M. TULLII CICERONIS OPERA OMNIA, IN SECTIONES APPARATUI...

Marcus Tullius Cicero, Angelo : da#Sirolo, Denis Godefroy

Digitized by Google

8
8
34

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
34
12
M L

8. 8. 7. 34

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

M. TVLLII CICERONIS OPERA OMNIA,

IN SECTIONES, APPARATVI Latinæ locutionis reſpondentes, diſtincta.

Præter hactenus vulgatam DION. LAMBINI editionem, acceſſerunt D. GOTHOFREDI I C. Notæ: in queis

Variæ lectiones, propè infinitæ: *Synopſes* generales & ſpeciales ſingulis vel libris vel paginis adiectæ: *Ciceronis loca præcipua* & difficiliora, inter ſe primò: aliis deinde authoribus Grammaticis, Rhetoribus, Poëtis, Hiſtoricis, Iuriſconſultis maximè collata: vt & *Formulæ*, quæ ad ius, leges, ſenatuſconſulta, & actiones pertinent, explicatæ.

Index generalis breuitate, & arte ſumma compoſitus præter ſuperiora, adiectus eſt.

Apud Petrum & Iacobum Chouët.

M. DC. XXXIV.

Digitized by Google

Digitized by Google

Illuſtriſsimo & Potentiſsimo Principi

FREDERICO COMITI PALATINO AD RHENVM, DVCI

Bauariæ, & Electoratus hæredi,&c.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

DIONYSIVS GOTHOFREDVS IC. S.D.

PRINCIPES *cœlitus dari (Illuſtriſsime Princeps Frederice) iure creditum: non qua lege numinis cœleſtis ſimulachra nos cæteri mortales, ſed qua rerum longè maximarum vos Dei miniſtri, diuinitus ad populos iuſtitia & pietate continendos, fato miſsi. Finis veſtri, iuſtiq; imperij (quod nihil aliud quàm cura ſalutis alienæ eſt) obedientum vtilitas & ſalus: nec ab his certior in cœlum vel ad nominis immortalitatem, vel ad Deum via. Hac animi ſanctitate, fide & vita, glorioſi maiores tui ſacrum imperium exornarunt: & ad Veſtra Excellentiæ ſplendorem vſque, honores ampliſsimos vnà cum ditione tranſmiſerunt. Horum veſtigiis non*

Digitized by Google

inſiſtis modò, ſed & maioribus virtute etiam antiſtare velle videris: qui hiſce annis tuis adoleſcentibus incredibilem penè nominis tui famam vel apud exteros iam excitaſti: qui paternarum ditionum vſu non contentus, Illuſtri Bauarorum genti, omnem omnis virtutis cognitionem: omnium denique ſcientiarum ornamenta cumulatiſſimè intuliſti: adſcitis in tuum comitatum ſapientiſſimis, quorum conſilio rectiſq́ue inſtitutis, populos non tam manu quàm vel ipſa vita, vel imperio in fide & officio contineat.

Ac cùm extremi ſiue ſubſidiarij vſus ſit manus, muta verò ſit quæ vitæ innocentia perficitur perſuaſio, tum demum hæc mihi maxima videtur, quæ duabus primis adiuncta, imperio fit ac voce. Habet enim præter ſuperiores virtutes, ſiue inter ſuos, ſiue inter pares, ſiue inter exteros, ſiue domi, ſiue militiæ, ad omnia denique familiarica: habet, inquam, neſcio quid latentis energiæ, vox loquentis principis viua: quæ vt per ſe, (vt eſt principis vultus ac maieſtas) maximè valeat, eo eſt tamen præſtantior cùm ab arte, ſuiſq́ue præceptis perficitur.

Quam vim bene dicendi qui principes adſequuti, vitæ innocentiam adiunxerint, hi mihi primùm imperio ſuo ac gentilitio, tum exteris ac maioribus etiam honoribus digniſſimi & ad eos diuinitùs dati videbuntur. Sed quoniam artis & præceptorum paulò antè facta mentio eſt, ij, commodiſſimè ſanè, bene dicendi artem conſequentur, qui peritiſſimos ad eam rem magiſtros ſibi adſciuerint. Splendori veſtro præſtantiſſimos

bene

bene dicendi artifices obtigiſſe muneris eſt diuini. Quod autem mutos eloquentiæ magiſtros adhibere poteſt, honeſtæ diſciplinæ voluptati tribuit, quæ ſummam vtilitatem etiam coniunctam habeat. In his mutis eloquentiæ magiſtris M. T. Cicero primas videtur optimo iure conſequutus. Cuius opera cùm mihi in vulgus edenda eſſent, tanti authoris editionem multis locis à me repurgatam, tui nominis ſplendori offerendam putaui. Et verò habet hic author, præter inſitam à natura et arte excultam eloquentiam, exquiſita reipublicæ bene gerendæ præcepta: quorum lectio Excellentiæ veſtræ non poteſt non eſſe pergrata. Delectat quoque in Hiſtoriarum & exemplorum narratione, quæ ad mores publicos bene componendos paſſim tranſducit. Hæc vti à me edita, varijs lectionibus aucta, ſummarijs & argumentis ornata, difficilium locorum inter ſe collatione explicata, & ad vſum eorum qui in Iure verſantur: quibus, Iure recepto, partes Imperiorum regendæ committi ſolent, accommodata, ita lubens, ita ex animo, Excellentiæ veſtræ dico, voueóque.

Deus optimus maximus Excellentiæ veſtræ ſalutem, vitam, incolumitatem, honores: populos denique V. E. diutiſſimè, ac fœliciſſimè in iuſtitia, pietate, ac pace regat & conſeruet.

Digitized by Google

LECTORI BENIVOLO.

M. TVLLIVM CICERONEM (Lector beneuole) à me multis locis emendatum & explicatum in lucem editurus, te, duorum præcipuè, huius Operis initio, monendum putaui. Horum primum eſt, eo me conſilio ad hunc authorem poliendum deſcendiſſe, vt tua ac poſteritatis ſtudia, ſi non re, voto ſaltem meo adiuuarem.

Etſi autem ſciebam anteceſſorem meum, hoc eſt Lambinum, præclaram operam & induſtriam in hoc authore repurgando poſuiſſe: quoniam tamen videbam huius authoris, hoc eſt Ciceronis, eam varietatem eſſe ac præſtantiam, vt non vnius, ſed multorum opem efflagitaret: conſilium inij, vt quod à Lambino prætermiſſum, adderetur. Itaque, in hoc opere inſtituendo, mea ſtudia retuli ad eorum maximè vtilitatem, quibus vel hiſtoriæ, vel iuris lectio grata eſſe poterat.

In variis lectionibus conquirendis & inculcandis minus ſollicitus fui: quæ plerunque leues ac inanes, nulli rei momentíque: quæ ad bene beateque viuendum parum vel nihil: vt nec ad principes & maiorum gentium artes Theologiam, Iuriſprudentiam, Medecinam, & ſi quæ ſimiles, conferunt: niſi fortè quis putet ſumma hominis vel ſapientiæ, vel boni in his poſita, an *dilectum* pro *delectum*, *valitudinem* pro *valetudinem* legere debeamus: cuius generis non pauca Lambinianæ editioni ingeſta, quæ nihil, nec enim parum dicam, ad ſapientiam conferunt. quo in genere tamen qui verſantur, non docti modò, ſed doctiſſimi paſſim haberi volunt: & quod peius, à vulgo ita nominan-

minan-

minantur. Atqui hoc ſemper exiſtimaui, magis ea noſſe nos debere, quæ ad mores pertinent; ſiue quà homines in his terris: ſiue quà patresfamiliàs ac pars familiæ, in domo: ſiue quà ciues in Republica verſamur: vt ne pueriliter in ſyllabis & literarum apicibus vitam hanc caducam, miſeram & breuem teramus: ſed vt potiùs bene ac ſapienter viuere, quàm curiosè, ac ſuperſtitiosè loqui diſcamus. Quæ à me id genus obſeruata, quæq; in marginem relata, à Lambini variis, hac aſteriſci * nota dignoſces. Quòd ſi quid coniecturæ Lambinianæ à me additum erit, additio mea, hac figura || inchoabitur, aſteriſco finietur.

Alterum, lector beneuole, de quo monitum te velim, hoc eſt: quædam, homini mihi, humanitus in hoc authore excudendo excidere potuiſſe: quæ ſi qua erunt (vt eſſe poſſunt) humanæ conditionis, homo ipſe, memor eſto. Vetus dictum eſt, *Cuiuis poteſt accidere quod cuiquam poteſt.*

Hoc vt fuerit, tui iuuandi deſiderium, quod ſincerum mihi fuit, lector, intuere: & quàm multa ſecus accidant, etiam cautis & prudentibus, vide. Sanè id nullo iure præſtare ac luere mihi neceſſe eſt, quod operæ excudendo admiſerunt. Hæc cùm occurrent, (occurrent autem nimio plus quàm velim) vide, Lector, vt ne mihi, ſed auctori adſcribas. Fruere interibi, & vale.

Digitized by Google

Typographus Lectori.

REPERIES, *candide Lector, per omnes tomos operis huius Ciceroniani, (paucis paginis poſtremi tomi exceptis) numeros elementis Latinis in margine notatos, cum præfixa littera P. quibus deſignatur cuiuslibet paginæ prima facies exemplaris Aldini, quo vſus eſt Nizolius, cuius etiam paginas in lexico ſuo Ciceroniano citat: alteram verò paginæ faciem numero carentem notant P. B. Cùm autẽ paucis Aldini illius exemplaris copia ſit, ac propterea locorum illorum, ad quos lectorem remittit Nizolius, propter numerorum in diuerſis exemplaribus diſcrepantiam, difficilis ſit inuentio; operam dederunt, qui hanc editionem adornarunt, vt Aldinæ editionis paginarum numeri huc tranſſcriberentur; atque ita moleſtiâ diu, multumq́ quærendi lector leuaretur. Sunt autem alij numeri ad marginem appoſiti, qui è regione eiuſmodi aſteriſci † ſunt, hi ſectiones denotant: ſunt etiam alij huius generis ¶, qui in textu occurrunt, hi ad ſynopſin cuique libro præmiſſam referuntur.*

a Imò Ciceronis, cuius nomine citatur à Priſciano hoc opus lib. 6.7. 9.10. Ac præterea, Herennij familiares Ciceroni, vel cōſtare poteſt ex Oratione pro M. Cælio; & aliàs C Herennium Ciceronis σύγγονον colligimus ex 10. Gellij 20. in fin. Quin in libris Rhetoricorum, ſeu de Inuentione hoſce comparatos, vnius atque eiuſdē authoris eſſe eadem, penè exempla poetarum, & legum, oſtendēbatur.

INCERTI[a] AVCTORIS,

Seu, vt doctis quibuſdam videtur,

CORNIFICII, RHETORICORVM ad C. Herennium,

LIBER PRIMVS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Synopſis libri primi ad Herennium.

1 ¶ *De ratione dicendi, arte Rhetorica, eiuſque præceptis ad Caium Herennium ſcribit hic author: in queis hoc primum occurrere videtur, vt huius artis præcepta ad exercitationem, hoc eſt dicendi aſſiduitatem accommodentur.* 3 *Ab hu tractat de Oratoris Officio,* 4 *Generibus cauſarum, demonſtratiuo, deliberatiuo, iudiciali.* 5 *De Materia oratoris, hoc eſt Inuentione, Diſpoſitione, Elocutione, Memoria, Pronuntiatione.* 6 *eáque omnia tribus comparari docet, arte, imitatione, exercitatione.* 7 *De* INVENTIONE, *& quemadmodum ad eam orator ſuum officium poſſit accommodare.* 8 *Inuentionis ſex partes eſſe, Exordium, Narrationem, Diuiſionem, Confirmationem, Confutationem, Concluſionem.* 9 ¶ *De* EXORDIO. 10 *& vt commodè exordiri poſſimus genus cauſæ conſiderandum eſſe, nimirum, an honeſtum, turpe, dubium, humile.* 11 *Exordiorum duo eſſe genera Principium & Inſinuationem.* 12 *Principium quid, & quemadmodum principio vtendum in cauſa genere dubio, humili, turpi, honeſto.* 13 *Exordio quemadmodum auditorem docilem, attentum, beneuolum, efficiamus,* 14 *De Inſinuatione & quando ea vti liceat.* 15 *De exordijs vitioſis.* 15 ¶ *De* NARRATIONE *eiuſque generibus & officijs.* 16 ¶ *De* DIVISIONE *ſeu partitione.* 18 ¶ *De* CONFIRMATIONE *&* CONFVTATIONE, *in his totam ſpem vincendi poſitam eſſe: vtrumque fecere non poſſe ſi conſtitutionem cauſæ cognouerimus.* 19 *Conſtitutiones cauſarum tres eſſe.* 20 *Conſtitutionem cauſæ eſſe primam deprecationem defenſoris cum accuſatoris inſimulatione coniunctam.* 21 *&* 22 *Conſtitutionum aliam eſſe* CONIECTVRALEM. 23 LEGITIMAM *(ea naſcitur ex ſcripto & ſententia, ex contrarijs legibus, ex ambiguo, ex definitione, ex tranſlatione, ex ratiocinatione.)* 24 *&* 25 IVRIDICIALEM, *in Iuridiciali quæritur iure an iniuria factum ſit.* 26 *&* 27 *Iuridicialem aliam Abſolutam.* 28 *Aſſumptiuam aliam eſſe.* 29 *&* 30 *cuius partes, criminis conceſſio (ea ſubdiuiditur in purgationem & deprecationem.)* 31 *Tranſlatio,* 32 *Remotio,* 33 *Comparatio* 34 *Conſtitutione reperta, quærendam eſſe rationem:* 35 *inuenta ratione, firmamentum quærendum eſſe.* 36 *His inuentis iudicij quæſtionem ſeu iudicationem & κρινόμενον naſci.* 37 *Inuenta iudicatione, omnem rationem totius orationis eò conferri oportere.* 38 *τὸ κρινόμενον aliter inueniri in conſtitutione coniecturali quàm alijs conſtitutionibus.* 39 ¶ *Tranſitio.*

P. 1.

1

b Hæc vox ſeſtum quibuſdā deeſt vt ſuppeditare abſolute hic pro ἐπαρκεῖν. id eſt, ſufficere eſ ſumatur.

c *Hæc duo, artem Rhetoricam deſunt nonnullis: vt hac duo rationem dicendi, quæ antecedunt ſubintelliganjur.*

d *al.* & moderatione.

e L. ſcriptores arrogantiæ cauſa

ETSI negotiis familiaribus impediti, vix ſatis otium[b] ſtudio ſuppeditare poſſumus, & idipſum, quod datur otij, libentiùs in philoſophia, conſumere conſueuimus: tamen tua nos, Caij Herenni, voluntas commouit, vt de ratione dicendi conſcriberemus: ne aut tua cauſa noluiſſe nos, aut fugiſſe laborem putares. Et eo ſtudioſiùs hoc negotium ſuſcepimus, quòd te non ſine cauſa velle cognoſcere artem[c] rhetoricam intelligebamus. Non enim parum habet in ſe fructus copia dicendi, & commoditas orationis, ſi recta intelligentia, & definita moderatione[d] animi gubernetur. Quas ob res illa, quæ Græci[e] ſcriptores inanis arrogantiæ cauſa ſibi aſſumſerunt, reliquimus.

A Nam[f] illi, ne parum multa ſciſſe viderentur, ea conquiſiuerunt, quæ[g] nihil ad rem attinebant, vt ars difficilior cognitu putaretur: nos autem ea, quæ videbantur ad rationem dicendi pertinere, ſumſimus. Non enim ſpe quæſtus, aut[h] gloria commoti venimus ad ſcribendum, quemadmodum cæteri: ſed vt induſtria noſtra tuæ morem geramus voluntati.

B 2 ¶ Nunc, ne nimiùm longa ſumatur oratio, de re dicere incipiemus: ſed, ſi te vnum illud monuerimus, artem ſine aſſiduitate dicendi non multum iuuare[i]: vt intelligas hanc rationem præceptionis accommodari ad exercitationem oportere.

† 3 ¶ ORATORIS *officium* eſt, de his rebus poſſe dicere: quæ res[k] ad vſum ciuilem moribus, ac legibus conſtitutæ ſunt, cum aſſenſione auditorum, quoad eius fieri poterit.

4 ¶ *Tria ſunt genera cauſarum* quæ recipere debet orator: demōſtratiuum, deliberatiuum,

f L. illi quidem.

g L. nihil attinebant, ſic Cicero A ad. quæſt. Olit. al. A cauſa, ſi oratori Odaratione adiectione vlla loquuntur, nihil attinet.

h Inanis glo ia, al. aut ſua gloria commoti.

i al. adiuuare.

2

k al. quæ ad vſum.

Digitized by Google

A iudiciale. *Demonſtratiuum* [a] eſt, quod tribuitur in alicuius certæ perſonę laudē, vel vituperationem. *Deliberatiuum* eſt, quod in conſultatione poſitum, habet in ſe ſuaſionem, vel [b] diſſuaſionem. *Iudiciale* eſt, quod poſitū in controuerſia, habet accuſationem, aut petitionem cum defenſione. 5 ¶ Nunc, quas res oratorem habere oporteat, docebimus: deinde quomodo has cauſas tractari [c] conueniat, oſtendemus.

a [illegible] Græcis [illegible] & [illegible]: quorum alterū tamen non tam demonſtrationis vim habere, quam oſtentationis videtur, & multū ab illo [illegible] differt v. 3. Quintil. 3.
b vulg. & diſſuaſ.
P. 8.
c fors. parari. quemadmodū enim quis eas aſſequatur explicat.

3 B ¶ Oportet igitur in oratore eſſe inuentionem, diſpoſitionem, elocutionem, memoriam & pronunciationem. *Inuentio*, eſt excogitatio rerum verarum, aut veriſimilium, quę cauſam probabilem reddant. *Diſpoſitio*, eſt ordo, & diſtributio rerum: quæ demonſtrat, quid quib. in locis ſit collocandum. *Elocutio*, eſt idoneorum verborum, & ſententiarum ad inuentionem accommodatio. *Memoria*, eſt firma animi rerum & [d] verborum, & diſpoſitionis perceptio. *Pronunciatio*, eſt vocis, & vultus, & geſtus moderatio cum venuſtate.

d vulg. & verborum diſpoſitionis.
e L. vocis, vultus, geſtus mod.

C 6 ¶ Hæc omnia tribus rebus [f] aſſequi poterimus, arte, imitatione, exercitatione. *Ars*, eſt præceptio, quæ dat certam viam, rationémque dicendi. *Imitatio* eſt qua impellimur cum diligenti ratione, vt aliquorum ſimiles in dicendo velimus eſſe. *Exercitatio*, eſt aſſiduus vſus, conſuetudoque dicendi. 7 ¶ Quoniam igitur demonſtratum eſt, quas cauſas oratorem recipere, quáſque res habere conueniret, nunc quemadmodum [g] ad inuentionis rationem poſſint oratoris officia accommodari, dicendum videtur.

f vulg. tribus mod. 3 al. tribus rationibus. al tribus aſſequi.
g al. ita, quēadmodū poſſit oratio ad rationem oratoris officij al. poſſit orator ad orationem ipſius officia accommodare.

4 D † 8 ¶ INVENTIO *in ſex parteis* orationis conſumitur, exordium, narrationem, diuiſionem, confirmationem, confutationem, concluſionem. *Exordium*, eſt principium orationis, per quod animus auditoris, aut iudicis conſtituitur, vel apparatur ad audiendum. *Narratio*, eſt rerum geſtarum, aut perinde vt geſtarum, expoſitio. *Diuiſio*, eſt per quam aperimus quid [h] conueniat, quid in controuerſi ſit: & per quam exponimus quibus de rebus ſimus [i] dicturi [k]. *Confirmatio*, eſt noſtrorum argumentorum expoſitio cum aſſeueratione. *Confutatio*, eſt contrariorum [l] locorum diſſolutio. *Concluſio*, eſt artificioſus terminus orationis. 6 ¶ Nunc, quoniam vnà cum oratoris officiis, quo res cognitu facilior [m] eſſet, producti [n] ſumus, vt de orationis partibus loqueremur, & eas ad inuentionis rationem accommodaremus, *de* EXORDIO primùm dicendum videtur.

h L. quid nobis cum aduerſario conueniat.
i L. ſumus dict.
k al. acturi.
l L. argumentorum diſ.
m vulg. eſſet facilior.
n al. prouecti.

5 10. ¶ Cauſa poſita, quo commodiùs exordiri poſſimus, genus cauſæ conſiderandum eſt. *Genera cauſarum* ſunt quatuor, [o] honeſtum turpe, dubium, humile. *Honeſtum* cauſæ genus putatur, quum aut id defendimus, quod ab omnibus defendendum videtur, aut id oppugnamus quod ab omnib. videtur oppugnari debere: vt pro viro forti contra parricidam. *Turpe* genus intelligitur, quum aut honeſta res oppugnatur, aut defenditur turpis. *Dubium* genus eſt, cùm habet in ſe cauſa & honeſtatis, & turpitudinis partem. *Humile* genus eſt, quum contemta res affertur. Quum hæc ita ſunt, conueniet exordiorum rationem ad [p] omne genus cauſæ accommodari.

o *Alij quinque faciunt vide l. de inuentione.*
p L. ad cauſæ genus.

6 † 11 ¶ *Exordiorum duo* ſunt genera. *Principium*, quod Græcè προοίμιον appellatur; & *inſinuatio*, quæ ἔφοδος nominatur.

12 ¶ PRINCIPIVM, eſt quum ſtatim auditoris animum nobis idoneum reddimus ad audiendum. Id ita ſumitur, vt attentos, vt docileis, vt beneuolos auditores habere poſſimus. *Si genus cauſa dubium* habebimus, à beneuolentia principium conſtituemus, nequid illa turpitudinis pars nobis obeſſe poſſit. Sin *humile* erit genus cauſæ, faciemus attentos. Sin [a] *turpe* cauſæ genus erit, inſinuatione vtemur, de qua poſterius dicemus, niſi quid nacti fuerimus, quare aduerſarios criminando: beneuolentiam captare poſſimus. Sin *honeſtum* cauſæ genus erit, licebit rectè vel vti, vel non vti principio. Si [b] vti volemus, aut id oportebit oſtendere, quare cauſa ſit honeſta, aut breuiter, quibus de rebus ſimus dicturi, exponere [c]. Si principio vti nolemus, à lege, à ſcriptura, aut ab aliquo firmiſſimo noſtræ cauſæ adiumento principium capere oportebit.

a L. Sin turpe erit, inſin. vtendum erit; al. ſin turpe erit.
P. 11.
b L. Si vti principio volumus, aut id op.
c L. Sin vti nolemus, aut à narratione, aut à lege.

7 † 13 ¶ Quoniam igitur docilem, beneuolum, attentum habere auditorem volumus, quomodo quidque eorum confici [d] poſſit, aperiemus. *Dociles* auditores habere poterimus, ſi ſummā cauſæ breuiter exponemus, & ſi attentos eos faciemus. Nam docilis eſt is, qui attentè vult audire. *Attentos* habebimus, ſi pollicebimur, nos de rebus magnis, nouis, inuſitatis verba facturos, aut de iis rebus, quæ [e] aut ad remp. pertinent, aut ad eos ipſos: qui audient, aut ad deorum immortalium religionem, aut [f] ad pietatem: & ſi rogabimus, vt attentè audiant: & ſi numero exponemus res, de quibus dicturi ſumus.

d L. effici.
e vulg. quæ ad remp.
f vulg. aut ad pietatem nos eſſe dicturos & ſi rog.

8 † *Beneuolos* auditores facere quattuor modis poſſumus, à noſtra, ab aduerſariorum, ab auditorum perſona, & à rebus ipſis. *A noſtra perſona* beneuolentiam contrahemus [g], ſi noſtrum officium ſine arrogantia laudabimus, [h] aut in remp. quales fuerimus, aut in parenteis, aut in amicos, aut in eos ipſos, qui audiunt, [i] aliquid [k] referemus, dummodo hæc omnia ad eam ipſam rem, de qua agitur, ſint accommodata. Item ſi noſtra incommoda proferemus, inopiam, ſolitudinem, calamitatem: & ſi orabimus, vt nobis ſint auxilio, & ſimul oſtendemus, nos in aliis ſpem noluiſſe habere. Ab *aduerſariorum* perſona beneuolentia captabitur, ſi eos in odium, in inuidiam, in contemtionem adducemus. In odium rapiemus, ſi [l] quod eorum ſpurcè, ſuperbè, perfidiosè, crudeliter, confidenter, malitiosè, flagitiosè factum proferemus. In inuidiam trahemus, ſi vim, ſi potentiam, factionem, diuitias, incontinentiam, nobilitatem, clientelas, hoſpitium, ſodalitatem, affinitates aduerſariorum proferemus, & his adiumentis magis, quàm veritati eos confidere aperiemus. In contemtionem adducemus, ſi inertiam, ignauiam, deſidiam, luxuriam [m] eorum proferemus. Ab *auditorum* perſona beneuolentia colligetur, ſi res eorum fortiter, ſapienter, manſuetè, magnificè iudicatas proferemus: & ſi, quæ de iis exiſtimatio, quæ iudicij exſpectatio ſit, aperiemus. A *rebus ipſis* beneuolum auditorem [n] efficiemus, ſi noſtram cauſam laudando extollemus, aduerſariorum per contemtionem deprimemus.

g al. contrademus: vel contrahemus.
h L. ſi aut in
i al. audiunt, vel omnes vel al quos referemus.
k L. vel aliquos refer.
l vulg. ſi quid.
m vulg. luxuriam aduerſariorum prof.
n L. efficiemus auditorem.

9 † 14 ¶ Deinceps de INSINVATIONE aperiendum eſt. Tria ſunt tempora, quibus principio vti non poſſumus: quæ diligenter ſunt conſideranda: aut cùm turpem cauſam habemus, hoc eſt, cùm ipſa res animum auditoris à nobis alienat: aut cùm animus auditoris perſuaſus videtur eſſe ab iis, qui ante contrà dixerunt: aut cùm defeſſus eſt eos audiendo, qui

Digitized by Google

A do, qui antè dixerunt. *Si cauſa turpitudinem habebit*, exordiri poterimus his rationibus: rem, non hominem: aut hominem, non rem ſpectari oportere: non placere nobis ipſis, quæ facta dicantur ab aduerſariis, & eſſe indigna, aut nefaria. Deinde cùm [a] rem diu auxerimus, nihil ſimile à nobis factum oſtendemus, aut aliquorum iudicium de ſimili cauſa, aut de eadem, aut de minore, aut de maiore proferemus. Deinde ad noſtram cauſam pedetentim [b] B accedemus, & ſimilitudinem conferemus. Item ſi negabimus, nos de aduerſariis, aut de aliqua re eorum dicturos, & tamen occultè dicemus interiectione verborum.

10 † *Si perſuaſus auditor* fuerit, id eſt, ſi ratio aduerſariorum auditoribus fidem fecerit: (neq; enim non facile ſcire poterimus, quoniam non ſumus neſcij, quibus rebus fides fieri ſoleat) ergo ſi fidem factam putabimus, his nos rebus inſinuabimus ad [c] cauſam, ſi de eo, quod aduerſarij firmiſſimum ſibi adiumentum pu- C tauerint, primùm nos dicturos pollicebimur: aut ab aduerſarij dicto exordiemur, & ab eo maximè, quod ille nuperrimè dixerit: aut dubitatione vtemur, quid potiſſimùm dicamus, aut cui loco primùm reſpondeamus cum admiratione. *Si defeſſi erunt audiendo* aut ab aliqua re, quæ riſum mouere poſſit, exordiemur, ab apologo, à fabula veriſimili, imitatione, deprauatione, inuerſione [d], abiectione [e], am- D biguo, ſuſpicione, irriſione, ſtultitia, exſuperatione [f], collocatione [g], literarum mutatione: præterea exſpectatione, ſimilitudine, nouitate, hiſtoria, verſu: aut ab alicuius interpretatione [h], aut arriſione [i]; & ſi promiſerimus, aliter, ac parati fuerimus, nos eſſe dicturos: nos non eodem modo, vt cæteri ſoleant, verba facturos: quid alij ſoleant, quid nos facturi ſimus, breuiter exponemus.

11 † Inter inſinuationem, & principium hoc E intereſt. quod principium, huiuſmodi debet eſſe, vt ſtatim apertis rationibus, quas [k] præſcripſimus, aut beneuolum, aut attentum, aut docilem faciamus auditorem. at inſinuatio eiuſmodi debet eſſe, vt occultè per diſſimulationem, eadem illa omnia conficiamus, vt ad eandem commoditatē in [l] dicendo peruenire poſſimus. Verum hæ tres vtilitates tametſi in tota oratione ſunt comparandæ, hoc eſt, vt auditores ſeſe perpetuo nobis attentos, docileis, F beneuolos præbeant: tamen id per exordium cauſæ maximè comparādum eſt. 15 ¶ Nunc, nequando vitioſo exordio vtamur, quæ vitia vitanda [m] ſunt, docebo. In exordienda cauſa ſeruandum eſt, vt lenis ſit ſermo, & vſitata verborum conſuetudo, vt non apparata oratio eſſe videatur. *Vitioſum exordium* eſt, quod in plureis cauſas poteſt accommodari, quod *vulgare* dicitur. Item vitioſum eſt, quo nihilominus aduerſarius poteſt vti, quod *commune* G appellatur. Item illud, quo [n] aduerſarius poteſt vti ex contrario. Item vitioſum eſt, quod nimiùm apparatis verbis compoſitum eſt, aut nimis longum eſt, & quod non ex ipſa cauſa natū videtur, quod *ſeparatum* [o] vocatur: in quo etiam *tranſlatum* [p] includitur, vt non propriè cohæreat cum narratione: & quod neque beneuolum, neque docilem, neque attentum facit auditorem. 15 ¶ De exordio ſatis dictum eſt, deinceps ad narrationem tranſeamus.

12 H † NARRATIONVM *tria* [q] ſunt *genera*: *Vnū* quo exponimus rem geſtā. & vnumquidq; [r] trahimus ad vtilitatē noſtram, vincēdi cauſa:

a L. cùm diu, rem

b pedetētim, hoc eſt lenta & tarda itione. vide Nonium cap. 1. in pedetentim & pedepreſſim.

ſic infrà 2. de Inuentione ingredi pedetentim in defenſionem.*

c L. ad cauſam de eo, quod aduer.

d L. inuerſione, ambiguo, ſuſpic. irriſ. ſtul. exſuper. collatione, adiectione, aut abiectione literarū, aut commutatione:

e vt ſi elemētum aliquod abiiciamus aduerſarij di-ctioni: & dicamus, optimè non optimè dixiſſe.*

f ea eſt hyperbole.

g al. collatione, id eſt comparatione.*

h L. interpellatione, aut irriſione:

i Arriſionem ſeparat ab irriſione, arridemus, auditori: irridemus aduerſarium.*

k vulg. quibus praeſcr.

l vulg. in dicendi opere venire

m L. vitanda ſint,

P. 111.

n L. quo leuiter commutato aduerſar. pot.

o ſeparatum Quintiliano eſt quod cauſæ non cohæret 4. c. 1.

p Tranſlatum eſt quod aliò detrahitur.*

q vulg. generatria ſunt

r vulg. vnum quodque

A quod pertinet ad eas cauſas, de quibus iudicium futurum eſt. *Alterum* genus narrationis eſt, quod intercurrit nonnunquam aut fidei, aut criminationis, aut tranſitionis, aut alicuius apparationis, vel laudationis cauſa. *Tertium* genus eſt id, quod à cauſa ciuili remotum eſt: in quo tamen exerceri conuenit, quò commodiùs illas ſuperiores narrationes in cauſis tractare poſſimus.

† Eius narrationis duo ſunt genera: vnum, 13 B quod in negotiis: alterum, quod in perſonis poſitum eſt. Id *quod in negotiorum expoſitione poſitum eſt*, treis habet parteis, fabulam, hiſtoriam, argumentum. Fabula eſt, quę neque veras, neque veriſimileis continet res [a], vt, quæ in tragœdiis traditæ ſunt. Hiſtoria, eſt res geſta, ſed ab ætatis noſtræ memoria remota. Argumentum, eſt ficta res, quæ tamen fieri potuit, velut argumenta comœdiarum. Illud genus narrationis, *quod in perſonis poſitum eſt*, debet ha- C bere ſermonis feſtiuitatem, animorum diſſimilitudinem, grauitatem, lenitatem, ſpem, metum, ſuſpicionem, deſiderium, diſſimulationem, errorem, miſericordiam, rerum varietates, fortunæ commutationem [b], inſperatum incommodum, ſubitam lætitiam, iucundum exitum rerum. Verùm hoc [c] in exercendo tranſigitur. Illud, quod ad veritatem pertinet, quomodo tractari conueniat, aperiemus.

† 16 ¶ Treis conuenit res habere narratio- 14 D nem, vt breuis, vt dilucida, vt veriſimilis ſit: quæ quoniam fieri oportere ſcimus, quemadmodum faciamus, cognoſcendum eſt. *Rem breuiter* [d] *narrare* poterimus, ſi inde incipiemus narrare, vnde neceſſe [e] erit, & ſi non ab vltimo initio repetere volemus: & ſi ſummatim, non particularim narrabimus: & ſi non ad extremum, ſed vſque eò, quò opus erit, perſequemur [f]: & ſi tranſitionibus nullis vtemur, & ſi non detrahimus ab eo, quod cœperimus ex- E ponere, & ſi exitus rerum ita exponemus, vt antè quoque quæ facta ſint [g], ſciri poſſint, tametſi [h] nos reticuerimus. Quod genus, ſi dicā, me ex prouincia rediiſſe [i], profectum quoque in prouinciam intelligatur. Et omnino non modò id, quod obeſt: ſed etiam id, quod neque obeſt, neque adiuuat, ſatius eſt præterire. Et ne bis, aut ſæpius idem dicamus, cauendum eſt: etiam ne id, quod ſemel ſuprà diximus, deinceps dicamus, hoc modo:

F *Athenis Megaram* [k] *veſperi aduenit Simo:*
Vbi aduenit Megaram inſidias [l] *fecit virgini:*
Inſidias poſtquam fecit: vim [m] *in loco attulit.*

† *Rem dilucidè* [n] *narrabimus*, ſi, vt quidq; primum geſtum erit, ita primum exponemus, & rerum ac temporum ordinem cōſeruabimus, vt geſtæ res erunt, aut vt potuiſſe geri videbuntur. Hic erit conſiderandum, nequid perturbatè, nequid contortè, nequid ambiguè, nequid nouè dicamus, ne quam in aliam rem G tranſeamus, ne ab vltimo repetamus, ne longe perſequamur [o], nequid, quod ad rem pertineat, prætereamus, & ſi perſequemur [p] ea, quæ de breuitate præcepta ſunt. Nam quo breuior, eo dilucidior, & cognitu facilior narratio fiet.

15 † *Veriſimilis narratio* erit, ſi vt mos, vt opinio, vt natura poſtulat, dicemus: ſi ſpatia temporum, perſonarum dignitates, conſiliorum rationes, [q] locorum opportunitates conſtabunt, ne [r] refelli poſſit, aut temporis parum fuiſſe, H aut cauſam nullam, aut locum idoneum non fuiſſe, aut homines ipſos facere, aut pati non potuiſſe. Si vera res erit, nihilominus [ſ] hæc

a vulg. vt hæ, quæ in trag.

b L. commutationes,

c L. hæc in exercendo tranſigentur,

d Breuitati contrariæ ſiunt rationes μακρολογίας, περισσολογίας.*

e Quidam orationē ſuperuacuam & breuem ſeparāt, vt illa ſuperuacuis careat: hæc quibuſdā neceſſariis 4. Quint. 2.*

f vulg. proſequemur:

g L. ſunt,

h L. tametſi ea reticuerimus

i L. rediſſe,

P. 8.

k Iambici verſus.

l L. Inſidiatus virgini.

m L. vim in loco, ſiue, illico.*

n huic officio contraria eſt obſcuritas.*

o vulg. proſequamur,

p L. & ſi ſequemur ea,

q quæ & cæteris a Q. Iuliano.*

r al. ne refer. ri, vt hic referri ſit reſpōdendo obiicere, cōtrà replicare loquūtur Cicero 4. Acad in fine

ſ lib. refero, & pro Cæcina, Ego enim tibi refero.*

ſ L. tum nihil minus, &c. vel, tamen alii legunt &c.

Digitized by Google

omnia narrando conſeruanda ſint. Nam ſæpe veritas, niſi hæc ſeruata ſint, fidem [a] facere non poteſt. Sin erit ficta, eò magis erunt [b] conſeruanda. De iis rebus cautè confiſigendum [c] eſt, quibus in rebus tabulæ, aut alicuius firma auctoritas videbitur interfuiſſe. 17 ¶ Adhuc quæ dicta ſunt, arbitror mihi conſtare cum ceteris artis ſcriptoribus, niſi quia de inſinuatione noua [d] excogitauimus, quòd eam ſoli præter ceteros, in tria tempora diuiſimus, vt planè certam viam, & perſpicuam rationem exordiorum haberemus. Nunc, quod reliquum eſt, quoniam de rerum inuentione diſputandum eſt, in qua ſingulare conſumitur oratoris officium, dabimus operam, vt nihilo minus induſtriè, quàm rei vtilitas poſtulabit, quæſiuiſſe videamur, ſi prius pauca *de* CAVSARVM DIVISIONE [e] dixerimus.

a L. fidem nõ poterit facere.
b vulg. conſeruanda erunt.
c al. confingẽdum eſt: al. confingẽdum malè, conſtigere eſt concertare, contendere, pugnare.
d L. noua quædam excog. qui eam
e hoc eſt, partitione. vide 1. de Inuentione.

17 † CAVSARVM diuiſio in duas parteis diſtributa eſt. Primùm [f] perorata narratione debemus *aperire, quid nobis conueniat cum aduerſariis*: ſi ea, quæ nobis vtilia erunt, conuenient, quid in controuerſia relinquatur, hoc modo: Interfectam eſſe matrem ab Oreſte conuenit mihi cum aduerſariis: iure fecerit, & licuerit ne facere, id eſt in controuerſia. Item è contrario, Agamemnonem eſſe à Clytæmneſtra occiſum cõfitentur: cùm id ita ſit, me [g] vlciſci parentem negant oportuiſſe. Deinde quum hoc fecerimus, *diſtributione* vti debemus. Ea diuiditur in duas parteis, enumerationem, & expoſitionem. *Enumeratione* vtemur, cùm dicemus numero, quot de rebus dicturi ſumus. Eam [h] plus, quàm trium partium numero eſſe non oportet. Nam & periculoſum eſt, ne quando plus minúſve dicamus, & ſuſpicionem afferet auditori [i] meditationis, & artificij: quæ res fidem abrogat oratori [k]. *Expoſitio* eſt, cum res, quibus de rebus dicturi ſumus, exponimus breuiter, & abſolutè. 16 ¶ Nunc *ad* CONFIRMATIONEM tranſeamus.

f L. Primùm enim peror. n.
g L. tamẽ me vlciſci par.
h L. aliamdiu, Eam minus, vel plus, quam tr. par.
i L. præmed.
k al. orationi.

18 † TOTA ſpes vincendi, ratioque perſuadendi poſita eſt in *confirmatione*, & *confutatione*. Nam cùm adiumenta [l] noſtra expoſuerimus, contrariáque diſſoluerimus, abſolutè nimirum munus oratorium confecerimus. Vtrumque igitur facere poterimus, ſi conſtitutionem cauſæ cognouerimus. 19 ¶ Cauſarum conſtitutiones alij quattuor fecerunt, noſter doctor Hermetes [m] treis putauit eſſe, non vt de illorum quicquam detraheret inuentione [n], ſed vt oſtenderet, id, quod oportuiſſet ſimpliciter, & ſingulari modo docere, illos diſtribuiſſe dupliciter, & bipertitò. 20 ¶ Conſtitutio eſt prima deprecatio defenſoris cum accuſatoris inſimulatione coniuncta. 21 ¶ Conſtitutiones itaque, vt [o] diximus, tres ſunt, coniecturalis, legitima, iuridicialis. 22 ¶ *Coniecturalis*, eſt cum de facto controuerſia eſt, hoc modo: Aiax in ſylua, poſtquàm reſciuit, quæ feciſſet per inſaniam, gladio incubuit. Vlyſſes interuenit: occiſum conſpicatur: è corpore telum cruentum educit. Teucer interuenit, cùm fratrem occiſum, & inimicum fratris cum gladio cruento videt, capitis accerſit. Hic, quoniam coniectura verum quæritur, de facto erit controuerſia, & ex eo conſtitutio cauſæ coniecturalis nominatur.

l al. argumenta
m al. Hermagoras, cuius meminit Cicero in lib. de Inuent. Quint. 3. c 25 al. Hermeſtes.
n L. enumeratione, ſed
o L. vt antè dixi.

19 † 23 ¶ *Legitima* conſtitutio eſt quum ex ſcripto, aut ex ſcriptis aliquid controuerſiæ naſcitur. Ea diuiditur in parteis ſex, ſcriptum & ſententiam, contrarias leges, ambiguum, definitionem, tranſlationẽ, ratiocinationem.

A *Ex ſcripto & ſententia* naſcitur cõtrouerſia, cùm videtur ſcriptoris voluntas cum ſcripto ipſo diſſentire, hoc modo: Sit [a] lex quæ [b] iubeat, eos, qui propter tempeſtatem nauim reliquerint, omnia perdere: eorum nauim, ceteraque eſſe, ſi nauis conſeruata ſit, qui [c] remanſerint in naui. magnitudine tempeſtatis omnes perterriti nauim reliquerunt, & in ſcapham conſcenderunt [d], præter vnum ægrotum, is propter morbum: exire, & fugere non potuit. B caſu & fortuitu nauis in portum incolumis delata eſt. illam ægrotus poſſidet. nauim petit ille, cuius fuerat. Hæc conſtitutio legitima eſt ex ſcripto & ſententia.

a vulg. Si lex ſit, quæ iubeat, eos, qui
b vide & de Inuentione.
c vulg. qui remanſerunt in
d al. deſcendere: vel: nam qui naui relicta in ſcapham ſe conferunt, non conſcendunt, ſed deſcendunt.
e L. plureis ſententias ſig.
f Idem 2. de Inuentione.

20 † *Ex contrariis legibus* controuerſia conſtat, cùm alia lex iubet, aut permittit, alia vetat quippiam fieri, hoc modo: Lex vetat, eum, qui de pecuniis repetundis damnatus ſit, in concione orationem habere. Altera lex iubet, augurem, in demortui locum qui petat, in concione nominare. Augur quidam damnatus de C pecuniis repetundis, in demortui locum qui petat, nominauit. petitur ab eo mulcta. Conſtitutio hæc legitima eſt ex contrariis legib. *Ex ambiguo* cõtrouerſia naſcitur, cùm ſcriptum duas, aut plureis [e] res ſignificat. hoc modo: Paterfamiliâs cum filium heredem faceret, teſtamento vaſa argentea vxori legauit, hoc modo: TVLLIVS [f] HERES MEVS TERENTIÆ VXORI MEÆ XXX. PONDO D VASORVM ARGENTEORVM DATO QVÆ VOLET. Poſt mortem eius, vaſa pretioſa & cælata magnificè illa [g] petit. Tullius ſe, quæ velit ipſe XXX. pondo, ei debere dicit. Conſtitutio eſt legitima ex ambiguo.

g L. petit illa.
h al. cuius controuerſia eſt.

21 † *Ex definitione* conſtat cauſa, cum [h] in controuerſia eſt, quo nomine factum appelletur. ea eſt huiuſmodi: Quum L. Saturninus legem frumentariam de ſemiſſibus & trientibus laturus eſſet, [k] Cæpio qui per id temporis quæſtor vrbanus erat, docuit ſenatum, ærarium E pati non poſſe largitionem tantam. Senatus decreuit, ſi eam legem ad populum ferat, aduerſus rempublicam videri eum facere. Saturninus ferre cœpit. Collegę intercedere, ille nihilominus ſitellã [l] detulit. Cæpio vt illum contra S. C. intercedentibus collegis aduerſus remp. vidit ferre, cum viris bonis impetum facit, ponteis [m] diſturbat, ciſtas deiicit, impedimento eſt, quo ſecius feratur lex: arceſſitur Cæpio maieſtatis. Conſtitutio eſt legitima ex definitione. Vocabulũ enim definitur ipſum, cùm quæritur, quid ſit minuere maieſtatem.

i Lex hæc frumentaria a T. Sempr. Graccho tr. pleb. lata, vt ſemiſſe & triente frumentum menſtruũ plebi expuditeo vitium dare... P. B. tur. App. 1 de bello ciuili: Florus ep. 60. Cicero pro Sextio: Vell. 2. Hæc, inquit, conſtituta eſt à P. Clodio, vt frumentum populo, quod antea ſeni æris ac trienti-
bus in ſingulos modios dabatur, gratis daretur. Cicero pro Sext. Aſcon. in Piſon & pro domo.
k L. Q. & Cæpio.
l vulg. ciſtellã deulit: alij ciſtellam deferre, nam mox ſequitur ciſtam. quid ſitella hoc loco dix. lib. 1. de Natur. deorum.
m al. gradus pontis. Porrò quid hoc lo-

22 † *Ex tranſlatione* controuerſia naſcitur, cùm aut tempus differendũ, aut accuſatorem mutandũ, aut [n] iudices mutandos reus dicit. Hac parte conſtitutionis Græci in iudiciis, nos in iure ciuili plerumque vtimur. In hac parte nos iuris ciuilis ſcientia [o] maximè adiuuabit. In iudiciis tamen nonnihil ea vtimur, hoc G modo: Siquis peculatus accuſatur, quod vaſa argentea publica de [p] loco priuato dicatur ſuſtuliſſe, poſſit dicere, cùm definitione ſit vſus, quid ſit furtum, quid peculatus, ſecum furti agi, non peculatus oportere. Hæc partitio legitimæ conſtitutionis his de cauſis rarò venit in iudicium, quòd & in priuata actione prætoriæ exceptiones [q] ſunt, & cauſa [r] cadit is, qui non, quemadmodum oportet, egerit: & in publicis [ſ] quæſtionib. cauetur legibus, vt ante-

co pontes, dixi ad Feſtum in Sexagenarios. & in Depontanis Nonium 12. in Sexagenarios 22 & lib. 3. de legib. infra.
n L. aut iudices commutandos.
o vulg. ſcientia iuuabit.
p Sic peculatus etiam tenetur qui priuatam pecuniam fiſco debitam accepit. l. 9. §. 3 ff. ad leg. Iul. peculatus.

H q. vulg. exceptiones ſunt. r Vide tit Cod. de formulis & impetrat. actionum ſublatis. ſ. vide l. 8. ff. de accuſation. & Iulian. C. qui accuſ. non poſſunt.

eo,

Digitized by Google

A ſi reo commodum ſit, iudicium de accuſatore fiat, vtrùm illi liceat accuſare, néene.

23 †*Ex ratiocinatione* controuerſia conſtat, cùm res ſine propria lege venit in iudicium, quæ tamen ab aliis legib. ſimilitudinem quãdam aucupatur, ea eſt huiuſmodi: Lex eſt, SI[a] FVRIOSVS EXSISTIT[b], AGNATORVM, GENTILIVMQVE IN EO, PECVNIAQVE EIVS POTESTAS ESTO. & Lex, QVI[c] PARENTEM NECASSE IVDICATVS ERIT, IS OBVOLVTVS ET OBLIGATVS CORIO[d], DEIICIATVR IN PROFLVENTEM[e]. & Lex, PATERFAMILIAS VTI SVPER FAMILIA, PECVNIAVE SVA LEGASSIT[f], ITA IVS ESTO. & Lex, SI[g] PATERFAMILIAS INTESTATO[h] MORITVR, FAMILIA, PECVNIAQVE EIVS AGNATORVM,[i] GENTILIVMQVE ESTO. Malleolus iudicatus eſt matrem necaſſe, ei damnato ſtatim folliculo lupino os obuolutum eſt, & ſoleæ ligneæ pedibus inductæ[k] ſunt, & in carcerem ductus eſt. Qui defendebant eum tabulas in carcerem afferunt: teſtamentũ ipſo præſente conſcribunt: teſtes ritè aſſuerunt: de illo ſupplicium paulo poſt ſumitur. ii, qui hæredes erant teſtamento, hæreditatem adeunt. Frater minor Malleoli, qui eum oppugnauerat in eius periculo, ſuam vocat hæreditatem lege agnationis. Hic, certa lex in rem nulla affertur, & tamen multæ afferuntur, è quibus ratiocinatio naſcitur, quare potuerit, aut non potuerit iure teſtamentum facere. Conſtitutio legitima eſt ex ratiocinatione.

24 †24 ¶ Cuiuſmodi partes eſſent legitimæ conſtitutionis oſtendimus: nunc *de iuridiciali* conſtitutione dicamus. 25 ¶ IVRIDICIALIS conſtitutio eſt, cùm factum conuenit, ſed iure, an iniuria factum ſit, quæritur.

26 ¶ Eius conſtitutionis partes ſunt duæ, quarum vna abſoluta, altera aſſumtiua nominatur. 27 ¶ *Abſoluta* eſt, cùm id ipſum, quod factum eſt, vt aliud nihil foris aſſumatur, rectè factum eſſe dicemus. ea eſt huiuſmodi: Mimus quidam nominatim Accium poetam compellauit in ſcena. cum eo Accius iniuriarũ agit. hic nihil aliud defendit, niſi licere nominari[l] eum, cuius nomine ſcripta dentur agenda. 28 ¶ *Aſſumtiua* pars eſt, cùm per ſe defenſio infirma eſt, ſed aſſumpta ex extranea re, comprobatur. 29 ¶ Aſſumtiuæ partes ſunt quattuor: conceſſio[m], remotio criminis, translatio criminis, cõparatio. 30 ¶ *Conceſſio* eſt, cũ reus poſtulat ſibi ignoſci: ea diuiditur in purgationẽ, & deprecationẽ. *Purgatio* eſt, cum conſulto ſe negat reus feciſſe. Ea diuiditur in fortunam, imprudentiam, neceſſitatem. Fortunam, vt Cæpio ad tribunos pleb. de amiſſione exercitus. Imprudentiam, vt ille, qui de eo ſeruo, qui[o] dominum occiderat, ſupplicium ſumſit, cui frater eſſet, antequam tabulas teſtamenti aperuerit, cum is ſeruus manumiſſus teſtamento eſſet. Neceſſitudinem, vt ille, qui ad[p] diem commeatus non venit, quòd eum aquæ intercluſiſſent. *Deprecatio* eſt, cùm & peccaſſe ſe, & conſultò feciſſe[q] confitetur, & tamen poſtulat vt ſui miſereantur. Hoc in iudicio non ferè poteſt vſu venire, niſi quando pro eo dicimus, cuius multa rectè facta eſſe conſtat[r]. Hoc modo in loco communi per amplificationem iniiciemus. Quòd ſi hoc feciſſet, tamen ei pro priſtinis beneficiis ignoſci conueniret: verum nihil

a dixi ad leges XII Tabul. tit. de tutelis. b al. eſſe incipit: al. ſi furioſus eſt, vt lib 2 de Inuent. c dixi ad l. pœna parricid. 9. ff ad l. Pomp. de parricidiis. d al. corio lupino: al. culleo, v. d l. 9. P. V. e al. in mare profundum d. l. 9. cæterum quid aqua profluens v. Theophil. §. Inſt. de rerũ diuiſione, vbi aqua profluẽs τὸ ὕδωρ τὸ ἀέναον. f vulg. legauerit. dixi ad leges XII. tabul. titulo de teſtamentis & legatis: vbi vide varias huiuſce legis formulas. g L. Inteſtatus. h idem infra libro 2 de Inuentione, & dixi ad leges XII. tab tit. de hæredit. ab inteſtato. i extat huius legis fragm. ẽtiam in l. quod ſæpe, §. ff de verborum ſignif. k al. inductæ: al. induitæ in pedes inductæ. l L. nominare. m L. cõceſſio criminis, remotio, tranſ. cõparatio, & ita eſt in dialectico lege: cõceſſio, tranſlatio criminis, remotio criminis, &c. hæc enim hoc ordine tractantur. n L. neceſſitudinem. o L. qui dominum occiderat, cui frater eſſet, ſup. ſum. l. antequam. p adde l io ff. commu. diuid. q al. peccaſſe. r vulg. cõſtat.

A poſtulat ignoſci. Ergo in iudicium non venit: at in ſenatum, aut ante Imperatorem, & in concilium talis cauſa poteſt venire.

31 ¶ *Ex tranſlatione* criminis cauſa conſtat, cum feciſſe nos non negamus, ſed aliorum peccatis coactos feciſſe dicimus: vt Oreſtes cùm ſe defendit, in matrem confert crimen. 25

32 ¶ *Ex remotione* criminis cauſa conſtat, cũ à nobis non crimen, ſed culpam ipſam amouemus: & vel in hominem transferimus, vel in rem quampiam conferimus. *In hominem*[a] transfertur: vt ſi accuſetur is, qui P. Sulpicium ſe fateatur occidiſſe, & [b]id iuſſu conſulum ſe feciſſe defendat: eos dicat non modo imperaſſe, ſed rationem quoque oſtendiſſe, quare id facere liceret. *In rem* confertur, vt ſi quis ex teſtamento, quod facere iuſſus ſit, ex plebiſcito vetetur. 33 ¶ *Ex comparatione* criminis cauſa conſtat, cũ dicimus neceſſe fuiſſe alterutrũ facere, & id, quod fecerimus, ſatius fuiſſe facere. Ea cauſa huiuſmodi eſt: C. Popilius[c], cum[d] à Gallis obſideretur, neq; effugere vllo modo poſſet, venit cũ hoſtium ducib. in collocutionem: ita diſceſſit, vt impedimenta relinqueret, exercitũ educeret: ſatius eſſe duxit amittere impedimenta, quàm exercitum. exercitũ eduxit, impedimenta reliquit: arceſſitur maieſtatis. 34 ¶ Quæ conſtitutiones, & quæ conſtitutionum partes ſint ſatis videor oſtendiſſe. Nunc quomodo eas, & qua via tractari conueniat, demonſtrandum eſt, ſi prius aperuerimus, quid oporteat ab ambobus in cauſa deſtinari, quo omnis[e] ratio totius orationis conferatur.

†Conſtitutione igitur cauſæ reperta[f] ſtatim *quærẽda* eſt *ratio*. Ratio[g] eſt, quæ cauſam facit, & continet defenſionẽ, hoc modo, (vt docẽdi cauſa in hac potiſſimũ conſiſtamus.) Oreſtes, cum confiteatur ſe occidiſſe matrẽ, niſi attulerit facti rationẽ, peruertet[h] defenſionem. ergo affert eam: quæ niſi intercederet, ne cauſa quidem eſſet. illa enim, inquit, patrem meum occiderat. Ergo (vt oſtendi) ratio eſt[i] ea quæ continet defenſionem, ſine qua ne parua quidem dubitatio poteſt remorari damnationẽ.

35 ¶ Inuẽta ratione *firmamentum*[l] *quærendum* eſt. id eſt, quod continet accuſationem, quod affertur cõtra rationẽ defenſionis, de qua ante dictũ eſt. Id conſtituetur hoc modo: Cum vſus fuerit Oreſtes ratione, hoc pacto, Iure occidi: illa enim patrẽ meum occiderat: vtetur accuſator firmamento, hoc modo: Sed nõ abs te tamẽ occidi, neq; indemnatam pœnas pẽdere oportuit. 36 ¶ Ex ratione defenſionis, & ex firmamento accuſationis, iudicii quæſtio naſcatur oportet: quam nos iudicationẽ, Græci κρινόμενον[m] appellant. Ea cõſtituitur ex coniunctione firmamenti, & rationis[n] defenſione, hoc modo: Cum dicat Oreſtes, ſe patris vlciſcendi cauſa matrẽ occidiſſe, rectumne fuerit a filio ſine iudicio Clytæmneſtram occidi. Ergo hac ratione iudicationẽ inueniri[o] cõuenit. 37 ¶ Inuenta iudicatione, omnem rationẽ totius orationis eò cõferri oportebit.

27 †38 ¶ In omnibus conſtitutionibus, & partibus conſtitutionum hac via iudicationes reperientur, præterquàm in coniecturali conſtitutione. In[p] ea enim nec ratio quæritur, quare fecerit: feciſſe enim negatur: nec firmamentum exquiritur: quoniam non ſubeſt ratio. Quare ex intentione, & inficiatione iudicatio conſtituitur, hoc modo: Intentio[q] eſt, Occidiſti Aiacem. Inficiatio,

P. B. a al. transferimus, vt ſi b vulg. & id iuſſu cõſulum defendat, c al. Pompilius, al. Popilius. d Is videtur fuiſſe qui Popilius Lænas Liuio lib. 7. quiq; de plebe Conſul. de Gallis triumphauit. Alius fuit Popilius Lænas, de cuius ingrato erga Ciceronem animo vide §. Val. 5. Plutarch. Appianum 4. de bello ciuili, Florum Epitom. 120. e al. ratio omnis. f vulg. igitur reperta. g Ratio eſt qua id quod factum eſſe conſtat, defenditur. 3 Quint. 11. h vulg. peruertit. i vulg. ea eſt. k al. nec parua quidem dubitatio, al. ne parua dubitatio l Firmamentu vocat quod al. bi firmiſſimam accuſatoris argumẽtationẽ, Quint. c. eiuſq; & continentiam poſt quod nihil quæritur. Quint. 3. c. m κρινόμενον ſeu iudicatio à Trebatio, quæ de re agitur, appellatur. al. Quint. lib. 3 c. 11. n forſaſſe legen. dum ratione defenſionis vel ratione defenſoris. o L. inueniri. P. V. L. p I Nam in ea nec r. q vul. Intentio. Occ. Aia.

Digitized by Google

Non occidi. Iudicatio, occideritne. Ratio omnis vtriuſq; orationis, vt antè dictum eſt, ad hanc iudicationem conferenda eſt. Si plureis erunt cõſtitutiones, aut partes conſtitutionũ, iudicationes quoq; plures erunt in vna cauſa, ſed omnes ſimili ratione reperientur.

39 ¶ Sedulo dedimus operam, vt breuiter, & dilucide, quib. de rebus adhuc dicendum fuit, diceremus. Nunc [a] quoniam ſatis huius voluminis magnitudo creuit, commodius eſt in

a L. Nunc quoniam huius volum. magn. ſatis cr.

A

altero libro de cæteris rebus deinceps exponere: ne qua propter multitudinem litterarum poſſit animum tuum defatigatio retardare. Sed [a] ſi quidem hæc tardius, quàm ſtudes, abſoluentur, cum rerũ magnitudini, tum noſtris quoq. occupationib. aſſignare debebis. Verum tamẽ maturabimus, & quod negotio diminutũ [b] fuerit, exæquabimus [c] induſtria: vt pro tuo in nos officio, & noſtro in te ſtudio munus hoc accumulatiſſimè [d] tuę largiamur volũtati.

a L. Sed ſi quo tardius hæc quàm al. Sed ſi quid e.
b L. deminutum.
c al. exæquemus al. exæquemus, cum eo verbo alibi Tullius vtatur, & Terent. Heauton.
d al. accuratiſſimè. al. cumulatiſſimè.

RHETORICORVM AD C. HERENNIVM,

LIBER SECVNDVS.

Synopſis libri 2. ad Herennium.

1 ¶ Synopſis, ſeu repetitio eorum quæ de Inuentione ſuperiore libro tractata. 2 De Inuentione, ad quamque conſtitutionem accommodanda. 3 De CONIECTVRALI CAVSA *ſeu conſtitutione, & quibus argumentationibus ſit tractanda. In hac, actorem ſuſpiciones omnes quærere, vt nihil factum eſſe ſine cauſa oſtendat, reum verò ſuſpiciones eleuare. 4 Huius conſtitutionis partes quinque. Probabile (id diuiditur in cauſam & vitam) 6 Collatio 7 Signum (huius partes locus tempus ſpatium occaſio ſpes perficiendi & celandi.) 8 Argumentum (id diuiditur in præteritum inſtans, & inſequens tempus.) 9 Conſecutio. 10 Approbatio: huius loci, proprij vel communes. Communes à teſtibus contra teſtes: Ab argumentis & ſignis contra argumenta & ſigna. A rumoribus contra rumores. 11 Conjecturalem conſtitutionem ita tractari. 12 De* LEGITIMA CONSTITVTIONE, *& quibus argumentationibus vti debeamus: ſi dicatur pro ſcripto aduerſus ſententiam. 13 Pro ſententia aduerſus ſcriptum. 14 ſi contrariæ leges. 15 Si ambiguum verbum aliquod explicandum in ſententia. 16 ſi definitione. 17 ſi tranſlatione. 18 ſi cauſa rationali ſeu ratiocinatione vtemur. 19 De* IVRIDICIALI CONSTITVTIONE, *& quibus argumentationibus tractanda. Eſt autem hæc vel abſoluta, vel aſſumptiua. 20 In abſoluta quæritur, Iure factum an iniuria? 21 Iure, inquam, quod variè naſcitur. Eſt enim ius aliud. 22 Natura, 23 Lege. 24 Conſuetudine, 25 Iudicato, 26 ex æquo & bono, 27 ex pacto. 28 Aſſumptiuæ partes binæ, comparatio, 29 Tranſlatio, 30 Conceſſio. (31 Cuius partes purgatio. 32 deprecatio, 33 Remotio. 34* ARGVMENTATIONVM EXORNATIO, *& quemadmodum Argumentationes ſingularum conſtitutionum ornare & abſolutè tractare poſſimus. 35 ¶ Abſolutam & perfectiſſimam argumentationem quinquepertitam eſſe (hoc eſt cauſſare propoſitione) quæ & expoſitio & enumeratio, (Ratione, Confirmatione, Exornatione, Complexione.) 36 Breuiſſimam tripertitam: Mediocrem quadripartitam eſſe. 37* ARGVMENTATIONVM VITIA *duo eſſe, aut enim reprehenſione dignas, aut nugatorias ſeu ex ſe corruentes eſſe. 38 vtilitatem cognoſcendæ vitioſæ argumentationis ſummam eſſe. 39 Vitia autem argumentationum ſingulis partibus argumentationum accidere. 40 Propoſitiones enim (quæ & expoſitiones & enumerationes.) 41 Rationes, 42 Confirmationes, 43 Exornationes, 44 Complexiones vitioſas reperiri. 45 ¶ De* CONCLVSIONE *(quæ & ἐπίλογος) ſeu extrema parte orationis. 46 Cuius partes Enumeratio, 47 Amplificatio (quæ & Indignatio) 48 Miſericordia (quæ & Conqueſtio) 49 Tranſitio.*

IN PRIMO libro, Herenni, breuiter expoſuimus, quas cauſas recipere oratorem oporteret, & in quibus officijs [b] elaborare conueniret, & ea officia, qua ratione facillime conſequi poſſet. Verum quòd [c] neque de omnibus rebus ſimul dici poterat, & de maximis primum ſcribendum fuit, quò cetera tibi faciliora cognitu viderentur, ita nobis placitum eſt, vt ea quæ difficillima eſſent, potiſſimùm ſcriberemus [d].

CAVSARVM tria ſunt genera: demonſtratiuum, deliberatiuum, iudiciale. multo difficillimum eſt iudiciale. ergo id primùm abſoluemus. De [e] hoc & priore libro egimus, cùm [f] de oratoris officiis tractabamus, quorum inuentio & prima, & difficillima eſt: (ea [g] quoque nobis erit hoc in libro prope-

b vel officiis artis. Officia autem oratoris in eis ſunt, inuentio & c, diſpoſitionẽ, elocutionem, &c.
c L. quia neque.
d L. conſcriberemus
e L. igitur tria ſunt genera.
e vulg. Hoc & priore
f L. cùm de quinq; or. off. tractaremus,
g al. eaque.

B

modum abſoluta) & [h] paruam partem eius in tertium volumen transferemus. De ſex partibus orationis primum ſcribere incepimus [i]. In [k] primo libro loquuti ſumus de exordio, narratione, diuiſione, nec pluribus verbis, quàm neceſſe fuit, nec minus dilucidè, quàm te velle exiſtimabamus.

† Deinde coniunctè de confirmatione & confutatione dicendũ fuit. quare genera conſtitutionum, & earum parteis aperuimus: ex quo ſimul oſtendebatur quomodo conſtitutionem, & parteis [l] conſtitutionis, cauſa poſita, reperiri oporteret. Deinde docuimus, iudicationem quemadmodum quæri conueniret: qua inuenta curandum [m], vt omnis ratio totius orationis ad eam conferatur. Poſtea admonuimus, eſſe cauſas complureis, quibus plures conſtitutiones aut partes conſtitutionum accommodarentur.

C

2 ¶ Reliquum videbatur eſſe, vt oſtenderemus.

h Sed paruã. Nunc vulgata magis mihi probatur
i L. inſtituimus.
k L. Et in primo
2
l al. partem F. B.
m L. curãdum eſt, vt

Digitized by Google

remus, quæ ratio poſſet inuētiones ad vnamquamque conſtitutionem, ª aut partem conſtitutionis accommodare. Et item quales argumentationes, quas Græci ἐπιχειρήματα appellant, ſequi, & qualeis vitari ᶜ oporteret: quorum vtrunque pertinet ad confirmationem & cōfutationem. Deinde ad extremum ᵈ docebimus, cuiuſmodi concluſionibus orationum vti oporteat: qui locus erat extremus de ſex partibus orationis. Primum ergo quæremus, *quemadmodum quamque cauſam tractari conueniat.* & *nimirum coniecturalem*, quæ prima, & ᵉ difficillima eſt, potiſſimum conſideremus.

a L. & ad partem conſtit.
b ἐπιχειρήματα ſeu ratiocinationes de quibus vide librum 2. de Inuentione 5. Quint. lo. cap. 4.
c al. vitia e.
d vide numerū 45. in fra ead.
e al. quæque diffi. illima.

3 DE CAVSA CONIECTVRALI.

† 3 ¶ IN CAVSA ᶠ *coniecturali*, narratio accuſatoris ſuſpiciones interiectas, & diſperſas habere debet, vt nihil actum, nihil dictum, nuſquam ventum aut abitum, nihil denique factum ſine cauſa putetur. Defenſoris narratio ſimplicem, & dilucidam expoſitionem debet habere, cum attenuatione ſuſpicionis. 4 ¶ *Huius conſtitutionis* ratio in ſex partes eſt diſtributa: probabile, collationem, ſignum, argumentum, conſecutionem, approbationem. Horum vnumquidque quid valeat, aperiemus. 5 ¶ *Probabile* eſt, per quod probatur expediſſe reo peccare, & à ſimili turpitudine hominem nunquam abhorruiſſe ᵍ. Id diuiditur in cauſam & in vitam. *Cauſa* eſt ea, quæ induxit ad maleficium, cōmodorum ſpe aut incommodorū ʰ euitatione: vt cū quæritur, num quod commodum maleficio acquiſierit ⁱ, num honorem, num pecuniam, num dominationem, num aliquam cupiditatem amoris, aut huiuſmodi libidinis voluerit explere. Aut num quod incōmodum vitarit, inimicitias, infamiam, dolorem, ſupplicium.

g Val. abſfuiſſe. mendoſe.
h L. Vitatione
i L. appetierit.

4 † Hic accuſator in ſpe commodi cupiditatem oſtendet aduerſarij, in vitatione incommodi formidinem augebit. Defenſor autem negabit fuiſſe cauſam ſi poterit, aut eam vehementer extenuabit. Deinde iniquum eſſe dicet, omneis, ad quos aliquid emolumenti ex aliqua re peruenerit, in ſuſpicionem maleficij deuocari. Deinde *vita hominis* ex ante factis ſpectabitur.

5 † In quo primum conſiderabit accuſator, num quando ſimile quid fecerit. Si id non reperiet, quæret, num quando venerit in ſimilē ſuſpicionem: & in eo debebit eſſe occupatus, vt ad ᵏ eam cauſam peccati, quam paullo antè expoſuerit, vita hominis poſſit accommodari, hoc modo. Si dicet pecuniæ cauſa feciſſe, oſtendet eum ſemper auarum fuiſſe: ſi honoris, ambitioſum: ita poterit animi vitium cum cauſa peccati conglutinare. Si non poterit par ˡ vitium cum cauſa reperire, reperiat diſpar. Si non poterit auarum demonſtrare ᵐ, demonſtret corruptorem, vel perfidioſum, ſi quo modo poterit: denique aliquo, aut quàm plurimis vitiis contaminabit ⁿ perſonam: deinde qui illud fecerit tam nequiter, eundem hunc tam perperam feciſſe non eſſe mirandum. Si vehementer caſtus, & integer exiſtimabitur aduerſarius, dicet facta non famam ſpectari oportere: illum antè occultaſſe ſua flagitia, ſe planum facturum, ab eo maleficium non abeſſe. Defenſor primum demonſtrabit vitam integram, ſi poterit: id ſi nō poterit, confugiet ad imprudentiam, ſtultitiam, adoleſcentiam, vim, perſuaſionem: quibus de rebus vituperatio eorum, quæ extra id crimē erunt, non debeat aſſignari. Sin vehementer

k L. ad eandem cauſ.
l L. par animi vitium.
P. VII.
m L. demonſtrare, quem pecuniæ cauſa dicat maleficio feciſſe: demonſtr.
n L. contaminet perſonam: deinde dicat, qui illud

A vitæ ª hominis turpitudine impedietur, & infamia, prius dabit operam, vt falſos rumores diſſipatos eſſe dicat de innocente: & vtetur loco communi, rumoribus credi non oportere. Sin ᵇ nihil horum fieri poterit, vtatur extrema defenſione, & dicat, non ſe de moribus eius apud cenſores, ſed de criminibus aduerſariorum apud iudices dicere.

a Val. vel hom. turp.
b L. Si nihil eorum f.

6 ¶ *Collatio* eſt, cùm accuſator id, quod aduerſariū feciſſe criminatur, alij nemini, niſi B reo, bono fuiſſe ᶜ demonſtrat: aut aliū neminē potuiſſe perficere, niſi aduerſarium: aut eum ipſum aliis rationib. aut non potuiſſe, aut nō æque commode potuiſſe, aut eum effugiſſe ᵈ alias rationes commodiores propter cupiditatem. Hoc loco defenſor demonſtret ᵉ, oportet, aut aliis quoque, bono fuiſſe, aut alios quoque id, quod ᶠ ipſe ſimuletur, facere potuiſſe. 6

c al. bonum fuiſſe uel de... ſed ha. fere ... bono fuiſſe: & cui bono dix. in oratione pro Milone.
d L. fugiſſe.
e Val. vt demonſtret, oportet.
f a quo de inſimuletur. al inſimuletur

7 ¶ *Signum* ʰ, eſt per quod oſtenditur idonea perficiendi facultas eſſe quæſita. id diuiditur C in parteis ſex: locum, tempus, ſpatium, occaſionem, ſpem perficiendi, ſpem celandi.

h de ſignis. vide 5. Quint. 9. 7

† *Locus* quæritur, celebris, an deſertus: ſemper, an tum, cum id factū ſit fuerit in eo loco ſolitudo: ſacer, an profanus: publicus, an priuatus fuerit: cuiuſmodi loci attingant: nū, qui eſt paſſus, perſpectus, aut exauditus eſſe poſſit. Horū quid reo, quid accuſatori conueniat, perſcribere nō grauaremur, niſi facile quiuis, D cauſa poſita, poſſet iudicare. Initia enim inuentionis ab arte debent proficiſci: cætera facilè cōparabit exercitatio. *Tempus* ita quæritur, qua parte anni, qua hora: noctu, an interdiu: qua diei, qua noctis hora factū eſſe dicatur, & cuiuſmodi tēporibus. *Spatium* ita conſideratur, ſatiſne longū fuerit ad eam rē tranſigendā, & potueritne ſcire, ſatis ad id perficiēdum ſpatij futurū. Nam parui refert ſatis ſpatij fuiſſe ad id perficiendū, ſi id ante ſciri, & ratione prouideri non potuerit. *Occaſio* quæri- E tur, idoneane ſatis fuerit ad rē adoriendam ˡ, an alia melior, quæ aut præterita ſit, aut non exſpectata. ᵐ *Spes perficiendi* quæ fuerit, ſpectabitur hoc modo: ſi quę ſupra dicta ſunt ſigna concurrent: ſi præterea ex altera parte vires, pecunia, conſilium, ſcientia, apparatio: ex altera parte imbecillitas, inopia, ſtultitia, imprudentia, inapparatio demonſtrabitur fuiſſe: per ⁿ quas res ſcire potuerimus, ° vtrum diffidendum, an confidendū fuerit. *Spes celandi* quę F fuerit, quæritur ex conſciis, arbitris, adiutoribus, liberis, aut ſeruis, aut vtriſque.

i L. noctu, an interdiu quota diei, quota noctis h.
k L. potuit.
l L. aggrediendam.
P. 8.
m al. aut non exſpectata pro ... agendi ... cupiditatem.
n L. propter quas
o L. potuerit.
p ... adminiſtris. ... hic

† 8 ¶ *Argumentum*, eſt per quod res coarguitur certioribus argumentis, & magis firma ſuſpicione. Id diuiditur in tempora tria: præteritū, inſtans, conſequens. *In præterito tempore* oportet conſiderare, vbi fuerit, vbi viſus ſit, quocum ᵍ viſus ſit, nunquid apparauerit, num G quē conuenerit, num quid dixerit, nū quem habuerit de conſciis, de adiutoribus, de adminiſtris ʳ: num quo ſ in loco præter conſuetudinem fuerit, aut ᵗ alieno tempore. *In inſtanti tempore* quæritur, num viſus ſit, cū faciebat, num qui ſtrepitus, clamor, crepitus exauditus ſit, aut deniq; num quid aliquo ſenſu perceptū ſit, aſpectu, auditu, tactu, odoratu, guſtatu. nam ᵘ quiuis horū ſenſus poteſt conflare ſuſpicionem. *In conſequenti* tempore ſpectabitur, nū quid re tranſacta relictū ſit, quod indicet aut factum eſſe maleficium, aut à quo ſit ˣ fa- H ctum. Factum eſſe, hoc modo: ſi tumore, & liuore decoloratū eſt corpus mortui, ſignificat eum veneno necatum. A quo factum ſit, hoc

8 arbitris propoſitæ ac ſpectatur.
q L. quicum viſus.
r al. de adminiſtris ... quem ... ſ L. nunquid in eo loco præter conſuetudinē fecerit, aut alieno.
t al. aut etiā.
u al. num quis & c al. nam quiuis horum ſenſuum.
x L. factū ſit.

Digitized by Google

modo: ſi telum, ſi veſtimentum, ſi quid eiuſmodi relictum ſit, aut ſi veſtigium[a] rei fuerit, aut[b] ſi cruor in veſtimentis, aut ſi in eo loco comprehenſus, aut viſus ſit tranſacto negotio quo in loco res geſta dicatur. 9 ¶ *Conſecutio*, eſt cùm quæritur, quæ ſigna nocentis, & innocentis conſequi ſoleant. Accuſator dicet, ſi poterit, aduerſarium, cùm ad eum ventum ſit, erubuiſſe, expalluiſſe[c], titubaſſe, inconſtanter locutum eſſe, concidiſſe, pollicitum eſſe aliquid: quæ ſigna conſcientiæ ſint. Si reus horum nihil fecerit, accuſator dicet, eum vſque adeò præmeditatum fuiſſe, quid ſibi eſſet vſu venturum, vt confidentiſſime reſiſtens[d] reſponderet: quæ ſigna confidentiæ, non innocentiæ ſint[e]. Defenſor, ſi pertimuerit, magnitudine periculi, non conſcientia peccati ſe commotum eſſe dicet. Si non pertimuerit, fretum innocentia negabit eſſe commotum.

a L. veſtigium rei repertum fuerit.
b L. aut cruor.
c al. expauiſſe, fortaſſe vtrunque hoc loco neceſſarium.
d al. conſiſtens. hoc eſt conſtans.
e L. ſunt.

9

† 10 ¶ *Approbatio* eſt, qua vtimur ad extremum, confirmata ſuſpicione. Ea habet locos proprios, atque communeis. *Proprij* ſunt ij, quibus[f], niſi accuſator, nemo poteſt vti, & ij, quibus niſi defenſor. *Communes* ſunt, qui alia in cauſa ab reo alia ab accuſatore tractantur. In cauſa coniecturali proprius locus accuſatoris eſt, cùm dicit malorum miſereri non oportere, & cùm auget peccati[g] atrocitatem[h]. Defenſoris proprius locus eſt cùm miſericordiam captat, & cùm accuſatorem calumniari criminatur. *Communes loci* ſunt cùm accuſatoris, tum defenſoris, à teſtibus, contra teſteis, à quæſtionibus, contra quæſtiones, ab argumentis, contra argumenta, à rumoribus, contra rumores. *A teſtibus* dicemus ſecundum auctoritatem, & vitam teſtium, & conſtantiam teſtimoniorum. *Contra teſteis*[i], vitæ turpitudinem, teſtimoniorũ inconſtantiam ſi aut fieri non potuiſſe dicemus, aut non factum eſſe quod dicant, aut ſcire illos non potuiſſe, aut cupidè dicere & argumentari. hæc & ad improbationem, & approbationem teſtium pertinebunt.

f L. quibus niſi accuſator, & ij, quibus niſi defenſor, nemo poteſt vti.
g ἁμαρτίαν, ἀδίκημα.
P. VIII.
h Atrox vnde. vide Feſtum in Atro. et, Nonium 2. in Atrox 62.
i L. mendosè in priore editione impreſſum eſt, ſecundum vitæ turpitudinem.

10

A quæſtionibus dicemus, cùm demonſtrabimus, maiores noſtros veri inueniendi cauſa tormentis &[k] cruciatibus voluiſſe quæri, & ſummo dolore homines cogi, vt quicquid ſciant, dicant. Et præterea confirmatior hæc erit diſputatio, ſi quæ dicta erunt argumentando, iiſdem viis, quibus omnis coniectura tractatur, trahemus ad veriſimilem ſuſpicionem: idemq; hoc in teſtimoniis facere oportebit. *Contra quæſtiones* hoc modo dicemus: primùm maiores[l] noſtros voluiſſe certis in rebus interponi quæſtiones, cùm, quæ[m] verè dicerentur ſciri, quæ falsò in quæſtione pronuntiarentur, refelli[n] poſſent, hoc modo: Quo in loco quid poſitum ſit, & ſiquid eſſet ſimile[o], quod videri, aut aliquo ſimili ſigno[p] percipi poſſet[q]. deinde, dolori credi non oportere, quod alius alio recentior[r] ſit in dolore, quod ingenioſior ad comminiſcendum, quòd denique ſæpe ſcire aut ſuſpicari poſſit, quid quæſitor velit audire: quod cùm dixerit, intelligat ſibi finem doloris futurum. Hæc diſputatio comprobabitur, ſi refellemus quæ in quæſtionibus dicta erunt probabili argumentatione: idque partibus coniecturæ, quas ante expoſuimus, facere oportebit.

k L. & cruciatu, & item al. ...
l vulg. maiores vol...
m Nonnulli vol. quæ verè dicerentur, ſciri, ...
n al. refelli non poſſent.
o L. ſimile eſt, quod
p al. ſenſu.
q al. poſſit.
r al. recentior ſic enim Latini recens in labore, in dolore, id eſt ...

11

† *Ab argumentis*, & ſignis, & ceteris locis, quibus augetur ſuſpicio, dicere, hoc modo conuenit[s]: Cum multa cõcurrant argumenta, & ſigna, quæ inter ſe conſentiant, rem perſpicuam, non ſuſpicioſam videri[a] oportere. item plus oportere ſignis, & argumẽtis credi, quàm teſtibus. hæc enim eo modo exponi, quo modo re vera ſunt[b] geſta: teſteis corrũpi poſſe vel pretio, vel gratia, vel metu, vel ſimultate. *Contra argumenta*, & ſigna, & ceteras ſuſpiciones dicemus hoc modo: ſi demõſtrabimus, nullam rem eſſe, quam non ſuſpicionibus quis poſſit criminari: deinde vnamquamque ſuſpicionem extenuabimus, & dabimus operam, vt oſtendamus, nihilo magis in nos eam, quam in alium quempiam conuenire: indignũ[c] facinus[d] eſſe ſine teſtib. cõiecturã & ſuſpicionẽ firmamẽt. ſatis habere.

s L. conuenient.
a L. videri debere.
b L. ſint.
c L. indignum eſſe facinus.
d hæc vox, facinus, deeſt quibuſdam.

† *A rumoribus* dicemus: ſi negabimus[e] temere famam naſci ſolere, quin ſubſit aliquid: & ſi dicemus cauſam non fuiſſe, quare quiſpiã confingeret & comminiſceretur. Et præterea ſi ceteri falſi ſoleant eſſe, argumentabimur hunc eſſe verum. *Contra rumores* dicemus primum, ſi docebimus multos eſſe falſos rumores, & exemplis vtemur de quibus falſa fama fuerit: & aut inimicos noſtros, aut homines natura maleuolos, & maledicos confinxiſſe dicemus: & aut aliquam fictam fabulã in aduerſarios afferemus, quam dicamus omnibus in ore eſſe: aut verum rumorem proferemus, qui illis aliquid turpitudinis afferat, neq; tamen ei rumori nos fidem habere dicemus, ideo quod quiuis homo poſſit quemuis turpẽ de quolibet rumorem proferre & confictam fabulam diſſipare. Verumtamen ſi rumor vehementer probabilis eſſe videbitur, argumentando famæ fidem poterimus abrogare.

e L. negabimus temere.
P. B.

12 ¶ Quod & difficillima tractatu eſt conſtitutio coniecturalis, & in veris cauſis ſæpiſſime tractanda eſt, eo diligentius omneis eius parteis perſcrutati[f] ſumus: vt ne pauxilla quidẽ titubatione, aut offenſione impediremur, ſi ad hanc rationem præceptionis, aſſiduitatẽ exercitationis accommodaremus. 12 ¶ Nunc *ad legitimæ*[g] *conſtitutionis parteis* tranſeamus.

f al. perſecuti.
g DE LEGITIMA CONSTITVTIONE.

13

† Cvm voluntas ſcriptoris cum ſcripto diſſidere videbitur, ſi *à ſcripto* dicemus, his locis vtemur, ſecundum narrationem. Primum ſcriptoris collaudatione: Deinde ſcripti recitatione: deinde percunctatione, ſcirentne aduerſarij id ſcriptum fuiſſe in lege, aut in teſtamento, aut in ſtipulatione, aut in quolibet ſcripto, quod ad eam rem pertineat. Deinde collatione, quid ſcriptum ſit, quid aduerſarij ſe feciſſe dicant: quid iudicem ſequi conueniat, vtrum id, quod diligenter perſcriptũ[h] ſit, an id, quod acute ſit excogitatum: deinde ea ſententia, quæ ab aduerſariis ſit excogitata, & ſcripto attributa, contemnatur, & infirmabitur. Deinde quæretur, quid ei obſtiterit, ſi id voluiſſet ſcribere, vt[i] non potuerit perſcribere. Deinde à nobis ſententia reperietur[k], & cauſa proferetur, quare id ſcriptor ſenſerit, quod perſcripſit: & demonſtrabimus ſcriptum illud eſſe dilucide, breuiter, commode, perfecte, certa cum ratione. Deinde exempla proferentur, quæ res cum ab aduerſariis[m] ſententia redderetur, & voluntas afferretur a ſcripto potius iudicatæ ſint: Deinde oſtendetur, quàm periculoſum ſit à ſcripto recedere. Locus communis eſt contra eum, qui, cum fateatur, ſe contra id, quod legibus ſancitum, aut teſtamento perſcriptum ſit, feciſſe, tamen facti quærat defenſionem.

h L. ſcriptum
i L. obſtiterit ...
k L. ...
m L. ſententia, & voluntas afferretur.

† 13 ¶ *A ſententia* ſic dicemus. Primùm laudabimus ſcriptoris commoditatem, atque breuitatem.

14

breuitatem, quòd [a] tantùm ſcripſerit, quod neceſſe fuerit: illud, quod ſine ſcripto intelligi potuerit non neceſſario ſcribendum putarit. Deinde dicemus calumniatoris eſſe officium, verba & litteras ſequi, negligere voluntatem. [b] Deinde id, quod ſcriptum ſit, aut non poſſe fieri, aut non lege, non more, non natura, non æquo & bono poſſe fieri: quæ omnia ſcriptorem voluiſſe quàm rectiſſime fieri nemo dubitet: at ea, quæ à nobis facta ſint, iuſtiſſimè facta. Deinde contrariam ſententiam aut nullã eſſe, aut ſtultam, aut iniuſtam, aut non poſſe fieri, aut non conſtare cũ ſuperioribus & inferiorib. ſententijs, aut cum iure communi, aut cum alijs legib. communibus, aut cum reb. iudicatis diſſentire. Deinde exemplorum à voluntate, [c] & contra ſcriptum iudicatorum enumeratione [h] vtemur: deinde legum, & ſtipulationum breuiter exſcriptarum, in quib. intelligatur ſcriptorum voluntas [d] & expoſitio. Locus communis contra eum, qui ſcriptum recitet, [e] & ſcriptoris voluntatem non interpretetur [f].

† 14 ¶ Cùm *duæ leges inter ſe diſcrepant*, videndum eſt primùm, num qua [g] obrogatio [h] aut derogatio ſit. Deinde, vtrum leges ita diſſentiant, vt altera iubeat, altera vetet: an ita, vt altera cogat, altera permittat. Infirma enim erit eius defenſio, qui negabit ſe feciſſe quod cogeretur, cum altera lex permitteret. plus [i] enim valet ſanctio permiſſione. Item illa defenſio tenuis eſt, cùm oſtenditur id factum eſſe, quod ea lex ſanciat, cui legi, abrogatum [k] vel derogatum ſit: id, quod poſteriori lege ſancitum ſit, eſſe neglectum. Cùm hæc erunt conſiderata, ſtatim noſtræ legis expoſitione, recitatione, collaudatione vtemur. Deinde contrariæ legis enodabimus voluntatem, & eam trahemus ad noſtræ cauſæ commodum. Deinde de iuridiciali abſoluta ſumemus rationem iuris, & quæremus partem iuris, vtrùm cum ea faciat: de qua parte poſteriùs diſſeremus.

† 15 ¶ SI AMBIGVVM eſſe ſcriptum putabitur, quod in duas, aut plureis ſententias trahi poſſit, hoc modo tractandum eſt. primum, ſitne ambiguum, quærendum eſt. Deinde, quomodo ſcriptum eſſet, ſi id, quod aduerſarij interpretantur, ſcriptor fieri voluiſſet, oſtendendum eſt. Deinde id, quod nos interpretemur, & fieri poſſe & honeſte, rectè, lege, more, natura, bono [l] & æquo fieri poſſe: quod aduerſarij interpretentur, è contrario: nec eſſe ambigue ſcriptum, cùm intelligatur, vtra ſententia vera ſit. Sunt qui arbitrantur ad hanc cauſam tractandam vehementer pertinere cognitionem amphiboliarum [m] eam, quæ à dialecticis [n] profertur. Nos verò arbitramur, non modo nullo adiumento eſſe, ſed potius maximo impedimento. omneis enim illi amphibolias aucupantur, eas etiam, quæ [o] ex altera parte in ſententiam nullam poſſunt interpretari [p]. Itaque & alieni ſermonis moleſti interpellatores, & ſcripti tum odioſi, tum obſcuri interpretes ſunt: & dum cautè & expeditè loqui volunt, infantiſſimi reperiuntur. Ita dum metuunt, in dicendo nequid ambiguum dicant, nomen ſuum pronuntiare non poſſunt. Verum horum pueriles opiniones [a] rectiſſimis [b] rationibus, cùm voles, refellemus. In præſenti [c] hæc intercere [d] non alienum fuit, vt huius infantiæ garrulam diſciplinam contemneremus.

† 16 ¶ *Cùm definitione vtemur*, primùm afferemus breuem vocabuli definitionem hoc modo: Maieſtatem is minuit, qui ea tollit, ex quib. rebus ciuitatis amplitudo conſtat: quæ ſunt eæ? [e] quæ capiunt ſuffragia populi, & magiſtratus conſilia. Nempe igitur tu & populum ſuffragio, & magiſtratum conſilio priuaſti, cum ponteis diſturbaſti. Item ex contrario. Maieſtatem is minuit, qui amplitudinem ciuitatis detrimento afficit. Ego non affeci, ſed prohibui detrimento: ærarium enim conſeruaui, libidini malorum reſtiti, maieſtatem omnem interire non paſſus ſum. Primum igitur vocabuli ſententia breuiter, & ad vtilitatem cauſæ accommodatè [f] deſcribetur. Deinde, factum noſtrum cum verbi deſcriptione coniungetur. Deinde contrariæ deſcriptionis ratio refelletur, ſi aut falſa erit, aut inutilis, aut turpis, aut iniurioſa. Id quoque ex iuris partibus ſumetur, de iuridiciali abſoluta, de qua iam loquemur.

† 17 ¶ Quæritur *in tranſlationibus*, primùm num aliquis eius rei actionem, [g] aut petitionem, aut poſſeſſionem, [h] aut perſecutionem [i] habeat, quem [k] non oporteat: num alio modo, tempore, loco, num alia lege, num alio quærente, aut [l] agente. Hæc legibus, moribus, æquo & bono reperientur: de quib. dicetur in iuridiciali abſoluta. 18 ¶ In *cauſa rationali* primùm quæretur, ecquid in reb. maioribus aut minoribus, aut ſimilibus ſimiliter ſcriptum aut iudicatum ſit. deinde, vtrum ea res ſimilis ſit ei rei, de [m] qua agitur, an diſſimilis. deinde vtrùm conſultò de ea re ſcriptum [n] non ſit, quòd noluerit cauere, an quòd ſatis cautum putarit, propter cæterorum ſcriptorum ſimilitudinem. 19 ¶ De partibus legitimæ conſtitutionis ſatis dictum eſt, nunc *ad iuridicialem* reuertamur [o].

† 20 ¶ ABSOLVTA [p] iuridiciali conſtitutione vtemur, cùm ipſam rem, quam nos feciſſe confitemur, iure factam dicemus, ſine vlla aſſumptione extraria [q] defenſionis. in ea [r] quæri conuenit iurene factum ſit. 21 ¶ De eo cauſa poſita dicere poterimus, ſi, ex quibus partibus ius conſtet, cognouerimus. Conſtat igitur ex his partibus: natura, lege, conſuetudine, iudicato, æquo & bono, pacto.

22 ¶ *Natura ius* eſt, quod cognationis, aut pietatis cauſa obſeruatur, quo iure parentes à liberis, & à parentibus liberi coluntur.

23 ¶ *Lege* ius eſt id, quod populi iuſſu ſancitum eſt, quod genus, VT [s] IN IVS EAS, CVM VOCERIS. 24 ¶ *Conſuetudine* ius eſt id, quod ſine lege æque ac ſi legitimum ſit, vſitatum eſt: quod genus, id QVOD ARGENTARIO OBTVLERIS [t] EXPENSVM A SOCIO RECTE EIVS REPETERE POSSIS. 25 ¶ *Iudicatum* eſt id, de quo ſententia lata eſt aut decretum interpoſitum: ea ſæpe diuerſa ſunt, vt aliud alij iudici, aut prætori, aut conſuli, aut tribuno plebis placitum ſit: & fit, vt de eadem re ſæpe alius aliud decreuerit aut iudicauerit: quod genus M. Druſus, prætor vrbanus, quod cum hærede mandati ageretur, iudicium reddidit, Sext. Iulius non

a L. qui illud cauerum. b L. enumeratio. Deinde &c. c al. compoſitarum: al. exceptarum: al. excerptarum. d L. voluntatis expoſitio. e al. reticeat. f al. interpretatur. g vulg. quæ abrogatio. h Obrogatur, cùm legis prioris infirmandæ cauſa lex alia fertur: derogatur cùm quid ex lege vetere, quo minus fiat, ſancitur lege noua, vide Feſtum in Derogare & Abrogare Vlp. in Inſt. vbi de lege roga-

15

tione, abrogatione, derogatione, ſubrogatione & l. 102. ff. de verb. ſignif. i Sanctiones in leg. dicuntur quæ nouiſſimè certã pœnam irrogant iis qui præceptis legis non obtemperauerint. ſanctio legum 41. ff. de pœnis. Interdũ enim ſtatuitur in lege vt qui ibi aliquid cõmiſerit, capite puniatur. l. 9. §. 3. ff. de rer. diuiſ. vt qui aduerſus illam legem

16

fecerit, ſacer alicui deorum ſit, cum ſua familia pecuniáq. vide Feſtum in ſacratæ & ſacroſanctum. eſt igitur ſanctio pars legis qua pœna conſtituitur aduerſus eos qui contra legem ſe crimi. ſ ſanctæ 10. Inſt. de rerum diuiſ. ſanctionibus etiam continebatur, vt cæteris legib. contrariis ſolutus eſſet qui eam legẽ ſeruaret aut ſeruet: ſed & ne abrogari aut derogari ei legi vnquam poſſet cauebatur. & hæc de ſanctione: præter quam duæ aliæ legis partes priores erant, proœmium & legis caput. Item quæ de ſanctione diximus, adde erat pro Cor. Balbo. k L. obrogatum. l L. æquo & bono m al. amphibologiarum, malè. De Amphibolia eiuſq; ſpecieb. vide 7. Quint. & 11 Gell. 12. n qui philoſophi dicuntur. Quint. 7. c. 9. & Stoici Cice. in paſſim & dialecticis. 2. de Inuentione quòd diligentiſſimè rationem diſputandi callerent. o vel quæ ex altera parte ſententiã nullã poſſ. p. interpretari hic paſſiuè accipitur.

a al. rationes al. ſuſpicioſe. b al. certiſſimis. c al. In præſenti, ſed in præſenti hic vt Græcis ἐν τῷ παρόντι vbi ſubintelligitur χρόνῳ. d al. inter. e de. c. al. intereſſe. al. intercidere pro interea dicere. e vulg. quæ ſunt ea, quæ capiunt ſuff. p.

17

f vulg. accommodatam.

g De Actionis, petitionis, poſſeſſionis, perſecutionis differentia adde quædam ex ſ. appellamus 15. Inſt. de actionib. & l. 28. ff. de oblig. vbi actio in perſonam: petitio in rem: perſecutio in rem vel perſonam dari rei perſequendæ gratia dicitur.

18

h poſſeſſionẽ hic accipio pro interdictis quæ poſſeſſionis cauſa dantur. i vulg. eſſe eo-

19

dorem. k hæc verba, quem non oportet eas, deſunt quibuſdam. l al. aut agente. m L. qua de n L. ſcriptũ nõ ſit. quòd ſatis cautum putaret propter cæterorum ſcrip. ſimilit. an inconſulto. De p. o ſortè, conuertemur. p DE IVRIDICIALI CONSTITVTIONE. q L. extranea r L. conuenit quæri, iurene, an iniuria factum ſit. s dixi ad leges XII Tab. de iudiciis. c. 2. adde tit. Digeſt. in ius vocati vt eant. t al. tuleris. Turneb. 19. aduerſar. 22.

Digitized by Google

reddidit. Item C. Cælius iudex abſoluit iniuriarum eum, qui Lucilium poetam in ſcena nominatim læſerat: P. Mucius eum, qui L. Accium poetam nominauerat condemnauit.

20 †Ergo quia poſſunt res ſimili de cauſa diſſimiliter iudicatæ proferri, cum id vſu venerit, iudicem cum iudice, tempus cum tempore numerum cum numero iudiciorum proferemus.[a] 26 ¶ *Ex æquo & bono ius* conſtat, quod ad veritatem & vtilitatem communem videtur pertinere: quod genus, vt [b] maior annis LX. & cui morbus [c] cauſa eſt, cognitorem det. Ex eo nouum ius conſtitui conuenit ex tempore & [d] hominis dignitate. 27 ¶ *Ex pacto* ius eſt. SI QVI INTER SE PEPIGERVNT, SI QVID INTER QVOS CONVENIT. Pacta ſunt, quæ legibus obſeruanda ſunt, hoc modo: [e] REM [f] VBI [g] PAGVNT, ORATO, NI PAGVNT, IN COMITIO, AVT IN FORO ANTE MERIDIEM CAVSAM CONIICITO.[h] Sunt item pacta, quæ ſine legibus obſeruantur ex conuentu quæ iure præſtare dicuntur. His [k] igitur partibus iniuriam demonſtrari, ius confirmari conuenit, idque in abſoluta iuridiciali faciendum videtur.

21 † 28 ¶ CVM [l] *ex comparatione* quæretur, vtrùm ſatius fuerit agere[m] id, quod reus dicat ſe feciſſe, an id, quod accuſator dicat oportuiſſe fieri: primum quæri conuenit, [n] vtrum fuerit vtilius ex contentione, hoc eſt vtrum venuſtius, [o] facilius, conducibilius. Deinde oportebit quæri, ipsúmne oportuerit iudicare, vtrum fuerit vtilius, an aliorum fuerit ſtatuendi poteſtas. Deinde interponetur ab accuſatore ſuſpicio ex conſtitutione coniecturali, quare putetur non ea ratione factum eſſe, quo melius deteriori anteponeretur, ſed dolo malo negotium geſtum. Deinde quæretur, potueritne vitari, ne in eum locum veniretur. Ab defenſore contrà refelletur argumentatio coniecturalis, aliqua probabili cauſa, de qua antè dictum eſt.

22 †His locis ita tractatis, accuſator vtetur loco communi in eum, qui inutile vtili præpoſuerit cum ſtatuendi non habuerit poteſtatē. Defenſor contra eos, qui æquum [p] cenſeant, rem pernicioſam vtili præponi, vtetur loco communi per conqueſtionem, & ſimul quæret ab accuſatoribus, & ab iudicibus ipſis, quid facturi eſſent, ſi in eo loco fuiſſent: & tempus, locum, rem, deliberationem ſuam ponet ante oculos. 29 ¶ *Tranſlatio* criminis eſt, cum ab reo facti cauſa in aliorum peccatum transfertur. In qua primum quærēdum eſt, iurene in alium crimē transferatur. Deinde ſpectandum eſt, an æquè magnum ſit illud peccatum, quod in alium transferatur, atque illud quod reus ſuſcepiſſe[q] ſe fateatur. Deinde oportueritne [r] in ea re peccare, in qua alius antè peccarit. Deinde oportueritne iudicium ante fieri. Deinde, cùm factū iudicium non ſit de illo crimine, quod in alium transferatur, oporteátne de ea re iudicium fieri, quæ res in iudicium non venerit. Locus cōmunis accuſatoris, contra eum, qui plus cenſeat vim quàm iudicia valere oportere, & ab aduerſariis percunctabitur accuſator, quid futurum ſit, ſi idem cæteri faciant, vt de indemnatis[ſ] ſupplicia ſumant, quod eos idem feciſſe [t] dicant. [u] Quid ſi ipſe accuſator idem facere voluiſſet? Defenſor eorum peccati atrocitatem proferet, in quos crimen transfere-

a L. conferemus.
b *ab editione* L. *abeſt particula* vt
20
c *al.* cui morbi cauſa eſt.
d L. & ex nomin.
e *Lib.* 10. ... RE vbi pagunt, pro ratione pagunt, nec mitto &c.
f De huius legis emendatione dixi ad leges XII Tabul. in titulo de pactis, in pr. titulo de Inſtit. C. de temp. attrib. iudicand.
g *Hanc legis ſententiam habeſſe videtur, Conuentione ac pactis,* forum non ſatis ſi pactum non ſit, in iudicium agi: cauſamq;
21
ante meridiem ibi coniici. hoc eſt, breuiter expedire.
h *al.* coniicito: *al.* conicito, *vel* cognoſcito. *Gell.* 17 c. 2. conicito. *Sed conicere, probabiliter. id enim breuiter narrare viſſe ipſi ad l.* 1. *ff. de regul. iuris in verbo,* cauſæ coniectio.
i Feſtus in Nuncupare, vt lingua nuncupata, ita nuncupatio. *adde Cicer.*
22
verum 2. *de Inuentione dixi ad leges* XII. *Tabul. tit. de pactis, & de pactis ſeruandis.*
k L. His igitur è part.
l Tranſit ad aſſumptiuam iuridicialem conſtitutionem.
m facere id.
n L. conueniret.
o L. honeſtius.
p L. æquum eſſe e.
q *al.* ſuſcepiſſe dicatur.
r Conſuetudo non exulat a pœna.
ſ Saluianus 8. de prouidentia. Indemnatum etiam in tabulariis de cetera interfici vetuerunt. Auguſtinus de ciuitate 19. Nequaquā ſceleſtum indemnatum in pœnā voluiſtis occidi.
t *al. dicat vicaria* ſcilicet.

A tur: rem, locum, tempus ante oculos ponet, vt ij qui audient, exiſtiment aut non potuiſſe, aut non fuiſſe vtile rem in iudicium venire.

† 30 ¶ *Conceſſio* eſt, per quam nobis ignoſci poſtulamus. Ea diuiditur in purgationem, & deprecationem. 31 ¶ *Purgatio* eſt, cùm conſultò à nobis factum negamus. Ea diuiditur in neceſſitudinem, fortunam, imprudentiam. De his primùm partibus oſtendendum eſt: deinde ad deprecationem reuertendum videtur. B Primùm, conſiderandum eſt, vtrum per culpam ventum ſit in neceſſitudinem: num [a] culpam veniendi neceſſitudo fecerit. Deinde quærendum eſt, ecquomodo vis illa vitari potuerit, ac leuari. Deinde is, qui in neceſſitudinem cauſam conferet, expertúſne ſit, quid contrà [b] facere, aut excogitare poſſet. Deinde, num quæ ſuſpiciones ex coniecturali conſtitutione trahi poſſint, quæ ſignificent, id conſultò factum eſſe, quod neceſſariò C acciſſe dicitur. Deinde, ſi maximè neceſſitudo quæpiam fuerit, conueniatne eam ſatis idoneam putari [c].

†Si autem imprudentia reus ſe peccaſſe dicet, primum quæretur vtrū potuerit ſcire an non potuerit. Deinde, vtrum data ſit opera, vt ſciretur an non. Deinde vtrum caſu neſcierit, an culpa. Nam qui ſe propter[d] vinū, aut amorem [e], aut iracundiam fugiſſe [f] rationem dicet, is animi vitio videbitur neſciſſe, non D imprudentia. Quare non imprudentia ſe defendet, ſed culpa contaminabit[g]. Deinde coniecturali conſtitutione quæretur, vtrum ſcierit, an ignorauerit, & conſiderabitur, ſatiſne imprudentia præſidij debeat eſſe, cum factum eſſe conſtet. Cùm in fortunam cauſa conferetur, & ea re defenſor ignoſci [h] dicet reo oportere, eadem omnia videntur conſiderāda, quæ de neceſſitudine præſcripta ſunt. Etenim hæ [i] tres partes purgationis inter ſe finitimæ F ſunt, vt in omneis eadem ferè poſſint accommodari. Loci communes in his cauſis: Accuſatoris contra eum, qui cùm ſe peccaſſe confiteatur [k], tamen oratione iudices [l] moretur. Defenſoris, de humanitate, miſericordia: voluntatem in omnibus rebus ſpectari conuenire, & quæ conſultò facta non [m] ſint, in iis fraudem eſſe non oportere.

32 ¶ *Deprecatione* vtemur, cùm fatebimur nos peccaſſe, neque id imprudenter, aut F fortuitu [n], aut neceſſario feciſſe dicemus, & tamen ignoſci nobis poſtulabimus. Hic ignoſcendi ratio quæritur ex iis locis, ſi [o] plura, aut maiora officia, quàm maleficia, videbuntur conſtare: ſi qua virtus, aut nobilitas erit in eo, qui ſupplicabit: ſi [p] qua ſpes erit, vſui futurum, ſi ſine ſupplicio diſceſſerit. ſi ipſe ille ſupplex, manſuetus, & miſericors in poteſtatibus oſtendetur fuiſſe: ſi ea quæ peccauit, nonq odio, nō crudelitate, ſed officio & recto G ſtudio commotus fecit: ſi tali de cauſa aliis quoque ignotū eſt: ſi nihil ab eo periculi nobis futurū videbitur, ſi eū miſſum fecerimus: ſi nulla aut à noſtris ciuibus, aut ab aliqua alia ciuitate vituperatio ex ea re ſuſcipietur.

† Loci communes, de humanitate, fortuna, miſericordia, rerum commutatione. His locis omnibus ex contrario vtetur is, qui contrà dicet, cum amplificatione, & enumeratione omnium peccatorum. Hæc cauſa iu- H dicialis fieri non poteſt, vt in primo libro oſtendimus, ſed quod poteſt vel ad ſenatum, vel ad conſilium venire [r], non viſa eſt

ſuper-

23
a an culpam neceſſ. fec. *vel* an in culpam veniendi neceſſitudo fuerit.
b L. ecquid contra.
c v. l. 12 ff. de cuſtod. reorū.
24
l. 11. §. 2. ff. de pœnis l. 6 § 7. ff. de re milit. l. vnic. C. ad l. Iul. maieſt.
d L. idoneam cauſam putari.
e nihil enim furore amoris vehementius. Nouel. 74 c. 3. vbi ſtat.
f Sic infrà lib. 2. meum hæc ratio fugit. Plaut. Amphitr. fugit te ratio. Catul. fugit me ratio.
g ſe ſcilicet. *al. legunt* contaminabitur. *niſi malis legere*, Culpæ condemnabitur.
h L. reo dicet
i L. omnes hæ
k L. fateatur,
l L. demoretur, *& mineul.*
25
li item libri vulg.
m L. non ſint ea fraudi eſſe non op.
n *al.* fortuitò,
o adde l. 5. § 6. & 8. ff. de re milit.
p adde l. 31. ff. de pœnis.
P. XI.
q non odio, neq; crudel.
26
r L. peruenire

ſuperſedenda. 33 ¶ Cùm à nobis crimen *re-*
mouere volemus, aut in rem[a], aut in hominem
noſtri peccati cauſam conferemus. Si cauſa *in*
hominem conferetur , quærendum erit primum
potueritne tantum, quantum reus demonſtra-
bit, is, in quem cauſa confertur & ecquonam
modo aut honeſte, aut ſine periculo potuerit
obſiſti: ſi maximè ita ſit, num ea re concedi
reo conueniat, quòd alieno inductu fecerit.
deinde in coniecturalem trahetur controuer-
ſiam, & quæretur, num conſultò factum ſit. Si
cauſa *in rem* quandam conferetur, & hæc ea-
dem ferè, & omnia, quæ de neceſſitudine præ-
cepimus conſideranda erunt.

a *videtur verò immutatus, atque ideo ita legendum, aut in hominem aut in rem.*

27 † 34 ¶ QVONIAM ſatis oſtendiſſe vide-
mur, quibus argumentationib. in vnoquoque
genere cauſæ iudicialis vti conueniret, con-
ſequi videtur [b] vt doceamus, *quemadmodum i-*
pſas argumentationes ornatè & abſolutè tractare
poſſimus. nam fere non difficile eſt inuenire,
quid ſit cauſæ adiumento: difficillimum verò
eſt, inuentum expolire, & expeditè pronun-
tiare. hæc enim res facit, vt neque diutius,
quàm ſatis ſit, in eiſdem locis commoremur,
neque eodem identidem reuoluamur, neque
inchoatam argumentationem relinquamus,
neque incommode ad aliam deinceps tranſ-
eamus. Itaque hac ratione & ipſi meminiſſe
poterimus, quid quoquo [c] loco dixerimus, &
auditor cùm totius cauſæ, tum vniuſcuiuſque
argumentationis diſtributionem percipere, &
meminiſſe poterit.

b *al.* conſequens videmus.

c L. in vnoquoq.

28 † 35 ¶ Ergo *abſolutiſſima* [d], & perfectiſſima
argumentatio eſt ea, quæ in quinque parteis eſt
diſtributa. propoſitionem, rationem, rationis
confirmationem, exornationem, complexio-
nem. *Propoſitio* eſt, per quam oſtendimus ſum-
matim, quid ſit, quod probare volumus. *Ra-*
tio, eſt cauſa, quæ demonſtrat, id verum eſſe,
quod intendimus, breui ſubiectione. Ratio-
nis *confirmatio* eſt ea, quæ plurimis argumentis
corroborat breuiter expoſitã rationem. *Exor-*
natio eſt, qua vtimur rei honeſtandæ, & collo-
cupletandæ cauſa, confirmata argumentatio-
ne. *Complexio* eſt, quæ[e] concludit, breuiter col-
ligens parteis argumentationis. Hiſce igitur
quinque partib. vt abſolutiſſimè vtamur, hoc
modo tractabimus argumẽtationem. Cauſam
oſtendemus Vlyſſi fuiſſe, quare interfecerit
Aiacem: inimicum enim acerrimum de me-
dio tollere volebat: à quo ſibi nõ iniuria ſum-
mum periculum metuebat: videbat illo in-
columi, ſe incolumem non futurum: ſperabat
illius morte ſe ſalutem ſibi comparare. con-
ſueuerat [f] ſi iure non poterat, quauis [g] iniuria
inimico exitiũ machinari: cui rei mors indi-
gna Palamedis teſtimoniũ dat. Ergo & metus
periculi hortabatur eũ interimere, à quo ſup-
pliciũ verebatur: & conſuetudo peccãdi, ma-
leficij ſuſcipiendi remouebat dubitationem.

d Argumentatio duplex, abſolutiſſima & perfectiſſima (eaque quinquepertita) breuiſſima, quæ & tripartita.

e L. quæ concludit breuiter, coll.

P. B.

f L. conſueuerat enim, ſi

g *al.* quo iure quaue iniuria.

29 † Omnes enim cùm minima peccata cum
cauſa ſuſcipiunt, tũ verò illa, quæ multo ma-
xima ſunt maleficia, aliquo certo emolumen-
to inducti ſuſcipere conantur. Si multos indu-
xit in peccatũ pecuniæ ſpes, ſi complures ſce-
lere ſe contaminauerunt, imperij cupiditate,
ſi multi leue cõpendium fraude maxima cõ-
mutauerũt: cui mirum videbitur, iſtum à ma-
leficio propter acerrimam formidinem non[h]
temperaſſe? Virum fortiſſimum, integerrimũ,
inimicitiarum perſequentiſſimum, iniuria
laceſſitum, ira excitatum[i], homo timidus, no-
cens, cõſcius ſui peccati, inſidioſus inimicum

h *al.* ſibi non temperaſſe.

i *al.* excitatum inimicum vt qui inimicum quod ſuſſit in hunc locum adſciſcatur.

A incolumem eſſe noluit: cui tandẽ hoc mirum
videbitur? nam cum feras beſtias videamus
alacreis, & erectas vadere vt alteri beſtiæ no-
ceant, non eſt incredibile putandum, iſtius
quoque animum ferum crudelem, atque in-
humanum, cupide ad inimici perniciem pro-
fectum [a]: præſertim cùm in beſtiis nullam
neque bonam, neque malam rationem eſſe
videamus: in iſto plurimas & peſſimas ratio-
nes ſemper fuiſſe intelligamus.

a L. eſſe profectum.

B † Si ergo pollicitus ſum, me daturum[b] cau- 30
ſam, qua inductus Vlyſſes acceſſerit ad male-
ficium &, ſi inimicitiarum acerrimam ratio-
nem, & periculi metum interceſſiſſe demon-
ſtraui: non eſt dubium, quin confiteatur cau-
ſam maleficij fuiſſe. 36 ¶ Ergo abſolutiſſi-
ma eſt argumentatio ea, quæ ex quinq; par-
tibus conſtat. ſed ea non ſemper neceſſe eſt v-
ti. Tum enim complexione ſuperſedendum
eſt, ſi res breuis eſt, vt facilè memoria com-
C prehendatur: tum exornatio prætermittenda
eſt, ſi parum locuples ad amplificandum, &
exornandum res videtur eſſe. Sin & breuis e-
rit argumentatio, & res tenuis, aut humilis:
tum & exornatione, & complexione ſuperſe-
dendum eſt. In omni autem argumentatione
de duabus partibus poſtremis, hæc, quam ex-
poſuimus, ratio eſt habenda. Ergo *ampliſſima*
eſt *argumentatio* quinquepartita: *breuiſſima* eſt
tripartita, *mediocris*, ſublata aut exornatione,
D aut complexione quadripartita.

b *al.* allaturum: *vel*, dicturum.

† 37 ¶ GENERA [c] duo ſunt *vitioſarum ar-* 31
gumentationum: Vnum, quod ab aduerſario re-
prehendi poteſt, idque pertinet ad cauſam:
Alterum, quod tametſi nugatoriũ eſt, tamen
non indiget reprehenſione. Quæ ſint, quæ re-
prehenſione confutari conueniat, quæ tacitè
contemni, atque vitari ſine reprehenſione, ſi [d]
exempla ſubiecero, intelligere dilucide pote-
ris. 38 ¶ Hæc cognitio vitioſarum argumen-
E tationum duplicem vtilitatem afferet. nam
& vitare in argumentatione vitium admone-
bit, & ab aliis non vitatum commodè repre-
hendere docebit. 39 ¶ Quoniam igitur oſten-
dimus, perfectam [e], & plenam argumentatio-
nem ex quinque partib. conſtare, in vnaqua-
que parte argumentationis quæ vitia euitan-
da [f] ſunt, conſideremus: vt & ipſi ab his vitiis
recedere, & aduerſariorum argumentationes
hac præceptione in omnib. partibus tentare,
F & ab aliqua parte labefactare poſſimus.

c L. Duo ſunt genera.

P. XII.

d *al.* niſi e ſ. i. d. non poteris.

e L. plenam & perfectam

f L. vitanda ſunt.

g *Forte* Propoſitio. Nam & paulo ante abſolutiſſimæ argumentationis partes fecit, Propoſitionem, rationem, & cæt. de quib. ſigillatim dicendum eſt.

† 40 ¶ *Expoſitio* [g] *vitioſa* eſt, cùm ab aliqua,
aut à maiore parte ad omneis confertur id, 32
quod non neceſſariò eſt omnib. attributum: vt
ſi quis hoc modo exponat, Omnes, qui in
paupertate ſunt, malunt maleficio parare di-
uitias [h], quàm officio paupertatem tueri. Si
quis hoc modo expoſuerit argumẽtationem,
vt nõ curet quærere qualis ratio, aut rationis
confirmatio ſit, ipſam facilè reprehendemus
G expoſitionem, cum [i] oſtendemus, id quod in
aliquo paupere improbo ſit, in omneis pau-
peres falsò & iniuria conferri. *Item* vitioſa ex-
poſitio eſt, cùm id, quod rarò fit, fieri omnino
negatur, hoc modo, Nemo poteſt vno aſpe-
ctu, neque præteriens, in amorem incidere.
nam cùm non nemo deuenerit in amorem
vno aſpectu, & cùm ille neminem dixerit o-
mnino, nihil [k] differt rarò id fieri, dummodò
aliquando fieri, aut poſſe fieri intelligatur.

h L. diuitias parare.

i L. cùm oſtenderimus, quod in al. paup. im. ſit. in omneis p.

k ſic Græci *ἐάν ποτ᾽ ὀλιγάκις*, tamen genus, nihil refert.

H † *Item* vitioſa expoſitio eſt, cùm omneis res
oſtendimus nos collegiſſe, & aliquã rem ido- 33
neam prætermimus, hoc modo, Quoniam igitur

[library stamp]

Digitized by Google

A hominē occiſum conſtat eſſe, neceſſe eſt aut à prædonibus, aut ab inimicis occiſum eſſe, aut abs te, quem ille hæredē teſtamento ex parte faciebat. prædones illo loco nunquam ſunt viſi: inimicum nullum habebat. relinquitur, ſi neque à prædonibus, neque ab inimicis occiſus eſt, quòd alteri non erant, alteros non habebat, vt abs te ſit interemptus. Nam [a] in huiuſcemodi expoſitione, reprehenſione vtemur ſiquos præter eos, quos ille dixerit, potuiſſe [b] ſuſcipere maleficium oſtenderimus:

a L. Nam in huiuſmodi

b L. ſuſcip. potuiſſe malef. oſtenderimus:

B velut in hoc exemplo cum dixerit neceſſe eſſe aut à prædonibus, aut ab inimicis, aut a nobis occiſum eſſe: dicemus potuiſſe vel à familia, vel à cohæredib. noſtris. Cum hoc modo illorum collectionem diſturbauerimus, nobis latiorem locū defendendi relinquemus. Ergo hoc quoque vitandum eſt in expoſitione, nequando, cum omnia collegiſſe videamur, aliquam idoneam partem reliquerimus.

34

C † *Item* vitioſa expoſitio eſt, quæ conſtat ex falſa enumeratione: vt ſi, cùm plura ſunt [c], panciora dicamus, hoc modo: Duæ res ſunt, iudices, quæ omneis [d] ad maleficium impellunt, luxuries & auaritia. Quid amor? inquiet quipiam, quid ambitio? quid religio [e]? quid metus mortis? quid imperij cupiditas? quid denique alia permulta? *Item* falſa enumeratio eſt, cum pauciora ſunt, & plura dicimus, hoc modo: Tres res ſunt, quæ omneis homines

c L. ſint, P. B.

d L. homines

e Id eſt ſuperſtitio: qua qui laborat haud ſanè [illegible] ſuperſtitioſum ff. de [illegible] Sic religio Terentio in Andria. & Lucretio 1. pro ſuperſtitione. Alij hic legunt ſtelio P. B.

D ſollicitant, metus, cupiditas, ægritudo. Satis [f] fuerat dixiſſe metum & cupiditatem: quoniā ægritudinem cum vtraque re cōiunctam eſſe neceſſe eſt. *Item* vitioſa expoſitio eſt, quæ nimium longè repetitur, hoc modo: Omnium malorum ſtultitia eſt [g] mater, quæ [h] parit immenſas cupiditates: immenſæ porrò cupiditates infinitæ & immoderatæ ſunt. hæ pariunt auaritiam: auaritia porrò hominē ad quoduis maleficium impellit. Igitur auaritia inducti

f L. Satis enim f.d.

g al. eſt mater, atque materies.

h L. quæ præ ceteris

E aduerſarij noſtri, hoc in ſe facinus admiſerūt. Hic id, quod extremū dictū eſt, ſatis fuit exponere, ne Ennium, & cæteros poetas imitemur, quibus hoc modo loqui conceſſum eſt,

i Hi verſus ex Ennij Medea de quib. dixi libro 3 de Natura deorum: & 1. de inuentione.

k vel g Cæſæ cecidiſſent ab egi ad terram trabes.

l L. Petebant villo pellem inauratam arietis.

Vtinam [i] ne in nemore Pelio ſecuribus
Cæſa [k] accidiſſet abiegna ad terram trabes:
Neve inde nauis inchoandæ exordium
Cœpiſſet, quæ nunc nominatur nomine
Argo, qua vecti Argiui delecti viri,
F *Petebant [l] illam pellem inauratam arietis,*
Colchis, imperio regis Peliæ per dolum:
Nam nunquam hera errans mea, domo efferret pedem
Medea, animo ægra, amore ſæuo ſaucia.

m hoc eſt, cauſæ non vitiæ ab vltimo ſunt petendæ. ſ. Quint. 10.

Nam hic ſatis erat dicere (ſi id modò, quòd eſſet ſatis, curaſſet poeta)

Vtinam ne hera errans mea domo efferret pedem
Medea, animo ægra, amore ſæuo ſaucia.

n In Trinummo, itidē verſus reperiuntur lib. 2. de inuentione.

o vel g Immane. id eſt magnum, al. Immune, id eſt improbum & ita quidem & legit & interpretatur hunc locum F. ſtus in Immunis.

35

G Ergo hac quoque ab [m] vltimo repetitione in expoſitionibus magnopere ſuperſedendum eſt. Non enim reprehenſione eget, ſicut aliæ complures, ſed ſua ſponte vitioſa eſt.

† 41 ¶ VITIOSA *ratio* eſt, quæ ad expoſitionem non eſt accommodata, vel propter infirmitatem, vel propter vanitatem. Infirma ratio eſt, quę non neceſſariò oſtendit ita eſſe, quemadmodum expoſitum eſt: velut apud Plautum, [n]

Amicum caſtigare ob meritam noxiam,
Immane [o] eſt facinus: verùm in [p] ætate vtile,
Et conducibile,

p Id eſt interdum, Turneb. 35. aduerſ. 21.

H Hæc expoſitio eſt. videamus, quæ ratio afferatur.

A *Nam ego amicum hodie meum*
Concaſtigabo [a] pro commerita noxia.

a Quidam vol. Nō caſtigabo mendoſè.

Ex eo, quod ipſe facturus eſt, non ex eo, quod fieri conuenit, vtile quid ſit, ratiocinatur. *Vana ratio* eſt, quæ ex falſa cauſa conſtat, hoc modo: Amor fugiendus non eſt. nam ex eo veriſſima naſcitur amicitia. Aut hoc modo, Philoſophia eſt [b] vitanda: affert enim ſecordiam, atque deſidiam. Nam hæ rationes niſi falſæ eſſent, expoſitiones quoque earum

b L. vitanda eſt. P. XIII.

B veras eſſe confiteremur.

36

†*Item* infirma ratio eſt, quæ non neceſſariā cauſam affert expoſitionis: velut Pacuuius,

c verſus Trochaici.

Fortunam [c] inſanam eſſe & cæcam & brutam perhibent philoſophi,
Saxóq; illam inſtare globoſo prædicant volubili [d].
Ideò quò ſaxum impulerit fors, cadere eò fortunam autumant.
Cæcam ob eam rem eſſe iterant [e], quia nihil cernat, quò ſeſe applicet.
C *Inſanam autem aiunt, quia atrox, incerta, inſtabiliſque ſit.*
Brutam, quia dignum, atque indignum nequeat internoſcere.
Sunt autem alij philoſophi, qui contrà fortunam negent
Eſſe vllam, ſed temeritate omnia autumant regi. id magis
Veriſimile [f] aiunt, quòd vſu reapſe experiundo edocet.
D *Velut Oreſtes modò fuit Rex, modò mendicus factus eſt:*
Naufragio res contigit: Nempe ergo haud fortuna obtigit.

d L. volubilē. Hos verſus aliter ſic reſtituendos eſſe arbitror, quamuis in prima editione aliter ſenſerim. In lib. vulgatis, autem verſus octauus ſic legitur, Miſeriam eſſe vllam, ſed temeritate omnia regi. id magis

e id eſt, iterū atque iterum dicunt. al. legunt, memorant.

f al. eſſe aliūt

Nam hic Pacuuius infirma ratione vtitur, cùm ait, [g] verius eſſe temeritate, quam fortuna res regi. Nam vtraque opinione philoſophorum fieri potuit, vt is, qui rex fuiſſet, mendicus factus eſſet.

g L. veriſimilius eſſe temere.

37

E †*Item* infirma ratio eſt, quæ videtur pro ratione afferri, ſed idem dicit, quod in expoſitione dictum eſt, hoc modo: Magno malo eſt hominib. auaritia, idcirco quod homines magis, & multis incōmodis conflictātur propter immenſam pecuniæ cupiditatem. Nam hic alijs verbis idem per rationem dicitur, quod dictum eſt per expoſitionem. *Item* infirma ratio eſt, quæ minus idoneam, quam res poſtulat, cauſam ſubjicit expoſitioni [h], hoc modo: Vtilis eſt ſapientia, propterea quod qui ſa-

h L. expoſitionis,

i L. habeatenim

k al. non vel vniuerſa.

l L. Vtuntur igitur ſtudioſè in

m Vulg. quidā Threſiphontem mendoſè.

n Diſſentientis patris, qui irrito conſenſu matrimonio, cum marito concordāte filiafamiliās, rata non habetur voluntas. dixi ad l. 5. C de repudiis & diuortiis.

F pientes ſunt, pietatem colere conſueuerunt. Item vtile eſt amicos veros habere. habes [i] enim quibuſcum iocari poſſis. Nam huiuſmodi in rationib. non [k] vniuerſali, neque abſoluta, ſed extenuata ratione expoſitio confirmatur. Item infirma ratio eſt, quæ vel alij expoſitioni poteſt accommodari, vt facit Pacuuius, qui eandem affert rationem, quare cæca: eandem, quare bruta fortuna dicatur.

38

G † 22 ¶ In *confirmatione rationis* multa & vitanda in noſtra, & obſeruanda in aduerſariorum ratione ſunt vitia, proptereáque diligentiùs conſideranda ſunt, quod accurata confirmatio rationis totam vehementiſſimè comprobat argumentationem. Vtuntur [l] igitur ſtudioſi in confirmanda ratione duplici concluſione, hoc modo:

o al. relinquere, atque ita v. 5. verbi, cogita quod ante ſtudis, elidendum.

p hoc genus refutandi ἀντιστροφήν de quo v. Gell. 5. 9 & 11. P. B.

Iniuria abs te afficior indigna pater.
Nam, ſi improbum Creſphontem [m] exiſtimaueras,
Cur me huic locabas nuptijs? ſin eſt probus [n],
Cur talem inuitam [n] inuitum cogis linquere [o]?

H Quæ hoc modo concluduntur, aut [p] ex contrario conuertentur, aut ex ſimplici parte

repre-

Digitized by Google

reprehendentur. Ex contrario hoc modo:

Nulla te indigna, nata [a], afficio iniuria.
Si probus eſt, bene locaui: ſin [b] autem improbus,
[c] Diuortio te liberabo incommodis.

a L. ò nata
b L. ſin eſt imp.
c L. Deuortio

Ex ſimplici parte reprehendentur, ſi ex duplici concluſione alterutra pars diluitur [d], hoc modo:

d L. diluetur,

Nam ſi improbum Creſphontem exiſtimaueras,
Cur me huic locabas nuptiis? Duxi probum.
Errani poſt cognoui, & fugio cognitum.

Ergo reprehenſio huius concluſionis [e] duplex eſt: acutior illa ſuperior, facilior hæc poſterior ad excogitandum.

e L. huiuſmodi

39 † *Item* vitioſa eſt confirmatio rationis, cùm ea reſque plura ſignificat, abutimur pro certo vnius rei ſigno, hoc modo: Neceſſe eſt, quoniam pallet, ægrotaſſe: aut neceſſe eſt peperiſſe, quo iam ſuſtinet puerum infantem. Nam hæc ſua ſponte certa ſigna non habent, ſi non cetera quoque ſimilia concurrant. quod ſi concurrerint: nonnihil huiuſmodi ſigna adaugent ſuſpicionem. *Item* vitioſum eſt, cum vel in alium, vel in eum ipſum, qui dicit, id, quod in aduerſarium dicitur, poteſt conuenire, hoc modo:

Miſeri ſunt qui vxores ducunt: at tu duxiſti alterā.

40 † *Item* vitioſum eſt id, quod vulgarem habet defenſionem, hoc modo: Iracundia inductus peccauit, aut adoleſcentia, aut amore. Huiuſcemodi enim deprecationes, ſi probabuntur, impune maxima peccata dilabentur. *Item* vitioſum eſt, cum id pro certo ſumitur, quod inter omneis non conſtat, quia etiam nunc in controuerſia eſt, hoc modo:

Eho tu, dij, quibus eſt poteſtas motus ſuperûm, atque inferûm,
Pacem inter [f] ſe conciliant, conferunt concordiam.

f vulg. Inter ſeſe

Nam ita pro ſuo iure hoc exemplo vſum Creſphontem Ennius induxit, quaſi iam ſatis certis rationibus ita eſſe demonſtraſſet. *Item* vitioſum eſt, quod iam quaſi ſerò, atque [g] acto negotio dici videtur, hoc modo: In mentem mihi ſi veniſſet, Quirites, non commiſiſſem, vt hunc in locum res veniret: nam hoc, aut hoc feciſſem: ſed me tum hæc ratio fugit. *Item* vitioſum eſt, cum id, quod in aperto delicto poſitum eſt, tamen aliqua leui tegitur defenſione, hoc modo:

g L. & peracto negotio

Cùm [h] te expetebant omnes, florentiſſimo
Regno reliqui. nunc deſertum ab omnibus
Summo periclo ſola vt reſtituam paro.

h verſus Ennii in Thyeſte ſunt autem hæc verba Atrei ad Thyeſtem.

Item vitioſum eſt, quod in [i] aliam partem, ac dictum ſit, poteſt accipi. Id eſt huiuſmodi, vt, ſi quis potens, ac factioſus in concione dixerit, Satius eſt vti [k] regibus, quàm malis legib. Nam [l] hoc tametſi rei[m] arguendæ cauſa poteſt ſine malitia dici, tamen propter potentiā eius, qui dicit, non dicitur ſine atroci ſuſpicione.

i L. aliam in partem, & ita Colon. & Rob. Steph.
P. XIV.
k L. bonis regibus,
l L. Nā & hoc
m L. rei augeadæ

41 † *Item* vitioſum eſt, falſis, aut vulgarib. definitionibus vti. Falſæ ſunt huiuſmodi, ſiquis dicat iniuriam eſſe nullam, niſi quæ ex pulſatione, aut conuicio cōſtet. Vulgares ſunt, quæ nihilominus in aliam rem transferri poſſunt: vt ſi quis dicat, quadruplator, vt breuiter deſcribam, capitalis eſt. Eſt enim improbus, & peſtifer ciuis. Nam nihilo magis quadruplatoris, quàm furis, quàm ſicarij, aut proditoris attulit definitionem. *Item* vitioſum eſt pro argumento ſumere, quod in diſquiſitione poſitum eſt: vt ſi quis, quem furti arguat, dicat, eum eſſe hominem improbum, auarum, fraudulentum: ei rei [n] teſtimonium eſſe, quòd ſibi furtum fecerit. *Item* vitioſum eſt, controuer-

n L. teſtimonio.

A ſiam controuerſia diſſoluere, hoc modo: Non conuenit, Cenſores, iſtum vobis ſatisfacere ex eo, quòd ait, ſe non potuiſſe adeſſe, ita vt iuratus fuerat. quòd [a] ſi ad exercitum non veniſſet, idne tribuno militum diceret? Hoc ideo vitioſum eſt, quia non expeditā, aut iudicata res, ſed impedita, & in ſimili controuerſia poſita, exempli loco perfertur.

a L. quid ſi ad

† Item vitioſum eſt, cùm id, de quo ſumma controuerſia eſt, parum expeditur, & quaſi

B tranſactum ſit, relinquitur hoc modo:

Apertæ [b] [c] fitur dictio [d], ſi intelligas,
Tali dari arma, quali qui geſſit, fuit,
Iubet, potiri ſi ſtudeamus Pergamo:
Quæ ego profiteor eſſe mea. nam me æquum eſt frui
Fraternis [e] armis, mihiq; adiudicarier,
Vel quòd propinquus, vel quòd virtute æmulus.

b vul. Apertè
c id eſt, Apollinis, vt Apertæ dictio, hic ſit, Apollinis oraculum: ad de Feſtum in Aperta, quo

42

loco refert, Apollinem Apertam dictū, quod patente cortina reſpōſa ab eo darentur.
d id eſt oraculum: ſi Lemma 8. data erat dictio ab vrbe
e al. paternis: cum hic loquatur, Neoptalemus Achillis filius, armáque paterna poſtulat & ſua eſſe dicat.

Item vitioſum eſt, ipſum ſibi in ſua oratione diſſentire, & contra ea, quæ antè dixerit, dicere, hoc modo:

C *Quare [f] accuſem hunc, nequeo exputando euoluere.*
Nā ſi [h] veretur, quid eum accuſem, qui eſt probus?
Sin inuerecundum animi ingenium poſſidet,
Quid [i] eū accuſem, qui id parui auditu æſtimet?

f al. qua cauſa. Videntur autem hi verſus Pacuuij in Armorum iudi-

43

cio.
g al. exponendo, al. putando.
h Iidem verſus infra lib. 2. de Inuentione.
i legendum fortaſſe eſt, Quod ego cum accuſem, qui id parui auditu æſtimet?
P. B.

Non incommoda ratione videtur ſibi oſtendiſſe, quare non accuſaret. Quid quod poſtea ait? Nunc ego te ab eo ſummo iam detexam exordio.

† *Item* vitioſum eſt, quod dicitur contra iudicis voluntatem, aut eorum, qui audiunt, ſi aut

D partes, quibus illi ſtudent, aut homines, quos illi caros habent, lædantur, aut aliquo huiuſmodi vitio lædatur auditoris voluntas. *Item* vitioſum eſt, non omneis res confirmare, quas pollicitus ſis in expoſitione. *Item* verendū eſt, ne de alia re dicatur, cùm alia de re cōtrouerſia ſit: inque huiuſmodi vitio conſiderandum eſt, ne aut ad rem addatur quid, aut quippiam de re detrahatur: aut tota cauſa mutata in aliā cauſam deriuetur. Vti apud Pacuuium Zethus

E cum Amphione, quorum controuerſia cum de muſica inducta ſit, diſputatio in ſapientiæ rationem, & virtutis vtilitatem conſumitur [l]. *Item* conſiderandum eſt, ne aliud accuſatoris criminatio contineat, aliud defenſoris ratio purget: quod ſæpe conſultò multi ab reo faciunt, anguſtiis cauſæ coacti. Vti ſi quis cum accuſetur, ambitu magiſtratū petiſſe, ab imperatorib. ſæpenumerò ſe apud exercitum donatum eſſe dicat. Hoc [m] ſi diligenter in aduerſa-

k id eſt æſtimet: ſic apud Salluſtium in oratione Macri Trib. pleb. Si Quirites parum exiſtimaretis quid inter ius à maioribus, relictum vobis, & hoc à Sylla paratum ſeruitium intereſſet.
l L. legendum fortaſſe eſt, cōſummatur, ſ. ἀπεραιοῦται

F riorum oratione obſeruauerimus, ſæpe deprehendemus, & in huiuſmodi deprehenſione oſtendemus, eos, de ea re quid dicāt, nō habere.

† *Item* vitioſum eſt, artem, aut ſcientiam, aut ſtudium quodpiam vituperare propter eorum vitia, qui in eo ſtudio ſunt: velut, qui rhetoricam vituperant, propter alicuius oratoris vituperandam vitam. *Item* vitioſum eſt, ex eo, quod perperam factum eſſe conſtat, putare oſtendi à quo homine factum eſt, hoc modo:

G Mortuum deformatū, tumore præditum, corpore [n] decoloratum fuiſſe conſtat, ergo veneno necatus eſt. Deinde, ſi [o] ſit vſque adeò [p] in eo occupatus, vt multi [q] faciunt, veneū datum, vitio non mediocri conflictetur. Non enim factumne ſit, quæritur, ſed à quo factum ſit.

44

vel συγκεφαλαιοῦται, συντελειοῦται.
m L. Hoc in aduerſariorū oratione ſi diligenter obſeruauerimus, ſæpe d.
n hæc vox corpore deeſt quibuſdam.
o L. ſi ſit vſq; in eo occupatus, quod multi faciunt, vt

† *Item* vitioſum eſt, in comparandis rebus alteram rem [r] efferre, de altera mentionē non facere, aut negligentius diſputare: vt ſi comparetur, vtrum ſatius ſit populum frumentum

H accipere, an non accipere: quæ cōmoda ſint in altera re, curet enumerare: quæ in altera incōmoda ſint, velut depreſſa prætereat: aut quæ

45

venenum datum eſſe contendat.
p al. vſque ſuo eo.
q al. quod multi.
r al. afferre,

Digitized by Google

minima ſunt, dicat. *Item* vitioſum eſt, in rebus comparandis neceſſe putare alteram rem vituperari, cùm alteram laudes. Quod genus, ſi quæratur, vtris maior honor habendus ſit, Albenſibus, an Venuſinis [a], quòd reip. & populo Rom. profuerunt [b], & is, qui [c] dicit [d] alteris, alteros lædat. Non enim neceſſe eſt, ſi alteros præponas, alteros vituperare. Fieri enim poteſt, vt, cùm alteros magis laudaris, aliquam alteris laudis partem attribuas, ne cupidè pugnaſſe contra veritatem puteris: item vitioſum eſt, de nomine & vocabulo eius rei controuerſiam ſtruere, quam rem conſuetudo poteſt optimè iudicare. Velut Sulpicius, qui intercеſſerat, ne exſules, quibus cauſam dicere non licuiſſet, reducerentur, idem poſterius immutata voluntate, cùm eandem legem ferret, aliam ſeſe ferre dicebat propter nominum commutationem: nam non exſules [e], ſed vi eiectos ſe reducere aiebat [f]: perinde quaſi id fuiſſet in controuerſia, quo illi nomine appellarentur à populo Romano, aut perindeſt, quaſi non [h] omnes, quibus aqua & igni interdictum eſt, exſules appellentur. Verum illi fortaſſe ignoſcimus ſi cum cauſa fecit: nos tamen intelligamus, vitioſum eſſe intendere controuerſiam propter nominum mutationem [i].

a L. Veientibus, vel Velemanis, al. Vegentibus. b al. præſidio fuerunt. c L. quis dicat, alteris habendum. d al. qui dicat alteris habendum. al. & is qui dicat ab alteris alteros lædat. e Exſulis, & vi eiecti differentia. f L. proinde quaſi g L. proinde. P. XV. h hoc vult, omnes quibus aqua & igni interdictû ſit, 46 exules eſſe. Exilium autem triplex. Eſt enim vel certis tantum, vel omnibus locis interdici, aut loco aliquo concludi, l. exilium triplex, §. 1. ff. de interdict. i L. commutationem, & ita R. Steph. k L. & rebus iudicatis. l L. & locupletandam & ita R. Steph. m L. quæ ſint in iis gener. vitia. n L. aut ipſi obeſt, qui af. o L. aut ſi eiuſmodi, vt p L. Item vitioſum eſt, quod q L. Nam id augeri oportet tantum r vulg. vt ſi quis aliquem arg.

† 43 ¶ Qvoniam exornatio conſtat ex ſimilibus, & exemplis, & amplificationibus, & [k] iudicatis, & ceteris rebus, quæ pertinent ad exaggerandã & collocupletandam [l] argumentationem, quæ [m] ſint iis rebus *vitia* conſideremus. *Simile vitioſum* eſt, quod ex aliqua parte diſſimile eſt, nec habet parem rationem comparationis, aut [n] ſibi ipſi obeſt qui affert. *Exemplum* vitioſum eſt, ſi aut falſum eſt, vt reprehendatur: aut ſi improbum, vt non ſit imitandum: aut maius, aut minus, quàm res poſtulabit. *Res iudicata vitioſe profertur*, ſi aut diſſimili de re proferatur: aut de ea re, de qua controuerſia non eſt: aut ſi improba, aut eiuſmodi [o], vt aut plures, aut magis idoneæ res iudicatæ ab aduerſariis proferri poſſint. *Item* [p] vitioſum eſt id, quod aduerſarij factum eſſe confitentur, de eo argumentari, & planum facere factum eſſe. nam [q] id tantum augeri oportet. *Item* vitioſum eſt, id augere, quod conuenit doceri, hoc modo: Vt [r] ſi quis quem arguat hominem occidiſſe, & antè quàm ſatis idoneas argumentationes attulerit, augeat peccatum, & dicat, nihil indignius eſſe, quàm hominem occidere. Non enim, vtrùm indignum ſit, an non, ſed factúmne ſit, quæritur.

44 ¶ *Complexio vitioſa* eſt, quæ non, vt quidq; primum dictum eſt, primùm complectitur, & quæ non breuiter concludit, & quæ non ex enumeratione certum & conſtans aliquid relinquit, vt intelligatur, quid propoſitum [s] in argumentatione ſit, quid [t] deinde ratione, quid confirmatione, quid tota argumentatione demonſtratum.

s al. poſitum. t L. quid deinde in rat. quid in conf. quid tot. arg. 47 u quæ & peroratio, &c. & cumulus, teste Quint. 6. c. 1. x L. tripartitæ y L. quattuor in locis. z quæ & rerû repetitio ſeu congregatio & ἀνακεφαλαίωσις Quint. lib. 6. c. 1. aa L. referimus.

† 45 ¶ Conclvsiones [u] quæ apud Græcos ἐπίλογοι nominantur, tripertitæ [x] ſunt. nam conſtant ex enumeratione, amplificatione, & commiſeratione. In [y] quattuor locis vti poſſumus concluſionibus, in principio, ſecundum narrationem, ſecundum firmiſſimam argumentationem, in concluſione.

46 ¶ *Enumeratio* [z], eſt per quam colligimus & commonemus, quibus de rebus verba fecerimus, breuiter: vt renouetur, non redintegretur oratio: & ordine, quidquid erit dictũ, referamus [aa], vt auditor, ſi memoriæ mandauerit, ad id, quod ipſe meminerit, reducatur. Item [a] curandum eſt, ne aut ab exordio, aut à narratione repetatur orationis enumeratio. Ficta enim, & dedita opera comparata oratio videbitur eſſe, aut artificij ſignificandi, aut ingenij venditandi, aut memoriæ oſtentandæ cauſa. Quapropter initium enumerationis ſumendum [b] eſt à diuiſione. Deinde ordine breuiter exponendæ ſunt res, quæ tractatæ erunt in confirmatione, & confutatione.

a In quo curandum eſt. b L. eſt à diuiſione ſumendum.

47 ¶ *Amplificatio* [c], [d] eſt res, quæ per locum communem inſtigationis auditorum cauſa ſumitur. *Loci communes* ex decem præceptis commodiſſimè ſumuntur adaugendi criminis cauſa.

c L. Amplificatio eſt, quæ per. d quæ & indignatio dicit. 48 P. B. tur lib. 1. de Inventione. e quindecim & ita plures loci indignationis enumerantur lib. 1. de Inventione.

† *Primus* locus ſumitur ab auctoritate, cum commemoramus, quantæ curæ ea res fuerit diis immortalibus, aut maioribus noſtris, regibus, ciuitatibus, nationibus, hominibus ſapientiſſimis, ſenatui. Item maximè quo modo de his rebus legibus ſancitum ſit. *Secundus* locus eſt, cùm conſideramus, illæ res, de quibus criminamur, ad quos pertineant: vtrùm ad omneis, quod atrociſſimum eſt, an ad ſuperiores, (quod genus ij ſunt, à quibus auctoritatis locus communis ſumitur,) an ad pareis, hoc eſt in eiſdem partibus animi, corporis, fortunarum poſitos: an ad inferiores, qui omnibus his rebus antecelluntur. *Tertius* locus eſt, quo[f] percunctamur, quid ſit euenturum, ſi omnibus idem concedatur: & ea re neglecta, oſtendemus [g], quid periculorum, aut incommodorum conſequatur. *Quartus* locus eſt, quo demonſtratur ſi huic ſit remiſſum, multos alacriores ad maleficia futuros, quos adhuc exſpectatio iudicij remoratur. *Quintus* locus eſt, per quem oſtendimus, ſi ſemel aliter [h] iudicatum ſit, nullam rem fore, quæ incommodo mederi [i], aut erratum iudicum corrigere poſſit. Quo loco non incommodum erit vti cæterarum rerum comparatione, vt oſtendamus, alias res poſſe aut vetuſtate ſedari, aut conſilio corrigi: huius [k] rei aut leniendæ, aut corrigendæ nullam rem adiumento futuram.

f al. percontamur. g L. oſtendimus. h quidã vulgò mederi, aut perperam factum, aut erratum iud. corr. in hu Colin. & Robert. Stephan. hic vt alter, pro ſecus, & malè ſumitur. Quidam tamen & hic legunt non rectè iudicatum. 49 i al mederi, aut perperam factum, aut erratum. k al. huic rei

† *Sextus* locus eſt, cùm oſtendemus ex [l] conſulto factum, & dicemus voluntario facinori nullam eſſe excuſationem, ſed imprudentiæ iuſtam deprecationem paratam. *Septimus* locus eſt, quo oſtendemus tætrum facinus, crudele, nefarium, tyrannicum eſſe: quod genus, iniuriæ mulierum, aut earum rerum aliquid, quarum rerum cauſa bella ſuſcipiuntur, & cum hoſtibus de vita dimicatur. *Octauus* locus eſt, quo oſtendimus, non vulgare, ſed ſingulare eſſe maleficium, ſpurcum, nefarium, inuſitatum, quo maturius & atrocius vindicandum ſit. *Nonus* locus conſtat ex peccatorum comparatione, quaſi [m] cùm dicemus, maius eſſe maleficium ſtuprare ingenuam, *quàm* ſacrum lædere: [n] quod propter egeſtatem alterum, alterum propter intemperantem [o] ſuperbiam fiat. *Decimus* locus eſt, per quem omnia, quæ in negotio gerendo acta ſunt, quæque rem conſequi ſolent, exponemus acriter, & criminosè, & diligenter, vt agi res, & geri negotium videatur, rerum conſequentium enumeratione.

l al. ex conſilio, id eſt in προαιρέσει nôn ex propoſito, l. 11. §. delinquitur, ff. de pœnis, al. hic legitur conſulto factum præpoſitione ex, detracta. m al quale. n al. legere: o L. impotentem, al. intemperantem.

† 48 ¶ Miſericordia [p] commouebitur auditoris [q] animus, ſi variam fortunarum commutationem dicemus: ſi oſtendemus, in quibus commodis fuerimus, [r] quibúſque in incommodis ſimus, comparatione. Si, quæ nobis futura ſint, niſi cauſam obtinuerimus, enumerabimus & oſtendemus. Si ſupplicabimus, &

p quæ & Conqueſtio dicitur lib. 1. de Inventione. 50 q al. auditor. r vulg. fuimus. P. XVI.

mus, & nos ſub eorum, quorum miſericordiam captabimus, poteſtatem ſubiiciemus. Si, quid noſtris parentibus, liberis, cæteris neceſſariis caſurum ſit propter noſtras calamitates, aperiemus. & ſimul oſtendemus, illorum nos ſollicitudine & miſeria, non noſtris incommodis dolere. Si de clementia, humanitate, miſericordia noſtra, qua in alios vſi ſumus, aperiemus. Si nos ſemper, aut diu in malis fuiſſe oſtendemus. Si noſtrum fatum, aut fortunam conqueremur. Si animum noſtrum fortem. patientem incommodorum oſtendemus futurum. Commiſerationem breuem eſſe oportet. Nihil [a] enim lacryma citius areſcit.

[a] eadem ſententia Apollonij citatur lib. 1 de Inuent. in fin.

A

B

49 ¶ Ferè locos obſcuriſſimos totius artificij tractauimus in hoc libro. quapropter huic volumini modus hic ſit. Reliquas præceptiones, quoad videbitur, in tertium librum transferemus. Hæc ſi, vt conquiſitè [a] conſcripſimus, ita tu diligenter fueris conſecutus [b], & nos induſtriæ fructus ex tua ſcientia capiemus, & tute noſtram diligentiam laudabis, tuaque perceptione lætabere: tu ſcientior eris præceptorum artificio, nos alacriores ad reliquum perſoluendum. Verum hæc futura ſatis ſcio. te enim non ignoro. ſed nos deinceps ad cætera præcepta tranſeamus. vt, quod libentiſſimè facimus, tuæ [c] voluntati rectiſſimæ morem geramus.

[a] L. vt nos cong.
[b] Id eſt ſi per didiceris, ſeu perceperis. Tu m. l. 15. aduerſ. 11.
[c] L. tuæ rect. voluntati.

RHETORICORVM AD C. HERENNIVM,

LIBER TERTIVS.

Synopſis libri tertij ad Herennium.

1 ¶ *De* INVENTIONIS *accommodatione ad genus cauſæ deliberatiuum & demonſtratiuum.* 2 DELIBERATIONIBVS *quærimus quid & quod potius faciendum ſit.* 3 *conſultamus de his quæ vel propter ſe, vel propter extraneam cauſam, vel propter ſe partim, magis tamen propter extraneam cauſam in deliberationem, vel conſultationem veniunt: & quemadmodum ſingulæ huiuſmodi deliberationes tractandæ.* 4 *Deliberationem ſequitur* SENTENTIA. *Cuius finis* VTILITAS. 5 *Ea vel tuta eſt vel honeſta.* 6 TVTA *à vi & dolo.* 7 *Honeſta eaque duplex.* 8 RECTA *(hoc eſt cum virtute, Prudentia, Iuſtitia, Fortitudine, & Modeſtia coniuncta.* 9 *& quemadmodum partibus prudentiæ, iuſtitiæ, fortitudinis, modeſtiæ vtamur in dicendo)* 10 LAVDABILIS. 11 *& quæ ratio eſſe debeat exordij, narrationis, confirmationis, confutationis, conclusionis, cùm de tuto, honeſto, recto, & laudabili dicemus.* 12 ¶ *Demonſtratiuum genus cauſæ verſatur in laudis & vituperationis confirmatione.* 13 *Laus autem eſt vel rerum externarum, vel corporis, vel animi.* 14 *Quemadmodum in hoc genere cauſæ vtendum ſit principio ſeu exordio.* 15 *Narratione.* 16 *Expoſitione ſeu Diſpoſitione,* 17 *Confutatione,* 18 *Concluſione.* 19 *De* DISPOSITIONE. 20 *quid diſpoſitio.* 21 *Duo genera diſpoſitionis: vnum ab inſtitutione artis profectum, alterum ad tempus, ſeu caſum temporis accommodatum.* 22 ¶ *De* PRONVNCIATIONE *eiuſq; vtilitate.* 23 *Pronunciationem diuidi in vocis figuram & corporis motum.* 24 ¶ FIGVRA *vocis quid.* 25 *Figuram vocis diuidi in magnitudinem, firmitudinem, mollitudinem.* 26 *Magnitudinem à natura eſſe.* 27 *Ab arte firmitudinem,* 28 *mollitudinem.* 29 *cuius partes, Sermo, Contentio, Amplificatio.* 30 *Sermonis partes, Dignitas, Demonſtratio, Narratio, Iocatio.* 31 *Contentionis partes, Contentio, Diſtributio.* 32 *Amplificationis partes, Cohortatio, Conqueſtio.* 33 *Quæ & quemadmodum dignitas ſeruanda in ſermonis dignitate & demonſtratione, in Narratione, Iocatione, Contentione, Diſtributione, Amplificationis cohortatione & conqueſtione.* 34 ¶ *De* MOTV *ſeu corporis geſtu & vultus moderatione.* 35 ¶ *De* MEMORIA *(ea theſaurus eſt inuentorum, & omnium partium Rhetoricæ cuſtos)* 36 *Memoria alia* NATVRALIS: *alia* ARTIFICIALIS. 37 NATVRALIS *quemadmodum perficiatur.* 38 ARTIFICIOSA *conſtat* LOCIS *&* IMAGINIBVS. 39 *Quid loci.* 40 *quid imagines.* 41 *Loci quemadmodum inueniendi.* 42 *Imagines alias eſſe* RERVM, *alias* VERBORVM. 43 RERVM 44 *&* VERBORVM *imagines quemadmodum parentur.* 45 *Tranſitio ad Elocutionem quintam Rhetoricæ partem.*

1

AD OMNEM iudicialem [b] cauſam quemadmodum conueniret inuentionem rerum accommodari, ſatis abundanter, vt arbitror, ſuperioribus libris demonſtratum eſt. *Nunc earum rationem rerum inueniendarum, quæ pertinebant [c] ad cauſas deliberatiuas, & demonſtratiuas, in hunc librum tranſtulimus*, vt omnis inueniendi præceptio tibi quam primùm perſolueretur. Reliquæ quattuor partes erant [d] artificij. De tribus partibus in hoc libro dicemus, diſpoſitione, pronunciatione [e], & memoria. De eloquutione, quia plura dicenda videbantur, in quarto libro conſcribere maluimus: quem, vt arbitror, tibi librum celeriter abſolutum mittemus, nequid tibi rhetoricæ artis deeſſe poſſit. Interea prima quæq; & nobiſcum, cùm voles, & interdum ſine nobis legendo conſequère, nequid impediare, quin ad hanc vtilitatem pariter nobiſcum progredi poſſis. Nunc tu fac vt attentum te præbeas, nos proficiſci ad inſtituta pergemus.

C

D

[b] fort iudicialem, vt libris ſuperiores.
[c] fortaſſe pertinent.
[d] fortaſſe erant.
[e] L. pronunciatione, memoria.

Digitized by Google

2 † 2 ¶ DELIBERATIONES partim ſunt huiuſmodi, vt quæratur, *vtrum potius faciendum ſit*: partim huiuſmodi, vti, *quid potiſſimum faciendum ſit*, conſideretur. Vtrum potius, hoc modo: Carthago tollenda [a], an relinquenda videatur. Quid potiſſimum, hoc pacto: vt ſi Hannibal conſultet, cùm ex Italia Karthaginem arceſſitur [b], in Italia remaneat [c], an domum redeat; an in Ægyptum profectus occupet Alexandriam. 3 ¶ Item *deliberationes* partim ipſæ *propter* [d] *ſe conſultanda* ſunt: vt ſi deliberet ſenatus, captiuos ab hoſtibus redimat, an non: partim *propter aliquam extraneam cauſam* veniunt in deliberationem & conſultationem: vt ſi deliberet ſenatus, bello Italico ſoluatne legibus Scipionem, vt eum liceat ante tempus COS. fieri: *partim & propter ſe ſunt deliberanda*, & *magis propter extraneam cauſam* veniunt in conſultationem: vt ſi deliberet Senatus, bello Italico ſociis ciuitatem det, an non. In quibus cauſis rei [e] natura faciet deliberationem, omnis ratio ad ipſam rem accommodabitur. In quibus extranea cauſa conficiet [f] deliberationem, in his ea ipſa cauſa erit adaugenda, aut deprimenda.

P. B.
a L. delenda.
b vulg. accerſitur, mendoſe.
c L. permaneat, an dom. red.
d Id eſt, quæ propter ſe conſultandæ ſunt vt ſupra.
e In his rei natura facit deliberationem.
f L. efficiet delib.

3 † 4 ¶ Omnem rationem eorum, qui ſententiam dicent, finem ſibi conueniet vtilitatis [g] proponere, vt omnis eò totius orationis ratio conferatur. 5 ¶ *Vtilitas* in duas parteis in ciuili conſultatione diuiditur, tutam, & honeſtam. 6 ¶ *Tuta* eſt, quæ conficit inſtantis, aut conſequentis periculi vitationem qualibet ratione. Hæc diſtribuitur in vim, & dolũ: quorum aut alterum ſeparatim, aut vtrunq; ſumemus coniunctim. *Vis* [h] ſecernitur per exercitus, claſſeis, arma, tormenta, euocationes hominum, & alias huiuſmodi res. Dolus conſumitur [i] in pecuniam, pollicitationes, diſſimulationes, maturationes [k], mentiones [l], & ceteras res, de quibus magis idoneo tempore loquemur, ſi quando de re militari, aut de adminiſtratione reip. ſcribere velimus. 7 ¶ *Honeſta* res diuiditur in rectum & laudabile. 8 ¶ *Rectum* eſt, quod cum virtute & officio fit. Id diuiditur in prudentiam, iuſtitiam, fortitudinẽ, modeſtiam. *Prudentia*, eſt calliditas, quæ ratione quadam poteſt delectum habere bonorum & malorum. Dicitur item prudentia, ſcientia cuiuſdam artificij. Item [m] appellatur prudentia, multarum rerum memoria, & vſus complurium negotiorum. *Iuſtitia*, eſt æquitas, ius [n] vnicuique tribuens pro dignitate cuiuſque. *Fortitudo*, eſt rerum magnarum appetitio, & rerum humilium cõtemtio, & laboris cum vtilitatis ratione perpeſſio [o]. *Modeſtia*, eſt in animo continens moderatio cupiditatum.

g al. vtilitatem
h L. vis diſcernitur. *Quidam legunt*, vis cernitur
i L. in pecuniam, pollicitatione, diſſimulatione, maturatione, mẽtione, & ceteris rebus, de q.
k maturationem hic vocare videtur ſimulatam feſtinationem cum ſimulamus vel ſtatim facturos, quod non eſt: ſerò ad exitũ perducere poſſimus.
l *al.* mentiones (id eſt mendacia) *al.* manſiones.

4 † 9 ¶ *Prudentiæ partibus vtemur in dicendo*, ſi commoda cum incommodis cõferemus, cum alterũ ſequi, vitare alterũ cohortabimur: Aut ſi quã ad rem cohortabimur aliquẽ, cuius rei aliquam diſciplinabilemq; ſcientiã poterimus habere, & quo modo, aut qua quidq; ratione fieri oporteat, oſtendemus: Aut ſi ſuadebimus quippiam [r], cuius rei geſtæ aut præſentem, aut auditam memoriam poterimus [ſ] habere: qua in re facilè id, quod velimus, exemplo allato perſuadere poſſimus. *Iuſtitiæ* partib. vtemur, ſi aut innocentum, aut ſupplicum dicemus miſereri oportere: ſi oſtendemus bene merentib. gratiam referri conuenire: ſi demõſtrabimus vlciſci malè meritos oportere: ſi fidẽ magnopere cenſebimus conſeruandam: ſi leges & mores ciuitatis egregiè dicemus ſeruari oportere: ſi ſocietates, atque amicitias [a] ſtudioſè dicemus coli conuenire: ſi quod ius in parenteis, deos, patriam natura comparauit, id religioſe colendum demonſtrabimus: ſi hoſpitia, clientelas, cognationes, affinitates caſtè colendas eſſe dicemus: ſi nec prece, nec pretio, nec gratia, nec periculo, nec ſimultate a via recta oſtẽdemus deduci oportere: ſi dicemus, in omnibus ius [b] æquabile ſtatui conuenire. His, atque huiuſmodi partib. iuſtitiæ ſi quam rem in concione, aut in concilio faciendam cenſebimus, iuſtam eſſe oſtendemus: contrariis, iniuſtam. Ita fiet, vt eiſdem locis & ad ſuadendum, & ad diſſuadendum ſimus parati.

m L. Et appellatur
n L. ius ſuum vnic.
o L. perpeſſio.
p vulg. aut ſi quã ad rem.
q diſciplinabilis ſcientia, quæ per experientiam, inſtitutionibus & arte aliqua continetur.
P. XVII.
r L. quippiã, cui ſimilis rei geſtæ
ſ L. poſſimus
t L. egregiè ſeruari dicemus ob.
a L. amicitias dicemus ſtudioſè coli cõuenire:
b L. æquabile ius

† Sin *fortitudinis* retinendæ cauſa faciendum quid eſſe dicemus, oſtendemus, res magnas, & excelſas ſequi, & appeti [c] oportere, & item res humileis, & indignas viris fortibus, viros forteis propterea contemnere oportere, nec idoneas [d] dignitate [e] ſua iudicare. Item à [f] nulla re honeſta, periculi, aut laboris magnitudine deduci oportere: antiquiorem mortem turpitudine haberi: nullo dolore cogi, vt ab officio recedatur: nullius pro rei veritate metuere inimicitias: quodlibet pro patria, parentibus, hoſpitibus, amicis, & iis rebus quas iuſtitia colere cogit, adire periculum & quemlibet ſuſcipere laborem. *Modeſtiæ* partibus vtemur, ſi nimias libidines honoris, pecuniæ, ſimiliumq; rerum vituperabimus. Si vnamquamque rem certo naturæ termino definiemus. Si denique, quid cuique ſatis ſit oſtendemus, & nimium progredi diſſuadebimus, & modum vnicuique rei ſtatuemus. 5

c L. appetere
d L. idoneas pro dignit.
e al. dignitati ſuæ.
f L. ab nulla re

† Huiuſmodi partes ſunt virtutis amplificandæ, ſi ſuadebimus; attenuandæ, ſi ab his dehortabimur, vt hæc attenuentur, quæ ſupra demonſtraui. Nam nemo erit, qui cenſeat à virtute recedendum: verum [g] aut res huiuſmodi non dicatur eſſe, vt virtutem poſſimus egregiam experiri, aut in contrariis potius rebus, quàm in his virtus conſtare oſtendatur [h]. Item ſi quo pacto poterimus, quam is, qui contrà dicet, iuſtitiam vocarit, nos demonſtrabimus ignauiam eſſe, & inertiam ac [i] prauam liberalitatem: quam prudentiam appellarit, ineptam, & garrulam, & odioſam ſcientiam eſſe dicemus: quã ille modeſtiam dicet eſſe, eam nos inertiam & diſſolutam negligentiam dicemus [k]: quam ille fortitudinem nominarit, eam nos gladiatoriam & inconſideratam appellabimus temeritatem. 6

g L. verùm aut res non huiuſmodi dicetur eſſe, vt
h L. oſtendetur.
i L. ac prauã libertatem, & ita Colen.
k L. eſſe dicemus:
P. B.

7 † 10 ¶ Laudabile eſt, quod cõficit honeſtam & præſentem & [l] ſequentem commemorationem. Hoc nos eò a recto ſeparauimus, non quòd hæ quattuor partes quæ ſubjiciũtur ſub vocabulo recti, hanc honeſtatis cõmemorationẽ dare non ſoleant: ſed quanquã ex recto laudabile naſcatur, tamen in dicẽdo ſeorſum tractandũ eſt hoc ab illo. Neque enim ſolum laudis cauſa rectum ſequi cõuenit, ſed ſi laus conſequitur, duplicatur recti appetendi voluntas. Cum igitur erit demonſtratum rectum, laudabile eſſe demonſtrabimus aut ab idoneis hominibus, vt ſi qua res honeſtiori ordini placeat, quæ à deteriore ordine improbetur; aut [m] ab aliquib. ſocijs, aut omnib. ciuibus, exteris nationibus, poſteriſque noſtris.

l L. & conſequentem commem. & ita R. Steph. & Colen.
m vulg. aut aliquibus ſociis,

11 ¶ Cùm huiuſmodi locorum diuiſio ſit in conſultatione, breuiter aperienda eſt totius [n] tractatio cauſæ. *Exordiri* licebit vel à principio, vel ab inſinuatione, vel [o] ab iiſdem rationibus, quibus in iudiciali cauſa. Si cuius rei

n L. tractatio totius cauſæ.
o vulg. vel iiſdem r.

rei narratio incidet, eadem ratione narrare oportebit.

8. † Quoniam in huiuſmodi cauſis finis eſt vtilitas,& ea diuiditur in rationem tutam,atque honeſtam:ſi vtrunque poterimus oſtendere, vtrunque pollicebimur nos in dicendo demonſtraturos eſſe: ſin alterum demonſtraturi erimus ſimpliciter, quod dicturi ſumus, oſtendemus. At ſi noſtram rationem tutam eſſe dicemus,diuiſione vtemur in vim,& cõſilium. Nam,quod in docendo rei dilucidandæ [a] cauſa dolũ appellauimus,id [b] in dicẽdo honeſtius cõſilium appellabimus.Si rationis noſtræ ſententiam rectã eſſe dicemus,& omnes partes recti incident: quadripartita diuiſione vtemur:ſi non incident,quot erunt,tot exponemus in dicendo. *In confirmatione*,& *confutatione* vtemur locis,quos antè oſtendimus,noſtris confirmandis,contrariis confutandis.Argumentationis artificioſæ tractanda ratio de ſecundo libro petetur. Sed ſi acciderit,vt in conſultatione alteri ab tuta ratione,alteri ab honeſta, ſententia ſit, vt in deliberatione eorum,qui à Pœnis circumſeſſi deliberant quid agant:qui tutam rationem ſequi ſuadebit,his locis vtetur: Nullam rem vtiliorem eſſe incolumitate: virtutib. vti neminem poſſe,qui ſuas rationes in tuto non collocarit:ne [c] deos quidem eſſe auxilio iis, qui [d] ſe inconſulto in periculum mittant: honeſtum nihil oportere exiſtimari,quod non ſalutem pariat.

9. † Qui tutæ rei præponet rationẽ honeſtam, his locis vtetur:virtutem nullo tẽpore relinquẽdam:vel dolorem,ſi is timeatur:vel mortem,ſi ea formidetur,dedecore,& infamia leuiorem eſſe, conſiderare [e], quæ ſit turpitudo conſecutura. At non immortalitatem,neque æternam incolumitatem conſequi: nec eſſe exploratũ,illo vitato periculo, nullũ in aliud periculum venturos:virtute vel vltro ad mortem proficiſci, eſſe præclarum: fortitudini [f] fortunam quoq; eſſe adiumento ſolere:eum [g] tutè viuere,qui honeſte viuat,non qui in præſentia incolumis ſit, & eum, qui turpiter viuat,incolumem in perpetuum eſſe non poſſe. *Confirmabimus* fere ſimilibus in his, & iudicialibus cauſis vti ſolemus, niſi [h] quòd in his maxime conducit quàmplurima rerum antè geſtarum exempla proferre.

10. 2 ¶ *Nunc ad demonſtratiuũ genus cauſa tranſeamus.* † QVONIAM hæc cauſa diuiditur in laudem, & vituperationem, quibus ex rebus laudem conſtituerimus,ex contrariis rebus erit vituperatio comparanda. 13 ¶ *Laus* igitur poteſt eſſe rerum externarum, & corporis, & animi. *Rerum externarum* ſunt ea, quæ caſu, aut fortuna ſecũda,aut aduerſa,accidere poſſunt:vt genus, educatio, diuitiæ, poteſtates, gloria,ciuitates [i],amicitiæ,& [k] quæ huiuſmodi ſunt,& [l] ea,quæ his ſunt contraria.*Corporis* ſunt ea,quæ natura corpori [m] attribuit commoda,aut incommoda:vt velocitas, vires,dignitas [n],valetudo,& quæ contraria ſunt.*Animi* ſunt ea,quę conſilio,& cogitatione noſtra conſtant:vt prudentia, iuſtitia,fortitudo,modeſtia,& [o] quæ contraria ſunt.Erit igitur hęc confirmatio,& confutatio nobis.

11. † 14 ¶ In [p] huiuſmodi igitur cauſa *principium ſumetur* aut à noſtra,aut ab eius,de quo loquemur,aut ab eorũ,qui audient, perſona, aut ab [q] re. *A noſtra*, ſi laudabimus,dicemus aut officio facere, ꝙ cauſa neceſſitudinis intercedat:aut ſtudio,ꝙ eiuſmodi virtutis ſit,vt

a *al.* dilucidè magnificandæ, *al.* dilucidandæ: *al.* dilucidè manifeſtandæ, *fort.* denotãdæ aut certè dilucidare, idem eſt.
b Dicendi & docendi rationem hic diſtinguit.
c *vulg.* nec deos quidem *mendosè*
d L. qui ſe conſultò.
e *fort.* conſiderandum
f *forte*, fortuna adiuuari.
g L. eum tutò viuere, *&c.* tutè *tamen* ...
h *vulg.* niſi quòd hic.
P. XVIII.
i *al.* ſodalitates, non neceſſario H... Cicero, beneficium aut malignitatem eſſe ...
k L. & cetera, quæ
l L. ea, quæ his contraria. Cor.
m L. corpori tribuit.
n Dignitas corporis, idẽ quod pulchritudo, ut & apud Ciceronem, de offic. ...
o L. & quæ his contraria ſunt.
p L. in huiuſmodi autem cauſa.
q L. ab re.

A omnes commemorare debeant velle [a]: aut quod rectum ſit ex aliorum laude oſtendere, qualis noſter animus ſit. Si [b] vituperabimus, aut meritò facere,quòd ita tractati ſimus:aut ſtudio, quòd vtile putemus eſſe, ab omnibus vnicam malitiam, atq; nequitiam cognoſci, aut quod placeat oſtendi, quid nobis diſpliceat,ex aliorum vituperatione. *Ab eius perſona,de quo loquemur*, ſi laudabimus, vereri nos dicemus, vt [c] illius facta verbis conſequi [d] B poſſimus:omneis homines illius virtutes prædicare oportere: ipſa facta omnium laudatorum eloquentiam anteire. Si [e] vituperabimus ea,quæ videbimus contraria [f], paucis verbis commutatis dici poſſe, dicemus: vt [g] paullo antè exempli cauſa demonſtratum eſt.

12. † *Ab auditorum perſona*,ſi laudabimus dicemus,quoniam nõ apud [h] ignotos laudemus, nos monẽdi cauſa pauca eſſe dicturos:aut ſi [k] erũt ignoti,vt talem virũ velint cognoſcere, C petemus: quoniam in eodem virtutis ſtudio [l] ſint,apud quos laudemus quo [m] ille,qui laudatus fuerit,ſperare nos facile iis,quib. velimus,huius facta probaturos. Contraria vituperatio,quoniã norint,pauca de nequitia eius nos eſſe dicturos:quod ſi ignorẽt, petemus vt cognoſcant, vti malitiam vitare poſſint:quoniam diſſimiles [n] ſint,qui audiunt, atq; ille, qui vituperatur,nos [o] ſperare illius vitam vehemẽter improbaturos. *Ab rebus ipſis*,incertos D eſſe,quid potiſſimũ laudemus: vereri nos ne, cum multa dixerimus, plura prætereamus,& quæ ſimileis ſententias habebunt:quibus ſententiis contraria ſumuntur à vituperatione.

13. † 15 ¶ Principio [p] tractato tũ ab re,tum ab aliqua harum,quas antè commemorauimus, rationum, *narratio*, non erit vlla,quæ neceſſariò conſequatur:ſed ſiqua inciderit,cùm aliquod factum eius,de quo loquemur, nobis narrandum ſit cum laude,aut vituperatione, E præceptio narrandi de primo libro repetetur. 16 ¶ Diuiſione hac vtemur:Primò *exponemus*, quas res laudaturi ſumus, aut vituperaturi. Deinde vt quæque, quóve tempore res erit geſta,ordine dicemus, vt quid, quámque tutè,cautéque egerit,intelligatur. Sed *exponere* oportebit *animi virtutes*, aut vitia. Deinde commoda, aut incommoda corporis,aut rerum externarum,quomodo ab animo tractata ſint,demonſtrare.Ordinem hunc adhibere F in demonſtranda vita debemus. *Ab externis rebus: genus* in laude,quibus maioribus natus ſit: ſi bono genere,parem, aut excelſiorem [q] fuiſſe: ſi humili genere,ipſum in ſuis,non in maiorum virtutibus habuiſſe præſidium. In vituperatione,ſi bono genere,dedecori maioribus [r] fuiſſe:ſi malo,tamẽ his ipſis detrimento fuiſſe. *Educatio*, in laude,bene, & honeſte, in bonis diſciplinis per omnem pueritiam educatum eſſe:in vituperatione è contrario.

G † Deinde trãſire oportet ad *corporis cõmoda*. 14.
A natura,in laude: ſi ſit dignitas,atq; forma, laudi fuiſſe eã,non quemadmodũ cæteris,detrimento,atq; dedecori:ſi vires,atq; velocitas egregia,honeſtis hęc exercitationibus,& [ſ] induſtriis dicemus cõparata:ſi valetudo,ex perpetua diligentia,& temperantia cupiditatum. In vituperatione,ſi erunt hæc corporis commoda, malè his vſum dicemus,quæ caſu [t] & fortuna, tanquam quilibet gladiator habuerit:ſi non erunt, præter formam,omnia ipſius H culpa, & intemperantia non fuiſſe dicemus. 17 ¶ Deinde reuertemur ad extraneas res,& in

a *al.* vel quod rectũ ſit, aut ex aliorum laude, aut per comparationem oſtendere, qualis &c.
b L. Si a vituperab.
c genus dicẽdi ... eſt. Nam qui dicit ſe vereri ut poſſit, hæc ſignificat ſe vereri,ne non poſſit,hoc eſt, vereri ſe poſſe. At ſi attentius ... vereri
12.
ne poſſit, ſignificat ſe nolle poſſe.
d *vulg.* omneis qui non poſſimus *mendosè*
e L. Si a vit.
f L. contraria è paucis verb.
P. B.
g *vulg.* a ſ. vt paullo ſupra. *al.* vt paullo antè ſupra.
h *quidam libr.* apud ignaros.
i *a* gnaros, ſed aut ignotis progenitos. ... cpid. ad Lucretium lib. ...
k *quidam libr.* ſi erũt ignari.
l *al.* ſtudio.
13.
m L. atque ille, qui *&c.* ... Steph.
n *vulg.* diſſimiles ſunt.
o L. ſperare nos illius vitam,vehemẽter improb.
p L. Principio tractato ab aliqua har.
q L. aut etiam excelſiorem f.
r L. ſuis maiorib.
ſ L. & induſtriis.
t L. quæ caſu & naturæ, *&c. ſic libri vet. & impreſſ. à Rob. Steph. & Col. & Gryph. & ... Sulpitium ad Tullium l. 4.* caſum & naturam com ...

Digitized by Google

his, animi quæ [a] virtutes aut quæ vitia fuerint cōſiderabimus: diuitiæ, an paupertas fuerit, & quæ poteſtates, quæ gloriæ, quæ amicitiæ, quæ inimicitiæ, & quid fortiter in inimicitiis gerendis fecerit, cuius cauſa ſuſceperit inimicitias, qua fide, beneuolentia, officio geſſerit amicitias. In diuitiis qualis, aut in paupertate cuiuſmodi fuerit: quemadmodum habuerit in poteſtatibus gerendis animum. Si interierit, cuiuſmodi mors eius fuerit, cuiuſmodi res mortem eius ſit conſecuta.

a L. virtutes, atque vitia conſider.

15. † Ad omneis autem res, in quibus animus hominis maximè conſideratur, illæ quatuor animi virtutes erunt accommodandæ: vt, ſi laudemus, aliud iuſtè, aliud fortiter, aliud modeſtè, aliud prudenter factū eſſe dicamus: ſin [b] vituperemus, è contrario aliud iniuſtè, aliud ignauè, aliud immodeſtè, aliud ſtultè factum eſſe dicamus. Perſpicuum eſt iam nimirum ex diſpoſitione quemadmodum ſit tractanda tripartita [c] diuiſio laudis & vituperationis, ſi illud etiam aſſumſerimus, non neceſſe eſſe nos omneis has parteis in laudem, aut vituperationem trāsferre, propterea quod ſæpe ne incidunt quidem: ſæpe ita tenuiter incidunt, vt non ſint neceſſariæ dictu. Quapropter eas parteis, quæ firmiſſimæ videbuntur, legere oportebit. 18 ¶ *Concluſionibus* breuibus vtemur, enumeratione ad exitum cauſæ: in ipſa cauſa crebras & breueis amplificationes interponemus per locos communeis. Nec hoc genus cauſæ, eò [d] quòd raro accidit in vita, negligentius conſiderandum eſt. Neque enim id, quod poteſt accidere, vt faciendum ſit aliquando, non oportet velle quàm accommodatiſſimè poſſe facere. Et, ſi ſeparatim hæc cauſa minus ſæpe tractatur: at in iudicialibus, & in deliberatiuis cauſis ſæpe magnæ partes verſantur laudis, aut [e] vituperationis. Quare in hoc [f] quoque genere cauſæ nonnihil induſtriæ conferendum putauimus.

b *Quidam vul.* Seu vituperabimus, è contrario aliud &c. dicemus.
c *al.* tripertita
P. XIX.
d L. eò quòd raro accidat in vita.
e L. *al.* vitupera.
f *al.* in hoc quoq; genus cauſæ.

19 ¶ Nunc abſoluta nobis difficillima parte rhetoricæ, hoc eſt, inuentione perpolita, atque ad omne cauſæ genus accōmodata, tempus eſt ad cæteras parteis proficiſci. Deinceps igitur *de* DISPOSITIONE [g] dicemus.

16. † 20 ¶ QVONIAM *diſpoſitio* eſt, per quam illa, quæ inuenimus, in ordinem redigemus [h], vt certo quicque loco pronuntietur: videndum eſt, cuiuſmodi rationem in diſponendo habere [i] conueniat. 21 ¶ *Genera diſpoſitionis* ſunt duo: vnum ab inſtitutione artis profectū: alterum ad caſum temporis accommodatum. *Ex inſtitutione artis* diſponemus, cùm ſequemur eam præceptionem, quam in primo libro expoſuimus, hoc eſt, vt vtamur principio, narratione, diuiſione, confirmatione, confutatione, concluſione: & hunc ordinem, quemadmodum præceptum eſt ante, in dicendo ſequemur. Item ex inſtitutione artis, non modò, totas cauſas per orationem, ſed per ſingulas quoque argumentationis parteis diſponemus, quemadmodum in ſecundo libro docuimus, id eſt, expoſitionem rationem, confirmationem rationis, exornationem, complexionem. Hæc igitur duplex diſpoſitio eſt: vna per [k] orationes, altera per argumentationes, ab inſtitutione artis profecta.

g De diſpoſitione plura vide apud Quintil. 7 c. 1. & ſequentib.
h L. redigemus, & ita cæt.
i L. nos habere, & ita cæt.
k fort. per orationem.

17. † Eſt autem & *alia* diſpoſitio, *quæ*, cùm ab ordine artificioſo recedendum eſt, oratoris iudicio *ad tempus accommodatur*. vt ſi à narratione dicere incipiamus, aut ab aliqua firmiſſima argumentatione, aut à litterarum aliquarum recitatione: aut ſi ſecundum principium confirmatione vtamur, deinde narratione: aut ſi quam huiuſmodi permutationem ordinis faciamus: quorum nihil, niſi cauſa poſtulet, fieri oportebit. Nam ſi vehementer aures auditorum obtuſæ videbuntur, atque animi defatigati ab aduerſariis multitudine verborū, commodè poterimus principio ſuperſedere, & exordiri cauſam aut à narratione, aut ab aliqua firma argumentatione. deinde, ſi commodum erit, quia non ſemper neceſſe eſt, ad principij ſententiam reuerti licebit. Si cauſa noſtra magnam difficultatem videbitur habere, vt nemo æquo animo principium poſſit audire: à narratione cum inceperimus, ad principij ſententiam reuertamur licebit. Si narratio parum probabilis [a] eſt, exordiemur ab aliqua firma argumentatione. His commutationibus, & tranſlationibus partium ſæpe vti neceſſe eſt, cum ipſa res artificioſam diſpoſitionem artificioſè commutare cogit.

a L. probabilis erit.
P. B.

† In confirmatione, & confutatione argumentationum diſpoſitiones huiuſmodi conuenit habere: firmiſſimas [b] argumentationes in primis & poſtremis cauſæ partibus collocare: mediocreis, & neque inutiles ad dicendum, neque neceſſarias ad probandum, quę ſi ſeparatim ac ſingula dicantur, infirmæ [c] ſunt, cum cæteris coniunctæ, firmæ & probabiles fiunt [d], interponi, & in medio collocari oportet. Nam [e] re narrata, ſtatim expectat animus auditoris, ex qua re cauſa confirmari poſſit. Quapropter continuò firmam aliquam oportet inferre argumentationem. Et quoniam nuperrimè dictum facile memoriæ mandatur, vtile eſt, cùm dicere deſinamus, recentem aliquam relinquere in animis auditorum benè firmam argumentationem. Hæc diſpoſitio locorum, tanquam inſtructio militum, facillimè in dicendo, ſicut illa in pugnando, parare [f] poterit victoriam. 18.

b ſic firmiſſimum quemque lib. 2. de oratore, & in oratore perfecto, ſed ſanè hic videtur legendum firmas & firmiſſimas argumētationes. Quintil. enim 7. cap. 1. laudans Celſum (haud dubie authorem intelligit, quem etiā ait imitatorē Ciceronis) ſcribit ex Cel- ſi ſententia, primo, ſi rmū aliquid eſſe ponendum: ſummo firmiſſimum: imbecilliora, medio: quæ ſententia Celſi huius loci propria eſt, vt de authore huius lib. minus iam dubitādum ſit.
c L. infirmæ ſint.
d L. fiant,
e L. Nam ſtatim re narrata.
f L. parere.
g vide 11. Quintil. 3 vbi multa de pronunciatione.

† 22 ¶ PRONVNTIATIONEM [g] multi maximè oratori vtilem dixerunt eſſe, & ad perſuadendum plurimum valere. Nos [h], quid vnum de quinque rebus plurimùm proſit, non facilè dixerimus, nec egregiè magnam eſſe vtilitatem in pronunciatione, audacter confirmauerimus. Nam commodæ inuentiones, & concinnæ verborum elocutiones, & partium cauſæ artificioſæ diſpoſitiones, & horum omnium diligēs memoria, ſine pronuntiatione, non plus, quàm ſine his rebus pronunciatio ſola valere poterit. Quare, quia nemo de ea re diligenter ſcripſit (nam omnes vix poſſe putarunt de [i] voce, vultu, & geſtu dilucidè ſcribi, cùm hæ res ad ſenſus noſtros pertinerent) & quia magnoperè ea pars à nobis ad dicendum comparanda eſt, non negligenter videtur tota res conſideranda. 19.

h *al.* Nos quidem vnā cum de quinque rebus plurimum poſſe, non ſ. d.
i L. de voce, vultu, geſtu,
k L. eſt ea, quæ ſuum q.
l L. nonnihil adauget.
m *al.* accuratio, ſed nihil mutandum. Quint. d. c. 11. Augentur, inquam, ſicut omnium: ita vocis quoque bona, cura: vt negligentia minuuntur. Sed cura non eadem oratoribus, quæ phonaſcis conuenit.
n L. ſed maximè.
o *al.* ita, Quapropter de firmitudinis parte, ea quæ natura comparatur, nihil ad nos attinet.
P. XIII.

23 ¶ *Diuiditur* igitur *pronunciatio* in vocis figuram, & corporis motum. 24 ¶ *Figura vocis*, eſt [k] quæ ſuum quendam poſſidet habitum ratione & induſtria comparatum.

† 25 ¶ Ea *diuiditur* in treis parteis, magnitudinē, firmitudinē, mollitudinē. 20. *Magnitudinem* vocis maximè cōparat natura: nonnihil [l] hāc auget, ſed maximè cōſeruat cura [m]. *Firmitudinem* vocis maximè natura comparat, nōnihil adauget, & [n] maximè conſeruat exercitatio declamationis. *Mollitudinem* vocis, hoc eſt, vt eam torquere in dicendo pro noſtro commodo poſſimus, maximè faciet exercitatio declamationis. 26 ¶ Quapropter [o] *de magnitudine*

Digitized by Google

a L. firmitudinis parte ea quæ natura comparatur, nihil nos attinet commonere &c. b maſlem legi nihil nos attinet comm. c L. Firmã igitur maximè d quidam libri 21. vel. Nam læditur arteria, ſi antè quàm leni voce permulſa ſit, acri clam. cõpleatur. Sed legendum fortaſſe eſt & hic & infrà, arteria numero ſingulari ... e L. mollio genere vocis ſi quæ lectio ſincera, hoc enim ſignificat commutationis in voce eam vim eſſe, vt quamuis ea variè profundatur incolumis 22. tamen & integra conſeruetur. f quidam libri non habent, debemus. g L. exclamatione. h L. conſeruãdam. i L. cùm aut ſerm.

tudine vocis, & firmitudinis [a] parte, quoniã altera natura, altera cura comparatur, nihil [b] ad nos attinet commonere, niſi vt ab iis, qui non inſcij ſunt eius artificij, ratio curãdæ vocis petatur. 27 ¶ De ea parte firmitudinis, quæ cõſeruatur ratione declamationis, & de mollitudine vocis, quæ maximè neceſſaria eſt oratori, quoniam ea quoq; moderatione declamationis comparatur, dicendũ videtur.

† *Firmam* [c] igitur quàm maximè *poterimus* in dicendo vocem *conſeruare*, ſi quàm maximè ſedata & depreſſa voce principia dicemus. Nã [d] læduntur arteriæ, ſi antequàm leni voce permulſæ ſunt, acri clamore cõpleãtur. Etiã interuallis lõgioribus vti cõueniet. Recreatur enim vox ſpiritu, & arteriæ reticẽdo acquieſcunt. Et continuũ clamorẽ remittere, & ad ſermonem tranſire oportet. (Commutationes enim faciunt, vt nullo [e] genere vocis effuſo, in omni voce integri ſimus.) Et acutas vocis exclamationes vitare debemus [f]. Ictus enim fit, & vulnerantur arteriæ acuta, atq; attenuata nimis acclamatione [g], & ſi quis ſplendor eſt vocis, conſumitur vno clamore vniuerſus. Et vno ſpiritu continenter multa dicere in extrema conuenit oratione: Fauces enim calefiunt, & arteriæ complentur, & vox, quæ variè tractata eſt, reducitur in quendã ſonũ æquabilẽ atq; conſtantẽ. Sæpe rerum naturæ gratia quædã iure debetur, velut accidit in hac re. Nam quæ diximus ad vocẽ ſeruandã [h] prodeſſe, eadem attinent ad ſuauitatẽ pronũtiationis: vt quod noſtræ voci proſit, idem voluptate auditoris probetur.

† Vtile eſt ad firmitudinem vocis ſedata vox in principio. Quid inſuauius, quàm clamor in exordio cauſæ? Interualla vocẽ confirmãt: eadẽ ſententias cõcinniores diuiſione reddunt, & auditori ſpatium cogitãdi relinquũt. Conſeruat vocẽ continui clamoris remiſſio. Et auditorẽ quidem varietas maximè delectat, cùm [i] ſermone animum eius retinet, aut exſuſcitat clamore. Acuta exclamatio vocem, & faucẽs vulnerat: eadẽ lædit auditorẽ. Habet enim quiddam illiberale, & ad muliebrẽ potius vociferationẽ, quàm ad virilem dignitatẽ in dicendo accõmodatum. In extrema oratione continens vox remedio eſt voci. quid? hæc eadem nonne animũ vehementiſſimè calefacit auditoris, in totius cõcluſione cauſæ? Quoniã igitur res eædem vocis firmitudini, & pronuntiationis ſuauitudini [k] proſunt, de vtraque re ſimul erit in præſentia dictum, de firmitudine quæ [l] viſa ſunt & de ſuauitate, quæ coniuncta fuerunt: cætera ſuo loco paullo pòſt dicemus.

k al. ſuauitati. l ſed nihil neceſſe eſt, vocẽ hanc antiquã 23. P. B. mutare Plauto viſitatam, vide Nonium e. L. in Suauitudo. l L. delet, quæ viſa ſunt. m L. acris, ad conf. n L. trahit animum auditoris.

† 28 ¶ *Mollitudo* igitur vocis, quoniam omnis ad rhetoris præceptionem pertinet, diligentius nobis conſideranda eſt. 29 ¶ Eam diuidimus in ſermonem, contentionem, amplificationem. *Sermo*, eſt oratio remiſſa, & finitima quotidianæ locutioni. *Contentio*, eſt oratio acris [m] & ad confirmandum, & confutandum accommodata. *Amplificatio*, eſt oratio, quæ aut ad iracundiam inducit, aut ad miſericordiam trahit [n] auditoris animũ. 30 ¶ *Sermo diuiditur* in parteis quattuor, dignitatem, demonſtrationem, narrationem, iocationem. *Dignitas*, eſt oratio cum aliqua grauitate, & vocis remiſſione. *Demonſtratio* eſt [o], quæ docet remiſſa voce, quo modo quid fieri potuerit, aut non potuerit. *Narratio*, eſt rerum geſtarũ, aut [p] perinde vt geſtarum expoſitio. *Iocatio*, eſt oratio, quæ ex aliqua re riſum pudentem, & liberalem poteſt comparare. 31 ¶ *Contentio diuiditur* in continuationem, & diſtributionem. *Continuatio*, eſt orationis enuntiandæ acceleratio clamoſa. *Diſtributio*, eſt in contentione oratio frequẽs, cum raris, & breuib. interuallis, acri vociferatione.

o L. eſt oratio q. p L. aut proinde, ac.

† 32 ¶ *Amplificatio diuiditur* in cohortationem, & conqueſtionem. *Cohortatio* eſt, quæ aliquod peccatum amplificans, auditorem ad iracũdiam adducit. *Conqueſtio*, eſt oratio, quæ incommodorum amplificatione animũ auditoris ad miſericordiã perducit. 33 ¶ Quoniam igitur mollitudo vocis in treis parteis diuiſa eſt, & [a] hæ partes ipſæ in octo parteis alias diſtributæ, harum octo partium quæ cuiuſque idonea pronuntiatio ſit, demonſtrãdum videtur. *Sermo*, cùm eſt *in dignitate*, plenis faucibus quàm ſedatiſſima, & depreſſiſſima voce vti conueniet: ita tamen, vt ne ab oratoria conſuetudine ad tragicam tranſeamus. Cum autem eſt *in demonſtratione*, voce paullulum attenuata, crebris interuallis, & diuiſionibus vti [b] oportebit: vt ipſa pronuntiatione eas res, quas demõſtrabimus, inſerere [c], atque interſecare [d] videamur in animis auditorum. Cùm autẽ ſermo *in narratione* eſt, tum vocum varietate opus eſt, vt, quo quidq; pacto geſtum ſit, ita narrari videatur. Strenuè quod volumus oſtendere factũ, celeriuſculè dicemus: at aliud otioſè retardabimus. Deinde modo acriter, tum clemẽter, mœſtè [e], hilariter in omneis parteis commutabimus, vt verba, ita pronuntiationẽ. Si qua inciderint in narratione dicta, rogata, reſpõſa, ſiquæ admirationes [f], de quibus nos narrabimus, diligẽter animaduertemus, vt omnium perſonarum ſenſus, atq; animos voce exprimamus.

24.

a L. & hæ ipſæ parteis ſunt in octo part.

b L. vel oportet.

c L. inſerere, atque inculcare.

d al. inſecare, al. inſculpere, al. inculcare.

e al. modeſtè

f al. miſerationes.

† Sin erit ſermo *in iocatione*, leniter [g] tremebunda voce, cum parua ſignificatione riſus, ſine vlla ſuſpicione nimiæ cachinnationis, leniter oportebit à ſermone ſerio [h] torquere ad liberalem iocũ vocem. Cùm autem *contendere oportebit*, quoniam id aut per continuationem, aut per diſtributionem faciendum eſt, in continuatione, adaucto mediocriter ſono vocis, verbis continuandis, vocem quoque adaugere oportebit, & torquere ſonum, & celeriter cum clamore verba cõficere, vt vim volubilẽ orationis vociferatio cõſequi poſſit. *In diſtributione* vocẽ ab imis faucibus exclamatione quàm clariſſima adhibere oportet: & quãtũ ſpatij per ſingulas exclamationes ſumſerimus, tãtũ in ſingula interualla ſpatij cõſumere iubemur. *In amplificationibus*, cũ cohortatione vtemur voce attenuatiſſima, clamore leni, ſono æquabili, cõmutationib. crebris, maxima celeritate. *In conqueſtione* vtemur voce depreſſa, inclinato ſono, crebris interuallis, longis ſpatiis, magnis cõmutationibus. 34 ¶ De figura vocis ſatis dictũ eſt: nũc de *corporis motu* dicẽdum videtur.

25.

g L. leniter tremebunda.

h L. ſerio vt ad lib. i torquere.

P. XXII

† Motus eſt corporis geſtus, & vultus moderatio quædam [i] quæ pronuntianti conuenit, & probabiliora reddit ea, quæ pronuntiantur. Conuenit igitur in vultu pudorem & [k] acrimoniam eſſe: In geſtu nec venuſtatem conſpicuam [l], nec [m] turpitudinem eſſe, ne [n] aut hiſtriones, aut operarij videamur eſſe. Ad eaſdem igitur parteis, in quas vox eſt diſtributa, motus quoque corporis ratio videtur eſſe accommodanda. Nam ſi erit ſer-

i L. quædam, quæ probabiliora reddit. 26. & c. & ita R. Steph. & Colin. k L. & acrimoniam ſit eſſe. l al. conſpiciendum. m L. nec turpitudinem, ne aut. n al. vt aut.

Digitized by Google

mo cum dignitate, ſtanteis in veſtigio, leui dexteræ motu loqui oportebit, hilaritate, triſtitia, mediocritate vultus ad ſermonis ſententias accommodata. Sin erit in demonſtratione ſermo, paullulum corpus à ceruicibus demittemus. Nam hoc eſt à natura datum, vt quàm proximè tum [a] vultum admoueamus ad auditores, ſi quam rem [b] eos docere, & vehementer inſtigare velimus. Sin erit in narratione ſermo, idem motus poterit idoneus eſſe, qui paullo antè demonſtrabatur in dignitate. Sin [c] erit in iocatione, vultu quandam debebimus hilaritatem ſignificare, ſine commutatione geſtus.

a al. tum manum. fortè legendum, tum vultum, tum manum.
b vel docere eos, & vehe.
c L. Sin in locatione.

27.

† Si [d] contendemus per continuationem, brachio celeri, mobili vultu, acri aſpectu vtemur. Sin contentio fiet per diſtributionem, celeri [e] porrectione brachij, inambulatione, pedis dextri rara ſupploſione, acri & defixo aſpectu vti oportebit. Sin vtemur amplificatione per cohortationem, paullo tardiore & conſideratiore geſtu conueniet vti, ſimilibus cæteris rebus, atque in contentione per continuationem. Sin vtemur amplificatione per conqueſtionem, fœmineo plangore, & capitis ictu, nonnunquam ſedato & conſtanti geſtu, mœſto, & conturbato vultu vti oportebit. Non ſum neſcius, quantum ſuſceperim negotij, qui motus corporis exprimere verbis, imitari [f] ſcriptura conatus ſim voces. Verum nec hoc confiſus ſum poſſe fieri, vt de his reb. ſatis commode ſcribi poſſet: nec, ſi id fieri non poſſet, hoc, quod feci, fore inutile putabam, [g] propterea quod hic admonere voluimus, quid oporteret: reliqua trademus exercitationi. Hoc [h] ſcire tamen oportet, pronuntiationem bonam id perficere [i], vt res animo agi videatur. 33 ¶ Nunc ad theſaurum inuentorum, atque omnium partium rhetoricæ cuſtodem, memoriam tranſeamus.

d vel. Sin contédemus per.
e fort. celeri proiectione brachij, ſic enim ſequitur in Perſ. orat. brachij proiectione in contentionibus.
f L. & voces imitari conatus ſim verbis.
g L. putaui.
h L. Hoc tamen ſcire.
i L. efficere, P. B.

28.

† 36 ¶ Memoria [k] vtrum habeat quiddam artificij, an omnis à natura proficiſcatur, aliud dicendi tempus magis idoneum dabitur. Nunc perinde atque conſtet, in hac re multum valere artem & præceptionem, ita ea [l] de re loquemur. Placet enim nobis eſſe [m] artificium [n] memoriæ: quare placeat, aliàs oſtendemus: in [o] præſentia cuiuſmodi [p] ea ſit, aperiemus. *Sunt igitur duæ memoriæ*: vna naturalis, altera artificioſa. *Naturalis* eſt ea, quæ noſtris animis inſita eſt, & ſimul cũ cogitatione nata. *Artificioſa* eſt ea, quam confirmat inductio quædam, & ratio præceptionis. 37 ¶ Sed quia in cæteris reb. ingenij bonitas imitatur ſæpe doctrinam, ars porrò, naturæ commoda confirmat & auget: ita fit in hac re, vt nonnunquam naturalis memoria, ſi cui data eſt egregia, ſimilis ſit huic artificioſæ [q]. Porrò hæc artificioſa, naturæ commoda retinet, & amplificat ratione doctrinæ.

k De memoria vide Quin. li. cap 2. & librum, de Oratore.
l L. de ea re loq. & ita Co. &c.
m L. artifi. ipſam memoriã:
n al. artifi. c. al. artificioſa vt paulò poſt: alij hic artificiũ pro arte.
o al. in præſenti, & alij.
p L. cuiuſmodi ea ſit.
q L. artificioſæ: porrò hæc artif. vt con. retineat, & amplificet ratione doctrinæ.
r vel. vt ingenio, doctrina, præceptione natura nit. quam lectionẽ Lambinus improbat. Eſt enim idem ingenium & naturam.
ſ L. intelligere poteris.
t L. loquamur.

† Quapropter & naturalis memoria præceptione confirmanda eſt, vt ſit egregia: & hæc, quæ doctrina datur, indiget ingenij. Nec hoc magis, aut minus in hac re, quàm in cæteris artib. fit, vt doctrina [r], & præceptione, natura niteſcat. Quare & illis, qui natura memores ſunt, vtilis hæc erit inſtitutio, quod tute paullo pòſt poteris [ſ] intelligere. Quòd ſi illi freti ingenio noſtra præceptione non indigerẽt, tamen iuſta cauſa daretur, quare iis, qui minùs ingenij habẽt, adiumento velimus eſſe. 38 ¶ Nũc *de artificioſa memoria* loquemur [t]. *Conſtat* igitur artificioſa memoria *ex locis, & imaginibus*. 39 ¶ *Locos* appellamus eos, qui breuiter, perfecte, inſigniter [a], aut natura, aut manu ſunt abſoluti, vt eos facile naturali memoria cõprehendere & amplecti queamus, vt ædes, intercolũniũ, angulũ, fornicem, & [b] alia, quæ his ſimilia ſunt. 40 ¶ *Imagines*, ſunt formæ quædã & notæ, & ſimulacra eius rei, quã meminiſſe volumus: quod genus, equi, leones, aquilæ, quorũ memoriam ſi volemus habere, imagines eorum certis in locis collocare nos oportebit.

a L. Inſigniter. & ita Rob. Steph.
b L. & alia his ſimilia.

† 41 ¶ Nũc, cuiuſmodi *locos inuenire*, & quo pacto reperire, & in locis imagines cõſtituere oporteat oſtendemus [c]. Quemadmodum igitur qui litteras ſciũt poſſunt id, quod dictum eſt ſcribere, & recitare quod ſcripſerunt: ita qui μνημονικὰ didicerunt, poſſunt, quæ audierunt, in locis collocare, & ex his memoriter pronũtiare. Loci enim ceræ, aut chartæ ſimillimi ſunt: imagines litteris: diſpoſitio & collocatio imaginum, ſcripturæ: pronũtiatio lectioni. Oportet igitur, ſi volumus multa meminiſſe, multos nobis locos comparare, vt in multis locis multas imagines collocare poſſimus. Item putamus oportere ex ordine hos locos habere, nequando perturbatione ordinis impediamur, quo ſecius quoto quoq; loco libebit [d], vel à ſuperiore, vel ab inferiore, vel à media parte imagines ſequi, ea quæ mandata locis erunt, edere [e], & proferre poſſimus. Nam vt, ſi [f] in ordine ſtanteis notos cõplureis viderimus, nihil noſtra interſit, vtrũ à ſummo, an ab imo, an ab [g] medio nomina eorũ dicere incipiamus: itẽ in locis ex ordine collocatis eueniet, vt in quãlibet partem quoto, quoq; loco libebit, imaginibus cõmoniti dicere poſſimus id, quod locis mãdauerimus.

30.

c L. oſtendamus.
d L. libebit vel à ſup. vel ab infer. vel à m. p. im. ſecuti, ea, q.
P. XXXI.
e al. videre.
f L. ſi ordine ſtanteis, &c. & ita R. Stephan. & Colin.
g L. à medio.
h L. verbum placet aſſerſit.

† Quare, placet [h] & ex ordine locos cõparare, & locos, quos aſſumſerimus [i], egregiè cõmeditari oportebit, vt perpetuo nobis hærere poſſint. Nã imagines, ſicut litteræ, delẽtur, vbi nihil illis vtimur: loci, tanquam cera, remanere debẽt. Et, ne fortè in numero locorũ falli poſſimus, quintũ quemque locũ placet notari: quod genus, ſi in quinto loco manũ [k] auream collocemus, & ſi in decimo aliquẽ notũ, cui pronomẽ ſit Decimo [l]: deinde facile erit ſimileis notas quinto quoque loco collocare. Itẽ cõmodius eſt in derelicta, quã in celebri regione locos cõparare: propterea quòd freqnẽtia, & obambulatio hominũ cõturbat, & infirmat imaginum notas: ſolitudo conſeruat integras ſimulacrorũ figuras. Præterea diſſimiles forma, atq; natura loci comparandi ſunt, vt diſtinctè interlucere poſſint: nã ſiquis multa intercolumnia ſumſerit, cõturbabitur ſimilitudine locorum, vt ignoret, quid [m] quoquo in loco collocarit. Et magnitudine modica, & mediocreis locos habere oportet. Nã & præter modũ ampli vagas imagines reddunt, & nimis anguſti ſæpe non videntur poſſe capere imaginũ collocationem.

31.

i L. ſumpſerimus.
k al. manum alteram quod idẽ penè. Nã ſiue manũ alteram, ſiue auream manum legas, aptiſſima erit quinario retinẽdo memoria, tot enim digiti in manu.
l al. Decios & malè.
m L. quid in quoque loco col.

† Tum nec nimis illuſtreis, nec vehemẽter obſcuros locos haberi oportet, ne obcæcentur tenebris imagines, aut ſplendore præfulgeant. Interualla locorum mediocria eſſe placet, ferè paullò plus, aut minus pedũ tricenum [n]. Nam vt aſpectus, ita cogitatio minùs valet, ſiue nimis procul [o] amoueris, ſiue vehementer propè admoueris id, quod oportet videri. Sed quanquam facile eſt ei, qui [p] paullo plura explorauerit, quamuis multos, & idoneos locos comparare: tamen ſiquis [q]

32.

n al. trinum, quod & huic loco conuenit magis.
o L. remoueris.
p L. qui paullo plura meminiſſe voluerit.
q L. ſi quis fortè ad ſtan-

aiſi&a

ad iſta ſatis idoneos inuenire ſe non putabit, ipſe ſibi conſtituat quam volet multos licebit. Cogitatio enim quamuis regionem poteſt amplecti, & in ea ſitum loci cuiuſdam ad ſuum arbitriū fabricari & architectari. Quare licebit, ſi hac prompta copia contenti non erimus, noſmetipſos nobis cogitatione noſtra regionem conſtituere, & idoneorum locorum commodiſſimam diſtinctionem comparare. 42 ¶ De locis ſatis dictum eſt: nunc *ad imaginum rationem tranſeamus.*

† Quoniam ergo rerum ſimileis imagines eſſe oportet, & [a] ex omnibus verbis notas nobis ſimilitudines eligere debemus, duplices ſimilitudines eſſe debent: vnæ rerum, alteræ verborum. *Rerum* ſimilitudines exprimuntur, cū ſummatim ipſorum negotiorū imagines comparamus. *Verborum* ſimilitudines conſtituuntur, cum vniuſcuiuſq; nominis, & vocabuli memoria imagine notatur. 43 ¶ Rei totius memoriā ſæpe vna nota, & imagine ſimplici comprehendemus hoc modo: Vt, ſi accuſator dixerit ab reo hominem veneno necatum: & hæreditatis cauſa factum arguerit, & eius rei multos dixerit teſteis, & conſcios eſſe: ſi hoc primum vt ad defendendum nobis expeditum ſit meminiſſe volemus: in primo loco rei totius imaginem conformabimus [b]: ægrotum in lecto cubantē faciemus ipſum [c] illum, de quo agetur, ſi [d] formam eius detinebimus, ſi eum non agnouerimus: aliquem ægrotum non de minimo loco ſumemus, vt cito in mentem venire poſſit, & reum ad lectū eius adſtituemus, dextra poculū, ſiniſtra tabulas, medico [e] teſticulos arietinos tenentem. Hoc modo & teſtium, & hæreditatis & veneno necati memoriam habere poterimus.

† Item deinceps cætera crimina ex ordine in locis ponemus. &, quotieſcunque rem meminiſſe volemus, ſi formarum diſpoſitione, & imaginum diligenti notatione vtemur, facilè ea, quæ volemus memoria cōſequemur.

44 ¶ Cum verborum ſimilitudines imaginibus exprimere volemus, plus negotij ſuſcipiemus, & magis ingenium noſtrum exercebimus. Id nos hoc modo facere oportebit. Iam domitionem [f] reges Atridæ parant. In [g] loco conſtituere oportet manus ad cœlum tollentem Domitium, cum a regibus Martiis loris cædatur. Hoc erit, Iam domitionem reges. In altero loco Æſopum & Cimbrum [h] ſubornare Iphigeniam, Agamemnonem, & Menelaum: hoc erit, Atridæ parant, hoc modo omnia verba erunt expreſſa. Sed hæc imaginum conformatio tum valet, ſi naturalem memoriam exſuſcitauerimus hac notatione, vt, verſu poſito ipſi nobiſcum primum tranſeamus [k] bis, aut ter eum verſum, deinde cū imaginibus verba exprimamus, hoc modo naturæ ſuppeditabitur [l] doctrina. nam vtraque [m] altera ſeparata minus erit firma, ita tamen vt multo plus in doctrina atque arte præſidij ſit. Quod docere non grauaremur, ni metueremus, ne cum ab inſtituto noſtro receſſiſſemus, minus commode ſeruaretur hæc dilucida breuitas præceptionis.

† Nunc quoniam ſolet accidere, vt imagines partim [n] firmæ, & ad monendum idoneæ ſint, partim imbecilles [o] & infirmæ, quę [p] vix memoriam poſſint excitare: qua de cauſa

A vtrumque fiat, conſiderandum eſt, vt, cognita cauſa, quas vitemus, & quas ſequamur imagines, ſcire poſſimus. Docet igitur nos ipſa natura, quid oporteat fieri. nā ſi quas res in vita videamus paruas, vſitatas, quotidianas, eas meminiſſe nō ſolemus: propterea quòd nulla niſi noua, aut admirabili re commouetur animus. at ſi quid videmus, aut audimus egregie turpe, aut honeſtum, inuſitatū, magnum, incredibile, ridiculum, id diu meminiſſe cōſueuimus. B Itaq; quas res ante ora videmus, aut [a] audimus, obliuiſcimur plerunque: quæ acciderunt in pueritia, meminimus optime ſæpe: nec hoc alia de cauſa poteſt accidere, niſi quod vſitatæ res facilè è memoria elabūtur, inſignes, & nouæ manent [b] diutius.

† Solis exortū, curſus, occaſus nemo admiratur propterea quòd quotidie fiunt. at eclipſeis ſolis mirantur, quia rarò accidunt: & ſolis eclipſeis magis mirātur, quàm lunæ, quoniam C hæ crebriores ſunt. Docet ergo ſe natura, vulgari, & vſitata re non exſuſcitari: nouitate [c] verò, & inſigni quodam negotio cōmoueri. Imitetur igitur ars naturam, & quod ea deſiderat, inueniat: quod oſtendit, ſequatur. Nihil eſt enim, quod aut natura extremum inuenerit, aut doctrina primum: ſed rerum principia ab ingenio profecta ſunt, & exitus diſciplina comparantur.

† Imagines igitur nos in eo genere conſtituere oportebit, D quod genus manere in memoria diutiſſimè poteſt. id accidet, ſi quàm maximè notas ſimilitudines conſtituemus: ſi [d] non mutas, nec vagas, ſed [e] aliquid notum agenteis imagines ponemus: ſi egregiam pulchritudinem, aut vnicam turpitudinem eis attribuemus: ſi aliqua re exornabimus, vt ſi coronis, aut veſte purpurea, quo nobis notior ſit ſimilitudo: aut ſi qua re deformabimus, vt ſi cruentam, aut cœno oblitā, aut rubrica delibutam E inducemus [f], quo magis inſignita ſit forma: aut ſi ridiculas res aliquas imaginibus attribuemus [g]. Nam ea res quoque faciet, vt facilius meminiſſe poſſimus. Nam, quas res veras facilè meminimus, eaſdem fictas, & diligenter notatas meminiſſe non eſt difficile. Sed illud facere oportebit, vt identidem primos quoſq; locos imaginū renouandarum cauſa celeriter animo percurramus.

† Scio, pleroſque Græcos, qui de memoria ſcripſerunt, feciſſe, vt multorum verborum F imagines conſcriberent, vt, qui eas ediſcere vellent, paratas haberent, ne quid [h] inquirendo conſumerent [i] operæ: quorum rationem aliquot de cauſis improbamus: primum, quod in verborum innumerabilium multitudine ridiculum ſit mille verborum imagines cōparare. Quantulum enim poterunt hæ valere, cum ex infinita verborum copia, modo aliud, modo aliud nos verbum meminiſſe oportebit? G Deinde cur volumus ab induſtria quenquam remouere, vt nequid ipſe quærat, cum illi omnia parata quæſitaque tradamus? Præterea ſimilitudine alia alius magis commouetur. Nam vt ſæpe formam ſi quam ſimilem cuipiam dixerimus eſſe, non omneis habemus [l] aſſenſores, quod alij videtur aliud: ita fit in imaginibus, vt quæ nobis diligenter notæ ſint, eæ parum videantur inſignes aliis. Quare ſibi quemque ſuo commodo conuenit imagines comparare.

H † Poſtremò præceptoris eſt docere quemadmodū quæri quidque conueniat, aut [m] vnum

a al. & ex omnib. verb. noſmet nobis notas ſim. b L. conformabimus, &c. c L. illū ipſū. d L. ſi formā eius tenebimus, ſi eū non cognouerimus. e digito ſcilicet, qui mini-

33 mo ſit proximus. Aliqui tamē legunt, medicum. f al. domitionem, al. domuitionem. vti apud Nonium 2. in Domuitionem. P. 8. 109 Domuitio vel domitio, idem videtur eſſe, quod dominatio: aut potius ſtatus domus repetēdæ ac viſendæ. Apul. Metamorphos. Fulg. in Choragium. g Senſus is eſt, In ſuperiore verſu ſimilitudines verborum imaginibus exprimere nos poſſe. Et quidem Domitionem & reges ſi Domitiū ad cœ-

34 lū manus tollentē, cū à regib. Martiis loris cædere eum, nobis conſtituerimus. Hæc autem, Atridæ parant, ſi pariter nobis conſtituerimus Aeſopū & Cimbrum tragœdos ſubornare Iphigeniā, Agamemnonē & Menelaū: hinc duo Atridæ imaginibus, verborū ſimilitudines ita exprimere poſſumus. Et hunc quidē locum ita interpretor, quem in Turneb. 13. aduerſ. 13. videtur ignoraſſe. h Hiſtriones tragœdi fuerunt. i al. ſubornaſſe, vt ad Iphigeniā. ll forte legendum, ſub ornare in Iphigenia, vt ſit nomen Tra-

35 gœdiæ. k al. tranſigemus. Sed nobis cū tranſire dixit pro apud nos, & quidē tranſitos bis aut ter verſum aliquem repetere l Alij quidam libri, ſuppeditabit m L. vtraque ab altera ſeparata n L. partim acres & firmæ, & ad monendum idon. o ſen. imbecillæ, p & quæ vix memor.

a Rob. Steph. At quod re ës audiuimus, obliuiſcimur plerunque: &c. al. aut quod recens

36 audiuimus. b al. manent in animo diutius Rob. Steph. P. XXIII. diutius in animo manent. Fortaſſe, in animo, & admiratione ſunt, & fabricata legendum, in memoria &c. c L. nouitate, & ſic.

37 d Rob. Steph. ſi non multas, e L. ſed aliquid agenteis im &c. item Coll. alij, aliquid notum agenteis &c. vt hic. f al. inducamus g al. attribuamus.

38 h L. nequid in quærendo conſ. i L. operæ cōſumerent, q. k L. hæ valere, vt ſubintelligatur, imagines. l al. habeamus. m L. & vnum aliq. 39

Digitized by Google

aliquod, aut alterum, non omnia, quæ eius generis erunt, exempli cauſa ſubiicere, quò res poſſit eſſe dilucidior: vt cum de proœmiis quærẽdis diſputamus, rationem damus quærendi, non mille proœmiorum genera conſcribimus: ita arbitramur de imaginibus fieri conuenire. Nunc, ne forte verborum memoriam aut nimis difficilem, aut parum vtilem arbitreris, & ipſa tum [a] memoria rerum contentus ſis, quod & vtiliores ſint, & plus habeant facilitatis [b]: admonendus es, quare verborum memoriam non improbemus. Nam putamus oportere, eos, qui velint res faciliores ſine labore, & moleſtia facile meminiſſe, in rebus difficilioribus eſſe ante exercitatos. Nec nos hanc verborum memoriam inducimus, vt verſus meminiſſe poſſimus, ſed vt hac exercitatione illa rerum memoria, quæ pertinet ad vtilitatem, confirmetur, vt ab hac difficili conſuetudine ſine labore ad illam facilitatem [c] tranſire poſſimus.

a L. verũ memoria cont.
b al. facultatis.
c al. facultatem.

40 † Sed cum in omni diſciplina infirma eſt A artis præceptio ſine ſumma aſſiduitate exercitationis, tum vero in μνημονικοῖς minimum valet doctrina, niſi induſtria, ſtudio, labore, diligẽtia comprobetur. Quàm [d] plurimos locos vt habeas, & quàm maximè ad præcepta accommodatos, curare debebis. In imaginibus collocandis exerceri quotidie conueniet. Non enim ſicut a ceteris ſtudiis abducimur nonnunquam occupatione, ita ab hac re nos poteſt cauſa deducere aliqua. B Nunquam eſt enim, quin aliquid memoriæ tradere velimus, & tum maximè, cum aliquo maiore negotio detinemur. 45 ¶ Quare cum ſit vtile, facile meminiſſe, non [e] te fallit quod tãtopere vtile ſit, quanto labore ſit appetendũ: quod poteris exiſtimare, vtilitate cognita. Pluribus verbis ad eam te hortari non eſt ſententia, ne aut tu noſtro, aut nos tuo ſtudio diffidere, aut minus, quã res poſtulat, dixiſſe videamur. *De quinta parte rhetoricæ deinceps dicemus*: tu C primas quaſq; parteis in animo frequenta [f], &, q maximè neceſſe eſt, exercitatione confirmas [g].

d L. Quamplurimos igitur lo. oi.
e L. non te latiat.
f L. frequentato, & quod m.
g L. confirmato.

RHETORICORVM AD C. HERENNIVM,

LIBER QVARTVS.

Synopſis libri quarti ad Herennium.

1 ¶ *De* ELOCVTIONE: *& quorum ex libris elocutionis exempla petenda, an oratoris aut poetæ alicuius, an potius noua & ad id de quo agitur, inuenta & excogitata quemadmodum hic author facit.*

2 ¶ *De* ELOCVTIONIS *præceptis, & quibus in generibus ſeu figuris oratoria elocutio conſiſtat.* 3 *Elocutionem variè conſtitui ſeu verſari.* 4 *hoc eſt in orationis genere graui,* 5 *medio,* 6 *extenuato ſeu attenuato, quod ſcilicet ad infimum, & quotidianum ſermonem demiſſum eſt.* (7 *His contrarium eſt genus orationis ſufflatum, fluctuans, diſſolutum, aridum & exſangue.*) 8 *Genera illa orationum dignitate affici* EXORNATIONIBVS, *ſeu* FIGVRIS: *& quidem raris, diſtinctam: crebris obſcuram orationem reddi: ſed & figuras commutandas eſſe, vt ſatietas varietate vitetur.* 9 ¶ *Elocutionis tres ſunt partes,* 10 ELEGANTIA, 11 *cuius partes Latinitas* (12 *huius vitia ſolœciſmus & barbariſmus*) 13 *& Explanatio: quæ vel vſitatis, vel propriis verbis comparatur.* 14 COMPOSITIO, 15 DIGNITAS, *quæ verſatur in* VERBORVM *&* SENTENTIARVM *exornatione.* 16 VERBORVM *exornationes ſunt hæ, Repetitio,* 17 *Conuerſio,* 18 *Complexio,* 19 *Traductio,* 20 *Contentio,* 21 *Exclamatio,* 22 *Interrogatio,* 23 *Ratiocinatio,* 24 *Sententia,* 25 *Contrarium,* 26 *Membrum,* 27 *Articulus,* 28 *Continuatio,* 29 *Compar,* 30 *Similiter cadens,* 31 *Similiter deſinens,* 32 *Annominatio,* 33 *Subiectio,* 34 *Gradatio,* 35 *Definitio,* 36 *Tranſitio,* 37 *Correctio,* 38 *Occupatio,* 39 *Disiunctio,* 40 *Coniunctio,* 41 *Adiunctio,* 42 *Conduplicatio,* 43 *Interpretatio,* 44 *Commutatio,* 45 *Permiſſio,* 46 *Dubitatio,* 47 *Expeditio,* 48 *Diſſolutio,* 49 *Præciſio.* 50 *Concluſio,* 51 *Nominatio,* 52 *Pronominatio,* 53 *Denominatio,* 54 *Circuitio.* 55 *Tranſgreſſio,* 56 *Superlatio,* 57 *Intellectio,* 58 *Abuſio,* 59 *Tranſlatio,* 60 *Permutatio.* 61 SENTENTIARVM *exornationes ſunt hæ: Diſtributio,* 62 *Licentia,* 63 *Diminutio,* 64 *Deſcriptio,* 65 *Diuiſio.* 66 *Frequentatio,* 67 *Expolitio* (*ea fit commutatione rerum, verborum tractatione.*) 68 *Commoratio,* 69 *Contentio,* 70 *Similitudo.* 71 *Exemplum,* 72 *Imago.* 73 *Effictio,* 74 *Notatio,* 75 *Sermocinatio,* 76 *Confirmatio,* 77 *Significatio,* 78 *Breuitas,* 79 *Demonſtratio.* 80 ¶ *Concluſio operis ſeu quatuor ad Herennium librorum.*

1 QVONIAM in hoc libro, C. Herenni, *de elocutione* conſcripſimus, &, quibus in rebus opus fuit exemplis [a] vti, noſtris [b] exemplis vſi ſumus, & id fecimus præter conſuetudinem Græcorum, qui de hac re ſcripſerunt: neceſſariò faciendum eſt, vt paucis rationem noſtri conſilij demus. Atque hoc nos neceſſitudine facere, non ſtudio, ſatis erit ſigni, D quòd in ſuperioribus libris nihil neque ante rem, neque præter rem locuti ſumus. Nunc, ſi pauca, quæ res poſtulat, dixerimus, tibi id, quod reliquum eſt artis, ita, vt inſtituimus, perſoluemus. P. XXIV. Sed facilius noſtram rationem intelliges, ſi prius, quid illi dicant, cognoueris. Compluribus de cauſis putant oportere, cum ipſi præceperint, quo pacto oporteat ornare elocutionem, vniuſcuiuſque generis ab E oratore, aut poeta probato ſumtum ponere

a L. exemplis noſtris vſi ſumus.
b id eſt ingenio excogitatis & inuentis non aliunde emendicatis ab oratore aut Poeta aliquo.

nere exemplum. Et primùm ſe id modeſtia commotos facere dicunt, propterea quòd videatur eſſe oſtentatio quædam, non ſatis habere præcipere de artificio, ſed [a] ipſos etiā videri velle artificioſè gignere exēpla: hoc eſt, inquiunt, oſtentare ſe, non artem oſtendere.

a L. ſed etiam ipſos.

2 † Quare pudor in primis eſt ad eam rem impedimento, ne nos ſolos probare, nos [b] amare, alios contemnere, & deridere videamur. Etenim cùm poſſimus ab Ennio ſumtū, aut a Graccho ponere exemplū, videtur eſſe arrogantia [c] illa relinquere, & ad ſua deuenire. B Præterea exempla teſtimoniorum locum obtinent. Id enim, quod admonuerit, & [d] leniter fecerit præceptio, exēplo, ſicut teſtimonio comprobatur. Non [e] igitur ridiculus ſit, ſiquis in lite, aut [f] in iudicio, domeſtico pugnet, & ſui ipſius teſtimonio abutatur? Vt enim teſtimonium, ſic exemplum, rei confirmandæ cauſa ſumitur. Non ergo oportet hoc, C niſi à probatiſſimo ſumi, ne quod aliud confirmare debeat, egeat ipſum confirmationis [g]. Etenim neceſſe eſt aut ſe omnib. anteponant, & ſua maxime probent: aut negent optima eſſe exempla, quæ a probatiſſimis oratoribus, aut poetis ſumta ſunt. Si ſe omnib. anteponāt, intolerabili arrogantia ſunt: ſiquos ſibi præponant, & eorum exēpla ſuis exemplis non putent præſtare, non poſſunt dicere, quare ſibi illos anteponant. Quid igitur ipſa auctoritas D antiquorū? Nam cùm res probabiliores, tum hominū ſtudia ad imitandum alacriora reddit, immo erigit omnium cupiditates & acuit induſtriam, cum ſpes iniecta eſt, poſſe imitādo Gracchi, aut Craſſi conſequi facultatem.

b L. nos atque ſolos amare,
c al. arrogantiæ: al. arrogantis.
d L. & leniter præceperit ars, & ratio, ex.
e al. non e.
f L. aut in iudicio, domeſticis teſtibus pugnet, & ſuo ſolo teſt. Rob. Steph. domeſtico teſtimonio. Greg.
g al. confirmatione,

3 † Poſtremo hoc [h] ipſum eſt ſummum artificium, res varias, & diſpareis in tot poematibus [i], & orationibus ſparſas, & vagè diſiectas, ita diligenter eligere, vt vnumquodque genus exemplorum ſub ſingulos artis locos ſubiicere poſſis. Hoc ſi induſtria ſolum fieri poſſet, E tamen eſſemus laudandi, cum talem laborem non fugiſſemus, nunc verò ſine ſummo artificio non poteſt fieri. Quis eſt enim, qui [k] nō, cum ſumme teneat artē, poſſit ea quæ iubeat ars, de tanta & tam diffuſa ſcriptura notare, & ſeparare? Cæteri cùm legunt orationes bonas, aut poemata, probant oratores, & poetas neque intelligunt, qua re commoti probent, quod ſcire [l] non poſſunt, vbi ſit, nec quid ſit, F nec quo modo factū ſit id, quod eos maxime delectet. At is qui & hæc omnia intelligit, & idonea maxime eligit, & omnia in arte maxime ſcribenda, redigit in ſingulas rationes præceptionis, neceſſe eſt eius rei ſummus [m] artifex ſit. Hoc igitur ipſum maximū artificiū eſt, in arte ſua poſſe & alienis exēplis vti.

h al. Hoc ipſum ſummum eſt.
i L. poematis. ita legit Priſcianus lib. 7. citans quartū Ciceronis ad Herennium.
k L. Qui niſi ſummè eruditus eſt? qui eu non ſumme.
l L. ſcire non poſſunt,
P. B.
m L. ſummus ſit artifex,

4 Hæc illi cum dicunt, magis nos auctoritate ſua commouent, quàm veritate diſputationis. Illud enim veremur: ne cui ſatis ſit ad contrariam rationem probandam, quòd ab G ea ſteterint ij, qui & inuentores huius artificij fuerunt, & vetuſtate iam ſatis omnibus probati ſunt. Quod ſi illorum auctoritate remota, res [n] omneis volent cum re comparare: intelligent, non omnia eſſe concedenda antiquitati. Primum igitur, quod ab eis modeſtia [o] dicitur, videamus, ne nimium inutiliter & pueriliter proferatur. Nam ſi tacere, & nihil ſcribere modeſtia eſt, cur quicquam H ſcribunt, aut loquuntur? Sin aliquid ſuum ſcribunt: cur, quo ſecius omnia ſcribāt, impeditur modeſtia? Quaſi [p] ſiquis ad Olympiacum

n al. rationes omnes volent cum rationibus comparare.
o L. de modeſtia dicitur. Greg. & ita Rob. Steph. & Colin.
p L. Quaſi ſi qui ad.

A venerit curſum, & ſteterit, vt mittatur, impudenteiſque [a] illos dicat eſſe, qui currere cœperit, ipſe [b] intra carcerē ſtet, & narret aliis, quomodo Ladas [c], aut Boius [d] cum Sicyoniis curſitarint: Sic iſti, cum in artis curriculum deſcenderunt, illos, qui in eo, quod eſt artificij, elaborent, aiunt facere immodeſtè: ipſi aliquem antiquum oratorem, aut [e] poetam laudant, aut ſcripturam, ſic vt in ſtadium [f] artis rhetoricæ prodire non audeant.

a L. impudēteis illos d. Robert. Steph. impudenteis dicat eſſe illos.
b L. ipſe intra carceres ſtet.
c L. Ladas, aut Boiſcus Sicyonij cur. Turn. aut Boiſcus Sicyonius curſ.
d al. Boiſcus Sicyonij. Turneb. 20. adu. 25. Alij, Boiſcus. vt apud Xenophontē. Ladas, à Boeus, cuius meminit Pauſan. in Atticis, à quo vrbs Boea.

5 B † Non auſim dicere, ſed tamen vereor, ne qua in re laudē modeſtiæ venentur, in ea ipſa re ſint impudentes. Quid enim tibi vis, aliquis inquiet [g], autem tuā ſcribis: gignis nobis nouas præceptiones: eas ipſe confirmare non poteſ: ab aliis exempla ſumis. vide ne facias impudenter, qui tuo nomini velis ex aliorū laborib. libare laudē. Nam ſi eorum volumina prehenderint antiqui oratores, & poetæ, & [h] ſuum quiſq; de libris ſuis tulerint: nihil iſtis, C quod [i] ſuum velint, relinquetur. At exempla, quoniam teſtimoniorū ſimilia ſunt, item cōuenit, vt teſtimonia, ab hominib. probatiſſimis ſumi. Primum omnium exempla ponūtur hic non confirmandi, neque teſtificandi cauſa, ſed demonſtrandi. Non enim cum dicimus eſſe exornationem, quæ, verbi cauſa, conſtet ex ſimiliter deſinentib. verbis, & ponimus hoc exemplum à Craſſo [k], QVIBVS [l] POSSVMVS, ET DEBEMVS, teſtimonium D collocamus, ſed exemplum. Hoc igitur intereſt inter exemplum, & teſtimonium: Exemplo demonſtratur id, quod dicimus, cuiuſmodi ſit: Teſtimonio, eſſe illud ita, vt nos dicimus, confirmatur.

e L. aut poetam, aut aliū ſcriptorē laudant, ſic vt
f al. ſtudium.
g inquiat. ita Priſcianus legit lib. 20. In qua: vnde colligit inquā dici ex analogia poſſe.
h L. & ſuum quiſque de libris ſuis tulerit. al. abſtulerit Turn. & ſuū quiſque de libris ſuis ſuſtulerit.

6 † Præterea oportet teſtimoniū cum re conuenire, aliter. n. rem non poteſt confirmare. at id, quod illi faciunt, cū re non cōuenit. Quid ita? quia pollicetur artē ſe ſcribere, & exēpla proferūt ab iis plerunque qui artē neſcierūt. E Tum quis eſt, qui poſſit id quod de arte ſcripſerit, cōprobare, niſi aliquid ſcribat ex arte? Contraque faciunt, quàm polliceri videntur. nam cum ſcribere artem inſtituunt, videntur dicere ſe excogitaſſe, quod alios docerent: cū vero ſcribunt, oſtendunt nobis, quid alij excogitarint. At hoc ipſum difficile [m] eſt, inquiunt, eligere de multis. Quid dicitis difficile? vtrum laborioſum, an artificioſum? Si laborioſum, non ſtatim præclarum. Sunt enim F multa laborioſa, quæ ſi faciatis, non cōtinuo glorieminī: niſi [n] forte etiam ſi veſtra manu fabulas, aut orationes totas tranſcripſiſſetis, glorioſum putaretis. Sin autē illud artificiū egregiū dicitis: videte, ne inſueti rerū maiorū videamini, ſi vos parua res, ſicuti magna, delectat. Nam iſto modo eligere rudis quidem nemo poteſt, ſed ſine ſummo artificio multi.

i al. quod ſuū eſſe velint,
k vulg. omittit quod poſſ. & deb.
l ſic. 1. de Oratore.
P. XXV.
m al. eſt difficile,
n L. niſi forte, ſi veſtra manu. tab. Colin. & Gryph. ſi ſi et att. ſi veſtra m.
o L. itaque, vt ſi de Tragœdiis, &c.
p ſententias. Cic.

7 † Quiquis enim audierit de arte paullo plus, in elocutione præſertim, omnia videre poterit, q; ex arte dicūtur. facere nemo poterit niſi eruditus. ita [o] vt, ſi de tragœdiis Ennij velis G ſententias eligere, aut de Pacuuianis periodos [p]: quia [q] plane rudis id facere nemo potuerit, cum feceris, te litteratiſſimum putes, ineptus es, propterea quod id facile faciat quiuis mediocriter litteratus. Item ſi, cū ex orationibus, aut [r] poematib. elegeris exēpla, quæ certis ſignis artificij notata ſunt, quia rudis id nemo facere poſſit, artificioſiſſimè te feciſſe putes, H erras [s]: propterea quòd iſto ſigno videmus te nonnihil [t] eius ſcire, aliis ſignis te ſcire [u] multa intelligimus. Quod ſi artificioſum eſt in-

cerent. de Orat. &c. de clar. orat. circuitus o ſ. itionis, ambitus, comprehenſio, continuatio, circūſcriptio.
q al. ibi, ſed quia pl. al. ſi quia.
r al. aut poematis.
ſ L. erres.
t L. nonnihil ſcire.
u L. e neſcire multa,

Digitized by Google

telligere quæ ſunt ex arte ſcripta, multò eſt artificioſius, ipſum ſcribere ex arte. Qui [a] enim ſcribit artificioſè, ab aliis cōmodè ſcripta facilè intelligere poterit: qui eliget facilè, nō continuò ipſe cōmodè ſcribit [b]. Et, ſi eſt maximè artificioſum, alio tempore vtantur ea facultate, non tum cùm parere ipſi, & gignere, & proferre debēt. Poſtremò, in eo vim artificij conſumant, vt ipſi ab aliis potius eligendi, quàm aliorum boni electores exiſtimentur. Contra ea, quæ ab iis dicuntur, qui dicunt alienis ſe exemplis vti oportere, ſatis eſt dictū. Nunc [c], quæ ſeparatim dici poſſunt, cōſideremus. Dicimus ergo, eos omneis, ideo quòd alienis vtantur, peccare, tum etiam magis delinquere, quod à multis exēpla ſumant, ſed de eo, quod poſtea diximus, ante videamus. Si concederem aliena oportere aſſumere exempla, vincerem vnum oportere [d]: primum, quòd contra hoc nulla ſtaret eorū ratio. liceret enim eligerent, & probarent quēlibet qui ſibi in omneis res ſuppeditaret exēpla, vel poetam, vel oratorē, cuius auctoritate niterētur. Deinde intereſt magni eius, qui diſcere vult, vtrum vnum [e] omnia, an omnia neminē, ſed aliud alium putet conſequi poſſe. Si enim putabit poſſe omnia penes vnum conſiſtere: ipſe quoque ad omnium nitetur facultatē. ſi [f] id deſperabit, in paucis ſe exercebit. ipſis [g] enim contentus erit. nec mirum, cùm ipſe præceptor artis omnia penes vnum reperire nō potuerit. Allatis igitur exemplis à Catone, à Gracchis, à Lælio, à Scipione, Galba, Porcina [h], Craſſo, Antonio, cæteriſque: itē ſumtis aliis à poetis, & hiſtoriarū ſcriptoribus, neceſſe erit, eū, qui diſcet, ab omnib. putare omnia, ab vno pauca vix potuiſſe ſumi.

a L. Qui enim ipſe ſcribet artif.

b L. ſcribit.

c L. Nunc, ſeparatim, quæ dici poſſunt,

d L. oportere. Primum contra hoc nulla ſt.

e L. vnum aliquem omn.

f al. ſin id deſperarit.

g L. his enim contentus erit fort. his etiam contentus erit.

P. 8.

h M. Æmilium Lepidum, Porcinam intelligit, Galba ſuà minorem natu, & tamen oratorem ſummum: de quo vide Ciceronem in Bruto.

8

† Quare [i] ſi vnius alicuius eſſe ſimilē ſatis habebit, omnia, quę omnes habuerint, ſolum habere ſe poſſe diffidet. ergo inutile eſt ei, qui diſcere vult, putare [k] non vnū omnia poſſe. Igitur nemo in [l] hanc incidet opinionem, ſi ab vno exēpla ſumſiſſent. nunc hoc ſigni eſt, ipſos artis ſcriptores non putaſſe vnū potuiſſe in omnib. elocutionis partib. enitere, quoniā neque ſua protulerūt, neque vnius alicuius, aut denique duorū, ſed ab omnibus oratoribus & poetis exēpla ſumſerunt. Deinde, ſi [m] quis velit artē demonſtrare nihil prodeſſe ad diſcendum, nō malè vtatur hoc adiumento, quòd vnus omneis artis parteis conſequi nemo potuerit. Quod [n] igitur iuuat eorum rationem, qui omnino improbent artem, id non ridiculum eſt, ipſum ſcriptorem artis ſuo iudicio comprobare? Ergo ab vno ſumenda fuiſſe docuimus exempla, ſi ſemper aliunde ſumerentur. Nunc omnino aliunde ſic intelligemus ſumenda non fuiſſe.

i L. Quare ſi ſe vnius

k L. non putare vnum, &c. & ita R. Steph. & Colin.

l L. in hanc incideret op. & ita Robert. Steph.

m L. ſi quis velit, demonſtrare, artem nihil prod.

n L. fort. Quod igitur adiuuat hic.

9

† Primum omnium, quod ab artis ſcriptore affertur exemplum, de [o] eius artificio debet eſſe, non vt ſi quis purpuram, aut aliud quippiam vendens dicat, Sume à me, ſed huius exemplum aliunde rogabo, tibiq; [p] oſtēdam. Si [q] merces ipſi qui venditant, aliunde exemplum quæritent aliud mercis; vt ſi aceruos ſe dicant tritici habere, & eorum exemplum pugno non habeant, quod oſtendant: ſi Triptolemus, cùm hominibus ſemen largiretur, ipſe [r] ab aliis hominibus id mutuaretur: aut ſi Prometheus, cum mortalibus ignem diuidere vellet, ipſe à vicinis cum teſta ambulans, carbunculos corrogaret, non ridiculum videretur? Iſti magiſtri, omnium dicendi

o L. al. eius artificij debet eſſe.

p L. tibi quod oſtendam. & ita Car. Steph.

q L. Si mercē ipſi qui vend. aliunde exēpl. quærerent mercis:

r L. ipſe ab aliis id mutuar.

A præceptores, non videntur ſibi ridiculè facere, cum id, quod aliis pollicētur, ab aliis quęrunt. Si, qui ſe fonteis maximos, penitus abſconditos, aperuiſſe dicat, & [a] hæc, ſitiens quā maximè, loquatur, neque habeat quo ſitim ſedet, non irrideatur? Iſti cum non modo dominos ſe fontium, ſed ſeipſos fonteis eſſe dicant, & omnium rigare debeant ingenia, non putant fore ridiculum, ſi, cùm id polliceantur aliis, areſcant ipſi ſiccitate. B Chares à Lyſippo ſtatuas facere non iſto modo didicit, vt Lyſippus caput oſtenderet Myronis, brachia Praxitelis, pectus Polycleti. ſed omnia coram magiſtrum facientem videbat, cæterorum opera vel ſua ſponte conſiderare poterat. Iſti credunt, eos, qui hæc velint diſcere, alia ratione doceri poſſe commodius.

a L. ſ. hæc ſitiens

10

† Præterea ne [b] poſſunt quidem ea, quæ ſumuntur ab aliis exempla, tam eſſe accommodata ad artem, quàm propria, propterea C quòd in dicendo leuiter vnuſquiſque locus plerunque tangitur, ne ars appareat. in præcipiendo expreſſe conſcripta ponere oportet exempla, vt in artis formam conuenire poſſint. & poſt in dicendo, ne poſſit ars eminere, & ab omnibus videri, facultate oratoris occultatur. Ergo etiam vt magis ars cognoſcatur, ſuis exemplis melius eſt vti. Poſtremò hæc quoque res nos duxit ad hāc rationem, quod nomina rerum Græca, quæ conuertimus, D ea remota ſunt à conſuetudine. Quæ enim res apud noſtros nō erant, earum rerum nomina non poterant eſſe vſitata. Ergo hæc aſperiora primo videantur neceſſe eſt, idque fiet rei, non noſtra difficultate. Reliquum ſcripturæ conſumetur in exemplis. hæc aliena ſi poſuiſſemus, factum eſſet vt, quod commodius eſſet in hoc libro, id noſtrum non eſſet: quod aſperius, & [c] inuſitatum, id proprie nobis attribueretur. Ergo hanc quoque E incommoditatē fugimus. His de cauſis, cùm artis inuentionem Græcorum probaſſemus, exemplorum rationem ſecuti non ſumus.

P. XXVI.

b vel, nec poſſunt quidem.

c L. & inuſitatum, id

2 ¶ Nunc tempus poſtulat, vt *ad elocutionis præcepta tranſeamus*. Bipertita [d] erit igitur nobis elocutionis præceptio. Primum dicemus, quibus in generibus ſemper omnis oratoria elocutio debeat [e] eſſe. Deinde oſtendemus, quas res ſemper habere debeat.

d al. Bipartita

e fort. eſſe debeat.

11

† 3 ¶ *Sunt* igitur *tria* [f] *genera, quæ nos figuras appellamus*, in quibus omnis oratio non vitioſa F conſumitur. vnam grauem, alteram mediocrem, tertiam extenuatam [g] vocamus. *Grauis* eſt, quæ conſtat ex verborum grauium magna & ornata conſtructione. *Mediocris* eſt quæ conſtat ex humiliore, neque tamen ex infima, & peruulgatiſſima verborum dignitate. *Attenuata* eſt, quæ demiſſa eſt vſque ad vſitatiſſimam puri ſermonis conſuetudinem.

f De tribus dicendi figuris.

g al. attenuatam, vt inf. a.

4 ¶ *In* [h] *graui* conſumetur oratio figura, ſi, G quæ cuiuſque rei poterunt ornatiſſima verba reperiri, ſiue propria, ſiue tranſlata, ſiue extranea, ad vnamquamque rem accommodabuntur: &, ſi graues ſententiæ, quæ in amplificatione, & commiſeratione tractantur, eligentur: &, ſi exornationes ſententiarum, aut verborum, quæ grauitatem habebunt, de quibus poſt dicemus, adhibebuntur.

h L. In graui figura conſum. or. ſi.

12

† In hoc genere figurę erit hoc exemplum: Nam [i] quis eſt veſtrum, iudices, qui ſatis idoneam H poſſit in eum pœnam excogitare, qui prodere hoſtibus patriam cogitauit? quod maleficium cum hoc ſcelere comparari? quod huic

i Maieſtatis crimen grauiſſimum.

Digitized by Google

huic maleficio dignum ſupplicium poteſt inueniri? In iis, qui violaſſent ingenuam [a], matremfamiliâs conſtupraſſent, pulſaſſent aliquem, aut poſtremo necaſſent, maxima ſupplicia maiores noſtri conſumſerunt: huic truculentiſſimo, ac nefario facinori ſingularem pœnam non reliquerunt? Atque [b] in aliis maleficiis ad [c] ſingulos, aut ad paucos ex alieno peccato iniuria peruenit: huius ſceleris qui ſunt affines, vno conſilio vniuerſis ciuibus atrociſſimas calamitates machinantur. O feros animos! ô crudeleis cogitationes! ô derelictos ab humanitate homines! Quid [d] agere auſi ſunt, aut cogitare potuerunt? Quo pacto hoſtes, reuulſis maiorum ſepulcris, deiectis mœnibus, ouantes irruerent in ciuitatem, quomodo deûm ſpoliatis [e] templis, optimatibus trucidatis, aliis [f] arreptis in ſeruitutem, matribusfamiliâs, & ingenuis ſub hoſtilem libidinem ſubiectis, vrbs acerbiſſimo concidat incendio conflagrata [g]? qui ſe non putãt, id, quod voluerint, ad exitum perduxiſſe, niſi ſanctiſſimæ patriæ miſerandum ſcelerati viderent cinerem [h]? Nequeo verbis conſequi, iudices, indignitatem rei: ſed negligentius id fero, quia vos mei non indigetis. Veſter enim vos animus amantiſſimus reip. facilè edocet, vt eum, qui fortunas omnium voluerit perdere [i], præcipitem perturbetis [k] ex ea ciuitate, quam ipſe ſpurciſſimorum hoſtium dominatu nefario voluerit obruere.

13 † 5 ¶ *In mediocri* figura verſabitur oratio, ſi hæc, vt antè dixi, aliquantulum demiſerimus, neque tamen ad infimum deſcenderimus, ſic. Quibuſcum bellum gerimus [l], iudices, videtis: cum ſociis, qui pro nobis pugnare, & imperium noſtrum nobiſcum ſimul virtute & induſtria conſeruare ſoliti ſunt. Hi cùm ſe, & opes ſuas, & copiam neceſſariorum norunt, tum verò nihil minus propter propinquitatem, & omnium rerum ſocietatem, quid in omnibus rebus populus R. poſſet, ſcire [m], & æſtimare poterant. Hi, cum deliberaſſent nobiſcum bellum gerere, quaſo, quæ res erat, qua freti bellum ſuſcipere conarentur, cùm multo maximam ſociorum partem in officio manere intelligerent? cum ſi non multitudinem militum, non idoneos imperatores, non pecuniam publicam præſtò eſſe viderẽt? non denique vllam rem, quæ res pertinet ad bellum adminiſtrandum? Si cum finitimis de finibus bellum gererent: ſi totum certamen in vno prælio poſitum putarent: tamen omnibus rebus inſtructiores, ac paratiores venirent, nedum illud imperium orbis terræ, cui imperio omnes gentes, reges, nationes, partim vi [n], partim voluntate conſenſerunt, cũ aut armis, aut liberalitate a populo Rom. ſuperati eſſent, ad ſe transferre tantulis viribus conarentur. Quæret aliquis, Quid? Fregellani, non ſua ſponte conati ſunt? Eo quidem minus iſti facilè conarentur, quò, illi quemadmodum deſciſſent [o], videbant. Nam rerum imperiti, qui vniuſcuiuſque rei de rebus antè geſtis exempla petere non poſſunt, ii per imprudentiam facile [p] deducentur in fraudem. At ii, qui ſciunt quid aliis acciderit, facilè ex [q] aliorum euentu, ſuis rationibus poſſunt prouidere. Nulla igitur re inducti, nulla ſpe freti arma ſuſtulerunt? Quis hoc credat, tantam amentiam quenquam tenuiſſe, vt imperium populi Rom. tentare auderet, nullis copiis fretus? Ergo aliquid fuiſſe neceſſe eſt, quid aliud, niſi [r] id quod dico, poteſt eſſe.

14 † 6 ¶ *In attenuato* figuræ genere, quod ad infimum, & quotidianum ſermonem demiſſum eſt, hoc erit exemplum: Nam, vt fortè hic in balneas venit, cœpit, poſtquã perfuſus eſt, defricari. Deinde, vbi [c] viſum eſt vt in alueũ deſcenderet, ecce ibi iſte de tranſuerſo, Heus, inquit, adoleſcens, pueri tui modò me [d] pulſauerunt: ſatisfacias oportet. Hic, qui id ætatis ab ignoto præter conſuetudinem appellatus eſſet, erubuit. Iſte clarius eadem, & alia dicere cœpit. Hic vix tandem inquit, Sine me conſiderare. Tum verò iſte cœpit clamare voce iſta [e], quæ facilè cuiuis rubores eiicere [f] poſſet. Ita petulans eſt, atque acer, vt ne ad ſolarium [g] quidem idoneus, vt mihi videtur, ſed penes ſcenam, & in eiuſmodi locis exercitus [h] ſit. Conturbatus eſt adoleſcens: nec mirum, cui etiam nunc pædagogi lites ad auriculas verſarentur, imperito eiuſmodi conuiciorum. Vbi enim iſte vidiſſet ſcurram exhauſto rubore, qui ſe putaret nihil habere, quod de exiſtimatione perderet [i], vt omnia ſine famæ detrimento facere poſſet?

15 † Igitur genera figurarum ex ipſis [k] exemplis intelligi poterunt. Erit enim & attenuata verborum conſtructio quædam, & [l] item alia in grauitate, alia poſita in mediocritate.

7 ¶ Eſt autem cauendum, ne, dum hæc genera conſectamur [m], in [n] finitima, & propinqua vitia veniamus. Nam graui figuræ, quæ laudanda eſt, propinqua eſt ea, quæ fugienda eſt, quæ rectè videbitur appellari, ſi *ſufflata* nominabitur. Nam vt corporis bonam habitudinem tumor imitatur ſæpe, ita grauis oratio ſæpe imperitis videtur ea, quæ turget & inflata eſt, cum aut nouis, aut priſcis verbis, aut duriter aliunde tranſlatis, aut grauioribus, quàm res poſtulat, aliquid dicitur, hoc modo. Nam qui [o] perduellionib. venditat patriam, non ſatis ſupplicii dederit, ſi præceps in Neptunias depulſus erit lacunas. Pœnitet igitur iſtum, qui montes belli fabricatus eſt, campos ſuſtulit pacis. In hoc genus plerique cum declinaſſent, & ab eo, quo profecti ſunt, aberrauerunt, & ſpecie grauitatis falluntur, nec proſpicere poſſunt orationis tumorem.

16 † Qui in mediocre genus orationis profecti ſunt, ſi peruenire eo non poterunt, errantes perueniunt ad [p] confine genus eius generis, quod appellamus *fluctuans* & *diſſolutum*: eo quod ſine neruis, & articulis fluctuat huc & illuc, nec [q] poteſt confirmare, nec viriliter ſeſe expedire. Id eſt huiuſinodi: Socii noſtri cũ belligerare nobiſcum vellent, profectò ratiocinati eſſent etiam atque etiã, quid poſſent facere, ſi quidem ſua ſponte facerent, & non haberent hinc [r] adiutores multos, & malos homines, & [f] audaceis. Solent enim diu cogitare omnes, qui magna negotia volũt agere. Non poteſt huiuſmodi ſermo tenere attentũ auditorẽ. diffluit enim totus, neque quicquã comprehendẽs perfectis verbis amplectitur. Qui non poſſunt in illa facetiſſima verborũ attenuatione cõmode verſari, veniunt ad *aridum & exſangue genus orationis*, quod non alienum eſt exile nominari, cuiuſmodi eſt hoc: Nam [t] iſtic ille ad balneas acceſſit: ad hunc poſteà dixit hic tuus ſeruus me pulſauit. Poſt ea dixit hic illi, conſiderabo. Poſt ille huic conuicium fecit, & magis magiſque præſentibus multis clamauit. Friuolus hic quidẽ iã, & illiberalis eſt ſermo. Nõ enim adeptus eſt id,

Margin notes (left): a L. ingenuũ, matr. — P. 8. — b L. Atqui in aliis. — c L. aut ad ſing. — d L. qui agere auſi ſunt, aut cogitare potuerunt, quo pacto. — e L. templis ſpoliatis. — f L. al. in abreptis in ſeruitutem, virginib. mat. fam. Ing. pueris ſub. — g L. conflagrata. — h L. cinerem. — i ſortes perdere. — k L. deturbetis al. proturbetis. — l L. geramus. — m L. ſcire, & æſtimare. — n L. partim vo uoluntate cõceſſerunt. — o L. deſciuiſſent. — p L. facillimè deducuntur. — q L. ex eorum euentu. — P. XXVII.

Margin notes (right): r L. nil hoc. — a al. attenuato vt ſuprà. — b Etiam in infimo & quotidiano ſermone figuris vtimur. — c L. vbi viſũ eſt in alueum deſcendere, ecce. — d L. me pulſauit. — e L. ea, quæ f. — c. ſub. eiicere poſſ. al. voce magna, eaque perfacile cuiuis rubores eiicere poſſent: al. eliciere: vel ſollicere. — g Solarium pars fori in qua minima iudicia exercebantur. Sic Cicero pro Quintio, Quintius non ad ſolarium, non in campo verſatus eſt. — h L. exercitatus ſit. — i al. deperderet. — k L. ex his exemplis. — l L. & item alia in grauitate poſitas, alia in med. — m al. conſectemur. — n Vitioſa orationis genera, ſufflatum, fluctuans, ſeu diſſolutum, aridũ ſeu exſangue. — o L. qui perduellib. — p L. ad confine eius generis genus, q. — q L. nec poteſt ſeſe confirmare, nec viriliter expedire. — P. 8. — r L. hic. — ſ L. atque. — t L. Nam iſte ad baln. Ned. Steph. Nam iſtic, ad baln.

Digitized by Google

quod habet attenuata figura, puris verbis, &
electis, compoſitam orationem. 8 ¶ Omne
genus orationis, & graue, & mediocre, & at-
tenuatum, dignitate afficiunt *exornationes*, de
quibus poſt loquemur: quæ ſi raræ diſponen-
tur, diſtinctam, ſicuti coloribus: ſi crebræ col-
locabuntur, oblitam [a] reddunt orationem.
Sed figuram in dicendo commutari oportet,
vt grauem mediocris, mediocrem excipiat at-
tenuata. Deinde identidem commutentur, vt
facilè ſatietas varietate vitetur.

a L. oblitam reddent or.

17 † ¶ QVONIAM, quibus in generibus elo-
cutio verſari debeat, dictum eſt, videamus
nunc, *quas res debeat habere locutio* [b] *commoda, &*
perfecta. Quæ [c] maximè admodum oratori ac-
commodata eſt, treis res in ſe debet habere:
elegantiam compoſitionem, dignitatem.

b al. elocutio vt ſupra.*
c L. Quæ maximè oratori ac. al. quæ maximè ad commodum oratoris &c.

10 ¶ *Elegantia* eſt, quæ facit, vt vnumquid-
que pure, & apertè dici videatur. Hæc diſtri-
buitur in Latinitatem, & explanationem.

11 ¶ *Latinitas* eſt, quæ ſermonem purum cō-
ſeruat, ab omni vitio remotum 12 ¶ *Vitia in*
ſermone, quò minùs is Latinus ſit, duo poſſunt
eſſe: Solœciſmus, & Barbariſmus. *Solœciſmus*
eſt, cùm verbis pluribus conſequens verbum
ſuperiori non accommodatur. *Barbariſmus* eſt,
cum verbum aliquod vitioſe effertur. Hæc
qua ratione vitare poſſimus, in arte Gramma-
tica dilucide dicemus. 13 ¶ *Explanatio* eſt, quę
reddit apertā & dilucidam orationem. Ea cō-
paratur duabus rebus, vſitatis verbis, & pro-
priis. Vſitata ſunt ea, quæ verſantur in ſer-
mone & conſuetudine quotidiana. Propria,
quæ eius rei verba ſunt, aut eſſe poſſunt, qua
de loquemur.

18 † 14 ¶ *Compoſitio* eſt verborum conſtructio,
quę facit omneis parteis orationis æqualiter [d]
perpolitas. Ea conſeruabitur, ſi fugiemus cre-
bras vocalium concurſiones, quæ vaſtam, at-
que hiantem orationem reddunt, vt hoc eſt:
Baccæ [e] æneæ amœniſſimæ impendebant. &
ſi vitabimus eiuſdē litteræ nimiam aſſiduita-
tē: cui vitio verſus hic erit exemplo, nam hic
nihil prohibet in vitiis alienis exemplis vti,

d L. æquabiliter.
e L. Baccæ Eoæ amœ. [d] id eſt, vniones Orientales *

P. XXVIII.
O Tite, tute Tati, tibi tanta tyranne tuliſti. Et hic
eiuſdem poetæ,

f L. cōueniat,

Quidquam quiſquam cuiquam quod conueniet [f],
neget. Et, ſi eiuſdem verbi aſſiduitatem nimiā
fugiemus, ea eſt huiuſmodi: Nam cuius ra-
tionis ratio non extiterit, ei rationi ratio non
eſt fidem habere. Et ſi non vtemur continē-
ter ſimiliter cadentibus verbis, hoc modo:
Flentes [g]*, plorantes, lacrymantes, obteſtantes*. Et, ſi
verborum tranſiectionem [h] vitabimus, niſi
quæ erit concinna, qua de re poſteriùs lo-
quemur, quo in vitio eſt Lucilius aſſiduus, vt
hoc eſt in priore libro:

g verſus ſpondaicus *
h al. traiectionem.

Has res ad te ſcriptas, Luci miſimus, Aeli. Item,
fugere oportet longā verborum cōtinuatio-
nem, quæ & auditoris aureis, & oratoris ſpi-
ritum lædit. His vitiis in compoſitione vita-
tis, reliquum operis conſumendum eſt in di-
gnitate. 15 ¶ *Dignitas* eſt, quæ reddit ornatam
orationem varietate diſtinguēs. Hæc [i] in ver-
borum, & ſententiarum exornationem diui-
ditur. *Verborum* exornatio eſt, quæ ipſius ſer-
monis inſignita continetur [k] perpolitione.
Sententiarum exornatio eſt, quæ non in verbis,
ſed in ipſis rebus quandam habet dignitatē.

i vulg. Hæc & in verborum, & ſent.
k L. perpolitione continetur.
l De Exornationibus verborum.*
m fort. diſſimilibus, & diuerſis

19 † 16 ¶ *Repetitio* [l] eſt, cùm continēter ab vno
atque eodem verbo in rebus ſimilibus [m] & di-
uerſis principia ſumuntur, hoc modo: Vobis
iſtud attribuendū eſt, vobis gratia [n] habenda,
vobis res iſta erit honori. Item, Scipio Numā-
tiam ſuſtulit, Scipio Karthaginem deleuit,
Scipio pacem peperit, Scipio ciuitatem ſerua-
uit. Item, tu in forum prodire, tu lucem con-
ſpicere, tu in horum conſpectum venire cona-
ris? audes verbum facere? audes quidquam ab
iſtis petere? audes ſupplicium deprecari? quid
eſt, quod poſſis defendere? quid eſt, quod au-
deas poſtulare? quid eſt, quod tibi putes con-
cedi oportere? Non iuſiurandum [a] reliquiſti?
non amicos prodidiſti? nō parenti manus in-
tuliſti? non denique in omni dedecore vo-
lutatus es? Hæc exornatio, cùm multum ve-
nuſtatis habet, tum grauitatis, & acrimoniæ
plurimum. Quare videtur eſſe adhibenda &
ad exornandam, & [b] ad augendam orationē.

n L. gratia eſt hab.
a L. iuſiur. cō temſiſtis
b & ad exaugendam or.

17 ¶ *Conuerſio* eſt, per quam non, vt ante, pri-
mum reperimus verbum, ſed ad poſtremum
continenter reuertimur, hoc modo: Pœnos
populus Rom. iuſtitia vicit, armis vicit, libe-
ralitate vicit. Item, ex quo tempore concor-
dia de ciuitate ſublata eſt, libertas ſublata eſt.
fides ſublata eſt, amicitia ſublata eſt, reſp. ſub-
lata eſt. Item, C. Lælius, homo nouus [c] erat,
ingenioſus erat, doctus erat, bonis viris & ſtu-
dioſis [d] amicus erat. ergo in ciuitate primus
erat. Item, Nam cùm iſtos, vt abſoluant te, ro-
gas: vt peierent rogas: vt exiſtimationem ne-
gligant, rogas: vt leges populi Rom. tuæ libi-
dini largiantur, rogas.

c L. nouus er.
d [illegible]

20
P. E.
† 18 ¶ *Complexio* eſt, quæ vtranq; comple-
ctitur exornationem, & hanc, & quam antè
expoſuimus, vt & repetatur idem primū ver-
bum ſæpius, & crebro ad idem poſtremum re-
uertamur, hoc modo: Qui ſunt, qui fœdera ſę-
pe ruperunt? Karthaginienſes. Qui ſunt, qui
crudele bellū in Italia geſſerunt? Karthagi-
nienſes. Qui ſunt qui Italiam deformauerunt?
Karthaginienſes. Qui ſunt, qui ſibi poſtulant
ignoſci? Karthaginienſes. Videte ergo, quid [e]
conueniat eos impetrare. Item, Quem ſena-
tus dānarit, quē populus Rom. damnarit, quē
omnium exiſtimatio dānarit, eum vos ſentē-
tiis veſtris abſoluetis? 19 ¶ *Traductio* eſt, quæ
facit, vt, cum idem verbum crebrius ponatur,
non modo non offendat animum, ſed etiam
concinniorem orationem reddat, hoc pacto:
Qui nihil habet in vita iucundius vita, is cū
virtute vitam non [f] poteſt colere. Item, Eum
tu hominem appellas, qui ſi fuiſſet homo, nun-
quā tam crudeliter vitam hominis petiiſſet.
At erat inimicus. ergo inimicū ſic vlciſci vo-
luit, vt ipſe ſibi reperiretur inimicus? Item,
Diuitias ſine diuitum eſſe, tu vero virtutem
præfer [g] diuitiis. Nam ſi voles diuitias cum
virtute comparare, vix ſatis idoneæ tibi vide-
buntur diuitię, quę virtutis pediſſequæ [h] ſint.

e al. quàm cōueniat eos veniam impetrare.*
f L. colere nō poteſt.
g fort diuitiis præfer.
h L. pediſſeq. ſint.

21
† Ex eodē genere exornationis eſt, cū idem
verbum modò ponitur in hac, modò in altera
re, hoc modo: Cur eā tē tā ſtudioſe curas quę
multas tibi dabit curas? Itē, Amari iucundū
eſt, ſi curetur, nequid inſit amari. Itē, Veniam
ad vos, ſi mihi ſenatus det veniā. In his quat-
tuor generib. exornationū, quæ adhuc propo-
ſitæ ſunt, non [i] inopia verborū fit, vt ad idem
verbum redeatur ſæpius: ſed ineſt feſtiuitas
quædam, quæ facilius aurib. diiudicari, quàm
verbis demonſtrari poteſt. 20 ¶ *Contentio* eſt,
cū [k] ex cōtrariis verbis, aut reb. oratio cōfici-
tur, hoc pacto: Habet aſſentatio iucūda prin-
cipia, eadē exitus amariſſimos affert. Itē, Inimi-
cis te placabilē, amicis inexorabilē [l] præbes.
Itē, In otio tumultuaris, in tumultu ſolus es
otioſus,

i al. ſic vt ad idem verbum non inopia verborum red. ſæp.
k al. cum ex contrariis rebus or.
l al. Implacabilem.*

Digitized by Google

otioſus. In re frigidiſſima cales, in feruentiſſima friges. Tacito cùm opus eſt, clamas: cùm loqui conuenit, obmuteſcis. Ades? abeſſe vis: abes? reuerti cupis. In pace bellum quæritas: in bello pacem deſideras. In concione de virtute loqueris, in prælio per [a] ignauiam tubæ ſonitum perferre non potes. Hoc genere ſi diſtinguemus orationem, & ornati, & graues poterimus eſſe.

a L. præ ignauia.

22 † 21 ¶ *Exclamatio* eſt, quæ conficit ſignificationem doloris, aut indignationis alicuius, per hominis, aut vrbis, aut loci, aut rei cuiuſpiam compellationem, hoc modo: Te nunc alloquor, Africane, cuius mortui quoque nomen ſplendori, ac decori eſt ciuitati. Tui clariſſimi nepotes ſuo ſanguine abluerunt inimicorum crudelitatem. Item, O perfidioſæ Fregellæ, quam facilè ſcelere veſtro contabuiſtis! vt, cuius nitor vrbis Italiam nuper illuſtrauit, eius nunc vix fundamentorum reliquiæ [b] maneant. Item, Bonorum inſidiatores latrocinio vitam innocentiſſimi cuiuſque petiſtis: tantamne ex iniquitate iudiciorum veſtris ca ſimis aſſumitis [c] facultatem? Hac exclamatione ſi loco vtemur, & raro, & cum rei magnitudo poſtulare videbitur, ad quam volemus indignationem animum auditoris adducemus. 22 ¶ *Interrogatio* non omnis grauis eſt, neque concinna, ſed hæc, quæ, cum enumerata ſunt ea, quæ obſunt cauſæ aduerſariorum, confirmant ſuperiorem orationem, hoc pacto: Cum igitur hæc omnia faceres, diceres, adminiſtrares, vtrum animos ſociorum ab rep. remouebas, & alienabas, an non? & [d] vtrumne aliquem exornari oportuit, qui iſta prohiberet, ac fieri non fineret, an non?

P. XXIX.

b L. reliquiæ remaneant.

c L. aſſumſiſtis fa. al.

d L. & vtrùm aliq. *& ita* R. *Suph.*

23 † 23 ¶ *Ratiocinatio* eſt, per quam nos ipſi à nobis rationem poſcimus, quare quidque dicamus, & crebro nobis met a nobis petimus vniuſcuiuſque propoſitionis explanationem. Ea eſt huiuſmodi: Maiores noſtri ſiquam vnius peccati mulierem damnabant: ſimplici iudicio multorum maleficiorum conuictam putabant. Quo pacto? quoniam, quam impudicam iudicarant, eam veneficij quoque damnatam exiſtimabant. Quid ita? quia neceſſe eſt, eam quæ ſuum corpus addixerit turpiſſimæ cupiditati, timere permultos. Quos iſtos? virum, parenteis [e], ceteros, ad quos videt ſui dedecoris infamiam pertinere. Quid poſtea? quos tantopere timeat, eos neceſſe eſt, vt, quoquo modo poſſit, veneficio petat. Cur? quia nulla poteſt honeſta ratio retinere eam, quam magnitudo peccati facit timidam, intemperantia audacem, natura muliebris inconſideratam. Quid veneficij damnatâ? quid? putabant impudicâ quoque neceſſario. Quare? quia nulla facilius ad id maleficium cauſa, quàm turpis amor, & intemperans libido commouere potuit; cum, cuius animus mulieris eſſet corruptus, eius corpus caſtum eſſe non putarint. Quid [f] in viris? idemne hoc obſeruabant? minimè. Quid ita? quia viros ad vnumquodque maleficium ſingulæ cupiditates impellunt: Mulieres, ad omnia maleficia cupiditas vna ducit. Item, Bene maiores noſtri hoc comparauerunt, vt neminem regem, quem armis cepiſſent, vita priuarent. Quid ita? quia, quam nobis facultatem fortuna dediſſet, iniquum erat in eorum ſupplicio conſumere, quos eadem fortuna paullo ante in ampliſſimo ſtatu collocarat. Quid quòd exercitum contrà duxit? deſino meminiſſe. Quid

e L. parenteis, fratres, cet.

f L. Quid? in viris idemne &c.

ita? quia viri fortis eſt, qui de victoria contendant, eos hoſteis putare: quia victi ſunt, eos homines iudicare, vt poſſit bellum fortitudo minuere, pacem humanitas augere. At ille, ſi viciſſet, num idem feciſſet? non profectò tam ſapiens fuiſſet. Quid igitur ei parcis? quia talem ſtultitiam contemnere, non imitari conſueui.

P. X.

24 † Hæc exornatio ad ſermonem vehementer accommodata eſt, & animum auditoris reddit [a] attentum, tum venuſtate ſermonis tũ rationum expectatione. 24 ¶ *Sententia*, eſt oratio ſumta de vita, quæ aut quid ſit, aut quid eſſe oporteat in vita, breuiter oſtendit, hoc modo: Difficile eſt [b] primum [c] virtutem reuereri, qui ſemper ſecunda fortuna ſit vſus. Item, Liber [d] is eſt exiſtimandus, qui nulli turpitudini ſeruit. Item, Egens æquè eſt is, qui non ſatis habet, & is, cui nihil ſatis poteſt eſſe. Item, Optima viuendi ratio eſt eligenda, eam iucundam conſuetudo reddet. Huiuſmodi ſententiæ ſimplices, non ſunt improbandæ, propterea quod habet breuis expolitio, ſi rationis nullius indiget, magnã delectationem. Sed illud quoque probandum eſt genus ſententiæ, quod confirmatur ſubiectione rationis, hoc modo: Omnes bene viuendi rationes in virtute ſunt collocandæ, propterea quod ſola virtus in ſua poteſtate eſt: omnia præter [e] eam ſubiecta ſunt fortunæ dominationi. Itẽ, Qui fortunis alicuius inducti amicitiam eius ſecuti ſunt, hi, ſimul ac fortuna dilapſa eſt, deuolant omnes. Cùm enim receſſit ea res, quæ fuit conſuetudinis cauſa, nihil ſupereſt, quare poſſint in amicitia retineri. Sunt item ſententiæ, quæ [f] dupliciter efferuntur [g] hoc modo ſine ratione: Errant qui in proſperis rebus omneis impetus fortunæ ſe [h] putant fugiſſe. Sapienter cogitant, qui temporibus ſecundis caſus aduerſos reformidant.

a L. retinet attentum cum ven.

b L. plurimũ viri

c id eſt, in ipſis agendi primordiis, ſed præſtat, plurimũ hoc ſenſu accipi, Difficile eſt in magna licentia iuſtè viuere.

d *al.* Liber eſt is exiſt.

e *al.* præterea.

f *vulg.* quæ duplices eſ.

g L. efferũtur, & cum ratione & ſine ratione: ſine ratione hoc modo. Et.

h L. ſe putant effugiſſe.

25 † Cum ratione, hoc pacto: Qui adoleſcentium peccatis ignoſci putant oportere, falluntur, propterea quòd ætas illa non eſt impedimento bonis ſtudiis. at hi ſapienter faciunt qui adoleſcẽteis maximè caſtigant, vt, quibus virtutibus omnem vitam tueri poſſint, eas in ætate maturiſſima velint comparare. Sententias interponi raro conuenit, vt rei auctores, non viuendi præceptores eſſe videamur. cùm ita interponentur, multum afferent ornamenti. Nam neceſſe eſt animo eam comprobet tacitus auditor, cum ad cauſam videat accommodari rem certam, ex vita & moribus ſumtam. 25 ¶ *Contrarium*, dum ferè eſt, quod contentio. Contrarium eſt, quod ex reb. diuerſis duabus, alteram breuiter, & facile confirmat, hoc pacto: Nam, qui ſuis rationibus inimicus fuerit ſemper, eum quomodo alienis rebus amicũ fore ſperes? Et item, Nam quem in amicitia perfidioſum [i] cognoueris, eum quare putes inimicitias cum fide habere poſſe? Et, qui priuatus intolerabili ſuperbia fuerit, eum commodum & [k] ſui cognoſcentem videre in poteſtate quis ſperet? Et, qui in ſermonibus, & conuentu amicorum verum dixerit nunquã, eum ſibi in concionibus credis à mendacio temperaturum? Item, Quos ex [l] collibus deiecimus, cum iis in campo metuimus dimicare? Qui cùm plures erant, paucis nobis exæquari non poterant: hi poſtquàm pauciores ſunt, metuimus, ne ſint ſuperiores?

i *al.* perfidioſum eſſe cogn.

k L. & ſui cognoſcentem fore in pot.

P. XXX.

l L. de coll.

26 † Hoc exornationis genus, breuib. & continuatus verbis perfectũ eſſe debet. & cùm com-

modum eſt auditu, propter breuem & abſolutam concluſionem: tum verò vehementer id, quod opus eſt oratori, comprobat contraria re, & ex eo, quod dubium non eſt, expedit illud, quod dubium eſt, vt aut dilui non poſſit, aut multo difficillimè poſſit.

26 ¶ *Membrum* orationis appellatur res breuiter abſoluta ſine totius ſententiæ demonſtratione, quæ denuo alio membro orationis excipitur, hoc modo: Et inimico proderas. id eſt vnum quod appellatur membrum: deinde hoc excipiatur oportet ab altero, Et amicum lædebas. Ex [a] duobus membris hæc exornatio poteſt conſtare: ſed commodiſſima & abſolutiſſima eſt quæ ex tribus conſtat, hoc pacto: Et inimico proderas, & amicum lædebas, & [b] tibi ipſi non conſulebas. Item, nec reipublicæ conſuluiſti, nec amicis profuiſti, nec inimicis reſtitiſti? 27 ¶ *Articulus* dicitur, cum ſingula verba interuallis diſtinguuntur cæſa oratione, hoc modo: Acrimonia, voce, vultu aduerſarios perterruiſti. Item, Inimicos inuidia, iniuriis potentia, perfidia ſuſtuliſti. Inter huius generis, & illius ſuperioris vehementiam hoc intereſt quod illud tardius & rarius venit, hoc crebrius & celerius peruenit. Itaque in illo genere, ex remotione brachij, & contortione dexteræ [c] gladius ad corpus afferri: in hoc autem, crebro, & celeri vulnere corpus conſauciari videtur.

28 † 28 ¶ *Continuatio*, eſt denſa & continens frequentatio verborũ cum abſolutione ſententiarũ. Ea vtemur cõmodiſſimè tripertitò [d]: in ſententia, in cõtrario, in concluſione. In ſententia, hoc pacto: Ei nõ multũ poteſt obeſſe fortuna, qui ſibi firmius in virtute, quã in caſu præſidiũ collocauit. In contrario hoc modo. Nam ſi quis ſpei non multũ collocarit in caſu, quid eſt, quòd ei magnoperè caſus obeſſe poſſit? In concluſione hoc pacto: Quòd ſi in eos plurimũ fortuna poteſt, qui ſuas rationes omneis in caſum contulerunt: non ſunt omnia cõmittenda fortunæ, ne [e] magnã nimis in nos habeat dominationẽ. In his trib. generib. ad continuationis vim adeo frequentatio eſt neceſſaria, vt infirma facultas oratoris videatur, niſi ſententiã, & contrariũ, & cõcluſionẽ frequẽtib. efferat verbis. Sed & aliàs quoque nonnunquã non alienum eſt, tametſi neceſſe non eſt, eloqui res aliquas per huiuſcemodi continuationes. P. B. 29 ¶ *Compar* appellatur, quod habet in ſe membra orationis, de quibus antẽ diximus, quæ [f] conſtant ex pari ferè numero ſyllabarum. Hoc [g] non de enumeratione noſtra fiet: (nam id quidẽ puerile eſt) ſed tantũ affert vſus, & exercitatio facultatis, vt animi quodã ſenſu par membrũ ſuperiori referre poſſimus, hoc modo: In prælio mortem pater oppetebat, domi filius nuptias comparabat: hæc [h] omnia graueis caſus adminiſtrabant. Item, Illi fortuna felicitatẽ dedit, huic induſtria virtutem comparauit.

28 † In hoc genere ſæpe fieri poteſt, vt non planè par ſit numerus ſyllabarum, & tamen eſſe videatur, ſi vna, aut etiam altera ſyllaba eſt alterũ breuius: aut ſi, cũ in altero plures ſunt, in altero longior aut longiores, plenior aut pleniores ſyllabæ erunt: vt longitudo, aut plenitudo harum, multitudinem alterius aſſequatur & exæquet. 30 ¶ *Similiter cadens*, exornatio dicitur, cum in eadem conſtructione verborum, duo, aut plura ſunt verba, quæ ſimiliter iiſdem caſibus efferũtur, hoc modo:

a L. ex duob. membris ſolis, &c.
b L. & tibi ipſi non conſ.
c al. dexteræ
d L. tripartitò.
e L. ne nimis magnam in n.
f al. quæ conſtent ex
g L. Hoc non dinumeratione, al. denumeratione.
h L. hæc omnia grauis caſus adminiſtrabat.

A Hominem laudas egentem virtutis, abundantem felicitatis. Item, Cuius omnis in pecunia ſpes eſt, eius à ſapientia eſt [a] animus remotus. Diligentia comparat diuitias, negligentia corrumpit animum: & tamen cum ita viuit, neminem præ ſe ducit hominem.

31 ¶ *Similiter deſinens* eſt, cum tametſi caſus non inſunt in verbis, tamen ſimiles exitus ſunt, hoc pacto: Turpiter audes facere, nequiter ſtudes dicere. Viuis inuidioſè, delinquis B ſtudioſè, loqueris odioſè. Item, Audacter territas, humiliter places. Hæc duo genera, quorum alterum in exitus, alterum in caſus ſimilitudine verſatur, inter ſe vehementer cõueniunt: & ea re, qui his bene vtuntur, plerunque ſimul ea collocant in iiſdem partibus orationis. Id hoc pacto facere oportet: Perditiſſima ratio eſt amorẽ petere, pudorẽ fugere: diligere formam, negligere famam. Hic & ea verba, quæ caſus habẽt, ad caſus ſimileis: & C illa, quæ non habẽt, ad ſimileis exitus veniunt.

† 32 ¶ *Annominatio* eſt, cum ad idem verbum, & idem nomen acceditur commutatione [b] vnius litteræ, aut litterarum, ſyllabæ aut ſyllabarum: aut ad res diſſimileis ſimilia verba accõmodantur. Ea multis & variis rationibus conficitur. *Attenuatione, aut complexione eiuſdem litteræ*, ſic: Hic, qui ſe magnificè iactat, atque oſtentat, veniit [c] à te antè, quàm Romam venit. *Ex contrario*: Hic, quos homines D alea vincit, eos [d] ferro ſtatim vincit. *Productione eiuſdem litteræ*, hoc modo: Hunc auium dulcedo ducit ad auium. Breuitate eiuſdem litteræ, hoc modo: Hic tametſi videtur eſſe honoris cupidus, tamen non tantùm curiam diligit, quantùm Curiam. *Addendis litteris*, hoc pacto: Hic ſibi poſſet temperare, niſi amori mallet obtemperare. *Demendis* litteris, ſic: Si lenones, tanquam leones vitaſſet, vitę ſe tradidiſſet. P. XXXI. *Transferendis* literis, ſic: Videte, iudices, E vtrùm homini nauo an vano credere malitis. Item, Nolo eſſe laudator, ne videar adulator. *Commutandis*, hoc modo: Deligere [e] oportet, quem velis diligere. Hæ ſunt annominationes, quæ [f] in litteratura, commutatione, breuitate, aut productione, aut tranſlatione, aut aliquo huiuſmodi genere verſantur.

29 (margin at Annominatio)

† *Sunt* autem *alia*, quæ non habent tam propinquam in verbis ſimilitudinem, & tamen diſſimiles non ſunt: *Quibus de generibus vnum* eſt F huiuſmodi, Quid veniam, qui ſim, quare veniam, quem inſimulem, cui proſim, quem poſtulẽ, breui cognoſcetis. Nam hic eſt in quibuſdam verbis quædam ſimilitudo nõ tam affectanda, quàm illæ ſuperiores, ſed tamen adhibenda nonnunquã. *Alterum* genus huiuſmodi: Demus operam, Quirites, ne omnino P.C. circunſcripti putentur. Hæc annominatio accedit magis ad ſimilitudinem, quàm [g] illa ſuperior: ſed minus, quã illæ ſuperiores: G propterea quod non ſolum additæ, ſed vno tempore demtæ quoque litteræ ſunt. *Tertium* genus eſt, quod *verſatur in caſuum commutatione*, aut vnius, aut plurium nominum. 30

† *Vnius nominis*, hoc modo: Alexander Macedo ſummo labore animũ ad virtutes à [h] pueritia confirmauit. Alexandri virtutes per orbẽ terræ cum laude & gloria vulgatæ ſunt. Alexandrũ omnes, vt maximè metuerunt, itẽ plurimùm dilexerunt. Alexandro ſi vita longior data eſſet, Oceanũ Macedonum gloria H tranſuolaſſet [i]. Variè hic vnum nomen in cõmutatione caſuum volutatum eſt. *Plura nomina* 31

a L. animus eſt remotus.
b al. commutatione, vel additione v.
c L. veniit antè quàm R.
d L. poſt Macedonum eos ferro ſtatim vincit: & c. vt ſit vinctus, à vinclo.
e al. delegere.
f al. quæ in litterarum breui commutatione, aut productione, &c.
g L. quàm ſuperior.
h L. à pueritia conformauit.
i al. tranſuolaſſet.

Digitized by Google

mina caſibus commutatis, hoc modo faciunt annominationem: Ti. Gracchum remp. adminiſtrantem indigna prohibuit nex diutius in ea commorari. C. Graccho ſimiliter occiſio oblata eſt, quæ [a] reip. virum amantiſſimum ſubito de ſinu ciuitatis eripuit. Saturninum fide captum malorum [b] perfidia per ſcelus vita priuauit. Tuus, ô Druſe, ſanguis domeſticos parietes, & vultum parentis aſperſit. Sulpicium, cui paullo ante omnia concedebant, cum breui ſpatio non modo viuere, ſed etiam ſepeliri prohibuerunt.

a L. quæ virũ reip. amant.
b L. malorum al. malorum natu perf.

32. † Hæc tria genera proxima exornationũ, quorum vnum in *ſimiliter cadentibus*, alterum in *ſimiliter deſinentibus* verbis, tertium in *annominationibus* poſitum eſt, perraro ſumenda ſunt, cum in veritate dicemus: propterea [c] quod non hæc videntur reperiri poſſe ſine elaboratione & [d] conſumtione operæ. Eiuſmodi autem ſtudia ad delectationẽ, quàm ad veritatem videntur accommodatiora. Quare fides, & grauitas, & ſeueritas oratoria minuitur his exornationibus frequenter collocatis: & non modo tollitur auctoritas dicendi, ſed offenditur quoque in eiuſmodi oratione auditor, propterea quod eſt in his lepos, & feſtiuitas, nõ dignitas, neq; pulchritudo. Quare quæ ſunt ampla & pulchra, diu placere poſſunt: quæ lepida & concinna, citò ſatietate afficiunt aurium ſenſum faſtidioſiſſimum. Quo modo igitur, ſi crebrò his generibus vtemur, puerili videbimur elocutione delectari; ita ſi rarò has interſeremus exornationes, & in cauſa tota variè diſpergemus, commodè luminibus diſtinctis illuſtrabimus orationẽ.

c L. propterea quod hæc reperiri poſſe non videntur
d L. & operæ coniunctione
P. 8.

33. † 33 ¶ *Subiectio* eſt, cum interrogamus aduerſarios, aut quærimus ipſi, quid ab illis, aut quid contra nos dici poſſit: deinde ſubiicimus id, quod dici oportet, aut quod non oportet, aut nobis adiumẽto futurum ſit, aut [e] offuturum illis è contrario, hoc modo: Quæro igitur, vnde iſte tã pecunioſus ſit factus. Amplũ patrimonium relictũ eſt? at patris bona venierũt. Hæreditas aliqua obuenit? non [f] poteſt dici, ſed etiam à neceſſariis omnibus exhæredatus eſt. Præmium aliquod ex lite, aut iudicio cepit? non modò id non fecit, ſed etiam inſuper ipſe grandi ſponſione [g] victus [h] eſt. Ergo ſi his rationibus locupletatus non eſt, ſicut omneis videtis: aut iſti domi naſcitur aurũ, aut vnde licitũ nõ eſt, pecuniã accepit. Item, Sæpe, iudices, animaduerti, multos aliqua ex honeſta re, quam ne inimici quidem criminari poſſint, ſibi præſidium petere: quorũ nihil poteſt aduerſarius facere. Nam vtrum ad patris virtutem confugiet? at eum vos iurati capite damnaſtis. An ad ſuam reuertetur antiquam vitam, alicubi [i] honeſte tractatã? at hic quidem antè oculos veſtros quomodo vixerit, ſcitis omnes. An cognatos ſuos enumerabit, quibus vos conueniat commoueri? at hi quidem nulli ſunt. Amicos proferet? at nemo eſt, qui ſibi non putet turpe, iſtius amicũ nominari. Itẽ, Credo, inimicũ, quẽ nocẽtem putabas, in iudicium adduxiſti? non. nã [k] indemnatum necaſti. Leges, quę id facere prohibẽt, veritus es? at ne ſcriptas quidẽ iudicaſti. Cum ipſe te veteris amicitiæ cõmonefaceret, commotus [l] es? at nihilominus, ſed etiã ſtudioſius occidiſti. Quid? cum tibi pueri ad pedes volutarẽtur, miſericordia motus es? at eorũ patrem crudeliſſimè ſepultura quoque prohibuiſti.

e L. aut illis obſuturum
f L. fori. non modo nõ poteſt dici.
g quidã vulg. victus eſt.
h Sponſione vincere dixit in or. pro Quint. Porro quid ſponſio ac ſponſione vincere, alias dixi.
i al. alieni. al. alibi
k L. nam eum ind
l L. miſericordia commotus es?

A † Multum ineſt acrimoniæ, & grauitatis in hac exornatione, propterea quod, cum quæſitum eſt, quid oporteat, ſubiicitur id nõ eſſe factum. Quare facillime fit, vt augeatur indignitas negotij. Ex eodem genere, vt ad noſtram quoque perſonam referamus ſubiectionem, ſic. [a] Nam quid me facere conuenitet [b], cum à tanta Gallorum multitudine circumſederer [c]? an [d] dimicarem? at cum parua manu tum prodiremus, locum quoque inimiciſſimum [f] habebamus. B Sederem in caſtris? at neque ſubſidium, quod exſpectarem, habebamus, neque erat quo vitam produceremus. Caſtra relinquerem? at obſidebamur. Vitam militum negligerem? at [g] ea videbar eos accepiſſe conditione, vt quoad poſſem, incolumeis patriæ & parentibus cõſeruarem. Hoſtium conditionem repudiarem? at ſalus antiquior eſt militum quàm impedimentorum. Huiuſmodi [h] conſequun- C tur identidem ſubiectiones, vt ex omnibus oſtendi videatur, nihil potius, quàm quod factum ſit, faciendum fuiſſe. 34 ¶ *Gradatio* eſt, in qua non ante ad conſequens verbum deſcenditur, quàm [i] ad ſuperius conſcenſum eſt, hoc modo: Nam [k] quæ reliqua ſpes manet libertatis, ſi illis & quod libet, licet: & quod licet, poſſunt: & quod poſſunt, audẽt: & quod audent, faciunt: & quod faciunt, vobis moleſtum non eſt? Item, Non [l] ſenſi [m] hoc, & D non ſuaſi: neque ſuaſi, & non ipſe ſtatim facere cœpi: neque facere cœpi, & non perfeci: neque perfeci, & non probaui. Item, Africano induſtria virtutem, virtus gloriam, gloria æmulos comparauit. *Item*, Imperium Græciæ fuit [n] apud Athenienſeis, Athenienſium potiti ſunt Spartiatæ, Spartiatas ſuperauere Thebani, Thebanos Macedones vicerunt, qui ad imperium Græciæ breui tempore adiunxerunt Aſiam bello ſubactam.

34.
a al. ſit ſic.
b al. conuenit
c al. circumſiderer
d dimicarem?
e al. cum
f iniquiſſimum. al. immunitiſſimũ.
g L. at eos videbar ea acc. cond.
h Eiuſmodi
P. XXXII.
i L. quàm ad ſuperius aſcẽſum eſt.
k L. Nam quæ ſpes reliqua libertatis manet, ſi illis
l L. neque ſenſi hoc,
m ſimilis gradatio in Demoſthenis oratione pro Cteſiphon.
n al. fuit penes Athenienſeis.

E † Habet in ſe quendam lepòrem ſuperioris cuiuſque crebra repetitio verbi, quæ propria eſt huius exornationis. 35 ¶ *Definitio* eſt, quæ rei alicuius proprias amplectitur poteſtates breuiter & abſolutè, hoc modo: Maieſtas reipublicæ eſt, in qua continetur dignitas & amplitudo ciuitatis. *Item* iniuriæ ſunt, quæ aut pulſatione corpus, aut conuitio aureis, aut aliqua turpitudine vitam cuiuſpiam violant. *Item*, Non eſt iſta diligentia, ſed a- F uaritia: ideo quod diligentia eſt accurata cõſeruatio ſuorum: auaritia [o], iniurioſa appetitio alienorum. *Item*, Non eſt iſta fortitudo, ſed temeritas: propterea quod fortitudo, eſt contemtio laboris, & periculi cum ratione vtilitatis, & compenſatione commodorum: temeritas eſt cum inconſiderata laborum [p] perpeſſione gladiatoria periculorum ſuſceptio. Hæc ideo commoda putatur exornatio, quod [q] omnem rei cuiuſpiam vim, & pote- G ſtatem ita dilucidè proponit, & breuiter explicat, vt neque pluribus verbis oportuiſſe dici videatur, neque [r] lucidius potuiſſe dici putetur. 36 ¶ *Tranſitio* vocatur, quæ cùm oſtendit breuiter quod [ſ] dictum ſit, proponit item breui quod conſequatur, hoc modo: In patriam cuiuſmodi fuerit, habetis: [t] nunc in parenteis qualis extiterit, conſiderate. Item, Mea in iſtum beneficia cognoſcitis: nũc, quomodo iſte mihi gratiam retulerit, accipite. H Proficit hæc aliquantum exornatio ad duas res, nam & quid dixerit commonet, & ad reliquum comparat auditorem. † 37 ¶ *Correctio*

35.
o L. auaritia vero.
p al. dolorũ.
q L. quia omnem:
r al. dilucidius.
ſ L. quid dictũ ſit, prop. item breui quid ſequatur, h. m.
t L. nunc quã iſte mihi gr.
36.

eſt, quæ tollit id, quod dictum eſt, & pro eo
id quod magis idoneum videtur, reponit hoc
pacto: Quòd ſi iſte ſuos hoſpites rogaſſet, im-
mo ſi inueniſſet modò i hoc facilè [a] perfici
poſſet. Item, Nam [b] poſtquam iſti vicerunt,
atque adeò victi ſunt, eam quomodo victo-
riam appellem, quæ victoribus plus calami-
tatis, quàm boni dederit? O virtutis comes
inuidia, quæ bonos inſequeris plerunque, at-
que adeo inſectaris! Commouetur hoc gene-
re animus auditoris. Res enim cõmuni ver-
bo elata, tantummodo dicta videtur [c]: ea poſt
ipſius oratoris correctionẽ magis idonea fit
pronuntiatione. Non igitur ſatius eſſet, dicet
aliquis, ab initio, præſertim cùm ſcribas, ad
optimum, & [d] electiſſimum verbum deueni-
re? Eſt cum non eſt ſatius, ſi cõmutatio verbi
id erit demonſtratura, eiuſmodi rem eſſe, vt,
cum eam communi verbo appellaris, leuius
dixiſſe videaris: cùm ad electius verbum ac-
cedas, inſigniorem [e] rem facias, quòd ſi con-
tinuò veniſſes, ad id verbum: nec rei, nec ver-
bi gratia, animaduerſa eſſet.

a *al.* facile poſſet. P. B.
b L. nã poſt quam iſti vicerunt, atque adeò victi ſunt: nã quo modo vict. app.
c L. videtur: poſt ipſius or. corr.
d L. & lectiſſ.
e L. inſigniorem facias.

37\. † 38 ¶ *Occupatio* eſt, cùm dicimus nos præ-
terire, aut non ſcire, aut nolle dicere id, quod
tunc maximè dicimus, hoc modo: Nã de pue-
ritia quidem tua, quã tu omni intemperãtiæ
addixiſti, dicerem, ſi hoc tempus idoneũ pu-
tarem: nunc conſultò relinquo. Et illud præ-
tereo, quòd [f] rei militaris te infrequentem
reddidiſti. Deinde quòd iniuriarum ſatisfe-
ciſti L. Labeoni, nihil ad rem pertinere puto.
Horum nihil dico: reuertor ad illud, de quo
iudicium eſt. Item, Non dico te ab ſociis pe-
cunias accepiſſe: non ſum in eo occupatus,
quod ciuitates, regna, domos omnium depe-
culatus es: furta, rapinas [g] tuas omneis omit-
to. Hæc vtilis eſt exornatio, ſi aut rem, quã [h]
non pertineat aliis oſtendere, occultè admo-
nuiſſe prodeſt aut ſi longum eſt, aut ignobi-
le, aut planum, aut non poteſt fieri, aut facilè
poteſt reprehendi, vt vtilius ſit occultè feciſ-
ſe [i] ſuſpicionẽ, quàm huiuſmodi intendiſſe
orationẽ [k], quæ redarguatur. 39 ¶ *Disiunctio*
eſt, cùm eorũ de quibus dicimus, aut vtrun-
que, aut vnũquodque certo concluditur ver-
bo, ſic: Populus Romanus Numantiam dele-
uit, Karthaginem ſuſtulit, Corinthum diiie-
cit, Fregellas euertit. Nihil Numantinis vi-
res corporis auxiliatæ ſunt, nihil Karthagi-
niẽſibus ſcientia rei militaris adiunẽto fuit
nihil Corinthiis erudita calliditas præſidij
tulit, nihil Fregellanis morũ & ſermonis ſo-
cietas opitulata eſt. Item, formæ dignitas aut
morbo defloreſcit aut vetuſtate extinguitur.
Hic vtrũque, & in ſuperiore exemplo vnam-
quamque rem certo verbo cõcludi videmus.

f *al.* quòd te rei militari infrequentem tradid. || *al.* quòd te tribuni infrequentem rei militaris tradide-runt.
g L. rap. omn. t. prætermit-to.
h L. quam nõ attineat aliis oſt.
i *al.* feciſſe.
k L. accuſatio-nem, quæ

38\. † 40 ¶ *Coniunctio* eſt, cùm interpoſitione
verbi & ſuperiores orationis partes compre-
henduntur, & inferiores, hoc modo: Formæ
dignitas aut morbo deflorescit, aut vetuſta-
te. 41 ¶ *Adiunctio* eſt cũ verbum, quo res cõ-
prehenditur, non interponimus: ſed aut pri-
mum, aut poſtremum collocamus. Primum,
hoc pacto: Deflorescit formæ dignitas aut
morbo aut vetuſtate. Poſtremũ ſic: Aut mor-
bo, aut vetuſtate formæ dignitas deflorescit.
Ad feſtiuitatem diſiunctio eſt appoſita, qua-
re rarius vtemur ea, ne ſatietatẽ pariat. [l] Bre-
uitatem parit coniunctio, quare ſæpius adhi-
benda eſt. Hæ tres exornationes de ſimplici
genere manant. 42 ¶ *Conduplicatio* eſt, cum
ratione amplificationis, aut commiſeratio-
nis [a], eiuſdem vnius: aut plurimum verbo-
rum iteratio, hoc modo, Tumultus C. Grac-
chi, tumultus domeſticos & inteſtinos com-
parat. [b] Item Commotus non es, cùm tibi
mater pedes amplexaretur, non es commo-
tus. Item Nunc etiam audes in horum con-
ſpectum venire, proditor patriæ proditor, in-
quam, patriæ, venire audes in horum cõſpe-
ctum? Vehementer auditorem commouet
eiuſdem redintegratio verbi, & vulnus ma-
ius efficit in contrario [c] cauſæ, quaſi aliquod
telum ſæpius perueniat in eandem partẽ cor-
poris. 43 ¶ *Interpretatio* eſt, quæ non iterans
idem redintegrat verbum, ſed id commutat,
quod poſitum eſt, alio verbo, quod idem va-
leat, hoc modo: Remp. radicitus euertiſti, ci-
uitatem funditus deieciſti. Item, Patrem ne-
fariè verberaſti, parenti manus ſcelaratè in-
tuliſti. Neceſſe eſt eius, qui audit, animum
commoueri, cùm grauitas prioris dicti reno-
uatur interpretatione verborum.

§. XXXIII.
l L. pariat: ad breuitatem coniunctio, quare &c. & ita Car. Steph. & Colin.
a *deeſt* quibuſdam, *al.* commorationis
b L. comparauit.
c *al.* contraria cauſa.

39\. † 44 ¶ *Commutatio* eſt, cùm duæ ſententiæ
inter ſe diſcrepantes ex tranſiectione ita ef-
feruntur, vt à priore poſterior, contraria prio-
ri, proficiſcatur, hoc modo: Eſſe oportet, vt
viuas: non viuere, vt [d] edas. Item, Ea re poe-
mata non facio: quia cuiuſmodi volo, non
poſſum: cuiuſmodi poſſum, nolo. Item, quæ
de illo dicuntur, dici non poſſunt, quæ dici
poſſunt, non dicũtur. Item, Si poema loquẽs
pictura eſt: pictura tacitum poema debet eſſe.
Item, Quia ſtultus es ea re taces: non tamen,
quia taces, ea re ſtultus es. Non poteſt dici,
quin commodè fiat, cùm [e] contrariæ ſenten-
tiæ tranſlatione verba quoque conuertantur.
Plura [f] ſubiecimus exempla, vt, quoniã diffi-
cile eſt hoc genus exornationis inuentu, di-
lucidum eſſet, vt, cùm bene eſſet intellectum
facilius in dicendo inueniretur. 45 ¶ *Permiſ-
ſio* eſt, cùm oſtendimus in dicendo nos ali-
quam rem totam tradere & concedere ali-
cuius voluntati, ſic: Quoniam omnibus rebus
ereptis ſolum mihi ſupereſt animus & cor-
pus, hæc ipſa, quę mihi de multis ſola relicta
ſunt vobis & veſtræ condono poteſtati. Vos
me, quo pacto vobis [g] videtur, vtamini, atque
abutamini, licebit, impunè: in me quicquid
libet, ſtatuite [h], dicite, atque [i] obtemperabo.
Hoc genus tametſi aliàs quoq; nõnunquam
tractandũ eſt, tamẽ ad miſericordiam cõmo-
uendam vehemẽtiſſimè eſt accommodatum.

d *ſort.* vt edis
e L. cùm in contrariæ ſententiæ relatione, verba q.
f L. Plura hic ſubie.
g L. vobis videbitur,
h L. ſtatuite, edicite: atque obtẽperabo. *al. ſic*, ſtatuite, edicite: obtemperabo.

40\. † 46 ¶ *Dubitatio* eſt, cùm quærere videtur
orator, vtrum de duobus potius, aut quid de
pluribus potiſſimùm dicat, hoc modo: Ob-
fuit eo tempore plurimum reipublicæ con-
ſulum ſiue ſtultitiam, ſiue malitiam dicere
oportet, ſiue vtrumque. Item, Tu iſtud auſus
es dicere, homo omnium mortalium? quæ-
ro, quonam te digno moribus tuis appellem
nomine. 47 ¶ *Expeditio* eſt, cùm rationibus
compluribus enumeratis, quibus aliqua res
aut fieri, aut non fieri potuerit, ceteræ tol-
luntur, vna relinquitur, quam nos intendi-
mus hoc modo: Neceſſe eſt, cum cõſtet iſtum
noſtrum fundum fuiſſe, oſtendas, te aut va-
cuum poſſediſſe, aut vſu tuum feciſſe, aut e-
miſſe, aut hæreditate tibi veniſſe. Vacuum,
cùm ego adeſſem, poſſidere non potuiſti,
tuum vſu feciſſe etiamnum [k] non potes: em-
tio nulla profertur. hæreditate tibi, me viuo
mea pecunia venire non potuit.

i id eſt ſtatim. vide 10. Gellii 29.
P. B.
k L. etiam nunc.

41\. † Relinquitur ergo, vt me vi de meo
fundo deieceris. Hæc exornatio plurimum
iuuabit

Digitized by Google

iuuabit coniectuταleis argumentationes. ſed non erit, tanquam in pleriſque, vt, cum velimus, ea poſſimus vti, nam facere id non poterimus niſi nobis ipſa negotij natura dabit facultatem. 48 ¶ *Diſſolutio* eſt, quæ coniunctionibus verborum e medio ſublatis partibus [a] ſeparatis effertur hoc modo: Gere morem parēti, pare cognatis, obſequere amicis, obtempera legibus. Item, Deſcende in integram defenſionem: noli quidquam recuſare: da ſeruos in quæſtionem: ſtude verum inuenire. Hoc genus & acrimoniam habet in ſe, & vehementiſſimum eſt, & ad breuitatem accommodatum. 49 ¶ *Præciſio* eſt cum, dictis quibuſdam, reliquum, quod cœptum eſt dici, relinquitur [b] in audientum iudicio, ſic. Mihi [c] tecum par certatio non eſt, ideo quod populus Ro. me nolo dicere, ne cui forte arrogans videar: te autem ſæpe ignominia dignum putauit. Item, Tu [d] iſta nunc audes dicere, qui nuper alienæ [e] domui? non auſim dicere, ne, cum te digna dixero, me indignum quidpiam dixiſſe videar. Hic atrocior tacita ſuſpicio, quam diſerta explanatio facta eſt. 50 ¶ *Concluſio* eſt quæ breui argumentatione ex iis, quæ antè dicta ſunt, aut facta, conficit id, quod neceſſario conſequatur, hoc modo: Quod ſi Danais datum [f] erat oraculum, non poſſe capi Troiam ſine Philoctetę ſagittis, hę autem nihil aliud fecerunt niſi Alexandrum perculerunt: hunc extinguere, id nimirum capi [g] fuit Troiam.

a al. ſeparatis partibus.

b al. relinquitur inchoatum.

c L. mihi tecum par certatio non eſt.

d L. Tu iſtud audes d.

e al. alienæ domui.

f al. ed. tem.

g al. capere Troiam fuit.

42.

† 51 ¶ RESTANT etiam decem exornationes verborum, quas idcirco non vage diſperſimus, ſed à ſuperiorib. ſeparauimus, quod omnes in vno genere poſitæ ſunt. Nam earū omnium hoc proprium eſt, vt ab vſitata verborum poteſtate recedatur, atque in aliam rationem cum quadam venuſtate oratio conferatur. De quibus exornationibus *Nominatio* eſt prima, quę nos admonet, vt cui rei nomen aut non ſit, aut ſatis idoneum non ſit, eam noſmet idoneo verbo nominemus, aut imitationis, aut ſignificationis cauſa. Imitationis [h] hoc modo, vt maiores rudere, & vagire, & mugire, & murmurare, & ſibilare appellauerunt. Significandæ rei cauſa, ſic: Poſtquam iſte in rempubl. fecit impetum, fragor ciuitatis in primis eſt auditus. Hoc genere rarò vtēdum [i] eſt, ne noui verbi aſſiduitas odium pariat: ſed ſi commodè quis eo vtatur, & raro, non modo non offendet nouitate, ſed [k] exornabit etiam orationem. 52 ¶ *Pronominatio* eſt quæ ſicuti cognomine quodam extrāneo demonſtrat id, quod ſuo nomine appellari non poteſt, vt ſi quis, cum loquatur de Gracchis: At non Africani nepotes, inquiet, iſtiuſmodi fuerunt. Item, ſi quis de [l] aduerſario dicat: Videte nunc, inquit, iudices, quemadmodum me Plagioſippus [m] iſte tractarit. Hoc pacto non inornate poterimus & in laudando & in lædendo, aut [n] in corpore, aut in animo, aut in extraneis rebus dicere, ſicuti cognomen quod pro certo nomine collocamus.

h L. imitationis cauſa, hoc modo.

P. XXXIV.

i L. eſt vtendum.

k L. ſed etiam exornat.

l L. de aduerſario cum dicat: Vid.

m al. Plagioxiphus: al. philoxiphus. vt Philippus ſignificetur. Priſcianus li. 10. hunc locū citans legit, Plagioxippus.

n L. aut corpore, aut animo, aut extra. rebus dicere, ſicuti cog. pro c. n.

43.

† 53 ¶ *Denominatio* eſt, quæ a propinquis & finitimis rebus trahit orationem, qua poſſit intelligi res, quæ non ſuo vocabulo ſit appellata. Id aut *ab inuentore* conficitur, vt ſi quis de Tarpeio loquēs, eum Capitolinum nominet: aut *ab inuento*, vt ſi quis pro Libero vinū, pro Cerere frugē appellet: Aut ab *inſtrumento* dominum, vt ſi quis Macedonas appellarit, hoc modo: Non tam citò Sariſſæ [o] Græcia po-

o hoc eſt Macedones. Eſt autem Sariſſa, haſta Macedonica, teſte Feſto.

titæ ſunt: Aut idem Gallos ſignificans dicat, Nec tam facilè ex Italia materis [a] trāſalpina depulſa eſt: Aut id, quod fit *ab eo, qui facit*, vt, ſiquis, cum bello velit oſtendere aliquid quē piā feciſſe, dicat: Mars [b] iſtud te facere neceſſario coegit: Aut ſi, quod facit, *ab eo quod fit*, vt, cum deſidioſam artē dicemus: quia deſidioſos facit. & frigus pigrū, quia pigros facit. [c] *ab eo quod continet*, id quod continetur, hoc modo denominabitur: Armis Italia non poteſt vinci, nec Græcia diſciplinis. nā hic pro Gręcis & Italis, quæ continent, notata ſunt. *Ab eo quod continetur*, id quod continet, vt, ſi quis aurum, vel argentum, aut [d] ebur nominet, cùm diuitias velit nominare. Harum omnium denominationum magis in præcipiendo diuiſio, q̄ in quęrendo difficilis inuentio eſt, ideò quod plena conſuetudo eſt non modò poetarum & oratorum, ſed etiam quotidiani ſermonis, huiuſmodi denominationum. 54 ¶ *Circuitio*, eſt oratio rem ſimplicem aſſumptam circumſcribens elocutione, hoc pacto Scipionis prouidentia Karthaginis opes fregit. Nam hic, niſi ornandi ratio quædam eſſet habita, Scipio potuit, & Karthago ſimpliciter appellari.

a Materis telum quo vtebantur Galli, Nonius c. 18. de genere armorum, in Lancea 26. ex Siſenna 4 hiſtoriarū: Galli materibus Sueui, lanceis configūt. Ibidem Al] materibus aut lanceis medium perturbant agmen. Hoc autem verbo Materis, Cicero Gallos ipſos intelligit: vt & paulo ante, Sariſſarū voce Macedonas. vox eadem Materis apud Liuium extat lib 7.

b L. Mars iſtud neceſſariò te facere coegit.

44.

c L. efficit.

d L. vel ebur, nom.

† 55 ¶ *Tranſgreſſio* eſt, quæ verborum perturbat ordinem peruerſione, aut trāſiectione. *Peruerſione* ſic: Hoc vobis deos immortaleis arbitror dediſſe virtute pro veſtra. *Tranſiectione*, hoc modo: Inſtabilis in iſtum plurimùm fortuna valuit. Item, Omneis inuidioſè eripuit tibi bene viuendi caſus facultates. Huiuſmodi tranſiectio, quæ rem non reddit obſcuram, multum proderit ad continuationes, de quibus antè dictum eſt: in quibus oportet [f] verba, ſicut à poetis, in quendam extruere numerum, vt perfectè & perpolitiſſimè poſſint eſſe abſolutæ. 56 ¶ *Superlatio*, eſt oratio ſuperans veritatem, alicuius augendi, minuendive cauſa. Hæc ſumitur ſeparatim, aut cum comparatione. *Separatim* ſic: Quòd ſi concordiam retinebimus in ciuitate: imperij magnitudinem ſolis ortu, atque occaſu metiemur. *Cum comparatione*, aut à ſimilitudine, aut à præſtantia ſuperlatio ſumitur: *A ſimilitudine* ſic: Corpore niueū candorem, aſpectu igneum ardorem aſſequebatur. *A præſtantia* hoc modo: Cuius [g] ore ſermo melle dulcior profluebat. Eodem [h] genere hoc eſt Tantus erat in armis ſplendor, vt ſolis fulgor obſcurior videretur. 57 ¶ *Intellectio* eſt, cum rēs tota parua de parte cognoſcitur, aut de toto pars. *De parte totum* ſic intelligitur, Nō illæ te nuptiales tibiæ [i] eius matrimonij commonebant? Nam hic omnis ſanctimonia nuptiarum, vno ſigno tibiarum intelligitur. *De toto pars*, vt ſiquis ei, qui veſtitum, aut ornatum ſumptuoſum oſtentet, dicat: Oſtentas mihi diuitias, & locupleteis copias iactas.

e al. Omneis eripuit vbi bene viuendi caſus facul.

P. B.

f L. oportet verba ſicuti ad poeticum quendam extr. num. vt perfectè, & perpolitè. &c.

g L. cuius ex ore ſermo.

h L. ex eod. gen.

i al. tædæ.

† *Ab vno plura* intelligūtur, hoc modo: Pœno fuit Hiſpanus auxilio, fuit immanis ille tranſalpinus: in Italia quoque idem non nemo togatus ſenſit. *A pluribus vnum* ſic intelligitur: Atrox calamitas pectora mœrore pulſabat. Itaque anhelans ex imis pulmonibus præ cura ſpiritus ducebatur. Nam in ſuperioribus plures Hiſpani, & Galli, & togati. hic vnum pectus, & vnus pulmo intelligitur: & erit illic diminutus [k] numerus feſtiuitatis, hic adauctus grauitatis gratia. 58 ¶ *Abuſio* eſt, quæ verbo ſimili & propinquo pro certo & proprio abutitur, hoc modo: Vires hominis breues ſunt, aut parua ſtatura, aut longum in

45.

k L. deminutus numerus, feſtiuitatis cauſa: hic adauctus gra.

Digitized by Google

homine auxilium, aut oratio magna, aut vti pauco ſermone. Nam hic facile eſt intellectu finitima verba rerum diſſimilium, ratione abuſionis, eſſe traducta. 59 ¶ *Tranſlatio* eſt, cùm verbum in quandam rem transfertur ex alia re, quod propter ſimilitudinem rectè videtur poſſe transferri. *Ea vtimur rei ante oculos ponendæ cauſa*, ſic: Hic Italiam tumultus expergefecit terrore ſubito. *Breuitatis cauſa*, ſic: Recens aduentus exercitus ſubitò ciuitatem exſtinxit. *Obſcœnitatis vitandæ cauſa*, ſic: Cuius mater quotidianis nuptiis delectatur. *Augendi cauſa*, ſic: Nullius [a] mœror, & calamitas iſtius explere inimicitias, & nefariam ſaturare crudelitatem potuit. *Minuendi cauſa*: ſic: Magno ſe prædicat auxilio fuiſſe, quia paullulum in rebus [b] difficillimis aſpirauit. *Ornandi cauſa*, ſic: Aliquando reſp. rationes, quæ malitia nocentum [c] exaruerunt, virtute optimatum [d] reuireſcunt [e]. Tranſlationem dicunt pudentem eſſe oportere, vt cum ratione in conſimilem rem tranſeat, ne ſine delectu [f] temere & cupidè videatur in diſſimilem tranſcurriſſe.

a L. Nullius vrbis mœror & calamitas, &c.
b al. facillimis. & ita Vrſinus.
c L. nocentū exaruerant.
d L. optimatium.
e al. reuireſcent.
P. XXXV.
46.
f dilectu.

† 60 ¶ *Permutatio*, eſt oratio aliud verbis, aliud ſententia demonſtrans. Ea diuiditur in treis parteis, ſimilitudinem, argumentum, contrarium. *Per ſimilitudinem ſumitur*, cum tranſlationes, vna, aut plures frequenter ponuntur à ſimplici ratione ductæ, ſic: Nam cùm canes fungantur officiis luporum, cuinam præſidio pecuaria [g] credemus? *Per argumentum tractatur*, cùm à perſona, aut à loco, aut à re aliqua, ſimilitudo, augendi, aut minuendi cauſa, ducitur: vt [h] ſiquis Druſum, Gracchum, Numitorem [i] obſoletum dicat. *Ex contrario* ducitur ſic, vt ſiquis hominem prodigum & luxurioſum illudens, parcum & diligentem appellet. Et in hoc poſtremo, quod ex contrario ſumitur: & in illo primo, quod à ſimilitudine ducitur, per tranſlationem argumento poterimus vti. Per ſimilitudinem, ſic: Quid ait hic rex, atque Agamemnon noſter, ſiue [k], vt crudelitas eſt, potius Atreus? Ex contrario, ſiquidem impium, qui patrem verberauerit, Æneam vocemus; intemperantem & adulterum, Hippolytum nominemus.

g al. pecua, vel pecudes, ſic enim veteres, imò & Cicero 4. de Republ. teſte Nonio, c. 2. in pecua, & in Priapeia, teſte Seruio.
h L. vt ſiquis Druſum, Numitorem obſoletū dicat.
i al. Munitoremque. Turneb. 20. Aduerſ. 25. al. vt ſiquis Druſum, Numitorem obſoletum dicat.
k L. ſiue potiùs, vt crudelitas eſt, Atr.

61 ¶ Hæc ſunt ferè, quæ dicenda videbantur de verborum exornationibus. ¶ Nunc res ipſa monet, vt deinceps *ad ſententiarum exornationes tranſeamus*.

47.

† *Diſtributio* eſt, cùm in plureis res, aut [l] perſonas certas negotia quædam diſpertiuntur, hoc modo: Qui veſtrum, iudices, nomen ſenatus diligit, hunc oderit neceſſe eſt, petulantiſſimè enim ſemper iſte oppugnauit ſenatum. Qui equeſtrem locum, ſplendidiſſimum cupit eſſe in ciuitate, is oportet iſtum maximas pœnas dediſſe velit, ne iſta ſua turpitudine ordini honeſtiſſimo maculæ, atque dedecori ſit. Qui parenteis habetis, oſtendite iſtius ſupplicio, vobis homines impios non placere. Quibus liberi ſunt, ſtatuite exemplum, quantæ pœnæ in ciuitate ſint hominibus huiuſmodi comparatæ. Item, Senatus [m] officium eſt, conſilio ciuitatem iuuare. Magiſtratus officium eſt, opera & diligentia conſequi voluntatem ſenatus. Populi officium eſt, res optimas, & homines idoneos [n] maximè ſuis ſententiis eligere, & probare. Accuſatoris officium eſt, inferre [o] crimina: Defenſoris diluere & propulſare. Teſtis eſt, dicere, quę ſcierit, aut audierit: Quęſitoris eſt, vnūquemq; horum in officio ſuo continere. Quare, L. Caſſi, ſi teſtem, præterquàm quod ſciat, aut audierit, argumentari, & [a] coniectura proſequi patieris: ius accuſatoris cum iure teſtimonij commiſcebis, teſtis improbi cupiditatem confirmabis, reo duplicem defenſionem parabis. Eſt hæc exornatio copioſa. Comprehendit enim breui multa, & ſuum cuiq; tribuens officium ſeparat, & [b] res diuidit plureis.

l al. aut perſonas, negotia quædam certa diſp.
m L. hominibus huiuſmodi compar.
n L. maximè idon.
o al. deferre.
a L. & coniecturam perſequi.
b L. & in res diuidit plureis.
48.

† 62 ¶ *Licentia* eſt, cùm apud eos quos vereri, aut metuere debemus, tamen aliquid pro iure noſtro dicimus, quod eos minime offendat, aut quos ij diligunt, cùm in aliquo errato vere reprehendi poſſe videantur, hoc modo: Miramini, Quirites, quòd ab omnibus veſtræ rationes deſerantur? quòd cauſam veſtram nemo ſuſcipiat? quòd ſe nemo veſtri defenſorem profiteatur? id tribuite veſtræ culpæ, atque deſinite iſtud mirari. Quid enim eſt, quare non omneis iſtam rem fugere, ac vitare debeant? Recordamini, quos habueritis defenſores, ſtudia eorum vobis ante [c] oculos proponite: deinde exitus [d] omnium conſiderate. tum vobis veniet in mentem, vt verè dicam, negligentia veſtra, ſiue ignauia potiùs, illos omneis ante oculos veſtros trucidatos eſſe, inimicos eorum veſtris ſuffragiis in ampliſſimum locum perueniſſe. Item, Nam quid fuit, iudices, quare in ſententiis ferendis dubitaueritis, aut iſtum hominem nefarium ampliaueritis? non apertiſſimæ res erant crimini datæ? non omneis hæ teſtibus comprobatæ? non contrà tenuiter, & nugatoriè reſponſum? Hic vos veriti eſtis, ſi primo cœtu [e] condemnaſſetis, ne crudeles exiſtimaremini? [f] Dum eam vitaſtis vituperationem, quæ lōgè à vobis erat affutura [g], eam inueniſtis, vt timidi, atque ignaui putaremini. Maximas, & priuatas, & publicas calamitates accepiſtis, cum etiam maiores impendere videantur, ſedetis, & oſcitamini. Luce noctem, nocte lucem exſpectatis. Aliquid quotidie acerbi, atque incommodi nuntiatur. & eum, cuius opera vobis hæc accidunt, remoramini [h] diutius, & alitis, ac reipub. perniciem retinetis, quoad poteſtis, in ciuitate.

P. B.
c L. ante oculos ponite:
d L. omnium exitus.
e hoc eſt prima actione. Turneb. 20. Aduerſ. 25.
f L. exiſtimaremini?
g Vulg. abfutura, modeſtè.
h L. vos remoramini diutius, & alitis, atque ad reipub. pern.
49.

† Eiuſmodi licentia ſi nimiùm videbitur acrimoniæ habere, multis mitigationibus leuietur. Nam continuò aliquid huiuſmodi licebit inferre. Hic ego virtutem veſtram quæro, ſapientiam deſidero, veterem conſuetudinem requiro, vt quod erit commotum licentia, id laude mitigetur, vt altera res ab [i] iracundia & moleſtia remoueat, altera res ab errato deterreat. Hęc res, ſicut in amicitia, ita in dicēdo, ſi loco fit maximè, facit, vt & illi, qui [k] audient, à culpa abſint, & nos, qui dicimus, amici eorum, & veritatis eſſe videamur. Eſt autem quoddam genus licentiæ in dicendo, quod aſtutiore ratione comparatur, cùm aut ita obiurgamus eos, qui audiunt, quomodo ipſi ſe cupiunt obiurgari: aut id, quod ſcimus facile omneis audituros, dicimus nos timere quomodo accipiant, ſed tamen veritate commoueri, vt nihilo ſecius dicamus.

i L. ab iracundiæ moleſtia rem.
k L. qui audiunt.
50.

† Horū amborū generū exēpla ſubiiciemus. Prioris, huiuſmodi: Nimiùm, Quirites animis eſtis ſimplicibus, & manſuetis, nimium creditis vnicuique, exiſtimatis vnumquemq; eniti, vt perficiat, quæ vobis pollicitus ſit. erratis, & fruſtrà falſa ſpe iam diu detinemini: ſtultitia veſtra eſt, quia, quod erat in veſtra poteſtate, ab aliis petere, quàm [l] ipſi ſumere maluiſtis. Poſterioris licentiæ hoc erit exemplum. Mi-

l L. quàm vos ipſi ſum.

hi cum

P. XXXVI. hi cum iſto, iudices, fuit amicitia, ſed iſta tamen amicitia, tametſi [a] vereor quomodo accepturi ſitis, vos me priuaſtis. Quid ita? quia vt vobis eſſem probatus, cum, qui vos oppugnabat, inimicum, quam amicum habere malui.

a L. tamen ſi vereor quomodo accepturi ſitis, tamen dicam, vos me pr.

51. † Ergo hæc exornatio, cui licentiæ nomen eſt, ſicuti demonſtrauimus, duplici ratione tractabitur: acrimonia, quæ ſi nimium fuerit aſpera, mitigabitur laude: & [b] aſſimulatione, de [c] qua ſuperiùs diximus, quæ non indiget mitigationis, propterea quòd imitatur licentiam, & ſua ſponte ad animum auditoris ſe accommodat. 63 ¶ *Diminutio* [d] eſt, cùm aliquid eſſe [e] nobis, aut in iis, quos defendimus, aut natura, aut fortuna, aut induſtria dicemus [f] egregium: quod, nequa ſignificetur arrogans oſtentatio, diminuitur [g], & attenuatur oratione, hoc modo: Nam hoc pro meo iure, iudices, dico, me labore, & induſtria curaſſe vt diſciplinam militarem non in poſtremis tenerem. Hic ſi quis dixiſſet, vt optimè tenerem, tametſi vere dixiſſet, tamen arrogans viſus eſſet. nunc & ad inuidiam vitandam, & ad laudem comparandam ſatis dictum eſt. Item, Vtrum igitur auaritiæ cauſa, an egeſtatis [h] acceſſit ad maleficium? Auaritiæ? at largiſſimus fuit in amicos, quod ſignum liberalitatis eſt, quæ contraria auaritiæ eſt. Egeſtatis? at huic quidem pater, (nolo nimium dicere) non tenuiſſimum patrimonium reliquit. Hic quoq; vitatum eſt, ne magnum, aut maximum diceretur. hoc igitur in noſtris, aut eorum, quos defendemus, egregiis commodis proferendis obſeruabimus. Nam eiuſmodi res & inuidiam contrahunt in vita, & odium in oratione, ſi inconſiderate tractes. Quare, quemadmodum ratione [i] in viuendo fugitur inuidia, ſic in dicendo, conſilio vitatur odium.

b L. & aſſimulatione. & ita R. Steph.
c L. de qua poſterius diximus,
d al. Deminutio eſt,
e L. in eſſe in nobis,
f L. egregium dicemus.
g L. demin. & att.
h Vulg. aut egeſt.
i L. in viuendo ratione fug.

52. † 64 ¶ *Deſcriptio* nominatur, quæ rerum conſequentium continet perſpicuam, & dilucidam cum grauitate expoſitionem, hoc modo: Quod ſi iſtum, iudices, veſtris ſententiis liberaueritis, ſtatim ſicut è cauea leo [k] miſſus, aut aliqua tæterrima bellua ſoluta ex catenis, volitabit, & vagabitur in foro, acuens [l] denteis multos in cuiuſq; fortunas, in omneis amicos atque inimicos, notos atque ignotos incurſans, aliorum famam depeculans, aliorum caput oppugnans, aliorum domum, ac [m] omnem familiam perfringens, rem p. funditus labefactans. Quare, iudices, eiicite eum de ciuitate, liberate omneis formidine, vobis denique ipſis conſulite. nam ſi iſtum impunitum demiſeritis, in voſmet ipſos, mihi credite, feram & truculentam beſtiam, iudices, immiſeritis. Item, Nam ſi de hoc, iudices, grauem ſententiam tuleritis, vno iudicio ſimul multos iugulaueritis. grandis natu parens, cuius ſpes ſenectutis omnis in huius adoleſcentia poſita eſt, quare velit in vita manere, non habebit: filij parui, priuati patris auxilio, ludibrio, & deſpectui paternis inimicis erunt oppoſiti: tota domus huius indigna concidet calamitate: at inimici ſtatim ſanguinolenta palma, crudeliſſima victoria potiti, inſultabunt in horum miſerias, ſuperbia [n] re ſimul, & verbis inuehentur. Item, Nam neminem noſtrum fugit, Quirites, capta vrbe, quæ miſeriæ conſequi ſoleant: arma qui contrà [o] tulerint, ſtatim crudeliſſimè trucidantur: cæteri, qui poſſunt per ætatem, & vireis laborem ferre, rapiuntur in ſeruitutem: qui non poſſunt, vita

k L. leo emiſſus,
l L. acuens dente & cuiuſque fort.
m L. atque omnem fam.
P. 3.
n al. ſuperbia re ſimul & verbis inu. ſimul ſuperbis factis ſimul & verbis inueh.
o L. contrà tulerunt,

A priuantur: vno denique, atque eodem tempore domus hoſtili flagrat [a] incendio, & quos natura, aut voluntas neceſſitudine, aut beneuolentia [b] coniunxerit, [c] diſtrahuntur: liberi partim è gremiis parentum diripiuntur[d], partim in ſinu iugulantur, partim ante pedes conſtuprantur. nemo, iudices, eſt, qui poſſit ſatis rem conſequi verbis, nec referre oratione magnitudinem calamitatis. Hoc genere exornationis, vel indignatio, vel miſericordia
B poteſt commoueri, cùm res conſequentes comprehenſæ vniuerſæ perſpicua breuiter exprimuntur oratione.

a L. flagrans
b al. beniuolentia.
c L. coniunxit,
d L. deripiuntur. h eſt autē diripere, in varias partes: dein, etc. de aliquo loco rapere.

53. † 65 ¶ *Diuiſio* eſt, quæ rem ſemouens à re, vtramque abſoluit, ratione ſubiecta, hoc modo: Cur ego nunc tibi quicquam obiiciam? ſi probus es, non meruiſti: ſin improbus, non commoueris [e]. Item, Quid nunc ego de meis propriis meritis prædicem? ſi meminiſtis, obtundam: ſin obliti eſtis, cùm re nihil egerim,
C quid eſt, quòd verbis proficere poſſim? Item, Duæ res ſunt, quæ poſſunt homines ad turpe compendium commouere, inopia, atque auaritia. te auarum in fraterna diuiſione cognouimus: inopem atq; egentem nunc videmus. qui potes igitur oſtendere cauſam maleficij non fuiſſe? Inter hanc diuiſionem, & illam, quæ de partibus orationis tertia eſt, de qua in libro primo diximus ſecundùm narrationem, hoc [f] intereſt: Illa diuidit per enumerationē,
D aut per expoſitionem, quibus de rebus in tota oratione diſputatio futura ſit: hæc ſe ſtatim explicat, & [g] breui duabus, aut pluribus partibus ſubiiciens rationes, exornat orationem. 66 ¶ *Frequentatio* eſt, cum res in tota cauſa diſperſæ coguntur vnum in locum, quò grauior, aut acrior, aut criminoſior oratio ſit, hoc pacto: A quo tandem abeſt iſte vitio? quid eſt, iudices, cur velitis eum liberare? Suæ pudicitiæ proditor eſt, inſidiator alienæ: cupidus,
E intemperans, petulans, ſuperbus: impius in parentes, ingratus in amicos, infeſtus [h] in cognatos, in ſuperiores contumax, in æquos & pareis faſtidioſus, in inferiores crudelis, denique in omneis intolerabilis.

e al. commouebeeris.
f L. hoc intereſt, quod illa diuid.
g al. & breuiter d.
h al. infenſus cognatis.

54. † Eiuſdem generis eſt illa frequentatio, quæ plurimùm coniecturalibus cauſis opitulatur, cùm ſuſpiciones, quæ [i] ſeparatim dictæ, minutæ & infirmæ erant, vnum in locum coactæ rem videntur perſpicuam facere, non ſu-
F ſpicioſam, hoc pacto: Nolite [k] igitur, nolite, iudices ea, quæ dixi, ſeparatim ſpectare: ſed omnia colligite, & conferte in vnum. Si & commodum ad iſtum ex illius morte veniebat, & vita hominis eſt turpiſſima, animus auariſſimus, fortuna [l] familiaris rei attenuatiſſima, & res iſta bono nemini præter iſtum fuit: neque alius quiſquam æquè commode, neque iſte commodioribus [m] aliis rationibus facere potuit: neque præteritum quicquam eſt
G ab iſto, quod opus fuerit ad maleficium: neque factum, quod opus non fuerit: & cum locus idoneus maximè quæſitus, tum occaſio aggrediendi commoda, tempus adeundi opportuniſſimum, ſpatium conficiendi longiſſimum ſumtum eſt, non ſine maxima occultandi [n] & perficiendi maleficij ſpe: & præterea ante quàm occiſus homo [o] is eſt, iſte viſus eſt in eo loco, in quo eſt occiſio facta, ſolus: paullò pòſt in ipſo loco maleficij, vox illius,
H qui occidebatur, audita eſt: deinde poſt occiſionem, iſtum multa nocte domum rediiſſe conſtat, poſtera [p] die titubanter & inconſtan-

i L. quæ ſeparatim factæ,
k L. Nolite igitur, iudices, nolite ea
P. XXXVII.
l L. fortunæ familiares ac tenuiſſimæ.
m L. aliis commodioribus rat.
n L. perficiendi & occultandi malef.
o L. homo eſt, iſte.
p L. poſtero die.

Digitized by Google

ter de occiſione illius locutum; hæc partim teſtimoniis, partim quæſtionibus & argumentis omnia comprobantur, & rumore populi, quem ex argumentis natum, neceſſe eſt eſſe verum: veſtrum[a] eſt, iudices, his in vnum locum collatis, certam ſumere ſcientiam[b], non ſuſpicionem maleficij. Nam[c] vnum aliquid, aut alterum poteſt in iſtum caſu cecidiſſe ſuſpicioſè. vt omnia inter ſe à primo ad poſtremum conueniant[d] maleficia, neceſſe eſt caſu non poſſe fieri. Vehemens eſt hæc exornatio, & in coniecturali conſtitutione cauſæ ferme ſemper neceſſaria, & in ceteris generibus cauſarum, & in omni oratione adhibenda nonnunquam.

a vulg. veſtrū, iudi. eſt, his vnum in locum
b al. ſcientiam.
c Nam vnum aliquod, aut
d L. conueniant, ne, eſſe

55. † 67 ¶ *Expolitio* eſt, cùm in eodem loco manemus, & aliud atque aliud dicere videmur. Ea[e] dupliciter fit, ſi aut eandē planè dicimus[f] rem, aut de eadem re. Eandem rem dicemus, non eodem modo. nam id quidem obtundere auditorem eſt, non rem expolire ſed commutare[g]. Commutabimus tripliciter, verbis, pronunciando, tractando. *Verbis*[h] *commutabimus*, cum, re ſemel dicta, iterū, aut ſæpius aliis verbis, quæ idem valeant, eadem res proferetur, hoc modo: Nullum tantum eſt periculū, quod ſapiens pro ſalute patriæ vitādum arbitretur. Cum[i] agetur incolumitas perpetua ciuitatis, qui bonis erit rationibus præditus, profecto nullum vitæ diſcrimen ſibi pro fortunis reip. fugiendum putabit: & erit in ea ſententia ſemper, vt pro patria ſtudioſè quamuis[k] in magnum deſcendat vitæ dimicationem. *Pronuntiando* commutabimus, ſi tum in ſermone, tum in acrimonia, tum in alio, atque alio genere vocis atque geſtus, eadem verbis commutando, pronuntiatione quoque vehementius immutabimus. Hoc neque commodiſſime ſcribi poteſt, neque parum eſt apertum. quare non[l] eget exempli.

e L. ea autem dup.
f L. dicemus.
g L. ſed commutare. alij quidam vulg. ſed commutando: al. ſed commutare debemus: Commutabimus autem, &c.
h L. Verbis commutabimus, ſi ſcribes res ſemel dicta ſit, iterum, &c.
i L. Cum agetur incolumitas
k pro in quāuis magnam al. ſtudioſè pugnet quamuis, & &c.
l L. non eget exemplo.

56. † Tertium genus eſt commutationis, quod tractando conficitur, *ſi ſententiam tranſtulerimus aut ad ſermocinationem*, aut ad exſuſcitationē. Sermocinatio eſt, de qua planius paullò poſt ſuo loco dicemus. Nunc breuiter ad hāc rem, quod[m] ſatis ſit attingemus, in qua conſtituetur alicuius perſonæ oratio accommodata ad dignitatem hoc modo vt quo facilius res cognoſci poſſit, ne ab eàdem ſententia recedamus: Sapiens, qui omnia reip. cauſa ſuſcipienda pericula putabit, ſæpe[n] ipſe ſecum loquitur: Non mihi ſoli, ſed etiam atq; adeo multo potius natus ſum patriæ: vita quæ fato debetur ſaluti patriæ potiſſimum ſoluatur. Aluit hæc me tutè, atque honeſte produxit[o] vſq; ad hanc ætatem: muniit meas rationes bonis legibus optimis moribus, honeſtiſſimis diſciplinis. Quid eſt quod à me ſatis ei perſolui poſſit, vnde hæc accepta ſunt? Quia hæc loquitur ſecum ſapiens, ſæpè ego in periculis reip. nullum ipſe periculum fugi. Item mutatur tractando *ſi traducitur ad exſuſcitationem*, cùm & nos commoti dicere videamur, & auditoris animum commouemus[p] ſic. Quis eſt tam tenui cogitatione præditus, cuius animus tantis anguſtiis inuidiæ continetur, qui nō hunc hominem ſtudioſiſſimè laudet & ſapientiſſimē iudicet qui pro ſalute patriæ, pro incolumitate ciuitatis, pro reip. fortunis, quamuis magnū atque atrox periculum ſtudioſè ſuſcipiat, & libenter ſubeat? Equidem hunc hominē magis cupio ſatis laudare quàm[q] poſſum: idēmq; hoc certo ſcio vobis omnibus vſu venire.

P. X.
m ſup. quod ſatis ſit.
n L. ſæpe ipſe ſecum ita loquitur.
o al. perduxit.
p L. commouemus.
q L. quàm poſſum.

57. † Eadem res igitur his tribus in dicendo commutabitur rebus, verbis, pronuntiando, tractando: ſed tractando dupliciter, ſermocinatione, & exſuſcitatione. Sed de eadem re cùm dicemus, pluribus vtemur commutationibus. Nam cum rem ſimpliciter pronuntiauerimus, rationem poterimus ſubiicere. Deinde duplicem, vel ſine rationibus, vel cum rationibus pronuntiare ſententiam: Deinde afferre contrarium: de[a] quibus omnibus diximus in verborum exornationibus: Deinde ſimile, & exemplum de quo ſuo loco plura dicemus: Deinde concluſionem, de qua in ſecundo libro, quæ opus fuerunt, diximus, demonſtrantes, argumentationem quemadmodum concludere oporteat. In[b] hoc libro docuimus, cuiuſmodi eſſet exornatio verbi, cui concluſioni nomen eſt. Ergo huiuſmodi vehementer ornata poterit eſſe expolitio, quæ conſtabit ex frequentibus verborum exornationibus, & ſententiarum. Hoc modo igitur ſeptem partibus tractabitur. ſed ab eiuſdem ſententiæ non recedamus exemplo, vt ſcire poſſis, quam facilè præceptione rhetorica res ſimplex multiplici ratione tractetur.

a L. de quibus iam omn.
b L. hæc verba In hoc libro doc. cuiuſ eſſet exor. v. c. c. n. eſt delet.

58. † Sapiens nullum pro repub. periculum vitabit; ideò quòd ſæpe fit, vt, cum pro republ. perire noluerit, neceſſariò cum repub. pereat. Et quoniam ſunt omnia commoda à patria accepta, nullum incommodū pro patria graue putandum eſt. ergo qui fugiunt id periculum, quod pro repub. ſubeundum eſt, ſtultè faciunt. Nam neque effugere incommoda poſſunt, & ingrati in ciuitatem reperiuntur. At, qui patriæ pericula ſuo periculo expetunt, hi ſapientes putandi ſunt, cum & eum, quem debent honorem reip. reddunt & pro multis perire malunt, quàm cum multis. Etenim vehementer eſt iniquum, vitam, quam à natura acceptam propter patriam conſeruaueris, naturæ, cùm cogat, reddere: patriæ, cum roget non dare: & cùm poſſis cum ſumma virtute & honore pro patria interire, malle per dedecus & ignauiā viuere: & cùm pro amicis, & parentibus & ceteris neceſſariis adire periculum velis pro repub. in qua hoc & illud ſanctiſſimum nomen patriæ continetur, nolle in diſcrimen venire. Itaque vti contemnendus eſt qui in nauigando ſe, quàm nauim, mauult incolumem: ita vituperandus qui in reip. diſcrimine ſuæ plus, quam communi ſaluti conſulit. Naue enim fracta multi incolumes euaſerunt ex naufragio patriæ ſaluus nemo poteſt enatare. Quod mihi bene videtur Decius intellexiſſe qui ſe deuouiſſe dicitur, & pro legionibus in[c] hoſteis immiſiſſe medios. amiſit vitam: at non perdidit. re enim viliſſima, & perparua maximam redemit. dedit vitam, accepit patriam: amiſit animam, potitus eſt gloria, quæ cum ſumma laude prodita vetuſtate quotidie magis eniteſcit. Quod ſi pro repub. debere[d] accedere ad periculum & ratione demonſtratum eſt, & exemplo comprobatum, ij ſapientes ſunt exiſtimandi, qui nullum pro ſalute patriæ periculum vitant.

P. XXXVIII.
c L. in hoſteis medios immiſiſſe; vnde amiſit vitam, cum alij lib. nō habent vnde, præter eos, qui à Rob. Steph. editi ſunt, quos olim ſecuti ſumus.
d L. debere accedi ad p.

59. † In his igitur generibus expolitio verſatur, de qua producti[e] ſumus, vt plura diceremus, quod non modò, cùm cauſam dicimus, adiuuat, & exornat orationem, ſed multò maximè per eam exercemur ad elocutionis facultatem. Quare conueniet extra cauſam in exercendo rationes adhibere expolitionis, in dicendo vti, cùm exornabimus argu-

e al. prouecti.

argumentationem, de qua diximus in libro ſecundo. 68 ¶ *Commoratio* eſt, cùm in loco firmiſſimo, quo tota cauſa continetur, manetur diutiùs, & eódem ſæpius reditur. hac vti maximè conuenit, & id eſt oratoris boni maximè proprium. Non enim datur auditori poteſtas animum de re firmiſſima dimouendi [a]. Huic exemplum ſatis idoneum ſubiici non potuit, propterea quòd hic locus non eſt a tota cauſa ſeparatus, ſicut mēbrum aliquod, ſed tanquam ſanguis, perfuſus eſt per totum corpus orationis. 69 ¶ *Contentio* eſt, per quam contraria referuntur. Ea eſt in verborum exornationibus, vt antè docuimus, eiuſmodi: Inimicis te placabilem, amicis inexorabilem præbes. In ſententiarum, huiuſmodi: Vos huius incommodis lugetis, iſte reip. calamitate lætatur. Vos veſtris fortunis diffiditis: iſte ſolus ſuis eò magis confidit. Inter hæc duo cōtentionum genera hoc intereſt: illud ex verbis celeriter relatis conſtat: hic ſententiæ cōtrariæ ex comparatione referantur oportet.

a L. demouendi.

p. 8.

60.

† 70 ¶ *Similitudo*, eſt oratio traducens ad rem quampiam aliquid ex re diſpari ſimile. Ea ſumitur aut ornandi cauſa, aut probandi, aut apertiùs dicendi, aut ante oculos ponendi. Quo [b] modo igitur quattuor de cauſis ſumitur, ita quattuor modis dicitur: per contrarium, per negationem, per breuitatē, per collationem. Ad vnamquamque ſumendæ cauſam ſimilitudinis accommodabimus ſingulos modos pronuntiandi. *Ornandi cauſa* ſumitur *per contrarium*, ſic: Non enim quemadmodum in palæſtra qui tædas candenteis [c] accipit, celerior eſt in curſu continuo, quàm ille, qui tradit: ita melior imperator nouus, qui accipit exercitū, quàm ille, qui decedit: propterea quòd defatigatus curſor integro facē, hic peritus imperator imperito exercitū tradit. Hoc ſine ſimili ſatis plane, & perſpicuè, & probabiliter dici potuit, hoc modo: Dicitur, minus bonos imperatores à melioribus exercitum accipere ſolere: ſed ornandi cauſa ſimile ſumtum eſt, vt orationi dignitas quædam compararetur. Dictum eſt autem per contrariū. Nam tunc ſimilitudo ſumitur per cōtrarium, cùm ei rei, quam nos probamus, aliquam rem negamus eſſe ſimilē, vt paulò antè, cùm de curſoribus diſſerebamus. *Per negationem* dicetur, *probandi cauſa*, hoc modo: Neque equus indomitus, quamuis natura bene compoſitus ſit, idoneus poteſt eſſe ad eas vtilitates, & [d] aptus, quæ deſiderantur ab equo: neque homo indoctus, quamuis ſit ingenioſus, ad virtutem poteſt peruenire. Hoc [e] probabilius factum eſt, quod [f] magis eſt veriſimile non poſſe virtutem [illegible] doctrina comparari: quoniam [g] nec e[illegible] idē indomitus, idoneus poſſit eſſe. [illegible] ſumtum eſt probandi cauſa.

b L. Et quomodo quattuor de c. & c. ita R. Steph.

c L. ardenteis

d hæc verba & aptus, ſub delenda eſſe exiſtimas.

e al. Hic.

f L. Quod minus

g lib. vul. quoniā nec equus quidem

61.

† Dictum eſt autem per negationem. id enim perſpicuum eſt de primo ſimilitudinis verbo. *Apertiùs* [h] *dicendi cauſa* ſimilitudo dicitur *per breuitatem*, hoc modo: In amicitia gerenda, ſicut in certamine currendi, non ita conuenit exerceri, vt, quoad neceſſe ſit, peruenire poſſis: ſed vt productus ſtudio, & viribus, vltra facilè procurras. Nam hoc ſimile eſt, vt apertiùs intelligatur mala ratione facere [i] qui reprehendant eos, qui, verbi cauſa, poſt mortem amici liberos eius cuſtodiant, propterea quòd in curſore tantum velocitatis eſſe oporteat vt efferatur vſque ad finem: in [a] amico tantum beneuolentiæ ſtudium, vt vltra, quàm amicus ſentire poſſit, procurrat amicitiæ ſtudio. Dictum [b] autem ſimile eſt per breuitatem. Non enim ita, vt in cæteris rebus, res ab re ſeparata eſt, ſed vtraque res coniunctè & confuſe pronuntiatæ [c]. *Ante oculos ponendi negotii cauſa*, ſumetur [d] ſimilitudo *per collationem*, ſic: Vti citharœdus, cùm prodierit optimè veſtitus, palla inaurata indutus, cum chlamyde purpurea coloribus variis intexta, & cum corona aurea magnis [e] fulgentibus gemmis illuminata, citharam tenens exornatiſſimam, auro & ebore diſtinctam, ipſe præterea forma & ſpecie ſit, & ſtatura appoſita ad dignitatem: ſi, cum magnam populo commouerit his rebus expectationem repentè ſilentio facto, vocem emittat acerbiſſimam cum turpiſſimo corporis motu: quò [f] melius ornatus, & magis fuerit exſpectatus, eò magis deriſus & contemtus eiicitur [g]: ita ſi quis in excelſo loco, & in magnis ac locupletib. copiis collocatus, fortunæ muneribus, & naturæ commodis omnibus abundabit: ſi virtutis, & artium, quæ virtutis magiſtræ ſunt, egebit: quò magis cæteris rebus erit copioſus & illuſtris, & exſpectatus, eo vehementius deriſus, & contemtus ex omni conuentu bonorum eiicietur. Hoc [h] ſimile exornatione vtriuſque rei, & alterius inſcitia artificij, alterius ſtultitia ſimili ratione collata, ſub aſpectu omnium rem ſubiecit.

h L. Sumitur & apertius dicēdi cauſa ſimile per breuitatem & c. ita R. Steph.

i L. facere eū, qui reprehēdat eos.

a L. in amico tantum beneuolentiæ, vt vltra, &c.

b L. Dictum autem ſimile per.

c L. pronuntiata ſunt.

d al. ſimilitudo cum dicetur per coll.

e L. magni fulgoris gemmis illuminata.

P. xxxix.

f L. quo melius ornatus ſit, & magis fuerit exſpectatus eo.

g L. eiicitur.

† Dictum autem eſt per collationem, propterea quod propoſita ſimilitudine, paria ſunt omnia relata. In ſimilib. obſeruare oportebit [i] diligenter, vt cùm rem afferamus ſimilem, cuius rei cauſa ſimilitudinem attulerimus, verba [k] quoq; ad ſimilitudinem habeamus accommodata. id eſt huiuſmodi [l]: Ita vt hirundines æſtiuo tempore præſto ſunt, frigore pulſæ recedunt. Ex eadem ſimilitudine nunc per tranſlationem verba ſumimus: ita falſi amici ſereno vitæ tempore præſto ſunt: ſimulatque hyemem fortunæ viderint, deuolant omnes. Sed inuentio ſimilium facilis erit, ſi quis ſibi omneis res animatas, & inanimatas [m], mutas & loquenteis, feras & manſuetas, terreſtreis, & cæleſteis, & [n] maritimas, artificio, caſu, natura comparatas, vſitatas, atque inuſitatas, frequenter ante oculos poterit ponere, & ex his aliquam venari ſimilitudinem, quæ aut ornare, aut docere, aut apertiorem rem facere, aut ponere ante oculos poſſit. Non enim res tota toti rei neceſſe eſt ſimilis ſit, ſed [o] ad ipſum ad quod confertur, ſimilitudinem habeat oportet.

h L. Hoc ſimile per collationem vtr. & alt. inſcitiæ

62.

al. a ſtultitiæ ſub. aſpectum om.

i al. oportet.

k L. cuius rei verba quoque

l huiuſmodi vt h. r. xii

m L. & inanimatas, mutas.

n al. marinas.

o L. ſed ad id ipſum.

† 71 ¶ *Exemplum*, eſt alicuius facti, aut dicti præteriti cum certi auctoris nomine propoſitio. Id ſumitur iiſdem [p] de cauſis, quibus ſimilitudo. Rem ornatiorem facit, cùm nullius rei, niſi dignitatis, cauſa ſumitur. Apertiorem, cùm id, quod [q] ſit obſcurius, magis dilucidum reddit. Probabiliorem, cùm magis veriſimilem facit: Ante oculos ponit, cùm exprimit omnia perſpicuè, vt res dicta propè manu tentari [r] poſſit. Vniuſcuiuſque generis ſingula ſubiecisſemus exempla, niſi [s] exemplum quod genus eſſet, in expoſitione demonſtraſſemus, & cauſas ſumendi in ſimilitudine aperuiſſemus. Quare noluimus, neque pauca, quo [t] minus intelligeretur, neque, re intellecta, plura conſcribere. 72 ¶ *Imago*, eſt formæ cum forma cum quadam ſimilitudine collatio. Hæc ſumitur aut lau-

63.

p al. iiſdē ex cauſ.

q L. quod ſit obſcurū magis

r fort. reuerſ. al. tractari.

s L. niſi exempli quid vim eſſet, in cap.

t L. quo minus res in

Digitized by Google

dis, aut vituperationis cauſa. *Laudis cauſa* ſic: Ibant in prælium, corpore, tauri validiſſimi, impetu, leonis acerrimi ſimiles. *Vituperationis*, vt in odium, aut in inuidiam, aut in contemtionem adducat. *Vt in odium*, hoc modo: Iſte quotidie per forum medium, tanquam iubatus draco ſerpit, dentibus aduncis, aſpectu[b] rabido circumſpectans huc, & illuc, ſi quem reperiat, cui aliquid mali faucibus afflare, quem ore attingere, dentibus inſecare,[c] lingua aſpergere poſſit. Vt *in inuidiam* adducat hoc modo: Iſte, qui diuitias ſuas iactat, ſicut Gallus e Phrygia, aut ariolus quiſpiam depreſſus & oneratus auro, clamat[d], & deierat. Vt *in contemtionem* adducat ſic: Iſte, qui tanquam coclea, abſcondens retentat ſeſe tacitus quo ſit tutus, comeditur[e] cum domo ſua, & aufertur.

a L. Tur- ... validiſſimi leonis ... ſimiles.

b L. aſpectu venenato aſpi ... rabido, circ. al. aſpectu rabido, ſpiritu veneno, circ.

c al. inuncare.

d al. clamat, & delirat, &c. quæ ita Robert. Steph.

e L. cum domo ſua comeditur, & aufertur. al. cum domo ſua, vt comedatur, auferetur.

64.

† 73 ¶ *Effictio* eſt, cùm exprimitur & effingitur verbis, corporis cuiuſpiā forma, quod[f] ſatis ſit ad intelligendū, hoc modo: Hunc dico, iudices, rubrum, breuem, incuruū, canum, ſubcriſpum, cæſium, cui ſanè magna eſt in mento cicatrix, ſi quo modo poteſt vobis in memoriā redire. Habet hæc exornatio cum vtilitatem, ſi quem velis oſtendere: tum venuſtatē, ſi breuiter & dilucidè facta[g] eſt. 74 ¶ *Notatio* eſt, cum alicuius natura certis deſcribitur ſignis, quæ, ſicuti notæ quædam naturæ ſunt attributa: Vt ſi velis non diuitem, ſed[h] oſtētatorem pecunioſum deſcribere: Iſte, inquies, iudices, qui ſe dici diuitem putat eſſe præclarū, primum nūc videte, quo vultu vos[i] intueatur, nonne vobis videtur dicere, Darē, ſi mihi moleſti non eſſetis? cùm vero ſiniſtra mentum ſublenat, exiſtimat ſe gemmæ nitore & auri ſplendore aſpectus[k] omnium perſtringere. Cùm puerum reſpicit hunc vnum, quem ego noui, (vos non arbitror nouiſſe,) alio nomine appellat, deinde alio atque alio: Heus tu, inquit, veni Sannio, nequid iſti Barbari perturbent: vt ignoti, qui audiunt, vnum putent eligi de multis: ei dicit in aurem, aut vt domi lectuli ſternantur, aut ab auunculo rogetur Æthiops, qui ad balneas veniat, aſturconi[l] locus ante oſtium ſuum detur, aut aliquod fragile falſæ choragiū[m] gloriæ cōparetur. Deinde exclamat, vt omnes audiant, Videto, vt[n] diligenter enumeretur, ſi poteſt ante noctē. Puer[o] qui iā bene hominis naturam nouit, Tu illò plureis mittas oportet, inquit, ſi hodie vis tranſnumerari. Age, inquit, duc tecū Libanū & Soſiā. Sanè. Deinde caſu veniūt hoſpites homini, qui iſtum ſplendide, dū peregrinaretur, receperūt[p]. ex ea re homo hercle ſanè cōturbatur: ſed tamen à vitio naturæ nō recedit. Bene, inquit, facitis, cùm venitis: ſed rectius feciſſetis, ſi ad me domū rectà abiiſſetis. Id feciſſemus, inquiūt illi, ſi domū nouiſſemus. At[q] iſtud quidē (inquit) facile fuit, vnde libet inuenire. Verū ite mecū. Sequūtur illi. Sermo interea huius conſumitur omnis in oſtentationē. Quærit, in agris cuiuſmodi frumēta ſint: negat, ſe quia villæ incēſæ ſint, accedere poſſe, nec ædificare etiam nūc audere, tametſi in[r] Tuſculano quidē cœpi inſanire, & in iiſdē fundamentis ædificare.

f L. quoad ſatis ſit ad ſ...

g L. facta ſit.

h L. ſed oſtētatorē pecuniæ ſuæ deſcr.

i al. vos lat.

k L. aſpectum omnium præſtinguere, &c. Eſt autē præſtinguere, obtenebrare. al. præſtringere, vt apud Nonium c. 4. in præſtringere.

l Aſturco, equus ab Aſturia oppido Hiſpaniæ.

m Choragium Feſto, inſtrumentum ſcenarum. Fulgēt. Plāciad. ſumptus virginalis.

n L. vt diligēter, ſi p.

o L. puer, qui bene hāc hominis naturam.

p L. receperant ex ea re homo hercle cont.

q al. At iſtud quidem facile fuit.

r L. In Tuſculano quidem, inquit, cœpi inſanire.

† Dum hæc loquitur, venit in ædeis quaſdam, in quibus ſodalitium erat eodem die futurum: quò iſte pro notitia domini ædium ingreditur cum hoſpitibus. Hic, inquit, habito. perſpicit[ſ] argentum, quod erat expoſitum, viſit triclinium ſtratum, probat: accedit ſeruulus: dicit homini clarè,[a] dominum iam venturum, ſi velit exire. Itáne, inquit? Eamus hoſpites, frater venit ex Salerno: ergo illi obuiam pergam[b]: vos huc decima[c] venitote. hoſpites diſcedunt. Iſte ſe raptim domum ſuam conijcit: illi decima, quò iuſſerat veniunt. quærunt hunc. reperiunt domus cuia ſit: in[d] diuerſorium deriſi conferunt ſeſe. Vident hominem poſtera[e] die: narrant, expoſtulant, accuſant. ait iſte, eos ſimilitudine loci deceptos[f] angiporto[g] toto deerraſſe: contra valetudinem ſuam ſe ad multam noctem exſpectaſſe. Sannioni puero negotium dederat, vt vaſa, veſtimenta, pueros corrogaret. ſeruulus non inurbanus ſatis ſtrenuè & concinne comparat. iſte hoſpites domum deducit. Ait ſe ædeis maximas cuidam amico ad[h] nuptias accommodaſſe. nuntiat interea puer argentum repeti (pertimuerat enim qui commodarat) Apagete[i], inquit, ædeis commodaui, familiam dedi: argentū quoque vult? tametſi hoſpites habeo, tamen vtatur licet, nos Samiis delectabimur. Quid ego, quæ deinde efficiat, narrem? eiuſmodi eſt hominis natura: vt, quæ ſingulis diebus efficiat[k] gloria atque oſtentatione, ea vix annuo ſermone enarrare poſſim.

ſ L. perſpiciūt argentum q. e. expoſitum, viſunt tricliniū ſtratum, probant.

65.

a clam. & ita Veſanus.

b L. pergo.

c al. ad decimam.

d L. in deuerſorium.

e L. poſtero die:

f al. angiporto toto.

g Angiportus vel angiportum Nonio c. ... in pr... cō ... actum in oppido, quaſi anguſtus portus ſeu aditus in portū Feſt. quod nihil in eo agi poſſit. Varro ... de lingua.

h L. ad nuptias commodaſſe.

i al. Apage te

k al. efferat.

66.

† Huiuſmodi notationes, quæ deſcribunt, quid conſentaneum ſit vniuſcuiuſque naturæ, vehementer habent magnam delectationem. totam enim naturam cuiuſpiam ponūt ante oculos, aut glorioſi, vt nos, exempli cauſa cœperamus[l], aut inuidi, aut timidi, aut auari, ambitioſi, amatoris, luxurioſi, furis, quadruplatoris[m], deniq; cuiuſuis ſtudiū protrahi poteſt in mediū tali notatione. 75 ¶ *Sermocinatio* eſt cum alicui perſonæ ſermo attribuitur, & is exponitur cum ratione dignitatis, hoc pacto: Cum militibus vrbs redundaret, & omneis timore oppreſſi domi continerētur, venit iſte cū ſago, gladio ſuccinctus, tenēs iaculū[n]: quinq; adoleſcentes hominem ſimili ornatu ſubſequuntur. Irrumpit in ædeis ſubito, deinde magna voce: Vbi eſt iſte beatus, inquit, ædium dominus? quin mihi præſto fit? quid tacetis? Hic alij omnes ſtupidi timore obmutuerunt. Vxor illius infeliciſſimi cum maximo fletu ad[o] iſtius pedes abiecit ſeſe. Parce, inquit, & per ea quæ tibi dulciſſima ſunt in vita, miſerere noſtri: noli extinguere extinctos. Fer manſuetè fortunam, nos quoque fuimus beati: noſce te eſſe hominem. At ille: Quin illū mihi datis, ac vos auribus meis opplorare deſinitis? non abibit. Illi nuntiatur interea veniſſe iſtū, & clamore maximo mortē minari. Quod ſimul vt audiuit, Heus inquit, Gorgia, pediſequa[p] puerorū, abſcōde pueros: defende[illegible] incolumeis ad adoleſcentiā perducas. [illegible] dixerat, cùm ecce iſte præſto, Sedes, inquit, audax? nō vox mea tibi vitam ademit? exple inimicitias[q] meas, & iracundiam ſatura tuo ſanguine. Ille cum magno ſpiritu: Metuebam, inquit, ne planè victus eſſem. nunc[r] video in iudicio mecum contendere non vis, vbi ſuperari turpiſſimum eſt ſuperare pulcherrimum: interficere me vis: occidat equidem, ſed victus non peribo. At ille, In extremo vitæ tempore etiam ſententioſè[ſ] loqueris? neque ei, quem vides dominari, vis ſupplicare? Tum mulier, Immò quidem iſte rogat, & ſupplicat: ſed tu quæſo, commoueare[t]: & tu per deos, inquit, hunc amplexare. dominus

l al. cœperamus:

m Quadruplatores Feſto dicuntur qui eo quæſtu ſe tuēbantur vt eas res perſequātur, quarum ex legibus quadrupli erat actio.

n al. baculū.

o L. ad iſtius pedes ſe abiiciēs ſeſe. Parce.

p L. pediſeque p.

q L. meas inimicitias,

r L. nunc, vt video,

ſ L. ſententiam loqueris?

t al. commouere.

eſt, vicis

eſt vicit hic te, vince [a] tu nunc animum. Cur non deſinis, inquit [b], vxor, loqui, quæ me digna non ſum? tace, &, quæ curanda ſunt cura: tu ceſſas mihi vitam, tibi omnem bene viuendi ſpem mea morte eripere? Iſte mulierem repulit ab ſe lamentantem: illi neſcio quid incipienti dicere, quod dignum videlicet illius [c] virtute eſſet, gladium in latere defixit. Puto in hoc exemplo datos eſſe vnicuique ſermones ad dignitatem accommodatos, quod [d] oportet in hoc genere obſeruare. Sunt item ſermocinationes conſequentes hoc genus. Nam quid putamus illos dicturos, ſi hoc iudicaueritis? nonne hac omnes vtentur oratione? deinde ſubnectere ſermonem.

a L. vince tu tuũ animum.
b L. inquit ille, vxor loq.
c L. ille virtute eſſet,
d L. id quod

67 † 76 ¶ *Conformatio* eſt, cum aliqua, quæ non adeſt, perſona confingitur, quaſi adſit, aut cum res muta, aut [e] informis, fit eloquens, & formata, & ei oratio attribuitur ad dignitatem accommodata, aut actio quædam, hoc pacto: Quod ſi nunc hæc vrbs inuictiſſima vocem mittat, non hoc pacto loquatur? Ego illa plurimis trophæis [f] ornata, triumphis ditata certiſſimis, clariſſimis locupletata victoriis, nunc veſtris ſeditionibus, ô ciues, vexor: quam dolis malitioſa Karthago, viribus [g] probata Numantia, diſciplinis erudita Corinthus labefactare non potuit, eam patiemini nunc ab homunculis deterrimis proteri, atq; conculcari? Item, Quod ſi nunc L. ille Brutus reuiuiſcat, & hic ante pedes veſtros adſit, non hac vtatur oratione? Ego reges eieci, vos tyrannos introducitis: ego libertatem, quæ non erat, peperi: vos partam ſeruare non vultis: ego capitis mei periculo patriam liberaui, vos liberi ſine periculo eſſe non curatis. Hæc conformatio, licet in plureis res mutas, atq; [h] inanimatas transferatur, proficit plurimum in amplificationis partibus, & commiſeratione.

e L. & informis,
f L. trophæis, ornata; ſic autem ſcribendum & efferendum hoc demum, regiminis verbo adſtricti, ... non vt vulgo trophæis
g L. viribus robuſta, Num

h L. atque inanimas tranſl.

P. XLI.

68 † 77 ¶ *Significatio* eſt, quæ plus in ſuſpicione relinquit, quàm poſitum eſt in oratione. ea fit per exſuperationem, ambiguum, conſequentiam, abſciſſionem, ſimilitudinem. *Per exſuperationem*, cum plus dictum eſt, quàm patitur veritas, augendæ ſuſpicionis cauſa, ſic: Hic de tanto patrimonio tam citò teſtam, qua ſibi petat ignem, non reliquit. *Per ambiguum*, cum verbum poteſt in duas, pluresve ſententias accipi, ſed accipitur in eam partem, quam vult is, qui dixit, vt de [i] eo ſi dicas, qui multas hæreditates adierit, Proſpice tu, qui plurimum cernis. Ambigua [k] quemadmodum vitanda ſunt quæ obſcuram reddunt orationem, ita hæc conſequenda, quæ conficiunt huiuſmodi ſignificationem. Ea reperientur facilè, ſi nouerimus, & animaduerterimus verborum ancipiteis, aut [l] multipliceis poteſtates. *Per conſequentiam* ſignificatio fit, cum res, quæ ſequuntur aliquam rem, dicuntur, ex quibus tota res relinquitur in ſuſpicione, vt ſi ſalſamentarij filio dicas: Quieſce tu, cuius pater cubito ſe emungere ſolebat. *Per abſciſſionem*, ſi, cum incipimus aliquid dicere, præcidimus, & ex eo, quod iam diximus, ſatis relinquitur ſuſpicionis, ſic: Qui iſta forma, & ætate nuper alienæ [m] domui, nolo plura dicere. *Per ſimilitudinem*, cum aliqua re ſimili allata, nihil ampliùs dicimus, ſed ex ea ſignificamus, quid ſentiamus, hoc modo: Noli, Saturnine, nimium populi frequentia fretus eſſe, inulti [n] iacent Gracchi. Hæc exornatio plurimum feſtiuitatis habet, interdum & dignitatis. Sinit enim quiddam, tacito oratore, ipſum auditorem ſuſpicari.

i vt ſi dicas de eo, qui m.
k L. Quemadmodum ambigua vit. l.
l L. & multipliceis
m L. alienæ domi,
n L. inulti iacent etiam Gracchi,

69 A † 78 ¶ *Breuitas* eſt [a] res ipſis tantummodò verbis neceſſariis expedita, hoc modo: Lemnum præteriens cepit: inde [b] Thaſi præſidium reliquit: poſt vrbem in Bithynia ſuſtulit: inde [c] pulſus in Helleſpontum, ſtatim potitur Abydo. Item, Modo conſul, quondam tribunus, deinde primus erat ciuitatis. Tum proficiſcitur in Aſiam, deinde exſul, & hoſtis eſt dictus, poſt imperator, poſtremò conſul factus eſt. Habet paucis comprehenſa breuitas multarum rerum expeditionem. Quare adhibenda ſæpe eſt cum aut res non egent longæ [d] orationis, aut tempus non ſinit commorari.

a L. eſt cùm res ipſis tantummodo v. nec. expedita eſt, h. m.
b vulg. Inde Tarſi ‖ malè. Tarſus vrbs Ciliciæ: Thaſus inſula in mari Ægæo non longe à Lemno.
c L. inde appulſus in Hell.
d al. longa oratione,

79 ¶ *Demonſtratio* eſt, cum ita res verbis exprimitur, vt geri negotium, & res ante oculos eſſe videatur. Id fieri poterit, ſi, quæ antè, & poſt, & in ipſa re facta erunt, comprehendemus, aut ſi à rebus conſequentibus, aut à circumſtantibus non recedemus, hoc [e] modo: Quod ſimul atque Gracchus proſpexit, fluctuare populum, verentem, ne ipſe auctoritate ſenatus commotus à ſententia deſiſteret, iubet aduocari concionem. Iſte interea ſcelere, & malis cogitationibus redundans, euolat ex templo Iouis, & ſudans, oculis ardentibus, erecto capillo, contorta toga, cum pluribus aliis ire celeriùs cœpit. Illi præco faciebat [f] audientiam: hic ſubſellium quoddam calce premens, dextra [g] pedem [h] defringit, & alios hoc idem iubet facere. Cum Gracchus deos inciperet precari, curſim iſti impetum faciunt: ex [i] aliis, aliiſque partibus conuolant [k]: atque è populo vnus, Fuge, inquit, Tiberi, fuge. Non vides? reſpice, inquam. Deinde vaga multitudo, ſubito timore perterrita, fugere cœpit. At iſte ſpumans [l] ex ore ſcelus, anhelans ex [m] intimo pectore crudelitatem, contorquet brachium, & dubitanti Graccho, quid eſſet, neque tamen locum in quo conſtiterat, relinquenti, percutit tempus [n]. Ille nulla voce delibans [o] inſitam virtutem, concidit tacitus. Iſte viri fortiſſimi miſerando ſanguine adſperſus, quaſi facinus præclariſſimum feciſſet, circumſpectans, & [p] hilaris ſceleratam gratulantibus manum porrigens, in templum Iouis contulit ſeſe.

e L. hoc modo: Simul atque Gr.
f L. audientiã P. B. faciebat:
g al. dextro pede defringit,
h ſubſellij, ſcilicet.
i L. & ex aliis, atq; aliis part.
k al. commeant omnes, atque, &c.
l al. ſpumas ex ore ſcelens
m al. ex intimo,
n al. frontẽ.
o Id eſt violãs al. delibans: al. nullam vocem edens, inſita virtute concidit, al. nullam vocẽ edens inſita virtute I. dignam. Ego nihil mutãdum cenſeo. delibare inſitam virtutem, hic nihil aliud quam vt naturali vitaq; decedat ac mori.

† Hæc exornatio in amplificanda & commiſeranda re plurimum prodeſt [q], & in huiuſmodi narrationibus. ſtatuit enim totam rem, & [r] prope ponit ante oculos.

p L. & hilarè ſcel.
q L. prodeſt in huiuſm. n.
r L. & proponit ante oculos.

80 ¶ Omneis rationes honeſtandæ [ſ] elocutionis ſtudioſè collegimus, in quibus, Herenni, ſi te diligenter exercueris, & grauitatem, & dignitatem, & ſuauitatem habere in dicendo poteris, vt oratorie planè loquaris: ne nuda, atque inornata inuentio vulgari ſermone efferatur. Nunc identidem noſmetipſi nobis inſtemus. res enim communis agitur, vt frequenter, & aſſidue conſequamur artis rationem ſtudio, & exercitatione: quod alij cum moleſtia tribus de cauſis maxime faciunt: aut ſi, cum quibus libenter exerceantur non habent: aut ſi ſibi diffidunt: aut ſi neſciunt, quam viam ſequi debeant: quæ à nobis abſunt omnes difficultates. Nam & ſimul libenter exercemur propter amicitiam, cuius initium cognatio fecit, cetera philoſophiæ ratio confirmauit: & nobis non diffidimus, propterea quod & aliquantulum proceſſimus: & alia meliora ſunt, quæ multò intentiùs petimus in vita, vt, etiamſi non peruenerimus in dicendo, quò volumus, parua [t] pars vitæ perfectiſſimæ deſideretur. & viam, quam ſequamur, habemus:

ſ al. ornandæ
t L. parua pars tamen vitæ

Digitized by Google

propterea quòd in his libris nihil præteritum eſt rhetoricæ præceptionis. Demonſtratum eſt enim, quomodo res in omnibus generibus cauſarum inueniri oporteat. Dictum eſt, quo pacto eas diſponere conueniat. Traditum eſt, qua ratione eſſet pronuntiandum. Præceptum eſt, qua via meminiſſe poſſemus. Demonſtratum eſt, quib. modis perfecta elocutio com- A paretur. Quæ ſi [a] ſequamur, acutè & citò reperiemus: diſtinctè & ordinatè diſponemus: grauiter, & venuſtè pronunciabimus: firmè, & perpetuò meminerimus: ornatè, & ſuauiter eloquemur. Ergo [b] in arte rhetorica nihil eſt amplius. Hæc omnia adipiſcemur, ſi rationes præceptionis diligentia conſequemur, & exercitatione.

[a] L. ſi ſequamur.

[b] L. Ergo amplius in arte rhetorica nihil eſt.

M. TVLLII CICERONIS RHETORICORVM,

SEV

DE [c] INVENTIONE RHETORICA, libri duo, qui reliqui ſunt ex quattuor.

[c] Hac Inſcriptione citatur hic liber à Priſciano li. 9. Quint. 3. & paſſim.

LIBER PRIMVS.

Synopſis libri primi de Inuentione.

1 ¶ *De* ELOQVENTIA eiúſque vtilitate, *ſi cum ſapientia coniungatur.* 2 *De* Principio *eloquentiæ & quemadmodum nata & progreſſa.* 3 *De eius abuſu,* 4 *& ſtudio neceſſario.* 5 *Eloquentiam non modò natura, & exercitatione, ſed & artificio quodam comparari.* 6 *Artem eloquentiæ ſeu artificioſam eloquentiam certis præceptis percipi.* 7 *Genus artificioſæ eloquentiæ, Ciuilem rationem ſeu* πολιτικὴν *eſſe.* 8 *Officium dicere appoſite ad perſuadendum.* 9 *Finem, perſuadere dictione ſeu dicendo.* 10 *Materiam, tria rerum, id eſt cauſarum genera, Demonſtratiuum, Deliberatiuum, Iudiciale (& quid ea parte ſenſerit Gorgias, Ariſtoteles, Hermagoras.)* 11 *Partes, Inuentionem, Diſpoſitionem, Elocutionem, Memoriam, Pronunciationem.* 12 *De Rhetoris officio, & Eum qui artem Rhetoricam ſcribat, de materia artis & partibus potiſſimum, & quidem coniunctè ſcribere oportere.* 13 *& ab Inuentione, quæ princeps eſt omnium partium, incipere.*

Priore autem loco definiatur qualis eſſe debeat Inuentio in omni cauſarum genere. 14 *& quemadmodum* CONSTITVTIO *id eſt quæſtio, ſeu id de quo litigatur inter actorem & reum inueniri debeat.* 15 *Agitur autem inter actorem & reum vel de facto, (hæc Conſtitutio* CONIECTVRALIS *appellatur.)* 16 *vel de nomine facti (hæc conſtitutio* DEFINITIVA) 17 *vel de qualitate facti, (hæc conſtitutio* GENERALIS.) *Cuius partes quatuor ab Hermagora conſtitutæ falsò, nimirum Deliberatiua, Demonſtratiua, Iudicialis, cum ſint duæ tantùm, Iudicialis in qua de æquo, recto, præmio & pœna: Negotialis in qua de iuris ciuilis conſtitutione quæritur. At prioris quidem partes duæ, Iuridicialis & Abſoluta. Cuius partes rurſus quatuor. Criminis conceſſio, (cuius item duæ partes, Purgatio & Deprecatio,) Remotio, quæ fit cauſæ vel facti tranſlatione, Relatio, Comparatio.* 18 *vel de actione: vt cùm quæritur quis, in quem, quomodo, apud quem, quo iure quáve lege, quo tempore, quo crimine, qua pœna, qua actione experiri debeat. Cuius noua quæſtio ſeu conſtitutio* TRANSLATIVA *nominatur, cuius Hermagoras dicitur inuentor.* 19 *De quatuor conſtitutionum omnium exemplis alio & quidem commodiore loco dicetur.* 20 *Et in hunc quidem modum conſtitutio cauſæ inuenienda, & qua reperta conſiderandum, vtrùm cauſa ſit ſimplex an coniuncta.* 21 *An in ratione ſeu voluntate, an in ſcripto ſit controuerſia.* 22 *Ad hæc Quæſtio, Ratio, Iudicatio, Firmamentum quæri debet.* 23 *His repertis, ſingulæ partes totius cauſæ conſiderandæ: hoc eſt, excogitanda ſunt ea quæ ad ordinandas ſingulas partes orationis pertinere poſſunt.* 24 *Sunt autem ſex orationis partes: Exordium, Narratio, Partitio, Confirmatio, Reprehenſio, Concluſio.*

25 ¶ EXORDIVM *principem eſſe orationis partem.* 26 *quid exordium.* 27 *Diſpari ratione exordiri oportere, pro varietate cauſæ generum. Aliud enim cauſæ genus Honeſtum, Admirabile, Humile, Anceps, Obſcurum.* 28 *Partes exordij duas eſſe, Principium & Inſinuationem.* 29 ¶ PRINCIPIVM *eò ſpectare, vt beneuolos, dociles, attentos auditores efficiamus. Hæc enim exordio contineri oportet.* 30 *Idque variè, pro varietate nimirum cauſæ generis. Aliter enim ea à nobis præſtanda ſunt in cauſæ genere honeſto, quàm in admirabili, humili, ancipiti & obſcuro.* 31 *Porrò* Beneuolos *faciemus à perſona noſtra, aduerſariorum, auditorum, è rebus ipſis.* Attentos *ſi magna, noua, incredibilia.* Dociles, *ſi apertè & breuiter pollicemur nos dicturos eſſe.* 32 INSINVATIONE *verò nobis vtendum eſt, ſi ineſt in ipſa cauſa turpitudo, ſi perſuaſus aut defeſſus eſt audiendo auditor.* 33 PRINCIPII & INSINVATIONIS *hoc eſt Exordij generalia hæc &* communia præcepta: *vt ſententiarum & grauitatis plurimum: ſplendoris, feſtiuitatis, concinnitatis minimum.* 34 *Vitia vero eius eſt Vulgare, Commune, Commutabile, Longum, Separatum, Tranſlatum, Contra præcepta.*

35 ¶ NARRATIO *quid.* 36 *Genera tria: vnum in ipſius cauſæ ac negotij: Alterum, Digreſſionis non alienæ ab ipſo negotio. Tertium, Delectationis cauſa comparatum, quod vel in negotiis, vel in perſonis maximè verſatur. Illud tres partes habet: Fabulam, Hiſtoriam, Argumentum rei quæ fieri poteſt. Poſteriore perſonarum ſermones & animi perſpiciuntur.* 37 *Ipſius cauſæ ac negotij expoſitionem ſeu narrationem tres habere res oportet: vt ſit Breuis, Aperta, Probabilis.* 38 *Vitia Narrationis hæc ſunt, ſi obeſt, ſi nihil prodeſt, ſi non loco dicatur, ſi non quemadmodum cauſa poſtulat.*

39 ¶ PAR-

Digitized by Google

39 ¶ PARTITIO *hanc vtilitatem parit quòd illuſtrem & perſpicuam totam efficit orationem.* 40 *Partes eius duæ: vna cum oſtendimus quid nobis cum aduerſario conueniat, quid non conueniat:* 41 ¶ *Altera, cùm breuiter exponimus quibus de rebus dicturi ſimus.* 42 *Priori parte id quod nobis cum aduerſario conuenit, inclinare ad noſtræ cauſæ commodum debemus: Quod non conuenit, in iudicationis expoſitione ponendum eſt.* 43 *Poſteriorem commendat breuitas ſermonis. Abſolutio ſeu partium vtilium enumeratio. Paucitas partium, ſeu in pauca partiri ea quæ dicturus ſit.* 44 *Et & hoc in partitione conſiderandum, vt prima quæque pars, vt expoſita eſt in partitione, ſic ordine tranſigatur.*

45 ¶ CONFIRMATIO *eſt qua argumentando noſtræ cauſæ fidem & authoritatem adiungimus.*
46 ARGVMENTATIONVM *autem materia variaq; ſylua eſt.* 47 *Ducuntur tamen vel ex eo quod perſonis, vel ex eo quod negotijs attributum eſt.* 48 *A Perſonarum attributis ducimus argumentationem à Nomine, Natura, Victu, Fortuna, Habitu, Affectione, ſtudio, conſilio, factis, caſibus, orationibus.* 49 A NEGOTIORVM *verò attributis variè.* 50 Continentia *ſunt enim quædam cum ipſo negotio.* 51 In geſtione ipſius negotij *alia poſita ſunt, (vt eſt Locus, Tempus, Occaſio, Modus, Facultas)* adiuncta negotio *alia ſunt: vt Maius, Minus, Atque magnum, Simile, Comparabile, Contrarium, Diſparatum, Genus, Pars, Euentus.* 52 Conſequentia negotium *& quæ illa.* 53 ARGVMENTATIONIS SPECIES *duæ. Eſt enim* NECESSARIA *vel* PROBABILIS. 54 NECESSARIVM *genus argumentandi dicendo tractamus per* Complexionem, Enumerationem, Simplicem, Concluſionem. 55 PROBABILIS *verò argumentatio verſatur in eo genere quod ferè ſolet fieri, quod in opinione poſitum, quod ſimile (ſimilitudo autem maximè ſpectatur in contrarijs partibus, & in quæ ſub eandem rationem cadunt.* 56 *Partes Probabilis argumentationis ſignum Credibile, Iudicatum, Comparabile. Huius rurſus partes, Imago, Collatio, Exemplum.* 57 ARGVMENTATIONIS ORATORIÆ PARTES, *ſeu* EXORNATIO, *Abſolutio & Tractatio reſtat.* 58 *Tractantur autem variè oratoriæ argumentationes.* 59 *Inductione nimirum,* 60 *vel Ratiocinatione.* 61 *apud Philoſophos etiam alijs rationibus tractantur.*

62 ¶ REPREHENSIO *quid.* 63 *Eodem ex fonte generaliter petenda, ex quo Confirmatio.* 64 *Et tamen ſpecialia ad eam rem præcepta tradi poſſunt.* ¶ *Primùm enim argumentatio reprehenditur,* 65 *ſi ex ijs, quæ ab aduerſario ſumuntur, aliquid non conceditur.* 66 *vt ſi quis neget ſumptum ab aduerſario eſſe credibile.* 67 *ſignum.* 68 *Comparabile.* 69 *ſi iudicatum eleuatur aut omnino improbatur.* 70 *Et huiuſmodi reprehenſio probabilis eſt. Neceſſaria verò eſt, ſi complexio aut vtraque aut ex vtraque parte reprehenditur.* 71 *ſi enumeratio falſa oſtenditur.* 72 *ſi ſimplex concluſio falſi aliquid continere demonſtratur.* 73 ¶ *Secundo loco argumentatio reprehenditur, cùm his conceſſis quæ aduerſarius ſumpſit, negamus ex his quæ ſumpſit complexionem confici.*
74 ¶ *Tertio argumentatio reprehenderur, ſi genus ipſum argumentationis oſtenderimus vitioſum: vt ſi omnino falſum, ſi commune, vulgare, leue, remotum, ſi mala definitio, ſi controuerſum, ſi perſpicuum, ſi non conceſſum, ſi turpe, ſi offenſum, ſi contrarium, ſi inconſtans, ſi aduerſum.* 75 ¶ *Quartò argumentatio reprehenditur ſi contra argumentationem aduerſarij aliam æquè firmam aut firmiorem ponemus.*

76 ¶ CONCLVSIO *pars vltima & ſexta orationis reiecta opinione Hermagoræ, qui Digreſſionem partem, eamq; ſextam orationis conſtituebat.* 77 *Concluſio quid.* 78 *Concluſionis tres partes.* 79 *Enumeratio quæ & rerum repetitio.* 80 *Indignatio quæ & amplificatio.* 81 *Conqueſtio ſeu Commiſeratio, cuius conciliandæ ſedecim loci hic enumerantur.* 82 ¶ *Tranſitio ad proximè ſequentem librum.*

1
P. XLII

SÆPE, & multùm hoc mecum cogitaui, bonine, an mali plus attulerit hominibus, & ciuitatibus copia dicendi, ac ſummum eloquentiæ ſtudium. Nam cùm & noſtræ reipublicæ detrimenta conſidero, & maximarum ciuitatum veteres animo colligo [a] calamitates, non minimam video per diſertiſſimos homines inuectam eſſe partem incommodorum. Cum autem res ab noſtra memoria, propter vetuſtatem remotas ex literarum [b] monumentis repetere inſtituo: multas vrbes conſtitutas, plurima bella reſtincta, firmiſſimas ſocietates, ſanctiſſimas amicitias intelligo cùm animi ratione, tum [c] facilius eloquentia comparatas. Ac me quidem diu cogitantem, ratio ipſa in hanc potiſſimùm ſententiam ducit, vt exiſtimem, *ſapientiam ſine eloquentia parum prodeſſe ciuitatibus, eloquentiam verò ſine ſapientia nimium obeſſe plerunque, prodeſſe nunquam.* Quare ſiquis, omiſſis rectiſſimis, atque honeſtiſſimis ſtudijs rationis & officij, conſumit omnem operam in exercitatione dicendi, is inutilis ſibi, pernicioſus [d] patriæ ciuis alitur: qui verò ita ſeſe armat [e] eloquentia, vt non oppugnare commoda patriæ, ſed pro his pugnare poſſit, is mihi vir & ſuis, & publicis rationibus vtiliſſimus atque amiciſſimus ciuis fore videtur.

a L. calamitates colligo.
b forè literatorum.
c L. tū etiam facilius
d al. perniciosusq; patriæ
e ita legibus armari dicimur, Inſt. proœm.
f Eloquentia, ars, ſtudium, exercitatio, facultas à natura profecta.

2 † 2 ¶ Ac ſi volumus huius [f] rei, quæ vocatur eloquentia, ſiue artis, ſiue ſtudij [g], ſiue exercitationis cuiuſdam, ſiue facultatis à natura profectæ conſiderare principium: reperiemus id ex honeſtiſſimis cauſis natum, atq; ab optimis rationibus profectum. Nam fuit quoddam tempus, cum in agris homines paſſim beſtiarum more [a] vagabantur, & ſibi victu ferino vitam propagabant, nec ratione animi quidquam, ſed pleraque viribus corporis adminiſtrabant. Nondum diuinæ religionis, non humani officij ratio colebatur: nemo legitimas viderat [b] nuptias: non certos quiſquam inſpexerat liberos: non ius æquabile quid vtilitatis haberet, acceperat. Ita propter errorem, atque [c] inſcitiam, cæca ac temeraria dominatrix animi cupiditas, ad ſe explendam viribus corporis abutebatur, pernicioſiſſimis ſatellitibus. Quo tempore quidam [d] magnus videlicet vir, & ſapiens, cognouit quæ materia eſſet, & quanta ad maximas res opportunitas animis [e] ineſſet hominum, ſiquis eam poſſet elicere, & [f] præcipiendo meliorem reddere: qui diſperſos homines in agris, & in tectis ſylueſtribus abditos, ratione quadam compulit [g] in vnum locum, & congregauit, & eos in vnamquamque rem inducens, vtilem, atque honeſtam, primò propter inſolentiam reclamanteis, deinde propter rationem atque orationem ſtudioſius audienteis, ex feris & inmanibus, miteis reddidit & manſuetos.

g ſic Iuriſprudentia ſtudium dicitur l. 1. § 2. ff. de iuſtitia.

a al. modo.
b al. nuptias viderat.
c L. atque inſcientiam.
d Cicero hic initium orandi conditoribus vrbium ac legum latoribus tribuit quod Quintilianus 3. c. 2. in ſin. non probat. Fuiſſe enim quaſdam vagas & ſine vrbibus ac ſine legibus genteis, & tamen eos qui ſunt in his nati, & legationibus fungi & accuſare ac quæ ac defendere, & denique alium alio melius loqui credere.

P. B.

3 † Ac mihi quidem videtur hoc nec tacita, nec inops dicendi ſapientia perficere potuiſſe, vt homines à conſuetudine ſubitò conuerteret, & ad diuerſas vitæ rationes traduceret. Age verò, vrbibus conſtitutis, vt fidem colere, & iuſtitiam retinere diſcerent, & alijs parêre ſua voluntate conſueſcerent, ac non modò

e L. in animis ineſſet.
f L. & meliorem reddere.
g L. vnum in locum compulit, & congreg.

laborés excipiendos, cõmunis commodi cauſa, ſed etiam vitam amittendam exiſtimarent: qui tandem fieri potuit, niſi homines ea, quæ ratione inueniſſent, eloquentia perſuadere potuiſſent? Profectò nemo, niſi graui, ac ſuaui commotus oratione, cùm viribus plurimum poſſet, ad ius voluiſſet ſine vi deſcendere: vt, inter quos poſſet excellere, cum iis ſe pateretur æquari, & ſua voluntate à iucundiſſima conſuetudine recederet, quę [a] præſertim iam naturæ vim [b] obtineret propter vetuſtatē. Ac primò quidem ſic & nata, & progreſſa lõgius eloquentia videtur: & item poſteà maximis in rebus pacis, & belli cum ſummis hominum vtilitatibus eſſe verſata. 3 ¶ Poſtquàm vero commoditas quædã praua virtutis imitatrix, ſine ratione officij, dicendi copiam conſecuta eſt: tum ingenio freta malitia, peruertere [c] vrbeis, & vitas hominum labefactare aſſueuit. Atque huius quoque exordium mali [d], quoniam principium boni diximus, explicemus.

a L. quæ præſertim vim naturæ iam obt.

b al. vicem.

c L. verbis peruertere,

d Eloquentiæ abuſus vnde profluxerit.

4

† Veriſimillimum mihi videtur quodam tempore neque in publicis rebus infanteis & inſipienteis homines ſolitos eſſe verſari, nec vero ad priuatas cauſas magnos ac diſertos homines accedere: ſed cum à ſummis viris maximæ res adminiſtrarentur, arbitror alios fuiſſe non incallidos homines, qui ad paruas controuerſias priuatorum accederent. Quibus in controuerſiis cùm ſæpe à mẽdacio, contra verum homines ſtare conſueſcerent, dicendi aſſiduitas aluit audaciam, vt neceſſario ſuperiores illi propter iniurias ciuium reſiſtere audacibus, & opitulari ſuis quiſq; neceſſariis cogeretur [e]. Itaq; cùm in dicendo ſæpe par, nonnunquam etiam ſuperior viſus eſſet is, qui omiſſo ſtudio ſapientiæ, nihil ſibi præter eloquentiam, comparaſſet, fiebat, vt & multitudinis, & ſuo iudicio dignus, qui [f] rempublicam gereret, videretur. Hinc nimirum non iniuria, cum ad gubernacula reipublicę, temerarij, atque audaces homines acceſſerant, maxima ac miſerrima naufragia fiebant. Quibus rebus tantum odij, atque inuidiæ ſuſcepit eloquentia, vt homines ingenioſiſſimi, quaſi ex aliqua turbida tempeſtate in portum, ſic ex ſeditioſa, & tumultuoſa vita ſe in ſtudium aliquod traderent quietum. Quare mihi videntur poſtea cætera ſtudia recta, atq; honeſta per otium concelebranda ab optimis, enituiſſe: hoc vero à pleriſque eorum deſertum obſoleuiſſe [g] eo tempore, quo multò vehementiùs erat retinendum, & ſtudioſius adaugendum.

e L. cogerentur.

f al. qui remp. gereret.

g Citatur hic locus, à Priſciano, lib. 9.

5

P. XLIII. h Eloquentiæ ſtudium cur retinendum.

† 4 ¶ Nam [h] quo indigniùs rem honeſtiſſimam, & rectiſſimam violabat ſtultorũ & improborum temeritas, & audacia ſummo cum reipublicæ detrimento: eo ſtudioſius & illis reſiſtendum fuit, & reipublicæ conſulendum. Quod noſtrum illum nõ fugit Catonem, neq; Lælium, neque [i] horum (vt vere dicam) diſcipulum Africanum, neque Gracchos Africani nepotes: quibus in hominib. erat ſumma virtus, & ſumma virtute amplificata auctoritas, & quæ his rebus ornamẽto, & reipublicæ pręſidio eſſet, eloquentia. Quare, meo quidem animo, nihilo minùs eloquentiæ ſtudendũ eſt, etſi ea quidam & priuatim, & publicè perperè abutuntur: ſed [k] eo quidem vehementiùs, ne mali magno cum detrimento bonorum, & communi omniũ pernicie plurimùm poſſint. cùm præſertim hoc vnum ſit, quod ad omneis res priuatas, & publicas maximè pertineat:

i al. neque eorum.

k al. ſed eo vago, tch.

hoc tuta, hoc honeſta, hoc illuſtris, hoc eodem vita iucunda fiat. Nam *hinc ad rempublicam plurima commoda veniunt, ſi moderatrix omnium rerum præſtò eſt ſapientia.* hinc ad ipſos, qui eam adepti ſunt, laus, honor [a], dignitas confluit: hinc amicis quoque eorum certiſſimum, ac tutiſſimum præſidium comparatur. Ac mihi quidem videntur homines cùm multis rebus humiliores & infirmiores ſint, *hac re maximè beſtiis præſtare, quòd loqui poſſunt.* Quare præclarum mihi quiddam videtur adeptus is, qui, qua re homines beſtiis præſtent, ea in re hominibus ipſis antecellat. 5 ¶ Hoc ſi fortè non natura modo, neque exercitatione conficitur, verùm etiam artificio quodam comparatur: non alienum eſt videre, quæ dicant ij, qui quædã eius [b] rei præcepta nobis reliquerunt. 6 ¶ Sed antequam de præceptis oratoriis dicamus, videtur dicendum de genere ipſius artis, de officio, de fine, de materia, de partibus. Nam, his rebus cognitis, faciliùs & expeditiùs vniuſcuiuſque animus ipſam rationem, ac viam artis conſiderare poterit.

a al. honos,

b al. eius artis pr.

† 7 ¶ Civilis [c] quædam ratio eſt, quæ multis & magnis ex rebus conſtat. Eius quædã magna, & ampla *pars* eſt artificioſa [d] eloquentiã, quam rhetoricam vocant. Nam neq; cum iis ſentimus, qui ciuilem ſcientiam eloquẽtia non putant indigere, & ab iis, qui eam putant omnem rhetoris vi & artificio contineri, magnopere diſſentimus. Quare hanc oratoriam facultatem in eo genere ponemus, vt eam ciuilis [e] ſcientiæ partem eſſe dicamus. 8 ¶ *Officium* autem eius facultatis videtur eſſe, dicere appoſite ad perſuaſionem. 9 ¶ *Finis*, perſuadere dictione. Inter officium [f] autem, & finem hoc intereſt, quod in officio, quid [g] *fieri*: in fine, quid officio conueniat, conſideratur: vt medici officium dicimus eſſe curare appoſite [h] ad ſanandum: finem, curatione ſanare. Item oratoris quid officium, & quid finem eſſe dicamus, intelligimus [i], cùm id, quod facere debet, officium eſſe dicimus [k]: illud cuius cauſa facere debet, finem [l] appellamus.

c Ariſtoteles intelligit, cu-

6

ius partem aliquam eloquentiam eſſe ait. quod & Plutar. hoc in The[mi]ſtocle. Ammian. ex Plato e ... ponit. Vt autem ... facta a ciuili ratione P. B. explicat Plutarchus in libello ...

d Rhetorica igitur, nihil aliud eſt, quam artificioſa eloquentia.

e Eloquentia ciuilis ſcientiæ pars eſt.

f Officij & finis differentia.

7

g al. quid fieri ſ[...].

h L. ad ſanandum appoſite: finem, ſanare curatione.

i al. intelligemus, cùm id, q.

k al. dicemus ill. c.

l al. appellabimus

† 10 ¶ *Materiam* artis eam dicimus, in qua omnis ars, & ea facultas, quæ conficitur ex arte, verſatur, vt ſi medicinę materiam dicamus morbos, ac vulnera, quod in his omnis medicina verſetur: item quibus in rebus verſatur ars, & facultas oratoria, eas res materiam artis rhetoricæ nominamus. Has autem res, alij pluteis [m], alij pauciores exiſtimauerunt. Nã Gorgias Leontinus antiquiſſimus ferè rhetor, omnibus de rebus oratorem optimè poſſe dicere exiſtimauit. Hic infinitam, & immẽſam huic artificio materiam ſubiicere videtur. Ariſtoteles autem, qui huic arti plurima ad iumẽta, atq; ornamenta ſubminiſtrauit, tribus in generibus rerum [n] verſari rhetoris officium putauit: demonſtratiuo, deliberatiuo, iudiciali. Demonſtratiuum eſt, quod tribuitur in alicuius certæ perſonæ laudem, aut vituperationẽ. Deliberatiuum eſt, quod poſitum in diſceptatione, & conſultatione ciuili, habet in ſe ſententiæ dictionem. Iudiciale eſt, quod poſitum in iudicio, habet in ſe accuſationem [o], & defenſionem, aut petitionem & recuſationem. Et, quemadmodum noſtra quidem fert opinio, oratoris ars & facultas in hac materia tripertita verſari exiſtimanda eſt.

m Materia oratoris, Gorgiæ, vt rerum omnium: Ariſtoteli, genus demonſtratiuum, deliberatiuum, iudiciale. Hermagoræ, cauſa & quæſtio ſeu θέσις. Verum hæc posterior nihil ad oratorem pertinet, & ad Philoſophos magis referenda. Quint. l. 3.

n al. ... rerum.

† Nam Hermagoras quidem, nec quid dicat, attendere, nec quid polliceatur, intelligere videtur: qui oratoris materiam in cauſam,

8

o. L. accuſationem, &

& in

Digitized by Google

& in quæſtionem diuidat. Cauſam eſſe dicit rem, quæ habeat in ſe cõtrouerſiam in dicendo poſitam, cum perſonarum certarum interpoſitione: quam nos quoque oratori dicimus eſſe attributam. nam treis eis parteis, quas antè diximus, ſupponimus, iudicialem, deliberatiuam, demonſtratiuam. Quæſtionem autem eam appellat, quæ habeat in ſe controuerſiam in dicẽdo poſitam, ſine certarum perſonarum interpoſitione, ad hunc modum: vt, Quid [a] ſit bonum præter honeſtatem. Verine ſint ſenſus. Quæ ſit mundi forma. Quæ [b] ſit ſolis magnitudo. Quas quæſtiones procul ab oratoris officio remotas [c], facile omneis intelligere exiſtimamus. Nam, quibus in rebus ſumma ingenia philoſophorum plurimo cum labore conſumpta intelligimus, eas, ſicut aliquas paruas res, oratori attribuere, magna amentia videtur. Quod ſi magnam in his Hermagoras habuiſſet facultatem, ſtudio & diſciplina comparatam, videretur fretus ſua ſcientia, falſum quiddam conſtituiſſe de oratoris officio, & non, quid ars, ſed quid ipſe poſſet, expoſuiſſe. Nunc vero ea vis eſt in homine, vt ei multo rhetoricam citius quis ademerit, quàm philoſophiam conceſſerit. Neque eò dico, quod eius ars, quam edidit, mihi mendoſiſſime ſcripta videatur. (Nam ſatis in ea videtur ex antiquis artibus ingenioſe & diligenter electas res collocaſſe [d], & nonnihil ipſe quoque noui protuliſſe) verum oratori minimum eſt de [e] arte loqui, quod hic fecit: multò maximum ex arte dicere, quod eum minimè potuiſſe, omnes videmus. Quare materia quidem nobis [f] rhetoricæ videtur ea, quam Ariſtoteli viſam eſſe diximus.

9 † 11 ¶ *Partes* [g] autem hæ ſunt, quas pleriq; dixerunt, inuentio, diſpoſitio, elocutio, memoria, pronuntiatio [h]. Inuentio, eſt excogitatio rerum verarum, aut veriſimilium, quæ cauſam probabilem reddant. Diſpoſitio, eſt rerum inuentarum in ordinem diſtributio. Elocutio, eſt idoneorum verborum, & ſententiarum ad inuentionem accommodatio. Memoria; eſt firma animi rerum ac verborum ad inuentionem [i] perceptio. Pronuntiatio, eſt ex rerum & verborum dignitate, vocis & corporis moderatio. 12 ¶ Nunc his rebus breuiter conſtitutis, eas rationes, quibus oſtendere poſſimus genus & officium & finem huius artis, aliud in tempus differemus. Nam & multorum verborum indigent, & non tantoperè ad artis deſcriptionem & præcepta tradenda pertinent. Eum autem, qui artem [k] rhetoricam ſcribat, de duabus reliquis rebus, de materia artis, ac partibus ſcribere oportere exiſtimamus. Ac mihi quidem videtur coniunctè [l] agendum de materia ac partibus.

13 ¶ Quare inuentio, quæ princeps eſt omnium partium, potiſſimum in omni cauſarum genere, qualis debeat eſſe, conſideretur.

10 † 14 ¶ OMNIS res, quæ habet in ſe poſitam in dictione, aut diſceptatione aliquam cõtrouerſiam [m], aut facti, aut nominis, aut generis, aut actionis continet quæſtionem. Eam igitur quæſtionem, ex qua cauſa naſcitur, conſtitutionem appellamus. Conſtitutio, eſt prima conflictio cauſarum, ex depulſione intentionis profecta, hoc modo: Feciſti, non feci, aut iure feci. Cùm facti cõtrouerſia eſt, quoniam coniecturis cauſa firmatur, *conſtitutio coniecturalis* appellatur. Cum autem nominis, quia vis vocabuli [n], definienda verbis eſt, conſtitutio *definitiua* nominatur. Cùm verò, qualis [a] ſit res, quæritur, quia & de vi, & de genere negotij controuerſia eſt, conſtitutio *generalis* vocatur. At cum cauſa ex eo pendet, quòd non aut is agere videtur, quem oportet, aut non cum eo, quicum oportet, aut non apud quos, quo tempore, qua lege, quo crimine, qua pœna oportet, *tranſlatiua* dicitur conſtitutio: quia actio, tranſlationis, & commutationis indigere videtur. Atque harum aliquam in omne cauſæ genus incidere neceſſe eſt. Nam in quam non inciderit, in ea nihil eſſe poterit cõtrouerſiæ. Quare eam ne [b] cauſam quidẽ cõuenit putari.

11 † 15 ¶ Ac *facti* quidem *controuerſia*, in omnia tempora poteſt diſtribui. Nam quid [c] factum ſit, poteſt quæri, hoc modo: Occideritne Aiacem Vlyſſes. Et [d] quid fiat, hoc modo: Bonone animo ſint erga populum Romanum Fregellani. Et [e] quid futurum ſit, hoc modo: Si Karthaginem reliquerimus incolumem, num quid ſit incommodi ad rempublicam peruenturum. 16 ¶ *Nominis* controuerſia eſt, cum de facto conuenit, & quæritur, id quod factum eſt, quo nomine appelletur. Quo in genere, neceſſe eſt ideò nominis eſſe controuerſiam, non [f] quòd de re ipſa non conueniat, non [g] quòd de facto non conſtet, ſed quòd id, quod factum ſit, aliud alij videatur eſſe, & idcirco alius alio nomine id appellet. Quare in huiuſmodi generibus definienda res erit verbis, & breuiter deſcribenda: vt, ſiquis ſacrum ex priuato ſurripuerit [h], vtrum fur, an ſacrilegus ſit iudicandus. Nam id cùm quæritur, neceſſe erit definire vtrunq;, quid ſit fur, quid ſacrilegus, & ſua deſcriptione oſtendere alio nomine illam rem, de qua agitur, appellari oportere, atque aduerſarij dicunt.

12 † 17 ¶ *Generis* eſt cõtrouerſia, cum & quid [i] factum ſit, conuenit, & quod id factum nomine appellari oportet, conſtat: & tamen quantum, & cuiuſmodi, & omnino quale ſit, quæritur, hoc modo: Iuſtum, an iniuſtum: vtile, an inutile, & omnia, in quibus, quale ſit id, quod factum eſt, quæritur, ſine vlla nominis controuerſia. ¶ Huic [k] generi Hermagoras parteis quattuor ſuppoſuit, deliberatiuam, demonſtratiuã, iuridicialem, negotialem. Quod eius, vt nos putamus, nõ mediocre peccatum reprehendendũ videtur: verùm breui [l], ne [m], ſi aut taciti præterierimus, ſine cauſa non ſecuti eum putemur: aut ſi diutius in hoc conſtiterimus, moram atq; impedimentũ reliquis præceptis intuliſſe videamur. Si deliberatio [n] & demõſtratio, genera ſunt cauſarũ, non poſſunt rectè partes alicuius generis cauſæ putari. Eadem enim res alij [o] genus eſſe, alij pars poteſt: eidẽ genus eſſe, & pars non poteſt. Deliberatio autem & demonſtratio, genera ſunt cauſarũ. Nam aut nullũ cauſæ genus eſt aut iudiciale ſolum, aut & iudiciale, & demonſtratiuum, & deliberatiuum. Nullum dicere cauſæ eſſe genus, cum cauſas eſſe multas dicat, & in eas præcepta det, amentia eſt. Vnũ autẽ iudiciale ſolum eſſe qui poteſt, cum deliberatio & demonſtratio, neque ipſæ ſimiles inter ſe ſint, & ab iudiciali genere plurimum diſſideant, & ſuum quæque finem habeat, quò referri debeat? Relinquitur ergo, vt omnia [p] tria genera ſint cauſarum. Deliberatio igitur, & demonſtratio, non poſſunt rectè partes alicuius generis cauſæ putari. Malè igitur eas generalis conſtitutionis parteis eſſe dixit.

13 † Quòd ſi generis cauſæ partes non poſſunt

a L. ecquid ſit bonum in vita pr. F. al. Ecquid autẽ ſit.

b L. Quæ ſolis m.

c L. eſſe remotas.

d al. collegiſſe.

e De arte loqui, & ex arte dicere differunt.

f L. nobis artis rhet.

g alij, opera orationis, alij, elementa, ſed ἔργα has partes appellarunt minus propriè: de P. XLIV. quo v. 3. Quintil.

h oratoris igitur rationis quinque partes, ſed Albutius tres tantum conſtituit, duabus poſterioribus detractis. Alij, quinque his partibus iudicium, alij, ordinem addiderunt: Alij Rhetoricæ partes dixerunt, laudatiuam, deliberatiuam, iudicialem. Vide 3. Quintil. vbi quid Dion, quid Theodorei, quid Hermagoras in ea re ſenſerint, refert.

i al. ad inuentionem idoneorum. Alias quidam hæc duo verba delenda exiſtimant. Alij legunt, verborum inuentionis.

k Ariſtotelem. ſam eloquentiam ſupertius appellauit.

l al. coniunctim.

m Id eſt omnis controuerſia vel cauſa aut facti aut nominis, aut generis, aut actionis, aut actionem cõtinet.

a L. qualis res ſit.

b al. nec cauſam quidem.

c quæ lectio P. B. verior videtur, id eſt an ſit factum vel non factum.

c L. ecquid fact.

d L. Ecquid fiat.

e L. Ecquid fiat.

f L. non quòd de facto ipſo nõ cõueniat: ſed quod id fact. ſit, al.

g Nec tamen, non quod de facto nõ conſtet. Fambr. non deleo.

h L. ſubripuerit.

i L. ecquid factum ſit, id eſt, factum ne ſit.

k Conſtitutionis generalis non eſſe quattuor partes, aduerſus Hermagoram.

l breuiter.

m L. ne aut ſi taciti pr.

n Deliberationem & demõſtrationem non eſſe partes generalis conſtitutionis.

o L. alij genus, alij pars eſſe poteſt.

p L. omnino tria genera.

Digitized by Google

P. XLV.

rectè putari; multò minus rectè partis cauſæ partes putabuntur. Pars autem cauſæ, conſtitutio eſt omnis. Non enim cauſa ad conſtitutionem, ſed conſtitutio ad cauſam accommodatur. Sed [a] demonſtratio & deliberatio, generis cauſæ partes non poſſunt rectè putari, quod [b] ipſa ſunt genera. Multò igitur minus rectè partis [c] eius, quod hic dicit, partes putabuntur. Deinde ſi conſtitutio, & ipſa, & [d] pars conſtitutionis eius quælibet, intentionis depulſio eſt: quæ intentionis depulſio non eſt, ea nec conſtitutio, nec pars conſtitutionis eſt. At ſi, quæ intentionis depulſio non eſt, ea nec conſtitutio, nec pars conſtitutionis eſt: demonſtratio, & deliberatio, neque conſtitutio, nec [e] pars conſtitutionis eſt. Si igitur conſtitutio, & ipſa, & [f] pars eius, intentionis depulſio eſt: deliberatio, & demonſtratio, neque conſtitutio, neque pars conſtitutionis eſt. Placet [g] autem ipſi, intentionis eſſe depulſionem. Placeat igitur oportet, demonſtrationem & deliberationem nec eſſe conſtitutionem, nec partem conſtitutionis. Atque [h] hoc eodem vrgebitur, ſiue conſtitutionem [i] primam cauſæ, accuſatoris confirmationem dixerit, ſiue defenſoris primam deprecationem. Nam eũ eadem omnia incõmoda ſequentur.

a L. At demonſtr. — b L. quia ipſa ſ. — c L. partis eius quam hic dicit, ſed fortè legendum, parteis eius quod hic dicit. — d L. & pars eius qualibet, — e L. neq. pars conſt. — f L. & pars eius quælibet, ſint — g L. Placet autẽ ipſi, conſtitutionem, intentionis, &c. — h al. Atq; hoc eodem incommodo vrgebitur, &c. vt R. Steph. — i Conſtitutio quid ſit.

14 † Deinde coniecturalis cauſa non poteſt ſimul ex eadem parte, eodem in genere & coniecturalis eſſe, & definitiua. Rurſus nec definitiua cauſa poteſt ſimul ex eadem parte, eodem in genere & definitiua eſſe, & tranſlatiua. Et omnino nulla conſtitutio, nec pars conſtitutionis poteſt ſimul & ſuam habere, & alterius in ſe vim continere: ideo quòd vnaquæque ex ſe, & ex ſua natura ſimpliciter conſideratur: altera [k] aſſumta, numerus conſtitutionum duplicatur, non vis conſtitutionis augetur. At deliberatiua cauſa ſimul ex eadem parte, eodem in genere & coniecturalem, & generalem, & definitiuam, & tranſlatiuam ſolet habere conſtitutionem, & [l] vnam aliquam, & plureis nonnunquam. ergo ipſa nec conſtitutio eſt, nec pars conſtitutionis. Idem in demonſtratione ſolet vſu [m] euenire. Genera igitur, vt ante diximus, hæc cauſarum putanda ſunt, non partes alicuius conſtitutionis. ¶ Hæc ergo conſtitutio [n], quam generalem nominamus, parteis nobis videtur duas habere, iuridicialem, & negotialem. *Iuridicialis* eſt, in qua æqui & recti natura, aut [p] præmij, aut pœnæ ratio quæritur. *Negotialis* eſt, in qua, quid iuris ex ciuili more, & æquitate ſit, conſideratur: cui ſ diligentiæ præeſſe apud nos iuriſconſulti exiſtimantur.

k L. altera autem aſſumta, — l L. & vnam aliquando, & plureis n. &c. vt R. Steph. — m L. vſu venire, — n Conſtitutionis generalis duas eſſe tantum partes: iuridicialẽ & negotialem. — o In iuridiciali partetractatur de æquo, recto, præmio & pœna. — p L. vel præmij, aut q iuriſconſultorum partes veteribus quæ fuerint.

15 † Ac iuridicialis quidem ipſa in duas diſtribuitur partes, abſolutam, & aſſumtiuam. *Abſoluta* eſt, quæ ipſa in ſe continet iuris & iniuriæ quæſtionem. *Aſſumtiua* eſt, quæ ipſa ex ſe nihil firmi dat ad recuſationem: foris autem aliquid defenſionis aſſumit. Eius partes ſunt quatuor, conceſſio, remotio criminis, relatio criminis, comparatio. *Conceſſio* eſt, cùm reus non id, quod factum eſt, defendit, ſed [r] vt ignoſcatur, poſtulat. (Hæc in duas parteis diuiditur, purgationem, & deprecationem. *Purgatio* eſt, cùm factum conceditur, culpa remouetur. Hæc parteis habet treis, imprudentiam, caſum, neceſſitatem. *Deprecatio* eſt, cùm [ſ] & peccaſſe, & conſultò peccaſſe reus ſe confitetur, & tamen, vt ignoſcatur, poſtulat: quod genus perraro poteſt accidere.) *Remotio criminis* eſt, cùm id crimen, quod infertur, ab ſe, & à ſua culpa, vi, & poteſtate in alium reus remouere conatur. (Id dupliciter fieri poterit, ſi aut cauſa, aut factum in alium transferetur. *Cauſa transfertur*, cùm aliena dicitur vi, & poteſtate factum. *Factum* autem, cùm alius aut debuiſſe, aut potuiſſe facere dicitur.) *Relatio criminis* eſt, cùm [a] ideo iure factum dicitur, quòd [b] aliquis antè iniuria laceſſierit. *Comparatio* eſt, cùm [c] aliud aliquod factum rectum, aut vtile contenditur, quod vt fieret, illud [d], quod arguitur, dicitur eſſe commiſſum.

r L. ſed vt ignoſcatur ſibi poſtul. — P. B. — ſ L. cum & peccaſſe ſe reus, & conſultò peccaſſe confit.

a al. quod eodem iure &c. — b L. quòd alius antè iniuria l. — c al. cum aliquod aliud à illo de quo agitur, factum &c. — d L. id, quod argu.

16 † 18 ¶ In quarta conſtitutione, quam tranſlatiuam nominamus, eius conſtitutionis eſt controuerſia, cùm aut quem, aut quicum, aut quomodo, aut apud quos, aut quo iure, aut quo tempore agere oporteat, quæritur, aut omnino aliquid de cõmutatione, aut infirmatione actionis agitur. Huius conſtitutionis Hermagoras inuentor eſſe exiſtimatur, non quia nõ vſi ſint ea veteres oratores ſæpe multi, ſed quia non animaduerterint artis [e] ſcriptores eã ſuperiores, nec retulerint in numerum conſtitutionũ. Poſt autẽ ab hoc inuẽtam multi reprehenderunt, quos non tam imprudentia falli putamus, (res enim perſpicua eſt) q̃ inuidia, atq; obtrectatione quadã impediri. 19 ¶ Et conſtitutiones quidem, & earum parteis expoſuimus: exempla autem cuiuſq; generis tunc commodius expoſituri videmur, cùm in vnumquodq; eorum argumentorum copiam dabimus. Nam argumentandi ratio dilucidior erit, cum & ad genus & ad exemplum cauſæ ſtatim poterit accommodari.

e al. eam artis ſcriptores ſuperiores.

17 † 20 ¶ Conſtitutione cauſæ reperta, ſtatim placet conſiderare, *vtrùm cauſa ſit ſimplex, an coniuncta*: & ſi coniuncta erit, vtrùm ſit ex pluribus quæſtionibus iuncta, an ex aliqua comparatione. Simplex eſt, quæ abſolutam in ſe continet vnam quæſtionem, hoc modo: Corinthiis bellum indicamus, an non. Coniuncta ex pluribus quæſtionibus, in qua plura quæruntur, hoc [f] pacto: Vtrùm Karthago diruatur, an Karthaginienſibus reddatur, an eo colonia deducatur. Ex comparatione, in qua per contẽtionem, vtrum potius, aut quid potiſſimum ſit, quæritur, ad hunc modum: Vtrùm exercitus in Macedoniam contra Philippum mittatur, qui ſociis ſit auxilio, an teneatur in Italia, vt quàm maximæ contra Hannibalem copiæ ſint. 21 ¶ Deinde conſiderandum [g] eſt, *vtrùm in ratione* [h], *an in ſcripto ſit controuerſia*. Nam ſcripti [i] controuerſia eſt ea, quæ ex ſcriptionis genere naſcitur. Eius autem genera, quæ [k] ſunt ſeparata à conſtitutionibus, quinque ſunt. Nam [l] tum verba ipſa videntur cum ſententia ſcriptoris diſſidere: tum inter ſe duæ leges, aut plures diſcrepare: tum id, quod ſcriptum eſt, duas, aut plureis res ſignificare: tum ex eo, quod ſcriptum eſt, aliud [m] quoque, quod non ſcriptum eſt, inueniri: tum vis verbi quaſi in definitiua conſtitutione, in quo poſita ſit, quæri. Quare primum genus, de ſcripto & ſententia: ſecundum, ex contrariis legibus: tertium, ambiguum: quartum, ratiocinatiuum: quintum, definitiuum nominamus.

f al. hoc modo — g L. eſt, in ratione, an in ſcr. — h id eſt voluntate. — i ſcripti controuerſia, quid, quæque eius genera. — k L. quæ ſeparata ſunt à conſt. — l fort. Nam cùm verba, &c. — P. XLVI. — m al. aliud, quo non ſcr.

18 † Ratio eſt autem, cùm [n] omnis quæſtio non in ſcriptione, ſed in aliqua argumentatione conſiſtit. 22 ¶ At tum conſiderato genere cauſæ, & cognita conſtitutione, cùm, ſimplexne, an coniuncta ſit, intellexeris, & ſcripti, an rationis habeat controuerſiam, videris: deinceps erit videndum, quæ quæſtio,

n L. cùm quæſtio non in ſcr.

quæ

Digitized by Google

quæ ratio, quæ iudicatio, quod firmamentum cauſæ ſit? quæ omnia à conſtitutione proficiſcantur oportet. *Quæſtio* eſt ea, quæ ex conflictione cauſarum gignitur cõtrouerſia, hoc modo: Non iure feciſti: iure feci. Cauſarum autem [a] hæc eſt conflictio, in qua conſtitutio conſtat. Ex ea igitur naſcitur controuerſia, quam quæſtionem dicimus, hoc modo: Iuréne fecerit. *Ratio* eſt ea, quæ continet cauſam, quæ ſi ſublata ſit, nihil in cauſa controuerſiæ relinquetur [b], hoc modo, vt docendi cauſa in facili, & peruulgato exemplo conſiſtamus: Oreſtes ſi accuſetur matricidij, niſi hoc dicat, Iure feci: illa enim patrem meum occiderat: non habet defenſionem, qua ſublata, omnis quoque controuerſia ſublata ſit. Ergo eius cauſæ ratio eſt, quòd illa Agamemnonem occiderit. *Iudicatio* eſt, quæ ex infirmatione, & confirmatione rationis naſcitur controuerſia. Nam [c] ſit ea nobis expoſita ratio, quam paullo antè expoſuimus. Illa enim, inquit, patrem [d] occiderat. At non, inquit aduerſarius, abs te filio matrem necari oportuit: potuit enim ſine tuo ſcelere illius factum puniri. Ex hac deductione rationis, illa ſumma naſcitur controuerſia, quam iudicationem appellamus. Ea eſt huiuſmodi. Rectúmne fuerit, ab Oreſte matrem occidi, cùm illa Oreſtis patrem occidiſſet.

19 † *Firmamentum* eſt firmiſſima argumentatio defenſoris, & aptiſſima ad iudicationem: vt ſi velit Oreſtes dicere, eiuſmodi animum matris ſuæ fuiſſe in patrem ſuum, in [e] ſeipſum, in ſorores, in regnum, in famam generis, & familiæ, vt ab ea pœnas liberi ſui potiſſimum petere debuerint. Et in cæteris quidem conſtitutionibus ad hunc modum iudicationes reperiuntur: in coniecturali autem conſtitutione, quia ratio non eſt (factum enim non conceditur) non poteſt ex deductione rationis naſci iudicatio. Quare neceſſe eſt eandem eſſe quæſtionem, & iudicationem: vt factum eſt, factum non eſt, factumne ſit. Quot autem in cauſa conſtitutiones, aut earum partes erunt, totidem neceſſe erit quæſtiones, rationes, iudicationes, firmamenta reperiri.

23 ¶ His omnibus in cauſa repertis, tunc [f] denique *ſingulæ partes totius cauſæ* conſiderandæ ſunt. Nam non vt quidque dicendum primum, ita primùm animaduertendum videtur: ideò quod illa, quæ prima dicuntur, ſi vehementer velis congruere, & cohærere cum cauſa, ex eis ducas oportet, quæ pòſt dicenda ſunt. Quare cùm iudicatio, & ea, quæ ad iudicationem oportet inueniri argumenta, diligenter erunt artificio reperta, cura & cogitatione pertractata: tum denique ordinandæ ſunt cæteræ partes orationis.

24 ¶ Hæ partes ſex eſſe omnino nobis videntur: exordium, narratio, partitio, confirmatio, reprehenſio, concluſio.

25 ¶ Nunc quoniam exordium princeps omnium eſſe debet, nos quoque primum [g] in ratione exordiendi præcepta dabimus.

20 † 26 ¶ Exordium eſt oratio animum auditoris idoneè comparans ad reliquam dictionem: quod eueniet, ſi eum beneuolum [h], attentum, docilem fecerit. 27 ¶ Quare qui bene exordiri cauſam volet, eum neceſſe eſt genus ſuæ cauſæ diligenter antè cognoſcere. Genera cauſarum ſunt quinque [i], honeſtum, admirabile, humile, anceps, obſcurum. *Honeſtum* [k] genus eſt, cui ſtatim ſine oratione noſtra auditoris fauet animus. *Admirabile* [a], à quo alienatus eſt animus eorum, qui audituri ſunt. *Humile*, quod negligitur ab auditore, & non magnopere attendendum videtur. *Anceps*, in quo aut iudicatio dubia eſt; aut cauſa, & honeſtatis, & turpitudinis particeps: vt & beneuolentiam [b] pariat, & offenſionem. *Obſcurum*, in quo aut tardi auditores ſunt, aut difficilioribus ad cognoſcendum negotiis cauſa implicita eſt. Quare [c], cùm diuerſa ſint genera cauſarum, exordiri quoque diſpari ratione in vnoquoque genere neceſſe eſt.

28 ¶ Igitur exordium in duas parteis diuiditur, in principium, & inſinuationem.

29 ¶ PRINCIPIVM eſt oratio perſpicuè, & [d] protinus perficiens auditorem beneuolum [e], aut docilem, aut attentum. *Inſinuatio* eſt oratio quadam diſſimulatione, & circuitione obſcurè ſubiens auditoris animum.

21 † 30 ¶ In admirabili genere cauſæ, ſi non omnino infeſti auditores erunt, principio beneuolentiam [f] comparare licebit. ſin erunt vehementer abalienati, confugere neceſſe erit ad inſinuationem. Nam ab iratis ſi perſpicuè pax, & beneuolentia [g] petitur, non modò ea non inuenitur, ſed augetur, atque inflammatur odium. In humili autem genere cauſæ, contentionis tollendæ cauſa, neceſſe erit attentum efficere auditorem. Anceps genus cauſæ, ſi dubiam iudicationem habebit, ab ipſa iudicatione exordiendum eſt. ſin autem partem turpitudinis [h], & partem honeſtatis habebit, beneuolentiam [i] captare oportebit, vt in genus honeſtum cauſa tranſlata videatur. Cum autem erit honeſtum cauſæ genus, vel præteriri principium poterit, &, ſi commodum fuerit, aut a narratione incipiemus, aut à lege, aut ab aliqua firmiſſima ratione noſtræ dictionis: vel, ſi vti principio placebit, beneuolentiæ [k] partibus vtendum eſt, vt id, quod eſt, augeatur. In obſcuro cauſæ genere, per principium dociles auditores efficere oportebit. 31 ¶ Nunc, quoniam, quas res exordio conficere oporteat, dictum eſt: reliquum eſt, vt oſtendatur, quibus quæque res rationibus confici poſſit.

22 † *Beneuolentia* [l] quattuor ex locis comparatur: ab noſtra, ab aduerſariorum, ab iudicum perſona, ab ipſa re. *Ab* [m] *noſtra*, ſi de noſtris factis, & officiis ſine arrogantia dicemus: ſi crimina illata, & aliquas minus honeſtas ſuſpiciones iniectas diluemus: ſi, quæ incommoda acciderint, aut quæ inſtent difficultates, proferemus: ſi prece, & obſecratione humili, ac ſupplici vtemur. *Ab aduerſariorum* autem, ſi eos in odium, aut in inuidiam, aut in contemptionem adducemus. In [n] odium ducentur, ſi quod eorum ſpurcè, ſuperbè, crudeliter, malitioſè factum proferetur. In inuidiam, ſi vis eorum, potentia, diuitiæ [o], cognatio, pecuniæ proferentur, atque eorum vſus arrogans, & intolerabilis, vt his rebus magis videantur, quàm cauſæ ſuæ confidere. In contemptionem adducentur, ſi eorum inertia, negligentia, ignauia, deſidioſum ſtudium, & luxurioſum otium proferetur. *Ab auditorum perſona* beneuolentia [p] captabitur, ſi res ab his fortiter, ſapienter, manſuetè geſtæ proferentur, vt nequa aſſentatio nimia ſignificetur: & ſi de his, quàm honeſta exiſtimatio, quantaque eorum iudicij, & auctoritatis expectatio ſit, oſtendetur. *Ab ipſis rebus*, ſi noſtram cauſam laudando extollemus, aduerſariorum [q] cauſam per con-

Left margin notes:

a L. conflictio eſt, ex qua
b al. relinquatur: al. relinquitur.
c ſort. Nam ſi ea à nobis expoſita ratio, quam paullo antè poſuimus.
d L. patrem meum occid.
e al. in ſeipſum, ac ſorores.
f L. tum denique
g L. primùm orationē exordiendi, al. in rationem exordiendi. ſed forte, illa de: P. B. In ratione diſſungenda, vt illa legamus, nos quoque primum exordiendi præcepta dabimus.
h v. c. beneuolum.
i Genera cauſarum hæc Græcis ſunt [illegible] Quinti.
k L. Honeſtū cauſæ genus.

Right margin notes:

a L. Admirabile eſt, à quo
b v. c. beneuolentiam
c L. Quare quoniam diuerſa ſunt genera. R. Steph. Quare, cum tam diuerſa ſint, etc.
d L. & protinus efficiens aud
e v. c. beniuolum.
f v. c. beneuolentiam
g v. c. beniu.
h L. turpitudinis, partem hon
i v. c. beniu.
k v. c. beniu. P. XLVII.
l v. c. Beniu.
m L. Ab noſtra perſ.
n L. in odium adducentur.
o L. diuitiæ, gratia cog.
p v. c. beniu.
q L. aduerſariorum autem per cont.

Digitized by Google

temtionem deprimemus.

23 † *Attentos* autem faciemus, ſi demonſtrabimus, ea, quæ dicturi erimus, magna, noua, incredibilia eſſe, aut ad omneis, aut ad eos, qui audiunt, aut ad aliquos illuſtreis homines, aut ad deos immortaleis, aut ad ſummam reip.[a] pertinere: & ſi pollicebimur, nos breui noſtram cauſam demonſtraturos, atq; exponemus iudicationem, aut iudicationes, ſi plures erunt. *Dociles* auditores faciemus, ſi apertè & breuiter ſummam cauſæ exponemus, hoc eſt, in quo conſiſtat controuerſia. Nam & cùm docilem velis facere, ſimul attentum facias oportet. Nam is maximè docilis eſt, qui attentiſſimè eſt paratus audire. 32 ¶ Nunc INSINVATIONES quemadmodum tractari conueniat, deinceps dicendum videtur. Inſinuatione igitur vtendum eſt, cùm admirabile genus cauſæ eſt, hoc[b] eſt, vt ante diximus, cùm animus auditoris infeſtus[c] eſt. Id autem tribus ex cauſis fit maximè: ſi aut ineſt in ipſa cauſa quædam turpitudo, aut ſi ab iis, qui antè dixerunt, iam quiddam auditori perſuaſum videtur, aut eo tempore locus dicendi datur, cùm iam illi quos audire oportet, defeſſi ſunt audiendo. Nam ex hac quoque re non minùs, quàm ex primis duabus, in oratione nonnumquam animus auditoris offenditur.

a L. remp. ſi quæ lex, ſo maximè probanda eſt: ſimilis eſt in l. 2. §. luci 20. ff. de exercitoria: & in l. 24 ff ad municipal. vbi dixi.

b L. & vt antè dixi,

c al. infenſus, vel, offenſus.

24 P. B. † *Si cauſæ turpitudo* contrahet offenſionem; aut[d] pro eo homine, in quo offenditur, alium hominem, qui diligitur, interponi oportet: aut pro re, in qua offenditur, aliam rem, quæ probatur: aut pro re hominem aut pro homine rem, vt ab eo, quod odit, ad id, quod diligit, auditoris animus traducatur & diſſimulare id te defenſurum, quod exiſtimeris defenſurus: deinde, cùm iam mitior factus erit auditor, ingredi pedetentim in defenſionem, & dicere, ea, quæ indignantur aduerſarij, tibi quoque indigna videri: deinde[e], cùm lenieris eum, qui audiet, demonſtrare, nihil eorum ad te pertinere & negare te quidquam de aduerſariis eſſe dicturum, neque hoc, neque illud: vt neque apertè lædas eos, qui diliguntur, & tamen id obſcurè faciens, quoad poſſis, alienes ab eis auditorum voluntatem: & aliquorum iudicium ſimili de re, aut auctoritatem proferre imitatione dignam: deinde, aut eandem, aut conſimilem, aut maiorem, aut minorem agi rem in præſentia demonſtrare. *Sin oratio aduerſariorum fidem videbitur auditoribus feciſſe*, idque[g] ei, qui intelligit, quibus rebus fides fiat, facile erit cognitu: oportet aut de eo, quod aduerſarij ſibi firmiſſimum putarint, & maximè ij, qui audierint, probarint, primum te dicturum polliceri, aut ab aduerſarij dicto exordiri, & ab eo potiſſimum, quod ille nuper rime dixerit: aut dubitatione vti, quid primum dicas, aut cui potiſſimum loco reſpondeas, cum admiratione. Nam auditor cùm eum, quem aduerſarij perturbatum[h] putant oratione, videt animo firmiſſimo contrà dicere paratum, plerunque ſe potiùs temerè aſſentiſſe, quàm illum ſine cauſa confidere arbitratur.

d L. aut pro homine,

e L. deinde demonſtrare, nihil eorum

f Id eſt ſi perſuaſum auditori.

g L. id quod ei, qui intell.

h L. putant ſua oratione, al. putaſſent in V.

k Id eſt ſi defeſſus eſſet audiendo.

† Sin[k] *auditoris ſtudium defatigatio abalienauit à cauſa*, te breuius, quàm paratus fueris, eſſe dicturum, commodum eſt polliceri, non imitaturum aduerſarium. Sin[l] res dabit, non inutile eſt ab aliqua re noua, aut ridicula incipere, aut ex tempore quæ nata ſit: quod genus, ſtrepitum[m], acclamationem: aut iam parata, quæ vel apologum, vel fabulam, vel aliquam contineat irriſionem: aut, ſi rei dignitas adimet iocandi facultatem, aliquid triſte, nouum, horribile, ſtatim non incommodum eſt iniicere. NAM VT cibi ſatietas, & faſtidium aut ſubamara aliqua[a] re releuatur, aut dulci mitigatur: ſic animus defeſſus audiendo, aut admiratione integratur, aut riſu renouatur.

l L. Sin autem res dabit,

m al. ſtrepitu, acclamatione: Vrſin. ſtrepitum & acclamationem dicemus fortè ita legendum, ſtrepitus acclamatio.

a L. aliqua re leuatur.

33 ¶ Ac ſeparatim quidem, quæ de principio, & inſinuatione dicenda videbantur, hæc ferè ſunt. Nunc quiddam breuiter, & communiter de vtroq; præcipiendum videtur. Exordium, ſententiarum, & grauitatis plurimum debet habere, & omnino omnia, quæ pertinent ad dignitatem, continere[b] in ſe, propterea quod id optimè faciendum eſt, quod oratorē auditori maximè commendat: ſplēdoris, & feſtiuitatis, & concinnitudinis minimum, propterea quod ex his ſuſpicio quædam apparationis, atque artificioſæ diligentiæ naſcitur, quæ maximè orationi fidem, oratori adimit auctoritatem. P. XLVIII.

b L. in ſe cōtinere,

26 † 34 ¶ Vitia vero hæc ſunt certiſſima exordiorum, quæ ſummopere vitare oportebit: vulgare, commune, commutabile, longum, ſeparatum, tranſlatum, contra præcepta. *Vulgare* eſt, quod in plureis cauſas poteſt accommodari, vt cōuenire videatur. *Commune* eſt, quod nihilominus in hanc, quàm in contrariā partem cauſæ, poteſt conuenire. *Commutabile*[c] eſt, quod ab aduerſario poteſt, leuiter mutatum, ex contraria parte dici. *Longum* eſt, quod pluribus verbis aut ſententiis vltra quam ſatis eſt, producitur. *Separatum*[d] eſt, quod non ex ipſa cauſa ductum eſt, nec, ſicut aliquod membrum, annexum orationi. *Tranſlatum* eſt, quod aliud conficit, quam cauſæ genus poſtulat: vt ſi quis docilem faciat auditorem, cùm beneuolentiam[e] cauſa deſideret: aut ſi principio vtatur, cùm inſinuationem res poſtulat. *Contra præcepta* eſt, quod nihil eorum efficit, quorum cauſa de exordiis præcepta traduntur: hoc eſt, quod eum, qui audit, neque beneuolum[f], neque attentum, neque docilem efficit: aut, quo profectò nihil peius eſt, vt contrà ſit, facit. Ac de exordio quidem ſatis dictum eſt.

c al. lib. Commutabile quod

d al. lib. Separatum quod

e v. c. beniu.

f v. c. beniu.

† 35 ¶ NARRATIO, eſt rerum geſtarum, aut, vt geſtarum, expoſitio. 36 ¶ *Narrationum tria ſunt genera*. Vnum genus eſt, in quo ipſa cauſa, & omnis ratio controuerſiæ continetur. ¶ Alterum, in quo digreſſio[g] aliqua extra cauſam aut criminationis, aut ſimilitudinis, aut delectationis non alienæ ab eo negotio, quo[h] de agitur, aut amplificationis cauſa, interponitur. ¶ Tertium genus, eſt remotum à ciuilibus cauſis, quod delectationis cauſa, non inutili cum exercitatione, dicitur, & ſcribitur. Eius partes ſunt duæ, quarum altera in negotiis, altera in perſonis maximè verſatur. ¶ Ea *quæ in negotiorum expoſitione* poſita eſt, treis habet parteis, fabulam, hiſtoriam, argumentum. *Fabula* eſt, in qua nec veræ, nec veriſimiles res continentur: cuiuſmodi eſt: 27

g L. degreſſio

h al. quod agitur,

Angues ingentes alites, iuncti iugo.

Hiſtoria, eſt geſta res, ab ætatis noſtræ memoria remota[i], quod eſt genus, Appius indixit Karthaginienſibus bellum. *Argumentum* eſt ficta res, quæ tamen fieri potuit. Huiuſmodi[k] apud Terentium:

i L. propter vetuſtatem rem.

k L. Cuiuſmodi.

Nam is poſtquàm exceſſit ex ephebis, Soſia.

¶ Illi autem narratio, *quæ verſatur in perſonis*, eiuſmodi eſt, vt in ea ſimul cum rebus ipſis perſonarum ſermones, & animi perſpici poſſint, hoc modo:

Venit ad me ſæpe clamitans, Quid agis Mitio?

Cur

Digitized by Google

Cur perdis adoleſcentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus ſumptus [a] ſuggeris?
Veſtitu nimio indulges, nimium ineptus es.
Nimium ipſe durus [b] eſt, præter æquumque & bonum.

a L. ſumtum ſugg. & ita Donat. P. B.
b al. durus es, L. eſt durus.

Hoc in genere narrationis multa ineſſe debet feſtiuitas, confecta ex rerum varietate, animorum diſſimilitudine, grauitate, lenitate, ſpe, metu, ſuſpicione, deſiderio, diſſimulatione, errore, miſericordia fortunæ commutatione, inſperato incommodo, ſubita lætitia, iucundo exitu rerum. Verum hæc ex [c] his, quæ poſtea de elocutione præcipiẽtur, ornamenta ſumuntur [d].

c L. talis.

28.
d L. ſumemus

† 37 ¶ Nunc *de narratione ea, quæ cauſa cõtinet expoſitionem*, dicendum videtur. Oportet igitur eam treis habere res, vt breuis, vt aperta, vt probabilis ſit. *Breuis* erit, ſi vnde neceſſe eſt, inde initium ſumetur, & non ab vltimo repetetur, & ſi, cuius rei ſatis erit ſummam dixiſſe, eius partes non dicentur. nam ſæpe ſatis eſt, quod factũ ſit, dicere, non [f] vt enarres quemadmodũ ſit factũ: & ſi non lõgius, quam [g] quod ſcitu opus eſt, in narrãdo procedetur: & ſi nullã in rem aliam tranſibitur: & ſi ita dicetur, vt nonnũquã ex eo, quod dictum ſit, id, quod dictũ non ſit, intelligatur: & ſi non modo id, quod obeſt, verum etiam id, quod nec obeſt, nec adiuuat, præteribitur: & ſi ſemel vnũquidque [h] dicetur: & ſi non ab eo, in quo proxime deſitum erit, deinceps incipietur. Ac multos imitatio decipit breuitatis, vt, cum ſe breueis putent eſſe, longiſſimi ſint: cum dent operã, vt res multas breuiter dicant, non vt omnino paucas res dicant, & non plureis, quàm neceſſe ſit. Nam pleriſque breuiter dicere videtur, qui ita dicit: Acceſſi ad ædeis, puerũ euocaui: reſpondit: quæſiui dominum: domi negauit eſſe. Hic tametſi, tot res breuius nõ potuit dicere, tamen, quia ſatis fuit dixiſſe [i], domi negauit eſſe, fit rerum multitudine longus. Quare hoc quoque in genere vitanda eſt breuitatis imitatio, & non minus rerum non neceſſariarum, quàm verborum multitudine ſuperſedendũ [k] eſt.

e L. quid factum ſit, d. & ita R. Steph.
f L. vt non enarres q.
g L. quàm quo ad ſcitu
h lib. vel. vnũquodque
i al. ita. Acceſſi ad ædeis, puerum euocaui, quæſiui dominum: domi negauit eſſe.

29.
k L. ſuperſedendum

† *Aperta* [l] autem narratio poterit eſſe, ſi, vt [m] quodque primum geſtum erit, ita primum exponetur, & rerum ac temporum ordo ſeruabitur: vt ita narrentur, vt geſtæ res erunt, aut vt potuiſſe geri videbuntur. Hic conſiderandum erit, ne quid perturbate, ne quid contorte dicatur, ne quam in aliam rem tranſeatur, ne ab vltimo repetatur, ne ad extremum prodeatur, ne quid, quod ad rẽ pertineat, prætereatur: & omnino, quæ præcepta de breuitate ſunt, hoc quoque in genere ſunt conſeruanda. Nam ſæpe res parum eſt intellecta longitudine magis, quam obſcuritate narrationis. Ac verbis quoque dilucidis vtendum eſt: quo de genere dicendũ eſt in præceptis elocutionis. *Probabilis* [n] erit narratio, ſi in ea videbuntur ineſſe ea, quæ ſolent apparere in veritate: ſi perſonarũ dignitates ſeruabuntur, ſi cauſæ factorum exſtabunt, ſi fuiſſe facultates faciũdi videbũtur, ſi tẽpus idoneũ, ſi ſpatij ſatis, ſi locus opportunus ad [o] eãdem rem, qua de re narrabitur, fuiſſe oſtendetur: ſi res & ad eorum, qui agent, naturam, & [p] ad vulgi rumorem, & ad eorũ, qui audiunt, opinionem accommodabitur. Ac veri quidem ſimilis ex his rationibus eſſe poterit.

l quæ & dilucida narratio.
m L. vt quidque pr.
n quæ & veriſimilis t. ad Herennium credibilis Quint. 4. c. 2.
P. XLIX.
o L. ad eam rem.
p L. & ad vulgi morem.

30.

† 38 ¶ Illud autem præterea conſiderare oportebit, ne, aut cum obſit narratio, aut cum

A nihil proſit, tunc interponatur: aut non loco, aut non quemadmodum cauſa poſtulat narretur. *Obeſt* tum, cum ipſius rei geſtæ expoſitio magnam excipit offenſionem, quam argumentando, & cauſam agendo leniri oportebit. Quod cum acciderit, membratim oportebit parteis rei geſtæ diſpergere in cauſam, & ad vnamquamque confeſtim rationem accommodare, vt vulneri præſto medicamentum ſit, & odium ſtatim defenſio mitiget.

B *Nihil prodeſt* narratio tunc, cum, ab aduerſariis re expoſita, noſtra nihil intereſt iterum, aut alio modo narrare: aut cum ab iis, qui audiunt, ita tenetur negotium, vt noſtra nihil interſit eos alio pacto docere. Quod cum acciderit, omnino narratione ſuperſedendum eſt. *Non loco dicitur*, cum non in ea parte orationis collocatur, in qua res poſtulat. quo de genere agemus tũ, cum de diſpoſitione dicemus. nam hoc ad diſpoſitionem

C pertinet. *Non quemadmodum cauſa poſtulat, narratur*, cum aut id, quod aduerſario prodeſt, dilucide & ornate exponitur, aut [a] id, quod ipſum adiuuat, obſcure dicitur, & negligenter. Quare, vt hoc vitium vitetur, omnia torquenda ſunt ad commodum ſuæ cauſæ, contraria quæ præteriri poterunt, prætereundo, quæ illius erunt, leuiter attingendo, ſua diligenter, & enodate narrando. 39 ¶ Ac de narratione quidem ſatis

D dictum videtur. Deinceps [b] *ad* PARTITIONEM tranſeamus.

a al. aut id, quod ſe ipſum adiu.

b Quidam 31. Narrationi ſubiungunt egreſſionem, propoſitionẽ: eiſque ante partitionem collocãt. v. 4. Quint. 3. 4. 5.

† Recte habita in cauſa partitio, illuſtrem, & perſpicuam totam efficit orationem. 40 ¶ *Eius partes duæ* ſunt, quarum vtraque magnopere ad aperiendam cauſam, & conſtituendam pertinet controuerſiam. *Vna* [c] *pars* eſt, quæ, quid cum aduerſariis conueniat, & quid in controuerſia relinquatur oſtendit: ex qua certum quiddam deſi-

E gnatur auditori, in quo animum debeat habere occupatum. *Altera* eſt, in qua rerum earum, de quibus erimus dicturi, breuiter expoſitio ponitur diſtributa: ex qua conficitur, vt certas animo res teneat auditor, quibus dictis intelligat fore peroratum. 42 ¶ Nunc vtroq; genere partitionis quemadmodum conueniat vti, breuiter dicendum videtur. *Quæ partitio, quid conueniat, aut quid non conueniat, oſtendit*: hæc debet illud, quod

F conuenit, inclinare ad ſuæ cauſæ commodum, hoc modo: Interfectam matrem eſſe à filio, conuenit mihi cum aduerſariis. Item contra, Interfectum eſſe à Clytæmneſtra Agamemnonem, conuenit. Nam hic vterque & id poſuit, quod conueniebat, & tamen ſuæ cauſæ commodo conſuluit. Deinde, quid [d] controuerſiæ ſit, ponendum eſt in iudicationis expoſitione: quæ quemadmodum inueniretur, ante dictum eſt.

c L. Vna pars partitio ea, quæ. & ſed nihil neceſſario mutandum. Nã antecedit partes duæ aut tertio, hęc partitionis pars. hic non neceſſaria.

P. B.
d L. quid in controuerſia ſit.

32.

G † 43 ¶ *Quæ autẽ partitio rerũ diſtributã continet expoſitionẽ*, hęc [e] habere debet breuitatem, abſolutionẽ, paucitatẽ. *Breuitas* eſt, cum, niſi neceſſariũ nullum aſſumitur verbum. Hæc in hoc genere idcirco vtilis eſt, quod rebus ipſis & partibus cauſę, non verbis, neque extraneis ornamentis animus auditoris tenendus eſt. *Abſolutio* eſt, per quam omnia, quæ incidunt in cauſam, genera de quibus dicendum eſt, amplectimur [f]. In qua partitione videndum

H eſt, ne aut aliquod genus vtile relinquatur, aut ſero extra partitionẽ id quod vitioſiſſimũ, ac turpiſſimũ eſt inferatur. *Paucitas* in partitione

e al. hæc habere debet, br. abſ.
f al. lib. amplectimur partitione. In qua videnda.

Digitized by Google

ſeruatur ſi genera ipſa rerum ponuntur, ne- A
que permiſte cum partibus implicẽtur. Nam
genus eſt, quod plureis parteis ampleſtitur,
vt animal. Pars eſt, quæ ſubeſt generi, vt
equus. Sed ſæpe eadem res alij genus, alij
pars eſt. Nam homo, animalis pars eſt: The-
bani, aut Troiani genus. Hæc ideo diligen-
tiùs inducitur præſcriptiò, vt apertè intelle-
cta generali partitione, paucitas generum in
partitione ſeruari poſſit. Nam qui ita parti-
tur, Oſtendam, propter cupiditatem, & auda- B
ciam, & auaritiam aduerſariorum, omnia in-
commoda ad remp. perueniſſe: is non intelle-
xit, in partitione, expoſito genere, partem ſe
generis admiſcuiſſe. Nam genus eſt omnium
nimirum libidinum, cupiditas; eius autem
generis ſine dubio pars eſt auaritia.

33. † Hoc igitur vitandum eſt, ne, cuius ge-
nus poſueris, eius [a] ſecum aliquam diuerſam
ac diſſimilem partem ponas in eadem parti-
tione. Quòd ſi quod in genus plureis incidẽt C
[b] partes, id cùm in prima partitione cauſæ e-
rit ſimpliciter expoſitum, diſtribuetur eo tẽ-
pore cõmodiſſimè, cum ad ipſum ventum e-
rit explicandum in cauſæ dictione poſt parti-
tionem. Atque illud quoque pertinet ad pau-
citatem, ne aut plura, quàm ſatis eſt, demon-
ſtraturos nos dicamus, hoc modò: Oſtendam,
aduerſarios, quod arguimus, & potuiſſe face-
re, & voluiſſe, & feciſſe. nam feciſſe oſtende-
re ſatis eſt: Aut, cùm in cauſa partitio nulla D
ſit, & [c] cùm ſimplex quiddam agatur, tamen
vtamur diſtributione: idque perraro poteſt
accidere. Ac ſunt *alia* quoque *præcepta parti-
tionum*, quæ ad hunc vſum oratorium non
tantopere pertinent: quæ verſantur in philo-
ſophia, ex quibus hæc ipſa tranſtulimus, quæ
conuenire videbantur, quorum nihil in cæ-
teris artibus inueniebamus. 44 ¶ Atque his
de partitione præceptis, in omni dictione [d]
meminiſſe oportebit, *vt & prima quæque pars* E
vt expoſita eſt in partitione, ſic ordine tranſigatur.
& omnibus explicatis, peroratum [e] ſit, hoc
modo, vt nequid poſterius præter concluſio-
nem inferatur. Partitur apud Terentium bre-
uiter & commode ſenex in Andria, quæ co-
gnoſcere libertum velit.

Eo pacto & gnati [f] vitam, & conſilium meum
Cognoſces, & quid facere in hac re te velim.

Itaque quemadmodum in partitione propo-
ſuit, ita narrat, primùm gnati [g] vitam: F

Nam is poſtquam exceſſit ex ephebis, Soſia,
Liberius viuendi fuit poteſtas.

Deinde ſuum conſilium, *Et nunc id operam do:*
Deinde [h] quid Soſiam velit facere, id quod
poſtremum poſuit in partitione, poſtremum
dicit:

Nunc tuum eſt officium.

Quemadmodum igitur hic [i] & ad primam
quamque partem primum acceſſit, & omnib.
abſolutis, finem dicendi fecit, ſic nobis pla- G
cet, & ad ſingulas parteis accedere, & omni-
bus abſolutis, perorare. 45 ¶ Nunc de con-
firmatione deinceps, ita vt ordo ipſe poſtulat,
præcipiendum videtur.

34. † CONFIRMATIO eſt, per quam argu-
mentando, noſtræ cauſæ fidem, & auctorita-
tem, & firmamentum adiungit oratio. 46 ¶
Huius partis certa ſunt præcepta, quæ in ſin-
gula cauſarum genera diuidentur [k]. Verum-
tamen non incommodum videtur, quandam H
[l] ſyluam, atque materiã vniuerſam antè per-
miſtam, & confuſam exponere omnium ar-

A gumentationum: pòſt autem tradere, quem-
admodum vnumquodq; genus cauſæ, omni-
bus hanc argumẽtandi rationibus tractis, cõ-
firmare oporteat. 47 ¶ Omnes [a] res argumẽ-
tando confirmãtur, aut ex eo, quod perſonis,
aut ex eo, quod negotiis eſt attributũ. 48. ¶
Ac [b] perſonis has res attributas putamus, no-
men, naturam, victum, fortunam, habitum,
affectionem, ſtudia, conſilia, facta, caſus, ora-
tiones. *Nomen* eſt, quod [c] vnicuiq; perſonę da-
B tur, quo ſuo quęq; proprio, & certo vocabulo
appellatur. *Naturam* ipſam definire difficile
eſt: parteis autẽ eius enumerare eas, quarũ in-
digemus ad hanc præceptionem, facilius eſt.

† Hæ autem partim diuino, partim mor- 35.
tali in genere verſantur. Mortaliũ autẽ pars
in hominũ, pars in beſtiarum genere enume-
ratur [d]. Atq; hominũ genus & in ſexu conſi-
deratur, virile, an muliebre ſit: & in natione,
patria, cognatione [e], & ætate. Natione, Græ-
C cus, an Barbarus: Patria, Athenienſis, an Lace-
dæmonius: Cognatione, quibus maioribus,
quibus cõſanguineis: Ætate, puer, an adole-
ſcẽs, natu grãdior, an ſenex. Præterea cõmo-
da, & incõmoda cõſiderantur ab natura data
animo, aut [f] corpori, hoc modo: Valẽs, an im-
becillus: lõgus, an breuis: formoſus, an defor-
mis: velox, an [g] tardus ſit: acutus, an hebetior:
memor, an obliuioſus: comis, officioſus, pu-
dẽs [h], patiẽs, an cõtrà. Et omnino quæ à natu-
D ra data animo & corpori conſiderabuntur, in
natura cõſiderãda ſunt. Nã quæ induſtria cõ-
parantur, ad habitũ pertinẽt, de quo poſterius
dicendũ eſt. *In victu* cõſiderare oportet, apud
quos, & quo more, & cuius arbitratu ſit edu-
catus, quos habuerit artiũ liberalium magi-
ſtros, quos viuendi præceptores, quib. amicis
vtatur, quo in negotio, quęſtu, artificio ſit oc-
cupatus: quo modo rẽ familiarẽ adminiſtret,
qua cõſuetudine domeſtica ſit. *In fortuna* quę-
E ritur, ſeruus ſit, an liber: pecunioſus an tenuis:
priuatus, an cũ poteſtate. ſi cũ poteſtate, iure,
an iniuria: felix, clarus an contra: quales li-
beros habeat. Aut [i] ſi de non viuo quæretur,
etiã quali morte ſit affectus, erit cõſiderãdũ.

† *Habitum* autem appellamus, animi, aut 36.
corporis cõſtantẽ, & abſolutam aliqua in re
perfectionem, vt virtutis, aut artis perceptio-
nẽ alicuius, aut quãuis ſcientiã. Et itẽ corpo-
ris aliquã cõmoditatẽ, non natura datam, ſed
F ſtudio & [k] induſtria partam. *Affectio*, eſt ani-
mi aut corporis ex tempore, aliqua de cauſa,
cõmutatio, vt lætitia, cupiditas, metus, mole-
ſtia, morbus, debilitas, & [l] alia, quæ genere in
eodẽ reperiuntur. *Studium* autẽ eſt animi aſ-
ſidua, & vehemẽs ad aliquã rẽ applicata ma-
gna cũ voluptate occupatio, vt [m] philoſophię,
poetricæ, geometriæ, litterarũ. *Conſilium*, eſt ali-
quid faciendi, aut non faciendi verè excogi-
tata ratio. *Facta* autẽ, & *caſus*, & *orationes* tri-
G bus ex temporibus conſiderabuntur, quid fe-
cerit, aut quid ipſi acciderit, aut quid dixerit,
aut quid faciat, quid ipſi accidat, quid dicat,
aut quid facturus ſit, quid ipſi caſurum ſit,
qua ſit vſurus oratione [n]. Ac perſonis quidem
hæc videntur eſſe attributa.

† 49 ¶ Negotiis autem quæ ſunt attribu- 37.
ta, partim ſunt continentia cum ipſo nego-
tio, partim in geſtione negotij conſide-
rantur, partim adiuncta negotio, par-
H tim geſtum negotium conſequuntur. 50 ¶
Continentia cum ipſo negotio ſunt ea, quæ
ſemper affixa eſſe videntur ad rem, neque ab
ea

a L. eius ſicut diuerſam aliquam, ac diſſ.
b L. inciderint partes,
c L. & ſimplex quiddam agatur, tamen vtamur diſtributione. id quod poſſ.
d id eſt quoties aliquid dicturi ſumus. P. E.
e L. peroratũ ſit, vt nequid poſterius, præter concl. inf. Hoc modo partitur &c.
f al. nati.
g al. nati.
h L. Poſt hæc quid Soſiam v.
i L. hic ad pri.
k al. diuidentur.
l L. ſyluã quandam atq. mat. ... permiſtam & conf. antè exp.

a al. Omnis res arg. confirmatur.
b L. Ac perſonis quidem hæc.
c L. Nomẽ eſt certa, & proprium vniuſcuiuſque perſonæ vocabulũ, quo quæq. appellatur.
d L. enumeratur.
e L. cognatione, ætate.
f L. aut corpori, corpori hoc m.
g L. an tardus ſit. animo, acutus,
h L. patiens, pudens, an cõtra. al. patiens, prudens, an. P. B.
i L. At ſi
k al. & induſtria comparatam.
l al. & aliæ quæ.
m L. et philoſophiam, poeticam, geometriam, litteras. al. vt philoſophia, poeticæ, geometriæ, litt.
n al. ratione

A ea poſſunt ſeparari. Ex his prima eſt breuis complexio totius negotij, quæ ſummam continet facti, hoc modo: Parentis occiſio patriæ proditio. Deinde cauſa eius ſummæ per quã, & quamobrem & cuius rei cauſa factum ſit, quæritur. Deinde ante rem geſtam quę [a] facta ſunt, continenter vſque ad ipſum negotium. Deinde, in ipſo gerendo negotio quid actum ſit. Deinde, quid poſtea factum ſit.

a L. quæ facta ſint.

38. † 51 ¶ *In geſtione* autem *negotij*, qui locus ſecũdus erat de iis, quæ negotiis attributa ſunt,
B quæretur [b] locus, tempus [c] modus, occaſio, facultas. *Locus* conſideratur in quo res geſta ſit ex opportunitate, quam videatur habuiſſe ad negotium adminiſtrandum. Ea autem opportunitas quæritur ex magnitudine, interuallo, longinquitate, propinquitate, ſolitudine, celebritate, natura ipſius loci, & vicinitate totius regionis. Ex his etiam attributionibus: ſacer, an profanus: publicus, an [d] priuatus: alienus,
C an ipſius de quo agitur locus ſit, an [e] fuerit.

b L. quæritur loc.
c tempus, occaſio, modus, ita legendum, ſequentia ſunt declarant.
d al. anne priuatus:
e L. aut fuerit
P. L. I.

39. † *Tempus* autem eſt, id quo nunc vtimur, (nam ipſum quidem generaliter definire difficile eſt) pars quædam [f] æternitatis cum alicuius annui, menſtrui, diurni, nocturniue ſpatij certa ſignificatione. In hoc & quæ præterierunt [g] conſiderantur & [h] eorum ipſorum quæ propter vetuſtatem obſoleuerunt [i], vt incredibilia videantur, & iam in fabularum numerum reponantur [k]: & quæ iam diu geſta,
D & à memoria noſtra remota, tamen faciant fidem, verè tradita eſſe, quòd eorum monumenta certa in litteris extent [l]: & quæ nuper geſta ſint, quæ ſcire pleríque poſſint: & item quæ [m] inſtent in præſentia, & quæ maximè fiant, & quæ conſequantur. In quibus poteſt conſiderari, quid ocius, & quid ſerius futurum ſit. Et item communiter in tempore perſpiciendo longinquitas eius eſt conſideranda. Nam ſæpe oportet commetiri cum tempore negotium, & videre, potueritne aut magnitudo negotij, aut multitudo rerum in eo tranſigi tempore. Conſideratur autem tempus &
E anni, & menſis, & diei, & noctis, & vigiliæ, & horæ, & in aliqua parte alicuius horum.

f al. æternitatis quædam.
g al. præterierint.
h L. & horum ipſorum ſunt ea, quæ propter vet. &c.
i al. obſoleuerint: al. obſoleuerunt.
k L. reponantur: tum ea, quæ tametſi tamdiu geſta, & à m. n. r. ſint, tamen faciunt fidem.
l L. extent: tum quæ nuper geſta ſunt.
m L. quæ inſtant in p. & q. m. fiunt, & q. conſequuntur.

40. † *Occaſio* autem, eſt pars temporis, habens in ſe alicuius rei idoneam faciendi, aut non faciendi opportunitatem. Quare [n] cum tempore hoc differt. Nam genere quidem vtrunque idem eſſe intelligitur: verùm in tempore ſpa-
F tium quodãmodo declaratur, quod in annis, aut in anno, aut in aliqua anni parte ſpectatur: in occaſione, ad ſpatium temporis, faciendi quædam opportunitas intelligitur [o] adiuncta. Quare [p] cum genere idem ſit, fit aliud, quod parte quadam, & ſpecie, vt diximus, differat. Hæc diſtribuitur in genera, publicum, commune, ſingulare. Publicum eſt, quod ciuitas vniuerſa aliqua de cauſa frequentat, vt ludi, dies feſtus, bellum. Commune, quod accidit
G omnibus eodem ferè tempore, vt meſſis, vindemia, calor, frigus. Singulare autem eſt quod aliqua de cauſa priuatim ſolet alicui accidere, vt nuptiæ, ſacrificium, funus, conuiuium, ſomnus.

n L. Quare à tempore differt.
o L. intelligitur eſſe adiuncta.
p L. Quare tũ genere idem ſit, parte, & ſpecie, vt diximus, differat. al. Quare cum g. idem ſit, ſpecie, vt diximus, differt.

41. † *Modus* autem eſt, in quo, quemadmodum, & quo animo factum ſit, quæritur. Eius partes ſunt, prudentia & imprudentia. Prudentiæ autem ratio quæritur ex iis quæ clam, palàm, vi, perſuaſione fecerit. Imprudentia autem
H in purgationem confertur, cuius partes ſunt inſcientia, caſus, neceſſitas: & in affectionem animi, hoc eſt, moleſtiam, iracundiam, amo-

A rem, & cætera, quæ in ſimili genere verſantur. *Facultates* ſunt, aut quibus faciliùs fit, aut ſine quibus aliquid confici non poteſt. 52 ¶ *Adiunctum* autem *negotio* id intelligitur, quod maius, & quod minus, & quod ſimile erit ei negotio, quo de agitur, & quod æque magnum, & quod contrarium, & quod diſparatum, & genus, & pars, & euentus. *Maius* & *minus*, & *æquè magnum*, ex vi, & ex numero, & ex figura negotij, ſicut ex natura corporis, conſideratur. P. B.

B † *Simile* autem ex ſpecie comparabili: *comparabile* [a] autem ex conferenda, atque aſſimilanda [b] natura iudicatur. *Contrarium* eſt, quod poſitum in genere diuerſo, ab eodem, cui contrarium eſſe dicitur, plurimùm diſtat, vt frigus calori, vitæ mors. *Diſparatum* autem eſt id, quod ab aliqua re per oppoſitionem negationis ſeparatur, hoc modo, ſapere & non ſapere. *Genus* eſt, quod parteis aliquas amplectitur, vt [c] cupiditas. *Pars* eſt, quæ ſubeſt generi, vt [d] amor, auaritia. *Euentus*, eſt alicuius exitus negotij, in quo quæri ſolet, quid ex quaque re euenerit, eueniat, euenturumque [e] ſit. Quare hoc in genere vt commodiùs, quid euenturum ſit, ante animo colligi poſſit, quid quaque ex re ſoleat euenire, conſiderandum eſt, hoc modo: Ex arrogantia odium, ex inſolentia arrogãtia.

42. a al. comparabili, aut ex conferenda &c.
b al. aſſimulanda)
c L. vt cupiditas, amorē, auaritiam.
d L. vt amor, auaritia, cupiditati.
e L. euenturum ſit.

43. † 53 Quarta autem pars eſt ex iis, quas negotiis dicebamus eſſe attributas: *conſecutio*. In hac eæ res quæruntur, quæ geſtum negotium
D conſequuntur. Primum, quod factum eſt, quo id nomine appellari conueniat: Deinde, eius facti qui ſint principes & inuentores, qui denique auctoritatis eius, & inuentionis comprobatores, atque æmuli: Deinde ecquæ [f] ea de re, aut eius rei ſit lex, conſuetudo, actio, iudicium, ſcientia, artificium. Deinde natura eius euenire vulgo ſoleat, an inſolenter ac [g] rarò: Poſtea homines iu ſua auctoritate comprobare, an [h] offendi in his conſueuerint, &
E cætera, quæ factum aliquod ſimiliter confeſtim, aut ex interuallo ſolent conſequi [i]. Deinde poſtremò attendendum eſt, num [k] quæ res ex iis rebus, quæ ſunt poſitæ in partibus honeſtatis, aut vtilitatis, conſequantur: de quibus in deliberatiuo genere cauſæ diſtinctius erit dicendum. Ac negotiis quidem fere res eæ, quas commemorauimus, ſunt attributæ.

f fort. ecqua
g L. & raro.
h L. an offendi eo conſ.
i al. ſequi.
k fort. num quæ r.

44. † 54 ¶ Omnis autem argumentatio, quæ ex his locis, quos cõmemorauimus, ſumetur,
F aut [l] probabilis [m], aut neceſſaria debebit eſſe. Etenim, vt breuiter deſcribamus, argumentatio videtur eſſe inuentum ex aliquo genere, rem aliquam aut probabiliter oſtendens, aut neceſſariè [n] demonſtrans. 55 ¶ *Neceſſariè* [o] demonſtrantur ea, quæ aliter ac dicuntur, nec fieri, nec probari poſſunt, hoc modo: Si peperit, cum viro concubuit. Hoc genus argumentandi, quod in neceſſaria demonſtratione verſatur, maximè tractatur in dicendo, aut per
G complexionem, aut per enumerationem, aut per ſimplicem concluſionem.

l Argumentatio, alia neceſſaria, alia probabilis.
m legendum, aut neceſſaria aut probabilis debebit eſſe. Hoc enim ordine argumenta hic tractantur.
n al. ne eſſatio.
o al. Neceſſario.

45. † *Complexio* eſt, in qua, vtrum conceſſeris, reprehẽdetur [p], ad hunc modũ: Si improbus eſt, cur vteris? ſi [q] probus cur accuſas? *Enumeratio* eſt, in qua, pluribus rebus expoſitis, & cæteris infirmatis, vna reliqua neceſſario confirmatur, hoc pacto: Neceſſe eſt aut inimicitiarũ cauſa ab hoc eſſe occiſum, aut metus, aut ſpei, aut a-
H licuius amici gratia aut, ſi horum nihil eſt, ab hoc nõ eſſe occiſum. Nã ſine cauſa maleficiũ ſusceptũ eſſe non poteſt. Sed neq; inimicitiæ fuerunt, nec metus vllus, nec ſpes ex [r] morte

p al. reprehenditur.
q C. ſin prob.
P. L. I I.
r al ex morte eius.

Digitized by Google

illius, alicuius commodi, neq; ad amicũ huius aliquem mors eius pertinebat, relinquitur igitur, vt ab hoc non ſit occiſus. *Simplex* autem *concluſio* ex neceſſaria conſecutione conficitur, hoc modo: Si [a] vos me iſtud eo tempore feciſſe dicitis, ego autem eo [b] ipſo tẽpore trans mare fui; relinquitur [c], vt id, quod dicitis, non modò non fecerim, ſed ne potuerim quidem facere. Atque hoc diligenter videre oportebit, nequo pacto genus hoc refelli poſſit, vt [d] ne confirmatio [e] modum in ſe argumentationis ſolum habeat, & quandam ſimilitudinem neceſſariæ concluſionis, verum ipſa argumentatio ex neceſſaria ratione conſiſtat.

a ſimilis eſt locus infrà, vbi de ratiocinatione agitur.
b adde l. pen. eod. de contr. ſtipul. § item verborum, Inſt. de inutil. ſtipul. hoc caſu teſtes aduerſus ſcripturam admittuntur.

46. † 56 ¶ *Probabile* autem eſt id, quod ferè fieri ſolet, aut quod in opinione poſitum eſt, aut quod habet in ſe ad [f] hæc quandam ſimilitudinem, ſiue id falſum eſt, ſiue [g] verum. *In eo genere, quod ferè ſolet* fieri, probabile huiuſmodi eſt: Si mater eſt, diligit filium: ſi auarus eſt, negligit iuſiurandum. In eo autem *quod in opinione poſitum* eſt, huiuſmodi ſunt probabilia: Impiis apud inferos pœnas eſſe præparatas [h]: Eos, qui philoſophiæ dent operam, non arbitrari deos eſſe. *Similitudo* autem in contrariis, & paribus, & in iis rebus quæ ſub eandem cadunt rationem, maximè ſpectatur. *In contrariis*, hoc modo: Nam ſi iis, qui imprudentes læſerunt, ignoſci conuenit, iis, qui neceſſario profuerunt, haberi gratiam non oportet.

c ἔλεγχος ἐκ τῶν κατὰ φύσιν ἀδυνάτων. Ariſt. ad Alexãdrum c. 14.
d al. infirmatio.
e L. & ne confirm.
f al. ad hoc
g lib. vulg. ſiue verum. Verũ in eo gen. q. l. mendosè. repetita enim fuerat vox, Verum, ex ſequẽti antecedit, ab errante librario.

47. † *Ex pari*, ſic: Nam [i] vt locus ſine portu, nauibus eſſe non poteſt tutus: ſic animus ſine fide, ſtabilis amicis non poteſt eſſe. *In iis rebus, quæ ſub eandem rationem cadunt*, hoc modo probabile conſideratur: Nam ſi Rhodiis turpe non eſt portorium locare, ne Hermacreonti quidem turpe eſt conducere. Hæc tum vera ſunt, hoc pacto: Quoniam cicatrix eſt, fuit vulnus: Tum veriſimilia, hoc modo: ſi multus erat in calceis puluis, ex itinere eum venire oportebat. 57 ¶ Omne autem, (vt certas quaſdam parteis diſtribuamus,) probabile, quod ſumitur ad argumentationem, aut ſignũ eſt, aut credibile, aut iudicatũ, aut cõparabile.

h al. paratas.
i quid. lib. Nã vt locus in mari ſine portu &c.

48. † *Signum* eſt, quod ſub ſenſum aliquem cadit, & quiddam ſignificat, quod ex ipſo profectum videtur quod aut ante fuerit, aut in ipſo negotio, aut poſt ſit conſecutum, & tamen indiget teſtimonij, & grauioris confirmationis: vt cruor, fuga, pallor, puluis, & quæ his ſunt ſimilia. *Credibile* eſt, quod ſine vllo teſte, auditoris opinionẽ firmatur, hoc modo: Nemo eſt, qui nõ liberos ſuos incolumeis, & beatos eſſe cupiat. *Iudicatum* eſt, res aſſenſione, aut auctoritate, aut iudicio alicuius, aut aliquorũ comprobata. Id tribus in generibus ſpectatur, religioſo, communi, approbato. Religioſum eſt, quod iurati legibus iudicarũt. Commune eſt, quod omnes vulgo probarũt, & ſecuti ſunt, huiuſmodi: vt maioribus natu aſſurgatur [k], vt ſupplicum miſereatur [l]. Approbatũ eſt, quod homines, cùm dubium eſſet quale haberi oporteret, ſua conſtituerunt auctoritate: velut Gracchi patris factum, quem populus Rom. ob [m] id factum, quod inſciẽte collega in cenſura nihil geſſit, poſt cenſurã conſulem fecit.

P. B.

k dixi ad l. ſin. pr. in ciuitate noſtra ſenatum, ff. de tutt. immunitate.
l miſereatur hic impersonaliter ſumitur, quod rarò occurrit.

49. † *Comparabile* autem eſt, quod in rebus diuerſis ſimilem aliquam rationem continet. Eius [n] ſunt partes tres, imago, collatio, exemplum. *Imago*, eſt oratio demonſtrans corporũ, aut naturarum ſimilitudinem. *Collatio*, eſt oratio, rem cum re ex ſimilitudine conferens. *Exemplum* eſt, quod rem auctoritate, aut caſu

m L. ob id, quod inſc.
n L. Eius partes ſunt tres, imago, &c.

A alicuius hominis, aut negotij confirmat, aut infirmat. Horum exempla, & deſcriptiones, in præceptis elocutionis cognoſcentur. 57 ¶ Ac fons quidem confirmationis, vt facultas tulit, apertus eſt, nec minus dilucidè, quàm rei natura ferebat, demonſtratus eſt. Quemadmodũ autem quæque conſtitutio, & pars conſtitutionis, & omnis controuerſia, ſiue in ratione, ſiue in ſcripto verſetur, tractari debeat, & quæ in quaſque argumentationes conueniant, B ſingillatim [a] in ſecundo libro de vnoquoque genere dicemus. In præſentia tantummodo numeros, & modos & parteis argumẽtandi confuſe & permiſtè [b] diſperſimus, poſt deſcriptè [c] & electè in genus quodque cauſæ, quid cuique conueniat, ex hac copia digeremus.

a al. ſigillatim.
b al. permiſtim. al. permixte.
c lib. vet. diſcriptè, & electè, al. diſcretè.

50. † Atque inueniri quidem omnis ex his locis argumentatio poterit: inuentum exornari, & certas in parteis diſtingui & ſuauiſſimum eſt, & ſummè neceſſarium, & ab artis ſcriptoribus C maximè neglectum. Quare & de ea præceptione nobis & in hoc loco dicendum viſum eſt, vt ad inuentionem argumenti [d], abſolutio quoque argumentandi adiungeretur. Et magna cum cura, & diligentia locus hic omnis conſiderandus eſt, quod [e] non rei ſolùm magna vtilitas eſt, ſed præcipiendi quoque ſumma difficultas.

d lib. vet. argumenti, argumentandi abſolutio adiungeretur.
e li. vet. quod non ſolum rei m. vtil.

51. † 57 ¶ Omnis [f] igitur argumentatio aut per inductionem tractanda eſt, aut per ratiocinationem. D 58 ¶ *Inductio*, eſt oratio, quæ rebus non dubiis captat aſſenſionem eius quicum inſtituta eſt: quibus aſſenſionibus facit, vt illi dubia quædam res, propter ſimilitudinem earum rerum, quibus aſſenſit, probetur: velut apud Socraticum Æſchinem demonſtrat Socrates, cum Xenophõtis vxore, & cum ipſo Xenophonte Aſpaſiam locutam. Dic mihi, quæſo, Xenophontis vxor, ſi vicina tua melius habeat aurum, quàm [g] tu habes, vtrum E illius, an tuum malis? Illius, inquit. Quod ſi veſtem, & cæterum ornatum muliebrem pretij maioris habeat, quam tu habes, tuúmne, an illius malis [h]? Illius vero, reſpõdit. Age, inquit, ſi virum illa meliorem habeat, quàm tu habeas, vtrumne [k] tuum, an illius malis? Hic mulier erubuit.

f De numeris, modis & partibus argumentandi.
P. L I I I.
g L. quàm tu habes: illiuſne, an tuum malles?
h lib. vet. malis? reſpondit, illius vero.
i al. Age, ſi inquit, illa virũ melio hab.
Man. Age ſis, inquit, ſi illa virum, &c.
L. Age vero, inquit, ſi virum illa

52. † Aſpaſia autem cum ipſo Xenophonte ſermonem inſtituit. Quæſo, inquit, Xenophon, ſi vicinus tuus meliorem [l] equũ habeat, q̃ tuus F eſt, tuúmne equum malis, an illius? Illius, inquit. Quod [m] ſi fundũ meliorem habeat q̃ tu habes, vtrũ tandem fundũ habere malis? Illũ, inquit, meliorem. Quid [n] ſi vxorẽ meliorem habeat, quàm tu habes, vtrũ illius malis? Atq; hic Xenophon quoq; ipſe tacuit [o]. Poſt Aſpaſia, Quoniam vterq; veſtrûm, inquit, id mihi ſolum non reſpondit, quod ego ſolum audire volueram, egomet dicam, quid vterque cogitet. Nam & tu mulier optimũ virum mauis [p] G habere, & tu Xenophon vxorem [q] habere lectiſſimam [r] maximè vis. Quare, niſi hoc perfeceritis, vt neque vir melior, neq; fœmina lectior in terris ſit, profectò id ſemper, quod optimũ putabitis eſſe, multò maximè requiretis, vt [ſ] & tu maritus ſis quam [t] optimę mulieris, & hæc q̃ optimo viro nupta ſit. Hic cùm rebus non dubiis eſſet aſſenſum, factũ eſt propter ſimilitudinẽ, vt etiam illud, quod dubiũ videbatur, ſi quis ſeparatim quæreret, id pro H certo propter rationem rogãdi, concederetur.

k L. tuúmne, an illi. m.
l L. equũ meliorem.
m Quid ſi fundum.
n L. Quid ſi vxorem m.
o al. conticuit.
p quid li. vulg. non habent hoc mauis, habere.
q L. vxorem lectiſſ. hab. maximè vis.
r al. electiſſimam
ſ al. vulg. & tu vt ma ſ q. opt. mul. & hæc q. opt. v. n. ſ.
t al. quam optimæ fœminæ, lib. veteres neque mulieris, neque fœminæ, habent.

† Hoc modo ſermonis plurimum [u] Socrates vſus eſt, propterea quod nihil ipſe afferre ad perſua-

u L. Socrates plurimum
51.

perſuadendum volebat, ſed ex eo, quod ſibi ille dederat, quicum diſputabat, aliquid conficere malebat, quod ille ex eo, quod iam conceſſiſſet, neceſſario approbare deberet. Hoc in genere præcipiendum nobis videtur, primum, vt illud, quod inducemus per ſimilitudinem, eiuſmodi ſit, vt ſit neceſſe concedi. Nam ex quo poſtulabimus nobis illud, quod dubium ſit, concedi, dubium eſſe idipſum [a] non oportebit: Deinde illud, cuius confirmandi cauſa fiet inductio, videndum eſt, vt ſimile iis rebus ſit, quas res, quaſi non dubias, ante [b] induxerimus. Nam ante aliquid nobis conceſſum eſſe nihil proderit, ſi ei diſſimile erit id, cuius cauſa illud concedi primum voluerimus. Deinde non intelligat, quo ſpectent illæ primæ inductiones, & ad quem ſint exitum peruenturæ.

a al. idipſum quod inducimus.

b l.v. antè diximus, exempl.

54 † Nam qui videt, ſi ei rei, quæ [c] primò rogetur, recte aſſenſerit, illam quoq; rem, quæ ſibi diſpliceat, eſſe neceſſario concedendam, plerunq; aut non reſpondendo, aut male reſpondendo longius procedere rogationem [d] non ſinit. Quare ratione rogationis imprudens ab eo, quod conceſſit, ad id, quod non vult concedere, deducendus eſt. Extremum autem aut taceatur oportet, aut concedatur, aut negetur. Si negabitur, aut oſtendenda eſt [e] ſimilitudo earum rerum, quæ ante conceſſæ ſunt, aut alia vtendum inductione. Si concedetur, concludenda eſt argumentatio. Si tacebitur, aut elicienda eſt [f] reſponſio, aut, quoniam taciturnitas imitatur cõfeſſionem, pro eo, ac ſi conceſſum ſit, concludere oportebit argumentationem. Ita fit hoc genus argumentandi tripertitũ. Prima [g] pars conſtat [h] ſimilitudine vna, pluribúſve: Altera ex eo, quod concedi volumus, cuius cauſa ſimilitudines adhibitæ ſunt: Tertia ex concluſione, quæ aut confirmat conceſſionem, aut, quid ex ea conficiatur, oſtendit.

c L. quam primò rogetur, & ita cod. v.

d al. orationem.

P. B.

e L. ſimilitudo eſt

f L. reſponſio eſt,

g L. Prima pars ex ſimilit. conſtat vna,

h al. lib. vulg. conſtat ex ſimili.

55 † Sed quia non [i] ſatis videbitur alicui dilucide demonſtratum, niſi [k] quod ex ciuili cauſarum genere exemplum ſubiecerimus: videtur huiuſmodi quoq; vtẽdum exemplo, non quo præceptio differat, aut aliter hoc in ſermone, atque in dicendo [l] ſit vtendum: ſed vt eorũ voluntati ſatis [m] fiat, qui, quod aliquo in loco viderint, alio in loco, niſi demonſtratũ eſt, nequeunt cognoſcere. ergo in hac cauſa, quæ apud Græcos eſt peruagata, cum Epaminondas, Thebanorum imperator, ei, qui ſibi ex lege prætor ſucceſſerat, exercitum non tradidit, & cum paucos ipſe dies cõtra legem exercitum tenuiſſet, Lacedæmonios funditus vicit, poterit accuſator argumentatione vti per inductionem, cùm ſcriptum legis cõtra ſententiam defendat, ad hunc modum.

i L. non ſatis dilucidè vid. alic. dem.

k al. niſi quid ex ciuili cauſarum genere exempl.

l al docendo.

m L. ſatiſ ſatis

56 † Si, iudices, id, quod Epaminondas ait legis ſcriptorem ſenſiſſe, adſcribat ad legem, & addat exceptionem hanc, EXTRA QVAM SIQVIS REIP. CAVSA EXERCITVM NON TRADIDERIT, patiemini? non opinor. Quod ſi voſmetipſi, quod a veſtra religione & [n] ſapientia remotiſſimum eſt, iſtius honoris cauſa hanc eandem exceptionem, iniuſſu populi, ad legem adſcribi iubeatis, populus Thebanus patieturne [o] id fieri? profectò non patietur. Quod ergo adſcribi ad legẽ nefas eſt, id ſequi, quaſi adſcriptum ſit, rectúmne [p] vobis videtur? Non vestram intelligẽtiam, nõ [q] poteſt ita videri, iudices. Quòd ſi litteris corrigi neq; ab illo, neque à vobis ſcriptoris voluntas poteſt, videte ne multò indignius ſit, id re, & iudicio veſtro mutari, quod ne verbo quidem commutari poteſt.

n l.v. & à ſap. rem.

o lib. v. id patietúrne ſ

p al. rectum vobis videtur?

q lib. v. non lias videri, iudices, poteſt.

59 ¶ Ac de inductione quidem ſatis in præſentia dictum videtur. Nunc deinceps ratiocinationis vim, & naturam conſideremus.

57 † *Ratiocinatio* [a], eſt oratio ex ipſa re probabile [b] aliquod eliciens, quod expoſitum, & per ſe cognitum ſua ſe vi, & ratione confirmet. Hoc de genere qui diligentius conſiderandum putauerunt, cum idem vſu [c] dicendi ſequerentur, paullum [d] in præcipiendi ratione diſſenſerunt. Nam partim quinque eius parteis eſſe dixerunt, partim non plus, quàm in treis parteis poſſe diſtribui putauerũt. Eorum controuerſiam non incommodũ videtur cum vtrorumque ratione exponere. Nam & breuis eſt, & non eiuſmodi, vt alteri prorſus nihil dicere putentur, & locus hic nobis in dicendo minimè negligendus videtur.

a quæ & *ſyllogiſmus* lib. 2. ad Herenniũ diſtat ab enthymemate & ἀναλογίᾳ vide 5 Quintil to. conſtat quinque partibus, propoſitione, ratione, aſſumptione, eius P. LIV. probatione & complexione ſ Quint. 5.

b L. aliquid probabile.

58 † Qui [e] putant in quinque diſtribui parteis oportere, aiunt primũ conuenire exponere ſummam argumentationis, ad hunc modum: Melius accurantur [f] quæ conſilio geruntur, quã quæ ſine cõſilio adminiſtrantur. Hanc primam partem numerant: eam deinceps rationibus variis, & quàm copioſiſſimis verbis approbari putant opportere, hoc modo: Domus ea, quæ ratione regitur, omnib. [g] inſtructior eſt rebus, & apparatior quàm ea, quæ temere, & nullo conſilio adminiſtratur. Exercitus is, cui præpoſitus eſt ſapiens, & callidus imperator, omnibus partibus commodiùs regitur, quam is, qui ſtultitia, & temeritate alicuius adminiſtratur. Eadem nauigij ratio eſt. Nam [h] nauis optimè curſum conficit ea, quæ ſcientiſſimo gubernatore vtitur.

c L. in vſu dicendi

d L. paullulũ in præc, & ita lib. v.

e L. Qui putant diſtribui in quinq; parteis op.

f al. gubernãtur ea quæ conſilio reguntur: ita legitur apud Quint. 5. c. 14.

g L. omnibus rebus inſtructior, & apparatior eſt, l. v. omnibus eſt inſtructior rebus & app.

59 † Cum [i] propoſitio ſit hoc pacto approbata, & duæ partes tranſierint ratiocinationis, tertia in parte aiunt quod oſtendere velis, id ex vi propoſitionis oportere [k] aſſumere hoc pacto: Nihil autem omnium rerum melius quàm omnis mundus adminiſtratur. Huius aſſumptionis quarto in loco aliam porro inducunt approbationem, hoc modo: Nam & ſignorum ortus & obitus definitum quendam ordinem ſeruant, & annuæ commutationes, non modò quadam ex neceſſitate ſemper eodem modo fiunt, verum ad vtilitates quoque rerum omnium ſunt accommodatæ, & diurnæ, nocturnæq; viciſſitudines nulla in re vnquam mutatæ quidquam nocuerunt. Quæ ſigno ſunt omnia, non mediocri quodã conſilio naturam mundi adminiſtrari. Quincto inducunt loco complexionem eam, quæ aut id infert ſolum, quod ex omnibus partib. cogitur [l], hoc modo: Cõſilio igitur mundus adminiſtratur: aut vnum in locũ cùm conduxerit breuiter propoſitionem, & aſſumptionem, id [m] adiungit, quod ex his cõficiatur, ad hũc modum. Quòd ſi meliùs geruntur ea [n], quæ conſilio, quàm quæ ſine conſilio adminiſtrãtur: nihil autem omnium rerum melius [o], quàm omnis mundus adminiſtratur, cõſil. o igitur mũdus adminiſtratur. Quinquepertitam igitur hoc pacto putant eſſe argumentationem.

h al. nauis namque opt. curſ.

i al. Cùm propoſitio igitur ſit h p.

k L. aſſumere oportere.

l al. colligitur.

m v. e. id inungit, vnde quidam, adiungit quod ex his, & ita veteres, id ſ al. adiungit quid ex his ita Quint. 5. c. 14.

n deeſt particula, ea, Quintiliano illo loco.

o vet. melius adminiſtr.

60 † Qui autem tripertitam eſſe dicunt, ij [p] non aliter putãt [q] tractari oportere argumentationẽ, ſed partitionẽ horum reprehendunt. Negant enim neque à propoſitione, neq; ab aſſumptione approbationes earum ſeparari oportere, neque propoſitionem abſolutam, neque aſſumptionem ſibi perfectam videri, quæ

tur, quàm omnis mundus: conſ.

p vet. ibi non aliter

q tractari putant oportere, ſed part.

Digitized by Google

approbatione confirmata non ſit. Quare quas
illi duas parteis numerant, propoſitionem,
& approbationem, ſibi [a] vnam partem vide-
ri, propoſitionem: quæ ſi approbata non ſit,
propoſitio non ſit argumentationis. Item,
quæ ab illis aſſumtio, & aſſumtionis appro-
batio dicitur, eandem ſibi aſſumtionem ſo-
lam videri. Ita fit, vt eadem ratione argumen-
tatio tractata, aliis tripertita, aliis quinque-
pertita videatur. Quare euenit, vt res non tam
B ad vſum dicendi pertineat, quàm ad rationem
præceptionis.

a al. ſibi vnã propoſitioné videri q.

61 † Nobis autem commodior [b] illa partitio
videtur eſſe, quæ in quinque parteis diſtribu-
ta eſt, quam omnes ab Ariſtotele & Theo-
phraſto profecti, maxime ſecuti ſunt. Nam
quemadmodum illud ſuperius genus argu-
mentandi, quod per inductionem ſumitur,
maximè Socrates, & Socratici tractauerunt:
ſic hoc, quod per ratiocinationem expolitur,
C ſumme eſt ab Ariſtotele, atque à [c] Peripateti-
cis, & Theophraſto frequentatum: Deinde à
rhetoribus iis, qui elegantiſſimi, atque artifi-
cioſiſſimi putati ſunt. Quare autem nobis illa
magis partitio probetur, dicendum videtur,
ne temere ſecuti putemur: & breuiter dicen-
dum, ne in huiuſmodi rebus diutius, quàm
ratio præcipiendi poſtulat, commoremur.

b quidam lib. vulg. commodior ea part.
c al. atque Perip.

62 † Si quadam in argumentatione ſatis eſt
vti propoſitione, & non oportet adiungere
D approbationem propoſitioni: quadam autem
in argumentatione infirma eſt propoſitio,
niſi adiuncta approbatio: ſeparatum quiddam
eſt à propoſitione approbatio. Quod enim
adiungi, & ſeparari ab aliquo poteſt, id non
poteſt idem eſſe, quod eſt id, ad quod adiun-
gitur, & à quo ſeparatur. Eſt autem quædam
argumentatio, in qua propoſitio non indiget
approbatione: & [d] quædam, in qua nihil [e] va-
let abſque approbatione, vt oſtendemus. ſe-
E parata [f] eſt igitur à propoſitione approbatio.
Oſtendemus autem id, quod polliciti ſumus,
hoc modo: Quæ propoſitio in ſe quiddam [g]
continet perſpicuum, eò quòd conſtare inter
omneis neceſſe eſt, hanc velle approbare & [h]
firmare nihil attinet.

d L. quædam, in q.
e l. v. nihil valet ſine appr.
f L. ſeparata igitur eſt à pr.
g L. continet quidd.
h al. & confirmare

63 † Ea eſt huiuſmodi: Si, [i] quo die iſta cæ-
des Romæ facta eſt, ego Athenis eo die fui,
intereſſe [k] in cæde non potui. Hoc quia per-
ſpicuè verum eſt, nihil attinet approbari.
F Quare aſſumi ſtatim oportet, hoc modo: Fui
autem Athenis eo die. hoc ſi non conſtat, in-
diget approbationis: qua inducta, complexio
conſequetur. igitur in cæde intereſſe non po-
tui. Eſt igitur quædam propoſitio, quæ non
indiget approbatione. nam [l] eſſe quandam,
quæ indigeat, quid attinet oſtendere, quod
cuiuis facilè perſpicuum eſt? Quod ſi ita eſt,
ex hoc, & ex eo, quod propoſueramus, hoc
conficitur, ſeparatum eſſe quiddam à propo-
G ſitione approbationem. Si autem ita eſt, fal-
ſum eſt non eſſe plus, quàm tripertitam ar-
gumentationem.

i Idem paulò antè dictum eſt, qua parte de ſimplici concluſione dicitur.
k L. in cæde intereſſe.
l l. v. Nõ eſſe quidem quandam.

64 † Simili modo liquet [m] alteram quoque
approbationem ſeparatam eſſe ab aſſumtio-
ne. Nam [n] ſi quadam in argumentatione ſatis
eſt vti aſſumtione, & non oportet adiungere
approbationem aſſumtioni: quadam autem
in argumentatione infirma eſt aſſumtio, niſi
adiuncta ſit approbatio: ſeparatum [o] quid-
H dam eſt extra aſſumtionem approbatio. Eſt
autem argumentatio quædam, in qua aſſum-
tio non indiget approbationis, quædam au-
A tem, in qua nihil valet ſine approbatione, vt
oſtendemus. ſeparata eſt igitur ab aſſumtione
approbatio. Oſtendemus autem [a] id, quod
polliciti ſumus, hoc modo.

m al. licet
P. l. v.
n l. v. Nam ſi ſatis eſt in quadam arg. vti.
o ſere ſeparatum quiddam eſt ab aſſumtione appr.
a al. autem quod poll.

65 † Quæ perſpicuam omnibus veritatem
continet aſſumtio, nihil indiget approbatio-
nis. ea eſt huiuſmodi. Si oportet ſapere,
dare operam philoſophiæ conuenit. Hæc
propoſitio indiget approbationis. Non enim
perſpicua eſt, neque conſtat inter omneis,
B propterea quod multi nihil prodeſſe philo-
ſophiam, plerique etiam obeſſe arbitrantur.
Aſſumtio perſpicua eſt hæc: Oportet autem
ſapere. Hoc autem quia [b] ipſum ex re perſpi-
citur, & verum eſſe intelligitur, nihil attinet
approbari. Quare ſtatim concludenda eſt ar-
gumentatio, igitur dare operam philoſophiæ
conuenit. Eſt ergo aſſumtio quædam, quæ
approbationis non indiget. Nam quandam
indigere perſpicuum eſt. ſeparata eſt igitur
C ab aſſumtione approbatio. Falſum ergo eſt,
non eſſe plus quam tripertitam argumenta-
tionem.

b L. quia ipſum ex ſe perſpicitur, al. percipitur, ſic infra.

66 † Atque ex his illud iam perſpicuum eſt,
eſſe quandam argumentationem, in qua ne-
que propoſitio, neque aſſumtio indigeat ap-
probationis [c], huiuſmodi, (vt certum quid-
dam, & breue, exempli cauſa, ponamus:) ſi
ſummopere ſapientia petenda eſt, ſummo-
pere ſtultitia vitanda eſt. ſummopere [d] au-
D tem ſapientia petenda eſt: igitur [e] ſummo-
pere ſtultitia vitanda eſt. Hic [f] & aſſumtio,
& propoſitio perſpicua eſt. quare neutra
quoque indiget approbatione. Ex [g] his om-
nibus illud perſpicuum eſt, approbationem
tum adiungi, tum non adiungi. Ex quo
cognoſcitur, neque in propoſitione, neque
in aſſumtione contineri approbationem, ſed
vtramque ſuo loco poſitam, vim ſuam, tan-
quam certam & propriam obtinere. Quod
E ſi ita eſt, commode partiti ſunt illi, qui in
quinque parteis diſtribuerunt argumentatio-
nem.

c L. approbationis. Ea eſt huiuſmodi, vt c.
d L. ſummo autem opere ſap. & ita i v.
e L. ſummo igitur opere ſtult.
f L. Hic & propoſitio, & aſſumtio perſpic.
g L. Ex hiſce omnibus illud.

67 † Quinque [h] ſunt igitur partes eius argu-
mentationis, quæ per ratiocinationem tracta-
tur: Propoſitio, per [i] quam breuiter locus [k] is
exponitur, ex quo vis omnis oportet emanet
ratiocinationis: Propoſitionis approbatio,
per quam id, quod breuiter expoſitum eſt,
rationibus affirmatum [l], probabilius & aper-
F tius ſit: Aſſumtio, per quam id, quod ex
propoſitione ad oſtendendum pertinet, aſſu-
mitur: Aſſumtionis approbatio, per quam
id, quod aſſumtum eſt, rationibus firma-
tur [m]: Complexio, per quam id, quod confi-
citur ex omni argumentatione, breuiter ex-
ponitur. Quæ plurimas habet argumentatio
parteis, ea conſtat ex his quinque partibus.
Secunda eſt quadripertita. Tertia tripertita.
Dein bipertita, quod in controuerſia eſt [n].
G De [o] vna quoque parte poteſt alicui videri
poſſe argumentationem conſiſtere. Eo-
rum igitur, quæ [p] conſiſtant, exempla pone-
mus: eorum, quæ dubia ſunt, rationes afferе-
mus.

h l. v. Quinque partes igitur ſunt argumentationis eius quæ
i l. v. per quã locus is breuiter exp.
k L. is locus ex.
l al. firmatũ.
m al. confirmatur.
P. B.
n Ex vna quoque parte poteſt alicui videri poſſe cõſtare Eo.
o al. ſiquis autem ex vna quoque parte.

68 † Quinquepertita argumentatio eſt huiuſ-
modi: Omnes leges, iudices, ad commodum
reipublicæ referri [q] oportet, & eas ex vtilita-
te communi, non ex ſcriptione, quæ in litteris
eſt, interpretari. Ea enim virtute & ſapientia
H maiores noſtri fuerunt, vt in legibus ſcri-
bendis nihil ſibi aliud, niſi [r] ſalutem atque
vtilitatem reipublicæ proponerent. Neque

p L. quæ conſtant,
q L. referre
r L. quàm ſalutem.

enim

Digitized by Google

A enim ipſi, quod obeſſet, ſcribere volebant: &, ſi ſcripſiſſent, cùm eſſet intellectum, repudiatum iri legem intelligebant. Nemo enim leges legum cauſa ſaluas eſſe vult, ſed reip. quod ex legibus omneis[a] reſpublicas optimè putant adminiſtrari. Quam ob rem igitur leges ſeruari oportet, ad eam cauſam ſcripta omnia interpretari conuenit: hoc eſt, quoniam reip. ſeruimus, ex reipu. commodo atque vtilitate leges interpretemur. Nam vt ex

a L. omnes remp. & ita lib. v.

B medicina nihil oportet putare proficiſci, niſi quod ad corporis vtilitatem ſpectat[b], quoniã eius cauſa eſt inſtituta: ſic à legib. nihil conuenit arbitrari, niſi quod reip. conducat, proficiſci, quoniam eius cauſa ſunt comparatæ.

b L. ſpectet & ita lib. v.

69. † Ergo in hoc quoq; iudicio definite litteras legis perſcrutari, & legẽ, vt æquũ eſt, ex vtilitate reip. conſiderate, quod[c] hic fecit. Quid enim magis vtile Thebanis fuit, quàm Lacedæmanios opprimi? Quid[d] magis Epa-

C minondã, Thebanorũ imperatorem, quàm victoriæ Thebanorũ cõſulere decuit? Quid hũc tanta Thebanorũ gloria[e], tã claro, atq; exornato tropæo[f] carius, atque antiquius habere conuenit? Scripto videlicet legis omiſſo, ſcriptoris ſententiã conſiderare debebat. Atque[g] hoc quidẽ ſatis conſideratũ eſt, nullam eſſe legẽ niſi reip. cauſa ſcriptam. Summã igitur amẽtiam eſſe exiſtimabat, quod ſcriptũ eſſet reip. ſalutis[h] cauſa, id nõ ex reip. ſalute inter-

D pretari. Quòd ſi leges omneis ad vtilitatẽ reip. referri conuenit, hic autẽ ſaluti reip. profuit, profectò nõ poteſt eodẽ facto & cõmunibus fortunis conſuluiſſe, & legib. nõ obtẽperaſſe.

c abſunt hæc, quod hic fecit, a quibuſdã & poſt legitur quid autem magis.
d L. Cui sci magis Epa.
e lib. v. gloria Theba
f al. trophæo.
g L. At hoc quidem ſ. & ita lib. v.
h hæc particula ſalutis, deeſt quibuſdam.

70 † Quattuor autem partibus[i] conſtat argumentatio, cùm aut proponimus, aut aſſumimus ſine approbatione. Id facere oportet, cum aut propoſitio ex ſe intelligitur, aut aſſumtio perſpicua eſt, & nullius approbationis indiget. Propoſitionis approbatione præ-

i al. è part.

E terita, quattuor ex partib. argumentatio tractatur ad hunc modum: Iudices, qui[k] ex lege iurati iudicatis, legibus obtemperare debetis. Obtemperare autem legibus non poteſtis, niſi id, quod ſcriptum eſt in lege, ſequamini. quod enim certius legis ſcriptor teſtimoniũ voluntatis ſuæ relinquere potuit, quàm, quòd ipſe magna cum cura, atq; diligentiã ſcripſit? Quòd ſi litteræ non exſtarent, magnopere requireremus[l], vt ex his ſcriptoris voluntas co-

k lib. v. qui ex lege iurati e. Ro. leg.
P. L V I.

F gnoſceretur: nec tamen Epaminõdæ permitteremus, ne[m] ſi extra iudicium quidem eſſet, vt is nobis ſententiam legis interpretaretur, nedum nunc iſtud patiamur, cùm præſto lex ſit, non ex eo, quod apertiſſimè ſcriptum eſt, ſed ex eo, quod ſuæ cauſæ conuenit, ſcriptoris voluntatem interpretari. Quòd ſi vos, iudices, legibus obtemperare debetis, & id facere non poteſtis, niſi quod ſcriptum eſt in lege, ſequamini, quid[n] cauſæ eſt, quin iſtum

l lib. v. requireremus eas, in lib. v. ne ſi ni- a extra iud. q.

G contra legem feciſſe iudiceris?

n al quid dubitatis, quin iſtum.

71 † Aſſumtionis autem approbatione præterita, quadripertita ſic fiet argumentatio? Qui ſæpenumerò nos per fidem fefellerunt, eorum orationi fidem habere non debemus. Siquid enim perfidia illorum detrimenti acceperimus, nemo erit, præter noſmetipſos, quem iure accuſare poſſimus. Ac[o] primum quidem decipi incommodum eſt: iterum, ſtultum; tertium[p] turpe. Karthaginien-

o lib. vet. Ac primò quidẽ.
p lib. v. tertio, turpe.

H ſes autem perſæpe iam nos fefellerunt. Summa igitur amentia eſt in eorum fide ſpem habere, quorum perfidia toties deceptus ſis.

A † Vtraque approbatione præterita, tripertita fit, hoc pacto: Aut metuamus Karthaginienſeis oportet, ſi incolumeis eos reliquerimus: aut eorũ vrbem diruamus[a]: ac metuere quidem non oportet. Reſtat igitur, vt vrbẽ diruamus. Sunt autẽ qui putant nonnunquã poſſe[b] cõplexione oportere ſuperſederi, cum id perſpicuum ſit, quod conficiatur ex ratiocinatione. quòd ſi fiat, bipertitam quoque fieri argumentationẽ hoc modo: Si peperit, virgo non

72

a L. diruamus At metuere q. n. op.
b L. poſſe cõplexione ſuperſederi, & R. Steph. poſſe compl. ſuperſ. opportunè, &c. Paull. Manut. poſſe compl. & oportere ſuperſ. &c. Colli. poſſe complex opportunè ſuperſ. &c. v. ced. nonnunq compl. oportere ſuperſ &c. & ad oram libri adſcriptum eadem manu, poſſe. Hinc fortaſſe nata tãta ſcripturæ varietas.

B eſt. peperit autem. hic ſatis eſſe dicunt proponere, & aſſumere: quoniam perſpicuum ſit, quod[c] conficiatur, cõplexionis rem non indigere. Nobis autẽ videtur & omnis ratiocinatio concludenda eſſe: & illud vitiũ, quod illis diſplicet, magnopere vitandum, ne, quod perſpicuum ſit, id in complexionem inferamus.

c lib. v. quod conficiatur ex ratiocinatione. quod ſi fiat, compl. r. n ind.

73 † Hoc autem fieri poterit, ſi complexionum genera intelligantur[d]. Nam aut ita cõ-

C plectemur, vt in vnum conducamus propoſitionem, & aſſumtionem, hoc modo: Quòd ſi leges omneis ad vtilitatem reip. referri[e] cõuenit, hic autem ſaluti reip. profuit: profectò non poteſt eodem facto, & ſaluti communi conſuluiſſe, & legibus non obtemperaſſe. Aut[f] ita, vt ex contrario ſententia conficiatur, hoc modo: Summa igitur amentia eſt in eorum fide ſpem habere, quorum perfidia toties deceptus ſis. Aut ita, vt id ſolum, quod conficitur, inferatur, ad hunc modum: Vrbem igi-

d lib. v. Intelligentur.
P. B.
e lib. vet. referre.

D tur diruamus. Aut vt id, quod eam rem quæ conficitur, ſequatur, neceſſe eſt. Id eſt huiuſmodi: Si peperit, cum viro concubuit. peperit autem. Conficitur hoc: Concubuit igitur cum viro. Hoc ſi nolis inferre, & inferas id, quod ſequitur, Fecit igitur inceſtum: & concluſeris argumentationem, & perſpicuam fugeris[g] complexionem.

f al. aut contrarium concluſionis hoc modo.
g al. feceris.

74 † Quare in longis argumentationibus, ex[h] conductionibus, aut ex contrario complecti

h al. aut ex com.

E oportet: in breuibus id ſolum, quod conficitur, exponere: in iis in quibus exitus perſpicuus eſt, conſecutione vti. Si qui autem ex vna quoque parte putabunt conſtare argumẽtationem, poterunt dicere ſæpe ſatis eſſe hoc modo argumentationem facere: Quoniam peperit, cum viro concubuit: nam hoc nullius neque approbationis, neque aſſumtionis, vel eius approbationis neque complexionis indigere. Sed nobis ambiguitate nominis vi-

F dentur errare. Nam argumentatio nomine vno res[i] duas ſignificat, ideò, quòd & inuentum aliquam in rem probabile, aut neceſſarium, argumentatio vocatur, & eius inuenti artificioſa expolitio.

i L. duas res.
k v. c. ſi qui ſ aut aſſumtio-

75 † Quando igitur proferent aliquid huiuſmodi: Quoniam peperit, cum viro concubuit: inuentum proferent, non expolitionem. Nos autem de expolitionis partibus loquimur. Nihil igitur ad hanc rem ratio illa pertine-

G bit: atque hac diſtinctione, alia quoque quæ videbuntur officere huic partitioni, propulſabimus, ſiqui[k] aut aſſumtionem aliquando tolli poſſe putent aut propoſitionem. Quæ ſiquid habet probabile, aut neceſſarium, quoquo modo commoueat auditorem neceſſe eſt. Quod[l] ſi ſolũ ſpectaretur, ac nihil, quo[m] pacto tractaretur id, quod excogitatum eſſet, referret: nequaquã tantum inter ſummos oratores, & mediocreis intereſſe exiſtimaretur.

nem id q tol. li poſſe putet aut.
l L. Quod ſi ſolũ id quod inuentum eſt ſpectaretur ac nihil. &c. & ita lib. v. al. Quod ſi ſolũ argumentum ſpectaretur. &c. al. Quod ſi ſolum l. ſpectaretur quod inuentum eſſet, &c.
m L. quo pacto tractare- tur, referret.

H † Variare autem orationem magnopere oportebit. Nam[n] omnibus in rebus ſimilitudo eſt ſatietatis mater. Id fieri poterit, ſi

76

n L. Nam in reb omnib.

non ſimiliter ſemper ingrediamur in argumentationem. Nam primum omnium generibus ipſis diſtinguere conuenit orationem. hoc eſt, tum inductione uti, tum ratiocinatione. Deinde in ipſa argumentatione non ſemper à propoſitione incipere, neque ſemper quinque partibus uti, neque eadem ratione expolire partitiones, ſed tum ab aſſumptione incipere licet, tum ab approbatione alterutra, tum vtraque, tum hoc, tum illo genere complexionis vti. Id vt perſpiciatur, aut ſcribamus, aut in quolibet exemplo de his, quæ propoſita ſunt, hoc idem exerceamus, vt quam facile factu ſit.

† 60 ¶ Ac de partibus quidem argumentationis ſatis nobis dictum videtur. Illud autem volumus intelligi, nos probe tenere, aliis quoque rationibus tractari argumentationes in philoſophia multis, & obſcuris, de quibus certum eſt artificium conſtitutum. Verum illa nobis abhorrere ab vſu oratorio videntur. Quæ pertinere autem ad dicendum putamus, ea nos commodius, quam ceteros, attendiſſe non affirmamus, ſed perquiſitius & diligentius conſcripſiſſe pollicemur.

61 ¶ Nunc, vt inſtituimus, proficiſci ordine ad reliqua pergemus.

† REPREHENSIO eſt, per quam argumentando aduerſariorum confirmatio diluitur, aut infirmatur, aut alleuatur. 62 ¶ Hæc fonte inuentionis eodem vtetur, quo vtitur confirmatio, propterea quod, quibus ex locis aliqua res confirmari poteſt, iiſdem poteſt ex locis infirmari. Nihil enim conſiderandū eſt in his omnibus inuentionibus, niſi id, quod perſonis, aut negotiis attributum eſt. Quare inuentionem, & argumentationum expoſitionem ex illis, quæ ante præcepta ſunt, hūc quoque in partē orationis transferri oportebit. Verumtamen, vt quædam præceptio detur huius quoque partis, exponemus modos reprehenſionis, quos qui obſeruabunt, facilius ea, quæ contra dicentur, diluere, aut infirmare poterunt.

† 63 ¶ Omnis argumentatio reprehenditur, ſi aut ex iis, quæ ſumpta ſunt, non conceditur aliquod vnum, plurave: aut his conceſſis complexio confici ex his negatur: aut ſi genus ipſum argumentationis vitioſum oſtenditur: aut ſi contra firmam argumentationem, alia æquè firma, aut firmior ponitur. 64 ¶ Ex iis quæ ſumuntur, aliquid non conceditur, cùm aut id, quod credibile dicunt, negatur eſſe eiuſmodi: aut quod comparabile putāt, diſſimile oſtenditur: aut iudicatum aliam in partem traducitur, aut omnino iudicium improbatur: aut quod ſignum eſſe aduerſarij dixerunt, id eiuſmodi negatur eſſe: aut ſi complexio, aut vna, aut ex vtraque parte reprehenditur: aut ſi enumeratio falſa oſtenditur, aut ſi ſimplex concluſio falſi aliquid continere demonſtratur. Nam omne, quod ſumitur ad argumentandum, ſiue pro probabili, ſiue pro neceſſario, neceſſe eſt ſumatur ex his locis, vt antè oſtendimus.

65 ¶ Quod *pro credibili* ſumptum erit, id infirmabitur, ſi aut perſpicue falſum erit, hoc modo: Nemo eſt, qui non pecuniam quā ſapientiā malit. aut ex cōtrario quoque credibile aliquid habebit, hoc modo: Quis eſt, qui non officij cupidior ſit, quam pecuniæ? Aut erit omnino incredibile, vt ſi quis, quē conſtet eſſe auarum, dicat alicuius mediocris officij cauſa ſe maximam pecuniam neglexiſſe. Aut ſi, quod in quibuſdam rebus, aut hominibus accidit, id omnibus dicatur vſu euenire, hoc pacto: Qui pauperes ſunt, iis antiquior officio pecunia eſt. Qui locus deſertus eſt, in eo cædem factam eſſe oportet. In loco celebri homo occidi qui potuit? Aut ſi id, quod raro fit, fieri omninò negatur, vt Curius pro Fulvio: Nemo poteſt vno aſpectu, neque prætereuns amore capi.

† 66 ¶ Quod autem *pro ſigno* ſumetur, id ex iiſdem locis, quibus confirmatur, infirmabitur. Nam in ſigno, primùm verum eſſe oſtendi oportet: Deinde eius eſſe rei ſignum proprium, qua de rē agitur, vt cruorem cædis: Deinde factum eſſe, quod non oportuerit: aut non factum, quod oportuerit: Poſtremo ſciſſe eum de qua quæritur, eius rei legem & conſuetudinem. Nam eæ res ſunt ſigno attributæ: quas diligentius aperiemus, cum ſeparatim de ipſa coniecturali conſtitutione dicemus. Ergo horum vnumquodque in reprehenſione, aut non eſſe ſigno, aut parum magno eſſe, aut à ſe potius, quàm ab aduerſariis ſtare, aut omnino falſo dici, aut in aliam quoque ſuſpicionem duci poſſe, demonſtrabitur.

67 † ¶ Cum autem *pro comparabili* aliquid inducetur, quoniam id per ſimilitudinem maxime tractatur, in reprehendendo conueniet ſimile id negare eſſe, quod conferetur, ei, qui cum conferetur. Id fieri poterit, ſi demōſtrabitur diuerſum eſſe genere, natura, vi, magnitudine, tempore, loco, perſona, opinione: ac ſi, quo in numero illud, quod per ſimilitudinem afferetur, & quo in loco hoc genus, cuius cauſa afferetur, haberi conueniat, oſtendetur. Deinde quid res cum re differat, demonſtrabitur. ex quo docebimus aliud de eo, quod comparabitur, & de eo, quicum comparabitur, exiſtimari oportere. Huius facultatis maxime indigemus, cum ea ipſa argumentatio, quæ per inductionem tractatur, erit reprehendenda.

68 ¶ *Si iudicatum* aliquod inferetur, quoniam id ex locis maxime firmatur: laude eorum, qui iudicarunt: ſimilitudine eius rei, qua de agitur, ad eam rem, qua de iudicatum ſit: commemorando non modo non eſſe reprehenſum iudicium, ſed ab omnibus approbatum: & demonſtrando, difficilius, & maius eſſe id iudicatum, quod afferatur, quam id, quod inſtet: ex contrariis locis, ſi res aut vera, aut veriſimilis permittet, infirmari oportebit. Atque erit obſeruandum diligenter, ne nihil ad id, quod agatur, pertineat id, quod iudicatū ſit: & videndum eſt, ne ea res proferatur, in qua ſit offenſum, vt de ipſo, qui iudicarit, iudicium fieri videatur.

† Oportet autem animaduertere, ne, cùm aliter multa ſint iudicata, ſolitarium aliquod, aut rarum iudicatum afferatur. Nam his rebus auctoritas iudicati maximè poteſt infirmari. 69 ¶ Atque ea quidem argumenta, quæ quaſi probabilia ſumuntur, ad hunc modum tentari oportebit. Quæ vero ſicuti neceſſaria inducentur, ea ſi forte imitabuntur modò neceſſariam argumentationem, neque erunt eiuſmodi, ſic reprehendentur. Primum *complexio*, quæ, vtrum conceſſeris, debet tollere, ſi vera eſt, nunquam reprehendetur: ſin falſa duobus modis, aut conuerſione, aut alterius partis infirmatione. *Conuerſione*, hoc modo:

Nam

a L. nec ſemper q. p. v. i. neque &c. & ita ed. v.
b L. partitiones expolire.
c v. c. tum à probatione alterutra,
d v. c. Id vt perſpiciamus &c. & ita Manut. ed. placet.
e al. poſita.
f L. hoc totum deleto, vt q. facile ſit. al. vt

77

quàm facile ſit experiamur: al. id quod facile factu ſit.
P. L. VII.
g v. c. ab vſu oratorio viſa ſunt
h v. c. non habentur.
i al. aut leuatur. al. aut alleuiatur & ita edites v. que hic non ſe.

78

quæ: vt neque aliàs interdum.
k L. iiſdem ex locis poteſt in.
l al. & argumentationum expoſitionem ſumptam ex illis.
m al. argumētorum: al. & argumentationum exp. ſumptam ex
n L. exponemus omnes repr. modos.
q. q.
o Reprehenſionis quatuor modi de quibus ſigillatim agit.

79

p al. aut ex his conceſſis cōplexio confici negetur:
q Reprehenſionis primus modus.
r c. eiuſmodi: aut quod ſignum eſſe aduerſarij dixerint, id eſſe eiuſmodi negetur eſſe. In hanc ſedem reuocandam eſſe hanc, ſententiam, ſequentia ſatis oſtendunt.
s L. aut vtraque ex p.
t al. argumentationem.
u lib. v. cupidior ſequā. pecuniæ ſit.

80

x al. vt ſi is quem conſtat eſſe &c. lib. vi ſi aliquem cā. ſtet eſſe, auarū &c.

a al. vſu venire.

b al. negetur. P. B.

81

c al. quibus. confirmab. tur.
d L. eſſe eius rei.
e L. eum, de quo quæritur, eius rei, qua de agitur legem, & conſ.
f al. Ergo horum vnum quidque.
g L. aut parū magno ſigno eſſe.
h al. falſum.

82

i L. hoc, cuius cauſa
k v. c. demonſtrabimus
l v. c. quod comparabitur exiſtimari oportere, & de eo, qui cum cōparabitur.
m L. indigebimus.

n L. difficilius ad iudicandum, & maius.
o L. ad id, quo de agitur, p.

83

p lib. v. aut rarum afferatur.
q al. ſumētur.
r al. debet tollis.

Nam [a] ſi veretur: quid eũ accuſes, qui eſt probus?
Sin inuerecundum animi ingenium poſſidet,
Quid eum accuſes, qui id parui auditu æſtimet? [b]

Etc. ſi vereri dixeris, ſiue non vereri, concludendum [c] hoc putat, vt neges eſſe accuſandum. Quod conuerſione ſic reprehendetur: Immò vero accuſandus eſt. Nam ſi veretur, accuſes: non enim parui auditu æſtimabit [d]. Sin inuerecundum animi ingeniũ poſſidet, tamen accuſes: non enim probus eſt.

84 † *Alterius* autem *partis informatione*, hoc modo reprehendetur. Verum ſi veretur, accuſatione tua correctus, ab errato recedet. 70 ¶ *Enumeratio* vitioſa intelligitur, ſi aut præteritũ quiddam dicemus, quod velimus concedere, aut infirmum aliquid annumeratum, quod aut contra dici poſſit, aut cauſa non ſit quare [e] non honeſte poſſimus concedere. Præteritur quiddam in eiuſmodi enumerationib. Quoniam habes iſtum equum, aut emeris oportet, aut hæreditate poſſideas, aut munere acceperis, aut domi tibi natus ſit, aut, ſi horum nihil eſt, ſurripueris neceſſe eſt. ſed neque emiſti, neque hæreditate venit, neque domi natus eſt, neque donatus eſt: neceſſe eſt ergo ſurripueris.

85 † Hoc commode reprehenditur [f], ſi dici poſſit ex hoſtibus equus eſſe captus, cuius [g] prædæ ſectio non venerit: quo illato, infirmatur enumeratio, quoniam id ſit inductũ, quod præteritum ſit in enumeratione. Altero autem modo reprehendetur, ſi aut contra aliquid dicetur: hoc eſt, ſi exempli cauſa, vt in eodem verſemur, poterit oſtendi hereditate veniſſe. aut ſi extremum [h] illud nõ erit turpe concedere: vt ſi quis, cùm dixerint aduerſarij, aut inſidias facere voluiſti, aut amico morem geſſiſti, aut cupiditate elatus es, amico ſe morem geſſiſſe fateatur.

86 † 71 ¶ *Simplex* autem *concluſio* reprehenditur [i], ſi id, quod ſequitur, non videatur neceſſario cũ eo, quod anteceſſit, cohærere. Nã hoc quidẽ, ſi ſpiritũ ducit, viuit: ſi dies eſt, lucet: eiuſmodi eſt, vt cum priore neceſſariò poſterius cohærere videatur. Hoc autem, ſi mater eſt, diligit [k]. ſi aliquãdo peccauit, nũquã corrigetur: ſic conueniet reprehendi, vt demonſtretur non neceſſario cum priore poſterius cohærere. Hoc genus, & cætera neceſſaria, & omnino omnis argumẽtatio, & eius reprehẽſio maiorem quandam vim continet [l], & latius patet, quàm hic exponitur: ſed eius artificij cognitio huiuſmodi eſt, vt non ad huius artis partem aliquam adiungi poſſit, ſed ipſa ſeparatim longi temporis, & magnæ atq; arduæ cognitionis indigeat. Quare illa nobis alio tẽpore atq; ad aliud inſtitutũ, ſi facultas erit, explicabuntur. Nunc his præceptionib. rhetorum ad vſum oratorium contentos nos eſſe oportebit. Cum igitur ex iis, quæ ſumuntur, aliquid non conceditur, ſic infirmabitur.

87 † 72 ¶ Quũ autem, his conceſſis, *complexio* [m] *ex his non conficitur*: hæc erunt conſideranda, nũ aliud cõficiatur, aliud dicatur, hoc modo: Si, quũ aliquis dicat ſe profectũ eſſe ad exercitum, contráque eum quis velit hac argumentatione [n] vti: Si veniſſes ad exercitum, à tribunis militaribus viſus eſſes. non es autẽ ab his viſus. non [o] es igitur profectus ad exercitum. Hic, cùm conceſſeris propoſitionẽ, & aſſumtionem, complexio eſt infirmanda. Aliud enim, quàm cogebatur [p], illatum eſt.

88 † At nunc quidem, quò facilius res cognoſceretur, perſpicuo, & grandi vitio præditum poſuimus exemplum: ſed ſæpe obſcurius poſitum vitium pro vero probatur, cũ aut parũ meminẽris quod conceſſeris, aut ambiguum aliquod pro certo conceſſeris. Ambiguum ſi conceſſeris ex ea parte, quam ipſe intellexeris, eam [a] partem ſi aduerſarius ad aliã partem per complexionem velit accommodare: demonſtrare oportebit, non ex eo, quod ipſe cõceſſeris, ſed ex eo quod ille ſumſerit [b], cõfici complexionem, ad hunc modum: Si pecuniæ indigetis, pecuniam non habetis. ſi pecuniã non habetis, pauperes eſtis. Indigetis autem pecuniæ: mercaturæ enim, niſi ita eſſet, operã non daretis. pauperes igitur eſtis. Hoc ſic reprehenditur: Cum dicebas, Si indigetis pecuniæ, pecuniam non habetis: hoc intelligebã, Si propter inopiam in egeſtate eſtis, pecuniã non habetis. & idcirco concedebam. Cũ autem hoc ſumebas [c], Indigetis autẽ pecuniæ: illud accipiebam, Vultis autem pecuniæ plus habere. Ex quibus conceſſionibus non conficitur hoc, Pauperes igitur eſtis. conficeretur autem, ſi tibi primo [d] quoque hoc conceſſiſſem, Qui pecuniam maiorem vellet habere, eum pecuniam non habere.

89 † Sæpe autem oblitum putant, quid [e] conceſſeris, & idcirco id, quod non conficitur, quaſi conficiatur, in concluſione infertur, hoc modo: Si ad illum hereditas veniebat, veriſimile eſt ab illo eſſe necatum. Deinde hoc approbant pluribus [f] verbis. poſt aſſumunt, Ad illum autem hereditas veniebat. deinde infertur, Ille igitur occidit. Id ex iis, quæ ſumſerant, non conficitur. Quare obſeruare diligenter oportet, & [g] quid ſumatur, & quid ex his conficiatur. 73 ¶ Ipſum autem *genus* [h] *argumentationis vitioſum* his de cauſis oſtendetur, ſi aut in ipſo vitium erit, aut ſi nõ ad id, quod inſtituitur, accommodabitur. Atque in ipſo vitiũ erit, ſi omnino totũ falſum erit, ſi commune, ſi vulgare, ſi leue, ſi remotum, ſi mala definitio, ſi cõtrouerſum, ſi perſpicuum, ſi non conceſſum, ſi turpe, ſi offenſum, ſi contrarium, ſi inconſtans, ſi aduerſum.

90 † *Falſum* eſt, in quo perſpicuè mendacium eſt hoc modo: Non poteſt eſſe ſapiẽs, qui pecuniam negligit. Socrates autem pecuniam negligebat, non igitur ſapiens erat. *Commune* eſt, quod nihilo magis ab aduerſariis [i] quàm à nobis facit, hoc modo: Idcircò, iudices, quia veram cauſam habebam, breui [k] peroraui. *Vulgare* eſt, quod in aliam quoque rẽ nõ probabilem, ſi nunc conceſſum ſit, tráſferri poſſit, hoc modo: Si veram cauſam non haberet, vobis ſe, iudices, non commiſiſſet. *Leue* eſt, quod aut poſt tempus dicitur, hoc modo: Si in mentem veniſſet, non commiſiſſet: aut perſpicue rem turpem leui tegere vult defenſione, hoc modo:

Cum te expetebant omnes, florentiſſimo [l]
Regno, reliqui: nunc deſertum ab omnibus,
Summo [m] *periclo, ſola vt reſtituam, paro.*

91 † *Remotum* eſt, quod vltra quam ſatis eſt, petitur [n], hoc modo: Quod ſi non P. Scipio Corneliã filiam T. Graccho collocaſſet atq; ex ea duos Gracchos procreaſſet, tantæ ſeditiones natæ non eſſent. Quare hoc incommodum Scipioni adſcribẽdum videtur. Huiuſmodi eſt illa quoque conqueſtio:

Vtinam [o] *ne in nemore Pelio ſecuribus*
Cæſa cecidiſſet abiegna ad terram trabes, [p]

Longius enim repetita eſt, quàm res poſtu-

P. LVIII.
a Idẽ verſus, paulò tamen aliter repetuntur lib. 2. ad Herennium ſuprà.
b al. exiſtimet?
c V. c. concedendum hoc putat, vt
d al. exiſtimabit.
e V. c. quare honeſte non poſſi.
f L. reprehendetur.
g al. cuius prædæ ſectio venierit. V. c. cuius prædæ ſectione venerit || ſed legendum, qui prædæ ſectione venerit: aut potius cuiue prædæ ſectione venerit. Prædam enim mil. et captam. Intercepto ſecabant & diuidebant. Cæſar 3. de bell. Gallico: ſectionem oppidi vniuerſi Cæſar vendidit. Duo an te illa recte ſeparantur, equus ex hoſtibus captus, & qui ex prædæ ſectione venit.
h illud extremum.
i al. reprehendetur.
k L. diligit filium.
l L. obtinet
P. B.
m Reprehenſionis modus ſecundus.
n L. vti argumentatione
o L. non igitur es pr.
p al. conficiebatur.

a fort. & eam part. ſi aduer.
b al. aſſumſeris.
c al. aſſumebas.
d L. ſi tibi primo hoc quoque conc.
e al. quod cõceſſeris.
f al. pluribus verbis.
g L. & quæ ſumantur.
h Reprehenſionis modus tertius.
P. LIX.
i a. cum aduerſariis, quã nobis. cum &.
k al. breuiter
l al. florentiſſimo ſuo.
m al. ſummo in periclo,
n L. repetitur
o Verſus ex Ennij Medea repetuntur autem lib. 2. ad Here. ſupra & 3. de Natura deorum.
p antiquè pro trabs.

labat. *Mala definitio* eſt; cùm aut communia deſcribit, hoc modo: Seditioſus eſt is, qui malus atque inutilis eſt ciuis. Nam hoc non magis ſeditioſi, quàm ambitioſi, quàm calumniatoris, quàm alicuius improbi hominis vim deſcribit. Aut falſum quiddam dicit, hoc pacto. Sapientia, eſt [a] pecuniæ acquirendæ intelligentia. Aut aliquid non graue, nec [b] magnum continens, ſic: Stultitia eſt immenſæ gloriæ cupiditas. Eſt [c] hæc quidem ſtultitia, ſed ex parte quadã, non ex omni genere, definita. *Controuerſum* eſt, in quo ad dubiũ demõſtrandum, dubia cauſa affertur, hoc modo:

a L. eſt pecuniæ quærendæ int.
b L. nec magnũ continet
c L. eſt hic quidem ſtult.

Eho tu, dij, quibus eſt poteſtas motus ſuperũm, atque inferũm,
Pacem [d] inter ſeſe conciliant, conferunt concordiam:

d L. pacem inter ſe concil. & ita v. c.

92 † *Perſpicuum* eſt, de quo non eſt controuerſia: vt, ſi quis cùm Oreſtem accuſet planum faciat, ab eo matrẽ eſſe occiſam. *Non conceſſum* eſt, cùm id quod augetur, in controuerſia eſt, vt, ſi quis, cùm Vlyſſem accuſet, in hoc maximè commoretur: Indignum eſſe, ab homine ignauiſſimo virum fortiſſimum, Aiacem, necatum. *Turpe* eſt, quod aut eo loco, in quo dicitur: aut eo homine, qui dicat: aut eo tempore, quo dicitur: aut iis, qui audiunt,: aut ea re, de [e] qua agitur, indignum, propter inhoneſtam rem, videtur. *Offenſum* eſt, quod eorum, qui audiunt, voluntatem lædit: vt, ſiquis apud equites Romanos, cupidos iudicandi, Cæpionis legem iudiciariam laudet.

e L. qua de agitur, & ita v. c.

P. R.

93 † *Contrarium* eſt, quod contra ea dicitur, quæ ij, qui audiunt, fecerunt: vt, ſiquis apud Alexandrum Macedonem contra aliquem vrbis expugnatorem diceret, nihil eſſe crudelius, quàm vrbeis [f] diruere, cùm ipſe Alexander Thebas diruiſſet. *Inconſtans* eſt, quod ab eodẽ de eadẽ re, diuerſe dicitur: vt, ſiquis, cùm dixerit, qui virtutẽ habeat, eum nullius rei ad bene viuendũ indigere, neget poſtea ſine bona valetudine [g] poſſe bene viuere: Aut ſe amico adeſſe propter beneuolẽtiã [h]: ſperare enim aliquid cõmodi ad ſe peruenturum.

f v. c. vrbis
g v. c. valitudine
h v. c. beniuolentiam.

94 † *Aduerſum* eſt, quod ipſi cauſæ aliqua ex parte officit, vt ſiquis hoſtium vim, & copias, & felicitatem augeat, cùm [i] ad pugnam milites hortetur. Si non ad id, quod [k] inſtituitur, accommodabitur aliqua pars argumentationis, horum aliquo in vitio reperietur. Si plura pollicitus, pauciora demonſtrabit: aut, ſi, cum totum debebit oſtendere, de parte aliqua loquatur [l], hoc modo: Mulierum genus auarum eſt. nam Eriphyle auro viri vitam vendidit. Aut ſi non id, quod [m] accuſabitur, defendet: vt, ſiquis, cùm ambitus accuſabitur, manu ſe fortem eſſe defendet: vt Amphion apud Euripidem. Item apud Pacuuium: qui, vituperata muſica, ſapientiam laudat. Aut ſi res ex hominis vitio vituperabitur, vt, ſiquis doctrinam ex alicuius docti vitiis reprehendat [n]. Aut ſiquis cum aliquẽ volet laudare, de felicitate eius, non de virtute dicat [o]. Aut, ſiquis rem cum re ita comparabit, vt alteram ſe non putet laudare, niſi alteram vituperarit: aut ſi alteram ita laudet [p], vt alterius non faciat mentionem: vt, ſiquis, cum aliqui deliberent, bellum [q] geratur an non, pacem laudet omnino, non illud bellum inutile eſſe demonſtret.

i L. cùm ad pugnandum milites cohortentur. & q. l. v. cùm ad pugnandum milites adhortemur.
k al. quod inſtitutum eſt
l L. loquetur,
m al. de quo agit.
n L. reprehendet
o L. dicet
p L. laudabit.
q L. bellum gerant an non.

95 † Aut ſi, cùm de certa re quæretur, de cõmuni inſtituetur oratio. Aut ſi ratio alicuius rei reddetur falſa, hoc modo: Pecunia bonum

A eſt, propterea quòd ea maximè vitam beatam efficiat. Aut ſi infirma: vt Plautus, [a]

Amicum caſtigare ob meritam noxiam.
[b] *Immane [c] eſt facinus, verum in ætate vtile*
Et conducibile.
Nam ego amicum hodie meum
Concaſtigabo [d] pro commerita noxia,
Inuitus, ni id me inuitet vt faciam fides.

a in Trinũmo.
b L. Immœne id eſt magnũ & improbum. Feſtus in immanum.
c Idem verſus lib. 2. ad Herennium vbi de vitioſa ratione tractat.
d ab. vulg. Nõ caſtigabo.

Aut eadem, hoc modo. Maximum malum eſt auaritia. multos enim magnis incõmodis B afficit pecuniæ cupiditas. Aut parum idonea, hoc modo: Maximum bonũ eſt amicitia. plurimæ enim delectationes ſunt in amicitia.

96 † 74 ¶ Quartus [e] modus erat reprehenſionis, per quem contra firmam argumentationem æquè firma, aut firmior ponebatur. Hoc genus in deliberationibus maximè verſatur, cum [f] aliquid, quod contrà dicatur, æquum eſſe concedimus, ſed id, quod nos defendimus, neceſſarium eſſe demonſtramus: Aut C cùm id, quod illi defendant, vtile eſſe fateamur: [g] quod nos dicamus, demonſtremus [h] eſſe honeſtum. Ac de reprehenſione hæc [i] quidem exiſtimauimus eſſe dicenda.

e Reprehenſionis quartus modus.
f L. aut cùm aliq.
g L. fatemur:
h L. demonſtramus.

P LX.

i L. quidem hæc.

75 ¶ Deinceps [k] nunc de CONCLVSIONE ponamus [l].

k L. Deinceps

97 † Hermagoras [m] digreſſionem [n] deinde, tum poſtremam concluſionem ponit. In hac autem digreſſione [o] ille putat oportere quãdam inferri orationem, a cauſa, atque a D iudicatione ipſa remotam, quæ aut ſui laudem, aut aduerſarij vituperationem contineat, aut in aliam cauſam deducat, ex qua conficiat aliquid confirmationis, aut reprehenſionis, non argumentando, ſed augendo per quandam amplificationem. Hanc ſiquis partẽ putarit [p] orationis, ſequatur Hermagoram licebit. Nã & augendi, & laudandi, & vituperandi præcepta à nobis partim data ſunt, partim ſuo loco dabuntur. Nobis autẽ non [q] placet, hanc E partem in numero reponi, quod de cauſa digredi [r], niſi per locum communem, diſplicet, quo de genere poſterius eſt dicendum. Laudes autẽ, & vituperationes nõ ſeparatim placet tractari, ſed in ipſis argumentationib. eſſe implicitas [s]. Nunc de concluſione dicemus.

nunc concluſionem ponemus. & ita v. c.
l v. c. Hermagoras autẽ digr.
m L. degreſſionem.
n Digreſſio pars orationis Hermagoræ, at non Cicer.
o L. degreſſione
p L. putarit eſſe or.
q L. non placuit, hãc part. in numero rep.
r L. degredi,
s v. c. implicatas.

98 † 76 ¶ CONCLVSIO eſt exitus, & determinatio totius orationis. 77 ¶ Hæc habet parteis treis, enumerationẽ, indignationem, conqueſtionẽ. 78 ¶ *Enumeratio* [t] eſt, per quã F res diſperſè, & diffuſè dictæ, vnum in locum coguntur, & reminiſcendi cauſa, vnũ ſub aſpectum ſubiiciuntur. Hæc ſi ſemper eodẽ modo tractabitur, perſpicuè ab omnibus artificio quodã tractari intelligetur. Sin varie fiet, & hanc ſuſpicionem, & ſatietatẽ vitare poterit. Quare tum oportebit ita facere vt, plerique faciunt propter facilitatẽ, ſingillatim vnãquamque rem attingere, & ita omneis tranſire [u] breuiter argumentationes: tum autem id, quod G difficilius eſt, dicere, quas parteis expoſueris in partitione, de quibus te pollicitus ſis dicturum, & reducere [x] in memoriam, quibus rationibus vnãquamque partem confirmaris [y]: tum ab iis qui audierint quærere, quid ſit, quod ſibi velle debeant demonſtrari, hoc [z] modo: Docuimus hoc, illud planũ fecimus, ita ſimul & in memoriam redibit auditor, & putabit nihil eſſe præterea, quod debeat deſiderare.

t quæ & recapitulatio ſeu congregatio, & ἀνακεφαλαίωσις Quint. 6 c. 1.
u ſive le. ſecũ tranſigere breuiter.
x L. redigere
y L. confirmaueris:
z l. v. Hoc modo illud: docuimus, illud pl. f.

99 † Atque in his generibus (vt antè dictũ eſt) H tũ tuas argumẽtationes tranſire [aa] ſeparatim, tu id, quod artificioſius eſt, cum tuis contrarias coniungere: & cum tuam argumentatio-

aa ſive tranſigere.

nem

nem dixeris, tum, contra eam quod affereba-tur, quemadmodũ dilueris, oſtendere. Ita per breuem comparationem, auditoris memoria & de confirmatione, & de reprehenſione redintegrabitur. Atque hæc aliis actionis quoque modis variare oportebit. Nam cum [a] ex tua perſona enumerare poſſis, vt quid, & quo quiſque loco dixeris admoneas: tũ verò perſonam, aut rem aliquam inducere, & enumerationẽ ei totã attribuere. Perſonam, hoc modo: Nam ſi legis ſcriptor exſiſtat, quærat à vobis, quid dubitetis, quid poſſitis dicere, cùm vobis hoc, & hoc ſit demonſtratum. Atque hic, itẽ vt in noſtra perſona, licebit aliàs ſingillatim tranſire [b] omneis argumentationes: aliàs ad partitiones ſingula genera referre, aliàs ab auditore, quid deſideret, quærere, aliàs hæc facere per comparationem ſuarum, & contrariarum argumentationum.

a al. tum

P. B.

b ſ. tranſigere.

100 † Res autem inducetur, ſi alicui rei huiuſmodi, legi, loco, vrbi, monumento attribuetur oratio per enumerationem, hoc modo: Quid ſi leges loqui poſſent? nonne hæc apud vos quererentur? Quidnam amplius deſideratis, iudices, cùm vobis hoc, & hoc planum factum ſit? In hoc quoque genere omnibus eiſdem [c] modis vti licebit. Commune autem præceptum hoc datur ad enumerationem, vt ex vnaquaque argumentatione, quoniã tota iterum dici non poteſt, id eligatur: quod erit grauiſſimum, & [d] vnumquodque quã breuiſſime tranſeatur [e], vt memoria, non oratio renouata videatur. 79 ¶ *Indignatio*, [f] eſt oratio, per quam cõficitur, vt in aliquem hominem magnum odium, aut in rem grauis offenſio concitetur. In hoc genere illud primũ intelligi volumus, poſſe omnibus ex locis iis, quos [g] in confirmandis præceptis poſuimus, tractari indignationem. Nam ex iis rebus, quæ perſonis, atque negotiis attributæ ſunt, quæuis amplificationes, & indignationes naſci poſſunt: ſed tamen ea, quæ ſeparatim de indignatione præcipi poſſunt, conſideremus.

c L. iiſdem

d & vnumquodque.

e al. tranſigatur.

f quæ & Amplificatio dicitur l. 2. ad Herennium.

g L. quos in confirmationum pr.

101 † *Primus* locus ſumitur ab auctoritate, quũ commemoramus, quantæ curæ res ea fuerit aut Diis immortalibus, aut eis, quorũ auctoritas grauiſſima debeat eſſe. Qui locus ſumetur ex ſortibus ex [h] oraculis, vatibus, oſtentis, prodigiis, reſponſis, ſimilibus [i] rebus. Itẽm ex maioribus noſtris, regibus, ciuitatibus, gentibus, hominibus ſapientiſſimis, ſenatu, populo, legum ſcriptoribus. *Secundus* locus eſt, per quem, illa res ad quos pertineat, cũ amplificatione, per indignationem, oſtenditur, an [k] ad omneis, an ad maiorem partẽ, quod atrociſſimum eſt: an ad ſuperiores, quales ſunt ij, quorum ex auctoritate indignatio ſumitur, quod indigniſſimum eſt: an ad pareis animo, fortuna, corpore, quod iniquiſſimum eſt: an ad inferiores, quod ſuperbiſſimum eſt. *Tertius* locus eſt, per quem quærimus, quidnam ſit euenturum, ſi idem cæteri faciant: & ſimul oſtendimus, huic ſi conceſſum ſit, multos æmulos eiuſdem audaciæ futuros: ex quo, quid mali ſit euenturũ, demõſtrabimus.

h f. oraculis

i L. & ſimilib.

k L. an ad omneis, aut ad maiorem partem,

102 † *Quartus* locus eſt, per quem demonſtramus multos alacreis [l] exſpectare, quid ſtatuatur, vt ex eo, quod vni cõceſſum ſit, ſibi quoque tali de re quid liceat, intelligere poſſint. *Quintus* locus eſt, per quem oſtendimus, ceteras res perperam conſtitutas, intellecta veritate, commutatas corrigi poſſe: hanc eſſe rem, quæ ſi ſit ſemel iudicata, neque alio cõmutari iudicio, neque vlla poteſtate corrigi poſſit. *Sextus* locus eſt, per quem conſultò, & de induſtria factum eſſe demonſtratur, & illud adiungitur, voluntario maleficio veniam dari non oportere: imprudentiæ concedi [a] nõnunquam conuenire. *Septimus* locus eſt, per quem indignamur, quòd tætrum, crudele, nefarium, tyrannicum factum eſſe dicamus, per vim per manum opulentam [b], quæ res ab legibus, ab [c] æquabili iure remotiſſima ſit.

l v. c. alacreis

P. LXI.

a L. nonnunquam concedi conu.

b al. opulentem,

103 † *Octauus* locus eſt, per quem demonſtramus, non vulgare, neque factitatum eſſe, ne ab audaciſſimis quidem hominibus, id maleficium, de quo agitur, atque id à feris quoque hominibus, & a barbaris gentibus, & immanibus beſtiis remotum eſſe. Hæc erunt, quæ in parenteis, liberos, coniuges, cõſanguineos, ſupplices, crudeliter facta dicentur: & deinceps ſiqua proferantur [d] in maiores natu, in hoſpites, in vicinos, in amicos, in eos, quibuſcũ vitam egeris, in eos, apud quos educatus ſis, in eos, à quibus eruditus, in mortuos, in miſeros & miſericordia dignos, in homines claros, nobileis, & honore vſos, in eos, qui neque lædere alium, nec [e] ſe defendere potuerunt, vt in pueros, ſenes, mulieres: quibus omnibus acriter excitata indignatio, ſummũ in eum, qui violarit horum aliquid, odium commouere poterit.

c L. & ab æquabili.

d al. proferētur.

e al. neque ſe

104 † *Nonus* locus eſt, per quem, cum aliis, quæ [f] conſtãt eſſe peccata, hoc, quo de quæſtio eſt, cõparatur: & ita per contentionẽ, quãto atrocius, & indignius ſit illud de [g] quo agitur, oſtenditur. *Decimus* locus eſt, per quem omnia, quæ in negotio gerendo acta ſunt, quæque [h] poſt negotiũ cõſecuta ſunt, cũ vniuſcuiuſq; indignatione, & criminatione colligimus, & rẽ verbis quã maxime ante oculos eius, apud quẽ dicitur, ponimus, vt id quod indignũ eſt, perinde [i] illi videatur indignum, ac ſi ipſe interfuerit, ac præſens viderit. *Undecimus* locus eſt, per quẽ oſtendimus ab eo factum, à quo minimè oportuerit, & à quo, ſi alius faceret, prohiberi cõueniret. *Duodecimus* locus eſt, per quem indignamur, quod nobis hoc primis acciderit, nec alicui vnquam vſu euenerit.

f L. quæ conſtat eſſe p.

g L. quo de

h al. quæque negotium.

i L. proinde

k lib. v. vſu venerit.

105 *Tertiuſdecimus* locus eſt, ſi cum iniuria cõtumelia iuncta demonſtratur, per quẽ locum in ſuperbiam & arrogantiã odiũ concitatur. *Quartuſdecimus* locus eſt, per quẽ petimus ab iis, qui audiunt, vt ad ſuas res noſtras iniurias referant: ſi ad pueros pertinebit [l], de liberis ſuis cogitent: ſi ad mulieres, de vxorib. ſi ad ſenes, de patribus, [m] aut parentib. *Quintuſdecimus* [n] eſt [o] locus, per quem dicemus, inimicis quoque & hoſtibus, ea, quæ nobis acciderint, indigna videri ſolere. Et indignatio quidem his [p] ferè de locis grauiſſime ſumetur.

l ſ. vt. pertinebunt,

m v. c. de parentib. aut patrib.

n Decem tantum lo[ci] enumerantur lib. 2. ad Herennium.

106 80 ¶ *Conqueſtionis* [q] autem huiuſmodi de rebus parteis petere oportebit. Conqueſtio, eſt oratio, auditorum miſericordiam captans. In hac primum animũ auditoris mitẽ, & miſericordem conficere oportet, quo facilius conqueſtione cõmoueri poſſit. Id locis cõmunibus efficere oportebit, per quos fortunæ vis in omneis, & hominũ infirmitas oſtenditur: qua [r] ratione habita grauiter, & ſententioſè, maximè dimittitur [s] animus hominum, & ad miſericordiam comparatur, cùm in alieno malo ſuam infirmitatem conſiderabit.

o al. locus eſt.

p al. his ferè locis.

P. B.

q quæ & Cõmiſeratio dicitur lib. 2. ad Herennium.

r al. qua oratione.

s L. animus auditoris.

107 † Deinde primus locus eſt miſericordiæ, per quẽ, quib. in bonis fuerint, & nũc quib. in ma-

Digitized by Google

lis ſint, oſtenditur. Secundus, qui in tempora tribuitur, per quem, quibus in malis fuerint, & ſint & futuri ſint, demonſtratur. Tertius, per quem vnumquodque deploratur incommodum, vt in morte filij pueritiæ delectatio, amor, ſpes, ſolatium, educatio, & ſi qua ſimili in genere, quolibet de incommodo per conqueſtionem dici poterunt. Quartus per quem res turpes, & humiles, & illiberales proferentur [a], & indignæ ætate, genere, fortuna, priſtino honore beneficiis: quas paſſi, perpeſſurive ſint. Quinctus eſt, per quem omnia ante oculos ſingillatim incommoda ponentur, vt videatur is, qui audit, videre, & re quoque ipſa, quaſi adſit, non verbis ſolum, ad miſericordiam ducatur.

a v.c. profe- rantur, & ind.

108 † Sextus, per quem præter ſpem in miſeriis demonſtratur eſſe. & [b], cum aliquid exſpectaret, non modo id non adeptum [c] eſſe, ſed in ſummas miſerias incidiſſe. Septimus, per que ad ipſos, qui audiunt, ſimilem caſum conuertimus, & petimus, vt de ſuis liberis, aut parentibus, aut aliquo, qui illis carus debeat eſſe, nos cum videant, recordentur. Octauus, per quem aliquid dicitur eſſe factum, quod non oportuerit, aut non factum, quod oportuerit, hoc modo: Non affui, non vidi, non poſtremam eius vocem audiui, non extremum eius ſpiritum excepi. Item, inimicorum in manibus mortuus eſt, hoſtili in terra turpiter iacuit inſepultus, à feris diu vexatus, communi quoque honore in morte caruit.

b v.c. & cum aliquid exſpectaretur.
c L. adeptus

109 † Nonus, per quem oratio ad mutas, & experteis animi res refertur [d]: vt ſi ad equum, domum, veſtem, ſermonem alicuius accommodes, quibus animus eorum, qui audiunt & aliquem dilexerunt, vehementer commouetur. Decimus per quem inopia, infirmitas, ſolitudo demonſtratur. Vndecimus, per quem aut liberorum, aut parentum, aut ſui corporis ſepeliendi, aut alicuius eiuſmodi rei commendatio fit. Duodecimus per quem diſiunctio [e] deploratur ab aliquo cum [f] deducaris ab eo, quicum libentiſſime vixeris, vt a parente, filio, fratre, familiari [g]. Tertiuſdecimus, per quem cum indignatione conquerimur, quod ab iis, à quibus minime conueniat male tractemur, propinquis, amicis, quibus benefecerimus, quos adiutores fore putauerimus, aut à quibus indignum [h] eſt vt ſeruis, libertis, clientibus [i], ſupplicibus. Quartuſdecimus, qui per obſecrationem ſumitur: in quo orantur modò illi, qui audiunt, humili & ſupplici oratione, vt miſereantur. Quintuſdecimus, per quem non noſtras, ſed eorum, qui cari nobis debent eſſe, fortunas conqueri nos demonſtramus. Sextuſdecimus eſt, per quem animum noſtrum in alios miſericordem eſſe oſtendimus, & tamen amplum, & excelſum, & patientem incommodorum eſſe, & futurum, ſi quid acciderit, demonſtramus. Nam ſæpe virtus, & magnificentia, in qua grauitas, & auctoritas eſt, plus proficit ad miſericordiam commouendam quam humilitas, & obſecratio. Commotis autem animis diutius in conqueſtione morari non oportebit. Quemadmodum enim dixit rhetor Apollonius, LACRYMA NIHIL CITIUS ARESCIT.

d al. referetur.

81 ¶ Sed quoniam & [k] ſatis, vt videmur, de omnibus partibus orationis diximus, & huius voluminis magnitudo longius proceſſit, quæ [l] ſequuntur deinceps, in ſecundo libro dicemus.

e al. diſiunctio
f al. cum deducaris.
g Familiaris dicitur, libertus, ſeruus, P. LXII. colonus adſcriptitius ſuſceptus. l. 6. §. 5. C. de his qui ad Eccleſ. confug. l. ſi quis ex familiarib. vel ex ſeruis. 10. C. qui accuſa e l. 25. §. 2. ff. de adulter. l. 1. §. 18. ff. de vi & vi armata. Seneca. 6. epiſt. 47. Macrob. 1. Saturnal. 11.
h al. indignū ſit,
i hi ſuſcepti dicuntur, vti ſer pſ ad L. 132. ff. de verbor. ob ig.
k L. & ſatis videmur de omnib. par. orationis dixiſſe,
l al. quæ ſequuntur deinceps, in ſecundo libro d.

M. TULLII CICERONIS RHETORICORUM, SEV DE INVENTIONE RHETORICA, LIBER SECVNDVS.

Synopſis libri 2. de Inuentione.

1 ¶ Cur exemplo externo vtatur. 2 ¶ Quibus de rebus ſuperiore libro dixerit: & de quibus nunc dicturus ſit. 3 ¶ De IVDICIALI *genere cauſarum. 4 De* CONIECTVRALI *conſtitutione. 5 & quibus locis ſeu argumentationibus coniecturales controuerſiæ tractari poſſint. 6 Coniecturam omnem capi ex cauſa, perſona, facto ipſo. 7* Ex cauſa *coniecturam dupliciter ſumi: vt ſi actor dicat, aliquid Impulſione, aut Ratio inatione, ſiu certo animi propoſito factum eſſe. Quo in genere non tantum peruestigat quod in recitare, ſed & quod in opinione (tametſi opinio dupliciter fallat, vel quia res eiuſmodi eſt, vel quia animus defuit) ſed & inquirit Cauſam, Poteſtatem, facultatem, voluntatem. Contrà defenſor ac Reus Impulſionis & ratiocinationis ſuſpiciones aut negat, aut minuit.* 8 Ex perſona *aduerſarij coniecturam capimus variè auctorum ex eius nomine & cognomine, ex eius natura, victu, fortuna, habitu animi vel corporis, ſtudio, factis, caſibus, orationibus. Contrà Defenſor ac Reus ex iiſdem locis contrariis coniecturas ducit.* 9 Ex facto *ipſo coniecturas & ſuſpiciones ducimus dupliciter. Primum ex ipſo negotio ſeparatim (quo in genere peruestigamus quæ ante rem, quæ in re, quæ rei adiuncta, quæ poſt rem conſequuta ſunt conſilium, aut ex interuallo.) Deinde communiter ex ipſo negotio & perſona ſuſpiciones ducimus: ſed & quæſtionibus, teſtimoniis, rumoribus, quæ tria actor & reus ſimili via præceptorum, torquere ſolent ad ſuum commodum. 10 De* NOMINIS *controuerſia ſeu* DEFINITIVA *conſtitutione. 11 De* ACTIONE *ſeu* TRANSLATIVA *Conſtitutione. 12 De* GENERALI *Conſtitutione, cuius duæ partes. 13* Negotialis *quæ in ipſo negotio, iuris ciuilis in ſpeciam & abſconditam habet controuerſiam. In hac quæritur de Iure naturæ: (cuius exempla Religio, pietas, gratia, vindicatio, Obſeruantia, Veritas) vel ciuili, & conſuetudine, Iure ciuili, Edictis,*

Edictis pactis, pari & æquo, Iudicato. 14 Iuridicialis. 15 *Eaque vel* Abſoluta, *in qua æquum, iniquum, præmium & pœna non abſconditè vt in negotiali (de quo nunc diximus) ſed patentiùs & expeditiùs continetur.* 16 *vel* Aſſumptiua *cùm ipſum ex ſe factum probari non poteſt, aliquo autem foris adiuncto argumento defenditur.* 17 *Huius quatuor partes.* 18 *Criminis comparatio,* 19 *Relatio,* 20 *Remotio,* 21 *Conceſſio,* 22 *Huius partes duæ.* 23 *Purgatio (cuius partes Imprudentia, Caſus, Neceſſitudo)* 24 *Deprecatio,* 25 *De* PRÆMIIS *&* POENIS. 26 *De* SCRIPTI *controuerſiis.* 27 *Naſcuntur autem ex ambiguo,* 28 *ex ſcripto & ſententia,* 29 *Ex contrariis legibus,* 30 *Ex Ratiocinatione,* 31 *ex Definitione.* 32 ¶ *De reliquis generibus cauſarum.*

33 ¶ *& de genere* DELIBERATIVO. 34 *De* Honeſto, *per ſe expetendo ſeu virtute.* 35 *Prudentia, (cuius partes Memoria, Intelligentia, Prouidentia)* 36 *Iuſtitia, Natura ius (Religio, Pietas, Gratia, Vindicatio, Obſeruantia, Veritas) Conſuetudine (partes, Par, Iudicatum) Lege ius.* 37 *Fortitudo (eius partes Magnificentia, Fidentia, Patientia, Perſeuerantia.)* 38 *Temperantia (eius partes Continentia, Clementia, Modeſtia.)* 39 ¶ *De Honeſto cui vtilitas adiuncta: quo in genere eſt Gloria, Dignitas, Amplitudo, Amicitia.* 40 *De* vtilitate *(Huius partes Incolumitas & Potentia.)* 41 *De* Honeſti *&* vtilitatis attributis *Neceſſitudine,* 42 *& Affectione.* 43 *De genere* DEMONSTRATIVO *ſeu laude & vituperatione. Quod genus cauſæ in genere tractari poteſt ex his locis qui perſonis ſunt attributi: diſtribuitur autem, ex virtutibus Animi, Corporis, & Externis.* 44 ¶ *De* INVENTIONE *prima, & maxima parte Rhetoricæ hæc dicta ſint.*

1 CROTONIATÆ quondam, cum [a] florerent omnibus copiis, & in Italia cum [b] in primis beati numerarentur, templum Iunonis, quod religioſiſſimè colebant, egregiis picturis locupletare voluerunt. Itaque Heracleotem [c] Zeuſim, qui tum longè cæteris excellere pictoribus exiſtimabatur, magno pretio conductum adhibuerunt. Is & cæteras tabulas [d] compluieis pinxit, quarum nonnulla pars vſq; ad noſtram memoriã propter fani religionem, remãſit [e]: &, vt excellentem muliebris formæ pulcritudinem muta in ſeſe imago contineret, Helenæ ſe pingere ſimulacrũ velle dixit. Quod Crotoniatæ, qui eum muliebri in corpore pingendo plurimum aliis præſtare ſæpe accepiſſent, libenter audierunt. Putauerunt enim eum [f], ſi, quo in genere plurimùm poſſet, in eo magnopere elaboraſſet, egregium ſibi opus illo in fano relicturum.

a de Crotonienſium potentia vide Iuſtinum lib. 20.
b L. cum primis beati nu... ita lib. v.
c L. Heracleotem Zeuxim,
d L. complureis tabulas
e al. permanſit.
f deeſt hæc particula quibuſdam.

2 † Neque [g] tum eos illa opinio fefellit. Nam Zeuſis [h] illico quæſiuit ab [i] eis, quaſnam [k] virgines formoſas haberent. Illi autem ſtatim hominem duxerunt in palæſtrã, atque ei pueros oſtenderunt multos, magna præditos dignitate. (Etenim quodam tempore Crotoniatæ multùm omnibus corporum viribus & dignitatibus anteſteterunt [l], atque honeſtiſſimas ex gymnico certamine victorias domum cum maxima laude retulerunt.) Cum puerorum igitur formas, & corpora magno hic opere miraretur: Horum, inquiunt illi, ſorores ſunt apud nos virgines. Quare, quâ ſint illæ dignitate [m], potes ex his ſuſpicari. Præbete igitur mihi, quæſo, inquit, ex iſtis virginibus formoſiſſimas, dum pingo id, quod pollicitus ſum vobis, vt mutum in ſimulacrum ex animali exemplo veritas transferatur.

g al. Neq; eos illa op.
h L. Zeuxis
i al. ab his
k al. ecquaſnam.
P. B.
l al. antiſteterunt,
m fort. venuſtate.
n L. ſυνάγαγον. Eadem forma, populum in forum conducere ſcripſit Varro

3 † Tunc Crotoniatæ publico de conſilio virgines vnum in locum conduxerunt [n], & pictori, quas vellet, eligendi poteſtatem dederunt. Ille autem quinque delegit, quarum nomina multi poetæ memoriæ tradiderunt [o], quòd eius eſſent iudicio probatæ [p], qui veriſſimum pulchritudinis habere [q] iudicium debuiſſet. Neque enim putauit, omnia, quæ quæreret ad venuſtatem vno in corpore ſe reperire poſſe, ideò quòd *nihil ſimplici in genere omnibus* [r] *ex partibus perfectum natura expoliuit.* Itaque, tanquam cæteris non ſit habitura quod largiatur, ſi vni cuncta conceſſerit, aliud alij commodi aliquo adiuncto incommodo muneratur.

in Manis, apud Nonium c. 4. in conducere.
o al. prodiderunt,
p al. comprobatæ,
q fort. facere iudic.
r L. omni ex parte perf. & ita lib. v.

4 † Quod quoniam nobis quoque [a] voluntatis accidit, vt artem dicendi perſcriberemus, non vnum aliquod propoſuimus exemplum, cuius omnes partes, quocunque eſſent in genere, exprimendæ nobis neceſſariò viderentur: ſed, omnibus vnum in locum coactis ſcriptoribus, quod quiſque commodiſſimè præcipere videbatur, excerpſimus, & ex variis ingeniis excellentiſſima quæque libauimus. Ex his enim, qui nomine & memoria digni ſunt, nec nihil optimè, nec omnia præclariſſimè quiſquam dicere nobis videbatur. Quapropter ſtultitia nobis [b] viſa eſt, aut à bene inuentis alicuius [c] recedere, ſiquo [d] in [e] vitio eius offenderemur, aut ad vitia quoque eius accedere, cuius aliquo bene [f] præcepto duceremur.

a lib. v. non habent, quoq;.
b lib. v. non habent nobis
c fortè legendũ alicuius omnino recedere.
d L. ſi quo vitio eius off. al. ſi quo inuento eius off.
e al. inuitio.
f al. bono.

5 † Quod ſi in cæteris quoque ſtudiis à [g] multis eligere homines commodiſſimum quodque, quàm ſeſe vni alicui certo vellent [h] addicere, minus in arrogantiam offenderent: non tantopere in vitiis perſeuerarent, aliquanto ex [i] inſcitia leuiùs laborarent. Ac ſi par in nobis huius artis, atque in illo picturæ, ſcientia fuiſſet, fortaſſe magis hoc ſuo in genere opus noſtrum quàm [k] ille in ſua pictura nobilis eniteret. Ex maiore enim copia nobis, quàm illi, fuit exemplorum eligendi poteſtas. Ille vna ex vrbe, & ex eo numero virginum, quæ tum erant, eligere potuit: nobis omnium, quicunque fuerunt, ab vltimo principio huius præceptionis, vſque ad hoc tempus expoſitis copiis, quodcunque placeret, eligendi poteſtas fuit.

g L. è multis elig. ho. com. quidque.
h L. mallent.
i L. ex inſcit. a leu. l & ita R. Steph. lib. v. leuius. ex inſcientia laborarent.
k L. quàm ille illius pictura, nobilis.
l De ſcriptoribus artis Rhetoricæ vide 3 Quin. 1.

6 † Ac veteres quidẽ ſcriptores [l] artis vſque à principe illo, atque inuentore Tiſia [m], repetitos, vnum in locum conduxit [n] Ariſtoteles, & nominatim cuiuſq; præcepta magna conquiſita cura perſpicuè ſcripſit [o], atque enodata diligenter expoſuit: ac tantũ inuentorib. ipſis ſuauitate, & breuitate dicendi præſtitit, vt nemo illorũ præcepta ex ipſorum libris cognoſcat, ſed omnes, qui [p] quod illi præcipiãt, velint intelligere, ad hunc, quaſi ad quendam multo cõmodiorẽ explicatorẽ, reuertantur [q].

P. LXIII.
m Tiſias hic Siculus fuit, cuius ſæpiſſime meminit Cicero.
n L. ſυνάγαγε vt ſupra, vnũ in locum conduxerunt.
o L. conſcripſit, & ita lib. v.
p L. qui, quid illi pr.

7 † Atque hic quidem ipſe, & ſeſe ipſum nobis, & eos, qui ante ſe fuerant, in medio poſuit vt cæteros [r], & ſeipſum per ſe cognoſceremus. Ab hoc autem qui profecti ſunt, quanquam in maximis philoſophiæ partibus operæ plurimùm conſumpſerunt, ſicut & ipſe, cuius inſtituta ſequebantur, fecerat: tamen permulta nobis præcepta dicendi reli-

q al. conuertantur.
r L. vt & cæteros.

Digitized by Google

illius, alicuius commodi, neq; ad amicũ huius aliquem mors eius pertinebat, relinquitur igitur, vt ab hoc non ſit occiſus. *Simplex* autem *concluſio* ex neceſſaria conſecutione conficitur. hoc modo: Si [a] vos me iſtud eo tempore feciſſe dicitis, ego autem eo [b] ipſo tẽpore trans mare fui: relinquitur [c], vt id, quod dicitis, non modò non fecerim, ſed ne potuerim quidem facere. Atque hoc diligenter videre oportebit, nequo pacto genus hoc refelli poſſit, vt [d] ne confirmatio [e] modum in ſe argumentationis ſolum habeat, & quandam ſimilitudinem neceſſariæ concluſionis, verum ipſa argumentatio ex neceſſaria ratione conſiſtat.

46. † 56 ¶ *Probabile* autem eſt id, quod fere fieri ſolet, aut quod in opinione poſitum eſt, aut quod habet in ſe ad [f] hæc quandam ſimilitudinem, ſiue id falſum eſt, ſiue [g] verum. *In eo genere, quod ferè ſolet* fieri, probabile huiuſmodi eſt: Si mater eſt, diligit filium: ſi auarus eſt, negligit iuſiurandum. In eo autem *quod in opinione poſitum* eſt, huiuſmodi ſunt probabilia: Impiis apud inferos pœnas eſſe præparatas [h]: Eos, qui philoſophiæ dent operam, non arbitrari deos eſſe. *Similitudo* autem in contrariis, & paribus, & in iis rebus quæ ſub eandem cadunt rationem, maximè ſpectatur. *In contrariis*, hoc modo: Nam ſi iis, qui imprudentes læſerunt, ignoſci conuenit, iis, qui neceſſario profuerunt, haberi gratiam non oportet.

47. † *Ex pari*, ſic: Nam [i] vt locus ſine portu, nauibus eſſe non poteſt tutus: ſic animus ſine fide, ſtabilis amicis non poteſt eſſe. *In iis rebus, quæ ſub eandem rationem cadunt*, hoc modo probabile conſideratur: Nam ſi Rhodiis turpe non eſt portorium locare, ne Hermacreonti quidem turpe eſt conducere. Hæc tum vera ſunt, hoc pacto: Quoniam cicatrix eſt, fuit vulnus: Tum veriſimilia, hoc modo: ſi multus erat in calceis puluis, ex itinere eum venire oportebat. 57 ¶ Omne autem, (vt certas quaſdam parteis diſtribuamus,) probabile, quod ſumitur ad argumentationem, aut ſignũ eſt, aut credibile, aut iudicatũ, aut cõparabile.

48. † *Signum* eſt, quod ſub ſenſum aliquem cadit, & quiddam ſignificat, quod ex ipſo profectum videtur quod aut ante fuerit, aut in ipſo negotio, aut poſt ſit conſecutum, & tamen indiget teſtimonij, & grauioris confirmationis: vt cruor, fuga, pallor, puluis, & quæ his ſunt ſimilia. *Credibile* eſt, quod ſine vllo teſte, auditoris opinione firmatur, hoc modo: Nemo eſt, qui nõ liberos ſuos incolumeis, & beatos eſſe cupiat. *Iudicatum* eſt, res aſſenſione, aut auctoritate, aut iudicio alicuius, aut aliquorũ comprobata. Id tribus in generibus ſpectatur, religioſo, communi, approbato. Religioſum eſt, quod iurati legibus iudicarũt. Commune eſt, quod omnes vulgo probarũt, & ſecuti ſunt, huiuſmodi: vt maioribus natu aſſurgatur [k], vt ſupplicum miſereatur [l]. Approbatũ eſt, quod homines, cùm dubium eſſet quale haberi oporteret, ſua conſtituerunt auctoritate: velut Gracchi patris factum, quem populus Rom. ob [m] id factum, quod inſciẽte collega in cenſura nihil geſſit, poſt cenſurã conſulem fecit.

49. † *Comparabile* autem eſt, quod in rebus diuerſis ſimilem aliquam rationem continet. Eius [n] ſunt partes tres, imago, collatio, exemplum. *Imago*, eſt oratio demonſtrans corporũ, aut naturarum ſimilitudinem. *Collatio*, eſt oratio, rem cum re ex ſimilitudine conferens. *Exemplum* eſt, quod rem auctoritate, aut caſu

A alicuius hominis, aut negotij confirmat, aut infirmat. Horum exempla, & deſcriptiones, in præceptis elocutionis cognoſcentur. 57 ¶ Ac fons quidem confirmationis, vt facultas tulit, apertus eſt, nec minus dilucidè, quàm rei natura ferebat, demonſtratus eſt. Quemadmodũ autem quæque conſtitutio, & pars conſtitutionis, & omnis controuerſia, ſiue in ratione, ſiue in ſcripto verſetur, tractari debeat, & quæ in quaſque argumentationes conueniant, ſin-

B gillatim [a] in ſecundo libro de vnoquoque genere dicemus. In præſentia tantummodo numeros, & modos & parteis argumẽtandi confuſè & permiſtè [b] diſperſimus, poſt deſcriptè [c] & electè in genus quodque cauſæ, quid cuique conueniat, ex hac copia digeremus.

50. † Atque inueniri quidem omnis ex his locis argumentatio poterit: inuentum exornari, & certas in parteis diſtingui & ſuauiſſimum eſt, & ſummè neceſſarium, & ab artis ſcripto-

C ribus maximè neglectum. Quare & de ea præceptione nobis & in hoc loco dicendum viſum eſt, vt ad inuentionem argumenti [d], abſolutio quoque argumentandi adiungeretur. Et magna cum cura, & diligentia locus hic omnis conſiderandus eſt, quod [e] non rei ſolum magna vtilitas eſt, ſed præcipiendi quoque ſumma difficultas.

51. † 57 ¶ Omnis [f] igitur argumentatio aut per inductionem tractanda eſt, aut per ratio-

D cinationem. 58 ¶ *Inductio*, eſt oratio, quæ rebus non dubiis captat aſſenſionem eius quicum inſtituta eſt; quibus aſſenſionibus facit, vt illi dubia quædam res, propter ſimilitudinem earum rerum, quibus aſſenſit, probetur: velut apud Socraticum Æſchinem demonſtrat Socrates, cum Xenophõtis vxore, & cum ipſo Xenophonte Aſpaſiam locutam. Dic mihi, quæſo, Xenophontis vxor, ſi vicina tua me-

E lius habeat aurum, quàm [g] tu habes, vtrum illius, an tuum malis? Illius, inquit. Quod ſi veſtem, & cæterum ornatum muliebrem pretij maioris habeat, quàm tu habes, tuúmne, an illius malis [h]? Illius vero, reſpõdit. Age, inquit, ſi virum illa meliorem habeat, quàm tu habeas, vtrúmne [k] tuum, an illius malis? Hic mulier erubuit.

52. † Aſpaſia autem cum ipſo Xenophonte ſermonem inſtituit. Quæſo, inquit, Xenophon, ſi vicinus tuus meliorem [l] equũ habeat, q̃ tuus

F eſt, tuúmne equum malis, an illius? Illius, inquit. Quòd [m] ſi fundũ meliorem habeat q̃ tu habes, vtrũ tandem fundũ habere malis? Illũ, inquit, meliorem. Quòd [n] ſi vxorẽ meliorem habeat, quàm tu habes, vtrũ illius malis? Atq; hic Xenophon quoq; ipſe tacuit [o]. Poſt Aſpaſia, Quoniam vterq; veſtrûm, inquit, id mihi ſolum non reſpondit, quod ego ſolùm audire volueram, egomet dicam, quid vterque cogitet. Nam & tu mulier optimũ virum mauis [p]

G habere, & tu Xenophon vxorem [q] habere lectiſſimam [r] maximè vis. Quare, niſi hoc perfeceritis, vt neque vir melior, neq; fœmina lectior in terris ſit, profectò id ſemper, quod optimũ putabitis eſſe, multò maximè requiretis, vt [s] & tu maritus ſis quam [t] optimæ mulieris, & hæc q̃ optimo viro nupta ſit. Hic cùm rebus non dubiis eſſet aſſenſum, factũ eſt propter ſimilitudinẽ, vt etiam illud, quod dubiũ videbatur, ſi quis ſeparatim quæreret, id pro

H certo propter rationem rogãdi, concederetur.

53. † Hoc modo ſermonis plurimum [u] Socrates vſus eſt, propterea quòd nihil ipſe afferre ad perſua-

a ſimilis eſt locus infrà, vbi de ratiocinatione agitur.
b adde l. pen. ead. de contr. ſtipul. § item verborum, Inſt. de inutil. ſtipul. hoc caſu teſtes aduerſus ſcripturam admittuntur.
c ἔλεγχος ἐν τῷ ... Ariſt. ad Alexãdrum c. 14.
d al. infirmatio.
e L. & ne confirm.
f al. ad hoc
g lib. vulg. ſiue verum. Verũ in eo gen. q ſ. mendosè, repetita enim fuerat vox, Verum, ex eo, que antecedit, ab errante librario.
h al. paratas.
i quid. lib. Nã vt locus in mari ſine portu &c.
P. B.
k dixi ad l. ſemper in ciuitate noſtra ſenectus, ff. de iure immunitatis.
l miſereatur hic impersonaliter ſumitur, quod rarò occurrit.
m L. ob id, quod inſc.
n L. Eius partes ſunt tres, imago, &c.

a al. ſigillatim.
b al. permiſtim. al. permixte.
c lib. vet. diſcriptè, & electè, al. diſcretè.
d lib. vet. argumenti, argumentandi abſolutio adiungeretur
e lib. vet. quòd non ſolum rei m. vtil.
f De numeris, modis & partibus argumentandi.
P. L. III.
g L. quàm tu habes: illiuſne, an tuum malis?
h lib. vet. malis? reſpondit, illius verò.
i al. Age, ſi inquit, illa virũ mel. hab. Man. Age ſi, inquit, ſi illa virum, &c. L. Age verò, inquit, ſi virum illa
k L. tuúmne, an ill. m.
l L. equũ meliorem.
m Quid ſi fundum.
n L. Quid ſi vxorem m.
o al. conticuit.
p quid ſi. vulg. non habens hoc mauis habere.
q L. vxorem lectiſſ. hab. maximè vis.
r al. electiſſimam
s al. vulg. Sic tu vt ma ſ q. opt. mul. & hæc q. opt. v. n. ſ.
t al. quàm optimæ fœminæ, lib. veteres neque mulieris, neque fœminæ, habent.
u L. Socrates plurimum

perſuadendum volebat, ſed ex eo, quod ſibi ille dederat, quicum diſputabat, aliquid conficere malebat, quod ille ex eo, quod iam conceſſiſſet, neceſſario approbare deberet. Hoc in genere præcipiendum nobis videtur, primum, vt illud, quod inducemus per ſimilitudinem, eiuſmodi ſit, vt ſit neceſſe concedi. Nam ex quo poſtulabimus nobis illud, quod dubium ſit, concedi, dubium eſſe idipſum [a] non oportebit: Deinde illud, cuius confirmandi cauſa fiet inductio, videndum eſt, vt ſimile iis rebus ſit, quas res, quaſi non dubias, ante [b] induxerimus. Nam ante aliquid nobis conceſſum eſſe nihil proderit, ſi ei diſſimile erit id, cuius cauſa illud concedi primum voluerimus. Deinde non intelligat, quo ſpectent illæ primæ inductiones, & ad quem ſint exitum peruenturæ.

a al. idipſum quod inducimus.
b l. v. antè dixerimus. non pl.

54 † Nam qui videt, ſi ei rei, quæ [c] primò rogetur, recte aſſenſerit, illam quoq; rem, quæ ſibi diſpliceat, eſſe neceſſario concedendam, plerunq; aut non reſpondendo, aut male reſpondendo longius procedere rogationem [d] non ſinit. Quare ratione rogationis imprudens ab eo, quod conceſſit, ad id, quod non vult concedere, deducendus eſt. Extremum autem aut taceatur oportet, aut concedatur, aut negetur. Si negabitur, aut oſtendenda eſt [e] ſimilitudo earum rerum, quæ ante conceſſæ ſunt, aut alia vtendum inductione Si concedetur, concludenda eſt argumentatio. Si tacebitur, aut elicienda eſt [f] reſponſio, aut, quoniam taciturnitas imitatur cõfeſſionem, pro eo, ac ſi conceſſum ſit, concludere oportebit argumentationem. Ita fit hoc genus argumentandi tripertitũ. Prima [g] pars conſtat [h] ſimilitudine vna, pluribuſve: Altera ex eo, quod concedi volumus, cuius cauſa ſimilitudines adhibitæ ſunt: Tertia ex concluſione, quæ aut confirmat conceſſionem, aut, quid ex ea conficiatur, oſtendit.

c L. quam primò rogetur, & ita vid. v.
d al. orationem.
P. B.
e l. ſimilitudo eſt
f L. reſponſio eſt,
g L. Prima pars ex ſimilit. conſtat vna,
h al. lib. vulg. conſtat ex ſimil.

55 † Sed quia non [i] ſatis videbitur alicui dilucide demonſtratum, niſi [k] quod ex ciuili cauſarum genere exemplum ſubiecerimus: videtur huiuſmodi quoq; vtẽdum exemplo, non quo præceptio differat: aut aliter hoc in ſermone, atque in dicendo [l] ſit vtendum: ſed vt eorũ voluntati ſatis [m] fiat, qui, quod aliquo in loco viderint, alio in loco, niſi demonſtratũ eſt, nequeunt cognoſcere. ergo in hac cauſa, quæ apud Græcos eſt peruagata, vt Epaminondas, Thebanorum imperator, ei, qui ſibi ex lege prætor ſucceſſerat, exercitum non tradidit, &, cum paucos ipſe dies cõtra legem exercitum tenuiſſet, Lacedæmonios funditus vicit, poterit accuſator argumentatione vti per inductionem, cùm ſcriptum legis cõtra ſententiam defendat, ad hunc modum.

i L. non ſatis diluc. cè vid. alic. dem.
k al. ſi quid ex ciuili cauſarum genere exempl.
l al. docendo
m L. non ſatis

56 † Si, iudices, id, quod Epaminondas ait legis ſcriptorem ſenſiſſe, adſcribat ad legem, & addat exceptionem hanc, EXTRA QVAM SIQVIS REIP. CAVSA EXERCITVM NON TRADIDERIT, patiemini? non opinor. Quod ſi voſmetipſi, quod a veſtra religione, & [n] ſapientia remotiſſimum eſt, iſtius honoris cauſa hanc eandem exceptionem, iniuſſu populi, ad legem adſcribi iubeatis, populus Thebanus patieturne [o] id fieri? profectò non patietur. Quod ergo adſcribi ad legẽ nefas eſt, id ſequi, quaſi adſcriptum ſit, rectúmne [p] vobis videtur? Noui veſtram intelligẽtiam, nõ [q] poteſt ita videri, iudices. Quòd ſi litteris corrigi neq; ab illo, neque a vobis

n l. v. & à ſap. rem.
o lib. v. id patietúrne ?
p al. rectum vobis videturi
q lib. v. non ita videri, iudices, poteſt.

A ſcriptoris voluntas poteſt, videte ne multò indignius ſit, id re, & iudicio veſtro mutari, quod ne verbo quidem commutari poteſt.

59 ¶ Ac de inductione quidem ſatis in præſentia dictum videtur. Nunc deinceps ratiocinationis vim, & naturam conſideremus.

57 † *Ratiocinatio* [a], eſt oratio ex ipſa re probabile [b] aliquod eliciens, quod expoſitum, & per ſe cognitum ſua ſe vi, & ratione confirmet. Hoc de genere qui diligentius conſiderandum putauerunt, cum idem vſu [c] dicendi ſequerentur, paullum [d] in præcipiendi ratione diſſenſerunt. Nam partim quinque eius parteis eſſe dixerunt, partim non plus, quàm in treis parteis poſſe diſtribui putauerũt. Eorum cõtrouerſiam non incommodũ videtur cum vtrorumque ratione exponere. Nam & breuis eſt, & non eiuſmodi vt alteri prorſus nihil dicere putentur, & locus hic nobis in dicendo minime negligendus videtur.

a quæ & [illegible] lib. 2. ad Herennium diſtat ab enthymemate & [illegible] vide 5 Quintil. 10. conſtat quinque partibus, propoſitione, ratione, aſſumptione, eius P. LIV. probatione & complexione 5 Quint. 5.
b L. aliquid probabile.

58 † Qui [e] putant in quinque diſtribui parteis oportere, aiunt primũ conuenire exponere ſummam argumentationis, ad hunc modum; Melius accurantur [f] quæ conſilio geruntur, quã quæ ſine cõſilio adminiſtrantur. Hanc primam partem numerant; eam deinceps rationibus variis, & quàm copioſiſſimis verbis approbari putant opportere, hoc modo: Domus ea, quæ ratione regitur, omnib. [g] inſtructior eſt rebus, & apparatior quàm ea, quæ temere, & nullo conſilio adminiſtratur. Exercitus is, cui præpoſitus eſt ſapiens, & callidus imperator, omnibus partibus commodius regitur, quam is, qui ſtultitia, & temeritate alicuius adminiſtratur. Eadem nauigij ratio eſt. Nam [h] nauis optimè curſum conficit ea, quæ ſcientiſſimo gubernatore vtitur.

58
c L. in vſu dicendi
d L. paullulù in præc. & ita lib. v.
e L. Qui putant diſtribui in quinque parteis op.
f al. gubernantur ea quæ conſilio reguntur: ita legitur apud Quint. 5. c. 14. v.
g L. omnibus rebus inſtructior, & apparatior eſt, l. v. omnibus eſt inſtructior rebus & app.

59 † Cum [i] propoſitio ſit hoc pacto approbata, & duæ partes tranſierint ratiocinationis, tertia in parte aiunt quod oſtendere velis, id ex vi propoſitionis oportere [k] aſſumere hoc pacto: Nihil autem omnium rerum melius quàm omnis mundus adminiſtratur. Huius aſſumtionis quarto in loco aliam porro inducunt approbationem, hoc modo: Nam & ſignorum ortus & obitus definitum quendam ordinem ſeruant, & annuæ commutationes, nõn modò quadam ex neceſſitate ſemper eodem modo fiunt: verum ad vtilitates quoque rerum omnium ſunt accommodatæ, & diurnæ, nocturnæq; viciſſitudines nulla in re vnquam mutatæ quidquam nocuerunt. Quæ ſigno ſunt omnia, non mediocri quodã conſilio naturam mundi adminiſtrari. Quincto inducunt loco complexionem eam, quæ aut id infert ſolum, quod ex omnibus partib. cogitur [l], hoc modo: Cõſilio igitur mundus adminiſtratur: aut vnum in locũ cùm conduxerit breuiter propoſitionem, & aſſumtionem, id [m] adiungit, quod ex his cõficiatur, ad hũc modum. Quod ſi melius geruntur ea [n], quæ conſilio, quàm quæ ſine conſilio adminiſtrãtur: nihil autem omnium rerum melius [o], quàm omnis mundus adminiſtratur, cõſilio igitur mũdus adminiſtratur. Quinquepertitam igitur hoc pacto putant eſſe argumentationem.

h al. nauis namque opt. curſ.
i al. Cùm propoſitio igitur ſit h p.
k L. aſſumere oportere.
l al. colligitur.
m v. c. id inungit, q vnde quidam, adiungit quod ex his, [illegible], id l al. adiungit quid ex his ita Quint. 5 c. 14.
n deeſt particula, ea, quæ ſitam illa l.
o v. c. mel us adminiſtr.

60 † Qui autem tripertitam eſſe dicunt, ij [p] non aliter putãt [q] tractari oportere argumentationẽ, ſed partitionẽ horum reprehendunt. Negant enim neque à propoſitione, neq; ab aſſumtione approbationes earum ſeparari oportere, neque propoſitionem abſolutam, neque aſſumtionem ſibi perfectam videri, quæ

60
tur, quàm omnis mundus cont.
p v. c. hi non aliter
q tractari putãt oportere, ſed part.

Digitized by Google

approbatione confirmata non ſit. Quare quas illi duas parteis numerant, propoſitionem, & approbationem, ſibi [a] vnam partem videri, propoſitionem: quæ ſi approbata non ſit, propoſitio non ſit argumentationis. Item, quæ ab illis aſſumtio, & aſſumtionis approbatio dicitur, eandem ſibi aſſumtionem ſolam videri. Ita fit, vt eadem ratione argumentatio tractata, aliis tripertita, aliis quinquepertita videatur. Quare euenit, vt res non tam ad vſum dicendi pertineat, quàm ad rationem præceptionis.

[a] al. ſibi vnā propoſitionē videri q.

61 † Nobis autem commodior [b] illa partitio videtur eſſe, quæ in quinque parteis diſtributa eſt, quam omnes ab Ariſtotele & Theophraſto profecti, maximè ſecuti ſunt. Nam quemadmodum illud ſuperius genus argumentandi, quod per inductionem ſumitur, maximè Socrates, & Socratici tractauerunt: ſic hoc, quod per ratiocinationem expolitur, ſummè eſt ab Ariſtotele, atque à [c] Peripateticis, & Theophraſto frequentatum: Deinde à rhetoribus iis, qui elegantiſſimi, atque artificioſiſſimi putati ſunt. Quare autem nobis illa magis partitio probetur, dicendum videtur, ne temere ſecuti putemur: & breuiter dicendum, ne in huiuſmodi rebus diutius, quàm ratio præcipiendi poſtulat, commoremur.

[b] quidem lib. vulg. commodior ea part.
[c] al. atque Perip.

62 † Si quadam in argumentatione ſatis eſt vti propoſitione, & non oportet adiungere approbationem propoſitioni: quadam autem in argumentatione infirma eſt propoſitio, niſi adiuncta approbatio: ſeparatum quiddam eſt à propoſitione approbatio. Quod enim adiungi, & ſeparari ab aliquo poteſt, id non poteſt idem eſſe, quod eſt id, ad quod adiungitur, & à quo ſeparatur. Eſt autem quædam argumentatio, in qua propoſitio non indiget approbatione: & [d] quædam, in qua nihil [e] valet abſque approbatione, vt oſtendemus. ſeparata [f] eſt igitur à propoſitione approbatio. Oſtendemus autem id, quod polliciti ſumus, hoc modo: Quæ propoſitio in ſe quiddam [g] continet perſpicuum, eò quòd conſtare inter omneis neceſſe eſt, hanc velle approbare & [h] firmare nihil attinet.

[d] L. quædam, in q.
[e] l. v. nihil valet ſine appr.
[f] L. ſeparata igitur eſt à pr.
[g] L. continet quidd.
[h] al. & confirmare

63 † Ea eſt huiuſmodi: Si, [i] quo die iſta cædes Romæ facta eſt, ego Athenis eo die fui, intereſſe [k] in cæde non potui. Hoc quia perſpicuè verum eſt, nihil attinet approbari. Quare aſſumi ſtatim oportet, hoc modo: Fui autem Athenis eo die. hoc ſi non conſtat, indiget approbationis: qua inducta, complexio conſequetur. igitur in cæde intereſſe non potui. Eſt igitur quædam propoſitio, quæ non indiget approbatione. nam [l] eſſe quandam, quæ indigeat, quid attinet oſtendere, quod cuiuis facilè perſpicuum eſt? Quod ſi ita eſt, ex hoc, & ex eo, quod propoſueramus, hoc conficitur, ſeparatum eſſe quiddam a propoſitione approbationem. Si autem ita eſt, falſum eſt non eſſe plus, quàm tripertitam argumentationem.

[i] Idem paulò antè dictum eſt, qua parte de ſimplici concluſione dictus.
[k] L. in cæde intereſſe.
[l] l. v. Nā eſſe quidem quandam,

64 † Simili modo liquet [m] alteram quoque approbationem ſeparatam eſſe ab aſſumtione. Nam [n] ſi quadam in argumentatione ſatis eſt vti aſſumtione, & non oportet adiungere approbationem aſſumtioni: quadam autem in argumentatione infirma eſt aſſumtio, niſi adiuncta ſit approbatio: ſeparatum [o] quiddam eſt extra aſſumtionem approbatio. Eſt autem argumentatio quædam, in qua aſſumtio non indiget approbationis, quædam autem, in qua nihil valet ſine approbatione, vt oſtendemus. ſeparata eſt igitur ab aſſumtione approbatio. Oſtendemus autem [a] id, quod polliciti ſumus, hoc modo.

[m] al. L. licet
P. L. V.
[n] l. v. Nam ſi ſatis eſt in quadam arg. vti.
[o] forſ. ſeparatum quiddam eſt ab aſſumtione appr.
[a] al. autem quod poll.

65 † Quæ perſpicuam omnibus veritatem continet aſſumtio, nihil indiget approbationis. ea eſt huiuſmodi. Si oportet ſapere, dare operam philoſophiæ conuenit. Hæc propoſitio indiget approbationis. Non enim perſpicua eſt, neque conſtat inter omneis, propterea quod multi nihil prodeſſe philoſophiam, plerique etiam obeſſe arbitrantur. Aſſumtio perſpicua eſt hæc: Oportet autem ſapere. Hoc autem quia [b] ipſum ex re perſpicitur, & verum eſſe intelligitur, nihil attinet approbari. Quare ſtatim concludenda eſt argumentatio, igitur dare operam philoſophiæ conuenit. Eſt ergo aſſumtio quædam, quæ approbationis non indiget. Nam quandam indigere perſpicuum eſt. ſeparata eſt igitur ab aſſumtione approbatio. Falſum ergo eſt, non eſſe plus quam tripertitam argumentationem.

[b] L. quia ipſa ex ſe perſpicitur, al. perſpicitur, ſic ipſa.

66 † Atque ex his illud iam perſpicuum eſt, eſſe quandam argumentationem, in qua neque propoſitio, neque aſſumtio indigeat approbationis [c], huiuſmodi, (vt certum quiddam, & breue, exempli cauſa, ponamus:) ſi ſummopere ſapientia petenda eſt, ſummopere ſtultitia vitanda eſt. ſummopere [d] autem ſapientia petenda eſt: igitur [e] ſummopere ſtultitia vitanda eſt. Hic [f] & aſſumtio, & propoſitio perſpicua eſt. quare neutra quoque indiget approbatione. Ex [g] his omnibus illud perſpicuum eſt, approbationem tum adiungi, tum non adiungi. Ex quo cognoſcitur, neque in propoſitione, neque in aſſumtione contineri approbationem, ſed vtramque ſuo loco poſitam, vim ſuam, tanquam certam & propriam obtinere. Quod ſi ita eſt, commode partiti ſunt illi, qui in quinque parteis diſtribuerunt argumentationem.

[c] L. approbationis. Ea eſt huiuſmodi, vt c.
[d] L. ſummo autem opere ſap. & ita l. v.
[e] L. ſummo igitur opere ſtult.
[f] L. Hic & propoſitio, & aſſumtio perſpic.
[g] L. Ex hiſce omnibus illud.

67 † Quinque [h] ſunt igitur partes eius argumentationis, quæ per ratiocinationem tractatur: Propoſitio, per [i] quam breuiter locus [k] is exponitur, ex quo vis omnis oportet emanet ratiocinationis: Propoſitionis approbatio, per quam id, quod breuiter expoſitum eſt, rationibus affirmatum [l], probabilius & apertius fit: Aſſumtio, per quam id, quod ex propoſitione ad oſtendendum pertinet, aſſumitur: Aſſumtionis approbatio, per quam id, quod aſſumtum eſt, rationibus firmatur [m]: Complexio, per quam id, quod conficitur ex omni argumentatione, breuiter exponitur. Quæ plurimas habet argumentatio parteis, ea conſtat ex his quinque partibus. Secunda eſt quadripertita. Tertia tripertita. Dein bipertita, quod in controuerſia eſt [n]. De [o] vna quoque parte poteſt alicui videri poſſe argumentationem conſiſtere. Eorum igitur, quæ [p] conſiſtant, exempla ponemus: eorum, quæ dubia ſunt, rationes afferemus.

[h] l. v. Quinque partes igitur ſunt argumentationis eius quæ
[i] l. v. per quā locus is breuiter exp.
[k] L. is locus ex.
[l] al. firmatū,
[m] al. confirmatur.
P. B.
[n] Ex vna quoque parte poteſt alicui videri poſſe cōſtare. Eo.
[o] al. ſiqui autem ex vna quoq; parte.

68 † Quinquepertita argumentatio eſt huiuſmodi: Omnes leges, iudices, ad commodum reipublicæ referri [q] oportet, & eas ex vtilitate communi, non ex ſcriptione, quæ in litteris eſt, interpretari. Ea enim virtute & ſapientia maiores noſtri fuerunt, vt in legibus ſcribendis nihil ſibi aliud, niſi [r] ſalutem atque vtilitatem reipublicæ proponerent. Neque

[p] L. quæ conſtant,
[q] L. referre
[r] L. quàm ſalutem,

enim

enim ipſi, quod obeſſet, ſcribere volebant: &, ſi ſcripſiſſent, cùm eſſet intellectum, repudiatum iri legem intelligebant. Nemo enim leges legum cauſa ſaluas eſſe vult, ſed reip. quod ex legibus omneis[a] reſpublicas optimè putant adminiſtrari. Quam ob rem igitur leges ſeruari oportet, ad eam cauſam ſcripta omnia interpretari conuenit: hoc eſt, quoniam reip. ſeruimus, ex reipu. commodo atque vtilitate leges interpretemur. Nam vt ex medicina nihil oportet putare proficiſci, niſi quod ad corporis vtilitatem ſpectat[b], quoniã eius cauſa eſt inſtituta: ſic à legib. nihil conuenit arbitrari, niſi quod reip. conducat, proficiſci, quoniam eius cauſa ſunt comparatæ.

a L. omneis temp. & ita lib. v.

b L. ſpectet & ita lib. v.

69. † Ergo in hoc quoq; iudicio definite litteras legis perſcrutari, & legẽ, vt æquũ eſt, ex vtilitate reip. conſiderate, quod[c] hic fecit. Quid enim magis vtile Thebanis fuit, quàm Lacedæmonios opprimi? Quid[d] magis Epaminondã, Thebanorũ imperatorem, quàm victoriç Thebanorũ cõſulere decuit? Quid hũc tanta Thebanorũ gloria[e], tã claro, atq; exornato tropæo[f] carius, atque antiquius habere conuenit? Scripto videlicet legis omiſſo, ſcriptoris ſententiã conſiderare debebat. Atque[g] hoc quidẽ ſatis conſideratũ eſt, nullam eſſe legẽ niſi reip. cauſa ſcriptam. Summã igitur amẽtiam eſſe exiſtimabat, quod ſcriptũ eſſet reip. ſalutis[h] cauſa, id nõ ex reip. ſalute interpretari. Quòd ſi leges omneis ad vtilitatẽ reip. referri conuenit, hic autẽ ſaluti reip. profuit, profectò nõ poteſt eodẽ facto & cõmunibus fortunis conſuluiſſe, & legib. nõ obtẽperaſſe.

c abſans hac, quod hic fecit, a quibuſdã & poſt legitur quid autem magis.

d L. Cui rei magis Epa.

e lib. v. gloria Theba.

f al. trophæo.

g L. At hoc quidem ſ. & ita lib. v.

h hæc particula ſalutis, deeſt quibuſdam.

70 † Quattuor autem partibus[i] conſtat argumentatio, cùm aut proponimus, aut aſſumimus ſine approbatione. Id facere oportet, cum aut propoſitio ex ſe intelligitur, aut aſſumtio perſpicua eſt, & nullius approbationis indiget. Propoſitionis approbatione prætерita, quattuor ex partib. argumentatio tractatur ad hunc modum: Iudices, qui[k] ex lege iurati iudicatis, legibus obtemperare debetis. Obtemperare autem legibus non poteſtis, niſi id, quod ſcriptum eſt in lege, ſequamini. quod enim certius legis ſcriptor teſtimoniũ voluntatis ſuç relinquere potuit, quàm, quòd ipſe magna cum cura, atq; diligentia ſcripſit? Quòd ſi litteræ non exſtarent, magnopere requireremus[l], vt ex his ſcriptoris voluntas cognoſceretur: nec tamen Epaminõdæ permitteremus, ne[m] ſi extra iudicium quidem eſſet, vt is nobis ſententiam legis interpretaretur, nedum nunc iſtud patiamur, cum præſto lex ſit, non ex eo, quod apertiſſime ſcriptum eſt, ſed ex eo, quod ſuæ cauſæ conuenit, ſcriptoris voluntatem interpretari. Quòd ſi vos, iudices, legibus obtemperare debetis, & id facere non poteſtis, niſi quod ſcriptum eſt in lege, ſequamini, quid[n] cauſæ eſt, quin iſtum contra legem feciſſe iudicetis?

i al. è part.

k lib. v. qui ex lege iurati e. P. L V I.

l lib. v. requireremus eas, in lib. v. ni ne extra iud. q.

n al. quid dubitatis, quin iſtum.

71 † Aſſumtionis autem approbatione præterita, quadripertita ſic fiet argumentatio? Qui ſæpenumero nos per fidem fefellerunt, eorum orationi fidem habere non debemus. Siquid enim perfidia illorum detrimenti acceperimus, nemo erit, præter noſmetipſos, quem iure accuſare poſſimus. Ac[o] primum quidem decipi incommodum eſt: iterum, ſtultum: tertium[p] turpe. Karthaginienſes autem perſæpe iam nos fefellerunt. Summa igitur amentia eſt in eorum fide ſpem habere, quorum perfidia toties decepti ſis.

o lib. vet. Ac primò quidẽ.

p lib. v. tertiò, turpe.

72 † Vtraque approbatione præterita, tripertita fit, hoc pacto: Aut metuamus Karthaginienſeis oportet, ſi incolumeis eos reliquerimus: aut eorũ vrbem d ruamus[a]: ac metuere quidem non oportet. Reſtat igitur, vt vrbẽ diruamus. Sunt autẽ qui putant nonnunquã poſſe[b] cõplexione oportere ſuperſederi, cum id perſpicuum ſit, quod conficiatur ex ratiocinatione, quod ſi fiat, bipertitam quoque fieri argumentationẽ, hoc modo: Si peperit, virgo non eſt. peperit autem. hic ſatis eſſe dicunt proponere, & aſſumere: quoniam perſpicuum ſit, quod[c] conficiatur, cõplexionis rem non indigere. Nobis autẽ videtur & omnis ratiocinatio concludenda eſſe: & illud vitiũ, quod illis diſplicet, magnopere vitandum, ne, quod perſpicuum ſit, id in complexionem inferamus.

a L. diruamus. At metuere q. n. op.

b L. poſſe cõplexione ſuperſederi, & R. Steph. poſſe compl. ſuperſ. opportunè. &c. Paull. Manut. poſſe compl. & oportere ſuperſ. &c. &c. poſſe complex opportunè ſuperſ. &c. v. cod. nonnunq. compl. oportere ſuperſ. &c. & ad oram libri adſcriptum eadem manu, poſſe. Mihi fortaſſe nata tãta ſcriptura varietas.

c lib. v. quod conficiatur ex ratiocinatione. quod ſi fiat, compl. r. n ind.

73 † Hoc autem fieri poterit, ſi complexionum genera intelligantur[d]. Nam aut ita cõplectemur, vt in vnum conducamus propoſitionem, & aſſumtionem hoc modo: Quòd ſi leges omneis ad vtilitatem reip. referri[e] cõuenit, hic autem ſaluti reip. profuit: profectò non poteſt eodem facto, & ſaluti communi conſuluiſſe, & legibus non obtemperaſſe. Aut[f] ita, vt ex contrario ſententia conficiatur, hoc modo: Summa igitur amentia eſt in eorum fide ſpem habere, quorum perfidia toties deceptus ſis. Aut ita, vt id ſolum, quod conficitur, inferatur, ad hunc modum: Vrbem igitur diruamus. Aut vt id, quod eam rem quæ conficitur, ſequatur, neceſſe eſt. Id eſt huiuſmodi: Si peperit, cum viro concubuit. peperit autem. Conficitur hoc: Concubuit igitur cum viro. Hoc ſi nolis inferre, & inferas id, quod ſequitur, Fecit igitur inceſtum: & concluſeris[g] argumentationem, & perſpicuam fugeris complexionem.

d lib. v. intelligemur. P. B.

e lib. vet. referre.

f al. aut contrarium concluſionis hoc modo.

g al. feceris.

74 † Quare in longis argumentationibus, ex[h] conductionibus, aut ex contrario complecti oportet: in breuibus id ſolum, quod conficitur, exponere: in iis in quibus exitus perſpicuus eſt, conſecutione vti. Si qui autem ex vna quoque parte putabunt conſtare argumẽtationem, poterunt dicere ſæpe ſatis eſſe hoc modo argumentationem facere: Quoniam peperit, cum viro concubuit: nam hoc nullius neque approbationis, neque aſſumtionis, vel eius approbationis, neque complexionis indigere. Sed nobis ambiguitate nominis videntur errare. Nam argumentatio nomine vno res[i] duas ſignificat, ideò, quòd & inuentum aliquam in rem probabile, aut neceſſarium, argumentatio vocatur, & eius inuenti artificioſa expolitio.

h al. aut ex com.

i L. duas res.

75 † Quando igitur proferent aliquid huiuſmodi: Quoniam peperit, cum viro concubuit: inuentum proferent, non expolitionem. Nos autem de expolitionis partibus loquimur. Nihil igitur ad hanc rem ratio illa pertinebit: atque hac diſtinctione, alia quoque quæ videbuntur officere huic partitioni, propulſabimus, ſiqui[k] aut aſſumtionem aliquando tolli poſſe putent aut propoſitionem. Quæ ſiquid habet probabile, aut neceſſarium, quoquo modo commoueat auditorem neceſſe eſt. Quod[l] ſi ſolũ ſpectaretur, ac nihil, quo[m] pacto tractaretur id, quod excogitatum eſſet, referret: nequaquã tantum inter ſummos oratores, & mediocreis intereſſe exiſtimaretur.

k v. c. ſi quis aut aſſumtionem q tolli poſſe putet aut.

l L. Quod ſi ſolũ id quod inuentum eſt ſpectaret ur ac nihil. &c. & ita lib. v. & Quod ſi ſolũ argumentatur ſpectaretur. &c. al. Quod ſi ſolum ſpectaretur quod inuentum eſſet. &c.

m L. quo pacto tractaret. inter referret.

76 † Variare autem orationem magnopere oportebit. Nam[n] omnibus in rebus ſimilitudo eſt ſatietatis mater. Id fieri poterit, ſi

n L. Nam in omnib.

Digitized by Google

non ſimiliter ſemper ingrediamur in argumentationem. Nam primum omnium generibus ipſis diſtinguere conuenit orationem hoc eſt tum inductione vti tum ratiocinatione. Deinde in ipſa argumentatione non ſemper à propoſitione incipere, neque ſemper quinque partibus vtuti, neque iiſdem ratione expolire partitiones: ſed tum ab aſſumptione incipere licet, tum ab approbatione alterutra, tum vtraque, tum hoc, tum illo genere complexionis vti. Id vt perſpiciatur, aut ſcribamus, aut in quolibet exemplo de iis, quæ propoſita ſunt, hoc idem exerceamus, vt quam facile factu ſit.

77 † 60 ¶ Ac de partibus quidem argumentationis ſatis nobis dictum videtur. Illud autem volumus intelligi, nos probe tenere, aliis quoque rationibus tractari argumentationes in philoſophia multis, & obſcuris, de quibus certum eſt artificium conſtitutum. Verum illa nobis abhorrere ab vſu oratorio viſa ſunt. Quæ pertinere autem ad dicendum putamus, ea nos commodius, quam cæteros, attendiſſe non affirmamus: ſed perquiſitius & diligentius conſcripſiſſe pollicemur.

61 ¶ Nunc, vt inſtituimus, proficiſci ordine ad reliqua pergemus.

78 † REPREHENSIO eſt, per quam argumentando aduerſariorum confirmatio diluitur, aut infirmatur, aut alleuatur. 62 ¶ Hæc fonte inuentionis eodem vtetur, quo vtitur confirmatio, propterea quod, quibus ex locis aliqua res confirmari poteſt, iiſdem poteſt ex locis infirmari. Nihil enim conſiderandũ eſt in his omnibus inuentionibus, niſi id, quod perſonis, aut negotiis attributum eſt. Quare inuentionem, & argumentationum expolitionem ex illis, quæ ante præcepta ſunt, hàc quoq; in partẽ orationis transferri oportebit. Veruntamen, vt quædam præceptio detur huius quoque partis, exponemus modos reprehenſionis, quos qui obſeruabunt, facilius ea, quæ contra dicentur, diluere, aut infirmare poterunt.

79 † 63 ¶ Omnis argumentatio reprehenditur, ſi aut ex iis, quæ ſumpta ſunt, non conceditur aliquod vnum, plurave: aut his conceſſis, complexio confici ex his negatur: aut ſi genus ipſum argumentationis vitioſum oſtenditur: aut ſi contra firmam argumentationem, alia æquè firma, aut firmior ponitur. 64 ¶ Ex iis q, quæ ſumuntur, aliquid non conceditur, cùm aut id, quod credibile dicunt, negatur eſſe eiuſmodi: aut quod comparabile putãt, diſſimile oſtenditur: aut iudicatum aliam in partem traducitur, aut omnino iudicium improbatur: aut quod ſignum eſſe aduerſarij dixerunt, id eiuſmodi negatur eſſe: aut ſi complexio, aut vtraque, aut ex vtraque parte reprehenditur: aut ſi enumeratio falſa oſtenditur, aut ſi ſimplex concluſio falſi aliquid continere demonſtratur. Nam omne, quod ſumitur ad argumentandum, ſiue pro probabili, ſiue pro neceſſario, neceſſe eſt ſumatur ex his locis, vt ante oſtendimus.

80 65 ¶ Quod pro credibili ſumptum erit, id infirmabitur, ſi aut perſpicue falſum erit, hoc modo: Nemo eſt, qui non pecuniam quã ſapientiã malit. aut ex contrario quoq; credibile aliquid habebit, hoc modo: Quis eſt, qui non officij cupidior ſit, quam pecuniæ? Aut erit omnino incredibile, vt ſi quis, quẽ conſtet eſſe auarum, dicat alicuius mediocris officij cauſa ſe maximam pecuniam neglexiſſe. Aut ſi, quod in quibuſdam rebus, aut hominibus accidit, id omnibus dicatur vſu euenire, hoc pacto: Qui pauperes ſunt, iis antiquior officio pecunia eſt. Qui locus deſertus eſt, in eo cædem factam eſſe oportet. in loco celebri homo occidi qui potuit? Aut ſi id, quod raro fit, fieri omnino negatur, vt Curius pro Fulvio: Nemo poteſt vno aſpectu, neque prætereuns in amorem incidere.

81 † 66 ¶ Quod autem pro ſigno ſumetur, id ex iiſdem locis, quibus confirmatur, infirmabitur. Nam in ſigno primum verum eſſe oſtendi oportet: Deinde eius eſſe rei ſignum proprium, qua de re agitur, vt cruorem cædis: Deinde factum eſſe, quod non oportuerit: aut non factum, quod oportuerit: Poſtremo ſciſſe eum, de quo quæritur, eius rei legem & conſuetudinem. Nam eæ res ſunt ſigno attributæ: quas diligentius aperiemus, cum ſeparatim de ipſa coniecturali conſtitutione dicemus. Ergo horum vnumquodque in reprehenſione aut non eſſe ſigno, aut parum magno eſſe, aut a ſe potius, quàm ab aduerſariis ſtare, aut omnino falſo dici, aut in aliam quoque ſuſpicionem duci poſſe, demonſtrabitur.

82 67 † ¶ Cum autem pro comparabili aliquid inducetur, quoniam id per ſimilitudinem maxime tractatur, in reprehendendo conueniet ſimile id negare eſſe, quod conferetur ei, qui cum conferetur. Id fieri poterit, ſi demonſtrabitur diuerſum eſſe genere, natura, vi, magnitudine, tempore, loco, perſona, opinione: ac ſi, quo in numero illud, quod per ſimilitudinem afferetur, & quo in loco hoc genus, cuius cauſa afferetur, haberi conueniat, oſtendetur. Deinde quid res cum re differat, demonſtrabitur. ex quo docebimus aliud de eo, quod comparabitur, & de eo, quicum comparabitur, exiſtimari oportere. Huius facultatis maxime indigemus, cum ea ipſa argumentatio, quæ per inductionem tractatur, erit reprehendenda.

68 ¶ *Si iudicatum* aliquod inferetur, quoniam id ex locis maxime firmatur: laude eorum, qui iudicarunt: ſimilitudine eius rei, qua de agitur, ad eam rem, qua de iudicatum ſit, commemorando non modo non eſſe reprehenſum iudicium, ſed ab omnibus approbatum: & demonſtrando, difficilius, & maius fuiſſe id iudicatum, quod afferatur, quam id, quod inſtet. ex contrariis locis, ſi res aut vera, aut veriſimilis permittet, infirmari oportebit. Atque erit obſeruandum diligenter, ne nihil ad id, quod agatur, pertineat id, quod iudicatũ ſit: & videndum eſt, ne ea res proferatur, in qua ſit offenſum, vt de ipſo, qui iudicarit, iudicium fieri videatur.

83 † Oportet autem animaduertere, ne, cùm aliter multa ſint iudicata, ſolitarium aliquod, aut rarum iudicatum afferatur. Nam his rebus auctoritas iudicati maximè poteſt infirmari. 69 ¶ Atque ea quidem argumenta, quæ quaſi probabilia ſumuntur, ad hunc modum tentari oportebit. Quæ vero ſicuti neceſſaria inducentur, ea ſi forte imitabuntur modo neceſſariam argumentationem, neque erunt eiuſmodi, ſic reprehendentur. Primum complexio, quæ vtrum conceſſeris, debet tollere, ſi vera eſt, nunquam reprehenditur: ſin falſa duobus modis, aut conuerſione, aut alterius partis infirmatione. *Conuerſione*, hoc modo:

Nam

a L. nec ſemper q. p. v. t, neque &c. & ita cod. v. b L. partitiones expolire. c v. c. tum à probatione alterutra. d v. c. id vt perſpiciamus &c. & ita Manut. ita placet. e al. poſita. f L. hoc totum deleto, vt q. facile fit. g v. c. ab vſu oratorio viſa ſunt. h v. c. non habemus autem. i al. aut leuatur. al. aut alleuiatur & ita codices v. quæ hic non ſe. k L. iiſdem ex locis poteſt in. l al. & argumentationum expolitionem ſumtam ex illis. m al. argumentorum: al. & argumentationum exp. ſumptam e. i. n L. exponemus omnes repr. modos. o Reprehenſionis quatuor modi de quibus ſigillatim agit. p al. aut ex his conceſſis cõplexio confici negatur. q Reprehenſionis primus modus. r c. eiuſmodi: aut quod ſignum eſſe aduerſarij dixerunt, ſed e eiuſmodi negatur eſſe. In hanc ſedem reuocandam eſſe hanc ſententiam, ſequentia ſatis oſtendunt. s L. aut vtraque ex p. t al. argumentationem. u lib. v. cupidior ſit quàm pecuniæ. x al. vt ſi is, quem conſtat eſſe &c. lib. vt ſi aliquem cõſtet eſſe auarũ dicat.

a al. vſu venire. b al. negetur. P. B. c al. quibus confirmab. tur. d L. eſſe eius rei. e L. eum, de quo quæritur, eius rei, qua de agitur, legem, & conſ. f al. Ergo horum vnumquodque. g L. aut parũ in magno ſigno eſſe. h a. falſum. i L. hoc cuius cauſa. k v. c. demonſtrabimus. l v. c. quod comparabitur, exiſtimari oportere, & de eo, qui cum comparabitur. m L. indigebimus. n L. difficilius, ad iudicandum, & maius. o L. ad id, quo de agatur. p lib. v. aut rarum aſſeratur. q al. ſumetur. r vn. debet tollis.

P. LVIII.
a Idē verſus, paulò tamen aliter repetuntur lib. 2. ad Herennium ſuprà.
b al. exiſtimet?
c vt concedendum hoc putat, vt
d al. exiſtimabit.

A *Nam [a] ſi veretur, quid eū accuſes, qui eſt probus?*
Sin inuerecundum animi ingenium poſſidet,
Quid eum accuſes, qui id parui auditu æſtimet? [b]
Hic, ſi vereri dixeris, ſiue non vereri, concludendum [c] hoc putat, vt neges eſſe accuſandum. Quod conuerſione ſic reprehendetur: Immò verò accuſandus eſt. Nam ſi veretur, accuſes: non enim parui auditu æſtimabit [d]. Sin inuerecundum animi ingeniū poſſidet, tamen accuſes: non enim probus eſt.

84

B † Alterius autem partis infirmatione, hoc modo reprehendetur: Verum ſi veretur, accuſatione tua correctus, ab errato recedet. 70 ¶ *Enumeratio* vitioſa intelligitur, ſi aut præteritū quiddam dicemus, quod velimus concedere, aut infirmum aliquid annumeratum, quod aut contra dici poſſit, aut cauſa non ſit quare [e] non honeſte poſſimus concedere. Præteritur quiddam in eiuſmodi enumerationib. Quoniam habes iſtum equum, aut emeris oportet, aut hæreditate poſſideas, aut munere acceperis, aut domi tibi natus ſit: aut, ſi horum nihil eſt, ſurripueris neceſſe eſt. ſed neque emiſti, neque hæreditate venit, neque domi natus eſt, neque donatus eſt: neceſſe eſt ergo ſurripueris.

e vt. quare honeſte non poſ.

C

85

† Hoc commodè reprehenditur [f], ſi dici poſſit ex hoſtibus equus eſſe captus, cuius [g] prædæ ſectio non venierit: quo illato, infirmatur enumeratio, quoniam id ſit inductū, quod præteritum ſit in enumeratione. Alterò autem modo reprehendetur, ſi aut contra aliquid dicetur: hoc eſt, ſi exempli cauſa, vt in eodem verſemur, poterit oſtendi hereditate veniſſe. aut ſi extremum [h] illud nō erit turpe concedere: vt ſi quis, cum dixerint aduerſarij, aut inſidias facere voluiſti, aut amico morem geſſiſti, aut cupiditate elatus es, amico ſe morem geſſiſſe fateatur.

f L. reprehenditur.
g al. cuius prædæ ſectio venierit. vt cuius prædæ ſectione venierit. ſed legendum, qui prædæ ſectione venerit aut potius qui ne prædæ ſectione venerit. Prædam enim mil es capiam, inter

D

86

† 71 ¶ *Simplex* autem *concluſio* reprehenditur, ſi id, quod ſequitur, non videatur neceſſario cū eo, quod anteceſſit, cohęrere. Nā hoc quidē, ſi ſpiritū ducit, viuit: ſi dies eſt, lucet: eiuſmodi eſt, vt cum priore neceſſariò poſterius cohęrere videatur. Hoc autem, ſi mater eſt, diligit [k], ſi aliquādo peccauit, nūquā corrigetur: ſic conueniet reprehendi, vt demonſtretur non neceſſario cum priore poſterius cohærere. Hoc genus & cætera neceſſaria, & omnino omnis argumētatio, & eius reprehēſio maiorem quandam vim continet [l], & latius patet, quam hic exponitur: ſed eius artificij cognitio huiuſmodi eſt, vt non ad huius artis partem aliquam adiungi poſſit, ſed ipſa ſeparatim longi tēporis, & magnæ atq; arduę cognitionis indigeat. Quare illa nobis alio tēpore, atq; ad aliud inſtitutū, ſi facultas erit, explicabuntur. Nunc his præceptionib. rhetorum ad vſum oratorium contentos nos eſſe oportebit. Cum igitur ex iis, quæ ſumuntur, aliquid non conceditur, ſic infirmabitur.

ſe ſecabant & diuidebant. Cæſar 2. de bell. Gallico: ſectionem eius oppidi vniuerſam Cæſar vendidit. Duo autē illa verbū ſeparantur, equus ex hoſtibus captus. & qui ex prædæ ſectione venit.
h illud extremum.
i al. reprehendetur.
k L. diligit filium.
l L. obtinet

E

F

P. B

87

G † 72 ¶ Quū autem, his conceſſis, *complexio* [m] *ex his non conficitur*: hæc erunt conſideranda, nū aliud cōficiatur, aliud dicatur, hoc modo: Si, quū aliquis dicat ſe profectū eſſe ad exercitum, contráque eum quis velit hac argumentatione [n] vti: Si veniſſes ad exercitum à tribunis militaribus viſus eſſes. non es autē ab his viſus. non [o] es igitur profectus ad exercitum. Hic, cùm conceſſeris propoſitionē & aſſumtionem complexio eſt infirmanda. Aliud enim, quàm cogebatur [p], illatum eſt.

m Reprehenſionis modus ſecundus.

n L. vti argumentatione:
o L. non igitur es pr.

H

p al. conficiebatur.

88

† At nunc quidem, quo facilius res cognoſceretur, perſpicuo, & grandi vitio præditum poſuimus exemplum: ſed ſæpe obſcurius poſitum vitium pro vero probatur, cū aut parū memineris quod conceſſeris, aut ambiguum aliquod pro certo conceſſeris. Ambiguum ſi conceſſeris ex ea parte, quam ipſe intellexeris, eam [a] partem ſi aduerſarius ad aliā partem per complexionem velit accommodare: demonſtrare oportebit, non ex eo, quod ipſe cōceſſeris, ſed ex eo quod ille ſumſerit [b], cōfici complexionem, ad hunc modum: Si pecuniæ indigetis, pecuniam non habetis. ſi pecuniā non habetis pauperes eſtis. Indigetis autem pecuniæ: mercaturæ enim, niſi ita eſſet, operā non daretis. pauperes igitur eſtis. Hoc ſic reprehenditur: Cum dicebas, Si indigetis pecuniæ, pecuniam non habetis: hoc intelligebā, Si propter inopiam in egeſtate eſtis, pecuniā non habetis, & idcirco concedebam. Cū autem hoc ſumebas [c], Indigetis autē pecunię: illud accipiebam, Vultis autem pecunię plus habere. Ex quibus conceſſionibus non conficitur hoc, Pauperes igitur eſtis. conficeretur autem ſi tibi primo quoque hoc conceſſiſſem, Qui pecuniam maiorem vellet habere, eum pecuniam non habere.

a ſeri. & eam part. ſi aduer.
b al. aſſumſeris,
c al. aſſumebas,
d L. ſi tibi primo ho. quoque conc.

† Sæpe autem oblitum putant, quid [e] conceſſeris, & idcirco id, quod non conficitur, quaſi conficiatur, in concluſione infertur, hoc modo: Si ad illum hereditas veniebat, veriſimile eſt ab illo eſſe necatum. Deinde hoc approbant plurimis [f] verbis. póſt aſſumunt, Ad illum autem hereditas veniebat. deinde infertur, Ille igitur occidit. Id ex iis, quæ ſumſerant, non conficitur. Quare obſeruare diligenter oportet, & [g] quid ſumatur, & quid ex his conficiatur. 73 ¶ Ipſum autem *genus* [h] *argumentationis vitioſum* his de cauſis oſtendetur, ſi aut in ipſo vitium erit, aut ſi nō ad id, quod inſtituitur, accommodabitur. Atque in ipſo vitiū erit, ſi omnino totū falſum erit, ſi commune, ſi vulgare, ſi leue, ſi remotum, ſi mala definitio, ſi cōtrouerſum, ſi perſpicuum, ſi non conceſſum, ſi turpe, ſi offenſum, ſi contrarium, ſi inconſtans ſi aduerſum.

89
e al. quod cōceſſeris,
f al. pluribus verbis.
g L. & quæ ſumantur.
h Reprehenſionis modus tertius.

90

† *Falſum* eſt, in quo perſpicue mendacium eſt hoc modo: Non poteſt eſſe ſapiēs, qui pecuniam negligit. Socrates autem pecuniam negligebat, non igitur ſapiens erat. *Commune* eſt, quod nihilo magis ab aduerſariis quàm à nobis facit, hoc modo: Idcircò, iudices, quia veram cauſam habebam, breui [k] peroraui. *Vulgare* eſt, quod in aliam quoque rē nō probabilem, ſi nunc conceſſum ſit, trāsferri poſſit, hoc modo: Si veram cauſam non haberet, vobis ſe, iudices, non commiſiſſet. *Leue* eſt, quod aut poſt tempus dicitur, hoc modo: Si in mentem veniſſet, non commiſiſſet: aut perſpicue rem turpem leui tegere vult defenſione, hoc modo:

P. LIX.
i al. cum aduerſariis. quā nobiſcum ſ.
k al. breuiter

Cum te expetebant omnes, florentiſſimo [l]
Regno, reliqui: nunc deſertum ab omnibus,
Summo [m] *periclo, ſola vt reſtituam, paro.*

l al. P. fertiliſſimo io r.
m al. Summo in periclo,

91

† *Remotum* eſt, quod vltra quàm ſatis eſt, petitur [n], hoc modo: Quòd ſi non P. Scipio Corneliā filiam T. Graccho collocaſſet atq; ex ea duos Gracchos procreaſſet, tantæ ſeditiones natæ non eſſent. Quare hoc incōmodum Scipioni adſcribēdum videtur. Huiuſmodi eſt illa quoque conqueſtio:

n L. repetitur

Vtinam [o] *ne in nemore Pelio ſecuribus*
Cæſa accidiſſet abiegna ad terram trabes, [p]

Longius enim repetita eſt, quàm res poſtu-

o Verſus ex Ennij Medea repetuntur autem lib. 2. ad Heren. ſupra & 3. de Natura deorum.
p antiquè pro trabs.

labat. *Mala definitio* eſt; cùm aut communia deſcribit, hoc modo: Seditioſus eſt is, qui malus atque inutilis eſt ciuis. Nam hoc non magis ſeditioſis, quàm ambitioſi, quàm calumniatoris, quàm alicuius improbi hominis vim deſcribit. Aut falſum quiddam dicit, hoc pacto. Sapientia, eſt [a] pecuniæ acquirendæ intelligent a. Aut aliquid non graue, nec [b] magnum continens, ſic: Stultitia eſt immenſa gloriæ cupiditas. Eſt [c] hæc quidem ſtultitia, ſed ex parte quadã, non ex omni genere, definita. *Contrarium* eſt, in quo ad dubiũ demõſtrandum, dubia cauſa affertur, hoc modo:

a L. eſt pecuniæ quærendæ int.
b L. nec magnũ contine.
c L. eſt hæc quidem ſtult.

Eho tu, dij, quibus eſt poteſtas motus ſuperûm, atque inferûm,
Pacem [d] inter ſeſe conciliant, conferunt concordiam:

d L. pacem inter ſe concil. & ita v. c.

92 † *Perſpicuum* eſt, de quo non eſt controuerſia: vt, ſi quis cùm Oreſtem accuſet, planum faciat, ab eo matrẽ eſſe occiſam. *Non conceſſum* eſt, cùm id quod augetur, in controuerſia eſt, vt, ſi quis, cum Vlyſſem accuſet, in hoc maximè commoretur: Indignum eſſe, ab homine ignauiſſimo virum fortiſſimum, Aiacem, necatum. *Turpe* eſt, quod aut eo loco, in quo dicitur: aut eo homine, qui dicat: aut eo tempore, quo dicitur: aut iis, qui audiunt,: aut ea re, de [e] qua agitur, indignum, propter inhoneſtam rem, videtur. *Offenſum* eſt, quod eorum, qui audiunt, voluntatem lædit: vt, ſiquis apud equites Romanos, cupidos iudicandi, Cæpionis legem iudiciariam laudet.

e L. qua de agitur, & ita v. c.

P. B.

93 † *Contrarium* eſt, quod contra ea dicitur, quæ ij, qui audiunt, fecerunt: vt, ſiquis apud Alexandrum Macedonem contra aliquem vrbis expugnatorem diceret, nihil eſſe crudelius, quàm vrbeis [f] diruere, cùm ipſe Alexander Thebas diruiſſet. *Inconſtans* eſt, quod ab eodẽ de eadẽ re diuerſe dicitur: vt, ſiquis, cùm dixerit, qui virtutẽ habeat, eum nullius rei ad bene viuendũ indigere, neget poſtea ſine bona valetudine [g] poſſe bene viuere: Aut ſe amico adeſſe propter beneuolẽtiã [h]: ſperare enim aliquid cõmodi ad ſe peruenturum.

f v. c. vrbis
g v. c. valitudine
h v. c. beniuolentiam.

94 † *Aduerſum* eſt, quod ipſi cauſæ aliqua ex parte officit: vt ſiquis hoſtium vim, & copias, & felicitatem augeat, cùm [i] ad pugnam milites hortetur. Si non ad id, quod [k] inſtituitur, accommodabitur aliqua pars argumentationis, horum aliquo in vitio reperietur. Si plura pollicitus, pauciora demonſtrabit: aut, ſi, cum totum debebit oſtendere, de parte aliqua loquatur [l], hoc modo: Mulierum genus auarum eſt. nam Eriphyle auro viri vitam vendidit. Aut ſi non id, quod [m] accuſabitur, defendet: vt, ſiquis, cùm ambitus accuſabitur, manu ſe fortem eſſe defendet: vt Amphion apud Euripidem. Item apud Pacuuium: qui, vituperata muſica, ſapientiam laudat. Aut ſi res ex hominis vitio vituperabitur, vt, ſiquis doctrinam ex alicuius docti vitiis reprehendat [n]. Aut ſiquis cum aliquẽ volet laudare, de felicitate eius, non de virtute dicat [o]. Aut, ſiquis rem cum re ita comparabit, vt alteram ſe non putet laudare, niſi alteram vituperarit: aut ſi alteram ita laudet [p], vt alterius non faciat mentionem: vt, ſiquis, cùm aliqui deliberent, bellum [q] gerant, an non, pacem laudet omnino, non illud bellum inutile eſſe demonſtret.

i L. cùm ad pugnandum milites cohortetur. & q. d. v. cùm ad pugnandum milites adhortetur.
k al. quod institutum eſt
l L. loquetur,
m al. de quo accuſ.
n L. reprehendet
o L. dicet
p L. laudabit.
q L. bellum gerant an non.

95 † Aut ſi, cùm de certa re quæretur, de cõmuni inſtituetur oratio. Aut ſi ratio alicuius rei reddetur falſa, hoc modo: Pecunia bonum

A eſt, propterea quòd ea maximè vitam beatam efficiat. Aut ſi infirma: vt Plautus, [a]

Amicum caſtigare ob meritam noxiam,
[b] Immune [c] eſt facinus, verum in ætate vtile
Et conducibile.
Nam ego amicum hodie meum
Conc aſtigabo [d] pro commerita noxia,
Inuitus, ni id me inuitet vt faciam, fides.

a in Trinũmo.
b L. Immoene
c Id eſt magnũ & improbum. Feſtus in Immoe.
e Idem versus lib. 3. ad Herennium vbi de vitiis tractat.
d al. vulg. Nõ caſtigabo.

B Aut eadem, hoc modo. Maximum malum eſt auaritia. multos enim magnis incõmodis afficit pecuniæ cupiditas. Aut parum idonea, hoc modo: Maximum bonũ eſt amicitia. plurimæ enim delectationes ſunt in amicitia.

† 74 ¶ Quartus [e] modus erat reprehenſionis, per quem contra firmam argumentationem æquè firma, aut firmior ponebatur. Hoc genus in deliberationibus maximè verſatur, cum [f] aliquid, quod contrà dicatur, æquum eſſe concedimus, ſed id, quod nos defendimus, neceſſarium eſſe demonſtramus: Aut C cum id, quod illi defendunt, vtile eſſe fatemur: [g] quod nos dicamus, demonſtremus [h] eſſe honeſtum. Ac de reprehenſione hæc [i] quidem exiſtimauimus eſſe dicenda.

96
e Reprehenſionis quartus modus.
f L. aut cum aliq.
g L. fatemur:
h L. demonſtramus.
P. L X.
i L. quidem hæc.

75 ¶ Deinceps [k] nunc de CONCLVSIONE ponemus [l].

k L. Deinceps

† Hermagoras [m] digreſſionem [n] deinde, tum poſtremam concluſionem ponit. In hac autem digreſſione [o] ille putat oportere quandam inferri orationem, a cauſa atque a indi- D catione ipſa remotam, quæ aut ſui laudem, aut aduerſarij vituperationem contineat, aut in aliam cauſam deducat, ex qua conficiat aliquid confirmationis, aut reprehenſionis, non argumentando, ſed augendo per quandam amplificationem. Hanc ſiquis partẽ putarit [p] orationis, ſequatur Hermagoram licebit. Nã & augendi, & laudandi, & vituperandi præcepta à nobis partim data ſunt, partim ſuo loco dabuntur. Nobis autẽ non [q] placet, hanc E partem in numero reponi, quod de cauſa digredi [r], niſi per locum communem, diſplicet, quo de genere poſterius eſt dicendum. Laudes autẽ, & vituperationes nõ ſeparatim placet tractari, ſed in ipſis argumentationib. eſſe implicitas [ſ]. Nunc de concluſione dicemus.

97
nunc concluſionem ponemus, & ita v. c.
l v. c. od. Hermagoras autẽ digr.
m L. degreſſionem.
n Digreſſio pars orationis Hermagoræ, at non Cicer. onis.
o L. degreſſione
p L. putarit eſſe or.
q L. non placuit, hãc part. in nume. ro rep.
r L. degredi.
ſ v. c. implicatas.

† 76 ¶ CONCLVSIO eſt exitus, & determinatio totius orationis. 77 ¶ Hæc habet parteis treis, enumeratiõẽ, indignationem, F conqueſtionẽ. 78 ¶ *Enumeratio* [t] eſt, per quã res diſperſè, & diffuſe dictæ, vnum in locum coguntur, & reminiſcendi cauſa, vnũ ſub aſpectum ſubiiciuntur. Hæc ſi ſemper eodẽ modo tractabitur, perſpicuè ab omnibus artificio quodã tractari intelligetur. Sin variè fiet, & hanc ſuſpicionem, & ſatietatẽ vitare poterit. Quare tum oportebit ita facere vt, pleriq; faciunt propter facilitatẽ, ſingillatim vnãquamque rem attingere, & ita omneis tranſire [u] breuiter argumentationes: tum autem id, quod G difficilius eſt, dicere, quas parteis expoſueris in partitione, de quibus te pollicitus ſis dictu rum, & reducere [x] in memoriam, quibus rationibus vnãquamque partem confirmaris [y]: tum ab iis, qui audiẽrint, quærere, quid ſit, quod ſibi velle debeant demonſtrari, hoc [z] modo: Docuimus hoc, illud planũ fecimus: ita ſimul & in memoriam redibit auditor, & putabit nihil eſſe præterea, quod debeat deſiderare.

98
t quæ & repetitio ſeu congeſtio ... Aduerſus, Qu. ...
u ſi ... tranſigere breuiter.
x L. redigere.
y L. confirmaueris.
z L. Hoc modo illud; docuimus, illud pl. f.

H † Atque in his generibus (vt antè dictũ eſt) tũ tuas argumẽtationes tranſire [aa] ſeparatim, tu id, quod artificioſius eſt, cum tuis contrarias coniungere: &, cum tuam argumentatio-

99
aa ſiue transigere.

nem

Digitized by Google

nem dixeris, tum, contra eam quod affereba-tur, quemadmodũ dilueris, oſtendere. Ita per breuem comparationem, auditoris memoria & de confirmatione, & de reprehenſione redintegrabitur. Atque hæc aliis actionis quoque modis variare oportebit. Nam cum [a] ex tua perſona enumerare poſſis, vt quid, & quo quiſque loco dixeris admoneas: tũ verò perſonam, aut rem aliquam inducere, & enumerationẽ ei totã attribuere. Perſonam, hoc modo: Nam ſi legis ſcriptor exiſtat, quærat à vobis, quid dubitetis, quid poſſitis dicere, cùm vobis hoc, & hoc ſit demonſtratum. Atque hic, itẽ vt in noſtra perſona, licebit aliàs ſingillatim transfire [b] omneis argumentationes: aliàs ad partitiones ſingula genera referre, aliàs ab auditore, quid deſideret, quærere, aliàs hæc facere per comparationem ſuarum, & contrariarum argumentationum.

a al. tum

P. 8.

b ſi i. tranſigere.

100 † Res autem inducetur, ſi alicui rei huiuſmodi, legi, loco, vrbi, monumento attribuetur oratio per enumerationem, hoc modo: Quid ſi leges loqui poſſent? nonne hæc apud vos quererentur? Quidnam amplius deſideratis, iudices, cùm vobis hoc, & hoc planum factum ſit? In hoc quoque genere omnibus eiſdem [c] modis vti licebit. Commune autem præceptum hoc datur ad enumerationem, vt ex vnaquaque argumentatione, quoniã tota iterum dici non poteſt, id eligatur: quod erit grauiſſimum, & [d] vnumquodque quã breuiſſime tranſeatur [e], vt memoria, non oratio renouata videatur. 79 ¶ *Indignatio*, [f] eſt oratio, per quam cõficitur, vt in aliquem hominem magnum odium, aut in rem grauis offenſio concitetur. In hoc genere illud primũ intelligi volumus, poſſe omnibus ex locis iis, quos [g] in confirmandis præceptis poſuimus, tractari indignationem. Nam ex iis rebus, quæ perſonis, atque negotiis attributæ ſunt, quæuis amplificationes, & indignationes naſci poſſunt: ſed tamen ea, quæ ſeparatim de indignatione præcipi poſſunt, conſideremus.

c L. iiſdem

d & vnumquidque.
e al. tranſigatur.
f quæ & Amplificatio dicitur l. 2. ad Herennium.

g L. quos in confirmatione partis.

101 † *Primus* locus ſumitur ab auctoritate, quũ commemoramus, quantæ curæ res ea fuerit aut Dis immortalibus, aut eis, quorũ auctoritas grauiſſima debeat eſſe. Qui locus ſumetur ex ſortibus ex [h] oraculis, vatibus, oſtẽtis, prodigiis, reſponſis, ſimilibus [i] rebus. Itèm ex maioribus noſtris, regibus, ciuitatibus, gentibus, hominibus ſapientiſſimis, ſenatu, populo, legum ſcriptoribus. *Secundus* locus eſt, per quem, illa res ad quos pertineat, cũ amplificatione, per indignationem, oſtenditur, an [k] ad omneis, an ad maiorem partẽ, quod atrociſſimum eſt: an ad ſuperiores, quales ſunt ij, quorum ex auctoritate indignatio ſumitur, quod indigniſſimum eſt: an ad pareis animo, fortuna, corpore, quod iniquiſſimum eſt: an ad inferiores, quod ſuperbiſſimum eſt. *Tertius* locus eſt, per quem quærimus, quidnam ſit euenturum, ſi idem cæteri faciant: & ſimul oſtendimus, huic ſi conceſſum ſit, multos æmulos eiuſdem audaciæ futuros: ex quo, quid mali ſit euenturũ, demõſtrabimus.

h l. oraculis
i L. & ſimilib.

k l. an ad omneis, aut ad maiorem partem

102 † *Quartus* locus eſt, per quem demonſtramus multos alacreis [l] exſpectare, quid ſtatuatur, vt ex eo, quod vni cõceſſum ſit, ſibi quoque tali de re quid liceat, intelligere poſſint. *Quinctus* locus eſt, per quem oſtendimus, ceteras res perperam conſtitutas, intellecta veritate, commutatas corrigi poſſe: hanc eſſe rem, quæ ſi ſit ſemel iudicata, neque alio cõmutari iudicio, neque vlla poteſtate corrigi poſſit. *Sextus* locus eſt, per quem conſultò, & de induſtria factum eſſe demonſtratur, & illud adiungitur voluntario maleficio veniam dari non oportere: imprudentiæ concedi [a] nõnunquam conuenire. *Septimus* locus eſt, per quem indignamur, quòd tætrum, crudele, nefarium, tyrannicum factum eſſe dicamus, per vim per manum opulentam [b], quæ res ab legibus, ab [c] æquabili iure remotiſſima ſit.

l v. c. alacreis

P. LXI.

a al. L. nonnunquam con. ed. conu.

b al. opulentem,

103 † *Octauus* locus eſt, per quem demonſtramus, non vulgare, neque factitatum eſſe, ne ab audaciſſimis quidem hominibus, id maleficium, de quo agitur, atque id à feris quoque hominibus, & à barbaris gentibus, & immanibus beſtiis remotum eſſe. Hæc erunt, quæ in parenteis, liberos, coniuges, cõſanguineos, ſupplices, crudeliter facta dicentur: & deinceps ſiqua proferantur [d] in maiores natu in hoſpites, in vicinos, in amicos, in eos, quibuſcũ vitam egeris, in eos, apud quos educatus ſis, in eos, a quibus eruditus, in mortuos, in miſeros & miſericordia dignos, in homines claros, nobileis, & honore vſos, in eos, qui neque lædere alium, nec [e] ſe defendere potuerunt, vt in pueros, ſenes, mulieres: quibus omnibus acriter excitata indignatio, ſummũ in eum, qui violarit horum aliquid, odium commouere poterit.

c L. & ab æquabili.

d al. proferentur.

e al. atque ſe

104 *Nonus* locus eſt, per quem, cum aliis, quæ [f] conſtãt eſſe peccata, hoc, quo de quæſtio eſt, cõparatur: & ita per contentionẽ, quãto atrocius, & indignius ſit illud, de [g] quo agitur, oſtenditur. *Decimus* locus eſt, per quem omnia, quæ in negotio gerendo acta ſunt, quæque [h] poſt negotiũ cõſecuta ſunt, cũ vniuſcuiuſq; indignatione, & criminatione colligimus, & rẽ verbis quã maximè ante oculos eius, apud quẽ dicitur, ponimus, vt id quod indignũ eſt, perinde [i] illi videatur indignum, ac ſi ipſe interfuerit, ac præſens viderit. *Undecimus* locus eſt, per quẽ oſtendimus ab eo factum, à quo minimè oportuerit, & à quo, ſi alius faceret, prohiberi cõueniret. *Duodecimus* locus eſt, per quem indignamur, quod nobis hoc primis acciderit, nec alicui vnquam vſu euenerit.

f L. quæ conſtat eſſe p.
g L. quo de
h al. quæque negotium.
i L. proinde
k lib. v. vſu venerit.

105 *Tertiuſdecimus* locus eſt, ſi cum iniuria cõtumelia iuncta demonſtratur, per quẽ locum in ſuperbiam & arrogantiã odiũ concitatur. *Quartuſdecimus* locus eſt, per quẽ petimus ab iis, qui audiunt, vt ad ſuas res noſtras iniurias referant: ſi ad pueros pertinebit [l], de liberis ſuis cogitent: ſi ad mulieres, de vxorib. ſi ad ſenes de patribus, [m] aut parentib. *Quintuſdecimus* [n] eſt [o] locus, per quem dicemus, inimicis quoque & hoſtibus, ea, quæ nobis acciderint, indigna videri ſolere. Et indignatio quidem his [p] ferè de locis grauiſſimè ſumetur.

l ſim. pertinebunt,
m v. c. de parentib. aut patrib.
n Decem tantum loci enumerantur lib. 2. ad Herennium.

106 80 ¶ *Conqueſtionis* [q] autem huiuſmodi de rebus parteis petere oportebit. Conqueſtio, eſt oratio, auditorum miſericordiam captans. In hac primum animũ auditoris mitẽ, & miſericordem conficere oportet, quo facilius conqueſtione cõmoueri poſſit. Id locis cõmunibus efficere oportebit, per quos fortunæ vis in omneis, & hominũ infirmitas oſtenditur: qua [r] ratione habita grauiter, & ſententioſè, maximè dimittitur [ſ] animus hominum, & ad miſericordiam comparatur, cùm in alieno malo ſuam infirmitatem conſiderabit.

o al. locus eſt,
p al. his fere è locis.
P. 8.
q quæ & Commiſeratio dicitur lib. 2. ad Herennium.
r al. quæ oratione.
ſ L. animus auditoris.

107 † Deinde primus locus eſt miſericordiæ, per quẽ, quib. in bonis fuerint, & nũc quib. in ma-

Digitized by Google

Edictis pactis,pari & æquo,Iudicato. 14 Iuridicialis. 15 *Eaque vel* Abſoluta.*in qua æquum,iniquum,præmium & pœna non abſcondite vt in negotiali (de quo nunc diximus) ſed patentiùs & expeditiùs continetur.* 16 *vel* Aſſumptiua *cùm ipſum ex ſe factum probari non poteſt , aliquo autem foris adiuncto argumento defenditur.* 17 *Huius quatuor partes.* 18 *Criminis comparatio,* 19 *Relatio,* 20 *Remotio,* 21 *Conceſſio,* 22 *Huius partes duæ.* 23 *Purgatio (cuius partes Imprudentia , Caſus, Neceſſitudo)* 24 *Deprecatio,* 25 *De* PRÆMIIS *&* POENIS. 26 *De* SCRIPTI *controuerſiis.* 27 *Naſcuntur autem ex ambiguo,* 28 *ex ſcripto & ſententia,* 29 *Ex contrariis legibus,* 30 *Ex Ratiocinatione,* 31 *ex Definitione.* 32 ¶ *De reliquis generibus cauſarum.*

33 ¶ *& de genere* DELIBERATIVO. 34 *De* Honeſto, *per ſe expetendo ſeu virtute.* 35 *Prudentia,(cuius partes Memoria, Intelligentia,Prouidentia)* 36 *Iuſtitia,Natura ius (Religio,Pietas, Gratia,Vindicatio,Obſeruantia,Veritas) Conſuetudine (partes,Par, Iudicatum) Lege ius.* 37 *Fortitudo (cuius partes Magnificentia,Fidentia,Patientia,Perſeuerantia.)* 38 *Temperantia (cuius partes Continentia,Clementia,Modeſtia.)* 39 ¶ *De Honeſto cui vtilitas adiuncta : quo in genere eſt Gloria, Dignitas, Amplitudo, Amicitia.* 40 *De* vtilitate *(Huius partes Incolumitas & Potentia.)* 41 *De* Honeſti & vtilitatis attributis *Neceſſitudine,* 42 *& Affectione.* 43 *De genere* DEMONSTRATIVO *ſeu laude & vituperatione. Quod genus cauſæ in genere tractari poteſt ex his locis qui perſonis ſunt attributi : diſtribuitur autem, ex virtutibus Animi , Corporis, & Externis.* 44 ¶ *De* INVENTIONE *prima,& maxima parte Rhetoricæ hæc dicta ſint.*

1

a de Crotonienſium potentia vide Iuſtinum lib. 20.
b L. cum primis beati numerata lib. v.

CROTONIATÆ quondam, cùm [a] florerent omnibus copiis , & in Italia cum [b] in primis beati numerarentur,templum Iunonis, quod religioſiſſimè colebant, egregiis picturis locupletare voluerunt. Itaque Heracleotem [c] Zeuſim,qui tum longè cæteris excellere pictoribus exiſtimabatur, magno pretio conductum adhibuerunt. Is & cæteras tabulas [d] complureis pinxit,quarum nonnulla pars vſq; ad noſtram memoriã propter fani religionem,remãſit [e] : &,vt excellentem muliebris formæ pulcritudinem muta in ſeſe imago contineret , Helenæ ſe pingere ſimulacrũ velle dixit. Quod Crotoniatæ , qui eum muliebri in corpore pingendo plurimum aliis præſtare ſæpe accepiſſent,libenter audierunt. Putauerunt enim,eum [f],ſi, quo in genere plurimùm poſſet , in eo magnopere elaboraſſet, egregium ſibi opus illo in fano relicturum.

c L. Heracleotem Zeuxim,
d L. compluꝛeis tabulas
e al. permanſit.
f deeſt hæc particula quibuſdam.

2 † Neque [g] tum eos illa opinio fefellit. Nam Zeuſis [h] illico quæſiuit ab [i] eis , quáſnam [k] virgines formoſas haberent. Illi autem ſtatim hominem duxerunt in palæſtrã, atque ei pueros oſtenderunt multos , magna præditos dignitate.(Etenim quodam tempore Crotoniatæ multum omnibus, corporum viribus & dignitatibus anteſteterunt [l], atque honeſtiſſimas ex gymnico certamine victorias domum cum maxima laude retulerunt.) Cùm puerorum igitur formas ; & corpora magno hic opere miraretur: Horum,inquiunt illi , ſorores ſunt apud nos virgines. Quare, quæ ſint illæ dignitate [m] , potes ex his ſuſpicari. Præbete igitur mihi, quæſo, inquit,ex iſtis virginibus formoſiſſimas,dum pingo id, quod pollicitus ſum vobis , vt mutum in ſimulacrum ex animali exemplo veritas transferatur.

g al. Neq; eos illa op.
h L. Zeuxis
i al. ab his
k al. ecquáſnam.
P. B.
l al. antiſteterunt,
m fort. venuſtate
n L. συναγαγεῖν. Eadem forma, populum in forum conducere ſcripſit Varro

3 † Tunc Crotoniatæ publico de conſilio virgines vnum in locum conduxerunt [n] , & pictori, quas vellet , eligendi poteſtatem dederunt. Ille autem quinque delegit,quarum nomina multi poetę memoriæ tradiderunt [o], quòd eius eſſent iudicio probatæ [p],qui veriſſimum pulchritudinis habere [q] iudicium debuiſſet. Neque enim putauit , omnia , quæ quæreret ad venuſtatem vno in corpore ſe reperire poſſe,ideò quòd *nihil ſimplici in genere omnibus* [r] *ex partibus perfectum natura expoliuit.* Itaque , tanquam cæteris non ſit habitura quod largiatur, ſi vni cuncta conceſſerit, aliud alij commodi aliquo adiuncto incommodo muneratur.

in Manio, apud Nonium c. 4. in conducere.
o al. prodiderunt,
p al. comprobatæ,
q fort. facere iudic.
r L. omni ex parte perf. & ita lib. v.

4 † Quod quoniam nobis quoque [a] voluntatis accidit , vt artem dicendi perſcriberemus,non vnum aliquod propoſuimus exemplum,cuius omnes partes, quocunque eſſent in genere , exprimendæ nobis neceſſariò viderentur : ſed,omnibus vnum in locum coactis ſcriptoribus , quod quiſque commodiſſimè præcipere videbatur , excerpſimus , & ex variis ingeniis excellentiſſima quæque libauimus. Ex his enim,qui nomine & memoria digni ſunt,nec nihil optimè, nec omnia præclariſſimè quiſquam dicere nobis videbatur. Quapropter ſtultitia nobis [b] viſa eſt , aut à bene inuentis alicuius [c] recedere , ſiquo [d] in [e] vitio eius offenderemur, aut ad vitia quoque eius accedere , cuius aliquo bene [f] præcepto duceremur.

a lib. v. non habent,quoq;
b lib. v. non habent nobis
c fort. legendũ alicuius omnino recedere.
d L. ſi quo vitio eius off. al. ſi quo inuento eius off.
e al. inuento.
f al. bono.

5 † Quod ſi in cæteris quoque ſtudiis à [g] multis eligere homines commodiſſimum quodque,quàm ſeſe vni alicui certo vellent [h] addicere, minus in arrogantiam offenderent: non tantopere in vitiis perſeuerarent, aliquanto ex [i] inſcitia leuiùs laborarent. Ac ſi par in nobis huius artis,atque in illo picturę, ſcientia fuiſſet,fortaſſe magis hoc ſuo in genere opus noſtrum quàm [k] ille in ſua pictura nobilis eniteret. Ex maiore enim copia nobis, quàm illi , fuit exemplorum eligendi poteſtas. Ille vna ex vrbe, & ex eo numero virginum,quæ tum erant,eligere potuit : nobis omnium, quicunque fuerunt, ab vltimo principio huius præceptionis, vſque ad hoc tempus expoſitis copiis,quodcunque placeret,eligendi poteſtas fuit.

g L. è multis elig. ho.com. quidque.
h L. mallent.
i L. ex inſcitia leui. & ita R. Steph. lib. v. leuiur. ex inſcientia laborarent.
k L. quàm ille ſua pictura nobilis.
l De ſcriptoribus artis Rhetoricæ vide 3 Quin. c. 1.

6 † Ac veteres quidē ſcriptores [l] artis vſque à principe illo, atque inuentore Tiſia [m], repertos,vnum in locum conduxit [n] Ariſtoteles, & nominatim cuiuſq; præcepta magna conquiſita cura perſpicuè ſcripſit [o], atque enodata diligenter expoſuit:ac tantũ inuentorib. ipſis ſuauitate, & breuitate dicendi præſtitit, vt nemo illorũ pręcepta ex ipſorum libris cognoſcat, ſed omnes,cui [p] quod illi præcipiãt, velint intelligere,ad hunc,quaſi ad quendam multo cõmodiorē explicatorē,reuertantur [q].

P. LXIII.
m Tiſias hic Siculus fuit, cuius ſæpiſſime meminit Cicero.
n L. συναγαγὼν ſvt ſupra,vnũ in locum conduxerunt.
o L. conſcripſit, & ita lib. v.
p L. qui,quid illi pr.

7 † Atque hic quidem ipſe, & ſeſe ipſum nobis, & eos, qui ante ſe fuerant,in medio poſuit vt cæteros [r], & ſeipſum per ſe cognoſceremus. Ab hoc autem qui profecti ſunt,quanquam in maximis philoſophiæ partibus operæ plurimum conſumpſerunt , ſicut & ipſe, cuius inſtituta ſequebantur , fecerat : tamen permulta nobis præcepta dicendi reli-

q al. conuertantur.
r L. vt & cæteros.

querunt. Atque alij quoq; alio ex fonte præceptores dicendi emanauerũt, qui itẽ permultum ad dicendũ, ſiquid ars proficit, opitulati ſunt. Nam fuit tẽpore eodẽ, quo Ariſtoteles, magnus & nobilis rhetor Iſocrates: cuius ipſius quã conſtet eſſe artem, nõ inuenimus.

8 † Diſcipulorum autem, atque eorum, qui protinus ab hac ſunt diſciplinâ profecti, multa de arte præcepta reperimus. Ex his duabus diuerſis ſicuti familiis, quarum altera cùm verſaretur in philoſophia, nonnullam rhetoricæ quoque artis ſibi curam aſſumebat, altera verò omnis in dicendi erat ſtudio, & præceptione occupata: vnũ quoddam eſt conflatum genus à poſterioribus, qui ab vtriſque ea, quæ commodè dici videbantur, in ſuas arteis contulerunt: quos ipſos ſimul, atque illos ſuperiores, nos nobis omneis, quoad facultas tulit, propoſuimus, & ex noſtro quoque nonnihil in commune contulimus.

9 † Quòd ſi ea, quæ in his libris exponuntur, tantopere [a] eligenda fuerunt, quanto ſtudio electa ſunt, profectò neq; nos, neq; alios induſtriæ noſtræ pœnitebit. Sin autem temere aliquid alicuius præteriiſſe, aut non ſatis eleganter ſecuti videbimur: docti ab aliquo, facilè & libenter ſententiam cõmutabimus. *Non enim parum cognoſſe, ſed in parum cognito ſtultè, & diu perſeueraſſe, turpe eſt*: propterea quòd alterum communi hominum infirmitati, alterũ ſingulari vniuſcuiuſq; vitio eſt attributũ.

a L. quantoperè eligenda fuerunt, anto ſtudio electa ſ.

10 † Quare nos quidem ſine vlla affirmatione ſimul quærentes dubitanter vnumquidque dicemus: ne, dum paruulum hoc conſequimur, vt ſatis commodè hæc perſcripſiſſe videamur, illud amittamus, quod maximũ eſt, vt [b] ne cui rei temere atque arroganter aſſenſerimus. Verùm hoc quidem nos, & in hoc tempore [c], & in omni vita ſtudioſè, quoad facultas feret, conſequemur. 2 ¶ Nunc autem, ne longiùs oratio progreſſa videatur, de reliquis, quæ præcipienda videntur eſſe, dicemus.

b al. ne cui r.

c hæc vox deeſt quibuſdam.

11 † Igitur primus liber expoſito genere huius artis, & officio, & fine, & materia, & partibus, genera controuerſiarum, & inuentiones, & [d] conſtitutiones continebat. Deinde parteis orationis, & in eas omneis omnia præcepta. Quare cùm in eo cæteris de rebus diſtinctiùs dictum ſit, diſperſè autem de confirmatione, & de reprehenſione: nunc certos confirmandi & reprehendendi in ſingula cauſarum genera, locos, tradendos arbitramur. Et quia, quo pacto tractare conueniret argumentationes, in libro primo non indiligenter expoſitũ eſt, hic tantum ipſa inuenta vnãquamque in rem exponentur ſimpliciter ſine vlla exornatione, vt ex hoc inuenta ipſa, ex ſuperiore autem expolitio inuentorum petatur. Quare hæc quæ nunc præcipientur, ad confirmationis & reprehenſionis parteis referre oportebit.

P. 8.

d L. & conſtitutiones, & iudicationes cont.

12 † 3 ¶ OMNIS & demõſtratiua, & deliberatiua, & iudicialis cauſa, neceſſe eſt in aliquo eorũ, quæ antè expoſita ſunt, cõſtitutionis genere, vno pluribuſve verſetur. Hoc quanquã ita eſt, tamen cum cõmuniter quædã de omnib. præcipi poſſint, ſeparatim quoq; aliæ ſũt cuiuſq; generis, & diuerſæ præceptiones. Aliud enim laus, aut vituperatio, aliud ſententię dictio, aliud accuſatio, aut recuſatio cõficere debet. In iudiciis, quid æquũ ſit, quæritur: In demonſtrationibus, quid honeſtũ: In deliberationibus, vt nos arbitramur, quid honeſtũ

A ſit, & quid vtile. Nam cæteri vtilitatis modò [e] finem in ſuadendo, & in diſſuadendo exponi oportere arbitrati ſunt.

e id eſt, ad ipſam vtilitatem.

13 † Quorum igitur generũ fines, & exitus diuerſi ſunt, eorum præcepta eadẽ eſſe non poſſunt. Neque nunc hoc dicimus, non [a] eaſdem incidere conſtitutiones: veruntamen oratio quædam ex ipſo fine, & genere cauſæ naſcitur, quæ pertineat ad [b] vitæ alicuius demonſtrationem, aut ad ſententiæ dictionem. B Quare nunc in exponendis controuerſiis, *in iudiciali* [c] *genere* cauſarum & præceptorum [d] verſabimur. Ex quo pleraque in cætera quoque cauſarum genera ſimili implicita [e] controuerſia nulla cum difficultate transferentur: poſt autem ſeparatim de reliquis dicemus.

a L. non eaſdem in vnumquodq; genus cauſæ incid.

b L. aut ad vitæ alicuius demonſtra. aut ſent. dict. aut iudicationẽ. Quare al. aut ad iudicium.

c al. iuridiciali.

d al. præceptionum.

14 † 4 ¶ Nunc [f] *à coniecturali conſtitutione* proficiſcemur, cuius exemplum ſit hoc expoſitũ: In ... nere quidam proficiſcentem ad mercatum quendam, & ſecum aliquantum nummorum ferentem [g] eſt comitatus. C cum hoc, vt ferè fit, in via ſermonem contulit, ex quo factum eſt, vt illud iter familiariùs facere vellent. Quare cùm in [h] quandam tabernam diuertiſſent, ſimul cœnare, & in eodem loco ſomnum capere voluerunt. Cœnati diſcubuerunt ibidem. Caupo autem (nam ita dicitur pòſt inuentum, cùm in alio maleficio deprehenſus eſſet) cùm illum alterum [i], videlicet qui nummos haberet, animaduertiſſet: D noctu, poſtquàm illos arctiùs [k], vt fit, iam ex laſſitudine dormire ſenſit, acceſſit, & alterius eorum, qui ſine nummis erat, gladium propter [l] appoſitum è vagina eduxit, & illum alterum occidit: nummos abſtulit, gladium cruentum [m] in vaginam recondidit, ipſe ſeſe in [n] lectum ſuum recepit.

e L. implicata

f L. Nunc ad coniecturalẽ conſtitutionẽ prof.

g v.c. ferentẽ, eſt cõſecutus:

h v.c. in eandem tab. deuertiſſent.

i al. alterum nummos habere animaduertiſſet.

k v.c. artiùs,

l id eſt iuxta. P. LXIV. vide Nonium c. 4. in prope 1.

m al. cruentatum.

15 † Ille autem, cuius gladio occiſio erat facta, multò ante lucem ſurrexit, comitem illum ſuum inclamauit ſemel & [o] ſæpius. E illum ſomno impeditum non reſpondere exiſtimauit: ipſe [p] gladium, & cętera, quæ ſecum attulerat, ſuſtulit, ſolus profectus eſt. Caupo non multo pòſt conclamauit [q], hominem eſſe occiſum, & cum quibuſdam diuerſoribus [r] illum, qui antè exierat, conſequitur: in itinere hominem comprehendit, gladium eius è vagina educit, reperit cruentum [ſ]: homo in vrbẽ ab illis deducitur, ac reus fit. In hac intẽtio eſt criminis, Occidiſti. Depulſio, Nõ occidi. F Ex quibus conſtitutio eſt. Quæſtio eadẽ in coniecturali, quæ iudicatio, Occideritne.

n lib. v. in ſuũ lectulum recepit.

o L. ac ſæpius

p L. ipſum gladium:

q v.c. conclamat, al. clamat.

r L. deuerſoribus ill. & ita v.c.

ſ al. cruentatũ, vt ſupra.

16 † 5 ¶ Nunc exponemus locos, quorum pars aliqua in omnem coniecturalem incidit cõtrouerſiam. Hoc autem & in horum locorum expoſitione, & in cæterorum, oportebit attendere, non omneis in omnem cauſam conuenire. VT enim omne nomen ex aliquibus, non ex omnibus litteris ſcribitur: ſic omnem in cauſam non omnis argumentorum copia, G ſed [t] eorum neceſſaria pars aliqua conueniet.

t lib. vet. ſed eorum neceſſariò pars aliq.

6 ¶ Omnis igitur, ex cauſa, ex perſona, ex facto ipſo, coniectura capienda eſt.

17 † 7 ¶ *Cauſa* [u] diſtribuitur in impulſionẽ, & in ratiocinationem. ¶ *Impulſio* eſt, quæ ſine cogitatione per quandam affectionem animi facere aliquid hortatur, vt amor, iracundia, ægritudo, vinolentia, & omnino omnia, in quibus animus ita videtur affectus fuiſſe, vt rem perſpicere cum conſilio & cura non H potuerit: & id, quod fecit, impetu quodam animi potiùs, quàm cogitatione fecerit.

u lib. v. Cauſa tribuitur in imp.

18 † *Ratiocinatio* autem, eſt diligens, & conſiderata faciendi

Digitized by Google

ciendi aliquid, aut non faciendi excogitatio. Ea dicitur tum [a] interfuiſſe, cùm aliquid faciendum, aut non faciendum. certa de cauſa vitaſſe, aut ſecutus eſſe animus videtur, vt, ſi amicitiæ quid cauſa factũ dicetur, ſi inimici vlciſcendi, ſi metus, ſi gloriæ, ſi pecuniæ, ſi denique, vt omnia generatim amplectamur, alicuius retinendi, augendi, adipiſcendive commodi, aut contrà reiiciendi [b], diminuendi, deuitandive incommodi cauſa. Nam [c] horum in genus alterutrum illa quoque incident, in quibus aut incommodum aliquod maioris vitandi incommodi cauſa, aut [d] maioris adipiſcendi commodi ſuſcipitur: aut commodũ aliquod, maioris adipiſcendi commodi, aut [e] maioris vitandi incommodi, prætermittitur.

a L. interfuiſſe tum, cùm.
b L. lib. v. reiiciendi, deminuendi,
c L. Nam in horum gen.
d L. vel malo ris adip.
e L. vel malo ris vitandi.

19 † Hic locus ſicut aliquod fundamentum eſt huius conſtitutionis. Nam nihil factum eſſe cuiquam probatur, niſi aliquid, quare factum ſit, oſtenditur. Ergo accuſator, cum [f] aliquid impulſione factum eſſe dicet, illum impetum & quandam commotionem animi, affectionemque verbis & ſententiis amplificare debebit, & oſtendere, quanta vis amoris ſit, quanta animi perturbatio ex iracundia fiat, aut [g] ex aliqua cauſa earum, qua impulſum aliquem id feciſſe dicet. Hic & exemplorum commemoratione, qui ſimili impulſu aliquid commiſerint, & ſimilitudinum collatione, & ipſius animi affectionis explicatione, curandum eſt, vt non mirum videatur, ſi quod ad facinus tali perturbatione commotus animus acceſſerit.

f L. cum impulſione aliquid.
g L. aut ex alia aliqua cauſa qua
P. B.

20 † Cum autem non impulſione, verùm ratiocinatione aliquem commiſiſſe quid dicet, quid commodi ſit ſecutus, aut quid incommodi fugerit, demonſtrabit, & id augebit quã maximè poterit, vt, quoad eius fieri poſſit, idonea [h] quam maxime cauſa ad peccandum hortata videatur. Si gloriæ cauſa, quantam gloriam conſecuturam exiſtimarit. Item ſi dominationis, ſi pecuniæ, ſi amicitiæ, ſi inimicitiarum, & omninò quicquid erit, quod cauſæ fuiſſe dicet, id ſummè augere debebit.

h al. quàm maximè idonea c.

21 † Et hoc eum magnopere conſiderare oportebit, non quid in veritate modo, verùm etiam vehementius, quid in opinione eius, quem arguet, fuerit. Nihil enim refert, non fuiſſe, aut non eſſe aliquid commodi, aut incommodi, ſi oſtendi poteſt ei viſum eſſe, qui arguatur. Nam opinio dupliciter fallit homines, cùm aut res aliuſmodi eſt, ac putatur, aut non is euentus eſt, quem arbitrati ſunt. Res aliuſmodi eſt tum, cum aut id, quod bonum eſt, malum putant: aut contra, quod malum eſt, bonum: aut quod nec malum eſt, nec bonum, malũ, aut bonum: aut quod malum, aut bonum eſt, nec malum, nec bonũ.

22 † Hoc intellecto, ſiquis negabit, vllã [i] eſſe pecuniam, fratris, aut amici vita, aut denique officio ſuo antiquiorem, aut ſuauiorẽ, non erit hoc accuſatori negandum. Nam in eum culpa, & ſummum odium transferetur, qui id, quod tam verè, & piè dicetur, negabit. Verùm illud dicendum erit, illi non eſſe ita viſum: quod [k] ſumi oportet ex iis, quæ ad perſonam pertinent, de quo poſt dicendum eſt.

i L. vllam pecuniam eſſe ſs.
k al. quod ſumi oportebit ex

23 † Euentus autẽ tum fallit, cùm aliter accidit, atque ij, qui arguuntur, arbitrati eſſe dicuntur: vt, ſiquis dicatur alium occidiſſe, ac voluerit, quòd aut ſimilitudine, aut ſuſpicione, aut demonſtratione falſa deceptus ſit: aut eum necaſſe, cuius teſtamento non ſit hæres, quòd eius teſtamento ſe hæredem arbitratus ſit. Non enim ex euẽtu [b] cogitationem ſpectari oportere: ſed qua cogitatione [c], & ſpe ad maleficium profectus ſit, conſiderare [d]: & quo animo quid quiſque faciat, non quo caſu vtatur, ad rem pertinere.

a Vulgus ab euentu facta notanda putat.
b v. l. a facta. 16. § euentu, ſi ce pœ-
c al. cogitatione animi & ſpe al. cogitatione animi & ſpe.
d L. conſiderari.

24 † In hoc autem loco caput illud erit accuſatori, ſi demõſtrare poterit, alij nemini cauſam fuiſſe faciendi: Secundarium, ſi rantã, aut tam idoneam nemini. Sin fuiſſe aliis quoque cauſa faciendi videbitur: aut poteſtas aliis defuiſſe demonſtranda eſt, aut facultas, aut volũtas. Poteſtas, ſi aut neſciſſe, aut non affuiſſe, aut conficere aliquid non potuiſſe dicetur. Facultas, ſi ratio, adiutores, adiumenta, & cætera, quæ ad rẽ pertinebunt, defuiſſe alicui demonſtrabuntur. Voluntas, ſi animus a talibus factis vacuus & integer eſſe dicetur. Poſtremò, quas ad defenſionẽ rationes reo dabimus, iis accuſator ad alios ex culpa eximendos, abutetur. Verùm id breui faciendũ eſt, & in vnũ multa ſunt cõducenda, vt [e] ne alterius defendendi cauſa hũc accuſare, ſed huius accuſandi [f] cauſa defendere alterum videatur. P. L X V.

e L. vt non alt.
f L. accuſandi alterum defendere.

25 † Atque accuſatori quidem hæc fere ſunt in cauſa facienda, & conſideranda. *Defenſor* autem ex contrario primum; impulſionẽ aut nullam fuiſſe dicet, aut, ſi fuiſſe concedet, extenuabit, & paruulam quandam fuiſſe demonſtrabit, aut non ex ea ſolere huiuſmodi facta naſci docebit. Quo [g] erit in loco demonſtrandum, quæ vis, & natura eius ſit affectionis, qua impulſus aliquid reus commiſiſſe dicetur: in quo & exempla, & ſimilitudines erunt proferendæ, & ipſa diligenter natura eius affectionis, quàm leuiſſimè [h] quietiſſimam ad partem explicanda, vt & res ipſa a facto crudeli, & turbulento ad quoddã mitius, & tranquillius traducatur, & oratio tamen ad animum eius, qui audiet, & ad animi quendam intimum ſenſum accommodetur.

g al. Quo in loco erit.
h al. quàm leuiſſima: vel quam leuiſſime: vel, quàm leuiſſimam & quietiſſimã, &c.

26 † Ratiocinationis autem ſuſpiciones infirmabit, ſi aut commodum nullum fuiſſe, aut paruum, aut aliis magis fuiſſe, aut nihilo ſibi magis quàm aliis: aut incommodum ſibi maius, quàm commodum dicet: vt nequaquã fuerit illius commodi, quod expetitum dicatur, magnitudo, aut cum eo incõmodo, quod acciderit, aut cum illo periculo, quod ſubeatur, comparanda: qui omnes loci ſimiliter incommodi quoque vitatione tractabuntur.

27 † Sin accuſator dixerit, eum id eſſe ſecutũ, quod ei viſum ſit commodum, aut id fugiſſe, quod putarit eſſe incommodũ, quanquam in falſa fuerit opinione: demonſtrandũ erit defenſori, neminem tantæ [i] eſſe ſtultitiæ, qui tali in re poſſit veritatem ignorare. Quod [k] ſi id concedatur, illud non conceſſum iri, ne [l] dubitaſſe quidem hunc, quid eius iuris eſſet, ſed id, quod falſum fuerit, ſine vlla dubitatione pro falſo: quod verũ, pro vero probaſſe. Quod ſi dubitauerit, ſummæ fuiſſe amentiæ, dubia ſpe impulſũ certũ in periculũ ſe cõmittere.

i L. tantæ eſſe ſtultitiæ, qui
k L. Quòd ſi hoc concedatur.
l al. vel nec dubitaſſe q.

28 † Quemadmodum autem accuſator, cũ ab aliis culpam dimouebit [m], defenſoris locis vtetur: ſic iis locis, qui accuſatori dati ſunt, vtetur reus, cùm in alios ab ſe crimen volet transferre. § ¶. *Ex perſona* autem *coniectura capietur*, ſi eæ res, quæ perſonis attributæ ſunt, diligenter conſiderabuntur, quas omneis in primo libro expoſuimus, nam & *de nomine* nonnunquam aliquid ſuſpicionis naſcitur. Nomẽ autem cum dicimus, cognomẽ

m L. demouebit.

Digitized by Google

a L. quoque & agnomen intell.
b L. Caldiũ vocari, &c. & ita R. Steph. Caldum tamen P. B. habent lib. v.
c L. aut ſi ea de re hominibus Græcis imperitis, v. ded.

A quoque [a] intelligatur oportet. De hominis enim certo, & proprio vocabulo agitur: vt, ſi dicamus idcircò aliquem Caldum [b] vocari, quòd temerario & repentino conſilio ſit: aut [c] ſi ea de re hominibus Græcos imperitis verba dediſſe, quòd Claudius, aut Cæcilius, aut Mucius vocarentur.

29 † Et *de natura* licet aliquantulum ducere ſuſpicionis. omnia enim hæc, vir, an mulier: huius an illius ciuitatis ſit: quibus ſit maioribus, quibus conſanguineis, qua ætate, quo animo, quo corpore, quæ naturæ ſunt attributa, ad aliquã coniecturam facientiam pertinebunt. Et *ex victu* multæ trahuntur ſuſpiciones, cùm, quemadmodum, & apud quos, & à quibus educatus & eruditus ſis, quæritur, & quibuſcum viuat, qua ratione vitæ, quo more domeſtico viuat. B

30 † Et *ex fortuna* ſæpe argumentatio naſcitur, cùm ſeruus, an liber: pecunioſus, an pauper: nobilis, an ignobilis: felix, an infelix: priuatus, an [d] cum poteſtate ſit, aut fuerit, aut futurus ſit, conſideratur: aut deniq; aliquid eorum quæritur, quæ fortunæ eſſe attributa intelliguntur. *Habitus* autem, quoniam in aliqua perfecta & conſtanti animi aut corporis abſolutione cõſiſtit, quo in genere eſt virtus, ſciẽtia, & quę cõtraria ſunt: res ipſa, cauſa poſita, docebit, ecquid hic quoq; locus ſuſpicionis oſtendat. Nã affectionis quidẽ ratio perſpicuã ſolet præ [e] ſe gerere coniecturam, vt amor, iracundia, moleſtia: propterea quòd & ipſorũ vis intelligitur, &, quę res harũ aliquã rem conſequantur [f], faciles cognitu ſunt. C D

d v. c. an in poteſtate ſit, itaque ita loquitur Iuriſconſultus in l. 13. § 1. ff. de iuriſdict. Magiſtratus, inquit, vel is qui in poteſtate aliqua eſt, vt puta proconſul, prætor, vel alij qui prouincias regunt.
e al. præ ſe ferre.

31 † *Studium* autem, quoniam eſt aſſidua & vehemens ad aliquam rem applicata magna cũ voluntate occupatio, facile ex eo ducetur argumentatio, quã res ipſa deſiderabit in cauſa. Item *ex conſilio* ſumetur aliquid ſuſpicionis. Nam conſilium eſt aliquid faciendi, non faciendive excogitata ratio. Item [g] *facta*, & *caſus*, & *orationes*, quæ ſunt omnia (vt in confirmationis præceptis dictum eſt) in tria tẽpora diſtributa, facile erit videre, ecquid afferant ad coniecturam confirmandam ſuſpicionis. E

f al. conſequuntur.
g al. Iam.

32 † Ac perſonis quidem res eæ ſunt attributæ, ex quibus omnib. vnum in locum coactis, accuſatoris erit improbatione hominis vti. Nã cauſa facti, parum firmitudinis habet, niſi animus eius qui inſimulatur, in eã ſuſpicionẽ adducetur [h], vt a tali culpa non videatur abhorruiſſe. Vt enim animum alicuius improbare nihil attinet, cũ cauſa, quare peccauerit, nõ [i] interceſſerit: ſic cauſã peccati intercedere, leue eſt, ſi animus nulli minus honeſtæ rationi affinis oſtenditur. Quare vitã eius, quẽ arguit, ex ante factis accuſator improbare debebit, & oſtendere, ſiquo in pari antè peccato cõuictus ſit. Si id non [k] poterit: ſi quã in ſimilẽ ante ſuſpicionẽ venerit, ac maximè, ſi fieri poterit, ſimili aliquo in genere eiuſmodi cauſa aliqua commotũ peccaſſe, aut in ęquè magna re, aut in maiore, aut in minore: vt [l] ſiquis pecunia dicat inductũ feciſſe, poſſit demõſtrare, aliqua in re eius aliquod factum auarum. F G

h L. adducatur.
i L. non interceſſit.
k L. non poterit.
l L. vt ſi quẽ pecun. d. ind. fec. eed. vt ſi quidem, &c. non pl.

33 † Item in omni cauſa naturam, aut victũ, aut ſtudium, aut fortunam, aut aliquid eorum, quæ perſonis attributa ſunt, ad eam cauſam, qua commotum peccaſſe dicet, adiungere, atque ex diſpari quoque genere culparum, ſi ex pari ſumendi facultas non erit, improbare animum aduerſarij oportebit: vt ſi auaritia inductum arguas feciſſe, & auarum H

P. LXVI.

A eum, quem accuſes, demonſtrare non poſſis: aliis affinẽ eſſe vitiis doceas, & ex ea re non eſſe mirandum, qui in illa re turpis, aut cupidus, aut petulans fuerit, hac quoque in re eũ deliquiſſe. Quantũ.n. de honeſtate & auctoritate eius, qui arguitur, detractũ eſt, tantũ [a] de facultate totius eſt defenſionis diminutum.

† Si [c] nulli affinis poterit vitio reus antè admiſſo demõſtrari, locus inducetur ille, per quem hortandi iudices erunt, vt veterem famam hominis nihil [d] ad rem putent pertinere. Nam cum ante celaſſe, nũc manifeſto teneri. Quare non [e] oportere hanc rem ex ſuperiori vita ſpectari, ſed ſuperiorem vitam ex hac re improbari, & aut poteſtatem antè peccandi non fuiſſe, aut cauſam. Aut, ſi hæc dici non poterunt, dicendum erit illud extremũ, non eſſe mirum, ſi nunc primùm deliquerit. Nam [f] neceſſe eſt, eum, qui velit peccare, aliquando primum delinquere. Sin vita antè acta ignorabitur, hoc [g] loco præterito, & cur prætereatur, demonſtrato, argumentis accuſationem ſtatim confirmare oportebit. 34 B C

a L. v. c. tantũdem de f.
b L. deminutum.
c al. ſi nulli affini poterit peccato ante admiſſo reus demonſtrari. ſorte ita legendum, ſi nulli affinis vitio antè admiſſo, poterit reus demonſtrari.
d L. nihil pertinent ad c.
e L. v. oportere non hanc rem ex ſuperiore vita ſp.

† ¶ *Defenſor* autem primùm, ſi poterit, debebit vitam eius qui inſimulabitur, quàm honeſtiſſimã demonſtrare. Id faciet, ſi oſtendet aliqua eius nota, & communia officia: quod genus, in parentes, cognatos, amicos, affineis, neceſſarios [h]: etiam quæ magis rara & eximia ſunt, ſi ab eo cum magno aliquo labore, aut periculo, aut vtraque re, cùm neceſſe non eſſet, officij cauſa, aut in remp. aut in parenteis, aut in aliquos eorũ, qui modo expoſiti ſunt, facta eſſe dicet. Deinde ſi nihil deliquiſſe nulla cupiditate impeditum ab officio receſſiſſe. Quòd eò cõfirmatius erit, ſi, cũ poteſtas impune aliquid faciẽdi minus [i] honeſte fuiſſe dicetur, volũtas ei faciẽdi demõſtrabitur abfuiſſe. [k] 35 D

f L. Nam neceſſe eſt, eum,
g al. v. hoc præterito,
h L. neceſſarios. quæque magis cara, &c. & ita al. v.
i minus honeſtum ſ. dic. &c. i. a. v.

36 † Hoc autem ipſum genus erit eò firmius, ſi eo ipſo in genere, quo arguetur, integer antea fuiſſe demonſtrabitur: vt ſi, cum auaritiæ cauſa feciſſe arguatur, minimè omni in vita pecuniæ cupidus fuiſſe doceatur. Hic illa magna cum grauitate inducetur indignatio, iuncta conqueſtioni, per [l] quam miſerum facinus eſſe, & indignum demonſtrabitur, cùm animus omnis omni in vita fuerit à vitiis remotiſſimus, eam cauſam putare, quæ homines audaceis in fraudem rapere ſoleat, caſtiſſimũ quoque hominem ad peccandum potuiſſe impellere: aut iniquum eſſe, & optimo cuique pernicioſiſſimum, non vitam honeſtè actam tali in tempore quàm plurimum prodeſſe, ſed ſubita ex criminatione, quæ confingi facile poſſit, non ex antè acta vita, quæ neque ad tempus fingi, neque vllo modo immutari poſſit, facere iudicium. E F

k L. fuiſſe.
l fort per quã miſerum eſſe & indignum facinus dem.
P. B.

37 † Sin autem in antè acta vita aliquæ turpitudines erunt: aut falsò veniſſe in eam exiſtimationem [m] dicentur, aut ex aliquorum inuidia, aut obtrectatione, aut falſa opinione, aut imprudentiæ, neceſſitudini, aut perſuaſioni, adoleſcentiæ, aut alicui non malitioſæ animi affectioni attribuentur, aut diſſimili in genere vitiorum, vt animus non omnino integer, ſed à tali culpa remotus eſſe videatur. Ac ſi nullo modo vitæ turpitudo, aut infamia leniri poterit: oratione, negare oportebit de vita eius, & morib. quæri: ſed de eo crimine, quo [n] de arguatur: quare, antè factis omiſſis, illud, quod inſtet, agi oportere. G H

38 † 9 ¶ *Ex facto* autẽ *ipſo ſuſpiciones ducentur*, ſi totius adminiſtratio negotij ex omnibus partibus pertractabitur

m L. dicetur,
P. B.
n al. de quo,

Digitized by Google

bitur: atq; hæ ſuſpiciones partim ex negotio
ſeparatim, partim cõmuniter ex perſonis. at-
que ex negotio proficiſcentur. *Ex negotio* duci
poterũt, ſi eas res, quę negotiis attributę ſunt
diligenter conſiderabimus. Ex iis igitur in
hanc conſtitutionẽ conuenire videntur gene-
ra eorum omnia partes generum pleraque [a].

a al. pleraque, non omnes.

39 † Videre igitur primum oportebit quæ ſint
continentia cum ipſo negotio hoc eſt, quæ
ab re ſeparari non [b] poſſunt. Quo in loco ſa-
tis erit diligenter conſiderare, quid ſit ante rẽ
factum, ex quo ſpes perficiendi nata, & fa-
ciendi facultas quæſita videatur: quid in ipſa
re gerenda: quid poſtea conſecutum ſit. Dein-
de ipſius eſt negotij geſtio pertractanda. Nam
hoc genus earum rerũ, quæ negotio attribu-
tæ [c] ſunt, ſecundo in loco nobis eſt expoſitũ.

b L. non poſſunt.
c al. ſunt attributæ.

40 † Hoc ergo in genere ſpectabitur locus,
tempus, occaſio, facultas: quorum vniuſcuiuſ-
que vis diligenter in cõfirmationis præceptis
explicata eſt. Quare, ne aut hic non admo-
nuiſſe, aut ne eadẽ iterum dixiſſe videamur,
breuiter demonſtrabimus, quid quaq; in par-
te conſiderari oporteat. In loco igitur oppor-
tunitas, in tempore longinquitas, in occaſio-
ne commoditas ad faciendum idonea, in fa-
cultate copia & poteſtas earum rerum, pro-
pter [d] quas aliquid facilius fit, aut ſine quibus
omnino confici nõ poteſt, conſideranda eſt.

d al. per quas aliquid f. ſed omnes lib. vet. habent, propter quas, & plerique impreſſi.

† Deinde videndum eſt, quid adiunctũ ſit
negotio hoc eſt, quid maius, quid minus, quid
æque magnũ ſit, quid ſimile: ex quibus conie-
ctura quadã ducitur, ſi quemadmodũ res ma-
iores, minores, æque magnæ, ſimileſq; agi ſo-
leant, diligenter cõſiderabitur. Quo in genere
euẽtus quoque videndus erit: hoc eſt, quid ex
vnaquaque re ſoleat euenire, magnoperè con-
ſiderandum [e] eſt: vt metus, lætitia, titubatio.

e L. conſiderandum erit.

42 † Quarta autem pars erat ex iis, quas ne-
gotiis dicebamus eſſe attributas, conſecutio.
In ea quæruntur ea, quæ geſtum negotium
confeſtim, aut ex interuallo conſequuntur.
In qua videbimus ecquæ [f] conſuetudo ſit ec-
quæ [g] lex, ecquæ actio, ecquod eius rei artifi-
cium ſit, aut vſus, aut exercitatio hominum,
aut approbatio, aut offenſio: ex quibus non-
nunquam elicitur aliquid ſuſpicionis. Sunt
autem aliquæ ſuſpiciones, quæ communiter
& *ex negotiorum, & ex perſonarum attributioni-
bus* ſumuntur. Nam & ex fortuna & ex natu-
ra, & ex victu, ſtudio, factis, caſu, orationibus,
conſilio, & ex habitu animi, aut corporis ple-
raque pertinent ad eaſdem res, quæ rem cre-
dibilem, aut incredibilem facere poſſunt, &
cum facti ſuſpicione iunguntur.

P. LXVII.
f ſort. ecqua.
g al. ecquo lex id eſt, num aliqua.

43 † Maximè enim quæri oportet in hac con-
ſtitutione: Primum potueritne aliquid fieri:
Deinde ecquod [h] ab alio potuerit. Deinde fa-
cultas, de qua antè diximus: deinde vtrum id
facinus ſit, quod [i] pœnitere fuerit neceſſe: Itẽ
quod ſpem celandi non haberet: Deinde ne-
ceſſitudo: in qua, nũ neceſſe fuerit id aut fieri,
aut ita fieri, quæritur. Quorũ pars ad conſiliũ
pertinet, quod perſonis attributũ eſt, vt in ea
cauſa, quã expoſuimus. Ante rẽ erit, quod in
itinere ſe tam familiariter applicauerit, quod
ſermonis cauſam quæſiuerit, quod ſimul di-
uerterit [k], dehinc [l] cœnarit. In re, nox, ſom-
nus. Poſt rem, quod ſolus exierit, quod illum
tam [m] familiarem comitatũ tam æquo animo
reliquerit, quod cruentum gladium habuerit.

h al. ecquid ab alio p.
i al. cuius.
k L. deuerterit.
l L. dehinc, abeſt a lib. vet.
m al. tam familiarem comitem.

44 † Horum pars ad conſilium pertinet: Quæ-
ritur enim, vtrum videatur diligenter ratio

A faciendi eſſe habita, & excogitata: an [a] ita te-
merè, vt [b] non veriſimile ſit, quenquam tam
temerè ad maleficium acceſſiſſe. In quo quę-
ritur, num quo alio modo commodius po-
tuerit fieri, vel à fortuna adminiſtrari. Nam
ſæpe ſi [c] pecuniæ adiumenta, ſi adiutores de-
ſint [d], facultas fuiſſe faciendi non videtur.
Hoc modo ſi diligenter attendamus, apta in-
ter ſe intelligimus hæc, quæ negotiis & illa,
quæ perſonis ſunt attributa. Hic neque facile
B eſt, neque neceſſarium diſtinguere, vt in ſu-
perioribus partibus, quo pacto quidque accu-
ſatorem, & quomodo defenſorem tractare
oporteat. Non neceſſarium, propterea quod,
cauſa poſita, quid in quamque conueniat, res
ipſa docebit eos, qui non omnia hic ſe inuen-
turos putabunt, ſed ad ea, quæ præcepta ſunt,
comparationis modo quandam in commune
mediocrem intelligentiam conferent.

a al. ita, vt temere ad maleficium acceſſiſſe.
b hæc vt non v. ſ. q. t. t. a. m. acceſſiſſe deſunt quibuſdam.
c al. ſi pecuniæ, ſi adiumenta.
d lib. v. deſunt.

45 † Non facile autem, quod & infinitum eſt
C tot de rebus vtramque in partem ſingillatim
de vnaquaque explicare & aliàs aliter hæc in
vtramq; partem cauſæ ſolent cõuenire. Qua-
re conſiderare hæc, quæ expoſuimus, oporte-
bit. Facilius autem ad inuentionem [e] animus
incedet [f], ſi geſti negotij & ſuam, & aduerſa-
rij narrationem ſæpe & diligenter pertracta-
bit, & quid quæque pars ſuſpicionis habebit,
eliciens, conſiderabit. Quare, quo cõſilio, qua
ſpe perficiendi quidque factum ſit: cur hoc
D modo potiùs, quàm illo: cur ab hoc potiùs,
quam ab illo: cur nullo adiutore, aut cur hoc:
cur nemo ſit conſcius, aut cur ſit, aut cur hic
ſit: cur hoc anteà factũ ſit: cur hoc antè factũ
non ſit: cur hoc in ipſo negotio: cur hoc poſt
negotium: aut quid factum de induſtria, aut
quid rem ipſam conſecutum ſit: conſietne
oratio aut cum re, aut ipſa ſecum; hoc huiuſ-
ne rei ſit ſignum, an huius & illius, & vtrius
potius: quid factum ſit, quod non oportuerit,
E aut non factum, quod oportuerit.

e forſè legendum, ſuſpicionem: vel vt ſuſpicionem: vel vt intentionem nihil aliud P. B. ſit quam accuſatio, aut accuſationis confirmatio.
f al. incidet.

46 † Cum animus hac intentione omneis ta-
tius negotij parteis conſiderabit, tum illi ipſi
in medium conſeruati loci procedent, de qui-
bus antè dictum eſt: & cum [g] ex ſingulis, tum
ex coniunctis argumenta certa naſcentur.
Quorum argumentorum pars probabili, pars
neceſſario in genere verſabitur. *Accedunt* au-
tem *ad coniecturam* ſæpe *quæſtiones, teſtimonia,
rumores*: [h] quæ [i] contrà omnia vterque ſimili
F via præceptorũ torquere ad ſuæ cauſæ com-
modum debebit. Nam & ex quæſtione ſuſpi-
ciosior & ex teſtimonio, & ex rumore aliquo
pari ratione, vt ex cauſa, & ex perſona, & ex
facto duci oportebit.

g lib. v. & tum ex ſingulis.
h al. quæ omnia vterque ſ.
i id eſt, Loci, qui dicuntur communes in his tribus maximè verſantur: quæſtionibus, teſtimoniis, rumoribus.

47 † Quare nobis & ij videntur errare, qui hoc
genus ſuſpicionum, artificij non putant indi-
gere, & ij, qui aliter hoc de genere, ac de om-
ni coniectura præcipiendum putant. Omnis [k]
enim iiſdem ex locis coniectura ſumenda eſt.
G Nam & eius, qui in quæſtione aliquid dixerit,
& eius, qui in teſtimonio, & ipſius rumoris
cauſa, & veritas ex iiſdem attributionibus re-
perietur. Omni autem in cauſa pars argumẽ-
torum eſt adiuncta ei cauſæ ſolum, quæ dice-
tur, & ab ipſa ita ducta, vt ab ea ſeparatim in
omneis eiuſdẽ generis cauſas transferri non
ſatis commode poſſit: pars autem eſt peruul-
gatior, & aut in omneis eiuſdem generis, aut
in pleraſque cauſas accommodata.

k L. Omnis enim coniectura iiſdem ex locis ſum.

48 † Hæc ergo argumẽta, quę trãsferri in multas
H cauſas poſsũt, locos [l] cõmuneis nominamus.
Nã locus cõmunis aut [m] certę rei quãdã cõtinet

l Locus communis quid.

Digitized by Google

a al. si quis velit ostend.

amplificatione: vt [a] ſi quis hoc velit oſtēde-
re,eū, qui parentē necarit,maximo ſupplicio
eſſe dignū.quo loco,niſi perorata,& probata
cauſa, non eſt vtendum. Aut dubiæ, quæ ex
contrario quoq; habeat probabileis rationes
argumentandi : vt ſuſpicionibus credi opor-
tere, & contrà,ſuſpicionibus credi non opor-

b Locus communis inducitur per indignationem, conquestio-

tere. Ac pars locorum communium aut [b] per
indignationem , aut per conqueſtionem in-
ducitur , de quibus ante dictum eſt : pars per
aliquam probabilē vtraq; ex parte rationem.

49

P. LXVIII. nē, probabilem vtraque ex parte rationem.*

c Locis communibus quādo diſtinguēda, atque illuſtranda oratio.*

d L. certioribus illis argumentis auditorib. confirmatis. ib. v.

† Diſtinguitur [c] autem oratio, atque illu-
ſtratur maximè,rarò inducendis locis cōmu-
nibus,&aliquo loco iam certioribus [d] illis au-
ditoribus,& argumentis confirmatis. Nam &
tum conceditur commune quiddam dicere,
cùm diligenter aliquis proprius cauſæ locus
tractatus eſt,& auditoris animus aut renoua-
tur ad ea,quæ reſtant,aut omnibus iam dictis
exſuſcitatur. Omnia enim ornamēta elocutio-
nis, in quibus & ſuauitatis, & grauitatis plu-
rimùm conſiſtit,& omnia,quæ [e] in inuentio-
ne verborum, & ſententiarum aliquid habēt
dignitatis, in communeis locos conferuntur.

50

certioribus illis auditoribus argumentis conf.

e L. quæ in inuentione verb.

† Quare,non vt cauſarum,ſic oratorū quo-
que multorum cōmunes loci ſunt. Nam niſi
ab iis , qui multa exercitatione magnam ſibi
& verborum , & ſententiarum copiam cōpa-
rauerint,tractari non poterunt ornatè,& gra-
uiter , quemadmodum natura ipſorum deſi-
derat. Atque hoc ſit nobis dictum communi-
ter de omni genere locorum communium.

f Loci communes qui in coniecturalē conſtitutionē incidant.*

Nunc exponemus,*in* [f] *coniecturalem conſtitutio-
nem qui loci communes incidere ſoleant:* ſuſpicio-
nibus credi oportere, & non oportere:Rumo-
ribus credi oportere, & non oportere : Teſti-
bus credi oportere,& non oportere:Quæſtio-
nibus credi oportere , & non oportere : Vi-
tam antè actam ſpectari oportere , & non o-

g L. qui in illo pecc.

portere : Eiuſdem eſſe,qui [g] in illa re pecca-
rit,& hoc quoque admiſiſſe.& non eſſe eiuſ-
dem : Maximè ſpectari cauſam oportere , &
non oportere. Atque hi quidem,& ſiqui eiuſ-

h L. deducentur.

modi ex proprio argumento communes loci
naſcentur,in contrarias parteis deducentur [h].

51

† Certus autem locus eſt accuſatoris , per
quem auget facti atrocitatem:&alter,per quē
negat malorū miſereri oportere. Defenſoris,

i v.c. Kalumnia.

per quem calumnia [i] accuſatorum cum indi-
gnatione oſtenditur , & per quem cum con-
queſtione miſericordia captatur. Hi,& cæteri
omnes loci communes , ex iiſdem præceptis
ſumuntur , quibus cæteræ argumentationes:
ſed illæ tenuiùs , & acutiùs , & ſubtiliùs tra-
ctantur.hi autem grauiùs,& ornatiùs,& cùm
verbis. tum etiam ſententiis excellentibus. in
illis enim finis eſt,vt id,quod dicitur,verum
eſſe videatur : in his,tametſi hoc quoque vi-
deri oportet,tamen finis eſt amplitudo.

10 ¶ Nunc ad aliam conſtitutionem tran-
ſeamus.

52

k Loci communes qui in nominis controuerſiam ſeu conſtitutionem definitiuam incidant.*

† CVM *eſt* [k] *nominis controuerſia*, quia vis vo-
cabuli definienda verbis eſt , conſtitutio de-
finitiua dicitur. Eius generis exemplo nobis
poſita ſit hæc cauſa:C. Flaminius is,qui cōſul
remp.malè geſſit bello Punico ſecundo,cùm
tribunus plebis eſſet, inuito ſenatu, & omni-
no contra voluntatem omnium optimatum [l],

l v. opt.

per ſeditionem ad populum legem Agrariam
ferebat. Hunc pater ſuus concilium plebis
habentem de templo deduxit : arceſſitur [m]
maieſtatis. Intentio eſt,Maieſtatem minuiſti,
quòd tribunum plebis de templo deduxiſti.

A Depulſio eſt , Non minui maieſtatem : Quæ-
ſtio eſt, Maieſtatémne minuerit.Ratio,In fi-
lium enim quam habebam poteſtatem , ea
vſus ſum. Rationis infirmatio. At enim, qui
patria poteſtate, hoc eſt,priuata quadam,tri-
bunitiam poteſtatem , hoc eſt , populi pote- P. B.
ſtatem infirmat,minuit is maieſtatem. Iudi-
catio eſt. Minuátne is maieſtatem,qui in tri-
bunitiam poteſtatem patria poteſtate vtatur.
Ad hanc iudicationem argumentationes o-
B mneis afferri oportebit.

53

† Ac, nequis fortè arbitretur nos non in-
telligere aliam quoque incidere conſtitutio-
nem in hanc cauſam, eam nos partem ſolam
ſumimus,in [a] qua præcepta nobis danda ſunt.
Omnibus autem partibus hoc in libro expli-
catis quiuis omni in cauſa,ſi diligenter attē-
det. omneis videbit conſtitutiones,& earum
parteis , & controuerſias , ſiquæ fortè in eas
incidēt. Nam de omnibus perſcribemus. Pri-
C mus ergo accuſatoris locus eſt,eius nominis,
cuius de vi quæritur , breuis & aperta , & ex
hominum opinione definitio,hoc modo:Ma-
ieſtatem minuere, eſt de dignitate , aut am-
plitudine,aut poteſtate populi,aut eorū,qui-
bus populus poteſtatem dedit, aliquid dero-
gare. Hoc ſic breuiter expoſitū, pluribus ver-
bis eſt,& rationibus confirmandum,& ita eſ-
ſe,vt deſcripſeris,oſtendendum. Poſtea ad id,
quod definieris,factum eius,qui accuſabitur,
D adiungere oportebit, & ex eo,quod oſtende-
ris eſſe,verbi [b] cauſa , Maieſtatem minuere,
docere, aduerſarium maieſtatem minuiſſe,&
hunc locum totum cōmuni loco confirmare,
per quē ipſius facti atrocitas, aut indignitas,
aut omnino culpa cū indignatione augeatur.

a L. in quam præcepta n. d. & c. L.v.

b hæc duo verbi cauſa , videntur delenda.*

54

† Poſt erit infirmanda aduerſariorum de-
ſcriptio. Ea autem infirmabitur, ſi falſa de-
monſtrabitur. Hoc ex opinione hominum ſu-
metur,cùm,quemadmodum,& quibus in re-
E bus homines in conſuetudine ſcribendi , aut
ſermocinandi eo verbo vti ſoleant, conſide-
rabitur. Item infirmabitur,ſi turpis,aut inuti-
lis eſſe oſtendetur eius deſcriptionis appro-
batio,& ſi,quæ incommoda conſecutura ſint,
eo [c] conceſſo,oſtendetur. Id autem ex hone-
ſtatis & vtilitatis partibus ſumetur:de quibus
in deliberationis præceptis exponemus. Et ſi
cū definitione noſtra aduerſariorū definitionē
conferemus,& noſtram,veram honeſtam,vti-
F lem eſſe demonſtrabimus : illorum,contrà.

c al. eius cōceſſis : al. ea conceſſa.*

55 † Quæremus autem res, aut maiori, aut
minori, aut pari in negotio ſimileis , ex qui-
bus affirmetur [d] noſtra deſcriptio. Iam ſi res
plures erunt definiendæ:vt, ſi quæratur , fur
ſit, an ſacrilegus , qui vaſa ex priuato ſacra
ſurripuerit [e]: erit [f] vtendum pluribus defini-
tionibus:deinde ſimili ratione cauſa tractan-
da. Locus autem cōmunis in eius malitiam,
qui non modò rerum , verùm etiam verbo-
G rum poteſtatem ſibi arrogare conetur , vt &
faciat quod velit,& [g] id quod fecerit,quo ve-
lit nomine appellet. Deinde defenſoris pri-
mus locus eſt,item nominis breuis,& aperta,
& ex opinione hominum deſcriptio,hoc mo-
do: Maieſtatem minuere,eſt aliquid de repu-
blica , cùm poteſtatem non habeas, admini-
ſtrare:Deinde [h] huius confirmatio eſt ſimili-
bus,& exemplis,& rationibus : Poſtea ſui fa-
cti ab illa definitione ſeparatio:Deinde locus
H communis,per quem facti vtilitas,aut hone-
ſtas adaugetur.

55

d al. firmetur al. confirmetur.

e al. ſubripuerit.

f L. vtendum erit plurib.

g L. & quod fecerit , quo velit n

P. LXIX.

h L. Deinde huius confirmatio ſ. ſimilib. & exemplis &c al. Deinde huius confit. ē ſimilib. & exempl.

i L. ſequetur.

56

† Deinde ſequitur [i] aduerſariorum de-
finitio,

tionis reprehenſio, quæ iiſdem ex locis omnibus, quos accuſatori preſcripſimus, conficitur: & cætera pòſt eadem præter communem locum inducentur. Locus autem communis erit defenſoris is, per quem indignabitur, accuſatorem [a] ſui [b] periculi cauſa, non res ſolùm conuertere, verùm etiam verba commutare conari. Nam illi quidem communes loci, qui aut [c] calumniæ [d] accuſatorum demonſtrandæ, aut miſericordiæ captandæ, aut facti indignandi, aut à miſericordia deterrendi cauſa ſumũtur, ex periculi magnitudine, non ex cauſæ genere, ducuntur. Quare [e] non in omnem cauſam, ſed in omne cauſæ genus incidunt. Eorum mentionem in coniecturali conſtitutione fecimus. Inductione autem eorum, cùm cauſa poſtulabit, vtemur.

† 11 ¶ Cvm autem actio *tranſlationis*, aut commutationis indigere videtur, ꝙ non aut is agit, quem oportet, aut cum eo, quicum oportet, aut apud quos, qua [f] lege, qua pœna, quo crimine, quo tempore oportet, cõſtitutio tranſlatiua appellatur. Huius nobis exempla permulta opus ſunt, ſi ſingula tranſlationum genera quæramus: ſed quia ratio preceptorum ſimilis eſt: exemplorum multitudine ſuperſedendum eſt. Atque in noſtra quidem conſuetudine multis de cauſis fit, vt rariùs incidant tranſlationes. Nam [g] & prætoriis [h] exceptionibus multæ excluduntur actiones, & ita ius ciuile habemus conſtitutum, vt cauſa [i] cadat is, qui non, quemadmodum oportet, egerit.

† Quare in [k] iure plerunque verſantur. Ibi enim & exceptiones poſtulantur [l], & quodammodo agendi poteſtas datur, & omnis conceptio priuatorum iudiciorum conſtituitur. In ipſis autem iudiciis rariùs incidunt, & tamen ſi quando incidunt, eiuſmodi ſunt, vt per ſe minus habeant firmitudinis: confirmentur autem aſſumta alia aliqua conſtitutione. Vt in quodam iudicio, cùm venefici cuiuſdam nomen eſſet delatum, &, quia parricidij [m] cauſa ſubſcripta eſſet, extra [n] ordinem eſſet acceptum, cùm in accuſatione alia quædam crimina teſtibus & argumentis confirmarentur, parricidij [o] autem ſolùm mentio facta eſſet: defenſor in hoc ipſo multum [p] oportet, vt diu conſiſtat: cùm de nece parentis nihil demonſtratum ſit, indignum facinus eſſe ea pœna afficere eum, qua parricidæ [q] afficiuntur: Id autem, ſi damnaretur, fieri [r] neceſſe eſſet, quoniam & id cauſæ ſubſcriptum, & ex ea re nomen extra ordinem ſit acceptum.

† Ea igitur pœna ſi affici reum non oporteat, damnari quoque non oportere, quoniam ea pœna damnationem neceſſariò conſequatur. Hic defenſor pœnæ commutationem ex tranſlatiuo genere inducendo, totam infirmabit accuſationem. Veruntamen cæteris quoq; criminibus defendendis coniecturali conſtitutione tranſlationem cõfirmabit. Exemplum autem trãſlationis in cauſa nobis poſitum ſit huiuſmodi: Cùm ad vim faciendam quidam armati veniſſent, armati contrà præſtò fuerunt, & cuidam equiti Romano quidam ex armatis reſiſtenti, gladio manum præcidit. Agit is, cui manus præciſa eſt, iniuriarum. Poſtulat [ſ] is, quicum agitur, à prætore exceptionem [t]. Extra [u] qvam in revm capitis præivdicivm fiat.

† Hic is, qui agit, iudicium purum [x] poſtulat: Ille, quicum agitur, exceptionem [y] addi ait oportere. Quæſtio eſt, excipiendum ſit, an

a L. accuſatorem in ſui periculi cauſa.
b *al.* in ſuo periculo.
c Loci communes calumniæ, miſericordiæ, indignationis.
d *v. c.* Kalumniæ.
e L. Quare non in omne cauſæ genus incidunt.

57.
f L. aut qua lege, aut qua pœna, aut quo crim. aut quo temp.
g *lib. v.* Nam & prætoris *excmendatè.*
h *adde* §. 7. *Inſtit. de exceptionib.*
i *adde* § ſi quibus *agens* 33. *Inſt. de action.*
k in iure, *hoc eſt, apud prætorem vrbanum qui non iudicat, ſed dat iudices, & iudicia, ſiu actiones, &c.*

58.
l In iure, hoc eſt, apud prætorem, exceptiones & agendi formæ poſtulabantur à Prætore: Hoc facto, tranſlationis cõtrouerſiam actoribus auferebat prætor.
m L. parricidij.
n Extra ordinem nomen rel accipere.
o L. parricidij
p L. multum oportet, & diu conſiſtat:
q L. parricidæ

59.
P. B.
r L. fieri neceſſe eſſe.
ſ nam vt antea dixi, agendi poteſtatem quodammodo dari: ita hic poſtulari exceptionem.
t L. *Eadem ferme*, extra quàm ſi in r.
u id eſt, vt in hoc maleficio, non fiat præiudiciũ.
x Purum iudicium dicitur, quod eſt pure & ſine vlla conditione agitur.

60.
y L. exceptionem illam addi

A non. Ratio, Non enim oportet, in recuperatorio [a] iudicio, eius maleficij, de quo inter ſicarios quæritur, præiudicium fieri. Infirmatio rationis, Eiuſmodi ſunt iniuriæ, vt de his indignum ſit non primo quoque tempore iudicari. Iudicatio, Atrocitas iniuriarum ſatiſne cauſæ ſit, quare, dum [b] de ea iudicetur, de aliquo maiore maleficio, de quo iudicium comparatum ſit, præiudicetur. atque exemplum quidem hoc eſt. In omni autem cauſa ab v-
B troque quæri oportebit, à quo, & per quos, & quo modo, & quo tempore aut agi, aut iudicari, aut quid ſtatui de ea re conueniat.

† Id ex partibus iuris, de quibus pòſt dicendum eſt, ſumi oportebit, & ratiocinari, quid in ſimilibus rebus fieri ſoleat, & videre, vtrum malitia quid agatur, aliud ſimuletur [c], an ſtultitia, an neceſſitudine, quod alio modo agi non poſſit, an occaſione agendi ſic ſit iudicium, aut actio conſtituta, an rectè ſine vlla
C re eiuſmodi res agatur. Locus autem communis contra eum, qui tranſlationem inducet, fugere iudicium ac pœnam, quia cauſæ diffidat. A tranſlatione autem, omnium fore perturbationem, ſi non ita res [d] agatur, & in iudicium veniat [e] quo pacto oporteat: hoc eſt, ſi aut cum eo agatur, quicum non oporteat, aut alia pœna, alio crimine, alio tempore: atque hanc orationem ad perturbationem iudiciorum omnium pertinere. Tres igitur ex
D conſtitutiones, quæ parteis non habent, ad hunc modum tractabuntur.

12 ¶ Nunc *generalem conſtitutionem*, & parteis eius conſideremus.

† Cùm & facto, & facti nomine conceſſo, neque vlla actionis illata controuerſia, vis, & natura, & genus negotij ipſius quæritur: conſtitutionem generalem appellamus. Huius primas eſſe parteis duas nobis videri diximus, *negotialem*, & *iuridicialem*.

E 13 ¶ Negotialis eſt, quæ in ipſo negotio iuris ciuilis habet implicitam [f] controuerſiam. Ea eſt huiuſmodi: Quidam pupillum heredem fecit: pupillus autem antè [g] mortuus eſt, quàm in [h] ſuam tutelam veniret. De hæreditate ea, quæ pupillo venit, inter eos, qui patris pupilli hæredes ſecundi [i] ſunt, & inter agnatos pupilli controuerſia eſt. poſſeſſio hæredum ſecundorum eſt. Intentio eſt agnatorum, Noſtra pecunia eſt, de qua is, cuius a-
F gnati ſumus, teſtatus non eſt. Depulſio eſt, Immò noſtra, qui hæredes ſecundi teſtamento patris ſumus. Quæſtio eſt, Vtrorum ſit. Ratio eſt, Pater enim & ſibi, & filio teſtamentum ſcripſit, dum is pupillus eſſet. Quare, quæ filij fuerunt, teſtamento patris noſtra fiant neceſſe eſt. Infirmatio eſt rationis, Immò pater ſibi ſcripſit, & ſecundum hæredem non filio, ſed ſibi iuſſit eſſe. Quare [k], præterquàm quod ipſius fuit in teſtamento, vllius veſtrûm eſſe
G non poteſt. Iudicatio, Poſsitne quiſquam de filij pupilli re teſtari. An hæredes ſecundi, ipſius patrisfamiliâs, non filij quoque eius pupilli hæredes ſint.

† Atque hoc non alienum eſt, ꝙ ad multa pertineat, ne aut nuſquam, aut vſquequaque dicatur, hîc [l] admonere. Sũt cauſæ, quæ pluteis habent rationes in ſimplici cõſtitutione: quod fit, cùm id quod factum eſt, aut quod defenditur, pluribus de cauſis rectum aut probabile
H videri poteſt, vt in hac ipſa cauſa. Supponatur enim ab hæredibus hæc ratio, Vnius enim pecuniæ plures diſſimilib. de cauſis hæredes eſſe

a Recuperatorium iudicium eſt, quod per iudices datos à Prætore exercetur, cuius exemplum eſt in Oratione pro Cæcina quam apud recuperatores habuit: de Recuperatorib. & adde Theophilum §. *ead.*

61.
a. *Inſt. quib. ex cauſ. manum.*
b *a.* dum de ea iudicatur.
c pleriqueenim dementiam vel furorem fingunt, vt ea ratione ſe pœnis legũ eximant, *l. Ægrotis* 13. §. *ſuraioſus, ff. de off. præſid. l.* 6. *ff de curatore furioſ. ſiue alia.*
d *al.* res agantur.
e *al.* veniant.

62.

P. LXX.
f *lib. v.* implicatam contr.
g L. mortuus eſt antè, q.
h Id eſt antequam pubes eſſet & tenari poſſet: in ſuã enim tutelam venire, vel ſuæ tutelæ fieri, nihil aliud, quàm ad pubertatem peruenire. *v. l. ſi filiusfamilias* 51. *ff. de legat.* 3. *l.* 5 §. 2. *ff. quibus ex cauſis in poſſ. eatur.*
i Hæredes ſecundi, qui & ſubſtituti: Primi enim hæredes dicentur inſtituti *l.* 1 *ff de vulgari & pupillari ſubſtit.*
k *al.* Quare, præt. quam

63.
quod ipſius fuit teſtamento, vll. ſint. Quare præterquã quod ipſius patrisfamiliàs in teſtamento fuit, vll. veſt.
l *lib. v.* hic admonitũ eſſe,

Digitized by Google

non poſſunt. nec vnquã factũ eſt, vt eiuſdem A
pecuniæ alius teſtamẽto, aliu. lege hæres eſſet.

64 † Infirmatio autẽ hæc erit. Non eſt vna pecunia, propterea quod altera iam erat pupilli aduentitia: cuius [a] hæres non, illo in tempore, in teſtamẽto quiſquã ſcriptus erat, ſiquid pupillo accidiſſet: & de altera, patris [b] etiam nunc mortui volũtas plurimum [c] valebat. quæ [d] iã mortuo pupillo ſuis hæredibus concedebat [e]. Iudicatio eſt. Vnáne pecunia fuerit: ac [f], ſi ha-
ciũi vſi infirmatione, Poſſe plureis eſſe vnius [g] B
hæredes pecuniæ diſſimilibus de cauſis: de eo ipſo iudicatio naſcitur, Poſſintne eiuſdem pecuniæ plures diſſimilibus generibus eſſe [h] hæredes. Ergo vna in conſtitutione intellectum eſt, quomodo & rationes, & rationum infirmationes & præterea iudicationes plures fiãt.

a l. cuius hæres non, illo tempore, in teſtamento quiſq. al. cuius hæres non ſi. lo in teſtamento quiſq. ſ. r.
b al. patris eclamnum
c lib. v. plurimum valet.
d al. quã tam mortuo
e al. cedebat.
f lib. v. aut ſi

65 † Nunc huius generis præcepta videamus. Vtriſque, aut etiam omnibus ſi plures ambigent, ius ex quibus rebus conſtet, eſt conſide-
randum. Initium ergo eius ab natura ductum C
videtur: quædam autem ex vtilitatis ratione aut perſpicua nobis, aut obſcura, in conſuetudinem veniſſe: poſt autem, approbata quædam [i] à conſuetudine, aut vero vtilia viſa, legib. eſſe firmata. ¶ Ac *natura* quidem *ius* eſt, quod nobis non opinio, ſed quædam innata vis afferat. vt [k] religionem, pietatem, gratiam, vindicationem, obſeruantiam, veritatem.

hæc erunt vſi infirm.
g L. vnius pecuniæ h.
h lib. v. hæredes eſſe.
i l. v. quædam aut à conſue.
P. R.
k l. vel ut l. ff. de iuſtitia & iure.

66 † *Religionem*, eam, quæ in metu & ceremo-
nia deorum ſit, appellant. *Pietatem*, quæ erga D
patriam, aut parenteis, aut alios ſanguine coniunctos officium cõſeruare moneat. *Gratiam*, quæ [l] in memoria, & remuneratione officiorum, & [m] honorum, & amicitiarum, obſeruantiam teneat. *Vindicationem*, per quam, vim, & contumeliam, defendendo, aut vlciſcendo propulſamus à nobis, & à noſtris, qui nobis eſſe [n] cari debent, & per quam peccata punimus. *Obſeruantiam*, per quã ætate, aut ſapiẽtia,
aut honore, aut aliqua dignitate antecedẽteis E
reueremur [o], & colimus. *Veritatem*, per quam damus operam, nequid aliter, quam confirmauerimus, fiat, aut factum, aut futurum ſit.

l al. quæ memoria, & remun.
m l. v. & honoris, & amicitiarum.
n lib. v. cari eſſe d.
o al. veremur.

67 † Ac naturæ quidem iura minus ipſa quæruntur ad hanc controuerſiam, quod neq; in hoc ciuili iure verſantur, & à vulgari intelligentia remotiora ſunt: ad ſimilitudinẽ vero aliquã, aut ad rem amplificandã ſæpe ſunt inſerenda. ¶ *Conſuetudinis* [p] autẽ *ius* eſſe putatur id, quod
voluntate omnium ſine lege vetuſtas com- F
probarit. In ea autem iura ſunt quædam ipſa iam certa propter vetuſtatem. Quo in genere & alia ſunt multa, & eorum multò maxima pars, quæ [q] prætores edicere conſueuerunt.

p v. l. de quibus 32. & ſeq. ff. de legib.
q Edicta prætorum, iuris ciuilis portio l. 2. § 10. ff. de orig. iur. § Prætorum, Inſt. de iure naturali.

68 † Quædam autem genera iuris, iam certa, conſuetudine facta ſunt. Quod genus, pactũ, par [r], iudicatum. *Pactum* [s] eſt, quod inter aliquos conuẽnit, quod iam ita iuſtum putatur, vt iuri præſtare dicatur. *Par*, quod [t] in o-
mneis æquabile eſt. *Iudicatum*, de quo iam an- G
te ſentẽtia alicuius, aut aliquorum conſtitutum eſt. Iam iura legitima ex legibus cognoſci oportebit. His ergo ex partib. iuris, quidquid aut ex ipſa re, aut ex ſimili, aut ex maiore, aut ex minore naſci videbitur [u], quẽque [x] attendere atque [y] elicere pertentando vnamquamq; partem iuris oportebit. ¶ Locorum autem communium, quoniam (vt antè dictũ eſt) duo ſunt genera, quorum alterum dubiæ
rei, alterum certę continet amplificationem, H
quid ipſa cauſa det, & quid augeri per communem locum poſſit, & oporteat, conſidera-

r iter.
s vide § 2. ff. de pactis.
t vide titul. Vt quod quiſque iuris in alium ſtatuerit, ipſe vtatur.
u al. videbitur, quidque attendere atque elicere pertentando vnamquamq; partem iuris debebit.
x L. vnumquẽque, abeſt à cod. vet.
y l. v. atque eligere pertentando vn. cum orig.

bitur. Nam certi, qui in omneis [a] incidunt, loci, præſcribi non poſſunt: in pleriſque fortaſſe ab [b] auctoritate iuriſconſultorum, & contra auctoritatem dici oportebit. Attendendum eſt autem & in hac, & in omnibus, num quos locos communeis, præter eos, quos expoſuimus, ipſa res oſtendat. 14 Nunc iuridiciale genus, & parteis eius conſideremus.

a al. in omnes cauſas.
b al. pro auct.

69 † IVRIDICIALIS eſt, in qua æqui & iniqui natura, & præmij aut pœnæ ratio quæritur. Huius [c] partes ſunt duæ, quarum alteram abſolutam, alteram [d] aſſumtiuã nominamus. 15 *Abſoluta* eſt, quæ ipſa in ſe, non vt negotialis, implicitè & abſconditè, ſed patentius, & expeditius recti & nõ recti quæſtionem continet. Ea eſt huiuſmodi: Cum Thebani Lacedæmonios bello ſuperauiſſent [e], & ferè mos eſſet Graiis, cum inter ſe bellum geſſiſſent, vt ij, qui vicιſſent, tropæum [f] aliquod in finibus ſtatuerent, victoriæ modo in præſentia declarandæ cauſa, non vt in perpetuum belli memoria maneret: æneum ſtatuerunt tropæum. Accuſantur ad Amphictyonas, id [g] eſt, apud commune Græciæ concilium.

c legendum. Illius vel eius, Huius, in qua æqui & iniqui natura quæritur, partes ſunt duæ.
P. LXXI.
d L. aſſumtiuam alteram.
e L. ſuperaſſent,
f vulg. trophæum aliq. mendosè.
g hæc quæ ſequuntur id eſt apud commune Græciæ concilium, videntur addita.

70 † Intentio eſt, Non oportuit. Depulſio eſt. Oportuit. Quæſtio eſt. Oportueritne. Ratio eſt. Eam enim ex bello gloriam virtute peperimus, vt eius æterna inſignia poſteris noſtris relinquere vellemus. Infirmatio eſt, Attamen æternum inimicitiarum monumentũ Graios de Graiis ſtatuere non oportet. Iudicatio eſt, Cùm ſummę virtutis celebrandæ cauſa Graij de Graiis æternum inimicitiarum monumẽtum ſtatuerint [h], recténe, an contrà fecerint.

h L. ſtatuerunt,

71 † Hanc ideo rationem ſubiecimus, vt hoc cauſæ genus ipſum, de quo agimus, cognoſceretur. Nam ſi eam ſuppoſuiſsemus, qua fortaſse vſi ſunt: Non enim iuſte, neque piè bellum geſſiſtis: in relationem criminis dilaberemur [i], de qua poſt loquemur. Vtrumque autem cauſæ genus in hanc cauſam incidere perſpicuum eſt. In hanc argumentationes ex iiſdem locis ſumendæ ſunt, atque in cauſam negotialem de [k] qua antè dictum eſt.

i L. delaberemur, de qua p.
k L. qua de

72 † Locos autem cõmuneis & ex cauſa ipſa, ſiquid inerit indignationis aut conqueſtionis, & ex iuris vtilitate, & natura multos, & graueis ſumere licebit, & oportebit, ſi cauſæ dignitas videbitur poſtulare. 16 ¶ Nunc *aſſumtiuam* partem iuridicialis conſideremus. Aſſumtiua igitur tunc dicitur, cùm ipſum ex ſe factum probari non poteſt, aliquo autem foris adiuncto argumento defenditur. 17 ¶ Eius partes ſunt quatuor: comparatio, relatio criminis, remotio criminis, conceſſio.

73 † 18 ¶ *Comparatio* eſt, cum aliquod factum, quod per ſe ipſum non ſit probandum, ex eo, cuius id cauſa factum eſt, defenditur. Ea eſt huiuſmodi: Quidam imperator, cum ab hoſtibus circunſideretur [l], neque effugere vllo modo poſſet, depactus eſt cum eis, vt arma & impedimẽta relinqueret: milites [m] educeret. itaque fecit: armis & impedimentis amiſſis, præter ſpem milites conſeruauit. Accuſatur maieſtatis. Incurrit [n] huc definitio, quid [o] ſit lædere maieſtatem. ſed nos hunc locum, de quo agimus, conſideremus. Intentio eſt, Non oportuit arma, & impedimenta relinquere, Depulſio eſt, Oportuit. Quæſtio eſt, Oportueritne. Ratio eſt, Milites enim omnes periiſſent: Infirmatio eſt, aut [p] coniecturalis, Non periiſſent: aut altera coniecturalis, Non ideò feciſti. Ex quibus ſunt iudicationes, Periiſ-

l al. circunſederetur,
m al. milites abduceret.
n al. Incurret h.
o L. dele hoc totum, quid ſit læd. maieſtatem. neque puto Latinos & in his Ciceronem, ita loqui: Læſæ maieſtatis accuſari, aut, lædere maieſtatem, Barbarè dici: Latinè, verò lege maieſtatis aut maieſtatis accuſari. Atqui Papinianus l. 8. ff. ad legem Iul. maieſtat. Læſæ maieſtatis crimen dixit.
p L. aut hæc coniect.

Digitized by Google

Periiſſentne: &, Ideóne fecerit: aut hæc comparatiua, cuius nunc indigemus. At enim ſatius fuit amittere milites, quàm arma, & impedimenta hoſtibus concedere. Ex qua iudicatio naſcitur, Cum omnes perituri in liteɾ eſſent, niſi ad hanc pactionem veniſſent, vtrum ſatius fuerit amittere milites, an ad hanc conditionem venire. Hæc cauſæ genus ex his locis tractari conueniet [a].

P. B.

a al. tractari oportebit &c.

74 † Oportebit adhibere ceterarum quoq; cõſtitutionum rationem, atque præcepta, ac maxime coniecturis faciendis infirmare illud, quod cum eo, quod crimini dabitur, ij, qui accuſabuntur, comparabunt. Id fiet, ſi aut id, quod dicent defenſores futurum fuiſſe niſi id factum eſſet, quo de facto iudicium eſt, futurum fuiſſe negabitur: aut ſi alia ratione, & [b] aliam ob cauſam, ac dicet ſe reus feciſſe, demonſtrabitur eſſe factum. Eius rei confirmatio, & item contraria de parte infirmatio ex coniecturali conſtitutione ſumetur. Sin autem certo nomine maleficij vocabitur in iudicium ſicut in hac cauſa (nam maieſtatis arceſſitur [c]:) definitione & definitionis præceptis vti oportebit. Atque [d] hæc quidem plerunque in [e] hoc genere incidunt, vt coniectura & definitione vtendum ſit. Sin aliud quoq; aliquod genus incidet, eius generis præcepta licebit huc pari ratione transferre. Nam accuſatori maximè eſt in hoc elaborandum, vt id ipſum factum, propter quod ſibi reus concedi putat oportere, quàm plurimis infirmet rationibus. Quod facile eſt, ſi quàm plurimis conſtitutionibus aggrediatur id improbare.

al. tractari oportebit, & adhibere, &c.

b lib. v. & alia cauſa.

c lib. v. accerſitur, mendoſe.

d al. atq; hæc quidem plerumq; in genere accidit, vt & coniectura, vel ita. Atq; hæc quidem plerunq; in genere accidit.

e al. in hoc genere accidunt.

75 † Ipſa autem comparatio ſeparata à ceteris generib. controuerſiarũ ſic ex ſua vi conſiderabitur, ſi illud, quod comparabitur, aut non honeſtũ, aut non vtile, aut non neceſſariũ fuiſſe, aut non tantopere vtile, aut non tantopere honeſtũ, aut non tãtopere neceſſarium fuiſſe demõſtrabitur. Deinde oportet accuſatorem, illud, quod ipſe arguat, ab eo, quod defenſor comparat [f], ſeparare. Id autẽ faciet, ſi demonſtrabit non ita fieri ſolere, neq; oportere, neque eſſe rationẽ, quare hoc propter hoc fiat, vt propter ſalutem militum ea, quæ ſalutis cauſa cõparata ſunt, hoſtibus tradãtur. Poſtea comparare oportebit cum beneficio maleficium, & omnino id, quod arguitur, cũ eo, quod factum [g] ab defenſore laudatur, aut faciendũ fuiſſe demonſtratur, contendere, & hoc extenuando, maleficij magnitudinem ſimul adaugere. Id fieri poterit, ſi demoſtrabitur, honeſtius, vtilius, magis neceſſarium fuiſſe illud, quod vitarit reus, quàm illud, quod fecerit.

f al. comparet.

g l. v. factum ab defenſore laudabitur, aut l. l. demõſtrabitur cõt.

76 † Honeſti autem, & vtilis, & neceſſarij vis & natura, in deliberationis præceptis cognoſcetur. Deinde oportebit ipſam [h] illã cõparatiuã iudicationẽ exponere tanquã cauſam deliberatiuam, & de ea ex deliberationis præceptis deinceps dicere. Sit enim hęc iudicatio, quam antè expoſuimus: Cum omnes perituri milites eſſent, niſi ad hanc pactionem veniſſent, vtrum ſatius fuerit perire [i] milites, an ad hãc pactionẽ venire. Hoc ex locis deliberationis, quaſi aliquam in conſultationem res veniat, tractari oportebit. Defenſor autem, quibus in locis ab accuſatore aliæ conſtitutiones erunt inductæ, in iis ipſe quoque ex iiſdem conſtitutionibus defenſionem comparabit: ceteros autem omneis locos, qui ad ipſam comparationem pertinebunt, ex contrario tractabit.

h L. illam ipſam.

i L. milites perire.

P. LXXII.

k L. Loci cõmunes er.

77 † Loci [k] autem communes erunt, Accuſatoris, in eum, qui cum de facto turpi aliquo, aut inutili, aut vtroque fateatur, quærat tamen aliquam defenſionem [a], & facti inutilitatem aut turpitudinem cum indignatione proferre. Defenſoris [b] eſt, nullum factum inutile, neque turpe, neque item vtile, neq; honeſtum putari oportere, niſi, quo animo, quo tempore, qua de cauſa factum ſit, intelligatur. Qui locus ita communis eſt, vt bene tractatus in hac cauſa, magno ad perſuadendum momento futurus ſit. Et alter locus, per quem magna cum amplificatione, beneficij magnitudo ex vtilitate, aut honeſtate, aut facti neceſſitudine demonſtratur [c].

a l. defenſionẽ, facti inutilitatem, aut

b L. defenſoris, null.

78 † Et tertius, per quem res expreſſa verbis, ante oculos eorũ, qui audiunt, ponitur, vt ipſi ſe quoque idem facturos fuiſſe arbitrentur, ſi ſibi illa res, atq; [d] ea faciendi cauſa per idem tempus accidiſſet. 59 ¶ *Relatio* criminis eſt, cum reus id, quod arguitur, confeſſus, alterius ſe inductum peccato, iure feciſſe demonſtrat. Ea eſt huiuſmodi: Horatius [e] occiſis tribus Curiatibus [f], & duob. amiſſis fratribus, domũ ſe victor recepit. Is animaduertit ſororem ſuam de fratrum morte non laborantem: ſponſi autem nomen appellantem identidem Curiatiis [g] cum gemitu & lamentatione, indigne [h] paſſus virginem occidit. accuſatur.

c lib. v. demõſtrabitur.

d L. atque eadem faciendi c.

e Vide Liuiũ lib. 1.

f L. Curiatiis.

g L. Curiatij

h L. hac indi. p.

79 † Intentio eſt, Iniuria ſororem occidiſti. Depulſio eſt, Iure occidi. Quæſtio eſt, Iurene occiderit. Ratio eſt, Illa enim hoſtium mortẽ lugebat, fratrum negligebat: me & populum R. viciſſe moleſte ferebat. Infirmatio eſt, Tamen à fratre indemnatã necari non oportuit. Ex qua iudicatio fit, Cum Horatia fratrum mortem negligeret, hoſtium lugeret, de [i] fratris, & populi R. victoria non gauderet, oportueritne eã à fratre indemnatã necari. Hoc in genere cauſæ, primum ſi quid ex ceteris dabitur conſtitutionib. ſumi [k] oportebit, ſicut in comparatione præceptum eſt: Poſtea ſi qua facultas erit, per aliquam conſtitutionem illum, in quem crimen transfertur, defendere:

i L. *non agnoſcit præpoſitionem*, de, *neque habet cod. vet.*

k al. ſumi ab accuſatore oportebit.

80 † Deinde, leuius eſſe illud, quod in alterum peccatum reus transferat, quàm quod ipſe ſuſceperit: Poſtea tranſlationis partibus vti, & oſtendere, à quo, & per quos, & quo modo, & quo tempore aut agi, aut iudicari, aut ſtatui de ea re conuenerit: ac ſimul oſtendere, non oportuiſſe antè ſupplicium, quàm iudicium interponere. Tum leges quoque & iudicia demonſtranda ſunt, per quæ potuerit id peccatum, quod ſponte ſua reus punitus ſit, moribus & iudicio vindicari:

P. B.

81 † Deinde negare debebit [l], audiri oportere id, quod in eũ criminis cõferatur, de quo is ipſe, qui conferat, iudiciũ fieri noluerit. & id, quod iudicatũ non ſit, pro infecto haberi oportere:

l lib. duo v. non *habẽt verbum*, debebit.

82 † Poſtea impudentiam demonſtrare eorũ, qui eum nunc apud iudices accuſent, quem ſine iudicibus ipſi condemnarint. & de eo iudicium faciant, de quo iam ipſi ſupplicium ſumſerint. Poſtea perturbationem iudicij futuram dicemus [m], & iudices longius, quam poteſtatem habeant, progreſſuros, ſi de reo, & de eo, quẽ reus arguat, iudicarint. Deinde, hoc ſi conſtitutum ſit, vt peccata homines peccatis, & iniurias iniuriis vlciſcantur, quantum incommodorum conſequatur. Ac ſi idem facere ipſe, qui nunc accuſat, voluiſſet, ne hoc quidem ipſo quidquam opus [n] fuiſſet iudicio: ſi verò ceteri quoq; idem faciant [o], omnium iudicium nullum futurum. Poſtea demõſtra-

m omnes li lib. v. *non habent verbum*, dicemus.

n L. opus fuiſſe iudicio: *cr vna lib. v.*

o al. faciant vt ſine iudicio eos puniant, quos accuſant, omnium.

Digitized by Google

bitur, ne ſi iudicio quidem illa damnata eſſet, in quam id crimen ab reo conferatur, potuiſſe hunc ipſum de illa ſupplicium ſumere. Quare eſſe indignum, eum, qui ne de damnata quidem pœnas[a] ſumere potuiſſet, de ea ſupplicium ſumſiſſe, quæ ne adducta quidem ſit in iudicium. Deinde poſtulabit, vt legem, qua lege fecerit, proferat. Deinde quemadmodum in comparatione præcipiebamus, vt illud quod comparabatur, extenuaretur ab accuſatore quam maxime: ſic in hoc genere oportebit illius culpã, in quem crimen transferetur, cum huius maleficio, qui ſe in iure feciſſe dicat, comparare. Poſtea demonſtrãdum eſt, non eſſe illud ciuſmodi, vt ob id hoc fieri conueniret[b]. Extrema eſt, vt in comparatione, aſſumtio iudicationis, & de ea per amplificationem ex deliberationis præceptis dictio.

a lib. vet. pœnas ſumere ipſe pot.
b al. conueniat.

83 † Defenſor autẽ quæ per alias cõſtitutiones inducentur, ex iis locis, qui traditi ſunt, infirmabit. Ipſam autem relationem cõprobabit, primum augendo eius, in quem refert[c] crimẽ, culpam & audaciam, & quam maximè per indignationem, ſi res feret, iuncta cõqueſtione, ante oculos ponendo. Poſteà leuius demonſtrando reum punitum, quam ſit ille promeritus[d], & ſuum ſupplicium cum illius iniuria conferẽdo. Deinde oportebit eos locos, qui ita erũt ab accuſatore tractati, vt refelli, & contrariam in partem conuerti poſſint, quo in genere ſunt tres extremi, contrariis rationibus infirmare.

c L. referet
d al. meritus,

84 † Illa autem acerrima accuſatorum criminatio, per quam perturbationẽ fore omnium iudiciorum demonſtrant, ſi de indemnato ſupplicij ſumẽdi poteſtas data ſit, leuabitur[e]. Primum ſi eiuſmodi demonſtrabitur iniuria, vt non modo viro bono, verùm[f] etiam homini libero videatur non fuiſſe toleranda. Deinde ita perſpicua, vt ne ab ipſo quidem, qui feciſſet, in dubium vocaretur: Deinde eiuſmodi, vt in eam is maximè debuerit animaduertere, qui animaduerterit: vt non tam rectum, nõ tam fuerit honeſtum, in iudicium illam rem peruenire, quàm eo modo, atque ab eo vindicari, quomodo, & à quo ſit vindicata: Poſtea ſic rem fuiſſe apertam, vt iudicium de ea re fieri nihil attinuerit.

e al. leuabitur ſic Pr.
f L. verùm omnino homini lib.
B. L XXIII.

85 † Atq; hic demonſtrandum eſt rationibus & rebus ſimilibus, permultas ita atroceis, & perſpicuas res eſſe, vt de his non modò non neceſſe ſit, ſed ne vtile quidem, quin mox iudicium fiat, exſpectare. Locus communis accuſatoris[g] in eum qui cùm id, quod arguitur, negare non poſſit, tamen aliquid ſibi ſpei comparet ex iudiciorum perturbatione. Atq; hic vtilitatis[h] iudiciorum demonſtratio, & de eo conqueſtio, qui ſupplicium dederit indemnatus: in eius autem, qui ſumſerit, audaciam & crudelitatem, indignatio.

g al. ab accuſatore in eu, & ita L.
h fort. legendum, vtilitas ſit demonſtratio iudiciorum.

86 † Ab[i] defenſore, in eius, quem vltus ſit, audaciam[k] ſui[l] conqueſtione: rem non ex nomine ipſius negotij, ſed ex conſilio eius, qui fecerit, & cauſa, & tempore conſiderari oportere: quid mali futurum ſit, aut ex iniuria, aut ex ſcelere alicuius, niſi tanta, & tam perſpicua, audacia ab eo, ad cuius famam, aut ad parenteis, aut ad liberos pertinuerit, aut ad aliquã rem, quam[m] caram eſſe omnibus, aut neceſſe eſt, aut oportet eſſe, fuerit vindicata.

i al. A defenſ.
k L. audaciam conqueſtiorem
l fort. legendũ & cõqueſtio.
m L. quam caram omnibus aut eſſe neceſſe eſt, &c.

20 ¶ *Remotio criminis* eſt, cum eius intentio facti, quod ab aduerſario infertur, in alium, aut[n] in aliud dimouetur. Id fit bipertitò[o]. Nam tum cauſa, tum res ipſa remouetur.

n L. aut in aliud demouetur.
o bipartitò.

† *Cauſa remotionis* hoc nobis exemplo ſit: Rhodij quoſdam legarunt Athenas. Legatis quæſtores ſumtum, quem oportebat dari, non dederunt. Legati profecti non ſunt. Accuſantur. Intentio eſt, Proficiſci oportuit. Depulſio eſt, Non oportuit. Quæſtio eſt, Oportueritne. Ratio eſt, Sumtus enim, qui de publico dari ſolet, is[a] ab quæſtore non eſt datus. Infirmatio eſt, Vos tamen id, quod publicè vobis datum erat negotij, conficere oportebat. Iudicatio eſt, Cum iis, qui legati erãt, ſumtus, qui[b] de publico debebatur, non daretur, oportueritne eos[c] conficere nihilominus legationẽ. Hoc in genere primũ, ſicut in ceteris, ſi quid aut[d] ex coniecturali, aut ex alia conſtitutione ſumi poſſit, videri oportebit. Deinde pleraque ex cõparatione, & ex relatione criminis in hãc quoque cauſam conuenire poterunt. 87

a L. is ab quæ. & ita lib. v.
b al. qui debebatur de publico
c adde L. 2. S. verum quis deſeruerit legationem. ff. de legationibus.
d L. aut ex coniecturali, aut ex definitiua, aut ex alia &c.

† Accuſator autem illum, cuius culpa id factum reus dicet, primum defendet, ſi poterit, ſin minus poterit: negabit[e], ad hoc iudicium, illius ſed huius, quem ipſe accuſet, culpam pertinere. Poſtea dicet ſuo quemque officio conſulere oportere: nec, ſi ille peccaſſet, hunc oportuiſſe peccare. Deinde ſi[f] ille deliquerit, ſeparatim illum, ſicut hũc accuſari oportere, & non cum huius defenſione coniũgi illius accuſationẽ. Defenſor autẽ cũ cetera, ſi qua ex aliis incidẽt cõſtitutionibus, pertractarit, de ipſa remotione ſic argumẽtabitur. 88

e al. negabit, hoc ad iudicium illius, ſed ad huius, quẽ ipſe acc. culp.
f al. ille ſi

† Primam cuius acciderit culpa demonſtrabit. Deinde, cum id aliena culpa accidiſſet, oſtendet ſe aut non potuiſſe, aut non debuiſſe id facere, quod accuſator dicat oportuiſſe. Quòd non potuerit, ex vtilitatis partibus, in quibus eſt neceſſitudinis vis implicata, demonſtrabit[g]. Quòd non debuerit, ex honeſtate conſiderabitur. De vtroque diſtinctius in deliberatiuo genere dicetur. Deinde omnia facta eſſe ab reo, quæ in ipſius fuerint poteſtate, quod minus, quàm conuenerit, factum ſit, culpa id alterius accidiſſe. 89

P. E.
g L. debet verbum, demonſtrabit

† Deinde in alterius culpa exponenda demonſtrandũ eſt, quantum voluntatis, & ſtudij fuerit in ipſo: & id ſignis confirmandũ huiuſmodi, ex cetera diligentia, ex ante factis, aut dictis: atq; hoc ipſi vtile fuiſſe facere, inutile autẽ non facere, & cũ cetera vita magis[h] hoc fuiſſe conſentaneũ, quam quod propter alterius culpã non fecerit. Sin autem non in hominẽ certum, ſed in rem aliquã cauſa dimouebitur[i], vt in hac eadẽ re, ſi quæſtor mortuus eſſet, & idcirco legatis pecunia data non eſſet, accuſatione alterius & culpæ depulſione demta ceteris ſimiliter vti locis oportebit & ex conceſſionis partibus, quæ conuenient, aſſumere, de quibus pòſt nobis dicendũ[k] erit. 90

h L. hoc fuiſſe magis.
i demouebitur, vt &c. al. remouebitur, vt &c.
k L. erit dicẽdum.

† Loci autem communes, iidem[l] vtriſque ferè, qui ſuperioribus aſſumuntur, incidunt. Hi[m] tamen certiſſimi: Accuſatoris facti indignatio: Defenſoris, cum in alio culpa ſit, aut[n] in ipſo non ſit, ſupplicio reum affici non oportere. *Ipſius* autem *rei ſit remotio* cum id quod datur crimini, negat neque ad ſe, neque ad officium ſuum reus pertinuiſſe: nec ſi[o] quod in eo ſit delictum, ſibi attribui oportere. Id genus cauſæ eſt huiuſmodi: In eo fœdere[p], quod factum eſt quondam cum Samnitibus, quidam adoleſcens nobilis porcam[q] ſuſtinuit iuſſu imperatoris. Fœdere autem ab ſenatu improbato, & imperatore Samnitibus dedito, quidam in ſenatu eum[r] quoque dicit, qui porcam tenuerit, dedi oportere. 91

l L. iidẽ vtrique ferè.
m al. hi autẽ.
n L & in ipſo non ſit, ſupp.
o al. ſi quid, &c. vt delictũ quod ſequitur ſit participium.
p Huius fœderis infamis in uſu populi à Coſſ. facti meminit Liuius lib. 9. quem vide.
q cõfecto bello, inter quos pax fieret, caro la porca fœdus firmari ſolebat. vide Feſtũ in Porcã eſſe ex.
r L. eum dicit quiſ.

† Intentio

92 † Intentio eſt, Dedi oportet. Depulſio eſt, Non oportet. Quæſtio eſt, Oporteatne. Ratio eſt, Non enim meum fuit officium, nec mea poteſtas, cum & id ætatis a, & priuatus eſſem, & eſſet ſumma cum auctoritate, & poteſtate imperator, qui videret vt ſatis honeſtum fœdus ferietur. Infirmatio eſt, Attamen b, quoniam tu particeps factus es in turpiſſimo fœdere ſummæ religionis, dedi te conuenit. Iudicatio eſt, Cum is, qui poteſtatis nihil habuerit, iuſſu c imperatoris in fœdere, & in tanta religione interfuerit, dedendusne ſit hoſtibus, necne. Hoc genus cauſæ à ſuperiore hoc differt, quod in illo concedit ſe reus oportuiſſe facere id, quod fieri dicat accuſator oportuiſſe, ſed alicui rei, aut homini cauſam attribuit, quæ e voluntati ſuæ fuerit impedimento ſine conceſſionis partibus. Nam earū quædam f maior g vis eſt: quod paullo poſt intelligetur.

93 † In hoc autem non accuſare alterum, nec culpam in alium trāsferre debet, ſed demonſtrare, eam h rem nec ad ſe, nec ad poteſtatē, neque ad officium ſuum pertinuiſſe, aut pertinere. Atque in hoc genere hoc accidit noui, quod accuſator quoque ſæpe ex remotione criminationem conficit. Vt ſi quis eum accuſet, qui, cum prætor eſſet, in expeditionem ad arma populum vocarit, cum conſules adeſſent. Nam vt in ſuperiore exemplo reus ab ſuo officio, ac poteſtate factum dimouebat i: ſic in hoc ab eius officio ac poteſtate, qui accuſatur, ipſe accuſator factum remouendo, hac ipſa ratione confirmat accuſationem.

94 † In hac ab vtroque ex k omnibus partibus honeſtatis, & omnib. vtilitatis partibus exemplis, ſignis, ratiocinando, quid cuiuſq; officij, iuris, poteſtatis ſit, quæri oportebit, & fueritne ei, de l quo agitur, id iuris, officij, poteſtatis attributum, necne. Locos autem communeis ex ipſa re, ſi quid indignationis, ac cōqueſtionis habebit, ſumi oportebit. 21 ¶ *Conceſſio* eſt, per quam nō factū ipſum improbatur ab reo: ſed vt ignoſcatur, id petitur. 22 ¶ Cuius partes ſunt duæ, purgatio, & deprecatio. 23 ¶ *Purgatio* eſt, per quā eius, qui accuſatur, nō factum ipſum, ſed voluntas defenditur. Ea habet parteis treis, imprudentiam, caſum, neceſſitudinem.

95 † *Imprudentia* eſt, cum ſciſſe aliquid is, qui arguitur, negatur: Vt apud quoſdam lex erat, Ne quis Dianæ vitulum immolaret. Nautæ quidam, cùm aduerſa tempeſtate in alto iactarentur, vouerunt, ſi eo portu, quem conſpiciebant, potiti eſſent, ei deo, qui ibi eſſet, ſe vitulum immolaturos. Caſu erat in eo portu fanum Dianæ eius, cui vitulum immolari non licebat. Imprudentes legis, cum exiſſent, vitulum immolauerunt. Accuſantur. Intentio eſt. Vitulum immolaſtis ei deo, cui non licebat. Depulſio eſt in conceſſione poſita. Ratio eſt, neſciui non licere. Infirmatio eſt, Tamen, quoniam feciſti quod non licebat, ex lege ſupplicio dignus es. Iudicatio eſt, Cùm id fecerit, quod non oportuerat, & id non oportere neſcierit, ſitne ſupplicio dignus.

96 † *Caſu* autem infertur in conceſſionē, cùm demonſtrabitur aliqua m fortunæ n vis voluntati obſtitiſſe, vt in hac: Cum Lacedæmonis lex eſſet, vt o hoſtias niſi ad ſacrificium quod dam redemptor præbuiſſet, capitale eſſet: hoſtias is, qui redemerat, cum ſacrificij dies inſtaret, in vrbem ex agro cœpit agere, tum ſubito magnis commotus p tempeſtatibus fluuius q Eurotas is, qui propter Lacedæmonem

A fluit, ità magnus & vehemens factus eſt, vt eo a traduci victimæ nullo modo poſſent.

97 † Redemptor, ſuæ voluntatis oſtendendæ cauſa, hoſtias cōſtituit omneis in litore, vt qui trans flumē eſſent, videre poſſēt. Cum omnes ſtudio eius ſubitam fluminis magnitudinem ſcirēt fuiſſe impedimento, tamē quidā capitis arceſſierūt b, Intētio eſt, Hoſtiæ, quas debuiſti, ad ſacrificium præſto non fuerunt. Depulſio eſt, conceſſio. Ratio, Flumen enim ſubitò B accreuit, & ea re traduci non potuerunt. Infirmatio eſt, Tamen, quoniam, quod lex iubet, factum non eſt, ſupplicio dignus es. Iudicatio eſt, Cum in ea re redēptor cōtra legē aliquid fecerit, qua in re ſtudio eius ſubita fluminis obſtiterit magnitudo, ſupplicione dignus ſit.

98 † *Neceſſitudo* autem infertur d, cum vi quadā reus id, quod fecerit, feciſſe e defenditur, hoc modo: Lex eſt apud Rhodios f, vt, ſi qua roſtrata in portu nauis deprehenſa ſit, publicetur. C Cùm magna in alto tempeſtas eſſet: vis ventorum, inuitis nautis, Rhodiorum in portum nauim coegit. Quæſtor nauim populi vocat. Nauis dominus negat publicari oportere. Intentio eſt, Roſtrata nauis in portu deprehēſa eſt. Depulſio eſt, conceſſio. Ratio, Vi & neceſſario ſumus in portum coacti. Infirmatio eſt, Nauim ex lege tamen populi eſſe oportet. Iudicatio eſt, Cum roſtratam nauim in portu deprehenſam lex h publicarit, cùmque hæc D nauis, inuitis nautis, vi tempeſtatis in portum coniecta ſit, oporteatne eam publicari.

99 † Horum trium generum idcirco vnum in locum contulimus exempla, quod ſimilis in ea præceptio argumentorum k traditur. Nam in his omnibus primum, ſi quid res ipſa dabit facultatis, coniecturam ab l accuſatore induci oportebit, vt id, quod voluntate factum negabitur, conſultò factum ſuſpicione aliqua demonſtretur: Deinde inducere definitionem E neceſſitudinis, aut caſus, aut imprudentiæ, & exempla ad eam definitionem adiungere, in quibus imprudentia fuiſſe m videatur, aut caſus, aut neceſſitudo, & ab his id, quod reus inferat, ſeparare, i. oſtēdere diſſimile, quod leuius, facilius, non ignorabile, non fortuitum, non neceſſarium fuerit. Poſtea demonſtrare, potuiſſe euitari n, & hac ratione prouideri potuiſſe o, ſi hoc, aut illud feciſſet, aut p niſi feciſſet, præcaueri: & definitionibus oſtendere, F non hanc imprudentiam, aut caſum, aut neceſſitudinem, ſed inertiam, negligentiam, fatuitatem nominari oportere.

100 † Ac ſi qua neceſſitudo turpitudinem videbitur habere, oportebit per locorū communiū implicationē redarguētē demōſtrare, quiduis perpeti, mori denique ſatius fuiſſe, quam eiuſmodi neceſſitudini obtēperare. Atque tum ex his locis, de quib. in negotiali parte dictū eſt, iuris & æquitatis naturā oportebit quærere, G & quaſi in abſoluta iuridiciali, per ſe hoc ipſū ab q rebus omnib. ſeparatum conſiderare. Atque hoc in loco, ſi facultas erit, exemplis r vti oportebit, quibus in ſimili excuſatione non ſit ignotum: & contentione, magis illis ignoſcendum fuiſſe. & ex deliberationis partibus, turpe, aut inutile eſſe concedi eam rem, quæ ab aduerſario commiſſa ſit: permagnum eſſe, & magno futurum detrimento, ſi ea res ab iis, qui poteſtatem habent iudicādi, neglecta ſit.

H † Defenſor autē conuerſis omnib. his partib. poterit vti. Maximè autem in voluntate defendēda cōmorabitur, & in ea re adaugenda. 101

a al. ætatis nō haberem.
b L. At enim, quoniam tu & ceteri ita lib. vet.
c adde l. 167. §. qui iuſſu l. Is damnū dat 169 ff. de reg. iur. ſi. At Mithridates Attilium ubi inſidiantem ſollic, ac non e ut ſeruos adminiſtros. Appian. in Mithridat.
93 P. LXXIV.
d L. dedendus ſit hoſtib.
e L. qui voluntati ſ.
f L. maior quædam
g de vi maiore vide l. 25 §. & ſ ſq. loc. cit.
h lib. v. illam
i L. dimouebat.
k L. ex omnibus honeſtatis, & vtilitatis ſign.
l L. quo de agitur, & ita lib. v.
m L. aliqua vis fortunæ
n adde exemplum l. Caſar ff. de publica.
o L. vt niſi hoſtias ad.
p al. commotis
q ſuccreuiſſet
el qui tempeſtate, aut vi fluminis prohibitus non venit l. 2 § 3. §. qua ex ſtituia la iudicio ſiſtendi cauſa non veniet l. 19 ff. de præbenenda.
a al. eā
P. 2.
b lib. vulg. arcerſieri l. mendoſe hAcceſſit enim qui vocat: arceſſit, qui accuſat.
c Neceſſitudo hic ſumitur pro neceſſitate.
d lib. v. infertur.
e lib. v. feciſſe defenditur.
f De legibus Rhodiorum nautic. vide ii Digeſt. ad leg. Rhodiam de iactu, & 2. Harmenop.
g v. l. Caſar ff. de public.
h in v. lex ſit
i at publicarit, umq; &c.
i lib. v. coniecta eſt.
k L. traditur argumentorum.
l L. induci ab accuſatore op.
m lib. v. videatur fuiſſe
n al. vitari.
o L. deliti potuiſſe.
p L. & ne ſic faceret, præcaueri.
q al. à rebus.
P. LXXV.
r al exemplis vti eorum hominum opus.
ſ al. habeant iudicandi.

Digitized by Google

quę voluntati fuerit impedimento:& ſe plus, q̄ fecerit, facere non potuiſſe: & in omnibus rebus voluntatem ſpectari oportere:& ſe conuinci non poſſe, quod non abſit à culpa:& ex ſuo nomine communē hominū infirmitatem poſſe damnari. Deinde nihil indignius eſſe, quàm eum, qui culpa careat, ſupplicio non carere. Loci autem communes accuſatoris, vnus in confeſſione, & alter, quanta poteſtas peccandi relinquatur, ſi ſemel inſtitutum ſit, vt non de facto, ſed de facti cauſa quæratur.

102 † Defenſoris autem [a], conqueſtio calamitatis eius, quæ non culpa, ſed vi maiore quadam acciderit, & de fortunæ poteſtate & hominum infirmitate, & vti ſuum animum non euentum conſiderent. In quibus omnib. conqueſtionem ſuarum ærumnarum, & crudelitatis aduerſariorum indignationem ineſſe oportebit. Ac neminem mirari conueniet, ſi aut in his, aut in aliis exemplis ſcripti quoq; controuerſiam adiunctam videbit. Quo de genere poſt erit nobis ſeparatim dicendum, propterea quòd quædam genera cauſarum, ſimpliciter, & ex ſua vi conſiderantur: quædam autem ſibi aliud quoque aliquod controuerſiæ genus aſſumunt.

103 Quare omnibus cognitis, non erit difficile in vnamquamq; cauſam trāsferre, quod ex eo quoq; genere cōueniet: vt in his exēplis conceſſionis ineſt omnib. ſcripti controuerſia ea, quæ ex ſcripto & ſententia nominatur: ſed quia de conceſſione loquebamur, in eam pręcepta dedimus. Alio autem loco de ſcripto & ſententia dicemus. 24 ¶ Nūc in alteram conceſſionis partē conſiderationem[d] intendemus.

104 † *Deprecatio* eſt, in qua non defenſio facti, ſed ignoſcendi poſtulatio [e] continetur. Hoc genus vix in iudicio probari poteſt, ideo quòd conceſſo peccato, difficile eſt ab eo, qui peccatorum vindex eſſe debet, vt ignoſcat, impetrare. Quare [f] parte eius generis, cùm cauſam non in eo conſtitueris, vti licebit. Vt ſi pro aliquo claro, aut forti viro, cuius in remp. multa ſint beneficia, dixeris: poſſis [g], cùm videaris non vti deprecatione, vti tamen, ad hunc modum: Quod ſi, iudices, hic pro ſuis beneficiis, pro ſuo ſtudio, quod in vos habuit ſemper, tali ſuo tempore, multorū ſuorū rectè factorum cauſa, vni delicto vt ignoſceretis, poſtularet, tamen dignum veſtra manſuetudine, dignum virtute huius eſſet, iudices, à vobis hanc rem, hoc poſtulante, impetrari. Deinde augere beneficia licebit, & iudices per locum communem ad ignoſcendi voluntatem ducere [h].

105 † Quare hoc genus, quanquam in iudiciis non verſatur, niſi quadam ex parte: tamen quia & pars ipſa inducenda nonnunquam eſt, & in ſenatu, aut [i] concilio ſæpe omni in genere tractanda, in id quoque præcepta ponemus. Nam in ſenatu, & [k] in concilio de Siphace [l] diu deliberatum eſt, & de Q. [m] Numitorio Pullo apud L. Opimium, & [n] eius concilium diu ductum [o] eſt. Et magis in hoc quidem ignoſcendi, quàm cognoſcendi poſtulatio valuit. Nam [p] ſemper animo bono ſe in populū Rom. fuiſſe nō tam facilè probabat, cùm coniecturali conſtitutione vteretur, quàm vt, propter poſterius beneficium, ſibi ignoſceretur, cum deprecationis parteis adiungeret [q].

106 † Oportebit igitur eum, qui, ſibi vt ignoſcatur, poſtulabit, commemorare [r] ſi qua ſua pe[r]tet it beneficia, & ſi poterit, oſtendere, ea maiora eſſe, quàm hæc, quæ deliquerit, vt plus ab eo boni, quàm mali profectum eſſe videatur: deinde maiorum ſuorum beneficia, ſi qua extabunt, proferre: Deinde oſtendere, non odio, neque crudelitate feciſſe [a] quod fecerit, ſed aut ſtultitia, aut impulſu alicuius, aut aliqua honeſta, aut probabili cauſa: Poſtea polliceri, & confirmare, ſe & hoc peccato doctum, & beneficio eorum, qui [b] ſibi ignouerint, confirmatum, omni tempore à tali ratione abfuturum [c]: Deinde ipſum oſtendere, aliquo ſe in loco, magno iis, qui ſibi conceſſerint, vſui futurum.

107 † Poſtea, ſi facultas erit, ſe aut conſanguineum, aut iam à maioribus in primis amicum eſſe demonſtrabit, & amplitudinem ſuæ voluntatis, & nobilitatem generis eorum, qui ſe ſaluum velint, & dignitatem oſtendere, & cetera ea, quæ perſonis ad honeſtatem, & amplitudinem ſunt attributa, cum conqueſtione, ſine arrogantia in ſe eſſe demonſtrabit [e], vt honore potius aliquo quàm vllo ſupplicio dignus eſſe videatur: Deinde ceteros proferre [f], quibus maiora delicta conceſſa ſunt. Ac multùm proficiet, ſi ſe miſericordem in poteſtate, & propenſum ad ignoſcendum fuiſſe oſtendet. Atque ipſum illud peccatum erit extenuandum, vt quàm minimum obfuiſſe videatur, & aut turpe, aut inutile demonſtrandum, tali de homine ſupplicium ſumere.

108 † Deinde locis communib. miſericordiam captare oportebit ex iis præceptis, quæ in primo libro ſunt expoſita. Aduerſarius autem maleſacta augebit: nihil imprudenter, ſed omnia ex crudelitate, & malitia facta [g] dicet. Ipſum immiſericordem, & ſuperbum fuiſſe, &, ſi poterit, oſtendet ſemper inimicum fuiſſe, & amicum fieri nullo modo poſſe. Si [h] beneficia proferet: aut aliqua de cauſa facta [i], non propter beneuolentiam [k] demonſtrabit, aut poſtea odium eſſe acre [l] ſuſceptum, aut illa omnia maleficiis eſſe deleta: aut leuiora beneficia, quàm maleficia; aut [m], cum beneficiis honos habitus ſit, pro maleficio pœnam ſumi oportere. Deinde turpe eſſe, aut inutile, ignoſci.

109 † Deinde, de quo vt poteſtas eſſet, ſæpe optarint, in eum poteſtate non vti, ſummam eſſe ſtultitiam: & cogitare oportere, quem animum in eum, vel quale odium [n] habuerit. Locus [o] autem communis erit, indignatio maleficii, & alter, eorum miſereri oportere, qui propter fortunam, non propter malitiam in miſeriis ſint. Quoniam igitur in generali conſtitutione tamdiu propter eius partium multitudinem commoramur, ne fortè varietate, & diſſimilitudine rerum deductus [p] alicuius animus in quendam errorem deferatur: quid etiam nobis ex eo genere re[ſtet], & quare reſtet, admonendum videtur. 25 ¶ Iuridicialem cauſam eſſe dicebamus, in qua æqui & iniqui natura, præmii aut pœnæ ratio quæreretur. Eas cauſas, in quibus de æquo & iniquo quæritur, expoſuimus.

110 † Nunc [q] reſtat, vt *de præmio & de pœna* explicemus. Sunt enim multæ cauſæ, quæ ex præmii alicuius petitione conſtant. Nam & apud iudices de [r] præmio ſæpe accuſatorum quæritur, & à ſenatu, aut [ſ] concilio aliquod præmium ſæpe petitur. Ac neminem conueniet arbitrari, nos, cum aliquod exemplum ponamus, quod in ſenatu agatur, ab [t] iudiciali genere exemplorum recedere. Quicquid enim de homine probando, aut improbando

Marginal notes, left column:
a lib. vel non habeat, aute.
b L. quod ex vno quoque gen.
c L. omnibus ineſt
d al. ...
e al. ...
f L. Quare parte eius generis, cum cauſam non in eo, vt deprecetis conſtitueris, v licebit. al. Quare parte eius generis, cum cauſam in eo conſtitueris vt depreceris: Alij, quare partibus eius generis. Alij, Quare parte eo generis, cùm cauſam in eo cōſtitueris, vt depr. vti licebit.
g al. poſſis vti deprecatione ad hūc modum.
h al. deduce...
i al. aut concilio ſæpe.
k L. & in concilio de Siphace.
l Verum ſcilicet, & Syphaci tandem legenda eſſet venia. P. B.
quamvis deprecanti.
m Meminit Cicero huius Q. Numitorij lib. 5 de finibus.
n L. & eius concilium diu diſtum eſt
o al. Nam ſe ſemper animo bono in p.
q L. adiungeret, petebat. Op. al. adiungeret, poſtulabat. Opo.
r L. commemorare ſua, ſi qua ... pperit, ...

Marginal notes, right column:
a ſua feciſſe quod fecerit, ſed.
b L. vel qui ſibi cognoſcerent, con.
c L. afuturū. al. cautum futurum, al. cauturum.
d L. aut ſe cōſanguineum maioribus in primis eorum, qui ſe ſaluum velint, aut amicum eſſe demōſtrabit, & amplit. ſuæ vol. & no. gen. & dign. oſten. det, &c.
e al. demonſtrare.
f L. proferet.
g L. facta eſſe d.
h L. ſi beneficia ſua reus proferet.
i facere beneficium d. P. L X & VI. ait pro dare & co ferre.
k ... beneuolentiam
l al. hac re
m L. aut cum.
pro beneficiis honos h.
n al. & odium al. vel odiū.
o al. Locus communis erit, indigna.
p Sic quidam ... ductus.
q L. Reſtat nunc.
r L. de præmio accuſ. ſæpe quæri.
ſ L. aut a concilio aliquod.
t al. à iudic.

Digitized by Google

bando dicitur, cùm ad eam dictionem, ſententiarum quoque ratio accommodetur [a], id non, ſi per ſententiæ dictionem agitur, deliberatiuum eſt: ſed quia de homine ſtatuitur, iudiciale eſt habendum. Omnino autem qui diligenter omnium cauſarum vim, & naturam cognouerit cùm [b] genere primò, tum etiam forma eas [c] intelliget diſſidere. Ceteris autem partibus aptis inter ſe omneis, & aliam in aliam implicatam videbit.

111 † Nunc de præmiis conſideremus. L. Licinius Craſſus cos. quoſdam in citeriore Gallia, nullo illuſtri, neque certo duce, neque eo nomine [d], neque numero [e] prædiſos, vt digni eſſent, qui hoſtes populi [f] R. eſſe dicerentur: quod tamen excurſionibus, & latrociniis infeſtam prouinciam redderent, conſectatus [g] eſt, & confecit: Romam rediit, triumphum ab [h] ſenatu poſtulat. Hic, vt & [i] in deprecatione nihil [k] ad nos attinet, rationibus & infirmationibus rationum ſupponendis, ad iudicationem peruenire: propterea quod niſi alia quoque incidet conſtitutio, aut pars conſtitutionis, ſimplex erit iudicatio, & in quæſtione ipſa continebitur. In deprecatione, huiuſmodi, Oporteatne pœna affici: in hac huiuſmodi, Oporteatne præmium dari.

112 † Nunc ad præmii quæſtionem appoſitos locos exponemus. Ratio igitur præmii quattuor [l] eſt in parteis diſtributa: in beneficia, in hominem, in præmii genus, in facultates. *Beneficia* ex ſua vi, ex tempore, ex animo eius, qui [m] fecerit, ex [n] caſu conſiderantur. Ex [o] ſua vi quærentur, hoc modo: Magna, an parua, facilia, an difficilia: ſingularia ſint, an vulgatia: vera, an falſa quadam ex oratione [p] honeſtentur. Ex tempore autem, Si tum, cùm indigeremus, cùm ceteri non poſſent aut nollent opitulari: ſi tum, cum ſpes deſeruiſſet opitulatus ſit. Ex animo, Si non ſui commodi cauſa, ſed eo conſilio fecit omnia, vt hoc conficere poſſet. Ex caſu, ſi non fortuna, ſed induſtria factum videbitur, aut ſi induſtriæ fortuna obſtitiſſe.

113 † *In hominem* autem, Quibus rationibus vixerit, quid ſumtus in eam rem aut laboris inſumſerit: & [q] ſiquid aliquando tale fecerit, num alieni laboris, aut deorum bonitatis præmium ſibi poſtulet: num aliquando ipſe talem ob cauſam aliquem præmio affici negarit oportere: aut num iam ſatis pro eo, quod fecerit, honos [r] habitus ſit: aut num neceſſe fuerit ei facere id, quod fecerit: aut num huiuſmodi ſit factum, vt, niſi feciſſet, ſupplicio dignus eſſet, non, quia fecerit, præmio: aut num ante tempus præmium petat, & ſpem incertam certo venditet pretio: aut num, quo [s] ſupplicium aliquod vitet, eò præmium poſtulet, vti de ſe præiudicium factum eſſe videatur. *In præmii* autem *genere*, quid, & quantum, & quamobrem poſtuletur, & quo, & quanto quæque res præmio digna ſit, conſiderabitur. Deinde, apud maiores quibus hominibus, & quibus de cauſis talis honos ſit habitus, quæretur. Deinde ne in his honos nimium peruagetur [t].

114 † Atque hic eius, qui contra aliquem præmium poſtulantem dicet, locus erit communis, præmia virtutis & officii, ſancta & caſta eſſe oportere: neque ea aut cum improbis communicari, aut in mediocribus hominibus peruulgari. Et alter, minus homines virtutis cupidos fore, virtutis præmio peruulgato. Quæ [u] enim rara, & ardua ſint, ea ex præmio [a] pulchra, & iucunda hominibus videri. Et tertius, ſi exſiſtant, qui apud maiores noſtros ob egregiam virtutem tali honore dignati ſunt, nonne de ſua gloria cum pari præmio taleis homineis affici videant, deliberari [b] putent? & eorum enumeratio, & cum eis, quos contra dicat, comparatio. Eius autem, qui præmium petet facti ſui amplificatio, & eorum qui præmio affecti ſunt, cum ſuis factis contentio.

115 † Deinde ceteros a virtutis ſtudio repulſum iri, ſi ipſe præmio non ſit affectus. *Facultates* autem conſiderantur, cum aliquod pecuniatum [c] præmium poſtulatur: in quo vtrum copiane ſit agri, vectigalium, pecuniæ, an penuria conſideratur. Loci communes, facultates augere, non minuere, oportere, & impudentem eſſe qui pro beneficio non gratiam, verum mercedem poſtulet contrà autem de pecunia ratiocinari [d], ſordidum eſſe, cum de gratia referenda deliberetur: *& ſe non pretium pro facto ſed honorem, ita vt factitatum ſit pro beneficio poſtulare.* 26 ¶ Ac de conſtitutionibus quidem ſatis dictum eſt: nunc de iis controuerſiis, quæ in ſcripto verſantur, dicendum videtur.

116 † *In ſcripto* [e] verſatur *controuerſia*, cùm ex ſcriptionis ratione aliquid dubii naſcitur. Id fit ex ambiguo, ex ſcripto & ſententia, ex contrariis legibus, ex ratiocinatione, ex definitione. 27 ¶ *Ex ambiguo* autem naſcitur controuerſia, cum, quid ſenſerit ſcriptor, obſcurum eſt, quod ſcriptum duas, pluresve res ſignificat, ad hunc modum: Paterfamilias, cum filium heredem faceret, vaſorum argenteorum centum [f] pondo vxori ſuæ ſic legauit: HERES [g] MEVS VXORI MEÆ VASORVM ARGENTEORVM PONDO CENTVM, QVA [h] VOLET, DATO. Poſt mortem eius vaſa magnifica, & pretioſè cælata petit à filio mater. Ille ſe, quæ ipſe vellet, debere dicit. Primum, ſi fieri poterit, demonſtrandum eſt, non eſſe ambigue ſcriptum, propterea quòd omnes in conſuetudine ſermonis ſic vti ſolent eo verbo vno, pluribúsve in [i] ea ſententia, in qua is, qui dicet, accipiendum eſſe demonſtrabit.

117 † Deinde ex [k] ſuperiore, & ex inferiore ſcriptura docendum, id quod quæratur, fieri perſpicuum. Quare ſi ipſa ſeparatim ex ſe verba conſiderentur omnia, aut pleraque ambigua viſum iri. Quæ autem ex omni conſiderata ſcriptura perſpicua fiant, hæc ambigua non oportere exiſtimari. Deinde qua in ſententia ſcriptor fuerit, ex ceteris eius ſcriptis, factis, dictis, animo, atque [l] vita eius ſumi oportebit & eam ipſam ſcripturam in qua inerit illud ambiguum, de quo quæritur, totam omnibus ex partibus pertentare [m], ſi quid, aut ad id appoſitum ſit, quod nos interpretemur, aut ei, quod aduerſarius intelligat, aduerſetur. Nam facile quid veriſimile ſit eum voluiſſe, qui ſcripſit, ex omni ſcriptura, & ex perſona ſcriptoris, atque iis rebus, quæ perſonis attributæ ſunt, conſiderabitur.

118 † Deinde erit demonſtrandum, ſi quid ex ipſa re dabitur facultatis, id quod aduerſarius intelligat, multo minus commode fieri poſſe, quam id, quod nos accipimus, quod illius rei neque adminiſtratio, neque exitus vllus exſtet: nos quod dicamus facile & commode tranſigi poſſe: vt in hac lege (nihil enim prohibet [n] fictam [o] exempli loco ponere, quo facilius res intelligatur)

Marginal notes:

a L. accommodatur.
b vt, cùm genere, tum etiam f.
c al. intelligat eas diſ.
d Hoſtes e-nim ſunt quibus P. Romanus bellum publice decreuit, vel ipſi populo Romano: Ceteri latrunculi vel prædones appellantur. l. hoſtes 24. ff. de captiuis.
e Hoc ideo additum, quia lege cautum erat, ne quis triumpharet, niſi qui quina millia hoſtium vna acie cæſa ſtetiſſet.
[illegible] na quoque Imperatoris conſtituta, qui P. R. aut hoſtium occiſorum, aut amiſſorum ciuium falſum numerum litteris ſenatui aut ſui eſſet referre 2. Val. 8. de iure triumphandi.
f populi Ro. dicerentur.
g al. infectatus eſt.
h al. a ſenatu
i L. nec in depr.
k L. nihil attinet, rat.
l L. in parteis quattuor eſt d.
m L. qui fecit
n al. ex caſu.
o Ex ſua vi conſiderabuntur, h. m.
p al. ratione.
q L. ecquid aliq.
r fort. honoris.
s al. quòd.
t al. peruulgetur, vt pau-lò poſt.
u fort. Quæ enim amara, & ardua ſint, ea ex præm. proſtituta & iuc.

a al. experiendo. al. expetenda.
b L. deliberari p. ſed eſt detrahi: vt metaphora ducatur à libro & cortice arborum vide Nonium c. t. in decebratum, decertatum 114. & ita quoque in fine huius lib. quidā legendum putauerunt quia malit hic legere deliberari, quod & verbū iuris eſt legatum 116 ff. de legatis.
P. LXXVII.
c L. pecuniatum præ.
d ὑπερβολικῶς.
e De controuerſiis ſcripti.
f L. pondo centum.
g Idem 1. ad Herennium.
h hinc dubitatio oritur. Eſt enim dubiū quæ pondo debeantur, an quæ volet heres, an quæ vxor teſtatoris.
i al. in eam ſententiam in quam.
k V. l. 50 ff. de leg. 1. l. cum ſeruus 77. §. cum imperfecta, 22. ff. de leg. 2. l. 75. ff. de leg. 3. l. 44. ff. de manum. teſt. l. 25. C. de fideicommiſſ.
l L. atque vita ſumi op.
m fort. pertentari.
n L. fictā legē exempli l. p.
o Ficta ſcr. quæ & theſica.

MERETRIX CORONAM AVREAM NE HABETO. SI HABVERIT, PVBLICA ESTO, contra eum, qui meretricem publicari dicat ex lege oportere, poſſet dici, neque adminiſtrationem [b] eſſe vllam publicæ meretricis, neque exitum legis in meretrice publicanda. at in auro publicando & adminiſtrationem, & [c] exitum facilem eſſe, & incommodi nihil ineſſe.

a L. poſſit d.
b Nullam eſſe adminiſtrationem nullamque eſſe exitū legis in meretrice publicanda quod aut nihil aliud ſignificet quā, legem noluiſſe meretrices publicari, ne alio, qui videretur aliquod ex turpi mercede vectigal ſperare.
c L. & exitum legis facil.

119

† Ac diligenter illud quoque attendere oportebit, num, illo probato, quod aduerſarius intelligat, vtilior [d] res, aut honeſtior aut magis neceſſaria, à ſcripto eius neglecta videatur. Id fiet, ſi id, quod [e] nos demonſtrabimus honeſtum, aut vtile, aut neceſſarium demonſtrabimus: &, ſi id, quod ab aduerſariis dicetur, minime eiuſmodi dicemus [f] eſſe. Deinde ſi in lege erit ex ambiguo controuerſia, dare operam oportebit, vt de eo, quod aduerſarius intelligat, alia in lege cautum eſſe doceatur.

120

d L. res vtilior.
e L. quod nos dicemus, h.
f L. eſſe dicemus.

† Permultum autem proficiet illud demonſtrare, quemadmodum ſcriptum fuiſſet, ſi id, quod aduerſarius accipiat, fieri aut intelligi voluiſſet: vt in hac cauſa in qua de vaſis argenteis quæritur, poſſit mulier dicere, nihil attinuiſſe adſcribi, quæ volet, ſi hæredis voluntati permitteret. Eo enim non adſcripto nihil ineſſe dubitationis, quin heres, quæ ipſe vellet, daret. Amentiæ [g] igitur fuiſſe, cum hæredi vellet cauere, id adſcribere, quo non adſcripto, nihilominus heredi caueretur.

g al. Amentiā igitur vel, amentis igitur.

121

† Quare hoc genere magnopere talibus in cauſis vti oportebit: ſi hoc modo ſcripſiſſet, iſto verbo vſus nō eſſet, nō iſto loco verbum iſtud collocaſſet. Nā ex his ſententia ſcriptoris maxime perſpicitur. Deinde quo tempore ſcriptū ſit, quærendū eſt, vt [h], quod eū voluiſſe in eiuſmodi tēpore veriſimile ſit, intelligatur. Poſt ex deliberationis partibus quid vtilius, & quid honeſtius, & illi ad ſcribendū, & his ad comprobandum ſit, demonſtrandū: & ex his, ſi quid amplificationis dabitur, cōmunibus vtrumque [i] locis vti oportebit.

h L. vt, quid eum vol.
i al. vtrinque

28 ¶ *Ex ſcripto & ſententia* controuerſia conſiſtit, cum alter verbis ipſis, quæ ſcripta ſunt, vtitur: alter ad id, quod ſcriptorem ſenſiſſe dicet, omnem adiungit [k] dictionem.

k al. adiūget.

122

† *Scriptoris* autem *ſententia* ab eo, qui ſententia ſe defendet, tum ſemper ad idem ſpectare, & idē velle demonſtrabitur: tū aut ex facto, aut ex euentu aliquo ad tempus id, quod inſtituit, accommodatur [l]. Semper ad idem ſpectare, hoc modo: Paterfamilias cum liberorū nihil haberet, vxorem autem haberet, in teſtamento ita ſcripſit: SI [m] MIHI FILIVS GENITVS [n] FVERIT VNVS, PLVRESVE, IS MIHI HERES ESTO. Deinde quæ aſſolent. Poſtea, SI FILIVS ANTE MORITVR, QVAM IN TVTELAM SVAM VENERIT [o], TV MIHI, DICEBAT, SECVNDVS HERES ESTO. Filius non eſt natus. ambigunt agnati cum eo, qui eſt hæres, ſi filius antequàm in ſuam tutelam veniat mortuus ſit.

l al. accōmodabitur.
m L. Si mihi filius genitur vnus, pl.
n al. Genitur ἀρχαϊκῶς. Antiqui enim genor pro gignor. Tantundem autē eſt genitur, atque genitus erit. Hic tamen nonnulli legunt gignitur
o L. venerit, tum mihi ille ſecundus h. e.
p L. dicit.

123

† In hoc genere non poteſt hoc dici, ad tēpus, aut ad euentum aliquē ſententiā ſcriptoris oportere accommodari: propterea quod ea ſola demonſtratur, qua fretus ille, qui cōtra ſcriptum dicet [p], ſuam eſſe hereditatem defendit. Alterum autem genus eſt eorū, qui ſententiam inducunt, in quo non ſimplex voluntas ſcriptoris oſtēditur, quæ in omne tempus & in omne factū idem valeat: ſed ex quodam facto, aut euentu ad tempus interpretanda dicitur. Ea partibus iuridicialis aſſumtiuæ maxime ſuſtinetur. Nam tū inducitur comparatio, vt [a] in eum, qui, cùm lex aperiri portas noctu vetaret, aperuit quodam in bello, & auxilia quædam in oppidum recepit, ne ab hoſtibus opprimerentur, ſi foris eſſent, quod prope muros caſtra [b] hoſtes haberent.

P. LXXVIII.
a L. vt in eo, qui.
b L. hoſtes caſtra hab.

Tum relatio criminis, vt [c] in eo [d], qui, cū communis lex omnium hominem occidere [e] vetaret, tribunū militum [f] ſuum, qui vim ſibi inferre conaretur [g], occidit. Tū remotio criminis, vt in eo, qui, cum lex, quibus diebus in legationē proficiſceretur præſtituerat [h]: quia ſumptum non dedit quæſtor, profectus non eſt. Tum conceſſio per purgationem, & [i] per imprudentiam, vt [k] in vituli immolatione: & per vim, vt in naui [l] roſtrata: & per caſum, vt in [m] Eurotæ fluminis magnitudine. Quare aut ita ſententia inducetur, vt vnū quiddam voluiſſe ſcriptor demonſtretur: aut ſic, vt in eiuſmodi re, & tempore hoc voluiſſe doceatur.

c al. vt in eo militi, qui
d Trebonio qui C. Cl. d. ā tribunum vim
124
ſibi inferentē ſuſtulit, a cuius meminit Cicero pro Milone: & Plutarchus in Mario.
e L. occidere veret.
f al. in litatē.
g L. conabatur.
h al. præſtitueret.
i lib. v. & per imprudentiā facti, vt in vit.
k De qua antè dictum eſt.

125

† Ergo is, *qui ſcriptum defendit* [n] his locis plerunque omnibus, maiore [o] autem parte ſemper poterit vti: Primum ſcriptoris collaudatione, & loco communi, nihil eos, qui iudicēt, niſi id, quod ſcriptum ſit, ſpectare oportere: & hoc eo magis, ſi legitimum ſcriptum proferetur, id eſt, aut lex ipſa aut [p] ex lege aliquid. Poſtea quod vehementiſſimum eſt, facti, aut intentionis aduerſariorum cum ipſo ſcripto contentione, quid ſcriptum ſit, quid factum, quid iuratus iudex: quem locū multis modis variare oportebit. Tum ipſum ſecum admirantem, quidnā contradici poſſit, tum ad iudicis officium reuertentem & ab eo quærentē, quid præterea audire, aut exſpectare debeat, tum ipſum aduerſarium, quaſi [q] intentantis loco, producendo, hoc [r] interrogando, vtrum ſcriptum neget eſſe eo modo, an id ſe contrà factum eſſe, aut contra contend. [s] neget: vtrū [t] negare auſus ſit, ſe dicere deſiturū.

l Rhodiēſi, de qua ſuprà.
m Et hic quoque caſus ſuperius allatus eſt ac pertractatus.
n al. defendet.
o L. maiorem autem partem. Vt ſit ἀρχαϊκῶς, quo etiā vſus Cicero orationibus. Cæſar 4. de bello Gallico. Lucretius 3. & 6.
p L. aut aliquid ex lege
q al. intendētis loco: al. quaſi producendo.
r L. hoc eſt interrogando.

126

† Si neutrum neget & contra tamen dicat: nihil [u] eſſe quo hominē impudentiore quiſquā ſe viſurum arbitretur. In hoc ita commorari conueniet, quaſi præterea nihil dicendū ſit, & quaſi contra [x] dici nihil poſſit, ſæpe id, quod ſcriptum eſt, recitādo, ſæpe cum ſcripto factum aduerſarij confligendo, atque interdū acriter ad iudicem ipſum reuertendo. Quo in loco iudici demonſtrandum eſt, quid iuratus ſit, quid ſequi debeat: duabus de cauſis iudicem dubitare oportere, ſi aut ſcriptum ſit obſcurè, aut neget aliquid aduerſarius.

s al. contendā poſſe putet: al. dici poſſe negat, a quibus expungenda hæc omnia aut cōtra contend. negat.
t L. vtrūcumque negare auſ.
u L. nihil eſſe quod hominē impud.

127

† Cum [y] & ſcriptum ſit apertè, & aduerſarius omnia confiteatur, tum iudicem legi parēre, non interpretari legem oportere. Hoc loco confirmato tum diluere ea, quæ contra dici poterant [z], oportebit. Contra autem dicetur ſi aut prorſus aliud ſēſiſſe ſcriptor & ſcripſiſſe aliud demōſtrabitur, vt in illa de teſtamento, quam poſuimus cōtrouerſia, aut cauſa aſſumtiua inferetur quamobrē ſcripto non potuerit, aut non oportuerit obtemperari.

x L. nihil cōtra dici p.
y lib. v. Cùm & ſe ipſum apertè ſit.
z al. poterant.
P. B.

128

† Si aliud ſenſiſſe ſcriptor, aliud ſcripſiſſe dicetur, is [aa], qui ſcripto vtetur, hoc [bb] dicet, non oportere de eius voluntate nos argumentari, qui, ne id facere poſſemus, iudicium nobis reliquerit ſuæ voluntatis: multa incommoda conſequi, ſi inſtituatur, vt à ſcripto recedatur. Nam & eos, qui aliquid ſcribant, non exiſtimaturos, id, quod ſcripſerint, ratum futurum: & eos, qui iudicent, certum.

aa fort. is qui ſcripto nitetur
bb L. hæc dicet.

Digitized by Google

a L. quod ſeq.
b al. obſeruanda.

tum, quid [a] ſequantur, nihil habituros, ſi ſemel à ſcripto recedere conſueuerint. Quòd ſi voluntas ſcriptoris conſeruanda [b] ſit, ſe, non aduerſarios, à voluntate eius ſtare. Nam multò propiùs accedere ad ſcriptoris voluntatem eum, qui ex ipſius eam litteris interpretetur, quàm illum, qui ſententiam ſcriptoris non ex ipſius ſcripto ſpectet, quod ille ſuæ voluntatis quaſi imaginem reliquerit, ſed domeſticis ſuſpicionibus perſcrutetur.

129 † Sin cauſam afferet is, qui à ſententia ſtabit, primū erit contra dicendū: quam [c] abſurdū, non negare contra legē feciſſe, ſed quare fecerit cauſam aliquā inuenire [d]. Deinde cōuerſa [e] omnia eſſe: an è ſolito eſſe accuſatores iudicibus perſuadere, affinē eſſe alicuius culpæ eū, qui accuſaretur, cauſā proferre, quæ eum ad peccandū impuliſſet: nunc ipſum reum cauſam afferre, quare deliquerit. Deinde hāc inducere partitionem, cuius in ſingulas parteis multæ conueniant argumentationes.

c al. abſurdū eſſe, non negare, &c.
d al. inuenire
e L. conuerſa eſſe omnia.

130 † Primùm nulla in lege vllam cauſam cōtra ſcriptum accipi cōuenire: Deinde ſi in ceteris legibus conueniat, hanc eſſe huiuſmodi legē, vt in ea non oporteat: Poſtremo ſi in hac quoque lege oporteat, hanc quidem cauſam accipi minimè oportere. Prima pars his fere locis confirmabitur, ſcriptori neque ingeniū, neque operam, neque vllā facultatē defuiſſe, quo minus poſſet [f] apertè perſcribere id, quod cogitaret: non fuiſſe ei graue, nec difficile eā cautam excipere, quam aduerſarij proferant, ſi quicquam excipiendū putaſſet: conſueuiſſe [g] eos, qui leges ſcribant, exceptionibus vti.

f L. apertè poſſet.
g L. conſueſſe eos, qui l. &c.

131 † Deinde oportet recitare leges cum exceptionibus ſcriptas, & maximè videre, ſi qua in ea ipſa lege, qua [h] de agitur, ſit exceptio aliquo in capite, aut apud eundem legis ſcriptorem, quo magis eūm probetur fuiſſe excepturum, ſi quid excipiendum putaret: & oſtendere, cauſam accipere, nihil aliud eſſe, niſi legem tollere: ideo quòd, cum ſemel cauſa conſideretur, nihil attineat eam ex lege conſiderare, quippe quæ in lege ſcripta non ſit. Quòd ſi ſit inſtitutum: omnibus cauſam [i] dari, & poteſtatem peccandi, cum intellexerint, vos ex ingenio eius, qui contra legem fecerit, non ex lege, in quam iurati ſitis, rem iudicare. Deinde & ipſis iudicibus iudicandi, & ceteris ciuibus viuendi rationes perturbatum iri, ſi ſemel à legibus receſſum ſit.

h lib. v. qua de agitur.
i L. Dari cauſam.
P. LXXIX.

132 † Nam & iudices neque quid [k] ſequantur, habituros, ſi ab eo quod ſcriptum ſit, recedāt: neque [l], quo pacto aliis improbare poſſint, quod [m] contra legem iudicarint: & ceteros ciues, quid agant, ignoraturos, ſi ex ſuo quiſque conſilio, & ex ea [n] ratione, quæ in mentem aut in libidinem venerit, non ex cōmuni præſcripto ciuitatis vnamquamque rem adminiſtrabit. Poſtea quærere à iudicibus ipſis, quare in alienis detineātur negotiis: cur reip. munere impediantur, cùm ſæpius ſuis rebus, & cōmodis ſeruire poſſint: cur in certa verba iurent: cur certo tempore conueniant, certo diſcedant: nihil quiſquam afferat cauſæ, quo minus frequenter operam reip. det, niſi quæ [o] cauſa in lege excepta ſit: an ſe legib. obſtrictos in tātis moleſtiis eſſe æquū cēſeant, aduerſarios noſtros leges negligere concedant.

k al. quo ſequantur, hab.
l L. neq; quo pacto in aliis imp.
m al. quo d.
n lib. v. ſua.
o L. quæ cauſa lege excep.
p L. ſi eius cauſæ propter

133 † Deinde item quærere ab iudicibus, ſi [p] eius rei [q] cauſam, propter quam ſe reus contra legem feciſſe dicat, exceptionem ipſe in lege adſcribat, paſſurine ſint. Poſtea hoc, quod

q. al. cauſæ.

A faciat, indignius & impudentius eſſe, quàm ſi adſcribat. Age porrò, quid [a] ſi ipſi velint iudices adſcribere? paſſurúſne ſit populus? atque hoc eſſe indignius, quàm rem verbo & litteris mutare non poſſint, eam re ipſa, & iudicio maximè commutare.

a L. quid ſi velint ipſi.

134 † Deinde indignū eſſe de lege aliquid derogari, aut [b] legē abrogari, aut aliqua ex parte cōmutari, cùm populo cognoſcendi, & probandi, aut improbandi poteſtas nulla fiat: hoc ipſis iudicib. inuidioſiſſimū futurum. non hunc B locum eſſe, neque hoc tempus legis corrigendatum: apud populū hoc, & per populum agi cōuenire. quod ſi nunc id agāt, velle ſe ſcire, qui lator [c] ſit, qui ſint accepturi ſe [d] actiones videre, & diſſuadere velle. Quòd ſi hæc cùm ſummè inutilia, tū multò turpiſſima ſint, legem cuiuſmodi [e] ſit, in [f] præſentia conſeruari à iudicibus: poſt, ſi diſpliceat, à populo corrigi cōuenire. Deinde ſi ſcriptū non exſtaret, C magnopere quæreremus: neque iſti, ne ſi extra periculū quidem eſſet, crederemus. Nunc cū ſcriptum ſit, amentiam eſſe, eius, qui peccarit potius, quam legis ipſius verba cognoſcere. His, & huiuſmodi rationibus oſtenditur, cauſam extra ſcriptum accipi non oportere.

b Hæc omnia aut legem abrogari, quibuſdam deſunt.
c al. qui legiſlator ſit: al. qui lator legis.
d al. eas ſe actiones al. eā ſe rogationē al. eam ſe latorem.
e L. cuius cuiuſmodi ſit, &c. al. cuiuſcunque modi ſit, al. cuicuimodi.
f al. conſeruari in præſ. à iud.

135 † Secunda pars eſt, in qua eſt oſtendēdum, ſi in ceteris legibus oporteat, in hac non oportere. Hoc demonſtrabitur, ſi lex aut ad res maximas, vtiliſſimas, honeſtiſſimas, religioſiſſimas D videbitur pertinere: aut inutile aut turpe, aut nefas eſſe tali in re non diligentiſſimè legi obtēperare: aut [g] ita lex diligenter perſcripta demōſtrabitur [h], ita cautum vnaquaque de re, ita quod oportuerit exceptum, vt minimè cōueniat quidquam in tam diligēti ſcriptura prætéritū arbitrari. Tertius locus eſt ei, qui pro ſcripto dicet maximè neceſſarius, per quem oſtendat oportet ſi [i] conueniat cauſam contra ſcriptum accipi [k], eam tamen mini- E mè oportere, quæ ab aduerſariis afferatur [l].

g L. aut ſi ita
h L. oſtendetur, ita c.
i lib. v. ſi eò veniat.
k al. accipere
l lib. v. ſolebatur.

136 † Qui locus idcirco eſt huic neceſſarius, quod ſemper is, qui contra ſcriptū dicit, æquitatis aliquid afferat oportet. Nam ſumma impudentia [m] eſt, eum, qui contra quod ſcriptum ſit aliquid probare velit, non æquitatis præſidio id facere conari. Si quid igitur ex hac ipſa quippiā accuſator deroget, omnib. partib. iuſtius, & probabilius accuſare videatur. Nā [n] ſuperior oratio hoc omnis faciebat, vti iudices, F etiā ſi nollēt, neceſſe eſſet. hæc autē, etiam ſi neceſſe non eſſet, vt vellent contrà iudicare.

P. 8
m lib. v. impudentia ſit eum qui contra quam ſcriptum ſit, &c.
n L. Nam ſuperior omnis oratio hoc

137 † Id autem fiet, ſi, quibus ex locis culpa [o] demonſtrabitur non eſſe in eo, qui comparatione, aut remotione, aut relatione criminis, aut conceſſionis partibus ſe defendit, de quibus antè, vt potuimus, diligenter perſcripſimus: ſi [p] de his locis quæ res poſtulabit, ad cauſam aduerſariorum improbandam transferemus: aut cauſæ & G rationes afferentur, quare, & quo conſilio ita ſit in lege, aut in teſtamento ſcriptum, vt ſententia quoque, & voluntate [q] ſcriptoris, non ipſa ſolum ſcripturæ cauſa confirmatum [r] eſſe videatur, aut aliis quoque conſtitutionibus factum coarguetur.

o al. culpa demonſtrabitur eſſe in eo.
p L. ſi de illo loco.
q al. voluntate.
r al. Confirmata.

138 † Contra ſcriptum autem qui dicet, primùm [ſ] eum inducet locum, per quem æquitas cauſæ demonſtretur: aut oſtendet, quo a- H nimo, quo conſilio, qua de cauſa fecerit: &, quamcunque cauſam aſſumet, aſſumtionis partibus ſe defendet, de quibus antè dictum eſt. Atque hoc in loco cùm diutius com-

ſ L. primum inducet hunc loc.

Digitized by Google

moratus, ſui facti rationem, & æquitatē cauſæ exornauerit, tum ex his locis ferè contrà aduerſarios dicet oportere cauſas accipi. demonſtrabit, nullam eſſe legem, quæ aliquam rem inutilem, aut iniquam fieri velit: omnia ſupplicia, quæ à legibus proficiſcātur[a], culpæ, ac malitiæ vindicandæ cauſa conſtituta eſſe.

a lib. v. proficiſcuntur.

139 † Scriptorē ipſum, ſi exiſtat, factū hoc probaturum; & idem ipſum, ſi ei talis res accidiſſet, facturum fuiſſe: & ea re legis ſcriptorem certo ex ordine iudices, certa ætate præditos conſtituiſſe, vt eſſent, non qui ſcriptum ſuum recitarent, quod quiuis puer facere poſſet ſed qui [b] cogitationem [c] aſſequi poſſent, & volūtatem interpretari. Deinde illum ſcriptorem, ſi ſcripta ſua ſtultis hominibus, & barbaris iudicibus committeret, omnia ſumma diligentia perſcripturum fuiſſe: nunc verò quod intelligeret, quales viri iudicaturi eſſent, idcirco eum, quæ perſpicua videret eſſe, non adſcripſiſſe: neque enim vos ſcripti ſui recitatores, ſed volūtatis interpretes fore putauit.

b fort. cogitatione ſententiam aſſequi poſſ.
c hoc eſt mētem legis.

140 † Poſtea quærere ab aduerſariis, quid ſi hoc feciſſem? quid ſi hoc accidiſſet? eorū aliquid, in quibus, aut cauſa ſit honeſtiſſima, aut neceſſitudo certiſſima: túmne accuſaretis? Atqui [d] lex nuſquam excepit. Non ergo omnia ſcriptis, ſed quædam, quæ perſpicua ſint, tacitis exceptionibus caueri. Deinde nullam rem neque legibus, neque ſcriptura vlla, denique[e] ne in ſermone quidem quotidiano, atque imperiis domeſticis rectè poſſe adminiſtrari, ſi vnuſquiſq; velit verba ſpectare, & non ad voluntatem eius, qui verba habuerit, accedere.

d L. Atqui hoc lex n. P. LXXX.
e L. denique ne ſerm. q.

141 † Deinde ex vtilitatis & honeſtatis partibus oſtendere, quàm inutile, aut quàm turpe ſit id, quod aduerſarij dicant fieri [f] oportuiſſe, aut oportere: & id, quod nos fecerimus, aut poſtulemus, quàm vtile, aut quàm honeſtum ſit. Deinde [g] leges nobis caras eſſe non propter litteras, quæ tenues & obſcuræ notæ [h] ſint voluntatis, ſed propter earum rerum, quibus [i] de ſcriptum eſt, vtilitatem, & eorum, qui [k] ſcripſerint, ſapientiam & diligentiam. Poſteà quid ſit lex, deſcribere, vt videatur in [l] ſententiis, non in verbis conſiſtere: & iudex is videatur legi obtemperare, qui ſententiam [m] eius, non qui ſcripturam ſequatur. Deinde, quàm indignum ſit, eodem affici ſupplicio eum, qui propter aliquod ſcelus & audaciam contra legem fecerit, & eum, qui honeſta, aut neceſſaria de cauſa, non ab ſententia, ſed ab litteris legis receſſerit: atque his, & huiuſmodi rationibus, & accipi cauſam, & in hac lege accipi, & eam cauſam, quam ipſe afferat, oportere accipi demonſtrabit.

f L. fieri potuiſſe, aut oportuiſſe: & id q.
g L. Deinde locus communis, leges nobis caras eſſe, &c. & ita l. v.
h L. notæ ſūt vol.
i al. quibus de reb. ſcr.
k L. qui ſcripſerunt.
l Leges non verbis, ſed rebus impoſitæ l. 2 in ſ. C. com. de legatis.
m adde l 29. & l. 30. de legibus.
n fort. dicebamus, ei, qui à ſcr.

142 † Et quemadmodum ei [n] dicebamus, qui à ſcripto diceret, hoc fore vtiliſſimum, ſi quid de æquitate ea, quæ cum aduerſario ſtaret, derogaſſet: ſic huic, qui contra ſcriptum dicet, plurimum proderit ex ipſa ſcriptura, aliquid ad ſuam cauſam conuertere, aut ambigue aliquid ſcriptum oſtendere: Deinde ex illo ambiguo eam partem, quæ ſibi proſit, defendere, aut verbi definitionem inducere, & illius verbi vim, quo vrgeri videatur, ad ſuæ cauſæ commodum traducere, aut ex ſcripto non [o] ſcriptum aliquod inducere per ratiocinationem, de qua poſt dicemus.

o L. non ſcriptum aliquid, ind. ſ. al. aliquid nō ſcriptum ind.
p L. Quacunque autem in

143 † Quacunque [p] autem in re, quamuis leniter probabili, ſcripto ipſo defendent, etiam cùm æquitate cauſa abundabit, neceſſario multùm proficiet, ideò quod, ſi id, quo nitatur aduerſariorum cauſa, ſubduxerit, omnem[m] illam eius vim, & acrimoniam lenierit, ac diluerit. Loci autem communes certis ex aſſumptionis partibus in vtramque partem conuenient. Præterea eius, qui à ſcripto dicet, leges ex ſe, non ex eius qui contra commiſerit, vtilitate ſpectari oportere, & legibus antiquius haberi nihil oportere. Contra ſcriptum, leges in conſilio ſcriptoris, & vtilitate communi, non in verbis conſiſtere. Quàm indignum ſit, æquitatem litteris vrgeri, quæ voluntate eius, qui ſcripſerit defendatur.

143 re ſcripto ipſo quamuis leniter prob. ſed.

144 † 29 ¶ *Ex contrariis* autem *legibus* controuerſia naſcitur, cum inter ſe duæ videntur leges aut plures diſcrepare, hoc modo: Lex eſt, QVI TYRANNVM OCCIDERIT, OLYMPIONICARVM PRAEMIVM CAPITO, ET QVAM VOLET SIBI REM A MAGISTRATV DEPOSCITO, ET MAGISTRATVS EI CONCEDITO. Et altera lex, TYRANNO OCCISO, QVINQVE EIVS PROXIMOS COGNATIONE, MAGISTRATVS NECATO. Alexandrum [a], qui apud Pheræos in Theſſalia tyrannidem occuparat, vxor ſua, cui Thebe nomen fuit, noctu, cum ſimul cubaret, occidit. Hæc filium ſuum, quem ex tyranno habebat, ſibi [b] præmij loco depoſcit. Sunt qui ex lege puerum occidi dicant oportere. Res in iudicio eſt. In hoc genere vtramque [c] in partem iidem loci, atque eadem præcepta conuenient, ideo quòd vterque ſuam legem confirmare, contrariam infirmare debebit.

P. 8.

a Huius etiam meminit Cicero 2. de offic.
b al. ſibi in præmij lo. ā. al. in præmiū.
c L. in vtramque partem.

145 † Primum igitur leges oportet contendere [d], conſiderando, vtra lex ad maiores, hoc eſt, ad vtiliores, ad honeſtiores ac magis neceſſarias res pertineat. Ex quo conficitur, vt, ſi leges duæ, aut [e] ſi plures, aut, quotquot erunt, conſeruari non poſſint, quia diſcrepent inter ſe: ea maxime conſeruanda putetur, quæ ad maximas res pertinere videatur. Deinde vtra lex poſterius lata ſit. Nam poſtrema quæque grauiſſima eſt.

d fort. inter ſe contendere.
e L. aut plures.

146 † Deinde vtra lex iubeat aliquid, vtra permittat. Nam id, quod [f] imperatur, [g] neceſſarium: illud quod permittitur, voluntarium eſt. Deinde [h] in vtra lege, ſi non obtemperatum ſit, pœna [i] afficiatur, aut in vtra maior pœna ſtatuatur. Nam maxime conſeruanda eſt ea, quæ [k] diligentiſſima, & ſancta [l] eſt. Deinde vtra lex iubeat, vtra vetet. Nam ſæpe ea, quę vetat, quaſi exceptione quadam corrigere videtur illam, quæ iubet. Deinde vtra lex de genere omni, vtra de parte quadam: vtra cōmuniter in plureis, vtra in aliquā certā rē ſcripta videatur. Nam quæ in partē aliquā & quæ in certā quandā rem ſcripta eſt, propius [m] ad cauſam accedere videtur, & [n] ad iudicium magis pertinere. Deinde ex lege vtrum ſtatim fieri neceſſe ſit, vtrum [o] habeat aliquam moram, & ſuſtentationem. Nam id, quod ſtatim faciendum ſit, perfici prius oportet:

f fort. id quod iubetur, neceſſ.
g adde l. Poſt vltim. ff. de legib.
h L. Deinde vtra l.
i L. pœna ſtatuatur, aut vtra
k L. quæ diligentiſſimè ſancta eſt, & ita l. v.
l al. ſanctiſſima, al. ſancita, ſed al. ſancta, idem quod ſan. ita.
m L. propius ad cauſ.
n L. & magis ad iud. pert.

147 † Deinde operā dare, vt ſua lex ipſo ſcripto videatur [p] niti. Contraria autē aut per ambiguum, aut per ratiocinationē, aut per definitionē induci, quo ſanctius & firmius id videatur eſſe quod apertius deſcriptum [q] ſit. Deinde ſuæ legis ad ſcriptum [r], ipſam ſententiam quoque adiungere, cōtrariam legem item ad aliam ſententiam traducere, vt, ſi fieri poterit, ne diſcrepare quidem videantur [s] inter ſe: Poſtremò facere, ſi cauſa dabit [t] facultatem, vt noſtra ratione vtraque lex conſeruari videatur: & aduer-

o L. an habeat al.
p fort. niti videatur.
q L. ſcriptum ſit.
r L. adſcriptū ipſum ad ſententiam quoque adiung.
s fort. in eſſe videantur.
t L. facultatē dabit vtr.

Digitized by Google

A aduerſariorum ratione, altera ſit neceſſariò negligẽda. Locos autem communeis, & quos ipſa cauſa det, videre [a] oportebit, & ex vtilitatis & honeſtatis ampliſſimis partibus ſumere, demonſtrantem per amplificationem, ad vtram potius legem accedere oporteat.

148 † 30 ¶ *Ex ratiocinatione* naſcitur controuerſia, cùm ex eo, quod vſpiam eſt, ad id, quod nuſquam ſcriptum eſt, peruenitur, hoc pacto: Lex eſt, SI [b] FVRIOSVS EST [c], AGNATORVM, GENTILIVMQVE IN EO, PECVNIAQVE EIVS POTESTAS ESTO. Et lex, PATERFAMILIAS [d] VTI [e] SVPER FAMILIA, PECVNIAQVE SVA LEGAVERIT, ITA IVS ESTO. Et lex [f], SI [g] PATERFAMILIAS INTESTATO MORITVR, FAMILIA, PECVNIAQVE EIVS AGNATORVM [h], GENTILIVMQVE ESTO.

149 † Quidam iudicatus eſt parentem occidiſſe, et ſtatim, quod [i] effugiendi poteſtas non fuit, ligneæ ſoleæ in [k] pedes inductæ ſunt: os autem obuolutum eſt folliculo [l], & præligatum: deinde eſt in carcerem deductus, vt ibi eſſet tantiſper, dum culeus, in quẽ coniectus in profluentẽ deferretur, compararetur. Interea quidã eius familiares in carcerẽ tabulas afferunt, & teſteis adducunt. Heredes, quos ipſe iubet, ſcribũt: tabulæ obſignantur. De illo pòſt ſuppliciũ ſumitur. Inter eos, qui heredes in tabulis ſcripti ſunt, & inter agnatos, de hereditate controuerſia eſt. Hic certa lex, quæ teſtamẽti faciẽdi iis [m], qui in eo loco ſint [n], adimat poteſtatem, nulla profertur. Ex ceteris legibus, & quę hunc ipſum ſupplicio huiuſmodi afficiant, & quæ ad teſtamẽti faciẽdi poteſtatẽ pertinẽt, per ratiocinationẽ veniendũ eſt ad eiuſmodi rationẽ, vt quæratur, habueritne teſtamẽti faciendi poteſtatẽ.

150 † Locos [o] autem in hoc genere argumentandi, hos, & huiuſmodi quoſdã eſſe arbitramur. Primùm, eius ſcripti, quod proferas, laudationẽ & confirmationem: Deinde eius rei, qua de re quæratur [p], cũ eo, de quo conſtat, collationẽ eiuſmodi, vt id, de quo quæritur, rei [q], de qua conſtet, ſimile eſſe videatur. Poſtea admirationem [r] percontatione qui fieri poſſit, vt, qui hoc æquum eſſe concedat, illud neget, quod aut æquius, aut eodem ſit in genere: Deinde idcirco de hac re nihil eſſe ſcriptũ, quod, cũ de illa eſſet ſcriptũ, de hac re is qui ſcribebat, neminẽ dubitaturum arbitratus ſit.

151 † Poſtea multis in legibus multa eſſe prætermiſſa, quæ idcirco prætermiſſa nemo [s] arbitretur, quod ex ceteris, de quibus ſcriptum ſit, intelligi poſſint: Deinde æquitas rei demonſtranda eſt, vt in iuridiciali abſoluta. Contra autem qui dicet, ſimilitudinem infirmare debebit: quod faciet ſi demõſtrabit, illud quod conferatur, ab eo, cui conferatur, diuerſum eſſe genere, natura, vi, magnitudine, tempore, loco, perſona, opinione: ſi, quo in numero illud, quod per ſimilitudinem affertur & quo in loco illud, cuius cauſa affertur, haberi conueniat, oſtendetur: Deinde quid res [t] cum re differat, demonſtrabitur, vt non idem videatur de vtraque exiſtimari oportere.

152 † Ac, ſi ipſe quoque poterit ratiocinationibus vti, iiſdem [u] ratiocinationibus, quibus [x] antè prædictum eſt, vtetur: ſi non poterit, negabit oportere quidquam, niſi quod ſcriptum ſit, conſiderare: periclitari omnia iura, ſi ſimilitudines accipiantur: nihil [y] eſſe penè, quod non alteri ſimile eſſe videatur: multis [a] diſſimilibus rebus, in vnamquamque rem tantum ſingulas eſſe leges: omnia poſſe inter ſe vel ſimilia, vel diſſimilia demonſtrari. Loci communes à ratiocinatione, oportere coniectura ex eo, quod ſcriptum ſit, ad id, quod non ſcriptum ſit, peruenire: & neminem [b] poſſe omneis res per ſcripturam amplecti, ſed eum commodiſſime ſcribere, qui curet, vt quædam ex quibuſdam intelligantur.

153 † Contra ratiocinationem huiuſcemodi [c]: coniecturam diuinationem eſſe, & ſtulti ſcriptoris eſſe, non poſſe omnibus de rebus cauere, quibus velit. 31 ¶ *Definitio* eſt, cùm in ſcripto verbum aliquod eſt poſitum, cuius de vi quæritur, hoc modo [d]: Lex [e], QVI IN ADVERSA TEMPESTATE NAVIM RELIQVERINT, OMNIA AMITTVNTO: EORVM NAVIS ET ONERA SVNTO, QVI IN NAVI REMANSERINT. Duo quidã, cum iam in alto nauigarent, & eorum alterius nauis, alterius onus eſſet, naufragum quendam natantem, & manus ad ſe tendentem animaduerterunt: miſericordia commoti, nauim ad eum applicauerunt [f]: hominem ad ſe ſuſtulerunt.

154 † Poſtea [g] aliquanto, ipſos quoque tempeſtas vehementius iactare cœpit, vſque adeo, vt dominus nauis, cùm idem gubernator eſſet, in ſcapham confugeret, & inde funiculo, qui à puppi religatus ſcapham [h] annexã trahebat, nauim, quoad poſſet, moderaretur: ille autem, cuius merces erant, in gladium in naui ibidem incumberet. Hic ille naufragus ad gubernaculũ acceſſit & naui, quoad potuit, eſt opitulatus. Sedatis autem fluctibus, & tẽpeſtate iam commutata, nauis in portũ prouehitur. Ille autem qui in gladiũ incubuerat, leuiter ſaucius facile eſt ex vulnere recreatus. Nauim cum onere, horum triũ ſuã quiſque eſſe dicit. Hinc [i] omnes ſcripto ad cauſam accedunt, & ex nominis vi naſcitur cõtrouerſia. Nam & relinquere nauem [k], & remanere in naui, deniq; nauis ipſa quid ſit, definitionib. quæritur. Iiſdẽ autem ex locis omnibus, quib. definitiua cõſtitutio, tractabitur.

155 † 32 ¶ NVNC, expoſitis iis argumentationibus, quæ in iudiciale cauſarum genus accommodantur, deinceps in deliberatiuum genus & demonſtratiuum, argumentandi locos & præcepta dabimus, non [l] quo non in aliqua conſtitutione omnis ſemper cauſa verſetur, ſed quia proprij tantum harum cauſarũ quidam loci ſunt, non à cõſtitutione ſeparati, ſed ad fineis horum generum accõmodati.

156 † Nam placet, in [m] iudiciali genere finem eſſe æquitatem, hoc eſt, partem quandam honeſtatis. In deliberatiuo autem Ariſtoteli placet vtilitatem, nobis & honeſtatẽ, & vtilitatem. In demonſtratiuo autem, honeſtatem. Quare in hoc quoque genere cauſæ quædam argumentationes communiter, ac ſimiliter tractabuntur: quædam ſeparatiùs [n] ad finem, quo referri omnẽ rationem oportet, adiungentur. Atque vniuſcuiuſque conſtitutionis exemplum ſupponere non grauaremur, niſi illud videremus, quemadmodũ res obſcuræ, dicendo fierent apertiores, ſic res apertas, obſcuriores fieri oratione. 33 ¶ Nunc *ad deliberationis* præcepta pergamus.

157 † RERVM expetendarum tria genera ſunt. Par autem numerus vitandarum ex contraria parte. Nam eſt quiddam, quod ſua vi nos alliciat ad ſeſe, non emolumento ca-

Margin notes, p. 145:
a [illegible] L. oportebit videre.
b diui de hac lege ad leges XII. tabularũ titulo de Tutelis.
c al. exiſtit, vt libro 2. ad Herennium ſuprà.
d ſuprà libro 1. ad Herennium: dixi quoque ad P. LXXXI. leges XII. Tabularum Tit. de teſtamentis & legatis.
e L. vti legaſſit, ſuæ familiæ, pecuniæq. ſuæ ita &c.
f L. Si paterfamilias inteſtatus mor.
g Idem ſuprà libro ad Herennium dixi plenius ad eaſdem leges XII. Tabularum titulo de heredit. ab inteſtato. C. de legitima agnatorum ſucceſſione.
h extat huius legis fragmentum in l. ſæpe 53. ff. de verborum ſignificat.
i forte legendũ quo effugiendi poteſtas nõ eſſet.
k al. in pedes inditæ ſunt: al. inductæ, al. ligneæ ſoleæ pedes inducti vt ligneæ ſoleæ numeri ſit ſingularis.
l al. folliculo lupino ſuprà libro 1. de inuentione.
m hoc totum, iis, qui in eo loco ſint, abeſt à v. c.
n L. ſunt,
o L. locos autem communeis in hoc
p L. quæritur,
q al. ei, de quo conſtet,
r L. admirationem cum percunctatione,
s L. nemo non arbitr.
t [illegible] res à re diff.
u L. iis rat.
x L. quibus antè dictum eſt &c. & ita Robert. Steph. & v. tamen. prædictum eſt.
y L. nihil penè [illegible].

Margin notes, p. 146:
a Lib. v. multis de diſſimilibus P. 8. libus reb.
b L. non poſſunt ff. de legibus.
c L. huiuſmodi
d L. lex eſt,
e Vide 1. ad Herennium.
f al. applicuerunt: L. v. applicarunt:
g L. Pòſt aliquanto,
h huiuſmodi funiculus ſcaphæ eſſe videtur. arg. l. ſcapham 44. ff. de euictionibus.
i L. Hic omnes
k L. nauim,
l al. non quòd
m Finis iudicialis generis æquitas ſeu honeſtas: deliberatiui, vtilitas & honeſtas: demonſtratiui honeſtas.
n al. ſeparatim.
P. LXXXII.

A prans aliquo, ſed trahens ſua dignitate: quod genus, virtus, ſciẽtia, veritas eſt. Aliud autem nõ propter ſuam vim & naturam, ſed propter fructũ, atque vtilitatem, petendum [a], quod [b] genus, pecunia eſt. Eſt porrò quiddã ex horũ partibus iunctũ, quod [c] & ſua vi, & dignitate nos inductos [d] ducit, & [e] præ ſe gerit quandã vtilitatem, quo magis expetatur, vt amicitia, bona exiſtimatio. Atq; ex his horum contraria facilè, tacentibus nobis, intelligentur.

a al. expetendum.
b L. quod genus pecunia eſt.
c L. quod & ſua dignitate nos ducit &

158 B † Sed vt expeditius ratio tradatur, ea [f], quę poſuimus, breui [g] nominabũtur. Nã in primo genere quæ ſunt, honeſta appellabuntur. Quæ autẽ in ſecundo, vtilia. Hæc autẽ tertia quia [h] partem honeſtatis continẽt, & quia maior eſt vis honeſtatis, iũctæ res omnino ex duplici genere intelligẽtur: ſed in meliorẽ partem vocabuli conferantur, & honeſta nominentur. Ex his illud conficitur, vt appetendarum rerum partes ſint, honeſtas & vtilitas: vitandarum, turpitudo & inutilitas. His igitur duabus rebus duæ res grandes ſunt attributæ, neceſſitudo, & affectio: quarum altera ex vi, altera ex re & perſonis conſideratur. De vtraque poſt apertius perſcribemus. 34 ¶ Nunc *honeſtatis* rationes primum explicemus.

d L. dele vo. cem inductos,
e L. & quand. vtil. præ ſe gerit.
f L. ea, quæ propoſuimus,
g al. breuiter: ſed breui habentur ante libri manuſcr.
h L. quia partem honeſtatis & vtilitatis cont. & ita Cara Steph. ſorſ. quia partis

159 † Quod autẽ totũ, aut aliqua ex parte propter ſe petitur, honeſtũ nominabimus. Quare cum eius duæ partes ſint, quarũ altera ſimplex, altera iuncta ſit, ſimplicem priùs conſideremus. Eſt igitur in eo genere omneis res vna vi, atq; vno nomine amplexa virtus. Nã *virtus* eſt animi habitus naturæ [i] modo, rationi conſentaneus. Quamobrẽ omnib. eius partib. cognitis, tota vis erit ſimplicis honeſtatis cõſiderata. Habet igitur parteis quattuor, prudentiam, iuſtitiam, fortitudinẽ, tẽperantiam.

i al. naturæ, modo rationi cons. al. naturæ modo, atque rat. conſ.
k L. bonarũ,

160 † 35 ¶ *Prudentia*, eſt rerum bonarum [k], & malarum, & vtrarumque ſcientia. Partes eius, memoria, intelligentia, prouidentia. *Memoria* eſt, per quam animus repetit illa, quæ fuerũt. *Intelligentia* eſt, per quã ea perſpicit quæ ſunt. *Prouidentia* eſt, per quam futurum aliquid videtur ante quam factum ſit. 36 ¶ *Iuſtitia*, eſt habitus animi, communi vtilitate conſeruata, ſuam cuique tribuens dignitatem. Eius initium eſt ab natura profectum: deinde quædam in conſuetudinem ex vtilitatis ratione venerunt. poſtea res & [l] ab natura profectas, & ab conſuetudine probatas, legum metus, & religio ſanxit.

& malarum, neutrarumque ſc.
l L. & à nat. prof. & à conſ.

161 † *Natura* [m] ius eſt, quod non opinio genuit, ſed quædam innata vis inſeruit [n], vt religionem, pietatem, gratiam, vindicationem, obſeruantiam, veritatem. *Religio* eſt, quæ ſuperioris cuiuſdam naturæ (quam diuinam vocant) curam, cæremoniamque affert. *Pietas*, per [o] quam ſanguine coniunctis, patriæque beneuolis officium & diligens tribuitur cultus. *Gratia*, in qua amicitiarum, & officiorum, alterius memoria, & alterius remunerandi voluntas continetur. *Vindicatio* eſt, per quam vis & iniuria, & omnino omne, quod obfuturum eſt, defendendo, aut vlciſcendo propulſatur. *Obſeruantia* eſt, per quam homines aliqua dignitate antecedentes, cultu quodam, & honore dignantur.

m al. Naturæ ius eſt.
n L. inſeuit,
o L. per quã patriæ, ſanguinéque coniunctis beneuolentis officiũ, & dil. tr. cult.

162 † *Veritas* eſt per quam, immutata [p] ea, quæ ſunt, aut antè fuerunt, aut futura ſunt, dicuntur. *Conſuetudine ius* eſt, quod aut leuiter à natura tractum aluit, & maius fecit vſus, vt religionem: aut ſiquid eorum, quæ antè diximus, ab [q] natura profectum, maius factum propter conſuetudinem videmus, aut quod in morem vetuſtas vulgi approbatione perduxit [a]: quod genus, pactum, par, iudicatũ. *Pactum* eſt, quod inter aliquos conuenit. *Par*, quod inter omnis æquabile eſt. *Iudicatum*, de quo alicuius, aut aliquorũ iam ſententiis conſtitutum eſt. *Lege ius* eſt, quod in eo ſcripto, quod populo expoſitum eſt, vt obſeruet, continetur.

p id eſt, non mutata
q L. a nat. prof.
a al. produxit vel prouexit.

163 † 37 ¶ *Fortitudo*, eſt conſiderata periculorum ſuſceptio, & laborum perpeſſio. Eius partes magnificentia, fidentia, patientia, perſeuerantia. *Magnificentia*, eſt rerum magnarum, & excelſarum cum animi ampla quadam, & ſplendida propoſitione agitatio atque adminiſtratio. *Fidentia* eſt per quam magnis & honeſtis in rebus multum ipſe animus in ſe fiduciæ certa cum ſpe collocauit. *Patientia*, eſt honeſtatis, aut vtilitatis cauſa rerũ arduarũ, ac difficilium voluntaria, ac diuturna perpeſſio

164 C † *Perſeuerantia*, eſt in ratione bene conſiderata ſtabilis & perpetua permãſio. 38 ¶ Temperantia, eſt rationis in libidinem, atque in alios non rectos impetus animi, firma & moderata dominatio. Eius partes ſunt, continentia, clementia, modeſtia. *Continentia* eſt, per quã cupiditas, conſilij gubernatione regitur. *Clementia*, per quam animi temere in [b] odium alicuius inuectionis [c] concitati, comitate retinentur. *Modeſtia*, per quam pudor honeſtus, claram & ſtabilem comparat auctoritatẽ. Atque hęc omnia propter ſeſe ſolum, vt nihil adiungatur emolumẽti petẽda ſunt. Quod vt demonſtretur neq; ad hoc noſtrũ inſtitutũ pertinet, & à breuitate pręcipiendi remotum eſt.

b L. in odium alicuius inſectionis conc.
c al. inſectionis al. inferioris vt ſuprà dictum eſt, al. inuectio concitata.

165 † Propter ſe autem vitanda ſunt, non ea modò, quæ his contraria ſunt, vt fortitudini ignauia, & [d] iuſtitia iniuſtitia: verum etiam illa, quæ propinqua [e] videntur & finitima eſſe, abſunt autem longiſſime: quod genus, fidentiæ contrarium eſt diffidentia, & ea re vitium eſt. Audacia non contrarium, ſed appoſitum [f] eſt, ac propinquum, & tamen vitium eſt. Sic vnicuique virtuti finitimũ vitium reperietur, aut certo iam nomine appellatum: vt audacia, quæ fidentiæ: pertinacia, quæ perſeuerantiæ finitima eſt: ſuperſtitio, quæ religioni propinqua eſt: aut ſine vllo certo nomine. Quæ omnia item vti contraria rerum bonarum, in rebus vitandis reponemus [g]. Ac de eo quidem genere honeſtatis, quod omni ex parte propter ſe petitur, ſatis dictum eſt.

d L. dele iuſtitiam, &
e L. propinqua & finitima videntur eſſe,
f al. oppoſitũ eſt, non placet. L. appoſitum, a. propinquũ, & tamen vitium.
g L. reponuntur.

166 39 ¶ Nũc de eo, in quo *vtilitas* quoq; adiũgitur, quod tamen honeſtũ vocamus, dicendũ videtur. Sunt igitur multa, quæ nos cũ dignitate, tum fructu quoq; ſuo ducunt [h] ad ſe: quo in genere eſt gloria, dignitas, amplitudo, amicitia. *Gloria*, eſt frequens de aliquo fama cum laude. *Dignitas*, alicuius honeſta [i], & cultu, & honore, & verecũdia digna auctoritas. *Amplitudo* [k], potentiæ, aut maieſtatis, aut aliquarum copiarũ magna abundãtia. *Amicitia*, voluntas erga aliquem rerum bonarum, illius ipſius cauſa, quem diligit, cum eius pari voluntate.

h L. ducunt: quo in g.
i al. honeſti
k L. Amplitudo, eſt p.

167 † Hic, quia de ciuilibus cauſis loquimur, fructus ad amicitiam adiungimus: vt eorum quoque cauſa petenda videatur: ne fortè qui nos de omni amicitia dicere exiſtimant, reprehendere incipiant. quanquã ſunt qui propter vtilitatem modo petendam putant amicitiã: ſunt qui propter ſe ſolùm: ſunt qui propter ſe, & vtilitatem: quorum quid veriſſimè conſtituatur, alius [l] locus erit conſiderandus. Nũc hæc ſic ad vſum oratorium relinquatur,

l L. alius locus erit conſiderandi,

vtramque

Digitized by Google

a L. propter vtramque rē

vtramque [a] propter rem amicitiam eſſe ex-
petendam.

168 † Amicitiarum autem ratio, quoniam par-
b al. ſunt vetereſq;
tim ſunt religionibus iunctæ partim nō ſunt:
& quia partim veteres [b] ſunt, partim nouæ,
partim ab illorū, partim ab noſtro beneficio
profectæ, partim vtiliores, partim minus vti-
les, ex cauſarum dignitatibus, ex temporū op-
portunitatibus, ex officiis ex religionibus, ex
vetuſtatib. habebitur. 40 ¶ *Vtilitas* autem aut
in corpore poſita eſt, aut in extraneis rebus,
quarū tamē rerū multo maxima pars ad cor-
poris cōmodū reuertitur, vt in republica quę-
dā ſunt, quæ (vt ſic dicā) ad corpus pertinent
ciuitatis, vt agri, portus, pecunia, claſſes, nau-
tæ milites, ſocij: quibus rebus incolumitatē,
ac libertatē retinent ciuitates: Alia vero quæ
iam quiddā magis amplū, & minus neceſſa-
riū conficiūt, vt vrbis egregia exornatio, atq;
amplitudo, vt quædā excellens pecuniæ ma-
gnitudo, amicitiarū ac ſocietatū multitudo.

169 † Quibus rebus non illud ſolum conficitur,
vt ſaluæ & incolumes, verū etiam, vt amplæ,
atque potentes ſint ciuitates. Quare vtilitatis
duæ partes videntur eſſe, incolumitas, & po-
tentia. *Incolumitas*, eſt ſalutis tuta, atque inte-
gra conſeruatio. *Potentia*, eſt ad ſua conſeruan-
da, & alterius obtinenda, idonearum rerum
facultas. Atque in iis omnibus, quæ ante di-
c al. quid difficile.
cta ſunt, quid [c] difficulter fieri, & quid facile
fieri poſſit, oportet conſiderare. *Facile* fieri id
dicimus, quod ſine magno, aut ſine vllo labo-
re, ſumtu, moleſtia, quàm breuiſſimo tēpore
confici poteſt. *Difficile* autem fieri, quod quan-
quam laboris, ſumtus, moleſtiæ, longinquita-
tis indiget, atque aut omneis, aut plurimas,
aut maximas cauſas habet difficultatis: ta-
d L. his difficult. ſuſcept.
men, his [d] ſuſceptis difficultatibus, compleri,
atque ad exitum perduci poteſt.

170 † 41 ¶ Quoniam ergo de honeſtate, & de
vtilitate diximus, nunc reſtat, vt de iis rebus,
quas his attributas eſſe dicebamus, *neceſſitu-
dine & affectione* perſcribamus. Puto igitur eſſe
e Neceſſitudo ſicē quod neceſſitas: & ſua uitudo & ſuauitas: ſanctitudo ſanctitas: acritudo acritas. Neceſſitudo tamen quibuſdam dicitur ius coniunctionis: vt & neceſſitas, vt notat Gell. 13. c. 3.
hanc *neceſſitudinem* [e], cui nulla vi reſiſti poteſt:
quæ neq; mutari, neq; leniri poteſt. Atque vt
apertius hoc ſit, exēplis licet vim rei, qualis &
quāta ſit, cognoſcamus. Vri poſſe flammam li-
f al. ligneas materias.
gneā [f] materiā neceſſe eſt. Corpus mortale a-
liquo tēpore interire neceſſe eſt: atq; ita ne-
ceſſe, vt vis ea poſtulat, quā modo deſcribe-
bamus, neceſſitudinis: cui nulla vi reſiſti po-
teſt, quæ neq; mutari, neq; leniri poteſt. Hu-
iuſmodi neceſſitudines, cū in dicendi rationes
incidūt, rectè neceſſitudines appellabūtur. Sin
aliquæ res incident difficiles, in illa ſuperiori,
poſſitne fieri, quæſtione conſiderabimus.

171 † Atque etiam [g] hoc mihi videor videre
g al. hoc etiā
h L. Caſilinēſeis, & ita infra.
i L. Caſilinū, & ita infra.
k al. in hoc inferiore.
eſſe quaſdam cum adiunctione neceſſitudi-
nes, quaſdā ſimpliceis & abſolutas. Nā aliter
dicere ſolemus, neceſſe eſt Caſilinenſeis [h] ſe
dedere Annibali: aliter autē, neceſſe eſt Caſ-
ſilinū venire in Annibalis poteſtatē. illic in
ſuperiore adiunctio eſt hæc, niſi malint fame
perire. ſi enim id malūt nō eſt neceſſe. Hoc [k]
inferius non item, propterea quòd ſiue ve-
lint Caſilinenſes ſe dedere, ſiue famē perpe-
ti, atque ita perire, neceſſe eſt Caſſilinū veni-
re in Annibalis poteſtatē. Quid igitur perfice-
re poteſt hæc neceſſitudinum diſtributio? Pro-
pè dicā, plurimum, cum is locus neceſſitudi-
nis videbitur incurrere. Nam cùm ſimplex
erit neceſſitudo, nihil erit quod multa dica-
mus, cùm eam nulla ratione lenire poſſimus.

172
a al. aut honeſtatis,

A † Cum autē ita neceſſe erit, vt aliquid ef-
fugere, aut adipiſci velimus, tum adiunctio
illa, quid habeat vtilitatis, aut [a] quid hone-
ſtatis, erit conſiderandū. Nam ſi velis attende-
re, ita tamen, vt id quæras, quod conueniat ad
vſum ciuitatis, reperias nullam eſſe rem, quā
b L. Præter has autem, inu. eſ. multas neceſſitudines ad q. al. Præter hæc autem inuenias eſſe m. res neceſſitudinis, &c. & ita Steph. & Pau. Manut.
facere neceſſe ſit, niſi propter aliquam cau-
ſam, quam adiunctionem nominamus. Pari-
ter [b] autem inuenias eſſe multas res neceſſi-
c hæc particula negationis quibuſdam deeſt.
tudinis, ad quas ſimilis adiunctio non [c] acce-
B dit. Quod genus, vt [d] homines mortaleis ne-
ceſſe eſt interire, ſine adiunctione: vt cibo v-
tantur, nō neceſſe eſt, niſi cū illa exceptione [e],
EXTRA [f] QVAM, SI nolint fame perire.

173 † Ergo, vt dixi, illud, quod adiungitur, ſem-
per cuiuſmodi ſit erit conſiderandū. Nā omni
d L. vt homines mortales intereant: neceſſe eſt hue adiuncti
tēpore id [g] pertinebit, vt aut ad honeſtatem
hoc modo exponenda neceſſitudo ſit: neceſſe
eſt hoc faciamus, ſi honeſtè volumus viuere:
aut ad incolumitatē, hoc modo: neceſſe eſt, ſi
C incolumes volumus eſſe: aut ad cōmoditatē,
e L. extra quā, ſi velint fame perire.
hoc modo: neceſſe eſt, ſi ſine incōmodo volu-
mus viuere. Ac ſumma quidē neceſſitudo vi-
f Extra quā, ſi nolint, id eſt, niſi velint ſic ſupra, vbi
detur eſſe honeſtatis: huic proxima incolumi-
tatis: tertia ac leuiſſima, cōmoditatis: quæ [h] cū
his duabus nunquam poterit contendere.

174 † Haſce [i] autem inter ſe ſæpe neceſſe eſt
de tranſlatiua conſtitutione agitur, ſim lis formula exceptionis occurrit, Extra quā in reū capitis præiudicium fiat.
comparari, vt, quanquam præſtet honeſtas
incolumitati, tamen [k], vtri potiſſimum con-
ſulendum ſit, deliberetur. Cuius rei certum [l]
D quiddam præſcriptum videtur in perpetuum
dari poſſe. Nam, qua in re fieri poterit, vt,
cum incolumitati conſuluerimus, quod ſit
in præſentia de honeſtate delibatum [m], virtu-
g L. id pertinebit aut ad honeſtatem, & hoc mod. exp.
te aliquando, & induſtria recuperetur, inco-
lumitatis ratio videbitur habenda: cum autē
id non poterit honeſtatis. Ita in eiuſmodi
h L. quæ cum his nunquam poterit duab. cont. & ita lib. vet.
quoque re, cùm incolumitati videbimur cō-
ſulere, verè poterimus dicere, nos honeſtatis
rationem habere, quoniam ſine incolumita-
E te eam nullo tēpore poſſumus adipiſci. Qua
i L. Haſce autem ſæpe neceſſe eſt inter ſe compr.
in re vel concedere alteri, vel ad conditionē
alterius deſcendere, & in præſentia quieſce-
re atque aliud tempus expectare oportebit.

175 † Incommoditatis vero ratione, modò il-
k malim legi, tamen, vtri potius cont.
lud attendatur, dignáne cauſa videatur ea,
quæ ad vtilitatem pertinebit, quare aut de
l L. certū quoddam præſc
magnificentia, aut de honeſtate quiddam [n]
m L. deliberatum, vt ſuprà lectū eſt ea parte qua de præmio, & vbi de pœna agitur. ſed tamen hic delibatū, quod fortaſſe
derogetur. Atque in hoc loco mihi caput il-
lud videtur eſſe, vt quæramus, quid ſit illud,
F quod ſi adipiſci, aut effugere velimus, aliqua
res nobis ſit neceſſaria, hoc eſt, quæ ſit ad-
iunctio, vt proinde, vti quæque res erit, la-
boremus, & grauiſſimam quanque cauſam
vehementiſſime neceſſariam iudicemus.

176 † 42 ¶ *Affectio*, eſt quædam ex tempore,
certius eſt. nihil aliud quā demlnutum: ſi libatum, h. e. ediſcatis delibatio dicitur, in l. l. gatum 116. ff. de leg. 1.
aut ex negotiorum euentu, aut [o] adminiſtra-
tione, aut ſtudio hominum, commutatio re-
rum, vt non tales, quales ante habitæ ſint aut
plerunque haberi ſoleant, habendæ videan-
G tur eſſe: vt ad hoſteis tranſire turpe videtur
eſſe: at non illo animo, quo Vlyſſes tranſiit.
& pecuniam in mare deiicere, inutile: at non
n L. quiddā.
o L. aut ex adminiſtr. aut ex hominum ſtudio,
eo conſilio, quo [p] Ariſtippus fecit. Sunt igi-
tur res quædam ex tempore, & ex conſilio,
non ex ſua natura conſiderandæ: quibus in o-
p A quo Ariſtippus fecit. & ita lib. vet.
mnibus, quid tempora petant, aut quid per-
ſonis dignum ſit, conſiderandum eſt: & non
quid, ſed quo quidque animo, quicum, quo
tempore, quandiu fiat, attendendum eſt. His
H ex partibus ad ſententiam dicendam, locos
ſumi oportere arbitramur.

177 † 43 ¶ Laudes autem, & vituperationes ex

P. B…

Digitized by Google

A his locis ſumentur. qui loci perſonis ſunt attributi, de quibus antè dictum eſt. Sin diſtributiùs tractare quis volet: partiatur in animum, & corpus, & [a] extrarias res licebit. *Animi* eſt, *virtus*, cuius de partibus paulò antè dictum eſt: *Corporis*, valetudo, dignitas, vires, velocitas. *Extranea* [b], honos, pecunia, affinitas, genus, amici, patria, potentia, & [c] cetera, quæ ſimili eſſe in genere intelligentur. Atque in his, id quod in omnia valet, valere oportebit: contraria quoque, & quæ, & qualia ſint, intelligentur.

a al. & extraneas, lib. v. extrarias

b lib. v. Extrariæ, honos, &c. L. Extraneæ, honos, &c.

c L. & ceteræ,

B 178 † Videre autem in laudando, & in vituperando oportebit, non tam quæ in corpore, aut in extraneis rebus habuerit is, de quo agetur, quàm quo pacto his rebus vſus ſit. Nam fortunam quidem & laudare, ſtultitia, & vituperare, ſuperbia eſt. Animi autem, & laus honeſta, & vituperatio vehemens eſt.

44 ¶ Nunc quoniam omne in cauſæ genus argumentandi ratio tradita eſt, de inuentione, prima ac maxima parte rhetoricæ, ſatis dictum videtur. Quare quoniam & vna pars ad [d] exitum hunc ab ſuperiore libro perducta eſt, & hic liber non parum continet litterarum, quæ reſtant, in reliquis [e] dicemus.

d L. ad exitū hoc, & ſuperiore lib.

e videtur ex hoc loco poſſe colligi Ciceronem plures de inuentione libros ſcripſiſſe.

M. TVLLII CICERONIS AD Q. FRATREM DIALOGI TRES DE ORATORE.

DIALOGVS, SEV LIB. I.

Q. MVC. SCÆVVLA: L. CRASSVS: M. ANTONIVS: P. SVLPICIVS: C. COTTA.

Synopſis libri primi de Oratore.

1 ¶ Se in ſuo hoc otio ad ſcribendum conferre velle. 2 & quidem de omni ratione dicendi, atque adeò arte ſcribere, 3 ſe interea mirari, quòd tam pauci oratores: atque adeò plures imperatores, philoſophi, Mathematici, Muſici, Grammatici poetæ plures ſint, quàm oratores. 4 Idque eò magis ſe mirari, quod eloquentiæ vſus in medio ſit poſitus, ſumma delectatio, ſumma præmia. 5 Cauſam hanc vnam ſibi videri, artis oratoriæ incredibilem magnitudinem & difficultatem. In oratore enim requiri plurimarum rerum ſcientiam, verborum electionem & constructionem, lepôrem, vim mouendi, hiſtoriæ, iuriſque cognitionem, actionem oratoriam, memoriam. 6 Vt hæc ita ſint, ſe de ea tantùm dicendi parte, quæ in forenſibus diſceptationibus verſetur, dicturum: non ex Græcorum præceptis: ſed quæ acceperit à Cotta, quondam in elegantiſſimorum & ornatiſſimorum principum Romanorum diſputatione in Tuſculano tractata, 7 L. Craſſi, Qu. Mucij Scæuolæ, M. Antonij, C. Cottæ, P. Sulpicij. 8 Scæuolam diſputationis illius initium feciſſe, ad conſedendum inuitaſſe. 9 Craſſum de ſtudio dicendi ſermonem intuliſſe. Nihil præſtabilius, nihil tam admirabile, iucundum cognitu atque auditu, potens, magnificum, regium, liberale, munificum neceſſarium, iucundius, magis proprium humanitati eſſe, quàm eloquentiam: Eloquentia vna nos præſtare brutis: Diſperſos homines ab agreſti vita ad humanum cultum & ciuilem deductos: oratoris moderatione vel vniuerſa Reipublica ſalutem maximè contineri. 10 Contrà Scæuolam, prudentium conſiliis vrbes conſtitutas: non diſertorum oratione, imò euerſas potiùs: Cæteras diſciplinas etiam ſine eloquentia poſſe conſiſtere, puta Pythagoricorum, Democriticorum, Socraticorum, Academicorum, Stoicorum, Peripateticorum, Mathematicorum, Grammaticorum, Muſicorum. Munus hoc tantùm eſſe, vt prudentibus diſertè: ſtultis etiam verè dicat. 11 Tum Craſſum, Græcis quidem ita videri philoſophis, ſed eos, ſi velint ornatè dicere, ad oratoris facultatem neceſſariò confugiendum. Itaque oratoris eſſe quacunque de re, prudenter, compoſitè, ornatè, & memoriter dicere: ſed & ornatiùs & meliùs quàm illi ipſi, quorum ſunt eæ artes, aut à quibus, id de quo agitur, verbi gratia, à C. Mario de re militari: à Sexto Pompeio de philoſophia didicerit: Ad ſummam, oratorem non eſſe qui non ſit omnibus in artibus, quæ ſunt libero homine digna, perpolitus. 12 Tum Scæuolam, Id vel Apollonio Rhodio, vel Craſſo oratori ſummo, rem autem & veritatem ipſam aliam videri: 13 Tum Craſſum, eam ita eſſe: & ea omnia ſtudio magis parari poſſe. 14 Tum Antonium, Idem ſibi videri, oratorem locupletiorem fore ſi his omnibus ſit ornatus, ſed & difficile factu, & conſuetudine populariter dicendi repugnare. At ſi Mneſarcho, Carneadi, Menedemo Athenienſibus credatur, aut nullam eſſe artem dicendi: aut ſanè à philoſophis petendam. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. Ab his primæ partes diſputandi Craſſo demandantur. 24 Tum Craſſus, Dicendi nullam aut pertenuem artem ſibi videri. 25. 26. 27. 28. 29. 30. Naturam atque ingenium ad dicendum vim afferre maximam. Permulta eſſe, quæ orator, niſi à natura habeat, non multum à magiſtro adiuuetur: Natura ſine arte quoſdam dicendo laudem conſecutos: in his Cælium & Varium fuiſſe. Qui optimè dicant in exordienda oratione perturbari & exalbeſcere. 31. 32. 33. Caput artis eſſe, decere, ſeu decorum. 34. 35. 36. Studium & ardorem amoris ad hoc ſtudium afferri oportere. 37 In his ferè artificialis eloquentiæ doctrinam verſari, vt intelligamus quid ſit ora-

ſit oratoris officium: quæ materia, quot genera cauſarum: quæ oratoriæ facultatis, quæ orationis partes: quæ verborum & ſententiarum figuræ. Hæc omnia in præceptis conſiſtere. Sic eſſe non eloquentiam ex artificio, ſed artificium ex eloquentia. His exercitationem adiungendam eſſe. 38. 39. in qua linguam ipſam & vocem exerceamus themate aliquo nobis ficto atque propoſito: ſed & plurimum ſcribendum eſſe. Ab his ſtudium collocandum, vt ſententias & verba ſeligamus, eaq; rectè collocemus. Vitioſam eſſe exercitationem, ſiquis quæ à ſummo oratore, vel poeta Latinè ſcripta ſunt, alijs verbis Latinis conetur reddere: & tamen ſummorum oratorum Græcas orationes Latinè reddi vtile eſſe. Laborem inſumendum in vocis, ſpiritus, corporis, linguæ motu & exercitatione: in memoria exercenda: educendam eſſe dictionem in aciem forenſem, legendos eſſe poetas, hiſtoricos, & bonarum artium ſcriptores: diſputandum de omni re in contrarias partes, probabilia elicienda. Perdiſcendum ius ciuile. Lepôrem, facetias, ſales adhibendos eſſe. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. Iis qui perfecti oratores eſſe volunt, iuris ciuilis priuati, & publici cognitionem eſſe neceſſariam: eaq; ignorata, oratorem errare ac labi. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. Tum Antonium ſibi delatis ac ſuſceptis dicendi partibus, dixiſſe, videri ſibi, non vno oratoris officio, omnium rerum & artium ſcientiam comprehendi: Oratorem eſſe, qui verbis iucundis, & ſententiis ad probandum accommodatis vtatur, voce, actione, lepôre adiunctis. Non ſi iſta omnia Pericli vel Craſſo adfuerint, continuò ea cæteris oratoribus neceſſaria: & tamen ſe eum oratorem probare, cui iucunda rerum varietas inſit, qui multa audiuerit, viderit, animo, legendóve percurrerit, oratorem eſſe poſſe etiamſi rerum omnium naturam, mores hominum, atque rationes penitus non perſpexerit: ſatis eſſe, ſi ea de moribus hominum ſciat & dicat, quæ non abhorrent ab hominum moribus. Natura & vſu callidum eſſe oportere qui ſagaciter peruestiget, quid ſui ciues iíue apud quos dicturus, cogitent, ſentiant, opinentur, expectent: quique eiuſ generis, ætatis, ordinis, mentis, ſenſus: philoſophica ſibi ad otium ſeponat. Iuriſconſultus ſine eloquentia: eloquentem ius in controuerſiis impunè ignorare poſſe: eloquentes Iuriſconſ. ſæpe obſtitiſſe. Viros bonos iure ciuili non fieri. Oratorem ſine iuris ſcientia cauſis ſatisfacere poſſe: ſatis videri ſi Iuriſperitum ſeu pragmaticum aliquem habeat à quo ius muniatur: ſubſidium ſenectutis malè collocari à Craſſo in iuris ciuilis cognitione, cum in pecuniæ magnitudine, & otio conſtitui poſſit. Oratorem, hiſtorias, prudentiam iuris publici, antiquitates & exempla ab earum rerum peritis petere: ſe interea quod à Craſſo dictum eſſet, Oratori omnia legenda & audienda, probare, ſi modò id quis ſponte facere velit: ſed & exercitationum præcepta à Craſſo tradita ſibi placere. At illud non æquè, Oratorem in ſuo genere eſſe oportere, quaſi quendam Roſcium. ſed & illud, praua citiùs in oratore, quàm in hiſtrionibus deprehendi. Igitur, Oratorem eum ſibi videri qui accommodatè ad perſuadendum dicat, qui vocibus & dictis ea tantùm quæ in vſu ciuitatis vulgari & forenſi vigent, quique perfectos oratores imitandos ſibi proponat. 55. 56. 57. 58. His ita peroratis in diem ſequentem de arte oratoria diſputatio omnium conſenſu reijcitur.

1
D. LXXXV.

COGITANTI mihi ſæpenumerò, & memoria vetera repetenti, *perbeati fuiſſe, Quincte frater, illi videri ſolent, qui in optima republica, cum & honoribus, & rerum gloria florerent, eum vitæ curſum tenere potuerunt, vt vel in negotio ſine periculo, vel in otio cum dignitate eſſe poſſent.* Ac [a] fuit tempus illud, cum mihi quoque initium requieſcendi, atque animum ad vtriuſque noſtrum præclara ſtudia referendi, fore iuſtum, & propè [b] ab omnib. conceſſum eſſe [c] arbitrarer, ſi [d] infinitus forenſium rerum labor, & ambitionis occupatio, decurſu honorum [e], etiam ætatis flexu conſtitiſſet.

a al. Ac fuit quidem tép. || al. ac fuit quôdam tempus.
b al. propè omnibus &c.
c L. deleт, eſſe
d L. ſi finitus rerum forenſium lab.
e fuit enim Augur, ædilis, quæſtor, prætor, Proconſul Aſiæ, Conſul.

2
† Quam ſpem cogitationum, & conſiliorum meorum, cum [f] graues communium temporum, tum varij noſtri caſus fefellerũt. Nam qui locus quietis, & tranquillitatis pleniſſimus fore videbatur, in eo maximæ [g] moleſtiarum & turbulentiſſimæ tempeſtates extiterunt. Neque verò nobis cupientibus, atq; exoptantibus fructus otii datus eſt ad eas arteis, quibus a pueris dediti fuimus, celebrandas, interque [h] nos recolendas.

f al. tum graues
g L. Maximæ moles moleſt. || Vill. ſic moles inuidiæ. Catilin 3 moles maior 4 Tuſculana forte legendum maximè.
h al. inter nôſ.

3
† Nam prima ætate incidimus in ipſam perturbationem [i] diſciplinæ veteris: & [k] conſulatu deuenimus in medium rerum omnium certamen [l], atque diſcrimen: & hoc tempus omne poſt conſulatum obiecimus iis fluctibus [m], qui per nos à communi [n] peſte depulſi, in noſmetipſos redundarunt. Sed tamen in his vel aſperitatibus rerum, vel anguſtiis temporis, obſequar ſtudiis noſtris: & quantum mihi vel fraus inimicorum, vel cauſæ amicorum, vel reſpublica tribuet otij, ad ſcribendum potiſſimum conferam.

que rec & ita d.h v.
i tempora Syllana & Marij, quibus mores corruptos intelligit.
k L. & in conſulatu
l Catilinarium.
m id eſt, P. Clodio.
n al. à communi depulſi.

4
† Tibi verò, frater, neque hortanti deero, neque roganti. Nam neque auctoritate quiſquam apud me plus valere te poteſt, neque voluntate. 2 ¶ Ac mihi repetenda eſt veteris cuiuſdam memoriæ non ſanè ſatis explicata recordatio, ſed, vt arbitror, apta ad id, quod requiris, vt cognoſcas, quæ [a] viri omnium eloquentiſſimi, clariſſimique ſenſerint de omni ratione dicendi.

a al. quid viri

5
† Vis enim, vt mihi ſæpe dixiſti, quoniam [b] quædam pueris, aut adoleſcentulis nobis ex commentariolis [c] noſtris inchoata, atque rudia exciderunt, vix hac ætate digna, & hoc vſu, quem ex cauſis, quas diximus, tot, tantiſque, conſecuti ſumus, aliquid iiſdem de rebus politius à nobis, perfectiúſque proferri: ſoleſque nonnunquam hac de re à me in diſputationibus noſtris diſſentire, quod [e] eruditiſſimorum hominum artibus eloquentiam contineri ſtatuam: tu autem illam ab elegantia doctrinæ ſegregandam putes, & in quodam ingenij, atque exercitationis genere ponendam.

b al. quoniam quæ pueris, &c mendosè.
c Rhetoricorũ libris quos rhetorica ſcholas vocat ab adoleſcente compoſitas. Quint 3. c. 6.
d L. ac rudia
e Cicero eloquentiam artem conſtituebat. Quinctus ingenio tantũ & exercitatio

6
† 3 ¶ Ac [f] mihi quidem ſæpenumerò [g] in ſummos homines, ac ſummis ingenijs præditos intuenti, quærendum eſſe viſum eſt, quid eſſet, cur plures in omnibus artibus [h], quàm in dicendo admirabiles extitiſſent. nã, quocumque te animo, & cogitatione conuerteris, permultos [i] excellenteis in quoque genere videbis, non mediocrium artium, ſed propè maximarum. Quis enim eſt, qui ſi clarorum hominum ſcientiam, rerũ geſtarum, vel vtilitate, vel magnitudine metiri velit, non anteponat oratori imperatorem?

f Plures in aliis artibus, quam in dicendo admirabiles: & cur.
g al. ſæpenumero ſummos.
h al. rebus
i al. permultos, & excellenteis

7
† Quis autem dubitet, quin belli duces ex hac vna ciuitate præſtantiſſimos pænè innumerabileis, in dicendo autem excellenteis vix paucos proferre poſſimus?

8
† Iam verò, conſilio, ac [k] ſapientia qui regere, ac gubernare [l] rempubl. poſſent, multi noſtra, plures patrum memoria, atque etiam maiorum extiterunt, cùm boni perdiu nulli,

k al. & ſententia.
l L. & gubernare

Digitized by Google

vix autem ſingulis ætatibus ſinguli tolerabiles oratores inuenirentur. Ac, nequis fortè cum aliis ſtudiis, quæ reconditis in artibus, atque in quadam varietate litterarum verſentur, magis hanc dicendi rationem, quàm cum *imperatoris* laude, aut cum boni ſenatoris prudentia comparandam putet: conuertat [a] animum, & ipſa artium genera circumſpiciat, quique in iis floruerint, quamque [b] multi ſint: facillime, quanta oratorum ſit, ſemperque fuerit paucitas, iudicabit.

9 † Neq; enim te fugit, laudatarum [c] artium omnium procreatricem quandam, & quaſi parentem, eam, quam *φιλοσοφίαν* Græci vocant, ab hominibus doctiſſimis iudicari, in qua difficile eſt enumerare, quot viri, quanta ſcientia quantaque in ſuis ſtudiis varietate & copia fuerint: qui non vna aliqua in re ſeparatim elaborarint [d], ſed omnia, quæcunque eſſent [e], vel ſcientiæ peruestigatione, vel diſſerendi [f] ratione comprehenderint [g].

10 † Quis ignorat, ij, qui *mathematici* vocantur, quanta in obſcuritate rerum, & quam recondita in arte, & multiplici, ſubtiliq; verſentur? quo tamen in genere ita multi perfecti homines extiterũt, vt nemo fere ſtuduiſſe ei ſcientiæ vehementius videatur, quin, quod voluerit, conſecutus ſit. Quis *muſicis* [h], quis huic ſtudio litterarum, quod profitentur ij, qui *grammatici* vocantur, penitus ſe [i] dedidit, quin omnem illarum artium pænè infinitam vim, & materiam, ſcientia & cognitione comprehenderit?

11 † Verè mihi hoc videor eſſe dicturus, ex omnibus iis, qui in harum artium ſtudiis liberaliſſimis ſint, doctrinisque verſati, minimam copiam *poetarum* egregiorum extitiſſe: atque in hoc ipſo numero, in quo perraro exoritur aliquis excellens, ſi diligenter & ex noſtrorum, & Græcorum copia comparare voles, multo tamen pauciores oratores, quàm poetæ boni reperientur.

12 † 4 ¶ Quod hoc etiam mirabilius debet [k] videri, quia [l] ceterarum artium ſtudia fere recondita atque abditis è fontibus hauriuntur: dicendi [m] autem omnis ratio in medio poſita, communi quodam in vſu, atque in hominum more & ſermone verſatur: vt in ceteris id maximè excellat, quod longiſſimè ſit ab imperitorum intelligentia, ſenſuq; diiunctum: in dicendo autem vitium vel maximum ſit, à vulgari genere orationis, atque à conſuetudine communis ſenſus abhorrere.

13 † Ac ne illud quidem vere dici poteſt, aut plureis ceteris artibus inſeruire, aut maiore delectatione, aut ſpe vberiore, aut præmiis ad perdiſcendum amplioribus commoueri. Atque [n], vt omittam Græciam, quæ ſemper eloquentiæ princeps eſſe voluit, atque illas omnium doctrinarum [o] inuentrices Athenas, in quibus ſumma dicendi vis & inuenta eſt, & perfecta, in [p] hac ipſa ciuitate profectò [nulla [q] vnquam vehementius, quàm] eloquentiæ ſtudia viguerunt.

14 † Nam poſteaquàm, imperio omnium gentium conſtituto, diuturnitas pacis otium confirmauit, nemo fere laudis cupidus adoleſcẽs non ſibi ad dicendum ſtudio [r] omni enitendum putauit. Ac primò quidem totius rationis ignari, qui neque exercitationis vllam viam, neque aliquod præceptum artis eſſe arbitrarentur tantum, quantum ingenio & cogitatione poterant, conſequebantur. Poſt autem auditis oratoribus Græcis, cognitiſque

a quidam libri. conuertat animũ ad ea ipſa art. gen. circumſpiciatque, qui in iis floruerint, &c. & ita Lamb.
b L. quàmq; multi. ſi facil. & ita Rob. Steph.
c L. omnium laudatarum artium
d L. elaborarunt,
e al. poſſent,
f al. deſcribendi
g L. comprehenderunt.
h al. muſicus,
i al. ſe dedit,
P. LXXXVI.
k L. videri debet,
l al. quòd ceterarum
m Eloquentiæ vius quaſi publicus, delectatio, præmia,
n al. Namque vt omitt
o Eloquentiæ ſtudium Athenis,
p Eloquentiæ ſtudium Romæ, initio ſolutum ac ſine arte, poſt, Græcis præceptoribus arte perfectum & vſu comparati.
q inclusa abſunt quibuſdam v. ſed
r L. omni ſtudio

A eorum litteris, adhibitiſque doctoribus, incredibili quodam noſtri homines dicendi ſtudio flagrauerunt [a].

15 † Excitabat [b] eos magnitudo & varietas, multitudoq; in omni genere cauſarum, vt ad eam doctrinam, quam ſuo quiſque ſtudio aſſecutus [c] eſſet, adiungeretur vſus frequens, qui omnium magiſtrorum præcepta ſuperaret. Erant autem huic ſtudio maxima, quæ nunc quoque ſunt, propoſita præmia, vel ad [d] gratiam, vel ad opes, vel ad dignitatem. Ingenia

B verò (vt [e] multis rebus poſſumus iudicare) noſtrorum hominum, multùm ceteris hominibus omnium gentium præſtiterunt. Quibus de cauſis, quis non iure miretur, ex omni memoria ætatum, temporum, ciuitatum, tam exiguum oratorum numerum inueniri?

16 † 5 ¶ Sed nimirum maius eſt hoc quiddam, quàm homines opinantur, & pluribus ex artibus, ſtudiiſque collectum. Quis enim aliud

C in maxima diſcentium multitudine, ſumma magiſtrorum copia præſtantiſſimis hominum ingeniis, infinita cauſarum varietate, ampliſſimis eloquentiæ propoſitis præmiis, eſſe cauſæ putet, niſi [f] rei quandam incredibilem magnitudinem, ac difficultatem?

17 † Eſt [g] enim & ſcientia comprehendenda *rerum plurimarum*, ſine qua verborum volubilitas, inanis, atque irridenda eſt: & ipſa oratio, conformanda non ſolum *electione* [h], ſed etiam

D *conſtructione verborum*: & omnes animorum *motus*, quos hominum generi rerum [i] natura tribuit, penitus pernoſcendi, quod omnis vis, ratioque dicendi, in eorum, qui audiunt, mentibus, aut ſedandis, aut excitandis exprimenda [k] eſt. Accedat eodem oportet *lepos* quidam, facetiæque & eruditio libero digna, celeritaſque, & [l] breuitas, & reſpondendi, & laceſſendi, ſubtili venuſtate, atque vrbanitate coniuncta.

18 † Tenenda præterea eſt omnis antiquitas,

E exemplorumque [m] vis: neque legum, *aut iuris* [n] *ciuilis ſcientia negligenda eſt*. Nam quid ego de [o] *actione* [p] ipſa plura dicam? quæ motu corporis, quæ geſtu, quæ vultu, quæ vocis conformatione, ac varietate moderanda eſt: quæ ſola per ſe ipſa quanta ſit, hiſtrionum leuis ars, & ſcena [q] declarat: in qua cùm omnes in oris, & vocis, & motus moderatione elaborent, quis ignorat, quàm pauci ſint, fuerintque, quos animo æquo ſpectare poſſimus? Quid di-

F cam de theſauro rerum omnium *memoria*, quæ niſi cuſtos inuentis, cogitatiſque rebus, & verbis adhibeatur, intelligimus, omnia, etiam ſi præclariſſima fuerint, in oratore peritura.

19 † Quamobrem mirari deſinamus, quæ cauſa ſit eloquentium paucitatis, cùm ex iis rebus vniuerſis eloquentia conſtet, quibus in ſingulis elaborare permagnum eſt hortemurque potiùs liberos noſtros, ceteroſque, quorum gloria nobis, & dignitas cara eſt, vt ani-

G mo rei magnitudinem complectantur, neque iis aut præceptis, aut magiſtris, aut exercitationibus, quibus vtuntur omnes, ſed aliis quibuſdam, ſe id, quod expetunt, conſequi poſſe confidant.

20 † Ac mea quidem ſententia nemo poterit eſſe omni laude cumulatus orator, niſi erit omnium rerum magnarum, atque artium ſcientiam conſecutus. Etenim ex rerum cognitione efflorescat, & redundet oportet ora-

H tio: quæ, niſi [r] ſubeſt res ab oratore percepta, & cognita, inanem quandam habet elocutionem, & [ſ] pænè puerilem.

† Neque

a al. fragrauerunt.
b al. Excipiebat
c L. conſecutus eſſet,
d Eloquentiæ ſtimuli.
e al. vt multis rebus p.
f Oratores ideo pauci, quòd artis oratoriæ incredibilis ſit magnitudo & difficultas
P. B.
g Oratoris ſupellex ſcientia rerum plurimarum, verborũ electio & exornatio, vis mouendi, lepos, antiquitas, exempla, iuris ſcientia, actio (quæ in corporis, geſtu, vultu, voce) memoria
h al. lectione,
i L. natura rerum tr.
k L. expromenda eſt
l al. & breuitas reſp
m vide 12. Quint. 4.
n vide 12. Quint. 3.
o L. de ipſa actione
p Actio oratoria in quibus verſetur
q eiúſque vilitas,
q v. c. ſcena

Digitized by Google

21 † Neque verò ego [b] hoc tantum oneris imponam noſtris [c] præſertim oratoribus, in hac tanta occupatione vrbis, ac vitæ, nihil vt iis putem licere neſcire. quanquam vis oratoris, profeſſioque ipſa bene dicendi, hoc ſuſcipere, ac polliceri videtur [d], vt [e] omni de re, quæcunque [f] ſit propoſita, ab eo ornatè, copioſeque dicatur.

22 † 6 ¶ Sed quia non dubito, quin hoc pleriſque immenſum, infinitumque videatur, & quòd Græcos homines non ſolùm ingenio, & doctrina, ſed etiam otio, ſtudióque abundanteis, partitionem [g] quandam artium feciſſe video, neque in vniuerſo genere ſingulos elaboraſſe, ſed ſepoſuiſſe à ceteris dictionibus, eam [h] partem dicendi, quæ in forenſibus diſceptationibus iudiciorum, aut deliberationum verſaretur, & id vnum genus oratori reliquiſſe: non [i] complectar in his libris amplius, quam quod huic generi, re quæſita, & multùm diſputata, ſummorum hominum prope conſenſu eſt tributum:

23 † repetámque non ab incunabulis noſtræ veteris, puerilíſq; doctrinæ quẽdam ordinem præceptorum, ſed ea, quæ quondam accepi in noſtrorum hominum eloquentiſſimorum, & omni dignitate principum, diſputatione eſſe verſata: non quòd illa contemnam, quæ Græci, dicendi artifices, & doctores reliquerunt: ſed cùm illa pateant, in promtúq; ſint omnibus, neq; ea interpretatione mea aut ornatiùs explicari, aut planiùs exprimi poſſint, dabis hanc veniam, mi frater, vt opinor, vt eorum, quib. ſumma dicendi laus à noſtris hominib. conceſſa eſt, auctoritatem, Græcis anteponam.

24 † 7 ¶ Cvm igitur vehementius inueheretur [k] in cauſam principum [l] conſul Philippus, Druſique [m] tribunatus pro ſenatus auctoritate [n] ſuſceptus, infringi iam, ac debilitari videretur: dici [o] memini, ludorum Romanorum diebus L. Craſſum [p], quaſi colligendi ſui cauſa, ſe in Tuſculanum contuliſſe. veniſſe eodem, ſocer eius qui fuerat, Quintus Mucius dicebatur, & M. Antonius, homo & conſiliorum in republica ſocius, & ſumma cum Craſſo familiaritate coniunctus.

25 † Exierant autem cum ipſo Craſſo adoleſcentes [q] & Druſi maximè familiares, & in quibus magnam tum ſpem maiores natu dignitatis ſuę collocarent. C. Cotta, qui tum tribunatum plebis petebat, & P. Sulpicius, qui deinceps eũ magiſtratũ petiturus putabatur.

26 † Hi primo die de [r] temporibus illis, deque vniuerſa rep. quam ob cauſam venerant, multum inter ſe vſque ad extremum tempus diei collocuti ſunt. Quo quidem in ſermone multa diuinitus à tribus illis conſularibus Cotta deplorata, & commemorata narrabat, vt nihil incidiſſet poſtea ciuitati mali, quod non impendere illi tantò ante vidiſſent.

27 † Eo autem omni ſermone confecto, tantam in Craſſo humanitatem fuiſſe, vt, cùm lauti accubuiſſent, tolleretur omnis illa ſuperioris triſtitia ſermonis: eaque eſſet in homine iucunditas, & [ſ] tantus in iocando lepos, vt dies inter eos curiæ [t] fuiſſe videretur, conuiuium Tuſculani.

28 † Poſtero autem die, cùm illi maiores natu ſatis [u] quieſſent, in ambulationem ventum eſſe dicebat. 8 ¶ Tum Scæuulam duob. ſpatiis, tribúſue factis, dixiſſe, Cur nõ imitamur, Craſſe, Socratem illum, qui eſt in Phædro Platonis? Nam me hæc tua platanus admonuit: quæ non minus ad opacandum hunc locum patulis eſt diffuſa ramis, quàm illa, cuius vmbram ſecutus eſt Socrates: quæ mihi videtur non tam ipſa aquula [a], quæ deſcribitur, quàm Platonis oratione creuiſſe [b]: ſed, quod ille duriſſimis pedibus fecit, vt ſe abiiceret in herbam, atque ita illa, quæ philoſophi diuinitus ferunt eſſe dicta, loqueretur, id meis pedibus certè concedi eſt æquius.

Marginal notes: b L. ego tantũ oneris imp. c al. noſtris oratoribus, in hac præſertim tanta occupatione.* d L. videatur, e Vt oratoris, de re quæcunque ſit propoſita, ornatè, copioſéque dicere.* f L. quæcunque ſit poſita, g al partitionem iam quand. h De dicendi parte quæ in forenſibus diſceptationib. verſatur dicturum ſe pollicetur non ex præceptis Græcorũ, ſed eorũ qui Romæ eloquentiſſimi & in dignit. poſitis.* P. LXXXVII. i ſort. non cõplectar his ll. k & ſegnitiẽ ſenatui exprobraret, alioqui ſibi ſenatu opus eſſe diceret. 6. Val 2.* l id eſt ſenatorum * m Vide Liuij Epitom. 70. & 71. 3. Florum. 17. Pliniũ de viris illuſtrib. c. 66. Appian. 1. de bello ciu. Oroſ. 5. c 18 * n atque adeò ita ipſum Druſum ſenatui fauentem: ſed in ipſum L. Craſſum & 6. Valer. 2. de quo his libris agitur.* o al dicit mihi memini, p in quẽ ipſe Philippus Cõſul manus iniici iuſſerat per lictorem. Val 6. c. 2 * q L. duo adoleſc. r al. de temporibus, deq. vniuerſa ſ L. tantus in hoc t id eſt, vt cõuiuium Tuſculani, videretur fuiſſe dies, quo Curiales vnà epulantur.* u L. ſatis quieſſent, & in ambulationẽ ventum eſſet: tum Scæuulam d. ſp.

29 † 9 ¶ Tum Craſſum, Immò verò commodius etiam: puluinóſque popoſciſſe, & omneis in iis ſedibus, quæ erant ſub platano, conſediſſe dicebat [c]. Ibi, vt ex priſtino ſermone relaxarentur animi omnium, ſolebat Cotta narrare. Craſſum ſermonem quendam de ſtudio dicendi intuliſſe.

30 † Qui cùm ita eſſet exorſus: Non ſibi cohortandum Sulpicium & Cottam, ſed magis vtrunque collaudandum videri, quòd tantam iam eſſent facultatem adepti, vt non æqualibus ſuis ſolùm anteponerentur, ſed [d] cum maioribus natu compararentur: Neque [e] vero mihi quidquam, inquit, *præſtabilius* videtur, quàm poſſe dicendo tenere hominum cœtus, menteis allicere, voluntates impellere quò [f] velit: vnde autem velit, deducere. Hæc vna res in omni libero populo, maximeque in pacatis, tranquilliſq; ciuitatibus, præcipuè ſemper floruit, ſemperque dominata eſt.

31 † Quid enim eſt aut tam *admirabile*, quàm ex infinita multitudine [g] hominum exiſtere vnum, qui id, quod omnib. natura ſit datum, vel ſolus, vel cum paucis facere poſſit? aut tam *iucundum cognitu, atque auditu*, quàm ſapientibus ſententiis, grauibúſque verbis ornata oratio, & [h] perpolita? aut tam *potens*, támque *magnificum*, quàm populi motus, iudicum religiones, ſenatus grauitatem, vnius oratione conuerti?

32 † Quid [i] tam porrò *regium*, tam *liberale*, tam *munificum*, quam opem ferre ſupplicibus, excitare afflictos, dare ſalutem, liberare periculis, retinere homines in ciuitate? Quid autem tam *neceſſarium*, quàm tenere ſemper arma, quibus vel [k] tectus ipſe eſſe poſſis, vel prouocare improbos, vel te vlciſci laceſſitus? Age verò, ne ſemper forum, ſubſellia, roſtra, curiamque mediteris [l], quid eſſe poteſt in otio aut *iucundius*, aut magis *proprium humanitatis*, quàm ſermo facetus, ac nulla in re rudis? Hoc enim vno præſtamus vel maxime feris, quòd colloquimur inter nos, & quod exprimere dicendo ſenſa poſſumus.

33 † Quamobrem quis hoc non iure miretur, ſummeq; in eo elaborandũ eſſe arbitretur, vt, quo [m] vno homines maximè beſtiis præſtent, in hoc hominibus ipſis antecellat? Vt verò iam ad illa ſumma veniamus, *quæ vis alia potuit aut diſperſos homines vnum in locum congregare, aut à fera, agreſtiq; vita ad hunc humanum cultum, ciuilemq. deducere, aut iam conſtitutis ciuitatibus, leges, iudicia, iura deſcribere?*

34 † At, ne plura, quæ ſunt pænè innumerabilia, conſecter, comprehendam breui [n]. ſic enim ſtatuo, *perfecti oratoris moderatione, & ſapientia non ſolùm ipſius dignitatem, ſed & priuatorum plurimorum, & vniuerſa reip. ſalutem maxime contineri.* Quamobrem [o] pergite, vt facitis, adoleſcentes: atque in id ſtudium, in quo eſtis, incumbite, vt & vobis honori, & amicis vtilitati, & reip. emolumento eſſe poſſitis.

35 † 10 ¶ Tum Scæuula comiter, vt ſolebat, Cetera, inquit, aſſentior Craſſo, ne aut de C. Lælij

Marginal notes: a ſic infrà libro 2 de oratore.* b L. creuiſſe: & quod ille d. c L. non agnoſcit verbum dicebat deinceps autem quidam libri habent, Vbi, vt ex pr. d L. ſed etiam cum m. e L. neq; vero, inquit, mihi quidquam pr. f ſort. quò velit: vnde autẽ velit, ded. g L. hominũ multitudine h L. & polita, i L. Quid porro tam reg. k L. vel ipſe tectus eſſe p. l L. meditere, m Ariſtoteles in epiſtolis ad Alex. [illegible] n al breuiter. ſed breui. ſub. intellige oratione vel ſermone * o ſimilis penè cohortatio proœmio, lib. 1 in fin.*

Digitized by Google

P. LXXXVIII. ſoceri mei, aut de huius generi aut arte, aut gloria detraham: ſed illa duo, Craſſe, vereor, vt tibi poſſim concedere: Vnum, quod ab oratoribus ciuitates & ab initio conſtitutas, & ſæpe conſeruatas eſſe dixiſti: alterum, quod, remoto foro, concione, iudiciis, ſenatu, ſtatuiſti, oratorem in omni genere ſermonis, & humanitatis eſſe perfectum.

36 † 9 ¶ Quis enim tibi hoc concesserit, aut initio genus hominum in montibus ac ſyluis diſſipatum, non prudentium conſiliis compulſum potius, quam diſertorum oratione delinitum, ſe oppidis, mœnibusq; ſepiſſe: aut vero reliquas vtilitates, aut [a] inſtituendis, aut conſeruandis ciuitatibus, non à ſapientibus, & fortibus viris, ſed a diſertis, & ornate dicentibus eſſe [b] conſtitutas?

a forſ. aut cõſtituendis

b fort. eſſe in ſtitutas

37 An vero tibi Romulus ille aut paſtores, & conuenas congregaſſe, aut Sabinorum connubia coniunxiſſe, aut finitimorum vim repreſſiſſe eloquentia videtur, non conſilio, & ſapientia ſingulari? Quid? in Numa Pompilio quid? in Ser. Tullo, quid? in ceteris regibus, quorum multa ſunt eximia ad conſtituendam remp. numquod eloquentiæ veſtigiũ apparet? Quid? exactis regibus, (tametſi ipſam exactionem mente, non lingua, perfectam, L. Bruti eſſe cernimus;) ſed deinceps omnia, nonne plena conſiliorum, inania verborum videmus?

c al. reliquos

d vide in Bruto, Iuli Epitomen 56. 59. 60 & Florus 14.15.

38 † Ego vero ſi velim & noſtræ ciuitatis exemplis vti, & aliarum, plura proferre poſſim detrimenta publicis rebus, quàm adiumenta per homines eloquentiſſimos importata: ſed, vt reliqua [c] prætermittam, omnium mihi videor, exceptis, Craſſe, vobis duobus, eloquentiſſimos audiſſe Ti.[d] & C. Sempronios, quorum pater [e], homo prudens, & grauis, haudquaquam eloquens, & ſæpe alias, & maxime cenſor, ſaluti reip. fuit, atque is non accurata quadam orationis copia, ſed nutu, atque verbo libertinos [f] in vrbanas [g] tribus tranſtulit. quod niſi feciſſet, rempublicam, quam nunc vix tenemus, iam diu nullam haberemus. At vero eius filij diſerti, & omnibus vel naturæ, vel doctrinæ præſidiis [h] ad dicendum parati, cum ciuitatem vel paterno conſilio, vel auitis armis florentiſſimam accepiſſent, iſta præclara gubernatrice, vt ais, ciuitatum, eloquentia, rempublicam diſſipauerunt [i].

e Tib. Gracchus Plutarc. in Gracchis 7. Gell 19.

f hoc etiam antea fecerat Q. Fab. Max.

g Tribus vrbanæ quatuor: exque ruſticis poſtpoſitæ. Varro 2. de re ruſtica. in pr. adde eundem 4. de lingua.

h al. vocibus

i L. diſſipauerunt. al. diſperuerunt. al. diſparauerunt. id eſt, diſiunxerunt, diſpoſuerunt.

k al. quidem Sergium Galb.

39 † Quid? leges veteres, moreſque maiorum: quid? auſpicia, quibus & ego, & tu, Craſſe, cum magna reipub. ſalute præſumus, quid? religiones & cæremoniæ, quid? hæc iura ciuilia, quæ iampridẽ in noſtra familia ſine vlla eloquẽtiæ laude verſantur, nũ aut inuẽta ſunt, aut cognita, aut omnino ab oratorũ genere tractata?

men ſeruiſſe.

l L. & C. ipſũ Carb.

m al. perpuliſti, m. adiſti. id eſt perculiſti.

n L. in omni

40 † Equidem & Ser.[k] Galbam memoria teneo, diuinũ hominem in dicendo, & M. Æmilium Porcinam, &[l] Cn. ipſum Carbonem, quem tu adoleſcentulus perculiſti [m], ignarum legum, hæſitantem in maiorum inſtitutis, rudem in iure ciuili: & hæc ætas noſtra, præter te, Craſſe, qui tuo magis ſtudio, quàm proprio munere aliquo diſertorum, ius à nobis ciuile didiciſti, quod interdum pudeat, iuris ignara eſt.

ſermone cop.

o Regna ſua docti viurpãt

B. P. pro ſuis bonis & poſſeſſionibus. sic Virg. in Eclog mea regna videns

p L. multiſq; præiſſem.

41 † 10 ¶ Quòd vero in extrema oratione, quaſi tuo iure ſumpſiſti, oratorem in [n] omnis ſermonis diſputatione copioſiſſime poſſe verſari, id, niſi hic in tuo regno [o] eſſemus non tuliſſem, multiſque [p] præeſſem, qui aut interdicto tecum contenderent, aut te ex iure manu [q] conſertum vocarent, quod in alienas poſſeſſiones tam temerè irruiſſes.

q L. manu conſertũ voc. vel, manum conſert. voc. magnum vel manu conſerere, quid, alio loco explicauit.

42 † Agerent enim tecum lege primum Pythagorei omnes, atque Democritici, ceterique [a] in ſuo genere phyſici, vindicarentque ornati homines in dicendo & graues, quibuſcum tibi iuſto ſacramento [b] contendere nõ liceret. Vrgerent præterea philoſophorũ greges, iam ab illo fonte, & capite Socrate, nihil te de bonis rebus in vita, nihil de malis, nihil de animi permotionibus, nihil de hominum moribus, nihil de ratione vitæ didiciſſe, nihil omnino quæſiſſe, nihil ſcire conuincerent: & cum vniuerſi in te impetum feciſſent, tum ſingulæ familiæ litem tibi intenderent.

a al. ceteriq; ſuo iure phyſici vindicarent, ornati homines

b ſacramento contendere quid, alias dixi.

43 † Inſtaret Academia, quæ, quidquid dixiſſes, id [c] teipſum negare cogeret. Stoici vero noſtri diſputationum ſuarum, atq; interrogationum laqueis te irretitum tenerent. Peripatetici autem etiam hæc ipſa, quæ propria oratorũ putas [d] eſſe adiumenta, atq; ornamenta dicendi, ab ſe peti vincerent [e] oportere: ac non ſolum meliora, ſed etiam multo plura Ariſtotelem, Theophraſtumq; de his rebus, quàm omneis dicendi magiſtros ſcripſiſſe oſtenderent.

c L. id te ipſum ſcire negare cogeret. al. id te ipſum ſcire negaret.

d L. putaſſes adium.

e al. dicerẽt

44 † Miſſos facio mathematicos, grãmaticos, muſicos, quorum artibus veſtra iſta dicendi vis ne minima quidem ſocietate cõiungitur [f]. Quamobrem iſta tanta, tamque multa profitenda, Craſſe, non cenſeo. ſatis id eſt magnum, quod potes præſtare, vt in iudiciis ea cauſa, quamcunque tu dicis, melior & probabilior eſſe videatur: vt in concionibus, & ſententiis dicendis ad [g] perſuadendum tua plurimum valeat oratio: denique vt prudentibus diſerte, ſtultis etiam vere dicere videaris. hoc amplius ſiquid poteris, non id mihi videbatur orator, ſed Craſſus ſua quadam propria, non communi oratorum facultate poſſe.

f quidam l. contingitur.

g quidam l. non habent, ad perſuadẽdum

45 † 11 ¶ Tum ille, Non ſum, inquit, neſcius, Scæuola [h], iſta inter Græcos dici, & diſceptari ſolere. audiui enim ſummos homines, cum quæſtor ex Macedonia veniſſem Athenas, florente Academia, vt temporib. illis ferebatur, quod eam Carneades, & Clitomachus, & Æſchines obtinebant. erat etiam Metrodorus, qui cum illis vna ipſum illum Carneadem diligentius audierat, hominem omnium in dicendo, vt ferebant, acerrimum [i], & copioſiſſimum. vigebat auditor Panætij illius tui Mneſarchus: & Peripatetici Critolaus, & Diodorus.

h L. Scæuola, & ita ſemper.

i Græci vocãt δεινότατον.

P. LXXXIX.

46 † Multi etiam præterea præclari [k] in philoſophia, & nobiles, a quibus omnibus vna pæne repelli [l] voce oratorem à gubernaculis ciuitatum, excludi ab omni doctrina, rerumq; maiorum ſcientia, ac tantum in iudicia, & conciunculas, tanquam in aliquod piſtrinum, detrudi & compingi videbam.

k clari philoſophia,

l L. voce repelli

47 † Sed ego neq; illis aſſentiebar, neq; harũ diſputationũ inuentori, & [m] principi longe omniũ in dicẽdo grauiſſimo, & eloquentiſſimo, Platoni: cuius tũ Athenis, diligẽtius legi cum Carneade Gorgiã: quo [n] in libro in hoc maxime admirabar Platonem, quod mihi in oratorib. irridendis ipſe eſſe orator ſummus videbatur. verbi enim cõtrouerſia iamdiu torquet Græculos homines, contentionis cupidiores, quàm veritatis.

m fort. & longẽ omnium principi in di.

n L. quo in libro, hoc ma.

48 † Nam ſi quis hunc ſtatuit eſſe oratorem [o], qui [p] tantũmodo in iure, aut in iudiciis poſſit, aut apud populum, aut in ſenatu copioſè loqui, tamen huic ipſi multa tribuat, & cõcedat neceſſe eſt. Neque enim ſine multa pertractatione omnium [q] rerum p. neque ſine legum, moris [r], iuris ſcientia, neque natura hominum incognita, ac moribus, in his ipſis rebus ſatis

o Orator quis dicendus

p L. qui tantum poſſit in iure, aut in iud. ap. pop.

q L. non agnoſcit vocem, omnium

r al. morumq;

callidè

callidè verſari,& peritè poteſt.qui autem hęc cognouerit,ſine quibus ne illa quidem minima in cauſis quiſquam rectè tueri poteſt,quid huic abeſſe poterit de maxima rerum ſcientia? Sin oratoris nihil vis eſſe,niſi compoſitè,ornatè,copiosè eloqui:quæro,idipſum qui poſſit aſſequi ſine ea ſcientia, quam ei non conceditis? dicendi enim virtus, niſi ei, qui dicit,ea,de quibus dicit, percepta ſint,extare non poteſt.

49 † Quamobrem ſi ornatè locutus eſt, ſicut fertur,& mihi videtur, phyſicus ille Democritus:materies illa fuit phyſici,de qua dixit: ornatus verò ipſe verborum, oratoris putandus eſt. Et,ſi Plato de rebus à ciuilibus controuerſiis remotiſſimis diuinitus eſt locutus, quod ego concedo:ſi itē Ariſtoteles, ſi Theophraſtus,ſi Carneades in rebus iis, de quibus diſputauerunt,eloquentes,& in dicendo ſuaues,atque ornati fuerunt: ſint hæ res,de quibus diſputant,in aliis quibuſdam ſtudiis: oratio quidem ipſa,propria eſt huius vnius rationis,de qua loquimur,& quærimus.

50 † Etenim videmus, iiſdem de rebus ieiunè quoſdā,& exiliter, vt eum, quem acutiſſimū fuerunt Chryſippum,diſputauiſſe, neq; ob eā rem philoſophiæ non ſatisfeciſſe, quod non habuerit hanc dicendi [a] ex arte alienā facultatem. Quid ergo intereſt? aut qui diſcernes eorum,quos nominaui, vbertatē in dicendo, & copiam,ab eorum exilitate,qui [b] hac dicēdi varietate,& elegantia non vtuntur? Vnum erit profectò,quod [c] ij,qui bene dicunt, afferunt proprium,compoſitam orationem,& ornatam,& artificio quodam,& expolitione diſtinctam. Hæc autem oratio ſi res non ſubeſt ab oratore percepta,& cognita: aut nulla ſit neceſſe eſt,aut omnium irriſione ludatur.

a al.dicendi, ex arte alienam.
b L. qui hac varietate, & eleg.
c L. quòd ij, qui bene dicunt, propriū afferunt,compoſita oratio, & ornata, & artificio quodam, & expolitione diſtincta.

51 † Quid eſt enim tam furioſum, quàm verborum vel optimorum, atq; ornatiſſimorum ſonitus inanis, nulla ſubiecta ſententia, nec ſciētia? Quicquid erit igitur quacunq; ex arte, quocunq; de genere,id orator,ſi tāquā clientis cauſam,didicerit,dicet meliùs & ornatiùs, quàm ille ipſe eius rei inuentor,atq; artifex.

P. B.

52 † Nam ſi quis erit,qui hoc dicat,eſſe quaſdam oratorum proprias ſententias, atq; cauſas, & certarum rerum forenſibus [d] cancellis circumſcriptam ſcientiam: fatebor equidem in his magis aſſiduò verſari hanc noſtram dictionem:ſed tamen in his ipſis rebus permulta ſunt,quæ iſti magiſtri,qui rhetorici vocantur,nec tradunt,nec tenent.

d L. forenſib. quaſi cancellis.

53 † Quis enim neſcit,maximam [e] vim exiſtere oratoris in hominum mentibus vel ad iram, aut [f] ad odium,aut dolorem incitandis,vel ab hiſce iiſdem permotionib. ad lenitatem, miſericordiamq; reuocandis? Quæ [g] niſi qui naturas hominum,vimq; omnem humanitatis, cauſaſque eas, quibus mentes aut incitantur, aut reflectuntur, penitus perſpexerit,dicendo quod volet,perficere non poterit.

e al. maximā vim conſiderare. al. maxime vim.
f L. aut odiū.
g L. Quare niſi

54 † Atqui totus hic locus philoſophorum putatur proprius: neque orator,me auctore,vnquam repugnabit:ſed,cùm illis cognitionem rerum conceſſerit, quòd in ea ſolum illi voluerint [h] elaborare: tractationem orationis, quæ ſine illa ſcientia nulla eſt, ſibi aſſumet. Hoc enim eſt proprium [i] oratoris,quod ſæpe iam dixi, oratio grauis, & ornata, & hominum ſenſibus,ac mentibus accommodata.

h al. voluerunt.
i oratoris proprium.

55 † Quibus de rebus Ariſtotelem, & Theophraſtum ſcripſiſſe fateor. Sed vide, ne hoc, Scæuola [a], totum ſit à me. nam ego,quæ ſunt oratori cum illis communia,non mutuor ab illis:iſti quę de his rebus diſputant,oratorum eſſe concedunt. Itaque cæteros libros,artis [b] iſti ſuæ nomine,hos rhetoricos & inſcribunt, & appellant.

a L. Scæuola.
b L. artis ſuæ modo nomine.

56 † Etenim cū illi in dicendo inciderint loci (quod perſæpe euenit) vt de diis immortalib. de pietate,de cōcordia,de amicitia,de cōmuni ciuium [c],de hominum,de gentium iure,de æquitate,de temperantia, de magnitudine animi,de omni virtutis genere ſit dicendum, clamabunt,credo, omnia gymnaſia,atque omnes philoſophorum ſcholæ, ſua hæc eſſe omnia propria,nihil omnino ad oratorē pertinere.

c al. ciuium de hominum iure: al. ciuiū de gentium iure.

57 † Quibus ego, vt de his rebus omnibus in angulis,conſumendi otij cauſa,diſſerant,cùm conceſſero, illud tamen oratori tribuam, & dabo,vt [d] eadem,de quib.illi tenui quodam [e], & exiguo ſermone diſputant, hic cum omni grauitate & iucunditate [f] explicet. Hæc ego cum ipſis Philoſophis tum Athenis diſſerebam. Cogebat enim me Marcus Marcellus hic noſter,qui nunc ædilis curulis eſt:& profectò,niſi ludos nunc faceret,huic noſtro ſermoni intereſſet,ac [g] iam tum erat adoleſcentulus his ſtudiis mirificè deditus.

d L. vt ea,de quib.
e L. quodam, & exſangui ſerm.
f al. fœcunditate.
g al. iā tum erat adol.

58 † Iam verò de legibus inſtituendis [h],de bello,de pace,de ſociis,de vectigalibus,de iure ciuium generatim in ordines,ætateſq; deſcripto [i],dicant [k] vel Græci,ſi volunt,Lycurgum, aut Solonem (quamquam illos quidem cenſemus in numero eloquentium reponendos) ſciſſe meliùs, quàm Hyperidem, aut Demoſthenem, perfectos iam homines in dicendo, & perpolitos: vel [l] noſtros decemuiros, qui XII. tabulas perſcripſerunt,quos neceſſe eſt fuiſſe prudenteis, anteponant in hoc genere & Ser. Galbæ, & ſocero tuo C. Lælio, quos conſtat dicendi gloria præſtitiſſe.

P. X C.
h al. tuēdis.
i al. de ſcriptorum.
k L. vel Græci dicunt,
l L. vel noſtri decemuiros, q.

59 † Nunquam enim negabo,eſſe quaſdam arteis proprias eorum, qui in his cognoſcendis,atque tractandis ſtudium [m] ſuum omne poſuerunt:ſed oratorem plenum,atque perfectum eſſe eum dicam, qui de omnibus rebus poſſit variè copioſeque dicere. Etenim ſæpe in iis cauſis, quas omneis [n] proprias eſſe oratorum confitentur, eſt aliquid, quod non ex vſu forenſi,quem ſolum oratoribus conceditis, ſed ex obſcuriore aliqua ſcientia ſit promendum,& [o] aſſumendum.

m L. ſtudium omne ſuum.
n v.c. omnes.
o L. atque aſſumendum.

60 † Quæro enim, num poſſit aut contra imperatorem, aut pro imperatore dici ſine rei militaris vſu, aut ſæpe etiam ſine regionum terreſtrium,aut maritimarum ſcientia? num apud populum de legibus iubendis, aut vetandis, num in ſenatu de [p] omni reip. genere dici ſine ſumma rerum ciuilium cognitione, & prudentia: num admoueri poſſit oratio ad ſenſus animorum, atque motus vel inflammandos, vel etiam extinguendos, (quod vnum in oratore dominatur) ſine diligentiſſima peruestigatione earum omnium rationum,quæ de naturis humani generis, ac moribus à philoſophis explicantur.

p al. de omni rep.

61 † Atque haud ſcio an minùs hoc vobis ſim probaturus. equidem non dubitabo, quod ſentio dicere. phyſica iſta ipſa,quæ paullò antè,& mathematica,& cætera rerum artium propria poſuiſti, ſcientiæ ſunt eorum, qui illa profitentur. illuſtrare autem oratione ſiquis iſtas ipſas arteis velit,ad oratoris [q] ei confugiendum eſt facultatem.

q al. oratoris, tanquam ad arbitrium confugiendum eſt.

Digitized by Google

62 a meminit Varro l. 8. c. 12. in fine 7. Plin. 37.

† Neq; enim, ſi Philonē [a] illum architectū, qui Athenienſib. armamentariū fecit, conſtat perdiſertè populo rationē operis ſui reddidiſſe, exiſtimādum eſt architecti potiùs artificio diſertum, quàm oratoris fuiſſe. Nec, ſi huic Marco Antonio pro Hermodoro fuiſſet de naualium opere dicendum, non cùm ab illo cauſā didiciſſet, ipſe ornatè de alieno artificio, copioſeque dixiſſet. Neque vero Aſclepiades is, quo nos medico, amicoque vſi ſumus, tum, cùm eloquentia vincebat cæteros medicos, in eo ipſo, quod ornate dicebat, medicinæ facultate vtebatur, non eloquentiæ.

63 P. 8.

† Atque illud eſt probabilius, neque tamen verū, quod Socrates dicere ſolebat, omnes in eo, quod ſcirent, ſatis eſſe eloquenteis. Illud verius, neque quenquam in eo diſertum eſſe poſſe, quod neſciat, neque, ſi id optimè ſciat, ignaruſque ſit faciundæ [b] ac poliendæ orationis, diſertè idipſum poſſe, de quo ſciat dicere.

b L. faciendæ

64 c vis oratoris in quo conſiſtat.

† Quam ob rem ſiquis vniuerſam, & propriam oratoris vim definire, complectique vult, is orator erit, mea ſententia, hoc tam graui dignus nomine, qui [c], quæcunque res inciderit, quæ ſit dictione explicanda, prudenter, & compoſitè, & ornate, & memoriter dicat, cum quadam etiam actionis dignitate.

65 d L. quod ita poſui, q.

† Sin cuipiam nimis infinitū videtur, quod ita propoſui, quæcunq; de re licet, hinc, quātū cuiq; videbitur, circuncidat, atque amputet: tamen illud tenebo, ſi, quæ cæteris in artibus aut ſtudiis ſita ſunt, orator ignoret, tantumq; ea teneat, quæ ſint in diſceptationibus, aut in vſu forēſi, tamen his de rebus ipſis ſi ſit ei dicendū, cum cognouerit ab iis, qui tenent, quæ in quaque re, multò oratorem melius, quàm ipſos illos, quorum eæ ſunt artes, eſſe dicturum.

e L. atque in vſu for.

66 f L. vt ipſi Mario. g L. quàm ille ipſe.

† Ita ſi de re militari dicendum huic erit Sulpicio, quæret à C. Mario, affini noſtro, &, cùm acceperit, ita pronuntiabit, vt [f] ipſi C. Mario pœnè hic melius, quàm [g] ipſe ille ſcire videatur. Sin de iure ciuili, tecum communicabit, teq; hominem prudentiſſimum, & peritiſſimum in iis ipſis rebus, quas abs te didicerit, dicendi arte ſuperabit.

67 h L. Sin qua res incid.

† Sin [h] quæ res inciderit, in qua de natura, de vitiis hominum, de cupiditatibus, de modo, de continentia, de dolore, de morte dicendum ſit: forſitan, ſi ei ſit viſum, (& ſi hæc quidem noſſe debet orator) cum Sex. Pompeio, erudito homine in philoſophia, communicabit. Hoc profectò efficiet, vt, quancunque rem à quoque cognouerit, de [i] ea multo dicat ornatiùs, quàm ille ipſe, vnde cognorit.

i L. de ea re multo d.

68 k L. quoniam philoſophia ipſa l Philoſophię treis partes. m al. tributa.

† Sed ſi me audierit, quoniā [k] philoſophia [l] in treis parteis eſt diſtributa [m], in naturæ obſcuritatē, in diſſerendi ſubtilitatem, in vitam atque mores: duo illa relinquamus, idq; largiamur inertiæ noſtræ: tertiū verò, quod ſemper oratoris fuit, niſi tenebimus, nihil oratori, in quo magnus eſſe poſſit, relinquemus.

69 n al. ſi quando opus erit. o al. ſi modò erunt p L. & ei tradita.

† Quare hic locus de vita & morib. totus eſt oratori perdiſcendus: cætera ſi non didicerit, tamen poterit, ſiquando [n] volet, ornare dicendo, cùm [o] erūt ad eum delata, & [p] tradita. Etenim ſi conſtat inter doctos, hominem ignarū aſtrologiæ, ornatiſſimis, atq; optimis verſibus Aratum, de cœlo, ſtellisque dixiſſe: ſi de rebus ruſticis hominem ab agro remotiſſimum, Nicandrum Colophonium, poetica quadam facultate, nō ruſtica, ſcripſiſſe prçclarè: quid eſt, cur nō orator de reb. iis eloquentiſſimè dicat, quas ad certam cauſam, tempuſq; cognorit?

A † Eſt enim finitimus [a] oratori poeta, numeris adſtrictior paullo, verborum autem licentia liberior, multis vero ornandi generibus ſocius, ac pænè par: in hoc quidem certè prope idem, nullis vt terminis circumſcribat, aut definiat ius ſuum, quominus ei liceat eadem illa facultate, & copia vagari, qua velit. 70

a oratoris & P. X C I. poetæ affinitas. b L. in hoc quidem certè idem.

† Namque illud quare, Scæuola [c], negaſti te fuiſſe laturum, niſi in meo regno eſſes, quod in omni genere ſermonis, in omni parte humanitatis dixerim oratorem perfectum eſſe debere? Nunquam mehercule hoc dicerem, ſi eum quem fingo, meipſum eſſe arbitrarer. 71

c al. Scæuola.

B † Sed, vt ſolebat C. Lucilius ſæpe dicere, homo tibi ſubiratus, mihi propter eam ipſam cauſam minus quàm volebat, familiaris, ſed tamen & doctus, & perurbanus: ſic [d] ſentio, neminem eſſe in oratorum numero habendum, qui non ſit omnib. iis artibus, quæ ſunt libero dignæ, perpolitus: quibus ipſis ſi in dicendo non vtimur, tamen apparet, atq; extat, vtrum ſimus earum rudes, an didicerimus. 72

d L. ſic ſentio hominem neminem eſſe.

C † Vt, qui pila ludunt, non vtuntur in ipſa luſione artificio proprio palæſtræ, ſed indicat ipſe motus, didicerintne palæſtram, an neſciant: & [e] qui aliquid fingunt, etſi tum pictura nihil vtuntur, tamen, vtrum ſciant pingere, an neſciant, non obſcurum eſt: ſic in orationibus hiſce ipſis iudiciorum, concionum, ſenatus, etiam ſi propriæ cæteræ non adhibentur [f] artes, tamen facilè declaratur, vtrùm is, qui dicat, tantummodo in hoc declamatorio ſit opere iactatus, an ad dicendum omnibus ingenuis artibus inſtructus acceſſerit. 73

e L. & vt, qui aliq.

D f L. adhibeantur

† 12 ¶ Tum ridens Scæuola [g], Non luctabor, inquit, tecum Craſſe, amplius. id enim ipſum, quod contra me locutus es, artificio quodam es conſecutus, vt & mihi, quæ ego vellem non eſſe oratoris, concederes: & ea ipſa neſcio quomodo rurſus detorqueres, atque oratori propria traderes. 74

g L. S. auulo.

E † Hæc, cùm ego prætor Rhodū veniſſem, & cū ſummo illo doctore iſtius diſciplinæ Apollonio [h], ea, quæ à Panætio acceperā, contuliſſem: irriſit ille quidem, vt ſolebat, philoſophiam, atque contempſit, multaque non tam grauiter dixit, quàm facetè. tua autem fuit oratio eiuſmodi, non vt vllam artem, doctrināmve contemneres, ſed vt omneis [i], comites ac miniſtras oratoris eſſe diceres. 75

h Apollonium Rhodium intelligit.

i al. comites.

F † Quas ego, ſi quis ſit vnus complexus omneis, idemque ſi ad eas facultates iſtam ornatiſſimā [k] orationis adiunxerit, non poſſum dicere, eum non egregium quendam hominem, atque admirandum fore: ſed is ſi quis eſſet, aut ſi etiam vnquam fuiſſet, aut vero ſi eſſe poſſet, tu eſſes vnus profectò, qui & meo iudicio, & omnium, vix vllam ceteris oratorib. (pace horum dixerim) laudem reliquiſti. 76

k ſert ornandæ orationis, quo ſubintelligat facultatem.

G † Verùm ſi tibi ipſi nihil deeſt, quod in forenſib. rebus, ciuilibuſq; verſetur, quin ſcias, neque eam tamen ſcientiam, quam adiungis oratori, complexus es: videamus, ne plus ei tribuas, quàm res & veritas ipſa concedat. 77

† 13 ¶ Hic Craſſus, Memento, inquit, me non de mea, ſed de oratoris facultate dixiſſe. Quid enim nos aut didicimus, aut ſcire potuimus, qui antè ad agendum, quàm ad cognoſcendum venimus: quos in foro, quos in ambitione, quos in republica, quos in amicorum negotiis res ipſa antè confecit, quàm poſſemus aliquid de rebus tantis ſuſpicari. 78 P. 8.

H † Quod ſi tibi tātū in nobis videtur eſſe, quib. 79

etiam

Digitized by Google

A etiam ſi ingenium [a], vt tu putas, non maxime deſuit, doctrina certe, & otium, & hercule etiam ſtudium [b] illud dicendi acerrimũ deſuit: quid cenſes. ſi ad alicuius ingeniũ vel maius illa, quæ ego non attigi, acceſſerint? qualem illum, & quantum oratorem futurum?

a Ingenio hic opponit doctrinam vt alibi.
b L. ſtudium illud diſcendi acerr. Il eſt autem diſcendi ſtudiũ eſt loquendi.

80 † 14 ¶ Tum Antonius, Probas mihi, inquit, iſta, Craſſe, quæ dicis. nec dubito, quin multo locupletior in dicendo futurus ſit, ſi quis omnium rerum, atque artium rationem, naturamque comprehenderit.

B 81 † Sed primum id difficile factu eſt, præſertim in hac noſtra vita, noſtriſque occupationibus: deinde illud etiam verendũ eſt ne abſtrahamur ab hac exercitatione, & conſuetudine dicendi populari, & forenſi. Aliud enim mihi quoddã genus orationis eſſe videtur eorum hominum, de quibus paulò ante dixiſti, quãuis illi ornatè, & grauiter aut de natura rerum, aut de humanis rebus loquantur. Nitidum quoddam genus eſt verborum & lætum, ſed paleſtræ magis, & olei, quam huius ciuilis turbæ, ac fori.

C 82 † Namque egomet, qui ſerò, ac leuiter Græcas litteras attigiſſem, tamen cùm [c] pro conſule in Ciliciam proficiſcens Athenas veniſſem, compluréis [d] tum ibi dies ſum propter nauigandi difficultatem commoratus: ſed, cũ quotidie mecum haberem homines doctiſſimos, eos fere ipſos, qui abs te modo ſunt nominati, cumque hoc, neſcio quomodo, apud eos increbuiſſet, me in cauſis maioribus, ſicuti te, ſolere verſari, pro [e] ſe quiſque vt poterat, de officio & ratione oratoris diſputabat.

c al. cùm proconſul.
d v.c. compluris
e L. pro ſe quiſque eorũ vt quiſque poterat, de off. al pro ſe quiſque poterat. al. pro ſe quiſque eorum, vt quiſque poterat.

D 83 † Horum alij, ſicut ille ipſe *Mneſarchus*, hos, quos nos oratores vocaremus, nihil eſſe dicebat, niſi quoſdã operarios, lingua celeri, & exercitata: oratorẽ autem, niſi qui ſapiẽs eſſet, eſſe neminem: atque ipſam eloquentiã, quod ex bene dicendi ſcientia conſtaret, vnã quandam eſſe virtutem: &, qui vnam virtutẽ haberet, omneis habere, eaſque [f], ipſas eſſe inter ſe æqualeis, & pareis. Ita, qui eſſet eloquens, eũ virtutes omneis [g] habere, atque eſſe ſapiẽtem. Sed hæc erat ſpinoſa quædã, & exilis oratio, longeq; à noſtris ſenſibus abhorrebat.

f al. eaſque eſſe inter ſe
g v.c. omnis.

E 84 † *Carneades* verò multo vberius iiſdem de rebus loquebatur, non quò aperiret ſententiã ſuam; hic enim mos erat patrius Academiæ, aduerſari [h] ſemper omnibus in diſputando) ſed tum maximè tamen hoc ſignificabat eos, qui rhetores nominarentur, & qui dicendi præcepta traderent, nihil plane tenere neque poſſe quenquam facultatem aſſequi dicendi, niſi qui philoſophorum inuenta didiciſſet.

h Academicorũ mos aduerſari ſemper omnibus in diſputãdo.
P. XCII.

F 85 † Diſputabant contra diſerti homines, Athenienſes, in repub. cauſiſque verſati [i] in quibus erat etiam is, qui nuper Romæ fuit *Menedemus* hoſpes meus: qui cum diceret eſſe quãdam prudentiã, quæ verſaretur in perſpiciendis rationib. cõſtituendarum, & regendarum rerũ publicarum, exercitabatur [k] homo promptus ab homine abũdanti doctrina. & quadã incredibili varietate rerũ, & [l] copia. Omneis enim parteis illius ipſius prudentiæ, petendas eſſe à philoſophia docebat. neq; ea, quæ ſtatuerentur in repub. de diis immortalibus, de diſciplina iuuentutis, de iuſtitia, de patientia, de tẽperãtia, de modo rerũ omniũ, cæteráque, ſine quib. ciuitates aut eſſe, aut bene moratæ eſſe nõ poſſent, vſquã in eorũ libris inueniri.

i L. Athenienſes, & in rep.
k L. excipiebatur homo pro... id eſt, Menedemus excipiebatur à Carneade: id eſt Menedemo reſpondebat Carneades.
l L. atque copia.

G H 86 † Quod ſi tantam vim rerum maximarum arte ſua rhetorici illi doctores complecterentur: quærebat, cur de procemiis, & de epilogis, & de huiuſmodi nugis (ſic enim appellabat) referti eſſent eorum libri: de [a] ciuitatibus inſtituendis, de ſcribendis legibus, de æquitate, de iuſtitia, de fide, de frangendis cupiditatibus, de conformandis hominum moribus, littera in eorum libris nulla inueniretur.

a al. de ciuitatibus conſtituendis.

87 † Ipſa vero præcepta ſic illudere ſolebat, vt oſtenderet non modo eos illius experteis eſſe prudẽtiæ, quam ſibi aſciſcerent [b], ſed ne hãc quidem ipſam dicendi rationem, ac viam noſſe. Caput enim eſſe arbitrabatur oratoris, vt & ipſis, apud quos ageret, talis, qualem ſe ipſe optaret, videretur, id fieri vitæ dignitate, de qua nihil rhetorici iſti doctores in præceptis ſuis reliquiſſent: & vti eorum, qui audirent, ſic afficerentur animi, vt eos affici vellet orator: quod [c] item fieri nullo modo poſſe, niſi cognoſceret is, qui diceret, quot modis hominum mentes, & quibus rebus, & quo genere orationis in quamque partem mouerentur. Hæc autem eſſe penitus in media philoſophia retruſa, atque abdita, quæ iſti rhetores ne primoribus quidem labris attigiſſent.

b al. adſcriberent.
c L. quod ita f.

88 † Ea Menedemus exemplis magis, quàm argumentis, conabatur [d] refellere, memoriter enim multa ex orationib. Demoſthenis præclare ſcripta pronuntians, docebat, illum in animis vel iudicum, vel populi, in omnẽ partem dicendo permouendis, non fuiſſe ignarũ, quibus ea rebus conſequeretur, quæ negaret ille ſine philoſophia quemquam ſcire poſſe.

d L. refellere conabatur.

89 † Huic reſpondebat, non ſe negare, Demoſthenem ſummam prudentiam, ſummamque vim habuiſſe dicendi: ſed ſiue ille hoc ingenio potuiſſet, ſiue, id quod conſtaret, Platonis ſtudioſus audiendi fuiſſet: non, quid ille potuiſſet, ſed, quid iſti docerent, eſſe quærendũ.

90 † Sæpe etiam in eã partem ferebatur [e] oratione, vt omnino diſputaret, nullam artem eſſe dicendi: idque cùm argumentis doceat, quod ita nati eſſemus, vt & [f] blandiri, & ſuppliciter inſinuare iis, à quibus eſſet petendum, & aduerſarios minaciter terrere poſſemus, & rem geſtam exponere, & id, quod contra diceretur, refellere [g] & ad extremum deprecari aliquid & conqueri, quibus in rebus omnis oratorum verſaretur facultas: & quod conſuetudo, exercitatioque & intelligendi prudentiam acueret, & eloquendi celeritatem incitaret: tum etiam exemplorum copia nitebatur.

e al. ferebat orationem.
P. 8.
f L. & blandiri ſuppliciter iis, à quibus. al. & blandiri ſuppliciter & ſubtiliter inſinuare.
g L. refellere, ad ext.

91 † Nam primùm quaſi dedita opera neminem ſcriptorem artis ne mediocriter quidem diſertum fuiſſe dicebat, cùm repeteret vſque à Corace neſcio quo, & Tiſia, quos artis [h] illius inuentores, & principes fuiſſe conſtaret: eloquentiſſimos autem homines, qui iſta nec didiciſſent, nec omnino [i] ſciſſe curaſſent, innumerabileis quoſdam nominabat: in quibus etiam ſiue ille irridens, ſiue quod ita putaret, atque ita audiſſet, me [k] in illo numero, qui illa non didiciſſem, & tamen (vt ipſe dicebat) poſſem aliquid in dicendo, proferebat. Quorum illi alterum facile aſſentiebar, nihil me didiciſſe, in altero autem me illudi ab eo, aut etiam ipſum errare arbitrabar.

h vide 3. Qu.
i L. ſcire curaſ.
k hæc verba, me in illo numero, diſtinguit Lambinus.

92 † Artem verò negabat eſſe vllam, niſi quæ cognitis, penituſque perſpectis, & in vnum exitum ſpectantibus, & nunquam fallentibus rebus contineretur. Hæc autem omnia, quæ tractarentur ab oratoribus, dubia eſſe, & incerta, cùm & dicerẽtur ab iis, qui ea omnia

Digitized by Google

a *al.* cernerent.

non planè tenerent [a], & audirentur ab iis quibus non ſcientia eſſet tradenda, ſed exigui temporis aut falſa, aut certe obſcura opinio.

93 † Quid multa? ſic mihi tum perſuadere videbatur, neque artificium vllum eſſe dicendi, neque quemquam poſſe, niſi qui illa, quæ a doctiſſimis hominibus in philoſophia dicerentur, cognoſſet, aut callide, aut copioſe dicere. Quibus [b] dicere Carneadem ſolebat ingenium tuum, Craſſe, vehementer admirans, me ſibi perfacilem in audiendo [c], te perpugnacem in diſputando eſſe viſum.

b L. Quib. adſiue e Carneades ſoleb.
c *al.* dicēdo.*

94 † Túmque ego hac eadem opinione adductus, ſcripſi etiam illud quodam in libello, qui me imprudente, & inuito excidit, & peruenit in manus hominum. Disertos [d] me cognoſſe nonnullos, eloquentem adhuc neminē: quod eum ſtatuebam diſertum, qui poſſet ſatis acute atque dilucide apud mediocreis [e] homines ex communi quadam hominum opinione dicere: eloquentem vero, qui mirabiliùs, & magnificentius augere poſſet, atque ornare quæ vellet, omneiſque [f] omnium rerum, quæ ad dicendum pertinerent, fonteis [g] animo ac memoria contineret. Id ſi eſt difficile nobis, qui antè, quam ad diſcendum [h] ingreſſi ſumus, obruimur ambitione, & foro: ſit tamen in re poſitum, atque natura.

d Diſerti & eloquentis diſcrimen.*
e v.c mediocris
f v.c omniſq.
g v.c fontis
h *al.* dicendum.*

95 † Ego enim quantum auguror coniectura, quantaque ingenia in noſtris hominibus eſſe video, non deſpero fore aliquem aliquando, qui & ſtudio acriore, quàm nos ſumus, atque fuimus, & otio ac facultate diſcendi maiore, ac maturiore, & labore atque induſtria ſuperiore, cum ſe ad audiendum, legendum, ſcribendumque maiore opera dediderit [i], exſiſtat talis orator, qualem quærimus: qui iure non ſolum diſertus, ſed etiam eloquens dici poſſit: qui tamen, mea ſententia, aut hic eſt iam Craſſus, aut, ſi quis pari fuerit ingenio, pluraq; quam hic, & audierit, & lectitarit, & ſcripſerit, paullū huic aliquid poterit addere.

P. XCIII.

i *al.* maiore opere *al.* quidam hæc verba maiore opera diſtinguunt.*
h L. dederit.

96. † 15 ¶ Hoc loco Sulpicius, Inſperanti mihi, inquit, & Cottæ, ſed valde optanti vtriq; noſtrum cecidit vt in iſtū ſermonē, Craſſe, delaberemini. Nobis enim huc venientib. iucundū [l] ſatis fore videbatur, ſi, cum vos de rebus aliis loqueremini, tamen nos aliquid ex ſermone veſtro memoria dignū excipere poſſemus. vt vero penitus in eā ipsā totius huius vel ſtudij, vel artificij, vel facultatis diſputationē paene intimā perueniretis, vix optādū nobis videbatur.

l In ſatis iucundum.

97 † Ego enim, qui ab ineunte ætate incenſus eſſē ſtudio vtriuſq; veſtrûm, Craſſi vero etiā amore cum ab eo nuſquā [m] diſcederē, verbū ex eo nunquā elicere potui de vi ac ratione dicendi, cum & per [n] meipſum egiſſem & per Druſum ſæpe tentaſſem: quo in genere, tu Antoni, (vere loquar) nunquā mihi percontanti [o], aut quærēti aliquid defuiſti, & perſæpe me, quæ ſoleres in dicēdo obſeruare, docuiſti.

m *fort.* numquā diſcederem.
n *fort* per me ipſe eg.
o *al.* percunctanti.

98 † Nunc, quoniam vterque veſtrûm patefecit earum [p] rerū ipſarum aditum, quas quærimus, & quoniam princeps Craſſus eius ſermonis ordiendi fuit, date nobis hanc veniā, vt ea quæ ſentitis de omni genere dicendi, ſubtiliter perſequamini. Quod quidem ſi erit à vobis impetratum, magnam habebo, Craſſe huic palæſtræ, & Tuſculano tuo gratiam, & longè Academiæ illi, ac Lycio [q] tuum hoc ſuburbanum gymnaſium anteponam.

p L. earum rerum aditum.
q *al.* Lyceo.

99. 16 ¶ Tum ille, Immò vero, inquit, Sulpici, rogemus Antonium, qui & poteſt facere id

A

quod requiris, & conſueuit, vt te audio dicere. Nam [a] me quidem ſemper a genere hoc toto ſermonis refugiſſe, & tibi cupienti atq; inſtāti ſæpiſſime negaſſe, vt tute paullo antè dixiſti. Quod ego non ſuperbia, neq; inhumanitate faciebam, neq;[b] quo tuo ſtudio rectiſſimo, atq; optimo nō obſequi vellē, præſertim cum te vnum ex omnibus ad dicendū maxime natum, aptumq; cognoſſem: ſed mehercule iſtius diſputationis inſolentia, atque earum rerum quæ [c] quaſi traduntur in arte, inſcitia.

a L. Nam me quidem & fateor ſemper.
b *al.* neq; quod
c L. quæ quaſi in arte tradūtur inſcitia.

B

† 17 ¶ Tum Cotta Quoniam id, quod difficillimum nobis videbatur, vt omnino de his rebus Craſſe loquerere, aſſecuti ſumus: de reliquo iam noſtra culpa fuerit, ſi te niſi omnia, quæ percunctati erimus, explicaris, dimiſerimus. 18 ¶ De his, credo, rebus, inquit Craſſus, vt in conditionibus [d] ſcribi ſolet, QVIBVS [e] SCIAM, POTEROQVE.

d L. cretionib. ſcribi ſolet.
* antea legebatur cretionibus *al.* Craſſi orationibus, *al.* cretionibus.

100

e Cretio ſic dicitur. Eſt verò Cretio temporis ſpatium quod datur hæredi ad deliberandum, vtrum ei expediat hæreditatē adire, P. B.

C

19 ¶ Tum ille, Namq; quod tu non poteris, aut neſcies, quis noſtrum tā impudens eſt, qui ſe ſcire, aut poſſe poſtulet? 20 ¶ Iā [f] verò, iſta conditione, dum mihi liceat negare poſſe q̄ nō potero, & fateri neſcire q̄ neſciā, licet, inquit Craſſus, veſtro arbitratu percūctemini.

101

necne. *Vlp. Titul.* 22. *Iſidor* 5. *Varro* 5. *de lingua.* & *Cicero lib.* 13. *ad Atticum.* 44. Eſt autē cernere, nō

21 ¶ Atque, inquit Sulpicius, hoc primū ex te, de quo modo Antonius expoſuit, quid ſentias, quærimus: exiſtimeſne artem aliquā eſſe dicendi. 22 Quid? mihi nunc vos, inquit Craſſus, tanquā alicui Græculo otioſo & loquaci, & fortaſſe docto, atque erudito, quæſtiunculam, de qua meo arbitratu loquar, ponitis? Quando enim me iſta curaſſe, aut cogitaſſe arbitramini, & non ſemper irriſiſſe potius eorum hominū impudentiam, qui cum in ſcholā aſſediſſent, ex [g] magna hominum frequentia dicere iuberēt, ſiquis quid quæreret?

102

modò conſtituere ſe hæredem eſſe (*vt Var.* 6. *de lingua. explicat.*) verum etiam legitima cretionis verba dicere, hunc in modū, Cum me Mæuius hæredem inſtituerit eam hæreditatem cerno, adeoq́. *Vlp.* 22.

D

† Quod primū ferunt Leontinū feciſſe Gorgiā: qui permagnū quiddā ſuſcipere ac profiteri videbatur, cum [h] ſe ad omnia de quibus quiſq; audire vellet, eſſe paratū denuntiaret. Poſtea verò vulgo hoc facere cœperunt, hodiéq; faciūt, vt nulla ſit res, neq; tāta, neq; tā improuiſa, neq; tam noua de [i] qua ſe nō omnia, quæ dici poſſūt, profiteātur eſſe dicturos.

103

e Cretio duplex: vulgaris, in qua adijciebatur hæc verba, quibus ſciam poteroque. Continua in qua nō adijciebantur.

E

† Quod ſi te, Cotta, arbitrarer, aut te, Sulpici, de iis rebus audire velle, adduxiſſem huc Græcū aliquem, qui [k] nos iſtiuſmodi diſputationibus delectaret: quod ne nunc quidē difficile factu eſt. Eſt enim apud M. Piſonē adoleſcentem [l] iam huic ſtudio deditū, ſummo hominē ingenio, noſtrique cupidiſſimum, Peripateticus Staſeas [m] homo nobis ſanè familiaris &, vt inter homines peritos conſtare video, in illo ſuo genere omnium princeps.

104

Vlp. tit. 24. Vnde his verbis, quibus ſciam poteroque tēpus bonorum poſſeſ. admittendæ velle, nec continuū extenditur *l.* 2. *ff. quis ordo in bonorū poſſeſ.*
f L. iſta verò

F

23 ¶ Quē tu, inquit [n] mihi, Mucius, Staſeā, quem Peripateticum narras? gerendus eſt tibi mos adoleſcētibus Craſſe; qui nō Græci alicuius quotidianā loquacitatē ſine vſu, neque ex ſcholis cantilenam requirunt: ſed ex homine omniū ſapientiſſimo, atq; eloquentiſſimo, atque ex eo, qui non in libellis, ſed in maximis cauſis & in hoc domicilio imperij & gloriæ, ſit cōſilio, linguaq; princeps: cuius veſtigia [o] q perſequi cupiūt, eius ſententiam ſciſcitātur.

105

cond.
g *al.* in maxima.
h Idem initio 2. de finibus.
i L. de quā nō ſe omn.
k *al.* qui vos.
l *al.* adoleſcentem huic ſtud.
m Staſeas Neapolitani Peripatetici meminit lib. 5 de finibus Cicero.*
n L. mihi, inquit,
o *al.* veſtigia perſequi.*

G

† ¶ Equidem te enim in dicendo ſemper putaui deum, tum vero tibi nunquam eloquentiæ maiorem tribui laudem, quàm humanitatis: qua nunc te vti vel maxime decet, neque defugere eam diſputationem, ad quam te duo excellentis ingenij adoleſcentes cupiunt accedere.

H

106

† 24 ¶ Ego verò, inquit, iſtis obſequi ſtudeo, neque gra-

107

Digitized by Google

grauabor breuiter meo more, quid quaque de te ſentiam, dicere. Ac primùm illud (quoniam auctoritatẽ tuam negligere, Scæuola [a], fas mihi eſſe non puto) reſpondeo, mihi dicendi aut nullam [b] artem, aut pertenuem videri, ſed [c] omnem eſſe cõtentionem inter homines doctos in verbi controuerſia poſitam.[d]

a L. Scæuola,
b Eloquentiæ ars aut nulla aut pertenuis.
c L. ſed omnem contentionem int.
d L. eſſe poſitam.

108 P. XCIV. † Nam ſi ars ita definitur, vt paullo antè expoſuit Antonius, ex rebus penitus perſpectis, planeq; cognitis, atque ab opinionis arbitrio ſeiunctis, ſcientiáq; cõprehenſis: non mihi videtur ars oratoris eſſe vlla. Sunt enim varia, & ad vulgarẽ, popularemq; ſenſum accõmodata omnia genera huius forẽſis noſtræ dictionis.

109 † Sin autem ea, quæ obſeruata ſunt in vſu, ac ratione dicendi, hæc ab hominibus callidis, ac peritis animaduerſa, ac notata, verbis deſignata, generibus illuſtrata, partibus diſtributa ſunt: (id quod fieri potuiſſe video) non intelligo, quamobrem non, ſi minus illa ſubtili definitione, at hac vulgari opinione, ars eſſe videatur. Sed ſiue eſt ars, ſiue artis quædam ſimilitudo, non eſt quidem ea negligenda: verum intelligendum eſt, alia quædam ad conſequendam eloquentiam eſſe maiora.

110 † 25 ¶ Tum Antonius vehementer ſe aſſentiri Craſſo dixit, quòd neque ita amplecteretur [e] artem, vt ij ſolerent, qui omnem vim dicendi in arte ponerent, neque rurſum eam totam, ſicut pleriq; philoſophi facerent, repudiaret. Sed exiſtimo, inquit, gratũ [f] te his eſſe, Craſſe, facturum, ſi iſta expoſueris, quæ putas ad dicendum plus, quàm ipſam artem, poſſe prodeſſe.

e L. artẽ amplecteretur,
f L. gratum te his, Craſſe, facturum,

111 † 26 ¶ Dicam equidem, quoniam inſtitui, petamq; à vobis, inquit, ne has meas ineptias efferatis: quanquam [g] moderabor ipſe, ne, vt quidam magiſter, atq; artifex, ſed quaſi vnus è togatorum numero, atque ex forenſi vſu homo mediocris, neque omnino rudis, videar non ipſe aliquid à me promſiſſe, ſed fortuito in ſermonem veſtrum incidiſſe.

g L. quanquã moderabor ipſe mihi, ne, vt q.

112 † Equidem, cùm peterem magiſtratus, ſolebam in prenſando dimittere à me Scæuolam [h], cùm ei ita dicerẽ, me velle eſſe ineptũ. Id erat petere blandius: quod [i] niſi inepté fieret, bene non poſſet fieri. Hunc autem eſſe vnum [k] hominẽ ex omnibus, quo præſente ego ineptus eſſe minime vellem: quem quidẽ nũc mearum ineptiarum teſtem, & ſpectatorem fortuna conſtituit. Nam quid eſt ineptius, quàm de dicendo dicere, cum idipſum dicere, nunquam ſit nõ ineptũ, niſi cum eſt neceſſarium?

h L. Scæuola,
i Multa ſunt, quæ niſi inepte fiant bene non poſſint fieri.
k al. vnum ex omnib. al. L. hominẽ vnum ex omnib.

113 † 27 ¶ Perge verò, Craſſe, inquit Mucius. Iſtam enim culpã, quã vereris, ego præſtabo. 28 ¶ Sic igitur cenſeo, inquit Craſſus, naturã [l] primum, atq; ingenium ad dicendum vim afferre maximam: neque vero iſtis de quibus paulò antè dixit Antonius, ſcriptorib. artis, rationem dicẽdi, & viam, ſed naturam defuiſſe. Nam & animi, atque ingenij celeres quidam motus eſſe debent, qui [m] ad excogitandum acuti, & ad explicandum, ornandumque ſint vberes, & ad memoriam firmi, atque diuturni.

l Natura atq; ingenium ad dicendũ vim maximam adferunt.
m L. qui & ad excog.

114 † Et [n] ſiquis eſt, qui hæc putet arte accipi poſſe, quod falſum eſt (præclare [o] enim ſe res habeat, ſi hæc accendi, aut commoueri arte poſſint: inſeri quidem, & donari ab arte non poſſunt omnia: ſunt enim illa dona naturæ) quid de illis dicet, quæ certe cum ipſo homine naſcuntur? linguæ ſolutio, vocis ſonus, latera, vires, conformatio quædam & figura totius oris, & corporis?

n L. ſed, ſi quis eſt,
P. 8.
o ἀγαπητὸς ἂν οὖν.
p al. Neq; vero ita d.

115 † Neq; [p] hæc ita dico, vt ars aliquid limare nõ poſſit: (neq; enim ignoro, & quæ bona ſint, fieri meliora poſſe doctrina, & quæ non optima, aliquo modo acui tamen & corrigi poſſe) ſed ſunt quidam aut ita lingua hæſitantes, aut ita voce abſoni, aut ita vultu, motuq; corporis vaſti, atque agreſtes, vt, etiamſi ingeniis, atque arte valeant, tamen in oratorum numerum venire non poſſint. Sunt [a] autem quidam ita naturæ muneribus in iiſdem rebus habiles, ita ornati, vt non nati, ſed ab aliquo deo ficti [b] eſſe videantur.

a L. ſunt autem, quidam ita in iiſdem reb. habiles, ita naturæ muneribus ornati, vt n.n.

116 † Magnum quiddam eſt onus, atque munus, ſuſcipere, atque profiteri ſe eſſe, omnibus ſilentibus, vnum maximis de rebus, magno in conuentu hominum, audiẽdum. *Adeſt* [c] enim *ferè nemo, quin* [d] *acutiùs, atque acriùs vitia in dicente, quàm recta, videat.* ita, quicquid eſt, in quo offenditur, id etiam illa, quæ laudanda ſunt, obruit.

b al. ita ſi.
c al Eſt enim
d a. qui non acut.

117 † Neque hæc in eam ſententiam diſputo, vt homines adoleſcenteis, ſiquid naturale forte non habeant, omnino à dicendi ſtudio deterream. Quis enim non [e] videat, C. [f] Cœlio æquali meo, magno honori fuiſſe, homini nouo, illam ipſam, quamcunque aſſequi potuerit, in dicendo mediocritatem? quis veſtrum æqualem meum, Q. Varium [g], vaſtum hominem, atque fœdum, non intelligit, illa ipſa facultate, quamcunque habuit [h], magnam eſſe in ciuitate gratiam conſecutum?

e L. nõ videt.
f C. Cœlij meminit in Bruto.
g Q. Varij meminit non vno loco in Bruto.
h L. habeti.

118 † Sed quia de oratore quærimus, fingendus eſt nobis oratione noſtra, detractis omnibus vitiis, orator, atq; omni laude cumulandus [i]. Neque enim, ſi multitudo litium, ſi varietas cauſarum, ſi hæc turba, & barbaria forenſis dat locum vel vitioſiſſimis oratoribus, idcirco nos hoc, quod quærimus, omittemus. Itaq; in iis artibus, in quibus non vtilitas quæritur neceſſaria, ſed animi libera quædam oblectatio, quàm diligenter, & quàm propè faſtidioſè iudicamus? Nullæ enim lites, neque controuerſiæ ſunt, quæ cogant homines, ſicut in foro non bonos oratores, item in theatro actores malos perpeti.

i L. cumulatus.

119 † Eſt igitur oratori diligenter prouidẽdum, non vti illis ſatisfaciat, quibus neceſſe eſt: ſed vt iis admirabilis eſſe videatur, quibus liberè liceat iudicare. Ac, ſi quæritis, planè, quid ſentiam, enuntiabo apud homines familiariſſimos, quod adhuc ſemper tacui, & tacendum putaui. Mihi etiam quique [k] optimè dicunt, quique id facillime, atque ornatiſſimè facere poſſunt, tamen, niſi timide ad dicendum accedunt & in exordienda oratione perturbantur, penè impudentes videntur, tametſi id accidere non poteſt.

k L. qui optime dicunt.

120 P. XCV. † Vt enim quiſque optimè dicit, ita maximè dicendi difficultatem, varioſque euentus orationis, exſpectationemque [l] hominum pertimeſcit. Qui verò nihil poteſt [m] dignum re, dignum nomine oratoris, dignũ hominum auribus efficere, atq; edere, is mihi, etiam ſi commouetur in dicendo, tamen impudens videtur. *non enim pudendo; ſed non faciendo id, quod non decet, impudentiæ nomen effugere debemus.*

l L. hominum q. exſpectationem
m al. poteſt, dignum nomine: vt diſtinguantur hæc duo, dignum re.

121 † *Quem verò non pudet* (id quod in pleriſque video) *hunc ego nunc reprehenſione ſolùm, ſed etiam pœna dignum puto.* Equidem & in vobis animaduertere ſoleo, & in meipſo ſæpiſſime experior, vt [n] exalbeſcam in principiis dicendi, & tota mente, atque omnibus artubus contremiſcam. Adoleſcentulus verò ſic [o] in initio accuſationis exanimatus ſum, vt hoc

n al vt expalleſcam
o L. ſic ſaltē acc.

Digitized by Google

ſummum beneficium Q. Maximo debuerim, quòd continuò conſilium dimiſerit, ſimulac me fractum, ac debilitatum metu viderit.

122\. † 29 ¶ Hic [a] omnes aſſenſi, ſignificare inter ſe, & colloqui cœperunt. fuit enim mirificus quidam in Craſſo pudor, qui tamen nõ modò non obeſſet eius orationi, ſed etiam probitatis commendatione prodeſſet. 30 ¶ Tum Antonius, Sæpe vt dicis, inquit, animaduerti, Craſſe, & te, & cæteros ſummos oratores, quanquam tibi par mea ſententia, nemo vnquam fuit, in dicendi exordio permoueri.

a L. Hic oẽs Craſſo aſſenſi, ſignificare, & colloqui inter ſeſe cœper.

123\. † Cuius quidem rei cum cauſam quærerē quidnam eſſet cur, vt in quoq; oratore plurimum eſſet, ita maximè is pertimeſceret, has cauſas inueniebam duas: Vnam, quod intelligerent ij, quos vſus, ac natura docuiſſet, nonnunquam ſummis oratorib. non ſatis ex ſententia euentū dicendi procedere, ita non iniuria quotieſcumq; dicerent, id, quod aliquando poſſet accidere, ne [b] tum accideret, timere.

b al. ne tum illud ipſum acc.

124\. † Altera eſt hæc, de qua queri ſæpe ſoleo [c]: cæterarum [d] homines artium ſi ſpectati, & probati, ſi quando aliquid minus bene fecerunt, quàm ſolent aut noluiſſe, aut valetudine impediti non potuiſſe conſequi, id quod ſcirent, putantur. Noluit, inquiunt, hodie agere Roſcius, aut crudior fuit.

c al. ſoleo, quod cæter. hom.

d al. quod exercitati.

125\. † Oratoris peccatum, ſi quod eſt animaduerſum, ſtultitiæ peccatum videtur. ſtultitia autem excuſationem non habet: quia nemo videtur, aut quia crudus fuerit, aut quod ita maluerit ſtultus fuiſſe. quo etiam grauius iudicium in dicendo ſubimus. quoties enim dicimus, toties de nobis iudicatur. & qui ſemel in geſtu peccauit, non continuo exiſtimatur neſcire geſtum. cuius autem in dicendo aliquid reprehenſum eſt: aut æterna in eo, aut certè diuturna valet opinio tarditatis.

126\. † Illud vero quod à te dictū eſt, eſſe permulta, quæ orator, niſi à natura haberet, nõ multum à magiſtro adiuuaretur: valde tibi aſſentior, inque eo vel maximè probaui ſummum illum doctorem Alabandenſem [e] Apolloniū, qui cùm mercede doceret tamē non patiebatur eos quos iudicabat nõ poſſe oratores euadere, operā apud ſeſe perdere. dimittebatque: & [f] ad quamcunq; artem putabat eſſe aptum, ad eam impellere, atque hortari ſolebat.

e Apollonius Alabandenſis.

P. E.

f L. & ad quā quemque artem p.

127\. † Satis eſt enim cæteris artificiis percipiēdis, tantū modo ſimilem eſſe hominis, & id quod tradatur, vel etiam inculcetur, ſi quis forte ſit tardior poſſe [g] percipere animo, & memoria cuſtodire. non quæritur mobilitas linguæ, non celeritas verborum, non deniq; ea, quæ nobis non poſſumus fingere, facies vultus, ſonus.

g L. poſſe animo percipere & m. c.

128\. † *In oratore* autem *acumen dialecticorum, ſententiæ philoſophorum, verba poetarum, memoria iuriſconſultorum, vox tragœdorum, geſtus pene ſummorum actorum eſt requirendus.* Quamobrē nihil in hominum genere rarius perfecto oratore inueniri poterit. quæ enim ſingularum rerum artifices ſingula ſi mediocriter adepti ſunt, probantur, ea, niſi omnia ſumma ſunt in oratore probari non poſſunt.

129\. † 31 ¶ Tum Craſſus, Atqui vides, inquit, in artificio perquam tenui, & leui, quanto plus adhibeatur diligentiæ, quàm in hac re, quam conſtat eſſe maximā. Sæpe enim ſoleo audire Roſcium, cùm ita dicat, ſe adhuc reperire diſcipulum, quem quidem probaret, potuiſſe non quod [h] non eſſent quidam probabiles, ſed quia ſi quid aliud modo eſſet vi-

h Al. nõ quod eſſent nõ.

A tij, id ferre ipſe non poſſet. Nihil eſt enim tā inſigne, nec tam ad diuturnitatem memoriæ ſtabile, quàm id, in quo aliquid offenderis.

130\. † Itaque vt ad hanc ſimilitudinem huius hiſtrionis, oratoriam laudem dirigamus, videtiſne, quàm nihil ab eo, niſi perfecte [a], nihil niſi cum ſumma venuſtate fiat? nihil niſi ita, vt deceat & vti omneis [b] moueat, atq; delectet? Itaque hoc iam diu eſt conſecutus, vt, in quo quiſque artificio excelleret, is [c] in [d] ſuo
B genere Roſcius diceretur. Hāc ego abſolutionem, perfectionémq; in oratore deſiderans à qua ipſe longè abſum, facio impudenter. mihi enim volo ignoſci, cæteris ipſe non ignoſco. Nam qui non poteſt, qui vitioſe facit, quem denique non decet, hūc (vt Apollonius iubebat) ad id, quod facere poſſit, detrudendum puto.

a al. perfecte.

b v. c. omnis

c L. is ſuo genere r.

d Roſcius in ſuo genere.

131\. † 32 ¶ Nū tu igitur, inquit Sulpicius, me aut hunc Cottam, ius ciuile, aut rē militarē iubes diſcere? nā quis ad iſta ſumma, atq; in omni
C genere perfecta poteſt peruenire? 33 ¶ Tum ille Ego vero, inquit, quod in vobis egregiam quandā, ac præclaram indolē ad dicendū eſſe cognoui, idcirco hæc expoſui omnia: nec magis ad eos deterrendos, qui non poſſent, q̄ ad vos, qui poſſetis, exacuendos accommodaui orationem meam: & quanquam in vtroque veſtrum ſummum eſſe ingenium, ſtudiumq; perſpexi, tamen hæc, quæ ſunt in ſpecie poſita, de quibus plura fortaſſe dixi, quàm ſolent
D Græci dicere, in te, Sulpici, diuina ſunt.

132\. † Ego enim neminem, nec motu corporis, neq; ipſo habitu [e], atque forma aptiorem, nec voce pleniorem, aut ſuauiorem mihi videor audiſſe. quæ, quib. a natura minora data ſunt, tamē illud aſſequi poſſunt, vt iis, quæ habeāt, modicè & ſcienter vtantur & vt ne dedeceat. Id enim eſt maximè vitandum. & de hoc vno minimè eſt facile præcipere, non mihi modò, qui ſicut vnus paterfamiliàs, his de rebus lo-
E quor, ſed etiam ipſi illi Roſcio, quem ſæpe audio dicere, CAPVT [f] *eſſe artis, decere*: quod tamen vnum id eſſe, quod tradi arte non poſſit.

P. XCVII.

e eximatio.

f Decere quod τὸ πρέπον Græcis Cicero in Oratore.

133\. † Sed ſi placet, ſermonē alio transferamus, & noſtro more aliquando, non rhetorico, loquamur. 34 ¶ Minimè vero, inquit Cotta. nūc enim te iam exoremus neceſſe eſt quoniā retines nos in hoc ſtudio, nec ad aliā dimittis artem, vt nobis explices, quidquid eſt, iſtud, quod tu in dicendo potes. neque enim ſumus
F nimis auidi: iſta tua mediocri eloquētia contenti ſumus idque ex te quærimus (vt ne plus nos aſſequamur, quàm quantulum tu in dicendo aſſecutus es) quoniam, quæ à natura expetenda ſunt, ea dicis non nimis deeſſe nobis, quid præterea eſſe aſſumendum putes.

134\. † 35 ¶ Tum Craſſus arridens, Quid cenſes, inquit, Cotta, niſi ſtudium, & ardorem quendam amoris? ſine quo cum in vita nihil quidquam egregium, tum certè hoc, quod tu ex-
G petis, nemo vnquam aſſequetur. Neque verò vos ad eam rem video eſſe cohortandos: quos, cum mihi quoque ſitis moleſti, nimis etiam flagrare intelligo cupiditate.

135\. † Sed profectò ſtudia nihil proſunt perueniendi aliquo, niſi illud, quod eo, quo intendas, ferat, deducatque, cognoris. Quare, quoniam mihi leuius quoddam onus impoſuiſtis, neque ex me de oratoris arte, ſed de hac mea quantulacunque eſt, facultate quæritis, expo-
H nam vobis, non [g] quandam aut perreconditam, aut valde difficilem, aut magnificam, aut grauem, rationem conſuetudinis meæ,

g L. quandam aut per reconditam, aut valde aut.

quæ

Digitized by Google

qua quondam ſolitus ſum vti, cùm mihi in iſto ſtudio verſari adoleſcenti licebat.

136 † 36 ¶ Tũ Sulpicius, O diem, Cotta, nobis, inquit, optatum! quod enim neque precibus vnquam, nec [a] inſidiando, nec ſpeculando aſſequi potui, vt, quid Craſſus ageret, meditãdi, aut dicẽdi cauſa, non modò videre mihi, ſed ex eius ſcriptore, & lectore Diphilo ſuſpicari liceret, id ſpero nos eſſe adeptos, omniáque iam ex ipſo, quæ diu cupimus, cognituros.

a al. neque in ſidiando, nec ſp.

137 † 37 ¶ Tũ Craſſus, Atqui [b] arbitror, Sulpici, cùm audieris, non tam te hæc admiraturũ, quæ dixero, quàm exiſtimaturũ, tum, cùm ea audire cupiebas, cauſam, cur cuperes, non fuiſſe. Nihil enim dicã reconditũ, nihil exſpectatione veſtra dignũ, nihil aut inauditũ vobis, aut cuiquã nouũ. Nam principiò illud, quod eſt homine ingenuo, liberaliterque educato dignũ, non negabo me iſta omnium [c] communia, & contrita præcepta didiciſſe:

b L. Atqui arb.
c Græcorum

138 † Primũ oratoris officium [d] eſſe, dicere ad perſuadendũ accõmodatè: deinde eſſe omnẽ orationẽ aut [e] de infinitæ rei quæſtione, ſine deſignatione perſonarum, & temporũ, aut de re certis in perſonis, ac temporibus locata.

P. 8. ſcilicet, quod illi obiicit Antonius lib. 2. num. 22.

139 † In vtraque autem re, quidquid in controuerſiam veniat, in eo quæri ſolere, aut factúmne ſit, aut, ſi eſt factum, quale ſit, aut etiam quo nomine vocetur, aut, quod nonnulli addunt, recténe factum eſſe videatur.

d officium oratoris.
e materia oratoris infinita & finita quæſtio: eaque fa-

140 † Exſiſtere [f] autem controuerſias etiam ex ſcripti interpretatione, in quo aut ambiguè quid ſit ſcriptum, aut contrariè, aut ita, vt à ſententia ſcriptum diſſideat [g]: his autem omnibus partibus ſubiecta quædam eſſe argumenta propria.

cti, qualitatis, nominis, ſcripti.
f L. Exſiſtere etiam controuerſias ex ſcripti.

141 † Sed cauſarũ, quæ ſint à cõmuni quæſtione ſeiũctæ, partim in iudiciis [h] verſari, partim in deliberationibus: eſſe etiã genus tertiũ, quod in laudandis, aut vituperãdis hominibus poneretur: certoſq; eſſe locos, quibus in iudiciis vteremur, in quibus æquitas quæreretur: alios [i] in deliberationibus, qui omnes ad vtilitatem dirigerentur eorum, quibus conſilium daremus: alios [k] item in laudationibus, in quibus ad perſonarum dignitatem omnia referrentur.

g al. diſſentiat.
h Genera cauſarum varia, iudiciale, deliberatiuum, demonſtratiuum, & quibus loci ſingula tractentur.

142 † Cumque eſſet omnis oratoris vis [l], ac facultas in quinque parteis diſtributa, vt deberet reperire primum, quid diceret, deinde inuenta non ſolum ordine, ſed etiam momento quodam atque iudicio diſpenſare, atque diſponere: tum ea denique veſtire, atque ornare oratione: pòſt memoria ſæpire: ad extremum agere cum dignitate, & venuſtate:

i L. alios, qui bus in delibe rationib.
k L. alios item, quibus in lau dationib.
l oratoris facultatis quinque partes,

143 † Etiã illa cognorã & acceperã, antè quàm de re diceremus, initiò [m] cõciliãdos eorũ eſſe animos, qui audirẽt: deinde rẽ demonſtrãdã. poſtea controuerſiam conſtituendã [n]: tum id, quod nos intenderemus, confirmandũ; pòſt, quæ contrà dicerentur, refellẽda: extrema autem oratione, ea, quæ pro nobis eſſent amplificanda, & augenda, quæque eſſent pro aduerſariis, infirmanda, atque frangenda.

Inuentio, Diſpoſitio, Elocutio, Memoria, Pronuntiatio ſeu actio.
m Orationis partes: Exordium, Narratio, Partitio, Confirmatio, Refutatio, Concluſio.

144 † Audierã etiã quæ de orationis ipſius ornamentis [o] traderentur, in qua præcipitur primùm, vt purè & Latinè loquamur: deinde vt planè & dilucidè: tum vt ornatè: poſt ad rerum dignitatẽ aptè & quaſi decorè: ſingulatúmque rerum præcepta cognoram.

n Conſtitutio igitur cauſæ idem eſt quod partitio.
o De figuris verborum & ſententiarũ.

145 † Quinetiam, quæ maximè propria eſſent naturæ, tamen his ipſis artem adhiberi videram. nam de actione, & de memoria quędam

A breuia, ſed magna cũ exercitatione præcepta guſtaram. In his enim ferè rebus omnis iſtorum artificum [a] doctrina verſatur, quam ego ſi nihil dicam adiuuare, mentiar. habet enim quædam quaſi ad cõmonendũ oratorẽ, quò quidque referat, & quo intuens, ab eo, quodcumque ſibi propoſuerit, minùs aberret.

a Artis oratoriæ ſumma.

† Verum ego hanc vim intelligo eſſe in præceptis omnibus, nõ vt ea ſecuti oratores, eloquentiæ laudem ſint adepti, ſed, quæ ſua B ſponte homines eloquentes facerẽt, ea quoſdã obſeruaſſe, atq; [b] id egiſſe: ſic eſſe nõ eloquentiã ex artificio, ſed artificiũ ex eloquentia natũ: quod tamẽ, vt antè dixi, nõ [c] eiicio. Eſt enim etiã ſi minùs neceſſarium ad bene dicendum, tamen ad cognoſcendum nõ illiberale. 146

P XCVII.
b L. atque in artem redegiſſe.
c L. non reiicio.

† Ea [d] exercitatio [e] quædam ſuſcipiẽda vobis eſt: quanquã vos quidẽ iampridẽ eſtis in curſu: ſed iis, qui [f] ingrediuntur ad ſtudium, C quique ea, quæ agenda ſunt in foro, tanquam in acie, poſſunt etiã nunc exercitatione quaſi ludicra prædiſcere, ac meditari. 147

d L. Præterea
e exercitatio quædam & exercitatio ſuſcipienda.
f L. qui in-

† 38 ¶ Hanc ipſam, inquit Sulpicius, noſſe volumus: attamen iſta, quæ abs te breuiter de arte decurſa [g] ſunt, audire cupimus, quãquam ſunt nobis quoque non inaudita. Verùm illa mox: nunc de ipſa exercitatione quid ſentias, quærimus. 148

g intra decurſa. Num. 49.

† 39 ¶ Equidẽ probo iſta, Craſſus inquit, quæ vos facere ſoletis, vt [h], cauſa aliqua poſita D conſimili cauſarũ earũ, quæ in forũ deferũtur, dicatis quàm maximè ad veritatẽ accõmodate: ſed pleriq; in hoc vocẽ modò, neq; eã ſcienter, & vireis exercẽt ſuas, & linguæ celeritatẽ incitant, verborúmque frequẽtia delectãtur. in quo fallit eos, quod audierũt, dicendo, homines, vt dicant, efficere ſolere. 149

h De exercitatione oratoria.

† Verè enim etiã illud dicitur, *Peruerſè dicere, homines, Peruerſè dicendo, facillimè conſequi.* E Quamobrẽ in iſtis ipſis exercitationibus, etſi vtile eſt, etiã ſubitò ſæpe dicere, tamen illud vtilius, ſumpto ſpatio ad cogitãdũ, paratius, atq; accuratius dicere. Caput autẽ eſt, quod (vt verè dicã) minimè facimus (eſt enim magni laboris quẽ pleriq; fugimus) quàm plurimũ ſcribere. *Stilus optimus, & præſtantiſſimus dicendi effector, ac magiſter:* neq; iniuria. Nam ſi ſubitam & fortuitam orationem commẽtatio, & cogitatio facilè vincit: hanc ipſam profectò F aſſidua, ac diligens ſcriptura ſuperabit. 150

† Omnes enim ſiue artis ſunt loci, ſiue ingenij cuiuſdam, atque prudentiæ, qui modò inſunt in ea re de qua ſcribimus, anquirentibus nobis, omnique acie ingenij contemplantibus, oſtendunt ſe, & occurrunt: omnéſque ſententiæ, verbaque omnia, quæ ſunt cuiuſque generis, maximè illuſtria ſub acumen ſtili ſubeant, & ſuccedant neceſſe eſt: tum ipſa collocatio, conformatióque verborum G perficitur in ſcribendo, non poetico, ſed quodam oratorio numero, & modo. 151

† Hæc ſunt, quæ clamores, & admirationes in bonis oratoribus efficiunt, neque ea quiſquam, niſi [i] diu multúmque ſcriptitarit, etiamſi vehementiſſimè ſe in his ſubitis dictionibus exercuerit, conſequetur: & qui à ſcribendi conſuetudine ad dicendum venit, hanc affert facultatem, vt, etiam ſubitò ſi dicat, tamen illa, quæ dicantur, ſimilia ſcriptorum eſſe videantur: atque etiam, ſi H quando in dicendo ſcriptum attulerit, aliquid, cùm ab eo diſceſſerit, reliqua ſimilis 152

i L. niſi qui diu, m.
P. 8.

Digitized by Google

153. oratio conſequetur. † Vt concitato nauigio, cùm remiges inhibuerunt, retinet tamen ipſa nauis motum, & curſum ſuum, intermiſſo impetu, pulſúque remorum: ſic in oratione perpetua cùm ſcripta deficiunt, parē tamen obtinet oratio reliqua curſum, ſcriptorum ſimilitudine & vi concitata.

a L. cùm remiges ſuſtinuerunt, retinet, &c.

154. † In [b] quotidianis autem cogitationibus equidem mihi adoleſcentulus proponere ſolebam *illam exercitationem* maximè, qua C. Carbonem, noſtrum illum inimicum ſolitū eſſe vti ſciebam, vt aut verſibus propoſitis quàm maximè grauibus, aut oratione aliqua lecta ad eum finem, quem memoria poſſem comprehendere, eam rem ipſam, quam legiſſem, verbis alijs quammaximè poſſem lectis pronuntiarem. ſed pòſt animaduerti hoc eſſe in hoc vitij, quòd ea verba, quę [c] maximè cuiuſque rei propria, quęque eſſent ornatiſſima, atque optima, occupaſſet, aut Ennius, ſi ad eius verſus me exercerē, aut Gracchus, ſi eius orationē mihi fortè propoſuiſſem. ita, ſi iiſdē verbis vterer, nihil prodeſſe: ſi [d] alijs, etiā obeſſe cùm minus idoneis vti conſueſcerem.

b al. In quotidianis autem concerta ſonib. eq m. al. In quotidianis autem exercitationib. equidem &c.

c L. quæ maximè eſſent cuiuſque rei propr. quæq; eſſ.

d L. ſin alijs, etiam.

155. † Poſtea mihi placuit, eóque ſum vſus adoleſcens, *vt ſummorum oratorum Græcas orationes explicarem*: quibus lectis hoc aſſequebar, vt, cū ea, quæ legerem Græcè, Latinè redderē, non ſolum optimis verbis vterer, & tamen vſitatis, ſed etiā exprimerē quædam verba imitando, quæ noua noſtris eſsēt, dūmodo eſsēt idonea.

156. † Iam *vocis, & ſpiritus*, & totius *corporis*, & ipſius *linguæ motus, & exercitationes*, non tā artis indigent, quàm laboris: quibus in rebus habenda eſt ratio diligenter, quos imitemur, quorum ſimiles velimus eſſe. Intuendi nobis ſunt non ſolum oratores, ſed etiam actores, ne mala conſuetudine ad aliquam deformitatem, prauitatémque veniamus.

157. † *Exercenda* eſt etiam *memoria*, ediſcendis ad verbum quàm plurimis & noſtris ſcriptis, & alienis. Atq; in ea exercitatione non ſane mihi diſplicet adhibere, ſi [e] cōſuēris, etiā iſtā locorum, ſimulacrorúmq; rationē quæ in arte traditur. *Educenda* deinde *dictio* eſt ex hac domeſtica exercitatione, & vmbratili, mediū in agmen, in puluerē, in clamorē, in caſtra, atq; [f] aciem forenſem, ſubeundus vſus omnium, & periclitandæ vires ingenij: & illa commentatio incluſa, in veritatis lucē proferenda eſt.

e al. ſi conſueueris.

f L. atque in aciem for.

158. † *Legendi* etiam *poetæ*, cognoſcendæ hiſtoriæ, omnium bonarum artium ſcriptores ac doctores & legendi, & peruolutandi, & exercitationis cauſa laudandi, interpretandi, corrigendi, vituperandi, refellendi: diſputandúmque de omni re in contrarias parteis, & quidquid erit in quaque re, quod probabile videri poſſit, eliciendum [g] atque dicendum.

g al. eligendū atque diſſerendum al. eliciendum.

159. † *Perdiſcendum ius ciuile*, cognoſcendæ leges, percipienda omnis antiquitas, ſenatoria conſuetudo, diſciplina reip. iura ſociorum, fœdera, pactiones, cauſa imperij cognoſcenda eſt: *libandus* [h] eſt etiam *ex omni genere vrbanitatis facetiarum quidam lepos*: quo, tanquam ſale, perſpergatur omnis oratio. Effudi vobis omnia, quæ ſentiebam, quæ [i] fortaſſe, ſi quemcunq; patremfamilias arripuiſſetis ex aliquo circulo, eadē [k] vobis percōtantib. reſpondiſſet.

P. X. VIII. Perdiſcendū, &c.

h al. libandum. al. libādus.

i L. quæ fortaſſe, quemcunq; pat. fa.

k al. eadem vobis per. un-

160. ctantib.

† 40 ¶ Hæc cum Craſſus dixiſſet, ſilentium eſt conſecutum. Sed, quanquam ſatis iis, qui aderant, ad id, quod erat propoſitum, dictum videbatur, tamen ſentiebant celerius eſſe multo, quàm ipſi vellent, ab eo peroratum.

41 ¶ Tum Scæuola, Quid eſt, Cotta? inquit, quid tacetis? nihilne vobis in mentem venit, quod præterea à Craſſo [a] requiratis?

† 42 ¶ Immo id mehercule, inquit, ipſum attendo. tantus enim curſus verborum fuit, & ſic euolauit oratio, vt eius vim, atque incitationem adſpexerim: veſtigia ingreſſúmque vix viderim. &, tanquam in aliquam locupletem, ac refertam domum venerim, non explicata veſte, neque propoſito argento, neque tabulis, & ſignis propalàm collocatis, ſed his omnibus multis, magnificiſque rebus conſtructis [b], ac reconditis: ſic modò in oratione Craſſi diuitias, atque ornamenta eius ingenij per quædam inuolucra, atque integumenta perſpexi: ſed ea cùm contemplari cuperem, vix aſpiciēdi poteſtas fuit. ita neque hoc poſſum dicere, me omnino ignorare, quid poſſideat, neque planè noſſe, ac vidiſſe. 161.

a al. requiratis. id meh.

b L. conſtrictis.

† 43 ¶ Quin tu igitur facis idem, inquit Scæuola, quod faceres, ſi in aliquam domum plenam [c] ornamentorum illam veniſſes? ſi ea ſepoſita, vt dicis, eſſent, tu, [d] qui valde ſpectandi cupidus eſſes: non dubitares rogare dominū, vt proferri iuberet, præſertim ſi eſſes familiaris: ſimiliter [e] nunc petes à Craſſo, vt [f] eam copiam ornamentorum ſuorum, quam conſtructam [g] vno [h] in loco, quaſi [i] per tranſennam prætereuntes ſtrictim aſpeximus, in lucem proferat, & [k] ſuo quidque loco collocet. 162.

c L. plenam ornamentorū, vel in villam veniſſes?

d L. tu, qui valde ſpectādi cupidus eſſes, non d.

e L. ſimiliter qui nunc petis à Craſſo,

f L. vt illam.

D † 44 ¶ Ego verò, inquit Cotta, à te peto, Scæuola (me enim, & hunc Sulpicium impedit pudor ab homine omniū grauiſſimo, qui genus huiuſmodi diſputationis ſemper contempſerit hæc, quæ iſti fortaſſe puerorum elementa videantur exquirere) ſed tu hoc [l] nobis da, Scæuola, [m] & perfice vt Craſſus hæc, quæ coarctauit [n], & peranguſtè refercit in oratione ſua, dilatet nobis, atque explicet. 163.

g al. conſtrictā, vt ſuprà.

h L. quā conſtrictā vno in

i al. quaſi nauem prætereuntem ſtrictim adſpeximus. malè. Nonius ea ita hunc lo-

E † 45 ¶ Ego mehercule, inquit Mucius, antea veſtra magis hoc cauſa volebam, quàm mea. Neque enim tantopere hāc à Craſſo diſputationē deſiderabā, quātopere eius in cauſis oratione delector: nunc verò, Craſſe, mea quoq; etiā cauſa rogo, vt, quoniā [o] tantū habemus otij, quantū iamdiu nobis non cōtigit, ne grauere exædificare id opus, quod inſtituiſti. Formā enim totius negotij opinione maiorē, meliorémq; video: quam vehementer probo. 164.

cum legit vel hic impreſſus. Tranſennam autem feneſtram interpretatur.

k L. ac ſuo quidque loco collocet?

l L. nobis hoc da, al. hanc nobis veniam da Scæuola.

F † 46 ¶ Enim verò, inquit Craſſus, mirari ſatis non queo, etiam te hæc, Scæuola [p], deſiderare, quæ neque ego teneo, vti [q] ij, qui docent, neque ſunt eius generis, vt, ſi optimè tenerem, digna eſſent iſta [r] ſapientia, ac tuis auribus. 47 ¶ An tu [ſ], inquit ille, ſi de iſtis cōmunibus, & peruagatis vix huic ætati audiendum putas, etiámne illa negligere poſſumus, quæ tu oratori cognoſcenda eſſe dixiſti, de naturis hominum, de moribus, de rationibus iis, quibus hominum mentes & incitarentur

G & reprimerentur, de hiſtoria, de antiquitate, de adminiſtratione reip. deniq; de noſtro ipſo iure ciuili: hanc enim ego omnem ſcientiam, & copiam rerum in tua prudentia ſciebam ineſſe: in oratoris verò inſtrumento tam lautam ſupellectilem numquam videram. 165.

m vel. Scæuola.

n v. c. coarctauit.

o L. quando tantum h.

p L. Scæuola,

q al. vt ij, qui

r L. iſta ſapientia tua, ac tuis.

ſ L. An tu, inquit ille, ſi de &c.

t L. (vt alia omittam, quæ ſunt immenſa, & vt ad ipſ. i. al. (vt alia omittam, quæ ſunt innumerabilia, & immenſa, & vt &c. al (vt alia omittam, innumerabilia & immenſa, &c.

† 48 ¶ Potes igitur, inquit Craſſus, (vt [t] alia omittam, quæ innumerabilia, & immenſa, & vt ad ipſum [illegible] ius ciuile veniam) oratores putare eos, quos multas

I multas horas exſpectauit, cùm in campum properaret & ridens, & ſtomachans Scæuola, cum Hypſæus maxima voce, plurimis verbis à M 166.

Craſſo

Craſſo præt. contenderet, vt [a] ei, quem defendebat, cauſa cadere liceret: Cn. autem Octauius, homo conſularis non minus longa oratione recuſaret, ne aduerſarius cauſa caderet, ac ne is, pro quo ipſe diceret, turpi [b] tutelæ iudicio atque omni moleſtia, ſtultitia aduerſarij liberaretur?

† 49 Ego verò iſtos, inquit (memini enim mihi narrare Muciũ) non modo oratoris nomine, ſed ne foro quidẽ dignos [c] putarẽ. 50 ¶ At qui non defuit illis patronis, inquit Craſſus, eloquentia, neque dicendi ratio, aut copia ſed iuris ciuilis prudẽtia: quòd alter plus, lege agẽdo petebat, quã quantũ lex [d] in XII. tabulis permiſerat: quod cum impetraſſet, cauſa caderet: alter iniquũ putabat plus ſecum agi, quã quod eſſet in actione: neq; intelligebat, ſi ita eſſet actum, litem aduerſarium perditurum.

† Quid? his paucis diebus, nonne, nobis in tribunali Qu. Pompeij, præt. vrbani, familiaris noſtri, ſedentibus, homo ex numero diſertorum poſtulabat, vt [e] illi, *vnde* [f] *petitur*, vetus atque vſitata exceptio daretur, CVIVS PECVNIÆ DIES FVISSET? quod petitoris cauſa comparatum eſſe non intelligebat: vt, ſi ille inficiator probaſſet iudici, antè petitã eſſe pecuniã, quã eſſet cœpta deberi, petitor rurſus cum peteret, ne exceptione excluderetur, *quòd ea res in iudiciũ antea* [g] *non veniſſet*.

† Quid ergo hoc fieri turpius, aut dici poteſt, quàm eum, qui hanc perſonam ſuſceperit, vt amicorum controuerſias, cauſaſque tueatur, laborantibus ſuccurrat, ægris medeatur, afflictos excitet, hunc in minimis, tenuiſſimiſque rebus ita labi, vt aliis miſerandus, aliis irridendus eſſe videatur?

† Equidẽ propinquum noſtrũ P. [h] Craſſum illũ diuitẽ, & multis aliis in rebus elegantem hominẽ & ornatũ, & præcipuè in hoc ferendũ & laudandũ puto, quòd, cùm P. Scæuolæ frater eſſet, ſolitus eſt ei perſæpe dicere, neq; illum in iure ciuili ſatis illi arti facere poſſe, niſi dicendi copiã aſſumſiſſet: (quod quidem hic, qui mecũ Cos. fuit, filius eius eſt conſecutus:) neque ſe ante cauſas amicorũ tractare, atq; agere cœpiſſe, quã ius ciuile didiciſſet.

† Quid verò ille M. Cato? nonne & eloquẽtia tanta fuit, quantam illa tempora, atque illa ætas in hac ciuitate ferre maximam potuit, & iuris ciuilis omnium peritiſſimus? Verecũdius hac de re iamdudũ loquor, quòd adeſt vir in dicendo ſummus, quem ego vnum oratorem maximè admiror: ſed tamen idem [i] hoc ſemper ius ciuile contemſit.

† Verùm quoniã ſententiæ, atq; opinionis meæ voluiſtis eſſe participes, nihil occultabo, & quoad potero, vobis exponã, quid de quaq; re ſentiã. Antonij incredibilis quædã & propè ſingularis, & diuina vis ingenij, videtur etiam [k] ſi hac ſciẽtia iuris nudata ſit, poſſe facilè ceteris armis prudẽtiæ cauſas tueri, atq; [l] defendere. quamobrem hic nobis ſit exceptus: ceteros vero non dubitabo primũ inertiæ condẽnare ſententia mea, poſt etiam impudentiæ.

† Nam volitare in foro, hærere in iure, ac præt. tribunalibus, iudicia priuata magnarum rerum obire, in quibus ſæpe non de facto, ſed de æquitate ac iure certetur: iactare ſe in cauſis cẽtumuiralibus, in [a] quibus vſucapionum [b], tutelarum, gentilitatum [c], agnationũ, alluuionum, circumluuionũ, nexorum, mãcipiorum, parietum luminũ, ſtillicidiorũ, teſtamentorũ ruptorum, aut ratorum, ceterarumque rerum innumerabilium iura verſentur, cum omnino, quid ſuum, quid [d] alienum: quare denique ciuis, an [e] peregrinus [f]: ſeruus, an liber quiſpiam ſit, ignoret, inſignis eſt impudentiæ.

† Illa vero deridenda arrogantia eſt, in minoribus nauigiis rudem eſſe ſe cõfiteri, quinqueremes autem, aut [g] etiam maiores gubernare didiciſſe. Tu mihi cum in circulo decipiare aduerſarij ſtipulatiuncula, & cum obſignes tabellas clientis tui, quibus in tabellis id ſit ſcriptum, quo ille capiatur: ego tibi vllam cauſam maiorem committendam putẽ? citiùs hercule is, qui duorum ſcalmorum nauiculam in portu euerterit, in Euxino ponto Argonautarum nauem gubernarit.

† Quid ſi ne paruæ quidem cauſæ ſunt, ſed ſæpè maximæ in quibus certatur de iure ciuili? quod tandem os eſt illius patroni, qui ad eas cauſas ſine vlla ſcientia iuris audet accedere? Quæ potuit igitur eſſe cauſa maior, quã illius militis? de cuius morte, cum domum falſus ab exercitu nuntius veniſſet, & pater eius, re credita, [h] teſtamentum mutaſſet, &, quem ei viſum eſſet, feciſſet [i] heredem, eſſetque ipſe mortuus: res delata eſt ad centumuiros cum miles domum reueniſſet, egiſſetque lege in hereditatem paternam, teſtamento [k] exheres filius. Nempe in ea cauſa quæſitũ eſt de iure ciuili, poſſetne paternorum bonorum exheres eſſe filius, quem pater teſtamento neque heredem, neque exheredem ſcripſiſſet nominatim.

† Quid, qua de re inter Marcellos, & Claudios patricios centumuiri iudicarunt? cum Marcelli ab liberti filio ſtirpe, Claudij patricij eiuſdem [l] hominis hereditatem, gente ad ſe rediſſe dicerent, nonne in ea cauſa fuit oratoribus de toto ſtirpis, ac gentilitatis iure dicendum?

† Quid quod itẽ in centũuirali iudicio certatũ eſſe accepimus? qui Romã in [m] exilium veniſſet, cui Romæ exſulare ius eſſet, ſi ſe ad aliquẽ [n] quaſi patronũ applicuiſſet [o], inteſtatoq; eſſet mortuus, nonne in ea cauſa ius applicationis obſcurũ ſanè, & ignotũ, patefactũ eſt in iudicio atque illuſtratum à patrono?

† Quid nuper, cùm ego C. [q] Sergij Auratæ contra hunc noſtrum Antonium iudicio priuato cauſam defenderẽ, nonne omnis noſtra in iure verſata defenſio eſt? Cùm enim Marius [r] Gratidianus ædeis Auratæ [s] vendidiſſet: neque ſeruire quandã earũ ædium partem in [t] mãcipij lege dixiſſet: defendebamus, quidquid fuiſſet incõmodi in [u] mãcipio, id ſi venditor ſciſſet, neque declaraſſet, præſtare debere.

† Quo quidem in genere familiaris noſter M. Bucculeius, [y] homo neque meo iudicio ſtultus, & ſuo valde ſapiens, & à iuris ſtudio non abhorrens, ſimili [z] in re quodam modo nuper errauit. Nam cùm ædeis L. [aa] Fuſio venderet, in [bb] mancipio [cc] lumina [dd] vti tum eſſent, ita recepit. Fuſius [ee] autem, [ff] ſimulatque

a Imperitiam duorum patronorum ridet hoc loco Scæuola, Hypſeus pro pupillo, cuius nomine agebat, actione

167. de rationibus diſtrahendis (quæ lege XII. Tabularum in duplum concepta erat. l. 1. § de admin. tutorum) à prætore poſtulabat, vt ſibi liceret triplũ vel quadruplum petere à

168. tutoribus pupilli, hoc eſt, plus quàm quantum lex in XII Tabulis permiſerat petere, hoc eſt, vt vno verbo dicã, litẽ perdere. (Apud veteres enim qui plus petiiſſent, cauſa cadebant. Sed quia

169. agens. Inſt. de Actionibus. & C. de plus petitionib. l. & de ſatiſdatio. in ſure. v. b. dixi) Cum litem ita petere vellet

170. Hypſeus, Octauius, pro tutore contendebat, nõ niſi in duplum, actionem dari oportere. P. XCIX. neque intelligebat, ſi in triplum actio

171. nem ab Hypſeo impetrari ſiniſſet, hoc ſolo, ſe tutelæ actione liberatum iri.

b tutelæ dãnati more ci ulciſci probri

172. & infamiæ l. 1. ff. de his qui not. inf. l. 42 ff. de verborum ſignif.

c L. dignos putarim.

d ſive. lex XII. tabularum p. c. ſimilis eſt hæc duorum patronorum imperitia ſu perior. Peti

173. a Centumuirales cauſæ quæ fuerint.

b L. vſucapionum.

c gentiles qui adde l. 51. ff. de verb. ſign. Cice. ſcenarũ Topicis.

d L. quid alienum: denique ciuis an peregrinus: ſeruus an liber quiſpiam ſit, &c. al. quid alie

174. nũ quare denique ciuis aut peregrinus, aut liber quiſp ſit.

e al aut.

f Peregrinus quid, diai ad l. 8. C. de heredib. inſtit.

g L. aut etiam maiores nauis gub.

h vide l. 28. ff.

175. de inofficioſo teſtamento. L. vlt. ff. de heredib. inſti tuendis.

i L. heredem feciſſet.

k quidam hoc verba teſtamẽto exheres filius. pugnantes agitur enim hic de filio præterito. P. B. ... teſtamento, expungunt.

l L. eiuſdem nominis.

176. m L. in exſulium.

o al aliquem patronum.

o hi erant ellentes quos veteres etiam aduerſus cognatos defen

177. debant. 5. Gell 13.

p ius applicationis iſ eſt ... qui ... ſe ad ... applicuerit.

178. q al C. Sergij Orat.

r al. M. Marius

s al. Orat.

t ... in mancupij l.

u v. in mancup.

x vide 3. offi ciorum.

179. y al Bubulcus.

z L. ſimili quodam modo

aa L. Fuſio.

bb v. in mãcupio.

tor an e diem ... paratam actionem ſibi dari poſtulabat, id eſt plus petere puré ... actione volebat atque ita, litem perdere ac cauſa cadere ob eam, de qua ſuperius diximus, rationem. ... tebant, ... Defenſor, iuris ignarus, puré contendebat, ſi ... exceptione, Cuius pecuniæ dies fuiſſet, ... diem quidquam peti non poſſe: neque intelligebat, ſi puré aduerſarium ante diem egiſſe fuiſſet, aduerſarium litem amiſſurum ... ſi ſub illa exceptione ... amiſſurum. f Vnde petitur id eſt reus debitor. adde 7. familiar. 11. g L. antea veniſſet. h L. P. Craſſum illum Diuitem ... multis aliis in rel. ho. & ornatum præcipuè ... & l. i L. idem ſemper hoc ius. k L. etſi hac ſc. l L. hac defendere.

cc id eſt in mancipij lege. dd Seruitutes ita recipiebantur vide l. cum in lege 35. ff. de cont. empt. l. 17. § 3. ff. de ſer. præd. ... vero 4 de ling. ee L. Fuſius. ff al. vero.

Digitized by Google

A ædificari cœptum eſt in quadam parte vrbis,
quæ modò ex illis ædibus conſpici poſſet, e-
git ſtatim cum Bucculeio, quod, cuicumque
particulæ cœli officeretur, quamuis eſſet pro-
cul, mutari lumina putabat.

180 † Quid verò? clariſſima M. [a] Curij cauſa,
& M. Coponij nuper apud centumuiros, quo
concurſu hominum, qua exſpectatione de-
fenſa eſt? cum Q. Scæuula, æqualis, & collega
meus, homo omnium & diſciplina iuris ciui-
B lis eruditiſſimus, & ingenio, prudentiáque a-
curiſſimus, & oratione maximè limatus, atq;
ſubtilis, atque, vt ego ſoleo dicere, iuris peri-
torum eloquentiſſimus, eloquentium iuris
peritiſſimus ex ſcripto teſtamen[illegible]ũ iura de-
fenderet, negarétque, niſi poſt[illegible]us, & na-
tus, &, antequàm in ſuam tutelam veniret [b],
mortuus eſſet, heredem eum eſſe poſſe, qui
eſſet ſecũdum poſtumum & natum, & mor-
tuum, heres inſtitutus: ego autem defenderẽ,
C hac eum mente fuiſſe, qui teſtamentum fe-
ciſſet, vt, ſi [c] filius non eſſet, qui in tutelã ve-
niret, M. [d] Curius eſſet heres. Num deſtitit
vterq; noſtrûm in ea cauſa, in auctoritatibus,
in exemplis, in teſtamentorum formulis, hoc
eſt, in medio iure ciuili verſari?

a L. M. Curij.
b L. veniſſet.
c L. ſi ei filius
d L. M'. Cur.
e de quo infra adde Ciceronem in Topicis: pro Cæcinna: l. vlt. ff. de legationibus.
P. C.

181 † Omitto iã plura exẽpla cauſarũ ampliſſi-
marũ, quæ ſunt innumerabilia. capitis noſtri
ſæpe poteſt accidere, vt cauſæ verſentur in iu-
re. Etenim ſic C. Mãcinũ, [e] nobiliſſimũ atque
D optimũ virũ, ac [f] cõſularẽ, cum eũ ꝓpter in-
uidiã Numãrini fœderis paterpatratus ex S.
C. Numantinis dedidiſſet, eúmque illi nõ re-
cepiſſent, poſteáque Mãcinus domũ reueniſ-
ſet, neque in ſenatum introire dubitaſſet: P.
Rutilius, M. filius, tribun. pleb. de ſenatu iuſſit
educi, quòd cũ ciuẽ negaret eſſe: quia memo-
ria ſic eſſet proditum, quem [g] pater ſuus, aut
populus vendidiſſet, aut paterpatratus [h] de-
didiſſet, ei nullum eſſe poſtliminium [i].

f L. & conſulatem.
g Idem pro Cæcina in f.
h pater patratus fecialium princeps Seruius 9. Æneid.
i Poſtliminio tamen redeunt qui ita hoſtibus dediti, ſi tamen à populo recepti l. 4 ff. de captiuis. adde pro Cæcina in f.

182 † Quam poſſumus reperire ex omnibus
E rebus ciuilibus cauſam, contentionémque
maiorem, quàm de ordine, de ciuitate, de li-
bertate, de capite hominis conſularis, præſer-
tim cum hæc nõ in crimine aliquo, quòd ille
poſſet inficiari, ſed in ciuili iure conſiſteret?
Similique in genere, inferiore ordine ſi quis
apud nos ſeruiſſet ex populo fœderato, [k] ſeſe-
q; liber iſſet, ac poſtea domũ reueniſſet, quæſi-
tũ eſt apud maiores noſtros, nũ is ad ſuos poſt
F liminio rediiſſet, & amiſiſſet hãc ciuitatem.

k adde l. v. ff. de captiuis.
l inde libertas, ἀδιατίμητος, quæ χρῆμα ἀδιατίμητον dicitur Theophilo §. vlt. inſt. quib. ex cauſis manumit. Harmenopuli l. 1 tit. 18. §. 10.

183 † Quid? de libertate, quo [l] iudicium gra-
uius eſſe nullum poteſt: nonne ex iure ciuili
poteſt eſſe cõtentio, cum quæritur, is, qui do-
mini voluntate cenſus ſit, ſi [m] modò ſit con-
ditum luſtrum, ſitne liber? Quid, quod vſu,
memoria patrum, venit, vt paterfamiliàs, qui
[n] ex Hiſpania Romam veniſſet, cum vxorem
prægnantem in prouincia reliquiſſet, Romæ-
que alteram duxiſſet, neque nuntium priori
G remiſiſſet, mortuuſque eſſet inteſtato [o] & ex
vtraque filius natus eſſet, mediocriſne res in
controuerſiam adducta eſt? cùm quæreretur
de duobus ciuium capitibus, & de puero, qui
ex poſteriore natus erat, & de eius matre:
quæ, ſi iudicaretur, certis quibuſdam verbis,
non nouis nuptiis, fieri cum ſuperiore diuor-
tium [p], in concubinæ locum duceretur.

& ii. adde l. 106. & 176 ff. de regulis iuris. Hinc libertatis ſummum precium Terentio Andria 2. 5. Accena libertate Nihil grauius, l. 30. in f. ff. de fideic. libert.
m al. ſi non ſit conditum luſtrum. & ita habent exempla vulg.
n vide Nouellam 117. c. 11
o al. inteſtatus.

184 † Hæc igitur, & horum ſimilia iura ſuæ ci-
uitatis ignorantem, erectum & celſum, ala-
H crem, & prompto ore, ac vultu, huc atque illuc
intuentem, vagari magna cum caterua toto
foro, præſidium clientibus, atque opem ami-

p deuortium, in concubinæ loco ducer.

A cis, & propè cunctis ciuibus lucem ingenij,
& conſilij ſui porrigentem, atque tendentem,
nónne in primis flagitioſum putandum eſt?
† Et, quoniã de impudentia [a] dixi, caſtige- 185
mus etiã [b] ſegnitiẽ hominũ, atq; inertiã. Nã
ſi eſſet iſta cognitio iuris, magna, ac difficilis,
tamẽ vtilitatis magnitudo deberet homines
ad ſuſcipiẽdũ diſcẽdi laborẽ impellere. Sed, ô
dij immortales, non dicerẽ hoc, audiẽte Scæ-
uula, [c] niſi ipſe dicere ſoleret, nullius [d] ſibi
B artis faciliorem cognitionem videri.

a al. imprudentia, & ita apud Nonium c. 2. in Segnitas. vbi hic locus citatur.
b al. ſegnitiẽ h. al. ſegnitatem h. & ita Nonius in Segnitas.

† Quod quidem certis de cauſis à pleriſque 186
aliter exiſtimatur: primum [e] quia veteres il-
li, qui huic ſcientiæ præfuerunt, obtinendæ,
atque augendæ potentiæ ſuæ cauſa, peruul-
gari artẽ ſuam noluerũt: deinde, poſteàquàm
eſt editum, expoſitis à [f] Cn. Flauio primùm
actionibus, nulli fuerunt, qui illa artificiosè
digeſta generatim componerent. nihil eſt e-
nim, quod ad artẽ redigi poſſit, niſi ille priùs,
C qui illa tenet, quorum artem inſtituere vult,
habeat illam ſcientiã, vt ex iis rebus, quarum
ars nondum ſit, artem efficere poſſit.

c lib. vet. Scæuola.
P. B.
d L. nullius artis faciliorem ſibi.
e iuris ciuilis cognitio difficilis, & cur.
f v. l. 2. ff. de origine iuris.

† Hoc video, dum breuiter voluerim dice- 187
re, dictum à me eſſe paullo obſcurius: ſed ex-
periar, & dicam, ſi potero, planiùs. Omnia fe-
rè, quæ ſunt concluſa nũc artibus, diſperſa, &
diſſipata quondam fuerunt, vt in muſicis, nu-
meri, & voces, & modi: In geometria, linea-
menta, formæ, interualla, magnitudines: In
D aſtrologia, cœli conuerſio, ortus, obitus mo-
túſque ſiderum: In grammaticis, poetarum
pertractatio, hiſtoriarum cognitio, verborum
interpretatio, pronuntiandi quidam ſonus: In
hac denique ipſa ratione dicendi, excogita-
re, ornare, diſponere, meminiſſe, agere, ignota
quondam omnibus, & diffuſa latè videbãtur.

† Adhibita eſt igitur ars quadam extrin- 188
ſecus ex alio genere quodam, quod ſibi to-
tum philoſophi aſſumunt, quæ rem diſſolu-
E tam, diuulsámque conglutinaret, & ratione
quadam conſtringeret. Sit ergo in iure ciuili
[g] finis hic, legitimæ, atq; vſitatæ, in rebus cau- g iuris ciuilis finis, æquitas.
ſiſque ciuium, æqualitatis [h] conſeruatio.

† Tum, ſunt notanda genera, & ad certum 189
numerum paucitatémque reuocanda. Genus h L. æquabilitatis.
autem eſt id, quod ſui ſimiles communione
quadam, ſpecie autem differenteis, duas, aut
plureis complectitur parteis [i]. Partes autem i v. c. partis
ſunt, quæ generibus iis, ex quibus emanant,
F ſubiiciuntur. omniáque, [k] quę ſunt vel gene- k L. Omnia, quæ ſunt vel g.
rum, vel partium nomina, definitionibus,
quam vim habeant, eſt exprimendum. Eſt e-
nim definitio, earum rerum, quæ ſunt eius rei
propriæ, quam definire volumus, breuis, &
circumſcripta quædam explicatio.

† Hiſce ego rebus exẽpla adiungerem, niſi, 190
apud quos hæc haberetur oratio, cernerem.
nunc complectar quod propoſui, breui [l]. Si l βραχεῖ λόγῳ.
enim aut mihi facere licuerit, quod iamdiu
G cogito, aut alius quiſpiam, aut, me impedito,
occuparit, aut mortuo effecerit, vt primùm
[m] omne ius ciuile in genera digerat, quæ m Ius ciuile in artem redigi poſſe
perpauca ſunt: deinde eorum generum quaſi
quædam membra diſpertiat: tum propriam n L. quã difficilem atque obſcuram.
cuiuſque vim definitione declaret: perfectam
artem iuris ciuilis habebitis, magis ma- o al. repleri iſta iuris ciuilis ſcientia.
gnam, atque vberem, quàm [n] difficilem, &
obſcuram.

† Atq; interea tamẽ, dũ hæc, quæ diſperſa 191
H ſunt, cogũtur, vel paſſim licet carpentem, & al. replere iſtam iuris ciuilis ſciẽtiã.
colligentem vndique, repleri [o] iuſta iuris ci-
uilis ſcientia. Nonne videtis, equitem Ro-
manum,

Digitized by Google

P. CI.

manum, hominē acutiſſimo omniū ingenio, ſed minimè ceteris artibus eruditum, C. Aculeonem, qui mecum viuit, ſemperq; vixit, ita tenere ius ciuile, vti [a], cū ad hoc diſceſſeritis, nemo de iis, qui peritiſſimi ſunt, anteponatur.

a L. vt eiuſcūm ab hoc diſceſſeris,

192. † Omnia enim ſunt poſita ante oculos, collocata in vſu quotidiano, in congreſſione hominum, atq; in foro: neque ita multis litteris, aut voluminibus magnis continentur. eadem enim ſunt elata primùm à pluribus: deinde, paucis [b] commutatis verbis, etiam ab iiſdem ſcriptoribus ſcripta ſunt ſæpius.

b L. paucis verbis commutatis

193. † Accedit verò, quò facilius percipi, cognoſciq; ius ciuile poſſit, (quod minimè pleriq; arbitrantur) mira quædā in cognoſcendo ſuauitas, & delectatio. Nam, ſiue quem aliena [c] ſtudia delectāt [d], plurima eſt & [e] in omnī iure ciuili, & in pōtificū libris, & in XII. [f] tabulis, antiquitatis effigies, quòd & verborum priſca vetuſtas cognoſcitur, & actionū genera quædam, maiorū conſuetudinem, vitamq; declarant: ſiue quis ciuilem ſcientiam contempletur, quam [g] Scæuula non putat oratoris eſſe propriam, ſed cuiuſdā ex alio genere prudentiæ, totam hanc deſcriptis omnibus ciuitatis vtilitatibus ac partibus, XII. tabulis contineri videbitis: ſiue quem iſta præpotens, & glorioſa philoſophia delectat [h], (dicā audacius,) hoſce habet fonteis omnium diſputationum ſuarum, qui iure ciuili, & legibus continentur.

c Iuris ſcientia contineri qui in alienis ſtudiis ciuili ſ. teoria & philoſophia continentur.
d L. delectēt
e L. & in ipſo iure ciuili.
f Duodecim tabularum vtilitas.
g al. quam Scæuola
h L. delectet.

194. † Ex his enim & dignitatem maximè expetendam videmus, cum verus, iuſtus, atque honeſtus labor honoribus, præmiis atq; ſplendore decoratur: vitia autem hominum, atq; fraudes, damnis, ignominiis, vinculis, verberibus, exiliis [i], morte multantur: & docemur non infinitis, concertationumque plenis diſputationibus, ſed auctoritate, nutuque legum domitas habere libidines, coercere omneis [k] cupiditates, noſtra tueri, ab alienis menteis [l], oculos, manus abſtinere.

i L. exſuliis.
k v. n. omnis
l v. c. mentis

195. † Fremant omnes licet, dicā quod ſentio: bibliothecas mehercule omnium philoſophorū vnus mihi videtur XII. tabularū libellus, ſi quis legū fonteis, & capita viderit & auctoritatis pondere, & vtilitatis vbertate ſuperare.

196. † Ac, ſi nos, id quod maximè debet, noſtra patria [m] delectat, cuius [n] rei tanta eſt vis, ac tanta natura, vt Ithacam illam, in aſperrimis ſaxulis, tanquam nidulum, affixam, ſapientiſſimus [o] vir immortalitati anteponeret, quo amore tandem inflammati eſſe debemus in eiuſmodi patriam, quæ vna in omnibus terris domus eſt virtutis, imperij, dignitatis? Cuius primùm nobis mens, mos, diſciplina, nota eſſe debet, vel quia eſt patria, parens omnium noſtrûm, vel quia tanta ſapientia fuiſſe in iure conſtituendo putanda eſt, quanta fuit in his tantis opibus imperij comparandis.

m Patriæ amor.
n L. cuius tanta
o al. ſapientiſſimus ille vir

197. † Percipietis etiam illam ex cognitione iuris lætitiam, & voluptatem, quòd quantum [p] præſtiterint noſtri maiores prudentia cæteris gentibus, tum facillimè intelligetis, ſi [q] cum illorum Lycurgo, & Dracone, & Solone noſtras leges conferre volueritis. Incredibile eſt enim, quam ſit omne ius ciuile, præter hoc noſtrum, inconditum, ac penè ridiculum: de quo multa ſoleo in ſermonibus quotidianis dicere, cum hominum noſtrorum prudētiam ceteris hominibus, & maximè Græcis, antepono. His ego de cauſis dixeram [r], Scæuola, iis, qui perfecti oratores eſſe vellent, iuris ciuilis cognitionem eſſe neceſſariam.

p ſeri. quanto
P. II.
q Iuris ciuilis Romani cum Græcorum legibus comparatio.
r L. Scæuola,

198. † Iam verò ipſa per ſeſe quantum afferat iis, qui ei præſunt, honoris, gratiæ, dignitatis, quis ignorat? Itaque, vt apud Græcos infimi homines, mercedula adducti, miniſtros ſe præbent in iudiciis oratoribus, ij qui apud illos πραγματικοὶ [a] vocantur: ſic in noſtra ciuitate contra ampliſſimus quiſque, & clariſſimus vir, vt ille, qui propter hanc iuris ciuilis ſcientiam ſic appellatus a ſummo [b] poeta eſt,

Egregiè [c] cordatus homo, Catus [d] Ælius Sextus:

Multique prætereà, qui cùm ingenio ſibi auctore dignitatem reperiſſent [e], perfecerunt, vt in reſpondendo iure, auctoritate plus etiam quàm ipſo ingenio valerent.

a πραγματικοί, Qu. lib. 3. c. 6. iuris interpretes dicuntur. Adde numerum 32. infra.
b id eſt Ennio.
c citatur idē verſus Tuſculanis.
d L. Catus Ælius Sextus: ca-

199. † Senectuti verò celebrandæ, & ornandæ quod honeſtius poteſt eſſe perfugium quàm iuris interpretatio? Equidem mihi hoc ſubſidium iam ab adoleſcentia comparaui, non ſolum ad cauſarum vſum forenſem ſed etiam ad decus atque ornamentum ſenectutis, vt, cùm me vires (quod fere iam tempus aduentat) deficere cœpiſſent [f], iſta ab ſolitudine domum meam vindicarem. Quid eſt enim præclarius, quàm honoribus, & reip. muneribus perfunctum ſenem, poſſe ſuo iure dicere idem, quod apud Ennium dicat ille Pythius Apollo, ſe eſſe eum, *vnde ſi[b]i, [g] ſi non populi & reges*, at omnes ſui ciues *conſilium expetant*,

Suarum rerum incerti? quos ego mea ope ex
Incertis certos, compoteſque conſili
Dimitto, vt ne res temerè tractent turbidas.

tus, id eſt prudens, acutus.
e reperiſſent
f L. cœpiſſent tum ab ſolitudine dom.
g al. ſibi populi & reges conſilium expetunt vt hic inclusus videatur verſus Ennianus.
h v. c. valetudine.

200. † Eſt enim ſine dubio domus iuriſconſulti totius oraculum ciuitatis. Teſtis eſt huiuſce Q. Mucij ianua, & veſtibulum, quod in eius infirmiſſima [h] valetudine, affectaque iam ætate, maxima quotidie frequentia ciuium, ac ſummorum hominum ſplendore celebratur.

i L. cum publica iura,
k Iuris publici cognitio oratoris neceſſaria.
l L. debet.

201. † Iam verò illa non longam orationem deſiderant, quamobrem exiſtimem [i] publica [k] quoque iura, quæ ſunt propria ciuitatis, atque imperij, tum monumenta rerum geſtarum, & vetuſtatis exempla, oratori nota eſſe debere. Nam vt in rerum priuatarum cauſis, atque iudiciis depromenda ſæpe oratio eſt ex iure ciuili, & idcirco, vt ante diximus, oratori iuris ciuilis ſ[illegible] neceſſaria eſt: ſic in cauſis publicis iu[illegible]m, concionum, ſenatus, omnis hæc & antiquitatis memoria, & publici iuris auctoritas, & regendæ reipub. ratio, ac ſcientia, tanquam aliqua materies, iis oratoribus, qui verſantur in repub. ſubiecta eſſe debent [l].

m al. clamatorem.
n L. primum qui.
o locus ſi non corruptus, obſcurus certè; ſi

202. † Non enim cauſidicum neſcio quem, neque proclamatorē [m], aut rabulam hoc ſermone noſtro conquirimus, ſed eum virum, qui [n] primum ſit eius artis antiſtes, cuius cum ipſa natura magnam homini facultatem daret, tamen [o] eſſe deus putatur [p], vt & ipſum, quod erat hominis proprium, non partum per nos, ſed diuinitus ad nos delatum videretur: deinde qui poſſit non tam caduceo [q], quàm nomine oratoris ornatus, incolumis vel inter [r] hoſtium tela verſari: tum qui ſcelus, fraudemq; nocentis poſſit dicendo ſubiicere odio ciuiū, [s] ſupplicioque conſtringere: idemque ingenij præſidio, innocentiam, iudiciorum pœna liberare: idemque languentem, labentemque [t] populum, aut ad decus excitare, aut ab errore deducere, aut inflammare in improbos, aut incitatum in bonos, mitigare: qui denique quemcunque in animis hominum motum res & cauſa poſtulet, eum dicendo vel excitare poſſit, vel ſedare.

obſcurus, hoc velle videtur, iuriſprudentiæ facultatē dari quidem à natura, ſed ab ipſo deo magis, i. eſt enim iuriſprudētia ars, cuius cum natura homini facultatem daret, tamen ipſe (ita hunc locum emendo) Deus putatur ſub audi dediſſe hanc facultatem:
vnde mox adiicit diuinitus delatam: Alij (inter quos Acratus) artē iuris Deum dici hic putant. Alij ſubaudiunt pateres vel auctor Alij à Deo data putatur legunt.
p al. putaretur
q al. caduceo a Græ. κηρύκειον l. 8. § 1 ff. de rer. diuiſ.
r v. l. vlt ff. de legationib.
s v. l. aduocati 14. C. de aduocat. diu. iudic.
t L. labantem que

Digitized by Google

203 † Hanc vim ſi quis exiſtimat, aut ab iis, qui de dicendi ratione ſcripſerunt, expoſitam eſſe, aut à me poſſe exponi tam breui, vehementer errat: neque [a] ſolum inſcitiam meam, ſed ne rerum quidem magnitudinem perſpicit. Equidem vobis, quoniam ita voluiſtis, fonteis, vnde hauriretis, atque itinera ipſa, ita putaui eſſe demonſtranda: non vt ipſe dux eſſem, (quod & infinitum eſt, & non neceſſarium,) ſed vt commonſtrarem tantùm viam, &, vt fieri ſolet, digitum [b] ad fonteis [c] intenderem.

a L. neq; ſolum inſcientiam, &c. & ita K ſit, b.
b digitum ad fontes intendere eſt demonſtrare, ſic dicitur digito oſtendere, l. 6. ff. ſi certe petat.
c vel fontis.
d L. incitatus.

204 † 48 ¶ Mihi vero, inquit Mucius, ſatis ſuperque abs te videtur iſtorum ſtudiis, ſi modo ſunt ſtudioſi, eſſe factum. nam, vt Socratem illum ſolitum aiunt dicere, *perfectum ſibi opus eſſe, ſi quis ſatis eſſet concitatus [d] cohortatione ſua ad ſtudium cognoſcendæ, percipiendæq; virtutis:* (quibus enim id perſuaſum eſſet, vt nihil mallent ſe eſſe, quàm bonos viros, iis reliquã facilem eſſe doctrinam) ſic ego intelligo, ſi in hæc, quæ patefecit oratione ſua Craſſus, intrare volueritis: faciliime vos ad ea, quæ cupitis, peruenturos ab hoc aditu, ianuaq; patefacta.

205 † 49 ¶ Nobis verò, inquit Sulpicius, iſta ſunt pergrata, perq; iucunda: ſed pauca etiam requirimus, in primiſque ea, quæ valde breuiter à te, Craſſe, de ipſa arte percurſa [e] ſunt, cùm illa te & non contemnere, & didiciſſe confitere. ea ſi paullo latius dixeris, expleris [f] omnem exſpectationẽ diuturni deſiderij noſtri. Nam nunc, quibus ſtudendum rebus eſſet, accepimus, quod ipſum eſt tamen magnum: ſed vias earum rerum, rationemque cupimus [g] cognoſcere.

e ſuperius dixit decurſa numero 38.
f al. expleueris.

206 † 50 ¶ Quid ſi, inquit Craſſus, quoniam ego, quò facilius vos apud me tenerem, veſtræ potius obſecutus ſum voluntati, quàm aut conſuetudini, aut naturæ meæ, petimus ab Antonio, vt ea, quæ continet, neque adhuc protulit, ex quibus vnum libellum ſibi excidiſſe iamdudum queſtus eſt, explicet nobis & illa dicendi myſteria enuntiet? 51 ¶ Vt videtur, inquit Sulpicius. nam Antonio dicente, etiam quid tu intelligas, ſentiemus.

g fort. cognoſcere cupimus.

207 P. B. † 52 ¶ Peto igitur, inquit Craſſus, à te, quoniam id nobis, An[illegible] hominibus id ætatis, oneris ab hominum [illegible]mnium ſtudiis imponitur, vt expones [illegible]s de rebus, quas a te quæri vides, ſentias. 53 ¶ Deprehenſum equidem me, inquit Antonius, planè video, atque ſentio, non ſolum quod ea requiruntur à me quorum ſum ignarus, atque inſolens [h], ſed quia, quod in cauſis valde fugere ſoleo, ne tibi, Craſſe, ſuccedam, id [i] me nunc iſti vitare non ſinunt.

h vide Non. c. 4 in Inſolens. 2.
i L. id nunc vitare me iſti non ſ.

208 † Verum hoc ingrediar ad ea, quæ vultis, audacius, quod idem mihi ſpero vſu eſſe venturum in hac diſputatione, quod in dicendo ſolet, vt nulla exſpectetur ornata oratio. neq; enim ſum de arte dicturus, quàm nunquam didici, ſed de mea conſuetudine: ipſaque illa, quæ in commentarium meum retuli, ſunt eiuſmodi, non aliqua mihi doctrina tradita, ſed in rerum vſu cauſiſque tractata: quæ ſi vobis, hominibus eruditiſſimis, non probabuntur, veſtram iniquitatem accuſatote, qui ex me ea quæſieritis, quæ ego neſcirem: meam facilitatem laudatote, cùm vobis non meo iudicio, ſed veſtro ſtudio inductus non grauate reſpondero.

209 † 53 ¶ Tum Craſſus, perge modò, inquit, Antoni. nullum eſt enim periculum, ne quid tu eloquare, niſi ita prudenter, vt neminem noſtrûm pœniteat ad hunc te ſermonem impuliſſe. 54 ¶ Ego verò, inquit, pergam: & id faciam, quod [a] in [b] principio fieri in omnibus diſputationibus oportere cenſeo: vt, quid illud ſit, de quo diſputetur, explanetur, ne vagari, & errare cogatur oratio, ſi ij, qui inter ſe diſſenſerint [c], non idem eſſe illud, de quo agitur [d], intelligent.

a fort. quod principio.
b Diſputationis initiis conſtituendum eſt quid illud ſit de quo diſputetur.
c L. diſſenſiſſ.
d al. quo de agitur.

210 † Nam ſi fortè quæreretur, quæ eſſet *ars* [e] *imperatoris*, conſtituendum putarem principiò, quis eſſet imperator: qui [f] cum eſſet conſtitutus adminiſtrator quidam belli gerendi, tum adiungeremus de exercitu, de caſtris, de agminibus, de ſignorum collationibus, de oppidorum oppugnationibus, de commeatu, de inſidiis faciendis, atque vitandis, de reliquis rebus, quæ eſſent propriæ belli adminiſtrandi: quarum qui eſſent animo, & ſcientia compotes, eos eſſe imperatores dicerem: vtererque exemplis Africanorum, & Maximorum: Epaminondam, atque Annibalem [g], atque eius generis homines nominarem.

e artis imperatoriæ tractatio ſeu rei militaris loci communes & generales.
f imperator.
g L. Hannibalem.

211 † Sin autem quæremus, quis eſſet is, *qui ad remp.* [h] *moderandam vſum, & ſcientiam & ſtudium ſuum contuliſſet*, definirem hoc modo: Qui, quibus rebus vtilitas reip. pararetur [i], augereturque, teneret, iiſq; vteretur: hũc reip. rectorem, & conſilij publici auctorẽ eſſe habendũ: prædicaremq; P. Lentulum, principem illum, & T. Gracchum patrem, & Q. Metellum, & P. Africanum, & C. Lælium, & innumerabileis alios cùm ex noſtra ciuitate, tum ex cæteris.

h Rector Reipublicæ.
i al. pareretur.

212 † Sin autem quæreretur, quiſnam *iuris conſultus* [k] verè nominaretur: eum dicerẽ, qui legum, & conſuetudinis eius, qua priuati in ciuitate vterentur, & ad reſpondendũ, & ad agendum, & ad cauendum, peritus eſſet: & ex eo genere Sex. Ælium, M. Manilium, P. Mucium nominarem. Atque, vt iam ad leuiora artium ſtudia veniam, ſi *muſicus*, ſi *grammaticus*, ſi *poeta* quæratur, poſſim ſimiliter explicare: quid eorum quiſque profiteatur: & quo non amplius ab quoque ſit poſtulandum. *Philoſophi* [l] denique ipſius, qui [m] de ſua vi, ac ſapientia vnus omnia penè profitetur, eſt tamẽ quædam deſcriptio, vt is, qui ſtudeat omnium [n] rerũ diuinarum, atque humanarum vim, naturam, cauſaſque noſſe, & omnem bene viuendi rationem tenere, & perſequi, nomine hoc appelletur.

k Iuriſconſultus quis.
P. CIII.
l Philoſophus quis.
m L. qui ſua vi.
n l. 10. §. 2. ff. de iuſtitia.

213 † Oratorem [o] autem, quoniam de eo quærimus, equidem non facio eundem, quẽ Craſſus: qui mihi viſus eſt omnem omnium rerum, atque artium ſcientiam comprehendere vno oratoris officio, ac nomine: atque eum puto eſſe, qui verbis ad audiendum iucundis, & ſententiis ad probandum accommodatis vti poſſit in cauſis forenſibus, atque communibus. hunc ego appello oratorem, eumque eſſe præterea inſtructum voce, & actione, & lepore quodam volo.

o Orator quis.

214 † Craſſus [p] verò mihi noſter viſus eſt oratoris facultatem non illius artis terminis, ſed ingenij ſui finibus immenſis [q] penè, deſcribere. nam & ciuitatum regendarum oratori gubernacula ſententia ſua tradidit: in quo permihi mirum viſum eſt, Scæuola [r], te hæc illi concedere, cum ſæpiſſimè tibi ſenatus breuiter, impoliteque dicenti, maximis ſit de rebus aſſenſus. M. vero Scaurus quem non [s] longè ruri apud ſe eſſe audio, vir regendæ reipub. ſcientiſſimus, ſi audierit, hanc auctoritatem grauitatis, & conſilij ſui vindicari [t] à te, Craſſe, quòd eam oratoris pro

p al. Craſſus vero noſter, mihi viſus eſt or.
q fort. penè immenſis.
r L. Scæuula.
s L. non longè rure apud ſe.
t al. venditari.

Digitized by Google

propriam eſſe dicas: iam, credo, huc veniat, & hanc loquacitatẽ noſtrã vultu ipſo, aſpectuque [a] cõterreat: qui quanquã eſt in dicendo minimè contẽnendus, prudentia tamen rerũ magnarum magis, quàm dicendi arte nititur.

a al. perterreat.

215 † Neque vero, ſi quis vtrumque poteſt, aut ille conſilij publici auctor, ac ſenator bonus, ob eã ipſam cauſam orator eſt: aut hic diſertus, atq; eloquens, ſi eſt idem in procuratione ciuitatis egregius [b], aliquam ſcientiam dicendi copia eſt conſecutus. multum inter ſe diſtant iſtæ facultates, longeq; ſunt diuerſæ, atq; ſeiunctæ, neque eadem ratione, ac via M. Cato, P. Africanus, Q. Metellus, C. Lælius, qui omnes eloquentes fuerunt, orationem ſuam, & reip. dignitatem exornabant. neque enim eſt interdictum aut à rerum natura, aut à lege aliqua, atq; more, vt ſingulis hominibus ne amplius, quàm ſingulas arteis, noſſe liceat.

b L. egregius illam ſcientiã, dicendi copia eſt conſ.

216 † Quare [c] non etſi eloquentiſſimus Athenis Pericles, idemque in ea ciuitate plurimos annos princeps cõſilij publici fuit, idcirco eiuſdem hominis, atque artis vtraque facultas exiſtimanda eſt: nec, ſi P. Craſſus idẽ fuit eloquens, & iuris peritus, ob eam cauſam ineſt in facultate dicendi iuris ciuilis ſcientia.

c L. Quare nõ ſi eloq.

217 † Nam [d] ſi quiſque, vt in aliqua arte, & facultate excellens, aliam quoque artem ſibi aſſumſerit, is perficiet, vt quod præterea ſciet id eius, in quo excellet, pars quædam eſſe videatur: licet iſta ratione dicamus, pila bene, & [e] duodecim ſcrupis ludere proprium eſſe iuris ciuilis, quoniam vtrumq; eorũ P. Mucius optimè fecerit: eademq; ratione dicantur, &, quos φυσικοὺς Græci nominãt, iidem poetæ, quoniam Empedocles phyſicus egregiũ poema fecerit. At hoc ne philoſophi quidẽ ipſi, qui omnia, ſicut propria, ſua eſſe, atque à ſe poſſideri volunt, dicere audẽt, geometriã, aut muſicã, philoſophi eſſe, quia Platonẽ omnes in illis artibus præſtantiſſimũ fuiſſe fateãtur.

P. N.
d al. Nam ſi vt quiſque in aliqua.
e L. & duodecim ſcripsis ludere, & recte. eſt enim ſcriptum lapis vel calculi genus quo vtebantur veteres in hoc ludi genere. Nonius 1. in ſcripta 179. vide Feſtum in Scriptum lapidem.

218 † Ac, ſi iam placet, omneis [f] arteis oratori ſubiungere, tolerabilius eſt ſic potius dicere, vt, quoniam dicendi facultas non debeat eſſe ieiuna, atque nuda, ſed aſperſa, atque diſtincta multarum rerum iucunda quadam varietate, ſit boni oratoris multa aurib. accepiſſe, multa vidiſſe, multa animo, & cogitatione, multa etiam legendo percurriſſe: neque ea, vt ſua, poſſediſſe, ſed vt aliena, libaſſe. Fateor enim, callidum [g] quendam hunc, & nulla in re tironem, ac rudem, nec peregrinum, atque hoſpitem in agendo eſſe debere.

f v. c. omnis artis.
g L. Iuris

219 † Neque vero iſtis tragœdiis tuis, quibus vti philoſophi maximè ſolent, Craſſe, perturbor, quòd ita dixiſti, neminem poſſe eorum menteis qui audirent, aut inflammare [h] dicendo, aut inflammatas reſtinguere. cum eo maximè vis oratoris magnitudoque cernatur, niſi qui rerum omnium naturam, mores hominum, atque rationes penitus perſpexerit: in quo philoſophia ſit oratori neceſſario percipienda: quo in ſtudio, hominum quoque ingenioſiſſimorum, otioſiſſimorum que totas ætates videmus eſſe contritas: quorum ego copiam magnitudinemque cognitionis, atque artis non modo non contemno, ſed etiam vehementer admiror: nobis tamen, qui in hoc populo, foroque verſamur, ſatis [i] eſt ea de moribus hominum & ſcire, & dicere, quæ non abhorrent ab hominum moribus.

h v. c. inflammare d. aut inflammatas re.
i al. eſt ſatis

220 † Quis enim vnquam orator magnus, & grauis, cùm iratum aduerſario iudicem facere vellet, hæſitauit ob eam cauſam, quod neſciret, quid eſſet iracundia, feruorne mentis, an cupiditas puniendi doloris? Quis, cum ceteros animorum motus aut iudicibus, aut populo dicendo miſcere, atque agitare vellet, ea dixit quæ à philoſophis dici ſolent? qui partim omnino motus negant in animis vllos eſſe debere, quique eos in iudicum mentibus concitent, ſcelus eos nefarium facere: partim, qui tolerabiliores volunt eſſe, & ad veritatem vitæ propiùs accedere, permediocreis, ac potius leueis motus debere eſſe dicunt.

221 † Orator autem omnia hæc, quæ putantur in communi vitæ conſuetudine, mala, ac moleſta, & fugienda, multo maiora, & acerbiora verbis facit: Itemque ea, quæ vulgo expetenda, atque optabilia videntur, dicendo amplificat, atque ornat, neque vult ita ſapiens inter ſtultos videri, vti qui audiant, aut illum ineptum, aut Græculum putent: aut etiam ſi valde probent ingenium oratoris, ſapientiam admirentur, ſe eſſe ſtultos moleſte ferãt.

P. CIV.

222 † Sed [a] ita peragrat per animos hominum, ita ſenſus menteiſque pertractat, vt non deſideret philoſophorum deſcriptiones, neque [b] exquirat oratione, ſummum illud bonum in animone ſit, an in corpore: virtute, an voluptate definiatur: an hæc inter ſe iungi, copularique poſſint: an verò, vt quibuſdam [c] viſum [d], nihil certum [e] ſciri, nihil planè cognoſci, & percipi poſſit: quarum rerum fateor magnam, multiplicemque eſſe diſciplinam, & multas, copioſas, variaſque rationes.

a L. ſed ita peragrat animos h.
b L. neque exquirat, ratione.
c L. Academicos intelligit. vide 3. de Oratore.
d L. viſum eſt
e al. certò

223 † Sed aliud quiddam, longè aliud, Craſſe, quærimus, acuto homine nobis opus eſt, & natura, vſuque callido, qui ſagaciter perueſtiget, quid ſui ciues, iique homines, quibus aliquid dicendo perſuadere velit, cogitent, ſentiant, opinentur, expectent. Teneat oportet venas cuiuſque generis, ætatis, ordinis, & eorum, apud quos aliquid aget, aut erit acturus, menteis ſenſuſque deguſtet.

224 † Philoſophorum autem libros reſeruet ſibi ad huiuſcemodi Tuſculani requiem, atq; otium, ne, ſi quando ei dicendum erit de iuſtitia & fide, mutuetur a Platone: qui, cũ hæc exprimenda verbis arbitraretur, nouam quãdam finxit in libris ciuitatem: vſque eo illa, quę dicenda de iuſtitia putabat, à vitæ cõſuetudine, & à ciuitatum moribus abhorrebant.

225 † Quod ſi ea probarentur in populis, atque in ciuitatibus: quis tibi, Craſſe, conceſſiſſet, clariſſimo viro & ampliſſimo principi ciuitatis, vt illa diceres in maxima concione tuorum ciuium, quæ dixiſti? ERIPITE [f] NOS EX MISERIIS, ERIPITE [g] NOS EX FAVCIBVS EORVM, QVORVM CRVDELITAS NOSTRO SANGVINE NON POTEST EXPLERI: NOLITE SINERE NOS CVIQVAM SERVIRE, NISI VOBIS VNIVERSIS, QVIBVS ET POSSVMVS ET DEBEMVS? Omitto miſerias, in quibus, vt illi aiunt, vir fortis eſſe non poteſt: omitto fauceis, ex quibus te eripi vis, ne iudicio iniquo exſorbeatur ſanguis tuus: quod ſapienti negant accidere poſſe: ſeruire verò non modo te, ſed vniuerſum ſenatum, cuius tum cauſam agebas, auſus eſt dicere?

f probat Antonius Craſſum in tuis orationibus nõ ſequutum ea quæ antea dixerit, Oratorẽ philoſophiæ præcepta ſequi debere.
g L. eripite ex faucib.

226 † Poteſtne virtus, Craſſe, ſeruire, iſtis auctoribus quorum tu præcepta oratoris facultate complecteris? quæ & ſemper, & ſola libera eſt, quæque etiam, ſi corpora capta ſint armis, aut conſtricta vinculis, tamen ſuum

Digitized by Google

ius, atque omnium rerum impunitam libertatem tenere debeat. Quæ vero addidiſti, non modò ſenatũ ſeruire poſſe populo, ſed etiam debere, quis hoc philoſophus tam mollis, tam languidus, tam eneruatus, tam omnia ad voluptatem corporis, doloremque referens, probare poſſet? Senatum ſeruire populo, cui populus ipſe moderandi, & regendi ſui [a] poteſtatem, quaſi quaſdam habenas, tradidiſſet?

P. B.
a al. regendi ſui quaſiquaſ dã habenas.

227 † Itaque hæc cùm à te diuinitus & ego dicta arbitrarer, P. Rut. Rufus, homo doctus, & philoſophiæ deditus non modò parum commodè, ſed etiam turpiter, & flagitioſè dicta eſſe dicebat. Idemque Ser.[b] Galbã, quem hominem probè [c] noſſe, & cõmeminiſſe ſe aiebat, pergrauiter reprehendere ſolebat, quòd is, L. Scribonio quæſtionem in eum ferente, populi miſericordiã concitaſſet, cum M. Cato, Galbæ grauis atq; acer inimicus, aſpere apud populum R. & vehementer eſſet locutus: quã orationem in Originibus ſuis expoſuit ipſe.

b al. Ser. Sulpicium Galbam.
c al. probè cõmeminiſſe ſe aiebat.

228 † Reprehendebat igitur Galbam Rutilius, quod is C. Sulpicij Galli propinqui [d] ſui Qu. pupillum filium ipſe pene in humeros ſuos extuliſſet, qui patris clariſſimi recordatione, & memoria fletum populo moueret, & duos filios ſuos paruos tutelæ populi commendaſſet, ac ſe, tanquam in [e] procinctu teſtamentum faceret, ſine libra, atque tabulis populũ R. tutorem inſtituere dixiſſet illorum orbitati. Itaque cùm & inuidia, & odio populi tum Galba premeretur, his quoque eum tragœdiis liberatum ferebat, quod item apud Catonem ſcriptum eſſe video, niſi pueris & lacrymis vſus eſſet, pœnas eum daturum fuiſſe. Hęc Rutilius valde vituperabat, & huic humilitati dicebat vel [f] exilium fuiſſe, vel mortem anteponendam.

d L. propinqui ſui filiũ Q. pupillum, ipſe p.
e vide § 1. & ibidem Theophilum, Inſt. de teſtamentis Vlpianum 10 § 2. ag. Gell. 27.
f L. vel exſilium f.

229 † Neque vero hoc ſolũ dixit, ſed ipſe & ſenſit, & fecit. nã [g] cùm eſſet ille vir exemplũ, vt ſcitis, innocentiæ: cumque illo nemo neque integrior eſſet in ciuitate, neque ſanctior, nõ modo ſupplex iudicibus eſſe noluit, ſed ne ornatius quidem, aut liberius cauſam dici ſuam, quàm ſimplex [h] ratio veritatis ferebat. Paullum huic Cottæ tribuit partium, diſertiſſimo adoleſcẽti, ſorori ſuæ filio. Dixit item cauſam illam quadam ex parte Qu. Mucius, more ſuo, nullo apparatu, purè & dilucidè.

g Idem in Bruto 9. Valerius 4. n. 4. Liuius 70. 5. § 20. 17. adde quędam alia huius Rutilij ex 2. Valer 3 nu. 2. & 2 cap 10. n. 5. Senecam epiſt. 81. Athenæum 4.
h al. ſimplex oratio verita tis f.

230 † Quid [i] ſi tu tunc, Craſſe, dixiſſes, qui ſubſidiũ oratori ex illis diſputationibus, quibus philoſophi vtũtur, ad dicendi copiam, petendum eſſe paullo antè dicebas. &, ſi tibi pro P. Rutilio non philoſophorum more, ſed tuo licuiſſet dicere [k], quamuis ſcelerati illi fuiſſent, ſicuti fuerunt, peſtiferi ciues, ſuppliciogq; digni, tamen omnem eorum importunitatem ex intimis mentib. euelliſſet vis orationis tuę: nunc talis vir amiſſus eſt, dũ cauſa ita dicitur, vt ſi in illa commẽtitia Platonis ciuitate res ageretur. nemo ingemuit, nemo inclamauit patronorum, nihil cuiquã doluit, nemo eſt queſtus, nemo remp. implorauit, nemo ſupplicauit. Quid multa? *pedem* [l] *nemo* in illo iudicio *ſupploſit*, credo, ne Stoicis renũciaretur. [m]

i Quid ſi tu tunc.
k L. dicere:
l pedem ſupplodere.
m Renunciare amicis ætate ceſſato veteres ſolitos aliás dixi.

231 † Imitatus eſt homo Romanus, & conſularis veterem [n] illum Socratem, qui, quum omnium ſapientiſſimus eſſet, ſanctiſſimeq; vixiſſet, ita in iudicio capitis pro ſe ipſe dixit, vt non ſupplex, aut reus, ſed [o] vt magiſter, aut dominus videretur eſſe iudicum. Quin etiam, quum ei ſcriptam [p] orationem diſertiſſimus orator Lyſias attuliſſet, quam, ſi ei videretur, ediſceret, vt ea pro ſe in iudicio vteretur, non inuitus legit, & commodè ſcriptam eſſe dixit: ſed [a], inquit, vt, ſi mihi calceos Sicyonios attuliſſes, non vterer, quamuis eſſent habiles, & apti ad pedem, quia non eſſent viriles: ſic illam orationem diſertam ſibi, & oratoriam videri: fortem, & virilem non videri. Ergo ille quoque damnatus eſt: neque ſolùm primis ſententiis, quibus tantùm ſtatuebant iudices, damnarent, an abſoluerent, ſed etiam illis, quas iterum legibus ferre debebant. Erat enim Athenis, reo damnato, ſi fraus capitalis non eſſet, quaſi [b] pœnæ æſtimatio. [c]

n ſors. Athenienſem ill.
o L. ſed magiſt.
p apologeticam ſcilicet.
P. C V.
Paulò aliter hæc hiſtoria recitatur à Valerio 6. c. 8. ... Laertiũ ...
a L. ſed, vt ſi mihi, inquit, calc.
b Interfoſſ...

232 † Ex ſententia cum iudicibus daretur, interrogabatur reus, quam quaſi æſtimationem commeruiſſe ſe maxime confiteretur: quod cum interrogatus Socrates eſſet, reſpondit, ſeſe meruiſſe, vt ampliſſimis honoribus, & præmiis decoraretur, & vt ei victus quotidianus in Prytanéo publicè præberetur: qui honos apud Græcos maximus haberetur.

...tus Socrates, quid illũ potius conueniret pati aut pendere vigini (alij cẽtum dicunt) quinq; drachmas, ſe ſoluturum dixit: ve...

233 † Cuius reſponſo ſic iudices exarſerunt, vt capitis hominem innocentiſſimũ condemnarent. qui quidem ſi abſolutus eſſet, (quod mehercule etiam ſi nihil ad nos pertinet, tamen propter eius ingenij magnitudinem vellem) quonam modo iſtos philoſophos ferre poſſemus, qui nũc, cùm ille dãnatus eſt nullam aliã ob culpã, niſi propter dicẽdi [d] inſcitiã, tamen à ſe oportere dicunt peti præcepta dicendi? Quibuſcũ ego non pugno, vtrum ſit melius, aut verius: tantum dico, & aliud illud eſſe, atq; hoc, & hoc ſine illo ſũmũ eſſe poſſe.

...rùm tumultuantibus iudicib. Eorum, inquit, gratia, quæ à me geſta ſunt, cenſeo me in Prytaneo publicè ali debere. Laertius in Socrate.
c L. æſtimatio. Hæc ſententiæ cum
d L. dicendi ſcientiam.

234 † Nam quòd ius ciuile, Craſſe, tam vehementer amplexus es, video quid egeris, tum, quum dicebas, videbam [e]. Primùm Scæuolę [f] te dedidiſti, quem omnes amare meritiſſimo, pro eius eximia ſuauitate debemus: cuius artem cùm indotatam eſſe, atque [g] incomitatam, & incomtam videres, verborum eam dote locupletaſti, & ornaſti. Deinde quòd in ea tu plus operæ, laboriſque conſumſeras, cum eius ſtudij tibi & hortator, & magiſter eſſet domi, veritus es, niſi iſtam artem oratione exaggeraſſes, ne operam perdidiſſes.

e L. non videbam.
f L. Scæuolæ te dediſti, q.
g hæc duo atque incomitatam quidem diſtinguunt.

235 † Sed ego ne cum iſta quidem arte pugno. ſit ſanè tanta, quantam tu illam eſſe vis. etenim ſine controuerſia & magna eſt, & latè patet, & ad multos pertinet, & ſummo in honore ſemper fuit, & clariſſimi ciues ei ſtudio [h] etiam hodie præſunt: ſed vide, Craſſe, ne, dum nouo, & alieno ornatu velis ornare iuris ciuilis ſcientiam, ſuo quoque eam conceſſo, & tradito ſpolies, atque denudes.

h al. ſtudio & ſemper præfuerunt, & etiam hodie præſunt.

236 † Nam, ſi ita diceres, qui iuriſconſultus eſſet, eſſe eum oratorem, itemque qui eſſet orator, iuris eundem eſſe conſultum, præclaras duas arteis conſtitueres, atque inter ſe pareis, & [i] eiuſdem ſocias dignitatis. nunc verò iuriſconſultũ ſine hac eloquentia, de qua quærimus, fateris eſſe poſſe, fuiſſéque plurimos: oratorem negas, niſi illam ſcientiam aſſumſerit, eſſe poſſe; ita & tibi iuriſconſultus ipſo per ſe nihil, niſi leguleius quidam cautus [k], & acutus, præco actionum, cantor [l] formularum, auceps ſyllabarum: ſed quia ſæpe vtitur orator ſubſidio iuris in cauſis, idcirco iſtam iuris ſcientiam eloquentiæ tanquam ancillulam, pediſſequamque adiunxiſti.

i L. & eiuſdem. P. B. modi ſocias
k al. cautus, & acutus, pr.
l al. cantor.

237 † Quòd verò impudentiam admiratus [m] es eorum patronorum, qui aut cùm parua neſcirent, magna profiterentur, aut ea, quæ maxima eſſent in iure ciuili, tractare auderent in cauſis,

m al. demiratus es

Digitized by Google

ſis, cùm ea neſcirēt, nunquamq; didiciſſent, vtriuſque rei facilis eſt, & prompta defenſio. Nam neq; illud eſt mirandũ, qui, quib. verbis coemptio [a] fiat, neſciat, eũdem eius mulieris, quæ coemtionem fecerit, cauſam poſſe defendere. Nec ſi parui nauigij, & magni eadem eſt in gubernando ſcientia, idcirco qui, quibus [b] verbis herciſceri oporteat, neſciat, idem herciſcundæ familiæ cauſam agere non poſſit.

238 † Nam quod maximas centumuirales cauſas in iure poſitas protuliſti: quæ tandem earum cauſa fuit, quæ ab homine eloquenti, iuris imperito, non ornatiſſime potuerit dici? quib. quidem in cauſis omnibus, ſicut in ipſa M.[c] Curij, quæ abs te nuper eſt dicta, & in [d] C. Hoſtilij Mancini [e] controuerſia atq; in eo puero, qui ex altera natus erat vxore, non remiſſo nuntio ſuperiori, fuit inter peritiſſimos homines ſumma de iure diſſenſio.

239 † Quæro igitur, quid adiuuerit oratorem in his cauſis iuris ſcientia, cum [f] hic iuriſconſultus ſuperior fuerit diſceſſurus, qui eſſet non ſuo artificio, ſed alieno, h. e. non iuris ſcientia, ſed eloquentia, ſuſtentatus. Equidem hoc ſæpe audiui, cum ædilitatem P. Craſſus peteret, eumque maior natu, etiam conſularis, Ser. [g] Galba aſſectaretur, quòd Craſſi filiam Cælio ſuo deſpondiſſet, acceſſiſſe [h] ad Craſſum conſulendi cauſa quendam ruſticanum: qui cum Craſſum ſeduxiſſet, atque ad eum retuliſſet, reſponſumque ab eo verum magis quam ad ſuam rem accommodatum abſtuliſſet: vt eum triſtem Galba vidit, nomine appellauit, quæſiuitque, qua de re ad Craſſum retuliſſet. ex quo vt audiuit, commotumque vt vidit hominem, Suſpenſo, inquit, animo, & occupato, Craſſum tibi reſpondiſſe video.

240 † Deinde ipſum Craſſum manu prehendit: Et, heus tu, inquit, quid [i] tibi in mentem venit ita reſpondere? Tum ille fidenter, homo peritiſſimus, confirmare, ita ſe rem habere, vt reſpondiſſet: nec dubium eſſe poſſe. Galba autem alludens varie, & copioſe multas ſimilitudines afferre, multaq; pro æquitate contra ius dicere: atq; illum, cum diſſerendo par eſſe non poſſet (quanquam [k] fuerit Craſſus in numero diſertorum, ſed par Galbæ nullo modo) ad auctores confugiſſe. & id, quod ipſe diceret, & in P. Mucij, fratris ſui libris, & in Sex. Ælij commentariis ſcriptum protuliſſe: ac tamen conceſſiſſe Galbæ diſputationem ſibi probabilem, & prope veram videri.

241 † Attamen quæ cauſæ ſunt eiuſmodi, vt de earum iure dubium eſſe non poſſit, omnino in iudicium vocari non ſolent. Num quis eo teſtamento, quod paterfamil[ias] ante fecit, quam ei filius natus [est], hereditatem petit? nemo: quia conſtat, agnoſcendo [m] rumpi teſtamentum. Ergo in hoc genere iuris iudicia nulla ſunt. Licet igitur impune oratori omnẽ hanc partem iuris [n] in controuerſiis ignorare, quæ pars ſine dubio multo maxima eſt.

242 † In eo autem iure, quod ambigitur inter peritiſſimos, non [o] eſſe difficile oratori, eius partis, quamcunque defendat [p], auctorem aliquem inuenire: a quo cum amentatas [q] haſtas acceperit, ipſe eas oratoris lacertis, viribuſq; torquebit. Niſi vero, bona venia huius optimi viri dixerim Scæuolæ [r], tu libellis, aut præceptis ſoceri tui cauſam M.[ſ] Curij defendiſti. nonne arripuiſti patrocinium æquitatis, & defenſionem teſtamentorum, ac voluntatis mortuorum?

243 † Ac mea quidẽ ſententia, (frequens enim te audiui, atq; aſtiti) multo maiorem partem ſententiarum ſale tuo, & lepore, & politiſſimis facetiis pellexiſti, cum & illud nimium acumen illuderes, & admirarere ingenium Scæuolæ [a], qui excogitaſſet, naſci prius oportere, quàm emori, cúmq; multa colligeres ex legibus, & ex ſenatuſconſultis, & ex vita, ac ſermone communi, non modò acute, ſed etiam ridicule ac facetè: vbi ſi verba non rem ſequeremur, confici nil poſſet. Itaque hilaritatis plenum iudicium, ac lætitiæ fuit: in quo quid tibi iuris ciuilis exercitatio profuerit, non intelligo: dicendi vis egregia, ſumma feſtiuitate, & venuſtate coniuncta profuit.

244 † Ipſe ille Mucius paterni iuris defenſor, & quaſi patrimonij propugnator ſui, quid in illa cauſa, cùm contra te diceret, attulit, quod [b] de iure ciuili deprompṫum videretur? quam legem recitauit? quid patefecit dicendo, quod fuiſſet imperitis occultius? nempe eius oratio verſata eſt in eo, vt ſcriptum [c] plurimùm valere oportere defenderet. At in hoc genere pueri apud magiſtros exercentur omnes, cùm in eiuſmodi cauſis aliàs ſcriptum, alias æquitatem defendere docentur.

245 † Et credo in illa militis cauſa, ſi tu aut heredem aut militem defendiſſes, ad Hoſtilianas te actiones, non ad tuam vim & oratoriam facultatem contuliſſes. tu verò vel ſi teſtamentum defenderes, ſic ageres vt omne omnium teſtamentorum ius in eo iudicio poſitum videretur: vel ſi cauſam ageres militis, patrem eius, vt ſoles, dicendo à [d] mortuis excitaſſes: ſtatuiſſes ante oculos: complexus eſſet filium, flenſque eum centumuiris commendaſſet: lapides mehercule omneis flere ac lamentari coegiſſes, vt totum illud, *Vti lingua [e] nuncupaſſet [f]*, non in XII. tabul. quas tu omnibus bibliothecis anteponis, ſed in magiſtri carmine ſcriptum videretur.

246 † Nam [g] quòd inertiam accuſas adoleſcentium qui [h] iſtam artem primum facillimam non ediſcant: quæ quàm ſit facilis, illi [i] viderint, qui eius artis arrogantia, quaſi difficillima ſit, ita ſubnixi ambulant: deinde etiam tu ipſe videris, qui eam artem facilem eſſe dicis, quam concedis adhuc artem omnino non eſſe, ſed aliquando, ſiquis aliam artem didicerit, vt hanc artem efficere poſſit, tum eſſe illam artem futuram: deinde quod ſit plena delectationis, in [k] qua tibi remittunt omnes iſtam voluptatem, & [l] ea ſe carere patiuntur. nec quiſquam eſt eorum, qui, ſi iam ſit ediſcendum ſibi aliquid, non Teucrum Pacuuij malit, quàm Manilianas [m] venalium vendendorum leges ediſcere.

247 † Tu [n] autem quod amore patriæ cenſes nos noſtrorum maiorum inuenta noſſe debere non vides, veteres leges aut ipſas ſua vetuſtate conſenuiſſe, aut nouis legibus eſſe ſublatas? *Quod vero viros bonos iure ciuili fieri putas*, quia legibus & præmia [p] propoſita ſint virtutibus, & ſupplicia vitiis: equidem putabam, virtutem hominibus (ſi modò tradi ratione poſſit) inſtituendo & perſuadendo, non minis, & vi, ac metu tradi. Nam ipſum quidem illud, etiam *ſine cognitione iuris quàm ſit bellum cauere malum* [q], ſcire poſſumus.

248 † De me autem ipſo, cui vni tu concedis, vt ſine vlla iuris ſcientia tamen cauſis ſatisfacere poſſim, tibi hoc, Craſſe, reſpondeo, neque me vnquam ius ciuile didiciſſe,

a Coemptio certis verbis fiebat. Ea autem refert Boet. in Top. Cicer. Coemptio a loquit ille, certis ſolemnitatibus peragebatur, & ſeſe coemendo ita interrogabant, vir ita, an ſibi mulier mater familias eſſe vellet: illa reſpondebat, velle: Item mulier interrogabat, an vir ſibi paterfamilias eſſe vellet? Reſpondebat, velle: Itaq; mulieris viri conueniebat in manum.
b L. quib. verbis erciſci, cieri oporteat, neſciat idẽ ercisc. fam. vel ſ. quibus verbis ercto cieri oporteat, idem erciſc. fam.
c L. M'. Curij
d al. in P. Lucilij Mancini
e de quo, ſupra adde Ciceronem in Topicis, & pro Cæcina: l. vlt. ff. de legation.
f al. cum hinc iuriſc. al. cum hic iuriſc.
g l. v. Sergius Galba
h quiddã tale de Sulpicio & P. C. VI.
i L. qui tibi venit in m.
k L. quanquã fuit Craſſ.
l al. natus eſſet, hered. p.
m L. iuris incontrouerſi ign. bene.
o L. non eſt difficile or.
p L. defendet,
q amentum (quod & gloſſis amentum) correxi ad ſ. adde
r Scæuolæ
ſ L. M'. Curij

a al. Scæuolæ
b ſcil. quod è iure ciui.
c id eſt pro ſcripto dixit aduerſus æquitatem.
d ſcil. inferis exc.
e nũcupaſſit,
f Feſtus in Nuncupato. Cum nexum faciet mancipiumque, vti lingua nuncupaſſit, ita ius eſto. Cicero 3. de offic. Tabulis ſatis cautum ea præſtari quæ lingua eſſent nuncupata. Porro Nuncupatum hic eſt nominatũ
promittere, adſeueratum, ſcriptum.
g ſcil. Nam primum q.
h L. qui iſtam autem facill. non ediſcant: quam ſit f.
i L. primum illi viderint.
k L. de' in qua
l L. & ea ſe carere ſatile.
m al. Manilianas. Manilius libri tres citantur.
n L. Tum autem quod
o viri boni
p qua arte ſint
q ſcil. malè

neque tamen in iis cauſis, quas in iure poſſim[a] defendere, vnquam iſtam ſcientiam deſideraſſe. Aliud eſt enim eſſe artificem cuiuſdam generis, atque artis, aliud in communi vita, & vulgari hominum conſuetudine nec hebetem, nec rudem.

249 † Cui noſtrûm non licet fundos noſtros obire, aut res ruſticas vel fructus cauſa, vel delectationis, inuiſere? tamen nemo tam ſine oculis, tam ſine mente viuit, vt, quid ſit ſementis, ac meſſis, quid arborum putatio, ac vitium, quo tempore anni, aut quo modo ea fiant, omnino neſciat. Nũ igitur, ſi cui fundus inſpiciendus aut, ſi mandandum aliquid procuratori de agricultura, aut imperandũ villico ſit, Magonis[b] Karthaginienſis ſunt libri perdiſcendi? an hac communi intelligentia contenti eſſe poſſumus? Cur ergo non[c] idem in iure ciuili, præſertim, cum in cauſis, & in negotiis, & in foro conteramur, ſatis inſtructi eſſe poſſimus[d] ad hoc dũtaxat, ne in noſtra patria peregrini, atque aduenæ eſſe videamur?

250 † Ac ſi iam ſit cauſa aliqua ad nos delata obſcurior, difficile, credo, ſit cum hoc Sexuola[e] communicare: quanquam ipſi[f] omnia, quorum negotium eſt, conſulta ad nos, & exquiſita deferunt. An verò ſi de re ipſa, ſi de finibus, cum in[g] rem præſentem non venimus, ſi[h] de tabulis, & præſcriptionibus controuerſia eſt, contortas res, & ſæpe difficileis neceſſariò perdiſcimus: ſi leges nobis, aut ſi hominum peritorum reſponſa cognoſcenda ſunt, veremur, ne ea, ſi ab adoleſcentiâ iuri ciuili minus ſtuduerimus, non queamus cognoſcere? Nihilne igitur prodeſt oratori iuris ciuilis ſcientia? Non poſſum negare prodeſſe vllam ſcientiam, ei præſertim, cuius eloquentia copia rerum debeat eſſe ornata: ſed multa, & magna, & difficilia ſunt ea, quæ ſunt oratori neceſſaria, vt eius induſtriam in plura ſtudia diſtrahere nolim.

251 Quis neget opus eſſe oratori in hoc oratorio motu ſtatuque, Roſcij geſtum, & venuſtatem? tamen nemo ſuaſerit ſtudioſis dicendi adoleſcentibus in geſtu diſcendo hiſtrionum more elaborare. Quid eſt oratori tam neceſſarium, quàm vox? tamẽ me auctore nemo dicendi ſtudioſus, Græcorum[i] more, & tragœdorum voci ſeruiet, qui & annos complureis ſedentes declamitant, & quotidie, antequàm pronuntient, vocẽ cubantes ſenſim excitãt, eandemque, cum egerunt, ſedẽtes ab acutiſſimo ſono vſque[k] ad grauiſſimum ſonum recipiunt, & quaſi quodammodo colligunt. hoc nos ſi facere velimus, antè condemnentur ij, quorum cauſas receperimus, quàm toties, quoties[l] perſcribitur, Pæanẽ, aut Munionem,[m] citarimus.[n]

252 † Quòd ſi in geſtu, qui multùm oratorem adiuuat, & in voce, quæ vna maximè eloquẽtiam vel commendat, vel ſuſtinet, elaborare nobis non licet: ac tantùm in vtroq; aſſequi poſſumus, quantum, in hac acie quotidiani muneris, ſpatij nobis datur: quanto minus eſt ad iuris ciuilis perdiſcendi occupationem deſcendendum? quod & ſummatim percipi ſine doctrina poteſt, & hanc habet ab illis rebus diſſimilitudinem, quod vox, & geſtus ſubitò ſumi, & aliunde[o] arripi non poteſt: iuris vtilitas ad quamque cauſam quamuis repente vel a peritis, vel de libris depromi poteſt.

253 † Itaque illi[p] diſertiſſimi homines miniſtros habent in cauſis iuris peritos, cũ ipſi ſint periti[ſſ]imi[q], & qui, vt abs te paullo[r] antè dictum eſt, pragmatici[a] vocantur. In quo noſtri omnino melius multo, quod clariſſimorum hominum auctoritate leges, & iura tecta eſſe voluerunt. Sed tamen non fugiſſet hoc Græcos homines, ſi ita neceſſe eſſe arbitrati eſſent, oratorem ipſum erudire in iure ciuili, non ei pragmaticum adiutorem dare.

a L. poſſem def.
b Magonis de re ruſtica libros citat Plinius.
c L. nõ iidem iure ciuili,
d L. poſſimus
e L. Sexuula
f L. omnia
g in rem præſentem olim veniebant, ... locum oculo ac digito deſignare volebant ad ſe C... [illegible] Quintil. ... dicitur ... [illegible] P. C VII.
h L. ſi de tabulis, & perſcriptionibus controuerſ. vt 4 ad Atticum vltim. & Philipp.
i L. Græcorũ more tragœdorum.
k L. vſque ad grauiſſimum recipiunt, & quodammodo colligunt.
l L. quoties, perſcribitur, Pæanem, aut Munitionem citarimus.
m al. munychionem ... [illegible]
n al. cantarimus.
o al. aliunde
p al. illis, id eſt Græcis.
q L. imperitiſſimi.
r numero 47. circa finem.

254 † Nam quod dicis, *ſenectutem a ſolitudine vindicari iuris ciuilis ſcientia*, fortaſſe etiã pecuniæ magnitudine. ſed nos non quid nobis vtile, verum quid oratori neceſſarium ſit, quærimus. quanquam, quoniam multa ad oratoris ſimilitudinẽ ab vno artifice ſumimus, ſolet idem Roſcius dicere, ſe, quò plus ſibi ætatis accederet[b], eo tardioris tibicinis modos, & cantus remiſſiores eſſe facturum. Quòd ſi ille, adſtrictus certa quadam numerorum moderatione, & pedum tamen aliquid ad requiem ſenectutis excogitat, quanto facilius nos non laxare modos, ſed totos mutare poſſumus?

255 † Neque[c] enim hoc te, Craſſe, fallit, quàm multa ſint, & quàm varia genera dicendi[d], & quod aut ſciam, an tu primus oſtenderis, qui iamdiu multo dicis remiſſius, & lenius, quàm ſolebas: neq; minus hæc tamẽ tua grauiſſimi ſermonis lenitas, quam illa ſumma vis, & cõtentio probatur, multiq; oratores fuerunt, vt illum Scipionem audiuimus, & Lælium, qui omnia ſermone conficerent paullo intentiore, nunquam vt[e] Ser. Galba, lateribus, aut clamore contenderent. Quod[f] ſi iam hoc facere non poteris, aut noles; vereris, ne tua domus, talis & viri, & ciuis, ſi à litigioſis hominibus non colatur, à ceteris deſeratur? Equidẽ tantũ abſum ab iſta ſententia, vt non modò non arbitrer ſubſidium ſenectutis in eorũ, qui conſultum veniant, multitudine eſſe ponendum, ſed tãquã portum aliquem, exſpectem iſtam, quam tu times, ſolitudinem. Subſidium enim belliſſimum exiſtimo eſſe ſenectuti, otium.

256 † Reliqua verò etiam ſi adiuuant, *hiſtoriam dico, & prudentiam iuris publici, & antiquitatis iter*[g], & exemplorum copiam, ſiquando opus erit, a viro optimo, & iſtis rebus inſtructiſſimo, familiari meo, Longo[h], mutuabor. Neq; repugnabo, quo minus (id quod modò hortatus es) *omnia legant, omnia audiant*, in omni recto ſtudio, atque humanitate verſentur, ſed mehercule non ita multum ſpatij mihi videtur, ſi modò ea facere, & perſequi volent, quæ à te, Craſſe, præcepta ſunt: qui mihi prope etiam nimis duras leges imponere viſus es huic ætati: ſed tamen ad[i] id, quod cupiunt, adipiſcendum propè neceſſarias.

257 † Nam & ſubitæ ad propoſitas cauſas *exercitationes*, & accuratæ, & meditatæ commentationes, ac ſtilus ille tuus, quem tu verè dixiſti perfectorem dicendi eſſe, ac magiſtrum, multi ſudoris eſt, & illa orationis ſuæ cum ſcriptis alienis comparatio, & de alieno ſcripto ſubita vel laudandi, vel vituperandi, vel comprobandi, vel refellendi cauſa, diſputatio, non mediocris contentionis eſt, vel[k] ad memoriam, vel ad imitandum.

258 † Illud verò fuit horribile, quod mehercule vereor ne maiorem vim ad deterrendum habuerit, quã ad cohortandum. *Voluiſti* enim in ſuo genere *vnumquemque noſtrûm quaſi quẽdam eſſe Roſcium*: dixiſtique, *non tam ea, quæ recta eſſent, probari, quam quæ praua ſunt faſtidiis adhæreſcere*: quod ego non tam faſtidioſè in nobis, quàm in hiſtrionibus, ſpectari puto. Itaque nos raucos ſæpe attẽtiſſimè audiri video.

tenet

a qui & iuris interpretes. Quint. 6.
b L. accederet, eò tardiores tibicinis m.
c L. Neque enim, te Craſſe, f.
d L. dicendi quod haud ſciam.
e lib. vulg. vt Sergius Galba ...
f L. Quod ſi iam ha[c] facere nõ pot.
g al. ſcientia.
h al. Longino. [l] vide quæ ſcripſi in oratione pro Plancio.
i L. ad id, quod cupiunt, adipiſcendum.
l Ita veteres locuti. Nonius cap. 1. in Apiſci, exempla frequentiſſima in iure.
k L. vel
P. C VIII.

Digitized by Google

tenet enim res ipſa, atque cauſſa, et Æſopum, ſi[a] paullum irrauciuerit, explodi. A quibus enim nihil præter voluptatem aurium quæritur, in iis offenditur, ſimulatque imminuitur aliquid de voluptate. In eloquentia autem multa ſunt, quæ teneant, quæ ſi omnia ſumma non ſunt, (& pleraque tamen magna ſunt,) neceſſe eſt, ea ipſa, quæ ſunt, mirabilia videri.

a L. ſi paullù irrauſerit, e explo. & ita legitur apud Priſcianum lib. 10. vbi de 4. coniugatione. eſt autem ab irraucio.

260 † Ergo, vt ad primum illud reuertar, *ſit orator nobis is*, qui, vt Craſſus deſcripſit, accommodatè ad perſuadendum poſſit dicere. is autem concludatur in ea, quæ ſunt in vſu ciuitatum vulgari, ac forenſi: remotiſq; ceteris ſtudiis[b], quamuis ea ſunt ampla, atque præclara, in hoc vno opere, vt ita dicam, noctes & dies vrgeatur: imitetúrque illum, cui ſine dubio ſumma vis dicendi conceditur, Athenienſem Demoſthenem. in quo tantum ſtudium fuiſſe, tantúſque labor dicitur, vt primum impedimenta naturæ diligentia, induſtriáque ſuperaret[c]: cúmque ita balbus eſſet, vt eius ipſius artis[d], cui ſtuderet, primam litteram non poſſet dicere, perfecit meditando, vt nemo planius eo locutus putaretur.

b quamuis ea ſint

c L. ſuperaſſit. d id eſt Rhetoricæ, cuius p litteram P pronunciare natura non poterat.

261 † Deinde cùm ſpiritus eius eſſet anguſtior, tantum continenda anima in dicendo eſt aſſecutus, vt vna continuatione verborum (id quod eius ſcripta declarant) binæ ei contentiones vocis, & remiſſiones continerentur. Qui etiam (vt memoriæ proditum eſt) coniectis[e] in os calculis, ſumma voce verſus multos vno ſpiritu pronuntiare conſueſcebat: neque is[f] conſiſtens in loco, ſed inambulans, atque adſcenſu ingrediens arduo.

e Idem Plutar. in Demoſthene.
f addit.

262 † Hiſce ego cohortationib. Craſſe, ad ſtudium, & ad laborem incitandos iuuenes vehementer aſſentior: cætera, quæ collegiſti ex variis, & diuerſis ſtudiis, & artibus, tametſi ipſe es omnia conſecutus, tamen ab oratoris

A proprio officio, atque munere ſeiuncta eſſe arbitror. 55 ¶ Hæc cùm Antonius dixiſſet: ſanè dubitare viſus eſt Sulpicius, & Cotta, vtrius oratio propius ad veritatem videretur[a] accedere.

a ſint accedere videretur.

263 † 56 ¶ Tum Craſſus, Operarium[b] nobis quendam, Antoni, oratorem facis, atq; haud ſcio an aliter ſentias, & vtare tua illa mirifica ad refellendum conſuetudine, qua tibi nemo vnquam præſtitit: cuius quidem ipſius facultatis exercitatio, oratorum propria eſt, ſed iam in philoſophorum conſuetudine verſatur, maximeque eorum, qui de omni re propoſita in vtramque partem ſolent[c] copioſiſſime dicere.

b & ita lib. 2. de oratore numero 11 ſeribit remigem baiulum, inopem humanitatis & inurbanum.

c L. copioſiſſimè dicere ſoleat.

264 † Verum ego non ſolum arbitrabar, his præſertim audientibus, a me informari oportere, qualis eſſe poſſet is, qui habitaret in ſubſelliis, neque quidquam amplius afferret, quam quod cauſarum neceſſitas poſtularet: C ſed maius quiddam videbam, cùm cenſebam, oratorem præſertim[d] in noſtra repub. nullius ornamenti expertem eſſe oportere. Tu autem quoniam exiguis quibuſdam finibus totum oratoris munus circumdediſti, hoc facilius nobis expones ea, quæ abs te de officiis, præceptiſque oratoris quæſita ſunt: ſed opinor, ſecundum hunc diem. ſatis enim multa à nobis hodie dicta ſunt.

d Orator quo reſpublica ornatior eſt, eo P. R. nullius ornamenti expers eſſe debet.

265 † Nunc & Scæuola[e], quoniam in Tuſculanum ire conſtituit, D paullum requieſcet, dum ſe calor frangat. & nos ipſi, quoniam id temporis eſt, valetudini demus operam.

e L. Scæuola.

266 57 ¶ Placuit ſic omnibus. 58 ¶ Tum Scæuola[f], Sanè, inquit, vellem non[g] conſtituiſſe in Tuſculanum me hodie venturum eſſe, Lælio libenter audirem Antonium. &, cùm exſurgeret, ſimul arridens, Neque enim, inquit, tam mihi moleſtus fuit, quòd ius noſtrum ciuile peruellit, quàm iucundus, quòd ſe id neſcire confeſſus eſt.

f L. Scæuola.
g al. non conſtituiſſem

M. TVLLII CICERONIS DE ORATORE, LIBER SECVNDVS.

CRASSVS, CATVLVS, C. IVL. CAESAR, ANTONIVS, Sulpicius, Cotta.

Synopſis libri ſecundi de Oratore.

1. ad 14. *Antonius ſuſcepto dicendi onere.* 15. 16 17. 18. *Artificium ſiue ſtudium dicendi nullum eſſe poſſe air, niſi eius ace ſſerit. Rem facultate præclaram eſſe, arte mediocrem, cùm ars ſit rerum quæ ſciantur, oratoris autem actio opinione contineatur. cùm & apud eos qui ſciant, & ab iis ipſis qui neſciant, dicatur.* 19. *Et tamen præcepta quædam perarguta dicendi dari poſſe ad pertractandos animos hominum & commouendas eorum voluntates. Ea ſi ſimul collecta ſint, magnam quandam artem aut quaſi artem efficere, vt qui ea fuerit aſſecutus, perfectus ſit orator, quo nihil neque præclarius, neque iucundius, plenius, ſubtilius. Oratorem illum verſari in conſiliis rerum maximarum dandis, in incitandis hominum animis, moderandis, cohortandis, dehortandis, in vituperio, laude, accuſatione, conſolatione, hiſtoriæ cognitione. Cæterarum artium homines ornatius ſua dicere, ſiquid ab*

hac arte didicerint. Oratorem ſine eloquentia munus ſuum præſtare, aut nomen ſuum obtinere non poſſe: cæteraſ ſine eloquentia cæteras artes poſſint. 20. 21. 22. *Materiam oratoris quæſtionem eſſe vel infinitam ſeu generalem, & finitam, ſeu certam. Hoc genus quæſtionum [illegible] verſari [illegible] ordinandæ; [illegible] genus cauſæ) aut in conſilio dando [illegible]. In laude [illegible] quod conſiſtit, [illegible] neceſſarium eſſe.* 23. 24. *Ex ſuperioribus [illegible] eſſe.* 25. 26. *Aeque [illegible] ſi de teſtimonio.* 27. 28. *[illegible] dato aliquo ſit dicendum, ſi [illegible], oratoriam [illegible] conſiderandum.* 29. 30. 31. 32. 33. *aut hiſtoria ſcribenda* (34. 35. 36. 37. 38. 39. *[illegible] ab Antonio de [illegible] & ſcriptoribus tum Latinis, tum & Græcis, [illegible] interſeritur) Infinitum genus cauſæ non [illegible] capi [illegible].* 40. 41. *Iudi[illegible] genus cauſæ omnium eſſe difficillimum.* 42. 43. *[illegible] genus [illegible] tradidiſſe. Nam de [illegible] genere cauſæ nulla dant præcepta. [illegible] quinque [illegible] membra eloquentiæ [illegible], Inventionem, Diſpoſitionem, Elocutionem, Memoriam, Pronunciationem) [illegible] & quinque, ſex [illegible] orationis partes; Exordium, Narrationem, Partitionem, Confirmationem, [illegible], Concluſionem [illegible] præcepta principiorum & narrationum eſſe [illegible], [illegible] & aliarum quoque partium, quam omnibus [illegible], attentum & docilem auditorem facere oporteat, veriſimiliter & aperte & breviter ſit dicendum. [illegible] orator ſcriptum [illegible] ſit litteris, & optima [illegible] quid dicat in omnibus ſequatur, [illegible] lingua. Imò ut ſit vir bonus (In perfectum enim [illegible] ſuperiora [illegible] permittendum quæ velit. Abſurdum oratorem, [illegible] ſtudium [illegible] eſſe. Eum qui perfectus orator eſt, [illegible] debere, ſcrium diſcendi ludum putare ſed & magiſtrum, quem [illegible], [illegible] eligere, & [illegible] ſe exercere* (44. 45. *[illegible] ſed [illegible] obtinemus*)

AD INVENTIONEM *hæc quæ ſequuntur pertinere. [illegible] quæſtionem facti inſtitutam: Qualitatis, [illegible]: [illegible] controverſiam [illegible] atque expediri. Cauſæ genere cognito [illegible] oratori [illegible] tamen: quæ in re inſita [illegible] invenienda, & ex [illegible] eruenda.* 46. 47. 48. 49. *ad* 50. *[illegible] oratoris, in [illegible] conciliando, docendo, movendo [illegible] poſitam eſſe, quæ orationis [illegible], [illegible] deſiderent. Argumentorum [illegible], quæ ex locis ſuis eruenda [illegible], ratione, diligentia: [illegible] ingenij, primas: diligentiam ſe [illegible].* 57. 58. 59. *[illegible] eſſe [illegible].* 60. *Locorum [illegible] & natura: alios forum [illegible]. [illegible] quod argumentorum genus [illegible] generi conveniat. Argumenta [illegible] reperta recte atque ordine tractari oportere. Inveniri quæ ad docendum auditorem efficiant, quærendum eſſe quæ ad conciliandum,* 61. 62. 63. 64. *& movendum. Nec [illegible] oratorem ſine [illegible], ſive [illegible] movere, niſi ipſe prius [illegible] ſit. [illegible] conciliari [illegible], & commendatione.* 65. 66. *[illegible] non paſſim adhibendos, ſed ſi cauſa poſtulet. Amorem enim, odium, [illegible], [illegible], moleſtiam, Invidiam, miſericordiam aliter atque aliter excitari. Refutationem ex iiſdem locis, quibus confirmatio petatur, quæri. Iocos & facetias plerunque admoveri oportere.* 67. *ad* 75. *[illegible] æquabiliter fuſam in omni ſermone, [illegible] & cavillatio [illegible] & brevem, quæ [illegible].* 76. *[illegible] ſermone [illegible]. De Riſu diſputans, in riſu quinque potiſſimum quæri, quid & unde riſus, cuius ſit riſum movere, & an oratoris: quatenus movendus, & quæ eius genera. [illegible] in re aut dicto ſeu verbo conſiſtere, eáſque varie tractari poſſe. In verbo ſunt ridicula, ut cùm aliud expectamus, aliud dicitur, cùm ab adverſario verbum exceptum, in eundem [illegible]: cùm paronomaſia utimur: verſum aliquem vel proverbium interponimus, verba immutamus vel invertimus. In rebus verò [illegible], ſi rem ipſam [illegible] aptiſſime ponemus, ſi apologo, hiſtoria, ſimilitudine, imagine, ridiculo utemur, ſi [illegible] pungemus, ſi quid diſſimulabimus, ſi honeſto verba rem vitioſam appellabimus: ſi ex adverſarij oratione aliud exceperimus, quàm ille vult, ſi [illegible] intelligere nolumus, quod ipſi intelligimus, [illegible] ridiculi ſit ſuſpicio. [illegible] pertinent ſtomachoſa, ſubmoroſa, [illegible], ſtultitia falſa reprehenſio, [illegible] falſa, ſi [illegible] diſcrepantia, ſi reprehendemus quaſi errantem, ſi admonebimus, aut conſilium dabimus, ſiquid adverſario vel rei conſentaneum dicemus, ſiquid rapiemus præter expectationem, ſi id facere adverſario [illegible] facile quod nobis detrahit, ſi ſententia [illegible] quid dicemus, ſi poſſe, quæ fieri non poſſunt, [illegible]: ſi lenie [illegible] aliud reſpondebimus. Huc referri [illegible], [illegible], narrationes, & ſimilia.* 77. *ad* 82. *Tum Antonius [illegible] partibus, iiſque quæ ad Inventionem pertinent explicatis,* DISPOSITIONIS *præcepta afferens, monet initio cogitandum eſſe, quid primùm ſit dicendum, ac quidem de* Exordio, Narratione, Partitione, Confirmatione, Refutatione, Concluſione. *Hæc in genere cauſarum Iudiciali, & Deliberativo ſpectari. Laudativum occupari in teſtimoniis & funeribus. Laudari [illegible], genus, formam, vires, opes, divitias, & cætera quæ à fortuna, vel virtute corporis, moribus, animi.* 83. 84. *[illegible] de* MEMORIA *diſſerat.* 85. *ad* 86 *ac tandem diſputationis finem ponunt, iis quæ ad* ELOCVTIONEM & PRONVNTIATIONEM *pertinent in librum ſequentem reiectis.*

MAGNA

1 MAGNA nobis pueris, Quinte frater, ſi memoria tenetis, opinio fuit, L. Craſſum non[a] plus attigiſſe doctrinæ, quam quantum prima illa puerili inſtitutione potuiſſet; M. autem[b] Antonium omnino omnis eruditionis expertem, atque ignarum fuiſſe: erantque multi, qui[d], quanquam ita ſe res non haberet, tamen, quo facilius nos incenſos ſtudio dicendi à doctrina deterrerent, libenter id, quod dixi, de illis oratoribus prædicarent, vt, ſi homines non eruditi ſummam eſſent prudentiam, atque incredibilem eloquentiam conſecuti, inanis omnis noſter eſſe labor, & ſtultum in nobis erudiendis patris noſtri, optimi, ac prudentiſſimi viri, ſtudium videretur.

a Craſſum paulo poſt, quorundam opinione, non doctiſſimum falſo habitum ſcribit.
b L. M. verò Antonium.
c Antonius omnino omnis eruditionis expers, ignarus, & planè indoctus habitus, ſed vt paulo poſt, à falſo.
d L. quibus quamvis non ita ſe rem hab.

2 † Quos tum vt pueri, refutare domeſticis teſtibus, patre & C. Aculeone propinquo noſtro, & L. Cicerone, patruo, ſolebamus, quod de Craſſo pater, & Aculeo, quocum erat noſtra matertera, quem Craſſus dilexit ex omnibus plurimum: & patruus, qui cum Antonio in Ciliciam profectus vnà deceſſerat: multa nobis de eius ſtudio, doctrinaque ſæpe[e] narrauit: cúmque nos cum conſobrinis noſtris, Aculeonis filiis, & ea diſceremus, quæ Craſſo placerent, & ab his doctoribus, quibus ille vteretur, erudiremur, etiam illud ſæpe intelleximus (cùm[f] eſſemus eiuſmodi, quod vel pueri ſentire poteramus) illum & Græcè ſic loqui, nullam vt noſſe aliam linguam videretur, & doctoribus noſtris ea ponere in percontando[g], eaque ipſum omni in ſermone tractare, vt nihil eſſe ei nouum, nihil inauditum videretur.

e ſæpe narrabant.
f L. [illegible]
g al. in percunctando. P. CIX.

3 † De Antonio verò, quanquam ſæpe ex humaniſſimo homine, patruo noſtro, acceperamus, quemadmodum ille vel Athenis, vel Rhodi ſe doctiſſimorum hominum ſermonibus, dediſſet[h]: tamen ipſe adoleſcentulus, quantum illius ineuntis ætatis meæ patiebatur pudor, multa ex eo ſæpe quæſiui. Nõ erit profectò tibi, quod[i] ſcribo, hoc nouum (nam iam tum ex me audiebas) mihi illum ex multis variiſque ſermonibus, nullius rei, quæ quidem eſſet in his artibus, de quibus aliquid exiſtimare poſſem, rudem, aut ignarum eſſe viſum.

h al. dediſſe.
i L. quod ſcribo, nouum (nam hoc tum ex me aud.

4 † Sed fuit hoc in vtroque[k] eorum, vt Craſſus non tam exiſtimari vellet non didiciſſe, quam illa deſpicere, & noſtrorum hominum in omni genere prudentiam Græcis anteferre. Antonius autem probabiliorem hoc populo orationem fore cenſebat ſuam, ſi omnino didiciſſe nunquam putaretur: atque ita ſe vterque grauiorem fore, ſi alter contemnere, alter ne noſſe quidem Græcos videretur.

k Craſſi & Antonij diuerſa ingenia. Ille Græcos authores contemnere, alter ne noſſe quidem videri volebat.

5 † Quorum conſilium quale fuerit, nihil ſanè ad hoc tempus. Illud autem eſt huius inſtitutæ ſcriptionis, ac temporis, *neminem eloquentia, non modo ſine dicendi doctrina, ſed ne ſine omni quidem ſapientia, florere vnquam, & præſtare potuiſſe.* Etenim cæteræ ferè artes ſe ipſæ per ſe tuentur ſingulæ: *benè dicere autem, quod eſt ſcienter, & propriè, & ornatè dicere, non habet definitam aliquam regionem, cuius[a] terminis ſepta videatur.* Omnia, quæcunque in hominum diſceptationem cadere poſſunt, benè ſunt ei dicenda, qui hoc ſe poſſe profitetur, aut eloquentiæ nomen relinquendum eſt.

a L. cuius terminis ſeptum.

6 † Quare equidem & in noſtra ciuitate, & in ipſa Græcia, quæ ſemper hæc ſumma duxit, multos & ingeniis, & magna laude dicendi ſine ſumma rerum omnium ſcientia fuiſſe fateor: talem verò exiſtere eloquentiam, qualis fuerit in Craſſo, & Antonio, non cognitis rebus omnibus, quæ[b] in tantam prudentiam incurrerent, tantamque dicendi copiam, quanta in illis fuit, non potuiſſe confirmo.

b quæ ad tantam.

7 † Quo etiam feci libentius, vt eum ſermonem, quem illi quondam inter ſe de his rebus habuiſſent, mandarem litteris: vel vt illa opinio, quæ ſemper fuiſſet, tolleretur, alterum[c] non doctiſſimum, alterum[d] planè indoctum fuiſſe: vel vt ea, quæ exiſtimarem à ſummis oratoribus de eloquentia diuinitus eſſe dicta, cuſtodirem litteris, ſi vllo modo aſſequi, complectique potuiſſem: vel[e] mehercule etiam vt laudem eorum iam propè ſeneſcentem, quantum ego poſſem, ab obliuione hominum, atque à ſilentio vindicarem.

c Id eſt Craſſum.
d Id eſt Antonium.
e L. vel mehercule vt laud.

8 † Nam ſi ex ſcriptis cognoſci ipſi ſuis potuiſſent minus hoc fortaſſe mihi eſſe[f] putaſſem laborandum: ſed cum alter non multum, (quod quidem exſtaret,) & idipſum adoleſcens, alter nihil admodum ſcripti reliquiſſet: deberi hoc à me tantis hominum ingeniis putaui, vt, cum etiam nunc viuam illorum memoriam teneremus, hanc immortalem redderem, ſi poſſem. P. B.

f L. putaſſem eſſe lab.

9 † Quod hoc etiam ſpe aggredior maiore ad probandum, quia non de Seruij[g] Galbæ, aut C. Carbonis eloquentia ſcribo aliquid, in quo liceat mihi fingere, ſiquid velim, nullius memoria iam refellente: ſed edo hæc iis cognoſcenda, qui eos ipſos, de quibus loquor, ſæpe audierunt: vt duos ſummos viros, iis, qui neutrum illorum viderint, eorum, quibus ambo illi oratores cogniti ſint, viuorum & præſentium, memoria teſte, commendemus.

g lib. vulg. Sergij Galbæ memoriæ.

10 Nec verò te, cariſſime frater, atque optime, rhetoricis nunc quibuſdam libris, quos tu agreſteis putas, inſequor vt erudiam: (Quid enim tua poteſt oratione aut ſubtilius, aut ornatius eſſe?) ſed quoniam ſiue iudicio, vt ſoles dicere, ſiue, vt ille pater eloquentiæ de ſe Iſocrates ſcripſit ipſe, pudore, à dicendo, & timiditate ingenua[h] quadam refugiſti, ſiue, vt ipſe iocari ſoles, vnum putaſti ſatis eſſe non modo in vna familia rhetorem, ſed penè in tota ciuitate: non tamen arbitror illudi hos libros in eo fore genere, quod meritò, propter eorum, qui de dicendi ratione diſputarunt, ieiunitatem[i] bonarum artium, poſſit illudi.

h ſiue quadam ingenua.
i Frontonius, ieiunitas, etſi abſtinentia: ieiunium, [illegible]

11 † Nihil enim mihi quidem videtur in Craſſi, & Antonij ſermone eſſe præteritum, quod quiſquam ſummis ingeniis, acerrimis ſtudiis, optima doctrina, maximo vſu cognoſci, ac percipi potuiſſe arbitraretur: quod tu facillimè poteris iudicare, qui prudentiam rationemque dicendi, per te ipſum, vſum autem, per nos, percipere voluiſti. Sed quò citius hoc, quod ſuſcepimus, non mediocre munus conficere

poſſimus, omiſſa noſtra adhortatione [a] ad eorum, quos propoſuimus, ſermonem, diſputationemque veniamus.

a for. cohortationes.

12 † 2 ¶ Poſtero igitur die, quàm illa erant acta, hora fere ſecunda, cum etiam tum in lecto Craſſus eſſet, & apud [b] eum Sulpicius ſederet, Antonius autem inambularet cum Cotta in porticu, repentè eo Quintus Catulus ſenex cum C. Iulio fratre venit: quod vbi audiuit, commotus Craſſus ſurrexit, omneſque admirati, maiorem aliquam eſſe cauſam eorum aduentus ſuſpicati ſunt.

b Id eſt iuxta: ita hunc locū interpretatur Nonius cap. 2. in Apud.

13 † Qui cum inter ſe, vt ipſorum vſus ferebat, amiciſſime conſalutaſſent, Quid vos tandem? Craſſus, numquidnā, inquit, noui? 3 ¶ Nihil ſane, inquit Catulus, etenim vides eſſe ludos: ſed vel tu nos ineptos licet, inquit, vel moleſtos putes, cum ad me in Tuſculanū, inquit, heri veſperi veniſſet Cæſar de Tuſculano ſuo, dixit mihi, a [c] ſe Scæuolam hinc euntem eſſe conuentum: ex quo mira quædam ſe audiſſe dicebat, te, quem ego toties omni ratione tentans ad diſputandum elicere [d] non potuiſſem, permulta de eloquentia cum Antonio diſſeruiſſe, & tanquam in ſchola prope ad Græcorum [e] conſuetudinem diſputaſſe.

c L. Scæuola à ſe hinc

d al. ducere

P. CX.

e for. Rhetorum

14 † Ita [f] frater exorauit me ipſum, non quidē à ſtudio audiendi nimis abhorrētem, ſed mehercule verētem tamen, ne moleſti vobis interueniremus, vt huc ſecū venirē. Scæuolam enim ita dicere aiebat, eo. an partem ſermonis in hunc diem eſſe dilatam. Hoc ſi tu cupidius factum exiſtimas, Cæſari attribues: ſi familiarius, vtrique noſtrum. nos quidem, niſi forte moleſti interuenimus, veniſſe delectat.

f L. ita quidē me frater exorauit, non ipſum quidem à ſtudio audiendi nimis ab.

15 † 4 ¶ Tum Craſſus, Equidem, quæcunque cauſa vos huc attuliſſet, lætarer, cum apud me viderem homines mihi cariſſimos, & amiciſſimos: ſed tamen verè dicam, quamuis mallem fuiſſet, quàm iſta, quam dicis. Ego enim, (vt, quemadmodum ſentio, loquar) numquam mihi minus, quam heſterno die, placui: magis g adeo id facilitate, quam alia vlla culpa mea contigit. qui dum obſequor adoleſcentibus, me ſenem eſſe ſum oblitus: fecique id, quod ne adoleſcens quidem feceram, vt iis de rebus, quæ doctrina aliqua continerentur, diſputarem. Sed hoc tamen cecidit mihi peropportunè, quod, tranſactis iam meis partibus, ad Antonium audiendum veniſtis.

g C. magiſq; adeo id

16 † 5 ¶ Tum Cæſar, Equidem, inquit Craſſe. ita [h] ſum cupidus te in illa lōgiore, ac perpetua diſputatione, audiendi, vt, ſi id mihi minus cōtingat, vel hoc ſim quotidiano tuo ſermone contētus. Itaq; experiar equidem illud, vt ne Sulpicius, familiaris meus, aut Cotta, plus quàm ego apud te valere videantur, & te exorabo profectò, vt mihi quoque, & Catulo tuæ ſuauitatis aliquid impertias. Sin tibi id minus lubebit: non te vrgebo, neq; committā, vt [i], dum vereare ne tu ſis ineptus, me eſſe iudices.

h L. Ita ſum cupidus in illa longiore oratione te, & perpe.

i L. vt, dum vereare tu, ne ſis inepti.

17 † 6 ¶ Tum ille, Ego mehercule, inquit, Cæſar, ex omnibus Latinis verbis huius verbi vim vel maximam ſemper putaui. quem enim nos ineptum [k] vocamus, is mihi videtur ab hoc nomen habere ductū, quòd non ſit aptus, idque in ſermonis noſtri conſuetudine perlatè patet. Nam qui aut, tempus quid poſtulet, non videt, aut plura loquitur, aut ſe oſtentat, aut eorum, quibuſcum eſt, vel dignitatis, vel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut inconcinnus, aut multus eſt, is ineptus eſſe dicitur.

k Ineptus quid ſit citatur hic locus à Nonio cap. 1. in Ineptus.

18 † Hoc vitio cumulata eſt eruditiſſima illa Græcorum natio. itaq; quod vim huius mali Græci non vident, ne nomen quidem ei vitio impoſuerunt. vt enim quæras omnia quomodo Græci ineptum appellent, non reperies. Omnium autem ineptiarū, quæ ſunt innumerabiles, haud [a] ſcio an vlla ſit maior, quam illorum, qui ſolent quocumque [b] in loco, quoſcumque inter homines viſum eſt, de rebus aut difficillimis, aut non neceſſariis argutiſſime diſputare. hoc nos ab iſtis adoleſcentibus facere, inuiti & recuſantes heri coacti ſumus.

a L. haud ſcio an nulla ſit m.

b for. quoqu in lo. o. quoſque inter h.

19 † 7 ¶ Tum Catulus, Ne Græci quidem, inquit Craſſe, qui [c] in ciuitatibus ſuis clari & magni fuerunt, ſicuti tu es, noſque omnes in noſtra republica volumus eſſe, horū Græcorum, qui ſe inculcant auribus noſtris, ſimiles fuerunt: nec tamen in otio ſermones huiuſmodi, diſputationeſque fugiebant.

c L. hi qui in

20 † At ſi tibi videntur, qui temporis, qui loci, qui hominum rationem non habent, inepti, ſicut debent videri: nū tandem aut locus [d] hic non idoneus videtur, in quo porticus hæc ipſa, vbi ambulamus, & palæſtra, & tot locis ſeſſiones, gymnaſiorum [e], & Græcarum diſputationum memoriam quodammodo commouent? aut [f] importunum tempus in tāto otio, quod & raro datur, & nunc peroptato nobis datum eſt? aut homines ab hoc genere diſputationis alieni, qui [g] omnes hi ſumus, vt nunc his ſtudiis nullam vitam eſſe ducamus?

P. B.

d for. otia diſputationem efflagitat argumentis, quæ ſunt, à locis, tempore, & perſonis.

e L. gymnaſiorum Græcorum, & diſp. m.

f for. aut in oppo tu um tempus.

g L. qui omnes

21 † 8 ¶ Omnia iſta, inquit Craſſus, ego alio modo interpretor, qui primum palæſtram [h], & ſedes, & porticus, etiam ipſos Catule, Græcos, exercitationis, & delectationis cauſa, non diſputationis, inueniſſe arbitror. Nam & ſæculis multis ante gymnaſia inuenta ſunt, quā in his philoſophi garrire cœperunt: & hoc ipſo tempore, cum omnia gymnaſia philoſophi teneant, tamen eorum auditores diſcum [i] audire, quàm philoſophum malunt: qui ſimul vt increpuit, in media oratione de maximis rebus, & grauiſſimis diſputantem philoſophum omnes vnctionis cauſa relinquūt. ita leuiſſimam delectationem grauiſſimæ, vt ipſi ferunt, vtilitati anteponunt.

h ſunt in Palæſtra & gymnaſia cur inuenta.

i diſcum ludi genus Horatius ſeu pila velo, ſe diſcus agit.

k Ot o quemadmodum v. ſendum.

l Ita apud

22 † Otium [k] autem quod dicis eſſe, aſſentior. verū otij fructus eſt non contentio animi, ſed relaxatio. Sæpe ex ſocero meo audiui, cū is diceret, ſocerum ſuum Lælium ſemper fere cū Scipione ſolitū ruſticari, eoſque incredibiliter repuераſcere [l] eſſe ſolitos cum rus ex vrbe, tanquā e vinculis, euolauiſſent [m]. Non audeo dicere de talib. viris, ſed tamen ita ſolet narrare Scæuola, conchas eos, & vmbilicos [n] ad Caietam & [o] ad Laurentum legere conſueſſe, & ad omnē animi remiſſionem, ludūque deſcendere.

Nonium legitur cap. 2. in Repueraſce ſe Alij legūt, Repuеreſcere.

m L. euolaſſent.

n g. Vales. vbi in ora obelis colligitur.

o L. & ad Laurentum.

23 † Sic [p] enim ſe res habet. Vt [q], quemadmodum volucreis videmus procreationis, atque vtilitatis ſuæ cauſa fingere, & conſtruere nidos, eaſdē autem, cum aliquid effecerint, leuandi laboris ſui cauſa, paſſim ac libere ſolutas opere volitare: ſic noſtri animi forenſibus negotiis, atq; vrbano opere defeſſi, geſtiunt, ac volitare cupiunt vacui [q] cura, atque labore.

ad Laurentum. ore.

p L. Sic enim ſe res habet, Quemadmodum vol.

q L. Vacui cura, ac labore.

24 † Itaque illud, quod ego in cauſa Curiana Scæuolæ dixi, non dixi ſecus, ac ſentiebā. Nā ſi, inquam Scæuola [r], nullum erit teſtamentum rectè factum, niſi [ſ] quod tu ſcripſeris, omnes ad te ciues cum tabulis veniemus, omnium teſtamenta tu [t] ſcribes vnus. Quid igitur? inquam: quando ages negotium publicum?

r L. Scæuola.

ſ Teſtamenta ſcribere veteres ſolebant adhibito iuriſperito. ad. de l. Lucius 88. in ſ. ff. de legat 2.

t al. merito tu ſ. e.

Digitized by Google

cum? quando amicorum? quando tuum? quando demque nihil ages? Tum illud addidit: *mihi enim liber eſſe non videtur, qui non aliquando nihil agit*. in qua permaneo, Catule, ſententia, meque cum huc veni, hoc ipſum nihil agere, & planè ceſſare delectat.

25 † Nam, quòd addidiſti tertium, vos [a] eos qui vitam inſuauem ſine his ſtudiis putaretis, id me non modò non hortatur ad diſputandum, ſed etiam deterret. Nam vt C. Lucilius, homo doctus, & perurbanus, dicere ſolebat, *ea, quæ ſcriberet neque* [b] *ab indoctiſſimis, neque ab doctiſſimis legi velle, quòd alteri nihil intelligerent: alteri plus fortaſſe, quàm* [c] *ipſe de ſe*: quo etiam ſcripſit, Perſium [d] non curo legere: (hic enim fuit vt noramus, omnium ferè noſtrorum hominum doctiſſimus:) Lælium Decimum volo, quem cognouimus virum bonũ, & non illiteratum, ſed nihil ad Perſium: ſic ego, ſi [e] iam mihi diſputandum ſit de his noſtris ſtudiis, nolim equidem apud ruſticos, ſed multo minus apud vos. malo enim non intelligi orationẽ meam, quàm reprehendi.

P. CXI

a Apud quos dicendum ſit maximè.

b L. neque ſe ab indoctiſſ. neque à d.

c L. quàm ipſe de ſe intelligi vel. et: de quo etiam ſcr. *al.* quã ipſe de quo etiam.

d Perſius

e *al.* ſi iã diſputandum ſit

26 † 9 ¶ Tum Cæſar, Equidem, inquit, Catule, iam mihi videor nauaſſe operam quod huc venerim. nã hæc ipſa recuſatio diſputationis, diſputatio quædam fuit mihi quidem periucũda. Sed cur impedimus Antoniũ cuius audio eſſe partes, vt de tota eloquẽtia diſſerat quemq; iãdudũ Cotta, & Sulpicius exſpectãt.

27 † 10 ¶ Ego verò, inquit Craſſus, neq; Antonium verbum facere patiar, & ipſe obmuteſcam, niſi prius à vobis impetraro [f].

11 ¶ Quidnã? inquit Catulus. Vt hic ſitis hodie. 12 ¶ Tum cum ille dubitaret, quod ad fratrem [g] promiſerat, Ego, inquit Iulius, pro vtroque reſpondeo: ſic faciemus: atque iſta quidem conditione, vel vt verbum nullum faceres, me teneres.

28 † 13 ¶ Hic Catulus arriſit: & ſimul, præciſa, inquit, mihi quidem dubitatio eſt, quoniam neq; [h] domi imperarã; & hic, apud quem eſſẽ futurus, ſine mea ſententia tã facilè promiſit. 14 ¶ Tum omnes oculos in Antonium coniecerunt. 15 ¶ Et ille, Audite verò, audite, inquit. hominem enim audietis de [i] ſchola, atque à magiſtro, & Græcis litteris eruditum. & eo quidem [k] loquor confidentius, quod Catulus auditor acceſſit: cui non ſolũ nos Latini ſermonis, ſed etiam Græci ipſi ſolent ſuæ linguæ ſubtilitatẽ [l] elegantiámque concedere.

f *al.* Impetrabo.

g ſe ſcurum ſcilicet. *Cy* apud fra. iemo... *Cæſar ad fratrẽ Catulum ſe iturum promiſerat* ſed, vt ſequentibus conſtat, Catulus apud Cæſarem: legendum itaq; videtur, quod fratri promiſerat, fratri inquam Catulo, qui cœnam Cæſari condixerit.

h *al.* ne qui domi paraueram male. Domi autem hic imperare, eſt cœnam ſuis imperare.

i ſ ſcola, aut certè legendũ non de ſchola neque à magiſtro, neque à Græcis.

k L. loquar.

l *ſuæ* ſubtilitate, elegantiáque.

29 † Sed tamen, quoniam hoc totum, quidquid eſt ſiue artificium, ſiue ſtudium dicendi, ni [m] acceſſit, nos, nullum poteſt eſſe, docebo [n] vos, diſcipuli, id, quod ipſe non didici, quid de omni genere dicendi ſentiam.

30 † 16 ¶ Hic poſteaquam arriſerunt, 17 ¶ Res mihi videtur eſſe, inquit, facultate præclara, arte mediocris. Ars [o] enim, earũ rerũ eſt, quæ ſciuntur. Oratoris autem omnis actio opinionibus, non ſcientia continetur. Nam & apud eos dicimus, qui neſciunt, & ea dicimus quæ neſcimus ipſi. itaque & illi aliàs aliud iiſdem de rebus & ſentiunt, & iudicant, & nos contrarias ſæpe cauſas dicimus, non modò vt Craſſus contra me dicat aliquando, aut ego contra Craſſum, cùm [p] alterutri neceſſe ſit falſum dicere, ſed etiã vt vterq; noſtrûm eadem de re aliàs aliud defendat, cum plus vno verum eſſe non poſſit. Vt igitur in eiuſmodi re, quæ mẽdacio nixa ſit, quæ ad ſcientiã non ſæpe perueniat, quæ opiniones hominum & ſæpe errores aucupetur, ita dicam, ſi cauſam putatis eſſe cur audiatis.

P. B.

m *al.* acceſſerit.

n *al.* docebo vos, diſcip.

o Ars propriè quid.

p *al.* cùm alterutrum neceſſe ſit.

31 † 18 ¶ Nos verò, & valde quidem, Catulus inquit, putamus, atque eo magis, quod nulla mihi oſtentatione videris eſſe vſurus. Exorſus es [a] enim non glorioſè magis [b], vt tu putas, à veritate, quàm à neſcio qua dignitate.

a L. enim es

b L. magis à veritate, vt tu putas,

32 † 19 ¶ Vt igitur de ipſo genere ſum confeſſus, inquit Antonius, artem eſſe non maximam: ſic illud affirmo, præcepta poſſe quædã dari [c] peracuta ad pertractandos animos hominum, & ad excipiendas [d] eorum voluntates. Huius rei ſcientiam ſiquis volet magnam quandam artem eſſe dicere, non repugnabo. Etenim cum plerique temerè, ac nulla ratione cauſas in foro dicant, nonnulli autem propter exercitationem, aut propter conſuetudinem aliquam callidius id faciant, non eſt dubium, quin, ſiquis animaduerterit, quid ſit, quare alij melius, quam alij dicant, id poſſit notare. Ergo id qui toto in genere fecerit, is ſi non planè artem at quaſi artem quandam inuenerit.

c *al.* perecc... moda...

d *al.* captandas.

33 † Atque vtinam, vt [e] mihi illa videre videor in foro, atq; in cauſis: ita nunc, quemadmodum ea reperirentur, poſſim [f] vobis exponere. Sed de me videro: nunc hoc propono, quod mihi perſuaſi, quamuis ars non ſit: tamen nihil eſſe perfecto oratore præclarius. Nam, vt *vſum* dicendi omittã, qui in omni pacata, & libera ciuitate dominatur [g] tãta *oblectatio* eſt in ipſa facultate dicendi, vt nihil hominũ aut auribus, aut mentibus iucũdius percipi poſſit.

e L. vt illa mihi videre

f L. poſſem

g Vis Oratoriæ vtilitas & oblectatio.

34 † Qui enim cantus moderatæ orationis pronũciatione dulcior inueniri poteſt? quod carmẽ artificioſa verborũ cõcluſione [h] aptius? quàm [i] actor in imitanda, quàm orator in ſuſcipienda veritate iucundior? Quid autẽ ſubtilius, quàm acutæ, crebræq; *ſententiæ*? quid admirabilius, quàm [k] res ſplẽdore illuſtrata *verborum*? quid plenius, quàm omni *rerũ* genere cumulata oratio? Neq; enim vlla non propria oratoris eſt res, quæ quidem ornate dici, grauiterque debeat.

h *al.* conſtructione.

i L. qui actor imitanda quam orator fuit

k L. quàm re... ſplend. ... illuſtratæ vet.

35 † Huius eſt in dando *conſilio* de maximis rebus cum dignitate explicata ſententia: eiuſdem & languentis populi *incitatio*, & effrenati *moderatio*. Eadẽ facultate fraus [l] hominum ad *perniciem*, & integritas ad *ſalutem* vocatur. Quis *cohortari ad virtutem* ardentius, quis à *vitiis acrius reuocare*, quis *vituperare* improbos aſperius, quis *laudare* bonos ornatius, quis cupiditatem vehementius frangere *accuſando* poteſt? quis mœrorem leuare mitius *conſolando*?

l L. & fraus

36 † *Hiſtoria* [m] verò teſtis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magiſtra vitæ, nũtia vetuſtatis, qua voce alia, niſi oratoris, immortalitati commendatur? Nam ſiqua eſt ars alia, quæ verborum aut faciendorum, aut deligendorum [n] ſcientiam profiteatur: ſi quiſquam dicitur, niſi orator, formare orationem, eamq; variare, & diſtinguere quaſi quibuſdam verborum, ſententiarúmque inſignibus: aut ſi via vlla, niſi ab hac vna arte, traditur aut argumentorum, aut ſententiarum, aut denique deſcriptionis, atque ordinis: fateamur aut hoc, quod hæc ars profiteatur, alienum eſſe, aut [o] cum aliqua alia arte eſſe commune.

m Hiſtoriæ laus.

P. C XII.

n *al.* diligendorum: ſic dilectus multorum iuri & ferro.

o L. aut eſt & cũ aliqua

37 † Sed ſi in hac vna eſt ea ratio, atque doctrina: non ſiqui aliarum artium benè locuti ſunt, eo minus id eſt huius vnius proprium. ſed vt orator de iis rebus, quæ ceterarum artium ſunt, ſi modo eas cognorit [p], (vt heri Craſſus dicebat) optime poteſt dicere: ſic ceterarum artium homines ornatius

p *al.* cognouerit.

Digitized by Google

illa ſua dicunt, ſiquid ab hac arte didicerūt.

38 † Neq; enim ſi de ᵃ ruſticis rebus agricola quiſpiam, aut etiā id, quod multi, medicus de morbis, aut de pingēdo pictor aliquis disertè dixerit, aut ſcripſerit, idcirco illius artis putanda ſit eloquentia: in qua quia vis magna eſt in hominū ingeniis, eo multi etiā ſine doctrina aliquid omnium generū, atq; artium conſequūtur: ſed, quid cuiuſq; ſit proprium, etſi ex eo iudicari poteſt, cùm videris, quid ᵇ quæq; doceant, tamen hoc certius nihil eſſe poteſt, quàm quod omnes artes aliæ ſine eloquentia ſuum munus præſtare poſſunt, orator ſine ea nomen ſuum obtinere non poteſt: vt ceteri, ſi disertè ſint, aliquid ab hoc habeāt: hic niſi domeſticis ſe inſtruxerit copiis, aliunde dicendi copiam petere non poſſit.

a L. de rebus ruſticis.

b L. quid quæque doceat.

39 † 20 ¶ Tum Catulus, Etſi inquit, Antoni, minimè impediendus eſt interpellatione iſte curſus orationis tuæ, patiere tamen mihique ignoſces. Non enim poſſum, quin exclamem, vt ait ille in Trinummo: ita mihi vim oratoris cùm exprimere ſubtiliter viſus es, tum laudare copioſiſſime: quod quidem eloquentem vel optimè facere oportet, vt eloquentiam laudet. debet enim ad eam laudandam ipſam illam adhibere, quam laudat. Sed perge porrò; tibi enim aſſentior, veſtrum eſſe hoc totum, disertè dicere, idque ſiquis in alia arte faciat, eum aſſumto aliunde vti bono, non proprio, nec ſuo,

40 † 21 ¶ Et Craſſus, Nox te, inquit, nobis, Antoni, expoliuit, hominemque reddidit. nam heſterno ᶜ ſermone vnius cuiuſdam operis, vt ait Cæcilius, remigem aliquem, aut baiulum, nobis oratorem deſcripſeras, inopem quendam humanitatis, atque ᵈ inurbanum.

c operarium oratorem ab Antonio conſtitui ſuperiori libro, dixerat Craſſus num. 55.

d L. atque vrbanitatis.

22 ¶ Tum Antonius, Heri enim, inquit, hoc mihi propoſueram, vt, ſi te refelliſſem, hos à te diſcipulos abducerem: nunc, Catulo audiente, & Cæſare, videor debere non tam pugnare tecū, quàm quid ipſe ſentiam, dicere.

41 † Sequitur igitur, quoniam nobis eſt hic, de quo loquimur, in foro, atque in oculis ciuium cōſtituendus, vt videamus, quid ei negotij demus, cuiq; eum muneri velimus eſſe præpoſitū. Nam Craſſus heri ᵉ, cùm vos, Catule, & Cæſar, nō adeſſetis, poſuit breuiter. in artis diſtributione idem, quod Græci plerique poſuerunt: neque ſanè quid ipſe ſentiret ſed quid ab illis diceretur, oſtendit: duo ᶠ prima genera quæſtionū eſſe, in quib. eloquentia verſaretur: vnū infinitum, alterum certū.

P. B.

e vide lib. I num. 37.

f Materia oratoris quæſtio infinita, & finita.

42 † Infinitum mihi ᵍ videtur id dicere, in quo aliquid generatim quæreretur, hoc modo: Expetendane eſſet eloquentia expetendine honores. Certum autem, in ʰ quo quid in perſonis, & in conſtituta re, & definita quæreretur: cuiuſmodi ſunt quæ in foro, atque in ciuium cauſis diſceptationibuſq; verſantur.

g L. mihi videbatur dicere.

h al. in quo aliquid in peri.

Cauſarum genera duo præcipua ſta.

43 † Ea mihi videntur aut in lite ordinādā ᵏ, aut in conſilio dando eſſe poſita. nam illud tertium, quod & à Craſſo tactum eſt, &, vt audio, ille ipſe Ariſtoteles, qui hæc maximè illuſtrauit, adiunxit, etiam ſi opus eſt, tamen minus eſt neceſſarium. 23 ¶ Quidnam? inquit Catulus. an laudationes? id enim video poni genus tertium.

tuit Antonius vnum in lite ordinanda (quod & iudiciale) alterū in conſilio (quod & deliberatiuum) Laudationis.

44 † 24 ¶ Ita, inquit Antonius, & in eo quidem genere ſcio & me, & omneis, qui aſtuerunt, delectatos eſſe vehementer, cùm abs te eſt Popilia ˡ mater veſtra, laudata: cui primum mulieri hunc honorem in noſtra ciui-

ſeu demonſtratiuum, aut minus eſſe neceſſarium.

k al. ornāda.

l L. Popillia.

A tate tributum puto: ſed non omnia, quæcunque loquimur, mihi videntur ad artem, & ad præcepta eſſe reuocanda.

45 † Ex his enim fontibus, vnde omnia ornatè dicendi præcepta ſumuntur, licebit etiā laudationē ornare, neq; illa elemēta deſiderare, quæ vt nemo tradat, quis eſt, qui neſciat, quæ ᵃ ſint in homine laudanda? poſitis enim iis rebus, quas Craſſus in illius orationis ſuæ, quã contra collegã cenſor habuit, principio dixit,

a Laudationis ſeu generis demonſtratiui exornatio, quibus ex locis petenda.

B quæ natura, aut fortuna darētur hominibus, in ᵇ iis rebus ſe vinci poſſe animo æquo pati: quæ ipſi ſibi homines parare poſſēt, in iis rebus ſe pati vinci nō poſſe: q laudabit quēpiā, intelliget, exponēda ᶜ ſibi eſſe fortunę bona.

b al. in iis rebus vinci, ſe poſſe animo æquo p. q. i. L. h. p. poſſ. in iis r. ſe pati non poſſe vinci.

c L. exp ſibi eſſe naturæ & fortunæ b.

46 † Ea ſunt, generis, pecuniæ, propinquorum, amicorum, opum, valetudinis, formæ, virium, ingenij, ceterarūmque rerum, quæ ſunt aut corporis, aut extranea: ſi habuerit, bene his vſum: ſi non habuerit, ſapienter ᵈ caruiſſe: ſi amiſerit, moderatè tuliſſe. Deinde quid ſapien-

d L. pat. caruiſſe: ſic Horat. Saty. I. illis vtitur Q. rſutis patiens.

C ter is, quem laudet, quid liberaliter, quid fortiter, quid iuſte, quid magnificè, quid piè, quid gratè, quid humaniter, quid deniq; cum aliqua virtute aut fecerit, aut tulerit. Hæc, & quæ ſunt eius generis, facilè videbit, qui volet laudare quempiam; & qui vituperare contraria.

47 † 25 ¶ Cur igitur dubitas, inquit Catulus, facere hoc tertiū genus, quoniā ineſt in ratione ᵉ rerum? non enim ſi eſt facilius, eo de nu-

e al. naturæ vel legendum ineſt in oratore vel ineſt oratori non enim &c. nam & mox dicitur.

D mero quoque eſt excerpēdum. 26 ¶ Quia nolo, inquit, omnia, quæ cadunt aliquando in oratorem ᶠ, quamuis exigua ſint, ea ſic tractare, quaſi nihil poſſit dici ſine præceptis ſuis.

48 † Nam & *teſtimonium* ſæpe dicendum eſt, ac nonnunquam etiam accuratius, vt mihi neceſſe fuit in Sex. Titium ſeditioſum ciuem, & turbulentum: explicaui in eo teſtimonio dicendo, omnia conſilia conſulatus mei, quibus illi tribuno plebis pro republica reſtitiſſem,

P. CXIII. cadere in oratorem.

f al. orationem.

E quæque ab eo contra rempublicam facta arbitrarer, expoſui. diu retentus ſum, multa audiui, multa reſpondi. Num igitur placet, cùm de eloquentia præcipias, aliquid etiam de teſtimoniis dicendis ᵍ, quaſi in arte tradere?

g al. dicendis arte tradere, ſed, quaſi in

27 ¶ Nihil ſanè, inquit Catulus, neceſſe eſt.

49 † 28 ¶ Quid ſi (quod ſæpe ſummis viris accidit) *mandata* ſint exponenda aut in ſenatu ab imperatore aut ad imperatorem aut ad regem, aut ad populū aliquē a ſenatu? nū quia

arte tradere, hic more eorum qui in ſcholis docent.

F genere orationis in huiuſmodi cauſis accuratiore eſt vtendū, idcirco pars ʰ etiā hæc cauſarū numerāda videtur, aut propriis præceptis inſtruēda? 29 ¶ Minime vero, inquit Catulus. nō. n. deerit homini diſerto in eiuſmodi rebus facultas ex ceteris rebus & cauſis comparata.

h L. etiam pars h.

50 † 30 ¶ Ergo item inquit, illa quæ ſæpe disertè agenda ſunt & quæ ego paulo antè (cū eloquentiam laudarem) dixi oratoris eſſe, neque habent ſuum locum vllum in diuiſione partium, neque certum præceptorum genus,

G & agenda ſunt non minus disertè, quàm quæ in lite dicuntur *obiurgatio, cohortatio, conſolatio*: quorum nihil eſt, quod non ſumma dicendi ornamenta deſideret: ſed ex artificio res iſtæ præcepta non quærunt. 31 ¶ Planè, inquit Catulus, aſſentior.

i DE HISTORIA à quibus Hiſtoria ſcribi oportet.

h L. ſi, vt Græci ſer.

51 † 32 ¶ Age verò, inquit Antonius, qualis oratoris, & quanti ⁱ hominis in dicendo putas eſſe *hiſtoriam* ſcribere?

i L. ſi, vt noſtri Cic. & ita R. ſteph. antiqua.

H 33 ¶ Sicut ᵏ Græci ſcripſerūt, ſummi, inquit Catulus; ſicut ˡ noſtri, nihil opus eſt oratore. ſatis eſt non eſſe mendacem. 34 ¶ Atqui, ne no-

Digitized by Google

ne noſtros contemnas, inquit Antonius, Græci [a] ipſi ſic initiò ſcriptitarunt, vt noſter *Cato*, vt *Pictor*, vt *Piſo*.

52. † Erat enim hiſtoria [b] nihil aliud, niſi annalium confectio: cuius rei, memoriæque publicæ retinendæ cauſa, ab initio rerum Romanarũ vſque ad P. Mucium, pontificẽ maximũ, res omneis ſingulorũ annorum mandabat litteris pontifex maximus, eſſerebatque [c] in album [d], & proponebat tabulam domi, poteſtas vt eſſet populo cognoſcendi: ij [e] qui etiam nunc Annales [f] maximi nominantur.

53. † Hanc ſimilitudinem ſcribendi multi ſecuti ſunt: qui ſine vllis ornamentis monumẽta ſolùm temporum, hominum, locorum, geſtarúmque rerum reliquerunt. Itaque qualis apud Græcos Pherecydes, Hellanicus, Acuſilas [g] fuit, alijq; permulti, talis noſter Cato, & Pictor, & Piſo, qui neque tenent, quibus rebus ornatur [h] oratio (modo enim huc iſta ſunt importata) & dũ intelligatur, quid dicãt, vnã dicendi laudem putant eſſe, breuitatem.

† Paullulum ſe erexit, & addidit hiſtoriæ maiorem ſonum vocis vir optimus, Craſſi familiaris, *Antipater*: ceteri non exornatores rerum, ſed tantummodo narratores fuerunt.

54. 35 ¶ Eſt, inquit Catulus, vt dicis: ſed iſte ipſe Cælius neque diſtinxit hiſtoriam varietate locorum, neque verborum collocatione & tractu orationis leni, & æquabili perpoliuit [i] illud opus: ſed vt homo neque doctus, neque maxime aptus ad dicendum, ſicut potuit, dolauit: vicit tamen, vt dicis, ſuperiores.

55. † 36 ¶ Minime mirum, inquit Antonius, ſi iſta res adhuc noſtra lingua illuſtrata non eſt. Nemo enim ſtudet eloquentiæ noſtrorum hominum, niſi vt in cauſis, atque in foro eluceat: apud Græcos autẽ eloquentiſſimi homines, remoti à cauſis forenſibus, cùm ad ceteras res illuſtreis, tum ad ſcribendam hiſtoriã maximè ſe applicauerunt. Namque & *Herodotum*, [k] illum, qui princeps genus hoc ornauit, in cauſis nihil omnino verſatum eſſe accepimus. atqui tanta eſt eloquentia, vt me quidem, quantum ego Græce ſcripta intelligere poſſum, magnopere delectet.

56. † Et poſt illum *Thucidydes* omneis dicendi artificio, mea ſententia, facilè vicit: qui ita creber eſt rerũ frequentiã, vt verborũ propè numerũ ſententiarum numero conſequatur: ita porro verbis aptus, & preſſus, vt neſcias, vtrũ res oratione, an verba ſententiis illuſtrentur. Atqui ne hunc quidem, quanquam eſt in republica verſatus, ex [l] numero accepimus eorum, qui cauſas dictitarunt: & hos libros tum ſcripſiſſe dicitur, cum à republica remotus, atque, id quod optimo cuique Athenis accidere ſolitum eſt, in [m] exſilium pulſus eſſet.

57. † Hunc conſecutus eſt Syracuſius *Philiſtus*, qui cum Dionyſij tyrãni familiariſſimus eſſet, otium ſuum conſumſit in hiſtoria ſcribenda, maximeque Thucydidem eſt, ſicut mihi videtur, imitatus. Poſtea vero, quaſi ex clariſſima rhetoris officina, duo præſtantes ingenio, *Theopompus*, & *Ephorus*, ab Iſocrate magiſtro impulſi, ſe ad hiſtoriam contulerunt: cauſas omnino nunquam attigerunt.

58. † Denique etiam à philoſophia profectus princeps *Xenophon*, Socraticus ille, poſt ab Ariſtotele *Calliſthenes*, comes Alexandri, ſcripſit hiſtoriam. & hic quidem rhetorico pæne more: ille autem ſuperior, leniore quodam ſono eſt vſus: & qui illum impetum oratoris non habeat, vehemens fortaſſe minus, ſed aliquanto tamen eſt, vt mihi quidem videtur, dulcior. Minimus natu horũ omniũ *Timæus*, quantum autem iudicare poſſum, longe eruditiſſimus, & rerum copia, & ſententiarum varietate abundantiſſimus, & ipſa compoſitione verborum non impolitus, magnam eloquentiam ad ſcribendum attulit, ſed nullum vſum forenſem.

† 37 ¶ Hæc cùm ille dixiſſet: Quid eſt, inquit, Catule, Cæſar? vbi ſunt, qui Antonium Græcè negant ſcire? quot hiſtoricos nominauit? quàm ſcienter? quàm propriè de vnoquoque dixit? 38 ¶ Id mehercule, inquit Catulus, admirans, illud iam mirari deſino, quod multo magis antè mirabar, hunc, cum hęc neſciret, in dicendo poſſe tantum. 39 ¶ Atque, Catule, inquit Antonius, non ego vtilitatem aliquam ad dicendum aucupans, horum libros, & nonnullos alios, ſed delectationis cauſa, cùm eſt otium, legere ſoleo. 59 P. CXIV.

60 † Quid [a] ergo eſt? fatebor aliquid tamen: VT, cum in ſole ambulem, etiam ſi aliam ob cauſam ambulem, fieri natura tamen, vt colorer: ſic, cum iſtos libros ad Miſenum (nam Romæ vix licet) ſtudioſius legerim, ſentio orationem meam illorum cantu quaſi colorari. Sed ne latius hoc vobis patere videatur, hæc duntaxat in Græcis intelligo, quæ ipſi, qui ſcripſerunt, voluerunt à vulgo intelligi.

61 † In philoſophos veſtros [b] ſiquando incidi, deceptus indicibus librorũ, quòd ſunt ferè inſcripti de reb. notis, & illuſtribus, de virtute, de iuſtitia, de honeſtate, de voluptate, verbũ prorſus nullum intelligo: ita ſunt anguſtis, & concisis diſputationib. illigati. Poetas omnino, quaſi [c] aliena quadã lingua locutos, nõ conor attingere: cũ his me (vt dixi) oblecto, qui res geſtas aut [d] qui orationes ſcripſerunt ſuas, aut qui ita loquuntur, vt videantur voluiſſe eſſe nobis qui nõ ſumus eruditiſſimi, familiares.

62. † Sed illuc redeo. Videtiſne, quantum munus ſit oratoris hiſtoria? haud ſcio, an flumine orationis, & varietate maximum. neque tamen eam reperio vſquam ſeparatim inſtructam rhetorum præceptis. ſita ſunt enim ante oculos. Nam quis neſcit *primam eſſe hiſtoriæ legem, ne quid falſi dicere audeat?* deinde *ne quid* [f] *veri non audeat? ne qua ſuſpicio gratiæ ſit in ſcribendo? ne qua ſimultatis?* Hæc ſcilicet fundamenta nota ſunt omnibus.

63. † Ipſa autem exædificatio poſita eſt in rebus & verbis. Rerum [h] ratio ordinem *temporum* deſiderat, *regionum* deſcriptionem: vult etiam, quoniam [i] in rebus magnis memoriáque dignis *conſilia* primum, deinde *acta*, poſtea *euentus* expectantur, & de conſiliis ſignificari quid ſcriptor probet, & in rebus geſtis declarari non ſolum quid actum, aut dictum ſit, ſed etiam quomodo: & cum de euentu dicatur, vt cauſæ explicentur omnes, vel caſus, vel ſapientiæ, vel temeritatis: hominumque ipſorum non ſolum res geſtæ, ſed etiam, qui fama, ac nomine excellant [k], de cuiuſque vita, atque natura.

64. † Verborum [l] autem ratio, & genus orationis, fuſum atque tractum, & cum lenitate quadam æquabili profluẽs, ſine hac iudiciali aſperitate, & ſine ſententiarum forenſium aculeis proſequendum [m] eſt. ¶ Harum tot, tantarúmque rerum videtiſne nulla eſſe præcepta, quæ in artibus rhetorum reperiãtur? In eodem ſilentio multa alia oratorũ officia ia-

[a] L. Græci quoque ipſi

[b] hiſtoria quę admodum initio à Latinis ſcripta.

[c] L. referebàt que

[d] quod Græcis λεύκωμα

[e] hique etiã nunc annales

[f] Annales illi maximi citantur à Gellio 4. c. 9. Feſto autem annales maximi dicũtur, non magnitudine, ſed quòd eos Pontifex maximus conficeret.

[g] L. Acuſilaus f.

P. 8.

[h] al. ornetur

[i] L. illud opus perpoliuit

[k] Hiſtorici Græci

[l] L. ex numero fuiſſe accepimus eorum.

[m] L. in exſilium p.

[a] L. Quid ergo, eſt, fatear aliq. tamen.

[b] L. verò veſtros.

[c] al. quaſi alia vt alia lingua ſit, alia, quàm qua populus Romanus vſus ſit.

[d] L. aut orationes ſcr.

[e] Hiſtoriæ ſuprema lex, veritas.

[f] L. ne quid veri non aud. & ſi id ita eſt. ad ſcatio po.

ſita in rebus & verbis.

[h] Res quæ ad hiſtoriam pertinent, tempora, regiones, conſilia, acta, euentus, cauſa, caſus.

[i] L. quod ſu r.

[k] L. excellant, cuiuſque vita

[l] Hiſtoria quo genere dicendi tractanda.

[m] L. perſequendum eſt

Digitized by Google

cuerunt, cohortationes [a], conſolationes, *præcepta, admonita* [b], quæ tractanda ſunt omnia diſertiſſime. ſed locum ſuum in illis artibus, quæ traditæ ſunt, habent nullum.

a forte legendum vt cohortationes & cōſolationes, præcepta & admonita. nā duas priores P. B. ſuperius attigit nu. 30 in fi. b L. monita, c L. laudationes Alt. ſ al. laudationib.

65 † ¶ Atq; in hoc genere illa quoq; eſt infinita ſylua, quod oratori plerique (vt etiā Craſſus oſtēdit) duo genera ad dicendū dederūt: Vnū de certa, definitaq; cauſa, quales ſunt, quæ in litibus, quæ in deliberationib. verſantur: addat, ſiquis volet: etiam laudationis [c]: Alterū, q̄ appellant omnes fere ſcriptores, explicat nemo, *infinitam* [d] generis ſine tēpore, & ſine perſona quæſtionem. hoc quid, & quantum ſit, cùm dicunt, intelligere mihi non videntur.

d INFINITVM genus cauſæ quemadmodū pertractandum.

66 † Si enim eſt oratoris, quæcumque res infinite poſita ſit de ea poſſe dicere: dicendum erit ei, quanta ſit ſolis magnitudo, quæ forma terræ: de mathematicis, de muſicis rebus non poterit, quin dicat, hoc onere ſuſcepto, recuſare. Denique ei, qui profitetur eſſe ſui, non ſolum de iis controuerſiis, quæ temporibus, & perſonis notæ [e] ſunt hoc eſt, de omnibus forenſibus: ſed etiam de generum infinitis quæſtionibus dicere, nullum poteſt eſſe genus orationis, quod ſit exceptum.

e L. notæ ſunt, ſ ſimilis locus eſt in partitionib.

67 † Sed ſi illam quoque partem quæſtionū oratori volumus adiungere vagam & liberā, & latè patentem, vt de rebus bonis, aut malis: expetendis, aut fugiendis: honeſtis, aut turpibus: vtilibus, aut inutilibus: de virtute, de iuſtitia, de continentia, de prudētia, de magnitudine animi, de liberalitate, de pietate, de amicitia, de fide, de officio, de ceteris virtutibus, contrariiſque vitiis, dicendū oratori putemus: itemq; de republica, de imperio, de re militari, de diſciplina ciuitatis, de hominum moribus: aſſumamus eam quoque partē, ſed ita, vt ſit circumſcripta modicis regionibus.

68 † Equidem omnia, quæ pertinent ad vſum ciuium, morem hominum, quæ verſantur in conſuetudine vitæ, in ratione reipublicæ, in hac ſocietate ciuili, in ſenſu hominum communi, in natura, in moribus, comprehendenda eſſe oratori puto: ſi minus vt ſeparatim de his rebus philoſophorum more reſpondeat, at certe, vt in cauſa prudenter poſſit intexere: hiſce autem ipſis de rebus vt ita loquatur, vt ij, qui iura, qui leges, qui ciuitates conſtituerunt, locuti ſunt ſimpliciter & ſplendide, ſine vlla ſerie diſputationum, & ſine ieiuna concertatione verborum.

69 † Hoc loco, ne qua ſit admiratio, ſi tot, tantarúmque rerum nulla a me præcepta ponentur: ſic ſtatuo. VT in ceteris artibus cum tradita ſunt cuiuſque artis difficillima, reliqua, quia aut faciliora, aut ſimilia ſint, tradi non neceſſe eſt: Vt in pictura, qui hominis ſpeciē pingere perdidicerit [f], poſſe [g] eum cuiuſuis [h] vel formæ, vel ætatis, etiamſi non didicerit, pingere: neque eſſe periculum, qui leonē, aut taurum pingat egregie, ne idem in multis aliis quadrupedib. facere nō poſſit: neque [i] eſt omnino ars vlla in qua omnia, quæ illa arte effici poſſunt, à doctore tradātur: ſed qui primarum & certarū rerum genera ipſa didicerunt, reliqua non incommodè perſequuntur.

f al. perdidicerit, poteſt eū cuiuſuis vel f. vel æt. etiam ſi n. did pingere neque eſt periculum. g al. poteſt eum, eum, inquam, id eſt hominem v. h. v. c. cuiuſq. i. 2. neque enim eſt omnino ars vlla k. L. reliqua per ſe non in commod. p. ſib v. reliqua perſequuntur: ſimil.

70 † Similiter arbitror [l], in hac ſiue ratione, ſiue exercitatione dicendi: qui illam vim adeptus ſit, vt eorum menteis, qui aut de rep. aut de ipſius rebus, aut de iis, contra quos, aut pro quibus dicat, cum aliqua ſtatuendi [m] poteſtate audiant, ad ſuum arbitrium mouere poſſit, hunc de toto illo genere reliquarum

P. C X V. l id eſt, ſtatuo. m hoc eſt iudicandi de cauſa agi.

A orationum non plus quæſiturum eſſe quid dicat, quam Polycletum illum, cùm Herculem fingebat, quemadmodum pellem, aut hydram fingeret, etiam ſi hæc nunquam ſeparatim facere didiciſſet.

† 40 ¶ Tum Catulus: Præclarè mihi videris, Antoni, poſuiſſe ante oculos, quid diſcere oporteret eum, qui orator eſſet futurus, qui [a] etiam ſi non didiciſſet, ex eo, quòd didiciſſet, aſſumeret: deduxiſti [b] enim totum hominem 71
B in duo ſolum genera cauſarum, cetera innumerabilia exercitationi & ſimilitudini reliquiſti. Sed [c] videto, ne in iſtis duobus generibus hydra tibi ſit, & pellis: Hercules [d] autem, & alia opera maiora, ne in illis rebus, quas prætermittis, relinquantur. Non enim mihi minus [e] operis videtur de vniuerſis generibus rerum, quàm de ſingulorum cauſis, ac multo etiam maius de natura deorum, quàm de hominum litibus dicere.

a L. quid etiā ſi non did. & ita R Steph. b al. diduxiſti. c al. Sed vide d L. Hercules & alia op. & c. v. c. e L. minus operis vid al. minoris operis vid.

C † 41 ¶ Non eſt ita, inquit Antonius dicam enim tibi, Catule, non tam doctus, quàm (id quod eſt maius) expertus. Omnium [f] ceterarum rerum oratio, mihi crede, ludus eſt homini non hebeti, neque inexercitato, neque communium litterarum, & politioris humanitatis experti. in cauſarum [g] contentionibus magnum eſt quoddam opus, atque haud ſciam, an de humanis operibus longè maximum: in quibus vis oratoris plerumque ab 72
D imperitis exitu, & victoria iudicatur, vbi adeſt armatus aduerſarius, qui ſit & feriendus, & repellendus: vbi ſæpe is, qui rei dominus futurus eſt, alienus, atque iratus, aut etiam amicus aduerſario, & inimicus tibi eſt, cum [h] aut docendus is eſt, aut dedocendus, aut reprimendus, aut incitandus, aut omni ratione ad tempus, ad cauſam oratione moderandus: in quo ſæpe beneuolentia [i] ad odium, odium autem ad beneuolentiam [k] deducendum eſt:
E qui tanquam machinatione [l] aliqua tum ad ſeueritatem, tum ad remiſſionem animi, tum ad triſtitiam, tum ad lætitiam eſt contorquendus.

f Iudiciale genus cauſæ omnium difficillimum eſſe, adde infrà numerum 45. g Id eſt iudiciali genere. h L. cùm aut docendus eſt. i v. c. beniuolentia. k v. c. beniuol. l machina aliqua.

† Omnium ſententiarum grauitate, omnium verborum ponderibus eſt vtendum. accedat oportet actio varia, vehemens, plena animi, plena ſpiritus, plena doloris, plena veritatis. In his operibus ſiquis illam artem comprehenderit, vt, tanquam Phidias Mineruæ ſignum efficere poſſit: non ſanè, quemadmodum in clypeo idem ille [m] artifex minora illa opera facere diſcat, laborabit. 73

F m vide in Oratore & 8. Valer. 11.

† 42 ¶ Tum Catulus: Quo iſta maiora, ac mirabiliora feciſti, eo me maior exſpectatio tenet, quibuſnam rationibus, quibuſue præceptis ea tanta vis comparetur, non [n] quo mea quidem iam interſit (neque enim ætas id mea deſiderat, & aliud quoddam genus dicendi nos ſecuti ſumus, qui nunquam ſen- 74
G tentias de manibus iudicum vi quadam orationis extorſimus, ac potius placatis eorum animis, tantùm, quantum ipſi patiebantur, accepimus) ſed tamen iſta tua, nullum ad vſum meum, tantum cognoſcendi ſtudio adductus requiro.

n al. non quod P. B.

† Nec mihi opus eſt Græco [o] aliquo doctore, qui mihi peruulgata præcepta decantet, cum ipſe nunquam forum, nunquam vllum iudicium aſpexerit, vt Peripateticus ille di- 75
H citur Phormio: cùm [p] Hannibal Carthagine expulſus Epheſum ad Antiochum veniſſet exul, proq; eo, quod eius nomen erat magna apud

o DE GRAECIS Rhetoribus iudicium & cenſura. p v. Strabonem ſermone 52.

Digitized by Google

apud omneis gloria inuitatus eſſet ab hoſpitibus ſuis, vt eum quem dixi, ſi vellet, audiret: cumque ſe nōnolle dixiſſet, locutus eſſe dicitur homo copioſus aliquot horas de imperatoris officio & de omni re militari. Tū[a], cum cæteri, qui illum audierant, vehementer eſſent delectati, quærebant ab Hannibale, quidnam ipſe de illo philoſopho iudicaret. hic Pœnus, non optime Græce, ſed tamen libere [b] reſpondiſſe fertur, *multos ſe deliros ſenes ſæpe vidiſſe: ſed qui magis, quàm Phormio, deliraret, vidiſſe neminem.*

76 † Neque mehercule iniuria, quid enim aut arrogantius, aut loquacius fieri potuit, quam Hannibali, qui tot annos de imperio cum populo Romano omnium gentium victore certaſſet, Græcum hominem, qui nunquam hoſtem, numquam caſtra vidiſſet, numquā denique minimam partem vllius publici muneris attigiſſet, præcepta de re militari dare? Hoc mihi facere omnes iſti, qui de arte dicendi præcipiunt, videntur. quod enim ipſi experti nō ſunt, id docēt cæteros. ſed hoc minùs fortaſſe errāt, q̄ non te, vt Hannibalē, ſed pueros aut adoleſcentulos docere conantur.

77 † 43 ¶ Erras, Catule inquit Antonius. nam egomet in multos iam Phormiones incidi. Quis enim eſt iſtorū Græcorum, qui quemquam noſtrùm quidquam intelligere arbitretur? Ac mihi quidem non ita moleſti ſunt. facile omneis perpetior, & perfero. nam aut aliquid afferunt, quod mihi non diſpliceat: aut efficiunt, vt me non didiciſſe minus pœniteat. dimitto autem eos non tam contumelioſè; quàm philoſophum illum Hannibal, & eo fortaſſe plus habeo etiam negotij: ſed tamen eſt eorum doctrina, quantum ego iudicare poſſum, perridicula.

78 † Diuidunt enim totam rem in duas parteis, in *cauſæ* controuerſiam, & in *quæſtionis*. Cauſam appellant, rem poſitam in [c] diſceptatione rerum & controuerſia: Quæſtionem autem, rem poſitam in infinita dubitatione. De cauſa præcepta dant: de [d] altera parte dicendi mirum ſilentium eſt.

79 † Denique *quinque* [e] faciunt quaſi membra eloquentiæ, inuenire quid dicas, inuenta diſponere, deinde ornare verbis, poſt memoriæ mandare, tum ad extremum agere, ac pronūtiare: rem ſane non reconditam. Quis enim hoc non ſua ſponte viderit, neminem poſſe apte dicere, niſi & quid diceret, & quibus verbis, & quo ordine diceret, haberet, & ea meminiſſet? Atque hæc ego non reprehendo: ſed ante oculos poſita eſſe dico, vt eas item *quattuor* [f], *quinque, ſex ve partes, vel etiam ſeptem* (quoniam aliter ab aliis digeruntur) in quas eſt ab his omnis oratio diſtributa.

80 † Iubent enim exordiri ita vt eum, qui audiat, beneuolū [g] nobis faciamus, & docilē, & attentum. Deinde rem narrare, ita vt veriſimilis narratio ſit, vt aperta, vt breuis: Poſt autē diuidere cauſam, aut proponere: noſtra cōfirmare argumētis, ac rationibus: deinde cōtraria refutare. Tum autē alij concluſionē orationis, & quaſi peroratione collocant: alij iubent, antequā peroretur, ornādi, aut augēdi cauſa, digredi[h]: deinde cōcludere, ac perorare.

81 † Ne hæc quidem reprehendo. Sunt enim concinne diſtributa: ſed tamen, id quod neceſſe fuit hominibus expertibus veritatis, non peritè. Quæ enim præcepta *principiorum* [i], & narrationum eſſe voluerunt, ea in totis [a] orationibus ſunt conſeruanda.

82 † Nam ego mihi beneuolum [b] iudicē faciliùs facere poſſum in curſu orationis, quàm cum omnia ſunt inaudita: docilem autem, non cum polliceor me demonſtraturum, ſed tum cum doceo, & explano: attentū vero, crebro tota actione excitandis mentib. iudicū, non prima denunciatione efficere poſſumus.

83 † Iam vero *narrationem* [c] quod iubent veriſimilem eſſe, & apertam & breuem, recte nos admonent. quod hæc narrationis magis putant eſſe propria quam totius orationis, valde mihi videntur errare. Omninoque in hoc omnis eſt error quod exiſtimāt artificium eſſe hoc quoddā non diſſimile cæterorum, cuiuſmodi de ipſo iure ciuili heſterno die Craſſus cōponi poſſe dicebat: vt genera rerum primū exponerentur, in quo vitium eſt, ſi genus vllum prætermittatur: deinde ſingulorum generum partes, in quo & deeſſe aliquam partem, & ſuperare mendoſum eſt: tum verborum omnium definitiones, in quibus neque abeſſe quidquam decet, neque redundare.

84 † Sed hoc ſi in iure ciuili, ſi etiam in paruis, aut mediocribus rebus doctiores [d] aſſequi poſſunt: non idem ſentio tanta hac in re, tamque immenſa poſſe fieri. Sin autem qui arbitrantur: deducēdi ſunt ad eos qui hæc docent. omnia iam explicata, & perpolita aſſequentur. Sunt.n. innumerabiles de his rebus libri, neq; abditi, neq; obſcuri. Sed videāt q̄d [e] velint, ad ludendúmne, an ad pugnandū arma ſint ſumturi. Aliud enim pugna & acies: aliud ludus, campuſque noſter deſiderat. Attamen ars [f] ipſa ludicra armorum, & gladiatori & militi prodeſt aliquid: ſed animus acer, & præſens, & acutus idem atque verſutus inuictos viros efficit, non difficilius arte coniuncta.

85 † Quare ego tibi oratorem ſic iam inſtituam, ſi potuero, vt quid efficere poſſit, ante perſpiciam. Sit enim mihi tinctus litteris, audierit aliquid, legerit, iſta ipſa præcepta acceperit. tentabo quid [g] *deceat*, quid voce, quid viribus, quid ſpiritu, quid lingua efficere poſſit. Si intelligam poſſe [h] ad *ſummos* peruenire: non ſolum hortabor, vt elaboret, ſed etiam, ſi [i] vir quoque mihi bonus videbitur [k], obſecrabo. tantum ego in [l] excellente oratore, & eodem viro bono, pono eſſe ornamenti vniuerſæ ciuitati. Sin videbitur cum [m] omnia ſumma fecerit, tamen ad *mediocres* oratores eſſe venturus: permittam ipſi, quid velit. moleſtus [n] magnopere non ero. Sin planè abhorrebit, & erit *abſurdus*: vt ſe contineat, aut ad aliud ſtudium transferat, admonebo.

86 † Nam neque is, qui optime poteſt, deſerendus vllo modo eſt à cohortatione noſtra, neque is, qui aliquid poteſt, deterrēdus: quod alterum, diuinitatis mihi cuiuſdam videtur: alterum, vel non facere quod non optimè poſſis, vel facere quod non peſſimè facias, humanitatis: tertium vero illud, clamare contra quàm deceat, & [o] quàm poſſit, hominis eſt: vt tu, Catule, de quodam declamatore dixiſti, ſtultitiæ ſuæ quàm plurimos teſteis domeſticos præconio colligentis.

87 † De hoc igitur, qui erit talis, vt cohortandus, adiuuanduſque ſit, ita loquamur, vt ei tradamus ea duntaxat, quæ nos vſus docuit, vt nobis ducibus veniat eò, quo ſine duce ipſi peruenimus, quoniam meliora docere non poſſumus.

88 † Atque, vt à familiari noſtro exordiar, hūc

a L. tum cæteri, qui illum audierant, vehem. eſſ. d. q. ab Han., quidnam ipſe de illo

b al. Græcè, ſta Græcorum.

c L. In diſceptatione finita rerum controuerſarum. Q. *al.* In infinita diuiſionis dubitatione: *al.* in infinita dictionis dubitatione.

d L. de altera parte nſ̄ū ſil.

e De Oratoris inſtrumentis, hoc eſt, de Inuentione, P. CXVI. Diſpoſitione, Elocutione, Memoria, & Pronunciatione.

f De orationis partibus & de Exordio, Narratione, Partitione, Confirmatione, Confutatione, Digreſſione, Concluſione.

g v. c. benin.

h L. degredi.

i Hoc vult Cicero, Artéis, beneuolos & dociles auditores, vel in ipſo curſu orationis & omnibus orationis partibus reddendos eſſe, non modo in exordio.

a *forte*, in totius orationis partibus.

b v. c. beniuolum.

c Narratio nō modo veriſimilis, aperta & breuis eſſe debet, ſed & cæteræ orationis partes.

d *a nonnullis lib. vel*, doctores.

e *lib. vel.* qui velint, P. B.

f L. Vt tamen ars ipſa lud. arm. & gladiatoria m. l. pr. aliq. ſic animus &c.

g L. quid eum deceat

h L. ad ſummos poſſe peruen.

i *fort. legendū* vt vir quoque mihi bonus videatur, obſecrabo.

k L. videbitur eſſe, obſecr.

l v. c. in excellenti.

m *fort.* cum omnia fecerit, tamen ad. m.

n L. moleſtus ei m.

o *al.* & quàm poſſit,

Digitized by Google

ego, Catule, Sulpiciũ, primùm [a] in cauſa paruula adoleſcẽtulum audiui, voce & forma & motu corporis, & reliquis rebus aptũ [b] ad hoc munus de quo quærimus: oratione autem celeri & cõcitata, (quod erat ingenij:) & verbis efferueſcentibus, & paullo nimium redundãtibus (quod erat ætatis:) nõ ſum aſpernatus. Volo enim ſe efferat in adoleſcẽte fœcunditas. nã facilius, SICVT in vitibus, reuocantur [c] ea, quę ſeſe nimiũ profuderunt, quàm ſi nihil valet materies, noua ſarmenta cultura excitantur: ita volo eſſe in adoleſcẽte, vnde aliqd amputẽ. *nõ enim poteſt in eo eſſe [d] ſuccus diuturnus, quod nimis celeriter eſt maturitatẽ aſſecutũ.*

a L. cùm primùm in cauſa.
b L. aptis ad h. & ita v. c.
c L. reſecãtur.
d L. ſuccus eſſe.

89 † Vidi ſtatim indolem, neque [e] dimiſi tempus, & eum ſum cohortatus, vt *forum ſibi ludum putaret* eſſe ad diſcendum: *magiſtrum* autem, quem vellet, *eligeret*: me quidem ſi audiret, L. Craſſum. quod iſte arripuit, & ita ſeſe facturum confirmauit, atque etiam addidit, gratiæ ſcilicet cauſa, me quoque ſibi magiſtrum futurum. Vix [*] annus interceſſerat ab hoc ſermone cohortationis meę, cum iſte accuſauit C. Norbanum, defendente me. non eſt credibile, quid intereſſe mihi ſit viſum inter eum, qui tum erat, & qui anno antè fuerat. omnino in illud genus [f] eum Craſſi magnificum, atque præclarũ natura ipſa ducebat: ſed ea non ſatis proficere [g] potuiſſet niſi eodem, ſtudio, atque [h] imitatione incidiſſet, atque ita dicere conſueſſet, vt tota mente Craſſum, atque omni animo intueretur.

e al. neque dimiſi ipſum perdere tempus. al. neque dimiſi & eum ſum cohortatus: al. neque eum dimiſi, & ſum cohortatus, ſed ſi nihil hic mutabilius dimittere tempus dicitur, vt Phil. p. CXVII. vt Phil. lip. 3. *ſed quid ſi legamus*, neque dimiſi ad tẽpus. *vel ita*, neque dimiſi, tenui, & eum ſum cohortatus.

90 † Ergo hoc ſit primum in præceptis meis, vt demonſtremus. quem *imitetur*, atque ita. vt, *quæ maximè excellant in eo, quem imitabitur*, ea diligentiſſimè perſequatur. tum accedat *exercitatio*, qua illum, quem antè delegerit, imitando effingat, atque ita exprimat, non vt multos imitatores ſæpe cognoui, qui aut ea, quæ facilia ſunt, aut etiam illa, quæ inſignia, ac pænè vitioſa, conſectantur imitando.

f *forte legendũ*, omnino in illud genus Craſſi cùm magnificum atque præclarum.
g *forte legendũ* perficere.
h L. atque imitatione in-

91 † Nihil eſt faciliùs, quàm amictum imitari alicuius, aut ſtatum, aut motum. Si verò etiam vitioſe [i] aliquid eſt, id ſumere, & in eo vitioſum eſſe, non magnum eſt. vt ille, qui nunc etiam, amiſſa voce, furit in rep. Fuſius [k], neruos in dicendo C. Fimbriæ, quos [l] tamen habuit ille, non aſſequitur: oris prauitatem, & verborum latitudinem imitatur. ſed tamen ille nec deligere ſciuit, cuius potiſſimum ſimilis eſſet, & in eo ipſo, quem delegerat, imitari etiam vitia voluit.

cendiſſet, &c. al. incepiſſet. al. in ubuiſſet. al. ſe incitaſſet.
i L. vitioſi aliq.
k L. Furius.
l L. quos habuit ille.

92 † Qui autem ita faciet, vt oportet, primum vigilet neceſſe eſt in deligendo: deinde, quẽ probauit, in eo, quæ maximè excellent, ea diligentiſſimè [m] proſequatur. Quid enim cauſæ cẽſetis eſſe, cur ætates extulerint ſingula ſingula prope genera dicendi? quod non tam facile in noſtris oratorib. poſſumus iudicare, quia ſcripta, ex quibus iudicium fieri poſſet, non multa ſanè reliquerunt, quàm in Græcis: ex quorum ſcriptis, cuiuſque ætatis quæ dicendi ratio, voluntaſq; fuerit, intelligi poteſt.

m L. ea diligentiſſime perſequatur

93 † Antiquiſſimi fere ſunt, quorum quidem ſcripta conſtent [n], Pericles, atque Alcibiades, & eadem ætate Thucydides, ſubtiles, acuti, breues, ſententiis [o] magis, quàm verbis, abundantes. Non potuiſſet accidere, vt vnum eſſet omnium genus, niſi aliquem ſibi proponerẽt ad imitandum. Conſecuti ſunt hos Critias, Theramenes, Lyſias. multa Lyſiæ ſcripta ſunt, nonnulla Critiæ, de Theramene audiuimus. Omnes etiam tum retinebant illum Pericli [a] ſuccum, ſed erant paullo vberiore filo.

n L. extent,
o al. ſententiiſque magis

A

a L. Periclis

94 † Ecce tibi exortus eſt Iſocrates, magiſter [b] iſtorum omnium, cuius è ludo, *tanquam* [c] *ex equo Troiano*, innumeri principes exierunt: ſed eorum partim in pompa, partim in acie illuſtres eſſe voluerunt. Itaque [d] & illi, Theopõpi, Ephori, Philiſti, Naucratæ, multique alij naturis differunt: volũtate autem ſimiles ſunt inter ſeſe, & magiſtri, & ij, qui ſe ad cauſas contulerunt, vt Demoſthenes, Hyperides, Lycurgus, Æſchines, Dinarchus, aliique cõplures: etſi inter ſe pares non fuerunt, tamẽ ſunt omnes in eodem veritatis imitandæ genere verſati: quorum quandiu manſit imitatio, tandiu genus illud dicendi, ſtudiumq; vixit.

B

[*] ita veteres declinarunt.
b quidam expungunt hæc verba, magiſter iſtorum omnium: ſunt tamen apud Nonium cap. 4. in Merum.
c L. tanquam ex æquo Troiano, meri principes ex.
[*] ita legitur apud Nonium cap. 4 in Me- P. B.

95 † Poſteaquàm, extinctis his, omnis eorum memoria ſenſim obſcurata eſt, & euanuit: alia quædam dicendi molliora, ac remiſſiora genera viguerunt. Inde Demochares, quem aiunt ſororis filium fuiſſe Demoſthenis: tum Phalereus ille Demetrius, omnium iſtorum, mea ſententia, politiſſimus, aliique eorum ſimiles extiterunt. Quæ ſi volemus vſque ad hoc tempus perſequi: intelligemus, vt hodie Alabandenſem illum Meneclem, & eius fratrem Hieroclem, quos ego audiui, tota [e] imitetur Aſia: ſic ſemper fuiſſe aliquem, cuius ſe ſimileis plerique eſſe vellent.

C

rum 295 ſique interpretatur hoc loco ſyncerum.
d al. Atqui & illi, Theopõpus, Ephorus, Philiſtus, Naucrates.
e L. tota imitatur Aſia.

96 † Hanc igitur ſimilitudinem qui imitatione aſſequi volet, tum exercitationibus crebris atque magnis, tum ſcribendo maximè perſequatur. quod ſi hic noſter Sulpicius faceret, multo eius oratio eſſet preſſior: in qua nunc interdum, vt in herbis ruſtici ſolent dicere, in ſumma vbertate ineſt luxuries quædam, quæ ſtilo depaſcenda eſt.

D

97 † 44 ¶ Hic Sulpicius: Me quidem, inquit, rectè mones, idque mihi gratum eſt: ſed ne te quidem, Antoni, multum ſcriptitaſſe arbitror. 45 ¶ Tum ille: Quaſi verò, inquit, non ea præcipiam aliis, quæ mihi ipſi deſint. ſed tamen ne tabulas quidem conficere exiſtimor: verum & in hoc, ex re familiari mea, & in illo, ex eo, quod dico, quantulum id cúmque eſt, quid faciam, iudicari poteſt.

E

98 † Atque eſſe tamen multos videmus, qui neminem imitentur, & ſuapte natura, quod velint, ſine cuiuſquam ſimilitudine conſequantur: quod & in vobis animaduerti rectè poteſt, Cæſar, & Cotta, quorum alter inuſitatum [f] quidem noſtris oratoribus [g] leporem quendam, & ſalem: alter acutiſſimum, & ſubtiliſſimum dicendi genus eſt conſecutus. Neque verò veſter [h] æqualis, Curio, patre, mea ſententia, vel eloquentiſſimo temporibus illis, quemquam mihi magnopere videtur imitari: qui tamen verborum grauitate, & elegantia, & copia, ſuam quandam expreſſit quaſi formam, figurámque dicendi: quod ego maximè potui iudicare in ea cauſa, quam ille contra me apud centumuiros pro fratribus Coſſis dixit. In qua nihil illi defuit, quod non modò copioſus, ſed etiam ſapiens orator habere deberet.

F

f al. inauditum.
g al. aurib.
h al. noſter

G

99 † Verùm, vt aliquando ad cauſas deducamus illum, quem conſtituimus, & eas quidem in quibus pluſculum [i] negotij eſt, iudiciorũ, atque litium (riſerit aliquis fortaſſe hoc præceptum: eſt enim non tam acutum, quàm neceſſarium, magiſque monitoris non fatui, quàm eruditi magiſtri) hoc [k] enim primùm præcipiemus, quaſcumque cauſas erit acturus, vt eas diligenter, penituſque cognoſcat.

H

i adde ſuprà numerũ, qu.
k L. hoc eſt primùm. & ita R. Steph. Gryph. & al.

Hoc

Digitized by Google

100 † Hoc in ludo præcipitur. faciles enim cau-
ſæ ad pueros deferuntur. Lex peregrinum ve-
P. CXVIII. tat in murum adſcendere: adſcendit: hoſteis
repulit: accuſatur. Nihil eſt negotij huiuſmo-
di cauſam cognoſcere. Recte igitur nihil de
cauſa dicenda præcipiunt. Hæc eſt enim in
ludo, cauſarum fere formula. At verò in fo-
ro, tabulæ, teſtimonia, pacta [a], conuenta, ſtipu-
lationes, cognationes, affinitates, decreta, re-
ſponſa, vita denique eorum, qui in cauſa ver-
ſantur, tota cognoſcenda eſt: quarum rerum
negligentia pleraſque cauſas & maximè pri-
uatas (ſunt enim multo ſæpe obſcuriores) vi-
demus amitti.

101 † Ita nōnulli, dum operam ſuam multam [b]
exiſtimari volunt, vt toto foro volitare, & à
cauſa ad cauſam ire videantur, cauſas dicunt
incognitas. In quo eſt illa quidem magna of-
fenſio, vel negligētiæ, ſuſceptis rebus, vel per-
fidiæ, receptis: ſed etiam illa maior opinione,
quod nemo poteſt de ea re, quam non nouit,
non turpiſſimè dicere. ita dum inertiæ [c] vitupe-
rationē, quæ maior [d] eſt, cōtemnunt, aſſequūtur
etiam illam q̄ magis ipſi fugiunt, tarditatis.

102 † Equidem ſoleo dare operam, vt de ſua
quiſque re me ipſe doceat, &, vt nequis alius
adſit, quo liberius loquatur, & agere aduerſa-
rij cauſam, vt ille agat ſuam, & quidquid de
ſua re cogitarit, in medium proferat. Itaque
cùm ille diſceſſit, treis perſonas vnus ſuſti-
neo ſumma animi æquitate, meam, aduerſa-
rij, iudicis. Qui locus eſt [e] talis, vt plus habeat
adiumenti, quàm incommodi, hunc iudico
eſſe dicendum: vbi plus mali, quam boni, re-
perio, id totum abiudico, atque reiicio.

103 † Ita aſſequor, vt alio tempore cogitē quid
dicam, & alio dicam: quæ duo plerique, inge-
nio freti, ſimul faciunt. ſed certe iidē illi me-
lius aliquantò dicerent ſi aliud ſumendū ſibi
tēpus ad cogitandum, aliud ad dicendū puta-
rent. Cùm rē penitus, cauſamq; cognoui, ſta-
tim occurrit animo, quæ ſit cauſa ambigui [f].

104 † Nihil eſt enim, quod [g] inter homines
ambigatur, ſiue [h] ex crimine cauſa conſtet.
vt facinoris: ſiue [i] ex controuerſia, vt heredi-
tatis: ſiue ex deliberatione, vt belli: ſiue ex
diſputatione, vt de ratione viuendi; in quo
non [k] aut quid factum ſit, aut fiat, futurumve
ſit, quæratur, aut quale ſit, aut quid vocetur.

105 † Ac noſtræ fere cauſæ, quæ quidem ſunt [l]
criminum, plerunque infitiatione defendun-
tur. Nam & de pecuniis repetundis, quæ ma-
ximæ ſunt, neganda ferè ſunt omnia: & de
ambitu raro illud datur, vt poſſis liberalita-
tem, ac benignitatem ab ambitu, atque lar-
gitione ſeiungere. de ſicariis, de veneficiis, de
peculatu inficiari neceſſe eſt. Id eſt igitur ge-
nus primum cauſarum in iudiciis, ex con-
trouerſia facti. In deliberationibus plerun-
que ex futuri, rarò etiā ex inſtantis, aut facti.

106 † Sæpe autem res non ſit, necne, ſed qualis
ſit, quæritur: vt cùm L. Opimij [m] cauſam de-
fendebat apud populum, audiente me, C.
Carbo Conſul, nihil de C. Gracchi nece ne-
gabat. ſed id iure, pro ſalute patris, factum eſ-
ſe dicebat, vt eidem Carboni tribuno pl. alia
cum mente remp. capeſſenti, P. Africanus de
Ti. Graccho interroganti, reſponderat [n], iure
cæſum videri. Iure autem omnia defendun-
tur, quæ ſunt eius generis, vt aut oportuerit,
aut licuerit, aut neceſſe fuerit, aut imprudenti-
tia, aut caſu facta eſſe videantur.

107 † Iam quid vocetur, quæritur, cùm, quo ver-

a L. pacta con uenta.
b L. multi æ ſtimari vol. al. multi exiſtimari vol. mendosè || al. multum, hoc ſenſu, Qui operam ſuam multam exiſtimari volūt, à cauſa ad cauſam eunt. Inde fit vt multitudine cauſarum plerunque incognitas dicant
c a re negligentes & perfidi ſiue cauſam ſuſceperunt. Ita dum perfidiæ vituperationem (ita enim lego, non inertiæ) contemnunt, hoc eſt quàm minimum curant, vt perfidi habeantur etiam illam, quam ipſi fugiunt, tarditatem aſſequuntur. vix eſt enim vt incognitas cauſas poſſint. ideò ad ex tum perducere.
e quæ hic ſeparatur à tarditate inertiā autem hic interpretantur vel negligentiam, vel imperitiam: ſed puto legendū eſſe perfidiæ.
d al. minor.
e L. talis eſt,
f L. ambigendi.
g al. quo de ſiner.
h Ambiguum eſt vel in crimine, vel in controuerſia, vel in deliberatione, vel in diſputatione.
i al. ſiue ex re controuerſia.
k Quæſtio [illegible] qualis, quæ P. B. litaris, nominis.
l fort. ſint
m vide Philip. 8 & pro Plancio.
n L. reſpondebat.

A bo quid appellandum ſit, contenditur: vt mi-
hi ipſi cum hoc Sulpicio fuit in [a] Norbani
cauſa ſumma contentio. pleraque enim de
iis, quæ ab iſto obiiciebantur, cùm confite-
rer, tamen ab illo maieſtatem imminutam
negabam: ex quo verbo lege [b] Apuleia tota
illa cauſa pendebat.

108 † Atque in hoc genere cauſarum nonnul-
li præcipiunt, vt verbum illud, quod cauſam
facit, lucidè [c], breuiterque vterque definiat.
B Quod mihi quidem perquàm puerile videri
ſolet. alia eſt enim, cum inter doctos homi-
nes de iis ipſis rebus, quæ verſantur in arti-
bus, diſputatur, verborum definitio: vt, cum
quæritur, quid ſit ars, quid ſit lex, quid ſit ci-
uitas. In quibus hoc præcipit ratio, atque do-
ctrina, vt vis eius rei, quam definias, ſic expri-
matur, vt neq; abſit quidquam, neq; ſuperſit.

109 † Quod quidem in illa cauſa neque Sulpi-
cius fecit, neque ego facere conatus ſum.
C Nam, quantum vterque noſtrûm potuit om-
ni copia dicendi dilatauit, quid eſſet maieſta-
tem minuere. Etenim definitio primum [d] re-
prehenſo verbo vno, aut addito, aut demto,
ſæpe extorquetur e manibus: deinde genere
ipſo doctrinam redolet, exercitationemque
pænè puerilem: tum [e] in ſenſum, & in men-
tem iudicis intrare non poteſt. antè enim
præterlabitur quàm percepta eſt.

110 † Sed in eo genere, in quo, quale ſit quid,
D ambigitur, exſiſtit etiam ex *ſcripti* [f] *interpre-*
tatione ſæpe contentio. in quo nulla poteſt eſ-
ſe, niſi ex ambiguo controuerſia. Nam illud
ipſum, cùm ſcriptum à ſententia diſcrepat,
genus quoddam habet ambigui: quod tum
explicatur, cum ea verba, quæ deſunt, ſugge-
ſta ſunt: quibus additis defenditur, ſentētiam
ſcripti perſpicuam fuiſſe, & ex contrariis ſcri-
ptis, ſiquid ambigitur, non nouum genus na-
ſcitur, ſed ſuperioris generis cauſa duplica-
E tur. itaque aut nunquam diiudicari poterit,
aut ita diiudicabitur, vt referendis præteritis
verbis, id ſcriptum, quodcunq; defendimus [g],
ſuppleatur. Ita fit, vt vnum genus in iis cau-
ſis, quæ propter ſcriptum ambiguntur: relin-
quatur, ſi eſt ſcriptum aliquid ambiguè.

111 † Ambiguorum autem complura [h] gene-
ra ſunt, quæ mihi videntur ij meliùs noſſe,
qui dialectici appellantur: ij [i] autem noſtri
ignorare, qui non minus noſſe debeāt [k]: tum
F illud eſt frequentiſſimum in omni conſuetu-
dine vel ſermonis, vel ſcripti, cùm idcircò a-
liquid ambigitur quod aut verbum, aut ver-
ba ſint prætermiſſa.

112 † Iterum autem peccant, cùm genus hoc
cauſarum, quod in ſcripti interpretatione
verſatur, ab illis cauſis, in quibus, qualis quæ-
que res ſit, diſceptatur, ſeiungunt. nuſquam
enim tam quæritur, quale ſit genus ipſum
rei, quàm in ſcripto, quod totum à facti con-
G trouerſia ſeparatum eſt.

113 † Ita tria ſunt omnino genera, quæ in diſ-
ceptationem, & controuerſiam cadere poſ-
ſunt: quid fiat factum, futurumve ſit: aut qua-
le ſit, aut quomodo nominetur. nam & illud
quidem, quod quidā Græci adiungunt, *rectène*
factū ſit, totū in eo eſt, quod [l] quale ſit, quæ-
rimus. Sed iam ad [m] inſtitutū reuertar meum.

114 † Cùm igitur, accepto cauſæ genere [n], &
cognito, rem tractare cœpi, nihil prius con-
H ſtituo, quàm quid [o] ſit illud, quò mihi refe-
renda ſit omnis illa oratio, quæ ſit propria
quæſtionis, & iudicij: deinde illa duo diligen-

a Norbanum maieſtatis accuſauit P. Sulpicius, defendit M. Antonius: teſtimonium dixit in Norbanum Scaurus infrà nu. 65. 8.
c al. dilucidè.
[illegible] quo tamen Norbanus abſoluitur de quo paulò poſt infrà.
b Lege Apuleia minuens maieſtatem plectebatur: de qua infrà nu. 64. du f.
d In & Lon. nis definitio. ff. de regulis iuri.
e al. tum & in ſenſum.
f DE SCRIPTI CONTROVERSIIS.
g al. defendimus.
h L. cùm plura genera ſūt.
i al. hi autem noſtri.
k al. debebūt.
P. CXIX.
l L. quo quale ſit q.
m fort. ad inſtitutum meū. reuertar.
n al. genere cognito, rem tractare cœpi.
o Probationes intelligit.

Digitized by Google

tiſſimè conſidero, quorum alterum commendationem [a] haber noſtram, aut eorum, quo defendimus: alterum eſt accommodatum ad eorum animos, apud quos dicimus, ad id, quod [b] volumus commouendos.

a L. commendationem habet aut noſtri aut cor.
b *al* quo.

115 † Ita [c] ratio omnis dicendi tribus ad perſuadendum rebus eſt nixa [d], vt probemus vera eſſe ea quæ defendimus: vt cõciliemus nobis eos, qui audiũt: vt animus eorum ad quẽcunque cauſa poſtulabit motum, vocemus.

c L. ita omnis ratio.
d v. e. niſi:
e DE PROBATIONIBVS & ARGVMENTIS, eorum diuiſione & tractatione.

116 † Ad *probandum* [e] autem *duplex* eſt oratori ſubiecta *materies*: *vna* rerum earum, quæ non excogitantur ab oratore, ſed in re poſitæ, ratione tractantur: vt tabulæ, teſtimonia, pacta, conuenta, quæſtiones, leges, ſenatuſconſulta, res iudicatæ, decreta, reſponſa, & reliqua, ſi [f] quæ ſunt, quæ non ab oratore pariuntur, ſed ad oratorem à cauſa, atque à reis deferuntur. *Altera* [g] eſt, quæ tota in diſputatione [h] & argumentatione oratoris collocata eſt.

f *al.* ſi qua.
g L. Altera, eſt tota in diſput. & ar. or. collo-cata.

117 † Ita in ſuperiore genere de tractandis argumentis, in hoc autẽ etiam de inueniendis cogitandum eſt. Atque iſti quidẽ, qui docent, cùm cauſas in plura genera ſecuerunt, ſingulis generib. argumentorũ [i] copiam ſuggerũt. quod [k] etſi ad inſtituẽdos adoleſcẽtulos magis aptũ eſt, vt ſimulac poſita ſit cauſa, habeãt quò ſe referãt, vnde ſtatim expedita poſſint argumẽta depromere: tamẽ & tardi ingenij eſt, riuulos conſectari, fonteis rerũ non videre: & iã ætatis eſt, vſuſq; noſtri, à capite, quod velimus arceſſere, & vnde omnia manãt, videre.

Ita in ſup.
h huiuſmodi probationes ab oratore excogitãdæ.
i locos communes intelligit.
k L. quod etiam ſi ad

118 † Et *primum genus* illud earum rerum quę ad oratorem deferuntur, meditatum nobis in perpetuum ad omnem vſum ſimilium rerum eſſe debebit. nam pro tabulis & contra tabulas, pro teſtibus & contra teſteis, pro quæſtionibus & contra quæſtiones & item de cæteris rebus eiuſdem generis, vel ſeparatim dicere ſolemus de genere vniuerſo, vel definitè de ſingulis temporibus, hominibus, cauſis: quos quidem locos (vobis hoc, Cotta, & Sulpici, dico) multa commentatione, atque meditatione paratos atq; expeditos habere debetis.

P. B.

119 † Longum eſt enim nunc me explicare, qua ratione aut confirmare, aut infirmare teſteis, tabulas, quæſtiones oportet [l]. Hæc ſunt omnia ingenij vel mediocris, exercitationis autem maximæ: artem quidem, & præcepta duntaxat hactenus requirunt, vt certis dicendi luminibus ornentur.

l L. oporteat

120 † *Itémque illa, quæ ſunt alterius generis*, quæ tota ab oratore pariuntur, excogitationẽ non habent difficilem, explicationem magis illuſtrẽ perpolitámq; deſiderant. Itaq; cùm hæc duo nobis quærẽda ſint in cauſis, primũ, quid: deinde, quomodo dicamus: alterũ, quod totũ arte tinctũ videtur, tametſi artẽ requirit, tamen prudentiæ eſt pænè mediocris, quid dicendũ ſit, videre: alterum eſt, in quo oratoris vis illa diuina, virtuſque cernitur, ea, quæ dicenda ſunt, ornatè, copioſè, varieque dicere.

121 † Quare illam partem ſuperiorem, quoniã ſemel ita vobis placuit, non recuſabo, quo minus perpoliam, atque conficiam: quantum conſequar, vos iudicabitis: quibus ex locis ad eas treis res, quæ ad fidem faciendam ſolæ valent, ducatur oratio, vt & concilientur animi, & doceantur, & moueantur. hæc ſunt enim tria numero: ea verò quemadmodum illuſtrentur, præſtò eſt qui omneis docere poſſit, qui hoc primus in noſtros mores induxit, qui maximè auxit, qui ſolus effecit.

A † Namque ego, Catule, (dicam enim non [a] reuerens aſſentandi ſuſpicionẽ) neminẽ eſſe oratorem paullo illuſtriorem arbitror, neque Græcũ neq; Latinum, quem ætas noſtra tulerit, quẽ non & ſæpe, & diligenter audierim. Itaque, ſi quid eſt in me ꝙ iam ſperare videor, quoniam quidẽ vos [b], his ingeniis homines, tantum operæ mihi ad audiendũ datis, ex eo eſt, ꝙ nihil quiſquam vnquam me audiente egit orator, ꝙ non in memoria mea penitus B inſederit. Atque ego is, qui ſum, quantuſcunque ſum ad [c] iudicandũ, omnibus auditis oratoribus, ſine vlla dubitatione ſic ſtatuo, & iudico, neminem omnium tot, & tanta quanta ſunt in Craſſo, habuiſſe ornamenta dicendi. 122

a *fort.* non verens aſſ.
b *al.* vos, eius ingenij homines,
c *al.* ad iudicandum: *a* deſtanda ... hæc duo, ad iudicandum.

123 † Quamobrem ſi vos quoque hoc idem exiſtimatis, non erit, vt opinor, iniqua partitio, ſi, cùm ego hunc oratorem quem nũc fingo, vt inſtitui, creauero, aluero, confirmauero [d], tradã eum Craſſo & veſtiendum, & ornandum.

d *al.* conformare.

124 † 46 ¶ Tum Craſſus: Tu verò, inquit, Antoni, perge, vt inſtituiſti. Neque enim boni [e] eſt, *neque* [f] *liberalis parentis, quem procrearit, & eduxerit, eum non & veſtire, & ornare*, præſertim cùm [g] te locupletem eſſe negare non poſſis. Quod enim ornamentum, quæ vis, qui animus, quæ dignitas illi [h] oratori defuit, qui in cauſa perorãda non dubitauit excitare reum conſularem, & eius diloricare tunicam, & iudicib. cicatrices aduerſas ſenis imperaD toris oſtendere? qui idẽ, hoc accuſante Sulpicio, cùm hominẽ ſeditioſum [k], furioſumq; defenderet, non dubitauit ſeditiones ipſas ornare, ac demonſtrare grauiſſimis verbis, *multos ſæpe impetus populi non iniuſtos eſſe*: quos præſtare nemo poſſit? multas etiam e republica ſeditiones ſæpe eſſe factas, vt cũ reges eſſent exacti, vt cùm tribunitia poteſtas eſſet conſtituta? illam Norbani ſeditionẽ, ex luctu ciuiũ, & ex Cæpionis odio, qui exercitum amiſerat, neque reprimi potuiſſe, & iure eſſe conflatã?

e L. eſt boni
f L. 1. § & poſt h. ff. de agnoſc. liberis.
g facit d. l. 5. §. 13. & 14. l. 5. §. Cod. de bonis quæ liberis.
h Ipſum Antoniũ intelligit, qui cum M. Aquilius repetund. cauſam P. CXX. diceret, ipſe rogare iudices noluit. M. autem Antonius qui pro eo perorabat, tunicam à pectore eius diſcidit, vt honeſtas cicatrices oſtenderet, quibus conſpectis, abſolutus eſt. Epitome Liui. 70 meminit & eiuſdem infrà nu. 64.

125 † Potuit hic locus tam anceps, tam inauditus, tam lubricus, tam nouus, ſine quadam incredibili vi, ac facultate dicẽdi tractari? Quid ego de Cn. Manlij, quid de Q. [l] Regis commiſeratione dicam? quid de aliis innumerabilibus? in quibus hoc non maximè enituit, ꝙ tibi omnes dant, acumen quoddam ſingulare, ſed hæc ipſa, quæ nunc ad me delegare vis, ea ſemper in te eximia, & præſtantia fuerunt.

i Iidem infrà numero 64.
k C. Norbanum.
l Q. Martium regem intelligit, de quo vide 5. Val. 10. huius etiam meminit A. Gell. 19.

126 F † 47 ¶ Tum Catulus: Ego verò, inquit, in vobis hoc maxime admirari ſoleo, quod, cum inter vos in dicendo diſſimillimi ſitis, ita tamen vterque veſtrûm dicat, vt ei nihil neque à natura denegatum, neque à doctrina non delatum eſſe videatur. Quare, Craſſe, neque tu tua ſuauitate nos priuaueris, vt, ſi quid ab Antonio aut prætermiſſum, aut relictum ſit, non explices: neque te, Antoni, ſi quid non dixeris, exiſtimabimus non potuiſſe potius, G quàm à Craſſo dici maluiſſe.

127 † 48 ¶ Hic Craſſus: Quin tu, inquit, Antoni, omittis iſta, quæ [m] propoſuiſti, quæ nemo horũ deſiderat: quibus [n] ex locis ea, quæ dicenda ſint in cauſis, reperiantur? quæ quanquã abs te nouo quodam modo, præclareque dicũtur, ſunt tamẽ & re faciliora, & preceptis peruagata [o]: illa deprome nobis, vnde afferas quæ ſæpiſſime tractas, ſempérque diuinitus.

m L. quæ poſuiſti,
n *fort* quibus in locis, *&c.* *vel*, quibus ex loc. ea, q. d. ſ. in cau. depromantur? *vel*, quibus ex loc.

128 † 49 ¶ Depromã equidẽ, inquit Antonius, H & quò faciliùs id à te exigã, quod peto, nihil tibi à me poſtulãti recuſabo. Meæ totius orationis, & iſtius ipſius in dicendo facultatis, quam mo-

ea. q. d. ſ. in cau. eruantur.
o *al.* peruulgata.

Digitized by Google

quam modò Craſſus in cælum verbis extulit, tres ſunt rationes, vt antè dixi: vna conciliandorum hominum, altera docendorum, tertia concitandorum.

129 † Harum trium partium prima lenitatem orationis, ſecunda acumen, tertia vim deſiderat. nam hoc neceſſe eſt, vt is, qui nobis cauſā adiudicaturus [a] ſit, aut inclinatione voluntatis propendeat in nos, aut [b] defenſioris argumentis adducatur, aut animi permotione cogatur. Sed quoniam illa pars, in qua rerum ipſarum explicatio, ac defenſio poſita eſt, videtur omnem huius generis quaſi doctrinam continere, de ea primùm loquemur, & pauca dicemus. Pauca enim ſunt, quæ vſu iā tractata, & animo quaſi [c] habere notata videamur.

a is eſt iudex.*
b al. aut criminum aut defenſionis argumentis, vt paulò poſt legitur.*
c l. quaſi notata habere.

130 † Ac tibi ſapienter monenti, L. Craſſe, libenter aſſentiemur, vt ſingularum cauſarum defenſiones, quas ſolent magiſtri pueris tradere, relinquamus: aperiamus autem ea capita, vnde omnis ad omnem & cauſam, & orationem diſputatio ducitur. Neque enim, quoties verbum aliquod eſt ſcribendum nobis, toties eius verbi litteræ ſunt cogitatione conquirendæ: nec, quoties cauſa dicenda eſt, toties ad eius cauſæ ſepoſita argumenta reuolui non oportet: ſed habere *certos locos*, qui, vt litteræ ad verbum ſcribendum, ſic illi ad cauſam explicandam, ſtatim occurrant.

P. B.

131 † Sed hi loci ei demū oratori prodeſſe poſſunt, qui eſt verſatus in rebus, vel vſu, quem ætas deniq; affert: vel auditione, & cogitatione, quæ ſtudio & diligentia præcurrit ætatem. Nam ſi tu mihi quāuis eruditū hominem adduxeris, quamuis acrem & acutū in cogitando, quamuis ad pronuntiandū expeditū, ſi erit idem in conſuetudine ciuitatis, in exēplis, in inſtitutis, in moribus ac voluntatibus ciuium ſuorum hoſpes[d], non multum ei loci proderunt illi, ex quibus argumenta promuntur. ſubacto[e] mihi ingenio opus eſt, vt agro nō ſemel arato, ſed nouato, & iterato, quo meliores fœtus poſſit, & grandiores edere. Subactio autem, eſt vſus, auditio, lectio, litteræ.

d hoc eſt ignarus.*
e citat hunc locum Nonius cap. 4. in ſubigere. 433. quod hic exercere, mollire.*

132 † Ac primùm naturam cauſæ videat, quæ nunquam latet [f]: factúmne ſit, quæratur, an, quale ſit, an, quod nomen habeat: quo perſpecto, ſtatim occurrit naturali quadam prudentia, non his ſubductionibus, quas iſti docent, *quid faciat cauſam*, id eſt, quo ſublato controuerſia ſtare non poſſit: deinde, *quid veniat in iudicium*, quod iſti ſic iubent quærere: interfecit Opimius Gracchum. quid facit cauſam? quod reipublicæ cauſa, cum ex ſenatuſconſulto ad arma vocaſſet. hoc tolle, cauſa non erit. At id ipſum negat contra leges licuiſſe Decius. Veniet igitur in iudicium, licueritne ex ſenatuſconſulto, ſeruandæ [g] reipublicæ cauſa. Perſpicua ſunt hæc quidem, & in vulgari prudentia ſita, ſed illa quærenda, quæ ab accuſatore & defenſore argumenta ad id, quod in iudicium venit, ſpectantia, debeant afferri.

f al. lateat:
g forſ. ſeruandæ patriæ cauſa.
h al. nō quod
i Cauſarum genera intelligit.*
k L. alterum, quod propriis nominibus perſonarum, locorū, ac temporum diſtinctū eſt: in quo vno illi occupati ſunt. Superius verò illud, quod totum eſt in ratione generis poſitum, quaſi nō neceſſariū ſit, nullis præceptis aperiunt, ignari omnes contr. &c.

133 † Atque hic illud videndū eſt, in quo ſummus eſt error iſtorum magiſtrorum, ad quos liberos noſtros mittimus, non [h] quò hoc quidem ad dicendū magnopere pertineat, ſed tamen vt videatis, quàm ſit genus hoc eorū, qui ſibi eruditi videntur, hebes, atq; impolitum. Conſtituunt e.n. in partiendis orationū modis *duo genera cauſarum*. vnum appellant, in quo ſine perſonis, atque temporibus de vniuerſo genere quæratur: alterum [k], quod perſonis certis, & temporibus definiatur: ignari omneis

P. CXXI.

A controuerſias ad vniuerſi generis vim & naturam referri.

† Nam *in ea ipſa cauſa* [a], *de qua antè dixi*, nihil pertinet ad oratoris locos Opimij perſona, nihil Decij. De ipſo enim vniuerſo genere infinita quæſtio eſt, num pœna videatur eſſe afficiendus, qui ciuem ex ſenatuſconſulto patriæ conſeruandæ cauſa interemerit [b], cùm id per leges non liceret. Nulla denique eſt cauſa, in qua id, quod in iudiciū venit, ex reorum perſonis, ac [c] non generum ipſorum vniuerſa diſputatione quæratur. 134

B

a hoc eſt iudiciali & criminalibus.*
b al. interfecerit,
c L. ac non ex genere ipſ.

135 † Quinetiam in iis ipſis, *vbi de facto ambigitur*, ceperitne contra leges pecunias P. Decius, argumenta & criminum, & defenſionis reuocentur oportet ad genus, & ad naturam vniuerſam: quòd ſumtuoſus, de luxuria: quod alieni appetens, de auaritia: quòd ſeditioſus, de turbulentis, & malis ciuibus: quod à multis arguitur, de genere teſtium: contraque, quæ pro reo dicentur, omnia neceſſario a tempore, atque homine ad communeis rerum, &

C generum ſummas reuoluentur.

136 † Atque hæc forſitan homini, non omnia, quæ ſunt in natura rerum, celeriter animo comprehendenti, permulta videantur, quæ veniant in iudicium tum, cùm de facto quæratur: ſed [d] tamen criminum eſt multitudo, non defenſionum, aut locorum infinita.

d al. ſed tamē hominum eſt multitudo, nō criminum, aut defenſionum, aut locorum infinita.*

137 † Quæ vero, cùm de facto non ambigitur, quæruntur, *qualia ſint*: ea ſi ex reis numeres, &

D innumerabilia ſunt, & obſcura: ſi ex rebus, valde & modica, & illuſtria. Nam ſi Mancini[e] cauſam in vno Mācino ponimus, quotieſcunq; is, quem paterpatratus [f] dediderit, receptus nō erit, toties cauſa noua naſcetur. Sin illa cōtrouerſia cauſam facit, videatúrne ei, quem paterpatratus dediderit, ſi is non ſit receptus, poſtliminium eſſe: nihil ad artē dicendi, nec ad argumēta defenſionis, Mancini nomē pertinet.

e de Mancino dixi *L. 1. ſ. de legatis* &.*
f Fecialium principes, alias dixi.*

E 138 † Ac, ſiquid affert præterea hominis aut dignitas, aut indignitas, extra quęſtionem eſt, & ea tamen ipſa oratio ad vniuerſi generis diſputationē referatur neceſſe eſt. Hæc ego non eo conſilio diſputo, vt homines eruditos redarguam, quāquam reprehendendi ſunt [g], qui in genere definiendo iſtas cauſas deſcribūt [h] in perſonis, & in temporibus poſitas eſſe.

g al. ſunt ii, qui
h forſ. ſcribunt. ſ al. tradunt. al. doceat.*

139 † Nam etſi incurrunt tempora, & perſonæ, tamen intelligendū eſt, non ex iis, ſed ex ge-

F nere quęſtionis pendere cauſas. Sed hoc nihil ad me. Nullum enim nobis [i] certamen cum iſtis eſſe debet. tantū ſatis eſt intelligi ne hoc quidem eos conſecutos, quod in tanto otio, etiam ſine hac forenſi exercitatione efficere potuerunt, vt genera rerum diſcernerent, eaq; paulo ſubtilius explicarent. Verum hoc (vt dixi) nihil ad me. Illud ad me, ac multo etiam magis ad vos, Cotta noſter, & Sulpici.

i L. nobis cū iſtis certamen eſſe debet.
k L. eſt enim infinita, ſi in perſonis ponuntur, quia quot homines, tot cauſæ: ſin ad generum, &c.

140 † Quomodo nunc ſe iſtorū artes habēt, per-

G timeſcenda eſt multitudo cauſarū. eſt [k] enim infinita. Si in perſonis ponitur: quot homines, tot cauſæ: ſin ad generū vniuerſas quęſtiones referuntur, ita modicæ & paucę ſunt, vt [l] omneis eas, diligentes, & memores, & ſobrij oratores percurſas animo, & propè decātatas habere debeant: niſi forte exiſtimatis, à [m] Manio Curio cauſam didiciſſe L. Craſſum, & [n] ea re multū attuliſſe, quamobrē poſtumo non nato Curiū tamen hæredē Coponij eſſe oporteret.

l L. vt eas omneis, del.
m L. à M'. Curio. ſ al. à M. Curij nomine cauſam didiciſſe L. Craſſum.
n al. & ea re multa attuliſſe,

H 141 † Nihil ad copiam argumentorum, neq; ad cauſæ vim, ac naturam nomen Coponij, ac [o] Curij, pertinuit. in genere erat vniuerſo rei.

P. B.
o L. aut Curij

Digitized by Google

negotiiq́ue, non in tĕpore ac nominib. omnis quæſtio, cum ſcriptum ita ſit, SI MIHI FILIVS GIGNITVR[a], ISQVE PRIVS MORITVR[b], & cætera, TVM[c] VT MIHI ILLE SIT HERES: Si natus filius non ſit, videaturne is, qui filio mortuo inſtitutus hæres ſit, hæres eſſe. Perpetui iuris, & vniuerſi generis quæſtio nō hominum nomina, ſed rationē dicendi, & argumentorum fonteis deſiderat.

a L. genitur. b adde, quam in ſuam tutelam veniret, tum mihi ille ſit hæres. [illegible] de [illegible] l. [illegible] ff. de iac. delib. l. 10 § 51.

142 † In quo etiam iſti nos iuriſconſulti impediunt, a diſcendoq; deterrent. Video enim in Catonis, & Bruti libris nominatim fere referri, quid alicui de iure viro, aut mulieri reſpōderint: credo, vt putaremus, in hominibus, nō in re, conſultationis aut dubitationis cauſam aliquam fuiſſe, vt, quod homines eſſent innumerabiles, debilitati à iure cognoſcendo, voluntatem diſcendi ſimul cum ſpe perdiſcendi abiiceremus. Sed hæc Craſſus aliquando nobis expediet, & exponet deſcripta generatim. Eſt enim, ne forte neſcias, heri nobis ille hoc, Catule, pollicitus, ſe[d] ius ciuile, quod nunc diffuſum, & diſſipatum eſt, in certa genera coacturum, & [e] ad artem facile redacturum.

ff. de leg. 1. 7 § [illegible] c L. tum mihi ille hæres eſto.

d Ius ciuile in artem redigere.

e hoc & ad artem facilè redacturum, quibuſdam deſunt.

143 † 50 ¶ Et quidem, inquit Catulus, haudquaquam id eſt difficile Craſſo, qui & quod diſci potuit de iure, didicit: & quod iis, qui eū docuerunt, defuit, ipſe afferet, vt, quæ ſint in iure, vel[f] acute deſcribere, vel ornate illuſtrare poſſit. 51 ¶ Ergo iſta inquit Antonius, tū a Craſſo diſcemus, cū ſe de turba, & [g] a ſubſelliis in otiū, (vt cogitat) ſolitudinemq; contulerit.

f L. vel aptè deſcribere, fort. deſcribere.

g al. & ſubſelliis

144 † 52 ¶ Iam id quidem ſæpe, inquit Catulus, ex eo audiui, cum diceret ſibi certum eſſe, à iudiciis, cauſiſque diſcedere: ſed, vt ipſi ſoleo dicere, non licebit: neq; enim ipſe auxilium ſuum ſæpe à viris bonis fruſtrà implorari patietur, neq; id æquo animo feret ciuitas: quaſi voce L. Craſſi carebit, ornamento quodam ſeſe ſpoliatam putabit. 53 ¶ Nam hercle, inquit Antonius, ſi hæc verè Catulo dicta ſunt, tibi mecum in eodem eſt piſtrino, Craſſe, viuendum, & [h] iſtam oſcitantem, & dormitantem ſapientiam, Scæuularum, & cæterorum beatorum otio concedamus.

h L. vt iſtam oſcitantem.

145 † 54 ¶ Arriſit hic Craſſus leniter, &, Pertexe modò, inquit, Antoni, quod exorſus es, me tamen iſta oſcitans ſapientia, ſimulatq; ad eam cōfugero, in libertatē vindicabit. 55 ¶ Huius quidem loci, quem modo ſum exorſus, hic eſt finis, inquit Antonius: quoniam [i] intelligitur, non in hominum innumerabilibus perſonis, neq; in infinita temporū varietate, ſed in generū cauſis, atq; naturis omnia ſita eſſe, quæ in dubium vocarentur: genera autem eſſe definita nō ſolum numero, ſed etiam paucitate: vt eam materiem orationis, quæ cuiuſq; eſſet generis, ſtudioſi qui eſſent dicendi [k], omnib. locis deſcriptam, inſtructam, ornatamq; comprehenderent, rebus dico, & ſententiis.

i L. quoniam intelligeretur.

P. CXXII k al. dicēdi.

146 † Eæ [l], vi ſua verba parient, quæ ſemper ſatis ornata mihi quidem videri ſolent, ſi eiuſmodi ſunt, vt ea res [m] ipſa peperiſſe videatur. Ac, ſi verū quæritis, quod mihi quidē videatur (nihil enim aliud affirmare poſſum, niſi ſententiam, & opinionem meam) hoc inſtrumentum cauſarum, & generum vniuerſorum in forum deferre debemus, neque, vt quæque res delata ad nos erit, tum denique ſcrutari locos, ex quibus argumenta eruamus: quæ quidem omnibus, qui ea mediocriter modò conſiderarint, ſtudio adhibito, & vſu, pertractata eſſe poſſunt. ſed tamen animus referendus eſt ad ea capita, & [a] ad illos, quos ſæpe iam appellaui, locos, ex quibus omnia ad omnem orationem inuenta ducuntur.

l L. ereſim ea vi ſi [illegible] m fort. res ipſa peperiſſe videantur.

a al. & ad eos quos ſ.

147 † Atq; hoc totum eſt ſiue artis, ſiue animaduerſionis, ſiue conſuetudinis, noſſe regiones, intra quas venire debeas, vt perueſtiges quod quæras. Vbi eum locum omnem cogitatione ſæpſeris: ſi modo vſum [b] rerum percallueris, nihil te effugiet: atque omne, quod erit in re, occurret, atq; incidet. Et ſic, cum ad inueniendū in dicendo tria ſint, *acumen* [c], deinde *ratio*, quam licet, ſi volumus, appellemus artē, tertium *diligentia*: non poſſum equidem nō *ingenio* primas concedere, ſed tamen ipſum ingenium diligentia etiam ex tarditate incitat [d].

b al. vſu.

c fort. primū acumen,

d L. Diligentia, inquam

148 † *Diligentia* [e], inquam, cùm omnibus in rebus, tum in cauſis defendendis plurimum valet. hæc præcipuè colenda eſt nobis, hæc ſemper adhibenda, hæc nihil eſt, quod non aſſequatur. Cauſa vt penitus quod initio dixi, nota ſit, diligentia eſt [f], vt aduerſarium attente audiamus, atque vt eius non ſolum ſententias, ſed etiam verba omnia excipiamus, vultus denique perſpiciamus omneis, qui ſenſus animi plerunque indicant, diligentia eſt.

quæ cum omnib.

e Diligentiæ laus.

f fortè, agendum efficit.

149 † Id tamen diſſimulanter facere, ne ſibi ille aliquid proficere [g] videatur, prudentia eſt. Deinde vt in iis locis, quos proponam paullo pòſt, peruolutetur animus, & ſe penitus inſinuet in cauſam, vt ſit cura & cogitatione intentus, diligentia eſt: vt his rebus adhibeat tanquam lumen aliquod, memoriam, vt vocem, vt vireis [h]: hæc magna ſunt.

g al. obtinere.

h al. aureis.

150 † Inter ingenium quidem, & diligentiam perpaullulum loci reliquum [i] eſt arti. *ars* demonſtrat tantum, vbi quæras, atque vbi ſit illud, quod ſtudeas inuenire: reliqua ſunt in cura, attentione animi, cogitatione, vigilātia, aſſiduitate, labore, complectar vno verbo, quo ſæpe iam vſi ſumus, diligentia: qua vna virtute omnes virtutes reliquæ continentur.

i L. relictum eſt

151 † Nam orationis quidem copia videmus vt abundent philoſophi, qui, vt opinor, (ſed tu hæc, Catule, melius) nulla dant præcepta dicendi, nec idcirco minus quæcumq; res propoſita eſt, ſuſcipiunt, de qua copioſe, & abundanter loquantur. B. P.

152 † 57 ¶ Tum Catulus: Eſt, inquit, vt dicis, Antoni, vt plerique philoſophi nulla tradant pręcepta dicendi, & habeāt paratū tamē, quid de quaq; re dicant. Sed Ariſtoteles, is, quē maxime ego admiror, propoſuit quoſdam locos, ex [k] quib. omnis [l] argumentatio, non modo ad philoſophorum diſputationem, ſed [m] etiam ad hanc, qua in cauſis vtimur, inueniretur. à quo quidem homine iamdudū, Antoni, non aberrat oratio tua ſiue tu ſimilitudine illius diuini ingenij in eadē incurris veſtigia, ſiue etiam illa ipſa legiſti, atque didiciſti quod quidem magis veriſimile videtur. Plus enim te operæ Græcis dediſſe rebus video, quàm putaram.

k fort. in quibus

l L. omnis argumentandi ratio, nō modò [illegible] al. argumentādi via.

m fort. ſed etiam ad hanc orationem, qua in c.

153 † 58 ¶ Tum ille, Verū inquit ex me audies, Catule; ſemper ego exiſtimaui iucundiorem, & probabiliorem huic populo oratorē fore, qui primum quàm minimā artificij alicuius, deinde nullam Græcarum rerum ſignificationem daret. atq; ego idem exiſtimaui, pecudis eſſe non hominis, cùm tantas res Græci ſuſciperent, profiterentur, agerent, ſeſeque & videndi res obſcuriſſimas, & bene viuendi, & copioſe dicendi rationem hominib. daturos pollicerentur, nō admouere aurem, & [n] ſi palā audire eos non auderes, ne minueres apud

n al. aut, ſi palā

tuos

Digitized by Google

tuos ciueis auctoritatem tuam, ſubauſcultando tamen excipere voces eorum, & procul quid narrarent, attendere: itaque feci, Catule, & iſtorum omnium ſummatim cauſas, & genera ipſa guſtaui.

154 † 59 ¶ Valde hercule, inquit Catulus, timidè, tanquam [a] ad aliquem libidinis ſcopulum, ſic tuam mentem ad philoſophiam appuliſti, quam hæc ciuitas aſpernata nunquã eſt. Nam & referta quondam Italia Pythagoreorum fuit, tũ, cum erat in hac gẽte magna [b] Græcia: ex quo etiam quidem Numam Pompilium [c] regem noſtrum, fuiſſe Pythagoreum ferunt: qui annis permultis ante [d] fuit, quàm ipſe Pythagoras, quo etiam maior vir habendus eſt, cum illam ſapientiam conſtituendæ ciuitatis duobus prope ſæculis ante cognouit, q̃ eam Græci natã eſſe ſenſerũt. & certè non tulit vllos hæc ciuitas aut gloria clariores, aut auctoritate grauiores, aut humanitate politiores P. Africano, C. Lelio, L. Furio, qui ſecũ eruditiſſimos homines ex Græcia palã ſẽper habuerũt.

a *fort.* tanquã ad aliquem Sirenum ſcopulum,

b C. magna illa Græcia:

c L. Pompiliũ illum regem.

d Ex libris qui Chronici vocantur, Gellius refert Pythagoram Samium in Italiã veniſſe Tarquinij filio regnante, cui cognomen ſuperbus fuit. 17. c. 21. adde

155 † Atque [e] ego ex iſtis ſæpe audiui, cum dicerent, pergratum Athenienſeis & ſibi fec iſſe, & multis principibus ciuitatis, quod, cum ad ſenatum legatos de ſuis maximis rebus mitterent, treis [f] illius ætatis nobiliſſimos [g] philoſophos miſiſſent, Carneadẽ, & Critolaum, & Diogenem. Itaque eos, dum [h] Romę eſſent, & à te, & ab aliis ſæpe ſolitos auditos: quos tu cum haberes auctores, Antoni, miror, cur philoſophiæ, ſicut Zethus ille Pacuuianus, prope bellum indixeris.

Tuſc. in pr.*

e *al.* Atq; ego hoc ex his.

f 17 Gell. vltimo *

g *al.* maximos

h *al.* cum Romæ eſſ.

P. CXXIII.

156 † 60 Minimè [i], inquit Antonius: ac ſic decreui *philoſophari potius*, vt Neoptolemus apud Ennium, *paucis*. Nam omnino haud placet. Sed tamen hęc eſt mea ſententia, quã videbar expoſuiſſe: ego iſta ſtudia nõ improbo, moderata modo ſint: opinionẽ iſtorũ ſtudiorũ, & ſuſpicionem artificij apud eos, qui res iudicent, oratori aduerſariam eſſe arbitror. imminuit enim & oratoris auctoritatẽ, & orationis fidẽ.

i Minimè vero, inquit Ant.

157 † Sed, vt eo reuocetur, vnde huc declinauit oratio, ex tribus iſtis clariſſimis philoſophis, quos Romam veniſſe dixiſti, videſne Diogenem [l] fuiſſe, qui diceret, artem [m] ſe tradere bene diſſerendi, & vera, ac falſa diiudicandi, quam verbo Græco διαλεκτικὴν appellaret? In hac arte, ſi modò eſt hæc ars, nullum eſt præceptum, quo modo verum inueniatur, ſed tantum eſt, quo modo iudicetur.

k Diogenem eum fuiſſe.

l Diogenes? * m διαλεκτικὴν quid. *

158 † Nam & omne, quod eloquimur, ſic [n], vt aut eſſe dicamus id, aut non eſſe: &, ſi ſimpliciter dictum ſit, ſuſcipiunt dialectici, vt iudicent, verúmne ſit, an falſum: &, ſi coniunctè ſit elatum, & adiuncta ſint alia, iudicent, rectène adiuncta ſint, & veráne ſumma ſit vniuſcuiuſque rationis: & ad extremum ipſi ſe compungunt ſuis acuminibus, & multa quærendo, reperiunt non modò ea, quæ iam non poſſint ipſi diſſoluere, ſed etiam quibus ante exorſa, & [o] potius detexta prope retexantur.

n ſic, vt id aut eſſe dicamus, aut non eſſe:

o L. *fort.* ſeu potius

159 † Hic nos igitur Stoicus iſte nihil adiuuat, quoniam quemadmodum inueniam quid dicam, non docet: atque idem etiam impedit, quòd & multa reperit, quæ neget vllo modo poſſe diſſolui: & genus ſermonis affert non liquidum [p], non fuſum, ac profluens, ſed exile, aridum, conciſum ac minutum. quod [q] ſi quid probabit, ita probabit, vt oratori tamẽ aptum non eſſe fateatur. Hæc enim noſtra oratio, multitudinis eſt auribus accommodanda, ad oblectandos animos, ad impellendos, ad ea

p Sermonis genus liquidum, fuſum, profluens, exile, aridum, conciſum, minutum *

q *al.* quod ſi quis probabilita pr.

A probanda, quæ non aurificis ſtatera, ſed quadam populari trutina examinantur.

† Quare iſtam artẽ totam dimittamus, quæ in excogitãdis argumentis muta nimium eſt, in iudicandis nimium loquax [a]. *Critolaum* [b] iſtum quem ſimul cum Diogene veniſſe commemoras, puto plus huic ſtudio noſtro prodeſſe potuiſſe. Erat enim ab iſto Ariſtotele, à cuius inuentis tibi ego videor non longè aberrare, atque [c] inter hunc Ariſtotelem, cuius 160

a *fort.* Critolaum, quem

b Critolaus *

B & illum legi librum, in quo expoſuit dicendi arteis omnium ſuperiorum, & illos, in quib. ipſe ſua quædam de eadem arte dixit, & hos germanos huius artis magiſtros, hoc mihi viſum eſt intereſſe, quod ille eadem acie mentis, qua rerum omnium vim, naturamque viderat, hæc quoque adſpexit, quæ ad dicendi arteis, quam ille deſpiciebat, pertinebant. illi [d] autem, qui hoc ſolum colendum ducebant, habitarunt [e] in hac vna ratione tractanda non eadem prudentia, qua ille, ſed vſu in

c L. atque inter hunc... & illũ legi l.

d L. hi autem quo hoc ſolum

C hoc vno genere, ſtudioque maiore.

P. B

e L. laborarunt

161 † *Carneadi* [f] vero vis incredibilis illa dicendi, & varietas perquam eſſet optanda nobis: qui nullam vnquam in illis ſuis diſputationibus rem defendit, quam non probarit: nullam oppugnauit, quam non euerterit. Sed hoc maius eſt quiddam, quàm ab iis, qui hæc tradunt, & docent, poſtulandum ſit.

f Carneadem.

162 D † Ego autem, ſi [g] quem nunc plane rudem inſtitui ad dicẽdum velim, his potius tradam aſſiduis vno [h] opere eandem incudem diem noctemq; tundẽtibus, qui omneis tenuiſſimas particulas, atq; omnia minima manſa, vt nutrices infantibus pueris, in os inſerant. Sin ſit is, qui & doctrina mihi liberaliter inſtitutus, & aliquo iam imbutus vſu, & ſatis acri ingenio eſſe videatur, illuc eum rapiam, vbi nõ ſeclusa aliqua aquula [i] teneatur, ſed vnde vniuerſum flumẽ erũpat: qui illi ſedes, & tãquam domicilia omnium argumentorũ cõmonſtret, & ea breuiter illuſtret, verbiſque definiat.

g Argumentandi ſcientia pro var. ætate diſcentium variãda. *

h *fort.* vno opere.

i ſic ſuprà. v. de orat. re. num. 8. *

163 † Quid enim eſt, in quo hæreat, qui viderit, omne, quod ſumatur in oratione aut ad probandum, aut ad refellendum, aut [k] ex ſua ſumi vi, atque natura, aut aſſumi foris? *Ex ſua vi*, cum aut res, quæ ſit tota, quæratur, aut pars eius, aut vocabulum, quod habeat, aut quippiam, rem illam quod attingat. *extrinſecus* autem, cum ea quæ ſunt foris, neque inhærent

k Locorum alij ex ſua vi & natura, alij foris aſſumuntur. *

E in rei natura, colliguntur.

164 † Si res tota quæritur, *definitione* vniuerſa vis explicãda eſt, ſic. Si maieſtas eſt amplitudo ac dignitas ciuitatis, is eam minuit, qui exercitũ hoſtibus popul. Rom. tradidit, non qui eum, qui id tecerat, popu. Rom. poteſtati tradidit.

165 † Sin pars, *partitione* hoc modo: Aut ſenatui parendum de ſalute reip. fuit, aut aliud conſilium inſtituendum, aut ſua ſponte faciendum. aliud conſilium, ſuperbum: ſuum, arrogans. vtendum igitur fuit conſilio ſenatus. Sin

G *ex vocabulo*, vt Carbo: Si conſul eſt, qui conſulit patriæ, quid aliud fecit Opimius?

166 † Sin ab eo, quod [l] rem attingat, plures ſunt argumentorũ ſedes ac loci. Nam & *coniuncta* quærimus: & genera, & parteis generib. ſubiectas, & ſimilitudines, & diſſimilitudines, & contraria, & conſequentia, & conſentanea, & quaſi præcurrentia, & repugnantia: & cauſas rerum veſtigabimus [m], & ea, quę ex cauſis orta ſunt, & maiora paria, minora quæremus.

l *al.* quod rẽ attingat, & ita v. s.

H m *al.* inueſtigabimus.

167 † Ex *coniunctis* ſic argumenta ducuntur: Si pietati ſumma tribuẽda laus eſt, debetis moueri,

Tom. I.

Digitized by Google

cùm Q. Metellum tam piè lugere videatis. *Ex genere* autem: Si magiſtratus in populi Ro. poteſtate eſſe debent, quid Norbanum accuſas, cuius tribunatus voluntati paruit ciuitatis?

168 † *Ex parte* autē ea, quæ eſt ſubiecta generi: Si omnes, qui reip. conſulunt, cari nobis eſſe debent, certè in primis imperatores, quorum
P. CXXIV. conſiliis, virtute, periculis, retinemus & noſtram ſalutem, & imperij dignitatem. *Ex ſimilitudine* autem: Si feræ partus ſuos diligunt, qua nos in liberos noſtros indulgentia eſſe debemus?

169 † At *ex diſſimilitudine*. Si barbarorum eſt in diem viuere, noſtra conſilia ſempiternū tempus ſpectare debent. Atque vtroq; in genere & ſimilitudinis, & diſſimilitudinis, exempla ſunt ex aliorum factis, aut dictis, aut euentis, & fictę narrationes ſæpe ponendæ. Iam *ex contrario*. Si Gracchus nefariè, præclarè Opimius.

170 † *Ex conſequentibus*, Si & ferro interfectus ille, & tu inimicus eius cum gladio cruento comprehenſus es in illo ipſo loco, & nemo præter te ibi viſus eſt, & cauſa nemini, & tu ſemper audax: quid eſt, quod de facinore dubitare poſſimus? *Ex conſentaneis*, & præcurrentibus, & repugnantibus, vt olim Craſſus adoleſcens: Non ſi Opimium defendiſti, Carbo, idcirco te iſti bonum ciuem putabunt. ſimulaſſe te, & aliud quid quæſiſſe perſpicuum eſt, quod Ti. Gracchi mortem ſæpe in concionibus deploraſti, quòd P. Africani necis ſocius fuiſti, quòd eam legem in tribunatu tuliſti, quod ſemper à bonis diſſenſiſti.

171 † *Ex cauſis* autem rerum ſic: Auaritiam ſi tollere vultis, mater eius eſt tollēda, luxuries. *Ex iis* autem, *quæ* ſunt *orta de cauſis*: Si ærarij copiis, & ad belli adiumenta, & ad ornamenta pacis vtimur, vectigalibus ſeruiamus.

172 † Maiora autem, & minora, & paria comparabimus, ſic. *Ex [a] maiore*: Si bona exiſtimatio diuitiis præſtat, & pecunia tantopere expetitur, quāto gloria magis eſt expetēda? *Ex minore* ſic:

a Imò h. l. locus eſt ex minore.*

—hic parua conſuetudine
Cauſa huius [b] mortem fert tam familiariter:
Quid ſi ipſe amaſſet? quid mihi hic faciet patri?

b l. mortem huius l.

Ex pari ſic: Eſt eiuſdem & eripere contra rempub. & largiri pecunias.

173 † *Foris* autem aſſumuntur ea, quæ non ſua vi, ſed extranea ſubleuantur, vt hæc: Hoc verum eſt: dixit enim Qu. Lutatius. Hoc falſum eſt. habita enim quæſtio eſt. Hoc ſequi neceſſe eſt: recito enim tabulas de quo genere toto paullo antè dixi. Hæc, vt breuiſſimè dici potuerunt, ita à me dicta ſunt [c].

c al. ſint.*

174 † Vt enim ſi [d] aurum cui, quod eſſet multifariam defoſſum, cōmonſtrare vellem, ſatis eſſe deberet, ſi ſigna, & notas oſtenderem locorum, quib. cognitis ille ſibi ipſe foderet, & id, quod vellet, paruulo labore, nullo errore inueniret: ſic has ego argumentorum noui notas, quæ illa mihi quærenti demonſtrant, vbi ſint; reliqua cura, & cogitatione eruuntur.

d l. ſi cui aurum

175 † *Quod* autem *argumentorum genus cuique cauſarum generi maximè conueniat*, non eſt artis exquiſitæ præſcribere, ſed eſt mediocris ingenij
P. B. iudicare. Neque enim nunc id agimus, vt artem aliquam dicendi explicemus, ſed vt doctiſſimis hominibus vſus noſtri quaſi [e] quædam monita tradamus. His igitur locis in mente & cogitatione defixis, & in omni re ad dicendum poſita excitatis, nihil erit, quod oratorem effugere poſſit, non modò in forenſibus diſceptationibus, ſed omnino in vllo genere dicendi.

e l. quædam quaſi monita, & al. admonita.*

A † Si verò aſſequetur, vt talis videatur, qualem ſe videri velit, & animos eorum ita afficiet, apud quos aget, vt eos, quocunque velit, vel trahere, vel rapere poſſit: nihil profectò præterea ad dicendum requiret. Iam illud videmus, nequaquam ſatis eſſe, reperire quid dicas, niſi id inuentum tractare [a] poſſis. 176

a DE TRACTATIONE locorum.*

† *Tractatio* autem varia eſſe debet, ne aut cognoſcat artem qui audiat, aut defatigetur ſimilitudinis [b] ſatietate. Proponi oportet, quid B afferas & id quare ita ſit, oſtendere: & ex iiſdem illis locis interdum concludere, relinquere [c] alias, alioque tranſire: ſæpe non proponere ac ratione ipſa afferenda, quid proponendum fuerit, declarare: ſicut quid ſimile dicas, prius vt ſimile confirmes: deinde quod agitur, adiungas: puncta argumentorum plerunque vt occulas, ne quis ea numerare poſſit, vt re diſtinguantur, verbis confuſa eſſe videantur. Hæc vt & properans, & apud doctos, C & ſemidoctus ipſe percurro, vt aliquando ad illa maiora veniamus. 177

b vt ſi quis ſemper eadē dicat.*
c l. aliàs relinquere

† Nihil eſt enim in dicendo, Catule, maius, quàm vt [d] *faueat* [e] *oratori is, qui audiet*, vtq; ipſe ſic moueatur, vt impetu quodam animi: & perturbatione magis quàm iudicio, aut conſilio, regatur. Plura enim multo homines iudicant odio, aut amore, aut cupiditate, aut iracundia, aut dolore, aut lætitia, aut ſpe, aut timore, aut errore, aut aliqua permotione mentis, D quàm veritate, aut præſcripto, aut iuris norma aliqua, aut iudicij formula, aut legib. 178

d al. faueat oratori qui audiet.
e DE CONCILIANDIS AVDITORIBVS.*

† Quare niſi quid vobis aliud placet, ad illa pergamus. 61 ¶ Paullum, inquit Catulus, etiā nunc deeſſe videtur iis rebus, Antoni, quas expoſuiſti, quod ſit tibi antè explicandum, quàm illuc proficiſcare, quò te dicis intendere. 179
62 ¶ Quidnā inquit? 63 ¶ Quis [f] ordo tibi placet, inquit Catulus, & quę diſpoſitio argumētorū, in qua tu mihi ſemper deus videri ſoles.

f al. Qui ordo tibi placeat, al. Quis ordo, &c.

E † 64 ¶ Vide quàm ſim in iſto genere, inquit, Catule, deus. non mehercule mihi, niſi admonito, veniſſet in mētem: vt poſſis exiſtimare, me in ea, in quibus nonnunquā aliquid efficere videor, vſu ſolere in dicendo, vel caſu potius incurrere. Ac res quidem iſta quam ego, quia non noram, ſic, tanquam ignotum hominem, præteribam, tantum poteſt in dicendo, vt ad vincendum nulla plus poſſit. 180

† Sed tamen mihi videris ante tēpus à me F rationem ordinis, & diſponendarū rerū requiſiſſe. Nam ſi ego omnē vim oratoris in argumentis, & in re ipſa per ſe cōprobanda poſuiſſem, tempus eſſet iam de ordine argumentorum, & de collocatione aliquid dicere: ſed cùm tria [g] ſint à me propoſita, de vno dictum: cùm de duob. reliquis dixero, tum [h] erit deniq; de diſponenda tota oratione quærendum. 181

g Docere, cōciliare, mouere.*
P. CXXV.

† Valet [i] igitur multùm ad vincēdū, probari mores, inſtituta, & facta, & [k] vitā eorū, qui agūt G cauſas, & eorum, pro quibus: & item improbari aduerſariorū, animoſq; eorū, apud quos agitur [l], cōciliari quàm maximè ad [m] beneuolentiam cùm erga oratorē, tum erga illū, pro quo dicet orator. Conciliantur autem animi dignitate hominis, rebus geſtis, exiſtimatione vitæ: quæ faciliùs ornari poſſunt, ſi modò ſunt, quàm fingi, ſi nulla ſunt. Sed hæc adiuuant in oratore, lenitas vocis, vultus, pudoris ſignificatio, verborum comitas: ſi quid perſe-H quare acriùs, vt inuitus, & coactus facere videare. facilitatis, liberalitatis, manſuetudinis, pietatis, grati animi, non appetentis, non auidi. 182

h vide infrà, numero 77.*
i Conciliare auditorem quemadmodum poſſimus.*
k l. & vitam & eorum, qui agent, &c. & ita v. c.
l fort. agetur.
m v. c. ad beniuol.

audiri, ſigna proferri perutile eſt: eaq; omnia, quæ proborũ, demiſſorũ, non acrium, non pertinacium, nõ litigioſorum, non acerborũ ſunt, valde beneuolentiam[a] conciliant, abalienántque ab iis, quibus hæc non ſunt. Itaq; eadem ſunt in aduerſarios ex contrario conferenda.

a v. c. beneu.

183 † Sed genus hoc totũ orationis in iis cauſis excellet, in quib. minus poteſt inflãmari animus iudicis acri & vehementi quadam incitatione. Non enim ſemper fortis oratio quæritur, ſed ſæpe placida, ſummiſſa, lenis, quę maximè cõmendat reos. Reos[b] autẽ appello non eos modo, qui arguuntur, ſed omneis, quorũ de re diſceptatur. Sic enim olim loquebãtur.

b Rei dicuntur quorum de re agitur.

184 † Horum igitur exprimere mores oratione, iuſtos, integros, religioſos, timidos, perferenteis iniuriarum, mirum quiddam valet: & hoc vel in principiis, vel in re narranda, vel in peroranda, tantam habet vim, ſi eſt ſuauiter, & cum ſenſu[c] tractatum, vt [d] ſæpe plus, quàm cauſa, valeat. Tantum autem efficitur ſenſu quodam, ac ratione dicendi, vt quaſi mores oratoris effingat oratio. Genere enim quodam ſententiarum, & genere verborum, adhibita etiam actione leni, felicitateque [e] ſignificandi, efficitur, vt probi, vt bene morati, vt boni viri eſſe videantur.

c al. ſenſu iucundo: al. & ſenſim tractatum.
d al. vt perſæpe
e L. facilitateque ſignificandi, al. facilitatéque ſignificanda,

185 † Huic autem eſt illa diſpar adiuncta ratio orationis, quæ alio quodam genere menteis iudicum [f] permouet, impellitque, vt aut oderint, aut diligant, aut inuideant, aut ſaluum velint, aut metuant, aut [g] ſperẽt, aut cupiant, aut abhorreant, aut lætentur, aut mœreant, aut miſereantur, aut punire velint, aut ad eos motus abducantur[h], ſi qui finitimi ſunt, & propinqui his ac talib. animi perturbationib.

f DE MOTIBVS.
g L. aut ſperent, & ita v. c.
h L. deducãtur, & ita v. c.

186 † Atque illud optandum eſt oratori, vt aliquam permotionem animorum ſua ſponte ipſi afferant ad cauſam iudices, ad id, quod vtilitas oratoris feret, accommodatã. Facilius eſt enim currentem (vt aiunt) incitare, quàm commouere languentem. Sin id aut non erit, aut erit obſcurius, SICVT medico diligenti, priuſquàm conetur ægro adhibere medicinã, non ſolùm morbus eius, cui mederi volet, ſed [i] etiam conſuetudo valentis, & natura corporis cognoſcenda eſt: ſic equidem cùm aggredior ancipitem cauſam, & grauem ad animos iudicum pertractandos, omni mente in ea cogitatione, curaq; verſor, vt odorer quàm ſagaciſſimè poſſim, quid ſentiant, quid exiſtiment, quid exſpectent, quid velint, quò deduci oratione facillimè poſſe videantur.

B. P.
i al. ſed & conſ.

187 † Si ſe dant, &, vt antè dixi, ſua [k] ſponte, quò impellimus, inclinant, atq; propendent: accipio quod datur, & ad id, vnde aliquis flatus oſtenditur, vela do. Sin eſt integer, quietúſq; iudex: plus eſt operis. Sunt enim omnia dicendo excitanda, nihil adiuuante natura. Sed tantam vim habet illa, quæ rectè à bono poeta dicta eſt *flexanima, atque [l] omnium regina rerum, oratio*, vt non modò inclinantem exigere, aut ſtantem inclinare, ſed etiam aduerſantem, & [m] repugnantem, vt imperator bonus ac fortis capere poſſit.

k L. ſi ſua ſponte,
l al. atque quibuſdam
m hæc duo & repugnantem quibuſdam deſunt.

188 † Hæc ſunt illa, quæ me ludens Craſſus modò flagitabat, quæ [n] à me diuinitus tractari ſolere diceret, & in cauſa M.[o] Aquilij, Caiiq́ue Norbani, nonnulliſque aliis, quaſi præclarè acta, laudaret: quæ mehercule ego, Craſſe, cùm à te tractantur in cauſis, horrere ſoleo, tanta vis animi, tantus impetus, tantus dolor, oculis, vultu, geſtu, digito denique iſto tuo ſignificari ſolet: tantũ eſt flumen grauiſſimorum, optimorumq; verborũ, tam integræ ſententiæ, tam veræ[a], tam nouæ, tam ſine pigmentis, fucoq; puerili, vt mihi non ſolum tu incendere iudicem, ſed ipſe ardere videaris.

n al. cùm à me
o L. M'. Aquilij.
a al. variæ

189 † Neque fieri poteſt, vt doleat is, qui audit, vt oderit, vt inuideat, vt pertimeſcat aliquid, vt ad fletum, miſericordiamq; [b] deducatur[c], niſi omnes ij motus[c], quos orator adhibere volet iudici, in ipſo oratore impreſſi eſſe, atq; inuſti videbuntur. Quod ſi fictus aliquis dolor ſuſcipiendus eſſet, & ſi in eiuſmodi genere orationis nihil eſſet, niſi falſum, atque imitatione ſimulatum, maior ars aliqua forſan eſſet requirenda. nunc ego, quid tibi, Craſſe, quid ceteris accidat, neſcio: de me autem cauſa nulla eſt, cur apud homines prudentiſſimos, atque amiciſſimos mentiar. non mehercule vnquam apud iudices, aut dolorem, aut miſericordiam, aut inuidiam, aut odium excitare dicendo volui, quin ipſe in commouendis iudicibus, iis ipſis ſenſibus, ad quos illos adducere vellem, permouerer.

b deducatur,
c Mouere nõ poteſt orator, hiſtrio, poeta, niſi ipſe motus ſit.

190 † Neque enim facile eſt perficere, vt [d] iraſcatur, cui tu velis, iudex, ſi tu ipſe id lętè ferre videare: neq; vt oderit eum, quem tu velis, niſi teipſum flagrantem odio antè viderit: neq; ad miſericordiam adducetur, niſi ei tu ſigna doloris tui verbis, ſententiis, voce, vultu, collacrymatione denique oſtenderis. VT enim nulla materies tam facilis ad exardeſcendum eſt, quæ, niſi admoto igni, ignem concipere poſſit: ſic nulla mens eſt tã ad cõprehendendã vim oratoris parata, quæ poſſit incendi, niſi [e] inflãmatus ipſe ad eam, & ardens acceſſeris.

d L. vt iraſcatur ei, cui tu, &c. & ita v. c.
P. CXXVI.
e L. niſi ipſe ad eam inflamm. & ard.

191 † Ac, ne fortè hoc magnum, ac mirabile eſſe videatur, hominem toties iraſci, toties dolere, toties omni animi motu concitari, præſertim in rebus alienis, magna vis eſt earum ſententiarum, atque eorum locorum, quos agas, tractéſq; dicendo [f], vt nihil opus ſit ſimulatione & fallaciis. Ipſa enim natura orationis eius, quæ ſuſcipitur ad aliorum animos permouendos, oratorem ipſum magis etiam, quàm quenquam eorum, qui audiunt, permouet.

f al. in dicendo,
g al. miremur. videmus et id euenire in aliis quibuſdã rebus cohibitis à nobis, & noſtra cogitatione adiuuantis, cum agitur &c. quæ ſunt omnia ab imperito videntur temere adeſſe.

192 † Et ne hoc in cauſis, in iudiciis, in amicorum periculis, in concurſu hominum, in ciuitate, in foro accidere miremur[g], cùm agitur non ſolùm ingenij noſtri exiſtimatio (nam id eſſet leuius: quanquam, cùm profeſſus ſis, te id poſſe facere, quod pauci, ne id quidem negligendum eſt) ſed alia ſunt maiora multò, fides, officium, diligentia: quibus rebus adducti, etiam cùm alieniſſimos defendimus, tamen eos alienos, ſi ipſi viri boni volumus [h] haberi, exiſtimare non poſſumus.

h L. haberi volumus
i L. v. quàm ſ.

193 † Sed, vt dixi, ne hoc in nobis mirum eſſe videatur, quid poteſt eſſe tam fictum, quàm verſus, quàm [i] ſcena, quàm fabulæ? tamen in hoc genere ſæpe ipſe vidi, cùm ex perſona mihi ardere oculi hominis hiſtrionis viderentur ſpondalia [k] illa dicentis,

Segregare abs te auſus, aut ſine illo Salamina ingredi?

Neque paternum adſpectum es veritus?

Nunquam illum [l] adſpectum dicebat, quin mihi Telamon iratus furere luctu filij videretur. Vt idem inflexa ad miſerabilẽ ſonũ voce,

Quem ætate exacta indigem [m]

Liberûm laceraſti, orbaſti, extinxiſti: neque fratris necis,

Neque gnati eius parui, qui tibi in tutelam eſt traditus?

k an quod verſus ſpondaici ſequuntur, qui ſpondalia ſunt, ſecundum Turnebum 20. aduer. 17. ſunt enim iſti l. c. 16. ſpondaici Pacuuio ex Sophocle tranſlati.
l L. illud aſp.
m L. indigum

flens ac lugens dicere videbatur. Quæ ſi ille hiſtrio, quotidie cùm ageret, tamen rectè agere ſine dolore non poterat, quid? Pacuuium putatis in ſcribendo leni animo, ac remiſſo fuiſſe? Fieri nullo modo potuit.

194 † Sæpe enim audiui *poetam bonum neminem* (id quod à Democrito, & Platone in ſcriptis relictum eſſe dicunt) *ſine inflammatione animorum exſiſtere poſſe, & ſine quodam afflatu quaſi furoris*. Quare nolite exiſtimare me ipſum, qui non heroum veteres caſus, fictoſq; luctus velim imitari, atque adumbrare dicendo: neq; actor eſſem alienæ perſonæ, ſed auctor meæ, cum mihi M.[b] Aquilius in ciuitate retinendus eſſet, quæ in illa cauſa peroranda fecerim, ſine magno dolore feciſſe.

a, αὐτὸς ἐγὼ ὀ ... [marginal note, illegible]

b L. M'. Aquillius, de quo dixi ſupra numero

195 Quem enim ego coſ. fuiſſe, imperatorem ornatum à ſenatu, ouantem in Capitolium aſcendiſſe meminiſſem, hunc cum afflictum, debilitatum, mœrentem, in ſummũ diſcrimen adductum viderem, nõ prius ſum conatus miſericordiam alijs commouere, quàm miſericordia ſum ipſe captus. Senſi quidem tũ magnopere moueri iudices, cum excitaui mœſtum ac ſordidatum ſenem, & cum iſta feci, quæ tu, Craſſe, laudas, non arte, de qua quid loquar neſcio, ſed motu magno animi, ac dolore, vt diſcinderem tunicam, ac cicatrices oſtẽderem

65. vide Epitom. Liuianã, numero 64.

P. B.

196 † cum C. Marius mœrorem orationis meæ præſens ac ſedens multum lacrymis ſuis adiuuaret: cumque ego illum crebro appellans, collegam ei ſuum commẽdarem, atq; ipſum aduocatum ad communem imperatorum fortunam defendendam inuocarem: nõ fuit hæc ſine meis lacrymis, non ſine dolore magno miſeratio, omniumque deorum, & hominum, & ciuium, & ſociorum imploratio: quibus omnibus verbis, quæ à me tum ſunt habita, ſi[d] dolor abfuiſſet meus, non modo non miſerabilis, ſed etiam irridenda fuiſſet oratio mea.

d, L. ſi dolor, afuiſſet meus.

197 † Quamobrem hoc vos doceo, Sulpici, bonus ego videlicet, atque eruditus magiſter, *vt in dicendo iraſci, vt dolere, vt flere poſſitis*. quanquam te quidem quid hoc doceam, qui in accuſando ſodali & [e] quæſtore meo, tantum incendium non oratione ſolum, ſed multo etiam magis vi, & dolore, & ardore animi concitaras, vt ego ad id reſtinguendũ vix conarer accedere? Habueras enim tũ omnia in cauſa ſuperiora: vim, fugam, lapidationem, crudelitatem tribunitiam in Cæpionis graui, miſerabiliq; caſu, in iudicium vocabas: deinde principem & ſenatus, & ciuitatis M. Aemilium, lapide percuſſum eſſe conſtabat: vi pulſum ex templo L. Cottã, & T. Didium, cum intercedere vellent rogationi, nemo poterat negare.

e, C. Norbano, quem ſeditioſum defendit Antonius: adde ſupra num. 46.

198 † Accedebat, vt hæc tu adoleſcens pro rep. queri ſumma cum dignitate exiſtimarere: ego homo cenſorius vix ſatis honeſte viderer ſeditioſum ciuem & in hominis conſularis calamitate crudelem, poſſe defendere. Erant optimi ciues iudices, bonorũ virorum plenum forum, vix vt mihi tenuis quædam venia daretur excuſationis, quod tamen eum defenderem, qui mihi quæſtor fuiſſet. Hic [f] ego quid dicam me artem aliquam adhibuiſſe? quid fecerim, narrabo. ſi placuerit, vos meam defenſionem in aliquo artis loco reponetis.

f, L. Hic quid ego dicam

199 † Omnium ſeditionũ genera, vitia, pericula collegi, eamque orationem ex omni reip. noſtræ temporum varietate repetiui, concluſiq; ita, vt dicerem, etſi omnes moleſtæ ſemper ſeditiones fuiſſent, iuſtas tamen fuiſſe nonnullas, & propè neceſſarias. Tum illa, quæ modò Craſſus commemorabat, egi, neque reges ex hac ciuitate exigi, neq; tribunos pl. creari, neque plebiſcitis toties conſularem poteſtatem minui, neq; prouocationem[a], patronam illam ciuitatis, ac vindicem libertatis, populo Rom. dari ſine nobilium diſſenſione potuiſſe: ac ſi illæ ſeditiones ſaluti huic ciuitati fuiſſent, nõ continuo, ſi quis motus populi factus eſſet, id C. Norbano in nefario crimine, atq; in fraude capitali eſſe ponendum. Quod ſi vnquam populo Ro. conceſſum eſſet, vt iure concitatus videretur, id quod docebam eſſe conceſſum, nullam illa cauſam iuſtiorem fuiſſe. Tum omnem orationem traduxi, & conuerti in increpandam Cæpionis fugam, in deplorandum interitum exercitus. ſic & eorum dolorem, qui lugebant ſuos, oratione refricabam, & animos equitum Romanorum, apud quos tum iudices cauſa agebatur, ad Q. Cæpionis odium, a quo erant ipſi propter iudicia abalienati, renouabam, atque [b] reuocabam.

ſ. ſ. ſ., P. f, t. aſſ (s(P) fs ſ((ſ(ſ ſ((ſ(ſ(- [stained margin]

a adde l. 1 §. 16. ff. de origine iuris.

P. CXXVII.

b hæc duo atque reuocabam

200 † Quod vbi ſenſi me in poſſeſſione iudicij, ac defenſionis meæ conſtitiſſe; quod & populi beneuolentiam[c] mihi conciliaram, cuius ius etiam cum ſeditionis coniunctione defenderam, & iudicum animos totos vel calamitate ciuitatis, vel luctu, ac deſiderio propinquorum, vel odio proprio in Cæpionem ad cauſam noſtram conuerteram: tunc admiſcere huic generi orationis vehementi, atq; atroci genus illud alterum, de quo antè diſputaui, lenitatis & manſuetudinis cœpi: me pro meo ſodali, qui mihi in liberũm loco more maiorum eſſe deberet, & [d] pro mea omni fama propè, fortuniſque decernere: nihil mihi ad exiſtimationem turpius, nihil mihi ad dolorem acerbius accidere poſſe, quàm ſi is, qui ſæpe alieniſſimis à me, ſed meis tamen ciuibus, ſaluti exiſtimarer fuiſſe, ſodali meo auxilium ferre non potuiſſem[e].

quibuſdam deſunt.

c V. c. beniu.

d L. & pro mea omni propè fama fort.

e L. poſſem.

201 † Petebam à iudicibus, vt illud ætati meæ, vt honoribus, vt rebus geſtis, ſi iuſto, ſi pio dolore me eſſe affectũ viderent, concederent: præſertim ſi in alijs cauſis intellexiſſent, omnia me ſemper pro amicorum periculis, nihil vnquam pro meipſo deprecatum. Sic in illa omni defenſione, atq; cauſa, quod eſſe in arte poſitum videbatur, vt de lege[f] Apuleia dicerem, vt, quid eſſet minuere maieſtatem, explicarem, perquàm breuiter perſtrinxi, atq; attigi. His duabus partibus orationis, quarum altera concitationem[g] habet, altera commendationẽ, quæ minime præceptis artium ſunt perpolitæ, omnis eſt à me illa cauſa tractata, vt & acerrimus in Cæpionis inuidia renouanda, & in meis moribus erga meos neceſſarios declarandis manſuetiſſimus viderer. Ita magis affectis animis[h] iudicum, quam doctis, tua[i], Sulpici, eſt à nobis tum accuſatio victa.

f Lege Apuleia minuendæ maieſtatem plectebatur: adde ſupra num. 45.

g Conciliandi a ... genera duo: concitatio & commendatio.

h L. iudicum animis.

i L. tua vero, Sulpici, eſt à nob. accuſ.

202 † 65 ¶ Hic Sulpicius, Vere hercule, inquit, Antoni, iſta commemoras. nam ego nihil vnquam vidi, quod tam è manib. elaberetur, quã mihi tum eſt elapſa illa cauſa. Cùm enim (quemadmodũ dixiſti) tibi ego nõ iudicium, ſed incendium tradidiſſem, quod tuum principium, dij immortales, fuit? qui timor? quæ dubitatio? quãta hæſitatio, tractuſq; verborũ? Vt[k] illud initio, quod tibi vnum ad ignoſcẽdum homines dabant, tenuiſti, te prò homine perneceſſario quæſtore tuo, dicere? quàm tibi primum muniſti ad te audiendum viam?

k L. Vt tu illud

P. B.

203 † Ecce autem, cùm te nihil aliud profeciſſe

arbitra-

arbitraretur, niſi vt homines tibi ciuem improbum defendenti, ignoſcendum propter neceſſitudinem arbitrarentur, ſerpere [a] occulte cœpiſti, nihil dum aliis ſuſpicantibus, me verò iam pertimeſcente, vt illam non Norbani ſeditionem, ſed [b] illam populi Rom. iracundiam, neque eam iniuſtam, ſed meritam ac debitam fuiſſe defenderes. deinde qui locus abs te prætermiſſus eſt in Cæpionem? vt tu illa omnia odio, inuidia, miſericordia miſcuiſti? Neque hæc ſolum in defenſione, ſed etiā in Scauro [c], cæteriſque meis teſtibus, quorum teſtimonia non refellendo, ſed ad eundem impetum populi cōfugiendo refutaſti.

a L. ſerpere cœpiſti.
b L. ſed populi R. irac.
c 3. Valer. 5.

204 † Quæ cùm abs te modo commemorarentur, equidem nulla præcepta deſiderabam. Iſtam enim ipſam demonſtrationem defenſionum tuarum abs te ipſo commemoratam, doctrinā [d] eſſe non mediocrē puto. 66 ¶ Atqui, ſi ita placet, inquit Anton. tradēmus etiā quę nos ſequi in dicendo, queq; maxime [e] ſpectare ſolemus. docuit enim iam nos longa vita, vſuſque rerum maximarum, vt *quibus rebus animi hominum mouerentur*, teneremus.

d L. doctrinā non med. eſſe p.
e vel ſpectare maximè ſolemus.

205 † Equidem primùm conſiderare ſoleo poſtuletne [f] cauſa. nam neque paruis in rebus adhibendæ ſunt hæ dicendi faces, neque ita animatis hominibus, vt nihil ad eorum mentes oratione flectendas proficere poſſimus, ne aut irriſione, aut odio digni putemur, ſi aut tragœdias agamus in nugis, aut cōuellere adoriamur ea, quæ non poſſint cōmoueri.

f Motus non paſſim admouendos: ſed ſi cauſa tantum poſtulet.

206 † Nam quoniam hæc ferè maxime ſunt in [g] iudicum animis, aut, quicunque illi erunt, apud quos agemus, oratione moliēda, amor, odium, iracundia, inuidia miſericordia, ſpes, lætitia, timor, moleſtia: ſentimus *amorem* cōciliari, ſi id velle videare, quod ſit vtile ipſis, apud quos agas, defendere: ſi aut pro bonis viris, aut certe pro iis, qui illis boni, atq; vtiles ſint, laborare. namq; hæc res amorē magis conciliat, illa virtutis defenſio caritatem: pluſq; proficit, ſi proponitur ſpes vtilitatis futuræ, quàm præteriti beneficij cōmemoratio.

g L. in animis iudicum.

207 † Nitendum eſt, vt oſtendas, in ea re, quam defendas, aut dignitatem ineſſe, aut vtilitatē: eùmque, cui concilies hunc amorem, ſignifices nihil ad vtilitatem ſuam retuliſſe, ac nihil omnino feciſſe [h] cauſa ſua. Inuidetur enim commodis hominum ipſorum, ſtudiis autem eorum cæteris commodandi fauetur.

h L. ita cauſa ſe iſſe.

208 † ¶ Videndúmq; hoc loco eſt, ne quos ob benefacta diligi volemus, eorum laudē atq; gloriam, cui maxime inuideri ſolet, nimis efferre videamur. Atque iiſdem his ex locis & *odium* in alios ſtruere diſcemus, & à nobis ac noſtris demouere [i]; eademq; hæc genera tractanda ſunt in iracundia vel excitāda, vel ſedanda. Nam ſi, quod ipſis, qui audiunt, pernicioſum, aut inutile ſit, id factū augeas: odium creatur. ſin [k] quod aut in bonos viros, aut in eos, in quos quiſque minime debuerit, aut in remp. tū excitatur ſi non tā acerbū odiū, tamē aut inuidię, aut odij nō diſſimilis offēſio.

i L. demouere:
k L. ſin. F. CXXVII. quod aut in bonos viros, aut in eos, quos qui-
209
que minimè lædere debuerit, aut remp. excit.

209 † Item *timor* incutitur aut ex ipſorum periculis, aut ex communibus, interior eſt ille proprius: ſed hic quoque communis ad eandem ſimilitudinem eſt perducendus. Par atque vna ratio eſt *ſpei*, *lætitiæ*, *moleſtiæ*. Sed haud ſciam, an acerrimus longe ſit omnium motus inuidiæ. nec minus virium opus ſit in ea comprimenda, quàm in excitanda. *Inuident* autem homines maximè paribus, aut infe-

A rioribus, cùm ſe relictos ſentiunt, illos autem dolent euolaſſe. ſed etiam ſuperioribus inuidetur ſæpe vehementer, & eo magis, ſi intolerantius ſe iactant, & [a] æquabilitatem communis iuris, præſtantia dignitatis, aut fortunæ ſuæ tranſeunt: quæ ſi inflammanda ſunt, maximè dicendum eſt, non eſſe virtute parta: deinde etiam vitiis, atque peccatis. tum ſi erunt honeſtiora, atque grauiora, tamen non eſſe tanti [b] vlla merita, quanta inſolentia hominis quantumque faſtidium.

a L. & æquabilitatem iuris præſt.
b L. tanta

B 210 † Ad ſedandum autem, magno illa labore, magnis periculis eſſe parta, nec ad ſuū commodum, ſed nec aliorū eſſe collata, ſeſeque, ſiquam gloriam peperiſſe videatur, tametſi ea non ſit iniqua merces periculi, tamen ea non delectari, totamque abiicere, atq; deponere: omninoq; perficiendum eſt, (quoniam plerique ſunt inuidi, maximeq; eſt hoc commune vitium, & peruagatum: inuidetur autem præſtanti, C florentique fortunæ) vt hæc opinio minuatur, & illa excellēs opinione fortuna cum laboribus & miſeriis permiſta eſſe videatur.

211 Iam [c] *miſericordia* mouetur, ſi is, qui audit, adduci poteſt, vt illa, quæ de altero deplorentur, ad ſuas res reuocet, quas aut tulerit acerbas, aut timeat, aut intuens alium, crebrò ad ſeipſum reuertatur. Ita cùm ſinguli caſus humanarum miſeriarum grauiter accipiuntur, ſi dicuntur dolenter, tum afflicta, & proſtrata virtus maximè luctuoſa eſt: &, vt illa D altera pars orationis, quę probitatis commendatione, boni viri debet ſpeciem tueri, lenis, (vt ſæpe iam dixi) atque ſummiſſa: ſic hæc, quæ ſuſcipitur ab oratore ad commutandos animos, atque omni ratione flectendos, intenta, ac vehemens eſſe debet.

c L. At miſericordiam.

212 † Sed eſt quædam in his duob. generibus, quorum alterum lene, alterum vehemens eſſe [d] volumus, difficilis ad diſtinguendum ſi- E militudo. Nam ex illa lenitate, qua conciliamur iis, qui audiunt, ad hanc vim acerrimam, qua eoſdem excitamus, influat oportet aliquid, & ex hac vi nonnunquam animi [e] aliquid [f] influendum eſt illi lenitati: neque eſt vlla temperatior oratio, quàm illa, in qua aſperitas contentionis, oratoris ipſius humanitate conditur; remiſſio autem lenitatis, quadam grauitate & contentione firmatur.

d al. eſſe debet.
e vi animi quibuſdam deeſt.
P. B.
f fort. aliquid infundendum eſt. vel lenitandum. al. in-

213 † In vtroque autem genere dicendi & illo, F in quo vis atque contentio quæritur, & hoc quod ad vitam & mores accommodatur, & *principia* tarda ſunt, & *exitus* tamen [g] ſpiſſi [h] & producti eſſe debent. Nam neque aſſiliendū ſtatim eſt ad illud genus orationis. (abeſt enim totum à cauſa) & homines prius ipſum illud, quod proprium ſui iudicij eſt, audire deſiderant. nec cùm in eam rationem ingreſſus ſis, celeriter diſcedendum eſt.

ſpergendum. al. inflammandum.
g ita legitur apud Nonium cap. 4 in Spiſſum.
h al. item legunt ſp iſſi. id eſt d...ſi. Nonius ...

214 † Non enim, ſicut argumentum, ſimul atq; G poſitum eſt, arripitur, alterumque, & tertium poſcitur: ita miſericordiam, aut inuidiam aut iracundiam, ſimulatq; intuleris, poſſis [i] commouere. Argumentum enim ratio ipſa cōfirmat, quæ ſimulatq; emiſſa eſt, adhæreſcit. Illud autē genus orationis nō cognitionē iudicis, ſed magis perturbationē requirit, quā conſequi, niſi multa, & varia, & copioſa oratione, & ſimili contentione actionis, nemo poteſt.

i fort. commouere poſſis.

215 † Quare qui aut breuiter, aut ſummiſſe dicunt, docere iudicem poſſunt, commouere H non poſſunt, in quo ſunt omnia. Iam illud perſpicuum eſt, omnium rerum in contrarias

Digitized by Google

A parteis facultatem ex iiſdem ſuppeditari locis. Sed *argumento reſiſtendum* [a] eſt, aut iis, quæ comprobandi eius cauſa ſumuntur, reprehendēdis, aut demonſtrando, id, quod concludere illi velint, non effici ex [b] propoſitis, nec eſſe conſequens: aut, ſi ita non refellas, ad afferendum eſt in contrariam partem, quod ſit aut grauius, aut æque graue.

216 † Illa autem, quæ aut conciliationis cauſa leniter, aut permotionis vehementer aguntur, contrariis commotionib. inferenda ſunt, B vt odio, beneuolentia [c], miſericordiâ inuidia tollatur. Suauis autem eſt, & vehementer ſæpe vtilis *iocus* [d], *& facetiæ*: quæ etiam ſi alia omnia tradi arte poſſunt, naturæ ſunt propria certe, neque vllam artem deſiderant: in quibus tu longe aliis, mea ſententia, Cæſar, excellis [e]: quo magis mihi etiam teſtis eſſe potes aut nullam eſſe artem ſatis, aut, ſi qua eſt, eam nos tu potiſſimum docebis.

217 † 67 C Ego vero, inquit Cæſar, omni de re facetius [f] puto poſſe ab homine non inurbano, quàm de ipſis facetiis, diſputari. Itaq; cùm quoſdam Græcos inſcriptos libros eſſe vidiſſem de [g] ridiculis, nonnullam in ſpem veneram, poſſe me aliquid ex iſtis diſcere. inueni autem ridicula, & ſalſa multa Græcorū. nam & Siculi in eo genere, & Rhodij, & Byzantij, & præter cæteros, Attici excellunt: ſed qui eius rei rationem quandam conati ſunt, artemque tradere, ſic inſulſi extiterunt, vt nihil D aliud eorum, niſi ipſa inſulſitas, rideatur.

218 † Quare [h] mihi nullo videtur modo doctrina iſta res poſſe tradi. Etenim cùm *duo* [i] *genera ſint facetiarum*, alterū æquabiliter in omni ſermone fuſum, alterum peracutū & breue: illa à veteribus ſuperior, *cauillatio*, hæc altera, *dicacitas* nominata eſt. Leue nomen habet vtraque res: quippe [k] leue enim eſt totū hoc, riſū mouere.

219 † Veruntamen (vt dicis Antoni) multùm in E cauſis perſæpe lepôre, & facetiis profici vidi. Sed cū in illo genere perpetuæ feſtiuitatis ars nō deſideretur: natura enim fingit homines & creat, imitatores & narratores facetos, & vultu adiuuāte, & voce, & ipſo genere ſermonis: tum verò in hoc altero dicacitatis, quid habet ars loci, cū antè illud facetum [l] dictum emiſſum hærere debeat, q̄ cogitari potuiſſe videatur?

220 † Quid enim hic meus frater [m] ab arte adiuuari potuit, cùm à Philippo interrogatus, quid F latraret, Furem [n] ſe videre reſpondit? Quid in omni oratione Craſſus vel apud centumuiros contra Scæuolam [o], vel cōtra accuſatorē Brutum, cum pro Cn. Planco diceret? Nā id, quod tu mihi tribuis, Antoni, Craſſo eſt, omniū ſententia, concedendū. Non enim ferè quiſquam reperietur, præter hūc, in vtroq; genere lepôris excellens, & ille, quod in perpetuitate ſermonis, & hoc, quod in celeritate, atq; dicto eſt.

221 † Nam hæc perpetua contra Scæuolam [p] G Curiana defenſio, tota redundauit hilaritate quadam, & ioco: dicta illa breuia non habuit. Parcebat enim aduerſarij dignitati, in quo ipſo ſeruabat ſuam, quod eſt hominibus facetis, & dicacib. difficillimum, habere hominum rationem, & temporum, & ea, quæ occurrant, cùm ſalſiſſime dici poſſint, tenere. Itaque nonnulli ridiculi homines hoc ipſum non inſulſe interpretantur.

222 † Dicere enim aiunt Ennium, *flammam à ſapiente facilius ore in ardente opprimi, quàm bona dicta teneat*: hæc ſcilicet bona dicta, quæ ſalſa H ſint. Nam ea dicta appellantur proprio iam A nomine. Sed vt in Scæuolam [a] continuit ea Craſſus, atque illo altero genere, in quo nulli aculei contumeliarum inerant, cauſam illam, diſputationemque luſit [b]: ſic in Bruto, quem oderat, & quem dignum contumelia iudicabat, vtroque genere pugnauit.

223 † Quàm multa de balneis, quas nuper ille vendiderat, quàm multa de amiſſo patrimonio dixit? atque illa breuia, cum ille diceret, ſe ſine cauſa ſudare: Minimè mirum, inquit: B modo enim exiſti de [c] balneis. Innumerabilia huiuſcemodi fuerunt, ſed non minùs illa iucunda perpetua. Cùm [d] enim Brutus [e] duos lectores excitaſſet, & alteri de colonia Narbonenſi Craſſi orationem legendam dediſſet, alteri de lege Seruilia, & cum contraria inter ſeſe de rep. capita contuliſſet, noſter hic [f] facetiſſimè treis patris Bruti de iure ciuili libellos tribus legendos dedit.

224 † Ex libro primo. Forte euenit, vt in Pri- C uernati eſſemus. Brute, teſtificatur pater ſe tibi Priuernatem fundum reliquiſſe. Deinde ex libro ſecundo, In Albano eramus ego, & Marcus filius. Sapiens videlicet homo cum primis noſtræ ciuitatis: norat hunc gurgitem: metuebat, ne, cùm is nihil haberet, nihil eſſe ei relictum putaretur. Tum ex libro tertio, in quo finem ſcribendi fecit (tot enim, vt audiui Scæuolam [g] dicere, ſunt veri Bruti libri) In Tiburti forte aſſedimus ego, & Marcus filius. D Vbi ſunt ij fundi, Brute, quos tibi pater publicis cōmentariis conſignatos reliquit? Quòd niſi puberē te, inquit, iam haberet: quartum librum compoſuiſſet, & ſe etiam in [h] balneis locutum [i] cum filio, ſcriptum reliquiſſet.

225 † Quis eſt igitur, qui non fateatur, hoc lepôre, atque his facetiis non minus refutatum eſſe Brutum, quàm illis tragœdiis, quas egit idem, cùm caſu in [k] eadem cauſa cum funere efferretur anus Iunia? Prò, dij immortales, E quæ fuit illa, quanta vis? quam inexſpectata? quam repentina? cùm, coniectis oculis, geſtu omni imminenti, ſumma grauitate, & celeritate verborum, Brute, quid ſedes? quid illam anum patri nuntiare vis tuo? quid illis omnibus, quorum imagines duci vides? quid maioribus tuis? quid L. Bruto, qui hunc populum dominatu regio liberauit? quid te facere? cui rei, cui gloriæ, cui virtuti ſtudere?

226 † Patrimonione augendo? at id non eſt no- F bilitatis. ſed fac eſſe, nihil ſupereſt, libidines totū diſſipauerunt [l]. an iuri ciuili? eſt paternū. ſed dicet, te, cùm ædeis venderes, ne in [m] rutis quidē, & cæſis ſolium tibi paternū recepiſſe. an rei militari? qui nunquam caſtra videris. an eloquentiæ? quæ nulla eſt in te: & quicquid eſt vocis ac linguæ, omnem id iſtum turpiſſimum calumniæ [o] quæſtum contuliſti. Tu lucē aſpicere audes? tu hos intueri? tu in foro, tu in vrbe, tu in ciuium eſſe conſpectu? tu illā G mortuam, tu imagines ipſas nō perhorreſcis? quibus non modò imitandis, ſed ne collocandis quidem tibi vllum locum reliquiſti.

227 † Sed hæc tragica, atq; diuina: faceta autē & vrbana, innumerabilia ex vna cōcione meminiſtis. nec enim concio maior vnquā fuit, nec apud populum grauior oratio, q̄ huius contra collegā in cēſura nuper, neq; lepôre, & feſtiuitate conditior. Quare tibi, Antoni, vtrumq; aſſentior, & multū facetias in dicēdo prodeſſe H ſæpe, & eas arte nullo modo poſſe tradi [p]: & illud quidem admiror, te nobis in eo genere tribuiſſe tantū, & non huius rei quoq; palmā, vt ex-

Digitized by Google

vt cęterarum, Craſſo detuliſſe.

228 † 68 ¶ Tum Antonius, Ego verò ita feciſſem, inquit, niſi interdũ in hoc, Craſſo paullum [a] inuiderem. nam eſſe quamuis facetum, atque ſalſum, non nimis eſt per ſe ipſum inuidẽdum: ſed, cum omnium ſis venuſtiſſimus, & vrbaniſſimus, omnium grauiſſimũ, & ſeueriſſimum & eſſe, & videri, quod iſti contigit vni, id mihi vix ferendum videbatur.

a L. paullulũ

P. CXXX.

229 † 69 ¶ Hic cum arriſiſſet ipſe Craſſus. Attamen, inquit Antonius, cùm artem eſſe facetiarum, Iuli, negares: aperuiſti quiddam ꝙ præcipiendum videretur. Haberi enim dixiſti rationem oportere hominum, rei, temporis, nequid iocus de grauitate decerperet, quod quidem in primis a Craſſo obſeruari ſolet. Sed hoc præceptum prætermittendum eſt facetiarum, quod [b] his nihil opus ſit. nos autem quomodo vtamur, cùm opus ſit, quærimus: vt in aduerſarium, & maximè ſi eius ſtultitia poterit agitari, in teſtem ſtultum, cupidũ, leuem, ſi facile homines audituri videbuntur.

b L. cum his nihil.

230 † Omnino probabiliora ſunt, quæ laceſſiti dicimus, quàm quæ priores [c]. nam & ingenij celeritas maior eſt, quæ appàret in reſpondendo, & humanitatis eſt reſponſio. Videremur [d] enim quieturi fuiſſe, niſi eſſemus laceſſiti, vt in iſta ipſa concione nihil ferè dictum eſt ab hoc, quod quidem facetius dictũ videretur, ꝙ non prouocatus reſponderit. Erat autẽ tanta grauitas in Domitio [e], tanta auctoritas, vt, ꝙ eſſet ab eo obiectũ, lepòre magis eleuandũ, ꝙ contẽtione frangendũ videretur.

c Id eſt, non laceſſiti.

d L. Videmur

e Domitium Afrum intelligit, cuius facetias commẽ-

231 † 70 ¶ Tum Sulpicius, quid igitur? inquit, patiemur, Cæſarẽ, qui quanquã Craſſo facetias concedit, tamẽ multo in eo ſtudio magis ipſe elaborat, nõ explicare totũ [f] nobis genus hoc iocãdi, quale ſit, & [g] vnde ducatur: præſertim cũ tãtã vim, & vtilitatẽ ſalis, & vrbanitatis eſſe fateamur? 71 ¶ Quid ſi, inquit, Iulius, aſſẽtior Antonio, dicẽdi nullã eſſe artẽ ſalis?

dat Quintilianus 6. c. 3. cuius etiam liber Dictorũ, id eſt ſa etiarum ab eodẽ citatur.

f L. nobis totum

232 † 72 ¶ Hic cùm Sulpicius reticuiſſet, Quaſi verò, inquit Craſſus, horum ipſorum, de quibus Antonius tamdiu [h] loquitur, ars vlla ſit. obſeruatio quædam eſt, vt ipſe dixit, earum rerum, quæ in dicendo valent: quæ ſi eloquenteis facere poſſet, quis eſſet non eloquens? Quis enim hæc vel non facilè, vel certe aliquo modo poſſet ediſcere? Sed ego in his præceptis hanc vim, & hanc vtilitatem eſſe arbitror, non vt ad reperiendum quid dicamus, arte ducamur, ſed vt ea, quæ natura, quæ ſtudio, quæ exercitatione conſequimur, aut recta eſſe confidamus, aut praua intelligamus, cùm, quo referenda ſint, didicerimus.

g L. & vnde ducatur.

h al. iam diu

233 † Quare, Cæſar, ego quoque a te hoc peto, vt, ſi tibi videtur, diſputes de hoc toto iocandi genere, quid ſentias, ne qua fortè dicendi pars, quoniam ita voluiſtis, in hoc tali cœtu, atque in tam accurato ſermone præterita eſſe videatur. 73 ¶ Ego verò, inquit ille, quoniam collectam [i] à conuiua, Craſſe, exigis, non committam, vt, ſi defugerim, tibi cauſam aliquam dem recuſandi. quanquam ſoleo ſæpe mirari eorum impudentiam, qui agunt in ſcena geſtum, ſpectante Roſcio. quis enim ſeſe commouere poteſt, cuius ille vitia non videat? Sic ego nunc Craſſo audiente primùm loquar de facetijs, & docebo ſus (vt aiunt) oratorẽ eum, quẽ cum Catulus nuper audiſſet, fœnum alios aiebat eſſe oportere.

i [illegible]

P. B.

234 † 74 ¶ Tum ille, Iocabatur, inquit Catulus, præſertim cùm ita dicat ipſe, *vt ambroſia a cuidus eſſe videatur*. verũ te, Cæſar, audiamus, vt ad Antonij reliqua redeamus. 75 ¶ Et Antonius, Perpauca quidem mihi reſtãt, inquit: ſed tamen defeſſus iam labore, atque itinere d.ſ u ꝰ tionis [a] requieſcam in Cæſaris ſermone, quaſi in aliquo peropportuno [b] diuerſorio [c]. 76 ¶ Atqui, inquit Iulius, nõ [d] nimiũ liberale hoſpitiũ meũ dices. nã te in viã, ſimul ac perpaullulũ guſtaris, extrudam, & eiiciam.

a L. diſputationis meæ, req.

b L. deuerſorio.

c citatur à Nonio c. 1. in Diuerſoria loc.

235 † Ac, ne diutius vos demorer, de omni iſto genere, quid ſentiam, perbreuiter exponam. *De riſu* [e] quinque ſunt, quæ quærantur: vnum, *quid ſit*: alterum, *vnde ſit*: tertium, *ſitne oratoris velle riſum mouere*: quartum, *quatenus*: quintũ, *quæ ſint genera ridiculi*. Atque illud primum, *quid ſit ipſe riſus*, quo pacto concitetur, vbi ſit, *quomodo extiſtat*, atque ita repentè erumpat, vt eum cupientes, tenere nequeamus, & quomodo ſimul latera, os, venas, vultum, oculos occupet, viderit Democritus. neque enim ad hunc ſermonem hoc pertinet: &, ſi pertineret, neſcire me tamen id non puderet, quod ne ipſi quidem illi ſcirent, qui [f] pollicentur.

adde inf. a numerum 76. in ſin.

d L. non nimis liberale

e Hæc pars Græcis περὶ γελοίου inſcribitur, ô Quintil. 3.

f L. qui pollicerentur.

236 † Locus autem, & regio [g] quaſi ridiculi (nã id proximè quæritur) turpitudine & deformitate quadam continetur. Hæc enim ridentur vel ſola, vel maximè, quæ notant, & deſignãt turpitudinem aliquã non turpiter. Eſt autẽ, vt ad illud tertium veniam, *eſt planè oratoris mouere riſum*: vel quòd ipſa hilaritas beneuolentiam [h] conciliat ei, per quem excitata eſt: vel quod admirantur omnes acumen vno ſæpe in verbo poſitũ, maximè reſpondentis, nõnunquam etiam laceſſentis: vel quod frangit aduerſarium, quòd impedit, quòd eleuat, quòd deterret, quod refutat, vel quod ipſum oratorem, politum eſſe hominem ſignificat, quòd eruditum, quod vrbanum, maximèque quod triſtitiam, ac ſeueritatem mitigat, & relaxat, odioſaſque res ſæpe, quas argumentis dilui non facile eſt, ioco, riſuque diſſoluit.

g Idẽ Quintil. 6. c. 3.

h v.c. beniuolentiam

237 † *Quatenus autem ſint ridicula tractanda oratori*, perquàm diligenter videndũ eſt. id quod in quarto loco quærendi poſueramus. nam nec inſignis improbitas, & ſcelere iuncta, nec rurſus miſeria inſignis agitata ridetur. facinoroſos [i] maiore quadã vi, ꝙ ridiculi, vulnerari volunt: miſeros illudi nolũt, niſi [k] ſi ſe fortè iactãt. Parcendũ eſt autẽ maximè caritati hominũ, ne temere in eos dicas, qui diliguntur.

i L. facinoroſos enim m.

k al. niſi ſe fortè iactant. & ita v.c.

238 † Hæc igitur adhibenda eſt primùm in iocando moderatio. itaque ea faciliimè luduntur, quæ neque odio magno, neque [l] miſericordia maxima digna ſunt. Quamobrem materies omnis ridiculorum eſt in iſtis vitijs, quæ ſunt in vita hominum neque carorum, neque calamitoſorum, neque eorum, qui ob facinus ad ſupplicium rapiendi videntur: eaque bellè agitata ridentur.

l al. nec miſeriæ.

239 † Eſt etiam deformitatis, & corporis vitiorum ſatis bella materies ad iocandũ. Sed quærimus idem, quod in ceteris rebus maximè quærendum eſt, quatenus. In quo non modo illud præcipitur, nequid inſulſè, ſed etiam ſi quid perridiculè poſſis, vitandum eſt oratori vtrumque, ne aut ſcurrilis iocus ſit, aut mimicus. Quæ cuiuſmodi ſint, faciliùs iã intelligemus, cũ ad ipſa ridiculorũ *genera* venerimus.

P. CXXXI.

240 † Duo enim ſunt genera facetiarum: quorum alterum re tractatur, alterũ dicto. *Re* [m], ſi quando quid, tanquam aliqua fabella, narratur, vt olim tu, Craſſe, in Memmium, comediſſe eum lacertum Largij [n], cùm eſſet cũ eo

m Facetiæ quemadmodum RE tractentur.

n al. Largiĩ

Digitized by Google

a l. falſa tota, attamen à teipſo ficta narr.

Tarracinæ de amicula rixatus. falſa [a], attamen à teipſo ficta tota narratio, addidiſti clauſulam, tota Tarracina, tum omnibus in parietibus inſcriptas fuiſſe litteras, trīa LLL. duo MM. Cum quæreres, id, quid eſſet, ſenem tibi quendam oppidanum dixiſſe, Lacerat lacertum Largij [b] mordax Memmius.

b L. Largi

241 † Perſpicitis, hoc genus quàm ſit facetum, quam elegans, quam oratorium, ſiue habeas verè, quod narrare poſſis, quod tamen eſt mendaciunculis adſpergendum, ſiue fingas. Eſt autem hæc huius generis virtus, vt ita facta demoſtres [c], vt mores eius, de quo narres vt ſermo, vt vultus omnes exprimantur, vt iis, qui audiunt, tum geri illa, fierique videantur.

c al. demonſtrentur, vt m.

242 † In [d] re eſt item ridiculum, quod ex quadā deprauata imitatione ſumi ſolet. vt idem Craſſus, Per tuā nobilitatem, per veſtrā familiam. Quid aliud fuit, in quo concio rideret, niſi illa vultus & vocis imitatio? Per tuas ſtatuas vero cū dixit, & extēto brachio paullulū etiā de geſtu addidit, vehementius riſimus. Ex hoc genere eſt illa Roſciana imitatio ſenis,

d al. in re ineſt item

Tibi [e] *ergo Antipho, aſſero* [f], inquit, ſenium eſt, cum audio.

e Verba Antiphontis obliſpatris ſenis orationem imitantis.
f L. has fero, cum ita v. c.
* ſubaudi arbores.

Atque ita eſt totum hoc ipſo genere ridiculum, vt acutiſſimè tractandum ſit. Mimorum eſt enim ethologorum, ſi nimia eſt imitatio, ſicut obſcœnitas. orator ſurripiat oportet imitationē, vt is, qui audiat, cogitet plura, q̄ videat. p̄ſtet idē ingenuitatē, & roborē ſuū, verborū turpitudine, & rerū obſcœnitate vitāda.

243 † Ergo hæc duo genera ſunt eius ridiculi, quod in re poſitum eſt: quæ ſunt propria perpetuarum facetiarum, in quibus deſcribuntur hominum mores, & ita effinguntur, vt aut, re narrata aliqua, quales [g] ſunt, intelligantur: aut, imitatione breui [h] iniecta, in aliquo inſigni ad irridendum vitio reperiantur.

g L. quales hōs, intell.
h L. breuiter

244 † *In dicto* [i] autem ridiculū eſt, id, quod verbi, aut ſententiæ quodā acumine mouetur. ſed, vt in illo ſuperiore genere vel narrationis, vel imitationis, vitanda eſt mimorū ethologorū ſimilitudo: ſic in hoc, ſcurrilis [k] oratori dicacitas magnopere fugiēda eſt. Quē igitur diſtinguemus a Craſſo, à Catulo, à ceteris familiarē veſtrū [l], Graniū, aut Vargulā, amicū meum? non mehercule in mentē mihi quidē venit: ſunt enim dicaces: Granio quidem nemo dicacior. Hoc, opinor, primū, ne, quotieſcunq; potuerit dictum dici, neceſſe habeamus dicere.

i Facetiæ quæ admodum DICTO tractentur.*
k L. ſcurrilis dicacitas or. P. B.
l al. noſtrum

245 † puſillus teſtis proceſſit. Licet [m], inquit, rogare, Philippus? Tum quæſitor properans, Modo breuiter. Hic ille, Non accuſabis. perpuſillum rogabo. Ridicule. Sed ſedebat iudex L. Aurifex, breuior etiam, quàm ipſe teſtis. omnis eſt riſus in iudicem conuerſus. viſum eſt totum ſcurrile iudicium. Ergo hæc, quæ cadere poſſunt in quos nolis, quamuis ſint bella, ſunt tamen ipſo genere ſcurrilia:

m al. Licet inquit Philippus, rogare?

246 † Vt iſte, qui [n] ſe vult dicacem, & mehercule eſt, Appius. ſed nonnunquam in hoc vitiū ſcurrile delabitur. Cœnabo, inquit, apud te, huic luſco, familiari meo, C. Sextio. vni. n. locū eſſe video. Eſt hoc ſcurrile, & [o] quod ſine cauſa laceſſiuit: & tamen id dixit, quod in omneis luſcos conueniret. Ea, quia meditata putātur eſſe, minus ridētur. Illud egregiū Sextij, & ex tēpore, Manus laua, inquit, & cœna.

n al. qui ſe eſſe vult dicacem,
o L. quod & hoc cauſa l.

247 † Temporis igitur ratio & ipſius dicacitatis moderatio, & tēperantia & raritas dictorū, diſtinguet oratorem à ſcurra: & quod nos cū cauſa dicimus, non vt ridiculi videamur, ſed vt proficiamus aliquid: illi [a] totum diē, & ſine cauſa. Quid. n. eſt Vargula aſſecutus, cū eum candidatus A. Sēpronius cū Marco ſuo fratre cōplexus eſſet? Puer abige muſcas. Riſū quæſiuit: qui eſt, mea ſententia, vel tenuiſſimus ingenij fructus. Tēpus igitur dicendi, prudētia, & grauitate moderabimur: quarum vtinā artē aliquā haberemus: ſed domina natura eſt.

a al. Id illi totum d.

248 † ¶ *Nunc exponamus genera ipſa ſummatim, quæ riſum maximè moueant.* Hæc igitur ſit prima partitio, quod facetè dicatur, id alias [b] in re habere alias in verbo facetias: maximè autem homines delectari, ſi quando riſus coniunctè re, verboque moueatur. Sed hoc mementote, quoscunque locos attingam, vnde ridicula ducantur, ex iiſdem locis fere etiam graueis ſententias poſſe duci. tantum intereſt, quod grauitas honeſtis in rebus ſeuere, iocus in turpiculis, & quaſi deformibus ponitur: velut [c] in iiſdem verbis & laudare frugi ſeruum poſſumus, &, ſi eſt nequam, iocari. Ridiculum eſt illud Neronianum vetus in furace ſeruo, Solum eſſe, cui domi nihil ſit nec obſignatum, nec occluſum: quod idem in bono ſeruo dici ſolet: [d] ſed hoc iiſdem etiam verbis.

b facetia aut in re aut in verbo.*
c L. velut iiſdem verb.
d L. ſolet: & hoc iiſdem etiam verb.

249 † Ex iiſdem autem locis omnia naſcuntur. Nam [e] quod Sp. Caruilio grauiter claudicanti ex vulnere ob remp. accepto, & ob eam cauſam verecundanti in publicum prodire, mater dixit, Quin prodis, mi [f] Spuri? quotieſcunque gradum facies, toties tibi tuarū virtutum veniat in mentem: præclarum & graue eſt. Quod Caluino Glaucia claudicanti, vbi eſt vetus illud? num claudicat? at [g] hic clodicat? hoc ridiculum eſt; & vtrumque ex eo, quod in claudicatione animaduerti potuit, eſt ductum. Quid hoc Næuio ignauius? ſeuere Scipio. At in malè olentem, Video me à te [h] non conueniri, ſed circumueniri, ſubridiculè Philippus. At vtrumque genus continet verbi ad litteram immutati ſimilitudo.

e al. Namque quod Sp.
f L. mi Spuri, vt quotieſcunque gradum facies. (al. facias) toties tibi virtutum in mentem?
g L. At hic claudicat? hoc P. CXXXII.
h al. te circumueniri.*

250 † Ex ambiguo dicta, vel argutiſſima putātur, ſed nō ſemper in ioco, ſæpe etiam in grauitate verſantur. Africano illi maiori, coronā ſibi in conuiuio ad caput accōmodanti, cū ea ſæpius rūperetur, P. Licinius Varus, Noli mirari inquit, ſi nō cōuenit. caput. n. magnū eſt. laudabile, & honeſtū. At ex eodē genere eſt, Caluus [i] ſatis eſt, quod dicit. Parúmne multa?

i L. Caluus ſatis eſt, quod dicit parum. Nemo tamen illum
g al. Caluus ſatis eſt quod dicit. Parumne multa?

251 † Nullum genus eſt ioci, quo non ex eodem ſeuera & grauia ſumantur. Atque hoc etiam animaduertendum, non eſſe omnia ridicula, faceta. Quid enim poteſt eſſe tam ridiculum, quam Sannio [k] eſt? Sed ore, vultu, imitandis moribus, voce, denique corpore ridetur [l] ipſo. ſalſum hunc poſſum dicere, atque ita, non vt eiuſmodi oratorem eſſe velim, ſed vt mimum. Quare primum genus hoc, quod riſum vel maxime mouet, non eſt noſtrum, moroſum, ſuperſtitioſum, ſuſpicioſum, glorioſum, ſtultum, naturæ ridentur ipſæ, quas perſonas agitare ſolemus, non ſuſtinere.

k Sannio, à ſannis dictus fatuus. Nonius l. in ſanniones 302. vbi citatur hic locus.*
l L. ipſo ridetur.

252 † Alterum genus eſt imitatione admodum ridiculum, ſed nobis tantum licet furtim, ſi quando, & curſim. Alterum minime eſt liberale. Tertium, oris deprauatio, non digna nobis. Quartum, obſcœnitas, non ſolum non foro digna, ſed vix conuiuio liberorum. Detractis igitur tot rebus ex [m] hoc oratorio ioco [n], facetiæ reliquæ ſunt, quæ aut in re, vt antè diuiſi, poſitæ videntur eſſe, aut in verbo. Nam quod quibuſcumque verbis dixeris, facetum tamen eſt, re continetur: quod mutaris verbis ſalem

m L. ex hoc oratorio ioco,
n al. loco.*

Digitized by Google

ſaltem amittit, in verbis habet lepôrē omnē.

253 †*Ambigua*, ſunt in primis acuta, atq; *in verbo* poſita: non in re: ſed non ſæpe magnum riſum mouent, magis [a] vt bellè & litteratè dicta laudantur: vt in illum Titium, qui cùm ſtudioſè pila luderet, & idem ſigna ſacra noctu frangere putaretur, gregaleſque [b] eum in campum non veniſſe requirerent [c], excuſauit Veſpa Terentius, quòd eum brachium fregiſſe diceret. Vt illud Africani, quod eſt apud Luciliū:

Quid? Decius, Nuculam an confixum vis facere? inquit. Vt tuus amicus, Craſſe, Granius, non eſſe ſextantis.

254 † Et, ſi quæritis, is, qui appellatur dicax, hoc genere maximè excellit: ſed riſus mouent alia maiores. Ambiguum per ſe ipſum probatur id quidem, vt antè dixi, vel maximè. ingenioſi enim videtur, vim verbi in aliud, atq; ceteri accipiant, poſſe ducere: ſed admirationem magis, quàm riſum mouet, niſi ſi quando incidit in [d] aliud genus ridiculi.

255 † Quæ genera percurram equidem: ſed ſcitis eſſe notiſſimum ridiculi genus, *cùm aliud exſpectamus, aliud dicitur.* hic nobiſmetipſis noſter error riſum mouet. quod ſi admixtum eſt etiam ambiguum, fit ſalſius: vt apud Næuium videtur eſſe miſericors ille, qui iudicatum duci [e] videt, percunctatur ita,

Quanti addictus? mille nummûm.

Si addidiſſet tantummodo, Ducas licet: eſſet illud genus ridiculi præter exſpectationem: ſed quia addidit. *--Nihil addo, ducas licet:* addito ambiguo, altero genere ridiculi, fuit, vt mihi quidem videtur, ſalſiſſimus. Hoc tum eſt venuſtiſſimum, *cùm in altercatione arripitur ab aduerſario verbum, & ex eo,* vt à Catulo in Philippum, *in eum ipſum aliquid, qui laceſſiuit, infligitur.*

256 † Sed cum plura ſint ambigui genera, de quibus eſt doctrina quædam ſubtilior, attendere, & aucupari verba oportebit: in [f] quo, vt ea, quæ [g] ſint *frigidiora, vitemus,* (etenim cauendum eſt, ne arceſſitū dictum putetur) permulta tamen acutè dicemus. Alterum genus eſt, *quod habet paruam verbi immutationem*, quod in littera poſitum, Græci vocant παρονομασίαν: vt Nobiliorem, mobiliorem Cato: aut, vt idem cùm cuidam dixiſſet, Eamus deambulatum: & ille, Quid opus fuit de? immo verò, inquit, Quid opus fuit te? aut eiuſdem reſponſio illa, Si tu & aduerſus [h], & auerſus impudicus es.

257 † Etiam *interpretatio nominis habet* [i] *acumen,* cùm ad ridiculum conuertas, quamobrem ita quis vocetur, vt ego nuper, Nummium diuiſorem, vt Neoptolemum ad Troiam, ſic illum in campo Martio nomen inueniſſe. Atq; hæc omnia verbo continentur. Sæpe etiam *verſus facetè interponitur*, vel vt eſt, vel paullulum immutatus, aut aliqua pars verſus, vt Statius Scauro ſtomachanti: ex quo ſunt nonnulli, qui tuam legem de ciuitate natā, Craſſe, dicant.

St, tacete, quid hoc clamoris eſt? quibus nec [k] *pater, nec mater ſit,* *(pe b am.*

Tanta confidentia eſt? auferte iſtam enim ſu-

Nam in Cœlio ſanè etiam ad cauſam vtile fuit tuum illud, Antoni, cùm [l] ille à ſe pecuniam profectam diceret teſtis, & haberet filium delicatiorem: abeunte iam illo,

Sentin' ſenem eſſe tactum triginta minis?

258 † In hoc genus coniiciuntur *prouerbia*: vt illud Scipionis, cùm Aſellus [m] omneis prouincias ſtipendia merentem ſe peragraſſe gloriaretur, Agas [n] Aſellum, & cætera. Quare ea quoque quoniam mutatis verbis non poſſunt retinere eandem venuſtatem, non in re, ſed in verbis poſita ducantur.

259 † Eſt etiam in verbo poſitū non inſulſū genus, ex eo, *cùm ad verbum, non ad ſententiā rem accipere videare*: ex quo vno genere totus eſt Tutor, mimus vetus, oppidò ridiculus. Sed ab eo à mimis tātùm genus huius ridiculi inſigni aliqua, & nota re notari volo. Eſt autē ex hoc genere illud, quod tu, Craſſe, nuper ei, qui te rogaſſet, num tibi moleſtus eſſet futurus, ſi ad te benè ante lucē veniſſet: Tu verò, inquiſti, moleſtus nō eris: Iubebis igitur te, inquit, ſuſcitari? & tu, Certè negaras te moleſtū futurū.

260 † Ex eodē hoc vetus illud eſt, quod aiunt Maluginenſem illū M. Scipionē, cum ex centuria ſua renunciaret Acidinū [a] cos. præcoq; dixiſſet, Dic de L. Manlio: Virū bonū, inquit, egregiumq; ciuē eſſe arbitror. Ridiculè etiā illud L. Porcius Naſica cenſori [b] Catoni, cū ille, Ex [c] tui animi ſentētia tu vxorē habes? Non hercule, inquit, ex [d] animi tui ſentētia. Hæc aut frigida ſunt, aut tum ſalſa, cum aliud eſt exſpectatū. natura enim nos (vt antè dixi) noſter delectat error: ex quo cum quaſi decepti ſumus exſpectatione [e], ridemus.

261 † In verbis etiā illa ſunt quæ aut ex immutata oratione ducūtur, aut ex vnius verbis *trāſlatione, aut ex inuerſione verborū. Ex immutatione,* vt olim Ruſca cū legē ferret annalē, diſſuaſor M. Sextilius, Dic mihi, inquit, M. Pinnari, nū ſi cōtra te dixero, mihi male dicturus es, vt ceteris feciſti? Vt [f] ſementē feceris, ita metes, inquit.

262 † *Ex tranſlatione* autem, vt, cum Scipio ille maior Corinthiis ſtatuam pollicentibus eo loco, vbi aliorum eſſent imperatorum, turmaleis dixit diſplicere. *Inuertuntur* autem *verba*, vt Craſſus apud [g] M. Perpennā, iudicem, pro Aculeone cum diceret, aderat contra Aculeonem Gratidiano [h] L. Heluius Lamia [i], deformis, vt noſtis, qui cùm interpellaret odioſè: Audiamus, inquit, pulcellum puerum, Craſſus. Cum eſſet arriſum, Non potui mihi, inquit Lamia, formam ipſe fingere, ingenium potui. Tum hic, Audiamus, inquit, diſertum: multo etiam arriſum eſt vehementius. Sunt etiam illa venuſta, vt in grauibus ſententiis, ſic in facetiis. Dixi enim dudum materiā aliā eſſe ioci, aliam ſeueritatis: grauium autē & iocorum vnam eſſe rationē.

263 † Ornant igitur in primis orationem verba relata contrariis: quod idem genus ſæpe eſt [k] etiā facetum, vt Ser. ille Galba, cum iudices [l] L. [m] Scribonio, tribuno pleb. ferret familiareis ſuos, & dixiſſet Libo, Quando tandē, Galba, de triclinio tuo exibis? Cum tu, inquit, de cubiculo alieno. A quo genere ne illud quidem plurimum diſtat, quod Glaucia Metello. Villā in Tiburte habes, cortē [n] in palatio.

264 † ¶ Ac verborum quidē genera quæ eſſent *faceta*, dixiſſe me puto: rerū plura ſunt, eaque magis (vt dixi ante) ridētur, in quib. eſt narratio: res ſanè difficilis. Exprimenda n. ſunt, & ponenda ante oculos ea [o], quæ videantur & veriſimilia, quod eſt proprium narrationis, & quæ ſint, quod ridiculi propriū eſt, ſubturpia. cuius exemplū, vt breuiſſimum, ſit ſanè illud, quod ante poſui, Craſſi de Memmio. Et ad hoc genus adſcribamus etiam narrationes apolo-

a L. magiſque vt bellè & lit.

b L. gregaleſque cum, cum in campum non veniſſet, req.

c al. quererentur.

P. B.

d L. in aliud quoq; genus

e. & ita v. c.

e L. duci videns, percunctatur.

f al. Inquito. & ita Pithœanus libro, ſed v. ſus eſt deprauato codice Pithœano.

g al. quæ ſunt fr. g.

h videtur reſpexiſſe ad illud Arceſilai quod refert Plutarchus μηδὲν διαφέρειν ὄπισθεν ἢ ἔμπροσθεν

i L. habet acumen, ſi ad ridic.

k L. nec mater nec pater. T.

l L. cùm ille pecuniam à ſe prof.

m al. Aſella.

n verſus integer eſt, Agas aſellum curſum non docebitur.

a L. Acidinum & ita v. c.

b Cēſorſi munus erat cohibes prohibere Cicero de legibus.

P. CXXXIII.

c Idem refert Gellius, 4 ca. 20.

d L. ex animi mei ſententia. Et ſit locus ex ambiguo. Iubebat Cenſor vt Cato ex animi ſui ſententia iuraret, haberes vxorem necne. Cato iurabat non quidē ſibi nō eſſe vxorem: ſed ne ſibi vxorē ex animi ſui ſententia. Ita Lipſius hunc locū interpretatur l. Var. ſed tamen & hic & apud Gelliū d. loco legitur Catō iuraſſe, ſe ex animi Naſicæ ſententia vxorē nō habere: quo loco veriſimilius eſt Catonē, laſciuiſſe in Naſicā, vxori Catonis adſeclam. prolo de Intempeſtiue illa laſciuia Catonem in ærarios relatum refert Gellius.

e L. exſpectatione re, id.

f Idem prouerbium Ariſtot. l. 3 Rhet.

g apud M. Perpernam,

h al. Cratidiano.

i al. Ælius.

k L. eſt ſæpe etiam

l iudi. ēferre aduerſario obliniebatur, qui ad iudicium prouocabatur, vt hic, & paulo pòſt infra, vbi de M. Flacco & P. Mucio. Liuius 3 & 8.

P. R

vbi de Q. Fabio & Papyrio Curſore.

m forte l. Scribonio Liboni, tr.

n al. cohortē in quo id eſt homines armatos haberet: inermes in palatio ita Lambinus hunc locum interpretatur. Lipſ. à Verlarum, cortem legit vt Metellus hic videatur quod villā Tiburte haberet magnificā, in vrbe cortē, hoc eſt, domū ruſticā. Cortes enim Feſto in Mapalia genus ædificij ruſtici, mapalia humile. adde Nonium c. 2. in Cortes.

o L. ea, & quæ videantur veriſ.

Digitized by Google

265 gerũ. † Trahitur etiã aliquid *ex hiſtoria*, vt cũ Sex. Titius ſe Caſſandrã eſſe diceret, Multos, inquit Antonius, poſſum tuos Aiaces Oileos [a] nominare. Eſt etiã *ex ſimilitudine, quæ aut collationem habet*, aut tanquam imaginem. Collationem: vt ille Gallus olim teſtis in Piſonem, cum innumerabilem Magio præfecto pecuniam dixiſſet datam, idque Scaurus tenuitate Magij redargueret: Erras, inquit, Scaure. ego enim Magium non conſeruaſſe dico, ſed tanquam nudus nuces legeret, in ventre abſtuliſſe. Vt [b] illud M. Cicero ſenex, huius viri optimi, noſtri familiaris, pater, noſtros homines ſimileis eſſe Syrorum venalium: vt quiſque optime Græce ſciret, ita eſſe nequiſſimum.

a L. Oileios.

b L. Vt M. Cicero ſenex. al. M. Cato.

266 † Valde autẽ ridentur etiam *imagines*, quæ fere in deformitatẽ, aut in aliquod vitiũ corporis ducuntur cũ ſimilitudine turpioris: vt meũ illud in Helmiũ [c] Manciã [d]: Iã oſtendã, cuiuſmodi ſis: cum ille, Oſtẽde quæſo: demonſtraui digito pictum Gallũ in Mariano ſcuto Cimbrico ſub [e] nodis diſtortũ, eiecta lingua, buccis fluentibus: Riſus eſt commotus, nihil tã Manciæ ſimile viſum eſt. vt cum Teſtio [f] Penario [g] mentũ in dicendo intorquenti, tũ vt diceret, ſi quid velleт, ſi nucem fregiſſet.

c al. Helulum. Ita 6. Quint. lib. 3. 35 Plin. 4.

d Vide 6. Quint. 3. Plinium 35. c. 4.

e L. ſub nouis. id eſt vincu. l. s ; id eſt tabernis. Varro 5 de lingua. Ita fuerunt veteres eſſe Plinio & Plauto. adde huic loco 6 Quin. 3

f al. Titio: nuſquam enim Teſtius prænomen apud ſcriptores.

g L. Panario.

267 † Etiam illa, quæ minuendi, aut augendi cauſa ad incredibilem admirationem efferuntur, velut tu, Craſſe, in concione, ita ſibi ipſum magnum videri Memmium, vt [h] in forum deſcendens caput ad fornicem Fabij demitteret. Ex quo genere etiam illud eſt, quod Scipio apud Numantiam, cum ſtomacharetur cum C. Metello, dixiſſe dicitur, Si quintum pareret mater eius, aſinum fuiſſe parituram.

h idem refert Quint. 6. c. 3.

268 † Arguta etiam ſignificatio eſt, *cum parua re, & ſæpe verbo res obſcura, & latens illuſtratur*: vt, cùm C. Fabricio P. Cornelius, homo, vt exiſtimabatur, auarus & furax, ſed egregiè fortis, & bonus imperator, gratias ageret, quòd ſe homo inimicus conſulem feciſſet, bello præſertim magno [i], & graui: Nihil [k] eſt, quòd mihi gratias agas, inquit, ſi malui compilari, quàm venire. Vt Aſello [l] Africanus obiicienti luſtrum illud infelix, Noli, inquit, mirari. is enim, qui te ex ærariis [m] exemit, luſtrum condidit, & taurum immolauit. Tanta ſuſpicio eſt, vt religione ciuitatem obſtrinxiſſe videatur Mũmius, quod Aſellũ ignominia leuarit.

i al. & magno, &

k al. Nihil eſt, quod mihi.

l Lucillius II. XI. Scipiadæ magno improbus obiicie bat Aſellus luſtrum illo cenſore malũ infaliciq; fuiſſe. Gel. 7. 17.

m Cenſores quinto quoq; anno creabãtur, ſenatores ex CXXXIIII. (ſi indigni) ſenatu eiiciebantur: equitibus equũ adimebant: plebeios, in Cæritum tabulas referebant, & ærarios faciebãt, hoc eſt cenſu eis diſpungebant, indicto ære tributi nomine. Aſconius diuinatione. Ærarii ſignificat exſ...

269 † Vrbana etiam diſſimulatio eſt, *cum alia dicuntur, ac ſentias* non illo genere, de quo antè dixi, cum contraria dicas, vt Lamiæ Craſſus, ſed cùm toto genere orationis ſeuerè ludas, cum aliter ſentias, ac loquare: vt noſter Scæuula Septumeleio illi Anagnino, cui pro C. Gracchi capite erat aurum repenſum, roganti, vt ſe in Aſiam præfectum duceret, Quid tibi vis, inquit, inſane? tanta malorum eſt multitudo ciuium, vt tibi ego confirmem, ſi Romæ manſeris, te paucis annis ad maximas pecunias eſſe venturum.

270 † In hoc genere Fãnius in Annalibus ſuis Africanũ hunc Æmilianũ dicit fuiſſe, & eũ Græco verbo εἴρωνα: ſed, vti ferũt, qui melius hæc norunt, Socratẽ opinor in hac ironia, diſſimulantiaq; longè lepôre, & humanitate omnibus præſtitiſſe. genus eſt perelegãs, & cùm grauitate ſalſum, cumque oratoriis dictionibus, tum vrbanis ſermonibus accommodatum.

271 † Et Hercule omnia hæc, quæ à me de faceriis diſputantur, non maiora forẽſiũ actionũ, quã omniũ ſermonũ condimenta ſunt. Nã quod apud Catonem eſt, qui multa retulit, ex quibus à me exẽpli cauſa multa ponuntur, per mihi ſcitũ videtur, C. Publiciũ ſolitum dicere, P. [a] Mummiũ cuiuis [b] tempori hominem eſſe. Sic profectò res ſe habet, nullum vt ſit vitæ tẽpus, in quo non deceat lepôrẽ, humanitatemque verſari. Sed redeo ad cetera.

meretricum centuriis ſeſtiuc. adde 4. Gell. 20.

a Sp. Mummium

b al. cuiuſuis temporis. al. quiduis temporis.

272 † Eſt huic finitimum diſſimulationi, *cum honeſto verbo vitioſa res appellatur*: Vt cùm Africanus CENS. tribu mouebat eum centurionem, qui in Paulli pugna non affuerat, cum ille ſe cuſtodiæ [c] cauſa diceret in caſtris remanſiſſe, quæreretque cur ab eo notaretur: Non amo, inquit nimium diligenteis.

c al. cuſtodem diceret. al. cuſtodiæ diceret.

273 † Acutum etiam illud eſt, *cum ex alterius oratione aliud excipias, atque ille vult*, vt Salinatori Maximus; cum, Tarento amiſſo, arcẽ tamen Liuius retinuiſſet, multaq; ex ea prælia præclara feciſſet, cum aliquot poſt annos Maximus id oppidum recepiſſet, rogaretq; cum Salinator, vt meminiſſet, opera ſua ſe Tarentum recepiſſe, Quid ni, inquit, meminerim? nunquam ego recepiſſem, niſi tu perdidiſſes.

274 Sunt etiã illa ſubabſurdã, ſed eo ipſo nomine ſæpe ridicula, non ſolũ mimis perappoſita, ſed etiam quodãmodo nobis: *Homo fatuus.*

Poſtquàm rem habere cœpit, eſt [d] mortuus.

Quid eſt tibi

iſta mulier? Vxor. Similis medius fidius. &c.

Quamdiu ad aquas fuit, numquam eſt [e] mortuus.

d L. eſt emortuus.

e L. eſt emortuus.

Genus hoc lenius, &, vt dixi, mimicum: ſed habet nonnunquam aliquid etiam apud nos loci, vt vel non ſtultus quaſi ſtultè cum ſale dicat aliquid: vt tibi, Antoni, Mancia, cum audiſſet te CENS. à M. Duronio de ambitu poſtulatum. Aliquando, inquit, tibi tuum negotium agere licebit.

275 † Valde hæc ridẽtur, & hercule omnia, quæ à prudentibus, quaſi per diſſimulationem nõ intelligendi, ſubabſurdè, ſalſeque dicuntur. Ex quo genere eſt etiam, *non videri intelligere quod intelligas*, vt Pontidius, Qualẽ exiſtimas, qui in adulterio deprehenditur? tardum. Vt ego, qui in [f] delectu, Metello, cùm excuſationem oculorum à me non acciperet, & dixiſſet, Tu igitur nihil vides? Ego verò, inquam, a porta Eſquilina video villam tuam.

f L. In delectu. P. R. Ita Feſtus.

276 † Vt illud Naſicæ, qui cum ad poetam Ennium veniſſet, eique ab oſtio quærenti Ennium ancilla dixiſſet, domi non eſſe: Naſica ſenſit, illam domini iuſſu dixiſſe, & illum intus eſſe. paucis poſt diebus cum ad Naſicam veniſſet Ennius, & eum à ianua quæreret, exclamat Naſica, ſe domi non eſſe. tum Ennius, Quid? ego non cognoſco vocem, inquit, tuam? Hic Naſica, Homo es impudens, ego cum te quærerem, ancillæ tuæ credidi te domi non eſſe, tu mihi non credis ipſi?

g L. eſſe mollior.

h Decila. ita Nonius cap. 3.

277 † Eſt bellum illud quoque, *ex quo is, qui dixit, irridetur in eo ipſo genere, quod dixit*: vt, cùm Q. Opimius, conſularis, qui adoleſcentulus male audiſſet, feſtiuo homini Egilio, qui videretur mollior [g], nec eſſet, dixiſſet,

Quid tu Egilia [h] mea?

Quando [i] ad me venis cum tua colu, & lana?

Non pol, inquit, audeo.

Nam me ad famoſas vetuit mater accedere [k].

In Colum. 72

i L. quando ad me venis tua colu, & lana venis?

k al. accedere, Prœnſes verſus Turnebus ſic, Nam me ad famoſas mater vetuit accedere, vt vetuli ſit diſſyllabum. al. ita. Nam ad famoſas mater vetuit me accedere.

278 † Salſa ſunt etiam, *quæ habent ſuſpicionẽ ridiculi abſconditã*, quo in genere eſt illud Siculi, cui, cum familiaris quidã quereretur, quod diceret, vxorẽ ſuam ſuſpendiſſe ſe de ficu, Amabò te, inquit, da mihi ex iſta arbore quos

ſeram

ſeram ſurculos. In eodem genere eſt, quod Catulus dixit cuidam oratori malo: qui cùm in epilogo miſericordiam ſe mouiſſe putaret, poſtquam aſſedit, rogauit hunc, videretúrne miſericordiam mouiſſe: Ac magnā quidem, inquit. neminem enim puto eſſe tam durum, cui non oratio tua miſeranda viſa ſit.

279 † Me quidem hercule valde illa mouent *ſtomachoſa*, & *quaſi ſubmoroſa* ridicula, non cū à moroſo dicuntur: tū enim non ſal, ſed natura ridetur. In quo, vt mihi videtur, perſalſum illud eſt apud Næuium, *Quid ploras pater?*

Mirum ni cantem: condemnatus ſum.

Huic generi quaſi contrarium eſt ridiculi genus *patiētis, ac lentis*: vt, cùm Cato percuſſus eſſet ab eo, qui arcā ferebat, cū ille diceret, Caue[a]: rogauit, nūquid aliud ferret præter arcā.

280 † Etiam *ſtultitia ſalſa reprehenſio*, vt [b] ille Siculus, cui prætor Scipio patronum cauſæ dabat hoſpitem ſuum, hominem nobilem, ſed admodum ſtultum: Quæſo, inquit, prætor, aduerſario meo da iſtum patronum, deinde mihi neminem dederis. Mouent illa etiam, *quæ coniectura explanantur longè aliter, atque ſunt, ſed acutè atque concinnè*: vt cùm Scaurus accuſaret Rutilium ambitus, cum ipſe cos. eſſet factus, ille repulſam tuliſſet, & in eius tabulis oſtenderet litteras, A. F. P. R. idque diceret eſſe, Actum fide P. Rutilij: Rutilius autem antè factum, pòſt relatum: C. Cannius, eques Romanus, cùm Rufo adeſſet, exclamat, neutrum illis litteris declarari. Quid ergo, inquit, Scaurus? Æmilius fecit, plectitur Rutilius.

281 † Ridētur etiam *diſcrepantia*. Quid huic abeſt, niſi res, & virtus? Bella etiam eſt familiaris *reprehenſio, quaſi errantis*: vt, cùm obiurgauit Albius Graniū, quòd, cùm eius tabulis quiddam Albucio [c] probatum videretur, & valde abſolute Scauola [d] gauderet, neque intelligeret, contra ſuas tabulas eſſe iudicatum.

282 † Huic ſimilis eſt etiam *admonitio in conſilio dando familiaris*, vt, cum patrono malo, cū vocē in dicendo obtuliſſet, ſuadebat Granius, vt mulſum frigidū biberet, ſimul ac domum rediſſet: Perdam, inquit, vocem, ſi id fecero:

283 † Melius eſt, inquit, quàm reum. Bellum etiam eſt, *cùm, quod cuique ſit conſentaneum, dicitur*: vt, cum Scaurus nonnullam haberet inuidiam ex eo, quòd Phrygionis Pompeij, locupletis hominis, bona ſine teſtamento poſſederat: ſederetque aduocatus reo Beſtiæ, cùm funus quoddam duceretur, accuſator C. Memmius, Vide, inquit, Scaure, mortuus rapitur, ſi potes eſſe poſſeſſor.

284 † Sed ex his omnibus nihil magis ridetur, quàm *quod eſt præter exſpectationem*, cuius innumerabilia ſunt exēpla, vel Appij maioris illius, qui [e] in ſenatu, cum ageretur de agris publicis, & de lege Toria, & premeretur Lucilius ab iis, qui à pecore eius depaſci agros publicos dicerēt, Nō eſt, inquit Lucilij pecus illud: erratis: (defendere Luciliū videbatur) ego liberum puto eſſe: quà libet paſcitur.

285 † Placet etiam mihi illud Scipionis illius, qui Trib. Gracchum perculit, cùm ei M. Flaccus multis probris obiectis P. Muciam iudicem [f] tuliſſet [g], Eiero [h], inquit: iniquus eſt. cùm eſſet admurmuratum, Ah, inquit, P. C. non ego mihi illum iniquum eiero [i], verùm omnibus. Ab [k] hoc vero Craſſo nihil facetius, cùm læſiſſet teſtis Silus Piſonem, quòd ſe in eum audiſſe dixiſſet: Poteſt fieri, inquit, Sile, vt is, vnde te audiſſe dicis, iratus dixerit.

a Hac voce, Caue, qui onus aliquod humeris geſtabant tranſeúnter admonebant, ſi prætor ſit, proclamabant ſi putator ſit, ad l Aquilij.
b L. vt, cùm ille Siculus.
P. CXXXV.
c L. ab Albucio.
d L. Scæuola gauderet: non intelligeret c.
e L. qui cùm ageretur in ſenatu.
f Iudicem ferre quid ſit paulo antè. vbi de Sex. Albo & L. Sex. bonio agitur.
g al. Eiuro, inquit.
h Eierare iudicem eſt reiicere, & hoc verbo, quaſi ſolebant videretur litigatores iudicem reiiceiſſe, de quo dixit plenius Philippica 12.
i al. eiuro.
k L. Hoc verò Craſſo nihil facetius: qui, cùm læſ.

annuit Silus. poteſt etiam, vt tu non rectè intellexeris. id quoque toto capite annuit, vt ſe Craſſo daret. poteſt etiam fieri, inquit, vt omnino, quod te audiſſe dicis, nunquam audieris. hoc ita præter exſpectationem accidit, vt teſtem omnium riſus obrueret. Huius generis eſt plenus Næuius, & [a] iocus eſt familiaris.

† *Sapiens ſi algebis, tremes.* & alia permulta. 286 *Sæpe etiam facetè concedas aduerſario idipſum, quod tibi ille detrahit*, vt C. Lælius, cùm ei quidam malo genere natus diceret, indignum eſſe ſuis maioribus. At hercule, inquit, tu tuis dignus. *Sæpe etiam ſententioſè ridicula dicuntur*: vt M. Cincius quo die legem de donis & muneribus tulit, cùm C. Cento prodiiſſet, & ſatis contumelioſè, Quid fers Cinciole? quæſiſſet: Vt emas, inquit, Caì, ſi vti velis.

287 † *Sæpe etiam ſalſè quæ fieri non poſſunt, optantur*: vt Marcus Lepidus cū [b], ceteris in campo exercentibus, in herba ipſe recubuiſſet, Vellem hoc eſſet, inquit, laborare. *Salſum eſt etiam quærentibus, & quaſi percontantibus [c], lentè reſpondere quod nollent*: vt cenſor Lepidus, cùm M. Antiſtio Pyrgenſi equum [d] ademiſſet, amicique [e] cùm vociferarentur, & quærerent, quid ille patri ſuo reſponderet, cur ademtum ſibi equum diceret, cùm optimus colonus, parciſſimus, modeſtiſſimus, frugaliſſimus eſſet: Me iſtorum, inquit, nil credere.

288 † *Colliguntur à Græcis alia nonnulla*, exſecrationes, admirationes, minationes. Sed [f] hæc ipſa nimis mihi videor multa in genera deſcripſiſſe. Nā illa, quæ verbi ratione, & vi continētur, certa ferè, ac definita ſunt: quæ plerūque, vt antè dixi, laudari magis, q̄ rideri ſolēt.

289 † Hæc autem, quæ ſunt in re & in ipſa ſententia, partibus ſunt innumerabilia, generibus pauca. Exſpectationibus enim decipiendis, & naturis aliorum irridendis, ipſorum ridiculè indicandis [g] & ſimilitudine turpioris, & diſſimulatione, & ſubabſurda dicendo, & ſtulta reprehendēdo, riſus mouentur. Itaque imbuendus eſt is, qui iocosè vult dicere, quaſi natura quadam, apta ad hæc genera & moribus, vt ad cuiuſque modi genus ridiculi, *vultus* etiam accommodetur: qui quidem quò ſeuerior eſt, & triſtior, vt in te, Craſſe, hoc [h] illa, quæ dicuntur, ſalſiora videri ſolent.

290 † Sed iam tu, Antoni, qui hoc diuerſorio [i] ſermonis tui libenter acquieturum te eſſe dixiſti [k], tanquam in [l] Pontinum diuerteris, neque amœnum, neq; ſalubrem locum, cenſeo vt ſatis diu te [m] putes requieſſe, & iter reliquum conficere pergas. 77 ¶ Ego verò, atq; hilare quidem à te acceptus, inquit, & cùm doctior per te, tum etiā audacior factus ſum ad iocandū. Non enim vereor, ne quis me in iſto genere leuiorē iam putet, quoniam quidem tu Fabricios [n] mihi auctores, & Africanos, Maximos, Catones, Lepidos protuliſti.

291 † Sed habetis ea, quæ voluiſtis ex me audire, de quibus quidem accuratiùs dicendum, & cogitandum fuit. nam cetera, faciliora ſunt, atque ex iis, quæ iā dicta ſunt, ſeil. quæ naſcūtur omnia. Ego enim cùm [o] ad cauſam ſum aggreſſus, atque omnia cogitando, quoad facere potui, perſecutus: cùm & argumēta cauſæ, & eos locos, quibus animi iudicum conciliantur, & illos, quibus permouentur, vidi atque cognoui: tum [p] conſtituo, quid habeat quæque cauſa boni, quid mali. Nulla enim ferè res poteſt in dicendi diſceptationem, aut controuerſiam vocari, quæ nō habeat vtrumque:

a L. & iocus eſt familiaris. Sapiens &c.
a al. eſt iocus, eſt familia. a eſt iocus, eſt familia.
b L. cùm, ceteris ſe in campo ex.
c al. percunctantibus.
d Id enim cēſor poterat. Aſcon. Dial. nat in Verrem.
e L. amicique vociferarentur.
f L. Sed & hæc ipſa
g al iudicandis. al. ſuis ipſorū ridiculè indicandis.
h L. hoc illa quoque quæ.
i L. deuerſorio.
k vide ſuprà numero 71.
l L. in Pontinum deuerſeris.
m al. ut putes requieuiſſe.
n L. Fabricios mihi auctores Aſcle.
o Doctis, conciliatis, permotis auditoribus & iudicibus quid facere oratorem oporteat.
p DE DISPONENDA tota oratione; hanc enim partem ſe tradíturum dixit ſi explicatis atque perceptis eis ad docendum conciliandum & mouendum facerent: ſuprà nu. 64. & aperte pagina ſequenti ordinem & collocationem rerum & verborum aggredi ſe ait.

Digitized by Google

ſed, quantum habeat, id refert.

292 † Mea autem ratio in dicendo hæc eſſe ſolet, vt, *boni* quod habeat, id amplectar, exornē, exaggerē: ibi cōmorer, ibi habitē, ibi hęream: *à malo* autem, vitioque cauſæ ita recedam, nō vt id me defugere appareat, ſed vt totum bono illo ornando, & augendo diſſimulatū obruatur [a]. Et ſi cauſa eſt in argumentis, firmiſſima quæque maxime tueor, ſiue plura ſunt, ſiue aliquod vnum. Sin autem in cōciliatione, aut in permotione cauſa eſt: ad eam me potiſſimùm partem, quæ maximè commouere animos hominum poteſt, confero.

P. CXXXVI
a al. ante obtuatur.

293 † Summa denique huius generis hæc eſt, vt, ſi refellendo aduerſario firmior eſſe oratio, quàm in confirmandis noſtris rebus poteſt, omnia in illum conferam tela. ſin noſtra facilius probari, quàm illa redargui poſſunt: abducere animos a contraria defenſione, & ad noſtram conor [b] traducere.

b L. coner

294 † Duo denique illa, quæ facillima videntur, quoniam quæ difficiliora ſunt, non poſſum, mihi pro meo iure ſumo: Vnum, *vt molesto aut difficili argumento, aut loco nonnunquam omnino nihil reſpondeam: quod forſi an aliquis iure irriſerit*. quis enim eſt, qui id facere non poſſit? ſed tamen ego de mea nunc non de aliorum facultate diſputo, confiteórque me, ſi quę [c] premat res vehementius, ita cedere ſolere, vt non modò non abiecto, ſed ne reiecto quidem ſcuto fugere videar: ſed adhibere quandam in dicendo ſpeciem, atque pompam, & pugnæ ſimilem fugam: conſiſtere verò in meo præſidio, ſic vt non fugiendi hoſtis, ſed capiendi loci cauſa ceſſiſſe videar.

c L. ſi quæ.

295 † Alterū eſt illud, quod [d] ego oratori maximè cauendum, & prouidēdum puto, quodque me ſollicitare ſummè ſolet: *non tam vt proſim cauſis, elaborare ſoleo, quā vt ne quid obſim*: non quin enitendum ſit in vtroque: ſed tamē multo eſt turpius oratori, nocuiſſe videri cauſæ, q̃ nō profuiſſe. Sed quid hoc loco vos inter vos, Catule? an hæc, vt ſunt contemnenda, contēnitis? 79 ¶ Minimè, inquit ille: ſed Cæſar de iſto ipſo quiddam velle dicere videbatur. 80 ¶ Me vero lubente, inquit Antonius, dixerit, ſiue refellendi cauſa, ſiue quærendi.

d L. quod ego maior.

296 † 81 ¶ Tum Iulius, Ego mehercule, inquit, Antoni, ſemper is fui, qui de te oratore ſic prædicarem, vnum te in dicendo mihi videri tectiſſimum: propriumq; hoc eſſe laudis tuæ nihil a te vnquam eſſe dictum, quod obeſſet ei pro quo diceres: idq; memoria teneo cum mihi ſermo cum hoc ipſo Craſſo, multis audientibus, eſſet de te inſtitutus, Craſſúſque plurimis verbis eloquentiam laudaret tuam, dixiſſe me, cum ceteris tuis laudibus hanc eſſe vel maximam, quòd non ſolum quod opus eſſet, diceres, ſed etiam quod non opus eſſet non diceres.

297 † Tum [e] illum mihi reſpondere memini: cetera in te ſummè eſſe laudanda illud vero improbi eſſe hominis, & perfidioſi, dicere q alienum eſſet, & noceret ei pro [f] quo quiſque diceret. Quare non ſibi eum diſertum, qui id non faceret, videri, ſed improbum, qui faceret. Nunc, ſi tibi videtur, Antoni, demonſtres velim, quare tu hoc ita magnum putes, vt nihil tibi in oratore maius eſſe videatur.

e L. Tum mihi ill.
f L. pro quo quis diceret.
g L. *dehinc hoc totum*, quid P. B. intelligam.

298 † 82 ¶ Dicam equidem, Cæſar, inquit, quid [g] intelligā. ſed & tu, & vos omnes hoc, inquit, mementote, non me de perfecti oratoris diuinitate quadam loqui, ſed de exercitationis, & conſuetudinis meæ mediocritate. Craſſi quidem [a] reſponſum, excellentis cuiuſdam eſt ingenij, ac ſingularis: cui quiddam portenti ſimile eſſe viſum eſt: poſſe [b] aliquem inueniri oratorem, qui aliquid mali faceret dicendo, obeſſetq; ei, quem defenderet.

ſeu, vt habent nonnulli aliq libri, qui intelligam:
a al. quidam.
b Oratorem pleruſque obeſſe dicendo

299 † Facit enim de [c] ſe coniecturam: cuius tanta vis ingenij eſt, vt neminem, niſi conſultò, putet, q cōtra ſeipsū ſit, dicere. ſed ego nō de præſtāti quadā, & eximia, ſed propè de vulgari, & cōmuni prudentia diſputo. Vt apud Græcos fertur incredibili quadam magnitudine conſilij, atque ingenij Athenienſis ille fuiſſe Themiſtocles [d]: ad quem quidam doctus homo, atque in primis eruditus acceſſiſſe dicitur. eique artem memoriæ, quæ tum primùm proferebatur, pollicitum [e] eſſe ſe traditurum. cùm ille quæſiſſet, quidnam illa ars efficere poſſet, dixiſſe [f] illum doctorē, vt omnia meminiſſet: & [g] ei Themiſtoclem reſpondiſſe, gratius ſibi illum eſſe facturum, ſi ſe obliuiſci quæ vellet, quàm ſi meminiſſe, docuiſſet.

Is quos defendit.
c al. ex ſe.
d Idem infrà numero 84.
e L. pollicitus eſſe
f L. dixiſſe ille doctor.
g L. & ei Themiſtocles reſpond.

300 † Videſne, quæ vis in homine acerrimi ingenij, quam potens, & quāta mens fuerit? qui ita reſponderit, vt intelligere poſſemus, nihil ex illius animo, q ſemel eſſet infuſum, vnquā effluere potuiſſe: cùm quidem ei fuerit optabilius [h] obliuiſci poſſe [i] potius, q meminiſſe nollet, quàm quod ſemel audiſſet, vidiſſetve, meminiſſe. Sed neq; propter hoc Themiſtoclis reſponſum, memoriæ nobis opera dāda nō eſt. neq; illa mea cautio, & timiditas in cauſis, ppter præſtantē prudētiā Craſſi negligēda eſt. Vterq; enim iſtorū non mihi attulit aliquā ſed ſuā ſignificauit facultatem.

h al. optabile obliuiſci poſſe.
i L. potius poſſe

301 † Etenim permulta ſunt in cauſis, in omni parte orationis circūſpicienda, nequid offendas, ne quò irruas. Sæpe aliquis teſtis aut non lædit, aut minus lædit, niſi laceſſatur: orat reus, vrgent aduocati, vt inuehamur, vt malè dicamus, deniq; vt interrogemus. nō moueor, non obtempero, non [k] ſatisfacio, neque [l] tamen vllam aſſequor laudem. Homines enim imperiti facilius quod ſtultè dixeris, reprehendere, quam, quod ſapienter tacueris, laudare poſſunt.

k Lambinus negat ſe ſcire quid hoc loco vellet Antonius. At qui hoc vult, idque de ſe ipſo dicit tametſi à clientibus rogetur vt maledicat teſtibus & in eos inueheretur,

302 † Hic quantū ſit mali, ſi iratū, ſi nō ſtultū, ſi non leuē teſtē, læſeris? habet enim & voluntatē nocendi in iracūdia, & vim [m] in ingenio, & pōdus [n] in vita: nec, ſi hoc Craſſus nō cōmittit ideo nō multi, & ſæpe cōmittunt: quo quidē mihi videri turpius nihil ſolet, q̃ cū ex oratoris dicto aliquo, aut reſpōſo, aut [o] rogatu, ſermo ille ſequitur Occidit ille, aduerſariū ne? immo vero aiūt, ſe & eum, quē defendit.

ſe tamen non inuehi in teſtes ab aduerſario productos, cum id male eſſe poſſit ei quē defenderet, & tamen vt iſta omnia faceret,

303 Hoc Craſſus non putat niſi perfidia accidere poſſe, ego autem ſæpiſſimè video in cauſis aliquid mali facere homines minimè malos. Quid illud, quod ſupra dixi, ſolere mē cedere, &, vt planius dicā, fugere ea, quæ valde cauſam meam premerent? cùm id non faciūt alij, verſanturq; in hoſtiū caſtris, ac ſua præſidia dimittunt, mediocriterne cauſis nocēt, cum [p] aut aduerſariorum adiumenta confirmant, aut ea, quę ſanare nequeunt, exulcerāt?

nullam aſſequi laudem P. CXXXVII. homines imperitos vix laudare quod ſapienter tacueris.
l v.c. neque tamen nullam aſſeq.
m meditatū enim pleruq;

304 † Quid? cū perſonarū, quas defendūt, rationem non habēt? ſi, quæ ſunt in his inuidioſa, non mitigāt extenuando, ſed laudando & efferendo, inuidioſiora faciūt: quantū eſt in eo tādem mali? Quid? ſi in homines caros, iudicibúſq; iucūdos ſine vlla præmunitione orationis acerbiùs, & contumelioſius inuehare, nonne abs te iudices abalienes?

ſermonem adfert teſtis l. 3. § 1 de teſtib.
n vide l. 3. ff. de teſtib.
o al. aut rogato.
p al. aut cùm

305 † Quid, ſi quæ

ſi, quæ vitia, aut incommoda ſunt in aliquo iudice vno, aut pluribus, ea tu in aduerſariis exprobrando non intelligas te in iudices inuehi, mediocre peccatũ eſt? Quid, ſi, cum pro altero dicas, litem tuam facias, aut læſus efferare iracundia, cauſam relinquas, nihilne noceas? In quo ego, non ᵃ quò libenter malè audiam, ſed quia ego cauſam nõ libenter relinquo, nimium patiens & lentus exiſtimor: vt, cùm te ipſum, Sulpici, obiurgabã, quòd miniſtratorẽ ᵇ peteres, non aduerſarium. Ex quo etiam illud aſſequor, vt, ſiquis mihi male dicat, petulans, aut planè inſanus eſſe videatur.

a al. nõ quòd.

b al. me oratorem.

306 † In ipſis autẽ argumentis ſiquid poſueris, aut apertè falſum aut ei, quod dixeris dicturúſve ſis, contrariũ, aut genere ipſo remotũ ab vſu iudiciorum ac foro nihilne noceas? Quid multa? omnis cura mea ſolet in hoc verſari ſẽper, (dicã.n. ſæpius,) ſi poſſim vt boni aliqd efficiã dicẽdo: ſin id minus, vt certè neq; mali.

307 † Itaque nunc illuc redeo, Catule, in quo tu me paullo ante ᶜ laudabas, *ad ordinem collocationémque rerum ac locorum*. Cuius ᵈ ratio eſt duplex: altera, quam affert natura cauſarum: altera, quæ oratorum iudicio & prudentia cõparatur. Nã vt aliquid ante rẽ dicamus, deinde, vt rẽ exponamus, poſt vt eã probemus, noſtris præſidiis confirmãdis, cõtrariis refutãdis, deinde vt cõcludamus, atq; ita peroremus, hoc dicendi genus natura ipſa præſcribit.

c ſupra numero 64.

d. DISPOSITIONIS rerũ & verborum duplex diſpoſitio.

e Diſpoſitio naturalis.

f Diſpoſitio artificialis.

308 † Vt ᶠ vero ſtatuamus, ea, quæ probandi, docendi, perſuadendi cauſa, dicenda ſunt, quemadmodum componamus, id eſt vel maximè proprium oratoris prudentiæ. Multa enim occurrunt argumenta: multa, quæ in dicendo profutura videãtur: ſed eorum partim ita leuia ſunt, vt contemnenda ſint: partim, etiam ſi quid habent adiumenti, ſunt nonnunquam eiuſmodi, vt inſit in iis aliquid vitij: neque tanti ſit illud, quod prodeſſe videatur, vt cum aliquo malo coniungatur.

309 † Quæ autem ſunt vtilia, atque firma, ſi ᵍ ea tamen (vt ſæpe fit) valde multa ſunt, ea, quæ ex iis aut leuiſſima ſunt, aut aliis grauioribus conſimilia, ſecerni arbitror oportere, atque ex oratione remoueri. Equidem cùm colligo argumenta cauſarum, non tam ea numerare ſoleo, quam expendere.

g L. ſi tamen ea.

P. 8.

310 † Et quoniam, quod ʰ ſæpe iam dixi, tribus ⁱ rebus omneis ad noſtram ſententiam perducimus, aut docendo, aut conciliando, aut permouendo, vna ex tribus his rebus res præ nobis eſt ferenda, vt nihil aliud, niſi docere velle videamur: reliquæ duæ, ſicuti ſanguis in corporibus, ſic illæ in perpetuis orationibus fuſæ eſſe debebunt. Nam & principia & cetera partes orationis, de quibus paullo poſt pauca dicemus, habere hanc vim magnopere debent, vt ad eorum menteis, apud quos agetur mouendas, permanare poſſint.

h al. vt ſæpe iam d.

i L. tribus rebus homines.

k L. apud quos agitur.

l al. cõciliando tamen & commouẽdo: vel permouendo tamen & cõciliando.

m L. de rebus.

n De digreſſionibus.

o L. quodque agas.

311 † Sed his partibus orationis, quæ etſi nihil docent argumentando, perſuadendo ˡ tamẽ, & commouendo proficiunt plurimum, quamquam maximè proprius eſt locus & in exordiendo, & in perorando ᵐ, *digredi* ⁿ tamen ab eo, quod propoſueris, atque ᵒ agas, permouendorum animorum cauſa, ſæpe vtile eſt.

p L. vel re narrata, atque expoſita.

q L. degrediendi.

r al. ſi habet ea res eam

312 † Itaque vel ᵖ narratione expoſita ſæpe datur ad cõmouendos animos digrediendi ᑫ locus, vel argumentis noſtris confirmatis, vel cõtrariis refutatis, vel vtroq; loco, vel omnibus, ſi ʳ habet eã cauſa dignitatẽ, atque ſ copiam, rectè ᵗ id fieri poteſt: eæque cauſæ ſunt

cauſam dignitatis, atque vtilitatis.

ſ al. eamque copiam.

t L. rectè vt fieri poſſint, eæq.

A ad agendum ᵃ, & ad ornandum grauiſſimæ, atque pleniſſimæ, quæ plurimos exitus dant ad eiuſmodi digreſſionem ᵇ, vt his locis vti liceat, quibus animorum impetus eorum, qui audiunt, aut impellantur, aut reflectantur.

a al. augendũ atque orandũ al. agendum atque ornandum.

b L. degreſſio

313 † Atque etiã in illo reprehendo eos, *qui, quæ minime firma ſunt, ea prima collocant*. In quo illos quoque errare arbitror, qui, ſiquãdo (id quod mihi nunquã placuit) pluteis adhibẽt patronos, vt in quoq; eorum nimiũ putant eſſe, ita cum primũ volunt dicere. B Res enim hoc poſtulat, vt eorũ expectationi, qui audiũt, quàm celerrimè occurratur ᶜ: cui ſi initio ſatisfactũ non ſit, multo plus ſit in reliqua cauſa laborãdum. Malè enim ſe res habet, quæ non ſtatim, vt dici cœpta eſt, melior fieri videtur.

nemo, vt h.

c v.c. ſuccurratur. & ita L.

314 † Ergo vt in oratore optimus quiſque, ſic & in oratione, firmiſſimum ᵈ quodque ſit primum: dum illud tamen in vtroque teneatur, vt ea, quæ excellãt ᵉ ſeruentur: etiam ad perC orandum ſi quæ erunt mediocria ᶠ (nam vitioſis nuſquam eſſe oportet locum) in mediam turbam atque in gregem coniiciantur ᵍ.

d ſic firmiſſima argumenta dicenda ſunt ad Herennium, cui opponuntur leuiora in Oratore verſo infra.

315 † Hiſce omnibus rebus conſideratis, tum denique id, quod primum eſt dicendũ, poſtremo ʰ ſoleo cogitare: quo vtar EXORDIO ⁱ. Nam ſi quando id primum inuenire volui, nullum mihi occurrit, niſi aut exile, aut nugatorium, aut vulgare, atque cõmune. Principia autem dicendi ſemper cum accurata, & D acuta, & inſtructa ſententiis, apta verbis, tum vero cauſarum propria eſſe debent. Prima eſt enim quaſi cognitio & commendatio orationis in principio, quæ continuo eum, qui audit, permulcere, atque allicere debet.

e L. vt ea quæ atque excellãt.

f L. ſi quæ erunt m.

g v.c. conſtantur.

h L. poſtremũ.

i De Exordio.

P. CXXXVIII.

316 † In quo admirari ᵏ ſoleo non equidẽ iſtos, qui nullam huic rei operã dederunt: ſed hominem in primis diſertum, atque eruditum, Philippum, qui ita ſolet ad ˡ dicendum ſurgere, vt, quod primũ verbum habiturus ſit, neE ſciat: & ait idem, cum brachium concalefecerit, tum ſe ſolere pugnare: neq; attendit, eos ipſos, vnde hoc ſimile ducat, illas primas haſtas ita iactare leniter, vt & venuſtati vel maximè ſeruiãt, & ᵐ reliquis virib. ſuis cõſulãt.

k al. demirari ſoleo non eq. Lamb. mirari ſoleo &c.

l L. ſurgere. ad dicendum.

m L. & in reliquũ virib. ſ.

317 † Neque eſt dubium, quin exordiũ dicendi, vehemens, & pugnax non ſæpe eſſe debeat: ſed ſi in ipſo illo gladiatorio vitæ certamine, quo ⁿ ferro decernitur, tamen ante congreſſum multa fiunt, quæ non ad vulnus, ſed ad ſpeciem valere videantur: quanto hoc magis in oratione exſpectandum ᵒ eſt, in qua non vis potius, ſed ᵖ delectatio poſtulatur? Nihil eſt denique in natura rerũ omniũ, quod ſe vniuerſum profundat. & quod totũ repente euolet, ſic omnia quæ fiunt, quæq; agũtur acerrimè, lenioribus principiis natura ipſa prætexuit.

n fort. In quo ferro decern.

o al. ſpectandum: al. præſtandum.

p ita v.c. al. quàm del.

318 † Hæc autẽ in dicendo non extrinſecus alicunde quærenda, ſed ex ipſis viſceribus cauſæ ſumenda ſunt. Idcircò tota cauſa pertentata, atque perſpecta, locis omnibus inuentis, atque inſtructis, conſiderandum eſt, quo principio ſit vtendum. Sic & facilè reperietur.

q al. quæ ſunt vb.

r L. degredi.

319 † Sumentur enim ex iis rebus, quæ ᑫ erunt vberrimæ vel in argumentis, vel in iis partibus, ad quas dixi digredi ʳ ſæpe oportere. Ita & momenti aliquid afferent, cum erunt penè ex intima defenſione depromptæ ſ & apparebit eas non modò non eſſe communes, nec in alias cauſas poſſe transferri, ſed peniH tus ex ea cauſa, quæ tum agatur, effluxiſſe ᵗ.

ſ L. deprompta, & apparebit ea non modò non eſſe communia, nec &c.

t L. effloruiſſe.

320 † Omne autẽ principiũ aut rei totius, quæ agetur, ſignificationẽ habere debebit aut ᵘ aditũ

u L. aut aditũ ad cauſã & communitionem.

Digitized by Google

A ad cauſam, & munitionem, aut quoddam or-
namentum & dignitatem. Sed oportet, vt æ-
dibus ac templis veſtibula & aditus, ſic cau-
ſis principia proportione rerum præponere.
a V. c. in paruis, atque infrequentibus
Itaque [a] in paruis, atque in frequentibus cau-
ſis ab ipſa re eſt exordiri ſæpe commodius.
321 † Sed cùm erit vtendū principio (quod ple-
runq; erit) aut ex reo, aut ex aduerſario, aut
ex re, aut ex eis, apud quos agitur, ſententias
b al. decebit.
duci licebit [b]. Ex reo, (reos appello quorū res
B eſt) quę ſignificent virum bonū, quæ liberalē,
quæ calamitoſum, quæ miſericordia dignū,
quæ valeant contra falſam criminationem.
Ex aduerſario, iiſdem ex locis ferè contraria.
322 † Ex re, ſi crudelis, ſi [c] infanda, ſi præter o-
c al. nefanda.
pinionem, ſi immeritò, ſi miſera, ſi ingrata, ſi
indigna, ſi noua, ſi quæ reſtitui, ſanarique nō
poſſit. Ex iis autem, apud quos agetur, vt be-
neuolos, beneque exiſtimanteis efficiamus: ꝙ
P. R.
agendo efficitur melius, quàm rogando. eſt [d]
d L. et id quidem in totam
C id quidem in totam orationem confunden-
dum, nec minimè in extremam: ſed tamen
multa principia ex eo genere gignuntur.
323 † Nam & attentum commonent Græci vt
principio faciamus iudicem & docilem: quæ
ſunt vtilia: ſed non principij magis propria,
quàm reliquarum partium: faciliora etiam
in principiis, quod & attenti tum maximè
ſunt, cùm omnia exſpectant, & dociles magis
initiis eſſe poſſunt. Illuſtriora enim ſunt, quę
D in principiis, quàm quæ in mediis cauſis di-
cuntur, aut arguendo, aut refellendo.
324 † Maxima autem copia principiorum ad
iudicem aut alliciendum, aut incitandum, ex
iis locis trahitur, qui ad motus animorū con-
e al. concludendos.
ficiendos [e] inerunt in cauſa: quos tamen to-
f al. explicare
tos in principio explicari [f] non oportebit, ſed
tantum impelli primò iudicem leuiter, vt
iam inclinato reliqua incumbat oratio.
325 † Connexum autem ita ſit principium cō-
E ſequenti orationi vt non tanquam citharœ-
di prooemium affictum aliquod, ſed cohæ-
rens cum omni corpore mēbrum eſſe videa-
tur. Nam nōnulli, cùm illud meditati edide-
g L. vt audientiam fieri ſibi v.
runt, ſic ad reliqua tranſeunt, vt [g] audientiam
ſibi fieri velle videantur. Atque eiuſmodi il-
h al. præluſio eſſe debet
la proluſio [h] debet eſſe, non vt Samnitū, qui
vibrant haſtas ante pugnā, quibus in pugnan-
i al. præluſerunt.
do nihil vtuntur: ſed vt ipſis ſententiis, qui-
k De narratione.
bus proluſerunt [i], vel pugnare poſſint.
326 † Narrare [k] verò rem quòd breuiter
l L. redundat.
F iubent, ſi breuitas appellanda eſt, cùm ver-
bum nullum redundet [l], breuis eſt L. Craſſi
oratio. ſi tum eſt breuitas, cùm tantum ver-
borum eſt, quantum neceſſe eſt, aliquando id
opus eſt: ſed ſæpe obeſt vel maximè in nar-
rando, non ſolùm quòd obſcuritatem affert,
ſed etiam quòd eam virtutem, quæ narratio-
nis eſt maxima, vt iucunda, & ad perſuaden-
m L. tollit, videant illa.
dum accommodata ſit, tollit [m]: videlicet illa,
G *Nam is poſtquam exceſſit ex ephebis.*
327 † Quàm longa eſt narratio? mores adole-
* ſubintellige, narrationem quæ eſt in Andria. Aſſi ex Terent. videlicet illa.
ſcentis ipſius, & ſeruilis percontatio, mors
Chryſidis, vultus, & forma, & lamentatio ſo-
roris: reliqua peruariè, iucundéque narran-
tur. Quòd ſi hanc breuitatem quæſiſſet,
Effertur, imus ad ſepulchrum venimus,
In ignem poſita eſt.
n L. dolor hoc exemplo in his ferè.
in [n] his ferè decem verſiculis totum confice-
re potuiſſet: quanquam hoc ipſum, Effertur,
H imus, conciſum eſt, ita, vt non breuitati ſer-
uitum ſit, ſed magis venuſtati.
328 † Quòd ſi nihil fuiſſet, niſi, In ignem poſi-

A ta eſt, tamen res tota cognoſci facilè potuiſ-
ſet. Sed & feſtiuitatem habet narratio *diſtin-
cta perſonis, & interpuncta ſermonibus*: & eſt pro-
babilius [a], quòd geſtum eſſe dicas, cùm, quē- a L. probabilius, ſi, quod geſtum eſſe dicas, quemad.
admodum actum ſit, exponas: & multò aper-
tius ad intelligendum eſt, ſi [b] ſic conſtituitur P. CXXXIX.
aliquando, ac non iſta breuitate percurritur. b L. ſi hic cōſtituitur aliquādiu, ac non
† Apertā enim narrationē tam eſſe opor- 329
tet, quàm [c] ceteras: ſed hoc magis in hac ela-
borandum eſt, quòd & difficilius eſt, non eſ- c L. quàm ceteras orationis parteis: ſed
B ſe obſcurū in re narranda, quàm aut in prin-
cipio, aut in argumēto, aut in purgādo, aut in d L. & maiore etiam periculo h.
perorādo: & [d] maiore periculo hæc pars ora-
tionis obſcura eſt, quā ceteræ: vel quia ſi quo
alio in loco eſt dictū quid obſcurius, tantum
id perit, ꝙ ita dictū eſt: narratio obſcura totā
obcæcat [e] orationē: vel quòd alia poſſis, ſemel e al. excæcat.
ſi obſcuriùs dixeris, dicere alio loco planiùs,
narrationis vnus eſt in cauſa locus. Erit autē
perſpicua narratio, ſi verbis vſitatis, ſi ordine
C tēporū cōſeruato [f], ſi nō interruptè narrabitur. f L. ſeruato.
† Sed quando vtendū ſit, aut non ſit narra- 330
tione, id eſt conſilij. neq; enim ſi nota res eſt,
nec [g] ſi dubium ſit, quid geſtū ſit, narrari [h] o- g L. nec dubium quid geſtū
portet, nec ſi aduerſarius narrauit [i], niſi ſi re- h al. narrare
fellemus: ac [k], ſi quādo erit narrandū, ne illa, i L. tam narrauit, niſi ſi ref.
quæ ſuſpicionē & crimē efficiēt, contraq; nos
erunt acriter perſequamur, & [l], quidquid po- k L. ac ſi quādo erit narrādum, videndū ne illa, quæ &c.
terit, detrahamus, ne illud, ꝙ Craſſus, ſi quan-
do fiat, perfidia, nō ſtultitia fieri putat, vt cau-
D ſæ noceamus, accidat. nam ad ſummā totius
cauſæ pertinet, cautè an cōtrà demōſtrata res l L. & vt, quidquid poterit.
ſit, ꝙ omnis orationis reliq̄ fōs eſt narratio.
† *Sequitur* [m]: *vt cauſa ponatur*: in quo viden- 331
dum eſt, quid in controuerſiam veniat. *Tum* [n] m DE PARTITIONE.
ſuggerenda ſunt firmamenta [o] cauſæ coniunctè, n al. Tum ſuggerenda ſunt firmamenta cauſæ coniunctè & infir.
& infirmandis contrariis, & tuis confirman-
dis. namque vna in cauſis ratio quædam eſt & ita R. Steph. editio et prima.
eius orationis, quæ ad probandam argumen-
tationem valet. Ea autem & confirmationem
E & reprehenſionem quęrit: ſed quia neque re- o DE CONFIRMATIONE & REFVTATIONE.
prehendi, quæ contrà dicuntur, poſſunt, niſi
tua confirmes: neque hæc confirmari, niſi il-
la reprehendas, idcirco hæc & natura, & vti- p DE CONCLVSIONE.
litate, & tractatione coniuncta ſunt.
† Omnia autem *concludenda* [p] plerunq; re- 332
bus augendis, vel inflāmando iudice, vel mi- q quemadmodum motus con: ſtandi in genere iudiciali & deliberatiuo.
tigādo: omniáq; cum ſuperioribus orationis
locis, tum maximè extremo ad menteis iudi-
cum quam maximè permouendas, & ad vti-
F litatem noſtram vocandas conferenda ſunt.
† Neque ſanè iam cauſa videtur eſſe, cur 333
ſecernamus ea præcepta, quæ de *ſuaſionibus* [q] q In genere ſcilicet iudiciali & deliberatiuo.
tradenda ſunt, aut laudationibus. ſunt enim
pleraque communia, ſed tamen ſuadere ali-
quid, aut diſſuadere, grauiſſimæ mihi videtur
eſſe perſonæ. Nam & ſapientis eſt, conſilium
explicare ſuum de maximis rebus: & honeſti, r L. ac diſerti.
& [r] diſerti, vt mente prouidere, auctoritate
probare, oratione perſuadere poſſit. Atque
G hæc in ſenatu minore apparatu agenda ſunt.
Sapiens enim eſt conſilium, multiſque aliis
dicendi relinquendus locus: vitanda etiam
ingenij [s], oſtentationiſque ſuſpicio. s L. ingenij
† Concio capit omnem vim orationis, & 334
grauitatem, varietatémque deſiderat. Er- oſtentationis ſuſpicio.
go in ſuadendo nihil eſt optabilius, quàm
dignitas. nam qui *vtilitatem* putat, non
quid maximè velit ſuaſor, ſed quid inter-
dum magis ſequatur, videt. Nemo eſt e- P. R.
H nim, præſertim in tam clara ciuitate, quin
putet expetendam maximè dignitatem:
ſed vincit vtilitas plerunque, cùm ſubeſt
ille

Digitized by Google

ille timor, ea neglecta, ne dignitatem quidem poſſe retineri.

535 † Controuerſia autẽ inter hominũ ſententias, aut in illo eſt, vtrũ ſit vtilius: aut etiã cum id conuenit, certatur, vtrùm honeſtati potius an vtilitati conſulendũ ſit. Quę quia pugnare ſæpe inter ſe videtur, qui vtilitatem defendit, enumerabit commoda pacis, opum, potentiæ, pecuniæ, vectigalium, præſidij, militum, vtilitate, [a] ceterarũ rerum, quarũ fructum vtilitate metimur, itemq; incommoda cõtrariorum [b]. Quj ad dignitatem impellet [c], maiorũ exempla, quæ erunt vel cum periculo glorioſa, colliget, poſteritatis immortalem memoriam augebit, vtilitatem ex laude naſci defendet, ſemperque eam cum dignitate eſſe coniunctam.

a L. non cognitione, vel vtilitate.
b L. contrariorum.
c L. impellit,

336 † Sed *quid fieri poſſit, aut non poſſit, quidque etiam ſit neceſſe, aut non ſit*, in vtraq; re maxime eſt quærendum. Inciditur enim omnis [d] iam *deliberatio*, ſi intelligitur non poſſe fieri, aut ſi neceſſitas affertur: & qui id docuit, non videntibus aliis, is plurimum vidit.

d L. omnis deliberatio.

337 † Ad conſilium autem de republica dandum, caput eſt, noſſe rempublicam: ad dicendum verò probabiliter, noſſe mores ciuitatis: qui quia crebrò mutantur, genus quoq; orationis eſt [e] ſæpe mutandum. &, quanquam vna ferè vis eſt eloquentię, tamen quia ſumma dignitas eſt populi, grauiſſima cauſa reipubl. maximi motus multitudinis: genus quoque dicendi grandius quoddam, & illuſtrius eſſe adhibendum videtur: maximaq; pars orationis admouenda eſt ad animorum motus nonnunquam aut cohortatione, aut commemoratione aliqua, aut in ſpem, aut in metum, aut ad cupiditatem, aut ad gloriam concitandos: ſæpe etiam à temeritate, iracundia, ſpe, iniuria, inuidia, crudelitate reuocandos.

e L. ſæpe eſt ſu.

338 † Fit autem, vt, quia maxima quaſi oratori ſcena [f] videatur cõcio, natura ipſa ad ornatius dicendi genus excitetur. Habet enim multitudo vim quandã talem, vt, QVEMADMODVM tibicẽ ſine tibiis canere, ſic orator, niſi [g] multitudine audiente, eloquens eſſe non poſſit.

f v. c ſcæna.
g al. ſine multit.

339 † Et cùm ſint populares multi, variique lapſus, vitãda eſt acclamatio aduerſa populi, quæ aut [h] orationis peccato aliquo excitatur, ſi aſpere, ſi arroganter, ſi turpiter, ſi ſordidè, ſi [i] quoquo animi vitio dictum eſſe aliquid videatur, aut hominũ offenſione, vel inuidia, quæ aut iuſta eſt, aut ex criminatione atque fama, aut res ſi diſplicet, aut ſi eſt in aliquo motu ſuæ cupiditatis, aut metus multitudo: hiſq; quattuor cauſis totidẽ medicinæ opponuntur: tum obiurgatio, ſi eſt auctoritas: tum admonitio [k] quaſi lenior obiurgatio: tũ promiſſio, ſi audierint, probaturos: tũ deprecatio, quod eſt infimum, ſed nonnunquam vtile.

h al. aut oratoris peccato aliquo
i a. ſi quoq; al. ſi cum animi vitio. al. ſi quocunque.
k L. monitio.

340 P. C. X L. † Nullo autem loco plus facetiæ poſſunt, & celeritas, & breue aliquod dictum nec ſine dignitate, & cum lepôre. Nihil enim tam facile, quàm multitudo, a triſtitia, & ſæpe acerbitate [l], commode ac breuiter, & acute, & hilarè dicto deducitur. Expoſui ferè, vt potui, vobis in vtroq; genere cauſarum quæ ſequi ſolerem, quæ fugere, quæ ſpectare, quaque omnino in cauſis ratione verſari.

l L. ab acerbitate,
m L. nec illud tertium genus eſt diff.
n DE LAVDATIONIBVS. *Alij vò laudationum hòc deſpan. genus.*

341 † Nec [m] illud *tertium laudationum* [n] *genus* eſt difficile, quod ego initiò quaſi à præceptis noſtris ſecreueram, ſed [o] & quia multa ſunt orationum genera, & grauiora, & maioris copiæ, de quibus nemo ferè præciperet, & quod nos laudationibus non ita multùm vti ſoleremus, totum hunc ſegregabam locum. Ipſi [a] enim Græci magis legendi, qui delectationis, aut hominis alicuius ornandi, quàm vtilitatis huius forenſis cauſa, laudationes ſcriptitauerãnt: quorum ſunt libri, quibus Themiſtocles, Ariſtides, Ageſilaus, Epaminondas, Philippus, Alexander, alijque laudãtur. Noſtræ laudationes, quibus in foro vtimur, aut teſtimonij breuitatem habent nudam atque inornatam, aut ſcribuntur ad funebrem concionem, quæ ad orationis [b] laudem minimè accommodata eſt. Sed tamen quoniam eſt vtendum aliquando, nonnunquam etiam ſcribendum, velut [c] P. Tuberoni Africanum auunculum laudandi ſcripſit C. Lælius, vel vt noſmetipſi ornandi cauſa, Græcorum more, ſi quos velimus, laudare poſſimus [d]: ſit à nobis quoque tractatus is [e] locus.

o L. ſed quia & multa ſunt or. g.
a L. Ipſi enim Græci legendi, qui magis del.
b al. oratoris.
c L. vel vt.
d L. poſſumus
e L. etiam hic locus.

† Perſpicuum eſt igitur, alia eſſe in homine optanda, alia laudãda. Genus, forma, vires, opes, diuitiæ [f], ceteraq; quæ fortuna det, aut extrinſecus, aut corpori, non habent in ſe veram laudem: quæ deberi virtuti vni putatur: ſed tamen quod ipſa virtus in earum rerũ vſu, ac moderatione maxime cernitur, tractanda enim in laudationib. hæc ſunt naturæ & fortunæ bona: in quibus eſt ſumma laus, non extuliſſe ſe in poteſtate, nõ fuiſſe inſolentem in pecunia, non ſe prætuliſſe aliis propter abundantiam fortunæ, vt opes, & copiæ non ſuperbiæ videantur ac libidini, ſed bonitati ac moderationi facultatem & materiam dediſſe. 342

f L. cætera, quæ f.

† Virtus autem, quæ eſt per ſeipſa laudabilis, & ſine qua nihil laudari poteſt, tamen habet plureis parteis, quarum alia eſt ad laudationem aptior. Sunt enim aliæ virtutes, quę videntur in moribus hominum, & quadam comitate ac beneficentia poſitæ: aliæ, quæ in ingenij aliqua facultate, aut animi magnitudine, ac robore. Nam clementia, iuſtitia, benignitas, fides, fortitudo in periculis communibus, iucunda eſt auditu in laudationibus. 343

† Omnes enim hæ virtutes non tã ipſis, qui [g] eas in ſe habent, q̃ generi hominũ, fructuoſæ putantur. ſapientia & magnitudo animi, qua omnes res humanæ geruntur [h], tenues, & pro nihilo putantur: & in excogitando vis quadã ingenij, & ipſa eloquentia, admirationis habet [i] non minus, iucunditatis minus. Ipſos enim magis videtur, quos laudamus, quàm illos, apud quos laudamus, ornare, ac tueri: ſed tamen in laudando iungenda ſunt etiam hæc genera virtutum [k]. Ferunt [l] enim aureis hominũ, cum illa, quæ iucũda, & grata, tũ etiam illa, quæ mirabilia ſunt in virtute, laudata. 344

g L. qui eas habent.
h L. non agnoſcit verbum, geruntur.
i al. habent P. D. multum.
k al ferunt enim aures ho. cùm illa, quæ iucund. & gratum etiam illa, q. m. ſ. in v. laudari. & ita v. c.
l al: Ferunt enim aures hominũ cum illa &c. *Victorius ita reſtituit*, hoc ſenſu. Homines facilè pati cũ prim... illa, quæ iucunda & grata ſ. tum ſecunda etiã, quæ admirabilia ſunt in virtute laudari.

† Et quoniam ſingularum virtutum ſunt certa quædam officia, ac munera, & ſua cuiq; virtuti laus propria debetur, erit explicandum in laude iuſtitiæ, quid cum fide, quid cum æquabilitate, quid cum eiuſmodi aliquo officio is, qui laudabitur, fecerit. Itemque in ceteris res geſtæ ad cuiuſque virtutis genus, & vim, & nomen accommodabuntur. 345

† Gratiſſima autẽ laus eorũ factorũ habetur, quę ſuſcepta videntur à viris fortib. ſine emolumento ac præmio: quæ verò etiam cũ labore, & periculo ipſorum, hæc habent vberrimã copiam ad laudandum, quòd & dici ornatiſſimè poſſunt, & audiri faciliimè. Ea enim denique virtus [m] eſſe videtur præſtantis viri, quæ eſt fructuoſa aliis, ipſi autem laborioſa, aut periculoſa, aut certè gratuita. Magna etiam illa laus, & admirabilis videri ſolet, tuliſſe 346

m L. vbi præſtantis virtus videtur eſſe, q.

A B C D E F G H

Digitized by Google

a *ſin. patien-ter. al. fortiter* caſus ſapienter [a] aduerſos, non fractũ eſſe for-tuna retinuiſſe in rebus aſperis dignitatem.

347 † Neq; tamen illa nõ ornãt, habiti honores, b L. virtuti decreta virtutis [b] præmia, res geſtæ, iudiciis hominum cõprobatæ: in quibus etiam felici-tatem ipſam, deorum immortalium iudicio tribui, laudationis eſt. Sumendæ autem res erunt aut magnitudine præſtabiles, aut noui-tate primæ, aut genere ipſo ſingulares, neq; e-nim paruæ, neq; vſitatæ, neq; vulgares, admi-ratione, aut omnino laude dignę videri ſolẽt.

348 † Eſt etiam cum ceteris præſtantibus viris comparatio, in laudatione præclara. De quo genere libitũ eſt mihi paullo plura, q̃ oſten-deram, dicere, non tã propter vſum forenſem, qui eſt à me in omni hoc ſermone tractatus, quàm vt hoc videretis, ſi [c] laudationes eſſent c L. ſi lauda-tiones in ora-toris eſſent os. in oratoris officio, quod nemo negat, oratori virtutum omnium cognitionem, ſine qua laudatio effici non poſſit, eſſe neceſſariam.

349 † Iam vituperandi præcepta contrariis ex vitiis ſumenda eſſe perſpicuum eſt. ſimul eſt illud ante oculos, nec bonum virum propriè, & copioſè laudari ſine virtutum nec impro-bum notari ac vituperari, ſine vitiorum co-d L. ſatis inſi-gnitè, gnitione, ſatis [d] inſigniter, atque aſperè poſſe. Atq; his locis & laudandi, & vituperandi ſæpe nobis eſt vte dũ in omni genere cauſarum.

350 † Habetis, de inueniendis rebus, diſponen-diſque quid ſentiam. Adiungam etiam *de me-e DE ME-MORIA. moria* [e], vt labore Craſſum leuem, neque ei quidquam aliud, de quo diſſerat, relinquam, f L. niſi ea, quibus hæc exor. niſi [f] ea, quibus rebus hæc exornentur.

P. CXLI. 83 ¶ Perge vero, inquit Craſſus, libenter enim te cognitum iam artificem, aliquandoque euolutum illis integumentis diſſimulationis tuæ, nudatumque perſpicio: & quod mihi ni-hil, aut quod non multum relinquis, per-commode facis, eſtque mihi gratum.

351 † 84 ¶ Iam iſtuc quantũ [g] tibi ego relique-g al. quantum tibi reliq. rim, inquit Antonius, erit in tua poteſtate. Si e-nim verè agere volueris, omnia tibi relinquo. ſin diſſimulare, tu quẽadmodũ his ſatisfacias, videris. Sed, vt ad rem redeam, non ſum tãto ego, inquit, ingenio, quãto Themiſtocles fuit, h Idem ſuprà numero 81. vt [h] obliuionis artẽ, quàm memoriæ malim: i L. Simonidi illi Cilo, gratiamq; habeo Simonidi [i] illi Chio, quem[k] primum ferunt artem memoriæ protuliſſe.

352 † Dicunt enim, cum cœnaret Crannone in k Idem Quin-tilianus 11. Theſſalia Simonides apud Scopam, fortuna-tum hominem, & nobilem, cecinıſſetque id carmen, quod in eum ſcripſiſſet, in quo mul-ta ornandi cauſa poetarum more in Caſto-rem ſcripta, & Pollucem fuiſſent, nimis illum l L. ſe dimi-dium eius, quod pactus eſſet, ei pro al. ſe ei dimi-dium eius, quod pactus eſſet, pro illo car. ſordidè Simonidi dixiſſe, ſe [l] dimidium eius ei, quod pactus eſſet, pro illo carmine, datu-rum: reliquum à ſuis Tyndaridis, quos æquè laudaſſet, peteret, ſi ei videretur.

353 † Paullo poſt eſſe ferunt nunciatum Simo-nidi, vt prodiret: iuuenes ſtare ad ianuã duos quoſdam, qui eum magnoperè euocarent: ſur-m L. dilat, ipſum. rexiſſe illum ipſum [m], prodiſſe, vidiſſe nemi-nem. Hoc interim ſpatio conclaue illud, vbi epularetur Scopas, concidiſſe: ea ruina ipſum oppreſſum cum ſuis interiiſſe, quos cùm hu-mare vellent ſui, neque poſſent obtritos in-n L. vllo mo-do internoſcere o L. recubuiſſent ternoſcere [n] vllo modo: Simonides dicitur ex eo quòd meminiſſet, quo eorum loco quiſq; cubuiſſet [o], demonſtrator vniuſcuiuſque ſe-peliendi fuiſſe. Hac tum re admonitus, inue-niſſe fertur, ordinem eſſe maximè, qui memo-riæ lumen afferret.

354 † Itaque iis, qui hanc partem ingenij exer-cerent, locos eſſe capiendos, & ea, quę memo-ria tenere vellent, effingenda [a] animo, atque a al. effingen-da; al. adhi-genda. in his locis collocanda: ſic fore, vt ordinem rerum, locorum ordo conſeruaret: res autem ipſas rerum effigies notaret, atque vt locis pro cera, ſimulacris pro litteris vteremur.

355 † Qui ſit autem oratori memoriæ fructus, quanta vtilitas, quanta vis, quid me attinet di-cere? tenere quæ didiceris in accipiẽda cauſa, quę ipſe cogitaris? omneis fixas eſſe in animo ſententias? omnem deſcriptum verborum ap-paratum? ita aud te vel eum, vnde dicas, vel eum, cui reſpondendum ſit, vt illi non infun-dere in aureis tuas orationem, ſed in animo videantur inſcribere? Itaq; ſoli, qui memoria vigent, ſciunt, quid, & quatenus, & quomodo dicturi ſint [b], quid reſpõderint, quid ſuperſit: b L. ſint. iidemq; multa ex aliis cauſis aliquando à ſe acta, multa ab aliis audita meminerunt.

356 † Quare confiteor equidẽ huius boni, natu-ram eſſe principem, ſicut earum rerũ, de quib. antè locutus ſum, omnium: ſed hæc ars tota dicendi, ſiue artis imago quædam eſt, & ſimi-c L. imago quædam, & ſi-militudo eſt, h. litudo, habet hanc vim, non vt totum aliquid, cuius in ingeniis noſtris pars nulla ſit, pariat & procreet: verùm vt ea, quæ ſunt orta iam in nobis & procreata, educet atq; confirmet.

P. B.

357 † Verumtamen neque tam acri memoria ferè quiſquam eſt, vt non diſpoſitis, notatiſq; rebus, ordinem verborum, aut [d] ſententiarum d al. atque ſententiarum. complectatur: neq; verò tam hebeti, vt nihil hac conſuetudine, & exercitatione adiuue-tur. Vidit enim hoc prudenter ſiue Simonides, ſiue alius quis inuenit, ea maximè animis[e] ef-e al. animis affigi noſtris. fingi noſtris, quæ eſſent à ſenſu tradita, atque impreſſa: acerrimum autem ex omnibus no-ſtris ſenſibus eſſe ſenſum videndi: quare facil-limè animo teneri poſſe ea, quæ perciperen-tur auribus, aut cogitatione, ſi etiam oculo-rum commendatione animis traderentur, vt res cæcas, & ab adſpectus iudicio remotas, conformatio [f] quædam, & imago, & figura f v. c. & ſimi-mile vulg. confirmatio non placet. ita notaret, vt ea, quæ cogitando complecti non poſſemus, intuendo quaſi teneremus.

358 † His autem formis, atque corporibus, ſicut [g] omnibus, quæ ſub adſpectum veniunt, ſedes g al. ſicut o-mnib. rebus, quæ ſub adſp. veniunt, memoria noſtra mouetur, atque excitatur ſed locis opus eſt. opus eſt. etenim corpus intelligi ſine loco nõ poteſt. quare ne in re nota, & peruulgata mul-tus & inſolens ſim, locis eſt vtendum multis, illuſtribus, explicatis, modicis interuallis. I-maginibus [h] autem agentibus [i], acribus, inſi-h vide 3 ad Herennium. i al. ingenti-bus. gnitis, quę [k] occurrere, celeriterque percutere animum poſſint. Quam facultatem & exerci-k L. quæ oc-currere, celeri-ter q; perc. tatio dabit, ex qua conſuetudo gignitur, & [l] l L. & ſimi-lium verborũ conuerſa & imm. ſimilium verborum conſeruata [m] & immuta-m ad cõuerſa & immutata caſibus. ta caſibus aut traducta ex parte ad genus no-tatio, & vnius verbi imagine, totius ſententiæ informatio, pictoris cuiuſdã ſummi ratione & modo, formarũ varietate locos diſtinguentis.

359 † Sed verborum memoria, quæ minus eſt nobis neceſſaria, maiore imaginum varietate diſtinguitur. Multa enim ſunt verba, quę qua-ſi articuli, connectunt membra orationis, quę formari ſimilitudine nulla poſſunt. eorum fingendæ nobis ſunt imagines, quibus ſemper vtamur. Rerum memoria propria eſt orato-ris. eam ſingulis perſonis bene poſitis notare poſſumus, vt ſententias imaginibus, ordinem locis comprehendamus.

360 † Neque verum eſt, quod ab inertibus di-citur, opprimi memoriam imaginum ponde-a v. c. quod per ſe natura ipſe t.p. al. quod per ſe natura pot. re, & obſcurari etiam id, quod per ſe [a] natura tenere potuiſſet. Vidi enim ego ſummos ho-mines,

Digitized by Google

mines, & diuina propè memoria, Athenis
Carneadem: in Aſia, quem viuere hodie aiunt,
a L. Sceptiū, Sceptium [a] Metrodorum, quorum vterque
tanquam litteris in cera, ſic ſe aiebat imagi-
nibus in iis locis, quos haberet, quæ memi-
niſſe vellet, præſcribere. Quare hac exercita-
tione non eruenda memoria eſt, ſi eſt nulla
naturalis: ſed certè, ſi latet, euocanda eſt.

361 P. CXLII † HABETIS ſermonem bene longum ho-
minis vtinam non impudentis, illud quidem
certè non nimis verecundi: qui quidem cum
te, Catule, tum etiam L. Craſſo audiente, de
dicēdi ratione tam multa dixerim. nam iſto-
rum ætas minus me fortaſſe monere debuit.
ſed mihi ignoſceris profectò, ſi modò, quæ
cauſa me ad hanc inſolitam mihi loquacita-
tem impulerit, acceperitis.

362 b al. ſpōdeo. † 85 ¶ Nos verò, inquit Catulus, (etenim
pro me hoc, & pro meo fratre reſpondeo [b])
non modò tibi ignoſcimus, ſed te diligimus,
magnamque tibi habemus gratiam: & cum
humanitatem, & facilitatem agnoſcimus
tuam, tum admiramur iſtam ſcientiam, & co-
c L. Equidem etiam hoc me aſſ. piam. Equidem [c] hoc me aſſecutum puto, quod
magno tum leuatus errore, & illa admiratio-
ne liberatus, quòd multis cum aliis ſemper
admirari ſolebam, vnde eſſet illa tanta tua in
cauſis diuinitas. nec enim te iſta attigiſſe ar-
bitrabar, quæ diligentiſſime cognoſſe, & vn-
dique collegiſſe, vſuque doctum partim cor-
rexiſſe video, partim comprobaſſe.

363 d L. ſed multo † Neque eo minus eloquentiam tuam, & [d]
multo magis virtutem, & diligentiam admi-
tor, & ſimul gaudeo, iudicium animi mei
comprobari, quod ſemper ſtatui, neminem
e L. ſapientiæ & eloquentiæ laudem ſ. [al] neminem laudem male. ſapientiæ [e] laudem, & eloquentiæ ſine ſum-
mo ſtudio, & labore, & doctrina, conſequi
poſſe. Sed tamen quidnam eſt id, quod dixiſti,
fore, vt tibi ignoſceremus, ſi cognoſſemus,
quæ te cauſa in ſermonem impuliſſet? Quæ
eſt enim alia cauſa, niſi quòd nobis, & horum
adoleſcentium ſtudio, qui te attentiſſimè au-
dierunt, morem gerere voluiſti?

364 f al. omnem excuſationem † 86 ¶ Tum ille, Adimere, inquit, omnem [f]
recuſationem Craſſo volui, quem ego paullo
ſciebam, vel pudentius, vel inuitius (nolo e-
nim dicere de tam ſuaui homine faſtidioſius)
ad hoc genus ſermonis accedere. Quid enim
poterit dicere? Conſularem ſe eſſe hominem,
& cenſorium? eadem noſtra cauſa eſt. An æ-
g L. An ſe hæc neſcire? tatem afferet? quadriennio minor eſt. An [g] ſe
h L. quæ ſubſecíuis operis, & ſtatim ſubſecíuis. neſcire? quæ ego ſerò, quæ curſim arripui,
quæ [h] ſubſecíuis operis (vt aiunt) iſte a puero,
ſummo ſtudio, ſummis doctoribus. Nihil di-
cam de ingenio, cui par nemo fuit. etenim
me dicentem qui audierit, nemo vnquam tam
ſui deſpiciens fuit, quin ſperaret aut melius,

A aut eodemmodo ſe poſſe dicere: Craſſo di-
cente, nemo tam arrogans, qui ſimiliter ſe
vnquam dicturum eſſe confideret. Quamob-
rem, ne fruſtrà hi tales viri venerint, te ali-
quando, Craſſe, audiamus.

† 87 ¶ Tum ille, Vt ita iſta eſſe conce- 365
dam, inquit, Antoni, quæ ſunt longe ſecus,
quid mihi tu tandem hodie aut cuiquam ho-
mini, quod dici poſſit, reliquiſti? Dicam enim
verè, amiciſſimi homines, quod ſentio. ſæpe
B ego doctos homines, quid dico ſæpe? immo [a] a al. Immò verò n.
nonnunquam: ſæpe enim qui potui, qui puer
in forum venerim, neque inde vnquam diu-
tius, quàm quæſtor afuerim [b]? ſed tamen au- b l. v. abſuerim?
diui, vt heri dicebam, & Athenis cùm eſſem,
doctiſſimos viros, & in Aſia iſtum ipſum Sce-
ptium [c] Metrodorum, cum de his ipſis rebus c L. Sceptium P. B.
diſputaret. neque vero mihi quiſquam copio-
ſius vnquam viſus eſt, neque ſubtilius in hoc
genere dicendi, quàm iſte hodie, eſſe verſa-
C tus. quod ſi eſſet aliter, & aliquid intellige-
rem ab Antonio prætermiſſum: non eſſem
tam inurbanus, ac penè inhumanus, vti [d] eo d al. vt ergo eo grauarer.
grauarer, quod vos cupere ſentirem.

† 88 ¶ Tum Sulpicius, An ergo, inquit, 366
oblitus es, Craſſe, Antonium ita partitum eſſe
tecum, vt ipſe inſtrumentum [e] oratoris expo- e L. ſtrumentum Oratoris vocat Inuentionem, Diſpoſitionem, Memoriam: (de his enim diſſeruit Antonius) diſtinctionem verò & ornatum, (quem hic relinquit Craſſo) Elocutionem & pronūciationem.
neret, tibi eius diſtinctionem, atque ornatum
relinqueret? 89 ¶ Hic ille, Primum quis
Antonio permiſit, inquit, vt parteis faceret, &
D vtram vellet, prior ipſe ſumeret? deinde, ſi e-
go rectè intellexi, cum valde libenter audi-
rem, mihi coniunctè eſt viſus de vtraque re
dicere. 90 ¶ Ille verò, inquit Cotta, orna-
menta orationis non attigit, neque eam lau-
dem, ex qua eloquentia nomen [f] ipſum inue-
nit. 91 ¶ Verba igitur, inquit Craſſus, mihi
reliquit Antonius, rem ipſe ſumſit.

† 92 ¶ Tum Cæſar, Si quod difficilius eſt, 367
id tibi reliquit: eſt nobis, inquit, cauſa, cur te f L. nomen ſui inuenit,
E audire cupiamus: ſin, quod facilius, tibi cauſa
non eſt, cur recuſes. 93 ¶ Et Catulus, Quid
quod dixiſti, inquit, Craſſe, ſi hic hodie apud
te maneremus, te morem nobis eſſe geſtu-
rum? nihilne ad fidem tuam putas pertinere?
94 ¶ Tum Cotta ridens, Poſſem tibi, inquit,
Craſſe, concedere: ſed vide, nequid Catulus
attulerit religionis, *opus hoc cenſorium eſt.* id
autem committere, vide quàm ſit homini
turpe cenſorio. 95 ¶ Agite vero, ille inquit,
F vt vultis: ſed nunc quidem, quoniam id tem-
poris eſt, ſurgendum cenſeo, & requieſcen-
dum: poſt meridiem, ſi ita vobis eſt commo-
dum, loquemur aliquid, niſi fortè in craſti-
num differre mauultis. 96 ¶ Omnes ſe vel
ſtatim, vel, ſi ipſe poſt meridiē mallet, quam-
primum tamen audire velle dixerunt.

M. TVLLII CICERONIS DE ORATORE, LIBER TERTIVS.

CRASSVS, CATVLVS, ANTONIVS, COTTA, Cæſar, Sulpicius.

Synopſis libri tertij de Oratore.

1.2.3.4.5.6. ¶ *Craſſus poſtmeridiano tempore receptis dicendi partibus, quemadmodum ea quæ ab oratore*

dicenda ſint, ornari oporteat, aggreditur: & quidem in primis Re ſimul & Verbis omnem conſtare rationem: Vnam eſſe eloquentiam, quaſcunque in oras diſputationis, regionéſve delata eſt: verborum ornatum ſine ſententiis, ſententiam ſine verborum luce illuſtrem eſſe non poſſe. Orationem & oratorem, etſi in iiſdem ſententiis verſatur, ſummas habere diſſimilitudines, ſubtilitatis, nominis, ſonitus, vis, grauitatis, lenitatis, aſperitatis, profluentis, & canoris: vt quot oratores ſint, totidem penè reperiuntur genera dicendi. Difficile hinc eſſe, vt figura dicendi, ac varia iiſdem preceptis, vnáque inſtitutione tradi poſſint. Ex eodem enim ludo Iſocratis ſummos in ſuo quoque genere exiiſſe diſcipulos, Ephorum & Theopompum. Dicendi modum in eo conſiſtere, vt Latinè, planè (hoc eſt purè, & dilucido ſermone) ornatè, aptè, congruentérque dicamus. Loquendi elegantiam expoliri ſcientia litterarum, augeri legendis oratoribus & poetis. Entitendum vt Latinè *loquamur, id eſt, verba aſſumamus, quæ nemo reprehendat, quæ conſeruentur caſibus, temporibus, genere, numero, vt nihil in illis ſit perturbatum, diſcrepans, præpoſterum, vt lingua, ſpiritus, & vocis ſonus ſeruetur: ſic vt literæ non exprimantur putidius, aut obſcurentur negligentius, vt ne verba exiliter, inflatè, anhelatè, molliter, ruſticè proferantur, ſed ſuauiter atque Atticè. 6.7.8.9.10.11. Hæc autem omnia addiſcere poſſumus ex doctrina puerili vel ſubtiliore analogia, conſuetudine, libris veterum oratorum, & poetarum.) Planè autem & vt intelligamur dicemus ſi verba ſint vſitata, nec antiqua, vt nō oratio diſiunctione nimis continuata, productáve, ſententia non diſcerpta, nihil præpoſterum tempore, confuſum perſonis aut ordine. 12 13 Ornate verò & apertè dicit, qui diſtinctè, explicatè, abundanter, illuminatè, quaſi quodam munere verſúque confectè, hoc eſt ornatè, vbi rerum & perſonarum dignitas fert, qui vi iſti dicendi ſummam probitatem & prudentiam adiungit, qui denique eſt ſapiens, non ea ſapientia qua qui olim ſecuti Pythagorici, Socratici, Epicurei, Stoici, Academici. Nec enim eloquentia eſt de litium generibus, principiis, & narrationibus tantùm tradere, ſed de virtutibus, officiis, omni natura, moribus hominum, animis, vita, legibus, iure & republica. 14. ad 19. Eloquentia eſſe debet ornata & apta, inſtructa non vulgi, aut fori, aut dicendi magiſtrorum opinione: ſed exquiſitè verba eligi, collocari, concludi, ratione aut exercitatione poſſunt. Rerum ſylua depromenda, ornanda, & formanda eſt oratio genere primùm & quaſi colore quodam & ſucco ſolo ſuo: denique oratio toto ſuo corpore (genus autem in eo eſt vt ſit grauis, ſuauis, erudita, liberalis, admirabilis, polita, &c.) illuminanda verbis & varianda ſententiis (nec enim verborum & ſententiarum floribus æqualiter per omnes articulos conſperſa eſſe debet) amplificationibus vtendum: quod maximè fit in laudatione & vituperio: idque locis communibus, quorum alij accuſationem, alij deprecationem, aut miſerationem, alij ancipites habent quæſtiones. Verſatur enim eloquentia in controuerſia definita vel infinita: eáque aut ad cognoſcendi aut ad agendi vim refertur. Cognitionis tres modi. Coniectura, (qua quærimus quid ſit res, quæ eius origo, quæ cauſa & ratio, quæ imitatio.) Definitio (quum quæritur quid in communi mente poſitum, quid cuiuſque proprium, nec res diſtribuitur in partes, cùm quæretur quæ cuiuſque rei forma & nota.) Conſecutio, vt cùm quærimus vel ſimpliciter ſitne aliquid expetendum aut fugiendum, putà paupertas, honor, æquum, iniquum, honeſtum, turpe: ſitne aliquid alio magis expetendum. Actionis verò diſceptationes ſunt aut in officij diſceptatione, aut animorum permotione gignenda, ſedanda, tollenda. Adhæc orator maximarum & pluriмarum rerum ſuauitate, copia, varietate, pectus auditoris complere debet. 20.21. & quem inſtructum tot tantiſque rebus oporteat & quidem præſtantiſsimis. 22. ad 30. Ornare autem orationem ſuam debet orator: & quidem ipſa verba ſingula coniunctaque;* ſingula *ſi propriis, ac penè in re ipſa natis (quo in genere vitant abiecta, obſoleta, inuſitata) ſi lectis atque illuſtribus (in quibus plenum quiddam & ſuaue eſſe videtur, quod aurium iudicio & conſuetudine ponderandum) ſi tranſlatis, ſi nouatis (ea nouamus & facimus ipſi) vtemur. Inuſitata ſunt priſca, poetica, & ſimilia. Nouantur, ſi aut vnum ex duobus vel pluribus fiat, aut ſine coniunctione innouetur. Transferuntur autem vel neceſſitate, vel delectandi cauſa: Idque per ſimilitudinem, qua vtimur vt rem faciamus clariorem, vt magis res tota ſignificetur, vt breuitate vtamur. Quo in genere vitabitur diſsimilitudo, longè aut à re turpi ductum, maius aut anguſtius quàm res poſtulet, durum (proinde hoc caſu molliendum aut ſimile præpoſitum alique verbo) affectatum, obſcurum (talia ſunt ænigmata) Metaphoris etiam vtemur, aut ex parte totum, aut ex toto partem: aut ex vno plures, aut ex pluribus vnum: aut non vti dictum, ſed vti ſenſum eſt intelligentes. Abuti nonnunquam etiam licet vocabulo. Et his quidem modis in ſingulis verbis tanquam ſtellulis ornatur & illuminatur oratio. Cōtinuatis verò dupliciter: Collocatione (vt ſi ita ſtruātur verba, vt non ſit aſper, hiulcus, vaſtus deductus eorum concurſus, ſed coagmentatus, & lenis, iunctus, cohærens, & æquabiliter fluens modo & forma, hoc eſt verſu & numeris pedibus. Ab his* ſententiarum *ornatus requiritur: 31.32. & quid maximè deceat in oratione conſeruandū; hoc eſt quid cauſæ, auditori, perſonis, tēpori congruat; quæ omnia perinde ſunt vt* aguntur. *Actio enim in dicendo vna dominatur, qua animi permotiones declaramus aut imitamur, iracundiā, ingratitudinem, metum, vim, voluptatem, moleſtiam. Motum ſubſequitur geſtus manuum, digitorū, brachiorum, oris, oculorum, vultus, vox. 33.34.35.36. Gradatim enim vocem aſcendere oportet, non à principio clamare In contentione eſt etiam quiddam extremū, vt & in remiſsione. 37.38. His ita præmiſſis finis huic dialogo impoſitur.*

INSTITVENTI mihi, Quincte frater, eum ſermonem referre, & mandare huic tertio libro, quem poſt Antonij diſputationem Craſſus habuiſſet, acerba ſanè recordatio veterem animi curam, moleſtiamque renouauit. Nam illud immortalitate dignum ingenium, illa humanitas, illa virtus L. Craſſi, morte extincta ſubita eſt, vix diebus decem poſt eum diem, qui hoc, & ſuperiore libro continetur.

a al. ſcænicorum ludorū b quorum ſic

2 † Vt enim Romam rediit extremo [a] ſcenicorum [b] ludorum die, vehementer commotus ea oratione, quæ ferebatur habita eſſe in

mendo 7. ſaull. ſ.

A concione à Philippo, quem dixiſſe conſtabat, videndum [c] ſibi aliud eſſe conſilium: illo ſenatu ſe rempublicam gerere [d] non poſſe: manè idibus Septembris [e] & ille, & ſenatus frequens vocatu Druſi in curiam venit. Ibi cùm Druſus multa de Philippo queſtus eſſet, retulit ad ſenatum de illo ipſo, quod conſul in eum ordinem tā grauiter in concione eſſet inuectus.

P. CXLIII. c id eſt alio ſibi ſenatu opus eſſe diſxit: vide 6. Valerij 2. d al. regere. e L. Septembribus, & ita vet.

3 † Hic [f], vt ſæpe inter homines ſapientiſſimos conſtare vidi, quanquam hoc Craſſo, cùm aliquid accuratius dixiſſet, ſemper

B fere contigiſſet, vt nunquam dixiſſe melius putaretur, tamen omnium conſenſu ſic eſſe tum iudicatum, ceteros à Craſſo ſemper omneis, illo autem die etiam ipſum à ſeſe ſuperatum. Deplorauit enim caſum, atque orbitatem

f L. Hic ſæpe inter homines ſap.

Digitized by Google

orbitatem ſenatus: cuius ordinis à conſule, qui quaſi parens bonus, aut tutor fidelis eſſe deberet, tanquam ab aliquo nefario prædone diriperetur patrimonium dignitatis: neq; verò eſſe mirandum, ſi cùm ſuis conſiliis rempub. profligaſſet, conſiliũ ſenatus à rep. repudiaret.

4 † Hic cum homini & vehementi, & diſerto, & in primis forti ad reſiſtendum, Philippo, quaſi quaſdam verborum faces admouiſſet, non tulit ille, & grauiter exarſit, pignoribúſq; ablatis Craſſum inſtituit coercere. Quo quidem ipſo in loco multa, à Craſſo diuinitus dicta [a] efferebantur, cum ſibi [b] illum conſulem eſſe negaret, cui ſenator ipſe non eſſet. *An tu quum omnem auctoritatem vniuerſi ordinis propugnare [c] putares, eamq; in conſpectu populi Rom. conciderés, me his pignoribus exiſtimas [d] poſſe terreri? non tibi illa ſunt cædenda [e], ſi [f] Craſſum vis coercere: Hæc tibi eſt excidenda lingua: qua vel euulſa, ſpiritu ipſo libidinem tuam libertas mea refutabit.*

5 † Permulta tum vehementiſſima contentione animi, ingenij, virium ab eo dicta eſſe conſtabat: ſententiamque eam, quam ſenatus frequens ſecutus eſt, ornatiſſimis & grauiſſimis verbis, vt populo Rom. ſatis fieret, [g] numquam ſenatus neque conſilium reip. neque fidem defuiſſe, ab eo dictam: & eundem (id quod in auctoritatibus perſcriptis exſtat) ſcribendo affuiſſe.

6 † Illa tanquam *cycnea* fuit diuini hominis vox, & oratio, quam quaſi exſpectantes [h], poſt eius interitum veniebamus in curiam, vt veſtigium illud ipſum, in quo ille poſtremum inſtituiſſet, contueremur. Namque tum latus ei dicenti condoluiſſe: ſudoremque multum conſecutum eſſe audiebamus: ex quo cùm cohorruiſſet, cum febri domum rediit, diéque [i] ſeptimo eſt lateris dolore conſumtus.

7 † *O fallacem hominum ſpem, fragilemq; fortunam, & inaneis noſtras contentiones: quæ in medio ſpatio ſæpe franguntur, & corruunt, & antè in ipſo curſu obruuntur, quàm portum conſpicere potuerunt!* Nam, quamdiu Craſſi fuit, ambitionis labore vita diſtricta, tamdiu priuatis magis officiis, & ingenij laude floruit, quàm fructu amplitudinis, aut reip. dignitate. Qui autem ei annus primus ab honorum perfunctione aditum omnium conceſſu ad ſummam auctoritatem dabat, is eius omnem ſpem, atque omnia vitæ conſilia morte peruertit.

8 † Fuit hoc luctuoſum ſuis, acerbum patriæ, graue bonis omnibus: ſed ij tamen remp. [k] caſus ſecuti ſunt, vt mihi non erepta L. Craſſo à diis immortalibus vita, ſed donata mors eſſe videatur. Non [l] vidit flagrantem bello Italiam, non ardentem inuidia ſenatum, non ſceleris nefarij principes ciuitatis reos, non luctum filiæ, non exilium [m] generi, non acerbiſſimam C. Marij fugam, non illam poſt reditum eius cædem omnium crudeliſſimam, non denique in omni genere deformatam eam ciuitatem, in qua ipſe florentiſſima multum omnibus gloria perſtitiſſet.

9 † Sed quoniam attigi cogitatione vim, varietatemq; fortunæ, non vagabitur oratio mea longiùs, atq; [n] eis ipſis definietur viris, qui hoc ſermone, quem referre cœpimus, continentur. Quis enim nõ iure beatam L. Craſſi mortem illam, quæ eſt à multis ſæpe defleta, dixerit, cum horum ipſorum ſit, qui tum cum illo poſtremùm ferè collocuti ſunt, euentũ recordatus? Tenemus enim memoria, Q. Catulum, virũ omni laude præſtãtẽ, cùm ſibi non incolumem fortunã, ſed exſulium [a] & fugã deprecaretur, eſſe [b] coactum, vt vita ſeipſe priuaret.

a al. dicta eſſe ferebantur. b idem Valer. 6. c. 2. c L. pro pignore put. d tu exiſtimabas e al. concidenda. f v. c. ſi L. Craſſum g al. ſatisfacere. h L. reſpectantes i L. diéque ſeptimo lateris dolore cõſumtus eſt. F. B. k al. reipublicæ. l mortis commoda. m L. exſilium, ſeu exſulium n L. atque eis ſoe ipſis

10 † Iam Marci [c] Antonij in his ipſis roſtris, in quibus ille rempublicam conſtantiſſimè conſul defenderat, quæque cenſor imperatoris [d] manubiis ornarat, poſitum caput illud fuit, à quo erant multorum ciuium capita ſeruata. Neque verò longè ab eo C. Iulij caput, hoſpitis Etruſci ſcelere proditum, cum L. Iulij fratris capite iacuit, vt ille, qui hæc non vidit, & vixiſſe cum republica pariter, & cum illa ſimul extinctus eſſe videatur. Neque enim propinquum ſuum maximi animi virũ, Publium Craſſum, ſuapte interfectum manu, neq; collegæ ſui pontificis maximi ſanguine ſimulacrum Veſtæ reſperſum eſſe [e] vidit. cui mœroti (qua mente ille in patriam fuit) etiam C. Carbonis, inimiciſſimi hominis, eodem illo die mors nefaria fuiſſet.

11 † Non vidit eorum ipſorum, qui tum adoleſcentes Craſſo ſe dicarant, horribileis, miſeroſque caſus. Ex quibus C. Cotta, quem ille florentem reliquerat, paucis diebus poſt mortem Craſſi depulſus per inuidiam tribunatu, non multis ab eo tempore menſibus eiectus eſt è ciuitate. Sulpicius autem, qui in eadem inuidiæ flamma [f] fuiſſet, quibuſcum priuatus coniunctiſſimè vixerat, hos in tribunatu ſpoliare inſtituit omni dignitate: cui quidem ad ſummam gloriam eloquentiæ floreſcenti ferro erepta vita eſt, & pœna temeritatis non ſine magno reipublicæ malo conſtituta.

12 † 12 ¶ Ego verò te, Craſſe, cùm vitæ flore, tum mortis opportunitate, diuino conſilio & ortum, & extinctum eſſe arbitror. nam tibi aut pro virtute animi conſtantiaque tua ciuilis ferri ſubeunda [g] fuit crudelitas, aut ſiqua te fortuna ab atrocitate mortis vindicaſſet, eadem eſſe te funerum patriæ ſpectatorem coegiſſet: neque ſolum tibi improborum dominatus, ſed etiam propter admiſtam ciuium cædem bonorum victoria mœrori fuiſſet.

13 † Mihi quidem, Quinte frater, & eorum caſus, de quibus ante dixi, & ea, quæ noſmetipſi ob amorem in rempublicam incredibilem, & ſingularem pertulimus, ac ſentimus, cogitanti, ſententia ſæpe tua, vera, ac ſapiens videri ſolet, qui propter tot, tantos, tamque præcipiteis caſus clariſſimorum hominum, atq; optimorum virorum, me ſemper ab omni contentione, ac dimicatione reuocaſti.

14 † Sed quoniam hæc iam [h] neque in integro nobis eſſe poſſunt, & ſummi labores noſtri, magna compenſati gloria, mitigantur, pergamus ad ea ſolatia, quæ non modò ſedatis moleſtiis iucunda, ſed etiam hærentibus, ſalutaria nobis eſſe poſſunt: ſermonemq; L. Craſſi reliquum, ac pæne poſtremum memoriæ prodamus, atque ei, etſi nequaquam parem illius ingenio, at pro noſtro tamen ſtudio meritam gratiam, debitamque referamus.

15 † Neque enim quiſquam noſtrûm, cùm libros Platonis mirabiliter ſcriptos legit, in [i] quibus ferè Socrates exprimitur, non, quanquam illa ſcripta ſunt diuinitus, tamen maius quiddam de illo, de quo ſcripta ſunt, ſuſpicatur: quod item nos poſtulamus non à te quidem, qui nobis ſumma [k] omnia tribuis, ſed à cæteris, qui hæc in manus ſument, vt maius quiddam de L. Craſſo quàm quantum à nobis exprimetur, ſuſpicentur.

16 † Nos enim qui [l] ipſi ſermoni non interfuiſſemus, & quibus Caius Cotta tantummodo

a al. exſilium b Q. Catulus c à Mario morti iuſſus, recenti calce illito multóq; igni per. ſe facto cubiculo, ſe ipſum peremit. 9. Val. 12. Plutar. h. Mario. Appi. ciuil. 1. Vell. Flor. c vide 8. Val. 9. Appianum bell. ciuil. 1. Plut. Mario. Gellium. d v. c. imperatoris manub. e L. delet eſſe P. C X L I V. f v. c. flama g L. fuit ſubeunda h L. iam neq; integra nob. & ita v. c. i al. in quib. omnibus ferè k L. omnia ſumma l al. qui ipſius ſermoni &c. & ita v. c. non præt.

Digitized by Google

do locos, ac ſententias huius diſputationis tradidiſſet, quo in genere orationis vtrunque oratorem cognoueramus, id ipſum ſumus in eorũ ſermone adũbrare conati. Quòd ſi quis erit, qui ductus opinione vulgi, aut Antonium ieiuniorem, aut Craſſum fuiſſe pleniorem [a] putet, quàm quomodo à nobis vterq; inductus eſt: is erit ex iis, qui aut illos non audierit, aut iudicare non poſſit. Nam fuit vterque (vt expoſui antea) cum ſtudio, atque ingenio, & doctrina præſtans omnibus, tum in ſuo genere perfectus, vt neq; in Antonio deeſſet hic ornatus orationis, neq; in Craſſo redundaret.

a l. plenio. ē fuiſſe

17 † Vt igitur ante meridiẽ diſceſſerunt, paulluluḿque requieſſent: in primis hoc à ſe Cotta animaduerſum eſſe dicebat, omne illud tẽpus meridianum Craſſum in acerrima, atque attentiſſima cogitatione poſuiſſe, ſeſeque, qui vultum eius, cum ei dicendũ eſſet, obtutumq; oculorum in cogitando probe noſſet, atque in maximis cauſis ſæpe vidiſſet, quum [b] dedita opera quieſcentibus aliis, in eam exhedram veniſſet, in qua Craſſus lectulo poſito recubuiſſet: quúmq; eum in cogitatione defixum eſſe ſenſiſſet, ſtatim receſſiſſe, atque in eo ſilentio duas horas ferè eſſe conſumtas. Deinde quũ omnes, inclinato iam in [c] poſtmeridianũ tempus die, veniſſent ad Craſſum, 2 ¶ Quid eſt Craſſe, inquit Iulius, imúſne ſeſſum? etſi admonitum venimus te, non flagitatum.

b L. tum dedita opera, quieſ: aliis, in eam cathedr. veniſſes, in q.

P. B

c L. In pomeridian temp.

18 † 3 ¶ Tum Craſſus, an me tam impudentem eſſe exiſtimatis, vt [d] vobis hoc præſertim munus putem diutius poſſe debere? Quinam igitur, inquit ille, locus? an in media ſylua placet? Eſt enim is maxime & opacus, & frigidus. 4 ¶ Sanè, inquit Craſſus, etenim eſt in eo loco ſedes huic noſtro non inopportuna ſermoni. 5 ¶ Quum placuiſſet idem ceteris, in ſyluam venitur, & ibi magna cum audiendi exſpectatione conſiditur [e].

d al. vt vobis præſertim h m. put. me diutius p dep.

e L. conſidetur.

19 † 6 ¶ Tum Craſſus, Quum auctoritas, atq; amicitia veſtra, tum Antonij facilitas eripuit, inquit, mihi in optima mea cauſa libertatem recuſandi: quanquã in partienda diſputatione noſtra, quum [f] ſibi de iis, quæ dici ab oratore oporteret, ſumeret, mihi autẽ relinqueret, vt explicarẽ, *quemadmodum illa ornari oporteret*: ea diuiſit, quæ ſeiuncta eſſe non poſſunt. Nam quum omnis ex re [g], atq; verbis cõſtet oratio: neq; verba ſedem [h] habere poſſunt, ſi rẽ ſubtraxeris, neq; res lumen, ſi verba ſemoueris.

f ſort. cùm ſibi ea quæ.

g. hoc eſt ex iis quæ ſigni. ſi. ar. r & quæ ſignificant 3.

20 † Ac mihi quidem veteres illi maius quiddam animo complexi, multo plus etiam vidiſſe videntur, quàm quantum noſtrorum ingeniorum acies intueri poteſt: qui omnia hæc, quæ [i] ſuprà & ſubter, vnum eſſe, & vna vi, atque vna conſenſione naturæ conſtricta eſſe dixerunt. Nullum eſt enim genus rerum, quod aut auulſum à ceteris [k] per ſeipſum conſtare, aut quo cetera ſi careant, vim ſuam, atque æternitatem conſeruare poſſint.

Quint. c. In pr. h al. fidem.

h. rò quæ de. eſſ quibuſdam.

i ſort. aut, quod auulſum à, et.

k. fortè à ceteris, vt & paulò poſt verba.

21 † Sed hæc maior eſſe ratio videtur, quàm vt hominũ poſſit ſenſu, aut cogitatione cõprehẽdi. eſt etiã illa Platonis vera, & tibi, Catule, certè non inaudita vox, *Omnem doctrinã harum ingenuarum, & humanarum artium, vno quodã ſocietatis vinculo contineri*. vbi enim perſpecta vis eſt rationis eius, qua cauſæ rerum atq; exitus cognoſcuntur, mirus quidã omniũ quaſi conſenſus doctrinarum, concentúſque reperitur.

22 † Sed ſi hoc quoq; videtur eſſe altius, quàm vt id nos humi ſtrati ſuſpicere poſſimus, illud certè tamen, quod amplexi ſumus, quod pro- A fitemur, quod ſuſcepimus, noſſe & tenere debemus. Vna eſt enim quod & ego heſterna [a] die dixi, & aliquot locis antemeridiano ſermone ſignificauit Antonius, eloquẽtia, quaſcunq; in oras diſputationis, regionéſve delata eſt.

a L. heſterno

23 † Nam ſiue de cæli natura loquitur, ſiue de terræ, ſiue de diuina vi, ſiue de humana, ſiue ex inferiore loco, ſiue ex æquo, ſiue ex ſuperiore, ſiue vt impellat homines, ſiue vt doceat, ſiue vt deterreat, ſiue vt concitet, ſiue vt B reflectat [b], ſiue vt incendat, ſiue vt leniat, ſiue ad paucos, ſiue ad multos, ſiue inter alienos, ſiue cum ſuis, ſiue ſecum, riuis eſt diducta [c] oratio, non fontibus: & quocunque ingreditur, eodem eſt inſtructu, ornatúque comitata.

b al. inflectat

c al. deducta

P. CXLV.

24 † Sed quoniam oppreſſi iam ſumus opinionibus non modo vulgi, verumetiam hominum leuiter eruditorum, qui, quæ complecti tota nequeũt, hæc facilius diuulſa & quaſi diſcerpta contrectant: & qui, tanquam ab ani- C mo corpus, ſic à ſententiis verba ſeiungunt, quorum ſine interitu fieri neutrum [d] poteſt, non ſuſcipiam oratione mea plus, quàm mihi imponitur: tantum ſignificabo breui, neque verborum ornatum inueniri poſſe non [e] partitis expreſſiſque ſententiis, neque eſſe vllam ſententiam illuſtrem ſine luce verborum.

d al. neutrum

e L. non repertis expr. & al partis, al. paratis, al. repertis.

25 † Sed prius quàm illa conor attingere, quibus orationem ornari atq; illuminari putem, proponam breuiter, quid ſentiam de vniuerſo D genere dicendi. Natura nulla eſt (vt mihi videtur) quæ non habeat in ſuo genere res complureis diſſimileis inter ſe, quæ tamen conſimili laude dignentur. Nam & auribus multa percipimus, quæ etſi nos vocibus delectant, tamen ita ſunt varia ſæpe, vt id, quod proximum audias, iucundiſſimum eſſe videatur: & oculis colliguntur pæne innumerabiles voluptates, quæ nos ita capiant, vt vnum ſenſum diſſimili genere delectent, & [f] reliquos ſen- E ſus voluptates oblectent diſpares, vt ſit difficile iudicium excellentis maxime ſuauitatis.

f l. & reliquos ſenſus ſingulos ſingulæ, voluptates oblectant di p.

26 † At [g] hoc idem, quod eſt in naturis rerum, transferri poteſt etiam ad arteis. Vna fingendi eſt ars, in qua præſtantes fuerunt Myro Polycletus, Lyſippus: qui omnes inter ſe diſſimiles fuerunt: ſed ita tamen, vt neminẽ ſui velis eſſe eſſe diſſimilẽ. Vna eſt ars ratioq; picturæ, diſſimillimiq; tamen inter ſe Zeuxis [h], Aglaophon, Appelles: neque eorum quiſquam eſt, F cui quicquam in arte ſua deeſſe videatur. Et, ſi hoc in his quaſi mutis artibus eſt mirandum, & tamen verum: quanto admirabilius in oratione, atque in lingua? quæ cùm in iiſdem ſententiis, verbiſque verſetur, ſummas habet diſſimilitudines, non [i] ſic, vt alij vituperandi ſint, ſed vt ij, quos conſtet eſſe laudandos, in diſpari tamen genere laudentur.

g L. Atque hoc idem q.

h L. Zeuxis.

i c. L. non ſic vt alij laudandi, al. j vitup.

27 † Atque id primum in poetis cerni licet, quibus eſt proxima cognatio cum orato- G ribus, quàm ſint inter ſeſe Ennius, Pacuuius, Acciúſque diſſimiles: quàm apud Græcos Æſchylus, Sophocles, Euripides [k], quanquam omnibus, par pæne laus in diſſimili ſcribendi genere tribuatur.

k L. quàmque omnibus.

28 † Adſpicite nunc eos homines, atq; intuemini quorum de facultate quærimus, quid interſit inter oratorũ ſtudia, atq; naturas. Suauitatem [l] Iſocrates, ſubtilitatem Lyſias, acumen Hyperides, ſonitũ Æſchines, vim Demo- H ſthenes habuit: quis eorũ non egregius? tamẽ quis cuiuſquam niſi ſui ſimilis? Grauitatem, Africanus, lenitatẽ Lælius, aſperitatẽ Galba, pro-

l Quæ in ſummis oratoribus prima dicendi genera.

Digitized by Google

profluens quiddam habuit Carbo, & cano-
A rum. quis horum non princeps temporib. illis
fuit? & ſuo tamen quiſq; in genere princepsᵃ.
a al. princeps fuit
29 †Sed quid ego vetera conquiram, cùm mi-
hi liceat vti præſentib. exemplis, atque viuis?
P. B.
Quid iucundius auribus noſtris vnquam ac-
cidit huius oratione *Catuli?* quæ eſt pura ſic,
vt Latinè loqui penè ſolus videatur: ſic autem
grauis, vt in ſingulari dignitate omnis tamen
adſit humanitas, ac lepos. Quid multa? iſtum
B audiens equidem ſic iudicare ſoleo, quidquid
aut addideris, aut mutaueris, aut detraxeris,
vitioſius & deterius futurum.
30 † Quid noſter hic *Cæſar?* nonne nouam
quandam rationem attulit orationis, & dicen-
di genus induxit propè ſingulare? Quis vn-
quam res, præter hunc, tragicas penè comi-
cè, triſteis remiſsè, ſeueras hilareᵇ, forenſeis
b citatur à Nonio, cap. 11. in Hilare
ſcenica propè venuſtate tractauit: atque ita,
vt neque iocus magnitudine rerum exclude-
c L. neque grauitas
C retur, nec ᶜ grauitas facetiis minueretur?
31 †Ecce præſentes duo prope æquales Sulpi-
cius & *Cotta*. quid tam inter ſe diſſimile? quid
tam in ſuo genere præſtans? limatus alter &
ſubtilis, rem explicans propriis, aptiſque ver-
bis: hæret in cauſa ſemper: &, quid iudici pro-
bandum ſit, cùm acutiſſimè vidit, omiſſis ce-
teris argumentis, in eo mentem orationem-
que defigit. *Sulpicius* autem fortiſſimo quo-
dam animi impetu, pleniſſima & maxima vo-
D ce, ſumma contentione corporis, & dignitate
motus, verborum quoque ea grauitate & co-
pia eſt, vt vnus ad dicendum inſtructiſſimus a
natura eſſe videatur.
32 † Ad noſmetipſos iam reuertor: (quoniã ſic
fuimus ſemper comparati, vt hominum ſer-
monibus quaſi in aliquod contentionis iudi-
cium vocaremur) quid tam diſſimile, quàm
ego in dicendo, & *Antonius?* cùm ille is ſit o-
d L. ego, quãquam memet mei pœnitet cum hoc maximè tamen in comp. coniungor.
rator, vt nihil eo poſſit eſſe præſtantius: egoᵈ
E autem, quanquam memet mei pœnitet, cum
hoc maximè tamen in comparatione con-
iungar. Videtiſne, genus hoc quod ſit Anto-
nij? forte, vehemens, commotum in agendo,
præmunitum, & ex omni parte cauſę ſæptum,
acre, acutum, enucleatum, in vnaquaque re
cõmorans, honeſtè cedens, acriter inſequens,
terrens, ſupplicans, ſumma orationis varieta-
te, nulla noſtrarum aurium ſatietate.
33 †Nos autẽ, quicunq; in dicendo ſumus (quo-
F niam eſſe aliquo in numero vobis videmur)
certè tamen ab huius multum genere di[ſt]a-
mus: quod quale ſit, non eſt meũ dicere, pro-
pterea quod minimè ſibi quiſq; notus eſt, &
difficillimè de ſe quiſq; ſentit: ſed tamẽ diſſi-
militudo intelligi poteſt, & ex motus mei
mediocritate, & ex eo, ꝙ quib. veſtigiis primũ
inſtiti, in iis ferè ſoleo perorare: & quod ali-
e L. in verbis quam in ſententiis eligendis labor.
quãto me maior inᵉ verbis, & in ſentẽtiis eli-
gendis, quã eum labor, & cura torquet, verẽ-
G tẽ, ne, ſi paullo obſoletior fuerit oratio, nõ di-
gna ex pectatione & ſilentio fuiſſe videatur.
34 †Quod ſi in nobis qui adſumus tantaᶠ diſ-
f fort. tante ſunt diſſimilitudines
ſimilitudines, tam certæ res cuiuſq; propriæ,
& in ea varietate ferè melius à deteriore fa-
P. CXLVI.
cultate magis, quàm genere diſtinguitur, atq;
omne laudatur, quod in ſuo genere perfe-
ctum eſt; quid cenſetis, ſi omnes qui vbique
ſunt, aut fuerunt oratores, amplecti volueri-
g abeſt fore ut
mus? nunne ᵍ fore, vt, quot oratores, totidem
H penè reperiantur genera dicendi? Ex qua mea
diſputatione forſitan occurrat illud, ſi penè
innumerabiles ſint quaſi formæ, figuræq; di-
cendi, ſpecie diſpares, genere laudabiles: non
poſſe ea, quæ inter ſe diſcrepant, iiſdem præ-
ceptis, atque ᵃ in vna inſtitutione formari.
a L. atque vna
35 † Quod non eſt ita: diligentiſſiméque hoc
eſt eis, qui inſtituunt aliquos, atque erudiunt,
videndum, quò ſua quemque natura maximè
ferre videatur. Etenim videmus, ex eodem
quaſi ludo ſummorum in ſuo cuiuſque ge-
nere artificum, & magiſtrorum exiſſe diſci-
pulos diſſimileis inter ſe, attamen laudandos,
B cùm ad cuiuſque naturam inſtitutio doctoris
accommodaretur.
36 †Cuius eſt vel maximè inſignè illud exem-
plum (vt ceteras arteis omittamus) quod di-
cebat Iſocratesᵇ, doctor ſingularis, ſe calcari-
b Idem in Bruto ... de ... de Ariſtotele & Xenocrate ... de Theophraſto & Calliſthene, Laertius in Theophraſto.
bus in Ephoro. contrà autem in Theopom-
po frænis vti ſolere: alterum enim exſultan-
tem verborum audacia reprimebat, alterum
cunctantem, & quaſi verecundantem incita-
bat. Neque eos ſimileis effecit inter ſe ſed
C tantùm alteri affinxit, de altero limauit, vtᶜ id
c L. vt id conformaret in vtroque & in q. v. c. alij, conformaret, vt L. vulg.
confirmaret in vtroque, quod vtriuſque natu-
ra pateretur.
37 †Hæc eo mihi prædicenda fuerunt, vt ſi nõ
omnia, quæ proponerentur à me, ad omnium
veſtrûm ſtudium, & ad genus id, quod quiſq;
veſtrûm in dicendo probaret, adhæreſcerẽt, id
a me genus exprimi ſentiretis, quod maximè
mihi ipſi probaretur. Ergo hæc & agẽda ſunt
ab oratore, quæ explicauit Antonius, & dicẽda
D quodãmodo. Quinam ᵈigitur dicendi eſt mo-
d DE ELOCVTIONE & EXORNATIONE.
dus melior, (nam de actione poſt videro) quã
vt *Latine*, vt *plane*, vt *ornate*, vt ad id quodcum-
que agetur, *aptè*, congruenterque dicamus.
38 †Atque eorum quidem, quæ duo prima di-
xi, rationem non arbitror exſpectari à me, pu-
ri, dilucidique ᵉ ſermonis, neque enim cona-
e al. lucidiq.
mur docere eum dicere, qui loqui neſciat:
nec ᶠ ſperare, qui Latine non poſſit, hunc or-
f L. ne ſperemus, qui L.
nate eſſe dicturum: neque vero, qui non di-
E cat, quod intelligamus, hunc poſſe quod ad-
miremur, dicere. Linquamus igitur hæc, quæ
cogitationem habent facilem, vſum neceſſa-
rium. nam alterum traditur litteris, doctrináque
puerili: alterum adhibetur ob eam cau-
ſam, vt intelligatur, quid quiſque dicat: quod
videmus ita eſſe neceſſarium, vt tamen eo
minus nihil eſſe poſſit.
39 †Sed omnis loquendi elegantia quãquam
expolitur ſcientia litterarum, tamen augetur
F legendis oratorib. & poetis. ſunt enim illi ve-
teres, qui ᵍ ornare nondum poterant ea, quæ
g L. nondum ornare
dicebant, omnes propè præclare locuti: quo-
rumʰ ſermone aſſuefacti qui erunt, ne cupien-
h L. quorum ſermoni aſſ.
tes quidẽ, poterunt loqui, niſi Latinè. Neque
i L. addit verbis
tamen erit vtendum verbis ⁱ iis, quib. iam con-
ſuetudo noſtra non vtitur, niſi quando ornãdi
cauſa, parcè, quod oſtendam: ſed vſitatis ita
poterit vti, lectiſſimis vt vtatur ᵏis, qui in ve-
k L. vtatur his
terib. erit ſcriptis ſtud oſè, & multũ volutatus.
G 40 † Atque *vt Latine*ˡ *loquamur* non ſolùm vi-
l al. quemadmodum dicere poſſit.
dendum eſt, vt & verba efferamus ea, quæ
nemo iure reprehendat: & ea ſic & caſibus &
P. B.
tẽporibus & genere & numero cõſeruemus,
vt nequid perturbatũ, ac diſcrepans, aut præ-
poſterũ ſit: ſed etiam lingua & ſpiritus & vo-
cis ſonus eſt ipſe moderandus. Nolo exprimi
litteras putidius, nolo obſcurari negligentius:
41 †nolo verba exiliter exanimata exire, nolo
inflata, & quaſi anhelata grauius. nã de voce
H nõdum ea dico quæ ſunt actionis, ſed hoc quod
mihi cũ ſermone quaſi coniunctum videtur.
Sũt. n. certa vitia, quæ nemo eſt, quin effuge-

Digitized by Google

a al. atque muliebris. te capiat, mollis vox, a vt muliebris, aut quaſi extra modū abſona, atq; abſurda eſt autē vitiū, quod nonnulli de induſtria conſectantur. A

42 † *Ruſtica vox*, & agreſtis quoſdam delectat, quo magis antiquitatem, ſi ita ſonet, eorum ſermo retinere videatur: vt tuus, Catule, ſodalis, L. Cotta, gaudere mihi videtur grauitate linguæ, ſonóq; vocis agreſti, & illud quod loquitur, priſcum viſum iri putat, ſi plane fuerit ruſticanum. Me autē tuus ſonus, & ſuauitas b iſta delectat.; omitto verborum, quamquam eſt caput: verùm id affert ratio, docent litteræ, confirmat conſuetudo & legendi & loquēdi: ſed hanc dico ſuauitatē, quæ exit ex ore: quæ quidem, vt apud Græcos, Atticorum, ſic in Latino ſermone, huius eſt vrbis maxime propria. B

b al. ſubtilitas mali. mox enim ſequitur, ſuauitatem, & ſuauiter.

43 † Athenis iam diu doctrina ipſorum Athenienſium interiit, domicilium tantum in illa vrbe remanet ſtudiorum, quib. vacant ciues, peregrini fruuntur, capti quodammodo nomine vrbis, & auctoritate: tamē eruditiſſimos homines Aſiaticos quiuis Athenienſis indoctus, non verbis, ſed ſono vocis, nec tam bene, quam ſuauiter loquendo, facilè ſuperabit. Noſtri minus ſtudent litteris, quàm Latini. tamen ex iſtis, quos noſtis, vrbanis, in quibus minimum eſt litterarum, nemo eſt, quin litteratiſſimum togatorum omnium, Q. Valerium Soranum c, lenitate vocis, atque ipſo oris preſſu, & ſono facile vincat. C

c al. Sertanū.

44 † Quare cum ſit quædam certa vox Romani generis, vrbiſque propria, in qua nihil offendi d, nihil diſplicere, nihil animaduerti poſſit, nihil ſonare, aut olere peregrinū, hanc ſequamur: neque ſolùm ruſticam aſperitatē, ſed etiā peregrinam inſolentiam fugere diſcamus.

d al. offendere.

P. CXLVII.

45 † Equidem cùm audio ſocrū meam Læliam (*facilius enim mulieres incorruptam antiquitatem conſeruant, quòd multorum ſermonis expertes, ea tenent ſemper, quæ prima didicerunt,*) ſed eam ſic audio, vt Plautum mihi, aut Næuium videar audire. ſono ipſo vocis ita recto, & ſimplici eſt, vt nihil oſtentationis, aut imitationis afferre videatur e: ex quo ſic locutum eſſe eius patrem iudico, ſic maiores, non aſperè, vt ille, quem dixi, non vaſtè, non ruſticè, non hiulcè, ſed preſſè, & æquabiliter, & leniter.

e L. videtur.

46 † Quare Cotta noſter, cuius tu illa lata, Sulpici, nonnunquam imitaris, vt iota litteram tollas, & e pleniſſimum dicas, non mihi oratores antiquos, ſed meſſores videris imitari.

7 ¶ Hic cùm arriſiſſet ipſe Sulpicius, Sic agam vobiſcum, inquit Craſſus, vt quoniam me loqui voluiſtis, aliquid de veſtris vitiis audiatis. 8 ¶ Vtinam quidem, inquit ille. id enim ipſum volumus, idque ſi feceris, multa (vt arbitror) hic hodie vitia ponemus.

47 † 9 ¶ At enim non ſine meo periculo, Craſſus, inquit, poſſum, Sulpici, te reprehendere, quoniam Antonius mihi te ſimillimum dixit ſibi videri f. 10 ¶ Tum ille, Tum quod monuit idem, vt ea, quæ in quoque maxima eſſent, imitaremur: ex quo vereor ne nihil ſim tui, niſi ſupploſionem pedis, imitatus, & pauca quædam verba, & aliquem, ſi fortè, motum.

f L. videri. Tu verb., inquit ille, quoniam mo. idē vt ea, q in q. m. e. imitaremur. ex q.

11 ¶ Ergo iſta, inquit Craſſus, quæ habes à me, non reprehendo, g ne meipſum irrideam. ſunt autem mea multo & plura, & maiora, quàm dicis. quæ autem ſunt aut tua planè, aut imitatione ex aliquo expreſſa, de iis te, ſi qui me forte locus admonuerit, commonebo.

g al. ne me ipſe ir.

48 † Prætereamus igitur præcepta Latinè loquendi, quæ pueriliſ doctrina tradit, & ſubtilior cognitio, ac ratio litterarū alit, aut conſuetudo ſermonis quotidiani, ac domeſtici libri confirmant, & lectio veterum oratorum, & poetarum. Neque verò *in illo altero b diutius commoremur*, vt diſputemus, quib. rebus aſſequi poſſimus, vt ea quæ dicamus, intelligantur: H

a al. ἀναλογίαν

b PLANE quemadmodū dicatur.

49 Latinè ſcilicet dicendo, verbis vſitatis, ac propriè demonſtrantibus ea, quæ ſignificari, ac declarari volemus, ſine ambiguo verbo, aut ſermone, non nimis longa continuatione verborum, non valde productis iis, quę ſimilitudinis cauſa ex aliis reb. transferuntur, non diſceptis ſententiis, non præpoſteris temporibus, non confuſis perſonis, non perturbato ordine. quid multa? tā facilis eſt tota res, vt mihi permirum ſæpè videatur, cùm difficilius intelligatur, quid patronus velit dicere, quā ſi ipſe ille, qui patronum adhibet, de re ſua diceret.

50 † Iſti enim, qui ad nos cauſas deferunt, ita nos plerumque ipſi docent, vt non deſideres planius dici. Eaſdem res autem ſimulac Fuſius c, aut veſter æqualis Pomponius, agere cœpit, non æquè, quid dicat, niſi admodum attendi, intelligo, ita confuſa eſt oratio d, ita perturbata, nihil vt ſit primum, nihil vt ſecundum: tantaq; inſolentia, ac turba verborum, vt oratio, quæ lumen adhibere rebus debet, ea obſcuritatem & tenebras afferat e, atque vt quodammodo, ipſi ſibi in dicendo obſtrepere videantur.

c al. Fuſius.

d al. omnis oratio.

e al. offerat.

51 † Verùm, ſi placet, quoniam hæc ſatis ſpero vobis quidē certè maioribus, moleſta & putida f videri, ad reliqua aliquāto odioſiora pergamus. 12 ¶ Atqui vides, inquit Antonius, cùm g alias res agamus, quàm te inuiti audiamus, qui adduci poſſumus (de me enim coniicio) relictis vt rebus omnibus h te ſectemur, te audiamus: ita de horridis reb. nitida, de ieiunis plena, de peruulgatis noua quædam eſt oratio tua.

f πρτινά P. B.

g L. quā alias res agamus, vt ſit āgα...

h ri omnib. quidam diſpungunt. ſic enim antiquos loqui, relictis rebus.

52 † 13 ¶ Faciles enim, inquit Antoni, partes ex fuerunt duæ, i quas modò percucurri k, vel potius penè præterij, *Latinè* loquendi, *planeq;* dicendi: reliquæ l ſunt magnæ, implicatæ, variæ, graues, quib. omnis admiratio ingenij, omnis laus eloquentiæ continetur. Nemo enim vnquam eſt oratorem, quod Latinè loqueretur, admiratus: ſi eſt aliter, irrident: neq; eum oratorem tantummodò, ſed hominē non putant. nemo extulit eum verbis, qui ita dixiſſet, vt qui adeſſent, intelligerent quid diceret, ſed contempſit eum, qui minùs id facere potuiſſet.

Plautum Truculente Terentium, Antia, Lucretium 3.

i L. percurri ...

k id eſt quemadmodum & Latinè & planè docere poſſimus.

l quemadmodum ſcilicet ornatè & aptè dicimus.

53 † In quo igitur homines exhorreſcunt? quem ſtupefacti dicentem intuentur? in quo exclamant? quem deum, vt ita dicam inter homines putant? qui diſtinctè, qui explicatè, qui abundanter, qui illuminatè & rebus, & verbis dicunt m, & in ipſa oratione quaſi quendam numerum, verſúmque cōficiunt n: id eſt, quod dico, ornatè. Qui o idem ita moderantur, vt rerum, vt perſonarum dignitates ferunt, ij ſunt in eo genere laudandi laudis, quod ego aptum & congruens nominem p.

m fort. dicit.

n fort. conficit.

o L. Qui hoc idem ita mo.

54 † Qui ita dicerent, eos negauit adhuc ſe vidiſſe Antonius, & iis hoc nomen dixit eloquentiæ ſolis eſſe tribuendū. Quare omneis iſtos, me auctore, deridere, atque cōtemnere, qui ſe horum, qui nunc ita appellantur, rhetorum præceptis omnē oratorum vim cōplexos eſſe arbitrantur. neq; adhuc quā perſonā teneant, aut quid profiteantur, intelligere potuerunt. Verùm q enim oratori, quæ ſunt in hominū vita, quandoquidē in ea verſatur orator, atq; ea

p L. nominem.

q L. Verò enim.

Digitized by Google

eſt ei ſubiecta materies, omnia quæſita, audita, lecta, diſputata, tractata, agitata eſſe debēt.

55 † Eſt enim eloquentia vna quædā de ſummis virtutibus; quāquam ſunt omnes virtutes æquales & pares, ſed tamen eſt ſpecies alia magis alia formoſa & illuſtris, ſicut hæc vis, quę ſcientiam cōplexa rerum, ſenſa mentis, & conſilia, ſic verbis explicat, vt eos, qui [a] audiunt, quocunque incubuerit, poſſit impellere: quæ quo maior eſt vis, hoc [b] eſt magis probitate iungenda, ſummaq; prudentia: quarum virtutum expertibus ſi dicendi copiam tradiderimus, non eos quidem oratores effecerimus, ſed furentibus quædā arma dederimus.

a L. qui audiant.
b ſort. cū probitate iungē da. al. probitati iung.

56 † Hanc, inquam, cogitandi, pronuntiandiq; rationem, vimque dicendi, veteres Græci ſapientiam [c] nominabant. hinc illi Lycurgi, hinc Pittaci, hinc Solones, atque ab hac ſimilitudine Coruncanij noſtri, Fabricij, Catones, Scipiones fuerunt, non tam fortaſſe docti, ſed impetu mentis ſimili & voluntate. Eadem autem alij prudentia, ſed conſilio ad [d] vitæ ſtudia diſpari, quietem atque otium ſecuti, vt Pythagoras [e], Democritus, Anaxagoras, a regendis ciuitatibus totos ſe ad cognitionem rerum tranſtulerunt: quæ vita propter tranquillitatem, & propter ipſius ſcientiæ ſuauitatem, qua nihil eſt hominibus iucundius, plureis, quàm vtile fuit rebus publicis, delectauit.

c Sapientes philoſophi politici ſimul & oratores. P. CXLVIII.
d al. ac vitæ.
e Philoſophorū ſectæ Phyſici a Pythagora, Democrito, Anaxagora.

57 † Itaque, vt ei ſtudio ſe excellentiſſimis ingeniis homines dediderunt, ex ea ſumma facultate vacui ac liberi temporis, multo plura, quàm erat neceſſe, doctiſſimi homines, otio nimio, & ingeniis vberrimis affluentes, curanda ſibi eſſe, ac [f] quærenda, & inueſtiganda duxerunt. Nam vetus quidem illa doctrina, eadem videtur & rectè faciendi, & bene dicendi magiſtra: neque diſiuncti doctores, ſed iidem erant viuendi præceptores, atque dicendi, vt ille apud Homerū Phœnix, qui ſe a Peleo patre Achilli iuueni comitem eſſe datum dicit ad bellum, vt illum efficeret oratorem verborum, actoremque rerum.

f L. & quærenda.

58 Sed vt homines labore [g] aſſiduo, & quotidiano aſſueti, cum tempeſtatis cauſa opere prohibentur, ad pilam ſe, aut ad talos, aut ad teſſeras conferunt, aut etiam nouum ſibi ipſi aliquem excogitant in otio ludum: ſic illi a negotiis publicis, tanquam ab opere aut temporibus excluſi, aut voluntate ſua feriati, totos ſe alij ad poetas, alij ad geometras, alij ad muſicos contulerunt, alij etiam, vt dialectici, nouum ſibi ipſi ſtudium, ludumque pepererunt [h], atque in iis artibus, quæ repertæ ſunt, vt puerorum menteis ad humanitatem fingerentur, atque virtutem, omne tempus, atque ætates ſuas conſumſerunt.

g L. labori aſſiduo, & q.
h al. repererunt.

59 † Sed quod erant quidam, iique multi, qui aut in rep. propter ancipitē, quę nō poteſt eſſe ſeiuncta, faciendi, dicendique ſapientiam, florerent, vt Themiſtocles, vt Pericles, vt Theramenes, aut, qui minus ipſi [i] in rep. verſarentur, ſed huius tamen eiuſdem ſapientiæ doctores eſſent, vt Gorgias, Thraſymachus, Iſocrates: inuenti [k] ſunt, qui cum ipſi doctrina, & ingeniis abundarent, à re autem ciuili, & a negotiis animi quodam iudicio, abhorrerent, hanc dicendi exercitationē exagitarent, atq; contemnerent: quorū princeps Socrates fuit, is, qui omnium eruditorū teſtimonio, totiuſq; iudicio Græciæ, cum prudentia, & acumine, & venuſtate, & ſubtilitate, tum verò

i L. ipſi quidem in rep.
k Socratici ſeu Ethici.

A eloquentia varietate, copia, quam ſe cúmq; in partem dediſſet, omnium fuit facilè princeps.

60 † Iſ [a], qui hæc, quæ nos nunc quærimus, tractarent, agerent, docerent, cùm [b] nomine appellarentur vno, quòd omnis rerum optimarū cognitio, atque in iis exercitatio, philoſophia nominaretur, hoc commune nomen eripuit, ſapientérque ſentiendi, & ornatè dicendi ſcientiam, re cohærenteis, diſputationib. ſuis ſeparauit: B cuius ingeniū, varioſque ſermones immortalitati ſcriptis ſuis Plato tradidit, cùm ipſe litteram Socrates nullam reliquiſſet.

a L. Hic iis, qui hæc, q.
b L. cùm appellarentur vno nomine. P. B.

61 † Hinc diſcidium [c] illud exſtitit quaſi linguæ, atq. cordis, abſurdum ſanè & inutile. & reprehendendū, vt alij nos ſapere, alij dicere docerent. Nam, cum eſſent plures orti ferè a Socrate, quòd ex illius variis, & diuerſis, & in omnē partē diffuſis diſputationib. alius aliud apprehenderat, proſeminatæ ſunt quaſi familiæ diſſentientes inter ſe, & multum diſiunctæ, C & diſpares, cū tamen omnes ſe philoſophi Socraticos & dici vellent, & eſſe arbitrarētur.

c al. lib. vulg. diſſidium ill. male. etenim diſcidium a diſcindo.

62 † Ac primò ab ipſo Platone Ariſtoteles & Xenocrates: quorum alter Peripateticorum, alter Academiæ nomen obtinuit: deinde ab Antiſthene, qui patientiam, & duritiā in Socratico ſermone maximè adamarat, Cynici primum, deinde Stoici: tum ab Ariſtippo, quem illæ magis voluptariæ diſputationes delectarant, Cyrenaica philoſophia manauit: D quam ille, & eius poſteri ſimpliciter defēderant, ij, qui nunc voluptate omnia metiuntur, dum verecūdius id agunt, nec dignitati ſatiſfaciunt, quā non aſpernantur, nec voluptatem tuentur, quā amplexari volunt. Fuerunt etiā alij genera philoſophorum, qui ſe omnes ferè *Socraticos* eſſe dicebant [d]: Eretricorum [e], Herilliorum, Megaricorum, Pyrrhoneorum: ſed ea horum vi, & diſputationibus ſunt iamdiu fracta, & exſtincta.

d L. Eretriacorum.
e So ... rum ſectæ.

63 E † Ex illis autem, quæ remanent, ea philoſophia, *quæ* [f] *ſuſcepit patrocinium voluptatis*, etſi cui vera videatur, procul abeſt tamen ab eo viro, quem quærimus, & quem auctorem publici conſilij, & regendæ ciuitatis ducem, & ſententiæ, atque eloquentiæ principem, in ſenatu, in populo, in cauſis publicis eſſe volumus: nec vlla tamen ei philoſophiæ fiet iniuria à nobis. non enim repelletur inde, quò aggredi cupiet. F ſed in hortulis quieſcet ſuis, vbi vult, vbi etiam recubans molliter, & delicatè, nos auocat à roſtris, à iudiciis, à curia, fortaſſe ſapienter, ac [g] præſertim à rep.

f Epicurei.
g L. hac præſertim rep.

64 † Verùm ego non quæro nunc, quæ ſit philoſophia veriſſima, ſed quæ oratori coniūcta maximè. Quare iſtos ſine vlla cōtumelia dimittamus. ſunt enim & boni viri, & quoniam ſibi ita videtur, beati: tantúmq; eos admoneamus, vt illud, etiam ſi eſt veriſſimū, tacitū tamen, tanquā myſterium teneant, quòd negāt G verſari in rep. eſſe ſapientis. Nam, ſi hoc nobis, atque optimo cuiq. perſuaſerint, non poterūt ipſi eſſe, id quod maximè cupiūt, otioſi.

65 † *Stoicos* [h] autē quos minime improbo, dimitto tamē, nec eos iratos vereor, quoniā omnino iraſci neſciunt: atque [i] hanc iis habeo gratiam, q ſoli ex omnib. eloquentiam, virtutem ac ſapientiam eſſe dixerunt: ſed vtrunque eſt in his, quod ab hoc quem inſtruimus, oratore valde abhorreat. ei [k] quod omneis, qui ſapiē- H tes non ſint, ſeruos, latrones, hoſteis, inſanos eſſe dicunt: neq; tamen quēquam eſſe ſapientem. valde autem eſt abſurdum, ei cōcionem

h Stoici.
i L. v. atq. hanc ab iis ... gr. ...
k L. & quod omneis. Dum enim hic genere Stoicorū placita vnum omnes qui ſapientes non P. CXLIX. ſint ſer ... Al ... Neminem eſſe ſapientem.

Digitized by Google

aut ſenatum, aut vllum cœtum hominum committere, cui nemo illorum, qui adſint, ſanus, nemo ciuis, nemo liber eſſe videatur.

66 † Accedit quod orationis etiam genus habent fortaſſe ſubtile, & certè acutū: ſed, vt in oratore, exile, inuſitatū, abhorrens ab aurib. vulgi, obſcurum, inane, ieiunum, attamen [a] eiuſmodi, quo vt. ad vulgus nullo modo poſſit. Alia enim & bona, & mala videntur Stoicis, & ceteris ciuibus, vel potius gentibus: alia vis honoris, ignominiæ, præmij, ſupplicij: vere, an ſecus, nihil ad hoc tēpus: ſed ſi ea ſequamur, nullam vnquā rem dicendo expedire poſſimus.

a L. ac iādem

67 † Reliqui ſunt *Peripatetici*, & *Academici*: quāquam Academicorum [b] nomen eſt vnū, ſententiæ duę. nam Speuſippus [c] Platonis ſororis filius, & Xenocrates, qui Platonē audierat, & qui Xenocratem, Polemo, & Crantor, nihil ab Ariſtotele, qui vnà audierat Platonē, magnopere [d] diſſenſit: copia fortaſſe, & varietate dicendi pares non fuerunt. Arceſilas [e] primum, qui Polemonem audierat, ex variis Platonis libris, ſermonibuſque Socraticis hoc maximè arripuit, nihil [f] eſſe certi, quod aut ſenſibus, aut animo percipi poſſit: quem ferunt eximio quodam vſum lepôre dicendi, aſpernatum eſſe omne animi, ſenſuſq; iudicium, primumque inſtituiſſe, (quāquam id fuit Socratiū maximè) non, quid ipſe ſentiret, oſtendere: ſed contra id, quod quiſq; ſe ſētire dixiſſet, diſputare.

b Academici: quorum vnū nomen, ſententiæ duæ. Alia enim eſt vetus, alia noua Academia. c Academiæ veteris ſectatores Speuſippus, Xenocrates, Polemo, Crantor. d ſors magnopere diſſenſerunt. e Academiæ nouæ ſeu recentioris author, Arceſilas: ſectator Carneades.

68 † Hinc hęc recentior Academia emanauit, in qua exſtitit diuina quadam celeritate ingenij, dicendique copia Carneades: cuius ego etſi multos auditores cognoui Athenis, tamen auctores certiſſimos laudare [h] poſſum, & ſocerum meum Scæuolam [i], qui eum Romæ audiuit adoleſcens & Q. Metellum L. F. familiarem meum, clariſſimum virum, qui illum à ſe adoleſcente Athenis, iam affectum ſenectute, multos dies auditum eſſe dicebat.

f Academiæ nouæ dogma, nihil eſſe certi, quod aut animo percipi poſſit. g L. manauit, & ita v. c. h Laudare teſtem quidem, & vnde dictum ſcripſi in Bru.

69 † Hæc autem, vt ex Apennino, fluminum, ſic ex communi [k] ſapiētium iugo, ſunt doctrinarum facta diuortia [l], vt philoſophi, tanquam in ſuperum mare Ionium defluerent, Græcum quoddam, & portuoſum: oratores autem in inferum hoc Tuſcum, & Barbarum, ſcopuloſum, atque infeſtum, laberentur, in quo etiam ipſe Vlyſſes errâſſet.

to. i L. Scæuolā. k al. ē comuni ſapientiæ iugo ſunt doctrinarum facta diuortia ita citatur apud Nonium c. 4. in Diuor.

70 † Quare ſi hac eloquentia, atque hoc oratore contenti ſumus, qui ſciat aut negare oportere quod arguare, aut, ſi id non poſſis, tum oſtendere, quod is fecerit, qui inſimuletur, aut recte factum, aut alterius culpa, aut iniuria, aut ex lege, aut non contra legem, aut imprudentia, aut neceſſariò, aut non eo nomine vſurpandum, quo arguatur, non ita agi, vt debuerit, ac licuerit: &, ſi ſatis eſſe putatis, ea, quæ iſti ſcriptores artis docent, diſcere, quæ multo tamen ornatiùs, quam ab illis dicūtur, & vberius explicauit Antonius: ſed, ſi his contenti eſtis, atque iis etiam, quæ dici voluiſtis à me: ex ingenti quodam oratorem, immenſoq; campo in exiguum ſanè gyrum compellitis.

P. B. dum 151. l. L. deuortia.

71 † Sin veterem illum Periclem, aut hunc etiam, qui familiarior nobis propter ſcriptorum multitudinem eſt, Demoſthenem, ſequi vultis, & ſi illam præclaram, & eximiam ſpeciem [m] oratoris perfecti, & pulcritudinem adamaſtis: aut vobis hæc Carneadia, aut illa Ariſtotelia vis comprehendenda eſt.

m L. oratoris perfecti ſpeciem.

72 † Namque (vt antè dixi) veteres illi vſq; ad [n] Iſocratem, omnem omnium rerum, quæ ad mores hominum, quæ ad vitam, quæ ad virtutem, quę ad rempublicam pertinebant, cognitionem, & ſcientiam cum dicēdi ratione iungebant: poſtea [a] diſſociati (vt expoſui) à Socrate, diſerti à doctis, & deinceps à Socraticis item omnibus, philoſophi eloquētiam deſpexerunt, oratores ſapientiam: neque quidquam ex alterius parte tetigerunt, niſi quod illi ab his, aut ab illis hi mutuarentur; ex [b] quo promiſcue haurirent, ſi manere in priſtina communione voluiſſent.

n L. ad Socratem. a L. poſtea, diſſociati (vt expoſui) à Socrate, diſertis à. b ſed, cum ex eodem fonte promiſcue haurire poſſent, ſi man.

73 † Sed, vt pontifices veteres propter ſacrificiorum multitudinem treis viros epulones eſſe voluerunt, cum eſſent ipſi à Numa, vt etiam illud ludorum epulare ſacrificium facerent, inſtituti: ſic Socratici à ſe cauſarum actores à communi philoſophiæ nomine ſeparauerunt, cum veteres dicendi & intelligendi mirificam ſocietatem eſſe voluiſſent.

c adde ſeſtū in Epulonis.

74 † Quæ cum ita ſint, paululum [d] equidem de me deprecabor, & petam à vobis vt ea, quę dicam, nō de memet ipſo, ſed de oratore dicere putetis. Ego enim ſum is, qui cum ſummo ſtudio patris in pueritia doctus eſſem, & in forum ingenij tantum, quantum ipſe ſentio, nō tantum, quantum ipſe forſitan vobis videar, detuliſſem, non poſſim dicere, me hæc, quæ nunc complector, perinde, [e] vt dicam diſcenda eſſe, didiciſſe: quippe qui omnium maturrime ad publicas cauſas acceſſerim, annoſq; natus vnum [f] & viginti nobiliſſimum hominem, & eloquentiſſimum in iudicium vocarim: cui diſciplina, fuerit forum: magiſter, vſus, & leges, & inſtituta populi R. moſque maiorum.

d al. paullum. e Proindeat d. f L. vndeuiginti. ſi ſcribit enim Tacitus hoc eſſe tātū à Craſſo decl.

75 † Paullum ſitiens iſtarum artium, de quibus loquor, guſtaui, quæſtor in Aſia cùm eſſem, æqualem ferè meum ex Academia rhetorem nactus, Metrodorum illum, de cuius memoria commemorauit Antonius; & inde decedens, Athenis: vbi ego diutiùs eſſem moratus, niſi Athenienſibus, quod myſteria nō referrent, ad quę biduo ſerius veneram, ſuccenſuiſſem [g]. Quare hoc, quod cōplector tantā ſcientiā, vimq; doctrinæ, nō modo non pro me, ſed cōtra me eſt potius, (nō enim quid ego, ſed quid orator poſſit, diſputo:) atq; hos omneis, qui arteis [h] rhetoricas exponūt, perridiculos. Scribūt enim de litiū genere, & de principiis, & de narrationib.

nonono æta. t anno. P CL. g L ſuſcenſuiſſem. h Rhetorum inanis docendi ratio.

76 † Illa vis autem eloquentiæ, tanta eſt, vt omnium rerum, virtutum, officiorum, omniſq; naturæ, quæ mores hominum, quæ animos, quæ vitam continet, originem, vim, mutationeſq; teneat, eadem mores, leges, iura deſcribat, remp. regat, omnia, quæ [i] ad quamcunque rem pertineant, ornate, copioſeque dicat.

i L. ad quiq.

77 † In quo genere nos quidem verſamur tantum, quantum poſſumus, quantum ingenio, quantum mediocri doctrina, quantum vſu valemus: neq; tamen iſtis, qui in vna philoſophia quaſi tabernaculū vitæ ſuæ collocarunt, multum ſanè in diſputatione concedimus.

78 † Quid enim meus familiaris C. Velleius afferre poteſt, quamobrem voluptas ſit ſummū bonum, quod ego nō copioſius poſſim vel tutari, ſi velim, vel refellere ex illis locis quos expoſuit Antonius, hac dicēdi exercitatione, in qua Velleius eſt rudis, vnuſquiſq; noſtrûm verſatus? Quid eſt, quod aut Sex. Pōpeius, aut duo Balbi, aut meus amicus, qui cū Panætio vixit, M. Vigellius, de virtute hominum Stoici poſſint dicere, qua in diſputatione ego his debeam, aut veſtrûm quiſquam concedere?

79 † Non eſt enim philoſophia ſimilis artium reliquarum. nam quid faciet in geometria, qui:

Digitized by Google

A qui non didicerit? quid in muſicis? aut taceat oportebit, aut ne ſanus quidem iudicetur. Hæc vero, quæ ſunt in philoſophia, ingeniis eruuntur ad id, quod in quoque veriſimile eſt, eliciendum, acutis, atque acribus, eaque exercitata oratione poliũtur. Hic [a], hic noſter vulgaris orator, ſi minus erit doctus, attamen in dicendo exercitatus, hac ipſa exercitatione communi, iſtos quidem noſtros verberabit, neque ſe ab iis contemni ac deſpici ſinet.

80 B Sin aliquis extiterit aliquando, qui Ariſtotelio more de omnibus rebus in [b] vtramque ſententiam poſſit dicere, & in omni cauſa duas contrarias orationes præceptis illius cognitis explicare: aut hoc Arceſilæ modo & Carneadis contra omne, quod propoſitum ſit, diſſerat: quique ad eam rationem adiungat hunc rhetoricum vſum moremque [c] exercitationemque dicendi, is ſit verus, is perfectus, is ſolus orator. Nam neque ſine forenſibus neruis ſatis vehemens & grauis, nec ſine varietate doctrinæ ſatis politus, & ſapiens eſſe orator poteſt.

81 C † Quare Coracem [d] iſtum veſtrum patiamur nos quidem pullos [e] ſuos excludere in nido, qui euolent clamatores odioſi ac moleſti, Pamphilumque neſcio quem ſinamus in infulis tantam rem, tanquam pueri, deliciias aliquas depingere: noſque ipſi hac tam exigua diſputatione heſterni & hodierni diei totum oratoris munus explicemus, dummodo illa res tanta ſit, vt omnibus philoſophorum libris, quos nemo oratorum iſtorum vnquam attigit, comprehenſa eſſe videatur.

82 D † Tum Catulus, Haud quaquam hercle, inquit, Craſſe mirandum eſt, eſſe in te tantam dicendi vel vim, vel ſuauitatem, vel copiam: quem quidem antea natura rebar ita dicere, vt mihi non ſolum orator ſummus, ſed etiam ſapientiſſimus homo viderere: nũc intelligo, illa te ſemper etiam potiora duxiſſe, quæ ad ſapientiam ſpectarent, atq; ex his hanc dicendi copiam fluxiſſe: ſed tamen, cum omneis gradus ætatis recordor tuæ, cumq; vitam tuam, ac ſtudia conſidero: neq; quo tẽpore iſta didiceris, video, nec [f] magnopere te iſtis ſtudiis, hominibus, libris [g], intelligo deditum: neque tamen poſſum ſtatuere, vtrum magis mirer, te illa, quæ mihi perſuades maxima eſſe adiumẽta, potuiſſe [h] in tantis occupationibus perdiſcere: an ſi nõ potueris, poſſe iſto modo dicere.

83 E † ¶ Hic Craſſus, Hoc tibi, inquit, Catule, primum perſuadeas velim, me non multo ſecus facere, cum de oratore diſputem, ac facerem, ſi eſſet mihi de hiſtrione dicendum. negarem enim poſſe eũ ſatisfacere in geſtu, niſi palæſtram, niſi ſaltare didiciſſet: neque, ea cũ dicerẽ me eſſe hiſtrionẽ neceſſe eſſet, ſed fortaſſe non ſtultũ alieni artificij exiſtimatorẽ.

84 F † Similiter nunc de oratore, veſtro impulſu, loquor, ſummo ſcilicet. *Semper enim, quacunque de arte, aut facultate quæritur, de abſoluta & perfecta quæri ſolet.* Quare ſi iã me vultis eſſe oratorem, ſi etiam ſat bonum, ſi bonum denique, non repugnabo: (quid enim nunc ſim ineptus? Ita me exiſtimari ſcio) quod ſi ita eſt, ſummus tamen certè non ſum. neque enim apud homines res eſt vlla difficilior, neque maior, neque quæ plura adiumenta doctrinæ deſideret.

85 G † Attamen quoniã de oratore nobis diſputandũ eſt, de ſummo oratore dicã neceſſe eſt. *Vis enim, & natura rei, niſi perfecta ante oculos po-*

a L. Hic noſter vulg.
b L. in vtramque partem poſſ. dicere.
c L. non aſperſ. moreq.
d Coracem, de quo noſ. loco. Nonius in Corace [illegible] Rhetor. [illegible] in Bruto & 3. Quintil.
e L. pullos ſuos excludere in nido qui euolent.
f L. neque magnopere.
g L. [illegible]
h L. in tantis.

A *nitur, qualis, & quanta ſit, intelligi non poteſt.* Me autem, Catule, fateor, neque hodie in iſtis libris, & cum iſtis hominibus viuere: nec [a] vero, id quod tu recte cõmeminiſti, vllũ vnquam habuiſſe repoſitum tẽpus ad diſcendum, ac tantum tribuiſſe doctrinæ temporis, quantum mihi puerilis ætas, forẽſes [b] feriæ cõceſſerint.

86 B † At ſi quæris, Catule, de doctrina iſta quid ego ſentiam, non tantum ingenioſo homini, & ei, qui forum, qui curiam, qui cauſas, qui remp. ſpectet, opus eſſe arbitror temporis, quantum ſibi ij ſumſerunt, quos diſcentes vita defecit. Omnes enim artes aliter ab iis tractantur, qui eas ad vſum transferunt: aliter ab iis, qui ipſarum artium tractatu delectati, nihil in vita ſunt aliud acturi. Magiſter [c] hic Samnitium ſumma iam ſenectute eſt, & quotidie commentatur. nihil enim curat aliud. atque [d] velocius puer addidicerat. ſed quod erat aptus ad illud, totumque cognorat, fuit, vt eſt apud Lucilium,

C *—quamuis bonus ipſe*
Samnis in ludo, ac [e] rudibus cuiuis ſatis aſper.

ſed plus operæ foro tribuebat, amicis, rei familiari. Valerius quotidie cantabat. erat enim ſcenicus. quid faceret aliud?

87 D † At Numerius Furius, noſter familiaris, cum eſt commodum, cantat. eſt enim paterfamilias, eſt Eques Romanus: puer didicit, quod diſcendum fuit. Eadem ratio eſt harum artium maximarum. dies & noctes virum ſumma virtute & prudentia videbamus, philoſopho cum operam daret, Q. Tuberonem. At eius auunculum vix intelligeres id agere, cum ageret tamen, Africanum. Iſta diſcuntur facile, ſi & tantum ſumas, quantum opus ſit, & habeas qui docere fideliter poſſit, & ſcias etiam ipſe diſcere.

88 E † Sed ſi tota vita nihil velis aliud agere, ipſa tractatio, & quæſtio quotidie ex ſe gignit aliquid, quod cum deſidioſa delectatione veſtiges. ita fit, vt agitatione rerum ſit innumerabilis cognitio [g]. facilis vſus doctrinam confirmet: mediocris opera tribuatur: memoria, ſtudiumque permaneat [h]. Libet autem ſemper diſcere, vt ſi velim ego [i] talis optime ludere, aut pilæ ſtudio tenear, etiam fortaſſe ſi aſſequi non potuerim, at alij, qui præclare faciunt, vehementius, quàm cauſa poſtulat, delectantur vt Titius pila, Brulla talis.

89 F Quare nihil eſt, quod quiſquam magnitudinem artium ex eo, quod ſenes diſcunt, pertimeſcat. namque aut ſenes ad eas acceſſerunt, aut vſque ad ſenectutem in ſtudijs detinentur: aut ſunt tardiſſimi. Res [l] quidem ſe mea ſententia ſic habet, vt, niſi quod quiſque cito potuerit, nunquam omnino [m] poſſit perdiſcere.

90 G † 16 ¶ Iam, iam, inquit Catulus, intelligo, Craſſe, quid dicas, & hercule aſſentior. ſatis video tibi homini ad perdiſcendũ acerrimo, ad ea cognoſcenda, quæ dicis, fuiſſe tẽporis.

† 17 ¶ Pergiſne, inquit Craſſus, me quæ dicam de me, non de re putare dicere? Sed iam, ſi placet, ad inſtituta redeamus. 18 ¶ Mihi vero, Catulus inquit, placet.

91 H 19 ¶ Tum Craſſus, Quorſũ igitur hæc ſpectat, inquit, tã longa, & tã altè repetita oratio? hæ duæ partes, quæ mihi ſuperſunt, illuſtrãdę orationis, ac totius eloquentiæ cumulandæ, quarũ altera dici poſtulat ornatè, altera aptè, hanc habent vim, vt ſit quã maximè iucũda, quàm maximè in ſenſus eorum, qui audiunt

a al. neque vero.
b fori. & forenſes feriæ.
c Magiſter Samnitium eſt gladiatorum magiſter. Samnites [illegible] gladio armati. Vide Feſtum in Samnites.
d L. [illegible] Vel cuiuſp. [illegible]
e Rudes bacilli quib. vel lamina vtebãtur, vel exercendi cauſa pugnabant: quibus docebantur, cum à populo liberabantur.
f [illegible]
g [illegible] ſit cauſa & exp[illegible]
h al. permaneat.
i [illegible] Antiquarum [illegible]
k v. c. Brulla.
l v. c. Res quidem mea ſententia
m [illegible] poſſit omnino.

inſtuat, & quàm plurimis ſit rebus inſtructa.

92 † Inſtrumentum autem hoc forenſe, litigioſum, acre, tractũ [a] ex vulgi opinionibus, exiguum ſane, atque mendicum eſt. illud rurſus ipſum, quod tradunt iſti, qui profitentur ſe dicendi magiſtros, non [b] multo eſt maius, quã illud vulgare, ac forenſe. Apparatu nobis opus eſt, & rebus exquiſitis vndique, & collectis, arceſſitis, comportatis, vt tibi, Cæſar, faciẽdũ eſt ad annũ: vt ego in ædilitate laborauı, quod quotidianis, & vernaculis rebus ſatisfacere me poſſe huic populo non putabã.

a v. c. tracta tũ non placet. P. B.
b lib. vulg. & man. ſcr. non multum eſt maius, &c. non placet.

93 † Verborum eligendorum, & collocandorum, & concludẽdorum facilis eſt vel ratio, vel, ſine ratione, ipſa exercitatio. Rerũ eſt ſylua magna, quam cum Græci iam non tenerent, ob eamque cauſam iuuentus noſtra dediſceret pæne diſcendo, etiam Latini, *ſi dîs placet*, hoc biennio magiſtri dicendi exſtiterunt: quos ego CENS. edicto meo ſuſtulerã, non quo (vt neſcio quos dicere aiebant) acui ingenia adoleſcentiũ nollẽ, ſed contra ingenia obtundi nolui, corroborari impudentiã.

94 † Nam [c] apud Græcos, qui cuiuſmodi eſſent, videbam tamen eſſe, præter hanc exercitationem linguæ, doctrinam aliquam, & [d] humanitatem dignam ſcientia. hos vero nouos magiſtros nihil intelligebam poſſe docere, niſi vt auderent: quod etiam cum bonis rebus coniunctum, per ſe ipſum eſt magnopere fugiendum. Hoc cum vnum traderetur, & cum impudentiæ ludus eſſet: putaui eſſe cenſoris, ne longius id ſerperet, prouidere.

c L. Nam apud Græcos, cuicuimodi eſſent, videbã. *al.* cuiuſmodi
d L. & humanitate dignã ſcientiam.

95 † Quanquam non hæc ita ſtatuo, atque decerno, vt deſperem, Latinè ea, de quibus diſputauimus, tradi ac perpoliri. patitur enim & lingua noſtra, & natura rerum, veterẽ illam, excellentemque prudentiam Græcorum, ad noſtrum vſum, moremque transferri. ſed hominibus opus eſt eruditis, qui adhuc in hoc quidẽ genere noſtri nulli fuerunt. ſin quando exſtiterint: etiam Græcis erunt anteponendi.

96 † *Ornatur* igitur oratio *genere* primùm, & quaſi *colore* quodam, & *ſuco* ſuo. nam vt grauis, vt ſuauis, vt erudita ſit, vt liberalis, vt [e] admirabilis, vt polita, vt ſenſus, vt dolores habeat, quantum opus ſit, non eſt ſingulorum articulorum: *in toto ſpectantur hæc corpore*. Vt porro conſperſa ſit quaſi verborum, ſententiarumque floribus, *id non debet eſſe fuſum æquabiliter per omnem orationem*, ſed ita diſtinctum, vt ſint quaſi in ornatu diſpoſita quædam inſignia, & lumina.

e v. c. vt amirabilis,

97 † Genus igitur dicendi eſt eligendum, quod maximè teneat eos, qui audiant, & quod non ſolum delectet, ſed etiam ſine ſatietate delectet. Non enim à me iam expectari puto, vt moneam, vt caueatis, ne exilis, ne inculta ſit veſtra oratio, ne vulgaris, ne obſoleta. aliud [f] quiddam magis & ingenia me hortantur veſtra, & ætates.

f L. aliud quiddam maius & ing.

98 † Difficile enim dictu eſt, quænam cauſa ſit, cur [g] ea, quæ maximè ſenſus noſtros impellunt voluptate, & ſpecie prima acerrimè commouent, ab iis celerrimè faſtidio quodam & ſatietate abalienemur. Quantò colorũ pulchritudine, & varietate floridiora ſunt in picturis nouis pleraque, quàm in veteribus? quæ tamen etiam ſi primo adſpectu nos ceperunt, diutius non delectãt: cùm iidẽ nos in antiquis tabulis illo ipſo horrido, obſoletoq; teneamur. Quantò molliores ſunt, & delicatiores in cantu flexiones, & falſæ voculæ,

g ſort. cur, quæ

P. CLII.

A quàm certæ, & ſeueræ? quibus tamen non modo auſteri, ſed ſi ſæpius fiunt, multitudo ipſa reclamat.

99 † Licet hoc videre in reliquis ſenſibus, vnguentis minus diu nos delectari, ſumma & acerrima ſuauitate conditis, quam his moderatis: &, magis laudari quod [a] terram, quàm quod crocũ olere videatur. In ipſo tactu eſſe modum & mollitudinis, & leuitatis. Quinetiã guſtatus, qui eſt ſenſus ex omnibus maximè voluptarius, quique dulcitudine [b] præter B ceteros ſenſus cõmouetur, quam cito id, quod valde dulce eſt, aſpernatur, ac reſpuit? quis potione vti, aut cibo dulci diutius poteſt? cũ vtroque in genere ea, quæ leuiter ſenſum voluptate moueant, faciliime fugiant ſatietatẽ.

a L. quæ terram, quàm quæ crocum olere videantur. *al.* quæ ceram, quàm &c.
b ſapere: ita Plinius [illegible] hunc locũ citans. b ſapere: ita Pithœus d loco, vbi notat Ciceronem maluiſſe dicere ſapere, quam redolere.

100 † Sic omnibus in rebus, voluptatibus maximis faſtidium finitimũ eſt, quo hoc minus in oratione miremur: in qua vel ex poetis, vel ex oratorib. poſſumus iudicare, concinnã, diſtinctã, ornatã, feſtiuã, ſine intermiſſione, ſine reprehẽſione, ſine varietate C quamuis claris ſit colorib. picta vel poeſis, vel oratio, nõ poſſe in delectatione eſſe diuturna. [d] Atq; eo citius in oratoris, aut in poetæ cincinnis [e], ac fuco offenditur, quod [f] ſenſus in nimia voluptate natura, non mente ſatiantur: in ſcriptis & in dictis non auriũ ſolum, ſed animi iudicio etiã magis, infucata vitia noſcuntur.

c v. c. & non [illegible] lib. vulg. dulcedine; & ita legitur [illegible] apud Nonium c. 2. in Dulcitas & Dulcitudo.
d L. ſine reſpiratione,
e quidam legi volunt, diuturnam,

101 † Quare, BENE & PRÆCLARE, quamuis D nobis ſæpe dicatur: BELLE, & FESTIVE, nimium ſæpe nolo. quanquam illa ipſa exclamatio Non poteſt melius, ſit velim crebra: ſed habeat tamen illa in dicendo admiratio, ac ſumma laus vmbram aliquam, & receſſum, quo magis id, quod erit illuminatum, extare, atque eminere videatur.

e *al.* cinnis ita apud Noniũ c. 6. in Cinnos & fucum 13
f L. quòd ſenſu in nimia v. n. n. m. ſatiatur:

102 † Nunquam agit hunc verſum Roſcius eo [g] geſtu, quo poteſt,

Nam ſapiens virtuti honorem, præmium, haud
E *prædam petit:*

ſed abiicit prorſus, vt in proximos,

Ecquid video? ferro ſeptus poſſidet ſedes [h] *ſacras.*
incidat, aſpiciat, admiretur, ſtupeſcat. Quid ille alter?

Quid petam præſidy?

quàm leniter? quam remiſſè? quam non actuoſè? inſtat enim,

O pater, ô Patria, ô Priami domus.

In quo tanta commoueri actio non poſſet, ſi F eſſet conſumta ſuperiore motu, & exhauſta. Neq; id actores prius viderũt, quã ipſi poetæ, quã deniq; illi etiã, qui fecerũt modos, à quibus vtriſq; ſumittitur [i] aliquid, deinde augetur, extenuatur, inflatur, variatur, diſtinguitur.

g L. eo, quo poteſt, geſtu,
h *al.* ædes.
i L. ſummittitur aliquid, atque extenuatur: deinde augetur, inflatur, &c. P. B.

103 † Ita ſit nobis igitur ornatus, & ſuauis orator, (nec tamen poteſt aliter eſſe, vt ſuauitatẽ habeat auſteram, & ſolidã, non dulcem, atq; decoctã. nam ipſa ad ornandũ præcepta, quæ dantur, eiuſmodi ſunt, vt ea, quãuis vitioſiſſimus orator, explicare poſſit. Quare, vt ante di- G xi, primum ſylua rerũ ac ſententiarũ comparanda eſt, qua de parte dixit Antonius. hæc formanda [k] filo [l] ipſo, & genere orationis, illuminanda verbis, varianda ſententiis,

k *al.* ornanda, vt ſupra.
l *al.* ſtilo. *al.* ſucco ipſo, vt ſupra.

104 † Summa autem laus eloquentiæ eſt, *amplificare* rem ornando, quod valet non ſolum ad augendũ aliquid, & tollendũ altiùs, dicẽdo, ſed etiã ad extenuandũ, atq; abiiciẽdũ. Id deſideratur omnibus iis in locis, quos ad fidem H orationis faciendã adhiberi dixit Antonius, vel cùm explicamus aliquid, vel cùm conciliamus animos, vel cùm concitamus.

m L. orationis

† Sed

Digitized by Google

105 † Sed in hoc quod poſtremum dixi, amplificatio poteſt plurimùm, eáq; vna laus oratoris eſt, & propria maximè. Etiã maior eſt illa exercitatio, quã extremo ſermone inſtruxit Antonius (primo reiiciebat) laudandi, & vituperandi. Nihil eſt enim ad exaggerãdam, & amplificãdam orationem accommodatius, quàm vtrumq; horum cumulatiſſimè facere poſſe.

106 † Conſequentur etiam illi *loci*, qui quanquã proprij cauſarum, & inhęrentes in carũ neruis eſſe debent, tamẽ quia de vniuerſa re tractari ſolent, *communes* à veterib. nominati ſunt: quorum partim [a] habent vitiorum, & peccatorũ acrem quandã cũ amplificatione *incuſationem*, aut querelam, contra quã dici nihil ſolet, nec poteſt, vt in depeculatorem, in proditorem, in parricidam. quibus vti, confirmatis criminibus, oportet.

a partim, poſſum pro, alij. nam & ſenſus id exigit & ſequens, alij, id etiam euincit.

107 † aliter enim ieiuni ſunt, atque inanes: alij autem habent *deprecationem*, aut *miſerationem*: alij verò *ancipites diſputationes*, in quibus de vniuerſo genere in vtramq; partem diſſeri copioſè licet. Quæ exercitatio nunc propria duarum philoſophiarum, de quibus ante dixi, putatur: apud antiquos erat eorum, à quibus omnis de rebus forenſibus dicendi ratio, & copia petebatur. De virtute enim, de officio, de æquo & bono, de dignitate, vtilitate, honore, ignominia, præmio, pœna, ſimilibúſque [b] de rebus, in vtramq; partem dicendi animos, & vim, & artem habere debemus.

b L. ſimilibuſque reb.

108 † Sed, quoniam de noſtra poſſeſſione depulſi, in paruo, & eo litigioſo, prædiolo relicti ſumus, & aliorum patroni, noſtra tenere, tueriq; non potuimus: ab iis, (quod indigniſſimum eſt) qui in noſtrum patrimonium irruperunt, quod opus eſt nobis, mutuemur.

109 † Dicunt igitur nunc quidem illi, qui ex particula parua vrbis, ac loci, nomen habent, & Peripatetici philoſophi aut Academici nominantur, olim autem propter eximiam rerum maximarum ſciẽtiam, à Græcis politici [c] philoſophi appellari, vniuerſarum rerum publicarum nomine vocabantur, omnem ciuilem orationem in horum alterutro genere verſari, aut *definita controuerſia* certis temporibus ac reis [d], hoc modo, placeátne à Karthaginienſib. captiuos noſtros, redditis ſuis, recuperari: *aut* [e] *infinite de vniuerſo genere quærentis*, quid omnino de captiuo ſtatuendum, ac ſentiendum ſit. atque horum ſuperius illud genus, cauſam, aut controuerſiam appellant, eámque tribus, lite, aut deliberatione, aut laudatione definiunt: hæc autem altera quæſtio infinita, & quaſi propoſita, conſultatio nominatur. atque hactenus loquuntur.

c Politici Philoſophi, vt ſ. num. 13. P. C. L III.

d al. rebus,

e L. aut infinita de vniuerſo genere quæſtione, quid

110 † Etiam [f] hac inſtituendo diuiſione vtuntur, ſed ita, non vt iure, aut iudicio, vt [g] denique, recuperare amiſſam poſſeſſionem, ſed vt ex iure ciuili ſurculo defringendo, vſurpare videantur. Nam illud alterum genus, quod eſt temporibus, locis, reis definitum, obtinent, atque idipſum lacinia. Nunc enim apud Philonem, quem in Academia maximè vigere audio, etiam harum iam cauſarum cognitio, exercitatioque celebratur. Alterum verò tantummodo in prima arte tradenda nominant, & oratoris eſſe dicunt: ſed neque vim, neque naturam eius, nec parteis, nec genera proponunt, vt præteriri omnino fuerit ſatius, quàm [h] attentatum deſeri. nunc enim inopia reticere intelliguntur, tum iudicio viderentur.

f ſort. Rhetores etiam hac inhil.

g L. aut vi denique || al. aut denique.

h L. quàm attactum. || al. ac tantum: al. ad tantum.

111 † Omnis igitur res eandem habet naturam ambigendi, de qua quæri & diſceptari poteſt,

A ſiue in infinitis conſultationibus diſceptatur, ſiue in iis cauſis, quæ in ciuitate, & in forenſi diſceptatione verſantur: neque eſt vlla, quæ non aut ad *cognoſcendi*, aut ad *agendi* vim, rationemque referatur.

† nam aut ipſa cognitio rei, ſcientiaque perquiritur, vt, Virtus ſuámne propter dignitatem, an propter fructus [a] aliquos expetatur: aut agendi conſilium exquiritur, vt, Sitne ſapienti capeſſenda reſp. 112

a al. fructum aliquem

† ¶ *Cognitionis* autem *tres modi*, coniectura, 113

B definitio, &, vt ita dicam, conſecutio. Nam, quid in re ſit, *coniectura* quæritur, vt illud, Sitne in humano genere ſapientia. Quam autẽ vim quæq; res habeat, *definitio* explicat: vt, ſi quæratur, quid ſit ſapientia. *Conſecutio* autẽ tractatur, cùm, quid, quámq; rem ſequatur, inquiritur: vt illud, Sitne aliquãdo mentiri boni viri.

† ¶ Redeunt rurſus ad *coniecturam*, eámque in quattuor genera diſpertiunt. nam aut *quid ſit*, quæritur, hoc modo: Naturáne ſit ius inter 114

C homines, an opinionibus: aut, *quæ ſit origo* cuiuſque rei: vt quod ſit initium legum, aut rerum publicarum: aut *cauſa, & ratio*: vt, ſi quæratur, cur doctiſſimi homines de maximis rebus diſſentiant: aut de *immutatione*: vt, ſi diſputetur, num interire virtus in homine, aut num in vitium poſſit conuerti.

† Definitionis autem ſunt diſceptationes, vt, cùm quæritur, *quid in communi mente quaſi impreſſum ſit*: vt, ſi diſſeratur [b], idne ſit ius, quod 115

D maximæ parti ſit vtile: aut, cum, *quid cuiuſque ſit proprium*, exquiritur, vt ornatè dicere, propriúmne ſit oratoris, an id etiam aliquid [c] pręterea poſſit: aut, *cùm res diſtribuitur in parteis*, vt ſi quæratur, quot ſint genera rerum expetendarum: aut, ſintne tria, corporis, animi, externarúmque rerum: aut, cùm, *quæ forma, & quaſi naturalis nota cuiuſque ſit*, deſcribitur, vt, ſi quæratur auari ſpecies, ſeditioſi, glorioſi.

b al. deſeratur. al. diſquitatur, al. quæratur.

P. B.

c v.c. aliquis præterea facere poſſit:

† ¶ *Conſecutionis* autem duo prima quęſtionum genera ponuntur. nam aut *ſimplex* eſt di- 116

E ſceptatio, vt, ſi diſſeratur, expetendane ſit gloria: aut *ex comparatione*, laus, an diuitiæ magis expetẽdæ ſint. Simpliciũ autẽ ſunt tres modi, *de expetendis, fugiendiſue rebus*, vt, expetendine honores ſint, nũ fugienda paupertas: de *æquo, aut iniquo*, æquúmne ſit vlciſci iniurias etiam propinquorum: de *honeſto, aut turpi*, vt hoc, ſitne honeſtum, gloriæ cauſa mortem obire.

† ¶ Comparationis autem duo ſunt modi: 117

F vnus, cum, *idemne ſit, an aliquid interſit*, quæritur: vt metuere, & [d] vereri: vt rex, & tyrannus: vt aſſentator, & amicus: alter, cùm, *quid præſtet* aliud alij, quæritur: vt illud optimíne cuiuſq; ſapientes, an populari laude ducantur. ¶ Atque eæ quidem diſceptationes, quæ ad cognitionem referuntur, ſic ferè à doctiſſimis hominibus deſcribuntur.

d L. & vereri: rex, & tyrannus: aſſ.

† *Quæ* verò *referuntur ad agendum*, aut in officij diſceptatione verſantur, quo in genere, 118

G quid rectum, faciendúmq; ſit, quæritur: cui loco omnis virtutum, & vitiorum eſt ſylua ſubiecta: aut in animorum aliquã permotione aut gignenda, aut ſedanda, tollendáve tractantur. huic generi ſubiectæ ſunt cohortationes, obiurgationes, conſolationes, miſerationes, omniſque ad omnem animi motum [e] & impulſio, &, ſi ita res feret, mitigatio.

e al. motum impulſio.

† Explicatis igitur his generibus, ac modis 119 diſceptationũ omnium, nihil ſanè ad rẽ pertinet, ſiqua in re diſcrepauit ab Antonij diuiſio-

H ne noſtra partitio. eadẽ enim ſunt mẽbra in vtriſq; diſputationibus, ſed paullo ſecus à me.

Digitized by Google

atque ab illo, partita, ac diſtributa. Nunc ad reliqua progrediar, meque ad meum munus, penſúmque reuocabo. Nam ex illis locis quos expoſuit Antonius, omnia ſunt ad quæque genera quæſtionum argumenta ſumenda: ſed alijs generibus alij loci magis erunt apti, de quo non tam quia longum eſt, quam quia per ſpicuum, dici nihil eſt neceſſe.

120 † *Ornatiſſimæ ſunt igitur orationes eæ, quæ latiſſime vagantur*, & a priuata, ac ſingulari controuerſia ſe ad vniuerſi generis vim explicãdam conferunt & conuertũt vt ij, qui audiant natura, & genere, & vniuerſa re cognita, de ſingulis reis, & criminibus, & litibus ſtatuere poſſint.

121 † Hanc ad conſuetudinem exercitationis vos [a], adoleſcentes, eſt cohortatus Antonius, atque a minutis, anguſtiſque concertationib. ad omnem vim, varietatemq; vos diſſerendi traducẽdos putauit. Quare non eſt paucorum libellorũ hoc munus vt ij, qui ſcripſerunt de dicendi ratione, arbitrati ſunt neq; Tuſculani, atq; huius ambulationis antemeridianæ, aut nostræ pomeridianæ ſeſſionis. Non enim ſolũ acuẽda nobis, neq; procudẽda [b] lingua eſt, ſed onerãdum complendumq; pectus maximarũ rerũ, & plurimarũ ſuauitate, copia, varietate.

a L. vos adoleſcentis.

P. CLIIII.

b procudere eſt dilatare, producere. Nonius 2. in Procudere 677.

122 † Noſtra eſt enim (ſi modo nos oratores ſumus, ſi in ciuium diſceptationibus, ſi in periculis, ſi in deliberationibus publicis adhibendi auctores & principes ſumus) noſtra eſt, inquam, omnis iſta prudentiæ, doctrinæque poſſeſſio, in quam homines, quaſi caducam [c], atque vacuam [d], abundantes otio, nobis occupatis, inuolauerunt, atque etiam aut irridentes oratorem, vt ille in Gorgia Socrates, cauillantur, aut aliquid de oratoris arte paucis præcipiunt libellis eoſque rhetoricos inſcribunt quaſi non illa ſint propria rhetorũ, quæ ab iiſdem de iuſtitia, de officio, de ciuitatibus inſtituendis & regendis, de omni viuendi, denique etiam de natura ratione dicuntur.

c Caduca poſſeſſio quæ aliqua ex cauſa cadit in fiſcũ. Vlp. & C. de caducis. l. 1. ff. de his quæ teſta. n. delentur l. 9. ff. de Falcidiano.
d Vacua poſſeſſio, quæ a nemine detinetur.

123 † Quæ quoniam iam aliunde non poſſumus, ſumenda ſunt nobis ab iis ipſis, quibus expilati ſumus [e], dummodo illa ad hanc ciuilem ſcientiam, quo pertinent & quã intuentur, transferamus: neque (vt ante dixi) omnem teramus in his diſcendis rebus ætatem, ſed, cum fonteis viderimus, quos niſi qui celeriter cognorit, nunquam cognoſcet omnino, tum quotieſcumque opus erit, ex iis tantum quantum res petet, hauriemus [f].

L. 68. In ſi ff de contr. empt.
e al. à quibus compilati ſumus.
f L. hauriamus.

124 † Nam neque tam eſt acris acies in naturis hominum & ingeniis, vt res tantas quiſquã, niſi monſtratas, poſſit videre: neque tanta tamen in rebus obſcuritas, vt eas non penitus acri vir ingenio cernat, ſi modo adſpexerit. In hoc igitur tanto, tamque [g] immenſo campo cùm liceat oratori vagari libere, atque vbicumq; conſtiterit, conſiſtere [h] in ſuo, facilè ſuppeditat omnis apparatus, ornatuſq; dicẽdi.

g fort. immenſoque eſt. al. tam immenſoque.
h fort. in ſuo

125 † Rerum enim copia verborum copiam gignit: &, ſi eſt honeſtas in rebus ipſis, de quibus dicitur, exſiſtit ex rei natura quidam ſplẽdor in verbis. ſit modò is, qui dicet, aut ſcribet inſtitutus liberaliter educatione, doctrináq; puerili, & flagret ſtudio, & à natura adiuuetur, & in vniuerſorum generum infinitis diſceptationibus exercitatus: ornatiſſimos ſcriptores, oratoréſque ad cognoſcendum, imitandúmque cognorit [i]; næ [k] ille haud ſanè, quemadmodum verba ſtruat, & illuminet, à magiſtris iſtis requiret. Ita facilè in rerum abundãtia ad orationis ornamenta [l] ſine duce, natura ipſa, ſi modò eſt exercitata, labetur [a].

i L. legerit.
k al. ne & ita ſcribi legimus apud Donatum.
l al. ornata. duce natura ipſa.

a L. delabetur.

126 † 20 Hic Catulus. Dij immortales, inquit, quantam rerum varietatem, quantam vim, quantam copiam, Craſſe, complexus es, quantiſque ex anguſtiis oratorem educere auſus es, & in maiorum ſuorum regno collocare? Namque illos veteres doctores, auctoréſque dicendi nullum genus diſputationis à ſe alienum putaſſe accepimus, ſemperque eſſe in omni orationis ratione verſatos. † ex quib. *Eleus* [c] *Hippias*, cùm Olympiam veniſſet, maxima illa quinquennali celebritate ludorum, gloriatus eſt, cunctâ pæne audiẽte Græcia, nihil eſſe vlla in arte rerũ omnium, quod ipſe neſciret: nec ſolum has arteis, quibus liberales doctrinæ, atque ingenuæ continerentur [d], geometriam, muſicam, litterarum cognitionem, & poetarum, atq; illa, quæ de naturis rerum, quæ de hominum moribus, quæ de rebus publ. dicerentur [e]: ſed [f] annulum [g], quem haberet, pallium, quo amictus, ſoccos, quibus indutus eſſet, ſe ſua manu confeciſſe.

P. B.

127

b I genere c hæc ſumpta ſunt ex Platonis Hippia.
d al. continentur.
e al. differuntur.
f iidem Plato.

128 † Scilicet nimis [h] hic quidẽ eſt progreſſus, ſed ex eo ipſo eſt coniectura facilis, quantũ ſibi illi ipſi oratores de præclariſſimis artib. appetierint, qui ne ſordidiores quidẽ repudiarint. Quid de *Prodico* Chio [i]? quid de *Thraſymacho* Chalcedonio, de *Protagora* Abderita loquar? quorum vnuſquiſq; plurimũ temporib. illis, etiam de natura rerum & diſſeruit, & ſcripſit.

g al. anulũ.
h fort. nimis longè hic q.
i L. Ceo?

129 † Ipſe ille *Leontinus* [k] *Gorgias*, quo patrono (vt Plato voluit) philoſopho ſuccubuit orator, qui aut non eſt victus vnquam à Socrate, neque [l] ſermo ille Platonis verus eſt: aut, ſi eſt victus, eloquentior videlicet fuit, & diſertior Socrates, &, vt tu appellas, copioſior, & melior orator. Sed hic in illo ipſo Platonis libro, de omni re, quæcunque in diſceptationem, quæſtionemque vocaretur, ſe copioſiſſime dicturum eſſe profitetur: iſque princeps ex omnib. auſus eſt in conuentu poſcere, qua [m] de re quiſque vellet audire. cui tantus honos habitus eſt à Græcia, ſoli vt ex omnibus, Delphis non inaurata ſtatua, ſed aurea ſtatueretur.

k adde Diodor. 12.

m Idem lib. ſuprà & 2. de fin. bonorum. Plato Gorg.

130 † Atque ij, quos nominaui, multique præterea ſummi dicendi doctores vno tempore fuerunt: ex quibus intelligi poteſt, ita ſe rem habere, vt tu, Craſſe, dicis: oratorique [n] nomen apud antiquos in Græcia maiore quadam vel copia, vel gloria floruiſſe.

n Oratoris nomen apud antiquos celebre.

131 † Quo quidem magis dubito, tibine plus laudis, an Græcis vituperationis eſſe tribuendum ſtatuam: cum tu in alia lingua, ac moribus natus, occupatiſſima in ciuitate, vel priuatorum negotiis pæne omnibus, vel orbis terræ procuratione, ac ſummi imperij gubernatione diſtrictus, tantam vim rerum cognitionemque comprehenderis, eámque omnem cum eius, qui conſilio, & oratione in ciuitate valeat, ſcientia, atque exercitatione ſociaris: illi nati in litteris, ardentéſque his ſtudiis, otio vero diffluentes, non modo nihil acquiſierint, ſed ne relictum quidem, & traditum, & ſuum conſeruauerint [o].

o L. conſeruarint.

132 † 21 Tum Craſſus, Nõ in hac, inquit, vna, Catule, re, ſed in aliis etiam compluribus, diſtributione partium, ac ſeparatione magnitudines ſunt artium diminutæ [p]. An tu exiſtimas, cùm eſſet Hippocrates ille Cous, fuiſſe tum alios medicos, qui morbis, alios, qui vulneribus, alios, qui oculis [q] mederentur? num geometriam Euclide, aut Archimede, nũ muſicam Damone, aut Ariſtoxeno, num ipſas litteras

p al. deminutæ.
P. CLV.
q L. oculis, alios, qui auribus med.

Digitized by Google

teras Ariſtophane, aut Callimacho tractante, tam diſcerptas fuiſſe, vt nemo genus vniuerſum complecteretur, atque vt alius aliam ſibi partem, in qua elaboraret, ſeponeret?

133 †Equidem ſæpe hoc audiui de patre, & de ſocere meo, noſtros quoque homines, qui excellere ſapientiæ[a] gloria vellent, omnia, quæ quidem tum hæc ciuitas noſſet, ſolitos eſſe complecti. Meminerant illi Sex. Ælium, M. verò Manlium[b] nos etiam vidimus tranſuerſo[c] ambulantem foro: quod erat inſigne, eum, qui id faceret, facere ciuibus omnibus conſilij ſui copiam: ad quos olim & ita ambulanteis, & in ſolio ſedenteis domi, ſic adibatur, non[d] ſolum vt de iure ciuili ad eos, verum etiam de filia collocanda, de fundo emendo, de agro colendo, de omnium denique aut officio aut negotio referretur.

a ſapientes qui. b L. Manliũ. c Tranſuerſo ambulantes foro facere ciuibus conſilij copiam ſolebant iuriſperiti. d Iuriſconſulti quibus de negotiis conſuli ſolitũ.

134 †Hæc fuit P. Craſſi illius veteris, hæc T. Coruncani, hæc proaui, generi mei, Scipionis, prudentiſſimi hominis, ſapientia, qui omnes C pontifices maximi fuerunt, vt ad eos de omnibus diuinis, atque humanis rebus referretur: iidémque & in ſenatu, & apud populum, & in cauſis amicorum, & domi, & militiæ conſilium ſuum, fidemque præſtabant.

135 †Quid enim M. Catoni, præter hanc politiſſimam doctrinam tranſmarinam, atque aduentitiam, defuit? num, quia ius ciuile didicerat, cauſas non dicebat? aut quia poterat dicere, iuris ſcientiam negligebat? At[e] vtroque in D genere & laborauit, & præſtitit. num propter hanc ex priuatorum negotiis collectam gratiam tardior in rep. capeſſenda fuit? nemo apud populum fortior, nemo melior ſenator: idem facile optimus imperator: denique nihil in hac ciuitate temporibus illis ſciri, diſcive potuit, quod ille non cum inueſtigarit, & ſcierit, tum etiam conſcripſerit.

e L. Atqui vtroque in genere & elabor. al. atqui ab vtroq. al. quia vtroque. al. quin vtroque.

136 †Nunc contrà plerique ad honores adipiſcendos, & ad[f] remp. gerendam nudi veniunt, E atque[g] inermes, nulla cognitione rerũ, nulla ſcientia ornati. Sin aliquis excellet[h] vnus e multis, effert ſe, ſi vnum aliquid affert, vt bellicam virtutẽ, aut vſum aliquem militarem: quæ ſanè nunc quidem obſoleuerunt: aut iuris ſcientiam, ne eius quidem vniuerſi: nam pontificium, quod eſt coniunctum, nemo diſcit: aut eloquentiam, quam in clamore, & in verborum curſu poſitam putant: omnium F vero bonarum artium, denique virtutum ipſarum ſocietatem, cognationemq; non norunt.

f Ad rempublicam gerendam hæ artes, maximè neceſſariæ, vſus militaris, iuris ſcientia, ius pontificium, eloquentia, omnes bonæ artes, & virtutes. g v. c. vacui atque inermes. h L. excellit vnus è m. & ita R. Stephan.

137 †Sed, vt ad Græcos referam orationem, (quibus carere in hoc quidem ſermonis genere non poſſumus: nam vt virtutis à noſtris, ſic doctrinæ ſunt ab illis exempla[k] petenda) ſeptem[l] fuiſſe dicuntur vno tempore, qui ſapientes & haberentur, & vocarentur. hi omnes, pręter Mileſium Thalem, ciuitatibus ſuis præfuerũt. Quis doctior iiſdem illis tempori G bus, aut cuius eloquentia litteris inſtructior fuiſſe traditur, quàm Piſiſtrati? qui primus Homeri libros, confuſos anteà, ſic diſpoſuiſſe dicitur, vt nunc habemus. Non fuit ille quidem ciuibus ſuis vtilis[m], ſed ita eloquentia floruit, vt litteris, doctrináque præſtaret.

i Ius pontificium coniunctum iuri ciuili. k L. exempla expetenda) & ita v. c. l Septem ſapientes. P. B. m Valer. 8. c. 9 refert Athenienſes Piſiſtrati eloquẽtia captos, regium imperium permiſiſſe.

138 †Quid Pericles? de cuius dicendi copia ſic accepimus, vt, cùm contra voluntatem Athenienſium loqueretur pro ſalute patriæ, ſeuerius tamen id ipſum, quod ille cõtra populareis homines diceret, populare omnibus, & iu H cundũ videretur: cuius in labris veteres comici, etiã cũ illi malè dicerent, quod tũ Athenis A fieri licebat) lepórem habitaſſe dixerunt: tantámq; in eo vim fuiſſe, vt in eorum mentibus, qui audiſſent, quaſi aculeos quoſdam relinqueret. At hunc non declamator[a] aliquis ad clepſydram latrare docuerat, ſed[b], vt accepimus, Clazomenius ille Anaxagoras[c], vir ſummus in maximarum rerum ſcientia. Itaque hic doctrina, conſilio, eloquentia excellens, quadraginta annos præfuit Athenis & vrbanis, eodem tempore, & bellicis rebus.

a al. clamator. b ſummi in Republica viri, præceptoribus ſummis Philoſophis vſi, Pericles, Anaxagoras, Critias & Alcibiades, Socrate; Dion, Platone; Timotheus, Iſocrate; Epaminondas, Lyſia; Ageſilaus, Xenophonte; Philolaus, Archyta; vetus Græcia, Pythagora; Alexander Ariſtotele. c Vide Plutarchũ in Pericle. Diodorum 12. Ciceronem in Bruto, numero 31. & in Oratore & Val. 9.

139 B †Quid Critias? quid Alcibiades? ciuitatibus ſuis quidem non boni, ſed certè docti, atque eloquentes, nónne Socraticis erant diſputationibus eruditi? Quis Dionem[d] Syracuſium doctrinis omnibus expoliuit? non Plato? atque eum idem ille non linguæ ſolùm, verum etiam animi, ac virtutis magiſter, ad liberandam patriam impulit, inſtruxit, armauit. Aliiſue igitur artibus hunc Dionem inſtituit Plato, aliis Iſocrates clariſſimum vi C rum Timotheum[e], Cononis, præſtantiſſimi imperatoris, filium, ſummum ipſum imperatorem, hominémque doctiſſimum? aut aliis Pythagoreus ille Lyſias[f] Thebanum Epaminondam, haud ſcio an ſummum virum vnum omnis Græciæ? aut Xenophon[g] Ageſilaum? aut Philolaum Architas Tarentinus? aut ipſe Pythagoras totam illam veterem Italiæ Græciam, quæ quondam magna vocitata eſt? Equidem non arbitror.

d Vide Plut. in Dione. Ciceronem 2. Offi. in fin. e vide Æmilium Probum in Timotheo.

140 D †Sic enim video, vnam quandam omnium rerum, quæ eſſent homine erudito dignæ, atque eo, qui in repub. vellet excellere, fuiſſe doctrinam: quam qui accepiſſent, ſi iidem ingenio ad pronuntiandum valuiſſent, & ſe ad dicendum quoque, non repugnante natura, dediſſent, eloquentia præſtitiſſe.

f L. Lyſis. ita apud Æmyliũ Probum in Epaminonda. g adde Æmilium Probum in Ageſilao. h al. Turpe ait

141 †Itaque ipſe Ariſtoteles, cum florere Iſocratem nobilitate diſcipulorum videret, quod ipſe ſuas diſputationes à cauſis forenſi E bus, & ciuilibus ad inanem ſermonis elegantiam tranſtuliſſet, mutauit repentè totam formam propè diſciplinæ ſuæ, verſúmque quendam de Philocteta paullo ſecus dixit. Ille enim turpe[h] ſibi ait eſſe tacere cum[i] Barbaris: hic autem, cum Iſocratem pateretur dicere. Itaque ornauit, & illuſtrauit doctrinam illam omnem: rerúmque cognitionem cum orationis exercitatione coniunxit. Neque verò hoc fugit ſapientiſſimum regem, Philip F pum, qui hunc Alexandro filio doctorem acciuerit, à quo eodem ille & agendi acciperet præcepta, &[k] loquendi.

ſibi tacere, cum loquantur Barbari. al. Turpe ſibi ait eſſe tacere cum Barbaros loqui ſinat. al. Turpe ſibi ait eſſe cum Barbaros hic autem cum Iſocratem pateretur dicere: ſumptum autem eſt à Græcis, apud quos hic verſus. P. C L V I.

142 †Nunc ſiue[l] qui volet eum philoſophum, qui copiam nobis rerum, orationeſque tradat, per me appellet oratorem licet. ſiue hunc oratorem, quem ego dico ſapientiam iunctam habere eloquentiæ, philoſophum appellare malit[m], non impediam: dummodo hoc conſtet, neque infantiam[n] eius, qui rem G norit, ſed eam explicare dicendo non queat: neque inſcitiam[o] illius, cui res non ſuppetat, verba non deſint, eſſe laudandam: quorum ſi alterum ſit optandum, malim[p] equidem indiſertam prudentiam, quàm ſtultitiam loquacem.

αἰσχρὸν μὲν σιωπᾶν, βαρβάρους δ' ἐᾶν λέγειν. & Ariſtoteles. αἰσχρὸν μὲν σιωπᾶν, Ἰσοκράτην δ' ἐᾶν λέγειν. Laertius autem ſcribit Ariſtotelem id carmen de Xenocrate protuliſſe ſa-

143 †Sin quærimus, quid vnum excellat ex omnibus, docto oratori palma danda eſt. quem ſi patiuntur eũdem eſſe philoſophum:

cit Cicero li. bro 1. Tuſculana. i ſere eum loquantur Barbari. k al. & eloquendi. l al. ſiue quis. m L. malet. n citat hunc locum Nonius c. 1. in Infans 275. o L. inſcientiam. ſubſcribit etiam & ita Nonius legit citans hunc locum c. 2. in Infans. p ſib. vulg. malim quidem.

ſublata cōtrouerſia eſt.ſin eos diſiūgent: hoc erunt inferiores, ꝙ in oratore perfecto ineſt illorū omnis ſcientia,in philoſophorū autem cognitione non cōtinuò ineſt eloquētia, quæ quamuis contēnatur ab eis,neceſſe eſt tamen aliquē cumulū illorū artib. afferre videatur.

22 ¶ Hæc cùm Craſſus dixiſſet, parumper & ipſe conticuit, & ceteris ſilentium fuit.

144

† 23 ¶ Tum Cotta. Equidem, inquit, Craſſe, nō poſſum queri, quòd mihi videare aliud quiddā, & non id, quod ſuſceperis diſputaſſe. plus enim aliquanto attuliſti, quàm tibi eſſet tributum à nobis, ac denuntiatum. Sed certè hæ [a] partes fuerunt tuæ, de illuſtranda oratione vt diceres, & eras ipſe iam ingreſſus, atque in quattuor [b] parteis omnem orationis laudem [c] deſcripſeras [d]: cùmque de duabus primis nobis quidem ſatis, ſed, vt ipſe dicebas, celeriter, exigueque dixiſſes, duas tibi reliquas feceras, quemadmodum primum *ornate*, deinde etiam *apte* diceremus:

145

† quò cùm ingreſſus [f] eſſes, repente te quaſi quidam æſtus ingenij tui procul à terra abripuit, atque in altum à conſpectu pænè omnium abſtraxit [g], omnemque rerum ſcientiam complexus, non tu quidem eam nobis tradidiſti (neque enim fuit tam exigui tēporis:) ſed, apud hos quid profeceris, neſcio: me quidem in Academiam totum cōpuliſti: in qua velim ſit illud, quod ſæpe poſuiſti, vt non neceſſe ſit conſumere ætatem, atque vt poſſit is illa omnia cernere, qui tantummodo adſpexerit: ſed [h] etiam ſi eſt aliquanto ſpiſſius, aut ſi ego ſum tardior, profectò nunquam conquieſcam, neque defatigabor ante, quàm illorum ancipiteis vias, rationeſque & pro omnibus, & contra omnia diſputandi, percepero.

a l. & hæ partes. b hoc eſt vt Latinè, planè ornatè & aptè ſeu congruenter diceremus. c ſort. deſcripſeras: d ſuprà numero 6. e l. hoc eſt vt Latinè & planè dicamus. f vide ſuprà num. 13. g l. abſtraxit. Omnem enim rerum ſc. h ſort. ſed ſiue eſt aliquanto ſpiſſius, ſiue etiā ego ſum tard.

146

† 24 ¶ Tum Cæſar, Vnum, inquit, me ex tuo ſermone maximè, Craſſe, commouit, *quòd eum negaſti, qui non citò quid didiciſſet, vnquam omnino poſſe perdiſcere*: vt mihi non ſit difficile periclitari, & aut ſtatim percipere iſta, quæ tu verbis ad cælum extuliſti: aut, ſi non potuerim, tempus non perdere, cùm tamen his noſtris poſſim eſſe contentus.

P. B.

147

† 25 ¶ Hic Sulpicius, Ego verò, inquit, Craſſe, neque Ariſtotelem iſtum, neque Carneadem, nec [i] philoſophorū quēquam deſidero. vel me licet exiſtimes deſperare poſſe iſta perdiſcere, vel, id quod facio, cōtemnere: mihi rerum forenſium, & communiū vulgaris hæc cognitio, ſatis magna eſt ad eam, quam ſpecto, eloquentiam: ex qua ipſa tamen permulta neſcio quæ tum denique, cùm cauſa aliqua, quæ à me dicenda eſt, deſiderat, quæro. Quamobrē, niſi fortè es iam defeſſus, & ſi tibi non [k] graues ſumus, *refer ad illa te, quæ ad ipſius orationis laudē* [l] *ſplendoremq́; pertinēt.* quæ ego ex te audire volui, non vt deſperarē me eloquētiam conſequi poſſe, ſed vt aliquid addiſcerē.

i ſort. neque phil. k L. graues non ſ. l DE ORNATV ORATIONIS.

148

† 26 ¶ Tum Craſſus, Peruulgatas res requiris, inquit, & tibi non incognitas, Sulpici. quis enim de iſto genere non docuit, non inſtituit, non etiam ſcriptū reliquit? ſed [m] geram morem, & ea dumtaxat, quæ mihi nota ſunt, breuiter exponam [n] tibi: cenſebo tamen ad eos, qui auctores, & inuentores ſunt harum ſanè minutarum rerum, reuertendum.

m L. ſed gerā tibi morem, n L. exponā cenſ.

149

† ¶ *Omnis* igitur *oratio conficitur ex* [o] *verbis* quorum primùm nobis ratio ſimpliciter videnda eſt, deinde coniunctè. Nam eſt quidā *ornatus orationis, qui ex ſingulis verbis* eſt: alius, qui ex cōtinuatis, cōiunctiſq; cōſtat. Ergo vtemur verbis aut iis quæ propria ſunt, & certa quaſi vocabula rerū, pænè vna nata cū rebus ipſis: aut iis, quę trāsferūtur, & quaſi alieno in loco collocantur: aut iis, quę nouamus, & facimus ipſi.

o DE ORNATV ſingulorū verborū.

150

† In *proprijs* eſt igitur verbis illa laus oratoris, vt abiecta, atque obſoleta fugiat: lectis atque illuſtribus vtatur, in quib. plenum quiddam, & ſonans ineſſe videatur. Sed [a] in hoc verborum genere propriorum delectus [b] eſt quidam habendus, atque is aurium quodam iudicio ponderandus: in quo conſuetudo etiam benè loquendi valet plurimum.

a L. Etenim in hoc verb. b L. dilectus eſt q.

151

† Etiam hoc, quod vulgò de oratoribus ab imperitis dici ſolet. Bonis is verbis, aut aliquis non bonis vtitur, non arte aliqua perpenditur, ſed quodam quaſi naturali ſenſu iudicatur: in quo non magna laus eſt vitare vitium, (quanquam id eſt magnum) verùm [c] hoc quaſi ſolum quoddam atque fundamentum eſt, verborum vſus & copia bonorum.

152

† Sed quid ipſe ædificet orator, & in quo adiungat artem, id [d] eſſe à nobis quærendum, atq; explicandum videtur. Tria ſunt igitur in verbo ſimplici, quæ orator affetat ad illuſtrādum, atque exornandam orationem: aut inuſitatum verbum, aut nouatum, aut tranſlatum.

c L. verum tamen, d L. id eſſe nobis quær. e L. nec prolem, aut ſubolem, aut fort. aut n. & ita Feſtus in ſuboles. f verſus Ennij vide 4. Tuſc. g al. exanimato. al exanimo. malè apud Nonium ex animo ca. in expectorare 52.

153

† *Inuſitata* ſunt, priſca ferè, ac vetuſta & ab vſu quotidiani ſermonis iamdiu intermiſſa, quæ ſunt poetarum licentiæ liberiora, quàm noſtra: ſed tamen rarò habet etiam in oratione poeticum aliquod verbum dignitatem. neque etiam illud fugerim dicere, vt Cœlius, Qua tempeſtate Pœnus in Italiam venit: nec [e] prolem, aut ſobolem, aut effari, aut nuncupari: aut, vt tu ſoles, Catule, non rebar, aut opinabar: & alia multa, quibus loco poſitis, grandior, atq; antiquior oratio ſæpe videri ſolet.

h al. Nunquid verò non vis P. CLVII. i idem Nonius cap. 2. in verſutiloquas 912.

154

† *Nouantur* autem verba, quæ ab eo, qui dicit, ipſo gignuntur, ac fiunt: vel coniungendis verbis, vt hæc,

Tum [f] *pauor ſapientiam mihi omnem ex* [g] *animo expectorat.*

Num [h] *non vis huius me verſutiloquas* [i] *malitias.*

Videtis enim & verſutiloquas, & expectorat, ex coniunctione facta eſſe verba, non nata. Vel [k] ſæpe ſine coniunctione verba nouantur, vt ille ſenſus diſertus indigenitalis, vt, bacarum vbertate incuruefcere [l].

k L. Vel ſine coniunctione, vt illud dijecti ſenis: Dij genitales: vt illud, Bacarū vbertate incuruiſcere. diſertus autē legen hic, Ennius, cuius verſus 1. Tuſculana. & à Nonio c. 2. in Incuruiſcere. 412. Dij autē genitales repoſitum & emendatū hic. Ennij enim ſimilis verſus Ennij. Iupiter in cœlo, num dijs genitalibus æuum Degit. l al. incuruiſcere. Nonius d. loco. m L. inopia coacta pri.

155

† *Tertius ille modus transferēdi* verbi latè patet, quem neceſſitas genuit inopia [m] coacta, & anguſtiis: pòſt autem delectatio, iucunditáſque celebrauit. nam VT veſtis frigoris depellendi cauſa reperta primò, pòſt adhiberi cœpta eſt ad ornatum etiam corporis, & dignitatem: ſic verbi trāſlatio, inſtituta eſt inopiæ cauſa, frequentata delectationis. Nam gemmare viteis, luxuriem eſſe in herbis, lætas [n] ſegetes, etiam ruſtici dicunt. quod enim declarari vix verbo proprio poteſt, id tranſlato cùm eſt dictum, illuſtrat id, quod intelligi volumus, eius rei, quam alieno verbo poſuimus, ſimilitudo.

156

† Ergo hæ tranſlationes, quaſi mutationes ſunt, cùm, quod non habeas aliunde ſumas. Illæ paullo audaciores, quæ non inopiam indicant, ſed orationi ſplendoris aliquid acceſſunt [o]. quarum ego, quid vobis aut inueniendi rationem aut genera ponam?

mò, & ang. n Virgil. 1. Georg. o L. arceſſūt p L. Tranſlatio omnis, ſimilitudinis

157

† Similitudinis [p] eſt ad verbum vnum contracta breuitas, quod verbum in alieno loco, tanquam in ſuo poſitum ſi agnoſcitur, delectat: ſi [q] ſimile nihil habet, repudiatur. Sed ea transferri oportet, quæ aut clariorem faciunt rem, vt illa omnia, Inhorreſcit [r] mare.

eſt, &c. q ſort. ſin ſimil. r verſus Pacuuij qui referuntur lib. 2. de diuinat.

Tenebra

Digitized by Google

Tenebræ conduplicantur, noctiſq; & nimbûm occæcat nigror,
Flamma inter nubes coruſcat, cælum tonitru contremit,
Grando mixta imbri largifluo ſubita præcipitans cadit.
Vndiq; omnes venti erumpunt, ſæui exſiſtunt turbines:

a Feruit

Feruet[a] *æſtu pelagus.* Omnia ferè quo eſſent clariora, tranſlatis per ſimilitudinem verbis dicta ſunt.

b L. Aut ſignificant magis rem totã ſiue
c L. occultantem rem cõſ. P. B.

158 † Aut [b] *quò ſignificetur magis res tota,* ſiue facti alicuius, ſiue conſilij, vt ille, qui occultantem[c] conſultò, ne id, quod ageretur, intelligi poſſet, duobus tranſlatis verbis ſimilitudine ipſa indicat,

Quandoquidem iſte circumueſtit dictis, ſæpit ſedulò. Nonnunquam etiam *breuitas* tranſlatione conficitur, vt illud, Si[d] telum manu[e] fugit. Imprudentia teli emiſſi breuiùs proprijs verbis exponi non potuit, quàm eſt vno ſignificata tranſlato.

d dixi ad l. ſ ex plag. 52 ſ. ſ. ib. æquè ſi quis ex telum,
e al. manum
f L. Hoc in genere
g Tranſlatis verbis vt delectemur magis.
h delectentur
i vide Varronem libro 6. vbi de Nexu. Feſtum, in Nexum
k Diuortia propriè dicũtur in aquis. Metaphoricôs quoque ſupra dicuntur doctrinarũ diuortia.

159 † Atque[f] in hoc genere perſæpe mihi admirandum[g] videtur, quid ſit, quòd omnes tranſlatis, & alienis magis delectantur[h] verbis, quàm propriis & ſuis. Nam ſi res ſuũ nomen & proprium vocabulum non habet, vt pes in naui, vt nexum[i], quod per libram agitur, vt in vxore diuortium[k]: neceſſitas cogit, quod non habeas, aliunde ſumere: ſed in ſuorũ verborum maxima copia, tamen homines aliena multo magis, ſi ſunt ratione tranſlata, delectant.

160 † Id accidere credo, vel quòd ingenij ſpecimen eſt quoddam, trãſilire ante pedes poſita, & alia longe repetita ſumere: vel quòd is, qui audit, aliò ducitur cogitatione, neque tamen aberrat: quæ maxima eſt delectatio: vel quòd ſingulis verbis res, ac totum ſimile conficitur: vel quòd omnis tranſlatio, quæ quidem ſumta ratione eſt, ad ſenſus ipſos admonetur, maximè oculorum, qui eſt ſenſus acerrimus.

l al. dulcitudo
m al. ſunt deducta
n L. non poſſumus.
o al. afferet

161 † Nam & odor vrbanitatis, & mollitudo humanitatis, & murmur maris, & dulcedo[l] orationis, ſunt[m] ducta à ceteris ſenſibus. Illa verò oculorum multo acriora, quæ ponunt penè in conſpectu animi, quæ cernere & videre non[n] poſſimus. Nihil eſt enim in rerum natura, cuius nos non in aliis rebus poſſimus vti vocabulo & nomine. vnde enim ſimile duci poteſt, (poteſt autem ex omnibus) indidem verbum vnum, quod ſimilitudinem continet, tranſlatum, lumen affert[o] orationi.

p L. vt, Cœli
q I.e. ſcænam
r L. ſe eſſe

162 †Quo in genere primũ fugienda *diſſimilitudo.*
—cæli[p] *ingentes fornices.*
Quamuis ſphæram in ſcenam[q] (vt dicitur) attulerit Ennius, tamen in ſphæra fornicis ſimilitudo non poteſt ineſſe. *Viue Vlyſſes, dum licet:*
Oculis poſtremum lumen radiatum rape.
non dixit, cape, non, pete: haberet enim moram ſperantis diutius eſſe[r] ſeſe victurum: ſed rape—hoc verbum eſt ad id aptatum, quod antè dixerat. *—dum licet.*

ſ L. in verbis transferẽdis,
t L. animos eorum, qui audient,

163 † Deinde videndum eſt, *ne longè ſimile ſit ductum.* Syrtim patrimonij, ſcopulum libentiùs dixerim: Charybdim bonorum, voraginem potiùs. faciliùs enim ad ea quæ viſa quàm ad illa quæ audita ſunt, mentis oculi feruntur. Et, quoniam hæc vel ſumma laus eſt verbi[ſ] transferendi, vt ſenſum feriat id, quod tranſlatum ſit, *fugienda eſt omnis turpitudo earũ rerum, ad quas eorum*[t] *animos, qui audiunt, trahet ſimilitudo.*

164 † Nolo, morte dici Africani caſtratam eſſe rempub. nolo ſtercus curiæ dici Glauciam,

A quamuis ſit ſimile, tamen eſt in vtroque deformis cogitatio ſimilitudinis. *Nolo eſſe aut maius, quàm res poſtulet,* Tempeſtas comeſſationis[a]: aut minus: comeſſatio[b] tempeſtatis. *Nolo eſſe verbum anguſtius id, quod tranſlatum ſit, quàm illud proprium, ac ſuum,*
—Quidnam eſt, obſecro? quid te adiri abnutas[c]*?*
Melius eſſe, vetas, prohibes, abſterres: quoniam ille dixerat,
Ilico[d] *iſtic, Ne cõtagio mea bonis, vmbráve obſit.*

P. CLVIII.
a L. comiſſationis. Feſto dicitur comiſſatio non comeſſatio aut comeſatio. al. comatio, κωμάζω.
b L. comiſſatio 1.
c Abnutare Feſto eſt ſæpe abnuere.
d verſus ex Atreo Accij qui proferuntur 3. Tuſculana.

B †Atque etiam *ſi vereare, ne paullo durior tranſlatio eſſe videatur, mollienda eſt præpoſito ſæpe verbo:* vt, ſi olim M. Catone mortuo, pupillum ſenatum quis relictum diceret, paullo durius: ſin, vt ita dicam, pupillum, aliquanto mitius[e] eſt. Etenim verecunda debet eſſe tranſlatio, vt deducta eſſe in alienum locum, nõ irruiſſe: atque vt precariò, non vi, veniſſe videatur. 165

e al. mitius eſſe.

†Modus autem nullus eſt florentior in ſingulis verbis, nec qui plus luminis afferat orationi. Nam illud, quod ex hoc genere profluit, eſt in vno verbo tranſlato, ſed ex plurib. continuatis connectitur, vt *aliud dicatur, aliud intelligendum ſit: —neque*[f] *me patior iterum* 166
Ad vnum ſcopulum, & telum claſſem Achiuûm offendere. Atque illud,
Erras, erras: nam exſultantem te, & præfidentem tibi
Repriment validæ legum habenæ, atque imperij inſiſtent iugo.

f L. Neque patiar,

D † Sumta re ſimili, verba eius rei propria deinceps in rem aliam (vt dixi) transferuntur. Eſt hoc magnum ornamentum orationis, in quo *obſcuritas* fugienda eſt. Etenim ex hoc genere fiunt ea, quæ dicuntur *ænigmata.* Non eſt autem in verbo modus hic, ſed in oratione, id eſt, in continuatione verborum. Ne illa quidem traductio, atque immutatio in verbo quandam fabricationem habet, ſed in oratione, 167

E *Africa*[g] *terribili tremit horrida terra tumultu.*
Pro Afris eſt ſumta Africa: Neque factum verbum eſt, vt,
—Mare ſaxifragis vndis: neque tranſlatum, vt,
Mollitur mare: ſed ornandi cauſa proprium proprio commutatum,
Deſine Roma tuos hoſtes, &c.
—Teſtes ſunt campi magni.—
Grauis eſt modus in ornatu orationis, & ſæpe ſumendus: ex quo genere hæc ſunt, Martem[h] belli eſſe communem, Cererem pro frugibus, Liberum appellare pro vino, Neptunum pro mari, curiam pro ſenatu, campum pro comitiis, togam pro pace, arma ac tela pro bello.

g citatur libro de Oratore perfecto.
h 4 famil. 4. pro Milone pro Sextio Philipp. 10.
i L. plures, vt, At R.
k verſus Ennij de ſeipſo loquentis
l al. tametſi vt 4. epiſtol. famil vlt. & 5. ad Atticum. 17. & de petit. Conſulatus.

†Quo item in genere & virtutes, & vitia pro ipſis, in quibus illa ſunt, appellantur, Luxuries quam in domum irrupit, &, Quò auaritia penetrauit: aut, Fides valuit, Iuſtitia confecit. Vides profecto genus hoc totum, cùm inflexo, commutatoque verbo res eadem enuntiatur, ornatius: cui ſunt finitima illa minus ornata, ſed tamen non ignoranda, cùm *intelligi volumus aliquid, aut ex parte totum,* vt, pro ædificiis cùm parietes, aut tecta dicimus: *aut ex toto partem,* vt, cùm vnam turmam, equitatum populi R. dicimus: aut *ex vno plures*[i], 168
At[k] *Romanus homo, tamen*[l]*, etſi res bene geſta eſt,*
Corde ſuo trepidat. aut, cùm ex pluribus intelligitur vnum[m],
Nos ſumus Romani qui fuimus Rutuli[n].
aut quocunque modo *non vt dictum eſt,* in eo genere intelligitur, *ſed vt ſenſum eſt.*

Paul. in l. 5. ff. quod falſo B. P. tutore vbi dixi.
m L. vnus.
n Vet. Lamb. qui fuimus ante Rutilli. Lipſ. qui fuimus ante Rudæi. de ſeipſo enim loquitur Ennius: & beneficiũ acceptæ ciuitatis, Romanæ prædicat, cũ eſſet Rodæus Strabo 6. ſeu Rudius: Cicero pro Archia.

† *Abutimur* ſæpe etiam verbo non tam ele- 169

Digitized by Google

A gauſet, quàm in transferendo: ſed etiam ſi licentiùs, tamen interdum non impudenter: vt cùm grandem orationem pro magna, minutum animum pro paruo dicimus. Verùm illa videtiſne eſſe non verbi, ſed orationis, quæ ex pluribus, vt expoſui, tranſlationibus connexa ſunt? hæc autem, quæ aut immutata eſſe dixi, aut aliter intelligenda, ac dicerentur, ſunt tranſlata quodammodo.

170 †Ita fit, vt omnis ſingulorum verborum virtus, atque laus, tribus exiſtat ex rebus, ſi aut B *vetuſtum verbum* ſit, quod tamen conſuetudo ferre poſſit: aut *factum* vel coniunctione, vel nouitate, in quo item eſt auribus, conſuetudinique parcendum [a]: *aut tranſlatum*, quod maximè tanquam ſtellis quibuſdam notat, & illuminat orationem.

171 † ¶ Sequitur [b]*continuatio verborum*, quæ duas res maximè, *collocationem* primùm, deinde *modum* quendam, formamq; deſiderat. ¶ *Collocationis* C eſt componere, & ſtruere [c] verba, ſic, vt néve aſper eorum concurſus, néve hiulcus ſit, ſed quodammodo coagmentatus [d], & læuis. In quo lepide ſoceri[e] mei perſona luſit is, qui elegantiſſime id facere potuit, Lucilius,

Quàm [f] lepide lexeis [g] compoſtæ? vt teſſerulæ omnes

Arte [h] pauimento, atq; emblemate [i] vermiculato.

Quæ cum dixiſſet in Albucium illudens, ne à me quidem abſtinuit,

D *Craſſum habeo generum ne rhetoricoterꝰ tu ſis.*

Quid ergo? iſte Craſſus, quoniã eius abuteris nomine, quid efficit? idẽ illud ſcilicet, vt[k] ille voluit, & ego vellẽ, melius aliquãto, quã Albucius. verum in me quidẽ luſit ille, vt ſolet.

172 † ſed eſt tamen hæc collatio conſeruanda verborũ, de qua loquor, quę iunctã orationem efficit, quæ cohærentẽ, quæ [l] leuẽ, quæ æquabiliter fluentẽ. id aſſequimini, ſi verba extrema cũ conſequentib. primis ita iũgetis, néve aſperè concurrant, neve vaſtiùs deducãtur [m].

E 173 † ¶ Hanc diligentiam ſubſequitur *modus* [n] etiam, & *forma verborum*, quod iam vereor ne huic Catulo videatur eſſe puerile. *Verſus* [o] enim veteres illi [p] in hac ſoluta [q] oratione propemodum, hoc eſt, numeros quoſdam, nobis eſſe adhibendos putauerũt. interſpirationis enim, non defatigationis noſtræ, neque librariorum nõtis, ſed verborum, & ſententiarum modo interpunctas clauſulas in orationibus eſſe voluerunt: idque princeps [r] Iſocrates inſtituiſſe F fertur, vt inconditam antiquorum dicendi conſuetudinem, delectationis, atque aurium cauſa (quemadmodum ſcribit diſcipulus eius Naucrates) numeris adſtringeret.

174 †Namque hæc duo, muſici, qui erant quõdam iidem poetæ, machinati ad voluptatem ſunt, verſum, atque cantum, vt & verborum numero, & vocum modo, delectatione vincerent aurium ſatietatem. Hæc igitur duo, vocis dico moderationem, & verborum concluſionem, quoad orationis ſeueritas pati poſſit, a G poetica ad eloquentiã traducenda duxerunt.

175 †In quo illud eſt vel maximũ, quod verſus in oratione ſi efficitur coniunctione verborum, vitium eſt: & tamẽ eam coniunctionem, ſicuti verſum, numeroſe cadere, & quadrare, & perfici volumus. neque eſt ex multis res vna, quæ magis oratorem ab [ſ] imperito dicẽdi, ab ignaroque diſtinguat, quàm quod ille rudis inconditè fundit, quantum poteſt & id, H quod dicit, ſpiritu, nõ arte, determinat: orator autẽ ſic illigat ſententiam verbis, vt eã numero quodam cõplectatur, & adſtricto, & ſoluto.

176 † Nam cùm vinxit modis [a], forma & relaxat, & liberat immutatione ordinis, vt verba neque alligata ſint quaſi certa aliqua lege verſus, neq; ita ſoluta, vt vagentur. Quonam igitur modo tantum [b] munus inſiſtemus, vt arbitremur nos hanc vim numeroſè dicendi conſequi poſſe? Non eſt res tam difficilis, quã neceſſaria. nihil eſt enim tam tenerum, neque tam flexibile, neque quod tam facilè B ſequatur, quocunque ducas, quàm oratio.

177 † ex hac verſus, ex eadem diſpares numeri cõficiuntur: ex hac hæc etiã ſoluta variis modis, multorumq; generum oratio. non enim ſunt alia ſermonis, alia cõtentionis verba: neque ex alio genere ad vſum quotidianũ, alio ad ſcenam [c], pompámq; ſumuntur: ſed ea nos cũ iacentia ſuſtulimus e medio, ſicut molliſſimam ceram ad noſtrũ arbitriũ formamus, & C fingimus. itaq; tum graues ſumus, tũ ſubtiles, tum medium quiddã tenemus: ſic inſtitutam noſtram ſentẽtiam ſequitur orationis genus: idq; ad omnem rationem & aurium voluptatem, & animorũ motum mutatur, & vertitur.

178 † Sed vt in pleriſque rebus incredibiliter hoc natura eſt ipſa fabricata: ſic in oratione, vt ea, quæ maximam vtilitatem in ſe continerent, eadem haberent [d] plurimum vel dignitatis, vel ſæpe etiam venuſtatis. Incolumitatis, ac ſalutis omnium cauſa videmus hunc D ſtatum eſſe huius totius mundi, atque naturæ, rotundum vt cælum, terraque vt media ſit, eáque ſua vi, nutuque teneatur: ſol vt circumferatur, vt accedat ad brumale ſignum, & inde ſenſim aſcendat in diuerſam partem: vt luna acceſſu, & receſſu ſuo ſolis lumen accipiat: vt eadem ſpatia quinque ſtellæ diſpares [e] motu, curſuque conficiant.

179 †Hac tantam habent vim, vt paullum immutata cohęrere non poſſint: tantam pulchri- E tudinem, vt nulla ſpecies ne excogitari quidẽ poſſit ornatior. Referte nunc animum ad hominum, vel etiam ceterarum animantium formam, & figuram. nullam partem corporis ſine aliqua neceſſitate affictam [f]: totamque formã quaſi perfectam [g] reperietis arte, non caſu. Quid in arboribus, in quibus non truncus, non rami, non folia ſunt denique, niſi ad ſuam retinendam, conſeruandamq; naturam? nuſquam tamen eſt vlla pars, niſi venuſta.

F 180 †Linquamus naturam, arteſque videamus. quid [h] tam in nauigio neceſſarium, quam latera, quam carina [i], quàm prora, quam puppis, quam antemnæ, quam vela, quam mali, quàm reliqua? quæ tamen hanc habẽt in ſpecie venuſtatem, vt non ſolum ſalutis, ſed etiã voluptatis cauſa, inuenta eſſe videantur. Columnæ, & templa & porticus ſuſtinent: tamẽ habent non plus vtilitatis, quàm dignitatis. Capitolij faſtigium illud, & ceterarũ ædium, G non venuſtas, ſed neceſſitas ipſa fabricata eſt. Nam cùm eſſet habita ratio, quemadmodum ex vtraque parte tecti aqua delaberetur: vtilitatem templi, faſtigij dignitas conſecuta eſt: vt [k], etiam ſi in cælo Capitolium ſtatueretur, vbi imber eſſe non poſſet, nullam ſine faſtigio dignitatem habiturum fuiſſe videatur.

181 † Hoc in omnibus item partibus orationis euenit vt vtilitatem, ac propè neceſſitatem ſuauitas quædã, & [l] lepos conſequatur. Clau- H ſulas enim, atque interpuncta verborũ, animę interclusio, atque anguſtiæ ſpiritus attulerũt. Id inuẽtum eſt ita ſuaue, vt, ſi cui ſit infinitus ſpiritus

a L. parendũ: b DE CONTINVATIONE ET COLLOCATIONE VERBORVM.
c al. inſtruere.
d al. coamentatus, ducta metaphora, ab amentis haſtarum.
e fort. in locerí
f de emendatione horum verſuum, qui etiam citãtur in Oratore in fi à, dixi ibidem.
g L. lexeis.
h L. Endopauimento, atque, id eſt, ἐν τῷ. vt 36 Plin. 25. Lucilius enim ſæpius Græcas voces Latinis verbis admiſcuit.
i al. emblemata vermiculata. malè legitur autem hic emblemate vermiculato, vide Bruto. P. CLIX.
k L. vt & ille voluit,
l L. quæ læuem,
m l. diducantur & ita R. Steph.
n DE MODO ſeu NVMERO ſeu FORMA VERBORVM.
o Verſus igitur in oratione ſoluta, nihil aliud quã numerus quidam, & adſtrictus & ſolutus.
interſpirationis cauſa inuentus: Clauſulæ verborũ & ſententiarum interpunctæ verborum concluſio: coniunctio verborum quæ numero è radiis & quadrat & perficitur.
p L. illi pro-pemodum in hac ſol. or.
hoc eſt, numer.
q ſolutam orationem vocat eã cui opponitur verſus.
r idẽ in Bruto, num. 32.
ſ L. ab imperito dicendi, ignaroque d.

a L. modis, & forma: relaxa, & liberat immutatione. al. modis, forma & relaxat, & lib. al. formas & relaxat.
b L. tantum numeris inſiſtemus.
c v. c. ſcænam
d L. plurimum haberent.
e L. diſpari
f al. aff. ctã.
g al. refectã.
h fort. quid in nauigio tam
i al. cauerna al. gubernacula. al gubernã. quæ idem ac gubernacula.
k al. vt, etiam ſi in cœlum capitolium extolleretur, vbi imb.
l al. ac lep.

ſpiritus datus, tamen eum perpetuare verba nolimus. id enim auribus noſtris gratum eſt inuentum, quod hominum lateribus non tolerabile ſolum, ſed etiam facilè eſſe [a] poſſit. Longiſſima eſt igitur complexio verborum, quæ volui vno ſpiritu poteſt.

a L. eſſe poſſet.

182 † Sed hic naturæ modus eſt, artis alius. nam cùm ſint numeri plures, *iambum*, & *trochæum* frequentem ſegregat ab oratore Ariſtoteles, Catule, veſter, qui natura tamen incurrunt ipſi in orationem, ſermonemque noſtrum: ſed ſunt inſignes percuſſiones eorum numerorum, & minuti pedes. Quare [b] primùm ad heroum nos *dactyli*, & *anapæſti*, & *ſpondæi* pedem inuitat: in quo impunè progredi licet duos duntaxat pedes, aut paullo plus, ne planè in verſum, aut ſimilitudinem verſuum incidamus. Aliæ [c] ſunt geminæ, quibus hi tres heroi pedes in principia continuando rum verborum ſatis decorè cadunt.

P. C L X.
b L. Quare plurimum ad heroos nos pedes, dactylum, & anapæſtum, & ſpondeum inuitat:
c al. Alteræ al. At hæ vel Atque hæ.

183 C † Probatur autē ab eodē illo maximè *pæan* qui eſt duplex. Nam aut à longa oritur, quam tres breues conſequuntur, vt hæc verba, deſinite, incipite, comprimite: aut à breuib. deinceps tribus, extrema producta, atq; lōga: ſicut illa ſunt domuerant, ſonipedes. Atq; illi philoſopho ordiri placet à ſuperiore pæane, poſteriore finire. eſt autem pæan hic poſterior non ſyllabarum numero, ſed aurium mēſura, quod [d] eſt acrius iudicium, & certius, par ferè *Cretico*, qui eſt ex longa, & breui, & longa: vt,

Quid petam præſidij, aut exſequar? quove nunc.

A quo numero exorſus eſt Fannius. Si, Quirites, minas illius. Hūc ille clauſulis aptiorē putat, quas vult lōga plerunq; ſyllaba terminari.

d L. quarum eſt certius iudicium.

184 † Neque verò hæc tam acrem curā, diligentiamque deſiderant, quàm eſt illa poetarum: quos neceſſitas cogit, & ipſi numeri ac modi, ſic verba verſu includere, vt nihil ſit, ne ſpiritu quidē minimo, breuius, aut longiùs, quàm neceſſe eſt. Liberior eſt oratio, & planè, vt dicitur, ſic [e] & eſt verè ſoluta, non vt fugiat tamen, aut erret, ſed vt ſine vinculis ſibi ipſa moderetur. Namq; ego illud aſſentior Theophraſto, qui putat orationem, quæ quidem ſit polita, atque facta quodammodo, non adſtricte, ſed remiſſiùs numeroſam eſſe oportere.

e L. ſic eſt verè

185 † Etenim ſicut ille ſuſpicatur, ex illis modis [f], quibus hic vſitatus verſus efficitur, poſt anapæſtus, procerior quidam [g] numerus, effloruit, inde ille licentior, & [h] diuitior fluxit dithyrābus: cuius mēbra, & pedes, vt ait idē, ſunt in omni locupleti oratione diffuſa. Et, ſi numeroſum eſt id in omnibus ſonis, atque vocibus, quod habet quaſdā impreſſiones, & quod metiri poſſumus interuallis æqualibus: rectè genus hoc numerorum, dummodò ne continuum ſit, in orationis laude ponetur. Nā ſi rudis, & indocta putanda eſt illa ſine interuallis loquacitas perennis, & profluens, quid eſt aliud cauſæ, cur repudietur, niſi quod hominum aures vocem natura modulantur ipſæ? quod fieri, niſi ineſt [k] numerus in voce, non [l] poteſt.

f al. pedibus.
g al. quidam effloruit, al. quidam pes effloruit: vel Ita anapæſtus poſt procerior quidam numerus effloruit.
h al. & ditior
i al. niſi quod hominum vocem natura modulatur ipſa [illegible] al. niſi quod hominum auribus vocem natura modulatur ipſa.
k L. ineſſet
l L. nō poſſet.

186 † Numerus autem in continuatione nullus eſt: diſtinctio, & æqualium, & ſæpe variorum interuallorū percuſſio, numerū cōficit: quem in cadentibus guttis, quod interuallis diſtinguuntur, notare poſſumus, in amni præcipitāte non poſſumus. Quod ſi continuatio verborum hæc ſoluta, multò eſt aptior atq; iucundior, ſi eſt articulis, membriſque diſtincta, quàm ſi continuata, ac producta: verba [m] illa modificata eſſe debebunt: quæ ſi extremo breuiora ſunt, infringitur ille quaſi verborum ambitus. ſic enim has orationis [a] conuerſiones Græci nominant. Quare aut paria eſſe debent poſteriora ſuperioribus, extrema [b] primis, aut, quod etiam eſt melius, & iucundius longiora.

m L. membra illa.
a [illegible]
b al. & extrema primis,

187 P. B. † Atq; hęc quidē ab iis philoſophis, quos tu maxime diligis, Catule, dicta ſunt: quod eo ſępiùs teſtificor, vt auctorib. laudandis ineptiarum crimen effugiam. 27 ¶ Quarū tandē, inquit Catulus? aut quid diſputatione iſta afferri poteſt elegātius, aut omnino dici ſubtilius?

188 † 28 ¶ At enim vereor, inquit Craſſus, ne hæc aut difficiliora iſtis ad perſequendū eſſe videantur, aut, quia non traduntur in vulgari iſta diſciplina, nos ea maiora, ac difficiliora videri velle videamur. 29 ¶ Tum Catulus, Erras, inquit, Craſſe, ſi aut me, aut horum quenquam putas à te hæc opera quotidiana, & peruagata exſpectare. iſta, quę dicis, dici volumus: neque tam dici, quam [c] iſto dici modo: neque tibi hoc pro me ſolum, ſed pro his omnibus ſine vlla diſputatione reſpondeo.

c L. quàm iſto modo dici.

189 † 30 ¶ Ego verò, inquit Antonius, inueni tandem, quem negaram in eo, quem ſcripſi, libello, me inueniſſe, eloquentem. ſed eo te ne laudandi quidem cauſa interpellaui, ne quid de hoc tam exiguo ſermonis tui tempore verbo vno meo diminueretur [d].

d al. deminueretur.

190 † 31 ¶ Hāc igitur, Craſſus inquit, ad legē cū exercitatione, tū ſtilo, qui & alia, & hoc maximè ornat, ac limat, formāda vobis oratio eſt. Neq; tamen hoc tāti laboris eſt, quāti videtur: nec ſunt hæc rhythmicorū, ac muſicorū acerrima norma dirigenda: & efficiendū eſt illud modo vobis, ne fluat oratio, ne vagetur, ne inſiſtat interiùs, ne excurrat longius: vt mēbris diſtinguatur, vt conuerſiones habeat abſolutas. Neq; ſemper vtendum eſt perpetuitate, & quaſi conuerſione verborum, ſed ſępe carpenda membris minutioribus oratio eſt, quæ tamen ipſa membra ſunt numeris vincienda.

191 † Neq; vos pæan aut herous ille conturbet. ipſi occurrent orationi: ipſi, inquā, ſe offerent, & reſpondebūt non vocati. cōſuetudo modò illa ſit ſcribendi, atq; dicendi, vt ſentētiæ verbis finiantur [e], eorúmq; verborum iunctio naſcatur à proceris numeris ac liberis, maximè [f] heroo, & pæane priore, aut *Cretico*, ſed variè, diſtincteque conſidat. Notatur enim maximè ſimilitudo in conquieſcendo: &, ſi primi, & poſtremi illi pedes ſunt hac ratione ſeruati, medij poſſunt latēre, modo ne circuitus [g] ipſe verborum ſit aut breuior, quàm aures exſpectent: aut longior, quam vires, atq; anima patiatur.

e al. finiantur, verborumque coniunctio
f L. maximé que heroo, aut pæane p.
g [illegible]

192 † Clauſulas autē diligentius etiā ſeruandas eſſe arbitror, quàm ſuperiora, quod in his maximè perfectio, atq; abſolutio iudicatur. nam verſus æquè prima, & media, & extrema pars attēditur, qui debilitatur in quacunq; ſit parte titubatū. in oratione autē prima pauci cernūt poſtrema plerique, quæ quoniam apparent, & intelligūtur, varianda ſunt, ne aut animorum iudiciis repudientur, aut aurium ſatietate.

h L. aut pæanem illum

193 † Duo enim, aut tres ſunt ferè extremi ſeruandi, & notandi pedes. ſi modo non breuiora, & præciſa erunt ſuperiora, quos aut chorios, aut heroos, aut alternos eſſe oportebit, aut [h] in pæane illo poſteriore, quem Ariſtoteles probat, aut ei pari Cretico. Horum viciſſitudines efficient, vt neque ij ſatientur, qui audiet, faſtidio ſimilitudinis, nec nos id, quod faciemus, opera dedita facere videamur.

P. C L X I.
posteriorem, q Ar pr aut ei parem Creticum
i L. neq; nos
k L. Sidonius, quem
l ſic ſcrib. quem tu meminiſti.

194 † Quod ſi Antipater ille Sidonius [k], ille, quē [l] tu

Digitized by Google

probè, Catule, meminiſti, ſolitus eſt verſus hexametros, alióſque variis modis, atque numeris fundere ex tempore, tantúmque hominis ingenioſi, ac memoris valuit exercitatio, vt, cùm ſe mente, ac voluntate conieciſſet in verſum, verba ſequeretur: quanto id faciliùs in oratione, exercitatione, & conſuetudine adhibita, conſequemur?

195 † Illud autem nequis admiretur, quónam modo hæc vulgus imperitorum in audiendo notet, cùm in omni genere, tum in hoc ipſo magna quædam eſt vis, incredibiliſq; naturæ. Omnes enim tacito quodam ſenſu, ſine vlla arte, aut ratione, quæ ſint in artibus, ac rationibus recta ac praua, diiudicant: idque cùm faciunt in picturis, & in ſignis, & in aliis operibus, ad quorum intelligentiam à natura minus habent inſtrumenti, tum multo oſtendunt magis in verborum, numerorum, vocúmque iudicio, quòd ea ſunt in communibus infixa ſenſibus, neq; earum rerum quenquam funditus natura voluit eſſe expertem.

196 † Itaque non ſolùm verbis arte poſitis mouentur omnes, verùm etiam numeris, ac vocibus. Quotus enim quiſq; eſt, qui teneat artem numerorum, ac modorum? At in his ſi paullum modo offenſum eſt, vt aut contractione breuius fieret, aut productione longius, theatra [a] tota reclamant. Quid? hoc non idem fit in vocibus, vt à multitudine, & populo, non modò cateruæ atque conuentus, ſed etiam ipſi ſibi ſinguli diſcrepantes eiiciantur?

a fort. reclamant theatra tota,

197 † Mirabile eſt, cum plurimum in faciendo interſit inter doctum, & rudem, quàm non multùm differat in iudicando. Ars enim cum a natura profecta ſit, niſi natura moueat, ac delectet, nihil ſanè egiſſe videatur. Nihil eſt autem tam cognatum mentib. noſtris, quàm numeri, atque voces: quibus & excitamur, & incendimur, & lenimur, & langueſcimus, & ad hilaritatem, & ad triſtitiam ſæpe deducimur: quorum illa ſumma vis carminibus eſt aptior, & cantibus, non neglecta, vt mihi videtur, à Numa, rege doctiſſimo, maioribúſque noſtris, vt epularum ſolennium fides, ac tibię, Saliorúmque verſus indicant: maximè autem à Græcia vetere celebrata: quibus [b] vtinam, ſimilibúſq; de rebus diſputari, quàm de puerilibus his verborum tranſlationib. maluiſſetis.

b fort. de quibus vtinam, ſimilibúſque reb.

198 P. B. † Verùm, vt in verſu vulgus, ſi eſt peccatũ, videt: ſic, ſi quid in noſtra oratione claudicat, ſentit: ſed poëtę non ignoſcit, nobis concedit: tacitè tamen omnes non eſſe illud, quòd diximus, aptum, perfectúmque cernunt. Itaque illi veteres, ſicut hodie etiam nonnullos videmus, cùm circuitum [c] & quaſi orbem verborum conficere nõ poſſent (nam id quidem nuper vel poſſe, vel audere cœpimus) terna, aut bina, aut nonnulli ſingula etiam verba [d] dicebant: qui in illa infantia naturali, illud, quod aures hominum flagitabant, tenebant tamen, vt & illa eſſent paria, quæ dicerent, & æqualibus interſpirationibus vterentur.

c περίοδον, al. circulum,

d L. verba nũ [illegible] dicebant:

199 † ¶ Expoſui ferè, vt potui, quæ maximè ad ornatum orationis pertinere arbitrabar. dixi enim de ſingulorum laude verborum, dixi de coniunctione eorum, dixi de numero atque forma. *Sed ſi* [e] *habitum etiam orationis, & quaſi colorem aliquem requiritis,* eſt [f] plena quædam, & [g] tamen teres: & tenuis [h], & non ſine neruis, ac viribus: & ea, quæ particeps vtriuſque generis quadã mediocritate laudatur. His tribus figuris inſidere quidam venuſtatis non fuco illitus, ſed ſanguine diffuſus debet color.

e DE ORNATV ORATIONIS ſeu figuris ſententiarum & verborum.

f L. eſt & plena q.

g L. ſed tamen

h al. tenuis ſine neruis,

200 † Tũ denique nobis hic orator ita conformandus eſt & verbis, & ſententiis, VT, quẽadmodũ qui vtuntur armis, aut palæſtra, non ſolùm ſibi vitandi, aut feriendi rationem eſſe habendam putant, ſed etiam, vt cum venuſtate moueantur: ſic verbis quidem ad aptam compoſitionem, & [a] condecentiam, ſententiis verò ad grauitatem orationis [b] vtatur [c], vt ii, qui in armorum tractatione verſantur.

a al. & decentiam,

b L. vtatur. Form.

201 † Formantur autem & verba, & ſententiæ pænè [d] innumerabiles, quod ſatis ſcio notum eſſe vobis: ſed inter conformationem verborum, & ſententiarum hoc intereſt, quod [e] verborum tollitur, ſi verba mutaris: ſententiarum permanet, quibuſcunq; verbis vti velis. Quod quidem vos etſi facitis, tamen admonendos puto, nequid eſſe aliud oratoris puteris, quod quidem ſit egregium, atq; mirabile, niſi in ſingulis verbis illa tria tenere, vt tranſlatis vtamur frequenter, interdúmq; factis, rarò autem etiam peruetuſtis: in perpetua autem oratione, cum & coniunctionis lenitatem [f], & numerorum, quam dixi, rationem tenuerimus, tum eſt quaſi luminibus diſtinguenda, & frequentanda omnis oratio, *ſententiarum, atque verborum.*

c L. hæc vt ij qui in armorum tractatione verſantur expũgit.

d L. pæne innumerabiliter,

e al. quod verborum tollitur venuſtas ſi

f L. læuitatem.

202 † Nam & *commoratio* vna in re permultùm mouet, & illuſtris *explanatio* rerúmque, quaſi gerantur, ſub adſpectum pænè ſubiectio: quæ & in exponenda re plurimùm valet, & ad illuſtrandum id, quod exponitur, & ad amplificandum: vt iis, qui audient, illud, quod augebimus, quantum efficere oratio poterit, tantum eſſe videatur: & huic contraria [g] ſæpe *præciſio* eſt, & plus ad intelligendum, quàm dixeris, ſignificatio, & diſtinctè conciſa breuitas, & extenuatio, & huic adiuncta *illuſio*, à præceptis Cæſaris nõ abhorrẽs,

g L. contraria præciſio,

203 † & ab re non longa digreſſio [h]: in qua cùm fuerit delectatio, tum reditus ad rem aptus & concinnus [i] eſſe debebit: *propoſitioq;* quid ſis dicturus, & ab eo, quod eſt dictum, *ſeiunctio*, & *reditus ad propoſitum*, & *iteratio*, & *rationis apta concluſio*: tum augendi, minuendive cauſa, veritatis *ſuperlatio*, atque *traiectio*, & *rogatio*, atque huic finitima quaſi *percunctatio*, *expoſitioq; ſententiæ ſuæ*: tum illa, quæ maximè quaſi irrepit in hominum menteis, alia dicentis, ac ſignificantis *diſſimulatio*, quæ eſt periucunda, cum in oratione non contentione, ſed ſermone tractatur:

h L. degreſſio: P. C. L X I I.

i al. continuus.

204 † deinde *dubitatio*, tum *diſtributio*, tum *correctio* vel ante, vel poſtquam dixeris, vel cum aliquid à te ipſo reiicias: *præmunitio* eſt etiam ad id, quod aggrediare, & reiectio in alium: *communicatio*, quæ eſt quaſi cum iis ipſis, apud quos dicas, deliberatio: *morum, ac vitæ imitatio* vel in perſonis, vel ſine illis, magnum quoddam ornamentum orationis, & aptum ad animos conciliandos vel maximè, ſæpe autem etiam ad commouendos:

205 † perſonarum ficta inductio, vel grauiſſimum lumen augendi, deſcriptio, erroris inductio, & [k] in hilaritatem impulſio: antè occupatio: tum duo illa, quæ maximè mouẽt, ſimilitudo, & exemplum, digeſtio, interpellatio, contentio, reticentia, commẽdatio, vox quædam libera, atq; etiam effrænatior, augendi cauſa: iracundia, obiurgatio, promiſſio, deprecatio, obſecratio, declinatio breuis à propoſito, non vt ſuperior illa digreſſio [l], purgatio, conciliatio, læſio, optatio, atque exſecratio. His ferè luminibus illuſtrant orationem ſententiæ.

k L. & ad hilaritatem

l L. degreſſio,

206 † Orationis autem ipſius, tanquã armorum, eſt vel ad

Digitized by Google

A eſt vel ad vſum comminatio, & quaſi petitio, vel ad venuſtatem ipſa tractatio. Nam & geminatio verborum habet interdum vim, leporem aliàs, & paullum immutatū verbum, atq; deflexum: & eiuſdem verbi crebra tum à primo repetitio, tum in extremum conuerſio, & in eadem verba impetus, & concurſio, & adiunctio, & progreſſio, & eiuſdem verbi crebriùs poſiti quædam diſtinctio, & reuocatio verbi, & illa, quæ ſimiliter deſinunt, aut [a] quæ
B cadunt ſimiliter, aut quæ paribus paria referuntur, aut quæ ſunt inter ſe ſimilia.

a al. aut quæ ſimiliter cadunt.

207 † Eſt etiam gradatio quædam, & conuerſio, & verborum concinna tranſgreſſio, & contrarium, & diſſolutum, & declinatio, & reprehenſio, & exclamatio, & imminutio, & quod in multis caſibus ponitur, & quod de ſingulis rebus propoſitis ductum, refertur ad ſingula, & ad propoſitum ſubiecta ratio, & item in diſtributis ſuppoſita ratio, & permiſſio, & rurſum
C alia dubitatio, & improuiſum quiddam, & dinumeratio, & alia correctio, & diſſipatio, & quod continuatum, & interruptum, & imago, & ſibi ipſi reſponſio, & immutatio, & diſiunctio, & ordo, & relatio, & digreſſio [b], & circumſcriptio.

P. B
b L. degreſſio.

208 † Hæc enim ſunt ferè, atque horum ſimilia, vel plura etiam eſſe poſſunt, quæ [c] ſententiis orationem, verborumque conformationibus illuminent. 31 ¶ Quæ quidem te, Craſſe,
D video, inquit Cotta, quod nota eſſe nobis putes [d], ſine definitionibus, & ſine exemplis effudiſſe. 32 ¶ Ego vero, inquit Craſſus, ne illa quidem, quæ ſuprà dixi, noua vobis eſſe arbitrabar, ſed voluntati veſtrûm omnium parui.

c L. quæ ſententiarum or.
d al. putarem

209 † His autem de rebus ſol me ille admonuit, vt breuior eſſem, qui ipſe iam præcipitans, me quoq; hæc præcipitem pæne euoluere coegit. Sed [e] tamen huius generis demonſtratio eſt, & doctrina ipſa, vulgaris: vſus autem, grauiſ-
E ſimus, & in hoc toto dicendi ſtudio, difficillimus.

e L. Sed eſt tamen huius gen. dem. & doct. ipſa vulg.

210 † Quamobrem, quoniam de ornatu omni orationis, ſi non ſunt omnes patefacti, at certè commonſtrati loci: nunc, quid aptum ſit, hoc eſt, *quid [f] maximè deceat in oratione, videamus.* quanquam id quidem perſpicuum eſt, non omni cauſæ, nec auditori, neque perſonæ, neq; tempori congruere orationis vnum genus.

f DE DECORO ORATIONIS.*

211 † Nam & cauſæ capitis alium quendam ver-
F borum ſonum requirunt, alium rerum priuatarum, atq; paruarum: & aliud dicendi genus deliberationes, aliud laudationes, aliud iudicia, aliud ſermones, aliud conſolatio, aliud obiurgatio, aliud diſputatio, aliud hiſtoria deſiderat. Refert etiam, qui audiant, ſenatus, an populus, an iudices: frequentes, an pauci, an ſinguli: & quales ipſi quoque oratores, qua ſint ætate, honore, auctoritate, debet [g] videri: tempus pacis, an belli: feſtinationis, an otij.

g al. debent.*

212 † Itaque hoc loco nihil ſane eſt, quod præ-
G cipi poſſe videatur, niſi vt figuram orationis plenioris, & tenuioris, & item illius mediocris, ad id, quod agimus, accommodatam deligamus. ornamentis [h] iiſdem vti fere, licebit, aliàs contentius, aliàs ſummiſſius: omniq; in re poſſe, quod deceat, facere, artis & naturæ eſt: ſcire, quid, quandoque deceat, prudentiæ. Sed hæc ipſa omnia perinde [i] ſunt, vt aguntur.

h L. ornamentis enim iiſdem
i al. proinde
k DE ACTIONE.*

† Actio, inquam, in dicendo vna domina-
H tur. ſine hac ſummus orator, eſſe in numero nullo poteſt: mediocris, hac inſtructus, ſummos ſæpe ſuperare [l]. Huic primas [m] dediſſe

l al. ſuperat.
m Idem in Bruto, vbi dixit.*

A Demoſthenes dicitur, cùm rogaretur, quid in dicendo eſſet primum: huic ſecundas, huic tertias. Quo mihi melius etiam illud ab Æſchine dictum videri ſolet, qui cum propter ignominiam iudicij ceſſiſſet Athenis, & ſe Rhodum contuliſſet, rogatus à Rhodiis, legiſſe [a] fertur orationē illam egregiam, quam in Cteſiphontem contra Demoſthenem dixerat: qua perlecta, petitum eſt ab eo poſtridie, vt legeret illam etiam, quæ erat contrà à De-
B moſthene pro Cteſiphonte edita: quam cùm ſuauiſſima, & maxima voce legiſſet, admirantibus omnibus, Quanto, inquit, magis admiraremini, ſi audiſſetis ipſum? Ex quo ſatis ſignificauit, quantum eſſet in actione, qui orationem eandem, aliam eſſe putaret, auctore [b] mutato.

a Idem Valerius 8. c. 10. Quinct. 11. c. 3.*
b L. actore mutato.

214 † Quid fuit in Graccho, quem [c] tu, Catule, melius meminiſti, quod me puero tantopere [d] ferretur? Quò me miſer conferam? quò ver-
C tam? in Capitoliumne? at fratris ſanguine redundat. an domum? matremne vt miſeram, lamentantemque videam, & abiectam? Quæ ſic ab illo acta eſſe conſtabat, oculis, voce, geſtu, inimici vt lacrymas tenere non poſſent. Hæc eo dico pluribus, quòd genus hoc totum oratores, qui ſunt veritatis ipſius actores, reliquerunt: imitatores, autem veritatis hiſtriones occupauerunt.

P. CLXIII.
c citatur hic locus à Nonio in Meminiſſe [illegible]
d L. tantopere efferretur.

215 † Ac ſine dubio in omni re vincit imitatio-
D nem veritas. ſed ea ſi ſatis in actione efficeret ipſa per ſeſe, arte profecto non egeremus. verum quia *animi permotio* [e], quæ maximè aut declaranda, aut imitanda eſt actione, perturbata ſæpè ita eſt, vt obſcuretur, atque [f] pæne obruatur: diſcutienda ſunt ea, quæ obſcurant, & ea, quæ ſunt eminentia, & prompta, ſumenda.

e DE MOTIBVS & variis generibus vocum.*
f L. ac pæne

216 † Omnis enim motus animi, ſuum quendam à natura habet vultum, & ſonum, & geſtum: totumque corpus hominis, & eius omnis vul-
E tus, omneſque voces, vt nerui in fidibus, ita ſonant, vt [g] à motu animi quoque ſunt pulſæ. Nam voces, vt chordæ ſunt intentæ, quæ ad quemque tactum reſpondeant, acuta, grauis, cita, tarda, magna, parua: quas tamen inter omnes eſt [h] ſuo quoque in genere mediocris. Atque etiam illa ſunt ab his delapſa plura genera, lene, aſperum: contractum, diffuſum: continenti ſpiritu, intermiſſo: fractum, ſciſſum: flexo [i] ſono, attenuatum, inflatum.

g ſor. vt à quoq. animi motu ſunt p.
h L. eſt ſua quæque in genere
i flexo ſono [illegible]

217 † Nullum eſt enim horum ſimilium gene-
F rum, quod non arte, ac moderatione tractetur. hi ſunt actori, vt pictori, expoliti ad variandum colores. Aliud enim vocis genus *iracundia* ſibi ſumat [k]: acutum, incitatum, crebrò incidens.

Impius [l] hortatur me frater, vt meos malis miſer
Manderem [m] natos: —& ea, quæ tu dudum, Antoni, protuliſti.
Segregare abs te auſus &c.

k L. ſumit.
l al. ipſe*
m L. Mandē vel mandarē. mali.*

G Ecquis hoc animaduertit [n]? vincite. —& Atreus fere totus.

n al. animum aduertit?

Aliud *miſeratio, ac mæror.* flexibile, plenum, interruptum, flebili voce,

Quò nunc me vertā? quod iter incipiam ingredi?
Domū paternámne [o]? ánne ad Peliæ filias? & illa.
O pater, ó patria, ó Priami domus! & quæ ſequuntur,
Hæc omnia vidi inflammari,
Priamo vi vitam euitari.

o L. paternā, vel a ne ad filias!

218 H † Alius *metus*: demiſſū, & hæſitās, & abiectū.
Multis [p] modis ſum circumuentus, morbo, exſilio, atque inopia:

p al. caſullos

Digitized by Google

p. B. *Tum pauor ſapientiam mihi omnem ex animo expectorat:*
Alter terribilem minitatur vitæ cruciatum, & necem:
Quæ nemo eſt tam firmo ingenio, & tanta confidentia,
Quin refugiat timido ſanguen [a], atque exalbeſcat metu.

a Ita ſ. de finibus, & apud Nonium c. 3. in ſanguis 205. al. ſanguine.

Aliud vis: contentum, vehemens, imminens quadam incitatione grauitatis.

Iterum [b] Thyeſtes Atreum attractum aduenit,
Iterum iam aggreditur me, & quietum exſuſcitat.
Maior mihi moles, maius miſcendum'ſt malum,
Qui illius acerbum cor contundam, & comprimam.

b l. Iterum Thyeſtes me cum altera tum venit.

219 † Aliud voluptas: effuſum, lene, tenerum, hilaratum [c], ac remiſſum.

c al. hilarum.

Sed mihi cùm [d] tetulit coronam ob collo andanuptias,
Tibi ferebat cùm ſimulabat ſeſe [e] alteri dare:
Tum ad te ludibunda [f] docte, & delicate detulit.

d l. cum tetulit ille coron.
e l. ſeſe eam alt.
f l. ludibundus al. ludibunda voce. al. Ludibunda docte.

Aliud moleſtia: ſine commiſeratione graue quiddam, & vno preſſu, ac ſono obductum.

Qua tempeſtate Paris Helenam innuptis [g] iunxit nuptiis,
Ego tum grauida [h], expletis iam fere ad pariendum menſibus,
Per [i] idem tempus Polydorum Hecuba partu poſtremo parit.

g l. innuptis nubilis iunxit
h l. grauida fui, expl.
i l. per idem prope temp.

220 † Omneis autem hos motus ſubſequi debet geſtus, non hic verba exprimens, ſcenicus [k], ſed vniuerſam rem, & ſententiam, non demonſtratione, ſed ſignificatione declarans, laterum inflexione hac forti, ac virili, non ab ſcena [l], & hiſtrionibus, ſed ab armis, aut etiam à palæſtra. Manus autem minus arguta, digitis ſubſequens verba, non exprimens: brachium procerius proiectum, quaſi quoddam telum orationis: ſuppoſio pedis in contentionibus aut incipiendis, aut finiendis.

k v. c. ſcenicus.
l v. c. ſcena.

221 † Sed in ore ſunt omnia. In eo autem ipſo dominatus eſt omnis oculorum: quo meliùs noſtri illi ſenes, qui perſonatum, ne Roſcium quidē, magnopere laudabāt. Animi eſt enim omnis actio, & imago animi, vultus eſt, indices oculi. nam hæc eſt vna pars corporis, quæ, quot animi motus ſunt, tot ſignificationes, & commutationes poſſit efficere. neque verò eſt quiſquā, qui eadem cōniuens, efficiat [m]. Theophraſtus quidem Tauriſcum quendam [n] dixit actorem auerſum ſolitum eſſe dicere, qui in agendo conniuens aliquid, pronuntiaret.

m fort. eadem aſpiciat.
n fort. quendā actorem, dixit auerſum, ſolitum.

222 † Quare oculorum eſt magna moderatio, nam oris non eſt nimiùm mutanda ſpecies, ne aut ad ineptias aut ad prauitatem aliquam deferamur. Oculi ſunt, quorum tum intentione, tum remiſſione, tum coniectu, tum hilaritate, motus animorum ſignificemus aptè cum genere ipſo orationis. eſt enim actio quaſi ſermo corporis, quo magis menti congruens eſſe debet. Oculos autem natura nobis, vt equo, & [o] leoni ſetas, caudam, aureis ad motus animorum declarandos dedit.

p. CLXIV.
o l. & leoni iubas, caudā, aureis, &c.

223 † Quare in hac noſtra actione ſecundum vocem vultus valet. is autem oculis gubernatur. Atque in iis omnibus, quæ ſunt actionis, ineſt quædam vis à natura data. quare etiam hac imperiti, hac vulgus, hac denique barbari maxime commouentur. verba enim neminem mouent, niſi eum, qui eiuſdem linguæ ſocietate coniunctus eſt: ſententiæque ſæpe acutæ, non acutorum hominum ſenſus prætereuolant: actio, quæ præ ſe motum animi fert, omneis mouet. iiſdem enim omnium animi motibus concitantur, & eos iiſdem notis & in aliis agnoſcunt, & in ſe ipſi iudicant [p].

p L. indicant.

224 † Ad actionis autem vſum, atque laudem, maximam ſine dubio partem vox obtinet, quæ primùm eſt optanda nobis: deinde, quæcunque erit, ea tuenda. de quo illud iam nihil ad hoc præcipiendi genus, quemadmodum voci ſeruiatur: equidem magnopere cenſeo ſeruiendum. Sed illud videtur ab huius noſtri ſermonis officio non abhorrere, quòd vt dixi paulo ante, plurimis in rebus, quod maximè eſt vtile, id neſcio quo pacto etiā decet maximè. nam ad vocem in [a] dicendo obtinendam nihil eſt vtilius, quàm crebra mutatio: nihil perniciosius, quàm effuſa ſine intermiſſione contentio.

a l. in dicendo tuendam

225 † Quid ad aureis noſtras, & actionis ſuauitatem, quid eſt viciſſitudine, & varietate, & commutatione aptius? Itaq; idem Gracchus, quod potes audire, Catule, ex Licinio, cliente tuo, litterato homine, quem ſeruum ſibi ille habuit ad manum, cum eburneola ſolitus eſt habere fiſtula, qui ſtaret occulte poſt ipſum, cùm concionaretur, peritum hominem, qui inflaret celeriter eum ſonum, quo illum aut remiſſum excitaret, aut à contentione reuocaret. Audiui mehercule, inquit Catulus, & ſæpe ſum admiratus hominis cum diligentiam, tum etiam doctrinam, & ſcientiam.

226 † Ego verò, inquit Craſſus, ac doleo quidē, illos viros in eam fraudem in republica eſſe delapſos: quanquam ea tela texitur, & ea incitatur in ciuitate ratio viuendi, ac poſteritati oſtenditur, vt eorū ciuium, quos noſtri patres non tulerunt, iam ſimileis habere cupiamus. Mitte obſecro, inquit, Craſſe, Iulius, ſermonē iſtum, & te ad Gracchi fiſtulam refer: cuius ego nondum plane rationem intelligo.

227 † In omni voce, inquit Craſſus, eſt quiddam medium, ſed ſuum cuiq; voci. hinc gradatim aſcendere vocem vtile & ſuaue eſt. Nam à principio clamare, agreſte quiddam eſt. & illud idem ad [b] firmandum eſt vocem ſalutare. Deinde eſt quiddam contentionis extremum, quod tamen inferius eſt, quàm acutiſſimus clamor, quò te fiſtula progredi non ſinet, & tamen ab ipſa contētione reuocabit. Eſt item contra quiddam in remiſſione grauiſſimum, quoque [c] tanquam ſonorum gradibus deſcenditur. Hæc varietas, & hic per omneis ſonos vocis curſus, & ſe tuebitur, & actioni afferet ſuauitatem: † ſed fiſtulatorem domi relinquetis, ſenſum huius conſuetudinis vobiſcum ad forum deferetis. Edidi quæ potui, non vt volui, ſed vt me temporis anguſtiæ coegerunt. Scitum eſt enim, cauſam conferre in tempus, cùm afferre plura, ſi cupias, nō queas. Tu verò, inquit Catulus, collegiſti omnia, quantum ego poſſum iudicare, ita diuinitus, vt non à Græcis didiciſſe, ſed eos ipſos hæc docere poſſe videare. Me quidem iſtius ſermonis participem factum eſſe gaudeo: ac [d] vellem, vt meus gener, ſodalis tuus, Hortenſius, affuiſſet: quem quidem ego confido omnibus iſtis laudibus, quas tu oratione complexus es, excellentem fore.

b al. ad firmandam vocem eſt ſalutare. Deinde eſt quoddam cont.
c al. ad quod tanquam ſon. P. B.
228
d l. ac vellem meus gener, ſod.

229 † Et Craſſus, Fore [e] dicis, inquit? ego verò eſſe iam iudico, & tum iudicaui, cùm, me conſule, in ſenatu cauſam defendit Africæ, nuperque etiam magis, cum pro Bithyniæ rege dixit. Quamobrem rectè vides, Catule. nihil enim iſti adoleſcenti neque à natura, neque à doctrina deeſſe ſentio.

e L. Fore dicis inquit.

230 † Quo magis eſt tibi, Cotta, & tibi, Sulpici, vigilan-

Digitized by Google

vigilandum, ac laborandum. non enim ille mediocris orator veſtræ quaſi ſuccreſcit ætati: ſed & ingenio peracri, & ſtudio flagranti, & doctrina eximia, & memoria ſingulari. cui quanquam faueo, tamen illum ætati ſuæ præ- A ſtare cupio: vobis verò illum tanto minorem præterire vix honeſtum eſt. Sed iam ſurgamus, inquit, noſque curemus, & aliquando ab hac contentione diſputationis animos noſtros, curámque [a] laxemus.

a L. curáſque laxemus.

P. CLXV.

M. TVLLII CICERONIS DE CLARIS ORATORIBVS LIBER, QVI DICITVR[b] Brutus.

b al. inſcribitur

BRVTVS, T. POMPON. ATTICVS.

SYNOPSIS.

¶ 1. ad 33. *De claris Oratoribus Græcia.* 34 *& Romanis.*

1 CVM è Cilicia decedens, Rhodum veniſſem, & eò mihi de Q.[c] Horteſij morte eſſet allatum, opinione omnium maiorem animo cepi dolorem. Nam & amico amiſſo, cùm conſuetudine iucunda, tum multorum officiorum coniunctione me priuatum videbam, & interitu talis auguris dignitatem noſtri collegij diminutam [d] dolebam: qua in cogitatione, & cooptatum me ab eo in collegium recordabar, in quo iuratus iudicium dignitatis meæ fecerat: & inauguratum ab eodem: ex quo, augurum inſtitutis, in [e] parentis eum loco colere debebam.

c al. Q. Hort.

d al. deminutam

e L. parentis eum loco

2 † Augebat enim moleſtiam, quòd magna[f] ſapientium ciuium, bonorúmque penuria, vir egregius, coniunctiſſimúſque mecum conſiliorum omnium ſocietate, alieniſſimo reip. tempore extinctus, & autoritatis, & prudentiæ ſuæ triſte nobis deſiderium reliquerat: dolebámque, quòd non, vt plerique putabant, aduerſarium, aut obtrectatorem laudum mearum, ſed ſocium potius, & conſortem glorioſi laboris amiſeram.

f magna bonorum, ſapientiumque ciuium pen.

3 † Etenim, ſi in leuiorum artium ſtudio memoriæ proditum eſt, poetas nobileis poetarum æqualium morte [g] doluiſſe: quo tandem animo eius interitum ferre debui, cum quo certare erat glorioſius, quàm omnino aduerſarium non habere? cùm præſertim non modo nunquam ſit aut illius à me curſus impeditus, aut ab illo meus, ſed contrà ſemper alter ab altero adiutus & communicando, & monendo, & fauendo.

g L. mortem.

4 † Sed, quoniam perpetua quadam felicitate vſus ille, ceſſit è vita, ſuo magis, quàm ſuorum ciuium tempore, & tum occidit, cùm lugere facilius rempublicam poſſet, ſi viueret, quàm iuuare: vixitque tamdiu, quàm [h] licuit in ciuitate bene, beatéque viuere: noſtro incommodo, detrimentóque, ſi eſt ita neceſſe, doleamus: illius verò mortis opportunitatem beneuolentia [i] potiùs, quàm miſericordia proſequamur, vt, quotieſcunque de clariſſimo, & beatiſſimo viro cogitemus, illum potiùs, quàm noſmetipſos, diligere videamur.

h quamdiu lic.

i v. c. beneuolentia

5 B † Nam, ſi id dolemus, quòd eo iam frui nobis non licet: noſtrum eſt id malum: quod modicè feramus, ne id non ad amicitiã, ſed ad domeſticam vtilitatem referre videamur. ſin, tanquam illi ipſi acerbitatis aliquid acciderit, angimur: ſummam eius felicitatem non ſatis grato animo interpretamur.

6 † Etenim ſi viueret Q. Hortenſius, cætera fortaſſe deſideraret vna cum reliquis bonis, & fortibus ciuibus: hunc [a] autem & præter C cæteros, aut cum paucis ſuſtineret dolorem, cùm forum populi Romani, quod fuiſſet quaſi theatrum illius ingenij, voce erudita, & Romanis, Græciſque auribus digna, ſpoliatum, atque orbatum videret.

P. 8.

a hunc aut præter cet.

7 † Equidem angor animo, non conſilij, non ingenij, non auctoritatis armis egere rempublicam, quæ didiceram tractare, quibuſque me aſſueſeceram, quæque erant propria cum præſtantis in republica viri, tum bene moratæ, & bene conſtitutæ ciuitatis. D Quod ſi fuit in republica tempus vllum, cum extorquere arma poſſet è manibus iratorum ciuium, boni ciuis auctoritas, & oratio: tum profectò fuit, cum patrocinium pacis excluſum eſt aut [b] errore hominum, aut timore.

b al. aut terrore hom. [illegible] ſed in pro Ligario errorem & timorem coniungit hic author.

c al. Quint.

8 † Ita nobiſmetipſis accidit, vt, quanquam eſſent multo magis alia lugenda, tamen hoc doleremus, quòd, quo tempore ætas noſtra, E perfuncta rebus ampliſſimis, tanquam in portum confugere deberet, non inertiæ, neque deſidiæ, ſed otij moderati, atque honeſti: cúmque ipſa oratio iam noſtra caneſceret [c], haberetque ſuam quandam maturitatem, & quaſi ſenectutem, iis arma ſunt ea ſumpta, quib. illi ipſi, qui didicerãt eis vti glorioſè, quemadmodum ſalutariter vterentur, non reperiebant.

d al. ei

e Xyſti, hic, & 4 Academic. [illegible]

9 † Itaque ij [d] mihi videntur fortunatè, beatéque vixiſſe, cùm in cæteris ciuitatibus, tum maximè in noſtra, quibus cùm auctoritate, F rerumq; geſtarum gloria, tum etiam ſapientiæ laude perfrui licuit. Quorum memoria & recordatio in maximis noſtris grauiſſimíſque curis iucunda ſanè fuit, cum in eam nuper ex ſermone quodam incidiſſemus.

[illegible]

10 † Nam cum inambularẽ in xyſto [e], & eſſem otioſus domi, M. ad me Brutus, vt conſueuerat, cum T. Pomponio venerat, homines cum

Digitized by Google

inter ſe coniuncti, tum mihi ita cari, itaq; iucundi, vt eorum aſpectu omnis, quæ[a] me angebat de republica cura conſederit. Quos poſtquam ſalutaui, Quid vos, inquam, Brute, & Attice, nunc? quid tandem noui? 2 ¶ Nihil ſane, inquit Brutus, quod quidem aut tu audire velis, aut ego pro certo dicere audeam.

a al. quæ me angebat, rei. cura conſ.

11 † 3 ¶ Tum Atticus. Eo, inquit, ad te animo venimus, vt de republica eſſet ſilentiū, & aliquid audiremus potius ex te, q̃ te afficeremus vlla moleſtia. 4 ¶ Vos vero, inquā, Attice, & præſentem me cura leuatis, & abſenti magna ſolatia dediſtis. nā veſtris primùm litteris recreatus, me ad priſtina ſtudia reuocaui. 5 ¶ Tū ille, Legi, inquit, perlubenter epiſtolam, quam ad te Brutus miſit ex Aſia: qua mihi viſus eſt & monere te prudenter, & cōſolari amiciſſime.

12 † 6 ¶ Rectè, inquam, eſt viſus. nam me iſtis ſcito litteris, ex diuturna perturbatione totius valetudinis tāquam ad adſpiciendam lucem eſſe reuocatum. Atque vt poſt Cannenſem illam calamitatem primum Marcelli ad[b] Nolam prælio, populus ſe Romanus erexit, poſteaq; proſperæ res deinceps multæ conſecutæ ſunt: ſic poſt rerū noſtrarum & communium grauiſſimos caſus, nihil ante epiſtolam Bruti mihi accidit, quod vellem, aut quod aliqua ex parte ſollicitudines alleuaret[c] meas.

b Liuius 13 & iisdem Florus.

P. CLXVI

c ſort. meas alleuaret.

13 † 7 ¶ Tum Brutus. Volui id quidē efficere certè, & capio magnū fructū, ſi quidē quod volui, tāta in re conſecutus ſum. Sed ſcire cupio quæ te Attici litteræ delectauerint[d]. 8 ¶ Iſtæ vero, inquā, Brute, non modo delectationem mihi, ſed etiam, vt ſpero, ſalutem attulerunt. 9 ¶ Salutem? inquit ille, quodnam tandē genus iſtuc tam præclarum litterarū fuit? An mihi potuit, inquam, eſſe aut gratior vlla ſalutatio, aut ad hoc tempus aptior, quàm illius libri, quo me hic affatus[e], quaſi iacentē excitauit?

d al. delectarint.

e προσφωνήσας.

14 † 10 ¶ Tum ille, Nempe eum dicis, inquit, quo iſte omnem rerū memoriam breuiter, &, vt mihi quidem viſum eſt, perdiligenter complexus[f] eſt. 11 ¶ Iſtum ipſum, inquam, Brute, dico librum mihi ſaluti fuiſſe. 12 ¶ Tum Atticus. Optatiſſimum mihi quidem eſt quod dicis: ſed quid tandem habuit liber iſte, quod tibi aut nouum, aut tanto vſui poſſet eſſe?

f L. complexus eſt.

15 † 13 ¶ Ille vero & noua, inquam, mihi quidem, multa & eam vtilitatē, quā requirebam, vt, explicatis ordinib. temporum, vno in conſpectu omnia viderem. quæ cùm ſtudioſè tractare cœpiſſem, ipſa mihi tractatio litterarū ſalutaris fuit, admonuitque Pomponi, vt a te ipſo ſumerem aliquid ad me reficiendū, teq; remunerandum, ſi non pari, at grato tamen munere: quanquā illud Heſiodium laudatur a doctis, quod eadem[g] menſura reddere iubet, quæ[h] acceperis, aut etiā cumulatiore, ſi poſſis.

g αὐτῷ τῷ μέτρῳ καὶ λώϊον αἴ κε δύνηαι.

16 † Ego autem voluntatem tibi profecto emetiar[k]: ſed rem ipſam nondū poſſe videor: idque vt agnoſcas, à te peto. Nec enim ex nouis, (vt agricolæ ſolent) fructibus eſt, vnde tibi reddam quod accepi. ſic omnis fœtus repreſſus, exuſtúſque[l] flos ſiti veteris vbertatis exaruit; nec ex conditis, qui iaceant in tenebris, & ad quos omnis nobis aditus, qui penè ſolis patuit, obſtructus eſt. Seremus igitur aliquid tanquam in inculto, & derelicto ſolo. quod ita diligenter colemus, vt impendiis etiam augere poſſimus largitatem tui muneris: modo idem noſter animus efficere poſſit, quod ager, qui[m] cum multos annos quieuit, vberiores afferre fruges ſolet.

λώϊον. Id eſt ipſa menſura & meliore ſi poſſis.
h al. quod.
i al. pro ſacto.
k L. remetiar.
l L. exuſtuſq; ſit flos veteris.

m al. qui poſt quam mult.

A † 14 ¶ Tum ille, Ego verò & exſpectabo ea, quæ polliceris, neq;[a] exigā, niſi tuo cōmodo, & erūt mihi pergrata, ſi ſolueris. 15 ¶ Mihi[b] quoque, inquit Brutus, & exſpectāda ſunt ea, quæ Attico polliceris, etſi fortaſſe ego à te huius voluntarius procurator petā, quod ipſe, cui debes, ſe[c] incommodo exacturum negat. 17

a L. nec exigam.

b L. Mihi quoque, inquit Brutus, exſp. i. e. a. Apoll. & fort.

† 16 ¶ At verò, inquam, tibi ego, Brute, non ſoluam, niſi prius à te cauero, amplius eo nomine neminem, cuius petitio ſit, petiturum. 18

c L. ſe in omnimodo tuo exa.

B 17 ¶ Non mehercule, inquit, tibi repromittere iſtuc quidem auſus ſim. nam hunc, qui negat, video flagitatorem, non illum quidem tibi moleſtū, ſed aſſiduum tamen, & acrem fore. 18 ¶ Tum Pōponius. Ego vero, inquit. Brutū nihil mentiri puto. Videor enim iā te auſurus eſſe appellare: quoniā longo interuallo modò primum animaduerti paullo te hilariorem.

P. B.

† Itaque, quoniā[d] hic, quod mihi deberetur, ſe exacturū profeſſus eſt: quod[e] huic debes, ego à te peto. 19

d al. quoniam hic id, quod

C 19 ¶ Quidnam id? inquā. 20 ¶ Vt ſcribas, inquit, aliquid. iampridē enim cōticuerūt tuæ litteræ. Nā vt illos de republica libros edidiſti, nihil à te ſanè poſtea accepimus: eiſq; nosmetipſi[f] ad[g] veterū annalium memoriam comprehendendam impulſi, atq; incenſi ſumus. Sed illa cùm poteris, atq; vt poſſis, rogo.

e al. te, quod huic d.

f L. ad rerum noſtrarum memoriam. al. ad rerum naturalium. al. ad rerum naturalium. al. ad rerum memoriam.

† Nunc vero, inquit, ſi es animo vacuo, expone nobis quod quærimus. 20 21 ¶ Quidnā eſt id? inquā. 22 ¶ Quod mihi nuper in Tuſculano inchoaſti:[h] de oratorib. quando eſſe cœpiſſent, qui etiā, & quales fuiſſent. Quem ego ſermonem cum ad Brutum tuum, vel noſtrū potius, detuliſſem, magnopere hic audire ſe velle dixit. Itaq; hunc elegimus diem, cùm te ſciremus eſſe vacuū. Quare, ſi tibi eſt cōmodum, ede illa, quæ cœperas, & Bruto, & mihi.

g al. rerum naturalium, male. Illi autem Atticus obiter meminit libri de antiquitate, à ſe compoſiti. vide Victorium hic.

† 23 ¶ Ego vero, inquā, ſi potuero[i], faciam vobis ſatis. 24 ¶ Poteris, inquit: relaxa modò paullum animum, aut ſane, (ſi potes) libera. 21 25 ¶ Nempe igitur hinc tum, Pōponi, ductus eſt ſermo, quod erat à me mentio facta, cauſam Deiotari, fideliſſimi, atque optimi regis, ornatiſſime, & copioſiſſime a Bruto me audiſſe defenſam. 26 ¶ Scio, inquit, ab iſto initio tractū eſſe ſermonem, teque Bruti dolentem vicem, quaſi defleuiſſe iudiciorū vaſtitatem, & fori. 27 ¶ Feci, inquā, iſtuc quidem, & ſæpe facio.

h q lib. vet. inchoaſti.

i al. potero.

† Nam mihi Brute, in te intuenti, crebrò in mentem venit vereri, ecquodnam curriculum aliquando ſit habitura tua & natura admirabilis & exquiſita doctrina, & ſingularis induſtria. Cum enim in maximis cauſis verſatus eſſes, & cum tibi ætas noſtra iam cederet, faſceſque ſummitteret, ſubito in ciuitate cum alia ceciderunt[k], tum etiam ea ipſa, de qua diſputare ordimur, eloquentia obmutuit. 22

k al. conciderunt.

† 28 ¶ Tum ille, Cæterarum rerum cauſa, inquit & iſtuc doleo, & dolendum puto: dicendi autem me non[l] tam fructus, & gloria, quàm ſtudium ipſum, exercitatioq;, delectat: quod mihi nulla res eripiet, te[m] præſertim tam ſtudioſo. Etenim dicere bene nemo poteſt, niſi qui prudenter intelligit. Quare qui eloquentiæ veræ dat operam, dat prudentiæ, qua ne maximis quidem in bellis æquo animo carere quiſquam poteſt. 23

l vide l. de Oratore.

G

m ſort. tui præſertim tam ſtud. al. te præſertim eius tam ſtudioſo. al. te præſertim mei tam ſtudioſo.

H † 29 ¶ Præclare, inquā, Brute, dicis, eoq; magis iſtius dicendi laude delector, quod cætera, quæ ſunt quondam in ciuitate parua, nemo, qui ſe non aut poſſe adipiſci, aut adeptum putet, eloquentem neminē video factū eſſe victoria. Sed quo facetius 24

ſermo

ſermo explicetur, ſedentes, ſi videtur, agamus.

P. CLXVII. 36 ¶ Cùm idem placuiſſet illis, tum in pratulo propter Platonis ſtatuam conſedimus.

25 † 31 ¶ Hic ego, Laudare igitur eloquentiã, & quanta vis ſit eius, expromere, quantámq; iis, qui ſint eam conſecuti, dignitatẽ afferat, neque propoſitum nobis eſt hoc loco, neque neceſſarium. Hoc vero ſine vlla dubitatione cõfirmauerim[a], ſiue[b] illa arte pariatur aliqua, ſiue exercitatione quadã, ſiue natura, rẽ vnã eſſe omnium difficillimam. quibus enim ex quinq;[c] rebus conſtare dicitur, earũ vnaquęq; eſt ars ipſa magna per ſeſe. Quare quinq; artium cõcurſus maximarũ, quantam vim, quantámq; difficultatẽ habeãt[d], exiſtimari poteſt.

a al. confirmarim.
b Eloquentia virum arte, exercitatione, vel natura paratur.
c inuẽtionem dispoſitionẽ, elocutionem,
26 memoriam & actionem intelligit.
d L. habeat.

† Teſtis eſt Græcia, quæ cùm eloquentiæ ſtudio ſit incenſa, iamdiúque excellat in ea, præſterq; cæteris, tamen omneis arteis vetuſtiores habet, & multo antè non inuentas ſolum, ſed etiam perfectas, quàm hæc eſt, a Græcis elaborata dicendi vis, atq; copia. In quam cum intueor, maximè mihi occurrũt, Attice, & quaſi lucent Athenę tuæ: qua in vrbe primũ ſe orator extulit, primúmque etiam monumentis, & litteris oratio eſt cœpta mandari.

27 † tamen[e] ante Periclem, cuius ſcripta quędam feruntur, & Thucydidem, qui non naſcentib. Athenis, ſed iam adultis fuerunt, littera nulla eſt, quæ quidem ornatum aliquem habeat, & oratoris eſſe videatur. Quanquam opinio eſt & eum, qui multis annis ante hos fuerit, Piſiſtratum, & paullo ſeniorem[f] etiam *Solonem*, poſteaque[g] *Cliſthenem*, multùm, vt temporibus illis, valuiſſe dicendo.

e Eloquentiæ Atticæ principium à Pericle & Thucydide. Idem Qu. 3 c. 1.
f vide 17. Gell 21.
g vide Iſocratem in Areopagitico.

28 † Poſt hanc ætatem aliquot annis, vt ex Atticis monumentis poteſt perſpici, *Themiſtocles* fuit: quem conſtat cùm prudentia, tum etiam eloquentia præſtitiſſe: pòſt *Pericles*, qui cum floreret omni genere virtutis, hac tamen fuit laude clariſſimus. *Cleonem* etiam temporibus illis turbulentum illum quidem ciuem, ſed tamen eloquentem conſtat fuiſſe.

29 Huic ætati ſuppares *Alcibiades*, *Critias*, *Theramenes*: quibus temporibus quod dicendi genus viguerit, ex[h] Thucydidis ſcriptis, qui ipſe tum fuit, intelligi maximè poteſt. grandes erant verbis, crebri ſententiis, compreſſione rerum breues, & ob eam ipſam cauſam interdum ſubobſcuri.

h L. et Thucydidi ſer. ſic in Timar. hi di poteſtate. Vincenz 4. Theophanis conſil. a per.

30 † Sed vt intellectum eſt, quantam vim haberet accurata & facta quodammodo oratio, tum etiam magiſtri dicendi multi ſubitò extiterunt: tum Leontinus *Gorgias*, *Thraſymachus* Chalcedonius, *Protagoras* Abderites, *Prodicus*[i] Chius, *Hippias* Eleus, in honore magno fuit. aliique multi temporibus eiſdem docere ſe profitebantur, arrogantib. ſanè verbis, quemadmodum cauſa inferior[k] (ita enim loquebantur) dicendo fieri ſuperior[l] poſſet.

ſequamur 9. ad *Atticum* Pericli ſucceſſ. 2. de oratore. Oronti cauſam *Virgil.* 2. *Æneid.* adde *Priſcianum* 6.
i L. Prodicus Ceus
k ἥττων.
l κρείττων.

31 † Iis oppoſuit ſeſe *Socrates*, qui ſubtilitate quadam diſputandi refellere eorum inſtituta ſolebat verbis. Huius ex vberrimis ſermonibus extiterunt doctiſſimi viri: primúmque tum philoſophia, non illa de natura, quæ fuerat antiquior, ſed hæc, in qua de bonis rebus & malis, déque hominum vita & moribus diſputatur, inuenta dicitur. quod quoniam genus ab hoc, quod propoſuimus, abhorret philoſophos aliud in tempus reiiciamus: ad oratores, à quibus digreſſi[m] ſumus, reuertamur.

P. B.

32 † Extitit igitur iam ſenib. illis, quos paullo ante diximus, *Iſocrates*[n], cuius domus cunctæ Græciæ quaſi ludus quidam patuit, atque officina dicendi, magnus orator, & perfectus magiſter, quanquam forenſi luce caruit, intràque parietes aluit eam gloriam, quam nemo quidem, meo iudicio, eſt poſtea conſecutus. is & ipſe ſcripſit multa præclarè, & docuit alios: & cùm cætera melius, quàm ſuperiores, tum primus[a] intellexit, etiã in ſoluta oratione, dum verſum effugeres, modum tamen & numerum quendam oportere ſeruari.

m L. degreſſi.
n Gorgiæ diſcipulus annum 98. compleuit. v. Qu. 3. c. 2. Plutarchum in Rhetoribus.
a Idem 3. de oratore, & infrà libro de oratore perfe

33 † Ante hunc enim verborum quaſi ſtructura, & quædam ad numerum concluſio, nulla erat: aut, ſiquando erat, non apparebat eam ſedita opera eſſe quæſitam: quæ forſitan laus ſit: verumtamen, natura[b] magis, tum caſu nonnunquam quàm aut ratione aliqua, aut obſeruatione fiebat.

eo num. 16. Iſocrates de ſe ipſo idem teſtatur in oratione ad Philippum.
b L. natura magis tunc,

34 † Ipſa enim natura circumſcriptione quadam verborum comprehendit, concluditque ſententiam; quæ cùm aptis conſtricta verbis eſt, cadit etiam plerúmq; numeroſè. Nam & aures ipſæ quid plenum, quid inane ſit iudicant, & ſpiritu, quaſi neceſſitate aliqua, verborum comprehenſio terminatur: in quo nõ modò defici, ſed etiam laborare turpe eſt.

caſúque nonnunquã &c. hau d ratione aliqua aut obſeruat. fiebat apud Priſcianum ità legitur.

35 † Tum fuit *Lyſias*[c], ipſe quidem in cauſis forenſibus non verſatus, ſed egregiè ſubtilis ſcriptor, atque elegans, quem iam propè audeas oratorem perfectum dicere. nam planè quidem perfectũ, & cui nihil admodum deſit, Demoſthenem facilè dixeris. Nihil acutè inueniri potuit in eis cauſis, quas ſcripſit, nihil (vt ita dicam) ſubdolè, nihil verſutè, quod ille nõ viderit: nihil ſubtiliter dici, nihil preſſè, nihil enucleatè, quo fieri poſſit aliquid limatius: nihil contra grande, nihil incitatum, nihil ornatum vel verborum grauitate[d], vel ſententiarum, quo quidquam eſſet elatius.

c vide Plutarchum in 10. Rhetorib.
d fort. granditate, vel ſententiarũ grauitate, quo

36 † Huic *Hyperides* proximus, & *Æſchines*[e] fuit, & *Lycurgus* & *Dinarchus*, & is, cuius nulla extant ſcripta, *Demades*, aliique[f] plures. Hæc enim ætas effudit hanc copiam, &, vt opinio mea fert, ſuccus ille, & ſanguis incorruptus vſque ad hanc ætatem oratorum fuit, in qua naturalis ineſſet, non fucatus nitor.

e De Æſchine & Lycurgo vide Plutarchum in 2. Rhetorib.
f L. aliique

37 † *Phalereus* enim ſucceſſit eis ſenib. adoleſcẽs, eruditiſſimus ille quidẽ horum omnium, ſed non tã armis inſtitutus[g] quàm[h] palęſtra. itaq; delectabat magis Athenienſeis, quàm inflammabat. proceſſerat enim in ſolem, & puluerem, non vt è militari tabernaculo, ſed vt è Theophraſti, doctiſſimi hominis, vmbraculis.

compluros.
g al. inſtitutus
h L. quàm palæſtra.
P. CLXVIII.

38 † Hic primus inflexit orationem, & eam mollem, teneramque reddidit: & ſuauis, ſicut fuit, videri maluit, quàm grauis: ſed ſuauitate ea qua perfunderet animos, non qua perfringeret: & tantum vt memoriam concinnitatis ſuæ: non (quemadmodum de Pericle ſcripſit Eupolis) cum delectatione aculeos[i] etiã relinqueret in animis eorũ, à quib. eſſet auditus.

i κέντρα

39 † Videſne igitur, vt in ea ipſa vrbe, in qua & nata, & alta[k] ſit eloquentia, quàm ea ſerò prodierit in lucẽ? Siquidem ante Solonis ætatem, & Piſiſtrati, de nullo vt diſerto, memorię proditũ eſt. At hi quidem, vt populi Romani ætas eſt, ſenes: vt Athenienſium ſæcula numerantur, adoleſcentes debent[l] videri. Nam etſi Seruio Tullo regnante[m] viguerunt, tamen multo diutius Athenæ iam erant, quàm eſt Roma ad hodiernum diem: nec tamẽ dubito, quin habuerit vim magnam ſemper oratio.

k al. alta.
l al. videri debent
m idem Gellius 17 cap.

† Neque enim iam Troicis[n] temporib. tantũ laudis in dicẽdo Vlyſſi tribuiſſet Homerus,

n al. Herodot.

& Neſtori, (quorũ alterũ vim habere voluit, alterum ſuauitatem) niſi iam tum eſſet honos eloquentiæ: neque ipſe poeta hic tam idem ornatus in dicendo, ac planè orator fuiſſet: cuius etſi incerta ſunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum: ſiquidem non infra ſuperiorem Lycurgum fuit, à quo eſt diſciplina Lacedæmoniorum adſtricta legibus.

41 † Sed ſtudium eius generis maiorque vis agnoſcitur in Piſiſtrato. Deniq; hunc proximo ſæculo Themiſtocles inſecutus eſt, vt apud nos, perantiquus: vt apud Athenienſeis, nõ ita ſanè vetus. Fuit enim regnante iam Græcia, noſtra autem ciuitate non [a] ita pridem dominatu regio liberata. nam bellum [b] Volſcorum illud grauiſſimũ, cui Coriolanus exſul interfuit, eodem ferè [c] tempore, quo Perſarum bellum, fuit, ſimiliſq; fortuna clarorũ virorum.

42 † Siquidem vterque [d], cum ciuis egregius fuiſſet, populi ingrati pulſus iniuria, ſe ad hoſteis contulit, conatúmq; iracundiæ ſuę morte ſedauit. nam etſi aliter eſt apud te, Attice, de Coriolano, concede tamen, vt huic generi mortis potius aſſentiar. 32 ¶ At ille ridens, Tuo vero, inquit, arbitratu: quoniam [e] quidem conceſſum eſt rhetoribus ementiri [f] in hiſtoriis, vt aliquid dicere poſſint argutius. vt enim tu nunc de Coriolano, ſic Clitarchus, ſic Stratocles de Themiſtocle finxit.

43 † Nam, quẽ Thucydides, qui & Athenienſis erat, & ſummo loco natus, ſummuſque vir, & paullo ætate poſterior, tantum mortuum ſcripſit, & in Attica clàm humatum, addidit fuiſſe ſuſpicionẽ veneno ſibi conſciuiſſe [g] mortem: hunc iſti aiunt, cùm taurum immolauiſſet, excepiſſe [h] ſanguinẽ patera, & [i] eo poto, mortuum concidiſſe. Hãc enim mortem rhetoricè, & tragicè ornare potuerũt: illa mors vulgaris nullam præbebat materiem ad ornatum [k]. Quare, quoniam tibi [l] quadrat, omnia fuiſſe in Themiſtocle paria, & [m] Coriolano, paterã quoq; à me ſumas licet: præbebo etiã hoſtiã, vt Coriolanus ſit planè alter Themiſtocles.

44 † 33 ¶ Sit ſanè, inquam, vt lubet, de iſto: & ego cautius poſthac hiſtoriam attingam, te audiente: quem rerum Romanarum auctorẽ laudare [n] poſſum religioſiſſimum. Sed tum ferè Pericles, Xanthippi filius, de quo antè dixi, primus adhibuit doctrinam: quæ quãquam tum nulla erat dicendi, tamen ab Anaxagora [o] phyſico eruditus, exercitationem mentis à reconditis, abſtruſiſq; rebus ad cauſas forenſeis, populareſque facilè traduxerat. Huius ſuauitate maximè hilaratæ ſunt Athenæ: huius vbertatem, & copiam admiratæ, eiuſdem vim dicendi, terroremque timuerunt.

45 † Hæc igitur ætas prima Athenis oratorem propè perfectum tulit. Nec enim in conſtituentib. rempublicam, nec in bella gerẽtibus, nec in impeditis, ac regum dominatione deuinctis, naſci cupiditas dicendi ſolet. Pacis eſt comes, otiique ſocia, & iam bene conſtitutæ ciuitatis quaſi alumna quædam, eloquentia.

46 † Itaq; ait Ariſtoteles, cùm ſublatis in Sicilia tyrannis, res priuatæ longo interuallo iudiciis repeterentur, tum primum, quòd eſſet acuta illa gens, & controuerſa [p] natura, artem, & præcepta Siculos, Coracem [q] & Tiſiam conſcripſiſſe. Nam antea neminem ſolitum via, nec arte, ſed accuratè tamen, & de ſcripto pleroſq; dicere: ſcriptáſque fuiſſe, & paratas à Protagora rerũ illuſtrium diſputationes, quæ nunc, communes appellantur loci.

a ætate Coriolani. 17. Gel. 21.*
b al. bellum illud Volſcorum.
c Idem Gell. 17. c. 21.
d Themiſtocles & Coriolanus, vide Plutarch. in Themiſtocle & Coriolano.*
e a quandoquidem.*
f al. mentiri.*
g L. conſciuiſſe m.
h Plutarchus in Themiſtocle, & Val. 6.*
i al. & eo epoto.
k al. ad ornandum. P. B.
l L. tibi ita quadrat.
m L. & in Coriolano.
n Laudare teſtem & auctorem hic & in Bruto eſt nominare, exhibere, ducere: quo ex eo videri poteſt quod quem qui teſtem nominabat, vnà & laudem quoque eius commemorabat.*
o Mem 3 de oratore nume 10 21. adde Laertium 2. in Anaxagora.*
p cõtrouerſa [illegible]
q 3. Qu. 1.*

47 † Quòd idem feciſſe Gorgiam, cum ſingularum rerũ laudes, vituperationeſq; conſcripſiſſet: quòd iudicaret hoc [a] oratoris eſſe maximè propriũ, rem augere poſſe laudãdo, vituperandóq; rurſus affligere. Huic [b] Antiphontẽ Rhamuſium ſimilia quædã habuiſſe conſcripta. quo neminẽ vnquam melius vllã orauiſſe capitis cauſam, cum ſe ipſe defenderet, ſe audiẽte, locuples [c] auctor ſcripſit Thucydides.

48 † Nam Lyſiam primo profiteri ſolitum artem eſſe dicendi: deinde, quòd Theodorus eſſet in arte ſubtilior, in orationibus autem ieiunior, orationes eum ſcribere aliis cœpiſſe, artem remouiſſe. Similiter Iſocratem primò artem dicendi eſſe negauiſſe, ſcribere autem aliis ſolitum orationes, quib. in iudiciis vterentur; ſed cùm ex eo (quia quaſi committeret contra legem, quo [d] quis iudicio circumueniretur) ſæpe ipſe in iudicium vocaretur: orationes aliis deſtitiſſe ſcribere, totumque ſe ad arteis componendas [e] tranſtuliſſe.

49 † Et Græciæ quidem oratorum partus, atq; [f] fonteis vides, ad noſtrorum annalium rationem, veteres, ad ipſorum, ſanè recenteis [g]. Nam antequam delectata eſt Athenienſium ciuitas hac laude dicendi, multa iam memorabilia & in domeſticis, & in bellicis rebus effecerat. Hoc autem ſtudium non erat commune Græciæ, ſed proprium Athenarum.

50 † Quis enim aut Argiuum oratorem, aut Corinthium, aut Thebanum ſcit fuiſſe temporib. illis? niſi quid de Epaminonda, docto homine, ſuſpicari libet. Lacedæmonium verò vſque ad hoc tẽpus audiui fuiſſe neminem. Menelaum ipſum dulcem illũ quidẽ tradit [h] Homerus [i], ſed pauca dicentem. Breuitas autem, laus eſt interdũ in aliqua parte dicendi, in vniuerſa eloquentia laudem non habet.

51 At verò extra Græciam magna dicendi ſtudia fuerunt, maximique huic laudi habiti honores, illuſtre oratorum nomen reddiderunt. Nam vt ſemel è Piræo eloquentia euecta eſt, omneis [k] peragrauit inſulas, atque ita peregrinata tota Aſia eſt, vt ſe externis oblinieret moribus, omnémq; [l] illam ſalubritatẽ Atticę dictionis quaſi ſanitatẽ perderet, ac loqui penè dediſceret. Hinc Aſiatici oratores non [m] cõtemnendi quidem nec celeritate, nec copia: ſed parum preſſi, & nimis redundantes. Rhodii ſaniores, & Atticorum ſimiliores.

52 † 54 ¶ Sed de Græcis hactenus. etenim hęc ipſa forſitan fuerint [n] non neceſſaria. 35 ¶ Tũ Brutus, Iſta vero, inquit, quàm neceſſaria fuerint, nõ facilè dixerim: iucũda certe mihi fuerunt, neq; ſolũ non longa, ſed etiã breuiora, quàm vellẽ. 36 ¶ Optimè, inquam: ſed veniamus ad noſtros, de quib. difficile eſt plus intelligere, quàm quantũ ex monumentis ſuſpicari licet.

53 † Quis enim putet aut celeritatẽ ingenii [o] L. [p] *Iunio Bruto* illi, nobilitatis veſtræ principi, defuiſſe? qui [q] de matre ſuauianda ex oraculo Apollinis tam acutè, arguteq; coniecerit? qui ſummam prudentiam ſimulatione ſtultitiæ texerit? qui potentiſſimum [r] regem, & clariſſimi regis filiũ expulerit, ciuitatémq; perpetuo dominatu liberatã magiſtratib. annuis, legibus, iudiciiſq; deuinxerit? qui collegæ ſuo imperiũ abrogauerit, vt è ciuitate regalis nominis memoriam tolleret? quod certe effici non potuiſſet, niſi eſſet oratione perſuaſum.

54 † Videmus item paucis [s] annis poſt reges exactos, cùm plebes propè ripam Anienis ad tertium milliarium conſediſſet, cúmq; montem,

a L. hoc oratoris maximè.
b al. Hinc.*
c ἀξιόχρεως
ἀξιόπιστος
d al. quo quis in iudicio.
e hæc vox, componendas, quibuſdam deeſt.*
f v. c. atque fontis.
g v. c. recẽt. ie. P. CLXIX.
h L. tradidit.
i Homerus [illegible]
k v. c. omnes.
l L. omnémq; illam Atticæ dictionis quaſi ſanitatẽ p.
m L. non contemnendi illi quidem.
n L. fuerunt.
o al. ingenii aut eloquentiæ.*
p al. Lucio Bruto illi.
q vide Liuiũ li. 1. & Pliniũ de viris illuſtribus c. 10.*
r v. c. [illegible]
f Tarquiniũ ſuperbum.*
s anno 17 poſt reges exactos.
t L. 2. ſ. 20 ff de origine iuris.*

tem, qui Sacer appellatus eſt, occupauiſſet, *M. Valerium*[a] dictatorem dicendo ſedauiſſe diſcordias, eiq; ob eam rem honores ampliſſimos habitos, & eum primum ob eam ipſam cauſam Maximum eſſe appellatum. Ne *L. Valerium*, quidem *Potitum*, arbitror non aliquid potuiſſe dicendo, qui poſt decemuiralem inuidiam, plebem in patres incitatam, legibus, & concionibus ſuis mitigauerit[b].

a Imò Menenium Agrippã Liuius 2. Florus 1. c. 23. M. autē Valerius dictator, de quo hic, Coruinus dictus, de quo vide Liuiũ 7. in f.

55 † Poſſumus *Appium*[c] *Claudium* ſuſpicari diſertum, quia ſenatum iamiam inclinatum, à[d] Pyrrhi pace reuocauerit[e]. Poſſumus *C. Fabricium*, quia ſit ad Pyrrhum de captiuis recuperandis miſſus orator: *T.*[f] *Coruncanium* g, quod ex pontificum commentarijs longè plurimũ ingenio valuiſſe videatur: *M'.*[h] *Curium*, quòd is tribunus plebis, interrege Appio cæco, diſertò homine, comitia contra leges habente, cum de plebe COSS.[i] non accipiebat, patres antè auctores fieri coegerit: quod fuerit permagnum, nondum lege Menia[k] lata.

b *ſert.* mitigarit.
c L. App. Claudium.
d l. 2. §. 36 ff. de origine iu. §. 5. ff de poſtulando diſſ. Plutar libro de ſenectute.
P. 8.
e Liuius reuocatis.
f *lib. vulg.* T. Coruncanium,

56 † Licet aliquid etiam de *M. Popilij* ingenio ſuſpicari, qui cum conſul eſſet, eodémq; tempore ſacrificium publicum cum læna[l] faceret, quod erat flamen Carmentalis, plebis[m] contra patres concitatione, & ſeditione nũtiata, vt erat læna amictus, ita venit in concionem, ſeditionemq; cum auctoritate, tum oratione ſedauit. Sed eos oratores habitos eſſe, aut omnino tum vllum eloquentiæ præmium fuiſſe, nihil ſane mihi legiſſe videor, tantummodò coniectura ducor ad ſuſpicandum.

g T. Coruncanii meminit lib. 2. § 35. & 38 ff de origi. iuris.
h *lib. vulg.* M. Curium.
i L. conſulem & L. Mænia.
al L. Galliaia lata.
l Læna, quòd de lana multa, duarum

57 † Dicitur etiam *C. Flaminius*, is, qui tribunus plebis legem de agro Gallico, & Piceno viritim diuidendo tulerit, qui conſul apud Traſimenum ſit interfectus, ad populum valuiſſe dicendo. *Quinctius*[n] etiam *Maximus Verrucoſus*, orator habitus eſt temporib. illis: & *Q. Metellus*, is, qui bello Punico ſecundo cum L. Veturio Philone conſul fuit. Quem verò extet, & de quo ſit memoriæ proditum, eloquentem fuiſſe & ita eſſe habitum, primus eſt *M. Cornelius Cethegus*, cuius eloquentiæ eſt auctor, & idoneus quidem, mea ſententia, Q. Ennius, præſertim cum & ipſe eum audierit, & ſcribat de mortuo: ex quo nulla ſuſpicio eſt, amicitiæ cauſa eſſe mentitum.

olim togarum inſtar. Varro 4. de lingua. adde Feſtum in Læna. Nonium c. 14. in Læna.
m L. plebeij contrp.
n L. Q. etiam Fabius Maximus V.

58 † Eſt igitur ſic apud illum in nono, (vt opinor) annali:

Additur orator Cornelius ſuauiloquenti
Ore[o] *Cethegus Marcus, Tuditano collega,*
Marci Filius: & oratorem appellat, & ſuauiloquentiam tribuit: quæ nunc quidem non tam eſt in pleriſque. latrant enim iam quidam[p] oratores, non loquuntur. ſed eſt ea laus eloquentiæ certe maxima.

q ut dictu' ſt ollu populariba olim,
Qui tum viuebant homines, atque æuum agitabant,
Flos delibatus populi.

o *lib vulg* Ore Cethegus Veturio collega Philoni, ſed Paribuſque legitur cethegus vt alio collega Philoni, non autem hic verſus ſpondaicus.
p *al.* quidem
q L. is dictus popularibus olim.

59 † Probè verò. Vt enim hominis decus, ingenium, ſic ingenij ipſius lumen eſt eloquentia, quã virum excellentem præclare tũ illi homines florem populi eſſe dixerunt, —Suadæque medulla. Πειθὼ[t] quam vocant Græci, cuius effector eſt orator, hanc Suadam appellauit Ennius, eius autem Cethegum medullam[u] fuiſſe vult, vt quam deam in Periclis labris ſcripſit Eupolis ſeſſitauiſſe, huius hic medullam noſtrum oratorem fuiſſe dixerit. At hic Cethegus, COS. cum P. Tuditano fuit bello Punico ſecundo, quæſtórq; his COSS.

r hos verſus delibos à Seneca 12. epiſtolarum ad Luciliũ refert Gellius 12. c. 2.
ſ *al.* illibatus *al.* delibutus.
t L. Quam Πειθὼ.
u Idem Cicero in libro de Senectute.
x L. Cato, plane.

60 † M. Cato[x], modo planè annis CXL, ante me COS. & idipsũ niſi vnius eſſet Ennij teſtimonio cognitum, hunc vetuſtas, vt alios fortaſſe multos, obliuione obruiſſet. Illius autẽ ætatis qui ſermo fuerit, ex Næuianis ſcriptis intelligi poteſt. His enim conſulib. vt in veteribus commentarijs ſcriptum eſt, Næuius eſt mortuus: quamquam Varro[a] noſter diligentiſſimus inueſtigator antiquitatis, putat in hoc erratum, vitamque Næuij producit longius. Nam[b] Plautus P. Claudio, L. Porcio, viginti annis poſt illos, quos ante dixi, conſules mortuus eſt[c], Catone cenſore.

at annis.
P. CCXC.
a libro de poetis quem citat Gellius 17 c. 21 in quo etiã de Næuij ætate ſcripſit Varro.

61 † Hunc igitur Cethegum conſecutus eſt ætate *Cato*, qui annis IX poſt eum fuit conſul. eum nos vt peruerterẽ habemus, qui L. Marcio, M.[d] Manlio conſulib. mortuus eſt, annis LXXXIII. ipſis ante me conſulem. Nec vero habeo quenquam antiquiorem, cuius quidem ſcripta proferenda putem, niſi[e] quem *Appij Cæci* oratio hæc ipſa de Pyrrho, & nonnullæ mortuorum laudationes forte delectant: & hercules hæ quidem exſtant.

Gellio.
b L. Nã Plautus P. Claudio, L. Porcio coſſ. quattuor annis poſt Næuij mortẽ viginti poſt illos, quos antè dixi conſules, mortuus eſt, Catone

62 † Ipſæ enim familiæ ſua quaſi ornamenta, ac monumenta ſeruabant, & ad vſum, ſiquis eiuſdem generis occidiſſet, & ad memoriam laudum domeſticarum, & ad illuſtrandam nobilitatem ſuam. quanquam his laudationibus hiſtoria rerum noſtrarũ eſt facta mendoſior. Multa enim ſcripta ſunt in eis, quæ facta non ſunt, falſi triumphi, plures conſulatus, genera etiam falſa, &[f] ad plebem tranſitiones, cum homines humiliores in alienum eiuſdem nominis infunderentur genus: vt, ſi ego me à M. Tullio eſſe dicerem, qui patricius cum Seruio Sulpicio conſule, anno X. poſt exactos reges fuit.

Cic.
c adde 17. Gell. vlt.
d L. M. Manlio
e citatur eius liber de vſurpationib. l. 2. § 36 ff de origine iuris.
f L. & à plebe traſi.

63 † Catonis autẽ orationes non minùs multæ veræ ſunt, quàm Attici Lyſiæ: cuius arbitror plurimas eſſe. Eſt enim Atticus, quoniã certe Athenis eſt & natus, & mortuus, & functus omni ciuium munere: quanquam Timæus eũ, quaſi[g] Licinia & Mucia lege repetit Syracuſas[h], & quodãmodo eſt nõnulla in iis etiã inter ipſos ſimilitudo. acuti ſũt, elegãtes, faceti, breues. Sed ille Græcus ab omni laude felicior.

g Lex Licinia à P. Licinio Craſſo, & Q. Mucio Scæuola Põt. Max. Coſſ. impenſiſſime lata.

64 † Habet enim certos ſui ſtudioſos, qui non tã habitus corporis opimos, quã gracilitates conſectentur, quos valetudo modo bona ſit tenuitas ipſa delectat, quanquam in Lyſia ſunt ſæpe etiã lacerti, ſic[i] vt fieri nihil poſſit valẽtius: verũ eſt certe genere toto ſtrigoſior[k], ſed habet tamẽ ſuos laudatores, qui hac ipſa eius ſubtilitate admodũ gaudeant.

de eius b. recundis. vide Ciceroné in Corneliana apud Aſconiũ & in Planciana & Seſtiana.
h Idem Plutarchus in X. Rhetoribus. in Lyſia.

65 † Catonem verò quis noſtrorum oratorum, qui quidem nunc ſunt, legit? aut quis nouit omnino? At quem virum! dij boni! mitto ciuem, aut ſenatorem, aut imperatorem. oratorem enim hoc loco quærimus. Quis illo grauior in laudando? acerbior in vituperando? in ſententijs argutior? in docendo, ediſſerendoq; ſubtilior? Refertæ ſunt orationes amplius centum quinquaginta (quas quidem adhuc inuenerim, & legerim) & verbis, & rebus illuſtribus. licet ex his eligant ea, quæ notatione, & laude digna ſint: omnes oratoriæ virtutes in eis reperientur.

i *al.* ſic vt fieri valentius nihil poſſit.
k Strigoſus morbo dicitur tum, et totum, qui corpora macra aut fame aut alia vtr cauſa quæ: ſtrigoſus. v. Nonium, 3. in ſtrigoſus.

66 † Iam vero Origines eius quem florem, aut quod lumen eloquentiæ non habent? Amatores huic deſunt, ſicut multis iam antè ſæculis & Philiſto Syracuſio, & ipſi Thucydidi. Nam vt horum conciſis ſententijs, interdum etiam non ſatis apertis cum[l] breuitate, tum nimio acumine, officit Theopompus elatione, atque altitudine orationis ſuæ:

761.
P. B.
l L. al. ægerſin hoc ſitus cum breuitate, tum nimio acumine.

Digitized by Google

quod idem Lyſiæ Demoſthenes, ſic Catonis luminibus obſtruxit hæc poſteriorum quaſi exaggerata altius oratio.

67

a L. Sed & in noſtris inſcitia eſt.
b L. ne nouerunt quidem. al. non nouerunt: quid e-

Sed [a] & in noſtris inſcitia eſt, quòd ij ipſi, qui in Græcis antiquitate delectantur eáque ſubtilitate, quam Atticam appellant, hanc in Catone non [b] nouerunt quidē: Hyperidæ volũt eſſe & Lyſiæ. Laudo. ſed cur nolũt Catonis? [c] Attico genere dicendi ſe gaudere dicunt.

68

nim Hyperidæ &c.
c L. Catones?
d L. amantur

† Sapienter id quidem. atque vtinam imitarentur, nec oſſa ſolum, ſed etiam ſanguinem. gratum eſt tamen, quod volunt. Cur igitur Lyſias & Hyperides amatur[d], cũ penitus ignoretur Cato? Antiquior eſt huius ſermo & quędā horridiora verba. Ita enim tũ loquebātur. Id muta quod tũ ille non[e] potuit. & adde numeros. & aptior ſit oratio: ipſa verba cōpone, & quaſi coagmēta[f], quod ne Gręci quidē veteres factitauerũt: iā neminē antepones Catoni.

e L. nō potuit, adde numeros.
f al. coagmenta.

69

†Ornari orationem Græci putant, ſi verborum immutationib. vtantur, quos appellant τρόπους. & ſententiarum, orationiſq; formis. quæ vocāt σχήματα. non veriſimile eſt, quam ſit in vtroque genere & creber. & diſtinctus Cato. Nec vero ignoro nondũ eſſe ſatis politũ hunc oratorem. & quęrendũ eſſe aliquid perfectius: quippe cùm ita ſit ad noſtrorũ temporum rationem vetus, vt nullius ſcriptũ exſtet dignũ quidē lectione, quod ſit antiquius. ſed maiore honore in omnib. artibus, quàm in hac vna dicendi, verſatur antiquitas.

70

† Quis enim eorum, qui hæc minora animaduertũt, non intelligit, Canachi ſigna rigidiora eſſe, quàm vt imitentur veritatem? Calamidis dura illa quidem, ſed tamen molliora quàm Canachi. Nondum Myronis ſatis ad veritatem adducta, iam tamen quæ non dubites pulcra dicere. Pulcriora etiā Polycleti. & iam planè perfecta. vt mihi quidē videri ſolent. Similis in pictura ratio eſt. in qua Zeuxim [g] & Polygnotum, & Timantem, & eorũ. qui non ſunt vſi plus quàm quattuor coloribus. formas & liniamenta [h] laudamus. At [i] in Aetione, Nicomacho, Protogene, Apelle iam perfecta ſunt omnia, & neſcio an reliquis in rebus omnibus idem eueniat. Nihil eſt enim ſimul & inuentum & perfectum.

g L. Zeuxim,
h L. lineamēta l.
i L. Atio E-chione, al. Actione al. Eætione male. Echio nobilis pictor, cuius meminit Cl. e

71

paradoxo,
k vt Orpheus & Linus.

† Nec dubitari debet, quin fuerint ante [k] Homerum poetæ; quod ex eis carminibus intelligi poteſt, quæ apud illum. & in Phæacum, & in procorum epulis canuntur. Quid? noſtri veteres verſus vbi ſunt?

l Ennij verſus. repetitur idem verſus libro de oratore perfecto P. CLXXI infrà.
m Hoc ex loco Qu ... anıe ... amen

quos [l] *olim Fauni vateſq; canebant,*
Cum [m] *neque muſarum ſcopulos quiſquam ſuperarat,*
Nec dicti ſtudioſus erat:

Ante hunc: Ait ipſe de ſe: nec mentitur in gloriando. ſic enim ſeſe res habet. nam & Odyſſea Latina eſt, ſic tanquam opus aliquod Dædali, & Liuianæ fabulæ, non ſatis dignæ, quæ iterum legantur.

72

fuiſſe, quàm obſeruationē carminis
n ide ... 17. Gell vltimo.
o L. Attius
p ſort. Attius

¶ Atque hic Liuius [n], qui primus fabulā, C. Clodio Cæci filio, & M. Tuditano COSS. docuit, anno ipſo antequam natus eſt Ennius: poſt Romam conditam autem quartodecimo & quingenteſimo, vt hic ait. quem nos ſequimur. Eſt enim inter ſcriptores de numero annorũ controuerſia. Accius [o] autem à Qu. Maximo quintum conſule captum Tarento ſcripſit Liuium, annis xxx. poſtquam eũ fabulam docuiſſe & Atticus [p] ſcribit, & nos in antiquis commentarijs inuenimus.

73

† Docuiſſe autem fabulam annis poſt xi. C. Cornelio. Q. Minucio COSS. ludis [a] Iuuentatis, quos Salinator Senenſi [b] prælio vouerat. In quo tantus error Accij [c] fuit. vt his COSS. XL. annos natus Ennius fuerit: cui cum æqualis fuerit Liuius, minor fuit aliquāto is, qui primus fabulā dedit, quā ij qui multas docuerāt ante hos COSS. & Plautus & Næuius.

a vet. iuuentatis. al. Luctatis al. iucātatis. al. ... Iuuentatis. Et autem Iuuentas, Iuuē ... dea.
b Senenſi ...

74

emendat ...
c L. Attij.

† Hæc ſi minus apta videntur huic ſermoni, Brute. Attico aſſigna, qui me inflammauit ſtudio illuſtrium hominũ ætates, & tempora perſequendi. 37 ¶ Ego verò, inquit Brutus, & delector iſta quaſi notatione temporum, & ad id, quod inſtituiſti, oratorum genera diſtinguere ætatibus, iſtam diligentiam eſſe accommodatam puto.

75

d al. ſæculis

† 38 ¶ Recte, inquam, Brute intelligis: atq; vtinā extarēt illa carmina, quę multis ſęclis [d] ante ſuā ætate in epulis eſſe cātitata à ſingulis conuiuis de clarorū virorū laudibus, in Originib. ſcriptum reliquit Cato: tamen illius quē in vatibus & Faunus enumerat [f] Ennius. bellũ Punicum, quaſi Myronis opus, delectat.

e L. quem vatib. & Fau-

76

nis annumerat Ennius, & bellum Pun.
f al. numerat al. annumerat.

† Sit Ennius ſanè, vt eſt certè, perfectior: qui ſi illum, vt ſimulat. contemneret, non omnia bella perſequens. primum illud Punicum acerrimum bellum reliquiſſet. Sed ipſe dicit, cur id faciebat ---*ſcripſere*, inquit, *alij rem verſibus*--- & luculentè quidem ſcripſerũt, etiam ſi minus quàm tu politè. Nec vero tibi aliter videri debet, qui à Næuio vel ſumpſiſti multa, ſi fateris, vel, ſi negas, ſurripuiſti.

77

†Cum hoc Catone grandiores natu fuerũt *C. Flaminius, C. Varro, Q. Maximus, Q. Metellus, P. Lentulus, P. Craſſus.* qui cum ſuperiore Africano conſul fuit. Ipſum *Scipionem* accepimus non infantem fuiſſe. filius quidem eius is, qui hũc minorem Scipionem à Paullo adoptauit, ſi corpore valuiſſet, in primis habitus eſſet diſertus. Indicant cum oratiunculæ, tum hiſtoria quædam Græca, ſcripta dulciſſimè.

78

g l. 2. § 36. ff. de origine iuris.

†Numeroq; eodem fuit *Sex. Ælius* [g], iuris quidem ciuilis omniũ peritiſſimus, ſed etiam ad dicendum paratus. De minoribus autem, *C. Sulpicius Gallus*, qui maximè omniū nobilium Græcis litteris ſtuduit, iſque, & oratorum in numero eſt habitus: & fuit reliquis reb. ornatus, atque elegans. Iam enim erat vnctior quadam, ſplendidiórq; conſuetudo loquendi. Nam, hoc prætore ludos Apollini faciente, cum Thyeſten [h] fabulam docuiſſet, Q. Marcio, Cn. Seruilio COSS. mortem obiit Ennius.

h Thyeſtes Ennij citatur à ... P. ... & Nonio ...

79

corrigere, conglomerare, Cerrere ...
i de ...
k idem infrà ...
l L. eloquentem, M. illum ... vide ...

†Erat iiſdem temporib. *Ti. Gracchus*, P. F. qui bis COS. & cenſor fuit. cuius eſt oratio Græca apud Rhodios: quem ciuem cum grauem, tum etiam eloquentem conſtat fuiſſe. *P.* etiā *Scipionem Naſicam* [i], qui eſt Corculũ [k] appellatus, qui item bis conſul & cenſor fuit, habitũ eloquentem [l], *M.* illum illius, qui ſacra acceperit, filium. dicũt etiam *L. Lentulum*, qui cum C. Figulo COS. fuit: *Qu.* [m] *Nobiliorem*, M. filium, iam patrio inſtituto deditum ſtudio litterarum, qui etiam Q. Ennium, qui cum patre eius in Ætolia militauerat, ciuitate donauit, cum triumuir coloniam deduxiſſet: & *T. Annium* Luſcum huius Q. Fuluij collegam, non indiſertum dicunt fuiſſe.

m de Q. Fuluio Nobiliore, vide Liuium 4...

80

n de L. Paulo Æmylio Macedonico vide Liuium 45.

† Atque etiam *L. Paullus* [n] Africani pater, perſonam principis ciuis facilè dicendo tuebatur: at verò etiam tũ Catone viuo, qui annos quinque, & LXXX. natus exceſſit è vita, cùm quidem eo ipſo anno contra Ser. Galbam, ad populum ſumma contentione dixiſſet: quam etiam orationem ſcriptam reliquit.

Digitized by Google

Sed viuo Catone minores natu multi vno tempore oratores floruerunt. A

81 †Nã & *A. Albinus*, is qui Græcè ſcripſit hiſtoriam, qui conſul cũ L. Lucullo fuit, & litteratus, & diſertus fuit: & tenuit cũ hoc locum quendã etiam *Ser. Fuluius* & vnà *Ser. Fabius Pictor*, & iuris, & literatũ, & antiquitatis bene peritus. *Quinctusq; Fabius Labeo* fuit ornatus iiſdẽ ferè laudibus. Nã *Q.* [a] *Metellus*, is, cuius quattuor filij cõſulares fuerũt, in primis eſt habitus eloquẽs, qui pro L. Cotta dixit, accuſante Africano, cuius & aliæ ſunt orationes, & cõtra Ti. Gracchũ expoſita eſt in C. Fannij annalib. B

a de Q. Cæcilio Metello Macedonico vide Plinium de viris illuſtribus c. 61.

82 † Tum ipſe *L. Cotta* veterator [b] habitus, ſed *C. Lælius*, & *P. Africanus* in primis eloquentes: quorum exſtant orationes, ex quib. exiſtimari de ingenijs oratorum poteſt. Sed inter hos ætate paullum his antecedens ſine cõtrouerſia *Ser. Galba*, eloquentia præſtitit: & nimirum is princeps ex Latinis, illa oratorũ propria, & quaſi legitima opera tractauit, vt egrederetur [c] à propoſito ornandi cauſa, vt delectaret animos, aut permoueret, vt augeret rem, vt miſerationibus, vt communib. locis vteretur: ſed neſcio quomodo huius, quem conſtat eloquentia præſtitiſſe, exiliores orationes ſunt, & redolentes magis antiquitatem, quàm aut *Lælij*, aut *Scipionis*, aut etiam ipſius Catonis. Itaque exaruerunt, vix iam vt appareant. C

b Idem de P. Scibego Infrà.

c L. degrederetur.

83 †De ipſius *Lælij* & Scipionis ingenio, quanquam ea iam eſt opinio, vt plurimum tribuatur ambobus, dicendi tamen laus eſt in Lelio illuſtrior. At oratio Lælij de [d] collegis, non melior, quàm de multis quam voles, Scipionis: non quò illa Lælij quidquam ſit dulcius, aut quòd de religione dici poſſit auguſtius: ſed multo tamen vetuſtior & horridior ille, quàm Scipio, & cùm ſint in dicendo variæ voluntates, delectari mihi magis antiquitate videtur, & lubenter verbis etiam vti paullo magis priſcis Lælius. D

d L. à collegis

P. CLXXII.

84 † *Sed eſt mos hominum, vt nolint eundem pluribus rebus excellere.* Nam vt ex bellica laude adſpirare ad Africanum nemo poteſt, in qua ipſa egregium Viriati [e] bello reperimus fuiſſe Lælium: ſic ingenij, litterarum, eloquentiæ, ſapientiæ denique, etſi vtrique primas, priores tamen libenter deferunt Lælio. Nec mihi ceterorum iudicio ſolum videtur, ſed etiam ipſorum inter ipſos conceſſu ita tributum fuiſſe. E

e L. Viriatico bello

85 † Erat omnino tum mos, vt in reliquis rebus melior, ſic in hoc ipſo humanior: vt faciles eſſent in [f] ſuum [g] cuique tribuendo. Memoria teneo, Smyrnæ, me ex P. Rutilio Ruſo audiſſe [h], cum diceret adoleſcentulo ſe accidiſſe, vt ex S. C. Publius Scipio, & D. Brutus (vt opinor) Coss. de re atroci, magnáque quærerent. Nam cum in [i] ſylua ſua facta cædes eſſet, notique homines interfecti, inſimulareturque [k] familia, partim etiam liberi, ſocietatis eius, quæ picearias [l] de P. Cornelio L. Mummio CENS. redemiſſet, decreuiſſe ſenatum, vt de ea re cognoſcerent, & ſtatuerent conſules. F

f forſ. in ſuo cuique tribuendo iuſtitiæ id proprium ac præceptum.
h forſ. audiit, cum dic.
i in ſylua Sila g ita Turn. al. in ſilua Scantia. al. in Sila. al. in ſiluis.
k vide lib. 5 de Silaniano.
l al. picariâs mendosè. al. picarias, non

86 †Cauſam pro publicanis accuratè, vt ſemper ſolitus eſſet, elegantérque dixiſſe Lælium. Cùm conſules, re audita, *amplius* de [m] conſilij ſententia pronuntiauiſſent: paucis interpoſitis diebus iterum Lælium multo diligentiùs, meliúſque dixiſſe: iterúmque eodem modo à conſulibus rem eſſe prolatam. Tum Lælium, cùm eum ſocij domum reduxiſſent, egiſſentq; gratias, & ne defatigaretur, orauiſſent, locutum eſſe ita, ſe, quæ feciſſet, honoris eorum cauſa, ſtudioſè, accuratéque feciſſe: ſed ſe arbitrari, cauſam illam a Ser. Galba, quòd is in [a] dicendo ornatior, acriórque eſſet, grauiùs & vehementiùs poſſe defendi. Itaque auctoritate C. Lælij publicanos cauſam detuliſſe ad Galbam. G H

86 mald. vel paſcuarias nam ſit enim paulo ante, ſylua mentio.
m De ampliatione vide, quæ ſcripſi prima. Verſ. ...

a al. In dicẽdo ornatior, acr. & ita emendat Victo. rius.

87 †Illum autem, qui ei viro ſuccedendũ eſſet, verecundè, & dubitanter recepiſſe. vnũ, quaſi comperẽdinatus, medium diem fuiſſe, quem totum Galbam in conſideranda cauſa, componendaq; poſuiſſe. &, cùm cognitionis dies eſſet, & ipſe Rutilius [b] rogatu ſociorum domũ ad Galbam manè veniſſet, vt eum admoneret, & ad dicendi tempus abduceret: vſque illum, quoad ei nunciatum eſſet conſules deſcendiſſe, omnib. excluſis commentatũ in quadam teſtitudine cùm ſeruis literatis fuiſſe quorũ [c] aliud dictare eodem tẽpore ſolitus eſſet. interim cùm eſſet ei nuntiatum tempus eſſe, & exiſſe in ædeis eo colore, & iis oculis, vt egiſſe cauſam, non commentatũ putares.

b al. Lælius

c L. quorum aliud alij d.

88 † Addebat etiam, idque [d] ad rem pertinere putabat: ſcriptores illos malè [e] mulcatos exiſſe cum Galba. Ex quo ſignificabat, illum non in agendo ſolùm, ſed etiam in meditãdo vehementem, atque incenſum fuiſſe. Quid multa? magna expectatione plurimis audiẽtibus, coram ipſo Lælio ſic illam cauſam, tanta vi, tantáq; grauitate dixiſſe Galbam, vt nulla ferè pars orationis ſilentio præteriretur. Itaque multis querelis, multáque miſeratione adhibita, ſocios, omnibus approbantibus, illa [f] die, quæſtione liberatos eſſe.

d L. id quod ad
e L. malè mul catos ita Victorius quo verbo vtit. P. 8. Terentius Eunucho & Adelphis.

f al. illo die.

89 † Ex hac Rutiliana narratione ſuſpicari licet, cùm duæ ſummæ ſint in oratore laudes, vna ſubtiliter diſputandi, ad docendũ: altera grauiter agendi, ad animos audientium permouendos: multóque plus proficiat is, qui inflammet iudicẽ, quàm ille, qui doceat. elegãtiam in Lælio, vim in Galba fuiſſe. Quæ quidem vis tum maximè cognita eſt, cùm, Luſitanis à Ser. Galba prætore contra interpoſitã, vt exiſtimabatur, fidem, interfectis [g] Libone tribuno pl. populum incitante, & rogationem in Galbam priuilegij ſimilem ferente, ſumma ſenectute (vt antè dixi) M. Cato legem ſuadens in Galbam multa dixit: quam orationem in Origines ſuas retulit, paucis antequã mortuus eſt, an diebus, an menſibus?

g al. T. Libone

90 † Tum igitur [h] recuſans Galba pro ſeſe, & populi Romani fidem implorans, cùm ſuos pueros, cum C. Galli etiam filium flens commendabat: cuius orbitas & fletus mirè miſerabilis fuit propter recentem memoriam clariſſimi patris: iſque ſe tum eripuit flamma [i] propter pueros, miſericordia populi cõmota, ſicut idem ſcriptum reliquit Cato. Atq; etiam ipſum *Libonem* non infantem video fuiſſe, vt ex orationibus eius intelligi poteſt.

h al. igitur nihil recuſans ita Sebaſt. Con. adm.

i al. flammæ.

91 †39 ¶ Cùm hæc dixiſſem & paullum [k] interquieuiſſem: Quid igitur, inquit, eſt cauſæ, Brute, ſi tãta virtus in oratore Galba fuit, cur ea nulla in orationib. eius appareat: quod mirari non poſſum in eis, qui nihil omnino ſcripti reliquerunt. 40 ¶ Nec enim eſt eadem, inquã, Brute, cauſa non ſcribendi, & nõ tam bene ſcribendi quàm dixerint. Nam videmus alios oratores inertia nihil ſcripſiſſe, ne domeſticus etiã labor accederet ad forẽſem. pleræque enim ſcribũtur orationes habitæ iam, non vt habeantur: † alios non laborare, vt

k forſ interquieſſem.

Digitized by Google

meliores fiant. nulla enim res tantùm ad di- A
cendum proficit, quantũ ſcriptio. memoriam
autem in poſterũ ingenij ſui non deſiderant,
cùm ſe putant ſatis magnam adeptos eſſe di-
cendi gloriam, eámque etiam maiorem vi-
ſum iri, ſi in exiſtimantium arbitrium ſua
ſcripta non venerint: alios, quod meliùs pu-
tent dicere ſe poſſe, quàm ſcribere: quod per-
ingenioſis hominibus, neq; ſatis doctis, ple-
93 rúmq; contigit [a], vt ipſi Galbæ, † quę for-
a al. cõtingit. taſſe vis non ingenij ſolùm, ſed etiam animi, B
& naturalis quidã dolor dicentem incende-
bat, efficiebátque, vt & incitata, & grauis, &
vehemens eſſet oratio: dein cum otioſus ſtilũ
p. CLXXIII. prehenderat, motúſq; omnis animi, tanquam
ventus, hominẽ defecerat, flacceſſebat oratio:
ꝙ iis, qui limatius dicendi conſectãtur genus,
accidere non ſolet. propterea quòd prudentia
nunquã deficit oratorẽ, qua ille vtens eodem
modo poſſit & dicere, & ſcribere: ardor animi
non ſemper adeſt, iſque cùm conſedit, omnis C
illa vis, & quaſi flãma oratoris exſtinguitur.
94 † Hanc igitur ob cauſam videtur Lælij mẽs
ſpirare etiam in ſcriptis, Galbæ autem vis oc-
cidiſſe. Fuerunt etiam in oratorum numero
mediocrium *L. & Sp. Mummij*, fratres, quorum
exſtant amborum orationes: ſimplex quidem
b L. Lucius Lucius[b] & antiquus: Spurius autem nihilo il-
Mutius le quidem ornatior, ſed tamen adſtrictior.
fuit enim doctus ex diſciplina Stoicorum.
Multæ ſunt *Sp. Albini* orationes. ſunt etiam *L.* D
& C. Aurelij orum Oreſtarum, quos aliquo video
in numero oratorum fuiſſe.
† *P.* etiam [c] *Popilius* cùm ciuis egregius, tum
95 non indiſertus fuit. *C.* verò *filius eius*, diſertus.
c L. Popillius *Caiuſq; Tuditanus* cùm omni vita, atque victu
excultus, atque expolitus, tum eius elegãs eſt
habitum etiam orationis genus. Eodemq; in
genere eſt habitus is, qui iniuria accepta fre-
git Tiberium Gracchũ patientia, ciuis in reb.
optimis conſtãtiſſimus, *M. Octauius*. At verò *M.* E
Æmilius Lepidus, qui eſt Porcina dictus, iiſdẽ
temporib. ferè, quib. Galba, ſed paullo minor
natu, & ſummus orator eſt habitus, & fuit, vt
apparet ex orationibus, ſcriptor ſanè bonus.
96 † Hoc in oratore Latino primùm mihi vi-
detur & lenitas apparuiſſe illa Græcorum, &
verborum comprehenſio, etiam artifex (vt i-
ta dicã) ſtilus. Hunc ſtudioſè duo adoleſcen-
tes ingenioſiſſimi, & propè æquales, C. Car-
bo & T. Gracchus audire ſoliti ſunt: de quib. F
iam dicendi locus erit, cùm de ſeniorib. pauca
dixero. *Q.* enim *Pompeius* non contemptus ora-
tor, temporibus illis, fuit, qui ſummos hono-
d Huius tri- res, homo per ſe cognitus, ſine vlla commen-
bunal propter datione maiorum eſt adeptus.
nimiam ſeue-
97 † Tùm *L. Caſſius* multũ potuit, non eloquen-
ritaté ſcopu- tia, ſed dicendo tamen: homo non liberalita-
lus reorum di- te, vt alij, ſed ipſa [d] triſtitia [e], & ſeueritate po-
cebatur. 3. pularis [f]: cuius quidẽ legi [g] tabellariæ, *M. An-*
Valer. 7 *tius Briſo*, tribunus pl. diu reſtitit, M. Lepido
e Hinc triſti- C O S. adiuuante. Eáq; res P. Africano vitupe- G
tia iudicum rationi fuit, ꝙ eius auctoritate de ſententia
pro ſeueritate. deductus Briſo putabatur. Tum *duo Cæpiones*
f Idem 3. de multũ cluentes [h] conſilio & lingua, plus au-
legibus ctoritate tamẽ, & gratia ſubleuabãt. [i] Sed Põ-
g legis tabel- peij ſunt ſcripta nec nimis extenuata, (quan-
la ix Caſſia- quam veterũ eſt ſimilis) & plena prudentiæ.
na ſeu à Caſ-
ſio lata et &
tabellariis vi-
98 † *P. Craſſum* valde probatum oratorem iiſ-
de. lib. 3. de dem ferè temporibus accepimus, qui & in-
legibus. genio valuit, & ſtudio, & habuit quaſdam H
h L. eluentes etiam domeſticas diſciplinas. Nam & cum
al. valentes. ſummo illo oratore, Ser. Galba, cuius
i L. valebãt.

C. filio filiam ſuam collocauerat, affinitate A
ſeſe deuinxerat: &, cùm eſſet P. Mucij filius,
fratrémque haberet P. Scæuolam [a], domi ius p. 8.
ciuile cognouerat. In eo induſtriam conſtat a al. Scæuolã.
ſummam fuiſſe, maximámque gratiam, cùm
& conſuleretur plurimùm, & diceret.
† Horum ætatibus adiuncti *duo C. Fannij*, C. 99
& M. filij fuerunt: quorũ [b] C. filius, qui C O S. b al. quorum
cum Domitio fuit, vnam orationem de ſocijs, C. Fannius C.
& nomine Latino, contra Gracchum reli- f.
quit, ſane & bonam, & nobilem. 41 ¶ Tum B
Atticus, Quid ergo? éſtne iſta Fannij? nam
varia opinio pueris nobis erat. alij a C. Per-
ſio, litterato homine, ſcriptam eſſe aiebant,
illo, quem ſignificat valde doctum eſſe Luci-
lius: alij multos nobiles, quòd quiſque po-
tuiſſet, in illam orationem contuliſſe.
† 42 ¶ Tum ego, Audiui equidem iſta, in- 100
quam, de maioribus natu, ſed nunquam ſum
adductus, vt crederem: eámque ſuſpicionem
propter hanc cauſam credo fuiſſe, quòd Fan- C
nius in mediocribus oratoribus habitus eſ-
ſet: oratio autem vel optima eſſet, illo qui-
dem tempore orationum omnium. ſed nec
eiuſmodi eſt, vt à pluribus confuſa videa-
tur. vnus enim ſonus eſt totius orationis, &
idem ſtilus. nec de Perſio reticuiſſet Grac-
chus, cùm & Fannius de Menelao Marathe-
no, & de ceteris obiecíſſet, præſertim cum
Fannius nunquam ſit habitus elinguis. nam
& cauſas defenſitauit, & tribunatus eius, ar- D
bitrio & auctoritate P. Africani geſtus, non
obſcurus fuit.
† Alter autem C. Fannius, M. F. C. Lælij ge- 101
ner, & moribus, & ipſo genere dicẽdi durior.
Is ſoceri inſtituto, quẽ, quia cooptatus in au-
gurum collegium non erat, non admodũ di-
ligebat, præſertim cùm ille Q. Scæuolam [c] ſibi c al. Scæuolã
minorem natu generũ prætuliſſet: cui tamen
Lælius ſe excuſans, non genero minori dixit
ſe illud, ſed maiori filiæ detuliſſe: Is tamen E
inſtituto Lælij Panætium audiuerat. Eius o-
mnis in dicẽdo facultas ex hiſtoria ipſius nõ
ineleganter ſcripta perſpici poteſt: quæ neque
nimis eſt infans, neque perfectè diſerta.
† *Mucius* autem augur, quod [d] per ſe opus 102
erat, ipſe dicebat, vt de pecunijs repetundis d L. quod o-
contra T. Albucium. is oratorum in numero pus erat, ipſe
non fuit: iuris [e] ciuilis intelligẽtia, atq; omni per ſe dice-
prudẽtiæ genere præſtitit. *L. Cælius* [f] *Antipater* [g], bat, al. pro ſe
F ſcriptor (quemadmodum videtis) fuit, vt dicebat,
temporib. illis, luculentus, iuris valde peritus, e De Mucio
multorum etiam, vt L. Craſſi, magiſter. patre & filio
v. plura l. 2. ſ.
37. & 4. ff. de
† Vtinam in *Ti. Graccho, Caioque Carbone* ta- 103
lis mens ad remp. bene gerendam fuiſſet, origine iuris.
quale ingenium ad bene dicendum fuit. pro- f L. Cœlius
fectò nemo his viris gloria præſtitiſſet. Sed g hic hiſtorias
eorum alter propter turbulentiſſimum tribu- conſcripſit:
natum, ad quem ex inuidia fœderis Numan- plus etiam e-
tini bonis iratus acceſſerat, ab ipſa rep. eſt in- loquentiæ,
G terfectus, alter propter perpetuam in popu- quã iuris ope-
lari ratione leuitatem, morte voluntaria ſe à ram dedit l. 2.
ſeueritate iudicum vindicauit. Sed fuit vter- ſ. 40. ff. de ori-
que ſummus orator, atque hoc memoria gine iuris.
patrum teſte dicimus.
† Nam & Carbonis, & Gracchi habemus 104
orationes, nondum ſatis ſplendidas verbis, p. CLXXIIII.
ſed acutas, prudentiæque pleniſſimas. Fuit h Corneliæ
Gracchus diligentia Corneliæ [h] matris à puero matris Grac-
doctus, & Græcis litteris eruditus. Nam ſem- chorum ſolrã
H per habuit exquiſitos è Græcia magiſtros, in quoq; memi-
eis iam adoleſcẽs Diophanem Mitylenæum, nit, vt & Vale
Græciæ, temporibus illis, diſertiſſimum. ſed [i] rius 4 c. 2. &
& bre- 6.
i L. ſed in
breue tẽ

& breue tempus ingenij augendi & declarandi fuit.

105 *Carbo*, quod [a] vita ſuppeditauit, eſt in multis iudicijs, cauſiſque cognitus. Hunc qui audierant prudẽtes homines, in quib. familiaris noſter L. Gellius, qui ſe illi contubernalem [b] in conſulatu fuiſſe narrabat, canorũ oratorẽ, & volubilẽ, & ſatis acrẽ, atque eundem & vehementẽ, & valde dulcem, & perfacetum fuiſſe dicebat [c]: addebat, induſtriam etiam, & diligentẽ, & in exercitationibus, commentationibúſq; multum operæ ſolitum eſſe ponere.

a L. quoad vita ſupp.

b L. contubernalem

c fort. dicebãt, addebant,

d al. quæſtiones. p. rep. ita

106 † Hic optimus, illis tẽporibus, eſt patronus habitus, eoq; forũ tenente plura fieri iudicia cœperunt. Nam & quæſtiones perpetuæ [d], hoc adoleſcente conſtitutæ ſunt, quæ antea nullæ fuerũt. (*L.* enim *Piſo*, tribunus pleb. legẽ [e] primus de pecuniis repetũdis, Cenſorino & Manilio Coss. tulit. ipſe etiã Piſo & cauſas egit, & multarũ legũ aut auctor, aut diſſuaſor fuit: iſque & orationes reliquit, quæ iam euanuerunt, & annaleis, ſanè exiliter ſcriptos) & iudicia populi, quib. aderat Carbo, tum magis patronũ deſiderabant, tabella data: quam legẽ L. Caſſius. Lepido, & Mãcino Coss. tulit.

ſcriptum in veteri codice monet Sebaſtianus Corradus. vnde Cuſacius in l. inſtitut. facit quæſtiones pecuniarum repetundarũ, quod & ſequẽtia confirmare videntur: Niſi malis perpetuas hic intelligere ..... inter-

107 † Veſtet etiam *D. Brutus*, M. filius, vt ex familiari eius L. [f] Accio poeta ſum audire ſolitus, & dicere non inculte ſolebat, & erat cum litteris Latinis, tum etiam Græcis, vt temporibus illis, eruditus. Quæ tribuerat idem Accius [g] etiam Qu. Maximo, L. Paulli nepoti. Et verò ante maximum illum Scipionem, quo duce priuato Ti. Gracchus occiſus eſſet, cum omnibus in rebus vehementem, tum acrem aiebat in dicendo fuiſſe.

pretaris quod tamen minus probo. Alij legunt, quæſtiones pecuniæ publicæ.

e idem Cicero 2. de officiis, & 3. in Verrem.

f al. L. Attio, ita legitur in orat. pro Archia in f. Accius verò 2. Val. 14.

g al. Attius

108 † Tum etiam *P. Lentulus* ille princeps, ad temp. duntaxat quod opus eſſet, ſatis habuiſſe eloquentię dicitur. Iiſdemque temporibus *L. Furius Philus* perbene Latinè loqui putabatur, litteratiúſque, quàm ceteri. *P. Scæuola* [h] valde prudenter & acutè, paullo etiam copioſius. Nec multo minus prudenter *M. Manilius*. Appij [i] Claudij, volubilis, ſed paullo feruidior erat oratio. In aliquo numero etiam *M. Fuluius Flaccus*, & *C. Cato* Africani ſororis filius: mediocres oratores: etſi Flacci ſcripta ſunt, ſed vt ſtudioſi litteratum. Flacci autem æmulus *P. Decius* fuit, non infans ille quidem: ſed vt vita, ſic oratione etiam turbulentus.

h al. Scæuola

i L. App. Claudij

109 † *M. Druſus*, C. filius qui in tribunatu C. Gracchum collegam, iterum tribunum, fecit [k], vir & oratione grauis, & auctoritate: eique proximè adiunctus *C. Druſus* frater fuit. Tuus etiã gentilis, Brute, *M. Pennus* facilè agitauit in tribunatu C. Gracchum, paullum ætate anteceedẽs. Fuit enim M. Lepido & L. Oreſte Coss. quæſtor Gracchus, tribunus Pennus, illius M. filius, qui cum Q. Ælio Cos. fuit: ſed omnia is ſumma ſperans, ædilitius eſt mortuus. Nam de T. [l] *Flaminino*, quem ipſe vidi, nihil accepi, niſi Latinè diligentes locutum.

k L. fregit, P. B.

l T. Quintio Flaminino Liuius 43. in f.

110 † Iis adiũcti ſũt *C. Curio, M. Scaurus, P. Rutilius, C. Gracchus*. De Scauro, & Rutilio breuiter licet dicere [m], quorũ neuter ſũmi oratoris habuit laudẽ, & vterq; in multis cauſis verſatus erat.[n] In quibuſdã laudãdis viris, etiam ſi maximi ingenij non eſſent, probabilis tamẽ induſtria: quanquã iis quidẽ non omnino ingeniũ, ſed oratoriũ ingenium defuit. Neq; enim refert videre quid dicẽdũ ſit, niſi id queas ſolutè, & ſuauiter dicere, ne id quidem ſatis eſt, niſi id, quod dicitur, ſit voce, vultu, motuq; cõditum.

m L. dicere. neuter ſummi oratoris h. l. & v. in m. c. verſatus.

n Erat in quibuſdam laudandis cerѣ. al. Erat in iis, etiam ſi max. lau.

111 † Quid dicam, opus eſſe doctrina? ſine qua etiam ſi quid bene dicitur adiuuante natura, tamen id quia fortuitò fit, ſemper paratũ eſſe nõ poteſt. In Scauri oratione, ſapientis hominis, & recti, grauitas ſumma, & naturalis quędã inerat authoritas, non vt cauſam, ſed vt teſtimoniũ dicere putares, cùm pro reo diceret.

a L. ſapientis hominis & recti.

† Hoc dicendi genus, ad patrocinia mediocriter aptũ videbatur: ad ſenatoriã verò ſententiam, cuius erat ille princeps, vel maximè. ſignificabat enim non prudentiam ſolũ, ſed, quod maximè rẽ cõtinebat, fidẽ. habebat hoc à natura ipſa, quod à doctrina non facilè poſſet. quanquã huius quoq; ipſius rei, quemadmodũ ſcis, præcepta ſunt. Huius & orationes ſunt, & tres ad L. Fuſidium libri ſcripti de vita ipſius acta [b], ſanè vtiles, quos nemo legit. At Cyri [c] vitã, & diſciplinã legunt, præclaram illam quidẽ, ſed neque tam rebus noſtris aptã, nec [d] tamen Scauri laudibus anteponendam. 112

b fort. anteacta.

c ...

d al. neque tamen

† Ipſe etiam *Fuſidius* in aliquo patronorum numero fuit. *Rutilius* [e] autem in quodã triſti, & ſeuero genere dicendi verſatus eſt, & vterque natura vehemẽs, & acer. Itaque cùm vnà conſulatum petiuiſſent, non ille ſolùm, qui repulſam tulerat, accuſauit ambitus deſignatum competitorẽ, ſed Scaurus etiã abſolutus, Rutilium in iudicium vocauit: multáq; opera, multaque induſtria Rutilius fuit, quæ erat propterea gratior, quòd idem magnum munus [f] de iure reſpondendi ſuſtinebat. 113

e De Rutilio dixi 3. de oratore.

f al. mundani

† Sunt eius orationes ieiunæ: multa pręclara de iure: doctus vir, & Græcis litteris eruditus, Panætij auditor, propè perfectus in Stoicis: quorum peracutum, & artis plenum orationis genus, ſed tamen exile, nec ſatis populari aſſenſioni accommodatum. Itaque illa quæ propria eſt huius diſciplinæ, philoſophorum de ſe ipſorum opinio, firma in [g] hoc viro, & ſtabilis inuenta eſt: † qui [h] quum innocentiſſimus [i] in iudicium vocatus eſſet, quo iudicio conuulſam penitus ſcimus eſſe remp.) cum eſſent eo tempore eloquentiſſimi viri L. Craſſus, & M. Antonius conſulares, eorum adhibere neutrum voluit. dixit ipſe pro ſeſe, & pauca C. Cotta, quod ſororis erat filius, & is quidem tamen, vt orator, quanquam erat admodum adoleſcens. Sed Qu. Mucius enucleatè ille quidem, & politè, vt ſolebat, nequaquam autem ea vi atque copia, quam genus illud iudicij, & magnitudo cauſæ poſtulabat. 114 115

munus iuris reſpondendi, id autem munus poſtea à principib. petitũ l. 2. ſ. vlt. ff. de origine iuris.

g L. in hoc vno, & ſt.

P. CLXXV.

h al. quanquam inn.

i vide Liuium 70.

k ab Apicio vide Athenæum 4.

† Habemus igitur in Stoicis oratorib. Rutilium, Scaurum in antiquis [l]. vtrumque tamen laudemus, quoniam per illos ne hæc quidem in ciuitate genera, hac oratoria laude caruerunt. Volo enim, vt in ſcæna [m], ſic etiam in foro, non eos modò laudari qui celeri motu, & difficili vtantur: ſed eos etiam, quos ſtatarios appellãt [n], quorum ſit illa ſimplex in agendo veritas, non moleſta. 116

l al. Antiquis.

m v. e. ſcæna,

n Statarij hiſtriones in ſcena qui minus agitati ſunt. Statarias Comœdias, quã motorias accommodationes, ita ſtatarij oratores hi. dicentur. vt & infra ipſo Statarius orator.

† Et quoniam Stoicorum eſt facta mẽtio, *Qu. Ælius Tubero* fuit illo tẽpore, L. Paulli nepos, nullo in oratorũ numero, ſed vita ſeuerus, & cõgruens cũ ea diſciplina, quã colebat: paullo etiã durior: qui quidẽ in triumuiratu iudicauerit [p] cõtra P. Africani, auũculi ſui, teſtimonium, vacationem augures, quo minus iudiciis operam darent, nõ habere: ſed vt vita, ſic oratione durus, incultus, horridus. Itaq; honoribus maiorum reſpondere non potuit. Fuit autẽ conſtans ciuis, & fortis, & in primis Graccho moleſtus [o], quod indicat Gracchi in eũ oratio. ſunt etiã in Gracchum, Tuberonis. 117

o l. 2. ſ. 46. ff. de origine iuris.

p al. iudicarit.

Digitized by Google

Is fuit mediocris in dicendo, doctiſſimus in
diſputando.
118 †43 ¶ Tum Brutus. Quàm hoc idem in no-
ſtris contingere intelligo, quod in Græcis, vt
omnes ferè Stoici, prudentiſſimi in diſſerẽdo
ſint, & id arte faciant, ſintq; architecti pœnè
verborum: iidem traducti à diſputando ad di-
cendum, inopes reperiantur. Vnum excipio
Catonem, in quo, perfectiſſimo Stoico, ſum-
mam eloquentiam non deſiderem: quam
exiguam in Fanio, ne in Rutilio quidem ma-
gnam, in Tuberone nullam video fuiſſe.
119 † 44 ¶ Et ego, Non, inquam, Brute, ſine cau-
ſa, propterea quòd iſtorum in dialecticis om-
nis cura conſumitur: vagum illud orationis,
& fuſum, & multiplex non adhibetur genus.
Tuus autem auunculus, quemadmodum ſcis,
habet à Stoicis id, quod ab illis petendum
fuit: ſed dicere didicit à dicendi magiſtris, eo-
rúmque more ſe exercuit. Quod ſi omnia à
philoſophis eſſent petenda: Peripateticorum
inſtitutis commodiùs fingeretur oratio.
120 † Quo magis tuum, Brute, iudicium probo,
qui eorum, id [a] eſt ex vetere Academia phi-
loſophorum, ſectam ſecutus es, quorũ in do-
ctrina, atque præceptis diſſerendi ratio con-
iungitur cum ſuauitate dicendi, & copia:
quanquam ea ipſa Peripateticorum, Acade-
micorúmque conſuetudo in ratione dicendi
talis eſt, vt nec perficere oratorem poſſit ipſa
per ſeſe, nec ſine ea orator eſſe perfectus. Nã,
vt[b] Stoicorum adſtrictior eſt oratio, aliquan-
toque contractior, quàm aures populi requi-
runt: ſic illorum liberior, & latior, quàm pa-
titur conſuetudo iudiciorum, & fori.
121 † Quis enim vberior in dicendo Platone?
Iouem [c] ſic, vt aiunt philoſophi, ſi Græcè lo-
quatur, loqui. Quis Ariſtotele neruoſior?
Theophraſto dulcior? Lectitauiſſe Platonem
ſtudioſè, audiuiſſe etiam Demoſthenes dici-
tur: idque apparet ex genere, & [d] granditate
verborum. dicit etiam in quadam epiſtola
hoc ipſe de ſeſe. Sed & huius oratio in philo-
ſophiam tranſlata, pugnacior[e] (vt ita dicam)
videtur, & illorum in iudicia, pacatior.
122 † Nunc reliquorum oratorum ætates, ſi pla-
cet, & gradus perſequamur. 45 ¶ Nobis verò,
inquit Atticus, & vehementer quidem, vt pro
Bruto etiam reſpondeam. 46 ¶ *Curio* fuit igi-
tur eiuſdẽ ætatis ferè, ſanè illuſtris orator, cu-
ius de ingenio ex orationibus eius exiſtimari
poteſt. Sunt enim & aliæ, & pro[f] Seruio Ful-
uio de inceſtu nobilis oratio. Nobis quidem
pueris omnium optima putabatur, quę vix iã
comparet in hac turba nouorum voluminũ.
123 † 47 ¶ Præclarè, inquit Brutus teneo qui i-
ſtam turbam voluminum effecerit. 48 ¶ Et
ego, inquam, intelligo, Brute, quẽ dicas. certè
enim & boni aliquid attulimus iuuentuti,
magnificentius, quàm fuerat, genus dicendi,
& ornatius: & nocuimus fortaſſe, quòd vete-
res orationes poſt noſtras, non à me quidem
(meis enim illas antepono) ſed à pleriſq; le-
gi ſunt deſitæ. 49 ¶ Enumera, inquit, me in
pleriſque, quanquam video mihi multa legẽ-
da iam te auctore, quæ antea contemnebam.
124 † 50 ¶ Atqui hæc, inquã, de inceſtu laudata
oratio, puerilis eſt locis multis: de amore, de
tormentis, de rumore, loci ſanè inanes: verum
tamen nondũ tritis noſtrorum hominum au-
ribus, nec erudita ciuitate, tolerabiles. ſcripſit
etiã alia nonnulla, & multa dixit, & illuſtria,
& in numero patronorum fuit; vt eum mirer,

a L. ſuſpicatur hoc nomine, id eſt, ex vet. Acad. phil. eſſe aliorum, & non Ciceronis.
P. 8.
b Stoicorum & Academicorũ orationis differentia.
c L. Ioue aiũt philoſ. ſi Græcè loq. al. Iouem ſiquidem aiunt phil. ſi Gr. loq. ſic l.
d al. in τῷ μεγαλόφωνῳ τῶν ῥημάτων
e μαχιμώτερα
f L. Ser. Fuluio
g al. Præclarè, inquit Brutus.

A cùm & vita [h] ſuppeditauiſſet, & ſplendor
ei non defuiſſet, Cos. non fuiſſe.
125 † Sed ecce in manibus vir, & præſtantiſſimo
ingenio, & flagranti ſtudio, & doctus à puero,
C. Gracchus. Noli enim putare, quenquã, Brute,
pleniorem & vberiorem ad dicendum fuiſſe.
51 ¶ Et ille, Sic prorſus, inquit [a], ſic exiſti-
mo, atque iſtum de ſuperioribus pænè ſolum
lego. 52 ¶ Immò planè, inquam, Brute, legas
cenſeo. Damnum enim, illius immaturo in-
B teritu res Romanæ, Latinæq; litteræ fecerũt.
126 † Vtinam non tam fratri pietatem, quàm
patriæ præſtare voluiſſet, quam ille facilè ta-
li ingenio, diutiùs ſi vixiſſet, vel paternã eſſet,
vel auitam gloriam conſecutus! Eloquentia
quidem neſcio an habuiſſet parẽ neminem.
grandis [b] eſt verbis, ſapiens ſententiis, genere
toto grauis [c]: manus extrema non acceſſit o-
perib. eius: præclarè inchoata multa, perfecta
non planè. Legendus, inquam, eſt hic orator,
C Brute, ſi quiſquam alius, iuuentuti. non enim
ſolùm acuere, ſed etiã alere ingenium poteſt.
127 † Huic ſucceſſit ætati *C. Galba*, Seruij illius
eloquentiſſimi viri filius, P. Craſſi eloquẽtis,
& iuriſperiti gener. Laudabãt hũc patres no-
ſtri, fauebant etiam propter patris memoriã,
ſed cecidit in curſu. Nã rogatione Manilia [d],
Iugurthinæ coniurationis inuidia, cum pro
ſeſe ipſe dixiſſet, oppreſſus eſt. Extat eius
peroratio, qui epilogus dicitur: qui tãto in ho
D nore pueris nobis erat, vt eũ etiã diſceremus.
hic, q in collegio ſacerdotũ eſſet, primus poſt
Romã conditã iudicio publico eſt cõdẽnatus.
128 † P. Scipio, qui eſt in conſulatu mortuus, nõ
multum ille quidem, nec ſæpe dicebat, ſed &
Latinè loquendo, cuiuis erat par, & omneis
ſalo, facetiiſq; ſuperabat. eius collega [e] *L. Be-
ſtia* bonis initijs orſus tribunatus, (nam P. Po-
pilium vi C. Gracchi expulſum ſua rogatione
reſtituit) vir & acer, & non indiſertus, triſteis
E exitus habuit cõſulatus. Nam inuidioſa lege [f]
Manilia quæſtio C. Galbam ſacerdotem, &
quattuor cõſulareis, L. Beſtiam, C. Catonem,
Sp. Albinum ciuémque præſtantiſſimum L.
Opimium, Gracchi interfectorem, à populo
abſolutum, cùm is contra populi ſtudium
ſtetiſſet, Gracchani iudices ſuſtulerunt.
129 † Huius diſſimilis in tribunatu, reliquáque
omni vita, ciuis improb. *C. Licinius Nerua* non
indiſertus fuit. *C. Fimbria* temporib. iiſdẽ ferè,
F ſed longiùs ætate prouectus, habitus eſt ſanè
(vt ita dicã) luculẽtus patronus, aſper, maledi-
cus, genere toto paullo feruidior, atq; cõmo-
tior: diligẽtia tamẽ, & virtute animi, atq; vita
bonus auctor in ſenatu. Idẽ tolerabilis patro-
nus, nec rudis in iure ciuili, & cũ virtute, tum
etiã ipſo orationis genere liber: cuius oratio-
nes pueri legebamus, quas iã reperire vix poſ-
ſumus.
130 † Atque etiam ingenio, & ſermone
elegãti, valetudine incõmoda, *C. Sextius Calui-
nus* fuit: qui etſi cũ remiſerãt dolores pedum,
G non deerat in cauſis, tamẽ id non ſæpe facie-
bat. Itaque conſilio eius, cũ volebant, homi-
nes vtebãtur: patrocinio, cùm licebat. Iiſdem
temporib. *M. Brutus*, in quo magnũ fuit, Brute,
dedecus [g], generi veſtro, qui cũ tanto nomine
eſſet, patrémque, optimũ virum habuiſſet, &
iuris peritiſſimum, accuſationem factitauerit,
vt Athenis Lycurgus, is magiſtratus nõ peti-
uit, ſed fuit accuſator vehemens, & moleſtus,
vt facilè cerneres naturale quoddã ſtirpis bo-
H nũ degenerauiſſe vitio deprauatæ voluntatis.
131 † Atque eodem tempore accuſator de
plebe

h L. ſuppeditaſſet.
a L. in quo, ratiſſimo.
b μεγαλεῖος
c ἐμβριθής
P. CLXXVI.
d L. Mamilia, & ita Seb. Cor. rogauit enim Mamilius vt in eos quæreretur, quorum conſilio Iugurtha ſenatus decreta neglexiſſet. vide Saluſtium in Iugurtha.
e hic L. Beſtiã collegam P. Scipionis Naſicæ facit Val. l. 6 c. 8.
f L. lege Mamilia C. Galbam, &c. vt ſupra rogatio Mamilia. Hæc autem vox quæſtio diſpungenda.
g al. vulnus al. dedecus inluſtrum generi veſtro.

plebe T. Caſulenus, fuit, quem ego audiui iam ſenem, cùm ab L. Sabellio multam lege [a] Aquilia de iuſtitia petiuiſſet. Non feciſſem hominis pænè infimi mentionẽ, niſi iudicarem, qui ſuſpicioſius aut criminoſius diceret, audiuiſſe me neminem. Doctus etiam Græcis T. Albutius, vel potius pænè Græcus. loquor, vt opinor: ſed licet ex orationibus iudicare. Fuit autem Athenis adoleſcẽs, perfectus Epicureus euaſerat, minimè aptum ad dicendum genus.

a L. lege Aquilia, de iniuriis pet. al. de damno iniuriato pet. vide l. 1. ff ad leg. Aquil.

P. B.

132 † Iamque Q. Catulus, non antiquo illo more, ſed hoc noſtro (niſi quid fieri poteſt perfectius) eruditus. multæ litteræ, ſumma non vitæ ſolum, atque naturæ, ſed orationis etiam comitas, incorrupta quædam Latini ſermonis integritas: quæ perſpici cum ex orationibus eius poteſt, tum facillimè ex eo libro, quem de conſulatu, & de rebus geſtis ſuis conſcriptum molli, & Xenophonteo genere ſermonis, miſit ad A. Furium poetam, familiarem ſuum: qui liber nihilo notior eſt, quàm illi tres, de quibus antè dixi, Scauri libri.

133 † 53 ¶ Tum Brutus, Mihi quidem nec iſte notus eſt, nec illi: ſed [b] hæc mea culpa eſt. nunquam enim in manus inciderunt. Nunc autem & à te ſumam, & conquiram iſta poſthac curioſius. 54 ¶ Fuit igitur in Catulo ſermo Latinus: quæ [c] laus dicendi non mediocris ab oratoribus pleriſq; neglecta eſt. nam de ſono vocis, & ſuauitate appellandarũ litterarum, quoniam filium cognouiſti, noli exſpectare quid dicam. quanquam filius quidem nõ fuit in oratorum numero. ſed non deerat ei tamen in ſententia dicenda cùm prudentia, tum elegans quoddam, & eruditum orationis genus.

b L. ſed nec mea culpa eſt.

c al. quæ laus in dicendo

134 † Nec habitus eſt tamen pater ipſe Catulus princeps in numero patronorum: ſed erat talis, vt, cùm quoſdam audires, qui tum erant præſtantes, videretur eſſe inferior: cùm autem ipſum audires ſine comparatione non [d] modò contentus eſſes, ſed melius non quæreres.

d L. non modò eo contentus

135 † Q. Metellus Numidicus, & eius collega M. Silanus, dicebant de [e] rep. quod eſſet illis viris, & conſulari dignitati ſatis. M. Aurelius Scaurus [f] nõ ſæpe dicebat, ſed politè: Latine verò in primis eſt eleganter locutus. Quæ laus eadem in A. Albino bene loquendi fuit. Nam flamen Albinus etiam in numero eſt habitus diſertorũ. Q. etiam Cæpio, vir acer, & fortis, cui fortuna [g] belli, crimini: inuidia populi, calamitati fuit.

e v. c. d. r. p.

f vide Liuiũ

g ſic Ennius, Quorum virtuti, belli fortuna pepercit, &c.

136 † Tum etiam C. & L. Memmij, fuerunt oratores mediocres, accuſatores acres, atq; acerbi. Itaq; in iudicium capitis multos vocauerunt, pro reis non ſæpe dixerunt. Sp. Torius ſatis valuit in populari genere dicendi, is, qui agrum publicum vitioſa, & inutili lege [h] vectigali leuauit. M. Marcellus Æſernini pater, non ille quidem in patronis, ſed & in promptis tamen, & non inexercitatis ad dicendum, fuit, vt filius eius, P. Lentulus.

h legis Toriæ ſeu Thoriæ meminit Cicero 2. de Oratore.

137 † L. etiam Cotta, prætorius, in mediocrium oratorum numero, dicendi non ita multum laude proceſſerat, ſed de induſtria, cum verbis, tum etiam ipſo ſono quaſi ſubruſtico proſequebatur [i], atque imitabatur antiquitatem. Atque ego & in hoc ipſo Cotta, & in aliis pluribus, intelligo, me non ita diſertos homines & retuliſſe in oratorum numerũ, & relaturum. Eſt [k] enim propoſitum colligere eos, qui hoc munere in ciuitate functi ſint, vt tenerent oratorum locum: quorum quidem quæ fuerit aſcenſio [l], & quàm in omnibus rebus difficilis optimi perfectio, atq; abſolutio, ex eo, quod dicam, exiſtimari poteſt.

i perſequebatur, atque P. CLXXVII.

k ſort. Eſt enim mihi propoſitum.

l L. ſermo his eſt progreſſio quaſi per gradus.

138 † Quam multi enim iam oratores commemorati ſunt, & quàm diu in eorum enumeratione verſamur, cùm tamen ſpiſſè [a], atq; vix, vt dudum ad Demoſthenem & Hyperidem, ſic nunc ad Antonium Craſſumque peruenimus! Nam ego ſic exiſtimo, hos oratores fuiſſe maximos, & in his primum cum Græcorum gloria Latine dicendi copiam æquatam.

a σχολαίως

139 † Omnia veniebant Antonio in mentem: eaque ſuo quæque loco, vbi plurimum proficere, & valere poſſent: vt ab imperatore equites, pedites, leuis armatura: ſic ab illo in maximè opportunis orationis partibus collocabantur. Erat memoria ſumma, nulla meditationis ſuſpicio: imparatus ſemper aggredi ad dicendum videbatur: ſed ita erat paratus, vt iudices, illo dicente, nonnunquam viderentur non ſatis parati ad cauendum fuiſſe.

140 † Verba ipſa, nõ illa quidem elegantiſſimo ſermone: itaque diligenter loquendi laude caruit: neq; tamen eſt admodum inquinatè locutus: ſed illa, quæ [b] propriè laus oratoris eſt in verbis: (nam ipſum Latinè loqui, eſt illud quidem (vt paullo antè dixi,) in magna laude ponendum: ſed non tam ſua ſponte, quàm quòd eſt à pleriſq; neglectum. non enim tam præclarum eſt ſcire Latine, quàm turpe neſcire: neque tam id mihi oratoris boni, quàm ciuis Romani proprium videtur:) ſed tamen Antonius in verbis & eligendis, (neque idipſum tam leporis cauſa, quàm ponderis) & collocandis, & comprehenſione deuinciendis, nihil non ad rationem, & tanquam ad artem dirigebat: verum multo magis hoc idem in ſententiarum ornamentis, & conformationib.

b L. quæ propria l.

141 † quo genere quia præſtat omnibus Demoſthenes, idcirco à doctis Oratorum eſt princeps iudicatus. σχήματα enim quæ vocãt Græci, ea maximè ornant oratorem [c]: eáque non tam in verbis pingendis habent põdus, quàm in illuminandis ſententiis. Sed cum hæc magna in Antonio, tum actio ſingularis: quæ ſi partienda eſt in geſtum, atque vocem: geſtus erat non verba exprimens, ſed cum ſententiis congruens: manus, humeri, latera, ſupploſio pedis, ſtatus, inceſſus, omniſque motus cum verbis, ſententiiſque conſentiens: vox permanens, verùm ſubrauca natura: ſed hoc vitium huic [d] vni in [e] bonum conuertebat.

c al. oratorem.

d al. hic vnus.

142 † habebat enim flebile quiddam in [f] quæſtionibus, aptúmque cùm ad fidem faciendam, tum ad miſericordiam commouendam: vt verum videretur in hoc illud, quod Demoſthenem ferunt ei, qui quæſiuiſſet, quid eſſet primum in dicendo, actionem: quid ſecundum, idem: & idem tertium, reſpondiſſe. Nulla res magis penetrat in animos, eoſque fingit, format, flectit: talesque oratores videri facit, quales ipſi ſe videri volunt.

e L. in bonum vertebat. al. in bonum conuertebatur. hab.

f L. in cõqueſtionibus. al. quæſtionib.

P. B.

g Actio primum ſecundum & tertiũ.

143 † Huic alij parem eſſe dicebant, alij anteponebant L. Craſſum. Illud quidem certe omnes iſta iudicabant, neminem eſſe, qui horum alterutro patrono cuiuſquam ingenium requireret. Equidem, quanquam Antonio tantum tribuo, quantum ſupra dixi, tamen Craſſo nihil ſtatuo fieri potuiſſe perfectius. erat ſumma grauitas, erat cum grauitate iunctus facetiarum, & vrbanitatis oratorius, non ſcurrilis lepos. Latinè loquendi accurata, & ſine moleſtia diligens elegantia: in diſſerendo mira explicatio: cùm de iure ciuili, cùm de æquo & bono diſputaretur,

eſt in accẽdo. Idem hõ. 3. de Oratore, & in Oratore ipſo & Valerius in Q...

Tom. I.

Digitized by Google

argumentorum, & ſimilitudinum copia.

144 † Nam vt Antonius coniectura mouẽda, aut ſedanda ſuſpicione, aut excitanda, incredibilẽ vim habebat: ſic in interpretãdo, in definiendo, in explicanda æquitate, nihil erat Craſſo copioſius: idq; cùm ſæpe aliàs, tum apud centumuiros in M'. Curij cauſa [a] cognitum eſt.

a de qua in-ſrà pleniùs & 1. de Oratore.

145 † Ita enim multa tum contra ſcriptum pro æquo & bono dixit, vt hominem acutiſſimũ Q. Scæuolam [b], & [c] in iure, in quo illa cauſa vertebatur, paratiſſimum [d], obrueret argumẽtorum, exemplorumque copia: atque ita tum ab his patronis æqualibus, etiam conſularibus, cauſa illa dicta eſt, cùm vterque ex contraria parte ius ciuile defenderet, vt eloquentium [e] iuriſperitiſſimus Craſſus, iuriſperitorum eloquentiſſimus Scæuola [f] putaretur. qui quidem cum peracutus eſſet ad excogitandum, quid in iure, aut in æquo verum aut eſſet, aut non eſſet, tum verbis erat ad rem cum ſumma breuitate mirabiliter aptus.

b al. Scæuolã
c L. & tũ in eo, in quo
d al. perfectiſſimum
e idem in libris de Oratore.
f al. Scæuola

146 † Quare ſit nobis orator in hoc interpretandi, explanandique, & diſſerendi genere mirabilis, ſic vt ſimile nihil viderim: in augendo, in ornando, in refellendo magis exiſtimatur metuendus, quàm admirandus orator. Verum ad Craſſum reuertamur.

147 † 55 ¶ Tum Brutus, Etſi ſatis, inquit, mihi videbar habere cognitũ Scæuolã [g] ex iis rebus quas audiebã ſæpe ex C. Rutilio, quo vtebatur propter familiaritatẽ Scæuolæ [h] noſtri, tamen iſta mihi eius dicẽdi tanta laus, nota nõ erat. Itaq; cepi voluptatem, tam ornatum virum, tamq; excellẽs ingenium fuiſſe in noſtra rep.

g L. Scæuolam
h al. Scæuolæ

148 † 56 ¶ Hic ego, Noli, inquam, Brute, exiſtimare, his duobus quidquam fuiſſe in noſtra ciuitate præſtantius. Nam [i] vt paullo antè dixi, conſultorum alterum diſertiſſimum, diſertorum alterum conſultiſſimum fuiſſe, ſic in reliquis rebus ita diſſimiles erant inter ſeſe, ſtatuere vt tamen non poſſes vtrius te malles ſimiliorem. Craſſus erat elegantium parciſſimus, Scæuola [k] parcorum elegantiſſimus. Craſſus in ſumma comitate habebat etiam ſeueritatis ſatis: Scæuolæ [l] multa in ſeueritate non deerat tamen comitas.

i al. Nã cum confecti, vt paullò antè dixi, conſultorum alterum di. &c. & ita Budæus.
k al. Scæuola
l al. Scæuolæ
P. CLXXVIII.

149 † Licet omnia hoc modo; ſed vereor, ne fingi videantur hæc, vt dicantur à me quodãmodo: res ſe tamẽ ſic habet, cum omnis virtus ſit, vt veſtra, Brute, vetus Academia dixit, mediocritas [m]: vterq; horũ medium quiddam volebat ſequi: ſed ita cadebat, vt alter ex alterius laude partem, vterque autem ſuam totã haberet.

m μεσότης

150 † 57 ¶ Tum Brutus, Cum ex tua oratione, mihi videor, inquit, bene Craſsũ, & Scæuolã [n] cognouiſſe, tũ de te, & de *Ser. Sulpicio* cogitans, eſſe quandam vobis cum illis ſimilitudinem iudico. Quonã, inquã, iſtuc modo? Quia mihi & tu videris, inquit, tantum iuris ciuilis ſcire voluiſſe, quantũ ſatis eſſet oratori: & Seruium eloquentiæ tantum aſſumſiſſe, vt ius ciuile facile poſſit [o] tueri: ætateſq; veſtræ, vt illorum, nihil, aut non ferè multum differunt.

n al. Scæuolam
o al. poſſet

151 † 58 ¶ Et ego, De me, inquam, dicere nihil eſt neceſſe: de Seruio autem & tu probè dicis, & ego dicam quod ſentio. Non enim facile quem [p] dixerim plus ſtudij, quàm illum, & ad dicendum, & ad omneis bonarum rerum diſciplinas adhibuiſſe. nam & in iiſdem exercitationibus ineunte ætate, fuimus, & [q] poſtea Rhodum vnà ille etiam profectus eſt, quò melior eſſet & doctior: &, inde vt rediit, videtur mihi in ſecũda arte primus eſſe maluiſſe, quam in prima ſecundus. Atq; haud ſcio, an par principibus eſſe potuiſſet: ſed fortaſſe maluit, id quod eſt adeptus, longè omnium, non eiuſdem modo ætatis, ſed eorum etiam, qui fuiſſent, in iure ciuili eſſe princeps.

p L. quẽquam dixerim pl. al. quenquam dixeris pl.
q L. & poſtea vnà Rhodum ille

152 † 59 ¶ Hic Brutus, Ain tu? inquit. etiámne Q. [a] Scæuolæ Seruium noſtrum anteponas?

a al. Q. Scæuolæ

60 ¶ Sic enim, inquam, Brute, exiſtimo, iuris ciuilis magnum vſum & apud Scæuolam [b], & apud multos fuiſſe: artem, in hoc vno: quod numquam effeciſſet ipſius iuris ſcientia, niſi eam prætera didiciſſet artẽ, quę doceret rem vniuerſam tribuere in parteis, latentem explicare definiendo, obſcuram explanare interpretando, ambiguam [c] primum videre, deinde diſtinguere, poſtremo habere regulã, qua vera & falſa iudicarentur, & [d] quæ quibus propoſitis eſſent, quæque non eſſent conſequentia.

b L. Scæuolam
c L. ambigua
d L. & quæ quibus poſitis & ita in Partitionibus legitur.

153 † Hic enim attulit hanc artẽ omniũ artium maximam, quaſi lucem, ad ea, quæ confuſè ab aliis aut reſpondebantur, aut agebantur.

61 ¶ Dialecticam mihi videris dicere, inquit.

62 ¶ Recte, inquam, intelligis: ſed adiunxit etiam & litterarum ſcientiam, & loquendi elegantiam, quæ ex ſcriptis eius, quorum ſimilia nulla ſunt, faciliimè perſpici poteſt.

154 † Cúmq; dicendi [e] cauſa duob. peritiſſimis operam dediſſet, L. Lucilio Balbo, C. Aquillio Gallo: Galli, hominis acuti & exercitati prõptam, & paratã in agendo, & in reſpondendo celeritatẽ ſubtilitate, diligentiaq; ſuperauit: Balbi, docti, & eruditi hominis, in vtraque re conſiderandam tarditatem vicit expediendis, conficiendiſq; rebus: ſic & habet quod vterq; eorum habuit, & expleuit quod vtriq; defuit.

e L. diſcendi cauſa
P. B.

155 † Itaque, vt Craſſus mihi videtur ſapientius feciſſe, quàm Scæuola [f]: (hic enim cauſas ſtudioſe recipiebat, in quibus à Craſſo ſuperabatur: ille ſe conſuli volebat, ne qua in re inferior eſſet, quàm Scæuola [g]) ſic Seruius ſapientiſſimè. cum enim duæ ciuiles artes, ac forenſes plurimum & laudis haberent, & gratiæ, perfecit, vt altera præſtaret omnibus: ex altera tantum aſſumeret, quantum eſſet & ad tuendum ius ciuile, & ad obtinendam conſularem dignitatem ſatis.

f al. Scæuolæ
g al. Scæuola

156 † 63 ¶ Tũ Brutus, Ita prorſus, inquit, & antea putabã. Audiui enim nuper eũ ſtudioſe, & frequenter, Sami, cùm ex eo ius noſtrũ pontificium, qua ex parte cũ iure ciuili cõiunctum eſſet, vellẽ cognoſcere. & nunc meũ iudicium, multo magis confirmo teſtimonio, & iudicio tuo: ſimul illud gaudeo, quod & æqualitas veſtra, & pares honorum gradus, & artium, ſtudiorumq; quaſi finitima vicinitas, tantum abeſt ab [h] obtrectatione inuidiæ, quæ ſolet lacerare pleroſque, vti ea non modo non exulcerare veſtram gratiam, ſed etiam conciliare videatur. quali enim te erga illum perſpicio, tali illum in te voluntate, iudicioque cognoui.

h L. ab obtrectatione, inuidiaque quæ ſic Liuius 25. & Cæſar 1. Ciuil. obtrectationem & inuidiam coniungunt.

157 † Itaque doleo & illius conſilio & tua voce populum R. carere tam diu: quod cùm per ſe dolendum eſt, tum multo magis conſideranti, ad quos iſta non tranſlata ſint, ſed neſcio quo pacto deuenerint. 64 ¶ Hic Atticus, Dixeram, inquit, à principio, de [l] rep. vt ſileremus: itaque faciamus. nam ſi iſto modo volumus ſingulas res deſiderare, non modo quærendi, ſed ne lugendi quidem finem reperiemus.

l v. c. de R. P.

158 † 65 ¶ Pergamus ergo, inquã, ad reliqua, & inſtitutũ ordinẽ perſequamur. Paratus igitur veniebat Craſſus, expectabatur, audiebatur: à principio ſtatim, (quod erat apud eũ ſemper

accura-

Digitized by Google

accuratū:)exſpectatione dignus videbatur;nō multa iactatio corporis,non inclinatio vocis, nulla inambulatio,nō crebra ſupploſio pedis: vehemēs, & interdū irata,& plena iuſti doloris oratio;multęq́;cū grauitate facetię;quodq; difficile eſt,idem & perornatus,& perbreuis.

159 † Iam in altercando inuenit parem neminem: verſatus eſt in omni ferè genere cauſarum,maturè in locum principum oratorum venit. Accuſauit C.Carbonem,eloquentiſſimum hominem, admodum adoleſcens,ſummam ingenij non laudem modò, ſed etiam admirationem eſt conſecutus.

160 † Defendit poſtea Liciniam[a] virginem,cùm annos XXVII.natus eſſet.in ea ipſa cauſa fuit eloquentiſſimus, orationiſque eius ſcripta quaſdam parteis reliquit. Voluit adoleſcens in colonia Narbonenſi cauſæ popularis aliquid attingere,eamq; coloniam(vt fecit)ipſe deducere. Exſtat in eam legem ſenior(vt ita dicam)quàm illa ætas ferebat,oratio. Multæ deinde cauſæ,ſed ita tacitus tribunatus,vt,niſi in eo magiſtratu cœnauiſſet apud præconem Granium, idq́ue[b] nobis bis narrauiſſet Lucilius,tribunum plebis neſciremus fuiſſe.

161 † Ita prorſus,inquit Brutus:ſed ne de[c] Scæuolæ quidem tribunatu quidquam audiuiſſe videor, & eum collegam Craſſi credo fuiſſe. Omnib. quidem aliis,inquam,in magiſtratibus,ſed tribunus anno pòſt fuit,eoq; in roſtris ſedente ſuaſit Seruiliam legem[d] Craſſus.Nā cenſuram ſine Scæuola geſſit.eum enim magiſtratum nemo vnquam Scæuolarū[f] petiuit. ſed hæc Craſſi cùm edita oratio eſt, quam te ſæpe legiſſe certò ſcio,quattuor & triginta tū habebat annos,totidemq́ue annis mihi ætate præſtabat. His enim COSS.eam legem ſuaſit, quib.[g] nati ſumus,cum ipſe eſſet Q.Cæpione COS.natus, & C.Lælio,triennio ipſo minor, quàm Antonius.quod idcirco poſui,vt dicerē Latinè prima maturitas in qua ætate exſtitiſſet,poſſet notari:& intelligeretur iam ad ſummum penè eſſe perductam, vt eò nihil fermè quiſquā addere poſſet,niſi qui à philoſophia, à iure ciuili,ab hiſtoria fuiſſet inſtructior.

162 66 ¶ Erit,inquit M.Brutus,aut iam eſt iſte, quem expectas? 67 ¶ Neſcio,inquam.Sed eſt etiam L.Craſſi in conſulatu,pro Q.Cæpione, defenſione iuncta non breuis, vt laudatio: vt oratio autem, breuis. poſtrema cenſoris oratio, qua anno duodequinquageſimo vſus eſt. In his omnib.ineſt quidam ſine vllo fuco veritatis color.quinetiam comprehenſio,& ambitus ille verborum(ſi ſic periodum appellari placet)erat apud illum contractus,& breuis,& in membra quædam,quæ κῶλα[h] Græci vocant,diſpertiebat orationem lubentius.

163 † 68 ¶ Hoc loco Brutus,Quandoquidem tu iſtos oratores,inquit,tantopere laudas,vellem aliquid Antonio,præter illum de ratione dicendi ſanè exilem libellum,plura Craſſo,libuiſſet ſcribere.cum enim omnibus memoriam ſui,tum etiam diſciplinam dicendi, nobis reliquiſſent.Nam Scæuolæ[i] dicendi elegantiam ſatis ex iis orationibus, quas reliquit,habemus cognitam.

164 † 69 ¶ Et ego,Mihi quidē à pueritia quaſi magiſtra fuit,inquam,illa in legem Cæpionis oratio: in qua & auctoritas ornatur ſenatus, quo pro ordine illa dicuntur,& inuidia concitatur in iudicum,& in accuſatorū factionem, contra quorum potentiam populariter tum dicendū fuit.multa in illa oratione grauiter, multa leniter,multa aſperè,multa facetè dicta ſunt.plura etiam dicta,quàm ſcripta,quod ex quibuſdā capitib. expoſitis, nec explicatis intelligi poteſt. Ipſa illa cenſoria contra Cn. Domitium collegam non eſt oratio,ſed quaſi capita rerum, & orationis commentarium paullo plenius. nulla eſt enim altercatio clamoribus vnquam habita maioribus. Et verò fuit in hoc & popularis dictio excellens.

165 † Antonij genus dicendi multo aptius iudiciis,quàm concionibus. Hoc loco ipſum *Domitium* nō relinquo. Nam etſi non fuit in oratorum numero,tamen pono[a] ſatis in eo fuiſſe orationis atque ingenij, quo & magiſtratus perſonam,& conſularem dignitatē tueretur: quod idem de[b] C.[c] *Cælio* dixerim,induſtriam in eo ſummam fuiſſe,ſummaſq́; virtutes:eloquentiæ tantum,quod eſſet in rebus priuatis, amicis eius,in repub.ipſius dignitati ſatis.

166 † Eodem tempore *M. Herennius* in mediocrib. oratoribus,Latinè,& diligenter loquentibus,numeratus eſt:qui tamen ſumma nobilitate hominem, cognatione, ſodalitate, collegio, ſumma etiam eloquentia, L. Philippum, in conſulatus petitione ſuperauit. Eodem tempore *C.Clodius*, etſi propter ſummam nobilitatem, & ſingularem potentiam magnus erat,tamen etiam eloquentiæ quandam mediocritatem afferebat.

167 † Eiuſdem ferè temporis fuit eques[d] Romanus *C.Titius*,qui meo iudicio,eò perueniſſe videtur,quo potuit ferè Latinus orator ſine Græcis litteris, & ſine multo vſu peruenire. Huius orationes tantum argutiarum,tantum exemplorum, tantum vrbanitatis habent, vt penè Attico ſtilo ſcriptæ eſſe videantur. Eaſdem argutias in tragœdias ſatis quidem ille acutè,ſed parum tragicè tranſtulit.Quem ſtudebat imitari L.Afranius poeta, homo perargutus,in fabulis quidē etiā,vt ſcitis,diſertus.

168 † Fuit etiam *Q. Rubrius Varro*, qui à ſenatu hoſtis cum C.Mario iudicatus eſt,acer,& vehemens accuſator. In eo genere ſanè probabilis,doctus autem Græcis litteris,propinquus noſter, factus ad dicendum, *M.Gratidius*, M. Antonij perfamiliaris: cuius præfectus cùm eſſet in Cilicia. eſt interfectus: qui accuſauit C.Fimbriam,M.[e] Marij Gratidiani patrem.

169 † Atque etiam apud ſocios,& Latinos oratores habiti ſunt Q.[f] *Vettius Vettianus*,è Marſis, quem ipſe cognoui,prudens vir,& in dicendo breuis: Q.[g] D.*Valerij Sorani*,vicini,& familiares mei, non tam in dicendo admirabiles, quàm docti & Græcis litteris, & Latinis: *C. Ruſticellus*[h] Bononienſis,is quidem & exercitatus,& natura volubilis. Omnium autem eloquentiſſimus extra hanc vrbem *T.Betucius Barrus* Aſculanus,cuius ſunt aliquot orationes Aſculi habitæ. illa Romæ contra Cæpionem, nobilis ſanè, cui orationi Cæpionis ore reſpondit *Aelius*;qui ſcriptitauit orationes multas,orator ipſe nunquam fuit.

170 † Apud maiores autem noſtros video diſertiſſimum habitum ex Latio L. Papirium Fregellanum,Ti.Gracchi,P.F.ferè ætate:eius autem oratio eſt pro Fregellanis,coloniſque[i] Latinis,habita in ſenatu. 70 ¶ Tum Brutus, Quid tu igitur, inquit, tribuis iſtis externis quaſi oratoribus? 71 ¶ Quid cenſes,inquam, niſi idem, quod vrbanis,præter vnum, quod non eſt eorum vrbanitate quadam quaſi colorata oratio.

171 † 72 ¶ Et Brutus,Qui eſt,inquit,iſte tandem

Marginal notes (left column):
a De Licinia dixi in orat. pro domo.
b L.idque nobis narrauiſſet Luc.
P. CLXXIX.
c L. de Scæuola
d Lex Seruilia à Q.Seruilio Cæpione lata,quæ equitibus auferebat iudicia & ea ſenatorib. concedebat.
e Scæuola
f L.Scæuolarum
g Cicero natus eſt Q. Seruilio Cæpione, & Q. Serrano Coſſ. vt etiam notat Gellius 15.
h vnde ἰσόκωλα & τρίκωλα 9. Quint. 3.
i al. Scæuolæ

Marginal notes (right column):
a τίθεμαι.
b al. de C.Cælio
P. B.
c C.Cælij meminit v de Oratore.
d Equitū præfectum facit Val.2.c.7. ad de Frontinum 4 c.
e L. M.Marij Gratidiani pater.
f L.Q.Vettius Vettianus
g L. & Q. & D.
h al.Ruſticellus
i L.coloniſq; Latinis,& ita Sib.Corr.

Digitized by Google

vrbanitatis color? 73 ¶ Neſcio, inquã, tantum eſſe quendam ſcio. Id tu, Brute, iam intelliges, cùm in Galliam veneris. audies[a] tu quidem etiam verba quædam non trita Romæ: ſed hæc mutari, dediſcique poſſunt. Illud eſt maius, quòd in vocibus noſtrorum oratorum recinit quiddam, & reſonat vrbanius. nec hoc in oratoribus modo apparet, ſed etiam in ceteris.

a al. audies ſi quidem

P. CLXXX.

172 † Ego memini *T. Tincam* Placentinum, hominem facetiſſimũ, cum familiari noſtro Q. Granio præcone dicacitate certare. 74 ¶ Eon', inquit Brutus, de quo multa Lucilius? 75 ¶ Iſto ipſo: ſed Tincam non minùs multa ridicule dicẽtem Granius obruebat neſcio quo ſapore vernaculo: vt ego iam non mirer, illud Theophraſto accidiſſe, quod dicitur, cùm percontaretur[b] ex anicula quadam, quanti aliquid venderet: & reſpondiſſet illa, atq; addidiſſet, Hoſpes[c], non pote minoris: tuliſſe eum moleſtè, ſe non effugere hoſpitis ſpeciem cum ætatem ageret Athenis, optiméque loqueretur. Omniũ[d], (ſicut opinor) in noſtris eſt quidam vrbanorum, ſicut illic Atticorũ ſonus: ſed domũ redeamus, id[e] eſt, ad noſtros reuertamur.

b L. percunctaretur

c ξένε.

d L. Omnino (ſicut op.

e hæc verba id eſt ad noſtros reuertamur, deſpungenda: videntur enim eſſe interpretatio verbi redeamus.

173 † Duobus igitur ſummis, Craſſo & Antonio, *L. Philippus* proximus accedebat, ſed longo interuallo, tamen proximus. Itaque eum, etſi nemo intercedebat, qui ſe illi anteferret, neq; ſecundum tamen, neq; tertium dixerim. Nec enim in quadrigis eum ſecundum numerauerim, aut tertium, qui vix è carceribus exierit, cùm palmam iam primus acceperit: nec in oratoribus, qui tantum abſit à primo, vix vt in eodem curriculo eſſe videatur: ſed tamen erãt ea in Philippo, quæ, qui ſine comparatione illorum ſpectaret, ſatis magna diceret: ſumma libertas in oratione, multæ[f] facetiæ, ſatis creber in reperiendis, ſolutus in explicandis ſententiis: erat etiam imprimis, vt temporibus illis, Græcis doctrinis inſtitutus: in altercãdo cum aliquo aculeo & maledicto facetus.

f fort. multæ facetiæ: ſatis creb. in reper. ſolutus in expl. ſententiis erat etiam

174 † Horum ætati propè coniunctus *L. Gellius* non tam vendibilis orator, quàm vt neſcires, quid ei deeſſet. nec enim erat indoctus, nec tardus ad excogitandum, nec Romanarum rerum immemor, & verbis ſolutus ſatis: ſed in magnos oratores inciderat eius ætas: multam tamen operam amicis & vtilem præbuit: atque ita diu vixit, vt multarum ætatum oratoribus implicaretur, multum etiam in cauſis verſaretur.

175 † Iiſdem ferè temporibus *D. Brutus*, is qui Cos. cum Mamerco fuit, homo & Græcis doctus literis, & Latinis. Dicebat etiam *L. Scipio* non imperitè, *Cnéiúſque Pompeius*, Sex. F. aliquem numerum obtinebat. nam *Sex. frater* eius præſtantiſſimum ingenium contulerat ad ſummam iuris ciuilis, & ad perfectam geometriæ, & rerum Stoicarum ſcientiam. Item in iure & ante hos *M. Brutus*, & paullo poſt eum *C.*[g] *Billienus*, homo per ſe magnus, propè ſimili ratione ſummus euaſerat, qui Cos. factus eſſet, niſi in Marianos conſulatus, & in eas petitionis anguſtias incidiſſet.

g al. C. Bellienus,

176 † *Cn.* autem *Octauij* eloquentia, quæ fuerat ante conſulatũ ignorata, in conſulatu multis cõcionibus eſt vehemẽter probata. Sed ab eis, qui tãtum in dicentiũ[h] numero, non in oratorum fuerunt, iam ad oratores reuertamur. 76 ¶ Cenſeo, inquit Atticus, eloquenteis enim videbare, non ſedulos velle conquirere.

h Dicentium & oratorum differentia: ſic infrà clamator & orator diſtinguuntur.

177 † 77 ¶ Feſtiuitate igitur, & facetiis, inquam, *C. Iulius*, L. F. & ſuperioribus, & æqualibus ſuis omnibus præſtitit, oratórque fuit minimè ille quidem vehemens, ſed nemo vnquam vrbanitate, nemo lepore, nemo ſuauitate conditior. Sunt eius aliquot orationes, ex quibus, ſicut ex eiuſdem tragœdiis, lenitas eius ſine neruis perſpici poteſt.

178 † Eius æqualis *P. Cethegus*, cui de repub. ſatis ſuppeditabat oratio. totã enim tenebat eam, penituſq; cognorat. itaq; in ſenatu conſulariũ auctoritatẽ aſſequebatur. ſed in cauſis publicis nihil, in priuatis ſatis veterator[a] videbatur. Erat in priuatis cauſis *Q. Lucretius Vilpilo*[b], & acutus, & iuriſperitus. nã[c] *Aphilia*, aptior concionibus, quam iudiciis. prudens etiam *T. Annius Velina*, & in eius generis cauſis orator ſanè tolerabilis. In eodem genere cauſarum multum erat *T. Iuuentius*, nimis ille quidem lentus in dicendo, & penè frigidus[d]: ſed & callidus[e], & in capiendo aduerſario verſutus, & præterea nec indoctus, & magna cum iuris ciuilis intelligentia.

a Idem de L. Cotta ſupra

b al. Veſpillo

c L. Nam Ofella, aptior, q. ſ. d. q. Apſellam male. Ofella enim huoc Lucretium appellat. Plutarchus, Appianus, Paterculus.

d ψυχρὸς.

179 † Cuius auditor *P. Orbius*, meus ferè æqualis, in dicendo non nimis exercitatus, in iure autem ciuili non inferior, quàm magiſter fuit. Nam *T. Aufidius*, qui vixit ad ſummam ſenectutem, volebat eſſe ſimilis horum, eratque & bonus vir, & innocens, ſed dicebat parum. Nec ſanè plus frater eius *M. Virgilius*[f], qui tribunus pl. L. Syllæ imperatori diem dixit. Eius collega *P. Magius*, in dicendo paullo tamen copioſior.

e δεινός.

f al. Vergilius,

180 † Sed omnium oratorum, ſiue rabularũ, qui & planè indocti, aut inurbani, aut ruſtici etiã fuerunt, quos quidẽ ego cognouerim, ſolutiſſimum in dicendo, & acutiſſimũ iudico noſtri ordinis *Q. Sertorium*, equeſtris *C. Gorgonium*. Fuit etiam facilis, & expeditus ad dicendũ, & vitæ ſplendore multo & ingenio ſanè probabili, *T. Iunius*, L. filius, tribunitius, quo accuſante P. Sextius pr. deſignatus, damnatus eſt ambitus. is proceſſiſſet honoribus longius, niſi ſemper infirma, atq; etiam ægra valetudine[g] fuiſſet.

g v. c. valitudine

181 † Atque ego præclarè intelligo, me in eorum commemoratione verſari, qui nec habiti ſint oratores, neque[h] fuerint, prætermittiq; à me aliquot ex veteribus, commemoratione, aut laude dignos: ſed hoc quidẽ ignoratione. quid enim eſt ſuperioris ætatis, quod ſcribi poſſit de iis, de quib. nulla monumenta loquuntur, nec aliorum, nec ipſorum? De iis autem, quos ipſi vidimus, neminem ferè prætermittimus eorum, quos aliquando dicenteis vidimus.

h al. nec ſ.

182 † Volo enim ſciri, in tanta, & tam vetere rep. maximis præmiis eloquentiæ propoſitis, omneis[i] cupiſſe dicere, non plurimos auſos eſſe, potuiſſe paucos. Ego tamen ità de vnoquoq; dicam, vt intelligi poſſit, quem exiſtimem clamatorem[k], quem oratorem fuiſſe. Iiſdem ferè temporibus, ętate inferiores paullo, quàm Iulius, ſed æquales propemodum fuerunt *C. Cotta, P. Sulpicius, Q. Varius*[l], *Cn. Pomponius, C. Curio, L.*[m] *Fufius, M. Druſus, Pætiſtius*[n], nec vlla ætate vberior oratorum fœtus[o] fuit.

i vide l. de Oratore.

P. CLXXXI.

k Clamatoris & oratoris differentia, niſi fortè hic declamatorem legi oporteat.

l Huius meminit infra &

183 † Ex his Cotta & Sulpicius cùm meo iudicio, tum omnium, facilè primas tulerunt. 78 ¶ Hic Atticus, Quomodo iſtuc dicis, inquit, cùm tuo iudicio, tum omnium? ſempérne in oratore probando, aut improbando, vulgi iudicium, cum intelligentium iudicio congruit? An alij probantur à multitudine, alij autem ab iis, qui intelligunt? 79 ¶ Rectè requiris, inquam, Attice: ſed audies ex me fortaſſe, quod non omnes probent.

l. de Oratore.

m L. L. Fufius

n L. P. Antiſtius,

o φορά

So ¶ An

184 † 80 ¶ An [a] tu, inquit, adlaboraſſe huic modò Bruto probaturus es? 81 ¶ Planè, inquam, Attice, diſputationẽ hãc de oratore probãdo, aut improbando, multo malim tibi, & Bruto placere. eloquentiam autem meam populo probari velim. Etenim neceſſe eſt, qui ita dicat, vt à multitudine probetur, eundẽ doctis probari. nam, quid in dicendo rectum ſit, aut prauum, ego iudicabo, ſi modò is ſum, qui id poſſim, aut ſciam iudicare: qualis verò ſit orator, ex eo, quod is dicendo efficiet, poterit intelligi.

a L. an tu adlaboraſſe? al. An tu id laboras ſi huic modò Bruto te, &c.

185 † Tria [b] ſunt enim (vt quidem ego ſentio) quæ ſint efficienda dicẽdo: vt *doceatur* is, apud quem dicetur, vt *delectetur*, vt *moueatur* vehementius. quibus virtutibus oratoris horum quidque efficiatur, aut quibus vitiis orator aut non aſſequatur hæc, aut etiam in his labatur, & cadat, artifex aliquis iudicabit. Efficiatur autem ab oratore, néc ne, vt ij, qui audiunt, ita afficiantur, vt orator velit, vulgi aſſenſu, & populari approbatione iudicari ſolet. Itaq; nunquã de bono oratore, aut non bono, doctis hominibus cum populo diſſenſio fuit.

b Hæc diuiſio clarior eſt quàm ... Quintil.

186 † An cenſes, dum illi viguerunt, quos ante dixi, non eoſdem gradus oratorum vulgi iudicio, & doctorum fuiſſe? De populo ſi quem ita rogauiſſes, Quis eſt in hac ciuitate eloquentiſſimus? In [c] Antonio & Craſſo, aut dubitaret, aut hunc alius, illum alius diceret. nemóne Philippum, tam ſuauem oratorem, tam grauem, tam facetum, his anteferret, quem nosmetipſi, qui hæc arte aliqua volumus expendere [d], proximum illis fuiſſe diximus? Nemo profectò. id enim ipſum eſt ſummi oratoris, ſummum oratorem populo videri.

c Vide 1. de Oratore.
d ἀκριβοῦν

187 † Quare tibicen Antigenidas [e] dixerit diſcipulo ſane frigenti ad populum, Mihi cane, & Muſis: ego huic Bruto dicenti, vt ſolet, apud multitudinem, Mihi cane & populo, mi Brute, dixerim: vt qui audient, quid efficiatur, ego, etiam cur id efficiatur, intelligam. Credit iis, quæ dicuntur, qui audit oratorem: vera putat, aſſentitur, probat, fidem facit oratio.

e Thebanus, ... Antigenides tibicen ... 3. Val. ... Gell. ... Plin. 35.

188 † Tu artifex, quid quæris amplius? delectatur audiens multitudo, & ducitur oratione, & quaſi voluptate quadam perfunditur. quid habes quod diſputes? gaudet, dolet, ridet, plorat, fauet, odit, contẽnit, inuidet, ad miſericordiam inducitur [f], ad pudendũ, ad pigendum, iraſcitur, miratur, ſperat, timet: hæc [g] perinde accidunt, vt eorũ, qui adſunt, mentes verbis, & ſententiis, & actione tractantur. Quid eſt, quod exſpectetur docti alicuius ſententia? quod enim probat multitudo, hoc idẽ doctis probandum eſt. denique hoc ſpecimen [h] eſt popularis iudicij, in quo nunquam fuit populo cum doctis, intelligentibúſque diſſenſio [i].

P. B.
f al. deducitur.
g L. hæc proinde.
h δεῖγμα
i ἀμφισβήτησις.

189 † Cum multi eſſent oratores in vario genere dicẽdi, quis vnquam ex his excellere iudicatus eſt vulgi iudicio, qui nõ idem à doctis probaretur? Quãdo autẽ dubium fuiſſet apud patres noſtros, eligendi cui patroni daretur optio, quin aut Antoniũ optaret, aut Craſſum? Aderãt multi alij: tamen vtrum de his potius, dubitaſſet aliquis: quin alterum, nemo. Quid adoleſcentibus nobis, cùm eſſet Cotta, & Hortenſius, num quis, cui quidem eligendi poteſtas eſſet, quenquam his anteponebat?

190 † 82 ¶ Tum Brutus, Quid tu, inquit, quæris alios? de te ipſo nonne, quid optarent rei, quid ipſe Hortenſius iudicaret videbamus? qui cum partiretur tecum cauſas, (ſæpe enim interfui) perorandi locum, vbi plurimum pollet oratio, ſemper tibi relinquebat.

83 ¶ Faciebat ille quidem, inquam: & mihi beneuolentia [a], credo, ductus, tribuebat omnia. Sed ego, quæ de me populi ſit opinio, neſcio: de reliquis hoc affirmo, qui vulgi opinione diſertiſſimi habiti ſint, eoſdem intelligentium quoq; iudicio fuiſſe probatiſſimos.

a i.e. Beneuolentia.
b al. clarum malè. Clarius à Claro vrbe, quæ in Inſula Colophone. Clarij poetæ, hoc eſt Antimachi, meminit Ouid. 1. Triſtiu. à Claro Clarius Apollo. Strabonis 14.

191 † Nec enim poſſet idem Demoſthenes dicere, quod dixiſſe Antimachum, Clarium [b] poetam, ferunt, qui cùm conuocatis auditoribus legeret eis magnum illud, quod nouiſtis, volumen ſuum, & eum legentem omnes, præter Platonem, reliquiſſent, Legam, inquit, nihilominus: Plato [c] enim mihi vnus inſtar eſt omnium [d]. me illum. & rectè. Poema enim reconditum paucorum approbatione [e], oratio popularis ad ſenſum vulgi debet moueri. At, ſi eundem hunc Platonem vnum auditorem haberet Demoſthenes, cum eſſet relictus à ceteris, verbum facere non poſſet.

c Plato enim mihi vnus, inſtar eſt multorum millium. & rectè Poemã pauc. approbationem: oratio popularis, aſſenſum vulgi debet mouere.

192 † Quid? tu Brute poſſes, ſi te, vt Curionem quondam, concio reliquiſſet? 84 ¶ Ego verò, inquit ille, vt me tibi indicẽ, in eis etiam cauſis, in quibus omnis res nobis cum iudicibus eſt, non cum populo, tamen ſi à corona relictus ſim, non queam dicere. 85 ¶ Ita ſe, inquam, res habet. Vt, ſi tibiæ inflatæ non referant ſonum, abiiciendas eas ſibi tibicen putet: ſic oratori populi aures tanquam tibiæ ſunt: eæ ſi inflatum non recipiunt, aut [f] ſi auditor omnino tanquam equus non facit [g], agitandi finis faciendus eſt.

d an multorũ millium. Lipſ. omniũ illum, id eſt, illorum 2. Antiq. lect. vlt.
e al approbationem, & poſt mereri pro moueri. Alij pro moueri legunt mouere: ſed ſi quid hic mutãdum eſt, ita demutabo.

193 † Hoc tamen intereſt, quod vulgus interdum non probandum oratorem probat, ſed probat ſine comparatione, cùm à mediocri, aut etiam à malo delectatur: eo eſt contentus: eſſe meliùs non ſentit. illud, quod eſt qualecunque eſt probat, tenet enim aureis vel mediocris orator, ſit modo aliquid in eo: nec res vlla plus apud animos hominum, quàm ordo, & ornatus orationis valet.

Poema enim reconditum. P. CLXXXII. paucorum approbatione. oratio popularis ad ſenſũ vulgi debet mouere.
f L. aut ſi auditor cũ illo,

194 † Quare quis ex populo, cùm Qu. Scæuolam [h] pro M. Coponio dicentem audiret, in ea cauſa, de qua antè dixi, quidquam politius, aut elegantius, aut omnino melius aut exſpectaret, aut poſſe fieri putaret?

tanquã equus, non facit,
g Id eſt non paret: ſic Turneb 14. aduerſ.

195 † Cum is hoc probare vellet, M. [i] Curium, cùm ita heres inſtitutus eſſet [k], ſi pupillus antè mortuus eſſet, quàm in [l] ſuã tutelam veniſſet, pupillo non nato heredem eſſe non poſſe: quid ille non dixit de teſtamentorũ iure? de antiquis formulis? quemadmodũ ſcribi oportuiſſet ſi etiã filio nõ nato heres inſtitueretur?

22. Lambinus ... ũ auditor cũ illo tanquam equus non facit, haud neceſſariò, verum ſi huic, ſaulit, aut fauet, legas, ...

196 † Quàm captioſum eſſe populo, quod ſcriptum eſſet, negligi, & opinione quæri voluntates, & interpretatione diſertorum, ſcripta ſimplicium hominum peruertere [m]?

... apertiſſimo.
h al. S. nullã

197 † Quam ille multa de auctoritate patris ſui, qui ſemper ius illud eſſe defenderat? quàm omnino multa de conſeruando iure ciuili? quæ quidem omnia cum peritè, & ſcienter, tum ita breuiter, & preſsè, & ſatis ornatè, & perelegãter diceret, quis eſſet in populo, qui aut exſpectaret, aut fieri poſſe quidquam melius putaret? At verò, vt contra Craſſus ab adoleſcente delicato, qui in litore ambulãs ſcalmũ reperiſſet, ob eamq; rem ædificare nauẽ concupiuiſſet, exorſus eſt: ſimiliter Scæuolam [n] ex vno ſcalmo captionis, cẽtumuirale iudicium hereditatis effeciſſe: hoc in illo initio conſecutus, multis eiuſdem generis ſententiis delectauit: animoſq; omniũ, qui aderant, in hilaritatẽ à ſeueritate traduxit: quod eſt vnũ ex tri-

i L. M'. Curiũ
k adde 1. de Oratore.
l his verbis pubertatis tempus ſignificatur l. 54. ff. de hæredib. inſtit. ... ff. de vulgari, ... ff. de iure dotib. ... Item 1. de Oratore.
m ſic. peruertere
n al. Scæuolam.

bus, quæ dixi ab oratore effici debere. Deinde hoc voluiſſe eum, qui teſtamentum feciſſet, hoc ſenſiſſe, quoquomodo filius nõ eſſet, qui in ſuam tutelam veniret, ſiue non natus, ſiue antè mortuus; Curius heres vt eſſet: ita ſcribere pleroſque, & id valere, & valuiſſe ſemper. Hæc, & multa eiuſmodi dicens, fidẽ faciebat: quod eſt ex tribus oratoris officiis alterum.

198 † Deinde æquum bonum, teſtamentorum[a] ſententias, voluntateſq; tutatus eſt: quanta eſſet in verbis captio, cum in ceteris rebus, tum in teſtamentis, ſi negligerentur voluntates: quantam ſibi potẽtiam Scæuola[b] aſſumeret, ſi nemo auderet teſtamentum facere poſtea, niſi de illius ſentẽtia. Hæc cum grauiter, tum ab exemplis copiosè, tum variè, etiam ridiculè, & facetè explicans, eam admirationem aſſenſionemq; commouit, dixiſſe vt contrà nemo videretur. Hoc erat oratoris officium partitione tertium, genere maximum. Hic ille de populo iudex, qui ſeparatim alterum admiratus eſſet, idem, audito altero, iudicium ſuum contemneret. at vero intelligens & doctus, audiens Scæuolam[c], ſentiret eſſe quoddam vberius dicendi genus & ornatius, ab vtroq; autem, cauſa perorata, ſi quæreretur, vter præſtaret orator, nunquam profectò ſapientis iudicium à iudicio vulgi diſcreparet.

a L. teſtamentorum ſententias, voluntateſque mortuorum tutatus eſt:
b L. Scæuola
P. R.
c al. Scæuulam,

199 † *Quid præſtat igitur intelligens imperito?* magna re & difficili: ſiquidem magnum eſt ſcire, quibus rebus efficiatur, amittatúrve[d] dicendo illud quidquid eſt, quod aut effici dicendo oportet, aut[e] amitti non oportet. Præſtat etiam illo doctus auditor indocto, quod ſæpe, cùm oratores duo, aut plures populi iudicio probantur, quod dicendi genus optimum ſit, intelligit. nam illud, quod populo non probatur, ne intelligenti quidem auditori probari poteſt. Vt enim ex neruorum ſono in fidibus, quàm ſcienter ij[f] pulſi ſint, intelligi ſolet: ſic ex animorum motu cernitur, quid tractandis his perficiat orator.

d L. omittatúrve d.
e L. aut omitti
f L. ei pulſi ſ. vt aliud habet ... Priſcianus.

200 † Itaque intelligens dicendi exiſtimator, non aſſidens, & attentè audiens, ſed vno adſpectu, & præteriens, de oratore ſæpe iudicat. videt oſcitantem iudicem, loquentem cum altero, nonnunquam etiam circulantem[g], mittentem[h] ad horas quæſitorem, vt dimittat, rogantem: intelligit, oratorem in ea cauſa non adeſſe, qui poſſit animis iudicum admouere orationem, tanquam fidibus manum. Idem ſi præteriens adſpexerit erectos intuenteis iudices, vt aut doceri de re, idque etiam vultu probare videantur: aut, vt auem cantu aliquo, ſic illos viderit oratione, quaſi ſuſpenſos, teneri: aut, id quod maximè opus eſt, miſericordia, odio, motu animi aliquo perturbatos eſſe vehementiùs: ea ſi præteriens (vt dixi) adſpexerit, ſi nihil audierit, tamen oratorem verſari in illo iudicio, & opus oratorium fieri, aut perfectum iam eſſe, profectò intelliget.

g Id eſt verba facientem circulis. al. legũt calculantem
h L. mittentem ad horas: quæſitorem, vt dimittat, rogantem:

201 † 86 ¶ Cum hæc diſſeruiſſem, vterq; aſſenſus eſt, & ego tanquam de integro ordiens, Quando igitur, inquam, à Cotta, & Sulpicio hæc omnis fluxit oratio, cùm hos maximè iudicio illorum hominum, & illius ætatis dixiſſem probatos, reuertar ad eos ipſos, tum reliquos, vt inſtitui, deinceps perſequar. Quoniam ergo oratorum bonorum (hos enim quærimus) duo genera ſunt, vnum attenuatè, preſſeque, alterum ſublatè, ampleque dicentium; etſi id melius eſt quod ſplendidius, & magnificentius, tamen in bonis omnia, quæ ſumma ſunt, iure laudantur.

202 † Sed cauẽda eſt preſſo illi oratori inopia & ieiunitas: amplo autem, inflatũ, & corruptum orationis genus. Inueniebat igitur acutè *Cotta*, dicebat purè ac solutè: &, vt ad infirmitatem laterum perſcienter contentionem omnem remiſerat, ſic ad virium imbecillitatem, dicendi accommodabat genus. Nihil erat in eius oratione niſi ſincerũ[a], nihil niſi ſiccum, atque ſanum: illudque maximum, quod, cum contentione orationis flectere animos iudicum vix poſſet, nec omnino eo genere diceret: tractãdo tamen impellebat, vt idem facerent à ſe commoti, quod à Sulpicio concitati.

a ἀκέραιον
b L. ...
c ſer. At inquam in his, &c.
d L. quò ferat ſua quenque

203 † Fuit enim *Sulpicius* vel maximè omnium, quos quidem ego audiuerim grandis, &, vt ita dicam, tragicus orator. vox, cum magna, tum ſuauis, & ſplendida: geſtus, & motus corporis ita venuſtus, vt tamen ad forum, non ad ſcenam[b] inſtitutus videretur. incitata, & volubilis, nec ea redundans tamen, nec circumfluens oratio. Craſſum hic volebat imitari, Cotta malebat Antonium: ſed ab hoc vis aberat Antonij, Craſſi ab illo lepos.

quę natura: & ea d.
P. C.LXXXIII.
e Idem Cicero 3. de Oratore, vbi diss. ...
f L. Cottæ pro lege Varia quæ inſcribitur, cum L. Ael. ſcripſit Cottæ r.
g Lex Varia

204 † 87 O magnam, inquit, artem, Brutus: ſiquidem iſtis, cum ſummi eſſent oratores, duæ res maximæ, altera alteri defuit. 88 ¶ Atque[c] in his oratoribus illud animaduertendum eſt, *poſſe eſſe ſummos, qui inter ſe ſint diſſimiles*. Nihil enim tam diſſimile, quam Cotta Sulpicio, & vterq; æqualib. ſuis plurimum præſtitit. Quare hoc doctoris intelligentis eſt, videre, quò[d] ferat natura ſua quenque: & ea duce vtentem ſic inſtituere, vt Iſocratem[e] in acerrimo ingenio Theopompi & leniſſimo Ephori dixiſſe traditũ eſt, alteri ſe calcaria adhibere, alteri frænos.

de maieſtate a Q. Vario tribuno pl. lata, qua quærebatur, quorum ope, conſilio-ve, ſocij contra P. R. rebellaſſent. legis Variæ meminit idem Cicero 2 Tuſculana. Hic autẽ Q. Varium Aſ. conius ...

205 † Sulpicij orationes, quæ feruntur, eas poſt mortem eius ſcripſiſſe P. Canutius putatur, æqualis meus, homo extra noſtrum ordinem, meo iudicio diſertiſſimus. Ipſius Sulpicij nulla oratio eſt: ſæpeque ex eo audiui, cùm ſe ſcribere neque conſueſſe, neque poſſe diceret. Cottæ[f] pro ſe lege[g] Varia quæ inſcribitur, eam L.[h] *Ælius* ſcribit[i] Cottæ rogatu. Fuit is omnino vir egregius, & eques Romanus cum primis honeſtus, idemque eruditiſſimus & Græcis litteris, & Latinis: antiquitatiſq; noſtræ & in inuentis rebus, & in actis, ſcriptorumq; veterum litteratè peritus. quam ſcientiam Varro noſter acceptam ab illo, auctamque per ſeſe, vir ingenio præſtans, omnique doctrina, pluribus & illuſtrioribus litteris explicauit:

Crocheliana Hiſpa... Valer. 8. 6. In ... Hybeldam vocat ... obſcurum ... ciuitatis. meminit Appianus ... Poſtea hic Varius ... ſua lege ... hoc libro.
h ... legendum, Q. Aelium, vt Tuberonem intelligas: quem Stoicum ...

206 † ſed idem Ælius, Stoicus[h] eſſe voluit, orator autem nec[•] ſtuduit vmquam, nec fuit. ſcribebat tamen orationes, quas alij dicerent, vt Q. Metello F. vt Q. Cæpioni, vt Q. Pompeio Rufo. quanquã is etiam ipſe ſcripſit eas, quibus pro ſe eſt vſus, ſed non ſine Ælio.

ſe al: quod & confirmat L. 2. § 40 ff. de orig. iur.
i al. ſcripſit
k vide l. 2 § 40 ff. de orig. iuris.

207 † His[m] enim ſcriptis etiam ipſe interfui, cùm eſſem apud Ælium adoleſcens, eumque audire perſtudioſè ſolerem. Cottam autem miror, ſummum ipſum oratorem, minimeq; ineptum, Ælianas leueis oratiunculas, voluiſſe exiſtimari ſuas. His duobus eiuſdem ætatis annumerabatur nemo tertius: ſed mihi placebat Pomponius[n] maximè, vel dicam, minimè diſplicebat. Locus erat omnino in maximis cauſis, præter eos, de quibus ſuprà dixi, nemini: propterea quòd Antonius, qui maximè expetebatur, facilis in cauſis recipiendis erat, faſtidioſior Craſſus, ſed tamen recipiebat. horum qui neutrũ habebat, confugiebat ad Philippum ferè, aut[o] ad Cæſarem: Cotta &

l id eſt ſecle. al. legunt Baleari filio.
m L. His enim ſcribendis ipſe int.
n Pomponij, Antonij, Craſſi, Philippi, Cæſaris, Cottæ, Sulpicij comparatio.
o L. aut ad Cæſarem, ſecundum Philippum, & Cæſarem, Cottam, & Sulp.

Sulpicius

P. B.

A Sulpicius expetebantur. ita ab iis ſex patronis
cauſæ illuſtres agebantur: neque tam multa
quam noſtra ætate, iudicia fiebāt: neque hoc,
quod nunc fit, vt cauſæ [a] ſingulę defenderen-
tur à pluribus, quo nihil eſt vitioſius.
208 † Reſpondemus iis, quos non audiuimus: in
quo primùm ſæpe aliter eſt dictum, aliter [b]
ad nos relatum: deinde magni intereſt coram
videre me, quemadmodum aduerſarius de
quaque re aſſeueret, maximè autem quem-
B admodum quæque res audiatur. Sed nihil vi-
tioſius, quàm cùm vnum corpus debeat eſſe
defenſionis, naſci de integro cauſam, cùm ſit
ab altero perorata.
† Omnium enim cauſarum, vnū eſt natu-
209 rale principiū, vna peroratio: reliquæ partes,
quaſi membra ſuo quæq; loco locata, ſuam
& vim, & dignitatē tenent. Cùm autem diffi-
cile ſit in longa oratione non aliquando ali-
quid ita dicere, vt [c] ſibi ipſe non conueniat
C quanto difficilius cauere, nequid dicas, quod
non cōueniat eius orationi, qui ante te dixe-
rit? Sed quia & labor multo maior eſt, totam
cauſam, q̄ partē dicere, & quia plures tueūtur
gratiæ, ſi vno tēpore dicas pro pluribus, idcir-
co hanc conſuetudinē lubenter adſciuimus.
† Erant tamen quib. videretur illius ætatis
210 tertius Curio, quia ſplendidioribus fortaſſe
verbis vtebatur: & quia Latinè non peſſimè
loquebatur, vſu, credo, aliquo domeſtico. nā
D litterarum admodū nihil ſciebat. Sed magni
intereſt, quos quiſque audiat quotidie domi,
quibuſcum loquatur à puero: quemadmodū
patres, pædagogi, matres etiam loquantur.
† Legimus epiſtolas Corneliæ [d], matris
211 Gracchorum: appāret filios non tam in gre-
mio educatos, quàm in ſermone matris. Au-
ditus eſt nobis Læliæ Caij filiæ ſæpe ſermo.
ergo illam patris elegātia tinctam vidimus:
& filias eius Mucias ambas, quarum ſermo
E mihi fuit notus: & neptes Licinias, quas no
quidem ambas, hāc verò Scipionis etiam tu,
Brute, credo, aliquando audiſti loquentem.
89 ¶ Ego verò, ac lubenter quidem, inquit
Brutus: & eo libētiùs quod L. Craſſi erat filia.
† 90 ¶ Quid Craſſum, inquam, illū cenſes
212 iſtius Liciniæ filium, Craſſi teſtamento [e] qui
fuit adoptatus? 91 ¶ Sūmo iſte quidē dicitur
ingenio fuiſſe, inquit. Et verò hic Scipio, col-
lega meus, mihi ſanè bene & loqui videtur,
F & dicere. 92 ¶ Rectè, inquam, iudicas, Brute
Etenim iſtius genus, eſt ex ipſius ſapiētię ſtir-
pe generatū. Nam & de duob. auis iam dixi-
mus, Scipione, & Craſſo: & de tribus proauis,
Qu. Metello, cuius quattuor filij: P. Scipione,
qui ex dominatu Ti. Gracchi priuatus in li-
bertatē rēp. vindicauit: Q. Scæuola [f] augure, q
peritiſſimus iuris, ideq; percomis [g] eſt habitus.
213 † Iam duorum abauorū quàm eſt illuſtre
nomen, P. Scipionis, qui bis COS. fuit, qui eſt
G Corculū [h] dictus: alterius omniū ſapientiſſi-
mi, C. Lælij? 93 ¶ O generoſam, inquit, ſtirpē,
& tanquam in vnam arborem pluta genera:
ſic in iſtam domum multorum inſitam, atq; [i]
illuminatam ſapientiā! Similiter igitur ſuſpi-
cor, (vt cōferamus parua magnis) *Curionis, &*
ſi pupillus relictus eſt, patrio [k] fuiſſe inſtituto,
puro ſermone [l] aſſuefactā domū: & eo magis
hoc iudico, quod neminē ex iis quidem, qui
aliquo in numero fuerunt, cognoui in omni
H genere honeſtarū artium tā indoctū, tā rudē.
† Nullum ille poetam nouerat, nullū lege-
214 rat oratorem, nullam memoriam antiquita-

a Cauſas ſingulas defendi à pluribus mos vitioſus.
b L. aliter ad nos delatum.
c L. vt ſibi ipſum non conueniat.
d Corneliæ matris Gracchorum meminit ſupra, vt & Valer. 4. c. 2 & 6.
e Teſtamento plerunq. fiebant adoptiones: ita Octauius à Iulio teſtamento adoptatus, Sue- tonius in Iulio c. 83. Eutrop. & Epitome Liuij 116. Appianus 3 ciuil. Atticus à Cecilio Cornel. Nepos in Attici vita, Tiberius ab Auguſto. Suet. in Tiberio c. 6. Piſo à Galba. Suet. in Galba c. 17. Fiebant iis nominis hæredes tantum: nec enim eos liberti & cetera familiæ iura ſequebantur, niſi poſtea lege Curiata confirmata eſſet huiuſmodi adoptio, vide Appian. 3. ciuil. Dionem 45. aut rite adoptati. Suet. in Tiberio c. 15. de adoptione in nomen adde Senec. an. 4. Ireni tait vita Plin. 8. Epiſt. 18.
f al. Scæuola
g al. patronus.
h Idem ſuprà & 1. Tuſculanā.
i L. atque illuminatam, id eſt, in lumen & domū P. C1. XXXIV. introductam. al. illuſtratam.
k quam diſſimilis fuerit pater his Curio, vide apud Valer. 9. c. 1. num 6.
l L. ſermoni

A tis collegerat: non publicum ius, non priua-
tum, & ciuile cognouerat: quanquam id qui-
dem fuit etiam in aliis, & magnis quidem o-
ratoribus, quos parum his inſtructos artibus
vidimus, vt Sulpicium, vt [a] Antonium. Sed ij
tamen vnum illud habebant, dicendi opus e-
laboratum: idque cùm conſtaret, ex quinque
notiſſimis partibus, nemo in aliqua parte ea-
rum omnino nihil poterat. in quacunq; enim
vna planè claudicaret, orator eſſe non poſſet.
B † Sed tamen alius in alia excellebat magis 215
reperiebat, quid dici opus eſſet, & quomodo
præparare [b], & quo loco locari: memoriáque
ea comprehendebat Antonius: excellebat
autem actione: erántque ei quædam ex his
paria cum Craſſo, quædam etiam ſuperiora.
At Craſſi magis enitebat oratio. Nec verò
Sulpitio, neque Cottæ dicere poſſumus, neq;
cuiquam bono [c] oratori rē [d] vllā ex illis quin-
que partibus planè, atque omnino defuiſſe.
C † Itaque in Curione hoc veriſſimè iudica- 216
ri poteſt, nulla re vna magis oratorem com-
mendari, quàm verborum ſplendore, & co-
pia. Nam cum tardus in cogitando, tum in in-
ſtruendo diſſipatus fuit. Reliqua duo ſunt, a-
gere, & meminiſſe. in vtroque cachinnos ir-
ridentium commouebat. Motus erat is, quem
& C. Iulius in perpetuum notauit, cùm ex eo,
in vtramque partem, toto corpore, vacillan-
te, quæſiuit, quis loqueretur è lintre. & Cn.
D Sicinius homo impurus, ſed admodū ridicu-
lus, neq; aliud in eo oratoris ſimile quidquā.
† Is cum tribunus pleb. Curionem, & O- 217
ctauium Coss. produxiſſet, Curioque multa
dixiſſet, ſedente Cn. Octauio collega, qui de-
uinctus erat faſciis, & multis medicamentis
propter dolorem artuū delibutus, Nunquam
(inquit) Octaui, collegæ tuo gratiam referes,
qui niſi ſe ſuo more iactauiſſet, hodie te iſtic
muſcæ comediſſent. Memoria autem ita fuit
E nulla, vt aliquoties, tria cum propoſuiſſet, aut
quartum adderet, aut tertium quæreret. qui
in iudicio priuato vel maximo, cum ego pro
Titinia Cottæ perorauiſſem, ille contra me
pro Ser. [e] Nauio diceret, ſubito totam cau-
ſam oblitus eſt. idque veneficiis, & cantioni-
bus Titiniæ factum eſſe dicebat.
† Magna hęc immemoris ingenij ſigna: ſed 218
nihil turpius, quàm quòd etiam in ſcriptis o-
bliuiſceretur, quid paullo antè poſuiſſet, vt in
F eo libro, vbi ſe exeuntē è ſenatu, & cum Pan-
ſa noſtro, & cum Curione filio colloquentem
facit, cum ſenatū Cęſar cos. habuiſſet, omniſ-
que [f] ille ſermo ductus è [g] percūctatione filij,
quid in ſenatu eſſet actū. In quo multis ver-
bis cùm inueheretur in Cæſarē Curio, diſpu-
tatioq; eſſet inter eos, vt eſt conſuetudo dia-
logorū, cū ſermo eſſet inſtitutus ſenatu miſ-
ſo, quem ſenatum Cæſar cos. habuiſſet, repre-
hendit eas res, quas idem Cæſar anno pòſt, &
G deinceps reliquis annis adminiſtrauiſſet in
Gallia.
† 94 ¶ Tum Brutus admirans, Tantámne 219
fuiſſe obliuionem, inquit, in [h] ſcripto præſer-
tim, vt ne legens quidem, vnquam ſenſerit,
quantum flagitij commiſiſſet? 95 ¶ Quid
autem, inquam, Brute, ſtultius, quàm, ſi ea vi-
tuperare volebat, quæ vituperauit, non eo tē-
pore inſtituere ſermonem, cùm illarum re-
rum iam tempora præteriiſſent [i]? Sed ita totus
H errat, vt in eodem ſermone dicat, in ſenatu ſe,
Cæſare cos. non accedere, ſed [k] id dicat ipſo
cos. exiens è ſenatu. Iam qui hac parte animi,

a vide l. 2. §. 43. ff. de origine iuris.
b al. præparatoria
c L. bono oratori vllam ex illis.
d al. vllam partem, al. vllam ex illis
P. B.
e al. Sex. Nævio
f fort. omnisq; ille ſermo ductus eſſet, è pete.
g al. è percontatione
h hæc verba, in ſcripto præſertim, videntur eſſe tollenda.
i L. præteriiſſent
k L. & id dicat

quæ cuſtos eſt cęterarũ ingenij partium, tã debilis eſſet, vt ne in ſcripto quidẽ meminiſſet, quid paullo antè poſuiſſet, huic minime mirũ eſt ex tempore dicenti ſolitã effluere mẽtem.

220 † Itaque cùm ei nec officium deeſſet, & flagraret ſtudio dicendi, perpaucæ ad eum cauſæ deferebantur. Orator autem, viuis eius æqualibus, proximus optimis numerabatur, propter verborum bonitatem, vt antè dixi, & expeditam, ac profluentem quodammodo celeritatem. Itaque eius orationes adſpiciendas tamen cenſeo. ſunt illæ quidem languidiores, verumtamen poſſunt augere & quaſi alere id bonum, quod in illo mediocriter[a] fuiſſe concedimus: quod habet tantam vim, vt ſolum ſine aliis in Curione ſpeciem oratoris alicuius effecerit. Sed ad inſtituta redeamus.

a al. mediocre

221 † In eodem igitur numero eiuſdem ætatis *C. Carbo* fuit, illius eloquentiſſimi viri filius, non ſatis acutus orator, ſed tamen orator numeratus eſt. Erat in verbis grauitas[b], & facilè dicebat, & auctoritatem naturalem quandam habebat oratio. Acutior *Q. Varius* rebus inueniendis, nec minus verbis expeditus: fortis verò actor, & vehemens, & verbis nec inops, nec abiectus, & quem planè oratorem dicere auderes. *Cn. Pomponius* lateribus pugnans, incitans animos, acer, acerbus, criminoſus.

b al. granditas.

222 † Multùm ab iis aberat *L. Fufius*[c], tamen ex accuſatione M.[d] Aquilij diligentiæ fructum ceperat. Nam *M. Druſum*, tuum magnũ auunculum, grauem oratorem, ita duntaxat cum de rep. diceret; *L.* autem *Lucullum*, etiam auitum, *patrem q; tuum, Brute*, iuris quoque & publici, & priuati ſanè *peritos*; *M. Lucullum. M. Octauium*, Cn. filium: (qui tantum auctoritate, dicendoque valuit, vt legem[e] Semproniam frumentariam, populi frequentis ſuffragiis abrogauerit) *Cn. Octauium*, M. filiũ; *M. Catonem patrem*, *Q.* etiam *Catulum filium* abducamus ex acie, id[f] eſt à iudiciis, & in præſidiis reip. cui facilè ſatisfacere poſſint, collocemus.

c al. Fuſius. d Aquilij, id eſt, Manlij, non Mar. l, adde 2. de Oratore titulum 70.
e De lege frumentaria ſeu agraria, vel Sempronia dixi orat. pro Seſtio.
f hæc verba, id eſt à iudiciis, quibuſdam deſunt.
P. CLXXXV.

223 † Eodem *Q. Cæpionem* referemus, niſi nimis equeſtri ordini deditus, à ſenatu diſſediſſet. *Cn. Carbonem*, *M. Marium*, & ex eodem genere compluréis minimè dignos elegantis conſeſſus auribus, aptiſſimos cognoui turbulenteis concionibus. quo in genere (vt in his perturbẽ ætatum ordinẽ) nuper *L. Quinctius* fuit: aptior autem etiam *Palicanus*[g] aurib. imperitorum.

g ſeditioſiſſimus 3. Valer. 8 & 1. ad Atticum 1.

224 † Et quoniam huius generis facta mentio eſt, ſeditioſorum omnium poſt Gracchos, *L. Apuleius Saturninus*, eloquentiſſimus viſus eſt: magis ſpecie tamen, & motu, atq; ipſo amictu capiebat homines, quàm aut dicẽdi copia, aut mediocritate prudentiæ. Longè autem poſt[h] natos homines, improbiſſimus *C. Seruilius Glaucia*[i], ſed peracutus, & callidus, cum primiſque ridiculus. Is ex ſummis & fortunæ, & vitę ſordibus in pretura, coſ. factus eſſet, ſi rationem eius haberi licere iudicatũ eſſet. Nã & plebem tenebat, & equeſtrẽ ordinem beneficio legis deuinxerat. Is prætor eodem die, quo Saturninus tribunus pleb. Mario & Flacco coſſ. publicè eſt interfectus, homo ſimillimus Athenienſis Hyperboli[k]: cuius improbitatem veteres Atticorum comœdiæ[l] notauerunt.

h al. poſt homines nator. i vide orationem pro C. Rabirio, & pro C. Rabirio Poſthumo 3. Valer. 2.
k meminit Auguſtinus 2. de ciuitate 9. 1. Quintil. 10. Thucydides, Lucianus, [illegible] Plutarchus in Alcibi. & in Ariſtide, in Nicia.

225 † Quos *Sex. Titius* conſecutus, homo loquax ſanè, & ſatis acutus, ſed tam ſolutus, & mollis in geſtu, vt ſaltatio quædam naſceretur, cui ſaltationi Titius nomen eſſet. Ita cauendum eſt, nequid in agendo, dicendóve facias, cuius imitatio rideatur; ſed ad paulò ſuperiorem ætatem reuecti ſumus: nunc ad eam, de qua aliquantum locuti ſumus, reuertamur.

l Eupolidem poetam videtur innuere, cui rei argumento Quintil. l. 1. cap. 10.

226 † Coniunctus igitur Sulpicij ætati *P. Antiſtius* fuit, rabula ſanè probabilis, qui multos cum tacuiſſet annos, neque contemni ſolùm, ſed irrideri etiã ſolitus eſſet, in tribunatu primum contra C. Iulij illam cõſulatus petitionem extraordinariam, veram[a] cauſam agens eſt probatus: & eo magis, quod eandem cauſam cũ ageret eius collega ille ipſe Sulpicius, hic plura, & acutiora dicebat. Itaque poſt tribunatum primò multæ ad eum cauſæ, deinde omnes, maximę quæcumq; erant deferebãtur.

a Inſtam

227 † Rem videbat acutè, componebat diligenter, memoria valebat: verbis non ille quidem ornatis vtebatur; ſed tamen non abiectis. Expedita autem erat, & perfacile currens oratio. Et erat eius quidem[b] tanquam habitus non inurbanus: actio paullum cum vitio vocis, tum etiam ineptiis claudicabat. Hic temporibus floruit iis, quib. inter profectionem reditumque L. Syllæ ſine iure fuit, & ſine vlla dignitate reſp. Hoc etiam autem magis probabatur, quod erat ab oratoribus quædam in foro ſolitudo. Sulpicius[c] occiderat, Cotta aberat, & Curio: viuebat è reliquis patronis eius ætatis nemo præter Carbonem[d], & Pomponium: quorum vtrumque facilè ſuperabat.

b L. quidam. c Imò Craſſus vt & infra numero 140. d al. C. Carbonem.

228 † Inferioris autem ætatis erat proximus *L. Siſenna*, doctus vir, & ſtudiis optimis deditus, bene Latinè loquens, grauis[e], & non ſine facetiis: ſed neque laboris multi, nec ſatis verſatus in cauſis: interiectuſque inter duas ætates, Hortenſij, & Sulpicij, nec maiorem conſequi poterat, & minori neceſſe erat[f] cedere. Huius omnis facultas ex hiſtoria ipſius perſpici poteſt: quę cum facilè omneis vincat ſuperiores, tum indicat tamen, quantũ abſit à ſummo, quamq; genus hoc ſcriptionis nondũ ſit ſatis Latinis litteris illuſtratũ. Nam *Q. Hortenſij* admodũ adoleſcentis ingenium, vt Phidię ſignum, ſimul adſpectum, & probatum eſt.

P. B. e al. narus f al. habebat

229 † Is L. Craſſo, Q. Scæuola[g] coſſ. primum in foro dixit, & apud hos ipſos quidẽ coſſ. & cum eorum, qui affuerunt, tum ipſorum coſſ. qui omneis intelligentia anteibant, iudicio diſceſſit probatus. Vndeuiginti annos natus erat eo tempore. Eſt autem L. Paulo, C. Marcello coſſ. mortuus: ex quo videmus, eum in patronorum numero annos quattuor & xl. fuiſſe. Hoc de oratore paullo poſt plura dicemus: hoc autem loco voluimus ætatem eius in diſparem oratorum ætatem includere: quanquam id quidem omnibus vſu venire neceſſe fuit, quibus paullo longior vita contigit, vt & cum multo maioribus natu, quam eſſent ipſi, & cum aliquanto minorib. compararentur. vt[h] Accius iiſdem ædilib. ait ſe & Pacuuium docuiſſe fabulam, cum ille octoginta, ipſe triginta annos natus eſſet.

g L. Scæuola h al. vt Attius

230 † Sic Hortenſius non cum ſuis æqualibus ſolum, ſed & mea cum ætate & cum tua, Brute, & cum aliquanto ſuperiore coniungitur. Siquidem & Craſſo viuo dicere ſolebat: & magis iam etiam vigebat cum Antonio, & cum Philippo iam ſene, pro Cn. Pompeij bonis dicente. in illa cauſa adoleſcens cùm eſſet, princeps fuit, & in eorum, quos in Sulpicij ætate poſui, numerum facilè peruenerat: & ſuos inter æquaaleis M. Piſonem, M. Craſſum, Cn. Lentulum, P. Lentulum Suram longè præſtitit: & me adoleſcentem nactus[i] octo annis minorem, quam

i al. natus

erat ipſe, multos annos in [a] ſtudio eiuſdem laudis exercuit: & tecum ſimul, ſicut ego pro multis, ſic ille pro Appio [b] Claudio dixit, paullo ante mortem.

a L. in ſtudio eiuſdem frequēter quod & vox exercuit, proximè ſequenti ſatis oſtendit.
b L. App. Claudio.

231 † Vides igitur, vt ad te oratorem, Brute, peruenerimus, tam multis inter noſtrū, tuúmque initium dicendi interpoſitis oratoribus? ex quibus, quoniam in hoc ſermone noſtro ſtatui neminem eorum, qui viuerent, nominare, ne vos curioſius eliceretis ex me, quid de quoque iudicarem: eos, qui iam ſunt mortui, nominabo. 96 ¶ Tum Brutus, Non eſt, inquit, iſta cauſa, quam dicis, quamobrē de iis, qui viuūt, nihil velis dicere. 97 ¶ Quænā igitur, inquā, eſt? 98 ¶ Vereri te, inquit, arbitror, ne per nos hic ſermo tuus emanet, & ij tibi ſuccēſeāt[c], quos præterieris. 99 ¶ Quid? vos, inquā, tacere nō poteritis? 100 ¶ Nos quidē, inquit, facillime: ſed tamen te arbitror malle ipſū tacere, quam taciturnitatem noſtram experiri.

c al. ſuccenſeant.

232 † 101 ¶ Tum ego, Verè, inquam, tibi, Brute, dicā, non me exiſtimaui in hoc ſermone vſq; ad hanc ætatem eſſe venturum: ſed ita traxit ordo ætatum orationem, vt iam ad minores etiā peruenerim. 102 ¶ Interpone igitur, inquit, ſi quos videtur: deinde redeamus ad te, & ad Hortenſium. 103 ¶ Immo vero, inquā, ad Hortenſium: de me alij dicēt, ſi qui volent.

P. CLXXXVI.

104 ¶ Minimè vero, inquit, nam etſi me facile omni tuo ſermone tenuiſti, tamen is mihi longior videtur, quod propero audire de te. nec vero tam de virtutibus dicendi tuis, quæ cum omnibus, tum certè mihi notiſſimæ ſunt, quam quod gradus tuos, & quaſi proceſſus [d] dicendi ſtudeo cognoſcere.

233 † 105 ¶ Geretur, inquam, tibi mos: quoniam me non ingenij prædicatorem eſſe vis, ſed laboris mei. Verum interponā, vt placet, alios, & à M. *Craſſo*, qui fuit æqualis Hortenſij, exordiar. Is igitur mediocriter à doctrina inſtructus, anguſtius etiam a natura, labore & induſtria, & quod adhibebat ad obtinendas cauſas curam etiam, & gratiam in principib. patronis aliquot annos fuit. In huius oratione ſermo Latinus erat, verba non abiecta, res compoſitæ diligenter: nullus flos tamen, neq; lumen vllum: animi magna, vocis parua contentio, omnia fere vt ſimiliter, atque vno modo dicerētur. Nam huius æqualis & inimicus C. *Fimbria*, non ita diu iactare ſe potuit: qui omnia magna voce dicens, verborum ſane bonorum curſu quodam incitato: ita furebat tamen, vt mirarere tam alias res agere populum, vt eſſet inſano inter diſertos locus.

d al. progreſſus

234 † Cn. autem *Lentulus* multo maiorem opinionem dicēdi actione faciebat, quàm quanta in eo facultas erat: qui cum eſſet nec peracutus (quanquam & ex facie, & ex vultu videbatur) nec abundans verbis, etſi fallebat in eo ipſo: ſic interuallis, exclamationibus, voce ſuaui & canora, admirando [e] irridebat, calebat [f] in agendo, vt ea, quæ deerant, non deſiderarentur. Ita tanquam Curio copia nōnulla verborum, nullo alio bono, tenuit oratorum locum:
235 ſic Cn. Lentulus ceterarū virtutū dicendi mediocritatem actione occultauit, in qua excellens fuit. Neq; multo ſecus P. *Lentulus* cuius & excogitandi, & loquendi tarditatē tegebat formę dignitas, corporis motus plenus & artis, & venuſtatis, vocis & ſuauitas, & magnitudo. ſic in hoc nihil præter actionē fuit. cetera etiā minora, quàm in ſuperiore.

e L. admirando, irridendo, latebat in agendo, & e al. admirando, irridendo, agendo denique latebat, vt quæ deerant, &c.
f al. celabat al. calebat.

236 † M. *Piſo* quidquid habuit, habuit ex diſciplina, maximéque ex omnibus, qui antè fuerunt, Græcis doctrinis eruditus fuit. Habuit à natura genus quoddā acuminis, quod etiam arte limauerat, quod erat in reprehēdendis verbis verſutum [a], & ſollers: ſed ſæpe ſtomachoſum, nonnunquā frigidū, interdum etiā facetū. Is laborē, quaſi curſum forēſem, diutius non tulit, quod & corpore erat infirmo, & hominum ineptias, ac ſtultitias, quæ deuorandæ nobis ſūt, nō ferebat, iracūdiúſq; reſpuebat, ſiue moroſè [b], vt putabatur, ſiue ingenuo liberóq; faſtidio. Is cum ſatis floruiſſet adoleſcēs, minor haberi eſt cœptus poſtea. deinde ex virginum iudicio magnam laudem eſt adeptus, & ex eo tēpore quaſi reuocatus in curſum, tenuit locū tādiu, quā ferre potuit laborē: poſtea, quātum detraxit ex [c] ſtudio, tantum amiſit ex gloria.

a πανοῦργον καὶ δεινόν.
P. B.
b L. moroſo.
c L. de ſtudio.

237 † P. *Murena* mediocri ingenio, ſed magno ſtudio rerū veterum: litterarū & ſtudioſus, & nō imperitus, multę [d] induſtrię, & magni laboris fuit. C. *Cenſorinus* Græcis litteris ſatis doctus: quod propoſuerat explicans expeditè: non inuenuſtus actor, ſed iners, & inimicus fori. L. *Turius* paruo ingenio, ſed multo labore, quoquo modo poterat, ſæpe dicebat. Itaque ei paucæ centuriæ ad conſulatum defuerunt.

d φιλόπονος.

238 † C. *Macer* auctoritate ſemper eguit, ſed fuit patronus propemodum diligentiſſimus: huius ſi vita, ſi mores, ſi vultus denique non omnem cōmendationem ingenij euerteret, maius nomen in patronis fuiſſet. nō erat abundans, non inops tamē: non valde nitens, non plane horrida oratio: vox, geſtus, & omnis actio ſine lepore: at in inueniendis, componendiſq; rebus mira accuratio [e]: vt non facilè in vllo diligētiorem, maioremq; cognouerim, ſed eam vt citius veteratoriam, quàm oratoriam diceres. hic etſi etiam in publicis cauſis probabatur, tamē in priuatis illuſtriorē obtinebat locum.

e ἀκρίβεια, ſeu ἀκρίβωσις

239 † C. deinde *Piſo* [f], ſtatarius [g], & ſermonis plenus orator, minimè ille quidem tardus in excogitando, verumtamen vultu, & ſimulatione multo etiam acutior, quàm erat, videbatur. Nam eius æqualem M'. [h] *Glabrionem*, bene inſtitutum aui Scæuolæ [i] diligentia, ſocors ipſius natura negligenſq; tardauerat. Etiam *L. Torquatus*, elegans in dicendo, in exiſtimando admodum prudens, toto genere perurbanus. Meus autem æqualis *Cn. Pompeius*, vir ad omnia ſumma natus, maiorem dicendi gloriam habuiſſet, niſi eum maioris gloriæ cupiditas ad bellicas laudes abſtraxiſſet. erat oratione ſatis amplus, rem prudenter videbat: actio vero eius habebat, & in voce magnum ſplēdorem, & in motu ſummam dignitatem.

f [illegible]
g L. ſtatarius orator minus actuoſus: de quo antehac dixi, hoc libro.
h L. M'. Glabrionem.
i al. Scæuolæ

240 † Noſter item æqualis, *D. Silanus*, vitricus tuus, ſtudij ille quidem habuit non multum, ſed acuminis, & orationis ſatis. *Q. Pompeius* A. F. qui Bithynicus dictus eſt, biennio quam nos fortaſſe maior, ſummo ſtudio dicendi, multaque doctrina, incredibili labore, atque induſtria. quod ſcire poſſum. fuit enim mecum, & cum M. Piſone cùm amicitia, tum ſtudiis, exercitationibúſque coniunctus. huius actio non ſatis commendabat orationem. in hac enim ſatis erat copiæ, in illa autem leporis parum.

k L. D. Syllanus, [illegible]
l L. P. Autronius.
P. 187.

241 † Erat eius æqualis [l] P. *Autronius*, voce peracuta, atque magna, nec alia re vlla probabilis. Et *L. Octauius Reatinus*, qui cum multas iam cauſas diceret, adoleſcens eſt mortuus. is tamen ad dicendum veniebat magis [n] audacter, quàm paratè.

m P. Autronij meminit Valerius 8. c. 9.
n L. audacter magis, quam p.

Digitized by Google

a L. Et C. Staienus, al. Stolenus, &c. b L. Staieno al. Stoleno — *Et* [a] *C.Staienus*, qui ſe ipſe adoptauerat, & de Staieno [b] Ælium fecerat, feruido quodam, & petulanti, & furioſo genere dicendi: quod quia multis gratū erat, & probabatur, aſcendiſſet ad honores, niſi in facinore manifeſto deprehēſus [c], pœnas legibus, & iudicio dediſſet.

c v.c. deprehenſus.

242 †Eodem tempore *C.* & *L. Cepaſij fratres* fuerunt, qui multa opera ignoti homines & repentini, quæſtores celeriter facti ſunt oppidano quodam, & inconditio genere dicendi. Addamus huc etiam, ne quem vocalem præteriſſe videamur *C.Coſconium* [d] *Calidianum*, qui nullo acumine, eam tamen verborū copiam, ſi quam habebat, præbebat populo cum multa concurſatione, magnoque clamore. Quod [e] idem faciebat *Q. Arrius*, qui fuit M.Craſſi quaſi ſecundarius [f]. Is omnibus exemplo debet eſſe, quantum in hac vrbe polleat multorum obedire tempori, multorumque vel honori vel periculo ſeruire.

d memlnit Val.8. c.1.

e al. Quod item faciebat.

f Secundarij Græcis δευτεραγωνιςαὶ, qui ſecundarum, vt τριταγωνιςαὶ, qui tertiarum ſunt partium. Diuinat. in Verrem 7. Plin. 12. Tertiani dicuntur 9. Varro, ſed alij hic legunt ſecundanus: al. ſecundarum.

243 †His enim rebus, infimo loco natus, & honores, & pecuniam, & gratiam conſecutus etiam in patronorum, ſine doctrina, ſine ingenio, aliquem numerum peruenerat. ſed vt pugiles inexercitati, etiam ſi pugnos, & plagas, Olympiorum cupidi, ferre poſſunt, ſolem tamen ſæpe ferre non poſſunt: ſic ille, cum omni iam fortuna proſpere functus, labores etiam magnos excepiſſet, illius iudicialis anni ſeueritatem quaſi ſolem non tulit.

g L. ad Staienos, & Autronios.

244 †106 ¶ Tum Atticus. Tu quidem de fæce, inquit, hauris, idque iamdudum, ſed tacebam: hoc vero non putabam, te vſque ad [g] Staienos & Autronios eſſe venturum. 107 ¶ Non puto inquam, exiſtimare te, ambitione me labi, quippe de mortuis: ſed ordinem ſequens in memoriam notam, & æqualem neceſſario incurro. Volo autem hoc perſpici, omnibus conquiſitis, qui in multitudine dicere auſi ſint, memoria quidem dignos perpaucos: verū qui omnino nomē habuerint, nō ita multos fuiſſe. ſed ad ſermonē inſtitutum reuertamur.

245 †*T.Torquatus*, T. filius, & doctus vir ex Rhodia diſciplina Molonis & a natura ad dicendum ſatis ſolutus, atque expeditus. (cui ſi vita ſuppeditauiſſet [h], ſublato ambitu conſul factus eſſet:) plus facultatis habuit ad dicendum quā voluntatis. Itaq; ſtudio huic nō ſatisfecit: officio vero nec in ſuorū neceſſariorum cauſis, nec in ſententia ſenatoria defuit.

h fort. ſuppeditaſſet.

246 † Etiam *M.Pontidius*, municeps noſter, multas priuatas cauſas actitauit, celeriter ſane verba voluens, nec hebes in cauſis, vel dicā plus etiam quàm non hebes, ſed efferueſcens in cerendo ſtomacho ſæpe, iracundiaq; vehementiùs: vt non cum aduerſario ſolum, ſed (quod mirabile eſſet) cum iudice ipſo, cuius delenitor [i] eſſe debet orator, iurgio ſæpe contenderet. *M.Meſſalla* minor natu, quam nos, nullo modo inops, ſed non nimis ornatus genere verborum: prudens, acutus, minime incautus patronus in cauſis cognoſcendis componendiſque diligens magni laboris, multæ operæ, multarúmque cauſarum.

i al. delenitor P. R.

247 †Duo etiam *Metelli, Celer*, & *Nepos* nihil [k] in cauſis verſati, nec ſine ingenio, nec indocti, hoc erant populare dicēdi genus aſſecuti. C[l] autē *Lentulus Marcellinus*, nec vnquam indiſertus, & in conſulatu pereloquens viſus eſt, non tardus ſententijs, non inops verbis voce canora, facetus ſatis. C[m] *Memmius*, L. filius, perfectus litteris, ſed Græcis: faſtidioſus ſane Latinarū: argutus orator, verbiſque dulcis, ſed fugiens

k L. nonnihil in cauſis

l L. Cn. autem Lent.

m Huius meminit Valerius 4. c. 2. & 8. c. 1.

A non modò dicendi, verùm etiam cogitandi laborem, tantum ſibi de facultate detraxit, quantum imminuit induſtriæ.

248 †108 ¶ Hoc loco Brutus, Quàm vellem, inquit de his etiā oratoribus, qui hodie ſūt, tibi dicere liberet. & ſi de aliis minus, de duobus tamen, quos a te ſcio laudari ſolere, *Cæſare* & *Marcello*, audirem non minus libenter, quam audiui de iis qui fuerunt. 109 ¶ Cur tandem, inquā? an exſpectas, quid ego iudicē de iſtis,
B qui tibi ſunt æque noti, ac mihi? 110 ¶ Mihi mehercule, inquit, Marcellus ſatis eſt notus, Cæſar autē parum. illum enim ſæpe audiui: hic, cū ego iudicare iā aliquid poſſe, abfuit [a].

a L. afuit.

249 † Quid igitur de illo iudicas, quem ſæpe audiſti? Quid cenſes, inquam, niſi id, quod habiturus es ſimilem tui? 111 ¶ Næ [b] ego, inquam, ſi ita eſt, velim tibi eum placere quā maxime.

b v.c. Ne ego.

112 ¶ Atqui [c] & ita eſt, inquit, & vehementer placet: nec vero ſine cauſa. nam & didicit &
C omiſſis ceteris ſtudiis, vnum id egit, ſeque quotidianis commentationibus acerrime exercuit.

c v.c. Atquin &

250 †Itaque & lectis vtitur verbis, & frequentibus: & ſplendore vocis, & dignitate motus fit ſpecioſum, & illuſtre quod dicitur: omniaque ſic ſuppetunt, vt ei nullā deeſſe virtute oratoris putem: maximeq; laudandus eſt, qui hoc tēpore ipſo cum [d] liceat, in hoc communi noſtro, & quaſi fatali malo, conſoletur ſe cum
D conſcientia optimæ mentis, tum etiā vſitatione, & renouatione doctrinæ. Vidi enim Mytilenis nuper virum, atque (vt dixi) vidi plane virum. Itaq; cum eū antea tui ſimilem in dicēdo viderim, tū vero nunc à doctiſſimo viro, tamq; vt intellexi amiciſſimo, Cratippo, inſtructum omni copia, multo videbā ſimiliorem.

d L. cum liceat in hoc communi, & quaſi fatali malo conſ. ſe cum conſc. al. quantum liceat, quoniam ita liceat. al. ſi omnia ceſſent. id eſt cum publicis malis

251 †113 ¶ Hic ego, Etſi, inquā, de optimi viri, nobiſque amiciſſimi laudib. libenter audio, tamē incurro in memoriā cōmunium miſeriarū, quarum obliuionē quærens hūc ipſum
E ſermonē produxi longius. Sed de Cæſare cupio audire, quid tādē Atticus iudicet. 114 ¶ Et ille. Præclare, inquit, tibi conſtas, vt de iis, qui nūc ſint, nihil velis ipſe dicere: & hercle ſi ſic ageres, vt de iis egiſti, qui iā mortui ſunt: neminē vt prætermitteres, næ tu in multos Antronios, & Staienos incurreres. Quare ſiue hāc turbā effugere voluiſti, ſiue veritus es, ne quis ſe aut præteritū, aut non ſatis laudatū queri
F poſſit: de Cæſare tamen potuiſti dicere, præſertim cum & tuū de illius ingenio notiſſimū iudicium eſſet, nec illius de tuo obſcurum.

251 ſit aſſeſſus. e v.c. ne tu p. 193 in multos Antronios, & Staienos incurreres. & ita L.

252 † Sed tamen Brute inquit Atticus, de *Cæſare* & ipſe ita iudico, & de hoc huius generis acerrimo [f] æſtimatore ſæpiſſimè audio, illum omnium fere oratorum Latine loqui elegantiſſime: nec id ſolum domeſtica conſuetudine, vt dudum de Læliorum & Muciorum familijs audiebamus: ſed quanquam id quoque
G credo fuiſſe, tamen vt eſſet perfecta illa bene loquendi laus, multis litteris, & ijs quidem reconditis & exquiſitis ſummóque ſtudio & diligentia eſt conſecutus.

f L. acerrimo eſtimatore ſæp.

253. † Quinetiā in maximis occupationibus, cū ad te ipſum (inquit, in me intuens) de ratione Latine loquendi accuratiſſimè ſcripſerit: primoq; in libro dixerit [g], verborum [h] delectū, originē eſſe eloquentiæ: tribueritque, mi Brute, huic noſtro, qui me de illo maluit, quā ſe
H dicere laudē ſingularē: (nā ſcripſit his verbis, cū hūc nomine eſſet affatus. Ac, cogitata præclarè eloqui poſſent, nonnulli ſtudio & vſu elabo-

g L. verborum dilectum.

h Verborum delectum originem eloquentiæ.

Digitized by Google

elaborauerunt, cuius te penè principem copiæ atque inuentorem, bene de nomine ac dignitate populi Romani meritum eſſe exiſtimare debemus, hunc facilē, & quotidianum nouiſſe ſermonem nunc [a] pro relicto eſt habēdum.

a L. non pro derelicto eſt habendum, vel ſic non pro celſo, &c.

254 † 115 ¶ Tum Brutus, Amicè, hercule, inquit, & magnificè te laudatum puto, quem non ſolum principem, atque inuentorem copiæ dixerit, quæ erat magna laus, ſed etiam bene meritum de populi Romani nomine, & dignitate. quo enim vno vincebamur à victa Græcia, id aut ereptum illis eſt, aut certe nobis cum illis communicatum.

255 † Hanc autē, inquit, gloriam, teſtimoniúmque Cæſaris, tuæ [b] quidem ſupplicationi [c] non ſolum, ſed triumphis multorum antepono.

b L. tuæ quidē ſupplicationi non, ſed tc.
c V. de Catilinar. 3. Piſonianam, Cornelianam. Philipp. oc. 2. & 14.

116 ¶ Et rectè quidem, inquam, Brute, modò ſit hoc Cæſaris iudicij, non beniuolentiæ teſtimonium. plus enim certè attulit huic populo dignitatis, quiſquis eſt ille, ſi modò eſt aliquis, qui non illuſtrauit modò, ſed etiam genuit in hac vrbe dicendi copiam, quàm illi [d], qui Ligurum caſtella expugnauerunt: ex quibus multi ſunt vt ſcitis, triumphi.

d Fuluius eorum latebras ſcrutatus ſeſtig. Bellas in plana deduxit.

256 † Verum quidem ſi audire volumus, omiſſis illis diuinis cōſilijs, quib. ſæpe conſtituta eſt imperatorū [e] ſapiētia ſalus [f] ciuitatis aut belli, aut domi, multo magis orator præſtat minutis imperatoribus. At prodeſt plus imperator. Quis negat? ſed tamē, (non metuo ne mihi acclametis [g]: eſt autem quod ſentias, dicendi liber locus) malim mihi L. Craſſi vnā pro M[h] Curio dictionem, quàm caſtellanos triūphos duos. At plus interfuit reip. caſtellū capi Ligurum, quàm bene defendi cauſam M[i]. Curij. Credo.

Poſthumius ſcta examinauit, vt vis ei quę rit, ferrū quo re ra ... lerentur vide Florum & Liuium 20 Eutrop. in princip.
e L. doles has duas voces deſpe ... ta.

257 † Sed Athenienſium quoque plus interfuit firma tecta in domicilijs habere, quàm Mineruæ ſignum ex ebore pulcerrimum. tamen ego me Phidiam eſſe mallem, quàm vel optimum fabrum [l] tignarium. *Quare non, quantum quiſque proſit, ſed quanti quiſque ſit, ponderandum eſt.* præſertim cum pauci pingere egregie poſſint, aut fingere. operarij autem, aut baiuli deeſſe non poſſint.

plectitur vel P. R. deleta vice, ſæpe ... & mutue aequatam ordine verborum, ita legit ... imperatoris quibus ſæpe

258 † Sed perge, Pomponi, de Cæſare. & redde quæ reſtant. 117 ¶ Solum quidem [m] inquit ille, & quaſi fundamentū [n] oratoris vides, locutionē emendatā & Latinam: cuius penes quos laus adhuc fuit, non fuit rationis, aut ſciētiæ, ſed quaſi bonæ conſuetudinis. Mitto *C. Lælium, P. Scipionem*. ætatis illius iſta fuit laus, tāquam innocentiæ ſic Latinè loquendi: nec omnium tamen. nam illorū æquales, Cæcilium, & Pacuuium, malè locutos videmus. ſed omnes tū ferè, qui nec extra vrbem hanc vixerant [o], nec eos aliqua barbaries domeſtica infuſcauerat, rectè loquebantur. Sed hanc certè rem, deteriorem vetuſtas fecit & Romæ, & in Græcia. confluxerūt enim & Athenas, & in hanc vrbē multi inquinatè loquentes ex diuerſis locis, quo magis expurgādus eſt ſermo, & adhibenda, quā robtruſa ratio, quæ mutari nō poteſt, nec vtendū prauiſſima conſuetudinis regula.

conſt ... ſalut e &c.
f al. ſaluſq.
g alludit ad prouerb. ſol ſumus.
h M' Curio d
i M'. Curij.
k al. pluris
l tignarius ... voces autem E lege 2. titulo de verb. ſignif. cap. 235. tignarius male ... bitur in l 235. in fi. ff. de verbor ſign.
m ...
n ...
o ſ. nec aliqua barbarie domeſtica ſo-

259 † 118 *Flaminium*, qui cum Q. Metello conſul fuit, pueri vidimus. exiſtimabatur bene Latinè, ſed litteras neſciebat. *Catulus* erat ille quidem minimè indoctus, vt à te paullò eſt antè dictum: ſed tamen ſuauitas vocis, & lenis appellatio litterarum, bene loquendi famam cōfecerat. *Cotta*, quia ſe valde dilatādis litteris à ſimilitudine Græcæ locutionis abſtraxerat, ſonabatque contrarium Catulo, ſubagreſte quiddam, planéq; ſubruſticum: alia [r] quidem quaſi inculta, & ſylueſtri via, ad eandem laudem peruenerat. *Siſenna* autem, quaſi emēdator ſermonis vſitati, cum eſſe vellet, ne à [a] C. Ruſio quidem accuſatore deterreri potuit, quominus inuſitatis verbis vteretur.

fuſcati fuerāt, rectè loq
p L. & adhibēda, tāquam obruſſa, ratio: ... cedenti illiq ... & adhibēda ... obruſſa ratio
q L. T. Flaminium.
r L. alia quadam, quaſi &c.
a L. à C Ruſcio.

260 † 11 ¶ Quidnam iſtuc eſt? inquit Brutus: aut quis eſt iſte C[b]. Ruſius? 119 ¶ Et ille, Fuit accuſator, inquit, vetus. quo accuſante Chritilium. Siſenna defendens, dixit, quædam eius ſputatilica eſſe crimina. Tum [d] C. Ruſius, Circumuenior, inquit, iudices, niſi ſubuenitis. Siſenna quid dicas neſcio: metuo inſidias, ſputatilica, quid eſt hoc? ſputa quid ſit ſcio, tilica neſcio. Maximi riſus: ſed ille tamē familiaris meus rectè [e] loqui putabat eſſe, inuſitatè loqui.

b L. C. Ruſcius?
c al. quo accuſante C. Rutilium, &c. al. quo acc Chritilium.
d L. Tum C. Ruſcius,
e inuſitatè loqui, plerisque videtur rectè loqui.

261 † *Cæſar* autem rationē adhibens, conſuetudinem vitioſam & corruptam, pura & incorrupta conſuetudine emendat. Itaque cū ad hanc elegantiam verborum Latinorum (quæ etiam ſi orator non ſis, & ſis ingenuus ciuis Romanus, tamen neceſſaria eſt) adiūgit illa oratoria ornamenta dicendi: tum videtur tanquam tabulas bene pictas collocare in bono lumine. hanc cum habeat præcipuam laudē in communibus, non video cui debeat cedere. ſplendidam quandam miniméq; veteratoriam rationem dicendi tenet, voce, motu: forma [f] etiam magnifica, & generoſa quodammodo.

P. 189.

f L. forma, & magnificam.

262 † 120 ¶ Tum Brutus, Orationes quidem eius mihi vehementer probantur, compluteis autem legi. Atque etiam commentarios [g] quoſdam ſcripſit rerum ſuarum. 121 ¶ Valde quidem, inquam, probandos. nudi enim ſunt, recti, & venuſti. omni ornatu orationis, tanquam [h] veſte detracta: ſed, dum voluit, alios habere parata [i], vnde ſumerent, qui vellent ſcribere hiſtoriam: ineptis gratum fortaſſe fecit, qui [k] volunt illa calamiſtris inurere: ſanos quidem homines à ſcribendo deterruit. Nihil enim eſt in hiſtoria, pura & illuſtri breuitate dulcius. Sed ad eos, ſi placet, qui [l] vita exceſſerunt reuertamur.

& ge ... q Vide Plutarchum in Cæſare.
g Iudicium Ciceronis de Commentarijs Cæſaris.
h L. tanquam veſte, detracta:
i al. paratū.
k L. qui volēt illa &c. & vita Romina.
l L. qui è vita ex. eſſ.

263 † *C. Sicinius* igitur, Quinti Pompeij illius, qui cenſor fuit, ex filia nepos, quæſtorius mortuus eſt, probabilis orator: iam [m] verò etiam probatus, ex hac inopi ad ornandum, ſed ad inueniendum expedita, Hermagoræ diſciplina. ea dat rationes certas, & præcepta dicendi: quæ ſi minorem habent apparatum, (ſunt enim exilia) tamen habent ordinem, & quaſdam errare in dicendo non patienteis vias. Has ille tenens, & paratus ad cauſas veniens, verborum non egens, ipſa illa comparatione diſciplinaque dicendi iam in patronorum numerum peruenerat.

m L. immò verò

264 † Erat etiam vir doctus in primis *C. Viſellius* [n] *Varro*, conſobrinus meus, qui fuit cum Sicinio ætate coniunctus. is cùm poſt curulem ædilitatem iudex quæſtionis eſſet [o], eſt mortuus: in quo fateor vulgi iudicium à iudicio meo diſſenſiſſe. nam populo nō erat ſatis vendibilis: præceps quędam, & cùm idcirco obſcura, quia peracuta, tum rapida & celeritate cæcata [p] oratio: ſed neq; verbis aptiorem citò alium dixerim, neque ſententiis crebriorem. Præterea perfectus in litteris, iuriſque ciuilis iam à patre Aculeone traditam tenuit diſciplinam.

n huius meminit Verrina 3. ſed & Valerius 8. cap. 2.
o ſ. mortuus eſt.
p al. elata.

265 † Reliqui ſunt, qui mortui ſint, *L. Torquatus*, quem tu non tam citò rhetorem dixiſſes, (etſi non deerat oratio) quàm vt Græci dicunt, πολιτικόν. Erant in eo plurimæ litteræ, nec eæ vulgares, ſed interiores quædam & recōditæ.

Digitized by Google

diuina memoria, ſumma verborum & grauitas & elegantia. atque hæc omnia vitæ decorabat ᵃ grauitas & integritas. Me quidem admodum delectabat etiam Triarij in illa ætate plena litteratæ ſenectutis oratio. quanta ſeueritas in vultu? quantum pondus in verbis? quam nihil non conſideratum exibat ex ore?

a L. decorabat dignitas & integ. & grauitas.

266 † 122 ¶ Tum Brutus, Torquati, & Triarij mentione commotus (vtrumq. enim eorum admodũ dilexerat) Næ ᵇ ego, inquit, vt omittam cetera, quæ ſunt innumerabilia) de iſtis duob. cum cogito, doleo, nihil tuam perpetuã auctoritatẽ de pace valuiſſe. nam nec iſtos excellenteis viros, nec multos alios præſtanteis ᶜ cineis reſp. perdidiſſet. 123 ¶ Sileamus, inquã, Brute de iſtis, ne augeamus dolorem. nam & præteritorũ recordatio eſt acerba & acerbior exſpectatio reliquorũ. Itaque omittamus lugere, & tantum, quid quiſque dicendo potuerit, (quoniam id quærimus) prædicemus.

b L. Ne ego, & ita v. c. P. B.
c v. c. præſtantis ciuis.

267 † Sunt etiam ex iis, qui eodem bello occiderunt. M. Bibulus, qui & ſcriptitauit accurate, cum præſertim non eſſet orator, & egit multa conſtanter. Appius ᵈ Claudius, ſocer tuus collega, & familiaris meus: hic iam & ſatis ſtudioſus, & valde cum doctus, tum etia exercitatus orator, & cum auguralis ᵉ, tum omnis publici iuris, antiquitatisq; noſtræ bene peritus fuit. L. Domitius nulla ille quidem arte, ſed Latine tamen, & multa cum libertate dicebat.

d L. App. Claudius.
e fort. augurij

268 † Duo præterea Lentuli conſulares, quorum Publius ille, noſtrarum iniuriarum vltor, auctor ſalutis, quidquid habuit, quantumcumque fuit illud totum habuit ex diſciplina. inſtrumenta naturæ deerant: ſed ᶠ tantus animi ſplendor, & tanta magnitudo, vt ſibi omnia, quæ clarorum virorum eſſent, non dubitaret adſciſcere, eaque omni dignitate obtineret. L. autem Lentulus, ſatis erat fortis orator, ſi modò orator, ſed cogitandi non ferebat laborem. vox canora, verba non horrida ſanè, vt plena eſſet animi ᵍ & terroris oratio. Quæreres in iudiciis fortaſſe melius: in rep. quod erat, eſſe iudicares ſatis.

f L. ſed tantus erat animi ſpl.
g al. animi, & horroris.

269 † Neʰ Titus quidem Poſtumius contemnendus in dicendo: de rep. vero non minus vehemens orator, quàm bellator fuit: effrenatus, & acerⁱ nimis, ſed bene iuris publici leges, atque inſtituta cognouerat. 124 ¶ Hoc loco Atticus. Putarem te, inquit, ambitioſum eſſe, ſi (vt dixiſti) ij, quos iamdiu colligis, viuerent. Omneisᵏ enim commemoras, qui auſi aliquando ſunt ſtantes loqui, vt mihi imprudens M. Seruilium præteriiſſe videare.

h al. Ne Lucius q.
i al. acerrimus.
k v. c. Omnis.

270 † 125 ¶ Non, inquam, ego iſtuc ignoro, Pomponi, multos fuiſſe, qui verbum nunquam in publico feciſſent, cùm melius aliquanto poſſent, quam iſti oratores, quos colligo, dicere. ſed his commemorandis etiã illud aſſequor, vt intelligatis primũ ex omni numero, quàm non multi auſi ſint dicere, deinde ex iis ipſis quàm pauci fuerint laude digni.

271 † Itaque ne hos quidem equites Romanos amicos noſtros, qui nuper mortui ſunt, P. Cominium Spoletinum, quo accuſante defendi C. Cornelium: in quo & cõpoſitum dicendi genus, & acre, & expeditũ fuit. T. ˡ Attium Piſaurenſem, cuius accuſationi reſpõdi pro A. Cluẽtio: qui & accurate dicebat, & ſatis copioſe: eratq; præterea doctus Hermagoræ præceptis: quib. etſi ornamenta non ſatis opima dicẽdi, tamẽ, vt haſtæ velitib. amentatæ, ſic apta quædam, & parata ſingulis cauſarum generibus

l al. T. Attium al. Actium.

A argumenta traduntur. ſtudio autem neminem, nec induſtria maiore cognoui.

272 P. CXC. Quanquam ne ingenio quidẽ qui præſtiterit, facile dixerim C. Piſoni genero meo. nullum tẽpus illi vnquam vacabat aut a forenſi dictione aut a commentatione domeſtica, aut a ſcribendo, aut a cogitando. ita progreſſus efficiebat, vt euolare, non excurrere videretur. eratque ᵃ verborum & delectus elegans & aptus, & quaſi rotunda conſtructio: cum argumenta excogitabantur ab eo multa & firma ad probandum, tum concinnæ, acutæque ſententiæ: geſtuſque natura ita venuſtus, vt ars etiam, quæ non erat, & e diſciplina motus quidam videreturᵇ accedere. vereor ne amore videar plura, quam fuerint in illo, dicere: quod non ita eſt: alia enim de illo maiora dici poſſunt. nam nec continentia, nec pietate, nec vllo genere virtutis quemquam eiuſdem ætatis cum illo conferendum puto.

a L. eratque verborum & delectus elegans.
b fort. accedere videretur.

273 Nec vero M. Cælium prætereundũ arbitror, quæcumque eius in exitu vel fortuna vel mẽs fuit: qui quamdiu auctoritati meæ paruit, talis tribunus pleb. fuit, vt nemo cõtra ciuium perditorum popularem, turbulentamque dementiam à ſenatu, & a bonorum cauſa ſteterit conſtantius, quam eius actionem multũ tamen & ſplendida & grandis, & eadem in primis faceta & perurbana commendabat oratio. Graues eius conciones aliquot fuerunt, D acres accuſationes tres, eæque omnes ex reipublicæ contentione ſuſceptæ: defenſiones, etſi illa erant in eo meliora, quæ dixi, non contemnendæ tamen, ſaneq; tolerabiles. Hic cum ſumma voluntate bonorum ædilis curulis factus eſſet, neſcio quomodo diſceſſu meo diſceſſit à ſeſe, ceciditque poſteaᶜ, cum eos imitari cœpit, quos ipſe peruerterat.

c L. poſteaquã eos imitari c.

274 † Sed de M. Calidio dicamus aliquid, qui nõ fuit orator vnus ᵉ multis, potius inter multos E prope ſingularis fuit: ita reconditas exquiſitaſque ſententias mollis, & pellucens veſtiebat oratio. nihil tã tenerum, quã illius cõprehenſio verborũ: nihil tã flexibile: nihil quod magis ipſius arbitrio fingeretur, vt nullius oratoris æque in poteſtate fuerit: quæ primũ ita pura erat, vt nihil liquidius: ita liberè fluebat, vt nuſquã adhæreſceret: nullũ, niſi loco poſitũ, & tanquam in vermiculatoᶠ emblemate, vt ait Lucilius, ſtructũ verbum videres. F nec vero vllum aut durũ, aut inſolens, aut humile, aut ᵍ in lõgius ductum: ac non propria verba rerũm, ſed pleraq; tralata: ſic tamen, vt ea nõ irruiſſe in alienum locum, ſed immigraſſe in ſuum diceres. nec vero hæc ſoluta, nec diffluentia, ſed adſtricta numeris, non aperte, nec eodẽ modo ſemper, ſed varie, diſſimulanterq; ʰ concluſa.

d M. Calidij dit... (margin note partly illegible)
f Verſus Lucilij...
g L. aut longius ductum, ac
h L. diſſimiliterque concl.

275 Erant autẽ & verborum & ſententiarum illa lumina, quæ vocãt Græci σχήματα quib. tanquam inſignib. inⁱ ornatu diſtinguebatur G omnis oratio. quaᵏ de re agitur autem illudˡ, quod multis locis in iuriſconſultorum includitur formulis, & vbi eſſet, videbat. Accedebat ordo rerum plenus artis, actio liberalis, totumq; dicendi placidum, & ſanum genus.

i L. non accommodatis hoc, in ornatu P. B.
k al. quo de agitur.
l L. id, quod multis locis in iuriſc. incl. form. id vbi eſſet, vid.

276 † Quod ſi eſt optimum ſuauiter dicere: nihil eſt, quod melius hoc quærendum putes. Sed cùm à nobis paullo antè dictum ſit, tria videri eſſe, quæ orator efficere deberet, vt doceret, vt delectaret, vt moueret; duo ſumme H tenuit, vt & rem illuſtraret differendo, & animos eorũ, qui audirent, deuinceretᵐ voluptate. Aberat tertia illa laus, qua permoueret atque

m L. demulceret voluptate item antiquo ſeſſiones, demulceret.

Digitized by Google

A atque incitaret animos, quam plurimùm pollere diximus. nec erat vlla vis, atque contentio, ſine conſilio, [a] quod eos, quorum altior [b] oratio, actioq; eſſet ardentior, furere, & bacchari arbitraretur, ſiue quod natura non eſſet ita factus ſiue quod non conſueuerat, ſiue quod non poſſet. hoc vnum illi, ſi nihil vtilitatis habebat, abfuit [c]: ſi opus erat, defuit.

a ἐξ ἀγωνίσματος. b al. elatior

c L. afuit:

277 † Quinetiam memini, cum in accuſatione ſua, [d] Q. Gallio crimini dediſſet, ſibi eum venenum parauiſſe, idq; à ſe eſſe deprehenſum, B ſeſeque chirographa, teſtificationes, indicia, quæſtiones, manifeſtam rem, deferre diceret, deque eo crimine accuratè & exquiſitè diſputauiſſet, me in reſpondendo, cum eſſem argumentatus, quantum res ferebat: hoc ipſum etiam poſuiſſe pro argumento, quod ille, cum peſtem capitis ſui, cum indicia mortis, ſe [e] comperiſſe manifeſto, & manu tenere diceret, tam ſolutè egiſſet, tam leniter, tam oſcitanter.

d Mem. Valer. 8. c. 10 n. Q. in ill. 3. Ascon. pro Cornelio.

e L. ſe manifeſtò comperiſſe,

278 † Tu iſtuc, M. Callidi, niſi fingeres, ſic [f] ageres? præſertim cum iſta eloquentia, C alienorum hominũ pericula defendere acerrimè ſoleas, tuum negligeres? vbi dolor? vbi ardor animi, qui etiam ex infantium ingeniis elicere voces, & querelas ſolet? nulla perturbatio animi, nulla corporis: frons non percuſſa, non femur, pedis (quod minimũ eſt) nulla ſupploſio. Itaq; tantũ abfuit [g] vt inflammares [h] noſtros animos: ſomnũ iſto loco vix tenebamus. D Sic nos ſummi oratoris vel ſanitate, vel vitio, pro argumẽto ad diluendũ crimen vſi ſumus.

f L. ſic ageres, præſertim iſta eloquentia? Cum alienorum hominum, &c.

g L. afuit, vt ſoli.

h alludit ad nomen M. Callidij.

279 † 123 ¶ Tum Brutus, Atqui dubitamus, inquit, vtrum iſta ſanitas fuerit, an vitium? quis enim non fateatur, cùm ex omnibus oratoris laudibus longè iſta ſit maxima, inflammare animos audientium, & quocunque res poſtulet modo, flectere, qui hac virtute caruerit id ei, quod maximum fuerit, defuiſſe? 124 ¶ Sit [i] ſane ita, inquam: ſed redeamus ad eum, qui iam vnus reſtat, *Hortenſium*: tũ de nobis E incipiſis, quoniam id etiam, Brute, poſtulas, pauca dicemus. quanquam facienda mentio eſt, vt quidem mihi videtur, duorum adoleſcẽtium: qui ſi diutius vixiſſent, magnam eſſent eloquentiæ laudem conſecuti.

i fort. Si ita ſanè, inq.

280 † 125 ¶ *C. Curionem* te, inquit Brutus, & *C. Licinium Caluum* arbitror dicere. 126 Rectè, inquam, arbitraris: quorum quidem alter [k] quid [l] veriſimile dixiſſet, ita facilè, ſoluteque F verbis voluebat ſatis interdum acutas, crebras quidẽ certè ſentẽtias, vt nihil poſſet ornatius eſſe, nihil expeditius. Atq; hic à magiſtris parum inſtitutus, naturã habuit admirabilẽ ad dicendũ: induſtriam non ſum expertus: ſtudiũ certe fuit. qui ſi me audire voluiſſet, vt cœperat, honores, quàm opes, conſequi maluiſſet. 127 ¶ Quidnam eſt, inquit, iſtud? & quemadmodum diſtinguis? 128 ¶ Hoc modo, inquã.

k C. Curio.

l L. hoc verum (quid ve iſimile dixiſſet) non agnoſcis.

P. CXCI.

281 † Cum honos [m] ſit præmium virtutis, iudicio, ſtudioq; ciuium delatum ad aliquem, qui G eum ſententiis, qui ſuffragiis adeptus eſt, is mihi & honeſtus, & honoratus videtur. Qui autem occaſione aliqua, etiam inuitis ſuis ciuib. nactus eſt imperiũ, vt ille cupiebat: hunc nomen honoris adeptũ, non honorem puto. Quæ ſi ille audire voluiſſet, maxima cũ gratia & gloria ad ſummam amplitudinem peruemiſſet, adſcendens gradibus magiſtratuum, vt pater eius fecerat, vt reliqui clariores viri. H Quæ quidem etiam cum P. Craſſo, M. F. cùm initio ætatis ad amicitiam ſe meã cõtuliſſet, ſæpe egiſſe [n] me arbitror, cùm eum vehementer

m Honos quid.

n al. me egiſſe

A hortarer, vt eam laudis viam rectiſſimam eſſe duceret, quã maiores eius ei tritã reliquiſſent.

† Erat enim cum inſtitutus optimè, tum etiam perfectè, planeq; eruditus: ineratque & ingenium ſatis acre, & orationis non inelegans copia: præterea que ſine arrogantia grauis eſſe videbatur, & ſine ſegnitia verecundus. Sed hunc quoq; abſorbuit æſtus quidam non inſolitæ adoleſcentibus gloriæ: qui quia nauarat miles operam imperatori, imperato- 282
B rem ſe ſtatim eſſe cupiebat: cui muneri mos maiorum ætatem certam, ſortem incertam reliquit. Ita grauiſſimo ſuo caſu dum Cyri, & Alexandri ſimilis eſſe voluit, qui ſuum curſum tranſcurrerant: & L. Craſſi, & multorum Craſſorum inuentus eſt diſſimillimus.

† Sed ad *Caluum*, (is enim nobis erat propoſitus) reuertamur: qui [a] orator fuiſſet cũ litteris eruditior, q̃ Curio, tũ etiã accuratius quoddã dicẽdi, & exquiſitius afferebat genus: quod C quanquã ſcienter, eleganterque tractabat, nimium tamen inquirẽs in ſe, atq; ipſe ſeſe obſeruãs, metuenſq; ne vitioſum colligeret, etiã verũ ſanguinẽ deperdebat [b]. Itaq; eius oratio nimia religione attenuata, doctis, & attẽte audientib. erat illuſtris: à multitudine autem, & à foro, cui nata eloquentia eſt, deuorabatur. 283

a fort. qui cum orator fuiſſet litteris, &c.

b al. deprauabat. quod minus placet.

† 129 ¶ Tum Brutus, Atticum ſe, inquit, Caluus noſter dici oratorem volebat. inde erat iſta exilitas, quam ille de induſtria conſe- 284
D quebatur. 130 ¶ Dicebat, inquam, ita: ſed & ipſe errabat, & alios etiam errare cogebat. Nã ſi quis eos, qui nec ineptè dicunt, nec odioſè, nec putide, [c] Attice [d] putat dicere: is rectè, niſi Atticum, probat neminem. Inſulſitatem [e] enim, & inſolentiam, tanquam inſaniam quandam orationis, odit: ſanitatem autem, & integritatem, quaſi religionem, & verecundiam oratoris probat. hæc omnium debet oratorum eadem eſſe ſententia.

c φορτικῶς.

d Attice dicere quid, & qui Attice dicere poſſint.

e Inſulſum, ſine ſale: Cicero 2 de Oratore, & Epiſt. 2. ad Cæſaré. vide Nonium cap. 1. in inſulſum 141.

E † Sin autem ieiunitatem, & ſiccitatem, & inopiam, dummodò ſit polita, dum vrbana, dũ elegans, in Attico genere ponit, hoc rectè duntaxat: ſed quia ſunt in Atticis alia meliora, videat, ne ignoret, & gradus, & diſſimilitudines, & vim, & varietatem Atticorũ. Atticos, inquit, volo imitari. quos? nec enim eſt vnum genus. Nam quid eſt tam diſſimile, quàm Demoſthenes, & Lyſias? quàm idem, & Hyperides? quam omnium horum Æſchines? Quem F igitur imitaris? Si aliquem, ceteri ergo Atticè non dicebant. ſi omneis [f], qui potes, cum ſint ipſi diſſimillimi inter ſe? In quo etiam illud quæro, Phalereus ille Demetrius Atticéne dixerit. mihi quidem ex illius orationibus redolere ipſæ Athenæ videntur. At eſt floridior, [g] vt ita dicam, quam Hyperides, quàm Lyſias: natura quædam, aut voluntas ita dicendi fuit. 285

P. B.

f v. c. omnis.

g ἀνθηρότερος.

† Et quidem duo fuerunt per idem tempus diſſimiles inter ſe: ſed Attici tamen quorum [h] G Charſius multarum orationum, quas ſcribebat aliis, cum cupere videretur imitari Lyſiã: Demochares autem, qui fuit Demoſthenis ſororis filius, & orationes ſcripſit aliquot: & earum rerũ hiſtoriã, quæ erant Athenis ipſius ætate geſtæ, non tam hiſtorico, quàm oratorio genere perſcripſit. At Chariſij [i] vult Hegeſias eſſe ſimilis, iſque ſe ita putat Atticum, vt veros [k] illos præ ſe pene agreſteis putet. 286

h quorum Carſius multas orationes ſcripſit, quas ſcribebat.

i al. Carſij.

k al. viros.

† At quid eſt tam fractum, tam minutum, 287
H tam in ipſa, (quam tamen conſequitur,) concinnitate puerile? Atticorum ſimiles eſſe volumus. Optimè. Suntne igitur ij Attici orato-

Digitized by Google

res? Quis negare poteſt? Hos imitamur. Quo modo, qui ſunt & inter ſe diſſimiles, & aliorum? Thucydidem, inquit, imitamur. Optimè, ſi hiſtoriam ſcribere, non ſi cauſas dicere cogitatis. Thucydides enim rerum geſtarũ pronunciator ſincerus, & grandis etiam fuit. hoc forenſe concertatorium iudiciale non tractauit genus. Orationes autem, quas interpoſuit, (multæ enim ſunt.) eas ego laudare ſoleo, imitari neque poſſim, ſi velim, nec velim [a] fortaſſe, ſi poſſim: vt, ſi quis Falerno vino delectetur, ſed eo nec ita nouo, vt proximis conſulib. natum velit: nec ruſus ita vetere, vt Opimium, aut Anicium conſulem quærat. Atqui ex notæ [b] ſunt optimæ, credo: ſed nimia vetuſtas nec habet eam, quam quærimus, ſuauitatem, nec eſt iam ſane tolerabilis.

288 †Num igitur qui hoc ſentiat, ſi is potare velit, de [c] dolio ſibi hauriendum putet? Minimè: ſed quandam ſequatur ætatem. Sic ego iſtis cenſuerim & nouam iſtam quaſi de muſto, ac lacu feruidam orationem, fugiendam, nec illam præclaram Thucydidi [d] nimis veterem, tanquam Anicianam notam, perſequendam. Ipſe enim Thucydides, ſi poſteriùs fuiſſet, multo maturior fuiſſet, & mitior. Demoſthenem igitur imitemur. O [e] dij boni! quid quaſi nos aliud agimus, aut quid aliud optamus? At non aſſequimur.

289 † Iſti enim [f] videlicet Attici noſtri, quod volunt, aſſequuntur. ne illud quidem intelligunt, non modò ita memoriæ proditum eſſe, ſed ita neceſſe fuiſſe, cùm Demoſthenes dicturus eſſet, vt concurſus audiendi cauſa, ex tota Græcia fierent. At cùm iſti Attici dicũt, non modò à corona, (quod eſt ipſum miſerabile) ſed etiam ab aduocatis relinquuntur. Quare ſi anguſte, & exiliter dicere eſt Atticorum, ſint ſane Attici: ſed in comitium veniãt, ad ſtantem [g] iudicem dicant. Subſellia grandiorem, & pleniorem vocem deſiderant.

290 †Volo hoc [h] oratori contingat, vt, cùm auditum ſit eum eſſe dicturum, locus in ſubſellijs occupetur, compleatur tribunal, gratioſi ſcribæ ſint in dando & cedendo loco, corona multiplex, iudex erectus: cùm ſurgit is, qui dicturus ſit, ſignificetur a corona ſilentiũ, deinde crebræ aſſenſiones, multæ admirationes, riſus cũ velit: cũ velit, fletus: vt, qui hæc procul videat, etiãſi, quid agatur, neſciat: at placere tamen, & in ſcena [i] eſſe Roſcium intelligat. Hæc cui contingant, eum ſcito Atticè dicere, vt de Pericle audiuimus, vt de Hyperide, vt de Æſchine, de ipſo quidẽ Demoſthene maximè.

291 † Sin autem acutum, prudens, & idem ſincerum, & ſolidum, & exſiccatum genus orationis probant, nec illo graniore ornatu oratorio vtuntur, & hoc proprium eſſe Atticorum volunt: rectè laudant. Eſt enim in arte tanta, támque varia, etiam huic minutæ ſubtilitati locus, ita fiet, vt non omnes, qui Atticè, iidem bene: ſed, vt omnes, qui bene, iidem etiam Atticè dicant. Sed redeamus rurſus ad *Hortenſium*.

292 † 131 ¶ Sanè quidem, inquit Brutus: quanquam iſta mihi tua fuit periucunda à propoſita oratione digreſſio [k]. 132 ¶ Tum Atticus, Aliquoties ſũ, inquit, conatus, ſed interpellare nolui. Nunc, quoniã ad perorandũ ſpectare videtur ſermo tuus, dicam, opinor, quod ſentio. 133 ¶ Tu verò, inquã, Tite [l]. 134 ¶ Tũ ille, Ego, inquit, ironiam illã, quam in Socrate dicunt fuiſſe, qua ille in Platonis, & Xenophontis, &

a al. neque vellim
b Amphoræ & cadi, in quibus vinũ erat conditũ, notis ſignabant & titulis. Iuuenal. Satyra 5. cuius patriã, titulúmq; ſenectus delevit: vnde prouerbium de melli re nota 7 famil 29.
c Vinum de dolio, id eſt nouum. ſic Plutarchus. τὸν δὲ μὴ τὸ...
288 ... P. CXCII. ... Idem vinum de cupa dicitur Orat. in Piſonem vinũ doliare l. 1. c. ſi doliare ſi.
289 de periculo & commodo rei venditæ vinũ quod in doliis, cui opponitur quod in vaſis vinarii ... l. vinum ſ. ego ſi. de muſto. vide Turneb. ſ. aduer. l. & ſane ita eſſe ſequentia oſtendunt: de muſto ac lacu
290 feruida varias deinde genera vinorũ alia expreſſa, vt quæ vetuſtatẽ nimium habẽt: quæ quãdam ætatem ...
d al. Thucydidis.
e L. O dij boni! Quid ergo nos aliud agimus? & ita R. & Cais. Stephanus etc.
291 Fortaſſe licet legere, Quid, quæſo, nos aliud agimus?
f al. Iſti enim quod volunt aſſequuntur. al. Iſti enim Attici, videlicet, quod volunt aſſequũtur.
292 g id eſt de plano iudicantem.
h Argumentũ ſummi oratoris.
i e. v. ſcena.
k al. degreſſio
l al. Attice.

Æſchinis libris vtitur, facetam, & elegantem puto. eſt enim & minime inepti hominis, & eiuſdem etiam faceti, cùm de ſapientia diſceptetur, hanc ſibi ipſum detrahere, eis tribuere illudentem [a], qui eam ſibi arrogant: vt apud Platonem Socrates in cœlum effert laudibus Protagoram, Hippiam, Prodicum, Gorgiam, ceteros: ſe autem omnium rerum inſcium fingit, & rudem. decet hoc neſcio quomodo illum: nec Epicuro, qui id reprehendit, aſſentior. Sed in hiſtoria, qua tu es vſus in omni ſermone, cùm qualis quiſque orator fuiſſet, exponeres, vide, quæſo, inquit, ne tam reprehendenda ſit ironia, quàm in teſtimonio.

293 † 135 ¶ Quorſus [b], inquam, iſtuc? non enim intelligo. 136 ¶ Quia primum inquit ita laudauiſti quoſdam oratores, vt imperitos poſſes in errorem inducere. Equidem in quibuſdam riſum vix tenebam, cùm Attico Lyſiæ [c] Catonem noſtrum comparabas. magnum mehercule hominem, vel potius ſummum & ſingularem virum: nemo dicet ſecus: ſed oratorem, ſed etiam Lyſiæ ſimilem, quo nihil poteſt eſſe pictius: bella ironia, ſic [d] iocaremur: ſin aſſeueramus [e]: vide, ne religio [f] nobis iam adhibenda ſit, quàm ſi teſtimonium diceremus.

294 †Ego enim Catonem tuum, vt ciuem, vt ſenatorem, vt imperatorem, vt virum denique cùm prudentia & diligentia, tum omni virtute excellentem probo: orationes autem eius, vt illis temporibus, valde laudo. ſignificant enim quandam formam ingenij, ſed admodum impolitam, & planè rudem. Origines verò cum omnibus oratoris [g] laudib. refertas diceres, & Catonem cum Philiſto & Thucydide comparares, Brutóne [h] id cenſebas, an mihi probaturum? quos enim ne è Græcis quidem quiſquam imitari poteſt, iis tu comparas hominem Tuſculanum, nondum ſuſpicantem, quale eſſet copioſè & ornatè dicere?

295 †Galbam [i] laudas. ſi vt illius ætatis principem, aſſentior: ſic enim accepimus: ſin vt oratorem, cedo quæſo orationes, (ſunt enim) & dic, hunc, quem tu plus quam te, amas, Brutum, velle te illo modo dicere. Probas Lepidi orationes, paullum hic tibi aſſentior, modò ita laudes, vt antiquas: quod [k] item de Africano, de Lælio, cuius tu oratione negas fieri quidquam poſſe dulcius. addis etiam neſcio quid auguſtius [l], nomine nos capi volens ſummi viri, vitæque elegantiſſimæ veriſſimis laudibus. Remoue hæc: ne [m] iſta dulcis oratio ita ſit abiecta, vt eam aſpicere nemo velit.

296 † Carbonem in ſummis oratoribus habitum ſcio: ſed cùm in ceteris rebus, tum in dicendo, ſemper, quo nihil eſt melius id laudari, qualecumque eſt, ſolet. Dico idem de Gracchis: etſi de ijs ea ſunt à te dicta, quibus ego aſſentior. omitto ceteros: venio ad eos, in quibus iam perfectam putas eſſe eloquentiam, quos ego audiui ſine [n] controuerſia magnos oratores, Craſſum, & Antonium. de horum laudib. tibi prorſus aſſentior: ſed tamen non [o] iſto modo, vt Polycleti Doryphorum [p] ſibi Lyſippus aiebat: ſic tu ſuaſionem legis Seruiliæ [q] tibi magiſtram fuiſſe. hæc germana ironia eſt. cur ita ſentiam, non dicam, ne me tibi aſſentari putes.

297 †Omitto igitur, quę de iis ipſis, quæ de Cotta, quæ de Sulpicio, quæ modò de Cælio dixeris. ij enim fuerũt certè oratores. quãti autẽ, & quales, tu videris. Nã illud minus curo, quod con-

a εἰρωνευόμενον.
P. B.
b al. Quorſum.
c Catonis cum Lyſia, Philiſto, aut Thucydide an ſit comparatio.
d ſorte ſi iocamur
e ...
f Teſtimonio dicendo religio adhibẽda.
g L. oratoriis
h L. Brutóne te id cenſ.
i Iudiciũ Attici de orationibus Galbæ, Lepidi, Africani, Catonis, Gracchi vtriuſque, Craſſi, Antonij, Cottæ, Sulpicij, Cælij.
k al. quod idẽ
l al. auguſtius. nomine nos capis ſummi viri.
m al. ne iſta dul. & ita v. c.
n ὁμολογουμένως ...
o al. non vt Polycleti.
p Doryphori ſtatuæ meminit etiã in Oratore, ad Brutum ſcriptio.
q al. Seruilij dicas.
r ſic infrà in Oratore ad Brutum, Germanos ſe putãt eſſe Thucydidas.

congeſſiſſi operarios omneis, vt mihi videan-
tur mori voluiſſe nonnulli, vt à te in oratorũ
P.CXCIII. a L. detuliſti b al. pepuliſti. al retuliſti al attuliſti.* numerũ referrentur. 137 ¶ Hæc cũ ille dixiſ-
ſet, Longi ſermonis initiũ depuliſti [a], inquã,
Attice, remq; commouiſti noua diſputatione
dignam, quam in aliud tempus differamus.
298 † Voluendi enim ſunt libri cum aliorum,
tum in primis Catonis. intelliges, nihil illius
lineamentis, niſi eorum pigmentorum, quæ
inuenta nondum erant, florem, & colorem,
defuiſſe. Nam de Craſſi oratione ſic exiſtimo,
ipſum fortaſſe melius potuiſſe ſcribere: aliũ,
vt arbitror, neminem. Nec in hoc ironiam
b Superius vocauit ſuaſionem legis Seruiliæ.* duxeris eſſe, quod eam orationem [b] mihi ma-
giſtram fuiſſe dixerim. nam etſi tu melius
exiſtimare videris de ea, ſiquam nunc habe-
mus, facultate, tamen, adoleſcentes quid in
Latinis potius imitaremur, non habebamus.
299 † Quod autẽ plures a nobis nominati ſunt,
eò pertinuit (vt paullo ante dixi) quod intel-
ligi volui, in eo cuius omnes cupidiſſimi eſ-
ſent, quàm pauci digni nomine euaderent.
Quare εἴρωνα me, ne ſi Africanus quidem
fuit, (vt ait in hiſtoria C. Fannius) exiſtuma-
c al. exiſtimari nolim. ri [c] velim. 138 ¶ Vt voles, inquit Atticus: Ego
enim non alienum à te putabam, quod & in
Africano fuiſſet, & in Socrate.
300 † 139 ¶ Tum Brutus, De iſto poſtea: ſed tu
(inquit, me intuens) orationes nobis veteres
d L. Ego vero. explicabis? 140 ¶ Verò, inquam, Brute: ſed in
Cumano, aut in Tuſculano aliquãdo, ſi modo
licebit: quoniam vtroq; in loco vicini ſumus.
e al. degreſſi Sed iã ad id, vnde digreſſi [e] ſumus, reuertamur.
301 *Hortenſius* igitur cum admodũ adoleſcens
orſus eſſet in foro dicere, celeriter ad maio-
res cauſas adhiberi cœptus eſt. quanquã inci-
derat in Cottæ, & Sulpicij ætatẽ, qui annis de-
cem maiores, excellẽte tũ Craſſo & Antonio,
deinde Philippo, pòſt Iulio, cum iis ipſis di-
cẽdi gloria comparabatur. Primum memoria
f L. quantam in nullo cogn. tanta, quantam [f] in vllo cognouiſſe me arbi-
tror, vt, quæ ſecum commẽtatus eſſet, ea ſine
ſcripto verbis eiſdem redderet, quib. cogita-
g al. excogitaſſet. uiſſet [g]. hoc adiumento ille tanto ſic vtebatur,
vt ſua & cõmentata, & ſcripta, &, nullo refe-
rente, omnia aduerſariorũ dicta meminiſſet.
302 † Ardebat autem cupiditate ſic: vt in nullo
vnquam flagrãtius ſtudium viderim. nullum
enim patiebatur eſſe diem, quin aut in foro
diceret, aut meditaretur extra forum. ſæpiſſi-
me autem eodem die vtrumque faciebat. At-
tuleratque minimè vulgare genus dicendi:
duas quidem res, quas nemo alius: partitio-
nes, quibus de rebus dicturus eſſet, & colle-
h L. memor quæ eſſent ctiones, memor & quæ eſſent dicta contrà,
quæque ipſe dixiſſet.
303 dicta contrà, quæq. † Erat in verborũ ſplendore elegans, com-
poſitione aptus, facultate copioſus: eaq; erat
cũ ſummo ingenio, tum exercitationib. ma-
ximis cõſecutus. rem complectebatur memo-
riter. diuidebat acutè: nec prætermittebat ferè
quidquam, quod eſſet in cauſa, aut ad confir-
mandum, aut ad refellendum: vox canora &
ſuauis motus & genus etiam plus artis habe-
bat, quàm erat oratori ſatis. Hoc igitur floreſ-
i Immo Sulpicius vt ſuprà num. 95. fo L.* cente, Craſſus [i] eſt mortuus, Cotta pulſus, iu-
dicia intermiſſa bello, nos in forum venimus.
304 P. B. † Erat Hortenſius in bello, primo anno, mi-
k De lege Varia ſuprà dixi.* les, altero tribunus militũ: Sulpicius legatus
aberat: etiã M. Antonius: exercebatur vna le-
ge [k] iudiciũ Varia, ceteris propter bellũ inter-
l L. aderant, tamẽ pro ſe, ſiq; ipſi dicebant miſſis: qui frequẽtes [l] aderant (quanquàm pro
ſe ipſi dicebant) oratores non illi quidẽ princi-
A pes L. Memmius, & Q. Pompeius, ſed oratores
tamen, teſte diſerto vterque Philippo, cuius in
teſtimonio contentio & vim accuſatoris ha-
bebat, & copiam.
† Reliqui, qui tum principes numerabãtur, 305
in magiſtratib. erant, quotidieq; ferè à nobis
in concionib. audiebãtur. Erat enim tribunus
plebis tum C. Curio: quanquã is quidem ſile-
bat, vt erat ſemel à cõcione vniuerſa relictus:
Qu. Metellus Celer, non ille quidem orator,
B ſed tamen non infans: diſerti autem Qu. Va-
rius [a], C. Carbo, Cn. Pomponius: & ij quidem a Iulius meminit ſuprà & 3. de orat.*
habitabant in roſtris. C. etiam Iulius, ædilis
curulis quotidie ferè accuratas conciones ha-
bebat: ſed me cupidiſſimũ audiendi primus
dolor percuſſit. Cotta cùm eſt expulſus. reli-
quos frequenter audiens acerrimo ſtudio te-
nebar. quotidiéq; & ſcribens, & legens & cõ-
mentans, oratoris tantum exercitationibus
contentus non eram. Iam conſequente anno
C Qu. Varius ſua [b] lege damnatus exceſſerat. b al. oratoris 306
† Ego autem iuris [c] ciuilis ſtudio multum
operæ dabam Qu. Scæuolæ, P. F. qui quanquã tamen c. 8. Valer 6. In f. legis Variæ ſic memini paullo antè vbi dixi.*
nemini ſe ad docendum dabat, tamen, conſu-
lentibus [d] reſpondendo, ſtudioſos audiendi
docebat. Atque huic anno proximus Sylla
conſule, & Pompeio fuit. cum P. Sulpicij in
tribunatu quotidie concionantis totũ genus c L. hoc totum iuris ciuilis ſtudio ſuſpicatur eſſe abundè in tullum.
dicendi penitus cognouimus. eodémq; tem-
pore cum princeps Academiæ Philo cum A-
D thenienſium optimatib. Mithridatico bello d vide ka. ſ. 43. ff de origine iuris.*
domo profugiſſet, Romámq; veniſſet, totum
ei me tradidi, admirabili quodam ad philo-
ſophiam ſtudio concitatus, in [f] quo etiam e L. in quo hoc etiam cõmorabar attẽtiùs, quod etſi rerũ ipſarum var. & magn. ſumma me del. retinebat
commorabar attentius, etſi rerum ipſarum
varietas, & magnitudo ſumma me delectatio-
ne retinebat: ſed tamen ſublata iam eſſe in
perpetuum ratio iudiciorum videbatur.
† Occiderat Sulpicius illo anno, treſq; pro- 307
ximo trium ætatũ oratores erant crudeliſſime tamen ſubl. &c.
E interfecti, Qu. Catulus, M. Antonius, C. Iu-
lius. Eodem anno etiã Moloni Rhodio Romæ
dedimus operã, & actori ſummo cauſarum, &
magiſtro. Hæc etſi videntur eſſe a propoſita
ratione diuerſa, tamen idcirco à me proferũ-
tur, vt noſtrum curſum perſpicere, quoniam
voluiſti, Brute, poſſis. (nam Attico hæc nota
ſunt) & videre quemadmodum ſimus in ſpa-
tio Qu. Hortenſium ipſius [f] veſtigiis perſecuti.
† Triennium ferè fuit vrbs ſine armis, ſed 308
F oratorum aut interitu, aut diſceſſu, aut fuga.
(nam aberant etiã adoleſcentes M. Craſſus &
Lentuli duo) primas [g] in cauſis agebat Hor- g al. primis
tenſius: magis [h], magiſq; quotidie probatur. P.CXCIIII. al. in cauſis agendis Hortenſius magis magiſque
Antiſtius Piſo ſæpe [i] dicebat: minus ſæpe Põ- h fort. ipſius
ponius, raro Carbo: ſemel, aut iterũ Philippus. i L. magiſque
At verò ego hoc tẽpore omni nocteis, & dies
in omniũ doctrinarum meditatione verſabar.
† Eram cum Stoico Diodoro: qui cùm habi- 309 magiſque
tauiſſet apud [l] me, mecúmque vixiſſet, nuper k L. ſæpe dicebant
G eſt domi meæ mortuus. à quo cùm in aliis re-
bus, tũ [l] ſtudioſiſſimè in dialectica exercebar: l al. apud me cum Quinto dixiſſet. &c. & ita cod. R.
quæ quaſi contracta, & adſtricta eloquentia
putanda eſt: ſine qua etiã tu, Brute, iudicauiſ-
ti, te illam iuſtã eloquentiam, quã dialecti-
cam dilatatam [m] eſſe putant, conſequi nõ poſ- m fors tum in dialect. ſtudioſ.
ſe. Huic ego doctori, & eius artib. variis atq;
multis ita eram tamen deditus, vt ab exerci- n L. eſſe dilatatam
tationibus oratoriis nullus dies vacuus eſſet.
† Commentabar declamitans, (ſic enim nũc 310
H loquuntur) ſæpe cum M. Piſone, & cum Qu.
Pompeio, aut cũ aliquo quotidie: idq; facie-
bam multum etiam Latinè, ſed Græcè ſæpius:

Digitized by Google

vel quòd Græca oratio plura ornamenta ſuppeditans, conſuetudinem ſimiliter Latinè dicendi afferebat: vel quòd à Græcis ſummis doctoribus, niſi Græcè dicerem, neque corrigi poſſem, neque doceri:

311 †Tumultus interim pro [a] recuperãda rep. & crudelis interitus oratorũ trium, Scæuolæ [b], Carbonis, Antiſtij: reditus Cottæ, Curionis, Craſſi. Lentulorũ, Põpeij: leges & iudicia cõſtituta [c], recuperata reſpublica: ex numero autẽ oratorũ Pomponius. Cenſorinus. Murena [d] ſublati. tũ primũ nos ad cauſas & priuatas & publicas adire cœpimus, nõ vt in foro diſceremus, quod pleriq; fecerũt, ſed vt quantum nos efficere potuiſſemus docti in forũ veniremus

a v.c. recuperanda.
b L. Scæuolæ,
c v.c. recuperata
d *lib. vulg.* Murena.

312 † Eodem tẽpore Moloni dedimus operam. Dictatore enim Sylla legatus ad ſenatum de Rhodiorũ premiis venerat. Itaq; prima cauſa publica pro Sex. Roſcio dicta, tãtum commẽdationis habuit, vt non vlla eſſet, quæ non noſtro digna patrocinio videretur. deinceps inde multæ, quas non minus diligenter elaboratas, etiã [f] quàm elucubratas afferebamus.

e L. quæ non digna patr. n. vid
f L. & tanquã eluc. *lucu*bratas

313 †Nunc, quoniam totum me non næuo aliquo, aut crepundiis, ſed corpore omni vidẽris velle cognoſcere, cõplectar nonnulla etiã, quæ fortaſſe videantur minus neceſſaria. Erat eo tempore in nobis ſumma gracilitas, & infirmitas corporis. procerum & tenue collum: qui habitus, & quæ figuram non procul abeſſe putatur à vitæ periculo, ſi [h] accedit labor, & laterum magna contentio. Eoque magis hoc eos, quib. eram carus, commouebat, quod omnia ſine remiſſione, ſine varietate, vi ſũma vocis, & potius corporis contentione dicebã.

g Metaphora ſumpta ex argumentis comœdiarum, in quibus expoſititij, vel ex corporis næuo, aut ex crepundiis, quibuſcũ expoſiti fuerãt, agnoſcũtur.
h *al.* ſi accedat.

314 †Itaque cum me & amici & medici hortarentur, vt cauſas agere deſiſterem: quoduis potius periculum mihi adeundum, quàm à ſperata dicendi gloria diſcedendum putaui. Sed, cùm cenſerem, remiſſione & moderatione vocis, & cõmutato genere dicendi, me & periculũ vitare poſſe, & tẽperatius dicere: vt [i] conſuetudinẽ dicendi mutarẽ, ea cauſa mihi in Aſiã proficiſcendi fuit. Itaq; cũ eſſem biennium verſatus in cauſis, & iã in foro celebratũ meum nomen eſſet: Roma ſum profectus.

P., B.
i *hæc verba*, vt conſuetudinem dicendi mutarem, *quidam non legunt.*

315 †Cum veniſſem Athenas, ſex menſes cum Antiocho, veteris Academiæ nobiliſſimo, & prudentiſſimo philoſopho, fui, ſtudiúmque philoſophiæ nunquam intermiſſum, à primáque adoleſcentia cultum, & ſemper auctum, hoc rurſus ſummo auctore, & doctore renouaui. Eodem tamen tẽpore Athenis apud Demetrium Syrum [k], veterem, & non ignobilem dicendi magiſtrum, ſtudioſè exerceri ſolebam. Poſt à me Aſia tota peragrata eſt, cũ ſummis quidem oratoribus, quibuſcum exercebar ipſis lubentibus, quorum erat princeps Menippus [l] Stratonicenſis, meo iudicio, tota Aſia, illis temporibus, diſertiſſimus: &, ſi nihil habere moleſtiarum, nec ineptiarum, Atticorum eſt, hic orator in illis numerari rectè poteſt.

k *al.* Syrum,
l Meminit huius Menippi atque adeo loci Ciceroniani Strabo lib. 14. Laertius lib. 6. Menippo in ...

316 †Aſſiduiſſimè [m] autem mecum fuit Dionyſius Magnes. erat etiam Æſchylus Gnidius [n], Adramitenus Xenocles. hi tum in Aſia rhetorum principes numerabantur. Quibus non contentus, Rhodum veni, meque ad eũdem, quem Romæ audiueram, Molonem, applicaui, cum actorem in veris cauſis, ſcriptorémque præſtantem, tum in notandis, animaduertendíſque vitiis, & inſtituendo, docendoq; prudentiſſimum. Is dedit operam (ſi modò id conſequi potuit) vt nimis redundanteis nos, & ſuperfluenteis [a] iuuenili quadã dicẽdi impunitate, & licentia, reprimeret, & quaſi extra ripas diffluenteis coerceret. Ita recepi me biẽnio poſt nõ modo exercitatior, ſed propè mutatus. Nam & contentio nimia vocis reciderat [b], & quaſi referuerat oratio, lateribuſq; vires, & corporis mediocris habitus acceſſerat.

m ...
n L. Cnidius.

A B C D E F G H

a *al.* ſupra fluenteis.
b L. reſederat, & quaſi deferuerat. *al.* deferbuerat. Reſederat autem eſt, remiſſa fuerat.

317 †Duo tum excellebant oratores, qui me imitandi [c] cupiditate incitarẽt. Cotta, & Hortenſius: quorum alter remiſſus, & lenis, & propriis verbis comprehendens ſolutè, & facilè ſententiã: alter ornatus, acer, & non talis, qualem tu eum, Brute, iam deflorescentẽ cognouiſti, ſed verborũ, & actionis genere commotior. Itaque cum Hortenſio mihi magis arbitrabar rem eſſe, quod & dicendi ardore eram propior, & ætate coniunctior. Etenim videram in iiſdem cauſis, vt pro M. Canuleio, pro Cn. Dolabella conſulari, cùm Cotta princeps adhibitus eſſet, priores tamen agere parteis Hortenſium. Acrem enim oratorem, incenſum, & agentem, & canorum, concurſus hominum, forique ſtrepitus deſiderat.

c ζῆλῳ

318 † Vnum igitur annum cum rediiſſemus ex Aſia, cauſis nobileis egimus, cum quæſturam nos, conſulatum Cotta, ædilitatẽ peteret Hortẽſius. Interim me quæſtorem Sicilienſis excepit annus: Cotta, ex conſulatu eſt profectus in Galliã: princeps & erat, & habebatur Hortenſius. Cum autẽ anno pòſt è Sicilia me recepiſſem, iã videbatur illud in me quidquid eſſet, eſſe perfectũ & habere maturitatẽ quãdã ſuã. Nimis multa videor de me, ipſe præſertim: ſed omni huic ſermoni propoſitũ eſt, nõ vt ingeniũ & eloquentiam meã perſpicias, vnde lõgè abſum, ſed vt laborẽ, & induſtriã.

P. CXCV.

319 †Cùm igitur eſſem in plurimis cauſis & in principib. patronis quinquennium ferè verſatus, tũ in patrocinio Siciliensi maximè in certamen veni deſignatus ædilis cum deſignato conſule Hortenſio. Sed quoniã omnis hic ſermo noſter non ſolum enumerationem oratoriam [d], verumetiam præcepta quædam deſiderat; quid tanquã notandum, & animaduertendũ ſit in Hortenſio, breuiter licet [e] dicere.

d L. oratorum
e *al* dicere licet.

320 †Nam is poſt conſulatũ (credo quod videret, ex conſularib. neminem eſſe ſecum comparandum, negligeret autem eos, qui conſules non fuiſſent) ſummũ illud ſuum ſtudium remiſit, quo a puero fuerat incenſus, atq; in omnium rerũ abundantia voluit beatius, vt ipſe putabat, remiſſius certè viuere. Primus, & ſecũdus annus, & tertius tantũ quaſi de picturæ veteris colore detraxerat, quantũ non quiuis vnus ex populo, ſed exiſtimator doctus & intelligens poſſet cognoſcere. Longiùs autẽ procedẽs, & [f] in ceteris eloquẽtię partibus, tum maximè in celeritate, & cõtinuatione verborũ adhæreſcens, ſui diſſimilior videbatur fieri quotidie.

f L. & cum in ceteris eloq.

321 †Nos autem non deſiſtebamus, cum omni genere exercitationis, tum maximè ſtilo, noſtrũ illud quod erat, augere, quantumcunque erat. Atque (vt multa omittã) in hoc ſpatio, & [g] in iis poſt ædilitatẽ annis, & [h] prætor primus, & incredibili populari [i] voluntate ſum factus. Nã cùm propter aſſiduitatem in cauſis, & induſtriam, tum propter exquiſitiùs, & minimè vulgare orationis genus, animos hominum ad me dicendi nouitate conuerteram.

g L. & in his poſt æd. & iis *Rin.*
h L. prætor & primus,
i L. populi.

322 † Nihil de me dicam: dicam de ceteris, quorum nemo erat, qui videretur exquiſitiùs, quàm vulgus hominum, ſtuduiſſe litteris: quibus fons perfectæ eloquentiæ

quentiæ continetur: nemo, qui philoſophiam complexus eſſet, matrem omnium benefactorum, beneque dictorum: nemo, qui ius ciuile didiciſſet, rem ad priuatas cauſas & ad oratoris prudentiam maximè neceſſariam: nemo, qui memoriam rerum Romanarum teneret: ex qua, ſi quando opus eſſet, ab [a] inferis locupletiſſimos teſteis excitaret: nemo, qui breuiter, arguteque, incluſo aduerſario, laxaret iudicum animos, atque à ſeueritate paulliſper ad hilaritatem, riſumq; traduceret: nemo, qui dilatare poſſet, atq; à [b] propria ac definita diſputatione hominis, ac temporis, ad communem quæſtionem vniuerſi generis orationem traduceret: nemo, qui delectandi gratia digredi [c] parumper a cauſa: nemo, qui ad iracundiam magnopere iudicem: nemo, qui ad fletum poſſet adducere: nemo, qui animum eius, (quod vnum eſt oratoris maximè proprium) quocunque res poſtularet, impelleret.

a L. locupletiſſ. teſteis ab inferis exc.

b ἀπὸ τῆς ὑποθέσεως ἐπὶ τὴν θέσιν

P. 8.

c al. degredi

323 † Itaq; cùm iam pæne euanuiſſet Hortenſius, & ego anno meo, ſexto autem poſt [d] illum COS. COS. factus eſſem, reuocare ſe ad induſtriam cœpit: ne, cùm pares honore eſſemus, aliqua re ſuperiores [e] videremur. Sic duodecim poſt meum conſulatum annos in maximis cauſis, cùm ego mihi illum, ſibi me ille anteferret, coniunctiſſimè verſati ſumus: conſulatuſq; meus, qui illum primò leuiter perſtrinxerat, idem nos rerū mearum geſtarum, quas ille admirabatur, laude coniunxerat.

d al. poſt illū conſulem cōſul f.

e fort. ſuperior videretur.

324 † Maximè vero perſpecta eſt vtriuſque noſtrûm exercitatio, paullò antè quàm perterritum armis hoc ſtudium, Brute, noſtrum conticuit ſubitò, & obmutuit: cùm lege [f] Pompeia ternis horis ad dicendum datis, ad cauſas ſimillimas inter ſe, vel potiùs eaſdem, noui veniebamus quotidie. quibus quidem cauſis tu etiam, Brute, præſto fuiſti, compluréſq; & nobiſcum, & ſolus egiſti: vt [g] qui non ſatis diu vixerit Hortenſius, tamen hunc curſum confecerit. Annis antè decem cauſas agere cœpit, quàm tu es natus, idem quarto, & ſexageſimo anno perpaucis ante mortem diebus, vnà tecum ſocerum tuum defendit Appium [h]. Dicendi autem genus quod fuerit in vtroque, orationes vtriuſque etiam poſteris noſtris indicabunt.

f legis huiuſce Pompeiæ iudiciariæ meminit idē Cicero 13. ad Atticum 47. & 4. de finibus, in pr. 7. famil. Philippic. 2.

g al. vt cum ait atqui.

h à quibuſdam hîc abeſt vox Appium.

325 † Sed, ſi quærimus, cur adoleſcens magis floruerit dicendo, quam ſenior Hortenſius: cauſas reperiemus veriſſimas duas: Primum, quòd genus erat orationis Aſiaticum, adoleſcentiæ magis conceſſum, quàm ſenectuti. Genera autem [i] Aſianæ dictionis, duo ſunt: Vnum ſententioſum, & argutum, ſententiis non tam grauibus, & ſeueris, quàm concinnis & venuſtis: qualis in hiſtoria Timæus: in dicendo autem, pueris nobis, Hierocles Alabandæus [k], magis etiam Menecles, frater eius, fuit: quorum vtriuſque orationes ſunt in primis, vt Aſiatico in genere, laudabiles. Aliud autem genus eſt non tam ſententiis frequentatum, quàm verbis volucre, atque incitatum: quali eſt nunc Aſia tota, nec flumine ſolùm orationis, ſed etiam exornato, & faceto genere verborum: in quo fuit Æſchylus Cnidius [l], & meus æqualis Mileſius Æſchines. in iis erat admirabilis orationis curſus, ornata ſententiarum concinnitas non erat.

i Aſiaticæ dictionis duo genera

k Ἀλαβανδεύς

l al. Caldius,

326 † Hæc autem (vt dixi) genera dicendi, aptiora ſunt adoleſcentibus: in ſenib. grauitatem non habent. [m] Itaque Hortenſius vtroque genere florens, clamores faciebat adoleſcens.

m id eſt, admirationem excitabat

A Habebat enim & Meneclium illud ſtudiū crebrarum, venuſtarumq; ſententiarum: in quib. vt in illo Græco, ſic in hoc, erant quædā magis venuſtæ, dulceſq; ſententiæ, quàm aut neceſſariæ, aut interdum vtiles. Et erat oratio cum incitata, & vibrans [a], tum etiam accurata, & polita. Non probantur hæc ſenibus. ſæpe videbam cùm irridentem, tum etiam iraſcentem, & ſtomachantem Philippum: ſed mirabantur adoleſcentes, multitudo mouebatur. P.CXCVI.

a al. vibrans ſc.

B 327 † Erat excellens iudicio vulgi, & facilè primas tenebat adoleſcēs. Etſi enim genus illud dicendi, auctoritatis habebat parum, tamen aptum eſſe ætati videbatur: & certè, quòd & ingenij quædam forma lucebat [b], & exercitatione perfecta erat, verborumq; adſtricta cōprehēſio, ſummam hominum admirationem excitabat. Sed, cum iam honores, & illa ſenior auctoritas grauius quiddam requireret: remanebat idem, nec decebat idem: quodq; exercitationem, ſtudiumq; dimiſerat, quod in eo fuerat acerrimum, concinnitas illa crebritáſq; ſententiarum priſtina manebat, ſed ea veſtitu illo orationis, quo conſueuerat, ornata non erat. hoc tibi ille, Brute, minus fortaſſe placuit, quàm placuiſſet, ſi illum flagrantem ſtudio, & florentem facultate audire potuiſſes.

b fort. elucebat,

C

328 † 141 ¶ Tū Brutus, Ego verò, inquit, & iſta, quæ dicis, video qualia ſint, & Hortenſium magnum oratorē ſemper putaui, maximeque probaui pro Meſſalla dicētē, cùm [c] tu abfuiſti.

c L. cùm tum abfuiſti,

D 141 ¶ Sic ferunt, inquam, idq; declarat totidem, quot dixit (vt aiunt) ſcripta verbis oratio. Ergo ille à Craſſo conſule, & [d] Scæuola vſque ad Paullum, & Marcellum conſules floruit: nos in eodem curſu fuimus à Sulla dictatore, ad eoſdem ferè conſules. Sic Q. Hortenſij vox extincta fato ſuo eſt: noſtra, publico.

d L. & Scæuula

329 † 142 ¶ Melius [e], quæſo, ominare, inquit Brutus. 143 ¶ Sit ſanè vt vis, inquam: & id

e ἐὐφημεῖν λέγω

E non tam meā cauſā, quàm tuā: ſed fortunatus illius exitus, qui ea non vidit cùm fierent, quæ prouidit [f] futura. Sæpe enim inter nos impendenteis caſus defleuimus: cùm belli ciuilis cauſas, in priuatorum cupiditatibus incluſas, pacis ſpem à publico conſilio eſſe excluſam videremus. Sed illum videtur felicitas ipſius, qua ſemper eſt vſus, ab eis miſeriis, quæ conſecutæ ſunt, morte vindicaſſe.

f al. præuidit

330 † Nos autem, Brute, quoniam poſt Hortenſij, clariſſimi oratoris, mortem orbæ eloquentiæ quaſi tutores relicti ſumus, domi teneamus eam ſæptam liberali cuſtodia: & hos ignotos, atque impudenteis procos repudiemus, tueamurq; vt adultam virginem, caſtè, & [g] ab amatorum impetu quantum poſſumus prohibeamus. Equidem, etſi doleo, me in vitam paullo ſerius, tanquam in viam, ingreſſum, priuſquam cōfectum iter ſit, in hanc reip. noctem incidiſſet: tamen ea conſolatione ſuſtentor, quam tu mihi, Brute, adhibuiſti tuis ſuauiſſimis litteris: quibus me forti animo eſſe oportere cenſebas, quod ea geſſiſſem, quæ [h] de me etiam me tacente, ipſa loquerentur, mortuoq; viuerent.

F G

g al. & ab amatorum impet. & ita v. c.

h fort. quæ de me etiam tacente, ipſa loq.

331 † Quæ [i] ſi rectè eſſet, ſaluti reip. ſin ſecus, interitu ipſo teſtimonium meorum de rep. conſiliorum darent. Sed in te intuens, Brute, doleo, cuius in adoleſcentiam per medias laudes quaſi [k] quadrigis vehentem, tranſuerſa incurrit miſera fortuna reip. hic [l] me dolor tangit, hæc me cura ſollicitat, & hunc mecum ſocium eiuſdem & amoris, & iudicij.

H

i L. Quæ ſi rectè eſſet, ſalutem reip. ſin ſecus, interitu ipſo, teſtimonium meorū de rep. &c. al. meorum in P. 28. rep. &c. & al. Quæ ſi rectè eſſet ſaluti (rei publicæ)

k fort. quaſi quadrigis volantem, tranſ.

l L. hic me dolor angit,

Digitized by Google

Tibi fauemus, te tua frui virtute cupimus: tibi optamus eam remp. in qua duorum generum ampliſſimorum renouare memoriam atque augere poſſis. Tuum enim forum tuum erat illud curriculum: tu illuc veneras vnus, qui non linguam modò acuiſſes exercitatione dicendi, ſed & ipſam eloquentiam locupletauiſſes grauiorum artium inſtrumento & iiſdem artibus decus omne virtutis cum ſumma eloquentiæ laude iunxiſſes.

332 † Ex te duplex nos afficit ſollicitudo, quòd & ipſe rep. careas, & illa te. Tu tamen (etſi curſum ingenij tui, Brute, premit hæc importuna clades ciuitatis) contine te in tuis perennibus ſtudiis, & effice id, quod iam propemodum, vel planè potius effeceras, vt te eripias ex ea, quam ego congeſſi in hunc ſermonem, turba patronorum. Nec enim decet te ornatum vberrimis artibus, quas cùm domo haurire non poſſes, arceſſiuiſti ex vrbe ea, quæ

A

domus eſt ſemper habita doctrinæ, numerari in vulgo patronorum. Nam quid te exercuit Pammenes, vir longè eloquentiſſimus Græciæ? quid illa vetus Academia, atque eius heres Ariſtus, hoſpes, & familiaris meus, ſiquidem ſimiles maioris partis oratorum futuri ſumus? † nonne cernimus, vix ſingulis ætatibus binos oratores laudabileis[a] conſtitiſſe? 333

Galba fuit inter tot æquathree vnus excellens, cui (quemadmodum accepimus) & Cato cedebat ſenior, & qui temporibus illis ætate inferiores fuerunt, Lepidus poſtea, deinde Carbo. Nam Gracchi in concionibus multo faciliore, & liberiore genere dicendi: quorum tamen ipſorum ad ætatem laus eloquentiæ perfecta nondum fuit. Antonius, Craſſus, poſt Cotta, Sulpitius, Hortenſius, nihil dico amplius: tantum dico, ſi mihi accidiſſet, vt numerarer in multis, * ſi operoſa eſt concurſatio magis opportunorum. * *

B

a L. laudabileis extitiſſe: & ita Rom. videtur.

M. TVLLII CICERONIS

P. CXCVII.

AD MARCVM BRVTVM

ORATOR.[b]

b ſeu de perfecto Oratore In quem hunc librum ipſe Cicero x. epiſt. famil. 18. ſcribit, ſe quidquid habuit iudicij de dicendo contuliſſe. meminit quoque 15. famil. 20. & lib. De optimo dicendi genere, vocat 2. famil. 14. ad Atticum 3. quem Bruto non probari ſcribit: cauſae illo loco ad Atticum reddidi.

Synopſis libri de Oratore perfecto.

Rogatus Bruto praeſcribit quae ſit optima ſpecies & quaſi figura dicendi: ſeu quod eloquentiae genus ſummum & perfectiſſimum. Hac adumbratione excellentiae neminem deterreri oportere. Honeſtum enim eſſe, prima ſequentem in ſecundis & tertiis conſiſtere. In praeſtantibus rebus, magna eſſe quae ſint optimis proxima. Perfectae eloquentiae ſpeciem animo videri, auribus audiri, reipſa non videri. 2 *Eloquentem perfectum & abſolutum ſine philoſophia effici non poſſe.* 3 *Tria dicendi eſſe genera, grandiloquum, tenue, quod & acutum, intermedium & quaſi temperatum.* 4 *In his omnibus Demoſthenem excelluiſſe, hunc Attice dicere volentibus imitandum, qui ne Athenis magis Attice.* 5 ¶ *Eos qui ſe ad Atticorum aures teretes & religioſas accommodant, Attice dicere, quibus adipatum dicendi genus placeat: ſed qui eruditè, nihil inſolens aut ineptum oratorie, grauiter, copioſe, hi tenues, ſummiſſi, acuti: neque qui Lyſiam aut Thucydidem aut Xenophontem: ſed qui ab Iſocrate, qui primus inſtituit dilatare verbis & mollioribus numeris explere ſententias, & in Epidictico ex eius orationis peret incunabula.* 6 *Tria videnda eſſe huic oratori, quid, quo loco, & quomodo dicat.* 7 *Priora illa duo hoc eſt, Inuenire & iudicare proprium eſſe magis prudentiae quàm eloquentiae.* 8 *Et tamen oratorem noſſe debere argumentorum & rationum locos: ſed & quaeſtionum ſignis: E quibus controuerſiam qua quaeritur quid ſit, an ſit, definitionibus quale ſit recti prauique partibus tractabit. In infinitae quaeſtionis qua theſis tractatione ſe exercebit, locis vtetur aptis, in omnibus delectis, molliet dura, occultabit quae dilui non poterunt: afferet ſi vel altiora, inuenta collocabit, aditus cauſae faciet honeſtos & illuſtres, occupatis animis confirmabit contraria. Firmiſſima primis & poſtremis, leuiora mediis collocabit.* 9 *Ab his videndum quomodo dicat: ſe genus orationis optimum (alij enim graues, tenues, temperati)* 10 *Id autem conſiſtit in agendo maximum & eloquendo. Actionem eſſe quaſi corporis quandam eloquentiam, quae voce, motu, geſtu, vultu conſtet. Vocis mutationes tot eſſe, quot animorum: Acutam, inflexam & grauem. In dicendo quendam cantum obſcuriorem eſſe, vocis bonitatem optandam, ſtatum, vultum, oculos artis legibus moderari oportere.* 11 *Speciem perfecti oratoris & ſummae eloquentiae in elocutione poſitam eſſe: ab eloquendo enim, non ab inueniendo, componendo, aut agendo eloquentē dici.* 12 *Hanc eloquentiam ſeparandam eſſe a philoſophorum, ſophiſtarum, hiſtoricorum, poetarum eloquentia.* 13 *Eſſe eloquentis officium in foro ciuilibuſque cauſis ita dicere, vt probet, (id neceſſitatis) delectet (id ſuauitatis) & flectat (id victoriae) Priori parte ſubtilis: ſecunda, medius: tertia vehemens eſſe debet.* 14 *Decorum (quod & πρέπον) in ſententiis & verbis ſeruabit, idque quod & loco, tempori, auditoribus, perſonis, cauſae denique ipſi erit conſentaneum.* 15 *Conſuetudinem dicendi imitabitur, ab indiſertis re potius, quàm opinione differet. vt qui eum audiant, quamuis ipſi infantes ſint, tamen illo modo confidant ſe poſſe dicere. Eius oratio non plurimi ſanguinis erit, ſed tamen ſuccum habebit: & integra eius valetudine. Vinculis numerorum ita erit exemptus, ſic tamen vt non vagetur, aut licenter erret. Verba verbis quaſi coagmentatione negliget, remouebit fucum, dicet purè, Latinè, dilucidè, decoro obſeruato, acutis crebriſque ſententiis interpoſitis. Propriis verbis vtetur: in faciendis, non audax: in transferendis verecundus & parcus: in priſcis (vt & reliquis verborum & ſententiarum ornamentis) demiſſus: & in tranſlatis crebrior. Verba concinnè (citra elaborationem & aucupium tamen) collocabit: ſales ritè admiſcebit. Quae qui faciet, ſummiſſus, enucleatus, humilis, tenuis, acutus & ſubtilis erit orator: ſed tamen magnus & germanus Atticus, ſi non maximus.* 16 Medius verò ſeu

rò ſeu intermedius & intemperatus inter ſummiſſum, de quo diximus, & grandiloquum, quoque in genere præſtitit Demetrius Phalereus, tralatis, mutatis, ſeu hypallage, & metonymia, κατακχήσει, ἀλληγορίᾳ omnibus denique luminibus verborum, multis ſententiarum, eruditis diſputationibus, locis communibus, ſine contentione tamen veteris philoſophorum & ſophiſtarum ſcholis tali. euaſit: non tamen comparandus ſuperiori, de quo dictum, hoc eſt, ſummiſſo. 17 ¶ Amplus verò, grandiloquus, copioſus, grauis, ornatus verborum & ſententiarum maieſtate & à ſuperioribus differens maximè commendandus, ac vix ſanus. 18 ¶ Atque is quem quærimus eſt orator: quem animo non modo prehendimus, quem nunquam vidit Antonius, qui humilia ſubtiliter, ſeu parua ſummiſſe: magna grauiter, mediocria ſeu modica, temperate poteſt dicere. 19 qui facultati, ſuis lateq; dicendi, vicinam & finitimam dialecticorum ſcientiam, hoc eſt, diſputandi ſeu loquendi adiunxerit. 20 qui omnis philoſophiæ notos & tractatos locos habeat, qui ne phyſicorum & diuinorum quidem ſit ignarus: 21 ſed nec humani iuris & ciuilis, ſed nec hiſtoriæ etiam externæ. 22 Cauſarum & controuerſiarum ſeu quæſtionum genera habebit cognita: an ex re (ſic vero, recto, nomine) an ex verbo ambiguo aut contrario oriatur quæſtio, an ex pugna ſententiæ dicentis & verborum. 23 Præcepta argumentorum cognita quoque habebit: quorum magnus vſus eſt oratori. Videbit quid deceat, vt ſit temporum, cauſarum, & perſonarum moderator. 25 Verſabitur quoque in augendis & abiiciendis rebus. 26 Mouebit animos auditoris & iudicis moderatè, vel iniquè. 27 Formam & characterem orationis illuminabit verbis ſimplicibus vel collocatis. 28 ſed & ſententiis. 29 ¶ Verba ſuauiſſima aptè collocabit, vt inter ſe quàm aptiſſimè cohæreant extrema cum primis. 30 Qua in parte veteres peccabant in vocalium crebra concurſione, & conſonantium eliſione extrema vocis: in humanum nominibus contrahendis (tametſi id omnium cauſa fieri poſſit) in verbis duobus pluribúſque ſimul iungendis. Dicebant, exin, pro exinde, cum nobis, cum me, cum te: deûm, meûm, exitiûm, conſiliûm, auguriûm, exitium prodigiûm: horriferûm, portentûm, armûm, fabrûm, proſûm, duûm & triûm, virûm, ſeſtertiûm nummûm. neſſe, iudicaſſe ſcripſere, iiſdem pro eiſdem. Quibus in rebus à conſuetudine impetratũ eſt peccare ſuauitatis cauſa: vnde pomeridianũ libentius quam poſtmeridianũ: mehercule, quàm mehercules: neſcire, quàm non ſcire: meridiem, quàm medidiem dicimus: raró præpoſitione Abs vtimur. Non dicimus abfugit, abſer, innoti, innari. Non dicimus ex Republica eſt, vt ex vſu eſt: ſed nec inſapientem, inæquum, tricapitem, concaſum pertiſum. Iam verò Inclytum & inhumanum pronunciamus breui prima inſanum & infelix longa: veteres dicebant Purrhum, pro Pyrrhum, Fruges Phryges: elidebant quoque in dictionibus quarum extrema ſyllaba bus eſſet. 31 ¶ Præter ſuperiora oratori curæ fuerit, vt oratio orbem ſuum conficiat, id eſt, vt ratione finiat idq; vel ſponte ſua, vel quadam concinnitate verborum vt ſi caſus ſimiles habeat eadem oratio, ſi paribus paria, contraria contrariis opponuntur. 32 ¶ Sed & illud curæ oratori fuerit, vt eius oratio numerum habeat à verſu differentem. 33 Cuius obſeruationis primus Origo eſt Iſocrates, & Gorgias. Cauſa, voluptas certiſſima. 34. 35. Natura verò talis eſt vt ſit oratione quidam numerus: 36 Vt petiti ſint à poetis numeri ipſi pedibus conſtantes. 37 Deinde hoc conſiderandum, qui numeri cadant in orationem: ſunt qui Iambicum putent: Ephorus pæana aut dactylum admittit, ſpondæum & trochæum reiicit. Ariſtoteles heroum numerum & Iambum non admittit: pæana probat, vt & Theophraſtus, & Theodectes. Cicero verò vult omnes in oratione eſſe quaſi permiſtos & confuſos pedes, frequentiorem tamen pæana. 38 Eſt & in hac parte tenendum numeros pro genere orationis variandos eſſe. In humili & demiſſo ſermone, Iambum: in ampliori, pæana: frequentiorem in vtroque dactylum permiſcendum eſſe. 39. 40 Sed & in primis vt in extremis partibus orationis numeros vſurpari, diuerſos eſſe à poetis: neque ſemper numero fieri, ſed aut concinnitate & conſtructione verborum. 41 Vſus numerorum is ſeruandus eſt, vt Hiſtorici & qui in Epidictico genere verſantur, imitentur numeros Iſocratis aut Theopompi: oratores verò, ne paſſim, ſed cùm opus eſt, numeris vtantur. 42 Opus eſt autem in laudationibus, in amplificanda re, nec tantùm in peroratione, ſed & in orationis reliquis partibus. 43. Deinde numeri ac pedes mutandi, vbi orationem incitatam aut tardam eſſe volumus. 44. 45. Numeroſam orationem non numero fieri, ſed compoſitione & genere iis quæ inciſa & membra dicuntur, vſurpatis. 46 Sine numeris infantem & ieiunam eſſe orationem. 47 ¶ Et hoc Ciceronis de oratore iudicium eſt.

1 VTRVM difficilius, aut maius eſſet negare tibi ſæpius idem roganti, an efficere id, quod rogares, diu, multumque, Brute, dubitaui. Nam & negare ei, quem vnicè diligerem, cuique me cariſſimum eſſe ſentirem, præſertim & iuſta petenti, & præclara cupienti, durum admodum mihi videbatur: & ſuſcipere tantam rem, quantam non modò facultate conſequi difficile eſſet, ſed etiam cogitatione complecti, vix arbitrabar eſſe [a] eius, qui vereretur reprehenſionem doctorum, atque prudentium.

[a] L. eius eſſe.

2 † Quid enim eſt maius, quàm cùm tanta ſit inter oratores bonos diſſimilitudo, iudicare, *quæ ſit optima ſpecies, & quaſi figura dicendi?* Quod quoniam me ſæpius rogas, aggrediar: non tam perficiendi [b] ſpe, quàm experiundi voluntate. Malo enim, cùm ſtudio tuo ſim obſecutus, deſiderari à te prudentiam meam, quàm, ſi id non fecerim, beneuolentiam [c].

[b] L. perficiendi ſpe, quàm experiendi.
[c] v. c. beniuolentiam.

3 † Quæris igitur, idque iam ſæpius, *quod eloquentiæ genus probem maximè, & quale mihi videatur illud, cui nihil addi poſſit, quod ego ſummum, & perfectiſſimum iudicem.* In quo vereor, ne ſi id, quod vis, effecero, eumque oratorem, quem quæris, expreſſero: tardem ſtudia multorum, qui deſperatione debilitati, experiri id nolent, quod ſe aſſequi poſſe diffidant.

4 † Sed par eſt omneis omnia experiri, qui res magnas, & [d] magno opere expetendas concupiuerunt [e]. Quod ſi quem aut natura ſua, aut illa præſtantis ingenii vis forte deficiet, aut minus inſtructus erit magnarum artium diſciplinis: teneat tamen eum curſum, quem poterit. *Prima enim ſequentem, honeſtum eſt in ſecundis, tertiíſque conſiſtere.* Nam in poetis, non Homero ſoli locus eſt (vt de Græcis loquar) aut Archilocho, aut Sophocli, aut Pindaro: ſed horum vel ſecundis, vel etiam infra ſecundos.

[d] al. & magnopere
[e] L. concupiuere.

5 † Nec verò Ariſtotelem in philoſophia deterruit à ſcribendo amplitudo Platonis: nec ipſe Ariſtoteles admirabili quadam ſcientia, & copia, ceterorum ſtudia reſtinxit. Nec ſolùm ab optimis ſtudiis excellentes viri deterriti non ſunt, ſed ne opifices quidem ſe [f] artibus ſuis remouerunt, qui aut Ialyſi [g] quẽ Rhodi vidimus, non potuerunt, aut Coæ Veneris pulchritudinem imitari. Nec ſimulachro Iouis Olympii, aut Doryphori [h] ſtatua deterriti, reliqui minùs experti ſunt, quid efficere, aut quò progredi poſſent: quorum tanta multitudo fuit, tanta in ſuo cuiuſque gene-

[f] L. ſe ab artibus
[g] opus Protogenis pulcherrimum, ab vrbe Ialyſo dictum Inſulæ Rhodi.
[h] Doryphori meminit ſuprà in Bruto circa finem.

re laus, vt cum ſumma miraremur, inferiora tamen probaremus.

6 P. 8. † In oratoribus verò, Græcis quidem, admirabile eſt quantum inter omneis vnus excellat. Attamen, cùm eſſet Demoſthenes, multi oratores, magni, & clari fuerunt, & antea fuerant, nec poſtea defecerunt. Quare non eſt cur eorum, qui ſe ſtudio eloquentiæ dediderunt, ſpes [a] infringatur, aut languescat induſtria. Nam *neque illud ipſum, quod eſt optimum, deſperandum eſt: & in præſtantibus rebus, magna ſunt ea, quæ ſunt optimis proxima.*

a L. aut ſpes lutt.

7 † Atque ego in ſummo oratore fingendo talem informabo [b], qualis fortaſſe nemo fuit. Non enim quæro, quis fuerit, ſed quid ſit illud, quo nihil poſſit eſſe præſtantius: quod in perpetuitate dicẽdi non ſæpe, atque haud [c] ſcio an vnquam, in aliqua autem parte eluceat aliquando, idem apud alios denſius, apud alios fortaſſe rariùs.

b ἀδιανοήτως.

c L. haud ſcio an nunquam.

8 † Sed ego ſic ſtatuo, nihil eſſe in vllo genere tam pulcrum, quo non pulcrius id ſit, vnde illud, vt ex ore aliquo, quaſi imago, exprimatur, quod neque oculis, neque auribus, neque vllo ſenſu percipi poteſt: cogitatione tantum, & mente complectimur. Itaque & Phidiæ ſimulacris, quibus nihil in illo genere perfectius videmus, & his picturis, quas nominaui, cogitare tamen poſſumus pulcriora [d].

d al. pulcrio rei.

9 † Nec verò ille artifex, cùm faceret Iouis formam, aut Mineruæ, contemplabatur aliquem, è quo ſimilitudinem duceret: ſed ipſius in mente inſidebat ſpecies pulcritudinis eximia quædam, quam intuens, in [e] eâque defixus, ad illius ſimilitudinem artem, & manum dirigebat. Vt igitur in formis & figuris eſt aliquid perfectum, & excellens cuius ad [f] excogitatam ſpeciem imitando referuntur ea, quæ ſub oculos ipſa [g] cadunt: ſic perfectæ eloquentiæ ſpeciem [h] animo videmus, effigiem [i] auribus quærimus.

e al. in eamque, del.

f al. ad cogitatam

g q. lib. vulg. ipſa non cadunt:

h Idea Platonis

10 † Has rerum formas appellat ideas [k] ille non intelligendi ſolum, ſed etiam dicendi grauiſſimus auctor, & magiſter, Plato: eaſque gigni negat, & ait ſemper eſſe, ac ratione, & intelligentia contineri: cetera naſci, occidere, fluere, labi, nec diutius eſſe vno, & eodem ſtatu. Quidquid eſt igitur, de quo ratione, & via diſputetur, id eſt ad vltimam ſui generis formam, ſpeciemque redigendum.

i ... quid ...

k ἰδέας ...

11 † 2 ¶ Ac video, hanc primam ingreſſionem meam non ex oratoriis [l] diſputationibus ductam, ſed è media philoſophia repetitam, & eam quidem cùm antiquam, tum ſubobſcuram, aut reprehenſionis aliquid, aut certe admirationis habituram. Nam aut mirabuntur, quid hæc pertineant ad ea, quæ quærimus: quibus ſatisfaciet res ipſa cognita, vt non ſine cauſa alte repetita videatur: aut reprehendent, quod inuſitatas vias indagemus, tritas relinquamus.

l ſ... oratoris

12 † Ego autem & me ſæpe noua videri dicere intelligo, cùm peruetera dicam, ſed inaudita pleriſque: & fateor, me oratorem, ſi modò ſim, aut etiam quicunque ſim, non ex rhetorum officinis, ſed ex Academiæ ſpatiis extitiſſe. Illa enim ſunt curricula multiplicium, variorumque ſermonum, in quibus Platonis primum [m] impreſſa ſunt veſtigia: ſed & huius, & aliorum philoſophorum diſputationibus & exagitatus maximè orator eſt, & adiutus. Omnis enim vbertas, & quaſi ſylua dicẽ-

P. CXCVIII.

m L. primùm ſunt impreſſa ve.

A diducta ab illis eſt, nec ſatis tamen inſtructa ad [a] forenſeis cauſas: quas, vt illi ipſi dicere ſolebant, agreſtioribus muſis reliquerunt.

a ... ad Forenſes

13 † Sic eloquentia hæc forẽſis, ſpreta à philoſophis, & repudiata, multis quidem illa adiumentis, magniſq; caruit: ſed tamẽ ornata verbis, atque ſententiis, iactationẽ habuit in populo, nec paucorum iudicium, reprehenſionemque pertimuit. Ita & doctis eloquentia popularis, & diſertis elegans doctrina defuit.

B 14 † Poſitũ ſit igitur in primis (quod pòſt magis intelligetur) *ſine philoſophia [b] non poſſe effici, quem quærimus, eloquentem*: non vt in ea tamen omnia [c] ſint, ſed vt ſic adiuuet, vt palæſtra hiſtrionem. parua enim magnis ſæpe rectiſſimè conferuntur. nam nec latius, nec copioſius de magnis, variiſque rebus ſine philoſophia poteſt quiſquam dicere.

b Philoſophia an & in quibus oratori neceſſaria.

c L. ſint omnia,

15 † Siquidem etiam in Phædro Platonis hoc Periclem præſtitiſſe cæteris dicit oratoribus Socrates, quod is Anaxagoræ [d] phyſici fuerit auditor: à quo cenſet, eum, cùm alia præclara quędã, & magnifica didiciſſet, vberem & fœcundũ fuiſſe [e], gnarumq; (quod eſt eloquẽtiæ maximũ) quib. orationis modis quęq; animorũ partes pellerentur. quod idẽ de Demoſthene exiſtimari poteſt: cuius ex epiſtolis [f] intelligi licet, quã frequẽs fuerit Platonis auditor.

C

d Idem & de Orat. re. & in Bruto, Plutarchus in Pericle. Diodorus n. 8 Val. 9

e L. gnarumq;

f vide Epiſtolam Platonis ad Heracleodorum.

D 16 † Nec verò ſine philoſophorum diſciplina, genus, & ſpeciẽ, cuiuſq; rei cernere, neq; eam definiendo explicare, nec [g] tribuere in parteis poſſumus: nec iudicare, quæ vera, quæ falſa ſint, neq; cernere conſequentia, repugnãtia videre, ambigua [h] diſtinguere. Quid dicã de natura rerũ, cuius cognitio magnam orationis ſuppeditat copiam? de vita, de officiis, de virtute de moribus? ſine multa earũ ipſarum rerum diſciplina, aut dici, aut intelligi poteſt?

g al. nec genus mouero

h ἀμφ. ...

E 17 † Ad has tot, tantáſque res adhibenda ſunt ornamenta innumerabilia, quæ ſola tũ quidẽ tradebantur ab iis, qui dicendi numerabãtur magiſtri. Quo fit, vt veram illam & abſolutã eloquentiam nemo conſequatur, quòd alia intelligendi, alia dicendi diſciplina eſt: & ab aliis, rerũ: ab aliis, verborũ doctrina quæritur.

18 † Itaq; M. Antonius, cui vel primas eloquẽtiæ patrum noſtrorum tribuebat ætas: vir natura peracutus, & prudens, in eo libro, quem vnum reliquit, diſertos [i] ait ſe vidiſſe multos, eloquentem omnino neminem. Inſidebat videlicet in eius mente ſpecies eloquentię, quã cernebat animo, re [k] ipſa non videbat. Vir autem acerrimo ingenio (ſic enim fuit) multa & in ſe, & in aliis deſiderans, neminem planè, qui rectè appellari eloquens poſſet, videbat.

F

i Diſerti & eloquentis differentia: & cur diſerti multi eſſe P. B. poſſunt, eloquens nemo.

k ... reapſe

19 † Quod ſi ille nec ſe, nec L. Craſſum eloquentẽ putauit: habuit profectò comprehenſam animo quandam formã eloquentiæ, cui quoniam nihil deerat, eos, quib. aliquid, aut plura deerant, in eã formã non poterat includere. Inueſtigemus hũc igitur, Brute, ſi poſſumus, quem nunquam vidit Antonius, aut qui omnino nullus vnquã fuit, quem ſi imitari, atque exprimere non poſſumus, quod idem ille vix Deo conceſſum eſſe dicebat: at [l] qualis eſſe debeat, poterimus fortaſſe dicere.

G

l al. attamen qual.

20 † 2 *Tria* [m] ſunt omnino *genera dicendi*, quibus in ſingulis quidam floruerũt: peræquè autem (id quod volumus) perpauci in omnib. Nam & *grandiloqui*, vt ita dicam, fuerunt cum ampla & ſententiarum grauitate, & maieſtate verborum, vehementes [n], & varii, copioſi, graues: ad permouendos, & conuertendos

H

m Idem latiùs libri de optimo genere Oratorũ.

n L. vehementes, varii, copioſi,

A animos inſtructi, & parati [a]: quod ipſum alij aſpera, triſti, horrida oratione, neque perfecta, neque concluſa: alij læui, & inſtructa, & terminata. Et contrà *tenues* [b], acuti, omnia docentes, & dilucidiora, non ampliora facientes, ſubtili quadam, & [c] preſſa oratione limati. In eodemque genere alij callidi, ſed impoliti, & conſulto rudium ſimiles & imperitorum: alij in eâdem ieiunitate concinniores, id eſt faceti, florentes etiam, & leuiter ornati.

a al. quorum ipſorum.
b qui & ſummiſſi infra.
c L. & preſſa oratione, & limata.

21 B † Eſt autẽ quidã interiectus [d], *inter medius, & quaſi temperatus*, nec acumine poſteriorum, nec fulmine [e] vtens ſuperiorum, vicinus [f] amborum, in neutro excellẽs, vtriuſq; particeps, vel vtriuſque (ſi verum quærimus) potius expers. Iſque vno tenore, vt aiunt, in dicendo fluit, nihil afferens præter [g] facilitatem [h], & æquabilitatẽ: aut addit aliquos, vt in corona, toros, omnemq; orationem ornamentis modicis verborum, ſententiarumque diſtinguit.

d al. interiectus inter hos, medius & quaſi. Ita Nonius cap. 1. in Cinnus 29. al. interiectus inter hos, & medius & quaſi.
e al. flumine. Ita Nonius d. loco.

22 C † 4 ¶ Horum ſingulorũ generum quicunque vim ſingulis conſecuti ſunt, magnum in oratoribus nomen habuerunt. Sed quærẽdum eſt, ſatiſne id, quod volumus, effecerint. Videmus enim fuiſſe quoſdam, qui iidem ornatè ac grauiter, iidem verſutè & ſubtiliter dicerent. Atq; vtinam in Latinis talis oratoris ſimulacrum reperire poſſemus. eſſet egregium non quærere externa, domeſticis eſſe contentos.

f L. vt clinour amborum in neutro excellens. Ita Nonius d. loco.
g al. præter facultatem & æqualitatem.
h al. facultatem.

23 † ſed ego idem, qui in illo ſermone noſtro, qui eſt expoſitus in Bruto, multum tribuerim Latinis, vel vt hortarer alios, vel qꝛ amarem meos, recordor [i] me longè omnibus vnum anteferre *Demoſthenem*, qui vim accommodarit ad eam quam ſentiam, eloquẽtiam, non ad eam, quam in aliquo ipſe cognouerim [k]. Hoc nec grauior exſtitit quiſquam, nec callidior, nec temperatior. Iraque nobis monendi ſunt ij, quorum ſermo imperitus increbuit [l], qui aut dici ſe deſiderant Atticos, aut ipſi Atticè volunt dicere, vt mittentur hunc maximè, quo ne Athenas quidem ipſas magis credo fuiſſe Atticas. quid enim ſit Atticum, diſcant, eloquentiamque ipſius viribus, non imbecillitate ſua, metiantur.

i L. recordor longè, &c.
k L. cognorim.
P. CXCIX.
l lib. vulg. increbuit mundè.

24 † 5 ¶ Nunc enim tantum quiſque laudat, quantum ſe poſſe ſperat imitari. Sed tamen eos ſtudio optimo, iudicio minus firmo præditos docere, quæ ſit propria laus Atticorum, non alienum puto. Semper oratorum eloquentiæ moderatrix fuit auditorum prudentia. Omnes enim, qui probari volunt, voluntatem eorum, qui audiunt intuentur, ad eamque & ad eorum arbitrium, & nutum totos ſe fingunt, & accommodant.

25 † Itaque Caria, & Phrygia, & Myſia, quòd minimè politæ, minimeq; elegantes ſunt, adſciuerunt aptum ſuis aurib. opimũ quoddam, & tanquam adipatæ [m] dictionis genus, quod eorum vicini (non ita lato interiecto mari) Rhodij nunquam probauerunt. Græci autem multo minùs. Athenienſes verò funditus repudiauerunt: quorum ſemper fuit prudens, ſincerũmq; iudicium, nihil vt poſſent, niſi incorruptum audire, & elegans. eorum religioni cùm ſeruiret orator, nullum verbum inſolens, nullum odioſum ponere audebat.

m L. & tanquam adipatum dictionis gen. al. & tanquam adipale diction. gen. mendosè ita legitur apud Nonium cap. 2 in Adipatũ, quod veteribus pingue,

26 † Itaque hic, quem præſtitiſſe diximus ceteris, in illa pro Cteſiphonte oratione longè optima, ſummiſſius à primo: deinde, dũ de legibus diſputat, preſſius: pòſt ſenſim incedens, iudices vt vidit ardenteis, in reliquis exſultauit audacius. Ac [n] tamen in hoc ipſo diligenter examinante verborum omnium pondera reprehendit Æſchines quædam, & exagitat: illudenſque, dura, odioſa, intolerabilia eſſe dicit. Quinetiam quærit ab ipſo, cùm quidem eum belluam [a] appellet, vtrùm illa verba, an portenta ſint: vt Æſchini ne Demoſthenes quidem videatur Atticè dicere.

26 opimum, ſucculentum.
n L. Atamen
a κίναδος.

27 † Facilè eſt enim verbum aliquod ardens (vt ita dicam) notare, idq; reſtinctis iam animorum incendiis irridere. [b] Itaque ſe purgans B iocatur Demoſthenes [c], negat in eo poſitas eſſe fortunas Græciæ [d], in hoc [e] eum, huc, an illuc manum porrexerit. Quónam igitur modo audiretur Myſus, aut Phryx Athenis, cùm etiam Demoſthenes exagitetur, vt [f] putidus? Cum verò inclinata, vlulantique voce, more Aſiatico, canere cœpiſſet, quis eum ferret? aut quis potius nõ iuberet auferri? Ad Atticorum igitur aureis tereteis, & religioſas qui ſe accommodant, ij ſunt exiſtimãdi Atticè dicere.

b κατηγλῶν.
c vide Demoſthenem περὶ στεφ.
d L. Græciæ, hoc, an illud locutus ſit, huc, an illuc m.
e vet. in hoc in eum, huc an illud. al. hoc an illud, huc an illuc. Videt. al. hoc

28 C † Quorum genera plura ſunt. hi [g] vnum modò quale ſit, ſuſpicantur. Putãt enim, qui horridè, inculteq; dicat, modo id *eleganter enucleateq;* [h] faciat, eum ſolum Atticè dicere. Errant, quod ſolum: quod Atticè, non falluntur.

an illuc verbum poſuerit, al. hoc an illo verbo vſus ſit. al. hoc

29 † Iſtorum enim iudicio ſi ſolùm illud eſt Atticum, ne Pericles quidem dixit Atticè, cui primæ ſine controuerſia deferebantur. Qui ſi tenui genere vteretur, numquam ab Ariſtophane poeta fulgurare, tonare, permiſcere D Græciam dictus eſſet. Dicat igitur Atticè venuſtiſſimus ille ſcriptor, ac politiſſimus Lyſias. Quis enim id poſſit negare? dum intelligamus, hoc eſſe Atticum in Lyſia, non quod tenuis ſit, atque inornatus, ſed quod *nihil* habeat *inſolens, aut ineptum*. *Ornatè* verò, & *grauiter*, & *copiosè* dicere, aut Atticorum ſit, aut ne ſit Æſchines, néve Demoſthenes Atticus.

an illud verbum vſurpa P. B. rit. Ita enim Demoſthenes in orat. pro Cteſiphonte.
f ὦ περίεργε.
g L. hi vnum modo, quale id cumque ſit, ſ.
h citatur à Nonio c. 2. in Enucleate 196.

30 † Ecce autem aliqui ſe *Thucydidios* eſſe profitentur, nouum quoddam imperitorum, E & inauditum genus. Nam qui Lyſiam ſequuntur, cauſidicum quendam ſequuntur: non illum [i] quidem amplum, atque grandem: ſubtilem & elegantem tamen, & qui in forenſibus cauſis poſſit præclarè conſiſtere. *Thucydides* autẽ res geſtas, & bella narrat, & prælia, grauiter ſane & probè: ſed nihil ab eo transferri poteſt ad [l] forenſem vſum, & publicum. Ipſæ illæ conciones ita multas habent obſcuras, abditaſque ſententias, vix vt intelligantur: F quod eſt in oratione ciuili vitium vel maximum.

i de quo vide Plutar. hum in x. Rhetoribus & diſertum in Lyſia.
k Thucydidẽ imitari an debeat orator.
l L. ad vſum forenſem, & p.

31 † Quæ eſt autem in hominib. tanta peruerſitas, vt, [m] inuentis [n] frugibus, glande veſcantur? An victus hominum, Athenienſium beneficio excoli potuit, oratio non potuit? Quis porro vnquam Græcorum rhetorum à Thucydide quidquam duxit? At laudatus eſt ab omnibus. fateor: ſed ita, vt rerum explicator prudens, ſeuerus, grauis, non vt in iudiciis verſaret cauſas. G ſed vt in hiſtoriis bella narraret. Itaque nunquam eſt numeratus orator.

m ἐπὶ δρυΐ.
n hic poeta, inuenti glandem qui non latidit arſis.
o al. verborũ granditatem.

32 † Nec vero, ſi hiſtoriam non ſcripſiſſet, nomen eius non exſtaret, cum præſertim fuiſſet honoratus, & nobilis. Huius tamen nemo neque verborum [o], neque ſententiarum grauitatem imitatur: ſed cùm mutila [p] quædam & hiantia locuti ſunt, quæ vel ſine magiſtro facere potuerunt, germanos [q] ſe putant eſſe Thucydidas [r]. Nactus ſum etiam qui *Xeno*H*phonti* [ſ] ſimilem eſſe ſe cuperet: cuius ſermo eſt ille quidem melle dulcior, ſed à forenſi ſtrepitu remotiſſimus.

neque ſententiarum grauitatem. ſic ſuprà in Bruto germana Ironia eſt.
p κολοβά.
q γνησίως.
r Θουκυδίδας.
ſ Xenophontem imitari an debeat orator.

Digitized by Google

† Referamus nos igitur ad eum, quem volumus, inchoandum, & eâdem eloquentia informandum, quam in nullo cognouit Antonius. Magnum opus omnino, & arduum, Brute, conamur: sed *nihil difficile amanti puto*. Amo autem, & ſemper amaui ingenium, ſtudia, mores tuos. Incendor porrò quotidie magis, non deſiderio ſolùm (quo quidem conficior) congreſſus noſtros, conſuetudinem victus, doctiſſimos ſermones requirens tuos, ſed etiam admirabili fama virtutum incredibilium, quæ ſpecie diſpares, prudentia coniunguntur. A B

34 † Quid enim tam diſtans, quàm à ſeueritate comitas? Quis tamen vnquam te aut ſanctior eſt habitus, aut dulcior? Quid tam difficile, quàm in plurimorum controuerſiis diiudicandis ab omnibus diligi? conſequeris tamen, vt eos ipſos, quos contra ſtatuas, æquos, placatoſque dimittas. itaque efficis, vt, cùm gratiæ cauſa nihil facias, omnia tamen ſint grata, quæ facis. Ergo omnibus terris, vna Gallia communi non ardet incendio: in qua frueris ipſe te, cùm in Italiæ luce cognoſceris, verſariſque in optimorum ciuium vel flore, vel robore. Iam quantum illud eſt, quod in maximis occupationibus nunquam intermittis ſtudia doctrinæ? ſemper aut ipſe ſcribis aliquid, aut me vocas ad ſcribendum? C

35 † Itaq; hoc ſum aggreſſus ſtatim Catone abſoluto: quem ipſum nunquam attigiſſem, tempora timens inimica virtuti, niſi tibi hortanti, & illius memoriam mihi carā excitāti, non parēre nefas eſſe duxiſſem: ſed teſtificor me à te rogatum, & recuſantem, hæc ſcribere eſſe auſum. Volo enim mihi tecum commune eſſe crimen, vt, ſi ſuſtinere tantā quæſtionem non potuero, iniuſti oneris impoſiti tua culpa ſit, mea recepti, in quo tamen iudicij noſtri errorem, laus tibi dati muneris compenſabit. D

36 † Sed in omni re difficillimum eſt, formam (quod χαρακτὴρ Græcè dicitur) exponere optimi: quod aliud aliis videtur optimū. Ennio delector, ait quiſpiam, quòd non diſcedit à communi more verborum: Pacuuio, inquit alius: omnes apud hunc ornati, elaboratique ſunt verſus: multa apud alterū negligentius. Fac alium Accio. varia enim ſunt iudicia vt in Græcis: nec facilis explicatio, quæ forma maxime excellat. In picturis alios horrida, inculta, abdita, & opaca, cōtrà alios nitida, læta, colluſtrata delectat. Quid eſt, quo præſcriptum aliquod, aut formulā exprimas, cùm in ſuo quodq; genere præſtet, & genera plura ſint? Hac ego religione nō ſum ab hoc conatu repulſus: exiſtimauique, in omnibus rebus eſſe aliquid optimum, etiam ſi lateret: idq; ab eo poſſe, qui eius rei gnarus eſſet, iudicari. E F

37 † Sed quoniam plura ſunt orationum genera, eaq; diuerſa, neque in vnam formā cadunt omnia: laudationum, ſcriptionum, & hiſtoriarum, & talium ſuaſionum, qualem Iſocrates fecit Panegyricum, multiq; alij, qui ſunt nominati ſophiſtæ, reliquarumque rerum formam, quæ abſunt ab forenſi contentione, eiuſq; totius generis, quod Græcè ἐπιδεικτικὸν nominatur, quod quaſi ad inſpiciendum, delectationis cauſa comparatum eſt, non complectar hoc tempore, non quò negligenda ſit: eſt enim illa quaſi nutrix eius oratoris, quem informare volumus, & de quo molimur aliquid exquiſitius dicere. Ab hac & verborum copia alitur, & eorum conſtructio, & numerus liberiore quadam fruitur licentia. G H

38 † Datur etiam venia concinnitati ſententiarum: & arguti, certique, & circumſcripti verborum ambitus conceduntur: de induſtriaque, non ex inſidiis, ſed apertè, ac palam elaboratur, vt verba verbis quaſi demenſa, & paria reſpondeant, vt crebro conferantur pugnantia, comparenturque contraria: & vt pariter extrema terminentur, eundemque referant in cadendo ſonum: quæ in veritate cauſarum & rarius multo facimus, & certè occultius. In Panathenaico autem Iſocrates ea ſtudioſe conſectatum fatetur. non enim ad iudiciorum certamen, ſed ad voluptatem aurium ſcripſerat.

39 † Hæc tractaſſe Thraſymachū Chalcedonium, primum, & Leontinū ferunt Gorgiam: Theodorum inde Byzantium, multoſq; alios, quos λογοδαιδάλους appellat in Phædro Socrates: quorum ſatis arguta multa, ſed vt modo primùm nata, minuta, & verſiculorum ſimilia, quædamnimium depicta. Quo magis ſunt Herodotus, Thucydidesque mirabiles: quorum ætas cum in eorum tempora, quos nominaui, incidiſſet, longiſſimè tamen ipſi à talibus deliciis, vel potius ineptiis abfuerūt. alter enim ſine vllis ſalebris quaſi ſedatus amnis fluit: alter incitatior fertur, & de bellicis rebus canit etiam quodammodo bellicum: primiq; ab his (vt ait Theophraſtus) hiſtoria commota eſt, vt auderet vberius, quàm ſuperiores, & ornatius dicere.

40 † Horum ætati ſucceſſit *Iſocrates*, qui præter ceteros eiuſdem generis laudatur ſemper à nobis, nonnunquam, Brute, leniter, & erudite repugnāte te. ſed credas mihi fortaſſe, ſi, quid in eo laudem, cognoueris. Nam cùm conciſus ei Thraſymachus minutis numeris videretur, & Gorgias, qui tamen primis traduntur arte quadam verba iunxiſſe: Thucydides autem præfractior, nec ſatis (vt ita dicam) rotundus: primus inſtituit dilatare verbis, & mollioribus numeris explere ſententias. In quo cùm doceret eos, qui partim in dicendo, partim in ſcribendo principes extiterunt, domus eius officina habita eloquentiæ eſt.

41 † Itaque vt ego, cùm à noſtro Catone laudabar, vel reprehendi me à ceteris facilè patiebar: ſic Iſocrates videtur teſtimonio Platonis aliorum iudicia debere contemnere. Eſt enim (vt ſcis) quaſi in extrema pagina Phædri his ipſis verbis loquens Socrates, Adoleſcens etiam nunc, ô Phædre, Iſocrates eſt: ſed quid de illo augurer, lubet dicere. Quid tandem, inquit ille? Maiore mihi ingenio videtur eſſe, quàm vt cum orationibus Lyſiæ comparetur: præterea ad virtutem maior indoles: vt minime mirum futurum ſit, ſi, cùm ætate proceſſerit, aut in hoc orationum genere, cui nunc ſtudet, tantum, quantum pueris, reliquis præſtet omnibus, qui vnquam orationes attigerunt: aut ſi contentus his non fuerit, diuino aliquo animi motu maiora concupiſcat. Ineſt enim natura philoſophia in huius viri mente quædam. Hæc de adoleſcente Socrates auguratur.

42 † At ea de ſeniore ſcribit Plato, & ſcribit æqualis, & quidē exagitator omnium rhetorum, hunc miratur vnum: me autem, qui Iſocratem non diligunt, vna cum Socrate, & cū Platone errare patiantur. Dulce igitur orationis genus, & ſolutum, & effluens, ſententiis argutum, verbis ſonans, eſt in illo epidictico genere, quod diximus propriū ſophiſtarum:

pompæ

a Laus Bruti.
b εἰσέρχεται ἀγανακτῶν· τοὺς ὑπερμισοῦντας. c al. pacatoſque. P. C C. d L. Ergo ex omnib. terris.
e. vide Catonem ſeu de ſeneƈtute, niſi ſi Catonis Vticenſis laudē intellicis, de qua Topicis in fin. f Cæcina 6. epiſt. 7. ad Ciceronem. In oratore tuo, inquit, caues tibi per Brutum, & ad excuſationem ſociorum quæris.
g L. qui χαρακτὴρ Gr. al. quæ χαρακτ. h L. multo apud alt. i al. Attio.
k L. delectant. [illegible] l L. quod m al. in ſuo quique genere pr. n L. depulſus. o al. natus eſſet.
p L. laudationum, ſuaſionum, hiſtoriarum, & talium ſcriptionum, qualem Iſocr. q. vide Catonem ſeu de ſeneƈtute. r L. vel quarumq; rerum quæ abſ. à for. ſ L. formam non com. t al. formare.
a eſtatur à Nonio lib. 10. cuſtis. In ſermenſum. b L. quaſi dimenſa, & Dimenſa dicit vt in Catone & Timæo. c L. æſtimata & æqualia Nonius.
d L. ea ſe ſtudioſè. e L. & Gorgiam Leontinum. f L. & verſiculorum ſim. g al. verſiculorum.
g L. abfuerunt.
h al. verba vinxiſſe. i a Theodectes: ita legitur apud Nonium. ap. in Rotundum
k L. Quid tandem? inquit ille. l iudicium Socratis de Iſocrate adhuc adoleſcente.
m Iudicium Platonis de Iſocrate æquali. n L. & Platone. P. C C X.

pompæ, quàm pugnæ aptius: gymnaſiis, & palæſtræ dicatum: ſpretum, & pulſum foro. Sed quod educata huius nutrimentis eloquentia, ipſe ſe poſtea colorat, & roborat, non alienum fuit de oratoris quaſi incunabulis dicere. Verùm hæc, ludorum, atque pompæ: nos autem iam in aciem, dimicationemque [a] veniamus.

a ἀγῶνα τε

43 † 6 ¶ Quoniam *tria videnda* ſunt oratori, *quid dicat*, & *qu*o quidque *loco*, & *quomodo*: dicendum omnino eſt, quid ſit optimum in ſingulis, ſed aliquanto ſecus, atque in tradenda arte dici ſolet. nulla præcepta [b] ponemus (neq; enim id ſuſcepimus) ſed excellentis eloquentiæ ſpeciem & formam adumbrabimus: nec, quibus rebus ea paretur, exponemus: ſed qualis nobis eſſe videatur.

b ὑποθήκας

44 † 7 ¶ Ac duo [c] breuiter prima. ſunt enim non tam inſignia ad maximam laudem, quàm neceſſaria, & tamen cum multis pæne communia. nam & inuenire, & iudicare, quid dicas, magna illa quidem ſunt, & tanquàm animi inſtar in corpore: ſed propria magis prudentiæ, quàm eloquentiæ. qua [d] tamen in cauſa eſt vacua prudentia? 8 ¶ *Noverit* igitur hic quidem orator, quem ſummum eſſe volumus, *argumentorum*, *& rationum locos*.

c Quid, & quo loco quidque dicendum oratori, ſeu de Inuentione & Iudicio.

d L. quæ tamen cauſa eſt vacua prudētia? al. in, quæ enim cauſa

45 † Nam quoniā, quicquid eſt quod in controuerſia, aut in contentione verſetur, in eo aut, ſitne [e] aut, quid ſit, aut, quale ſit, quæritur: ſitne, ſignis: quid ſit, definitionibus: quale ſit, recti, prauique partibus: quibus vt vti poſſit orator, non ille vulgaris, ſed hic excellens, à propriis perſonis & temporib. ſemper, ſi poteſt, auocat controuerſiam (latiùs enim de genere, quam de parte diſceptare licet: vt, quod in vniuerſo ſit probatum, id in parte ſit probari neceſſe.)

eſt vacua prudentia?

e De Quæſtionibus an ſit, quid ſit, quale ſit.

46 † Hæc [f] igitur quæſtio à propriis perſonis & temporibus, ad vniuerſi generis orationē traducta, appellatur *theſis*. In hac Ariſtoteles adoleſcenteis, nō ad philoſophorū morem tenuiter diſſerēdi, ſed ad copiam rhetorū, in vtramque partē, vt ornatiùs, & vberiùs dici poſſit [g], exercuit: Idemque locos (ſic enim appellat) quaſi argumentorum notas, tradidit, vnde omnis in vtramque partem traheretur oratio.

f De Theſi, & quid Theſis.

g L. poſſet.

47 † Facile igitur hic noſter (non enim declamatorem aliquem de ludo, aut rabulam [h] de foro, ſed doctiſſimum, & perfectiſſimum quærimus) quoniam loci certi traduntur, percurret omneis, *vtetur* [i] *aptè* generatim, dicet ex quo emanent etiam *qui communes* appellantur loci. Nec verò vtetur imprudenter hac copia, ſed omnia expendet, & ſeliget. Non enim ſemper, nec in omnibus cauſis, ex iiſdem eadem argumentorum momenta ſunt.

h citatur hic locus à Nonio cap. 1. in Rabula. 25.

i L. vtetur aptè, generatim, dicet ex quo emanant

48 † Iudicium [k] igitur adhibebit: nec inueniet ſolum quid dicat, ſed etiā expēdet. Nihil enim eſt feracius ingeniis, iis præſertim, quæ diſciplinis exculta ſunt. Sed VT ſegetes fœcūdæ, & vberes, nō ſolum fruges, verùm herbas etiam effundūt inimiciſſimas frugibus: ſic interdum ex illis locis, aut leuia quædā, aut cauſis aliena, aut non vtilia gignuntur: quorum ab oratoris iudicio delectus [l] magnus adhibebitur.

k al. iudicium ergo

P. B

l al. delectus magnus adhibebitur. Aliòqui quonam modo &c.

m L. vt mollier dura, aut

49 † Quonam modo ille in bonis hærebit, & habitabit ſuis? aut [m] *mollier* dura, aut *occultabit* quæ dilui non poterunt, atque omnino opprimet, ſi licebit, aut abducet animos? aut aliud afferet, quod oppoſitum *probabilius* ſit, quàm illud quod obſtabit?

occ. quæ dil non poterūt, atque omnino opp ſi licebit, aut

n citatur à Nonio cap. 1.

50 † Iam verò ea, quæ inuenerit, qua diligētia collocabit? quoniā id ſecūdum erit de tribus. Veſtibula [n] nimirū honeſta, aditusq; ad cauſam faciet illuſtreis: cumq; animos prima aggreſſione occupauerit, infirmabit, excludetq; contraria: de firmiſſimis [a] alia prima ponet, alia poſtrema, inculcabitq; leuiora. Atque in primis duabus dicendi partibus qualis eſſet, ſummatim, breuiterque deſcripſimus. Sed, vt ante dictū eſt, in his partib. (etſi graues, atque magnæ ſunt) minus & artis eſt, & laboris.

in Veſtibula 203.

a ſic firmiſſima argumentatio lib. 3. ad Herennium, firmiſſimum orationis lib. 2. de Oratore.

51 † 9 Cum autem, quid, & quo loco dicat, inuenerit, illud eſt longè maximum, videre, *quonam* [b] *modo*. Scitū eſt enim, quod Carneades noſter dicere ſolebat, *Lysimachum eadem dicere*. *Carneadem* [c] *autem eodem etiam modo dicere*. Quod ſi in philoſophia tantum intereſt, quemadmodum dicas, vbi res ſpectatur, non verba penduntur: quid tandem in cauſis exiſtimandum eſt, quibus totis moderatur oratio?

b Quōnam modo dicere debeat orator.

c L. Charmidam autem eod. & ita P. Vict.

52 † Quod quidem ego, Brute, ex tuis litteris ſentiebam, non te id ſciſcitari, qualem ego in inueniendo, & in collocando ſummum eſſe oratorem vellem, ſed id mihi quærere videbare, *quod genus ipſius orationis optimum* iudicarem. Rem difficilem, (dij immortales!) atque omnium difficillimam. Nam cum eſt oratio mollis, & tenera, & ita flexibilis, vt ſequatur quocumque torqueas: tum & naturæ variæ, & voluntates, multùm inter ſe diſtantia effecerunt genera dicendi.

53 † Flumen aliis verborum volubilitáſque cordi eſt, qui ponunt in orationis celeritate eloquentiam. Diſtincta [d] alios & interpuncta interualla, moræ, reſpirationéſque delectant. Quid poteſt eſſe tam diuerſum? tamen eſt in vtroque aliquid excellens. Elaborant alij in lenitate [e] & æquabilitate, & [f] puro quaſi quodam & candido genere dicendi. Ecce aliqui duritatem, & ſeueritatem quandam verbis, & orationis quaſi mæſtitiam ſequuntur: quodq; paullo antè diuiſimus, vt alij *graues*, alij *tenues*, alij *temperati* vellēt videri: quot rationū genera eſſe diximus, totidē oratorū reperiuntur.

d L. Diſtincta alios, interpūcta, interualla, moræ, &c.

e al. lenitate. al. leuitate.

f a. & puro quodam, & quaſi candido gen.

54 † Et, quoniam cœpit iam cumulatiùs hoc munus augere, quàm à te poſtulatum eſt, (tibi enim tantum de orationis genere quærenti, reſpondi etiam breuiter de inueniendo, & collocando) ne nunc quidem ſolum *de orationis modo* dicam, ſed etiam *de actione*: ita prætermiſſa pars nulla erit, quandoquidem de memoria [g] nihil eſt hoc loco dicendum, quæ communis eſt multarum artium.

P. CCII.

g Memoria communis multarū artium.

55 † 10 ¶ Quo modo autem dicatur, id eſt [h] in duobus, in agendo, & in eloquendo. ¶ *Eſt enim actio* [i] *quaſi corporis quædam eloquentia, cùm conſtet è voce, atque motu*. *Vocis mutationes* totidem ſunt, quot animorum, qui maximè voce commouentur. Itaque ille [k] perfectus, quem iamdudum noſtra indicat oratio, vtcumque ſe affectum videri, & animum audientis moueri volet, ita certum vocis admouebit ſonum: de quo plura dicerem, ſi hoc præcipiendi tempus eſſet, aut ſi tu hoc quæreres. dicerem etiam *de geſtu*, cum quo iunctus eſt *vultus*. quibus omnibus, dici vix poteſt, quantum interſit, quemadmodum vtatur orator.

h Quomodo dicendum ſit, poſitum eſt in agend. & eloquendo.

i Actio quædam & quid contineat.

k L. perfectus ille.

56 † Nam & infantes [l], actionis dignitate, eloquentiæ ſæpe fructum tulerunt: & diſerti, deformitate agendi, multi, infantes putati ſunt: vt iam non ſine cauſa Demoſthenes tribuerit, & primas [m], & ſecundas & tertias actioni. Si enim eloquentia nulla ſine hac, hæc autem ſine eloquentia, tanta eſt, certè plurimum in dicendo poteſt. Volet igitur ille, qui eloquentiæ principatum petet, & contenta voce,

l ci. atur à Nonio cap. 1. in Infans 25.

m idem in Bruto, vbi diui.

Digitized by Google

A atrocitet [a] dicere, & ſummiſſa, leniter: & inclinata, videri grauis, & inflexa, miſerabilis [b].

a [illegible]
b [illegible]

58 † Mira eſt enim quædam natura vocis: cuius quidem, è tribus omnino ſonis, *inflexo, acuto, graui*, tanta ſit, & tam ſuauis varietas perfecta in cantibus. Eſt autem in dicendo etiam quidam *cantus* obſcurior, non hic è Phrygia, & Caria rhetorum epilogus, pæne canticum: ſed ille, quem ſignificat Demoſthenes, & Æſchines, cum alter alteri obiicit vocis flexiones [c]. Dicit plura etiam Demoſthenes, illumque ſæpe dicit voce dulci & clara fuiſſe. In quo illud etiam notandum mihi videtur ad ſtudium perſequendæ ſuauitatis in vocibus. ipſa enim natura, quaſi modularetur [d] hominum orationem, in [e] omni verbo poſuit acutam vocem, nec vna plus, nec à poſtrema ſyllaba citra tertiam: quo magis naturam ducem ad aurium voluptatem ſequatur induſtria.

c L. flexiones. Obiicit plura etiam Aeſchini Demoſthenes, ill.
d al. modera retur h.
e Vox acuta natura omni verbo inest.

59 † Ac *vocis* quidem *bonitas* optanda eſt: non eſt enim in nobis, ſed tractatio, atque vſus in nobis. Ergo ille princeps variabit, & mutabit, omneis [f] ſonorum tum intendens, tum remittens, perſequetur gradus: idemq; motu ſic vtetur, nihil vt ſuperſit in geſtu. *Status* erectus, & celſus: rarus inceſſus, nec ita longus. excurſio moderata, eaque rara: nulla mollitia ceruicum, nullæ argutiæ digitorum, non ad numerum articulus cadens: trunco magis toto ſe ipſe moderans, & virili laterum flexione, brachij proiectione in contentionibus, contractione in [g] remiſſis.

f L. & omneis ſonorum, &c.
g *fort.* in remiſſionib.

60 † *Vultus* verò, qui ſecundum vocem plurimùm poteſt, quantam affert tum dignitatem tum venuſtatem! in quo cùm effeceris, nequid ineptum, aut vultuoſum ſit, tum oculorũ eſt quædam magna moderatio. Nam VT imago eſt animi, vultus: ſic indices oculi: quorum & hilaritatis, & viciſſim triſtitiæ modum res ipſæ, de quibus agetur, temperabunt.

P. B.

61 †. 11 ¶ Sed iam [h] illius perfecti oratoris, & ſummæ eloquẽtiæ *ſpecies* exprimẽda eſt: quem hoc vno excellere, i. e. oratione, cetera in eo latẽre, indicat nomẽ ipſum. Non enim inuentor, aut cõpoſitor, aut actor, hæc cõplexus eſt omnia, ſed & Græcè ab eloquendo *ῥήτωρ*, & Latinè eloquens dictus eſt. Ceterarum enim rerum, quæ ſunt in oratore, partem aliquam ſibi quiſque vendicat [i]: dicendi autem, id eſt eloquendi maxima vis, ſoli huic conceditur.

h De ſpecie perfecti oratoris, & ſummæ eloquentiæ, & vi eloquendi.
i L. vindicat.

62 † 12 ¶ Quanquam enim & *philoſophi* quidam ornatè locuti ſunt, (ſi quidẽ & Theophraſtus diuinitate loquendi nomen inuenit, & Ariſtoteles Iſocratem ipſum laceſſiuit [k], & Xenophontis voce Muſas quaſi locutas ferunt. & longè omnium, quicunque ſcripſerunt, aut locuti ſunt, exſtitit [l] & grauitate princeps Plato) tamen horum oratio neque neruos, neque aculeos oratorios, ac forenſeis habet.

k citatur à Nonio cap. 2. in laceſſere ſol.
l L. exſtitit, & ſuauitate, & grauitate pr. al. exſtitit & ſuauitate, & grauitate pr. Nam in Platone ſuauitas, in Xenophonte grauitas fuit. al. legunt exſtitit eloquentia & grauitate.

63 † Loquuntur cum doctis, quorum ſedare animos malunt, quàm incitare. ſic de rebus placatis, ac minimè turbulentis, docẽdi cauſa, non capiendi loquuntur: vt in eo ipſo, quòd delectationem aliquam dicendo aucupentur, plus nõnullis, quàm neceſſe ſit, facere videantur. Ergo ab hoc genere non difficile eſt hanc eloquentiam, de qua nunc agitur, ſecernere.

64 † Mollis eſt enim oratio philoſophorum, & vmbratilis, nec ſententiis, nec verbis inſtructa popularibus, nec [m] iuncta numeris, ſed ſoluta liberius. nihil iratum habet, nihil inuidum, nihil atrox [n], nihil mirabile, nihil aſtutum: caſta, verecunda, virgo incorrupta quodammodo. Itaque ſermo potiùs, quàm oratio, dicitur. Quanquam enim omnis locutio, oratio eſt, tamen vnius oratoris locutio, hoc proprio ſignata nomine eſt.

m L. nec vincta
n [illegible]

65 † *Sophiſtarum*, de quibus ſuprà dixi, magis diſtinguenda ſimilitudo videtur, qui omneis eoſdem volunt flores quos adhibet orator in cauſis perſequi. Sed hoc differunt, quod, cum ſit his propoſitum non perturbare animos, ſed placare potius: nec tam perſuadere, quàm delectare: & apertius id faciunt, quàm nos, & crebrius: cõcinnas magis ſententias exquirũt, quàm probabileis: a re ſæpe diſcedunt, intexunt fabulas, verba apertius transferunt, eaq; ita diſponunt, vt pictores varietatem colorum: paria paribus referunt, aduerſa contrariis, ſæpiſſimeq; ſimiliter extrema definiunt.

66 † Huic generi *hiſtoria* finitima eſt, in qua & narratur ornatè, & regio ſæpe, aut pugna deſcribitur: interponuntur etiam conciones, & hortationes. ſed in his tracta quædã, & fluens expetitur, non hæc contorta, & acris oratio. Ab his nõ multo ſecus, quam à *poetis*, hæc eloquẽtia, quam quærimus, ſeuocãda eſt. Nam etiam poetæ quæſtionem attulerunt, quidnam eſſet illud, quo ipſi differrent ab oratoribus. numero maxime videbantur antea, & verſu: nunc apud oratores iam ipſe numerus increbruit [a].

P. CCIII.

a lib. vulg. increbuit, [illegible]

67 † Quidquid eſt enim, quæ ſub aurium menſuram aliquam cadit, etiam ſi abeſt a verſu, (nam id quidem orationis eſt vitiũ) numerus vocatur, qui Græcè *ῥυθμὸς* dicitur. Itaq; video viſum eſſe nonnullis, Platonis [b], & Democriti locutionem, etſi abſit à verſu, tamen, quod incitatius feratur, & clariſſimis verborum luminib. vtatur, potius poema putãdum, quàm comicorum poetarum: apud quos, niſi quod verſiculi ſunt, nihil eſt aliud quotidiani diſſimile ſermonis. nec tamen id eſt poetæ maximum: etſi eſt eo laudabilior, quod virtutes oratoris perſequitur, cùm verſu ſit adſtrictior.

b Platonis & Democriti oratio quaſi poema eſt. Imo magis Poema quàm Comicorum eſt oratio.

68 † Ego autem etiam ſi quorundã grandis, & ornata vox eſt poetarum, tamen [c] in ea cum licẽtiam ſtatuo maiorem eſſe, quàm in nobis, faciẽdorum, iungendorumq; verborum. tum etiam [d] nonnullorum voluptati vocib. magis, q̃ rebus inſeruiunt. Nec verò, ſiquid eſt vnum inter eos ſimile, (id autem eſt iudicium, electioq; verborum) propterea ceterarũ diſſimilitudo intelligi non poteſt: ſed id nec dubium eſt, &, ſiquid habẽt quæſtionis, hoc tamen ipſum ad id, quod [e] propoſitum eſt, non eſt neceſſarium. *Seiunctus igitur orator à Philoſophorum eloquentia* [f], *à ſophiſtarum*, ab *hiſtoricorum*, *à poetarum*, explicandus eſt nobis, qualis futurus ſit.

c *fort.* tamen cum in eadem [illegible]
d L. etiam auditorum voluptati vocibus magis, quam rebus.
e *fort.* quod nobis prop.
f *fort.* locutione, ſeu loquentia.

69 † 13 *Erit* igitur *eloquens* (hunc enim, auctore Antonio, quærimus) is, qui in foro, cauſiſq; ciuilibus ita dicet [g], vt *probet*, vt *delectet*, vt *flectat*: probare, neceſſitatis eſt: delectare, ſuauitatis: flectere, victoriæ. nam id vnum ex omnibus ad obtinendas cauſas poteſt plurimùm. Sed quot officia oratoris, tot ſunt genera dicendi. Subtile in probando, modicum [h] in delectando, vehemens in flectendo, in quo vno vis omnis oratoris eſt.

g Officium oratoris.
h *mitius* & *moderatum*.

70 † Magni igitur iudicij, ſummæ etiam facultatis eſſe debebit moderator ille, & quaſi temperator huius tripertitæ varietatis. nam & iudicabit quid cuique opus ſit, & poterit, quocumque modo poſtulabit cauſa, dicere.

H 14 ¶ Sed *eſt eloquentiæ, ſicut reliquarum rerum fundamentum, ſapientia*. VT enim in vita, ſic in oratione, nihil eſt difficilius, quam, quid

deceat.

Digitized by Google

decceat [a], videre. πρέπον appellant hoc Græci: nos dicamus ſane DECORVM: de [b] quo præclarè, & multa præcipiuntur, & res eſt cognitione digniſſima. Huius ignoratione non modo in vita, ſed ſæpiſſime & in poematis, [c] & in oratione peccatur.

71 † Eſt autem, quid deceat, oratori videndũ, non in ſententiis ſolum, ſed etiam in verbis. Non enim omnis fortuna, non omnis honos, non omnis auctoritas, nõ omnis ætas, nec verò locus, aut tẽpus, aut auditor omnis, eodẽ aut verborũ genere tractandus eſt, aut ſententiarum: ſemperq́; in omni parte orationis, vt vitæ, quid deceat, eſt conſiderandũ: quod & in re, de qua agitur, poſitum eſt, & in perſonis & eorum qui dicunt, & eorum, qui audiunt.

72 † Itaque hunc locum, longe, & latè patentem philoſophi ſolent in officijs tractare, nõ cum de recto ipſo diſputant, (nam id quidem vnum eſt, grammatici in poetis, eloquentes in omni & genere, & parte cauſarum. Quam enim indecorum eſt, de ſtillicidijs cum apud vnum iudicem dicas, ampliſſimis verbis, & locis vti communibus: de maieſtate populi Ro. ſummiſſe & [d] ſubtiliter? Hic genere toto: at perſona alij peccant, aut ſua, aut iudicum, aut etiam aduerſariorum: nec re ſolum, ſed ſæpe verbo [e]. & ſi ſine re nulla vis verbi eſt, tamen eadem res ſæpe aut probatur, aut rejicitur, alio atque alio elata verbo.

73 † *In omnibuſque rebus videndum eſt, quatenus*. etſi enim ſuus cuique modus eſt, tamen *magis offendit nimium quàm parum*. In quo Appelles pictores quoque eos peccare dicebat, qui non ſentirent, quid eſſet ſatis. Magnus eſſet locus [f] hic, Brute, quod te non fugit, & magnum volumen aliud deſiderat. ſed ad id, quod agitur, illud ſatis: cum hoc decere, quod ſemper vſurpamus in omnib. dictis & factis, minimis, & maximis: cum hoc, inquã, decere dicimus [g], illud non decere, & id vſquequaque, quãtum ſit appareat: in alioque ponatur, aliudque totum ſit, vtrum decere, an oportere dicas:

74 † oportere enim, perfectionem declarat officij, quo & ſemper vtendum eſt, & omnibus: decere, quaſi aptum eſſe, conſentaneúmque tempori, & perſonæ: quod cum in factis ſæpiſſime, tum in dictis valet, in vultu denique, & geſtu & inceſſu: contraq́; itẽ dedecere: quod ſi poeta fugit, vt maximum vitium, qui peccat etiam, cum probam orationem affingit improbo, ſtultove, ſapientis: ſi denique pictor ille vidit, cum immolanda Iphigenia triſtis Chalcas eſſet, mœſtior Vlyſſes, mœreret Menelaus, obuoluendum caput Agamemnonis eſſe, quoniam ſummum illum luctum penicillo non poſſet imitari: ſi deniq́; hiſtrio, quid deceat, quærit, quid faciendum oratori putemus? Sed cùm hoc tantum ſit: quid in cauſis, earúmque quaſi membris faciat, orator viderit. Illud quidem perſpicuum eſt, non modò parteis orationis, ſed etiam cauſas totas, alias alia [h] forma dicendi eſſe tractandas.

75 † 55 ¶ Sequitur, vt cuiuſque generis nota quæratur, & formula: magnum opus & arduum, vt ſæpe iam diximus: ſed ingredientib. conſiderandum fuit, quid ageremus: nũc quidem iam quocumq́; feremur, danda nimirũ vela ſunt. Ac primum informandus eſt ille nobis, quem ſolum quidam vocant Atticum.

76 † Summiſſus eſt, & humilis, *conſuetudinem imitans*, ab indiſertis re plus, quàm opinione, differens. Itaque eum qui audiunt, quamuis

a ſic De oratore, Capus [illegible], decere. b al. de quo & præclare multa præcip. c ita libro 3. Officiorũ adde Nonium c. 8 in poematis 39. Charl. ſium l. grammatic. P. B.

d fort. & ſubtiliter dicere? e L. verbo. ſi enim ſine re nulla v. v.

f L. hic locus Brute,

g L. hoc vtrum (dicimus, illud non decere, & id.) toto, vt dicam.

h al. alia dicendi forma

P. CCIIII.

A ipſi infantes [a] ſint, tamen illo modo cõfidunt ſe poſſe dicere. Nã orationis ſubtilitas, imitabilis illa [b] quidẽ videtur eſſe exiſtimanti, ſed nihil eſt experienti minus. Etſi enim *non plurimi ſanguinis* [c] eſt, habeat tamen ſuccum aliquẽ oportet, vt, etiam ſi illis maximis viribus careat, ſit (vt ita dicam) integra valetudine [d].

77 † Primum igitur eum [e] tanquam e *vinculis numerorum* eximamus. Sunt enim quidam (vt ſcis) oratorii [f] numeri (de quib. mox agemus)

B obſeruandi, ratione quadam, ſed alio in genere orationis, in hoc omnino relinquendi. ſolutum quiddam ſit, nec vagum tamen, vt ingredi libere, non vt licenter videatur errare. Verba etiam verbis quaſi coagmentare negligat. Habet enim ille tanquam hiatus concurſu vocalium molle quiddam, & quod indicet non ingratam negligentiam [g], de re, hominis magis, quàm de verbis laborantis.

78 † Sed erit videndũ de reliquis, cũ hæc duo

C ei liberiora fuerint circuitus, conglutinatioque verborũ. Illa enim ipſa contracta & minuta non negligenter tractãda ſunt, ſed *quædam etiam negligentia eſt diligens*. Nam VT mulieres eſſe dicuntur nonnullæ inornatæ, quas idipsũ deceat: ſic hæc ſubtilis oratio etiam incompta delectat. Fit enim quiddam in vtroque, quo ſit venuſtius, ſed non vt appareat. Tum *remouebitur omnis inſignis ornatus*, quaſi margaritarum [h], ne calamiſtri quidem adhibebuntur.

79 D † Fucati verò medicamenta candoris, & ruboris, omnia repellentur: elegantia modo, & munditia [i] remanebit. *Sermo purus* erit, & *Latinus*: dilucide, planeq́; dicetur: quid deceat, circumſpicietur. Vnum aderit, quod quartum numerat Theophraſtus in orationis laudibus, ornatũ [k] illud ſuaue, & affluẽs: acutæ crebræq́; *ſententiæ* ponentur, & neſcio vnde ex abdito erutæ, atque in hoc oratore dominabuntur.

80 † Verecundus erit vſus oratoriæ quaſi ſu-

E pellectilis. Supellex eſt [l] enim quodammodo noſtra, quæ eſt in ornamentis, alia rerum, alia verborum. Ornatus autem verborum, duplex: vnus ſimplicium, alter collocatorũ. Simplex probatur in proprijs, vſitatiſq́; verbis quod [m] aut optimè ſonat, aut rem maxime explanat. In alienis, aut tranſlatum, aut [n] factũ aliunde, vt mutuo: aut factũ ab ipſo, aut [o] nouum: aut priſcum & inuſitatum. Sed etiam inuſitata ac priſca ſunt in proprijs, niſi quod raro vtimur.

81 F † Collocata autem verba habent ornatum, ſi aliquid concinnitatis efficiunt, quod verbis mutatis non maneat, manente ſententia. Nam ſententiarum ornamenta, quæ permanent, etiam ſi verba mutaueris, ſunt illa quidem permulta, ſed, quæ emineant, pauciora. Ergo ille tenuis orator, modò ſit elegans, nec in faciendis verbis erit audax, & [p] in transferendis verecundus & parcus: & in priſcis, reliquiſq́; ornamentis & verborum, & ſententiarum demiſſior: tranſlatione fortaſſe crebrior, qua fre-

G quentiſſime ſermo omnis vtitur non modo vrbanorum, ſed etiam ruſticorum: ſiquidem eſt eorum, gemmare viteis, ſitire agros, lætas eſſe ſegetes, luxurioſa frumenta.

82 † Nihil horum parum audacter, ſed aut ſimile eſt illi, vnde transferas: aut, ſi res ſuum nullum habet nomen, docendi cauſa ſumptum, non ludendi, videtur. Hoc ornamento liberius paullo, quàm ceteris, vtetur hic

H ſummiſſus: nec tam licenter tamen, quam ſi genere dicendi vteretur ampliſſimo. Itaque illud indecorum [q] (quod quale ſit, ex decoro

a adde Nonium c. 2. & [illegible] 275. b al. quidem illa c ſic Infra libro de optimo genere oratorum. d al. valetudine. e al. eum. f al. oratorii.

g fort. negligentiam hominis, de re magis.

h al. margaritarum.

i al. munditiæ

k L. ornamentum illud ſuaue.

l fort. enim eſt

m L. quod aut optimè ſonat, aut rem maxime explanans. n L. & ſumpta aliunde vt mutuum: aut o L. vt nouũ.

p L. & in trãſferendis verecundus & parcus in priſcis reliquiſque ornamentis, etc. ſic Rom. & non placet. P. B.

q Indecorum ex decoro intelligitur.

debet intelligi) hic quoq; apparet, cùm verbū aliquod altius transfertur, idque in oratione humili ponitur, quod idem in alia deceret.

84 †Illam autem concinnitatem, quæ verborum collocationem illuminat his luminibus, quæ Græci quaſi aliquos geſtus orationis σχήματα appellant (quod idem verbum ab his etiam in ſententiarum ornamenta transfertur) adhibet quidem hic ſubtilis; quē, niſi quod ſolum, ceteroqui recte quidam vocant Atticum, ſed paulo parcius. Nam ſic vt in epularum apparatu, à magnificentia recedens, non ſe parcum ſolum, ſed etiam elegantem[a] videri volet:[b] eliget quib. vtatur. Sunt[c] enim pleræque apte huius ipſius oratoris, de quo loquor, patrimonii. Nam illa de quibus ante dixi, huic acuto fugienda ſunt, paria paribus relata & ſimiliter concluſa, eodémque pacto cadentia, & immutatione literæ quaſi[d] quæſitæ venuſtates, ne elaborata concinnitas, & quoddam aucupium delectationis manifeſto deprehenſum appareat.

a q. λιτὸς. b L. videri volet, el get; quib. v atur. c L. Sunt enim pleraq; apta huius gen. d L. ardens, quæ ſita.

85 †Itemque ſiquæ verborum iterationes contentionem aliquam & clamorem requirent, erunt ab hac ſummiſſione[e] orationis alienæ: ceteris promiſcue poterit vti, continuationem verborum modo relaxet, & diuidat, vtatúrq; verbis quàm vſitatiſſimis, tranſlationibus quàm molliſſimis: etiam illa ſententiarum lumina aſſumat,[f] quæ non erunt vehementer illuſtria. Non faciet remp. loquentem, nec ab inferis mortuos excitabit, nec aceruatim multa frequentans, vna complexione deuinciet. Valentiorum hæc laterum ſunt, nec ab hoc, quem informamus, aut exſpectanda, aut poſtulanda. erit enim vt voce, ſic etiam oratione ſuppreſſior.

e ſummiſſionem orationis vocat, quam ante tenuem: & poſt. humilem, à qua ſummiſſus & acutus orator. f L. aſſumet.

86 † Sed pleraq; ex illis conuenient etiā huic tenuitati: quanquā iiſdem ornamentis vtetur horridius. talē enim inducimus. accedit[g] actio non tragica, nec ſcenæ, ſed modica iactatione corporis, vultu tamē multa conficiens: nō hoc, quo dicuntur os ducere, ſed illo, quo ſignificant ingenuè, quo ſenſu quidq; pronuntient.

g L. Accedet

87 †Huic generi orationis adſpergentur etiam *ſales*, qui in dicendo nimium[h] quantum valent, quorum duo genera ſunt: vnum facetiarum, alterum dicacitatis. vtetur vtroque: ſed altero in narrando aliquid venuſtè, altero in iaciendo mittendoque ridiculo: cuius genera plura ſunt: ſed nunc aliud agimus.

h L. mirum quantum val.

88 †Illud admonemus tamen, ridiculo ſic vſurum oratorem, vt nec nimis frequēti, ne ſcurrile ſit: nec ſubobſceno, ne mimicum: nec petulanti, ne improbum: nec in calamitatem, ne inhumanum: nec in facinus, ne odij locum riſus occupet: neque aut ſua perſona, aut iudicum, aut tempore alienum. hæc enim ad illud indecorum referuntur.

R. CCV.

89 †Vitabit etiā quæſita nec ex tēpore ficta, ſed domo allata, quæ plerunq; ſunt frigida. parcet & amicitiis, & dignitatibus: vitabit inſanabiles cōtumelias: tantūmmodo aduerſarios figet, nec eos tamē ſemper, nec omnes, nec omni modo. quib. exceptis ſic vtetur ſale,[k] & facetiis, vt ego ex iſtis nouis Atticis talē cognouerim neminē, cū id certe ſit vel maximè Atticum.

90 † Hanc ego iudico formā ſummiſſi[l] oratoris, ſed magni tamen & germani[m] Attici: quoniam quicquid[n] eſt ſalſum aut ſalubre in oratione, id proprium Atticorum eſt, quibus tamen non omnes faceti. Lyſias ſatis & Hyperides: Demades præter ceteros fertur:

i δεινός. k ſen ſalibus & fac. l yenere ſic ſup. m iſt ... n L. quicquid eſt ... (margin notes partly illegible)

A Demoſthenes minus habetur: quo quidem mihi nihil videtur vrbanius. ſed non tam dicax fuit, quam facetus. Eſt autem illud[a] acrioris ingenij, hoc maioris artis.

a Locus meo iudicio corruptus, aut ad- modū obſcurus, aut certè perturbatus, ſi non perturbatiſſimus. Itaque hanc ſententiā, Eſt autem illud acrioris ingenij, hoc maioris artis, col- locandā puto poſt verbum, ampliſſimū, quod ſequitur.

91 † 16 ¶ Vberius eſt aliud[b], aliquantóq; robuſtius quā hoc humile[c], de quo dictum eſt: ſummiſſius[d] autē quā illud, de quo iā dicetur, ampliſſimū. Hoc in genere, neruorū vel minimū, ſuauitatis autē eſt vel plurimū. Eſt enim plenius, quàm hoc enucleatum[f]: quam autē illud ornatū, copioſumque, ſummiſſius. Huic omnia dicendi ornamenta conueniunt, plurimúmq; eſt in hac orationis forma ſuauitatis.

b temperatū & modicum dicendi genus intelligit. c id eſt tenue & ſummiſſum d eſt inter-

92 † in qua multi floruerunt apud Græcos: ſed Phalereus Demetrius meo iudicio præſtitit ceteris: cuius oratio cùm ſedate, placideque loquitur, tum illuſtrāt eam, quaſi ſtellæ quædam tralata[g] verba atque immutata. *Tralata* dico, vt ſæpe iam, quæ per ſimilitudinem ab alia re aut ſuauitatis, aut inopiæ cauſa transferuntur. *Mutata*, in quibus pro verbo proprio ſubiicitur aliud, quod idem ſignificet, ſumptum ex re aliqua conſequenti.

93 † Quod quanquam transferendo fit, tamen alio modo tranſtulit, cùm dixit Ennius arcem[h] & vrbem orbas: alio modo, ſi pro patria arcē[i] dixiſſet: & horridā *Africa*[k] *terribili tremere tumultu* cum dicit, pro Afris immutat Africā. Hanc hypallagen rhetores, quia quaſi ſummutantur verba pro verbis: metonymiā grāmatici vocant, quòd nomina transferuntur.

med um inter tenue & ampliſſimum. e L. neruorū eſt vel minimū, ſuauitatis haud ſcio an plurimum. f hoc eſt te-

94 † Ariſtoteles autem tranſlationi hæc ipſa ſubiūgit, & abuſionem, quam κατάχρησιν vocant: vt cùm minutum dicimus animum pro paruo, & abutimur verbis propinquis, ſi opus eſt, vel quòd delectat, vel quòd licet[l]. Iam[m] cum fluxerunt plures continuæ tralationes, alia planè fit oratio. Itaque genus hoc Græci appellāt ἀλληγορίαν, nomine rectè, genere melius ille, qui iſta omnia tranſlat oues vocat. Hæc frequētat Phalereus maximè ſuntq; dulciſſima: & quanquā trāſlatio eſt apud eū multa, tamen immutationes nuſquā crebriores.

nue & acutū. g alterum lata verba, atque imm Trant. h L. ar c, & vrbe orba P. B. ſum : alio m. ... legitur 3. Tuſculana. i L. ar. em, & vrbem dix. k Idem 3. de orat. re. l decet

95 †In idē genus orationis (loquor enim de illa modica, ac temperata) verborū cadunt lumina[n] omnia, multa etiam ſententiarū. latæ, eruditæq; diſputationes ab eodē explicantur, & loci cōmunes ſine[o] contentione dicuntur. Quid multa? è philoſophorum ſcholis tales fere euadunt: & niſi coram erit comparatus ille fortior, per ſe hic, quem dico, probabitur.

m fere... iam cum continuè tunt p ceut. n id eſt ornamenta verborum, quæ & quaſi ſtellæ lucent. o L. ſine contentione lo-

96 † Eſt[p] enim quoddam etiam inſigne, & florens orationis, pictum[q] & expolitum genus, in quo omnes verborum, omnes ſententiarum illigantur lepóres. Hoc totum è ſophiſtarum fontibus defluxit in forum, ſed ſpretum à ſubtilibus, repulſum à grauibus, in ea, de qua loquor, mediocritate conſedit.

quuntur. p L. Eſt etiam quodd. inſigne, & florens, pictum, & expolitum orationis gen. q Pictum ora

97 † 17 ¶ Tertius[r] eſt ille ampliſſimus, copioſus, grauis, ornatus, in quo profectò vis maxima eſt. Hic eſt enim, cuius ornatum dicendi, & copiam admiratæ gentes, eloquentiam in ciuitatibus plurimū valere paſſæ ſunt: ſed hanc eloquentiam, quæ curſu magno, ſonitúq; ferretur, quā ſuſpicerent omnes, quam admirarentur, quam ſe aſſequi poſſe diffiderent. Huius eloquentiæ eſt tractare animos, huius omni modo permouere. hæc modo perfringit, modo irrepit in ſenſus: inſerit nouas opiniones, euellit inſitas.

tionis genus r Genus mutat. Superius dixit de genere orat. omni ſummiſſo & modico, ſequitur verò Tertius ille amplu.

98 † Sed multum intereſt inter hoc dicendi genus & ſuperiora. Qui in illo[s] & acutè elaborauit, vt callidè, arguteque diceret, nec quicquam altius cogitaret, hoc vno perfecto, magnus

ſ ſententia ... at hoc vno perfecto m.

Digitized by Google

magnus orator eſt, ſi non maximus: minimeq; in lubrico verſabitur, &, ſi ſemel conſtiterit, numquam cadet. *Medius* ille autem, quem modicum & temperatum voco, ſi modò ſuum illud ſatis inſtruxerit: non[b] extimeſcit ancipiteis dicēdi, incertóſq; caſus: etiam ſi quando minùs ſuccedet, vt ſæpe fit, magnū tamē periculū non adibit. altè enim cadere nō poteſt.

a quam antè inter medium & quaſi temperatum vocat ad modicum & temperatum.
b L. non extimeſcet hanc.

99 † At verò hic noſter, quem principem ponimus, *grauis*[c], acer, ardens, ſi ad hoc vnum eſt natus, aut in hoc ſolo ſe exercuit, aut huic generi ſtudet vni, nec[d] ſuam copiam cū illis duobus generib. temperauit: maximè eſt contemnendus. ille enim *ſummiſſus*[e], quod acutè, & veteratoriè dicit, ſapiens[f] iam: *medius*, ſuauis: hic autē *copioſiſſimus*, ſi nihil eſt aliud, vix ſatis ſanus videri ſolet. Qui enim nihil poteſt trāquillè, nihil leniter, nihil partitè, definitè, diſtinctè, facetè dicere, præſertim cùm cauſa partim totæ ſint eo modo, partim aliqua ex parte tractandæ: ſi is non præparatis aurib. inflāmare rē cœpit[g]: furere apud ſanos, & quaſi inter ſobrios bacchari vinolentus videtur[h].

c qui & grandiloquus cum ampla & ſententiarum & verborū grauitate & ... vehemens, varius, copioſus
d L. ne ſuam copiam illis duob.
e ſummiſſus Orator acutè & veteratoriè dicit. Vnde ſupra acutus,

100 † 18 ¶ Tenemus igitur, Brute, quē quærimus: ſed animo. Nā manu ſi prehendiſſem, ne ipſe quidē ſua tanta eloquētia mihi perſuaſiſſet, vt ſe dimitterē. Sed inuentus profectò eſt ille eloquens, quem nunquā vidit Antonius. Quis eſt igitur is? Complectar breui, diſſeram pluribus. *Is eſt enim eloquēs, qui & humilia ſubtiliter, & magna grauiter, & mediocria tēperatè poteſt dicere.*

P. C. VI. tenuis, omnia docens, dilucidiora nec ampliora faciens, ſubtilis quadā & preſſa oratione limatus, &

101 † Nemo is, inquies, vnquam fuit. Ne fuerit, ego enim, quid deſiderem, non, quid viderim, diſputo: redeóque ad illam Platonis, de qua dixeram, rei formam & ſpeciē: quam etſi non cernimus, tamē animo tenere poſſumus. Non enim eloquentē quæro, neque quidquā mortale, & caducū: ſed illud ipſum, cuius qui ſit compos, ſit eloquens: quod nihil eſt aliud, niſi eloquentia ipſa, quam nullis, niſi mentis oculis videre poſſumus. Is erit igitur eloquēs, (vt idē illud iteremus) qui poterit *parua ſummiſſe, modica temperatè, magna grauiter dicere.*

paulo antè ſubtilis & acutus.
f L. ſapiens: iam medius l.
g L. cœperit
h L. videbitur
i *al.* Auiti.
k L. quinque lib. accep. genus? quod in Auiti? Quinque igitur legendum, non ſeptem. Nam

102 † Tota mihi cauſa pro Cæcina, de verbis interdicti fuit. res inuolutas definiendo explicauimus: ius ciuile laudauimus: verba ambigua diſtinximus. Fuit ornandus in Manilia lege Pompeius. temperata orationē ornandi copiam perſecuti ſumus. Ius omne retinendæ maieſtatis Rabirij cauſa continebatur. ergo in omni genere amplificationis exarſimus.

primus eſt de prætura vrbana, ſecundus de iuriſdictione: Tertius de re frumentaria. Quartus de ſignis. Quintus de

103 † At hæc interdum temperandā, & varianda ſunt. Quod igitur in accuſationis ſeptem[i] libris non reperitur genus? quod in Habiti[k]? quod in Cornelij? quod in plurimis noſtris defenſionibus? quæ exempla ſelegiſſem, niſi vel nota eſſe arbitrarer, vel poſſe eligere qui quærerent. Nulla eſt enim vllo in genere laus oratoris, cuius in noſtris orationib. nō ſit aliqua, ſi non perfectio, at conatus tamē, atq; adumbratio. non[l] aſſequimur: at, quid deceat, videamus.

ſuppliciis. Diuinatio autē eſt oratio de conſtituendo accuſatore, nō accuſatio. Quæ verò ſequitur diuinationem non accuſatio eſt, ſed cohortatio tantum iu

104 † nec enim nunc de nobis, ſed de re dicimus: in quo tātū abeſt, vt noſtra miremur, vt vſq; eò difficiles, ac moroſi ſimus, vt nobis nō ſatisfaciat ipſe Demoſthenes: qui quāquā vnus eminet inter omneis in omni genere dicendi, tamen non[m] ſemper implet aureis meas, ita ſunt auidæ, & capaces: & ſemper aliquid immenſum, infinitúmque deſiderant.

dicum ad ſeuerè iudicandum.
l *al.* ſi nō aſſ.
m Ciceronis iudicium de Demoſthene.

105 †Sed tamen quoniam[n] & hūc tu oratorem cum eius ſtudioſiſſimo Pammene, cùm eſſes Athenis, totū diligentiſſimè cognouiſti: neq; eum dimittis è manibus: & tamen noſtra etiam lectitas: vides profectò, illū multa perficere, nos multa conari: illum poſſe, nos velle, quocumque modo cauſa poſtulet, dicere. Sed ille magnus. nā & ſucceſſit ipſe magnis, & maximos oratores habuit æqualeis. nos magnū feciſſemus, ſi quidē potuiſſemus, quò contendimus, peruenire in ea vrbe, in qua (vt ait Antonius) auditus eloquens nemo erat.

n L. quoniam tu & hunc.

†Atqui, ſi[a] Antonio Craſſus eloquens viſus non eſt, aut ſibi ipſe: nunquam Cotta viſus eſſet, nunquam Sulpicius, nunquam Hortenſius. nihil enim ample Cotta, nihil leniter Sulpicius, non multa grauiter Hortenſius. Superiores magis ad omne genus apti, Craſſum dico, & Antonium. Ieiunas igitur huius multiplicis, & æquabiliter in omnia genera fuſæ orationis aureis ciuitatis accepimus: eáſque nos primi, quicunque eramus, & quantulumcumque dicebamus, ad huius generis dicēdi, audiendi incredibilia ſtudia conuertimus. 106

P. B.
a Ciceronis iudicium de Antonij, Craſſi, Cottæ, Sulpicij, Hortēſij eloquentia.

†Quantis illa clamoribus adoleſcentuli diximus de ſupplicio parricidarum[b]? quæ nequaquā ſatis deferbuiſſe[c] poſt aliquando ſentire cœpimus. Quid enim tam cōmune, quā[d] ſpiritus viuis, terra mortuis, mare fluctuantib. litus eiectis? Ita viuunt, dū poſſunt, vt ducere animam de cœlo nō queant: ita moriuntur[e], vt eorum oſſa terra non tangat: ita iactantur fluctibus, vt nūquam alluantur: ita poſtremò eiiciuntur, vt ne ad ſaxa quidem mortui conquieſcant, & quæ ſequuntur. Sunt enim omnia ſicut adoleſcentis, non tam re, & maturitate, quàm ſpe, & expectatione, laudata[f]. 107

b L. parricidarum.
c *al.* deferuiſſe.
d Parricidij pœna, adde l. 9 ff. ad l. Pompeiam de parricidiis. Porro hæc eadem verba deprōpta ex Orat. pro Sexto Roſcio Amerino.
e 4. vt eorum oſſa terram non tangant.
f L. laudata.

† Ab hac indole iam illa matura. *Vxor generi, nouerca filij, filia pellex.* Nec vero hic vnus erat ardor in nobis, vt hoc modo omnia diceremus. ipſa.n illa pro Roſcio iuuenilis redundantia, multa habet attenuata, quædam etiam paullo hilariora. At[g] pro Habito, pro Cornelio, complureſque aliæ. nemo enim orator tam multa, ne in Græco quidem otio, ſcripſit, quàm multa ſunt noſtra: eáque hanc ipſam habent, quam probo, varietatem. 108

g L. & pro Auito, *al.* vt pro Auito.

†An ego Homero, Ennio, reliquis poetis, & maximè tragicis cōcederem, vt ne omnib. locis eadem contentione vterentur, crebroq; mutarent, nōnunquam etiam ad quotidianū genus ſermonis accederent: ipſe nunquam ab illa acerrima cōtentione diſcederē? Sed quid poetas diuino ingenio profero? Hiſtriones eos vidimus, quib. nihil poſſet in ſuo genere eſſe præſtantius, qui non ſolùm in diſſimillimis perſonis ſatisfaciebāt, cùm tamen in ſuis verſarentur, ſed & comœdū in tragœdiis, & tragœdū in comœdiis admodum placere vidimus: 109

† ego non elaborē? Cùm dico me: te, Brute, dico. nam in me quidē iampridem effectū eſt, quod futurū fuit. Tu autem eodē modo omneis cauſas ages? aut aliquod cauſarū genus repudiabis? aut in iiſdem cauſis perpetuum, & eūdem ſpiritū ſine vlla cōmutatione obtinebis? Demoſthenis quidem, cuius nuper inter imagines tuas, ac tuorū (quod eū, credo, amares) cùm ad te in Tuſculanum veniſſem imaginē ex ære vidi, nihil[h] Lyſiæ ſubtilitate cedit, nihil argutiis, & acumine Hyperidi, nihil lenitate Æſchini, & ſplendore verborum. 110

h Demoſthenis cum Lyſia, Hyperide & Æſchine comparatio.
i ſummiſſum dicendi genus

† Multæ ſunt eius totæ orationes ſubtiles[i], vt contra Leptinem: multæ[k] & totæ graues[l], vt quædam Philippicæ: multæ variæ, vt contra Æſchinem, falſæ legationis, vt contra eundem pro cauſa Creſiphontis. Iam illud medium quoties vult, arripit: & à gra- 111

ſenſile.
k L. multæ totæ graues.
l grandiloquum, & graue dicendi genus intelligit.

Digitized by Google

uiſſimo diſcedas, eò potiſſimum delabitur. Clamores tamen tum mouet, & tū in dicendo plurimum efficit, cum grauitatis locis vritur.

112 † Sed ab hoc parumper abeamus: (quandoquidem de genere, nō de homine quærimus) rei potius, id eſt, eloquentiæ vim, & naturam explicemus. Illud tamen, quod iam ante diximus, meminerimus, nil[a] nos præcipiēdi cauſa eſſe dicturos: atque ita potius acturos, vt exiſtimatores videamur loqui, non magiſtri. in quo tamen longius progredimur, quod videmus non te hæc ſolum eſſe lecturum, qui ea multo, quàm nos, qui quaſi docere videamur, habeas notiora: ſed hunc librum etiam ſi minus noſtra commendatione, tuo tamen nomine diuulgari[b] neceſſe eſt.

a L. nihil nos

b L. neceſſe eſt diuulgari. E.

113 † ¶ Eſſe igitur perfecte eloquentis puto, non eam ſolum facultatem habere, quæ ſit eius propria, fuſe, lateque dicendi, ſed etiam vicinam eius, atque finitimam, dialecticorum ſcientiam aſſumere. quanquam[c] aliud videtur oratio eſſe aliud diſputatio: nec idē loqui eſſe quod dicere: attamen vtrumq; in diſſerendo eſt diſputandi ratio & loquendi dialecticorum ſit: oratorum autem dicendi, & ornandi. Zeno quidem ille, à quo diſciplina Stoicorum eſt, manu demonſtrare ſolebat, quid inter[d] has arteis intereſſet. nam cum compreſſerat digitos, pugnumque fecerat: dialecticam aiebat eiuſmodi eſſe. cùm autem diduxerat, & manum dilatauerat: palmæ illius ſimilem eloquentiam eſſe dicebat.

c L. quāquam cum aliud videatur eſſe or. al. diſ. nec idē l. e. q. dicere & quanquam diſputādi ratio, & loqu. dial. ſitor. aute dicendi, & ornandi: attamē vtrumque in diſ. et Zeno quidem &c.

d loquuntur Dialectici, di

114 † Atque etiam ante hunc Ariſtoteles principio artis rhetoricæ dicit, illam artem quaſi ex altera parte reſpondere dialecticæ: vt hoc videlicet differant inter ſe quòd hæc ratio dicendi latior ſit, illa loquendi contractior. Volo igitur huic ſummo, omnem, quæ ad dicendum trahi poſſit, loquendi rationē, eſſe notā: quæ quidem res (quod te his artib. eruditum minimè fallit) duplicē habuit[g] docēdi viam. Nam & ipſe Ariſtoteles[h] tradidit præcepta plurima diſſerendi, & poſtea, qui dialectici dicuntur, ſpinoſiora[i] multa pepererunt[k].

cum oratores: ſic infra ratio dicēdi latior: loquendi contractior. & poſt, volo huic ſummo loquendi rationem eſſe notam.

e Eloquentiæ & dialecticæ diſcrimen.

f ἀντίστροφος ... τῇ διαλεκτικῇ.

115 † Ergo eum cenſeo, qui eloquentiæ laude ducatur, non[l] eſſe earum rerum omnino rudem: ſed vel illa antiqua, vel hac Chryſippi diſciplina inſtitutum, nouerit[m] primū vim, naturam, genera verborū, & ſimplicium, & copulatorum: deinde quot modis quidq; dicatur qua ratione verū falsūne ſit, iudicetur: quid efficiatur è quoque: quod[n] cui cōſequens ſit, quodq; contrarium: cúmq; ambiguè multa dicantur, quomodo quidque eorum diuidi, explanarique oporteat. Hæc tenenda ſunt oratori. ſæpe enim occurrunt: ſed quia ſua ſponte ſqualidiora ſunt, adhibendus erit in his explicandis quidam orationis nitor.

Ἀντιστροφ.

g L. habet

h Dialectica præcepta Ariſtotelis faciliora: cùm qui Ariſtotelē ſecuti (in queis Chryſippus) ſpinoſiora.

i qualia Chryſippus: Vt infra.

k repererunt

l L. non eſſe earum rerum

116 † Et quoniam in omnibus, quæ ratione docentur, & via, primum cōſtituendum eſt, *quid quidque ſit*: (niſi enim inter eos, qui diſceptēt, conuenit, quid ſit illud[o], de quo ambigitur: nec recte diſſeri, nec vnquam ad exitum perueniri poteſt) explicanda eſt ſæpe verbis mēs noſtra de quaque re, atque inuolutæ rei notitia definiendo aperienda eſt: ſiquidem definitio eſt oratio, quæ, quid ſit id, de quo agitur, oſtendit quàm breuiſſime. Tum, vt ſcis, explicato genere cuiuſque rei, videndum eſt, quæ ſint eius generis ſiue *formæ*[p] *ſiue partes*, vt in eas tribuatur omnis oratio.

P. B am. rud oportere: ſed vel illa antiq. vel hac Chryſ. diſc. inſtitutus, nouerit pr.

m Dialecticæ totius breuis éaque Ciceroniana ſynopſis.

n al. quod cui q. conſ.

o τί ἐστιν ... ὑποκείμενον.

117 † Erit igitur hæc facultas in eo, quē volumus eſſe eloquentē, vt definire rem poſſit, neque

p ...

A id faciat tam preſſè, & anguſtè, quàm in illis eruditiſſimis diſputationib. fieri ſolet: ſed cùm explanatius, tum etiam vberius, & ad commune iudicium, popularémque intelligentiam accommodatius. Idémq; etiam, cum res poſtulabit genus vniuerſum in ſpecies certas, vt nulla neque prætermittatur, neque redundet partietur, ac diuidet. quando autem, aut quomodo id faciat, nihil ad hoc tempus: quoniam, (vt ſuprà dixi) iudicem me eſſe,
B non doctorem volo.

† 20 ¶ Nec verò dialecticis modo ſit inſtructus. ſed *habeat omnen*[a] *philoſophiæ notos, & tractatos locos*. Nihil enim de religione, nihil de morte, nihil de pietate, nihil de caritate patriæ, nihil de bonis rebus, aut malis, nihil de virtutibus aut vitiis, nihil de officio, nihil de dolore, nihil de voluptate, nihil de perturbationibus animi, & erroribus quæ ſæpe cadunt in cauſas, ſed ieiunius aguntur: nihil, inquam, 118
C ſine ea ſcientia, quam dixi, grauiter, ample, copioſe dici & explicari poteſt.

a fortè legendum omnis.

† De materia loquor orationis etiam nūc, non[b] ipſo de genere dicēdi. volo enim prius habeat orator rem, de qua dicat, dignam auribus eruditis, quàm cogitet, quibus verbis quidque dicat, aut quomodo. quem etiā, quo grandior ſit, & quodammodo excelſior (vt de Pericle dixi ſuprà) *ne phyſicorum* quidem eſſe ignarum volo. Omnia profecto, cum ſe à cæleſtibus rebus referet ad humanas, excelſius, 119
D magnificentiuſque & dicet, & ſentiet.

b L. non de ipſo g.

† 21 ¶ Cumque illa *diuina* cognouerit, nolo ignoret ne hæc quidē *humana*. *Ius ciuile* teneat, quo egent cauſæ forenſes quotidie. Quid eſt enim turpius[c], quàm legitimarum, & ciuiliū cōtrouerſiarum patrocinia ſuſcipere, cùm ſis legum &[d] ciuilis iuris ignarus? 22 ¶ Cognoſcat etiam *rerum geſtarum & memoriæ veteris ordinem*, maximè ſcilicet noſtræ ciuitatis: ſed & 120
E imperioſorum[e] populorū, & regū illuſtrium: quem laborem nobis Attici[f] noſtri leuauit labor: qui conſeruatis, notatiſq; temporibus, nihil cùm illuſtre prætermitteret, annorum ſeptingentorū memoriam vno libro colligauit. Neſcire autem, quid antea quā natus ſis, acciderit, id eſt ſemper eſſe puerū. Quid enim eſt ætas hominis[g], niſi quum memoria rerum veterum cum ſuperiorum ætate conte-
F xitur? Commemoratio autem antiquitatis, exemplorúmq; prolatio ſumma cum delectatione & auctoritatē orationi affert, & fidem.

c Idem l. 2. §. 41. ff. de origine iuris.

d al. & iuris ciuilis.

e τῶν καλλίστων καὶ μεγάλων ἐθνῶν.

f Attici liber hiſtoricus hiſtoriam 700. annorum cō. P. CCVIII. tinens.

g L. niſi cùm ea, memoria rerum veterum.

† ¶ Sic igitur inſtructus veniet ad *cauſas: quarū habebit genera primū ipſa cognita*. erit enim ei perſpectum, nihil ambigi poſſe, in quo non aut res controuerſiā faciat, aut verba. Res aut. de vero, aut de recto, aut de nomine. Verba, aut de ambiguo, aut de cōtrario. Nam ſi quādo aliud in ſententia videtur eſſe, aliud in verbis, genus eſt quoddā ambigui, quod ex præ- 121
G terito[h] verbo fieri ſolet: in quo, q̃ eſt ambiguorum propriū, res duas ſignificari videmus.

h vide 2. de oratore.

† 23 ¶ Cùm tam pauca ſint genera cauſarum, etiā *argumentorum*[i] *præcepta* pauca ſunt. Traditi ſunt, è quib. ea ducantur, duplices loci: vni è rebus ipſis, alteri aſſumti. Tractatio igitur rerū efficit admirabiliorē orationem. nam ipſæ quidem res in perfacili cognitione verſantur. quid enim iā ſequitur, quod quidē artis ſit, niſi ordiri orationē, in quo aut concilietur auditor, aut erigatur, aut paret ſe ad diſcendū: rem breuiter exponere, & probabiliter, & aperte, vt, qd agatur intelligi poſſit: ſua 122
H conſti-

i DE ARGVMENTORVM TRACTATIONE.

k L. præcepta pauca tradita ſunt è quibus ea ducantur, duplices loci.

Digitized by Google

confirmare? aduerſaria euertere? eáque efficere non perturbatè, ſed ſingulis argumentationibus ita concludendis, vt efficiatur quod ſit conſequens iis, quæ ſumentur ad quamque rem confirmãdam? poſt omnia perorationem inflammantem, reſtinguentémve concludere? Has parteis quemadmodum tractet ſingulas, difficile dictu eſt hoc loco. nec enim ſemper tractantur vno modo.

123 † 24 ¶ Quoniam autem non, quē doceam, quæro, ſed quem probem: probabo primùm eum, qui, *quid* [a] *deceat, videbit.* Hæc enim ſapientia maximè adhibenda eloquenti eſt, vt ſit temporum, perſonarúmque moderator. Nam nec ſemper, nec apud omneis, nec contra omneis, nec pro omnibus, nec omnibus eodem modo dicendum arbitror. Is erit ergo eloquens, qui ad id, quodcumque decebit, poterit accommodare orationem. Quod cum ſtatuerit, tum, vt quidque erit dicendum, ita dicet: nec ſatura ieiunè, nec grandia minutè, nec item contrà, ſed erit rebus ipſis par & æqualis oratio.

a DE DECORO.

124 † Principia verecunda, non elatis intenſa [b] verbis, ſed acuta ſententiis, vel ad offenſionem aduerſarij, vel ad commendationem ſui. Narrationes credibiles, nec hiſtorico, ſed prope quotidiano ſermone explicatæ dilucidè. Dein ſi tenues cauſæ, tum etiam argumentandi tenue filum & in docendo, & in refellendo: idque ita tenebitur, vt quanta ad rem, tanta ad orationem fiat acceſſio.

b al. incenſa.

125 † Cùm verò cauſa [c] ea inciderit, in qua vis eloquentiæ poſſit expromi: tū ſe latiùs fundet orator, tum reget, & flectet animos, & ſic afficiet, vt volet, id eſt, vt cauſæ natura [d], & ratio tēporis poſtulabit. 25 ¶ Sed erit duplex omnis eius ornatus ille admirabilis, propter quē adſcendit in tantū honorē eloquentia. Nam cùm omnis pars orationis eſſe debet laudabilis, ſic vt verbū nullū, niſi aut graue, aut elegãs excidat: tū ſũt maximè luminoſę [e], & quaſi actuoſæ [f] partes duæ: Quarū alterā in vniuerſi generis quæſtione pono, quam (vt ſuprà dixi) Græci appellãt θέσιν: alterā *in augēdis* [g], *amplificandiſq; rebus*, quæ ab eiſdē αὔξησις eſt nominata.

c L. ea cauſa

d al. & tēporis ratio poſtu. P. B.

e citatur à Nonio cap. 2. in luminoſum 489.

f al. actuoſæ, ita Nonius c. 2. in lactuoſæ

126 † Quæ etſi æquabiliter toto corpore orationis fuſa eſſe debet, tamen in communibus locis maximè excellet: qui communes appellati [h], quòd videntur multarum iidem eſſe cauſarum, ſed proprij ſingularum eſſe debebunt. Ac verò illa pars orationis quæ eſt de genere vniuerſo, totas cauſas ſæpe continet. Quidquid eſt enim illud, in quo quaſi certamen [i] eſt controuerſiæ, quod Græcè κρινόμενον dicitur, id ita [k] dici placet, vt traducatur ad perpetuam quæſtionem, atque [l] de vniuerſo genere dicatur: niſi cùm de vero ambigetur: quod quæri coniectura ſolet.

473 & in luminoſum 489.

g DE AMPLIFICATIONIBVS.

h L. appellati ſunt eò quòd

i ἀγών

k al. ita placet.

l al. atque vt de

127 † Dicetur autē non Peripateticorū more (eſt enim illorū exercitatio elegans iam inde ab Ariſtotele conſtituta) ſed aliquanto neruoſiùs: & ita de re cōmunia dicētur, vt & pro reis multa leniter dicãtur, & in aduerſarios aſperè. Augendis verò rebus, & cōtrà abiiciendis nihil eſt, quod non perficere poſſit oratio: quod & inter media argumēta faciendum eſt, quotieſcumque dabitur vel amplificandi, vel minuendi locus, & penè infinitè in perorando.

128 † 26 ¶ Duo ſunt [m], quę bene tractata ab oratore, admirabilē eloquētiam faciant [n]. Quorum *alterum* eſt quod Græci ἠθικὸν vocant, *ad naturas &* [illegible] *ad* [illegible] *mores & ad omnem* vitæ conſuetudinem accōmodatum: *alterum*, quod iidem παθητικὸν nominant, *quo perturbantur animi* & concitantur, in quo vno regnat oratio. Illud ſuperius, come, iucundum, ad [a] beneuolētiam conciliandā paratum: hoc [b], vehemens, incenſum, incitatū, quo cauſæ eripiuntur: quod cū rapidè fertur, ſuſtineri nullo pacto poteſt.

m L. Duo ſunt etiam, quæ

n DE MOTIBVS.

o L. faciunt,

a V. C. ad beniuolentiam

b L. hoc verò vehemens,

129 † Quo genere nos, mediocres, aut multo etiā minus: ſed magno ſemper vſi impetu, ſępe aduerſarios de ſtatu omni deiecimus. Nobis pro familiari reo ſummus orator non reſpondit Hortenſius. A nobis homo audaciſſimus Catilina in ſenatu accuſatus obmutuit. Nobis priuata in cauſa magna & graui, cū cœpiſſet Curio pater reſpondere, ſubitò aſſedit, cùm [c] ſibi venenis ereptam memoriam diceret.

c Item in Bruto.

130 † Quid ego de *miſerationibus* [d] loquar? quibus eo ſum vſus pluribus, quòd etiam ſi plures dicebamus, perorationem mihi tamen omnes relinquebant. in quo vt viderer excellere, non ingenio, ſed dolore aſſequebar. Quæ qualiacumque in me ſunt: me [e] enim ipſum non pœnitet, quanta ſint: ſed apparent in orationibus: etſi carent libri ſpiritu illo, propter quem, maiora eadem illa cùm aguntur, quàm cùm leguntur, videri ſolent.

d al. commiſerationib.

e fort. me enim pœnitet quāta ſint.

P. CCX.

131 † Nec verò miſeratione ſolū mens iudicum permouēda eſt (qua nos ita dolenter vti ſolemus, vt puerum infantē in manib. perorantes tenuerimus: vt alia in cauſa, excitato reo nobili, ſublato etiā filio paruo, plangore & lamētatione cōpleremus forū) ſed etiā eſt faciendū, *vt iraſcatur* iudex, mitigetur, inuideat, faueat, contemnat, admiretur, oderit, diligat, cupiat, ſatietate afficiatur, ſperet, metuat, lætetur, doleat: qua in varietate, duriorū, accuſatio ſuppeditabit exēpla: mitiorū, defēſiones meæ.

132 † Nullo enim modo animus audientis aut incitari [f], aut leniri poteſt, qui modus à me non tentatus ſit. dicerem perfectum, ſi ita iudicarem, nec in veritate crimen arrogantiæ extimeſcerem. Sed (vt ſuprà dixi) nulla me ingenij, ſed magna vis animi inflammat, vt me ipſe non teneam. nec vnquam is, qui audiret, incenderetur, niſi ardens ad eum perueniret oratio. Vterer exemplis domeſticis, niſi ea legiſſes: vterer alienis vel Latinis, ſi vlla reperirem: vel Græcis, ſi deceret. Sed Craſſi perpauca ſunt, nec ea iudiciorum. nihil Antonij, nihil Cottæ, nihil Sulpicij. dicebat meliùs, quàm [g] ſcripſit Hortenſius.

f al. irritari. vel irritari.

g fort. quàm ſcribebat

133 Verùm hæc vis, quam quęrimus, quāta ſit, ſuſpicemur, quoniam exēplum [h] nō habemus: aut, ſi exēpla ſequimur, à Demoſthene ſumamus & quidē perpetuæ dictionis, ex eo loco, vnde, in Cteſiphontis iudicio, de ſuis factis, conſiliis, meritis in remp. aggreſſus eſt dicere. Ea profectò oratio in eam formam, quæ eſt inſita in mentib. noſtris, includi ſic poteſt, vt maior eloquentia non requiratur.

h παράδειγμα.

134 † 27 ¶ Sed iam *forma* ipſa reſtat, *& character* ille qui dicitur: qui qualis eſſe debeat, ex [i] ipſis, quæ ſuprà dicta ſunt, intelligi poteſt. Nam & *ſingulorum* [k] *verborum, & collocatorum* lumina attigimus: quibus ſic abūdabit, vt verbum ex ore nullū, niſi aut elegans, aut graue exeat: ex omníque genere frequentiſſimæ tranſlationes erunt, quòd eæ propter ſimilitudinē transferunt animos, & referūt, ac mouent huc, & illuc: qui motus cogitationis, celeriter agitatus, per ſe ipſe delectat. Et reliqua, ex collocatione verborū quæ ſumuntur quaſi lumina, magnum afferunt ornatum orationi. Sunt enim

i L. ex iis ipſis.

k De figuris verborum.

ſimilia illis, quæ in amplo ornatu ſcænæ [a], aut fori appellantur inſignia: non quòd ſola ornent, ſed quòd excellant.

a v. ſcænæ.

135 † Eadem ratio eſt horum, quæ ſunt orationis lumina, & quodammodo inſignia: cum aut duplicantur, iteranturq; verba, aut breuiter cõmutata ponuntur, aut ab eodem verbo ducitur ſæpius oratio, aut in idẽ cõiicitur, aut in vtrũque, aut adiungitur idẽ iteratum, aut idem ad extremum refertur, aut continenter vnũ verbum non [b] in eadem ſententia ponitur: aut cum ſimiliter vel cadunt verba, vel deſinunt, aut multis modis contrariis relata contraria: aut cum gradatim ſurſum verſus reditur [c]: aut cum, demtis coniunctionibus, diſſolutè plura dicũtur: aut cùm aliquid prætereuntes, cur id faciamus, oſtendimus: aut cum corrigimus noſmetipſos, quaſi reprehendentes: aut ſi eſt aliqua exclamatio vel admirationis, vel cõqueſtionis: aut cùm eiuſdem nominis caſus ſæpius commutantur.

b L. non in eandem ſententiam.

P. B.
c al. aſcenditur & ita legit Kraius.

136 † 28 ¶ Sed *ſententiarum* [d] ornamenta maiora ſunt: quibus quia frequẽtiſſimè Demoſthenes vtitur, ſunt qui putent, idcirco eius eloquentiam maximè eſſe laudabilem. Et [e] verò nullus fere ab eo locus ſine quadam conformatione ſententiæ edicitur [f]: nec aliud quidquam eſt dicere, niſi omneis, aut certè pleraſque aliqua ſpecie illuminare ſententias: quas cum tu optimè, Brute, teneas, quid attinet nominibus vti, aut exemplis? tantum [g] notetur locus.

d DE FIGVRIS SENTENTIARVM.
e L. Enim vero nullus &c. & ita Quintil.
f L. dicitur, & ita Quint. notat. Kraius. al. inducitur:
g al. tantummodo

137 † Sic igitur dicet ille, quẽ expetimus, vt [h] verſet ſæpe multis modis eandem, & vnã tem, & hæreat in eadẽ, commoreturq; ſententia: ſæpe etiã vt extenuet aliquid: ſæpe vt irrideat: vt declinet à propoſito, deflectatq; ſententiã: vt proponat, quid dicturus ſit: vt, cùm tranſegerit iam aliquid, definiat: vt ſe ipſe reuocet, vt, quod dixit, iteret, vt argumentum ratione concludat, vt interrogando vrgeat, vt rurſus quaſi ad interrogata ſibi ipſe reſpondeat: vt contrà ac dicat accipi & ſentiri velit: vt addubitet, quid potiùs, aut quomodo dicat: vt diuidat in parteis: vt aliquid relinquat: ac negligat, vt antè præmuniat: vt in eo ipſo, in quo reprehendatur, culpã in aduerſariũ conferat:

h L. vt verſet ſæpe multis modis eadem, & vna in re hæreat, in eadẽque commoretur ſententia.

138 † vt ſæpe cum iis, qui audiunt, nonnumquã etiam cum aduerſario quaſi deliberet: vt hominum ſermones moreſq; deſcribat: vt muta quædam eloquentia [i] inducat: vt ab eo, quod agitur, auertat animos: vt ſæpe in hilaritatem, riſumve conuertat: vt antè occupet quod [k] videat opponi: vt comparet ſimilitudines: vt vtatur exemplis: vt illud alij tribuens diſpertiat, vt interpellatorem coërceat, vt aliquid reticere ſe dicat: vt denuntiet, quid [l] caueant: vt liberius quid audeat: vt [m] iraſcatur etiam, vt obiurget aliquando, vt deprecetur, vt ſupplicet, vt medeatur, vt à propoſito declinet aliquantulum [n], vt optet, vt exſecretur: vt fiat iis, apud quos dicet [o], familiaris.

i L. loquentia ind. & ita Quintil. Kin.
k al. quod putat opponi.
l al. quid caueat: non placet.
m al. vt iraſcatur, etiam vt obiurget aliq.
n al. aliquantum.

139 † Atque alias etiã dicendi quaſi virtutes ſequatur [p]: breuitatẽ, ſi res petet: ſæpe etiam rem dicendo ſubiiciet oculis: ſæpe ſuprà feret, quã fieri poſſit: ſignificatio ſæpe erit maior, quam oratio: ſæpe hilaritas: ſæpe vitæ, naturarumq; imitatio. Hoc in genere (nã quaſi ſyluã vides) omnis eluceat oportet eloquẽtiæ magnitudo.

o al. dicat.
p L. ſequetur

140 † 29 ¶ Sed hæc, niſi *collocata* [q], & quaſi *ſtructa*, & *nexa* verbis, ad eam laudem, quã voluimus, adſpirare non poſſunt. De quo cũ mihi deinceps viderẽ eſſe dicendum, etſi mouebãt iam me illa, quæ ſuprà dixeram, tamen iis quæ ſequuntur, perturbabat magis. Occurrebat enim, poſſe reperiri non inuidos ſolùm, quibus referta ſunt omnia, ſed fautores etiam meარum laudum, qui non cenſerent eius [a] viri eſſe, de cuius meritis tanta ſenatus iudicia feciſſet, comprobante populo Rom. quanta de nullo, de artificio dicendi litteris [b] tam multa mandare. Quibus ſi nihil aliud reſponderem, niſi, me M. Bruto negare roganti noluiſſe, iuſta eſſet excuſatio, cum & amiciſſimo, & præſtantiſſimo viro, & recta & honeſta petenti, ſatisfacere voluiſſem.

q DE COLLOCATIONE VERBORVM.

P. CCX.
a L. eius eſſe viri.
b L. tam multa litteris.

141 † Sed ſi profitear (quod vtinam poſſem) me ſtudioſis dicendi, præcepta, & quaſi vias, quæ ad eloquentiã ferrent, traditurũ: quis tandem id iuſtus rerũ æſtimator [c] reprehenderet? Nam quis vnquã dubitauit, quin in rep. noſtra primas [d] eloquentia tenuerit ſemper [e], vrbanis, pacatiſq; rebus: ſecundas, iuris ſcientia? cùm in altera, gratiæ, gloriæ, præſidij plurimum eſſet: in altera, perſecutionum, cautionúmque præceptio: quæ quidem ipſa auxilium ab eloquentia ſæpe peteret, ea verò repugnante vix ſuas regiones, finéſque defenderet.

c al. exiſtimator
d Eloquentia primas, iuris ſcientia ſecũdas partes in Rep. Romana tenuit.
e L. ſemper in vrbanis, &c.

142 Cur igitur ius ciuile docere ſemper pulcrum fuit, hominumq; [f] clariſſimorum diſcipulis floruerunt [g] domus: ad dicendum ſi quis acuat, aut adiuuet in eo iuuentutem, vituperetur? Nam ſi vitioſum eſt dicere ornatè, pellatur omnino e ciuitate eloquẽtia. ſin ea non modo eos ornat, penes quos eſt, ſed etiam vniuerſam remp. cur aut diſcere turpe eſt, quod ſcire honeſtum eſt: aut, quod noſſe pulcerrimum eſt, id non [h] glorioſum docere?

f al. virorũ.
g L. domus floruerunt.
h L. non glorioſum eſt d.

143 † At alterũ factitatum eſt, alterum nouum. Fateor: ſed vtriuſq; rei cauſa eſt. Alteros enim reſpõdenteis audire ſat erat, vt ij, qui docerẽt, nullũ ſibi ad eam rem tempus ipſi ſeponerẽt: ſed eadẽ tempore & diſcentib. ſatisfacerẽt, & conſulentibus. alteri, cum domeſticum tempus in cognoſcendis, componendiſque cauſis, forenſe in agendis, reliquũ in ſeipſis reficiendis omne cõſumerent: quẽ habebant inſtituẽdi, aut docẽdi locum? Atque haud ſcio, an pleriq; noſtrorum oratorum ingenio plus valuerint, quàm doctrina. itaque illi dicere melius, quã præcipere: nos contrà fortaſſe poſſumus.

144 † At dignitatem docere non habet. Certè, ſi quaſi in ludo, ſed ſi monendo, ſi cohortando, ſi percunctando, ſi communicando, ſi interdum etiam vna legendo, audiendo: neſcio [i] cur non docendo etiam aliquid aliquando, ſi poſſis meliores facere, cur nolis? An, quibus verbis ſacrorum alienatio fiat, docere honeſtum eſt, vt [k] eſt: quibus ipſa ſacra retineri, defendique poſſint, non honeſtum eſt?

i L. neſcio, docendo etiam aliquid aliquãdo ſi poſſis meliores facere, cur nolis.
k hæc duo verba, vt eſt, quidam expũgunt, non neceſſario, cum ſæpiſſimè ita loquatur Cicero.
P. B.

145 † At ius profitentur etiã qui neſciunt: eloquentiã autẽ illi ipſi, qui conſecuti ſunt, tamẽ ea ſe valere diſſimulãt, propterea quod prudẽtia hominib. grata eſt, lingua ſuſpecta. Nũ igitur aut latere eloquentia poteſt: aut id, quod diſſimulat, effugit: aut eſt periculũ, ne quis putet in magna arte, & glorioſa, turpe eſſe docere alios id quod ipſi fuerit honeſtiſſimũ diſcere!

146 † Ac fortaſſe cæteri tectiores: ego ſemper me didiciſſe præ me tuli. Quid enim poſſem, cum [l] & abfuiſſem adoleſcens, & horum ſtudiorum cauſa mare [m] tranſiſſem, & doctiſſimis hominibus referta domus eſſet, & aliquæ fortaſſe ineſſent in ſermone noſtro doctrinarum notæ? cúmque vulgò ſcripta noſtra legerentur, diſſimularem me didiciſſe? Quid erat, cur probarem, niſi quòd parum fortaſſe

l L. cùm & afuiſſem domo adol.
m al. maria.

Digitized by Google

fortaſſe profeceram? Quòd cū ita ſit: tamē ea,
quæ ſuprà dicta ſunt, plus in diſputādo quàm
ea, de quib. dicendū eſt, dignitatis habuerunt.
147 † *De verbis* enim *componendis, & de ſyllabis* pro-
pemodū *dinumerandis, & dimetiendis* loquemur:
quæ etiam ſi ſunt, ſicuti mihi videntur, ne-
ceſſaria, tamen fiunt magnificentiùs, quàm
docentur. Eſt id omnino verum, ſed propriè
in hoc dicitur[a]. nam omnium magnarum
artium, ſicut arborum, altitudo nos delectat:
radices, ſtirpéſque non item: ſed illa ſine his
non poteſt. Me autem ſiue peruagatiſſimus
ille verſus, qui vetat,
Artem pudere proloqui, quam factites, diſſimu-
lare non ſinit, quin delecter, ſiue tuum ſtu-
dium hoc à me volumen expreſſit: tamen eis,
quos aliquid reprehenſuros ſuſpicabar, re-
ſpondendum fuit.
148 † Quod ſi ea, quæ dixi, non ita eſſent: quis
tamen ſe tam durum, agreſtémque præberet,
qui hanc mihi non daret veniam, vt cum
meæ forenſes artes, & actiones publicæ con-
cidiſſent, non me aut deſidiæ, quod facere
non poſſum: aut mæſtitiæ, cui reſiſto, potius,
quàm litteris dederem? quę quidem me antea
in iudicia, atque in curiam deducebant, nunc
oblectant domi. Nec verò talib. modò rebus,
quales hic liber continet, ſed multo etiam
grauioribus, & maioribus: quæ ſi erunt perfe-
ctæ, profectò forenſibus noſtris rebus etiam[b]
domeſticæ litteræ reſpondebunt. Sed ad in-
ſtitutam diſputationem reuertamur.
149 † *Collocabuntur* igitur *verba*, aut vt inter ſe
quàm *aptiſſimè cohæreant* extrema cum primis,
eáque ſint quàm ſuauiſſimis vocibus: aut vt
forma ipſa, concinnitáſq; verborum *conficiat*
orbem[c] ſuum: aut vt cōprehenſio *numeroſe, &*
aptè cadat. 30 ¶ Atque illud *primùm*[d] videa-
mus, quale ſit, quod vel maximè deſiderat[e]
diligentiam (eſt enim quaſi ſtructura quæ-
dam) nec id tamen fiet operosè: nam eſſet
cùm infinitus, tum puerilis labor, quod apud
Luciliū[f] ſcitè exagitat in Albucio Scæuola[g],
Quàm lepide lexeis[h] *compoſtæ? vt teſſerulæ omnes*
Arte[i] *pauimento, atque emblemate*[k] *vermiculato.*
150 † Nolo tam minuta hæc conſtructio appa-
reat: ſed tamē ſtilus exercitatus efficiet facile
hanc[l] viam componendi. Nam vt in legen-
do oculus, ſic animus in dicendo proſpiciet,
quid ſequatur, ne extremorū verborum cum
inſequentib. primis concurſus aut hiulcas vo-
ces efficiat, aut aſperas. Quamuis enim ſua-
ues, graueſve ſententiæ, tamen[m] ſi inconditis
verbis efferuntur: offendent aureis: quarum
eſt iudicium ſuperbiſſimum[n]. Quod quidem
Latina lingua ſic obſeruat, nemo vt tam ru-
ſticus ſit, qui[o] vocaleis[p] nolit coniungere.
151 † In quo quidā etiam Theopompum repre-
hendunt, quòd eas litteras tāto opere fugerit: &[q]
ſi id magiſter eius Iſocrates. at non Thucydi-
des. ne ille quidē, haud paullo maior ſcriptor,
Plato: nec ſolū in his ſermonibus, qui dialogi
dicuntur, vbi etiā de induſtria id faciendum
fuit, ſed in[r] populari oratione, qua mos[ſ] eſt
Athenis laudari in concione eos, qui ſint in
prœliis interfecti: quæ ſic probata eſt, vt eam
quotannis, vt ſcis, illo die recitari neceſſe ſit.
in ea eſt crebra[t] iſta vocum concurſio, quam
magna ex parte, vt vitioſam, fugit Demoſthe-
152 nes. † Sed Græci viderint: nobis, ne ſi cupia-
mus quidem, diſtrahere[u] voces conceditur.
Indicāt orationes illæ ipſæ horridulæ Cato-
nis: indicant omnes poetæ, præter eos, qui, vt

a L. dicitur. omniū mag. art.
b al. & domeſticæ.
c id eſt circulū ac finem.
d De verborum apta cōpoſitione.
e L. deſiderat diligētiam, vt fiat quaſi ſtructura quædā, nec tamē fiat op.
f Iidem verſus repeṛiūtur lib. 3. de oratore & in Bruto.
g al. Scæuola
h al. lexeis,
i compoſitæ, vt teſſerulæ omnes Arte pauimenti atq; emblemate vermiculatæ. Scaliger in 5. Manil. Ars autē pauimenti eſt teſſellario: artifices teſſellatores, ψηφοθέται, ψηφοβόλοι, qui & Muſiuarij Firmicō. Nam vt ἀχαϊοί, Achiui: ſic μουσεῖοι, muſicus, vnde Muſaicus.
k L. Endopauimento, atque emblemate vermiculato. Emblema quomodo latinè diceretur, ne Tiberij quidem temporibus conſtabat, vt ex Suetonio P. CCXI. cognoſci poteſt: & tamen Pub. Mimus, Inſerta vocauit.
l al. hāc formam componendi.
m L. tamen, ſi inconditè poſitis verb. al. tamen, ſi incōpoſitis ver.
n v. c. ſuperbiſſimum.
o L. qui vocaleis nolit coniung.
p Vocalium concurſus cur & quatenus vitandus.
q al. etſi idem mag.
r L. in oratione populari.
ſ Mos Athenienſiū, de iis in cōcione laudādis, q in prœlio interfecti.
t L. crebra ſit.
u vocalium concurſio.
n L. diſtrahere vocaleis. cōs.

A verſum facerent, ſæpe hiabant: vt Næuius,
Vos, qui accolitis Hiſtrum fluuium, atque Algi-
dam. & ibidem,
Quam numquam vobis Graij, atque Barbari.
At Ennius ſemel,
Scipio inuicte. — Et quidem nos,
Hoc motu radiantis Eteſiæ in vada ponti. Hoc
idem noſtri[a] ſæpius non tuliſſent, quod Græ-
ci laudare etiam ſolent.
153 † Sed[b] quid ego? vocaleis ſine vocalib. ſæpe
B breuitatis cauſa cōtrahebant, vt ita dicerent,
multi[c] modis, vas' argēteis, palm'[d] & crinibus,
tecti' fractis. Quid vero licentius, quàm quod
hominum etiam nomina contrahebant, quò
eſſent aptiora? nā vt duellum, bellum, & duis,
bis: ſic Duellium, eum, qui Pœnos claſſe deui-
cit, Bellium nominauerunt, cū ſuperiores ap-
pellati eſſent ſemper Duellij. Quin etiā verba
ſępe contrahuntur, nō vſus cauſa, ſed aurium.
Quomodo enim veſter[e] Axilla, Ala factus eſt,
C niſi fuga litterę vaſtioris? Quam litterā etiam
e maxillis, & taxillis, & vexillo, & paxillo,
conſuetudo elegans Latini ſermonis euellit.
† Libenter etiam copulando verba iunge- 154
bant, vt ſodes, pro, ſi audes: ſis, pro, ſi vis. Iam
in vno, capſis[f], tria verba ſunt: ain', pro aiſne:
nequire, pro, non quire: malle, pro, magis vel-
le: nolle, pro, non velle. Dein etiam ſæpe, &
exin, pro deinde, & exinde dicimus. Quid il-
lud? non olet vnde ſit, quòd dicitur, cum illis? cūm
D autē nobis non dicitur, ſed nobiſcum? quia ſi
ita diceretur, obſcænius concurrerent litterę,
vt etiam modò, niſi AVTEM interpoſuiſſem,
concurriſſent. Ex eo eſt mecum, & tecum:
non, cum me, & cum te, vt eſſet ſimile illis
vobiſcum, atque nobiſcum.
† Atque etiam à quibuſdā ſerò iam emen- 155
datur antiquitas, qui hæc reprehendunt. nam
proh[h] deûm, atque hominum fidem: deorum
aiunt. Ita credo, hoc illi neſciebant: an dabat
E hanc[i] licentiam conſuetudo? Itaque idem
poeta, qui inuſitatiùs contraxerat,
—*Patris mei meûm factum pudet*, pro, meorum
factorum: &,
Texitur: exitiûm examen rapit, —pro, exitio-
rum: non dicit[l], liberûm, vt plerique loqui-
mur, cùm Cupidos liberûm, aut, In liberûm
loco, dicimus: ſed, vt iſti volunt,
Neque tuum vnquam in gremium extollas
liberorum ex te genus. & idem,
F *Namque*[k] *Æſculapi liberorum.* —At ille aliter
in Chryſe, non ſolùm,
Ciues antiqui amici maiorum meûm, quod erat
vſitatum, ſed durius etiam,
Conſiliûm, auguriûm, atque extûm interpretes.
Idémque pergit,
Poſtquam prodigiûm, horriferûm, portentûm pa-
uos[m]. quæ[n] non ſanè ſunt in omnibus neutris
vſitata. Nec enim dixerim tā libēter, armûm,
iudiciûm: etſi eſt apud eundem, Nihilne ad te
G de iudicio armûm accidit? quàm armorum.
† Iam (vt cenſoriæ tabulæ loquuntur) fa- 156
brûm, & procûm, audeo dicere, non fabro-
rum & procorum. Planéque, duorum virorū
iudicium, aut trium virorum capitalium, aut,
decem virorum litibus iudicandis, dico num-
quā. Atqui dixit Accius, Video ſepulcra duo[p]
duûm corporum. Idémne, —Mulier vna
duûm virûm. Quid verum ſit, intelligo: ſed a-
liâs ita loquor, vt conceſſum eſt, vt hoc, vel,
H Proh[q] deûm dico, vel, Proh deorum: aliâs, vt
neceſſe eſt. cùm trium virûm, non virorum:
cùm[r] ſeſtertiûm nummûm, non nummorum:

a L. ſæpius noſtri.
b L. Sed quid ego vocaleis ſine vocalib. &c. vt a P. Vict.
c L. multis modis, argenteis vaſis, paſſis crinibus &c.
d al. paſſi palmis. adde Nonium c. 4. in paſſum, 154.
e L. veſter Axilla Ahala factus eſt.
f hoc eſt cape ſi vis.
g adde Priſcianum lib. 12. c. de figura. P. B.
h al. Nam pro deûm.
i L. hanc conſuetudo licentiam.
k citatur hic verſus plenior Tuſculana 2.
l alter.
m al. pauors
n L. quæ non ſunt ſanè.
o lib. vulg. quā cēſoriam, (vt cēſoriæ tab.
ſ L. loquūtur. fabrûm, & procum, audeo dicere, non fabrorum, & procorum.
p L. duo d.
q L. Pro deûm, dico, vel pro deorum.
r L. & ſeſtertiûm nummûm.

Digitized by Google

quòd in his conſuetudo varia non eſt.

157 † Quid, quòd ſic loqui, noſſe, iudicaſſe, vetant: nouiſſe iubent, & iudicauiſſe? quaſi vero neſciamus in hoc genere & plenum verbum rectè dici, & imminutum vſitate. Itaq; vtrumque Terentius [a], *Eho, tu cognatum*[b] *tuum non noras?* --Poſt idem, *Stilphonem*[c], inquam, noueras? Siet, plenum eſt: ſit, imminutum. licet vtare vtroque. ergo ibidem,

Quàm cara ſintque, poſt carendo intelligunt,
Quámque attinendi magni dominatum ſient.

Nec verò reprehenderim,

--*Scripſere alij rem*, & [d] ſcripſerunt, eſſe verius ſentio: ſed conſuetudini auribus indulgenti libenter obſequor.

Idem campus habet, --inquit Ennius: &.

In templis iſdem, --probauit. at eiſdem, erat verius: nec [e] tamen eiſdem, opimius. male ſonabat iiſdem. Impetratum eſt a conſuetudine, vt peccare ſuauitatis cauſa liceret: & pomeridianas quadrigas, quàm poſtmeridianas, libẽtiùs dixerim: & mehercule, quam mehercules. Non ſcire quidem, barbarum iam videtur: neſcire, dulcius. Ipſum, meridiem, cur non medidiem? [f] credo, quod erat inſuauius.

158 † Vna præpoſitio eſt, A B S, eáque nunc tantùm in accepti tabulis manet, ne his quidem omniũ: in reliquo ſermone mutata eſt. Nam amouit dicimus, & abegit, & abſtulit, vt iam neſcias, abne verum ſit, an abs. Quid[h] ſi etiam abfugit, turpe viſum eſt: & abfer noluerunt. aufer maluerunt? quæ præpoſitio præter hæc duo verba, nullo alio in verbo reperitur. Noti erant, & naui [i], & nari, quibus cum I N præponi oporteret, dulcius viſum eſt, ignoti, ignaui, ignari dicere, quàm vt veritas poſtulabat. Ex vſu dicunt, & è republica, quod in altero vocalis excipiebat, in altero eſſet aſperitas, niſi litteram ſuſtuliſſes: vt exegit, edixit, refecit[k], retulit, reddidit: adiuncti verbi primam [l] litteram præpoſitio commutauit, vt ſubegit, ſummutauit, ſuſtulit.

159 † Quid in verbis iunctis? quàm ſcitè inſipientem, non inſapiẽtem? iniquum, nõ inæquum? tricipitem, non tricapitem? conciſum, non concæſum? Ex quo quidam pertiſum etiam volunt: quod eadem conſuetudo non probauit. Quid[m] verò hoc elegantius, quod non ſit natura, ſed quodam inſtituto? inclytus[n] dicitus breui prima littera, inſanus producta, inhumanus breui, infelix longa. &, ne multis, quib. in verbis ex primæ litteræ ſunt, quæ in ſapiente, atque felice, producte [o] dicitur: in cæteris [p] omnibus, breuiter. itemque compoſuit, conſueuit, concrepuit, confecit: conſule veritatem, reprehendet: refer ad aureis, probabunt. quære [q], cur? ita [r] ſe dicẽt iuuari. voluptati autẽ aurium morigerari debet oratio.

160 † Quin ego ipſe, cũ ſcirem ita maiores locutos eſſe, vt nuſquam, niſi in vocali, adſpiratione vterẽtur, loquebar ſic, vt pulcros, Cetegos, triumpos, Karthaginem dicerẽ: aliquãdo, idque ſero, conuicio aurium, cũ [ſ] extorta mihi veritas eſſet, vſum loquendi populo conceſſi, ſcientiam mihi reſeruaui. Orciuios tamen, & Matones, Otones, Cæpiones, ſepulcra, coronas, lacrymas dicimus, quia per auriũ iudiciũ ſemper licet. Purrum[t] ſemper Ennius, nũquã Pyrrhum. Vi[u] patefecerũt Fruges: nõ Phryges, ipſius antiqui declarant libri. nec enim Græcam litteram adhibebant: nunc autem etiam duas: & [x] cùm Phrygum, & cùm Phrygibus dicendum eſſet, abſurdum erat aut tantùm

a Phormione.* b al. ſubrinũ.* c L. Silphonẽ, inquam, non noueras? d L. etiã, ſcripſerunt, eſſe ver. e L. nec tamẽ optimus. f citatur à Nonio c. 1. in Meridies* g L. abs, p. CCXII. h L. Quid ſi etiã abfugit: turpe viſum eſt, & abfer noluerũt: aufugit, & aufer maluerũt? al. Quid ſi etiam abfugies turpe viſum eſt, & abfer noluerũt: aufugi tet, & aufer maluerũt? al. Quid ſi etiam abfugit turpe viſum eſt: & abfer, noluerunt: aufer, maluerunt? i al. gnaui & nari.* k L. effecit, extulit, dedit: l al. prima littera præpoſitionem commutauit.* m citatur hic hic locus à Gellio 2. c. 17.* n al. inclutus.* o al. productæ dicuntur ita apud Gelliũ.* p al. cæteris verbis ita apud Gellium.* q al. quare cur ita niſi dicent pro ſe iuuari: ita apud Gelliũ.* r al. probè ſe dicent iuu. ſ L. cum mihi extorta t L. Burrhum ſemper Ennius, nũquam &c. ita Qu. t. cap. 4. B. Inquit in locum allatum dedimus aliquando, vnde Burros, Bruges, Balena. adde Feſtum in balenæ.* u L. Vt patefecerunt Bruges x L. quamuis cum Phrygum & Phrygibus dicendum eſſet abſurd.

A

Barbaris caſibus Græcam litteram adhibere, aut recto caſu ſolum Græcè loqui, tamen & Phryges, & Pyrrhum aurium cauſa dicimus.

161 † Quinetiam, quod iam ſubruſticũ videtur, olim autem politius, eorum verborum, quorũ eædem erant poſtremæ duæ litteræ, quæ ſunt in optumus, poſtremam litteram detrahebant, niſi vocalis inſequebatur. Ita non erat ea offenſio in verſibus, quam nunc fugiunt poetæ noui. Ita enim loquebamur,

B

Qui eſt omnibu' princeps. non omnibus princeps. &.

Vita illa dignu' locoque. non, dignus.

Quod ſi indocta conſuetudo tam eſt artifex ſuauitatis, quid ab ipſa tandem arte, & doctrina poſtulari putamus?

162 † 31 ¶ Hæc dixi breuiùs, quàm ſi hac de re vna diſputarem. eſt enim hic locus latè patens, de natura, vſúque verborum: longius autem, quã inſtituta ratio poſtulabat. Sed quia rerum, verborúmq; iudicium, prudentiæ eſt:

C

vocum autem, & numerorum, aures ſunt iudices: &[a], quòd illa ad intelligentiam referũtur, hæc ad voluptatẽ: in illis ratio inuenit, in his ſenſus artem. aut enim negligẽda nobis [b] fuit voluptas eorum, quibus probari volebamus, aut ars eius conciliandæ reperienda.

163 † Duæ ſunt igitur res, quæ permulceant aureis [c], ſonus[d], & numerus. De numero mox, nunc *de ſono*[e] quærimus. Verba (vt ſuprà diximus) legenda ſunt potiſſimùm bene ſonãtia,

D

ſed ea non, vt poetæ, exquiſita ad ſonum, ſed ſumta de medio. *Qua* [f] *pontus Helles*--ſuperat modum. At, *Auratus aries Colchorum*,--ſplendidis nominib. illuminatus eſt verſus: ſed proximus inquinatus inſuauiſſima littera [g] infinitus [h]. *Frugifera* [i], *& ferta arua Aſiæ*[k] *tenet*.

164 † Quare bonitate potiùs noſtrorũ verborum vtamur, quam ſplendore Græcorum. niſi fortè ſic loqui pœnitet, *Qua tempeſtate Paris Helenam*. --& quę ſequũtur. Immò verò iſta ſequamur,

E

aſperitatémq; fugiamus. *Hal eo iſtam ego perterri crepam*. --Idémque, *Verſutiloqua malitia*. Nec ſolum componetur verba ratione, ſed etiam finientur, quoniam id iudicium [l] eſſe alterum [m] aurium diximus. Sed finiuntur aut compoſitione ipſa, & quaſi ſua ſponte, aut quod in genere verborum, in quibus ipſis concinnitas ineſt: quæ ſiue caſus habent in exitu ſimileis, ſiue *paribus paria* redduntur, ſiue[n] opponũtur cõtraria, ſuapte natura nume-

F

roſa ſunt etiã ſi nihil eſt factum de induſtria.

165 † In huius concinnitatis cõſectatione[o] Gorgiam fuiſſe principem accepimus, quo de genere illa noſtra ſunt in Miloniana, Eſt enim, iudices, hæc non ſcripta, ſed nata lex: quam non [p] didicimus, ſed accepimus: nõ legimus, verum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus: ad quam non docti, ſed facti: non inſtituti, ſed imbuti ſumus. Hæc enim talia

G

ſunt, vt, quia referuntur ad ea, ad quæ debent referri, intelligamus non quæſitum eſſe numerum, ſed ſecutum.

166 † Quod fit item in contrariis referendis: vt illa ſunt, quibus non modò numeroſa oratio, ſed etiam verſus efficitur,

Eam, quam nihil [q] *accuſas, damnas*. condemnas, diceret [r], qui verſum effugere vellet [ſ].

Bene quam meritam eſſe autumas, dicis malè mereri.

H

Id [t], *quod ſcis, prodeſt, nihil id, quod neſcis, obeſt*. Verſum efficit ipſa relatio contrariorum. id eſſet in oratione numeroſum, Quod ſcis, nihil

a L. & quodſi illa ad P. B. b L. fuit nobis. c w.c. auris, d legendum eſt vt ex ſequentibus apparet ſonis. H. s enim explicat quẽadmodũ oratori ſinienda ſit oratio.* e De ſono aut potius FINE ORATIONIS.* f al. Qua Põto ab Helles. Lipſius ita emendat 5. epiſtolic. quæſtio. 5. ſic enim apud Senecam epiſtola 81. hi verſus leguntur. Impero Argis, regna mihi liquit Pelops, Qua ponto ab Helles atque Ionio mari, vrgetur Iſthmos.* g id eſt ſ. quæ inſuauiſſima dicitur Halicarnaſſeo.* h L. finitur. Quidam delent vocem infinitus ſeu finitus. i L. Frugifera, & fertilia arua Aſiæ tenet. k al. Aſia .ſ. enim littera Halicarnaſſ. inſuauiſſima vt prius dictum.* l legendum eſt ex ſuperioribus iudicium prudentiæ eſſe, alterũ aurium eſſe diximus.* m L. aurium alterum. n L. ſiue opponuntur contrariis contraria, &c. vt ita infra. o al. confectione. p L. non didicimus, accepimus, legimus: verum &c. & ita in ipſa Miloniana impreſſum eſt. P. CCXIII. q al. mihi accuſas. d. r al. dixiſſet. ſ al. voluiſſet t L. Id, q ſcis prodeſt nihil: multum id, q neſcis, obeſt.

hil prodeſt:quod neſcis,multùm obeſt. Sẽper hæc,quæ Græci ἀντίθετα nominãt,cùm cõtrariis opponuntur contraria,numerũ oratorium neceſſitate ipſa efficiunt,& eũ ſine induſtria.

167 † Hoc genere antiqui, iam ante Iſocratem delectabantur,& maximè Gorgias:cuius in oratione plerunq; efficit numerum ipſa concinnitas.Nos etiam in hoc genere frequẽtes[a], vt illa ſunt in quarto[b] accuſationis, Conferte hanc pacem cum illo bello: huius prætoris aduentum, cum illius imperatoris victoria: huius cohortem impuram,cum illius exercitu inuicto: huius libidines,cum illius continentia:ab illo,qui cepit, conditas:ab hoc,qui conſtitutas accepit, captas dicetis Syracuſas. Ergo[c]& hi numeri ſunt cogniti etiã à Latinis.

a L. frequentes fuimus, vt
b Ea eſt Verrina de ſignis.*
c Lib. vulg. Ergo & hi numeri ſunt cogniti. Genus ill.

168 † 32 ¶ Genus illud tertium explicetur,*quale ſit*,[d]*numeroſæ & aptæ orationis*.quod qui nõ ſentiunt,quas aureis habeant,aut quid in his hominis ſimile ſit,neſcio.Meæ quidẽ perfecto[e], completoque verborum ambitu gaudent, & curta ſentiunt,nec amant redundantia. Quid dico meas? conciones ſæpe exclamare vidi, cùm aptè verba cecidiſſent. id enim exſpectant aures, vt verbis colligentur[f] ſententiæ. Non erat hoc apud antiquos.Et quidem nihil aliud ferè non erat. nam & verba eligebant, & ſententias graueis, & ſuaueis reperiebant, ſed[g] eas haud vinciebant,haud explebant.

d DE NVMERIS ORATIONVM.*
e L. & perfecto, completóque
f L. colligetur ſententia.
g L. ſed eas aut vinciebant, aut explebant parum. Hoc me ipſ.d.

169 † Parum hoc me ipſum delectat,inquiunt. Quid ſi antiquiſſima illa pictura paucorum colorum,magis,quàm hæc iam perfecta,delectet? illa nobis ſit,credo,repetenda:hæc ſcilicet repudianda.Nominibus veterum gloriantur. Habet autem, VT in ætatib. auctoritatem ſenectus,ſic in exẽplis antiquitas:quę quidem apud me ipſum valet plurimùm. nec ego id quod deeſt antiquitati, flagito potius, quàm laudo,quod eſt:præſertim cùm ea maiora iudicẽ,quæ ſunt,quàm illa quæ deſunt. Plus eſt enim,in verbis,& in ſententiis boni,quib. illi excellunt, quàm in cõcluſione ſententiarum, quam non habent. Pòſt inuenta concluſio eſt, qua credo vſuros veteres illos fuiſſe, ſi iam nota, atque vſurpata res eſſet:qua inuenta,omneis vſos magnos oratores videmus.

170 † Sed habet nomen inuidiam,cùm in oratione iudiciali & forenſi numerus Latinè,Græcè ῥυθμός ineſſe dicitur. Nimis[h] enim inſidiatum ad capiẽdas aureis[i] adhiberi videtur,ſi etiã in dicendo numeri ab oratore quæruntur. Hoc[k] freti iſti & ipſi infracta,&[l] amputata loquuntur, & eos vituperant, qui apta,& finita pronuntiant. ſi inanibus verbis,leuibúſq; ſententiis: iure. ſin probæ res,lecta verba: quid eſt cur claudicare, aut inſiſtere orationẽ malint, quàm cum ſententia pariter excurrere? Hic enim inuidioſus numerus nihil affert aliud, niſi vt ſit aptè verbis comprehenſa ſententia: quod fit etiam ab antiquis,ſed plerunq; caſu, ſæpe[m] natura: & quæ valde laudantur apud illos ea ferè,quia ſunt concluſa,laudantur.

h al. Nimiũ* P. B.
i v. c. auris
k ποιητικόν r.
l L. atque amputata
m L. ſæpe etiam natura:

171 † Et apud Græcos quidem iam anni propè quadringenti ſunt,cùm hoc probatur,nos nuper agnouimus. Ergo Ennio licuit, vetera contemnenti[n] dicere,

Verſibu' quos olim Fauni,vateſq; canebant:

mihi de antiquis eodem modo non licebit, præſertim cùm dicturus non ſim. *Ante*[o] *hunc*, vt ille: nec quæ ſequuntur, *Nos auſi reſerare* —legi enim, audiuíque nonnullos, quorum propemodum abſolutè concluderetur oratio: Quod qui non poſſunt, non eſt eis ſatis non contemni,laudari etiam volunt. Ego autem illos ipſos laudo, idq; meritò,quorum ſe iſti imitatores eſſe dicunt.etſi in eis aliquid deſidero:hos verò minimè,qui nihil illorum,niſi vitiũ,ſequũtur,cùm à bonis abſint lõgiſſimè.

n Idem verſus citatur in Bruto *
o citatur plenius in Bruto.

172 † Quòd ſi aureis tam inhumanas, tamque agreſteis habent,ne doctiſſimorum quidem virorum eos mouebit auctoritas? Omitto Iſocratem,diſcipuloſque eius, Ephorum,& Naucratem:quanquam orationis faciendæ,& ornandæ auctores locupletiſſimi,ſummique ipſi oratores,eſſe debeant. Sed quis omnium doctior,quis acutior,quis in rebus vel inueniendis,vel iudicandis acrior Ariſtotele fuit? quis porrò Iſocrati eſt aduerſatus infenſius? Is igitur verſum[a] in oratione vetat eſſe,numerum iubet. Eius auditor Theodectes, in primis, (vt Ariſtoteles ſæpe ſignificat) politus ſcriptor, atque artifex, hoc idem & ſentit, & præcipit. Theophraſtus verò,iiſdem de rebus etiam accuratiùs. Quis ergo iſtos ferat, qui hos auctores non probent? niſi omnino hæc eſſe ab his præcepta neſciunt.

a verſus & numeri differentia.*

173 † Quòd ſi ita eſt,(nec verò aliter exiſtimo) quia[b] ipſi ſuis ſenſibus non mouentur:nihilne eis inane videtur? nihil inconditum,nihil curtum,nihil claudicans,nihil redundans? In verſu quidem theatra tota exclamant[c], ſi fuit vna ſyllaba aut breuior,aut longior. Nec verò multitudo pedes nouit,nec vllos numeros tenet: nec illud,quod offendit,aut cur,aut in quo offendat,intelligit: & tamen omnium longitudinum, & breuitatum in ſonis, ſicut acutarum,grauiúmque vocum,iudicium ipſa natura in auribus noſtris collocauit.

b L. quid? ipſi ſuis ſenſibus non mouentur?
c al. reclamant. vt 3 de Oratore.*

P. CCXIV.

174 † Viſne igitur,Brute,totum hunc locum accuratius etiam explicemus, quàm illi ipſi, qui & hæc & alia nobis tradiderunt? An his contenti eſſe, quæ ab illis dicta ſunt, poſſumus? Sed quid quæro, veliſne: cùm litteris tuis eruditiſſimè ſcriptis,te id vel maximè velle perſpexerim? Primùm ergo *origo*,deinde *cauſa*,poſt *natura*, tum ad extremum *vſus* ipſe explicetur orationis aptæ,atque numeroſæ.

33 ¶ Nam qui Iſocratem[d] maximè mirantur, hoc[e] in eius ſummis laudibus ferunt, quòd[f] verbis ſolutis numeros primus adiunxerit. Cùm enim videret,oratores cum ſeueritate[g] audiri, poetas autem cum voluptate: tum dicitur numeros ſecutus, quibus etiam in oratione vteremur[h], cùm iucunditatis cauſa,tum vt varietas occurreret ſatietati.

d NVMEROSAE orationis origo ab Iſocrate.*
e L. In hoc eum ſummis laud b. ferũt. al. hoc in eius orationibus ſummis laudib. ferũt.*

175 † Quod ab his verè quadam ex parte,nõ totum,dicitur. Nam neminẽ in eo genere ſcientiùs verſatum Iſocrate confitendum eſt: ſed princeps inueniendi fuit Thraſymachus:cuius omnia nimis etiam exſtant ſcripta numeroſè. Nam,(vt paullo antè dixi)paria parib. adiuncta,& ſimiliter definita,itemq; contrariis relata contraria,quæ ſua ſponte(etiam ſi id non agas)cadunt plerumque numeroſè, Gorgias primus inuenit: ſed his eſt vſus intemperantiùs. id autem eſt genus (vt antè dictum eſt) ex tribus partibus collocationis alterum.

f idem ſuprà 3.de Oratore, & in Bruto, num. 32. adde Iſocratem in oratione ad Philippum *
g al. ſatietatem vt infra.*

176 † Horum vterq; Iſocratem ætate præcurrit: vt eos ille moderatione,non inuentione vicerit. Eſt enim,vt in transferendis faciendiſque verbis tranquillior, ſic in ipſis numeris ſedatior. Gorgias autem auidior eſt generis eius, & his feſtiuitatibus,(ſic enim ipſe cenſet)inſolentiùs abutitur: quas Iſocrates (cùm tamen audiuiſſet in Theſſalia adoleſcens ſenem iam Gorgiam) moderatiùs temperauit.

Digitized by Google

Quinetiam ſe ipſe tantum, quantum ætate
procedebat,(propè enim centum confecit an-
nos) relaxarat à nimia neceſſitate numero-
rum:quod declarat in eo libro,quem ad Phi-
lippum Macedonem ſcripſit,cùm iam admo-
a L. minùs iam dum eſſet ſenex:in quo dicit ſeſe iam [a] minùs
ſeruire numeris, quàm ſolitus eſſet. ita non
modo ſuperiores,ſed etiam ſe ipſe correxerat.
177 † ¶ Quoniã igitur habemus aptæ orationis
b L. quos diximus,& or. eos principes,auctoreſque, quos [b] dicimus,&
c Numeroſæ orationis cauſa. origo inuẽta eſt:*cauſa*[c] quæratur.quæ ſic aper-
ta eſt,vt mirer,veteres non eſſe cõmotos,præ-
ſertim cùm, vt fit, fortuitò ſæpe aliquid con-
cluſe,apteq; dicerent: quod cum animos ho-
minum,aureiſq; pepuliſſet,vt intelligi poſſet,
id quod caſus effudiſſet,cecidiſſe iucundè:no-
tandũ certe genus,atq; ipſi ſibi imitandi fue-
runt. Aures enim,vel animus auriũ nuntio na-
turalẽ quandã in ſe cõtinet vocũ omniũ mẽ-
d μέτρησιν. ſionem [d]. Itaq; & longiora,& breuiora indi-
cat,& perfecta,ac moderata ſemper exſpectat.
178 † Mutila ſentit quædam,& quaſi decurtata:
P. B. quibus, tãquam debito fraudetur,offenditur:
productiora alia, & quaſi immoderatius ex-
currentia, quæ magis etiam aſpernantur au-
res:quod cùm in pleriſque,tum in hoc genere
nimiũ quod eſt,offendit vehementius,quàm
id,quod videtur parum. Vt igitur poetica,&
verſus inuentus eſt terminatione aurium,ob-
ſeruatione prudentium: ſic in oratione ani-
maduerſum eſt, multo illud quidem ſeriùs,
ſed eàdem natura admonente, eſſe quoſdam
certos curſus,concluſionéſque verborum.
179 † 34 ¶ Quoniam igitur cauſam quoque
e DE NVMERORVM oratoriorum natura ostendimus: NATVRAM [e] nunc, (id enim
erat tertium)ſi placet,explicemus:quæ diſpu-
tatio non huius inſtituti ſermonis eſt, ſed ar-
tis intimæ. Quæri enim poteſt,qui ſit oratio-
f al. & ex quo natus: nis numerus, & vbi ſit poſitus, & [f] natus ex
quo:& is vnúſne ſit,an duo,an plures,quáque
ratione componatur, & ad quam rem, &
quando,& quo loco,& quemadmodum adhi-
bitus aliquid voluptatis afferat.
180 † Sed vt in pleriſq; rebus,ſic in hac,duplex
eſt conſiderandi via: quarum altera eſt lon-
gior,breuior altera,eadem etiam planior. Eſt
autem longioris prima illa quæſtio, ſitne o-
mnino vlla numeroſa oratio. Quibuſdam e-
nim non videtur:quia nihil inſit in ea certi,vt
in verſibus:& quòd ipſi,qui affirmant eos eſſe
numeros,rationem, cur ſint,non queant red-
dere.deinde,ſi ſit numerus in oratione,qualis
ſit,aut quales: & è poeticiſne numeris,an ex
g al. & ex poeticiſne alio genere quodam: &,[g] ſi è poeticis: quis
eorum ſit, aut qui. namque aliis vnus modò,
aliis plures,aliis omnes iidem videntur.
181 † deinde[h],quicunq; ſunt,ſiue vnus,ſiue plu-
h for. quotcunque ſunt, ſiue res:communéſne ſint omni [i] generi orationis,
i al. omnis generis orationis: quoniam aliud genus eſt narrandi,aliud per-
ſuadendi, aliud docendi: an diſpares numeri
cuique orationis generi accommodentur. Si
communes,qui ſint: ſi diſpares,quid interſit,
& cur non æquè in oratione,atq; in verſu nu-
merus appareat. Deinde,quod dicitur in ora-
tione numeroſum,id vtrùm numero ſolùm
k L. an ſit ſuũ cuiuſq; vt numerus in interuallis, compoſitio in vocibus, genus ipſum verborum in quadã quaſi forma & lumine or. app. efficiatur,an etiam vel compoſitione quadam,
vel genere verborum:an [k] eſt ſuum cuiuſque:
vt numerus interuallis, compoſitio vocibus,
genus ipſum verborum quaſi quædam forma,
& lumen orationis appareat: ſitque omnium
fons compoſitio,ex eaque & numerus efficia-
tur,& ea,quę dicuntur orationis quaſi formę,
& lumina quę(vt dixi)Græci vocant σχήματα.

A † At non eſt vnum,nec idem quod voce 182
iucundum eſt, & quod moderatione abſolu-
tum,& quod illuminatum genere verborum:
quanquam id quidem finitimum eſt numero,
quia per ſe plerumq; perfectum eſt:compoſi-
tio autem ab vtroque differt,quæ tota ſeruit
grauitati vocum,aut ſuauitati. Hæc igitur ferè
ſunt,in quibus rei natura quærenda ſit.
† 35 ¶ *Eſſe* [a] ergo *in oratione* [b] *numerum quen-* 183
dam,non eſt difficile cognoſcere.iudicat enim a L. Eſſe igitur in or.
B ſenſus:in quo iniquum eſt,quod accidit,non P. C C X V.
cognoſcere,ſi,cur id accidat,reperire nequea- b Numerum quendam eſſe in oratione.
mus. Neque enim ipſe verſus ratione eſt co-
gnitus,ſed natura,atque ſenſu,quem dimenſa
ratio,docuit,quid acciderit.ita notatio natu-
ræ,& animaduerſio peperit artem. Sed in ver-
ſibus res eſt apertior: quanquam etiam à
modis quibuſdam, cantu remoto, ſoluta eſſe
videatur oratio,maximeq; id in optimo quo-
que eorum poetarum, qui λυρικοὶ à Græcis
C nominantur [c]:quos cùm cantu ſpoliaueris,nu- c L. nominantur,appareat quos cùm
da penè remanet oratio.
† Quorum ſimilia ſunt quædam etiam 184
apud noſtros: velut illa in Thyeſte,
Quemnam te eſſe dicam? qui tarda in ſenectute:
& quæ ſequuntur:quæ,niſi cùm tibicen acceſ-
ſit,orationi ſunt ſolutæ ſimillima. At comi-
corum[d] ſenarij propter ſimilitudinem ſermo- d Numerus & verſus vix intelligitur in Comicis, & cur.
nis ſic ſæpe ſunt abiecti, vt nonnunquam vix
in his numerus,& verſus intelligi poſſit: quò
D eſt ad inueniendum difficilior in oratione
numerus,quàm in verſibus.
† Omnino duo ſunt,quæ cõdiant orationẽ: 185
verborum,numerorumq; iucũditas.In verbis
ineſt quaſi materia quædã:in numero autem
expolitio. Sed VT cæteris in rebus,neceſſitatis
inuenta antiquiora ſunt,quàm voluptatis:ita
& in hac re accidit, vt multis ſæculis antè o-
ratio nuda, ac rudis ad ſolos animorũ ſenſus
exprimendos fuerit reperta, quàm ratio numero-
E rum,cauſa delectationis aurium,excogitata.
† Itaque & Herodotus,& eadem,ſuperiór- 186
que ætas numero caruit, niſi quando temerè,
ac fortuitò:& ſcriptores perueteres de nume-
ro nihil omnino, de oratione præcepta multa
nobis reliquerunt. Nam quod & facilius eſt,
& magis neceſſarium,id ſemper antè cogno-
ſcitur. Itaque tralata,aut facta,aut iuncta ver-
ba, facile ſunt cognita, quia ſumebantur è
conſuetudine,quotidianoq; ſermone. nume-
F rus [e] autem non modò depromebatur, neque e L. numerus autem nondũ deprehendebatur, neque
habebat aliquam neceſſitudinem,aut cogna-
tionem cum oratione. itaq; ſeriùs aliquanto
notatus,& cognitus,quaſi quandã palæſtram,
& extrema lineamenta orationi attulit.
† Quòd ſi & anguſta quædam,atq; conciſa: 187
&[f] alia eſt collatata,& diffuſa oratio: neceſſe f al. & alia eſt dilatata, & diffuſa
eſt id non litterarũ accidere natura,ſed inter-
uallorũ longorũ, & breuium varietate,quib.
implicata,atq; permiſta oratio,quoniam tum
ſtabilis eſt, tũ volubilis, neceſſe eſt eiuſmodi
G naturã numeris cõtineri. Nam circuitus [g] ille, g περίοδος.
quẽ ſæpe iam diximus,incitatior numero ipſo
fertur,& labitur,quoad perueniat ad finem,&
inſiſtat. Perſpicuum eſt igitur,numeris adſtri-
ctam orationem eſſe debere,carere verſibus.
† 36 ¶ Sed hi numeri,poeticine[h] ſint,an ex 188
alio genere quodã,deinceps eſt videndũ. Nul- h Numerus eſſe à poetis petitos.
lus eſt igitur numerus extra poeticos,propter-
ea quòd definita ſunt genera numerorũ. nam
omnis talis eſt,vt vnus ſit è tribus. Pes enim,
H qui adhibetur ad numeros,partitur in tria, vt P. B.
neceſſe ſit partẽ pedis aut æqualem eſſe alteri
parti,

partì, aut altero tanto [a], aut ſeſqui eſſe maiorem. Ita fit æqualis dactylus [b], duplex, iambus, ſeſqui [c], pæan, qui pedes in orationem non cadere qui poſſunt? quibus ordine locatis, quod efficitur, numeroſum ſit neceſſe eſt.

a al. aut altero tanto maiorem aut ſeſqui.
b al. dactylis duplex iambi, ſeſqui pæa-

189 † 37 ¶ Sed quæritur, quo numero, aut quib. potiſſimùm ſit vtēdū. Incidere vero omneis [d] in orationem etiam ex hoc intelligi poteſt, quod verſus ſæpe in oratione per imprudentiam dicimus: quod vehementer eſt vitioſum: ſed non attendimus, neque exaudimus noſmetipſos. Senarios vero, & [e] hyponacteos effugere vix poſſumus. Magnam enim partem ex iambis noſtra conſtat oratio. ſed tamen eos verſus facilè agnoſcit auditor. ſunt enim vſitatiſſimi. Inculcamus autem per imprudentiam ſæpe etiam minus vſitatos, ſed tamen verſus, vitioſum genus, & longa animi prouiſione fugiendum.

nis, vt ſibi tel ligatur pars.
c L. ſeſquiplex, pæan: qui ped. vel. ſeſquiplex pæanis vt ſuprà.
d v e omnis
e & Hipponactcos

190 † Elegit ex multis Iſocratis libris triginta fortaſſe verſus Hieronymus, Peripateticus in primis nobilis, plerósque ſenarios, ſed etiam anapæſta [f]: quo quid poteſt eſſe turpius? etſi in eligendo fecit malitioſè. prima enim ſyllaba demta in primo verbo ſententiæ, poſtremum ad verbum. primam rurſus ſyllabam adiunxit inſequentis. Ita factus eſt anapæſtus [g] is, qui Ariſtophaneus nominatur. quod ne accidat, obſeruari nec poteſt, nec neceſſe eſt. Sed tamen hic corrector, in eo ipſo loco, quo [h] reprehendit, (vt à me animaduerſum eſt ſtudioſè [i] inquirenti in eum) immittit imprudens ipſe ſenarium. Sit igitur hoc cognitum, in ſolutis etiam verbis ineſſe numeros, eoſdemque eſſe oratorios, qui ſunt poetici.

f L. ſed etiam anapæſticos:
g L. anapæſticus, is, qui
h fort. quo Iſocratem reprehendit.
i L. ſtudioſius inquirente in eum emittit ſen.

191 † Sequitur ergo, vt, qui maximè cadant in orationem aptam numeri, videndum ſit. *Sunt* enim qui iambicum putent, quòd ſit orationi ſimillimus: qua de cauſa fieri, vt is potiſſimùm propter ſimilitudinem veritatis adhibeatur in fabulis, quòd ille dactylicus numerus hexametrorum magniloquentia [k] ſit accommodatior. *Ephorus* autem, leuis ipſe orator, ſed profectus ex optima diſciplina, pæana ſequitur, aut dactylum: fugit autē ſpondeum & trochæum. Quòd enim pæan habeat treis breueis, dactylus autem duas, breuitate & celeritate ſyllabarum labi putat verba procliuius: contraq; accidere in ſpondeo, & trochæo, quòd alter longis [l] conſtaret, alter è breuibus fieret: alteram nimis incitatam, alteram nimis tardam orationem, neutram temperatam.

k citatur à Nonio c. 2. in magniloquentia 566.
l L. ex longis

192 † Sed & illi priores errant, & Ephorus in culpa eſt. nam & qui pæana prætereunt, non vident molliſſimum à ſeſe numerum, eundemque ampliſſimum præteriri. Quod longè *Ariſtoteli* videtur ſecus, qui indicat, heroum numerum grandiorem, quam deſideret ſoluta oratio: iambum autem, nimis è vulgari eſſe ſermone. Ita neque [m] humilem nec abiectam orationem, nec nimis altam, & exaggeratam probat: plenam tamen eam vult eſſe grauitatis, vt eos, qui audient ad maiorem admirationem poſſit traducere.

P. CCXVI.
m L. neq; humilem, & abiectam

193 † Trochæum autem, qui eſt eodem ſpatio, quo choreus, cordacem [n] appellat, quia cōtractio, & breuitas dignitatem non habeat. Ita *pæana* probat, eoque ait vti omneis, ſed ipſos non [o] ſentire cùm vtantur: eſſe autem tertium, ac medium inter illos: ſed ita factos eos pedes eſſe, vt in eis ſingulis modus inſit aut ſeſquiplex, aut duplex, aut par. Itaque illi, de quibus antè dixi, tantummodò commoditatis habuerunt rationem, nullam dignitatis.

n κόρδακα
o al. non ſentire cur vtantur:

194 † Iambus enim, & dactylus in verſum cadunt maximè: itaque vt verſum fugimus in oratione, ſic hi ſunt euitandi continuati pedes. Aliud enim quiddam eſt oratio: nec quidquam inimicius, quàm illa, verſibus. Pæan autem minime eſt aptus ad verſum: quo libentius eum recepit oratio. Ephorus verò ne ſpondeum quidem, quem fugit, intelligit eſſe æqualem dactylo quem probat: ſyllabis enim metiendos pedes, non interuallis, exiſtimat: quod idem facit in trochæo, qui temporibus & interuallis eſt par iambo: ſed [a] eo vitioſus in oratione, ſi ponatur extremus, quòd verba meliùs in ſyllabas longiores cadunt. Atque hæc, quæ ſunt apud Ariſtotelem, eadem à *Theophraſto Theodecteque* de pæane dicuntur.

a fort. ſed eò vitioſius eſt

195 † *Ego autem* ſentio omneis in oratione eſſe quaſi permiſtos & confuſos pedes. Nec enim effugere poſſemus animaduerſionē ſi ſemper iiſdem vteremur, quia neq; [b] numeroſa eſſe, vt poema: neq; extra numerum, vt ſermo vulgi eſt, debet oratio. Alterum nimis eſt vinctum, vt de induſtria factū appareat: alterum nimis diſſolutum, vt peruulgatum ac vulgare videatur: vt ab altero non delectère, alterū oderis.

b al. nec numer.

196 † Sit igitur (vt ſuprà dixi) permiſta, & temperata numeris, nec diſſoluta, nec tota numeroſa, pæane maximè (quoniā optimus [c] auctor ita cenſet) ſed reliquis etiā numeris, quos ille præterit, temperata. 38 ¶ Quos [d] autem numeros, cum quibus, tanquam purpuram, miſceri oporteat, nunc dicendū eſt, atq; etiam quibus orationis generibus ſint cuiq; accommodatiſſimi. Iambus enim frequētiſſimus eſt in iis, quæ demiſſo atq; humili ſermone dicuntur.

c id eſt Ariſtoteles, quem paulo antè dixit, pæana in oratione ſoluta probare.
d Numeri qui inter ſe miſcendi & quemadmodum pro genere vſurpandi.

197 † Pæan autem in amplioribus: in vtroque dactylus. ita in varia, & perpetua oratione hi ſunt inter ſe miſcendi, & temperādi. ſic minime animaduertetur delectationis aucupium, & quadrandæ [e] orationis induſtria: quæ latebit eo magis, ſi & verborum & ſententiarum ponderib. vtemur. Nam qui audiunt, hæc duo animaduertunt, & iucunda ſibi cenſent, verba dico, & ſententias: eaq; dum animis attentis admirātes excipiunt, fugit eos, & præteruolat numerus: qui tamē ſi abeſſet, illa ipſa delectarēt.

e vnde infrà quadrum orationis dixit.

198 † Nec verò nimius is curſus [f] eſt numerorum, orationis dico (nam eſt longè aliter in verſibus) nihil vt fiat extra modum. nam id quidem eſſet poema, ſed omnis nec claudicans, nec quaſi fluctuās, & æqualiter, conſtanterq; ingrediens, numeroſa habetur [g] oratio. Atque id in dicendo numeroſum [h] putatur [i], non quod totum conſtet è numeris, ſed quod ad numeros proximè accedit: quo etiam difficilius eſt oratione vti, quàm verſibus: quod illis certa quædam, & definita lex eſt, quam ſequi ſit neceſſe: in dicendo autem nihil eſt propoſitum, niſi [k] aut ne immoderata, aut anguſta, aut diſſoluta, aut fluens ſit oratio. Itaq; non ſunt in ea tanquam tibi percuſſionum modi, ſed vniuerſa comprehenſio, & ſpecies orationis, clauſa & terminata eſt, quod voluptate aurium iudicatur.

P. B
f L. curſus certo numer.
g L. habeatur,
h Numeroſū in oratione quid.
i L. putetur,
k L. niſi ne aut imm.

199 † 39 ¶ Solet autem quæri, *totóne* [l] *in ambitu, verborum numeri tenendi ſint, an in primis partibus, atque in extremis*. Plerique enim cenſent cadere tantùm numeroſè oportere, terminarique ſententiam. Eſt autem, vt id maximè deceat, non id ſolum. ponendus eſt enim ille ambitus, non abiiciendus [m]. Quare cùm aures extremū ſemper exſpectēt, in eoq; acquieſcant, id vacare numero non oportet: ſed ad hunc

l Numeri tenendi vel in primis orationis partib.
m τ. abiiciendus.

exitum tamen à principio ferri debet verbo-
rum illa comprehenſio , & tota a capite ita
fluere, vt ad extremum veniens ipſa conſiſtat.
200 † Id autem bona diſciplina exercitatis, qui
& multa ſcripſerint, &, quæcunque etiam ſine
ſcripto dicerent , ſimilia ſcriptorum effece-
rint, non erit difficillimum. Antè enim cir-
cumſcribitur mente ſententia, confeſtimque
verba concurrunt : quæ mens eadem, qua ni-
hil eſt celerius, ſtatim dimittit, vt ſuo quodq;
loco reſpondeat : quorum deſcriptus ordo
aliàs alia terminatione concluditur : atque
a *fort.* ad vltimum ſpectare debent. omnia illa & prima, & media verba ſpectare[a]
debent ad vltimum.
201 † Interdum enim curſus eſt in oratione in-
citatior, interdum moderata ingreſſio: vt iam
à principio videndum ſit, quemadmodum ve-
b Numeros oratorios diuerſos eſſe à poeticis : non ſemper fieri numero , ſed aut concinnitate & conſtructione verborum. lis venire ad extremum. ¶ Nec [b] in numeris
magis , quàm in reliquis ornamentis oratio-
nis, eadem cùm faciamus, quæ poetæ, effugi-
mus tamen in oratione poematis ſimilitudi-
nem. Eſt enim in vtroq; & materia, & tracta-
tio: materia in verbis, tractatio in collocatio-
ne verborum. Ternæ autem ſunt vtriuſq; par-
tes verborum : tranſlatum, nouum, priſcum.
nam de propriis nihil hoc loco dicimus.
202 † Collocationis autem, eæ, quas diximus,
compoſitio, concinnitas, numerus, ſed in vtro-
que frequentiores ſunt , & liberiores poetæ.
Nam & transferunt verba cum crebriùs, tum
etiam audacius, & priſcis libentiùs vtuntur, &
liberius nouis. quod idem fit in numeris : in
quibus quaſi neceſſitati parere coguntur. ſed
c *fort.* nec vllo tamen hæc nimis eſſe diuerſa , neque [c] vllo
modo coniuncta intelligi licet. Ita fit, vt non
item in oratione, vt in verſu, numerus exſtet.
idque, quod numeroſum in oratione dicitur,
non ſemper numero fiat , ſed nonnunquam,
aut concinnitate, aut cõſtructione verborum.
203 P. CCXVII. † 40 ¶ Ita, ſi, numerus orationis quæritur
qui ſit: omnis eſt : ſed alius alio melior, atque
aptior. ſi locus : in omni parte verborum. ſi,
vnde ortus ſit : ex aurium voluptate. ſi com-
ponendorum ratio : dicetur alio loco , quia
pertinet ad vſum quæ pars quarta, & extrema
nobis in diuidendo fuit. ſi, ad quam rem ad-
hibeatur : ad delectationem. ſi, quando : ſem-
per. ſi, quo loco : in tota continuatione ver-
borum. ſi , quæ res efficiat voluptatem : ea-
dem, quæ in verſibus, quorum modum notat
d *al.* tacito cum ſenſu ars, ſed aures ipſæ tacito [d] eum ſenſu ſine arte
definiunt.
204 † 41 ¶ Satis multa de natura : ſequitur v-
e DE NVMERORVM VSV. ſus [e], de quo eſt accuratius diſputandum. In
f περίοδος ſeu ambitus, circuitus, comprehenſio, continuatio, circumſcriptio. quo quæſitum eſt, in totone circuitu illo ora-
tionis , quem Græci περίοδον [f], nos tum ambi-
tum, tum circuitum, tum comprehenſionem,
aut continuationem , aut circumſcriptionem
dicimus : an in principiis ſolùm, an in extre-
mis , an in vtraque parte numerus tenendus
ſit. Deinde, quum aliud videatur eſſe nume-
g Numeri & Numeroſi differentia. rus [g], aliud numeroſum : quid interſit.
205 † Tum autem in omnibúſne numeris æ-
qualiter particulas deceat incidere, an facere
alias breuiores, alias longiores : idque quan-
do, aut cur, quibúſque partibus : pluribúſne,
h *fort.* an paribus an ſingulis : imparibus , an [h] æqualibus : &
i *al.* aut his, quando aut [i] iſtis, aut illis ſit vtendum: quæ-
que inter ſe aptiſſimè collocentur, & quomo-
do : an omnino nulla ſit in eo genere diſtin-
ctio : quodque ad rem maximè pertinet, qua
ratione numeroſa fiat oratio.
206 † Explicandum etiam eſt , vnde orta ſit
A forma verborum: dicendúmque, quantos cir-
cuitus facere deceat. Deque eorum particu-
lis, & tanquam inciſionibus differendum[a] eſt, a *al.* differendum: quæ.
quærendúmque, vtrum vna ſpecies, & longi-
tudo ſit earum, ánne plures : &, ſi plures, quo
loco, aut quando, quoq; genere vti oporteat.
poſtremò totius generis vtilitas explicãda eſt,
quæ quidem patet latiùs. non ad vnam enim
rem aliquam, ſed ad plureis accommodatur.
† Ac licet non ad ſingulâs res reſponden- 207
B tem de vniuerſo genere ſic dicere, vt etiam
ſingulis ſatis reſponſum eſſe videatur. Remo-
tis igitur reliquis generib. vnum ſelegimus, b *al.* hoc quidem, quod in
hoc [b], quod in cauſis, foroque verſatur, de quo
diceremus. Ergo in aliis, id eſt, in [c] hiſtoria, & c Numeri qui in hiſtoriæ deſcriptione, & genere ἐπιδεικτικῷ tenenda.
in eo, quod appellamus ἐπιδεικτικόν. placet o-
mnia dici Iſocrateo, Theopompeoq; more, il-
la circumſcriptione, ambitúque, vt tanquam
in orbe incluſa currat oratio , quoad inſiſtat
in ſingulis perfectis, abſolutiſque ſententiis.
C † Itaque poſteaquam eſt nata hæc vel cir- 208
cumſcriptio, vel comprehenſio, vel continua-
tio, vel ambitus, ſi ita licet dicere : nemo, qui
aliquo eſſet in numero, ſcripſit orationem ge-
neris eius, quod eſſet ad delectationem com-
paratum, remotumq; à iudiciis, forenſiq; cer-
tamine, quin redigeret omneis ferè in qua-
drum[d] numerúmq; ſententias. Nam cùm is eſt d *ſic ſuprà* quadratè orationem dixit.
auditor, qui non veretur, ne cõpoſitæ oratio- P. B.
nis inſidiis ſua fides attentetur, gratiam quoq;
D habet oratori, voluntati aurium ſeruienti.
† Genus autem hoc orationis neque totum 209
aſſumendum eſt ad cauſas forenſeis, neque o-
mnino repudiandum. Si enim ſemper [e] vtare, e Numeris paſſim in oratione nõ eſt vtendum.
cùm ſatietatem affert, tum [f], quale ſit, etiam f L. tũ etiam, quale ſit ab
ab imperitis agnoſcitur. Detrahit præterea
actionis dolorem, aufert humanum ſenſum
actoris, tollit funditus veritatem, & fidem.
42 ¶ Sed , quoniam adhibenda [g] nonnun- g L. adhibendum
quam eſt, primum videndum [h] eſt, quo loco, h *al.* videndũ quo l.
E deinde quandiu retinenda [i] ſit, tum quot mo- i L. retinendum ſit, t. q.
dis commutanda. 210
† *Adhibenda eſt* igitur *numeroſa oratio* , ſi aut m commutandum.
laudandum eſt aliquid ornatiùs, vt nos in ac-
cuſationis [k] ſecundo de Siciliæ laude dixi- k quæ eſt de Iuriſdictione Sicilienſi.
mus [l], aut in ſenatu de conſulatu meo: aut ex- l *fort.* diximus, vt in ſenatu de c.
ponenda narratio, quæ plus dignitatis deſide-
rat, quàm doloris, vt in quarto [m] accuſationis m quæ eſt, de ſignis.
de Ennenſi Cerere, de Segeſtana Diana, de Sy-
racuſarum ſitu diximus. Sæpe etiam in am-
F plificanda re, conceſſu omnium funditur nu-
meroſè, & volubiliter oratio. Id nos fortaſſe
non perfecimus, conati quidem ſæpiſſimè ſu-
mus, quod plurimis locis perorationes noſtræ
voluiſſe nos, atque animo contendiſſe decla-
rant. Id autem tum valet, cùm is, qui audit, ab
oratore iam obſeſſus eſt, ac tenetur. Non [n] e- n L. Non enim id agit, vt inſidiatorem, obſeruet:
nim id agit, vt inſidietur & obſeruet: ſed iam
fauet proceſſúmque vult, dicendique vim ad- o Numeroſa
mirans, non inquirit quod reprehendat [o]. 211
G † ¶ Hæc autem forma retinenda non diu oratio quandiu retinenda.
eſt, nec dico in peroratione, quam ipſe inclu-
dit [p], ſed in orationis reliquis partibus. Nam p *al.* includis, *al.* hæc verba, quam ipſe includit, *deſunt. alij* includere hic pro terminare accipiunt , & ad perorationẽ referunt.
cum ſis his locis vſus , quibus oſtendi licere,
transferenda tota dictio eſt ad illa, quę neſcio
cur, cùm Græci κόμματα , & κῶλα nominent,
nos non rectè incita, & membra dicamus. Ne-
que enim eſſe poſſunt, rebus ignotis, nota no-
mina : ſed cùm verba aut ſuauitatis, aut ino-
piæ cauſa transferre ſoleamus, in omnib. hoc
H fit artibus, vt, cùm id appellandum ſit, quod
propter rerum ignorationem ipſarum , nul-
lum habuerit ante nomẽ, neceſſitas cogat aut
nouum

Digitized by Google

nouum facere verbum, aut à ſimili mutuari.

212 † 43 ¶ Quo autem pacto deceat inciſè, membratimve dici, iam videbimus [a]. Nunc quot modis mutentur comprehenſiones, concluſioneſque, dicendum eſt. Fluit omnino numerus à primo tum incitatiùs, breuitate pedum, tum proceritate tardiùs. curſum contentiones magis requirunt; expoſitiones rerum, tarditatem [b]. Inſiſtit [c] autem ambitus [d] modis pluribus, è quibus vnum eſt ſecuta Aſia maximè, qui dichoreus vocatur, quum duo extremi chorei ſunt, id eſt, è ſingulis longis, & breuibus. Explanandum eſt enim, quòd ab aliis iidem pedes aliis nominantur vocabulis.

a al. legendum vidimus.
b Numeroſa oratio quot modis commutanda.
c Id eſt finitur & terminatur.
d L. ambitus pedibus pluribus.

213 † *Dichoreus* non eſt ille quidem ſua ſponte vitioſus in clauſulis, ſed in orationis numero nihil eſt tam vitioſum, quàm ſi ſemper eſt idem. Cadit autem per ſe ille ipſe præclarè, quo etiam ſatietas formidanda eſt magis. Me ſtante C. Carbo, C. F. tribunus plebis in concione dixit his verbis, O Marce Druſe, patrem appello. hæc quidem duo binis pedibus inciſim: dein [e] membratim, Tu [f] dicere ſolebas, ſacram [g] eſſe rempublicam.

P. CCVIII.

e L. dein membratim ternis. Tu dicere

214 † Hæc [h] item membra ternis. poſt ambitus, Quicunque [i] eam violaſſent, ab [k] omnibus eſſe ei pœnas perſolutas [l]. dichoreus. nihil enim ad rem, extrema illa, longa ſit, an breuis. deinde, Patris dictum ſapiens, temeritas filij comprobauit. Hoc dichoreo tantus clamor concionis excitatus eſt, vt admirabile eſſet. Quæro, nónne id numerus effecerit? verborum ordinem immuta, fac ſic, Comprobauit filij temeritas: iam nihil erit, etſi temeritas ex tribus breuibus, & longa eſt: quem Ariſtoteles vt optimum probat, à quo diſſentio.

f Primum membrũ conſtans ſpondeo, tribrachy. & ſpondeo.
g Alterum membrũ, conſtans ſpondeo iambo, dactylo.
h L. Hæc item membratim quaternis. poſt clauſula ambitus, Qui-

215 † At eadem verba, eadem ſententia. animo iſtuc ſatis eſt. auribus non ſatis. Sed id crebriùs fieri non oportet. Primùm enim numerus agnoſcitur: deinde ſatiat: poſtea cognita facilitate contemnitur. Sed ſunt clauſulæ plures, quæ numeroſè, & iucundè cadant. Nam & *creticus*, qui eſt e longa, & breui & longa, & eius æqualis pæan [m], qui ſpatio par eſt, ſyllaba longior: quàm commodiſſime putatur in ſolutam orationem illigari, cùm ſit duplex. nam antè longa, & tribus breuibus, qui numerus in primo viget. iacet in extremo: aut è totidem è breuibus, & longa in quem optimè cadere cenſent veteres: ego non planè reiicio, ſed alios antepono.

cunq. eam v. ab omn. eſſe ei pœn. perſolutas. perſolutas dichoreus.
i Primum membrũ conſtans, ſpõdeo, iambo, Anapeſto, ſpondeo.
k ſecundum mẽbrum conſtans iambo, anapeſto, iambo, ſpondeo.
l In hac voce quæ orationem eã clau-

216 † Ne *ſpondeus* quidem funditus eſt repudiandus. etſi [n], quòd eſt è longis duabus, hebetior videtur, & tardior, habet tamen ſtabilem quendam, & non expertem dignitatis gradum: in inciſionibus vero multo magis, & in membris. paucitatem [o] enim pedum grauitatis ſuæ tarditate compenſat. Sed hos cùm in clauſulis pedes nomino, non loquor de vno pede extremo. adiungo (quod minimum ſit) proximum ſuperiorem, ſæpe etiam tertium.

dit cõtinetur dichoreus.
m al. Pæon.
n L. etſi enim, quod eſt e.
o L. paucitatem enim ſyllabarum gr. ſ.

217 † Ne *iambus* quidem, qui eſt e breui & longa, aut [p] par choreo, qui habet treis breueis, ſed ſpatio par, non ſyllabis: aut etiam *dactylus*, qui eſt è longa, & duabus breuibus, ſi eſt proximus à poſtremo, parum volubiliter peruenit ad extremum, ſi eſt extremus choreus, aut ſpondeus. nunquam enim intereſt vter ſit eorum in pede extremo. Sed iidem hi tres pedes malè concludunt, ſiquis eorum in extremo locatus eſt, niſi cùm pro cretico poſtremus eſt dactylus. nihil enim intereſt, dactylus ſit extremus, an creticus: quia poſtrema ſyllaba, breuis, an longa ſit, ne in verſu quidem refert.

p L. aut par trochæus, qui h. tr.

218 † Quare etiam pæana [a] qui dixit aptiorem, in quo eſſet longa poſtrema, vidit parum: quoniam [b] nihil ad rem eſt, poſtrema quàm longa ſit. Iam *pæan*. quòd plures habeat ſyllabas, quàm treis, numerus à quibuſdam, non pes habetur. Eſt quidem, vt inter omneis conſtat antiquos, Ariſtotelem, Theophraſtum, Theodectem, Ephorum, vnus aptiſſimus orationi vel orienti, vel mediæ: putant illi etiam cadenti: quo loco mihi videtur aptior Creticus. *Dochimus* autem è quinque ſyllabis, breui, duabus longis, breui, longa, vt eſt hoc, Amicos tenes: quouis loco aptus eſt, dum ſemel ponatur: iteratus, aut continuatus, numerum apertum, & nimis inſignem facit.

a al. pæona.
b L. quoniam nihil ad rem. poſtr. quam ſit. quoniam nihil ad rem, poſtrema, breuis, an longa ſit.

P. B.

219 † His igitur tot commutationibus támque variis ſi vtemur: nec deprehendetur manifeſto, quid à nobis de induſtria fiat, & occurretur ſatietati. 44 ¶ Et quia *non numero ſolùm numeroſa oratio, ſed & compoſitione fit, & genere,* (quod antè dictum eſt,) concinnitatis: compoſitione [c] poteſt intelligi, cùm ita ſtructa verba ſunt, vt numerus non quæſitus, ſed ipſe ſecutus eſſe videatur: vt apud Craſſum, *Nam vbi lubido dominatur, innocentiæ leue præſidium eſt.* Ordo enim verborum efficit numerum ſine vlla aperta orationis induſtria. Itaque ſi [d] quæ veteres illi (Herodotum dico, & Thucydidem, totamque eam ætatem) apte numeroſeque dixerunt: ea non numero quæſito, ſed verborum collocatione ceciderunt.

c L. compoſitio poteſt intell.
d al. ſi quæ ver.

220 † Formæ verò quædam ſunt orationis, in quibus ea concinnitas ineſt, vt ſequatur numerus neceſſariò. Nam cùm aut par pari refertur, aut contrarium contrario opponitur, aut, quæ ſimiliter cadunt verba, verbis comparantur: quidquid ita concluditur, plerunque fit vt numeroſè cadat. quo de genere cum exemplis ſuprà diximus. vt hæc quoque copia facultatem afferat, non ſemper eodem modo deſinendi. nec tamen hæc ita ſunt arcta [e], & adſtricta, vt [f] ea, cùm velimus laxare, nequeamus. Multum intereſt, vtrùm numeroſa ſit, id eſt, ſimilis numeroſum, an planè è numeris conſtet oratio: alterum ſi ſit [g], intolerabile vitium eſt: alterum niſi ſit, diſſipata, & inculta, & fluens eſt oratio.

e vel arta,
f L. vt ea, cum velimus, laxare nequeamus.
g al ſi ſit. al. niſi ſit.

221 † 45 ¶ Sed quoniam non modò non frequenter, verum etiam raro in veris cauſis, aut forenſibus circumſcriptè numeroſeque dicendum eſt: ſequi videtur, vt videamus, *quæ ſint illa, quæ ſuprà dixi inciſa, quæ membra.* Hæc enim in veris cauſis maximam partem orationis obtinent. Conſtat enim ille ambitus, & plena comprehenſio e quatuor ferè partibus, quæ membra dicimus, vt & aureis impleat, & ne breuior ſit, quàm ſatis ſit, neque [h] longior. quamquam vtrumque nonnunquam, vel potius ſæpe accidit, vt aut citius inſiſtendum ſit, aut longius procedendum, ne breuitas defraudaſſe [i] aureis videatur, néue longitudo obtudiſſe. Sed habeo mediocritatis rationem. nec enim loquor de verſu, & eſt liberior aliquanto oratio.

h al. vere longior.
i al. defraudaſſe aureis vid. ſit aureis defrud. vid. Defraudare etiam dixit Nonius.

222 † E quattuor igitur, quaſi hexametrorum inſtar verſuum quod [k] ſit, conſtat ferè plena comprehenſio. His [l] igitur ſingulis verſibus quaſi nodi apparent continuationis, quos in ambitu coniungimus. Sin [m] membratim volumus dicere, inſiſtimus: idque cùm opus eſt, ab iſto curſu inuidioſo facile nos, & ſæpe

k al. quæ ſint.
l L. His in ſingul. ver.
m L. Sin membratim volumus d.

P. CCXIX.

diſiungimus. Sed nihil tam debet eſſe numeroſum, quam hoc, quod minimè appàret, & valet plurimũ. Ex hoc genere illud eſt Craſſi, Miſſos faciant patronos: ipſi prodeant. Niſi interuallo dixiſſet, -ipſi prodeât, -ſenſiſſet profectò effugiſſe [a] ſenarium: omnino melius caderet, prodeât ipſi. Sed de genere nũc diſputo.

(a al. excidiſſe ſenar. al. ſe effudiſſe ſenar.)

223 (al. effluxiſſe ſenar.) † Cur clandeſtinis conſiliis nos oppugnant? cur de perfugis noſtris copias comparãt contra nos? Prima ſunt illa duo, quæ κόμματα Græci vocant, nos inciſa dicimus: deinde tertium, κῶλον illi, nos membrum. Sequitur non longa, ex [b] duobus enim verſibus, id eſt, membris, perfecta comprehenſio eſt, & in ſpondeos cadit: & Craſſus quidem ſic plerumq; dicebat: idque ipſe genus dicendi maximè probo. Sed quæ inciſim, aut mẽbratim efferuntur, ea vel aptiſſime cadere debẽt: vt eſt apud me Domus tibi deerat? at habebas. pecunia ſuperabat [c]? at egebas. Hæc inciſè dicta ſunt quattuor.

(b L. (ex duobus enim membris perfecta eſt) comprehenſio: & in ſp.)

(c al. ſuppetebat.)

224 † At membratim, quæ ſequuntur, duo, Incurriſti amens in columnas: in alienos inſanus inſaniſti. Deinde [d] omnia, tanquam crepidine quadam, comprehenſione longiore ſuſtinentur, Depreſſam, cæcam, iacentem domum pluris, quàm te, & quàm fortunas tuas æſtimaſti dichoreo [e] finitur. At diſpondeo proximum illud. nam in iis, quibus, vt pugiunculis, vti oportet, breuitas facit ipſa liberiores pedes. Sæpe enim ſingulis vtendum eſt, plerunque binis, (& vtriſque addi pedis pars poteſt,) non ferè ternis amplius.

(d L. Deinde omnis, tanq. crepid. quad. comprehenſio longior ſuſtinetur.)

(e L. & dichoreo finitur. al. dichoreo: que finitur al. dichoreo enim finitur.)

225 † Inciſim autem, & membratim tractata oratio in veris cauſis plurimùm valet, maximeque his locis, cùm aut arguas, aut refellas vt noſtra in Corneliana ſecunda, O callidos homines, ò rem excogitatam, ò ingenia metuenda! Membratim adhuc: deinde [f] cæſim diximus. Rurſus membratim, Teſtes dare volumus. Extrema ſequitur comprehenſio, ſed ex duobus membris, qua non poteſt eſſe breuior, Quem, quæſo, noſtrûm fefellit, ita vos eſſe facturos?

(f al. deinde cæſim: diximus, Rurſ.)

226 (g L. aut fortius, quàm binis, aut t.) (h L. inter quæ) † Nec vllum genus eſt dicendi aut melius, aut [g] fortius, binis, aut ternis ferire verbis, non nunquam ſingulis, paullo aliâs pluribus, inter [h] quas variis clauſulis interponit ſe rarò numeroſa comprehenſio, quam peruerſè fugiens Hegeſias, dum ille quoque imitari Lyſiam vult, alterum pænè Demoſthenem, ſaltat, incidens particulas. & is quidem non minùs ſententiis peccat, quàm verbis: vt non quærat, quem appellet ineptum, qui illum cognouerit [i]. Sed ego illa Craſſi & noſtra poſui, vt qui vellet, auribus ipſis, quid numeroſum etiam in minimis particulis orationis eſſet, iudicaret. 46 ¶ Et, quoniam plura de numeroſa oratione diximus, quàm quiſquam ante nos. nunc *de [k] eius generis oratione dicemus.*

(i al. cognorit.)

(k De numeroſæ orationis vtilitate.)

227 (l Pulchrè & oratoriè dicere.) (P. I.) (m L. lectiſſimis d.) † Nihil enim eſt aliud, Brute, (quod quidem tu minimè omniũ ignoras) pulcre, & [l] oratoriè dicere, niſi optimis ſententiis, verbiſq; lectiſſimè [m] dicere. Et nec ſentẽtia vlla eſt, quæ fructum oratori ferat, niſi aptè expoſita, atq; abſolutè: nec verborum lumen appàret, niſi diligenter collocatorum: & horum vtrumq; numerus illuſtrat. Numerus autem (ſæpe enim hoc teſtãdum eſt) non modo non poeticè iunctus, verum etiam fugiens illum, eiq; omnium diſſimillimus: nõ quin iidem ſint numeri non modo oratorum, & poetarum, verùm omnino loquentium, denique etiam ſonantium omnium, quæ metiri auribus poſſumus: ſed ordo [a] pedum facit, vt id, quod pronuntiatur, aut orationis, aut poematis ſimile videatur. (a ordo pedũ quid efficiat.)

228 † Hanc igitur ſiue compoſitionem, ſiue perfectionem, ſiue numerum vocari placet [b], & adhibere neceſſe eſt, ſi ornatè velis dicere, non ſolùm, (quod ait Ariſtoteles & Theophraſtus) ne infinitè feratur, vt flumen, oratio quæ non aut ſpiritu pronuntiantis, aut [c] interductu librarij, ſed numero coacta debet inſiſtere: verumetiam quod multo maiorem habent apta vim, quàm ſoluta. Vt enim athletas, nec multo ſecus gladiatores videmus nihil nec vitando facere cautè, nec petendo vehementer, in quo non motus hic habeat palæſtram quandam: vt, quidquid in his rebus fiat vtiliter ad pugnam, idem ad adſpectum etiam ſit venuſtum: ſic oratio nec plagam grauem facit, niſi petitio fuerit [d] apta: nec ſatis tectè declinat impetum, niſi etiam in cedendo, quid deceat, intelligit. (b L. placet, adhib.) (c fort. aut interpuncta) (d L. fuit)

229 † Itaque, qualis eorum motus, quos ἀπαλαίστους Græci vocant, talis horum mihi videtur oratio, qui non claudunt numeris ſententias [e]: tantumque abeſt, ne, quod ij, qui hoc aut magiſtrorum inopia, aut ingenij tarditate, aut laboris fuga non ſunt aſſecuti, ſolent dicere, eneruetur oratio compoſitione verborum, aut aliter in ea nec impetus vllus, nec vis eſſe poſſit. Sed magnam exercitationem res flagitat, ne quid eorum, qui genus hoc ſecuti non tenuerunt, ſimile [f] faciamus, ne aut verba traiiciamus apertè, quo meliùs aut cadat, aut voluatur oratio. (e al. ſententiam:) (f L. ſimile faciamus, vt verba traiic.)

230 † Quod ſe L. [g] Cœlius Antipater in procœmio belli Punici, niſi neceſſario facturum negat. O virum ſimplicem, qui nos nihil celat [h]: ſapientem, qui ſeruiendum neceſſitati putet. Sed hic omnino rudis. Nobis autem in ſcribendo, atque in dicendo neceſſitatis excuſatio non probatur. nihil eſt enim neceſſe: &, ſi quid eſſet, id neceſſe tamen non erat confiteri. Et hic quidem, qui hanc à Lælio, ad quem ſcripſit, cui ſe purgat, veniam petit, & vtitur ea traiectione verborum, & nihilo tamen aptiùs explet, concluditque ſententias. Apud alios autem, & Aſiaticos maximè, numero ſeruienteis, inculcata reperias [i] inania quædam verba quaſi complementa [k] numerorum. Sunt etiam qui illo vitio, quod ab Hegeſia maximè fluxit, infringendis, concidendiſque numeris in quoddam genus abiectum incidant. Siculorum ſimillimum. (g L. L. Cœlius) (h L. celet) (i al. reperies) (k συμπληρώματα.)

231 † Tertium eſt, in quo fuerunt fratres illi, Aſiaticorum rhetorum principes, Hierocles, & Menecles, minime mea [l] ſententia contemnendi. Etſi enim à forma veritatis, & ab Atticorum regula abſunt, tamen hoc vitium compenſant vel facultate, vel copia: ſed apud eos varietas non erat, quod omnia ferè concludebantur vno modo: quæ vitia qui fugerit, vt neque verbum ita traiiciat, vt id de induſtria factum intelligatur, neque inferciens verba, quaſi rimas expleat, nec minutos numeros ſequens, concidat, delumbetque ſententias, nec ſine vlla commutatione in eodem ſemper verſetur genere numerorum: is omnia ferè vitia vitauerit. nam de laudibus multa diximus, quibus ſunt alia perſpicuè vitia contraria. (P. CCXX.) (l al. mea quidem ſententia)

232 † Quantum autem ſit aptè dicere, experiri licet, ſi aut compoſiti oratoris bene ſtructam collocationem diſſoluas permutatione verborum. corrumpatur [m] enim tota res, vt & hæc noſtra in Corneliana, & deinceps omnia, Ne- (m L. corrumpetur)

que me diuitiæ mouent, quibus omneis Africanos, & Lælios multi venalitij[a], mercatoreſque ſuperarunt. Immuta paullum, vt ſit, multi ſuperarunt mercatores, venalitiique: perierit tota res: Et quæ ſequuntur, Neque veſtis, aut cælatum aurum, & argentum, quo noſtros veteres Marcellos, Maximoſq; multi eunuchi è Syria, Ægyptoque vicerunt. Verba permuta ſic, vt ſit, Vicerunt eunuchi è Syria, Ægyptóque: Adde tertium, Neque verò ornamenta iſta villarum, quibus Lucium[b] Paullum, & L. Mummium, qui rebus his vrbem, Italiamque omnem referſerunt, ab aliquo video perfacilè Deliaco, aut Syro potuiſſe ſuperari: Fac ita, potuiſſe ſuperari ab aliquo Syro, aut Deliaco.

a al. venalitiarij, vt ſint mangones ſeruorum, non ſeruitij.
b al. L. Paullum,

233
† Videſne, vt ordine verborum paullum commutato, iiſdem[c] verbis, ſtante ſententia, ad nihilum omnia recidant, cùm ſint ex aptis diſſoluta? aut ſi alicuius inconditi arripias diſſipatam aliquam ſententiam, eamque, ordine verborum paullum commutato, in quadrum redigas, efficiatur aptum illud, quod fuerit[d] antea diffluens, ac ſolutum. Agè, ſume de Gracchi apud cenſores illud, Abeſſe non poteſt, quin eiuſdem hominis ſit, probos improbare, qui improbos probet. Quanto aptius, ſi ita dixiſſet, quin eiuſdem hominis ſit, qui improbos probet, probos improbare!

c L. iiſdem tamen v.
d L. fuerat

234
† Hoc modo dicere nemo[e] vmquam noluit: nemoque potuit, quin dixerit. Qui autem aliter dixerunt, hoc aſſequi non potuerunt: ita facti ſunt repentè Attici. quaſi verò Trallianus fuerit Demoſthenes: cuius non tam vibrarent fulmina illa, niſi numeris contorta ferrentur. Sed ſiquos magis delectant ſoluta, ſequantur[f] ea. Sanè modo ſi quis Phidiæ clypeum diſſoluerit, collocationis vniuerſam ſuſtulerit, non ſingulorum operum venuſtatem: vt in Thucydide, orbem modò orationis deſidero, ornamenta comparent.

e al. nemo vnquam voluit, nemoque modò cetera laudare poſſim. vt ſi quis Ph.
f L. ſequantur ea ſanè,
g adde 1. de Oratore & 8. Valer. 11. vbi refert Phidiã Clypeo Mineruæ ſuã effigiem incluſiſſe qua conuulſa, tota operis colligatio ſoluere-tur, adde 1. Tuſculan.

235
† Iſti autem cum diſſoluunt orationem in qua nec res, nec verbum vllum eſt, niſi abiectum: non clypeum, ſed, vt in prouerbio eſt (etſi humilius dictum eſt, tamen[h] ſimile eſt) ſcopam (vt ita dicam) mihi videntur diſſoluere, atq;, vt planè genus hoc, quod ego laudo, contemſiſſe videantur, aut ſcribant aliquid vel Iſocrateo more, vel quo Æſchines, aut Demoſthenes vtitur: tum illos exiſtimabo non deſperatione formidauiſſe[a] genus hoc, ſed iudicio refugiſſe: aut reperiam, ipſa eadem conditione qui vti velit, vt aut dicat, aut ſcribat vtra voles lingua, eo genere, quo illi volunt. facilius eſt enim apta diſſoluere, quàm diſſipata conuectere.

h L. tamen eo ſimile eſt.
a L. reformidaſſe genus al. reformidaſſe gen.

236
† Res autem ſe ſic habet, (vt breuiſſimè dicam quod ſentio) *compoſitè, & aptè, ſine ſententiis dicere, inſania eſt: ſententioſè autem ſine verborum & ordine, & modo, infantia*: ſed eiuſmodi tamen infantia, vt ea qui vtantur, non ſtulti homines haberi poſſint, etiam plerunque prudentes: quo qui eſt contentus, vtatur. Eloquens verò, qui non approbationes ſolùm, ſed admirationes, clamores plauſus, ſi liceat, mouere debet, omnibus oportet ita rebus excellat, vt ei turpe ſit, quidquam aut ſpectari, aut audiri libentiùs.

237
† 47 ¶ HABES *meum de oratore*, Brute, *iudicium*: quod aut ſequêre, ſi probaueris: aut tuo ſtabis, ſi aliud quoddam eſt tuum: in quo neque pugnabo tecum, neque hoc meum, de quo tantopere hoc libro aſſeueraui, vmquam affirmabo eſſe verius, quàm tuũ. Poteſt enim non ſolùm aliud mihi, ac tibi, ſed mihi ipſi aliud aliâs videri. Nec in hac modo re, quæ ad vulgi aſſenſum ſpectat, & ad aurium voluptatem: quæ duo ſunt ad iudicandum leuiſſima: ſed ne in maximis quidem rebus quidquam adhuc inueni firmius quod tenerem, aut quò iudicium meum dirigerem, quàm[b] id, quodcumque mihi quàm ſimillimum veri videretur, cùm ipſum illud verum in occulto lateret.

b al. quàm illud q.

238
† Tu autem velim, ſi tibi ea, quæ diſputata ſunt, minùs probabuntur, vt aut maius opus inſtitutum putes, quàm effici potuerit, aut, dum tibi roganti voluerim obſequi, verecundia negandi, ſcribendi me impudentiam ſuſcepiſſe.

M. TVLLII CICERONIS AD[c] C. TREBATIVM[d], *TOPICA.*[e]

c al. ad C. Trebatium Iuriſconſultum.
d Trebatij plura vide 4. epiſt. 1. & 7. epiſt. 5.
e Horum meminit 7 famil. 19.

Synopſis Topicôn Ciceronis.

1 ¶ *De Topicis, ſeu de diſciplina inueniendorum argumentorum, & ratione diſſerendi ad C. Trebatium ſcribit.* 2 *Cuius partes, Iudicium (quæ & Dialectice) & Inuentio (quæ & Topice) qua locos & ſedes in quibus argumenta incluſa ſunt, ſeu è quibus argumenta promi poſſunt, eruimus.* 3 *Eſt enim nihil aliud locus, quàm argumenti ſedes. Argumentum verò, ratio quæ rei dubiæ facit fidem.* 4 *Locorum autem alij hærent in ipſo, de quo agitur, alij aſſumuntur extrinſecus.* 5 *In ipſo, inquam, de quo agitur, vt quia totum, pars, nota, affectum rei: Extrinſecus, quòd abſunt à re, longeq; remota ſunt.* 6 *De his autem* quæ in ipſo de quo agitur inhærent, *generaliter hoc ſtatuitur, Locos totius definitione,* 7 *partium enumeratione,* 8 *notatione,* 9 *rebus affectu explicari:* 10 *punà Coniugatis,* 11 *genere,* 12 *generis forma,* 13 *ſimilitudine,* 14 *differentia,* 15 *con-*

traria, 16 *adiunctis,* 17 *Antecedentibus,* 18 *Conſequentibus,* 19 *repugnantibus,* 20 *Efficientibus cauſis,* 21 *effectu,* *vt comparatione maiorũ, minorũ, parũ.* 22 *Extrinſecus verò loci ſunt ex auctoritate:* 23 *Speciatim verò alio afferri poſſunt.* 25 *De definitione rerum corporalium & incorporalium.* 26 *quæ ex partitione, ex diuiſione (quarum inter ſe differentia eſt) & tranſlatione, ſumuntur.* 27 *Notatione, ſeu vi nominis & etymologia, ſeu veriloquio, vel ſymbolo rei.* 28 *Ex rebus quodammodo affectis,* 29 *purâ coniugatione ſeu συζυγία,* 30 *genere,* 31 *ſimilitudine & exemplis,* 32 *differentia,* 33 *Contrario (Contrariorum autem alia aduerſa, priuantia, relata, negantia)* 34 *Adiunctis, quæ ſcilicet ante rem, cum re, poſt rem euenire plerumque ſolent.* 35 *A Conſequentibus, antecedentibus, repugnantibus, quæ ſemper & neceſſariò talia ſunt (hic autem nonnulla de ſeptem concludendi modis interſerit Cicero)* 36 *Efficientibus cauſis, quarum aliæ vi ſua efficiunt: aliæ tales, vt ſine eis non poſſit effici. Harum rurſus aliæ quieta, nihil agentes, ac ſolitariæ, vt locus, tempus, materia, ferramenta, & ſimilia: aliæ præcurrentes adiuuant non neceſſariò, ſic congreſſio amorem, amor flagitium præcedere ſolet. Huius generis eſt et(...) fatum) Ad hæc efficientium aliæ efficiunt nulla re adiuuante, aliæ adiuuari volunt. Aliæ ſine appetitione, voluntate, & opinione: aliæ voluntate, perturbatione, habitu, natura, arte, caſu agunt. Harum quibuſdam (purâ natura & arti) conſtantia ineſt, aliis non ineſt: idq; vel perſpicuè (quia ab appetitione & iudicio) vel latenter, vt quia à fortuna.* 37 *Effectis.* 38 *Comparatione maiorũ, minorũ, parũ: in quibus ſpectatur numerus, ſpecies, vis, affectio.* 39.40.41 Extrinſecus *autem argumenta ducuntur à Teſtimoniis: quorum autoritas vel à tempore, (hoc eſt, ingenio, opibus, ætate, fortuna, arte, vſu, neceſſitate, corpori idq; tormentis.) vel animo illata, (cuius generalis dolor, cupiditas, iracundia, metus, inertia, ſomnus, imprudentia, vinolentia, inſania, concurſio fortuitorum, fama.) vel à virtute, idq; vel natura, vt ſunt diuina teſtimonia, veluti oracula, opera diuina, ſomnia, viſa: vel induſtria hominum, ſeu virtutis opinione.* 42 ¶ *His expoſitis illud intelligendum eſt, omni diſputationi locos occurrere, non omnes, ſed quoſdam, in quibus alij etiam aliis aptiores.* 43 *Quæſtionem autem aliam infinitam (quæ & θέσις & propoſitum) aliam finitam (quæ & ὑπόθεσις & cauſa, certis perſonis, locis, temporibus, actionibus, negotiis, definita.* 44 *Item quæſtionem aliam eſſe* Cognitionis *(cuius finis ſcientia) aliam* Actionis. 45 ¶ Cognitionis *quæſtiones, an, quid, quale ſit.* 47 *An ſit, coniectura quærimus. Idq; variè, vt ſi quærimus ſit necne, vnde ſit, quale ſit, & quæ ſit commutatio rei.* 48 *Quid ſit inueſtigamus definitione, notione, proprietate, diuiſione, partitione, deſcriptione.* 49 *Quale ſit, quærimus vel ſimpliciter, (idq; variè, an expetendum vel fugiendum: æquum, iniquum: honeſtum, turpe) vel comparatè, vt quid interſit inter hoc & aliud: quodnam alio meliꝰ aut minus.* 50 ¶ Actionis *quæſtiones, aliæ ad officium: aliæ ad motum animi gignendum, ſedandum, tollendum pertinent.* 51 *Locos alios aliis aptiores eſſe quæſtionibus ſuperius dictum eſt. Nam ad quæſtionem coniecturalem, an ſit necne, loci ex cauſis, effectis, coniunctis: ad definitionem, ſeu ad quid ſit, loci ex definitione, conſequentibus, antecedentibus, repugnantibus, adiunctis, cauſis, effectis: ad quæſtionem quale ſit, loci alij aliis aptiores. Nam in quæſtione quid ſit comparatè, loci ex comparatione: In de expetendo, & fugiendo, loci ex commodis & incommodis animi, corporis, rerum externarum: In de honeſto & turpi, loci ex bonis & malis animi. In de æquo & iniquo, loci æquitatis colligendi: quæ eſt vel Natura (quâ licet tueri ſe & vlciſci) vel inſtitutione (huius pars alia legitima, alia conueniens, alia moris vetuſtate confirmata.) Rurſus æquitas ad Deos, (hæc pietas) ad manes (hæc ſanctitas) ad homines (hæc iuſtitia & æquitas nominatur.)* 52 *Et his quidem locis tractari poteſt quæſtio infinita, ſeu θέσις. His autem finita, ſeu ὑπόθεσις, quæ & cauſa.* 53 *Nam cauſa iudicialis, locis ex iure & æquo: cauſa deliberationis, ex vtili. Cauſa laudationis, locis ex honeſto tractatur. Hic factum eſſe dicet. Ille primum factum aut futurum inficiabitur, (hæc inficialis vel coniecturalis) deinde negabit facti nomen (hæc definitiua) poſtremo negabit iniuria factum: & hæc iuridicialis conſtitutio. Huiuſmodi refutatio, ςάσις & ſtatus.* 54 *Ex quo ſtatu efficitur contentio, quæ κρινόμενον, ſeu quâ de re agitur.* 55 *Firmamenta autem ſeu continentis definitionis, Ius. Negat enim reus legem id dicere (ſi fortè ambiguum ſit ſcriptum) negat legiſlatorem, teſtatorem, promiſſorem id voluiſſe (vt enim opponenda eſt ſcripto voluntas) vel ſcriptum ſcripto opponitur.* 56 *Et hunc quidem in modum perpetuæ actiones tractantur: Sunt & ſuis quoque locis tractanda exordia, tractandæ narrationes, confirmationes, concluſiones.* 57 *Et hæc de locis.*

MAIORES nos res ſcribere ingreſſos, C. Trebati, & iis libris, quos breui tempore ſatis multos edidimus, digniores, è curſu ipſo reuocauit voluntas tua. Cum enim mecum in Tuſculano eſſes, & in bibliotheca ſeparatim vterque noſtrûm ad ſuum ſtudium libellos, quos vellet, euolueret, incidiſti in Ariſtotelis *Topica* quædam, quæ ſunt ab illo pluribus libris[a] explicata. Qua inſcriptione commotus, continuò à me eorum librorum ſententiam requiſiſti.

2 † Quam tibi cùm expoſuiſſem, diſciplinam inueniendorum argumentorum vt[b] ſine vllo errore ad[c] eam rationem, via perueniremus ab Ariſtotele inuenta, libris illis contineri: verecundè tu quidem, vt omnia, ſed tamen vt facilè cernerem te ardere ſtudio, mecum, vt tibi illa traderem, egiſti. Cùm autem ego te non tam vitandi laboris mei cauſâ, quàm[d] quòd intereſſe tua arbitrarer, vel vt eos per te ipſe legeres, vel vt totam rationem à doctiſſimo quodam rhetore acciperes, hortatus eſſem: vtrumque, vt[a] à te audiebam, es expertus.

3 † Sed[b] à libris te obſcuritas reiecit. Rhetor autem ille magnus, vt opinor, Ariſtotelica[c] ſe ignorare reſpondit. Quod quidem minimè ſum admiratus[d], eum philoſophum rhetori non eſſe cognitum, qui ab ipſis philoſophis, præter admodum paucos, ignoretur. Quibus eo minus ignoſcendum eſt, quòd non modò rebus iis, quæ ab illo dictæ, & inuentæ ſunt, allici debuerunt: ſed dicendi quoque incredibili quadam cùm copia, tum etiam ſuauitate.

4 † Non potui igitur tibi, ſæpius hoc roganti[e], & tamen verenti, ne mihi grauis eſſes, (facilè enim id cernebam) debere diutius, ne ipſi iuris interpreti fieri[f] videretur iniuria. Etenim cùm tu mihi[g] meiſq; multa[h] ſæpe caviſſes[i], veritus ſum, ne ſi[k] ego grauarer, aut ingratum id, aut ſuperbum videretur. Sed dũ fuimus vnà, tu optimus es teſtis, quàm fuerim ſæpe occupatus.

5 † Vt autem à te diſceſſi, in Græciam proficiſcens, cùm opera mea nec reſpubl. nec amici vterentur, nec honeſtè inter arma verſari poſſem, ne[l] ſi tutò id quidẽ mihi liceret: vt veni Veliam, tuaq; & tuos vidi, admonitus huius æris alieni, nolui deeſ-

a. hæc vet. libri quibuſdam deeſt.
b L. vt ſine vllo errore ad eam rationem, & via
c al. ad ea ſcilicet argumenta.
d L. quã quia

a L. vt ex te
b L. Sed te à lib. obſc.
c al. Ariſtotelea
d al. miratus, al. demiratus.
e al. roganti, tamen v.
f forſ. iniuria fieri videretur.
g Hic locus monere videtur Ciceronẽ Trebatio vel patrono vel iuriſconſulto vſum fuiſſe quod & tale videtur 7. in
epiſt. famil. 11. epiſtola ad ipſum Trebatium.
h L. multa ſæpe ſcripſiſſes.
i cauendi peritus Trebatius 7. famil 6. ſcripſiſſes.
k L. ſi ego grauarer,
l L. ne ſi tutò quidem id mihi lic.

ſe ne tacitæ quidem flagitationi tuæ. Itaque hæc, cùm mecum libros non haberem, memoria repetita, in ipſa nauigatione conſcripſi, tibique ex itinere miſi: vt mea diligentia mandatorum tuorum, te quoque, etſi admonitore non eges, ad memoriam noſtratum rerum excitarem. Sed iam tempus eſt ad id, quod inſtituimus, accedere.

† 2 ¶ Cvm omnis ratio diligens diſſerendi duas habeat parteis [a]: vnam inueniendi, alterã iudicandi: vtriuſq; princeps, vt mihi quidem videtur, Ariſtoteles fuit. Stoici autẽ in altera elaborauerunt [b]. Iudicandi enim vias [d] diligẽter perſecuti ſunt, ea [c] ſcientia quã dialecticẽ appellant. Inueniendi verò artem, quæ topice dicitur, quæque ad vſum potior erat, & ordine naturæ certè prior, totam reliquerunt.

† Nos autem, quoniam in vtraque ſumma vtilitas eſt, & vtramque, ſi erit otium, perſequi cogitamus, ab ea, quæ prior eſt, ordiemur. Vt igitur earum rerum, quę abſconditæ ſunt, demonſtrato, & notato loco, facilis inuentio eſt: ſic, cùm peruestigare argumentum aliquod volumus, locos noſſe debemus. Sic enim appellatæ ab Ariſtotele ſunt hæ [d] quaſi ſedes, e quibus argumenta promuntur.

† 3 ¶ Itáque licet definire [e], Locum [f] eſſe argumenti ſedem: Argumentum [g] autem, rationem, quæ rei dubiæ faciat fidem. 4 ¶ Sed ex his locis, in quib. argumenta incluſa ſunt, alij in eo ipſo, de quo agitur hærent: alij aſſumuntur extrinſecus. 5 ¶ In ipſo, [h] tùm ex toto, tum ex partib. eius, tum [i] ex nota, tũ ex his rebus, quæ quodammodo affectæ ſunt ad id, de quo quæritur. Extrinſecus autem ea [k] dicuntur, quæ abſunt, longéque diſiuncta ſunt.

† 6 ¶ Sed ad id totum, de quo diſſeritur, tũ *definitio* adhibetur, quæ quaſi inuolutum euoluit id, de quo quæritur, eius argumenti talis eſt formula: Ius [l] ciuile eſt, æquitas cõſtituta iis qui eiuſdẽ ciuitatis ſunt, ad res ſuas obtinendas: eius autem æquitatis vtilis eſt cognitio: vtilis eſt ergo iuris ciuilis ſcientia.

† 7 ¶ Tum partiũ *enumeratio*, quæ tractatur hoc modo [m]: Si neq; cẽſu [n], neque vindicta [o], nec [p] teſtamẽto [q] liber factus eſt, non eſt liber. neq; [r] eſt vlla earũ rerum: nõ eſt igitur liber. [s]

8 ¶ Tum notatio [t], cùm ex vi verbi argumẽtum aliquod elicitur, hoc modo: cũ [u] lex Ælia Sentia aſſiduo [x] vindicẽ [y] aſſiduum eſſe iubeat, locupletẽ iubet locupleti. Locuples enim eſt aſſiduus, vt ait Ælius, appellatus ab [a] ære dãdo.

† 9 ¶ Ducuntur etiam argumenta ex iis rebus, quæ quodammodo *affectæ* ſunt ad id de quo quęritur. Sed hoc genus in plureis parteis diſtributum eſt. Nam alia coniugata appellamus alia ex genere, alia ex formula [b], alia ex ſimilitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia ex adiũctis, alia ex antecedẽtibus, alia ex cõſequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex cauſis, alia ex effectis, alia ex comparatione maiorum, aut parium, aut minorum.

10 ¶ *Coniugata* dicuntur, quæ ſunt ex verbis generis eiuſdem. Eiuſdem autem generis verba ſunt, quę orta ab vno variè commutantur, vt ſapiens, ſapienter, ſapientia. hæc verborum coniugatio. συζυγία dicitur, ex qua huiuſmodi eſt argumentum: Si cõpaſcuus ager eſt, ius eſt compaſcere [c]. *A genere* ſic ducitur:

† Quoniam argentum [d] omne mulieri legatũ eſt, non poteſt ea pecunia, quę numerata domi relicta eſt, non eſſe legata. Forma enim à genere, quoad ſuum nomen retinet, nunquam ſeiungitur. Numerata autem pecunia nomen argenti retinet. legata igitur videtur.

† 12 *A forma* generis: quam interdum, quò [e] planius accipiatur, partẽ licet nominare, hoc modo Si ita Fabiæ pecunia legata eſt à viro, ſi ei [f] viro materfamiliâs eſſet: ſi ea in manum nõ cõuenerat, nihil debetur. Genus [g] eſt, vxor, eius duæ [h] formæ: vna matrũfamiliâs [i], earũ, quæ in [l] manum conuenerunt: altera, earum, quæ tantummodò vxores habentur. Qua in parte cùm fuerit Fabia, legatũ ei nõ videtur.

† 13 ¶ A ſimilitudine, hoc modo: Si [m] ædes ea [n] corruerunt, vitiúmve fecerũt, quarũ vſusfructus legatus eſt, heres reſtituere [o] nõ debet, nec reficere, nõ magis quã ſeruum reſtituere, ſi is, cuius vſusfructus legatus eſt, deperiſſet [p].

† 14 ¶ *A differentia*: nõ [q], ſi vxori vir legauit omne argentũ, quod [r] ſuũ eſſet: ideirco, quæ in nominib. fuerũt, legata ſunt. Multũ enim differt in arcáne poſitũ ſit argentũ, an in tabulis debeatur [s]. † ¶ *Ex contrario* autẽ, ſic: Non debet ea mulier, cui vir bonorũ [t] ſuorũ vſumfructum legauit, cellis vinariis, & oleariis plenis relictis, putare id ad ſe pertinere [x]. Vſus enim, nõ abuſus, legatus eſt. Ea ſũt inter ſe cõtraria.

† 16 ¶ *Ab adiunctis*: Si ea [y] mulier teſtamẽtũ

a ſ c. partis. b L. elaborarunt. c L. cùmque ſcientiam, dialecticam ap. [illegible] al. cùmque ſcientiam criticem appellant.

6

d L. ex quaſi. e fort. definire locum, eſſe [illegible]. f Locus Ariſtoteli maxima propoſitiones Ciceroni, ea quæ continẽt maximam pro-

7

poſitionem differentias. [illegible] g Hæc argumenti definitio cõſtat genere & diuib. d ſe enim. genus: Ratio, D [illegible] facere

8

& quidem rei dubiæ. vt & hinc quoque diſcamus, ſenſus non eſſe propriè argumenta, ſaltuos enim fidẽ ſine ratione, & quidem rei cer [illegible] k ſcilicet de

9

quo agitur. i L. tum ex notatione. k L. ea ducuntur. l Iuris ciuilis ſcientiam vtilem eſſe pro-

10

batur loco ex definitione ſumpto Cæterum vide huic definitioni lu [illegible] & 2. Inſt. de iure naturali. l. [illegible] ff. de Iuſt. & iu.

11

a al. aſſiduus. ab aſſe enim dicitur: malè autem apud Feſtum Aſſiduus: adde 16. Gell. 10. Nonium c. 1. in Proletarij. Iſidorum 10. b al. ex forma: nam & paulò poſt, forma generis dicitur, non formula.

12

c Cõpaſcuus ager Feſto & [illegible] Iſidoro 15 [illegible] ff. [illegible] in quo vicini [illegible]

13

communiter paſ [illegible] d Omne argẽtum legando etiã pecuniam numeratam cõ-

14

tineri putat Cicero, quod tamen [illegible] & [illegible] legato. l. 78. §. 4. ff. de leg. 3. Paul. 3. ſent. 6. § 88.

15

e L. Hic locum quò planius accipiatur, [illegible] hent aliquos [illegible] atque

16

p. c. f Quaſi in id [illegible] Au

17

qui vt matrifamiliâs, id eſt, vt vxori [illegible] quid le-

18

[illegible]

m Seruum quem ſemel ſeruum fuiſſe cõſtat, ſeruum eſſe hac partium enumeratione probamus. n Cenſu manumittebantur, qui luſtrali cenſu (luſtrum ſpatium eſt quinque annorum) Romæ, iuſſu dominorũ inter ciues Romanos cenſum profitebantur. dixi ad Vlpianum tit. 1 §. 8. & ad Theophilum Inſt. de libertinis §. 4. ver. [illegible] cenſu. In huius locum poſtea ſucceſſit manumiſſio quæ in Eccleſiis fieri ſolita eſt, dixi ad l. 1. Cod. de his qui in Eccleſ. manumitt. adde Gaium [illegible] o de vindicta manumiſſione, ſcripſi ff. de manumiſſis vindicta, & Cod. de vindicta libertate. & Theophil. Inſt. de libertinis, § 4. verſ. [illegible] Vlp. 1 § vindicta. p al. neque. q vide titul. Cod. de teſtamentaria manumiſſione & ff. de manumiſſis teſtamẽto. Theophil. d. titul. verſ. [illegible] Vlp. d. tit. § 9. r ſcil. non eſt autem vlla earum rerum. ſ hoc eſt ciuis Romanus His enim cenſu, vindicta, teſtamentóve ciues fiebant. Vlp. 1. §. 6. 2. Gai. 1 §. 1. [illegible] verò aliis modis per epiſtolam, inter amicos, conuiuij adhibitione. Gaius ibidem. § 3 Quia libertas, non modò per aliam quamlibet voluntatem, ſed & aliis modis competere poteſt. § 1. Inſt. de libertinis. Hoc ideo adſcripſi ne ab inſufficienti partium enumeratione argumentum hic ducatur. t Notatio, nominis eſt interpretatio. nominis enim proprium rem notare. l. 7. ff. § de ſuppell. leg. u L. Cùm lex aſſiduo vindicem aſſiduum eſſe iubeat, locupletem, &c. Et vero apud Gel. 16 c. 10 quod ſequitur, legi XII. Tabularum tribuitur, nõ legi Æliæ Sentiæ. x Si vindex aſſiduus aſſiduo eſſe debet, certè, locuples locupleti vindex eſſe debet: idem enim locuples & aſſiduus. y Vindicem hic appellat, procuratorem, aſſertorem. Vt ſit ſenſus, Eum qui aſſiduus ſit & locuples, locupletem dare cogit adſertorem, ſi in ſeruitutem petatur. Nam proletarius ſeu pauper, quemcunque adſertorem dare poterat. Porro de adſertoribus dixi, ad Titul. Cod. de adſertione tollenda.

in manum non conuenerit, hoc eſt. ſi [illegible] aliquid legaſſe intelligatur. g al. Genus eſt enim vxor. h Tribus modis vxor habebatur, farre, [illegible] confarreatione. ([illegible] Pontificibus & flamini diali. [illegible] cuius contrarium [illegible] vide Feſtum in Diffarreatio & in Flaminia. vbi [illegible] coemptione, conuentione in manum, [illegible] in quo pan [illegible] i Matresfamiliâs dicebantur, quæ ita ductæ erant, de quo dixi [illegible] ad Vlpianum [illegible] mulier [illegible] cum viro fuiſſet de quo vide 3 Gell. 2 Macrob. Saturnal. [illegible] Hic autem duæ vxorum formæ conſtituuntur [illegible] quæ vxores [illegible] alteram earum quæ tantummodo vxores [illegible] l Ma [illegible] qua [illegible] paulò ante explicatam [illegible] ff de libe [illegible] 46 § 1 ff. de verb. ſign. [illegible] Nonium § numero 82. k al. & ſun. quæ in manum. l de in manum conuentione dixi paulò antè [illegible] m An earum ædium, quarum vſusfructus legatus [illegible] & ruinam vſufructuarius, an verò heres reſtituere [illegible] n [illegible] o [illegible] legis 7. §. 2 ff. de vſuf. [illegible] p [illegible] leg. 3 §. morte ff. quib. mod. vſuſ. amitt. leg. 29 ff. de vſuf. legato. q An qui omne argentum quod ſuum ſit legauit, id quoque argentum, quod in nominib. debebatur legaſſe videatur. r [illegible] §. 2. ff. de auro & argento legato. ſ al. pateat [illegible] t An bonorum vſusfructu legato [illegible] vſusfructus legatus cenſeatur, id eſt vſusfructus earum rerum quæ vſu conſumi ſolent, quarum eſt abuſus non [illegible] u al. cellis. a [illegible] Theophil. [illegible] §. 2. Inſt. de vſufru. [illegible] l. 7 ff. de vſuſfruct. [illegible] y An [illegible] teſtamento mulieris, quæ ſe nunquam capite deminuit, [illegible] (hoc eſt, quæ à tutoris poteſtate [illegible] neque dum in manum & poteſtatem conuenit. hoc enim modo capite deminuebatur, ſeu minuebatur. Vlpian. [illegible] §. 5; [illegible] hic bonorum poſſeſſio ſecundum tabulas (hoc quid ſit, vide Inſt. &

fecit, quæ ſe capite numquam diminuit [a], non videtur ex edicto prætoris ſecundum eas tabulas poſſeſſio dari. adiungitur enim, vt ſecundum ſeruorum, ſecundum exſulum, ſecundum puerulorum [b] tabulas poſſeſſio videatur ex edicto dari.

† 17 ¶ *Ab antecedentibus*, & conſequentibus, & repugnantibus, hoc modo: Ab antecedentibus, Si [c] viri culpa factum eſt diuortium [d], etſi mulier nuntium remiſit, tamen [e] pro liberis manere nihil oportet.

† 18 ¶ *A conſequentibus*. Si [f] mulier, cùm fuiſſet nupta cum eo, quicum connubium [g] non eſſet, nuntium remiſit, quoniam qui nati ſunt, patrem non ſequuntur, pro liberis manere nihil oportet.

† 19 ¶ *A repugnantibus*. Si [h] paterfamilias vxori ancillarum vſumfructum legauit à filio, neq; à ſecundo herede legauit: mortuo filio mulier vſumfructũ non amittet. Quod enim ſemel teſtamento alicui datum eſt, id ab eo inuito cui datum eſt auferri non poteſt. repugnant enim rectè accipere. & inuitũ reddere.

† 20 ¶ *Ab efficientibus cauſis*, hoc modo: Omnibus eſt ius parietem directum ad parietem communem adiungere, vel ſolidum, vel fornicatum. At ſi quis [i] in pariete communi demoliendo damni [k] infecti promiſerit: non debebit præſtare quod fornix vitij fecerit. Non enim eius vitio, qui demolitus eſt, damnum factum eſt. ſed eius operis vitio, quod ita ædificatum eſt, vt ſuſpend.[l] non poſſit.

† 21 ¶ *Ab effectis* rebus, hoc modo: cùm [m] mulier viro in manum conuenit, omnia, quę mulieris fuerunt, viri fiunt dotis nomine.

22 ¶ *Ex comparatione* autem omnia valent, quæ ſunt eiuſmodi: Quod in re *maiore* valet, valeat in minore: vt ſi in vrbe fines [n] non reguntur, neq; aqua in vrbe arceatur. Item cõtrà: Quod in *minore* [o] valet, valeat in maiore. licet idem exemplũ conuertere. Item: Quod in re *pari* valet, valeat in hac, quæ par eſt: vt, quoniam vſus [p] auctoritas fundi, biennium [q] eſt ſit etiam ædium. At in lege ædes non appellantur, & [r] ſunt cæterarum omnium, quarum annuus eſt vſus. valeat æquitas, quæ paribus in cauſis paria iura deſiderat.

† 23 ¶ Quæ autẽ *extrinſecus aſſumuntur*, ea maximè ex auctoritate ducuntur. Itaq; Græci taleis argumentationes *ἀτέχνους* vocant, id eſt, artis experteis: vt, ſi ita reſpondeas. Quoniam

A P. Scæuola [a] id ſolum eſſe ambitus [b] ædium dixerit, quod [c] parietis communis tegendi cauſa tectum proiiceretur, ex [d] quo in tectum eius ædeis qui protexiſſet, aqua deflueret, id tibi ius videri.

† 24 ¶ His igitur locis, qui ſunt expoſiti, ad omne argumentum reperiendum, tanquam elementis quibuſdam, ſignificatio, & demonſtratio datur. Vtrum igitur hactenus ſatis eſt? tibi quidem tam acuto & tam occupato, puto.
B Sed, quoniam auidum hominem ad has diſſerendi epulas recepi, ſic accipiam, vt reliquiarum ſit potius aliquid, quàm te hinc patiar non ſatiatum diſcedere.

† Quando ergo vnuſquiſque eorum locorum, quos expoſui, ſua quædam membra habet, ea quàm ſubtiliſſime perſequamur, & primum de ipſa definitione dicatur.

25 ¶ *Definitio*, eſt oratio, quæ id, quod definitur, explicat, quid ſit. Definitionum autem
C duo ſunt genera prima. Vnum earum rerum, quæ ſunt: alterum earum, quæ intelliguntur.

† Eſſe [e] ea dico, quæ cerni, tangive poſſunt, vt fundum, ædeis, parietem, ſtillicidiũ, mancipium, pecudem, ſuppellectilem, penus, cetera, quo ex genere quædam interdum nobis [f] definienda ſunt. Non eſſe [g] rurſus ea dico, quæ tangi, demonſtrarive non poſſunt, cerni tamen animo, atque intelligi poſſunt: vt, ſi vſucapionem, ſi tutelam ſi gentem, ſi agnatio-
D nem definias, quarum rerum nullum ſubeſt quaſi corpus: eſt tamen quædam conformatio inſignita & impreſſa intelligentia[h]: quam notionem voco. ea ſæpe in argumentando definitione explicanda ſunt.

† 26 ¶ Atque etiam definitiones, aliæ ſunt partitionum, aliæ diuiſionum. Partitionum, cum res ea, quæ propoſita eſt, quaſi in membra diſcerpitur: vt, ſi quis ius [k] ciuile dicat id eſſe, quod in legibus, ſenatuſconſultis, rebus
E iudicatis, iuriſperitorum auctoritate, edictis magiſtratuum, more, æquitate conſiſtat. *Diuiſionum* autem definitio formas omneis complectitur, quæ ſub eo genere ſunt, quod definitur, hoc modo: Abalienatio [l], eſt eius rei, quæ mancipi eſt, aut traditio alteri [m] nexu, aut in iure ceſſio, inter quos ea iure ciuili fieri poſſunt. Sunt & alia genera definitionum: ſed ad huius libri inſtitutum illa nihil
F pertinent: tantum eſt dicendum, qui ſit definitionis modus.

† Sic igitur veteres præcipiunt, cùm ſumpſeris ea, quæ ſunt ei rei, quam definire velis, cum aliis communia, vſque eo perſequi, dum proprium efficiatur, quod nullam in aliã rem transferri poſſit. Vt hoc Hereditas [n] eſt pecunia. Commune [o] adhuc. multa enim genera ſunt pecuniæ. Adde quod ſequitur: quę morte alicuius ad quempiam peruenit, nondum eſt
G definitio. multis enim modis ſine hereditate teneri mortuorem pecuniæ poſſunt. Vnum adde verbum, iure. iam à communitate res disiuncta videbitur, vt ſit explicata definitio, ſic: Hereditas [p] eſt pecunia, quæ morte alicuius ad quempiam peruênit iure. Nondum eſt ſatis: adde, nec ea aut legata teſtamento, aut poſſeſſione retenta, confectũ eſt. Itemque, vt illud, Gentiles [q] ſunt, qui inter ſe eodem nomine ſunt. Non eſt ſatis. Qui ab ingenuis oriundi ſunt. Ne id quidẽ ſatis eſt. Quorum maiorum nemo ſeruitutem ſeruiuit. Abeſt etiam
H nũc: Qui capite nõ ſunt diminuti[r]. Hoc fortaſſe ſatis eſt. Nihil enim video Scæuolã[s], pontificem

Left margin notes:

ff. de bonorum poſſeſſ.) detur? Non datur. Nam ſi daretur, ſeque retur & illud, Dari bonorũ poſſeſſionem

19
teſtamento ſerui, exulis, pueri, id quod iure non ſit, cùm hatuimo

20
ad perſonę rectari non poſſunt.

21
a *al.* deminuit.
b *al* puerorum.
c Retentiones ex dote fiunt propter liberos ſi culpa

22
mulieris aut P. F. patris in cuius eſt poteſtate, diuortium factum eſt. Vlpianus tit. 6. §. 9. l. voir. C. de rei vxoriæ act. Paul. 2. ſentent. titulo

23
de dotibus. Boetius. Sic Conſtituamus, Diuortium factum à muliere fuiſſe, hoc eſt vxorẽ nuntium viro remiſiſſe, culpa tamen mariti. Quæritur an ſit locus retentioni ex dote? Non eſt. Etſi enim diuortium factum eſt à muliere, culpa tamen viri ac

24
mariti factum eſt, cui diuortium pœnæ, non lucro eſſe debet. Quare illo ipſo caſu maritus nihil deducet ex dote, ſed integram dotem reſtituere cogetur.
d *al* diuortium.
e Pro liberis manere, eſt propter liberos aliquid ex dote deducere.
f Cum ſeruis nullum erat apud veteres connubium, ſed nec cum liberis, qui Latini dicebantur, & peregrinis, niſi conceſſum. *Vlpianus* 5. § 3. 4. 5. Connubio non interueniente liberi matris conditioni accedebant, hoc eſt matris conditionem ſequebantur, non patris, excepto vno caſu. *Vlpian* 5. § 8. Ponamus connubium non interceſſiſſe, id eſt mulierem culpa ſua nuntium remiſiſſe, poteſtne vir ex dote mulieris partem aliquam dotis propter liberos retinere, perinde ac ſi iuſtum matrimonium interueniſſet, ac non connubium? non poteſt. Quã enim partem ex dote deducat maritus propter liberos, qui in poteſtate liberos non habeat?
g *al* connubij ius non eſſet.
h Vſusfructus legatur ab hærede inſtituto, etſi non legatus ſit à ſubſtituto, mortuo inſtituto non amittetur.
i *forte ita legendum eſt*, parietem ſolidum ad parietem communem adiungere, vel directum vel fornicatum.
k vide l. 35 l. 96 l. 3 [illegible] ff. de damno infecto.
l L. non poſſet.
m Conuentionis in manum is eſt effectus, vt omnia quæ mulieris fuerunt, viri fiant dotis nomine.
n ſi fines non reguntur, multo minus aqua. vide infra in loco à ſimilitudine.
o quaſi diceres in vrbe aqua arcetur, igitur regundi ſunt in vrbe fines.
p *fort.* vſu auctoritas f. vt vſu auctoritas, ſic iuris firmitas quæſita vſu [illegible], & [illegible] dicitur vſucapio.
q Lex iubet vſum & auctoritatem fundi eſſe biennium. Cicero pro Cæcinna. adde Inſtitut. de Vſucap. § [illegible] Cod. de ſeruitut. [illegible] ad leges XII Tabul. titulo de vſucapione.
r L. & ſunt cæterarum rerum, quarum annuus eſt vſus.
ſ *al.* ergo ſunt.

Right margin notes:

a L. Scæuola.
b ſolum ambitus ædium dicitur, quod tecti diffuſione tegitur, nõ

25
quod parietibus concluditur. Hæc cùm ita videantur Scæuolæ, quæritur quatenus in pariete cõmuni proiicere mihi liceat? Et ita proiicere li-

26
cere dixit Scæuola, vt aquam in eũ tectum exciplam, neque vicino obſit.
c L. quoad parietis comm.

27
d e. i. pr. ex quo tecto in eius ædeis, qui proi.
e Lambinus hunc locum nõ in ei exit
d id eſt, dum modo, ea lege, vt, ſi ita v.
e Res huiuſmodi, corporales
f L. vobis.
g Incorporalia dicuntur quæ ſunt eius

28
modi. vide Inſt. de rebus corporalib.
h *al.* intelligentiâ.
i *al.* in argumentandi definitione &c. *explicanda*.
k Idem lege 7. ff. de iuſt. & iure.
P. CCXXII.
l Abalienatio quid.
m Pecuniæ enim verbum latiſſime patet l. 178. l. 222. ff. de verb. ſi-

29
gnif.
n Hereditatis definitio. adde l. 62. ff. de regul. iur.
o Gentiles qui. De gentilibus quædam dixi ad l. 1. æpe. 51 ff. de verb. ſignif.

p l. deminuti.
q L. Scæuolã.

A tificem, ad hanc definitionem addidiſſe. Atque hæc ratio valet in vtroq; genere definitionum, ſiue id, quod eſt, ſiue id, quod intelligitur, definiendum eſt.

30 †Partitionum autem [a] & diuiſionum genus quale eſſet, oſtendimus: ſed quid [b] inter ſe differant, planiùs dicendum eſt. In partitione quaſi membra ſunt: vt corporis, caput, humeri, manus, latera, crura, pedes, & cetera. In diuiſione, formæ [c] ſunt, quas Græci ἰδέας vocant: noſtri, ſiqui hæc forte tractant, ſpecies appellant: non peſſime id quidem, ſed inutiliter ad mutandos caſus in dicendo [d]. Nolim enim, ne ſi Latine quidem dici poſſit, ſpecierum, & ſpeciebus dicere: & ſæpe his caſibus vtendum eſt: at formis, & formarum velim. Cùm autem vtroque verbo idem ſignificetur, commoditatem in [e] dicendo non arbitror negligendam.

a L. non æqueſcit, autem,
b Partitionis & diuiſionis differentia.
c Formæ, ἰδέαι ſpecies.
d al. in docendo. & ita lib. v.
e al. in docendo.

31 † *Genus* & formam definiunt hoc modo: Genus, eſt notio ad plureis differentias pertinens. *Forma*, eſt notio, cuius differentia ad caput generis, & quaſi fontem referri poteſt. *Notionem* appello, quod Græci tum ἔννοιαν, tum πρόληψιν dicunt. Ea eſt inſita, & ante percepta cuiuſq; formæ cognitio, enodationis indigẽs. *Formæ* igitur ſunt hę, in quas genus ſine vllius prætermiſſione diuiditur: vt ſiquis ius in legẽ, morem, æquitatem diuidat. Formas qui putat idem eſſe, quod parteis, confundit artem: & ſimilitudine quadam conturbatus, non ſatis acutè, quæ ſunt ſecernenda, diſtinguit.

32 † Sæpe etiam definiunt & oratores, & poetæ per tranſlationem verbi, ex ſimilitudine cum quadam ſuauitate. Sed ego à veſtris exẽplis, niſi neceſſariò, non recedam. Solebat igitur Aquillius, collega & familiaris meus, cùm de litoribus ageretur, quæ [f] omnia publica eſſe vultis, quærentibus iis, ad quos id pertinebat, quid eſſet litus [g], ita [h] definire, qua [i] fluctus eluderet, hoc eſt, quaſi qui adoleſcentiam, florẽ ætatis: ſenectutem, occaſum vitæ, velit definire. Tranſlatione vtens diſcedebat à verbis propriis rerum, ac ſuis. Quod ad definitiones attinet, hactenus: reliqua videamus.

P. B.
f & naturali iure omnium communia. l. 2 ff de rerũ diuiſ.
g vide l. 96 & l. 112. ff de verborum ſignif. vbi dixi.
h hæc definitio κατὰ μεταφοράν.
i l. 3. ff. 30 & l. 1. qua fluctus alluderet.
k Eſt autem alia teſtamentaria, legitima, datiua.

33 † *Partitione* autem ſic vtendum eſt, nullam vt partẽ relinquas, vt ſi partiri velis tutelas [k], inſcienter facias, ſi vllam prætermittas. At ſi ſtipulationum, aut iudiciorum formulas partiare, non eſt vitioſum in re infinita prætermittere aliquid. Quod idem in diuiſione vitioſum eſt. Formarum enim certus eſt numerus, quæ cuique generi ſubiiciantur. Partium diſtributio ſæpe eſt infinitior, tanquam riuorum a fonte [l] deductio.

l al. diductio.

34 † Itaque in oratoriis artibus [m], quæſtionis genere propoſito, quot eius formæ ſint, ſubiungitur abſolutè: at cùm de ornamentis verborũ, ſententiarúmq; præcipitur, quæ vocantur σχήματα, non fit idem. Res enim eſt infinitior, vt ex hoc quoque intelligatur quod [n] velimus inter partitionem & diuiſionem intereſſe. Quamquam enim vocabula propè idem valere videantur: tamen quia res differebant, nomina rerum diſtare voluerunt.

m al. partibus, quæſt.
n L. quid velimus.

35 † 27 ¶ Multa etiam *ex notatione* ſumuntur. ea eſt autem, cùm ex vi nominis argumentũ elicitur: quam Græci ἐτυμολογίαν vocant, id eſt verbum ex verbo, veriloquium. Nos autem, nouitatem verbi non ſatis apti fugientes, genus hoc notationẽ appellamus, quia [o] ſunt verba rerũ notæ. Itaque hoc idem Ariſtoteles σύμβολον appellat, quod Latinè eſt nota. Sed cùm intelligitur, quid ſignificetur, minùs laborandum eſt de nomine.

o fort. quia verba ſunt rerum notæ.

† Multa igitur in diſputando notatione eliciuntur ex verbo, vt cum quæritur, Poſtliminium [a] quid ſit. non dico quę ſint poſtliminij. nam id caderet in diuiſionem, quæ talis eſt: Poſtliminio redeunt hæc, homo, nauis, [b] mulus clitellarius, [c] equus, [d] equa, quæ frena recipere ſolet. ſed cũ ipſius poſtliminij vis quæritur, & verbum ipſum notatur: in quo Seruius noſter (vt opinor) nihil putat eſſe [e] notandum, niſi [f] poſt: [g] & liminium illud, productionem eſſe verbi vult, vt in finitimo, legitimo, æditimo, non plus in eſſe timum, quàm in meditullio tullium. 36

a Poſtliminiũ quid. v Feſtũ in Poſtliminium. vide l. poſtliminium 19. ff. de captiuis.
b longa atq; onerariæ: at nõ piſcatoriæ & actuariæ l. 2. ff de captiuis.
c mulum ſimpliciter ponit Feſtus. Ibidem, neque ad illum clitellarium.
d equus equa freni patiens, l. 2 ff. de captiuis.
e L. niſi poſt. P. CCXXIIII. liminium illud

37 † Scæuola [g] autem, P. filius, iunctum putat eſſe verbum, vt ſit in eo & poſt [h], & limen: vt, quæ à nobis alienata ſunt, cum ad hoſtẽ peruenerint, & ex ſuo tanquam limine exierint, dein [i] cum redierint poſt ad idem limen, poſtliminio videantur rediſſe. Quo in genere etiã Mancini [k] cauſa defendi poteſt poſtliminio rediiſſe: deditum non eſſe, quoniam non ſit receptus. Nam neque deditionem, neque donationem ſine acceptione intelligi poſſe.

f vide omnino 11 Gel. 10.
g L. Scæuola n idem § 5. Inſt. quib. modis ius patriæ poteſt. & ibidẽ Theophil.
i L. dein redierint poſt ad idem L.
k dixi in Oratione pro Cæcina in f. 8. 2.

38 † 28 ¶ Sequitur is locus, qui conſtat ex iis rebus, *quæ quodammodo affectæ* ſũt ad id, de quo ambigitur: quem modo dixi in plureis parteis diſtributum. 29 ¶ Cuius primus eſt locus ex *coniugatione*, quam Græci συζυγίαν vocant, finitimus notationi, de qua modo dictum eſt: vt, ſi aquam [l] pluuiam eam modo intelligeremus, quam imbri collectam videremus: veniret Mucius, qui, quia coniugata verba eſſent pluuia, & pluendo, diceret, omnem aquam oportere arceri, quæ pluendo creuiſſet.

39 † 30 ¶ Cum autem *à genere* ducetur argumentũ, non erit neceſſe id vſque à capite arceſſere: ſępe etiam citra licet, dummodo ſuprà ſit quod ſumitur, quàm id, ad quod ſumitur: vt aqua pluuia vltimo genere ea eſt, quæ de cælo veniens creſcit imbri: ſed propiore loco, in quo quaſi ius arcendi continetur genus eſt, aqua pluuia nocens: eius generis formæ, loci vitio, & manu nocens: quarum altera iubetur [m] ab arbitro coerceri: altera non iubetur.

de oratore, l. vlt. ff. de legationib.
l ſic Aqua pluuia in l 1. ff de aqua pluuia definitur, Aqua pluuia, quæ de cælo cadit, atque imbre excreſcit.
m ὑπὸ διαιτη-τοῦ.

40 † Commodè etiã tractatur hæc argumẽtatio, quę ex genere ſumitur, cũ ex toto per æquare parteis, hoc modo: Si dolus [n] malus eſt, cùm aliud agitur, aliud ſimulatur: enumerare licet, quib. id modis fiat. deinde in eorũ aliquẽ id, quod arguas dolo malo factum, includere. quod genus argumenti in primis firmũ videri ſolet.

n dixi de hac doli definitione lib. 1. officior. & ad l. 1. § 2. ff. de dolo.
o al. & poetis
p Eſt enim tutela iudicium bonæ fidei §. 28 Inſt. de actionibus.

41 † 31 ¶ *Similitudo* ſequitur, quæ latè patet: ſed oratoribus [o] & philoſophis magis, quàm vobis. Etſi enim omnes loci ſunt omnium diſputationum ad argumenta ſuppeditanda, tamen aliis diſputationibus abundantius occurrunt, aliis anguſtiùs. Itaque genera tibi nota ſint: vbi autem his vtare, quæſtiones ipſæ te admonebunt.

q L. quæ Græce ἐπαγωγὴ nom.
r fiduciam accipit, cuicũq.

42 † Sunt enim ſimilitudines, quæ *ex pluribus collationibus* perueniunt quò volunt, hoc modo: Si tutor fidem [p] præſtare debet, ſi ſocius, ſi, cui mandaris, ſi qui fiduciam [q] acceperit: debet etiam procurator. Hęc ex pluribus perueniens quo vult, appellatur inductio: quæ [r] Græcè ἐπαγωγὴ nominatur: qua plurimum eſt vſus in ſermonibus Socrates.

res aliqua mancipatur, vt eã mancipanti remancipet, vnde mancipatio fiduciaria apud Boethium hic: pater fiduciarius. l. Caius. 6 § 4. tit.

43 H † Alterum ſimilitudinis genus collatione ſumitur, cùm vna res vni, par pari cõparatur, hoc modo: Quemadmodũ ſi in vrbe de finib.

tor fiduciarius Vlp. 11. § 5.

Digitized by Google

A cõtrouerſia eſt: quia fines, magis agrorũ videtur eſſe, quã vrbis, finib. regendis[a] adigere arbitrũ non poſſis: ſic, ſi aqua pluuia in vrbe nocet, quoniã res tota magis agrorum eſt, aquæ pluuiæ arcendæ adigere non poſſis arbitrum.

a L. regundis.

44 † Ex eodem ſimilitudinis loco etiam *exẽpla* ſumuntur, vt Craſſus[b] in Curiana cauſa exemplis plurimis vſus eſt, agens de eo qui teſtamento ſic heredem inſtituiſſet, vt ſi filius natus eſſet in decem menſibus, iſque[c] mortuus prius, quàm in ſuam tutelam veniſſet: ſecundus heres hereditatem obtinuiſſet[e]. quæ commemoratio exemplorum valuit, eáque vos in reſpondendo vti multùm ſoletis.

b Idem in Bruto & 2 de oratore.* c L. ſique mortuus eſſet pr. d adde l. 34 ff. de heredib. inſtit. l. 39 ff. de vulgari l. vlt. ff. de iu e delib. l. 50 ff de legat. 3.

45 † Ficta etiam exempla, ſimilitudinis habent vim: ſed ea oratoria magis ſunt, quàm veſtra: quanquam vti etiam vos ſoletis, ſed hoc modo: Finge mancipio[f] aliquem dediſſe id, quod mancipio[g] dari non poteſt. num idcirco id eius factum eſt, qui accepit: aut num is qui mancipio dedit, ob eam rem ſe vlla re obligauit? In hoc genere oratoribus,[h] & philoſophis conceſſum eſt, vt muta etiã loquantur, vt mortui ab inferis excitentur, aut aliquid quod fieri nullo modo poſſit, augendæ rei gratia, dicatur, aut minuendæ: quæ hyperbole dicitur: & multa mirabilia alia. Sed latior eſt campus illorum. eiſdem tamen ex locis (vt antè dixi) & in maximis, & in minimis quæſtionibus argumenta ducuntur.

e L. obtineret. f L. mãcupio, P. B. g L. mancupio, mancipiũ autem, quod & mãcipatio, propria ſpecies alienationis rerũ mancipi, quã breuiter verbis libripende & quinque teſtib. præſentibus. Vide Vlp. tit. 19. § 3. 4. 5. 6 vbi dixi.* h L. oratoribus, & poetis conceſſ.

46 D † 32 ¶ Sequitur ſimilitudinem[i] *differentia* rei, maximè contraria ſuperiori: ſed eſt eiuſdem diſſimile, & ſimile inuenire. eius generis hæc ſunt: Non, quemadmodum quod mulieri debeas, rectè ipſi mulieri ſine tutore auctore[k] ſoluas: ita quod aut pupillæ, aut pupillo debeas, rectè poſſis eodem modo ſoluere.

i ſort. differẽtia, maximè contr. k adde l. 15 ff de ſolutionib. 1. Inſt.

47 † 33 ¶ Deinceps locus eſt, qui *à contrario* dicitur[l]. Contrariorũ autem genera ſunt plura. Vnum eorum, quæ in eodẽ genere plurimum differunt, vt ſapientia, & ſtultitia. Eodem autem genere dicuntur,[m] quibus propoſitis occurrunt tanquam è regione quædam contraria, vt celeritati tarditas, non debilitas: ex quibus contrariis argumenta talia exiſtunt: Si ſtultitiam fugimus, ſapientiam ſequamur: & bonitatem, ſi malitiam. Hæc, quæ ex eodem genere contraria ſunt, appellantur *aduerſa*.

quibus alienare.* l al. ducitur. m al. quibus poſitis.

48 E † Sunt enim alia contraria, quæ *priuantia* licet appellemus Latinè, Græcè appellantur στερητικά. Præpoſitio enim IN, priuat verbũ ea vi, quam haberet, ſi IN præpoſitũ non fuiſſet: vt dignitas, indignitas: humanitas, inhumanitas, & cetera generis eiuſdem. Quorum tractatio eſt eadem, quæ ſuperiorũ, quæ aduerſa dixi.

49 F † Nam *alia* quoque ſunt contrariorũ genera, velut ea, quæ cum aliquo conferuntur: vt duplũ, ſimplum: multa, pauca: longum, breue: maius, minus. Sunt etiam valde contraria *alia*, quæ appellantur negantia. ea ἀποφατικά Græci, contraria aientibus. vt, Si hoc eſt, illud non eſt. Quid enim opus exemplo eſt? tantum intelligatur, argumento quærendo, contrariis omnibus contraria non conuenire.

50 G † 34 ¶ Ab *adiunctis* autem poſui equidem exemplum paulo antè, multa ſcilicet adiũgi, quæ ſuſcipienda eſſent, ſi ſtatuiſſemus, ex[n] edicto ſecundum eas tabulas poſſeſſionem dari, quas is inſtituiſſet cuius[o] teſtamenti factio nulla eſſet. Sed locus hic magis ad coniecturales cauſas, quæ verſantur in iudiciis, valet: cum quæritur, quid aut ſit, aut euenerit, aut futurum ſit, aut, quid omnino fieri poſſit.

n L. ex edicto prætoris ſe. o adde 29 ff. l. de heredib. inſtit. Vl. tit. 21. § 1. 2d E. l 2. § 1 ff. de bonorum poſſ.*

H

51 A † At loci quidem ipſius forma, talis eſt. Admonet autẽ hic locus, vt quæratur, quid ante rẽ, quid cum re, quid poſt rem euenerit. Nihil hoc ad[a] ius: ad Ciceronem, inquiebat Gallus noſter,[b] ſiquis ad eum tale[c] quid retulerat, vt de facto quæreretur. Tu tamẽ patiere, nullum a me artis inſtitutæ locũ prætteriri, ne ſi nihil quod ad te pertineat, ſcribendum putabis, nimium te amare videare.[d] Eſt igitur magna ex parte locus hic oratorius, nõ[e] modo nõ iuriſconſultorum, ſed ne philoſophorum quidem.

a al. ad vos al. ad nos: vt ſubaudias iuriſconſultos. b al. veſter. c L. quid r. le. P. CCXXV. d al. videare. al. rectè quamquam ita Boethius.*

52 † Ante rem enim quæruntur, quæ talia ſunt, apparatus, colloquia, locus, conſtitutum,[f] conuiuium. Cum re autẽ, pedum crepitus, ſtrepitus hominũ, corporum vmbræ, & ſi quid eiuſmodi. At poſt rem, rubor, pallor, titubatio, & ſi qua alia ſigna conturbationis & cõſcientiæ: præterea reſtinctus ignis, gladius cruentus, ceteraque, quæ ſuſpicionẽ facti poſſunt mouere.

e L. nec modo nonſurtſconſ. f L. conſtitutum, conuiuium.

53 † 35 ¶ Deinceps eſt locus dialecticorũ proprius *ex conſequentibus*, & *antecedentibus*, & *repugnantibus*, qui etiam ab adiunctis longè diuerſus eſt. Nam adiuncta, de quibus paulò antè dictum eſt, non ſemper eueniunt: conſequentia autem ſemper. Ea enim dico conſequẽtia, quæ rem neceſſariò conſequuntur. Itemque & antecedentia, & repugnantia. quidquid enim antecedit quamq; rem id cohæret cum re neceſſario. & quidquid repugnat, id eiuſmodi eſt, vt cohærere nunquam poſſit. D Cùm tripertito igitur diſtribuatur locus hic, in cõſecutionem, antecellionem repugnantiam, reperiendi argumenti locus ſimplex eſt, tractãdi triplex. Nam quid intereſt, cum hoc ſumſeris, pecuniam[g] numeratam mulieri deberi, cui ſit omne argentum legatum, vtrum hoc modo concludas argumentum: Si pecunia ſignata, argentum eſt, legata eſt mulieri. Eſt autem pecunia ſignata argentum, legata[h] igitur. An illo modo? Si numerata pecunia, non E eſt legata, non eſt numerata pecunia argentum. eſt autem numerata pecunia argentum, legata igitur eſt. An illo modo? Non & legatum argentum eſt, & non eſt legata numerata pecunia, legatum autem argentum eſt, legata igitur numerata pecunia eſt.

g de hac ſpecie dixi in ſuperioribus.* h legata igitur eſt.

54 † Appellant autem dialectici eam cõcluſionem argumenti, in qua, cum primum aſſumſeris, conſequitur id quod annexum eſt, F primum concluſionis modum. Cum id, quod annexum eſt, negaris,[i] vt id quoque, cui fuerit annexum, negandum[k] ſit, *ſecundus* appellatur concludendi modus. Cum autem aliqua coniuncta negaris[l] & his alia negatio rurſus adiungitur,[m] & ex his primum ſumſeris, ut, quod relinquitur, tollendum ſit, is *tertius* appellatur concluſionis modus.

i L. eueneris, vel ſi. k L. tollẽdum ſit. l L. negantes. m L. adiungatur.

55 † Ex hoc illa rhetorũ ſunt ex contrariis cõcluſa, quæ ipſi enthymemata appellant: non G quod non omnis ſentẽtia proprio nomine enthymema dicatur: ſed, vt Homerus[n] propter excellentiam, cõmune poetarũ nomen efficit apud Græcos ſuũ: ſic, cum omnis ſententia, enthymema dicatur, quia videtur ea, quę ex cõtrariis conficiatur, acutiſſima, ſola propriè nomẽ cõmune poſſidet. Eius generis hæc ſunt. Hũc[o] metuere, alterũ in metu nõ ponere. Eã quam nihil accuſas, damnas: Bene quam meritam eſſe autumas, dicis male mereri. Id[p] quod ſcis, prodeſt nihil: id[q] quod neſcis, obeſt.

n idem inſ. de iure naturali.* o al. Hoc. p vide in oratore.* P. B. q lib. vulg. id, quod ſcis, prodeſt: nihil id, quod neſcis, obeſt.

56 H † Hoc diſſerendi genus attingit omnino veſtras quoque in reſpondendo diſputationes, ſed philoſophorum magis: quib. eſt cum orato-

oratoribus illa ex repugnantibus ſententiis communis cõcluſio, quæ à dialecticis tertius modus, à rhetorib. enthymema nuncupatur. *Reliqui* dialecticorum *modi* plures ſunt, qui ex diſiunctionib. conſtant: aut hoc, aut illud. hoc autem non igitur illud. *Itémque*, aut hoc, aut illud. non autem hoc, illud igitur. Quæ concluſiones idcirco ratæ ſunt, quòd in diſiunctione plus vno verum eſſe non poteſt.

57 †Atque ex iis concluſionib. quas ſuprà ſcripſi, prior, quartus: poſterior, quintus[a] à dialecticis modus appellatur. Deinde addũt coniũctionũ negantiam, ſic: Non & hoc eſt, & illud. hoc autem, non igitur illud. hic modus eſt *ſextus. Septimus* autem, Non & hoc, & illud. nõ autem hoc. illud igitur. Ex his modis cõcluſiones innumerabiles naſcũtur, in quo eſt ferè tota dialectica. Sed ne ex quidem, quas expoſui, ad hanc inſtitutionem ſunt neceſſariæ.

a v. c. quinctus.

58 †36 ¶ Proximus eſt locus rerum *efficientium*, quæ cauſæ appellantur: deinde rerum effectarum ab efficientib. cauſis. Harum exempla vt reliquorum locorum, paullò ante poſui, & quidem ex iure ciuili, ſed hæc patent latiùs. Cauſarum igitur genera duo ſunt: Vnum, *quod vi ſua* id, quod ſub ea ſubiectũ eſt, certè efficit, vt ignis accendit: Alterum quod naturam efficiendi non[b] habeat, ſed ſine quo effici non poſſit: vt, ſi quis æs, cauſam ſtatuæ velit dicere, *quòd ſine eo non poſſit effici*.

b L. non habet.

59 † ¶ Huius generis cauſarum, ſine quo non efficitur, alia ſunt quieta, nihil agentia, ſtolida quodammodo, vt locus, tempus, materię[c], ferramenta, & cetera generis eiuſdem: Alia autem præcurſionem quandam adhibent ad efficiendum, & quædam afferunt per ſe adiuuantia, etſi non neceſſaria, vt amori congreſſio cauſã attulerit, amor flagitio. Ex hoc genere cauſarum, ex æternitate pendentium, fatum à Stoicis nectitur. ¶ Atque vt earum cauſarum, ſine quib. effici non poteſt, genera diuiſi, ſic etiam *efficientium* diuidi poſſunt. Sũt enim *alia* cauſæ, quæ planè efficiant, nulla re adiuuante: aliæ quæ *adiuuari* velint: vt ſapientia efficit ſapienteis ſola per ſe: beatos efficiat, necne ſola per ſe, quæſtio eſt.

c L. materia.

60 † Quare cùm[d] in diſputationem inciderit cauſa efficiens aliquid neceſſariò, ſine dubitatione licebit, quod efficitur ab ea cauſa, concludere. Cùm autem erit talis cauſa, vt in ea non ſit efficiendi neceſſitas: neceſſaria concluſio non[e] ſequitur. Atque illud quidem genus cauſarum, quod habet vim efficiendi neceſſariam, errorem afferre non ferè ſolet: hoc autem, ſine[f] quo non efficitur, ſæpe conturbat. Non enim ſi ſine parentibus filij eſſe non poſſunt, propterea cauſa fuit in parentibus gignendi neceſſaria.

d Ex cauſa neceſſaria, neceſſario: ex nõ neceſſaria, nõ neceſſariò concluditur. P. 316.
e al. non ſequetur.
f Cauſa, ſine qua non, non concludit neceſſariò.

61 †Hoc igitur, ſine quo non fit, ab[g] eo, in quo certe fit diligenter eſt ſeparandũ. Illud enim eſt tanquam. *Vtinam ne in nemore Pelio ſecuribus Cæſa[h] cecidiſſent abiegna ad terram trabes.* Niſi enim cecidiſſent[i] abiegnæ ad terram trabes, Argo illa facta non eſſet. nec tamen fuit in his trabib. efficiendi vis neceſſaria. At cùm in Aiacis nauim criſpiſulcans igneum fulmen iniectum eſt, inflammatur nauis neceſſario.

g L. ab eo, à quo certè fit.
h L. Cæſa cecidiſſet abiegna ad terrã trabes. ita Varro & Priſcianus.
i al. cecidiſſet abiegna, &c.

62 † ¶ Atque etiam eſt cauſarũ diſſimilitudo, quòd[k] aliæ ſunt, vt ſine vlla appetitione animi, ſine voluntate, ſine opinione, ſuum quaſi opus efficiant, velut, vt omne intereat, quod ortum eſt. Aliæ autem aut[l] volũtate efficiuntur, aut perturbatione animi, aut habitu, aut natura, aut arte, aut caſu. Volũtate, vt tu, cùm hunc libellum legis. Perturbatione, vt ſi quis euentũ horum temporum timeat. Habitu, vt facilè & citò iraſcatur. Natura, vt vitiũ in dies creſcat. Arte, vt bene pingat. Caſu, vt proſperè nauiget. Nihil horũ ſine cauſa. nec quidquam omnino. ſed huiuſmodi cauſæ nõ[a] neceſſariæ.

k L. quòd aliæ eiuſmodi ſunt, vt ſ.
l L. aut voluntate efficiunt, &c.
a fort. non ſunt neceſſariæ.

63 † ¶ Omnium autem cauſarũ in aliis ineſt conſtantia, in aliis non ineſt. In natura, & in arte conſtantia eſt, in ceteris nulla. Sed tamẽ earum cauſarum, quæ non ſunt conſtantes, aliæ ſunt perſpicuæ, aliæ latẽt. Perſpicuæ ſunt, quæ appetitionem animi, iudiciũmq; tangũt. Latent, quæ ſubiectæ ſunt fortunæ. Cùm enim nihil ſine cauſa fiat hoc[b] ipſum eſt fortunæ euentus. obſcura cauſa quæ latenter efficitur. Etiam[c] vt ea, quæ fiunt, partim ſint ignorata, partim volũtaria. Ignorata, quæ neceſſitate effecta ſunt. Voluntaria, quę cõſilio.

b L. hoc ipſũ eſt fortunæ euentus, obſcura cauſa, quæ latenter efficit vt etiã ea,
q. al. ſic hoc ipſum eſt fortunæ, euentus obſcura cauſa, qui latẽter effi ſunt. Etiã vt ea, q. ſ.
c al. etiam ea, quæ f. partim ſunt ig.

64 † Quæ autem fortuna, vel ignorata, vel voluntaria. Nam iacere telum, voluntatis eſt: ferire quem nolueris, fortunæ. Ex quo aries ille ſubiicitur in veſtris actionibus: Si[d] telum manu[e] fugit magis, quàm iecit. Cadunt enim in ignorationem, atque in imprudentiam perturbationes animi: quæ quanquam ſint voluntariæ, (obiurgatione enim, & admonitione deiiciuntur) tamen habent tantos motus, vt ea, quæ voluntaria ſunt, aut neceſſaria interdum, aut certè ignorata videantur.

65 † ¶ Toto igitur loco cauſarum explicato, ex earum differentia in magnis quidem cauſis vel oratorum, vel philoſophorum magna argumentorum ſuppetit copia. In veſtris autẽ ſi non vberior, at fortaſſe ſubtilior. Priuata enim iudicia maximarũ quidem rerum, in iuriſconſultorum mihi videntur eſſe prudẽtia. Nam & adſunt multùm, &[f] adhibentur in conſilio: & patronis diligentibus, ad eorum prudentiã confugientibus, haſtas miniſtrant.

P. B.
f L. & adhibẽtur in conſilia: & patr. al.

66 †In omnibus igitur iis iudiciis in quibus, EX FIDE BONA, eſt[g] additum: vbi vero etiam, VT[h] INTER BONOS BENE AGI OPORTET, in primiſque in arbitrio rei vxoriæ, in quo eſt QVID ÆQVIVS, MELIVS, parati eſſe debent. Illi enim dolum malum, illi fidem bonam, illi æquum bonũ, illi quid ſocium ſocio, quid eum, qui negotia aliena curaſſet, ei, cuius ea negotia fuiſſent: quid eum, qui mandaſſet, eúmve, cui mandatum eſſet, alterum alteri præſtare oporteret: quid virum vxori, quid vxorem viro, tradiderunt. Licebit igitur, diligenter cognitis argumentorum locis, non modò oratoribus, & philoſophis, ſed iuris etiam peritis copioſè de conſultationibus ſuis diſputare.

& adhib. in conſiliũ, &c.
g al. eſt additum, plurimus eorum vſus eſt vbi verb
h L. vt inter bonos bene agier: in primiſq; in arb. r. vx. in q eſt, Aequius, melius.

67 † 37 ¶ Coniunctus huic cauſarum loco locus ille eſt, *qui efficitur ex cauſis*. Vt[i] enim cauſa effectũ indicat, ſic, quod effectũ eſt, quæ fuerit cauſa demonſtrat. Hic locus ſuppeditare ſolet oratoribus, & poetis, ſæpe etiã philoſophis, ſed iis, qui ornatè & copioſè loqui poſſunt, mirabilem copiam dicendi, cùm denunciant, quid ex quaq; re ſit futurũ. Cauſarum enim cognitio, cognitionem euentorũ facit.

i L. Vt enim cauſa, quid ſit effectum, ita.

68 † 38 ¶ Reliquus eſt *comparationis* locus, cuius genus, & exemplum ſuprà poſitum eſt, vt ceterorum: nunc explicanda tractatio eſt. Comparantur igitur ea, quæ aut *maiora*, aut *minora*, aut *paria* dicuntur: in quibus ſpectantur hæc, numerus, ſpecies, vis, quædam etiam ad res aliquas affectio.

69 † *Numero* ſic comparabuntur; vt plura bo-

Digitized by Google

na, paucioribus bonis[a] anteponatur: pauciora[b] mala, malis pluribus: diuturniora bona, breuioribus: longè[c] & latè peruagata, anguſtis: ex quib. plura bona propagentur, quæque plures imitentur, & faciant. *Specie* autem comparantur, vt anteponantur quæ propter ſe expetenda ſunt, iis, quæ propter aliud: & vt innata atque inſita, aſſumtis, & aduentitiis: integra, contaminatis: iucunda, minus iucundis: honeſta, ipſis etiam vtilibus: procliuia, laborioſis: neceſſaria, non neceſſariis: ſua, alienis: rara, vulgaribus: deſiderabilia, iis, quibus facilè carere poſſis: perfecta, inchoatis: tota, partibus: ratione vtentia, rationis expertibus: voluntaria, neceſſariis: animata, inanimatis:[d] naturalia, non naturalibus: artificioſa, non artificioſis.

a paucioribus antep. b L. pauc. mala pluribus. c L. longè & latè peruagata, ex quibus pl. bona prop. q. q. pl. im. & f. anguſtis. Sp al. ſic longè, & latè peru. ang. ex quib. pl. b. pr. q. q. pl. im. & faciant, contrariis. Sp. d L. Inanimis

70 e αὐτάρκη

† Vis autē in comparatione ſic cernitur, efficiens cauſa grauior, quā non efficiens: quæ ſeipſis contēta ſunt, meliora, quàm quæ egēt aliis: quę in noſtra, quàm quæ in aliorū poteſtate ſunt: ſtabilia, incertis: quæ eripi non poſſunt, iis quæ poſſunt. *Affectio* autē ad res aliquas eſt huiuſmodi, principū cōmoda maiora, quàm reliquorum: itémque, quæ iucūdiora, quæ pluribus probata, quæ ab optimo quoq; laudata. Atque, vt hæc in comparatione meliora, ſic deteriora, quæ iis ſunt contraria.

71 P. 117. f L. ſummiſſionem. g v. c. ciuis.

†Parium autem comparatio nec elationem habet, nec ſubmiſſionem[f]. eſt enim æqualis. Multa autem ſunt, quę æqualitate ipſa comparantur: quę ita fere concluduntur. Si conſilio iuuare ciueis[g] & auxilio, æqua in laude ponendum eſt: pari gloria debent eſſe ij, qui conſulunt, & ij, qui defendunt. at quod primū eſt: quod ſequitur igitur. 39 ¶ Perfecta eſt omnis argumentorū inueniendorū præceptio, vt, cum profectus ſis à definitione, à partitione, à notatione, à cōiugatis, à genere, à forma, à ſimilitudine, à differentia, à contrariis, ab adiunctis, à conſequentibus, ab antecedentibus, à repugnantibus, à cauſis, ab effectis, a comparatione maiorum, minorum, parium, nulla præterea ſedes argumenti quærenda ſit.

72 h L. dictum eſt.

† Sed quoniam ita à principio diuiſimus, vt alios locos diceremus in eo ipſo, de quo ambigitur, hærere, de quib. ſatis[h] eſt dictum: *alios aſſumi extrinſecus de iis* pauca dicamus: etſi ea nihil omnino ad veſtras diſputationes pertinent: ſed tamen totam rem perficiamus, quandoquidem cœpimus. Neque enim tu is es, quem nihil, niſi ius ciuile, delectet. &, quoniam ad te hæc ita ſcribuntur, vt etiam in aliorum manus ſint ventura; detur opera, vt quàm plurimum iis, quos recta ſtudia delectant, prodeſſe poſſimus.

73 i L. externa re, al. ad faciendum fidem. k ſ. vi τυχων ἀξίωμα. l L. & de temporibus.

† Hæc ergo *argumentatio, quæ dicitur artis expers, in teſtimonio poſita eſt. Teſtimonium* autem nunc dicimus, omne, quod ab aliqua re[i] externa ſumitur ad faciendam fidem. Perſona autem non[k] qualiſcūque, teſtimonij pondus habet. ad faciendam enim fidem auctoritas quæritur. Sed auctoritatem aut natura, aut tempus affert. Naturæ auctoritas in virtute ineſt maximè. 40 ¶ *In tempore autem multa ſunt, quæ afferant auctoritatem* ingenium[l], opes, ætas, fortuna, ars, vſus, neceſſitas, cōcurſio etiā nonnūquam rerum fortuitarum. Nam & ingenioſos, & opulentos, & ætatis ſpatio probatos, dignos, quibus credatur, putant: non rectè fortaſſe, ſed vulgi opinio mutari vix poteſt, ad eamq; omnia dirigunt & qui iudicāt, & qui exiſtimant. Qui enim his rebus, quas dixi, excellūt, ipſa virtute videntur excellere.

A † Sed reliquis quoque rebus, quas[a] modò enumeraui, quanquam in iis nulla ſpecies virtutis eſt: tamen interdum confirmatur[b] fides, ſi aut ars quædam adhibetur: magna enim eſt vis ad perſuadendum, ſcientiæ, aut vſus. plerūmque enim creditur iis, qui experti ſunt. Facit etiam *neceſſitas* fidem, quæ cum à corporibus, tum ab animis naſcitur. Nam & *verberibus*[c], *tormentis*, igni fatigati, quę dicunt, ea videtur veritas ipſa dicere. &, quæ à perturbationibus B animi ſunt, dolore, cupiditate, iracundia[d], metu, quia neceſſitatis vim habent, afferunt auctoritatem & fidem. 74

a L. quas modò enumeraui, q. b L. confirmatur, ſi aut ars, &c. vel legendum, tamen interdum ſic fides. c al. verberibus tortis igni fatigati. d L. ira.

† Cuius generis etiam illa ſunt, ex quibus nonnumquam verum inuenitur, *pueritia, ſomnus, imprudentia, vinolentia, inſania*. Nam & pueri ſæpe indicauerunt aliquid, ad quod pertineret, ignari: & per ſomnum, vinum, inſaniā, multa ſæpe patefacta ſunt. Multi etiam in res odioſas imprudentes inciderunt, vt[e] Stalenio C nuper accidit: qui ea locutus eſt, bonis viris ſubauſcultantibus, pariete interpoſito, quib. patefactis, in iudiciumque prolatis, rei capitalis iure damnatus eſt. Huic ſimile quiddam de Lacedæmonio Pauſania accepimus. 75 P. 8.

e L. vt Staleno. Huius meminit in Bruto & in Cluentiana. al. legunt Stoleno.

† *Concurſio autem fortuitorum* talis eſt, vt ſi interuentum eſt caſu, cùm aut ageretur aliquid, quod proferendum non eſſet, aut diceretur. In hoc genere etiam illa eſt in Palamedem coniecta ſuſpicionum proditionis multitudo: D quod genus refutare interdum veritas vix poteſt. Huius etiam generis eſt *fama*[f] vulgi, quoddam multitudinis teſtimonium. 76

f adde Quintil. 5 cap 3.

41 ¶ Quæ autem *virtute fidem faciunt*, ea bipertita ſunt. Ex quibus alterum natura valet: alterum, induſtria. Deorum enim virtus, natura excellit: hominum autem, induſtria.

†*Diuina* hæc fere ſunt teſtimonia: Primùm orationis: oracula enim ex eo ipſo appellata ſunt, quòd ineſt in his deorum oratio: Deinde E rerum, in quibus inſunt, quaſi opera diuina quædam: Primùm ipſe mundus, eiúſq; omnis ordo, & ornatus: deinceps aërei[g] volatus auiū, atque cantus: deinde eiuſdem aëris ſonitus & ardores, multarúmq; rerum in terra portenta: atque etiam per exta inuenta præſenſio. A dormientib. quoque multa ſignificata viſis, quibus ex locis ſumi interdum ſolent ad fidem faciendam teſtimonia deorum. 77

g L. aerij

† *In homine* virtutis opinio valet plurimùm. F Opinio autem eſt, non modo eos virtutem habere, qui habeant, ſed eos etiam, qui habere videantur. Itaque, quos ingenio, quos ſtudio, quos doctrina præditos vident, quorúmque vitam conſtantem, & probatam, vt Catonis, Lælij, Scipionis, aliorúmque plurium, rentur eos[h] eſſe, quale s[i] ſeipſi velint. Nec ſolùm eos cenſent taleis eſſe, qui in honorib. populi, atque in rep. verſantur, ſed & oratores & philoſophos, & poetas, & hiſtoricos: ex G quorum & dictis, & ſcriptis ſæpe auctoritas petitur ad faciendam fidem. 78

h al. videntur ij tales eſſe. i L. quales eſſe ic ipſi velint.

† 42 ¶ Expoſitis omnibus argumentandi locis, illud primùm intelligendum eſt, nec vllam eſſe diſputationem, in quam non aliquis locus incurrat, nec ferè omneis[k] locos incidere in omnem quæſtionem, & quibuſdam quæſtionibus alios, quibuſdam eſſe alios aptiores locos. 43 ¶ Quæſtionum duo ſunt genera, alterum[m] infinitum, alterum definitum. H Definitum eſt quod ὑπόθεσιν Græci, nos cauſam. Infinitum, quod θέσιν illi appellant, nos propoſitum poſſumus nominare[n]. 79

k al. nec temere, al. nec omneis. l delenda hic verba locos. m Cicero in partit. in pr. n ſeu θέσις, vt Quid cauſa, adde Quint. lib. 3 c. 5. in f.

† Cauſa

Digitized by Google

80 † Cauſa certis perſonis, locis, temporibus, actionibus, negotiis [a] cernitur, aut [b] in omnibus, aut in pleriſq; eorum. Propoſitũ autem, in aliquo eorum aut in pluribus, nec tamen in maximis. Itaque propoſitum, pars cauſæ eſt. Sed omnis quæſtio earum[d] aliqua de re eſt quib. cauſæ continentur, aut vna, aut pluribus, aut nonnunquam omnibus.

81 44 ¶ Quæſtionum autem, quæcunque de re ſint, duo [e] ſunt genera: vnum, cognitionis, alterum actionis.

82 † Cognitionis ſunt hæ, quarũ finis eſt ſcientia. Vt, ſi quæratur, à naturane ius profectum ſit, an ab aliqua quaſi conditione hominũ, & pactione. 45 ¶ Actionis autem huiuſmodi exẽpla ſunt: Sitne ſapientis ad remp. accedere. 46 ¶ Cognitionis quæſtiones tripartitæ [f] ſunt, cum, *an ſit*: aut, *quid ſit*, aut, *quale ſit*, quæritur. 47 ¶ Horum[g] primum, coniectura: ſecũdum, definitione: tertiũ, iuris & iniuriæ diſtinctione explicatur. Coniecturæ ratio in quattuor parteis diſtributa eſt. Quarum vna eſt cum quæritur, *ſitne* aliquid. Altera, *vnde* ortum ſit. Tertia, *quæ* id *cauſa* effecerit. Quarta, in qua *de mutatione rei* quæritur: Sit,[h] nécne ſit: Ecquidnam honeſtum ſit, ecquid æquum re vera, an hæc tantũ in opinione ſint: Vnde autem ſit ortũ, vt, cum quæritur, natura an [i] doctrina poſſit effici virtus. Cauſa autem efficiens ſic, vt, cum quæritur, quibus rebus eloquentia efficiatur. De[k] commutatione ſic: Poſſitne eloquentia commutatione aliqua cõuerti in infantiam.

83 † 48 ¶ Cùm autem, *quid ſit*, quæritur: notio explicãda eſt, & proprietas, & diuiſio, & partitio. Hæc enim ſunt definitioni attributa: additur etiam *deſcriptio*, quam Græci χαρακτῆρα vocant. Notio ſic quæritur, ſit-ne id æquum, quod ei[l] qui plus poteſt vtile eſt. *Proprietas* ſic, in hominemne ſolũ cadat, an etiã in belluas ægritudo. *Diuiſio*, & eodem pacto partitio, ſic: Triáne genera bonorũ ſint. *Deſcriptio*, Qualis ſit auarus, qualis aſſentator, ceteraq; eiuſdem generis, in quibus natura, & vita deſcribitur.

84 † 49 ¶ Cùm autẽ quæritur, *quale* quid ſit: aut ſimpliciter quæritur, aut cõparatè. Simpliciter, Expetendáne ſit gloria: Cõparatè, Præponẽdáne ſit diuitiis gloria. Simpliciũ tria genera ſunt, de expetẽdo fugiendóque, de æquo, & iniquo: de honeſto, & turpi. Comparationum autẽ duo, vnũ de eodem, & alio: alterum de maiore & minore. De expetẽdo & fugiendo, huiuſmodi. Si[m] expetendæ diuitiæ, ſi fugienda paupertas. De æquo & iniquo: Æquúmne ſit vlciſci à quocũq; iniuriã acceperis. De honeſto, & turpi: Honeſtúmne ſit, pro patria mori.

85 † Ex altero autem genere, quod erat bipartitum[n], vnum eſt de eodem, & alio: vt, ſi quæratur, quid interſit inter amicum, & aſſentatorem: regem & tyrannum. Alterum de maiore, & minore: vt, ſi quæratur, eloquentiáne pluris ſit, an iuris ciuilis ſcientia. De cognitionis quæſtionibus hactenus.

86 † 50 ¶ Actionis reliquæ ſunt: quarum duo ſunt genera: vnum ad officium: alterum ad motum animi vel gignendum, vel ſedandum, planéve tollendum. Ad officium ſic, vt, cum quæritur, ſuſcipiendíne ſint liberi. Ad mouendos animos, cùm fiunt cohortationes ad defendandam remp. ad gloriam, & ad laudẽ: quo ex genere ſunt querelæ, incitationes, miſerationéſque flebiles, ruſúſque oratio cum iracundiam [o] reſtinguens, tum metum eripiens, tum exſultantem lætitiam comprimens, tum ægritudinem abſtergens. Hæc cùm in propoſitis quæſtionibus genera ſint, eadem in cauſas transferuntur.

87 † 51 ¶ Loci autem, qui ad quaſq; quæſtiones accõmodati ſunt [a], deinceps eſt vidẽdum. Omnes quidem[b] illi, quos ſuprà diximus, ad pleraſq; ſunt: ſed alij ad alias, vt dixi, aptiores. *Ad coniecturã*[c] igitur maximè apta, quæ ex cauſis, quæ ex effectis, quæ ex coniũctis ſumi poſſunt. Ad *definitionem*[d] autem pertinet ratio & ſcientia definiendi. Atque huic generi finitimum eſt illud, quod appellari de eodem, & altero diximus: quod genus forma quædam definitionis eſt. Si enim quæratur, idémne ſit pertinacia & perſeuerantia, definitionibus iudicandum eſt.

88 † Loci autẽ conuenient in eius generis quæſtionẽ, conſequentes[e], antecedẽtes, repugnantes, adiunctis etiam duob. iis, qui ſumuntur ex cauſis & effectis. Nam ſi hãc rẽ illa ſequitur, hanc autẽ non ſequitur: aut[f] ſi huic rei illa antecedit, huic non antecedit: aut ſi huic rei repugnat, illi nõ repugnat: aut ſi huius rei hæc, illius alia cauſa eſt: aut ſi ex alio hoc, ex alio illud effectum eſt: ex quouis horũ id, de quo quæritur, idémne, an aliud ſit, inueniri poteſt.

89 † *Ad tertium genus quæſtionis, in quo, quale ſit,* quæritur, in comparationem ea cadunt, quæ paullo antè in comparationis loco enumerata ſunt. In[g] illud autẽ genus, in quo de expetendo, fugiendoq; quæritur, adhibentur ea, quæ ſunt aut animi, aut corporis, aut externa vel commoda vel incommoda. Itémque cùm de honeſto, turpique quæritur, ad animi bona, vel mala, omnis dirigenda oratio eſt.

90 † Cùm autem de æquo & iniquo diſſeritur, æquitatis loci colligũtur. hi cernũtur bipartito[h]: & natura, & inſtituto. Natura parteis habet duas tuitionẽ ſui, & vlciſcẽdi ius. Inſtitutio[i] autẽ æquitatis tripartita[k] eſt. Vna pars, legitima eſt, altera[l] cõueniens, tertia moris vetuſtate cõfirmata. Atque etiã rurſus æquitas, tripertita dicitur eſſe. Vna ad ſuperos deos, altera ad manes[m] tertia ad homines pertinere. Prima, pietas: ſecunda, ſanctitas: tertia iuſtitia, aut æquitas nominatur. 52 ¶ De propoſito [n] ſatis multa: deinceps *de cauſa*[o] pauciora dicẽda ſũt. Pleraque. n. ſunt ei cũ propoſito cõmunia.

91 53 ¶ Tria ſunt igitur genera cauſarum: iudicij, deliberationis, laudationis. Quarũ fines ipſi declarant, quibus vtendum locis ſit. Nam iudicij finis eſt[p] ius: ex quo etiã nomen. Iuris autẽ partes tum expoſitæ, cum æquitatis. Deliberandi finis, vtilitas: cuius hæ partes, quæ modo expoſitæ, rerũ expetendarum. Laudationis finis, honeſtas: de qua item eſt antè dictũ.

92 † Sed definitæ quæſtiones à ſuis quæque locis, quaſi propriis inſtituũtur, in accuſationẽ, defenſionémq; partitæ. In quib. exſiſtunt hæc genera, vt accuſator perſonam arguat facti: defenſor aliquid opponat de tribus, aut non eſſe factum: aut ſi ſit factum, aliud eius facti nomen eſſe: aut iure eſſe factum. Itaque aut inficialis, aut coniecturalis prima appelletur: definitiua, altera: tertia quamuis moleſtũ nomẽ hoc ſit, iuridicialis vocetur. Harũ cauſarũ propria argumẽta ex iis ſumta locis, quos expoſuimus, in præceptis oratoriis explicata ſũt.

93 † Refutatio autem accuſationis, in qua eſt depulſio criminis, quæ Græcè ϛάσις dicitur, Latinè appelletur ſtatus: in quo primum inſiſtit quaſi ad repugnãdũ cõgreſſa defẽſio. Atq. etiã in deliberationib. & laudationib. iidẽ exſiſtũt

a Negotium igitur à cauſſa diſtinguitur. Cauſſa ὑπόθεσις: negotium πρᾶξις. Quintilian 3. c. 5. in f.
P. CCXXVIII.
b Id eſt, θέσις.
ſeu quæſtionis genus infinitum. Alij, quæſtiones vniuerſales ciuiles, alij, quæſt ones philoſopho conuenientes: Athenæus, partem cauſſæ appellat, ſunt autẽ infinitæ quæſtiones, quæ remotis perſonis & temporibus & locis ceteriſque in vtramq; partẽ tractantur.
c al. tamen certis.
d al. earum de aliqua rerum eſt. ita Lambinus.
e Infinita quæſtio ſcientia & actione diſtinguitur. Quint. d loco.
f L. ſunt partitæ.
g L. Harũ prima, coniect. ſecũda, def. tertia, iuris. &c.
h L. Sit, nec ne, ſic: Ecq.
i ἢ διδακτόν.
k al. De mutatione.
l Sic appellauit in Oratore, & 2 epiſtolarum ad Q. fratrem. veteres legunt κατὰ γνώμην ἢ ἀπὸ γνώμης.
[illegible]
m L. Sintne expetendæ diuitiæ: ſint e fugienda paupertas.
n L. bipertitum.
P. 8.
o al. iam.

a L. ſint.
b L. illi quidem.
c id eſt ad quæſtionem ſit neene.
d Id eſt ad quæſtionem quid ſit.
e al. conſequens, antecedens, repugnans. al. à conſequentibus, ab antecedentibus, à repugnantibus.
f L. aut, ſi hãc rẽ illa antec. hanc aut non ant.
g L. in id autem.
h L. bipertito.
i al. Inſtitu ta autẽ æquitatis tripertitũ eſt.
k L. tripert.
l L. altera æquitas conuen. al. altera ex æquo & bono conueniens.
m θεοὺς χθονίους.
n quod θέσις.
o quæ & ὑπόθεσις.
p L. ius eſt.
P. 229.

ſtatus. Nam & negantur ſæpe ea futura, quæ ab aliquo in ſententia dicta ſunt fore, ſi aut omnino fieri non poſſunt, aut ſine ſumma difficultate non poſſint. In qua argumentatione ſtatus coniecturalis exſiſtit.

94 † At cùm aliquid de vtilitate, honeſtate, æquitate diſſeritur, déq; iis rebus, quæ[a] his ſunt cōtrariæ: incurrunt ſtatus aut iuris, aut nominis: quod idem contingit in laudationibus. Nam aut negari poteſt, id factum eſſe, quod laudetur: aut[b] non eo nomine afficiendū, quo laudator affecerit: aut omnino non eſſe laudabile, quòd non rectè, non iure factum ſit. Quibus omnibus generib. vſus eſt nimis impudenter Caſar contra Catonem [c] meum.

a L. quæ iis.

b al. aut dici non eo nomine.

c Librum intelligit, quo Catonis Vticenſis laudes perſecutus eſt, meminit in Oratore.

95 † 54 ¶ Sed quæ ex ſtatu contentio efficitur, eam Græci κρινόμενον vocant. mihi placet id, quoniam quidem ad te ſcribo, qua de re agitur, vocari. 55 ¶ Quibus autem hoc, qua de re agitur, continetur, hæc continentia vocentur, quaſi firmamenta defenſionis: quibus ſublatis, defenſio nulla ſit. Sed, quoniam lege firmius in controuerſiis diſceptandis eſſe nihil debet, danda eſt opera, vt legem adiutricem, & teſtem adhibeamus. In qua re alij quaſi ſtatus exiſtunt noui, qui appellantur legitimæ diſceptationes.

96 † Tum enim defenditur non id legē dicere, quod aduerſarius velit, ſed aliud. Id autem contingit, cùm ſcriptū ambiguum eſt, vt duæ differentes ſententiæ accipi poſſint: Tū opponitur ſcripto voluntas[d] ſcriptoris, vt quęratur, verbáne plus, an ſentētia valere debeat: Tum legi lex cōtraria affertur. Ita ſunt tria genera, quæ controuerſiā in omni ſcripto facere poſſunt, ambiguū, diſcrepantia ſcripti & voluntatis, & ſcripta contraria. Iam hoc perſpicuum eſt, non magis in legibus, quàm in teſtamentis, in ſtipulationibus, in reliquis rebus, quę ex ſcripto aguntur, poſſe controuerſias eaſdem exſiſtere. Horum tractationes in aliis libris explicantur.

d διάνοια.

P. B.

97 † 56 ¶ Nec ſolùm perpetuæ actiones, ſed etiam partes orationis iiſdē locis adiuuātur, partim propriis, partim communibus: vt in principiis, quib. vt beneuoli [e], vt dociles, vt attenti ſint, qui audiant [f], efficiendum eſt propriis locis. Itémq; narrationes, vt ad ſuos fineis ſpectent, id eſt, vt planæ ſint, vt breues, vt euidētes, vt credibiles, vt [g] moderatæ, vt cum dignitate. Quę quamquā in tota oratione eſſe debent, magis tamen ſunt propria narrandi [h].

e al. v. c. beneuoli.

f al. audiunt.

g L. vt moratæ, vt cum d.

h fort. narrationis.

98 † Quæ autem conſequitur narrationem fides, ea perſuadendo quoniam efficitur, qui ad perſuadendum loci maximè valeant, dictum eſt in iis, in quibus de omni ratione dicendi [i]. Peroratio autem & alia quædam habet, & maximè amplificationem: cuius effectus is debet eſſe, vt aut perturbētur animi, aut tranquillentur: &, ſi ita iam affecti antè ſunt, vt augeat eorum motus, aut ſedet oratio.

i al. dicendi diximus. peror.

99 † Huic generi, in quo & miſericordia & iracundia [k], & odiū, & inuidia, & ceteræ animi affectiones perturbātur [l], pręcepta ſuppeditantur aliis in libris, quos poteris mecum legere, cū voles. 57 ¶ Ad id autē, quod te velle ſenſeram, cumulatè ſatisfactū eſſe debet voluntati tuæ.

k al. ira.

l L. concitantur: pr.

100 † Nam, ne præterirem aliquid, quod ad argumentum in omni ratione reperiendum pertineret, plura quàm à te deſiderata erant, ſum complexus, fecique quod ſæpe liberales venditores ſolent, Vt cùm ædes, fundúmve vendiderint, rutis cæſis receptis, concedant tamen aliquid emtori, quod ornandi cauſa aptè, & loco poſitum eſſe videatur. Sic tibi nos ad id, quod quaſi mancipio dare debuimus, ornamenta quædam voluimus non debita accedere.

M. TVLLII[a] CICERONIS DE PARTITIONE ORATORIA, DIALOGVS.

a L. M. Tullij Ciceronis partitiones oratoriæ, dialogus.

Cicero filius, & Cicero pater, loquentes introducuntur.

CICERO FILIVS.

Synopſis Partitionum.

1. 2. 3. *Ratio ſeu doctrina dicendi in treis partes diſtributa.* 4. *vim orationis, orationem, quæſtionem.* 5. VIS IPSA *in rebus inueniendis & collocandis, in verborum elocutione: cuius vt comes actio, ſic earum rerum omnium cuſtos memoria.* 6. ORATIONIS *autem partes Narratio & Confirmatio, quæ ad docendum: Principium & Peroratio, quæ ad impellendos animos pertinent.* 7. QVÆSTIO *verò alia infinita, quæ & conſultatio, alia definita, quæ & cauſa nominatur.* 8. *At vt de* VI ORATIONIS *dicatur,* Inuenienda *ſunt primùm quæ ad fidem faciendam ſeu perſuadendum & mouendum pertinent.* 9 *hoc eſt, argumenta quæ ducuntur ex reb. in re ipſa inſitis, vel aſſumptis.* (10. *Sunt autem loci in quibus latent argumenta.* 11. *Argumenta verò, inuenta quædam probabilia ad fidem faciendam.*) 12. *Aſſumpta ſine arte & remota ſunt, vt teſtimonia.* 13. *Inſita quæ inhærent in ipſa re.* 14. *Teſtimonia autem ſunt vel diuina (vt oracula, auſpicia, vaticinationes, reſponſa ſacerdotum, haruſpicum, coniectorum.) vel humana, quæ ſpectantur ex auctoritate, voluntate, oratione, ſcripto: pactu pro-*

Digitized by Google

ſtis, promiſſis, iuramento, confeſſione & tormentis. 15 *Inſita verò argumenta, quæque ad id totum, quod quæritur pertinent, ſunt, definitio, partium enumeratio, notatio verbi: quæ ad id quod agitur, affecta pertinent, ſunt coniugata, ex genere, forma, ſimilitudine, differentiis, coniunctis, antecedentibus, conſequentibus, repugnantibus, cauſis, effectis, comparatione maiorum, minorum, parium.* 16 *Ex his omnibus locis argumenta ſumemus & ſcrutabimur adhibito iudicio, leuibus reiectis: communibus & non neceſſariis prætermiſſis.* 17 *Et hæc de iis quæ ad fidem faciendam pertinent inueniendis: nam de his quæ ad mouendos animos conferunt, dicetur commodiore loco.* 18 *ad* 20 ¶ *Sequitur collocatio ſeu* Diſpoſitio *quæ ad cauſarum genera accommodanda eſt.* 21 *In exornatione ſeu laudatione iudiciali, fauitiam, clementiam & delectationem: in ſuaſione ſpem aut reformidationem deliberantis:* 22 *ad finem enim cuiuſque cauſæ collocatio accommodari debet,* 23 *ſiue delectatio eſt,* 24 *ſiue deliberatio,* 25 *ſiue in iudiciali quis accuſet.* 26 *vel defendat:* 27 *vt collocationem referre oporteat ad voluntatem & aures auditoris.* 28 ¶ *Sequitur vt de* Elocutione. *Ea verſatur in dicendi genere ſua ſponte fuſo, vel mutato. Priore caſu poſita eſt in verbis vel ſimplicibus (quorum alia natiua, alia reperta: vt nouata ſimilitudine, imitatione, inflexione, adiunctione verborum. Item alia contemtiora, grauiora, leuiora, nitidiora: alia propinqua, addita ad nomen, priſca, modificata, inflexa, tranſlata, immutata, abuſiua, obſcurata, incredibilia, ſublata, & ornata)* 29 *vel coniunctis, quæ in coniunctione occurrit numerus (vt compleas verbis quod propoſueris. item vt ne redundes) & conſecutio verborum, vt ne oratio perturbetur genere, numero, tempore, perſona, caſu. Ac numeri, conſecutionisq; commune eſt, vt oratio ſit dilucida, (non obſcura) breuis, probabilis, illuſtris, ſuauis.* 30 *In dicendi autem genere verſo ac mutato elocutio conſiſtit ſi aut oratio verbis dilatatur aut contrahitur.* 31 ¶ *Sequitur* Actio, 32 & Memoria.

¶ *Et hæc vi de oratoris dicta ſint.* 33 *Ordo poſtulat, vt de* ORATIONE *dicatur: cuius quatuor partes* 34 Principium *ſeu* Exordium. 35 Narratio. 36 Confirmatio, 37 *In quibus ſit necne, ſeu coniecturam confirmamus aut tollimus veriſimili allato aut propria rei nota:* 38 *Quid ſit, definitione illuſtramus.* 39. 40 *Quale ſit iure factum oſtendimus. Et hæc de confirmatione.* 41 *Sequitur* Reprehenſio *qua factum omnino aut tale eſſe negamus.* 42. 43 *Argumenta: In his autem argumentatione vel neceſſaria, vel probabili, eaq; dirigenda vel ad fidem, vel ad motum, illuſtranda interrogando, percunctando, imperando, optando.* 44 *Sed & in argumentis aſſumptis, tametſi inartificialia ſint, arte quadam opus eſt in illis explicandis, quoties ſcilicet dicimus pro teſte, vel aduerſus teſtem, pro tormentis, aduerſus tormenta.* 45 *Vltima orationis partium* Concluſio, *cuius partes Amplificatio & Enumeratio.*

46. 47 *Sequitur* QVÆSTIO: *eaq; finita vel infinita. In qua tria genera cauſarum occurrunt.* 48 *Demonſtratiuum, ſeu laudationis & vituperationis: cuius finis honeſtum* 49. *Deliberatiuum: in quo conſultamus quid vtile, ſuademus, diſſuademus.* 50 *Iudiciale, in quo quæritur quid iuſtum & æquum. Finita quæſtio ſiue ſeu coniectura his locis tractanda, & cum ea cauſa facti,* 51 *& euentus quærendi,* 52 *ſuis quoque locis quæſtio quid ſit, definitione explicandu.* 53 *vt & quæſtio quale ſit, ſeu Iudicialis.* 54 *vt & ſcripti & voluntatis controuerſia.* 55 *Et hæc de orationis partitionibus dicta ſint.*

1
a L. ea, quæ tu mihi de r.

STVDEO, mi pater, Latinè ex te audire ea [a], quæ mihi tu de ratione dicendi Græcè tradidiſti, ſi modò tibi eſt otium, & ſi vis.

CICERO PATER. An eſt, mi Cicero, quod ego malim, quàm te quàm doctiſſimum eſſe? Otium autem primùm [b] ſummum eſt, quoniam aliquando Roma exeundi poteſtas data eſt: deinde iſta tua ſtudia vel maximis occupationibus meis anteferrem libenter.

b fort. primùm vel ſummum eſt,

A

B

2
† 2 ¶ C. Filius. Viſne igitur, vt tu me Græcè ſoles ordine interrogare, ſic ego te viciſſim eiſdem de rebus Latinè interrogem? C. P. Sanè, ſi placet. Sic enim & ego te meminiſſe intelligam, quæ accepiſti: & tu ordine audies, quæ [c] requiris.

c L. quæ requires,

3
P. CCXXX.
† 3 ¶ C. F. Quot in parteis diſtribuenda eſt omnis doctrina dicendi? C. P. [d] In treis.

d L. C. P. Treis. v. c. tris.

4 ¶ C. F. Cedo quas? C. P. Primum in ipſam *vim oratoris*: deinde in *orationem*, tum in *quæſtionem*. 5 ¶ C. F. In quo eſt ipſa [e] *vis*? C. P. In rebus, & verbis. Sed & res, & verba inuenienda ſunt, & collocanda. Proprie [f] autem in rebus inuenire, in verbis eloqui dicitur. Collocare autem, etſi [g] eſt commune, tamen ad inueniendum refertur. Vox motus, vultus, atque omnis actio, eloquendi comes [h] eſt, earúmq; rerum omnium cuſtos eſt memoria.

e DE VI ORATIONIS.
f L. Propriè tamen in r.
g L. etſi commune eſt,
h omnium communis eſt.

C

D

4
i L. omnium rerum cuſt.
al. ſed earum rerum omnium.

† 6 ¶ C. F. Quid? orationis [k] quot ſunt partes? C. P. Quattuor. Earum duæ valent ad rem docendam, narratio & confirmatio. Ad impellendos animos duæ, principium & peroratio.

k DE ORATIONE.
l DE QVÆSTIONE.

7 ¶ C. F. Quid? [l] Quæſtio, quaſnam habet parteis? C. P. [m] Infinitam [n], quam conſultationem appello: & definitam, quam [o] cauſam [p] nomino.

m fort. In infinitam, quam propoſitũ, & conſult. app.
n quæ & θέσις & propoſitum. Cicer. in Topic. nu. 41.
o L. quã controuerſiã ſeu cauſ. nom. al. quam controuerſiam nomino.

5
p ὑπόθεσιν vide Topica num. 41.

A

† 8 ¶ C. F. Quoniam [q] igitur primùm eſt inuenire [r] oratoris, quid quæret? C. P. Vt inueniat quemadmodum fidem faciat eis, quibus volet perſuadere, & quemadmodum motum eorum animis afferat. 9 ¶ C. F. Quibus rebus fides fit? C. P. Argumentis, quæ ducuntur ex locis, aut in re ipſa inſitis, aut aſſumtis.

q L. Quoniam igitur inuenire primùm eſt oratoris, q. q.
r DE INVENTIONE.

B

10 ¶ C. F. Quos vocas locos? C. P. [s] Eos, in quibus latent argumenta. 11 ¶ C. F. Quid eſt argumentum? C. P. Probabile inuentum ad faciendam fidem.

6
s L. C. P. In quibus l.

† 12 ¶ C. F. Quomodo igitur duo genera [t] iſta diuidis? C. P. Quæ ſine arte putantur, ea remota appello, vt teſtimonia.

t locorũ. ſcil. alios enim eſſe in re ipſa inſitos, alios aſſumtos.

13 ¶ C. F. [u] Quid inſita? C. P. Quæ inhærent in ipſa re. 14 ¶ C. F. Teſtimoniorum quæ ſunt genera? C. P. Diuinum, & humanum. Diuinum, vt oracula, vt auſpicia, vt vaticinationes, & reſponſa ſacerdotum, haruſpicum, coniectorum. Humanum, quod ſpectatur ex auctoritate, & ex voluntate, & ex oratione, aut libera, aut expreſſa: in quo inſunt ſcripta, pacta, promiſſa, iurata, quæſita.

u L. hoc totum C. F. Quid inſita? C. P. Quæ inhær. in ipſa re, nõ agnoſcit, quia ſuperuacanea ſunt, neque in lib. vet.

C

† 15 ¶ C. F. Quæ ſunt quæ dicis inſita? C. P. Quæ infixa ſunt rebus ipſis, [x] tum ex toto, tum ex partibus, tum ex notatione, tum ex iis rebus, quæ quodammodo affectæ ſunt ad id, de quo quæritur. Et ad id totum, de quo aſſeritur, tum definitio adhibetur, tum partium enumeratio, tum notatio verbi. Ex iis autem rebus, quæ quodammodo affectæ ſunt ad id, de quo quæritur, alia coniugata appellantur, alia ex genere, alia ex forma, alia ex ſimilitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia

D

7
comparent.
x L. hoc totum, quod incluſum his duab. notis ( ) ab hoc loco tum ex toto &c. vſque ad iſtum aut eſt mẽdoſum dele, vt ex Topicis hue inſertum, & ſuperuacaneum.

A ex coniunctis, alia ex antecedentibus, alia ex
conſequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex
cauſis, alia ex effectis, alia ex comparatione
maiorum, aut parium, aut minorum: vt defini-
tio, vt contrarium, vt ea, quæ ſunt ipſi, contra-
riòve eius aut ſimilia, aut diſſimilia, aut con-
ſentanea, aut diſſentanea: vt ea, quæ ſunt quaſi
coniuncta, aut [a] ea, quæ ſunt quaſi pugnantia
inter ſe: aut [b] earum rerum, de quibus agitur,
cauſæ: aut [c] cauſarum euentus, id eſt, quæ ſunt
B effecta de cauſis, vt diſtributiones, vt genera
partium, generúmve partes, vt primordia re-
rum, & quaſi præcurrentia, in quibus ineſt ali-
quid argumenti: vt rerum contentiones [d] quid
maius, quid par, quid minus ſit, in quibus aut
naturæ rerum, aut facultates comparantur.

a L. vt ea, q. ſ. q.
b L. vt earum
c L. vt cauſarum eu.
P. B.
d hoc eſt cõparationes.

8 † 16 ¶ C. F. Omnibúſne igitur ex his locis
argumenta ſumemus? C. P. Immò verò ſcru-
tabimur & quæremus ex omnibus: ſed adhi-
bebimus iudicium, vt leuia ſemper reiicia-
C mus, nonnunquam etiam communia præter-
mittamus & non neceſſaria. 17 ¶ C. F. Quo-
niam de fide reſpondiſti, volo audire de mo-
tu. C. P. Loco tu quidem quæris, ſed planiùs
quod vis, explicabitur, cùm ad orationis ip-
ſius, quæſtionumque rationem venero.

9 † 18 ¶ C. F. Quid ſequitur igitur? C. P. Cùm
inueneris, *collocare* [e]. Cuius in infinita quæſtio-
ne, ordo eſt idem ferè, quem expoſui, loco-
rum. In definita autem, adhibenda ſunt illa
D etiam, quæ ad motus animorum pertinent.

e DE DISPOSITIONE.

19 ¶ C. F. Quomodo igitur iſta explicas? C. P.
Habeo communia præcepta, fidem faciendi,
& commouendi. Quoniam fides, eſt firma o-
pinio: motus autem, animi incitatio aut ad
voluptatẽ, aut ad moleſtiam, aut ad metum,
aut ad cupiditatem: (tot enim ſunt motus ge-
nera, partes plures generum ſingulorum:) o-
mnem collocationem ad finem accommodo
quæſtionis. Nam eſt in propoſito [f] finis, fides: in
E cauſa & fides, & motus. Quare cùm de cauſa
dixero, in qua eſt propoſitũ, de vtroq; dixero.

f de quo initio penè huius libri dixit quæ & θέσις
10 & infinita quæſtio.

† 20 ¶ C. F. Quid habes igitur de cauſa di-
cere? C. P. Auditorum eam genere [g] diſtingui.
Nam aut auſcultator eſt modo qui audit, aut
diſceptator, id eſt rei, ſententiæq; moderator:
ita, vt aut delectetur, aut ſtatuat aliquid. Sta-
tuit autem aut de præteritis, vt iudex: aut de
futuris, vt ſenatus. Sic [h] tria ſunt genera, iudi-
cij, deliberationis, exornationis: quæ, quia in
F laudationes maximè confertur, proprium ha-
bet iam ex eo nomen.

g al. genere diſtinguere.
h L. Sic tria ſunt cauſarũ genera.

11 † 21 ¶ C. F. Quas res ſibi proponet in iſtis
tribus generibus orator? C. P. Delectationem
in exornatione: in iudicio, aut ſæuitiam, aut
clementiam iudicis: in ſuaſione autem, aut
ſpem, aut reformidationem deliberantis.
22 ¶ C. F. Cur igitur exponis hoc loco gene-
ra controuerſiarum? C. P. Vt rationem col-
locandi ad finem cuiuſque accommodem.

12 † 23 ¶ C. F. Quónam tandem modo? C. P.
G Quid, quibus in orationibus *delectatio* finis eſt,
varij ſunt ordines collocãdi. Nam aut tempo-
rum ſeruantur gradus, aut generũ diſtributio-
nes, aut à minorib. ad maiora aſcendimus, aut
à maioribus ad minora delabimur, aut [i] hæc
inæquabili varietate diſtinguimus, cùm parua
magnis, ſimplicia cõiunctis, obſcura dilucidis,
læta triſtibus, incredibilia probabilib. intexi-
mus [k], quæ in exornationem cadunt omnia.

i L. aut hæc inæquali
k al. interſecimus

13 † 24 ¶ C. F. Quid? in *deliberatione* quid ſpe-
H ctas? C. P. Principia, vel nõ lõga, vel ſæpe nul-
la. Sunt enim ad audiendũ qui deliberant, ſua

P. CCXXXI.

A cauſa parati. Nec multũ ſanè ſæpe narrandum
eſt. Eſt enim narratio, præteritarũ rerum, aut
præſentium: ſuaſio autem, futurarũ. Quare ad
fidem, & ad motũ adhibẽda eſt omnis oratio.

14 † 25 ¶ C. F. Quid? *in iudiciis* quæ eſt collo-
catio? C. P. Non eadem accuſatoris, & rei:
quòd *accuſator* rerum ordinem proſequitur [a],
& ſingula argumenta, quaſi haſta in manu
collocata, vehementer proponit, concludit a-
criter, confirmat tabulis, decretis teſtimoniis,
B accuratiuſq; in ſingulis commoratur: perora-
tioniſq; præceptis, quæ ad incitandos animos
valent, & in reliqua oratione paullulum di-
grediens [b] de curſu dicendi, vtitur, & vehe-
mentiùs in perorando. Eſt enim propoſitum [c],
vt iratum efficiat iudicem.

a L. perſequitur.
b L. degrediens
c L. eſt propoſitum, vt iudicem efficiat iratum.

15 † 26 ¶ C. F. Quid faciendum eſt contrà *reo*?
C. P. Omnia longè ſecus. Sumenda principia
ad beneuolentiam [d] conciliandam. Narratio-
nes aut amputandæ, quæ lædunt: aut relin-
C quendæ, ſi totæ ſunt moleſtæ. Firmamenta [e]
ad fidem poſita, aut per ſe diluenda, aut obſ-
curanda, aut digreſſionibus [f] obruenda. Pero-
rationes autem, ad miſericordiam conferen-
dæ. 27 ¶ C. F. Sempérne igitur ordinem [g]
collocandi, quem volumus, tenere poſſumus?
C. P. Non ſanè. Nam auditorum aures mode-
rantur oratori prudenti, & prouido, & quod
reſpuunt, immutandum eſt.

d vt. beniuolentiam
e fort. Firmamenta ad fidẽ appoſita.
f L. degreſſi.
g al. ordinem collocando.

16 † 28 ¶ C. F. Expone deinceps, [h] *quæ ipſius ora-*
D *tionis, verborumq́ præcepta ſint.* [i] C. P. Vnum igi-
tur genus eſt eloquendi ſua ſponte fuſum: al-
terum verſum, atque mutatum. Prima [k] vis eſt
in ſimplicibus verbis: in coniunctis ſecunda. Sim-
plicia, inuenienda ſunt: coniuncta, collocan-
da [l] ſunt. Et ſimplicia verba partim natiua
ſunt, partim reperta. Natiua ea, quæ [m] ſignifi-
cata ſunt [n] ſenſu: Reperta, quæ ex his facta
ſunt, & nouata aut ſimilitudine, aut imitatio-
ne, aut inflexione, aut adiunctione verborum.

h DE ELOCVTIONE.
i L. præcepta ſint.
k al. Primi
l L. collocanda. Et ſ.
m al. quæ ad res ſignificandas profecta ſunt à ſenſu, ſed apud Quin-

17 † Atque etiam hæc eſt diſtinctio in verbis:
E altera, natura: tractatione, altera. Natura, vt
ſint alia conſonantiora [o], grauiora, leuiora, &
quodammodo nitidiora: alia contrà. Tracta-
tione autem, cùm aut propria ſumuntur re-
rum vocabula, aut addita ad nomen, aut noua,
aut priſca, aut ab oratore modificata, & infle-
xa quodammodo: qualia ſunt ea, quæ transfe-
runtur, aut immutantur, aut ea, quibus tan-
quam abutimur, aut ea, quæ obſcuramus, quę
F incredibiliter tollimus, quæque mirabilius,
quàm ſermonis conſuetudo patitur, ornamus.

tilianum 8. cap. 3. ita legitur, quæ ſignificanda ſunt primo ſenſu.
n al. ſunt primo ſenſu:
o L. ſonantiora, grandiora, læuiora, & q.

18 † 29 ¶ C. F. Habeo de ſimplicibus verbis:
nunc de coniunctione quæro. C. P. Numeri quidam
ſunt in coniunctione ſeruandi, conſecutioq;
verborum. Numeros aures [p] ipſę metiuntur, ne
aut nõ compleas verbis quod propoſueris, aut
redundes. Conſecutio autem, ne generibus,
numeris, temporibus, perſonis, caſibus pertur-
betur oratio. Nam, vt in ſimplicibus verbis,
G quod non eſt Latinum: ſic in coniunctis, quod
non eſt conſequens, vituperandum eſt.

p fortè legendum aures ipſæ.
P. B.

19 † Communia autem ſimplicium, coniun-
ctorumque ſunt hæc quinque quaſi lumina,
dilucidum, breue, probabile, illuſtre, ſuaue.
Dilucidum fit vſitatis verbis, propriis, diſpoſi-
tis, aut circumſcriptione concluſa, aut inter-
miſſione, aut conciſione verborum. *Obſcurum*
autem, aut longitudine, aut contractione ora-
tionis, aut ambiguitate, aut inflexione, atque
H immutatione verborum. *Breuitas* autem con-
ficitur ſimplicibus verbis: ſemel vnaquaque
re dicenda: nulli rei, niſi, vt dilucide dicas,
ſeruiendo.

Digitized by Google

ſeruiendo. *Probabile* autem genus eſt orationis, ſi non nimis eſt comtum, atque expolitum, ſi eſt auctoritas & pondus in verbis, ſi ſententiæ vel graues, vel aptæ opinionibus hominum,& [a] moribus.

a L. ac moribus.

20 † *Illuſtris* autem oratio eſt, & verba grauitate [b] delecta ponuntur, & tranſlata,& ſuperlata, & ad nomen adiuncta, & duplicata, & idem ſignificantia, atque ab ipſa actione,atq; imitatione rerum non abhorrentia. Eſt enim hæc pars orationis, quæ rem conſtituat pænè ante oculos. Is enim maximè ſenſus attingitur: ſed ceteri tamen, & maximè mens ipſa moueri poteſt. Sed quæ dicta ſunt de oratione dilucida,cadunt in hanc illuſtrem omnia. Eſt enim plus aliquanto illuſtre, quàm illud dilucidum. altero fit vt intelligamus, altero verò,vt videre videamur.

b al. granditate, al. grandia & lecta.

21 †*Suaue* autem genus erit dicendi primùm elegantia & iucunditate verborũ ſonantium, & lenium [c]: deinde coniunctione,quæ neque aſperos habeat concurſus, neque diſiunctos, atque hianteis:& ſit circumſcripta non [d] longo anfractu, ſed ad ſpiritum vocis apto, habeatque ſimilitudinem, æqualitatemque verborum,tum ex contrariis ſumta verbis: crebra crebris,paria paribus reſpondeant,relataque ad idem verbum: & geminata,atque duplicata,vel etiam ſæpius iterata ponatur:conſtructioque verborum tum coniunctionibus copuletur,tum diſſolutionibus relaxetur.

c L. & leuiũ: d L.non longo anfractu,

22 † Fit etiam ſuauis oratio,cum aliquid aut [e] inuiſum, aut inauditum, aut nouum dicas. Delectat enim quidquid eſt admirabile,maximeque mouet ea,quę motum aliquem animi miſcet,oratio:quæq; ſignificat oratoris ipſius amabileis mores:qui exprimuntur,aut [f] ſignificando iudicio ipſius ex animo humano ac liberali,aut inflexione ſermonis,cùm aut augendi alterius, aut minuendi ſui cauſa, alia dici ab oratore,alia exiſtimari videntur, idq; comitate fieri magis,quàm vanitate.Sed multa ſunt ſuauitatis præcepta, quæ orationem aut magis obſcuram, aut minus probabilem faciunt. Itaq; etiam hoc loco nobis eſt ipſis, quid cauſa poſtulet,iudicandum.

e al. aut non viſum, f al. aut ſignificando ex iudicio ipſius animo humano,ac lib.

23 † 30 ¶ C.F. Reliquum eſt igitur,vt dicas *de conuerſa oratione,atque mutata*. C.P.Eſt itaq; id genus totum ſitum in commutatione verborum:quæ ſimplicib. in verbis ita tractatur, vt aut ex verbo dilatetur, [g] aut [h] in verbum contrahatur oratio. Ex verbo, cùm aut proprium, aut idem ſignificans, aut factum verbum in plura verba deducitur. [i] Ex oratione, cùm aut definitio ad vnum verbum reuocatur, aut aſſumpta verba remouentur, aut in circuitus diriguntur, aut in coniunctione fit vnum verbum ex duobus.

P. CCXXXII. g al. dilatatur: cùm aut propriũ,&c. h al. In verbũ autem cõtrahitur oratio, aut definitio &c. i L. diducitur.

24 † In coniunctis autem verbis triplex adhiberi poteſt commutatio, non verborum, ſed ordinis tantummodò: vt, cùm ſemel dictum ſit directè,ſicut natura ipſa tulerit, inuertatur ordo,& idem quaſi ſurſum [k] verſus,retroque dicatur:deinde idem interciſè,atq; permiſte. Eloquendi autem exercitatio maximè in hoc toto conuertendi genere verſatur.

k al. ſurſum verſum.

25 † 31 ¶ C.F. *Actio* [l] igitur ſequitur, vt opinor. C.P. Eſt ita:quæ quidem oratori & cum rerum,& cum verborum momentis commutanda maximè eſt. Facit enim & dilucidam orationem,& illuſtrem,& probabilem,& ſuauem,non verbis, ſed varietate vocum, motu corporis, vultu, quæ plurimùm valebunt, ſi

l DE ACTIONE.

A cum orationis genere conſentient, eiúſque vim,ac varietatem ſubſequentur.

26 † 32 ¶ C.F. Num quidnam de oratore ipſo reſtat? C.P.Nihil ſanè,præter *memoriã* [a],quæ [b] eſt germana litteraturæ quodãmodo,& in diſſimili genere perſimilis. Nã vt illa cõſtat ex notis literarũ,& ex eo,in quo imprimũtur illę notæ:ſic cõfectio memoriæ,tanquã cera,locis vtitur,& in his imagines,vt litteras,collocat.

a DE MEMORIA. b L. quæ eſt gemina litteræ, id eſt ſimillima.

27 † 33 ¶ C.F. QVONIAM igitur vis oratoris B omnis expoſita eſt,quid habes *de orationis præceptis* dicere? C.P. Quattuor eſſe eius parteis: quarum prima,& poſtrema ad motum animi valet [c], is enim initiis eſt, & perorationibus concitandus. Secunda,narratio:& tertia,confirmatio,fidem facit [d] orationi. Sed amplificatio quanquam [e] habet proprium locum,ſæpe etiam primum, poſtremum quidem ferè ſemper, tamen reliquo in curſu orationis adhibenda eſt,maximeq; cum aliquid aut C confirmatũ eſt,aut reprehenſum. Itaq; ad fidem quoque vel plurimùm valet. Eſt enim amplificatio, vehemens quædam argumentatio,vt illa docendi cauſa ſit, hæc commouendi.

c L. valeat, d L. faciunt e L.quanquã habeat pr. & ſæpe.

28 † 34 ¶ C.F.Perge igitur ordine *quattuor mihi iſtas parteis explicare*.C. P.Faciam,& *à principiis* [f] primùm ordiar. Quæ quidem ducuntur aut ex perſonis,aut ex rebus ipſis.Sumũtur autem trium rerum gratia:vt amicè,vt intelligenter, vt attentè audiamur. Quorum primus locus D eſt in perſonis noſtris, diſceptatorum,aduerſariorum:e quibus initia beneuolentiæ [g] conciliandæ comparantur,aut meritis noſtris,aut dignitate,aut aliquo genere virtutis,& maximè liberalitatis,officij,iuſtitiæ,fidei: contrariis rebus in aduerſarios conferendis, & cum iis, qui diſceptant, aliqua coniunctionis aut cauſa,aut ſpe ſignificãda: &,ſi in nos aliquod odium,offenſiove collocata [h] ſit,tollenda ea, minuendáve aut diluendo, aut extenuando, E aut compenſando,aut deprecando.

f DE EXORDIO. g L. beneuolentiæ P. 8. h L. collata ſit,

29 † Intelligenter autem vt audiamur, & attentè,à rebus ipſis ordiendum eſt. Sed facillimè auditor diſcit, & quid agatur, intelligit,ſi complectare à principio genus, naturamque cauſæ,ſi definias, ſi diuidas, ſi neque prudentiam eius impedias confuſione partium,nec [i] memoriam multitudine: quæque mox de narratione dilucida dicentur, eadem etiam huc poterunt rectè referri.

i al. neque mem.

30 F † Vt attentè autem audiamur,trium rerum aliqua conſequemur.Nam aut magna quædã proponemus,aut neceſſaria,aut cõiuncta cum ipſis,apud quos res agetur. Sit autẽ hoc etiam in præceptis, vt, ſi quando tempus ipſum,aut res,aut locus,aut interuentus alicuius,aut interpellatio,aut ab aduerſario dictum aliquod, & maximè in perorando,dederit occaſionem nobis aliquam,vt dicamus aliquid ad tempus aptè,ne derelinquamus: &, quæ ſuo loco de G amplificatione dicemus, multa ex his poterunt ad principiorum præcepta transferri.

31 † 35 ¶ C.F. Quid? *in narratione* [k] quæ tandẽ conſeruanda [l] ſunt? C.P. Quoniam narratio, eſt rerum explicatio,& quædam quaſi ſedes, ac fundamentum conſtituendæ fidei, ea ſunt in ea ſeruanda maximè,quæ etiam in reliquis ferè dicendi partibus, quæ partim ſunt neceſſaria,partim ſunt aſſumpta ad ornandũ.Nam vt dilucidè, probabiliterque narremus,neceſſarium eſt:ſed aſſumimus etiam ſuauitatem.

k DE NARRATIONE. l L. obſeruanda ſunt?

32 † Ergo ad dilucidè narrandum eadem illa ſuperiora explicandi, & illuſtrandi præcepta

Digitized by Google

repetemus, in quibus eſt breuitas: eáq; ſæpiſſimè in narratione laudatur, de qua ſuprà dictum eſt. Probabilis autem erit: ſi perſonis, ſi temporibus, ſi locis ea, quæ narrabuntur, conſentient: ſi cuiuſque facti, & euenti cauſa ponetur: ſi teſtata dici videbuntur: ſi cum hominum opinione, auctoritate [a], ſi cum lege, cum more, cum religione coniuncta: ſi probitas narrantis ſignificabitur, ſi [b] antiquitas, ſi memoria, ſi orationis veritas, & vitæ fides. Suauis autem narratio eſt, quæ habet admirationes, exſpectationes, exitus inopinatos, interpoſitos [c] motus animorum, colloquia perſonarum, dolores, iracundias, metus lætitias, cupiditates. Sed iam ad reliqua pergamus.

a forr. cum auctoritate.
b L. ſi antiquitatis memoria.
c al. ſi interp.

33 † 36 ¶ C.F. Nempe ea ſequuntur, *quæ ad faciendam [d] fidem pertinent*. C.P. Ita eſt: quæ quidē in confirmationem, & [e] in reprehenſionem diuiduntur. Nam in confirmando, noſtra probare volumus: in reprehendendo, redarguere cōtraria. Quoniam igitur omne, quod in controuerſiam venit, id aut ſit, néc ne ſit: aut quid ſit: aut quale ſit, quæritur: in primo coniectura valet, in altero definitio, in tertio ratio.

d DE CONFIRMATIONE.
e L. & repr.
P. CCXXXIII.

34 † 37 ¶ C.F. Teneo iſtam diſtributionem. Nūc *coniecturæ [f] locos quæro*. C.P. In veriſimilib. & in propriis rerum notis poſita eſt tota. Sed appellemus docendi gratia veriſimile, quod plerunque ita fiat: vt adoleſcentiam procliuiorem eſſe ad libidinem. Propriæ autem notæ argumētum, quod nunquam aliter fit, certúmque declarat, vt fumus ignem. *Veriſimilia* reperiuntur ex partibus, & quaſi membris narrationis: ea ſunt in perſonis, in locis, in temporibus, in factis, in euentis, in rerum ipſarum, negotiorúmque naturis.

f DE CONIECTVRALI STATV.

35 † *In perſonis* naturæ primùm ſpectantur, valetudinis [g], figuræ, virium, ætatis, marium, fœminarum [h]: atque hæc quidem in corpore. Animi autem, aut quemadmodum affecti ſunt, virtutibus, vitiis, artibus, inertiis: aut quemadmodum commoti, cupiditate, metu, voluptate, moleſtia. Atque hæc quidem in natura ſpectantur. In fortuna, genus, amicitiæ, liberi, propinqui, affines, opes, honores, poteſtates, diuitiæ, libertas, & ea, quæ ſunt iis contraria.

g al. valitudinis,
h L. fœminarum.

36 † In *locis* autē & illa naturalia, maritimi, an remoti à mari: plani, an [i] montuoſi: læues, an aſperi: ſalubres, an peſtilētes: opaci, an aprici: & illa fortuita, culti, an inculti: celebres, an deſerti, coædificati, an vaſti: obſcuri, an rerū geſtarum veſtigiis nobilitati: conſecrati, an profani.

i L. an montoſi:

37 † In *temporibus* autem, præſentia, & præterita, & futura cernūtur. In his ipſis, vetuſta, recentia, inſtantia, paullò [k] poſt, aut aliquando futura. Inſunt etiam in temporib. illa, quæ temporis quaſi naturā notāt, vt hyems, ver, æſtas, autumnus [l]: aut anni tempora, vt menſis, vt dies, vt nox, hora, tēpeſtas, quę ſunt naturalia.

k L. paullo poſt, aut aliquando f.
l L. auctumnus:

38 † Fortuita autem, ſacrificia, feſti dies, nuptiæ. Iam *facta*, & *euentus*, aut *conſilij* ſunt, aut *imprudentiæ*: quæ eſt aut in caſu, aut in quadā animi permotione. *Caſu*, cùm aliter accidit, ac putatū ſit. *Permotione*, cùm aut obliuio, aut error, aut metus, aut aliqua cupiditatis cauſa permouit. Eſt etiam in imprudentia *neceſſitas* ponenda. *Rerum* autem bonarum, & malarum tria ſunt genera. Nam aut in animis, aut in corporibus, aut extrà eſſe poſſunt. Huius igitur materiæ ad argumentum ſubiectæ, perluſtrandæ animo partes erunt omnes, & ad id, quod agetur, ex ſingulis coniectura capienda.

39 † Eſt etiam genus argumentorum aliud, quod *ex facti veſtigiis* ſumitur, vt telum, cruor, clamor editus [a], titubatio, permutatio coloris, oratio inconſtans, tremor, & eorum aliquid, quod ſenſu percipi poſſit: etiam ſi præparatum aliquid, ſi communicatum cum aliquo, ſi poſtea viſum, auditum, indicatum.

a al. auditus

40 † Veriſimilia autem partim ſingula mouēt ſuo pōdere, partim, etiā ſi vidētur eſſe exigua per ſe, multum tamen, cùm ſunt coaceruata, proficiunt. Atque in his veriſimilibus inſunt nonnunquam etiam certæ rerum, & propriæ notæ. ¶ Maximam autē facit fidē ad ſimilitudinem veri, primùm, *exemplum*: deinde introducta rei *ſimilitudo*: *fabula* etiam nōnunquam, etſi ſit incredibilis, tamen homines cōmouet.

P. B.

41 † 38 ¶ C.F. Quid? *definitionis [b] quæ ratio eſt, & quæ via?* [c] C.P. Non dubium eſt id quidem, quin definitio genere declaretur, & proprietate quadā, aut etiam communium frequentia, ex quibus proprium [c] quid ſit, eluceat. Sed quoniam de propriis oritur plerunque magna diſſenſio, definiendum eſt ſæpe ex contrariis, ſæpe etiam ex diſſimilibus, ſæpe [d] ex paribus. Quamobrem deſcriptiones quoque ſunt in hoc genere ſæpe aptæ, & enumeratio conſequentium, in primiſque commouet explicatio vocabuli, ac nominis:

b DE DEFINITIVO STATV.
c L. propriū quid ſit,
d al. ſæpe ex partibus,

42 † 39 ¶ C.F. Sunt expoſita iam ferè ea, quæ de facto, quæque de facti appellatione quæruntur. Nempe igitur ea reſtant, quæ cum factum conſtet, & nomen, *qualia* [e] ſint, vocatur in dubium. C.P. Eſt ita, vt dicis.

e DE QVALITATIS STATV.

40 ¶ C.F. Quæ ſunt igitur in eo genere partes? C.P. Aut [f] iure factum depellitur: aut vlciſcendi doloris gratia, aut pietatis, aut pudicitiæ, aut religionis, aut patriæ nomine, aut denique neceſſitate, inſcitia [g], caſu.

f L. Aut iure factum defenditur,
g L. inſcientia,

43 † Nā quę motu animi, & perturbatione facta ſine ratione ſunt, ea defenſionē cōtra crimen, in legitimis iudiciis non habent, in liberis diſceptationib. habere poſſunt. Hoc in genere, in quo quale ſit, quæritur ex cōtrouerſia, iure, & rectène actum [h] ſit, quæri ſolet: quorum diſputatio ex locorū deſcriptione ſumenda eſt.

h L. factum

44 † 41 ¶ C.F. Age ſis ergo, quoniam in cōfirmationem, & reprehenſionem diuiſeras [i] orationis fidem, & dictū de altero eſt: expone nūc de [k] *reprehendendo*. ¶ C.P. Aut totū eſt negandū, quod in argumentatione aduerſarius ſumpſerit, ſi fictum, aut falſum eſſe poſſis [l] dicere, aut redarguēda ea, quæ pro veriſimilib. ſumpta ſunt: Primùm dubia ſumpta eſſe pro certis: Deinde etiā in perſpicuè falſis eadē poſſe dici: Tum [m] ex iis, quæ ſumſerint, nō effici, quę velint. Accedere autem oportet ad ſingula, ſic vniuerſa frangentur. Commemoranda ſunt etiam exempla, quibus ſimili in diſputatione creditum non ſit: conquerēda [n] conditio communis periculi, ſi ingeniis hominum criminoſorum ſit expoſita vita innocentium.

i L. diuiſerat fidem,
k DE REPREHENSIONE.
l L. poſſis docere, aut
m L. Tum ex iis, quæ ſumpſerit, non eff. q. velit. al. Tū ex eis, quæ aſſumpſerit, &c. & ita v.e.
n L. tum querenda condit. & ita v.e.

45 † 42 ¶ C.F. Quoniam vnde inueniuntur quæ ad fidem pertinent, habeo, quemadmodum in dicendo ſingula tractentur, exſpecto. C.P. Argumentationem quærere videris, quę eſt argumenti explicatio: quæ ſumta ex iis locis, qui ſunt expoſiti, conficienda, & diſtinguenda dilucidè eſt. 43 ¶ C.F. Plane iſtuc ipſum deſidero.

46 † C.P. Eſt ergo (vt ſuprà dictum eſt) explicatio argumenti, argumentatio [o]: ſed ea conficitur, cùm ſumſeris aut non dubia, aut probabilia, ex quib. id efficias quod aut dubium, aut minus probabile per [p] ſe videtur. Argumentandi autem duo ſunt genera:

o DE ARGVMENTATIONE.
P. CCXXXIV.
p L. per ſe videretur. & ita v.e.

Digitized by Google

A ra:quorum alterum ad finem directò ſpectat:
alterum ſe inflectit ad motum. Dirigitur,cũ
propoſuit aliquid,quod probaret, ſumſitque
ea,quibus vteretur:atque his confirmatis, ad
propoſitum retulit,atque concluſit. Illa autẽ
altera argumentatio, quaſi retrò, & contrà
prius ſumit quæ vult,eáque confirmat:dein-
de id,quod proponendum fuit,permotis ani-
mis iacit ad extremum.

47 †Eſt autem illa varietas in argumentan-
B do,& non iniucunda diſtinctio:vt,cùm inter-
rogamus noſmetipſos,aut percunctamur, aut
imperamus,aut optamus,quæ ſunt cum aliis
compluribus ſententiarum ornamenta. Vita-
te autem ſimilitudinem poterimus,non ſem-
per à propoſito ordientes: & [a] ſi non omnia
confirmando diſputabimus, breuiterq; inter-
dum, quæ erunt ſatis aperta, ponemus:quod-
que ex his efficietur,ſi id apertum ſit,non ha-
bebimus neceſſe ſemper concludere.

a L. & ſi non omnia diſputando confirmabimus, br.

48 †44 ¶ C.F.Quid?illa,quæ ſine arte appellã-
C tur, quæ iamdudum aſſumta dixiſti,ecquo-
nam modo,ecquònam loco artis indigent?
¶ C.P.Illa verò indigent:nec eò dicuntur
ſine arte,quòd [b] ita ſunt,ſed quòd ea non pa-
rit oratoris ars,ſed foris ad ſe delata, tamen
arte tractat,& maximè in teſtibus.

b al. quod ita ſint, ſ.q.e.n. pariat o. a. l. ſ. ad ſe d. t. a. tractet,

49 †Nam *de toto genere teſtium*, quàm id ſit in-
firmum,ſæpe dicendum eſt:& argumenta re-
rum eſſe propria:teſtimonia voluntatum: v-
D tendúmq; eſt exemplis,quib. teſtibus creditũ
non ſit:& de ſingulis teſtibus,ſi natura vani,ſi
leues,ſi cũ ignominia, ſi ſpe, ſi metu,ſi [c] ira-
cundia,ſi miſericordia impulſi, ſi præmio, ſi
gratia adducti: cõparandiq; ſuperiore cũ au-
ctoritate teſtiũ,quib. tamẽ creditum non ſit.

c forſ. ſi ira,

50 †Sæpe etiam *quæſtionibus* reſiſtendum eſt,
quòd & dolorem fugientes multi in tormen-
tis ementiti [d] perſæpe ſunt, moríque malue-
runt falſum fatendo,quam inficiando [e], dole-
E re. Multi etiam ſuam vitam neglexerunt, vt
eos,qui his cariores,quàm ipſi ſibi eſſent, li-
berarent. Alij autem aut natura corporis, aut
conſuetudine dolendi,aut metu ſupplicij,aut
mortis,vim tormentorum pertulerunt. Alij
ementiti ſunt in eos,quos oderant. Atq; hæc
exemplo [f] firmanda ſunt.

d L. mentiſſ hadde e Quintil 4 l 2 5 23. ff. de quæſtionib.
e L. quàm verò inficiando
f L. exemplis

51 Neq; eſt obſcurũ,quin,quoniã in vtraq; [g]
parte ſunt exempla,& item ad coniecturã fa-
ciendã loci,in contrariis contraria ſint ſumẽ-
F da. Atq; etiam incurrit alia quædam in teſti-
bus,& in quæſtionibus ratio. Sæpe enim ea,
quæ dicta ſunt,ſi aut ambiguè,aut inconſtan-
ter,aut incredibiliter dicta ſunt,aut etiam a-
liter ab alio dicta,ſubtiliter reprehenduntur.

g al. vtranq; partem.

52 †45 ¶ C.F.Extrema [h] tibi pars reſtat oratio-
nis,quæ poſita in perorando eſt, de qua ſanè
velim audire. ¶ C.P.Facilior [i] eſt explicatio
perorationis. Nã eſt diuiſa in duas parteis,am
plificationẽ,& enumerationẽ. Augendi autẽ
G &hic eſt proprius locus in perorãdo:& in cur-
ſu ipſo orationis declinationes ad amplificã-
dũ dantur,cõfirmata re aliqua,aut reprehẽſa.

h DE CONCLVSIONE.
i L. Facilis eſt
P. B.

53 †Eſt igitur *amplificatio*,grauior quædã affir-
matio,quę motu animorũ, cõciliet in dicẽdo
fidẽ. Ea & verborũ genere conficitur,& rerũ.
Verba ponẽda ſunt,quę vim habeãt illuſtrã-
di,nec ab vſu ſint abhorrẽtia,grauia [k], plena,
ſonantia,iuncta,facta, cognominata, nõ vul-
gata,ſuperlata,in primiſq; trãſlata,nec in ſin-
H gulis verbis,ſed in cõtinentib. ſoluta,quę di-
cuntur ſine coniunctione,vt plura videantur.

k L. grandia,

54 †Augẽt etiã relata verba,iterata,duplicata,

A & ea,quę aſcendunt gradatim ab humiliorib.
verbis ad ſuperiora,omninóq; ſemper quaſi
naturalis,& nõ explanata oratio,ſed [a] graui-
bus referta verbis, ad augendum accõmoda-
tior. Hæc igitur in verbis: quib. [b] actio vocis,
vultus,& geſtus congruens,& apta ad animos
permouendos, accommodata [c] eſt. Sed & in
verbis,& in actione cauſa erit tenẽda [d],& pro
re agenda.[d] Nam [e] hæc,quia videntur perab-
ſurda,cum [f] grauiora ſunt,quã cauſa [g],diligẽ-
B ter ferè,quid quemque deceat,iudicandũ eſt.

a L. ſed gradibus ref.
b L. quibus actio voce, vultu, & geſtu cong.
c L. accõmodanda eſt
d al. prouidenda.
e L. Nã,quia hæc v.

55 †Rerũ amplificatio ſumitur iiſdẽ ex locis
omnibus,quib. illa, quæ dicta ſunt ad fidem:
maximéq; definitiones valent conglobatę,&
conſequentiũ frequentatio,& contrariarũ, &
diſſimilium,& inter ſe pugnantium rerũ con-
flictio [h]:& cauſæ,& ea,quæ ſunt de cauſis or-
ta,maximéq; ſimilitudines,& exempla: fictæ
etiam perſonæ: muta deniq; loquãtur:omni-
noq; ea ſunt adhibenda,ſi cauſa patitur, quæ
C magna habentur:quorum eſt duplex genus.

f L. cùm grauiora ſunt, quam cauſa fert, diligenter, quid quẽque deceat iudicandum. R.
g quam cauſa fert.
h L. conflictatio:

56 †Alia enim magna natura videntur,alia v-
ſu. Natura,vt cæleſtia,vt diuina, vt ea, quorũ
obſcuræ cauſæ,vt,in terris,mundóq; admira-
bilia quæ ſunt ex quibus,ſimilibúſq; ſi atten-
das,ad augendum permulta ſuppetunt. Vſu,
quę videntur hominibus aut prodeſſe,aut ob-
eſſe vehementiùs:quorũ ſunt genera ad am-
plificandum tria. Nam aut caritate mouentur
homines,vt deorũ,vt patriæ,vt parentum:aut
D amore,vt fratrum,vt coniugum, vt liberorũ,
vt familiarium:aut honeſtate,vt virtutũ, ma-
ximéque earum,quæ ad communionem ho-
minum,& liberalitatem valent. Ex [i] iis & co-
hortationes ſumuntur ad ea retinenda: & in
eos,à quibus ea violata ſunt, odia [k] incitan-
tur,& miſeratio naſcitur.

i L. ex iis etiam coh.
k L. odia concitantur: & miſeratio naſcitur ex iis rebus aut amiſſis, aut amittendis. Nih.

57 †Proprius locus augendi in iis rebus aut a-
miſſis,aut amittendi periculo. Nihil eſt enim
tam miſerabile,quàm ex beato miſer. Et hoc
E totũ quidem moueat,ſi bona ex fortuna quis
cadat:& [l] à quorum caritate diuellatur: quæ
amittat,aut amiſerit:in quibus malis ſit, fu-
turúſve ſit, exprimatur breuiter. Citò enim
areſcit [m] lacryma,præſertim in alienis malis.
Nec quidquam in amplificatione nimis enu-
cleandũ eſt. minuta eſt enim omnis diligen-
tia. hic autem locus grandia requirit.

l L. & ſi, à quorum car.
P. CCXXXV.
m lacryma nihil citius areſcit. v. de inuentione in fin.

58 † Illud iam eſt iudicij, quo quaq; in cauſa
genere vtamur augendi. In illis enim cauſis,
F quæ ad delectationẽ exornantur, ij loci tra-
ctandi ſunt qui mouere poſſunt exſpectatio-
nem,admirationẽ, voluptatẽ. In cohortatio-
nib. autẽ,bonorũ ac malorũ enumerationes,
& exempla valẽt plurimùm. In iudiciis accu-
ſatori ferè,quę ad iracundiam [n],reo pleruque,
quæ ad miſericordiam pertinent. Nonnun-
quam tamen accuſator miſericordiam mo-
uere debet,& defenſor iracundiam.

n al. iram.

59 †*Enumeratio* reliqua eſt, nonnunquam lau-
G datori,ſuaſori non ſæpe, accuſatori ſæpius,
quàm reo,neceſſaria. Huius ipſa tẽpora duo
ſunt,ſi aut memoriæ diffidas eorũ,apud quos
agas,vel interuallo temporis, vel longitudi-
ne orationis:aut frequentatis firmamentis o-
rationis,& breuiter expoſitis,vim [o] eſt habi-
tura cauſa maiorem.

o L. vim ſit hab.

60 †Et reo rarius vtendum eſt, quod ponenda
ſunt contraria:quorum diſſolutio in [p] breui-
tate latebit,aculei [q] pungent. Sed erit in enu-
H meratione vitandum,ne oſtentatio memorię
ſuſcepta, videatur eſſe puerilis. Id effugiet,
qui,nõ omnia minima repetet,ſed breuia ſin-

p L. in breuitate ...
q al. aculei magis pungent.

gula attingens, pōdera rerū ipſa cōprehendet.

61 † 46 ¶ C.F. QVONIAM & de ipſo oratore, & de oratione dixiſti, expone eū in hi nunc, quem ex trib. extremū [a] propoſuiſti, quæſtionis locū. C.P. Duo ſunt vt initio dixi, quæſtionum genera: quorum alterum finitum temporibus & perſonis, cauſam [b] appello: Alterū infinitum, nullis neq; perſonis, neque temporibus notatum, quod [c] propoſitum voco. Sed eſt conſultatio [d] quaſi pars cauſæ quædam [e], & controuerſiæ. Ineſt enim infinitum in deſinito, & ad illud tamen referuntur omnia.

a DE QVAESTIONE.
b al. controuerſiam, ſeu cauſam app.
c ſut. quod conſultationem, ſeu propoſitum voco. Sed eſt conſ. &c. al. quod propoſitum voco. Sed eſt propoſitum quaſi pars c. q. & ſea v. c.
d al propoſitum.
e al. quædam. Ineſt enim, &c.

62 †Quamobrem priùs *de propoſito* dicamus: cuius genera ſunt duo: *Cognitionis* alterum: eius ſcientia eſt finis, vt verùm ſint ſenſus: Alterum *actionis*: quod refertur ad efficiendum quid, vt, ſi quæratur, quibus officiis amicitia colenda ſit. Rurſus *ſuperioris* genera ſunt tria: Sit [f], néc ne: quid ſit: quale ſit. Sit [g] néc ne, vt, ius in natura ſit, an in more. Quid autem ſit, ſitne ius, id, quod maiori parti ſit vtile. Quale autem ſit, iuſtè viuere, ſit [h], néc ne, vtile.

63 † *Actionis* autem duo ſunt genera. Vnum, ad perſequendum aliquid, aut declinandum: vt, quib. rebus adipiſci gloriam poſſis, aut quomodo inuidia vitetur: Alterum, quod ad aliquod commodum, vſum q; refertur: vt, quemadmodum ſit reſp. adminiſtranda, aut quemadmodum in paupertate viuendum.

f al. ſit, néc ne ſit.
g L. Sit, néc ne vt,
h al ſit, néc ne ſit vtile.

64 † Rurſus [i] autē ex cognitionis cōſultatione, vbi, ſit, néc ne ſit, aut fuerit, futurúmve ſit, quęritur, vnum genus eſt quæſtionis, poſsitne aliquid effici, vt, cū quęritur, ecquiſnam perfectè ſapiens eſſe poſſit: Alterū, quēadmodū quidq; fiat, vt, quonā pacto virtus pariatur, naturáne, an ratione, an vſu. Cuius generis ſunt omnes, in quibus, vt in obſcuris, naturalibuſq; quæſtionibus, cauſæ, rationeſq; rerum explicātur.

i L. Rurſus autem in cognit. conſ.

P. B.

65 †Illius aūt generis, in quo, quid ſit id, de quo agitur, quæritur, duo ſunt genera: quorum in altero diſputandū eſt, aliud, an idē ſit, vt pertinacia & perſeuerātia: In altero autē, deſcriptio generis alicuius, & quaſi imago exprimenda eſt, vt, qualis ſit auarus, aut quid ſit ſuperbia [k].

k al ſuperbia.

66. † Tertio autem in genere, in quo, *quale* ſit, quæritur, aut de honeſtate, aut de vtilitate, aut de æquitate dicendum eſt. De honeſtate ſic: vt, Honeſtúmne ſit pro amico periculum, aut inuidiam ſubire. De vtilitate autē ſic: vt, Sitne vtile in rep. adminiſtranda verſari. De æquitate verò ſic: vt, Sitne æquum, amicos cognatis anteferre. Atq; in hoc eodē genere, in quo, quale ſit, quæritur, exoritur aliud quoddam diſputandi genus. Non enim ſimpliciter ſolum quæritur, quid honeſtum ſit, quid vtile, quid æquum. ſed etiam ex comparatione, quid honeſtius, quid vtilius, quid æquius: atq; etiam, quid honeſtiſſimū, quid vtiliſſimum, quid æquiſſimum: cuius generis illa ſunt, qua præſtantiſſima ſit dignitas vitæ. Atque ea quidem, quæ dixi, cognitionis ſunt omnia.

67 † Reſtant actionis: cuius alterum eſt præcipiendi genus, quod ad rationem officij pertinet: vt, quemadmodum colendi ſint parentes: Alterum [l] autem ad ſedandos animos, & oratione [m] ſanandos, vt in conſolandis mæroribus. vt in iracundia comprimenda, aut in timore tollendo [n], aut in cupiditate minuenda. Cui quidem generi contrarium eſt diſputandi genus ad eoſdem illos animi motus, quod in amplificanda oratione ſæpe faciendum eſt, vel gignendos, vel concitandos. Atque [o] ferè hæc eſt partitio conſultationum.

l L. Alterum autem, quod ad ſedand. animos. & oratione ſ.
m al. ratio. e.
n al. dellatendo.
o. L. Atq; hæc ferè ēſt

68 † 47 ¶ C.F. Cognoui: ſed [a] quæ ratio eſt in his inueniendi, & diſponendi, requiro. C.P. Quid? tu aliámne cenſes, & non eandem eſſe, quæ eſt expoſita, vt ex eiſdem locis ad fidem, & ad inueniendum ducantur omnia? Collocandi autem quæ eſt expoſita in aliis ratio, eadem huc transfertur. Cognita igitur omni diſtributione propoſitarum [b] conſultationum, cauſarum genera reſtant omnino.

a L. ſed quæ ratio ſit in h.
b L. propoſitorū, ſeu conſultationum.

69 † Et earum quidem forma duplex eſt: quarum altera delectationem ſectatur aurium: alterius, vt obtineat, probet, & efficiat quod agit, omnis eſt ſuſcepta contentio. Itaq; illud ſuperius, exornatio dicitur, quod cùm latum genus eſſe poteſt, ſaneque varium, vnum [c] ex eo delegimus, quod ad laudandos claros viros ſuſcepimus, & ad improbos vituperandos. Genus enim nullum eſt orationis, quod aut vberius ad dicendum, aut vtilius ciuitatibus eſſe poſſit, aut in quo magis orator in cognitione virtutum, vitiorumque verſetur. Reliquum autem genus cauſarum, aut in prouiſione poſteri temporis, aut in præteriti diſceptatione verſatur: quorum alterum deliberationis eſt, alterum iudicij.

controuerſiarum, ſiue cauſarum gen. r.
c L. tum vnū ex eo deleg.

P. 236.

70 † Ex qua partitione tria genera cauſarum extiterunt. Vnum, quod à meliori parte, laudationis eſt appellatum: deliberationis alterum: tertium iudiciorum. Quamobrem de primo primum, ſi placet, diſputemus.

48 ¶ C.F. Mihi verò placet. C.P. Ac *laudādi* [d], *vituperandique* rationes, quæ non ad bene dicendum ſolum. ſed etiam ad honeſtè viuendum valent, exponam breuiter, atque a principiis exordiar & laudandi, & vituperandi.

d DE GENERE DEMONSTRATIVO.

71 † Omnia enim ſunt profectò laudanda, quæ coniuncta cum virtute ſunt: & quæ cum vitiis, vituperanda. Quamobrem finis alterius eſt honeſtas, alterius turpitudo. Cōficitur autem genus hoc dictionis, narrandis, exponendiſque factis, ſine vllis argumentationibus, ad animi motus leniter tractandos magis, quàm ad fidem faciendam, aut confirmandam accommodatè. Non enim dubia firmantur, ſed ea, quæ certa, aut pro certis poſita ſunt augētur. Quamobrem ex iis, quæ antè dicta ſunt, & narrandi & augendi præcepta repetentur.

e L. Omnia ſunt prof.

72 Et quoniā in his cauſis omnis ratiò ferè ad voluptatē auditoris, & ad delectationē refertur, vtendum erit his [f] in oratione ſingulorū verborum inſignibus, quæ habent plurimum ſuauitatis: i. e. vt factis verbis, aut vetuſtis, aut tranſlatis frequenter vtamur, & in ipſa conſtructione verborū, vt paria paribus, & ſimilia ſimilibus ſæpè referantur: vt contraria, vt geminata, vt circumſcripta numeroſè, non ad ſimilitudinē verſuū, ſed ad explendū aurium ſenſum, apto [g] quaſi quodam verborū modo.

f L. iis
g L. apto quodam quaſi verborum modo.

73 † Adhibendaq; frequentius etiam illa ornamenta rerum ſunt, ſiue quæ admirabilia, & nec-opinata, ſiue ſignificata monſtris, prodigiis [h], & oraculis: ſiue quæ videbuntur ei, de quo agimus, accidiſſe diuina, atque fatalia. Omnis enim expectatio eius, qui audit, & admiratio, & improuiſi exitus, habent aliquam in audiendo voluptatem.

h L. prodigiis, oraculis

74 † Sed quoniam in tribus generibus bona, maláve [i] verſantur, externis, corporis, & animi, prima ſunt externa, quæ ducuntur à genere: quo breuiter, modicéq; laudato, aut, ſi erit infame, prætermiſſo: ſi humile, vel præterito, vel ad augendam eius, quem laudas, gloriam, tacito: deinceps, ſi res patiatur, de fortunis erit, & facul-

i L. maláque

Digitized by Google

& facultatibus dicendum. Poſtea de corporis bonis: in [a] quibus quidem, quæ virtutem maximè ſignificat, facillimè forma laudatur.

a L. in quibus, quod virtutem maximè ſignificat, facili. ‖ al. in quibus quod quaſi virtutem.

75 † Deinde eſt ad facta veniendum, quorum collocatio triplex eſt: aut enim temporũ ſeruandus eſt ordo, aut in primis recentiſſimum quodq; dicendum, aut multa & varia facta in propria virtutũ genera ſunt dirigẽda[b]. Sed hic locus virtutum, atq; vitiorũ latiſſimè patens, ex multis & variis diſputationibus nunc in quandam anguſtam, & breuem cõcludetur[c].

b L. dirigenda. P. B.
c al. concludatur.

76 † Eſt igitur vis virtutis duplex. Aut enim ſcientia cernitur virtus, aut actione. Nam, quę prudentia, quæ calliditas, quæque grauiſſimo nomine ſapientia appellatur, hæc ſciẽtia pollet vna. Quæ vero moderandis cupiditatibus, regendiſque animi motibus laudatur, eius eſt munus in agendo: cui temperãtiæ nomen eſt. Atque [d] illa prudentia in ſuis rebus, domeſtica: in publicis, ciuilis appellari ſolet.

d L. atque illa in ſuis rebus domeſtica: in publicis, c.

77 † Temperantia autẽ in ſuas itidem res, & in communeis diſtributa eſt, duobuſq; modis in rebus commodis diſcernitur, & ea, quę abſunt, non expetẽdo, & ab iis, quæ in poteſtate ſunt, abſtinendo. In rebus autem incommodis eſt itidem duplex. Nam quæ venientib. malis obſtat, fortitudo: quæ [e], quod iam adeſt, tolerat & perfert, patientia nominatur. Quæ autem hæc vno genere complectitur [f], magnitudo animi dicitur: cuius eſt liberalitas in vſu pecuniæ: ſimúlq; altitudo animi in [g] capiendis incommodis, & maximè iniuriis: & omne, quod [h] eſt eius generis, graue, inſedatum, & turbulẽtum.

e L. quæ verò ea, quæ iam adſunt, tol.
f L. amplectitur, m. & ita v. c.
g L. in accipiendis incõmodis, & m. iniur. & omn. quod eſt eius generis, graue, ſedatum, nõ turbulentum.
h al. quod eſt in rebus eius generis.

78 † In communione autem quæ poſita pars eſt, iuſtitia dicitur, eáque erga deos, religio: erga parenteis, pietas, vulgò autem bonitas: creditis in rebus fides, in moderatione animaduertendi lenitas, amicitia in beneuolentia [i] nominatur. Atq; hæ quidem virtutes cernuntur in agendo. Sunt autem aliæ quaſi miniſtræ, comiteſq; ſapientiæ: quarum altera, quæ ſint in diſputando vera, atque falſa, quibúſque poſitis quid ſequatur, diſtinguit & iudicat: quę virtus omnis in ratione, ſcientiáq; diſputandi ſita eſt: altera autem oratoria [k].

i v. c. beneuolentia
k L. eſt oratoria.

79 † Nihil enim eſt aliud eloquentia, niſi copioſè loquens ſapientia: quę ex eodem hauſta genere, quo illa, quæ in diſputando [l], berior eſt, atque latior, & ad motus animorum, vulgique ſenſus accommodatior. Cuſtos vero virtutum omnium, dedecus fugiens, laudemque maximè conſequens, verecundia eſt. Atque hi ſunt quidem ferè quaſi quidam habitus animi, ſic affecti, & conſtituti, vt ſint ſinguli inter ſe proprio virtutis genere diſtincti: à quibus vt quæque res geſta eſt, ita ſit honeſta neceſſe eſt, ſummeque laudabilis.

l al. diſputandi ſit eſt. aut ſanè tale aliquid ſupplendum.

80 † Sunt [m] autem alij quidam perfecti animi habitus ad virtutem quaſi præculti, & præparati rectis ſtudiis, & artibus, vt in ſuis rebus, ſtudia litterarum, vt numerorum ac ſonorum, vt menſuræ, vt ſiderum, vt equorum, vt venandi, vt armorum. In communibus, propenſiora ſtudia in aliquo genere virtutis colendo [n], aut diuinis rebus deſeruiendo, aut parentibus, amicis, hoſpitibus, præcipuè, atque inſigniter diligendis. Atque hæc quidem virtutum: vitiorũ autem ſunt genera contraria.

m L. Sunt autem alij quidam animi habitus ad virt. q. pr.
n L. præcipuè colendo

81 † Cernenda autẽ ſunt diligenter, ne fallant ea nos vitia, quæ virtutem videntur imitari. Nam & prudentiam malitia [o], & tẽperantiam immanitas in voluptatib. aſpernandis, & magnitudinem animi ſuperbia in animis extollendis [a], & deſpicientia in contemnendis honoribus, & liberalitatem effuſio, & fortitudinem audacia imitatur, & patientiam duritia immanis, & iuſtitiam acerbitas, & religionem ſuperſtitio, & lenitatem mollitia animi, & verecundiam timiditas, & illam diſputandi prudentiam concertatio [b], captatióq; verborum, & hanc oratoriã vim inanis quædã profluentia loquendi. Studiis autem bonis ſimilia videntur ea, quæ ſunt in eodem genere nimia.

P. CCXXXVII
o κακουργία.
a L. extollendis: & veræ gloriæ, laudíque ſtudium deſpicientia la cont.
b ἐριστικὴ

82 † Quamobrem omnis vis laudandi, vituperandiq; ex his ſumetur virtutum, vitiorúmque partibus: ſed in toto quaſi contextu orationis hæc erunt illuſtranda, maximè quemadmodum quiſque generatus, quemadmodũ educatus, quemadmodum inſtitutus, moratúſque fuerit: &, ſi quid cui magnum, aut incredibile acciderit, maximéque, ſi id diuinitus accidiſſe potuerit videri: tum [c] quod quiſque ſenſerit, dixerit, geſſerit, ad ea, quæ propoſita ſunt, virtutum genera accommodabuntur, ex illiſque iiſdem inueniendi locis cauſæ rerum, & euentus, & conſequentia requirentur. Neque verò mors eorum, quorum vita laudabitur, ſilentio præteriri debebit, ſi modo quid erit animaduertendum, aut in ipſo genere mortis, aut in iis rebus, quæ poſt mortem erunt conſecutæ.

c L. tum quæ quiſque ſenſ.

83 † 49 ¶ C F. Accepi iſta, didicique breuiter, non ſolum quemadmodum laudarem alterum, ſed etiam quemadmodum eniterer, vt poſſem ipſe iure laudari. Videamus igitur deinceps, in ſententia dicenda quam viã, & quæ præcepta teneamus. C. P. Eſt igitur in *deliberando* [d] finis vtilitas, ad quem omnia ita referuntur in conſilio dando, ſententiáque dicenda, vt illa prima ſint ſuaſori, aut diſſuaſori videnda, quid aut poſſit fieri, aut non poſſit, & quid aut neceſſe ſit, aut non neceſſe. Nã &, ſi quid effici non poteſt, deliberatio tollitur, quãuis vtile ſit: &, ſi quid neceſſe eſt (neceſſe autem id eſt, ſine quo ſalui, liberi ve eſſe non poſſumus,) id eſt reliquis & honeſtatibus in ciuili ratione, & commodis anteponendum.

d DE GENERE DELIBERATIVO.

84 † Cum autem quæritur, quid fieri poſſit, videndum etiam eſt, quàm facile poſſit. Nam quæ perdifficilia ſunt perinde [e] habenda ſæpe ſunt, ac ſi effici non poſſint. Et cum de neceſſitate attendemus, etſi aliquid non neceſſarium videbitur, videndum tamen erit, quàm ſit magnum. Quod [f] enim permagni intereſt, pro neceſſario ſæpe habetur.

e al. proinde hab.
f L. Quod enim permagnum eſt, pro n. ſ. h.

85 † Itaque cùm conſtet hoc genus cauſarum ex ſuaſione & diſſuaſione, ſuaſori proponitur ſimplex ratio: ſi & vtile eſt, & fieri poteſt, fiat. Diſſuaſori duplex: vna, ſi non vtile eſt, ne fiat: altera, ſi fieri non poteſt, nec [g] ſuſcipiatur. Sic ſuaſori vtrumque docendum eſt, diſſuaſori alterum infirmare ſat eſt.

g al. ne ſuſcipiatur. P. B.

86 † Quare quoniã in his verſatur omne conſilium duobus, de vtilitate antè dicamus, quæ in diſcernendis bonis, maliſque verſatur. Bonorum autem partim neceſſaria ſunt, vt vita, pudicitia, libertas [h], vt liberi, cõiuges, germani, parentes: partim non neceſſaria: quorum alia ſunt per ſe expetenda, vt ea quæ ſita ſunt in officiis, atque virtutibus: alia, quod aliquid commodi efficiunt, vt opes, & copiæ.

h L. libertas, liberi, cõiug. &c.
i al. efficiant.

87 † Eorũ autẽ quæ propter ſe expetuntur, partim honeſtate ipſa, partim cõmoditate [k] aliqua expetũtur. Honeſtate ea, quæ proficiſcũtur ab iis virtutibus, de quib. paullo antè eſt dictum: quę ſunt laudabilia ipſa per ſe. Commoditate

k L. commoditate etiam aliq.

Digitized by Google

autem [l] aliqua, quæ ſunt in corporis, aut fortunæ bonis expetenda. Quorũ [a] alia ſunt quaſi quodammodo cum honeſtate coniuncta, vt honos, vt gloria: alia diuerſa, vt vires, forma, valetudo [b], nobilitas, diuitiæ, clientelæ.

l L. autem etiam aliq. a L. quorum alia ſunt quodam modo cũ b Vel valitudo,

88 † Eſt [c] etiam quaſi quædã materies ſubiecta honeſtati: quæ maximè ſpectatur in amicitiis. amicitiæ autẽ, caritate, & amore cernuntur. Nam cùm deorũ, tum parentum, patriæq; cultus, eorumq; hominum, qui aut ſapientia, aut opibus excellunt, ad caritatem referri ſolet. Coniuges autem, & liberi, & fratres, & alij, quos vſus, familiaritaſq; coniunxit, quãquam etiam caritate ipſa, tamen amore maximè continentur. In his igitur rebus cùm bona ſint, facile eſt intellectu, quæ ſint contraria.

c L. eſt etiam quædam quaſi materies honeſtati ſubiecta ſuaſori, quæ max. ſp. &c. al. Eſt etiam quædam quaſi mater. ſubiecta in ſ. honeſtati quæ m.

89 † Quòd ſi ſemper optima [d] tenere poſſemus, haud ſanè, quoniam quidẽ ea perſpicua ſunt, cõſilio multùm egeremus. Sed quia tẽporib. quæ vim habent maximã, perſæpe euenit, vt vtilitas cũ honeſtate certet, earumq; rerum contentio plerunq; deliberationes efficit: ne aut opportuna propter dignitatẽ, aut honeſta propter vtilitatem relinquantur, ad hanc difficultatem explicandam præcepta referamus.

d L. optima quæque ten.

A

B

C

90 † Et quoniam non ad veritatem ſolum, ſed etiam ad opiniones eorũ, qui audiunt, accommodanda eſt oratio: hoc primũ intelligamus, hominum duo eſſe genera: alterũ indoctũ, & agreſte, quod anteferat ſemper vtilitatẽ honeſtati: alterum [e] expolitũ, quod rebus omnib. dignitatem anteponat. Itaq; huic generi laus, honor, gloria, fides, iuſtitia, omniſq; virtus: illi autem alteri, quæſtus, emolumentũ, fructúſq; proponitur: atque etiam voluptas, quæ maximè eſt inimica virtuti, boniq; naturam fallaciter imitando adulterat: quã immaniſſimus quiſque acerrimè ſequitur, neque ſolum honeſtis rebus, ſed etiam neceſſariis anteponit.

e L. alterum humanum, atque expolitũ, &c.

D

91 † In ſuadendo, cum ei generi hominum conſilium des, ſæpe ſanè laudanda eſt. & illud videndum, quanto magis homines mala fugiant, quàm ſequantur bona. Nam neque honeſta tam expetunt, quam deuitant turpia. Quis enim honorem, quis gloriam, quis laudem, quis vllum decus tam vnquam expetat, quam [f] vt ignominiam, infamiam, contumeliam, dedecus fugiat? quarum rerum dolor grauis [g] eſt. Eſt genus hominum ad honeſtatem natum, malo [h] cultu, prauiſque opinionibus corruptum. Quare in cohortando, atq; ſuadendo propoſitum quidem nobis erit illud, vt doceamus, qua [i] vi, bona conſequi, maláque vitare poſſimus.

P.CCXXXVIII

f L. quàm ignominiam,

g L. grauis eſt. Omnino genus hominum ad hon. eſt n.

h L. ſed malo cultu,

i L. qua via, bona conſ.

E

F

92 † Sed apud homines bene inſtitutos plurimùm de laude, & de honeſtate dicemus: maximeq; ea virtutum genera tractabimus, quæ in communi hominum vtilitate tuenda, augendaq; verſantur. Sin apud indoctos imperitoſq; dicemus: fructus, emolumenta, voluptates, vitationéſq; dolorum proferantur: addentur etiam contumeliæ, atq; ignominiæ. Nemo enim eſt tam agreſtis, quem non, ſi ipſa minus honeſtas, contumelia [l] tamen, & dedecus magnopere moueat. Quare quod ad vtilitatem ſpectat, ex iis, quæ dicta ſunt, reperietur.

k L. ſi minus ipſa hon. l L. at contumelia tamen, m L. Ea [illegible] autem poſſit effici, [illegible] [illegible] autem & quid.

G

93 † Quod [m] autem poſſit effici, necne poſſit, in quo etiam, quàm facilè poſſit, quámque expediat, quæri ſolet, maximè ex cauſis iis, quæ quamq; rem efficiant, eſt videndũ. Cauſarum autem genera ſunt plura. Nam ſunt aliæ, quæ ipſę conficiunt, aliæ [n], quæ vim aliquam ad conficiendum afferunt. Itaq; illæ ſuperiores,

n L. aliæ, quæ vim aliquam ad conficiendum adiuuant, quæ vim ad conficiendum adiuuant.

H

A conficientes vocentur: hæ reliquę ponantur in eo genere, vt ſine his confici non poſſit.

94 † Conficiens autem cauſa alia eſt abſoluta [a], & perfecta per ſe: alia [b] aliquid adiuuans, & efficiendi ſocia quædam: cuius generis vis varia eſt, & ſæpe aut maior, aut minor, vt & illa, quæ maximam vim habet, ſola ſæpe cauſa dicatur. Sunt autem aliæ cauſæ, quæ aut propter principium, aut propter exitum, conficientes vocantur. Cùm autem quæritur, quid ſit optimum factu: aut vtilitas, aut ſpes efficiendi ad aſſentiendum impellit animos. Et, quoniam de vtilitate iam diximus, de efficiendi ratione dicamus.

a al. abſoluta & perficiens ipſa per ſe, alia aliquid adiuuans & efficiendi ſocia quædam.

b al. quæ aliquid adiuuari velit & efficiendi ſociam quærit.

B

95 † Quo [c] toto genere, quibuſcum, & contra quos, quo tempore, aut quo loco, aut [d] quibus facultatibus armorum, pecuniæ, ſociorũ, earumve rerum quæ ad quamq; rem efficiendã pertinent, poſſimus vti, requirendum eſt. Neque ſolum ea ſunt, quæ nobis ſuppetunt, ſed etiam illa, quæ aduerſantur, videnda. Et, ſi ex contentione procliuiora erunt noſtra: non ſolùm effici poſſe quæ ſuademus, erit perſuadendum: ſed curandum etiam, vt illa, facilia, procliuia, iucunda videantur. Diſſuadentibus autem, aut vtilitas labefactanda eſt, aut efficiendi difficultates efferendæ [e], neque aliis ex præceptis ſed iiſdem ex ſuaſionis locis.

c L. quo toto in genere & quibuſcum & c. q. & q. t. & q. loco, &c.

d L. & quib.

e al. afferenda,

C

96 † Vterque vero ad augendum habeat exemplorum aut recentium, quo notiora ſint, aut veterum, quo plus auctoritatis habeant, copiam. Maximeq; ſit in hoc genere meditatus, vt poſſit vel vtilia ac neceſſaria ſæpe honeſtis, vel hæc illis anteferre. Ad commouendos autem animos maxime proficient, ſi incitandi erunt, huiuſmodi ſententiæ, quæ [f] ad explendas cupiditates, aut [g] odium ſatiandum, aut ad vlciſcendas iniurias pertinebunt. Sin autem reprimendi: de incerto ſtatu fortunæ, dubiiſque euentis rerum futurarum, & retinendis ſuis fortunis, ſi erunt ſecundæ: ſin autem aduerſæ, de periculo, commonendi. Atque hi quidem ſunt perorationis loci.

D

B. P.

f L. quæ aut ad explend.

g al. aut ad odium ſaturandum, non pœnitenter.

E

97 † Principia autẽ in ſententiis dicendis breuia eſſe debebunt. Non enim ſupplex, vt ad iudicẽ, venit orator, ſed hortator, atq; auctor. Quare proponere, qua mente dicat, quid velit, quibus de rebus dicturus ſit, debet, hortariq; ad ſe breuiter dicentem audiendum. Tota autem oratio, ſimplex, & grauis, & ſententiis debet ornatior eſſe, quàm verbis.

F

98 † 50 ¶ C. F. Cognoui iã laudationis, & ſuaſionis locos. nunc, quę iudiciis accommodata ſint, exſpecto: idq; [h] nobis genus reſtare vnum puto. C. P. Recte intelligis: atq; eius quidem generis finis eſt, æquitas: quæ non ſimpliciter ſpectatur, ſed [i] cõparatione nonnunquam: vt cum de veriſſimo [k] accuſatore diſputatur [l], aut cùm hereditatis ſine lege, aut ſine teſtamento petitur poſſeſſio. in quibus cauſis quid æquius, æquiſſimúmve ſit, quæritur: quas ad cauſas facultas petitur argumentationum ex iis, de quibus mox dicetur, æquitatis locis.

h [illegible] genere.

i L. ſed ex comparatione

k [illegible] ſucceſſore.

l L. diſceptatur,

G

99 † Atque etiam ante iudicium de conſtituendo ipſo iudicio ſolet eſſe contentio, cum aut, ſitne actio illi, qui agit, aut iamne ſit, aut num iam eſſe deſierit, aut illane lege, hiſne verbis ſit actio, quæritur: quæ etiam ſi antè, quàm res in iudicium venit, aut concertata, aut diiudicata, aut [m] confecta non ſunt: tamen in ipſis iudiciis permagnum ſæpe habẽt pondus, cum ita dicitur: Plus petiſti: ſero petiſti: non fuit tua petitio: non [n] à me, non hac lege,

m L. aut confecta ſunt:

n L. non à me petere debuiſti, non hac lege,

H

hac lege,non his verbis,non hoc iudicio.

100 † Quarum cauſarū genus eſt poſitū in iure ciuili:quod eſt in priuatarū,ac publicarū rerū lege,aut more poſitū: cuius ſcientia neglecta ab oratoribus pleriſque, nobis ad dicendum neceſſaria videtur. Quare de conſtituendis actionibus,accipiendis,ſubeundiſq; iudiciis,de excipienda iniquitate actionis, de cōparanda æquitate,quę ea ferè generis eius ſunt,vt,quanquam in ipſum iudicium ſæpe dilabantur, [a] tamen antè iudiciū tractanda videantur,paullulum ea ſeparo à iudiciis,tempore magis agendi,quàm diſſimilitudine generis. Nam omnia,quæ de iure ciuili,aut de æquo & bono diſceptantur, cadunt in eam formam, in qua quale quid ſit, ambigitur, de qua dicturi ſumus:quæ in æquitate,& iure maximè cōſiſtit.

a L. delabantur.

101 † In omnibus igitur cauſis tres ſunt gradus, ex quibus vnus aliquis capiendus eſt, ſi plureis non queas,ad reſiſtendum. Nam aut ita conſiſtendum eſt, vt, quod obiicitur, factum neges : aut illud,quod factum fateare,neges eā vim habere, atq; id eſſe,quod aduerſarius
P.CCXXXIX. criminetur.Aut,ſi neq; de facto,neq; de facti appellatione ambigi poteſt, id, quod arguēre[b],neges tale eſſe,quale ille dicat,& rectum eſſe quod feceris,concedendūmve,defendas.

b L. arguare.

102 † Ita primus ille ſtatus, & quaſi conflictio cum aduerſario,coniectura quadam:ſecūdus [c] autem definitione,atque deſcriptione,aut informatiōne verbi:tertius,æqui,&veri,& recti, & humani ad ignoſcendum diſputatione tractandus eſt. Et quoniam ſemper is,qui defendit, non ſolùm reſiſtat oportet aliquo ſtatu, aut inficiando,aut definiendo,aut æquitate opponenda:ſed etiam rationem ſubiiciat recuſationis ſuæ: primus ille ſtatus rationem habet iniqui criminis, ipſam negationem,inficiationemq; facti:ſecundus,quę non ſit in re, quod ab aduerſario ponitur[d] in verbo:tertius, quòd id rectè factum eſſe defendat,quod ſine vlla nominis controuerſia factum fatetur [e].

c L. ſecundus aut definitione, &c. & ita ſeq.
d al. ponatur
e L. fateatur.

103 †Deinde vnicuiq; rationi opponendum eſt ab accuſatore id,quod ſi non eſſet in accuſatione,cauſa omnino eſſe non poſſet.Itaq; ea, quæ ſic referuntur,continentia cauſarum vocentur:quanquam non ea magis,quæ contra rationem defenſionis afferuntur, quàm ipſæ defenſionis rationes, continent cauſas. Sed diſtinguendi gratia rationem [f] appellamus eam, quæ affertur à reo ad recuſandum, depellendi criminis cauſa : quæ niſi eſſet,quid defenderet,nō haberet. Firmamentū [g] autem, quòd contrà ad labefactandam rationem refertur,ſine quo accuſatio ſtare non poteſt.

f Ea iuriſconſultis Exceptio.
g Iuriſconſulti replicationem appellant.

104 † Ex rationis autem, & ex firmamēti conflictione, & quaſi concurſu, quæſtio exoritur quædam,quam diſceptationem[h] voco:in qua, quid [i] deueniat in iudicem, & de quo diſceptetur,quæri ſolet. Nam prima aduerſariorū contentio diffuſam habet quæſtionem, vt in coniectura, Cepetitne pecunias Decius.In definitione, minueritne maieſtatem Norbanus. In æquitate,Iurene occiderit Opimius Gracchum. Hæc,quæ primam contentionem habent ex arguendo & reſiſtendo, lata, vt dixi, & [k] confuſa ſunt Rationum,& firmamentorum contentio adducit in [l] anguſtam diſceptationem. ea in coniectura nulla eſt. Nemo enim eius, quod negat factum, rationem aut poteſt,aut debet,aut ſolet reddere. Itaque in his cauſis eadem & prima quæſtio, & diſceptatio eſt extrema.

h Illis conteſtatio iuriſconſultis dicitur.
i al. quid veniat in iud.
k L. & diffuſa ſunt.
l L. in anguſtam.

105 A † In illis autem,vbi ita dicitur,Non minuit maieſtatem,quod egit de Cæpione turbulentius.populi enim Romani dolor iuſtus vim [a] illam excitauit, non tribuni actio. Maieſtas autem,quoniam eſt magnitudo quædam pop. Romani in eius poteſtate, ac iure retinendo, aucta eſt potius, quàm [b] diminuta : & vbi ita refertur,Maieſtas [c] eſt imperij,atque in omni populi Romani dignitate, quam minuit is, qui per vim multitudinis rem ad ſeditionem B vocauit:exſiſtit illa diſceptatiō, Minueritne maieſtatem, qui voluntate populi Romani rem gratam,& æquam per vim egerit.

a L. vim tunc illam.
b L. quam deminuta.
c L. Maieſtas eſt in imperii atque in nomine populi R.

106 † In his autem cauſis,vbi aliquid rectè factū,aut concedēdum,eſſe factum defenditur, cum eſt facti ſubiecta ratio, ſicut ab Opimio, Iure feci,ſalutis omnium,& conſeruandæ reipublicæ cauſa : relatumq; eſt ab Decio, Ne ſceleratiſſimum quidem ciuem ſine iudicio iure vllo necare potuiſti: oritur illa diſceptatio, C Potueritne rectè,ſalutis reipublicæ cauſa, ciuem,euerſorē ciuitatis, indemnatū necare. Ita diſceptationes ex,quæ in [d] his controuerſiis oriuntur,quæ ſunt certis perſonis,& temporib. notatæ,fiunt rurſus infinitæ,detractiſq; temporibus,& perſonis, rurſum ad conſultationis formam,rationemque reuocantur.

d L. In iis.

107 † Sed in grauiſſimis firmamentis, & [e] illa ponēda ſunt,ſi qua ex ſcripto legis,aut teſtamenti, aut verborum ipſius iudicij,aut alicuius ſtipulationis, aut cautionis opponuntur [f] defenſioni contraria. Ac [g] ne hoc quidem genus in eas cauſas incurrit,quæ cōiectura continentur.Quod enim factum negatur,id argui non poteſt ſcripto. Ne in definitionem quidem venit [h],genere ſcripti ipſius. Nam etiam ſi verbum aliquod de ſcripto definiendū eſt, quam vim habeat : vt, cum ex teſtamentis, quid ſit penus [i], aut cùm ex lege prædij quæritur,quæ ſunt [k] ruta [l] cæſa:nō ſcripti genus, ſed verbi interpretatio controuerſiam parit.

e L. etiam illa.
f L. opponi poſſunt def.
g L. Atq; hoc quidē genus in eas cauſas non incurrit, q.
h L. venit genus ſcr.
i V. de titulum Digeſtorum de penu legata.
k L. quæ ſint
l de rutis & cæſis dixi 2. de Oratore.

108 † Cum autem plura ſignificantur ſcripto, propter verbi,aut verborum ambiguitatem [m], vt liceat ei,qui contrà dicat, eò trahere ſignificationem ſcripti,quò expediat,aut velit,aut, etiam ſi ambiguè ſcriptum non ſit,vel à verbis voluntatem &ſententiam ſcriptoris abducere, vel alio ſe eadē de re contrariè ſcripto defendere:tū diſceptatio ex ſcripti cōtentione E exſiſtit,vt in ambiguis diſceptetur,quid maximè ſignificetur:in ſcripti,ſententiæq; contentione,vtrum potiùs ſequatur iudex:in contrariis ſcriptis,vtrum magis ſit comprobandum.

m ἀμφιβολίαν, ἢ ἀμφιλογίαν.

109 †Diſceptatio autem cùm eſt conſtituta:propoſita eſſe debet oratori, quo omnes argumentationes repetitæ ex inueniendis locis coniiciantur. Quod quanquam ſatis eſt ei,qui videt, quid in quoque loco lateat,quique illos locos, tanquam theſauros aliquos argumentorum,notatos habet:tamen ea,quę ſunt G certarum cauſarum propria,tangemus.

110 † In *coniectura* [n] igitur cùm eſt in inficiādo reus, accuſatori hæc duo prima ſunt [o], (ſed accuſatorem pro omni actore, & petitore appello : poſſunt enim etiam ſine accuſatore in cauſis hæc eadem controuerſiarum genera verſari,)ſed hæc duo ſunt ei prima, cauſa, & euentus. *Cauſam* appello, rationem efficiendi:*euentum*,id,quod eſt effectum. Atque ipſa quidem partitio cauſarum paullo antè in H ſuaſionis locis diſtributa eſt.

n Quæſtio ſiue, ſeu conteſtatio quemadmodum tractanda.
o L. prima ſunt cauſa.

111 †Quæ enim in cōſilio capiendo futuri temporis præcipiebātur,quamobrem aut vtilitatē P.CCXL.

Digitized by Google

viderentur habitura, aut efficiẽdi facultatem,
eadem, qui de facto argumentabitur, collige-
re debebit, quamobrem & vtilia illi, quem
arguet, fuiſſe, & ab eo effici potuiſſe demon-
ſtret. Vtilitatis coniectura mouetur, ſi illud,
quod arguitur, aut ſpe bonorum, aut malo-
a L. quod eo ſit acrius, rum metu feciſſe dicitur: quod [a] ſit acrius,
quo illa in vtroque genere maiora ponuntur.
112 † Spectantur [b] etiam ad cauſam facti, motus
b al. ſpectant animorũ, ſi ira recens, ſi odium vetus, ſi vlciſ-
cendi ſtudium, ſi iniuriæ dolor: ſi honoris, ſi
gloriæ, ſi imperij, ſi pecuniæ cupiditas: ſi peri-
culi timor, ſi æs alienum, ſi anguſtiæ rei fami-
liaris: ſi audax, ſi leuis, ſi crudelis, ſi impotẽs,
ſi incautus, ſi inſipiens, ſi amans, ſi commota
mente, ſi vinolẽtus, ſi cũ ſpe efficiendi, ſi cum
opinione celandi: aut, ſi patefactũ eſſet, depel-
lendi criminis, vel perrũpendi periculi, vel in
longinquum tempus differendi: aut ſi iudicij
pœna leuior, q̃ facti pręmium: aut ſi facinoris
voluptas maior, quàm damnationis dolor.
113 † His fere rebus facti ſuſpicio confirmatur,
cum & voluntatis in reo cauſæ reperiuntur, &
facultas. In voluntate autem vtilitas ex ade-
ptione alicuius commodi, vitationeq; alicu-
ius incommodi quæritur, vt aut ſpes, aut me-
tus impuliſſe videatur, aut alius repentinus
animi motus, qui etiam citiùs in fraudem,
quàm ratio vtilitatis, impellit. quamobrem
c Fuerunt ſeu Effectu quod ſint hęc dicta de cauſis [c].
114 † 51 ¶ C.F. Teneo, & quæro, *qui ſint illi e-
uentus, quos ex cauſis effici dixiſti. C.P. Con-
ſequentia quædam ſigna præteriti, & quaſi
impreſſa facti veſtigia: quæ quidem vel ma-
ximè ſuſpicionem mouẽt, & quaſi tacita ſunt
d L. atq; hoc quidem grauiora, q cauſ. commun vid. ſimſ. & arg o. p quorũ modo interſ. aliq. criminum teſtimonia. Atq; [d] hæc quidẽ gra-
uiora, quòd cauſæ communiter, videntur in-
ſimulare & arguere omneis poſſe, quorum
non interfuerit aliquid: hæc propriè attingũt
eos ipſos, qui arguuntur, vt telũ, vt veſtigium,
vt cruor, vt deprehenſum aliquid, quod abla-
tum, ereptúmve videatur, vt reſpõſum incon-
ſtanter, vt hæſitatum, vt titubatum, vt cum a-
liquo viſus, ex quo ſuſpicio oriatur, vt eo ipſo
e L. in quo loco facinus factum fuerit, vt p. in loco viſus, [e] in quo facinus, vt pallor, vt
tremor, vt ſcriptum, aut obſignatum, aut de-
poſitum quippiam. Hæc enim, & talia ſunt,
quæ aut re ipſa, aut etiam antè quàm factum
eſt, aut poſtea, ſuſpicioſum crimen efficiant.
115 † Quæ ſi non erunt, tamen cauſis ipſis, &
efficiendi facultatibus niti oportebit, adiun-
cta illa diſputatione communi, non fuiſſe il-
lum tam amentem, vt indicia facti aut effu-
gere, aut occultare non poſſet: vt ita apertus
eſſet, vt locum crimini relinqueret. Commu-
nis ille contrà locus, audaciam temeritati,
non prudentiæ eſſe coniunctam.
116 † Sequitur autẽ ille locus ad augendũ, non
eſſe exſpectandũ, dũ fateatur: argumentis pec-
cata conuinci: & hîc etiam exẽpla ponuntur.
117 † Atque hæc quidem de argumentis. Sin
autem erit etiam teſtium facultas: primùm
genus erit ipſum laudandum, dicendúmque,
ne argumentis teneretur reus, ipſum ſua cau-
tione feciſſe: teſteis effugere non potuiſſe. De-
f L. laudabuntur. inde ſinguli laudentur [f]. Quæ autem eſſent
laudabilia, dictum eſt. Deinde [g] etiam argu-
g L. Deinde dicendum etiam arg. mento firmo, quia tam ſæpe falſum eſt, poſſe
rectè non credi: viro bono & firmo, ſine vitio
iudicis, non poſſe non credi. Atque etiam, ſi
obſcuri teſtes erunt, aut tenues: dicẽdum erit,
non eſſe ex fortuna fidem ponderandam, aut
eos eſſe cuiuſque locupletiſſimos teſteis, qui

A id, de quo agatur, facillimè ſcire poſſint. Sin
quæſtiones habitæ, aut poſtulatio, vt habean-
tur, cauſam adiuuabunt: confirmandum ge-
nus primùm quæſtionum erit: dicendum de
vi doloris, de opinione maiorum, qui eam
rem totam, niſi probaſſent, certè repudiaſſent.
† De inſtitutis Athenienſium, Rhodiorum [a], 118
doctiſſimorum hominum, apud quos etiam a L. Rhodiorumq; doct. ſl
(id quod acerbiſſimum eſt) liberi, ciueſq; tor-
quentur. De noſtrorum etiam prudentiſſimo-
B rum hominum inſtitutis, qui cùm de ſeruis [b] b L. ſ ſ ſ de quæſt. ...
dominos quæri noluiſſent, de inceſtu tamen,
& coniuratione, quæ facta me conſule eſt,
quærendum putauerunt. Irridenda etiam di-
ſputatio eſt, qua ſolent vti ad infirmandas
quæſtiones, & meditata, puerilíſque dicenda.
tum facienda fides, diligenter eſſe, & ſine cu-
piditate quæſitum: dictaque quæſtionis, argu-
mentis, & coniectura ponderanda. Atque hæc
accuſationis fere membra ſunt.
C † *Defenſionis* autem primum infirmatio cau- 119
ſarum, aut non fuiſſe, aut non tantas, aut non
ſibi ſoli, aut [c] commodiùs potuiſſe idem con- c aut ſe compot.
ſequi, aut [d] non his eſſe moribus, aut non ea d L. aut non ſis eſſe moribus, non ea vita,
vita, aut nullos animi motus, aut non tam
impotenteis fuiſſe. Facultatum autem infir-
matione vtetur, ſi aut vireis, aut animum, aut
copias, aut opes abfuiſſe [e] demonſtrabit: aut e L. afuiſſe
alienum tempus, aut locum non idoneum,
aut multos arbitros, quorum crederet nemi-
D ni: aut non ſe tam ineptum, vt id ſuſciperet,
quod occultare non poſſet, neque tam amen-
tem, vt pœnas, ac iudicia contemneret.
† Conſequentia autem diluet exponendo 120
non eſſe illa certa indicia facti, quæ etiã nullo
admiſſo conſequi poſſent: conſiſtetque in ſin-
gulis: & ea, aut eorum quæ ipſe facta eſſe di-
cet, propria eſſe defendet potiùs, quàm crimi-
nis: aut ſi ſibi cum accuſatore communia eſ-
ſent, pro periculo potiùs, quàm contra ſalu-
E tem valere debere: teſtiumque, & quæſtio-
num genus vniuerſum, & [f] quod poterit, in f ſere. & quo ad poterit, ſingula ex repr.
ſingulis, ex reprehenſionis locis, de quibus
antè dictum eſt, refellet.
† Harum cauſarum principia, ſuſpicioſa ad 121
acerbitatem ab accuſatore ponentur: denun-
tiabiturq; inſidiarum commune periculum,
excitabunturque animi, vt attendant. A reo
autem, querela conflati criminis, collecta-
rúmque ſuſpicionum, & accuſatoris inſidiæ,
F & item commune periculum proferetur, a-
nimique ad miſericordiam allicientur, & mo- P. CCXII.
dicè beneuolentia [g] iudicum colligetur. Nar- g L. beneuolentia
ratio autem accuſatoris, erit quaſi membra-
tim geſti negotij ſuſpicioſa explicatio, ſparſis
omnibus argumentis, obſcuratis defenſioni-
bus. Defenſori, aut prætermiſſis, aut obſcuratis
ſuſpicionum argumentis, rerum ipſarum e-
uentus erunt, caſuſque narrandi.
† In confirmandis autẽ noſtris argumẽtatio- 122
G nibus, infirmandiſq; cõtrariis ſępe erũt accu-
ſatori motus animorũ incitandi, reo mitigãdi.
Atq; hæc quidẽ vtriq; maximè in peroratione
facienda: alteri frequentatione argumentorũ,
& coaceruatione vniuerſa: alteri, ſi planè cau-
ſam redarguendo explicarit, enumeratione, vt
quidq; diluerit, & miſeratione ad extremum.
† 52 ¶ C.F. Scire mihi iam videor, quem- 123
admodum coniectura tractanda ſit. Nunc de h Quæſtio Quid ſit, ſeu definitiua, quemadmodum tractanda.
definitione audiamus. C. P. Communia dan-
H tur in iſto genere accuſatori, defenſorique
præcepta. Vtet enim definiendo, deſcribendo-
que verbo magis ad ſenſum iudicis, opinio-
nebuq;

Digitized by Google

nemq; penetrarit, & vtet ad communē verbi vim,& ad eam preceptionem [a],quam inchoatam habebunt in animis ij,qui audient,magis & propiùs acceſſerit,is vincat neceſſe eſt.

124 † Non enim argumentando hoc genus tractatur,ſed tanquam explicando, excutiendoque verbo:vt,ſi in reo pecunia abſoluto,ruſſusque reuocato, præuaricationem accuſator eſſe definiat,omnem iudicij corruptelam ab reo:defenſor autem,non omnem, ſed tantùmodò accuſatoris corruptela ab reo. Sit ergo hæc contentio prima verborum,in qua etiam ſi propiùs accedat ad conſuetudinem, mentemque ſermonis defenſoris definitio,tamen accuſator ſententia legis [b] nititur.

125 † Negat enim probari oportere,eos,qui leges ſcripſerunt ratum habere iudicium,ſi totum corruptum ſit [c]: ſi vnus accuſator corruptus ſit, reſcindere nititur [d] æquitate: vt illa quaſi ſcribenda lex ſic eſſet, quæque tamen complecteretur in iudiciis corruptis,ea verbo vno præuaricationis comprehendiſſe dicitur.

126 † Defenſor autem teſtatur conſuetudinem ſermonis,verbique vim ex contrario reperiet quaſi ex vero accuſatore,cui contrarium eſt nomen præuaricationis [e] :ex conſequentibus, quòd ea littera [f] de accuſatore ſoleat dari iudici:ex nomine ipſo,quod ſignificat eum,qui in contrariis cauſis, quaſi variè eſſe poſitus videatur. Sed huic tamen ipſi confugiendum eſt ad æquitatis locos,ad rerum iudicatarum auctoritatem,ad finem aliquem periculi : communéque ſit hoc præceptum,vt,cùm vterque definierit quàm [g] maximè potuerit ad communem ſenſum, vimq; verbi,tum ſimilibus, exemplisque eorum,qui ita locuti ſunt,ſuam definitionem,ſententiamque confirmet.

127 † Atque [h] accuſatori in hoc genere cauſarum locus ille communis, minimè eſſe concedendum,vt is,qui de re confiteatur, verbi ſe interpretatione defendat. Defenſor autem & ea,quam propoſui,æquitate nitatur, &, ea cum ſecum faciat, non re, ſed deprauatione verbi ſe vrgeri queratur. Quo in genere percenſere poterit pleroſque inueniendi locos. Nam & ſimilibus vtetur,& contrariis,& cōſequentibus,quanquam vterque,tamen reus, niſi plane erit abſurda cauſa,frequentiùs.

128 † Amplificandi autem cauſa,quæ aut cùm digredientur [i] à cauſa, dici ſolent, aut cùm perorabunt,hæc vel ad odium,vel ad miſericordiam, vel omnino ad animos iudicum mouendos ex iis,quę ſunt antè poſita,ſumentur,ſi modo rerum magnitudo, hominumve aut inuidia,aut dignitas poſtulabit.

129 †53 ¶ C.F. Habeo iſta:nunc ea,quæ quum, quale [k] ſit quippiam,diſceptatur,quæri ex vtraque parte deceat,velim audire. C.P. Confiteantur in iſto genere,qui arguuntur,ſe id feciſſe ipſum,in quo reprehenduntur:ſed quoniam iure ſe feciſſe dicunt, iuris eſt omnis ratio nobis explicanda. quod diuiditur in duas [l] parteis primas,naturam,atque legem: & vtriuſque generis vis in diuinum [m] & humanum ius eſt diſtributa:quorum [n] æquitatis eſt vnum: alterum religionis.

130 † Æquitatis autem vis eſt duplex [o]: cuius altera,directi,& veri,& iuſti,&,vt dicitur, æqui & boni ratione defenditur: altera ad viciſſitudinem referendæ gratiæ pertinet:quod in beneficio,gratia:in iniuria, vltio nominatur. Atque hæc communia ſunt naturę,atque legis : ſed propria [p] legis & ea, quæ ſcripta

a περίληψιν vel perceptionem.
b al. nititur. & ita v. c.
c L. ſi vnus accuſator corruptus ſit, reſcindere nititur æquitate. Quod ſi ſcripta lex ſic eſſet, Qui iudicium accuſatorum corruperit: quæcunque tamen compl. iudicij corrupti nomine, ea verbo vno pr. c. dicit. P. B. Def.
d al. nititur æquitate & vtilitate quaſi ſcribenda.
e L. præuaricatoris, hic rectè vt opponatur vero accuſatori.
f litteram P. intelligit,quæ ſi cum littera A. coniuncta dabatur, ſignificabat accuſatorem fuiſſe præuaricatum.
g L. quàm maxime potuerit accommodatè ad commun.
h L. Atque accuſatori ſit in h. g.
i L. degredientur
k Quæſtio quale ſit, ſeu ſi diceres, quemadmodū tractanda.
l Ius eſt vel natura, vel conſtitutione: id eſt quia ita conſtitutum, quia ita lata lex eſt.
m Ius aliud diuinū, aliud humanum.
n hoc ait: In iure humano æquitatem: diuino, religionem ſcerni.
o Aequum aliud tale vt ipſi iuſtè viuamus, aliud in talione,
hoc eſt referenda gratia, iniuria propulſanda.
p Ius ciuile aliud ſcriptū, aliud non ſcriptum.

A ſunt,& ea,quę ſine litteris aut gentium iure, aut maiorum more retinentur. Scriptorum autem,Priuatum [a] aliud eſt,publicum aliud. Publicum,lex,ſenatuſconſultum,fœdus. priuatum,tabulæ,pactum [b],conuentum,ſtipulatio. Quæ [c] autem ſcripta non ſunt, ea aut cōſuetudine, aut conuentis hominum, & quaſi conſenſu obtinentur. Atq; etiam hoc in primis,vt noſtros mores legéſque tueamur,quodammodo naturali iure præſcriptum eſt.

131 B †Et quoniam breuiter aperti [d] fontes ſunt quaſi quidā æquitatis, meditata nobis ad hoc cauſarum genus eſſe debebunt ea,quę dicenda erunt in orationibus,de natura,de legibus, de more maiorum, de propulſanda iniuria, de vlciſcenda,de omni parte iuris. Si imprudenter,aut neceſſitate, aut caſu quippiam fecerit,quod non concederetur iis,qui ſua ſpōte,& voluntate feciſſent : ad eius facti deprecationem,ignoſcendi petenda venia eſt: quæ C ſumetur ex pleriſq; locis æquitatis. Expoſitū eſt,vt potui breuiſſime,de omni cōtrouerſiarum genere:niſi præterea tu quid requiris.

132 †54 C.F. Illud equidem, quod iam vnum reſtare video,quale ſit,*cùm diſceptatio verſatur in ſcripto*. C.P. Rectè intelligis. eo enim ex poſito,munus [e] promiſſi omne confecero. Sūt igitur ambigui duobus aduerſariis præcepta communia. Vterq; enim hanc [f] ſignificationem,qua [g] vtetur ipſe,dignam ſcriptoris pru- D dentia eſſe defendet. Vterque id,quod aduerſarius ex ambiguè ſcripto intelligendum eſſe dicet,aut abſurdum,aut inutile,aut iniquum, aut turpe eſſe defendet,aut etiam diſcrepare [h] cum ceteris ſcriptis, vel aliorum, vel maximè,ſi poterit,eiuſdem:quamq; defendet ipſe, eam rem,& ſententiam,quemuis prudentem, & iuſtum hominem, ſi [i] integrum daretur, ſcripturum fuiſſe,ſed planiùs:

133 †Eamq; ſententiam,quam ſignificari poſſe E dicet,nihil habere aut captionis,aut vitij:cōtrariā autem ſi probarit, fore vt multa vitia, ſtulta,iniqua,contraria conſequantur. Cum autem aliud ſcriptor ſenſiſſe videtur,& aliud ſcripſiſſe: *qui ſcripto* nitetur,eū,re expoſita,recitatione vti oportebit: deinde inſtare aduerſario,iterare, renouare, interrogare, num aut ſcriptum neget,aut contra factum inficietur. Poſt,iudicem ad vim ſcripti vocet.

134 †Hac confirmatione vſus amplificet rem F lege laudanda,audaciámq; confutet eius,qui cùm palam contrà fecerit,idque fateatur:adſit tamen,factúmque defendat. Deinde infirmet defenſionem:cùm aduerſarius aliud [k] voluiſſe,aliud ſenſiſſe ſcriptorem,aliud ſcripſiſſe dicat,non eſſe ferendum, à quoquam potius latoris ſenſum, quàm à lege, explicari. Cur ita ſcripſerit,ſi ita non ſenſerit? Cur,cùm ea,quæ planè ſcripta ſint,neglexerit:quæ nūquam ſcripta ſint,proferat? Cur prudentiſſi- G mos in ſcribendo viros, ſummæ ſtultitiæ putet eſſe damnandos? Quid impedierit ſcriptorē,quò minùs exciperet illud, quod aduerſarius,tāquā ſi exceptū eſſet,ita dicit ſe ſecutū?

135 †Vtetur exemplis iis,quibus idem ſcriptor: aut,ſi id non poterit,quibus alij, quod excipiendum putarint,exceperint. Quærenda etiā ratio eſt,ſiqua [l] poterit inueniri,quare ſit exceptum:aut iniqua lex,aut inutilis futura dicetur,aut alia cauſa obtemperandi [m], alia ab- H rogandi: diſſentire aduerſarij vocem,atq; legis. Deinde amplificandi cauſa,de conſeruandis legibus,de periculo rerum publicarum,

a Ideo iuris ciuilis duæ poſitiones dicuntur publicū & priuatū l.1. §.2 de iuſtitia.
b L. pactum conuentum, vide l 32.& ſeq. ff. de legib.
d ſort. aperti ſunt fontes quaſi quidam
P.CCXLII.
e ſort. munus omne promiſſi conf.
f L. eam ſign.
g L. qua vtetur ipſe,
h L. diſcrepare à ceteris
i ſort. ſi integrum eſſet,
k L. aliud voluiſſe, & ſenſiſſe ſcriptorem.
l q. lib. vulg. ſi qua
m al. temperandi.

Digitized by Google

atque priuat arum, cùm [a] aliis locis, tum in perorando maximè grauiter erit, vehementérque dicendum.

a L. cùm aliis in locis.

136 † *Ille autem, qui ſe ſententia legis, voluntatéq; defendet*, in conſilio, atque in mente ſcriptoris, non in verbis, ac litteris vim legis poſitam eſſe defendet: quodque nihil exceperit in lege laudabit, ne diuerticula [b] peccatis dagentur, atque vt ex facto cuiuſque iudex legis mentem interpretaretur. Deinde erit vtendum exemplis, in quibus omnis æquitas perturbaretur, ſi verbis legum, ac non ſententiis pareatur.

b L. deuerticula

137 † Deinde genus eiuſmodi calliditatis, & [c] calumniæ retrotrahatur [d] in odium iudicis, cum quadam inuidioſa querela. Et ſi incidet imprudentiæ cauſa, quæ non ad delictum, ſed ad caſum, neceſſitatémve pertineat, quod genus paullo ante attigimus: erit iiſdem æquitatis ſententiis contra acerbitatem [e] verborum deprecandum. Sin ſcripta inter ſe diſſentient: tanta ſeries artis eſt, & ſic inter ſe ſunt pleraque connexa & apta, vt quæ paullo antè præcepta dedimus ambigui, quæque proximè ſententiæ & ſcripti, eadem ad hoc genus cauſæ tertium transferantur.

P. B. c q. lib. vet & kalumniæ d L. retrahetur e L. acerbitate

138 † Nam quib. locis in ambiguo defendimus eam ſignificationem, quæ nos adiuuat, eiſdem in contrariis legibus noſtra lex defendenda eſt. Deinde eſt efficiendum, vt alterius ſcripti ſententiam, alterius verba defendamus. Ita quæ modò de ſcripto, ſententiáque præcepta ſunt, eadem huc omnia transferuntur [f].

f transferemus. al. transferentur.

139 † 55 ¶ EXPOSITÆ ſunt tibi omnes oratoriæ partitiones, quæ quidem è media illa noſtra Academia floruerunt [g]: neque ſine ea aut inueniri, aut intelligi, aut tractari poſſunt. Nam & partiri ipſum, & definire, & ambigui partitiones diuidere, & argumentorum locos noſſe, & argumentationem ipſam concludere, & videre, quæ ſumenda in argumentando ſint, quidque ex iis, quæ ſumta ſunt, efficiatur: & vera à falſis, veriſimilia ab incredibilibus diiudicare, & diſtinguere, aut malè ſumta, aut male concluſa reprehendere [h], & eadem vel anguſte diſſerere, vt dialectici qui appellantur: vel, vt oratorem decet, latè exprimere: illius exercitationis & ſubtiliter diſputandi, & copioſe dicendi artis eſt.

g L. fluxerunt h q. lib. vet. reprehendere.

† De bonis vero rebus, & malis: æquis, iniquis: vtilibus, inutilibus: honeſtis, turpibus, quam poteſt habere orator, ſine illis maximarum rerum artibus, facultatẽ, aut copiam? Quare hæc tibi ſunt, mi Cicero, quæ expoſui, quaſi indicia fontium illorum: ad quos ſi nobis eiſdem ducibus, aliiſve, perueneris, tum & hæc ipſa melius, & multo maiora alia cognoſces. ¶ C.F. Ego verò ac magno quidem ſtudio, mi pater, multiſque ex tuis præclariſſimis muneribus nullum maius exſpecto [i]. 140

i al. expeto.

M. TVLLII CICERONIS DE OPTIMO GENERE ORATORVM.

Synopſis libri de optimo genere Oratorum.

Vnum Genus eſſe perfecti Oratoris.

ORATORVM genera eſſe dicuntur tanquam poetarum. Id ſecus eſt. nam [a] alterum eſt multiplex. Poematis enim tragici, comici, epici, melici [b] etiam, ac dithyrambici [c], quod [d] magis eſt tractatum à Latinis, ſuum quoduis eſt diuerſum à reliquis [e]. Itaque & in tragœdia comicum vitioſum eſt, & in comœdia turpe tragicum. & in ceteris ſuus eſt cuiuſque certus ſonus, & quædam intelligentib. nota vox.

a L. nam alterum eſt ſimplex, alterum multiplex. b Melici, monodici, ſeu lyrici, vt Simonides, Sapphus, Alemã, Anacreon. hi cãtilenas ſcribebant, vt à dithyrambis differant, mox dicetur.

1 c Dithyramborum argumentum, Liber pater. horum chori Cyclici: vt tragicorum & Comicorum quadrati ſine ſtrophe & antiſtrophe, eorũ erat oratio, in eo differens à lyri. li. Ariſto

2 † Oratorum autem ſi quis ita numerat plura genera, vt alios grandeis [f], aut graueis, aut copioſos: alios tenueis, aut ſubtileis, aut breueis: alios eis interiectos, & tanquam medios putet: de hominibus dicet aliquid, de re parum. In re enim, quod optimum ſit quæritur: in homine dicitur, quod eſt. Itaque licet dicere & Ennium, ſummum epicum poetam, ſi cui ita videtur: & Pacuuium, tragicum: & Cæcilium fortaſſe, comicum.

tel. 3 Rhetor. Plutarch. tg. problem 15. d L. quod minus eſt tract. | al. quòd magis. e al. reliquis genus. f Idem in Bruto.

3 † Oratorem genere non diuido, perfectum enim quæro. Vnum eſt autem genus perfecti, à quo qui abſunt, non genere differunt, vt [g] ab Accio Terentius, ſed in eodem non ſunt pares. Optimus eſt enim orator, qui dicendo animos audientium & docet, & delectat, & permouet. Docere, debitum eſt: delectare, honorarium: permouere, neceſſarium.

g al. vt ab Attio

4 † Hæc vt alius melius, quàm alius, concedendũ eſt. verum id fit non genere: ſed gradu. Optimum quidem vnum eſt, & proximum, quod ei ſimillimum. ex quo perſpicuum eſt, quod optimo diſſimillimũ ſit, id eſſe deterrimum. Nam quoniam eloquentia conſtat ex verbis, & ſententiis, perficiendum eſt, vt purè, & emendatè loquentes, quod eſt Latinè: verborum præterea & propriorũ, & [h] tranſlatorũ elegantiam perſequamur: in propriis, vt aptiſſima eligamus: in [i] tranſlatis, vt ſimilitudinem ſecuti, verecundè vtamur alienis. † Sententiarum 5

h v. c. & translatorum i v. c. in tranſlatis,

Digitized by Google

tiarum autem totidem genera ſunt quot [a] diximus eſſe laudum. ſunt enim docendi, acutæ: delectandi, quaſi argutæ: commouendi, graues. Sed & verborum eſt ſtructura quædam, duas res efficiens, numerum, & lenitatem [b]: & ſententiæ ſuam compoſitionem habent, & ad probandam [c] rem accommodatum ordinem. ſed earum omnium rerum, vt [d] ædificiorum, *memoria* eſt quaſi fundamentum, lumen *actio*.

6 † Ea igitur omnia in [e] quo ſumma, erit [f] orator peritiſſimus: in quo media, mediocris: in quo minima, deterrimus. Et appellabuntur omnes oratores, vt pictores appellantur etiam mali: nec generibus inter ſeſe, ſed facultatibus differunt. Itaque nemo eſt orator, qui ſe Demoſthenis ſimilem eſſe nolit: at Menander, Homeri noluit. Genus enim erat aliud. id non eſt in oratoribus: aut [g] ſi eſt, vt alius grauitatem ſequens, ſubtilitatem fugiat: contrà, alius acutiorem ſe, quàm ornatiorem, velit: etiam ſi eſt in genere tolerabili, certè non eſt in optimo. ſiquidem, quod omneis laudes habet, id eſt optimum.

7 † Hæc dixi breuiùs equidem, quàm res petebat: ſed ad id, quod agimus, non fuit dicendum pluribus. Vnum enim cùm ſit genus, id quale ſit, quærimus. Eſt autem tale, quale floruit Athenis, ex quo Atticorum oratorum ipſa vis ignota eſt, nota gloria. Nam alterum multi viderunt, vitioſi nihil apud eos: alterum pauci, laudabilia eſſe multa. Eſt enim vitioſum in ſententia, ſi quid abſurdum, aut alienum, aut non acutum, aut ſubinſulſum eſt. In verbis, ſi inquinatum, ſi abiectum, ſi non aptum, ſi durum, ſi longè petitum.

8 † Hæc vitauerunt ferè omnes, qui aut Attici numerantur, aut dicunt Atticè. ſed [h] quatenus valuerunt, ſani & ſicci duntaxat habeantur, ſed ita, vt palæſtricè ſpatiari in xyſto iis liceat, non ab Olympiis coronam petant. Qui cum careant omni vitio, non ſunt contenti quaſi bona valetudine, ſed vireis, lacertos, ſanguinem [i] quærunt, quandam etiam ſuauitatem coloris. eos imitemur, ſi poſſumus: ſin minus, illos potiùs, qui incorrupta ſanitate ſunt, quod eſt proprium Atticorum, quàm eos, quorum vitioſa abundantia eſt, qualeis Aſia multos tulit.

9 † Quod cum faciemus (ſi modò id ipſum aſſequemur: eſt enim permagnum) imitemur, ſi poterimus, Lyſiam, & eius quidem tenuitatem potiſſimùm. Eſt enim multis in locis grandior. ſed quia & priuatas ille pleraſque & eas ipſas aliis, & paruarum rerum cauſulas ſcripſit, videtur eſſe ieiunior, quoniam ſe ipſe conſultò ad minutarum genera cauſarum limauerit. Quod qui ita faciet, vt, ſi cupiat, vberior eſſe, non poſſit, habeatur ſanè orator, ſed de minoribus: magno autem oratori etiam illo modo ſæpe dicendum eſt in tali genere cauſarum.

10 † Ita fit, vt Demoſthenes certè poſſit ſummiſsè dicere: elatè Lyſias fortaſſe non poſſit. Sed ſi eodem modo putant, exercitu in foro, & in omnibus templis, quæ circum forum ſunt, collocato, dici pro Milone decuiſſe [k], vt ſi de re priuata ad vnum iudicem diceremus: vim eloquentiæ ſua facultate, non rei natura, metiuntur.

11 † Quare quoniam nonnullorum ſermo iam increbuit [l], partim ſeipſos Atticè dicere, partim neminem noſtrûm dicere: alteros negli-

A gamus. ſatis enim his res ipſa reſpondet, cùm aut non adhibeantur ad cauſas, aut adhibiti derideantur. nam [a] ſi arrideantur, eſſet id ipſum Atticorum. Sed qui dici à nobis Bttico more nolunt, ipſi autem ſe non oratores eſſe profitentur, ſi tereteis [b] aureis habent, intelligenſque iudicium: tanquam ad picturam probandam, adhibentur etiam inſcij faciendi cum aliqua ſolertia iudicandi.

12 † Sin autem intelligentiam ponunt in audiendi

B faſtidio, neque eos quidquam excelſum, magnificumque delectat: dicant ſe ſubtile quiddam, & politum velle: graue, ornatumque contemnere: id verò deſinant dicere, qui ſubtiliter dicunt, eos ſolos Atticè dicere, id eſt, quaſi ſiccè, & integrè [c], & amplè, & ornatè, & copioſè, cum eâdem integritate, Atticorum eſt. quid dubium eſt, vtrùm orationem noſtram tolerabilem tantùm, an etiam admirabilem eſſe cupiamus? Non enim iam quæ-

C rimus, *quid ſit Atticè, ſed quid ſit optimè dicere.*

13 Ex quo intelligitur, quoniam Græcorum oratorum præſtantiſſimi ſunt ij, qui fuerunt Athenis, eorum autem princeps facilè *Demoſthenes*: hunc ſiquis imitetur, eum & Atticè dicturum, & optimè: vt quoniam Attici nobis propoſiti ſunt ad imitandum, bene dicere, id ſit Atticè dicere. Sed cùm in eo magnus error eſſet, quale eſſet id dicendi genus, putaui mihi ſuſcipiendum laborem, vtilem ſtudioſis,

D mihi quidem ipſi non neceſſarium.

14 † Conuerti enim ex Atticis, duorum eloquentiſſimorum nobiliſſimas orationes inter ſe contrarias, Æſchinis, Demoſthenisque: nec conuerti, vt [d] interpres, ſed vt orator, ſententiis iiſdem, & earum formis, tanquam figuris, verbis ad noſtram conſuetudinem aptis, in quib. non [e] verbum pro verbo neceſſe habui reddere, ſed genus omnium verborum, vimque ſeruaui. non enim ea me annumerare lectori

E putaui oportere, ſed tanquam appendere.

15 † Hic labor meus hoc aſſequetur, vt noſtri homines, quid ab illis exigât, qui [f] ſe Atticos volunt, & ad quam eos quaſi formulam dicendi reuocent, intelligant. Sed exorietur *Thucydides*. eius enim quidam eloquentiam admirantur. Id quidem rectè: ſed nihil ad eum oratorem, quem quærimus. Aliud eſt enim explicare res geſtas narrando, aliud argumentando criminari, crimenve diſſoluere: aliud narratio-

F ne tenere auditorem, aliud concitare.

16 † At loquitur pulcrè. Num meliùs, quàm Plato? neceſſe tamē eſt oratori, quē quærimus, controuerſias explicare forenſeis, dicendi genere apto ad docēdum, ad delectandū, ad permouēdum. Quare ſiquis erit, qui Thucydidio genere cauſas in foro dicturū ſe eſſe profiteatur, is abhorreat etiam à ſuſpicione eius, quæ verſatur in re ciuili & forenſi: qui Thucydidē laudauit, adſcribat ſuę noſtram ſententiam.

G 17 † Quin ipſum *Iſocratem*, quem [g] diuinus auctor Plato ſuum ferè æqualem admirabiliter in Phædro laudari fecit à Socrate, quemque omnes docti ſummum oratorem eſſe dixerunt: tamen [h] hunc in numero non repono. non enim in acie verſatur, & [i] ferro, quaſi rudibus eius eludit oratio. A me autem (vt cum maximis minima conferam) gladiatorum par nobiliſſimum inducitur. Æſchines, [k] tan-

H quam Æſerninus (vt ait Lucilius) *non ſpurcus homo, ſed doctus & acer,*

Cum [l] Pacidiano hic componitur optimu' longè
Poſt homines natos.

[a] fort. quot diximus eſſe gradus oratorum.
[b] L. lenitatē: [c] hæc vox deeſt Lambino, aut ſanè alia eius loco ſubſtituenda.
[d] hæc duo vt. ædificiorum, delet Lambin. P. B.
[e] L. in quo erunt ſumma, erit orator præſtantiſſimus: in q.
[f] al. erit orator perfectiſſimus:
[g] al. aut etiā ſi eſt, &c.
[h] L. ſed qui haſtenus valuerunt, ſani & ſicci d. h. ita vt eis palæſtr. ſp. in x. l.
[i] ſanguinem ita tribuit orationi in Oratore.
[k] al. debuiſſe.
[l] L. increbuit

[a] L. nam & arriderentur, eſſ.
[b] v. c. tereteis aureis P. CCXLIV.
[c] L. & integrè. At ſi amplè, & ornate, & copioſe, cum ead. int. Attic. eſt: quid dub. eſt,
[d] Interpretis munus
[e] L. non verbum verbo. ſic Horatius libro de arte: Nec verbum verbo curabit reddere fidus interpres.
[f] L. qui ſe eſſe Atticos volunt
[g] Idem de Oratore.
[h] L. tamē hūc hoc in numero n r.
P. B.
[i] L. & ferro: ſed quaſi rud. [k] citantur hi verſus à Nonio cap. 4. in Spurcum 425.
[l] L. Placidiano: ſic Nonius cap. 4 in ſpurcum: aſt Cicero 3. de Oratore & Horat. 2 ſatyr. 7 al. Pacideiano. 4. Tuſculana.

Digitized by Google

Nihil enim illo oratore arbitror cogitari poſſe diuinius.

18 † Huic labori noſtro duo genera reprehenſorum opponuntur: vnum [a] hoc, (verum melius Græci) à quo quæratur, ecquid poſſint ipſi melius Latinè. Alterum, Quid iſtas potiùs legam, quàm [b] Græcas? Iidem Andriam, & Synephebos: nec minùs Terentium, & Cæcilium quàm Menandrum legunt: nec Andromacham, aut Antiopam, aut Epigenos Latinos recipiant. ſed tamen Ennium, & Pacuuium, & Accium potius, quàm Euripidem & Sophoclem legunt. Quod igitur eſt eorum in orationibus è Græco conuerſis, faſtidium, nullum cùm ſit in verſibus?

19 † Sed aggrediamur iam quod ſuſcepimus, ſi priùs expoſuerimus, quæ cauſa in iudicium deducta ſit. Quum eſſet lex [c] Athenis, ne quis populi ſcitum faceret, vt quiſquam corona donaretur in magiſtratu priùs, quàm rationes retuliſſet: & altera lex, eos, qui à populo donarentur, in concione donari debere: quia [d] in ſenatu Demoſthenes curator muris reficiendis fuit, eoſque refecit pecunia ſua: de hoc igitur Cteſiphon ſcitum fecit, nullis ab ipſo rationibus relatis, vt corona aurea donaretur: eaque donatio fieret in theatro populo conuocato: qui locus non eſt concionis legitimæ: atque ita prædicaretur, eum donari virtutis ergo, beniuolentiæque, quam erga populum Athenienſem haberet.

20 † Hunc igitur Cteſiphontem in iudicium adduxit Æſchines, quòd [e] contra leges ſcripſiſſet, vt [f] & rationibus non relatis corona donaretur, & vt in theatro, & quòd de virtute eius, & [g] beneuolentia falſa ſcripſiſſet, quoniam Demoſthenes nec vir bonus eſſet, nec bene meritus de ciuitate. Cauſa ipſa abhorret illa quidem à formula conſuetudinis noſtræ, ſed eſt magna. Habet enim & legum interpretationem ſatis acutam in vtramque partem, & meritorum in rempublicam contentionem ſanè grauem.

a L. vnum hoc, verum melius Græci: à q.
b L. quàm Græci? Nec Andromacham igitur, aut Antiopam, aut Epigonos Latinos recipiant. Sed tamen Ennium, & Pacuuium, & Accium potius, quàm Euripidem, & Sophoclem legunt. Iidem Andriam, & Synephebos: nec minus Terentium, & Cæcilium, quàm Menandrum legunt.
c ſumma oratorum cõtrariarũ Demoſthenis & Aeſchinis.*
d L. quia in ſua tribu, &c. recte. Idque confirmat Vlpianus interpres Demoſthenis.*
e παρανόμων
f L. & vt rat.
g L. & beniuolentiæ.

21 † Itaque [a] cauſa fuit Æſchini, quoniam ipſe à Demoſthene eſſet capitis accuſatus, quod [b] legationem ementitus eſſet, vt vlciſcendi inimici cauſa, nomine Cteſiphontis, iudicium fieret de factis, famaque Demoſthenis. Non enim tam multa dixit de rationibus non relatis, quàm de eo, quòd ciuis improbus, vt optimus, laudatus eſſet.

a L. Cauſa autem fuit accuſandi Cteſiphontis Aeſchini, quoni.
b παραπρεσβείας.

22 † Hanc multam Æſchines à Cteſiphonte petiit quadriennio ante Philippi Macedonis mortem: ſed iudicium factum eſt aliquot annis poſt, Alexandro [c] iam Aſiam tenente: ad quod iudicium concurſus dicitur è tota Græcia factus eſſe. Quid enim aut tam viſendum, aut [d] audiendum fuit, quàm ſummorum oratorum in grauiſſima cauſa, accurata, & inimicitiis incenſa contentio?

c Ἀλεξάνδρου τῆς Ἀσίας κρατοῦντος.
d L. aut tam audiend.
P. CCXLV.

23 † Quorum ego orationes ſi, vt ſpero, ita expreſſero, virtutibus vtens illorum omnibus, id eſt, ſententiis, & earum figuris, & rerum ordine, verba perſequens eatenus, vt ea non abhorreant à more noſtro: (quæ ſi è Græcis omnia conuerſa non erunt, tamen vt generis eiuſdem ſint, elaborauimus) erit regula, ad quam eorum dirigantur orationes, qui Attice volunt dicere. ſed de nobis ſatis. Aliquando enim Æſchinem ipſum Latinè dicentem audiamus.

Digitized by Google

Congreſs.

Digitized by Google

Digitized by Google

M. TVLLII CICERONIS
PRO PVBLICO QVINCTIO,
ORATIO PRIMA.

SYNOPSIS.

Quæſtio. *An ſi Sex. Quinctius vadimonium non deſeruerit, Sexto Nævio bona Quinctij ex edicto prætoris poſſidere licuerit?* Actor, *Nævius.* Patronus Næuij, *Hortenſius.* Reus, *Quinctius.* Patronus Quintij, *Cicero.* Iudex *Aquillius.* Adſeſſores *C. Lucullus, Quintilius, M. Marcellus.* Acta hæc oratio *in Comitio, Cicerone 26. ætatis annum agente, anno vrbis 672. & in eadem vicisse Cicero videtur.*

QVÆ RES in ciuitate duæ plurimum poſſunt, eæ cōtra nos ambæ faciunt in hoc tempore, ſumma gratia, & eloquentia: quarum alteram, C. Aquilli, vereor [a], alteram, metuo. eloquentia Qu. Hortenſij [b] ne me [c] dicendo impediat, nonnihil commoueor: gratia Sex. Næuij [d] ne P. Quinctio noceat, id verò non mediocriter pertimeſco.

2 Neq; hoc tantopere querendum videretur, hæc ſumma [e] in illis eſſe, ſi in nobis eſſent ſaltem mediocria. verum ita ſe res habet, vt ego, qui neque vſu [f] ſatis, & ingenio parum poſſum, cum patrono diſertiſſimo comparer: P. Quinctius, cui tenues opes [g], nullæ facultates, exiguæ amicorum copiæ ſunt, cum aduerſario gratioſiſſimo contendat.

3 Illud quoq; nobis accedit [h] incōmodū, q M. Iunius, qui hāc cauſā, Aquilli, aliquoties apud te egit, homo & in aliis cauſis exercitatus, & in hac multū & ſæpe verſatus, hoc tēpore abeſt, noua legatione impeditus: & ad me vētū eſt, qui, vt [i] ſumma haberē cetera, tēporis quidē certè vix ſatis habui, vt rē tantā, tot cōtrouerſiis implicatā, poſſē cognoſcere.

4 Ita, quod mihi conſueuit in ceteris cauſis eſſe adiumento, id [k] quoq. in hac cauſa deficit. Nam, quo [l] minus ingenio poſſum, ſubſidio mihi diligentiam cōparaui: quæ quanta ſit, niſi tempus, & ſpatium datum ſit, intelligi non poteſt. Quæ quo plura ſunt, C. Aquilli, eo te, & hos, qui tibi in conſilio [m] adſunt, meliori mente noſtra verba audire oportebit: vt multis incommodis veritas debilitata, tandem æquitate talium virorum recreetur.

5 Quod ſi tu iudex nullo [n] præſidio fuiſſe videbere cōtra vim, & gratiā, ſolitudini, atq; inopiæ: ſi apud hoc conſiliū ex opibus, nō ex veritate cauſa pēdetur: profectò nihil eſt iam ſanctum, atq; ſincerū in ciuitate: nihil, quòd humilitatem cuiuſquā, grauitas, & virtus iudicis conſoletur. Certè aut apud te, & eos, qui tibi adſunt, veritas valebit: aut ex hoc loco repulſa vi & gratia, locū vbi cōſiſtat, reperire non poterit. Non [o] eo dico, C. Aquilli, quò [p] mihi veniat in dubium tua fides, & conſtantia, aut [q] quò non iis, quos [r] tibi aduocaſti, viris lectiſſimis [s] ciuitatis, ſpem ſummā habere P. Quinctius debeat. Quid ergo eſt?

6 Primum magnitudo periculi ſummo timore hominem afficit, quod vno iudicio de fortunis omnibus decernit. idque dum cogitat, non minus ſæpe ei venit in mentem poteſtatis, quam æquitatis tuæ: propterea quod *omnes, quorum in alterius manu vita poſita eſt, ſæpius illud cogitant, quid poſſit is, cuius in ditione, ac poteſtate ſunt, quam, quid debeat facere.*

7 Deinde habet aduerſariū P. Quinctius verbo, Sex. Næuiū: re vera, huiuſce ætatis homines diſertiſſimos, fortiſſimos, ornatiſſimos [a] noſtræ ciuitatis: qui cōmuni ſtudio, ſummis opibus Sext. Næuiū defendunt: *ſi, id eſt defendere, cupiditati alterius obtemperare.* quo is faciliùs, quem velit, iniquo iudicio opprimere poſſit.

8 Nam quid hoc iniquius, aut indignius, C. Aquilli, dici, aut commemorari poteſt, quàm me, qui caput alterius, famam fortunaſq; defendam, priore [b] loco cauſam dicere: cùm præſertum Qu. Hortenſius, qui hoc iudicio parteis accuſatoris obtinet, contra me ſit dicturus: cui ſummam copiam, facultatemq; dicendi natura largita eſt? Ita fit, vt ego, qui tela [c] depellere, & vulneribus mederi debeā, tum id facere cogar, cùm etiam telum aduerſarius nullum iecerit: illis autem id tempus impugnandi detur, cùm & vitandi illorū impetus poteſtas adempta nobis erit: &, ſiqua in re, id [d] quod parati ſunt facere, falſum crimen, quaſi venenatum aliquod telum, iecerint, medicinæ faciendæ locus non erit.

9 Id accidit prætoris [e] iniquitate, & iniuria: primùm, quod contra [f] omnium conſuetudinē, iudiciū prius de probro [h], quàm de re [i], maluit fieri. deinde, quòd ita cōſtituit id ipſū iudiciū, vt reus, antequā verbū accuſatoris audiſſet, cauſā dicere cogeretur. quod eorū gratia, & potentia factū eſt, qui, quaſi ſua res, aut honos agatur, ita diligēter Sex. Næuij ſtudio & cupiditati morē gerunt: & in eiuſmodi reb. opes ſuas experiūtur, in quibus, quo plus propter virtutem, nobilitatemque poſſunt, eo minùs quantum poſſint, debent oſtendere.

10 Cum tot, tantiſque difficultatibus affectus, atque afflictus, in tuam, C. Aquilli, fidem [k], veritatem, miſericordiam P. Quinctius confugerit: cùm adhuc ei propter vim aduerſariorum non ius par [l], non agendi poteſtas eadem, non magiſtratus æquus re-

a veteri & metuere hic diſtinguit. b al. Hortenſij: atque ita ſcribendum putat Lambinus. Verum id genus ſcribēdi Græcanicū eſt, non Latinum. Nam Græcis ὀλλανσιν, ἠλύμινις, γαλλία, ταρρακωνησία, λυγδουνησία, ναρβωνησία, ταρρακωνησία, & Latinis Valens, Clemens, Gallia Narbonenſis, Lugdunenſis, Hiſpania Tarraconenſis. c al. me in dicendo. d al. Næuij. e gratiā & eloquentia. f Cicero tū agebat 26. ætatis. g tenues opes, nullas facultates, exiguas amicorū copias, gratioſiſſimo oppoſuit. h al. accidit. e eloquentiā & gratiam vt P. B. ſupra. k L. id quoq; me in hac c. l al. quòd. m Conſilio iudicis aderāt iuriſperiti ab eo aduocati de quibus mox dicam. Vnde iudices in conſilium ire: de conſilij ſententia pronunciare dicuntur. n L. nulli præſ. o al. Nec. p al. quòd mihi. q al. aut quòd. r iudices dati in conſilium aduocabant amicos, vt ſæpius Cic. 4. in Verr. 14. Gell. 1. iique iiſdem ſubſelliis conſidebant: vt & in tribunali qui cum magiſtratib. in cōſilium adhibebantur Cic. 1. de orat. ſ L. lectiſſimis ciuit.

a L. florentiſſimos & Vrſ. florentiſſimos Renc. potentiſſimos. b Priore loco actores dicere conſueuerant. c Allegoria. d L. id quod parati ſunt facere, venenatum aliquod telum fecerint, &c. e Dolabellæ. f Mos iudiciorum duplex. P. 11. g Nam Marcellus ſic ait l. 7. §. 1. ff. de ſeruitut. in integrum boni Prætoris eſt potius æſtimare item, vt & ratio & æquitas poſtulabit, quam actionem famoſam conſtituere: ad quam tum demum deſcendendum eſt, cum remedio locum eſſe non putet. h hoc eſt vadimonio deſerto. i hoc eſt de re pecuniaria ciuili actione, arbitrio pro ſocio. k Iudicis fides, veritas, miſericordia. l Ius par, id eſt reo & actori & in omnes æquabile 2. de inuent.

Digitized by Google

periri potuerit: cùm ei ſummam per iniuriam omnia inimica, atque infeſta fuerint: te, C. Aquilli, vóſque, qui in conſilio adeſtis orat, atque obſecrat, vt multis iniuriis iactatam, atque agitatam æquitatem, in hoc tandem loco conſiſtere, & confirmari patiamini.

11 Id quò facilius facere poſſitis, dabo operam, vt à principio, res quemadmodũ geſta, & contracta ſit, cognoſcatis. ¶ C. Quinctius fuit P. Quinctij huius frater: ſanè ceterarum [a] rerum paterfamiliâs & prudens, & attentus: vna in re paullo minùs conſideratus, qui [b] ſocietatem cum Sex. Næuio fecerit, viro bono, verumtamen non ita inſtituto vt iura ſocietatis & officia certi patrisfamiliâs noſſe poſſet: non quo ei deeſſet ingenium: (nam neq; parum facetus ſcurra Sex. Næuius, neq; inhumanus [d] præco eſt vmquam exiſtimatus.) Quid ergo eſt? Cum ei natura nihil melius, quam vocẽ dediſſet, pater nihil, præter libertatẽ, reliquiſſet: vocem in quæſtum contulit: libertate [e] vſus eſt, quò impunius dicax eſſet.

12 Quare quòd ſocium tibi eum velles adiungere, nihil erat, niſi vt in tua pecunia cõdiſceret, qui pecuniæ fructus eſſet, tamen inductus conſuetudine, ac familiaritate Quinctius fecit [f], vt dixi, ſocietatẽ earum rerũ, quæ in Gallia cõparabantur. Erat ei pecuaria res ampla, & ruſtica, ſanè bene culta, & fructuoſa. Tollitur ab atriis [g] Liciniis, atq; à præconũ conſeſſu in Galliã Næuius, & trans Alpeis vſq; transfertur. Fit magna mutatio loci [h], nõ ingenij. Nam, qui ab adoleſcentulo quæſtũ [i] ſibi inſtituiſſet ſine [k] impendio [l], poſteaquã neſcio quid impendit, & in cõmune contulit, mediocri quæſtu contentus eſſe non poterat.

13 Nec mirum, ſi is, qui vocem venalem habuerat, ea, quæ voce quæſiuerat [m], magno ſibi quæſtui fore putabat. Itaque hercule haud mediocriter de [n] communi, quidquid poterat, ad ſe in priuatam domum ſeuocabat. Qua in re ita diligens erat, quaſi ij, qui magna fide ſocietatem gererent, arbitrium [o] pro ſocio condemnari ſolerent. Verum his de rebus non neceſſe habeo dicere ea, quæ me P. Quinctius cupit commemorare: tametſi [p] cauſa poſtulat: tamen quia poſtulat, non [q] flagitat, prætеribo.

14 Cùm annos iã cõplureis ſocietas eſſet: & cũ ſæpe ſuſpectus Quinctio Næuius fuiſſet, neq; ita cõmodè poſſet rationẽ reddere earum rerũ, quas libidine, non ratione geſſerat: moritur in Gallia Quinctius, cùm adeſſet Næuius: & moritur repentinò. heredem teſtamento reliquit hunc P. Quinctium: vt, ad quẽ ſummus mæror morte ſua veniebat, ad eundem ſummus honos quoque perueniret.

15 Quo mortuo, nec [r] ita multo pòſt in Galliam proficiſcitur Quinctius. Ibi cum iſto Næuio familiariter viuit. annum fere vna ſunt, cùm & de ſocietate inter ſe multa communicarent, & de tota illa ratione, atque re Gallicana: neque interea verbum vllum interpoſuit Næuius, aut ſocietatem ſibi quidpiam debere, aut priuatim Quinctium debuiſſe. Cum æris alieni aliquantulum eſſet relictum, quibus nominibus pecuniam Romæ curari oporteret: auctionem in Gallia P. hic Quinctius Narbone ſe facturum eſſe proſcribit, earum rerum, quæ ipſius erant priuatæ.

16 Ibi tum vir optimus, Sex. Næuius, hominem multis verbis deterret, ne auctionetur: cum non ita commodè poſſe eo tempore, quæ proſcripſiſſet, vendere. Romæ ſibi nummorum facultatem eſſe, quam, ſi ſaperet, communem exiſtimaret, pro fraterna illa neceſſitudine, & [a] pro ipſius affinitate. nam P. Quinctij conſobrinam habet in matrimonio Næuius, & ex ea liberos. Quia, quod virum bonum facere oportebat, id loquebatur Næuius: credidit Quinctius, eum, qui orationem bonorũ imitaretur, facta quoq. imitaturũ. auctionẽ velle facere deſiſtit: Romã proficiſcitur. decedit [b] ex Gallia Romã ſimul Næuius.

17 Cùm pecuniam C. Quinctius P. Scapulæ [c] debuiſſet: per te, C. Aquilli, decidit P. Quinctius, quod liberis eius diſſolueret. Hoc eo per te agebatur, quòd propter ærariam rationem non ſatis erat in tabulis inſpexiſſe, quãtum deberetur, niſi [d] à Quæſtoribus quæſiſſet [e], quamtũ ſolueretur. Decidis, ſtatuiſq; tu propter neceſſitudinem [f], quæ tibi cũ Scapulis eſt, quid iis ad denarium [g] ſolueretur.

18 Hæc omnia Quinctius agebat auctore, & cõſuaſore Næuio. nec mirum, ſi eius vtebatur conſilio, cuius auxilium ſibi paratum putabat. non modò enim pollicitus erat in Gallia: ſed Romæ quotidie, ſimul atque ſibi hic annuiſſet [h], numeraturum ſe dicebat. Quinctius porrò iſtũ poſſe facere videbat: debere intelligebat: mentiri, quia cauſa, cur mentiretur, non erat, nõ putabat: quaſi domi nummos haberet, ita conſtituit Scapulis daturum [i]. Næuiũ certiorem facit: rogat, vt curet, quod dixiſſet.

19 Tum iſte vir optimus (vereor, ne ſe derideri putet, quòd iterum iã dico, optimus) qui hunc in ſummas anguſtias adductũ putaret: vt eum ſuis cõditionib. in ipſo articulo temporis adſtringeret, aſſem ſeſe negat daturum, niſi prius de rebus, rationibuſq; ſocietatis omnib. decidiſſet: & ſciſſet, ſibi cum Quinctio cõtrouerſiæ nihil futurum. Poſterius, inquit, iſta videbimus, Quinctius: nunc hoc velim cures (ſi tibi videtur) quod dixiſti. Negat te alia ratione facturum. quod promiſiſſet, non [k] plus ſua referre, quàm ſi, cùm [l] auctionẽ venderet domini iuſſu quippiam [m] promiſiſſet.

20 Deſtitutione illa perculſus [n] Quinctius, à Scapulis paucos dies aufert [o]: in Galliam mittit, vt ea, quæ proſcripſerat, venirent: deteriore tempore abſens auctionatur: Scapulis difficiliore conditione diſſoluit. tunc appellat vltro Næuium, vt, quoniam ſuſpicaretur aliqua de re fore controuerſiam, videret, vt quàm primùm, & quàm minima cum moleſtia tota res tranſigeretur.

21 Dat iſte amicum P. M. Trebellium, nos communem neceſſarium, qui iſtius domi erat educatus, & quo vtebatur iſte plurimũ, propinquum noſtrum, Sex. Alphenum. Res conuenire nullo modo poterat: propterea quòd hic mediocrem iacturam facere cupiebat: iſte mediocri præda contentus non erat.

22 Itaque ex eo tempore res eſſe in [q] vadimonium cœpit. Cum vadimonia ſæpe dilata eſſent, & cùm aliquantum temporis in ea re eſſet conſumtum, neque [r] quidquam perfectum eſſet: venit ad vadimonium Næuius. Obſecro, C. Aquilli, voſque, qui adeſtis in conſilio, vt diligenter attendatis, vt ſingulare genus fraudis, & nouam rationem inſidiarum cognoſcere poſſitis.

23 Ait, ſe auctionatum eſſe in Gallia: quod ſibi videretur, ſe vẽdidiſſe: curaſſe, ne quid ſibi ſocietas deberet: ſe iam neq; vadari [f] amplius,

profectum eſſet. f. vades locupletes certæ perſonæ

Marginal notes (left):

a al. cetera. ſic Liuius 23 par cetera Alliena. P. R. ſi. Salluſtius cetera P. Romani ignarus. NARRATIO.
b boni a.
c al. quod.
d al. inurbanus.
e id eſt, libertatis prærogatiua uſus eſt ad maledicendum.
f iuriſconſulti contra, talem, contrahere ſocietatem dicunt, ut non facere, vt hic Lauri 7. & naſ ſin. ff. pro ſocio.
g Atria Licinia loca in vrbe, vbi præcones verſabantur. In Palatio locatur quibuſdam.
h ſic Æſchines aduerſus Cteſiphontem ὁ γὰρ τὸν τρόπον ἀλλὰ τὸν τόπον μόνον μετήλλαξεν. & poëta: cœlũ non animum mutant.
i an à lucro differat v. l. 8. & ſi. pro ſocio.
k id ſi inter ſocios cadit genus ſocietatis leonina dicitur l. 29. in f. ff. pro ſocio.
l hoc eſt damno quo verbo noſtri frequentius vtuntur l. 55. ff. pro ſocio.
m al. quæſierat.
P. III.
n de communi dote non conſtituere ita dicimus l. 81. ff. pro ſocio.
o l. arbitrio pro ſocio recte idq. e p o babilius quã quod à Manutio legitur ad arbitrium. Rauconnerus ad arbitrũm Pauſagathus ad vltimum.
p l. nam tametſi
q flagitare plus eſt quam poſtulare. illud enim ſit quaſi cum conuicio.
r al. neq.

Marginal notes (right):

a ſoror & pro propiorum affi...
b al. diſcedit.
c gentili ſuo, hoc eſt Quinctiæ gentis. Plin. 53 Dio. 51
d al. niſi ad Caſtoris quæſiſſet. al. ad Caſtoris templum, quo in loco adhibitis amicis de re nummaria controuerſias plerunq; finiebant. ſed à Quæſtoribus emendat Hotomanus eoſque intelligit qui pecuniam vectigalium in ærarium P. Romani referebant.
e al. quæſiſſet.
f Vide Plin. 54.
g ad denariũ, eſt ad pecuniæ Romanæ rationem. alij in egræ ſummæ ſolutione interpretantur. male. ad denarium vel denario ſolui eſt pecunia Romana non Ciſtophoro hoc eſt Aſiatica aut vi ſorſora id eſt Gallica & ſim libus.
h L. innuiſſet, id eſt ſignificaſſet. nam annuere eſt comprobare.
i L. ſeſe daturũ.
k ſeſe non plures.
l L. cum in auctione véd. al. cum auctione venderet: ſed Turnebo auctionem venderet, hic ea 'em forma dici videtur, qua à Cæſare ſectionem vendere.
m al. cuippiam.
n al. percuſſus
o l. moram ſeu dilationẽ paucorũ dierũ impetrat.
p al. arbitriũ.
q in vadimonium eſſe dicitur, vt alibi in poteſtatem eſſe pro lege Manil. Verrina 7. in poſſeſſionẽ pro Cæcina in hiſtoriam venire. vadimonium facere vel porere definit. in vadimonium autem eſſe incipit cũ vades ſeu fideiuſſores poſtulari incipiunt.
r al. neque quidquam poſtularet.

plius, neque vadimonium promittere. ſi quid agere ſecum velit Quinctius, non recuſare. Hic, cùm rem Gallicanam cuperet reuiſere, hominem in [a] præſentia non vadatur. ita ſine vadimonio diſceditur. Deinde Romæ dies XXX. ferè Quinctius commoratur. cum ceteris, quæ [b] habebat, vadimonia differt, vt expeditus in Galliã proficiſci poſſet proficiſcitur.

24 Roma egreditur ante [c] diem II. Kalen. Februarij. Scipione & Norbano coss. Quæſo, vt eum diem memoriæ mandetis. L. Albius, Sex. filius, Quirina [d], vir bonus, & cum primis honeſtus, vna profectus eſt. Cùm veniſſent ad Vada Volaterrana quæ nominantur, vident perfamiliarem Næuij, qui ex Gallia pueros venaleis iſti adducebat, L. Publicium, qui, vt Romam venit, narrat Næuio quo in loco viderit Quinctium. quod niſi ex [e] Publicio narratum Næuio eſſet non tam citò res in contentionem veniſſet.

25 Tum [f] Næuius pueros circum amicos dimittit: ipſe ſuos neceſſarios ab atriis Liciniis, & à faucibus [h] macelli corrogat, vt ad tabulam [k] Seſtiam ſibi adſint hora ſecunda poſtridie. veniunt frequentes. *teſtificatur* [l] *iſte, P.* [m] *Quinctium non ſtetiſſe* [o], *& ſe ſtetiſſe.* tabulæ maximæ ſignis hominum nobilium conſignantur [o]. diſceditur. poſtulat à Burrieno prætore Næuius, *vt ex edicto bona poſſidere liceat. Iuſſit bona proſcribi* eius, quicum familiaritas fuerat, ſocietas erat, affinitas, liberis iſtius viuis, diuelli nullo modo poterat.

26 Qua ex re intelligi facilè potuit, *nullum eſſe officium tam ſanctum, atque ſolemne, quod non auaritia comminuere, atque violare ſoleat.* Etenim ſi veritate amicitia, fide ſocietas, pietate propinquitas colitur: neceſſe eſt, iſte, qui amicum, ſocium, affinem, fama ac fortunis ſpoliare conatus eſt, vanum ſe, & perfidioſum, & impium eſſe fateatur.

27 Libellos [p] Sex. Alphenus, procurator [q] P. Quinctij, familiaris & propinquus Sex. Næuij, deiicit: ſeruulum vnum, quem iſte prehenderat, abducit: denuntiat, ſeſe procuratorem eſſe: iſtum æquum eſſe famæ, fortuniſq; P. Quinctij conſulere, & aduentum eius expectare. Quod ſi facere nolit, atque inhibuerit [r] eiuſmodi rationibus illum ad ſuas conditiones perducere, ſeſe nihil precari: &, ſi quid agere velit, iudicio defendere.

28 Hæc dum Romæ geruntur, Quinctius interea contra [ſ] ius, & conſuetudinem, edicta prætoris, de ſaltu, agroque communi à ſeruis communibus vi detruditur. Exiſtima, C. Aquilli, modo, & ratione omnia Romæ Næuium feciſſe, ſi hoc, quod per litteras iſtius in Gallia geſtum eſt, rectè atque ordine factum videtur. Expulſus, atque eiectus è prædio Quinctius, accepta inſigni iniuria, confugit ad C. Flaccum imperatorem, qui tum erat in prouincia: quem, vt ipſius dignitas poſcit, honoris gratia nomino. Is eam rem, quàm vehementer vindicandam putarit, ex decretis eius poteritis cognoſcere.

29 Alphenus interea Romæ cum iſto [t] gladiatore vetulo quotidie pugnabat. vtebatur populo [u] ſanè ſuo, propterea quòd iſte caput petere non deſinebat. Iſte poſtulat [x], *vt procurator, iudicatum ſolui ſatiſdaret*, negat Alphenus, æquum eſſe, procuratorem ſatiſdare, quòd reus ſatiſdare non deberet, ſi ipſe adeſ-

a al. in præſenti.
b al. quæ habebat vadimonia, differt.
c Lib. vulg. ante diem IIII. Kalend. Itaque te diem Kal. autem eſt pridie Kal.
d Id eſt, ex Quirinaſiu vel Quirinas male.
P. B.
e L. à Publicio. n.
f Lib. vulg. Tum Næuius ipſe pueros ſtatuit accedi.
g dixi T.
h fauces macelli locum ſic admodum ab atriis Liciniis diſtinctum, meminit Cic. 3 in Verrem.
i L. ad tabulam Sextiam.
k Tabula Seſtia locus vbi ius dicebatur: & Valeria de qua dixi Orat. in Vatinium & 13. familiar. 2.
l Similis contrarius apud Plautum in captiuis act. 1 ſcen. 3.
m L. P. Quinctium non ſtitiſſe, & ſe ſtitiſſe.
n al. ſtitiſſe.
o Conſignationes inde dicuntur teſtationes, ſeu tabulæ teſtificandi gratia factæ & obſignatæ. Quintil. 11 c. 8.
p proſcriptionis bonorum de quibus dixi ſ.
q procuratoris boni munus & partes in hoc Alpheno notare poſſumus.
P. V.
r L. inhibuerit id eſt ſibi planè propoſuerit. Pandectibus malunt al. inſtituerit.
ſ L. contra ius, conſuetudinem, edicta prætorum, de ſaltu ſtrictè. Id enim contra ius conſuetudinem & edicta Prætorum vt ſe de ſuis bonis exturbatur qui vadimonium deſeruerit.
t Sexto Nævio.
u præconibus.
x al. poſtulabat.

A ſet. Appellantur tribuni: à quibus cùm eſſet certum auxilium petitum, ita tamen diſceditur, *vt idibus Septembribus P. Quinctium ſiſti Sex. Alphenus promitteret.* Venit Romam Quinctius: vadimonium ſiſtit [a].

30 Iſte, homo acerrimus, bonorum poſſeſſor, expulſor, ereptor, annum & ſex menſeis nihil petit: quieſcit: conditionibus hunc, quoad poteſt, producit: à Cn. Dolabella denique prætore poſtulat, *vt ſibi Quinctius iudi-*
B *catum ſolui ſatiſdet, ex formula. Quod ab eo petat, cuius, ex edicto prætoris Romani* [b], *bona dies xxx. poſſeſſa ſint.* non recuſabat Quinctius, quin ita ſatiſdare iuberet [c], *ſi bona poſſeſſa eſſent ex edicto.* Decernit: quàm æquum, nihil dico. vnum hoc dico, nouum: & hoc ipſum tacuiſſe mallem, quoniam vtrumque quiuis intelligere potuiſſet. *Iubet* [d] *P. Quinctium ſponſionem* [e] *cum Sex. Næuio facere. Si bona ſua ex edicto P. Burrieni prætoris dies xxx. poſſeſſa eſſent.* Recuſabant qui a-
C derant tum Quinctio. demonſtrabant, de re iudicium fieri oportere, vt aut vterque inter ſe [f], aut neuter ſatiſdaret: non neceſſe eſſe famam alterius in iudicium venire.

31 Clamabat porrò ipſe Quinctius, ſeſe idcirco nolle ſatiſdare, ne videretur iudicaſſe, bona ſua ex edicto poſſeſſa eſſe. ſponſionem porrò ſi iſtiuſmodi faceret: ſe (id quod nunc euenit) de capite [g] ſuo priore loco cauſam eſſe dicturum. Dolabella, quemadmodum ſo-
D lent homines nobiles: ſeu rectè, ſeu perperam facere cœperunt, ita in vtroque excellunt, vt nemo noſtro loco natus aſſequi poſſet [h]) iniuriam facere fortiſſimè perſeuerat: *aut ſatiſdare* [i], *aut ſponſionem iubet facere*: & interea recuſanteis noſtros aduocatos acerrimè ſubmoueri [k].

32 Conturbatus ſanè diſcedit Quinctius, neque mirum, cui hæc optio tam miſera, tamque iniqua daretur, vt aut ipſe ſe capitis dam-
E naret, ſi ſatiſdediſſet: aut cauſam capitis, ſi ſponſionem feciſſet, priore loco diceret. Cùm in altera re cauſæ nihil eſſet, quin ſecus iudicaret ipſe de ſe: quod iudicium grauiſſimũ eſt: in altera ſpes eſſet ad talem tamẽ virum, iudicem, veniendi, vnde eo plus opis auferret, quo minus attuliſſet gratiæ: *ſponſionem facere maluit: fecit. te iudicem, C. Aquilli, ſumpſit: ex* [m] *ſponſu* [n] *egit* [o]. in hoc ſumma iudicij, cauſaque tota conſiſtit.

F 33 Iudicium eſſe, C. Aquilli, non de re pecuniaria, ſed de fama, fortuniſque P. Quinctij vides. Cùm maiores ita conſtituerint, vt, qui pro capite diceret, is poſteriore loco diceret: nos inaudita criminatione accuſatorum, priore loco cauſam dicere, intelligis: eos porrò, qui defendere conſuerunt, vides accuſare: & ea ingenia conuerti ad perniciem, quæ antè verſabantur in ſalute, atque auxilio ferendo. Illud etiam reſtiterat, quod heſterno die
G fecerunt, vt te in ius adducerent, vt nobis tempus [q], quamdiu diceremus, præſtitueres: quam rẽ facilè à prætore impetraſſent, niſi tu, quod eſſet tuum ius, & officium, parteſque docuiſſes.

34 Neque nobis adhuc, præter te, quiſquam fuit, vbi noſtrum ius contra illos obtineremus: neque illis vnquam ſatis fuit il-

Quinctius, C. Aquillium iudicem ſumit ex ſponſo. Itaque nunc agit.
H u al. ex ſponſu vt apud Gell. 4 c. 4. & Varr. 5. de ling. o al. agit.
p al. atque in auxilio. L. q Tempus dicendi præſtituebatur à iudice reo & actori. Sic Cic. in cauſa Rabirij, & in Miloniſ certum tempus præſtitutum.

a Sic vadimonium ſiſtere dixit Cato apud Gellium & Apuleius 4. Metamorph. Aiũ legare ad vadimonium ſiſtiſſe.
b vrbis Romani deleatur viator Vrſini.
c ſtet. iuberetur.
d L. iubet P. Quinctium aut ſatiſdare, aut ſpõſ cum Sex. Næuio facere. Ni bona ſua ex ed. P. Bur. pr. dies. xxx. poſſeſſa eſſent. Ita enim ſponſione ab eo qui lis eſſebat concipiebantur dixi 3 Verrina. Pantagathus iſtam lectionem defendit, & formulam ſponſionis in perſona Quinctij poſtulare, in Næuij. N.
e De ſponſionibus & earum formulis dixi 3. Verrina.
f erat ea reſtipulatio.
g idem fama ac deſerto vadimonio.
h L. poſſit.
i Iudicatum ſolui.
k al. ſummoueri.
l iudicis ſibi ſumendi poteſtas fuiſſe videtur ei qui ſponſionem feciſſet.
P. B.
m Ordo iudicij in hac lite is fuiſſe videtur. Næuius iudicio ſe ſiſtit, negat Quinctium ſtitiſſe: vt ex edicto bona Quinctij poſſideat, impetrat. Bona Quinctij proſcribit: Quinctium abſentem Alphenus procurator defendit ſatiſdare Quinctiũ ſibi cogit. Quinctius prætorem aut ſatiſdare iudicatum ſolui, aut ſponſionem facere iubetur à Dolabella prætore. Sponſionem facit.

lud obtinere, quod probari omnibus poſſet. ita [a] *ſine iniuria potentiam leuem, atque inopem eſſe arbitrantur.* ¶ Verùm quoniam tibi inſtat Hortenſius, *vt eas in conſilium*: a me poſtulat, ne dicendo tempus abſumam: queritur, priore patrono cauſam defendente, numquam perorari [b] potuiſſe: non patiar, iſtam manere ſuſpicionem, nos rem iudicari nolle. nec illud mihi arrogabo, me poſſe cauſam commodius demonſtrare, quàm antea demonſtrata ſit: neque tamē tam multa verba faciam, propterea quòd & ab illo [c], qui antè dixit, informata [d] iam cauſa eſt: à me, qui neque excogitare, neque pronunciare multa poſſum, breuitas poſtulatur, quæ mihimet ipſi amiciſſuma eſt.

35 Faciam, † quod te ſæpè animaduerti facere, Hortenſi, totam cauſæ meæ dictionem certas in parteis [e] diuidam. Tu id ſemper facis, quia ſemper potes: ego in hac cauſa faciam, propterea quod in hac videor poſſe facere. Quod tibi natura [f] dat, vt ſemper poſſis, id mihi cauſa dat, vt hodie poſſim. Certos mihi fineis, terminoſque cōſtituam, extra quos egredi non poſſim, ſi maximè velim: vt & mihi ſit propoſitum de quo dicam: & Hortenſius habeat expoſita, ad quæ reſpondeat: & tu, C. Aquilli iam antè animo proſpicere poſſis, quibus de rebus auditurus ſis.

36 Negamus, te bona P. Quintij, Sexte Næui, poſſediſſe ex edicto prætoris. in [g] eo ſponſio facta eſt. Oſtendam primùm, *cauſam non fuiſſe cur à prætore poſtulares, vt bona P. Quinctij poſſideres*: deinde *ex edicto te poſſidere non potuiſſe*. poſtremò *non poſſediſſe*. Quæſo, C. Aquilli, voſque, qui eſtis in conſilio, vt quid pollicitus ſim, diligenter memoriæ mandetis. etenim rem faciliùs totam accipietis, ſi hæc memineritis: & me facilè veſtra exiſtimatione reuocabitis, ſi extra hos cancellos egredi conabor, quos mihi ipſe circumdedi. Nego fuiſſe cauſam, cur poſtularet: nego ex edicto poſſidere potuiſſe: nego poſſediſſe. hæc tria cum docuero, perorabo.

37 ¶ *Non* [h] *fuit cauſa, cur* [i] *poſtulares.* Qui hoc intelligi poteſt? quia Sex. Næuio neque ex ſocietatis ratione, neque priuatim quidquam debuit Quinctius. Quis [k] huic rei teſtis eſt? idem, qui acerrimus aduerſarius. In hac re te, te, inquam, teſtem, Næui, citabo. Annū, & eo diutiùs, poſt mortem C. Quinctij fuit in Gallia tecum ſimul Quinctius. doce, te petiiſſe ab eo iſtam neſcio quam, innumerabilem pecuniam: doce, aliquando mentionem feciſſe: dixiſſe deberi. debuiſſe concedam [l].

38 Moritur C. Quinctius: qui tibi, vt ais, certis nominibus grādem pecuniam debuit. heres eius P. Quinctius in Galliā ad te ipſum venit in agrum communem. eò denique, vbi non modò res erat, ſed ratio quoque omnis, & omnes litteræ. Quis tam diſſolutus in re familiari fuiſſet, quis tam negligens, quis tam tui, Sexte, diſſimilis, qui [m] cum res ab eo, qui [n] contraxiſſet, receſſiſſet, & ad heredem perueniſſet, non heredem, cùm primùm vidiſſet, certiorem faceret? appellaret? rationem [o] afferret? ſiquid in controuerſiam veniret, aut intra parietes, aut ſummo iure experiretur? [p] Itáne eſt? Quod viri [q] optimi faciunt, ſi qui ſuos propinquos ac neceſſarios caros [r] & honeſtos eſſe, atque haberi volunt, id Sex. Næuius non faceret, qui vſque eò feruet, ferturque [s] auaritia, vt de ſuis commodis nolit aliquam partem amittere [t], nequam [u] partem huic propinquo ſuo vllius ornamenti relinquat?

a Id eſt, alſi iniuriam all.
P. VI.
cui inferant.
b Eadem die vtramque partem dicere & iudicem pronunciare debuiſſe in actione de ſponſio quidam ex ho. loco adnotauit.
c M. Iunio de quo ē.
d Informata cauſa nihil aliud quàm ordinem bene explicatam.
PARTITIO.
e i. e. parteis.
f L. natura cedit vt
g L. in ea verba ſponſio f.
h PRIMVM partitionis membrum, Non fuiſſe cauſam, cur poſtularet Sex. Næuius vt bona P. Quinctij poſſideret.
i al. cur poſtularet.
P. II.
k Vet. qui.
l al. tecū. Certa nomina vocare videntur aperta liquida: quibus opponi forte videntur incerta l. ff. ad Mar.
m Mos veteribus fuit, debitores priuatim prius conuenire, quàm in ius vocarent aut protraherent. facit l. quidam Hyberus 13. ff. de ſeruitut. vrban. præd. Liuius 4.
n L. qui cum contr.
o forte ratio neceſſ.
p al. iure optimo.
q L. & ſiqui.
r L. claros, & hon.
s Ita loquitur Horatius.
t L. amittere, vt aliquam part.
u al. ne aliquam, al. vt aliquam.

39 Et is pecuniam, ſiqua deberetur, non peteret, qui, quia, quod debitum numquam eſt, id datum non eſt, non pecuniā modò, verum etiam hominis propinqui ſanguinē, vitámq; eripere conatur? Huic tu moleſtus eſſe videlicet noluiſti, quem nunc reſpirare liberè non ſinis: quem nūc interficere nefariè cupis, eum tum prudenter [a] appellare nolebas? Ita credo, hominem propinquum, tui obſeruantem, virum bonum, pudentem, maiorem natu, nolebas, aut non audebas appellare. ſæpe, vt fit cū ipſe te confirmaſſes, cùm ſtatuiſſes de pecunia mentionem facere, cùm paratus, meditatuſq; veniſſes, homo timidus, virginali verecundia, ſubitò ipſe te retinebas: excidebat repente oratio. cùm cuperes appellare, non audebas, ne inuitus audiret. id erat profectò.

40 Credamus hoc, Sext. Næuium, cuius caput oppugnet, eius auribus peperciſſe. Si debuiſſet, Sexte, petiſſes ſtatim: ſi non ſtatim, paullo quidem poſt: ſi non paullo: at [b] aliquādo: ſex quidem illis menſibus profectò: anno [c] vertente ſine controuerſia. anno & ſex menſibus verò cum tibi quotidie poteſtas hominis fuiſſet admonendi, verbum nullum facis. biēnio iam confecto ferè, appellas. Quis tam perditus, ac profuſus nepos [d], non adeſa [e] iam, ſed abundanti [f] etiam pecunia, ſic diſſolutus fuiſſet, vt fuit Sex. Næuius? Cum hominem nomino, ſatis mihi videor dicere.

41 Debuit tibi C. Quinctius. numquam petiſti. mortuus eſt ille: res ad heredem venit. cùm eum quotidie videres, poſt biennium deniq; appellas. Dubitabitur, vtrum ſit probabilius, Sex. Næuium ſtatim, ſi quid deberetur, petiturum fuiſſe: an, ne appellaturum quidē biēnio? Appellandi tempus non erat? At tecum annum plus vixit. In Gallia agi nō potuit? At & in prouincia ius dicebatur, & Romæ iudicia fiebāt. Reſtat, vt aut ſumma negligentia tibi obſtiterit, aut vnica liberalitas. Si negligentiam dices: mirabimur. ſi bonitatem: videbimus. neque præterea quid poſſis dicere, inuenio. Satis eſt argumenti, nihil eſſe debitum Næuio, quod tamdiu nihil petiuit.

42 Quid ſi hoc ipſum, quod nunc facit, oſtēdo teſtimonio eſſe, nihil deberi? quid enim nunc agit Sex. Næuius? qua de re controuerſia eſt? quod eſt hoc iudiciū, in quo iā biennium verſamur? quid negotij geritur, in quo ille tot, & taleis viros defatigat [g]? Pecuniam petit. Nunc denique? verumtamen petit. audiamus.

43 De rationibus & controuerſiis ſocietatis vult diiudicari. Serò. verū aliquando tamen: concedamus. Non inquit, id ago, C. Aquilli, neq; [h] in eo nunc laboro. pecunia mea tot annos vtitur P. Quinctius. vtatur ſanè: non peto. Quid igitur pugnas? an, quòd ſæpe multis in locis dixiſti, ne in ciuitate ſit? ne locum ſuū, quē adhuc honeſtiſſimè defendit, obtineat? ne numeretur inter viuos? decernat de vita, & ornamentis ſuis omnibus? apud iudicē cauſam priore loco dicat. & [i], eam cùm orarit, tum denique vocem accuſatoris audiat? quid? hoc quò pertinet? vt ocyus ad tuū peruenias? At, ſi id velles, iampridem actum eſſe poterat.

44 Vt honeſtiore iudicio confliſtere? At ſine ſummo ſcelere P. Quinctium, propinquū tuum, iugulare non potes. Vt facilius iudiciū ſit? At neq; C. Aquillius de capite alterius libenter iudicat, & Q. Hortenſius contra caput non didicit dicere. Quid à nobis autem, C. Aquilli,

P. VII.
a al. prudenter, nēa ē.
b L. at aliquando: ſcilicet poſt.
c Annus vertens, quid, vide apud Cenſorinum de die nat. all. vl. Aruuium 9. Hic ſa ē annus vertens, nihil aliud quàm ſequēs annus.
d vide Feſtum in Nepos.
e id eſt, decocta.
f al. abundante.
P. II.
g al. fatigat.
h al. neque de eo nunc lab.
i L. & eam cū perorarit.

Digitized by Google

Aquilli, refertur? Pecuniam petit. negamus deberi. iudicium fiat ſtatim: non recuſamus. Numquid [a] præterea? ſi veretur, vt res, iudicio facto, parata ſit: iudicatum ſolui ſatis accipiat. quibus à me verbis ſatis accipiet, iiſdem ipſe quod peto, ſatiſdet. actum iam poteſt eſſe, C. Aquilli. iam tu potes diſcedere liberatus moleſtia, prope dicam, non minore, quàm Quinctius.

45 Quid agimus, Hortenſi? quid de hac conditione dicimus? poſſumus aliquando, depoſitis armis, ſine periculo fortunarum, de re pecuniaria diſceptare? poſſumus ita rem noſtram perſequi, vt hominis propinqui caput, incolume eſſe patiamur? poſſumus petitoris perſonam capere, accuſatoris deponere? Immò, inquit, abs te ſatis accipiam: ego autem tibi non ſatisdabo. Quis tandem nobis iſta iura tam æqua deſcribit? quis hoc ſtatuit, quod [b] æquum ſit in Quinctium, id iniquum eſſe in Næuium? Quinctij bona, inquit, ex edicto prætoris poſſeſſa ſunt. Ergo id vt confiteare, poſtulas [c]: vt, quod nunquam factum eſſe iudicio defendimus, id, proinde quaſi factum ſit, noſtro iudicio confirmemus.

46 Inueniri [d] ratio, C. Aquilli, non poteſt. vt ad ſuum quiſq; quàm primum ſine cuiuſquam dedecore infamia, pernicieq; perueniat? Profectò, ſiquid deberetur, peteret: non omnia iudicia fieri mallet, quàm vnum illud, vnde hæc omnia naſcuntur. Qui inter tot annos ne appellarit quidem Quinctium, cùm poteſtas eſſet agendi quotidie: qui quo tempore primùm male agere cœpit, in vadimoniis differendis tempus omne conſumpſerit: qui [e] poſtea quoque vadimonium miſſum fecerit, hunc per inſidias vi de agro communi deiecerit: qui, cum de re [f] agendi, nullo recuſante, poteſtas fuiſſet, ſponſionem de probro [g] facere maluerit: qui, cùm reuocetur ad id iudicium, vnde hæc nata ſunt omnia, conditionem æquiſſimam repudiet: fateatur [h] ſe non pecuniam, ſed vitam [i] & ſanguinem petere: is non hoc palàm dicit? mihi ſiquid deberetur, peterem, atque adeo iampridem abſtuliſſem.

47 nihil hoc tanto negotio, nihil tam inuidioſo iudicio, nihil tam copioſa aduocatione vteretur, ſi petendum eſſet: extorquendū eſt inuito, atq; ingratis [k], quod non debet: eripiendum, atq; exprimendum eſt: de fortunis omnibus P. Quinctius deturbandus eſt: potentes, diſerti, nobiles omnes aduocandi ſunt: adhibenda vis eſt veritati: minæ iactentur: pericula intendantur: formides opponantur, vt iis rebus aliquando victus, & perterritus ipſe cedat. Quæ mehercule omnia, cùm, qui contrà pugnent, video, & cùm illum conſeſſum conſidero, adeſſe, atque impendere videntur, neque vitari vllo modo poſſe. cùm autem ad te, C. Aquilli, oculos, animumque retuli: quo maiore conatu, ſtudioque aguntur, eo leuiora, infirmioraque exiſtimo.

48 Nihil igitur debuit, vt tu ipſe prædicas. Quid ſi debuiſſet? continuone cauſa fuiſſet, cur à prætore poſtulares, vt bona poſſideres? non opinor id quidem neque ius eſſe, neque cuiquam expedire. Quid igitur demonſtrat? vadimonium ſibi ait eſſe deſertum. Antequā doceo, id factum non eſſe, libet mihi, C. Aquilli, ex officij ratione, atq; ex omniū conſuetudine rem ipſam, & factum ſimul Sext.

a L. Numquid eſt præ.
P. VIII.
b adde Tuis vt quod quique furis in illum ſtatuerit eodem ipſe iure vtatur.
c L. poſtulas poſtulas, vt, quod n.
d al. iniri.
e L. qui poſt ea quam vadimonium miſſum fecerit: hunc per inſid.
f id eſt iudicio pro ſocio.
g id eſt vadimonio deſerto.
h L. qui fateatur, ſe non p.
i hoc eſt famam, vniuerſa bona. cuiuſmodi lis capitalis dicitur.
k L. ingratiis legitur 6. Verrina & in l. 56 § 2. ff. mandati.
P. B.

Næuij conſiderare. Ad vadimonium non venerat, vt ait, is, quicum tibi affinitas, ſocietas omnes denique cauſæ, & neceſſitudines veteres intercedebant. illicone ad prætorem ire conuenit? continuone verum fuit poſtulare, vt ex edicto bona poſſidere liceret? ad hæc extrema, & inimiciſſima iura tam cupide decurrebas. vt tibi nihil in poſterum, quod grauius, atque crudelius facere poſſes reſeruares?

49 Nam quid homini poteſt turpius, quid [a] viro miſerius, aut acerbius vſu venire: quod tantum euenire dedecus: quæ tanta calamitas inueniri poteſt? Pecuniam ſi cuipiam fortuna ademit, aut ſi alicuius eripuit iniuria: tamen, *dum exiſtimatio eſt integra, facile conſolatur honeſtas egeſtatem.* At [b] non nemo aut ignominia affectus, aut iudicio turpi conuictus, bonis quidem ſuis vtitur: alterius [c] opes id quod miſerrimum eſt, non exſpectat: hoc tamen in miſeriis adiumento & ſolatio ſubleuatur. *Cuius verò bona venierunt, cuius non modo illæ ampliſſimæ fortunæ, ſed etiam victus* [d], *veſtituſque neceſſarius ſub præcone cum dedecore ſubiectus* [e] *eſt: is non modo ex numero viuorum exturbatur: ſed, ſi fieri poteſt, infra* [f] *etiam mortuos amandatur.* Etenim *mors honeſta ſæpe vitam quoque turpem exornat: vita* [h] *turpis ne morti quidem honeſtæ locum relinquit.*

50 Ergo hercule, cuius bona ex edicto poſſidentur, huius [i] omnis fama, & exiſtimatio cum bonis ſimul poſſidetur: de quo libelli [k] in celeberrimis locis proponuntur, huic ne perire quidem certe tacitè, obſcureque conceditur. cui magiſtri [l] fiunt & domini conſtituuntur: qui, qua lege, & qua conditione pereat, pronuncient: de quo homine [m] præconis [m] vox prædicat, & pretium conficit [n], huic acerbiſſimum viuo, videntique funus indicitur: ſi funus id habendum ſit, quo non amici conueniunt ad exſequias cohoneſtandas, ſed bonorum emtores, vt carnifices, ad reliquias vitæ lacerandas, & diſtrahendas.

51 Itaque maiores noſtri rarò id accidere voluerunt: prætores, vt conſiderate fieret, comparauerunt. Viri boni, cùm palàm fraudantur, cùm experiundi poteſtas non eſt, timide tamen, & pedetentim iſtuc deſcendunt, vi ac neceſſitate coacti, inuiti, multis vadimoniis deſertis, ſæpe illuſi, ac deſtituti. Conſiderant enim quid & quantum ſit, alterius bona proſcribere. iugulare ciuem, ne iure quidem quiſquam bonus vult. mauult enim commemorare, ſe, cùm poſſet perdere, pepercisſe, quàm, cùm parcere potuerit, perdidiſſe. Hæc [o] in homines alieniſſimos, denique inimiciſſimos, viri boni faciunt, & hominum exiſtimationis, & communis humanitatis cauſa: vt, cum ipſi nihil alteri ſcientes incommodarint, nihil ipſis iure incommodi cadere poſſit. Ad vadimonium non venit: quis?

52 Propinquus. Si res iſta grauiſſima ſua ſponte videretur, tamē eius atrocitas neceſſitudinis nomine leuaretur. Ad vadimoniū nō venit, quis? Socius, etiā grauius aliquid ei deberes concedere: quicum te aut voluntas cōgregaſſet, aut fortuna cōiunxiſſet. Ad vadimonium non venit. quis? Is, qui tibi præſto ſemper fuit. Ergo in eum, qui ſemel hoc cōmiſit, vt tibi præſtò non eſſet, omnia tela cō-

a quid vero miſ.
b al. Et al. ac.
c al. aliorum opes mendosè. d Lambinus: is locus corruptus eſt, quidquid ſenſiat Lambinus: ita emendo. At qui miſerrimus eſt, alterius opes non expetit: hoc tamen in miſeriis adiumento & ſolatio ſubleuatur.
d veſtem tamē relinquendā huiuſmodi debitori iubet lex 6 ff. de pignoribus.
e Præcones de ſuperiore loco auctione vendebant. Stantes enim ſuper lapidem res venales pronunciabant. Hinc de lap. de emptis in Piſoniana quaſi corrupit.
f al. etiam infra mort.
P. IX.
g Vel mandatur.
h Huius. vita hæc turpis ne morti quidem obſcuræ locum relinquit.
i dixi quaedam Nouell. 135. & ad Theophil. quib. ex cauſis manumittere.
k Debitore fraudationis cauſa latitante, libell. de eo in celeberrimis locis vrbis propoſiti, ac fores eius ſuſpenſi vt hic & paulo poſt Seneca 4 de benef. 12.
l dixi de magiſtris et. Iuſtinum ad Theophil. Inſt. de acquiſitionib. bonorum & l. ad Atticum.
P. B
m vide quæ ſcripſi 12 ad Atticum 30.
n L. fuit. decretum & ita in alia editione.
o L. Hæc in homines nulla ſe cum cognatione, aut affinitate coniunctos aliqui eiuſ.

Digitized by Google

feciſti, quæ parata [a] ſunt in eos, qui permulta malè agendi cauſa, fraudandique fecerunt [b].

53 Si [c] de prædiis tuis ageretur, Sex. Næui, ſi in paruula re captionis aliquid vererere, nõ ſtatim ad C. Aquillium, aut ad eorum aliquem, qui conſuluntur concurriſſes [d]? Cum ius amicitiæ, ſocietatis, affinitatis ageretur: cùm officij rationem, atque exiſtimationis duci conueniret: eo tempore tu [e] non modo aut C. Aquillium, aut L. Lucullum [, ſed [f] ne ipſe quidem te conſuluiſti] · ſed ne ipſe quidem ad te retuliſti: ne hæc quidem tecum locutus es. Horæ duæ fuerunt, Quinctius ad vadimonium non venit. quid ago? Si mehercule hæc tecum duo verba feciſſes, Quid ago? reſpiraſſet cupiditas, atque auaritia paullulum: aliquid loci rationi & conſilio dediſſes: tute collegiſſes: non in eam turpitudinem veniſſes, vt hoc tibi eſſet apud taleis [h] viros confitendum, qua [i] tibi vadimonium non ſit obitum, eadem te hora conſilium cepiſſe hominis propinqui fortunas funditus euertere.

54 Ego pro te nunc [k] hoc conſulo poſt tempus in aliena re, quod tu in tua re, cum tempus erat, conſulere oblitus es. quæro abs te, C. Aquilli, L[l]. Lucullle, P. Quinctili, M. Marcelle: vadimonium [m] mihi non obiit quidam ſocius, & affinis meus, quicum mihi neceſſitudo vetus: controuerſia de re pecuniaria recens intercedit: poſtulone à prætore, vt eius bona mihi poſſidere liceat? an, cum Romæ domus eius, vxor, liberi ſint, domum potius denuntiem? Quid eſt, quòd hac tandem de re vobis poſſit videri? Profectò ſi rectè veſtram bonitatem, atque prudentiam cognoui, non multum me fallit, ſi conſulamini, quid ſitis reſponſuri: primum [m], expectare: deinde, ſi latitare [n], ac diutiùs ludificare videatur, amicos [o] conuenire: quærere quis [p] procurator ſit. domum [q] denuntiare dici vix poteſt, quàm multa ſint, quæ reſpondearis antè fieri oportere, quàm [r] ad hanc rationem extremam neceſſariam deuenire.

55 Quid ad hæc Næuius? ridet ſcilicet noſtram amentiam, qui [ſ] in vita ſua rationem ſummi officij deſideremus, & inſtituta bonorum virorum requiramus [t]. Quid mihi, inquit, cum iſta ſumma ſanctimonia, ac diligentia? viderint, inquit, iſta officia viri boni, de me autem ita [u] conſiderent: non, quid habeam, ſed quibus rebus [x] inuenerim, quærant [y]: &, quemadmodum natus, & quo pacto educatus ſim, meminit [z]. vetus eſt, *de ſcurra multo faciliùs diuitem, quàm patrem familias fieri poſſe*. Hæc ille, ſi verbis non audet, re quidem vera palàm loquitur.

56 Etenim ſi vult virorum bonorum inſtituto viuere, multa oportet diſcat, atque dediſcat: quorum illi ætati vtrumque difficile eſt. Non dubitaui, inquit, cùm vadimonium deſertum eſſet, bona proſcribere. Improbe. verum, quoniam tu id tibi arrogas, & concedi poſtulas concedamus. Quid ſi nunquam deſeruit? ſi iſta cauſa abs te tota per ſummam fraudem, & malitiam ficta eſt? ſi vadimonium omnino tibi cum P. Quinctio nullum fuit? quo te nomine appellemus? improbum? at, etiam ſi deſertum vadimonium eſſet, tamen in iſta poſtulatione, & proſcriptione bonorum, improbiſſimus reperiebare [a]. num maliitioſum? negas. fraudulentum? iam id quidem arrogas tibi, & præclarum putas. audacem? cupidum? perfidioſum? vulgaria & obſoleta [a] ſunt: res autem noua, & inaudita.

57 Quid ergo eſt? vereor mehercule, ne aut grauioribus vtar verbis, quàm natura fert: aut leuioribus, quàm cauſa poſtulat. Ais eſſe vadimonium deſertum. Quæſiuit à te ſtatim vt Romam rediit Quinctius, quo die vadimonium iſtuc factum eſſe diceres. reſpondiſti ſtatim, Nonis Feb. Diſcedens in memoriam redit Quinctius, quo die Roma in Galliam profectus ſit, ad ephemeridem [a] reuertitur. inuenitur dies profectionis, pridie Kal. Feb. Nonis Feb. ſi Romæ fuit, cauſæ nihil dicimus, quin tibi vadimonium promiſerit.

58 Quid? hoc inueniri qui poteſt? profectus eſt vna L. Albius homo in primis honeſtus dicet teſtimonium. Profecti [b] ſunt familiares & Albij & Quinctij. dicent hi quoque teſtimonium. literæ P. Quinctij, teſtes tot, quibus omnibus cauſa iuſtiſſima eſt. cur ſcire potuerint: nulla, cur mentiantur, cum adſtipulatore [c] tuo comparabuntur.

59 Et in hac eiuſmodi cauſa P. Quinctius laborabit? & diutius in tanto metu miſer, periculoque verſabitur? & vehementius eum gratia aduerſarij perterrebit, quàm fides iudicis conſolabitur? Vixit enim ſemper inculte, atque horride: natura triſti, ac recondita fuit: non ad ſolarium [d], non in campo [e], non in conuiuiis verſatus eſt: id egit, vt amicos obſeruantia, rem parſimonia retineret. antiquam officij rationem dilexit, cuius ſplendor omnis his moribus obſoleuit. At, ſi in cauſa pari diſcedere inferior videretur, tamen eſſet non mediocriter conquerendum. Nunc in cauſa ſuperiore, ne vt par quidem ſit poſtulat: inferiorem [f] eſſe ſe patitur, duntaxat vſque eo, ne cum bonis, fama, fortuniſque omnibus Sex. Næuij cupiditati, crudelitatique dedatur.

60 Docui, quod primum pollicitus ſum, C. Aquilli, cauſam omnino, cur poſtularet, non fuiſſe: quod neque pecunia debebatur [g]: &, ſi maximè deberetur, commiſſum [h] nihil eſſe, quare ad iſtam rationem perueniretur. *Attende nunc ex edicto prætoris, bona P. Quinctij poſſideri [h] nullo modo potuiſſe.* Recita edictum. QVI FRAVDATIONIS CAVSA LATITARIT. Non eſt is Quinctius: niſi latitare, qui, ad negotium ſuum, relicto procuratore, proficiſcitur. CVI HERES NON EXSTABIT. Ne is quidem. QVI EXSVLII CAVSA SOLVM VERTERIT. Quo [m] tempore exiſtimas oportuiſſe, Næui, abſentem Quinctium defendi, aut quomodo? tum cum poſtulabas, vt bona poſſideres? nemo adfuit. neque enim quiſquam diuinare [h] poterat, te poſtulaturum: neque quemquam attinebat id recuſare, quod prætor, ſed ex edicto ſuo iubebat. Qui locus [a] igitur abſentis defendendi procuratori primus datus eſt? Cum proſcribebas? Ergo affuit: non paſſus eſt: libellos deiecit Sex. Alphenus. qui primus erat officij gradus, ſeruatus eſt à procuratore ſumma cum diligentia.

61 Videamus, quæ deinde ſint conſecuta. Hominem P. Quinctij deprehendis in publico, conaris abducere. non patitur Alphenus: vi [q] tibi ademit: curat, vt domum reducatur ad Quinctium. Hic quoque ſummè conſtat procuratoris diligentis officium. Debere tibi dicis Quinctium, procurator negat. Vadari [r] vis: promittit. In ius vocas: ſequitur. Iudicium

a Vide titul. ff. quibus ex cau. in poſſeſſionem eatur. & de rebus authoritate iudicis poſſidendis & l. 8. Cod. de bonis authoritate iudicis poſſidend.
b *al.* fecerũt?
c L. Si dupondius vnus agetur, *&c. al.* Si dupondius tuus ag. [Dupondium vocat, negotium duorũ aſſium & vt poſt, rem permulam.
d L. cucurriſſes
e L. tu non modo I. Aquillium, aut L. Lucullum. q *bb. vulg.* tu non modo ad C. Aquill. *planè mendoſe.*
f Meminit in Lucillũ de quo Cice. in Bruto.
g Incluſa deſunt manuſcr. Vrſini.
h *vetal.*
i L. qua tibi hora vadim.
k L. nunc hoc conſulo poſt tempus in aliena re, quod tu in tua re, *&c.*
l aſſeſſores in hac cauſa.
m vide l. 2. & paſſim ff. quibus ex cauſis in poſſeſſ. eatur.
n l. 2. Cod. de bonis authoritate iudicis
o l. 7. §. 1. ff. quibus ex cauſis in poſſeſſ.
p *al.* et quis q adde l. 4. §. ff. de dãno.
r L. quàm ad hanc rationẽ extremam, ac neceſſ. *al.* extremam nec neceſſariam.
ſ *al.* cum in vita ſua rationem ſummi eſſ. deſideramus, *&c.*
t *al.* requirimus.
u *al.* verba, ita conſiderent quibus ſdam.
x id eſt quàm turpi quæſtu
y L. quærant, quemadmodum n.
z *al.* meminerint *iſta.*
a L. reperiebare malitioſum? non negas,

a *ſignificat* diarium.
b L. Profecti ſunt f. m.
c Adſtipulator vadimonij teſtis.
d Solarium quid eſſet dixi & ad Herennium & Quibuſdam videtur locus fuiſſe ad fauces vbi homines otioſi ambulantur.
e Martio. iudicandi gra.
f L. ſeſe inferiorem eſſe patitur *Ruſa.*
g L. deberetur.
h L. commiſſum nihil eſſet.
i SECVNDVM partitionis membrum: Sex. Næuium ex edicto prætoris bona Pub. Quinctij poſſidere nullo modo potuiſſe.
k *al.* poſſideri.
l *vide l.* 7. §. 1. ff. quibus ex cauſis in poſſ. eatur.
m 1 Dicit hoc de P. Quinctio. P. XI. nõ poteſt QVI ABSENS IVDICIO DEFENSVS NON FVERIT. Ne is quidem. Quo t. p. o diu. nare nemo cogitur. *l.* 35. ff. ad l. *&* 27. §. 2. ff. mandati.
n L. eum diuinare ... fieri non ex edicto ſuo ... quod prætor non modo fieri, ſed ex edicto ... ſuo iubebat.
p Procuratoris in defendendo partes prima quæ.
q L. vi tibi ademit.
r Vadari hic ſingulariter ab initio vocatione. Illud enim ſtricte hoc loco iteperis denuntiationem habet.

Digitized by Google

cium poſtulas:non recuſat. Quid aliud ſit abſentem defendi, ego non intelligo.

62 At quis erat procurator? Credo aliquem eiectum hominem, egentem, litigioſum, improbum, qui poſſet ſcurræ diuitis quotidianum conuicium ſuſtinere. Nihil minus. Eques Rom. locuples, ſui negotij bene gerens: denique is, quẽ, quoties Næuius in Galliam profectus eſt, procuratorem Romæ reliquit. Et audes, Sext. Næui, negare, abſentem defenſum eſſe Quinctium, cùm eum defenderit idem qui te ſolebat? &, cùm is iudicium acceperit pro Quinctio, cui tu & rem, & famam tuam commendare proficiſcens, & concredere ſolebas: conaris hoc dicere, neminem exſtitiſſe, qui Quinctium iudicio defenderet?

63 Poſtulabam, inquis, vt[b] ſatiſdaret[c]. Iniuria poſtulabas. Ita[d] videbare. Recuſabat Alphenus. Ita verùm prætor decernebat. Tribuni igitur appellabãtur[e]. Hic te, inquit, teneo. non eſt iſtud iudicium pari[f], neq; iudicio defendere, cum auxilium à tribunis petas[g]. Hoc ego, cùm attendo, qua prudentia ſit Hortenſius, dictutum eſſe eũ nõ arbitror. cùm aũtem antea dixiſſe audio, & cauſam ipſam conſidero, quid aliud dicere poſſit, nõ reperio. fatetur enim libellos Alphenum deieciſſe, vadimonium promiſiſſe, iudiciũ quin acciperet in ea ipſa[h] verba, quæ Næuius edebat, non[i] recuſaſſe: * * ita tamen, more & inſtituto, per eum magiſtratum, qui auxilij cauſa cõſtitutus eſt.

64 Aut hæc facta non ſint, neceſſe eſt: aut C. Aquillius, talis vir, iuratus, hoc ius in ciuitate conſtituat, cuius[k] procurator non omnia iudicia acceperit, quæ[l] quiſq; in verba poſtularit: cuius procurator à prætore tribunos appellare auſus ſit, eum non defendi: eius bona rectè poſſideri poſſe: ei miſero, abſenti, ignaro[m] fortunarum ſuarum, omnia vitæ ornamenta per ſummum dedecus, & ignominiam diripi conuenire. Quod ſi probari nemini poteſt: illud certè probari omnibus neceſſe eſt, defenſum eſſe iudicio abſentem Quinctium.

65 Quod cùm ita eſt, ex edicto bona poſſeſſa non ſunt. At enim tribuni pleb. ne audierunt quidem. Fateor, ſi ita eſt, procuratorem decreto prętoris Rom. oportuiſſe parêre. Quid ſi M. Brutus interceſſurum ſe dixit palàm, niſi quid inter ipſum Alphenum, & Næuium cõueniret? videturne interceſſiſſe appellatio tribunorum, non[n] moræ, ſed auxilij cauſa?

66 Quid deinde fit? Alphenus, vt omnes intelligere poſſent, iudicio defendi Quinctium, nequa ſubeſſe poſſet aliena aut ipſius officio, aut huius exiſtimatione ſuſpicio, viros bonos complureis aduocat, teſtatur, iſto audiente, ſe pro communi neceſſitudine[o] id primum petere, nequid atrocius in P. Quinctium abſentem ſine cauſa facere conetur. ſin autem inimiciſſimè, atque infectiſſimè contendere perſeueret, ſe paratum eſſe omni recta, atque honeſta ratione defendere, quod petat, non deberi: ſe p iudicio id, quod edat, accipere.

67 Eius rei, conditioniſque tabellas obſignarunt viri boni complures. res in dubium venire non poteſt. fit, rebus omnibus integris, neque proſcriptis neque poſſeſſis bonis, vt Alphenus promittat Næuio, ſiſti Quinctium. Venit ad vadimoniũ Quinctius. iacet res in controuerſijs, iſto calumniante[q] biennium, vſque dum inueniretur, qua ratione res ab vſitata conſuetudine recederet, & in hoc ſingulare iudicium cauſa omnis concluderetur.

a ſ ro

b L. vt ſatiſdaret

c iudicatum ſolui.

d Ita iubebare. Recuſ. & ita Hotomanus. al. ita iubebatur ſiſtere Næuius.

e vt interce-derent decreto.

f id eſt accipere.

g Hic locus cum interrogatione videtur legẽdus.

h eadem formula.

i L. non recuſaſſe. cùm ſatiſdare à prætore iuberetur, recuſaſſe, ita tamen &c.

k L. cuius procurator omnia iudicia, &c. ita Hotomanus.

P. X I I.

l al. quæque quis in verba poſtularit.

m L. ignaro omnia fortunarum ſ.

n al. non moræ mali.

o L. 5. § 1. ff. quib. ex cauſis in poſſeſſ.

p L. ſe iudicium in id, quod edat, accipere. al. ſe iudicio quod edat accipere.

q v. e. calumniante.

68 Quod officium, C. Aquilli, commemorari procuratoris poteſt, quod ab Alpheno prętermiſſum eſſe videatur? Quid affertur, quare P. Quinctius abſens negetur eſſe defenſus? An vero id, quod Hortenſium, quia nuper iniecit, & quia Næuius ſemper id clamitat dicturum arbitror, non fuiſſe Næuio parem certationem cum Alpheno, illo tempore, illis[a] dominantibus? quod ſi velim confiteri: illud, opinor, concedent, non procuratorem P. Quinctij neminem fuiſſe, ſed gratioſum fuiſſe. Mihi autem ad vincendum ſatis eſt, fuiſſe procuratorem, quicum experiri poſſet. Qualis is fuerit, ſi modo abſentem defendebat per ius, &[b] magiſtratum, nihil ad rem arbitror pertinere. Erat[c], inquit, illarum[d] partium.

69 Quid ni? qui apud te eſſet educatus: quẽ tu à puero ſic inſtituiſſes, vt nobili ne gladiatori quidem cederet[e] ſicut tu ſemper ſummè concupiſti: idem[f] volebat Alphenus. ea re tibi cum eo par contentio erat. Bruti, inquit, erat familiaris itaq; is intercedebat. Tu cõtrà Burrieni, qui iniuriam decernebat: omnium deniq; illorum, qui tũ & poterãt per vim, & ſcelus plurimùm &, quod poterant id audebant. An omneis tu iſtos vincere volebas[g] qui nũc, tu vt vincas, tantopere laborant? aude id dicere non palàm, ſed his ipſis, quod[h] aduocaſti.

70 Tametſi nolo eam rem commemorando renouare, cuius omnino rei memoriam omnẽ tolli funditus, ac deleri arbitror oportere. Vnum illud dico: ſi propter partium ſtudium potens erat Alphenus: potentiſſimus[i] Næuius. Si fretus gratia poſtulabat aliquid iniquius Alphenus: multo iniquiora Næuius impetrabat. Neq; enim inter ſtudium veſtrum quidquam, vt opinor, interfuit[k]. ingenio, vetuſtate, artificio tu facilè viciſti. Vt alia omittam, hoc ſatis eſt. Alphenus cum iis, & propter eos periit, quos diligebat. tu, poſtquam, qui tibi erant amici, non poterant vincere: vt amici tibi eſſent qui vincebant, effeciſti.

71 Quod ſi tum par tibi ius cum Alpheno fuiſſe non putas, quia tamen aliquem contra te aduocare poterat: quia magiſtratus aliquis reperiebatur, apud quem Alpheni cauſa conſiſteret: quid hoc tempore Quinctio ſtatuendum eſt? cui neque magiſtratus adhuc æquus inuentus eſt, neque iudicium redditum eſt vſitatum: non conditio[l], non ſponſio, non denique vlla vnquam interceſſit poſtulatio, mitto æqua, verùm ante[m] hoc tempus ne fando quidem audita. De re pecuniaria cupio contendere. non licet. At ea controuerſia eſt. Nihil ad me attinet: cauſam capitis dicas, oportet. Accuſa, vbi ita neceſſe eſt. Non, inquit, niſi tu antè, nouo modo, priore loco dixeris. dicendum neceſſariò eſt: præſtituendæ[m] horæ ad arbitrium noſtrum: iudex ipſe arceſſetur[n].

72 Quid tũ? Tu aliquẽ[o] patronum inuenies, hominem antiqui officij, qui ſplendorem noſtrum, & gratiam negligat[p]? pro me pugnabit L. Philippus[q], eloquẽtia, grauitate, honore florentiſſimus ciuitatis: dicet Hortenſius, excellens ingenio, nobilitate, exiſtimatione: aderunt ante homines nobiliſſimi, ac potentiſſimi, quorum frequentiam, & conſeſſum non modò P. Quinctius, qui de capite decernit, ſed quiuis, qui extra periculum ſit, perhorreſcat.

73 Hæc[r] eſt iniqua certatio, non illa, qua tu contra Alphenum velitabaris[ſ], huic ne vbi conſiſteret quidem contra te, locum reliquiſti. Quare aut doceas oportet, Alphenum

P. 8.

a Marianis.

b L. & per magiſtr.

c al. Erat enim, inquit, ill

d Marianarum & populi.

e ita Hotomanus emendat veter e ante hæreret al. faueret.

f L. item volebat Alph.

g vi omnis.

h al. nolebas.

i al. potentiſſimus erat Næuius.

k al. aliud interfuit.

P. X I I I.

l ſatiſdandi vel ſponſionis faciendæ.

m al. conſtituendæ.

n al. arceſſitur. al. arciſſitus al. arcio, quod idem valet quod accire.

o al. neminem ita Pantagathus.

p negligat. ita Pantagathus ſine interrogationis nota.

q aduocatus patronus. meminit Bruto. & Horat. I. epiſt.

r L. Hæc eſt iniqua certatio, qua tu huic ne vbi conſiſteret quidem contra te, locum reliquiſti: non illa, qua tu contra Alphenum velitabaris. Qu.

ſ al. velitabaris ita Pantagathus.

Digitized by Google

negaſſe ſe procuratorem eſſe, non deiecisſe libellos, iudiciũ accipere noluiſſe: aut, cùm hęc facta ſint, ex edicto te bona P. Quinctij non poſſediſſe cõcedas. Etenim ſi ex edicto poſſediſti: quæro, cur bona non venierint: cur cæteri ſponſores [a], & creditores non conuenerint. Nemóne fuit, cui deberet Quinctius? Fuerũt, & complures fuerunt: propterea quod C. frater aliquantũ æris alieni reliquerat. Quid ergo eſt? Homines erant ab hoc omnes alieniſſimi: & iis debebatur: neq; tamẽ quiſquam inuentus eſt tam inſignite [b] improbus, qui violare P. Quinctij exiſtimationẽ abſentis auderet.

74 Vnus fuit, affinis, ſocius, neceſſarius, Sex. Næuius: qui [c] cum ipſe vltro deberet, quaſi eximio pręmio ſceleris expoſito, cupidiſſime cõtenderet, vt per ſe afflictum atque euerſum propinquum ſuum, non modo honeſte partis bonis, verum etiam communi luce priuaret. Vbi erant ceteri creditores? denique hoc tempore vbi ſunt? quis eſt, qui fraudationis cauſa latuiſſe [d] dicat? quis, qui abſentem defenſum neget eſſe Quinctium? nemo inuenitur.

75 At contra omnes, quibuſcum huic ratio aut eſt, aut fuit, adſunt, defendunt. fides huius multis locis cognita, ne perfidia Sex. Næuij derogetur, laborant. In iſtiuſmodi [e] ſponſionẽ teſteis dare oportebat ex eo numero, qui hæc dicerent: Vadimoniũ mihi deſeruit: me fraudauit: à me nominis eius quod inficiatus eſſet, diem petiuit: ego experiri nõ potui, latitauit: procuratorem nullum reliquit. Horum nihil dicitur. Parantur teſtes, qui hęc dicãt. Verùm, opinor, viderimus, cùm dixerint. vnum tamen hoc cogitent, ita ſe graueis [f] eſſe, vt, ſi veritatẽ volent retinere, grauitatem poſſint obtinere: ſi [g] eam negligent, ita leues ſint, vt omnes intelligant, non ad obtinendum mendaciũ, ſed ad verum probandum, auctoritatẽ adiunare.

76 Ego hæc duo quęro: primùm, qua ratione Næuius ſuſceptum negotium non tranſegerit: hoc eſt, cur bona, quę ex edicto poſſidebat non vendiderit: deinde, cur ex tot creditorib. aliis ad iſtam rationem nemo acceſſerit: vt neceſſario confiteare, neq; eorum tam temerarium quemquam fuiſſe, neque te ipſum id, quod turpiſſimè ſuſcepiſſes, perſeuerare, & tranſigere potuiſſe. Quid ſi tu ipſe, Sex. Næui, ſtatuiſti, bona P. Quinctij ex edicto poſſeſſa non eſſe? opinor, tuum teſtimonium, quod in aliena re leue eſſet, id in tua, cum tuam contra te eſt, grauiſſimum debet [h] eſſe. Emiſti bona Sex. Alpheni, L. Sylla dictatore vendente. ſocium tibi in huius bonis edidiſti Quinctiũ [i]. Plura non dico. Cum eo tu voluntariã ſocietatem coibas, qui te in hereditaria ſocietate fraudarat! & eũ iudicio tuo cõprobabas, quem ſpoliatũ fama fortuniſq; omnib. arbitrabare?

77 Diffidebam mehercule, C. Aquilli, ſatis animo certo, & confirmato me poſſe in hac cauſa conſiſtere. ſic cogitabam: cùm contra dicturus eſſet Hortenſius, & cùm eſſet attentè auditurus Philippus [k], fore, vti permultis in rebus timore prolaberer. Dicebam huic Q. Roſcio, cuius ſoror eſt [l] cum P. Quinctio cum à me peteret, & ſummè contenderet, vt propinquum ſuum defenderem, mihi perdifficile eſſe contra taleis oratores non modò tantam cauſam perorare, ſed omnino verbum facere conari. Cum cupidius inſtaret: homini pro amicitia familiarius dixi, mihi videri orem [m] duriſſimo eſſe qui, præſente eo geſtum agere conaretur: qui vero cum ipſo contenderent, etiam ſiquid antea recti, aut venuſti habere viſi ſunt, id amittere: nequid mihi eiuſmodi [a] accideret, cum contra talem artificem dicturus eſſem, me vereri.

78 Tum mihi Roſcius, & alia multa confirmandi mei cauſa dixit: & mehercule, ſi nihil diceret, tacito ipſo officio, & ſtudio, quod adhibebat erga propinquum ſuum, quemuis cõmoueret. Etenim, cum artifex eiuſmodi ſit vt ſolus dignus videatur eſſe, qui in ſcena [b] ſpectetur: tum vir eiuſmodi eſt, vt ſolus dignus videatur, qui eo non accedat [c]. Verumtamen, quid ſi, inquit, habes eiuſmodi cauſam, vt hoc tibi planum ſit faciendum, neminem eſſe, qui poſſit biduo [d], ad ſummum [e] triduo, ſeptingenta millia paſſuum ambulare? tamẽne vereris, vt poſſis hæc contra Hortenſium contendere? minimè, inquam. Sed quid id ad rem? Nimirum [f], inquit, in eo cauſa conſiſtit.

79 Quo modo? Docet me eiuſmodi rem, & factum ſimul Sex. Næuij, quod ſi ſolum proferretur, ſatis eſſe deberet. Quod abs te, C. Aquilli, & a vobis, qui adeſtis in conſilio, quæſo, vt diligenter attendatis. profectò intelligetis, illinc ab initio cupiditatem pugnaſſe, & audaciam: hinc veritatẽ, & pudorem, quoad [g] potuerit, reſtitiſſe. Bona poſtulas, vt ex edicto poſſidere liceat. quo die? te ipſum, Næui, volo audire: volo, inauditum facinus, ipſius, qui id commiſit, voce conuinci. Dic Næui diẽ. Ante [h] diem v. Ka. [i] intercalareis. Bene ag[i]s. quàm longe eſt hinc in ſaltũ veſtrum Gallicanum? Næui, te rogo. DCC. millia paſſ. Optimè. de ſaltu deiicitur Quinctius. quo die? poſſumus hoc quoque ex te audire? Quid taces? dic, inquam, diem. pudet dicere. Intelligo: verùm & nequicquã pudet. deiicitur de ſaltu, C. Aquilli, pridie Kal. intercalareis. biduo pòſt, aut vt ſtatim de iure aliquis cucurrerit non toto triduo DCC millia paſſuum conficiuntur.

80 O rem incredibilem! ò cupiditatẽ inconſideratam! ò nuntium volucrem! Adminiſtri, & ſatellites Sex. Næuij Romà trans Alpeis in Sebutianos [k] biduo veniunt. O hominem fortunatum, qui eiuſmodi nuntios, ſeu potiùs Pegaſos habeat. Hic ego ſi Craſſi omnes cum Antoniis exſiſtant, ſi tu, L. Philippe, qui inter illos florebas, hanc [l] cauſam voles cum Hortenſio dicere, tamen ſuperior ſim neceſſe eſt. Non enim, quemadmodũ putatis, omnia ſunt in eloquentia. eſt quædam tamen ita perſpicua veritas, vt eam infirmare nulla res poſſit.

81 An antequàm poſtulaſti, vt bona poſſideres, miſiſti, qui curarent, vt dominus de ſuo fundo à ſua familia vi deiiceretur? Vtrumlibet elige. alterum incredibile eſt: alterum nefarium: & ante hoc tempus vtrumque inauditum. Septingenta millia paſſuum vis eſſe decurſa biduo? dic. negas? ante igitur miſiſti. màlo. Si enim illud diceres: improbe mentiri viderere. cùm hoc confiteris: id te admiſiſſe concedis, quod ne mendacio quidem tegere poſſis. Hoc conſilium Aquillio, & talibus viris, tam cupidum, tam audax, tam temerarium probabitur?

82 Quid hæc amentia, quid hæc feſtinatio, quid hæc immaturitas tanta ſignificat? non vim? non ſcelus? non latrocinium? non denique omnia potiùs, quàm ius, quàm officium, quàm pudorem? Mittis iniuſſu prætoris. quo conſilio? iuſſurum ſciebas? quid? cùm iuſſiſſet, tum mittere nonne poteras? Poſtulaturus eras. Quando? poſt dies XXX. Nempe ſi te nihil impedi-

Marginal notes:

a al. poſſeſſores.
b al. inſignite. *
c L. qui, cùm ipſi nihil deberetur, vltro, qu. ſi eximio, &c. al. ſic, qui, cum ipſe ei vltro conſulere deberet quaſi etc. qui cum eum ipſe vltro defendere deberet. *
d al. latitaſſe. *
e L. In huiuſmodi
f v. c. grauis
g L. ſin eam negl. P. XIIII.
h al debere *
i L. P. Quinctium
k L. Philippus [illegible]
m Ore duriſſimo eſſe dicitur, qui impudens. *

a L. eiuſdem modi
P. B.
b v. c. ſcæna
c Hiſtriones enim Romæ infames. l. quod ait §. ait ff de his qui notantur infamia *
d al. biduo, aut ſummum trid.
e Vicena enim millia paſſuum itineri faciendo, in ſingulos dies veteribus enumerata l. 1 ff. ſi quis cautionib. l 3. ff de verborum ſignif. § ſi verò inſt. de [illegible] tutor. *
f al. Nimirum *
g al. quoad potuerint.
h id eſt XX. Februarij. *
i ſunt v. ante Kalen & pau. lo poſt & 6. epiſt l. rom famil. 14 Februarij [illegible] videntur eſſe quod illo mẽ dies intercalaris.
k Segufianos. P. XV.
l t hanc cauſam vel [illegible] illo ſtudio [illegible]

impediret: ſi voluntas eadem maneret: ſi valeres: denique ſi viueres. Prætor iuſſiſſet. Opinor, ſi vellet, ſi valeret, ſi ius diceret: ſi[a] nemo recuſaret, qui ex ipſius decreto, & ſatiſdaret, & iudicium accipere vellet.

83 Nam, per deos immortaleis, ſi Alphenus, procurator P. Quinctij, tibi tum ſatiſdaret[b], & iudicium accipere vellet: denique omnia, quæ poſtulares, facere voluiſſet, quid ageres? reuocares eum, quem in Galliam miſeras? At hic quidem iam de fundo expulſus, iam a ſuis dis[c] penatibus præceps eiectus iam (quod indignißimum eſt) ſeruorum manibus, nuntio atque imperio tuo violatus eſſet. Corrigeres hæc ſcil. centu poſtea. De cuiuſquam vita dicere audes, qui hoc concedas neceſſe eſt, ita te excum cupiditate, & auaritia fuiſſe, vt, cum poſtea[d] quid futurum eſſet, ignorares accidere autem multa poſſent: ſpem maleficij præſentis in incerto reliqui temporis euentu collocares?[e] Atque[f] hæc perinde[g] loquor, quaſi ipſo illo tempore, cum te prætor iuſſiſſet ex edicto poſſidere, ſi in poſſeſſionem miſiſſes, debueris, aut potueris P. Quinctium de poſſeſſione deturbare.

84 Omnia ſunt, C. Aquilli, eiuſmodi, quiuis vt perſpicere poſſit in hac cauſa improbitatē, & gratiā cum inopia & veritate contendere.* * Prætor te quemadmodum poſſidere iuſſit? opinor ex edicto. Sponſio quę in verba facta eſt? *Ni ex edicto prætoris bona P. Quinctij poſſeſſa non ſint.* Redeamus ad edictum. Id quemadmodum iubet poſſidere? Num quid eſt cauſę, C. Aquilli, quin, ſi longe aliter poſſedit, quàm prætor edixit, iſte ex edicto non poſſederit, ego ſponſione[h] vicerim? Nihil, opinor. Cognoſcamus edictum. QVI EX EDICTO MEO IN POSSESSIONEM VENERINT[i]. De te loquitur, Næui, quemadmodum tu putas. ais enim te ex edicto veniſſe. tibi, quid facias definit: te inſtituit, tibi præcepta dat. EOS ITA VIDETVR IN POSSESSIONE ESSE OPORTERE. Quomodo? QVOD IBIDEM RECTE CVSTODIRE POTERVNT, ID IBIDEM CVSTODIANT. QVOD NON POTERVNT, ID AVFERRE ET ABDVCERE LICEBIT. Quid tum? DOMINVM, inquit, INVITVM DETRVDERE NON PLACET. Eum ipſum, qui fraudādi cauſa latitet: eum ipſum, quem iudicio nemo defendat: eum ipſum qui cum omnib. creditoribus ſuis male agat, inuitū de prædio detrudi vetat.

85 Proficiſcenti tibi in poſſeſſionem prætor ipſe, Sex. Næui, palam dicit: ita poſſideto, vt tecum ſimul poſſideat Quinctius: ita poſſideto, vt Quinctio vis[k] ne afferatur. Quid? tu id quemadmodum obſeruas? mitto illud dicere, eum, qui non latitarit, cui Romæ domus, vxor, liberi, procurator eſſet, eum, qui tibi vadimonium non deſeruiſſet: hæc omnia mitto: illud dico, dominum expulſum eſſe de prædio, domi à familia ſua manus allatas eſſe ante ſuos Lareis familiareis. hoc dico.

Deſideratur hic id omne, quod ad tertium partitionis membrum pertinebat, & principium epilogi.

Næuium[l] *rem appellauiſſe quidem Quinctium*[m], cum ſimul eſſet, experiri poſſet quotidie: deinde quod omnia iudicia difficillima cū[n] ſua ſumma inuidia, maximoque periculo P. Quinctij fieri mallet, quàm illud pecuniarium iudicium, quod vno die transigi poſſet: ex quo vno hæc omnia nata, & profecta eſſe

a L. ſi nemo recuſaret, qui ex ipſius decreto & ſatiſdaret, & iudicium acciperet. N.
b Dij, vique ſtatuat' ſui etiam & propeſ *
c L. ſatiſdare
P. B.
d ſeu quid poſtea futurum eſt.
e L. colloca res? Omnia ſunt C. Aq. quiuis p.p. in h. c. imp. & gr. c. inop. & veritate contendere, A q. hæc perinde loq. q. ipſo il. lo t. c. te pr. iuſſ. ex ed. p. ſi in p. m. d. aut p. P. Q. de p. deturbare. Prætor te &c.
f Deeſt TERTIVM partionis membrum in quo probat, Sex. Næuium bona Quinctij non poſſediſſe. *
g L. proinde loquor quaſi ſi ipſo illo temp. cum te pr. iuſſ. ex ed. poſſ. in poſ
h al. ſponſionem vic.
i al. VENERIT.
P. XVI.
k al. vis non afferatur.
l PERORATIONIS Enumeratio *
m L. ne appellaſſe quidem
n Non fuiſſe cauſam poſtulandi. *
o L. cum ſumma ſua

A conceſſit. Quo in loco conditionem tuli, ſi vellet pecuniam petere, P. Quinctium iudicatum ſolui ſatiſdaturum, dum ipſe, ſi quid peteret, pari conditione vteretur.

86 Oſtendi, quam multa antè fieri conuenerit, quam hominis propinqui bona poſſideri poſtularentur: præſertim cùm Romæ domus eius, vxor, liberi eſſent, & procurator æque vtriuſque neceſſarius. Docui, cùm deſertum eſſe dicat vadimonium, omnino[a] vadi-
B monium nullum fuiſſe: quo die hunc ſibi promiſiſſe dicat, eo die ne Romæ quidem cū fuiſſe, id teſtibus me pollicitus ſum planum facturum, qui & ſcire deberent, & cauſam, cur mentirentur, non haberent. Ex edicto[b] autem *non potuiſſe bona poſſideri*, demonſtraui: quod neque fraudandi cauſa latitaſſet[c], neque exſilij cauſa ſolum vertiſſe diceretur.

87 Reliquum eſt, vt eum nemo iudicio defenderet. quod contrà copioſiſſimè defenſum
C eſſe contendi. non ab homine alieno, neque ab aliquo calumniatore[d], atque improbo: ſed ab equite R. propinquo, & neceſſario ſuo, quem ipſe S. Næuius procuratorem relinquere antea conſueſſet: neque eum, ſi tribunos appellarit, idcirco minus iudicium pati paratum fuiſſe: neque potentia procuratoris Næuio ius ereptum; contrà iſtum potentia ſua tum tantummodò ſuperiorem fuiſſe, nunc nobis vix reſpirandi poteſtatem dare.

D 88 Quæſiui, *quæ*[e] *cauſa fuiſſet, cur bona non veniſſent*, cùm ex edicto poſſiderentur. deinde illud quoq; requiſiui, qua ratione ex tot creditoribus nemo neque tum idem fecerit, neque nunc contrà dicat, omneſq; pro P. Quinctio pugnent: præſertim cùm in tali iudicio teſtimonia creditorum exiſtimentur ad rem maximè pertinere.

89 Poſtea ſum vſus aduerſarij teſtimonio, qui ſibi eum nuper edidit ſocium, quem, quo
E modo nunc intendit, ne in viuorum quidem numero tum demonſtrat fuiſſe. Tum illam incredibilem celeritatem, ſeu potiùs audaciam, protuli: confirmaui neceſſe eſſe aut biduo DCC. millia paſſuum eſſe decurſa, aut Sex. Næuium diebus compluribus antè in poſſeſſionem miſiſſe, quàm poſtularet, vti[f] ei liceret bona poſſidere. Poſtea recitaui edictum, quod apertè dominum de prædio detrudi[g] vetat: in quo conſtitit, Næuium ex e-
F dicto non poſſediſſe, cum conſiteretur[h] ex prædio vi detruſum eſſe Quinctium. Omnia[i] autem bona poſſeſſa non eſſe conſtitui: quòd bonorum poſſeſſio ſpectetur non in aliqua parte, ſed in vniuerſis, quæ teneri, ac poſſideri poſſint. Dixi, Romæ domum ſuiſſe, quo iſte ne adſpirarit quidem: ſeruos compluris, ex quibus iſte poſſederit neminem, ne attigerit quidem: vnum fuiſſe quem attingere conatus ſit: prohibitum fuiſſe: quieuiſſe.

G 90 In ipſa Gallia cognoſtis in prædia priuata Quinctij Sex. Næuium non veniſſe. Denique ex ipſo ſaltu quem, per vim expulſo ſocio, tenet, ſeruos priuatos Quinctij non omnis eiectos eſſe. Ex quo, & ex ceteris dictis, factis, cogitatiſque Sex. Næuij, quiuis poteſt intelligere, iſtum nihil aliud egiſſe, neque nunc agere, niſi vti per vim, per iniuriam, per iniquitatem iudicij, totum agrum, qui communis eſt, ſuum facere poſſit. *

H 91 Nunc cauſa perorata[k], res ipſa, & periculi magnitudo, C. Aquilli, cogere videtur, vt te, atque eos, qui tibi in[l] conſilio ſunt,

a al. tum omnino *
P. B.
b Non potuiſſe poſſidere. *
c L. latitaſſe
d ſ. & calumniatore.
e Non poſſediſſe. *
f L. vt ei liceret.
g al. detrudi vetat.
P. XVII.
h L. conſiteretur Quinctium ex prædio vi detruſum eſſe. Om.
i L. Omnino autem
k Peroratio-nis amplificatio. *
l L. in conſilio adiuncto,

Digitized by Google

obſecret, obteſteturque P. Quinctius per ſenectutem, ac ſolitudinem ſuam, nihil aliud, niſi vt veſtrę naturæ, bonitatiq; obſequamini: vt, cum veritas cum hoc faciat, plus huius inopia poſſit ad miſericordiam, quam illius opes ad crudelitatem.

92 Quo die ad te iudicem venimus, eodem die illorum minas, quas ante horrebamus, negligere cœpimus. Si cauſa cum cauſa contenderet: nos noſtram perfacile cuiuis probaturos ſtatuebamus. Quod vitę ratio cum ratione vitæ decerneret: idcirco nobis etiam magis te iudice opus eſſe arbitrati ſumus. Ea res enim nunc in[a] diſcrimen verſatur, vtrumne poſſit ſe contra luxuriam, ac licentiam ruſticana illa, atque inculta parſimonia defendere; an deformata, atque ornamentis omnibus ſpoliata, nuda, cupiditati, petulantiæque addicatur.

a L. in diſcrimine verſatur.

P. B.

93 Non comparat ſe tecum gratia P. Quinctius, Sex. Næui: non opibus, non facultate contendit. omnes tuas arteis, quibus tu magnus es, tibi concedit. Fatetur, ſe non bellè dicere, non ad[b] voluntatem loqui poſſe: non ab afflicta amicitia transfugere, atque ad florentem aliam deuolare; non profuſis ſumtibus viuere: non ornare magnificè, ſplendideque conuiuium: non habere domum clauſam pudori, & ſanctimoniæ: patentem, atque adeo expoſitam cupiditati, & voluptatibus: contrà, ſibi officium, fidem[d], diligentiam, vitam omnino ſemper horridam, atque aridam cordi fuiſſe. iſta ſuperiora eſſe, ac plurimum poſſe his moribus ſentit.

b fort. ad voluptatem.

94 Quid ergo eſt? Non vſque eò tamen, vt in capite, fortuniſq; hominum honeſtiſſimorum dominentur ij, qui, relicta bonorum virorum diſciplina, & quæſtum, & ſummum Gallonij[c] ſequi maluerunt, atque etiam, quod in illo non fuit, cum audacia, perfidiaque vixerunt. Sed licet viuere eum, quem Sex. Næuius non vult: ſi eſt homini honeſto locus in ciuitate, inuito Næuio: ſi fas eſt reſpirare P. Quinctium, contra nutum, ditionemque Næuij: ſi, quæ pudore ornamenta ſibi[d] peperit, ea poteſt contra petulantiam, te defendente, obtinere: ſpes eſt & hunc miſerum, atque infelicem, aliquando tamen poſſe conſiſtere. ſin & poterit Næuius id, quod libet, & ei libebit, quod non licet: quid agendum eſt? qui deus appellandus eſt? cuius hominis fides imploranda eſt? qui denique queſtus, qui mæror dignus[e] inueniri in calamitate tanta poteſt?

c meminit Cicero 2. de finibus.

d al. ſibi repe[illegible]

e L. dignus ſingulari calam.

95 Miſerum eſt exturbari fortunis omnibus: miſerius eſt, iniuria. acerbum eſt ab aliquo circumueniri: acerbius à propinquo. calamitoſum eſt bonis euerti: calamitoſius cum dedecore. funeſtum eſt à forti, atque honeſto viro iugulari: funeſtius ab eo, cuius vox præconio quæſtu proſtituit. indignum eſt à pari vinci, aut ſuperiore: indignius, ab inferiore, atque humiliore. luctuoſum eſt tradi alteri cum bonis: luctuoſius, inimico. horribile eſt cauſam capitis dicere: horribilius, priore loco dicere.

P. XVIII.

96 Omnia circumſpexit Quinctius, omnia periclitatus eſt, C. Aquilli: non[a] prætorem modo, à quo ius impetraret, inuenire non potuit, atque adeo ne vnde arbitratu quidem ſuo poſtularet: ſed ne amicos quidem Sex. Næuij: quorum ſæpe, & diu ad pedes iacuit ſtratus, obſecrans per deos immortales, vt aut ſecum iure contenderent aut iniuriam ſine ignominia ſibi imponerent.

a L. non prætorem modo à quo ius impetraret, atque adeo vnde arbitratu ſuo poſtularet, inuenire non potuit: ſed ne amic.

97 Denique ipſius inimici vultum ſuperbiſſimum ſubiit: ipſius Sex. Næuij lacrymans manum[b] apprehendit[c], in propinquorum bonis proſcribendis exercitatam: obſecrauit per fratris ſui mortui cinerem[d], per nomen propinquitatis, per ipſius coniugem & liberos, quibus propior P. Quinctio nemo eſt, vt[e] aliquando miſericordiam caperet: aliquem, ſi non propinquitatis, at ætatis ſuæ: ſi non hominis, at humanitatis rationem haberet: vt ſecum aliquid, integra ſua fama, qualibet, dummodo tolerabili, conditione transſigeret.

b L. manum p[illegible] ehendit.

c Mos Romæ vt vehementius quempiam rogantes manum prehenderent.

d Mos Romæ mortuorum cineres vrnis conſeruare.

e L. vt aliquando miſericordia caperetur aliq.

98 Ab ipſo repudiatus, ab amicis eius non ſubleuatus, ab omni magiſtratu agitatus, atque perterritus[f], quem, præter te, appellet, habet neminem: tibi ſe, tibi ſuas omneis opes, fortunaſque commendat: tibi committit exiſtimationem, ac ſpem reliquæ vitæ. multis vexatus contumeliis, plurimis iactatus iniuriis, non turpis ad te, ſed miſer confugit, è fundo ornatiſſimo deiectus, ignominiis omnibus appetitus, cùm illum in ſuis paternis bonis dominari videret, ipſe filiæ nubili dotem conficere non poſſet, nihil alienum tamen vita ſuperiore commiſit.

f al. proterritus

P. B.

99 Itaque te hoc obſecrat, C. Aquilli, vt, quam exiſtimationem, quam honeſtatem in iudicium tuum prope acta iam ætate, decurſaque attulit, eam liceat ei ſecum ex hoc loco efferre: ne is, de cuius officio nemo vnquam dubitauit, ſexageſimo denique anno, dedecore, macula, turpiſſimaque ignominia notetur: ne ornamentis eius omnibus Sex. Næuius pro ſpoliis abutatur: ne per te ferat, quo minus, quæ exiſtimatio P. Quinctium vſque ad ſenectutem perduxit, eadem vſque ad rogum[g] proſequatur[h].

g Mos Romæ Cremari mortuorum corpora.

h al. perſequatur.

PRO-

PRO SEX. ROSCIO AMERINO,

a memini huius orationis Cicer. lib. 2. Orat. ſor: m. Adoleſcentes, inquit, contra L. Syllæ dominantis opes pro Sex. Roſcio Amerino diximus. Meminit quoque in Bruto, & Plutarchus in Cicerone Gellius 15 c. 28.

ORATIO SECVNDA.

SYNOPSIS.

Quæſtio, *An Sex. Roſcius patrem ſuum interfecerit: eoque nomine bona Sexti Roſcij ab eius aduerſarijs iuſte occupata.* Accuſator, *Erutius*: Accuſatoris ſocij, *Roſcij duo, Capito & Magnus, & Chryſogonus Syllæ libertus.* Prætor, *M. Fannius.* Adſeſſores, *ſenatores, (P. Scipionem & Metellum, opinor,) Sex. Roſcius Amerinus,* Reus. Patronus Sexti Roſcij *Cicero.* Acta *in foro anno vrbis* 673. *Cicerone annum ætatis* 27. *agente, in qua & ipſe Cicero vicit.* Plutarch. in Cicer.

EXORDIVM.
b Cauſæ cur ad dicendum ſurrexerit.
c hoc eſt, anno ætatis 27. vt notat Gellius 15 c. 28.
d al. cum his, qui ſ.
e ſ Syllæ potentiam.

CREDO ego vos, iudices, mirari, quid ſit, quod[b], cũ tot ſummi oratores, hominesq; nobiliſſimi ſedeant, ego potiſſimum ſurrexerim, is qui neque ætate[c], neque ingenio, neque auctoritate ſim, cum[d] iis, qui ſedeant, comparandus. Omnes enim hi, quos videtis adeſſe in hac cauſa, iniuriam nouo ſcelere conflatam putant oportere defendi: defendere ipſi propter iniquitatem temporum[e] nõ audent. ita fit, vt adſint, propterea quòd officium ſequuntur: taceant autem idcirco, quia periculum metuunt.

2 Quid ergo? audaciſſimus ego ex omnibus? minimè. at tanto officioſior, quàm ceteri? ne iſtius quidem laudis ita ſum cupidus, vt aliis eam præreptam velim. Quæ me igitur res præter ceteros impulit, vt cauſam Sex Roſcij reciperem? quia, ſi quis iſtorum dixiſſet, quos videtis adeſſe, in quibus ſumma auctoritas eſt atque amplitudo: ſi verbum de repub.[f] feciſſet, id quod in hac cauſa fieri neceſſe eſt: multo plura dixiſſe quam dixiſſet, putaretur.

f ſ. de rebus à Sylla geſtis P. XIX & proſcriptis eorumq; bonis venditis.
g id eſt, non tanti habebitur, vt ad Syllam perferatur cum ſim adoleſcens, neque ita magna auctoritate præditus.
h id eſt, vel eò magis.

3 ego etiam ſi omnia quæ dicenda ſunt, liberè dixero, nequaquã[g] tamen ſimiliter oratio mea exire, atq; in vulgus emanare poterit. deinde[h], quod ceterorum neq; dictum obſcurum poteſt eſſe, propter nobilitatem, amplitudinem, neque temerè dicto concedi, propter ætatem, & prudentiam: ego ſi quid liberius dixero, vel occultum eſſe propterea quòd nondum ad remp. acceſſi, vel ignoſci adoleſcentiæ meæ poterit: tametſi non modo ignoſcendi ratio, verum etiam cognoſcendi conſuetudo iam de ciuitate ſublata eſt.

4 Accedit illa quoq; cauſa, quòd à ceteris forſitan ita petitum ſit, vt dicerent, vt vtrumuis ſaluo officio ſe facere poſſe arbitrarentur. à me autẽ ij contenderunt, qui apud me & amicitia, & beneficiis, & dignitate plurimùm poſſunt; quorum ego neq; beneuolentiam[i] erga me ignorare nec[k] auctoritatem aſpernari, nec voluntatem negligere debeam.

i v. c. beniuolentiam.
k al. neque auct. aſp. neq; vol.

5 His de cauſis ego huic cauſæ patronus extiti, non electus vnus, qui maximo ingenio, ſed relictus ex omnibus, qui minimo periculo poſſem dicere: neq. vti ſatis firmo præſidio defenſus Sext. Roſcius, verùm vti ne omnino deſertus eſſet. ¶ Forſitan quæretis[l], qui iſte terror ſit, & quæ tanta formido, quæ tot, ac tales viros impediat, quo minùs pro capite, & fortunis alterius, quẽadmodũ cõſueuerunt[m], cauſam velint dicere. Quod adhuc vos ignorate non mirum eſt, propterea quòd cõſultò ab accuſatoribus, eius rei, quæ conflauit hoc iudicium, mentio facta non eſt.

l Cauſæ cur ceteri formident.
m v. c. conſueruut.

6 Quæ res ea eſt? bona patris huiuſce Sext. Roſcij, quæ ſunt ſexagies[a]: quæ de viro fortiſſimo & clariſſimo, L. Sylla, quẽ honoris cauſa nomino, duob.[b] millibus nummûm ſeſe dicit emiſſe adoleſcẽs vel potentiſſimus hoc tempore noſtræ ciuitatis, L. Cornelius Chryſogonus. Is à[c] vobis, iudices, hoc poſtulat[d], vt, quoniã in alienã pecuniam tam plenam, atq; præclarã nullo iure inuaſerit, quoniamq; ei pecuniæ vita Sex. Roſcij obſtare, atq; officere videatur, deleatis ex animo ſuo ſuſpicionem omnem, metumq; tollatis. ſeſe, hoc incolumi non arbitratur huius innocentis patrimoniũ tam amplum, & copioſum poſſe obtinere: damnato, & eiecto, ſperat ſe poſſe, quod adeptus eſt per ſcelus, id per luxuriam effundere atq; conſumere. Hunc ſibi ex animo ſcrupulum, qui ſe dies, noctesq; ſtimulat ac pungit, vt euellatis, poſtulat: vt[e] ad hanc ſuam prædam, tam nefariã, adiutores vos profiteamini.

P. B.
a id eſt, 160000. aureorum, ſeu 150 talentorum.
b id eſt, 60. aureis. Plutarchus dixit 2000. drachmarum hoc eſt 8000. num.
c Poſtulatio Chryſogoni.
d aſtute.

7 Si[f] vobis æqua, & honeſta poſtulatio[g] videtur, iudices: ego contra breuẽ poſtulationẽ affero, & (quomodo mihi perſuadeo) aliquanto æquiorẽ. Primũ à Chryſogono peto, vt pecunia, fortuniſq; noſtris cõtẽtus ſit ſanguinẽ, & vitã ne petat: deinde, à vobis, iudices, vt audacium ſceleri reſiſtatis, innocentiũ calamitatẽ leuetis, & in cauſa Sex. Roſcij, periculum, quod in omneis intenditur, propulſetis.

e ſ. & ad hanc
f Poſtulatio Ciceronis.
g aſtute.

8 Quod ſi aut cauſa criminis, aut facti ſuſpicio, aut quælibet denique vel minima res reperietur quamobrem[h] videantur illi nonnihil tamen in deferendo nomine ſecuti: poſtremò ſi præter eam prædam, quam dixi, quidquam aliud cauſæ inueneritis: non recuſamus, quin illorum libidini Sex. Roſcij vita dedatur. ſin aliud agitur nihil, niſi, vt iis ne quid deſit, quibus ſatis nihil eſt: ſi hoc ſolùm hoc tempore pugnatur, vt ad illam opimam, præclaramque prædam damnatio Sex. Roſcij, velut cumulus accedat: nonne cùm multa indigna, tum vel hoc indigniſſimũ eſt, vos idoneos habitos, per quorum ſententias, iuſque iurandum id aſſequantur, quod antea ipſi ſcelere & ferro aſſequi conſueuerunt[i]? qui ex ciuitate in ſenatũ propter dignitatẽ, ex[k] ſenatu in hoc conſiliũ delecti[l] eſtis propter ſeueritatẽ, ab his hoc poſtulare homines ſicarios, atque gladiatores, non modò vt ſupplicia vitent, quæ à vobis pro maleficiis ſuis metuere,

h L. quam rem videantur illi tamen in def.
P. XX.
i L. conſueuerunt?
k iudices in hac cauſa ex ſenatu aſſumpti.
l L. delecti eſtis pr.

Digitized by Google

A atq; hortere debent: verùm etiã vt ſpoliis Sex. Roſcij hoc iudicio ornati, auctiq; diſcedant?

9 His de rebus tantis, tamq; atrocibus, neque ſatis me commodè dicere, neq; ſatis grauiter conqueri, neque ſatis liberè vociferari poſſe intelligo. Nam commoditati ingeniũ, grauitati ætas, libertati tempora ſunt impedimento. Huc accedit ſummus timor, quem mihi natura, pudorq; meus attribuit, & veſtra dignitas, & vis aduerſariorum, & Sex. B Roſcij pericula. Quapropter vos oro, atque obſecro, iudices, vt attentè, bonaque [a] cum venia verba mea audiatis.

10 Fide, ſapientiaq; veſtra fretus plus oneris ſuſtuli, quam ferre me poſſe intelligo: hoc onus ſi vos aliqua ex parte alleuabitis, feram vt potero, ſtudio & induſtria, iudices. ſin à vobis (id quod non ſpero) deſerar: tamen animo non deficiam, & id, quod ſuſcepi, quoad potero, perferam. quòd ſi perferre non potero; opprimi me onere officij malo, quam id, quod mihi cum fide ſemel impoſitum eſt aut propter perfidiam abiicere, aut propter infirmitatem animi deponere.

11 Te quoq; magnopere, M. Fanni [b], quæſo vt, qualem te iã antea populo R. præbuiſti, cũ huic idem quæſtioni iudex præeſſes, talẽ te & nobis, & populo Ro. hoc tempore impertias. Quanta multitudo hominũ cõuenerit ad hoc iudicium, vides: quæ ſit omnium mortalium exſpectatio, quæ cupiditas, vt acria ac ſeuera iudicia fiant, intelligis. Longo interuallo iudiciũ inter ſicarios hoc primum cõmittitur, cùm interea cædes indigniſſimæ maximæque factæ ſint. Omnes hanc quæſtionem te prætore de [d] manifeſtis maleficiis, quotidianoq; ſanguine haud [e] remiſſiùs ſperant futuram.

12 Qua vociferatione in ceteris iudiciis accuſatores vti conſueuerunt, ea nos hoc tempore vtimur, qui cauſam dicimus. Petimus abs te, M. Fanni, à vobiſque, iudices, vt quàm acerrimè maleficia vindicetis: vt quàm fortiſſimè hominibus audaciſſimis reſiſtatis: vt hoc cogitetis, niſi in hac cauſa, qui veſter animus ſit, oſtendetis, eò prorumpere hominum cupiditatem & ſcelus, & audaciam, vt non modò clàm, verum etiam hic in foro, ante tribunal tuum, M. Fanni, ante pedes veſtros, iudices, inter ipſa ſubſellia cædes futuræ ſint.

13 Etenim quid aliud hoc iudicio tentatur, F niſi vt id fieri liceat? Accuſant [f] ij, qui in fortunas huius inuaſerunt: cauſam dicit is, cui, præter calamitatem, nihil reliquerunt. Accuſant ij, quibus occidi patrem Sex. Roſcij bono fuit: cauſam dicit is, cui non modò luctum mors patris attulit, verum etiam egeſtatem. Accuſant ij, qui hunc ipſum iugulare ſummè cupierũt: causã dicit is qui etiã ad hoc ipſum iudiciũ cum præſidio venit, ne hic ibidẽ ante oculos veſtros trucidetur. Deniq; accuſant ij, G quos populus poſcit: cauſam dicit is, qui vnus reliquus ex illorum nefaria cæde reſtat.

14 Atque vt facilius intelligere poſſitis, iudices, ea, quæ facta ſunt indigniora eſſe, quàm hæc ſunt, quæ dicimus: ab initio, res quemadmodum geſta ſit, vobis exponemus: quo facilius & huius hominis innocentiſſimi miſerias, & illorum audaciam cognoſcere poſſitis, & reipubl. calamitatem [g].

15 Sex. Roſcius pater huiuſce, municeps Amerinus [h] fuit, cum genere, & nobilitate, & H pecunia non modò ſui municipij [i], verum etiam eius vicinitatis facile primus, tum gra-

a ſic apud Liuium Locrenſium legatus: Cum bona venia quæſo audiatis P. C. & Paul. Actor. 26. δέομαί σου μακροθύμως ἀκοῦσαί μου. & Tertullus orator Actor. c. 24 παρακαλῶ ἀκοῦσαί σε ἡμῶν συντόμως τῇ σῇ ἐπιεικείᾳ.

b Prætor. P. R.

c L. cùm huic eidem quæſt. [illegible] Ant. Aug. & rectè Cn enim Dolabella erat prætor vrbanus hoc anno. At M. Fannius iudicia exercebat inter ſicarios.

d L. de manifeſtis maleficiis ante admiſſis, quotidianoque ſanguine, ſperant futura.

e al. aut al. ante admiſſis.

f Comparatio ſeu σύγκρισις.

g NARRATIO: eiuſque pars prima.

h L. Amerinus, fuit cum.

i Municipia, vrbes ciuitate Romana donatæ primum ſine iure ſuffragij, poſtea cum ſuffragio: dicta autem municipia, quod muneris partem caperent.

P. III.

A tia, atque hoſpitiis florens hominum nobiliſſimorum. Nam cum Metellis, Seruiliis, Scipionibus erat ei non modò hoſpitium, verum etiam domeſticus vſus, & conſuetudo: quas (vt æquum eſt) familias, honeſtatis, amplitudiniſque gratia nomino. Itaque ex ſuis omnibus commodis hoc [a] ſolum filio reliquit. nam patrimonium domeſtici prædones vi ereptum poſſident: fama, & vita innocentis ab hoſpitibus, amiciſque paternis de- B fenditur.

16 Hic cùm omni tempore nobilitatis fautor fuiſſet, tum hoc tumultu proximo [b], cum omnium nobilium dignitas, & ſalus in diſcrimen veniret, præter ceteros in ea vicinitate eam partem, cauſamque opera, ſtudio, auctoritate defendit. Etenim rectum putabat, pro eorum honeſtate ſe pugnare, propter quos ipſe honeſtiſſimus inter ſuos numerabatur. Poſteaquàm victoria conſtituta eſt, ab armiſque receſſimus; cum proſcriberentur homines, atq; ex omni regione caperentur ij, qui aduerſarij fuiſſe putabantur: erat ille Romæ frequens: atque in foro, & in ore omniũ quotidie verſabatur: magis vt exſultare victoria nobilitatis videretur, quàm timere, ne quid ex ea calamitatis ſibi accideret.

17 Erant ei veteres inimicitiæ cum duobus Roſciis Amerinis: quorum alterum ſedere in accuſatorum ſubſelliis video, alterum tria huiuſce prædia poſſidere audio. quas inimicitias ſi tam cauere [c] potuiſſet, quam metuere ſolebat, viueret. Neq; enim, iudices, iniuria metuebat. nam duo iſti ſunt T. Roſcij, quorum alteri Capitoni cognomen eſt: iſte, qui adeſt, Magnus vocatur: homines eiuſmodi: alter plurimarum palmarum vetus, ac nobilis gladiator habetur: hic autem nuper ſe ad eum laniſtam contulit, qui cùm ante hanc pugnam tiro eſſet ſcientia, facilè ipſum magiſtrum ſcelere, audaciaque ſuperauit.

18 Nam cùm hic Sex. Roſcius eſſet Ameriæ, T. autem iſte Roſcius Romæ: cum hic filius aſſiduus in prædiis eſſet, cumq; ſe voluntate patris rei familiari, vitæq; ruſticæ dediſſet: iſte autẽ frequẽs Romæ eſſet: occiditur ad balneas Palatinas rediens à cena Sex. Roſcius. Spero ex hoc ipſo non eſſe obſcurum, ad quẽ ſuſpicio maleficij pertineat. Verùm id, quod adhuc eſt ſuſpicioſum, niſi perſpicuum res i- F pſa fecerit, hunc affinem culpæ iudicatote.

19 ¶ Occiſo [d] Sex. Roſcio, primus Ameriã nuntiat Manlius [e] Glaucia quidam homo tenuis, libertinus, cliens, & familiaris iſtius T. Roſcij: *& nuntiat* [f] domum, non filij, ſed T. Capitonis, inimici: &, cùm poſt horam primam noctis occiſus eſſet, primo diluculo nuntius hic Ameriam venit. decem horis nocturnis ſex & quinquaginta millia paſſuum ciſiis [g] peruolauit: non [h] modo vt ex- G optatum inimico nuntium primus afferret, ſed etiam cruorem inimici quàm recentiſſimum, teluſmque paulo ante è corpore extractum oſtenderet.

20 Quatriduo, quo hæc geſta ſunt, res ad Chryſogonum in caſtra L. Syllæ Volaterras defertur: magnitudo pecuniæ demonſtratur; bonitas prædiorum (nam fundos decem, & treis reliquit, qui Tiberim ferè omnes tangunt) huius inopia & ſo- H litudo commemoratur. demonſtrant, cum pater huiuſce, Sext. Roſcius, homo tam ſplendidus, & gratioſus nullo negotio ſit occiſus,

a al. hoc ſolum.

b An quo Sulla in urbem Italia expulit, v vul Manutius? ac quo Cinna & Marius in vrbem receptiſſimus aduerſæ partis milites trucidarunt? quoque multi in Italiæ municipia confugerunt: vt notat Hotomanus.

c al. prohibere: & ita apud Fortunatianum. Rhetoric.

P. IIII.

d Narrationis pars ſecunda ſeu de conſecutis exæmo.

e al. Mallius.

f id eſt Nuntiatio.

g Ciſium vehiculi biroti genus. Nonius 2. cap. 119 Cicero Philippica 2. vnde Ciſiarius l. item quæritur ff. locati.

h L. vt non modò exopt.

Digitized by Google

Romæ ignotum, de medio tolli poſſe. ad eam A
rem operam ſuam pollicentur. Ne diutius vos
teneam, iudices, ſocietas [a] coitur.

21 Cùm iam proſcriptionis mẽtio nulla fie-
ret, & cùm etiã qui antea metuerant, redirẽt,
ac iã defunctos ſe è periculis arbitrarẽtur. ho-
minis ſtudioſiſſimi nobilitatis manceps [c] fit
Chryſogonus. tria prædia vel nobiliſſima Ca-
pitoni propria [d] traduntur, quæ hodie poſſidet:
in reliquas omneis fortunas iſte T. Roſcius,
nomine Chryſogoni, quemadmodũ ipſe dicit, B
impetum facit. Hæc bona ſexagies [e] emuntur
duobus [f] millibus nummũm. Hęc omnia, iudi-
ces, imprudente L. Sylla facta eſſe certò ſcio

22 Neq; n. mirũ, cùm eodẽ tempore & ea,
quæ præterita ſunt [h], & ea, quę videntur inſta-
re, præpararet: cùm & pacis conſtituendæ ratio-
nem, & belli gerendi poteſtatẽ ſolus habeat:
cùm omnes in vnum ſpectẽt, vnus omnia gu-
bernet: cùm tot, tantiſq; negotiis diſtẽtus ſit,
vt reſpirare liberè non poſſit. ſi aliquid non a- C
nimaduertat: cùm præſertim tã multi occu-
pationẽ eius obſeruent, tempuſq; aucupẽtur
vt, ſimul atq; ille deſpexerit [i], aliquid huiuſce-
modi moliãtur. Huc accedit, quòd quãuis il-
le felix [k] ſit, ſicut [l] eſt: tamen [m] in tanta felicita-
te *nemo poteſt eſſe in magna familia, qui neminem
neque ſeruum, neque libertum improbum habeat.*

23 Interea [n] iſte T. Roſcius, vir optimus, pro-
curator Chryſogoni, Ameriã venit: in prædia
huius inuadit: hunc miſerũ, luctu perditum, D
qui nondum etiam [o] paterno funeri iuſta [p] ſol-
uiſſet [q], nudum eiicit domo, atq; focis patriis,
diiſq; penatib. præcipitẽ iudices, exturbat: ipſe
ampliſſimæ pecuniæ fit dominus. Qui in ſua
re fuiſſet egentiſſimus, erat (vt fit) inſolens in
aliena. Multa palam domum ſuam aufere-
bat. plura clàm de medio remouebat: nõ pau-
ca ſuis adiutorib. largè, effuſeque donabat. re-
liqua conſtituta auctione, vendebat.

24 Quod Amerinis vſq; [r] eò viſum eſt indi- E
gnũ, vt vrbe tota fletus, gemituſq; fieret. Ete-
nim multa ſimul ante oculos verſabantur
mors hominis florentiſſimi, Sex. Roſcij, cru-
deliſſima: filij autem eius egeſtas indigniſſi-
ma: cui de tanto patrimonio prædo iſte nefa-
rius ne iter [s] quidem ad ſepulcrum patrium
reliquiſſet: bonorum [t] emtio [u], flagitioſa poſ-
ſeſſio, furta rapinæ, donationes. Nemo erat,
qui non ardere [x] omnia mallet, quàm videre
in Sex. Roſcij, viri optimi, atque honeſtiſſimi, F
bonis iactantem, ac dominãtem T. Roſcium.

25 Itaque decurionum decretum ſtatim fit,
*Vt [y] decem-primi [z] proficiſcantur ad L. Syllam, do-
ceantq; eum, qui vir Sex. Roſcius fuerit. conqueran-
tur de iſtorum ſcelere, & iniuriis: orent, vt & illius
mortui famam, & filij innocentis fortunas conſerua-
tas velit.* Atque ipſum decretũ, quæſo, cogno-
ſcite. DECRETVM DECVRIONVM. Lega-
ti in caſtra veniunt. intelligitur, iudices, id, G
quod iam antè dixi, imprudente L. Sylla, ſce-
lera hæc, & flagitia fieri. nam ſtatim Chryſo-
gonus & ipſe ad eos accedit & [a] homines no-
bileis allegat [b] iis, qui peterent, ne ad Syllam
adirent, & omnia Chryſogonum, quæ vel-
lent, eſſe facturum pollicerentur.

26 Vſque adeò autem ille pertimuerat, vt [a] A
mori mallet, q̃ de his reb. Syllam doceri. Ho-
mines antiqui, qui ex ſuã natura ceteros fin-
gerent, cum ille confirmaret, ſeſe nomen Sex.
Roſcij de tabulis [c] exẽturum prædia vacua fi-
lio traditurum: cúm quid ita futurũ T. Roſcius
Capito, qui in X. legatis erat, appromitteret [d],
crediderũt: Ameriam re inorata [e] reuerterunt.
Ac primò rem differre quotidie, ac procraſti-
nare illi cœperunt: deinde aliquanto lentiùs,
nihil agere, atq; deludere: poſtremo (id quod B
facilè intellectũ eſt) inſidias vitę huiuſce Sex.
Roſcij parare, neq; ſeſe arbitrari poſſe diutiùs
alienam pecuniã domino incolumi obtinere.

27 Quod is ſimulatq; ſenſit: de amicorum,
cognatorumq; ſententia Romam *confugit* [f], &
ſeſe ad Cæciliam [g], Nepotis [h] filiam, quam ho-
noris cauſa nomino, contulit, qua pater vſus
erat plurimum: in qua muliere, iudices, etiam
nunc, id quod omnes ſemper exiſtimauerunt,
quaſi exempli cauſa, veſtigia antiqui officij C
remanent. Ea Sex. Roſcium inopem, eiectum
domo, atque expulſum ex ſuis bonis, fugien-
tem latronum tela, & minas, recepit domum:
hoſpitiq; oppreſſo iam, deſperatoq; ab omni-
bus, opitulata eſt. Eius virtute, fide, diligentia
factum eſt, vt hic potiùs viuus in reos, quàm
occiſus in proſcriptos referretur.

28 Nam poſtquam iſti intellexerũt, ſumma
diligentia vitam Sex. Roſcij cuſtodiri, neq; [i]
ſibi vllã cædis faciundæ poteſtatem dari: *con-* D
ſilium ceperunt plenum ſceleris, & audaciæ, vt
nomen huius de [k] parricidio deferrẽt: vt ad eã
rẽ aliquẽ accuſatorẽ veterẽ compararent. qui
de ea re poſſet dicere aliquid, in qua re nulla
ſubeſſet ſuſpicio: deniq; vt, quoniam crimine
nõ poterant, tempore [l] ipſo [m] pugnarent. ita lo-
qui homines: quod iudicia tã diu facta nõ eſ-
ſent [n], condẽnari eum oportere. qui primus in
iudiciũ adductus eſſet: huic autem patronos
propter Chryſogoni gratiã defuturos: de bo- E
norũ venditione, & de iſta ſocietate verbum
eſſe facturũ neminẽ: ipſo nomine parricidij [o],
& atrocitate criminis. fore, vt hic nullo nego-
tio tolleretur, cùm ab nullo defenſus eſſet.

29 Hoc conſilio, atq; adeò hac amentia im-
pulſi, quem ipſi, cùm cuperent, non potuerũt
occidere, eum iugulandum vobis tradiderũt.
¶ Quid [p] primum querar? aut vnde potiſſimũ
exordiar, iudices? aut quod, aut à quib. auxi-
liũ petam? Deorúmne immortalium? populi- F
ne Romani? veſtrámne, qui ſummam pote-
ſtatem habetis, hoc tempore fidem implorẽ?

30 Pater occiſus nefariè domus obſeſſa ab
inimicis bona [q] adẽta, poſſeſſa [r], direpta: filij [s]
vita infeſta, ſæpe ferro, atque inſidiis appetita.
quid ab his tot maleficiis ſceleris abeſſe vide-
tur? tamẽ hæc aliis nefariis cumulant, atq; ad-
augẽt: crimẽ incredibile confingunt: teſteis in
hunc, & accuſatores huiuſce pecunia compa-
rãt: hanc conditionẽ miſero ferunt, vt optet, G
vtrũ malit ceruices Roſcio dare, an inſutus [t]
in culleũ, ſupplicio [u] patricidarum, per ſummũ
dedecus vitã amittere. Patronos huic defutu-
ros putauerũt: deſunt. qui liberè dicat, qui cũ
fide defendat, (id quod in hac cauſa eſt ſatis,)
quoniam quidem ſuſcepi, non deeſt profectò,
iudices.

31 Et forſitan in ſuſcipienda, cauſa temerè
impulſus adoleſcentia [x] fecerim: quoniam
quidem ſemel ſuſcepi, licet Hercules vndiq; H
omnes [y] terrores, periculáque impendeant
omnia: ſuccurram, atque ſubibo. Certum eſt,

a Societas coitur. b v. c. perdi. c Mancepsqui & ſe Aor is eſt qui ab alio aliquid emit. P. XIII. conducit. vide Tetum In Mancipi. d al. ſunt ꝓ pr. emoti. e al. ſex gens LLS, id eſt ſexagies ſeſtertium millia ſeſtertium nummũ id eſt 1000000. au. eorum. f Id eſt 60. g L. & ea quæ præterita ſunt, reparet: & ea, quæ videntur iuſta re, præparet, cùm & f. h al. ſunt, con ſtituta al. ſunt ſeparet. i id eſt ne, ille enter adſpexit. al. reſpexerit. k L. felix ſit, vt eſt: tamen tam a felici ante nemo p. hoc ideo dicit, Nã L. Sylla cognomen felicis ſibi ad ſciuerat. Plutar. in Sylla Appianus l. ciuil. 7. Plin. 14. m al. tamen tanta. n Occup. ſ. o al. etiam omnia pat. o in funeri. p vel ſolutiſſima. q Iuſta ſoluere mortuo hic dixit, ꝓ quo iuriſcon. ſol. iuſta mortuo fa. re l. 2. ff. de in iur. voc. l. 20. ff. de adq. hæredi. Poſſum in Ne cemborum iuſta autem, erant feſta quæ diis manibus fiebant. r al. vſque adeo. ſ Legib. prædiorum vendendorum ſolitum erat excepi, ut ad ſepulchra, quæ in fundis erant, iter aditus ſibi reſerv. P. B. neceſſe faciendi cauſa eſſet. l. 10 ff. de religio. & l. 22. ff. de contrah. empt. & ff. de ſepul. chr. violat.

t bonorum emtio flagitioſa poſſ. u hæc ſucceſſio quæ fiebat per bonorum debitoris venditionem poſtea ſublata eſt. Inſt. de ſucceſſionibus ſublatis, quæ fiebant per bonorum venditiones. x al. ardere omnia illa mallet: & ita inl. antus Ruſinianus libro de figuris. y 4 Legatio quæ & decem primi Decem primi decurionum. de quo ordine vide l. 1. ff. de albo ſcribendo. a L. & homines nobiles allegat, ab iis qui pete. b al. allegat iis male. allegare autem eſt priuatim: vt legare publicè.

a al. vt omnia mallet. b Antiqui homines i. e. vel boni vel ſimplici ingenio & minimè calidi. c proſcriptorum. d hinc appromiſſor. e iterare eſt nihil impetrare. P. XXIII. f ſ. Fuga. h Plutarch in Sulla vxorem Sullæ ad quã confugit Sex. Roſcius: culus ſe erexiſſe poſſus fi Sulla fieri iudicium contra Chryſogonũ tamen ſi pretioſum libertum. h L. Baleari ci filiam, Nepotis ſororem. i 16. Cõſi. k L. de parricidio. l Tempus pro occaſione ſumitur. m al. ipſum oppugnarent non neceſſa. n propter bel la ciuilia. o L. parricidij p DIGRESSIO. q Autem. Audita bona poſſeſſa. Poſſidebantur bona empta poſſeſſa. Nam ſupra dixit bonorũ emptio flagitioſa emptio. r al. poſſeſſio direpta ita Paſſerat. ſ al. filij vita infeſta ſæpe ferro, atque iuſi. P. B. t vide l. 9. ff. ad Pompeiam de parricidijs. vbi dicit. u L. ea vero duas SVPPLICIVM PATRICIDARVM: quia in omnib. editionibus vulgatis reperiuntur poſt IN CVLLEVM, deleo. vt adoleſcenti & aliena. x fere ab adoleſcentia fec. y al. cum terrores me terrores.

Digitized by Google

deliberatumque, quæ ad cauſam pertinere arbitror, omnia non modò dicere, verum etiam libenter, audacter, libereque dicere. Nulla res tanta exſiſtat [a], iudices, vt poſſit vim mihi maiorem adhibere metus, quam fides.

32 Etenim quis tam diſſoluto animo eſt, qui hęc cum videat, tacere, ac negligere poſſit? patrem meum, cùm proſcriptus nō eſſet, iugulaſtis; occiſum in proſcriptorū numerum retuliſtis: me domo mea per vim expuliſtis: patrimonium meū poſſidetis. Quid vultis amplius? etiámne ad ſubſellia cum ferro, atq; telis veniſtis, vt hic aut iuguletis, aut [b] condemnetis?

33 Hominem longè audaciſſimum nuper habuimus in ciuitate C. Fimbriam [c], &, quod inter omneis conſtat, niſi inter eos, qui ipſi quoque inſaniunt, inſaniſſimum. Is cùm curaſſet in funere C. Marij, vt Q. [d] Scæuula vulneraretur, vir ſanctiſſimus, atque ornatiſſimus noſtrę ciuitatis; (de cuius laude neque hic locus eſt, vt multa dicantur, neque plura tamen dici poſſunt, quàm populus Rom. memoria retinet [e]) diem [g] Scæuulæ dixit, poſteaquam comperit, eum poſſe viuere. cùm ab eo quæreretur, quid tādem accuſaturus eſſet eum, quem pro dignitate ne laudare quidem quiſquam ſatis commodè poſſet: aiunt, hominem (vt erat furioſus) reſpondiſſe, quòd non totum telum [h] corpore recèpiſſet. Quo populus Rom. nihil vidit indignius, niſi eiuſdem viri mortem: quæ tantum potuit, vt omneis [i] ciueis ſuos perdiderit, & afflixerit: quos [k] quia ſeruare per compoſitionem volebat, ipſe ab iis interemtus eſt.

34 Eſtne [l] hoc illi dicto, atque facto Fimbriæ [m] non ſimillimum? accuſatis Sex. Roſcium. quid ita? quia de manibus veſtris effugit. quia ſe occidi paſſus non eſt. Illud quia in Scæuula factum eſt, magis indignum videtur: hoc, quia fit à Chryſogono, num [n] eſt ferendum? Nam [o] per deos immortaleis, quid eſt in hac cauſa, quod defenſionis indigeat? qui locus ingenium patroni requirit, aut oratoris eloquentiam magnopere deſiderat? Totam cauſam, iudices, explicemus, atque ante oculos expoſitam conſideremus. ita facillimè quæ res totum iudicium contineat, & quibus de rebus nos dicere oporteat, & quid vos ſequi conueniat, intelligetis.

35 ¶ Tres [p] ſunt res, quantum ego exiſtimare poſſum, quæ obſtant hoc tempore Sex. Roſcio: *crimen* [q] aduerſariorum, & *audacia*, & *potentia*. Criminis confictionem accuſator Erucius ſuſcepit: audaciæ parteis Roſcij ſibi [r] popoſcerunt: Chryſogonus autem, is, qui plurimum poteſt, potentia pugnat. De hiſce omnibus rebus me dicere oportere intelligo. [s]

36 ¶ Quid igitur eſt? non eodem modo de omnibus: ideò quòd prima illa res ad meum officium pertinet: duas autem reliquas vobis populus R. impoſuit. ego *crimen* [u] oportet diluam: vos & audaciæ reſiſtere, & hominum eiuſmodi pernicioſam, atque [x] intollerandam potentiam primo quoque tempore exſtinguere, atque opprimere debetis.

37 Occidiſſe patrem Sex. Roſcius arguitur. Sceleſtum [y], dij immortales, ac nefarium facinus, atq; eiuſmodi, quo vno maleficio ſcelera omnia complexa eſſe videantur. Etenim ſi (id quod præclarè à ſapientibus dicitur) *vultu ſæpe læditur pietas*: quod ſuppliciū ſatis acre

complexa dixit paſsiuè pro comprehenſa, vt Priſcianus interpretatur lib. 9.

a *al.* exiſtet. b *ant. libri.* aut condemnetis Sex. Roſcium mendosè. c *Vide 9. Valer.* 11. d *lib. vulg.* Q. Scæuola e *al.* hic locus eſt. f *a.* recept. g Diem dicere, eſt ad populum accuſare. quod proprium maxime tribunorum. h perinde agebat Fimbria aduerſus Scæuulam ac ſi gladiator fuiſſet. Gladiatoribus enim imperare ſolitum, vt ferrum recipe. de quo diximus in oratione pro Sextio. i *v. c.* omnis ciuis ſuos. k *al.* quos quos ſeruare. l L. Eſtne hoc illi dicto, atque facto Fimbriano ſimillimum? m *al.* Fimbriano vt ſit. n L. non eſt ferendum. o CONSTITVTIO CAVSÆ. p PARTITIO. q L. quæ obſtent h. r *ita ueteri*- men, aduerſariorum & audacia & potentia. s *fere.* ſibi depopoſcerunt. t *al.* intelligo, non eodē modo de omnibus, ideo quod prima illa res ad meum officiū pertinet, duas autem reliquas vobis P. Romanus impoſuit. Quid igitur eſt, ego crimen ita veſtitum P. & ſeruū. u DE CRIMINE ſeu PARRICIDIO aut potius ACCVSATIONE PARRICIDII aduerſus C. Erucium: hoc eſt Sext. Roſcium patrem ſuum non occidiſſe. x *fere.* atque haud tolerandam. y Parricidij grauitas. z hunc locum

P. XXIIII.

P. B.

reperietur in eum, qui mortem obtulerit parenti, pro quo mori ipſum, ſi res poſtularet, iura diuina, atque humana cogebant? in hoc tanto, tam atroci, tam ſingulari maleficio, quod ita rarò [a] exſtitit, vt, ſi quando auditum ſit, portenti ac prodigij ſimile numeretur,

38 quibus tandem te, C. Eruci, argumentis accuſatorē cenſes vti oportere? nonne & audaciam eius, qui in crimen vocetur, ſingularem oſtendere, & mores feros, immanemq; naturam, & vitam vitiis, flagitiiſq; omnibus deditam [b], denique omnia ad perniciem profligata, atque perdita? quorum tu nihil in Sex. Roſcium, ne obiiciendi quidem cauſa, cōtuliſti.

39 Patrem occidit Sex. Roſcius. Qui homo? Adoleſcentulus corruptus, & ab hominibus nequam inductus? annos natus magis [c] quadraginta. Vetus videlicet ſicarius, homo audax, & ſæpe in cæde verſatus. at hoc ab accuſatore ne dici quidem audiſtis. Luxuries igitur hominem nimirum, & æris alieni magnitudo, & indomitæ animi cupiditates ad hoc ſcelus impulerunt. De luxuria purgauit Erucius, cùm dixit, hunc ne in conuiuio quidem vllo ferè interfuiſſe. nihil autem vmquam debuit. cupiditates porro quæ poſſunt eſſe in eo, qui (vt ipſe accuſator obiecit) ruri [d] ſemper habitarit, & in agro colendo vixerit? quæ vita maximè diſiuncta [e] à cupiditate, & cum officio coniuncta.

40 Quæ res igitur tantum iſtum furorem Sex. Roſcio obiecit? Patri, inquit, non placebat. Patri non placebat? quam ob cauſam? Neceſſe eſt enim eam quoque iuſtam, & magnam, & perſpicuam fuiſſe. Nam, vt illud incredibile eſt, mortem oblatam eſſe patri à filio ſine plurimis, & maximis cauſis: ſic hoc veriſimile non eſt, odio fuiſſe parenti filium ſine cauſis multis, & magnis, & neceſſariis.

41 Rurſus igitur eodem reuertamur, & quęramus quæ tanta vitia fuerint in vnico [f] filio, quare is patri diſpliceret. At perſpicuum eſt, nullum fuiſſe. Pater igitur amens, qui odiſſet eum ſine cauſa, quem procrearat. At is quidē fuit omnium conſtantiſſimus. Ergo illud iam perſpicuum profectò eſt, ſi neque amens pater, neque perditus filius fuerit: neque odij cauſam, patri, neque ſceleris, filio fuiſſe.

42 Neſcio, inquit, quæ cauſa odij fuerit: fuiſſe odium intelligo: quia antea, cùm duos filios haberet, illum alterum, qui mortuus eſt, ſecum omni tempore volebat eſſe: *hunc in prædia ruſtica relegarat*. Quod Erucio accidebat in mala, nugatoriaque accuſatione, idem mihi vſu venit in cauſa optima. Ille, quomodo crimen commentitium confirmaret, non inueniebat: ego res tam leneis [g] qua ratione infirmem, ac diluam, reperire non poſſum.

43 Quid ais, Eruci? tot prædia, tam pulchra, tam fructuoſa Sex. Roſcius filio ſuo, relegationis, ac ſupplicij gratia, colenda, ac [h] tuenda tradiderat? Quid hoc? Patresfamiliâs [i], qui liberos habent, præſertim homines illius ordinis, ex municipiis ruſticanis [k], nónne optatiſſimum ſibi putant eſſe, filios ſuos rei familiari maximè ſeruire, & in prædiis colendis operæ plurimum, ſtudiique conſumere?

44 An amandarat [l] hunc ſic, vt eſſet in agro, ac tantūmodò aleretur ad villā, ve[ro] commodis omnibus careret? Quid ſi conſtat, hunc nō modò colendis prædiis præfuiſſe, ſed certis fundis, patre viuo, frui ſolitum eſſe? taménne hæc attenta [m] vita, & ruſticana, relegatio. atq; amanda-

a Ideoque Solon legem aduerſus parricidas dicitur non tuliſſe. b *lib. vulg.* deditam, & denique. c *al.* maior. d *fere.* ruri ſemper h. e *al.* diſiuncta eſt. f Græci μονογενῆ appellant. g *v. c.* leuis h *al.* patresfamiliæ. i Municipiorum duorum genera hinc quidam colligunt, alia vrbana: alia ruſticana. k *al.* atque verenda. l Amandare eſt remouere à nobis, odij cauſa. m *al.* & non neceſſaria. n *al.* arta. non neceſſaria. attenta vita, diligens intenta, laborioſa, dura.

P. XXV.

P. B.

A amandatio appellabitur? Vides, Eruci, quantum diſtet argumentatio tua ab re ipſa, atq; à veritate. Quod conſuetudine patres faciunt, id, quaſi nouum, reprehendis: quod beneuolentia [a] fit, id odio factum criminaris: quod honoris cauſa pater filio ſuo conceſſit, id eum ſupplicij cauſa feciſſe dicis.

45 Neque hæc tu nõ intelligis: ſed vſq; eò quid [b] arguas nõ habes, vt nõ modo tibi cõtra nos dicendũ putes, verum etiã contra rerũ **B** naturã contraq; [c] conſuetudinem hominum contraq; opiniones omnium. At enim, cum duos filios haberet alterũ à ſe non dimittebat, alterũ ruri [d] eſſe patiebatur. Quæſo, Eruci, vt hoc in [e] bonã partẽ accipias. nõ enim exprobrãdi cauſa, ſed cõmonendi gratia dicam.

46 Si tibi fortuna non dedit, vt patre certo [f] naſcerere, ex quo intelligere poſſes, qui animus patrius in liberos eſſet; at natura certè dedit, vt humanitatis nõ parũ haberes. Eò acceſſit ſtudiũ doctrinæ, vt ne à litteris quidẽ a**C**lienus eſſes. Ecquid tandẽ tibi videtur (vt ad fabulas veniamus) ſenex ille Cæcilianus [g] minoris facere Eutychũ, filium ruſticum, quàm illum alterum Chæreſtratũ? (nam, vt opinor, hoc [h] nomine eſt) alterum in vrbe ſecũ honoris cauſa habere? alterũ rus ſupplicij cauſa relegaſſe! Quid ad iſtas ineptias abis? inquies.

47 Quaſi verò mihi difficile ſit, quãuis multos nominatim proferre (ne longius abeã) vel **D** tribuleis [i], vel vicinos meos, qui ſuos liberos, quos plurimi faciunt, agricolas aſſiduos eſſe cupiunt. Verũ homines notos ſumere, odioſũ eſt, cùm & illud incertũ ſit, velintne hi ſeſe nominari: & nemo vobis magis notus futurus ſit, quã eſt hic Eutychus: & certè ad rẽ nihil interſit, vtrũ hunc ego comicũ adoleſcentẽ, an aliquẽ ex agro Veiente nominẽ. Etenim hæc conficta arbitror à poëtis eſſe, vt effictos noſtros mores in alienis perſonis, expreſſamq; **E** imaginẽ [k] noſtræ vitæ quotidianæ videremus.

48 Age nunc, refer animũ, ſis [l], ad veritatẽ, & conſidera, nõ modo in Vmbria, atq; in ea vicinitate, ſed in his veterib. municipiis, quæ ſtudia à patribusfamiliàs maximè laudentur, iam profectò te intelliges inopia criminum ſummam laudem Sex. Roſcio vitio, & culpæ dediſſe. At nõ modò hoc patrũ voluntate liberi faciũt: ſed permultos & ego noui, & (niſi me fallit animus) vnuſquiſq; veſtrûm, qui & **F** ipſi incenſi ſunt ſtudio, quod ad agrũ colendum attinet; vitamq; hanc ruſticã, quam tu probro, & crimini putas eſſe oportere, & honeſtiſſimam & ſuauiſſimam eſſe arbitrantur.

49 Quid cenſes hunc ipſum Sex. Roſciũ? quo ſtudio, & qua intelligentia eſſe in ruſticis rebus? vt ex his propinquis eius, hominib. honeſtiſſimis, audio, nõ tu in iſto artificio accuſatorio callidior es, quàm hic in ſuo. Verũ vt opinor, quoniam ita Chryſogono videtur, **G** qui huic nullum prædium reliquit, & artificium obliuiſcatur & ſtudiũ deponat, licebit. Quod tametſi miſerum, & indignum eſt, feret tamen æquo animo, iudices, ſi per vos vitam, & famam poteſt [m] obtinere. Hoc verò eſt, quod ferri [n] non poteſt ſi & in hanc calamitatem venit propter prædiorum bonitatem, & [o] multitudinem: &, quod ea ſtudioſe coluit, id erit ei maximè fraudi [p] vt parum miſeriæ ſit, quòd aliis coluit, non ſibi, niſi etiam, **H** quòd omnino coluit, crimini fuerit.

50 Næ [q] tu, Eruci, accuſator eſſes ridiculus, ſi illis temporibus natus eſſes, cùm ab aratro **A** arceſſebantur, qui conſules fierent. Etenim, qui præeſſe agro colendo flagitium putes, profectò illum Atilium [a], quem ſua manu ſpargentem ſemen, qui [b] miſſi erant, conuenerunt, hominem turpiſſimum, atque inhoneſtiſſimum iudicares. At hercule maiores noſtri longè aliter & de illo, & de ceteris talibus viris exiſtimabant. Itaq; ex minima tenuiſſimaq; rep. maximam, & florentiſſimam nobis rel.querunt. Suos enim agros ſtudioſè **B** colebant: non alienos cupide appetebant: quibus rebus, & agris, & vrbibus, & nationibus, remp. [d] atque hoc imperium, & populi Rom. nomen auxerunt.

51 Neq; ego hæc eò profero, quo [e] conferenda ſint cũ hiſce, de quib. nunc quærimus: ſed vt illud intelligatur, cũ apud maiores noſtros ſummi viri, clariſſimiq; homines, qui omni tempore ad gubernacula reip. ſedere debebãt, tamẽ in agris quoq; colendis aliquan**C**tum operæ, temporiſq; cõſumſerint: ignoſci oportere ei homini, qui ſe fateatur eſſe ruſticũ, cũ [f] ruri aſſiduus ſemper vixerit: cùm præſertim nihil eſſet, ꝙ aut patri gratius, aut ſibi iucũdius, aut re vera honeſtius facere poſſet.

52 Odium igitur acerrimum patris in filium ex hoc, opinor, oſtenditur, Eruci, quòd hunc ruri [g] eſſe patiebatur. numquid eſt aliud? Immò verò, inquit, eſt. nam *iſtum exheredare in animo habebat*. Audio: nunc dicis ali**D**quid, quod ad rem pertineat. nam illa, opinor, tu quoque concedis leuia eſſe, atque inepta. *Conuiuia cum patre non inibat*. Quippe qui ne in oppidum quidem, niſi perraro, veniret. *Domum ſuam iſtum non ferè quiſquam vocabat*. Nec mirum, quem [h] neq; in vrbe videret, neq; rure vocaturus [i] eſſet. Verum hæc quoque tu **E** intelligis eſſe nugatoria. Illud, quod cœpimus, videamus: quo certius argumentum odij reperiri nullo modo poteſt.

53 *Exheredare pater filium cogitabat*. Mitto quærere, qua de cauſa: quæro, qui ſcias: tametſi te dicere, atq; enumerare cauſas omneis oportebat: & id erat certi accuſatoris officiũ, qui tanti ſceleris argueret, explicare omnia vitia, atq; peccata filij, quib. incenſus parens [k] potuerit animũ inducere, vt naturam ipſam vinceret: vt amorem illũ penitus inſitum eliceret ex animo: vt deniq; patrem [l] eſ**F**ſe ſeſe obliuiſceretur. quæ ſine magnis huiuſce peccatis accidere potuiſſe non arbitror.

54 Verum concedo tibi, vt ea prætereas, quæ, cùm taces, nulla eſſe concedis. Illum quidem voluiſſe exheredare, certè tu planũ facere debes. Quid ergo affers, quare id factum putemus? Vere nihil potes dicere. Finge aliquid ſaltem commodè: vt ne planè videaris id facere, quod apertè facis, huius miſeri fortunis, & horum virorum talium dignitati illudere. Exheredare filium voluit. **G** Quã ob cauſam? Neſcio. Exheredauitne? Non. Quis prohibuit? Cogitabat. Cogitabat? cui dixit? Nemini. Quid eſt aliud, iudicio, ac legibus, ac maieſtate veſtra abuti ad quæſtum, atq; ad libidinem, niſi hoc modo accuſare, atque id obiicere, quod planum facere non modò non poſſis, verum ne coneris quidem?

55 Nemo noſtrûm eſt, Eruci, quin ſciat, tibi inimicitias cum Sex. Roſcio nullas eſſe. vident omnes, qua de cauſa huic inimicus **H** venias. ſciunt, huiuſce pecunia te adductum eſſe. Quid ergo eſt? ita tamen quæſtus te cupidum eſſe oportebat, vt horum exiſti-

a v. c. beniuolentia.
b L. quod arguas
c forſ. contra conſuetudinẽ
d forſ. rure
e in bonam partem accipere eſt boni conſulere.
f vulgo conceptum nalumque & vt ſpurium, Erucium perſtringit, ac talem fuiſſe Me et hic etiã huic Erucio obiecit. Plutar. in Apophthegm. Incerto enim patre naſci dicuntur qui ſpurij § 10. Inſt. de nuptiis.
g Cæcilio Comico inductus.
h al. hoc nomen ei eſt)
i Tribules, qui ex eadem tribu.
P. XXVI.
k Vulg. Imaginem noſtræ vitæ quotid.
l id eſt, ſi vis.
m L. poteris obt.
n forſ. ferre
o L. ac multitudinem.
p fraudi eſſe id eſt pœnæ, odio, damno. atq; ita fraus pro pœna & damno ſæpe accipitur in Iure l. 1 § ad l. Falcid. l. aliud fraus 131. ff. de verb. ſignif.
q v. c. Ne tu heuel, &c. & ita Diomedes ſib. 2.

a ſic ab aratro Dictatores petiti, vt R. Cincinnatus Plinius de viris illuſtrib. cap 17. 18. Plin. & Serranus Plin. ...
b al. Atilium Calatinũ autem intell etc. Val. ... Plinius de viris illuſtribus c. 39.
P. R.
c Viatores hi dicebantur. vide Feſtum in viatores 18. Plin. 3 vbi vide formulam mandati à viatore facti.
d v. c. r. d.
e v. c. t. p.
f al. quod conf.
g L. cum ruri al. qui ruri.
h forſ. rure
i lib. vulg. qui neque in vrbe viueret, neq; al. quem neq; in vrbe viueret, neque al. qui neque in vrbe viueret, neque reuocaturus eſſet. Has enim cauſas affert Cicero, cur Roſcium nemo fere domum vocaret. Neque, inquit Cicero, in vrbe viuebat: & ſi vixiſſet reuocaturus nõ erat. Eſt enim reuocare eum à quo hilare conuiuio acceptus fueris, viciſſim inuitare.
k al reuocaturus al. euocaturus vt Ed. ...
l L. pater.
m forſ. patrẽ ſe eſſe oblitu.
P. XXVII.

Digitized by Google

mationem & legem Memmiam [a] putares ali-
quid valere oportere. Accuſatores multos eſſe
in ciuitate vtile eſt, vt metu contineatur au-
dacia. verumtamen hoc ita eſt vtile, vt ne pla-
ne illudamur ab accuſatoribus. Innocens eſt
quiſpiam. veruntamen, quamquam abeſt à
culpa, ſuſpicione tamen non caret. Tametſi
miſerum eſt, tamen ei, qui hunc accuſet,
poſſim aliquo modo ignoſcere. cum enim
aliquid habeat quod poſſit criminoſe, ac ſu-
ſpicioſe dicere, apertè ludiſicari, & calumnia-
ri [b] ſciens non videatur.

56 Quare facilè omnes patimur, eſſe quàm
plurimos accuſatores. quòd innocens ſi accu-
ſatus ſit abſolui poteſt: nocens [c], niſi accuſa-
tus fuerit, condemnari non poteſt. *Vtilius [d] eſt
autem [e] abſolui innocentem, quàm nocentem cauſam
non dicere.* Anſeribus [f] cibaria publicè locan-
tur [g] & canes aluntur [h] in Capitolio, vt ſigni-
ficent, ſi fures venerint. At fures internoſcere
non poſſunt. ſignificant tamen, ſiqui noctu
in Capitolium venerint: &, quia id eſt ſuſpi-
cioſum, tametſi beſtiæ ſunt, tamen in eam
partem potius peccant, quæ eſt cautior. Quod
ſi luce quoq; canes latrent, cùm deos ſaluta-
tum aliqui venerint: opinor, iis [i] crura [k] ſuf-
fringantur, quod acres ſint etiam tum, cùm
ſuſpicio nulla ſit.

57 Simillima eſt accuſatorum ratio. Alij
veſtrum, anſeres ſunt, qui tantummodò cla-
mant, nocere [l] non poſſunt: alij, canes, qui
& latrare & mordere poſſunt. Cibaria vobis
præberi [m] videmus: vos autem maximè de-
betis in eos impetum facere, qui merentur.
hoc populo gratiſſimũ eſt. deinde ſi voletis,
etiam tum, cùm veriſimile erit aliquem cõ-
miſiſſe, in ſuſpicione latratote. id quoque
concedi poteſt. Sin autem ſic agetis, vt argua-
tis aliquem patrem occidiſſe, neq; dicere poſ-
ſitis aut quare, aut quomodo: ac tantum mo-
dò ſine ſuſpicione latrabitis: crura [n] quidem
vobis nemo ſuffringet: ſed ſi ego hos bene
noui, litteram [o] illam, cui vos vſq; eò inimici
eſtis, vt [p] etiam eas omneis oderitis, ita vehe-
menter ad caput affigent, vt poſtea neminem
alium, niſi fortunas veſtras, accuſare poſſitis.

58 Quid mihi ad defendendum dediſti bo-
ne accuſator? quid hiſce autem ad ſuſpican-
dum? Ne exheredaretur, veritus eſt. audio.
ſed qua de cauſa vereri debuerit, nemo dicit.
Habebat pater in animo. Planũ fac. nihil eſt:
non, quicum deliberarit, quem certiorem fe-
cerit. vnde iſtud vobis ſuſpicari in mentem
venerit. Cũ hoc modo accuſas, Eruci, nonne
hoc palàm dicis? ego, quid acceperim, ſcio.
quid dicã, neſcio. vnum illud ſpectaui, quòd
Chryſogonus aiebat, neminem iſti patronum
futurum de bonorũ emtione, deq; ea ſocieta-
te neminẽ eſſe, qui verbum facere hoc tem-
pore auderet. Hæc te opinio falſa in iſtã frau-
dem impulit. non mehercule verbum feciſ-
ſes, ſi tibi quemquam reſponſurum putaſſes.

59 Operæ pretium erat, ſi animaduertiſtis,
iudices, negligentiam eius in accuſando con-
ſiderare. Credo, cum vidiſſet, qui homines in
hiſce ſubſelliis ſederent, quæſiſſe, num ille,
aut ille defenſurus eſſet: de me ne ſuſpicatum
quidem, quòd antea [q] cauſam publicam nul-
lam dixerim, poſteaquàm inuenit neminem
eorum, qui poſſunt, & ſolent: ita negligens

a al. Remmiã
b ita Ant. Auguſtinus. Legis Remmiæ aduerſus calumniatores meminit Iuriſcõſultus l. 1. ff. ad S. C. Turpilianũ l. quæſitum ff. de teſtibus.
b q. v. c. calumniari
c Nocens ſine accuſatore nõ damnatur l. 6. ff. de cuſtodia reorum dixi ad l. 6. §. 2. ff. de muneribus
d Item in l. abſentem D. de pœnis
e fort. tamen abſolui innocentem, &c.
f 19 Plin 22
g Plin 10 c. 22.
• charta anſerum cenſores in primis locant.
h hoc quidam negat
i fort crura eis
k ſuffigantur,
l Anſerum vigil. cura Capitolium defendit Canum ſilentium pene prodidit. Cui rei teſtã dæ quotannis Canes ſupplicia pendebãt, inter ædem Iuuentutis & Summani viui in arbore Sambuceo fixi Pli. 29. c. 4. 12. Ælian. 43. aut vt Plutar. hue refert libello de fortuna P. Romani cruci fixi, anſere in ſtrato ſumptuoſo & ferculo magnificè ſedente addi Auguſt. 2. de ciuitate 22.
k de cruriſragio adde quædam ex Philippica 13
l fort. mordere.
P. XXVIII.
m [illegible]
n fort. crura quidem vos nemo ſuffringet
o Quidam litteram C. interpretatur; mali ſuiſſe enim littera k, id eſt kalumnia, ſic enim ſcribebatur apud veteres, & kalumniatoribus fronti inurebatur dixi ad l. ff. ad Turpilianum. Non eſt igitur littera c. ſed nec condemnationis.
p L. vt etiam illas omneis al. vt etiam illas
q Hæc igitur oratio in cauſa public. Ciceronis prima fuit, idem Cicero libro de claris oratoribus.

A eſſe cœpit, vt cùm in mentem veniret ei reſi-
dèret: deinde ſpatiaretur: nõnumquam etiam
puerum vocaret, credo cui cenam imperaret:
prorſus vt veſtro conſeſſu, & hoc conuentu
pro ſumma ſolitudine abuteretur.

60 Perorauit aliquãdo: aſſedit. ſurrexi ego.
reſpirare viſus eſt, quod non alius potius diceret.
cœpi dicere. Vſq; eo animaduerti, iudices, eũ
iocari, atq; [a] alias res agere antè quàm Chry-
ſogonũ nominaui: quem ſimul atq. attigi, ſta-
B tim homo ſe erexit. mirari viſus eſt. intellexi,
quid eum pupugiſſet. Iterum, ac tertio nomi-
naui. Poſtea homines curſare vltrò, & citrò
non deſtiterunt, credo, qui Chryſogono nun-
tiarent, eſſe aliquẽ in ciuitate, qui cõtra volũ-
tatem eius dicere auderet: aliter cauſam agi,
atq; ille exiſtimaret: aperiri bonorum em-
tionem: vexari peſſime ſocietatem: gratiam,
potentiamq; eius negligi: iudices diligenter
attendere: populo rem indignam videri.

C 61 Quæ quoniã te fefellerunt, Eruci, quo-
niamq; vides verſa eſſe omnia: cauſam pro
Sex. Roſcio, ſi non commode, at liberè dici:
quem dedi putabas, defendi intelligis: quos
tradituros ſperabas, vides iudicare: reſtitue
nobis aliquando veterem tuam illam calli-
ditatem, atq; prudentiam: confitere [b] huc ea
ſpe veniſſe, quòd putares hic latrociniũ, non
iudicium futurum. De [c] patricidio cauſa di-
citur: ratio ab accuſatore reddita non eſt,
D quam ob cauſam patrem filius occiderit.

62 Quod in minimis noxis, & in his leuio-
ribus peccatis, quæ magis crebra, & iam prò-
pè quotidiana ſunt, maximè, & primùm quæ-
ritur, quæ cauſa maleficij fuerit: id Erucius in
patricidio [d] quæri non putat oportere. in quo
ſcelere, iudices, etiam [e] cùm multæ cauſæ
conueniſſe vnum in locum, atq; inter ſe cõ-
gruere videntur: tamen non temerè creditur,
neque leui coniectura res penditur, neq; te-
E ſtis incertus auditur, neq; accuſatoris ingenio
res iudicatur. Cùm multa antea commiſſa
maleficia, tum vita hominis perditiſſima, tum
ſingularis audacia oſtendatur neceſſe eſt: ne-
que audacia ſolùm ſed ſummus furor, atque
amentia. Hæc [f] cùm ſint omnia, tamen ex-
ſtent oportet expreſſa ſceleris veſtigia, vbi,
qua ratione, per quos, quo tempore malefi-
cium ſit admiſſum. quæ niſi multa, & mani-
feſta ſunt, profectò res tam ſceleſta, tam a-
F trox, tam nefaria credi non poteſt.

63 Magna eſt enim vis humanitatis: multũ
valet communio ſanguinis: reclamitat iſtiuſ-
modi ſuſpicionib ipſa natura: portentum, atq.
monſtrum certiſſimũ eſt, eſſe aliquẽ humana
ſpecie, & figura, qui tantum [g] immanitate be-
ſtias vicerit, vt, propter [h] quos hanc ſuauiſſi-
mam lucem adſpexerit, eos indigniſſimè luce
priuarit: cùm etiam feras inter ſeſe partus at-
que educatio, & natura ipſa conciliet.

G 64 Non ita multis antè annis aiunt, T. [i]
Clœlium quendam Terracinenſem [k], homi-
nem non obſcurum, cùm cenatus cubitum in
idem conclaue [l] cum duobus adoleſcentibus
filiis iſſet, inuentum eſſe manè iugulatum,
cùm neque ſeruus quiſquam reperiretur,
neque liber, ad quem ea ſuſpicio pertine-
ret: id ætatis autem duo filij propter [m] cu-
bantes ne ſenſiſſe quidem ſe dicerent: nomi-
na filiorum de [n] parricidio delata ſunt. Quid [o]
H poſtea? erat ſanè ſuſpicioſum. Neutrum [p]
ſenſiſſe! auſum autem eſſe quemquam ſe
in id conclaue committere, eo potiſſimum
tempore

a fort. atque alias res agere, donec Chryſ. vel fort. alias res agere quàm Chryſ.
b l. aut confitere, te huc
P. [illegible]
ea ſpe veniſſe.
c lib. vulg. De patricidio.
d al. parricidio
e Parricidij nemo damnandus ex coniecturis, niſi multæ & magnæ concurrant.
f fort. Hæc cum ſunt omnia, tum exſtent op
g [illegible]
h al. per quos, ſed nihil mutandum nam, propter quos, dictum pro, quorum opera, & per quos.
i Idem 8. Valer. 1.
k al. Tarracinenſem, malè, al. Terracinenſem
l Conclauia Feſto loca quæ vna claue clauduntur.
m id eſt prope. Exempla vide apud Noolum c. 4. in propter 317
n lib. vulg. de patricidio.
o al. Quid poterat enim tã ſuſpicioſum
P. XXIX.
eſſe, aut neutrum ſenſiſſe aut auſum. al. quod poterat tam eſſe ſuſpicioſum, aut neutrum. al. quid poſtea? erat ſanè ſuſpicioſum, neutrum ſenſiſſe quẽquã.
p al. Neutrũ ne ſenſiſſe.

Digitized by Google

tempore, cùm ibidẽ eſſent duo adoleſcentes filij, qui & ſentire, & defendere facilè poſſet?

65 Erat porro nemo, in quẽ ea ſuſpicio cõueniret: tamẽ cùm planũ iudicib. eſſet [a] factũ, aperto oſtio dormienteis eos repertos eſſe, iudicio abſoluti adoleſcentes, & ſuſpicione omni liberati ſunt. Nemo enim putabat, quemquã eſſe, qui, cùm omnia diuina atq; humana iura ſcelere nefario polluiſſet, ſomnũ ſtatim capere potuiſſet: propterea quòd qui tantum facinus cõmiſerunt, nõ modo ſine cura quieſcere, ſed ne ſpirare [b] quidẽ ſine metu poſſũt.

66 Videtiſne, quos [c] nobis poetæ tradiderunt, patris vlciſcendi cauſa ſupplicium de matre ſumſiſſe, cùm præſertim deorum immortalium iuſſis, atq; oraculis id feciſſe dicantur, tamen vt eos agitent [d] furiæ, neque conſiſtere vſquam [e] patiantur [f], quod ne pij quidem ſine ſcelere eſſe potuerunt! Sic ſe res habet iudices magnam vim, magnam neceſſitatem, magnam poſſidet religionem paternus, maternuſque ſanguis: ex quo ſiqua macula concepta eſt, nõ modò elui non poteſt, verùm vſq; permanet ad animum, vt ſummus furor, atque amentia conſequatur.

67 Nolite enim putare, quemadmodum in fabulis ſæpenumerò videtis, eos, qui aliquid impiè, ſceleratèque commiſerint, agitari & perterreri furiarum tædis ardentibus. Sua quemq; fraus, & ſuus terror maximè vexat: ſuum quemque ſcelus agitat, amentiaq; afficit: ſuæ malæ cogitationes, conſcientiæque animi terrent. Hæ ſunt impiis aſſiduæ, domeſticæq; furiæ: quæ dies, noctẽſque parentum pœnas à conſceleratiſſimis filiis repetant.

68 Hæc magnitudo maleficij facit, vt, niſi pænè manifeſtum patricidium [g] proferatur, credibile non ſit: niſi turpis adoleſcentia, niſi omnibus flagitiis vita inquinata, niſi ſumtus effuſi cum probro, atq; dedecore, niſi prorupta audacia, niſi tanta temeritas, vt non procul abhorreat ab inſania. Accedat huc oportet odium parentis, animaduerſionis paternæ metus, amici improbi, ſerui conſcij, tempus idoneum, locus opportunè captus ad eam rẽ: pænè dicam reſperſas manus ſanguine paterno iudices videant oportet, ſi tantum facinus, tam immane, tam acerbum, credituri ſint.

69 Quare hoc, quo minus eſt credibile, niſi oſtenditur: eo magis eſt, ſi cõuincitur, vindicãdum. Itaque, cùm multis ex rebus intelligi poteſt, maiores noſtros nõ modò armis plus, quam ceteras nationes, verùm etiam conſilio, ſapientiaque potuiſſe, tum ex hac re vel maximè, quod in impios ſingulare [h] ſupplicium inuenerunt [i]. Qua in re quantum prudentia præſtiterint iis, qui apud cæteros ſapientiſſimi fuiſſe dicuntur, conſiderate.

70 Prudentiſſima ciuitas Athenienſium, dum ea rerum potita [k] eſt, fuiſſe traditur: eius porrò ciuitatis ſapientiſſimũ Solonem dicunt fuiſſe, eum, qui leges, quibus hodie quoque vtuntur, ſcripſerit. Is cùm interrogaretur, cur [l] nullum ſupplicium conſtituiſſet in eum, qui parentem necaſſet, reſpondit, ſe id neminem facturum putaſſe. Sapienter feciſſe dicitur, cùm de eo nihil ſanxerit, quod anteà cõmiſſum non erat, ne non tam prohibere, quàm admonere videretur. Quanto maiores noſtri ſapientiùs? qui cùm intelligerent, nihil eſſe tam ſanctum, quod non aliquando violaret audacia, ſupplicium in [m] parricidas ſingulare excogitauerunt: vt, quos natura ipſa retinere

a al. factum eſſet.
b al. reſpirare.
c Oreſtẽ matris Clytemneſtræ interfectorem deſignat. de quo Euripides in Oreſte non Alcmæonem Amphiarai filiu matris Eryphiles interfectorem.*
d Beſſus quidam parricida hirundinũ nidum cum euertiſſet, interrogatus P. B. cur rem ita nefandam feciſſet, ſceleris conſcientia tactus, tãdiu, inquit, clamãt me patrem occidiſſe: Plutarchus de ſera numinis vindicta.*
e al. vnquam.*
f al. patiantur? quid ne pij quidem ſine ſcel. eſſe potuerunt.
g lib. vulg. parricidium.
h vide l. 9. ff. ad leg. Pompei. de parric. dig.*
i Parricidiũ autem Romæ prius fuiſſe dicitur anno ferè 600. vrbis ſecundo bello Punico: quo tempore L. Oſtius dicitur patrem interemiſſe Plutarchus in Romulo.*
k de Athenienſium imperio vide Thucydid. & trac. pro lege Manilia.*
l Sic Ennius in Hecuba apud Nonium: nunquam ſcripſiſſe qui aut parentem hoſpitem necaſſet, quo is cruciatu perbiteret, id eſt periret. P. XXX.*
m lib. vulg. in parricidas

A in officio non potuiſſet, ij magnitudine pœnæ maleficio [a] ſummouerentur. inſui voluerunt in culeum [b] viuos, atque ita in flumen deiici.

71 O ſingularem ſapientiã, iudices! nónne [c] videntur hunc hominẽ ex rerum natura ſuſtuliſſe, & [d] eripuiſſe, cui repentè cælum, ſolem, aquã terramq; ademerunt, vt, qui eũ necaſſet, vnde ipſe natus eſſet, careret iis rebus omnibus, ex quibus omnia nata eſſe dicũtur?

B Noluerunt feris corpus obiicere, ne beſtiis quoq;, quæ tãtũ ſcelus attigiſſent, immanioribus vteremur: nõ ſic nudos in flumen deiicere, ne, cũ delati eſſent in mare ipſum [e] polluerent, quo cætera, quæ violata ſunt, expiari putantur. Denìq; nihil tam vile, neq; tã vulgare eſt, cuius [f] partem vllam reliquerint.

72 Etenim quid tam eſt commune, quàm ſpiritus [g] viuis, terra mortuis, mare fluctuantibus, litus eiectis? Ita viuunt dum poſſunt, vt

C ducere animam de cælo non queant: ita moriuntur, vt eorum oſſa terra [h] non tangat: ita iactantur fluctibus, vt numquam abluantur [i]: ita poſtremò eiiciuntur, vt ne ad ſaxa quidẽ mortui conquieſcant. Tanti malefici j crimẽ, cui maleficio tam inſigne ſupplicium eſt cõſtitutum, probare te, Eruci, cenſes poſſe talibus viris, ſi ne cauſam quidem maleficij protuleris? Si hunc apud bonorũ emtores ipſos accuſares, eiq; iudicio Chryſogonus præeſſet, tamen diligentius, paratiuſque veniſſes.

D 73 Vtrum [k], quid agatur, non vides? an apud quos agatur? Agitur de patricidio: quod ſine multis cauſis ſuſcipi nõ poteſt. Apud homines autẽ prudentiſſimos agitur: qui intelligunt, neminem ne minimũ quidem maleficiũ ſine cauſa admittere. Eſto: cauſam proferre non potes, tametſi ſtatim viciſſe debeo, tamen de meo iure decedam: & tibi, quod in alia cauſa non concederem, in hac concedam, fretus

E huius innocentia. Non quæro abs te, quare patrem Sex. Roſcius occiderit: quæro, quomodo occiderit. Ita [l] quæro abs te, C. Eruci, quomodo, & ſic tecũ agam, vt in eo loco vel reſpondendi, vel interpellandi tibi poteſtatẽ faciam, vel etiam, ſi quid voles, interrogandi.

74 Quomodo occidit? ipſe percuſſit, an aliis occidendũ dedit? Si ipſum arguis, Romæ non fuit. ſi per alios feciſſe dicis: quæro, ſeruóſne, an liberos? quos homines? indidémne

F Ameria, an hoſce ex vrbe ſicarios? Si, Ameria: qui ſunt hi? cur nõ nominantur? ſi Romæ: vnde eos nouerat Roſcius, qui Romam multis annis nõ venit, neq; vnquam plus triduo fuit? vbi eos cõuenit? quicum locutus eſt? quomodo perſuaſit? pretium dedit? cui dedit? per quem dedit? vnde, aut quantũ dedit? nónne his veſtigiis ad caput maleficij perueniri ſolet? & ſimul tibi in mentem veniat, facito, quemadmodum vitam huiuſce depinxeris,

G hunc hominem, ferum, atq; agreſtem fuiſſe: numquam cum homine quoquam collocutum eſſe: nunquam in oppido conſtitiſſe.

75 Qua in re prætereo illud, quod mihi maximo [m] argumento ad huius innocentiã poterat eſſe, in ruſticis moribus, in victu arido, in hac horrida, incultaq; vita iſtiuſmodi maleficia gigni non ſolere: vt non omnem frugem, neque arborem in omni agro reperire poſſis: ſic non omne facinus in omni vita

H naſcitur. In vrbe luxuries creatur: ex luxuria exſiſtat auaritia neceſſe eſt: ex auaritia erumpat audacia: inde omnia ſcelera, ac maleficia

a al. maleficio ſummo arcerentur.*
b L. culleum
c De parricidij pœna adde Cicer. in Orat. vbi huius loci meminit & l. 9. ff. ad l. Pompeiam de parricid.*
d L. & deiepulſſe.
e L. id ipſum pol.
f L. cuius partem vllam eis reliquerint.
g Leſtim quid eſt tam comm.
g Eadem verba referuntur in oratore.*
h al. terram non tangant.
i L. abluantur.
k L. Vtrùm qua de re agatur, &c. P. R. vel, quo de agatur.*
l al. Itaque abs te C. Eruci quæro & ſic tecum agam.*
m fort. maximo argumento huius innocentiæ pot.

Digitized by Google

gignit. Nam ista enim haec rustica, quam tu agrestem vocas, parsimoniæ, *diligentiæ, iustitiæ, magistra est.* Verum hæc missa facio.

P. XXXI.

76 Illud quæro: is homo, qui, vt tute dicis, numquam inter homines fuerit, per quos homines hoc tantum facinus, tam occultum, absens præsertim, conficere potuerit. multa sunt falsa, iudices, quæ tamen argui suspiciose possunt. in his rebus si suspicio reperta erit, culpam inesse concedam. Romæ Sex. Roscius occiditur, cum in agro Amerino esset filius. litteras, credo, misit alicui sicario, qui Romæ nouerat neminem. Arcessiuit aliquem. At quando? Nuntium misit. Quem? aut ad quem? pretio, gratia, spe, promissis induxit aliquem? Nihil horum ne confingi quidem potest. Et tamen causa de parricidio dicitur. Reliquum est, vt per seruos id admiserit.

77 O dij immortales! rem miseram & calamitosam, quod in tali crimine innocenti[a] saluti solet esse, [b] vt seruos in quæstionem polliceatur, id Sex. Roscio facere non licet. Vos, qui hunc accusatis, omneis[c] eius seruos habetis. vnus puer victus quotidiani administer ex tanta familia Sex. Roscio relictus non est. Te nunc appello, P. Scipio[d], te, Metelle: vobis aduocatis vobis agentibus aliquotiens duos seruos paternos in quæstionem ab aduersariis Sex. Roscius postulauit. Meministisne, T. Roscium recusare? quid? ij serui vbi sunt? Chrysogonum, iudices, sectantur: apud eum sunt in honore, & in pretio. etiam nunc, vt ex his quæratur, ego postulo, hic orat, atque obsecrat. quid facitis? cur recusatis?

a al. nocenti.
b vt le sint. B. Bastion & de quæstionibus.
c al. omnis.
d hi videntur fuisse adfuisse huic causæ.

78 Dubitate[e] etiam nunc, iudices, si potestis, à quo sit Sex. Roscius occisus: ab eone, qui propter illius mortem in egestate, & insidiis versatur, cui ne quærendi quidem de morte patris potestas permittitur: an ab iis, qui quæstionem fugitant, bona possident, in cæde, atque ex cæde viuunt. Omnia, iudices, in hac causa sunt misera atque indigna: tamen hoc nihil neque acerbius, neque iniquius proferri potest. mortis paternæ de seruis paternis quæstionem habere filio non licet. ne tandiu quidem dominus erit in suos[f], dum ex iis de patris morte quæratur. Veniam, neque ita multo post, ad hunc locum. nam hoc totum ad Roscios pertinet: de quorum audacia tum me dicturum pollicitus sum, cum Erucij crimina diluissem.

e al. Dubitate etiam nunc, iudices, potestis, à quo, &c.

P. B.

f Al. suos,

79 Nunc, Eruci, ad te venio. conueniat mihi tecum necesse est. si ad hunc maleficium istud pertinet, aut ipsum sua manu fecisse, id quod negas: aut per aliquos liberos aut seruos. liberosne? quos neque vt conuenire potuerit, neque qua ratione inducere, neque vbi, neque per quos, neque qua spe, aut quo pretio, potes ostendere. Ego contrà ostendo, non modò nihil eorum fecisse Sex. Roscium, sed ne potuisse quidem facere: quod neque Romæ multis annis fuerit, neque de prædiis vnquam temerè[h] discesserit. Restare tibi videbatur seruorum nomen, quò, *quasi in portum, reiectus à* ceteris suspicionibus, confugere posses. vbi *scopulum offendis* eiusmodi, vt non modò ab hoc crimen resilire videas, verum omnem suspicionem in vosmetipsos recidere intelligas.

g al. dum ex iis de patris morte quæratur.

h αὐτόχειρα ὑπάρχειν

80 Quid est ergo? quo tandem accusator inopia argumentorum confugerit? Eiusmodi tempus erat, inquit, vt homines vulgò impunè occiderentur. quare tu hoc propter multitudinem sicariorum, nullo negotio facere potuisti. Interim[i] mihi videris, Eruci, *vna mercede duas res assequi velle:* nos iudicio perfundere[a]: accusare autem eos ipsos, à quibus mercedem accepisti. Quid ais[b]? vulgò occidebantur[c]? per quos & à quibus? nonne cogitas, te a sectoribus huc adductum esse? quid postea? Nescimus, per ista tempora, eosdem fere sectores[d] fuisse collorum, & bonorum?

i ἀλλήλων.
k al. interdum.

81 Ii denique, qui tum armati dies noctesque concursabant, qui Romæ erant assidui, qui omni tempore *in præda, & sanguine versabantur,* Sex. Roscio temporis illius acerbitatem, iniquitatemque obiicient: & illam sicariorum multitudinem, in qua ipsi duces, ac principes erant, huic crimini putabunt fore? qui non modò Romæ non fuit, sed omnino quid Romæ ageretur, nesciuit: propterea quod ruri assiduus, quemadmodum tute confiteris, fuit.

82 Vereor, ne aut molestus sim vobis, iudices, aut[f] ne ingeniis vestris videar diffidere, si de tam perspicuis rebus diutius disseram. Erucij criminatio tota, vt arbitror, dissoluta est: nisi fortè exspectatis, vt illa diluam, quæ *de peculatu,* ac de eiusmodi rebus commenticiis, inaudita nobis ante hoc tempus, ac noua obiecit. quæ mihi iste visus est ex alia[g] oratione declamare, quam in alium reum commentaretur: ita neque ad crimen parricidij[h], neque ad eum, qui causam dicit, pertinebant. de quibus quoniam verbo arguit, verbo satis est negare. Si quid est, quod ad testeis reseruet: ibi nos quoque, vt in ipsa causa, paratiores reperiet, quàm putabat.

83 Venio nunc eò, quò me non cupiditas ducit, sed fides. Nam si mihi liberet accusare: accusarem alios potius, ex quibus possem crescere: quod certum est non facere, dum vtrumuis licebit. *Is enim mihi videtur amplissimus, qui sua virtute in altiorem locum peruenit: non qui ascendit per alterius incommodum, & calamitatem.* Desinamus aliquando ea scrutari, quæ sunt inania. quæramus, vbi maleficium & est, & inueniri potest. Iam intelliges, Eruci, certum crimen quàm multis suspicionibus coarguatur. tametsi neque omnia dicam, & leuiter vnumquodque tangam. neque enim id facerem, nisi necesse esset. & id erit signi, me inuitum facere, quod non persequar[k] longius, quam salus huius, & mea fides postulabit.

84 Causam tu nullam reperiebas in Sext. Roscio. *At ego in T. Roscio reperio.* tecum[k] enim mihi res est, T. Rosci, quoniam istic sedes, ac te palam aduersarium esse profiteris. De Capitone post viderimus, si, quemadmodum paratum esse audio, testis prodierit: tum alias quoque suas palmas cognoscet, de quibus me ne audisse quidem suspicatur. L. Cassius ille, quem populus Romanus verissimum[l], & sapientissimum iudicem[m] putabat[n], identidem in causis quærere solebat, *cui bono fuisset.* Sic[o] vita hominum est, vt *ad maleficium nemo conetur sine spe, atque emolumento accedere.*

85 Hunc quæsitorem[p], ac iudicem fugiebant, atque horrebant ij, quibus periculum creabatur: ideo, quòd tametsi veritatis erat amicus, tamen natura non tam propensus ad misericordiam, quam implicatus[q] ad seueritatem videbatur. Ego, quanquam præest huic quæstioni vir[r] & contra audaciam fortissimus, & ab innocentia clementissimus: tamen facile me paterer, vel illo ipso acerrimo iudice quærente, vel apud Cassianos[s] iudices, quorum etiam nunc ij, quibus causa dicenda est, nomen ipsum reformidant,

a Perfundere iudicio est aliqua iudicij molestia afficere.
b l. Quid ais? vulgò occidebantur homines per q.
c al. vulgo occidebantur. &c.
d aiciendo. Iuli enim veterib. bonorum sectio. Quia & corpus debitoris ex legib. XII. tab. si non soluisset, redimi ... Gel. l. sed tamblnu ... seque do hic deducit. Sanè sectio est Asconio, æstimatores & redemptores bonorum damnati ... Glossis sector ...
e L. tute.
f l. attingenti.
g al. ex ipsa ... dicam.
h al. alienæ & ita ...
i lib. vulg. parricidij.
k al. prosequor.
l DE VERACIV L. ROSCIVS. l. Roscium huius parricidij reum esse ... enim ... membra partitione.
m al. tenerissimum.
n præfectus iudicio ... omnes damnabat.
o de hac formula dixit in oratione pro Milone.
p sic Tironem ... vita ...
q Quæsitor ... iudicio ... qua in re pa... rebant.
r l. infectus ... oppositi propenso ad misericordiam. al. inclinatus.
s M. Fannius.
t Cassianos iudices, pro similibus & feueris. sic iudices Cassiani ... Vert. 3.

Digitized by Google

pro Sext. Roſcio dicere.

86 In hac enim cauſa cùm viderent, illos ampliſſimam pecuniam poſſidere, hunc in ſumma mendicitate eſſe: illud quidem non quærerent, *Cui bono fuiſſet:* ſed [a] eo perſpicuum crimen, & ſuſpicionem potius ad prædam adiungerent, quam ad egeſtatem. Quid ſi accedit eòdem, vt tenuis [b] antea fueris quid ſi, vt auarus? quid ſi, vt audax? quid ſi, vt illius, qui occiſus eſt, inimiciſſimus? nũ quærenda cauſa quæ te ad tantum facinus adduxerit? Quid ergo horum negari poteſt? Tenuitas hominis eiuſmodi eſt, vt diſſimulari non queat: atque eo magis eluceat, quo magis occultatur.

87 Auaritiam præfers, [c] qui ſocietatẽ coieris de municipiis, cognatiq; fortunis cum alieniſſimo. Quàm ſis audax (vt alia obliuiſcar) hinc omnes intelligere potuerũt, quod ex tota ſocietate, hoc eſt, ex tot ſicariis, ſolus tu inuentus es, qui cum accuſatoribus ſederes, atque os [d] tuum non modò oſtenderes, ſed etiam offerres. Inimicitias tibi fuiſſe cum Sex. Roſcio, & magnas rei familiaris controuerſias, concedas neceſſe eſt.

88 Reſtat, iudices, vt hoc dubitemus, vter potius Sex. Roſcium occiderit: is [e], ad quem morte eius diuitiæ venerunt: an is, ad quem mendicitas: is, qui antea tenuis fuerit, an is, qui poſtea factus ſit egentiſſimus: is, qui ardens [f] auaritia feratur infeſtus in ſuos: an is, qui ſemper ita vixerit, vt quæſtum noſſet nullum, fructum autem eum ſolum, quem labore peperiſſet: is, qui omniũ ſectorum audaciſſimus ſit: an is, qui propter fori, iudiciorumq; inſolentiam, [g] non modò ſubſellia, verùm etiam vrbem ipſam reformidet: poſtremò, iudices, id quod ad rem, mea [h] ſententia, maximè pertinet, vtrùm inimicus potius, an filius.

89 Hæc tu, Eruci, tot, & tanta ſi nactus eſſes in reo, quamdiu diceres? quo te modo iactares? tempus, hercule, [i] te citiùs, quàm oratio deficeret. Etenim in ſingulis rebus eiuſmodi materies eſt, vt dies ſingulos poſſis conſumere: Neque ego non poſſum: non enim mihi tantum derogo: tametſi nihil arrogo, vt te copioſius, quàm me, putem poſſe dicere: verùm ego forſitan, propter multitudinem patronorum, in grege annumerer. te pugna [k] Cannenſis [l] accuſatorem ſat bonum facit [m]. Multos cæſos non ad [n] Traſimenum lacum, ſed ad Seruilium vidimus.

90 *Quis [o] ibi non eſt vulneratus ferro Phrygio?* non neceſſe eſt omneis commemorare, Curtios, Marios, denique Mamercos [q], quos iam ætas à præliis auocabat: poſtremo Priamum ipſum, ſenem Antiſtium [r]: quem non modò ætas, ſed etiam leges pugnare prohibebant [s]. Iam, quos nemo propter ignobilitatem nominat, ſexcenti ſunt, qui inter ſicarios, & de veneficiis accuſabant. [t] qui omnes (quod ad me attinet) vellem viuerent. *Nihil* enim *mali eſt, canes ibi* [u] *quàm plurimos eſſe, vbi permulti obſeruandi* [x] *multáque ſeruanda ſunt.*

91 Verùm, vt fit, multa ſæpe, imprudentibus imperatoribus, vis belli, ac turba molitur. dum [y] is in aliis rebus erat occupatus, qui ſummam [z] rerum adminiſtrabat [a], erant interea qui ſuis vulneribus [b] mederentur: qui, tanquam ſi offuſa reipublicæ ſempiterna nox eſſet, ita ruebant in tenebris, omniaque miſcebant [c]. à quibus miror, ne quod iudiciorum eſſe veſtigium, non ſubſellia quoque eſſe combuſta, nam & accuſatores [d], & iudices ſuſtulerunt. Hoc commodi eſt, quòd ita vixerunt, vt teſteis [a] omneis, ſi cuperent, interficere non noſſent. nam, *dum hominum* [b] *genus erit*, qui accuſet eos, non deerit: dum ciuitas erit, iudicia fient. Verùm, vt cœpi dicere, & Erucius, hæc ſi haberet in cauſa, quæ commemoraui, poſſet ea quamuis diu dicere: & ego, iudices, poſſum: ſed in animo eſt, quemadmodum antè dixi, leuiter [c] tranſire, ac tantummodo perſtringere vnamquamque rem: vt omnes intelligant, me non [d] ſtudio accuſare, ſed officio defendere.

92 Video igitur, cauſas eſſe permultas, quæ iſtum impellerent. Videamus nunc, *ecqua facultas ſuſcipiendi maleficij* fuerit. Vbi occiſus eſt Sex. Roſcius? Romæ. Quid? tu, Roſci, vbi tunc eras? Romæ. Verum quid ad rem? & alij multi. Quaſi nunc id agatur, quis ex tanta multitudine occiderit, ac non hoc quæratur, eum, qui Romæ ſit occiſus, vtrum veriſimilius ſit ab eo eſſe occiſum, qui aſſiduus eo tempore Romæ fuerit: an ab eo, qui multis annis Romam omnino non acceſſerit.

93 Age, nunc *ceteras facultates* quoque conſideremus. Erat tum multitudo ſicariorum, id quod commemorauit Erucius: & homines impune occidebantur. Quid? multitudo quæ erat? opinor, aut eorum, [e] qui in bonis erant occupati: aut eorum, qui ab iis conducebantur, vt aliquem occiderent. Si eos putas, qui alienum appetebant: tu es in eo numero, qui noſtra pecunia diues es. ſin eos, quos, qui leuiore nomine appellant, percuſſores [f] vocant: quære, in cuius fide ſint, & clientela: mihi crede, aliquem de ſocietate tua reperies: &, quidquid tu contrà dixeris, id cum defenſione noſtra contendito. ita faciliimè cauſa Sex. Roſcij cum tua conferetur.

94 Dices, [g] Quid poſtea, ſi Romæ aſſiduus fui? Reſpondebo. At ego omnino non fui. Fateor me ſectorem eſſe: verum & alij multi. At ego (vt tute arguis) agricola, & ruſticus. Non continuò, ſi me in gregem ſicariorũ cõtuli, ſum ſicarius. At ego profectò, qui ne noui quidem quemquam ſicarium, lõgè abſum ab [h] eiuſmodi crimine. Permulta ſunt, quæ dici poſſunt, quare intelligatur, ſummam tibi facultatem fuiſſe maleficij ſuſcipiendi: quæ non modò idcirco prætereo, quòd teipſum non libenter accuſo: verùm eo magis etiã, quòd, ſi de illis cædibus velim commemorare quæ tum factæ ſunt iſta eàdem ratione, qua Sex. Roſcius occiſus eſt, vereor, ne ad plureis oratio mea pertinere videatur.

95 Videamus nunc ſtrictim, [i] ſicut cetera, quæ poſt mortem Sex. Roſcij abs te, T. Roſci, facta ſunt: quæ ita aperta, & manifeſta ſunt, vt medius fidius [k], iudices, inuitus ea dicam. vereor enim, [l] cuiuſmodi es, Roſci, ne ita hunc videar voluiſſe ſeruare, vt tibi omnino nõ pepercerim. Cũ hoc vereor, & cupio tibi aliqua ex parte (quòd ſalua fide poſſim) parcere, rurſus immuto voluntatem meam. venit enim mihi in mentẽ oris tui. Tene cùm ceteri ſocij tui fugerent, ac ſe occultarent, vt hoc iudicium non de illorum præda, ſed de huius maleficio fieri videretur, potiſſimum tibi parteis iſtas depopoſciſſe, vt in iudicio verſarere, & ſederes cũ accuſatore? qua in re nihil aliud aſſequeris, niſi vt ab omnibus mortalibus audacia tua cognoſcatur, & impudentia.

96 Occiſo Sex. Roſcio, qui primus Ameriã nuntiat? [m] Mallius Glaucia, quem iam antea

a al. ſed eo perſpicuo, crimen, & ſuſpic. & Paſſer. ſed adeo.
b Tenuis pro paupere. Hic tenuis vitæ homo l. 6 § 5. ff. de off. præſ.
c al. præ te fers,
P. XXXIII.
d Os pro impudentia. ſic Terent. And. Os durum pro impudenti.
e Comparatio.
f Sic Cicero ardere inuidia, furore, dolore, ira, amore.
g ἀήθεια
h al. mea quidem ſententia,
i al. meherc. vt. ſe, v. c. mercule.
k Aenigma.
l i. bella ciuilia Marij & Syllæ.
m L. fecit.
n L. ad Traſimenum.
o verſus ex vetere tragœdia tranſlatus ad indicandã ciuium Romanorum cædem ad Seruilianũ lacũ iuſſu Syllæ commiſſam vide Firmic. 1. Matheſeos Senecã de diuina prouidentia.
p i. Romanorũ Romani à Phrygibus & Troianis.
q Vet. Mamercos al. Mẽmios.
r huius meminit in Bruto. adde Plutarchum in Pompeio.
P. B.
s Leges militia excuſabãt vel arcebant hominem qui 46. ætatis annum exceſſiſſet Cic. in Catone Polyb. 6.
P. B.
t Prohibere hic pro, non cogere.
u i. accuſatores.
x παντοίως παραφυλακτέοι
y al. dum eã is in reb.
z al. ſummam rem vel ſummam Rempublicam.
a L. Sylla.
b id eſt, egeſtati vel vitio.
c ἀπεμίχθη

a v. c. teſtis omnis,
b al. humanũ genus
c fort. leuiter tranſigere.
d ſine iniuria.
P. XXXIIII.
e fort. qui in bonis alienis erant occ.
f Percuſſores.
g al. Quid id poſtea.
h al. huiuſmodi
i adde Nonium II. in ſtrictim.
k iuramenti formula per dium fidium ſeu Iouis filium Feſtus.
l L. cuius. cuiuſmodi es Roſci, &c. vel ſicut cuiuſmodi, es &c. & al. cuiuſmodi eſt Roſci, ne ita hunc videar ſeruare, &c. ita legitur apud Seruium 15. pro cuius. cuiuſmodi.
P. B.
m al. Manlius.

Digitized by Google

nominaui, tuus cliens, & familiaris. Quid[a] attinuit eum id[b] potiſſimũ nunciare[c], quod, ſi nullum iã antè conſiliũ de morte, ac de bonis eius inieras, nullamq; ſocietatem neq; ſceleris, neq; præmij cum homine vllo coieras, ad te minimè omnium pertinebat. Sua ſponte Mallius[d] nuntiat? quid, quæſo, eius intererat? an, cùm Ameriam non huiuſce rei cauſa veniſſet, caſu accidit, vt id, quod Romæ audierat, primus nuntiaret? cuius rei cauſa venerat Ameriam? Non poſſum, inquit, diuinare. Eo rem iam adducam[e], vt nihil diuinatione opus ſit. Qua ratione Roſcio Capitoni primũ nuntiauit? Cùm Ameriæ Sex. Roſcij domus, vxor, liberiq; eſſent: cùm tot propinqui, cognatiq; optime conuenientes: qua ratione factum eſt, vt iſte tuus cliens, ſceleris tui nuntius, T. Roſcio Capitoni potiſſimùm nuntiaret?

97 Occiſus eſt à cœna rediens, nondum lucebat, cũ Ameriæ ſcitum eſt. Quid hic incredibilis curſus: quid hæc tanta celeritas, feſtinatioq; ſignificat? nõ quæro, quis percuſſerit. nihil eſt Glaucia, quòd metuas. non excutio te, ſiquid fortè ferri habuiſti: non ſcrutor: nihil ad me arbitror pertinere. quoniam, cuius conſilio occiſus ſit, inuenio: cuius manu ſit percuſſus, non laboro. Vnũ hoc ſumo, quod mihi apertum tuum ſcelus, reſq; manifeſta dat. Vbi, aut vnde audiuit Glaucia? qui tam ſcito ſciuit? Fac audiſſe ſtatim. Quę res eũ nocte vna tantũ itineris cõtendere coegit? quæ neceſſitas eũ tanta premebat, vt, ſi ſua ſponte iter Ameriã faceret, id temporis Roma proficiſceretur, nullam partem noctis requieſceret? Etiámne in tam perſpicuis rebus argumentatio quærẽda, aut cõiectura capiẽda ſit?

98 Nónne vobis hæc, quæ audiſtis, cernere oculis videmini iudices? non illum miſerum, ignarum caſus ſui, redeuntem à cœna videtis? non poſitas inſidias? non impetum repentinum? non verſatur ante oculos vobis in cæde Glaucia? non adeſt iſte Roſcius? non ſuis manibus in curru[f] collocat Automedontem[g] illum, ſui ſceleris acerbiſſimi, nefariæque victoriæ nuntium? non orat, vt eam noctem peruigilet? vt honoris ſui cauſa laboret? vt Capitoni quàm primum nuntiet?

99 Quid erat, quod Capitonem primum ſcire voluerit? Neſcio: niſi hoc video. Capitonem in his bonis eſſe ſocium. de tribus & decem fundis treis[h] nobiliſſimos fundos eum video poſſidere. Audio præterea, non[i] hanc ſuſpicionem nunc primum in Capitonem conferri: multas[k] eſſe infameis palmas:

100 Hanc primã eſſe tamen lemniſcatam[l], quæ[m] Romæ deferatur: nullum modum eſſe hominis occidendi, quo ille non aliquot occiderit: multos ferro, multos veneno. Habeo[n] etiam dicere, quem cõtra morem maiorũ, minorem annis LX.[o] de ponte in Tiberim deiecerit. quæ, ſi prodierit atq; adeò cum prodierit (ſcio enim proditurum eſſe) audiet.

101 Veniat modò: explicet ſuum volumen illud, quod ei planum facere poſſum Eruciũ conſcripſiſſe: quod aiunt illũ Sex. Roſcio intentaſſe: & minitatum eſſe, ſe omnia illa pro teſtimonio eſſe dicturum. O præclarum teſtẽ, iudices! ô grauitatem dignam exſpectatione! ô vitam honeſtam, atq; eiuſmodi, vt libentibus animis ad eius teſtimonium, veſtrũ iuſiurandum accommodetis! Profectò non tam perſpicuè iſtorum maleficia videremus, niſi ipſos cæcos redderet cupiditas, & audacia.

a al. Quid attinuit cum potiſſimum nũciare? quòd ſi nullum iam antè conſil. de m. ac de bon. eius inieras, nullãq; ſociet. neq ſcel. n. pr. c. h. vllo coier. ad te min. omnium pertinebat.
b l. occiſum eſſe Sex. Roſcium.
c al. nuncia. e? & poſt, pertinebat non pertinebat.
d al. Maulius.
e al. deducam,
P. XXXV.
f ſuprà dixit, c. ſi, 13.
g τὸν τῶν ἀχιλλέως ἡνίοχον
h v. e treis.
i fort. hanc ſuſpicionem nõ nũc primum.
k al. multas eſſe eius infames palmas.
l Lemniſca a palma à lemniſcis faſciolis coloratis quæ ex coronis dependebant. Feſtus. antiquiſſimũ enim genus coronarum è lana. vnde quidam laniſ. a. tas legendum putant hîc & apud Plin. 21. c. 3. Suet. in Claudio. Athenæus tamen λημνίσκους vocat.
m al. quæ Roma deferatur.
n ἔχω λέγειν.
o vide Feſtum in ſexagenarios & Depontani.

A 102 Alter ex ipſa cæde volucrem nuntium Ameriam ad ſocium, atque ad magiſtrum ſuum miſit: vt, ſi diſſimulare omnes cuperẽt ſe ſcire, ad quem maleficiũ pertineret, tamen ipſe apertum ſuum ſcelus ante omnium oculos poneret. Alter (ſi diis immortalibus placet) teſtimonium etiam in Sex. Roſcium dicturus eſt. Quaſi verò id nunc agatur, vtrum id quod dixerint, credendum: an quod fecerit, vindicandum ſit. Itaq. more maiorũ comparatum, vt[a] in minimis rebus homines ampliſſimi teſtimonium de ſua re non dicerent.

103 Africanus, qui ſuo cognomine declarat tertiam partem orbis terrarum ſe ſubegiſſe tamen ſi ſua res ageretur, teſtimonium nõ diceret. nam illud in talem virum non audeo dicere: ſi diceret, non crederetur. Videte nunc, quàm verſa & mutata in peiorem partem ſint omnia. Cùm de bonis, & de cæde agatur, teſtimonium dicturus eſt is, qui & ſector[b] eſt, & ſicarius: hoc eſt, qui & illorum ipſorum bonorum, de quibus agitur, emtor, atque poſſeſſor eſt: & eum hominem occidendum curauit, de cuius morte quæritur.

104 Quid tu vir optime? ecquid habes, quod dicas? mihi auſculta: vide, ne tibi deſis. tua quoque res permagna agitur: multa ſcelerate, multa audacter[c], multa improbè feciſti: vnum ſtultiſſimè, profectò tua ſponte, non de Erucii ſententia: nihil opus fuit te[d] iſtic ſedere. neque enim accuſatore muto, neque teſte quiſquam vtitur eo, qui de accuſatoris ſubſellio ſurgit. Huc accedit, quòd paullo occultior, atque tectior veſtra illa cupiditas eſſet. nunc quid eſt, quòd quiſquam ex[e] vobis audire deſideret, cùm, quæ facitis, eiuſmodi ſint, vt ea dedita opera à nobis[f] contra voſmetipſos facere videamini?

105 ¶ Age nunc, illa *videamus, iudices, quæ ſtatim conſecuta ſunt*. Ad Volaterras in caſtra L. Syllæ mors Sex. Roſcij, quatriduo, quo is occiſus eſt, Chryſogono nuntiatur. Quæritur etiam nunc, quis eum nuntiũ miſerit[g]? Nónne perſpicuum eſt, eundem, qui Ameriam? Curat Chryſogonus, vt eius bona veneant ſtatim[h]: qui non norat hominem, aut rem[i]. At qui[k] ei venit in mentem prædia concupiſcere hominis ignoti, quem omnino numquam viderat? Soletis, cùm aliquid huiuſcemodi auditis, iudices, continuò dicere, Neceſſe eſt, aliquem dixiſſe municipem, aut vicinum. ij plerunque indicant: per eos pleriq; produntur.

106 Hic nihil eſt, quòd ſuſpicionẽ hanc putetis. Nõ enim ego ita diſputabo: veriſimile eſt, Roſcios iſtã rẽ ad Chryſogonũ detuliſſe. erat enim eis cum Chryſogono iam antea amicitia. Nã cùm multos veteres à maioribus Roſcij patronos, hoſpiteſq; haberent, omneis eos colere, atq; obſeruare deſtiterunt, ac ſe in Chryſogoni fidem, & clientelam contulerũt.

107 Hæc poſſum omnia verè dicere: ſed in hac cauſa coniectura nihil opus eſt. ipſos certò ſcio non negare, ad hæc bona Chryſogonum acceſſiſſe impulſu ſuo. Si eum, qui indicij[l] partem acceperit, oculis cerneretis: poteritiſne dubitare, iudices, qui[m] indicarit? Qui ſunt igitur in iſtis bonis, quibus partẽ Chryſogonus dederit? duo Roſcij? num[n] quiſquã præterea? nemo eſt, iudices. Num ergo dubiũ eſt, quin ij obtulerint hanc prædam Chryſogono, qui ab eo partem prædæ tulerunt?

H 108 Age, nunc ex ipſius Chryſogoni iudicio Roſciorum factum conſideremus. Si nihil

in iſta,

P. R
a vide l. 10. C. de teſtib.
b ſector quis eſſet paulò antè dixi.
c L. audacteter, ſi ita legit Priſcianus lib. 15.
d vulg. te iſti cretero. mendoſè. l. male ſedebat enim T. Roſcius in accuſatorum ſubſelliis.
e L. ex nobis & q vulg. à vobis.
P. XXXVI.
f Vulg. vobis.
g al. miſerit.
h L. ſtatim. Qui non norat hominem aut rem? At quis ore
i al. aut rem.
k al. Atqui venit.
l indicium id vocat Apuleius.
m al. quis indicarit.
n L. Num quiſquam præterea.

Digitized by Google

A in iſta pugna, Roſcij, quod operę pretium eſſet, fecerant, quam ob cauſam à Chryſogono tantis præmiis donabantur? Si nihil aliud fecerunt, niſi rem detulerunt, nonne ſatis fuit, his gratias agi? denique, vt perliberaliter ageretur, honoris aliquid haberi? cur tria prædia tantæ pecuniæ ſtatim Capitoni dantur? cur, quæ reliqua ſunt, iſte Roſcius omnia cū Chryſogono cōmuniter poſſidet? nónne perſpicuum eſt, iudices, has manubias Roſciis Chryſogonum, re cognita, conceſſiſſe?

B 109 Venit in decem primis legatus in caſtra Capito. totam vitā naturā, moreſq; hominis ex ipſa legatione cognoſcite. Niſi intellexeritis, iudices nullū eſſe officium, nullum ius tā ſanctum, atq; integrum, quod nō eius ſcelus, atq; perfidia violarit, & imminuerit: virum optimum eſſe eum iudicatote.

110 Impedimento eſt, quò minùs de his rebus Sylla [a] doceatur: cæterorū legatorū conſilia & voluntatē Chryſogono enuntiat: monet, vt prouideat, ne palàm res agatur. [b] oſtendit ſi ſublata ſit venditio bonorum, illū pecuniam grandem amiſſurum, ſeſe capitis periculum aditurum. illū acuere: hos, qui ſimul erant miſſi, fallere: illum identidē monere, vt caueret: hiſce inſidioſè ſpem falſam oſtendere: cum illo contra hos inire conſilia, horū conſilia illi enuntiare: cum illo partem ſuam depaciſci [c]: hiſce [d] aliqua fretus hora ſemper omneis,[e] aditus ad Syllam intercludere. Poſtremò iſto hortatore, auctore, interceſſore, ad Syllam legati non adierunt: iſtius fide, ac potius perfidia decepti, id quod ex ipſis cognoſcere poteritis, ſi accuſator voluerit teſtimonium eis denuntiare, pro re certa ſpem falſam domum retulerunt.

111 In priuatis rebus ſiqui rem mādatā nō modò malitioſius geſſiſſet, ſui quęſtus, aut cōmodi cauſa, verùm etiam negligentiùs: eum [f] maiores ſummū admiſiſſe dedecus exiſtimabant. Itaq; *mandati conſtitutum eſt iudicium, non [g] minùs turpe, quā furti.* credo propterea, quòd, quibus in rebus ipſi intereſſe nō poſſumus, in his operę noſtrę vicaria, fides amicorū, ſupponitur, quā qui lædit, oppugnat [h] omniū commune præſidiū: &, quantum in ipſo eſt, diſturbat vitæ ſocietatē. Nō enim poſſumus omnia per nos agere. alius in alia eſt re magis vtilis. Idcirco amicitiæ comparantur, vt commune commodum mutuis officiis gubernetur.

112 Quid recipis mandatum, ſi aut neglecturus, aut ad tuum commodum cōuerſurus es? cur mihi te offers, ac meis commodis, officio ſimulato, officis, & obſtas? recede [i] de medio: per alium trāſigam. Suſcipis onus officii, quod te putas ſuſtinere poſſe: quod minimè videtur graue iis, qui minimè ipſi leues ſunt. Ergo idcirco turpis hæc culpa eſt, quòd duas res ſanctiſſimas violat, amicitiam, & fidem; nam neq; mandat quiſquam ferè, niſi amico: neq; credit, niſi ei, quem fidelem putat. Perditiſſimi eſt igitur hominis, ſimul & amicitiam diſſoluere & [k] fallere eum, qui læſus non eſſet, niſi crediſſet.

113 Itáne eſt? in minimis rebus, qui mandatum neglexerit, turpiſſimo iudicio cōdemnetur, neceſſe [l] eſt; in re tanta, cùm is, cui fama mortui, fortunæ viui cōmendatæ ſunt, atque concreditæ, ignominia mortuū affecerit [m], ** * is inter honeſtos homines, atque adeò inter viuos numerabitur? In minimis, priuatiſque rebus etiam [n] negligentia [o] in crimen

P. 8.

a al. Sullæ.
b fort. fiat.
c al. depeciſcet.
d L. hiſce aliqua fretus aura, &c. vt aura ſit καιρὸς, ſi hora tempus erit, cum occaſio. al. hiſce aliqua fretum hora ita P. Victor. al. hiſce aliqua fretus hora. ita Pantagathus.
e v. c. omneis
f fort. eum maiores poſſe ſumm.
P. XXXVII.
g vide l. 1. ff de his qui notantur infamia.
h fort. oppugnat hominū commune pr.
i al. cede de medio:
k fort. & cum fallere, q
l al. neceſſe eſt.
m al. affecerit, fortunis viuum euerterit, ſc. inter &c. al. ad mendicitatem & egeſtatem viuum redegerit, male aut certè non neceſſario.
n L. etiam negligentia mandati, in crimen, iudiciúmque infame vocatur.
o Negligentia enim certis caſibus præſtatur. vide l. 23. ff. de reg. iur.

A mandati, iudiciiq. [a] infamiam reuocatur, propterea quòd, ſi [b] rectè fiat, illum negligere oporteat, qui mandarit, nō illum, qui mandatum receperit: in re [c] tanta, quæ publicè geſta, atq; cōmiſſa ſit, qui non negligentia priuatum aliquod commodum læſerit, ſed perfidia legationis ipſius ceremoniam polluerit, maculáq; affecerit [d]: qua is tandem pœna afficietur? aut quo iudicio damnabitur?

114 Si hanc ei rem priuatim Sex. Roſcius
B mandaſſet, vt cū Chryſogono tranſigeret, atq; decideret, inque eā rem fidē ſuā, ſiquid opus eſſe putaret, interponeret: ille, qui ſeſe facturū recepiſſet, nonne, ſi ex eo negotio tantulū in rē ſuā cōuertiſſet, dānatus per arbitrū, & rē reſtitueret & honeſtatē omnē amitteret?

115 Nunc non hanc ei rem Sex. Roſcius mandauit, ſed, id quod multò grauius eſt, ipſe Sex. Roſcius cum fama, vita, boniſq; omnib. à decurionibus publicè Roſcio mandatus eſt:
C & ex eo T. Roſcius non paullum neſcio quid in rem ſuā conuertit: ſed hunc funditus euertit bonis: ipſe tria prædia ſibi depactus [e] eſt: voluntatem decurionum ac municipum omnium tantidem, quanti fidem ſuam fecit.

116 Videte iam porrò cætera, iudices, vt intelligatis fingi maleficium nullū poſſe, quo iſte ſeſe non contaminarit. In rebus minorib. ſociū fallere, turpiſſimum eſt, æquéque turpe, atq; illud, de quo ante dixi: neque iniuria:
D propterea quòd auxilium ſibi ſe putat adiunxiſſe, qui cum altero rem communicauit. Ad cuius igitur fidē confugiet, cùm [f] per eius fidē læditur, cui ſe cōmiſerit? Atqui ea ſunt animaduertenda peccata maximè, quæ difficillimè præcauentur. tecti eſſe ad alienos poſſumus: intimi multa apertiora videant, neceſſe eſt. ſociū verò cauere qui poſſumus? quem etiam ſi metuimus, ius officii lædimus. Rectè igitur *maiores [g] eum, qui ſocium fefelliſſet, in virorū*
E *bonorū numero non putarunt haberi oportere.*

117 At verò T. Roſcius non vnum rei pecuniariæ ſocium fefellit (quod tametſi graue eſt, tamen aliquo modo poſſe ferri videtur) verùm nouem homines honeſtiſſimos, eiuſdem muneris, legationis, officij, mandatorúmq; [h] ſocios induxit, decepit, deſtituit, aduerſariis tradidit, omni fraude & perfidia fefellit. qui de eius ſcelere ſuſpicari nihil potuerunt: ſocium officii metuere nō debuerūt:
F eius malitiā nō viderunt, orationi vanæ crediderunt. Itaq; nunc illi homines honeſtiſſimi propter inſidias parum putantur cauti, prouidiq; fuiſſe. Iſte, qui initio proditor fuit, deinde perfuga: qui primo ſociorum conſilia aduerſariis enuntiauit, deinde ſocietatem cū ipſis aduerſariis coiit, terret etiam nos, ac minatur, tribus prædiis, hoc eſt, præmiis ſceleris, ornatus. In eiuſmodi vita, iudices, In his tot, tantiſque flagitiis, hoc quoq; maleficiū,
G de quo iudicium eſt, reperietis.

118 Etenim quærere ita debetis: vbi multa auarè, multa [i] audacter, multa improbè, multa perfidioſè facta videtis, ibi ſcelus quoque latere inter illa tot flagitia putatote. Tametſi hoc quidem minimè latet, quod ita promptum, & propoſitum eſt, vt nō ex illis maleficiis, quæ in illo conſtat eſſe, hoc intelligatur: verū ex hoc etiā, ſi quod illorū fortè dubitatur [k], cōuincatur. Quid tādē, quæſo, iudices? num aut ille laniſta omnino
H iā à gladiis receſſiſſe videtur? aut [l] iſte diſcipulus magiſtro tantulum de arte concederet?

a al. iudicium infamiæ. al. iudiciumque infame.
b vel ſi quid accipis pro ani ma?
c Legatus publicus ſi officio non fungatur perfidiæ etiam tenetur.
P. B.
d fort. aſperſerit.
e al. defectus vt ſupra, depeciſa.
f fort. cū per eius perfidiā læd. vel, cum per eius fraudem læd.
g fort. maiores noſtri.
h fort mandatorum ſocios.
P. XXXVIII.
i L. multa audacter.
k L. dubitabitur.
l al. aut hic diſcip.

Digitized by Google

Par eſt auaritia, ſimilis improbitas, eadem impudentia, gemina [a] audacia. Etenim quoniam fidem magiſtri cognoſtis, cognoſcite nunc diſcipuli æquitatem.

a *fortè legendum eſt* germana audacia nam paulò antè dixit ſimilis, eadē.

119 Dixi iā antea, ſæpe numero poſtulatos eſſe ab iſtis duos ſeruos in quæſtione. tu ſemper, T. Roſci, recuſâſti. quæro abs te, iſtine, qui poſtulabant, indigni erāt, qui impetrarent? an [b] iſte non cōmouebat, pro quo poſtulabant? an res ipſa tibi iniqua videbatur? poſtulabāt homines nobiliſſimi, atq; integerrimi noſtræ ciuitatis, quos [c] iam antea nominaui: qui ita vixerunt, talesq; à populo Romano putantur, vt, quidquid dicerent, nemo eſſet, qui non æquū putaret. Poſtulabant autem pro homine miſerrimo, atq; infeliciſſimo, qui vel ipſe ſeſe in cruciatum dari cuperet, dum [d] de patris morte quæreretur. Res porro abs te eiuſmodi poſtulabatur, vt nihil intereſſet, vtrum eam rem recuſares, an de maleficio confiterere.

b *fort.* an is non comm.

c P. Scipionē & Metellum.

d *fort.* dummodo de p. P. B.

120 Quæ cùm ita ſint, quæro abs te, quā ob cauſam recuſaris, Cū occiditur Sex. Roſcius, ibidē fuerūt. Seruos ipſos, quod ad me attinet neq; arguo, neq; purgo. quod à vobis hoc pugnari video, ne in quæſtionem dentur, ſuſpicioſum eſt. quòd verò apud vos ipſos in honore tanto ſunt, profectò neceſſe eſt, ſciant aliquid, quod, ſi dixerint, pernicioſum vobis futurum ſit. In [e] dominos quæri de ſeruis iniquum eſt. Anne [f] quæritur? Sex. enim Roſcius reus eſt. Neq; [g] enim, cùm de hoc quæritur, vos dominos eſſe dicitis. Cum Chryſogono ſunt. Ita credo: literis eorū, & vrbanitate Chryſogonus ducitur, vt inter ſuos omniū deliciarum, atque omnium artium puerulos ex tot elegantiſſimis familiis lectos, velit hos verſari, homines pænè operarios, ex Amerina diſciplina patrisfamiliæ ruſticani.

e vid. l. 1. C. de quæſtion.

f al. At nec.

g al. Neque cum de hoc quærebatur vos eum dominum eſſe dicitis.

121 Non eſt ita profectò, iudices: non [h] eſt veriſimile, vt Chryſogonus horum litteras adamarit, aut humanitatem: non, vt rei familiaris negotio diligentiā cognorit eorum, & fidem. Eſt quiddam, quod occultatur. quod quo ſtudioſius ab ipſis opprimitur, & abſconditur, eo magis eminet & apparet.

h L. non eſt vt Chryſogonus horū litt.

122 ¶ Quid [i] igitur? Chryſogonus ſui maleficij occultandi cauſa quæſtionē de his haberi nō vult? minimè, iudices. *nō in omneu [k] arbitrer omnia cōuenire.* Ego in Chryſogono, quod ad me attinet, nihil eiuſmodi ſuſpicor; neq; hoc mihi nunc primum in mentē venit dicere. Meminiſtis, me ita diſtribuiſſe initio cauſam; in crimē, cuius tota argumentatio permiſſa Erucio [l] eſt: & in audaciā, cuius partes Roſciis impoſitæ ſunt. quidquid malefici, ſceleris, cædis erit, propriū id Roſciorum eſſe debebit. *nimiam gratiam, potentiamq; Chryſogoni, dicimus & nobis obſtare, & perferri nullo modo poſſe:* & à vobis, quoniam poteſtas data eſt, non modò infirmari, verùm etiam vindicari oportere.

i III. De POTENTIA & nimia gratia CHRYSOGONI ſeu de tertio membro partitionis Ciceronianæ.

k v. c. omnis.

l L. Erucio eſt: id aud.

P. XXXIX.

123 Ego ſic exiſtimo: qui quæri velit ex iis, quos cōſtat, cū cædes facta ſit, affuiſſe, eū cupere verum inuenire: qui recuſet, eum profectò, tametſi verbo non audeat, tamen re ipſa de maleficio ſuo cōfiteri. Dixi initio, iudices, nolle me plura de iſtorū ſcelere dicere, quàm cauſa poſtularet, ac neceſſitas ipſa cogeret. Nam & multæ res afferri poſſunt & vnaquæque earum multis cum argumentis dici poteſt. Verum ego, quod inuitus, ac neceſſariò facio, neque diu, neque diligenter facere poſſum. quæ præteriri nullo modo poterant, ea leuiter, iudices, attigi: quæ poſita ſunt in ſuſpicionibus, de quibus ſi cœpero dicere, pluribus verbis ſit diſſerendum, ea veſtris ingeniis, coniecturæque committo.

124 *Venio nunc ad illud nomen [a] aureum* Chryſogoni, ſub quo nomine tota ſocietas ſtatuitur. de quo iudices, neque quomodo dicam, neque quomodo taceam, reperire poſſum. Si [b] enim taceo: vel maximam partem relinquo. ſin autē dico: vereor, ne nō ille ſolus (id quod ad me nihil attinet) ſed alij quoq; plures læſos ſe eſſe putent. tametſi ita ſe res habet, vt [c] mihi in communē cauſam ſectorum dicendum nihil magnoperè videatur. Hæc enim cauſa noua profectò, & ſingularis eſt.

a De emptione bonorum Roſcij ſ. ſ. à Chryſogono.

b Il. eſt, eſſe.

c al. vt mihi in communē cauſam ſect. nihil magnoperè dicendū videatur.

125 Bonorum Sex. Roſcij emtor eſt Chryſogonus. Primum hoc videamus, eius hominis bona qua ratione venierunt, aut quomodo venire potuerunt? Atq; hoc non ita quæram, iudices, vt id dicam eſſe indignum, hominis innocentis bona veniſſe. Si enim hæc audientur, ac liberè dicentur: non fuit tantus homo Sex. Roſcius in ciuitate, vt de eo potiſſimum conqueramur. Verum hoc ego quæro qui potuerunt iſta ipſa lege, quæ de proſcriptione eſt, ſiue Valeria [d] eſt, ſiue Cornelia. (non enim noui, nec ſcio) verùm iſta ipſa lege, bona Sex. Roſcij venire qui potuerunt?

P. B.

d Lex Valeria à L. Valerio Flacco interrege lata, vt quidquid L. Cornelius Sylla feciſſet id ratū eſſet. Meminit Idē Cic 3. Agrar. & 1. de Legibus. Appianus 1. ciuilium.

126 Scriptum enim ita dicunt eſſe, vt eorū bona veneant, qui proſcripti ſunt. quo in numero Sex. Roſcius non eſt: aut eorum, qui in aduerſariorū præſidiis occiſi ſunt. Dū præſidia vlla fuerunt, in Syllæ præſidiis fuit. poſteaquā ab armis receſſerunt: ¶ In ſummo otio rediēs à cœna, Romæ occiſus eſt. Si lege: bona quoque, lege veniſſe fateor. ſin autē conſtat cōtra omneis nō modò veteres leges, verùm etiam nouas, occiſum eſſe: bona quo iure, aut quomodo, aut qua lege venierint, quæro.

e al. receſſum eſt.

127 In quem hoc dicam, quæris, Eruci? non in eū, quem vis, & putas. Nam Syllā & oratio mea ab initio, & ipſius eximia virtus omni tempore purgauit. Ego hæc omnia Chryſogonum feciſſe dico, vt ementiretur, vt malum ciuem Roſcium fuiſſe fingeret, vt eum apud aduerſarios occiſum eſſe diceret, vt hiſce de rebus à legatis Amerinorum doceri L. Syllā paſſus nō ſit. Deniq; etiā illud ſuſpicor, omnino hæc bona non veniſſe: id quod poſtea, ſi per vos, iudices, licitum erit, aperietur.

128 Opinor enim eſſe in lege, quā ad diem proſcriptiones, venditionesq; fiant: nimirum ad [f] Kalendas Iunias. Aliquot poſt menſeis & homo occiſus eſt, & bona veniſſe dicuntur. Profectò aut hæc bona in tabulas publicas nullas [g] redierunt, noſque ab iſto nebulone facetius eludimur [h], quā putamus: aut ſi redierunt, tabulæ publicæ corruptæ aliqua ratione ſunt. Nā lege quidem, bona venire nō potuiſſe conſtat. Intelligo, me ante tempus, iudices, hæc ſcrutari, & propemodum errare, qui, *cùm [i] capiti Sex. Roſcij mederi debeam, reduuiam [k] curem.* Non enim laborat de pecunia, non vllius rationem ſui commodi ducit. facile egeſtatem ſuā ſe laturū putat, ſi hac indigna ſuſpicione, & ficto crimine liberatus ſit.

f al. ante d. Kalend. quæ ad Kalendas Id. eſt vſq; ad Kal.

g L. nulla redierunt, bona ſcilicet.

h L. deludimur.

i Prouerbii ſpecies.

P. XL.

k al. reduuiā. Reduuiā quidam, alij reſiduum appellant, cum circa vngues cutis ſe reſoluit. eſt enim luere, ſoluere v. Feſtum in Reduuiam.

129 Verū quæſo à vobis, iudices, vt hæc pauca, quæ reſtāt, ita audiatis, vt partim me dicere pro me ipſo putetis, partim pro Sex. Roſcio. Quæ enim mihi ipſi indigna & intolerabilia videntur, quæq; ad [l] omneis, niſi prouidemus, arbitror pertinere, ea pro me ipſo, ex animi mei ſenſu, ac dolore pronuntio. Quæ ad huius vitæ caſū, cauſam,

l v. c. ad omneis.

Digitized by Google

cauſamq; pertineant, & quid hic pro ſe dici velit, & qua conditione contentus ſit, iam in extrema oratione noſtra, iudices, audietis.

130 Ego hæc à Chryſogono, mea ſponte, remoto Sex. Roſcio, quæro. Primum[a], quare ciuis optimi bona venierint: deinde, quare hominis eius, qui neq; apud aduerſarios occiſus neq; proſcriptus eſt, bona venierint, cùm in eos ſolos lex ſcripta ſit: deinde quare aliquanto poſt eã diem venierint, quæ dies in lege præfinita eſt: deinde, cur tantulo venierint. Quæ omnia ſi, quemadmodum ſolent liberti nequam, & improbi facere, in patronum[a] ſuum voluerit conferre, nihil egerit. nemo eſt enim, qui neſciat propter magnitudinem rerum multa multos, partim conniuente, partim imprudente L. Sylla, commiſiſſe.

131 Placet igitur in his rebus aliquid imprudentia præteriri? non placet, iudices: ſed neceſſe eſt. Etenim ſi Iupiter optimus maximus, cuius nutu, & arbitrio cælum, terra, mariaq; reguntur, ſæpe ventis vehementioribus, aut immoderatis tempeſtatibus, aut nimio calore, aut intolerabili frigore hominib. nocuit, vrbeis deleuit,[b] fruges perdidit: quorum nihil pernicij[c] cauſa diuino conſilio, ſed vi ipſa & magnitudine rerum factũ putamus: at contra, cõmoda, quibus vtimur, lucemq;, qua fruimur ſpiritumque, quem ducimus, ab eo nobis dari, atq; impertiri videmus: quid miramur, L. Syllam, cum ſolus remp. regeret, orbemq; terrarum gubernaret, imperiiq; maieſtatem, quam[d] armis receperat, legibus cõfirmaret, aliqua animaduertere non potuiſſe? niſi hoc mirũ eſt, quod vis diuina aſſequi nõ poſſit, ſi id mens humana adepta non ſit.

132 Verùm, vt hæc miſſa faciam, quæ iam facta ſunt: ex iis, quæ nunc maximè fiunt, nonne quiuis poteſt intelligere, omnium architectum, & machinatorẽ vnum eſſe Chryſogonum, qui Sex. Roſcij nomen deferendũ curauit[e]? hoc iudicium, cuius honoris cauſa accuſare ſe dixit Erucius?

DESVNT[f] NON PAVCA.

aptam, & ratione diſpoſitã ſe habere exiſtimãt, qui in Salentinis aut in Brutiis habent, vnde vix ter in anno audire nuntiũ poſſunt.

133 Alter tibi deſcendit de palatio, & ædib. ſuis: habet animi relaxandi cauſa *rus*[g] amœnum, & ſuburbanum, plura præterea prædia, neq; tamen vllum, niſi præclarum, & propinquum: domus referta *vaſis* Corinthiis, & Deliacis in quib. eſt authepſa[h] illa, quam tanto pretio nuper mercatus eſt, vt, qui prætereuntes pretium enumerari audiebant, fundũ venire arbitrarentur. Quid præterea cælati argenti? quid ſtragulæ veſtis? quid pictarum tabularum? quid ſignorum? quid marmoris apud illum putatis eſſe? tantum ſcilicet, quantum e multis, ſplendidiſq; familiis in turba, & rapinis coaceruari vna in domo potuit.

134 *Familiam*[i] verò quãtam, & quam variis cum artificiis habeat, quid ego dicam? Mitto haſce arteis vulgareis[k] coquos, piſtores, lecticarios[l]: animi, & aurium cauſa tot homines habet, vt quotidiano cantu vocũ, & neruorum, & tibiarum, nocturniſque conuiuiis tota vicinitas perſonet. In hac vita, iudices, quos ſumtus *quotidianos*, quas effuſiones fieri putatis? quæ verò conuiuia? honeſta, credo, in eiuſmodi domo: ſi domus hæc habenda eſt

a erat enim L. Chryſogonus L. Syllæ libertus.
b vid. l. Plin. 39.
c *lib. vet.* perniciei, *al.* pernicie, *al.* pernicies, *lege* perniciei. ſed Gell. 9. c. 14 *refert apud Ciceronem erat pro Sext. Roſcio, perniciei ſcriptum reliquiſſe.* Ibidem refert veteres dixiſſe famies, pernicies, ipſe dii, luxur i pro famei, pernicies, acies, ſpecies, luxuries.
d al. quam armis recuperatam, recuperat.
e L. curauit? qui hoc iudicium conſtituit, cuius h. cauſa acc. ſe dixit Erucius ‖ al. deferendam curauit. Hoc iudiciũ: huius honoris cauſa accuſare ſe dixit Erucius.
f & in primis ille locus in quo oſtendit bona Sex. Roſcij venire nõ debuiſſe. Deinde amplificationis principium per quam inuidiã conflat Chryſogono vt omnium Syllæ libertorum copioſiſſimo & potentiſſimo.
g Chryſogoni potentiam repetit ab enumeratione prædiorum, ſupellectilis, familiæ, luxus & [illegible] habitus, conuiuiis.
h Authepſa vas quod ſua ſponte coquit, eſt enim ab αὐτός & ἕψω, diſpoſitus in interiore fundo (duos enim habuit) carbonibus, id eſt, ferens, vide l. 195. ff. de verb. ſign.
P. XLI.
k v. c. vulgaris.
l al. cenco... ‖ lectic. ar hic, non qui lecticam geſtare ſolent, ſed ipſi lecticarum artifices.

potiùs, quàm officina nequitiæ: & diuerſorium[a] flagitiorum omnium.

135 Ipſe verò quemadmodũ compoſito, & delibuto[b] capillo paſſim per forum volitet cum magna caterua togatorum videtis, iudices: vt omneis deſpiciat, vt hominem præ ſe neminem putet, vt ſe ſolum beatum, ſolum potentem putet. *Quæ verò efficiat*, & quæ conetur, ſi velim commemorare, vereor, iudices, ne quis imperitior exiſtimet, me cauſam nobilitatis, victoriamque voluiſſe lædere: tametſi meo iure poſſum, ſiquid in hac parte mihi non placeat, vituperare. Non enim vereor ne quis alienum me animum habuiſſe à cauſa nobilitatis exiſtimet.

136 Sciunt, ij qui me norunt, me pro illa tenui, infirmaq; parte, poſteaquam id, quod maximè volui, fieri nõ potuit, vt cõponeretur: id maximè defendiſſe, vt ij[c] vincerẽt, qui vicerunt. Quis enim erat, qui nõ videret, humilitatem[d] cum dignitate de amplitudine contendere? Quo in certamine perditi ciuis erat, non ſe ad eos iungere,[e] quibus incolumibus, & domi dignitas, & foris auctoritas retineretur. Quæ[f] perfecta eſſe, & ſuum cuiq; honorem, & gradum redditum, gaudeo, iudices, vehementerq; lætor: eaque omnia deorum voluntate, ſtudio pop. Rom. conſilio, & imperio, & felicitate L. Syllæ geſta eſſe intelligo.

137 Quod animaduerſum eſt in eos, qui cõtra omni ratione pugnarunt, non debeo reprehendere. quod viris fortibus, quorum opera eximia in reb. gerendis extitit, honos habitus eſt, laudo. quæ vt fierẽt, idcirco pugnatũ eſſe arbitror, meque in eo ſtudio partiũ fuiſſe cõfiteor. Sin autẽ id actũ eſt, & idcirco arma ſumta ſũt, vt homines poſtremi pecuniis alienis locupletarẽtur, & in fortunas vniuſcuiuſque impetũ facerent, & id nõ modo re prohibere nõ liceret, ſed ne verbis quidẽ vituperare: tũ verò in iſto bello nõ recreatus, neq; reſtitutus, ſed ſubactus oppreſſuſq; pop. Rom. eſt.

138 Verũ lõgè aliter eſt. nihil horũ eſt, iudices. non modò non læditur cauſa nobilitatis, ſi iſtis hominibus reſiſtetis: verum etiã ornabitur. Etenim qui hæc vituperare volunt, Chryſogonum tantum poſſe queruntur: qui[g] laudare volunt, conceſſum ei non eſſe commemorant. Ac iam nihil eſt, quod quiſquam aut tam ſtultus, aut tam improbus ſit, qui dicat, Vellem quidem liceret: hoc dixiſſem: Dicas licet. Hoc feciſſem: Facias licet: nemo prohibet. Hoc decreuiſſem: Decerne, modò rectè: omnes approbabunt. Hoc iudicaſſem: Laudabunt omnes ſi rectè & ordine iudicaris.

139 Dum neceſſe erat, reſq; ipſa cogebat, vnus omnia poterat: qui poſteaquàm magiſtratus creauit, legeſq; conſtituit, ſua cuique procuratio, auctoritaſq; eſt reſtituta. Quam ſi retinere volunt ij, qui[h] recuperarunt: in perpetuũ poterunt obtinere. ſin has cædeis, & rapinas & hos tantos, tamq; profuſos ſumtus aut facient aut approbabunt: nolo in eos grauius quidquam, ne[i] ominis quidem cauſa dicere: vnum hoc dico, noſtri iſti nobiles, niſi vigilantes, & boni, & fortes, & miſericordes erunt: iis hominibus in quibus hæc erunt, ornamenta ſua concedant neceſſe eſt.

140 Quapropter *deſinant aliquãdo dicere, male aliquẽ locutũ eſſe, ſi quis verè, ac liberè locutus ſit*: deſinant ſuam cauſam cum[k] Chryſogono cõmunicare, deſinãt ſi ille læſus ſit, de ſe aliquid

a L. & diuerſorium.
b id eſt, vncto.
c id eſt, Sylla.
d plebeios aduerſus nobilitatem.
e L. adiungere.
f *fort.* Quæ perfecta eſſe, hoc eſt, ſuum ‖ *al.* Quæ perfecta eſſe ſuũ c.
P. 8.
g *fort.* qui laudare, conceſſ.
h L. qui receperunt: *fort.* qui reciperarunt.
i *lib. vulg.* ne hominis quidem c.
P. XLII.
k *al.* cum Chryſogoni.

detractum arbitrari: videant ne turpe, miſerumq; ſit, eos, qui equeſtrem ſplendorē pati nō potuerūt, ſerui nequiſſimi dominationem ferre poſſe. Quæ quidē dominatio, iudices, in aliis reb. antea verſabatur: nūc verò quam [a] viam muniret [b], quo iter affectet, videtis. ad fidē, ad iuſiurandum, ad iudicia veſtra, ad id, quod ſolum prope in ciuitate ſincerum, ſanctumq; reſtat.

a al. quò viam.* b munitare eſt munire cupere.*

141 Hicne etiam ſeſe putat aliquid poſſe Chryſogonus? hîc etiā potens eſſe vult? ô rem miſeram, atq; acerbā! Neq; mehercules hoc indigne fero, quòd verear, ne quid poſſit: verùm quòd auſus eſt, quòd ſperauit, ſeſe apud taleis [c] viros aliquid ad perniciē poſſe innocentis, id ipſum queror. Idcircone experrecta nobilitas, armis atq; ferro rempub. recuperauit [d], vt ad libidinem ſuā liberti, ſeruuliq; nobilium, bona, fortunas veſtras, noſtraſq; vexare poſſent?

c al. tales viros. d al. reciperauit.

142 Si id actum eſt, fateor me errasse, qui hoc maluerim: fateor inſaniſſe, qui cum illis ſenſerim. tametſi inermis [e], iudices, ſenſi. Sin autē victoria nobiliū ornamento, atq; emolumēto reipublicę, populoq; Rom. debet eſſe: tum verò optimo, & nobiliſſimo cuiq; meam orationē gratiſſimā eſſe oportet. Quòd ſi quis eſt, qui & ſe, & cauſam lædi putet, cum Chryſogonus vituperetur: is cauſam ignorat, ſeipsū propè non nouit. Cauſa enim ſplēdidior fiet, ſi nequiſſimo cuiq; reſiſtetur. Ille improbiſſimus Chryſogoni fautor, qui ſibi cum illo rationem communicatam putat, læditur, cùm ab hoc ſplendore cauſæ ſeparatur.

e al. inermus. f PERORATIO.*

143 ¶ Verùm [f] hæc omnis ratio (vt iam antè dixi) mea eſt: qua me vti reſp. & dolor meus, & iſtorum iniuria coegit. Sed Roſcius horū nil indignū putat: neminem accuſat: nihil de ſuo patrimonio queritur: putat homo imperitus [g] morum, agricola & ruſticus, iſta omnia, quæ vos per Syllam geſta eſſe dicitis, more, lege, iure gentium facta: culpa liberatus, & crimine nefario ſolutus cupit à vobis diſcedere.

P. B. g al. Imperitus rerum.

144 Si hac indigna ſuſpicione careat, animo æquo ſe carere ſuis omnib. cōmodis dicit. rogat, oratq; te, Chryſogone, ſi nihil de patris fortunis ampliſſimis in ſuam rem cōuertit: ſi nulla in re te fraudauit: ſi tibi optima fide ſua omnia cōceſſit, adnumerauit [h], appendit: ſi veſtitū, quo ipſe tectus erat, annulumq; [i] dedit, os [k] ſuum tibi tradidit: ſi ex omnib. rebus ſeipſum nudū, neq; prætereà quidquam excepit. vt ſibi per te liceat innocenti amicorum opib. vitam in egeſtate degere.

h al. annumerauit. i al. annulūq. de digito ſuō tibi tradidit. al. annulumque de digito ſuo ſibi tradidit. *Annulum autem ferreum hic interpretantur*, hoc eſt equeſtrem non aureum ſeu ſenatorium.* k Os ſuum alteri præbere, quibuſdā videtur eſſe idem quod alteri prædò eſſe: aliis, patienter ferre: aliis, annulū, in quo imago oris & vultus expreſſa, tradere. Mihi ſecunda opinió verior videtur, quod & ſequentia facile declarāt.* l Proſopopœia.* m al. ante.

145 Prædia mea tu poſſides [l], ego aliena miſericordia viuo: concedo: & quod animus æquus eſt, & quia neceſſe eſt. mea domus tibi patet, mihi clauſa eſt: fero. familia mea maximā vteris, ego ſeruū habeo nullum: patior, & ferēdū puto. Quid vis amplius? quid inſequeris? quid oppugnas? qua in re tuā voluntatem lędi à me putas? vbi tuis cōmodis officio? quid tibi obſto? ſi ſpoliorū cauſa vis hominem occidere, ſpoliaſti. Quid quæris amplius? Si inimicitiarū: quę ſunt tibi inimicitię cum eo, cuius antea [m] prædia poſſediſti, quàm ipſum cognoſti? Sin metuis: ab eóne aliquid metuis, quē vides ipſum ab ſeſe tam atrocem iniuriā propulſare nō poſſe? Sin, quòd bona, quę Roſcij fuerunt, tua facta ſunt, idcirco hunc illius filium ſtudes perdere: nónne oſtēdis, id te vereri, quod præter ceteros tu metuere non debeas, ne quando liberis proſcriptorum bona patria reddantur.

146 Facis [a] iniuriā, Chryſogone, ſi maiorem ſpem emtionis tuæ in huius exitio ponis, quā in his rebus, quas L. Sylla geſſit. Quòd ſi tibi cauſa nulla eſt, cur hunc miſerum tanta calamitate affici velis: ſi tibi omnia ſua, præter animam [b], tradidit, nec ſibi quidquā paternū, ne [c] monumenti quidem cauſa, reſeruauit: per deos immortales [d], quæ iſta tanta crudelitas eſt? quæ tam fera, immaniſq; natura? quis vnquam prædo fuit tam nefarius: *quis pirata tam barbarus, vt, cùm integram prædam ſine ſanguine habere poſſet, cruenta ſpolia detrahere mallet?*

a l. Facis iniuriam L. Syllæ, Chryſogone. P. XLIII. b id eſt vitam.* c ſuperius dixit ne haec quidem ad ſepulchrum.* d v. c. Immortalis,

147 Scis hūc nihil habere, nihil audere, nihil poſſe, nihil vnquā cōtra rē tuā cogitaſſe: & tamen oppugnas eū, quem neq; metuere potes, neq; odiſſe debes, nec [e] quidquā habere tam reliqui vides, quod ei detrahere poſſis: niſi hoc indignum putas, quod veſtitum ſedere in iudicio vides: quem tu è patrimonio, tamquā è naufragio, nudum expuliſti. Quaſi verò neſcias, hunc & ali, & veſtiri à Cæcilia, Baleari ci filia, Nepotis ſorore, ſpectatiſſima fœmina: quæ cùm patrem clariſſimū, ampliſſimos patruos, ornatiſſimum fratrem haberet: tamen, cùm eſſet mulier, virtute [f] perfecit, vt, quanto [g] honore ipſa ex illorum dignitate afficeretur, non minora illis ornamenta ex ſua laude redderet.

e al. neque quicquam. f quaſi diceret, tametſi ſexu mulier ſit, vir tamen virtute ac animo.* g L. quantocumq. non.

148 An quod diligenter defenditur, id tibi indignum facinus videtur? Mihi crede, ſi pro patris eius hoſpitiis, & gratia, vellent omnes huius hoſpites adeſſe, & auderent liberè defendere: ſatis copiosè defenderetur. ſin autem pro magnitudine iniuriæ, proq; eo quod ſumma [h] reip. in huius periculo tentatur, hæc omnes vindicarent: conſiſtere mehercule vobis iſto in loco non liceret. Nunc ita defenditur, non [i] ſane vt moleſtè ferre aduerſarij debeāt, neque vt ſe potentia ſuperari putent.

h L. ſumma reſp. i L. ſanè vt non moleſtè ferre. P. B.

149 Quæ domi gerenda ſunt, ea per Cæciliam tranſiguntur. fori, iudiciiq; rationem Meſſalla, vt videtis, iudices, ſuſcepit. qui ſi iam ſatis ætatis, atq; roboris haberet, ipſe pro Sex. Roſcio diceret. quoniam ad dicendum impedimento eſt ætas, & pudor, qui ornat ætatem: cauſam mihi tradidit, quem ſua cauſa cupere, ac debere intelligebat. ipſe aſſiduitate, conſilio, auctoritate, diligētia perfecit, vt Sex. Roſcij vita, erepta de manib. ſectorum, ſententiis iudicum permitteretur. Nimirum, iudices, pro hac nobilitate pars maxima ciuitatis in armis fuit: hæc acta res eſt, vt nobiles reſtituerentur in ciuitatem, qui hoc facerent, quod facere Meſſallam videtis: qui caput innocētis defenderent: qui iniuriæ reſiſterent: qui, quantum poſsēt, in ſalute alterius, quàm in exitio, mallent oſtendere. Quod ſi omnes, qui eodem loco nati ſunt, facerent: & reſpublica ex illis, & ipſi ex inuidia minus laborarent.

150 Verùm ſi à Chryſogono, iudices, non impetramus, vt pecunia noſtra contentus ſit, vitā ne petat: ſi ille adduci non poteſt, vt, cùm ademerit nobis omnia, quæ [k] noſtra erāt propria, ne lucem quoq, hanc, quæ cōmunis eſt, eripere cupiat: ſi non ſatis habet auaritiam ſuam pecunia explere, niſi etiam crudelitate ſanguinis perlitus [l] ſit: vnum perfugium, iudices, vna ſpes reliqua eſt Sex. Roſcio, eadem quæ reip. veſtra priſtina bonitas & miſericordia: quæ ſi manet, ſalui etiam nunc eſſe poſſumus. ſin ea crudelitas, quæ hoc tempore in

k L. quæ noſtra erant propria. l al. proditus ſit?

Digitized by Google

a al. graſſata. re in rep. verſata [a] eſt, veſtros quoq; animos (id quod fieri profectò non poteſt) duriores, acerbioréſque reddidit: actum eſt, iudices: inter feras ſatius eſt ætatem degere, quàm in hac tanta immanitate verſari.

151 Ad eamne rem vos ſeruati eſtis? ad eamne rem delecti [b], vt eos condemnaretis, quos ſectores, ac ſicarij iugulare non potuiſſent? Solent hoc boni imperatores facere, cùm prælium cõmittunt, vt in eo loco, quò [c] fugã hoſtium fore arbitrentur, milites collocent: in quos, ſi qui ex acie fugerint, de improuiſo incidant. Nimirũ ſimiliter arbitrantur iſti bonorum emtores, vos hic, taleis viros, ſedere, qui excipiatis eos qui de ſuis manibus effugerint. Dij prohibeant, iudices, vt hoc quod maiores [d] conſilium publicum vocari voluerunt, præſidium ſectorum exiſtimetur.

152 An verò, iudices, vos non intelligitis, nihil aliud agi, niſi vt proſcriptorum liberi quauis ratione tollantur. & eius rei initium in veſtro iureiurando, atq; in Sex. Roſcij periculo quæri? Dubiũ eſt, ad quem maleficiũ pertineat, cùm videatis in altera parte ſectorem, inimicum, ſicariũ, eundémq; accuſatorem hoc tempore: ex [e] altera parte egentem, probatum ſuis filium, in quo nõ modò culpa nulla, ſed ne ſuſpicio quidem potuit conſiſtere? Numquid hic aliud videtis obſtare Roſcio, niſi quod patris bona venierunt?

153 Quòd ſi id vos ſuſcipitis, & eâdem in re

b L. delecti.
P. XLIII.
c fort. quà fug.
d fort. maiores noſtri c.
e L. ex altera egentem.

A operam veſtram profitemini: ſi idcircò ſedetis, vt ad vos adducantur eorum liberi, quorũ bona venierũt: cauete, per deos immortaleis, iudices, ne noua, & multo crudelior per vos proſcriptio inſtaurata eſſe videatur. Illam priorem, quæ facta eſt in eos, qui arma capere potuerunt, tamen ſenatus ſuſcipere noluit, nequid acrius, quàm more maiorum comparatum eſt, publico conſilio factum videretur.

B Hanc verò, quæ ad eorum liberos, atque infantium puerorum incunabula pertinet, niſi hoc iudicio à vobis reiicitis, & aſpernamini, videte, per deos immortaleis, quem in locum remp. peruenturam [f] putetis.

154 Homines ſapienteis, & iſta auctoritate, & poteſtate præditos, qua vos eſtis, ex quib. rebus maximè reſp. laborat, iis maximè mederi conuenit. Veſtrûm nemo eſt, quin intelligat, populum Ro. qui quondam in [g] hoſteis

C leniſſimus exiſtimabatur, hoc tempore domeſtica crudelitate laborare. Hanc tollite ex ciuitate, iudices, hanc pati nolite diutius in hac rep. verſari: quæ non modò id habet in ſe mali, quod tot ciueis [h] atrociſſimè ſuſtulit, verùm etiam hominibus leniſſimis ademit miſericordiam conſuetudine incommodorum. Nam *cùm omnibus horis aliquid atrociter fieri videmus, aut audimus: etiam qui natura mitiſſimi ſumus, aſſiduitate moleſtiarum ſenſum omnem*

D *humanitatis ex animis amittimus.*

Nihil videtur deeſſe.

f fort. deuenturam.
P. II.
g i.e. in hoſtes.
h i.e. ciuis.

PRO Q. ROSCIO COMOEDO,

ORATIO TERTIA.

SYNOPSIS.

Quæſtio *An Roſcio, Fannius aliquid debeat ex ſocietate reſtipulatione Roſcij: repromiſſione Fannij.* Actor *Fannius.* Patronus Fannij *P. Saturius:* Reus *Sext. Roſcius Comœdus.* Patronus Roſcij *Cicero:* Iudex *C. Calpurnius Piſo. adſeſſor M. Perpenna vir conſularis:* Acta *in Comitio anno Ciceronis* 31. *vrbis* 677.

Multa quæ deſunt quærenda.

A MALITIAM naturæ [a], crederetur. Is [b] ſcilicet vir [c] optimus, & ſingulari fide præditus, qui ſuo iudicio, tabulis ſuis teſtibus vti conatur. Solent ferè dicere qui per tabulas [d] hominis honeſti [e] pecuniam expenſam tulerunt: Egone talem virum corrumpere potui, vt mea cauſa falſum in codicem referret? Exſpecto, quàm mox Chærea hac oratione vtatur: Egóne hanc manum, plenam perfidiæ, & hos digitos meos impellere potui,

B vt falſum perſcriberent [f] nomen? Quòd ſi ille ſuas proferet tabulas: proferet ſuas quoque Roſcius. erit in illius tabulis hoc nomen: at in huius non erit.

2 Cur potius illius, quam [g] huius, credetur? Scripſiſſet ille, ſi non iuſſu huius expenſum tuliſſet? non ſcripſiſſet hic quod ſibi expenſum ferri iuſſiſſet? Nam *quemadmodum turpe eſt, ſcribere, quod non debeatur: ſic improbum eſt, nõ referre, quod debeas.*

C æquè enim tabulæ condemnantur eius, qui verum non retulit: & eius qui falſum perſcripſit. Sed ego copia & facultate cauſæ confiſus [h], vide quo progrediar. Si tabulas C. Fannius accepti, & expenſi profert [i] ſuas, in ſuam rem, ſuo arbitratu ſcri-

a Ant. Aug. ſ. naturæ. Crederetur his ſcilicet, &c.
b al. Hic.
c Ironia.
d al. in.
e al. tabulas hominis ſcili. al. tabulas hominis aſciti. f Victo. & Manut. ſcili. Ant. Augu. ſcili. Vrſin. aſciti Pancha. tabulas alieni.
f al. nomen perſcriberet.
g L. quàm huius tabulis credetur?
h vincit dolo.
i L. proferet ſuas.

A ptas: quo minùs ſecundum illum iudicetis, non recuſo.

3 Quis hoc frater fratri, quis parens filio tribuit, vt, quodcumq; retuliſſet, id ratum haberet? ratum habebit Roſcius, profer. quod tibi fuerit perſuaſum, huic erit perſuaſum: quod tibi fuerit probatum, huic erit probatum. Paulo [k] antè à M. Perpenna [l]. P. Saturi [m] tabulas poſcebamus [n]: nunc tuas, C. Fanni Chærea, ſolius flagitamus, &, quo minùs ſe-

B cundum eas lis detur [o], non recuſamus.

4 Quid ita non profers? non conficit tabulas? Immò diligentiſſimè. non refert parua nomina in [p] codices? Immò omneis ſummas. Leue, & tenue hoc [q] nomen H S. CCCI϶϶϶. ſunt. quomodo tibi tanta pecunia extraordinaria [r] iacet? quomodo H S. CCCI϶϶϶. in codice accepti & expenſi non ſunt? Prò dij immortaleis! eſſéne quemquam tanta auda-

C cia præditum, qui, quod nomen referre in tabulas timeat, id petere audeat? quod in codicem iniuratus referre noluit [s], id iurare [t] in litem non dubitet? quod ſibi probare non poſſit, id perſuadere alteri conetur?

5 Nimiùm citò ait me indignari [u] de tabulis: nõ habere ſe hoc nomẽ in [x] codice accepti,

P. II.
k L. Paulò antè, C. Piſo M. Perpenna P. Satiriũ argentarij tabulas poſcebamus.
l al. Perpẽna.
m dicebat hic pro Fannio.
n al. Poſcebamus tuas, nũc C. Fanni.
o al. decidatur. al. iudicetur.
p L. in codicẽ.
q al. hoc nomẽ H S. ccci϶϶϶. ſunt. al. hoc nomen.
r Extraordinaria pecunia eſt non relata ordine in tabulas, vti mos fuit. Aliis extraordinaria, ex ſordido lucro & malo.
s fort. nolit.
t vide titulũ de in litem iurando.
u al. indagare.
x L. in codicẽ accepti, &c.

& expenſi relatū confitetur: ſed in aduerſariis patere contendit. Vſque eone te diligis, & magnificè circumſpicis, vt pecuniā non [a] ex tuis tabulis, ſed [b] ex aduerſariis petas? ſuum codicem teſtis loco recitare, arrogantiæ [c] eſt ſuarum perſcriptionum, & liturarum aduerſaria proferre, non amentia eſt?

6 Quòd ſi eandem [c] vim diligentiā, auctoritatemq; habēt aduerſaria quā tabulæ: quid attinet codicem [f] inſtituere? cōſcribere? ordinē conſeruare? memoriæ tradere litterarū vetuſtatem? Sed ſi, quod aduerſariis nihil credimus, idcirco codicē ſcribere inſtituimus; quod etiā apud omnes leue, & infirmū eſt, id apud iudicem graue & ſanctum eſſe ducetur?

7 Quid eſt, quod negligenter ſcribamus aduerſaria? quid eſt quod diligenter conficiamus tabulas? qua de cauſa? Quia hæc ſunt menſtrua, illæ ſunt æternæ: hæc delentur ſtatim, illæ ſeruantur ſanctè: hæc parui temporis memoriā, illæ perpetuæ exiſtimationis fidem, & religionē amplectuntur: hæc ſunt dejecta [h], illæ in ordinem confectæ. Itaq; aduerſaria in iudicium protulit nemo: codicē protulit, tabulas recitauit. Tu, C. Piſo, tali fide virtute, grauitate, auctoritate ornatus, ex aduerſariis pecuniam petere non auderes.

8 Ego, quæ clara ſunt conſuetudine, diutius dicere non debeo: illud verò, quod ad tē vehementer pertinet, quæro: quam pridem hoc nomen, Fanni, in aduerſaria retuliſti? Erubeſcit: quid reſpondeat, neſcit: quid fingat extemplo non habet. Sunt duo menſes iam, dices. Tamen in [i] codicem acceptum & expenſum referri debuit. Amplius ſunt ſex mēſes. Cur tandem iacet hoc nomen in aduerſariis? Quid ſi tandem amplius triennium eſt? quonam modo, cùm omnes, qui tabulas conficiant, menſtruas pænè rationes in tabulas transferant, tu hoc nomen triennium amplius in aduerſariis iacēre pateris?

9 Verū cetera nomina in [l] codicē accepti & expenſi digeſta habes, an non? Si non: quomodo tabulas conficis? ſi etiam: quamobrem, cum cetera nomina in ordinē referebas, hoc nomen triennio ampliùs, quod erat in primis magnum, in aduerſariis relinquebas? Nolebas ſciri, debere Roſcium. Cur ſcribebas? Rogatus eras, ne referres. Cur in aduerſariis ſcriptum habebas [m]? Sed hæc, quanquam firma eſſe video, tamen ipſe mihi ſatisfacere non poſſum, niſi à C. Fannio ipſo teſtimonium ſumo, hanc pecuniam ei non deberi. Magnum eſt quod conor: difficile eſt, quod polliceor, niſi eundem & aduerſarium, & teſtem habuerit Roſcius, nolo vincat.

10 Pecunia tibi debebatur certa, quę nunc petitur per iudicem: in qua legitimæ [n] partis ſponſio facta eſt. Hic tu ſi [o] amplius H-S. [p] nūmo petiſti, quàm tibi debitum eſt, cauſam perdidiſti, propterea quod aliud [q] eſt iudiciū, aliud arbitrium. Iudicium eſt pecuniæ certæ: arbitrium incertæ. Ad iudicium hoc modo venimus, vt [r] totam litem aut obtineamus, aut amittamus: ad arbitrium hoc animo adimus, vt neque nihil, neque tantum, quantum poſtulauimus, conſequamur.

11 Eius rei ipſa verba formulæ teſtimonio ſunt. Quid eſt in iudicio? directum, aſperum, ſimplex, SI PARET, [s] H-S. IↃↃↃ. DARI OPORTERE. Hic niſi planum facit, H-S. IↃↃↃ. ad [a] libellam ſibi deberi, cauſam perdit. Quid eſt in arbitrio? mite, moderatum, QVANTVM [b] ÆQVIVS, ET MELIVS, ID [c] DARI. Ille tamen confitetur, plus ſe petere, quàm debeatur: ſed ſatis, ſuperque habere dicit, quod ſibi ab arbitro tribuatur. Itaque alter cauſæ confidit, alter diffidit.

12 Quæ cum ita ſint, quæro abs te, quid ita de hac pecunia, de his ipſis H-S. IↃↃↃ. de tuarum tabularum fide compromiſſum [d] feceris, arbitrum ſumſeris, *quantum æquius & melius ſit dari repromittique, ſi [e] pareret*. Quis in hanc rem fuit arbiter? vtinam is quidem Romæ eſſet. Romæ eſt. Iam vtinam adeſſet in iudicio. Adeſt. Vtinam ſederet in conſilio C. Piſonis. Ipſe C. Piſo eſt. Eundemne tu arbitrum & iudicem ſumebas? eidem & infinitam [f] largitionem [g] remittebas, & eundem in anguſtiſſimam formulam ſponſionis concludebas? Quis vnquā ad [h] arbitrum, quantū petiit, tantum abſtulit? Nemo. Quantū enim æquius eſſet ſibi dari, petiit. De quo nomine ad arbitrum adiſti, de eo ad iudicem veniſti.

13 Ceteri cùm ad iudicem cauſam labefactari animaduerterunt, ad arbitrū confugiūt: hic ab arbitro ad iudicem venire eſt auſus. qui cùm de hac pecunia, de [i] tabularum fide arbitrum ſumſit, iudicauit [k], ſibi pecuniam non deberi. Iam duæ partes cauſæ ſunt confectæ: adnumeraſſe [l] ſeſe negat: expenſum [m] tuliſſe non dicit, cum tabulas non recitat. Reliquum eſt, vt ſtipulatum ſe eſſe dicat. præterea enim, quemadmodum certam pecuniam petere poſſit, non reperio. Stipulatus es? vbi? quo die? quo tempore? quo præſente? quis ſpopondiſſe me dicit? nemo.

14 Hic ego ſi finē faciā dicendi, ſatis fidei & diligentiæ meæ, ſatis cauſæ & cōtrouerſiæ, ſatis formulis [n], & ſponſioni, ſatis etiā iudici feciſſe videar, cur ſecundum Roſciū iudicari debeat. Pecunia petita eſt certa; cum tertia [o] parte ſponſio facta eſt. Hæc pecunia neceſſe eſt, aut [p] data, aut expenſa [q] lata, aut ſtipulata ſit. Datā nō eſſe Fannius cōfitetur. expenſam latam non eſſe, codices Fannij cōfirmant. ſtipulatā nō eſſe, taciturnitas teſtium concedit.

15 Quid ergo eſt? quod & reus eſt is, cui & pecunia leuiſſima, & exiſtimatio ſanctiſſima ſemper: & iudex eſt is, quem nos non minus bene de nobis exiſtimare, quam ſecundū nos iudicare velimus; aduocatio ea eſt, quā propter eximium ſplendorem, vt iudicem vnum vereri debeamus: perinde [r] ac ſi in hanc formulam omnia iudicia legitima [s], omnia arbitria honoraria, omnia officia domeſtica concluſa & [t] cōprehenſa ſint, perinde [u] dicemus. Illa ſuperior fuit oratio neceſſaria, hæc erit voluntaria: illa ad iudicem, hæc ad C. Piſonē; illa pro reo, hęc pro Roſcio: illa victoria, hęc bonæ exiſtimationis cauſa comparata.

16 Pecuniam petis, Fanni, à Roſcio: quā? dic audacter & aperte. Vtrum quæ tibi ex ſocietate debeatur? an, quæ ex liberalitate huius promiſſa ſit, & oſtentata? quorum alterum eſt grauius, & odioſius; alterum, leuius & facilius. Quæ ex ſocietate debeatur? Quid ais? Hoc iam neque [x] leuiter ferendum eſt, neque negligenter defendendum. Si qua enim ſunt priuata iudicia ſummæ exiſtimationis, & pænè [y] dicam capitis, tria hæc ſunt, fiduciæ,

a al. nō modo ex tuis tabulis. b al. ſed aduerſariis p. c Aduerſaria quid, mox dicetur. d arrogantia eſt. e Aduerſariorum & tabularum differentiā. Sunt autē Aduerſaria, chartæ, libelli, commentarioli quos qui ſcribebāt, aduerſaria vocat Demoſthen. Aſchobum & vt paulo antè dixit hic author, aduerſaria perſcriptionum, liturarum, quæ negligenter ſcribuntur, quæ delentur ſtatim, quæ parui temporis memoriā complectuntur, quæ deiecta, quæ in iudiciū nemo profert: quibus opponuntur codices & tabulæ diligenter cōfectæ. f L. codicem inſtituere, cōſcribere. P. XLVI. g al. ſeruantur ſanctè. h L. diſiecta, illæ in ordinem, & al. cōfectæ. i L. in codicem accepti & expenſi ref. k L. conficiunt. l al. in codicem accepti. m ſor. habes. n id eſt tertiæ litis, ſeu eius rei de qua litigabatur. vide tit. C. de ſoluti. pœnitentibus. p hoc eſt vno nummo, ſeu minima. Hinc nummo ſeſtertio mancipio dare. V. Scæuola, t. ea. 4. cummo vel vno nummo cōducere. l. 46. ſi . . . l. 10. in fin. ff. de acquir. poſſeſſ. vendere l. 66. ff. de . . . & hic amplius ſeſtertio nummo petere, plus uno ſeſtertio nummo dici . . . q Iudicij & arbitrij differentiæ. r L. vt aut totam litem obt. s al. ſi pareret. Hanc autem formulam dat Prætor iudici vt & ſequentem arbitro.

a id eſt ad aſſem neq. plus neq. minus. b Formulam hanc dat Prætor arbitrio: ſimilis fuit in arbitrio rei vxoriæ Cicero 3. offic. & in Topicis: l. proinde ff. ſoluto mat. l. ſi Cornelius ff. de ſolutionib. c al. ſit. d Compromiſſum, pecunia in arbitrum depoſita, vt in iudicijs ſponſio. e al. ſi pareret. al. ſi peteres. Parere autem ad tabulas referetur. Pantagathus legit. h peteres. f Infinitum hic pro incerto ſumitur. g id eſt adiudicationem. h fortè ab arbitro. P. XLVII. i L. de ſuarū tabularum. k L. iudicauit. l vel. adnumeraſſe Ant. Auguſt. adnotauit. Pantagathus aduerſaria ſcripſiſſe. al. dediſſe. Hic verò adnumeraſſe eſt mutuō dediſſe. m ſor. expenſum non tuliſſe dicit. n L. formulæ. o ſponſione tertiæ partis litis: ſed ſolitas hic locus nobis argumento eſſe poteſt. p Pecunia certa petebatur quia vel adnumerata, vel expenſa lata, vel ſtipulata. modo eius vide apud Gellium 14. c. 2. q al. expenſa. r L. proinde ſi iudicia legitima, arbitria honoraria. Honoraria iudicia, vel quod ad arbitrium decurrebatur quaſi ad virum bonum (quod honoris eſt) vel quod arbitria ab his, qui honores gerunt, iudicia à lege. t vel. & comprenſa. P. 8. u L. proinde quibuldam decet hoc perinde. x al. non leuiter. y Iudicia ſu-

ciæ [a], tutelæ, ſocietatis. æquè enim perfidioſum [b] & nefarium eſt, fidem frangere, quæ continet vitam: & pupillum fraudare, qui in tutelam peruenit: & ſocium fallere, qui ſe in negotio coniunxit.

17 Quæ cùm ita ſint, qui ſit, qui ſociū fraudarit, & feſellerit, conſideremus. dabit enim nobis iam tacite vita acta in alterutrā partem firmum & graue teſtimonium. Q. Roſcius? Quid ais? nonne, vt ignis in aquam cōiectus, cōtinuo reſtinguitur, & refrigeratur: ſic [c] referuens falſum crimen in puriſſimā & caſtiſſimam vitam collatum, ſtatim cōcidit, & extinguitur? Roſcius ſocium fraudauit? Poteſt hoc homini huic hærere peccatū? qui medius fidius (audacter dico) plus fidei, quàm artis: plus veritatis, quàm diſciplinæ poſſidet in ſe: quem populus Romanus meliorem virum, quàm hiſtrionem eſſe arbitratur: qui ita digniſſimus eſt ſcena [d] propter artificium, vt digniſſimus ſit curia propter abſtinentiam.

18 Sed quid ego ineptus de Roſcio apud Piſonem dico? ignotum hominem ſcilicet pluribus verbis commendo. eſtne quiſquam omnium mortalium, de quo melius exiſtimes tu? eſtne quiſquam, qui tibi purior, prudentior, humanior, officioſior, liberaliorq; [e] videatur? Quid tu, Saturi [f], qui contra hunc venis exiſtimas aliter? nonne, quotieſcumque in cauſa in nomen huius incidiſti, toties hūc & virū bonum eſſe dixiſti, & honoris cauſa appellaſti? quod nemo niſi aut honeſtiſſimo, aut amiciſſimo facere conſueuit.

19 Qua in re mihi ridicule es viſus eſſe inconſtans, qui eundē & læderes, & laudares: & [g] virum optimū, & hominē improbiſſimū eſſe diceres. eundē tu & honoris cauſa appellabas, & virum primariū eſſe dicebas, & ſociū fraudaſſe arguebas. Sed, vt opinor, laudē veritati tribuebas, crimē gratiæ concedebas: de hoc, vt exiſtimabas, prædicabas: Chæreæ arbitratu cauſam agebas. Fraudauit Roſcius. Eſt hoc quidem auribus, animiſq; hominum abſurdum. Quid ſi tandē aliquem timidū, dementem [h], diuitem, inertem nactus eſſet, qui experiri non poſſet? tamen incredibile eſſet.

20 Verumtamen, quem fraudarit, videamus. C. Fannium Chæream Roſcius fraudauit. Oro, atq; obſecro vos, qui [i] noſtis, vitam inter ſe vtriuſq; conferte: qui non noſtis, faciem vtriuſq; conſiderate. nónne ipſum caput [k], & ſupercilia illa penitus abraſa, olere malitiam, & clamitare [l] calliditatē videntur? nonne ab imis vnguibus vſque ad verticem ſummū (ſiquam cōiecturā affert hominibus tacita corporis figura) ex fraude, fallaciis, mēdaciis conſtare totus videtur? qui idcirco capite, & ſuperciliis ſemper eſt raſis, *ne vllum pilum viri boni habere dicatur*. cuius perſonā præclare Roſcius in [m] ſcæna tractare conſueuit: neq; tamen pro beneficio ei par gratia refertur. Nam Ballionem [n] illum, improbiſſimum & periuriſſimum lenonem cùm agit, agit [o] Chæream. perſona illa lutulenta, impura, inuiſa in huius moribus, natura, vitaque eſt expreſſa. Qui quamobrem Roſcium ſimilem ſui in fraude & malitia exiſtimarit, nihil videtur: niſi forte, quod præclare hunc imitari ſe in perſona lenonis animaduertit.

21 Quamobrem etiam, atq; etiam cōſidera, C. Piſo, quis quem fraudaſſe dicatur. Roſcius [p] Fannium. Quid eſt hoc? probus improbum, pudens impudentem, periurum caſtus,

a Fiduciam quidam hic interpretantur contractū quo fidem alterius ſequuti rem ei aliquam ſimul fiduciæ tantū cauſa mancipamus, hoc eſt ea cōditione, vt viciſſim atque in conuentum vel poſt tempus nobis eam rem mancipet. Boetius 4. Topicor. Cic. vnde fiduciarius pater, fiduciaria tutela 1 Caius 6. §. Inſt. de fiduciaria tutela. Fit & fiducia, pignus lege commiſſoria datum apud Paul. 2. ſent. 1.
b al. perfidioſum.
c L. ſic falſum crimen in puriſſi.
d v.c. ſcena.
e L. liberalior videatur.
f Patronus Fannii.
g L. eundem & virum op.
P. XLVIII.
h al. clementem.
i al. qui vtrūque noſtis, ſed non neceſſario.
k Imago malitioſi & callidi hominis.
l [illegible]
m v.c. in ſcæna
n Lenonem apud Plautū in Pſeudolo.
o Id eſt Chæreæ perſonam & mores imitatur.
p al. Roſcius Fannium.

A callidum imperitus, liberalis auidum. Incredibile eſt. quemadmodum ſi Fannius Roſciū fraudaſſe diceretur, vtrumque ex vtriuſque perſona veriſimile videretur, & Fannium per malitiam feciſſe & Roſcium per imprudentiam deceptū eſſe. ſic cū Roſcius Fanniū fraudaſſe [a] arguatur, vtrumq; incredibile eſt, & Roſcium quidquam per auaritiam appetiſſe, & Fanniū quidquā per [b] ſe bonitate amiſiſſe.

22 Principia ſunt huiuſmodi: ſpectemus
B reliqua. HS. IↃↃↃ. Q. Roſcius fraudauit Fanniū. Qua de cauſa? Subridet Saturius, veterator, vt ſibi videtur. Ait propter ipſa HS. IↃↃↃ. Video: ſed tamen cur ipſa HS. IↃↃↃ. tam vehementer cōcupierit, quæro. Nā [c] tibi M. Perpenna, C. Piſo, certe tanti nō fuiſſet, vt ſociū fraudaret is. Roſcio cur tāti fuerit, cauſā requiro. Egebat? Immò locuples erat. Debebat? Immò in ſuis nummis verſabatur. Auarus erat? Immò etiā antequā locuples, ſemper
C liberaliſſimus, munificentiſſimuſque fuit.

23 Pro deūm, hominumq; fidem, qui HS. CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃ. quæſtus facere noluit (nam certe HS. CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃ. merere [d] & potuit, & debuit, ſi poteſt Dionyſia HS. CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃ. merere) is per ſummam fraudem, & malitiam, & perfidiam, HS. IↃↃↃ. appetiit? Et illa fuit pecunia immanis, hæc paruula: illa honeſta, hæc ſordida: illa iucunda,
D hæc acerba: illa propria, hæc in cauſa, & in iudicio collocata. Decem his annis proximis HS. ſexagies honeſtiſſime conſequi potuit: noluit. laborem quæſtus recepit: quæſtū laboris reiecit. populo R. adhuc ſeruire non deſtitit: ſibi ſeruire iampridem deſtitit.

24 Hoc tu vmquam, Fanni, faceres? ſed [e] ſi hos quæſtus recipere [f] poſſes, non eodē tempore & geſtum, & animam ageres? Dic nunc te ab Roſcio HS. IↃↃↃ. circumſcriptū eſ-
E ſe, qui tantas, & tam infinitas pecunias non propter inertiā laboris, ſed propter magnificentiā liberalitatis repudiarit. Quid ego nunc illa dicam, quæ vobis in mentem venire certo ſcio? Fraudabat te in ſocietate Roſcius. Sunt iura, ſunt formulæ [g] de omnibus rebus conſtitutæ, ne quis aut in genere iniuriæ, aut [h] ratione actionis errare poſſit. expreſſæ ſunt enim ex vniuſcuiuſq; dāno, dolore, incōmodo, calamitate, iniuria, publicæ à prætore formu-
F læ, ad quas priuata lis accommodatur.

25 Quæ cum ita ſint, cur non [i] arbitrū pro ſocio adegeris Q. Roſcium, quæro. Formulā non noras? Notiſſima erat. Iudicio graui experiri nolebas? Quid ita? propter familiaritatē veterē? cur ergo lædis? Propter integritatem hominis? cur igitur inſimulas? Propter magnitudinem criminis? Itáne verò? quem per arbitrium circumuenire non poſſes, cuius [k] de ea re proprium non erat iudicium, nunc
G per iudicem condemnabis, cuius de ea re nullum eſt arbitriū? Quin tu hoc crimen aut obiice [l], vbi licet agere: aut iacere noli, vbi nō oportet. Tametſi iā hoc tuo teſtimonio crimē ſublatum eſt. Nam, quo tu tempore illa formula vti noluiſti, nihil hūc in ſocietatē fraudis feciſſe oſtendiſti. Fecit pactionem. Num [m] tabulas habet, an non? Si nō habet, quemadmodū pactio eſt? ſi habet, cur non nominas?

26 Dic nūc Roſciū abs te petiſſe, vt familia-
H rē ſuū ſumeres arbitrū. nō petiit. Dic pactionē feciſſe, vt abſolueretur. non pepigit. Quære, quare ſit abſolutus, quod erat ſumma innocentia.

P. B.
a al. arguitur.
b L. per ſuam bonitatem amiſiſſe, ſed plane nihil mutari neceſſe eſt.
c L. Nam tibi C. Piſo, M. Perpe. certè tanti nō fuiſſent, vt ſoc. Roſ. cur. fuerint, cauſam req.
d de quæſtu diurno & annuo Roſcii vide Plinium 7. Macr. lib. 3. Saturnal. Budæum de aſſe.
e L. & ſi hoc quæſtus deficere p. al. & ſi hos quæſtus facere.
f al. ſenere.
P. XLIX.
g formulæ veſtitatæ apud veteres, poſtea ſublatæ C. de formulis & impetrationib. actionum ſublatis.
h al. aut in ratione
i al. non ad arbitrum.
k L. cuius de ea re propriū erat iudiciū hunc per iud.
l v.c. obiicito.
m L. In tabulis habet, an non.

Digitized by Google

& integritate. Quid enim factum eſt? veniſti domum vltrò Roſcii: ſatisfeciſti: quod temerè commiſiſſes[a], in iudicium vt denuntiaret, rogaſti, vt ignoſceret: te affuturum negaſti: deberi[b] tibi ex ſocietate nihil, clamitaſti. iudici hic denuntiauit: abſolutus eſt. Tamen fraudis, ac furti mentionem facere audes? Perſtat in impudentia. pactionem enim inquit, mecum fecerat. Idcirco videlicet ne [c] condemnaretur. Quid erat cauſæ, cur metueret, ne condemnaretur? Res erat manifeſta: furtum erat apertum.

27 Cuius rei furtum factum erat? ¶ Exorditur magna cum expectatione veteris hiſtrionis exponere ſocietatem[d]. Panurgus, inquit, fuit Fannii: is fit ei cum Roſcio communis. Hic primum queſtus eſt non leuiter Saturius, communem factum eſſe gratis[e] cum Roſcio, qui pretio proprius fuiſſet Fannii. Largitus eſt ſcilicet homo liberalis & diſſolutus, & bonitate affluens Fannius Roſcio[f]? Sic puto.

28 Quoniam ille hic cōſtitit pauliſper, mihi quoq; neceſſe eſt paullum cōmorari. Panurgum tu, Saturi, proprium Fannii dicis fuiſſe. At ego totum Roſcii fuiſſe cōtendo. Quid erat enim Fannij? corpus. Quid Roſcij? diſciplina. Facies nō erat: ars erat pretioſa. Ex qua parte erat Fannij, nō erat LLS. IↃↃↃ. ex qua parte erat Roſcij, amplius erat LLS. CCCIↃↃↃ. Nemo enim illum ex trunco corporis ſpectabat, ſed ex artificio comico æſtimabat. Nā illa membra merere per ſe non amplius poterant duodecim æris: diſciplina, quæ erat ab hoc tradita, locabat[h] ſe non minus LLS. CCCIↃↃↃ.

29 O ſocietatem captioſam[i], & indignam! vbi alter LLS. IↃↃↃ, alter CCCIↃↃↃ, quod ſit, in ſocietatem affert: niſi idcirco moleſte pateris, quòd LLS. IↃↃↃ. tu ex arca proferebas, LLS. CCCIↃↃↃ. ex diſciplina, & artificio Roſcius promebat. Quā enim rem[k] & expectationē, quod ſtudiū, & quem fauorē ſecum in[l] ſcenā attulit Panurgus? Quòd Roſcij fuit diſcipulus, qui diligebant hunc, illi fauebant: qui admirabantur hunc, illū probabant: qui deniq; huius nomen audierant, illum eruditum, & perfectum exiſtimabāt. *Sic eſt vulgus: ex veritate pauca ex opinione multa æſtimat.*

30 Quid ſciret ille perpauci animaduertebant, vbi didiciſſet, omnes quærebant. nihil ab hoc prauū & peruerſum produci poſſe arbitrabantur. Si veniret ab Statilio tametſi artificio Roſciū ſuperaret, adſpicere nemo poſſe. *nemo enim ſicut ex improbo patre probum filium naſci ſic[m] ex peſſimo hiſtrione bonum comœdum fieri poſſe exiſtimaret.* Quia veniebat à Roſcio, plus etiam ſcire, quàm ſciebat, videbatur. Quod item nuper in Erote comœdo vſu vēnit: qui poſteaquam è[n] ſcena non modò ſibilis, ſed etiam conuicio explodebatur:[o] ſicut in aram confugit in huius domum, diſciplinam, patrocinium, nomen. Itaq. per breui tempore, qui ne in nouiſſimis quidem erat hiſtrionibus, ad primos peruenit comœdos.

31 Quæ res extulit eum? Vna commendatio huius: qui tamē Panurgum illum non ſolum vt Roſcij diſcipulus fuiſſe diceretur, domum recepit: ſed etiam ſummo cum[p] labore, ſtomacho, miſeriaque erudiit. Iam[q] *quo quiſque eſt ſolertior, & ingenioſior, hoc docet iracundius, & laborioſius.* Quod enim ipſe celeriter arripuit, id cum tardè percipi videt, diſcruciatur,

a L. commiſiſſes, tu ſicitū vt denuntiaret, ſ al. commiſiſti.
b L. deberi.
c L. ne condemnaretur?
d Societas inita erat inter Fanniū & Roſcium, vt Panurgum ſeruū Fannii arte hiſtrionica erudiret, vtq. quæſtus ex eo communis eſſet. Panurgus à Flauio quodā interfectus eſt. Roſcius cum eo iudicio damni conſtituto decidit. Quæritur an pro ſua tantum parte decidiſſe videatur, vt hoc caſu ſocio, id eſt Fannio nihil conferat, an verò pro tota ſocietate vt conferat? Roſcius pro ſua tantū parte decidiſſe, idque ſibi iure permiſſum ait, & ſe communicare cogi negat. Quæſtio eſt, an cogi debeat?
e Imo non gratis. Conſtare enim poteſt ſocietas vno pecuniam, altero operas conferente. Iuſt. Cod. pro ſocio. l. 29. ... D. pro ſocio ... Inſt. de ſocie.
f L. Roſcio. P. L.
g id eſt ... ſui.
h L. locabat ſe non minoris.
i L. captioſam: & iniquam: j id eſt inæqualem.
k al. ſpem.
l v. c. in ſcenam.
m al. ſic à peſſimo hiſtr.
n v. c. è ſcena.
o al. explaudebatur.
p Idem ... ille Roſcio familiaris Cicero l. de orat.
q L. Nam quo ſ.

A Paullo longiùs oratio mea prouecta eſt hac de cauſa, vt conditionem ſocietatis diligenter cognoſceretis.

32 Quæ[a] deinde conſecuta? Panurgum, inquit, hunc, ſeruum cōmunem Qu. Flauius Tarquinienſis quidam interfecit. in hāc rem, inquit, me cognitorem dediſti. lite conteſtata, iudicio damni iniuria conſtituto, tu ſine me cum Flauio decidiſti. Vtrum pro dimidia parte: an pro tota ſocietate? planius dicam, B vtrum pro me, an pro me, & pro te? Pro me? potui[c] exemplo multorum licitum[d] eſt: iure fecerunt multi: nihil in ea te tibi iniuriæ feci. pete tu tuum, exige, & aufer quod debetur. ſuam quiſq; partem iuris poſſideat & perſequatur. At[e] enim tuum negotium geſſiſti bene. Gere & tu tuum bene. Magno tuam dimidiam partem decidiſti. Magno & tu tuā partem decide. LLS. CCCIↃↃↃ. tu abſtuliſti. Si ſit[f] hoc verò LLS. CCCIↃↃↃ. tu quoque C aufer.

33 Sed hanc deciſionem Roſcij, oratione, & opinione augere licet: re, & veritate mediocrem, & tenuem eſſe inuenietis. Accepit enim agrum temporibus iis, cùm iacerent[g] pretia prædiorum: qui ager neq; villā habuit: neq; ex vlla parte fuit cultus: qui nunc multo pluris eſt, quàm tunc fuit. neq; id eſt mirū. tum enim propter reip. calamitates, omniū poſſeſſiones erant incertæ: nunc, deûm im- D mortalium benignitate, omnium fortunæ ſunt certæ. tum erat ager incultus ſine tecto: nunc eſt cultiſſimus cum optima villa.

34 Verumtamen, quoniam natura tam maleuolus es, numquam iſta te moleſtia, & cura liberabo. Præclare ſuum negotium geſſit Roſcius: fundum fructuoſiſſimum abſtulit: quid ad te? tuam partem dimidiam quemadmodum vis, decide. Vertit[h] hic rationem: & id, quod probare non poteſt, fin- E gere conatur De tota re, inquit deciſiſti. Ergo huc vniuerſa cauſa deducitur, vtrum Roſcius cum Flauio de ſua parte, an de tota ſocietate fecerit pactionem.

35 Nam ego Roſcium, ſi quid communi nomine tetigit, confiteor præſtare debere ſocietati. Societatis non ſuas liteis redemit, cùm fundum à Flauio accepit. Quid ita? Satis non dedit[k], *amplius[l] à ſe neminem petiturum.* Qui de ſua parte decidit, reliquis integram F relinquit actionem. qui pro ſociis tranſigit: ſatiſdat, neminem eorum poſtea petiturum. Quid[m] ita? Flauio ſibi cauere non venit in mentem? neſciebat videlicet Panurgum fuiſſe in ſocietate? Sciebat. Neſciebat, Fannium Roſcio eſſe ſocium? præclare. Nam iſte cùm eo litem conteſtatam habebat.

36 Cur igitur decidit, & non reſtipulatur[n], *neminem amplius petiturum?* cur de fundo deci- G dit & iudicio non abſoluitur? cur tam imperitè facit, vt nec Roſcium ſtipulatione alliget, neque à Fannio iudicio ſe abſoluat?

37 Eſt hoc primum & ex conditione iuris, & ex conſuetudine cautionis, grauiſſimum & firmiſſimum argumentum; quod ego pluribus verbis ampleſterer, ſi non alia certiora, & clariora teſtimonia in cauſa haberem. Et, ne fortè me hoc fruſtra pollicitum eſſe prædices: te, te, inquam, Fanni, ab tuis[o] ſubſel- H liis contra te teſtem ſuſcitabo[p]. Criminatio tua quæ eſt? Roſcium cum Flauio pro ſocietate decidiſſe. Quo tempore? Ab hinc[q] annis XV. Defenſio mea quæ eſt? Roſcium pro ſua

a L. Quæ deinde ſunt conſecuta?
b Iudicium damni iniuria, vt hic, & pro Flacco. Sic lis damni iniuria vt inf. & agi dāni iniuria. l. 39. §. 11. D. ad leg. Aquil. l. 31. D. de furtis dāni iniuria teneri l. 27. & §. 11 & 29 ff. ad L. Aquil.
c al. potui exemplo multorum: licitū eſt. iure fecerunt multi.
P. B.
d Socius ſuam partem non maiorem alienare pôt, ſuā tamen pôt, vt & de ea trāſigere al. decidere vt hic & l. 16. ff. de reb. cred. l. 68. ff. pro ſocio.
e L. At enim te tuum neg.
f al. ſi ſit hoc vero: al. ſi ſit hoc, verum.
g Iacere pretia prædiorū dicunt cum emptorem nō reperiūt prædia, vel quod inculta, vel quod bellitēpore venalia ſunt.
h id eſt aliam viam defenſionis innuit.
i al. pepigit.
k L. amplius ab eo neminem: al. amplius neminem petiturum.
l Hæc formula repetitur in Bruto & 14 Famil. 21. l. 27. § 14. ff. ad l. Aquil. l. 24. D. de leg. ... ff. de rem rata.
P. El.
m al. Quid, ita Flauio ſibi cauere non venit in mentem.
n Reſtipulari hic est contra ſtipulari, ſed ſtipulari ſimpliciter, cum ipſe det aduerſario fundum ſtipulatur, inquam, neminem amplius à te petiturum.
o Erant enim ſubſellia iudicibus, aſſeſſoribus & reis.
p al. excitabo.
q L. ab hinc annos LV. al. ab hinc ann. IV.

Digitized by Google

A ſua parte cum Flauio trãſegiſſe. Repromittis[a]
tu abhinc triennium Roſcio. Quid? recita iſtã
reſtipulationem clarius. Attẽde, quæſo Piſo.
Fannius inuitũ, & huc atq; illuc terg. uerſau-
tẽ, teſtimonium contra ſe dicere[b] cogo. Quid
enim reſtipulatio clamat? *Quod à Flauio abſtu-
lero, partem dimidiam inde Roſcio me ſoluturum
ſpondeo.* Tua vox eſt, Fanni. Quid tu auferre
potes à Flauio, ſi Flauius nihil debet? Quid
B hic porrò nunc reſtipulatur, quod iampridem
ipſe exegit? quid vero Flauius tibi daturus eſt,
qui Roſcio omne, quod debuit, diſſoluit? cur
in re tam veteri, in negotio tam confecto, in
ſocietate diſſoluta, noua hæc reſtipulatio in-
terponitur? Quis eſt huius reſtipulationis ſcri-
ptor? teſtis? arbiter? quis? tu Piſo. *Tu enim Qu.
Roſcium pro opera, pro labore, quòd cognitor fuiſſet,
quòd vadimonia obiiſſet, rogaſti, vt Fannio daret
H S [c] C C C I Ɔ Ɔ Ɔ hac conditione, vt, ſi quid ille
exegiſſet à Flauio, partem eius dimidiam Roſcio diſ-
C ſolueret.* Satiſne iſta reſtipulatio dicere tibi
videtur apertè, Roſcium pro ſe decidiſſe?

39 At enim forſitan hoc tibi veniat in mẽ-
tem repromiſiſſe Fannium Roſcio, ſiquid à Fla-
uio exegiſſet, eius partẽ dimidiã: ſed omnino
exegiſſe nihil. Quid[d]? tu non exitũ exactio-
nis, ſed initium repromiſſionis ſpectare de-
bes? neque, ſi ille perſequi noluit, non, quod
in ſe fuit, iudicauit, Roſcium ſuas, non ſocie-
tatis liteis redemiſſe[e]? Quid ſi tandem pla-
D num facio, poſt deciſionem veterem Roſcij,
poſt repromiſſionem recentem hanc Fannij,
H S. C C C I Ɔ Ɔ Ɔ. Fannium à Q. Flauio Panur-
gi nomine abſtuliſſe? tamẽ[f] diutius illudere
viri optimi exiſtimationi, Q. Roſci,[h] audebit?

40 Paullò antè quærebam, id quod vehe-
mẽter ad rẽ pertinebat qua de cauſa Flauius,
cũ de tota lite faceret pactionẽ, neq; ſatis ac-
ciperet à Roſcio neq; iudicio abſolueretur à
Fannio. nunc verò (id quod mirũ, & incredi-
E bile eſt) requiro, quãobrẽ, cũ de tota re deci-
diſſet cum Roſcio, H S. C C C I Ɔ Ɔ C. ſepara-
tim Fannio diſſoluit? [i] Hoc loco, Saturi, quid
pares reſpondere, ſcire cupio. vtrũ omnino Fã-
niũ à Flauio H S. CCCIƆƆƆ. non abſtuliſſe? an
alio nomine, & alia de cauſã abſtuliſſe?

41 Si alia de cauſa: quæ ratio tibi cũ eo in-
terceſſerat? nulla. Addictus erat tibi? non. fru-
ſtra tempus contero. Omnino, inquit, H S.
C C C I Ɔ Ɔ Ɔ, à Flauio nõ abſtulit neq. Panur-
F gi nomine, neq; cuiuſquam. Si planũ facio,
poſt hanc recentẽ ſtipulationẽ Roſcij, H S.
CCCIƆƆƆ. à Flauio te abſtuliſſe: nunquid cauſæ
eſt, quin ab iudicio abeas turpiſſimè victus.

42 Quo teſte igitur hoc planum faciam?
Venerat, vt opinor, hæc res in iudicium. Cer-
tè. Quis erat petitor? Fannius. Quis reus? Fla-
uius. Quis iudex? Cluuius. Ex his vnus mihi te-
ſtis eſt producendus, qui pecuniam datã dicat.
Quis eſt ex his grauiſſimus? Sine controuer-
G ſia, qui omnium iudicio comprobatus eſt iu-
dex. Quem igitur ex his tribus à me teſtem
ſpectabis? petitorem? Fannius eſt. contra ſe
nunquam teſtimoniũ dicet. Reum? Flauius
eſt. is iampridem eſt mortuus. Si viueret, ver-
ba eius audiretis. Iudicem? Cluuius eſt. Quid
is dicit? H S. C C C I Ɔ Ɔ Ɔ. Panurgi nomine
Flauiũ Fannio diſſoluiſſe. quẽ tu ſi ex cẽſu[k]
ſpectas: eques Romanus eſt. ſi ex vita: homo
clariſſimus[l] eſt. ſi ex te iudicẽ ſumſiſti. ſi ex
H veritate: id quod ſcire potuit, & debuit, dixit.

43 Nega, nega nunc, equiti Rom. homini
honeſto, iudici tuo credi oportere. Circum-

a Tu Fanni.
b L. cogo dicere. ſa que iſta vi[illegible] numerus poculi [illegible] eſ[illegible] ſi [illegible] cre[illegible] iuate rogo.
P. B.
c Reſtipulatio hæc aut potius ſtipulatio eſt ex parte Roſcij, repromiſſio, aut certè promiſſio, ex parte Fannij. al. reſtipulari eſt viciſſim ſtipulari ab eo qui à te ſtipulatus ſit. L. 41 ſ. 1. ff. de damn. Reſtipulationis exemplum vide apud 7. Valer. 8.
d L. H S. cccIƆƆƆ IƆƆƆ. al. H S. ccIƆƆ. IƆƆ. id eſt quindecim millia ſeſtertium. al. fuerint 100000.
e L. quid tum? non exitum ex.
f L. redemiſſe.
g L. tamẽne diutius illud viri opt. exiſt. audebit?
h quibuſdam hæc duo diſpungenda videntur Q. Roſcij.
i L. diſſolueſſet.
P. LII.
k ὁμολογουμένως πάνυ [illegible]
l Equites dicebantur, qui quadringentis millibus cenſerentur. Horat. 1. ep. 1.
m al. caſtiſſimus.

ſpicit, æſtuat, negat nos Cluuij teſtimonium
recitaturos. recitabimus. erras: inani, & tenui
ſpe te conſolaris. Recita teſtimonium T. Ma-
nilij, & C. Luſcij Ocreæ[a], duorum ſenatorũ,
hominum ornatiſſimorum, qui[b] ex Cluuio
audierunt TESTIMONIVM[c] T. MANILII,
ET C. LVSCII OCREÆ. Vtrum dicis,[d]
Luſcio, & Manilio an & Cluuio non eſſe cre-
dendum? Planius, atq; apertius dicam. Vtrùm
Luſcius, & Manilius nihil de H S. CCCIƆƆƆ.
B ex Cluuio audierunt? an Cluuius falſum Lu-
ſcio, & Manilio dixit? Hoc ego loco, ſoluto
& quieto ſum animo: & quorſum recidat re-
ſponſum tuum, non magnopere laboro. Fir-
miſſimis enim & ſanctiſſimis teſtimoniis vi-
rorum optimorũ cauſa Roſcij communita eſt.

44 Si iam tibi deliberatum eſt, quib. abro-
ges fidem iuriſiurandi: reſponde. Manilio, &
Luſcio negas eſſe credendum? dic, aude. eſt
tuæ contumaciæ, arrogantiæ, vitæq; vniuer-
C ſæ vox. Quid exſpectas, quam mox ego Luſcium,
& Manilium dicam, ordine,[d] eſſe ſenatores:
ætate grandeis natu: natura, ſanctos,[e] religio-
ſos: copiis[f] rei familiaris, locupleteis. & pecu-
nioſos? nõ faciam: nihil mihi detrahã, cũ illis
exactæ[g] ætatis ſeueriſſimè fructũ, quẽ merue-
rũt, retribuam. magis mea adoleſcẽtia indiget
illorum bona exiſtimatione, quàm illorũ ſe-
ueriſſima ſenectus deſiderat meam laudem.

45 Tibi verò, Piſo, diu deliberandũ, & cõ-
D coquendum eſt, vtrùm potius Chæreæ iniu-
rato in ſua lite, an Manilio & Luſcio iuratis
in alieno iudicio credas. Reliquũ eſt, vt Clu-
uium falſum dixiſſe Luſcio, & Manilio con-
tendat. quod ſi facit, qua impudentia eſt? eúm-
ne[h] teſtem improbabit, quem iudicem pro-
barit? ei negabit credi oportere, cui ipſe cre-
diderit? eius teſtis ad iudicem fidem infir-
mabit, cuius propter fidem, & religionem iu-
dicis, teſteis comparabat? quem ego ſi ferrem
E iudicem, refugere non deberet: cùm teſtem
producam, reprehendere audebit[i]?

46 Dixit enim, inquit, iniuratus Luſcio, &
Manilio. Si diceret[k] iuratus, crederes? At quid
intereſt inter periurũ, & mendacẽ? Qui mẽtiri
ſolet, peierare cõſueuit: quẽ ego, vt mẽtiatur,
inducere[l] poſsũ: vt peieret, exorare facilè po-
tero. nã, qui ſemel à veritate deflexit, hic nõ
maiore religione ad periuriũ, quàm ad men-
daciũ perduci conſueuit. Quis enim depreca-
F tione deorũ, nõ conſcientiæ fide cõmouetur?
Propterea quę pœna ab[m] diis immortalib. per
iuro, hæc eadẽ mẽdaci cõſtituta eſt. Nõ enim
ex pactione[n] verborũ, quibus iuſiurandũ cõ-
prehẽditur, ſed ex perfidia, & malitia, per quã
inſidiæ tenduntur alicui, dij immortaleis ho-
minibus iraſci, & ſuccenſere[o] conſuerunt.

47 At ego hoc ex contrario contendo. Le-
uior eſſet auctoritas Cluuij, ſi diceret iuratus,
quàm nunc eſt cùm dicit iniuratus. Tũ enim
G forſitan improbis nimis cupidus videretur,
qui, qua de re iudex fuiſſet, teſtis eſſet: nunc
omnibus inimicis neceſſe eſt caſtiſſimus, &
conſtantiſſimus eſſe videatur, qui id, quod
ſcit, familiaribus ſuis dicit.

48 Dic nunc, ſi potes, ſi res, ſi cauſa patitur,
Cluuium eſſe mentitũ. Mentitus eſt Cluuius?
Ipſa mihi veritas manum iniecit. & paulisper
cõſiſtere, & cõmorari cogit. Vnde hoc totum
ductũ, & cõflatum mendaciũ eſt? Roſcius eſt
H videlicet homo callidus, & verſutus. Hoc ini-
tio cogitare cœpit: Quoniã Fãnius à me petit
H S. IƆƆƆ. petã à C. Cluuio, equite Ro. orna-

a *Aes Auguſt.* ocreæ. vt ſit nomen tribus Ocriculanæ in qua Luſcius tempſerat.
b Hi teſtes de audito al. eno teſtimonium dicunt cuiuſmodi teſtimonij an vere [illegible] l. 28. ff. de prol.
c *lib. vulg. hoc teſtem non habent,* teſti T. MANIL. & C. LV. OCR.
d Teſtem hęc commendant ordo, ætas natura, facultates l. 3. ff. de teſtib.
P. R.
e *Al. ſeuero*
f L. fortuna & copiis rei
g *ſeueri* ætatis ſeueriſſimè exactæ le.
h Comparatio teſtis iniurati & in ſua lite, cum iurato & in aliena.
i *vide l. ſi quã teſtim. 17. C. de teſt.*
k L. cum iuratus.
l *al.* dixiſſet.
m *vnique Cicero 2. de legibus l. 2. C. de reb. cred. & iureiurando vbi diſt.*
n *al.* pactione.
o *vel* ſuſcenſere
P. LIII.

Digitized by Google

tiſſimo homine, vt mea cauſa mentiatur: dicat, deciſionem factam eſſe, quæ facta nõ eſt. A
LLS. CCCIↃↃↃ. à Flauio data eſſe Fannio, quæ data non ſunt. Eſt hoc principium improbi animi, miſeri ingenij, nullius conſilij.

49 Quid deinde? poſteaquàm ſe præclare confirmauit, venit ad Cluuium: quem hominem? leuem? immò grauiſſimum. mobilem? immò conſtantiſſimum. familiarem? immò alieniſſimum. Hunc poſteaquàm ſalutauit, B
rogare cœpit, blandè & conſummè, ſcilicet: Mentire [a] mea cauſa: viris optimis, tuis familiaribus præſentibus: dic Flauium cum Fannio de Panurgo decidiſſe, qui nihil tranſegit: dic LLS. CCCIↃↃↃ. dediſſe, qui aſſem nullum dedit. Quid [b] ille reſpondit? Ego verò cupide & libenter mentiar tua cauſa: & ſiquando me vis peierare, vt paullulum tu compendij facias: paratum fore ſcito. non fuit cauſa, cur tantum laborem caperes, & ad me venires: C
per nuntium hoc, quod erat tam leue, tranſigere potuiſti.

a L. Mentire mea cauſa: viris optimis, t. fam. præſentibus, dic Fl.

b L. Quid ille? Ego verò cup. & libenter, ſiquid. men. &c. al. Quid ille? ego verò cup. & lib. mētiar t.c.

50 Prò deûm hominumq; fidem! hoc aut Roſcius vnquam à Cluuio petiiſſet, ſi LLS. millies in [c] iudicium haberet? aut Cluuius Roſcio petenti conceſſiſſet, ſi vniuerſæ prædæ particeps eſſet? Vix medius fidius [d], tu Fanni, à Ballione, aut aliquo eius ſimili hoc poſtulare auderes, & impetrare poſſes, quòd cùm eſt veritate falſum, tum ratione quoq; eſt in- D
credibile. Obliuiſcor enim, Roſcium & Cluuium viros eſſe primarios: improbos temporis cauſa eſſe fingo.

c al. in iudicio hab.

d hoc eſt vel per Iouis vel Dius filium. Feſtus in Medius fidius.

P. R.

51 Falſum ſubornauit teſtem Roſcius Cluuium. cur tam ſero? cur, cùm altera penſio ſoluenda eſſet, non tum, cùm prima? nam iam antea LLS. IↃↃↃ. diſſoluerat. Deinde, ſi iam perſuaſum erat Cluuio, vt mentiretur: cur potius LLS. CCCIↃↃↃ. quam CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃD. CCCIↃↃↃ. data dixit Fannio à E
Flauio cùm ex reſtipulatione [e] pars eius dimidia Roſcij eſſet? Iam intelligis, C. Piſo, ſibi ſoli, ſocietati nihil Roſcium petiſſe. Hoc cùm ſentit Saturius eſſe apertum, reſiſtere & [f] repugnare contra veritatem non audet: aliud fraudis & inſidiarum eodem veſtigio diuerticulum [g] reperit.

e Reſtipulari quid eſſet ſ. dictum eſt.

f vl. & pugnare

g L. deuerticulum r.

52 Petiſſe, inquit, ſuam partem Roſcium à Flauio confiteor: vacuam & integram reliquiſſe Fannij concedo: ſed, quod ſibi exegit, id commune ſocietatis factum eſſe conten- F
do. Quo nihil captioſius, neque [h] indignius poteſt dici. Quæro enim, potueritne Roſcius ex ſocietate ſuam partem petere, necne. Si non potuit: quemadmodum abſtulit? ſi potuit: quemadmodum non ſibi exegit? Nam

h forſ. neque iniquius

quod ſibi petitur, certè alteri non exigitur.

53 An ita eſt? ſi, quod vniuerſæ ſocietatis fuiſſet, petiiſſet: quod [a] redactum [b] eſſet, æqualiter omnes partirentur: nunc, cùm petierit, quod ſuæ partis eſſet: non, [c] quod abſtulit, ſoli ſibi exegit? Quid intereſt inter eum, qui per [d] ſe litigat, & [e] qui cognitor [f] eſt datus? Qui per ſe litem conteſtatur, ſibi ſoli petit. alteri nemo poteſt, niſi qui cognitor eſt factus. Itáne verò [f]? cognitor ſi fuiſſet tuus, quod viciſſet iudicio, ferres [g] tuum. ſuo nomine petiit: quod abſtulit, ſibi, non tibi exegit.

54 Quòd ſi quiſquam petere poteſt alteri, qui cognitor non eſt factus: quæro, quid ita, cùm Panurgus eſſet interfectus, & lis conteſtata cum Flauio damni iniuria [h] eſſet, tu in eam litẽ cognitor Roſcij ſis factus: cũ præſertim ex tua oratione, quodcumq; tibi peteres: quodcumq; tibi exigeres, id in ſocietatem recideret [i]? Quòd ſi ad Roſcium nihil perueniret, quod tu à Flauio abſtuliſſes, niſi te in ſuã litem dediſſet cognitorem: ad te peruenire nihil debet, quod Roſcius pro ſua parte exegit: quoniam tuus cognitor non eſt factus.

55 Quid enim huic rei reſpondere poteris, Fanni, cũ de ſua parte Roſcius tranſegit cum Flauio, actionẽ tibi tuam reliquit, an non? Si non reliquit, quemadmodum LLS. CCCIↃↃↃ. ab eo poſtea exegiſti? ſi reliquit, quid ab hoc petis, quod per te perſequi, & petere debes? Simillima enim, & maximè gemina [k] ſocietas hereditatis eſt. Quemadmodũ ſocius in ſocietate habet partem: ſic heres [l] in hereditate habet partem. vt heres ſibi ſoli, non coheredibus petit: ſic ſocius ſibi ſoli, non [m] ſociis petit. & quemadmodum vterque pro ſua parte petit, ſic pro ſua parte diſſoluit: heres ex ſua parte, qua hereditatem adiit; ſocius ex ea, qua ſocietatem coiit.

56 Quemadmodum ſuam partem Roſcius ſuo nomine condonare potuit Flauio, vt eam tu non peteres: ſic, cùm exegit ſuam partem, & tibi integram petitionem reliquit: tecum partiri non debet: niſi fortè tu, peruerſo more, quod huius eſt, ab alio extorquere non potes, huic eripere potes. Perſtat in ſententia Saturius; quodcumque ſibi petat ſocius, id ſocietatis fieri. Quod ſi ita eſt: quæ, malum, ſtultitia [n] fuit? Roſcius, qui ex iuriſperitorum cõſilio & auctoritate reſtipularetur à Fannio diligenter, *vt, quod is exegiſſet à Flauio, dimidiam* [o] *partem ſibi diſſolueret*: ſiquidem ſine cautione, & repromiſſione, nihilominus id Fannius ſocietati, hoc eſt, Roſcio debebat?

a al. id cum

b L. exactum

c. al. nunquid cum abſtulit, al. non quod cum abſtulit.

d al. pro ſe.

e ſort. & eum qui cognit.

P. LIIII.

f cognitor Aſconio in diuinatione dicitur, qui præſentis cauſam nouit, eamq; in iudicio tuetur, vt ſuam patronus qui, orator: aduocatus qui ius ſuggerebat vel præſentiam amico accommodabat: procurator qui negotium ſuſcipiebat: Deſenſor verò abſentis dicitur apud iuris auctores.

P. LIIII.

g L. ferres tuum. cum ſuo n. p. q. abſt. ſibi non ſibi exegit?

h dixi ſ.

i al. recideret?

k forſ. germana niſi ſi gemina pro germana accipiat.

l ſunt enim nomina inter heredes ipſo iure diuiſa, l. ea quæ C. familiæ l. 1. Cod. de except.

m Imo coheredib. quoque videtur petere atque etiã cõmunicare, Litem ex diuerſo ſ. ff. familiæ.

n L. ſtultitia fuit Roſcij, qui ex iuriſ.

l al. quæ mala ſtultitia fuit Roſcius.

P. R.

o L. eius dimid.

Deſiderantur non pauca.

Digitized by Google

M. TVLLII CICERONIS IN Q. CÆCILIVM[a] ORATIO, DE ACCVSATORE IN C. VERrem conſtituendo : quæ Diuinatio [b] dicitur.

ORATIO QVARTA,

SYNOPSIS.

Quæſtio, *vtrum Cicero eligendus ſit in accuſatorem, vt C. Cornelium Verrem repetundarum reum accuſet, an verò Q. Cæcilius niger, eiuſdem Verris Quæſtor.* Accuſationis candidi. *Cicero & Cæcilius*, Prætor M. *Glabrio*, Aſſeſſores, *multi lectiſſimi viri.* Acta *in foro anno Ciceronis 37. vrbis 683. eo ſucceſſu atque euentu, vt accuſandi munus Ciceroni delatum fuerit.*

SI[c] QVIS veſtrum, iudices, aut eorum [d], qui adſunt, fortè miratur [e], me, qui tot [f] annos in cauſis iudiciiſq; publicis ita ſim verſatus, vt defenderim multos, læſerim neminẽ, ſubitò nunc [g] mutata voluntate ad accuſandũ deſcẽdere [h]: is ſi mei conſilij cauſam, rationemq; cognouerit, vnà & id, quod facio, probabit, & in hac cauſa profectò neminem præponendum eſſe [i] mihi actorem putabit.

2 ¶ Cùm quæſtor in Sicilia fuiſſem, iudices: itaque ex ea prouincia deceſſiſſem, vt Siculis omnibus iucundam, diuturnamque memoriam quæſturæ nominiſque mei relinquerem: factum eſt, vti cùm ſummũ in veteribus patronis [k] multis, tum nonnullum etiã in me præſidium ſuis fortunis conſtitutũ eſſe arbitrarentur. Qui nunc populati atque vexati, cuncti ad me publicè ſæpè venerunt, vt ſuarum fortunarum omnium cauſam, defenſionemque ſuſciperem: me [l] ſæpe eſſe pollicitũ, ſæpe [m] oſtendiſſe dicebant, ſiquod tempus accidiſſet, quo tempore aliquid à me requirerent: commodis eorum me non defuturum.

3 Veniſſe tempus aiebant, non iam vt cõmoda ſua, ſed vt vitam, ſalutemque totius prouinciæ defenderem: ſeſe iam ne deos quidem in ſuis vrbibus, ad quos confugerent, habere: quòd eorum ſimulacra ſanctiſſima C. Verres ex delubris religioſiſſimis ſuſtuliſſet. quas res luxuries in flagitiis, crudelitas in ſuppliciis, auaritia in rapinis, ſuperbia in contumeliis efficere potuiſſet, eas [n] omneis ſeſe hoc vno prætore per triennium [o] pertuliſſe: rogare, & orare, ne illos ſupplices aſpernarer, quos, me incolumi, nemini ſupplices eſſe oporteret.

4 Tuli grauiter, & acerbè, iudices, in eum me locum adductũ [p], vt aut eos homines ſpes falleret, qui opẽ à me, atq; auxiliũ petiſſent [q]: aut ego, qui me ad defendendos homines ab ineunte adoleſcentia dediſſẽ, tẽpore atq; officio coactus ad accuſandũ traducerer. Dicebã, habere [r] eos actorẽ Q. Cæciliũ [s], qui præſertim quæſtor in [t] eadem prouincia poſt me quæſtorẽ fuiſſet. Quo ego adiumento ſperabam hanc [u] à me moleſtiã poſſe dimoueri: id [x] mi-

A hi erat aduerſarium maximè. nam illi multo mihi hoc faciliùs remiſiſſent, ſi iſtũ non noſſent, aut ſi iſte apud eos quæſtor non fuiſſet.

5 Adductus ſum, iudices, officio, fide, miſericordia, multorum bonorum exemplo, veteri cõſuetudine, inſtitutoq; maiorum, vt onus hoc laboris, atque officij, non ex meo, ſed ex meorum neceſſariorum [a] tempore, mihi ſuſcipiendum putarem. Quo in negotio tamen

B illa me res, iudices, cõſolatur, quòd hæc, quæ uidetur eſſe accuſatio mea, non potiùs accuſatio, quàm defenſio eſt exiſtimãda. Defendo enim multos mortaleis, multas ciuitates, prouinciam Siciliam totam. Quamobrem ſi [b] mihi vnus eſt accuſandus, propemodũ manere in inſtituto meo videor [c], & nõ omnino à defendendis hominibus ſubleuãdiſq; diſcedere.

6 Quod ſi hanc cauſam tam idoneam, tam illuſtrem, tam grauem non haberem: ſi aut hoc à me Siculi non petiſſent, aut mihi cum

C Siculis cauſa tantæ neceſſitudinis non intercederet: & hoc, quod facio, me reip. cauſa facere profiterer, vt homo ſingulari cupiditate, audacia, ſcelere præditus, cuius furta, atq; flagitia non in Sicilia ſolum, ſed in Achaia, Aſia, Cilicia, Pamphilia [d], Romæ deniq; ante oculos omnium maxima, turpiſſimaque noſſemus, me agente in iudicium vocaretur: quis tandem [e] eſſet, qui meum factum, aut conſilium poſſet reprehendere?

D 7 Quid eſt, prò deũm, hominumq; fidem, in quo ego reip. plus hoc tempore prodeſſe poſſim? Quid eſt, quod aut populo Rom. gratius eſſe debet, aut ſociis, exteriſque nationibus optatius eſſe poſſit, aut ſaluti, fortuniſque omnium magis accommodatum ſit? Populatæ, vexatæ, funditus euerſæ prouinciæ: ſocij, ſtipendiariique [f] populi Rom. afflicti, miſeri, iam non ſalutis ſpem, ſed [g] exitij ſolatium quærunt.

E 8 Qui iudicia manere apud ordinẽ ſenatoriũ volunt [h], querũtur accuſatores ſe idoneos nõ habere qui accuſare poſſunt iudiciorũ ſeueritatẽ deſiderãt. Populus Rom. intereà, tametſi multis incõmodis, difficultatibuſq; affectus eſt, tamen nihil æquè in rep. atq; illam veterẽ [i] iudiciorum vim, grauitatemq; requirit. Iudiciorum deſiderio tribunitia [k] poteſtas efflagitata eſt. Iudiciorũ leuitate ordo quoq; alius [l] ad res iudicandas poſtulatur: iudicum culpa, atq; dedecore etiã cenſorium [m] nomẽ,

a Verris quõdam Quæſtorem in Sicilia.
b Diuinationes ſũt de accuſatore conſtituendo: & nõnunquã inter delatores, vter Præmiũ meruerit. 3. Quintil. 10. Diuinationes autẽ dictæ, quòd remotis tabulis & teſtibus iudices argumenta ſolà ſequãtur & quaſi diuinent, quis vter debeat accuſare. v. 2. G. l. 4. l. ſi plures 16. ff. de accuſat.
c Initiũ orationis Aeſchinis contra Timarch dẽ videtur adumbraſſe.
d populi in foro (vbi iudicia fiebant) audientis.
e L. miratur me, qui r.
f Sex manus,
g anno ætatis 37. De et iã adoleſcentes accuſaſſe Cicero à ſſec.
h L. deſcendere rim. ita legit Asconius. deſcendere autẽ dixit, quod ex collibus, vbi nobiles habitabant, deſcẽſio erat in forũ & locũ iudiciorum.
i v.e. mihi eſſe
k Marcellis in quorũ clientela Siculi, de quo alias dixi. adde offic. 1.
l L. me ſæpe ſibi eſſe poll.
m al. ſæpe etiã oſtẽdiſſe.
P. B.
n L. eas res omneis
o ſucceſſore nullo per id tempus vel decreto à ſenatu, vel præfecto: Aliequin prætoriæ prouinciæ annuæ, Phil. 1.
p L. adducti, vt &c. & ita v.c.
q L. expectaſſent ſort. expetiiſſent.
r L. eos habere
s Nigrum, domo Siculum, vt ait Pedianus, libertinũ, vt Plutarchus Iudaicæ religioni obnoxium. Vnde Cicero in eũ dixit: Quid Iudæo cum Verre? Plut.
t v.c. in ſua prou.
u L. hanc à me poſſe moleſtiam demoueri.
x v.c. idem id mihi.

a hoc eſt hoſpitum ius, hoſpitis apud veteres ſacroſanctum.
b al. quia mihi & ita q. c. l.
c q. v. c. video me & nõ.
P. LVI.
d L. Pamphiliã.
e al. tamen.
f Stipendiarij erant inter ſocios cõditione deterrima cum ſtipendiũ arbitrio populi Romani penderetur: vectigal (vnde vectigales ſocij) ex decimis portorio & pecore publico. Alij ſocij erant immunes.
g v.c. ſed ſolatium exitij
h Iudicia ab equeſtri ordine in Senatorium ordinem à Sulla tranſlata, quæ poſt equeſtri ordini & tribunis ærariis communicata.
i qualis erat quo tempore equites exercebant.
k Tribunis plebis legebat magiſtratum, qui pecunia accepta iudicaſſet, ad iudicium populi trahere eique multã dicere. Cicero Cluent. quod mutatũ à Sylla dictatore, reſtitutũ Pompeio & Craſſo Coſſ. Saluſt. in Catil. Flor. 97. Velleius 2. Plutar. Pompei.
l Equeſter enim.
m Cenſores qui corruptè iudicaſſent notabant & ſenatu mouebant. Flamin. 98.

Digitized by Google

quod aſperius anteà populo videri ſolebat, id nunc poſcitur: id iam populare, atque[a] plauſibile factum eſt.

9 In hac libidine hominũ nocentiſſimorum, in populi Rom. quotidiana querimonia, iudiciorũ infamia, totius ordinis[b] offenſione, cum hoc vnũ his tot incõmodis remediũ eſſe arbitrarer, vt homines idonei, atque integri cauſam reip. legumq; ſuſciperẽt: fateor, me ſalutis omnium cauſa, ad eam partẽ acceſſiſſe reip. ſubleuandæ,[c] quæ maxime laboraret.

10 ¶ Nunc, quoniam, quib. rebus adductus ad cauſam acceſſerim, demonſtraui, dicendũ neceſſario eſt de contentione noſtra, vt in cõſtituendo accuſatore, quod[d] ſequi poſſitis, habeatis. Ego ſic intelligo, iudices: cùm[e] de pecuniis repetundis[f] nomen cuiuſpiã deferatur, ſi certamen inter aliquos ſit, cui potiſſimùm delatio detur, hæc duo in primis ſpectari oportere: quem maximè velint actorẽ eſſe ij, quib. facta eſſe dicãtur iniuriæ, & quẽ minimè[h] velit is qui eas iniurias feciſſe arguatur.

11 In hac cauſa, iudices, tametſi vtrumq; eſſe arbitror perſpicuum, tamen de vtroque dicam, & de eo priùs, quod apud vos plurimũ debet valere, hoc eſt, de voluntate eorũ, quibus iniuriæ factæ ſunt: quorum cauſa iudiciũ de pecuniis repetundis eſt cõſtitutum. Siciliã prouinciam, C. Verres per triennium depopulatus[i] eſſe, Siculorum ciuitates vaſtaſſe, domos exinaniſſe, fana ſpoliaſſe dicitur. Adſunt,[k] queruntur Siculi vniuerſi: ad meam fidem, quam habent ſpectatam iam, &[l] diu cognitam, confugiunt: auxilium ſibi per me à vobis, atq; à populi R. legibus petunt: me defenſorem[m] calamitatum ſuarum, me vltorem iniuriarum, me cognitorem iuris ſui, me actorem cauſæ totius eſſe voluerunt.

12 Vtrum, Q. Cæcili, hoc dices, me non Siculorum rogatu ad cauſam accedere: an optimorum, fideliſſimorumq; ſociorum volũtatem apud[n] hos grauem eſſe non oportere? Sed id audebis dicere, quod C. Verres, cui te inimicum eſſe ſimulas, maximè exiſtimari vult, Siculos, hoc à me non petiſſe: primùm cauſam inimici tui ſubleuabis, de quo non præiudicium, ſed[o] planè iudicium iam factũ putatur, quod ita percrebuit,[p] Siculos omneis[q] actorem ſuæ cauſæ contra illius iniurias quæſiſſe.

13 Hoc ſi tu inimicus eius factum negabis, quod ipſe cui maximè hæc res obſtat, negare non audet: videto, ne nimium familiariter inimicitias exercere videare. Deinde ſunt teſtes, viri clariſſimi noſtræ ciuitatis, quos omneis[r] à me nominari non eſt neceſſe: eos, qui adſunt,[ſ] appellabo: quos, ſi mentirer, teſteis eſſe impudentiæ meæ minimè vellem. Scit is, qui eſt in conſilio, C. Marcellus: ſcit is, quem adeſſe video, Cn. Lentulus Marcellinus: quorum fide, atque præſidio Siculi maximè nituntur, quod omnino Marcellorum[t] nomini tota illa prouincia adiuncta[u] eſt.

14 Hi ſciunt, hoc non modò à me petitum eſſe, ſed ita ſæpe, & ita vehementer eſſe petitum, vt aut cauſa mihi ſuſcipienda fuerit, aut officium neceſſitudinis repudiandum. Sed[x] quid ego his teſtib. vtor, quaſi res dubia, aut obſcura ſit? Adſunt[z] homines ex tota prouincia nobiliſſimi, qui præſentes vos orant, atque obſecrant, iudices, vt in actore cauſæ ſuæ deligendo veſtrũ iudicium à[a] ſuo iudicio ne diſcrepet. Omnium ciuitatum totius Siciliæ le-

a L. & plauſibile f.
b ſenatorij.*
P. B.
c al. ſubleuandum.*
d al. quid ſequi p.
e vide l. ſi plures 16. ff. de accuſat.*
f quo crimine Verres accuſabatur.*
g al. deferetur.
h al. maxima velit is. al. maximè is.*
i al. depeculatus.*
k L. Adſunt,
l L. & cognitam,
m defenſor calamitatum iniuriæ: cognitor iuris, actor cauſæ.*
n v. c. dicis
o forte apud me.
p Præiudicij & iudicij differentia.*
q libri vulg. percrebuit.
P. I. V I I.
r v. c. omnis
ſ al. homines al. omnes
t L. adſum.
u Siculi in clientelam Marcellorum ex capta à Marcello Syracuſa: a victoribus erga victos humaniſſimè rependebatur Officium.*
x al. addicta al. adiuncta
y al. Sed quid ego teſtibus vtor quaſi res dubia aut obſcura ſit. al. dubia ſit, aut obſcura.
z adſunt h.*
a L. ab ſuo ſtd.

gationes adſunt,[a] præter duas[b] ciuitates: quarum[c] duarũ ſi adeſſent, duo crimina vel maxima minuerentur, quæ cum his ciuitatibus C. Verri communicata ſunt.

15 At enim cur à me potiſſimùm hoc præſidium petiuerunt? Si eſſet dubium, petiſſent à me præſidium, néne, dicerẽ, cur petiſſent. Nunc verò, cum id ita perſpicuũ ſit, vt oculis iudicare poſſitis: neſcio cur hoc mihi detrimento eſſe debeat, ſi id mihi obiiciatur, me potiſſimùm eſſe delectum[d].

16 Verum id mihi nõ ſumo, iudices, & hoc nõ modò in oratione mea nõ pono, ſed ne in opinione quidẽ cuiuſquã relinquo, me omnibus patronis eſſe præpoſitũ. Nõ ita eſt: ſed vniuſcuiuſq; tẽporis, valetudinis,[e] facultatis ad agendũ, ducta ratio eſt. Mea fuit ſemper hæc in hac re volũtas & ſententia, quemuis vt hoc mallem de iis, qui eſſent idonei, ſuſcipere, quàm me: me vt mallem, quàm neminem.

17 Reliquũ eſt iam, vt illud quæramus, cùm hoc cõſtet, Siculos à me petiſſe[f], ecquid hanc rẽ apud vos, animoſq; veſtros valere oporteat: ecquid auctoritatis apud vos in ſuo iure repetundo ſocij populi R. ſupplices veſtri habere debeant. De quo quid ego plura commemorem? quaſi verò dubium ſit, quin tota lex[g] de pecuniis repetũdis, ſociorũ cauſa cõſtituta ſit.

18 Nam ciuibus cùm ſunt ereptæ pecuniæ, ciuili ferè actione, & priuato iure repetuntur. Hæc lex, ſocialis eſt: hoc ius, nationũ exterarũ eſt: hãc habent arcem minùs aliquanto nunc quidẽ munitã, quàm antea: verũtamen, ſi qua reliqua ſpes eſt, quæ ſociorũ animos cõſolari poſſit, ea tota in hac lege poſita eſt: cuius legis nõ modò à populo R. ſed etiã ab vltimis nationib. iãpridẽ ſeueri cuſtodes requirũtur.

19 Quis[h] igitur eſt, qui neget oportere eorũ arbitratu lege agi, quorũ cauſa lex ſit cõſtituta? Sicilia tota, ſi vna voce loqueretur, hoc diceret:[i] Quod auri, quod argẽti, quod ornamẽtorũ in meis vrbibus, ſedibus[k] delubris[l] fuit: quod in vnaquaq; re beneficio ſenatus[m], populiq; R. iuris habui, id mihi tu, C. Verres, eripuiſti, atq; abſtuliſti: quo nomine abs te ſeſtertiũm millies ex lege repeto. Si vniuerſa, vt dixi, prouincia loqui poſſet, hac voce vteretur. quoniã id nõ poterat, harũ rerum actorẽ quem idoneũ eſſe arbitrata eſt, ipſa[n] delegit.

20 In huiuſmodi re quiſquã tam impudẽs reperietur, qui ad alienam cauſam, inuitis iis, quorũ negotiũ eſt, accedere, aut adſpirare audeat? Si tibi, Q. Cæcili, hoc Siculi dicerent: te nõ nouimus: neſcimus qui ſis: numquã te antea vidimus: ſine nos per eũ noſtras fortunas defẽdere, cuius fides eſt nobis cognita: nónne id dicerẽt, quod cuiuis probare deberent? nũc hoc dicũt: vtrumq; ſe nolle: alterum ſe cupere defenſorem eſſe fortunarũ ſuarum: alterum planè nolle.

21 Cur nolint, etiãſi taceant, ſatis dicunt. verùm nõ tacent. tamen his inuitiſſimis te offeres? tamẽ in aliena cauſa loquẽre? tamẽ eos defendes, qui ſe ab omnibus deſertos potiùs, quàm abs te defenſos eſſe malunt? tamen his operã tuã pollicebere, qui te neque[o] velle ſua cauſa, nec, ſi cupias, poſſe arbitrantur? Cur eorũ ſpem exiguã reliquarũ fortunarũ, quã habent in legis, & iudicij ſeueritate poſitam, vi extorquere conaris? cur te interponis, inuitiſſimis[q] his quib. maximè lex conſultũ eſſe vult? cur, de quibus in prouincia nõ optimè es meritus, eos nunc planè fortunis omnib. conaris

cur r-

a L. adſunt,
b Mammertinam & Syracuſanam quæ Verris prædarum, & furtorum ſocij fuerunt & pro Verre Legationes miſerunt.*
c al. quæ duæ ſi adeſſent,
d v. c. dilectũ
e v. c. valetudinis.
P. B.
f q. v. c. petiſſe id: ecq. forte id petiſſe: ecquid h.*
g Lex de pecuniis repetundis ſociorum cauſa conſtituta: vnde ſocialis addit l. 1. & paſſim D. ad leg. repetund.*
h L. Quis ergo eſt,
i Proſopopeia.*
k al. ædibus
l L. delubris quod in v.
m al. ſenatus & ita legit Carlius l.*
n forte ipſa delegit.
P. B.
P. I. V I I I.
o al. nec velle.
p L. & in iudicij.
q L. inuitiſſimis his q.

Digitized by Google

A euertere? cur [a] non modo perſequendi iuris ſui, ſed etiam deplorandæ calamitatis adimis poteſtatem?

22 Nam, te actore, quem [b] eorum affuturum putas? quos intelligis, non vt per te, aliũ, ſed vt per [c] aliquem, te ipſum vlciſcantur, laborare? At enim [d] ſolum [e] id eſt, vt me Siculi maxime velint: alterum illud, credo, obſcurum eſt, à quo Verres minimè ſe accuſari vellit. Ecquis vnquam tam palàm de honore, B tam vehementer de ſalute ſua contendit, quã ille, atque illius amici [f], vt ne hac mihi delatio detur? Sunt multa quæ Verres in me eſſe arbitratur, quæ ſcit in te, Q. Cæcili, non eſſe: quæ cuiuſmodi in vtroq; noſtrũm ſint, paullo pòſt commemorabo.

23 Nunc tantum id dicam, quod tacitus tu mihi aſſentiare: nullã rem in me eſſe, quam ille contemnat: nullam in te, quam pertimeſcat. Itaq; magnus ille defenſor, & amicus eius tibi [h] Hortenſius ſuffragatur, me oppu- C gnat: aperte ab iudicibus petit, vt tu mihi anteponare: & ait hoc ſe honeſtè, ſine vlla inuidia, ac ſine vlla offenſione contendere. Non [i] enim, inquit, illud peto, quod ſoleo, cum vehementius [k] contendi, impetrare, reus vt abſoluatur, non peto: ſed vt [l] ab hoc potius, quã ab illo accuſetur, id peto. Da [m] mihi hoc [n]: concede quod facile eſt, quod honeſtũ, quod non inuidioſum: quod cum dederis, ſine vllo D tuo periculo, ſine infamia illud dederis, vt is abſoluatur, cuius ego cauſa laboro.

24 Et ait [o] idem, vt aliquis metus adiunctus ſit ad gratiam: certos [q] eſſe in cõſilio, quibus oſtendi tabellas velit. id eſſe perfacile: nõ enim ſingulos ferre [r] ſententias, ſed vniuerſos cõſtituere: ceratã vnicuiq; tabellã dari cera [ſ] legitima, nõ illa infami ac nefaria [t]. Atq; is nõ tã propter Verrem laborat, quàm quod eũ minime res tota delectat. videt enim, ſi à E pueris nobilibus [u], quos adhuc eluſit [x]: ſi à quadruplatoribus [y], quos nõ ſine cauſa contemſit ſemper, ac pro nihilo putauit, accuſãdi volũtas ad viros forteis, ſpectatoſq. homines tranſlata ſit, ſe in iudiciis dominari nõ poſſe.

25 Huic ego homini iam ante denuntio, ſi à me cauſam hanc vos agi volueritis, rationẽ illi defendendi totam eſſe mutandam, & ita tamen mutandam, vt meliore, & honeſtiore conditione ſit, quàm qua ipſe eſſe velit: vt imitetur homines eos, quos ipſe vidit ampliſ- F ſimos, L. Craſſum, & M. Antoniũ: qui nihil ſe arbitrabãtur ad iudicia cauſaſq. amicorũ, præter fidem & ingeniũ, afferre oportere. Nihil erit, quod me agente, arbitretur iudicium ſine magno multorũ periculo poſſe corrumpi.

26 Ego in hoc iudicio mihi Siculorũ cauſã receptam, populi R. ſuſceptã eſſe arbitror: vt mihi non vnus homo improbus opprimendus ſit, id quod Siculi petiuerunt: ſed omnino omnis improbitas, id quod populus Rom. iamdiu flagitat, exſtinguenda, atque delenda ſit. In [a] quo ego quid enti, aut quid efficere poſſim, malo in aliorum ſpe relinquere, quàm in oratione mea ponere.

27 Tu verò, Cæcili, quid potes? quo tempore, aut qua in re non modò ſpecimen [b] ceteris aliquod dediſti, ſed tute tui periculum feciſti? In mentem tibi non venit, quid negotij ſit cauſam publicam ſuſtinere? vitam alterius B totam explicare, atq; eam non modo in animis iudicum, ſed etiam in oculis, conſpectuq; omnium exponere? ſociorum ſalutem, commoda prouinciarum, vim legum, grauitatem iudiciorum defendere? Cognoſce ex me, quoniam hoc primum tempus diſcendi nactus es, *quàm multa* [c] *eſſe oporteat in eo, qui alterum accuſet*: ex quibus ſi vnum aliquod [d] in [e] te cognoueris, ego iam tibi ipſe iſtuc, quod expetis, mea voluntate concedam. Primum *integrita-* C *tem, atque innocentiam ſingularem. nihil eſt enim, quod minus ferendum ſit, quam rationem ab altero vitæ repoſcere eum, qui non poſſit ſuæ reddere.*

28 Hic ego de te plura non dicã: vnũ illud credo omneis animaduertere, te adhuc ab [f] nullis, niſi a Siculis, potuiſſe cognoſci [g]. Siculos hoc dicere, cum eidem ſint irati, cui tu te inimicum eſſe dicis, ſeſe tamen, te actore, ad iudicium non affuturos. Quare negent, ex me non audies. hos patere id ſuſpicari, quod ne- D ceſſe eſt. Illi quidem (vt eſt hominum genus nimis acutum [h], & ſuſpicioſum) non te ex Sicilia litteras in Verrem deportare velle arbitrantur: ſed, cùm iiſdem litteris illius prætura, & [i] tua quæſtura conſignata ſit, aſportare te velle ex Sicilia litteras ſuſpicantur.

29 Deinde *accuſatorem firmum veriumque eſſe oportet.* Eum ego ſi te putem cupere eſſe, facile intelligo eſſe non poſſe. Nec ea dico, quæ ſi dicam, tamen infirmare non poſſis: te antequàm de Sicilia deceſſeris, in gratiam rediſſe E cum Verre: Potamonem [k], ſcribam, & familiarem tuum, retentum eſſe à Verre in prouincia, cùm tu decederes: M. Cæcilium, fratrẽ tuum, lectiſſimum, atq; ornatiſſimum adoleſcentẽ, non modò nõ adeſſe, neq; tecũ tuas iniurias perſequi: ſed eſſe cũ Verre: cũ [l] illo familiariſſimè, atq; amiciſſimè viuere. Sunt [m] hæc, & alia in te falſi accuſatoris ſigna permulta: quib. ego nũc nõ vtor. hoc dico, te, ſi maximè F cupias, tamẽ verũ accuſatorẽ eſſe [n] non poſſe.

30 Video enim, permulta eſſe crimina, quorũ tibi ſocietas cum Verre eiuſmodi eſt, vt ea in accuſando attingere nõ audeas. Queritur Sicilia tota, C. Verrem ab aratorib. cum frumentum ſibi in cellam imperauiſſet, & cũ eſſet tritici modius LLS. [o] II. pro frumento in modios ſingulos, duodenos ſeſtertios exegiſſe. Magnum crimen, ingens pecunia, furtum impudens, iniuria non ferenda. ego hæc G vno crimine illum condemnem neceſſe eſt.

31 Tu Cæcili, quid facies? Verum hoc tantum crimen prætermittes, an obiicies? idne alteri criminis dabis, quod eodem tempore, in eadem prouincia, tu ipſe feciſti? audebis ita accuſare alterum, vt, quo minus tute condemnere, recuſare non poſſis? Sin prætermittes: qualis erit iſta [p] tua accuſatio, quæ domeſtici periculi metu, certiſſimi, & maximi criminis non modò ſuſpicionem, verum etiam men- H tionem ipſam pertimeſcat?

32 Emtũ eſt ex S.C. frumẽtũ ab Siculis, prætore Verre, pro quo frumẽto pecunia omnis ſo-

a L. ius b L. quem eorum affuturum putas, quos intell. c L. laborare, c L. per aliquem alium, te ipſi per alium aliquem te ipſ. d L. At enim ſolidũ id eſt, cur me S. vel ſic, At enim id ſolum perſpicuum eſt, cur me S. e al. ſollidum id eſt, firmum & ſtabile, vt ſit ſer. P. B te Sol, legato cui mox opponit obſcurum. f al. amici, ne hæc m. g al. ſunt. h L. tibi ſuffr. i L. Nõ illud, inquit, peto. k da pe v. maleilicet. l L. ſe potius ab hoc quam ab illo à Q. Cæcilio peteret quã à Ci. ſeue m Inducit Cicero Hortenſium ſocii ces contempete volentem. n al. velſit: ei Q. Cæcilius Verrem accuſet. o Hortenſius p idem adiungens metum verbis gratioſis ac pœnæ ſupplicibus. Metum ingeniquam vel cuſtodem qui eos obſeruet quam tabellã ſententiis cerẽt, vel tabellam certo ſigno notatam, veram contineret in vnam & ciliam neceſſario coganetur. q Locus obſcurus, quem tamen, vt potero, per eas ſecreti legitima deliueabo. Prætoris ſeu quæſitoris numeris ſuis tabellas iudicibus dare variis, abſolutionis (in quei's A) condemnationis (in queis C.) ampliationis (in queis N. L. hoc eſt non liquere ſibi pronunciabantur) hæc in cauſis maioribus vniuerſi iudices ſimul in ciſtam coniiciebant: in leuioribus, ſententiam de tabula pronunciabant. Demum in maiori aliqua cauſa Prætorem corruptum, ſuiſque ſimilibus hoc eſt redemptis iudicibus vel volentem, nec tamen omni modo illi fidentem. Metum adiungebat ad gratiam, vt hic loquitur Cicero, ſed quomodo? Ceratam illis dabat tabellam cera legitima (vt loquitur Cicero) hoc eſt, infami & necceſſaria, diſcolori ſcilicet ... ab aliis ſordibus ab aliis diſtinctam, eamque etiam certis, quos ſibi fidiſſimos in conſilio habebat, oſtendi iubebat. r L. ferre ſententiam. ſ Ceram legitimam vocat non diſcolorem. t vel ... data inuenta ſit ad corrumpendos iudices. u Appio Claudio, C. Curioni, ... auro. x oſtendit Cicero, defenſos ab Hortenſio damnatos fuiſſe. y Quadruplatores, delatores publicorum criminum, qui que eo nomine quartam partem ex eorum bonis quos detulerant, pro præmio reportabant. Aliis quadruplator, delator eorum qui conuicti quadrupli condemnari ſolebant.

P. 1W. a L. In quo quid eniti. b L. ceteris ſpe crimen al. q. c Accuſatoris ne. eſſe alia. d v. e. non habent, aliquod e al. in te aſſe cognoueris: al. in te agnoueris. f L. à nullis niſi ab Sicul. g Magiſtratus virum indicat. h Siculi acuti. Idem Cicero in Verr. & 3. in Verrem & in epiſt. ad Q. fratrem 6. Quintil. 4. P. R. i L. & quæſtura tua conſign. k de quo 3. & 4. in Verrem. l L. & cum illo fam. m L. Sunt & hæc. n ve. non eſſe poſſe o ſeſtertiis à duobus & ita legitur apud Nonium c. 4. in Exiguo. hoc eſt à tribus octo. Alij hic legunt ſeſtertiũ duobus malè, cùm enim ... ſingulos modios. p L. iuſta.

Digitized by Google

luta non eſt. Graue eſt hoc crimen in Verrē: graue, me agente: te accuſante, nullū. eras enim tu quæſtor: pecuniā [a] publicam tu tractabas: ex qua, etiā ſi cuperet prætor, tamē nequa deductio fieret magna ex parte tua poteſtas erat. Huius quoq. igitur criminis te accuſante, mentio nulla fiet. Silebitur toto iudicio de maximis, & notiſſimis illius furtis, & iniuriis. Mihi crede, Cæcili, *non poteſt in accuſando ſocios verè defendere is, qui cum reo* [b] *criminum ſocietate coniunctus eſt.*

a Quæſtoris munus pecuniam publicam tractare. P. LX.

b Mancipes qui in auctione publicum quid redimunt.

33 Mancipes à ciuitatibus pro frumento pecuniam exegerunt. Quid? Hoc, Verre prætore factum eſt ſolum? non: ſed etiam quæſtore Cæcilio. Quid igitur? daturus es huic crimini, quod & potuiſti prohibere ne fieret, & debuiſti? an totum id relinques? Ergo id omnino Verres in iudicio ſuo non audiet, quod cùm faciebat, quemadmodum defenſurus eſſet, non reperiebat. Atq; ego hæc, quæ in medio poſita ſunt, commemoro. Sunt alia magis occulta furta, quę ille, vt iſtius, credo, animos, atq; impetus retardaret, cum [c] quæſtore ſuo benigniſſime communicauit.

c L. benigniſſimè cū quæſt. ſuo comm.

34 Hęc tu ſcis ad me eſſe delata: quæ ſi velim proferre, facile omnes intelligent, vobis inter vos nō modo voluntatē fuiſſe coiunctā, ſed ne prædā quidē adhuc eſſe diuiſam. Quapropter ſi tibi iudiciū [d] poſtulas dari, quod tecū vnà fecerit, cōcedo, ſi id lege permittitur. ſin aūt de accuſatione dicimus, cōcedas oportet iis, qui nullo ſuo peccato impediūtur, quo minus alterius peccata demonſtrare poſſint.

d L. iudicium

e L. inter meam tuamq; acc.

35 Ac vide quantum interfuturū ſit inter [e] meā, atq; tuā accuſationē. Ego etiā quæ tu ſine Verre cōmiſiſti, Verri crimini daturus ſum, quòd te nō prohibuerit, cùm ſummā ipſe haberet poteſtatem. tu contrà, ne quæ ille quidē fecit, obiicies, ne qua ex parte cōiunctus cū eo reperiare. Quid illa, Cæcili? cōtēnendane tibi videntur eſſe ſine quib. cauſa ſuſtineri, præſertim tāta nullo modo poteſt? aliqua facultas agēdi? aliqua dicēdi cōſuetudo? aliqua in foro, iudiciis, legib. aut ratio, aut exercitatio?

f al. Quid illa Cæcili contemno. P. R.

36 Intelligo quā ſcopuloſo, difficiliq; in loco verſer. nā *cùm omnis arrogantia odioſa eſt, tum illa, ingenij, atque eloquentiæ, multo moleſtiſſima.* Quamobrē nihil dico de meo ingenio, neq; eſt quod poſſim dicere: neq; ſi eſſet, dicerem. aut enim id mihi ſatis eſt, quod eſt de me opinionis, quidquid eſt: aut, ſi id parum eſt ego maius id commemorādo facere non poſſum.

37 De te, Cæcili, iam mehercule hoc extra hanc contentionē, certamenq; noſtrū familiariter tecū loquar. Tu ipſe quemadmodū exiſtimes, vide etiam atq; etiam: & tu te collige. & qui ſis, & quid facere poſſis, cōſidera. Putáſne, te poſſe de maximis acerbiſſimiſq; rebus, cùm cauſam ſociorum, fortunaſq; prouinciæ, ius pop. R. grauitatē [g] iudicij, legumq; ſuſceperis [h], tot res, tā graues, tam varias, voce, memoria, conſilio, ingenio, ſuſtinere?

g L. grauitatemq; iudicij

h v. c. ſuſceperis,

38 Putáſne, te poſſe, quæ C. Verres in quæſtura [i], quæ in legatione, quæ in prętura [k], quę Romæ, quę in Italia, quæ in Achaia, Aſia, Pamphyliaq. patrauit, ea, quēadmodū locis, temporibuſq; diuiſa ſint, ſic criminibus, & oratione diſtinguere? Putáſne [m] te poſſe, id quod in eiuſmodi reo maximè neceſſariū eſt, facere, vt, quæ ille libidinoſè, quæ nefariè, quę crudeliter fecerit, ea æquè acerba & indigna videantur eſſe iis, qui audiēt, atq. illis viſa ſunt, qui ſenſerūt?

i cum eſſet Quæſtor Carboni & legatus Dolabellæ.

k Siciliensi & Romana.

l L. peccarit, & ita v. c.

m al. Putáſne poſſe,

39 Magna ſunt ea, quæ dico, mihi crede: noli hæc cōtemnere. dicenda, demonſtranda, explicanda ſunt omnia: cauſa non ſolùm exponenda, ſed etiam grauiter, copioſeq; agenda eſt *perficiendū eſt, ſi quid agere, aut perficere vis, vt homines te non ſolùm audiant, verùm etiam libenter, ſtudioſeq; audiant.* In quo ſi te multùm natura adiuuaret, ſi optimis à pueritia diſciplinis, atq; artibus ſtuduiſſes, & in his elaboraſſes ſi literas Græcas Athenis nō Lilybæi [b]: Latinas Romæ, non in Sicilia, didiciſſes: tamē eſſet magnū tātā cauſā, tā expectatā & diligētia conſequi, & memoria cōplecti, & oratione exponere, & voce, & viribus ſuſtinere.

a L. aut proficere vis,

P. LXI.

b Lylibei deterius, quam in reliqua Sicilia Græcè loquebantur. Apud Siculos verò vtraque lingua & Græca & Latina in viu Diodorus l. & ſ.

c v. c. expromere.

40 Fortaſſe dices, Quid? ergo hæc in te ſunt omnia? vtinam quidem eſſent: verumtamen vt eſſe poſſent magno ſtudio mihi à pueritia eſt elaboratum. Quòd ſi ego hæc, propter magnitudinem rerum, ac difficultatem, aſſequi non potui, qui in omni vita nihil aliud egi, quam longe tu te ab his rebus abeſſe arbitrare, quas non modo antea numquam cogitaſti, ſed ne nunc quidem, cùm in eas ingrederis, quæ, & quantæ ſint, ſuſpicari potes?

41 Ego, qui, ſicut omnes ſciunt, in foro, iudiciiſq; ita verſer, vt eiuſdē ętatis aut nemo, aut pauci, plures cauſas defenderint, & qui omne tempus, quod mihi ab amicorū negotiis datur, in his ſtudiis, laboribuſq; cōſumā, quo paratior ad vſum forenſem promptiorq; eſſe poſſim: tamē ita deos mihi velim propitios, vt cū [d] illius diei mihi venit in mentē, quo die, citato reo, mihi dicēdū ſit, non ſolum cōmoueor animo, ſed etiā [e] toto corpore perhorreſco.

d al. cum illius temporis mihi v. & mag. &c.

e Idem Craſſo accidebat Cic. lib. 1. de Orat.

42 Iam nunc mente & cogitatione proſpicio quæ tum ſtudia hominū, qui concurſus futuri ſint: quantā expectationē magnitudo iudicij ſit allatura: quantā auditorū multitudinem C. [f] Verris infamia concitatura: quantā deniq; audientiā orationi meæ improbitas illius factura [g]. Quæ cū cogito, iā nūc timeo, quidnā pro oſtenſione hominū, qui illi inimici, infenſiq. ſunt, & expectatione omniū, & magnitudine rerum dignū eloqui poſſim.

f v. c. infamia C. Verris.

g lib. vulg. factura ſit.

P. R.

43 Tu horum nihil metuis: nihil cogitas, nihil laboras: & ſi quid ex vetere [h] aliqua oratione, IOVEM EGO OPTIMVM MAXIMVM: aut VELLEM, SI FIERI POTVISSET, IVDICES: aut aliquid eiuſmodi, ediſcere potueris, præclarè te paratum in iudiciū venturum arbitraris. Ac, ſi tibi nemo reſponſurus eſſet tamen ipſam cauſam, vt ego arbitror, demonſtrare non poſſes.

h Cato Cenſorius ſolebat in omnibus orationum ſuarum proœmiis, deorum mentionem facere. Seruius in illud I. Virg. l. 1 Dij nobis [illegible] ſecundent. Huiuſmodi autem principium, vulgare [illegible] dicit.

44 Nunc ne illud quidem cogitas, tibi cū homine diſertiſſimo, & ad dicendum paratiſſimo, futurum eſſe certamen, quicū modo diſſerendū, modo omni ratione pugnandum, certandúmque [i] ſit? Cuius ego ingenium ita laudo, vt non pertimeſcam: ita probo, vt me ab eo delectari facilius, quàm decipi putem poſſe. Numquam ille me opprimet conſilio: nūquā vllo artificio peruertet [k], nunquā ingenio me ſuo labefactare, atq; infirmare conabitur: noui omneis hominis petitiones, rationeſque dicendi: ſæpe in iiſdem, ſæpe in contrariis cauſis verſati ſumus. Ita contra me ille dicet, quamuis ſit ingenioſus, vt nonnullum etiam de ſuo ingenio iudiciū fieri arbitretur.

i al. certandum que ſit.

k al. peruertet.

45 Te verò, Cęcili, quemadmodū ſit eluſurus, quā omni ratione [l] iactaturus, videre iā videor: quoties ille tibi poteſtatē: optionemq; facturus ſit, vt eligas vtrū velis factū eſſe, necne: verū eſſe, an falſum: vtrū dixeris, id cōtra te futurū. Qui tibi æſtus, qui error, quæ tenebræ,

l al. oratione.

Digitized by Google

bræ, dij immortales, erunt. homini minimè
malo? Quid, cùm accuſationis tuæ membra
diuidere [a] cœperit, & in digitis ſuis ſingulas
parteis cauſæ conſtituere? Quid, cum vnum-
quodque [b] tranſigere, expedire, abſoluere? i-
pſe profectò metuere incipies, ne innocenti
periculum faceſſeris [c].
46 Quid, cùm commiſerari, conqueri, & ex
illius inuidia deonerare aliquid, & in te tra-
iicere cœperit? commemorare quæſtoris [d] cũ
prætore neceſſitudinem cõſtitutam? morem [e]
maiorum? ſortis [f] religionem? Poteritne e-
ius orationis ſubire inuidiam? Vide modò: e-
tiam atque etiam conſidera. mihi enim vide-
tur periculum fore, ne ille non modò verbis
te obruat, ſed geſtu ipſo [g], ac motu corporis
perſtringat [h] aciem ingenij tui, teque ab in-
ſtitutis tuis, cogitationibuſque abducat.
47 Atq; huiuſce rei iudicium iam conti-
nuò video futurũ. Si enim mihi hodie reſpõ-
dere ad hęc, quę dico, potueris: ſi ab iſto libro,
quem tibi magiſter ludi, neſcio [i] quis ex alie-
nis orationibus compoſitum dedit, verbo vno
diſceſſeris: poſſe te & illi quoq; iudicio non
deeſſe, & cauſæ atque officio tuo ſatisfacere
arbitrabor. ſin mecum in hac proluſione [k] ni-
hil fueris: quem te in ipſa pugna, cum acerri-
mo aduerſario fore putemus? Eſto: ipſe nihil
eſt, nihil poteſt: at venit paratus cum ſubſcri-
ptoribus [l] exercitatis, & diſertis. Eſt tamen
hoc aliquid: tametſi non eſt ſatis. omnibus [m]
enim rebus is, qui princeps in agendo eſt, or-
natiſſimus, & paratiſſimus eſſe debet. Verũ-
tamen L. Apuleium eſſe video proximum
ſubſcriptorem, hominem non ætate, ſed vſu
forenſi, atq; exercitatione tironem.
48 Deinde (vt opinor) habet Allienum [n],
hunc tamen à ſubſelliis: qui, quid in dicendo
poſſet, numquam ſatis attendi. in clamando
quidem video eum eſſe bene robuſtum, atq;
exercitatum. in hoc ſpes tuæ ſunt omnes. hic,
ſi tu eris actor conſtitutus, totum iudicium
ſuſtinebit. Ac ne is quidem tantum contendet
in dicendo, quantum poteſt: ſed conſulet lau-
di, & exiſtimationi tuæ; & ex eo, quod ipſe
poteſt in dicendo, aliquantum remittet, vt tu
tamen aliquid eſſe videare. VT in actoribus
Græcis fieri videmus: ſæpe illum, qui eſt ſe-
cundarum [o], aut tertiarum partium, cum poſ-
ſit aliquanto clarius dicere, quàm ipſe prima-
rum, multum ſummittere, vt ille princeps
quàm maximè excellat: ſic faciet Allienus [p]:
tibi ſeruiet, tibi lenocinabitur: minùs ali-
quanto contendet, quàm poteſt.
49 Iam hoc conſiderate, cuiuſmodi accu-
ſatores in tanto iudicio ſimus habituri: cùm
& ipſe Allienus [q] ex ea facultate, ſiquam ha-
bet, aliquantum detracturus ſit: & Cæcilius
tum denique ſe aliquid [r] futurum putet, ſi
Allienus [ſ] minùs vehemens fuerit, & [t] ſibi
primas in dicendo parteis conceſſerit. Quar-
tum quem ſit habiturus, non video, niſi quem
fortè ex [u] illo grege oratorum [x], qui ſubſcri-
ptionem ſibi poſtularunt, cuicumque vos de-
lationem dediſſetis.
50 Ex quibus alieniſſimis hominibus, ita
paratus venis, vt [y] tibi hoſpes aliquis ſit reci-
piendus. Quibus ego non ſum tantum hono-
rem habiturus, vt ad ea, quæ dixerint, certo
loco, aut [z] ſingulatim vnicuiq; reſpondeam.
Sic breuiter, quoniam non conſultò, ſed ca-
ſu in eorum mentionem incidi, quaſi præte-
riens, ſatisfaciam vniuerſis. Tantæne vobis in-

a hanc laudem tribuit Cicero, Hortenſio in Bruto & in pro Quintio. P. LXII.
b L. vnumquid.
c ſort. faceſſieris.
d Quæſtoris cum Prætore ſuo neceſſitudo ſumma: qualis inter liberos & parentes vt I.
e More maiorum accuſare Prætorem ſuum Quæſtori non licebat.
f Sorte prouinciæ quæſtoribus contingebant.
g motus quaſi geſticulatorius in Hortenſio notatur à Cicer. l. de claris orat. & 1. Gell. 5.
h L. præſtringat aciem, ſug. ſ id eſt obtenebret obſcuret.
i L. neſcio qui: ex l. ſ ita legit Nonius cap. 4. in comparere 62.
k al præluſione. ſ Proluſio leuis quædam ſtatio eſt gladiatorum in conſpectu.
l Subſcriptores, conſiſdici qui accuſatorem adiuuabant; ſubmiſſiur autem agebant, quam qui princeps erat in agendo Aſcon. hic. In hac autem ille quatuor fuerunt.
m L. omnibus in rebus qui pr. al. in omnibus enim reb.
n al. Allienũ, & ita v. c.
o de ſecundariis dixi in Bruto.
p al. Allenus
q al. Allenus
r al aliquem
ſ al Alienus
t al & ſibi primas deſerat.
u L. ex illo grege mercatorum, qui
x al. merſitorum al. mercatorum Pet. moratorum al. mosatorũ
y al. vt ſi tibi hoſpes
z L. aut ſigillatim v.

A opia videor eſſe amicorum, vt mihi nõ ex his
quos mecum adduxerim, ſed de populo ſub-
ſcriptor addatur? vobis autem tanta inopia
reorum eſt, vt mihi cauſam præripere cone-
mini potiùs, quam aliquos à [a] columna Me-
nia [b] veſtri ordinis reos reperiatis?
51 Cuſtodem [c], inquit, Tullio me appoſite.
Quid? mihi quam multis cuſtodib. opus erit,
ſi te ſemel ad meas *capſas* [d] admiſero? qui nõ
ſolum, ne quid enunties, ſed etiam ne quid
F auferas, cuſtodiendus ſis. Sed de iſto cuſtode
toto ſic vobis breuiſſimè reſpondebo: non [e]
eſſe hos taleis viros commiſſuros, vt ad cau-
ſam tantam à me ſuſceptam, mihi creditam,
quiſquam ſubſcriptor, me inuito, adſpirare
poſſit. Etenim fides mea cuſtodem repudiat,
diligentia ſpeculatorem reformidat.
52 Verum, vt ad te, Cæcili, rẽdeã, quã mul-
ta te deficiant; vides: quàm multa ſint in te,
quæ reus nocens in accuſatore ſuo cupiat eſſe,
C profectò iã intelligis. Quid ad hęc dici poteſt?
non enim quæro, quid [f] tu dicturus ſis. video
mihi non te, ſed hunc librum eſſe reſponſu-
rũ, quem monitor [g] tuus hic tenet: qui [h] ſi te
rectè monere volet, ſuadebit tibi, vt hinc diſ-
cedas, neq; mihi verbũ vllũ reſpondeas. Quid
enim dices? an id, quod dictitas, iniuriam tibi
feciſſe Verrem? Arbitror. neq; enim eſſet ve-
riſimile, cũ omnibus Siculis faceret iniurias,
te illi vnum eximium, cui conſuleret, fuiſſe.
D 53 Sed ceteri Siculi vltorem ſuarum iniu-
riarum inuenerunt: tu, dum tuas iniurias per
te, id quod non potes, perſequi conaris, id a-
gis, vt cæterorum quoq; iniuriæ ſint impuni-
tæ, atq; inultæ: & hoc te præterit, non id ſo-
lùm ſpectari ſolere, qui debeat, ſed etiã illud,
qui poſſit vlciſci. in quo vtrumq; ſit, eum ſu-
periorem eſſe, in [i] quo alterũ, in eo non, quid
is velit ſed quid facere poſſit, quæri ſolere.
54 Quòd ſi eũ potiſſimũ cenſes permitti o-
E portere accuſandi poteſtatẽ, cui maximã C.
Verres iniuriã fecerit: vtrũ tandẽ cenſes hos
iudices grauiùs ferre oportere, te [k] ab illo eſſe
læſum, an prouinciã Siciliã eſſe vexatam, ac
perditã? Opinor, concedis [l], multo hoc [m] & eſſe
grauius, & ab omnib. ferri grauiùs oportere.
Concede igitur, vt tibi anteponatur in accu-
ſando prouincia. nã prouincia accuſat, cũ is a-
git cauſã quẽ ſibi illa defenſorẽ ſui iuris, vlto
torẽ iniuriarũ, actorẽ totius [n] cauſæ adoptauit.
F 55 At eam tibi C. Verres fecit iniuriã, quæ
ceterorum quoq; animos poſſet alieno incõ-
modo cõmouere. Minimè. nam id quoq; ad
rem pertinere arbitror, qualis iniuria dicatur:
quæ cauſa inimicitiarum proferatur. Cogno-
ſcite ex me. nam iſte eam profectò, niſi planè
nihil ſapit, numquã proferet. Agonis eſt quæ-
dam, Lilybætana, liberta [o] Veneris Erycinæ:
quę mulier ante hũc quęſtorẽ copioſa planè,
& locuples fuit. Ab hac præfectus Antonij
G quidã ſymphoniacos [p] ſeruos abducebat per
iniuriã, quib. ſe in claſſe vti velle dicebat. Tũ
illa vt mos in Sicilia eſt omniũ Venereorũ [q],
& eorũ qui à Venere ſe liberauerunt, vt præ-
fecto illi religionẽ [r] Veneris, nomenq; obij-
ceret, dixit & ſe, & omnia ſua, Veneris eſſe.
56 Vbi [ſ] hoc quæſtori Cæcilio, viro opti-
mo, & homini æquiſſimo, renuntiatum eſt: vo-
cari ad ſe Agonidem iubet: iudicium [t] dat
ſtatim, *ſi* [u] *pareret, eam ſe, & ſua Veneris eſſe di-*
H *xiſſe*. iudicant recuperatores id, quod neceſſe
erat. neque enim erat cuiquam dubium, quin

u *lib. vulg.* Si pareret, *&c.*

a al. ad columnam Meniam.
b al. Mænia. ad hanc columnam in foro poſitam, ſolame, vel & forſis infimæ vt fures & ſerui nequam accuſabantur. Aſcon ſed & qui graui ære alieno premebantur pro Sexti. De columna Mæniæ vide Aſconiũ hic & Feſtum.
c Cuſtodum non omnium firma fides: ſic Philipp. 10. cuſtodem, ouium lupum. P. LXIII. Plato 3. Polit. γελοῖον τόν γε φύλακα φύλακος δεῖσθαι.
d authoritatum ad me ex Sicilia deportatarum.
e al numquã eſſe hort.
f L. quid dicturus ſis.
g Monitor is eſt qui alium monet.
h al. qui ſi recte te m.
i al. in quo alterutrum.
k L. te ab illo læſum.
l L. concedes,
m L. hoc & grauius eſſe, &
n L. cauſæ totius
o Libertos ſuos vt & ſeruos vel ipſi Dij apud Gentiles habuere.
p Symphoniaci claſſicũ canere ſoliti ſed & iidem celeuma per aſſam, vocem cani ſolebat Aſcon. hic.
q L. Venereorum. Venerij & Venerei dicebantur qui quæque Veneri conſecrati erant: ſic Martialenſes Cluentio, qui in Martis familia.
r i.e. religionem Veneris nomine obijceret, dixit tua, & ſua Veneris eſſe.
ſ al. vbi hoc Q. Cæcilio.
t Iudicium dare, eſt iudices conſtituere: quod in prouincia Prætores & Quæſtores poterant.

ille dixiſſet. Iſte in poſſeſſionē bonorū mulieris mittit: ipſam Veneri in ſeruitutem adiudicat: deinde bona vendit: pecuniam exigit. Ita dū pauca mancipia [a], Veneris nomine, Agonis, ac religione, retinere vult, fortunas omneis, libertatemq; ſuā iſtius iniuria perdidit. Lilybæum Verres venit poſtea: rē cognoſcit: factum improbat: cogit quæſtorem ſuum, pecuniam, quam ex Agonidis bonis redegiſſet, eā mulieri omnem annumerare [b], & reddere

57 Eſt adhuc, id quod vos omneis admirari video, nō Verres, ſed Qu. Mucius [c]. Quid enim facere potuit elegantius ad hominum exiſtimationem? æquius ad leuandam mulieris calamitatem? vehementius ad quæſtoris libidinem coercendam? Summè hæc omnia mihi videntur eſſe laudanda. Sed repente è veſtigio, *ex homine*, tamquam aliquo[d] Circæo poculo, *factus eſt Verres*. redit ad ſe, ad mores ſuos nam ex illa pecunia magnam partem ad [e] ſe vertit: mulieri reddit quantulum viſum eſt.

58 Hic tu ſi læſum te à Verre eſſe dices: patiar, & concedam. ſi[f] iniuriā tibi factam quereris: defendā, & negabo. Deinde [g] de iniuria, quæ tibi facta ſit, neminem noſtrum grauiorem vindicē eſſe oportet, quàm te ipſum, cui facta dicitur. Si tu cum illo poſtea in gratiam rediſti: ſi domi illius aliquoties fuiſti: ſi ille apud te poſtea cenauit: vtrum te perfidioſum, an præuaricatorem exiſtimari mauis? video eſſe neceſſe alterutrum. Sed ego tecum in eo non pugnabo, quo minùs, vtrum velis, eligas.

59 Quid [h], ſi ne iniuriæ quidem, quæ tibi ab illo facta ſit, cauſa remanet? quid habes, quod poſſis dicere, quamobrē nō modò mihi, ſed cuiquā anteponare? niſi forte illud, quod dicturum te eſſe audio, quæſtorem illius fuiſſe. Quæ cauſa grauis eſſet, ſi certares mecum, vter noſtrûm illi amicior eſſe deberet. In contentione ſuſcipiendarum inimicitiarum, ridiculum eſt putare, cauſam neceſſitudinis ad inferendum periculum iuſtā videri oportere.

60 Etenim, ſi plurimas à tuo prætore iniurias accepiſſes: tamen eas ferendo, maiorem laudem, quàm vlciſcendo, mererere. cùm verò nullum illius in vita rectius factum ſit, quàm id, quod tu iniuriam appellas: hi ſtatuent, hanc cauſam, quam ne in alio quidem probarent, in te iuſtā ad neceſſitudinem violandam videri? qui ſi ſummam iniuriam ab illo accepiſti, tamen, quoniam quæſtor eius fuiſti, non potes eum ſine vlla vituperatione accuſare. ſi verò nulla [i] tibi facta eſt iniuria, ſine ſcelere eum accuſare non potes. Quare cùm incertum ſit de iniuria, quemquam eſſe horum putas, qui non malit, te ſine vituperatione, quàm cum ſcelere, diſcedere?

61 At vide, quid differat inter meam opinionem, ac tuam. Tu, cùm omnibus rebus inferior ſis, hac [l] vna in re mihi anteferri putas oportere, quòd quæſtor illius fueris. ego, ſi [m] ſuperior ceteris reb. eſſes, te[n] hāc vnā ob cauſam accuſatorem repudiari putarē oportere. Sic enim à maioribus noſtris accepimus, *prætorem* [o] *quæſtori ſuo parentis loco eſſe oportere*: nullam neque iuſtiorem, neque grauiorem cauſam neceſſitudinis poſſe reperiri, quàm coniunctionem ſortis quàm prouinciæ, quàm officij, quàm [p] publicam muneris ſocietatem.

62 Quamobrem ſi iure eum [q] poſſis accuſare, tamen, cùm is tibi parentis numero fuiſſet, id piè facere non poſſes. cùm vero neq; iniuriam acceperis, & prætori tuo periculum

a q. v. c. mancupia.
b al. adnumerare.
c Scæuola.*
d fuerit ex hominibus ſa ie bat.*
e ad ſe auertit: P. L X I I I I. tit: Iam ſupra dixit Verrem ad ſuos mores redi[ſſe].*
f L. ſin ioluriam.
g L. Denique.
h al. Quod & poſt remanet nec remanet?
i v. c. non videtur.
k L. Ac vide,
l L. hac vna re te m.
m al. ſuperior ceteris omnibus reb. eſſes q. v. c. ſi ſuperior omnibus reb. eſſ.
n L. hanc v. nam ob cauſ. te acc.
o De quæſtoris & prætoris coniunctione adde 13. fam. ep. 10. & 26. & pro Plancio.*
p L. Quam P. R. publi. muneris ſoc.
q L. poſſes eum.

crees: fatearis neceſſe eſt, te illi iniuſtum, impiumque bellum inferre conatū. Etenim iſta quæſtura ad eam rem valet, vt elaborandum tibi in ratione reddenda ſit, quamobrem [a], qui quæſtor eius fueris, accuſes: non, vt ob eam ipſam cauſam poſtulandum ſit, vt tibi potiſſimum accuſatio detur. Neque fere vmquam venit in contentionem de accuſando, qui quæſtor fuiſſet, quin repudiaretur.

63 Itaq; [b] neq; L. Philoni in C. Seruiliū nominis deferendi poteſtas eſt data, neq; M. Aurelio Scauro in L. Flaccum, neq; Cn. Pompeio in T[c] Albucium: quorum nemo propter indignitatē repudiatus eſt: ſed ne libido violandę neceſſitudinis, auctoritate iudicum cōprobaretur. Atq; ille Cn.[d] Pompeius ita cum C. Iulio contendit, vt tu mecum. Quæſtor enim Albucij fuerat, vt tu Verris. Iulius hoc ſecū auctoritatis ad accuſandum afferebat. quod, vt hoc tempore nos ab Siculis, ſic tū ille ab Sardis rogatus ad cauſam acceſſerat. Semper hæc cauſa plurimum valuit: ſemper hæc ratio accuſandi fuit honeſtiſſima, pro ſocijs, pro ſalute prouinciæ, pro exterarum nationū cōmodis inimicitias ſuſcipere: ad periculum accedere, operam, ſtudium, laborem interponere.

64 Etenim ſi probabilis eſt eorū cauſa, qui iniurias ſuas perſequi volūt: qua in re dolori ſuo, non reip. cōmodis ſeruiunt [e]: quanto illa cauſa honeſtior, quæ nō ſolum probabilis videri, ſed etiam grata eſſe debet, nulla priuatim accepta iniuria, ſociorum atq; amicorum pop. Rom. dolore, atq; iniurijs cōmoueri? Nuper cum in P. Gabinium vir fortiſſimus, & innocētiſſimus L. Piſo delationem nominis poſtularet, & contrà Q. Cæcilius peteret, iſq; ſe veteres inimicitias iamdiu ſuſceptas perſequi diceret: cùm auctoritas & dignitas Piſonis valebat plurimum, tū illa erat cauſa iuſtiſſima, quòd eum ſibi Achęi [f] patronum adoptarant.

65 Etenim cùm lex ipſa de pecunijs repetundis, ſociorum, atque [g] amicorum pop. R. cauſa parata [h] ſit: iniquum eſt non eum legis, iudicijque actorem idoneum maximè putari, quem actorem cauſæ ſuæ ſocij, defenſoremq; fortunarum ſuarum potiſſimum eſſe voluerunt. An, quod ad commemorandum eſt honeſtius, id ad probandum non multo videri debet æquius? Vtra igitur eſt ſplendidior: vtra illuſtrior commemoratio? accuſaui eum [i], cui quæſtor fueram: quicum me ſors, conſuetudoque maiorum, quicum me deorum hominumque iudicium coniunxerat [k]: an accuſaui rogatu ſociorum, atque amicorum? delectus [l] ſum ab vniuerſa prouincia, qui eius iura, fortunaſque defenderem? Dubitare quiſquam poteſt, quin honeſtius ſit, eorum cauſa, apud quos quæſtor fueris quàm eum, cuius quæſtor fueris, accuſare?

66 *Clariſſimi viri noſtræ ciuitatis, temporibus optimis, hoc ſibi amplißimum, pulcherrimumque ducebant ab hoſpitibus* [m], *clientibuſque ſuis, ab exteris nationibus, quæ in amicitiam populi R. ditionemq;* [n] *eſſent* [o], *iniurias propulſare, eorumque fortunas defendere.* M. Catonem [p] illum ſapientem, clariſſimum virum, & prudentiſſimum, cum multis grauis inimicitias geſſiſſe accepimus, propter Hiſpanorum, apud [q] quos conſul fuerat, iniurias. 67 Nuper C[r]. Domitium ſcimus Decimo [s] Silano diem [t] dixiſſe propter vnius hominis Egritomari [u], pa-

a L. quamobrem eum, ut quæſtor fueris, acc. al. quamobrem eum, cuius quæſtor fueris, acc.
b Exempla quæſtorum qui prætores ſuos non ſunt permiſſi accuſare.*
c al. T. Albucium.*
d hæc verba Cn. Pompeius, Albucium... vi dentur.*
e v. c. quanto illa honeſtior cauſ. eſt, q.
f Patronum autem liberi tot ſuos accuſare durum.
g L. atque amicorum populi R. cauſa comparata ſit.
h al. patrona.
P. L X V.
i al. vulgo eum, cui quæſtor fueram.*
k de coniunctione & neceſſitudine quæſtoris adde 13 famil. 10. & 26 & pro Plancio.*
l al. delectus ſum ab vn.
m In officijs apud veteres ita obſeruatum eſt, Primum, tutelæ, deinde hoſpitibus, deinde clientibus, tum cognatis, poſtea affinibus. Gell. 5. 13.*
n L. ſunt ditionémque venißent, al. dicionem.*
o al. venißent ven. eſſent. Nam & alias, ita loquitur Cicero, in vadimonium eſſe, pro Quintio, & in poteſtatem eſſe pro Milone. adde Gellium 1. c. 7.*
P. R.
p Cato hic accuſauit Ser. Galbam & P. Furium pro direptis Luſitanis. Aſconius hic.*
q fuit apud quos proconſule fuerat.*
r T. Cn. Domitium.
s L. M. Silano d.
t Diem dicere ſolius erat magiſtratus, puta trib. plebis: accuſare etiam priuati.*
u Tranſalpini al. Æcritomari, et in varijs lectionibus lib. 2. in Verrem lect. A.

terni,

terni amici, atq; hoſpitis iniurias. Neque enim magis animos hominum nocentium res vmquam vlla commouit, quàm hæc maiorum conſuetudo, longo interuallo repetita. atq; [a] relata: ſociorum querimoniæ delatæ ad hominem non inertiſſimum: ſuſceptæ ab eo, qui videbatur eorum fortunas fide, diligentiaque ſua poſſe defendere.

68 Hoc timent homines [b], hoc laborãt: hoc inſtitui atq. adeò inſtitutũ referri, ac renouati moleſtè ferũt. putãt fore, vti, ſi paullatim hæc cõſuetudo ſerpere, ac prodire cœperit. per homines honeſtiſſimos, viroſq; fortiſſimos, nõ [c] imperitos adoleſcentulos, aut illiuſmodi quadruplatores, leges, iudiciaq. adminiſtrarẽtur [d].

69 Cuius conſuetudinis, atq; inſtituti patres, maioreſq; noſtros non pœnitebat tum, cùm P. Lentulus [e], is, qui princeps [f] ſenatus fuit, accuſabat [g] M'. Aquilliũ, ſubſcriptore C. Rutilio Rufo: aut cũ P. Africanus, homo virtute, fortuna, gloria, rebus geſtis ampliſſimus. poſtea quã bis cõſul, & cenſor fuerat. L. Cottam in iudiciũ vocabat. Iure tum florebat populi R. nomen: iure auctoritas huius imperij, ciuitatiſq; maieſtas grauis habebatur. nemo mirabatur in Africano illo, quod in me nunc, homine paruis opibus, ac facultatibus prædito, ſimulant ſeſe mirari, cùm moleſtè ferant.

70 Quid ſibi iſte vult? accuſatorémne ſe exiſtimari, qui antea defendere conſueuerat [h]: nunc præſertim, ea iam ætate, cùm ædilitatẽ petat? Ego verò & ætatis nõ modò meæ, ſed multo etiã ſuperioris, & [i] honoris ampliſſimi puto eſſe, & accuſare improbos: & miſeros, calamitoſoſq; [k] defendere. ¶ Et [l] profectò aut hoc remedium eſt ægrotæ [m], ac propè deſperatæ reip. iudicijſq; corruptis, ac cõtaminatis paucorum vitio, ac turpitudine, homines ad legum defenſionem, iudiciorumq; auctoritatem, quàm honeſtiſſimos, & integerrimos, diligentiſſimoſq; accedere: aut, ſi ne hoc quidem prodeſſe poterit, profectò nulla vmquam medicina his tot incommodis reperietur.

71 Nulla ſalus reip. maior eſt, quã eos, qui alterũ accuſant, nõ minùs de laude, de honore, de fama ſua, quàm illos, qui accuſantur, de capite, ac fortunis ſuis pertimeſcere. Itaq; ſemper ij diligentiſſimè, laborioſiſſimeq; accuſarũt, q ſe ipſos in diſcrimẽ exiſtimationis venire arbitrati ſunt. ¶ Quamobrẽ hoc ſtatuere, iudices, debetis, Qu. Cæcilium, de quo nulla vmquã opinio fuerit, nullaq; in hoc ipſo iudicio exſpectatio futura ſit: qui neq;, vt antè collectam famam conſeruet, neq; vti reliqui temporis ſpem confirmet, laborat: non nimis hanc cauſam ſeuerè [n], non nimis accuratè, non nimis diligenter acturum. habet enim nihil, quod in offenſione deperdat. vt turpiſſimè, flagitioſiſſimeque diſcedat, nihil de ſuis veteribus ornamentis requiret.

72 A nobis multos obſides habet populus [o] Rom. quos vt incolumeis cõſeruare, tueri, cõfirmare, ac recuperare [p] poſſimus, omni ratione erit dimicandũ. habet honorẽ, quem petimus: habet ſpem, quam propoſitã nobis habemus: habet exiſtimationẽ, multo ſudore, labore, vigilijſq. collectã vt, ſi in hac cauſa noſtrũ officiũ, ac diligentiã probauerimus, hæc, quæ dixi, retinere per pop. Rom. incolumia, ac ſalua poſſimus: ſin tantulum offenſum, titubatúmq; ſit: vt ea, quæ ſingulatim [q], ac diu collecta ſunt, vno tempore vniuerſa perdamus.

73 Quapropter, iudices, veſtrum eſt deligere, quem exiſtimetis facillimè poſſe magnitudinem cauſæ, ac iudicij ſuſtinere fide, diligentia, conſilio, auctoritate. Vos ſi mihi Q. Cæcilium antepoſueritis, ego me dignitate ſuperatum non arbitrabor: pop. Rom. ne tam honeſtam, tam ſeueram, diligentemque accuſationem neque vobis placuiſſe, neque [r] ordini veſtro placere arbitretur, prouidete.

a L. ac relata. b ſubaudi nocentes. c ſcil. non per ſe. d L. adminiſtrentur. e Lentuli Suræ pater ſtrangulati in carcere propter coniurationẽ Catilin. alij auum Lentuli Suræ dicitur. f Princeps ſenatus dicebatur quem cenſores legiſſent ex his cenſoribus qui viuerent primi. g Linius 7 8 'e Princeps equeſtris ordinis, quem in recitandis equitum centuriis primum legiſſent. g repetundarum. h L. conſueuerat. i citatur hic locus à Nonio cap. 4. in calamitoſum ta g. k Calamitoſi, malis & calamitatibus preſ. P. LXVI. grauati. vide Gloſſis Calamitas ſuper- xia. l PERORATIO. m ægrotæ.

n al. ſtudioſè. o ſ.e. P. R. p ſ.e. recuperate. q ſingillatim. P. R. r L. neque ordini noſtro

PROOEMIVM, SEV PRINCIPIVM PRIMAE actionis in C. Verrem: quod cohortationem iudicum ad ſeuerè iudicandum, comminationem in aduerſarios, expoſitionem rationis conſilij ſui, quamobrem in accuſando Verre perpetua oratione non ſit vſurus, continet.

ORATIO QVINTA.

SYNOPSIS.

Exhortatio eſt ad iudices, vt ſeuerè iudicent: Epitome ac quaſi Iſagoge eorum quæ poſt dicenda ſunt à Cicerone.

QVOD [a] erat optandum maximè, iudices, & quod vnum ad inuidiam veſtri [b] ordinis [c], infamiamque iudiciorum ſedandam, maximè pertinebat: id non humano conſilio, ſed propè diuinitus datum, atque oblatum vobis ſummo reip. tempore videtur. Inueterauit enim iam opinio perniciosa reip. vobiſque periculoſa: quæ non modò Romæ, ſed & apud exteras nationes, omnium ſermone percrebuit [d], his iudicijs, quæ [e] nunc ſint, pecunioſum hominẽ, quamuis ſit nocens, neminem poſſe damnari.

2 Nunc in ipſo diſcrimine ordinis, iudiciorúmq; [f] veſtrorũ, cum ſint parati, qui concionibus [g] & legibus [h] hanc inuidiam ſenatus inflammare conentur, reus in iudiciũ adductus eſt, C. Verres, homo vita atq; factis, omnium iam opinione damnatus: pecuniæ magnitudine, ſua ſpe, ac [i] prædicatione, abſolutus. Huic ego cauſæ, iudices, cum ſumma voluntate, & expectatione populi Rom. actor acceſſi. non vt augerem inuidiam ordinis, ſed vt infamiæ communi ſuccurrerem. adduxi enim hominem, in quo reconciliare exiſtimationem iudiciorum amiſſam, redire in gratiam cum populo R. ſatisfacere exteris nationib. poſſetis: depeculatorem [k] ærarij, vexatorem Aſiæ [l], atque Pamphyliæ, prædonem iuris [m] vrbani, labem atque perniciem prouinciæ Siciliæ.

3 De quo ſi vos ſeuerè, religioſéque [n] iudicaueritis: auctoritas ea, quæ in vobis remanere

a EXORDIVM. b ſ.e. noſtri c ſenatorũ, ad quem decem antè annis tranſlata fuerant iudicia ab equeſtri ordine L. Syllæ dictatoris. d ſ.e. percrebuit, & ita L. e L. quæ nunc ſunt. f L. iudiciorũ veſtrorum, g ſ.e. contentionibus, ſuadent. h Conſionum autem voce Quintium intelligit trib. pleb. qui Oppianicum Cluentio accuſatore defendens, victus erat illo damnato Padian. h Aurelij Cottæ Prætoris, qui legẽ tulerat, de reſtituendis iudiciis ordini equeſtri Pædianus adde Verr. 3. i ſ.e. & prædicatione. k Sub Carbone, Conſule, cum Quæſtor eſſet. Et autẽ depeculator qui furtum facit pecuniæ P. LXVII. publicæ. l ſub Dolabella cum ei legatus & Quæſtor eſſet. m in prætura ſua vrbana. n ac religioſè iuste.

debet, hærebit. ſin iſtius ingentes diuitiæ iudiciorum religionem veritatemque[a] perfregerint: ego hoc tamen aſſequar, vt iudicium potius reip. quàm aut reus iudicibus, aut accuſator reo defuiſſe videatur. ¶ Equidem[b], vt de me confitear, iudices, cùm multæ mihi à C. Verre inſidiæ terra, marique factæ ſint[c], quas partim mea diligentia deuitarim, partim amicorum ſtudio officioque repulerim: numquam tamen neque tantum periculum mihi adire viſus ſum, neque tantopere pertimui[d], vt nunc in ipſo iudicio.

4 Neq; tantũ me exſpectatio accuſationis meæ, concurſuſq; tantæ multitudinis, quibus ego rebus vehementiſſimè perturbor, cõmouet, quantum iſtius inſidiæ nefariæ, quas vno tempore mihi, vobis, M.[e] Glabrioni prætori, ſociis, exteris nationibus, ordini, nomini deniq; ſenatorio facere conatur. qui ita dictitat *iis eſſe metuendum, qui, quod ipſis ſolis ſatis eſſet, ſurripuiſſent: ſe tantum rapuiſſe, vt id multis ſatis eſſe poſſit. nihil eſſe tã ſanctum, quod non violari, nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia poſſit.*

5 Quod ſi, quàm audax eſt ad conandum, tam eſſet obſcurus[f] in agendo, fortaſſe aliqua in re nos aliquãdo fefelliſſet. verùm hoc adhuc percõmode cadit, quod cum incredibili eius audacia ſingularis ſtultitia coniuncta eſt. Nã vt apertus in corripiendis pecuniis fuit, ſic in ſpe corrumpendi iudicij perſpicua ſua conſilia, conatuſq;[g] omnibus fecit. Semel ait ſe in vita pertimuiſſe: tum, cùm primum reus[h] à me factus[i] ſit: quòd cùm è prouincia recens eſſet, inuidiaq; & infamia non recenti, ſed vetere, ac diuturna flagraret, tum ad iudicium corrumpendum tempus alienũ offenderet[k].

6 Itaque cùm ego diem in[l] Siciliam inquirendi perexiguam[m] poſtulauiſſem, inuênit iſte qui ſibi in[n] Achaiam biduo breuiorem diem poſtularet: non vt is idem cõficeret diligentia, & induſtria ſua, quod ego meo labore, & vigiliis conſecutus ſum. Etenim ille Achaicus inquiſitor, ne Brundiſium quidem peruênit: ego Siciliam totam quinquaginta diebus ſic obij, vt omnium populorum, priuatorumq; litteras, iniuriaſq, cognoſcerem: vt perſpicuum cuiuis eſſe poſſit[o], hominem ab iſto quæſitum eſſe, nõ qui reum ſuum adduceret, ſed qui meum tempus obſidêret.

7 Nunc homo audaciſſimus, atq; amentiſſimus hoc cogitat. intelligit me ita paratum, atq; inſtructum in iudiciũ veniſſe, vt non modo in auribus veſtris, ſed in oculis omnium, ſua furta, atq; flagitia defixurus ſim. Videt ſenatores multos eſſe teſteis audaciæ ſuæ: videt, multos equites Romanos, frequenteis præterea ciueis, atque ſocios, quibus ipſe inſigneis iniurias fecerit. videt etiam tot[p] grauis ab amiciſſimis ciuitatibus legationes[q] cum publicis auctoritatibus, ac[r] teſtimoniis conueniſſe.

8 Quæ cùm ita ſint, vſq; eo de omnib. bonis malè exiſtimat: vſq; eo ſenatoria iudicia perdita[s], profligataq; eſſe arbitratur, vt hoc palàm dictitet: non ſine cauſa ſe cupidum pecuniæ fuiſſe, quoniam tantum in pecunia præſidium experiatur eſſe: ſeſe (id quod difficillimum fuerit) tempus[t] ipſum emiſſe iudicij ſui, quo cetera facilius emere[u] poſſet: vt, quoniam criminum vim ſubterfugere nullo modo poterat, procellam[x] temporis deuitaret.

a *fort.* ſeueritatemq; per ſ. b CONFIRMATIO. c *v. c.* ſunt. d *fort.* periculum, quàm nunc in e L. M. Glabr. prætori. *v. c.* M'. Glabrioni P. R. ſociis. Eſt autem differentia inter M. & M'. Prius nota eſt Marci: poſterius, Manij. f ſic obſcurus Horat. 1. *epiſt.* 18 qui occultat ſua conſilia. g *al.* conataque. h L. à me reus factus eſt: *v. c.* factus ſit. i Reum fieri eſt apud Prætorem in iure legibus interrogari & accuſari. Formula ea erat accuſatoris: Aio te Siculos ſpoliaſſe: ſi tacuiſſet, lis ei æſtimabatur vt victo: ſi negabat, petebatur à prætore dies inquirendorũ criminum & inſtituebatur accuſatio *Pædian.* k *fort.* offenderit. l *fort.* in Siciliam, inquirendi cauſa, peteret *v. c.* inquirendi in Sicilia per [illegible] hoc eſt cx. Rupilius verò ſiue Oppius ſuppoſitus à Verre, 108 quod & ſequentibus mox innuit. n *v. c.* in Achaia o *v. c.* poſſet p L. tot tam graues q Mos erat legationes à prouinciis, ea de cauſa Romam mitti [illegible] vel commendandorum vel accuſandorum' cauſa. r *v. c.* non habent, a. teſtimoniis, neque L. agnoſcit. s Fidelia [illegible] non poſſunt præ[illegible] gata [illegible] ſunt *Pædian.* t in dilationem in annũ ſequentem & M. Metelli ſui amantiſſimi. u i. emere poſtea poſſet. x Iudicium Glabrionis Prætoris æquiſſimi.

9 Quòd ſi nõ modò in cauſa, verũ in aliquo honeſto præſidio, aut alicuius eloquentia, aut gratia ſpem aliquã collocaſſet: profectò non hæc omnia colligeret, atq; aucuparetur: non vſq; eò deſpiceret, contemneretq; ordinẽ ſenatorium, vt arbitratu eius deligeretur ex ſenatu, qui reus fieret: qui, dũ hic quæ opus eſſent, cõpararet, cauſã interea ante eũ diceret.

10 Quibus ego rebus quid iſte ſperet, & quõ animum intendat, facile perſpicio. Quamobrem verò ſe cõfidat aliquid[b] perficere poſſe, hoc[c] Glabrione prætore, & hoc conſilio, intelligere non poſſum. Vnum illud intelligo, quod[d] prætor Rom. in reiectione[e] iudicũ iudicauit, ea ſpe iſtum fuiſſe præditum vt omnẽ rationẽ ſalutis in pecunia poneret: hoc erepto præſidio, vt nullã ſibi rem adiumẽto fore arbitraretur. Etenim quod eſt ingeniũ tantũ: quæ tanta facultas dicendi, & copia, quę iſtius vitam tot vitiis, flagitiiſque[f] conuictã, iampridem omnium voluntate, iudicioq; damnatam, aliqua ex parte poſſit defendere?

11 Cuius vt adoleſcentiæ maculas ignominiaſq; prætereã: quæſtura, primus gradus honoris, quid aliud habet in ſe, niſi Cn. Carbonẽ ſpoliatum à *quæſtore*[g] ſuo pecunia publica? nudatum & proditum conſulem? deſertum exercitum? relictam prouinciam? ſortis neceſſitudinem, religionemq, violatam? Cuius *legatio*[h], exitium fuit Aſiæ totius, & Pamphyliæ, quibus in prouinciis multas[i] domos, plurimas vrbes, omnia fana depeculatus[k] eſt[l], cùm in Cn. Dolabellam ſcelus ſuum illud priſtinum renouauit, & inſtaurauit quæſtorium: cùm[m] eum, cui legatus[n], & pro quæſtore fuiſſet[o], & in inuidiam ſuis maleficiis adduxit, & in ipſis periculis non ſolùm deſeruit, ſed etiam oppugnauit, ac prodidit[p].

12 Cuius *prætura vrbana*, ædium ſacrarum fuit, publicorumq; operum depopulatio[q] ſimul in iure dicendo, bonorum poſſeſſionumque, contra omnium inſtituta[r], addictio[s] & condonatio. Iam verò omnium vitiorũ ſuorum plurima, & maxima conſtituit monumenta & indicia *in prouincia Sicilia*: quam iſte per triennium ita[u] vaſtauit, vexauit, ac perdidit, vt ea reſtitui in antiquum ſtatum nullo modo poſſit: vix autem per multos annos, innocenteiſque prætores aliqua ex parte recreari aliquando poſſe videatur.

13 Hoc[x] prætore Siculi neq; ſuas *leges* neq. noſtra ſenatuſconſulta, neq; communia iura tenuerunt. tantũ quiſq; habet in Sicilia, quãtum hominis auariſſimi, & libidinoſiſſimi aut imprudentiam ſubterfugit, aut ſatietati ſuperfuit. Nulla res per triennium niſi *ad nutũ* iſtius, iudicata eſt: nulla res tam patria cuiuſquam, atq; auita fuit, quę non ab eo, imperio iſtius, abiudicaretur. Innumerabiles pecuniæ *ex aratorum*[y] *bonis*, nouo[z], nefarioque inſtituto coactæ. ſocij fideliſſimi in hoſtium numero exiſtimati: ciues R. ſeruilem in modũ *cruciati & necati*: homines nocentiſſimi propter pecuniam[a] iudicio liberati: honeſtiſſimi atq; integerrimi abſentes[b] rei facti indicta cauſa damnati, & eiecti: portus muniſſimi, maximæ, tutiſſimæque vrbes piratis, prædonibuſque patefactæ: nautæ, militeſque Siculorum, ſocij noſtri, atque amici, fame necati: claſſes optimæ, atque opportuniſſimæ cum magna ignominia populi[c] Romani amiſſę & perditę.

14 Idem iſte prætor *monumenta antiquiſſima* partim regum[d] locupletiſſimorum, quæ illi

P. LXVIII.

b L. aliquid proficere c L. hoc prætore. d L. quod pr. R. [illegible] *al.* quod populus R. e iudices vtrinque reiici mos erat. f L. flagitiiſque inquinatam, iam pr. *al.* flagitiiſque contaminatam, *al.* coinquinatam. g Verre. h ſ. [illegible] Dolabella pro cõſule. i L. plurimas domos, multas vrbes, omn. k *al.* depopulatus. l *al.* [illegible] cum. m *al.* cui legatus pro quæſtore fuiſſet. o M [illegible] mortuo. p Prodere [illegible] eſt P. R. quàm oppugnare. q *al.* depeculatio. r L. in iure dicundo. s decreta & edicta Prætorũ [illegible] t [illegible] bona à Prætore [illegible] u *v. c.* ita vexauit, ac perdidit [illegible] x *v. c.* Hoc pr. S y [illegible] decimas frumenti. P. Roman. dabant: quas [illegible] publicani [illegible] decumani dicti, exigebant. z tres enim eaſque decimas amplas coegit. a *v. c.* pecuniæ b vt S [illegible] Heraclius. c *v. c.* P. R. d Agathoclis & Hieronis regum Siciliæ.

Digitized by Google

ornamento vrbibus eſſe voluerunt, partim etiam noſtrorum imperatorum [a], quæ victores ciuitatibus Siculis, aut dederunt, aut reddiderunt, ſpoliauit, nudauitq; omnia. Neque hoc ſolùm in ſtatuis, ornamentiſque publicis fecit: ſed etiam *delubra* omnia ſanctiſſimis religionibus conſecrata depeculatus [b] eſt. deum denique nullum Siculis, qui ei paullò magis affabre, atque antiquo artificio factus videretur, reliquit. *In ſtupris* [c] verò, & flagitiis nefarias eius libidines commemorare pudore [d] deterreor: ſimul illorum calamitatem commemorando augere nolo, quibus liberos, coniugeſque ſuas, integras ab iſtius petulantia conſeruare non licitum eſt.

15 At enim hæc ita commiſſa ſunt ab iſto, vt non cognita ſint ab omnibus. Hominem eſſe arbitror neminem, qui nomen iſtius audierit, quin facta quoq; eius nefaria commemorare poſſit: vt mihi magis timendum ſit, ne multa crimina prætermittere, quàm ne qua in iſtum fingere exiſtimer. Neque enim mihi videtur hæc multitudo, quæ ad audiendũ conuenit, cognoſcere ex me cauſam voluiſſe: ſed ea, quæ ſcit, mecũ recognoſcere. Quæ cùm ita ſint, iſte homo amens, ac perditus alia mecũ ratione pugnat. nõ id agit, vt alicuius eloquentiã mihi opponat: non gratia, non auctoritate cuiuſquam, nõ potentia nititur. ſimulat his ſe reb. confidere: ſed video, quid agat: (neq; enim agit occultiſſimè) proponit inania mihi nobilitatis, hoc eſt, hominum arrogãtium [e] nomina: qui non tam me impediunt, quod nobiles ſunt quàm adiuuant, quod noti [f] ſunt. ſimulat ſe eorum præſidio confidere, cùm interea aliud quiddam [g] iam diu machinetur.

16 Quam ſpem nunc habeat in manibus, & quid moliatur, breuiter iam, iudices, exponam [h]. ſed prius, vt ab initio res ab eo conſtituta ſit, quæſo, cognoſcite. ¶ Vt [i] primùm è prouincia rediit, *redemptio* [k] *eſt huius iudicij* facta grandi pecunia. manſit [l] in conditione, atque pacto vſque ad eum finem, dum iudices reiecti ſunt. poſteaquàm reiectio iudicum facta eſt quod & in ſortitione [m] iſtius ſpem, fortuna [n] populi Romani, & in reiiciendis iudicib. mea diligentia iſtorum impudentiam vicerat, renuntiata [o] eſt tota [p] conditio.

17 Præclare ſe res habebat. libelli nominũ veſtrorum, conſiliique huius in manibus erant omnium. nulla nota [q], nullus color, nullæ ſordes videbantur his ſententiis allini [r] poſſe: cum iſte repentè ex alacri, atque læto, ſic erat humilis, atque demiſſus, vt non modò populo Romano, ſed etiam ſibi ipſe condemnatus videretur. Ecce autem repentè, his diebus paucis, *comitiis conſularibus* [ſ] factis, eadem illa vetera conſilia pecunia maiore repetuntur, eædemque veſtræ famæ, fortuniſque omnium inſidiæ per eoſdem homines cõparantur. Quæ res primò, iudices, pertenui nobis argumento, iudicioque patefacta eſt: poſt aperto ſuſpicionis introitu ad omnia intima iſtorum conſilia ſine vllo errore peruenimus.

18 Nam vt Hortenſius COS. deſignatus, domum reducebatur è campo [t] cum [u] maxima frequentia à multitudine: fit obuiam caſu ei multitudini C. Curio: quem ego hominẽ honoris potiùs, quàm contumeliæ cauſa nominatum volo. Etenim ea dicam, quæ ille, ſi cõmemorari noluiſſet, non tanto in conuentu, tam apertè [x], palamque dixiſſet. quæ tamen à me pedetentim, cauteque dicentur: vt & ami-

a Marcelli, & Scipionis, quorum ille dedit, alter reddidit.
P. L X I X.
b v. c. depopulatus eſt. *ἀνήρπασε.*
c Cleomenis vxoris.
d *αἰσχυνόμαι*
e Curionis, tum Metellorum, Hortenſij & Scipionis Pediani.
f Infames.
g d lat. rem accuſationis & corruptionem iudicij.
h L. vobis exponam.
i NARRATIO rerum à Verre geſtarum.
k Id eſt repetit iunt artifices qui pecunia accepta in ſe, ſubque periculo receperũt corrumpendos iudices Verris cauſa.
l L. ea manſit in cond.
m E ſenatu iudices conſcribebantur: eorum nominibus in vrnam coniectis, Prætor ſortiebatur numerum neceſſarium: ſortitionem reiectio, reiectionem ſubſortitio ſequebatur.
n L. fortuna reip.
o Renuncia-
P. B.
tur conditio cùm reiicitur & pacto non ſtatur.
p L. tota conductio.
q Notis ta bellarum diſcolores intellexit, de quibus dixi in diuinatione I.
r v. c. allini.
ſ ſunt & alia ædilitia, prætoria, tribunitia.

t Martio & comitiorum.
u L. cum maxima frequentia, a multit. *& ita v. c.*
x apertè, ad verba: palam ad præſentes refert.

citiæ noſtræ, & dignitatis illius habita ratio eſſe intelligatur.

19 Videt ad ipſum fornicem Fabianum [a] in turba Verrem, appellat hominem, & ei voce [b] maxima gratulatur: ipſi Hortenſio, qui cõſul erat factus, propinquis, neceſſariiſque eius, qui tum aderant, verbum nullum facit: cum hoc conſiſtit, hunc amplexatur, hunc iubet ſine cura eſſe. *Renuntio*, inquit, *tibi te hodiernis comitiis eſſe abſolutum.* Quod cùm tam multi homines honeſtiſſimi audiſſent, ſtatim ad me defertur: immò verò, vt quiſque me viderat, narrabat. Aliis illud indignum, aliis ridiculũ videbatur. ridiculum iis qui iſtius cauſam in teſtium fide, in criminum ratione, in iudicum poteſtate, non in comitiis conſularib. poſitam arbitrabantur: indignum iis, qui altius perſpiciebant, & hanc gratulationem ad [c] iudicium [d] corrumpendum ſpectare videbant.

20 Etenim ſic ratiocinabantur, ſic honeſtiſſimi homines inter ſe, & mecum loquebantur: apertè iã, & perſpicuè nulla eſſe iudicia. qui reus pridie iam ipſe ſe condemnatum putabat, is, poſteaquàm defenſor eius conſul eſt factus, abſoluitur. Quid igitur? quod tota Sicilia, quod omnes Siculi, omnes negotiatores, omnes publicæ, priuatæque litteræ Romæ ſunt, nihilne id valebit? Nihil, inuito conſule deſignato. Quid iudices? non crimina, non teſtes, non exiſtimationem populi Romani ſequentur? num [e] omnia in vnius [f] poteſtate, ac moderatione vertentur? Verè loquar, iudices, vehementer me hæc res commouebat. optimus enim quiſq; ita loquebatur. Iſte quidem tibi eripietur: ſed nos non [g] tenebimus iudicia diutius. etenim quis poterit, Verre abſoluto, de transferendis iudiciis recuſare?

21 Erat omnibus moleſtum: neque eos tam iſtius hominis [h] perditi [i] ſubita lætitia, quàm hominis ampliſſimi noua gratulatio commouebat. Cupiebam diſſimulare, me id moleſtè ferre: cupiebam animi dolorem vultu tegere, & taciturnitate celare. ¶ Ecce autẽ illis [l] ipſis diebus, *cùm prætores deſignati ſortirentur*, & M. Metello obtigiſſet, vt is de pecuniis repetundis quæreret: nuntiatur mihi, tantam iſti gratulationem eſſe factam, vt is domum quoque pueros mitteret, qui vxori ſuæ nuntiarent.

22 Sanè ne hæc quidem res mihi placebat: neq; [m] tamen, quid tantoperè in hac ſorte metuendum mihi eſſet, intelligebam. vnum illud ex hominibus certis, ex quibus omnia comperi, reperiebam: fiſcos [n] complureis cum pecunia Siciliensi [o] à quodam ſenatore [p] ad equitem [q] Romanum eſſe tranſlatos: ex his quaſi x. fiſcos ad [r] ſenatorem illum relictos [ſ] eſſe, comitiorum nomine: diuiſores [t] omnium tribuum noctu ad iſtum vocatos.

23 Ex quibus quidam, qui [u] ſe omnia mea cauſa facere debere arbitrabatur, eãdẽ illa nocte ad me venit. demõſtrat, qua iſta oratione vſus eſſet: cõmemoraſſe iſtũ, quàm liberaliter eos tractaſſet, etiã antea, cùm ipſe præturã petiſſet & proximis conſularib. prætoriiſq; comitiis: deinde continuò eſſe pollicitum quantum [x] vellent pecuniæ, ſi me ædilitate deieciſſent. Hic alios negaſſe [y] audere: alios reſpondiſſe, non putare id perfici poſſe: inuentum [z] tamen eſſe fortem amicum, ex eãdem familia Q. Verrem, Romilia [a], ex optima diuiſorũ diſciplina, patris illius diſcipulũ, atq; amicum, qui HS. quingẽtis millib. depoſitis, id ſe perne, cognomine, cognatione, tribu, curia, eſſe.

a cõſtructum à Fabio Allobrogico.
b Voce maxima victoriã gratulatur.
P. L X X.
c *ſcil.* ſpectare ad iudicium corrũpendum videbant *atque ita* ſi *autorſum*.
d verſus hexameter: quod vitioſum ſi oratori excidat *Cic. de Orat.*
e L. Non omnia in vnius poteſtate, ac moderatione vertetur
f Hortenſij.
g L. auferemus à ſenatu iudicia.
h *al.* perditi hominis
i Verris.
k Curionis.
l *al.* his paucis diebus *& ita Aſcon.*
m *al.* neque tantopere quid in hac ſorte.
n Fiſci, vtenſilia vel vtenſilia maioris pecuniæ capienſæ. hic æ a publica ecteteibãtur.
o capta ex præda totius Sicilia.
p Craſſo vel Hortenſio.
q Publium.
r L. iuxta circa *Cornelius Fronto in exemplis eloquentiã hunc locum citat.*
ſ *al.* delatores.
t Sunt qui ſtores populum in
P. B.
tribus, eleſſer & centurias ſuffragiorum cauſa diuidebant: & per eos ambitioſi nummos diuidebant: Magiſtri curiæ dicuntur Plauto.
u L. qui ſe omnia mea cauſa debere arbitr.
x L. quantam velent pecuniã *& ita v. c.*
y *ſcil.* negaſſe ſe aud.
z *ſcil.* inuentum tandem eſſe fort.
a tribu ſcilicet. vide Feſtum Romilia. Mos hic enim fuit, vt cum aliquis deſignandus eſſet, ſignificarent ab eo eorum quæ ſe quuntur prænomine, nomine,

Digitized by Google

fecturum polliceretur:& fuiſſe tamen[a] nõnullos, qui ſe vnà facturos eſſe dicerent. quę cùm ita eſſent, ſanè beneuolo[b] animo me, vt magnoperè cauerem, præmonebat.

24 Sollicitabar rebus maximis vno, atq; eo perexiguo tẽpore. vrgebãt comitia: & his ipſis oppugnabar grandi pecunia. inſtabat iudiciũ: ei quoq; negotio fiſci Sicilienſes minabãtur. Agere quæ ad iudiciũ pertinebant, liberè, comitiorum metu deterrebar: petitioni toto animo ſeruire, propter[c] iudiciũ non licebat. minari deniq; diuiſorib. ratio non erat, propterea quòd eos intelligere videbam, me hoc iudicio diſtrictum, atque obligatum futurum.

25 Atque hoc ipſo tempore Siculis denuntiatum eſſe audio, primum ab Hortenſio, domum ad illum vt venirent: Siculos in eo ſanè liberos fuiſſe, qui, quamobrem arceſſerentur[g], cùm intelligerent, non[i] veniſſent. Interea comitia noſtra, quorum iſte ſe, vt ceterorum hoc anno comitiorum, dominum eſſe arbitrabatur, haberi cœpta ſunt. curſare iſte homo potens, cum filio blando, & gratioſo[h], circum tribus: paternos amicos, hoc eſt, diuiſores[h], appellare omneis, & conuenire. Quod cùm eſſet intellectum, & animaduerſum: fecit animo libentiſſimo pop. Ro. vt cuius diuitiæ me de fide deducere non potuiſſent, ne eiuſdem pecuniis[k] de honore deiicerer.

26 Poſteaquam illa petitionis magna cura liberatus ſum, animo cœpi multo magis vacuo, ac ſoluto, nihil aliud, niſi de iudicio, agere, & cogitare. Reperio, iudices, hæc ab iſtis conſilia inita, & conſtituta, vt, quacumque opus eſſet ratione, res ita duceretur, vt apud M. Metellum prætorem[l] cauſa diceretur. in eo eſſe hæc commoda: primùm M. Metellum amiciſſimum: deinde Hortenſium conſulem non ſolùm, ſed etiã Q. Metellum[m]: qui quàm iſti ſit amicus, attendite. dedit enim prærogatiuam[n] ſuæ voluntatis eiuſmodi, vt iſti pro prærogatiuis eam[o] reddidiſſe videatur.

27 An[p] me taciturum tantis de rebus exiſtimauiſtis? & q[q] in tanto reip. exiſtimationiſq; meæ periculo, cuiquam conſulturum potius, quàm officio, & dignitati meæ? Arceſſit[r] alter conſul deſignatus Siculos: venerunt nonnulli, propterea quòd L.[f] Metellus eſſet prætor in Sicilia. cum iis ita loquitur: ſe conſulem eſſe: fratrem ſuum alterum Siciliam prouinciam obtinere: alterum eſſe quæſiturum de pecuniis repetundis: Verri ne noceri poſſit, multis rationibus eſſe prouiſum[t].

28 Quid eſt, quæſo Metelle, *iudicium corrumpere*, ſi hoc non eſt? teſteis, præſertim Siculos, timidos homines, & afflictos, non ſolùm auctoritate deterrere, ſed etiam conſulari metu, & duorum prætorum poteſtate? Quid faceres pro[u] homine innocente, & propinquo, cùm propter hominem perditiſſimum, atque alieniſſimum, de officio, ac dignitate decedis: & committis, vt, quod ille dictitat, alicui, qui te ignorat, verùm eſſe videatur?

29 Nam hoc Verrem dicere aiebant, te non fato[x], vt ceteros ex veſtra familia, ſed opera ſua, conſulẽ factũ. Duo[y] igitur COSS. & quæſitor[z] erunt ex illius voluntate. Non ſolum effugiemus, inquit, hominem in quærendo nimium diligentem, nimiũm ſeruiẽtem populi exiſtimationi, M. Glabrionem; accedet[a] nobis etiam illud, iudex eſt M. Cæſonius[b], collega

A noſtri accuſatoris, homo in rebus iudicandis ſpectatus, & cognitus: quem minimè expediat eſſe in eo conſilio, quod conemur aliqua ratione corrumpere: propterea quod iam antea, cum iudex in Iuniano[a] conſilio fuiſſet, turpiſſimum illud facinus non ſolùm grauiter tulit, ſed etiam in medium protulit. hunc iudicem ex Kal. Ian. non habebimus.

30 Q. Manlium, & Q. Cornificium[b], duos ſeueriſſimos, atq; integerrimos iudices, quod
B tribuni pleb. tum erunt, iudices non habebimus. P. Sulpicius, iudex triſtis, & integer, magiſtratum inear[c] neceſſe eſt nonis Decembr. M. Crepereius ex acerrima[d] illa equeſtri familia, & diſciplina: L. Caſſius[e] ex familia tũ ad ceteras res, tum ad iudicandum ſeueriſſima: Cn. Tremellius, homo ſumma religione, & diligentia: tres hi homines, veteres tribuni militares[f] ſunt deſignati. ex Kal. Ianuar. non iudicabunt. Subſortiemur etiam in M. Metel-
C li locum: quoniam is huic ipſi quæſtioni præfuturus eſt. Ita ſecundum Kal. Ian. & prætore & propè toto conſilio commutato, magnas accuſatoris minas, magnamque iudicij exſpectationem ad noſtrum arbitrium, libidinemque eludemus.

31 Nonæ ſunt hodie Sextiles[h], hora[i] nona conuenire cœpiſtis. hunc diem iam ne numerant quidem. Decem dies ſunt ante ludos
D votiuos[k], quos Cn. Pompeius facturus eſt. hi ludi dies quindecim auferent. deinde continuò Romani[l] conſequentur. Ita propè XL. diebus interpoſitis, tum denique ſe ad ea, quæ à nobis dicta erunt, reſponſuros eſſe arbitrantur: deinde ſe ducturos & dicendo, & [m] excuſando, facilè ad ludos[n] Victoriæ. cum his plebeios[o] eſſe coniunctos: ſecundum quos aut nulli, aut pauci dies ad agendum futuri ſunt. Ita defeſſa, ac refrigerata accuſatione, rem in-
E tegram ad M. Metellum prætorem eſſe venturam. quem ego hominem, ſi eius fidei diffiſus eſſem, iudicem non retinuiſſem.

32 Nunc tamen eo[p] animo ſum, vt eo iudice, quàm præ[q]tore, hanc rem tranſigi malim: & iurato ſuam, quàm iniurato aliorum tabellas committere. Nunc ego, iudices, iam vos conſulo, quid mihi faciendum putetis. id enim conſilij mihi profectò taciti dabitis, quod egomet mihi neceſſariò capiendum intelligo. Si vtar ad dicendum meo legitimo tem-
F pore, mei laboris, induſtriæ, diligentiæque capiam fructum: & ex accuſatione perficiam, vt nemo vnquam poſt hominum memoriam paratior, vigilantior, compoſitior ad iudicium veniſſe videatur. Sed in hac laude induſtriæ meæ, reus ne elabatur, ſummum periculum eſt. Quid eſt igitur, quod fieri poſſit? non obſcurum opinor, neque abſconditum.

33 Fructum iſtum laudis, qui ex perpetua oratione percipi potuit, in alio tẽpore reſer-
G uemus: nunc hominem tabulis, teſtibus: priuatis, publicisq; litteris, auctoritatibuſque accuſemus. Res omnis mihi tecum erit, Hortenſi. dicam apertè. ſi te mecum dicendo, ac diluendis criminibus in hac cauſa contendere putarem: ego quoque in accuſando, atque in explicandis criminibus operam conſumerem. nunc, quoniam pugnare contra me inſtituiſti, non tam ex tua natura, quàm ex iſtius[r] tempore, & cauſa, malitioſè: neceſſe eſt iſtiuſ-
H modi rationi aliquo conſilio obſiſtere.

34 Tua ratio eſt, vt ſecundum binos[ſ] ludos, mihi reſpõdere incipias: mea, vt ante primos[t] ludos

a al. tandem. b v. c. beneuolo. c v. c. non habens propter iudicium. d Diſtringi eſt & ſine vinculis in diuerſo rum manu detentum ſeruiri: obligari vero, etiam nodis & vinculis. e lib. vulg. accerſerentur. P. LXXI. f al. non veniſſe. g i. infamia: nec enim poteſt cum adoleſcente eſſe gratia ſine infamia. h obſeruè, ſi referas ad adoleſcentem gratioſum. i intelligimus nomina, aduer timurſeſib. k L. pecunia. l in Sicilia ſuit & al. us conſul: Alius quæſtor repetundarum, vt mox ſequitur. m Cõſulem. n Dilogia, de qua vide hic Aſconiũ. Porro quæ fuerit hæc prærogatiua mox dicetur. o quidam v. c. & vulg. iam reddidiſſe. p Epiphora pruſis. q L. & me in t. r lib. vulg. Accerſit. Ceterum hæc eſt prærogatiua quam Metellus Verri pro prærogatiuis reddidit. f al. Q. Metellus. t corruptio pecunia Sicilienſi tribubus. u v. c. pro innocente homine. P. B. x Fato Metelli Romæ ſiunt conſules. Nauius apud Pædianum ſed Neuio à Metello ſtatim reſponſum ſenario hypercatalectico ſeu Saturnio, Dabunt malum Metelli Neuio poetæ. y Q. Hortenſius & Q. Metellus. z ſecundarum M. Metellus. Quæſitores propriè criminalium quæſtionum. a al. accedit etiam nobis illud ſed accedet. b ædilis cum Tullio: ideo non iudicaturus, quia eo tempore Ædilis & iudex

eſt partes ſe... ſi nere non poterat.
a quis hic Iunius vide Aſconium. b al. Cornificium. Græcis Appiano & Dioni ... c L. inear ... poſſet nonis D. & ita v. c. d quia ſine infamia equites iudicabant quo tempore iudicia penes eos fuere. e à quo leges Caſſiæ tabellariæ de ſuff agijs ferendis tabella non voce. f L. cũ ad cet. P. LXXII. g Tributorum militarium aliji exercitu creati, qui & Rufuli: alij Romæ qui comitiali Aſ. ... h. Feſtus Rufuli. h quæ poſtea Auguſtæ. i al. hora octaua. k à Pompeio ob deuictum Sertorium. l Lud Romani qui & magni ſub regib. inſtituti. Magni dicti, quod in eis primum impẽſa ſumma nummorum vel quod Cõſo (ie reterti deo) & Iarlh. Romæ dijs magnis dati, quibus raptæ Sabinæ Aſconius hic Feſtus M. gni. L. m L. recuſando, facilè. n ſolitarios à Sylla victore bello ciuili. o qui ob exactos reges vel reconciliatã plebem ſenatoribus poſt ſeceſſionem in montem Auentinum. p al. hoc animo ſum q iudices ſua rati tabellas accipiebant Prætor qui aliis tabellas dabat, non iurabat. Aſcon. P. B.
r Verris. ſ votiuos & Romanos. t al. ante primos compe...

ludos comperendinem [a] facit. Ita fiet, vt tua iſta ratio exiſtimetur aſtuta; meum hoc conſilium, neceſſarium. Verùm illud, quod inſtitueram dicere, mihi rem tecũ eſſe, huiuſmodi eſt. Ego, cùm hanc cauſam, Siculorum rogatu, recepiſſem, idque mihi amplum & præclarum exiſtimaſſem [b], eos velle meæ fidei, diligentiæque periculum facere, qui innocentiæ, abſtinentiæque feciſſent: tum, ſuſcepto negotio, maius mihi quiddam propoſui, in quo meam in remp. voluntatem populus Romanus perſpicere poſſet.

35 Nam illud mihi nequaquam dignum induſtria, conatúque meo videbatur, iſtum à me in iudicium iam omnium iudicio condemnatum vocari, niſi iſta tua intolerabilis potentia, & ea cupiditas [c], qua per hoſce annos in quibuſdam [d] iudiciis vſus es, etiam in iſtius hominis deſperati cauſa interponeretur. Nũc verò, quoniam hæc te omnis dominatio, regnumque iudiciorum tantopere delectat: & ſunt homines, quos libidinis, infamiæq; ſuæ neque pudeat, neque tædeat: qui quaſi de induſtria in odium, offenſionémque populi Romani irruere [e] videantur: hoc me profiteor ſuſcepiſſe, magnum fortaſſe onus, & mihi periculoſum: verumtamen dignum, in quo omneis neruos ætatis, induſtriæq; meæ contẽderẽ.

36 Quoniam totus ordo, paucorum improbitate, & audacia premitur, & vrgetur infamia iudiciorum: profiteor huic generi hominum me inimicum [f], accuſatorem odioſum, aſſiduum [g], acerbum aduerſarium. Hoc mihi ſumo: hoc mihi depoſco, quod agam in magiſtratu, quod agam ex eo [h] loco, ex quo me populus Romanus ex Kal. Ian. ſecum agere de republica, ac de hominibus improbis voluit, hoc munus ædilitatis [i] meæ populo Rom. ampliſſimum [k], pulcherrimúmque polliceor. moneo, prædico [l], antè denuntio, qui aut deponere, aut recipere, aut accipere, aut polliceri, aut ſequeſtres, aut interpretes corrumpendi iudicij ſolent eſſe, quique ad hanc rem aut potentiam, aut impudentiam ſuam profeſſi ſunt, abſtineant in hoc iudicio manus, animoſque ab hoc ſcelere nefario.

37 Erit tum conſul Hortẽſius cum ſummo imperio, & poteſtate: *ego autem ædilis, hoc eſt, paulò ampliùs, quàm priuatus.* Tamẽ hæc huiuſmodi res eſt, quam me acturũ eſſe polliceor, ita populo R. grata, atq; iucunda, vt ipſe coſ. in hac cauſa præ me minus etiam, ſi fieri poſſit, q̃ priuatus eſſe videatur. omnia non modò cõmemorabuntur, ſed etiam, expoſitis certis rebus, agentur, quæ [m] intra decẽ annos, poſteaquàm *iudicia a ſenatum tranſlata ſunt,* in rebus iudicandis nefariè, flagitioſéque facta ſunt.

38 Cognoſcet ex me populus Ro. quid ſit, quamobrem, *cùm equeſter ordo iudicaret* [n], *annos propè quinquaginta continuos,* nullo [o] iudice equite R. iudicante, ne tenuiſſima quidem ſuſpicio accepta pecuniæ ob rem iudicandam cõſtituta ſit: quid ſit, quòd iudiciis ad ſenatorium ordinem tranſlatis, ſublatáque [q] populi R. in vnumquémque noſtrûm poteſtate [r], Q. Calidius damnatus dixerit, *minoris* [ſ] *L I S. x x x. M. prætorium hominem honeſte non poſſe damnari:* quid ſit, quòd, P. Septimio ſenatore damnato, Q. Hortenſio prætore, de pecuniis repetundi, lis [t] æſtimata ſit eo nomine, quòd ille ob rem iudicandam pecuniam accepiſſet:

39 quòd in C. [u] Herennio, quòd in C. Popillio, ſenatoribus, qui ambo peculatus damnati

A ſunt: quod in M. Attilio, qui de maieſtate dãnatus eſt, hoc [a] planum factum eſt, eos pecuniam ob rem iudicandam accepiſſe: quod inuenti ſunt ſenatores, qui C. Verre prætore vrbano ſortiente [b] exirent in eum reum, quem incognita [c] cauſa condemnarent: quod [d] *inuentus eſt ſenator, qui cum iudex eſſet, in* [e] *eodem iudicio & ab reo pecuniam acciperet, quam iudicibus diuideret, & ab accuſatore, vt reum damnaret* [g].

40 Iam verò quomodo illam labem, ignominiam, calamitatemque totius ordinis conqueror? hoc factum eſſe in hac ciuitate, cum ſenatorius ordo iudicaret, vt diſcoloribus [h] ſignis, iuratorũ [i] hominũ ſententiæ notarentur? hæc omnia me diligẽter, ſeuereque acturum eſſe polliceor. Quo me tandem animo fore puteris [k], ſi quid in hoc ipſo iudicio intellexero ſimili aliqua ratione eſſe violatum, atque commiſſum? cum [l] præſertim planum facere multis teſtibus poſſim, C. Verrem in Sicilia, multis audientibus, ſæpe dixiſſe, ſe habere hominem potentem, cuius fiducia prouinciam ſpoliaret: neq; ſibi ſoli pecuniam quærere, ſed ita triennium illud præturæ Sicilienſis diſtributum habere: vt ſecum præclarè agi diceret ſi vnius anni quæſtum in rem ſuam conuerteret: alterum patronis [m], & defenſorib. ſuis traderet: tertium illum vberrimum, quæſtuoſiſſimumq; annum totum iudicibus reſeruaret.

41 Ex quo mihi venit in mentem illud dicere, quod apud M. [n] Glabrionem nuper, cùm in reiiciendis [o] iudicibus commemoraſſem, intellexi vehementer populum R. commoueri: me arbitrari, fore, vti nationes exteræ legatos ad populum R. mitterent, vt lex de pecuniis repetundis, iudiciúmq; tolleretur. *ſi enim iudicia nulla ſint, tantum vnumquenque ablaturum putant, quantum ſibi, ac liberis ſuis ſatis eſſe arbitrentur*, nunc, quòd eiuſmodi iudicia ſint, tantum vnumquemque auferre, quantum ſibi, patronis, aduocatis, prætoribus, iudicibus ſatis futurum ſit. Hoc profectò infinitum eſſe, ſe auariſſimi hominis cupiditati ſatisfacere poſſe, nocentiſſimæ victoriæ non poſſe.

42 O commemoranda iudicia, præclaramq; exiſtimationẽ noſtri [p] ordinis, cùm ſocij populi Ro. iudicia, de pecuniis repetundis fieri nolunt, quæ [q] a maiorib. noſtris ſociorum cauſa comparata ſunt? An iſte vnquam de ſe bonã ſpem habuiſſet, niſi de vobis malam opinionẽ animo imbibiſſet? Quo maiore etiã, ſi fieri poteſt, apud vos odio eſſe debet, quàm eſt apud populũ Romanum, cum in auaritia, ſcelere, periurio vos ſui ſimileis eſſe arbitretur [r].

43 Cui loco, per deos immortaleis, iudices, conſulite, ac prouidete. moneo, prædicoq; id quod intelligo, tempus [ſ] opportuniſſimũ vobis hoc diuinitus datum eſſe, vt odio, inuidia, infamia, turpitudine totum ordinem liberetis. Nulla [t] in iudiciis ſeueritas, nulla religio, nulla denique iam exiſtimantur eſſe iudicia. Itaque à populo Rom. contemnimur, deſpicimur, graui, diuturnaq; iã flagramus infamia.

44 Neque enim vllam aliã ob cauſam populus Romanus tribunitiam poteſtatem tanto [u] ſtudio requiſiuit: quam cùm poſcebat, verbo illam poſcere videbatur, re vera iudicia poſcebat. Neque hoc Q. Catulum hominẽ ſapientiſſimum, atque ampliſſimum fugit, qui, Cn. Pompeio, viro fortiſſimo, & clariſſimo, de tribunitia poteſtatẽ referẽte [x], cùm eſſet ſententiã rogatus, hoc initio eſt ſumma cum auctoritate vſus: Patres cõſcripti, iudicia male

a comperendinare quid alias dixi.
b al. eoſdem velle m.
c certi pileo
d Terentij Varronis vbi diſcoloribus certis vſus eſt.
e al. locuturi.
f L. ſolum cum odioſum, accuſatorem aſſiduum, acerbum aduerſarium.
g moleſtum
h & Roſtris
i quaſi diceret, qua edam populo Romano Verrem immanem beſtiam.
k Deponitur apud ſequeſtrem accipitur à corruptore: recipitur id eſt promittitur ab eo qui pro iudicaturo ſpondet: pollicetur iudex aut præmium daturus.
P. LXXIII.
l Sequeſtres pecuniæ depoſitarij, interpretes, per quos inducitur pactio.
m L. quæ intra decem
n per Syllam
o ex lege Sempronia.
p al. nulla al. nulla iudicibus equitibus Rom. iudicantibus, al. nulla vllo iudice Ro. iudicante, al. nulla equitibus Ro. iudicantibus: vel nulla vllo equite Romano iudicante.
q hoc eſt prouocatione ad populum.
r Prætor HS.
ſ L. minoris LIS. triciens ſeſtertiorum, id eſt triciens centum millia ſeſtertiorum, qua ſumma in iudicio diuidatur ſingulis: id eſt 140000. ſeſtertium.
P. B.
t In iudices ſuos, minima pecunia corruptos.
u repetundarum, vel peculatus, ſimpli, dupli, quadrupli damnatus.

a al. hoc planum factum fiet &c.
b id eſt ſubſortitionem, vt ſignificet ſubſortitionem iudicij Iunij, de qua fit mentio in Cluentiana.
c C. Fidiculanium Falculam ſignificat, qui ad complendam Oppianici damnationẽ, dicebatur eſſe ſubſortitus.
d al. quod inuẽti ſint ſen.
e Staienus
f al. in eodem iud. ab reo.
g L. condemnaret.
h Diſcoloria ſigna, diſcolores tabulas intelligit de quibus ſuprà dixi.
i Iurare iudices iudicaturi ſolebant.
k L. putaris
l al. cùm planum facere
m L. patronis & defenſoribus traderet.
n Prætore?
o L. reiiciundis
P. LXXIIII.
p al. veſtri ordinis.
q vnde lex ſociis al. dicitur lex de repetundis.
r L. arbitratur.
ſ L. tempus hoc vobis diuinitus d. e.
t iudiciorum corruptela.
u per tres annos.
x & campo populo reddere.

& flagitioſè tueri. quòd ſi in rebus iudicandis populi Romani exiſtimationi ſatisfacere voluiſſent, non tantopere homines fuiſſe tribunitiam poteſtatem deſideraturos.

45 Ipſe denique Cn. Pompeius, cùm primùm concionem ad[a] vrbem COS. deſignatus habuit: vbi (id quod maximè expectari videbatur) oſtendit, ſe tribunitiam poteſtatem reſtiturum: factus eſt in eo ſtrepitus, & grata concionis admurmuratio. Idem in eàdem cõcione cùm dixiſſet, populatas, vexatasq; eſſe prouincias: iudicia autem turpia, & flagitioſa fieri: ei rei ſe prouidere, ac cõſulere velle: tum vero non ſtrepitu, ſed maximo clamore ſuam populus Romanus ſignificauit voluntatem.

46 Nunc[b] autem homines[c] in ſpeculis ſunt: obſeruant, quemadmodum ſeſe vnuſquiſque veſtrûm[d] gerat in retinenda religione, conſeruandiſq; legibus. vidẽt adhuc poſt legẽ tribunitiam vnum[e] ſenatorem vel tenuiſſimum[f] eſſe damnatum. quod tametſi non reprehendunt, tamen magnopere quod laudent, non habent. *Nulla eſt enim laus, ibi eſſe integrum, vbi nemo eſt, qui aut poſſit, aut conetur corrumpere.*

47 Hoc eſt iudicium, in quo vos de reo, populus Ro. de vobis iudicabit. in hoc homine ſtatuetur, poſsitne, ſenatoriis iudicantibus, homo nocentiſſimus, pecunioſiſſimuſque damnari. Deinde eſt huiuſmodi reus, in quo homine nihil ſit, præter ſumma peccata, maximámque pecuniam: vt, ſi liberatus ſit, nulla alia ſuſpicio niſi ea, quæ turpiſſima eſt, reſidere poſſit. non gratia, non cognatione, non[g] aliis rectè factis, non denique aliquo[h] mediocri vitio tot, tantaque eius vitia ſubleuata eſſe exiſtimabuntur[i].

48 Poſtremò ego cauſam ſic agam, iudices: eiuſmodi res, ita notas, ita teſtatas, ita magnas, ita manifeſtas proferam, vt nemo a vobis, vt iſtum abſoluatis, per gratiam conetur contendere. Habeo autem certam viam, atq; rationem, qua omneis illorum conatus inueſtigare, & conſequi poſſim. Ita res à me agetur, vt in eorum conſiliis omnibus non modò aureis hominum, ſed[k] etiam oculi populi Romani intereſſe videantur.

49 Vos aliquot iam per annos conceptam huic ordini turpitudinem, atque infamiam delere, ac tollere poteſtis. Conſtat inter omneis, poſt hæc conſtituta[l] iudicia quibus nunc vtimur, nullum hoc ſplendore, atque hac dignitate cõſilium fuiſſe. Hic ſiquid erit offenſum: omnes homines non iam ex eodem ordine alios magis idoneos (quod fieri non poteſt:) ſed alium omnino ordinem ad res iudicandas quærendum arbitrabuntur.

50 ¶ Quapropter[m] primum ab diis immortalibus, quod ſperare debere mihi videor, hoc[n] idem, iudices, peto[o], vt in hoc iudicio nemo improbus, præter eum, qui iampridem inuentus eſt, reperiatur: deinde, ſi plures improbi fuerint, hoc vobis, hoc populo R. iudices, confirmo, vitam me hercule mihi prius, quam vim, perſeuerantiamque ad illorum improbitatem perſequendam defuturam.

51 Verùm quod ego laboribus, periculis, inimicitiiſq; meis tum, cùm admiſſum erit dedecus, ſeuere me perſecuturum eſſe polliceor, id ne accidat, tu[p] tua ſapientia, auctoritate, diligentia, M. Glabrio, potes prouidere. Suſcipe cauſam iudiciorum: ſuſcipe cauſam ſeueritatis, integritatis, fidei, religionis: ſuſcipe cauſam ſenatus, vt is hoc iudicio probatus, cum populo Ro. & in laude, & in gratia eſſe poſſit. Cogita[a], qui ſis, quo loco, quid dare populo R. quid reddere maioribus tuis debeas: fac tibi paternæ legis Aciliæ veniat in mentẽ, qua lege populus Ro. de pecuniis repetundis optimis iudiciis, ſeueriſſimiſq; iudicibus vſus eſt.

52 Circumſtant te ſummæ auctoritates, quæ te obliuiſci laudis domeſticæ non ſinant: quæ te dies[b], noctéſque commoneant, fortiſſimum tibi patrem[c], ſapientiſſimum auum[d], grauiſſimum ſocerum[e] fuiſſe. Quare ſi Glabrionis patris vim, & acrimoniam ceperis ad reſiſtendum hominibus audaciſſimis: ſi aui Scæuolæ[f] prudentiam ad proſpiciendas inſidias, quæ tuæ, atque horum famæ comparantur: ſi ſoceri Scauri conſtantiam, vt nequis te de vera, & certa poſſit ſententia demouere: intelliget populus Romanus, integerrimo, atque honeſtiſſimo prætore, delectoque[g] conſilio, nocenti reo magnitudinem pecuniæ plus habuiſſe momenti ad ſuſpicionem criminis, quàm ad rationem ſalutis.

53 Mihi certum eſt non committere, vt in hac cauſa prætor nobis, conſiliumque mutetur: non patiar rem in id tempus adduci, vt Siculi, quos adhuc ſerui deſignatorum COSS. non mouerunt, cum eos nouo exemplo vniuerſos arceſſerent, eos tum lictores conſulum vocent: vt homines miſeri, antea ſocii atque amici populi Romani, nunc ſerui, ac ſupplices, non modo ius ſuum, fortunaſque omneis eorum imperio amittant, verùm etiam deplorandi iuris ſui poteſtatem non habeant.

54 Non ſinã profectò, cauſa à me perorata, XL. dieb. interpoſitis, tum nobis denique reſpondeant, cum accuſatio noſtra in obliuionẽ diuturnitate[i] adducta ſit: non committam, vt tum res iudicetur, cùm hæc frequentia totius Italiæ Roma diſceſſerit: quæ conuenit vno tempore vndique, comitiorum, iudiciorum[k], cenſendique cauſa. Huius iudicii, & laudis fructum, & offenſionis periculum, veſtrum laborem, ſollicitudinemq; noſtram: ſcientiam quid agatur, memoriamque quid à quoque dictum ſit, omnium puto eſſe oportere.

55 Faciam hoc non nouum, ſed ab iis, qui nunc principes noſtræ ciuitatis ſunt, antè factum, vt teſtibus vtar ſtatim. illud à me nouũ, iudices, cognoſcetis, quod ita teſtes conſtituã, vt[l] crimen totum explicem: vbi id interrogando, argumentis, atque oratione firmauero, tum teſteis ad crimen accommodem. vt nihil inter illam vſitatam accuſationem, atq; hanc nouam interſit, niſi quòd in illa tunc, cum omnia dicta ſunt, teſtes dantur: hic in ſingulas res dabuntur: vt illis quoque eadem interrogandi facultas, argumentandi, dicendique ſit. Siquis erit, qui perpetuam orationem, accuſationemque deſideret, altera actione audiet. nunc id, quod facimus, ea[m] ratione facimus, vt malitiæ illorum conſilio noſtro occurramus, neceſſario fieri intelligant.

56 Hæc primæ actionis erit accuſatio. Dicimus C. Verrem, cùm multa libidinoſè, multa crudeliter in ciueis Romanos, atq; in ſocios, multa in deos, hominesq; nefariè fecerit, tum præterea quadringenties ſeſtertiûm ex Sicilia contra leges abſtuliſſe. Hoc teſtibus, hoc tabulis, priuatis, publicíſque auctoritatibus, ita vobis planum faciemus, vt hoc ſtatuatis, etiamſi ſpatium ad dicendum noſtro commodo, vacuóſque dies habuiſſemus, tamen oratione longa nihil opus fuiſſe.

ACTIO.

Marginal notes (left column): P. B. — a Ad vrbem eſſe qu d P. bis *Aſca.* — b Locus hic tranſlatus vt deinc ex Dinarcho vide *Ferrar. hic.* — c Eques & ordo & plebs aſſat — d L. noſtrum — e L. vnum hominem, vel te nuiſſ — f Dolabellã. — g *ſect. non aliis rectè f ve. ita lectiones, niſi vel ſ facta rectitu al vi. tia quid eſt* — h L. alio — i L. videbuntur. — P. LXXV. — k V. c. ſed etiam P. R intereſſe videantur. — l *al.* iudicia conſtituta. — m PERORATIO. — n L. hoc idem, iudices, opto vt in — o *al.* opto vt ſit. — p L. in tua auctoritate, ſa.

Marginal notes (right column): a L. Cogita quo loco ſis — b de repetundis lege — c ſeueriſſimæ, vt qua P. B. ne comperendinari qu de liceret reis. — d L. noctes diéſque — e M Acilium Glabrionẽ — f Scæuolam — g dim iuctò — h al. Scæuolæ — i *lib. vulg.* dimouere: — k *ſect.* dilectioque. — P. LXXVI. — l *al.* diuturnitatis add. *mendoſè.* — m L. Ludorũ — n L. vt crimen totum interrogando explicem: vbi id argum *ſeq. ita Hermanno.* — o L. ea ratione vt malitiæ illor. — p *videtur* verbum *hic deeſſe* Dixi *vt in Aſconio colligi poteſt,* quo verbo ſententiae orationem vtebantur.

Digitized by Google

ACTIONIS SECVNDÆ[a], SEV ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER[b] PRIMVS,[c] DE VITA anteacta: ſeu prætura vrbana.

ORATIO SEXTA.

SYNOPSIS.

De Quæſtura, legatione & Prætura vrbana Verris.

A NEMINEM[d] veſtrûm ignorare arbitror, iudices, hunc per hosce dies ſermonem vulgi, atque hanc opinionem populi Romani fuiſſe C. Verrem altera actione reſponſurum non[e] fuiſſe[f], neque ad iudicium aſſuturum. Quæ fama non idcircò ſolum emanarat, quòd iſte certè ſtatuerat, ac deliberauerat non adeſſe: verum etiam quod nemo quemquam tam audacem tam amentem, tam im- B pudentem fore arbitrabatur, qui tam nefariis criminibus, tam multis teſtibus euictus[g], ora iudicum adſpicere, aut ſuum populo Romano oſtendere auderet.

2 Eſt idem Verres, qui fuit ſemper, vt ad audendum proiectus, ſic[h] paratus ad audiendum. præſto[i] eſt[k]: reſpondet: defenditur, ne hoc quidem ſibi reliqui facit, vt in rebus turpiſſimis, cùm manifeſtò teneatur, ſic retineat, & abſit, tamen impudentiæ ſuæ pudentem e- C xitum quæſiſſe videatur. Patior, iudices, & nō moleſtè fero, me laboris mei, vos virtutis veſtræ fructum eſſe laturos. Nam ſi iſte id feciſſet, quòd primò[l] ſtatuerat, vt non adeſſet: minus aliquātò, quā mihi opus eſſet, cognoſceretur, quid ego in hac accuſatione cōparāda conſtituendaq; elaboraſſe: veſtra verò laus tenuis planè, atq; obſcura, iudices, eſſet.

3 Neque[m] enim hoc à vobis populus Romanus expectat: neq; eo poteſt eſſe cōtentus, D ſi condemnatus ſit is, qui adeſſe noluerit: & ſi fortes fueritis in eo, quem nemo ſit auſus defendere. immò verò adſit[n], reſpondeat: ſummis opibus, ſummo ſtudio potentiſſimorum hominum defendatur: certet mea diligentia cum illorum omnium cupiditate: veſtra integritas cum iſtius pecunia: teſtium conſtantia cū illius[o] patronorū minis, atque potentia. tum demum illa victa videbuntur, cùm in contentionem certamenque venerint.

4 Abſens ſi[p] iſte eſſet damnatus, non tā F ipſe ſibi conſuluiſſe, quàm inuidiſſe veſtræ laudi videretur. Neq; enim ſalus vlla reipublicæ maior hoc tempore reperiri poteſt, quā populum Romanum intelligere, diligenter reiectis[q] ab accuſatore iudicibus, ſocios, leges, rempublicam ſenatorio conſilio maximè poſſe defendi. neq; tanta fortunis omniū pernicies poteſt accedere[r], quàm opinione populi Romani rationē veritatis, integritatis, G fidei, religionis, ab hoc ordine[ſ] abiudicari.

5 Itaque[t] mihi videor magnam, & maximè ægram, & propè depoſitam reipublicæ A partem ſuſcepiſſe: neque in eo magis meæ, quàm veſtræ laudi, exiſtimationique ſeruiſſe. Acceſſi enim ad inuidiam iudiciorum leuandam, vituperationemque tollendam[a]: vt, cùm hæc res pro voluntate populi Romani eſſet iudicata, aliqua ex parte mea diligentia conſtituta auctoritas iudiciorum videretur: poſtremò[b], vt eſſet hoc iudicatum, vt finis aliquando iudiciariæ controuerſiæ con- B ſtitueretur.

6 Etenim ſine dubio, iudices, in hac cauſa ea res in diſcrimen adducitur. Reus[c] eſt enim nocentiſſimus. qui ſi condemnatur, deſinent omnes dicere, his iudiciis pecuniam plurimum poſſe. ſin abſoluitur: deſinemus nos de iudiciis transferendis recuſare. Tametſi de abſolutione iſtius neque ipſe iam ſperat, nec popul. Rom. metuit. De impudentia ſingulari, quòd adeſt, quòd reſpondet, ſunt C qui mirentur: mihi pro cetera eius audacia, atque amentia, ne hoc quidem mirandum videtur. multa enim & in deos, & in homines impie, nefarieque[d] commiſit. quorum ſcelerum pœnis agitatur, & à mente, conſilioque deducitur.

7 Agunt eum præcipitem *pœnæ ciuium Romanorum*: quos partim ſecuri percuſſit, partim in[e] vinculis necauit, partim implorantes iura libertatis, & ciuitatis[f] in[g] crucem ſuſtu- D lit. Rapiunt eum ad ſuppliciū *dij patrij*: quod[h] iſte inuentus eſt, qui è complexu parentum abreptos filios ad necem duceret, & *parentes pretium pro ſepultura liberûm poſceret*. Religiones verò, cæremoniæq;[i] omnium ſacrorum, fanorumque violatæ, ſimulacraque deorum, quæ non modo ex ſuis templis ablata ſunt, ſed etiam iacent in tenebris, ab iſto retruſa, atque abdita, conſiſtere eius animum ſine furore, atque amentia non ſinunt.

8 Neq; iſte mihi videtur ſe ad damnationē F offerre ſolum, neq; hoc auaritiæ ſupplicio[k] cōmuni, qui[l] ſe tot ſcelerib. obſtrinxerit, cōtentus eſſe. ſingularē quandā pœnā iſtius immanis, atq; importuna natura deſiderat. nō id ſolū quæritur, vt iſto damnato, bona reſtituātur iis, quib. erepta ſunt: ſed & religiones deorum immortaliū expiandæ, & ciuium Romanorū cruciatus multorumq; innocentiū ſanguis, iſtius ſupplicio luendus eſt. Non enim furē, ſed ereptorē: non adulterū, ſed expugna- G torem pudicitiæ, non ſacrilegum, ſed hoſtem ſacrorum religionumque: non ſicarium, ſed crudeliſſimum carnificem ciuium, ſociorumque in veſtrum iudicium adduximus: vt ego

P. B.
a Cuius quinque quæ ſequuntur libri. b Ac ſi autem Verris in libros diuiſio à eſſe vel ipſe Cicero teſtis in orat. perfectâ. c Septem numerantur accuſationis libri in orat. re perfectio. malè ſunt enim quinque tantum, & hi quidē qui ſequūtur. A. præterea Diuinatio, quæ antecedit, actio eſt de conſtituendo accuſatore, non accuſatio. Quæ verò diuinationē ſequitur, exhortatio eſt iudicū ad ſeuerè iudicandum, nō accuſatio. & ſanè vel ab ipſo Cicerone oratio de ſignis, quæ cum accuſationis appellatur *libro de oratore*. Et Nonius c. 4. *in committere & conſtituere*, citans hunc librum, actionē ſecundā in Verrem eiuſ. adde & *Quint.* 2. *Tacitum de oratoribus*.
d EXORDIVM.
e Verres enim ſua ſponte elegerat exilium.
f L. eſſe, neq;
g L. conuictus & ita v. c.
h *fere* ſic ad audiendum paratus.
P. LXXVII.
i ſingit Cicero & repreſentat Verrem & facit quaſi præſentem cum non ſit.
k Moris erat apud veteres, & iudices & reos & accuſatores & defenſores citari à præcone ſi præſentes. *Aſcon.*
l L. priùs
m v. c. Neque hoc à vobis popul.
n v. c. adſit
o L. iſtius
p ſi eſſet iſte d.
q Id eſt electis, vbi enim reiectio, ibi & electio eſt. In reiectione autem accuſatoris vel fides accuſationis vel præuaricationis perfidia cernebatur. *Aſcon.*
r L. Poteſt accidere.
ſ Abiudicari, id eſt auferri.
t Itaq; mihi videor, iudices, magn.

a L. tollendā & vt, cum h. c. pro vol. P. R eſſet iud.
b L. poſtremo, cum eſſet hoc iudicatum vt finis aliq. &c.
|| al. portremo vt vt eſſet hoc iudicatum: vt vt hoc loco eſt ſiue perperam.
c al. Homo eſt nocentiſſimus. L. Reus eſt homo, nocentiſſ.
d Nefarij qui ſacra celebrari ſolita polluunt. *Aſcon.*
e L. in vinclis
P. B.
f Cruces ſuppliciorū cauſa ſingulis in ciuitatibus poſitas fuiſſe hinc colligi poteſt.
g In crucem autem tollebantur vt plurimum ſerui, latrones famoſi *arg. l. capitalium* 18. *in f. D. de pœnis*, auctores ſeditionis, *Paulus* 5. *ſent.* 22. §. 1.
h quòd iſte vous.
i Ceremoniæ à Cere oppido Etruſco.
k Supplicium commune repetundarum vocat exilium vel litis æſtimationem.
l al. qui tot ſceleribus ſeſe obſtr.

Digitized by Google

hunc vnum eiuſmodi reum poſt hominum memoriam fuiſſe arbitrer, cui [a] damnari expediret. [b] Nam quis hoc non intelligit, iſtum abſolutum, diis, hominibúſq; inuitis, tamen ex manibus populi Romani eripi nullo modo poſſe? quis hoc non perſpicit præclarè nobiſcum actum iri, ſi populus Romanus iſtius vnius ſupplicio contentus erit [c], ac non ſic ſtatuerit, nō iſtū maius in ſeſe ſcelus concepiſſe, cùm fana ſpoliarit, cùm tot homines innocenteis necarit: cum ciueis Romanos morte, cruciatu, cruce affecerit: cùm prædonum duces, accepta pecunia, dimiſerit: quàm [d] eos, ſi qui iſtum tot, tantis, tam nefariis ſceleribus coopertum, iurati ſententia ſua liberarint?

10 Non eſt non eſt in hoc homine cuiquā peccandi locus, iudices: non is eſt reus, non id tempus [e], nō id conſiliū (metuo nequid arrogantiùs apud taleis viros videar dicere) ne actor [f] quidē eſt is, cui reus tā nocens, tam perditus, tam [g] victus, aut occultè ſurripi, aut impunè eripi poſſit. His ego iudicibus non probabo, C. Verrem *contra* [h] *leges pecunias cepiſſe*? ſuſtinebūt tales viri, ſe tot ſenatoribus, tot equitib. Romanis, tot ciuitatibus tot hominib. honeſtiſſimis ex tā illuſtri prouincia, tot populorum, priuatorúmq; litteris non crediſſe? tanti populi Romani voluntati reſtitiſſe?

11 Suſtineāt. reperiemus, ſi iſtum viuū ad aliud iudiciū [i] perducere poterimus, quib. probemus, iſtū in quæſtura pecuniā publicā, Cn. Carboni [k] Coſ. datam auertiſſe: quib. perſuadeamus, iſtū alieno [l] nomine à quæſtorib. vrbanis, quod priore actione didiciſtis, pecuniā abſtuliſſe. Erūt qui in eo quoq; audaciā eius reprehendant, quòd aliquot nominib. de capite [m], quantū cōmodū fuerit, frumenti decumani detraxerit. Erunt etiam fortaſſe, iudices, qui illum eius peculatum vel acerrimè vindicandū putent, quod iſte M. Marcelli, & P. Africani monumenta, quæ nomine, illorū; re vera, populi Romani, & erant, & habebantur, ex fanis religioſiſſimis, ex [n] vrbib. ſociorū atq. amicorū non [o] dubitauerit auferre.

12 Emerſerit ex peculatus etiam iudicio. Meditetur *de ducibus hoſtium, quos accepta pecunia liberauit*: videat, quid de illis reſpondeat, quos in eorum locum ſubditos domi ſuæ reſeruarit [p]. quærat non ſolùm, quemadmodū noſtro crimini, verùm etiam quo pacto ſuæ confeſſioni poſſit mederi. meminerit ſe priore actione, clamore populi Romani infeſto, atq; inimico excitatum, cōfeſſum eſſe, duces à ſe prædonū ſecuri non eſſe percuſſos: ſe iam tum eſſe veritum, ne ſibi crimini daretur, eos ab ſe pecunia liberatos. fateatur id quod negari non poteſt, ſe priuatum hominem, prædonum duces viuos, atque incolumeis domi ſuæ, poſteaquàm Romam redierit, vſq; dum per me licuerit, tenuiſſe [q]. hoc in illo maieſtatis iudicio ſi licuiſſe ſibi oſtenderit, ego oportuiſſe concedam. ex hoc quoque euaſerit: proficiſcar eò, quò me iampridem vocat populus Romanus.

13 *De iure enim libertatis, & ciuitatis* ſuum putat eſſe iudiciū: & rectè putat. Confringat iſte ſanè vi ſua, conſilia ſenatoria: quæſtiones omnium perrumpat: euolet ex veſtra ſeueritate. mihi credite, arctioribus [r] apud populum Romanum laqueis tenebitur. credet iis equitibus Rom. populus Rom. qui ad vos antea [ſ] producti teſtes, ipſis inſpectantibus ab iſto ciuem Romanum, qui cognitores [a] homines honeſtos daret, ſublatum eſſe in crucem dixerunt.

14 Credent omnes v. & xxx. [b] tribus homini grauiſſimo, atq; ornatiſſimo M. Annio, qui, ſe præſente, ciuē Romanū ſecuri percuſſum eſſe dixit. audietur à populo R. vir primarius, eques Romanus L. Flauius, qui ſuum familiarē Herenniū, negotiatorē ex Africa, cū eū Syracuſis amplius cētū ciues Romani cognoſcerēt, lacrymantéſq; defenderēt, pro teſtimonio dixit ſecuri eſſe percuſſū. Probauit fidē, & auctoritatē, & religionē [c] ſuā L. Suetius [d], homo omnib. ornamentis præditus, qui iuratus apud vos dixit, multos ciueis Ro. in latumiis [e] iſtius imperio crudeliſſimè per vim morte eſſe multatos [f]. Hanc ego cauſam cùm agam beneficio populi R. de loco [g] ſuperiore: nō vereor, ne aut iſtū vis vlla ex populi R. ſuffragiis eripere, aut à me vllū munus [h] ædilitatis amplius aut gratius populo R. eſſe poſſit.

15 Quapropter omnes in hoc iudicio conētur omnia. nihil eſt iā, quod in hac cauſa peccare quiſquam, iudices, niſi veſtro periculo, poſſit. Mea quidē ratio, cùm in præteritis eſt [i] rebus cognita, tum in reliquis explorata, atq; prouiſa eſt. Ego meum ſtudium in rempub. iam [k] illo tempore oſtendi, cùm longo interuallo veterem conſuetudinem retuli, & rogatus ſociorum, atq; amicorū populi R. meorum autem neceſſariorum, nomen hominis audaciſſimi detuli. Quod meum factum lectiſſimi viri, atq; ornatiſſimi (quo [l] in numero è vobis complures fuere) ita probarunt, vt ei, qui iſtius quæſtor fuiſſet, & ab iſto læſus inimicitias iuſtas perſequeretur, non modò deferendi nominis, ſed ne ſubſcribendi quidem, cùm id poſtularet, facerent poteſtatem.

16 In Siciliam ſum inquirendi cauſa profectus. quo in negotio induſtriā meā celeritas reditionis, diligentiā multitudo litterarū, & teſtiū declarauit: pudorē verò, ac religionē, quod, cùm veniſſem ſenator ad ſocios populi R. qui in ea prouincia quæſtor fuiſſem, ad hoſpites meos, ac neceſſarios cauſæ cōmunis defenſor deuerti [m] potiùs, quàm ad eos, qui à me auxiliū petiuiſſent. Nemini meus aduentus labori, aut ſumptui neq; publicè, neq; priuatim fuit. Vim in inquirendo tantam habui, quantā mihi lex [n] dabat: non quantā habere poteram iſtorum [o] ſtudio, quos iſte vexarat.

17 Romam vt ex Sicilia redij, cùm iſte, atq; iſtius amici, homines lauti, & vrbani, ſermones huiuſcemodi diſſipaſſent, quò animos teſtium retardarent, me magna pecunia à vera accuſatione eſſe deductū, tametſi probabatur nemini, quod & ex Sicilia teſtes erant ij, qui quæſtorem me in prouincia cognouerant, & hinc homines maximè illuſtres, qui, vt ipſi noti ſunt, ſic noſtrum vnumquemq; optimè norūt: tamē vſq. eò timui, ne quis de mea fide, atq; integritate dubitaret, donec ad reiiciendos [p] iudices venimus. Sciebam in reiiciundis iudicib. nonnullos memoria noſtra pactionis ſuſpicionē nō vitaſſe, cùm ipſa in accuſatione, eorū induſtria, ac diligentia probaretur.

18 Ita reieci iudices, vt [q] hoc conſtet, poſt hunc ſtatum reip. quo nunc vtimur [r], ſimili ſplēdore, & dignitate cōſiliū nullū fuiſſe. Quā iſte laudē, cōmunē ait [ſ] ſibi eſſe mecum: qui cùm P. Galba iudicē [t] reieciſſet, M. Lucretiū [u] retinuit: & cùm eius patronus ex eo quæreret, cur ſuos familiariſſimos, Sex. Peduceum, Q. Conſidium, Q. Iunium reiici paſſus eſſet? reſpon-

a al. quendā.
b fort. qui damnato expediret.
b Impendentes ei nimirum grauiore pœ- P. XXVII. na, ſi ad populi iudicia is perueniat.
c L. fuerit.
d al. quàm eos, qui iſtum
e Inuidioſum ſenatui.
f Tullius.
g al. tam conuictus.
h Crimina Verris varia exponit.
i populi & equitum.
k Marianarū partium.
l hoc eſt, quā Carboni exercitu alendo, ad Syllam cōueſſus, auertit: vel quam deſtinatā emptio & aſtimato frumento auerit illam fœnerando: alteram auertendo.
m de frumento à decumanis promiſſo ad leuandam annonam P. Romani. P. B.
n v. c. & ex vrbib.
o L. non dubitarit.
p L. reſeruauit.
q L. [illegible]
r v. c. artioribus.
ſ L. antè pr.

a Cognitor propriè eſt, cum de ſtatu alicuius agitur.
b Tribus Romanæ 35. vel à tributo dando, vel quòd tres tantum ab initio Aſcon.
c Mos erat iuratos teſtes dicere.
d v. c. Suetonius.
e L. in latomiis al. in lautomiis. Lautumiæ P. LXXIX. autem carcer Syracuſis, & lapidicinæ.
f fort. mulctatos.
g Roſtra intelligit.
h Ædilium etiam cura ludos dare.
i L. rebus eſt cogn.
k al. tantum al. tum illo.
l L. quo è numero &c.
m lib. vulg. diuerti
n Lex repetundarum poteſtatem dabat inquirendi de pecuniis quæ ereptæ ſociis, non de aliis flagitiis.
o fort. eorum ſtudio, q. P. B.
p v. c. reiiciundos
q Commendatio huius conſilij.
r decennali ſcilicet.
ſ L. ſibi ait eſſe m.
t bonum.
u malum.

Digitized by Google

reſpondit, quòd eos in iudicando inimicum ſui [a] iurati ſententiæq; cognoſceret.

19 Itaq; iudicib. reiectis, ſperabã iam onus meũ vobiſcũ eſſe cõmune. putabã non ſolum notis, ſed etiã ignotis probatã meã fidẽ eſſe, & diligentiã. quod me non fefellit. Nã co mitiis meis, cùm iſte infinita largitione contra me vteretur, populus R. iudicauit, iſtius pecuniã, quæ apud me cõtra fidẽ meã nihil potuiſſet, apud ſe contra honorẽ meum nihil poſſe debere. Quo quidẽ die, primùm iudices citati in hunc reum conſediſtis, quis tã inimicus [b] huic ordini fuit, quis tam nouarum rerum, iudiciorum, iudicumq; cupidus, qui non conſpectu [c], conceſſuque veſtro commoueretur?

20 Cùm in eo veſtra [d] mihi dignitas fructũ diligentiæ referret: id ſum aſſecutus, vt vna hora, qua cœpi dicere, reo audaci pecunioſo, profuſo, perdito, ſpẽ iudicij corrumpendi præciderẽ: vt primo die teſtiũ tãto numero citato populus R. iudicaret, iſto abſoluto rẽp. ſtare non poſſe: vt alter dies amicis iſtius, ac defenſoribus nõ modo ſpẽ victoriæ, ſed etiã voluntatẽ defenſionis auferret: vt tertius dies ſic hominem proſterneret, vt morbo ſimulato, nõ, quid reſpõderet, ſed, quemadmodum non reſponderet, deliberaret: deinde reliquis diebus his criminibus, his teſtibus, & vrbanis & prouincialib. ſic obrutus, atq; oppreſſus eſt, vt his ludorum dieb. interpoſitis, nemo iſtum comperendinatum, ſed condemnatum iudicaret.

21 Quapropter ego, quod ad me attinet, iudices, vici. non enim ſpolias C. Verris, ſed exiſtimationem populi R. concupiui. Meum fuit cũ [f] cauſa accedere ad accuſandũ. Quæ cauſa fuit iuſtior, q̃ à tam illuſtri prouincia defenſorẽ conſtitui, & deligi? Reipublicæ [g] cõſulere? Quid iã reip. honeſtius, quàm in tanta inuidia iudiciorum adducere hominẽ, cuius dãnatione totus ordo cum populo R. & in laude & in gratia poſſit eſſe? oſtendere ac perſuadere, hominẽ nocentẽ adductũ [h] eſſe? Quis eſt in populo R. qui hoc nõ ex priore actione abſtulerit, omniũ antè dãnatorum ſcelera, furta, flagitia, ſi [k] in vnũ locum cõferantur, vix cum huius parua parte æquari, conferrique poſſe?

22 Vos, quod ad veſtram famam, exiſtimationem, ſalutemque communem pertinet, iudices, proſpicite, atque conſulite. ſplendor veſter facit, vt peccare ſine ſummo reip. detrimento, ac periculo non poſſitis. Non enim poteſt ſperare populus R. eſſe alios in ſenatu, qui rectè poſſint iudicare, vos ſi non potueritis. Neceſſe eſt, cùm de toto ordine deſperarit, aliud genus hominum, atque aliam rationem iudiciorum requirat. Hoc ſi vobis ideò leuius videtur, quod putatis onus eſſe graue, & incommodum, iudicare: intelligere debetis, primùm intereſſe, vtrùm id onus voſmetipſi reieceritis: an, quòd probare populo R. fidem veſtram & religionem non potueritis, eò vobis iudicandi poteſtas erepta ſit. deinde etiam illud cogitare, quanto periculo venturi ſimus ad eos iudices [l], quos propter odium veſtri populus R. de vobis voluerit iudicare.

23 Verùm [n] vobis dicam id quod intellexi, iudices: homines ſcitote eſſe quoſdam, quos tantum odium veſtri [o] ordinis teneat, vt hoc palàm iam dictitent, ſe iſtum, quẽ ſciant eſſe hominem improbiſſimum, hoc vno nomine abſolui velle, vt ab ſenatus iudicia per ignominiam, turpitudinemque auferantur. Hæc [p] me res pluribus verbis, iudices, vobiſcum

a alteris ſuper-ſæ: id eſt ſui iudicij. ſic enim appellat Cornelius Nepos in Pomponio Attico: hoc tamen quidam rigidea inter refrantur iudices, Ego ſingulares ac proprio iudicio, quibus opinio diſſentiat cæteris eſſet.
b al. iniquius & iniuriis.
c al. aſpectu.
d L. veſtra dignitas mihi fr.
P. L X X X.

e Qui duplatorem ſe negat, qui de bonis condemnati aliquid ſumeret.
f Ciceroni quæ fuerit iuſta Verris accuſandi cauſa.
g al. Remp. cõſulere.
h al. adductũ eſſe.
i reportari ſuſtulerit.
k l. ſi vnum in locum.
P. B.

P. B.

l aequales
m l. de vobis
n al. Verum vobis dicam id quod ſat.
o L. noſtri ordinis
p Hæc me pluribus verbis iudices vobiſc. al. Hæc me iudices pluribus verb. vob.

A agere coegit, non timor meus de veſtra fide, ſed ſpes illorum noua, quæ, cùm Verrem a porta [a] ſubito ad iudicium retraxiſſet, nonnulli ſuſpicati ſunt non ſine cauſa illius conſilium tam repentè eſſe mutatum.

24 Nunc, ne nouo querimoniæ genere vti poſſit Hortenſius, & ea dicere, *opprimi reum, de quo nihil dicat accuſator: nihil eſſe tam periculoſum fortunis innocentium, quàm tacere aduerſarios*: & ne aliter, quàm ego velim, meum laudet ingeB niũ: cum dicat, me, ſi multa dixiſſem, ſubleuaturum fuiſſe eum, quem contra dicerem: quia non dixerim, perdidiſſe? morem illi geram: vtar oratione: non [b] quoniam hoc ſit neceſſe: verum vt experiar, vtrum ille ferat moleſtius, me tunc tacuiſſe, an nunc dicere.

25 Hic tu fortaſſe eris diligens, ne quam ego horam de meis legitimis horis remittam. niſi omni tempore, quod mihi lege conceſſum eſt, abuſus ero, querére: deũm, atque hoC minũm fidem implorabis: circumueniri C. Verrem, quòd accuſator nolit tamdiu, quamdiu liceat, dicere. *Quod mihi lex mea cauſa dat, eo mihi vti non licebit?* Nam accuſandi mihi tempus mea cauſa datum eſt, vt poſſem oratione mea crimina cauſamq; explicare. hoc ſi non vtor, non tibi iniuriam facio, ſed de meo iure aliquid, & commodo detraho. Cauſam enim, inquit, cognoſci oportet. Ea re quidem, quod aliter condemnari reus, quamuis ſit nocens, D non poteſt. Id igitur tu moleſtè tuliſti, à me aliquid factum eſſe, quo minus iſte condemnari poſſet? *Nam cauſa cognita poſſunt multi abſolui: incognita quidem condemnari nemo poteſt.*

26 Adimo enim comperendinatum [c]: quod habet lex in ſe moleſtiſſimum, *bis vt cauſa dicatur*. quod aut mea cauſa potius eſt conſtitutum, quàm tua: aut nihilo tua potiùs, q̃ mea. Nam ſi bis dicere eſt commodum: certè vtriuſq; commune eſt. Si eum, qui poſterius diE xit, opus eſt redargui: accuſatoris cauſa, vt bis ageretur, conſtitutum eſt. Verum, vt opinor, Glaucia [d] primus tulit, *vt [e] cõperendinaretur reus*. antea vel iudicari primò poterat, vel *amplius* [f] pronuntiari. Vtram igitur putas legem molliorem? opinor illam veterem [g], *qua vel cito abſolui, vel tarde* [h] *condemnari licebat*. Ego tibi illã Aciliam [i] legem reſtituo, *qua lege multi ſemel accuſati, ſemel dicta cauſa, ſemel* [k] *auditis teſtibus, condemnati ſunt*, nequaquam tam manifeſtis, neq; F tantis criminibus, quantis tu conuinceris. puta te non hac tam atroci, ſed illa lege mitiſſima cauſam dicere. Accuſabo: reſpondebis. teſtibus editis, ita mittam [l] in conſiliũ, vt, etiam ſi lex [m] ampliando [n] faciat poteſtatem tamen iſti turpe ſibi exiſtimet, nõ primo iudicare. [o]

27 Verùm, ſi cauſam cognoſci opus eſt, parùmne cognita eſt? diſſimulamus, Hortenſi [p], quod ſæpe experti in dicendo ſumus? quis nos magnopere attendit vnquam, in hoc quidem G genere cauſarum, vbi aliquid ereptum, aut ablatum à quopiam dicitur? nonne aut in tabulis, aut in teſtibus omnis exſpectatio iudicum eſt? Dixi prima actione, me planum eſſe facturum, C. Verrem HS. quadringenties [q] contra legem abſtuliſſe. Quid? hoc planius egiſſem, ſi ita narraſſem? Dio

a cum in exilium proficiſceretur.
b al. non quòd hoc ſit o.
c Comperendinatum vocat, bis vt de cauſa dicatur, vt et à ſi prima actione iudicij liqueat reum damnãdum eſſe, tamen eum condemnare non liceat.
d de quo vide Cicer. in Brut.
e lege Glaucia tulerat, vt comperendinaretur reus: id eſt, vt ne ſemel tantũ di-
P. L X X X I.
cta cauſa & ſemel auditis teſtibus reus condemnaretur, volebat enim bis cauſam dici.
f Amplius, nota ampliationis ſeu moræ iudicãdi, qua reo ſpatium ad ſe colligendum dabatur vt hic & in Brut. vnde ampliãdi verbum *infra poſt paulo* & *pro Cæcina*. Nam iudices dicebant *Amplius*, vel *non liquere. pro Cæcina, pro Cluentio. Quintil. declamat. 395. Aſcon. diuinatione & 3. in Verrem. Seneca 7 epiſt. vlt. 14. Gel. 2.*
g lege veteri cauebatur, vt reus, cito, id eſt, ſemel dicta cauſa, vel iudicaretur, vel ampliaretur cauſa. Poſt lege Acilia ampliatio & comperendinatio ſublata, quæ lege à Glaucia tandem reſtituta & lege Seruilia.
h id eſt, ampliatione, dixi paulo antè.
i Lex Acilia comperendinationem reis tollebat, ea enim cauebatur vt ſemel dicta cauſa, ſemel auditis teſtibus, id eſt vt prima actione ita ſine

actore reus vel abſolueretur, vel condemnaretur. k comperendinatione nondum lata lege Glaucia, per quam reo licebat comperendinare vt bis cauſa diceretur. l mittere in conſilium eſt perorare cauſam ita vt nihil aliud reſtet quàm vt iudices in conſilium admittantur, ſententiæ dicendæ cauſa. m Acilia. n de ampliatione dixi paulò antè. o hoc eſt Verrem condemnare. p Hortenſi. q hoc eſt decies centena coronatorum.

H

Digitized by Google

A quidã fuit Haleſinus:qui, cùm eius filio,prętore [a] Sacerdote, hereditas à propinquo permagna veniſſet,nihil habuit tũ neq; negotij, neq; cõtrouerſiæ. Verres,ſimul ac tetigit prouinciam, ſtatim Meſſanam [b] litteras dedit: Dionem euocauit: calumniatores [c] ex [d] ſinu ſuo appoſuit [e], qui illam hereditatem Veneri Erycinæ commiſſam [f] eſſe dicerent.hac de re oſtendit ſeipſum cogniturum.

B 28 Poſſum deinceps totam rem explicare: deinde ad extremum id, quod accidit,dicere. Dionem H S .decies [g] centena millia numeraſſe, vt cauſam certiſſimam obtineret: præterea greges equarum eius iſtum abigendos curaſſe:argenti,veſtiſq; ſtragulæ quod fuerit, curaſſe auferendum.Hæc neque cùm ego dicerem,neq; cùm tu negares,magni momenti noſtra eſſet oratio.Quo tempore igitur aureis iudex erigeret,animumque attenderet? cum Dio ipſe prodiret,cum ceteri, qui tum in Si-
C cilia negotiis Dionis interfuiſſent: cùm per eos ipſos dies, per quos cauſam Dio diceret, reperiretur pecunias ſumſiſſe mutuas, nomina [h] ſua exegiſſe,prædia vendidiſſe:cum tabulæ virorum bonorum proferrentur: cùm, qui pecuniam Dioni dederunt,dicerent ſe iam tũ audiſſe,eo [i] nummos ſumi,vt Verri darentur: cum amici hoſpites, patroni Dionis,homines honeſtiſſimi,hæc eadem ſe [k] audiſſe dicerent.

D 29 Opinor,cùm hæc fierent,tum vos audiretis, ſicut audiſtis:tum [l] cauſa agi videretur. Sic à me ſunt acta omnia priore actione,vt in criminib. omnib. nullum eſſet, in quo quiſquam veſtrûm perpetuam accuſationẽ requireret.Nego ego eſſe quidquam à teſtib.dictũ, quod aut veſtrûm cuipiam eſſet obſcurũ, aut cuiuſquam oratoris eloquentiam quæreret. Etenim ſic me ipſum egiſſe memoria teneris, vt in teſtib. interrogandis omnia crimina
E proponerem,& explicarem:vt, cùm rem totã in medio propoſuiſſem [m], tum deniq; teſtem interrogarem. Itaq; non modò vos,quib.eſt iudicandum,noſtra crimina tenetis:ſed etiam populus [n] Ro.totam accuſationem,cauſamq; cognouit. tametſi ita de meo facto loquor, quaſi ego illud mea voluntate potiùs quàm veſtra iniuria adductus fecerim.

30 Interpoſuiſtis accuſatorem,qui,cùm ego mihi c. & x. dies ſolos in Siciliã poſtulaſsẽ c.
F & VIII. ſibi in Achaiã poſtularet.mẽſeis mihi treis [o] cùm eripuiſſetis ad agendum maximè appoſitos,reliquum omne tempus huius anni me vobis remiſſurum putaſtis: vt, cum horis noſtris nos eſſemus vſi, tu, binis ludis interpoſitis, quadrageſimo pòſt die reſponderes: deinde ita tempus duceretur,vt à M.Glabrione præt. & à magna parte horum iudicũ, ad prætorem alium,iudicéſque alios veniremus.

31 Hæc [p] ſi ego non vidiſſem:ſi me non om-
G nes noti,ignotiq;monuiſſent id agi,id cogitari,in eo laborari,vt res in illud tẽpus reiiceretur: credo ſi meis horis [r] in accuſando vti voluiſsẽ, vererer, ne mihi crimina nõ ſuppeterẽt:ne oratio deeſſet:ne [s] vox,vireſq;deficerent:ne quem nemo prima actione defendere auſus eſſet,eũ ego bis accuſare [t] nõ poſſem. Ego meũ conſiliũ tũ [u] iudicibus, tũ populo R. probaui. Nemo eſt,qui alia ratione iſtorũ iniuriæ,atq; impudẽtiæ potuiſſe obſiſti arbitre-
H tur. Etenim qua ſtultitia fuiſſem,ſi, q̃ diẽ,qui iſtum eripiendũ redemerunt, in cautione viderunt,cũ ita cauerẽt,SI POST KAL. IAN. IN CONSILIVM IRETVR: in eam diem ego,

a L.C.Sacerdote prætore
b al. Meſſanã.
c al. kalumniatores
d Ex ſinu ſuo apponere, eſt emittere.
e Non c.4. in commiſſ. 46. oppoſui.
f donatum, derelictam. Nonius illo ſic eo interpretatur aliquiſitam.
g 30000 aureorum alias 25000.
h Nomina, id eſt debitorum, præſertim in his debitis in quibus nomina perſcripta: cui rei contrarium mutuas accepiſſe Aſcon.
i v.c. eos nũmos ſumi, &c. & ita L. P.LXXXII.
k Teſtimonium de auditione apud antiquos ad miſſum.
l L.tum cauſa agi veré videretur, & ita v.c.
m L. poſuiſſem
n qui circum ſubſellia coronam faciebat.
o v.c.III.
p L.Hoc ſi ego.
q al. aliud.
r xx diebus: totidem reo ad defendendum dabantur.
s L. ne me vox, viréſque & reo compendium.
u L.cum iudicibus.
P. R.

A cùm potuiſſem vitare,incidiſſem?

32 ¶ Nunc [a] mihi tẽporis eius,quod mihi ad dicendum datur:quoniã in animo eſt cauſam omnẽ exponere, habẽda ratio eſt diligenter. Itaq; primũ illũ actũ iſtius vitæ turpiſſimũ, & flagitioſiſſimũ prætermittã. nihil à me de pueritiæ ſuæ flagitiis audiet:nihil [b] ex illa impura adoleſcentia ſua:quæ qualis fuerit, aut meminiſtis,aut [c] ex eo,quẽ ſui ſimillimũ produxit [d],recognoſcere poteſtis.Omnia præteri-
B bo,quæ mihi turpia dictu videbũtur:neq; ſolum,quid iſtũ audire, verùm etiam, quid me deceat dicere conſiderabo. Vos,quæſo,date hoc, & concedite pudori meo, vt aliquam partem de iſtius impudentia reticere poſſim.

33 Omne illud tempus,quod fuit antequàm iſte ad magiſtratus, remq; publicam acceſſit, habeat per me ſolutum,ac liberum. ſileatur de nocturnis eius bacchationibus,ac vigiliis: lenonũ,aleatorum [e],perductorum [f] nulla mẽ-
C tio fiat:dãna,dedecora, quæ res patris eius,ætas ipſius pertulit,prætereantur: lucretur indicia veteris infamiæ: patiatur eius vita reliqua me hanc tantẽ iacturam criminũ facere.

34 ¶ Quæſtor [g] Cn. Papirio cõſuli fuiſti abhinc annos quatuordecim. ex ea die ad hanc diẽ quæ feciſti,in iudicium voco. Hora nulla vacua à furto,ſcelere,crudelitate, flagitio reperietur. ¶ Hi ſunt anni conſumti in *quæſtura* & *legatione* Aſiatica,& *prætura vrbana* & *præ-*
D *tura Siciliensi*. Quare hæc eadẽ erit quadripartita [h] diſtributio totius accuſationis meæ. ¶ *Quæſtor* [i] ex S. C. prouinciã ſortitus es.obtigit tibi cõſularis,vt cũ COS. Cn.Carbone eſſes,eamq;prouinciã obtineres. Erat tũ diſſenſio ciuiũ:de qua nihil ſum dicturus quid ſentire debueris. vnũ hoc dico:in eiuſmodi tẽpore,ac ſorte,ſtatuere te debuiſſe, vtrum malles ſentire,atq; defẽdere. Carbo grauiter ferebat, ſibi quæſtorẽ obtigiſſe,hominẽ ſingulari lu-
E xuria,atq;inertia. verũtamen ornabat [k] eũ beneficiis,officiiſq; omnib.Ne [l] diutius teneam: pecunia attributa [m], numerata eſt. profectus eſt quæſtor in prouinciã,venit in Galliã expectatus ad exercitũ cõſularẽ,cũ pecunia.ſimul ac primum ei occaſio viſa eſt(cognoſcite hominis principiũ [n] magiſtratuũ gerendorum,& reip.adminiſtrandæ) *auerſa pecunia publica quæſtor conſulem,exercitum,ſortẽ,prouinciamq; deſeruit.*

F 35 Video quid egerim: erigit ſe:ſperat,ſibi aurã [o] poſſe aliquam afflari, in hoc crimine, volũtatis,aſſenſioniſq; eorum,quib. Cn.Carbonis mortui nomẽ odio ſit:quib. illam relictionẽ [p],proditionemq;conſulis ſui gratã ſperat fore.Quaſi verò id cupiditate defendendæ nobilitatis,aut ſtudio partiũ fecerit: ac nõ apertiſſimè conſulẽ,exercitũ,prouinciamq;cõpilarit [q],& propter impudẽtiſſimũ furtũ aufugerit. Eſt n. obſcurũ, & eiuſmodi factũ eius,
G vt poſſit aliquis ſuſpicari.C. Verrẽ,quod ferre nouos [r] homines nõ potuerit,ad nobilitatẽ,hoc [s] eſt,ad ſuos trãſiſſe:nihil feciſſe propter pecuniã.

36 *Videamus, rationes quemadmodum retulerit.* Iam ipſe oſtendet, quamobrem Cn.Carbonẽ reliquerit:iam ſe ipſe indicabit.Primum breuitatem cognoſcite. ACCEPI, inquit, VICIES [t] DVCENTA,TRIGINTAQVINQVE MILLIA, QVADRINGENTOS [u] XVII.
H NVMMOS: DEDI, STIPENDIO, FRVMENTO,LEGATIS, PRO [x] QVÆSTORIBVS,COHORTI PRÆTORIÆ,H S. MILLE [z] SEXCENTA, TRIGINTAQVINQVE MILLIA, QVADRINGENTOS, XVII. NVMMOS.

a CONSTITVTIO cauſæ.
b L. nihil de illa.
c L.aut ex iſto q.
d al. produxit.
e L. productorum.
f Perductor ſiuiſt: leno volentis & ſe off. Aſcon.
g PARTITIO.
h al. quadripartita
i NARRATIO & de QVÆSTVRA Verris qua oſtendit,Verrẽ. P.LXXXIII. auerſa pecunia publica Carbonem deſeruiſſe
k L.ornabat cum beneficiis omnib.
l L.Ne diutius vos teneam.
m In ſtipendium militum.
n Quæſtura primus gradus honoris erat.
o Auram afflari id eſt recreari.
p al.relictionem,
q Compilare, eſt ne illũ quidem relinquere.
r Marianos illos, Noui homines, qui nunc primum nobiles: Nobiles qui maiorum imagines oſtendere poſſunt. Ignobiles qui his contrarij.
s Ironia.
t aureorum 6755o.
u aureos 12. & dimidiũ.
P. B
x L.pro quæſtore.
y comitibus conſularibus.
z Aſc. Auguſt. His decies centena ſeſcenta.

Digitized by Google

NVMMOS. RELIQVI ARIMINI LIS. SEXCENTA MILLIA. Hoc eſt rationes referre? hoc modo aut ego, aut tu, Hortenſi, aut quiſquam hominum retulit? quid hoc eſt? quæ impudentia? quæ audacia? quod exemplũ ex tot hominum rationibus relatis huiuſmodi eſt? Illa tamen LIS. ſexcenta millia, quæ ne falsò quidem potuit, quibus data eſſent, deſcribere[a], quæ ſe Arimini ſcribit reliquiſſe, quæ ipſa LIS. ſexcenta millia, reliqua facta ſunt, neq; Carbo attigit, neq; Sylla vidit, neque in ærarium relata ſunt. Oppidum ſibi elegit Ariminum, quod tum, cùm iſte rationes referebat, oppreſſum, direptumq; erat[b]. non ſuſpicabatur id, quod nunc ſentiet, ſatis multos ex illa calamitate Ariminenſium teſtes nobis in hanc rem reliquos eſſe.

37 Recita denuo. P. LENTVLO, L. TRIARIO QVÆSTORIBVS[c] VRBANIS, RES[d] RATIONVM RELATARVM. Recita. Ex S. C. Vt hoc pacto rationem referre liceret, eò Syllanus[e] repentè factus eſt[f], non vt honos, & dignitas nobilitati reſtitueretur. Quod ſi illinc inanis profugiſſes, tamen iſta tua fuga nefaria; proditio conſulis tui, ſcelerata[g] iudicaretur. Malus ciuis, improbus conſul, ſeditioſus homo, Cn. Carbo fuit. Fuerit aliis: tibi quando eſſe cœpit? poſteaquàm tibi pecuniam, rem frumentariã, rationes omneis[h] ſuas, exercitumq; commiſit. Nam ſi tibi antea diſplicuiſſet: idem feciſſes, quod anno pòſt M.[i] Piſo. Quæſtor cùm L. Scipioni conſuli obtigiſſet: non attigit pecuniam: non ad exercitum profectus eſt. quod de republica ſenſit, ita ſenſit, vt nec fidem ſuam, nec morem maiorum, nec neceſſitudinem[k] ſortis læderet.

38 Etenim ſi hæc perturbare omnia &[l] permiſcere volumus: totam vitam periculoſam, inuidioſam[m], infeſtamq; reddemus; ſi nullam religionem ſors habebit, nullam ſocietatem coniunctio ſecundæ, dubiæque fortunæ, nullam auctoritatem mores, atq; inſtituta maiorum. *Omnium eſt communis inimicus, qui fuit hoſtis ſuorum. Nemo vnquam ſapiens proditori credendum putauit.* Ipſe Sylla, cui aduentus iſtius gratiſſimus eſſe debuit, ab ſe hominem, atque ab exercitu ſuo remouit: Beneuenti eſſe iuſſit apud eos, quos ſuis partibus amiciſſimos eſſe intelligebat: vbi iſte ſummæ rei, cauſæque nocere nihil poſſet. ei poſtea præmia tamen liberaliter tribuit: bona quædam proſcriptorum in agro Beneuentino[n] diripienda conceſſit: habuit honorem, vt proditori, non vt amico, fidem.

39 Nunc quamuis ſint homines, qui mortuum Cn. Carbonem oderint: tamen hi debent, non, quid illi accidere voluerint, ſed quid ipſis in tali re metuendum ſit, cogitare. Commune eſt hoc malum, commune metus commune periculum. *nulla ſunt occultiores inſidiæ, quàm eæ, quæ latent in ſimulatione officij, aut in aliquo neceſſitudinis nomine. nam eum, qui palàm eſt aduerſarius, facile cauendo vitare poſſis. hoc verò occultum, inteſtinum, ac domeſticum malum, non modò non exſiſtit[o], verùm etiam opprimit, antequam perſpicere[p], atque explorare potueris.*

40 Itáne verò? tu[q], cùm quæſtor ad exercitum miſſus ſis, cuſtos non ſolùm pecuniæ, ſed etiam conſulis: particeps omnium rerum, conſiliorumq; fueris: habitus[r] ſis in liberûm loco, ſicut mos maiorum ferebat; repentè relinquas? deſeras? ad aduerſarios transferas? ¶ O ſcelus[a]! ô portentum in vltimas terras exportandum! Nõ enim poteſt ea natura, quæ tantum facinus commiſerit hoc vno ſcelere eſſe contenta. neceſſe eſt ſemper aliquid eiuſmodi moliatur: neceſſe eſt in ſimili audacia, perfidiaque verſetur.

41 Itaque idem iſte, quem Cn. Dolabella poſtea C. Malleolo occiſo pro quæſtore habuit (haud ſcio, an maior etiã hæc neceſſitudo fuerit, quã illa Carbonis: ac plus iudicium voluntatis valere, quàm ſortis debeat) idem in Cn. Dolabellã, qui in Cn. Carbonem fuit. Nam quæ[b] in ipſum valebant crimina, contulit in illum, cauſamq; illius omnem ad inimicos, accuſatoreſq; detulit: ipſe in eum, cui legatus, cui pro quæſtore fuerat, inimiciſſimũ, atq; improbiſſimum teſtimonium dixit. Ille, miſer cum eſſet: tum proditione iſtius nefaria, tum improbo &[d] falſo eiuſdem teſtimonio, tum[e] multo etiã ex maxima parte, iſtius furtorum, ac flagitiorum inuidia cõflagrauit.

42 Quid hoc homine facias? aut ad quam ſpẽ tã perfidioſum, tã importunũ animal reſerues? qui[f] in Cn. Carbone ſortem, in Cn. Dolabella voluntatẽ neglexerit, ac violarit, eoſq;[g] ambos nõ ſolũ deſeruerit, ſed etiã prodiderit, atq; oppugnarit. Nolite, quæſo, iudices, breuitate orationis meæ potiùs, quã rerũ ipſarũ magnitudine, crimina ponderare. mihi enim properandũ neceſſariò eſt, vt omnia vobis, quæ mihi cõſtituta ſunt, poſſim exponere.

43 Quamobrẽ, quæſtura iſtius demõſtrata, primiq; magiſtratus & furto, & ſcelere perſpecto, reliqua attẽdite. in quib. illud tẽpus Syllanarũ proſcriptionũ, ac rapinarũ prætermittam: neq; ego iſtum ſibi ex cõmuni[h] calamitate defenſionẽ[i] vllam ſinã ſumere. ſuis eũ certis, propriiſq. criminib. accuſabo. Quãobrẽ, hoc omni tẽpore Syllano ex accuſatione circũſcripto, legationẽ eius præclarã cognoſcite.

44 Poſteaquàm Cn. Dolabellæ prouincia Cilicia conſtituta eſt: ô dij immortales, quãta iſte cupiditate, quibus allegationibus[k] illã ſibi legationẽ expugnauit! id quod Cn. Dolabellæ principium maximæ calamitatis fuit. Nam[l] vt iſte profectus eſt, quacumq; iter fecit, eiuſmodi fuit, non vt legatus populi R. ſed vt quædam calamitas peruadere videretur. ¶ In[m] Achaia (prætermittam minora omnia, quorũ ſimile forſitan alius quoq; aliquid aliquando fecerit: nihil dicã, niſi ſingulare, niſi quod, ſi in aliũ reũ diceretur, incredibile videretur) magiſtratum Sicyoniũ nummos popoſcit. Ne ſit hoc crimen in Verrem: fecerunt alij, cùm ille non daret, animaduertit. improbum, ſed non inauditum.

45 Genus animaduerſionis videte. quæretis, ex[n] quo genere hominem iſtum iudiceris. Ignem ex lignis viridibus, atq; humidis in loco anguſto fieri iuſſit. ibi hominem ingenuum, domi nobilem, populi R. ſocium, atque amicum, fumo excruciatum, ſemiuiuum reliquit. ¶ Iam quæ iſte ſigna[o], quas tabulas pictas, ex Achaia ſuſtulerit, non dicã hoc loco. eſt alius mihi[p] locus ad hanc iſtius cupiditatem demonſtrandam ſeruatus[q]. Athenis audiſtis ex æde Mineruæ grande auri pondus ablatum. dictum eſt hoc in Cn. Dolabellæ iudicio. dictum? etiam æſtimatum[r]. Huius cõſilij non modò participem C. Verrem, ſed principem fuiſſe reperietis.

46 Delum venit. ibi ex fano Apollinis re-

a al. proſcribere.
b Id enim Albinouanus Syllæ prodiderat.
c Quæſtores prouinciales ad vrbanos rationes ſuas referebant.
d L. Verris rationes relatæ.
e al. Syllanis.
f al. eſt.
g al. eoq; ſcelerata iud. & ita v. c.
h al. ſuas omneis.
i al. M. Piſo quæſtor, cùm L. Scipioni conſuli obtigiſſet, non at. P. LXXXIIII.
k coniunctionem Quæſtoris cum Prætore ſuo: quæ muneris ſorte potiùs, quam voluntate contingebat.
l L. ac perm.
m L. inſidioſam, int.
n Beneuentano d.
o emergit, exoritur, exſurgit.
p L. proſpicere.
q al. tu, cũ q.
r Prætoribus coniuncti Quæſtores vt quaſi liberorum loco haberentur à ſuo Prætore: de qua coniunctione dictũ alibi.

a DE LEGATIONE Verris & furtis rapinisq; in legatione commiſſis variis in locis.
P. B.
b al. quæ in iſtum val.
c miſer pro inno cente hic ſumitur. Aſcon. aut potius pro afflicto.
d L. ac falſo.
e L. tum multo ex maxima p.
f v. c. qui in Cn. Carbonẽ ſortem, in Cn. Dolabellam, volunt.
g L. eoſque ambo nõ modò deſeruerit. ſic Latini duo pro duos.
h Syllani temporis.
i vt dicat, Sylla iuſſit, hoc feci, hoc mãdauit.
k Allegationes, interceſſiones, & preces amicorũ. P. LXXXV.
l al. Nam vt iſte profectus quacumq; iter f.
m Exactiones Verris.
n al. ex quo genere hominum iſt.
o Furta Verris variis locis cõmiſſa.
p nõ de ſignis aut tabulis ex Achaia ſublatis, vt putat Aſconius, ſed de peculatu.
q al. reſeruatus. ſol. ſeparatus.
r Impoſito pretio certum ex lege repetundarum.

Digitized by Google

ligioſiſſimo noctu clàm ſuſtulit ſigna pulcherrima, atque antiquiſſima: eaque in onerariam nauem ſuam coniicienda curauit. Poſtridie cùm fanum ſpoliatum viderent ij, qui Delum incolebāt, grauiter ferebant. eſt enim tanta apud eos eius fani religio, atq; antiquitas, vt in eo loco ipſum Apollinem natum eſſe arbitrentur. verbum tamen facere non audebant, ne forte ea res ad Dolabellam ipſum pertineret. Tum ſubitò tempeſtates coortæ ſunt maximæ, iudices, vt non modò proficiſci, cùm cuperet Dolabella non poſſet, ſed vix in oppido conſiſteret [a]: ita magni fluctus eiiciebantur [b]. Hic nauis illa prædonis iſtius onuſta ſignis religioſis, expulſa atque eiecta fluctu, frangitur. in littore ſigna illa Apollinis reperiuntur: iuſſu Dolabellæ reponuntur: tēpeſtas ſedatur: Dolabella Delo proficiſcitur.

47 Non dubito, quin, tametſi nullus in te ſenſus humanitatis, nulla ratio vnquam fuit religionis, nunc tamen in metu, periculoque tuo, tuorum tibi ſcelerum veniat in mentem. Poteſtne tibi vlla ſpes ſalutis commoda conſtitui, cum recordaris? in deos immortaleis quàm impius, quā ſceleratus, quàm nefarius fueris? Apollinémne tu Delium ſpoliare auſus es? illine tu templo, tam antiquo, tam ſancto, tam religioſo manus impias, ac ſacrilegas afferre conatus es? Si in pueritia non his artibus & [c] diſciplinis inſtitutus eras, vt ea, quæ litteris mandata ſunt, diſceres, atque cognoſceres: ne poſtea quidem, cùm in ea ipſa loca veniſti, potuiſti accipere id, quod eſt proditum memoriæ, ac litteris?

48 Latonem ex longo errore, & fuga, grauidam, & iam ad pariendum vicinam, temporibus exactis, fugiſſe [d] Delum, atque ibi Apollinem, Dianamq; peperiſſe: qua ex opinione hominum, illa inſula eorum deorum ſacra [e] putatur: tantaque eius auctoritas religionis & eſt, & ſemper fuit, vt ne Perſæ [f] quidem, cùm bellum toti Græciæ, diis, hominibuſque indixiſſent, & mille numero nauium claſſem ad Delum appuliſſent, quidquam conarentur aut violare, aut attingere. Hoc tu fanum depopulari [g], homo improbiſſime, atque amentiſſime audebas? fuit illa [h] cupiditas tanta, quæ tantam extingueret religionem? & ſi tum hæc non cogitabas, ne nunc quidem recordaris, nullum eſſe tantum malum, quod non tibi pro ſceleribus tuis iamdiu debeatur?

49 In Aſiam verò poſtquam venit, quid ego aduentus iſtius, prandia, cenas, equos, muneraque commemorem? nihil cum Verre de quotidianis criminibus acturus ſum. *Chio* per vim ſigna pulcherrima dico abſtuliſſe: item Erythris, & Halicarnaſſo. *Tenedo* (prætereo pecuniam quam eripuit) Tenem [i] ipſum, qui apud Tenedos ſanctiſſimus [k] Deus habetur, qui vrbem illam dicitur condidiſſe, cuius ex nomine Tenedus nominatur: hunc ipſum, inquam, Tenem pulcherrimè factum, quem quondam in comitio vidiſtis, abſtulit magno cum gemitu ciuitatis.

50 Illa verò expugnatio fani antiquiſſimi, & nobiliſſimi Iunonis *Samiæ* [l], quàm luctuoſa Samiis fuit? quàm acerba toti Aſiæ? quàm clara apud [m] eos? quàm nemini veſtrûm inaudita? de qua expugnatione cùm legati ad C. Neronem in Aſiam Samo veniſſent: reſponſum tulerunt, eiuſmodi querimonias, quę ad legatum populi Romani pertinerent, non

a al. conſiſtere.
b extra fines littoris eiiciebantur.
c L. ac diſciplinis
d L. confugiſſe Delum. cætera v. c.
e Id eſt ſacrata.
f ſub Dario & Xerxe.
g al. depeculari.
h al. vlla
P. LXXXVI.
i Tenes deus.
k profert hūc locum ſeruius 2. *Aeneidos*. ad illa verba, Tenedos notiſſima fama.
l Samos Iunoni ſacra. Vir gil. 1. *Aeneid*.
m L. apud omneis. al. apud deos.

ad prætorem, ſed Romam deferri oportere. Quas iſte tabulas illinc, quæ ſigna ſuſtulit? quæ cognoui egomet apud iſtum in ædibus nuper, cùm obſignandi [a] gratia veniſſem.

51 Quæ ſigna nunc, Verres, vbi ſunt? illa quæro, quæ apud te nuper ad omneis [b] columnas, omnibus etiam intercolumniis, in ſilua [c] denique diſpoſita ſub [d] dio vidimus. Cur ea, quandiu alium [e] prætorem cum iis iudicibus, quos in horum locum ſubſortitus [f] eras, de te in conſilium iturum putaſti, tamdiu domi fuerunt? poſteaquàm noſtris teſtibus nos, quàm horis [g] tuis, vti malle vidiſti: nullum ſignum domi reliquiſti præter duo, quæ in mediis ædibus ſunt, quæ ipſa Samo ſublata ſunt? non putaſti me tuis familiariſſimis in hanc rem teſtimonia denuntiaturum, qui tuæ domi ſæpe [h] fuiſſent: ex quibus quærerem [i] ſcirentne fuiſſe, quæ non eſſent?

52 Quid tum hos de te iudicaturos arbitratus es, cùm viderent, te iam non contra accuſatorem tuum, ſed contra quæſtorem, ſectoremque pugnare? Qua de re Charidemum Chium teſtimonium priore actione dicere audiſtis: ſeſe, cum eſſet triercharchus [k], & Verrem ex Aſia decedentem proſequeretur, iuſſu Dolabellæ fuiſſe vnà cum iſto Sami: ſeſeque tum ſcire ſpoliatum eſſe fanum Iunonis, & oppidum Samum: poſteaque ſe cauſam apud Chios ciues ſuos, Samiis accuſantibus, publicè dixiſſe: eoque ſe eſſe abſolutum, quod planum feciſſet, ea, quæ legati Samiorum dicerent, ad Verrem, non ad ſe, pertinere.

53 *Aſpendum*, vetus oppidum, & nobile in Pamphylia ſcitis eſſe, pleniſſimum ſignorum optimorum. non dicam illinc hoc ſignum ablatum eſſe, & illud: hoc dico, nullum te Aſpendi ſignum, Verres, reliquiſſe: omnia ex fanis, ex locis publicis, palam, ſpectantibus omnibus, plauſtris euecta, aſportataque [l] eſſe. Atque etiam illud Aſpendium citharistam, de quo ſæpe audiſtis id quod eſt Græcis hominibus in prouerbio, quem *omnia intus* [m] *canere dicebant*, ſuſtulit, & in intimis ſuis ædibus poſuit: vt etiam illum ipſum artificio [n] ſuo ſuperaſſe videatur.

54 *Pergæ* [o] fanū antiquiſſimū, & ſanctiſſimū Dianæ ſcimus eſſe. id quoq; à te nudatum, ac ſpoliatū eſſe: ex ipſa Diana, quod habebat auri, detractū, atq; ablatū eſſe dico. Quæ, malū, eſt iſta tanta audacia, atq; amētia? quas enim ſociorū, atq; amicorum vrbeis adiiſti legationis iure, & nomine: ſi in eas vi cum exercitu, imperioq; inuaſiſſes, tamē, opinor, quæ ſigna, atque [p] ornamenta ex his vrbib. ſuſtuliſſes, hæc non in tuam domū, neq; in ſuburbana amicorum, ſed Romam in publicum deportaſſes.

55 Quid ego de M. [q] Marcello loquar, qui Syracuſas, vrbam ornatiſſimam, cœpit? quid de L. Scipione [r], qui bellum in Aſia [ſ] geſſit, Antiochumq; regem potētiſſimū vicit? quid [t] de Flaminio [u], qui regem Philippum, & Macedoniam ſubegit? quid de L. Paullo [x], qui regē Perſen vi ac virtute ſuperauit? quid de L. Mummio [y], qui vrbem pulcherrimam, atque ornatiſſimam, Corinthum, pleniſſimam rerum omnium, ſuſtulit, vrbeiſque Achaiæ Bœotiaq; multas ſub imperium populi Romani, ditionemque ſubiunxit? quorum domus cùm honore, & virtute florerent, ſignis, & tabulis pictis erant vacuæ. At verò vrbem totam, templa deorum, omneiſque Italię partcis

a Mos erat accuſatori vt obſignaret domum, & omnia eius, quē accuſaturus erat, ne qua furtorū indicia aut in vaſis aut in ſignis, aut in litteris conſtituta ab eo remouerentur *Aſcon.*
b locus ille intercolumnium dicitur
c viridario
d ſub diuo
e Metellum
f L. ſubſortiturus eras,
g al. quam horis, vti, &c.
h al. ſemper fuiſſ.
i L. quæreref, ſigna ſciretne
k Trierarchus P. 8 triremis (quæ ternos remorū ordines habet: & ita biremis & quadriremis dicitur) præpoſitus.
l L. exportataque.
m Citharistæ cum canunt vtraque manu officio funguntur dextra plectro (& hoc eſt foris canere) ſiniſtra digitis chordas carpunt, & hoc eſt intus canere. Aſpendius verò, citharista nobilis ita exercitatus vt ſo ſtra ſola & ſic intus canere, cantum ſiſta occultabat plectro non vtens, quod poſtea in ſu es occultiſſimos translatum *Aſcon. hoc.*
n L. ſuo artificio
o aduerbium loci *Aſcon.*
p al. & quæ orn.
q vide Liuiū 24.
r vide Liuium 37.
ſ cum illi victo P. Scipio Africanus legatum ſe obtuliſſet.
t L. quid de T. Flaminio
u vide Liuium 44. & Plutarchum in eius vita.
x vide Liuium 53. Ciceronem 2. offic. 3. Plin. 3.
y Cicero 1. offic. Strab. 8. Flor.
P. LXXXVII.
52. Appianus lybicus.

teis,illorum donis, ac monumentis exornatas videmus. 56 Vereor, ne hæc fortè cuiquã nimis *a* antiqua,& iam obſoleta videãtur.Ita enim tũ æquabiliter omnes erãt huiuſmodi, vt hæc laus eximiæ virtutis, & innocentiæ,non ſolum hominum,verùm etiã temporum illorum eſſe videatur. P. Seruilius *b*, vir *c* clariſſimus,maximis rebus geſtis, adeſt *d*: de te ſententiam laturus eſt: Olynthum *e* vi,copiis,conſilio, virtute cepit,vrbẽ antiquam,& omnibus rebus auctam, & ornatam.recens exemplum fortiſſimi viri profero. nam poſtea Seruilius Imperator populi Rom. Olynthum *f*, vrbem hoſtium,cepit, quam tũ in iiſdẽ locis legatus *g* quæſtorius oppida pacata ſociorum, atq; amicorum diripienda,ac vexanda curaſti. Tu, quæ ex fanis religioſiſſimis per ſcelus, 57 & latrocinium abſtuliſti, ea nos videre, niſi in tuis, amicorumq; tuorũ tectis,nõ poſſumus: P. Seruilius,quæ ſigna atq; ornamẽta ex vrbe hoſtium,vi,& virtute capta,belli lege,atq; imperatorio iure ſuſtulit, ea populo Rom. apportauit, per *h* triumphum vexit, in *i* tabulas publicas ad *k* ærarium perſcribenda curauit. Cognoſcite ex litteris publicis hominis ampliſſimi diligentiam. Recita RATIONES RELATAE P. SERVILII. Non ſolum numerum ſignorum, ſed etiam vniuſcuiuſque magnitudinẽ,figuram *l*, ſtatum,litteris definiri vides. Certè maior eſt virtutis,victoriæque iucunditas,q̃ iſta voluptas,quæ percipitur ex libidine,& cupiditate.multo diligentius habere dico Seruilium prædam populi Romani quã te tua furta notata *m*, atq; deſcripta *n*. 58 Dices,tua quoque ſigna,& tabulas pictas ornamento vrbi, foroq; populi Ro fuiſſe *o*. Memini: vidi ſimul cum populo Rom.forum,comitiúmque *p* adornatum ad ſpeciem magnifico ornatu: ad ſenſum,cogitationémq; acerbo,& lugubri,vidi colluce re omnia furtis tuis, præda prouinciarũ, ſpoliis ſociorum,atq; amicorum. Quo quidẽ tempore, iudices, iſte ſpem maximam reliquorum quoque peccatorum nactus eſt. Vidit enim eos,qui *q* *iudiciorum domini r* ſe dici volebant,harum cupiditatum eſſe ſeruos.

59 Socij verò,nationeſq; exteræ,ſpẽ omniũ tum primùm abiecẽre *s* rerum,ac fortunarum ſuarũ: propterea q᷑ caſu legati ex Aſia,atq; Achaia plurimi Romæ tunc fuerũt: qui deorum ſimulacra ex ſuis fanis ſublata foro venerabantur:itémque cætera ſigna,& ornamẽta cùm cognoſcerẽt,alia alio in loco lacrymãtes intuebantur.quorũ omniũ hunc ſermonem tum eſſe audiebamus: nihil eſſe, quod quiſquam dubitaret de exitio ſociorũ, atque amicorum:cùm quidẽ viderent in foro populi Romani, quo in loco antea, qui ſociis iniurias fecerãt accuſari,& cõdemnari ſolebant, ibi eſſe palàm poſita ea quæ ab ſociis per ſcelus ablata,ereptaque eſſent.

60 Hic ego non arbitror illum negaturum,ſigna *t* ſeſe plurima, tabulas pictas innumerabiles habere: ſed, vt opinor, ſolet hæc, quæ rapuit & furatus eſt, nonnũquam dicere ſe emiſſe:quoniam quidem in Achaiam, Aſiam, Pamphyliam, ſumtu publico,& legationis nomine (cum *u* imperio,& ſecuribus) mercator ſignorum, tabularumque pictarum miſſus eſt. Habeo & iſtius,& *a* patris eius accepti tabulas omneis; quas di-

a ἀρχαῖα. b [illegible] auriens. c v.c.V C. d *al.* adeſt de te ſententiam laturus. e *al.* Olympũ & *ita videatur legiſſe Aſconius*, vt & legitur apud Strab.14 f *al.* Olympũ. g Legatum ex quæſtore agens. h Mos erat ferculis ſigna ante triũphãtẽ per põpam vehi. *Aſcon.* i *al.* in tabulis publicis. k Mos erat, vt quod quiſque de tabulis gata prouinciaper triumphum apportaſſet perſcriptum in tabulis in ærario repoſitis cõſeruari. l Figura ſtatuæ adornatum & habitum: ſtatus ad membrorum geſtum & ſitum. m *al.* notatam atque adſcriptam,*vel* proſcriptam, vt cohæreat cũ voce prædã. n *al.*præſcripta. o cum Aedili atque Prætori Hortenſio & Metellis rapta ex prouinciis ſigna ad ornandum forum & comitium commodaſti. Cõmodabantur enim ſignis & tabulis etiam vtebantur in id Aediles & qui munus populo dabant, ad ſpeciem ſeu ornatum ſcenæ, cum theatra nondum eſſent. p comitiumque ornatu ad ſpeciem magnifico ad ſenſum,cogit. q l. qui iudiciorũ, ſe dici dominos vol. r κύριοι. s v.c. abiecerunt. t l. ſigna ſe plur. u inclusa adſunt MSS. & alioqui legatis neque imperium, neque ſecures.

ligentiſſimè legi,atque digeſſi: patris,quoad vixit:tuas,quoad ais te cõfeciſſe, nam in iſto iudices hoc nouũ reperietis. Audimus, aliquem tabulas numquam confeciſſe: quæ eſt opinio hominum de Antonio *b* falſa. nam fecit *c* diligentiſſimè. verum ſit hoc genus aliquod minimè probandum. Audimus,alium non ab initio feciſſe, ſed ex tempore aliquo confeciſſe. eſt aliqua etiam huiuſce rei ratio. Hoc verò nouum, & ridiculum eſt quod hic nobis reſpondit, cum ab eo tabulas poſtularemus: vſque ad M. Terentium,& C. Caſſium conſules confeciſſe *d*, poſtea deſtitiſſe.

61 Alio loco, hoc cuiuſmodi ſit, conſiderabimus. nunc nihil ad me attinet. horum enim temporum, in quibus nunc verſor, habeo tabulas tuas,& patris. Plurima ſigna pulcherrima, plurimas tabulas optimas deportaſſe te,negare non potes: atque vtinam neges. vnum oſtende in tabulis aut tuis, aut patris tui emtum eſſe: viciſti. ne hæc quidem duo ſigna pulcherrima, quæ nunc ad impluuium *e* tuum ſtant,quæ multos annos ad *f* valuas Iunonis Samiæ ſteterũt,habes *g* quo modo emeris: hæc,inquam,duo,quæ in ædibus tuis ſola iam ſunt,quę ſectorem *h* exſpectant, relicta, ac deſtituta à cæteris ſignis.

62 ¶ At, credo, in hiſce ſolis rebus *indomitas i cupiditates*, atque effrænatas habebat: cæteræ libidines eius,ratione aliqua,aut modo continebantur. Quàm multis iſtum ingenuis, quam multis matribus familiâs,in illa terra, atque impura legatione vim attuliſſe exiſtimatis? ecquo in oppido pedem poſuit, vbi non plura ſtuprorum, flagitiorumque ſuorum,quam aduentus ſui veſtigia reliquerit? Sed ego omnia,quę negari poterunt, prætermittam: etiam hæc quæ certiſſima ſunt & clariſſima,relinquam: vnũ aliquod de nefariis iſtius factis eligam: quo facilius ad Siciliam poſſim aliquando, quæ mihi hoc oneris,negotiiq; impoſuit,peruenire.

63 Oppidum eſt in Helleſponto Lampſacũ, iudices, in primis Aſiæ prouinciæ clarum,& nobile: homines autem ipſi Lampſaceni tum ſummè in omneis ciueis Romanos officioſi, tũ præterea maximè ſedati, & quieti, propè præter cæteros ad *ſummum Græcorum otium* potiùs, quàm ad vllam vim, aut tumultum accommodati. Accidit,cùm iſte à Cn. Dolabella efflagitaſſet, vt ſe ad regem Nicomedem *k*, regemq; Sadalam *l* mitteret, cùmq; iter hoc ſibi magis ad quæſtum ſuum, quàm ad reipublicæ tempus accommodatũ depopoſciſſet: vt illo itinere veniret Lampſacum, cum magna calamitate, & propè pernicie ciuitatis. deducitur iſte ad Ianitorem quendam hoſpitem: comitéſque eius item apud cæteros hoſpites collocantur. Vt mos erat iſtius, atque vt eum ſuæ libidines flagitioſè facere admonuerant *m*, ſtatim negotium dat illis ſuis comitibus, nequiſſimis, turpiſſimiſque hominibus, vt *n* videant, & inueſtigent, ecqua virgo ſit, aut mulier digna, quamobrem iſte Lampſaci diutius commoraretur.

64 Erat comes eius Rubrius quidam, homo factus *o* ad iſtius libidines: qui miro artificio, quocumque venerat, hæc inueſtigare omnia ſolebat. is ad eum rem iſtam defert: Philodamum eſſe quendam genere, honore, copiis, exiſtimatione facilè principem Lampſacenorum: eius

a Moris fuit veteribus,tabulas & Diaria quaſi vitæ ſuæ conficere,vt quid reditibus, arte, fœnore,lucro ſepoſuiſſet, connotarent & ſi quid dãni aut ſumptus feciſſent, quod poſtea deſuetũ,poſtquam ex ſuis quiſque tabulis (dum obſignarentur tabulæ reorum) damnari cœpit. *Aſc.* b perdendæ pecuniæ genito: & à creditis, niſi præſentes eſſent, vacuo. *Salluſt.* c *al.* legit diligentiſſ. d *vet.* ſe confeciſſe. e Impluuium locus ſine tecto, in quem imber impluit. f *al.* ante valuas[illegible]. g *ſubaudi* dicere: *nam & alias ita loquitur Cicero vel* habes in tabulis. h Sectores, qui auctione rei condemnatorum ſemel comparabant,quas poſtea ſingulis vendicabãt. i De libidinibus Verris. k Bithyniæ. l Thraciæ. m *v.c.* admonebant *&* ita L. n L. vel viderent, & *ita v.c.* o ſtimus induſtria:naſcimur forte.

Digitized by Google

eſſe filiam, quę cum patre habitaret propterea quod virum non haberet, mulierem eximia pulchritudine: ſed eam ſumma integritate, pudicitiaque exiſtimari. homo, vt hæc audiuit, ſic exarſit ad id, quod nō modò ipſe nūquam viderat, ſed ne audierat quidem ab eo, qui ipſe vidiſſet, vt ſtatim ad Philodamū migrare ſe diceret velle. Hoſpes Ianitor, qui nihil ſuſpicaretur, veritus, ne *a* quid in ipſo ſe offenderit: hominem ſumma vi retinere cœpit. iſte, qui hoſpitis relinquendi cauſam reperire non poſſet, alia ſibi ratione viā munire ad ſtuprum cœpit. Rubrium, delicias ſuas, in omnibus eiuſmodi rebus adiutorem ſuum, & conſcium, parum lautè diuerſari *b* dicit: ad Philodamū deduci iubet. 65 Quod vbi eſt Philodamo nuntiatum, tametſi *c* non erat ignarus, quantum ſibi, ac liberis ſuis iā tum mali conſtitueretur *d*, tamen ad iſtum venit: oſtendit, munus illud ſuum nō eſſe: ſe, cùm ſuæ *e* partes eſſent hoſpitum recipiendorum, tum *f* ipſos tantum prætores, & conſules non legatorum aſſeclas, recipere ſolere. Iſte, qui vna cupiditate raperetur, totum illius poſtulatum cauſamque neglexit: per vim ad eum qui recipere non debebat, Rubrium deduci imperauit. Hic Philodamus, poſteaquàm ius ſuum obtinere nō potuit: vt humanitatem conſuetudinémque ſuam retineret, laborabat. homo, qui ſemper hoſpitaliſſimus, amiciſſimúſque noſtrorū hominum exiſtimatus eſſet, noluit videri ipſum illum Rubrium inuitus *g* in domum ſuam recepiſſe: magnificè, & ornatè, vt erat in primis inter ſuos copioſus, cōuiuium cōparat: rogat Rubrium, vt, quos ei cōmodum ſit *h*, inuitet: ſi locū ſibi ſoli, ſi videatur, relinquat *k*: vt etiam filium ſuum, lectiſſimum adoleſcentem, foras ad propinquum ſuum quendā mitteret ad cœnā. 66 Tum Rubrius iſtius comites inuitat eos omnes: Verrem certiores facit quid opus eſſet, maturè veniunt: diſcūbitur. fit ſermo inter eos, & inuitatio, vt Græco *l* more biberetur, hortatur hoſpes: poſſunt *m* maioribus poculis: celebratur omnium ſermone, lætitiaq; conuiuium. Poſteaquàm ſatis calere res Rubrio viſa eſt: Quæſo, inquit, Philodame, cur ad nos filiam tuam nō intro vocari iubes? Homo, qui & ſumma grauitate, & iam id ætatis, & parens eſſet, obſtupuit *n* hominis improbi dicto. Inſtare Rubrius. Tum *o* ille, vt aliquid reſpōderet, *negauit moris eſſe Græcorum vt in conuiuio virorum accumberent mulieres.* Hic tū alius ex alia parte. Enimuero *p* ferendum hoc non eſt: vocetur mulier. & ſimul ſeruis ſuis Rubrius, vt ianuam clauderēt & ipſi ad fores aſſiſterēt, imperat.

67 Quod vbi ille intellexit, id agi, atque id parari, vt filiæ ſuæ vis afferretur: ſeruos ſuos ad ſe vocat: his imperat, vt ſe ipſum negligant, filiam defendant: excurrat aliquis, qui hoc tantum domeſtici mali filio ſuo nūtiet. Clamor *q* interea fit tota domo inter ſeruos Rubrij, atque hoſpitis. Iactatur domi ſuę vir *r* optimus, & honeſtiſſimus: pro ſe quiſque manus affert: aqua denique feruenti à Rubrio ipſo Philodamus perfunditur. Hæc vbi filio nunciata ſunt, ſtatim exanimatus ad ædeis contendit, vt & vitæ patris, & pudicitiæ ſororis ſuccurreret. Omnes eodem animo Lampſaceni, ſimul vt hoc audiuerūt *ſ*, quòd eos tum Philodami dignitas tum iniuriæ magnitudo mouebat, ad ædeis noctu conuenerunt. Hic lictor iſtius Cornelius, qui cum eius ſeruis erat à Rubrio, quaſi in præſidio, ad auferendam mulierem collocatus occiditur, ſerui nonnulli vulnerantur: ipſe Rubrius in turba ſauciatur. Iſte, qui ſua cupiditate tantos tumultus concitatos videret, cupere aliquà auolare, ſi poſſet. 68 Poſtridie manè *a* homines in cōcionē veniunt. quęrūt, qd optimum factu ſit. pro ſe quiſque, vt in quoque erat auctoritatis plurimum, ad populum loquebatur. inuentus eſt nemo, cuius non hæc & ſententia eſſet & *b* oratio: *Non eſſe metuendum ſi iſtius nefarium ſcelus Lampſaceni vlti vi, manuq; eſſent, ne ſenatus, populuſq; R. in eam ciuitatem animaduertendum putaret. Quòd ſi hoc iure legati populi R in ſocios, nationeſq; exteras vterentur, vt pudicitiam liberorum ſeruare ab eorū libidine tutā non liceret: quiduis eſſe perpetiendum ſatius quam in tanta vi, atque acerbitate verſari.*

69 Hæc cùm omnes ſentirent, & cum in eam rationem pro ſuo quiſque ſenſu, ac dolore loqueretur: omnes ad eam domum, in qua iſte diuerſabatur *c*, profecti ſunt: cædere ianuam ſaxis, inſtare ferro, ligna & ſarmenta circumdare, ignem *d* ſubiicere cœperunt. Tum ciues Rom. qui Lampſaci negotiabantur, concurrunt: orant Lampſacenos, *vt grauius apud eos nomen legationis, quam iniuria legati putaretur*: ſeſe intelligere hominem illum eſſe impurum, ac nefarium: ſed quoniam nec *e* perfeciſſet, quod conatus eſſet, neque futurus eſſet Lampſaci poſtea: leuius eorum peccatum fore, ſi homini ſcelerato pepercissent, quàm ſi legato nō pepercissent.

70 Sic iſte multò ſceleratior, & nequior, quàm ille Adrianus: aliquanto etiam felicior fuit. Ille quod eius auaritiam ciues Romani ferre non potuerant *f*, Vticæ domi *g* ſuæ viuus exuſtus eſt *h*: atque ita illi merito accidiſſe exiſtimatum eſt, vt lætarentur omnes, neque vlla animaduerſio conſtitueretur: hic ſociorum ambuſtus incendio, tamen ex illa flamma periculóque euolauit: neque adhuc cauſam vllā excogitare potuit, quamobrem *i* commiſerit, aut quid euenerit, vt in tantum periculum veniret. Non enim poteſt dicere, Cùm ſeditionem ſedare vellem, cùm frumentum imperarem, cum ſtipendium cogerem, cùm aliquid denique reipublicæ cauſa gererem: quòd acrius imperaui, quòd animaduerti, quod minatus ſum. Quæ ſi diceret: tamen ignoſci non oporteret ſi nimis atrociter imperando ſociis, in tantum adductus periculum videretur. 71 Nunc cùm ipſe cauſam illius tumultus neque veram dicere, neque falſam confingere audeat: homo autem ordinis ſui frugaliſſimus qui *k* tum accenſus *l* C. Neroni fuit, P. Tertius, hæc eadem ſe Lampſaci cognoſſe dixerit: vir omnibus rebus ornatiſſimus C. Varro, qui tum in Aſia tribunus militum fuit, hæc eadem ipſa ſe ex Philodamo audiſſe dicat: poteſtis dubitare, quin iſtum fortuna non tam ex illo periculo eripere voluerit, quàm ad veſtrum iudicium reſeruare? Niſi verò illud dicet, quod *m* & in teſtimonio Tertij, priore actione interpellauit *n* Hortenſius: quo tempore quidem ſigni ſatis dedit, ſi quid eſſet, quod poſſet dicere, ſe tacere non poſſe: vt *o*, quamdiu in cæteris rebus tacue-

rit.

a L. ne quid in ſe offend. *id eſt* in Philodamo. *al.* ne quid in ipſo ſe offenderetur.
b L. deuerſari
c L. tametſi erat ignarus, *al.* tametſi nō erat ignarus.
d L. pararetur. Ita interpretatur Nonius *cap.* 67. citans hunc locum.
e Iis Xenopato his & Paro. his dicebantur.
f L. tum ipſos tamen pr.
g L. inuitus domum ſuam rec.
h *al.* ſiet.
i Citatur à Nonio *cap.* 4. in *Lauitare*.
k L. relinquat. etiam fil. ſ. lect. adol. for. ad prop. ſ. q. mittit ad cœnam Rubr. iſt.
l Bibere more Græco non eſt grandib. & maioribus poculis bibere, ſed συμπινῶ … merū enim cyathis libabant ſalutantes primos deos, deinde amicos ſuos nominatim. idque ſaciebant, quoties & deos & amicos nominatim vocabant.
m *id eſt* prouocant te. *al.* putant ſæpe.
n q. v. c. obſtupuit.
o v. c. Tum, vt aliquid reſp.
p Citatur à Donato in Andria hic locus. Eſt & expreſſus ex oratione Demoſthenis περὶ παραπρεσβείας.
q L. Clamor interea filiorum, domus pugna inter ſeruos R.
r L. vir primarius & homo bon.
ſ L. audierunt.

P. XG.
a v. c. homines mané.
b *al.* & ratio
c L. deuerſabatur.
d v. c. ignemque ſubiicere cœp.
e L. neque perfeciſſ.
f legunt vel pro prætoris vel, Prætor Africæ … *al.* potuerunt.
g ambo in prætorio ſuos. *Aſcon.*
h quod corrupto ſeruitio de nece principum ciuitatis Vticæ conſpiraſſet *Aſcon.*
P. B.
i *al.* quamobrem euenerit aut quid commiſerit *al.* quid commiſerit aut quid euenerit quamobrem.
k *al* qui tunc.
l Accēſus nomen ordinis in militia.
m L. quod & in Tertij teſtimonio.
n Interpellant qui mediam orationem vel actionem alicuius interrumpit *Aſcon.*
o L. vt quamdiu ta uti in cæteris teſtibus ferre moroſ.

Digitized by Google

rit, ſcire omnes poſſem', nihil habuiſſe quod *a* diceret. hoc rum dixit, Philodamum, & *b* eius filium, à C. Nerone eſſe dánatos. 72. De quo ne *c* multa diſſeram, tantum dico, ſecutum id eſſe Neronem, & eius conſilium, quod Cornelium lictorem occiſum eſſe cõſtaret: putaſſe nõ oportere eſſe cuiquam, ne in vlciſcenda quidem iniuria, hominis occidendi poteſtatem. In quo video, Neronis iudicio non te abſolutũ eſſe improbitatis: ſed illos damnatos eſſe cædis. verùm iſta dánatio tamen cuiuſmodi fuit? Audire, quæſo, iudices, & aliquando miſeremini ſociorum & oſtendite, aliquid his in veſtra fide præſidij eſſe oportere. Quòd toti Aſiæ iure occiſus videbatur iſtius ille verbo lictor, re vera miniſter improbiſſimæ cupiditatis *d*: pertimuit iſte, ne Philodamus Neronis iudicio liberaretur: rogat, & orat Dolabellam, vt de ſua prouincia decedat: ad Neronem proficiſcatur: ſe demonſtrat incolumem eſſe non poſſe, ſi Philodamo viuere, atque aliquando Romã venire licuiſſet. 73 Cõmotus eſt Dolabella. fecit id, quod multi reprehenderũt, vt exercitum, prouinciam, bellum relinqueret, & in Aſiam, hominis nequiſſimi cauſa, in alienam prouinciam proficiſceretur. Poſtea q̃ ad Neronem venit: contendit ab eo, vt Philodami cauſſã cognoſceret. Venerat ipſe, qui eſſet in conſilio, & primus ſententiam diceret. adduxerat etiam præfectos, & tribunos militareis ſuos, quos Nero omneis in conſilium vocauit. erat in conſilio etiam æquiſſimus iudex ipſe Verres. erant nonnulli togati *e* creditores Græcorum, quibus ad exigendas pecunias improbiſſimi cuiuſq; legati plurimum prodeſt gratia. 74 Ille miſer defenſorem reperire *f* neminẽ poterat. Quis enim eſſet aut togatus, qui Dolabellæ gratia, aut Græcus, qui eiuſdem vi, & imperio nõ moueretur? Accuſator autem apponitur ciui *g* Romanus de creditoribus Lampſacenorum: qui ſi dixiſſet quod iſte iuſſiſſet, per eiuſdẽ iſtius lictores a populo pecuniam poſſet exigere. Cùm hæc omnia tanta contentione, tantis copiis agerentur: cum illum miſerum multi accuſarent, nemo defenderet: cúmque Dolabella cum ſuis præfectis pugnaret in conſilio: Verres fortunas agi ſuas diceret: idem teſtimonium diceret: idem eſſet in conſilio: idem accuſatorem paraſſet: hæc cum omnia fierent, & eum hominem conſtaret occiſum: tamen tanta vis iſtius iniuriæ, tanta *h* in iſto improbitas putabatur, vt de Philodamo *amplius i* pronuntiaretur.

75 Quid ego nũc in *altera k* actione Cn. Dolabellæ ſpiritus: quid huius lacrymas, & curſiones *l* proferam? quid C. Neronis, viri optimi, atque innocentiſſimi, nonnullis in rebus, animum nimis timidum, atq; demiſſum? qui in illa re quid facere potuerit, non habebat: niſi fortè, id *m* quod omnes tum deſiderabant, vt ageret eam rem ſine Verre, & *n* Dolabella: quidquid eſſet ſine his actũ omnes probarent. Tum verò quod pronunciatum eſt, non per Neronem iudicatum, ſed per Dolabellam ereptum exiſtimabatur. Cõdemnatur enim perpaucis ſententiis Philodamus, & eius filius. Adeſt, inſtat, vrget Dolabella, vt quàm primùm ſecuri feriantur, quo quã minimè multi ex illis de iſtius nefario ſcelere audire poſſent. 76 Cõſtituitur

a L. quod diceret. hoc tum d.
b L. & filium eius.
c Vt. ne multum diſſeram.
P. XCI.
d L. voluptatis* quæ nemo eſt commendata b... *
e equites Rom.*
f L. neminem reperire.
g L. ciuis Romanus, & ex cred.*
h L. tanta in iſto improbitas eſſe putabatur.
i ea erat, Ampliatio de P. R. qua alias dixi*
k vt comperẽdinatio ſic ampliatio altera eſſe poterat*
l L. concurſationes.
m al. id, quod.
n & ſine Dolabella.

A in foro Laodiceæ *a* ſpectaculum acerbum & miſerum, & graue toti Aſiæ prouinciæ, grãdis *b* natu parens || adductus ad ſuppliciũ: ex altera parte filius: ille quod pudicitiã liberorum *c*: hic, quòd vitam patris, famamq; ſororis defenderat. Flebat vterque, non de ſuo ſupplicio, ſed pater de filij morte, de patris filius. Quid lacrymarum ipſum Neronẽ putatis profudiſſe? quẽ fletum totius Aſiæ fuiſſe? quem luctum, & gemitum Lampſacenorum?
B ſecuri eſſe percuſſos homines innocenteis, nobileis, ſocios populi Ro. atq; amicos propter hominis flagitioſiſſimi ſingularem nequitiam, atque improbiſſimam cupiditatẽ?

77 Nemo *d* iam, Dolabella, neq; tui, neq; tuorũ liberorũ, quos tu miſeros in egeſtate, atque in ſolitudine reliquiſti, miſereri *e* poteſt. Verreſne tibi tanti fuit, vt eius libidinẽ, hominum innocentũ *f* ſanguine lui velles? Idcircóne exercitum, atque hoſtem relin-
C quebas, vt tua vi, & crudelitate iſtius hominis improbiſſimi pericula ſubleuares? Quod *g* enim eum tibi quæſtoris in *h* locum conſtitueras, idcirco tibi amicum in perpetuum fore putaſti? Neſciebas ab eo Cn. Carbonem Coſ cuius re vera quæſtor fuit *i*, non modò relictum, ſed etiam ſpoliatum *k* auxiliis, pecunia nefariè oppugnatum, & proditum? Expertus igitur es iſtius perfidiam tum, cum ſe ad inimicos tuos cõtulit: cum in te homo
D ipſe nocens acerrimum teſtimonium dixit: cùm rationes ad ærariũ, niſi damnato te, referre noluit. 78 Tantæne tuæ, Verres, libidines erũt, vt eas capere, ac ſuſtinere nõ prouinciæ populi Ro. non nationes exteræ poſſint? Tune, quod videris, quod audieris, quod concupieris, quod cogitaris, niſi id ad nutũ tuum præſtò fuerit, niſi libidini tuæ, cupiditarique paruerit *l*, immittẽtur homines? expugnabuntur domus? ciuitates nõ modò pa-
E catæ, verum etiam ſociorum, atque amicorum, ad vim, atq; ad arma confugient, vt ab ſe atq; *m* ab liberis ſuis legati populi R. ſcelus, atq; *n* libidinẽ propulſare poſſint? Nam quæro abs te, circumſeſſúſne ſis Lampſaci: cœperíntne domum in qua diuerſabare *o*, illa multitudo incendere: voluerítne legatum populi R. comburere viuũ Lampſaceni? negare non potes. habeo enim teſtimonium *p* tuum, quod apud Neronem dixiſti *q*: habeo
F quas ad eũdẽ litteras miſiſti. 79 Recita hũc ipſum locum de teſtimonio. TESTIMONIVM C. VERRIS IN ARTEMIDORVM. *r* Recita ex Verris litteris ad Neronem. EX LITTERIS C. VERRIS AD C. NERONEM, NON MVLTO POST IN DOMVM *ſ*. Bellúmne *t* pop. R. Lampſaceni *u* ciues facere conabantur? deficere ab imperio, ac nomine noſtro volebant *x*? Video enim & ex iis, quæ legi & audiui, intelligo: in qua ciuitate non modò legatus populi R. circumſeſſus, non modo igni, ferro, manu, copiis oppugnatus, ſed ali-
G qua ex parte violatus ſit: niſi publicè ſatiſfactum ſit *y*, ei ciuitati bellum indici, atque inferri ſolere *z*. 80 Quæ fuit igitur cauſa, cur cuncta ciuitas Lampſacenorum de concione, quemadmodũ tute ſcribis, domum *a* tuam concurreret? Tu enim neque in litteris, quas Neroni mittis, neque in teſtimonio, cauſam tanti tumultus oſtendis vllam: obſeſſum te dicis: ignem allatum, ſarmenta cir-
H cumdata, lictorem tuum occiſum eſſe di-

a Vt. L. Laodiceæ.
b L. hic grandis n.
c *fort.* liberũ.
d L. iam, iam Dolabella, me neq; tui, neq; tuorum liberorum.
q *Ita citatus ab Aſconio Diuinatione.*
e L. miſerere poteſt.
f L. innocentium.
g *al.* Quod P. XCII. cum tibi*
h L. in loco.
i L. fuerat
k L. ſpoliatũ auxiliis nefariè opp. &
l *fort.* paruerit.
m L. atque à lib
n L. ac libid.
o L. deuertiabatur.
p L. teſtimonium, quod apud.
q cõtra Philodamum.*
r *Panagath.*
ſ *Ant. Auguſt.* Philodamu.*
t ſi ad Neronem ſcripſerat Verres.*
u L. Lampſacena ciuitas ſ... conab...
x L. volebat?
y id eſt, niſi decreto publico reatu ad pœnam culpæ auctores.*
z vt Corinthiis & Tarẽtinis.*
a L. domum concurrerit.

Digitized by Google

A cis: prodeundi tibi in publicum poteſtatem factam negas: cauſam huius tãti terroris occultas. Nam ſi quam Rubrius iniuriam ſuo nomine ac nõ impulſu tuo, & tua cupiditate feciſſet: de tui comitis iniuria queſtum ad te potius, q̃ te oppugnatum venirent. Cum igitur, quæ cauſa illius tumultus fuerit, teſtes à nobis producti dixerint, ipſe celarit: nónne cauſam hãc, quam nos propoſuimus, tũ *a* illorũ teſtimonia, tũ iſtius taciturnitas B ꝑpetua cõfirmat? 81 Huic homini parcetis igitur, iudices, cuius tanta peccata ſunt, vt ij, quibus iniurias fecerit, neq; legitimũ tempus exſpectare ad vlciſcendum, neq; vim tãtam doloris in poſterum differre potuerint? Circumſeſſus es. à quibus? à Lãpſacenis, barbaris hominibus, credo, aut iis, qui populi Rom. nomen cõtẽnerent. Immò vero ab hominib. & natura & cõſuetudine, & diſciplina leniſſimis: porrò autem populi Ro. cõditione C ſociis, fortuna ſeruis, voluntate ſupplicibus: vt perſpicuum ſit omnibus, niſi tãta acerbitas iniuriæ, tanta vis ſceleris fuiſſet, vt Lampſaceni moriendũ ſibi potius, q̃ perpetiendum putarent: numquam illos in eum locum progreſſuros fuiſſe, vt vehementiùs odio libidinis tuæ, q̃ metu *b* legationis mouerentur. 82 Nolite, per deos immortaleis, cogere ſocios, atq; exteras nationes hoc vti perfugio: quo, niſi vos vindicatis, vtẽtur neD ceſſariò. Lampſacenos in *c* iſtum numquam vlla res mitigaſſet, niſi eũ pœnas Romæ daturum credidiſſent. Etſi talem acceperant iniuriam, quam nulla lege ſatis dignè perſequi poterant: *d* tamen incõmoda ſua veſtris *e* cõmittere legibus, & iudiciis, q̃ dolori ſuo permittere maluerunt. Tu mihi, cum circũſeſſus à tam illuſtri ciuitate ſis ꝓpter tuum ſcelus, atq; flagitium: cùm coegeris homines miſeros, & calamitoſos, quaſi deſperatis noE ſtris legibus & iudiciis ad vim, ad manus, ad arma cõfugere: cùm te in oppidis & ciuitatibus amicorũ nõ legatum populi Ro. ſed tyrannum libidinoſum, crudelemq; prębueris: cum apud exteras nationes, imperij, nominiſque noſtri famam tuis probris, flagitiiſq; violaris: cum te ex ferro amicorum populi Rom. eripueris, atq; *f* è flamma ſociorum euolaris: hic tibi perfugium ſperas futurum? Erras, vt huc incideres, non vt hic conquieF ſceres, illi te viuum exire paſſi ſunt. 83 Et ais, iudicium eſſe factum, te iniuria circumſeſſũ eſſe Lampſaci, quod Philodamus cum filio condemnatus ſit. Quid, ſi doceo, ſi planum facio, teſte homine nequam, verùm ad hanc rem tamen idoneo (te ipſo, inquam, teſte docebo) te huius circumſeſſionis tuæ cauſam & culpam in alios tranſtuliſſe *g*? neque in eos, quos tu inſimularas *h*, eſſe animaduerſum? iam nihil te iudicium Neronis adiuuat. Recita quas ad Neronem litteras miſit. EPISTO LA C. VERRIS AD NERONEM. THEMISTAGOG RAS, ET THESSALVS. Themiſtagoram, & Theſſalum ſcribis populum concitaſſe. Quem populum? qui te circumſedit: qui te viuum comburere conatus eſt. Vbi hos perſequeris? vbi accuſas? vbi defendis ius, noménque legati? In Philodami iudicio dices id actum. 88 Cedò mihi, ipſius Verris teſtimoniũ videamus, quid idem iſte iuratus dixerit. Recita. AB ACCVSATORE ROGATVS *i* RESPONH DIT, IN *k* HOC IVDICIO NON PERSEQVI:

a L. cum illorum.

b L. legationis metu.

c L. nunquam in iſtum res vlla m. P. XC 9t.

d L. poſſent e al. [illegible]

f v. c. atque flamm.

g L. contuliſſe

h inſimulaueris.

i al. Interrogatus & ita Aſcon. legi videtur. Hoc autem ideo P. R. dicit quod teſti, niſi interrogatos loqui non licebat.

k L. SE IN HOC IVD.

SIBI IN ANIMO ESSE ALIO TEMPORE PERSEQVI. Quid igitur te *a* iuuat Neronis iudicium? quid Philodami damnatio? Legatus cùm *b* eſſes circumſeſſus, cúmque, quemadmodum tute ad Neronem ſcripſiſti, populo Rom. communique cauſæ legatorum facta eſſet iniuria *c* inſignis, non es perſecutus: dicis tibi in animo eſſe alio tempore perſequi. Quod fuit id tempus? quando es perſecutus? cur imminuiſti *d* ius legationis? cur B cauſam populi Rom. deſeruiſti, ac prodidiſti? cur iniurias tuas, coniunctas cum publicis, reliquiſti? Non te ad ſenatum cauſam deferre: non de tam atrocibus iniuriis conqueri: nõ eos homines, qui populum concitarant, conſulum litteris euocandos curare oportuit? 85 Nuper, M. Aurelio Scauro poſtulãte, quod is Epheſi ſe quæſtorẽ vi prohibitũ eſſe dicebat, quo minus è fano Dianæ ſeruũ ſuum, qui in illud *e* aſylum confugiſſet, abC duceret: Pericles Epheſius, homo nobiliſſimus, Romam euocatus eſt, quod auctor iniuriæ *f* illius fuiſſe argueretur. Tu, ſi te legatum ita Lampſaci tractatum eſſe, ſenatum docuiſſes, vt tui comites vulnerarentur, lictor occideretur, ipſe circumſeſſus penè incenderere: eius autem rei duces, & auctores, & principes fuiſſe, quos ſcribis, Themiſtagoram, & Theſſalum: quis nõ cõmoueretur? quis nõ ex iniuria, quæ tibi eſſet facta, ſibi prouideret? D quis nõ in ea re cauſam tuam periculum cõmune agi arbitraretur? Etenim *nomen g legati eiuſmodi eſſe debet, quod non modò inter ſociorum iura, ſed etiam inter hoſtiũ tela incolume verſetur.*

86 ¶ Magnum hoc Lampſacenũ crimen eſt libidinis atq; improbiſſimæ cupiditatis: accipite *h* nunc *auaritiæ* propemodum in ſuo genere nõ leuius. Mileſios nauem popoſcit, quæ eum præſidij cauſa Myndum proſequeretur. Illi ſtatim *m* myoparonem *k* egregium E de ſua *l* claſſe, ornatum, atque armatum dederunt. Hoc pręſidio Myndum profectus eſt. Nam quid Mileſiis lanæ publicæ *m* abſtulerit, item de ſumtu in aduentum, de cõtumeliis, & iniuriis in magiſtratum Mileſium, tametſi dici tum vere, tum grauiter, & vehementer poteſt, tamen dicere prætermittam: eaque omnia teſtibus integra reſeruabo. Illud, quod neq; taceri vllo modo, neque dici pro dignitate poteſt, cognoſcite.

F 87 Milites, remigéſq; Mileto Myndo pedib. reuerti iubet: ipſe myoparonẽ pulcherrimum, de decem Mileſiorũ nauibus electũ, L. *n* Magio, & L. *o* Rabio, qui Myndi habitabant, vẽdidit. Hi ſunt homines quos nuper ſenatus in hoſtium numero habendos cenſuit. hoc illi nauigio ad omneis populi R. hoſteis vſq; ab Dianio (*p* quod in *q* Hiſpania eſt) ad *r* Sinopem, (quæ in *ſ* Ponto eſt) nauigauerunt. O dij immortales: incredibilem auaritiam, ſingularémque audaciam! Nauem tu de claſſe populi Rom. quam tibi Mileſia G ciuitas, vt te proſequeretur, dediſſet, auſus es vẽdere? Si te magnitudo maleficij, ſi *t* te hominũ exiſtimatio non mouebat: ne illud quidem cogitabas, huius improbiſſimi furti, *u* huius adeò nefariæ prædæ, tam illuſtrem, ac tam nobilem ciuitatem teſtem futuram? 88 an, quia tum Cn. Dolabella in eum, qui ei myoparoni præfuerat, Mileſiiſque rem geſtam renuntiarat, animaduertere H tuo rogatu conatus eſt, renuntiationémque

a L. te adiuuat N.

b al. cùm eſſes circumſeſſus.

c L. inſignis iniuria.

d Legationis enim ius imminuit, qui poteſtatem ſuam in administrando non defendit.

e Aſylum enim ſuum templo Dianæ fuit.

f L. illius iniuriæ fuiſſe arguebatur.

g vide l. vlt. ff. de legationib.

h al. accipite verò auarit. Auaritiæ Verris exẽplum in Mileſios admiſſæ.

k Myoparo nomen nauigij.

l Mileſij ex fœdere claſſem præſidiariã habebant, præbendam P. Romano maritimis neceſſitatibus. Aſcon.

m al. publicè

n Tranſfugæ à Mariano exercitu ad Mithridatem à quo ad Sertorium in Romanos includendum miſſi, inquirendi à Romanis iuſſi. Prodito tamen poſt Mithridate ad Romanos redierunt. Aſcon.

o L. Fannio, al. Fabio.

p Dianium, oppidum maritimum Alpendiarum Hiſpaniæ Plin. 3. Aſcon. &c.

q Incluſa videntur eſſe gloſſema adiectum ad differentiã Dianij inſulæ, quæ circa Corſicam 3. P. in G.

r L. ad Sinopam.

ſ & hæc incluſa G ol. redolẽt adiecta autem videntur ad differentiam Sinopes, quæ Sinueſſa 3. Plin.

t L. ſi hominum exiſtim.

u L. huiuſque adeo.

ciuis,

eius, quæ erat in publicas litteras relata illorum legibus, tolli iuſſerat: idcirco te hoc crimine elapſum eſſe arbitrabere? Multū te iſta feſellit opinio, & quidem multis in locis. ſemper enim exiſtimaſti, & maxime in Sicilia, ſatis cautum tibi ad defenſionem fore, ſi aut referri aliquid in litteras publicas vetuiſſes: aut quod relatum eſſet tolli coegiſſes. Hoc quam nihil ſit, tametſi ex multis Siciliæ ciuitatibus priore actione didiciſti, tamen etiam in hac ipſa ciuitate cognoſce. Sunt illi quidem dicto audientes, quamdiu adſunt ij, qui imperant: ſimul ac diſceſſerunt, non ſolum illud perſcribunt, quod tum prohibiti ſunt, ſed etiam cauſam adſcribunt, cur non tum in litteras relatum ſit.

89 Manent iſtæ litteræ Mileti, manent, & dum erit illa ciuitas, manebunt. Decem enim nauis iuſſu L. Murenæ populus Mileſius ex pecunia vectigali populi R. fecerat, ſicut pro ſua quæq; parte Aſiæ ceteræ ciuitates. quamobrem vnam ex decem, non prædonū repentino aduentu, ſed legati latrocinio: nō vi tempeſtatis, ſed hac horribili tempeſtate ſociorum amiſſam, in litteras publicas tulerunt.

90 Sunt Romæ legati Mileſij, homines nobiliſſimi, ac principes ciuitatis: qui tametſi menſem Februarium [a], & COSS. deſignatorum nomen exſpectant [b], tamen hoc tantum facinus non modo negare interrogati, ſed ne producti quidem reticere potuerunt. dicent, inquam, & religione [c] adducti, & domeſticarum legum [d] metu, quid illo myoparone factum ſit. oſtendent C. Verrem in ea claſſe, quæ contra piratas ædificata ſit, piratā ipſum conſceleratum fuiſſe. ¶ C. Malleolo [e] quæſtore Cn. Dolabellæ occiſo, duas ſibi hereditates veniſſe arbitratus eſt: vnam quæſtoriæ procurationis: nam a Dolabella ſtatim pro quæſtore iuſſus eſt eſſe: alteram tutelæ.

91 Nam, cum pupilli Malleoli tutor eſſet, in bona eius impetū fecit. nam Malleolus in prouinciā ſic copioſe profectus erat, vt domi prorſus nihil relinqueret. præterea pecunias occuparat apud populos, & ſyngraphas [f] fecerat: argenti optimi cælati grande pondus ſecum tulerat. (nam iſte quoq; ſodalis iſtius erat in hoc morbo & cupiditate) grande pondus argenti, familiam magnam, multos artifices, multos formoſos homines reliquit. Iſte quod argenti placuit, inuaſit: quæ mancipia voluit, abduxit: vina: ceteraque, quæ in Aſia facillimè comparantur, quæ ille reliquerat, aſportauit: reliqua vendidit: pecuniam exegit.

92 Cum enim [g] ad LLS. XXD. quinquies redegiſſe conſtaret: vt Romam rediit, nullam litteram pupillo, nullam matri eius, nullum tutorib. reddidit: ſeruos artifices pupilli cum haberet domi, circum pedes autem homines formoſos, & litteratos: ſuos [h] eſſe dicebat, ſe emiſſe. cum ſæpius mater, & auia pueri poſtularent, vti ſi non redderet pecuniam, nec rationem daret [i], diceret ſaltem quantum pecuniæ Malleoli deportaſſet: multis [k] efflagitatus aliquando dixit. LLS. decies. deinde [l] in codicis extrema [m] cera nomen infimum in flagitioſa litura fecit: expenſa Chryſogono ſeruo LLS [n] ſexcenta millia: accepto pupillo Malleolo retulit. Quomodo ex decies LLS. ſexcēta ſint facta: quomodo DC. eodē modo quadrarint [a], vt illa de Cn. Carbonis pecunia, reliqua LLS. ſexcenta ſunt facta: quomodo Chryſogono expenſa lata ſint: cur id nomen infimum in lituraq; ſit, vos exiſtimabitis.

93 Tamen LLS. ſexcenta millia cum accepta retuliſſet, LLS. quinque [b] millia ſoluta non ſunt. homines, poſteaquam reus factus eſt, alij redditi, alij etiam nunc retinentur: peculia omnium, vicariique retinentur. Hæc eſt iſtius præclara tutela. En, cui tuos liberos committas: en memoria [c] mortui ſodalis: en metus virorum exiſtimationis. Cum tibi ſe tota Aſia ſpoliandam, ac vexandam tradidiſſet [d]: cum tibi expoſita eſſet omnis ad prędandū Pamphylia: contentus his tam opimis rebus nō fuiſti? manus a tutela, manus à pupillo, manus à ſodalis filio abſtinere non potuiſti? iam te non Siculi, non aratores (vt dictitas) circumuenerunt: non hi, qui decretis edictiſque tuis in te concitati, infeſtique ſunt: Malleolus [e] à me productus, & mater eius, atque auia, quæ miſeræ [f] flentes, euerſum à te puerum patris bonis eſſe dixerunt.

94 Quid expectas? an dum ab inferis ille [g] Malleolus exiſtat, atq; [h] abs te officia tutelę, ſodalitatis, familiaritatiſque flagitet? ipſum putato adeſſe. homo auariſſime & ſpurciſſime, redde bona ſodalis filio: ſi non quæ abſtuliſti: at quæ confeſſus es. Cur cogis ſodalis filium hanc primam in foro vocem cum dolore, & querimonia emittere [i]? cur ſodalis vxorem, ſodalis ſocrum, domum denique totam ſodalis mortui, contra te teſtimonium dicere? cur [k] prudentiſſimas, lectiſſimaſque fœminas in tantum virorum conuentum inſolitas, inuitaſque prodire cogis? Recita omnium teſtimonia. TESTIMONIVM MATRIS ET AVIÆ.

95 Pro [l] quæſtore verò quomodo iſte cōmune [m] Miliadū vexarit, quomodo Lyciam, Pamphyliam, Piſidiam, Phrygiamque totam frumento imperando, æſtimando [n], hac ſua, quam tum primum excogitauit, Sicilienſi æſtimatione afflixerit, nō eſt neceſſe demonſtrare verbis. Hoc ſcitote: his nominibus, quæ res per [o] eum geſtæ ſunt, cum iſte ciuitatibus frumentum, coria, cilicia [p], ſaccos imperaret, neque ea ſumeret: pro [q] his rebus pecuniam exigeret: his nominibus ſolis Cn. Dolabellæ LLS. ad tricies litem eſſe æſtimatam. Quæ omnia, etiam ſi voluntate Dolabellæ fiebāt, per [r] iſtum omnia tamen gerebantur.

96 Conſiſtam in vno nomine [ſ]: multa enim ſunt ex eodem genere. RECITA. DE LITIBVS ÆSTIMATIS CN. DOLABELLÆ PRÆT. PECVNIAQVE POPVLO ROM. REDACTA. QVOD A COMMVNI MILIADVM. Te hæc coegiſſe, te æſtimaſſe, tibi pecuniam numeratam eſſe dico: eandemque vi, & iniuria, cùm pecunias maximas cogeres, per omneis parteis prouinciæ te, tanquam calamitoſam tempeſtatem, peſtemque peruaſiſſe demonſtro.

97 Itaq; M. Scaurus, qui Cn. Dolabellam accuſauit, iſtum in ſua poteſtate, ac ditione tenuit. Homo adoleſcens cùm iſtius in inquirendo multa furta, ac flagitia cognoſceret, fecit peritè & callidè. volumen eius rerum geſtarum maximum iſti oſtendit: ab ho-

a Aut Februarium exſpectant. b Hoc autem menſe frequens ſenatus dabatur audiendis legationibus.• b al. exſpectant, vt apud Aſcon. c Iurati teſtes non modò verum dicere cogebantur, ſed & verum non reticere. Aſcon.• d leges intelligit, quibus quiſque coniuratio[illegible] & incommoda patriæ aperire cogitur.• e Perfidia Verris in tutela Malleoli. f Syngraphæ contrahentium vtriuſque manu [illegible], & vtrique parti ſeruandæ tradebantur, ſi fidem et [illegible] aut non numerata, aut nondum numerata pecunia contrahebatur. [illegible] graphæ verò [illegible] tantum geſta, & [illegible] partis manu tantum [illegible] poterat, & ab vna tantum parte ea ſeruabatur. Aſcon.• g L. ad LLS. vicies quinquies red. al. ad HS tricies quinquies.• h L. ſuos eſſe ſe emiſſe dicebat. cum ſæp. i [illegible] ederet. k L. à multis. l al. deinde cod. ad extremam ceram.• m Cera extrema, id eſt vltima tabulæ pars.• n LLS. quadringenta millia expenſa Chryſogono ſeruo: LLS. ſexcenta millia accepta pupillo Malleolo retulit. Quomodo ex decies LLS. ſexcenta millia reliqua ſint facta vt illa de Cn. Carbonis pecunia, reliqua LLS. ſexcenta ſunt facta quomodo hæc ſexcenta eodem modo quadrarint: quomodo LLS. quadringenta millia Chryſogono expenſa lata ſint, &c.

a Quadrare dicitur, quia ſolida ſunt, quæ ſolida ſunt: ita vt neq; plus neque minus inueniatur in ſumma. Aſcon. Galli, [illegible] dicunt.• b L. quinquagenta millia ſoluta [illegible] quinquagenta millia.• c v. e. memoriam m. ſod. P. B. e metum virorum d L. præbuiſſet. e al. ſed Malleolus f L. miſerè.• g L. ipſe Mall. h L. atque officia tutelæ. i L. mittere. k L. cur prudentiſſimas. l Iniuria Verris in Miliados.• m Commune hic pro Republica. Aſcon. Græci τὸ κοινόν. Sic infra lib. 2. Commune Siciliæ. [illegible] Communitas Aſiæ [illegible] commune Siciliæ, Galli communes [illegible].• n Magiſtratibus licebat in vſus ſuos frumentum accipere, ſi vellent, aut pro frumēto pretium, quæ æſtimatio dicebatur: in qua re auariſſimi quique infinitam pecuniam contrahebant, iniquum pretium faciſ imperando. Aſcon.•

o q. v. e. per hunc p Cilicia texta de pilis, in caſtrorum vſum atque nautarum. Aſcon. l. 1. ff. de act. ex empt. L. 1. § 17. ff. de inſtruct.• q v. e. proque his rebus. r L. per iſtum tamen omnia ger. ſ al. crimine•

mine quę voluit, in Dolabellã abſtulit: iſtum teſtem produxit: dixit iſte, quæ velle accuſatorem putauit. Quo ex genere mihi teſtium, qui cum iſto furati ſunt, ſi vti voluiſſem magna copia fuiſſet: qui vt ſe periculo litium, coniunctione criminum liberarent, quo [a] ego vellem, diſceſſuros pollicebantur.

98 Eorum ego voluntatem omnium repudiaui [b]. non modò proditori, ſed ne perfugæ quidem locus in meis caſtris cuiquam fuit. Forſitan meliores illi accuſatores habendi
B ſunt, qui hæc omnia fecerunt [c]: ſed *defenſorem in mea perſona, non accuſatorem, maximè laudari volo.* Rationes ad ærarium, antequàm Dolabella condemnatus eſt, non audet referre. impetrat à ſenatu, *vt dies ſibi prorogaretur* [d], *quòd tabulas ſuas ab accuſatoribus Dolabellæ obſignatas diceret*: perinde [e] quaſi exſcribendi poteſtatem non haberet. Solus eſt hic, qui numquam rationes ad ærarium referat. Au-
C diſtis quæſtoriam rationẽ tribus [f] verſiculis relatam: legationis non, niſi condemnato & eiecto eo, qui poſſet reprehendere: nunc [g] denique præturæ, quam ex S. C. ſtatim referre debuit, vſque ad hoc tempus non retulit.

97 Quæſtorem [h] ſe in ſenatu expectare dixit: perinde [i] quaſi non, vt quæſtor ſine prętore poſſet rationem referre, vt tu Hortenſi, vt omnes: eodem modo ſine quæſtore prætor. Dixit, idem Dolabellam impetraſſe. O-
D men [k] magis patribus conſcriptis, quàm cauſa [l] placuit [m], probauerunt. Verùm quæſtores quoque [n] iampridem venerunt, cur non retuliſti? illarum rationum ex ea fæce [o] legationis, quæſtoriæque tuæ procurationis illa ſunt nomina [p], quæ Dolabellæ neceſſariò ſunt æſtimata. EX Q. LITIBVS ÆSTIMATIS DOLABELLÆ PR. ET PROPR.

100 Quòd minus Dolabella Verri acceptũ retulit q̃ Verres illi expenſum tulerit, HS.
E quingenta, trigintaquinque millia: & quod plus fecit Dolabella Verrem accepiſſe, quàm iſte in ſuis tabulis habuit HS. ducenta triginta duo millia [r]: & q plus frumenti fecit accepiſſe iſtũ, HS. decies & octingenta millia [ſ]: quod tu homo caſtiſſimus aliud in tabulis habebas. Hinc illæ extraordinariæ [t] pecuniæ, quas nullo duce, tamen aliqua ex particula inueſtigamus, redundarunt: hinc ratio cum Qu. & Cn. Poſtumiis [u], Curtiis, multis
F nominibus; quorũ in tabulis iſte habet, nullum [x]: hinc HS. quaterdecies P. Tadio numerata Athenis teſtib. planum faciam. hinc empta apertiſſimè prætura: niſi forte id etiam dubium eſt, quomodo iſte prætor factus ſit.

101 Homo ſcilicet aut induſtria, aut opera probata, aut frugalitatis exiſtimatione præclara, aut denique, id quod leuiſſimũ eſt, aſſiduitate: qui ante quęſturam cum meretricib. lenonibuſq; vixiſſet: quæſturam ita geſſiſſet,
G quemadmodũ cognouiſtis: Romæ poſt quæſturam illam nefariam vix triduũ cõſtitiſſet; abſens non in obliuione iacuiſſet: ſed in aſſidua cõmemoratione omnib. omnium flagitiorũ fuiſſet. is repentè, vt Romã venit, gratis prętor factus eſt. Alia porrò pecunia, ne accuſaretur data. Cui ſit data, nihil [y] ad me, nihil ad rẽ pertinere arbitror: datã quidẽ eſſe tum inter omneis recẽti negotio facile cõſtabat.

102 Homo ſtultiſſime, & amentiſſime, tabulas cùm conficeres, & cum extraordinarię
H pecuniæ crimen ſubterfugere velles: ſatis te elapſurum omni ſuſpicione arbitrabare, ſi,

a L. quo ego vellem, ſe diſceſſuros poll.
b qu a non. vt S. aureis, adoleſcens accuſ. ſo.
c L. fecerunt. na eſt, ſed ego def.
d v. c. prorogaretur.
e L. proinde quaſi exſcr.
f Ac epi. de dicti reliqui.
g al. non. denique præturæ rationem, quam ex
h L. Quæſtorem ſe in ſen.
i L. proinde quaſi non, vt quæſtor, ſine prætore poſſet. P. B. ieſt rationem referre, vt tu Hort. vt omnes eod. modo poſſit ſine quæſt. pr.
k Id eſt auſpicium.
l id eſt excuſatio.
m qui eius exemplum admiſit Verres qui pecuniarum damnatus eſt.
n bini Lilybetani & Syracuſani A. ea.
o reſiduis ſordibus.
p titul. & capita criminum.
q L. millia: quod plus
r L. millia: quod plus
ſ L. millia: quod plus frumenti te ſe accepiſſe, quã tu, homo caſtiſſimus in tab. hab. HS decies & octoginta millia.
t Hinc tu ex ſuis & ſordidis lucris.
u *Vel ſic* Poſtum.
x *Ant. legeſt.* millies.
y Oratores quæ probari non poſſunt, fingunt ſe voluntate negligere.

quib. pecuniam credebas, iis expenſum [a] non ferres, neque in tuas tabulas vllum nomen referres, cùm tot tibi nominibus acceptum Curtij referrent? Quid proderat tibi, te expenſum illis non tuliſſe? An tuis ſolis tabulis te cauſam dicturum exiſtimaſti?

103 ¶ Verùm [b] *ad illam iam veniamus præclaram præturam*, criminaq; ea, quæ notiora ſunt iis [c], qui adſunt, quàm nobis, qui meditati ad dicendũ, paratiq; venimus: in quibus
B nõ dubito, quin offenſionẽ negligentiæ vitare, atq; effugere non poſſim. Multi enim ita dicent: De illo nihil dixit, in quo ego interfui: illã iniuriã nõ attigit, quæ mihi, aut quæ amico meo facta eſt: quibus ego in reb. interfui. His omnibus, qui iſtius iniurias norunt, hoc eſt, populo R. vniuerſo me vehementer excuſatũ volo, non negligentia mea fore, vt multa prætercam: ſed q alia teſtibus integra reſeruari velim: multa autem ꝓpter
C rationẽ breuitatis, ac tẽporis prætermittenda exiſtimem. Fatebor etiam illud inuitus, me prorſus, cùm iſte punctũ tẽporis nullum vacuũ peccato prætcrire paſſus ſit, omnia, quæ ab iſto cõmiſſa [d] ſunt, non potuiſſe cognoſcere. Quapropter ita me de præturæ criminibus auditote, vt ex vtroque [e] genere *& iurisdicendi* [f], *& ſartorum tectorũ exigendorũ, ea poſtuletis*, quę maximè digna ſunt [g] eo reo, cui paruum ac mediocre obiici [h] nihil opor-
D teat.

104 Nam [i] vt prætor factus eſt, qui auſpicato [k] à Chelidone ſurrexiſſet, ſortem nactus eſt vrbanæ prouinciæ, magis ex [l] ſua, & Chelidonis, q̃ ex populi R. voluntate. qui principio, qualis in edicto conſtituendo fuerit, cognoſcite. P [m]. *Annius* [n] *Aſellus* mortuus eſt, C. Sacerdote prætore [o]. Is cum haberet vnicam filiam, neque cenſus [p] eſſet:
E quod eum natura hortabatur, lex nulla prohibebat, fecit, vt filiam bonis ſuis heredem inſtitueret. heres erat filia: faciebant omnia cum pupilla, legis æquitas, voluntas patris, edicta prætorum, cõſuetudo iuris eius, quod erat tum cum Aſellus eſt mortuus.

105 Iſte, prætor deſignatus (vtrum admonitus, an tentatus, an, qua eſt iſte ſagacitate in his rebus, ſine duce vllo, ſine indice peruenerit ad hãc improbitatẽ, neſcio: vos tantum hominis audaciã [q], amentiámq; cogno-
F ſcite) appellat heredẽ L. Anneium, qui erat inſtitutus ſecũdũ filiã (non enim mihi perſuadetur, iſtũ ab illo prius appellatũ) dicit ſe poſſe ei condonare edicto hereditatẽ: docet hominem, quid poſſit fieri. illi bona res, huic vendibilis videbatur. Iſte tametſi ſingulari eſt audacia, tamẽ ad pupillæ matrem ſummittebat. malebat pecuniã accipere, nequid noui ediceret, quàm vt hoc edictũ tam improbum, & inhumanum interponeret.
G 106 Tutores, pecuniam prætori ſi pupillæ nomine dediſſent, grandem præſertim, quẽadmodum in [r] rationem inducerent, quemadmodum ſine periculo ſuo dare poſſent, non videbant: ſimul & iſtum fore tam improbum non arbitrabantur. ſæpe appellati, pernegauerunt. Iſte ad arbitrium eius, cui condonarat [ſ] hereditatem ereptam liberis, quàm æquum edictum ſcripſerit, quæſo cognoſcite. CVM INTELLIGAM, LEGEM
H VOCONIAM [t]. Quis vmquam crederet, Verrem [u] mulierum aduerſarium futurum? an ideo aliquid contra mulieres fecit, ne

[illegible]

a Expenſum ferret, qui ſcriberet pecuniam ſe dediſſe.
b DE PRAETVRA vrbana Verr. ſ. Cuius hic duo capita, de iuriſdictione & de ſartis & tectis.
c L. his qui adſunt.
d L. commiſſa ſunt.
e Criminum Verris in prætura vrbana pars duplex. vna de iuriſdictione, altera de ſartis & tectis.
f al. dicundi.
g v. c. ſunt.
h v. c. obiici.
i De iuriſdictione & iniquis edictis Verris.
k Auſpicia ab auibus ſumebantur. P. B. Hic non à Chelidone hirundine (quæ Græcis χελιδών) ſed ab auſpiciis Chelidonis meretricis, vrbanã præturam auſpicatus eſt.
l v. c. ex ſua, Chelidoniſque.
m al. C. Ann. Aſ.
n De iniquis edictis Verris in hereditate Annei Aſelli.
o qui Prætor Siciliæ ante Verrem.
p Cenſus dicebatur qui centum profeſſionem detuliſſet: aut certe cuius bona cenſa anno luſtrali.
q v. c. amentiam, audaciámq; cogn.
r In rationẽ inducere, id eſt in tabulis rationum ſcribere.
ſ L. condonabat.
t Voconia lex quæ fuerit dicam infrà.
u L. mulierũ aduerſarium Verrem fut.

Digitized by Google

totum edictum ad Chelidonis arbitrium ſcriptum videretur? Cupiditati hominum ait ſe obuiam ire. Quid [a] potius, nõ modò his temporibus, ſed etiam apud maiores noſtros? quis tam remotus fuit à cupiditate? Dic, quæſo, cætera. delectat enim me hominis grauitas, ſcientia iuris, auctoritas. QVI AB [b] AVLO POSTVMIO, Q. FVLVIO CENSORIBVS, POSTQVE [c] EA FECIT, FECERIT. Fecit, fecerit?

107 Quis [d] vnquam edixit iſto modo? quis vnquam eius rei fraudem, aut periculum propoſuit edicto, quæ neque poſt edictum, neque ante edictum prouideri potuit? Iure, legibus auctoritate omnium, qui conſulebantur, teſtamentũ P. [e] Annius fecerat non [f] improbum, non inofficioſum, non inhumanum. quòd ſi ita feciſſet: tamen poſt illius mortem nihil de teſtamento illius noui iuris conſtitui oporteret. Voconia lex te videlicet delectabat. Imitatus eſſes ipſum illum C. [g] Voconium, qui lege [h] ſua hæreditatem ademit nulli neque virgini, neque mulieri: ſanxit in poſterum, *qui poſt eos cenſores* [i] *cenſus* [k] *eſſet, ne quis heredem virginem, neue mulierem faceret.*

108 In lege Voconia non eſt, FECIT, FECERIT: neque in vlla præteritum tempus reprehenditur, niſi eius rei quæ ſua ſponte ſcelerata, ac [l] nefaria eſt, vt, etiam ſi lex non eſſet magnopere vitanda fuerit. Atque [m] in his rebus multa videmus ita ſancta eſſe legibus, vt antè facta in iudicium non vocentur. Cornelia [n] teſtamẽtaria, nummaria, cæteræ complures: in quibus non ius aliquod nouum populo [o] conſtituitur, ſed ſancitur: *vt, quod ſemper* [p] *malum facinus fuerit, eius quæſtio ad* [q] *populum pertineat ex certo tempore.*

109 De iure verò ciuili ſi quis noui quid inſtituit [r], is omnia, quæ antè acta ſunt, rata eſſe patitur. Cedo mihi leges Atinias [s], Furias [t], Fuſſias [u], ipſam, vt dixi, Voconiam, omneis præterea de iure ciuili: hoc reperies in omnibus ſtatui ius, quo poſt eam legem populus vtatur. Qui plurimum tribuunt edicto, *prætoris edictum legem annuam dicunt eſſe.* Tu edicto plus complecteris, quàm lege. Si finem edicto prætoris afferunt Kalend. Januar. cur non initium quoque edicti naſcitur [x] à Kalend. Januarij? an in eum annum progredi nemo poterit edicto, quo prætor alius futurus eſt: in illum, quo alius prætor fuit, regredietur?

110 Ac ſi hoc iuris non [y] vnius cauſa hominis edixiſſes, cautius compoſuiſſes. Scribis, SI [z] QVIS HEREDEM FECIT, FECERIT. Quod ſi plus legarit, quàm ad heredem, heredéſue perueniat, quod per legem Voconiam ei [a] qui cenſus ſit, licet: cur hoc cùm in eodem genere ſit, non caues? quia non generis, ſed hominis cauſam verbis amplecteris: vt facile appareat, te pretio eſſe commotum. Atque [b] hoc ſi in poſterum edixiſſes, minus

a *al.* quis. b L. Ab A. Poſt. c L. Poſtve ea teſtamentum fecit fecerit. || *aut potius* hæredem fecerit filiam. d Edicta enim prætorum in futurum tantum, concipi oportet, non de præteritis conſtitui. e L. P. Anneius f. f Teſtamentum improbũ contra leges: inofficioſum cõtra merita. Inhumanum contra pietatem. g L. Q. Voconium || *Sic in orat. pro Cornelio Balbo* Malè apud Flor. *epitome* 41. Voluntur dicitur. h Legis Voconiæ ſententia hæc fuit, vt qui poſt eos Cenſores cenſus eſſet, heredem virginem, neue mulierem faceret. De lege Voconia adde Ciceronem in Catone, & 2. de finibus, in Corneliana pro *Balbo* Gell. 17. Florũ *Epitom.* 41. Dio. 56 Paul. 4. *de ſen. ont.* 5. §. 2. *Inſtit. de Falcidia & Theophil. ibid.* vbi dixi. i A. Poſthumium & Fuluium cẽſores intelligit. k Cenſus Aſconio pecunioſus, qui centum millis profeſſione detuliſſet. Erat autem prima eorum claſſis qui centum millibus æris cenſerentur. l L. & nefaria eſt. m L. Atque in his ipſis rebus. n L. Corneliæ teſtament & c. vel dele vocem Corneliæ || rectè, teſtamẽtaria n. & nummaria ambæ Corneliæ. Eſtque hic lex Cornelia de falſis. *de qua Cicero* 1. *de natura Deor. Auguſt. & ff ad legem Corneliam, de falſis.* o *al.* In populum p *al.* ſemper per ſe malum. q L. ad prætorem pertr. || *al.* prætorem Romanum: ſola enim quæſtio perduellionis P. Romano: cæteræ prætoribus, qui & quæſitores vocabantur. r *al.* inſtituerit, is non om. quæ ante acta ſunt rata eſſe patiatur. ſ Legis Atiniæ, de rebus furtiuis non vſu capiendis fit mentio §. *furtiuæ Inſtit. de vſuc. & 17 Gell.* 7. t Furiæ legis fit mentio *Inſtit. de leg. falc.* u L. non habet, Fuſſias. x L. naſcetur à Kal. y L. non vnius hominis cauſa ed. z L. ſi quis heredem virginem, mulieremve fecit, fecerit. Quid ſi plus leg. a L. ei, qui cenſus non ſit || *al.* ei qui cenſus ſit, non licet. b *al.* Atqui.

A eſſet nefarium: tamen eſſet improbum: ſed tum [a] vituperari poſſet, in dubium venire non poſſet: nemo enim committeret. nunc eſt eiuſmodi edictum, vt quiuis intelligat, non populo eſſe ſcriptum, ſed P. Anneij ſecundis heredibus.

111 Itaque cùm à te caput illud tam multis verbis mercenario [b] prooemio eſſet ornatum: ecquis eſt inuentus poſtea prætor, qui illud [c] idem ediceret? non modo nemo edixit,
B ſed ne metuit quidem quiſquam ne quis ediceret. Nam poſt te prætorẽ multi teſtamenta eodem modo fecerunt. in his nuper Anneia [d]. Ea de multorum propinquorum ſententia, pecunioſa mulier quod cenſa non erat, teſtamento fecit heredem filiam. Itaque hoc magnum iudicium hominum de iſtius ſingulari improbitate, quod Verres ſua ſponte inſtituiſſet id neminem metuiſſe, ne [e] quis reperiretur qui iſtius inſtitutum ſequi vellet. Solus
C enim tu inuentus es, cui non ſatis fuerit corrigere voluntates viuorum, niſi etiam reſcinderes mortuorum.

112 Tu ipſe ex Sicilienſi edicto hoc ſuſtuliſti. voluiſti, ex improuiſo ſi quæ res natæ eſſent ex vrbano edicto decernere. quam poſtea tu tibi defenſionem relinquebas, in ea maximè offendiſti cum tuam auctoritatem tute ipſe edicto prouinciali repudiabas. Atque ego non dubito quin, vt mihi, cui filia maxi-
D mè cordi eſt, res hæc acerba videatur [f], atque indigna: ſic [g] vnicuique veſtrum, qui ſimili ſenſu, atque indulgentia filiarum commouemini. Quid enim natura nobis iucundius, quid carius eſſe voluit? quid eſt dignius, in quo omnis noſtra diligentia, indulgentiáque conſumatur?

113 Homo importuniſſime, cur tantam iniuriam P. Annio [h] mortuo feciſti? cur hunc dolorem cineri eius, atque oſſibus inuſſiſti, vt
E liberis eius bona patria, volũtate patris, iure, legibus tradita, eriperes, &, cui tibi eſſet commodum, condonares! Quibuſ [i] cum viui bona noſtra partimur, iis prætor adimere, nobis mortuis, bona [k], fortunaſque poterit? NEC PETITIONEM, inquit, NEC POSSESSIONEM DABO. Eripies igitur pupillæ togam prætextam [l]: detrahes ornamenta non ſolum fortunæ, ſed etiam ingenuitatis? Miramur ad arma contra iſtum hominem Lampſacenos
F eſſe? miramur iſtum de prouincia decedentem clàm Syracuſis profugiſſe? nos ſi alienam vicem pro noſtra iniuria doleremus: veſtigium [m] iſtius in foro eſſet relictum?

114 Pater dat filiæ: prohibes. leges ſinunt: tamen te interponis. De ſuis bonis ita dat, vt ab iure non abeat. Quid habes, quod reprehendas? nihil, opinor. At ego concedo: prohibe ſi potes: ſi habes qui te audiat: ſi poteſt tibi [n] dicto audiens eſſe
G quiſquam. Eripias tu voluntatem mortuis, bona viuis, ius omnibus? hoc populus Rom. non manu vindicaſſet, niſi te huic tempori, atque huic iudicio reſeruaſſet? Poſteaquàm ius prætorium conſtitutum eſt, ſemper hoc iure vſi ſumus: *ſi* [o] *tabulæ teſtamenti non proferrentur* [p], *tum, vti proximum quemque potiſſimum heredem eſſe oporteret, ſi* [q] *is inteſtato mortuus eſſet, ita ſecundum eum poſſeſſio daretur.* Quare hoc ſit æquiſſimum, facile eſt
H docere: ſed in re tam vſitata, ſatis eſt oſtendere, omneis antea ius ita dixiſſe, & hoc, vetus edictum, tranſlatitiumque [r] eſſe.

a *al.* tantum. b L. mercenarióq; prooemio. c L. idem illud. d *al.* Annia. e *al.* neque reperir. f L videtur. g L. ſic vnicuique veſtrum videatur, qui ſ. h *al.* Annio. i liberi viuo patre quaſi domini bonorum patris *l.* 12 *ff de liber.* k bona, poſſeſſiones, fortunas, fructus poſſeſſionum Aſconius hic interpretatur. l Toga communis maſculorum & fœminarũ: prætexta tamen hoc eſt iunior, toga viliorũ *Aſcon.* m *al.* veſtigiũ iſtius in foro non eſſet relictum. P. B. n *al.* tuo edicto. o de hac bonorum poſſeſſione vide titulum Digeſtorum, ſi tabulæ teſtamenti nullæ extabant & vnde liberi. adde & alium de quo titul. Digeſtorum ſi tabulæ teſtamenti extabant vti dix. p *al.* proferentur, vt infrà. q L. hoc reſtum ſi is inteſtato mort. eſſet. *dele* ſi vt gloſſema. r Tranſlatitia, aliunde tranſlata.

Digitized by Google

115 Cognoſcite [a] aliud hominis in re vetere edictum nouum:& ſimul,dum eſt vnde ius ciuile diſcatur,adoleſcenteis ei in diſciplinam tradite. mirum eſt hominis ingenium, mira prudentia. *Minucius* quidam mortuus eſt ante iſtum prætorem. eius teſtamentum erat nullum. lege hereditas ad gentem Minuciam veniebat. Si habuiſſet iſte edictũ,quod ante iſtum,& poſtea omnes habuerunt,poſſeſſio Minuciæ genti eſſet data. Si quis teſtamento ſe [b] heredem eſſe arbitraretur,quod

B tum non extaret, lege [c] ageret in hereditatem: aut,pro præde [d] litis vindiciarum cum ſatis accepiſſet, ſponſionem [e] faceret. ita [f] de hereditate certaret. [g] Hoc,opinor,iure & maiores noſtri,& nos ſemper vſi ſumus. Videte,vt hoc iſte correxerit.

116 Componit edictum iis verbis,vt quiuis intelligere poſſit, vnius [h] hominis cauſa conſcriptum eſſe. tantum [i] q hominem non

C nominat:cauſam quidem totã perſcribit. ius, conſuetudinem, æquitatem, edicta omnium negligit. EX EDICTO VRBANO. SI DE HEREDITATE AMBIGITVR[k], ET POSSESSOR SPONSIONEM NON FACIET. Iam,quid id ad prætorem[l],vter poſſeſſor ſit? nonne id quæri oportet, vtrum poſſeſſorem eſſe oporteat? Ergo quia poſſeſſor eſt, non moues poſſeſſione: ſi poſſeſſor non eſſet,non dares. nuſquam enim ſcribis,neque tu aliud

D quicquam edicto amplecteris, niſi eam cauſam,pro qua pecuniam acceperas.

117 Iam hoc ridiculum eſt. SI DE HEREDITATE AMBIGITVR[m], ET TABVLÆ TESTAMENTI OBSIGNATÆ NON MINVS MVLTIS SIGNIS,QVAM E LEGE OPORTEAT, AD ME PROFERENTVR: SECVNDVM TABVLAS TESTAMENTI POTISSIMVM HEREDITATEM DABO. Hoc tranſlatitium eſt: ſequi

E illud oportet, SI TABVLÆ TESTAMENTI NON PROFERENTVR. Quid ait? ſe ei daturum,qui ſe dicat heredem eſſe. Quid ergo intereſt,proferantur,necne? ſi protulerit, vno ſigno vt ſit minus, quàm ex lege oportet non des poſſeſſionem. Si omnino tabulas non proferet,dabis. Quid nunc dicam? neminem vnquam poſtea alium edixiſſe [n]? valde [o] ſit mirum,neminem fuiſſe,qui iſtius ſe ſimi-

F lem dici vellet. Ipſe in Sicilienſi edicto hoc non habet: exegerat enim iam mercedem. Item vt illo edicto,de quo antè dixi, in Sicilia de hereditatum poſſeſſionibus dandis, edixit idem,quod omnes Romæ præter iſtum. EX EDICTO SICILIENSI. SI DE HEREDITATE AMBIGITVR [p].

118 At per deos immortales,quid eſt,quod de hoc dici poſſit? Iterum enim iam quæro abs te,ſicut modo in illo capite [q] Anniano de mulierum hereditatibus,nunc [r] in hoc de

G hereditatum poſſeſſionibus: cur ea capita in edictum prouinciale transferre nolueris. Vtrum digniores homines exiſtimaſti eos qui habitant in prouincia, quàm nos,qui æquo iure vtimur [s]? An aliud Romæ æquum eſt,aliud in Sicilia? Non enim hoc poteſt hoc loco dici, multa eſſe in prouinciis aliter edicenda: non de hereditatum quidem poſſeſſionibus, non de mulierum hereditatibus.

H Nam [u] vtroq; genere video non modo cæteros,ſed te ipſum totidem verbis edixiſſe,quot verbis edici Romæ ſolet. Quæ Romæ magna cum infamia pretio accepto,edixeras,ea ſo-

A la te, ne gratis in prouincia malè audires, ex edicto Sicilienſi ſuſtuliſſe video.

119 Et, cum edictum totum eorum arbitratu,quamdiu fuit deſignatus,componeret, qui ab iſto ius ad vtilitatem ſuam nundinarentur; tum verò in magiſtratu contra illud edictum ſuum ſine vlla religione decernebat. Itaque L. Piſo multos codices impleuit earum rerum,in quibus ita interceſſit [a], quod iſte aliter,atque vt edixerat,decreuiſſet. quod

B vos oblitos eſſe non arbitror, quæ multitudo, qui ordo ad Piſonis ſellam iſto prætore ſolitus ſit conuenire. quem iſte collegam niſi habuiſſet, lapidibus coopertus eſſet in foro. ſed eo leuiores iſtius iniuriæ videbantur, quòd erat in æquitate, prudentiáque Piſonis paratiſſimum perfugium: quo ſine labore, ſine moleſtia, ſine impenſa, etiam ſine patrono homines vterentur.

120 Nam, quæſo, redite [b] in memoriam.

C iudices. quæ libido iſtius in [c] iure dicendo fuerit, quæ varietas decretorum, quæ nundinatio, quàm inanes domus eorum omnium, qui de iure ciuili conſuli ſolent: quam plena, atque referta Chelidonis [d]. à qua muliere cum erat ad eum ventum, & in aurem eius inſuſurratum, aliàs reuocabat eos, inter quos iam decreuerat, decretumq; mutabat: aliàs inter alios contrarium ſine vlla religione decernebat, ac proximis paullo antè

D decreuerat.

121 Hinc illi homines erant, qui etiam ridiculi inueniebantur ex dolore: quorum alij, vt [e] audiſtis, negabant mirandum eſſe, ius [f] *tam nequam eſſe Verrinum*: alij etiam frigidiores erant: ſed,quia ſtomachabantur,ridiculi videbantur eſſe, cum *ſacerdotem ex ecrabantur, qui Verrem tam nequam reliquiſſet.* Quæ ergo non commemorarem (neque enim perfacetè dicta, neque porro hac ſeueritate

E digna ſunt) niſi vos illud vellem recordari, iſtius nequitiam & iniquitatẽ tũ in ore vulgi, atq; in communib. prouerbiis eſſe verſatam.

122 ¶ In plebem vero Romanam vtrum ſuperbiam prius memorẽ, an crudelitatem? ſine dubio crudelitas grauior eſt,atque atrocior. Oblitosne igitur hos putatis eſſe, quemadmodũ ſit [h] iſte ſolitus virgis [i] plebem Romanam concidere? quam rem etiam tribu-

F nus plebis in concione egit,cum eum, quem virgis iſte ceciderat, in proſpectum [k] populi Rom. produxit. cuius rei cognoſcendæ faciam vobis ſuo tempore poteſtatem.

123 Superbia vero quæ fuerit, quis ignorat? quemadmodum is tenuiſſimum quemque contempſerit, deſpexerit, liberum eſſe numquã duxerit? P. [l] *Trebonius* viros bonos [m] & honeſtos complureis fecit heredes: in his fecit ſuum libertum. is A. Trebonium fratrem habuerat proſcriptum. ei [n] cum cau-

G tum vellet,ſcripſit, *vt heredes iurarent, ſe curaturos, vt ex ſua cuiuſque parte ne minus dimidium ad A. Trebonium fratrem illum proſcriptum perueniret.* Libertus iurat: cæteri heredes adeunt ad Verrem: docent,non oportere ſe iurare,facturos eſſe,quod cõtra legem [o] Corneliam eſſet. *qua proſcriptum iuuari vetat.* impetrant, vt ne iurent. dat his poſſeſſionem. Id ego non reprehendo. etenim erat iniquum, homini proſcripto,egenti, de fraternis bonis quidquam dari [p]: & ille libertus

H niſi ex teſtamento patroni iuraſſet, ſcelus ſe facturum arbitrabatur.

a De iniquis edictis Verris in teſtamento Minucij.
b *L.* ſe eſſe heredem.
c id eſt aut peteret poſſeſſionem hæreditatis: aut certè ab aduerſario ſatis acciperet pro præde litis vindiciarum. hoc eſt, prædẽ ſeu fideiuſſorẽ locupletẽ hæreditatis controuerſæ reſtituendæ acciperet a poſſeſſore quo etiam caſu idẽ ipſe poſſeſſori ſponſionem faceret certæ pecuniæ aut æſtimationis
P. C.
amittendæ,an ſua eſſet hæreditas de qua contenderet. Atque ita interpretor locũ hunc perobſcurum, de quo tamen vide etiam Aſconium *hic.*
d *al.* præde vindiciarum: *al.* per prædes litis.
e De ſponſionibus dixi 3. in Verrem.
f *al.* & ita de hæreditate certatur.
g certatur de hæreditate per ſponſionem.
h Priuilegium igitur erat cõ lex quod neque à prætore fieri poterat.
i tantũ quod: id eſt eo de pretio quod vel ſoli quid.
k *L.* AMBIGITVR.
l *Poſſeſſor eſt.* Quid ad Prætorem.
m *al.* AMBIGETVR.
n *L.* ita edixiſſe?
o *al.* valde
P. E.
hoc ſit mirũ, *al.* valde hoc eſt mirum.
p L. AMBIGETVR.
q Capita iuris dicundi.
r P. Anniej Aſelli de quo ſupra.
ſ item nunc in hoc de h
s *ſcri.* vtimur.
u *L.* Nam vtroque.

a Intercedere Prætor Prætori ſolebat, vt Piſo Verri: appellatione ad collegam facta. *Aſcon.*
b *al.* reducite in memoriã.
c *ſcri.* in iure dicundo.
d plebeiæ clientulæ & meretriculæ Verris.
e *Vet.* *Piſi* id quod ſæpe audiſtis.
f Ius Verrinũ vel à Verre porco. quod dictũ cũm frigidum hic eſſe dixerit Cicero, mirum cur Tacit. 3. quaſi falsè dictum à Cicerone ſcribat.
g ludit in ambiguo Sacerdotis in Prætura Sicilienſi Verrem
P. CI.
ſucceſſorem relinquentis, rum Sacerdotis munus eſſet inter cætera, ſues in ſacrificiis mactare.
h *al.* iſte ſolitus ſit.
i contra leges.
k *al.* reſpectum.
l De iniquis edictis Verris in P. Trebonij hæredes.
m communi opinione.
n *al.* ei ſium cautum eſſe velI.
o Lex Cornelia aduerſus proſcriptos & vt ne quis proſcriptum iuuet.
P. B.
p *L.* dau. At ille lib.

Digitized by Google

124 Itaque ei Verres poſſeſſionem hereditatis negat ſe daturũ, ne poſſet patronum ſuum proſcriptum iuuare:ſimul vt eſſet pœna,quod alterius patroni teſtamẽto obtemperaſſet. Das poſſeſſionem ei, qui non iurauit,concedo:pretorium eſt.adimis [a] tu ei,qui iurauit?quo exemplo? Proſcriptum iuuat. Lex eſt.pœna eſt.quid [b] ad eum,qui ius dicit? Vtrum reprehendis,quòd patronum iuuabat eum,qui tum in miſeriis erat:an quòd alterius patroni mortui voluntatem conſeruabat,à quo ſummum [c] beneficium acceperat?vtrum horum reprehendis?Et hoc tũ de ſella vir optimus dixit,Equiti Romano,tam locupleti,libertinus ſit homo heres? Modeſtum [d] ordinem,quòd illinc viuus ſurrexit.

125 Poſſum ſexcenta decreta proferre, in quibus,vt ego pecuniam nõ dicam interceſſiſſe,ipſa decretorũ nouitas,iniquitaſq; [e] declarat. ¶ Verum [f], vt ex vno de cæteris coniecturam facere poſſitis:id quod priore actione cognoſtis audite. C. Sulpitius Olympius [g] fuit. is mortuus eſt C. Sacerdote prætore, neſcio an ante, q̃ Verres præturam petere cœperit. Fecit heredẽ *M. Octauium Ligurem*. Ligur hereditatem adiit: poſſedit Sacerdote prætore, ſine vlla cõtrouerſia. Poſteaquàm Verres magiſtratum iniit:ex edicto iſtius, quod edictũ Sacerdos nõ habuerat, Sulpicij patroni filia ſextam partem hereditatis ab Ligure petere cœpit. Ligur nõ aderat. L. frater eius cauſam agebat:aderãt amici,propinqui. Dicebat iſte, niſi cum muliere decideretur,in poſſeſſionẽ ſe ire iuſſurum. L. Gellius cauſam Liguris defendebat:docebat edictum eius non oportere ad [h] eas hereditates valere,quę ante eum prætorem veniſſent. ſi hoc tum fuiſſet edictum, fortaſſe Ligurem hereditatem aditurum non fuiſſe. Æqua poſtulatio, ſumma hominum auctoritas pretio ſuperabatur.

126 Venit Romã Ligur:nõ dubitabat,quin ſi ipſe Verrẽ conueniſſet, æquitate cauſæ,& auctoritate ſua cõmouere hominem poſſet. domum ad eum venit:rem demõſtrat: quàm pridem ſibi hereditas veniſſet, docet. quod facilẽ in cauſa æquiſſima homini ingenioſo fuit: multa, quæ quemuis mouere poſſent, dixit:ad extremum petere cœpit,ne vſq; eo ſuam auctoritatem deſpiceret, gratiamque contemneret,vti ſe tãta iniuria afficeret. Homo Ligurem accuſare cœpit:qui in re aduẽtitia [i],atque hereditaria tam diligens,tam attentus eſſet:debere eum aiebat ſuam [k] quoq; rationem ducere:multa ſibi opus eſſe,multa canibus ſuis,quos circa ſe haberet. Non poſſum illa planius cõmemorare, quàm ipſum Ligurem pro teſtimonio dicere audiſtis.

127 Quid enim, Verres?vtrum ne his quidem teſtibus creditur [l]? an hæc ad rem non pertinẽt? non M. Octauio?non L. Liguri?quis nobis credet? cui nos? quid eſt, Verres,quod planum fieri teſtibus poſſit,ſi [m] hoc non ſit? an id,quod dicũt,leue eſt?nihil leuius,quàm prætorem vrbis hoc iuris in ſuo magiſtratu conſtituere, omnibus iis, quibus hereditas venerit, coheredem prætorem eſſe oportere. An verò dubitamus quo ore iſte cæteros homines inferiore loco,auctoritate,ordine:quo ore homines ruſticanos ex municipiis, quo denique ore,quos nunquam liberos putauit, libertinos homines ſolitus ſit appellare, qui ob ius [n] dicendum M. Octauium Ligurem, hominem ornatiſſimum loco,ordine,nomine, virtute,ingenio copiis, poſcere pecuniam non dubitarit?

a L. adimas tu ei.
b quaſi diceret, quid ad Prætorẽ? Prætoris munus non eſt, ſed Quæſitoris rerum capitalium, qui de cauſa capitis cum conſilio iudicabat.
c libertatem quæ apud ſerentium ſummum pretiũ.
d al. O. Mod.
e fort. iniquitáſq; clamat.
f De iniquis edictis Verris in Ligurem.
g Olympus fuit. & ita locutus eſt idẽ Cicero 3. ad Atticum 17. adde Turneb. 24 aduerſ.
P. C I I.
h Priſcianus 15. in fin.
i quia ab alieniore hæreditas veniebat.
k fort. ſui quoque rationem d.
l L. credetur?
m L. ſi hoc non ſit?
n al. ob ius dicundum.

128 ¶ In [a] ſartis [b] tectis verò quemadmodum ſe ſe geſſerit,quid ego dicam? dixerunt, qui ſenſerunt. ſunt alij,qui dicant:notæ res, ac manifeſtæ prolatæ ſunt, & [c] proferuntur. Dixit C. Fannius,eques Ro.frater germanus Q. Titinij iudicis [d] tui, tibi ſe pecuniam dediſſe. Recita teſtimonium C. Fannij. Nolite C. Fannio dicenti credere: noli,inquam, tu Q. Titini, C. Fannio, fratri tuo,credere. dicit enim rem incredibilem: C. Verrem inſimulat auaritiæ, & audaciæ: quæ vitia videntur in quemuis potius, quàm in iſtum conuenire. Dixit Q. Tadius, homo familiariſſimus patris iſtius,non alienus à matris eius genere,& nomine: tabulas [f] protulit,quibus pecuniam ſe dediſſe oſtendit. Recita nomina Qu. [g] Tadij. Recita teſtimonium Q. Tadij. Ne tabulis quidem Qu. Tadij, nec teſtimonio credetur? Quid igitur in iudiciis ſequemur? quid eſt aliud,omnibus omnia peccata & maleficia concedere, niſi hoc hominum honeſtiſſimorum teſtimoniis,& virorum bonorum tabulis non credere?

129 Nam quid ego de quotidiano ſermone, querimoniáque populi Rom. loquar? de iſtius impudentiſſimo furto,ſeu potius nouo, ac ſingulari latrocinio? auſum eſſe in [h] æde Caſtoris,celeberrimo, clariſſimoque monumento,quod templum in oculis,quotidianoque aſpectu populi Rom. eſt poſitum, quo ſæpennumero ſenatus conuocatur: quo [i] maximarum rerum frequentiſſimæ quotidie aduocationes [k] fiunt:in eo loco, in ſermone hominum, audaciæ ſuæ monumentum æternum relinquere?

130 Ædem Caſtoris,iudices,P. Iunius habuit tuendam, L. Sylla, Q. Metello,conſulib. [l] Is mortuus eſt,reliquit pupillum paruum filium.cum L. Octauius, C. Aurelius, COSS. [m] ædeis ſacras locauiſſent,neque potuiſſent omnia ſarta tecta exigere, neque ij prætores, quibus erat negotium datum, C. Sacerdos,& M. Cęſius:factum eſt S. C. quibus de ſartis tectis cognitum,& iudicatum non eſſet,vti [n] C. Verres, P. Cælius, prætores cognoſcerent, & iudicarent. Qua poteſtate iſte permiſſa,vt ex C. Fannio,& ex Q. Tadio cognouiſtis [o], verumtamen cum eſſet omnib. in rebus apertiſſime, impudentiſſiméque prædatus, hoc voluit clariſſimum relinquere iudicium latrociniorum ſuorum:de quo non audire aliquando,ſed videre quotidie poſſemus.

131 Quæſiuit,quis ædem Caſtoris ſartam tectam deberet tradere. Iunium ipſum mortuum eſſe ſciebat: ſcire volebat, ad quẽ illa res pertineret:audit pupillum eſſe filium.homo,qui ſemper ita palàm dictitaſſet,*pupillos, & pupillas,certiſſimam prædam eſſe prætoribus*, optatum negotium ſibi in ſinum delatũ eſſe dicebat. Monumentum ille amplitudine,illo opere, quamuis ſartum tectum,integrumq; eſſet,tamen aliquid ſe inuenturum,in quo [p] moliri,prædarique poſſet,arbitrabatur.

132 L. Rabonio [q] ædem Caſtoris tradi oportebat. is caſu pupilli Iunij tutor erat teſtamento patris. cũ eo ſine vllo intertrimento [r] conuenerat iam, quemadmodum traderetur. Iſte ad ſe Rabonium vocat,quærit ecquid ſit, quod à pupillo traditum non ſit, quod exigi debeat. Cum ille,id quod erat, diceret,facilem pupillo traditionem eſſe: ſi-

P. R.
a DE SARTIS TECTIS exigendis.
b i. ſarta tecta proconſulis curæ eſſe debebant. vide l. 7. §. 1. ff. de offic. proconſ.
c fort. & proferentur.
d iudicis huius tui.
e L. C. Fannij. TESTIMONIVM C. FANNII. Nol.
f certis nominibus à ſe ſcriptas, quo videlicet tempore, vnde, quomodo, & per quos annos dediſſet pecunias.
g L. Q. Tadij. nomina Q. Tadij Rec. teſti. Q. Tadij. teſtimonium Q. Tadij Ne tab.
h Ædes Caſtoris Romæ & quæ in ea fieri ſolita.
i al. in quo max.
k vel vt conſulantur, vel vt arbitri ſint, vel vt iudices ſint.
l Vet. Pro Cenſoribus.
m fort. legendum Cenſores: Cenſorum enim id erat
P. C I I I.
munus, ædes ſacras locare tuendas, & reficiendas. fuit tamen & Ædilium quoque hæc cura, raro Prætorum, idque niſi ſenatus decreuiſſet. Aſcon. Ped.
n L. vti de iis C. Verr.
o al. cognouiſtis: cũ non eſſet, L. cognouiſtis tum vero cum eſſet.
p al. quo aliquid moliri.
q Priſcianus Habonio.
r Intertrimentũ & detrimentũ & accipientis Detrimentum vtriuſque partis dici poteſt. Aſcon.

gna,& dona cōpatēre omnia: ipſum tēplum omni opere eſſe integrū, indignū iſti videri cœpit,ex tāta æde,tantoq; opere ſe non opimum præda,præſertim à pupillo,diſcedere.

133 Venit ipſe in ædem Caſtoris·cōſiderat templum: videt vndiq; tectum pulcherrimè laqueatū:præterea cætera noua atq; integra: verſat ſe:quærit, quid agat. dicit ei quidam ex illis canibus,quos iſte Liguri dixerat eſſe circa ſe multos:tu Verres hic quod moliare, nihil habes: niſi fortè vis *ad perpendiculum* [a] *columnas exigere*. Homo omnium rerum imperitus, quærit, quid ſit, ad perpendiculum. Dicunt ei,ferè nullam eſſe columnam, quæ ad perpendiculum eſſe poſſit. Iam [b] mehercule,inquit,ſic agamus:columnæ ad perpendiculum exigantur.

P. B.
a Perpendiculum, linea eſt laterum æqualitatem probans. Ad perpendiculū autem columnas exigere pene ſtultum, cum in iis aut media aut ima craſſiora ſint.
b al. Nam mehere.
c Legem pro pactione hic accipit.

134 Rabonius, qui legem [c] noſſet,qua in lege numerus tātum columnarum traditur, perpendiculi mentio fit nulla.& qui non putaret ſibi expedire.ita accipere,ne eodē modo reddendum eſſet:negat,id ſibi deberi:negat oportere exigi.Iſte Rabonium quieſcere iubet:& ſimul ei nonnullam ſpem ſocietatis oſtendit. hominem modeſtum, & minimè pertinacem facilè coërcet: columnas ita ſe exacturum eſſe confirmat.

135 Noua res,atq; improuiſa pupilli calamitas nuntiatur ſtatim C.Muſtio,vitrico pupilli,qui nuper eſt mortuus:M.Iunio patruo: P.Potitio,tutori,homini frugaliſſimo. Hi rē ad virū primarium,ſummo officio,ac virtute præditū, M.Marcellū, qui erat pupilli tutor, deferunt. Venit ad Verrē M.Marcellus,petit ab eo pro ſua fide,ac diligētia,plurib.verbis, ne per ſummam iniuriam pupillum Iunium fortunis patriis conetur euertere. Iſte,qui iā ſpe,& opinione prædam illā deuoraſſet,neq; vlla æquitate orationis,neq; auctoritate M. Marcelli cōmotus eſt. Itaque,quemadmodū oſtendiſſet,ſe id [d] exacturum eſſe,reſpondit.

d al. perpendiculum.

136 Cùm ſibi omneis ad iſtum allegationes [e] difficiles, omneis aditus arduos,ac potius interclusos viderent. apud [f] quem non ius,non æquitas, non miſericordia,non propinqui oratio, non amici voluntas, non cuiuſquam auctoritas, pro [g] pretio, non gratia valeret:ſtatuunt,id ſibi optimum eſſe factu, quod cuiuis veniſſet in mentem,petere auxilium à Chelidone:quæ iſto prætore non modò in iure ciuili, priuatorumque omnium controuerſiis, populo Rom.præfuit, verùm etiam in his ſartis tectis [h] dominata eſt.

e Amicorum hominum.
f Iudicis iniqui delineatio.
g L. præ pretio.
P. CIV.
h al. tectiſque

137 Venit ad Chelidonē C.Muſtius,eques Ro.[i] publicanus, homo cū primis honeſtus: venit M.Iunius,patruus pueri, frugaliſſimus homo, & caſtiſſimus [k]: venit homo ſummo honore, & pudore, & ſummo officio ſpectatiſſimus ordinis ſui,P.Potitius tutor. O multis acerbā,ô miſeram, atq; indignā præturā tuam!vt mittam cætera,quo tandem pudore taleis viros,quo dolore,meretricis domū veniſſe arbitramini? qui nulla cōditione iſtam turpitudinē ſubiſſent,niſi officij,neceſſitudiniſq; ratio coegiſſet. Veniūt,vt dico,ad Chelidonem.domus erat plena: noua iura,noua decreta,noua iudicia petebantur. *Mihi det poſſeſſionem:mihi ne adimat: in me iudicium ne det: mihi bona addicat*: alij nummos numerabant: alij tabulas obſignabant.domus erat nō meretricio conuentu,ſed prętoria turba referta.

i parcus & attentus.
k quò magis indignius fuit ad meretricem oratum veniſſe.

138 Simulac poteſtas primū data eſt,adeūt hi,quos dixi. loquitur Muſtius:rem demonſtrat:petit auxilium:pecuniā pollicetur.Reſpondit illa,vt meretrix,nō inhumanè:libēter ait ſe eſſe facturam,& ſe cū iſto diligēter ſermocinaturam:reuerti iubet.tū diſcedunt: poſtridie reuertuntur.negat illa poſſe hominem exorari: permagnam eum dicere ex illa re pecuniam confici poſſe. Vereor,ne quis fortè de populo, qui priori [a] actione non affuit, hæc, quia propter inſignem turpitudinem ſunt incredibilia, fingi à me arbitretur. ea vos antea iudices,cognouiſtis.

a L. priore act.

139 Dixit iuratus P.Potitius,tutor pupilli Iunij: dixit M.Iunius tutor & patruus. Muſtius dixiſſet ſi viueret:ſed pro Muſtio,recenti re de [b] Muſtio auditum dixit L.Domitius:[c] qui cùm ſciret, me ex Muſtio viuo audiſſe, quòd eo ſum vſus plurimùm, (etenim [d] id iudicium, quod propè omnium fortunarum ſuarum C.Muſtius habuit,me vno defendente vicit)cum hoc,vt dico, ſciret L.Domitius me ſcire, ad eum res omneis Muſtium ſolitum eſſe deferre: tamen de Chelidone reticuit,quo ad potuit: aliò reſponſionem ſuam deriuauit. Tantus in adoleſcente clariſſimo, ac principe [e] iuuentutis pudor fuit, vt aliquandiu cùm à me premeretur, omnia potius reſponderet, quàm Chelidonem nominaret. Primò neceſſarios iſtius ad eum allegatos eſſe dicebat:deinde aliquando coactus Chelidonem nominauit.

b Teſtis de auditu olim admittebatur.
c Ahenobarbus qui poſtea Conſul cū Appio Pulchro.
P. B.
d al. etenim iudicium,q.
e Princeps iuuentutis vocari ſolebat qui præcipuus inter adoleſcētes. ſic Brutū principem iuuentutis appellat Cicero epiſtola ad Atticum.

140 Non te pudet, Verres, eius mulieris arbitratu geſſiſſe præturam, quam L.Domitius ab ſe nominari vix ſibi honeſtum eſſe arbitrabatur? Reiecti à Chelidone capiunt conſilium neceſſarium,vt ſuſcipiant ipſi negotium. cū Rabonio tutore, quod erat [f] vix H S.quadraginta millium,tranſigunt H S. ducentis millibus. Refert ad iſtum rem Rabonius:vt ſibi videbatur,ſatis grandem pecuniam,& ſatis impudentem eſſe: iſte,qui aliquanto plus cogitaſſet, malè accipit verbis Rabonium: negat eum ſibi illa deciſione ſatisfacere poſſe. ne multa, locaturum ſe eſſe confirmat.

f Verbi gratia, quod minus mille coronatis perfici poterat, tranſigunt quinque millibus coronatorum.

141 Tutores hæc neſciunt:quod actū erat cum Rabonio,putāt id eſſe certiſſimū:nullā maiorem pupillo metuunt calamitatem.Iſte verò non procraſtinat: locare incipit, non [g] proſcripta,neq; [h] edicta die,alieniſſimo tempore,ludis [i] ipſis Romanis,foro ornato.Itaq; renunciat Rabonius illam deciſionem tutoribus.accurrunt tamen ad tempus tutores.*digitum* [l] *tollit* Iunius patruus.iſti color immutatus eſt:vultus, oratio,mens deniq; excidit. quid ageret, cœpit cogitare. ſi opus pupillo redimeretur,ſi res abiret ab eo mancipe,quē ipſe appoſuiſſet:ſibi nullam prædā eſſe.Itaq; excogitat.quid? nihil ingenioſe. nihil,quod quiſquam poſſit dicere,improbè [k], vel callide:nihil ab iſto tectū,nihil veteratorium expectaueritis:omnia aperta, omnia perſpicua reperientur,impudentia.amentia.audacia.

g Mos erat proſcribi & edici diē quo opera publica addicerentur.
h fort. neque pro dicta die,
i Prodicere diem eſt prodere & vnde proditio, pro dictio Verris feſtus.
l Mos fuit in auctionibus vt is qui licebatur digitū & manū tolleret, vnde et Verrina 3. iſque măceps dicebatur. Feſtus in Manceps, Ambroſius 1. epiſt.2. verbo interpres Horatiū ad illum verſum ſatyra 8 lib.2. Indice monſtraret digito.
k L. Improbè callidè

142 Si pupillo opus redimitur,mihi præda de manib.eripitur. Quod eſt igitur remediū? quod?ne liceat pupillo redimere. Vbi illa cōſuetudo in bonis,prædibus,prædiiſq; vēdendis,omniū COSS.cenſorū,prætorū,quæſtorū denique, *vt optima conditione ſit is,cuia* [l] *res ſit,cuium periculum?* Excludit eū ſolum,cui prope dicā ſoli poteſtatem factam eſſe oportebat. quid enim quiſquam ad meam pecuniā,me inuito,adſpirat [m],quid accedit [n]?Locatur opus id, quod ex mea pecunia reficiatur,

l L. cum res eſt. cuium p.
m al. adſpiret?
n al. accedat?

Digitized by Google

tur, ego me tefecturum eſſe dico: probatio A futura eſt tua, qui locas; prædibus [a], & prædiis populo cautum eſt: &, ſi non putas cautum [b], ſcilicet tu prætor in mea bona, quos voles, immittes? me ad meas fortunas defendendas accedere non ſines?

143 Operæpretium eſt, ipſam legem cognoſcere dicetis, eundem conſcripſiſſe, qui illud edictum de hereditate: EX [c] OPERE FACIVNDO QVÆ PVPILLI IVNII. Dic, dic, quæſo, clarius. C. VERRES PR [d]. VRBIS ADDIDIT. corriguntur leges cenſoriæ. Quòd [e] enim video in multis veteribus B legibus, CN. DOMITIVS, L. METELLVS, L. CASSIVS, CN. SERVILIVS CENSORES [f] ADDIDERVNT: vult aliquid eiuſmodi C. Verres. dic, quid addidit? QVI DE L. MARCIO, M. PERPENNA CENSORIBVS REDEMERIT, SOCIVM [g] NE ADMITTITO [h]: NEVE ET PARTEM [i] DATO, NEVE REDIMITO. Quid ita? C ne vitioſum opus fieret? At erat probatio [k] tua. Ne parum locuples eſſet? At erat, & eſſet amplius, ſi velles, populo cautum prædibus & prædiis.

144 Hic te [l] ſi res ipſa, ſi indignitas iniuriæ tuæ non commouebat: ſi pupilli calamitas, propinquorum lacrymæ, D. [m] Bruti, cuius prædia ſubierunt periculum [n], M. [o] Marcelli tutoris auctoritas apud te ponderis nihil habebat: ne illud quidem animaduertebas, D eiuſmodi fore hoc peccatum tuum, quod tu neque negare poſſes (in tabulas enim retuliſti) nec cum defenſione aliqua confiteri? Addicitur id opus ĪIS. CIↃLX millibus: cum tutores ĪIS. LXXX. millibus id opus ad illius hominis iniquiſſimi arbitrium ſe effecturos eſſe clamarent.

145 Etenim quid erat operis? id, quod vos vidiſtis. omnes illæ columnæ, quas dealbatas videtis, machina appoſita, nulla impenſa E deiectæ, eiſdemque lapidibus repoſitæ ſunt. hoc tu ĪIS. CIↃLX. millib. locauiſti. Atqui in illis columnis dico eſſe, quę à tuo redemptore commotæ nõ ſint: dico eſſe, ex qua tantũ tectorĩ [p] vetus delitũ [q] ſit, & nouũ inductũ. Quòd ſi tãta pecunia columnas dealbari putaſſem, certè nũquã ædilitatẽ petiuiſſem.

146 At, vt videatur tamen res agi & non eripi pupillo: SI QVID OPERIS CAVSA RESCIDERIS [r], REFICITO. Quid erat, F quod reſcinderet: cùm ſuo quemq; loco lapidem reponeret? QVI REDEMERIT, SATISDET DAMNI INFECTI, EI, QVI A VETERE REDEMPTORE ACCEPERIT. Deridet, cum ſibi ipſum iubet ſatiſdare Rabonium. PECVNIA PRÆSENS SOLVATVR [s]. Quibus de bonis? eius, qui, quod tu ĪIS. CIↃLX. millibus locaſti, ĪIS. LXXX. millibus effecturũ ſe eſſe clamauit. Quibus G de bonis? pupilli. *cuius ætatem & ſolitudinem, etiamſi tutores non eſſent, defendere prætor debuit* [t]: tutoribus defendẽtibus, non modò patrias eius fortunas, ſed etiam bona tutorum ademiſti. HOC OPVS BONVM SVO [u] CVIQVE FACITO.

147 Lapis aliquis cędendus, & apportandus fuit machina ſua. nam illo non ſaxum, non materies aduecta eſt: tantum operis in iſta locatione fuit, quantum paucæ operæ fabrorum, mercedis tulerunt, & [x] manus H pretium machinæ. Vtrum exiſtimatis minus operis eſſe vnam columnam efficere ab in-

a Prædes fideiuſſores: bona prædia, prædũ ipſorũ bona fatiſda tionibus obnoxia.
b al. cauere.
c L. QVÆ EX OPERE FACIVNDO PVP. & al. Ex operi faciendo Iuli Pupilli, quam C. Verres Prætor Vrbanus addit. *Ant. Auguſt.* Lex operi faciundo pupilli Iunii. Quæ? Dic, dic quæſo clarius.
d al. lex lu. ...
e al. Quid enim?
f Legibus cẽſoriis, quæ de operum locatione ſcribebantur, hæc verba *Cenſores addiderunt* ſolita adſcribi aſſueta, vt *paulo ante.*
g L. EVM SOCIVM. P. B.
h al. ne admitto.
i Particeps, certam habẽs partem non agit vt ſocius. *Aſcon.*
k *Vide l. lex Iulia ff. ad Iul. repetundar.*
l L. Hic ſi te res ipſa.
m L. ſi D. Bruti.
n ſatiſdatio nis.
o L. ſi M. Marcelli.
p Tectorium incruſtatio calcis, vnde opus tectoriũ ſiue albariũ. *Vitruuio* 5. *de Archit.* 10.
q al. delectũ. al. dele um.
r L. RESCIDERIT.
s al. SOLVITOR. P. CVI.
t al. debuiſti cui tutoribus deffẽdẽtibus.
u L. Bono ſuo quoque || id eſt bone ſane, integris menſuris, apta arena, villi calce, machinis idoneis probatæ ...
x L. & manupretiũ. Manupretiũ dicitur, vbi non tam materiæ ratio, quàm manus atque operis ducitur.

tegro nouã nullo lapide rediuiuo [a], an quatuor illas reponere? nemo dubitat, quin multo maius ſit nouam facere. Oſtendam, in ędibus priuatis, longa, difficiliq; vectura, columnas ſingulas ad impluuium [b]. ĪIS. quadragenis millib. nõ minus magnas, locatas.

148 Sed ineptũ eſt de tam perſpicua iſtius impudẽtia pluribus verbis diſputare, præſertim cùm iſte apertè tota lege omniũ ſermonẽ, atq; exiſtimationẽ cõtempſerit. qui etiam ad [c] extremum conſcripſerit. REDIVIVA [d] SIBI HABETO. quaſi quidquã rediuiui ex opere illo tolleretur, ac [e] nõ totum opus ex rediuiuis conſtitueretur. At [f] enim pupillo reduui non licebat, non neceſſe erat rem ad ipſum peruenire: poterat aliquis ad id negotiũ de populo accedere. Omnes excluſi ſunt non minus apertè, q̃ pupillus. diem [g] præſtituit operi faciundo, Kalendas Decembreis. locat circiter Idus Septembreis. anguſtus tẽporis excluduntur omnes.

149 Quid ergo? Rabonius iſtam diẽ quomodo aſſequitur? Nemo Rabonio moleſtus eſt, neque Kalendis Decembr. neque Nonis. neque Idibus. denique aliquanto in prouinciam iſte proficiſcitur prius, quàm opus effectum eſt. Poſteaquàm reus factus eſt, primò negabat opus in acceptũ referre [h] poſſe. cum inſtaret Rabonius, in me cauſam cõferebat, quòd tum [i] codicem obſignaſſem. Petit a me Rabonius, & amicos allegat: facile impetrat. iſte, quid ageret, neſciebat. Si in acceptum non retuliſſet, putabat ſe aliquid defenſionum [k] habiturum. Raboniũ porrò intelligebat rem totam eſſe patefacturũ: tametſi quid poterat eſſe apertius, quàm nunc eſt, vt vno minus teſte haberet [l] Rabonio? Opus in acceptum retulit, quadriennio pòſt, quàm diem operi dixerat [m].

150 Hac [n] conditione, ſi quis populo redemptor acceſſiſſet, cùm die ceteros redemptores excluſiſſet, tum in eius arbitriũ ac poteſtatem venire nolebat, qui ſibi ereptam prædam arbitraretur. Nam quid argumentamur, quò iſta pecunia peruenerit? fecit ipſe indicium. Primum cùm vehementiùs cum eo D. Brutus contenderet, qui de ſua pecunia ĪIS. XI [o]. millia numerauit: quòd iam iſte ferre non poterat, opere addicto, prædibus acceptis, de ĪIS. CIↃIX. millibus, remiſit D. Bruto ĪIS. CX. millia. Hęc ſi aliena res eſſet, certè facere non potuiſſet. Deinde nummi numerati ſunt Cornificio: quẽ ſcribam ſuum fuiſſe negare non poteſt. Poſtremò ipſius Rabonii tabulæ prædã illã iſtius fuiſſe clamant. Recita nomina Rabonii [q].

151 Hic etiam priore actione Qu. Hortenſius pupillum Iunium veniſſe prætextatum in veſtrum conſpectum, & [r] teſteis ſecum patruo teſtimonium dicente, queſtus eſt: & me populariter agere, atque inuidiam commouere, quod puerum producerem, clamitauit. Quid erat, Hortenſi, tandem in illo puero populare? quid inuidioſum? Gracchi, credo, aut Saturnini, aut alicuius hominis eiuſmodi produxeram filium, vt nomine ipſo, & memoria patris, animos imperitæ multitudinis concitarem. P. Iunii erat, hominis de plebe Romana, filius: quem pater moriens tum tutoribus & propinquis, tum legibus, tum æquitati magiſtratuum, tum iudiciis veſtris commendandum putauit.

152 Hic iſtius ſcelerata locatione, nefariaq;

a citatur hic locus à Feſto in Rediuiuũ.
b Impluuium quid ſit ſupra dixi.
c L. ad extremum adſcripſerit. || al. conſcripſerit.
d Rediuiuum ex vetuſto renouatum.
e L. an non opus totum.
f At enim ſi pupillo red. n. lic non neceſſe erat rem ad iſtum per.
g Mos erat diem præſtitui operi publico faciundo.
h L. referre ſe poſſe. P. B.
i al. eum. al. ſuum.
k L. defenſionis.
l al. haberẽ.
m al. dixerat.
n Hac condi. tione ſi q. de populo redẽptor acceſſiſſet, non eſſet viuus, cum die cet. red. excluſ. tum in eius arb. ac pot. ven. nolebant, qui ſibi erept. pr. arbitrarentur.
o citatur à Priſciano lib. ... Viliũ.
DIX Manut. DXL Ant. Auguſt. XDL.
p al. facere.
q L. Rabonii NOMINA RABONII Hic
r L. & teſteis ſecum patruo teſt. al. & te iſſe cũ patruo teſtimonium dicente.

P. CVIL.

latrocinio, bonis patriis fortuniſq; omnibus A
ſpoliatus, venit in iudicium: ſi nihil aliud, al-
tem, vt eum, cuius opera iſte multos annos
eſt in ſordibus, paulo [a] tamen obſoletius ve-
ſtitum videret. Itaque tibi, Hortenſi, non il-
lius ætas, ſed cauſa: non veſtitus, ſed fortuna,
popularis videbatur. neque te tam commo-
uebat quod ille cum toga prætexta, quàm
quod ſine bulla [b] venerat. veſtitus enim ne-
minem commouebat is, quem illi mos, & ius
ingenuitatis dabat. quod ornamentum pue- B
ritiæ pater dederat, indicium atque inſigne
fortunæ, hoc ab iſto prædone ereptum eſſe,
grauiter & acerbè homines ferebant.

153 Neque erant hæ lacrymæ populares
magis, quam noſtrę, quàm tuæ, Qu. Hortenſi:
quam horum, qui ſententiam laturi ſunt: id-
eo, quod communis eſt cauſa, commune pe-
riculum: communi præſidio talis improbitas,
tanquam aliquod incendiũ, reſtinguenda eſt.
Habemus enim liberos paruos: incertum eſt, quàm C
longa noſtrûm cuiuſque vita futura ſit. conſulere
viui, ac proſpicere debemus, vt illorum ſolitudo,
& pueritia quàm firmiſſimo præſidio munita ſit.
Quis eſt enim, qui tueri poſſit liberum [c] no-
ſtrorum pueritiam cõtra improbitatem ma-
giſtratuum? Mater, credo, ſcilicet magno prę-
ſidio fuit Anniæ [d] pupillæ mater, fœmina
primaria: minus, illa deos hominéſque im-
plorante, iſte infanti pupillæ fortunas patrias
ademit. Tutoreſne defenderent? perfacile D
vero apud iſtiuſmodi prætorem, a quo M.
Marcelli tutoris, in cauſa pupilli Iunij, & o-
ratio, & voluntas, & auctoritas repudiata eſt.

154 Quærimus [e] etiam, quid iſte in vlti-
ma Phrygia, quid in extremis Pamphyliæ
partibus fecerit? qualis in bello prædonum
prædo ipſe fuerit, qui in foro populi Ro. pi-
rata nefarius reperiatur? Dubitamus, quid
iſte in hoſtium præda molitus ſit, qui manu-
bias ſibi tantas ex L. Metelli [f] manubiis [g] fe- E
cerit? qui maiore pecunia quatuor columnas
dealbandas, quàm ille omneis ædificandas
locauerit? exſpectemus, quid dicant ex Sici-
lia teſtes? Quis vnquam templum illud aſpe-
xit, quin auaritiæ tuæ, quin iniuriæ, quin au-
daciæ teſtis eſſet? Quis à ſigno Vertumni [h]
in circum [i] maximum venit, quin is in vno-
quoque gradu de auaritia tua commonere-
tur [k]? quam tu viam [l] tenſarum [m] atq; pom-
pæ, eiuſmodi exegiſti, vt [n] tu ipſe illa ire non F
audeas. Te putet quiſquam, cùm ab Italia
freto [o] diſiunctus eſſes, ſocijs temperaſſe? qui
ædem Caſtoris, teſtem furtorum tuorum eſſe
volueris: quam populus [p] Rom. quotidie, iu-
dices etiam tum, cum de te ſententiam fer-
rent, viderent?

155 Atque [q] etiam iudicium in prætura
publicum exercuit. non enim prætereundum
eſt ne id quidẽ. petita multa eſt apud iſtum

a al. aliquando, al. aliquanto.
b Bulla ſuſpendi ſolo infanti, ſolebat & ingenuis prætextatis ſolebat aurea: libertinis, ſcortea, quaſi bullientis aquæ ſinus cõmuniens, pectuſque puerile. *Aſcon.* Aliud Etymon vide apud Feſtum in *Bulla.*
c *al.* noſtrorũ liberum.
d *L.* Anniæ P. B.
e *al.* Quæremus etiam.
f Dalmatici à Dalmatis ſubactis *Aſcon.*
g Manubiæ, præda imperatoris, proportione ab hoſtibus capta. Ex manubiis autem ſuis Metellus ædem Caſtoris extruxerat *Aſcon.*
h Vertumnus Deus intercedentium rerum, hoc eſt mercaturæ.
i hoc in Circo maximo ſpectabantur ludi Circenſes
k commonere eſt in memoriam reuocare: *al. hic legitur* commoueretur.
l Viam erigere dicuntur magiſtratus, cum vias, quã exigunt muniendas diligentiſſimè ſumptu facto.
m *al.* theſaurum. ſunt autem hic & Verrinæ 3. in *fin.* theſæ ſacra vehiculis, dicta quod ante ipſas vela tendantur, quæ gaudent inania te, erecta genere quicquam dedu unt *Aſcon.* Gloſſ. The ſæ, ...
n *al.* vt ipſe illa

o *L.* freto diſiunct. ſ ita legendum eſſe conſtat ex Gellio 13. cap. 19 Molliusque ſibi viſum eſt Ciceroni in quincta in Verrem, freto, ſcribere, quam freto. p *Priſcian.* populi. q *al.* Atqui.

prætorem à Q. Opimio: qui adductus eſt in A
iudicium, verbo, quòd, cum eſſet tribunus
pleb. interceſſit contra legem Corneliam [a]:
re [b], quod in tribunatu dixiſſet, contra alicu-
ius [c] hominis nobilis voluntatem. De quo
iudicio ſi velim dicere omnia, multi appel-
landi, lædendiq; ſunt: quod mihi non eſt ne-
ceſſe. tantum dicam, paucos [d] homines arro-
ganteis, hoc adiutore, Qu. Opimium per lu-
dum, & iocum fortunis omnibus euertiſſe.

B 156 Is mihi etiam queritur, quod à nobis
IX. ſolis diebus, prima actio ſui iudicij trãſa-
cta ſit: cum apud ipſum tribus horis Q. Opi-
mius, Senator populi Rom. bona, fortunas,
ornamenta omnia amiſerit: cuius propter in-
dignitatem iudicij, ſæpiſſime eſt actum in ſe-
natu, vt genus hoc totum multarum, ac iu-
diciorum eiuſmodi tolleretur. Iam vero in
bonis Q. Opimij vendendis, quas iſte prædas,
quàm apertè, quàm improbè fecerit, longum
C eſt dicere. Hoc dico, niſi vobis id hominum
honeſtiſſimorum tabulis planum fecero, fin-
gi à me hoc totum temporis cauſa putatote.

157 Iam qui ex calamitate Senatoris po-
puli Ro. cùm prætor iudicio eius præfuiſſet,
ſpolia domum ſuam referre, & manubias [e]
detrahere conatus [f] ſit: is vllam ab ſeſe ca-
lamitatem poterit deprecari? Nam de ſubſor-
titione [g] illa Iuniana iudicum nihil dico.
Quid enim? cõtra tabulas, quas tu protuliſti,
D audeam dicere? difficile eſt. Non enim me
tua ſolum, & iudicum auctoritas, ſed etiam
annulus aureus ſcribæ tui deterret. Non di-
cam id, quod probare difficile eſt. hoc dicam,
quod oſtẽdam: multos ex te viros primarios
audiſſe, cum diceres, ignoſci tibi oportere,
quod falſum codicem protuleris. nam quia
inuidia C. Iunius conflagrarat, [h] ea, niſi pro-
uidiſſes, tibi ipſi tum pereundum fuiſſe.

158 Hoc modo iſte ſibi, & ſaluti ſuę pro-
E ſpicere didicit, referendo in tabulas & priua-
tas, & publicas quod geſtum non eſſet: tol-
lendo, quod eſſet, & ſemper aliquid demẽdo,
mutando [i], (curando [k], ne litura appareat [l],)
interpolando [m]. Eò enim vſque progreditur,
vt ne defenſionem quidem maleficiorũ ſuo-
rum ſine aliis maleficiis reperire poſſet [n]. E-
iuſdem modi ſortitionem homo amentiſſi-
mus ſuorum quoque iudicum fore putauit
per ſodalem ſuum Q. Curtium iudicem quę-
F ſtionis: cui niſi ego vi populi, & hominum
clamore, atque conuitio reſtitiſſem: ex hac
decuria [o] noſtra [p], cuius mihi [q] copiam quàm
largiſſimè [r] factam oportebat, erepta eſſet fa-
cultas [ſ] eorum, quos [t] iſte annuerit, in ſuum
conſilium ſine cauſa ſubſortiebatur.

Putant nonnulli quippiam deſiderari.
Ego non puto. Quod ſi quid de-
eſt, pauca admodum
deſunt.

a Lege Cornelia tribunis pleb. & honores adempti, vt & magiſtratus alios habendi poteſtas *Aſcon.* hic & Corneliana. Florus 80. Appian. ciuil. Cicero 3. de legib. Saluſt. vbi de Marco tribuno plebis.
b *al.* re vera P. CVIII. & Priſcianus ita legit.
c Catuli & Syllanarum partium.
d *L.* paucos homines, vt leuiſſime dicam, arrogante. & Hortenſium autem intelligit. Catulũ & Curionem.
e Manubiæ, ſpolia quæſita de hoſte viuo ... dedit. ... quæ præda imperatorum erat *Aſcon.* vide plura apud 13. Gel. 25.
f *L.* conatus eſt is.
g vide hic Aſconium.
h *al.* conflagrante.
i Eſt hoc verbum tractum ab arte fullonum qui polliendo ... vetera quæque quaſi in nouam ſpeciem mutant: hinc Gloſſis ... pollum ...
k in luſa ſunt gloſſemata, & deſunt Nonio
l vt ſupra.
l *al.* appareret
m *al.* mutãdo, interpolando, ſic enim legitur apud Nonium in interpolare 145.
n *L.* poſſit.
o Decuriæ hoc eſt ordines ... iudicum ordo ...
p *al.* veſtra
q *Aſcanius* mihi poteſtatem quam largiſſimam fieri

oportebat. r *al.* largiſſimam fieri oportebat. ſ *L.* facultas bonorum, cùm eos, quibus iſte innuerat, in t *al.* cùm is annuerat. *al.* cùm iis quos iſte annuerat.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER SECVNDVS[a], DE IVRISDICTIONE Sicilienſi.

ORATIO SEPTIMA.

SYNOPSIS.

De Iniquis & iniuſtis edictis ac decretis Verris in prætura Sicilienſi, in Dionem Haleſinum, Soſippum & Epicratem Agyrinenſes, Heraclium Syracuſanum, Epicratem Bidinum, Sopatrum Halicienſem: Sthenium Thermitanum. ¶ De venali eiuſdem Verris iuriſdictione ſiue de venditis dignitatibus ſenatoriis, ſacerdotiis, Cenſuris. ¶ De pecunia vi exacta, ſtatuarum nomine. ¶ De publicanorum cum Verre furtis colluſione.

1 MVLTA mihi neceſſario, iudices, prætermittenda ſunt, vt *b* poſſim aliquo modò de iis rebus, quæ meæ fidei commiſſæ ſũt, dicere. recepi enim cauſam Siciliæ. ea me ad hoc negotiũ prouincia attraxit. Ego tamẽ, hoc onere ſuſcepto, & recepta cauſa Siciliẽſi, amplexus animo ſum aliquanto amplius. ſuſcepi enim cauſã totius ordinis *c*: ſuſcepi cauſã populi R. quod putabã tũ deniq; rectè iudicari poſſe, ſi nõ modò reus improbus adduceretur: ſed etiam diligẽs, & firmus accuſator ad iudiciũ veniret.

2 Quo mihi maturius ad Siciliæ cauſam veniendum eſt, relictis cæteris eius furtis ac flagitiis, vt & viribus quam integerrimis agere, & ad dicendum temporis ſatis habere poſſim. ¶ Atque adeò, antequàm de incommodis Siciliæ dico, pauca mihi videntur eſſe *de prouinciæ dignitate* d, *vetuſtate, vtilitate dicenda.* Nã cum omniũ ſociorum prouinciarum rationẽ diligenter habere debetis, tum præcipuè Siciliæ, iudices, plurimis, iuſtiſſimiſque de cauſis: primùm, quod omniũ nationũ exterarum princeps *e* Sicilia ſe ad amicitiam, fidemq; populi R. applicuit *f*: prima omniũ, id quod ornamentũ imperij eſt, prouincia *g* eſt appellata: prima docuit maiores noſtros, *quam præclarum eſſet exteris gentibus imperare*: ſola fuit ea fide, beneuolẽtiaq; erga populum Ro. vt ciuitates eius inſulæ, quæ ſemel in amicitiam noſtrã veniſſent *h*, numquam poſtea deficerent: pleræque autem, & maximè illuſtres in amicitia perpetuò manerent.

3 Itaque maiorib. noſtris in Africã ex hac prouincia gradus imperij factus eſt. neque enim tã facilè opes Karthaginis tantæ cõcidiſſent, niſi illud & rei frumentariæ ſubſidiũ, & receptaculũ claſſibus noſtris pateret. Quare P. Africanus, Karthagine deleta, Siculorũ vrbeis ſignis, monumentiſq; pulcherrimis exornauit: vt, quos victoria populi Ro. maximè lętari arbitrabatur, apud eos monumẽta victoriæ plurima collocaret.

4 Deniq; ille ipſe M. Marcellus, cuius in Sicilia virtutẽ hoſtes, miſericordiã victi *k*, fidem cęteri Siculi perſpexerũt, nõ ſolũ ſociis in eo bello cõſuluit, verũ etiã ſuperatis hoſtibus tẽperauit, vrbẽ pulcherrimã, Syracuſas, quæ cũ manu munitiſſima eſſet, tũ loci natura, terra, ac *l* mari clauderetur, cùm vi, cõſilioq; cepiſſet: non ſolũ incolumẽ paſſus A eſt eſſe, ſed ita reliquit ornatã, vt eſſet idem monumentum victoriæ, manſuetudinis, continentiæ: cum homines viderent, & quid expugnaſſet, & quibus pepercìſſet, & quæ reliquiſſet. tantum ille honorem Siciliæ habendum putauit, vt ne hoſtium quidem vrbem ex ſociorum inſula tollendam arbitraretur.

5 Itaq; ad omneis res Sicilia prouincia ſemper vſi ſumus, vt, quidquid ex ſe poſſet efferre, id nõ apud *a* eos naſci, ſed domi noſtræ cõ-B ditũ *b* putaremus. Quãdo illa frumentũ *c*, quod deberet, non ad diem dedit? quando id, quod opus eſſe putaret, non vltro *d* pollicita eſt? quãdo id quod imperaretur *e*, recuſauit? Itaque ille M. Cato Sapiens *cellam* *f* *penariam* g *reipublicæ noſtræ, nutricem plebis Romanæ Siciliam nominauit h.* Nos verò experti ſumus Italico *i* maximo, difficillimóque bello. Siciliã nobis nõ pro penaria cella, ſed pro ærario *k* illo maiorũ C veterę, ac referto fuiſſe. nã ſine vllo ſũtu noſtro coriis, tunicis, frumẽtóque ſuppeditato, maximos exercitus noſtros veſtiuit, aluit, armauit. 6 Quid illa, quæ forſitan ne ſentimus quidẽ iudices, quãta ſũt? quod multis *l* locupletiorib. ciuib. vtimur? quod habẽt propinquã, fidelẽ, fructuoſamq; prouinciã, quò facilè excurrant: vbi libẽter negotiũ gerãt? quos illa partim mercib. ſuppeditãdis cũ quęſtu compendióq; dimittit: partim retinet, vt arare, vt D paſcere, vt negotiari libeat, vt deniq; ſedes, ac domiciliũ collocare. quod cõmodum nõ mediocre populi *m* Ro. eſt: tantũ ciuiũ *n* Romanorũ numerũ tam prope ab domo, tã bonis, fructuoſiſq; rebus detineri. 7 Et quoniam quaſi *o* quædã prædia populi R. ſunt vectigalia noſtra, atq; prouinciæ: quẽadmodũ propriis vos veſtris prędiis maximè delectamini: ſic populo R. iucũda ſuburbanitas eſt huiuſce prouinciæ. Iã vero hominũ ipſorũ iudices, E ea patiẽtia, virtus, frugalitaſq; eſt, vt proximè ad noſtrã diſciplinã illam veterẽ, nõ *p* ad hãc, quæ nunc increbuit *q*, videantur *r* accedere. nihil cęterorũ ſimile Græcorũ, nulla deſidia, nulla luxuria *ſ*: contra ſummus labor in publicis, priuatiſq; rebus, ſumma parſimonia, ſumma diligẽtia. Sic porrò noſtros homines diligũt, vt *t* his ſolis neq; publicanus *u*, neq; negotiator odio ſit. 9 Magiſtratuũ autẽ noF ſtrorũ iniurias ita multorũ tulerunt, vt nũquam ante hoc tẽpus *ad aram* x *legum*, præſidiúmque veſtrum publico *y* conſilio cõfuge-

a Hunc librũ Cicero appellat Accuſationum ſecundum libro de Oratore.*
b L. vt poſſim aliquando de iis reb. *al.* vt poſſim aliquo modo aliquã do &c.
c ſenatorij: Infamia laborantis propter iudicia.*
d Digreſſio de laudibus Siciliæ.*
e tum cum Miſana ciuitas ſeditione diuiſa, auxilium contra Hieronẽ per alios à P. Romano petiit: quod initium dedit ordiri belli *Afric.*
f L. applicauit
g Prima eſt. C. Flauius prætor fortitus eſt *Siciliam.* adde Zonaram.*
h Forte, redl ſſent; vt ſi quatur d. ſeptem. decem Siciliæ ... de quibus libro 6. P. B.
i L. maiorib. noſtris in
k capite Syracuſis.*
l L. et mari claudebatur.

a *al.* apud eos.
b L. cõditũ iã putaremus.
c Id canon dicebatur.*
d Id oblatio dicebatur.*
e Id indictio dicebatur.
f *al.* cellam*
g Polybius de Sicilia ... *lib.* 6.*
h L. nominabat.
i ſocial. vide 3. Flor. 18. P. CX.
k Aerarium relatum Romæ, vetere ſeu vulgare ex tributis, vectigalibus & præda publica. Alterũ ſanctius quod ad vltimos caſus: Tertiũ quod nũ belli Gallici cauſa, exceſſio nibus publicis additis, aperiebatur: quod victis Gallis apertum à Cæſare. *App.*
l L. multo loc.
m L. reip. eſt. v. e. R. P. eſt.
n *al.* ciuium numerum.*
o Vectigalia & prouinciæ quaſi prædia P. Romani.*
p *al.* nõ hanc.
q *vulg.* increbuit.
r L. videatur acc.
ſ L. luxuries:
t L. vt iis ſolis.
u Romanorũ hominum per prouincias nomina.*
x Ad aras cõfugere veteres ſolebant, quo tuti ab iniuriis potẽtiorum eſſent, ſic apud Athenienses ara miſericordiæ fuit. Th. ... *Pauſaniæ* in Attica, & Ara ſalutis fit mentio l. 3. C. de his qui ad Eccleſ. ... Theod. ... Aras autem legum hic appellat Tribunal Prætoris, ſubſellia iudicũ legeſque, ipſum ſenatum, atque adeò P. Romanum.*
y M. enim Lepidum accuſarunt non quaſi ex publico conſilio, ſed quod omnes accuſarent.*

Digitized by Google

tint. tametſi & illum annum pertulerãt, qui ſic eos afflixerat, vt ſalui eſſe nõ poſſent, niſi C. Marcellus quaſi aliquo fato veniſſet, *vt his ex eadem familia ſalus Siciliæ conſtitueretur:* a & b pòſt M. Antonij infinitũ illud imperiũ ſenſerant. Sic c à maioribus ſuis acceperãt, tanta populi Romani in Siculos eſſe beneficia, vt etiam iniurias noſtrorum hominũ perferendas putarent. 9 In neminẽ ciuitates ante hũc teſtimoniũ publicè dixerunt. Hunc denique ipſum pertuliſſẽt, ſi humano modo, ſi vſitato more, ſi deniq; vno aliquo in genere peccaſſet: ſed cùm perferre non poſſent luxuriem, crudelitatem, auaritiam, ſuperbiam: cùm omnia ſua cõmoda, iura, beneficia, ſenatus populiq; Ro. vnius ſcelere ac libidine perdidiſſent: hoc ſtatuerũt, aut iſtius iniurias per vos vlciſci, & perſequi: aut, ſi vobis indigni eſſẽt viſi, quibus opẽ, auxiliũmq; ferretis, vrbes ac ſedes ſuas relinquere d, quandoquidem agros iã antè iſtius iniuriis exagitati reliquiſſent. 10. Hoc cõſilio à L. Metello legationes vniuerſæ petiuerunt, vt quã primum iſti ſuccederet. Hoc animo toties apud patronos de ſuis miſeriis deplorarunt: hoc commoti dolore, poſtulata conſulibus, quæ non poſtulata, ſed in iſtum crimina viderentur eſſe, ediderunt. Fecerunt etiam, vt me, cuius fidem, cõtinentiamque cognouerãt, propè de vitæ meæ ſtatu, dolore, ac lacrymis ſuis deducerent, vt ego iſtum accuſarem: à quo mea longiſſimè ratio, voluntaſq; abhorrebat. Quãquã in hac cauſa multo plureis parteis mihi defenſionis, quã accuſationis, ſuſcepiſſe videor.

11 Poſtremò homines ex tota prouincia nobiliſſimi, primiq;, publicè, priuatimq; venerũt: grauiſſima, atq; e honeſtiſſima quęque ciuitas vehemẽtiſſimè ſuas iniurias perſecũta eſt. At quẽadmodũ, iudices, venerũt? Vereor enim mihi liberius apud vos iã pro Siculis loqui debere, quàm forſitan ipſi velint: ſaluti enim eorum potius cõſulam, quàm voluntati f. Ecquẽ exiſtimaſtis vmquam vlla in prouincia reũ abſentem contra inquiſitionem accuſatoris, tantis opibus, tanta cupiditate eſſe defenſũ? Quæſtores vtriuſq; g prouinciæ, qui iſto prætore fuerant, cum faſcibus mihi præſto fuerunt.

12 Hi porrò, qui ſucceſſerunt, vehementer iſtius cupidi, liberaliter ex iſtius cibariis tractati: nõ minus acres cõtra me fuerũt. Videte, quid potuerit, qui quatuor in h prouincia quæſtores, ſtudioſiſſimos defenſores, propugnatoréſq; habuerit: prætorem verò, cohortémque totam ſic i ſtudioſam, vt facilè appareret, nõ tam illis Siciliam, quam inanem offenderãt, quàm Verrem ipſum, qui plenus deceſſerat, prouinciam fuiſſe. Minari Siculis, ſi k decreuiſſent legationes, quæ contra iſtum dicerent: minari, ſi qui eſſent profecti: aliis, ſi laudarẽt, benigniſſimè promittere: grauiſſimos priuatarum rerum teſteis, quibus nos præſentibus denuntiauimus, eos vi, cuſtodiiſque retinere. 13 Quæ cũ omnia facta ſint, tamen vnam ſolam ſcitote eſſe ciuitatem Mamertinam, quæ publicè legatos, qui iſtum laudarent, miſerit. Eius autem legationis principẽ, ciuitatis nobiliſſimum l, C. Heium, iuratum dicere audiſtis: iſti nauẽ onerariam maximam Meſſanæ eſſe, publicè coactis operis ædificatã. idẽmq; Mamertinorũ legatus, iſtius laudator, nõ ſolum iſtũ bona ſua, verùm etiam, deóſque penateis à maioribus traditos, ex ædibus ſuis eripuiſſe dixit. Præclara laudatio, cùm *duabus in rebus legatorũ vna opera conſumitur, in laudando atq;* a *repetendo* b. Atq; ea ipſius ciuitas c qua ratione illi d amica ſit, dicetur certo loco. reperietis enim, quæ cauſæ beneuolentiæ ſint Mamertinis erga iſtum, eas ipſas cauſas, ſatis iuſtas eſſe damnationis. Alias ciuitas nulla, iudices, publico conſilio laudat. 14 Vis illa ſummi e imperij tantum potuit apud perpaucos homines, non ciuitates, vt aut leuiſſimi quidam ex miſerrimis, deſertiſſimiſque oppidis inuenirentur, qui iniuſſu populi, ac ſenatus proficiſcerentur: aut ij f, qui contra iſtum legatos decreuerant, & teſtimonium publicum ac mandata acceperant, vi, ac metu retinerentur. Quod ego in paucis tamen vſu g veniſſe non moleſtè fero h, quo reliquę tot, & tantæ, & tam graues ciuitates, tota denique Sicilia plus auctoritatis apud vos haberet, cum videretis nulla vi retineri, nullo periculo prohiberi poſſe i, quo minus experirentur, ecquid apud vos querimoniæ valerent antiquiſſimorũ, fideliſſimorũmq; ſociorũ. 15 Nã, quod fortaſſe nõ nemo veſtrũ audierit, iſtum à Syracuſanis publicè laudari: id tametſi priore actione ex Heraclij Syracuſani teſtimonio, cuiuſmodi eſſet, cognouiſtis: tamen vobis alio loco, vt ſe tota res habeat, quod ad eam ciuitatem attinet, demõſtrabitur. Intelligetis enim, nullis hominibus quemquam tanto odio, quanto iſtum Syracuſanis, & eſſe, & fuiſſe. At enim iſtum ſoli k Siculi perſequũtur: ciues Romani, qui in Sicilia negotiantur, defendunt, diligunt, ſaluum eſſe cupiunt. Primum, ſi ita eſſet, tamen vos in hac quæſtione de pecuniis repetundis *quæ ſociorũ cauſa conſtituta eſt*, lege, iudicioque ſociali, ſociorũ querimonias audire oportet. 16 Sed intelligere potuiſtis priore actione, ciueis Romanos ex Sicilia plurimos, honeſtiſſimos, maximis de rebus & quas ipſi accepiſſent iniurias, & quas ſcirent aliis eſſe factas, pro teſtimonio dicere. Ego hoc, quod intelligo, iudices, ſic confirmo: videor mihi gratum feciſſe Siculis, quod eorum iniurias, meo labore, inimicitiis periculo ſim perſecutus: non minus hoc gratum me noſtris ciuibus intelligo feciſſe: qui hoc exiſtimant, iuris, libertatis, rerum, fortunarúmq; ſuarum ſalutem in iſtius damnatione cõſiſtere.

PROPOSITIO.

NARRATIO.

17 ¶ Quapropter de iſtius prætura Sicilienſi nõ recuſo, quin ita me audiatis, vt, ſi cuiquam generi hominum ſiue Siculorum, ſiue noſtrorum ciuium: ſiue cuiquam ordini, ſiue aratorum, ſiue pecuariorum, ſiue mercatorum probatus ſit: ſi nõ horum omnium communis hoſtis, prædoque fuerit: ſi cuiquam denique vlla in re vmquam temperauerit: vt vos quoque ei temperetis.

¶ Qui ſimulatque ei ſorte prouincia Sicilia obuẽnit, ſtatim Romæ, l & ab vrbe antè quàm proficiſceretur, quærere ipſe ſecum m, & cogitare cum ſuis cœpit, quibuſnã rebus in ea prouincia maximam vno anno pecuniam facere poſſet. Nolebat in agendo diſcere (tametſi non prouinciæ rudis erat, & tiro) ſed in Siciliam paratus ad prædam, meditatúſq; venire cupiebat. 18 O præclarè coniectũ à vulgo in illam prouinciã omen communis famæ, atq; ſermonis: cum ex nomine iſtius, quid n prouincia facturus eſſet, perri-

a lib. vulg. cõſtitueretur P. B. poſtquam M. Ant.
b al. & noſtra
c al. ſed ſic.
d v. c. relinquerent.
e L. atq; amplisſimaquæque.
P. C X L.
f quia etiam aduerſu Metellum a Siciliæ tum prætore dictu rus eſt.
g Lilybætanæ & Syracuſanæ: ſic ſi quæſtores conſideremus Siciliã quaſi duplex prouincia: ſi prætorem, vna.
h L. in vna prouincia q.
i forſ. ſic ſui ſtudioſum.
k al. ſi decreuiſſent legationem, q. c. iſt. dicerent.
l L. nobiliſſimum ciuem, C. Heium.

a L. atque in reper.
b accuſando repetundarum.
c ob remiſſa munera & ſocietatem prædarum. P. B.
d L. iſti amica ſi.
e Metelli prætoris in Sicilia, & Romæ fratris eius Metelli alterius conſulis cum Hortenſio.
f L. aut ij qui contra iſtum legati decreti erant, & teſtimonium publicum, mandataque acceperant.
g contigiſſe.
h v. c. iuli.
i L. potuiſſe.
k forſ. ſoli Siculi odio perſequuntur.
P. C X I I.
l al. & ad vrbem, antequã pr. & ita. A ſtronius legit. Ad vrbem autem eſſe dicebantur, qui extra pomœrium vrbis erant cum imperio, vel in prouinciam ituri, vel vrbem ingreſſuri.
m L. & agitare cum ſuis cœpit, & ita v. c.
n L. quid iſte in prouincia f.

Digitized by Google

A petridiculi *a* homines augurabãtur. Etenim quis dubitare poſſet, cùm iſtius in quæſtura fugam, & furtum recognoſceret: cùm in legatione, oppidorũ, fanorũque ſpoliationes cogitaret: cùm videret in foro *b* latrocinia prętura: qualis iſte in quarto *c* actu improbitatis futurus eſſet? ¶Atq; vt intelligatis, cum Romæ quæſiſſe nõ modo genera furãdi, ſed etiã nomina: certiſſimũ accipite argumentũ, quo facilius de ſingulari eius impudẽtia exiſtimare poſſitis.

B 19 Quo die Siciliã tetigit *d* (videte, ſatiſne paratus ex illo omine vrbano, *ad e euertendam prouinciam* venerit) ſtatim Meſſana litteras Haleſam mittit: quas ego iſtum in Italia ſcripſiſſe arbitror. nam, ſimulatq; è naui egreſſus eſt, dedit operam, vt *Haleſinus f* ad ſe *Dio* continuò veniret: ſe de hereditate velle cognoſcere, quæ eius filio à propinquo homine Apollodoro Laphirone

C *g* veniſſet. 20 Erat, iudices, pergrandis pecunia. Hic eſt Dio, iudices, nunc beneficio Qu. Metelli ciuis Romanus factus: de quo, multis viris primariis teſtibus, multorumq; tabulis vobis priore actione ſatisfactum eſt, LLS. *h* vndecies numeratũ eſſe, vt eã cauſam, in qua ne tenuiſſima quidem dubitatio poſſet eſſe, iſto cognoſcẽte obtineret; præterea greges nobiliſſimarũ equarum abactos: argẽti. veſtiſq; ſtragulæ domi quod fuerit, eſſe

D direptum *i*. ita LLS. vndecies Qu. Dionem, quod hereditas ei *k* obueniſſet, nullam aliã ob cauſam perdidiſſe. 21 Quid? Hæc *l* hereditas quo prætore Dionis filio venerat? eodẽ, quo Anneiæ, P. Anneij ſenatoris filiæ: eodem, quo M. Liguri ſenatori, C. Sacerdote prætore. Quid? tum nemo moleſtus Dioni fuerat? nõ plus quàm, Liguri, Sacerdote prætore. Quid? ad Verrem quis detulit? nemo: niſi fortè exiſtimatis eum quadruplatores *m* ad fretum præſtò fuiſſe. Ad vrbem *n* cum eſ-

E ſet, audiuit, Dioni cuidam Siculo permagnã veniſſe hereditatem: heredem ſtatuas iuſſum eſſe in foro ponere: niſi poſuiſſet, Veneri Erycinæ eſſe multatum. Tametſi poſitæ eſſent ex teſtamento: putabat tamen, quoniã Veneris nomen eſſet, cauſam *o* pecuniæ ſe reperturum. 22 Itaque apponit qui petat Veneri Erycinæ illam hereditatem. non enim quæſtor petit (vt eſt conſuetudo) is qui Erycum *p* montem obtinebat: *q* petiit Næ-

F uius Turpio quidam, iſtius excurſor *r* & emiſſarius, homo omnium ex illo conuentu, quadruplatorum deterrimus, C. *ſ* Sacerdote prætore condemnatus iniuriarum. etenim erat eiuſmodi cauſa vt ipſe prætor, cũ quæreret calumniatorem *t* paullo tamen conſideratiorem reperire non poſſet. Hunc *u* hominem Veneri abſoluit: ſibi cõdemnat. maluit videlicet homines peccare, quam deos: ſe potius à Dione, quod nõ licebat, q̃ Venerem, quod nõ debebatur, auferre.

G 23 Quid ego nunc hic Sex. Pompeij Chlori teſtimonium recitem, qui cauſam egit Dionis: qui omnibus rebus interfuit? hominis honeſtiſſimi, tametſi ciuis Romanus virtutis cauſa iamdiu eſt, tamen omnium Siculorum primi, ac nobiliſſimi? Quid ipſius Qu. Cæcilij Dionis, hominis probatiſſimi, ac prudentiſſimi? Quid L. *x* Veticilij Liguris, T. *y* Manlij, L. Caleni *z*? quorum omniũ teſtimoniis de

H hac Dionis pecunia confirmatum eſt. Dixit hoc idem M. Lucullus, ſe de his Dionis in-

a *al.* perridiculè.
b vide Caſtoris & Roſtris.
c Prætura Sicilienſi, poſt eius Quæſturam, & præturam vrbanam.
d L. attigit.
e *al.* ad euertendam pr.
P. B.
f De rebus iudicatis in diuerſos, ac primum, in Dionem Haleſinum.
g *al.* Laphirone.
h L. LLS. xi. numeratæ eſſe id eſt ſeſtertiũm vndecies millia.
i *al.* direptũ ita L L. 1 ↄ. Dion.
k *al.* veniſſet.
l *al.* eſt hæc hereditas.
m Quadruplatores delatores quibus præmij loco quarta pars bonorum damnati dabatur.
n ad vrbem eſſe quidã paullo ante dictum.
o L. cauſam calumniæ ſe rep.
p L. Erycinũ. *al.* Erycũ.
q hoc eſt Lilybætanus.
r conciliator atque internuncius Verres.
ſ L. à Sacerdote pr.
t v. c. calumniatorem.
u *al.* iſte hominem.
P. CXII.
x *al.* L. Veciliſ Lig.
y *al.* Manilij.
z *al.* Kalcni.

A cõmodis pro hoſpitio, quod ſibi cum eo eſſet, iam antè cognoſſe. 24 Quid? Lucullus, qui tum in Macedonia fuit, meliùs hæc cognouit, q̃ tu Hortenſi, qui Romę fuiſti? ad quem Dio cõfugit? qui de Dionis iniuriis grauiſſimè per litteras cum Verre queſtus eſt? noua tibi hæc ſunt, & inopinata? nunc primùm hoc aures tuæ crimen accipiunt? nihil de Dione, nihil de ſocru tua, fœmina primaria, Seruilia, vetere Dionis hoſpita, audiſti? non-

B ne multa mei teſtes, quæ tu ſcis, neſciunt? nonne te mihi teſtem in hoc crimine eripuit non iſtius innocentia, ſed legis *a* exceptio? Recita TESTIMONIA M. LVCVLLI, CHLORI, DIONIS. Satiſne vobis magnam pecuniam Venerius *b* homo, qui è Chelidonis ſinu in prouinciã profectus eſſet, Veneris nomine quæſiſſe videtur? 25 ¶Accipite *c* aliã in minore pecunia nõ minus impudentem

C calumniam. *Soſippus* & *Epicrates d*, fratres ſunt *Agyrinenſes*. horum pater ab hinc duos & xx annos eſt mortuus: in cuius teſtamento, quodam loco, ſi cõmiſſum *e* quid eſſet, multa erat Veneri. ipſos *f* xx. *g* annos, cum tot interea prætores, tot quæſtores, tot *k* calumniatores in prouincia fuiſſent, hereditas ab his Veneris nomine petita non eſt. Cauſam Verres cognoſcit. per Volcatium pecuniam accepit, ferè *h* ad LLS. cccc. millia ab duo-

D bus fratribus. Multorum teſtimonia *i* audiſtis antea. vicerunt Agyrinenſes fratres, ita, vt egentes, inanéſque diſcederent. 26 At enim ad Verrem pecunia iſta non peruénit. Quæ eſt iſta defenſio? vtrum aſſeueratur in hoc, an tentatur? mihi enim noua res eſt. Verres, calumniatores *k* apponebat: Verres adeſſe iubebat: Verres cognoſcebat: Verres iudicabat: pecuniæ maximæ dabantur: qui dabant, cauſas obtinebant. tu mihi ita *l* de-

E fendas? non eſt iſta Verri numerata pecunia. Adiuuo te: mei quoque teſtes idem dicunt: Volcatio tanta, vt LLS. cccc. millia *n* à duobus hominibus auferret? & *o* quis Volcatio, ſi ſua ſponte veniſſet, vnam libellam dediſſet? Veniat nunc: experiatur: tecto recipiet nemo. At ego amplius dico LLS. quadringenties *p* accepiſſe te arguo contra leges: nego tibi ipſi vllum nummum eſſe numera-

F tum: ſed cum ob *q* tua decreta, ob imperata, ob iudicata, pecuniæ dabantur, nõ erat quærendum, cuius manu numerarentur ſed cuius iniuria cogerẽtur. 27 Comites *r* illi tui delecti, manus erãt tuæ: præfecti ſcribæ, medici. accenſi. haruſpices, præcones, manus erãt tuæ: vt quiſq; te maximè cognatione, affinitate, neceſſitudine aliqua attingebat, ita maximè manus tua putabatur. cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quàm ſi centum cohortes fugitiuorum fuiſſent, tua manus ſine controuerſia fuit. quidquid ab horũ quopiam captum eſt id non modo tibi

G datũ ſed tua manu numeratum iudicari neceſſe eſt. Nam ſi hanc defenſionem probabitis *ſ*, Non accepit ipſe: licet omnia de pecuniis repetũdis iudicia tollatis. Nemo *t* vnquam tam reus, tam nocens adducetur, qui iſta defenſione non poſſit vti. etenim cum Verres vtatur: quis erit vnquam poſthac reus tam perditus, qui non ad Qu. Mucij *u* innocentiam referatur, ſi cum iſto

H conferatur? Neque nunc tam mihi iſti Ver-

a Lege non licebat accuſatori teſtimonium denunciare defenſori *Aſian* vel quæ patronos eorum teſtimonio liberat.
b Venerius vel qui Veneris cauſam agit, vel qui amoribus indulget.
c De rebus iudicatis in Soſippum & Epicratem Agyrinenſes.
d *al.* Philocrates.
e Commiſſa dicuntur quæ contra teſtatoris voluntatem facta, aut non facta ab hærede, mulcta aliqua, pœnaque pleſtuntur.
f v. c. Ipſo vigeſimo anno cum tot int. pr. tot q. t. Calumniatores in prou. f. hd ab his Ve. n. petita eſt.
P. B.
g præſcriptio temporis.
h *al.* ferè LLS. xx a duobus fr. L. ferè LLS. CCCC. mill.
i *al.* teſtimonium aud.
k v. c. Calumniatorem apponebat. L.
l L. ita defendas, non eſt iſta Verri numerata pecunia.
m *al.* erat Volcatio r.
n L. millia duob hom.
o L. et quis Vol.
p v. c. CCCC. accepiſſe te arg. L. quadringenties.
q L. ob tua decreta, ob imperia, ob iudicia. &c. & ita v. c.
r Comites prætorum in prouinciis qui fuerint: illorum fit mentio in l. 4. ff. de officio. adſeſſ. l. 9. in fi. ff. & in l. ad Iulian. l. o.
P. CXIV.
ſ *al.* probatis.
t L. Nemo vnquam reus tam noc.
u qui Aſiam innocentiſſimè rexit Cicero, diuinat.

Digitized by Google

rem defendere videntur, q̃ in Verre defenſionis tẽtatẽ rationẽ. *a* 28 Qua *a* de re, iudices, vobis magnopere prouidendum eſt. pertinet hoc ad *b* ſummã reip. & ad exiſtimationẽ ordinis, ſalutémque ſociorũ. Si enim *innocenteis exiſtimari volumus, non ſolùm nos abſtinentes, ſed etiam noſtros comites præſtare debemus.* Primum omnium opera *c* tanta danda eſt, vt eos nobiſcum ducamus, qui noſtræ famæ, capitíque conſulãt. deinde, ſi in hominibus eligendis nos ſpes amicitiæ fefellerit, vt vindicemus: miſſos faciamus: ſemper ita viuamus, vt rationem reddendã nobis arbitremur Africani *d* eſt hoc, hominis liberaliſſimi: verũtamẽ ea liberalitas eſt probãda, q̃ ſine periculo exiſtimationis eſt, vt in illo fuit.

29 Cum ab eo quidã vetus aſſectator, & ex numero amicorum, non impetraret, vt *e* ſe præfectũ in Africã duceret, & id ferret moleſtè: *Noli,* inquit, *mirari, ſi tu à me hoc non impetras. ego iam pridem ab eo, cui meam exiſtimationem caram fore arbitror, peto, vt mecum præfectus proficiſcatur: & adhuc impetrare non poſſum.* Etenim re vera multo magis eſt petendum ab hominibus, ſi *f* ſalui eſſe volumus, vt eãt nobiſcum in prouinciam, quàm hoc illis in beneficij loco deferendum. Sed tu, cum & tuos amicos in prouinciam, quaſi in prædam, inuitabas, ac *g* cum illis, ac per eos prædabare, & eos in *h* cõcione annulis aureis donabas: non ſtatuebas, ibi nõ *i* ſolùm de te, ſed etiam de illorum factis rationem eſſe reddendam?

30 ¶ Cum hos ſibi quæſtus conſtituiſſet *k* magnos, atq; vberes ex his cauſis, quas ipſe inſtituerat in conſilio, hoc eſt, cũ ſua cohorte, cognoſcere: tum infinitum genus inuenerat ad innumerabilem pecuniam corripiendam *l* Dubiũ nemini eſt, quin *omnes omnium pecuniæ poſitæ ſint in eorum poteſtate, qui iudicia dant, & eorum, qui iudicant*: quin nemo noſtrũ poſſit ædeis ſuas, nemo fundum, nemo bona patria obtinere, ſi, cum hæc à quopiã veſtrũ petita *m* ſint, prætor improbus, cui nemo intercedere poſſit, det quẽ velit iudicẽ: iudex nequã & leuis, quod prætor iuſſerit, iudicet.

31 Si *n* verò illud quoque accedet, *o* vt in ea verba prætor iudicium det, vt vel Octauius Balbus *p* iudex, homo, & iuris & officij peritiſſimus, non poſſit aliter iudicare: ſi *q* iudicium ſit eiuſmodi. L. OCTAVIVS IVDEX ESTO: SI *r* PARET, FVNDVM CAPENATEM, QVO *ſ* DE AGITVR, EX IVRE QVIRITIVM P. SERVILII ESSE, NEQVE IS FVNDVS Q. CATVLO RESTITVETVR: nõ neceſſe erit L. Octauio iudici cogere P. Seruiliũ Q. Catulo fundũ reſtituere, aut *t* condẽnare eum quem nõ oporteat? Eiuſdẽ modi totũ ius prætoriũ, eiuſdẽ modi omnis res iudiciaria fuit in Sicilia per trienniũ, Verre prætore: decreta eiuſmodi: SI NON ACCIPIT QVOD TE DEBERE DICIS, ACCVSES: SI *u* PETITVR, *x* DVCAS. *y* C. *z* Fuſicium duci iuſſit petitorem, L. Suetium, L. *a* Racilium, iudicia huiuſmodi *b*: QVI CIVES RO. ERANT *c*, SI SICVLI *d* ESSENT, CVM *e* SI EORVM LEGIBVS DARE OPORTERET. QVI SICVLI SI CIVES ROM. ESSENT.

32 Verum, vt totum genus amplectamini iudiciorum: priùs iura Siculorum, deinde iſtius inſtituta cognoſcite. Siculi hoc iure ſunt, *vt quod ciuis cum ciue agat, domi certet ſuis legibus: quod Siculus cum Siculo non eiuſdem ciuitatis, vt de eo prætor iudices,* ex P. Rupilij decreto *a*, quod is de decẽ legatorũ ſententia ſtatuit: q̃ legẽ Siculi Rupiliã *c* vocant: *ſortiatur. Quod priuatus à populo petit, aut populus à priuato: ſenatus ex aliqua ciuitate, qui iudicet datur d, cùm alternæ ciuitates reiectæ ſunt. Quod ciuis R. à Siculo petit: Siculus iudex datur. quod Siculus à ciue R. ciuis Ro. datur. cæterarum rerum ſelecti iudices ex ciuium Romanorum conuentu proponi ſolent. Inter aratores & decumanos, lege e frumentaria quam Hieronicã appellant, iudicia fiunt.*

33 Hæc omnia iſto prætore nõ modò perturbata, ſed planè & Siculis & ciuib. R. erepta ſunt. Primum ſuæ leges, quod ciuis cum ciue ageret *f*, aut eũ iudicẽ, quem commodũ erat, præconẽ, haruſpicem, medicũ ſuum dabat: aut, ſi legibus erat iudiciũ cõſtitutũ, & ad ciuẽ ſuum iudicẽ venerant *g*, liberè ciui iudicare non licebat. Edictum enim hominis cognoſcite, quo edicto omnia iudicia redegerat in ſuã poteſtatem: *Si h quis perperam iudicaſſet ſe cogniturum: cùm cognoſſet, animaduerſurum.* Idque cùm faciebat, nemo dubitabat, quin cùm iudex aliũ de ſuo iudicio putaret *i* iudicaturũ, ſeque in eo capitis periculum aditurum, voluntatem ſpectaret *k* eius, quem ſtatim de capite ſuo putaret iudicaturum.

34 Selecti è conuentu, aut propoſiti ex negotiatoribus iudices, nulli. hæc copia, quam dico, iudicum, cohors non Qu. Scæuolæ, qui tamen de cohorte ſua dare non ſolebat: ſed C. Verris. Cuiuſmodi cohortem putatis hoc principe fuiſſe? ſicuti videtis edicta: SI QVID PERPERAM IVDICARIT SENATVS. Eum quoque oſtendam, ſi quando ſit datus, coactu iſtius, quod non ſenſerit, iudicaſſe. Ex lege Rupilia ſortitio nulla, niſi cùm nihil intereſſet iſtius, lege Hieronica iudicia plurimarum controuerſiarum, ſublata vno nomine omnia: de conuentu, ac negotiatoribus nulli *m* iudices. Quantam poteſtatẽ habuerit, videtis: quas res geſſerit, cognoſcite.

35 ¶ *Heraclius est Hieronis filius, Syracuſanus,* homo in primis domi ſuæ nobilis, & ante hunc prætorem vel pecunioſiſſimus Syracuſanorum: nunc nulla alia calamitate, niſi iſtius auaritia, atque iniuria, pauperrimus. huic hereditas facile ad LIS. tricies venit teſtamento propinqui ſui, Heraclij: plena domus celati argenti optimi, multæque ſtragulæ veſtis, pretioſorúmq; *o* mãcipiorũ: quibus in rebus iſtius cupiditates, & *p* inſaniam quis ignorat? erat in ſermone res, magnã Heraclio pecuniam *q* veniſſe: non ſolùm Heraclium diuitem, ſed etiam ornatum ſuppellectili, argento, veſte mancipiis futurum.

36 audit hęc etiã Verres: & primò, illo ſuo leuiore artificio Heracliũ aggredi conatur, vt eũ roget inſpiciẽda, quę non reddat: deinde à quibuſdã Syracuſanis admonetur: hi autẽ quidam erant affines iſtius, quorũ vxores iſte nunquã alienas exiſtimauit, Cleomenes, & Aeſchrio: qui quantũ apud iſtum, & quàm turpi de cauſa potuerint ex reliquis criminibus intelligetis. Hi, vt dico, hominem admonent, rem eſſe præclaram, refertam *r* omnibus rebus: ipſum autem Heraclium, hominem eſſe maiorẽ natu, non promptiſſimum: & eum, præter Marcellos, patronum, quem iure ſuo adire, aut appellare poſſet, habere neminem: eſſe in eo teſtamento, quo ille heres eſſet, ſcriptũ, vt ſtatuas in palæſtra deberet ponere; faciemus, vt palæſtritæ negẽt ex teſta-

a fort. Cui rei, iudices, vob. al. Qua re iud.
b L. ad ſummam remp. & ad exiſtim. ordinis no ſtri, ſalutem que &c.
c L. opera danda, vt eos nobiſcum educamus.
d al. maioris: maior enim ſemper intelligitur, cum nihil additur.
e L. vel ſe pr.
f L. ſi ſalui, & honeſti eſſe vol.
g L. & cum ill. & per.
h Libertum Verſilium &c.
i L. non ſolũ de tuis, ſed etiam.
k fort. inſtituiſſet m. atq; vb. ex h. c. q. ipſe conſt. in conſ.
l fort. corradendam.
m al. petita ſunt.
n al. Quid vero ſi illud quoque accedet.
P. R.
o al. accedat, vt e. a. edit.
p al. Balbus, homo &c.
q L. ſi iu eiuſmodi. L. OS.
r lib. vulg. ſi apparet.
ſ v. c. Q. D. A.
t L. & condemn.
u al. tibi & poſt ſi patitur.
x al. patitur vt ſuprà dixi vt ſubaudias iudicium Mamiliæ legis petit.
y Subaudi: in ius vel vincula.
z al. C. Fuſidium. al. C. Fuſinium
a al. L. Aelium.
b al. eiuſmodi.
c Subaudi: dabantur: & ita hunc locum interpretatur Donatus in Phormio ad illũ locũ: Hic in noxia eſt.
d Subaudi vel Donatus illo loco.
e L. cũ Siculos eorum legib. dare oporteret. Qui Siculi, ſi ciues R. eſſent cum eiuis R. dare iudices oporteret. Verum.

a P. hic Rupilius ex publicano factus Conſul, decẽ P. CXV. legatorum ſententia leges Siculis cõſtituit. Aſconius.
b L. quam illi legem Rup. voc.
c Lex Rupilia hic explicatur.
d al. datur, cùm alternæ ciuitates reiectæ ſunt.
e Lex Hieronica ſeu frumentaria.
f L. ageret. Aut enim iudicem, q. ei comm.
g al. Venerat.
h L. ſi quis.
i lib. vulg. putet iud.
k lib. vulg. ſpectet eius.
l lib. vulg. de cap. ſ. putet iud.
P. R.
m fort. nulli dati iudices.
n De rebus à Verre iudicatis in Heraclium Syracuſanum.
o al. pretioſiſſimorumque.
p L. & inſaniæ.
q L. pecuniam relictam.
r L. domum refertam o.

Digitized by Google

teſtamento eſſe poſitas: petant hereditatem, quòd eam palæſtræ commiſiſſe [a] dicant.

37 Placuit ratio Verri. nam [b] hoc animo prouidebat, cùm tanta hereditas in controuerſiam veniſſet, iudicioq; peteretur, fieri nō poſſe, vt ſine præda ipſe diſcederet. approbat conſilium: auctor eſt, vt quàm primùm agere incipiant, hominemq; id ætatis, minimè litigioſum, quàm tumultuoſiſſimè adoriantur. Scribitur Heraclio dica. Primò mirantur omnes improbitatem calumniæ [c]; deinde qui iſtum noſſent, partim ſuſpicabantur, partim planè videbant adiectū eſſe oculum hereditati. Interea dies aduenit, quo die ſeſe ex inſtituto, ac lege [d] Rupilia, dicas [e] ſortiturū Syracuſis iſte edixerat: paratus ad hanc dicam ſortiendam venerat. tum eum docet Heraclius, non poſſe eo die ſortiri, quòd lex Rupilia vetaret diebus xxx ſortiri dicam [f], quib. ſcripta eſſet. dies xxx. nondum fuerant. ſperabat Heraclius, ſi [g] illū diem effugiſſet, ante alteram ſortitionem Q. Arrium, quē prouincia tum maximè exſpectabat, ſucceſſurum.

38 Iſte [h] omnibus [i] iudiciis diem diſtulit [k]: & eam diem conſtituit, vt hanc Heraclij dicam ſortiri poſt dies xxx. ex lege poſſet. Poſteaquàm ea dies venit: iſte incipit ſimulare ſe velle ſortiri. Heraclius cum aduocatis adit, & [l] poſtulat, vt ſibi cum palæſtritis, hoc eſt, cum populo Syracuſano, æquo iure diſceptare liceat. Aduerſarij poſtulant, vt in eam rem iudices dentur, ex his ciuitatibus, quæ in id forum conuenirent, electi, qui Verri viderentur. Heraclius contrà, vt iudices è lege Rupilia dentur: vt ab inſtitutis ſuperiorum, ab auctoritate ſenatus, ab iure omnium Siculorum ne recedatur.

39 Quid ego iſtius in [m] iure dicundo libidinem [n] demonſtrem! quis veſtrûm nō ex vrbana iuriſdictione cognouit? quis vnquam, iſto prætore, Chelidone inuita, lege [o] agere potuit? Non iſtum, vt non neminem, prouincia corrupit: idem fuit, qui Romæ. Cùm id, quod omnes intelligebant, diceret Heraclius, ius eſſe certum Siculis, inter ſe quo iure certarent, legem eſſe Rupiliam, quam [p] prætor Rupilius ex S. C. de decem legatorum ſententia dediſſet: hoc [q] omneis ſemper in Sicilia conſules, prætoreſque ſeruaſſe: negauit ſe iudices è lege Rupilia ſortiturum, quinque iudices, quos commodum ipſi fuit, dedit.

40 Quid [r] huic homini facias? quod ſupplicium dignum libidini [ſ] eius inuenias? Præſcriptum tibi cùm eſſet, homo [t] deterrime & impudentiſſime, quemadmodum inter Siculos iudices dares: cùm imperatoris P. R. auctoritas, legatorum decem, ſummorū hominum, dignitas, S. C. intercederet, cuius [u] conſulto P. Rupilius prætor ex [x] legatorū ſententia leges in Sicilia conſtituerat: cùm omnes ante [y] te prætores, Rupilias leges & in ceteris rebus, & in iudiciis maximè obſeruaſſent: tu auſus es pro nihilo præ tua præda tot res ſanctiſſimas ducere? tibi nulla lex fuit? nulla religio? nullus exiſtimationis pudor? nullus iudicij metus? nullius apud te grauis auctoritas? nullum exemplum, quod ſequi velles?

41 Verùm, vt inſtitui dicere, quinque iudicibus nulla lege, nullo inſtituto, nulla religione [z], nulla ſorte, ex libidine iſtius datis, non qui cauſam cognoſcerent, ſed qui, quod imperatum eſſet, iudicarent: eo die nihil actum eſt, adeſſe iubentur poſtridie. He-

a L. commiſſam. ſic di ſt. Commiſſa hæreditas, quæ ad alium hæredem ex teſtamenti conditione deuoluitur.
b al. iam hoc an.
c v. c. kalumniæ.
d Lex Rupilia de qua mox dicetur plenius.
e Dicas ſortiri.
f Dica, iudicis iudicium eſt. vt apud Terent. Phormione.
g al. ſi illam diem
h L. iſte omnibus diem diem d.
i al. omnibus dicis. nam ſupra legitur dicam & dicas ſortiri.
k al. diffidit.
l al. & poſtulabat.
P. B.
m lib. vulg. in iure dicendo
n libidinem & ſcelera demonſtrem.
o Lege agere eſt ius ſuum lege perſequi.
p L. quam P. Rupilius conſul de d. v. Lex Rupilia à P. Rupilio Prætore in Sicilia de decē legatorū ſententia lata, qua lege Prætor inter Siculos qui non eſſent eiuſdē ciuitatis, ſortitò dabat.
q L. hanc omneis
r L. Quid hoc homini facias
ſ forſ. libidini
t L. homo teterrime,
u al. cuius conſulto P. Rupilius ex leg.
x al. de decem legatorū ſententia.
y al. ante te prætores,
z al. relatione.

A raclius interea, cùm omneis inſidias à prætore fortunis ſuis fieri videret, capit conſilium de amicorum & propinquorum ſententia, non adeſſe ad iudicium. itaque Syracuſis illa nocte profugit. Iſte poſtero die manè, cùm multo maturiùs, quàm vnquam antea, ſurrexiſſet: iudices citari iubet. vbi comperit Heraclium non adeſſe, cogere incipit eos, vt abſentem Heraclium condemnarent. Illi eum commonefaciunt, vt, ſi ei videatur, vtatur
B inſtituto ſuo, nec cogat ante horam decimam de abſente ſecundum præſentem iudicare. impetrant.

42 Intereà ſanè [a] perturbatus & ipſe, & eius amici, & conſiliarij, moleſte ferre cœperunt, Heracliū profugiſſe. putabāt abſentis damnationē, præſertim tantæ pecuniæ, multo inuidioſiorē fore, quam ſi præſens damnatus eſſet. Eo accedebat, quod [b] iudices è lege Rupilia dati non erant, multo etiam rem turpiorem
C fore, & iniquiorē viſū iri intelligebant. Itaq; hoc dum corrigere vult, apertior eius cupiditas, improbitaſq; facta eſt. Nam illis quinq; iudicibus vti ſeſe negat, iubet, id quod initio è lege Rupilia fieri oportuerat, citari Heracliū, & eos, qui dicam ſcripſerant: atq; ſe iudices è [d] lege Rupilia velle ſortiri. Quod ab eo pridie multis lacrymis cum eum oraret, atque obſecraret Heraclius, impetrare non poterat: id ei poſtera [e] die venit in mentem,
D e lege Rupilia ſortiri dicas [f] oportere. Educit ex vrna treis. iis vt abſentem Heraclium condemnent, imperat. itaque condemnant.

43 Quæ, malùm, iſta fuit amentia? ecquando te rationē factorū tuorū redditurū putaſti? ecquando his de reb. taleis viros audituros exiſtimaſti? Petatur hereditas ea, quæ nulla debetur, in prædam prætoris? interponatur nomē ciuitatis? imponatur honeſtæ ciuitati turpiſſima perſona kalūniæ [g]? Neq; hoc ſolū;
E ſed ita res agatur, vt ne ſimulatio quidē æquitatis vlla adhibeatur? Nā, per deos immortaleis, quid intereſt, vtrùm prætor imperet, vtq; cogat aliquē de ſuis bonis omnib. decedere: an huiuſmodi iudiciū det, quo iudicio, indicta cauſa, fortunis omnib. euerti neceſſe ſit?

44 Profectò enim negare [h] non potes, te ex lege Rupilia ſortiri iudicium debuiſſe, cùm præſertim Heraclius id poſtularet. Sin illud dices, te Heraclij voluntate ab lege re-
F ceſſiſſe: ipſe te impedies: ipſe tu tua defenſione implicabere. Quare enim primum ille ipſe adeſſe noluit, cùm ex eo numero iudices haberet, quos poſtularat? deinde tu cur poſt illius fugam iudices alios ſortitus es, ſi eos, qui erant antea dati, vtriuſque dederas voluntate? deinde ceteras dicas omneis illo foro M. Poſtumius quæſtor ſortitus eſt: hanc ſolam tu [i] illo conuentu reperiere ſortitus.

45 Ergo, inquiet aliquis, donauit populo
G Syracuſano illam hereditatem. Primum, ſi id confiteri velim, tamen iſtum condemnetis neceſſe eſt. *neque enim permiſſum eſt, vt impunè nobis liceat, quod alicui eripuerimus, id alteri tradere.* Verùm ex iſta reperietis hereditate ita iſtum prædatum, vt perpauca occulte fecerit: populum quidem Syracuſanum in maximam inuidiam ſuæ infamiæ, alieno præmio perueniſſe; paucos Syracuſanos, eos, qui ſe nunc publicè laudationis cauſa veniſſe di-
H cunt, & tunc participeis prædæ fuiſſe, & nunc non ad iſtius laudationem, ſed ad cōmunem litium æſtimationem veniſſe. Po-

P. CXVII.
a Caſſius hunc locum profert in verbo ſane.
b al. quid. quoniam iud. è l. R. dati non erant, m etiam r. t.
c al. vt iis iſſ ad quem modū transferre deinde reſtitueret.
d v. c. ex lege velle ſortiri.
e L. poſtero die
f Id eſt iudices iudicia.
g lib. vulg. calumnia,
h al. negare non poteſt.
P. B.
i al. tu in illo.

ſteaquàm damnatus eſt abiens, non ſolùm illius hereditatis, de qua ambigebatur, quæ erat L I S. tricies[a], ſed omnium bonorum paternorum ipſius Heraclij, quæ non minor erat pecunia, palæſtræ Syracuſanorum, hoc eſt, Syracuſanis, poſſeſſio traditur.

a al. CCC.

46 Quæ eſt iſta prætura? Eripis hereditatem, quæ venerat à propinquo, venerat teſtamento, venerat legibus: quæ bona is, qui teſtamentum fecit, huic Heraclio, ante aliquantò, quàm eſt mortuus, omnia vtenda, ac poſſidenda tradiderat: cuius hereditatis, cùm ille aliquanto ante te prætorem eſſet mortuus, controuerſia fuerat nulla, mentionem fecerat nemo. Verum eſto, eripe hereditatem propinquis, da palæſtritis: prædare in bonis alienis, nomine ciuitatis: euerte leges, teſtamenta, voluntates mortuorum, iura viuorum. num etiam patriis Heraclium bonis exturbare oportuit? qui ſimulac profugit, quàm impudenter, quàm palàm, quam acerbè dij immortales illa bona direpta ſunt! quàm illa res calamitoſa Heraclio, quæſtuoſa Verri, turpis Syracuſanis, miſeranda omnibus videbatur! Nam illud quidem ſtatim curatur, vt, quidquid celati argenti fuit in illis bonis, ad iſtum deferatur. quidquid Corinthiorum vaſorum, ſtragulæ [b] veſtis, hæc nemo dubitabat, quin non modo ex illa domo capta & oppreſſa, verùm ex tota prouincia ad iſtum comportari neceſſe eſſet. Mancipia [c], quæ voluit, abduxit, alia diuiſit: auctio facta eſt: in qua cohors iſtius inuicta dominata eſt.

P. CXVIII

b L. quidquid ſtragulæ veſtis:

c v. c. Mancupia.

47 Verùm illud eſt præclarum: Syracuſani, qui præfuerant his Heraclij bonis, verbo, redigendis, re, diſpertiendis, reddebant eorum negotiorum rationem in ſenatu: dicebant ſcyphorum paria complura, hydrias [d] argenteas, pretioſam veſtem ſtragulam, multa mancipia pretioſa Verri [e] data eſſe: dicebant, quantum cuique, eius iuſſu, nummorum eſſet datum. gemebant Syracuſani: ſed tamen patiebantur. repentè recitatur, vno nomine L L S.[f] C C L. millia iuſſu prætoris data. fit maximus clamor omnium, non modò optimi cuiuſq;, neque eorum, quibus indignum ſemper viſum erat, bona priuati, populi nomine, per ſummam iniuriam erepta: verum etiam ipſi illi auctores iniuriæ, & ex aliqua particula, ſocij prædæ, ac rapinarum, clamare cœperunt, ſibi vt haberet hereditatem. tantus in curia clamor factus eſt, vt populus concurreret.

d v. c. hydrias argenteas, pretioſas, veſtem ſtragulã multam, manc.

e v. c. data eſſe Verri.

f al. LLS. CCC mandatã.

48 Res ab omni conuentu cognita, celeriter domum nuntiatur. Homo inimicus iis, qui recitaſſent: hoſtis omnibus, qui acclamaſſent: exarſit iracundia, ac ſtomacho. Verũ tamen fuit tum ſui diſſimilis. noſtis os hominis, noſtis audaciam: tamen tum rumore populi & clamore, & furto manifeſto grandis pecuniæ perturbatus eſt. Vbi ſe collegit, vocat ad ſe Syracuſanos: quia non poſſet negare ab illis pecuniã datam: nõ quæſiuit procul alicunde (neq; enim probaret) ſed proximũ, penè alterum filium, quem illam pecuniam diceret abſtuliſſe. oſtendit ſe reddere coacturum: qui poſteaquàm id audiuit, habuit [g] dignitatis, & ætatis, & nobilitatis ſuæ rationem. verba apud ſenatum fecit: docuit, ad ſe nihil pertinere de iſto, id, quod omnes videbant, neq; ille quidem obſcurè, locutus eſt. Itaque illi Syracuſani ſtatuam poſtea ſtatuerunt: & [h] is, vbi primùm potuit, iſtum reliquit, de prouinciaque deceſſit.

P. 2.

g L. habuit dign.

h L. & iis, Vbi prim.

A 49 Et tamen aiunt eum queri ſolere nonnunquam, ſe miſerum, quod non ſuis, ſed [a] ſuorum [b] comitum peccatis, & criminibus premitur. Triennium prouinciam obtinuiſti: gener electus adoleſcens vnum annum tecũ fuit: ſodales, viri fortes, legati tui primo anno te reliquerunt: vnus legatus P. Tadius, qui erat reliquus, nõ ita multum tecum fuit: qui ſi ſemper vnà fuiſſet, tamen ſumma cura tum tuæ, tum multo etiam magis ſuæ famæ
B pepercíſſet. Quid eſt, quòd tu alios accuſes? quid eſt, quamobrem putes te tuam culpam non modo deriuare in aliquem, ſed communicare cum [c] aliquo poſſe?

a L. ſed ſuorum peccatis

b al. ſuorum peccat. s.

50 Numerantur illa L L S.[d] ducenta quinquaginta Syracuſanis. ea quemadmodum ad iſtum poſtea per pſeudothyrum [e] reuertantur, tabulis vobis & teſtibus, iudices, planum faciam. Ex hac iniquitate iſtius, & improbitate, iudices, quod præda ex illis bonis ad
C multos Syracuſanos, inuito populo, ſenatuq; Syracuſano, venerat, illa [f] ſcelera per Theomnaſtum, & Æſchrionem, & Dionyſodorum, & Cleomenem inuitiſſima ciuitate facta ſunt, primùm vt vrbs tota ſpoliaretur: qua de re alius mihi locus ad dicendum eſt conſtitutus: vt omnia ſigna iſte per eos homines, quos nominaui, omne ebur ex ædibus ſacris, omneis vndique tabulis pictas, deorum deniq; ſimulacra, quæ vellet, auferret: deinde vt in curia
D Syracuſis, quem locum illi buleuteriũ [g] vocant, honeſtiſſimo loco, & apud illos clariſſimo, ſub [h] illius ipſius M. Marcelli, (qui cùm Syracuſanis locũ eum eripere belli ac victoriæ lege poſſet, cõſeruauit, & reddidit) ſtatua ex ære facta [i] ibi inauratam iſti, & alterã filio ſtatuam poſuerint: vt, dũ iſtius hominis memoria maneret, ſenatus Syracuſanus ſine lacrymis, & gemitu in curia eſſe non poſſet.

c L. cum altero.

d v. c. LLS. CCC.

e Pſeudothyron vocat poſticum ædiũ, auerſas fores.

P. CXIX.

f al. etiam illa ſcelera ſunt, quæ per.

g Buleuteriũ Gloſſæ curia, curiæ ordo.

h L. vbi illius ipſius M Marcelli (qui cum Syr loc. quem erip.

i L. ſtatua eſt ex ære facta.

51 Per eoſdem iſtius iniuriarum, furtorum,
E vxorũq; ſocios, iſtius imperio Syracuſis Marcellea [k] tolluntur maximo gemitu, luctuque ciuitatis: quem illi diem feſtum cum recentibus beneficiis M. [l] Marcelli debitũ reddebãt, tum generi, nomini, familiæ [m] Marcellorum maxima voluntate tribuebant. Mithridates in Aſia, cùm eam prouinciam totam occupaſſet, Mucia [n] nõ ſuſtulit, hoſtis, & hoſtis in ceteris reb. nimis ferus, & immanis, tamen honorem hominis, deorũ religione conſecratũ, violare
F noluit. tu [o] Syracuſanos vnum diem feſtum Marcellis impartiri [p] vetuiſti, per quos illi adepti ſunt, vt ceteros dies feſtos agere poſſent.

k Marcellea dies feſtus ad honorem M. Marcelli à Syracuſanis conſtitutus.

l al. C. Marc.

m Familiæ plures ex vno Claudio genere, Marcellorũ Pulchrorum, Neronum: vt ex Cornelio Scipiones, Syllæ, Cinnæ, Dolabellæ: ex Æmilio, Mamerini, Barbulæ, Paulli, Lepidi, Papi, Scauri.

n Mucia dies feſtus Q. Mucij Scæuolæ, qui ſumma innocentia Aſiæ præfuit.

o al. in Syracuſani vn. d. mandaſti.

52 At vero præclarum diem illis repoſuiſti, Verréa vt agerent. & vt ad eum diem, quæ ſacris, epuliſque opus eſſent, in complureis annos locarentur. Iam [r] in tanta iſtius impudentia remittendum aliquid videtur, ne omnia contendamus, ne omnia cum dolore agere videamur. Nam me dies, vox, latera de-
G ficiant ſi hoc nunc vociferari velim, quàm miſerum, indignumq; ſit, iſtius nomine apud eos diem feſtum eſſe, qui ſeſe iſtius opera funditus extinctos eſſe arbitrentur. ô Verrea [ſ] præclara, quoquam [t] ſi acceſſiſti, quò non attuleris tecum iſtum diem! etenim quã tu domum, quam vrbem adiiſti, quod fanum denique, quod non euerſum, atque extercſum reliqueris? Quare appellentur ſanè iſta Verrea, quæ non ex nomine, ſed ex manibus [u], naturaque tua conſtituta eſſe vi-
H deantur. 54 Quam facilè ſerpat iniuria, & peccandi conſuetudo: quàm non facilè

repri-

p al. imperti re noluiſti.

q L. agitare poſſent.

r L. Sed iam in.

ſ L. O Verrea præclara, ſi quoquo acceſſiſti non attuleris tecũ

P. 2.

iſtud.

t al. quo quæſo acceſſiſti quo non al. quo quaſi acceſſiſti, quæſo, quo non al. quaſi quoquã acceſſeris, quo non al. quonam acceſſiſſe.

u al. moribus.

Digitized by Google

A reprimatur, videre iudices. ¶ *Bidis* oppidum eſt, tenue ſanè, non longè à Syracuſis. Huius [a] longè primus ciuitatis eſt *Epicrates* [b] quidam. Huic hereditas HS. quingentorum millium venerat à muliere quadam propinqua, atque ita propinqua, vt [c] ea etiam ſi inteſtata eſſet mortua. Epicratē in Bidinorum legibus heredem eſſe oporteret. Recens Syracuſana erat illa res, quam antè demonſtraui, de Heraclio Syracuſano, qui bona non perdidiſſet, niſi ei B veniſſet hereditas. huic quoque Epicrati venerat, vt dixi, hereditas.

54 Cogitare cœperunt eius inimici, nihilominus eodē prætore hunc euerti bonis poſſe, quo Heraclius eſſet euerſus. rē occultè inſtituunt: ad Verrē per eius interpretes deferunt. ita cauſa cōponitur, vt item palæſtritæ Bidenſes [d] peterent ab Epicrate hereditatē, quemadmodum palæſtritæ Syracuſani ab Heraclio petiſſent. Numquam vos prætorem tam palæC ſtricum [e] vidiſtis. verùm ita palæſtritas defendebat, vt ab illis ipſe vnctior [f] diſcederet. &. qui [h] ſtatim cum [i] præſenſiſſet, iubet cuidam ſuorum [k] amicorum numerari HS. LXXX [l].

55 Res occultari ſatis non poſſe [m]. per quendam eorum, qui interfuerat, fit Epicrates certior. Primò negligere, & contemnere cœpit, quòd cauſa prorſus, quod dubitari [n] poſſet, nihil habebat. Deinde, cùm de Heraclio cogitaret, & iſtius libidinem noſſet: commodiſſimū D putauit eſſe de prouincia clam abire: itaque fecit. profectus eſt Rhegium. Quod vbi auditum eſt, æſtuare illi, qui dederant pecuniam. putare nihil agi poſſe, abſente Epicrate. nam Heraclius tum affuerat, cùm primùm dati ſunt iudices: de hoc, qui ante quàm in ius aditum eſſet, antè quàm denique mentio controuerſiæ facta eſſet, diſceſſiſſet. putabant nihil agi poſſe. homines Rhegium proficiſcuntur, Epicratem conueniunt: demonſtrant id, E quod ille ſciebat, ſe HS. LXXX. [o] dediſſe: rogant eum, vt ſibi id, quod ab ipſis abiſſet pecuniæ, curet: ab ſeſe caueat, quemadmodum velit: de illa hereditate cum Epicrate neminem eſſe acturum.

56 Epicrates homines multis verbis à [p] ſe malè acceptos dimiſit: redeunt illi Rhegio Syracuſas: queri cum multis, ita vt fit, incipiunt: ſeſe HS. LXXX. nummûm fruſtra dediſſe. res percrebruit: in ore, atque ſermone o- F mnium cœpit eſſe. Verres refert [q] illam ſuam Syracuſanam: ait ſe velle de illis HS. LXXX. cognoſcere: aduocat multos. dicunt Bidini Volcatio ſe dediſſe: illud non addunt, iuſſu iſtius. Volcatium vocat: pecuniam referri imperat. Volcatius animo æquiſſimo nummos affert. qui [r] nihil amitteret: reddit inſpectantibus multis: Bidini nummos auferunt.

57 Dicet aliquis, Quid ergo in hoc Verrem reprehendis, qui non modò ipſe fur non eſt, G ſed ne alium quidem paſſus eſt eſſe? attendite. iam intelligetis hanc pecuniam, *quæ via modo viſa eſt exire ab iſto, eadem ſemita reuertiſſe.* Quid enim debuit prætor [s] feciſſe, cum conſilio re [t] cognita, cùm comperiſſet, ſuum comitem, iuris, decreti, iudicij corrumpendi cauſa, qua in re ipſius prætoris caput. exiſtimatioq́; ageretur, pecuniam accepiſſe; Bidinos autem contra prætoris famam, ac fortunas dediſſe? non & in eum, qui accepiſſet, animaduertiſ- H ſe [u], & in eos, qui dediſſent? Tu, qui inſtitueras in eos animaduertere, qui perperam iudicaſſent, quod ſæpe per imprudentiam fit: hoc pa- A tris impunè diſcedere, qui ob tuum decretum, ob tuum iudicium, pecuniam aut dandam, aut accipiendam putarant?

58 Volcatius idem apud te poſtea fuit: eques Rom. tanta accepta ignominia. Nam *quid eſt turpius ingenuo, quid minus libero dignum, quàm in conuentu maximo cogi à magiſtratu furtum reddere?* qui [a], ſi eo animo eſſet, quo non modò eques Ro. ſed quiuis liber debet eſſe: adſpicere te poſtea nō potuiſſet: inimicus, ho- B ſtis eſſet. tāta contumelia accepta. niſi tecum colluſiſſet, & tuæ potius exiſtimationi ſeruiſſet, quàm ſuæ. qui quàm tibi amicus non modò tum fuerit, quamdiu tecum in prouincia fuit, verùm etiam nunc ſit, cùm iam à ceteris amicis ſis relictus, & tu intelligis, & nos exiſtimare poſſumus. An hoc ſolum argumentum eſt, nihil iſto imprudente factum, quòd Volcatius ei non ſuccenſuit [b]? quod iſte nec in Volcatium, nec in Bidinos animaduertit?

C 59 Eſt magnum argumentum. verum illud maximum, quod illis ipſis Bidinis, quibus [c] iratus eſſe debuit, vt à quibus comperit, quòd iure agere cum Epicrate nihil poſſent, etiāſi adeſſet, idcirco ſuum decretum pecunia eſſe tentatum: his, inquam, ipſis non modò illam hereditatem quæ Epicrati venerat: ſed, vt in Heraclio Syracuſano, item in hoc, paullo etiā atrocius, quòd Epicrates appellatus omnino non erat: bona patria, fortunaſq́; eius Bidinis D tradidit, oſtēdit enim nouo modo, ſi quis quid ab abſente peteret, ſe auditurum. Adeunt Bidini: petunt hereditatem: procuratores poſtulant, vt ſe ad leges ſuas reiiciat, aut ex lege Rupilia dicam [d] ſcribi iubeat. Aduerſarij non audebant contrà dicere: exitus nullus reperiebatur: inſimulant hominē fraudandi cauſa diſceſſiſſe: poſtulant, vt [e] bona poſſidere liceat.

60 Debebat Epicrates vllum [f] nummum nemini. amici, ſi [g] quis quid peteret iudicio, ſe- E cum agi paſſuros: iudicatum ſolui ſatiſdaturos eſſe dicebant. Cùm omnia iudicia [h] frigerent: admonitu iſtius inſimulare cœperunt, Epicratem literas publicas corrupiſſe: à qua ſuſpicione ille aberat plurimùm: actionem eius rei poſtulant. amici recuſare, nequod nouum iudicium, nequa ipſius cognitio, illo abſente, de exiſtimatione eius conſtitueretur: & ſimul idem illud poſtulare non deſiſtebant, vt ſe ad leges ſuas reiiceret.

F 61 Iſte amplam occaſionem calumniæ nactus, vbi videt eſſe aliquid, quòd [i] amici abſentem Epicratem nollent defendere. aſſeuerat ſe eius rei in primis actionem eſſe daturum. Cùm omnes perſpicerent, ad iſtum non modò illos nummos, qui per ſimulationem ab iſto exierant, reuertiſſe; ſed multo etiam plureis eum poſtea nummos abſtuliſſe: amici Epicratem defendere deſtiterunt. iſte Epicratis bona Bidinos omnia poſſidere, & ſibi ha- G bere iuſſit. Ad illa HS. IↃ. millia hereditaria acceſſit ipſius antiqua HS. quindecies pecunia. Vtrùm res ab initio ita ducta [k] eſt? an ad extremum ita perducta [l] eſt? an ita parua eſt pecunia [m]? an is homo Verres, vt hæc, quæ dixi, gratis facta eſſe videantur?

62 Hic nunc de miſeria Siculorum, iudices, audite. & Heraclius ille Syracuſanus, & hic Bidinus Epicrates, expulſi bonis omnibus, Romā venerunt. ſordidati [n], maxima barba & H capillo, Romæ bienniū propè fuerūt. Cùm L. Metellus in prouinciā profectus eſt, tū iſti bene cōmendati cū Metello vnà proficiſcūtur:

a al. Hic longè pr.
b De rebus iudicatis in Epicratem Bidinum.
c l. vt ea etiam inteſtata mortua.
d L. Bidini
P. C X X.
e Id eſt quæſtum ſa ſentiam ex palæſtra. *Ang. legunt* palæſtritam.
f id eſt diſior. Locus eſt autem ex cōſuetudine palæſtritarum qui oleo iniungebantur.
g L. abiret.
h al. quæ vel quod.
i quod præſens eſſet, iubet cuidam. *ſi ve mendosè.*
k v. c. non habens, ſuorum.
l v. c. CCC.
m L. poteſt: al. potuit.
n al. diſputari.
o v. c. CCC.
p al. malè à ſe
q L. refert illam ſuam rationem Syracuſanam: al. refert illam ſuam rem Syracuſanam || al. refert ſe ad illam ſuam rationem Syracuſanam.
r L. quippe qui.
P. B.
s lib. vulg. prætor, cùm conſ.
t al. cognita cauſa.
u v. c. animaduertiſſet

a al. qui quo animo eſt, eo, quo non modò.
b v. c. ſuccenſuit?
c al. quibus ipſe iratus eſſe deb.
P. C X X.
d Dica iudicium. Glo. *δίκη* controuerſiæ examinatio, iudicatio, lis, litigium cauſa.
e l. bona poſſidere iubeat.
f al. nummum vllum.
g l. ſi quis quid peteret, iudicium ſe paſſuros.
h L. conſilia ſr.
i L. in quo amici abſentem Epicratem noll. al. quod amici abſentem Epicratem noll. & ita v. c.
k al. ducta eſt.
l al. perducta eſt
m al. pecunia
n Mos hic eorum qui in luctu *adde l. 16. § 27. & 30. ff. de iniur.* vbi dixi.

Metellus ſimul [a] ac venit Syracuſas, vtrumq; reſcidit [b], & de Epicrate, & de Heraclio. In vtriuſq; bonis nihil erat, quod reſtitui poſſet, niſi [c] quod moueri loco non poterat. A

63 Fecerat hoc egregiè primo aduentu Metellus, vt omneis iſtius iniurias, quas modò poſſet, reſcinderet, & irritas faceret. Heracliū [d] reſtitui iuſſerat: nō [e] reſtituebatur: quiſq; erat eductus [f] Senator Syracuſanus ab Heraclio, duci iubebat. itaque permulti ducti ſunt. Epicrates quidē continuò reſtitutus eſt. Alia iu- B dicia Lilybei, alia Agrigenti, alia Panormi reſtituta [g] ſunt. Cenſus, qui iſto prætore ſunt habiti, non ſeruaturum ſe Metellus oſtenderat: decumas, quas iſte contra legem Hieronicam vendiderat, ſeſe venditurum Hieronica lege dixerat. Omnia erant Metelli eiuſmodi, vt [h] totam iſtius præturam retexere videretur.

64 Simulatque ego in Siciliam veni, mutatus eſt. venerat ad eum illo biduo Letilius quidam, homo non alienus à litteris, itaque eo C iſte tabellario ſemper vſus erat. Is epiſtolas cōplureis attulerat: in his vnam domo, quę totū immutarat hominem. repentè cœpit dicere, ſe omnia Verris cauſa velle: ſibi cum eo amicitiam, cognationemque eſſe. Mirabantur omnes, hoc ei tum denique in mentem veniſſe, poſteaquàm tam multis eum factis, decretiſque iugulaſſet. Erant qui putarent, Letilium legatum à Verre veniſſe, qui gratiam, amici- D tiam, cognationemq; commemoraret. Ex illo tempore à ciuitatibus laudationem [i] petere teſteis non ſolùm deterrere verbis, ſed etiam vi retinere cœpit. Quòd ego niſi meo aduentu illius conatus aliquantulum repreſſiſſem, & apud Siculos non Metelli, ſed Glabrionis litteris ac lege pugnaſſem: tam multos huc euocare non potuiſſem. Verum quod inſtitui dicere, miſerias cognoſcite Siculorum [k].

65 Heraclius ille, & Epicrates longè mihi E obuiam eum ſuis omnibus proceſſerunt. venienti Syracuſas egerunt gratias, flentes: Romam decedere mecum cupierunt. quòd erant mihi oppida complura etiam reliqua, quæ adire vellem, conſtitui cum hominibus, quo die mihi Meſſanæ præſtò eſſent. Eò mihi nūtium miſerunt, ſe à prætore retineri. quibus ego teſtimonium denuntiaui, quorum nomina edidi Metello: cupidiſſimi veniendi, maximis iniuriis affecti, adhuc non venerunt. Hoc F iure ſunt ſocij, vt iis ne deplorare quidem de ſuis incommodis liceat.

66 Iam Heraclij Centuripini, optimi, nobiliſſimiq; adoleſcentis, teſtimonium audiſtis: à quo LLS. C. millia per calumniam, malitiamque petita ſunt. Iſte pœnis, compromiſſiſque interpoſitis, LLS. CCC. extorquenda curauit: quodque iudicium ſecundum Heraclium de [l] compromiſſis factum erat, quòd eius Centuripinus inter duos ciueis iudicaſ- G ſet [m], id irritum iuſſit eſſe: eumq; iudicem falſum iudicaſſe iudicauit: in [n] ſenatu ne eſſet: locis, commodiſque publicis vti vetuit. ſiquis eum pulſaſſet, edixit, ſeſe iudicium iniuriarum non daturum: quidquid ab eo peteretur, iudicem de ſua cohorte daturum, ipſi autem nullius actionem rei ſeſe daturum.

67 Quæ iſtius auctoritas tantum valuit, vt neq; illum pulſaret quiſquam, cùm prætor in prouincia ſua verbo permitteret, re hortare- H tur: neq; quiſquam ab eo quidquam peteret, cùm iſte calūniæ [o] licentiā ſua auctoritate dediſſet [p]. ignominia autē illa grauis, tamdiu in

P. B.
a al. ſimul aduenit Syr.
b al. vulg. reſcindit.
c L. niſi ſi quid moueri loco non potuerat.
d L. Quòd Heraclium reſtitui iuſſerat, ac non reſtituebatur: quiſquis erat eductus e ſenatu Syr.
e al. vix eſſe. reſtituebatur.
f al. edituſ.
g ſors. et iſta ſunt.
h L. vt non tam ſuam præturam gerere quàm illius retexere videretur. al. vt non tam ipſe præturam.
i L. laudationes.
P. CXXII.
k L. ſociorum.
l al. de compromiſſo
m al. diiudicaſſet.
n L. in ſenatu eſſe: loc.
o v. calumniæ
p L. præbuiſſet. al. oſtendiſſet. al. porrexiſſet.

illo homine fuit [a], quamdiu in prouincia mā- A ſit. Hoc iniecto metu iudicibus, nouo more, nullo exemplo, ecquam rē putatis eſſe in Sicilia, niſi ad nutum iſtius iudicatam? Vtrùm id ſolum videtur eſſe actum, quod eſt tamen actum, vt [b] Heraclio pecunia eriperetur? an etiam illud, in quo præda erat maxima, vt nomine iudiciorum, omnium bona, atque fortunæ in [c] iſtius vnius eſſent poteſtate [d]?

68 ¶ Iam verò in rerum capitalium [e] quæ- B ſtionib. quid ego vnamquamq; rem colligā, & cauſam? ex multis ſimilib. [f] ea ſumam, quæ maximè improbitate excellere videbuntur. *Sopater* [g] quidā fuit *Halicienſis*, homo domi ſuę cum primis locuples, atq; honeſtus. is ab inimicis ſuis apud C. Sacerdotem prætorem rei capitalis cùm accuſatus eſſet, facilè eo iudicio eſt liberatus. huic eidem Sopatro iidem inimici ad C. Verrem, cùm is Sacerdoti ſucceſſiſſet, eiuſdem rei nomen detulerunt. Res C Sopatro facilis videbatur, & quod erat innocens, & quod Sacerdotis iudicium improbare iſtum auſurum nō arbitrabatur. Citatur reus: cauſa agitur Syracuſis: crimina tractantur ab accuſatore ea, quę erant antea non ſolùm defenſione, verùmetiam iudicio diſſoluta.

69 Cauſam Sopatri defendebat Q. Minucius, eques R. in primis ſplendidus, atq; honeſtus, nobiliſque, iudices, nō ignotus. Nihil erat in cauſa, quod metuendum, aut omnino quod D dubitandū videretur. Interea iſtius libertus, & acceuſus idē Timarchides, qui eſt, id quod ex plurimis teſtib. priore actione didiciſtis, rerū huiuſmodi omniū tranſactor [i], & adminiſter, ad Sopatrum venit. monet hominē, ne nimis iudicio Sacerdotis, & [k] cauſæ confidat: accuſatores, inimicoſq; eius habere in animo pecuniam prætori dare: prætorem tamen à [l] ſalute malle accipere: & ſimul malle, ſi fieri poſſet, rem iudicatam non reſcindere. Sopater, cùm E hoc illi improuiſum, atque inopinatum accidiſſet, commotus eſt ſanè: neque in præſentia, Timarchidi quid reſponderet, habuit, niſi ſe conſideraturum, quid ſibi de ea re eſſet faciēdum: & ſimul oſtendit, ſe in ſumma difficultate eſſe nummaria. Poſt ad amicos retulit, qui cùm ei fuiſſent auctores redimendæ ſalutis, ad Timarchidem venit. expoſitis ſuis difficultatibus, hominem ad LLS. LXXX. perducit: eamque ei pecuniam numerat.

70 Poſteaquam ad cauſam dicendam ven- F tum eſt: tum verò ſine metu, ſine cura omnes erant, qui Sopatrum defendebant. crimen nullum erat: res iudicata: Verres nummos acceperat. Quis [m] poſſet dubitare, quidnam eſſet futurum? Res illo die nō peroratur: dimittitur iudicium. iterum ad Sopatrum Timarchides venit. ait, accuſatores eius multo maiorem pecuniā prætori polliceri, quàm quantam hic dediſſet: proinde ſi ſaperet, videret, G quid [n] ſibi eſſet faciēdum. Homo quamquam erat & Siculus, & reus, hoc eſt & iure iniquo, & tempore aduerſo: ferre tamen, atque audire diutius Timarchidē nō potuit. Facite, inquit, quod vobis libet, daturus non ſum amplius. idemque hoc amicis eius, & defenſoribus videbatur: atq; eo etiā magis, quòd iſte quoquo modo ſe in ea quæſtione præbebat, tamen in cōſilio habebat homines honeſtos è conuētu Syracuſano, qui [o] Sacerdoti quoque in cōſilio H fuerant tum, cùm [p] eſſet idem hic Sopater abſolutus. Hoc rationis habebāt, facere eos nullo modo poſſe, vt eodem crimine iiſdem teſtibus.

a ſort. manſit, P. B. vel ſic manſit, quamdiu iſte in prouincia fuit. H.
b L. vt hæc Heraclio p.
c L. in vnius iſtius eſſ.
d v. c. poteſtatem.
e Capitales res vocat iudicia publica, cauſas publicas.
f al. militum.
g De rebus iudicatis in Sopatro Halicienſem.
h Acceſi ab accendo dicti miniſtratores Verr. ſ. de lingua. Alio ſenſu dicuntur, attributi decurionibus & centurionibus. Nonius ſ. 12 in acceuſ. Feſto acceuſi qui in locum mortuorum militum ſubito ſubrogati.
P. CXXIII.
Græci ſim. ac. eo ſor. ...
i Tranſactor pro interprete mercatura ind. eorum hic ſumitur.
k L. & cauſæ ſuæ confideret, & iſta v. c.
l al. eo abſoluto malle acc. al. ob ſalutem malle acc.
m al. Qui poſſet dubitare q.
n hoc ſibi eſſet quid ſ. eſſ faciend abeſt à vet. cod.
o lib. vulg. qui Sacerdoti
p v. c. cum eſſ. idem, &c.

A testibus, Sopatrum condemnarent iidem homines, qui antea abſoluiſſent.

71 Itaque hac vna ſpe ad iudicium venitur. quò poſteaquàm ventum eſt, cùm in conſiliũ frequentes conueniſſent iidem, qui ſolebant, & hac vna ſpe tota defenſio Sopatri niteretur, conſilij frequentia, & dignitate, & quòd erãt, vt dixi, iidem, qui antea Sopatrum eodem illo crimine liberarant: cognoſcite hominis apertam, ac non modò non ratione: ſed ne
B diſſimulatione quidem tectam improbitatem, & audaciam: M. Petilium, equitem R. quem [a] habet in conſilio, iubet operam dare, quòd rei priuatæ iudex eſſet. Petilius recuſabat, quòd ſuos amicos, quos ſibi in conſilio eſſe vellet, ipſe Verres retineret. Iſte homo liberalis, negat ſe quemquam retinere eorum, qui Petilio vellent adeſſe. itaque diſcedunt omnes. nam ceteri quoque impetrant, ne retineantur: qui ſe velle dicebant al-
C terutri [b] eorum, qui tum illud iudicium habebant, adeſſe. Itaque iſte ſolus cum ſua cohorte nequiſſima relinquitur.

72 Non dubitabat Minucius, qui Sopatrũ defendebat, quin iſte, quoniam conſilium dimiſiſſet, illo die rem illam quæſiturus non eſſet: cùm repentè iubetur dicere. Reſpondet [c]. Ad quos? Ad me, inquit, ſi tibi idoneus videor, qui de homine Siculo, ac [d] Græculo iudicem. Idoneus es, inquit: ſed peruellem ad-
D eſſent ij, qui affuerant antea, cauſamque cognorant. Dic, inquit: illi adeſſe non poſſunt. Nam hercule, inquit Q. Minucius, me quoq; Petilius, vt ſibi in conſilio adeſſem, rogauit. & ſimul à ſubſelliis abire cœpit.

73 Iſte iratus, hominem verbis vehementioribus proſequitur, atq; ei grauiùs etiã minati cœpit, quòd in ſe tantum crimen, inuidiamque conflarit [e]. Minucius, qui Syracuſis ſic negotiaretur, vt ſui iuris, dignitatiſq; me-
E miniſſet, & qui ſciret ita ſe in prouincia rem [f] augere oportere, vt ne quid de libertate deperderet: homini quæ viſa ſunt, & quæ tempus illud tulit, & cauſa, reſpondit: cauſam ſeſe dimiſſo, atq; ablegato conſilio, defenſurum negauit. itaque à ſubſelliis diſceſſit: idemq; hoc, præter Siculos, ceteri Sopatri amici, aduocatique fecerunt.

74 Iſte, quamquam eſt incredibili importunitate & audacia, tamen ſubitò ſolus deſti-
F tutus pertimuit, & conturbatus eſt. Quid ageret, quò ſe verteret, neſciebat. Si dimiſiſſet eo tempore quæſtionem, poſt illis adhibitis, quos ablegarat, abſolutum [g] iri Sopatrum videbat. ſin autem hominem miſerum, atq; innocentem condemnaſſet, cùm ipſe prætor ſine conſilio: reus autem ſine patrono, atque aduocatis fuiſſet, iudiciumque C. Sacerdotis reſcidiſſet: inuidiam ſe ſuſtinere non poſſe tantam arbitrabatur. Itaq; æſtuabat dubita-
G tione: verſabat ſe in vtramq; partem non ſolùm mente, verùm etiam corpore: vt omnes, qui aderãt, intelligere poſſent in animo eius metum, cupiditatemq; pugnare. Erat hominum conuentus maximus, ſummum ſilentium, ſumma exſpectatio, quonam eſſet eius cupiditas eruptura. crebrò [h] dimittebat e accenſus ad aurem Timarchides.

75 Tum iſte aliquando, Age [i], dic, inquit.
H Sopatrus implorare hominum, atq; deûm fidem vt cum conſilio cognoſceret. Tum repentè iſte teſteis citari iubet. dicit vnus & alter breuiter. nihil interrogatur. præco [k], dixiſ-

a L. quem habebat. P. B.

b al. alterutri iudicum eorum, &c. non placet.

c al. Reſpondet, abiiſſe iudices. Ad nos, inquit, tibi idoneus, &c

d al. & Græculo

e L. conflaret.

f al. rem agere.

P. CXXIV.

g v. e absolutum iri Sop.

h L. crebrò demittebat se ac.

i al. Age, dic, inquit. Reum orare atque obſecrare, vt cum conſ.

k Mos hic videtur fuiſſe vt dictis teſtimoniis, præco pronunciaret, teſtes dixiſſe.

A ſe pronuntiat. Iſte, quaſi metueret, ne Petilius, priuato illo iudicio tranſacto, aut dilato, cum ceteris in conſilium reuerteretur, ita properans de ſella exſiluit [a]: hominem innocentem, à C. Sacerdote abſolutum, indicta cauſa, de ſententia ſcribæ, medici, haruſpiciſque [b] condemnauit.

76 Retinete, retinete hominem in ciuitate, iudices: parcite, & conſeruate, vt ſit qui nobiſcum res iudicet: qui in ſenatu ſine vlla cu-
B piditate de bello & pace ſententiam ferat [c]. Tametſi minus id quidem nobis, minus populo Romano laborandum eſt, qualis iſtius in ſenatu ſententia futura ſit. Quæ enim eius auctoritas erit? quando iſte ſententiam dicere audebit, aut poterit? quando autem homo tanta luxuria, atque deſidia, niſi Februario [d] menſe, adſpirabit in curiam? Verùm veniat ſanè: decernat bellum Cretenſibus [e]: liberet [f] Byſantios [g]: regem appellet Ptolemæum [h]:
C quæ vult Hortenſius, omnia dicat, & ſentiat. minus hæc ad nos, minus ad vitæ noſtræ diſcrimen, minus ad fortunarum, noſtrarum periculum pertinent.

77 Illud, illud eſt capitale, illud [i] formidoloſum, illud optimo cuique metuendum, quòd iſte, ex hoc iudicio ſi aliqua vi ſe eripuerit, in iudicibus ſit neceſſe eſt: ſententiam de capite ciuis Romani ferat: ſit in eius exercitu ſignifer, qui imperium iudiciorum tene-
D re vult. Hoc populus Romanus recuſat, hoc ferre non poteſt: clamat, permittitq; vobis, vt, ſi iſtis hominibus delectemini, ſi [k] ex hoc genere ſplendorem ordini, atque ornamentum curiæ conſtituere velitis: habeatis [l] ſanè vobiſcum iſtum ſenatorem: iſtum etiam de vobis iudicem, ſi vultis, habeatis: de ſe homines [m], ſi qui extra iſtum ordinem ſunt, quib. *ne [n] reyciundi quidem amplius, quàm trium iudi-*
E *cum, præclaræ leges Corneliæ faciunt* poteſtatem, hunc hominem tam crudelem, tam ſceleratum, tam nefarium, nolunt iudicare.

78 Etenim ſi illud eſt flagitioſum (quod mihi omniũ rerum turpiſſimũ, maximeq; nefarium videtur) ob [o] rem iudicandã pecuniã accipere, pretio habere addictam fidẽ, & religionẽ: quanto illud flagitioſius, improbius, indignius, eum, à quo pecuniã ob abſoluendũ acceperis, cõdemnare: vt ne prædonũ quidem prætor in fide retinenda cõſuetudinẽ conſer-
F uaret? Scelus eſt accipere ab reo: quãto magis ab accuſatore? quanto etiam ſceleratius ab vtroq;? Fidem cùm propoſuiſſes venalẽ in prouincia: valuit apud te plus is, qui pecuniã maiorem dedit. Concedo. forſitan aliquis aliquando eiuſmodi quippiam fecerit. Cum vero fidem, ac religionem tuam iam [p] alteri addictam pecunia accepta habueris, pòſt eandem aduerſario [q] tradideris maiore pecunia: vtrumque falles? & trades cui voles? & ei,
G quem feſelleris, ne pecuniam quidem reddes?

79 Quem mihi tu Bulbum [r], quem Stalenum, quod vmquam huiuſmodi mõſtrum, aut prodigium audiuimus, aut vidimus, qui cum reo tranſigat, poſt cum accuſatore decidat? honeſtos homines, qui cauſam ñorint, ableget, conſiliumque [ſ] dimittat? ipſe ſolus reum abſolutum, a quo pecuniam acceperit, condemnet, pecuniamque non reddat? Hunc

a al. exſilit.

b al. haruſpicis condemnat.

c al. dicat.

d Legatis exterarum gentium Februario menſe audiri mos erat.

e qui belli ſocietatem cum piratis aduerſus P. Rom. coierũt. Plutarch. Pompeio hos ſuperauit Metellus, vnde Creticus dictus P. B. adde Liuij epitomen 99. & Flor. 3. 4. Eutrop. 6. 6. Valer. 7 Euſeb.

f Liberari dicuntur prouinciæ cum ſtatuitur vt ſuis legibus vtantur, neque P. Romano vectigales ſint.

g hi poſtea liberati à P. Clodio trib. pleb *Orat. de prouinciis conſularib.*

h hic Rex à ſenatu p Roman appellari cupiebat.

i *lib. vulg.* illud eſt formid.

k v. e. ſi ex eo gen. ſpl.

l L. habeatis ſanè vobis iſtum ſenatorem, iſtum etiam de vob. v. e. habeatis ſane iſtum vobiſcum ſenatorem, etiam de, &c.

m al. homines qui extra?

n Lex Cornelia lata à Sylla, vt ne in reiiciendis iudicibus, amplius quã trium iudices reiiciendi poteſtas eſſet.

o vide l. 1. ff. ad l. Iul. repetundar.

p L. iam ante

P. CXXV.

alteri

q al. aduerſario

r al. Tubulũ atque ita poſt in Metellum emendat Gulielmus l. Veril. 7. vbi fatetur ſe neſcire quem dicat Cicero. Atqui ſcire potuit Bulbũ eundemStaleno adiungi in oratione pro Cluentio, & hos duos iudices in Oppianici iudicio turpiter & auarè verſatos, eoque nomine pœnas legibus dediſſe. Cùm enim ab Oppianico pecuniam accepiſſent vt eum abſoluerent, tamen poſtea condemnarunt. vide Ciceronem pro Cluentio.

ſ al. conſilioq; dimittat? &c. ita Lambinus.

hominem in iudicum numero habebimus? hic alteram decuriam ſenatoriam iudex obtinebit? hic de capite libero iudicabit? huic iudicialis tabella committetur? quam iſte non modo cera, verum etiam ſanguine, ſi viſum erit notabit.

80 Quid enim horum ſe negat feciſſe: illud videlicet vnũ, quod neceſſe eſt, pecuniã accepiſſe. Quidni iſte neget? At eques Romanus, qui Sopatrũ defendit, qui omnib. eius conſilijs, rebuſque interfuit, Qu. Minucius iuratus dicit pecuniã datam: iuratus dicit Timarchidem dixiſſe, maiorẽ ab accuſatoribus pecuniã dari. dicent [a] hoc Siculi omnes: dicent omnes Halicienſes: dicet etiam prætextatus Sopatri filius, qui ab iſto homine crudeliſſimo, patre innocentiſſimo, pecuniaq; patria priuatus eſt.

81 Verum, ſi de pecunia teſtibus planum facere non poſſem: illud negare poſſes, aut nunc negabis, te, cõſilio tuo dimiſſo, viris primariis, qui in conſilio C. [b] Sacerdotis fuerant, tibiq; eſſe ſolebant, remotis de re iudicata iudicaſſe? teq; eum, quem C. Sacerdos, adhibito conſilio, cauſa cognita, abſoluiſſet, eundem, remoto cõſilio cauſa incognita, cõdemnaſſe? cùm hæc cõfeſſus eris, quæ in foro palã Syracuſis, in ore, atq; oculis prouinciæ geſta ſunt: negato ſanè, ſi voles, pecuniam [c] accepiſſe: reperies, credo, aliquem, qui, cùm hæc, quæ palàm geſta ſunt, videat, quærat quid tu occultè egeris: aut qui dubitet, vtrùm malit meis teſtibus, an tuis defenſoribus credere.

82 Dixi iam antea, iudices, me non omnia iſtius, quæ in hoc genere eſſent, enumeraturũ: ſed [d] electurum ea, quæ maximè excellerent. ¶ Accipite nũc aliud eius facinus nobile & multis locis ſæpe cõmemoratũ: & eiuſmodi, vt [e] in vno omnia maleficia ineſſe videãtur. attendite [f] enim diligenter: inuenietis id facinus natum à cupiditate, auctum per ſtuprum, crudelitate perfectum, atq. concluſum.

83 *Sthenius* [g] eſt is, qui nobis aſſidet, Thermitanus, antea multis propter ſummã virtutem, ſummamq; nobilitatem, nunc propter ſummã calamitatem, atq; iſtius inſignem iniuriam, omnibus notus. Huius hoſpitio Verres cùm eſſet vſus, & [h] cùm apud eum ſolum Thermis ſæpe non fuiſſet modò, ſed etiam habitaſſet: domo eius omnia abſtulit, quæ paullo magis animum cuiuſpiam, aut oculos poſſent cõmouere. Etenim Sthenius ab adoleſcentia paullo ſtudioſiùs hæc comparârat, ſuppellectilem ex ære elegantiorẽ, & Deliacam [k], & Corinthiam, tabulas pictas: etiam argenti bene [l] facti, prout Thermitani hominis facultates ferebant, ſatis. quæ, cùm eſſet in Aſia adoleſcens, ſtudioſe, vt dixi, comparabat [m], non tam ſuæ delectationis cauſa, quàm ad inuitationes, aduentuſq; noſtrorum hominum, ſuorum amicorum, atque hoſpitum.

84 Quæ poſteaquàm iſte omnia abſtulit, alia rogando [n], alia poſcendo, alia ſumendo: ferebat Sthenius, vt poterat. angebatur [o] tamen animi dolore neceſſario, quod domum eius exornatam, atque inſtructam ferè iam iſte reddiderat nudam, atque inanem. veruntamen dolorem ſuum nemini impertiebat: prætoris iniurias, tacitè: hoſpitis, placidè ferendas arbitrabatur.

85 Interea cupiditate iſte illa ſua nota, atque apud [p] omneis peruulgata, cũ ſigna quædam pulcherrima, atq; antiquiſſima Thermis in publico poſita vidiſſet, adamauit: à Sthenio petere cœpit, vt ad ea tollenda operam ſuam profiteretur, ſeque adiuuaret. Sthenius verò non ſolum negauit, ſed etiam oſtendit id fieri nullo modo poſſe, vt ſigna antiquiſſima, monumenta P. Africani, ex oppido Thermitanorum, incolumi illa ciuitate, imperioque pop. R. tollerentur.

86 Etenim, vt ſimul P. Africani quoq; humanitatẽ, & æquitatẽ cognoſcatis, oppidũ Himerã Karthaginienſes quondam ceperant: quod fuerat in primis Siciliæ clarũ, & ornatum. Scipio, qui hoc dignũ populo Romano arbitraretur, bello confecto ſocios ſua per noſtrã victoriam recuperare [a]: Siculis omnibus, Karthagine capta, quæ potuit, reſtituenda curauit. Himera deleta, quos ciueis belli calamitas reliquos fecerat, ij ſeſe Thermis collocarant, in eiuſdem agri finibus, neq; longè ab oppido antiquo. Hi ſe patrum fortunã, ac dignitatem recuperare arbitrabantur, cum illa maiorum ornamenta in eorum oppido collocabantur.

87 erant ſigna ex ære complura: in [b] his mira pulchritudine ipſa Himera, in muliebrẽ figuram, habitumq; formata [c], ex oppidi nomine, & fluminis. erat etiam Steſichori poetæ ſtatua ſenilis, incurua, cum libro, ſummo, vt putant [d], artificio facta [e], qui fuit Himeræ: ſed & eſt, & fuit tota [f] Græcia ſummo propter ingenium honore & nomine. Hæc iſte ad inſaniam cõcupierat. Etiam, quod pæne præterij, capella quædam eſt, ea [g] quidem vt etiam nos, qui rudes harum rerum ſumus, intelligere poſſumus, ſcitè facta, & venuſte. Hæc, & alia Scipio non negligenter abiecerat, vt homo intelligens Verres auferre poſſet: ſed Thermitanis reſtituerat: non [h] quo ipſe hortos, aut ſuburbanum, aut locum omnino, vbi ea poneret, nullum haberet: ſed [i] ſi domum abſtuliſſet, non diu Scipionis appellarentur, ſed eorum, ad quoſcunq; ipſius [k] morte veniſſent: nunc his locis poſita ſunt, vt mihi ſemper Scipionis fore videantur, itaque dicantur.

88 Hæc cum iſte poſceret, ageretурque ea res in ſenatu: Sthenius vehementiſſime reſtitit. multaq;, vt in primis Siculorum in dicendo copioſus eſt, commemorauit: Vrbem relinquere Thermitanis [l] eſſe honeſtius, quam pati tolli ex vrbe monumenta maiorũ, ſpolia hoſtium, beneficia clariſſimi viri, indicia ſocietatis populi R. atq; amicitiæ. Commoti animi ſunt omnium. repertus eſt nemo, quin mori diceret ſatius eſſe. Itaq; hoc adhuc oppidum Verres inuenit propè ſolum in orbe terrarum, vnde nihil eiuſmodi rerum de publico per vim, nihil occultè, nihil imperio, nihil gratia, nihil [m] pretio poſſet auferre. Veruntamen haſce huius cupiditates exponam alio loco: nunc ad Sthenium reuertar.

89 Itaque [n] iſte vehementer Sthenio infenſus, hoſpitium [o] ei renunciat: domo eius emigrat, atque adeo exit. nam iam antè migrarat. Eum autem inimiciſſimi Sthenij domum ſuam ſtatim inuitarunt, vt animum eius in Sthenium inflammarent, ementiendo aliquid, & criminando. Hi autem erant inimici, Agathinus homo nobilis & Dorotheus, qui habebat in matrimonio Callidamam, Agathini eius filiam: de qua iſte audierat. Itaque ad generum Agathini migrare maluit. Vna nox [p] interceſſerat, cùm iſte Dorotheum ſic diligebat, vt diceres omnia inter eos eſſe cõmunia: Agathinũ ita obſeruabat, vt aliquem affinem, ac propinquum. contemnere.

a L. dicent hoc multi Siculi, & dicent omn.
b L. C. Sacerdotis f.
c L. te pecuniam acc.
d al. ſed delectum
e al. vt in hoc vno
f L. attendite diligenter: inuenietis enim id f.
P. B.
g De rebus iudicatis in Sthenium Thermitanũ
h lib. vulg. & cùm apud eũ non modò Thermis ſæpe humerò fuiſſet, ſed etiam hab.
i L. ſtudioſius paullo hæc
k Vaſa ex ære Deliaco & Corinthio.
l L. affabrè facti.
m L. comparârat.
n Rogatur grat a: poſcitur imperio: ſumitur precario: vnde hæc tria paulo poſt coniungit imperium, gratiã precarium.
o tangebatur tamen al. augebatur. animi dolore neceſſario. Sic Plaut. Stichico. Abſurdè facis qui angas te animi. Eadem fabula excruciari animi, de ſpere mentis, ſermonis falli dixit. Qui legendum cenſent tangebatur, hanc lectionem ſimili & Virgiliana defendunt [illegible] a Nec ſolo tangit. Audiat iſte do P. CXXVI. lor. & Lucretiana illa tangit vira.
p L. apud omneis peruagata.

a v c recipetare.
b L. in his eximia p.
c ſcri. conformata.
d al. putant, id eſt reformare
e al. facta ab eo qui f.
f al. tota in Græc.
g al. ea quidẽ mire, vt etiam n.
P. B.
h L. non quòd.
i L. ſed quòd ſi d.
k L. illius morte
l al. Thermitanos
m al. nihil precario
n L. Itaque iſte vehementer Sthenio, atque incenſus hoſp.
o Renunciabãt hoſpitij mos vetuſtus. Sic renunciabant amicitiã Tacit. 2. Suet. Caligul c. 3.
p qua cum eius vxore concubuit.

nere etiam ſignum illud Himeræ iam videbantur, quod eum multo magis figura, & lineamenta hoſpitæ delectabant.

P. CXXVII.

90 Itaque hortari homines cœpit, vt aliquid Sthenio periculi crearent, criminiſque confingerent. Dicebant ſe illi nihil habere, quod dicerent. Tum iſte his apertè oſtendit, & confirmauit, eos [a], in Sthenium quidquid vellent [b], dicerent, ſimulatque ad ſe detuliſſent, probaturos. Ita illi non procraſtinant: Sthenium ſtatim educunt, aiunt ab eo litteras publicas eſſe corruptas. Sthenius poſtulat, vt[c] ſecum ſui ciues agant de litteris publicis corruptis, eiuſque rei legibus Thermitanorum actio ſit: cùm ſenatus populuſq; R. Thermitanis, quòd ſemper in amicitia, fideq; manſiſſent, vrbeis [d], agros legeſque ſuas reddidiſſet: Publiuſque Rupilius poſtea leges ita Siculis ex S. C. de decem legatorum ſententia dediſſet, *vt ciues inter ſe ſuis legibus agerent*: idemque hoc habuerit Verres ipſe in edicto, vt de his omnibus cauſis ſe ad leges reiiceret.

91 Iſte, homo omnium æquiſſimus, atq; à[e] cupiditate omnium remotiſſimus, ſe cogniturū eſſe confirmat: paratū ad cauſam dicēdam venire hora [f] octaua iubet. nō erat obſcurum, quid homo improbus, ac nefarius cogitaret. neq; enim ipſe ſatis occultarat: nec mulier tacere poterat. Intellectum eſt id [g], ipſum agere, vt, cùm Sthenium ſine vllo argumēto, ac ſine teſte dānaſſet, tum homo nefarius de homine nobili, atq; id ætatis, ſuoq; hoſpite, virgis ſupplicium crudeliſſimè ſumeret. Quod cùm eſſet perſpicuū, de amicorum, hoſpitumq; ſuorum ſententia, Thermis Sthenius Romam profugit. hiemi, fluctibuſque ſeſe committere maluit, quam non iſtam communem Siculorum tempeſtatem, calamitatémque vitare.

92 Iſte homo certus & diligens, ad[h] horam octauam præſtò eſt. Sthenium citari iubet: quem poſteaquàm videt non adeſſe, dolore ardere, atque iracundia furere cœpit: Venerios[i] in domum Sthenij mittere: equites circum agros eius, villaſque dimittere. itaque cùm[k] exſpectat, quidnam ſibi certi afferatur, ante horam tertiam noctis de foro non diſceſſit. Poſtridie manè deſcendit: Agathinum ad ſeſe vocat: iubet, eum de litteris publicis in abſentem Sthenium dicere. Erat eiuſmodi cauſa, vt ille ne ſine aduerſario quidem apud inimicum iudicem reperire poſſet, quid diceret.

93 Itaque tantum verbo poſuit, *Sacerdote prætore, Sthenium litteras publicas corrupiſſe.* Vix ille hoc dixerat, cum iſte pronuntiat, *Sthenium litteras publicas corrupiſſe videri*: &[l] hęc præterea addidit[m] homo Venerius[n], nouo modo, nullo exemplo, *ob[o] eam rem HS[p] quingenties Veneri Erycinæ de Sthenij bonis exacturum*: bonáque eius ſtatim cœpit vendere: & vendidiſſet, ſi tantulum moræ fuiſſet, quo minus ei pecunia illa numeraretur.

94 Ea poſteaquàm numerata eſt, contentus hac iniquitate non fuit: palam de ſella ac tribunali pronunciat, *Si quis abſentem Sthenium rei capitalis reum facere vellet, ſeſe eius nomen recepturum*: & ſimul, vt ad cauſam accederet, noménque deferret, Agathinum, nouum affinē, atque hoſpitem, cœpit hortari. Tum ille clarè, omnibus audientibus, ſeſe id non eſſe facturum, neque ſe vſque eò Sthenio eſſe inimicum, vt eum rei capitalis affinem eſſe diceret. Hic tum repentè Pacilius quidam homo egens, & leuis, accedit. ait, ſi liceret, nomen abſentis deferre ſe velle. Iſte verò, & licere, & fieri ſolere, & ſe recepturum. itaque defertur. edicit ſtatim, vt Kalendis Decembr. adſit Sthenius Syracuſis.

95 Hic, qui Romam veniſſet[a], ſatiſq; feliciter anni iam aduerſo tempore nauigaſſet omniaque habuiſſet æquiora, & placabiliora, quàm animum prætoris, atque hoſpitis, rem ad amicos ſuos detulit: quæ[b] vt erant acerba, atque indigna, ſic videbantur omnibus. Itaq; in ſenatu continuo Cn. Lentulus, & Lucullus[c] COS. faciunt mentionem, placere ſtatui, ſi P.C. videretur, *Ne abſentes homines in prouincijs rei fierent rerum capitalium*. cauſam Sthenij totam, & iſtius crudelitatem, & iniquitatem ſenatum docent. Aderat in ſenatu Verres, pater iſtius, & flens vnumquemque ſenatorem rogabat, vt filio ſuo parceret: neque tamen multum proficiebat. erat enim ſumma voluntas ſenatus. Itaque ſententiæ dicebantur, cùm Sthenius abſens reus factus eſſet, de abſente iudicium nullum fieri placere: &, ſi quod eſſet factum, id ratum eſſe non placere.

96 Eo die tranſigi nihil potuit, quod & id tēporis erat, & ille pater iſtius, inuenerat homines, qui dicendo tempus conſumerent[d]. Poſtea ſenex Verres defenſores, atq; hoſpites omneis Sthenij conuenit: rogat eos, atque orat, ne oppugnent filium ſuum de Sthenio ne laborent: confirmat his, curaturum ſe, ne quid ei per filium ſuum noceretur: ſe homines certos eius rei cauſa in Siciliam & terra, & mari miſſurum. & erat ſpatium dierum fere triginta ante kalendas Decembr. quo[e] iſte, vt Syracuſis Sthenius adeſſet, edixerat.

97 Commouentur amici Sthenij, ſperant fore, vt patris litteris, nuntiiſque filius ab[f] incepto furore reuocetur. In ſenatu poſtea cauſa non agitur. Veniunt ad iſtum domeſtici nuntij: litteráſque à patre afferunt ante Kalendas Decemb. cùm iſti etiam tum de[g] Sthenio integra tota res eſſet: eodémque ei tempore de eadem re litteræ complureis à multis eius amicis, ac neceſſariis afferuntur. Hic iſte, qui præ cupiditate, neque officij ſui, neque periculi, neque pietatis, neque humanitatis rationem habuiſſet vmquam; neque in eo, quod monebatur, auctoritatem patris, nec in eo, quod rogabatur, voluntatem anteponendam putauit libidini ſuæ.

98 Manè Kalendis Decēb. vt edixerat, Sthenium citari iubet. Si abs te iſtam rem parens tuus alicuius amici rogatu, benignitate, aut ambitione inductus[h] petiſſet: grauiſſima tamen apud te volūtas patris eſſe debuiſſet. cum verò abs tui capitis cauſa peteret, hominéſq; certos domo miſiſſet, hique eo tempore ad te veniſſent, cum[i] tibi in integro tota res eſſet, ne tum quidem te p[illegible]tuit, ſi nō pietatis, at ſalutis tuæ ratio ad officium ſanitatemq; reducere? Citat[k] reum[l], non reſpondet. citat[m] accuſatorem: (attendite[n], quæſo, iudices; videte, quantopere iſtius amentiæ fortuna ipſa aduerſata ſit: & ſimul videte, qui Sthenij cauſam caſus adiuuerit) citatus accuſator, M. Pacilius, neſcio quo caſu non reſpondit: non affuit.

99 Si præſens Sthenius reus eſſet factus: ſi manifeſto in maleficio teneretur: tamen, cum accuſator non adeſſet, Sthenium cōdemnari non oporteret. Etenim ſi poſſet reus, abſente accuſatore, damnari, non ego à Vibone[o] Veliā paruulo nauigio inter fugitiuorum, ac prædo-

a L. eos, in Sthen. quidquid vellent ſimulatque ad ſe detulerint ob. b al. vellent ſimulatque &c.
c L. vt cùm ſecum ſui ag. de lit. publ. corru. ptis: eiuſque rei, legibus Thermit. actio ſit: ſenatuſque & populus Ro. Ther &c.
d L. vrbeis, & agros.
e L. à cupiditate omni remot. v. c. non habent, omnium, neque omnium.
f L. hora VIII.
g L. id iſtum agere
h L. ad horam VIII.
i Veneriorum voce hic intelligere videtur ſeruos V. neris ve pro Cluentio.
k L. dū ex p.
l ſententiæ iudicum ita vt ſcriptæ con ceptæ. Nec enim facta, ſed facta videri pronunciabant. adde 2. Academicar. quæſt.
m al. addit
n ſplur & religioſus in Ver. cm.
o ſere. ſe ob eam rem.
p L. H S. quingenties hoc eſt 12500. coronatorum. Nam altera ſumma nimia eſt nimirum 1250000.

a L. peruaniſſet.
b L. quæ vt erat acerba, atque ind. ſic v. debatur omn.
c L. Gellius COSS.
d Syracuſis... [illegible]
e L. quo die iſte, vt Syr.
f L. ab illo furore reu. al. ab incepto reuocetur.
g v. de Sthenio ſi integro tota res eſt.
h L. adductus
i L. cum tibi integra
k Citabantur rei & accuſatores è tribunali præconis voce; in Verrem Plutarch. in Rom. [illegible] id eſt voce præconis Suetonius Tiber. cap. 11. Baſilius oratione in Martyr. Iuliq. Prudentius Martigenia P. B. Martial. 5. epigram. vel ſi id eſſet [illegible] tuba ſeu tubicine Plutarch in Gracchis.
l Citari rei, mos fuit l. [illegible] ff. de public. iud.
m Citari quoque accuſatores mos fuit vt ex hoc loco [illegible] vt & patronos & quæ [illegible] Quintil.
n L. attendite, quæſo, videte, &c.
o Vibo vrbs ſita in agro Brutio.

num, ac tua tela veniſſem, quo tẽpore omnis
illa mea feſtinatio fuit cum[a] periculo capitis
ob eam cauſam, ne tu ex reis eximerere, ſi e-
go non aſfuiſſem ad diem. Quod[b] igitur erat
in tuo iudicio optatiſſimum, me, cùm citatus
eſſem, non adeſſe: cur[c] Sthenio nõ putaſti pro-
deſſe oportere, cùm eius accuſator non affuiſ-
ſet? Itaque fecit, vt exitus principio ſimilli-
mus reperiretur. quem abſentem reum fece-
rat, eum abſente[d] accuſatore condemnat.

a fort cum periculo capitis coniuncta ob e.
b L. quid igitur tibi erat in tuo
c L. Cur id S heo.
d Accuſatore abſente damnare abſentē non licet.*

100 Nuntiabatur illi primis illis temporib.
id, quod pater quoque ad eum pluribus ver-
bis ſcripſerat agitatam rem eſſe in ſenatu: e-
tiam in concione tribunum plebis de cauſa
Sthenij M. Palicanum[e] eſſe queſtum: poſtre-
mo me ipſum apud collegium hoc tribuno-
rum plebis, cùm eorum omnium edicto *non*
liceret quemquam Romæ eſſe, qui rei capitalis con-
demnatus eſſet, egiſſe cauſam Sthenij: cùm rem
ita expoſuiſſem, quemadmodum nunc apud
vos, docuiſſemque hanc damnationem duci
non oportere: tribunos[f] pleb. hoc ſtatuiſſe, id-
que[g] de omnium ſententia pronuntiatum eſ-
ſe, non videri Sthenium impediri edicto, quo
minus ei liceret Romæ eſſe.

P. CXXIX.
e *al.* Palikanum. Is autem Trib. plebis fuit, quo auctore Tribunitia poteſtas a Sulla populo ademta & per Cn. Pompeium Conſulem reſtituta
f *v. c.* X. TR. PL.
g *al.* idque omnium
h L. pertimuit aliq.

101 cùm hæc ad iſtum afferrentur, timuit[h]
aliquando, & commotus eſt. vertit ſtilum in
tabulis ſuis: quo facto cauſam omnem euertit
ſuam. nihil enim ſibi reliqui fecit, quod de-
fendi aliqua ratione poſſet. Nam ſi ita defen-
deret: *recipi nomen abſentis licet*: hoc fieri in pro-
uincia nulla lex vetat: mala & improba[i] de-
fenſione, verùm aliqua tamen vti videretur.
Poſtremò illo deſperatiſſimo perfugio vti
poſſet, ſe imprudentem feciſſe: exiſtimaſſe id
licere, quamquam hæc perditiſſima defenſio
eſt: tamen aliquid dici videretur. Tollit ex
tabulis id, quod[k] erat, & facit, coràm delatum
eſſe. Hic videte, in quot laqueos ſe induerit,
quorum ex nullo ſe vmquam expediret.

i Abſentis nomen recipere non licuit. hoc eſt, abſentem damnare *l.* 1 *& paſſim. ff. de requirendis vel abſentibus damnandis: l. abſentem. ff de pœnis.**
k *hæc verba* quod erat & facit *malè huic loco inſerta eſſe puto.**

102 Primùm ipſe in Sicilia ſæpe, & palàm
de loco ſuperiore dixerat, & in ſermone mul-
tis demonſtrarat, licere nomen recipere ab-
ſentis: ſe exemplo feciſſe id, quod feciſſet.
Hæc cum dictaſſe[m], priore actione & Sex.
Pompeius Clorus dixit, de cuius virtute an-
tea commemoraui, & Cn. Pompeius Theodo-
rus, homo & Cn. Pompeij, clariſſimi viri, iu-
dicio, plurimis, maximiſque in rebus proba-
tiſſimus, & omnium exiſtimatione ornatiſſi-
mus, & Poſſides Matro, Solẽtinus, homo ſum-
ma nobilitate, exiſtimatione, virtute: & hac a-
ctione quàm voletis multi dicent, & qui ex
iſto ipſo audierint, viri primarij noſtri ordi-
nis: & alij, qui interfuerint, cùm abſentis no-
men reciperetur. deinde Romæ, cùm res eſſet
acta in ſenatu, omneis iſtius amici: in his etiã
pater eius, hoc defendebat licere fieri ſæpe
eſſe factum: iſtum[n], quod feciſſet, aliorum
exemplo, inſtitutoque feciſſe.

l cum abſens ablatus eſſet.*
m L. dictitaſſe.*
P. B.
v. c. ille dicet,

103 dicit præterea teſtimonium tota Sicilia:
quæ in communib. poſtulatis ciuitatum om-
nium, conſulibus edidit. Rogare, atque orare
patres conſcriptos, vt ſtatuerent, ne abſentiũ
nomina reciperentur. Qua de re Cn. Lentu-
lum patronum Siciliæ, clariſſimum adoleſcẽ-
tem, dicere audiſtis: Siculos, cùm ſe cauſam,
quæ pro his ſibi in ſenatu agenda eſſet, doce-
rent, de Sthenij calamitate queſtos eſſe; pro-
pterque hanc iniuriam, quæ Sthenio facta eſ-
ſet, eos ſtatuiſſe, vt, quod dico, poſtularetur.

104 Quæ cùm ita eſſent, tantáne amentia
præditus, atque audacia fuiſti, vt in re tam cla-
A ra, tam teſtata, tam abs te ipſo peruulgata, ta-
bulas publicas corrumpere auderes? At quem-
admodum corrupiſti? nonne ita, vt, omnibus
nobis tacentibus ipſæ te tuæ tabulæ condem-
nare poſſent? Quæſo, codicem circumfer: o-
ſtende. videtiſne totum hoc nomen, coràm v-
bi facit delatum, eſſe in litura? Quid fuit iſtic
antea ſcriptum? quod[a] mendum iſta litura
correxit? quid à nobis, iudices, exſpectatis ar-
gumenta huius criminis? nihil dicimus: tabu-
B læ ſunt in medio, quæ ſe corruptas, atque in-
terlitas eſſe clamant.

a *al.* quam mendam, iſta denique litura correxit? Et ita videtur ſcripſiſſe Cicero. Nonius enim *cap.* 3 in Mendum docet Mendam fœminine vſurpari in Verrinis Quod mendoſa inquit, denique litera. corrupte cum ſit legendum Quam mendam denique lituram correxit.*

105 Ex iſtis etiam tu rebus effugere te poſſe
confidis, cum te nos non opinione dubia, ſed
tuis veſtigiis perſequamur, quæ tu in tabulis
publicis expreſſa, ac recentia reliquiſti? Is mi-
hi etiam Sthenium litteras publicas corru-
piſſe, cauſa incognita, iudicauit[b], qui defen-
dere non[c] potuit, ſe non ex[d] ipſius Sthenij no-
mine litteras publicas corrupiſſe? Videte por-
C rò aliam dementiam: videte, vt, dum expedire
ſeſe vult, induat.

b *al.* iudicabit,
c *al.* non potuerit,
d L. in ipſius Sth.

106 Cognitorem adſcribit Sthenio. Quem?
cognatum aliquem, aut propinquum? non.
Thermitanum aliquem, honeſtum hominẽ,
ac nobilem? ne id quidem. At Siculum, in
quo aliquis ſplendor, dignitaſque eſſet? mini-
mè[e]. Quem[f] igitur? ciuem Romanum. Cui
hoc probari poteſt? Cum eſſet Sthenius ciui-
tatis ſuæ nobiliſſimus, ampliſſima cognatio-
D ne, plurimis amicitiis: cùm præterea tota Si-
cilia multum auctoritate, & gratia poſſet, in-
uenire neminem Siculum potuit, qui pro ſe
cognitor fieret? Hoc[g] probabitis? an ipſe ciuẽ
Romanum maluit? cedò, cui Siculo, cum is
reus fieret, ciuis Romanus cognitor factus
vnquam ſit. Omnium prætorum litteras, qui[h]
antè fuerunt, profer. explica. ſi vnum inuene-
ris: ego hoc tibi, quemadmodum in tabulis
ſcriptum habes, ita geſtum eſſe concedam.

e *al.* neminem
P. C X X X.
f *al.* Quid igitur?
g L. Hoc probabis? *al.* His probabis? I. Iudicib. perſuadebis.*
h L. qui ante te f.

E 107 At, credo, Sthenius hoc ſibi amplum eſ-
ſe putauit, eligere è ciuium R. numero, ex a-
micorum, atque hoſpitum ſuorum copia, quẽ
cognitorem daret. quem delegit? quis in ta-
bulis ſcriptus eſt? C. Claudius C. filius, Palati-
na[i]. Non quæro, quis hic ſit Claudius, quàm
ſplendidus, quàm honeſtus, quàm idoneus,
propter cuius auctoritatem, & dignitatẽ Sthe-
nius ab omnium Siculorum conſuetudine di-
ſcederet, & ciuem Romanum cognitorem
F daret. nihil horum quæro. fortaſſe enim Sthe-
nius non ſplendorem hominis, ſed familiari-
tatem ſecutus eſt. Quid ſi omnium morta-
lium Sthenio nemo inimicitior, quàm hic
C. Claudius, tum[k] ſemper, tum in his ipſis re-
bus, & temporibus fuit? ſi de litteris corruptis
contrà[l] venit? ſi cõtrà omni ratione pugnauit?
vtrùm potiùs pro Sthenio inimicum cognito-
rem eſſe factum, an te in Sthenij periculo, i-
nimici eius nomine abuſum eſſe credemus?

i *ſub. ex* tribu.
k L. cùm ſemp.
l Contra venire in iudiciis frequens & vſitata formula, de qua Philippic. 2. & pro Roſcio.*

G 108 Ac, ne quis fortè dubitet cuiuſmodi to-
tum ſit negotium: tametſi iamdudum om-
nibus iſtius improbitatem perſpicuam eſſe
confido, tamẽ paullulum etiam attendite. Vi-
detis illum ſub criſpo capillo, nigrum, qui eo
vultu nos intuetur, vt ſibi ipſe peracutus eſſe
videatur? qui tabulas tenet? qui ſcribit? qui
monet? qui proximus eſt? is eſt C. Claudius,
qui in Sicilia ſequeſter iſtius, interpres, con-
fector negotiorum, propè collega Timarchi-
H di numerabatur: nunc obtinet eum locum, vt
vix Apronio illi de familiaritate concedere
videatur, & qui ſe non Timarchidis, ſed ipſius

P. B.

Verrij

Digitized by Google

Verris collegam,& ſocium eſſe dicebat.

109 Dubitare[a] etiamnum poteſtis,quin eum iſte potiſſimùm ex omni numero delegerit, cui improbã falſi cognitoris perſonam imponeret,quẽ & huic inimiciſſimum & ſibi amicum eſſe arbitraretur? Hîc vos dubitatis,iudices,tantam iſtius audaciam, tãtam crudelitatem,tãtam iniuriam vindicare? dubitatis exẽplum iudicum illorum ſequi, qui damnato Cn. Dolabella,damnationem[b] Philodami Opuntij reſciderunt,quod is non abſens reus factus eſſet: quæ res iniquiſſima, & acerbiſſima eſt:ſed,cùm ei legatio Romam à ſuis ciuibus eſſet data? Quod illi iudices multo in leuiore cauſa ſtatuerunt,æquitatem ſecuti:vos id ſtatuere in grauiſſima cauſa,præſertim[c] aliorum auctoritate iam confirmatum, dubitabitis?

a L. Dubitare etiam nũc ſi poteſtis, quin eũ, &c. arbitraretur. Hoc loquitur I. 3. Verr.

b Sententia reſciſſa aduerſus legatum abſente lata.

c v. e. præſertim aliquorũ auct.

110 At quem hominem,C. Verres,tanta,tã inſigni iniuria affeciſti[d]? cuius abſentis nomẽ recepiſti? quem abſentem non modo ſine crimine,& ſine teſte,verùm etiam ſine accuſatore damnaſti? Quem hominem? dij immortales! non dicam amicum tuũ,quod apud homines cariſſimum eſt: non hoſpitem[e], quod ſanctiſſimum eſt:nihil enim minus libẽter de Sthenio commemoro:nihil aliud in eo,quod reprehendi poſſit, inuenio, niſi quòd homo frugaliſſimus atque integerrimus,te,hominẽ plenum ſtupri,flagitij,ſceleris, domum ſuam inuitauit:niſi quod,qui C. Marij, Cn. Põpeij, Marcelli, L.Siſennæ,tui defenſoris,ceterorumque[f] virorum fortiſſimorum hoſpes fuiſſet,atque eſſet, ad eum numerum clariſſimorum hominum tuum quoque nomen adſcripſit.

d L. affeciſti? quem hominem abſentẽ de litteris corruptis, cauſa incognita cõdemnaſti? rufus abſentis &c.

e Hoſpitij ius ſanctiſſimum. S. nẽ hoſpitis ſecundo gradu in officiis

P. CXXXI

habitos à veteribus conſtat ex Maſſurij Sabini 3. iuris ciu. lib. apud 5 Gellium 13.

f v. c. ceterorum virorum fortiũ morũ h.

111 Quare de hoſpitio violato,& de iſto tuo nefario ſcelere nihil queror:hoc dico, nõ iis, qui Sthenium norunt, hoc eſt, nemini eorum,qui in Sicilia fuerunt:nemo enim ignorat,quo hic in ciuitate ſua ſplendore, qua apud omneis Siculos dignitate, atque exiſtimatione ſit:ſed,vt illi quoque, qui in ea prouincia non fuerunt,intelligere poſſint,in quo homine tu ſtatueris exemplum eiuſmodi, quod tum propter iniquitatem rei,tum etiam propter hominis dignitatem,acerbum omnibus,atque intolerandum videretur.

112 Eſtne Sthenius is, qui omneis honores domi ſuę facillimè cũ adeptus eſſet,ampliſſimè,ac magnificentiſſimè geſſit? qui oppidum non maximum,maximis ex pecunia ſua locis communibus,monumentiſq; decorauit? cuius de meritis in rempublicam Thermitanorũ, Siculoſque vniuerſos, fuit ænea tabula fixa Thermis in curia? in qua publicè erat de huius beneficiis ſcriptũ,& inciſum? quæ tabula tum imperio tuo reuulſa,nunc à me tamẽ reportata[g] eſt: vt omnes huius honores inter ſuos,& amplitudinem poſſent cognoſcere.

g al. deportata eſt.

113 Eſt ne hic,qui apud Cn. Pompeium,clariſſimum virũ,cùm accuſatus eſſet,quòd propter C. Marij familiaritatẽ & hoſpitiũ,contra remp. ſenſiſſe eũ inimici, & accuſatores eius dicerent[h], quòd tum magis inuidioſo crimine, quàm vero arceſſeretur[i]: ita à Cn. Põpeio abſolutus eſt: vt in eo ipſo iudicio Pompeius hunc hoſpitio ſuo digniſſimum ſtatuerit? ita porrò laudatus,defenſuſq; ab omnibus Siculis,vt idem Pompeius nõ ab homine ſolùm, ſed etiam à prouincia tota ſe huius abſolutione inire gratiam arbitraretur? poſtremò,eſtne hic, qui & animũ in remp. habuit eiuſmodi, & tãtum auctoritate apud ſuos ciueis potuit, vt perficeret in Sicilia ſolus,te prætore,quod

h L. dicerent, cùm magis inuid.

i lib. vulg. arceſſeretur.

P. B.

A non modò Siculus nemo,ſed ne Sicilia quidẽ tota potuiſſet: vt ex oppido Thermis nullum ſignum,nullum ornamentum, nihil ex ſacro, nihil de publico attingeres, cum præſertim eſſent multa pręclara,& tu omnia cõcupiſſes?

114 Deinque nunc vide,quid inter te,cuius nomine apud Siculos dies feſti agitantur, & præclara illa Verrea[a] celebrantur,cui ſtatuæ Romæ ſtant inauratæ,a[b] cõmuni Siciliæ,quẽadmodum inſcriptum videmus,datæ: vide,inquam,quid inter te & hunc Siculũ,qui abs te eſt,patrono[c] Siciliæ,condẽnatus,interſit. Hũc ciuitates ex Sicilia permultæ,teſtimonio ſuo, legationibuſq; ob eam rẽ miſſis, publice laudant:te omniũ Siculorum patronum, vna Mamertina ciuitas,ſocia furtorum, ac flagitiorũ tuorũ, publice laudat:ita tamẽ,nouo more,vt legati laudant:legatio laudet: ceteræ quidem ciuitates publice litteris, legationibus, teſtimoniis accuſant,queruntur,arguunt:ſi tu abſolutus ſis, funditus euerſas ſe eſſe arbitrantur.

a Verrea dies feſtus in honorem Verris,vt à Marcellea & Mucia, in honorem Marcelli & Mucij Scæuolæ.

b L. à communi Siciliæ. Sic alibi cõmune Milyadum.

c Ironia.

115 Hoc de homine,ac de huius bonis etiã in[d] Eryco monte monumentũ tuorum flagitiorum,crudelitatiſq; poſuiſti: in quo Sthenij Thermitani nomen adſcriptũ eſt. Vide argenteum Cupidinem cum lampade. Quid tandẽ habuit argumenti,aut rationis res,quamobrẽ in eo potiſſimum Sthenianũ pręmiũ poneretur? vtrũ hoc ſignũ cupiditatis tuæ,an[e] tropæũ neceſſitudinis,atq; hoſpitij,an amoris iudiciũ eſſe voluiſti? Faciũt hoc homines,quos in ſũma nequitia nõ ſolum libido & voluptas,verũ etiam ipſius nequitiæ fama delectat,vt multis in locis notas ac[f] veſtigia ſcelerum ſuorum relinqui velint.

d L. in Eryce

e lib. vulg. trophæum

P. CXXXII.

f l. ac veſtigia flagitiorum ſuorum.

116 Ardebat amore illius hoſpitæ, propter quam hoſpitij iura violarat. Hoc non ſolum ſciri tum, verum etiam commemorari ſemper volebat. itaque ex illa ipſa re,quam,accuſante Agathino,geſſerat, Veneri potiſſimum deberi præmium ſtatuit,quæ illam totam accuſationem,iudiciúmque conflarat. Putarem te gratum in deos, ſi hoc donum Veneri non de Sthenij bonis dediſſes,ſed de tuis: quod facere debuiſti,præſertim cùm tibi illo ipſo anno à Chelidone veniſſet hereditas.

117 Hîc ego, ſi hanc cauſam non omnium Siculorũ rogatu recepiſſem: ſi hoc à me muneris non vniuerſa prouincia popoſciſſet: ſi me animus,atq; amor in remp. exiſtimatioq; offenſa noſtri ordinis,ac iudiciorum non hoc facere coegiſſet: atque hæc vna cauſa fuiſſet, quòd amicum, atque hoſpitem meum Sthenium, quem ego in quæſtura mea ſingulariter dilexiſſem, de quo optimè exiſtimaſſem, quem in prouincia exiſtimationis meæ ſtudioſiſſimum, cupidiſſimúmque cognoſſem, tam crudeliter,ſcelerate, nefariéque tractaſſes: tamen digna[g] cauſa eſſet, cur inimicitias hominis improbiſſimi ſuſciperem,vt hoſpitis ſalutem,fortunáſque defenderem.

g L. digna cauſa videretur,cur inſ.

118 Fecerunt hoc multi apud maiores noſtros: fecit etiam nuper homo clariſſimus, Cn. Domitius[h],qui M. Silanum[i],conſularem virum accuſauit propter Egritomari[k] tranſalpini hoſpitis iniurias. Putarent me idoneũ, qui exemplum ſequerer humanitatis, atque officij,proponerémque ſpem meis hoſpitibus ac neceſſariis, quo tutiorem vitam ſeſe meo præſidio victuros eſſe arbitrarentur. Cùm verò in communibus iniuriis totius prouinciæ, Sthenij quoque cauſa contineatur, multique vno tempore à me hoſpites, atque amici

h hic Cn. Domitius cum M. Silano & Q. Curtio præfectus monetæ cudendæ

i vide Dion. 3.

k al. Acitomari ¶ Huius & etiam meminit in 3. diuinationis.

Digitized by Google

publicè, priuatimq; defendantur: profectò, vereri nõ debeo, ne quis hoc, quod facio, nõ exiſtimet me ſummi officij ratione impulſum, coactumq; ſuſcepiſſe. Atque, vt aliquando de reb. ab iſto cognitis, iudicatiſque, & de iudiciis datis dicere deſiſtamus: &, quoniã facta iſtius in his generibus infinita ſunt, nos modũ aliquẽ & finem orationi noſtrę, criminibusq; faciamus: pauca ex aliis generibus ſumemus.

119 ¶ Audiſtis[a] ob ius dicendũ[b] Qu.[c] Mariũ dicere, procuratores ſuos iſti centũ & triginta millia nũmûm dediſſe: meminiſtis Q.[d] Varij teſtimoniũ, remq; hanc totam C. Sacerdotis, hominis ornatiſſimi, teſtimonio cõprobari. ſcitis, Cn. Sertium, M. Modium, equites R. ſexcentos prœterea ciueis R. multoſque Siculos dixiſſe[e], ſe iſti pecuniã ob ius dicundũ dediſſe. de quo crimine quid ego diſputẽ, cum[f] id totum poſitũ ſit in teſtibus? quid porrò argumenter, qua de re dubitare nemo poſſit? An hoc dubitabit quiſquam omnium, quin is venalem in Sicilia iuriſdictionem habuerit, qui Romæ totum edictum, atque omnia decreta vendiderit? quin[g] is ab Siculis ob decreta interponenda pecuniã[h] acceperit, qui M. Octauium Ligurem[i] ob ius dicundum popoſcerit?

120 Quod[k] enim prœterea genus pecuniæ cogendæ prœteriti? quod non ab omnib. aliis prœteritum, excogitaſti? ecqua res apud ciuitates Siculas expetitur, in qua aut honos aliquis ſit, aut poteſtas, aut procuratio, quin eam rem tu ad tuũ quæſtum, nundinationemque hominũ traduxeris? Dicta ſunt priore actione & priuatim, & publicè teſtimonia: legati Centuripini, Haleſini, Catinenſes, Panormitaniq; dixerunt, multarum prœterea ciuitatum: iam vero priuatim plurimi: quotũ ex teſtimoniis cognoſcere potuiſtis, tota Sicilia per trienniũ neminem vlla in ciuitate ſenatorem[l] factum eſſe gratis: neminem, vt leges eorum ſunt, ſuffragiis, neminem, niſi iſtius imperio, aut litteris: atque his omnibus ſenatorib. cooptandis, non modo ſuffragia nulla fuiſſe, ſed ne genera quidem ſpectata eſſe, ex quib. in eum ordinem cooptari liceret: neque cenſus, neque ætatis, neque cetera Siculorum iura valuiſſe.

121 quicunque ſenator voluerit fieri, quãuis puer, quamuis indignus, quamuis ex eo loco, ex quo non liceret: ſi[m] is pretio apud iſtũ fieret idoneus[n] vt vinceret, factum eſſe ſemper: non modo Siculorum nihil in hac re valuiſſe leges, ſed ne ab ſenatu quidem, populoque Ro. datas. *Quas[o] enim leges ſociis, amicisq; dat is, qui habet imperium a populo Ro. auctoritatem legum dandarum à ſenatu: hæ debent & populi R. & ſenatus exiſtimari.*

122 Haleſini pro multis & magnis ſuis, maiorumq; ſuorũ in remp. noſtram meritis, atq; beneficiis, ſuo iure nuper, L. Licinio, Qu. Mucio COSS. cùm haberent inter ſe cõtrouerſias de ſenatu cooptando, leges[p] ab ſenatu noſtro petiuerunt. Decreuit Senatus honorifico S.C. vt his C. Claudius, Appij filius, Pulcher, prætor, de[q] ſenatu cooptando leges conſcriberet. C. Claudius adhibitis omnib. Marcellis[r], qui tum erant[s], de eorum ſententia leges Haleſinis dedit: in quib. multa ſanxit *de ætate hominum, ne[t] qui minor triginta annis natus: de quæſtu[x], quem qui feciſſet, ne legeretur: de cenſu[u], de ceteris rebus*. quæ omnia ante iſtum prætorem, & noſtrorum magiſtratuum auctoritate, & Haleſinorum ſumma voluntate valuerunt. ab iſto & præco, qui voluit, iſtum ordinem pretio

A mercatus eſt: & pueri annorum ſenûm, ſeptenumque denũm, ſenatorium nomen nundinati ſunt: &, quod Haleſini, antiquiſſimi & fideliſſimi ſocij, atque amici, Romæ impetrarant, vt apud ſe ne ſuffragiis quidem fieri liceret, id pretio, vt fieri poſſet, effecit.

123 Agrigentini[a] de ſenatu cooptando Scipionis leges antiquas habent, in quib. & eadẽ illa ſancta[b] ſunt & hoc amplius: cũ Agrigentinorũ duo genera ſint, vnũ veterum[c], alterũ

B colonorũ, quos T.[d] Manlius prætor ex S.C de oppidis Siculorum deduxit Agrigentum: cautum eſt in Scipionis legibus, *ne plures eſſent in ſenatu ex colonorum numero, quam ex veterere Agrigentinorum*. Iſte, qui omnia iura pretio exæquaſſet, omniumq; rerũ delectũ[f], atq; diſcrimẽ pecuniæ ſuſtuliſſet: nõ modo illa, quę erãt ætatis, ordinis, quęſtusq; permiſcuit: ſed etiam in his duobus generibus, ciuium nouorũ, veterumque delectum[g], ordinemque turbauit.

C 124 Nam cùm eſſet ex veterum numero quidam[h] ſenator demortuus, & cum ex vtroque genere par numerus reliquus eſſet, veterem cooptari neceſſe erat legibus[i], vt his amplius numerus eſſet. Quæ cum ita ſe res haberet, tamen ad iſtum venerunt emtum locum illum ſenatorium non ſolũ veteres, ſed etiam noui. fit vt pretio nouus vincat, literaſque à prætore auferat. Agrigẽtini ad iſtum legatos

D mittunt, qui eum leges doceant, conſuetudinemque omnium annorum demonſtrent: vt iſte intelligeret, ei ſe illum locum vẽdidiſſe, cui[k] ne commercium[l] quidem eſſe oporteret. quorum oratione iſte, cum pretium iam accepiſſet, ne tantulum quidem commotus eſt.

125 Idem fecit Heracleæ. nam eò quoque colonos P. Rupilius deduxit: legeſque ſimiles de cooptando ſenatu ac de numero veterum, ac nouorũ dedit. Ibi non ſolũ iſte, vt apud ceteros, pecuniam accepit: ſed etiam genera ve-

E terũ, ac nouorum, numerumq; permiſcuit. Nolite expectare, dum omneis obeam oratione mea ciuitates. hoc vno complector crimine omnia: neminem iſto prætore ſenatorem fieri potuiſſe, niſi qui iſti pecuniam dediſſet.

126 ¶ Hoc idem transfero in magiſtratus, curationes, *ſacerdotia*[m]: quibus in rebus non ſolum hominum iura, ſed etiam deorum religiones immortalium omneis repudiauit. Syracuſis lex[n] eſt de religione, quę *in annos ſingu-*

F *los Iouis ſacerdotem ſortito capi* iubeat: quod apud illos ampliſſimum ſacerdotium putatur.

127 Cùm ſuffragiis tres ex tribus generibus creati ſunt, res reuocatur ad ſortem. Perfecerat[o] iſte imperio, vt pro ſuffragio Theomnaſtus familiaris ſuus in tribus illis renuntiaretur. in ſorte, cui imperari non poterat, exſpectabant homines, quidnam[p] acturus eſſet. homo, id quod erat facillimum, primò vetat ſortiri: iubet extra ſortem Theomnaſtum re-

G nuntiari. negant id Syracuſani per[q] religiones ſacrorum vllo modo fieri poſſe: fas denique negant eſſe. iubet ille ſibi legem recitari[r]. recitatur: in qua ſcriptum erat, vt, quot eſſent renuntiati, tot in hydriam ſortes conijcerentur: cuius[s] nomen exiſſet, vt is haberet id ſacerdotium. Iſte[t], homo ingenioſus & peracutus, Optimè, inquit. nempe ſcriptum ita eſt, quot renunciati erunt. quot ergo (inquit) ſunt renuntiati? reſponſum, tres. Nunquid igitur o-

H portet, niſi treis ſorteis conijci, vnam educi? nihil. Conijci iubet treis, in[u] quibus ſcriptum eſſet nomen Theomnaſti. Fit clamor maximus, cùm

---

a DE VENALI IVRISDICTIONE & HONORIBVS VENDITIS.
b al. dicũdum
c al. Q. Valerium
d al. Q. Vale.
e lib. vulg. dixiſſe iſti pecu.
f lib. vulg. cũ totum poſit.
g lib. vulg. & qui in ab S.
h L. pecuniã acceperit
i L. Ligurem pecuniam ob ius d. pop.
k L. Quod enim tu e prætarea *&c.* & *&c.*
l De venditis ſenatoriis honoribus.
P. CXXX. II
m L. ſi is prætio apud iſtũ heret idoneus factum eſſe. al. ſi is pretio apud iſtum vt fieret idoneus, vinceret factum eſſe ſ.
n al. idoneos. ſic Guillelmus interpretatur i. Veriſ. 7.
o Legum amicis & ſociis dandarum poteſtas, plenaque dabatur magiſtratibus P. Romani.
p leges petere à ſenatu, ſociis & amicis P. Romani mos fuit.
q leges de ſenatu cooptando.
r Patroni Siciliæ erant.
s Senatores hoc erant anno Romæ lecti. adde Ciceronem pro lege Manilia.
t Quantus Romæ ſenatori veſtitus. adde Ciceronem paradox.
x Cenſus ſenatorius 800000 ſeſtertium hoc eſt 24000. aureorum.

P. B.
a al. Agragantini.
b al. ſancta ſunt
c Ciuium, alij veteres, alij coloni ſeu noui.
d L. L. Manlius.
e L. ex veterum Arg.
f L. dilectum atque diſcr.
g lib. vulg. dilectum
h L. quiſpiam ſen.
i L. vt is amplior n.
k ſort. cui ne commercium quidem eius eſſe op.
l Commercium eſt emendi vendendique inuicem ius. Vlpian. in fragmentis tit. 19 § 5. patet i. men intercedum latius id nomen l. 1 & tot. tit. C. de P. CXXXIIII. commercium.
m De venditis ſacerdotiis.
n Lex Syracuſana de Iouis ſacerdotio in annos ſingulos ſortito capiendo.
o ſort. Perfecerat iſte imperio, pro ſ.
v Theomr. al. Perf. iſte imp. vt populi ſuffr. Th.
p L. quidnam facturus eſſ.
q al. per religionem
r lib. vulg. legi.
s v. e. eluſum nomen
t lib. vulg. nunc habeat, iſte
u L. in quib. omnibus.

Digitized by Google

mus, cùm id vniuerſis indignum, atque nefa- A
rium videretur. Ita Iouis illud ſacerdotium
ampliſſimum per hanc rationem Theomna-
ſto datur.

128 Cephaledi [a] menſis eſt certus, quo
menſe ſacerdotem maximum creari [b] opor-
teat. Erat eius honoris cupidus Arthenio qui-
dam, Climachias cognomine, homo ſanè lo-
cuples, & domi nobilis: ſed is fieri nullo modo
poterat, ſi Herodotus quidam adeſſet. ei locus
ille, atque honos in illum annum ita deberi B
putabatur, vt ne Climachias quidem contrà
diceret. res ad iſtum defertur, & iſtius more
deciditur. toreumata [c] ſanè nota, ac pretioſa
auferuntur. Herodotus Romæ erat: ſatis puta-
bat ſe ad comitia tempore [d] venturum, ſi pri-
die veniſſet. Iſte, ne aut alio menſe, ac fas e-
rat, comitia haberentur, aut Herodoto præ-
ſenti honos adimeretur, id quod iſte nō labo-
rabat, Climachias minimè volebat, excogitat
(dixi iamdudum: non eſt homo acutior quiſ- C
quam, nec fuit) excogitat, inquam, quemad-
modum menſe illo legitimo comitia habe-
rentur, nec tamen Herodotus adeſſe poſſet.

129 Eſt conſuetudo Siculorum, ceterorum-
que Græcorum, quod ſuos dies menſeſq; con-
gruere volunt cum ſolis lunæque ratione: vt
nonnunquam, ſi quid diſcrepet, eximant vnū
aliquem diem, aut ſummū biduum ex men-
ſe: quos illi ἐξαιρεσίμους [e] dies nominant: item
nonnumquam vno die longiorem menſem D
faciunt, aut biduo. Quæ [f] iſte cùm cognouiſ-
ſet, nouus aſtrologus, qui nō tam cœli ratio-
nem, quàm cælati argenti duceret, eximi [g] iu-
bet non diem ex menſe, ſed ex anno vnum, di-
midiatumq; menſem, hoc modo, vt, quo die,
verbi cauſa, eſſe oporteret idus Ianuarias, eo [h]
die Kalendas Martias proſcriberet [i]. itaq; fit,
omnibus recuſantibus, & implorantibus [k].
dies is erat legitimus comitiis habendis. eo
modo ſacerdos Climachias renuntiatus eſt. E

130 Herodotus cùm Roma reuertitur, die-
bus, vt ipſe putabat, quindecim ante comitia,
offendit [l] eum menſem, qui cōſequitur men-
ſem [m] comitialem, comitiis iam abhinc tri-
ginta diebus, habitis. Tunc Cephaleditani [n]
decreuerunt intercalarium XLV. [o] dies lon-
gum, vt reliqui menſes in ſuam rationem re-
uerterentur. Hoc ſi Romæ fieri poſſet, certè
aliqua ratione expugnaſſet iſte, vt [p] dies XLV.
inter binos ludos tollerentur, per quos ſolos F
iudicium fieri poſſet.

131 ¶ Iam verò cenſores [q] quemadmodum
in Sicilia iſto prætore creati [r] ſunt, operæ pre-
tium eſt cognoſcere. Ille enim eſt magiſtra-
tus apud Siculos, qui diligentiſſimè manda-
tur à populo, propter hanc cauſam, quòd om-
nes Siculi ex [s] cenſu quotannis tributa confe-
runt: in [t] cenſu habendo poteſtas omnis æſti-
mationis habendæ, ſummæq; faciendæ [u]; cen-
ſor, [x] permittitur. Itaq; eū populus, qui maxi- G
mā fidē ſuarū rerū habeat, maxima cura deli-
git: & propter magnitudinē poteſtatis hic ma-
giſtratus a populo ſūma ambitione cōtēditur.

132 In ea re iſte nihil obſcurè facere vo-
luit, non in ſortitione fallere, neq; dies de fa-
ſtis eximere. nihil ſanè vafrè, nec malitioſe
facere conatus eſt: ſed, vt ſtudia, cupiditateſ-
que honorum, atq; ambitiones ex omnibus
ciuitatib. tolleret, quæ [y] res euertendæ [z] reip.
cauſa ſolent eſſe, oſtendit, ſeſe in omnibus ci- H
uitatibus cenſores eſſe facturum.

133 Tanto mercatu prætoris indicto, con-

a v. c. Cephaledij. [Eſt autē Cephaledium paruum oppidum Siciliæ Strabonì 6.
b v. c. Artemo
c Toreumata opera torno facta.
d al. tempori. P. B.
e ἐξαιρεσίμους vocant dies, quos ex menſe eximunt.
f L. Quæ cùm iſte cognoſceret, &c.
g mutationes huiuſmodi temporū fiunt vel lucri cauſa, vt hic, vel honoris cauſa, cuius rei extat exemplū apud Plutarchū in Demetrio.
h v. c. in eo die.
i L. proſcribi iuberet. itaq; fit omnib. recuſantibus & plorantibus. al. omnib. recuſantibus & improbantib.
k al. plorantibus al. improbantibus
l lib. vulg. offendit eū menſem comitialem, comitiis, &c.
m Mēſis comitialis, quo comitia haberē. tur. aliàs dies comitiales quib. lege agitur, & cum populo quod vltimū faſtis nō licet. Macrob. 1. Saturn. 16
n L. Cephaleditani fecerunt int.
o L. XXXV.
p L. vt dies XXXV.
q De venditis Cenſoriis honorib.
r L. creati ſint.
P. CXXXV.
s Tributa ex cenſu conferebant. vide l. 4. ff. de cenſibus
t ſort. in cenſu autē habēdo.
u L. faciundæ qui & cenſitor. l. 4. §. 1. ff. de cenſ.
y L. quæ res euertēdæ reip. ſolēt eſſe: Reipublicæ euertendæ eſſe nihil aliud hic quàm ad euertendā Rempublicā valere, ſic Liuius 40. cùm animaduertiſſet plæraq; diſſoluendarū religionū eſſe, id eſt, ad diſſoluendā religionem
z L. euertēdæ.

A curritur vndiq; ad iſtum Syracuſas. flagrabat
domus tota prætoria ſtudio hominum, & cu-
piditate: nec mirum omnibus comitiis tot ci-
uitatum vnam in domum reuocatis, tantaq;
ambitione prouinciæ totius in vno cubiculo
incluſa. Exquiſitis palam pretiis, & licitatio-
nibus factis deſcribebat cenſores binos in ſin-
gulas ciuitates Timarchides. Is ſuo labore,
ſuiſq; acceſſionibus [a]. huius negotij atq; ope-
ris moleſtiam [b] conſequebatur, vt ad iſtum
B ſine vlla ſollicitudine, ſumma [c] pecunia refer-
retur. Iam hic Timarchides quantam pecu-
niam fecerit, planè adhuc cognoſcere nō po-
tuiſtis. veruntamen priore [d] actione, quàm
varie, quàm improbe prædatus eſſet, multo-
rum [e] ex teſtimoniis cognouiſtis.

134 Sed, ne miremini, qua ratione is tan-
tum apud iſtum libertus potuerit: exponam
vobis breuiter, quid [f] hominis ſit: vt & iſtius
nequitiam, qui illum ſecum habuerit, eo præ-
C ſertim numero, ac loco: & calamitatem pro-
uinciæ cognoſcatis. In mulierum corrupte-
lis, & in omni eiuſmodi luxuria, atq; nequi-
tia mirandum in modum reperiebam hunc
Timarchidem ad iſtius flagitioſas libidines,
ſingularemq; nequitiam natum, atq; aptum
fuiſſe: inueſtigare, adire, appellare, corrumpe-
re, quiduis facere in eiuſmodi rebus, quāuis
callidè, quamuis audacter, quamuis impuden-
ter. eundem mira quædam excogitare genera
D furandi. nam ipſum Verrem, tantum ſemper
auaritia hiante [g], atque imminenti fuiſſe: in-
genio & cogitatione nulla: vt, quicquid ſua
ſponte faciebat, item vt vos Romæ cognoui-
ſtis, eripere potius, quàm fallere videretur.

135 Hæc [h] verò huius erat ars, & malitia
miranda, quod [i] acutiſſimè tota prouincia
quid [k] cuique eſſet neceſſe, indagare [l] & odo-
rari ſolebat: omnium [m] inimicos diligenter
cognoſcere, colloqui, attentare: ex vtraq; par-
E te cauſas, voluntates perſpicere, facultates &
copias: quibus opus eſſet, metum afferre [n]:
quibus expediret, ſpem oſtendere: accuſatorū,
& quadruplatorum quicquid erat, habebat
in poteſtate: quod cuique negotij conflari [o]
volebat, nullo labore faciebat: iſtius omnia
decreta, imperia, litteras peritiſſimè & calli-
diſſimè venditabat.

136 Ac nō ſolùm erat adminiſter iſtius cu-
piditatū: verū etiā ipſe ſui meminerat [p] æquè.
F non ſolùm nummos, ſiqui iſti exciderant, tol-
lere ſolebat, ex quibus pecuniā maximā fe-
cit: ſed etiā voluptatū, flagitiorumq; iſtius i-
pſe reliquias colligebat. Itaq; in Sicilia nō A-
thenionē [q], qui nullū oppidū cepit: ſed Timar-
chidē fugitiuum [r] omnib. oppidis per trien-
niū ſcitote regnaſſe: in Timarchidis poteſta-
te ſociorum populi R. antiquiſſimorū, atq; a-
miciſſimorū liberos, matreſfamiliâs, bona, for
tunaſq. omneis fuiſſe. Is igitur, vt dico. Timar-
G chides in omneis ciuitates, accepto pretio,
cenſores dimiſit. comitia, iſto prætore, cenſo-
rum, ne ſimulandi quidem cauſa fuerunt.

137 Iā hoc impudentiſſimè. palàm (licebat
enim videlicet legib.) ſingulis cenſorib. dena-
rij trecenti [s] ad ſtatuā prætoris imperati ſunt.
Cenſores CXXX. facti ſunt. pecuniā illā ob
cenſurā cōtra leges clā dederunt, ac [t] denariū
XXXIX. [u] millia palā ſaluis legibus contule-
runt in ſtatuam. Primùm quò tātam pecuniā?
H deinde quamobrem cenſores ad ſtatuam tibi
conferebant? ordo aliquis, cenſorum [x] eſt col-
legium? genus aliquod hominum? nam [y] aut

a al. acreſſionib. [Acceſſiones vocat, quod ad vnū quemque accedit, e honoris vendendi cauſa.
b L. moleſtia conſeq.
c al. ſumma pecuniæ ref.
d al. in priore act. P. B.
e al. multorū teſtimoniis cogn.
f l. quæ natura ſit hominis iſtius
g al. hianti. [Metaphora à coruis aut vulturib. qui cadaueribus inhiant faucibus apertis.
h al. Huius verò erat ars & m. al. Hæc verò huiuſmodi erat, ars & m mir.
i al. quod accuratiſſ. mè tota pr.
k L. quid cuique accidiſſet, quid cuiq; opus eſſet, indag & odorari ſolebat: quid. libri non hab. ēs ſolebat.
l Metaphora à canib.
m L. omnium aduerſarios, omniū inim.
n L. offerre.
o L. conflare vol.
p L. L. meminerat: ne. ſolùm numm.
q Athenio hic dux in Sicilia Drepanitanorum (qui à P. Romano defecerant) & fugitiuorum P. CXXXV. à quibus ſe Regem appellari iuſſit. Appianus Mithridatico.
r Athenioni conditione ſimilem.
s al. CCC.
t al. hæc den.
u v. c. XXX. XIV.
x Cenſorum collegium fuit
y Cenſores ex quibus ordinibus creacentur in prouinciis

publicè ciuitates iſtos honores habēt.aut generatim homines,vt aratores, vt mercatores, vt nauicularij? Cenſores quidem qui magis, quàm ædiles?ob beneficium? Ergo hæc ſi tebere abs te hæc petita eſſe:nam erepta nō audebis dicere:te eos magiſtratus hominibus beneficij non ſui ip. cauſa,permiſiſſe? Hoc autem cùm tute fatebere, quiſquam dubitabit, quin tu iſtam apud populos prouinciæ iſtius inuidiam atq; offenſionem,non ambitionis neq; beneficiorum collocandorum,ſed pecuniæ conciliandæ cauſa ſuſceperis?

138 Itaq; [b] illi cenſores fecerunt idē,quod in noſtra republica ſolēt ij,qui per largitionē magiſtratus adepti ſunt:dederunt operā,vt ita poteſtatē gererent,vt illam lacunā rei familiaris explerent. Sic cenſus habitus eſt,te prætore,vt eo cenſu nullius ciuitatis reſpublica poſſet adminiſtrari.nā locupletiſſimi cuiuſq; cenſus [c] extenuarant,tenuiſſimi auxerant [d]. Itaq; in tributis imperandis tantum oneris plebi imponebatur, vt, etiam ſi homines tacerent,res ipſa illum cenſum repudiaret: id quod intelligi facillime re ipſa poteſt. nā L. Metellus,qui,poſteaquā ego inquirendi cauſa in Siciliā veni,repente Letilij aduentu, iſtius non modò amicus, verùm etiam cognatus factus eſt:is,quod videbat iſtius cenſum [e] ſtare nullo modo poſſe,eū cenſum obſeruari iuſſit,qui viro fortiſſimo, atq; innocentiſſimo Sex. [f] Peducæo prætore habitus eſſet.erant enim tum cenſores legibus facti, delecti [g] a ſuis ciuitatibus:quibus,ſi quid commiſiſſent, pœnæ legibus erant conſtitutæ.

139 Te autē prætore,qui [h] cenſor aut legē meruerit [i],qua non tenebatur,quoniā creatus lege non erat:aut animaduerſionē tuam, cū id,quod abs te emerat,vendidiſſet? Teneat iā ſane meos reſteis Metellus: cogat alios laudare, ſicut in multis conatus eſt:modò hæc faciat,quæ [k] fecit. Quis enim vnquā tanta à quoquam contumelia, quis tanta ignominia affectus eſt? Quinto. [l] quoq; anno Sicilia tota cenſetur. cenſa prætore Peducæo. quintus annus cum te prætore incidiſſet,cenſa denuo eſt. poſtero anno L. Metellus mentionē tui cenſus fieri vetat: cenſores dicit de integro ſibi creari placere.interea Peducæanū cēſum obſeruari iubet. Hoc ſi tuus inimicus tibi feciſſet,tamē [m],ſi animo æquo prouincia tuliſſet,inimici iudicium graue videretur. fecit amicus recens,& cognatus voluntarius.aliter enim ſi prouinciam retinere, ſi ſaluus ipſe in prouincia vellet eſſe, facere non potuit.

140 Exſpectas etiam,quid hi iudicent? Si tibi magiſtratum abrogaſſet, minore ignominia te affeciſſet,quàm cum ea,quæ in magiſtratu geſſiſti,ſuſtulit,atq; irrita iuſſit eſſe. Neque in hac re ſola fuit eiuſmodi:ſed,antequam ego in Siciliam veni,in maximis rebus, ac plurimis. nā & Heraclio Syracuſano tuos illos palæſtritas bona reſtituere iuſſit,& Epicrati Bidinos, & pupillo Drepanitano A. Claudium.&,niſi maturè Letilius in Siciliam veniſſet cum litteris:minùs XXX.diebus Metellus totam [n] triennij præturam reſcidiſſet.

141 ¶ ¶ Et,quoniā de ea pecunia, quā tibi ad ſtatuā cenſores contulerunt dixi: nō mihi prætermittendū videtur ne illud quidem genus pecuniæ cōciliatæ,quam tu à ciuitatibus ſtatuarum [o] nomine coēgiſti. video enim, eius pecuniæ ſummam eſſe pergrandem: ad [p] LLS. CXX. millia [q].tantum conficitur ex teſtimoniis, ac litteris ciuitatum: & iſte hoc concedit:nec poteſt aliter dicere. Quare cuiuſmodi putamus eſſe illa,quæ negat, cùm hæc tam improba ſint,quæ fatetur? Quid [a] enim vis conſtitui?conſumtam eſſe omnem iſtam pecuniam in ſtatuis. Fac ita eſſe. tamen hoc ferendum nullo modo eſt,tantam ab ſociis pecuniam auferri, vt omnibus in angiportis prædonis improbiſſimi ſtatuæ [b] ponātur,qua vix tuto tranſire [c] poſſe videamur.

142 Verum vbi tandem, aut in quibus ſtatuis iſta tanta pecunia conſumta eſt? Cōſumetur,inquies. Scilicet [d] exſpectemus legitimū illud quinquenniū.ſi hoc interuallo non cōſumſerit:tū demq, nomen eius de repetundis pecuniis ſtatuarū nomine deferamus [e]. Reus eſt maximis,plurimiſq; criminibus in iudiciū vocatus. LLS. [f] CXX. millia ex hoc vno genere capta videmus.ſi condemnatus eris:non, opinor, id ages, vt iſta pecunia quinquennio cōſumatur in ſtatuis. ſin abſolutus eris: quis erit tā amens,qui te ex tot tantiſq; criminib. elapſum,poſt quinquennium ſtatuarū nomine acceſſat [g]? Ita ſi neq; adhuc conſumta iſta pecunia eſt,& eſt perſpicuū non conſumtum iri:licet iam intelligamus, inuentam eſſe rationem [h],quare & iſte LLS. CXX. [i] millia vno genere cōciliarit,& ceperit: & ceteri,ſi à vobis hoc erit comprobatum,quàm volent magnas hoc nomine pecunias capere poſſint: vt iam videamur nō à pecuniis capiendis [k] homines abſterrere: ſed, cùm genera quædam pecuniarū capiendarū comprobaremus, honeſta nomina turpiſſimis rebus imponere.

143 Etenim,ſi C. Verres LLS. [l] CXX.millia populum,verbi gratia, *Centuripinum* popoſciſſet,eamq; ab his pecuniā abſtuliſſet:non,opinor,eſſet dubium, quin eum, ſi tum id planū fieret,cōdemnari neceſſe eſſet. Quid,ſi eundē populū LLS. CCC.millia popoſcit,eaq; coëgit,atq; abſtulit?nū idcirco abſoluetur, quòd adſcriptū eſt,eam pecuniam datam ſtatuarū nomine? non,opinor: niſi [m] forte id agimus, non vt magiſtratibus noſtris morem [n] accipiendi, ſed vt ſociis cauſam dandi [o] auferre videamur.Quòd ſi quē ſtatuæ magnopere delectant,& ſi quis earū honore & gloria ducitur:is hoc tamē cōſtituat neceſſe eſt:primum, *auerti pecuniam domum non placere:* deinde, *ipſarum ſtatuarum modum quendam eſſe oportere:* deinde illud,certe *ab inuitis exigi non oportere.*

144 At [q] de auertenda pecunia,quæro abs te, vtrum ipſæ ciuitates ſolitæ ſint ſtatuas tibi faciundas locare ei,cui poſſent optima conditione locare,an aliquem curatorem præficere, qui ſtatuis faciundis præeſſet,an tibi,an cui tu imperaſſes, adnumerare pecuniam? Nam ſi per eos ſtatuæ fiebant, à quibus tibi iſte honos habebatur: audio. ſin Timarchidi pecunia numerabatur,deſine,quæſo ſimulare, te, cum in manifeſto furto teneare,gloriæ ſtudioſum,ac monumentorum fuiſſe. Quid verò?modum ſtatuarum haberi nullum placet?atqui habeatur neceſſe eſt.

145 Etenim ſic conſiderate.*Syracuſana ciuitas* (vt eam potiſſimùm nominē) dedit ipſi [r] ſtatuam.eſt honos.& patri.bella hæc pietatis,& quæſtuoſa ſimulatio & filio:ferri hoc poteſt. hunc enim puerū non oderant. verùm quoties,& quot nominibus à Syracuſanis ſtatuas auferes?vt in foro ſtatuerent,abſtuliſti: vt in curia, coēgiſti: vt pecuniam conferrent in eas ſtatuas, quæ Romæ ponerentur [ſ], imperaſti;

a L. hoc cùm
b Al. vulg. Itaque cenſores fecer.
c L. cenſum
d L. hauſe rant, ſ. ex hauſerant.
P. B.
e al. cenſus. ... ſtare cenſu ... Sic Cicero, pro Flacco re iudicata ſtari oſtendit placere.
f al. Sex. Pæduceo
g al. dilecti à ſuis c.
h L. quis cenſor
i L. meruerit,
k L. quæ fecit.
l Cēſus quinto quoque anno in Sicilia agebatur.
m al. tametſi ... tamen.
n L. totam tuam trienn. præturam. reſcid.
P. CXXXVII
o De STATVIS quarum nomine vi pecunia exacta eſt.
p al. ad LLS. XX. LXI tantum conficeretur ex.
q hoc eſt ... coēgatorum.

a al. Quid enim iudices conſtituent.
b L. ſtatua ponatur.
c L. tranſiri poſſe videatur.
d Ad conſumendam in ſtatuas pecuniam quinquennium legibus promittebatur: quo præterito neque poſito ſtatui accuſare licebat
e al. deferemus.
f al. LLS XX. ex h.
g L. arceſſat.
h L. qua ratione & ...
i al. LLS.XX. vno g.
P. B.
k al. capiundi hom. abſterreri ...
l al. LLS. XX. pop.
m docta.
n al. moram ...
o al. aſſerre.
p Statuarum modus.
q ... Age de auert.
P. CXXXVIII.
r al. ibi
ſ al. ponerentur.

Digitized by Google

A peraſti: vt iidem darent homines aratorum nomine. dederunt. vt iidem pro parte in commune Siciliæ conferrent. etiam id contulerunt. vna ciuitas cùm tot nominib. pecuniam contulerit, idemque hoc ciuitates ceteræ fecerint: non res ipſa vos admonet, vt putetis, modum aliquem huic cupiditati conſtitui oportere? Quod ſi hoc voluntate ſua nulla ciuitas fecit: ſi omnes imperio, metu, vi, malo adductæ, tibi pecuniam ſtatuarum nomine B contulerunt, per deos immortaleis, num cui dubium eſſe poteſt, quin, etiam ſi quis ſtatuerit, accipere ad ſtatuas licere, idem tamen ſtatuat, eripere certè non licere?

146 Primum igitur in hanc rem teſtem totam Siciliam citabo: quæ mihi vna voce ſtatuarum nomine magnam pecuniam per vim coactam eſſe demonſtrat nam legatione: [a] omnium ciuitatum in poſtulatis communibus, quæ ferè omnia ex tuis iniuriis nata ſunt, C etiam hoc ediderunt, *vt ſtatuas recui, niſi cùm is de prouincia deceſſiſſet, pollicerentur.* Tot prætores in Sicilia fuerunt: toties apud maiores noſtros Siculi ſenatum adierunt: toties hac memoria: tamen huiuſce noui poſtulati genus, atque principium tua prætura attulit.

a Legationes audit Februario menſe ſolebant.

147 Quid enim tam nouum, non ſolùm re, ſed genere ipſo poſtulandi? nam cætera, quæ ſunt in iiſdem poſtulatis de iniuriis tuis, ſunt noua: ſed tamen non nouo modo poſtulātur[b] D Rogant & orant Siculi patres conſcriptos, *vt noſtri magiſtratus poſthac decumas lege Hieronica vendant.* Tu primus contrà vendideras: audio. ne, in cællam quod imperatur, æſtiment. Hoc quoque propter tuos ternos [c] denarios nunc primum poſtulatur: ſed genus iſtud poſtulandi non eſt nouum. Ne abſentis nomen recipiatur. Ex Sthenij calamitate, & tua natum eſt iniuria. Cætera non colligam. Sunt omnia Siculorum poſtulata eiuſmodi, vt crimina E collecta in vnum te reum eſſe videantur. quæ tamen omnia nouas iniurias habent, ſed poſtulationum formulas vſitatas.

b al. poſtulāt P. B.

c quos pro ſingulis modiis tritici exegiſti: cùm tamen binis tantum denariis modius eſſet vide Diuinat. & lib. 3. 3.

148 Hoc poſtulatum de ſtatuis, ridiculum eſſe videatur ei, qui rē, ſententiamq; non perſpiciat. Poſtulant enim, non, vt ne cogantur ſtatuere. Quid igitur? vt ipſis ne liceat. Quid[d] eſt hoc? petis à me, quod in tua poteſtate eſt, vt id tibi facere nō liceat? pete potiùs, ne quis te inuitum polliceri, aut facere cogat. Nihil[e] F ergo, inquit. negabunt enim omnes ſe coegiſſe. ſi me ſaluū eſſe vis, mihi impone iſtā vim, vt omnino mihi non liceat polliceri. Ex tua prætura primùm nata eſt hæc poſtulatio: qua cùm vtuntur, hoc ſignificant, atq; adeò apertè oſtendunt, ſeſe ad[f] ſtatuas tuas pecuniam metu, ac malo coactos, inuitiſſimos contuliſſe.

d Dialogiſmus Ciceronis cum aliquo Siculo.

e v. c. Nihil rogo, inquit. non placet, ſal. Nihil egero inquit.

f al. ad ſtatuas pecuniā &c.

149 Quid, ſi hoc non dicant? tibi non neceſſe ſit ipſi id confiteri? Vide & perſpice, qua defenſione ſis vſurus. Nam intelliges, hoc tibi G de ſtatuis confitendum eſſe. Mihi enim renuntiatur, ita conſtitui à tuis patronis, hominib. ingenioſis, cauſam tuam, & ita eos abs te inſtitui, & doceri: vt quiſq; ex prouincia Sicilia grauior homo, atq; honeſtior, teſtimoniū vehementius dixerit, ſicuti Siculi multi primarij viri multa dixerunt, te ſtatim hoc iſtis tuis defenſorib. dicere: inimicus eſt propterea, quòd arator eſt. Itaque vno genere, opinor, circumſcribere habetis in animo genus hoc H *aratorum*, quòd eos infenſo animo, atque inimico veniſſe dicatis, quia fuerit in decumis iſte vehementior. Ergo aratores, inimici[g]

g M. vulg. inimici: omnes aduerſarij. P.. CXXXIX. nemo eor.

A omnes; & aduerſarij ſunt. nemo eorum eſt, quin periſſe te cupiat. Omnino præclarè te habes, cum is ordo, atq; id genus hominū, quod optimum, atque honeſtiſſimum eſt à quo vno & [a] ſumma reipublicæ, & illa prouincia maximè continetur, tibi eſt inimiciſſimum.

a L. & ſumma reſp.

150 Verùm eſto: alio loco de aratorum animo & iniuriis videro. nunc, quod mihi abs te datur, id accipio, eos tibi eſſe inimiciſſimos. Sæpe ita dicis, propter decumas. Concedo, nō B quæro, iure, an iniuria ſint inimici. Quid ergo illæ ſibi ſtatuæ equeſtres inauratæ volūt, quæ populi R. oculos, animoſq; maximè offendūt, propter [b] ædem [c] Vulcani? Nam [d] inſcriptum eſſe video, quandam ex his ſtatuam aratores dediſſe. Si honoris cauſa ſtatuam dederunt: inimici nō ſunt. credamus teſtibus. tum enim honori tuo, nunc iā religioni ſuę conſuluntʿ. Sin autem metu coacti dederunt: confiteare C neceſſe eſt, te in prouincia pecuniam ſtatuarum nomine per vim, ac metum coegiſſe.

b Id eſt prope.

c In æde Vulcani Tribuni plebis ſolebant conuenire in qua cæteri pro ædiculis, & ſacrilegis tantum alla- trare fama erat.

d lib. vulg. Nam ſcriptū.

e L. conſulūt.

151 Vtrum tibi commodum eſt, elige. Equidem libenter hoc iam crimen de ſtatuis relinquam, vt mihi tu illud concedas, quod tibi honeſtiſſimum eſt, aratores tibi ad ſtatuā honoris tui cauſa, voluntate ſua, contuliſſe. da mihi hoc. iam tibi maximam partem defenſionis præciderís. non enim poteris aratores tibi iratos eſſe, atque inimicos, dicere. O D cauſam ſingularem! ò defenſionem miſeram, ac perditam! nolle hoc accipere reū ab accuſatore, & eum reum, qui prætor in Sicilia fuerit, aratores ei ſtatuā ſua voluntate ſtatuiſſe: aratores de eo bene exiſtimare, amicos eſſe, ſaluum eſſe cupere! metuit, ne hoc vos exiſtimetis. obruitur enim aratorum teſtimoniis.

P. B.

152 Vtar eo, quod datur. certè ita vobis hoc iudicādum eſt, eos, qui iſti inimiciſſimi ſunt, vt ipſe exiſtimari vult, ad iſtius honores, atq; monumenta pecuniam non voluntate ſua cō- E tuliſſe. Atq;[f] vt hoc tamen facillimè intelligi poſſit, quem voles eorum teſtium, quos produxero, qui in Sicilia teſtes ſint, ſiue [g] ciuem Ro. velis, ſiue Siculum, rogato, & eum, qui tibi inimiciſſimus eſſe videbitur, qui ſe ſpoliatum[h] à te dicet: ecquid ſuo nomine in tuam ſtatuam contulerit. neminem reperies, qui neget. etenim omnes dederunt.

f L. atque vt hoc totum facil. & v. c.

g v. c. ſiue togatum v.

h v. c. abs te

153 Quemquā igitur putas dubitaturū quin is, quē inimiciſſimū tibi eſſe oporteat, qui abs F te grauiſſimas iniurias acceperit, pecuniā ſtatuę nomine dederit, vi atq; imperio adductus, non officio ac voluntate? Et huius [i] ego pecuniæ, iudices, quæ permagna eſt, impudentiſſimeq; coacta ab inuitis, non habui rationem, neq; habere potui, quantū ab aratoribus, quātum ab negotiatoribus, qui Syracuſis, qui Agrigenti, qui Panormi, qui Lilybæi negotiantur, eſſet coactum: quoniam intelligitis, ipſius quoq, confeſſione ab inuitiſſimis coactā eſſe.

i L. Huius ergo pec.

G 154 Venio nunc ad ciuitates Siciliæ: de quibus facillimè iudicium fieri volūtatis poteſt. An etiam Siculi inuiti contulerunt? non eſt probabile. Etenim ſic C. Verrem præturam in Sicilia geſſiſſe conſtat, vt, cùm vtriſq; ſatisfacere nō poſſet, & Siculis & togatis: officij potius in ſocios, quā ambitionis in ciueis rationem duxerit. Itaq; eum non ſolum patronum iſtius inſulæ, ſed etiam *ſotera* [k] inſcriptum vi- H di Syracuſis. Hoc quātum eſt? ita magnum, vt latino vno verbo exprimi non poſſit. Is eſt nimirum ſoter, qui ſalutem dedit. Huius nomine etiam dies feſti agitantur, pulchra illa

k al ſoter al. *Σωτῆρα quod ſi ita ſit, paulo ante legendum eſt*, patronos non patronū. Cæterū quod ad vim huius inſcriptionis attinet, idem honos habitus T. Flaminio à Chalchidenſibus. *Plutarchus in Flaminio.*

Digitized by Google

Verréa, non quaſi Marcellea, ſed pro Marcelléis: que illi iſtius iuſſu ſuſtulerunt. huius fornix in foro Syracuſis eſt: in quo nudus filius ſtat: ipſe autem ex equo nudatam ab ſe prouinciam proſpicit: huius[a] ſtatuæ omnibus locis erectæ ſunt: quæ hoc demonſtrare videntur, propemodum non minùs multas ſtatuas iſtum poſuiſſe Syracuſis, quàm abſtuliſſe. huic etiam Romæ videmus in baſi ſtatuarū maximis litteris inciſum, à [b] cōmuni Sicilia datas

P. CXL.

a huius ſtatuæ omnibus locis: quæ hoc idem.

b L. à communi Siciliæ datas. ſic & lib. 3. Commune Miliadum dixit.

155 Quamobrem? quî hoc probari poteſt cuiquam, tantos honores habitos eſſe ab inuitis? Hîc tibi etiam multo magis, quàm antè in[c] aratoribus, videndum, & conſiderandum eſt, quid velis. magna res eſt. Vtrùm tibi Siculos, publicè, priuatimque amicos, an inimicos exiſtimari vis? ſi inimicos, quid te [d] futurum eſt? quò confugies? vbi nitēre? modò aratorum honeſtiſſimorum hominum, & [e] locupletiſſimorum maximum numerum abs te abalienaſti: nunc de Siculis ciuitatibus quid ages? dices tibi Siculos eſſe amicos? quî poteris? qui quod nullo in homine antea fecerūt, vt in eum publicè teſtimonium dicerēt, cum præſertim ex ea prouincia condemnati ſint complures, qui ibi prætores fuerunt, duo ſoli abſoluti, huc [f] conueniunt cum litteris, veniunt cum mandatis, veniunt cum teſtimoniis publicis. qui, ſi te publicè laudarent, tamen id more potius ſuo, quam merito tuo, facere viderentur. hi cùm de tuis factis publicè conqueruntur, nonne hoc indicant, tantas eſſe iniurias, vt multò maluerint de ſuo more decedere, quàm de tuis moribus non dicere?

c al. de aratoribus, vid.

d al. te tandē futurum eſt?

e al. & locupletiſſimorū, & Siculorum, & ciuium R. maximū, nam

f al. huc contra te veniunt cum lit.

156 Confitendum eſt igitur tibi neceſſariò, Siculos inimicos eſſe, qui quidē & in te grauiſſima poſtulata conſulibus ediderunt [g], & me, vt hanc cauſam, ſalutiſque ſuæ defenſionem ſuſciperem, obſecrarunt[h]: qui cùm à prætore prohiberentur, à quattuor [i] quæſtoribus impedirentur, omnium minas, atque omnia pericula, pro ſalute ſua, leuia duxerunt: qui priore actione ita teſtimonia grauiter, vehementerq; dixerunt, vt Artemonem Centuripinum legatum, & publicè teſtem. Qu. Hortenſius accuſatorem, non teſtem eſſe diceret. Etenim cùm propter virtutem, & fidem cum Androne, homine honeſtiſſimo, & certiſſimo, tum etiam propter eloquentiam, legatus à ſuis ciuib. electus eſt, vt poſſet multas iſtius, & varias iniurias quàm apertiſſimè vobis, planiſſimeque explicare. Dixerunt Haleſini, Catinenſes, Tyndaritani, Ennenſes, Herbitenſes, Agyrinenſes, Netinenſes, Segeſtani. numerare[k] omneis nō eſt neceſſe. ſcitis quàm multi, & quàm multa priore actione dixerint, nunc & illi, & reliqui dicent.

g L. ediderunt.

h L. obſecrarint.

i quorū duo, Verris qui poſt eam rem in Sicilia remanſerunt: alij duo, Metelli a

P. B.

k fort. enumerare.

157 Omnes denique hoc in hac cauſa intelligent, hoc animo eſſe Siculos, vt, ſi in iſtum animaduerſum non ſit ſibi relinquendas domos, ac ſedes ſuas, & ex Sicilia decedendum. atq; adeò[l] fugiendum eſſe arbitrētur, Hos homines tu perſuadebis ad [m] honores, atq; amplitudinē tuam pecunias maximas voluntate ſua contuliſſe? credo, qui te in tua ciuitate incolumem eſſe nollent, ij monumēta tuæ formæ, ac nominis, in ſuis ciuitatibus eſſe cupiebant. Res declarauit, vt cupierint, iamdudum enim mihi nimium tenuiter Siculorū erga te voluntatis argumenta colligere videor. vtrum ſtatuas voluerint tibi ſtatuere, an coacti ſint.

l al. illō,

m L. ad honorem

158 De [a]quo homine hoc auditū eſt vnquā, quod tibi accidit, vt eius in prouincia ſtatuæ,

a lib. vulg. De quo homine apud.

A in locis publicis poſitæ, partim[a] etiā in ædib. ſacris, per[b] vim, per vniuerſam multitudinem deiicerētur[c]? Tot homines in Aſia nocētes, tot in Africa, tot in Hiſpania, Gallia, Sardinia, tot in ipſa Sicilia fuerunt: ecquo de homine hoc vnquā audiuimus? Nouū eſt. iudices: in Siculis quidē, & in omnib. Græcis, mōſtri ſimile. nō crederē hoc de ſtatuis, niſi iacēteis, reuulſaſque vidiſſem: propterea quod apud omneis Græcos hic mos eſt, vt honorē hominib. habitum in monumentis huiuſmodi, nonnulla[d] B religione deorum conſecrari arbitrentur.

a al. partim in locis, &c.

b L. per vim & per vniu.

c De ſtatuis Verris eiectis à Siculis.

P. CXLI.

159 Itaq; [e] cum Rhodij [f] bellū illud propè ſoli ſuperius cū Mithridate rege geſſerint, omneiſq; eius copias, acerrimumq; eius impetū[g], a mœnibus, litoribus, claſſibuſq; ſuis exceperint, cùm & regis inimici præter cæteros eſſent: ſtatuā eius, quę erat apud ipſos in celeberrimo vrbis loco, ne tū quidē in ipſis vrbis periculis attigerūt. Forſitan[h] vix cōuenire vi- C deretur, quē ipſum hominem cuperent euertere, eius effigiem, ſimulacrumq; ſeruare. ſed tamen videbā, apud eos cùm eſſem, & religionem eſſe quandā in his rebus, à maiorib. traditam, & hoc diſputare: *cum ſtatua, ſe eius habuiſſe temporis rationem, quo poſita eſſet: cum homine verò, quo gereret bellum, atque hoſtis eſſet.* Videtis igitur, conſuetudinem, religionemq; Græcorum, quæ monumenta hoſtium in bello ipſo ſoleat defendere, eā ſumma in pace prætoris D populi Romani ſtatuis præſidio non fuiſſe.

d Vnde Mos etiam ſeruis confugere ad ſtatuas.

e L. Itaque Rhodij, qui propè ſoli bellum illud ſupr.

f adde l. 3. Florum 5. Plin. de viris illuſtribus cap. 76 Appianus in Mithridatico.

g L. impetum mœnibus, litoribus, claſſibúſque ſuis exceperint, tamen, cum ei regi in.

h al. forſitan.

160 Tauromitani, quorum eſt ciuitas fœderata, homines quietiſſimi, qui maximè ab[i] iniuriis noſtrorum magiſtratuū remoti cōſuerant eſſe præſidio fœderis: hi tamē iſtius euertere ſtatuā non dubitarunt, qua ablata, baſim tamē in foro manere voluerūt: quòd grauius in iſtum fore putabant, ſi ſcirent homines, ſtatuam eius à Tauromitanis eſſe deiectam, q̄ ſi nullam vnquam poſitam arbitrarentur. Tyn- E daritani deiecerunt in foro: & eadem de cauſa equûm inanē reliquerunt. Leontini [l], miſera in ciuitate atq; inani, tamen iſtius in gymnaſio, ſtatua deiecta eſt. Nam quid ego de Syracuſanis loquar, quòd non eſt propriū Syracuſanorum, ſed & illorū[m] commune, & conuētus illius, ac propè totius prouinciæ? quanta illuc multitudo, quanta vis hominū conueniſſe dicebatur tum, cùm ſtatuæ ſunt illius deiectæ, atq; euerſæ? at quo loco? celeberrimo, F ac religioſiſſimo: ante [n] ipſum Iouē, in primo aditu veſtibuloq; templi. Quòd niſi Metellus hoc tā grauiter egiſſet, atq; illā rem imperio, edictoque prohibuiſſet: veſtigium ſtatuarum iſtius in tota Sicilia nullum eſſet relictum.

i lib. vulg. Ab iniuriis noſtr. magiſtr. remoti ſoliti conſueuerant eſſe

k fort. qua abiecta, v. c. ablecta.

l L. Leontinis.

P. B.

m L. aliorum comm.

n L. ante ipſum Serapin, in pr.

161 Atque ego hoc non vereor, ne quid horum non modo impulſu, verùm omnino aduentu meo factum eſſe videatur. omnia iſta antè facta ſunt, non modò, quàm ego Siciliā, verùm etiam quàm iſte Italiam attigit. dum G ego in Sicilia ſum, nulla ſtatua deiecta eſt. poſteaquam illinc diſceſſi, quæ ſunt geſta, cognoſcite. Centuripinorum ſenatus decreuit, populuſq; iuſſit, *vt, quæ ſtatuæ C. Verris ipſius, & patris, & filij eſſent, eas quæſtores demoliendas locarent: dumq; ea demolitio fieret, ſenatores* [o] *XXX. non minus adeſſent.* Videte grauitatem ciuitatis, & dignitatem. neque eas in vrbe ſua ſtatuas eſſe voluerant, quas inuiti per vim, atque imperium dediſſent: neque eius hominis, H in quem ipſi cum grauiſſimo teſtimonio publicè, quod nunquam antea, Romam mandata, legatoſque miſiſſent: & id grauius eſſe puta-

o L. ſenatores ne minus xxx. adeſſ.

Digitized by Google

putauerunt, ſi publico conſilio, quam ſi per vim multitudinis factum videretur.

162 Cum hoc conſilio ſtatuas Centuripini publicè ſuſtuliſſent, audit Metellus: grauiter tert: euocat ad ſe Centuripinũ[a] Magiſtratũ, & decẽ[b] primos: niſi reſtituiſſent ſtatuas vehementer iis minatur. Illi ad ſenatum renunciãt. ſtatuæ, quę iſtius cauſæ nihil prodeſſent, reponuntur[c]. Hic ego aliud alij concedo: Metello, homini ſapienti, prorſus non poſſum ignoſcere, ſiquid ſtultè facit. Quid? ille hoc putabat Verri crimino ſum fore, ſi eius ſtatuæ eſſent deiectæ, quod ſæpe vento, aut aliquo caſu fieri ſolet? non erat in hoc neq; crimen vll[?], neq; reprehenſio. Ex quo igitur crimẽ, atq; accuſatio naſcitur? ex hominũ iudicio, & volũtate. Ego, ſi Metellus ſtatuas reponere Centuripinos, nõ coëgiſſet, hæc dicerẽ:

163 Videte, iudices, quantũ, & quàm acerbũ dolorẽ ſociorũ, atq; amicorum animis inuſſerint iſtius iniuriæ, cum Centuripinorum amiciſſima, & fideliſſima ciuitas, quę tantis officiis cum populo Rom. coniuncta eſt, vt non ſolum remp. noſtrã, ſed etiã in quouis homine priuato nomen ipſum Romanorũ ſemper dilexerit, ea publico conſilio, atq; auctoritate iudicarit, C. Verris ſtatuas eſſe in vrbe ſua, nõ oportere. recitarẽ decreta Centuripinorum: laudarẽ illam ciuitatẽ: id quod veriſſimè poſſem, commemorarem decẽ millia ciuiũ Centuripinorũ, fortiſſimorum, fideliſſimorumq; ſociorum: eos omneis ſtatuiſſe, monumentũ iſtius in ſua ciuitate nullum eſſe oportere.

164 Hæc tũ dicerẽ, ſi ſtatuas Metellus nõ repoſuiſſet. Velim quærere nũc ex ipſo Metello, quidnã ſua vi & auctoritate mihi ex hac oratione præciderit. eadẽ opinor omnia cõuenire. neq; enim, ſi maximè ſtatuæ deiectæ eſſent, eas ego vobis poſſem iacenteis oſtẽdere. hoc vno vterer: ciuitatẽ tã grauẽ ſtatuas iudicaſſe C. Verris demoliendas. hoc mihi Metellus nõ eripuit: hoc etiã addidit, vt quererer, ſi mihi videretur, tã iniquo iure ſociis, atq; amicis imperari, vt iis nè in ſuis quidẽ beneficiis libero iudicio vti liceret: vt vos rogarẽ, vt coniecturã faceretis, qualẽ[d] in iis rebus in me L. Metellum fuiſſe putaretis, in quibus rebus obeſſe mihi poſſet, cũ in hac re tã aperta cupiditate fuerit, in qua nihil obfuit. Sed ego Metello non iraſcor, neq; ei ſuam purgationẽ eripio, qua ille apud omneis vtitur, vt nihil malitioſè, neq; conſultò feciſſe videatur.

165 Iam igitur eſt ita perſpicuum, vt negare non poſſis, nullam tibi ſtatuam voluntate cuiuſquam datam: nullam pecuniam ſtatuarum nomine, niſi vi expreſſam & coactã. quo quidem in crimine non illud ſolũm intelligi volo, te ad ſtatuas, ℓ ℓ S. [e] C X X. millia[f] coëgiſſe: ſed multo etiam illud magis, quod ſimul demonſtrandum eſt, quantum odium in te aratorum, quantum omnium Siculorum ſit, & fuerit. in quo quæ veſtra defenſio futura ſit, coniectura aſſequi non queo.

166 Oderunt Siculi: togatorũ[g] enim cauſa multa feci. At hi quidẽ acerrimi, inimiciſſimiq; ſunt. Inimicos habeo ciueis Rom. quòd ſociorũ cõmoda, ac iura defendi. At ſocij in hoſtiũ numero ſe abs te habitos queruntur. Aratores inimici ſunt propter decumas. quid? qui agros immuneis, liberoſq; arant, cur oderunt? cur Haleſini? cur Centuripini? cur Segeſtani? cur Halicienſes? quod genus hominum, quem numerũ, quem ordinẽ proferre poſſis,

A qui te non oderit, ſiue ciuium Ro. ſiue Siculorum? vt etiam ſi cauſam, cur te oderint, nõ poſſim dicere, tamen illud dicendum putem: quem omnes mortales oderint, eum quoque vobis odio eſſe oportere.

167 An hoc dicere audebis, vtrùm de te aratores, vtrũ deniq; Siculi[a] vniuerſi bene exiſtimẽt, aut quomodo exiſtimẽt, ad rem id nõ pertinere? neq; tu hoc dicere audebis: neq; ſi cupias, licebit. eripiũt[b] enim tibi iſtã orationẽ

B cõtemnendorũ[c] Siculorũ, atq; aratorũ, ſtatuę illæ equeſtres, quas tu paullo ante, quã ad vrbẽ venires, poni inſcribiq; iuſſiſti, vt omnium inimicorũ[d] animos, accuſatorumq; tardares.

168 Quis enim tibi moleſtus eſſet, aut quis appellare auderet, cum videret ſtatuas ab negotiatoribus, ab aratoribus, à[e] cõmuni Siciliæ? Quod eſt aliud in illa prouincia genus humanũ[f]? nullum. Ergo ab vniuerſa prouincia, generatimq; à ſingulis eius partibus non ſo-

C lum diligitur, ſed etiã ornatur. Quis hunc attingere audeat? Potes igitur dicere, nihil tibi obeſſe oportere aratorum, negotiatorum, Siculorumq; omnium teſtimonia, cum eorum nominibus in ſtatuarum inſcriptione poſitis, omnem te ſperaris[g] inuidiam, atq; infamiam tuam exſtinguere[h] poſſe? an, quorum auctoritate tu ſtatuas cohoneſtare tuas conatus es, eorum ego dignitate accuſationem meam comprobare non potero?

D 169 ¶ Niſi fortè, quod apud publicanos[i] gratioſus fuiſti, in ea re ſpes te aliqua conſolatur. Quę gratia ne quid tibi prodeſſe poſſet, ego mea diligentia perfeci: vt etiã obeſſe deberet, tu tua ſapientia curaſti. Etenim rem totã, iudices, breuiter cognoſcite. In Scriptura[k] Siciliæ pro magiſtro[l] eſt quidã L. Carpinatius, qui & ſui quæſtus cauſa, & fortaſſe quod ſociorũ intereſſe arbitrabatur, bene penitus in

E iſtius familiaritatẽ ſeſe dedit. Is cùm prætorem circũ omnia fora ſectaretur, neq; ab eo vnquã diſcederet: in eã iã venerat familiaritatem, conſuetudinemq; in vendendis iſtius decretis, & iudiciis, tranſigendiſque negotiis, vt propè alter Timarchides numeraretur.

170 hoc erat etiã capitalior, quod idẽ pecuniam iis, qui ab iſto aliquid mercabantur, fænori dabat. ea autẽ fæneratio erat huiuſmodi, iudices, vt etiã hic[m] quæſtus huic cederet.

F nam, quas pecunias iis ferebat expenſas, quibuſcum contrahebat: aut[n] ſcribæ iſtius, aut Timarchidi, aut etiam ipſi iſti referebat acceptas. idem præterea pecunias iſtius extraordinarias grandeis, ſuo nomine fœnerabatur.

171 Hic primò Carpinatius antequam in iſtius tantã familiaritatẽ perueniſſet, aliquoties ad ſocios litteras de iſtius iniuriis miſerat. Canuleius verò, qui in portu Syracuſis operas dabat, furta quoq; iſtius permulta no-

G minatim ad ſocios perſcripſerat ea[o] quæ ſine portorio Syracuſis erãt exportata: portũ[p] autẽ & ſcripturas eadẽ ſocietas habebat. Ita factũ eſt, vt eſſent permulta, quæ ex ſocietatis litteris dicere in iſtum, ac proferre poſſemus.

172 Verùm accidit vt Carpinatius, qui iam cum iſto ſumma conſuetudine, præterea re, ac ratione coniunctus eſſet, crebras poſtea litteras ad ſocios de iſtius ſummis officiis in rem communem, beneficiiſq; mitteret. Ete-

H nim tum[q] iſte omnia, quæcunq; Carpinatius poſtulabat, facere ac decernere ſolebat: tum ille etiam plura ſcribebat, ad ſocios: vt, ſi poſſet, quæ antea ſcripſerat, ea planè extingue-

a L. Centuripinorum magiſtratum.
P. CXLII.
b Decemprimi qui & decem primores horum municipiorum erant in ſuo. c L. reponuntur. Decreta Centuripinorum, quæ de ſtatuis erant facta, non tollimus. Hic eg. &c.
P. B.
d ſcri. qualem in me L. Metellum in his reb. fuiſſe putar.
e al. ℓℓS. ccc. coëg.
f hoc eſt ſeſc. coronatorũ.
g Togatos pro ciuibus Romanis accipit.

a L. Siculi vniuerſi benè exiſtiment, ad rẽ &c. & p. r. r. Siculi vniuerſi bene exiſtimant, an quo modo exiſt.
b lib. vulg. eripiunt tibi iſtam
P. CXLIII.
c al. inſidiatorum.
d v. c. iniquorum.
e L. à communi Siciliæ.
f L. homin.
g vulg. ſperabas
h ſic; poſſe extinguere?
i DE PVBLICANORVM cum Verre in furtis colluſione.
k Scriptura, teſte Asconio, dicitur tota publicanorũ ratio.
l Promagiſter, magiſtri vicarius. Magiſter verò, qui ſocietati publicanorũ præerat: cum eſt in ipſo ei iuſſum ſocietatis eſſe, publicanorum & decumanorum rationes tractabat, cõſque eo nomine cogebat.
m L. iſ quæſtus.
P. B.
n ſcri. eas aut ſer.
o L. eorum, quæ ſ.
p Vectigalia Romanorum varia ex caupitibus, & ex mercibus inuectis: & portoria: ex aratorib. de agris publicis decima: ex iis qui fruebantur paſcuis & ſyluis publicis, ſcriptura: ex ſalinis vectigal ſalis: ex iis quæ manumittebantur vicecima.
q L. cum iſte omn.

ret. Ad extremum verò, cum iſte iam decedebar, eiuſmodi litteras ad eos miſit, vt huic frequentes obuiam prodirent[a], gratiaſq; agerent: facturos eſſe, ſi quid imperaſſet, ſtudioſè pollicerentur. Itaq; ſocij fecerunt: vetere inſtituto publicanorum, non quod iſtum vllo honore dignum arbitrarentur, ſed quod ſua intereſſe putabant, ſe memores, gratoſq; exiſtimari, gratias iſti egerunt: Carpinatium ſępe ad ſe de eius officiis litteras miſiſſe dixerunt.

a L. gratias agerent. facturos ſe, ſi quid imp. & ita v. c.

173 Iſte cum reſpondiſſet, ſe ea libenter feciſſe, operaſq; Carpinatij magnopere laudaſſet: dat amico ſuo cuidam negotiū, qui tum magiſter erat eius ſocietatis, vt diligenter caueret atq; proſpiceret, ne quid eſſet in litteris ſociorum, quod contra ſuum caput, atque exiſtimationem valere poſſet. Itaq; ille multudine ſociorum remota, decumanos conuocat: rem defert, ſtatuunt illi, atque decernunt, vt ex litteræ, quibus exiſtimatio C. Verris læderetur, remouerentur: operaque daretur, ne ea res C. Verri fraudi eſſe poſſet.

P. CXLIIII.

174 Si oſtendo, hoc decreuiſſe decumanos: ſi planum facio, hoc decreto remotas eſſe litteras, quid expectatis amplius? poſſumne rem magis iudicatam afferre? magis reū condemnatum in iudicium adducere? At quorum iudicio cōdemnatū? nempe eorum, quos ij, qui ſeueriora iudicia deſiderāt, arbitrentur [b] reos iudicare oportere: publicanorū iudicio: quos videlicet nunc populus iudices poſcit: de quibus, vt eos iudices habeamus, legem ab homine nō noſtri generis, non equeſtri loco profecto, ſed nobiliſſimo, promulgatā videmus.

b L. arbitrantur res iudicare

175 Decumani [c], hoc eſt [d], principes, & quaſi ſenatores publicanorum, remouendas de medio litteras cenſuerunt. habeo ex iis, qui affuerunt, quos [e] producam, homines honeſtiſſimos, ac locupletiſſimos, iſtos [f] ipſos principes equeſtris ordinis: quorum ſplendore vel maximè, iſtius [g], qui legem promulgauit, oratio & cauſa nitatur [h]. venient in medium: dicent, quid ſtatuerint, profectò, ſi recte homines noui, non mentientur, litteras enim communeis de medio remouere potuerunt; fidem ſuam, & religionem remouere non poſſunt. Ergo equites [i] Romani te ſuo iudicio condemnari voluerunt. Vos nunc vtrùm illorū iudiciū, an voluntatē ſequi malitis, cōſiderate,

c Decumani qui. e
d Incluſa gloſſema ſolent. e
e L. quos producam, quibus hoc committam, hominis h.
f lib. vulg. iſtos princ.
g al. ipſius vel eius. e
h L. nititur,

i L. equites R. qui te ſuo iudicio condēnaturi nec honorum iudicio condemnarā voluerunt,

176 At vide, quid te amicorum tuorū ſtudium, quid tuum conſilium, quid ſociorum voluntas adiuuet, dicam [k] paullo amplius. neq; enim iam vereor, ne quis hoc me magis accuſatoriè, quàm liberè dixiſſe arbitretur. Si iſtas literas nō decreto decumanorū magiſtri remouiſſent, tantū poſſem in te dicere, quantum in litteris inueniſſem, nunc decreto iſto facto, litteriſq; remotis, tantum mihi licet dicere, quantum poſſum: tantum iudici ſuſpicari, quantum velit. Dico, te maximum pondus auri, argenti, eboris, purpuræ, plurimam veſtem Meliteſem, plurimam ſtragulam, multam Deliacam ſupellectilem, plurima vaſa Corinthia, magnum numerum frumenti, vim mellis maximam, Syracuſis exportaſſe; his pro rebus, quod portorium non eſſet datum, litteras ad ſocios miſiſſe L. Canuleium, qui [l] in portu operas daret,

k v. c. te dicam paullo promtius, neque.

P. R.

l in portu qui operas dabant, cuiam habebant earum ſecum pro quibus portorium non eſſet datum.

177 Satiſne magnum hoc crimen videtur? nullum, opinor, maius. Quid defendet Hortenſius? poſtulabit, vt litteras Canuleij proferā? crimē huiuſmodi, niſi litteris cōfirmetur, inane eſſe dicet? Clamabo, litteras remotas eſſe A de medio; decreto ſociorum erepta mihi eſſe iſtius indicia ac monumenta furtorum. Aut hoc contendat numquam eſſe factum: aut omnia tela excipiat neceſſe eſt. Negas eſſe factum? placet mihi iſta defenſio: deſcendo. æqua enim conditio, æquum [a] certamen proponitur. producam teſteis, & producam plureis eodem tempore. quoniam tum cùm actū eſt, vna fuerunt: nunc quoq; vna ſunt; cum interrogabuntur, obligentur non ſolum iuriſ- B iurandi atq; exiſtimationis periculo, ſed etiam communi inter ſe conſcientia.

a lib. vulg. æquum quæ certe,

178 Si planum fit, hoc ita, quemadmodum dico, eſſe factum: nō [b] poteris dicere, Hortenſi, nihil in iſtis fuiſſe litteris, quod Verrē læderet. nō modo id nō dices, ſed ne illud quidē tibi dicere licebit, tantum, quantū ego dicā, nō fuiſſe. ergo hoc veſtro [c] conſilio, & gratia perfeciſtis, vt, quemadmodū paullo antè dixi, & mihi ſumma facultas ad accuſandū dare- C tur, & iudicib. libera poteſtas ad [d] credendū.

b L. num poteris dicere, Hort. nihil in f. l. q. Ver. læderet
c lib. vulg. noſtro, &c. mendoſe.
d v. c. ad cernendum. ſcri. ad decernendum.

179 Quod cùm ita ſit, nihil fingam tamen. meminero me non ſumſiſſe, quem accuſarē; ſed recepiſſe, quos defenderem: vos ex me cauſam non à me prolatam, ſed ad me delatam, audire oportere. me Siculis ſatis eſſe facturum, ſi, quæ cognoui in Sicilia, quæ accepi ab ipſis, diligenter expoſuero: populo Ro. ſi nullius vim, nullius potētiam pertimuero: vobis, ſi facultatem vere atq; honeſte iudicā- D di, fide, & diligentia mea fecero [e]: mihi, in eo, ſi ne minimū quidem de eo curriculo vitæ, quod mihi ſemper propoſitum fuit, deceſſero.

P. CXLV.

e L. mihimet ſi ne minim.

180 Quapropter nihil eſt, quod metuas, ne [f] quid in te confingam: etiam quod lætere, habes. multa enim, quæ ſcio abs te eſſe commiſſa, quæ aut nimiū turpia, aut parum credibilia ſunt, prętermittam, tantùm agam de hoc toto nomine ſocietatis. vt [g] verum ſcire poſſitis: quærā, decretūmne ſit. cùm id inuenero, quæ- E ram, remotæne ſint litteræ. cùm id quoq; conſtabit, vos [h] iam, me tacito, intelligetis, ſi illi, qui hoc iſtius cauſa decreuerunt, equites Ro. nunc iidem in eum iudices eſſent, iſtum ſine dubio condemnarent, de quo litteras eas, quæ iſtius furta indicarent, & ad ſe miſſas, & ſuo decreto remotas ſcirent eſſe. Quem igitur ab iis equitibus Rom. qui iſtius cauſa cupiūt omnia, qui ab eo benigniſſimè tractati ſunt, condemnari neceſſe eſſet: is à vobis, iudices, F nulla vi, aut ratione abſolui poteſt.

f lib. vulg. ne quid in te fingam.

g L. Vt iam ſcire poſſis, quæ iam, &c. v. c.
h L. vos iam, me tacito, certe intelligetis. Si illi,

181 Ac, ne fortè ea, quæ remota de medio, atque erepta vobis ſunt, omnia ita condita [i] fuiſſe, atq; ita abditè latuiſſe videantur, vt hac diligentia, quam ego à me exſpectari maximè puto, nihil horū inueſtigari, nihil aſſequi potuerit: quæ conſilio aliquo, aut ratione inueniri potuerunt, inuenta ſunt, iudices. manifeſtis in rebus hominē iam teneri videbitis. Nā quod in publicanorū cauſis vel plurimùm æ- G tatis meæ verſor, vehementerq; illum ordinē obſeruo, ſatis commodè mihi videor eorum conſuetudinem vſu, tractandoq; cognouiſſe.

i Condita hic accipis pro occultis

P. R.

182 Itaque vt hoc comperi, remotas eſſe litteras ſocietatis: habui rationem annorum, per quos iſte in Sicilia fuiſſet; deinde quæſiui, quod erat inuentu facillimum, qui per eoſdem annos magiſtri iſtius [k] ſocietatis fuiſſent apud [l] quos tabulæ fuiſſent. Sciebam enim, hanc magiſtrorū, qui tabulas ha- H berent, conſuetudinem eſſe [m], vt cùm tabulas nouo magiſtro traderent, exempla litterarum ipſi habere non nollent. Itaque ad L. Vibium

k L. illius ſoc.
l lib. vulg. apud quos fuiſſent.
m Conſuetudo fuit magiſtris ſocietatū vt cum tabulas nouo magiſtro traderent exempla litterarum ipſi habere nō nollent.

Vibium, equitem R. virum primarium, quem reperiebam magiſtrum fuiſſe eo ipſo anno, qui mihi maximè quærendus erat, primum veni. Sanè homini præter opinionem improuiſo incidi. ſcrutatus ſum quæ potui, & quæſiui omnia: inueni duos ſolos libellos ab L. Canulcio miſſos ſociis ex portu Syracuſis: in quibus erat ratio ſcripta menſium [a] complurium, rerum exportatarũ iſtius nomine ſine portorio. itaque obſignaui ſtatim.

183 erant [b] hæc ex eo genere, quod [c] ego maximè genus ex ſociorum litteris reperire cupiebam. verum tantum inueni, iudices, quod apud vos quaſi exempli cauſa proferre poſſem. ſed tamen, quidquid erit in his libellis, quantulumcumq; videbitur eſſe, hoc quidem certè manifeſtum erit. de ceteris ex hoc coniecturam facere debebitis. Recita mihi, quæſo, hunc primum libellum: deinde illum alterum. LIBELLI CANVLEII. Iam non quæro, vnde CCCC. amphoras mellis habueris, vnde tantũ Melitenſium [d], vnde quinquaginta tricliniorũ lectos, vnde tot candelabra: non, inquam, iam quæro, vnde hæc habueris: ſed quo tibi tantũ opus fuerit, id quæro. mitto de melle: ſed tantúmne Melitenſium? quaſi etiam amicorũ vxores: tantum lectorum? quaſi etiam omniũ iſtorum villas ornaturus eſſes.

184 Cùm hæc paucorum menſium ratio in his libellis ſit, facite, vt vobis triennij totius veniat in mentem. Sic contendo: ex his paruis libellis apud vnum magiſtrum ſocietatis repertis, vos iam coniectura aſſequi poſſe, cuiuſmodi prędo iſte in illa prouincia fuerit, quàm multas cupiditates, quàm varias. quàm infinitas habuerit: quantam pecuniam non ſolùm numeratã, verum etiã huiuſmodi in rebus poſitã, cõfecerit: quæ vobis alio loco planius explicabuntur. Nunc hoc attendite.

P. CXLVI.

185 his exportationibus, quæ recitatæ ſunt, ſcribit LLS. [e] LX. ſocios perdidiſſe ex viceſima [f] portorij Syracuſis. Pauculis igitur menſibus vt hi puſilli, & contemti libelli indicãt, furta prætoris, quæ [g] eſſent LLS. duodecies, ex vno oppido ſolo exportata ſunt. Cogitate nunc, cum [h] illa ſit hæc inſula, quæ vndique exitus maritimos habeat, quid ex ceteris locis exportatum putetis: quid Agrigentino, quid Lilybæo, quid Panormo, quid Thermis, quid Haleſa, quid Catina, quid ex ceteris oppidis: quid verò Meſſana: quem iſte ſibi locum maximè tutum arbitrabatur: vbi animo ſemper ſoluto liberoque erat, quòd ſibi iſte Mamertinos delegerat, ad quos omnia, quæ aut diligentius ſeruanda, aut occultiùs exportanda erant, deportaret. His inuentis libellis, ceteri remoti, & diligentius ſunt recõditi: nos tamen, vt omnes intelligant, hoc nos ſine cupiditate agere, his ipſis libellis contenti ſumus.

186 Nunc ad ſociorum [i] tabulas accepti & expenſi, quas remouere honeſte nullo modo potuerunt, & ad amicum tuum Carpinatium reuertemur. Inſpiciebamus Syracuſis à Carpinatio confectas tabulas ſocietatis, quæ ſignificabant, multis nominibus eos homines verſuram [k] à Carpinatio feciſſe, qui pecuniã Verri dediſſent [l]. Erit vobis luce clarius, iudices, cùm eos ipſos produxero, qui dederunt. intelligetis enim, illa tempora, per quæ, cùm eſſent in periculo, pretio ſeſe redemerunt, cum ſocietatis tabulis non ſolum conſulibus, verum etiam menſibus, conuenire.

a L. menſum compluium, ex ita v. c. || Grammatici veteres ita hũc genitiuum vſurpatum à ſcriptoribus antiquis teſtantur. Quin & ipſe Tullius alibi vſurpauit, 3 epiſt. 6. adde Priſcianũ lib. 7. Ouid. 9. metam. Et quos ſuſtinui bis menſum quinque labores.

b L. erant ex eodem gen. || al. nec erant.

c fort. quod ego genus maxime.

d lib. vulg. vnde tantum Melitenſem veſtem, vnde || ſubaudi veſtium. Nam ſupra dixit, plurimam veſtem Melitenſem.

e al. LLS. IↃC. ſoc. l. LLS. LX. millia ſocio.

f Viceſima portorij nomine dabatur: hoc eſt quinque in ſingula centum.

g al quæ eſſet LLS. CIↃ. CC. et

h fort. cùm ea ſit hæc inſ.

i Tabulæ inter ſocios publicanos fiebant accepti & expenſi.

k Verſurã facere hic eſt ſimpliciter æs alienum contrahere. quod ſi fiat, vt alij ſoluatur, proprié verſura dicitur.

l L. dediſſent quod erit v.

P, B.

187 Cum hæc maximè cognoſceremus, & iam in manibus tabulas haberemus: repentè adſpicimus lituras eiuſmodi, quaſi quædam vulnera tabularũ recentia. Statim ſuſpicione offenſi, ad ea ipſa nomina oculos, animumq; tranſtulimus. Erant acceptæ pecuniæ a [a] C. Verrutio, ſic tamen, vt vſq; ad alterum, R, litteræ cõſtarent integræ: reliquæ omnes eſſent in litura. alterum tertium, quartum, permulta erant eiuſmodi [b] nomina. Cum manifeſta res [c], tum flagitioſa tabularum, atq; inſignis turpitudo teneretur: quærere incepimus de Carpinatio, quiſnam eſſet is Verrutius quicũ tantæ pecuniæ rationem haberet. Hærere homo, auerſari, rubere. Quod lege excipiuntur tabulæ publicanorum, quo minus Romam deportentur: vt res quàm maximè clara, ac teſtata eſſe poſſet, in ius [d] ad Metellum Carpinatium voco: tabulaſq; ſocietatis in forum defero. fit maximus concurſus hominum: & quòd erat Carpinatij nota cum iſto prætore ſocietas ac fœneratio, ſummè exſpectabant omnes, quid [e] in tabulis contineretur.

188 Rem ad Metellum defero me tabulas perſpexiſſe ſociorum: in his tabulis magnam rationem C. Verrutij permultis nominibus eſſe, meq; hoc perſpicere ex conſulum, menſiumq; ratione, hunc Verrutium neq; ante aduentum C. Verris, neque poſt deceſſionem quicquam cum Carpinatio rationis habuiſſe. poſtulo, mihi reſpõdeat, qui ſit iſte Verrutius: mercator [f], an arator, an pecuarius: in Sicilia ſit, an iam deceſſerit. Clamare omnes ex conuentu, neminem vmquam ex Sicilia fuiſſe Verrutium. Ego inſtare, vt mihi reſponderet, vbi eſſet, quis eſſet, vnde eſſet: cur ſeruus ſocietatis, qui tabulas confecerit, ſemper in Verrutij nomine, certo ex loco, mendoſus eſſet.

189 Atq; hæc poſtulabam, non [g] quò illum cogi putarem oportere, vt ea mihi reſponderet inuitus: ſed vt omnibus iſtius furta, illius flagitium, vtriuſq; audacia perſpicua eſſe poſſet. Itaq; illum iniuriæ [h] metu, conſcientiaque peccati mutum, atq; exanimatum, ac vix viuum relinquo: tabulas in foro ſumma hominum frequentia exſcribo: adhibentur in exſcribendo de cõuentu viri primarij: litteræ, lituræque omnes aſſimulatæ [i], expreſſæ, de tabulis in libros transferuntur.

190 Hæc omnia ſumma cura & diligentia recognita, & collata & ab hominibus honeſtiſſimis obſignata ſunt. Si Carpinatius tum mihi reſpondere noluit: reſponde mihi nunc tu Verres, quem eſſe hunc tuum pænè gentilem Verrutium putes. fieri non poteſt, vt, quem video, te prætore, in Sicilia fuiſſe, & quem ex ipſa ratione intelligo locupletem fuiſſe, eum tu in tua prouincia non cognoris. Atq; [k] adeo hoc ne longius, aut obſcurius eſſe poſſit, procedite in [l] medium, explicate deſcriptionem, imaginemque tabularum: vt omnes mortales iſtius auaritiæ non iam veſtigia [m], ſed ipſa cubilia videre poſſint [n].

191 Videtis Verrutium? videtis primas litteras integras? videtis extremam partem nominis, caudam [o] illam Verris, tamquam in luto, demerſam eſſe in litura? Sic habent ſe tabulæ, iudices, vt videtis. Quid exſpectatis? quid quæritis amplius? tu ipſe Verres quid ſedes? quid moraris? nam aut exhibeas nobis Verrutium, neceſſe eſt: aut te eſſe Verrutium fateare.

a L. à C. Verrutio, C. F. ſic tamen,

b L. eiuſdem modi nom.

c L. res, flagitioſa litura tabul. atque

d al. in ius voco. n ſ. fortè ad Metellum additum ſit, vt intelligatur de quo prætore loquatur.

e v. c. quidnam in tab.

f L. mercator, an negotiator an ar. an pec.

P. CXLVII.

g al. nõ quod

h L. in iure metu. conſc. || in iure autem eſt apud Prætorem.

i al aſſimilatæ:

k L. Atque adeo ne hoc aut long

l L. in medium atque expl.

m Metaphora a venatoribus ſumpta, qui ex veſtigiis, cubilia cognoſcũt.

n L. poſſint. liber ex licetur. Videtis Ver.

o Verris caudam appelat Ve ſuſium. manet autem in eadem metaphora bestia in cuius cauda extra cubile extans iudi. ac eam ibi latere.

Digitized by Google

a PERORATIO. P. B.

b L. ſolerent.

¶ Laudantur [a] oratores veteres, Craſſi illi, & Antonij, quòd crimina diluere dilucidè, quod copioſè reorum cauſas defendere ſolebant [b]. Nimirum illi non ingenio ſolum his patronis, ſed fortuna etiam præſtiterunt. nemo enim tunc ita peccabat, vt defenſioni locum non relinqueret: nemo ita viuebat, vt nulla eius vitæ pars ſummæ turpitudinis eſſet expers: nemo ita in manifeſto peccato [c] tenebatur, vt, cùm impudens fuiſſet in facto, tum impudentior videretur, ſi negaret.

c al. peccato atque ita ſcriptum fuiſſe in vno atque altero antiquiſſimæ fidei libro Tironiano teſtis Gellius 13. cap. 19.

192 Nunc verò quid faciat Hortenſius? auaritiæne crimina frugalitatis laudibus deprecetur? At hominem flagitioſiſſimum, libidinoſiſſimũ, nequiſſimumq; defendit. An ab hac eius infamia, nequitia, veſtros animos in aliã partem, fortitudinis commemoratione, traducat? At homo inertior, ignauior [d], magis vir inter mulieres nequam, impura inter viros muliercula proferri non poteſt. At mores commodi. Quis contumacior? quis inhumanior? quis ſuperbior? At hæc ſine cuiuſquam malo. Quis acerbior? quis inſidioſior? quis crudelior vmquam fuit? In hoc homine, atq; in eiuſmodi cauſa quid facerent omnes Craſſi & Antonij? Tantum, opinor, Hortenſi, ad hanc cauſam non accederent, ne [e] in alterius impudentia ſui pudoris exiſtimationem amitterent. liberi enim ad cauſas, ſolutique veniebant: neq; committebant, vt, ſi impudentes in defendendo eſſe voluiſſent, ingrati [f] in deſerendo exiſtimarentur.

d L. ignauior vir magis nequam inter mulieres, magis impura inter viros mul. al. vir magis inter mulieres nequam, magis pura, &c.

e v. c. neq; in alterius, &c. & ita L.

f fort. infidi.

P. CXLVIII.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM, LIBER TERTIVS, DE FRVMENTO, ſeu oratio frumentaria.

ORATIO OCTAVA.

SYNOPSIS.

De frumento & re frumentaria. ¶ *Ac primum* de frumento decumano *& tribus edictis iniquiſſimis Verris aduerſus aratores. De pecunia frumentario nomine erepta, & Verre eo nomine variis & argumentis & exemplis & priuatim & publicè conuicto. Pecuniam enim eo nomine abſtuliſſe priuatim, Nymphoni, Xenoni, Polemarcho, Eubulidi, Soſtrato, Numenio & Nymphodoro: Publicè, Agyrinenſibus, Herbitenſibus, Segeſtenſibus, Liparenſibus, Tiſſenſibus, Ameſtratinis, Petrinis, Halicienſibus, Segeſtanis, Thermitanis, Imacharenſibus, Ennenſibus, Calatinis, Mutycenſibus, Hyblenſibus, Menenis, Aetnenſibus, Leontinis. Superiora conſtare quoque ex Epiſtolis Metelli, ex effectis (vt quia multi necem ſibi conſciuerint) quod ſocietatem inierit cum decumanis (id enim probari teſtimonio Apronij & Decumanorum: deinde ſponſione Rubrij & Scandilij) Prolepſi quadam id etiam colligi, ſed & epiſtola Timarchidis id confirmari. Et hæc de frumento decumano.* ¶ *Sequitur alia accuſatio.* De frumento empto vel emendo. *Pecunias in id deſtinatas feneraſſe, auertiſſe, detraxiſſe.* ¶ *Sequitur tertia accuſatio,* De frumento æſtimato.

EXORDIVM.

OMNES, qui alterum, iudices, nullis impulſi inimicitiis, nulla priuatim læſi iniuria, nullo præmio adducti, in iudicium reip. cauſa vocant: prouidere debent, non ſolùm quid oneris in præſentia tollant, ſed etiam quantum in omnem vitam negotij ſuſcipere conentur. *legem enim ſibi [a] ipſi indicunt innocentiæ, continentiæ, virtutumque omnium, qui ab altero rationem vitæ repoſcunt:* atque eo magis, ſi id, vt antè dixi, faciunt nulla re commoti alia, niſi vtilitate communi.

a L. ſibi ipſi dicunt lex.

2 Nã qui ſibi hoc ſumſit, vt corrigat mores aliorum, ac peccata reprehendat, quis huic ignoſcat, ſi qua in re ipſe ab religione officij declinarit? Quapropter hoc etiam magis ab omnibus eiuſmodi ciuis laudandus, ac diligendus eſt, qui [b] non ſolùm reip. [c] ciuem improbum remouet, verùm etiam ſe ipſum eiuſmodi fore profitetur, ac præſtat, vt ſibi non modò communi voluntate virtutis atque officij, ſed etiam vt quadam magis neceſſaria ratione rectè ſit, honeſteque viuendum.

b L. quod non ſolùm ab rep. ciuem impr.

c al. à Republica.

3 Ita hoc, iudices, ex homine clariſſimo, atq; eloquẽtiſſimo, L. Craſſo, ſæpe auditũ eſt, cũ ſe nullius rei tam pœnitere diceret, quàm quod C. Carbonem vmquam in iudicium vocauiſſet. minus enim liberas omniũ [d] rerum voluntates habebat: & vitam ſuam pluribus, quàm vellet, obſeruari oculis arbitrabatur. Atq; ille his præſidiis ingenij, fortunæq; munitus, tamen hac cura continebatur, quam ſibi, nondum confirmato conſilio, ſed ineunte [e] ætate ſuſceperat. quo minus etiam perſpicitur eorũ virtus & integritas, qui ad hanc rem adoleſcentuli, quàm qui iam firmata ætate deſcendunt. illi enim, antequàm potuerunt exiſtimare, quanto liberior vita ſit eorũ, qui neminem accuſarint, gloriæ cauſa, atq; oſtentationis, accuſant. nos, qui iam, & quid facere, & quantulum iudicare poſſemus, oſtendimus, niſi facilè cupiditates noſtras teneremus, numquã ipſimet nobis præcideremus iſtam licentiam, libertatemq; viuendi.

d lib. vulg. omnium voluntates rerũ

e hoc eſt, anno 19. nono, quo P. B. Carbonem accuſauit, Tacitus de claris oratorib.

4 Atque hoc ego plus oneris habeo [f], quàm qui ceteros accuſant (*ſi onus eſt id appellandum, quod cum lætitia feras, ac voluptate*) veruntamen hoc ego amplius ſuſcepi, quã ceteri: quod ita poſtulatur ab omnibus, vt

f fort. ſubeo ex iudicib. vbex.

ab iis

Digitized by Google

(A) ab iis ſe abſtineant maximè vitiis, in quibus
alterum reprehenderunt. Furem aliquem, aut
rapacem accuſaris? vitanda tibi ſemper erit
omnis auaritiæ ſuſpicio. maleficum quempiā
adduxeris, aut crudelem? cauendum erit ſem-
per, nequa in re aſperior, aut inhumanior fuiſ-
ſe videare. corruptorē, adulterum? prouiden-
dum diligenter, nequod in vita veſtigium li-
bidinis appareat. *omnia poſtremò, quæ vindicaris
in altero, tibi ipſi vehementer fugienda ſunt.* Ete-
(B) nim non modò accuſator, ſed ne obiurgator
quidem ferendus eſt is, qui, quod in altero
vitium reprehendit, in eo ipſe deprehenditur.

5 Ego in vno homine omnia vitia, quæ
poſſunt in homine perdito, nefarióque eſſe,
reprehendo: nullum [a] eſſe dico indicium libi-
dinis, ſceleris, audaciæ, quod nō in vnius iſtius
vita perſpicere poſſitis. Ego in iſto reo legem
hanc, iudices, mihi ſtatuo: viuendum ita eſſe,
vt iſti nō modo factis dictiſque omnibus, ſed
(C) etiam oris, oculorúmque illa contumacia ac
ſuperbia, quam videtis, diſſimillimus eſſe, ac
ſemper fuiſſe videar. Patior [b] non moleſtè, in-
dices, eam vitam, quæ mihi ſua ſponte antea
iucunda fuerit, nunc iam mea lege, & condi-
tione neceſſariam quoque futuram.

a lib. vulg. nullum eſſe iudicium lib.

P. CXLIX.

b L. Patior non moleſtè fero, iud.

6 Et in hoc homine ſæpe à me quæris,
Hortenſi, quibus inimicitiis, aut qua iniuria
adductus, ad accuſandum deſcenderim. mitto
iam rationem officij mei, neceſſitudiniſque
(D) Siculorum: de ipſis tibi inimicitiis reſpon-
deo. *an tu maiores vllas inimicitias putas eſſe, quàm
contrarias hominum ſententias, ac diſſimilitudines
ſtudiorum, & voluntatum?* Fidem ſanctiſſimam
in vita qui putat, poteſt ei non inimicus eſſe,
qui quæſtor conſulem ſuum, conſiliis com-
miſſis, pecunia tradita, rebus omnibus credi-
tis ſpoliare, relinquere, prodere, oppugnare
auſus ſit? Pudorem & pudicitiam qui colit,
poteſt animo æquo iſtius quotidiana adulte-
(E) ria, meretriciam diſciplinam, domeſticum le-
nocinium videre? Qui religiones deorum im-
mortalium retinere vult, ei, qui fana ſpoliarit
omnia, qui ex cenſorum [c] orbitis prædari ſit
auſus, inimicus non eſſe qui poteſt? Qui iure
æquo omneis putat eſſe oportere, is tibi non
infeſtiſſimus ſit, cùm cogitet varietatem, li-
bidinemque decretorum tuorum? qui ſocio-
rum iniuriis, prouinciarúmque incommodis
doleat, is in te non expilatione Aſiæ, vexatio-
(F) ne Pamphyliæ, ſqualore & lacrymis Siciliæ
concitetur? qui ciuium Romanorum iura, ac
libertatem, ſanctam apud omneis haberi [d]
vult, is non tibi plus etiam, quàm inimicus
eſſe debeat, cùm tua verbera, cùm ſecureis,
cùm cruceis ad ciuium Rom. ſupplicia fixas
recordetur?

c legendum eſt cenſarum vel theſaurum vt lib. 1. in Verrem I. vbi quid theſe dictum eſt.

d v. c. haberi velit, iu.

7 An, ſi qua in te contra rem meam de-
creſſet aliquid iniuria, iure me ei inimicum
eſſe arbitrarer [e]: cùm omnia contra omnium
(G) bonorum rem, cauſam, rationem, vtilitatem,
voluntatémque feceris, quæris, cur ei ſim i-
nimicus, cui populus Roma. infeſtus ſit, qui
præſertim plus etiam, quàm pars virilis po-
ſtulat, pro voluntate populi Rom. oneris ac
muneris ſuſcipere debeam? Quid illa, quæ
leniora videntur eſſe? non cuiuſuis animum
poſſunt mouere? quòd ad tuam ipſius amici-
tiam, ceterorúmque [f] omnium maiorum, at-
que nobilium, faciliorem aditum iſtius ha-
(H) bet nequitia, & audacia, quàm cuiuſquam no-
ſtrûm virtus, & integritas? odiſtis hominum
nouorum induſtrias [g]: deſpicitis eorum fru-

e L. arbitrarere: cùm omn.

P. B.

f L. ceterorúmque hominum magnorū atque nobil. & ita v. c.

g L. induſtria

(A) galitatem: pudorem contemnitis: ingenium
verò & virtutem, depreſſam, exſtinctamque
cupitis:

8 Verrem amatis. Ita credo: ſi non virtute,
non induſtria, non innocentia, non pudore,
non pudicitia: at ſermone, at litteris, at hu-
manitate eius delectamini. nihil horum eſt:
contraque ſunt omnia cùm ſummo dedeco-
re ac turpitudine, tum ſingulari ſtultitia at-
que inhumanitate oblita. Huic homini ſi cu-
(B) ius domus patet, vtrùm ea patere, aut hiare,
ac poſcere aliquid videtur? Hunc veſtri iani-
tores, hunc cubicularij diligunt: hunc liberti
veſtri, hunc ſerui, ancillæque amant: hic cùm
venit, extra ordinem vocatur: hic ſolus intro-
ducitur cæteri ſæpe frugaliſſimi homines, ex-
cluduntur. ex quo intelligi poteſt, eos vobis
eſſe chariſſimos, qui ita vixerunt, vt ſine ve-
ſtro præſidio ſalui eſſe non poſſint.

9 Quid? hoc cuiquam ferendum putas eſſe,
(C) nos ita viuere in pecunia tenui, vt prorſus ni-
hil acquirere velimus: vt dignitatem no-
ſtram, populique R. beneficia non copiis, ſed
virtute tueamur: iſtum, rebus omnibus vndi-
que ereptis, impunè eludentem circumflue-
re, atque abundare? huius [a] argento domos ve-
ſtras, huius ſignis, & tabulis forum, comi-
tiúmque ornari? præſertim cùm vos *veſtro
Marte* his reb. omnibus abūdetis? Verrem eſſe,
qui veſtras villas ſuis manubiis ornet? Ver-
(D) rem eſſe, qui cum L. Mummio certet: vt plu-
reis hic ſociorum vrbeis, quàm ille hoſtium,
ſpoliaſſe videatur? plureis hic ſolus villas or-
namentis fanorum, quàm ille fana ſpoliis ho-
ſtium ornaſſe? & is erit ob eam rem vobis
charior, vt ceteri libentiùs ſuo periculo ve-
ſtris cupiditatibus ſeruiant?

a v. c. huius argento dominia veſtra. P. C L. huius ſign.

10 Verùm hæc dicentur [b] alio loco. & di-
cta ſunt: nunc [c] proficiſcemur ad reliqua, ſi
pauca antè [d] erimus a vobis, iudices, deprecati.
(E) Superiore omni oratione perattentos veſtros
animos habuimus. id fuit nobis gratum ad-
modum: ſed multo erit gratius, ſi reliqua vo-
letis attendere: propterea quod in his omni-
bus, quæ antea dicta ſunt, erat quædam ex ipſa
varietate, ac nouitate rerum, ad [e] criminum
delectatio. *nunc tractare cauſam inſtituimus fru-
mentariam.* quæ magnitudine iniuriæ [f] ferè cri-
minibus ceteris antecellit: iucunditatis in a-
gendo, & varietatis minus habebit. veſtra au-
(F) ctoritate & prudentia digniſſimum eſt, iudi-
ces, in [g] audiendo diligentiam non minus reli-
gioni tribuere, quàm voluptati.

b L. & dicentur

c CONSTITVTIO cauſæ.

d L. antè fuerimus à vobis

e L. & criminum

f v. c. iniuriæ, & rerum.

g L. in audiendi diligentia nō m. & ita v. c.

11 In hac cauſa frumentaria cognoſcenda
hæc vobis propoſite, iudices, vos de rebus,
fortuniſque Siculorum omnium, de ciuium
Rom. qui arant in Sicilia, bonis, de vectigali-
bus à maioribus traditis, de vita, victúque po-
puli Rom. cognituros. quæ ſi magna, atque
adeò maxima vobis videntur: quàm variè, &
(G) quàm copioſè dicantur, exſpectare nolite.
Neminem veſtrûm præterit, iudices, omnem
vtilitatem, opportunitatemque prouinciæ Si-
ciliæ, quæ ad commoda populi Romani ad-
iuncta ſit, conſiſtere in re frumentaria maxi-
mè. [h] nam ceteris rebus adiuuamur ex illa
prouincia: hac verò alimur, ac ſuſtinemur.

h lib. vulg. maxime in ceteris rebus.

P. B.

12 ¶ Ea cauſa tripertita [i], iudices, erit in ac-
cuſatione, primùm enim *de decumano*, deinde
de emto dicemus frumento, poſtremò *de æſti-
(H) mato.* ¶ Inter [k] Siciliam ceteraſque prouin-
cias, iudices, in agrorum vectigalium rationi-
bus [l] hoc intereſt, quòd ceteris aut impoſitum

i PARTITIO.

k NARRATIO de frumento decumano, quod ex decumis præſtatur ab aratoribus locorum publicorum.

l L. ratione h.

vectigal[a] eſt certum, quod ſtipẽdiarium dicitur, vt Hiſpanis, & pleriſque Pœnorum, quaſi victoriæ præmium, ac pœna belli: aut cenſoria locatio conſtituta eſt, vt Aſiæ, lege[b] Sempronia. Siciliæ ciuitates ſic in amicitiam, fidemque recepimus, *vt eodem iure eſſent, quo fuiſſent: eadem conditione populo R. parerent, qua ſuis antea paruiſſent.* 13 Perpaucæ Siciliæ ciuitates ſunt bello a maioribus noſtris ſubactæ: quarum ager cum eſſet publicus populi R. factus, tamen illis eſt redditus. is[c] ager a cenſoribus locari ſolet. Fœderatæ[d] ciuitates duæ ſunt, quarum decumæ venire non ſoleant, Mamertina & Tauromintana. quinque præterea ſine fœdere immunes ciuitates, ac liberæ, Centuripina, Haleſina, Segeſtana, Halicienſis, Panormitana: præterea omnis ager Siciliæ ciuitatum, decumanus eſt: itemque ante imperium populi R. ipſorum Siculorum voluntate, & inſtitutis fuit.

14 Videte nunc maiorum ſapientiam, qui, cum Siciliam, tam opportunum ſubſidium belli, atque pacis, ad rempublicam adiunxiſſent, tanta cura Siculos tueri & retinere voluerunt, vt non modo eorum agris vectigal nouum[e] nullum imponerent, ſed ne legem quidem venditionis decumarum, neve[f] vendundis aut tempus, aut locum commutarent: vt certo tempore anni, vt ibidem in Sicilia, denique vt lege Hieronica venderent, voluerunt eos in ſuis rebus ipſos intereſſe: eorum[g] animos non modo lege noua, ſed ne nomine quidem legis nouo commoueri.

15 Ita decumas[h] lege Hieronica ſemper vendendas cenſuerunt, vt iis iucundior eſſet muneris[i] illius functio, ſi eius regis, qui Siculis cariſſimus fuit, non ſolùm inſtituta, commutato imperio, verùm etiam nomen maneret. Hoc iure ante Verrem prętorem Siculi ſemper vſi ſunt: hic primus inſtituta omnium, conſuetudinem à maioribus traditam, conditionem amicitiæ, ius ſocietatis, conuellere & commutare auſus eſt.

16 Qua in re primùm illud reprehendo, & accuſo, cur in re tam veteri, tam vſitata, quidquam noui feceris. ingenio aliquid aſſecutus es? tot homines ſapientiſſimos[k], qui illam prouinciam ante te tenuerunt, prudentia, cõſilioque viciſti? Eſt tuum, eſt ingenij, prudentiæque[l] tuæ. do hoc tibi & concedo: ſcio, te Romæ, cum prætor eſſes, edicto tuo poſſeſſiones[m] hereditatum ad alienos, a primis heredibus ad ſecundos, à legib. ad libidinem tuam tranſtuliſſe: ſcio, te edicta ſuperiorum omnium correxiſſe, & poſſeſſiones hereditatum non ſecundum eos, qui proferrent, ſed ſecundum eos, qui dicerent teſtamentum factum, dediſſe: eaſque res nouas abs te prolatas, & inuentas magno tibi quæſtui fuiſſe ſcio: eundemque te memini cenſorias quoque leges in ſartis tectis exigendis tollere & commutare: ne is[n] redimeret, cuia res eſſet: ne pupillo tutores, propinquique conſulerent, quo minus fortunis omnibus euerteretur: exiguum diem præfiniri[o] operi, qua ceteros ab negotio excluderes, ipſe[p] in tuo redemptore nullam certam diem obſeruares.

17 Quamobrem nouam legem te in decumis ſtatuiſſe non miror, hominem in edictis prætoriis, in cenſoriis legibus tam prudentem, tam exercitatum: non, inquam, miror te aliquid excogitaſſe: ſed quod tua ſpõte, iniuſſu populi, ſine ſenatus auctoritate iura prouinciæ Siciliæ mutaris, id reprehendo, id accuſo.

18 L. Octauio, & C. Cotta conſulibus ſenatus permiſit, *vt vini, & olei decumas, & frugum minutarum, quas ante te quæſtores in Sicilia vendere conſueſſent, Romæ venderent, legemque his rebus, quam[a] ipſis videretur, dicerent.* Cùm locatio fieret, publicani poſtularunt, quaſdam res vt ad legem adderent, neq; tamen à cenſoriis ceteris legibus recederent. Contrà dixit is, qui casu tum Romæ fuit, tuus hoſpes, Verres, hoſpes, inquam & familiaris tuus, Sthenius hic Thermitanus. Conſules cauſam cognouerunt: cum viros primarios, atque ampliſſimos ciuitatis multos in conſilium aduocaſſent, de conſilij ſententia pronuntiarunt, *ſe lege Hieronica vendituros.*

19 Itáne verò prudentiſſimi viri, ſumma auctoritate præditi, quibus ſenatus legum dicẽdarum in locandis vectigalibus omnem poteſtatem permiſerat, populuſque Romanus idem iuſſerat, Siculo vno recuſante, cum amplificatione vectigalium, nomen Hieronicæ legis mutare noluerunt: tu homo minimi conſilij, nullius auctoritatis, iniuſſu populi, ac ſenatus, tota Sicilia recuſante, cum maximo detrimento, atque adeo exitio vectigalium, totam Hieronicam legem ſuſtuliſti[b].

20 At quam legẽ corrigis, iudices, atq; adeò totam tollis? acutiſſime, ac diligẽtiſſime ſcriptam: quæ[c] omnib. cuſtodiis ſubiectum aratorem[d] decumano tradit, vt neq; in ſegetibus, neq; in areis, neque in horreis, neque in amouendo, neque in[e] aſportando frumento, grano vno poſſet arator, ſine maxima pœna fraudare decumanum. Scripta lex ita diligenter eſt, vt eum ſcripſiſſe appareat, qui alia vectigalia non haberet: ita acute, vt[f] Siculum: ita ſeuerè, vt tyrannum: qua lege Siculis tamen arare expediret, nam ita diligenter conſtituta ſunt iura decumani[g], vt[h] tamen ab inuito aratore plus decuma non poſſit auferri.

21 Cùm hęc eſſent ita conſtituta, Verres tot annis, atque adeo ſæculis inuẽtus eſt, qui hæc non[i] commutaret, ſed euerteret: eaque, quæ iamdiu ad ſalutem ſociorum, vtilitatemque reip. compoſita, comparataque eſſent, ad ſuos improbiſſimos quæſtus conuerteret[k]: qui primum[l] certos inſtitueret nomine decumanos, re vera miniſtros, ac ſatellites cupiditatum ſuarum: per quos oſtendam ſic prouinciam per triennium vexatam, atque vaſtatam, iudices, vt eam multis annis, multorum[m] innocentia, ſapientiaque recreare nequeamus.

22 Eorum omnium, qui decumani vocabantur, princeps erat Q. ille Apronius, quem videtis, de cuius improbitate ſingulari grauiſſimarum legationum querimonias audiſtis. Adſpicite, iudices, vultum hominis, & adſpectum: & ex ea contumacia, quàm hic in perditis rebus retinet, illos etiam ſpiritus Sicilienſes quos fuiſſe putetis, cogitate, ac recordamini. Hic eſt Apronius, quem in prouincia tota Verres cùm vndique nequiſſimos homines conquiſiſſet, & cùm ipſe ſecum ſui ſimileis duxiſſet, non parum multos: nequitia, luxuria, audacia, ſui ſimillimum iudicauit. Itaque iſtos inter ſe perbreui tempore, non res, non ratio, non commendatio aliqua, ſed ſtudiorum turpitudo, ſimilitudoque coniunxit.

23 Verris mores improbos, impuroſque noſtis. fingite vobis, ſi poteſtis, aliquem, qui in omnibus iſtis[n] rebus par ad eiuſmodi flagitiorum nefarias libidines eſſe poſſit. is[o] erat

Apronius

a Vectigal aut certum eſt ſeu ſtipendiarium, aut è cenſoria locatione conſtituitur.
b Lex Sempronia de agris Aſiæ P. Romani & cenſoribus locandis: & ſtipendiario vectigali iis non imponendo.
c Agri P. Romani à cenſoribus locari ſoliti.
d Ciuitatum Siculorum aliæ fœderatæ (& earum decumanæ venire non ſolent à cenſoribus) aliæ ſine fœdere: quarum rurſus aliæ immunes ac liberæ, aliæ decumas ex agris præſtabant.
e Vectigal nouum nullum impoſitum Siculis à Romanis: ſed nec vectigalium vendendorum leges, ſiue ad tempus ſiue ad locum pertinerent, mutatæ.
f L. neve vendundi aut temp. & ita P.C.L.I. v.c.
g L. eorúmque anim.
h Decumæ lege Hieronica apud Siculos venditæ.
i Λειτουργία
k v.c. ſapientiſſimos, clariſſimóſque, qui ill.
l v.c. diligentiæque tuæ.
m L. poſſeſſiones hereditatum a liberis ad alienos.
n Vide Verrinam 1.
o L. præfinire op.
p al. cùm ipſe.

P. E.
a al. quæ ipſis videretur, edicerent.
b L. ſuſtuliſti?
c L. quæ lex omn.
d Aratorum & decumanorum quæ ratio apud Siculos fuerit.
e L. in exportando
f Siculi acuti. *Cicero de claris Oratorib. & epiſtola ad Q. fratrem, & ſupra in diuinatione 6. Quintil. 4.*
g L. decumano, vt i. P. C. L. II.
h Decumanis plus decuma ab aratore inuito non licuit auferre.
i al. non commutaris, ſed euerterit.
k L. conuerteret:
l Decumanis ſuis quemadmodum Verres attriuerit aratores Siciliæ.
m L. multorum prætorum inn.
n L. iſti reb.
o L. is ille erit Apronius qui, al. is erit Apro.

Digitized by Google

Apronius ille: qui, vt ipſe non ſolùm vita, ſed etiam corpore, atque ore ſignificat, immenſa aliqua vorago eſt, aut [a] gurges vitiorum, turpitudinumque omnium. Hunc in omnibus ſtupris, hunc in fanorum expilationibus, hūc in impuris conuiuiis principem adhibebat: tantamque habebat morum ſimilitudo coniunctionem atque concordiam, vt Apronius, qui aliis inhumanus, ac barbarus, iſti vni cōmodus, ac diſertus videretur: vt, quem omnes odiſſent, neque videre vellent, ſine eo iſte eſſe non poſſet: vt, cum alij ne conuiuiis quidem iiſdem, quibus Apronius, hic iiſdem etiam poculis vteretur: poſtremò, vt odor Apronij taterrimus oris, & corporis, quem (vt aiunt) ne beſtiæ quidem ferre poſſent, vni iſti ſuauis, & iucundus videretur. Ille erat in tribunali proximus: in cubiculo ſocius [b], in conuiuio dominus: ac tum maximè, cum accubante prætextato [c] prætoris filio, in conuiuio ſaltare nudus [d] cœperat.

a al. ec. ° P. B.

b al. ſoluti

c Id eſt impubere. Prætextam enim pueri ad annū 17. geſtabant. ° d Mos Grecis, vt nudi in cōuiuiis ſaltarent: quod oratione in Piſonem Gabinio & Catilinariis Catilinæ ſociis crimini dat. °

24 Hunc, vti dicere inſtitui, principem Verres ad [e] euertendas fortunas aratorū, vexandas, diripiendaſq; eſſe voluit: huius audaciæ, nequitiæ, crudelitati, fideliſſimos ſocios, optimoſq; ciueis ſcitote hoc prætore traditos, iudices, atq; addictos fuiſſe, nouis inſtitutis & edictis, tota Hieronica lege (quemadmodum antea dixi) reiecta, & repudiata.

e L. ad fortunas aratorum vexandas, & d. v. c.

25 *Primùm edictum*, iudices, audite præclarum: *Quantum* [f] *decumanus edidiſſet aratorem ſibi decumæ* [g] *dare oportere*, vt tantum arator decumano dare cogeretur? Quomodo? quantum popoſcerit Apronius, dato. Quid eſt hoc? vtrū prætoris inſtitutum in ſocios, an in hoſteis victos inſani edictum, atque imperium tyranni? Ego [h] tantum dem, quantum ille popoſcerit? poſcet omne, quantum exarauero. Quid omne? immo plus etiam, inquit, ſi volet. Quid tum? Quid cenſes? Aut dabis, aut contra edictum feciſſe damnabere. Per deos immortaleis, quid [i] eſt hoc? veriſimile enim non eſt.

f Primum edictum Verris in aratores iniquiſſimū. ° g al. decumarum nomine dare oportere. °

h f. ego tantundē, quant.

i L. quidque quid eſt hoc, veri enim ſimile non eſt & v. a. v. c.

26 Sic mihi perſuadeo, iudices, tametſi omnia in iſtum hominem conuenire putatis [k], tamen hoc vobis falſum videri. ego enim, cū hoc tota Sicilia diceret, tamen affirmare nō auderem, ſi hæc edicta non ex ipſius tabulis totidem verbis recitare poſſem: ſicuti faciam. da, quæſo, ſcribæ: recitet ex codice. Recita edictum de profeſſione. *Edictum de Profeſſione.* Negat me recitare totum. nam [l] id nutu ſignificare videtur. Quid prætereo? an illud, vbi caues tamen Siculis, & miſeros reſpicis aratores? edicis enim, *te in decumanum, ſi plura* [m] *ſuſtulerit* [n], *quam debitum ſit, in octuplum iudicium daturum eſſe.* Nihil mihi placet prætermitti. Recita hoc quoque, quod poſtulat, totum. Recita edictum de iudicio in octuplum. *Edictum de iudicio in octuplum.* Iudicio vt arator decumanum perſequatur? miſerum, atq; iniquum, ex agro homines traduci in forum, ab aratro ad ſubſellia, ab vſu rerum ruſticarum ad inſolitam litem, atque iudicium.

k L. putetis

l L. nam id ſignificare nutu videtur

P. CLIII

m al. plus. ° n L. abſtulerit, q.

27 Cum omnibus in aliis vectigalibus, Aſiæ, Macedoniæ, Hiſpaniæ, Galliæ, Africæ, Sardiniæ, ipſius Italiæ, quæ [o] vectigalia ſunt: in his, inquam, rebus omnibus publicanus petitor, ac pigneratorn non ereptor, neque poſſeſſor ſoleat eſſe, tu de optimo, de iuſtiſſimo, de honeſtiſſimo genere hominum, hoc eſt, de aratoribus, ea iura conſtituebas, quæ omnibus aliis eſſent contraria. Vtrum [p] eſt æquius, decumanum petere, an aratorem re-

o L. al. quæ vectigalia ſint, e. quæ vectigalia ſit, cùm, &c. P. ſp. Al.; nec enim omnis Italia vectigalis.

p Intereſt enim ratorum potius nō ſoluere quam ſolutum repetere l. 1. ff. de compenſatione. °

petere? iudicium integra re, an perdita, fieri? eum, qui manu quæſierit, an eum, qui digito [a] licitus ſit, poſſidere? Quid? qui in ſingulis iugis [b] arant, qui ab opere ipſi non recedunt, quo in numero magnum ante te prætorem numerus, magna multitudo Siculorum fuit: quid facient? cùm dederit Apronio quod popoſcerit, relinquent arationes? relinquent Larem familiarem ſuum? venient Syracuſas, vt, te prætore, videlicet æquo iure Apronium delicias, ac vitam tuam, iudicio recuperatorio perſequantur?

a Digito ſubito licitationes fiebant in hasis diis Verrina. °

b L. ſingulis iugis arare, et vno uno ſtatum in loco cuiuſ odi ipſiſſumi ... ho ...

28 Verum eſto [c], reperietur aliquis fortis, & experiens arator qui cùm tantum dederit decumano, quantum ille deberi dixerit, iudicio repetat, & pœnam octupli perſequatur. Exſpecto, vim edicti, ſeueritatem prætoris: faueo aratori, cupio octupli damnari Aproniū. Quid tandem poſtulat arator? nihil, niſi ex edicto iudicium in octuplum. Quid Apronius? non recuſat. quid prætor? iubet [d] recuperatorum reiicere decurias [e]. Scribamus decurias? de cohorte mea reiicies inquit. Quid? iſta cohors quorū hominum eſt? Voluſi haruſpicis & Cornelij medici, & horum canū, quos tribunal meum vides lambere. Nam de conuentu nullum vmquam iudicem, nec recuperatorem dedit. iniquos decumanis [f] omneis dicebat eſſe, qui vnam agri glebam poſſiderent. Veniendum erat ad eos contra Apronium, qui nondum etiam Aproniani cōuiuij crapulam exhalaſſent. O præclarum, & commemorandum iudicium! ô ſeuerum edictum! ô totum perfugium aratorum!

c De perſona recuperatorū.

d L. iubet recuperatorum ... De... curias ſcribemus

e al. decurias ſcribamus.

f al. decumanis eſſe aleneos, omneis qui vllam agri.

29 Atq; [g], vt intelligatis cuiuſmodi iſta iudicia in octuplum, cuiuſmodi iſtius de cohorte recuperatores exiſtimati ſint: ſic attendite. Ecquem putatis decumanum, hac licentia permiſſa, vt tantum ab aratore, quantum popoſciſſet, auferret, plus quàm deberetur, popoſciſſe? conſiderate cum veſtris animis voſmetipſi, ecquem putetis, præſertim cùm id non ſolùm ſine auaritia, ſed etiam ſine impudentia accipere potuerit. multos neceſſe eſt. At ego omneis dico plus [h], quā decumas, abſtuliſſe. cedò mihi vnum ex triennio præturæ tuæ, qui octupli damnatus ſit. dānatus? immo vero in quem iudicium ex edicto tuo poſtulatum ſit. Nemo erat videlicet aratorū, qui iniuriam ſibi factam queri poſſet: nemo decumanorum, qui grano amplius ſibi, quàm deberetur, deberi profeſſus eſſet. immò verò contrà, rapiebat, & aſportabat, quantum a quoq; volebat, Apronius: omnibus autem locis aratores ſpoliati, ac vexati querebantur: neque tamen vllum iudicium reperietur.

g De colluſione comitis Verris cum decumanis. °

h L. plus ac multo plus quàm dec. & v. c.

P. CLIV.

30 Quid eſt hoc? tot [i] viri fortes, honeſti, gratioſi, tot Siculi, tot equites R. ab vno homine nequiſſimo, ac turpiſſimo læſi pœnam octupli ſine vlla dubitatione commiſſam, nō perſequebantur? quæ cauſa? quæ ratio eſt? vna illa, iudices, quam videtis: quòd vltrò etiam [k] illuſos ſe, & irriſos [l] ab iudicio diſceſſuros videbant. Etenim quod eſſet iudicium, cùm e Verris turpiſſimo, flagitioſiſſimoque comitatu tres recuperatorum nomine aſſederent, aſſeclæ iſtius, non à patre ei traditi, ſed à meretricula commendati?

i Al. vulg. non habet tot.

k ... illuſos ... tot ab iud.

l al. irriſos ... illudere ... ad ſruſtra ... ad ludibrium. °

31 Ageret videlicet cauſam arator: nihil ſibi frumenti ab Apronio relictū, bona ſua etiā direpta: ſe pulſatū, verberatumq; diceret. cōferret viri boni capita, de [m] comiſſatione loquerentur inter ſe, ac de mulierculis, ſi quas

m al. vulg. de comeſſatione ... comiſſationem ... ff. in Com...

Digitized by Google

A à prætore abeuntibus poſſent deprehendere. res agi videretur, ſurrexiſſet Apronius, noua dignitas publicani, non vt decumanus, ſqualoris plenus ac pulueris, ſed vnguentis oblitus, vino, vigiliiſque languidus, omnia primo motu ac ſpiritu ſuo, vini, vnguenti, corporis odore compleſſet, dixiſſet hæc, quæ vulgo dicere ſolebat, non ſe decumas emiſſe, ſed bona fortunaſque aratorum: non ſe decumanum eſſe Apronium, ſed Verrem alterum: dominum illorum, ac tyrannum. Quæ cum dixiſſet, illi viri optimi de cohorte iſtius recuperatores, non de abſoluendo Apronio deliberarent, ſed quærerent, quomodo [a] petitorem ipſum Apronio [b] condemnarent [c].

32 Hanc tu licentiam diripiendorum aratorum cùm decumanis, hoc eſt, Apronio permiſiſſes, vt, quantum vellet, poſceret: quantū popoſciſſet, auferret: hoc tibi defenſionis ad iudicium tuum comparabas, habuiſſe te edictum recuperatores daturum in octuplum? Si mehercule ex omni copia conuentus Syracuſani, ſplendidiſſimorū [d], honeſtiſſimorumque hominum faceres poteſtatem aratori, non modò reiiciendi, ſed etiam ſumendi recuperatores: tamen hoc nouum genus iniuriæ ferre nemo poſſet, te, cum tuos omneis fructus publicano tradidiſſes, & rem de manibus amiſiſſes, tum bona tua repetere, ac perſequi lite, atque iudicio.

33 Cùm verò verbo, iudicium ſit in edicto re quidem vera, tuorum comitum, hominum nequiſſimorum colluſio cum decumanis, ſociis tuis, atque adeo procuratoribus: tamen audes illius iudicij mentionem facere, præſertim cum id non modo oratione mea, ſed etiam re ipſa refellatur? Cum [e] in tantis incommodis aratorum, iniuriiſque decumanorum, nullum ex iſto præclaro edicto non modo factum, ſed ne poſtulatum quidem iudicium inueniatur:

34 erit [f] tamen [g] in aratores lenior, quàm videtur. Nam, qui in decumanos octupli iudicium ſe daturū edixit, idem habuit in edicto, *ſe in aratorem in quadruplum daturum*. Quis hūc audet dicere, aratoribus infeſtum, aut inimicum [h] fuiſſe? quanto lenior eſt, quàm in publicanum! Edixit, vt, quod decumanus edidiſſet, ſibi dari oportere, id ab aratore magiſtratus Siculis exigeret. Quid [i] dereliquit iudicij, quod in aratorem dari poſſet? Non malum eſt, inquit, eſſe iſtam formidinem: vt, cum exactum ſit ab aratore, tamen ne ſe cōmoueat, reliquus metus iudicij ſit. Si iudicio à me vis exigere, remoue Siculum magiſtratum. ſi hanc vim adhibes, quid opus eſt iudicio? Quis porro erit, qui non malit decumanis tuis dare, quod [k] poſcerent, quàm ab aſſeclis tuis quadrupli [l] condemnari?

35 Illa [m] vero præclara eſt *clauſula edicti*, quòd *omnium controuerſiarum, quæ eſſent inter aratorem, & decumanum ſi* [n] *vter velit, edicit, ſe recuperatores daturum*. Primùm, quæ poteſt eſſe controuerſia, cùm is, qui petere debet, aufert? & cùm is non, quantum debetur, ſed quantū commodū eſt, aufert [o]? Ille autem, vnde ablatum eſt, iudicio ſuum recuperare nullo modo poteſt? deinde in hoc *homo lynceus* [p], etiam callidus, ac veterator eſſe vult, quòd ita ſcribit, *Si vter volet* [q], *recuperatores dabo*. Quàm lepidè ſe furari putat? Vtrique facit poteſtatem, ſed vtrùm ita ſcripſerit, *Si vter volet*, an, *Si decumanus volet*, nihil intereſt. arator enim tuos iſtos recuperatores numquid [a] volet?

36 ¶ Quid? illa cuiuſmodi ſunt, quæ ex tempore ab Apronio admonitus, edixit? Q. Septitio, honeſtiſſimo homine, equiteq; Romano reſiſtente Apronio & affirmante, ſe plus decumanō non daturum, exoritur peculiare edictū repentinum *Ne* [b] *quis frumentum de area tolleret, ante quàm cum decumano pactus eſſet*. Ferebat hanc quoq; iniquitatem Septitius, & imbri frumentū corrumpi in area patiebatur: cum B illud edictum repente vberrimū, & quæſtuoſiſſimum naſcitur, vt ante Kalendas Sext. omnes decumas ad aquam deportatas haberent.

37 Hoc edicto, non Siculi (nam eos quidem iam ſuperioribus edictis ſatis perdiderat, atque affl:xerat) ſed [c] iſti ipſi equites Rom. qui ſuum ius retinere ſe contra Apronium poſſe erant arbitrati, ſplendidi homines, & aliis prætoribus gratioſi, vincti Apronio traditi ſunt. Attendite enim, cuiuſmodi edicta [d] C ſint. NE TOLLAT, inquit, EX AREA, NISI ERIT PACTVS. Satis hæc magna vis eſt ad iniquè paciſcendum. malo enim plus dare quàm non maturè ex area tollere. At iſta vi Septitium, & nonnullos Septitij ſimileis non coërcet: qui ita dicunt: Non [e] tollam potiùs, quàm paciſcar. His hoc apponitur [f], Deportatū habeas ante Cal. Sext. Deportabo igitur. Niſi pactus eris, nō commouebis. Sic deportandi dies præſtituta tollere cogebat D ex area. cohibitio [g] tollendi, niſi pactus eſſet, vim adhibebat pactioni, non voluntatem.

38 ¶ Iam verò illud non ſolum contrà legem Hieronicam, nec ſolum contrà conſuetudinem ſuperiorum, ſed etiam contrà omnia iura Siculorum quæ habent à ſenatu, populoq; Romano, ne [h] extra ſuum forum vadimonium promittere cogantur. Statuit iſte, *vt* [i] *arator decumano, quò vellet decumanus, vadimonium promitteret*. vt hic quoq; Apronio cū [k] E à Leontino vſque Lilybeum aliquem vadaretur, ex miſeris aratoribus calumniandi [l] quæſtus accederet. Quamquam illa fuit ad calumniam ſingulari conſilio reperta ratio, quod edixerat, vt aratores iugera ſationum ſuarum profiterentur. Quæ res cùm ad pactiones iniquiſſimas magnam vim habuit, ſicut oſtendemus [m], neq; [n] ad vllam vtilitatē reip. pertinuit: tum verò ad calumnias, in quas omnes inciderent, quos vellet Apronius.

F 39 Vt enim quiſque contra voluntatem eius dixerat, ita in eum iudicium de profeſſione iugerum poſtulabatur. cuius iudicij metu magnus à multis frumenti numerus ablatus, magnæq; pecuniæ coactæ ſunt: non [o] quo iugerum numerum verè profiteri eſſet difficile, aut amplius etiam profiteri (quid enim in eo periculi eſſe poſſet?) ſed cauſa erat iudicij poſtulandi [p], quòd ex edicto profeſſus non eſſet. Iudicium autem quod fuerit, iſto G prætore, ſi, quæ cohors, & qui comitatus fuerit, meminiſtis, ſcire debetis. Quid igitur eſt, quod ex hac iniquitate nouorum edictorum intelligi velim, iudices? Iniuriámne factam ſociis? at videtis. Auctoritatem ſuperiorum repudiatam? non audebit negare. Tantum Apronium iſto prætore potuiſſe? confiteatur neceſſe eſt.

40 ¶ ¶ Sed vos fortaſſe, quod vos lex cōmonet, id in hoc loco quæretis, num *quas* [q] H *ex hiſce rebus pecunias ceperit*. Docebo, cepiſſe maximas, omneiſq. eas iniquitates, de quibus antea dixi, ſui quæſtus cauſa irrupiſſe [r] conuincam,

a L. e. quomodo petitorem ipſum A- [illegible]
b [illegible] Apronio [illegible]
c [illegible] al. cō[illegible]
d al. ſplendidiſſimorum hom. honeſtiſſ. que.
P. B.
e al. Quod in tantis incommodis ar. iniur. q. dec. n. ex iſto pr. ed. non ſ. ſ. ne poſtul. q. iud. inueniatur & ita v. c.
f fort. quanto in aratorem len.
g De pœna quadrupli in aratores conſtituta à Verre.
h al. iniquū.
i L. Quid eſt reliqui iudicij, & ita v. c.
k L. quod popoſcerint, quàm.
l al. quadruplo cond. & ita v. c.
m De Clauſula edicti à Verre in aratores compoſita.
n L. ſi vter P. CLV. volet ed. v. c. ſi vter velit, ed.
o lib. vulg. auferat?
p L. luteus. fort. bliteus. luteus autem eſt hebes & tardus.
q fort. velit.
a L. numquā volet.
b Secundum edictum Verris in aratores.
c al. ſed illi ipſi.
d al. edicta ſunt.
e L. ne tollam
f L. opponitur.
g L. prohibitio
P. B.
h L. ne quis extra ſ. f. v. pr. cogatur.
i Tertium edictum Verris aduerſus aratores.
k L. cùm à Leontinis vſq. Lil. aliq. vadaretur ex mi aratorib. calumniandi quæſt. acc.
l v. c. kalumniandi q.
m L. oſtendā.
n al. nec ad vll.
o al. non quod.
p al. petiſſendi.
q DE PECVNIA ſinmentario nomine cepta.
r L. reperiſſe vincam. al. conſtituiſſe vincam, & ita v. c.

Digitized by Google

uincam, ſi prius illud propugnaculum, quo contra omneis meos impetus vſurum ſe putat, ex defenſione eius deiecero. *Magno*, inquit, *decumas vendidi.* Quid ais? an tu decumas homo audaciſſime, atque amentiſſime, vendidiſti? tu parteis eas, quas te S. P. Q. R. voluit, an fructus integros, atque adeò bona, fortunaſque aratorum omneis vendidiſti? Si palàm præco iuſſu tuo prædicaſſet, non decumas frumenti, ſed dimidias venire parteis, & ita emtores acceſſiſſent, vt ad dimidias parteis emendas: ſi pluris vendidiſſes tu dimidias, quàm ceteri decumas, cuinam mirum videretur? Quid verò, ſi præco decumas pronuntiauit re vera, hoc eſt, lege, edicto, conditione, plus etiam, quàm dimidiæ venierunt? tamen hoc tibi præclarum putabis, te pluris, quod non licebat, quàm ceteros, quod oportebat, vendidiſſe?

41 Pluris[a] vendidi decumas, quàm ceteri. Quibus rebus id aſſecutus es? innocentia? Adſpice ædem Caſtoris: deinde, ſi audes, fac mentionem innocentiæ. Diligentia? codicis lituras tui contemplare in Sthenij Thermitani nomine: deinde aude te dicere diligentem. ingenio? qui teſteis interrogari priore actione nolueris, & iis tacitum os tuum præbere malueris quantumuis[b], & te, & patronos tuos, ingenioſos eſſe dicito. Qua re igitur id, quod ais, aſſecutus es? magna eſt enim laus, ſi ſuperiores conſilio viciſti, poſterioribus exemplum, atque auctoritatem reliquiſti. Tibi fortaſſe idoneus fuit nemo quem imitarere. At te videlicet, inuentorem rerum optimarum, ac principem, imitabuntur omnes.

42 Quis aratorum, te prætore decumam[c] dedit? quis duas? quis non maximo ſe affectū beneficio putauit, cùm tribus decumis pro vna defungeretur, præter paucos, qui propter ſocietatem furtorum tuorum nihil omnino dederunt? Vide, inter importunitatem tuam, ſenatuſque bonitatem, quid interſit. Senatus, cùm temporibus reip. cogitur, vt decernat[d], vt alteræ decumæ exigantur: ita decernit, *vt pecunia pro his decumis ſoluatur aratoribus*: vt[e] quod plus ſumitur, quam debetur, id emi, non auferri putetur. Tu, cùm tot decumas non S. C. ſed nouis edictis tuis, nefariiſque inſtitutis exigeres, & eriperes: magnum te feciſſe arbitrabere[f], ſi pluris vendideris, quàm L. Hortenſius, pater iſtius Q. Hortenſij, quàm Cn. Pompeius, quàm M. Marcellus: qui ab æquitate, ab lege, ab inſtitutis non receſſerunt?

43 An tibi vnius anni, aut biennij ratio habenda fuit: ſalus prouinciæ, commoda rei frumentariæ, ratio reip. in [g] poſterum fuit negligenda[h], cùm ita rem conſtitutam accepiſſes, vt & populo R. ſatis frumenti ex Sicilia ſuppeditaretur, & aratoribus tamen arare, atque agros colere expediret? Quid effeciſti? quid aſſecutus es? Vt populo R. prætore te, neſcio quid ad decumas accederet, deſerēdas arationes, relinquendaſque curaſti. Succeſſit tibi L. Metellus. Tu innocentior, quàm Metellus? tu laudis, & honoris cupidior? tibi enim conſulatus quærebatur, Metello paternus honor, & auitus negligebatur. multo minoris vendidit, non modò, quàm tu, ſed etiam, quàm qui ante te vendiderunt. Quæro, ſi ipſe excogitare non poterat, quemadmodum quàm plurimo venderet: ne tua quidē recentia proximi prætoris veſtigia perſequi poterat, vt tuis præclaris, abs te principe inuentis, & excogitatis

a al. Pluris vendidiſti decumas, q. al. Pluris decumas vendidiſti q.

b L. quamuis & te.

c fort. vnam decumam d.

P. B.

d Decumæ alteræ imperari ſolitæ à ſenatu pro vſu & neceſſitate temporum.

e L. vt quo plus ſumitur q.

f L. arbitrabere, ſi pl.

g V. eſſe in poſteritatem

h L. negligenda? Cùm ita r. c. ac. vt & p. R. ſ. ſr.

A edictis, atque inſtitutis vteretur?

44 Ille verò tum ſe Metellum minimè fore putaſſet, ſi te vlla in re imitatus eſſet: qui ab vrbe Roma, quod nemo vnquam poſt hominum memoriam fecit, cum ſibi in prouinciam proficiſcendum putaret, litteras ad Siciliæ ciuitates miſit per quas hortatur & rogat, vt arent, vt ſerant. In beneficio populi R. hoc petit aliquanto ante aduentum ſuum: & ſimul
B oſtendit, ſe lege Hieronica venditurum, hoc eſt, in omni ratione decumarum nihil iſti ſimile facturum. Atque hæc non cupiditate aliqua ſcribit adductus[a], vt in alienam prouinciam mittat litteras ante tempus: ſed conſilio, ne, ſi tempus ſationis præteriiſſet, granum in [b] prouincia Sicilia nullum haberemus.

45 Cognoſcite Metelli literas. Recita epiſtolam L. Metelli. LITTERÆ L. METELLI. Hæ litteræ, iudices, L. Metelli, quas audiſtis, hoc, quantum[c] eſt ex Sicilia frumenti hornotini[d] exarauerunt, glebam commoſſet in a-
C gro decumano Siciliæ nemo, ſi Metellus hanc epiſtolam non miſiſſet. Quid? Metello diuinitùs hoc venit in mentē: an ab Siculis, qui Romam frequentiſſimi conuenerant, negotiatoribúſque Siciliæ doctus eſt? quorum, quanti conuentus ad Marcellos, antiquiſſimos Siciliæ patronos, quanti ad Cn. Pompeium, cos. deſignatum, ceteroſque illius prouinciæ neceſſarios, fieri ſoliti ſint, quis ignorat? Quod
D quidem iudicium nullo vnquam de homine factum eſt, vt abſens accuſaretur ab iis palàm, quorum in bona, liberoſque, ſummum imperium, poteſtatemque haberet. Tanta vis erat[f] iniuriarum, vt homines quiduis perpeti, quàm non de [g] iſtius prauitate, & iniuriis deplorare, & conqueri mallent.

46 Quas litteras cùm ad omneis ciuitates propè ſuppliciter miſiſſet Metellus: tamen antiquum modum ſationis, nulla ex parte ex-
E ſequi[h] potuit. diffugerant enim permulti, id quod oſtendam: non [i] ſolùm arationes, ſed etiam ſedes ſuas patrias, iſtius iniuriis exagitati, reliquerant. Non mehercule criminis augendi cauſa dicam, iudices: ſed, quem accepi ipſe oculis, animoque ſenſum, hunc verè apud vos, &, vt potero, planiſſimè exponam.

47 Nam, cùm quadriennio poſt in Siciliam veniſſem: ſic mihi affecta viſa eſt, vt hę[k] terræ ſolent, in quibus bellum acerbum, di-
F uturnumque verſatum eſt. quos ego campos antea, colleiſque nitidiſſimos, viridiſſimoſque vidiſſem, hos ita vaſtatos nunc, ac deſertos videbam, vt ager ipſe cultorem deſiderare, ac lugere dominum videretur. Herbitenſis ager, Ennenſis, Murgentinus, Aſſorinus, Macharenſis[l], Agyrinenſis, ita relictus erat ex maxima parte, vt non ſolum iugerum, ſed etiam dominorum multitudinem quærere-mus. Ætnenſis verò ager, qui ſolebat eſſe
G cultiſſimus, &, quod caput eſt rei frumentariæ, campus Leontinus, cuius antea ſpes[m] hæc erat, vt, cum obſitum vidiſſes, annonæ caritatem non vererere: ſic erat deformis, atque horridus, vt *in vberrima Siciliæ parte Siciliam quæreremus*[n]. labefactarat enim vehementer aratores iam ſuperior annus: proximus verò funditus euerterat.

48 Tu mihi etiam audes mentionem facere decumarum? Tu[o] in tanta acerbitate, in
H tot & tantis iniuriis, cùm in arationibus, & in earum rerum iure prouincia Sicilia conſiſtat: euerſis funditùs aratoribus, relictis agris,

a L. ſeductus & ita v. c.

b L. ex prouinc.

c fort. quantum eſt, ex S.

d Hornotinu frumentum, quod vnius eius anni, ſic Hornū Lucilio & Varroni, eſt ipſius anni apud Nonium c. 2. in Hornum 401.

e L. patroni Siciliæ antiquiſſimi Marcelli.

f al. erat iſtius ſcelerum.

g L. de iſtius improbitate & iniur.

h L. aſſequi p.

i L. nec ſolum

k L. ex terra

l al. Macharenſis ſcribendum eſt, Imacharenſis, vt apud Ptolemæum, & in alphabeto Plinij Sicilienſis.

m L. ſpecies h.

n L. requireremus.

o L. in tanta improbitate, in tanta acerb.

Digitized by Google

cùm in prouincia tam locuplete, ac referta, non modo rem, ſed ne ſpem quidem vllam reliquam cuiquam feceris, aliquid te popularem putabis[a] habere cum dices, *te pluris, quàm ceteros, decumas vendidiſſe?* Quaſi vero aut populus R. hoc voluerit, aut ſenatus hoc tibi mandauerit, vt, cum omneis aratorum fortunas decumarum nomine eriperes, in poſterum fructu hoc commodoque rei frumentariæ populum[b] R. priuares: deinde ſi quam partem tuæ prædæ ad ſummam decumarum addidiſſes, bene[c] de populo R. meritus videreris. Atque[d] perinde loquor, quaſi in eo ſit iniquitas eius reprehendenda, quòd propter gloriæ cupiditatem, vt alios ſumma[e] decumarum vinceret, acerbiorem legem, duriora edicta interpoſuerit, omnium ſuperiorum auctoritatem repudiarit.

49 Magno tu decumas vendidiſti. Quid, ſi doceo, te non minus domum tuam auertiſſe, quàm Romam miſiſſe, decumarum nomine? quid habet populare ratio tua, cum ex prouincia populi R. æquam partem tu tibi ſumſeris, atque populo R. miſeris? quid, ſi duabus partibus doceo te amplius frumenti abſtuliſſe, quàm populo R. miſiſſe? taménne putamus patronum tuum in hoc crimine ceruiculam[f] iactaturum, & [g] populo ſe ad coronam daturum[h]? Hæc vos antea, iudices, audiſtis: verùm fortaſſe ita audiſtis, vt auctorem rumorem haberetis, ſermonemque omnium. cognoſcite nunc, innumerabilem pecuniam frumentario nomine ereptam: vt ſimul illam quoque eius vocem improbam[i] agnoſcatis: qui ſe vno quæſtu decumarum omnia ſua pericula redemturum eſſe dicebat.

50 Audiuimus[k] hoc iamdiu, iudices: nego quemquam eſſe veſtrûm, quin ſæpe audierit, ſocios iſtius fuiſſe decumanos. nihil aliud arbitror in iſtum falsò eſſe dictum ab iis, qui malè de iſto exiſtimarint, niſi hoc. nam ſocij putandi ſunt, quos inter res communicata eſt. Ego rem totam, fortunaſque aratorum omneis, iſtius fuiſſe dico: Apronium, vereriosque ſeruos, quod iſto prætore fuit nouum genus publicanorum, ceteroſque decumanos, procuratores iſtius quæſtus, & [l] miniſtros rapinarum fuiſſe[m] dico.

51 Quomodo hoc doces? quo modo ex locatione illa columnarum docui iſtum eſſe prædatum? opinor, ex eo maximè, quod iniquam legem, nouamque dixiſſet. Quis enim vnquam conatus eſt iura omnia, & conſuetudinem omnium commutare cum vituperatione, ſine quæſtu? Pergam, atque inſequar longius. iniqua lege vendebas, quo pluris venderes. cur, iam addictis, & venditis decumis, cùm iam ad ſummam decumarum nihil, ad tuum quæſtum multùm poſſet accedere, ſubitò, atque ex tēpore noua naſcebantur edicta? nam vt vadimonium decumano, quocumque is vellet, promitteretur: vt ex area, niſi pactus eſſet, arator ne tolleret: ante[n] Kal. Sext. decumas deportatas haberent: hæc[o] omnia, venditis decumis, anno tertio te edixiſſe dico: quæ ſi reip. cauſa faceres, in vendundo eſſent pronuntiata: quia tua cauſa faciebas, quod erat imprudentia prætermiſſum, id quæſtu ac tempore admonitus reprehendiſti[p].

52 Illud verò cui probari poteſt? te ſine tuo quæſtu, ac[q] maximo quæſtu, tantam tuam infamiam, tantum capitis tui, fortunarumque[r] tuarum periculum neglexiſſe, vt, cùm totius Siciliæ quotidie gemitus, querimoniáſque audires: cùm, vt ipſe dixiſti, reum te fore putares: cum huiuſce iudicij diſcrimen ab opinione tua non abhorreret: paterere tamen aratores indigniſſimis iniuriis vexari, ac diripi? profectò, quamquam ex ſingulari crudelitate, & audacia: tamen abs[a] te totam alienari prouinciam, tot[b] honeſtiſſimos, tibi inimiciſſimos fieri nolles, niſi hanc rationem, & cogitationem ſalutis tuæ, pecuniæ cupiditas, ac præſens illa præda ſuperaret.

53 ¶ Etenim, quoniam ſummam, & numerum iniuriarum, iudices[c], vobis non poſſum exponere[d]: ſingulatim[e] autem de vniuſcuiuſque incommodo dicere infinitum eſt. genera[f] ipſa iniuriarum, quæſo, cognoſcite. *Nympho* eſt *Centuripinus*, homo nauus[g], & induſtrius, experientiſſimus, ac diligentiſſimus arator. is cùm arationes magnas conductas haberet, (quod homines etiam locupletes, ſicut ille eſt, in Sicilia facere conſueuerunt) eaſque magna impenſa, magno inſtrumento[h] tueretur: tanta ab iſto iniquitate oppreſſus eſt, vt non modo arationes relinqueret, ſed etiam ex Si-Sicilia profugeret, Romamque vnà[i] cum multis ab iſto eiectis, veniret. fecit vt decumanus Nymphonem[k] vocaret ex edicto illo præclaro, quod nullam ad aliam rem, niſi ad huiuſmodi quæſtus pertinebat, numerum[l] iugerum profeſſum[m] non eſſe.

54 Nympho cùm ſe vellet æquo iudicio defendere, iſte viros optimos recuperatores dat, eundem illum medicum Cornelium (is eſt Artemidorus Pergamenus[n], qui in ſua patria dux iſti quondam, & magiſter ad deſpoliandum Dianæ templum fuit) & haruſpicem Voluſianum[o], & Valerium præconem. Nympho, antequam planè conſtitit, condemnatur. Quanti, fortaſſe quæritis. Nulla erat edicti pœna certa, frumenti eius omnis, quod in areis eſſet. Sic Apronius decumanus non decumam debitam, non frumentum remotum, atque celatum, ſed tritici ſeptem millia medimnûm ex Nymphonis arationibus, edicti pœna, non redemtionis aliquo iure tollit.

55 *Xenonis Menæni*, nobiliſſimi hominis, vxoris fundus erat colono locatus. colonus, quod decumanorum iniurias ferre non poterat, ex agro profugerat. Verres in Xenonem iudiciū dabat illud ſuum damnatorium de iugerum profeſſione. Xenon[p] ad ſe pertinere negabat: fundum elocatum eſſe dicebat. dabat iſte iudicium, *ſi*[q] *pareret, iugera eiuſmodi fundi eſſe plura, quàm colonus eſſet profeſſus, tum Xeno damnaretur.* Dicebat ille, non modo non araſſe ſe, id[r] quod ſatis erat, ſed nec dominū eius eſſe fundi, nec locatorem: vxorem eſſe. eam ipſam ſuum negotium gerere. ipſam locaviſſe. Defendebat Xenonem homo ſummo ſplendore, & ſumma auctoritate præditus, M. Coſſetius. Iſte nihilominus iudicium LIS. LXXX. mi. Lum dabat. Ille tametſi recuperatores de cohorte latronum ſibi parari videbat: tamen iudicium accepturum ſe eſſe dicebat. Tum iſte magna voce Veneriis imperat, vt Xenonem audierit: dum[ſ] res iudicaretur, hominem vt aſſeruarent: cùm iudicatum ſit, ad ſe adducant & illud ſimul dixit, ſe non putare, illum, ſi propter diuitias, pœnas damnationis contemneret, etiam virgas contemnere. Hac ille vi, & hoc metu addictus, tantum decumanis, quantum iſte imperauit, exſoluit.

56 *Polemarcus* eſt Murgentinus, vir bonus atque

a al. putabis habere cum dicas, te pluris, ecc. I.
b al. temp. pr.
c L. bene de rep. bene de populo R.
d L. atque hæc profecto loq.
e L. ſumma frumenti decumarum vincere ret.
P. C. LVIII.
f hic geſtus reprehenſus in Hortenſio, Gellium, Quintil.
g L. & populo ſe ad coronæ daturum?
h Dare ſe coronæ eſt accommodare ſe ad multitudinis voluntatem. vt hunc locum interpretatur Donatus in *Adelph.* ad illud *Terentij* Date hodie mihi, *Verum ſe ad coronam dare nihil aliud mihi videtur* quàm populi gratiam aucupari velle.
i al. p obroſam
k L. Audimus hoc
l L. & adminiſtros
m lib. vulg. dico fuiſſe *mendosè.*
P. E.
n lib. vulg. ante decem Sextilibus decumas dep. h.
o L. hæc omnia, venditis iam decumis.
p al. & prehendisti. al. præſentaſti.
q L. ac maximo quidem quæſtu
r lib. vulg. fortunarúmque periculum n.

a L. totam abs te alien.
b L. tot honeſtiſſimos ac locupletiſſimos, tibi
c L. vobis iudices,
d L. exprimere: ſigillatim autem
e Singulatim enumerat, à quibus Verres, frumentario cóque decumano nomine pecuniā ſuſtulit accepit.
P. C. LIX.
f id eſt exempla.
g Nauus homo, celer ac ſtrenuus Ennio, vnde Naue pro celeriter Plauto: à nauium celeritate deriuat Feſtus.
h Inſtrumentum autem fundi conſiſtit in iis quæ fructus quærendi, cogendi, conſeruandi cauſa *L. inſtrumenti, l. quæſitum ff. de inſtructo.*
i al. lib. cum multis vnà ab
k L. Nymphonem, negaret ex ed. illo pr.
l forma cenſuali cauebatur, vt fundi, quot iugerum eſſent in cenſum referrentur l. 4. *ff. de cenſib.*
m L. profeſſum eſſe.
n L. Pergæus. al. Pergamus à Perga Pamphyliæ oppido vbi ſpectatum ac auditum templum Dianæ.
o L. Voluſium
p L. Xeno.
q L. ſi paret, iugera eius fundi &c. al. ſi paret.
r al. id quod
P. B.
ſat erat
ſ Seruis Veneriis.

atque honeſtus. is, cum pro ingeribus [a] quinquaginta medimna [b] ↀↀↀ. decumæ imperarentur, quòd recuſabat, domum ad iſtum in ius deductus [c] eſt: & cùm iſte etiam cubaret, in cubiculum introductus eſt: quod, niſi mulieri & decumano patebat alij nemini. Ibi, cùm pugnis & calcibus concitus [d] eſſet: qui DCC. medimnis decidere noluiſſet, mille promiſit. *Eubulides eſt* Grosphus Centuripinus, homo cum virtute & nobilitate domi ſuæ, tum etiam pecunia princeps. huic homini, iudices, honeſtiſſimæ ciuitatis honeſtiſſimo non modò frumenti ſcitote, ſed etiam vitæ & ſanguinis tantum relictum eſſe, quantum Apronij libido tulit. nam vi, malo, plagis adductus eſt vt frumenti daret non quantum haberet [e], ſed quantum cogeretur.

a L. iugeris.
b Medimnum ſeros medices capiebat.
c L. eductus eſt.
d Vt. conciſſus eſſet: & ita L.
e L. deberet, ſed q.

57 *Soſtratus, & Numenius, & Nymphodorus* eiuſdem ciuitatis, cùm ex agris tres fratres conſortes [f] profugiſſent, quòd iis plus frumenti imperabatur quàm quantum exararant: hominibus coactis, in eorum arationes Apronius venit: omne inſtrumentum diripuit, familiam abduxit, pecus abegit. poſtea cùm ad eum Nymphodorus veniſſet Ætnam, & oraret, vt ſibi ſua reſtituerentur: hominem corripi, ac ſuſpendi iuſſit in [g] oleaſtro quadam: quæ eſt arbor, iudices, Ætnæ [h] in foro. tamdiu pependit in arbore ſocius, amicúſque populi R. in ſociorum vrbe ac foro, colonus, aratorque veſter, quamdiu voluntas Apronij tulit.

f Conſortes qui agrum eundem ſortiti, eumque inter ſe poſtea regionibus diuiſere. Ad hos conſortes refer l. dedum 14. C. de contr. emp.
g L. in oleaſtro quadam P. CLX.
h q. libri non habent Ætnæ.

58 Genera iam dudum innumerabilium iniuriarum, iudices, ſingulis nominibus profero: infinitam multitudinem iniuriarum prætermitto. vos ante oculos, animóſque veſtros tota Sicilia decumanorum hos impetus, aratorum direptiones, huius importunitatem, Apronij regnum proponite. Contemſit Siculos. non duxit homines: nec ipſos ad perſequendum vehementeis fore, & vos eorum iniurias leuiter laturos exiſtimauit.

59 Eſto. falſam de illis habuit opinionem, malam de vobis: verumtamen cùm de Siculis malè mereretur, ciueis R. coluit. his indulſit, eorum voluntati & gratiæ deditus fuit. Iſte ciueis Romanos? At [i] nullus inimicior, aut infeſtior fuit. Mitto vincula, mitto carcerem, mitto verbera, mitto ſecureis: crucem [k] denique illam prætermitto, quam ciuibus Romanis teſtem humanitatis in eos, ac [l] beneuolentiæ ſuæ voluit eſſe. mitto, inquã, hæc omnia, atq; in aliud dicendi tempus reiicio: de decumis, de ciuiũ R. cõditione in arationib. diſputo: qui quemadmodũ eſſent accepti, iudices, audiſtis ex ipſis. bona ſibi erepta eſſe dixere.

i L. At nullis
k In quam egit P. Gauium ciuem Romanum Verrina 5.
l Vt. ac beniuolentiæ

60 Verùm hæc, quoniam [m] huiuſmodi caſus affuit, ferenda ſunt: nihil valuiſſe æquitatem, nihil conſuetudinem: damna denique, iudices, nulla tanta ſunt, quæ non viri fortes, magno & libero animo affecti, ferenda arbitrentur. Quid, ſi equitibus R. non obſcuris, neque ignotis, ſed honeſtis, & illuſtribus manus ab Apronio, iſto prætore, ſine vlla dubitatione afferebantur? quid exſpectatis? quid à me amplius dicendum putatis? an id agendum, vt eo celeriùs de iſto tranſigamus, quo maturiùs ad Apronium peſſimus, id quod ego illi iam in Sicilia pollicitus ſum, venire? qui C. Matrinium, iudices, ſumma virtute hominem, ſumma induſtria, ſumma gratia, Leontinis [n], in publico, biduum tenuit. atque [o] ab Apronio, iudices, homine in dedecore nato, ad turpitudinem educato, ad Verris flagitia libi-

m L. quoniã eiuſmodi cauſa fuit, & ita V. e.
P. B.
n al. Leontini.
o al. atque.

A dineſque accommodato, equitem Rom. ſcitote biduum cibo, tectoque prohibitum: biduum Leontinis [a], in foro, cuſtodiis Apronij retentum, atque ſeruatum, neque antè dimiſſum, quàm ad conditiones eius depactus [b] eſt.

a al. Leontini. Vt ſit nomen verbo.
b L. depectus eſt. al. detectus eſt.

61 Nam quid ego de Q. Lollio, iudices, dicam, equite Rom. ſpectato atque honeſto? Clara res eſt, quam dicturus ſum, tota Sicilia celeberrima, atque notiſſima: qui cùm araret in Ætnenſi, cùm is ager Apronio cum ceteris
B agris eſſet traditus: equeſtri vetere illa & auctoritate, & gratia fretus, affirmauit, ſe decumanis plus quàm deberet, non daturum. refertur eius ſermo Apronio [c]. Enimuero iſte ridere, ac mirari, Lollium nihil de Matrinio, nihil de ceteris rebus audiſſe. mittit ad hominem Venerios (hoc quoque attendite, apparitores à prætore aſſignatos habuiſſe decumanum: ſi hoc mediocre argumentum videri poteſt, iſtum decumanorum nomine ad ſuos
C quæſtus eſſe abuſum) adducitur à Veneriis, atque ideo attrahitur Lollius commodè [d], cùm Apronius è palæſtra rediſſet, & in triclinio, quod in foro Ætnæ ſtatuerat, decubuiſſet [e].

c L. ad Apronium.
d ſere commodum.
e L. recubuiſſet.

62 Statuitur Lollius in illo tempeſtiuo gladiatorum conuiuio. Non mehercule, quæ loquor, crederem, iudices, tametſi vulgò audieram, niſi mecum ipſe ſenex, cùm mihi, atque huic voluntati accuſationis meæ lacrymans gratias ageret, ſumma cum auctoritate eſſet
D locutus. Statuitur, vt dico, eques Rom. propè annos XC. natus, in Apronij conuiuio, cùm interea Apronius caput, atque os ſuum vnguento perfricaret. Quid eſt, Lolli? inquit. *tu, niſi malo coactus, rectè facere neſcis?* Homo, quid ageret, taceret, reſponderet: quid faceret denique, illa auctoritate, & ætate præditus, neſciebat. Apronius interea cenam, ac pocula poſcebat. ſerui autem eius, qui & moribus iiſdem eſſent, quibus dominus, & eodem gene-
E re, ac loco nati, præter [f] oculos Lollij hæc omnia ferebant. Ridere cõuiuæ: cachinnari ipſe Apronius: niſi fortè exiſtimatis, eum in vino, ac [g] luxu non riſiſſe, qui nunc periculo, atque exitio ſuo riſum tenere non poſſit. Ne multa, iudices: his contumeliis ſcitote Q. Lolliũ coactum, ad Apronij leges, conditioneſq; veniſſe.

P. CLXI.
f Præter hic pro ante ſumitur & ita Nonius hunc locum interpretatur vbi tamen ſoli legitur pro Lollij.
g L. Ac lucre non riſ.

63 Lollius, ætate & morbo impeditus, ad teſtimoniũ dicendum venire non potuit. Quid
F opus eſt Lollio? nemo hoc neſcit: nemo tuorũ amicorum, nemo abs te interrogatus, nunc ſe primùm hoc dicet audire. M. Lollius, filius eius, adoleſcẽs lectiſſimus, præſtò eſt: huius verba auditis [h]. nam Q. Lollius, eius filius, qui [k] Calidium accuſauit, adoleſcens & bonus, & fortis & in primis diſertus, cùm his iniuriis, contumeliiſque commotus in Siciliam eſſet profectus, in itinere occiſus eſt. cuius mortis cauſam fugitiui ſuſtinent: re quidem vera nemo in Sicilia dubitat, quin eò ſit occiſus, quòd [l]
G habere clauſa non potuerit ſua conſilia de Verre. Iſte porrò non dubitabat, quin is, qui antea aliũ ſtudio adductus accuſaſſet, ſibi aduenienti præſtò eſſet futurus, cùm eſſet parẽtis iniuriis, & domeſtico dolore commotus.

h L. audieris
i ſere. m. Q. Lollij m, etia eius filius qui Cal.
k al. qui Calidius acc.
l L. quòd h.

64 Iámne intelligitis, iudices, quæ peſtis, quæ immanitas in veſtra antiquiſſima fideliſſima, proximaque prouincia verſata ſit? Iam [m] videtis, quam ob cauſam Sicilia tot hominũ
H antea furta, rapinas, iniquitates, ignominiaſque perpeſſa, non [n] potuerit nouum, ac ſingulare, atque incredibile genus iniuriarum, contumeliarumque ferre [o]? Iam omneis in-

m al. Iamne videtis.
n L. non potuerit hoc nouum.
P. B.
o L. proferre?

Digitized by Google

telligunt, cut vniuerſa prouincia defenſorem ſuæ ſalutis eum quæſiuit a, cuius iſte fidei diligentiæ, perſeuerantiæ, nulla ratione eripi poſſit. tot iudiciis interfuiſtis: tot homines nocenteis & improbos, accuſatos & veſtra, & ſuperiorum memoria ſcitis eſſe. ecquem vidiſtis, ecquem audiſtis, in tantis furtis, in tam apertis, in tanta audacia, tanta b impudentia eſſe verſatum?

P. B.
a L. quæſiuerit,
b L. in tanta impudentia & ita v. c.
c L. ſterni triclinia, & in foro ſterni iub. & ita v. c.
d L. eò conuocari
e al. vt quicum conuiuere nemo vmquam. al. qui cum viuere nemo vmq.

65 Apronius ſtipatores Venerios ſecum habebat: ducebat eos circum ciuitates: publicè ſibi conuiuia parari, ſterni c triclinia etiam in foro iubebat: eò vocari d homines honeſtiſſimos, non ſolùm Siculos, ſed etiam equites Romanos, vt, quicum e inire conuiuium nemo vmquam, niſi turpis, impuruſque voluiſſet, ad eius conuiuium ſpectatiſſimi, atque honeſtiſſimi viri tenerentur. Hæc tu omnium mortalium profligatiſſime, ac perditiſſime, cùm ſcires, cùm audires quotidie, cùm videres: ſi ſine tuo maximo quæſtu fierent, cum tanto periculo tuo fieri paterere, atque concederes? & tantum apud te quæſtus Apronij, tantum eius ſermo inquinatiſſimus, & blanditiæ flagitioſæ valuerunt, vt numquam animum tuum cura tuarum fortunarum, cogitatioque tangeret?

66 Cernitis, iudices, quod, & quantum incendium, decumanorum impetu, non ſolùm per agros, ſed etiam per reliquas fortunas aratorum: non f ſolùm per bona, ſed etiam per iura libertatis, & ciuitatis, iſto prætore, peruaſerit. videtis pendêre alios ex arbore: pulſari autem alios & verberari: porrò alios in publico cuſtodiri: deſtitui alios in conuiuio: condemnari alios à medico, & præcone prætoris: bona tamen interea nihilominus eorum omnium ex agris auferri, ac diripi. Quid eſt hoc? populi R. imperium? populi R. leges? iudicia? ſocij fideles? prouincia ſuburbana g? nónne omnia potius eiuſmodi ſunt, quæ ſi Athenio h viciſſet, rex fugitiuorum, in Sicilia non feciſſet? non, inquam, iudices, eſſet vllam partem iſtius nequitiæ fugitiuorum inſolentia conſecuta. ¶ Priuatim hoc modo: quid? *publicè i ciuitates quemadmodum tractatæ ſunt?* audiſtis per k multa indicia, & teſtimonia ciuitatum, & reliquarum audietis.

f L. neque ſolùm p.
g Suburbanā prouinciam vocat, quod propinqua ſit.
h L. ſi Athenio, P. CLXII. rex fugitiuorum, viciſſet, in Sic. ſ de quo libro 5. E.
i Tranſit à priuatis exemplis ad publica.
k L. per multarum indicia, & teſtimonia ciui.
l ſimile loquendi genus extat Diuinatione & lib. 2.

67 Ac primùm *de Agyrinenſi* populo, fideli, & illuſtri, breuiter cognoſcite. Agyrinenſis eſt in primis honeſta ciuitas Siciliæ, hominum ante hunc prætorē locupletiū, ſummorumq; aratorū. eius agri decumas cùm emiſſet idem Apronius, Agyrium venit. Qui cùm m eò cum apparitoribus, id eſt, cum minis, ac vi veniſſet, poſcere pecuniam grandem cœpit, vt, accepto lucro, diſcederet. nolle ſe negotij quidquam habere dicebat, ſed n, accepta pecunia, quàm primùm aliam ciuitatem occurrere. Sunt o homines Siculi non contemnendi, ſi per noſtros magiſtratus liceat: ſed homines & ſatis fortes, & ſatis planè frugi, ac ſobrij: & in primis hæc ciuitas, de qua loquor, iudices.

m L. Qui cum apparitorib. vi, ac minis, eò veniſſet, poſc.
n L. ſed accepta pecunia, velle quàmp.
o L. cùm ſint omnes Siculi non contemnendi, ſi per noſtros magiſtratus liceat, ſed & ſatis fortes, planè frugi ac ſobrij, tum in primis &c.

68 Itaque homini p in primis improbiſſimo reſpondent Agyrinenſes, ſeſe decumas ei, quemadmodum deberent, daturos: lucrum, cum ille magno præſertim emiſſet, non addituros. Apronius certiorem facit iſtum, cuia res erat, quid rei eſſet. Statim, tanquam coniuratio aliqua Agyrij contra rempublicam facta, aut legatus prætoris pulſatus eſſet, ita Agyrio magiſtratus, & quinque-primi q, acciti r iſtius, euocantur. Veniunt Syracuſas: præſtò eſt Apronius: ait, eos ipſos, qui veniſſent, contra

p L. homini improbiſſimo
q Quinque-primi qui eſſent dixi in ſuperioribus.
r id eſt vocati.

A edictum prætoris feciſſe. Quærebant, quid? reſpondebat, ſe ad recuperatores eſſe dicturum. Iſte, æquiſſimus homo, formidinem illam ſuam miſeris Agyrinenſibus iniiciebat: recuperatores ſe de cohorte ſua daturum minabatur. Agyrinenſes, viri fortiſſimi, iudicium ſe paſſuros eſſe dicebant.

69 Ingerebat iſte Artemidorum a medicum Cornelium, pictorem b Tlepolemum, & B eiuſmodi recuperatores: quorum ciuis Romanus nemo erat: ſed Græci ſacrilegi iampridem improbi, repentè Cornelij c. videbant Agyrinenſes, quidquid ad eos recuperatores Apronius attuliſſet, illum perfacilè probatum. condemnari cum iſtius inuidia, infamiaque malebant, quàm ad eius conditiones, pactioneſque accedere. Quærebant, quæ in verba recuperatores daret. Reſpondebat, *ſi pateret f aduerſus edictum feciſſe*: quæ g in iudicio dicturum eſſe dicebat h. Iniquiſſimis verbis, C improbiſſimis recuperatoribus, conflictari malebant, quàm quidquam cum iſto ſua voluntate decidere. Summittebat iſte Timarchidem, qui moneret eos, ſi ſaperent, vt tranſigerent. Pernegabant. Quid ergo? In ſingulos HS. quinquagenis millibus damnari maluiſtis? Malle dicebant. Tum iſte clarè, omnibus audientibus, *Qui damnatus erit, inquit, virgis ad necem cædetur.* Hic illi flentes rogare, atque orare cœperunt, vt ſibi ſuas ſegetes, fructuſque D omneis, arationeſque vacuas Apronio tradere liceret: vt ipſi ſine ignominia, moleſtiaque diſcederent.

P. B.
a L. Artemidorum Cornelium medicū, Valeriū eiuſmodi Tlepolemum pictorem, & eiuſmodi
b al. præco & malè. Nam ſi mentio Verrinas &c.
c ſi apud Vl. etiam, hæc ſi ſe vnus, hodi liberius.
d L. 7. § 2 ff. de interro. vbi plura dixi. his eſt Cornelij Verris liberti aut eius beneficio ciues facti.
e fort. deſcendere.
f L. ſi paterent aduerſ. al. ſi pareret aduerſ
g L. quæ ſe in iud
h al. aiebat.
i L. ſi volet, magno Verrem decumas vendid.

70 hac lege, iudices, decumas vendidit Verres. Dicat licet Hortenſius, ſi audet i, magno Verrem vendidiſſe. Hæc conditio fuit iſto prætore aratorum, vt ſecum præclarè agi arbitrarentur, ſi vacuos agros Apronio tradere liceret. multas enim cruceis propoſitas effugere cupiebant. quantum Apronius edidiſſet deberi, tantum ex edicto dandum erat. Etiámne E ſi plus edidiſſet, quàm quantum natum eſſet? Etiam. Quomodo? Magiſtratus ex k ipſius edicto exigere debebant. At arator repetere poterat. Verum Artemidoro l recuperatore. Quid, ſi minus arator dediſſet, quàm popoſciſſet Apronius? Iudicium in aratorem in quadruplum. Ex quo iudicum numero? Ex cohorte prætoris præclara m honeſtiſſimorum. F Quid amplius? *minus te ingerum profeſſum eſſe dico*: recuperatores reiice, quod aduerſum edictum feceris. Ex quo numero? Ex eadem cohorte. Quid erit extremum? *Si damnatus eris* (nam dubitatio damnationis, illis recuperatoribus, quæ poterat eſſe?) *virgis te ad necem cædi neceſſe erit.* His legibus, his conditionibus, erit quiſquam tam ſtultus, qui decumas veniſſe arbitretur? qui aratori nouem parteis reliquas factas eſſe exiſtimet? qui non intelligat, G iſtum ſibi quæſtui, prædæque habuiſſe bona, poſſeſſiones, fortunas aratorum? Virgarum metu Agyrinenſes, quod imperatum eſſet, facturos ſe eſſe dixerunt.

k L. ex iſtius ed.
P. CLXIII.
l al. Athemidoro
m L. præclara hominum honeſtiſſ.

71 Accipite nunc, quid imperarit: & diſſimulate vos, ſi poteſtis, vos intelligere, ipſum prætorem, quod tota Sicilia perſpexerit, redemptorem decumarum, atque adeò aratorum dominum, ac regem fuiſſe. Imperat Agyrinenſibus, vt *decumas ipſi publicè accipiant: Apronio lucrum dent.* Si magno n emerat, quoniam o tu es, H qui diligentiſſimè pretium exquiſiſti: qui, vt ait, magno vendidiſti. quare putabas emptori lucrum addi oportere? Eſto: putabas. quam-

n Subaudi Apronius. Alij legunt emeras.
o fort. quoniam tu es qui dil.

Digitized by Google

quamobrem imperabas, vt adderent? Quid eſt aliud capere, & conciliare pecunias, in quo lex te tenet, ſi hoc non eſt, vi, atque imperio cogere inuitos lucrum dare alteri, hoc eſt pecuniam dare?

72 Age, quid tum? ſi Apronio, deliciis prætoris, lucelli aliquid iuſſi ſunt dare, putate Apronio datum, ſi Apronianum lucellum, ac non prætoria præda vobis videbitur. Imperas, vt decumas accipiant: Apronio dent [a] lucrũ, tritici medimna XXXIV[b]. Quid eſt hoc? vna ciuitas ex vno agro plebis [c] Romanæ prope menſtrua cibaria prætoris imperio donare Apronio cogitur. Tu magno decumas vendidiſti, cum tantum lucri decumano ſit datum? profecto ſi pretium exquiſiſſes diligenter, iũ, cum vendebas, X. medimna [d] potius addidiſſent, quàm LLS. DC. poſtea. Magna præda videtur: audite reliqua, & diligenter attendite, quo minus miremini, Siculos, re neceſſaria coactos, auxilium à patronis, à conſulibus [e], à ſenatu, à legibus, à iudiciis [f] petiuiſſe.

73 Vt probaret Apronius [g] hoc triticum, imperat Agyrinenſibus Verres, *vt in medimna ſingula demus Apronio* LLS. III. Quid eſt hoc? tanto numero frumenti, lucri nomine, imperato, & expreſſo, nummi præterea exigentur[h], vt probetur frumentum? an poterat non modò Apronius, ſed quiuis, exercitui, ſi metiundum [i] eſſet, improbare Siculum frumentum, quod [k] iſti ex area [l], ſi vellet, admetiri licebat? Frumenti tantus numerus imperio tuo datur, & cogitur. non eſt ſatis. nummi præterea imperantur. dantur. parum eſt. Pro decumis hordei alia pecunia cogitur. iubes [m] LLS. XXX. lucri dari. Ita ab vna ciuitate, vi, minis, imperio, iniuriaque prætoris, eripiuntur tritici medimna [n] XXXIII. & præterea LLS. LX. an hæc obſcura ſunt? aut, ſi omnes homines velint, obſcura eſſe poſſunt? quæ tu palàm egiſti? in conuentu imperaſti? omnibus inſpectantibus coëgiſti? qua de re Agyrinenſes magiſtratus, & quinque primi, quos [o] tui quæſtus cauſa euocaſti [p], acta & imperia tua domum ad ſenatum ſuum renuntiauerunt: quorum renuntiatio, legibus illorum, litteris publicis mandata eſt: quorum legati, homines nobiliſſimi, Romę ſunt, qui hoc idem pro teſtimonio dixerunt?

74 Cognoſcite Agyrinenſium publicas litteras: deinde teſtimonium publicum ciuitatis. Recita litteras publicas. LITTERÆ PVBLICÆ. Recita teſtimonium publicum. TESTIMONIVM PVBLICVM. Animaduertiſtis in hoc teſtimonio, iudices, Apollodorum, cui Pyragri [q] cognomen eſt, principem ſuæ ciuitatis, lacrymantem teſtari, ac dicere, numquam poſt populi Romani nomen ab Siculis auditum, & cognitum, Agyrinenſeis contra quemquam infimum ciuem Ro. dixiſſe aut feciſſe quippiam: qui nunc contra prætorem populi Ro. magnis iniuriis, & magno dolore publicè teſtimonium dicere cogerentur. Vni mehercule, huic ciuitati, Verres, obſiſtere tua defenſione non potes: tanta auctoritas eſt in eorum hominum fidelitate, tantus [r] dolor iniuriæ, tanta religio in teſtimonio. Verùm [ſ] non vna te, ſed vniuerſæ ſimilibus afflictæ incommodis, legationibus ac teſtimoniis publicis perſequentur.

75 ¶ Etenim deinceps videamus, *Herbitenſis ciuitas*, honeſta, & antea copioſa, quemadmodum ſpoliata ab iſto, ac vexata ſit. At

a L. dent lucri, tritici medimnũ XXXIII. millia P. B.
b ſubaudi millia.
c al. plebei Rom. I vt ſit genitiuus antiquus Vſitatus Tullio, & Liuio.
d L. X. medimnum millia potius addidiſſent, quam XXXIII. millia poſtea
e v.c. ab conſulib.
f L. ab iudiciis, & ita v.c.
g L. hoc triticum, quòd ei dabatur, imp.
h L. exigantur, al. exiguntur,
i L. metiendum
k L. quod illi,
l al. area & male.
m L. iubes LLS. XXX millia lucri d.
n L. medimnũ XXXIII. millia, & præterea ad LLS C. data millia.
o L. quos tu tui q.
p L. euocaras,

P. CLXIV.

q L. Pyragro cognomẽ eſt, al. cui Pyragro nomen eſt
r L. tantus dolor in iniuria,
ſ L. Verùm non vna te tantùm, ſed

quorum hominum? ſummorum aratorum, remotiſſimorum à foro, iudiciis, controuerſiis [a]: quibus parcere, & conſulere, homo impuriſſime, & quod genus hominum ſtudioſiſſimè conſeruare debuiſti. Primo [b] anno venierunt eius agri decumæ [c] tritici [d] medimna XVIII. Atidius [e], item iſtius miniſter in decumis, cùm [f] emiſſet & præfecti nomine cùm veniſſet Herbitam cum Venereis, locuſq; ei publicè, quo deuerteretur datus eſſet: coguntur Herbitenſes ei lucri dare tritici [g] modiũm XXXVII. millia, cùm decumæ veniſſent tritici modiũm XVIII. Atq; [h] hoc triticum lucri coguntur dare publicè [i], cum iam priuatim aratores ex agris ſpoliati, atque exagitati decumanorum iniuriis profugiſſent.

76 Anno ſecundo cùm emiſſet Apronius decumas [k] tritici modiũm XXV. [l] millibus, & ipſe Herbitam cum [m] illa prædonum copia, manuque veniſſet: populus publicè coactus eſt ei conferre lucri tritici [n] modiũm XXVI. [o] & acceſſionem LLS. MM. De acceſſione dubito, an Apronio ipſi data ſit, merces operæ, pretiumq; impudentię. De tritici quidem numero tanto, quis poteſt dubitare, quin ad iſtum prædonem frumentarium, ſicut Agyrinenſe frumentum peruenerit? Anno vero tertio in hoc agro conſuetudine vſus eſt regia. Solere [p] aiunt barbaros reges Perſarum, ac Syrorum, pluteis [q] vxores habere: his autem vxoribus ciuitates attribuere, hoc modo: *Hæc ciuitas mulieri [r] redimiculum præbeat, hæc in collum, hæc in crines.* ita populos habent vniuerſos non ſolum conſcios libidinis ſuæ, verum etiam adminiſtros.

77 Eandem iſtius, *qui ſe regem Siculorum eſſe dicebat* [ſ], licentiam, libidinemq; fuiſſe cognoſcite. Æſchrionis Syracuſani vxor eſt Pippa: cuius nomen iſtius nequitia tota Sicilia peruulgatum eſt, de qua muliere verſus plurimi ſupra tribunal, & ſupra prætoris caput ſcribebantur. Hic Æſchrio, Pippæ vir adumbratus, Herbitenſibus decumis nouus inſtituitur publicanus. Herbitenſes cùm viderent, ſi ad Æſchrionem pretium rediſſet [t], ſe ad arbitrium libidinoſiſſimæ mulieris ſpoliatum iri: liciti ſunt vſq; eò, quoad ſe efficere poſſe arbitrabantur. ſuprà adiecit Æſchrio. neq; enim metuebat, ne, prætore Verre, decumana mulier damno affici poſſet. Addicitur [u] medimnis CIↃ, CIↃ. dimidio [x] ferè pluris, quàm ſuperiore anno. Aratores funditus euertebantur: & eo magis, quòd iam ſuperioribus annis exhauſti [y] erant, ac pæne perditi. Intellexit iſte ita [z] magno veniſſe, vt amplius ab Herbitenſibus exprimi non poſſet. demit de [a] capite medimna DC. iubet in tabulas pro medimnis [b] CIↃ. CIↃ. CIↃ. VIII. referri IↃ. CIↃ. CIↃ. IↃ. & IIII.

78 Hordei decumas eiuſdem agri Docimus emerat. Hic eſt Docimus, qui [c] ad iſtum deduxerat Tertiã, Iſidori mimi filiam, vi abductã ab Rhodio tibicine. Huius Tertiæ plus etiã, quàm Pippæ, plus quàm ceterarũ, ac propè dicã, tantum apud iſtũ in Sicilienſi prętura auctoritas valuit [d], quantum in vrbana Chelidonis. Veniunt Herbitã duo pretoris æmuli, non moleſti, mulercularum [e] deterrimarum

a L. & controuerſ.
b Huius loci de decumis Herbitenſium reſtitutio petenda eſt ex Frontone Grãmatico, in exemplis eloquutionum, in voce dimidio, vbi adducit Ciceronis verba ex libro quem edidit, *Commentaria cenſorum.*
c L. tritici medimnum XVIII. millib.
d al. tritici modium XLIV. Vrſin. al. tritici medimnum XVIII. millib.
e al. Atidius acceſſus iſtius. item miniſter in decum.
f L. cum decumas emiſſet,
g L. tritici modiũm XXXVIII. millia, cùm decumæ vel niſſent tritici modiũ C. VIII. millib. Atque al. tritici M. XXXVIII. D. ccc. cùm decumæ vrn (M. XVIII. Atque
h L. Atque hoc tantũ tr.
i L. publicè, tum, cum iam
k L. decumas tritici medimnum XI. mill. P. B. al. decumas tritici M. XXV. Dccc. & ipſe.
l al. XXV. DCCC. Vrſ.
m L. cum illa ſua præd.
n L. tritici modium XVI. millia, & acceſſionis LLS. CIↃ. CIↃ. De acc. al. tritici M. XXI. & acceſſionis LLS. CIↃ. CIↃ De
p & XXV. Vrſin.
p Mos Perſarum & Syrorum.
q Plato in Alcibiade. Diodorus
r al. mulieri in redimiculũ præbeat.
ſ L. dicebat,
t L. rediſſet.
u L. addicuntur med mnũ CCIↃↃ. CCIↃↃ. CCIↃↃ. IↃↃ. al. Addicitur med VIII. c. dimid.
x Vide huius loci lectionẽ apud Cornelium Frontonem in exemplis elocutionum voce, Dimidio.
y al. afflicti erant, ac
z L. ie ita magno vendidiſſet, vt ampl.
a al. de capite med DC. iubet in tabulas pro med VIII. referri VII. Hord. L. de capite medimnũ CCIↃ CCIↃↃ. CCIↃↃ. IↃↃ referri CCIↃↃ. CCIↃↃ. CCIↃↃ Hord CIↃ CCC
b L. medimnum CIↃ. CIↃ. CIↃ. al. medimnũ VIII. referri Vrſin.
c v.c. ad quẽ iſte deduxerat. Tertiam, &c. non placet.
d potuit.
e L. mulercularum ſceleſtiſſimarum impr.

Digitized by Google

improbiſſimi cognitores. incipiunt poſtulare, poſcere, minari. non poterant tamen, cum cuperent, Apronium imitari. Siculi Siculos non tam pertimeſcebant. Cùm omni ratione tamen illi calumniarentur[a]: promittunt Herbitenſes vadimonium Syracuſas. Eo poſteaquam ventum eſt, coguntur Æſchrioni, id eſt, Pippæ, dare tantũ, quantum erat de capite dẽtũ, tritici[b] modios CIↃ.CIↃ.CIↃ.CIↃ. Mulierculæ publicanæ noluit ex decumis nimiũ lucri dare, ne fortè ab nocturno ſuo quæſtu animũ ad vectigalia redimenda transferret.

79 Tranſactum putabant Herbitenſes, cũ iſte, Quid de hordeo, inquit, &[c] Docimo, amiculo meo? quid cogitatis? At[d] hoc agebat in cubiculo, iudices, atque in lectulo ſuo. Negabant illi ſibi quidquam eſſe mandatum. Non audio: numerate HS,[e] XV. Quid facerent miſeri? aut quid recuſarent? præſertim cùm in lectulo, decumanæ mulieris veſtigia viderent recentia, quibus illum inflammari ad perſeuerandum intelligebant? Ita ciuitas vna ſociorum, atq; amicorum, duabus deterrimis[f] mulierculis, Verre prætore, vectigalis fuit. Atq; ego nunc, eum frumenti numerum, & eas publicè pecunias decumanis ab Herbitenſibus datas eſſe dico: quo illi frumento, & quibus pecuniis tamen à decumanorum iniuriis ciueis ſuos non redemerunt. perditis[g] enim, & direptis aratorum bonis, hæc decumanis merces dabatur, vt aliquando, ex eorum agris, atque ex vrbibus abirent.

80 Itaque cùm Philinus Herbitenſis, homo diſertus, & prudens, & domi nobilis, de calamitate aratorũ, & de fuga, & de reliquorum paucitate publicè diceret: animaduertiſtis, iudices, gemitũ populi R. cuius frequẽtia huic cauſæ numquã defuit. qua de paucitate aratorũ alio loco dicã, nunc illud, quod pænè præterij, non omnino relinquendum videtur. Nã, per deos immortaleis, quod[h] de capite ipſo demſit, quo tandem modo vobis non modo ferendum, verùm etiam audiendum videtur?

81 Vnus adhuc fuit poſt Romam conditam (dij immortaleis faxint, ne ſit alter) cui reſp. totam ſe tradidit, temporibus coacta, & malis domeſticis, L. Sylla. Hic tantum potuit, vt nemo, illo inuito, nec bona, nec patriam, nec vitam retinere poſſet: tantum animi habuit ad audaciam, vt dicere in concione non dubitaret, bona ciuium Romanorum cùm venderet, *ſe prædam ſuam vendere*. Eius omneis res geſtas[i] non ſolùm obtinemus, verùm etiam propter[k] malorum, incommodorum, & calamitatum metum, publica auctoritate defendimus. Vnum hoc illius ſenatus conſilio[l] reprehenſum, decretumque eſt, vt, quibus ille de capite demſiſſet, hi pecunias in ærarium referrent. Statuit ſenatus, hoc ne illi quidem eſſe licitum, cui conceſſerat omnia, à[m] populo factarum, quæſitarumque rerum ſummas imminuere.

82 Illum viris fortiſſimis iudicarunt patres conſcripti remittere de ſumma non potuiſſe: te mulieri deterrimæ[n] rectè remiſiſſe ſenatores iudicabunt? ille, de[o] quo lege populus Rom. iuſſerat, vt ipſius voluntas[p] populo Rom. eſſet pro lege, tamen in hoc vno genere, veterum religione legum, reprehenditur. tu, qui omnibus legibus implicatus tenebare, libidinem tibi tuam pro lege eſſe voluiſti? in illo reprehenditur, quòd ex ea pecunia remiſerit, quã ipſe quæſierat: tibi concedetur, qui

a v. c. kalumniarentur;
b L. tritici medimnum CIↃ.CIↃ.CIↃ.CIↃ. al. tritici med. D.III.DC.
c v. c. & de Docimo, am. & ita L.
d al. Atque
e L. HS.XV. mil. al. HS. XII.
f L. teterrimis mul.
g L. perditis enim iam, & dir.
P. B.
h v. c. quod de capite iſte demi.
i proſcriptiones, vide orationem in Piſonem, & 2. Att. 1.
k ſeu propter maiorum incommod.
l L. Vnũ hoc aliquot ſenatus conſulto reprehenſum decretumq; eſt
m L. ab ipſo partarum quæſitarumq.
n L. teterrimæ r.
o L. de quo legem popu. lati R. iuſſ.
P. CLXVI.
p L. Voluntas ei poſſet eſſe pro lege [illegible]

de capite vectigaliũ populi Romani remiſiſti?

83 ¶ Atq; in hoc genere audaciæ *multo etiam impudentiæ in decumis Segeſtenſium verſatus eſt*: quas cùm addixiſſet eidem illi Docimo, hoc[b] eſt tritici medimnũm quinq; millia & acceſſionẽ adſcripſiſſet HS. MD. coegit Segeſtenſes à Docimo tantidẽ publicè accipere. id[c] quod ex Segeſtenſiũ publico teſtimonio cognoſcite. Recita teſtimoniũ publicũ. TESTIMONIVM PVBLICVM. Audiſti, quanti decumas acceperit à Docimo ciuitas, tritici[d] modiũ quinq; millia, & acceſſione. Cognoſcite nunc, quãti ſe vendidiſſe retulerit. LEX DECVMIS VENDVNDIS C. VERRE PR. Hoc nomine vidiſtis[e] tritici modiũm CIↃ. CIↃ. CIↃ. de capite eſſe dempta, quæ cũ de populi R. victu, de vectigaliũ neruis, de ſanguine detraxiſſet ærarij, Tertiæ mimæ condonauit. Vtrùm impudentius à ſociis abſtulit? an turpius meretrici dedit? an improbius populo Ro. ademit? an audacius tabulas publicas cõmutauit? Ex horum ſeueritate te vlla vis, aut vlla largitio eripiet? ſed ſi eripuerit, non intelligis, hæc, quæ iamdudum loquor, ad aliam quæſtionem, atque ad peculatus iudicium pertinere?

84 Itaque hoc mihi reſeruabo genus integrum totum: ad illam, quam inſtitui, cauſam frumenti, ac decumarum reuertar. Qui cùm agros maximos, ac feraciſſimos, per ſeipſum, hoc eſt, per Apronium, Verrem alterũ, depopularetur: ad minores ciuitates habebat alios, quos, tanquam canes, immitteret, nequã homines, & improbos: quibus aut frumentum, aut pecuniam publicè cogebat dari. A. Valentius eſt in Sicilia, interpres: quo iſte interprete non ad linguam Græcam, ſed ad furta, & flagitia vti ſolebat. Fit interpres hic homo leuis, atque egens, repentè decumanus. *¶ Emit agri Liparenſis, miſeri, atque ieiuni, decumas* tritici medimnis IↃC. Liparenſes vocantur, ipſi accipere decumas & numerare Valentio coguntur lucri HS.[f] XXX. millia. Per deos immortaleis, vtrum tibi ſumes ad defenſionem? tantone minoris te decumas vendidiſſe, vt ad medimna IↃC. XXX.[g] millia lucri ſtatim ſua voluntate ciuitas adderet, hoc eſt, tritici[h] medimna DI. millia? an, cùm magno decumas vendidiſſes, te expreſſiſſe ab inuitis Liparenſibus hanc pecuniam?

85 Sed quid ego ex te quæro, quid defenſurus ſis potius, quàm cognoſcam ex ipſa ciuitate, quid geſtum ſit? Recita teſtimonium publicum Liparenſium, deinde quemadmodũ Valẽtio nũmi ſint dati. TESTIMONIVM PVBLICVM, QVOMODO SOLVTVM SIT, EX LITTERIS PVBLICIS. Etiámne hæc tã parua ciuitas, tã procul à manib. tuis, atq; à cõſpectu remota; ſeiuncta à Sicilia, in[i] inſula inculta, tenuiq; poſita, cumulata aliis tuis maiorib. iniuriis, in hoc quoq; frumentario genere, prædæ tibi, & quæſtui fuit? quam tu totã inſulã cuidã tuorũ ſodaliũ, ſicut aliquod munuſculũ, cõdonaras: ab hac etiã hæc frumentaria lucra, tanquã à mediterraneis, exigebantur? Itaq; qui tot annis agellos ſuos ante te prætorẽ redimere à piratis ſolebãt, iidẽ[k] ſeipſos à te pretio impoſito redemerunt.

86 ¶ Quid ergo? à[l] *Tiſſenſibus* perparua, & tenui ciuitate, &[m] aratoribus laborioſiſſimis, frugaliſſimiſq; hominibus, nonne plus, lucri nomine, eripitur, quã quantũ frumenti omnino exararãt? ad quos tu decumanũ Diognetũ

Vene-

a L. Egeſtenſium
b L. hoc eſt, Tertiæ tritici medimnũ [illegible], & acceſſ. aſcr. HS [illegible], coegit Egeſtenſes à Doc.
c L. id quod ex Egeſtenſiũ publ.
d L. tritici medimnum quinque millib. & acceſſione. Cognoſc.
e L. videtis tritici medimnum CIↃ. CIↃ. CIↃ. deci.
P. B.
f L. HS. V. millia. Per al. HS XXX. Per deos
g L. HS V. millia lucri,
h L. tritici modium II. millia?
i v. c. in inſucula inc. fort. in inſulula i.
k fort. iidem ſeipſũ à te pr.
l L à Tiſſenſib.
m L. ſed aratorib.

A Venerium miſiſti, nouũ genus publicani. cur hoc auctore non Romæ quoq; ſerui publicè ad vectigalia accedant[a]? Anno ſecũdo Tiſſenſes[b] LLS. XXI. lucri dare coguntur in: ti. tertio[c] anno LLS. CIↃ. CIↃ. modium tritici, lucri Diognoto Venerio dare coacti ſunt. Hic Diognetus, qui ex publicis vectigalib. tãta lucra facit, vicariũ[d] nullum habet, nihil omnino peculij. Vos etiam nunc dubitate, ſi poteſtis, vtrum tãtum numerum tritici Venerius apparitor iſtius ſibi acceperit, an huic exegerit.

B 87 atque hæc ex publico Tiſſenſiũ[e] teſtimonio cognoſcite. TESTIMONIVM PVBLICVM TISSENSIVM. Obſcure, iudices, prætor ipſe decumanus eſt, cum eius apparitores frumentum a ciuitatib. exigant, pecunias imperent, aliquanto plus[f] ipſi auferant, q̃ quantũ populo Romano decumarum nomine datum ſunt? Hæc æquitas in tuo imperio fuit, hæc prætoris dignitas vt ſeruos Venerios Siculorum dominos eſſe velles. hic [g] delectus, hoc diſcrimen, te prætore, fuit, vt aratores in ſeruorum numero eſſent, ſerui in publicanorũ.

C 88 ¶ Quid? *Ameſtratini* miſeri, impoſitis ita magnis decumis, vt ipſis reliqui nihil fieret, nonne tamen numerare pecunias coacti ſunt? Addicũtur decumæ M. Cæſio, cum adeſſent legati Ameſtratini. ſtatim cogitur Heraclius legatis numerare LLS. XXII. Quid hoc eſt? quæ eſt iſta præda? quæ vis? quæ direptio ſociorum? Si erat Heraclio ab ſenatu mandatum, vt emeret: emiſſet. ſi non erat, qui poterat ſua ſponte pecuniam numerare? Cæſio renuntiat ſe dediſſe. 89 Cognoſcite renũtiationẽ ex litteris. Recita ex litteris publicis. LITERÆ PVBLICÆ. Quo S.C. erat hoc legato permiſſum? nullo. cur fecit? coactus eſt. quis hoc dicit? tota ciuitas. Recita teſtimonium publicum. TESTIMONIVM PVBLICVM. Ab hac eadem ciuitate anno ſecundo, ſimili ratione extortam eſſe pecuniã, & Sex.[h] Vennonio datam, ex eodem teſtimonio cognouiſtis. At Ameſtratinos, homines tenueis, cùm eorum decumas medimnis DCCC. vendidiſſes Banobali [i] Venerio (cognoſcite nomina [k] publicanorum) cogis eos plus lucri addere, quàm quanti venierant, cùm magno veniſſent. dant Banobali [l] med. DCCC. LLS MD. [m] Profectò numquam iſte tam amens fuiſſet, vt ex agro populi Romani plus frumenti ſeruo Venerio, quàm populo Romano tribui pateretur, niſi omnis ea præda, ſerui nomine, ad iſtum ipſum perueniret.

90 ¶ *Petrini*, cùm eorum decumæ magno addictæ eſſent, tamen inuitiſſimi P. Næuio Turpioni, improbiſſimo homini qui iniuriarum, Sacerdote prætore, damnatus eſt, LLS.[n] VII. dare coacti ſunt. Itáne diſſolutè decumas vendidiſti, vt[o], cùm medimnũm XV. millibus veniſſent, hoc eſt LLS. XXXV. vi[p] lucri decumano LLS. MMM. darentur? At permagno decumas eius agri vendidiſti [q]. Videlicet gloriatur, non Turpioni lucrum datum, ſed Petrinis pecuniam ereptam.

91 ¶ Quid? *Halicienſes*, quorum incolæ decumas dant, ipſi agros immuneis habẽt: nónne huic eidem Turpioni: cùm [r] decumæ C. med veniſſent, LLS. XV. CIↃ. dare coacti ſunt? Si id, quod maximè vis, poſſes probare, hæc ad decumanos lucra veniſſe, nihil te attigiſſe: tamen hæ pecuniæ, per vim, atque iniuriam tuam captæ & conciliatæ, tibi fraudi, & damnationi eſſe deberent. cùm verò hoc

a L. accedũt? P. CLXVII
b L. Tiſſienſes LLS. XX. millia lucri d.
c L. tertio anno LLS. CIↃ modium tritici millia lucri D
d Vicarius ſerui ſeruus.
e L. Tiſſenſium t.
f L plus ipſi lucri auf.
g L. hic delectus.
h al. Sextio mimo d.
i al. Bariobali.
k hoc eſt barbara non Romana.
l al. Bariobali med. DCCC. LLS. CIↃ. IↃ.
P. B.
m al. XII al. pro medimnis DCCC.
n L. LLS XX. CIↃ dare co.
o L. vt cùm eſſet medimnũ LLS XV. veniſſent autem decumæ medim. ... hoc eſt, LLS. XXXV.
p L. vt lucri decumano LLS. XV. millia d.
q lib. vulg. vẽdidit. Videlicet igitur non Tur. lu. d ſed Pet. pecuniæ ereptæ Q.
r L cùm decumæ C. medimnis veniſſent, LLS duo millia dare c.

A nemini perſuadere poſſis, te tam amentem fuiſſe, vt Apronium, ac Turpionem, ſeruos homines, tuo, liberorúmque[a] tuorum periculo diuites fieri velles: & non ſtatuerũ quemquã exiſtimas, quin illis emiſſariis hæc tibi omnis pecunia quæſita ſit?

92 ¶ *Segeſtam* item ad immunem ciuitatem Venerius Symmachus decumanus immittitur. is ab iſto litteras affert, vt ſibi contra[b] omnia S.C. contra iura omnia, contraque legem Ru-

B piliam, extra forum vadimonium promittant aratores. Audite litteras quas ad Segeſtanos miſerit. LITTERÆ C. VERRIS. Hic Venerius quemadmodum aratores eluſerit, ex vna pactione hominis honeſti, gratioſique cognoſcite. in eodem enim genere ſunt cetera.

93 Diocles eſt Panormitanus. Phimes[c] cognomine, homo illuſtris, ac[d] nobilis arator. Is agrum in Segeſtano (nam[e] commerciũ in eo agro Panormitanis eſt) conductum habebat

C LLS. [f] ſex millib. pro decuma cum pulſatus à Venerio eſſet, dedit [g] LLS XVI. millia, & CICLIIII. id ex tabulis ipſius cognoſcite. NOMEN DIOCLIS PANORMITANI. Huic eidẽ Symmacho, Anneius[h] Brocchus, ſenator, homo eo ſplendore, ea virtute, qua omneis exiſtimatis, nũmos præter frumentum coactus eſt dare. Venerione ſeruo, te prætore, talis vir, ſenator populi Romani, quæſtui fuit? Hunc ordinem ſi dignitate antecellere non

D exiſtimabas, ne hoc quidem ſciebas, iudicare?

94 Antea cùm equeſter ordo iudicaret[k], improbi, & rapaces magiſtratus in prouinciis inſeruiebant publicanis: ornabant eos, quicunq; in operis erant: quemcumque equitem Romanum in prouincia viderãt, beneficiis, ac liberalitate proſequebantur: neq; tantum illa res nocentibus proderat, quãtum obfuit multis, cum aliquid contra vtilitatem eius ordinis, voluntatémque feciſſent. Retinebatur

E hoc tùm neſcio quomodo quaſi communi conſilio ab illis diligenter, vt, qui vnum equitem Ro. contumelia dignum putaſſet, ab vniuerſo ordine malo dignus iudicaretur.

95 Tu ſic ordinem ſenatorium deſpexiſti, ſic ad iniurias: libidinéſque tuas omnia coæquaſti: ſic habuiſti ſtatutum [l] cum animo, ac deliberatum omneis[m], qui[n] habitarent in Sicilia, aut qui Siciliam te prætore attigiſſent, iudices reiicere, vt illud non cogitares, tamẽ

F ad eiuſdem ordinis homines te iudices eſſe venturum? in quibus ſi ex ipſorum domeſtico incommodo nullus dolor inſidéret: tamen eſſet illa cogitatio, in alterius iniuria ſeſe deſpectos dignitatémque ordinis contemtam, & abiectam. quod mehercule, iudices, mihi non mediocriter ferendum videtur. *HABET enim quendam aculeum contumelia, quem pati prudentes*[o], *ac viri boni difficillimè poſſunt.*

96 Spoliaſti Siculos. ſolent enim inulti eſſe

G in iniuriis ſuis prouinciales. vexaſti negotiatores. inuiti enim Romam, raroq; decedunt[p]. Equites[q] Ro. ad Apronij iniurias dediſti. quid enim iam nocere poſſunt, quibus non licet iudicare? Quid, cùm ſenatores ſummis iniuriis afficis? quid aliud dicis, niſi hoc? cedo mihi etiam iſtum ſenatorium: vt hoc ampliſſimum nomen ſenatoriũ non modò ad inuidiam imperitorum, ſed etiam ad contumeliam improborum natum eſſe videatur.

H 97 Neque hoc in vno fecit Anneio [r], ſed in omnibus ſenatoribus: vt ordinis nomen nõ tantum ad honorem, quantum ad ignomi-

a L. liberorũque tuor.
b L contra omnia S. C. contra que legem Rup.
c al. Phimeſes
d L ac nobilis. Arabat is agrum conductum in Seg. al. ac nobilis. Is agrum in Seg.
e L (nam commercium in P. CLXVIII. agro nemini eſt)
f L. LLS VI millib. Cum pulſ.
g L. accidit LLS XV. millib. & CIↃ. IↃ.
h L. Anneius Brocchus.
i Fuit is gentis cognomẽ.
k lege Sempronia ante x. annos.
l al. ſtatutum animo.
P. B.
m ſenatores.
n L. qui haberent in Si.
o L. prudentes, ac viri b.
p fors. diſc.
q lib. vulg. Equitem R.
r L. Annaio.

Digitized by Google

niam valeret. In C. Caſſio, viro clariſſimo & fortiſſimo, cùm is eo ipſo tēpore, primo iſtius anno COS. eſſet, tanta improbitate vſus eſt, vt, cùm eius vxor, fœmina primaria, paternas haberet arationes in Leontino, frumentum[a] omne in decumas auferre[b] iuſſerit. Hunc tu in hac cauſa teſtem, Verres, habebis: quoniam iudicem ne haberes, prouidiſti.

a v. c. frumentum omne decumanos auferre iuſſ.
b al. auferri.

98 Vos autem, iudices, putare debetis, eſſe quiddam nobis inter nos commune, atque coniunctum. multa ſunt impoſita huic ordini[c] munera, multi labores, multa pericula, non ſolùm legum[d], ac iudiciorum, ſed etiam rumorum, ac temporum. Sic eſt *hic ordo quaſi propoſitus, atque editus in altum, vt ab omnibus ventis inuidiæ circumflari poſſe videatur.* In hac miſera & indigna conditione vitæ, ne hoc quidem retinebimus, iudices, vt magiſtratibus noſtris in obtinendo iure noſtro ne contemptiſſimi, ac[e] deſpectiſſimi eſſe videamur?

c ſenatorio.
d Legibus enim repetundarum tenebantur ſe- P. CLXIX. natores tenebantur Cicero pro Cluentio & Poſtumo.
e L. ac deſpicatiſſimi eſſe vid.

C 99 ¶ *Thermitani* miſerunt, qui decumas emerēt agri ſui. Magni ſua putabant intereſſe, publicè potius quamuis magno emi, quàm in aliquē iſtius emiſſarium incidere. Appoſitus erat Venuleius quidam, qui emeret. Is liceri non deſtitit. Illi, quoad videbatur ferri aliquo modo poſſe, contenderunt: poſtremo, liceri deſtiterunt. addicitur[f] Venuleio tritici mo. VII. C. D Legatus Poſſidorus renuntiat. Cùm omnibus hoc intolerandum videretur, tamē Venuleio dantur, ne accedat, tritici[g] mod. VI. prætereà HS CIↃ. CIↃ. millia. ex quo facilè appàret, quæ merces decumani, quæ prætoris præda eſſe videatur. Cedo Thermitanorum mihi litteras, & teſtimonium. TABVLÆ THERMITANORVM, ET TESTIMONIVM.

f L. addicuntur Venuleio tritici mod. VIII millibus Legatis Pharſidorus ren.
g L. tritici modij ↄIC. & præterea HS duomil. ex q.

E 100 ¶ *Acherenſes*[h] iā omni frumento ablato, iam omnib. iniuriis tuis exinanitos tributū ferre, miſeros ac perditos, coegiſti: vt Apronio darent HS. XX. millia. Recita decretum de tributis, & publicum teſtimonium. S. C. DE TRIBVTO CONFERENDO. TESTIMONIVM ACHARENSIVM. *Ennenſes*, cùm decumæ veniſſent agri Ennenſis medimnûm[i] CIↃ. CIↃ. CIↃ. CC. Apronio coacti ſunt dare tritici[k] modiûm HS. MMM. & HS. III. millia. Quæſo attendite, quātus numerus frumenti cogitur ex omni agro decumano. nam F per omneis ciuitates, quæ decumas debent, percurrit oratio mea: & in hoc genere nunc, iudices, verſor, in quo non ſingillatim[l] aratores euerſis bonis omnibus ſunt, ſed publicè decumanis lucra data ſunt vt aliquando ex eorum agris, atque vrbibus, expleti, atque ſaturati cum hoc cumulo quæſtus decederent.

h al. ima hirenſes vt ſ. al. Machareſes.
i al. medimnum VIII. cc.
k L. tritici mod. XVIII. millia & HS III. mil. forſ. medimnum XI & HS. III mil.
P. B.
l al. ſingulatim al. ſigillatim.

101 ¶ *Calatinus* quamobrem imperaſti anno tertio, vt decumas agri ſui, quas Calatæ dare conſueuerant, Ameſtrati M. Cæſio decumano G darent, quod neque ante te prætorem illi fecerant, neque tu ipſe hoc ita ſtatueras antea per biennium? ¶ Theomnaſtus Syracuſanus in *agrum Muticenſem*[m] cur abs te immiſſus eſt? qui aratores ita vexauit, vt illi in alteras decumas, id quod in aliis quoque ciuitatibus oſtendam, triticum emere neceſſariò, propter inopiam, cogerentur.

m L. Mutyenſem. al. Motycenſem & ita apud Plinium & Strabonem.

102 ¶ Iam verò *ex Hyblenſium pactionib.* intelligetis, quæ[n] pactæ ſint cū decumano Cn. Sergio, ſexies tantū, quàm quantum ſatum ſit, ablatū H eſſe ab aratorib. Recita ſationes, & pactiones ex litteris publicis. Recita. PACTIONES HYBLENSIVM CVM VENERIO SERVO EX LITTERIS PVBLICIS. ¶ Cognoſcite A itē profeſſiones ſationū, & pactiones *Meneniorum* cum Venerio ſeruo. Recita ex litteris publicis. PROFESSIONES SATIONVM, ET PACTIONES MENENIORVM CVM VENERIO SERVO EX LITTERIS PVBLICIS. Patiemini, iudices, à ſociis, ab aratoribus populi Romani, ab iis, qui vobis laborant, vobis ſeruiunt, qui ita plebem Romanam ab ſeſe ali volunt, vt ſibi ac liberis ſuis tantum ſuperſit, quo ipſi ali poſſint: ab his, per ſummam B iniuriam, per[a] ſummas contumelias, plus aliquanto ablatum eſſe, quàm natum ſit?

n v. c. quæ ſacta ſint.
a L. per acerbiſſimus con.

103 ¶ Sentio, iudices, moderandum mihi eſſe iam orationi meæ, fugiendamque veſtram ſatietatem. non verſabor in vno genere diutius, & ita cetera de oratione mea tollam, vt[b] in[c] cauſa relinquam. Audietis Agrigentinorum, fortiſſimorum virorum, diligentiſſimorúmque[d] querimonias. cognoſcetis, iudices[e], Entellinorum[f] ſummi laboris, ſummæque C induſtriæ, dolorem & iniurias: Heracliēſium, Incilienſiumque Ætnenſium, Solentinorum incommoda proferentur: Catinenſium, locupletiſſimorum hominum, amiciſſimorumque agros vexatos ab Apronio cognoſcetis: Tyndaritanam, nobiliſſimam ciuitatem, Cephaleditanam, Halentinam, Apollonienſem, Eggyinam, Capitinam, perditas eſſe hac iniquitate decumanorum intelligetis: Murgentinis, Aſſorinis, Elorinis, Ennenſibus, Letinis, nihil o- D mnino relictum: Citarinos, Acherinos, paruarum ciuitatum homines, omnino abiectos eſſe, ac perditos: omneis denique agros decumanos per triennium populo Romano ex parte decuma, C. Verri ex omni reliquo vectigaleis fuiſſe: & pleriſque aratoribus nihil omnino ſuperfuiſſe: quibus quod[h] tum aut remiſſum, aut relictum ſit, id fuiſſe tantum, quantum ex eo, quo iſtius auaritia contenta fuit, redundarit.

b L. vt in cauſa tamen relinquam.
c in cauſa relinquere non eſt intactum relinquere, ſed ita de oratione aliquid tollere aut ſilentio verbis prætermittere, vt tamen inter cetera accuſationis capita id maneat.
d L. diligentiſſimorúmque. & locupletiſſimorum aratorum querimon.
P. CLXX
e L. vox iudicē abeſt à v. c.
f L. Entellinorum, hominum ſummi laboris.
g L. Gelenſium Solentinorū incom.
h L. ſi cui quid aut remiſſum, aut.

E 104 Duarum mihi ciuitatum reliquos feci agros, iudices, ferè optimos, ac nobiliſſimos, Ætnenſem, & Leontinum. Horum agrorum ego miſſos faciam quæſtus triennij: vnum annum eligam, quo facilius id, quod inſtitui, explicare poſſim. Sumam annum tertium, quod & recentiſſimus eſt, & ab iſto ita adminiſtratus, vt, cùm ſe certè deceſſurum videret, non laboraret, ſi aratorem nullum in F Sicilia omnino eſſet relicturus. Agri Ætnenſis, & Leontini decumas agemus. Attendite, iudices, diligenter. agri ſunt feraces: annus tertius: decumanus Apronius.

P. B.

105 ¶ *De Aetnenſibus* perpauca dicā. dixerunt enim ipſi priore actione publicè: memoria tenetis, Artemidorū Ætnenſem, legationis eius principem, publicè dicere, Apronium veniſſe Ætnam cū Veneriis: vocaſſe ad ſe magiſtratū: imperaſſe, vt in foro ſibi medio lecti ſter- G nerentur: quotidie ſolitum eſſe non modo in publico, ſed etiam de publico conuiuari: cum in eis cōuiuiis ſymphonia caneret, maximiſque poculis adminiſtraretur, retinere[i] ſolitum eſſe aratores, atque ab iis nō modò per iniuriam, ſed etiam per contumeliam, tantum exprimi frumenti quantum Apronius imperaſſet.

i L. retineri ſolitos eſſe.

106 Audiſtis hæc, iudices, quæ nunc ego omnia prætereo, ac relinquo. Nihil de luxuria Apronij loquor, nihil de inſolentia[k], nihil de ſingulari nequitia, ac turpitudine: tantum de H quæſtu, ac lucro dicā vnius agri, & vnius anni, quo faciliùs vos coniecturā de triennio, & de tota Sicilia facere poſſitis. Sed mihi Ætnēſiū

k Inſolentia al. nihil de promiſſa ab iſto licentia.

breu[illegible]

Digitized by Google

breuis eſt oratio. ipſi enim venerunt: ipſi publicas litteras deportarunt. docuerunt vos, quid lucelli fecerit homo non malus, familiaris prætoris, Apronius. id, quæſo, ex ipſorũ teſtimonio cognoſcite. Recita teſtimonium Ætnenſium. TESTIMONIVM ÆTNENSIVM. Quid ais? dic, dic, quæſo, clarius, vt populus R. de ſuis vectigalibus, de ſuis aratoribus, de ſuis ſociis, atq; amicis audiat. L. [a] MEDIMNA. Per deos immortaleis, vnus ager vno anno CCC. millia mod. tritici: & præterea HS. L. millia lucri dat Apronio? tantone minoris decumæ venierunt, quàm fuerant: an, cùm ſatis magno veniſſent, hic tantus tamen frumenti, pecuniæq; numerus ab aratoribus per vim ablatus eſt? vtrum enim horum dixeris, in eo culpa & crimen hærebit.

a L. L. MEDIMNVM. L. HS. MILLIA. P.

107 Nam illud quidem non dices, quod vtinam dicas, ad Apronium non perueniſſe tãtum. ita te nõ modò publicis tenebo, ſed etiã priuatis aratorum pactionibus, ac litteris: vt intelligas, non te diligentiorem in faciendis furtis fuiſſe, quàm me in deprehẽdendis. Hoc tu feres? hoc quiſquã defendet? hoc hi, ſi aliter de te ſtatuere voluerint, ſuſtinebunt? Vno aduentu, ex vno agro, Q. Apronium, præter eã quam dixi, pecuniam numeratam, CCC. millia mod. tritici lucri nomine ſuſtuliſſe?

P. CLXXI.

108 Quid? hoc Ætnenſes ſoli dicunt? immò etiam Centuripini, qui agri Ætnenſis multo maximam partem poſſident: quorum legatis, hominib. nobiliſſimis, Androni, & Arthemoni, ſenatus ea mandata dedit, quæ publicè ad ciuitatem ipſorum pertinebant. de iis iniuriis, quas ciues Centuripini nõ in ſuis, ſed in aliorum finibus acceperunt, ſenatus & populus Centuripinus legatos noluit mittere: ipſi aratores Centuripini, qui numerus eſt in Sicilia maximus, honeſtiſſimorũ [b], & locupletiſſimorum, treis legatos, ciueis ſuos, delegerunt [c]: vt eorum teſtimonio non vnius agri, ſed propè totius Siciliæ calamitates cognoſceretis. arãt enim tota Sicilia ferè Centupirini. & hoc in te grauiores, certioreſq; teſtes ſunt, quod ceteræ ciuitates ſuis ſolum incommodis commouentur: Centuripini, quòd in omnibus ferè finibus habent poſſeſſiones, etiam ceterarum ciuitatũ damna ac detrimenta ſenſerunt.

b L. hominũ honeſtiſſim. c al. delegarunt.

109 Verùm, vt dixi, ratio certa eſt Ætnenſium, & publicis, & priuatis litteris conſignata. ¶ Meę diligentiæ penſum [d] magis *in* [e] *Leontino agro* eſt exigendum, propter hãc cauſam, quòd ipſi Leontini publicè non ſanè me multum adiuuerunt. neq; enim eos, iſto prætore, hæ decumanorum iniuriæ læſerunt: potius [f] etiam adiuuerunt. Mirum fortaſſe hoc vobis, aut incredibile videatur, in tantis aratorum incommodis, Leontinos, qui principes rei frumentariæ fuerunt, expertcis incommodorũ, atq; iniuriarum fuiſſe. hæc cauſæ eſt, iudices, quòd in agro Leontino, præter vnam Mnaſiſtrati familiam, glebam Leontinorum poſſidet nemo. Itaq; Mnaſiſtrati, hominis honeſtiſſimi, atque optimi viri teſtimonium, iudices, audietis [g]. ceteros Leontinos, quibus non modò Apronius in agris, ſed ne tempeſtas quidem vlla nocere potuit, exſpectare nolite. etenim non modò incommodi nihil ceperunt: ſed etiam in Apronianis illis rapinis, in quæſtu ſunt, compendioque verſati.

d Metaphora à lanipendiis aut potius lanificis. e L. in agro Leontino f L. potius etiam, iudices, adiuu.

P. B.

g L. audiſtis, eti.

110 Quapropter, quoniam me Leontina ciuitas, atque legatio, propter eam, quam dixi, cauſam, defecit; mihimet iucunda ra-

[A] tio, & via reperienda eſt, qua ad Apronij quæſtum, ſiue adeò, qua ad iſtius ingentem, immanemque prædam poſſim peruenire. Agri Leontini decumæ anno tertio venierunt tritici [a] medimnis XXXVI. hoc eſt, tritici mod. CCXVI. Magno, iudices, magno, neque enim hoc poſſum negare. itaque neceſſe eſt aut damnum, aut certè non magnum lucrum feciſſe decumanum. Hoc enim ſolet vſu venire iis, qui magno redemerunt.

a L. tritici medimnum XXXVI. millib. ho. eſt, trit. mod. CCXVI. millib. M.

[B] 111 Quid, ſi oſtendo, in hac vna emtione, lucri fieri tritici modios [b] C? quid, ſi CC? quid ſi CCC? Quid ſi CCCC? dubitabitis etiã, cui iſta tanta præda quæſita ſit? Iniquum me eſſe quiſpiam dicet; qui ex lucri magnitudine coniecturam faciam furti atq; prædæ. Quid, ſi doceo, iudices eos, qui CCCC. millia modiûm lucri faciunt, damnum facturos fuiſſe, ſi [c], vt tua iniquitas fuit, ſi tui ex cohorte recuperatores non intercederent? num quis poterit in tanto lucro, tantaque iniquitate [C] dubitare, quin [d] propter iniquitatem tam magnos quæſtus feceris? propter magnitudinem quæſtus improbus eſſe volueris?

b L. modiûm c. millia?

c L. ſi tua iniquitas, ſi tui ex coh. rec.

d L. quin propter iniquitatem tuã tam mag.

112 Quomodo igitur hoc aſſequar, iudices, vt ſciam, quantũ lucri factũ ſit? nõ ex Apronii tabulis, quas ego cùm conquirerem, nõ inueni: & cùm in ius ipſum eduxi, expreſſi, vt conficere tabulas ſe negaret. Si mentiebatur: quamobrem remouebat, ſi hæ tabulæ nihil [D] tibi erant obfuturæ? Si omnino nullas cõfecerat litteras: ne [e] id quidẽ ſatis ſignificabat, illum non ſuum negotiũ geſſiſſe? ea eſt enim ratio [f] decumanorum, vt ſine plurimis litteris confici non poſſit. ſingula enim nomina aratorum & cum ſingulis pactiones [g] decumanorum, litteris perſequi & conficere neceſſe eſt. Iugera profeſſi ſunt aratores omnes imperio, atque inſtituto tuo: non opinor quemquam minus eſſe profeſſum, quàm quantum araſ- [I] ſet, cum tot cruces, tot [h] iudicia, tot ex cohorte recuperatores proponerentur. In [i] iugere agri Leontini medimnum ferè tritici ſeritur, perpetua, atq; æquabili ſatione. ager [k] efficit, cum [l] octauo bene vt agatur: verũ, vt omnes dij adiuuent, cum decimo [m]. quod ſi quando accidit, tum fit, vt tantum decumæ ſit, quantum ſeueris: hoc eſt, vt quot iugera ſunt ſata, totidem medimna decumæ debeantur.

P. CLXXII.

e L. ne id quidem ſatis ſignificabat, illum non ſuũ negot.

f lib. vulg. ratio decumariũ

Rationes decumanorum vti herent.

g lib. vulg. pactiones decumanorum.

h L. tot ſupplicia, tot ex

i L. In iugero agri L.

k L. ager efficit cum octauo, bene vt agatur:

l Prouentus agrorum frumentariorum apud Leontinos quis.

[F] 113 Hoc cùm ita eſſet: primùm illud dico, pluribus millibus medimnum veniſſe decumas agri Leontini, quam quot millia iugerũm ſata erant in agro Leontino. Quòd ſi fieri non poterat, vt plus quam decem medimna ex [n] iugere ararent: medimnum autem ex iugere decumano dari poterat, cùm ager, id quod perraro euenit, cum decumo extuliſſet: quæ erat ratio decumani, ſi quidem decumæ, ac non bona veniebant [o] aratorum, vt pluribus aliquanto medimnis decumas emeret, quàm iugera erant ſata? [G] In Leontino iugerum ſubſcriptio, ac profeſſio, non [p] eſt plus XXX. Decumæ XXXVI. medimnis venierunt. Errauit, an potius inſaniuit Apronius? immò tum inſaniſſet, ſi aratoribus, quod deberent, licitum eſſet: & non, quod Apronius imperaſſet, neceſſe fuiſſet dare.

m L. decumo & ita v. l.

n L. ex iugero exararent med. autẽ ex iugero d

o L. veniebant

p L. non eſt plus, quam XXX millium. Decumæ XXXVI millib. medimnum venier. & ita paulo opertius infra legitur.

q al. decumanum nomine

114 Si oſtendo, minus tribus medimnis in iugerum neminem dediſſe decum a q: concedes, opinor, vt [r] cum decumano fructus [H] arationis perceptus ſit, neminem minus tribus decumis dediſſe. Atq; [s] hoc in beneficij loco petitum eſt ab Apronio, vt [t] *iugera ſingula ter-*

r L. vt cum decumo ſ. ſ id eſt, cum decima parte fructuum.

s L. Atqui hoc.

t L. vt in iugera ſingulis tern.

Digitized by Google

nis medimnis decidere liceret. Nam cùm à multis quaterna, etiam quina exigerentur: multis autem non [a] ſolum granum vllum, ſed ne paleæ quidem ex omni fructu, atque ex annuo labore relinquerentur: tum aratores Centuripini qui numerus in agro Leontino maximus eſt, vnum in locum conuenerunt: hominem ſuæ ciuitatis in primis honeſtum, ac nobilem, Andronem Centuripinum, legatum ad Apronium, eundem, quem hoc tempore ad hoc iudicium, legatum & teſtem Centuripina ciuitas miſit: vt is apud eum cauſam aratorum ageret ab eoque peteret. *vt al. aratoribus Centuripinis ne amplius in iugera ſingula, quàm terna medimna exigeret.*

115 Hoc vix ab Apronio in ſummo beneficio, pro iis, qui etiam tum incolumes erant, impetratum eſt. id cùm impetrabatur. hoc videlicet impetrabatur. *vt pro ſingulis decumis, ternas decumas dare liceret.* Quod ſi tua res non ageretur, à te potius poſtularent, ne amplius, quam ſingulas quàm ab Apronio, vt ne plus, quàm ternas decumas darent. Nunc, vt hoc tempore ea, quæ regiè, ſeu potius tyrannicè, ſtatuit in aratores Apronius, prætermittam: neq; eos appellem [b], à quibus omne frumentum eripuit. & quibus nihil nō modò de fructu, ſed ne de bonis quidem ſuis reliqui fecit: ex his ternis medimnis (quod beneficij, gratiæque cauſa conceſſit) quid lucri fiat, cognoſcite. Profeſſio [c] eſt agri Leontini ad iugerum XXX. millia.

116 Hæc ſunt ad tritici medimna [d] XC. id eſt, tritici mod. DXL. millia. deductis tritici mod. CCXVI. millibus, quanti decumę venierũt reliqua ſunt tritici CCCXXIV. millia. adde totius ſummę ƆƆXL. milliũ modiũm treis quinquageſimas. id eſt, tritici mod. XXXII. millia, CCC, ab omnibus enim ternæ præterea quinquageſimæ exigebantur. Sunt [e] hæc iã ad LLS. CCCXL. mod. tritici. At ego cccc. millia lucri facta eſſe dixeram. nō enim duco in hac ratione, eos, quibus ternis medimnis non eſt licitũ decidere. Verum, vt hac ipſa ratione ſummam mei promiſſi compleam, ad ſingula medimna multi [f] LLS. duo, multi LLS. quinque acceſſionis cogebantur dare: qui minimum, ſingulos nummos. hoc minimum vt ſequamur, quoniam XC. medimnũm millia duximus, accedant eò nouo, peſſimoq; exemplo LLS. XC. millia.

117 Hic mihi etiã dicere audebit magno ſe decumas vendidiſſe, cũ ex eodē agro dimidio plus ipſe abſtulerit, quàm populo Ro. miſerit? CCXVI. medimnũm millib. decumas agri Leōtini vendidiſti. ſi ex lege, magno. ſi vt lex eſſet libido tua, paruo: ſi, vt, quæ dimidiæ eſſent, decumæ vocarentur: paruo vendidiſti. multo enim pluris fructus annui Siciliæ venire potuerunt ſi id te ſenatus, aut populus Ro. facere voluiſſet. etenim ſæpe decumæ tanti venierũt cum lege Hieronica venirēt, quanti nunc lege Verrēa venierunt. Cedo mihi C. [g] Norbani decumas venditas. C. NORBANI DECVMÆ VENDITÆ AGRI LEONTINI. Atq; [h] tũ neq; iudicium de modo iugerũ dabatur: neq; enim erat Artemidorus Cornelius recuperator: neq; ab aratore magiſtratus Siculus tantũ exigebat, quantũ decumanus ediderat: nec beneficium petebatur à decumano, vt in iugera ſingula ternis medimnis decidere liceret: nec nummorum acceſſionem [k] cogebatur arator dare, nec ternas quinquageſimas frumenti addere: & tamen populo Ro. magnus frumenti numerus mittebatur.

P. B.

A

118 Quid verò iſtæ ſibi quinquageſimæ, quid porrò nummorũ acceſſiones volũt? quo id iure, atq; adeò quo id potius ore feciſti? nũmos dabat arator. quomodo? aut vnde? qui, ſi largiſſimus eſſe vellet, cumulatiore menſura vteretur, vt antea ſolebant [a] facere in decumis, cùm æqua lege, & conditione venibant. Is nummũ dabat. Vnde? de frumento? quaſi habuiſſet, te prætore, quod venderet. De viuo igitur erat aliquid reſecandum, vt eſſet, vnde Apronio ad illos fructus arationum hoc corollarium [b] nummorũ adderetur. Iam id porrò vtrum libentes, an inuiti dabant? libentes? amabant credo Apronium. inuiti? qua re, niſi vi & malo cogebantur? Iam iſte, homo amentiſſimus, in vendundis decumis nummorum faciebat acceſſiones ad ſingulas decumas: neq. multũ: bina [d] aut terna millia addebat. ſiunt per triennium LLS. forraſſe ƆƆ. millia. Hoc neq; exemplo cuiuſquam, neq; vllo iure fecit: neq; eam pecuniam retulit: neq; hoc paruum crimen quemadmodum defenſurus ſit, homo quiſquam vmquam excogitauit.

B

C

119 Quod cùm ita ſit, audes dicere, te magno decumas vendidiſſe, cùm ſit perſpicuum, te bona, fortunaſque aratorum, non populi Rom. ſed tui quæſtus cauſa, vendidiſſe? Vt, ſi quis villicus ex eo fundo, qui [e] LLS. dena meritaſſet [f], excisis arboribus ac venditis, demtis tegulis, inſtrumento, pecore abalienato, domino XX. millia nummũm pro X. miſerit: ſibi alia præterea centum confecerit: primo dominus, ignarus incommodi ſui, gaudeat, villicoque delectetur, quod tanto ſibi plus mercedis ex fundo refectum [g] ſit: deinde cùm audierit eas res, quibus fundi fructus & cultura continentur [h], amotas & venditas: ſummo ſupplicio villicum afficiat & ſecum male actũ putet: item [i] populus R. cũ audit, pluris decumas vendidiſſe C. Verrem, quàm innocentiſſimum hominem, cui iſte ſucceſſit, C. Sacerdotem putat ſe bonum in arationibus, fructibuſque ſuis habuiſſe cuſtodem ac villicum. cùm ſenſerit, iſtum omne inſtrumentũ aratorum, omnia ſubſidia vectigalium vendidiſſe, omnem ſpem poſteritatis auaritia tua ſuſtuliſſe, arationes & agros vectigaleis vaſtaſſe, atq; exinaniſſe; ipſum maximos quæſtus, prædaſq; feciſſe: intelliget ſecum actum eſſe peſſime: iſtum autem ſummo ſupplicio dignum exiſtimabit.

D

E

F

120 Vnde ergo hoc intelligi poteſt? ex hoc maximè, quod ager decumanus prouinciæ Siciliæ propter iſtius auaritiã deſertus eſt. neque [k] id ſolum actum eſt, vt hi minus multis iugis arent, ſi qui in agris remanſerunt [l], ſed etiam vt permulti locupletes homines, magni & naui aratores, agros latos [m], ac fertileis deſererent, totaſq; arationes derelinquerent. Id adeò ſciri facillimè poteſt ex litteris publicis ciuitatũ, propterea quod lege Hieronica numerus [n] *aratorum* [o] quotannis apud magiſtratus publicè ſubſcribitur. Recita tandem, quot acceperit aratores agri Leontini Verres. OCTOGINTA TREIS. quot anno tertio profiteãtur. TRIGINTA DVO. Vnũ & quinquaginta aratores ita video deiectos [p], vt his ne vicarij quidē ſucceſſerint. Quot aratores, aduenięte te, fuerũt agri Muticenſis [q], videamus ex litteris publicis. CENTVM OCTOGINTA OCTO. Quid anno tertio? CENTVM ET VNVS.

G

H

Marginal notes (left):

a L. non modo granum nullum, ſed ne paleæ v.c.

b L. appellẽ, quibus omne

c Agri Leontini profeſſio & decumæ.

d L. medimnũ XC. millia, id eſt, tritici mod. ƆƆ XXX millia.

e L. ſunt hæc iam ad tritici modiũ cccl. millia cccc.

f L. multi LLS binos, multi LLS ſingulos, & ſeniſſ. acceſſionis cog.

g Caius hic Norbanus, Prætor fuit Siciliæ: in cuius aureo nũmo, C. Norbanus P. R. SC. in argenteo faſces, ſpica, & P. LXXIII. prora ſignata ſunt ad indicandam eius præturam Siciliæ ſem.

h L. Atqui t.

i al. neq; beneficium p.

k Acceſſiones nummorũ nomine bina illa vel terna millia nummũ, quæ per Apronium Verres exigebat à decumanis cũ alicuius agri decumas venderet: quam pecuniam decumani ipſi à miſeris aratoribus poſtea exprimebant. Hanc ipſam pecuniam poſtea corollarium nummorum vocat. Verris ratio potuiſſe forte colorari nec ipſe quod legimus ſuper ſcandam mercedem quinquagenis quoque conductoribus prius etiam aliquid amplius poſitum. *&c. ſic ſ. ſ. ſolite* maximè.

Marginal notes (right):

a Aratores in decumis, cum æqua lege venibant, cumulatiore menſura vti conſueuerant; interdum etiam munus dare.

b Corollariũ Gloſſ. ἐπιφορήματα quod pro corollis dabatur, qualis Athenis victoribus dabatur ... ... arae.

c LLS nummum ſ.

d L. bina aut terna millia nummum addeb.

e L. qui ſeſtertia dena meritaſſet. al. cui LLS. dena merces eſſet.

f Meritare fundus Siculis dicitur, ex quo merces fructus & pro ... præſtatur.

g al. effectum ſit. al. receptũ ſit.

h al. continentur.

i al. ita.

P. CLXXIV.

k L. neque id ſolum accidit, vti mi... multi iugis araren, ſi qui &c.

l ſort. remanſerant.

m al. latos.

n Aratorum numerus quotannis apud magiſtratus Siciliæ ſubſcribebatur vt quot quoquo in agro eſſent, ex eo conſtaret.

o Aratores deiecti à Verre.

p ſort. eiectos.

q L. Mugenſis, al. Muſtenſis.

NVS. Octoginta ſeptem aratores vnus ager iſtius iniuria deſiderat: atque adeò noſtra reſp. quoniam illa populi R. vectigalia ſunt, hunc tot patrumfamiliâs numerũ deſiderat, & repoſcit. Ager Herbitenſis primo anno habuit aratores ducentos, quinquaginta[a] ſeptẽ, tertio centum viginti. hinc centum triginta ſeptem patresfamiliâs extorres profugerunt. Agyrinenſis ager, quorum hominum! quàm honeſtorum! quàm locupletum[b]! ducentos quinquaginta aratores habuit primo anno præturæ tuæ. Quid tertio anno? octoginta. quemadmodum legatos Agyrinenſeis recitare ex publicis litteris audiſtis.

121 Prò dij immortales! ſi ex prouincia tota centũ ſeptuaginta eieciſſes, poſſeſne, ſeueris iudicibus, ſaluus eſſe? Vnus ager Agyrinenſis centum ſeptuaginta aratorib. inanior cùm ſit, vos coniecturã totius prouinciæ non[c] facietis? Atq; hoc peræquè in omni agro decumano reperietis: quibus aliquid tamen reliqui fuerit ex magno patrimonio, eos in agris minore inſtrumẽto, minus[d] multis iugis, minores[e] remanſiſſe. quod metuebant, ſi[f] receſſiſſent, ne reliquas fortunas omneis amitterent: quibus autem iſte nihil reliqui, quod perderent, fecerat, eos planè nõ ſolũ ex agris, verùm ex ciuitatibus ſuis profugiſſe. Illi ipſi qui remanſerant vix decuma pars aratorum, relicturi agros omnes erant, niſi ad eos Metellus Roma litteras miſiſſet, *ſe*[g] *decumas lege Hieronica venditurum*, & niſi a[ ]s hoc petiuiſſet, *vt ſererẽt quàm plurimum*: quod illi ſemper ſua[h] cauſa fecerãt, cùm eos nemo rogaret, quamdiu intelligebant, ſeſe ſibi, & populo R. non Verri & Apronio ſerere, impendere, laborare.

122 Iam verò, iudices, ſi Siculorum fortunas negligitis: ſi, quemadmodum ſocij populi R. à magiſtratibus noſtris tractentur, non laboratis: at vos cõmunem populi Ro. cauſam ſuſcipite atq; defendite. Eiectos[i] aratores eſſe dico: agros vectigaleis vexatos, atq; exinanitos à Verre: populatam, vexatamq; prouinciam: hæc omnia doceo[k] ciuitatum, & priuatis primariorum virorum teſtimoniis. Quid vultis amplius? num exſpectatis, dum L. Metellus is, qui multos in iſtum teſteis imperio & poteſtate deterruit, idem abſens de iſtius ſcelere, improbitate, audacia teſtimonium dicat? non opinor. At is optimè, qui ſucceſſit iſti, potuit cognoſcere. Ita eſt: verùm amicitia impeditur. At debet nos certiores facere, quo pacto ſe habeat prouincia. Debet: verumtamen non cogitur.

123 ¶ Num quis *in Verrem L. Metelli*[l] *teſtimonium* requirit? nemo. num quis poſtulat? non opinor. Quid ſi teſtimonio L. Metelli, ac litteris hæc omnia vera eſſe docebo? quid dicetis? vtrum Metellum falſum ſcribere? an amicum lædendi eſſe cupidum? an prætorem, quemadmodum prouincia affecta ſit, neſcire? Recita litteras L. Metelli, quas ad Cn. Pompeium, & M. Craſſum COSS. quas ad[m] M. Mummium prætorem, quas ad[n] quæſtores vrbis miſit. EPISTOLA L. METELLI. DECVMAS FRVMENTI LEGE HIERONICA VENDIDI. Cum ſcribit, ſe lege Hieronica vendidiſſe, quid ſcribit? ita ſe vendidiſſe, vt omnes, præter Verrem. cùm ſcribit ſe lege Hieronica vendidiſſe, quid ſcribit? ſe per iſtum erepta Siculis maiorum noſtrorum beneficia, ius ipſorum, conditionem ſocietatis, amicitiæ, fœderum reddidiſſe.

a L. [illegible] tertio c.xx. Hinc c.xxxu. patr.
b L. locupletium!
P. 8.
c al. nõnne facietis? Atqui hoc
d L. minus multis iugis remanſiſſe,
e al. timore al. minore famil a.
f L. ſi diſceſſiſſent, ne rel.
g lib. vulg. decumas lege H. ſe
h v. c. ſui cauſa.
i al. Delectos
k L. docebo litteris ciuitatum, oſtendam teſtimoniis & publicis honeſtiſſimarum ciuitatum, & priuatis primariorum virorum. Quid vultis, &c. & ita v. c. ‖ al. doceo litteris publicis honeſtiſſimarum ciuitatum & priuatis.
l Epiſtolis Metelli Verrem conuincit.
P. CLXXV.
m al. ad M. Nummium pr.
n L. ad quæſtores vrbanos m.

dicit, quanti cuiuſque agri decumas vendiderit. deinde quid ſcribit?

124 Recita de epiſtola reliqua. SVMMA[a] DATA EST OPERA A ME, VT QVAM PLVRIMO DECVMAS VENDEREM. Cur igitur, Metelle, nõ ita magno vendidiſti? quia deſertas arationes, inaneis agros, prouinciam miſeram, perditamque oſtendi. Quid? id ipſum, quod ſatum eſt, qua ratione quiſquam, qui sereret, inuentus eſt? Recita litteras. LITTERÆ. ait ſe miſiſſe, &[b] confirmaſſe, ſuam interpoſuiſſe auctoritatem. tantũ quod aratoribus Metellus obſides dedit[c], ſe nulla in re Verri ſimilem futurum. At quid eſt tandem, in quo ſe laboraſſe dicat? Recita. VT ARATORES QVI RELIQVI ERANT, QVAMPLVRIMVM SERERENT. Qui[d] reliqui? quid hoc eſt? reliqui? quo ex bello? qua ex vaſtitate? quænam in Sicilia tanta clades, aut quod bellum tam diuturnum, tam calamitoſum, te prætore, verſatum eſt, vt is, qui tibi ſucceſſerit, reliquos aratores collegiſſe & recreaſſe videatur?

125 Cùm bellis Karthaginenſibus Sicilia vexata eſt, &[e] poſt noſtram, patrumq; memoriã, cum bis in[f] ea prouincia magnæ fugitiuorũ copiæ verſatæ ſint: tamen aratorum internecio[g] facta nulla eſt. tum, ſemente prohibita, aut meſſe amiſſa, fructu annuus interibat: tamen incolumis numerus manebat dominorum atq; aratorũ. tum, qui M. Leuino, aut P. Rupilio, aut M'. Aquillio prætoribus in eam prouinciã ſucceſſerant, aratores reliquos non colligebant. Tantone plus Verres cum Apronio prouinciæ Siciliæ calamitatis importauit, quàm aut Haſdrubal cum Pœnorũ exercitu, aut Athenio[h] cum fugitiuorum maximis copiis, vt temporibus illis ſimulatque hoſtis ſuperatus eſſet, ager araretur omnis, neq; aratori prætor per litteras ſupplicaret, neq; eum præſens oraret, vt quàm plurimùm sereret: nunc autem, ne poſt abitum quidem huius importuniſſimæ peſtis quiſquam reperiretur, qui ſua voluntate araret? pauci eſſent reliqui, qui L. Metelli auctoritate in agros, atque ad ſuum larem familiarem redirent?

126 His te litteris, homo audaciſſime, atque amentiſſime, iugulatum[i] eſſe non ſentis? non vides, cùm is, qui tibi ſucceſſit, aratores reliquos appellet[k], hoc eum diſertè ſcribere, reliquos hos eſſe, non ex bello, neq; ex aliqua huiuſmodi calamitate, ſed ex tuo ſcelere, importunitate, auaritia, crudelitate? Recita cetera. TAMEN PRO EO, VT TEMPORIS DIFFICVLTAS, ARATORVMQVE PÆNVRIA TVLIT. Aratorum, inquit, pænuria. Si ego accuſator toties de re eadem dicerem, vererer ne animos veſtros offenderem, iudices. Clamat Metellus: niſi litteras miſiſſem, non eſt ſatis. Niſi præſens confirmaſſem, ne id quidem ſatis eſt. Reliquos, inquit, aratores. reliquos? propè lugubri verbo calamitatem prouinciæ Siciliæ ſignificat. addit, Aratorum pænuria.

127 Exſpectate[l] etiam, iudices, ſi poteſtis, auctoritatem accuſationis meæ. dico aratores iſtius auaritia eiectos[m]: ſcribit Metellus, reliquos ab ſe eſſe confirmatos. dico agros relictos, arationeſq; deſertas eſſe: ſcribit Metellus aratorum eſſe penuriam. hoc cùm ſcribit, illud oſtendit, deiectos[n], eiectos, fortunis omnibus expulſos eſſe populi Ro. ſocios, atque amicos. quibus ſiqua calamitas propter

a v. c. Summa vi data eſt à me opera vt q.
b L. & præſentem confirmaſſe.
c L. non dedit, ſe nulla in re, &c.
P. 8.
d al. Quid reliqui.
e L. & poſt noſt. ac patrũque memoriã.
& noſtra patrũmque memoria,
f L. in eadem pr.
g L. interitio ‖ & ita legitur apud Nonium cap. 3 in *Interitio* 112.
h de quo 7. & lib. 2.
i al. iugulatum non ſentis.
k L. appellat.
P. CLXXVI.
l L. Exſpectate etiam iudices ex pectore ſi pot.
m al. delectos
n al. deiectos fortunis omn. & ita v. c.

iſtum, ſaluis vectigalibus noſtris, accidiſſet, animaduertere iis cum vos oportebat: præſertim cum ea lege iudicaretis, quæ ſociorum cauſa eſſet conſtituta. cùm vero perditis, profligatiſq; ſociis, vectigalia populi R. ſint[a] deminuta, res frumentaria, commeatus, copiæ, ſalus vrbis, atque exercituum noſtrorum in poſteritatem iſtius auaritia interierit: ſaltem[b] commoda populi Rom. reſpicite, ſi ſociis fideliſſimis proſpicere non laboratis.

a al. ſint diminuta,
b al. ſaltem commoda veſtra reſpic.

128 Atque, vt intelligatis, ab iſto, præ lucro, prædaque præſenti nec vectigalium, nec poſteritatis habitam eſſe rationem: cognoſcite, quid ad extremum ſcribat Metellus. IN RELIQVVM TEMPVS VECTIGALIB. PROSPEXI. In reliquum tempus ait ſe vectigalibus proſpexiſſe. non ſcriberet, ſe vectigalibus proſpexiſſe, niſi hoc vellet oſtendere, te vectigalia perdidiſſe. Quid enim erat, quod vectigalibus proſpiceret Metellus in decumis, & in tota re frumentaria, ſi iſte non vectigalia populi R. ſuo quæſtu peruertiſſet? Atq; ipſe Metellus qui vectigalib. proſpicit, qui reliquos aratores colligit, quid aſſequitur, niſi hoc, vt arent, ſi qui poſſunt, quibus aratrum ſaltem aliquod ſatelles iſtius Apronius reliquum fecit: qui tamen in agris ſpe, atque exſpectatione Metelli remanſerunt? Quid ceteri Siculi? quid ille maximus numerus aratorum, qui non modo ex agris eiecti ſunt, ſed etiam ex ciuitatibus ſuis, ex prouincia, denique bonis fortuniſque omnibus ereptis, profugerunt? qua ratione ij reuocabuntur? quot prætorum innocentia, ſapientiaque opus eſt, vt illa aratorum multitudo aliquando in ſuis agris, ac ſedibus collocetur?

P. B.

129 ¶ Ac[c], ne miremini, tantam multitudinem profugiſſe, quantam ex litteris publicis, aratorumque profeſſionibus cognouiſtis: ſcitote, tantam acerbitatem iſtius, tantum ſcelus in aratores fuiſſe (incredibile dictu eſt, iudices: ſed & factum, & tota Sicilia peruulgatum) vt homines, propter iniurias, licentiamque decumanorum, *mortem ſibi ipſi conſciuerint*[d]. Centuripinum Dioclem, hominem locupletem, ſuſpendiſſe ſe conſtat, quo die ſit ei nuntiatum, Apronium decumas redemiſſe. Dyrrachinum[e], primum ciuitatis eadem ratione mortem oppetiſſe dixit apud vos homo nobiliſſimus, Archonidas Elorinus, cùm audiſſet tantum decumanum profeſſum eſſe ex edicto iſtius ſibi deberi, quantum ille bonis ſuis omnibus efficere[f] non poſſet. Hæc tu, tametſi omnium hominum diſſolutiſſimus, crudeliſſimuſque ſemper fuiſti, tamen numquam perpeterere, quod[g] illi gemitus, luctuſque prouinciæ ad tui capitis periculum pertinebant[h]: non, inquam, perpeterere, vt homines iniuriæ tuæ remedium[i] morte, ac ſuſpendio quærerent, niſi ea res ad quæſtum, & ad prædam tuam pertineret.

c Effectis iniurias Verris probat.
d al. conciuerint.
e v.c. Tiracinum, & ita L.
f al. reficere.
g L. quòd ille gemitus,
h L. pertinebat:
P. CLXXVII.
i fort. remedium à morte, ac ſuſpendio q.

130 ¶ Quid? illud perpeterere? *attendite* iudices. omnibus enim neruis mihi contendendum eſt, atque in hoc laborandum, vt omnes intelligãt, quàm improbam, quàm manifeſtam, quàm confeſſam rem pecunia redimere conentur[l]. Graue crimen eſt hoc, & vehemens, & poſt hominum memoriam, iudiciaque de pecuniis repetundis conſtituta, grauiſſimum, prætorem populi R. ſocios habuiſſe decumanos. Non[m] hoc nunc primum audit priuatus de inimico, reus ab accuſatore. iam antea in ſella ſedens prætor, cùm prouinciam Siciliam obtineret, cùm ab omnibus non ſolum, (id quod commune eſt) propter imperium, ſed etiam, (id quod iſtius præcipuum eſt) propter crudelitatem metueretur, millies audiuit, cum eius animum ad perſequendum non negligentia tardaret, ſed conſcientia ſceleris, auaritiæque ſuæ frenaret[a]. *Loquebantur* enim *decumani palàm*, & præter ceteros is, qui apud iſtum plurimum poterat, maximoſque agros populabatur, Apronius: perparum ex illis magnis lucris ad ſeſe peruenire: prætorem eſſe ſocium.

k L. Socie a. tem eum decumanis obiicit Verri, cùmque multis probat.
l L. conetur.
m L. Non nunc primum audit hoc pr.

131 Hoc cùm palàm decumani tota prouincia loquerentur, tuumque nomen in re tam turpi, nefariaque interponerent: nihilne tibi venit in mentem exiſtimationi tuæ conſulere? nihil denique capiti, ac fortunis tuis prouidere? cùm tui nominis terror in auribus, animiſque aratorum verſaretur: cum decumani aratoribus ad pactiones faciendas, non ſuam vim, ſed tuum ſcelus, ac nomen opponerent: ecquod iudicium Romæ tam diſſolutum, tam perditum, tam nummarium fore putaſti, quo ex iudicio te vlla ſalus ſeruare poſſet? cum planum fieret, decumis contra[b] inſtituta legis, conſuetudinemque omnium venditis, in aratorum bonis, fortuniſque diripiendis decumanos dictitaſſe tuas eſſe parteis, tuam rem, tuam prædam: idque[c] te tacuiſſe, &, cùm diſſimulare non poſſes, potuiſſe tamen perpeti, & perferre, quod magnitudo lucri obſcuraret periculi magnitudinem, pluſque aliquanto apud te pecuniæ cupiditas, quàm iudicij metus poſſet?

132 Eſto. cetera negare non potes. ne illud quidem tibi reliquum[d] feciſti, vt hoc poſſes dicere, nihil eorum te audiſſe, nihil ad tuas aureis de infamia tua perueniſſe. Querebãtur cum luctu, & gemitu aratores. Tu id neſciebas? Fremebat tota prouincia. nemo id tibi renuntiabat? Romæ querimoniæ de tuis iniuriis, conuentuſque habebantur. ignorabas hæc? ignorabas hæc omnia? quid? cùm palàm Syracuſis, te audiente, maximo conuentu P. Rubrius[e] Qu. Apronium ſponſione[f] laceſſiuit. *Ni Apronius dictitaret, te ſibi in decumis eſſe ſocium:* hæc te vox non perculit? non perturbauit? non, vt capiti, & fortunis tuis proſpiceres, excitauit? Tacuiſti: ſedaſti[g] etiam liteis illorum: & ſponſio illa ne fieret, laboraſti. Pro dij immortales! hoc aut innocens homo perpeti potuiſſet, aut quamuis nocens, qui modò iudicia Romæ fore putaret, non[h] aliqua ſe ſimulatione populi Rom. exiſtimationi hominum vindicaſſet[i]?

133 Quid eſt hoc? ſponſio ſit de capite, ac fortunis tuis. tu ſedes, & quieſcis? non perſequeris? non perſeueras? non perquiris, cui dixerit Apronius? quis audierit? vnde hoc datum, quemadmodum prolatum ſit? Si quis tibi ad aurem acceſſiſſet, & dixiſſet, Apronium dictitare, te ſibi eſſe ſocium: commoueri te oportuit, vocare[k] Apronium, nec illum antè tibi ſatisfacere, quàm tu omnium exiſtimationi ſatisfeciſſes. cùm verò in foro celeberrimo, tanta frequentia, hoc verbo & ſimulatione, Apronio: te vera, tibi obiectum eſſet: tu vmquam tantam plagam tacitus accipere potuiſſes, niſi hoc ita ſtatuiſſes, in re tam manifeſta quidquid[l] dixiſſes, te deterius[m] eſſe facturum?

134 Queſtores, legatos, præfectos ſuos, tribunos, multi miſſos fecerũt, & de prouincia decedere

a L. refrenaret
b L. contra inſtituta, leges, conſuet.
c L. id te tacuiſſe, & cùm diſſ.
d v.c. reliqui
e L. L. Rubrius.
f Sponſionibus ſe inuicẽ, qui contendebant, prouocare cõſueuerant, ſiue actionibus ſiue interdictis experturi eſſent: cuiuſmodi ſponſiones ab hac particula, Ni incipiebant *vt hic. &* in Piſonem Ni Eſquilina introiiſſet. & Verrina de ſupplicijs. Ni furtis quæſtum facere. & 7. famil. 21. Ni bonorum Turpiliæ poſſeſſionem Q. Cæpio prætor ex edicto ſuo mihi dedit: & paulo poſt, hæc maiorae. Ni te Apronius in decumis ſocium eſſe dicat & 1. offic. Ni vir bonus eſſet. & pro Cæcinna, Ni Cæcinna reſtiturus ex edicto Prætoris eſſet & ibidem Ni aduerſus edictum Prætoris vis facta eſſet & pro Quintio. Ni bona ſua ex edicto P. Burrieni Prætoris dies 30. poſſeſſa eſſent & Gell. 2. Ni vir melior eſſet Gellius, quàm Titius ota. 1. Ni corpore quæſtum factitaſſet. Simile quiddã erat, Sacramento cõtendere: de quo dixi 7. familiar 32.
P. B
g v.c. ſedaſti etiam litis ill.
h L. non aliqua ſimulatione exiſtimationi de hominum vendicaſſet.
P. CLXXVIII.
i al. vendicaſſet.
k L. euocare Apr.
l al. quidquid dixiſſet.
m al. deterior em.

Digitized by Google

cedere iuſſerunt, quòd eorum culpa ſe minùs commodè audire arbitrarētur, aut quòd peccare illos aliqua in re iudicarent. Tu Apronium, hominem vix liberum, contaminatum, perditum, flagitioſum: qui non modo animum integrum, ſed ne animam quidem puram conſeruare potuiſſet, cum [a] in tanto tuo dedecore profectò, ne verbo quidem grauiore appellaſſes: neque apud te tam ſancta religio ſocietatis fuiſſet, vt tui capitis periculum negligeres, niſi rem tam notam eſſe omnibus, & tam manifeſtam videres.

135 Cum eodem Apronio poſtea P. Scandilius, eques Rom. quem vos omnes noſtis, eandem ſponſionem de ſocietate fecit, quam Rubrius facere voluerat. Inſtitit, oppreſſit, non remiſit. facta eſt ſponſio H S. V. millib. cœpit Sandilius recuperatores, aut iudicem poſtulare. Satiſne vobis prætori improbo circũdati cancelli[b] videntur in ſua prouincia? [c] immò vero in ſella, ac tribunali: vt aut de ſuo capite iudicium fieri patiatur, præſens, ac ſedens: aut confiteatur, ſe omnib. iudiciis conuinci neceſſe eſſe? Sponſio[d] eſt, *ni te Apronius in decumis ſocium eſſe dicat* prouincia tua eſt: ades: abs te iudicium poſtulatur. Quid facis? quid decernis? Recuperatores dicis te daturum. bene agis: tametſi qui erunt tantis ceruicibus recuperatores, qui audeant in prouincia, cùm prætor adſit, non ſolùm contra voluntatem eius, ſed etiam contra fortunas iudicare?

136 Verùm eſto, manifeſta res eſt, cum nemo eſſet, quin hoc ſe audiſſe liquido[e] diceret, locupletiſſimus quiſque, certiſſimus teſtis eſſet: nemo erat Sicilia tota, qui[f] neſciret decumas eſſe prætoris: nemo [g] qui non audiſſet ita Apronium dictitaſſe: præterea cõuentus[h] honeſtus Syracuſis, multi equites Rom. viri primarij, ex qua copia recuperatores reiici oporteret, qui aliter iudicare nullo modo poſſent. Inſtat[i] Scandilius poſcere recuperatores. tum iſte, homo innocens, qui illam ſuſpicionem leuare, atque ab ſe remouere cuperet, recuperatores dicit ſe de cohorte ſua daturum.

137 Prò deûm, hominúmque fidem! quem ego accuſo? in quo meam induſtriam, ac diligentiam ſpectari volo? quid eſt, quod ego dicendo, aut cogitando efficere, aut aſſequi debeam? teneo, teneo, inquam, in mediis vectigalibus populi R. in ipſis fructibus prouinciæ Siciliæ furem manifeſtò auertentem[k] rem frumentariam omnem, pecuniam maximam: teneo, inquam, ita, vt negare non poſſit. nam quid hic dicet? ſponſio facta eſt cum cognitore tuo Apronio de fortunis tuis omnibus, *ni[l] te ſocium ſibi in decumis eſſe dictitaret.* Exſpectant omnes, quantæ tibi ea res curæ ſit, quemadmodum hominum exiſtimationi te, atque innocentiam tuam probari velis. Hic tu medicum, & haruſpicem, & præconem tuum, recuperatores dabis, aut etiam illum ipſum, quem tu in cohorte tua *Caſſianum[m] iudicem* habebas, ſi qua res maior eſſet, Papirium[n] Potamonem, hominem ſeuerum, ex vetere illa equeſtri diſciplina? Scandilius poſtulare de conuentu recuperatores. Tum iſte negat ſe de exiſtimatione ſua cuiquam, niſi ſuis, commiſſurum. Negotiatores ſibi [o] putant eſſe turpe, id forum ſibi iniquum [p] eiurare, vbi negotientur. Prætor prouinciam ſuam totam ſibi iniquam eiurat.

138 O impudentiam ſingularem! Hic poſtulat ſe Romæ abſolui, qui in ſua prouincia
A iudicauit, ſe abſolui nullo modo poſſe? qui plus exiſtimet apud lectiſſimos ſenatores pecuniam, quàm apud treis negotiatores metum valere? Scandilius vero negat ſeſe apud Artemidorum [a] recuperatorem verbum eſſe facturum: & tamen vrget[b], atque onerat te bonis conditionibus, ſi tu vti velis. ſi ex prouincia Sicilia tota ſtatuas idoneum iudicem, aut recuperatorem nullum poſſe reperiri, poſtulat à te, vt [c] Romam reiicias.

B 139 Hic enimuerò tu exclamas, hominem improbum, qui poſtulet ibi de tua exiſtimatione iudicium fieri, ubi te inuidioſum eſſe intelligebat[d]: negas te Romam reiecturum: negas de conuentu recuperatores daturum: cohortem tuam proponis. Scandilius rem ſe totam relicturum dicit & ſuo tempore eſſe rediturum. Quid tu ibi tum? quid facis? Scandilium cogis. quid? ſponſionem acceptam[e] facere? Impudenter tollis exſpectatum exiſti-
C mationis tuæ iudicium? non facis.

140 Quid ergo? Apronio permittis, *vt, quos velit, de cohorte ſumat recuperatores?* Indignum, vni potius ex iniquis ſumendi, quàm [f] vtriſque ex æquis reiiciendi fieri poteſtatem. Neutrũ facis eorum. Quid ergo? Eſt [g] aliquid, quod improbiùs fieri poteſt. cogit enim Scãdilium quinque illa millia nummûm dare, atque adnumerare Apronio. Quid potuit elegantiùs facere prætor cupidus exiſtimationis bonæ:
D qui ab ſeſe omnem ſuſpicionem propulſaret? qui ſe eripere ex infamia cuperet? Adductus erat in ſermonem, inuidiam, vituperationem. dictitarat homo improbus, atque impurus, Apronius, ſocium[h] eſſe prætorem: venerat res in iudicium, atque diſcrimen: poteſtas erat iſti, homini integro, atque innocenti data, vt, in Apronium cùm animaduertiſſet, ſeſe grauiſſima leuaret [i] infamia. Quid excogitat pœnæ? quid animaduerſionis in Apronium? co-
E git Scandilium Apronio ob ſingularem improbitatem, atque audaciam, prædicationemque nefariæ ſocietatis, H S. V. millia, mercedis[k] nomine, ac præmij dare.

141 Quid intererfuit, homo audaciſſime, vtrum hoc decerneres: an id, quod Apronius dictitabat, tute de te proferres[l], ac dictitares? quem hominem, ſi quis pudor in te, atque adeo ſi quis metus fuiſſet, ſine ſupplicio dimittere non debuiſti: hunc abs te ſine præmio di-
F ſcedere noluiſti. Omnia ſimul intelligere potuiſtis[m], iudices, ex vno crimine Scandiliano: primùm, hoc non eſſe Romæ natum de ſocietate decumarum[n], non ab accuſatore fictum, non (vt [o] ſolemus interdum in defenſionibus dicere) crimen domeſticum, ac vernaculum[p], non ex tempore periculi tui conſtitutum: ſed veteri, excogitatum iam, & te prætore iactatum, & non ab inimicis Romæ compoſitum, ſed Romam de [r] prouincia expor-
G tatum.

142 Simul [f] intelligi poteſt illud iſtius in Apronium ſtudiũ. Apronij de iſto non modo confeſſio, verum etiam commemoratio. eodem [t] accedit, quod [u] hoc quoque intelligere poteſtis, iſtum ſtatuiſſe, in prouincia ſua, exiſtimationis ſuæ iudicium extra cohortem ſuam committendum fuiſſe nemini. Ecquis eſt iudex, cui non ab initio decumani criminis perſuaſum ſit, iſtum in aratorum bona,
H fortunaſq; impetum feciſſe? quis hoc non ex eo ſtatim iudicauit, quod oſtẽdi, iſtum decumas noua lege, atque adeò nulla lege, contra

a L. cum in tanto tuo dedecore, ne verbo quidem grauiore appellaſſes, atque apud te tam ſ. r. ſ. f. vt t. c. p. n. n. r. t. not. eſſe omn. & t. man. videres.
b Metaphora à bellis quæ ſeptis & cancellis continentur ne effugiant.
c L. prouincia, immo vero in ſella ac
d De ſponſionum formula paulo ante dixi.
e Liquido dicere, eſt palã, apertè, facilè, ex animi ſui ſententia. Sic liquido iurare l. alias 38. ff. de iureiu. vbi dixi.
P. B.
f L. quin ſciret dec.
g L. nemo quin aud
h L. conuentus honeſtus erat S.
i al. Inſtat Scandilius poſcere recup.
k v. c. auertentem
l v. c. ni ſocium te ſibi
m Caſſianus iudex pro ſeuero, à L. Caſſio qui ſcopulus reorum dicebatur adde orat. pro Roſcio Amerino, pro Milone Philipp. 2.
n ſcriba Verris nominatur in diuinatione 1.
o lib. vulg. non habent ſibi
p Eiurare forum, nihil aliud quàm reiicere iudicẽ. Sic eiurare 2. de Oratore iniquum eiurare dicitur xii. Philippica vbi dixi.

P. CLXXIX.
a Medicum Verris.
b v. c. angeat atque onerat te b.
c v. c. vt Romam rem reiicias & ita L.
d L. intelligat
e Acceptum facere eſt acceptilatione ſeu verborum ſolenni formula liberare debitorem l. v. ff. de acceptilat. Inſtit. quibus modis tollitur obligatio. Al. ſ tamen hic legunt tacitam miſſam facere aliq acceptam proſequi.
f L. quam vtriq ex æq.
g L. Eſtne aliquid, quod improbius fieri poſſit? Eſt enĩ
h L. ſocium ſibi eſſe pr.
i L. infamia leuaret.
k v. c. mercedis, ac præmij P. B dare & ita L.
l L. profitere ac d.
m v. c. poteſtis & ita L.
n ſiue decumanorum.
o Deſtoſorta reorum, vt eorum crimina eleuarent, dicebant quod domeſticum ac vernaculum eſſe, id eſt domi confictum eſſe ab accuſatore.
p Vernacula dicuntur domi nata: vnde Verna ſerui in iure qui ex ancillis nostris domi nati.
q L. agitatum iam, & te pr.
al. cogitatum.
al. cognitũ.
r v. c. de prouincia deportatum.
ſ L. Simul illud tui pot. iſtius in apr.
t L. eodem accedit, quod ex hoc quoque intel.
u al. quod ex hoc quoque.

omnium conſuetudinem atque inſtituta vendidiſſe?

143 Verùm, vt iſtos ego iudices iàm ſeueros, tam diligenteis, tam religioſos non [a] haberẽ: ecquis eſt, ex iniuriarum magnitudine, improbitate decretorum, iudiciorum iniquitate, qui hoc non iamdudum ſtatuerit, & iudicarit? Etiam fortè ſit aliquis diſſolutior in iudicando: legum, officij, reip. ſociorum, atque amicorum negligentior: quid? is poſſitne de iſtius improbitate dubitare, cùm tanta lucra facta, tã iniquas pactiones, vi & metu expreſſas cognouerit? cùm tanta præmia ciuitates, vi, atque imperio, virgarum ac mortis metu non modò Apronio, atque eius ſimilibus, verùm etiam Veneriis ſeruis dare coactas?

a L. non habeam

P. CLXXX.

144 Quòd ſiquis ſociorum incommodis minus [b] mouetur. ſi quem aratorum fugæ, calamitates, exſulia[c], ſuſpendia deniq; non permouent: nõ poſſum dubitare, quin is tamen cùm vaſtatam Siciliam, relictos agros ex ciuitatũ litteris, & epiſtola L. Metelli cognouerit: ſtatuat fieri non poſſe, vt de iſto non ſeueriſſime iudicetur. Erit etiam aliquis, qui hæc omnia diſſimulare, ac negligere poſſit. Attulit ſponſiones ipſo præſente factas de decumarum ſocietate, ab ipſo prohibitas iudicari. Quid eſt, quod poſſet quiſquam manifeſtius hoc deſiderare? non dubito, quin vobis ſatisfecerim, iudices. verumtamen progrediar longiùs: non mehercule quo magis hòc vobis perſuadeatur, quàm iam perſuaſum eſſe confido: ſed vt ille aliquando impudentiæ ſuæ finem faciat: aliquando deſinat, ea ſe putare poſſe emere, quæ ipſe ſemper habuit venalia, fidem, iuſiurandum, veritatem, officium, religionem: deſinant amici eius ea dictitare, quæ detrimento, maculæ, inuidiæ, infamiæ nobis omnibus eſſe poſſint. At qui amici?

b L. minus commoueatur
c al. exſilia,

145 O miſerum, atque inuidioſum, offenſumque paucorum culpa, atque indignitate, ordinem ſenatorium! Albam Æmilium ſedentem in faucibus [d] macelli loqui palàm viciſſe Verrem, emtos habere iudices. alium HS. CCCC. qui millibus, alium [e] HS. IↃ. quem minimo, CCC. Atque ei cùm reſponſum eſſet, fieri non poſſe: multos teſteis eſſe dicturos, me præterea cauſæ non defuturum: Licet hercules, inquit, omnes omnia dicant [f]: ini[g] illo niſi ita res manifeſta erit allata, vt reſponderi nihil poſſit, *vicimus*.

d vbi præcones ſtare ſolitiſ.
e L. alium IↃ.

f al. dicant in illo *Ant. Auguſt* dicant in illum *Verſ.* *omnes hac verba* P. B. in illo *gloſſema eſſe exiſtimat.*
g L. in illo niſi res manif. erit allata, ita vt r.

146 Bene agis Alba: ad tuam veniam conditionem. nihil [h] putas valere in iudiciis coniecturam, nihil ſuſpicionem, nihil anteactæ vitæ exiſtimationem, nihil bonorum virorum teſtimonia, nihili ciuitatum auctoritates, ac teſtimonia. litteras manifeſtas quæris. Non quæro *iudices* [k] *Caſſianos*: veterem iudiciorum ſeueritatem non requiro: veſtram [l] in hoc fidem, dignitatem, religionem in iudicando non imploro: Albam habebo iudicem, eum hominem, qui ſe ipſe ſcurram improbiſſimũ exiſtimari vult: qui à ſcurris potiùs ſemper *gladiator*, quàm *ſcurra* appellatus ſit. afferam rem eiuſmodi in decumis, vt Alba fateatur, iſtum in re frumentaria, & in bonis aratorum apertè, palamque eſſe prædatum.

h Coniecturæ ſuſpiciones, teſtes & teſtimonia in iudiciis plurimum valent.
i L. nihil ciuitatum auctoritates, ac litteras res manifeſtas q.
k Seueros.
l L. veſtram in hac re fid.
m L. magno dicit ſe vend.

147 Decumas agri Leontini magno [m] dicit ſe vendidiſſe. Oſtendi iam illud initiò, non exiſtimãdum magno vendidiſſe eum, qui verbo decumas vendiderit: re, & conditione, & lege, & edicto, & licentia decumanorum, decumas aratoribus nullas reliquas fecerit. Etiã

A illud oſtendi, vendidiſſe alios magno decumas agri Leontini, ceterorumq; agrorum: & lege Hieronica vendidiſſe: & pluris etiam, quàm te vendidiſſe: nec aratorem quemquam eſſe queſtum. nec enim fuit quod quiſquam queri poſſet, cùm lege æquiſſimè [a] ſcripta venirent: neque illud vnquam aratoris interfuit, quanti decumæ venirent. non enim ita eſt, vt, ſi magno venierint, plus arator debeat: ſi paruo, minus. Vt [b] frumenta nata ſunt, ita
B decumæ veneunt. aratoris autem intereſt, ita ſe frumenta habere, vt decumæ quàm plurimò venire poſſint. dum arator ne plus decuma det, expedit ei decumam[c] eſſe quàm[d] maximam.

a L. æquiſſime ſcripta venderentur neq.
b Decumæ vendebantur vt frumenta nata erant.
c Id eſt decumarum maximam eſſe venditionem. nam maxima decumarum venditio argumentum erat vberis anni & prouentus.
d L. quàm maximi Ver.

148 Verùm hoc, vt opinor, eſſe vis caput defenſionis tuæ, *magno te decumas vendidiſſe* [e]. agri verò Leontini, qui plurimum efficit, tritici mod. CCVI. millib. Si doceo pluris aliquanto potuiſſe te vendere, neque his voluiſſe ad-
C dicere, qui contra Apronium licerentur: & Apronio multo minoris, quàm aliis potueris [f], tradidiſſe: ſi hoc doceo: poteritne [g] te Alba, tuus antiquiſſimus non ſolum amicus, verum etiam amator[h], abſoluere? Dico equitem Ro. hominem in primis honeſtum, Qu. Minucium, cum ſui ſimilibus, ad decumas agri Leontini tritici mod. non CIↃ. non CIↃ. CIↃ. non CIↃ. CIↃ. CIↃ. ſed ad vnas vnius agri decumas tritici mod. XXX. millia voluiſ-
D ſe addere, & ei poteſtatem emendi non eſſe factam, ne res abiret ab Apronio.

e L. vendidiſſe: atque
P. CLXXXI.
aliorum quidem agrorum proportione magno decumas vendidiſſe: agri verò Leontini,
f L. potueris vendere trad.
g L. poteritne te iſte Alba.
h Amatoris & amici diſcrimen. hic animi, ille corporis.

149 negare hoc, niſi forte negare omnia cõſtituiſti, nullo modo potes. palàm res geſta eſt, maximo conuentu, Syracuſis: teſtis eſt tota prouincia, propterea quòd vndiq;[i] ad emẽdas decumas ſolent eò cõuenire. quod ſiue fateris, ſiue cõuinceris: quot[k], & quam maximis in rebus teneare, non vides? primum tuã rem illam, & prædam fuiſſe. nam niſi ita eſ-
E ſet, cur tu Apronium malebas, quem [l] omnes tuum procurare in decumis negotium loquebantur, quàm Minucium, decumas agri Leõtini ſumere? deinde immenſum, atque infinitum lucrum eſſe factum. nam ſi XXX[m]. millibus mod. tritici tu commotus non eſſes: certè hoc idem lucri Minucius Apronio libenter dediſſet, ſi ille accipere voluiſſet.

i Decumis emendis ſeu ad decumas emẽdas vndique ſolebant conuenire.
k al. quot, & quàm manifeſtis in rebus ten. v. c. quot, & quam manifeſtis rebus ten.
l L. quem omnes tuum procuratorẽ eſſe in decumis tuum negotium agere loq.
m v. c. XXX. tu comm.

150 Quantam igitur illi ſpem prædæ propoſitã arbitramur fuiſſe, qui tantum præſens lu-
F crum, nulla opera inſumta, contemſerit, atq; deſpexerit? deinde ipſe Minucius numquam tãti habere voluiſſet, ſi decumas tu lege Hieronica venderes: ſed quòd tuis nouis edictis, & iniquiſſimis inſtitutis plus aliquanto ſe, quàm decumas, ablaturum videbat, idcirco lõgius progreſſus eſt. At Apronio ſemper plus etiã multo abs te permiſſum eſt, quàm quod edixeras. Quantum igitur quæſtum putamus factum eſſe per eum, cui quidvis licitum ſit:
G cum tantum lucri voluerit addere is, cui, ſi decumas emiſſet, idem non liceret?

P. B.

151 Poſtremò illa quidem certè tibi præciſa defenſio eſt, in qua tu ſemper omnia tua furta, atq; flagitia latere poſſe arbitratus es: *magno te decumas vendidiſſe*: plebi Romanæ conſuluiſſe: annonę proſpexiſſe. Non poteſt hoc dicere, is, qui negare non poteſt, ſe vnius agri decumas XXX [n]. millib. mod. minoris, quàm potuerit, vendidiſſe: vt etiam, ſi tibi hoc concedam,
H Minucio ideo te non tradidiſſe, quòd iam addixiſſes Apronio. (aiunt enim te ita dictitare, quod ego exſpecto; cupioque [o] te illud defendere)

n al. XXX. mod.
o L. cupioque te ita illud.

fendere) verùm vt ita ſit, tamen non potes hoc, quaſi præclarum aliquid, prædicare, magno te decumas vendidiſſe, cùm fuiſſe fateare, qui multo pluris voluerint emere.

152 Tenetur igitur [a] iam, iudices & manifeſtò tenetur auaritia, cupiditas hominis, ſcelus, improbitas, audacia. Quid ſi hæc, quæ dico, ipſius amici, defenſoreſque iudicarunt? quid vultis amplius? Aduentu L. Metelli, prætoris, cùm omneis eius comites iſte ſibi ſuo illo panchreſto [b] medicamento amicos redemiſſet, aditum [c] eſt ad Metellum: eductus eſt Apronius; eduxit vir primarius C. Gallius, ſenator. poſtulauit à [d] L. Metello, vt ex edicto ſuo iudicium daret in Apronium, QVOD [e] PER VIM AVT METVM ABSTVLISSET: quam formulam Octauianam, & Romæ Metellus habuerat, & habebat in prouincia. non impetrat: cùm hoc diceret Metellus, præiudicium à ſe de capite C. Verris per hoc iudicium nolle fieri. Tota Metelli cohors, hominum non ingratorum, aderat Apronio. C. Gallius, homo noſtri ordinis. à ſuo familiariſſimo L. Metello iudicium ex edicto non poteſt impetrare.

153 Non reprehendo Metellum. pepercit homini amico, &, quemadmodum ipſum dicere audiui, neceſſario. non reprehendo, inquam, Metellum: ſed hoc miror. quomodo, de quo homine præiudicium noluerit fieri per recuperatores, de [f] hoc ipſo non modò præiudicarit, verùm grauiſſimè, ac vehementiſſimè iudicarit. Primùm enim, ſi Apronium abſolutum iri putaret, nihil erat quòd vllum præiudicium vereretur. deinde, ſi condemnato Apronio, coniunctam cum eo Verris cauſam omnes erant exiſtimaturi: Metellus quidem certè iam hoc iudicabat eorum rem, cauſámque eſſe coniunctam: qui ſtatuerit, Apronio condemnato, de iſto præiudicium futurum. & ſimul vna res vtrique rei eſt argumento: & aratores vi & metu coactos Apronio multo plus, quàm debuerint, dediſſe: & Apronium iſtius rem ſuo nomine egiſſe, cùm L. Metellus ſtatuerit non poſſe Apronium condemnari, quin ſimul de iſtius ſcelere, atque improbitate iudicaretur.

154 ¶ Venio [g] *nunc ad Epiſtolam* Timarchidis [h], liberti iſtius, & accenſi de qua cùm dixero, totum hoc crimen decumanũ perorabo. Hæc epiſtola eſt, iudices, quam nos Syracuſis in ædibus Apronij, cùm litteras conquireremus, inuenimus. miſſa eſt, vt ipſa ſignificat, ex itinere, cùm Verres iam de prouincia deceſſiſſet. Timarchidis [i] manu ſcripta. Recita epiſtolam Timarchidis: TIMARCHIDES VERRIS ACCENSVS APRONIO SALVTEM DICIT. Iam hoc quidem non reprehendo [k], quod [l] adſcribſit, ACCENSVS [m]. cur enim ſibi hoc ſcribæ ſoli ſumant? L. PAPIRIVS SCRIBA. volo ego hoc eſſe commune accenſorum, lictorum, viatorum. FAC DILIGENTIAM ADHIBEAS, QVOD AD EXISTIMATIONEM PRÆTORIS ATTINET. Commendat Apronio Verrem, & hortatur, vt inimicis eius reſiſtat. Bono præſidio munitur exiſtimatio tua: ſi quidem in Apronij conſtituitur diligentia, atque auctoritate. HABES VIRTVTEM, ATQVE ELOQVENTIAM.

155 Quàm copioſè laudatur Apronius à Timarchide! quàm magnificè! cui ego non putem illum placere oportere, qui tantopere

a L. ergo

b ad Panchreſtõ, id eſt medicamento ad omnia vtili (eadem ratione herba Panacea dicta Plinio) Hac vero voce pecuniam Verris intelligit.

c al. aditus eſt Metellus.

d v. c. ab L. Met.

e L. QVOD PER VIM, AC METVM ABST.

P. CLXXXII.

f L. de hoc ipſe non m.

g 7. Epiſtola Timarchidis.

h L. Timarchidi lib.

i L Timarchidi m

k Ironia.

l L. quod adſcribit.

m Reprehendit irriſione adhibita Tullius, quod Timarchides Verris accenſus in inſcriptionibus litterarum muneris ſui nomen adſcribere, & ſe, *Accenſum*, vendicare: ſtultè. cũ tamen non eſſet Accenſi munus & huiuſmodi inſcriptiones

P. B.

vſitatæ eſſent Imperatoribus, Conſulibus, Prætoribus, Ædilibus, Cenſoribus, non Accenſis: tameſi pleriſque, vt ſcribæ huiuſmodi inſcriptione vſi.

Timarchidi probatus ſit! HABES SVMTVM VNDE FACIAS. Neceſſe eſt, quod redundaret [a] de veſtro frumentario quæſtu, ad illum potiſſimùm, per quem agebatis, defluxiſſe. SCRIBAS, APPARITORES RECENTEIS [b] ARRIPE. CVM L. VVLTEIO, QVI PLVRIMVM POTEST, CÆDE, CONCIDE. Videte quàm valde militiæ ſuæ confidat Timarchides. qui etiam Apronio improbitatis præcepta det. Iam [c] hoc, CÆDE [d], CONCIDE non verba domo patroni depromere videtur, ad omne genus nequitiæ accommodata? VOLO [e] MIHI FRATERCVLO TVO CREDAS. Conſorti quidem in lucris, atque furtis, gemino & ſimillimo nequitia, improbitate, audacia. IN COHORTE CARVS HABEARE. Quid eſt hoc, IN COHORTE? quò pertinet? Apronium doces? quid? in veſtram cohortem, te monitore, an ſua ſponte peruenerat? QVOD CVIQVE OPVS SIT, OPPONE. Qua impudentia putatis eum in dominatione fuiſſe, qui in fuga tam improbus ſit? ait, omnia pecunia effici poſſe: dare [f], profundere, opponere, ſi velis vincere. Non hoc mihi tam moleſtum eſt, Apronio ſuadere Timarchidem quàm quod hoc idem patrono ſuo præcipit.

156 TE POSTVLANTE OMNES VINCERE SOLENT. Verre quidem prætore, non Sacerdote, non Peducæo, non hoc ipſo Metello. SCIS METELLVM SAPIENTEM ESSE. Hoc verò ferri iam non poteſt, irrideri viri optimi, L. Metelli, ingenium, & contemni, ac deſpici à fugitiuo Timarchide. SI VVLTEIVM HABEBIS, OMNIA LVDIBVNDVS PERFICIES. Hic vehementer errat Timarchides, qui aut Vulteium pecunia corrumpi putet poſſe, aut Metellum vnius arbitratu gerere præturam. ſed [g] errauit coniectura domeſtica: quia multos per ſe, & per alios multa ludibundos libidinosè apud Verrem effeciſſe vidit: ad [h] omneis, eoſdem parêre aditus arbitrabatur [i]. facilius vos efficiebatis ludibundi, quæ volebatis à Verre, quòd multa eius ludorum genera noratis. INCVLCATVM EST METELLO, ET VVLTEIO, TE ARATORES EVERTISSE. Quis iſtuc Apronio attribuebat, cùm aratorem aliquem euerterat? aut Timarchidi, cùm ob iudicandum, aut decernendum, aut imperandum aliquid, aut remittendum, pecuniam acceperat? aut Seſtio [k] lictori, cùm aliquem innocentem ſecuri percuſſerat? nemo. omnes ei Verri tunc attribuebant, quem nunc condemnari volunt.

157 OBTVDERVNT EIVS AVREIS [l], TE SOCIVM PRÆTORIS FVISSE. Videſne [m] hoc quam clarum ſit, ac fuerit? cùm etiam Timarchides hoc metuat: cõcedes nõ [n] hoc crimen nos in te confingere: ſed iampridem ad crimen aliquam defenſionem libertum quærere. libertus, & accenſus tuus & tibi ac liberis tuis, omnibus in rebus coniunctus ac proximus, ad Apronium ſcribit. vulgò eſſe ab [o] omnibus ita demonſtratum Metello, tibi Apronium in decumis ſocium fuiſſe. FAC SCIAT IMPROBITATEM ARATORVM. IPSI SVDABVNT, SI DII VOLENT [p]. Quid iſtuc, per deos immortaleis, aut qua de cauſa excitatum eſſe dicamus in aratores tam infeſtum odium, atque tantum? quantam [q] iniuriam fecerunt Verri aratores, vt eos etiam libertus & accenſus eius tam

a L. redundarit de

b v. c. RECENTIS

c L. iam hæc CAEDE CONCIDE, opone vobis verba

d Concidendi verbum inter verba ſummæ nequitiæ. ſ apud Lampridium in Heliogabali Cõcide Magiſtre. plura vide apud Lipſium ſ epiſtol. cæt. quæſt. 14

e v. c. VOLO MI FRATER FRATERCVLO T.

f L. dare, profund re oportere, ſi velis vinc. al. DA, PROFVNDE, OPPONE, SI VELIS V.

P. CLXXXIII.

g L. ſed erat coniect.

h v. c. ad omneis.

i ſort. arbitratur.

k L. Sectio l. &.

l v. c. aureis

m L. vides ne. quam

n L. eo, nunc hoc crim.

o ſort ab nonnullis id d.

p al. VOLVNT.

q L. quã ſanè tam leuer.

Digitized by Google

co ſit, ex quo ſenatus & populus R. emi voluerit: ex [a] eo aceruo, ex quo partem tu idem, decumarum nomine, probaris: deinde à ciuitatibus pecunias [b] ad emendum frumentum cogere, cùm ex ærario acceperis? Vtrum [c] te lex [d] Terentia Siculorum pecunia frumentum emere à Siculis, an populi Romani pecunia frumentum ab Siculis emere iuſſit?

174 Iam verò ab iſto omnem illam ex ærario pecuniam, quam his oportuit ciuitatibus pro frumento dari, lucrifactam videtis. accipis enim LLS. XV. pro medimno. tanti enim eſt illo tempore medimnum. retines [e] LLS. XII. tanti enim eſt frumentum Sicilienſe ex lege æſtimatum. Quid intereſt, vtrum hoc feceris, an [f] frumentum non improbaris, ſed frumento probato & accepto, pecuniam publicam tenueris omnem, neque quidquam vlli diſſolueris ciuitati, cùm æſtimatio legis, eiuſmodi ſit, vt ceteris temporibus tolerabilis Siculis, te prætore etiam grata eſſe debuerit? Eſt enim modius lege LLS. III. æſtimatus. fuit autem, te prætore, vt [g] tu in multis epiſtolis ad amicos tuos gloriaris, LLS. II. Sed fuerit LLS. III. quoniam tu tantum à ciuitatibus in modios ſingulos exegiſti. cùm ſi ſolueres Siculis tantum, quantum te populus R. iuſſerat, aratoribus fieri gratiſſimum poſſet: tu non modò eos accipere quod oportebat, noluiſti: ſed etiam dare, quod non debebant, coegiſti.

175 Atque hæc ita geſta eſſe, iudices cognoſcite & ex litteris publicis ciuitatum, & ex teſtimoniis publicis: in quibus nihil fictum, nihil ad tẽpus accommodatum [h] intelligetis. Omnia, quę dicimus, rationibus populorum non [i] interpoſitis, neque perturbatis, neque repentinis [k], ſed certis inſtitutis, ordine [l] relata, atque confecta ſunt. Recita rationes Haleſinorum. Cui pecuniam datam dicit? dic etiam clarius. VOLCATIO, TIMARCHIDI, MÆVIO. Quid eſt, Verresne illam quidem tibi defenſionem reliquam feciſti, mancipes in iſtis rebus eſſe verſatos? *mancipes* frumentum improbaſſe? mancipes pretio cum *ciuitatibus decidiſſe*, & eoſdem abs te illatum ciuitatum nomine pecunias abſtuliſſe: deinde ipſos ſibi frumentum coëmiſſe: *nihil* hæc ad te pertinere? Magna mehercule, ac miſera defenſio, prætorem hoc dicere, Ego frumentum neque attigi, neque adſpexi [m]: mancipibus poteſtatem probandi, improbandique permiſi: mancipes à ciuitatibus pecunias extorſerunt: ego autem, quam pecuniam populis dare debui mancipibus dedi.

176 Mala [n] eſt hæc quidem, vt dixi, defenſio criminis: ſed tamen hac ipſa tibi, ſi vti cupias, non licet: vetat te Volcatius, tuæ, tuorumque deliciæ mentionem mancipum facere. Timarchides autem columen familiæ veſtræ, premit fauceis defenſionis tuæ: cui ſimul & Volcatio pecunia à ciuitate numerata eſt. Iam verò ſcriba tuus annulo aureo ſuo, quem ex his rebus inuenit, iſta [o] te ratione vti non ſinet. Quid igitur eſt reliquum, niſi vti fateare, te Romam frumentum emtum Siculorum pecunia miſiſſe: publicam pecuniam domum tuam auertiſſe [p]? *O conſuetudo peccandi, quantam habet iucunditatem in improbis, & audacibus, cùm pœna abfuit [q], & licentia conſecuta eſt!*

177 Iſte in hoc genere peculatus non nunc primùm inuenitur: ſed nunc demum tenetur. Vidimus huic ab ærario pecuniam numerari quæſtori ad ſumtum exercitus conſularis: vidimus paucis pòſt menſibus & exercitum, & conſulem ſpoliatum. Illa omnis pecunia latuit in illa caligine ac tenebris, quæ totam temp.rum occupauerant [a]. Iterum geſſit hereditariam quæſturam cum [b] Dolabella. magnam pecuniam auertit: ſed eius rationem cum damnatione Dolabellę permiſcuit. Commiſſa eſt pecunia tanta prætori: non reperietis hominem timide, nec leuiter hæc improbiſſima lucra ligurientem [c], deuorare omnem pecuniam publicam non dubitauit. *Ita ſerpit illud inſitum in natura malum, conſuetudine peccandi libera, finem vt audaciæ ſtatuere ipſe ſibi non poſſit.*

178 Tenetur igitur aliquando, & in rebus tum maximis, tum manifeſtis tenetur. Atq; in eam fraudem mihi videtur diuinitus incidiſſe, nõ ſolum vt eas pœnas, quas proximè meruiſſet, ſolueret: ſed vt illa etiam ſcelera eius in Carbonem, & in Dolabellam vindicarẽtur. Etenim noua quoq; alia res exſtitit, iudices, in hęc crimine, quæ tollat omnem dubitationẽ ſuperioris illius decumani criminis. Nam, vt illud miſſum faciam, permultos aratores in alteras decumas, & in hęc IↃ. CCC. millia modium, quod emtum populo Romano darent, non habuiſſe: ſed à tuo procuratore, hoc eſt, ab Apronio, emiſſe: ex quo intelligi poteſt, nihil te aratoribus reliqui feciſſe: vt hoc prætercam, quod [d] in multis eſt teſtimoniis expoſitum: poteſt illo quidquam eſſe certius, in tua poteſtate, atque in tuis horreis omne frumentum Siciliæ, per triennium, atque omneis fructus agri decumani, fuiſſe?

179 Cùm enim à ciuitatibus pro frumento pecuniam exigebas, vnde erat frumentum, quod Romam mitteres, ſi tu id non omne clauſum & compreſſum poſſidebas? Itaque in eo frumento primus tibi ille quæſtus [e] fuit, ipſius frumenti, quod erat ereptum ab aratoribus: alter, quod id [f] frumentum improbiſſimè per triennium partum, non ſemel, ſed bis: neque vno, ſed duobus pretiis, vnum & idem frumentum vendidiſti: ſemel ciuitatib. LLS. XV. in medimnum; iterum populo R. à quo LLS [g]. XII. in medimna, pro eodem illo frumento abſtuliſti.

180 At [h] enim frumentum Centuripinorum, & Agrigentinorum, & nonnullorum fortaſſe præterea probaſti, & his populis pecuniã diſſoluiſti. Sint [i] aliquæ ciuitates in eo numero, quarum frumẽtum improbare nolueris. Quid tandem? his ciuitatibus omniſne pecunia, quæ pro frumento debita eſt, diſſoluta eſt? Vnum mihi reperi, non populum, ſed aratorem: vide, quære, circumſpice, ſi quis fortè eſt ex ea prouincia, in qua tu triennium præfuiſti, qui te nolit periſſe: vnum, inquam, da mihi ex illis aratoribus, qui [k] vel ad ſtatuam pecuniam contulerunt, qui ſibi dicat pro frumento omne eſſe, quod oportuerit, ſolutum. confirmo, iudices, neminem eſſe dicturum. Ex omni pecunia, quam aratoribus ſoluere debuiſti, certis [l] nominibus deductiones fieri ſolebant: primùm pro ſpectatione [m], & collybo [n]: deinde pro neſcio quo cerario.

181 Hæc omnia, iudices, non rerum certarum, vel furtorum improbiſſimorum ſunt vocabula. nam [o] collybus eſſe qui poteſt, cùm vtantur omnes vno genere nummorum? cerarium [p] verò quid vocas? quomodo hoc nomen ad rationes magiſtratus, quomodo ad pecuniam publicam allatum eſt? Nam illud genus

tertium

a L. & ex eo aceruo.
b L. pecuniã ad em.
c L. Verùm enim te lex Terentia, Siculorum, an populi R. pecunia, fr. ab Sicul. emere iuſſit?
d Lex hæc Terentia lata eſt à M. Terẽtio Lucullo & C. Caſſio Vero Coſ. an. P. R. [illegible] & ad frumentum ex Sicilia exportandum ſolum pertinebat.
e L. retines LLS XVIII. tanti enim eſt fr.
f L. an frumentum Sicilienſe nõ im. & ita v. c.
g al. vt in multis.
h L. accommodatum eſſe intell.
i L. non interpolatis, id eſt in quibus multa ſunt veſtigia mendarum.
k Repentinæ rationes, tumultuariè cõfectæ.
l ſ. in ordinem relatæ, atque confectæ ſunt.

P. CLXXXVIII

m L. inſpexi.
n L. Mala eſt hæc quidem, vt dixi, ac perdita, maximorum peccatorum per huiuſmodi iniuriæ, & iterum confeſſionem defenſio ſed tamen h.
o L. iſta te oratione.
p al. conuertiſſe? al. auertiſſe?
q L. afuit.

a L. occupauerant.
b L. al. cum A. Dolabella.
c L. ligurientem.

P. B.

d L. quod multorum eſt teſtim.
e L. quæſtus erat ipſum frumentum, quod erat ereptum aratoribus.
f v. c. non habet prouocabulum id.
g L. XVIII.
h Tertium furtum ſeu detractio.
i L. Sint ſanè aliquæ ciuit.
k L. vel qui ſibi ad ſtat.
l al. teſtis. Certis nominibus deductiones fieri hic dicit vt per Quæſtio certis nominibus pecuniam debere Horat. 2. epiſtol. 1. nominibus certis expendere nummos.
m Spectatio hic, eſt probatio pecuniæ.
n Collybus quod pro nummorum permutatione datur.
o L. nam collybus quinam eſſe poteſt, cùm &c.
p al. cerarium verò quid? quem. Cerarium eſt quod pro cera datur.

Digitized by Google

tertium deductionis erat eiuſmodi, quaſi non modo liceret, ſed etiam oporteret: nec ſolum oporteret, ſed planè neceſſe eſſet. Scribæ nomine de tota pecunia binæ quinquageſimæ detrahebantur. Quis tibi hoc conceſſit? quæ lex, quæ ſenatus auctoritas? quæ porrò æquitas, vt tantam pecuniam ſcriba tuus auferret[a] ſiue de aratorum bonis, ſiue de populi Rom. vectigalibus?

a al. auerteret. al. auerteret.

182 Nam ſi poteſt iſta pecunia ſine aratorum iniuria detrahi: populus R. habeat, præſertim in tantis ærarij anguſtiis. ſin autem & populus id voluit, & æquum ita eſt, ſolui aratoribus: tuus apparitor parua mercede populi conductus de aratorum bonis prædabitur? & in hac cauſa ſcribarum ordinem in me concitabit Hortenſius? & eorum commoda à me labefactari, atque oppugnari iniuria[b] dicet? quaſi verò hoc ſcribis vllo exemplo ſit, aut vllo iure conceſſum. Quid ego vetera repetam? aut quid eorum ſcribarum mentionem faciam, quos conſtat ſanctiſſimos homines, atque innocentiſſimos fuiſſe? non me fugit, iudices, vetera exempla pro fictis fabulis iam audiri, atque haberi. in his temporibus verſabor miſeris ac perditis. Nuper, Hortenſi, quæſtor fuiſti. quid tui ſcribæ fecerint, tu potes dicere. ego de meis hoc dico, cum in eadem iſta Sicilia pro frumento ciuitatibus pecuniā ſoluerem: mecum duos frugaliſſimos homines ſcribas haberem, L. Mamilium[c], & L. Sergium: non modò iſtas duas quinquageſimas, ſed omnino nummum nullum cuiquam eſſe deductum. Dicerem, hoc mihi totum eſſe attribuēdum, iudices, ſi illi vnquam à me hoc poſtulaſſent, ſi vnquam omnino cogitaſſent.

b L. iure dicet?

c al. L. Mamilium P. B.

183 Quamobrem enim ſcriba deducat, ac[d] non potius mulio[e], qui adduxit, tabellarius? cuius aduentu certiores facti ſumus? præco, qui adeſſe iuſſit? viator, ac Venerius, qui fiſcum ſuſtulit? quæ pars operæ, aut opportunitatis in ſcriba eſt? cur[f] ei non modò merces tanta detur, ſed cur cum eo tāta pecuniæ partitio fiat? Ordo eſt honeſtus. Quis negat? aut quid ea res ad hanc rem pertinet? eſt verò honeſtus, quòd eorum hominum fidei tabulæ publicæ, periculaque magiſtratuum committuntur. Itaq; ex his ſcribis, qui digni ſunt illo ordine, patribus[g] familias, viris bonis atque honeſtis, percontamini, quid ſibi iſtæ quinquageſimæ velint: iam omnes intelligetis, nouam rem totam, atque indignam videri.

d I. ac non potius mulio qui aduexit tabellarius, cuius &c.

e al. mulio.

f v. c. cur ei non mer. es tanta detur, &c.

g v. c. patribus familiis. vide Priſcianum lib. 6.

184 Ad eos me ſcribas reuoca: ſi placet: noli hos colligere, qui nūmulis corrogatis de nepotum bonis[h], ac de ſcenicorum[i] corollariis, cùm decuriam emerunt, ex primo ordine exploſorū in ſecundum ordinem ciuitatis ſe veniſſe dicunt. Eos ſcribas tecum diſceptatores huius criminis habebo, qui iſtos ſcribas eſſe moleſtè ferunt. Tametſi cùm in eo ordine videamus eſſe multos non idoneos, qui ordo induſtriæ propoſitus eſt, & dignitati: mirabimur, turpeis[k] aliquot in eo eſſe, quò cuiuis liceat pretio peruenire? Tu ex pecunia publica H S. tredecies[l] ſcribam tuū permiſſu tuo cùm abſtuliſſe fateare, reliquam tibi vllam defenſionem putas eſſe? hoc ferre quemquā poſſe? hoc quemquam denique nunc tuorum aduocatorum animo æquo audire arbitrare? qua in ciuitate C. Catoni[m] clariſſimo viro, conſulari homini, H Sn XVIII. millib. lis æſtimata ſit: in eādem ciuitate apparitori tuo eſſe conceſſum, vt H S.[o] vno nomine tredecies auferret?

h al. donis.

i v. c. ſcænicorum

k L. turpeis aliquos ibi eſſe.

l L. quatuor decies ſcrib. P. CXC.

m L. C. Catoni ſingulari homini, clariſſ. viro, qui Siciliæ præfuit.

n L. H S. ccI. ɔɔ.ɔɔ. cIɔ. cIɔ. cIɔ.

o L. H S quatuor decies vno nomine auferret.

185 Hinc ille eſt annulus[a] aureus, quo tu iſtum in concione donaſti, quæ tua donatio ſingulari impudentia prædita, noua Siculis omnibus, mihi vero etiam incredibilis videbatur. *Sæpe enim noſtri imperatores, ſuperatis hoſtibus, optime rep. geſta, ſcribas[b] ſuos annulis aureis in concione donarunt.* Tu vero quibus reb. geſtis, quo hoſte ſuperato, concionem donandi cauſa, aduocare auſus es? Neque enim ſolum ſcribam tuum annulo, ſed etiam virum fortiſſimum, ac tui diſſimillimum, Q. Rubrium, excellenti[c] virtute, auctoritate, copiis, corona & phaleris, & torque donaſti: M. Coſſutium, ſanctiſſimum virum atque honeſtiſſimum: M.[d] Caſtritium, ſummo ſplendore, ingenio, gratia præditum.

a v. c. annulus

b Annulis donati ſcribæ ab imperatoribus.

c al. excellentem v. at.

d al. M. Craſſicium.

186 Quid hæc ſibi horum trium ciuium Romanorum dona voluerunt? Siculos præterea potentiſſimos, nobiliſſimosq; donaſti: qui nō, quemadmodū ſperaſti, tardiores fuerunt: ſed ornatiores tuo iudicio ad teſtimonia dicūda[e] venerunt. Quibus ex hoſtium ſpoliis? de[f] qua victoria? qua ex præda aut manubiis hæc abs te donatio conſtituta eſt? an quod, te prætore, paucorum aduentu myoparonum, claſſis pulcherrima, Siciliæ propugnaculum, præſidiumque prouinciæ, piratarum manib. incenſa eſt? an quod ager Syracuſanus prædonum incendiis te prætore, vaſtatus eſt? an quod forum Syracuſanum nauarchorum ſanguine redundauit? an quòd in portu Syracuſano piraticus myoparo nauigauit? Nihil poſſum reperire, quamobrē te in iſtam amentiam incidiſſe arbitrer: niſi fortè id egiſti, vt hominib. ne obliuiſci quidē rerū[g] tuarū male geſtarū liceret.

e L. dicenda ven.

f L. è qua v.

g v. c. rerum tuarum liceret.

h Annulos aureos cum darent ſcribis ſuis imperatores, concionem aduocabant, ut ex hoc loco intelligi poteſt.

187 Annulo eſt aureo ſcriba donatus, & ad eam donationem concio[h] eſt aduocata. Quod erat os tuum, cùm videbas in cōcione eos homines, quorum[i] ex bonis iſte annulus aureus donabatur, qui ipſi annulos aureos poſuerāt, liberiſque detraxerant, vt eſſet vnde ſcriba tuus hoc tuum munus[k] ac beneficium tueretur? quæ porrò præfatio tuæ donationis fuit? Illa ſcilicet vetus, atque imperatoria? *Quando tu[l] quidem in prælio, in bello, in re militari.* cuius ne mentio quidem, te prætore, vlla facta eſt: an illa? *Quandoquidem tu nulla vnquam mihi in cupiditate, ac turpitudine defuiſti, omnibuſq; in iiſdem flagitiis mecum, & in legatione, & [m] prætura, & hic in Sicilia verſatus es: ob haſce res, quoniam te locupletaui, hoc annulo aureo dono.* Vera hæc fuiſſet oratio. non enim iſte annulus aureus abs te datus, iſtum virum fortem, ſed hominem locupletem eſſe declarat. Ita eundem annulum ab alio datum, teſtem virtutis duceremus: abs te donatum, comitem pecuniæ iudicamus.

i L. quorum ex bonis iſtū annulo aureo donabas? qui

k Equeſtrem ordinem cuius cenſus 40000 ſeſtertium hoc eſt 1000. coronatorum. Annulis & aureis & centu P. B.

à plebe diſtinguebantur equites. Plin. 33.

l Donationis, virtutis ergo, qualis ab imperatoribus fortiſſimis militib. fiebat, vetus formula.

m L. & in p.

n frumentum aliud ordinarium, nec emptum quod & decumanum: aliud emptū, aliud æſtimatum.

o III. DE FRVMENTO ÆSTIMATO.

188 Dictum, iudices, eſt de decumano frumento: dictum de empto. extremum, & reliquum[n] eſt de æſtimato[o]. quod cùm magnitudine pecuniæ, tum iniuriæ genere quēuis debet commouere: &[p] verò eo magis, quod ad hoc crimen non ingenioſa aliqua defenſio, ſed improbiſſima confeſſio comparatur. Nam cùm ex S. C. & ex legibus frumentum ei in cellam ſumere liceret: idque frumentum ſenatus ita æſtimaſſet, quaternis[q] H S. tritici modium: binis, hordei: iſte numero ad ſummam tritici adiecto[r], tritici modios ſingulos cum aratoribus denariis ternis[s] æſtimauit. Non eſt in hoc crimen, Hortenſi, ne fortè ad hoc meditere: multos ſæpe viros bonos, & forteis, & innocenteis cum aratoribus, & cum ciuitatibus frumentum, in cellam quod ſum-

p L. cum verò eo mag. al. eo verò.

q al. ternis H S.

r Duplex lucri ſui verſura in frumento æſtimato. vnū in æſtimatione, quam à ternis ſeſtertiis ad ternos denarios perduxerat: Alterū in adiectione frumenti cum . . . P. CXCI.

totum enim tritici numerum quam legibus liceret, imperabat.

s hoc eſt XII. H S.

Digitized by Google

oporteret, æſtimaſſe, & pecuniam pro frumē-
to abſtuliſſe. Scio, quid ſoleat fieri: ſcio, quid
liceat. nihil, quod[a] antea fuerat in conſuetudi-
ne bonorum, nunc in iſtius facto reprehendi-
tur. 189 hoc reprehēdo, quod, cùm in Sicilia
LLS. II. tritici mod. eſſet, vt iſtius epiſtola ad
te miſſa[b] declarat ſummū LLS. ternis: id quod
& teſtimoniis omnibus, & tabulis aratorum
planum factum antea eſt: tum iſte pro tritici
modiis ſingulis ternos ab aratorib. denarios
exegit. Hoc crimē eſt: vt intelligas nō ex æſti-
matione, neq; ex ternis denariis pendêre cri-
mē, ſed ex conditione[c] annonæ, atq; æſtimatio-
nis. Etenim hæc æſtimatio nata eſt, iudices,
initio non ex prætorum, aut conſulum, ſed ex
aratorum, atque ciuitatum commodo. Nemo
enim fuit initio tam impudens, qui, cùm fru-
mentum deberetur, pecuniam poſceret. certe
hoc ab aratore primùm eſt profectum, aut ab
ea ciuitate, cui imperabatur: cùm[d] aut frumen-
tum vēdidiſſet, aut ſeruare vellet, aut in eum
locum, quò imperabatur, portare[e] nollet: pe-
tiuit in beneficij loco, & gratiæ, vt ſibi pro
frumento, quanti frumentum eſſet, dare lice-
ret. Ex huiuſmodi principio, atque ex libera-
litate, atque accommodatione magiſtratuū,
conſuetudo æſtimationis introducta eſt.

190 Secuti ſunt auariores magiſtratus: qui
tamen in auaritia ſua non ſolùm viā quæſtus
inuenerunt, verùm etiam exitum, ac ratio-
nem defenſionis[g]. Inſtituerunt ſemper ad[h] vl-
tima, ac difficillima loca apportandum[i] fru-
mentum imperare, vt vecturæ difficultate, ad
quam vellent, æſtimationem, peruenirent. In
hoc genere facilior eſt exiſtimatio, quàm re-
prehenſio: ideò quòd eum, qui hoc facit, aua-
rum poſſumus exiſtimare: crimen in eo con-
ſtituere non tam facilè poſſumus: quòd vide-
tur concedendum magiſtratibus noſtris eſſe,
vt iis quo loco velint, frumentum accipere li-
ceat. Itaq; hoc eſt, quod multi fortaſſe fece-
runt: & ita multi, vt[k] ij, quos innocentiſſimos
meminimus, aut audiuimus[l], non fecerint.

191 Quæro nunc à te, Hortenſi, cum vtris tā-
dem iſtius factum collaturus es: cum iis, cre-
do, qui benignitate adducti, per beneficiū, &
gratiam ciuitatibus conceſſerunt, vt nummos
pro frumēto darent. Ita credo, petiiſſe ab iſto
aratores, vt, cum LLS. ternis tritici modium
vendere non poſſent: pro ſingulis modiis, ter-
nos denarios dare liceret. An, quoniam hoc
non audes dicere, illuc confugies, vecturæ dif-
ficultate adductos, ternos denarios dare ma-
luiſſe? Cuius vecturę? quo ex loco, in quem lo-
cum ne portarent? Philomelóne[m] Epheſum?
Video, quid inter annonam intereſſe ſoleat:
video quot dierum via ſit: video Philomelen-
ſibus[n] expedire, quanti Epheſi ſit frumen-
tum, tantum dare potius in Phrygia, quàm E-
pheſum portare, aut ad emendum frumen-
tum Epheſum pecuniam, & legatos mittere.

192 In Sicilia verò quid eiuſmodi? Enna,
mediterranea eſt maximè. coge, vt ad aquam
tibi, id quod ſummi iuris eſt, frumentum En-
nenſes metiantur: vel Plutiam, vel Hale-
ſam, vel Catinam, loca inter ſe maximè di-
uerſa, eodem die, quo iuſſeris, deportabunt. ta-
metſi ne vectura quidem opus eſt. Nam totus
quæſtus hic, iudices, æſtimationis, ex annonæ
natus eſt varietate. hoc enim magiſtratus in
prouincia aſſequi poteſt, vt ſibi accipiat, vbi
eſt cariſſimum. ideò valet iſta ratio æſtima-
tionis in Aſia: valet in Hiſpania: valet in his

a L. quod antea fuerit in conſ.

b teſtimoniis omnium, & t.

c Conditio annonæ, id quod ad ordinariam tritici ſummam à Verre addebatur.*

d L. cum frumentum aut.

e lib. vulg. frumentum portare nollet.

f Accommodatio magiſtratuum, comm. facilitas.*

g al. defenſionis inſtituerunt ſemper &c.

h L. in vltima, ac difficillima adportandum loca, frumentum imp.

P. 8.

i al. portandum *

k L. vt ij, quos meminimus aut vidimus, non facer. & ita v.c.

l al. vidimus*

m Philomelione Eph. (eſt autem hi- loc. eiū Phrygiæ oppidum à quo Epheſum vſque vecturam difficilem reddunt anfractus & flexus.*

n L. Philomelienſibus.

A prouinciis, in quibus vnum pretium frumen-
to eſſe non ſolet. In Sicilia verò quid cuiuſ-
quam intererat quo loco daret? neque enim
portandum erat: &, quò quiſque vehere iuſſus
eſſet, ibi tantidem frumentum emeret, quanti
domi vendidiſſet.

197 Quamobrem[a] ſi quid, Hortenſi, docere
vis, aliquid ab iſto ſimile in æſtimatione, atq;
a ceteris, eſſe factum: doceas oportet[b], aliquo
in loco Siciliæ, prætore Verre, ternis denariis
B tritici modium fuiſſe. Vide, quam tibi defen-
ſionē patefecerim, quàm iniquam in ſocios,
quam remotam ab vtilitate reip. quàm ſeiun-
ctam à voluntate, atque[c] ſententia legis. Tu,
cum tibi ego frumentum in meis agris, atque
in mea ciuitate: denique cùm in[d] iis locis, in
quibus es, verſatus, rem geris, prouinciam ad-
miniſtras, paratus ſim dare: angulum mihi a-
liquem eligas prouinciæ, reconditum, ac de-
ſertum? iubeas ibi me metiri, quò portare
C non expediat? vbi emere non[e] poſſum?

194 Improbum facinus, iudices: non feren-
dum, nemini lege conceſſum, ſed fortaſſe ad-
huc in nullo etiam vindicatum. tamen ego
hoc, quod ferri nego poſſe, Verri, iudices, cō-
cedo, & largior. Si vllo in loco eius prouin-
ciæ frumentum tanti fuit, quanti iſte æſtima-
uit, hoc crimen in iſtum reum valere oporte-
re non arbitror. Verùm enimuero[f] cùm eſſet
LLS. binis, aut etiam ternis quibuſuis in lo-
D cis prouinciæ duodenos ſeſtertios exegiſti. Si
mihi tecum neque de annona, neque de æſti-
matione tua poteſt eſſe controuerſia, quid ſe-
des? quid exſpectas? quid[g] defendes? Vtrum ti-
bi pecuniæ[h] conciliatæ videntur aduerſum
leges, aduerſum remp. cum maxima ſociorū
iniuria: an verò id rectè, ordine, è rep. ſine cu-
iuſquam iniuria factum eſſe defendes?

195 cùm tibi ſenatus ex ærario pecuniam
promiſiſſet, & ſingulos tibi denarios adnume-
E raſſet, quos tu pro ſingulis modiis aratoribus
ſolueres: quid facere debuiſti? Si, quod L. Piſo
ille frugi[i], qui legem[k] de pecuniis repetundis
primus tulit: cùm emiſſes, quanti eſſet: quod
ſuperaret pecuniæ, retuliſſes: ſi, vt ambitioſi
homines, aut benigni: cùm pluris ſenatus æſti-
maſſet, quàm quanti eſſet annona ex ſenatus
æſtimatione, non ex annonæ ratione, ſoluiſ-
ſes. ſin, vt plerique faciunt, in quo etiam erat
aliquis quęſtus, ſed is honeſtus, atque conceſ-
F ſus: frumētum, quoniam vilius erat, ne emiſ-
ſes: ſumſiſſes id nummorum, quod tibi ſena-
tus, cellæ nomine, conceſſerat. Hoc verò quid
eſt? quam habet rationem, non quæro æqui-
tatis, ſed ipſius improbitatis, atque impuden-
tiæ? Neque enim eſt ferè quidquam, quod ho-
mines palam facere audeant in magiſtratu,
quamuis improbi, quin eius facti, ſi non bo-
nam, at aliquam rationem afferre ſoleant.

196 Hoc[l] quid eſt? Venit prætor[m]. frumen-
G tū, inquit, me abs te emere oportet. Optimè[n].
Modium denario. Benignè, ac liberaliter. nā[o]
ego tribus LLS. non poſſum vendere. Mihi[p]
frumento non opus eſt. nummos volo. Non[q]
ſperaueram, inquit arator, me ad[r] denarios
peruenturum: ſed, ſi ita neceſſe eſt, quanti fru-
mentum ſit, conſidera. Video eſſe binis LLS.
Quid ergo à me tibi nummorum dari poteſt,
cùm ſenatus tibi quaternos nummos[ſ] dede-
rit? Quid poſcat, attēdite. & vos, quæſo, ſimul,
H iudices, æquitatē prętoris attendite. 197 Qua-
ternos LLS. quos mihi ſenatus decreuit, & ex æ-
rario dedit, ego habebo, & in ciſtā[t] trāsferā ex[u]
fiſco.

P. CXCII.

a L. Quamobrem ſi vis Hortenſi, docere, aliquid, ab iſto ſimile in æſtima.

b al. oportebit,

c al. atque à ſententia legis.

d L. in eius locis.

e L. non poſſim?

f L. cùm eſſet modius LLS. binis,

g al. quid defendis?

h L. Pecuniæ tuæ ex. conciliatæ videntur adu.

i L. Frugi.

k Lex de pecuniis repetundis. Idem Cicero 2. de off. & in Bruto.*

P. 8.

l L. Hoc verò quid eſt?

m Dialogiſmus inter Prætorem & aratorem.

n L. O. tumē.

o L. Nam ego LLS. ternis non poſ.

p L. Mihi frumentum non op. eſt: nummos volo. Sperabam. Inq. al. volo. Nam ſperabam, &c.

q al. Nam ab Non ſperaueram &c.

r Ad denarios peruenire dicitur, qui nummo ſoluit non frumento.*

ſ L. LLS. ded.

t Ciſtæ & fiſci differentia, in ciſtam autem ex fiſco transferre hic dicitur, qui ex fiſco publico in ſuam & priuatam rem & arcam pecuniam transfert.*

u L. de fiſco.

Digitized by Google

A fiſco. Quid poſtea? quid? pro ſingulis modiis,
quos tibi impero, tu mihi octonos H S. dato.
Qua ratione? Quid quæris rationē? nō tantam
rationem res habet, quantam vtilitatem, atq;
prædam. Dic [a], inquit ille, planiùs. Senatus te
voluit mihi nummos dare: me tibi frumen-
tum metiri: tu eos nummos, quos mihi ſena-
tus dare voluit, ipſe habebis: à me, cui ſingu-
los denarios dari oportuit, binos [b] aufers? &
huic prædæ ac direptioni, cællæ nomen im-
B ponis?

198 Hæc [c] deerat iniuria, & hæc calami-
tas aratoribus, te prætore, qua reliquis fortu-
nis omnibus euerterentur [d]. Nam quid eſſe
reliqui poterat ei, qui per hanc iniuriam non
modo frumentum [e] omne amittere, ſed etiam
omne inſtrumentum [f] vendere cogeretur?
Quò enim ſe verteret, non habebat. ex quo
fructu nummos, quos tibi daret, inueniret?
Decumatum nomine tantum erat ablatum,
C quantum voluntas tulerat Apronij: pro alteris
decumis, emtoq; frumento, aut nihil datum,
aut tantum datum, quantum reliqui ſcriba [g]
fecerat, aut vltrò etiam, id quod didiciſtis,
ablatum. Cogantur etiā nummi ab aratore [h]?
quo iure? quo exemplo? Nam, cùm fructus di-
ripiebantur aratorum, atque omni lacerabantur
iniuria: videbatur id perdere arator, quod
aratro ipſe quæſiſſet, in quo elaboraſſet,
quod agri, ſegeteſque extuliſſent.

D 199 Quibus iniuriis grauiſſimis tamen il-
lud erat miſerum ſolatium, quòd id perdere
videbatur, quod alio prætore, eodem ex agro
reparare [i] poſſet. Nummos [k] verò, vt [l] daret
arator, quos [m] non aratro, ac manu quærit,
boues [n] & aratrum ipſum, & omne inſtru-
mentum vendat, neceſſe eſt. Non enim de-
betis hoc cogitare: habet idem in nummis:
habet [o] idem in vrbanis prædiis. Nam [p] *cùm
aratori onus aliquod imponitur, non omnes, ſi quæ
E ſunt præterea facultates, ſed aratoris ipſius vis, ac
ratio conſideranda eſt, quid ea ſuſtinere, quid pati,
quid efficere poſſit, ac debeat.* Quamquam illi
quoque ſunt homines ab iſto omni ratione
exinaniti, ac perditi: tamen hoc vobis eſt ſta-
tuendum, quòd aratorem ipſum arationis no-
mine muneris in rep. [q] fungi, ac ſuſtinere ve-
litis. Imponitis [r] decumas: patiuntur. alteras:
temporibus veſtris ſeruiendum putant. dent
emtum præterea. dabunt, ſi voletis.

F 200 Hæc quàm ſint grauia, & quid, his
rebus detractis, poſſit ad dominos puri, ac re-
liqui peruenire, credo vos ex veſtris rebus
ruſticis, coniectura aſſequi poſſe. Addite nūc
eodem iſtius edicta, inſtituta, iniurias: addite
Apronij, Veneriorumque ſeruorum, in agro
decumano regna, ac rapinas. Quamquam
hæc omitto: de cælla loquor. Placet ne vobis,
in cællam magiſtratibus noſtris [s] frumentum
Siculos gratis dare? Quid hoc indignius? quid
G iniquius? Atque hoc ſcitote aratoribus [u], hoc
prætore, optandum, ac petendum fuiſſe. Soſi-
theus [x] eſt Entellinus, homo [y] primis ciuita-
tis prudens, & domi nobilis: cuius verba au-
diſtis [z]: qui ad hoc iudicium legatus publicè
cum Arthemone, & Meniſco, primariis [a] vi-
ris, miſſus eſt. Is cùm in ſenatu Entellino
multa mecum de iſtius iniuriis ageret, hoc
dixit: ſi hoc de cælla, atque hac æſtimatione
concederetur, velle Siculos ſenatui polliceri
H frumentum in cællam gratis, ne poſthac
tantas pecunias magiſtratibus noſtris decer-
neremus.

a Dic, dic, inquit ille, planius.
b L. binos auferes? & huic prædæ, ac direptioni, cellæ nomen impones
c al. Hoc deerat iniuriæ, &c.
P. CXCIII.
d *ſors euerteretur? vi proprie alludat ad Verris nomen.*
e L. tantum omne ex anno.
f inſtrumentū ruſticum intellige.
g L. ſcribæ fecerant.
h Aratores, de quib. hic, dicuntur, quib. agri publici dabantur ea conditione vt ex iis decumas darent: ager qui dabatur ea lege, vectigalis, decumanus, aratorius: quorum ipſi aratores non domini erant, ſed P. Romanus. vnde alibi aratores & domini diſtinguuntur
i Reparare dicitur, qui redimit, qui reſtituit, *dixi ad l. 122 §. 2. ff. de verborum oblig.* Sic Horatius vina Syra reparata merce.
k Nummos aratorem dare difficile.
l al. vt det a.
m L. quos nō arat, ac, quos
P. R.
n non, ara, aq ac m.
o quos capi prohibent leges debiti cauſa. *Anthems. agricultores* Cod. quæ res pignori.
p L. habet in vrb.
q L. nam cū aratori aliquid imponitur non homini ſi quæ [illegible]
q al. in remp:
r Aratoribus quæ onera impoſita.
s al. veſtris.
t al. Atqui hoc
u L. Aratorib. Verre prætore, opt.
x L. Soſitheus eſt.
y L. eſt primis princeps & domi n.
z L. audiſtis: qui.
a Primariis viris ciuitatum qui primores ciuitatis dicti. *l. 16. ff. de vſu & vſufructu legato.*

201 Perſpicere vos certò ſcio, Siculis quā-
topere hoc expediat, non [a] ad æquitatis con-
ditionem, ſed *ad minima malorum eligenda.* Nā
qui mille modiûm Verri [b] ſuæ partis in cællā
gratis dediſſet, duo millia nummûm, aut ſum-
mum, tria dediſſet: idem nunc pro [c] eodem
numero frumenti H S. [d] VIII. millia dare
coactus eſt. Hoc arator aſſequi per triennium
certo [e] fructu ſuo nō potuit: vēdiderit inſtru-
mentum neceſſe eſt. quod ſi hoc munus, & hoc
vectigal aratro tolerare, hoc [f] eſt, Sicilia ferre,
ac pati poteſt: populo [g] R. ferat potiùs, quā no-
ſtris magiſtratibus. Magna eſt pecunia: magnū
præclarumq; vectigal. ſi modò id ſalua pro-
uincia, ſi ſine iniuria ſociorum percipere poſ-
ſitis: nihil detraho. Magiſtratibus tantundem
detur in cellam, quantum ſemper datum eſt.
quod præterea Verres imperat, id, ſi facere nō
poſſunt, recuſent. ſi poſſunt, populi Rom. po-
tius hoc ſit vectigal, quàm præda prætoris.

202 Deinde cur in vno genere ſolo fru-
menti iſta æſtimatio conſtituitur? Si eſt æqua
& [h] ferenda: populo R. Sicilia decumas det,
pro ſingulis tritici modiis ternos denarios: ſi-
bi habeat frumentum. Data [i] tibi pecunia eſt,
Verres: vna, qua frumentū tibi emeres in cel-
lam: altera, qua frumentum emeres à ciuita-
tibus, quod Romam mitteres. Tibi datam pe-
cuniā domi retines: & præterea pecuniam per-
magnam tuo nomine aufers. fac idem in eo
frumento, quòd ad populū R. pertinet. exige
eadem æſtimatione pecuniam à ciuitatibus,
& refer, quam accepiſti. tum [k] refertius erit
ærarium populi R. quam vnquam fuit.

203 At [l] enim iſtam rem in publico fru-
mento Sicilia non ferret: hanc rem in meo fru-
mento tulit. Proinde quaſi aut æquior ſit iſta
æſtimatio in tuo, quàm in populi R. com-
modo: aut ea res, quam ego dico, & ea, quam
tu feciſti, inter ſe genere iniuriæ, non magni-
tudine pecuniæ differat. Verùm iſtam ipſam
cællam ferre nullo modo poſſunt, vt omnia
remittantur, vt omnibus iniuriis, & calamita-
tibus, quas te prætore tulerunt, in poſterum
liberentur: iſtam ſe cællam, atq; iſtam æſti-
mationem negant ſe vllo modo ferre poſſe.

204 Multa Sophocles Agrigentinus apud
Cn. Pompeium COS. nuper, homo diſertiſ-
ſimus, & omni doctrina, & virtute ornatiſſi-
mus, pro tota Sicilia de aratorū miſeriis gra-
uiter, ac copioſè dixiſſe, ac deploraſſe dicitur.
ex quibus hoc, iis, qui aderant, (nam magno
conuentu acta res eſt) indigniſſimum videba-
tur: qua in re ſenatus optimè, ac benigniſſimè
cum aratoribus egiſſet, largè, liberaliterq; æ-
ſtimaſſet in ea re prædari prætorem, bonis e-
uerti aratores: & id non modò fieri, ſed ita
fieri, quaſi liceat, conceſſumque ſit.

205 Quid [m] ad hæc Hortenſius? falſum eſſe
crimen? Hoc numquam dicet. Non magnam
hac ratione pecuniam captam? Ne id quidem
dicet. Non iniuriam factam Siculis, atq; ara-
toribus? Qui poterit dicere? Quid igitur dicet?
Feciſſe [m] *alios*: quid eſt hoc? Verum crimini de-
fenſio, an comitatus exſilio [n] quæritur? Tu in
hac rep. an in hac hominū libidine, &, vt ad-
huc habuit ſe ſtatus iudiciorum, etiam licen-
tia, nō [o] ex iure, nō ex æquitate, non ex lege,
non ex eo, quod oportuerit, non ex eo, quod
licuerit, ſed ex eo, quod aliquis fecerit, id,
quod reprehenditur, rectè factū eſſe defendes?

206 Fecerunt [p] aliqui alia quàm multa:
cur in hoc vno crimine iſto genere defenſio-

a L. non ad æquitatis conditionis, ſed
b L. Verri pro ſua parte in cæll.
c L. pro eo numero.
d al. H S. XVIII. millia.
e L. certè fructu ſuo. al. profecto. al. toto. al. cetero Certum autem fructum appellat, capi ſolitum & conſuetum.
P. CXCIV.
f L. hoc eſt ſi Sicilia ferre
g P. R. ferat potiùs, quàm noſtri magiſtratus, M.
h L. ferenda: debet populo R Sicilia decumas, det pro ſingulis modiis tritici ternos, X. ſibi hab.
i Prætoribus Siciliæ pecunia dabatur frumentario nomine duplici ex cauſa, hoc eſt, vt & ſibi in cellā & in vſum P Romani emeret.
k al. iam ref.
l L. At enim quam rem in publico frumento Sicilia non fert, &c. v. c. At enim iſtam rē, quā in pub. frum. Sici. non ferret hanc rem.
m Hanc exceptionem, *Feciſſe idem alios* repudiat & reprehendit Demoſthenes in oratione ... *[illegible]* in oratione quæ inſcribitur *[illegible]*
n al. exſulio id eſt, hac defenſione Hortenſius non aſſequitur, vt Verres abſoluatur, ſed ne ſolus condemnetur & vt exilij ſui comites habeat.
o ius vnde dici & iumi oporteat.
p L. fecerunt alij. Quid? ſi alij quàm mul. ta?

nis vteris? Sunt quædam omnino in te ſingularia, quæ in nullum alium hominem dici [a], neq; conuenire poſſint, quædam tibi cũ multis communia. Ergo, vt omittam tuos peculatus, vt ob ius dicundum pecunias acceptas, vt eiuſmodi cetera, quæ forſitan alij quoq; etiã fecerint: illud, in quo te grauiſſimè accuſaui, quod ob iudicandam rem pecuniam accepiſſes, eadem iſta ratione defendes, feciſſe alios? Vt ego aſſentiar orationi, defenſionem tamẽ non probabo. Potius enim te damnato, cæteris anguſtior locus improbitatis defendendæ relinquetur, quàm, te abſoluto, alij, quod audaciſſimè fecerunt, rectè feciſſe exiſtimentur.

a ſen. neque alij, neque

P. CXCV.

207 *Lugent omnes prouinciæ: queruntur omnes liberi populi: regna denique iam omnia de noſtris cupiditatibus & iniurijs expoſtulant: locus intra Oceanum iam nullus eſt, neque tam longinquus, neque tam reconditus, quo non, per hæc tempora, noſtrorum hominum libido, iniquitáſque peruaſerit.* Suſtinere iam populus Romanus omnium nationum non vim, non arma, non bellum, ſed luctum, lachrymas, querimonias non poteſt. In eiuſmodi re, ac moribus: ſi is, qui erit adductus in iudicium, cum manifeſtis [b] in flagitiis tenebitur, *alios* [c] *eadem feciſſe dicet*: illi exempla non deerunt: reip. ſalus deerit, ſi improborum exemplis improbi iudicio ac periculo liberabuntur.

b v. c. manifeſtis flagitiis.
c Exempla non excuſant delictum.

208 Placent vobis hominum mores? placet ita geri magiſtratus, vt geruntur? placet ſocios ſic tractari, quod reſtat, vt per hæc tempora tractatos videtis? Cur hæc à me opera conſumitur? quid ſedetis? cur non in media oratione mea cõſurgitis, atq; diſceditis? Vultis autem iſtorum audacias, ac libidines aliqua ex parte reſecare? *Definite dubitare, vtrum ſit vtilius, propter multos improbos vni parcere, an vnius improbi ſupplicio multorum improbitatem coercere.*

209 Tametſi quæ iſta ſunt exempla multorum? nam cùm in cauſa tanta, cùm in crimine maximo dici à defenſore cœptum eſt, factitatem eſſe aliquid: expectant ij, qui audiunt, exempla [d] ex vetere memoria & monumentis, ac litteris, plena dignitatis, plena antiquitatis. Hæc [e] plurimum ſolent & auctoritatis habere ad probandum, & iucunditatis ad audiendum. Africanos mihi, & Catones, & Lælios commemorabis? & eos feciſſe idem dices? quamuis res mihi non placeat: tamen contra hominum auctoritatem pugnare non potero. An [f], cùm eos non poteris proferre, proferes hos recenteis, Q. Catulum patrem, C. Marium, Q. Scæuolam, M. Scaurum, Q. Metellum? qui omnes prouincias habuerunt, & frumentum cellæ nomine imperauerunt. magna eſt hominum auctoritas, & tanta, vt etiam delicti ſuſpicionem tegere poſſit.

d Exemplorũ auctoritas & voluptas.
e L. Hæc exempla plur.

f L. An, cùm eos non poteris, proferes hos?

P. B.

210 Non habes ne ex his quidem hominibus, qui nuper fuerunt, vllum auctorem iſtius æſtimationis. Quò me igitur, aut ad quę exempla reuocas? Ab illis hominibus, qui tũ verſati ſunt in rep. cùm & optimi mores erant, & hominum exiſtimatio grauis habebatur, & iudicia ſeuera fiebant, ad hanc hominum licentiam & libidinem me abducis? & in quos aliquid exempli populus Ro. ſtatui putat oportere, ab iis tu defenſionis exempla quæris? Non fugio ne hos quidem mores, dummodo ex his ea, quæ probat populus R. exempla, non ea, quæ condemnat, ſequamur. Non circumſpiciam, non [g] quæram foris, cum

g V. non quæram forſitan: libro ſuadente

A habeas iudices, principes ciuitatis, P. Seruiliũ, Q. Catulum: qui tanta auctoritate ſunt, tantis rebus geſtis, vt in illo antiquorum [a] & clariſſimorum hominum, de quibus antea dixi, numero reponantur.

a L. antiquiſſimorum, &c.

211 Exempla quærimus, & [b] ea non antiqua, modò vterque horum exercitum habuit. Quære, Hortenſi quoniã te recentia exempla delectant, quid fecerint. Itáne vero? Q. Catulus frumento eſt vſus, pecuniam non coëgit.

b al. & ea nõ antiqua?

B P. Seruilius quinquennium exercitui cum præeſſet, & iſta ratione innumerabilẽ pecuniã facere [c] poſſet, *nõ ſtatuit ſibi quidquã licere, quod non patrẽ ſuum, non* [d] *auum Q. Metellum facere vidiſſet: C. Verres reperietur, qui, quod expediat, id licere dicat?* quod nemo, niſi improbus, fecerit, id aliorum exemplo ſe feciſſe defendat? At in Sicilia factitatum eſt. Quæ eſt iſta conditio Siciliæ? cur, quæ [e] optimo iure, propter vetuſtatem fidelitatem, propinquitatem eſſe debet, huic [f] præcipua lex iniuriæ definitur?

c v. c. facere cum poſſet.
d L. Non auũ L. Metellum clar. ſſimum hominem, facere vidiſſet.

C

e Prouinciæ Siciliæ conditio cur melior quàm ceterarum prouinciarum eſſe deberet Romanis.
f al. huic præcipuè lex iniuriæ def. &c.
P. CXCVI.
præcipua
g al. proconſul.
h ſen. numquam.

212 Sed in iſta ipſa Sicilia, non quæram exemplum foris: hoc ipſo in conſilio vtar exemplis. C. Marcelle, te appello. Siciliæ prouinciæ, cum eſſes pro conſule [g], præfuiſti: nũ qua [h] in tuo imperio pecuniæ, cellæ nomine, coactæ ſunt? neq; ego hoc in tua laude pono, alia ſunt tua facta, atq; conſilia, ſumma laude digna: quibus illam tu prouinciam afflictã & perditam erexiſti, atq; recreaſti. nam hoc de cella, ne Lepidus quidem fecerat, cui tu

D ſucceſſiſti. Quæ ſunt tibi igitur exempla in Sicilia cellæ, ſi hoc crimen nõ modo Marcelli facto, ſed ne Lepidi quidẽ potes defendere?

213 An me ad M. Antonij æſtimationẽ frumenti, exactionemq́. pecuniæ reuocaturus es? Ita, inquit, ad M. Antonij. Hoc enim mihi ſignificaſſe, & annuiſſe [i] viſus eſt. Ex omnibúſne igitur populi R. prætoribus, cõſulibus, imperatoribus, M. Antoniũ delegiſti, & eius vnũ

i al. annuiſſe

E improbiſſimũ factũ, quod imitarere? Et hic vtrũ mihi difficile eſt dicere, an his exiſtimare ita ſe in [k] illo infinito imperio M. Antoniũ geſſiſſe, vt multo iſti pernicioſius ſit dicere, ſe in re improbiſſima voluiſſe Antoniũ imitari, quã [l] ſi poſſet defendere, nihil in vita ſe M. Antonio ſimile feciſſe? *Homines in iudiciis ad crimẽ defendendum, nõ, quid fecerit quis, ſolẽt proferre ſolent, ſed quid* [m] *probarit.* Antoniũ, cũ multa cõtra ſociorũ ſalutem, contra [n] voluntatem

k al. in illo inf.

l L. quàm poſſit defendere nih. al. quam ſe poſſis defendere.
m lib. vulg. quid probarint.
n L. cõtra vtilitatem pr.
o ſenatus populuſque R. iudices cõpr. & ita v. c. al. ſena us populuſque R. mandata.

F prouinciarum & faceret, & cogitaret, in mediis eius iniuriis, & cupiditatib. mors oppreſſit. Tu mihi quaſi eius omnia facta, atq; cõſilia S. [o] P. Q. R. iudices comprobarint, ita M. Antonij exemplo iſtius audaciam defendis.

214 At idem fecit Sacerdos. Hominẽ innocentẽ, & ſumma prudentia præditũ nominas: ſed tum idem feciſſe erit exiſtimandus, ſi eodem cõſilio fecerit. Nam genus æſtimatio-

P. B.
p al. C. Sacerdos.

G nis [q] ipſum, à me numquam eſt reprehenſum: ſed eius æquitas, aratorũ cõmodo, & voluntate perpenditur. *Non poteſt reprehendi vlla* [r] *æſtimatio quæ aratori nõ modo incõmoda non eſt, ſed etiam grata eſt.* Sacerdos, vt in prouinciã venit, frumentũ in cellã imperauit. Cùm eſſet, ante [s] nouũ, tritici modius ııs. xv. petiuerunt ab eo ciuitates, vt æſtimaret. Remiſſior aliquanto eius fuit æſtimatio, quàm annona.

q in æſtimatione frumentaria quid probet Cicero.
r L. illa æſt. & ita v. c.
s L. ante nouum, tritici modius ııs. xv. pet. al. tritici modius ııs. xx.
t L. Nam æſtimauit X. III. Vid. al. Nam æſtimauit ııs. xii. Vid.

H nã [t] æſtimauit denariis III. Vides, eandem æſtimationem, propter temporis diſſimilitudinem, in illo laudis cauſam habere: in te, criminis? in illo, beneficij: in te, iniuriæ?

215 Eodem tempore Antonius III. denariis æſtima-

A

æſtimauit, poſt meſſem, ſumma in vilitate, cùm aratores frumentum dare gratis malebant[a]. & aiebat ſe tantidem æſtimaſſe, quanti Sacerdotem: neque mentiebatur: ſed eadem iſta æſtimatione, alter ſubleuarat aratores, alter euerterat. Quòd niſi *annus frumenti ratio ex[b] temporibus eſſet*, & annona non ex numero, neque ex ſumma conſideranda: nunquam tam grati hi ſeſquimodij, Q. Hortenſi, fuiſſent: quos tu cum ad menſuræ tam exiguam rationem populo R. in capita deſcripſiſtes, gratiſſimum omnibus feciſti. *carita enim annona faciebat, vt iſtuc, quod[c] re paruum videbatur tempore magnum videretur.* Idem iſtuc ſi in vilitate populo R. largiri voluiſſes: deriſum tuum beneficium eſſet, atque contemtum.

a L. malent

b ſic Paulus Nonuallià pec tio varietas è lo. ut tempo. raque ... runt ... ſalſ.

c L. quod re paruum erat

216 Noli igitur dicere, iſtum idem feciſſe, quod Sacerdotem: quoniam non eo tempore, neq;[d] ſimili fecit anno. dicito potius, quoniã habes auctorem idoneũ, quod Antonius vno aduentu, & vix menſtruis cibariis fecerit, id iſtum per triennium feciſſe. & iſtius innocentiam M. Antonij facto, atq; auctoritate defendito. Nam de Sex. quidẽ Peduceo, fortiſſimo, atq; innocentiſſimo viro, quid dicitis[e]? de quo quis vnquam arator queſtus eſt? aut quis nõ ad hoc tempus innocentiſſimam omnium, diligentiſſimamq; præturam illius hominis exiſtimauit? Bienniũ prouinciam obtinuit, cùm alter annus in vilitate, alter in ſumma caritate fuerit. num aut in vilitate nummum arator quiſquã dedit: aut in caritate de æſtimatione frumenti queſtus eſt? At vberiora cibaria facta ſunt caritate. Credo: neq; id eſt nouũ, neq; reprehendendum. 217 modò C. Sentiũ vidimus, hominẽ vetere illa, ac ſingulari innocẽtia præditũ, propter caritatẽ frumẽti, quę fuerat in Macedonia, permagnã ex cibariis pecuniã deportare. Quamobrem non ego inuideo tuis cõmodis, ſiqua[f] ad te lege venerunt: iniuriã queror, improbitatẽ arguo[g], auaritiam in crimẽ, & in iudiciũ voco. Quòd ſi ſuſpiciones inijcere voletis, ad plureis homines & ad plureis prouincias crimen hoc pertinere: nõ ego iſtam defenſionem veſtram pertimeſcam, ſed me omniũ prouinciarũ defenſorem eſſe profitebor. Etenim hoc dico, & magna voce dico: Vbicumq; hoc factum eſt, improbè factum[h] eſt. quicunque hoc fecit, ſupplicio dignus eſt.

d L. neque ſimili fecit anno dicito

e L. dicetis? al. dicis?

P. CXCVII.

f al. ſi qua ad r.

g L. coarguo & ita v.c.

h L. factum eſt. ſupplicio quicumque hoc fecit, dignus eſt.

218 Nam, per deos immortaleis, videte, iudices, & proſpicite animis, quid futurum ſit. multi magnas pecunias ab inuitis ciuitatibus, atque ab inuitis aratoribus iſta ratione, cellæ nomine, cogerunt: (omnino ego neminem video, præter iſtum, ſed do hoc vobis, & concedo, eſſe multos:) in hoc homine rem adductam in iudicium videtis. quid facere poteſtis? Vtrùm, cùm iudices ſitis de pecunia captam[i], conciliata, tantam pecuniam captam negligere: an, cùm lex[k] ſociorum cauſa rogata ſit, ſociorum querimonias non audire?

i al. captas, & conciliatas.

k *ſubaudi* repetundarũ.

219 Verùm hoc quoque vobis remitto, negligite præterita, ſi vultis: ſed ne reliquas ſpes turbetis, atq; omneis prouincias euertatis, id prouidete. ne auaritiæ, quæ antehac occultis itinerib. atq;[l] anguſtiis vti ſolebat, auctoritate veſtra viam patefaciatis illuſtrem[m], atque latam. Nam ſi hoc probatis, &[n] ſi hoc licere, pecunias iſto nomine capi, iudicatis: certè hoc, quod adhuc nemo, niſi improbiſſimus, fecit, poſthac nemo, niſi ſtultiſſimus, non faciet. *Improbi ſunt, qui pecunias contra leges cogunt: ſtulti, qui, quod licere iudicatum eſt, prætermittunt.*

l L. atque anguſtiis.

m L. latam, atque illuſtrẽ. P. R.

n L. & ſi licere, pecunias iſto.

220 Deinde, iudices, videte, quàm infinitam ſitis hominibus licentiam pecuniarũ eripiendarum daturi. Si ternos denarios qui coegit, erit abſolutus: quaternos, quinos, denos denique, aut vicenos coget alius. quæ erit reprehenſio? in quo[a] primum iniuriæ gradu reſiſtere[b] incipiet ſeueritas iudicis? quotus erit iſte denarius, qui non ſit ferendus, & in quo primum æſtimationis iniquitas, atque improbitas reprehendatur[c]? non enim à vobis ſummã, ſed genus æſtimationis[d] eſt comprobatũ. neque hoc poteſtis iudicare, ternis denariis æſtimare[e] licere. *vbi enim ſemel ab annona ratione, & ab aratorum voluntate[f] res ad prætoru libidinem tranſlata eſt: non eſt iam in lege, atque in officio. ſed in voluntate hominum, atque[g] audacia poſitus modus æſtimandi.* Quapropter ſi vos ſemel in iudicando finem æquitatis, & legis tranſieritis[h]: ſcitote, vos nullum ceteris in æſtimando finem improbitatis & auaritiæ reliquiſſe.

B

a al. quarto.

b al. conſiſtere.

c L. reprehendetur.

d L. æſtimationis eſt c.

e L. æſtimari licere, denis non licere.

f L. vilitate

g L. atque audacia

h al. tranſilietis.

C

221 Videte igitur, quàm multa ſimul à vobis poſtulẽtur. Abſoluite eum, qui ſe fateatur maximas pecunias cum ſumma ſociorum iniuria cepiſſe. non eſt ſatis. Sunt alij quoque plures, qui idem fecerint. abſoluite etiã illos, ſiqui ſunt: vt vno iudicio quàm plurimos improbos liberetis. Ne id quidem ſatis eſt. facite, vt ceteris poſthac idem liceat. licebit. At hoc parũ eſt. Permittite, vt liceat, quanti quiſque velit, tanti æſtimet. æſtimabit. Videtis iã profectò, iudices, hac ęſtimatione à vobis cõprobata, neque modum poſthac auaritiæ cuiuſquam, neque pœnam improbitatis futurã.

D

i Cretã: qua tamen collegæ Metello conceſſa, (vnde Creticé nomen adeptus eſt) in vrbe manſit.

P. CXCVIII.

222 Quas ob res quid agis Hortenſi? conſul es deſignatus: prouinciam[i] ſortitus es: de æſtimatione cùm dices frumenti, ſic te audiemus, quaſi id, quod ab iſto rectè factum eſſe defendes, te facturum profiteare, & quaſi, quod iſti licitum eſſe dices, vehementer[k] cupias tibi licere. Atqui ſi id licebit, nihil eſt, quod putetis quemquam poſthac commiſſurum, vt de pecuniis repetundis condemnari poſſit. Quantam enim quiſque concupierit pecuniam, tantam licebit per[l] cellæ nomen æſtimationis magnitudine conſequatur.

E

k v.c. immane cupias.

l hoc eſt cellæ nomine. Sic apud Tacitum, vbi per nomen agrorum ſumen & inculta mon[tium] [e]xcel[sa] plane.

m L. qui res iudicent.

223 At enim eſt quiddam, quod, etiam ſi palàm in defendendo non dicit Hortenſius, tamen ita dicit, vt vos id ſuſpicari, & cogitare poſſitis: pertinere hoc ad commodum ſenatoriũ: pertinere ad vtilitatẽ eorum, qui[m] iudicẽt, qui in prouinciis cum[n] poteſtate, aut cum legatione ſe futuros aliquãdo arbitrentur. Præclaros[o] viros exiſtimas iudices nos habere, quos alienis peccatis cõceſſuros putes, quo facilius ipſos[p] peccare liceat. Ergo id volumus populũ R. id prouincias, id ſocios, nationeſq; exteras exiſtimare, ſi ſenatores iudicent, hoc certè vnum genus infinitæ pecuniæ, per ſummam iniuriam cogendæ, nullo modo poſſe reprehendi? quod ſi ita eſt, quid poſſumus contra illum prætorem[q] dicere qui quotidie templum[r] tenet, qui[ſ] *remp. ſubſiſtere negat poſſe, ni ad equeſtrem ordinem iudicia referantur*[t]?

F

n Cum poteſtate in prouinciis ſerant magiſtratus, qui imperiũ à P. Ro. acceperunt vt Prętores & conſules: legati verò a ſenatu more maiorum deligebantur.

o L. Præclaros verò exiſtim.

p L. ipſis peccare lic.

G

q L. Mallium Collum

r Templum vocat, roſtra in quibus magiſtratus legem ferebat in quib. quotidie Cotta Prætor erat, vt legem de iudiciis ferre poſſet.

ſ al. qui rẽp. ſiſter. neg

t ſors transferantur?

224 Quòd ſi ille hoc vnum agitare cœperit, eſſe aliquod genus cogendæ pecuniæ, ſenatorum commune, & iam propè conceſſum ordini: quo genere ab ſociis maxima pecunia per ſummam iniuriam auferatur[u]: neque[x] illud modò ſenatoriis iudiciis reprehendi poſſe, idque, dum equeſter ordo iudicaret, numquam eſſe commiſſum: quis obſtet? quis erit tam cupidus veſtri, tam fautor ordinis, qui de transferendis iudiciis poſſit

H

u L. auferatur.

x L. neque id vllo modo ſen & ita v.c.

Digitized by Google

recuſare? Atque vtinam poſſet aliqua ratione hoc crimen, quamuis falſa, modò humana, atque vſitata defendere. minore periculo veſtro, minore periculo prouinciarum omniũ, iudicaretis. Negaret [a] hac æſtimatione ſe vſum: vos [b] id crediſſe homini, non ſactum comprobaſſe videremini. nullo modo negare poteſt: vrgetur à tota Sicilia: nemo eſt ex tanto numero aratorum, à quo pecunia cællæ nomine non ſit exacta.

a L. Si negaret, hac æſtimatione ſe vſum: al. Negaret hic eſt. al. Vellem negare poſſet, hac æſtim.
b v. c. vos id crediſſe, homini b. crediſſe, non factum comp. & ita L.
c al. ne id quidem ei licebit dicere:

225 Vellem etiam hoc poſſet dicere, nihil ad ſe iſtam rationem pertinere: per quæſtores B rem frumentariam eſſe adminiſtratam: ne[c] id quidem ei licet dicere: propterea quòd ipſius literæ recitantur, ad ciuitates de ternis denariis miſſæ. Quæ eſt igitur defenſio? Feci quod arguis: coegi pecunias maximas cællæ nomine: ſed hoc mihi licuit: vobis, ſi proſpicitis, licebit. Periculoſum prouinciis, genus iniuriæ confirmari iudicio: *perniciosum noſtro ordini, populum Rom. exiſtimare, non poſſe eos homines, qui ipſi legibus teneantur, leges in iudicando religioſe defendere.* C Atque iſto prætore, iudices, non ſolùm æſtimandi frumenti modus non fuit: ſed ne imperandi quidem. neque enim id, quod debebatur [d], ſed quantum commodum fuit, imperauit. Summam faciam vobis ex publicis literis, & teſtimoniis ciuitatum, frumenti in cællam imperati, reperietis quinquies tanto, iudices, amplius iſtum, quàm quantum ei D in cællam ſumere licitum ſit, ciuitatibus imperaſſe. Quid ad hanc impudentiam addi poteſt, ſi & æſtimauit tanti, vt homines ferre non poſſent, & tanto plus, quàm erat ei conceſſum legibus, imperauit?

d v. c. debebatur, & ita L.

e PERORATIO.
P. CXCIX.

226 ¶ Quapropter[e], cognita tota re frumentaria, iudices, iam facillimè perſpicere poteſtis, amiſſam eſſe populo Romano Siciliam, fructuoſiſſimam, atque opportuniſſimam prouinciam, niſi eam vos iſtius damnatione recuperatis. E Quid eſt enim Sicilia ſi ei agri [f] cultionem ſuſtuleris, & ſi aratorum numerum, ac nomen extinxeris? quid enim poteſt eſſe in calamitate reſidui, quod non ad miſeros aratores, iſto prætore per ſummam iniuriã, ignominiamque peruenerit? quibus, cùm decu-

f al. agricolationem.

A mas dare deberent, vix ipſis [g] decumæ relictæ ſunt: cùm pecunia deberetur, ſoluta non eſt: cùm optima æſtimatione ſenatus frumentum eos in cællam dare voluiſſet, etiam inſtrumenta agrorum vendere coacti ſunt.

g L. ipſis decumæ r.

227 Dixi iam antea, iudices, vt has omneis iniurias tollatis, tamen *ipſam rationem arandi ſe magni, & iucunditate quadam, quàm fructu, atque emolumento teneri. etenim ad incertum caſum, & euentum, certus quotannis labor, & certus ſumtus B impenditur. annonæ porrò pretium, niſi in calamitate fructuum, non habet.* ſi autem vbertas in percipiendis fructibus fuit, conſequitur vilitas in vendendis: vt aut malè vendendum intelligat, ſi proceſſit [h]: aut malè perceptos fructus, ſi rectè [i] licet vendere. *Tota autem res ruſticæ eiuſmodi ſunt, vt eas non ratio, neque labor, ſed res incertiſſimæ, venti, tempeſtateſq. moderentur.* Hinc cùm vnæ decumæ lege, & conditione [k] trahantur: alteræ nouis inſtitutis propter annonæ C rationem imperentur: ematur præterea frumentum quotannis publice: poſtremò etiam in cællam magiſtratibus & legatis imperetur: quid, aut quantum præterea eſt quod aut liberum poſſit habere ille arator, ac dominus in poteſtate, ſuorum fructuum, aut in ipſis fructibus ſolutum?

h Proceſſerit dicitur cum meſſis copioſa.
i Rectè vendit qui caret.
k L. & conditione detrahantur. l al. & conſuetudine detrahant. al. & cõſuetudine trah.
P. B.

228 Quòd ſi hæc feruntur omnia: ſi vobis potius, ac populo Ro. quàm ſibi, & ſuis commodis, opera, ſumtu, labore deſeruiunt [l]: D etiámne hæc noua debent edicta, & imperia prætorum, & Apronij dominationem, & Veneriorum ſeruorum furta, rapinaſq; perferre? etiámne frumentum pro empto gratis dare? etiámne in cællam cùm cupiant [m] gratis dare vltrò, pecuniam grandem dare? etiámne hæc tot detrimenta, atque damna cum maximis iniuriis, contumeliiſque perferre? itaque, hæc, iudices, *quæ pati nullo modo potuerunt, non pertulerunt.* Arationes [n] tota Sicilia deſertas, atque à E dominis relictas eſſe cognoſcitis: neq; quidquam aliud agitur hoc iudicio niſi vt antiquiſſimi ſocij, fideliſſimique, Siculi, coloni populi Romani, atque aratores, veſtra ſeueritate, & diligentiã, me duce, atque auctore, in agros atque in ædes ſuas reuertantur.

l Deſeruiẽt qui afferunt, & nihil omittit.
m L. cupiant vltro dare gratis, pec. gr. addere?
n L. Aratores omnes tota S.

P. CC.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM, LIBER QVARTVS[a], de ſignis,

a Citatur hic liber à Cicerone libro de Oratore: & appellatur quartus accuſationis.

ORATIO NONA.

SYNOPSIS.

¶ *De latrociniis Verris: & quæ abſtulerit.* 1. *C. Heio Mamertino.* 2. *Philarcho Centuripino.* 3. *Pamphilo Lilybætano (Diocli Melitenſi: Diodoro Cn. Calidio: L. Papyrio:)* 4. *Aeſchylo Tyndaritano: & aliis Tyndaritanis:* 5. *Eupolemo Calactino:* 6. *Catinenſibus.* 7. *Agyrinenſibus.* 8. *Haluntinis.* 9. *L. Titio.* 10. *Antiocho regi Syriæ.* 11. *Segeſtanis.* 12. *Tyndaritanis.* 13. *Agrigentinis.* 14. *Aſſorinis.* 15. *Enguinis.* 16. *Catinenſibus.* 17. *Melitenſibus.* 18. *Ennenſibus.*

b TRANSITIO.
c ſtudium rei honeſtæ: morbus & inſania, ſeruunt: latrocinium, delictũ nomẽ eſt.
d L. vos eam ſuo, non nominis pond. & ita v. c.
e L. quod id nom.

VENIO [b] nunc ad iſtius, quemadmodum ipſe appellat, ſtudium [c]: vt amici eius, morbum, & inſaniam: vt Siculi, latrocinium. ego, quo nomine appellẽ, neſcio. rem vobis proponam: vos [d] eam ſuo nominis pondere penditote. genus ipſum priùs cognoſcite, iudices: deinde fortaſſe non magnoperè quæretis, quo [e] nomine appellandum putetis.

f PROPOSITIO.
g L. tam locupleti, & ita v. c.
h v. c. aut Deliacum fuiſſe: vllam gemm.
i L. aut Margarita, quidquam ex auro.
k L. neque in tabula.
l v. c. neque textili
m L. quin conquiſierit.

A ¶ Nego [f] in Sicilia tota, tam [g] locuplete tã vetere prouincia, tot oppidis, tot familiis, tã copioſis, vllum argenteũ vas, vllum Corinthiũ, aut Deliacum fuiſſe: nego vllam gemmam, aut [i] margaritam fuiſſe, aut quidquam ex auro, aut ebore factum, ſignũ vllũ æneum, marmoreum, eburneũ: nego vllam picturã neq; [k] in tabulis, neque [l] textilem fuiſſe. quin [m] quæſierit, inſpexerit: quod placitum ſit, abſtulerit.

Digitized by Google

2 Magnum videor dicere. attendite etiam, quemadmodum [a] dicam. non enim verbi, neque [b] criminis augendi cauſa complector omnia. cum dico, nihil iſtum eiuſmodi rerum in tota prouincia reliquiſſe, Latinè [c] me ſcitote, non accuſatoriè loqui: etiam planiùs: nihil in ædibus cuiuſquam, ne in oppidis quidem: nihil in locis communibus, ne in fanis quidem: nihil apud Siculum, nihil apud ciuem Romanum [d], denique nihil iſtum, quod [e] ad oculos animumque acciderit [f], neque priuati, neque publici, neque profani, neque ſacri, tota in Sicilia reliquiſſe.

3 ¶ Vnde [g] igitur potius incipiam, quàm ab ea ciuitate, quæ tibi vna in amore, atque in deliciis fuit? aut ex quo potius numero, quàm ex ipſis laudatoribus tuis? faciliùs enim perſpicietur, qualis apud eos fueris, qui te oderunt, qui accuſant, qui perſequuntur: cùm apud ſuos Mamertinos inueniare improbiſſima ratione eſſe prædatus. *C. Heius eſt Mamertinus* (omnes [h] hoc mihi facilè concedent [i], qui Meſſanam acceſſerunt) omnibus rebus in illa ciuitate ornatiſſimus. Huius domus eſt vel optima Meſſanæ, notiſſima quidem certè, & noſtris hominibus apertiſſima, maximèque hoſpitalis. Ea domus ante [k] aduentum iſtius ſic ornata fuit, vt vrbi quoque eſſet ornamento. nam ipſa Meſſana, quæ ſitu, mœnibus, portuque ornata ſit, ab his rebus, quibus iſte delectatur, ſanè vacua, atque nuda eſt.

4 Erat [l] apud Heium ſacrarium magna cum dignitate in ædibus, à maioribus traditum, perantiquum: in quo ſigna pulcherrima quattuor, ſummo artificio, ſumma nobilitate: quæ non modò iſtum hominem, ingenioſum, atque intelligentem, verum etiã quemuis noſtrûm, quos iſte idiotas appellat, delectare poſſent: vnum Cupidinis, marmoreũ, Praxitelis [m]: (nimirum didici etiam, dum in iſtum inquiro, artificum nomina) idem, opinor, artifex eiuſdem modi Cupidinem fecit illum, qui eſt Theſpiis, propter quem Theſpiæ [n] viſuntur. Nam alia viſendi cauſa nulla eſt. Itaque [o] ille L. Mummius, cùm [p] Theſpiis ea, quæ ad ædem Felicitatis ſunt, ceteraque profana ex illo oppido ſigna tolleret, hunc marmoreum Cupidinem, quod erat conſecratus, non attigit.

5 Verùm vt ad illud ſacrarium redeam, ſignum erat hoc, quod dico, Cupidinis è marmore: ex altera parte Hercules egregiè factus ex ære. is dicebatur eſſe Myronis [q], vt opinor: & [r] certè. ante hoſce deos erant [ſ] tabulæ, quæ cuiuis ſacrarij religionem ſignificare poſſent. erant ænea præterea duo ſigna, non maxima, verùm eximia venuſtate, virginali habitu, atque veſtitu, quæ manibus ſublatis ſacra quædam more Athenienſium [t] virginum repoſita in capitibus ſuſtinebant. Canephoræ [u] ipſæ vocabantur. ſed earum artificem: quemnam [x]? recte admones. Polycletum eſſe dicebant. Meſſanam vt quiſq; noſtrûm venerat, hæc viſere ſolebat: omnibus hæc ad viſendum patebant quotidie [y]: domus erat non domino magis ornamento, quàm ciuitati.

6 C. Claudius [z], cuius ædilitatem magnificentiſſimam ſcimus fuiſſe, vſus eſt hoc Cupidine tamdiu, dum forũ diis immortalibus, populoq; R. habuit ornatũ: &, cũ eſſet hoſpes Heiorum, Mamertini autem populi patronus, vt illis benignis vſus eſt ad cõmodandum [a], ſic ipſe diligens fuit ad reportandum. Nuper homines nobileis eiuſmodi, iudices: & quid dico nuper? immò verò modò, ac planè paulo antè vidimus: qui forum, ac [b] baſilicas non ſpoliis prouinciarum, ſed ornamentis amicorum, commodis [c] hoſpitum, non furtis nocentium, ornarent: qui tamen ſigna atque ornamenta ſua cuique reddebant: non ablata ex [d] vrbibus ſociorum quatridui cauſa per ſimulationem ædilitatis, domum deinde, atque ad ſuas villas auferebant.

7 Hæc omnia, quæ dixi, ſigna, iudices, ab [e] Heio de ſacrario Verres abſtulit: nullum, inquam, horum reliquit, neque aliud vllum tamen, præter vnum peruetus ligneum, Bonam Fortunam, vt opinor. eam iſte domi [f] ſuæ habere noluit. Pro deûm, hominumque fidem, quid hoc eſt? quæ hæc cauſa? quæ hæc impudentia eſt? quæ dico ſigna, antequàm abs te ſublata ſunt, Meſſanam cum imperio nemo venit, quin viderit. tot prætores, tot cõſules in Sicilia, tum in pace, tum etiam in bello fuerunt, tot homines cuiuſque [g] modi: non loquor de integris, innocentibus, religioſis: tot cupidi, tot improbi, tot audaces: quorum nemo ſibi tam vehemens, tam potens, tã nobilis viſus eſt, qui ex illo ſacrario quidquam poſcere, aut tollere, aut attingere auderet. Verres quod vbique erit pulcherrimũ, auferet? nihil habere præterea cuiquam licebit? tot [h] domus locupletiſſimas domus iſtius vna capiet? idcircò nemo ſuperiorum attigit, vt [i] iſte tolleret? ideo C. Claudius Pulcher retulit, vt C. Verres poſſet auferre? At non requirebat ille Cupido lenonis domum, ac meretriciam diſciplinam: facilè illo ſacrario patrio continebatur: Heio ſe à maioribus relictum eſſe ſciebat. Ad [k] hæreditatem [l] ſacrorum [m] non quærebat meretricis [n] hæredem [o].

8 Sed quid ego tam vehementer inuehor? verbo [p] iam vno repellar. Emi [q], inquit. O dij immortales, præclarã defenſionẽ! *mercatorem [r] cum imperio ac ſecuribus in prouinciam miſimus:* qui omnia ſigna, tabulas pictas, omne argentum, aurum, ebur, gemmas coëmeret [ſ]: nihil cuiquam relinqueret. Hæc enim mihi ad omnia defenſio pateſieri videtur, emiſſe. Primùm, ſi id, quod vis, tibi ego cõcedam, vt emeris: quoniam in toto hoc genere hac vna defenſione vſurus es: quæro, cuiuſmodi tu iudicia Romæ putaris eſſe, ſi tibi hoc quemquam cõceſſurũ putaſti, te in præturi, atque imperio. tot res, tam pretioſas, omneis deniq; res, quæ alicuius pretij fuerint, tota ex prouincia coëmiſſe.

9 Videte maiorum diligentiam, qui nihil dum etiam iſtiuſmodi ſuſpicabantur: verumtamen ea, quæ paruis in rebus accidere poterant, prouidebant. Neminem, qui cum poteſtate, aut legatione in prouinciam eſſet profectus, tam amentem fore putarunt [t], vt emeret argentum: dabatur enim de publico: vt veſtem: præbebatur enim legibus. mancipiũ putauerunt [u]: quo & omnes vtimur, & nõ præbetur à populo. ſanxerunt, *Ne [x] quis emeret mancipium [y], niſi in demortui locum.* ſi [z] quis Romæ eſſet demortuus? immò, ſi quis ibidem. nõ enim te inſtruere domum tuam voluerunt in prouincia: ſed illum vſum prouinciæ ſupplere.

10 Quæ fuit cauſa, cur tam diligenter nos in prouinciis ab emtionibus remoue-

Tom. II.

a φιλόκαλον vocat Plutarchus libello περὶ ἀπειροκαλίας huiuſmodi hominem vide Victor. 1. Var. 14.

b al. neq; criminis cauſa augend.

c Latinè di. P. B. certè hic pro apertè verè dicere ac non accuſatoriè ſeu per calumniam aut augendi accuſatorib. famil. a. rem

d al. Romanũ, nihil denique iſtum quod oculos animumque a . cenderit.

e al. quod oculos, animumque accenderit, neque &c.

f Accidere ad aures, oculos, & animum, ita quoque Cicero aliàs loquitur & Lucretius.

g NARRATIO.

h L. (omnes hoc mihi, qui Meſſanam acceſſerunt, facile concedẽ)

i v. c. concedunt)

k L. antè iſtius aduentum ſi. orn

l Primum ſcelus aduerſus Heium.

m v. c. Praxitele ſort. Praxiteli:

n Oppidum eſt Bœotiæ. Strabon. 9.

o v. c. Atque ille.

p v. c. cùm Theſpiadas, quæ.

P. CCI.

q de quo 34 Plin 8.

r L. & certè eſt. Item ante.

ſ L. erant arulæ quæ (Arulas vocat, paruas aras.

t Horat. 1. ſatyr. 8. vt altera virgo cum lacris Cereris procedit.

u Canephoræ dicebantur quæ ſacra repoſita in capitibus, manibus ſublatis ſuſtinebant. Moris enim veteribus fuit ſacra, reſque ſacras, ita deferre ac ducere. Virg. 8. Aeneid. & 2. Georg. Horat. 1. ſatyr. 8. & 3. Varro 4. de lingua: Feſtus Canephora. al. Canephoroe. al. Canephoroi.

x L. quem? quemnam? & ita v. c.

y v. c. cotidie.

z Pulcher: auus P. Clodij Ciceronis inimici: cuius ædilitatis mentio fit. offic. 2. & 2. Valer. 5.

a Cum in foro ludi populo darentur ſignis ac tabulis pictis, partim ab amicis, partim è Græcia cõmodatis vtebãtur ad ſcenæ ſpeciem & ornatum, Aſcon.

b v. c. & baſilicas. Baſilicis in foro trib. pleb. ius dicebant Plutarchus.

c Commoda hic pro commodatis accipit.

d L. ex vrbibus ſociorum per cauſam, & per ſimulationem ædil.

e L. ab Heio è ſacrario.

f L. habere P. B. dom. ſuæ.

g al. cuiuſmodi. al. eiuſmodi al. cuiuſcuiuſmodi.

h al. tot domos

i v. c. vt hic tolleret?

k v. c. in hereditate ſacrorum non q.

l Ant. Auguſt. hæredam.

m Hereditas ſacrorum vna cum hereditate veniebat.

n Chelidonis.

o Verrem qui à Chelidone heres inſtitutus.

p L. verbo vno repell.

q ſimilis eſt locus lib. 1.

r L. mercatorem in prouinciam cum imperio, ac ſecur. miſimus. omnia cui ſigna, &c. & ita v. c.

ſ Coëmit qui ſimul res varias emit.

t L. putauerunt, &c. & ita v. c.

u L. putarunt & ita v. c.

x Prætores in prouinciis quidquam emere vetit. niſi mancipium

P. CCII.

in demortui locum.

y L. vix mancipium niſi in v. c.

z L. Si qui Romæ eſſet dem.

Digitized by Google

rent a? hæc iudices, quòd *putabant ereptionem eſſe,non emtione,cùm venditori ſuo arbitratu vendere nō liceret*. in prouinciis intelligebant. ſi is: qui eſſet cum imperio ac poteſtate, quod apud quemque eſſet emere vellet, idque ei liceret: fore, vti, quod quiſque vellet, ſiue eſſet venale, ſiue non eſſet, quanti vellet, auferret. Dicet aliquis, Noli iſto modo agere cum Verre: noli eius facta ad antiquæ religionis rationem exquirere [b]: concede, vt impunè emerit, modo vt bona ratione emerit, nihil pro poteſtate, nihil ab inuito, nihil per iniuriam. Sic agam, ſiquid venale habuit Heius, ſi id, quanti æſtimabat, tanti vendidit: deſino quærere, cur [c] emeres.

11 Quid igitur nobis faciundum [d] eſt? num argumentis vtendum in re eiuſmodi? quærendum eſt credo, Heius iſte num æs alienū habuerit, num auctionem fecerit: ſi fecit, num tanta difficultas eum rei nummariæ tenuerit, tanta egeſtas, tanta vis oppreſſerit [e], vt ſacrarium ſuum ſpoliaret: vt deos patrios venderet. At hominem video auctionem feciſſe nullam: vendidiſſe, præter fructus ſuos, nihil vnquam: non modo in ære alieno nullo, ſed in ſuis nummis multis eſſe, ac ſemper fuiſſe. ſi hæc contrà, ac dico, eſſent omnia: tamen illum hæc, quæ tot annos in familia, ſacrarioque maiorum fuiſſent, venditurum non fuiſſe. Quid ſi magnitudine pecuniæ perſuaſum [f] eſt ei? *veriſimile non eſt, vt ille homo tam locuples [g] tam honeſtus, religioni ſuæ, monumentiſque maiorum pecuniam antepeneret* [h].

12 Sunt iſta: veruntamen abducuntur homines nonnunquam etiam ab inſtitutis ſuis magnitudine pecuniæ. Videamus, quanta [i] iſta pecunia fuit, quæ potuerit Heium, hominem maximè locupletem, minimè auarum, ab humanitate, à pietate, ab religione deducere. Ita iuſſiſti, opinor, ipſum in tabulas referre: HÆC OMNIA SIGNA PRAXITELIS, MYRONIS, POLYCLETI, H-S. VI. [k] MILL. VERRI VENDITA SVNT. Recita ex tabulis. TABVLÆ HEII. Iuuat me, hæc præclara nomina artificum, quę iſti ad cælum ferūt, Verris æſtimatione ſic concidiſſe. Cupidinē Praxitelis [l] H-S. CIↃ. IↃC. profectò hinc natum eſt, *Malo* [m] *emere, quàm rogare.*

13 Dicet aliquis. Quid? tu iſta permagno æſtimas? Ego verò ad meam rationem, vſumque [n] nō æſtimo. veruntamen à vobis ita arbitror ſpectari oportere, quanti [o] hæc eorum iudicio, qui ſtudioſi ſunt harum rerum, æſtimentur: quanti venire ſoleant: quanti hæc ipſa, ſi palam, libereque venirent, venire poſſent: denique ipſe Verres quanti æſtimet. nūquam enim, ſi denariis quadringentis [p] Cupidinem illum putaſſet, commiſiſſet, vt propter eum in ſermonem hominum, atque in tantam vituperationem veniret.

14 Quis veſtrûm [q] igitur neſcit, quanti hæc æſtimentur? In auctione ſignum æneum non [r] magnum H-S. [s] CXX. [t] millib. venire non vidimus? Quid ſi velim nominare homines, qui aut non minoris, aut [u] etiam pluris emerent? nonne poſſum? etenim qui modus eſt in his rebus cupiditatis, idem eſt æſtimationis. *difficile eſt enim finem facere pretio, niſi libidini feceris.* Video igitur Heium, neque voluntate, neque difficultate aliqua temporis, neque [x] magnitudine pecuniæ adductum eſſe, vt hæc ſigna venderet: teque iſta ſimulatione emtionis, vi, metu, imperio, faſcibus, ab homine eo, quem vnà cum ceteris ſociis non [a] ſolum poteſtati tuæ, ſed etiam fidei populus Romanus commiſerat, eripuiſſe, atque abſtuliſſe.

15 Quid mihi tam optandum, iudices, poteſt eſſe in hoc crimine, quàm vt hæc eadē dicat ipſe Heius? nihil profectò. ſed ne difficilia optemus. Heius eſt Mamertinus: Mamertina ciuitas iſtum publicè communi conſilio ſola laudat: omnibus iſte ceteris Siculis odio eſt: ab his ſolis amatur. Eius autem legationis, quæ ad iſtum laudandum miſſa eſt, princeps eſt Heius. Etenim eſt [b] primus ciuitatis. ne [c] fortè, dum publicis [d] mandatis ſeruiat [e], de priuatis iniuriis reticeat.

16 Hæc cùm ſcirem & cogitarem, commiſi tamen me, iudices, Heio. produxi eum primo actione: neque id tamen vllo periculo feci. Quid enim poterat Heius reſpondere, ſi eſſet improbus, ſi ſui diſſimilis? ſigna [f] illa domi ſuæ eſſe, non apud Verrem? qui poterat quidquam eiuſmodi dicere? vt homo turpiſſimus eſſet, impudentiſſimeque mentiretur, hoc diceret: illa ſe habuiſſe venalia, eaque ſeſe, quanti voluerit, vendidiſſe. Homo domi ſuæ nobiliſſimus, qui vos de religione ſua, ac dignitate verè exiſtimare maximè vellet, primo dixit ſe iſtum publicè laudare, quòd ſibi ita mandatum eſſet: deinde neque ſe illa habuiſſe venalia, neque vlla conditione, ſi vtrum vellet, liceret, adduci vnquam potuiſſe, vt venderet illa, quæ in ſacrario fuiſſent à maioribus ſuis relicta & tradita.

17 Quid ſedes, Verres? quid exſpectas? quid te à Centuripina ciuitate, à Catinenſi, ab Haleſina, Tyndaritana, Ætnenſi [h], Agyrinenſi, ceteriſque Siciliæ ciuitatibus circumueniri, atque opprimi dicis? tua te *altera patria*, quemadmodum dicere ſolebas, Meſſana circumuenit: tua, inquam, Meſſana, tuorum adiutrix ſcelerum, libidinum teſtis, prædatum ac furtorum receptrix. adeſt enim vir ampliſſimus eius ciuitatis, legatus, huiuſce iudicij cauſa domo miſſus, princeps laudationis tuæ: qui te publicè laudat. ita enim mandatum atque imperatum eſt. tametſi rogatus de Cybea [i], tenetis memoria, quid reſponderit: ædificatam publicis operis, publicè coactis, eique ædificandæ publicè Mamertinum ſenatorem præfuiſſe. Idem ad vos priuatim, iudices, confugit: vtitur [k] hac lege, qua [l] *iudicium eſt commune, & priuatæ rei ſociorum*: tametſi lex eſt de [m] pecuniis repetundis, ille ſe negat pecuniam repetere: quam ereptam non tantopere deſiderat: ſacra ſe maiorum ſuorum repetere abs te dicit: deos penates [n] à te patrios repoſcit.

18 Ecquis [o] pudor eſt? ecquâ religio, Verres? ecquis [p] metus? habitaſti apud Heium Meſſanæ: res illum diuinas apud [q] eos deos in ſuo ſacrario propè quotidie [r] facere vidiſti. non mouetur pecunia: denique quæ ornamenti cauſa fuerunt, non requirit: tibi habe Canephoras [ſ]: deorum ſimulacra reſtitue. Quæ quia dixit, quia tempore dato, modeſtè apud vos, ſocius, amicuſque populi Roman. queſtus eſt: quia religioni ſuæ non modò in diis patriis repetundis: ſed etiam in [t] ipſo iureiurando, ac teſtimonio, proximus [u] fuit: *hominem* [x] *miſſum ab iſto ſcitote eſſe Meſſanam de legatu vnum*, illum ipſum, qui naui iſtius ædificandæ publicè præfuit, qui à ſenatu peteret, vt Heius ignominia afficeretur.

Homo

a al. remouerint.
b fort. exigere.
c L. cur emeris
d L. faciendum eſt?
e v. c. preſſeſſit,
P. B.
f L. ei perſuaſum eſt.
g al. tam locuples, tam copioſus, tam honeſtus.
h al. antepoueret?
i L. quanta iſta pecunia fuerit, q.
k id eſt 150. coronatis.
l L. Praxitelis
|| vt ſit patrius caſus.
m Prouerbij ſpecies in eos qui malunt rem carò emere, quàm precario accipere.
n L. vſum q. meum non
o Pretia rerū communiter fungi adde L. prima ff. ad L. Falcid.
p id eſt 400. coronatis.
q al. noſtrum
r L. non maximum
ſ v. c. H-S. XL.
t id eſt 3000. coronatorū
u L. aut etiā pluris emerint
x v. c. nec magni
P. CCIII.

a L. non ſolū poteſtati tuæ permiſerat, ſed etiam fidei populus R. com. v. c. tamen non habēt verbum permiſerat.
b L. primus eſt
c al. & fortè. al. ſi forte.
d al. priuatis iniuriis ſeruit, de publicis mandatis reticeat.
e fort. ſeruit.
f L. illa ſigna v. c.
g L. eàque ſe quanti vol. & iſa v. c.
h L. Ennenſi.
i Nauis onerariæ a Mamertinis publicè ædificata, Verrique donata vt exportare ſua furta poſſet. Quadratam autē fuiſſe quidam ſuſpicantur. ſi [illegible] Cybea dicta ſit.
k L. vtitur hac lege, tanquā communi arce ſociorum. tametſi l. eſt pecun. repet.
l al. quæ iudicium eſt munia arce ſociorum. al. tanquam cōmuni arce ſociorum
P. B.
ſed nihil neceſſario mutādum. Vo at enim legem repetundarū, iudicium cōmunis & priuatæ rei ſociorum legē.
m v. c. de repetundis pecuniis, ille ſe negat pec.
n v. c. penates te patrios repoſc.
o v. c. Ecquid pud. eſt? ecque rel.
p v. c. ecquid m.
q al. apud eos in ſuo & ca. al. apud deos in ſuo.
r al. quotidiano. al. quotidianas.
ſ L. Canephoros
t L. in ipſo teſtimonio, ac iureiurando, pr.
u Proximus religioni, in iureiurando & teſtimonio hic dici videtur, qui à religioni iureiurando & teſtimonio non diſcedit.
x Secundum ſcelus aduerſus Heium.

Digitized by Google

19 Homo amentiſſime, quid a putaſti? te impetraturum? quanti is à ciuibus ſuis fieret, quanti auctoritas eius haberetur, ignorabas? Verum fac te impetrauiſſe: fac aliquid grauius in Heium ſtatuiſſe Mamertinos: quantum b putas auctoritatem laudationis eorum futuram, ſi in eum, quem conſtet verum pro teſtimonio dixiſſe, pœnam conſtituerent c? tametſi *qua eſt iſta laudatio, cùm laudator interrogatus lædat, neceſſe eſt?* Quid? iſti laudatores tui, nonne e teſtes mei ſunt? Heius eſt laudator: læſit grauiſſime. producam ceteros: reticebunt, quæ poterunt, libenter: dicent, quæ neceſſe erit ingratis f. Negent iſti onerariam nauem maximam ædificatam eſſe Meſſanæ? negent, ſi g poſſint. negent ei naui faciundæ ſenatorem Mamertinum publice præfuiſſe? vtinam negent. Sunt etiam cetera, quæ h malo integra reſeruare, vt quàm minimum ſit illis temporis ad meditandum, confirmandumque periurium.

a L. quid putaſti? impetraturum te, q.
b L. quam putas
c L. conſtituerint.
d v. c. laudatio iſta,
e L. non teſtes mei ſunt
P. CCIV.
f L. in gratis, i. ingratiis autem dicere hic eſt inuitè ſeu inuitum dicere.
g v. c. ſi poſſunt.
h al. quæ modo integra reſeruare volui, vt &c.

20 Hæc tibi laudatio procedat in numerum. hi te homines auctoritate ſua ſubleuent: qui te neq; debent adiuuare, ſi poſſint: neq; poſſunt, ſi velint: quibus tu priuatim iniurias plurimas, cõtumeliaſq; impoſuiſti: quo in oppido multas i familias totas in perpetuũ infameis k tuis ſtupris, flagitiiſq; feciſti. At publice commodaſti, non ſine magno quidẽ reip. prouinciæq; Siciliæ detrimento. Tritici modiûm LX. millia emta populo R. dare debebant & ſolebant. abs te ſolo remiſſum eſt. Reſpub. detrimentum fecit, quod per te imperij ius vna l in ciuitate imminutum eſt. Siculi, quòd m hoc non de ſumma frumenti detractum eſt, ſed tranſlatum in Centuripinos & Haleſinos, immuneis n populos: & hoc plus impoſitum, quàm ferre poſſent.

i al. multas familias in perp. infameis f.
k v. c. infamis
l L. in vna ciuit.
m al. quod hoc ipſum non detrum
m v. c. quod ipſum non deſ.
n v. c. immunis

21 Nauem imperare ex o fœdere debuiſti. remiſiſti in triennium. militem nullum vnquam popoſciſti per tot annos. *feciſti item vt prædones ſolent: qui cùm p communes hoſtes ſint omnium, tamen aliquos ſibi inſtituunt amicos, quibus non modò parcant, verùm etiam præda quos augeant, & eos maximè, qui habent oppidum opportuno loco, quò ſæpe adeundum ſit nauibus, nonnumquã etiam neceſſariò.* Phaſelis illa, quam cepit P. Seruilius q, non fuerat vrbs ante Cilicum, atq; r prædonum: Lycij ſ illam, Græci homines, incolebant t. ſed quod erat eiuſmodi loco, atq; ita proiecta in altum, vt & exeuntes è Sicilia prædones ſæpe ad eam neceſſariò deuenirent: &, cùm u ex hiſce ſe locis reciperent, eodem deferrentur: aſciuerunt x illud ſibi oppidum piratæ, primò cõmercio, deinde etiã ſocietate.

o v. c. debuiſti ex fœdere
p L. eſſent hoſtes comm.
q Iſauricus
r v. c. & prædonum:
ſ al. Lucij. & ita in vetuſto lapide qui effoſſus ad radi. ceruspli Tarpeiæ.
t Imo, vt Strabo refert lib. 14. per ſe conſtabat, neque communi Lyciæ adſcribebatur, tametſi vrbs eſſet Lyciæ.
u L. cùm ſe ex hiſce locis
x L. adſciuerunt ſibi ill. opp. & ita v. c.

22 Mamertina ciuitas, improba antea non erat: etiam erat inimica improborum: quæ C. Catonis, illius, qui conſul fuit, impedimenta retinuit. At cuius hominis? clariſſimi, potentiſſimiq; y. qui tamen cum conſul fuiſſet, condemnatus eſt. Ita, C. Cato z, duorum hominum clariſſimorum nepos, L. Paulli, & M. Catonis, & P. Africani ſororis filius: quo damnato, tum a, cùm ſeuera iudicia fiebant, HS. XVIII. millib. lis æſtimata eſt. Huic Mamertini irati b non fuerunt: qui maiorem ſumtum, quàm, quanti Catonis c lis æſtimata eſt, in d Timarchidis prandium ſæpe fecerunt.

y L. ac potentiſſimi, qui t.
z ſubaud. cõdemnatus eſt.
a v. c. tunc. cùm iudicia fieb.
b v. c. irati fuerunt
c al. Catoni adde lib. 3.
d L. in Timarchidi prandium
e v. c. deferebantur,
f L. & recond. & ita v. c.

23 Verùm hæc ciuitas, iſti prædoni, ac piratæ Siciliensi Phaſelis fuit. Huc omnia vndique deportabantur e, apud iſtos relinquebantur: quod celari opus erat, habebant ſepoſitum, ac f reconditum: per iſtos, quæ volebat, in a nauem clàm imponenda, occultè exportanda curabat: nauim denique maximam, quam onuſtam furtis in Italiam mitteret, apud iſtos faciendam b, ædificandamq; curauit. pro hiſce rebus, vacatio data eſt ab iſto ſumtus, laboris, militiæ, rerum denique omnium. per triennium ſoli non modo in Sicilia, verum, vt opinio mea fert, his quidem temporibus, in omni orbe terrarum, vacui, expertes, ſoluti ac liberi fuerunt ab omni ſumtu, moleſtia, munere. 24 hinc illa Verrea c nata ſunt: hinc in conuiuium Sextum d Commium protrahi iuſſit, in quem ſcyphum de manu iacere conatus eſt: quem obtorta gula de conuiuio in e vincula, atq; in tenebras abripi iuſſit. hinc illa crux, in f quã ciuem R. iſte, multis inſpectantibus, ſuſtulit: quam non auſus eſt g vſquam defigere h, niſi apud eos, quibuſcum omnia ſcelera ſua, ac latrocinia communicaſſet i. Laudatum etiam vos quemquam k venire audetis? qua auctoritate? vtrum, quam apud l ſenatorum ordinẽ, an quam apud populum R. habere debetis?

a dat v. c. nauem habent, in nauem.
b ſcri. ædificandam, faciendamque curauit.
c v. c. Verria, Verrea ſeu Verrala, dies Feſtus in honorem Verris inſtitutus, maximè propter hæc in Mamertinos beneficia.
d L. Sex. Cominium
e L. in vincla.
f L. in quam
P. CCV.
inc ciuem R.
g al. eſſet
h Crucem in quibusdam vrbibus, ſupplicis deſtinatæ ac defixæ.
i L. communicaſſet.
k L. quemquã venite.
l v. c. apud ſenatum, an

25 Ecquæ m ciuitas eſt, non n modo in prouinciis noſtris, verùm in vltimis nationibus o, aut tam potens, aut tam libera, aut etiam tam immanis, ac barbara: rex denique ecquis eſt, qui ſenatorem populi R. tecto ac domo non inuitet? qui honos non homini ſolum habetur, ſed primum populo R. cuius beneficio nos in hunc ordinem venimus: deinde ordinis auctoritati, quæ niſi grauis erit apud ſocios, atque q exteras nationes, vbi erit imperij nomen & dignitas? Mamertini me publice non inuitarunt. me cum dico, leue eſt. Senatorem populi Rom. ſi non inuitauerunt r, honorem debitum detraxerunt non nomini, ſed ordini. Nam ipſi Tullio ſ patebat domus locupletiſſima, & t ampliſſima Cn. Pompeij Baſili: ſci u: quo, etiam ſi eſſet inuitatus à vobis, tamen x diuertiſſet. erat etiam Percenniorum, qui nunc item Pompeij ſunt, domus honeſtiſſima: quò L. frater meus ſumma illorum voluntate diuertit y. Senator populi R. quod in vobis fuit, in veſtro oppido iacuit, & pernoctauit in publico. nulla hoc ciuitas vnquam alia cõmiſit. Amicum enim noſtrum in iudicium vocabas. Tu, quid ego priuatim negotij geram, interpretabere in minuendo honore ſenatorio?

m al. L. qua ciuit. & ita v. c.
n L. non in prouin. & ita v. c.
o antea male legebatur arationibus.
p v. c. in tecto, ac domum non inuit.
q v. c. & exteras nat.
r L. inuitarunt, hon.
ſ Id eſt mihi
t dat v. c. non habens, & ampliſſima,
u al. Baſilici
x L. tamen deuertiſſet.
y L. deuertit

26 Verùm hæc tum queremur, ſi quid de vobis per eum ordinẽ agetur, qui ordo à vobis adhuc ſolis contemtus eſt. In populi R. quidem conſpectum, quo ore vos cõmiſiſtis? nec priùs illam crucem, quæ etiam nũc ciuis R. ſanguine redundat: quæ fixa eſt ad portũ, vrbemq; veſtram, reuelliſtis: neq; in profundum abieciſtis, locumq; illum omnem expiaſtis, quàm Romam, atque in horum conſpectum adiretis? In Mamertinorum ſolo fœderato, atq; pacato monumentum iſtius crudelitatis conſtitutum eſt. veſtráne vrbs electa eſt, ad z quàm cum adirent ex Italia, crucem ciuis R. priùs, quàm quemquam amicum populi Ro. viderent? quam vos Rheginis, quorũ ciuitati a inuidetis, item b incolis veſtris, ciuibus R. oſtendere ſoletis: quo minus ſibi arrogent, minuáſq; vos deſpiciant, cùm videant ius ciuitatis illo ſupplicio eſſe mactatum.

P. 8.
z ſic duo v. c. al. ad quam qui adirent exit.
a quia ciues R.
b al. itemque
c Tertium ſ. eius aducere Heium.
d Peripetaſmata quæ aulæa & perſtromata L. inſtratum ff. de verbor. ſignif.

27 Verùm hæc emiſſe te dicis. *Quid? illa Attalica, tota Sicilia nominata, ab eodem Heio, peripetaſmata* d emere oblitus es? licuit eodem modo, vt ſigna. Quid enim actum eſt? an litte-

Digitized by Google

ris pepercisti? Verùm hominem amentem hoc fugit: minus clarum putauit fore, quod de ærario, quàm quod de ſacratio eſſet ablatum. At quomodo abſtulit? non poſſum dicere planius, quàm ipſe apud vos dixit Heius. cùm quæſiſſem numquid aliud de bonis eius perueniſſet ad Verrem, reſpondit iſtum ad ſe miſiſſe, vt ſibi mitteret Agrigentū peripetaſmata. Quæſiui, an miſiſſet. reſpondit id, quod neceſſe erat, ſcilicet dicto audientem fuiſſe prætori: miſiſſe. Rogaui, perueniſſentne Agrigentū: dixit perueniſſe. Quæſiui, an ª domū reuertiſſent, negauit adhuc reuertiſſe. Riſus populi atq; ᵇ admurmuratio omniū ᶜ facta eſt.

28 Hic tibi in mentem non venit, iubere, vt hæc quoq; referret, H S. ᵈ VI. millibus IƆ. ſe tibi vendidiſſe: metuiſti, ne æs alienum tibi creſceret, ſi ᵉ H S. D. tibi conſtarent ea, quæ tu facile poſſes vendere H S. CC. millibus? fuit tanti, mihi crede. haberes quod defenderes: nemo quæreret, quanti ᶠ illa res eſſet. ſi modò te poſſes docere emiſſe: facilè cui velles, tuā cauſam & factū probares. nunc de peripetaſmatis quemadmodū te expedias non habes.

29 ¶ Quid ᵍ à *Philarcho Centuripino*, homine locuplete, ac nobili, phaleras ʰ pulcherrime factas, quæ regis Hieronis fuiſſe dicuntur, vtrū tandē abſtuliſti, an emiſti? in Sicilia quidē cū eſſem, ſic à Centuripinis, ſic à cæteris audiebā: nō enim parū res erat clara: tā te has phaleras à Philarcho Centuripino abſtuliſſe dicebant, quàm ⁱ alias itē nobileis ab Ariſto Panormitano, quàm tertias à Cratippo Tyndaritano. Etenim ſi Philarchus vēdidiſſet, nō ei, poſteaquā reus factus es, redditurū te promiſiſſes. quod quia vidiſti plures ſcire, cogitaſti, ſi ei reddidiſſes, te minus ᵏ habiturū rem nihilominus teſtatā futurā: non reddidiſti. dixit Philarchus pro teſtimonio, ſe, quod noſſet tuum iſtū morbū, vt ˡ amici tui appellant ᵐ, ſtudioſè cupiſſe te celare de phaleris: cū abs te appellatus eſſet, negaſſe habere ſeſe: apud ⁿ alium quoq; eas habuiſſe depoſitas, ne quā inuenirentur: tuam tantam fuiſſe ſagacitatem, vt eas per illum ipſum inſpiceres, vbi erant depoſitæ: tum ſe deprehenſum negare nō potuiſſe: ita ab ſe inuito ablatas ° phaleras gratis.

30 Iam ᵖ vt hæc omnia reperire, ac perſcrutari ſolitus ſit iudices, eſt operæ pretium cognoſcere. Cybiratæ ᵠ ſunt fratres quidam, Tlepolemus, & Hiero: quorum alterum fingere opinor è cera ſolitum eſſe alterum eſſe pictorem. hoſce ʳ opinor Cybiræ cùm in ſuſpicionem veniſſent ſuis ciuibus fanum expilaſſe Apollinis, veritos pœnam iudicij ac legis, domo profugiſſe. quòd Verrem artificij ſui cupidum cognouerant tum, cum iſte, id quod ex teſtib. didiciſtis, Cibyram cum inanibus ſ ſyngraphis venerat, domo ᵗ profugientes ad eum ſe exſules, cùm iſte eſſet in Aſia, contulerant. habuit ᵘ ſecum eos ab illo tempore: & in legationis prædis, atque furtis multùm illorum opera, conſilioque vſus eſt. 31 hi ſunt illi, quibus in ˣ tabulis retulit ʸ ſeſe Qu. Tadius dediſſe iuſſu iſtius, Græcis pictoribus. Eos iam bene cognitos, & re probatos ſecum in Siciliam duxit. Quò poſteaquàm venerūt, mirandum in modum canes ᶻ venaticos diceres: ita odorabantur omnia, & peruestigabāt, vt, vbi quidquid ᵃ eſſet, aliqua ratione inuenirent. aliud minitando, aliud pollicendo, aliud per ſeruos, aliud per liberos, per amicum aliud, aliud per inimicum inueniebant. quid-

A quid illis placuerat, perdendum erat. nihil aliud optabant quorum poſcebatur argentum, niſi vt Hieroni & Tlepolemo diſpliceret.

32 ¶ Verè ª mehercules hoc, iudices, dicam. memini *Pamphilum Lilybætanum*, hoſpitem meum, & amicum, nobilem hominem, mihi narrare: cùm iſte ab ſeſe hydriā ᵇ Boëthi ᶜ manu factā, præclaro opere, & grandi pondere, per poteſtatem abſtuliſſet, ſe ſanè triſtē, & conturbatum, domum reuertiſſe. quòd vas
B eiuſmodi, quod ſibi à patre & à maiorib. eſſet relictū, quo ſolitus eſſet vti ad feſtos dies, ad hoſpitum aduentum ᵈ, à ſe eſſet ablatum. Cùm ſederem, inquit, domi triſtis, accurrit Venerius: iubet me ſcyphos ſigillatos ᵉ ad prætorē ſtatim afferre. permotus ſum, inquit: binos habebam: iubeo promi vtroſq;, ne quid plus mali naſceretur, & mecū ad prætoris domū ferri. eò cùm venio, prætor quieſcebat: fratres illi Cybiratæ inambulabant. qui, me vbi
C viderunt, Vbi ſunt, Pamphile, inquiūt, ſcyphi? oſtendo triſtis. laudāt. incipio queri, me nihil habiturum, quod alicuius eſſet pretij, ſi etiā ſcyphi eſſem ablati. tum illi, vbi me conturbatum vident: Quid ᶠ vis nobis dare, vt iſti abs te ne auferantur? ne multa, H S. ᵍ CC. me, inquit, popoſcerunt: dixi me daturum C. vocat interea prætor: ſcyphos poſcit. tū illos cœpiſſe prætori dicere, putaſſe ſe, id quod audiſſent, alicuius pretij ſcyphos eſſe Pamphili: luteū ʰ
D negotium eſſe, non dignum, quod in ſuo argento Verres haberet. Ait ille, idem ſibi videri. ita Pamphilus ſcyphos optimos aufert ⁱ.

33 Et ᵏ mehercules ego antea, tametſi hoc neſcio quid, nugatorium ſciebam eſſe, iſta intelligere: tamē mirari ſolebā, iſtum in his ipſis rebus aliquem ſenſum habere: quem ſcirē nulla in re quidquā ſimile hominis habere. Tū primū intellexi, ad eam rem iſtos fra-
E tres Cybiratas fuiſſe, vt iſte in furando manibus ſuis, oculis illorū vteretur. At ita ſtudioſus eſt huius præclaræ exiſtimationis, vt putetur in hiſce rebus intelligens eſſe, vt nuper (videte ˡ hominis amentiam) poſteaquam eſt cōperendinatus ᵐ, cum iam pro dānato, mortuoq; eſſet, ludis Circenſibus ⁿ manè apud L. Siſennam, virum primarium, cùm eſſent triclinia ſtrata, argentumq; expoſitum in ædibus, cum pro dignitate L. Siſennæ domus eſ-
F ſet plena hominum honeſtiſſimorum, acceſſerit ad argentum: cōtemplari vnumquodq, ° otioſè, & conſiderare cœperit. mirari ſtultitiā alij, quòd in ipſo iudicio, eius ipſius cupiditatis, cuius inſimularetur, ſuſpicionem augeret: alij amentiam, cui comperendinato, cum tā multi teſtes dixiſſent, quidquam illorum veniret ᵖ in mentem. pueri autem Siſennæ, credo, qui ᵠ audiuiſſent, quæ in iſtū teſtimonia eſſent dicta, oculos de iſto nuſquā deiicere ʳ, neque ab argento digitum diſcedere.
G 34 *Eſt boni iudicis, paruis ex rebus coniecturam facere vniuſcuiuſque* ſ *& cupiditatis* ᵗ *& incontinentiæ.* qui ᵘ reus lege, & reus comperendinatus, re & opinione hominum penè damnatus, temperare ˣ non potuerit maximo conuentu, quin L. Siſennæ argentum tractaret, & conſideraret: hunc ʸ in prouincia prætorem quiſquam putauit à Siculorum argento cupiditatem, aut manus abſtinere potuiſſe?
H 35 Verùm, vti Lilybæū, vnde ᶻ digreſſa eſt, oratio reuertatur ª, *Diocles* eſt, Pāphili gener, illius, à quo hydria ablata eſt, Popillius cognomine. ab hoc abaci vaſa omnia, vt expoſita fuerant,

ª al. V. c. quemadmodū reuertiſſent.
ᵇ V. c. atque admiratio omnium *non placet*
ᶜ V. c. omnibus veſtrûm f
ᵈ L. H S. P. CCVI. IƆƆ. CIƆ IƆ. ſe tibi vend.
ᵉ L. H S. VI. millibus IƆ. illi bi conſt. vel. ſi H S. D.
ᶠ L. quanti illa res eſſet, ſi modo te poſſes docere emiſſe, facilè, &c.
ᵍ V. c. à Philarcho
ʰ equarum ornamenta.
ⁱ *fort.* quam alteras
ᵏ al. te minus te louidix habiturum
ˡ vide totius huius libri
ᵐ L. appellāt, vt ſtudium: cupiſſe te celare
ⁿ L. apud alium eas hab. dep.
° al. phaleras ſublatas, L. phaleras ablatas gr.
ᵖ Digreſſio.
ᵠ à Cybira prouincia Ciliciæ in qua Verres legatus Dolabellæ [Greek] appellat Strabo lib. 13. non Cybiratæ vt, & [Greek] nō Cybiram dic.
P. B.
ʳ *fort.* hoſce audio Cybiræ.
ſ inanes ſyngraphæ, in quibus cauetur ea pecunia quæ numerata
ᵗ V. c. domo fugientes
ᵘ L. habuit eos ſecum ab
ˣ L. in tabulas ret.
ʸ V. c. refert
ᶻ alludit ad mores Cybiratarum qui venandi ſtudio dediti.
ª al. quid-que.

ª V. c. Verum mehercule
ᵇ hydria vas aqua.
ᶜ V. c. Boëthi I memini *Plin.* 33. c. 12. & 34. cap. 8. *Pauſan.* in *Eliacis*
ᵈ L. Aduentus,
ᵉ ſigillati ſcyphi, parum ſigillis ornati: hinc ad Atticum, putealia ſigillata.
P. CCVII.
ᶠ L. Quid vis inquiunt, nobis dare,
ᵍ L. H S. CC. millia me, inq.
ʰ Luteum negotium, vl. le villiſsimū.
ⁱ *fort.* refert.
ᵏ V. c. & mehercule.
ˡ V. c. video hom. *non placet.*
ᵐ vide Verrinam 1. de f.
ⁿ Circenſes ludi dabantur in circo maximo
° I. vnumquidque.
ᵖ V. c. veniſſet
ᵠ L. quid audiſſent,
ʳ L. dicta eſſent,
ſ V. c. delectare,
ᵗ V. c. voluſcuiuſq cup.
ᵘ L. qui reus, & reus lege comperend.
ˣ L. ſibi temperare non p.
P. B.
ʸ L. hunc prætorem in prouincia
ᶻ L. vnde digreſſa eſt,
ª al. reuertamur.

Digitized by Google

fuerant, abſtulit. Dicat ſe emiſſe. etenim hic propter[a] magnitudinem furti, ſunt, vt opinor, litteræ factæ. iuſſit Timarchidem æſtimare argentum. Quo modo? quo modo qui[b] vmquam tenuiſſime in donationem hiſtrionum æſtimauit. Tametſi iamdudum erro[c], qui tam multa de tuis emtionibus verba faciam, & quæram, verum[d] emeris, & quo modo, & quanti emeris: quod verbo tranſigere poſſum. Ede mihi ſcriptum, quid argenti in prouincia Sicilia paraſis, vnde quidque, aut quanti emeris.

36 Quid fit? quamquam non debebam ego abs te has litteras poſcere. me enim tabulas tuas habere, & proferre oportebat. Verum negas te horum annorum aliquot confeciſſe. compone hoc, quod poſtulo, de argento: de reliquo videro. Nec ſcriptum habeo, nec poſſum edere. Quid futurum igitur eſt? quid exiſtimas hoſce iudices facere poſſe? domus[e] plena ſignorum pulcherrimorum iam[f] etiam ante præturam: multa ad villas tuas poſita, apud amicos multa depoſita, multa aliis data atque donata: tabulæ nullum indicant emtum: omne argentum ablatum ex Sicilia eſt: nihil cuiquam, quod ſuum dici vellet, relictum. fingitur improba defenſio, prætorem omne id argentum coemiſſe. tamen idipſum tabulis demonſtrari non poteſt. ſi quas tabulas profers, in his, quid habeas, quomodo habeas, ſcriptum non eſt. horum autem temporum, cum te plurimas res emiſſe dicas[g], tabulas omnino nullas proferas[h]: nonne te & prolatis, & non prolatis tabulis condemnari neceſſe eſt?

37 Tu à M.[i] Cælio, equite R. lectiſſimo adoleſcente, quæ voluiſti vaſa argentea Lilybæi abſtuliſti: tu C. Cacurij[k], promtiſſimi[l] hominis, & experientis, & in primis gratioſi, ſupellectilem omnem auferre non dubitaſti: tu maximam, & pulcherrimam menſam citream[m] à Q.[n] Lutatio Diodoro, qui Q. Catuli beneficio à L. Sylla ciuis R. factus eſt, omnibus ſcientibus Lilybæi abſtuliſti. Non tibi obiicio, quod hominem digniſſimum tuis moribus, Apollonium, Niconis filium, Drepanitanum, qui nunc A. Clodius vocatur, omni argento optime facto ſpoliaſti, ac depeculatus[o] es. taceo. non enim putat ille ſibi iniuriam factam: propterea quod homini iam perdito, & collum[p] in laqueum inſerenti, ſubueniſti, cum pupillis Drepanitanis bona patria erepta cum illo partitus es. gaudeo etiam, ſi[q] quid ab illo abſtuliſti: & abs te nihil rectius factum eſſe dico. à Liſone vero Lilybætano, primo homine, apud[r] quem diuertiſti, es, Apollinis ſignum ablatum certe[s] eſſe non oportuit. At dices te emiſſe. ſcio: HS. CIↃ. ita opinor. ſcio, inquam. proferam litteras: & tamen id factum non oportuit. A pupillo Heio cu[t] Marcellus tutor eſt, à quo pecuniam grandem eripueras, ſcaphia[u] cum emblematis[x] Lilybæi vtrum emta eſſe dicis, an confiteris erepta?

38 Sed quid ego iſtius in eiuſmodi reb. mediocreis iniurias colligo: quæ tantummodo in furtis iſtius, & damnis eorum, à quibus auferebat, verſatæ eſſe videantur? accipite, ſi vultis, iudices, rem eiuſmodi, vt amentiam ſingularem, & furorem iam non cupiditatem eius perſpicere poſſitis. *Melitenſis Diodorus* eſt, qui apud vos antea teſtimonium dixit. is Lilybæi multos iam annos habitat, homo & domi nobilis, & apud eos, quo ſe contulit, propter virtutem ſplendidus, & gratioſus. de hoc Verri dicitur, habere eum perbona toreumata[y]: in[z] his pocula duo quædam, quæ[a] Heraclea nominantur, Mentoris manu, ſummo artificio, facta. quod iſte vbi audiuit, ſic cupiditate inflammatus eſt non ſolum inſpiciundi[b], verum etiam auferendi, vt Diodorum ad ſe vocaret, ac poſceret. Ille, qui illa non inuitus haberet, reſpondet ſe Lilybæi non habere: Melitæ apud quendam propinquum ſuum reliquiſſe.

39 Tum iſte continuo mittit homines certos Melitam. ſcribit ad quoſdam Melitenſes, vt ea vaſa perquirant: rogat Diodorum, vt ad illum ſuum propinquum det litteras. nihil ei longius videbatur, quam dum illud videret argentum. Diodorus, homo frugi, ac diligens, qui ſua ſeruare vellet, propinquo[c] ſuo ſcribit, vt iis, qui à Verre veniſſent, reſponderet, illud argentum ſe paucis illis diebus miſiſſe Lilybæum. Ipſe interea recedit. abeſſe ab[d] domo paulliſper maluit, quam præſens illud optime factum argentum amittere. Quod vbi audiuit iſte, vſque eo eſt commotus, vt ſine vlla dubitatione inſanire omnibus, ac furere videretur. quia non potuerat argentum[f] eripere, ipſi à Diodoro erepta ſibi vaſa optime facta dicebat: minitari abſenti Diodoro, vociferari palam, lacrymas interdum vix tenere. Eriphylam[g] accepimus in fabulis ea cupiditate, vt, cum vidiſſet monile, vt opinor, ex auro & gemmis, pulchritudine eius incenſa, ſalutem viri proderet. ſimilis iſtius cupiditas: hoc etiam acrior, atque inſanior, quod illa cupiebat id, quod viderat: huius libidines non ſolum oculis, ſed etiam auribus excitabantur.

40 Conquiri Diodorum tota prouincia iubet. ille ex Sicilia caſtra[h] iam mouerat, & vaſa collegerat. Homo, vt aliquo modo illum in prouinciam reuocaret, hanc excogitauit rationem: ſi hæc ratio potius, quàm amentia nominanda eſt. apponit de ſuis canibus[i] quendam, qui dicat, ſe Diodorum Melitenſem rei capitalis reum velle facere. Primo mirum omnibus videri, Diodorum reum, hominem quietiſſimum, ab omni non modo facinore[k], verum etiam minimi errati ſuſpicione remotiſſimum. deinde eſſe perſpicuum, fieri omnia illa propter argentum. Iſte non dubitat iubere nomen deferri: & tum primum[l] opinor iſtum abſentis nomen recepiſſe.

41 Reclamat[m] Sicilia tota, propter[n] cælati argenti cupiditatem reos fieri rerum capitalium: neque[o] ſolum præſenteis reos fieri, ſed etiam abſenteis. Diodorus Romæ ſordidatus[p] circum patronos, atque hoſpites curſare: rem omnibus narrare. litteræ mittuntur iſti à patre vehementes, ab amicis item, videret quid ageret, de Diodoro quo progrederetur: rem claram eſſe, & inuidioſam: inſanire hominem: periturum hoc vno crimine eum, ſi caueret. Iſte etiam tum patrem, ſi non in parentis, at in hominum numero putabat: ad iudicium nondum ſe ſatis inſtruxerat. primus annus erat prouinciæ, non vt in Sthenio iam refertus pecunia. itaque furor eius paullulum non pudore, ſed metu ac timore repreſſus eſt. condemnare Diodorum non audet: abſentem de[q] reis eximit. Diodorus interea prætore iſto prope triennium prouincia, domoque caruit.

42 ceteri non ſolum Siculi, ſed etiam ciues R. hoc ſtatuerant: quoniam[r] iſte tantâ cupiditate progrederetur, nihil eſſe quod quiſquam

a L. propter magnitudinem furti, ſunt litteræ, vt opinor, factæ.
b Hiſtriones bonis etiam tenui ac vili argento donari ſolitis.
c L. ego erro,
d L. verum emeris, necne, &
e L. domus eſt plena
f v.c. iam ante præturam & ita L.
g L. dicis,
h L. proferas:
i L. M. Cælio
k al. Curij.
l L. promtiſſimi hominis
m Citreæ menſæ meminit lex 21 § 2 ff. de act. emt. vbi dixi.
n Hic Q. Lutatius Diodorus, quod Catuli opera ciuis factus eſſet, ita dictus. Solebant enim peregrini præ nomen & nomen eorum quorum ope ciues facti, vſurpare: ſimile exemplum 13. famil. 30. & 36.
o v.c. depeculatus es tu [illegible]
p Pictura hominis perditi, & fato proximi.
q L. ſi quid ab eo abſt.
r L. apud quem deuerſatus es,
s L. ablatum certe non
t L. cui C. Marcellus
u Scaphia, vaſa potoria à ſimilitudine ſcaphæ.
P. 8
x Emblemata quæ ornatus cauſa incluſa.
y L. & toreumata, non tam cupid. & ita v.c.
z v.c. in his pocula quædam

a L. quæ Thericlea nomin. al. quæ Thericlia nom. & v. Thericlea vaſa hic ab artifice denominantur, cuius meminit Plutarchus in apophthegmatis, & lib. 11. Athenæus
b L. inſpiciendi,
c L. ad propinquum ſuum
d v.c. a domo
e L. iſte audiuit, & ita v.
f v.c. eripere argentum
g [illegible] Amphiarai vatis, qui cum [illegible] ad bellum [illegible] neque ad illud [illegible] reſpondere vellet (quod ſe illic moriturum præſciret) ob Eriphilam vxorem, monili ab Adraſto corruptam, proditus, & in P. CCIX bello profectus, conſectus, vbi hiatu terræ abſorptus. vide Plat. lib. 9. de Repub. Homerum Odyſſ. λ. Virgil. 6. Æneidos, Æſchylum fabula [illegible] 9. Euripidem Phœniſſis Pauſaniam in Atticis Propertium.
h L. iam caſtra mouerat,
i Canes vocat [illegible] Verris vt lib. 1 & 2.
k v.c. facinoris,
l primo anno præturæ.
m L. res clara Sicilia tota, & ita v.c.
n Duo igitur notantur in hac accuſatione, quod nomen abſentis delatum, quodque reus capitis factus ſit Diodorus, non quod crimen aliquod admiſiſſet, ſed ex cælato ſuo argento peteretur.
o L. neque ſolum reos fieri. f. & ita v.c.

p Hoc enim habitu, vel vt antea diximus. q De reis eximere, adde l. 11 in fin. ff. de accuſat. r al. quoniam iſte in tantam cupiditatem p.

Digitized by Google

putaret, ſe, quod iſti paullo magis placeret, conſeruare, aut domi retinere poſſe. poſtea verò, quàm intellexerunt, iſti virum fortem quem ſumme prouincia exſpectabat, Qu. Arrium non ſuccedere: ſtatuerunt ſe nihil tam clauſum, neque tam reconditum poſſe habere, quod non iſtius cupiditati aperiſſimum, promtiſſimumque eſſet. Tum iſte ab equite R. ſplendido, & gratioſo, *Cn. Calidio*, cuius filium ſciebat ſenatorem[a] populi R. & iudicem eſſe, equuleos[b] argenteos nobileis, qui Q. Maximi fuerant, aufert.

43 Imprudens huc incidi. iudices. emit enim, nō abſtulit. nollem dixiſſe. iactabit ſe, & in his equitabit equuleis. Emi. pecuniam ſolui. Credo. etiam tabulæ proferentur. eſt[c] tanti: cedò tabulas. dilue ſane crimen hoc Calidianum, dum ego tabulas aſpicere poſſim. Verumtamen quid erat, quod Calidius Romæ quereretur, ſe, cum tot annos in Sicilia negotiaretur, abs[d] te ſolo eſſe contemtum, ita deſpectum, vt etiam cum[e] ceteris Siculis deſpoliaretur, ſi emeras? quid erat, quod confirmabat, ſe abs te argentum eſſe repetiturum, ſi[f] tibi ſua voluntate vendiderat? tu porrò poſſes facere, vt Cn. Calidio non redderes? præſertim cùm is L. Siſenna, defenſore tuo, tam familiariter vteretur: cùm[g] & ceteris familiaribus Siſennæ reddidiſſes? 44 deinde non opinor negaturum eſſe te, homini honeſto, ſed non gratioſiori, quàm Cn. Calidius eſt, L[h]. Cordio argentum per Potamonem, amicum tuum, reddidiſſe. qui quidem ceterorum cauſam apud te difficiliorem fecit. Nam cùm te compluribus[i] confirmaſſes redditurum, poſteaquàm Cordius pro[k] teſtimonio dixit, te ſibi reddidiſſe, finem reddendi feciſti: quod intellexiſti, te[l], præda de manibus amiſſa, teſtimonium tamen effugere non poſſe. Cn. Calidio, equiti Romano, per[m] omneis prætores licuit argentum habere benefactum[n]: licuit poſſe domeſticis[o] copiis, cum magiſtratum, aut aliquem ſuperiorem inuitaſſet, ornare, & apparare conuiuium. multi domi Cn. Calidij cum[p] imperio, ac poteſtate fuerunt: nemo inuentus eſt tam amens, qui illud argentum tam præclarum, ac tam nobile eriperet: nemo tam audax, qui poſceret: nemo tam impudens, qui poſtularet, vt venderet.

45 Superbum eſt enim, iudices, & non ferendum, dicere prætorem[q] in prouincia homini honeſto, locupleti, ſplendido, Vende mihi vaſa cælata. hoc eſt enim dicere, Non es dignus tu, qui habeas, quæ tam benè facta[r] ſint: meæ dignitatis iſta ſunt. Tu dignior, Verres, quàm Calidius? qui, vt non conferam vitam, atque exiſtimationem tuam cum illius (neque enim eſt conferenda) hoc ipſum conferam, quo tu te ſuperiorem fingis: quòd[s] H S. LXXX. millia diuiſoribus[u], vt prætor renuntiarere, dediſti: trecenta accuſatori, ne tibi odioſus eſſet. ea re contemnis equeſtrem ordinem, ac deſpicis? ea re indignum tibi viſum eſt, quidquam, quod tibi placeret, Calidium potius habere, quàm te?

46 Iactat ſe iamdudum de Calidio: narrat omnibus, ſe[x] emiſſe. Num etiam de *L. Papirio*, viro primario, locuplete[y], honeſtoque, equite Rom. turibulum[z] emiſti? qui pro teſtimonio dixit, te, cùm inſpiciendum popoſciſſes, auulſo[a] emblemate remiſiſſe: vt intelligaris, in homine intelligentiam eſſe, non auaritiam: artificij cupidum, non argenti fuiſſe. Nec ſolùm in Papirio fuit hac abſtinentia: tenuit hoc inſtitutum in turibulis omnibus, quæcumque in Sicilia fuerunt. incredibile eſt[a] autem, quàm multa, & quàm præclara fuerint. credo tum, cùm Sicilia florebat opibus, & copiis, magna artificia fuiſſe in ea inſula. Nam domus erat ante iſtum prætorem[b] nulla paulo locupletior, qua in domo hæc non eſſent, etiamſi præterea nihil eſſet argenti: patella[c] grandis cum ſigillis, ac ſimulacris deorum: patera, qua mulieres ad res diuinas vterentur: turibulum. hæc autem omnia antiquo opere, & ſummo artificio facta: vt hoc liceret ſuſpicari, fuiſſe aliquando apud Siculos peræqua[d] proportione cetera: ſed quibus multa fortuna ademiſſet, tamen apud eos remanſiſſe ea, quæ religio retinuiſſet.

47 Dixi, iudices, multa fuiſſe fere apud Siculos omneis: ego idem confirmo, nunc ne vnū quidem eſſe. Quid hoc eſt? quod monſtrum, quod prodigium in prouinciā miſimus? nonne vobis id egiſſe videtur, vt non vnius libidinem, non ſuos oculos, ſed omnium auariſſimorum[e] inſanias, cùm Romam reuertiſſet, expleret? qui ſimul atque in oppidum quodpiam venerat, immittebantur illi continuò Cybiratici[f] canes, qui inueſtigabant, & perſcrutabantur omnia. Si quod erat grande vas, & maius opus inuentum, læti auferebant. ſi minus eiuſmodi quippiam venari potuerant: illa quidē certe pro lepuſculis capiebantur[g], patellæ, pateræ, turibula. Hic quos putatis fletus mulierum? quas lamentationes fieri ſolitas eſſe in hiſce rebus? quæ forſitan vobis paruæ eſſe videantur: ſed magnum & acerbum dolorem commouent, mulierculis præſertim, cum eripiuntur è manibus ea, quibus ad res diuinas vti conſueuerunt[h], quæ à ſuis acceperunt quæ in familia ſemper fuerunt.

48 ¶ Hic nolite exſpectare, dum ego hoc[i] crimen agam oſtiatim, *ab Aeſchylo Tyndaritano* iſtum patellam[k] abſtuliſſe, à Thraſone item Tyndaritano patellam, à Nymphodoro Agrigentino turibulum. cùm teſteis ex Sicilia dabo, quem[l] volet, eligat, quem ego interrogem de patellis, pateris, turibulis: non modo oppidum nullum, ſed[m] ne domus quidem paullo locupletior expers huius iniuriæ reperietur. qui[n] cùm in conuiuium veniſſet, ſi quidquam cælati adſpexerat, manum[o] abſtinere, iudices, non poterat. Cn. Pompeius eſt Philo, qui fuit Tyndaritanus. is cœnam iſti dabat apud[p] villam in Tyndaritano. fecit, quod Siculi non audebant. ille, ciuis Romanus quod erat, impuniùs id ſe facturum putauit. appoſuit patellam, in qua ſigilla erant egregia. iſte continuò vt vidit, non dubitauit illud inſigne penatium, hoſpitaliúmque deorum, ex hoſpitali menſa tollere. ſed tamen, quod antea[q] de iſtius abſtinentia dixeram, ſigillis auulſis reliquum argentum ſine vlla auaritia reddidit.

49 ¶ Quid? *Eupolemo Calactino*[r], homini nobili, Lucullorū hoſpiti ac perfamiliari, qui nunc apud exercitū cum L. Lucullo eſt, non idē fecit? cœnabat apud eum. argētum ille ceterum purum[s] appoſuerat, ne purus ipſe relinqueretur. duo pocula non magna, verumtamē cum emblematis. hic[t], quaſi feſtiuum acroama[u], ne ſine corollario de conuiuio diſcederet, ibidem conuiuis inſpectantibus[x], emblemata auellenda[y] curauit. Neque ego nunc iſtius facta omnia enumerare conor: neque opus

eſt, nec

a v. e. ſenatorem P. R.
b v. e. eculeos arg. hiſ forte legendum culleos, argenteos vt de vaſe vinario loquatur.
c al. ex ea re cedo tabulas.
d L. à te ſolo
e L. vt à cum cet.
f L. ſi id tibi
g L. & cum ceteris!.
h v. e. L. Curidio
i L. confirmaſſes compluribus.
k Pro teſtimonio hic eſt, infra dicit, qui interrogatos dicit teſtimonium.
l v. e. præda te de man.
m L. per omneis alios pr.
P. CCX.
n Argentum bene factum, habere cælatum.
o Id eſt propria ſupellectile.
p L. cum poteſtate atque imperio ſ. & ita v. e.
q v. e. PR.
r L. facta
s L. neque exiſtim.
t v. e. CCC. diuiſ.
u Diuiſores qui eſſent in ſuperioribus diximus.
x L. emiſſe ſe.
y L. locuplete
z al. thuribulum.
a v. e. auulſo

a L. autem eſt,
b v. e. PR.
c Patellæ vaſa plicata quibus vtebantur in ſacris. P. B. Feſtus in Patella. Varro Manio, Oportet bonum ciuem leg. bus parere, & deos colere, in patellam dare μικρὸν κρέας. Nonius ꝗ. in patella.
d al. peræque pro portione.
e L. cupidiſſimorum inſan.
f Tlepolemus & Hiero, de quibus paulo ante dixit.
g v. e. accipiebantur, non placet.
h L. conſueuerunt, &c. & ita v. e.
i L. hæc criminaag.
k L. pateram
l v. e quem volet ille, el.
m v. e. ſed ne domus quidē nulla paullo loc. L. ſed ne domus quidē vlla p. loc.
P. CCXI.
n al. quin
o L. manus
p L. in villa. hoc enim ſenſu, apud. teſte Nonio ꝗ. in apud ip. hunc locum citante.
q L. ante
r al. Calatino? al. Gelaſino.
s Purum argentum, ſine emblematis.
t v. e. hic tanquam feſt. al. iſte quaſi feſt.
u Acroama auditio.
x v. e. ſpectantibus
y v. e. euellenda.

Digitized by Google

eſt, nec fieri vllo modo poteſt. Tantummodò[a] vniuſcuiuſque de varia improbitate generis indicia apud vos, & exempla profero. neque enim ita ſe geſſit in his rebus tanquam rationem aliquando eſſet redditurus: ſed prorſus ita, quaſi aut reus numquam eſſet futurus, aut, quò plura abſtuliſſet, eo minore periculo in iudicium eſſet[b] venturus: qui hæc, quæ dico, iam non occulte, non per amicos, atq; interpretes, ſed palam de loco ſuperiore ageret, pro[c] imperio, & poteſtate.

A

50 ¶ Catinam cum veniſſet, oppidum locuples, honeſtum, copioſum, Dionyſiarchum[d] ad[e] ſe proagorum[f], [hoc[g] eſt, ſummum magiſtratum.] vocari iubet. ei palàm imperat, vt omne argentum, quod apud quemq; eſſet Catinæ, conquirendum curaret, & ad ſe afferendum[h]. Philarchum[i] Centuripinum, primarium hominem genere, virtute, pecunia, non hoc idem iuratum dicere audiſtis, ſibi iſtum negotium dediſſe, atque[k] imperauiſſe, vt Centuripinis[l], in ciuitate totius Siciliæ multo maxima, & locupletiſſima, omne argentum conquireret, & ad ſe comportare iuberet? ¶ *Agyrio* ſimiliter iſtius imperio vaſa Corinthia per quem teſtem audiſtis, Syracuſas deportata ſunt.

B

51 ¶ Illa verò optima[m], quòd cùm *Haluntium* veniſſet prætor laborioſus & diligens, ipſe in oppidum accedere[n] noluit, quod erat difficili adſcenſu, atque arduo? Artagathum Haluntinum, hominem non[o] ſolum domi ſuæ, ſed tota Sicilia in primis nobilem, vocari iuſſit, ei negotium dedit, vt, quidquid Halunti eſſet argenti cælati, aut, ſi quid etiam Corinthiorum, vt[p] omne ſtatim ad mare ex oppido deportaretur. adſcendit in oppidū Arthagathus[q], homo nobilis, qui[r] à ſuis & amari, & diligi vellet: ferebat grauiter illam ſibi ab iſto prouinciam datam nec[s] quid facere: habebat. pronuntiat, quid ſibi imperatum eſſet: iubet omneis proferre, quæ haberent. metus erat ſummus. ipſe enim tyrannus non diſcedebat longiùs: Artagatum[u], & argentum in lectica cubans ad[x] mare infra[y] oppidum exſpectabat. 52 quem concurſum factum[z] in oppido putatis? quem clamorem? quem porro fletum mulierum? qui viderent equum Troianum introductum: vrbem captam[a] eſſe dicerent. efferri[b] ſine thecis vaſa, extorqueri alia de manibus mulierum, effringi multorum foreis, reuelli clauſtra. Quid enim putatis? ſcuta ſiquando conquiruntur à priuatis in bello, ac tumultu: tamen homines inuiti dant, etſi ad ſalutem communē dari ſentiunt: ne quem putetis ſine maximo dolore argentum[c] cælatum domo quod alter eriperet, protuliſſe. omnia deferūtur, Cybiratæ fratres vocātur: pauca improbant: quæ probarant, iis cruſtæ, aut emblemata detrahuntur[d]. Sic Haluntini excuſſis deliciis, cum argento puro domum reuerterunt.

C

53 Quod vmquam, iudices huiuſmodi[d] euerriculum[e] vlla in prouincia fuit? auertere aliquid de publico quàm obſcuriſſimè per magiſtratum ſolebant. etiam[f] aliquid de priuato nonnumquam occultè auferebant, &[g] illi tamen condemnabantur: &, ſi quæritis, vt[h] egomet mihi detraham: illos ego accu-

D E F G H

a v.c. tantùm voluiſſe. b L. venturus eſſet: & ita v.c. c ſic apud Terentium: ſatis pro imperio quiſquis es. d Dionyſiarchus propriū nomen: niſi ſit Dionyſii ſacerdos, vt Lyciarchus, Cappadocarchus. e al. ad ſe Pardiorum, hoc eſt, P. B. f Proagorus, videtur is Siculis fuiſſe, qui Romanis Ædilis ἀγορανόμος. g Incluſa videntur quibuſdam eſſe gloſſema. h ſic v.c. L. transferendū. i L. Philarchum k al. atque imperaſſe. l L. Centuripis m v.c. optima eſt q. ſ ſubandi iudicia & exempla. n L. adſcendere noluit. v.c. noluit accedere. o L. non ſolum domi, ſed p L. id omne ſtatim q L. Archagathus. r L. qui à ſuis amari, & dil. ſ Sic Virgil. Nec quid ſperaret habebat. t v.c. quod haberent. u L. Archagathum. x Ibi autem hic ſermo à Verre … ad illum verſum: Ardens inde Artagathus … maxima longè. P. CCXII. y al. infra ante oppidum. z L. in oppido factum p. a L. captam dicerent. b al. efferri è gynæceis vaſa. c v.c. detrahebantur. d L. huiuſ cemodi e dicatur hic locus à Nonio ſ. in Euerriculum. Eſt autem Euerriculum genus retis piſcatorij, à verrendo dictum, vel quod trahatur, vel quod, ſi quid iuerit piſcium nactum, euerrat. f v.c. etiam cùm aliquid de priuato clam tum g v.c. & ij tamen cond. al. & hi tamen cond. h v.c. vt ipſe de me detrah.

ſatores puto fuiſſe, qui huiuſmodi hominum furta odore, aut aliquo leuiter preſſo veſtigio perſequebantur. Nam nos quidem quid facimus in Verre, quem in luto volutatum totius corporis veſtigiis inuenimus? ſemagnum eſt in eum dicere aliquid, qui prætereuns, lectica paullisper depoſita, non per præſtigias, ſed palàm per poteſtatem, vno imperio oſtiatim totum oppidum compilarit[a]? Attamen, vt poſſit ſe dicere emiſſe, Artagatho[b] imperat, vt aliquid illis, quorum argentum fuerat, nummorum[d] *dicis*[e] *cauſa* daret. inuenit Artagathus[f] paucos, qui vellent accipere: his dedit. eos nummos tamen iſte Artagatho[g] non reddidit. voluit Romæ petere[h] Artagathus: Cn. Lentulus Marcellinus diſſuaſit, ſicut ipſum dicere audiſtis[i]. atque hæc tota de re audiſtis Artagathi, & Lentuli teſtimonium. 54 Et, ne forte hominem exiſtimetis hanc tantam vim emblematum ſine cauſa coaceruare voluiſſe: videte, quanti vos, quanti exiſtimationem populi Romani, quanti leges, & iudicia, quanti teſteis[k] Siculos, negotiatoreſque fecerit. poſteaquam tantam multitudinem collegerat emblematum, vt ne vnum quidem cuiquam reliquiſſet: inſtituit officinam Syracuſis[l], in regiam maximam palàm artifices[m] omneis, cælatores, ac vaſcularios conuocari iubet: & ipſe ſuos compluréis[n] habebat. eo[o] conducit magnam hominum multitudinem. menſes octo continuos opus[p] his non defuit, cùm vas nullum fieret, niſi aureum. tum illa, ex patellis, & turibulis quæ[q] euellerat, ita ſcitè in aureis poculis illigabat, ita apte in ſcyphis aureis includebat vt ea ad illam rem nata eſſe diceres: ipſe tamen prætor, qui ſua vigilantia pacem in Sicilia dicit fuiſſe, in hac officina maiorem partem diei cum tunica pulla ſedere ſolebat, & pallio.

55 Hæc ego, iudices, non auderem proferre, ni vererer ne fortè plura de iſto ab aliis in ſermone, quàm à me in iudicio audiſſe vos diceretis. Quis enim eſt, qui de hac officina, qui de vaſis aureis, qui de iſtius pallio[s], tunica pulla[t] non audierit? quem voles de[u] conuentu Syracuſanorum virum bonum nominato, producam: nemo erit, quin hoc ſe aut vidiſſe, aut audiſſe dicat.

56 ¶ O tempora, o mores! nihil nimium vetus proferam. Sunt[x] veſtrûm, iudices, quàm multi, qui L. Piſonem cognouerunt[y], huius L. Piſonis, qui prætor fuit, patrem. is cum eſſet in Hiſpania prætor, qui in prouincia occiſus eſt, neſcio quo pacto, dum armis exercetur, annulus[z] aureus, quem habebat, fractus eſt, & comminutus. cum vellet ſibi annulum facere, aurificem iuſſit vocari in[a] foro ad ſellam. Cordubæ & ei palàm appendit aurum. hominem in foro ſellam[b] iubet ponere, & facere annulum, omnibus præſentibus. Nimium fortaſſe dicet[c] aliquis hunc diligentem. hactenus reprehendat[d], ſiquis volet. nihil amplius. verùm fuit ei concedendum. filius enim L. Piſonis erat, eius, qui[e] primus de[f] pecuniis repetundis legem tulit.

57 Ridiculum eſt nunc[g] de Verre me dicere, cum de Piſone Frugi dixerim. verumtamen, quantū interſit, videte. iſte cùm aliquot abacorum faceret vaſa aurea, nō[h] laborauit, qui[i] non modò in Sicilia, verùm etiam Romæ in iudicio audiret[k]. ille in auri ſemuncia

a v.c. compilauerit Artagathus. b L. Archagatho. c v.c. vt ille aliquid. d L. nummulorum. e Dicis cauſa eſt ſimulatè, id verbi legibus noſtris frequens. f L. Archagathus. g L. Archagatho. h L. repetere Archagathus. & ita v.c. i v.c. audiſtis. Rec. Archagathi, & Lentuli teſtimonium. k v.c. teſteis l L. Syracuſis in regiam maximam. pal. & ita v.c. Syracuſis in regiam maximam. P. P. m al. aurifices. n v.c. compluris o al. eos concludit magna hominum multitudine. p v.c. his opus non def. & ita L. q L. quæ auellerat. v.c. quæ euellerat. r v.c. de ſtiue pallio. pallio non aud. ſ pallium veſtis Græcorum. t atra, qualis plebeiorum. u L. è conuentu Syracuſano virum b. & ita v.c. x L. ſunt veſtrûm iudices quàm multi qui &c. abſ. quàm multi. y L. cognorunt z v.c. annulus aureus a L. in forum b L. ſubſellium c v.c. dicet. d L. reprehenderet, ſi qui volet e L. Piſonem Frugi intellig. f Lex de repetundis primum lata à L. Piſone Frugi. g L. me nunc de Verre dicere. h L. non laborauit, quid non modò in Sic. i al. quia. al. quid. addit Manut. & Pet. k al. audiretur. P. CCXIII.

totam Hiſpaniam ſcire voluit, vnde prætori [a] annulus fieret. nimirum. vt hic nomen ſuum comprobauit: ſic ille cognomen. Nullo mo [b]o poſſum omnia iſtius facta aut memoria conſequi aut oratione complecti. genera ipſa cupio breuiter attingere: vt hic modo me commonuit Piſonis annulus, quod totum effluxerat. Quàm multis iſtum putatis hominibus honeſtis de [b] digitis annulos aureos abſtuliſſe? numquam dubitauit, quotieſcumque alicuius aut gemma aut annulo delectatus eſt. Incredibilem [c] rem dicam, ſed tam claram, vt ipſum negaturum non arbitrer.

58 Cum Valentio eius interpreti epiſtola [d] Agrigenti allata eſſet, caſu ſignum iſte animaduertit in cretula [e]: placuit ei: exquiſiuit [f], vnde eſſet epiſtola: reſpondit, Agrigento. iſte [g] litteras, ad quos ſolebat miſit, vt is annulus ad ſe primo quoq; tempore afferretur. ita litteris iſtius, patrifamiliàs *L.* [h] *Titio* cuidam, ciui R. annulus de digito detractus eſt. Illa verò eius cupiditas incredibilis eſt. nam vt in ſingula conclauia [i], quæ iſte non modo Romæ ſed omnibus [k] in villis habet, tricenos lectos optimè ſtratos cum ceteris ornamentis conuiuij quæreret, nimium multa comparare videretur. nulla domus in Sicilia locuples fuit, vbi iſte non textrinam [l] inſtituerit.

59 Mulier eſt Segeſtana, perdiues, & nobilis. Lamia nomine. per triennium iſti plena domo telarum [m], ſtragulam veſtem confecit: nihil niſi conchylio [n] tinctum. Attalus, homo pecunioſus, nec [o] vulgo Lilybæi, Critolaus Ennæ, Syracuſis Æſchrio, Cleomenes, Theomnaſtus, Helori Archonides, Megiſtus. vox [p] me citius defecerit, quàm nomina. Ipſe dabat purpuram tantum, amici operas. credo. iam enim non libet omnia criminari. quaſi [q] hoc mihi non ſatis ſit ad crimen, habuiſſe tam multum, quod daret: voluiſſe deportare tam multa. hoc denique, quod concedit [r], amicorum operis eſſe in huiuſcemodi rebus vſum.

60 Iam verò lectos æratos [ſ], & candelabra ænea num cui, præter iſtum, Syracuſis per triennium facta eſſe exiſtimatis? Emebat. credo. Sed tantum [t] vos certiores, iudices, facio quid iſte in prouincia prætor egerit, ne cui fortè nimium negligens fuiſſe videatur, neque ſe ſatis, cùm poteſtatem habuerit, inſtruxiſſe & ornaſſe. ¶ Venio nunc non [u] ad furtum, non ad auaritiam, non ad cupiditatem, ſed [x] ad eiuſmodi facinus, in quo omnia nefaria contineri mihi, atque ineſſe videantur: in quo dij [y] immortales violati. exiſtimatio atque auctoritas nominis populi R. imminuta, hoſpitium ſpoliatum ac proditum, abalienati ſcelere iſtius à nobis omnes reges amiciſſimi, nationeſque, quæ in eorum regno, ac ditione ſunt.

61 Nam *reges Syriæ, regis Antiochi filios* pueros ſcitis Romæ nuper fuiſſe: qui venerant non propter Syriæ regnum: nam id ſine controuerſia obtinebant, vt à patre, & à maioribus acceperant: ſed regnum Ægypti ad [z] ſe, & [a] ad Selinen, matrem ſuam, pertinere arbitrabantur. Hi [b] poſtquàm temporibus populi R. excluſi, per ſenatum agere, quæ voluerant, non potuerunt, in Syriam, in regnum patrium profecti ſunt. eorum alter, qui Antiochus [c] vocatur, iter per Siciliam facere voluit. itaq; iſto prætore venit Syracuſas.

62 hîc Verres hereditatem ſibi veniſſe arbitratus eſt, quòd in eius regnum, ac manus venerat is, quem iſte & audierat multa ſecum præclara habere, & ſuſpicabatur. mittit homini munera ſatis largè: hæc ad vſum domeſticum: vini, [a] olei quod viſum erat: etiam tritici, quod ſatis eſſet, de [b] his decumis. deinde ipſum regem ad [c] cenam vocauit. exornat amplè, magnificeque triclinium: exponit ea, quibus abundabat [d], plurima ac pulcherrima vaſa argentea. namque hæc aurea nondum fecerat. omnibus curat rebus inſtructum, & paratum vt ſit conuiuium. Quid multa? Rex ita diſceſſit, vt & iſtum copioſe ornatum & ſe honorificè acceptum arbitraretur. vocat ad cenam deinde ipſe prætorem: exponit [e] ſuas copias omneis, multum argentum, non pauca etiam pocula ex auro, quæ *vt mos* [f] *eſt regum, & maxime in Syria*, gemmis erant diſtincta clariſſimis. Erat etiam vas vinarium ex vna gemma pergrandi, trulla [g] excauata cum manubrio aureo: de [h] qua, credo, ſatis idoneum, ſatis grauem teſtem, Q. Minucium dicere audiſtis. 63 iſte vnum quodque vas in manus ſumere, laudare, mirari. Rex gaudere prætori populi R. ſatis iucundum, & gratum illud eſſe conuiuium. poſteaquàm inde diſceſſum eſt, cogitare iſte [i] nihil aliud, quod ipſa res declarauit, niſi, quemadmodum regem ex prouincia ſpoliatum, expilatumque dimitteret. mittit rogatum vaſa ea, quæ pulcherrima apud illum viderat: ait ſe ſuis cælatoribus velle oſtendere. Rex, qui iſtum non noſſet, ſine vlla ſuſpicione libentiſſimè dedit. Mittit etiam trullam gemmeam rogatum: velle [k] eam ſe diligentiùs conſiderare. ea quoque ei mittitur.

64 Nunc reliquum, iudices, attendite, de quo & vos audiſtis, & populus R. non nunc primùm audiet, & [l] in exteris nationibus vſque ad vltimas terras peruagatum eſt. Candelabrum è gemmis clariſſimis, opere mirabili perfectum, reges hi, quos dico, Romam cùm attuliſſent, vt in Capitolio ponerent: quod [m] nondum etiā perfectum templum [n] offenderant [o], neq; [p] ponere, neque vulgò oſtendere, ac proferre voluerunt [q]: vt & magnificentius videretur, cùm ſuo tempore in [r] cella Iouis Opt. Max. poneretur: & clarius, cùm pulchritudo eius recens ad oculos hominū, atq; integra perueniret. ſtatuerunt id ſecum in Syriam reportare vt, cùm audiſſent ſimulacrum Iouis [ſ] Opt. Max. dedicatum, legatos mitterent, qui cum ceteris rebus illud quoq; eximium, atque pulcherrimum donum in Capitolium afferrent. Peruenit res ad iſtius aureis, neſcio quomodo. nam [t] rex id celatum voluerat: non [u] quo quidquam metueret, aut ſuſpicaretur, ſed vt ne multi illud antè perciperent oculis, quàm populus Rom. Iſte petit à rege, & eum pluribus verbis rogat, vti [x] ad ſe mittat: cupere ſe dicit inſpicere, neque ſe aliis videndi poteſtatem eſſe facturum.

65 Antiochus, qui animo & puerili eſſet, & [y] regio, nihil de iſtius improbitate ſuſpicatus eſt: imperat ſuis, vt id in prætorium [z] inuolutum quàm occultiſſimè deferrent. quò poſteaquàm attulerunt, inuolucriſque reiectis conſtituerunt: iſte [a] clamare cœpit, dignam rem eſſe regno Syriæ, dignam regio munere, dignam Capitolio. Etenim erat eo ſplendore, qui ex clariſſimis, & [b] plurimis gemmis eſſe debebat: ea varietate operum, vt ars

certare

a Verbi, qua voce frequentius vtitur Cicero, quàm Cornelij nomen, ne gentem Corneliam offenderet.
b L. de digitis annulos abſtuliſſe? & ita v. c.
c L. Incredibilem dicam ſed ita claram vt
d L. epiſtola Agrigento allata. & ita v. c.
e al. cerula p. Creta & cera litteras obſignabant veteres. Cicero pro Flacco.
f al. quæſiuit
g L. iſte ad quos ſolebat litteras miſit
h L. Titio, P. B. ciui R. annulus
i conclauia pro tricliniis ſumit.
k v. c. in omnibus villis h.
l v. c. textrinum
m v. c. tela
n id eſt purpura: vnde in lure conchylio.
o L. Nec Lyſo Lilybæi.
p v. c. vox me citius defecerit
q L. quaſi vero hoc mihi non
r al. concedit.
ſ lecti cubicula et quieti: triclinia res, cibo & hi quidem primo lignei, deinde ærati, poſtremo eburnei argentei, ænei. 34. Plin.
t al. tamen
u L. non iam ad furtum
x v. c. ſed eiuſmodi
y v. c. dij immort.
z al. quod ad ſe.
a L. & ad Selenen, matr.
b L. Hi ipſi poſteaquam temporibus exclu.
c vide Appianum in Syriacis.

a v. c. olei quod viſum eſt: & ita L.
b v. c. de ſuis decumis
P. CCXIV.
c ad cenam vocauit
d v. c. habundabat
e id eſt candelabra. Ita hanc vocem interpretatur Nonius cap. 4. in Exponere 72.
f Mos regibus maximè Syriæ, pocula ex auro gemmis diſtincta habere.
g L. trulla excauata manubrio aureo.
Eſt autem Trulla vas vnde vinum effunditur.
h v. c. de qua ſatis credo idon.
i v. c. nihil iſte aliud quod, &c. al. nihil aliud quā id quod reſipſa declarauit, quemadmodū reg.
k v. c. velle ſe eam dilig. & ita L.
l al. quod in exteras nationes.
m v. c. quod nondum perf.
n Templū pro Capitolio accipit, quod cū incendio deflagraſſet, Sulla mortuo, Q. Catulus refecit & conſecrauit. Plut. *Appianus* ...
o Citatur hic locus à Nonio cap. 4. in offendere.
p L. neq; ponere poſuerunt, neq. vulgo oſt.
q al. potuerunt, Non tandem loco.
r L. in cella Iouis
ſ v. c. I O. M.
P. B.
t v. c. nam rex celatum voluerat
u al. non quod
x L. vt id ad ſe m.
y v. c. & religioſo, & c. non placet.
z prætorium, domus prætoris. Quod Syracuſis fuit, olim regia fuit Hieronis regis vt infra refertur Cicero vbi de Syracuſis.
a v. c. clamare iſte cœpit.
b v. c. & pulcherrimis g.

certare videretur cum copia: ea magnitudine, vt intelligi poſſet, non ad hominum apparatum [a], ſed ad ampliſſimi templi ornamentum eſſe factum. quod cùm ſatis iam perſpexiſſe viderentur, tollere incipiunt, vt referrent. Iſte ait, ſe velle illud etiam atque etiam conſiderare: nequaquam ſe eſſe ſatiatum. iubet illos diſcedere, & candelabrum relinquere. Sic illi tum inanes ad Antiochum reuertuntur.

66 Rex primò nihil metuere, nihil ſuſpicari. dies vnus, alter, plures: non referri. Tum mittit rex ad iſtum ſi ſibi videatur, vt reddat. Iubet iſte poſteriùs ad ſe reuerti. mirum illi videri. mittit iterum. non redditur. Ipſe hominem appellat: rogat, vt reddat. Os hominis, inſignemque impudentiam cognoſcite. Quod ſciret, quodque ex ipſo rege audiſſet in Capitolio eſſe ponendum: quod Ioui Opt. Max. quod populo R. ſeruari videret, id ſibi vt donaret, rogare, & [b] vehementer petere cœpit. Cum ille ſe & religione Iouis Capitolini, & hominum exiſtimatione impediri diceret, quod multæ nationes teſtes eſſent illius operis, ac muneris: iſte homini minari acerrime cœpit. Vbi videt eum nihilò magis minis, quàm precibus permoueri [c]: repentè [d] hominem de prouincia iubet ante noctem diſcedere [e]. ait ſe compeſiſſe, ex eius regno piratas in Siciliam eſſe venturos.

67 Rex maximo conuentu Syracuſis in foro, ne quis fortè me in crimine obſcuro verſari, atque affingere aliquid ſuſpicione [f] hominum arbitretur, in foro [g], inquam, Syracuſis flens, deos [h] hominesque conteſtans clamare cœpit, candelabrum factum è gemmis, quod in Capitolium miſſurus eſſet, quod in templo clariſſimo, populo [i] R. monumentum ſuæ ſocietatis, amicitiæque eſſe voluiſſet: id ſibi C. Verrẽ abſtuliſſe: de ceteris operib. ex auro, & gemmis, quæ ſua penes illum eſſent, ſe non laborare: hoc ſibi eripi, miſerum eſſe, & indignum. id etſi antea iam mente, & cogitatione ſua, fratriſq; ſui, conſecratum eſſet: tamẽ tum ſe in illo conuentu ciuium R. dare, donare, dicare, cõſecrare Ioui Opt. Max. teſtemq; ipſum Iouem ſuæ voluntatis, ac religionis adhibere. Quæ vox? quæ latera? quæ vires huius vnius criminis querimoniam poſſint [k] ſuſtinere? Rex Antiochus, qui Romæ ante oculos omnium noſtrûm biennium ferè comitatu regio, atque ornatu fuiſſet: is cùm amicus, & ſocius popul. Ro. eſſet, amiciſſimo patre, auo, maioribus, antiquiſſimis & clariſſimis regibus, opulentiſſimo & maximo regno, præceps [l] è prouincia populi Ro. exturbatus eſt.

68 Quemadmodum hoc accepturas nationes exteras: quemadmodum huius tui facti famam in regna aliorum, atque in vltimas terras peruenturam putaſti, cùm audierint, à [m] prætore populi R. in prouincia violatum regem, ſpoliatum hoſpitem, eiectum ſocium populi Ro. atque amicum? Nomen veſtrum, populique Ro. odio, atque acerbitati ſcitote nationibus exteris, iudices, futurum, ſi iſtius hæc tanta iniuria impunita diſceſſerit. ſic omnes arbitrabuntur, præſertim cùm [n] hæc omnino fama de noſtrorum hominum auaritia, & cupiditate percrebruerit: non iſtius ſolius hoc eſſe facinus, ſed eorum etiam, qui approbarint. Multi reges, multæ liberæ ciuitates, multi priuati opulenti, ac potentes habent profectò in animo Capitolium ſic ornare, vt templi dignitas, imperiique noſtri nomen

a v. c. eſſe ſtatum cum ſa- pis
P. CCXV.
b v. c. & vehementiſsime pet.
c v. c. remoueri
d Ed. & in Verris aduerſus Antiochum.
e v. c. decedere.
f al. ſuſpicioni hominum arb.
g Profecta ſtionis publicæ exemplum ſingulare.
h L. atque deos homineſque cont.
i v. c. P. R.
k v. c. poſſunt
P. B.
l v. c. præceps prouincia P. R.
m v. c. à pr. in prouinc.
n L. cùm hæc fama de noſtr.

A deſiderat. qui ſi intellexerint, interuerſo [a] regali hoc dono, grauiter vos tuliſſe: grata fore vobis, populoque Ro. ſua ſtudia, ac dona arbitrabuntur. ſin hoc vos in rege tam nobili, in re tam eximia, in iniuria tam acerba, neglexiſſe audierint: non erunt tam amentes, vt operam, curam, pecuniam impendant in eas res, quas vobis gratas fore non arbitrentur.

69 Hoc loco, Qu. [b] Catule, te appello. loquor enim de tuo clariſſimo, pulcherrimoque monumento: non iudicis ſolum ſeueritatem in hoc crimine, ſed prope inimici, atque accuſatoris vim ſuſcipere debes. tuus [c] eſt enim honos in illo templo, ſenatus, populique R. beneficio: tui nominis æterna memoria ſimul cum templo illo conſecratur. tibi hæc cura ſuſcipienda, tibi hæc opera ſumenda eſt, vt Capitolium, quemadmodum [d] magnificentius eſt reſtitutum, ſic copioſius ornatum ſit, quàm fuit: vt illa flamma [e] diuinitus extitiſſe videatur, non [f] quæ deleret Iouis Opt. Max. templum, ſed quæ præclarius, magnificentiuſque depoſceret.

70 Audiſti, Qu. Minucium Rufum dicere, domi ſuæ deuerſatum [g] eſſe Antiochum regem Syracuſis: ſe illud ſcire ad iſtum eſſe delatũ: ſe ſcire non redditum. audiſti & [h] audies omni è conuentu Syracuſano, qui ita dicant, ſeſe audientibus, illud Ioui Opt. Max. dicatum eſſe ab rege Antiocho, & conſecratum. Si iudex non eſſes, & hæc ad te delata res eſſet: te potiſſimùm hoc perſequi, te [k] petere & agere oporteret. Quare non dubito, quo animo iudex huius criminis eſſe debeas, qui apud alium iudicem multo acrior, quàm ego ſum, actor, accuſatorque eſſe deberes.

71 Vobis [l] autẽ iudices, quid hoc indignius, aut quid minus ferendum videri poteſt? Verreſne habebit domi ſuæ candelabrum [m] Iouis Opt. Max. è gemmis, auroq; perfectum? cuius fulgore collucere, atque illuſtrari Iouis Opt. Max. templum oportebat, id apud iſtum in eiuſmodi conuiuiis conſtituetur, quæ domeſticis ſtupris, flagitiiſque flagrabunt? In iſtius lenonis turpiſſimi domo ſimul cum ceteris Chelidonis [n] hereditariis ornamẽtis, Capitolij ornamenta ponentur? Quid huic ſacri vnquam fore, aut quid fuiſſe [o] religioſi putatis qui nunc tanto ſcelere ſe obſtrictum eſſe non ſentiat? qui in iudicium veniat vbi ne precari quidem Iouem Opt. Max. atque ab eo auxilium petere more omnium poſſit? à quo etiã dij immortales ſua repetunt in eo iudicio, quod hominibus ad [p] ſuas res repetundas eſt conſtitutum. Miramur Athenis Mineruam, Deli Apollinem, Iunonem Sami, Pergæ [q] Dianam, multos præterea ab iſto deos tota Aſia, Græciaque violatos, qui a Capitolio manus abſtinere non potuerit? [r] quod priuati homines de ſuis pecuniis ornatũ ornaturique ſunt, id C. Verres ab regibus ornari non [s] eſt paſſus.

72 Itaque hoc nefario ſcelere concepto, nihil poſtea tota in Sicilia neque ſacri, neque religioſi eſſe [t] duxit. ita ſeſe in ea prouincia per triennium geſſit, vt ab iſto non ſolum hominibus, verum etiam diis immortalibus bellum indictum putaretur. ¶ *Segeſta* [u] eſt oppidum peruetus in Sicilia, iudices, quod ab Ænea fugiente à Troia, atque in hæc loca veniente, conditum eſſe demonſtrant. Itaque Segeſtani non ſolùm perpetua ſocietate, atque amicitia, verum etiã cognatione ſe cum populo R. coniunctos eſſe arbitrantur. Hoc

a Interuertere eſt celare, ſibi retinere.
b Apoſtrophe ad Catulum.
c Capitolium enim à te reſtitutum dedicauit.
d v. c. quemadmodum
P. CCXVI.
e Conflagrauit enim Capitolium mortuo Sylla.
f L. non quæ Iouis Opt. Max. templũ deleret, ſ. d. q.
g L. deuerſatum eſſe Ant.
h al. & audies omnes è conuentu Syr.
i v. c. à rege
k v. c. te petere, te agere op.
l Apoſtrophe ad iudices.
m v. c. candelabrum Iouis è gem.
n meretricis, à qua Verres heres inſtitutus.
o v. c. religioſi fuiſſe p.
p al. ad ſuas res repetendas
q In arce ... Pergæ, vna parte ... eſt Dianæ imago ...
r v. c. non paſ. ... eſt
t L. duxit eſſe.
u Strabo 6. refert ab iis qui cum Philocteta in Crotoniatarum agrum venerant miſſi ab eo in Siciliam cum Ægeſto Troiano.

Digitized by Google

quondam oppidum, cùm illa ciuitas cum Pœnis ſuo nomine, ac ſua ſponte bellaret, à Karthaginenſib. vi captum atq; deletum eſt: omniaque, quæ ornamento vrbi eſſe poſſent Karthaginem ſunt ex illo loco deportata fuit apud Segeſtanos ex ære ſimulacrum[a] Dianæ. tum ſumma atque antiquiſſima præditum religione, tum ſingulari opere, artificioque perfectum. hoc tranſlatum Karthaginem, locum tantùm hominesque mutarat: religionem quidem priſtinã conſeruabat[b]. nam propter[c] eximiam pulchritudinẽ, etiam hoſtibus digna, quam ſanctiſſimè colerent, videbatur.

a L. Dianæ ſimulacrum, cùm ſumma, atque ant. &c. vt v.c.
b v.c. ſeruabat
c ſtatuas ob artificis manum in numina à gentibus relata.*

73 aliquot ſæculis poſt, P. Scipio bello Punico tertio Karthaginem cepit: qua in victoria (videte hominis virtutem & diligentiam, vt & domeſticis præclariſſimæ virtutis exemplis gaudeatis, & eo maiore odio dignam iſtius incredibilem audaciam iudicetis) conuocatis[d] Siculis omnibus, quod diutiſſimè, & ſæpiſſiméque Siciliam vexatam à Karthaginienſibus cognorat[e], iubet omnia conquiri: pollicetur, ſibi magnæ curæ fore, vt omnia ciuitatibus, quæ cuiuſque fuiſſent, reſtituerẽtur. Tum illa, quæ quondam fuerant[f] Himeræ ſublata, de quibus antea dixi, Thermitanis ſunt reddita: tum alia Gelenſibus[g], alia Agrigentinis: in quibus etiam ille nobilis taurus, quem crudeliſſimus omnium tyrannorum Phalaris habuiſſe dicitur: quò viuos ſupplicij cauſa demittere homines, &[h] ſubiicere flammam ſolebat. quem taurum Scipio cum redderet Agrigentinis, dixiſſe dicitur: *æquum eſſe illos cogitare, vtrum[i] eſſet Siculis vtilius, ſuiſne ſeruire, an[k] populo Romano obtemperare*: cùm idem monumentum & domeſticæ crudelitatis, & noſtræ manſuetudinis haberent.

d hanc hiſtoriam refert Plutarchus in *Apophtheg.* & *Appianus* in f.*
P. CCXVII.
e L. eſſe cognorat
f v.c. erant Him
g *al.* Gellenſibus.*
h L. & cui ſubiic.
i v.c. vtrum eſſet Agrigentinis vtilius, *&c.*
k v.c. anne pop.

74 Illo tempore Segeſtanis maxima cum cura hæc ipſa Diana, de qua dicimus, redditur: reportatur Segeſtam: in[l] ſuis antiquis ſedibus ſumma cum gratulatione ciuium & lætitia reponitur. Hæc erat poſita Segeſtæ, ſanè excelſa in baſi: in qua grandibus[m] litteris P. Africani nomen erat inciſum: eumque Karthagine capta reſtituiſſe, perſcriptum. colebatur à ciuibus: ab omnibus aduenis viſebatur. cùm quæſtor eſſem nihil mihi ab illis eſt demonſtratum prius[n]. Erat admodum amplũ[o], & excelſum ſignum cum ſtola: verumtamen inerat in illa magnitudine ætas, atque habitus virginalis: ſagittæ pendebant ab humero: ſiniſtra manu retinebat arcum: dextra ardentem facem præferebat.

l *al.* & in ſuis*
m Grandes litteræ *hic* quæ longæ, Plauto in Rudente act.5.*
n *al.* antiquius*
o Dianæ Segeſtanæ ſimulachrum eiuſque deſcriptio*

75 Hanc cum iſte ſacrorum[p] omnium hoſtis, religionúmque prædo vidiſſet: quaſi illa ipſa face percuſſus[q] eſſet, ita flagrare cupiditate, atque amentia cœpit. imperat magiſtratibus iſte, vt eam demoliantur, & ſibi dent: nihil ſibi gratius oſtendit futurum. illi verò dicere, id[r] ſibi nefas eſſe: ſeque cùm ſumma religione tum ſummo metu legum & iudiciorum teneri. iſte tùm[s] petere ab illis, tum minari: tum ſpem, tum metum oſtendere. Opponebant illi interdum nomen[t] Africani: donum populi R. illud eſſe dicebant: nihil ſe in eo poteſtatis habere quod imperator clariſſimus, vrbe hoſtium capta, monumentum victoriæ populi Ro. eſſe voluiſſet.

p v.c. ſacrorum omnium, & religionum hoſtis, prædoque vid
q *al.* peruſtus *Agretius lib. de Orthographia* percuſſus*
r v.c. ſibi id nef.
s v.c. cùm petere ab eis tum
t *al.* P. Africani:
P. B.

76 Cum iſte nihilo remiſſius, atque etiam multo vehementius inſtaret quotidie: res agitur in ſenatu. vehementer ab omnibus reclamatur. Itaq; illo tempore, ac primo iſtius aduentu pernegatur. poſtea, quidquid erat one-

A ris in nautis, remigibúſque exigendis, in frumento imperando, Segeſtanis, præter ceteros, imponebat aliquanto amplius, quàm ferre poſſent. præterea magiſtratus eorum euocabat: optimum[a], & nobiliſſimum quemque ad ſe arceſſebat: circum omnia prouinciæ fora rapiebat: ſingillatim[b] vnicuique calamitati fore ſe denuntiabat: vniuerſam ſe funditus illam euerſurum eſſe ciuitatẽ minabatur. Itaque aliquando, multis malis, magnoque me-
B tu victi Segeſtani, prætoris imperio parendum eſſe decreuerunt. magno cum luctu & gemitu totius ciuitatis, multis cum lacrymis, & lamentatione virorum, mulierúmq; omnium, ſimulacrum Dianæ tollendum locatur.

a v.c. optimum quemque, & nobiliſſimum
b v.c. ſingulatim

77 Videte quanta religione[c] fuerit. apud Segeſtanos repertum eſſe, iudices, ſcitote neminem neque liberum, neque ſeruum, neque ciuem, neque peregrinum, qui illud ſignum auderet attingere. Barbaros quoſdam
C Lilybæo ſcitote aduocatos[d] eſſe operarios. hi denique illud, ignari totius negotij, ac religionis, mercede accepta, ſuſtulerunt. quod cùm ex oppido exportaretur[e], quem conuentum mulierum factum eſſe arbitramini? quem fletum maiorum natu? quorum nonnulli etiam illum diem memoria tenebant, cùm illa eadem Diana Segeſtam, Karthagine reuecta, victoriam populi R. reditu ſuo nũtiaſſet. Quàm diſſimilis hic dies illi tempori videbatur?
D tum imperator[f] populi R. vir clariſſimus, deos patrios reportabat Segeſtanis, ex vrbe hoſtiũ recuperatos. nunc ex vrbe ſociorum prætor[g] eiuſdem populi turpiſſimus, atque impuriſſimus, eoſdem illos deos nefario ſcelere auferebat. Quid[h] hoc tota Sicilia eſt clarius, quàm omneis Segeſtanas matronas & virgines conueniſſe, cùm Diana exportaretur ex oppido? vnxiſſe vnguentis? compleſſe coronis, & floribus? ture, odoribúſque[i] incenſis vſque ad agri
E fineis proſecutas eſſe?

c v.c. religio fuerit.
d v.c. adductos
e L. exportabatur.
P. CCXVIII.
f P. Africanus de quo ſup.*
g *al.* P. R. eiuſdem prætor. populi *cuius id eſt*, populi Roma.*
h L. Quid in ta Sicilia eſt clarius, quam omneis
i v.c. odorib. incenſis

78 Hanc tu tantam religionem ſi tu tum in imperio propter cupiditatem, atque audaciam non pertimeſcebas: ne nunc quidem in tanto tuo, liberorúmque tuorum periculo perhorreſcis? Quem tibi aut hominem, inuitis diis immortalibus aut verò deum, tantis eorum religionibus violatis, auxilio futurum putas? Tibi illa Diana in pace, atque in otio religionem nullam attulit? quæ cum duas[k]
F vrbeis in quibus locata fuerat, captas, incenſaſque vidiſſet, bis ex duorum bellorum flamma, ferroque ſeruata eſt: quæ Karthaginienſium victoria, loco mutato, religionem tamen non amiſit: P. Africani virtute religionem ſimul cum loco recuperauit. Quo quidem ſcelere ſuſcepto, cùm inanis eſſet baſis, & in ea P. Africani nomen inciſum: res indigna, atque intoleranda videbatur omnibus, non ſolùm religiones eſſe violatas, verum e-
G tiam P. Africani, viri fortiſſimi, rerum geſtarum gloriam, memoriam virtutis, monumenta victoriæ, C. Verrem ſuſtuliſſe.

k v.c. ſuas vrbeis

79 Quod cum iſti renuntiaretur de baſi ac litteris exiſtimauit homines in obliuionem totius negotij eſſe venturos, ſi etiam baſim, tanquam indicem ſui ſceleris, ſuſtuliſſet. itaque tollendã iſtius imperio locauerunt: quæ vobis locatio ex publicis Segeſtanorum[l] litteris priore actione recitata eſt. Te nunc, P.
H Scipio, te, inquam, lectiſſimum, ornatiſſimumque adoleſcentem appello: abs te officium tuum, debitum generi, & nomini requiro, & flagito,

l v.c. litteris Segeſtarum P. B.

Digitized by Google

flagito. Cur pro iſto, qui laudem, honorémque [a] familiæ veſtræ depeculatus eſt, pugnas? cur eum defenſum eſſe vis? cur ego tuas parteis ſuſcipio? cur tuum onus ſuſtineo? M. Tullius [c] P. Africani monumenta requirit: P. Scipio eum, qui illa ſuſtulit, defendit. cùm mos à maioribus traditus ſit, *vt monumenta maiorum ita ſuorum quiſque defendat, vt ea ne ornari quidem nomine alieno ſinat*: tu iſti aderis, qui non obtruſit [d] aliqua ex parte monumenta P. Scipionis, ſed funditus ſuſtulit, ac deleuit?

80 Quiſnam igitur, per deos immortaleis, tuebitur P. Scipionis memoriam mortui? quis monumenta, atq; indicia virtutis, ſi [e] tu ea relinquis, ac deſeris? neq; ſolum ſpoliata illa patiere [f], ſed etiã eorũ ſpoliatorẽ, vexatorémq; defendes? adſunt Segeſtani, clientes tui, ſocij populi R. atq; amici: certiorẽ te faciunt, P. Africanum, Karthagine [g] deleta, ſimulacrum Dianæ maiorib. ſuis reſtituiſſe: idque apud Segeſtanos, eius imperatoris nomine poſitũ, ac dedicatum fuiſſe. hoc Verrem demoliendum, & aſportandũ, nomenq; omnino P. Scipionis delendum, tollendúmq; curaſſe: orant te, atq; obſecrant, vt ſibi religionem, generi tuo laudem, gloriámq; reſtituas, vt, quod [h] ex vrbe hoſtiũ per P. Africanum recuperarint, id per te ex prædonis domo conſeruare poſſint. Quid aut [k] his reſpondere honeſte potes, aut illi facere, niſi vt te, ac fidem tuam implorent? adſunt, & implorãt. potes domeſticæ laudis amplitudinem, Scipio, tueri, potes: omnia in [l] te ſunt quæ aut fortuna hominibus, aut natura largitur. non præcerpo fructum officij tui: non alienam mihi laudem appeto: non eſt pudoris mei P. Scipione, florentiſſimo adoleſcente, viuo & incolumi, me propugnatorẽ monumentorum [m] P. Scipionis defenſorémq; profiteri.

81 Quam ob rem ſi ſuſcipis domeſticæ laudis patrocinium, me non ſolum ſilere de veſtris monumentis oportebit, ſed [n] etiam lætari, P. Africani eiuſmodi [o] eſſe fortunas mortui, vt eius honos ab iis, qui ex eadem familia ſint [p], defendatur, neque vllum aduentitium [q] requiratur auxiliũ. Si [r] iſtius amicitia te impediet: ſi hoc, quod [ſ] abs te poſtulo, minus ad officiũ tuum pertinere arbitrabere: ſuccedam ego vicarius tuo muneri: ſuſcipiã parteis, quas alienas eſſe arbitrabar, nec iſta præclara nobilitas deſinat queri, populum R. hominibus nouis [u], atque induſtriis libenter honores mandare, ſemperque mandaſſe. Non eſt querẽdum, in [x] ea ciuitate, quæ propter virtutem omnibus nationibus imperat, virtutem plurimũ poſſe. Sit apud alios imago P. Africani: ornentur alij, mortui virtute, ac nomine. talis ille vir fuit: ita de populo R. meritus eſt, vt non vni familiæ, ſed vniuerſæ ciuitati commendatus eſſe debeat. Eſt aliqua mea pars virilis, quod eius ciuitatis ſum, quam ille amplam, illuſtrem, claràmque reddidit: præcipuè quòd in his artibus pro mea parte verſor, quarum ille princeps fuit, æquitate, induſtria, temperantia, defenſione miſerorum, odio improborum: quæ cognatio ſtudiorum, & artium, propemodum non minus eſt coniuncta, quàm iſta, qua vos delectamini, generis, & nominis.

82 Repeto abs te, Verres, monumentum P. Africani: cauſam Siculorum, quam ſuſcepi, relinquo: iudicium de pecuniis repetundis ne ſit hoc tempore: Segeſtanorum iniuriæ negligantur: baſis P. Africani reſtituatur: nomen inuictiſſimi [y] imperatoris incidatur: ſi-

a *v. c.* honoremque tuũ familiæque tuæ.
b L. tuum mu nus ſuſtineo? & *ita v. c.*
c *v. c.* Cur M. Tullius P. Africani monumenta requirit: P. Scipio eum, qui illa ſuſtulit, defendit
d L. & *v. c.* obſtruxit aliq. *fort.* obſtruxit aliq.
e L. ſi tu ea relinques ac deſeres: neq; ſolum ſpoliata ill a &c.
f *v. c.* patiere.
g *Addes, Vt* delet L.
h *v. c.* quod per P. Afric. ex vrbe hoſt. recup. id per te
i L. Quid aut tu his reſp.
k aut tu hi s
l *v. c.* ſunt in te, & *ita L.*

P. CCXIX.

m *v. c.* ex monumento um. *abeſt à v. c.*
n *v. c.* ſed & lætar.
o L. eiuſmodi fortunam eſſe mort.
p *v. c.* ſunt.
q L. aduentitium auxiliũ requiratur.
r L. Sin iſtius
ſ L. quod ego abs te &c.
t *fort. v.* iſta *ſol.* dummodo iſta.
u L. nouis induſtriis.
x L. in hac ciuit. & *ita v. c.*
y *v. c.* inuicti

A gnum pulcherrimum Karthagine [a] captum reponatur. Hæc abs te non Siculorum defenſor, non tuus accuſator, non Segeſtani poſtulant: ſed is, qui laudem, gloriámque P. Africani tuendam, conſeruandámque ſuſcepit. Non vereor, ne hoc officium meum P. Seruilio iudici non probem, qui cum res maximas geſſerit, monumentáque ſuarum [b] rerum maximè conſtituat, atque in his elaboret: profectò volet hæc non ſolùm ſuis poſteris, verum etiam

B omnibus viris fortibus, & bonis ciuibus defendenda, non [d] ſpolianda improbis tradere. Non vereor, ne tibi Qu. Catule, diſpliceat, cuius ampliſſimum [e] in orbe terrarum, clariſſimúmque monumentum eſt, quàm plurimos eſſe cuſtodes monumentorum, & putare omneis bonos alienæ gloriæ defenſionem ad officium ſuum pertinere.

83 Et [f] quidem ceteris iſtius furtis, atq; flagitiis ita moueor, vt ea reprehendenda tantum

C putẽ: hîc verò tanto dolore afficior, vt nihil [g] mihi indigniùs ferendum videatur. Verres Africani monumentis domum ſuam, plenam ſtupri, plenam flagitij, plenam dedecoris, ornabit? Verres temperatiſſimi [h], ſanctiſſimique viri monumentum, Dianæ ſimulacrum virginis, in ea domo collocabit, in qua ſemper meretricum, lenonúmque flagitia verſantur?

84 At hoc ſolum Africani monumentum violaſti? Quid? à *Tyndaritanis* [i] non eiuſdem

D Scipionis beneficio poſitum ſimulacrũ Mercurij, pulcherrimè factum, ſuſtuliſti? Ac quẽadmodum, dij immortales! quàm audacter! quàm libidinosè! quàm impudenter! audiſtis nuper dicere legatos Tyndaritanos [k], homines honeſtiſſimos, ac principes ciuitatis: Mercurium, qui ſacris anniuerſariis apud eos, ac ſumma religione coleretur, quem P. Africanus, Karthagine capta, Tyndaritanis [l] non ſolum ſuæ victoriæ, ſed etiam illorum fidei, ſocietatiſq;

E monumẽtum, atque indicium dediſſet: huius vi, ſcelere, imperioq; eſſe ſublatũ, qui vt primùm in illud oppidum venit, ſtatim, tãquam ita fieri non ſolũ oporteret, ſed etiam neceſſe eſſet, tanquam hoc ſenatus mandaſſet, populuſq; R. iuſſiſſet: ita cõtinuo, ſignum vt demolirentur, & Meſſanam deportarent, imperauit.

85 Quod cùm illis, qui aderant, indignum: qui audiebant, incredibile videretur: non eſt ab iſto, primo illo aduentu, perſeueratum. diſcedens

F mandat proagoro Sopatro, cuius verba audiſtis, vt demoliatur. cùm recuſaret, vehementer minatur. Ita [m] tum ex illo oppido proficiſcitur. Proagorus [n] refert rem ad ſenatũ: vehementer vndiq; reclamatur. ne multa: iterum iſte aliquanto [o] poſt ad illos venit: quærit continuò de ſigno: reſpondetur ei ſenatũ non permittere: pœnam capitis conſtitutam ſi iniuſſu ſenatus quiſquam attigiſſet: ſimul religio commemoratur. Tum iſte, Quam mihi re-

G ligionem narras? quam pœnam? quem ſenatum? viuum te nõ relinquam: moriere virgis, niſi [p] ſignum traditur. Sopater [q] iterum flẽs ad ſenatum defert iſtius cupiditatem, mináſque demonſtrat. Senatus Sopatro reſponſum nullum dat, ſed commotus perturbatúſque diſceſſit. Ille [r] prætoris arceſſitus nuntio, rem demonſtrat: negat vllo modo fieri poſſe. Atque hæc (nihil enim prætereundum de iſtius impudentia videtur) agebantur in conuentu

H palàm, de ſella, ac de loco ſuperiore.

86 Erat hiems ſumma, tempeſtas, vt ipſum Sopatrum dicere audiſtis, perfrigida: imber

P. D.
a L. Karthagine capta recuperatum reponatur. *al.* Karthagine capta recaptum reportatur *al. legunt* captum receptum reponatur.
b L. ſuarum rerum geſtarum quam maximè con. *c al.* nunc maximè.
d *fort.* non improbis ſpolianda trad.
e L. ampliſſimum orbis terr.
f L. Equidem ceteris
g L. nihil mihi indignius, nihil minus ferend.
h *al.* temperantiſſimi,
i L. Tindaritanis,
k Tindaritanos

P. CCXX.

l Tindaritanis.
m *al.* & itaque tum ex illo oppido.
n L. refert rẽ ille ad ſen. & *ita v. c.*
o *v. c.* ad illos aliq. poſt venit.
p L. niſi mihi ſignum tr.
q L. Sopater iterum flens ad ſenatum rem defert iſtius c.
r *v. c.* ille à prætoris arceſſitus nunt.

Digitized by Google

maximus: cùm iſte imperat lictoribus, vt Sopatrum de porticu, in qua ipſe ſedebat, præcipitem in forum deiiciant, nudumque conſtituant. Vix [a] erat hoc planè etiam imperatum, cùm illum ſpoliatum, ſtipatumque lictoribus videres. omnes [b] id eò putabant, vt miſer, atque innocens, virgis cæderetur. fefellit hæc homines opinio. virgis iſte cæderet ſine cauſa ſocium populi R. atque amicum? non vſque eò eſt improbus: non omnia ſunt in [c] eo vno vitia: numquam fuit crudelis. leniter hominem, clementerque accepit. Equeſtres ſunt medio in foro Marcellorum ſtatuæ, ſicuti ferè ceteris in oppidis Siciliæ: ex quibus iſte C. Marcelli ſtatuam delegit: cuius [d] officia in illa ciuitate, totaque prouincia recentiſſima erant, & maxima in ea Sopatrum, hominem tum [e] domi nobilem, tum ſummo magiſtratu præditum, diuaricari [f], ac [g] deligari iubet.

87 quo cruciatu ſit affectus, venire in mentem neceſſe eſt omnibus, cùm eſſet vinctus nudus [h] in aëre, in imbri, in frigore. neque tamen finis huic iniuriæ, crudelitatique fiebat, donec populus, atque [i] vniuerſa multitudo, atrocitate rei, miſericordiaque commota, ſenatum clamore coegit, vt ei ſimulacrum illud Mercurij polliceretur. clamabant fore, vt [k] ipſi ſeſe dij immortales vlciſcerentur: hominem interea perire innocentem non oportere. Tum frequens ſenatus ad iſtum venit: pollicetur ſignum. Ita Sopater de ſtatua C. Marcelli, cùm iam pæne obriguiſſet, vix viuus aufertur. Non poſſum diſpoſitè iſtum accuſare ſi cupiam: opus eſt non ſolùm ingenio, verùm etiam artificio quodam ſingulari.

88 Vnum hoc crimen videtur eſſe, & à me pro vno ponitur de Mercurio Tyndaritano. plura ſunt: ſed ea quo pacto diſtinguere, ac ſeparare poſſim, neſcio. eſt pecuniarum captarum, quòd ſignum à ſociis pecuniæ magnæ ſuſtulit. eſt peculatus, quòd [l] publicè populi Rom. ſignum, de præda hoſtium captum, poſitum imperatoris noſtri nomine, non dubitauit auferre. eſt maieſtatis, quòd imperij noſtri gloriæ, rerumque [m] geſtarum monumenta euertere, atque aſportare auſus eſt. eſt ſceleris, quòd religiones maximas violauit. eſt crudelitatis quod in [n] hominem innocentem, in ſocium noſtrum, atque amicum, nouum ac [o] ſingulare ſupplicij genus excogitauit. 89 illud verò quid ſit, iam nō queo dicere: quo nomine appellem, neſcio, quòd in C. Marcelli ſtatua. Quid eſt hoc? patronúſne quod erat? quid tum? quo id ſpectat? vtrùm ea res ad opem, an ad calamitatem clientium, atque hoſpitū valere debebat? an vt hoc oſtenderes, contra vim tuam, in patronis præſidij nihil eſſe? quis hoc [p] nō intelligeret, in improbi præſentis imperio maiorem eſſe vim, quàm in bonorum abſentium patrocinio? an verò ex hoc illa tua ſingularis ſignificatur inſolentia, ſuperbia, cōtumacia? detrahere videlicet aliquid te de [q] amplitudine Marcellorum putaſti [r]? Itaque nunc Siculorum Marcelli non ſunt patroni: Vetres in eorum locum ſubſtitutus eſt.

90 Quam in te tantam virtutem eſſe, aut dignitatem arbitratus es, vt conarere clientelā tam [ſ] illuſtrem, tam ſplendidæ prouinciæ, traducere [t] ad te, auferre à certiſſimis, antiquiſſimiſque patronis? tu iſta ſtultitia [u], nequitia, non modò totius Siciliæ, ſed vnius tenuiſſimi Siculi clientelam tueri potes? tibi Marcelli ſtatua pro patibulo in clienteis Marcel-

P. B.
a v. c. Vix erat hoc planè imperatum
b L. omnes id fore putabant. & ita v. c.
c v. c. in vno vitia
d L. cuius officia in illam ciuitatem, totamque prouinciam rec.
e v. c. cùm d.
f Id eſt, diſtendi. Dictum eſt autem ab his qui vitio naturæ ita ſunt pedibus diſcretis, vt eos habeant in diuerſum ſeparatos. Nonius in diuaricari 247. apud quem tamen hun. ipſum locum, etiamſi legitur, deuaricari.
g v. c. ac deligari, & ita L.
h L. nudus in aëre.
i v. c. & vniuerſa
k v. c. vt ipſi ſed.
l L. quod publicum populi R. ſignum. & ita v. c.
P. CCXXI.
m L. rerum geſtarum m.
n v. c. in innocentem, in hominem, in ſocium veſtrū,
o v. c. & ſing.
p v. c. non hoc intell.
q al. de magnitudine
r L. putaſti.
ſ v. c. tam ſplēdidæ, tam illuſtris prouinciæ.
t L. traducere ad te.
u v. c. nequitia, ſtultitia.

A lorum fuit? tu ex illius honore in eos ipſos, qui honorem [a] illi habuerant, ſupplicia quærebas? Quid poſtea? quid tandem tuis ſtatuis fore arbitrabare? an [b] verò id, quod accidit? Nam Tindaritani ſtatuam iſtius, quam ſibi propter Marcellos, altiore etiam baſi poni iuſſerat, deturbarunt, ſimulac ſucceſſum iſti audierunt. Dedit [c] igitur tibi fortuna Siculorū C. Marcellum iudicem, vt, cuius ad ſtatuā Siculi, te prætore, alligabantur, eius religioni
B te eundem vinctum, adſtrictumq; [d] dedamus.

91 Ac primò, iudices, hoc ſignum Mercurij dicebat iſte Tyndaritanos C. [e] Marcello huic Æſernino vendidiſſe. atq; hoc ſua cauſa etiā Marcellum [f] ipſum ſperabat eſſe dicturum: quod mihi [*] quam veriſimile viſum eſt, adoleſcētem illo loco natum, patronum Siciliæ, nomen ſuum iſti ad tranſlationem criminis commodaturum. Verumtamen ita [g] res mihi tota præuiſa, atq; præcauta eſt, vt, [h] ſi maximè
C eſſet inuentus, qui in ſe ſuſcipere iſtius culpam, crimenque cuperet: tamen is proficere nihil poſſet. eos enim teſteis deduxi & eas litteras deportaui, vt de iſtius facto dubium nemini eſſe poſſet. 92 publicæ litteræ ſunt, deportatum eſſe Mercurium Meſſanam ſumptu publico. dicunt [k], quanti: præfuiſſe huic negotio publicè legatum Poleam. quid? is vbi eſt? præſto eſt: teſtis eſt. Proagori [l] Sopatri iuſſu. Quis eſt hic? qui ad ſtatuam adſtrictus eſt.
D Quid? is vbi eſt? teſtis eſt. vidiſtis hominem, & verba eius audiſtis. Demoliendū curauit Democritus [m] gymnaſiarchus, quòd is eo loco præerat. Quid? hoc nos dicimus? immò verò ipſe præſens: Romæ nuper [n] ipſum eſſe pollicitum, ſeſe id ſignū legatis eſſe redditurum, ſi eius rei teſtificatio tolleretur, cautumq; eſſet, eos teſtimoniū non eſſe dicturos. Dixit hoc apud vos Zoſippus, & Hiſmenias, homines nobiliſſimi, & principes Tindaritanæ ciuitatis.
E 93 ¶ Quid? *Agrigento* nonne eiuſdem P. Scipionis monumentum, ſignum Apollinis pulcherrimum, cuius in [o] femine, litterulis minutis argenteis nomē Myronis erat inſcriptum, ex Æſculapij religioſiſſimo fano ſuſtuliſti? quod [p] iſte, iudices, cùm clam feciſſet: cùm ad ſuum ſcelus illud, furtumque [q] nefarios quoſdam homines, improbos, duces, atque adiutores adhibuiſſet, vehementer commota ciuitas eſt. Vno [r] eodem tempore Agrigentini bene-
F ficium Africani, religionem domeſticam, ornamentum vrbis, indicium victoriæ, teſtimonium ſocietatis, requirebant. Itaque [ſ] ab illis, qui principes in ea ciuitate erant, præcipitur, & negotium datur quæſtoribus, & ædilibus, noctu vigilias agerent ad ædeis ſacras. etenim iſte Agrigenti (credo propter multitudinem illorum hominum, atque virtutem. & quòd ciues Romani, viri fortes, ac ſtrenui, & honeſti permulti in illo oppido, coniunctiſſi-
G mo animo, cum ipſis Agrigentinis viuunt, ac negotiantur) non audebat palàm tollere [t], aut poſcere, quæ placebant.

94 Herculis tēplum eſt apud Agrigentinos, non longè à foro, ſanè ſanctū apud illos, & religioſum. ibi eſt ex ære ſimulacrū ipſius Herculis, quo non facilè quidquā [u] dixerim me vidiſſe pulchrius, (tametſi non tam multum in iſtis reb. intelligo, quàm multa vidi) vſq; eò, iudices, vt [x] rictus eius, ac mentū paullo ſit at-
H tritius, quòd in precibus, & gratulationibus nō ſolùm id venerari, verùm etiā oſculari ſolent. Ad hoc templū, cùm eſſet iſte Agrigēti, duce

a v. c. honorem habuerant, ſuppl.
b v. c. an verò quod accid.
c L. Dedit nunc igitur tibi fortuna Sic. & ita v. c.
d al. adſtrictumque.
P. B.
e v. c. M. Marc.
f v. c. M. Mar.
g L. ſic mihi res tota prouiſa, atq.
h v. c. viſum.
i v. c. deduxi teſtis, &c. al. teſteis adduxi, &
k v. c. dicent
l Proagorus non eſt magiſtratus.
m L. Demetrius gymn.
n al. nuper illum ipſum eſſe pollicitum.
o v. c. in femore, litteris minutis, &c. & ita L.
p v. c. Quid, quid, iudices? cùm iſte clam feciſſet? non placet.
q L. furtúmque nefariū, q. & ita v. c.
r L. Vno & eodem temp.
ſ L. Itaque ab iis, qui p.
P. CCXXII.
t poſcere, aut tollere,
u L. dixerim quidquam,
x L. rictum eius, a ment. Rictum autem in neutro genere poni, quod & Nonius cap. 3 in Rictus 185 notat e tanti hūc locum. Dicitur etiam Rictus verbidem notat cap. 6. cum Riſum 43. ad de poſſum in Rictus.

Digitized by Google

A duce Timarchide, repentè, noćte intempeſta,
ſeruorum armatorum fit concurſus, atq; im-
petus. clamor à vigilibus, fanique cuſtodibus
tollitur. Qui primò cùm obſiſtere, ac defen-
dere conarentur, malè [a] multati clauis, ac fu-
ſtibus repelluntur. poſtea conuulſis [b] repagu-
lis [c], effraćtiſque valuis, demoliri ſignum, ac
vectibus labefaćtare conantur. Interea ex cla-
more fama tota vrbe percrebruit [d], expugnari
deos patrios, non [e] hoſtium aduentu, neq; re-
B pentino prædonum impetu, ſed ex domo,
atque [f] cohorte prætoria, manum fugitiuo-
rum inſtrućtam armatamque veniſſe.

95 nemo Agrigenti neq; ætate tam affe-
ćta, neq; viribus tam infirmis [g] fuit, qui non
illa noćte, eo nuntio, excitatus ſurrexerit, te-
lumq; quod [h] cuiq; ſors [i] offerebat, arripue-
rit. Itaq; breui tempore ad fanum ex vrbe
tota concurritur. Hora [k] amplius iam in de-
moliendo ſigno permulti homines moliebā-
C tur: illud [l] interea nulla lababat ex parte cùm
alij vectib. ſubiećtis conarentur cōmouere,
alij deligatum omnibus membris rapere ad
ſe funibus. Repentè [m] Agrigentini concur-
runt: fit magna lapidatio: dant ſeſe in fugam
iſtius præclari imperatoris noćturni milites.
duo tamen ſigilla perparuula tollunt, ne o-
mnino inanes ad iſtum prædonē religionum
reuerterētur. Numquā tam [n] malè eſt Siculis,
quin aliquid facetè, & commodè dicant: ve-
D lut in hac re aiebant in labores Herculis non
minùs hunc immaniſſimum Verrem, quàm
illum aprum Erymanthium referri oportere.

96 ¶ Hanc virtutem Agrigentinorum i-
mitati ſunt *Aſſorini* poſtea, viri fortes, & fide-
les, ſed nequaquam ex tam ampla, neque [o]
tam ex nobili ciuitate. Chryſas [p] eſt amnis,
qui per Aſſorinorum agros fluit. is apud il-
los habetur deus, & religione maxima coli-
tur. fanum eius eſt in agro propter ipſam
E viam, qua Aſſoro itur Ennam. in eo Chryſæ
eſt ſimulacrum præclarè factum è marmore,
id iſte poſcere Aſſorinos propter ſingularem
eius fani religionem non auſus eſt. Tlepole-
mo dat, Hieronique negotium. illi noćtu, fa-
ćta manu, armatique [q] veniunt: fores ædis
effringunt: æditui [r], cuſtodeſq; maturè ſen-
tiunt: ſignum, quod erat notum vicinitati,
buccina datur: homines ex agris concurrunt:
F eijcitur, fugaturque Tlepolemus: neq; quid-
quam ex fano Chryſæ, præter vnum perpar-
uulum ſignum ex ære, deſideratum eſt.

97 ¶ *Matris magnæ fanum apud Enguinos eſt.*
iam enim mihi non modò breuiter de vno-
quoq; dicendum eſt, ſed etiam prætereunda
videntur eſſe permulta. vt ad maiora iſtius, &
illuſtriora in hoc genere furta, & ſcelera ve-
niamus. In hoc fano loricas, galeaſq; æneas,
cælatas opere Corinthio, hydriaſq; grādeis [s],
ſimili in genere, atq; eadem arte perfećtas, i-
G dem ille P. Scipio, vir omnib. reb. præcellen-
tiſſimus, poſuerat, & ſuum nomen inſcripſe-
rat [t]. Quid iam de iſto plura dicam, aut que-
rar? omnia illa, iudices, abſtulit: nihil in reli-
gioſiſſimo fano præter veſtigia violatæ reli-
gionis, nomenq; P. Scipionis, reliquit. hoſtiū
ſpolia, monumenta imperatorum, decora, atq;
ornamenta fanorum poſthac [u], his præclaris
nominibus amiſſis, in inſtrumento, ac [x] ſup-
pellećtili C. Verris numerabuntur [y].
H 98 Tu videlicet ſolus vaſis Corinthiis de-
lećtaris? tu illius æris temperationem, tu ope-
rum lineamenta ſollertiſſimè perſpicis? hæc

a lib. vulg. male multati al. male mulcati &c. mendosè.
b al. conuolſis repagulis. Ita apud Feſtum legitur hic locus, in Repagula.
c Repages interdum dicuntur poëtis Feſtus.
d al. percrebuit.
e L. non hoſtium aduentu nec opinato, neque repentino &c.
f v. c. atque P. B. ex cohorte prætoria.
g v. c. infirmus
h quod cuique fors off. &c. ita v. c.
i al. fors.
k al. Horam amplius
l al. illud interea nulla mutabat ex parte.
m v. c. Ac repentè Agr.
n al. tantum mali eſt Sic.
o L. neque ex tam nobili
p al. Cryſas vt in numiſmate Vrſini. in cuius vna parte imberbis iuuenis, caput redimitum prolixa cæſarie, quale Apollinis, impreſſum eſt cum titulo *Aſſoro*. (id eſt Aſſori) hoc (vt opinari licet) eſt is a quo Aſſorina ciuitas cor dicta. in altera parte Cryſæ fluuij ſimulachrum, dextra manu vrceolū retinens, ſiniſtra copiæ cornu, adſcripto nomine *Criſas*.
q v. c. armatique
r in vulgatis libris ita ſcriptum eſſe monet Gifanius [illegible] in exemplaribus autem fideliſſimis, æditimi.
s v. c. grandis ſimili genere
t v. c. ſcripſerat.
u v. c. poſthac,
P. CCXXIII.
x L. ac ſupellećtile C. Ver. v. c. atque in ſupellećtile C. Verr.
y v. c. nominabuntur.

A Scipio ille non intelligebat, homo doćtiſſi-
mus, atq; humaniſſimus? tu ſine vlla bona ar-
te, ſine humanitate, ſine ingenio, ſine litteris,
intelligis, & iudicas? vide, ne ille non ſolum
temperantia, ſed etiam intelligentia te, atq;
iſtos, qui ſe eleganteis dici volunt, vicerit.
nam quia, quàm pulchra eſſent, intelligebat,
idcirco exiſtimabat, ea, non ad hominum lu-
xuriem, ſed ad ornatum fanorum, atq; oppi-
dorum eſſe facta, vt poſteris noſtris monu-
B menta religioſa eſſe videantur.

99 ¶ Audite etiam ſingularem eius, iudi-
ces, cupiditatem, audaciam, amentiam, in his
præſertim ſacris polluendis, quæ non modò
manib. attingi, ſed ne cogitatione quidē vio-
lari fas fuit. *Sacrarium Cereris eſt apud Catinen-
ſes*, eadem religione, qua Romæ, qua in ceteris
locis, qua propè in toto orbe terrarum. In eo
ſacrario intimo fuit [a] ſignum Cereris peran-
tiquum: quòd viri, non modò cuiuſmodi eſſet,
C ſed ne eſſe quidem ſciebant. aditus enim in
id ſacrariū non eſt viris: ſacra per mulieres, ac
virgines confici ſolent. hoc ſignū noćtu clàm
iſtius ſerui ex illo religioſiſſimo, atq; anti-
quiſſimo fano ſuſtulerunt. poſtridie ſacerdo-
tes Cereris, atq; illius fani antiſtites [b], maio-
res natu, probatæ ac nobiles mulieres, rem ad
magiſtratus ſuos deferunt. omnibus acerbū,
indignum, lućtuoſum denique videbatur.

100 Tum iſte permotus illa atrocitate ne-
D gotij, vt ab ſe ſceleris iſtius [c] ſuſpicio remoue-
retur [d], dat hoſpiti ſuo cuidā negotium, vt a-
liquem reperiret, quē ea feciſſe inſimularet:
daretq. operam, vt is eo crimine damnaretur,
ne ipſe eſſet in crimine. Res non procraſtina-
tur. nam cùm iſte Catinam profećtus eſſet:
ſerui cuiuſdam nomen defertur. is accuſatur:
fićti teſtes in eum dantur: rem cunćtus ſena-
tus Catinenſiū legib. iudicat. Sacerdotes vo-
cātur: ex his quæritur ſecretò [e] in curia, quid [f]
E eſſet factū: quemadmodū arbitrarentur ſignū
eſſe ablatum. reſpondent illæ, Prætoris in lo-
co ſeruos eſſe viſos. res, quæ eſſet [g] antea nō
obſcura, ſacerdotū teſtimonio perſpicua eſſe
cœpit. itur in conſiliū: ſeruus ille innocens [h]
omnib. ſententiis abſoluitur, quò faciliùs vos
hunc omnib. ſententiis condemnare poſſetis.

101 quid enim poſtulas, Verres? quid ſpe-
ras? quid [i] ſpećtas? quem tibi aut [k] deorum,
aut hominum auxilio putas futurum? eone
F tu ſeruos ad ſpoliandum fanum immittere
auſus es, quò liberos adire, ne orandi quidem
cauſa, fas erat? hiſne rebus manus afferre non
dubitaſti, à quibus etiam oculos cohibere te
religionum iura cogebant? tametſi ne [l] ocu-
lis quidem captus in hanc fraudem tam ſce-
leratam, ac tam nefariam decidiſti [m]. nam id
concupiſti, quod nunquàm videras: id, inquā,
adamaſti, quod antea non adſpexeras. auri-
bus tu tantam cupiditatem concepiſti: vt eā
G non metus, non religio, non deorum vis,
non hominum exiſtimatio contineret.

102 At ex viro [n] bono, credo, audieras, &
bono aućtore. Qui id poteſt [o], qui ne ex viro
quidem audire potueris? Audiſti igitur ex
muliere: quoniam id viri neq; vidiſſe, neque
noſſe poterant. Qualem porrò illam [p] fœmi-
nam fuiſſe putatis, iudices? quàm pudicam,
quæ cum Verre loqueretur? quàm religioſam,
quæ ſacrarij ſpoliandi oſtenderet [q] rationem?
H At minimè mirum, quæ ſacra per ſummam
caſtimoniam virorum, ac mulierum fiant,
eadem per iſtius ſtuprum, ac flagitium eſſe

a L. ſignum fuit
P. B.
b L. antiſtitæ, & ita v. c. & Priſcianus lib. 3.
c L. illius ſuſpi. & ita v. c.
d v. c. dimoueretur.
e xρυφῆ
f v. c. quid eſſe factum arbitrarentur: quemadmodum ſignum eſſet ablatum.
g al. eſſet iam
h v. c. omnib. ſententiis innocens abſ.
i L. quid exſpećtas?
k L. aut deū, aut hominem auxil. & ita v. c.
l al. non.
m al. incidiſti
P. CCXXIV.
n v. c. bono viro,
o L. Qui id poteſt? & ita v. c. [illegible] Qui id poteſt.
p v. c. non bonam, illam.
q v. c. rationem oſtenderet. & ita L.

Digitized by Google

violata. ¶ Quid ergo? hoc ſolùm auditione expetere cœpit, cum id ipſe non vidiſſet? immo vero alia complura: ex quibus [a] eligam ſpoliationem nobiliſſimi, atque antiquiſſimi fani: de qua priore actione teſteis dicere audiſtis. nunc eadem illa, quæſo, audite, & diligenter, ſicut adhuc feciſtis attendite.

a al. quibus vnam eligam

103 *Inſula eſt Melita*, iudices, ſatis lato ab [b] Sicilia mari, periculoſoq; diſiuncta: in qua eſt eodem nomine oppidum, quo iſte nunquã acceſſit: quod tamen iſti textrinum per triennium ad muliebrem veſtem conficiendam fuit. Ab eo oppido non longè, in [c] promontorio fanum eſt Iunonis antiquum: quod tanta religione ſemper fuit, vt non modo illis Punicis bellis, quæ in his ferè locis naurali [d] copia geſta, atq; verſata ſunt: ſed etiam in hac prædonum multitudine ſemper inuiolatum, ſanctumq; fuerit. Quin etiam hoc memoriæ proditum eſt, claſſe quondam Maſiniſſæ [e] regis ad eum locum appulſa, præfectum regiũ denteis eburneos, incredibili magnitudine, è fano ſuſtuliſſe, & eos in Africam portaſſe, Maſiniſſæq; [f] donaſſe. Regem [g] quidem primò delectatum eſſe munere: poſt, vbi audiſſet, vnde eſſent, ſtatim certos homines in quinqueremi miſiſſe, qui eos denteis reportarent [h]: itaq; in his inſcriptum litteris Punicis fuit: *Regem Maſiniſſam imprudentem accepiſſe: re cognita, reponendos [k], reſtituendoſque curaſſe.* Erat præterea magna vis eboris, multa ornamenta in quibus eburneæ Victoriæ, antiquo opere, ac ſumma arte perfectæ.

b L. à Sicilia
c L. in promontorio f.
d L. nauali prælio.
e L. Maſiniſſæ
f Maſaniſſæq.
g L. Regem primò delectatum eſſe m. P. B.
h v. c. reponerent.
i L. in his ſcriptum litt. Pun. f. Regem Maſſaniſſ.
k v. c. reportandos curaſſe.

104 Hæc iſte omnia, ne multis morer, vno impetu atq; vno nuntio per ſeruos Venerios, quos eius rei cauſa miſerat, tollẽda, atq; aſportãda curauit. Prò dij immortales! quem ego hominem accuſo? quem legibus, ac iudiciali [l] iure perſequor? de quo vos ſententiam per [m] tabellam feretis? dicunt legati Melitenſes publicè, ſpoliatum templum eſſe Iunonis: nihil iſtum in religioſiſſimo fano reliquiſſe: quem in locũ claſſes hoſtium ſæpe acceſſerint: vbi piratæ ferè quotannis hiemare ſoleãt, quod neq; prædo violarit antea [n], neq; hoſtis attigerit: id ab vno iſto ſic ſpoliatũ eſſe vt nihil omnino ſit relictũ. Hic nũc aut iſte reus, aut ego accuſator aut hoc iudicium appellabitur? criminib. enim coarguitur, aut ſuſpicionibus in iudiciũ vocatur? dij ablati, fana vexata, nudatæ vrbes reperiuntur. earum autem rerũ nullã ſibi iſte neq; inficiandi rationem, neq; defendendi facultatẽ reliquit: omnibus in rebus coarguitur à me, conuincitur à teſtibus, vrgetur confeſſione ſua, manifeſtis in maleficiis tenetur, & manet etiam, ac tacitus facta mecum ſua recognoſcit.

l v. c. aut iudiciali iure. al. ac iure.
m per iudicialem tabellam.
n L. ante, neque vnquam hoſtis.

105 ¶ Nimiùm mihi diu videor in vno genere verſari criminum. ſentio, iudices, occurrendũ eſſe ſatietati aurium, animorumq; veſtrorum. Quam ob rem multa prætermittam ad ea autem, quæ dicturus ſum, reficite vos, quæſo, iudices, per deos immortaleis, per eos ipſos, de quorum religione iamdiu dicimus. dũ id eius facinus cõmemoro, & profero, quo prouincia tota cõmota eſt. de quo ſi paullo altiùs ordiri, ac repetere memoriam religionis videbor, ignoſcite. Rei magnitudo me breuiter perſtringere atrocitatẽ criminis nõ ſinit.

P. CCXXV.

106 Vetus eſt hæc opinio, iudices, quæ cõſtat ex antiquiſſimis Græcorum litteris, atq; [o] monumentis, inſulam Siciliam totã eſſe Cereri, & Liberæ [p] conſecratam. hoc cùm ceteræ gentes ſic arbitrantur [a], tum ipſis Siculis tam perſuaſum eſt, vt [b] animis eorũ inſitum, atq; innatũ eſſe videatur. Nam & natas eſſe has in his locis deas, & fruges in terra primum repertas [c] arbitrantur: & raptam eſſe Liberam, quam eandem Proſerpinam vocant ex *Ennenſium* nemore: qui locus, quod in media eſt inſula ſitus, vmbilicus Siciliæ nominatur. quam cum inueſtigare, & conquirere Ceres vellet, dicitur inflammaſſe tædas iis ignibus, qui ex Ætnæ vertice erũpunt: quas ſibi cũ ipſa præferret: orbem [d] omnium peragraſſe terrarũ.

o v. c. ac monumentis Cr. & ita L.
p id eſt Proſerpinæ.
a v. c. arbitrantur.
b v. c. vt in animis eor.
c v. c. & L. repertas eſſe arb.
d L. omnem orbẽ perage. & ita v. c.

107 Enna autem vbi ea, quæ dico, geſta eſſe memorantur, eſt [e] loco præcelſo, atq; edito: quo in ſummo eſt æquata agri planities, & aquæ perennes. tota [f] verò omni aditu circũciſa, atq; [g] diremptа eſt. quã circa lacus lucique ſunt plurimi, & [h] lætiſſimi flores omni tempore anni: locus vt ipſe raptũ illũ virginis, quem iã à pueris accepimus declarare videatur. Etenim propter [i] eſt [k] ſpelunca quædam, conuerſa ad Aquilonem infinita altitudine, qua [l] Ditem [m] patrẽ ferunt repente cũ curru exſtitiſſe [n], abreptamq; ex eo loco virginẽ ſecum aſportaſſe: & ſubito nõ lõgè à Syracuſis penetraſſe ſub terras, lacumq; in eo loco repente exſtitiſſe: vbi vſq; ad hoc tempus Syracuſani feſtos dies anniuerſarios agunt, celeberrimo virorum, mulierumque conuentu. Propter huius opinionis vetuſtatem, quod eorum in his locis veſtigia, ac prope incunabula reperiuntur deorum, mira quædam tota Sicilia priuatim ac publicè religio eſt Cereris Ennenſis. Etenim multa ſæpe prodigia vim eius, numenq; declarant: multis ſæpe in difficillimis rebus præſens auxilium eius oblatum eſt, vt hæc inſula ab ea non ſolum diligi, ſed etiam incoli, cuſtodirique videatur.

e L. in loco perexcelſo.
f L. tota vbe ab omni aditu
g v. c. atque directa eſt
h L. & lætiſſimi floreſcere. v. c. atque lætiſſimi flores omni t.
i v. c. prope, ſed propter idem quod prope. Nonius c. 4. in propter
k L. eſt
l L. ex qua Ditem patrẽ. P. B.
m Plutonem.
n al. exiſſe.

108 Nec ſolum Siculi verum etiam ceteræ gentes, nationeſq; Ennenſem Cererem maximè colunt. Etenim, ſi Athenienſium ſacra, ſumma cupiditate experuntur, ad quos Ceres in illo errore veniſſe dicitur, frugeſq; attuliſſe: quantam eſſe religionem conuenit eorũ, apud quos eam natam eſſe, & fruges inueniſſe conſtat? Itaq; apud patres noſtros atroci, ac difficili reip. tempore, cum, Ti. Graccho occiſo, magnorum periculorum metus ex oſtentis portenderetur, P. Mucio [o], L. Calpurnio COSS. aditum eſt ad libros Sibyllinos: in quibus inuentum eſt, Cererem antiquiſſimam placari oportere. Tum ex ampliſſimo collegio decemuirali [p] ſacerdotes populi R. cum eſſet in vrbe noſtra Cereris pulcherrimum, & magnificentiſſimum templum, tamen vſque Ennam profecti ſunt. tanta enim erat auctoritas & vetuſtas illius religionis, vt, cum illuc irent, non ad ædem Cereris, ſed ad ipſam Cererem proficiſci viderentur.

o v. c. P. Mutio.
p al. quindecimuirali.

109 Non obtundã diutiùs aureis veſtras [q]: iamdudũ vereor, ne oratio mea, aliena ab iudiciorũ ratione, & quotidiana dicendi cõſuetudine eſſe videatur. hoc dico, hanc ipsã Cererem, antiquiſſimã, religioſiſſimã, principem omnium ſacrorum [r], quæ apud omneis genteis, nationeſq; fiunt, à C. Verre, ex ſuis templis, ac ſedib. eſſe ſublatã. Qui acceſſiſtis Ennam, vidiſtis ſimulacrũ Cereris è marmore, & in altero templo Liberæ. ſunt ea perampla, atq; præclara, ſed nõ ita antiqua. Ex ære fuit quoddã modica amplitudine, ac ſingulari opere, cum facibus, perantiquũ, omniũ illorũ, quæ ſunt in eo fano, multo antiquiſſimũ. id [s] ſuſtulit.

q L. veſtras. Etenim iamdudum ver. Pet. mes. non habent has duas voces, aureis veſtras:
r v. c. & a cotid ana
ſ Sacra Eleuſinia quæ & Græca & Cerealia intelligi poſſunt Græca ſacra.
P. CCXXVI.
s L. id ſuſtulit nec tamen eo contentus fuit ... cum iſta ...

ſuſtulit, ac tamen eo contentus non fuit.

110 Ante ædem Cereris in aperto, ac propatulo loco ſigna duo ſunt, Cereris vnum, alterum Triptolemi [a], & pulcherrima, & perampla. his pulchritudo periculo, amplitudo ſaluti fuit, quod eorum demolitio, atque aſportatio, perdifficilis videbatur. inſiſtebat in manu Cereris dextra ſimulacrum pulcherrime factum Victoriæ. hoc iſte è ſigno Cereris auellendum aſportandúmque curauit. Qui tādem iſtius animus eſt nunc in [b] recognitione ſcelerum ſuorum, cùm ego ipſe in cōmemoratione eorum non ſolum animo commouear, verùm etiam corpore perhorreſcam? venit enim mihi fani, loci, religionis illius in mentē: verſantur ante oculos omnia. dies ille, quo [c] ego Ennam cùm veniſſem, præſtò mihi ſacerdotes Cereris cum infulis [d], ac verbenis [e] fuerūt: concio, conuentuſq; ciuium: in quo ego cùm loquerer, tant. [f] fletus, gemituſque fiebant, vt acerbiſſimus tota vrbe luctus verſari videretur. 111 non illi decumarum imperia, non bonorum ereptiones, non iniqua iudicia, non importuniſſimæ [g] iſtius libidines, non vim, non contumelias, quibus [h] opreſſi, oppreſſique erant, conquerebantur. Cereris numen, ſacrorum vetuſtatem, fani religionem, iſtius ſceleratiſſimi, atque audaciſſimi ſupplicio expiari volebant: omnia ſe cetera pati, ac negligere dicebant. Hic dolor erat tantus, vt Verres, *alter Orcus* [i], veniſſe Ennam, & non Proſerpinam aſportaſſe, ſed ipſam abripuiſſe Cererem videretur. Etenim vrbs illa non vrbs videtur, ſed fanum Cereris eſſe. habitare apud ſeſe Cererem Ennenſes arbitrantur: vt mihi non ciues illius ciuitatis, ſed omnes ſacerdotes, omnes accolæ, atque antiſtites Cereris eſſe videantur. Ennæ [k] tu ſimulacrum Cereris tollere audebas?

112 Ennæ tu de manu Cereris Victoriam diripere [l], & deam deæ detrahere conatus es? quorū nihil violare, nihil attingere auſi ſunt, in quibus erant omnia, quæ ſceleri propiora ſunt quàm religioni. tenuerunt enim P. Popillio, P. Rupilio coss. illum locum ſerui, fugitiui, barbari, hoſtes. ſed neque tam ſerui illi dominorum, quàm tu libidinum: neque tam fugitiui illi à dominis, quàm tu à [m] iure, & à legibus: neque tam barbari lingua, & natione illi, quàm tu natura & moribus: neque illi tam hoſtes hominibus, ꝙ tu dijs immortalib. Quæ deprecatio eſt igitur ei reliqua, qui indignitate ſeruos, temeritate fugitiuos, ſcelere barbaros, crudelitate hoſteis vicerit?

113 Audiſtis Theodorū, & Numinium, & Nicaſionem, legatos Ennenſeis, publicè dicere, ſeſe [n] à ſuis ciuibus hæc habere mādata, vt ad Verrem adirent, & eum *ſimulacrum Cereris, & Victoriæ* repoſcerent. id ſi impetraſſent, tum vt morem veterem Ennenſium conſeruarēt: publicè in eum, tametſi vexaſſet Siciliam: tamen, quoniam hæc à maioribus conſtituta [o] accepiſſent, teſtimonium ne quod dicerent. ſin autem ea non reddidiſſet, tum vt iudicio adeſſent, tum vti de eius iniuriis iudices docerent, ſed [p] multo maximè de religione quererentur. quas illorum querimonias nolite, per deos immortaleis, aſpernari, nolite contemnere ac negligere, iudices. Aguntur iniuriæ ſociorum: agitur [q] vis legum: agitur exiſtimatio, veritaſq; iudiciorum. quæ ſunt omnia permagna: verum illud maximum: tanta religione obſtricta tota prouincia eſt, tāta ſuperſtitio ex iſtius facto menteis omnium Siculorū occupauit, vt, quæcunq; accidant publicè [a], vel priuatim incommoda, propter [b] eā cauſam ſcelere [c] iſtius euenire videantur.

[a] V. c. Triptolemi, pulcherrima
[b] V. c. in recordatione
[c] al. quo cum ego Ennam veniſſ.
[d] Infulæ ſacerdotum in ſignis quibus ornati Dij ſacrificabant.
[e] Verbenæ gramen eſt ac cum ſua terra euulſum: ſed poſtea tranſlatū ad omnes herbas ex loco puro collectas, quæ ſacris rebus adhiberentur. 22. Plin. 2.
[f] V. c. tanti gemitus, fletuſque fiebant & ita L.
[g] L. importuniſſ. & ita V. c.
[h] V. c. quibus vexati, oppr.
P. B.
[i] Pluto qui Proſerpinam rapuit.
[k] V. c. Ennæ tu &c. & ita ipſa.
[l] L. deripere, al. eripere. Ceterum eripere eſt de ſu. priore, deripere.
[m] V. c. ab iure, & ab legibus.
[n] V. c. ſeſe à ſuis ciuibus hab. m.
[o] L. Inſtituta & ita V. c.
[p] V. c. ſed maximè de rel.
[q] L. agitur ius legum.

114 Audiſtis, Centuripinos, Agyrinēſeis, Catinenſeis, Herbitenſeis [d], Ennēſeis, complureis alios, publicè dicere, quæ ſolitudo eſſet [e] in agris quæ vaſtitas, quæ fuga aratorū, ꝗ deſerta, quàm inculta, quàm relicta omnia. Ea tametſi iſtius multis, & variis iniuriis acciderūt: tamen hęc vna cauſa in opinione Siculorū plurimū valet, quòd, Cerere violata, omneis cultus, fructuſq; Cereris in his locis interiiſſe arbitrantur. Medemini religioni ſociorū, iudices: conſeruate [f] veſtrā auctoritatē. Neq; enim hæc externa nobis [g] eſt religio, neq; aliena. ꝙ ſi eſſet, ſi ſuſcipere eam nolletis: tamen in eo, qui violaſſet, ſancire vos velle oporteret.

115 ¶ Nunc verò in communi omnium gentium religione, inque his ſacris, quæ maiores noſtri ab exteris nationib. adſcita, atq; [h] arceſſita coluerunt: quæ ſacra, vt erant re vera, ſic appellari Græca [i] voluerunt: negligentes, ac diſſoluti ſi cupiamus eſſe, qui poſſumus? Vnius etiā vrbis omniū [k] pulcherrimæ, atq; ornatiſſimę *Syracuſanorum direptionem commemorabo*, & in medium proferam, iudices: vt aliquando totam huius generis orationē concludam, ac definiā. Nemo ferè veſtrûm eſt, quin, quēadmodū captę ſint à M. Marcello Syracuſę, ſæpe audierit, nonnunquam etiam annalib. legerit. conferte [l] hanc pacē cū illo bello: huius prætoris aduentū, cū illius imperatoris victoria: huius cohortem impurā, cum illius exercitu inuicto: huius libidines, cum illius continentia: ab illo, qui cepit, conditas: ab hoc qui conſtitutas accepit, captas dicetis Syracuſas.

116 Ac iam illa omitto, quæ diſperſè à me multis [m] locis dicentur, ac dicta ſunt: forū Syracuſanorū, quod [n] introitu Marcelli à plurima cæde ſeruatū eſt, id aduētu Verris Siculorum innocentiū ſanguine redundaſſe: portum Syracuſanorū, qui tum & noſtris claſſibus, & Karthagienſiū clauſus fuiſſet, eum, iſto prætore, Cilicū myoparoni, prædonibuſq; patuiſſe. Mitto adhibitā vim ingenuis, matres familiâs violatas: quæ [o] tum, vrbe capta, commiſſa non ſunt, neq; odio hoſtili, neq; licentia militari, neq; more belli, neq; iure victoriæ: mitto, inquam, hæc omnia, quæ ab iſto per triennium perfecta ſunt. ea quę coniuncta cum illis rebus ſunt, de quib. antea dixi, cognoſcite.

117 Vrbem Syracuſas maximam [p] eſſe Græcarum vrbiū, pulcherrimamq; omnium, ſæpe audiſtis. Eſt, iudices, ita vt dicitur. nam & ſitu eſt cùm munito, tum ex omni aditu, vel terra, vel mari, præclaro ad adſpectum: & portus habet propè in ædificatione, adſpectuque vrbis incluſos: qui cùm diuerſos inter ſe aditus habeant, in exitu coniunguntur, & confluunt. Eorum coniunctione pars oppidi, quæ appellatur *Inſula* [r], mari diiuncta anguſto, ponte rurſum [ſ] adiungitur, & continetur.

118 Ea tanta eſt vrbs, vt ex quatuor [t] vrbibus maximis conſtare dicatur: quarum vna eſt ea, quam dixi, Inſula: quæ duobus portubus [u] cincta, in vtriuſque portus oſtium, aditumque proiecta eſt: in qua domus eſt, quæ regis [x] Hieronis fuit, qua prætores vti ſolent, in ea ſunt ædes ſacræ complures: ſed duæ, quæ longè ceteris antecellunt: Dianæ vna: & altera, quæ fuit ante iſtius aduentum ornatiſſima, Mineruæ. In hac inſula extrema,

[a] L. publicè, priuatimque incomm.
[b] L. propter ſcelus iſtius euenire vid.
[c] al. ſceleris al. ſceleríque al. hac vox ſcelere vel ſceleris vel ſcelus expungitur à quibuſdam. Al. legunt propter ſcelus L. ius.
[d] al. Ennenſeis, Herbitenſeis.
[e] V. c. in agris eſſet, &c. & ita L.
[f] L. conſeruate veſtr. am Neque enim hic abundat religionem.
[g] V. c. vobis eſt relig. & ita L.
[h] al. atq. accepta col.
[i] Græca ſacra adde Feſtum in Græca ſacra.
[k] L. omnium Græcarum vrbium pulch.
[l] referetur hic locus libro de Oratore.
P. B.
[m] V. c. multis in locis.
[n] L. quod in introitu Marcelli purum à cæde ſeruatū eſt, &c. alij lib. ver. purum cæde.
[o] V. c. quæ iſti in vrbe capta.
[p] Syracuſarum deſcriptio.
[q] V. c. maxima Græcarū pulcherrimāque omnium.
[r] eam Ortygiam Inſulam appellat Strabo 6.
[ſ] V. c. rurſus adiſigitur al. rurſum coniungitur, & cont.
[t] quinque dicit ſorte Strabo lib 6.
[u] V. c. portubus.
[x] V. c. Hieronis regis.

Digitized by Google

eſt fons aquæ dulcis, cui nomen Arethuſa eſt, incredibili magnitudine, pleniſſimus piſciū: qui fluctu totus operiretur, niſi munitione, ac mole lapidum à mari diiunctus eſſet.

119 Altera autem eſt vrbs Syracuſis: cui nomen *Acradina* eſt: in qua forum maximum, pulcherrimæ porticus, ornatiſſimum prytanéum [b], ampliſſima eſt curia, templumque egregium Iouis Olympij, ceteræque [c] vrbis partes vna lata via perpetua, multiſque tranſuerſis diuiſæ, priuatis ædificiis continentur. Tertia eſt vrbs, quæ, quod in ea parte, Fortunæ fanum antiquum fuit, *Tiche* [d] nominata eſt: in [e] qua & gymnaſium ampliſſimum eſt, & complures ædes ſacræ: coliturque ea pars, & habitatur frequentiſſimè. Quarta [f] autem eſt vrbs, quæ quia poſtrema ædificata eſt, *Neapolis* nominatur: quam ad ſummam theatrum eſt maximum: præterea duo templa ſunt egregia, Cereris vnum, alterum Liberæ: ſignumq; Apollinis, qui [g] *Temenites* vocatur, pulcherrimum, & maximum: quod iſte ſi portare potuiſſet, non dubitaſſet auferre.

120 Nunc ad Marcellum reuertar, ne hæc à me ſine cauſa commemorata eſſe videantur: qui cùm tam præclaram vrbem vi, copiiſque cepiſſet, non putauit ad laudem populi Romani hoc pertinere, hanc pulchritudinem, ex qua præſertim nihil periculi oſtenderetur, delere, & extinguere. itaque ædificiis omnibus [h], publicis, & priuatis, ſacris, & profanis ſic pepercit, quaſi ad ea defendenda cum exercitu, non expugnanda veniſſet. In ornatu vrbis habuit victoriæ rationem, habuit humanitatis. victoriæ putabat eſſe, multa Romam deportare, quæ ornamento vrbi eſſe poſſent: humanitatis, non planè ſpoliare [i] vrbem, præſertim quam conſeruare voluiſſet.

121 In hac partitione ornatus, non plus victoria Marcelli populo Rom. appetiuit, quàm humanitas Syracuſanis reſeruauit. Romam quæ aſportata [k] ſunt, ad ædem Honoris, atque [l] Virtutis, itemque aliis in locis videmus. nihil in ædibus, nihil in hortis poſuit, nihil in ſuburbano: putauit, ſi vrbis ornamenta domum ſuam non contuliſſet, domum [m] ſuam ornamento vrbi futuram. Syracuſis autem permulta, atque egregia reliquit: deum vero nullum violauit, nullum attigit. Conferte Verrem: non vt hominem cum homine comparetis, ne qua tali viro mortuo fiat iniuria: ſed vt pacem cum bello, leges cum vi, forum & iuriſdictionem cum ferro, & armis, aduentum & comitatum cum exercitu & victoria conferatis.

122 *Aedes* [n] *Mineruæ* eſt in inſula, de qua antè dixi: quam Marcellus non attigit: quam plenam, atque ornatam reliquit: quæ ab iſto ſic ſpoliata, atque direpta eſt, non [o] vt ab hoſte aliquo, qui tamen in bello, religionum, & conſuetudinis iura retineret, ſed vt à barbaris prædonibus vexata eſſe videatur. *Pugna erat equeſtris Agathoclis* [p] *regis in tabulis picta* præclarè: his autem tabulis interiores [q] templi parietes veſtiebantur. nihil erat ea pictura nobilius: nihil Syracuſis, quod magis viſendum putaretur. has tabulas M. Marcellus, cùm omnia illa victoria ſua profana feciſſet, tamen religione impeditus non attigit. iſte, cùm illa iam, propter diuturnam pacem, fidelitatemque populi Syracuſani, ſacra, religioſaque accepiſſet, omneis eas tabulas abſtulit: parietes, quorum ornatus tot ſæcula manſerat [r], tot bella effugerat, nudos ac deformatos reliquit.

123 Et Marcellus, qui, ſi Syracuſas cepiſſet, duo templa ſe Romæ dedicaturum vouerat, id [a], quod erat ædificaturus, his rebus ornare, quas ceperat, noluit: Verres, qui non Honori, neque Virtuti, vt ille, ſed Veneri, & Cupidini vota deberet, is Mineruæ templum ſpoliare conatus eſt. ille deos deorum ſpoliis ornare noluit: hic ornamenta Mineruæ virginis in meretriciam domum tranſtulit. *Viginti, & ſeptem præterea tabulas pulcherrimè pictas ex eadem æde ſuſtulit:* in quibus erant imagines Siciliæ regum ac tyrannorum, quæ non ſolum pictorum artificio delectabant ſed [c] etiam commemoratione hominum, & cognitione formarum. Ac videte, quanto tætrior hic tyrannus Syracuſanus fuerit, quam quiſquam ſuperiorum, cùm [d] illi tamen ornarint templa deorum immortalium: hic [e] etiam deorum monumenta, atque ornamenta ſuſtulerit.

124 Iam verò quid ego *de valuis* [f] *eius templi* commemorem? vereor, ne hæc qui non viderunt, omnia me nimis augere, atque ornare arbitrentur: quod tamen nemo ſuſpicari debet, tam eſſe me [g] cupidum, vt tot viros primarios velim, præſertim ex iudicum numero, qui Syracuſis fuerint, qui hæc viderint, eſſe temeritati, & mendacio meo conſcios. Confirmare hoc liquido [h], iudices, poſſum, valuas magnificentiores, ex auro atque ebore perfectiores nullas [i] vnquam vllo [k] tempore fuiſſe. incredibile dictu eſt, quàm multi Græci de [l] valuarum harum pulchritudine ſcriptum reliquerint. nimium forſitan hæc illi mirentur [m], atque efferant. eſto: verumtamen honeſtius eſt reip. [n] noſtræ, iudices ea, quæ illis pulchra eſſe videantur, imperatorem noſtrum in bello reliquiſſe, quàm prætorem in pace abſtuliſſe. Ex ebore diligentiſſimè perfecta [o] argumenta [p] erant in valuis. ea detrahenda curauit omnia. Gorgonis os pulcherrimum, crinitum [q] anguibus, reuellit, atque abſtulit: & tamen indicauit, ſe non ſolum artificio, ſed [r] etiam pretio, quæſtuque duci. nam bullas omneis [s] aureas ex his valuis, quæ erant [t] & multæ, & graues, non dubitauit auferre: quarum iſte non opere delectabatur, ſed pondere. Itaque eiuſmodi valuas reliquit, vt, quæ olim ad ornandum templum erant maximè, nunc tantum ad claudendum factæ eſſe videantur.

125 Etiámne gramineas [u] haſtas? vidi enim vos in hoc nom [x] minimè, cùm teſtes dicerent, commoueri quòd erant huiuſmodi, vt ſemel vidiſſe ſatis eſſet: in quibus neque manu factum quidquam, neque pulchritudo erat vlla, ſed tantum magnitudo incredibilis, de qua vel audire ſatis eſſet: nimium, videre plus, quàm ſemel, etiámne id concupiſti? Nam *Sappho, quæ ſublata de prytaneo eſt*, dat tibi iuſtam excuſationem, propè vt concedendum, atque ignoſcendum eſſe videatur.

126 M. [y] Sylanionis opus [z] tam perfectū, tam elegans, tam elaboratū, quiſquam non modò priuatus, ſed populus potiùs haberet, quā homo elegantiſſimus, atq; eruditiſſimus Verres? nimirum contrà dici nihil poteſt. noſtrûm enim vnuſquiſque, qui tā beati, quàm iſte eſt, non ſumus, tam delicati eſſe non poſſumus. ſi quando [a] aliquid iſtiuſmodi videre volet, eat ad ædem Felicitatis, ad monumentū Catuli, in por-

P. CCXXVIII.
a v.c. diſiunctus eſſet à mari.
b Prytaneum Athenis locus in quo ... iudicia exercebant & benemeriti de Republica publicis ſumptibus alebantur. Huius ſimilitudine Prytaneum fuit Syracuſis.
c L. & v.c. ceteræque vrbis partes, quæ vna via lata, perp. &c.
d v.c. Tucha
e v.c. in qua gymnaſ.
f v.c. Quarta autem eſt, quæ q. &c.
g L. qui Temenites vocatur, & al. Theſmotes al. Themiſtes al. Themiſtes al. Theſmotetes ſed ſcribendum videtur Temenites à loco Siciliæ qui Temenos dicitur Stephano, adde Suetonium in Tiberio. Turneb. 8. aduerſ. 12.
h v.c. publi. P. R. eis omnibus & priuatis.
i v.c. ſpoliare
k v.c. apportata ſunt. &c. L. deportata ſunt.
l v.c. & virtutis,
m L. domi ſuæ ornamento vrbem futuram.
n v.c. Mineruæ
o al. vt non ab hoſte aliquo, qui in b. relig. &c. iurarec. ſed à barb.
p L. Agathoclis regis
q v.c. interiores.
r v.c. manſerant, tot bella effugerant.

a L. & v.c. is id, quod erat
b v.c. quemadmodum ille, ſed Ven.
P. CCXXIX.
c v.c. ſed & comm.
d v.c. quia illi c.
e L. hic etiā illorum mon.
f Valuæ magnificentiſſimæ templi Mineruæ.
g al. ne criminandi cupidum.
h Liquidò conſ... aperte con...
i L. nullas vnquam vllo in templo fuiſſe &c.
k vllo templo fuiſſe ad. de Turneb. 8. aduerſ. 12.
l L. de harum valuarum
P. R.
m al. mirantur, atque efferunt.
n v.c. noſtræ reip.
o L. perfecta erant argumenta in v.
p al. artepa...
q al. cli...
r v.c. ſed & pr.
P. R.
s v.c. aureas omnis
t v.c. erant multæ & gr.
u id eſt gramineas haſtas ... Virgilij locum Graminearum in campum. Alij tamen hoc legunt fraxineas.
x L. non minimum, cùm ... al. in hoc homine
y L. Silanionis opus tam perf. atque ita legitur in quibuſdam, ...
z Statuarij 34. Plin 8.
a al. ſi quis aliquid.

Digitized by Google

in porticum Metelli: det operam, vt admittatur in alicuius iſtorum Tuſculanum: ſpectet [a] eorum [b] ornatum ſi quid iſte ſuorum ædilibus [c] accōmodauit: Verres hæc habeat domi? Verres ornamentis fanorum, atq; oppidorum habeat plenā domū, villas refertas? Etiamne huius operarij ſtudia, ac delicias, iudices, perferetis? q ita natus [d] eſt, ita educatus, ita factus & animo, & corpore, vt multo appoſitior ad [e] deferēda, quā ad auferēda ſigna eſſe videatur.

127 Atq; [f] hæc Sappho ſublata quantum deſiderium ſui reliquerit, dici vix poteſt. nā [g] tum ipſa fuit egregiè facta, tum epigramma Græcum pernobile inciſum [h] habuit in baſi, quod iſte eruditus homo, & Græculus, qui hæc ſubtiliter iudicat, qui ſolus intelligit, ſi vnam litterā Græcam ſciſſet, certè non ſuſtuliſſet. nunc enim quod [i] inſcriptum eſt inani in baſi, declarat, quid fuerit, & id ablatum indicat. Quid? *ſignum Pæanis* [k] *ex æde Aeſculapij* præclarè factum, ſacrū, & religioſum non ſuſtuliſti? quod omnes propter pulchritudinē viſere, propter religionem colere ſolebant?

128 Quid? *ex æde Liberi ſimulachrum Ariſtei* non tuo imperio palam ablatum eſt? Quid? *ex æde Iouis religioſiſſimum ſimulacrum Iouis imperatoris, quem Græci Vrion* [l] *nominant*, pulcherrimè factum, nonne abſtuliſti? Quid? *ex æde Liberi parium illud caput pulcherrimum*, quod viſere ſolebamus, num dubitaſti tollere? Atq; [m] ille Pæan ſacrificiis anniuerſariis ſimul cum Æſculapio apud illos colebatur. Ariſteus, qui, vt Græci ferunt, Liberi filius, inuentor olei eſſe dicitur, vnà cum Libero patre apud illos eodem erat in templo conſecratus.

129 Iouem autem imperatorem quanto honore in ſuo templo fuiſſe arbitramini? hinc colligere poteſtis, ſi recordari volueritis quanta religione fuerit eadem ſpecie, atque forma ſignum illud, quod ex Macedonia captum in Capitolio poſuerat Flaminius [o]. Etenim tria [p] ferebantur in orbe terrarum ſigna Iouis imperatoris vno in genere pulcherrimè facta: vnum illud Macedonicum, quod in Capitolio videmus: alterum in Ponti ore, & anguſtiis: tertium, quod Syracuſis ante Verrem prætorem fuit. illud [q] Flaminius ita ex æde ſua ſuſtulit, vt in Capitolio, hoc eſt, in terreſtri domicilio Iouis poneret.

130 Quod autē eſt ad introitū Ponti, id, cū tam multa ex illo mari bella emerſerint, tā multa porrò in Pōtū inuecta ſint vſq; ad hāc diē integrū, inuiolatūq; ſeruatū eſt. hoc tertiū, [r] quod erat Syracuſis, quod M. Marcellus armatus & victor viderat, [s] religioni cōceſſerat: quod ciues, atque incolæ Syracuſani colere, aduenæ non ſolum viſere, verumetiam venerari ſolebant; id [t] Verres ex templo Iouis ſuſtulit.

131 Vt ſæpius ad M. Marcellum reuertar, iudices, ſic habetote, pluris eſſe à Syracuſanis iſtius aduentu deos, quàm victoria Marcelli homines deſideratos. Etenim ille requiſiſſe dicitur etiam Archimedem [s] illum, ſummo ingenio hominem, ac diſciplina, cumq; [t] cum audiſſet interfectum, permoleſtè tuliſſe. Iſte omnia, quæ requiſiuit, nō vt ſeruaret [u], verùm vt aſportaret, requiſiuit. Iā illa, quia [x] leuiora videbuntur, ſi hoc loco dicentur, ideò prætenibo, quod iſte menſas Delphicas è marmore [y], cratēras ex ære pulcherrimas, vim maximam vaſorum Corinthiorum [z], ex omnibus ædibus ſacris Syracuſis [a], abſtulit.

132 Itaque, iudices, hi [b], qui hoſpites [c] ad ea, quæ viſenda ſunt, ducere [a] ſolent, & vnumquidque oſtendere, quos illi myſtagogos [b] vocant, conuerſam iam habent demonſtrationem ſuam. nam vt antè demonſtrabant, quid vbique [c] eſſet: ita nunc, quid vndique [d] ablatum ſit, oſtendunt. Quid tum? mediocri ne tandem dolore eos affectos eſſe arbitramini? non ita eſt, iudices: primùm, quòd omnes religione mouentur: & deos patrios, quos à maioribus acceperunt, colendos ſibi diligenter, & retinendos eſſe arbitrantur: deinde hic ornatus, hæc opera, atque artificia, ſigna, tabulæ pictæ, Græcos homines nimio opere delectant. Itaque ex illorum querimoniis intelligere poſſumus [e], hæc illis acerbiſſima videri, quæ forſitan nobis leuia, & contemnenda eſſe videantur. mihi credite, iudices, (tametſi vos metipſos hæc eadem audire certo ſcio) cum multas acceperint per hoſce annos ſocij, atq; exteræ nationes calamitates, & iniurias, nullas Græci homines grauius tulerunt [f], nec ferunt, quàm huiuſcemodi ſpoliationes fanorum, atque oppidorum.

133 Licet iſte dicat emiſſe ſe, ſicuti ſolet dicere: credite [g] mihi, iudices: nulla vnquam ciuitas tota Aſia, & Græcia, ſignū vllū, tabulam pictam, vllum denique ornamentum vrbis, ſua voluntate cuiquam vendidit. niſi fortè exiſtimatis poſteaquàm iudicia ſeuera Romæ fieri [h] deſierunt, Græcos homines hæc vendere [i] cœpiſſe, quæ tum non modo non vendebant [k], cùm iudicia fiebant, verumetiā coemebant: niſi arbitramini, L. Craſſo, Q. Scæuulæ, C. Claudio potentiſſimis hominibus, quorum ædilitates ornatiſſimas vidimus, commercium iſtarum rerum cum Græcis hominibus non fuiſſe: eis, qui poſt iudiciorum diſſolutiones, ædiles facti ſunt, fuiſſe.

134 Acerbiorem etiam ſcitote eſſe ciuitatibus falſam iſtam, & ſimulatam emtionem, quàm ſi quis clàm ſurripiat, aut eripiat palā, atq; auferat. nam turpitudinem ſummam eſſe arbitrantur, referri in [l] litteras publicas, pretio adductam ciuitatem, & pretio paruo, ea, quæ accepiſſet à maioribus, vendidiſſe, atq; alienaſſe [m]. etenim mirandum in modū Græci rebus iſtis, quas nos contemnimus, delectantur. Itaq; maiores noſtri facilè patiebantur, hæc eſſe quàm [n] plurima apud ſocios, vt imperio noſtro quàm ornatiſſimi, florentiſſimiq; eſſent. apud eos autem, quos vectigaleis [o], aut [p] ſtipendiarios fecerant, tamen hæc relinquebant, vt illi, quibus ea iucunda ſunt, quæ nobis leuia videbantur [q], haberent hæc oblectamenta, & ſolatia ſeruitutis.

135 Quid arbitramini Rheginos, qui iam ciues Romani ſunt, merere [r] velle, vt ab eis marmorea Venus [s] illa ne auferatur? quid Tarentinos, vt [t] ne Europam in tauro ſedentē amittant? vt Satyrum, qui apud illos in æde Veſtæ eſt? vt cetera? quid Theſpienſeis, vt Cupidinis ſignum, propter quod vnum viſuntur Theſpiæ? quid Cnidios, vt Venerem marmoream? quid vt pictam, Coos? quid Epheſios, vt Alexandrum? quid Cyzicenos, vt Aiacem, aut Medeam? quid Rhodios, vt [u] Ialyſium? quid Athenienſeis, vt ex marmore Iacchum, aut Paralum [x] pictum, aut ex ære, Myronis buculam? Longum eſt, & non neceſſarium, cōmemorare, quæ apud quoſque viſenda ſunt tota Aſia & Græcia: verùm illud eſt, quamobrem hæc commemorarim [y]: quòd exiſtimare vos hoc volo, mirum quendam dolorē

a L. ſpectet ſuum ornatum, ſi quid iſte ſuorum ædilibus commodauit.
b al. ſeorum.
c al. ædibus.
d v. c. & L. ita natus, ita educatus eſt, ita factus, &c.
e L. ad ferenda.
f al. Atqui h.
g L. nam cum ipſa fuit ege.
h L. & v. c. inciſum eſt in baſi.
P. CCXXX.
i L. & v. c. quod ſcriptū eſt.
k L. Pæonis
l quòd termi nis & finibus præeſſet & finitimos ab iniuria arceret. Huius rei meminit Demoſthenes περὶ τῶν ἁλοννήσου. Arrianus Halicarnaſſæus.
m L. Atque ille Pæan ſ
n L. colligere poteſtis.
o L. Flaminius.
p Signa Iouis toto orbe pulcherrime facta.
q L. illud Flaminius ita ex
P. B.
r L. id C. Verres ex t. & ita v. c.
s vide quæ ſcripſi ſupra de ſ. nibus.
t al. quem cum.
u L. conſeruaret, & ita v. c.
x v. c. quæ leuiora vid.
y al. crateras ex ære pulcherrimas.
z vide 34. Plin. 7.
a L. abſtulit Syracuſis.
b L. ſi, qui hoſp.
c hoſpitibus deducendis ad ea, quæ viſenda eſſent Syracuſis Myſtagogi conſtituti.

a v. c. ſolent ducere.
b Myſtagogi munus.
c al. vbi quæ
d Aug. vndeque. al. vnde quæ.
e v. c. poſſimus.
P. CXXXI.
f al. ſeuerunt ac tulerunt.
g v. c. credite hoc mihi, iu.
h L. fieri deſierunt, Græcos homines hæc venditare cœp. & ita v. c.
i al. venditare id eſt vendere velle.
k v. c. venditabant.
l v. c. in tabulas pu.
m L. abalienaſſe.
n L. apud illos quam plurima, vt imp.
o Vectigalibus & ſtipendiariis populis, ſigna iis relicta à Romanis victoribus vt eis ea haberent oblectamenta & ſolatia ſeruitutis.
p Sociorum tria genera, immunes, vectigales, ſtipendiarij.
q v. c. videtur
r al. mereri
s L. & v. c. Venus illa auferatur? quid Turneb. 2. aduerſ. 8.
t L. vt Europam in tauro amittant & ita v. c.
P. B.
u L. vt Ialyſium?
x al. Paralū.
y v. c. commemorem.

Digitized by Google

a.cidere [a] iis ex quorum vrbibus hæc auferantur [b].

136 Atq; vt ceteros omittamus, de ipſis Syracuſanis cognoſcite: ad quos ego cum veniſſem, ſic [c] primo exiſtimabam, vt Romæ ex iſtius amicis acceperam, ciuitatem Syracuſanam propter Heraclij hereditatem, non minùs eſſe iſti amicam, quam Mamertinā propter prædarum, ac furtorum omnium ſocietatem: ſimul & verebar, ne mulierum nobiliū, & formoſarum gratia, quarum iſte arbitrio præturam [d] per triennium geſſerat, virorumque, quibus cum illæ nuptæ erant, nimia in iſtum non modò lenitudine [e], ſed etiam liberalitate oppugnarer, ſi quid ex [f] litteris Syracuſanorum conquirerem.

137 Itaq; Syracuſis cum ciuibus Romanis eram: eorum tabulas exquirebam [g]: iniurias cognoſcebam. cùm diutius in negotio, curaque fueram: vt requieſcerem, curamque animi remitterem, ad Carpinatij præclaras tabulas reuertebar: vbi cum equitibus Ro. ex illo cōuentu honeſtiſſimis, illos Verrutios, de quibus ante dixi, explicabam: à Syracuſanis prorſus nihil adiumenti neq; publicè, neq; priuatim exſpectabam: neque erat in animo poſtulare. Cùm hæc agerē, repente ad me venit Heraclius is, qui tum magiſtratum Syracuſis habebat, homo nobilis, qui ſacerdos [h] Iouis fuiſſet, qui honos apud Syracuſanos eſt ampliſſimus. agit mecū, & cum Q. fratre meo, vt [k], ſi nobis videretur, adiremus ad eorū ſenatum: frequenteis eſſe in curia: ſe iuſſu ſenatus à nobis petere, vt veniremus.

138 Primò nobis fuit dubium, quid ageremus: deinde citò venit in mentem, non eſſe vitandum nobis [l] conuentum, & locum. Itaq; in curiam venimus. Honorificè ſanè conſurgitur. nos rogatu magiſtratus aſſedimus. Incipit is loqui, qui & auctoritate, & ætate, & vt mihi viſum eſt, vſu rerum antecedebat, Diodorus Timarchides: cuius omnis oratio hanc habuit primò ſententiam: Senatum, populumque [m] Syracuſanum moleſtè, grauiterq; ferre, quòd ego, cùm in ceteris Siciliæ ciuitatibus, ſenatum, populumq; docuiſſem, quid eis vtilitatis, quid ſalutis afferrem, & cùm ab omnibus mandata, legatos, litteras, teſtimoniaque ſumſiſſem, in illa ciuitate nihil eiuſmodi facerem. Reſpondi, neque Romæ in conuentu Siculorum, cum à me auxilium communi omnium legationum conſilio petebatur, cauſaque totius [n] ad me Siciliæ deferebatur, legatos Syracuſanorum affuiſſe: neque me poſtulare, vt quidquam contra C. Verrem decerneretur in ea curia, in qua inauratam C. Verris ſtatuam viderem.

139 Quod poſteaquàm dixi tantus eſt gemitus factus adſpectu ſtatuæ, & commemoratione, vt illud in curia poſitum monumentum ſcelerum, non beneficiorum videretur. Tum pro ſe quiſque, quantum dicendo aſſequi poterat, docere me cœpit ea, quæ paullò antè commemoraui: ſpoliatam vrbem, fana direpta: ex [o] Heraclij hereditate, quàm palæſtris [p] conceſſiſſet, multo maximam partem ipſum abſtuliſſe: neque poſtulandum fuiſſe, vt ille palæſtritas [q] diligeret, qui etiam inuentorem olei [r] deum ſuſtuliſſet: neque illam ſtatuam eſſe ex pecunia publica, neque publicè datam: ſed eos, qui hereditatis diripiendæ participes fuiſſent, faciendam, ſtatuendamque curaſſe: eoſdem

a L. a.cipere nos, ex q
b v.c. auferuntur.
c v.c. ſi primum
d L. per triennium præturam geſſ. & ita v.c.
e ita videtur legiſſe Non. c. 2. in lenitudin. c. Alij tamen legunt lenitudine quæ apud eundem autorem Nonium illo capite, idē quod lenitas, quod vel authoritate Ciceronis e Tuſculana probat.
f v.c. è litteris.
P. CCXXXII.
g L. exſcribebam: & c. duo v.c. exquirebam.
h Sacerdotiū Iouis, honos apud Syracuſanos ampliſſimus.
i L. eſt apud Syracuſanos amp. & ita v.c.
k Quo ſitu & honore Romani ſenatores excepti à curiis prouinciarum.
l v.c. illum nobis.
m v.c. & populum Syracuſanum.
n L. totius prouinciæ ad me del. & ita v.
o v.c. de Heraclij.
p L. palæſtritis conceſſ.
q Palæſtritis enim opus oleo.
r Ariſtæum Bacchi filium & Ligeam olei deum veteres / inuentorem habent.

Romæ fuiſſe legatos, illius adiutores improbitatis, ſocios furtorum, conſcios flagitiorum: eo minus mirari me oportere, ſi illi communi legatorum voluntati, & ſaluti Siciliæ defuiſſent.

140 Vbi eorum dolorem ex illius iniuriis, non modò non minorem, ſed prope maiorē, quàm ceterorum [a] Siculorū eſſe cognouiſſē [b] meum animū in illos, tùm mei conſilij, negotijq; totius ſuſcepti cauſam, rationemque propoſui: tum eos hortatus ſum, vt cauſæ cōmuni, ſalutiq; ne deeſſent: vt ei illam laudationem, quam ſe vi, ac metu coactos, paucis illis diebus, decreſſe dicebāt, tollerent. Itaq; iudices, Syracuſani hæc faciunt, iſtius clienteis, atq; amici: primùm mihi litteras publicas, quas in ærario [c] ſanctiore conditas habebant, proferunt: in quibus oſtendunt omnia, quæ dixi ablata eſſe, perſcripta, & plura etiā, quā ego potui dicere: perſcripta autē hoc modo, quod ex æde Mineruæ hoc & illud abeſſet: quod ex æde Iouis, quod ex æde Liberi. vt quiſque eis rebus tuendis [d], conſeruandiſq; præfuerit, ita perſcriptum erat, cum rationem ex [e] lege redderet & quæ acceperat, deberet [f] tradere: petiſſe, vt ſibi, quod hæ res abeſſent, ignoſceretur: itaq; omneis liberatos diſceſſiſſe, & eſſe ignotū omnibus: quas ego litteras obſignandas publico ſigno, deportandaſq; curaui.

141 De laudatione autem ratio ſic [g] reddita eſt. primùm cùm à [h] Verre litteræ aliquāto ante aduentū meū de laudatione veniſſēt, nihil eſſe decretū: deinde, cùm quidā ex illius amicis commonerent, oportere decerni, maximo [i] eſſe clamore, & conuicio repudiatos [k]: poſteaquam meus aduentus appropinquarit, imperaſſe eum, qui ſummam poteſtatem haberet, vt decernerent; decretum ita eſſe, vt multo plus illa [l] laudatio mali, quàm boni, poſſit [m] afferre. Id [n] ideò iudices, vt mihi ab illis demōſtratū eſt, ſic vos ex me cognoſcite.

142 *Mos [o] eſt Syracuſis, vt, ſi quis de re ad ſenatum referatur, dicat ſententiam, qui velit. nominatim nemo rogatur. & tamen, vt quiſque honore [p], & ætate antecedit, ita primus ſolet ſua ſponte dicere: idq; à ceteris ei conceditur. ſi [q] quando taceant omnes, tunc ſortito [r] coguntur dicere.* Cùm hic mos eſſet, refertur ad ſenatum de laudatione Verris. In quo primū, vt aliquid eſſet moræ, multi interpellant: de Sex. Peducæo, qui de illa ciuitate, totaq; prouincia optimè meritus eſſet, ſeſe antea, cum audiſſent ei negotium faceſſitum, cumq; eum publicè pro plurimis eius, & maximis meritis laudare cuperent, à C. Verre prohibitos eſſe: iniquū eſſe, tametſi Peducæus eorum laudatione iam non vteretur, tamen nō id priùs decernere, quod aliquando voluiſſent, quàm quod [ſ] tum cogerentur.

143 Conclamant omnes, & approbant, ita fieri oportere. Refertur de Peducæo. vt quiſq; ætate, & honore antecedebat, ita ſententiam dixit ex ordine. Id adeò ex ipſo SC. cognoſcite. nam [t] principium ſententię perſcribi ſolet. Recita. QVOD [u] VERBA FACTA SVNT DE SEX. PEDVCÆO. Dicit, qui primi ſuaſerint. decernitur. refertur deinde de Verre. dic quæſo, quomodo? QVOD VERBA FACTA SVNT DE C. VERRE. Quid poſtea ſcriptū eſt? CVM SVRGERET NEMO, NEQVE SENTENTIAM DICERET. Quid hoc eſt? SORS DVCITVR. Quamobrem? nemo erat voluntarius laudator præturæ tuæ, defenſor periculorum tuorum [x], præſertim cùm

P. B.
a v.c. Siculorū ceterorum
b L. tum ego meum anim.
c Ærarium ſanctius apud Syracuſanos in quo etiam litteræ publicæ aſſeruatæ.
d al. tuendis præfuerat.
e è Lege reddere, aliàs, redderent, & quæ acceperant,
f L. tradere deberent q v.c. tradere deberent.
g L. ſic mihi reddita eſt.
h L. à C. Verre.
i v.c. maximo clamore eſſe, & conu.
k al. repudiatos & , poſtea quam m.
P. C XXXIII.
l L. & v.c. illi laud. m.
m L. & v.c. poſſet.
n L. id adeò iudices,
o Mos dicendæ ſententiæ Syracuſis.
p L. & v.c. ætate, & honore
q al. ſin aliquando
r al. ſortitione.
ſ v.c. quod tunc cog.
t L. nā principium ſententię perſcribi ſolet.
u Formula initii ſenatus conſulti.
x v.c. non habens ynorum neque L. agreſſos.

Digitized by Google

cùm inire à prætore gratiam poſſet? nemo. ipſi illi [a] tui conuiuæ, conſiliarij, & conſcij, verbum facere non audebant [b]. in qua curia ſtatua tua ſtabat, & [c] nuda in ea filij. nemo fuit, quem ne nudus quidem filius in nuda prouincia commoueret.

144 Atq; etiam hoc me docent, eiuſmodi [d] ſenatuſconſulto ſeſe feciſſe laudationẽ, vt omnes intelligere poſſent, non laudationem, ſed potius irriſionem eſſe illam, quæ [e] commonefaceret iſtius turpem, calamitoſamque præturam. Etenim ſcriptum eſſe ita, QVOD [f] iſte virgis neminem cecidiſſet: a quo cognoſcitis, nobiliſſimos homines, atq; innocentiſſimos ſecuri eſſe percuſſos. QVOD vigilanter prouinciã adminiſtraſſet: cuius omneis vigilias in [g] ſtupris conſtat, adulterijsq; eſſe conſumtas. hoc autem ſcriptum etiam, quod proferre non auderet reus, accuſator recitare non deſineret: QVOD prædones procul ab inſula Sicilia prohibuiſſet Verres: quos etiam intra Syracuſanam inſulam recepiſſet.

145 Quæ [h] poſteaquàm ex illis cognoui, diſceſſi cũ fratre è curia, vt, nobis abſentib. ſi quid vellent, decernerent. Decernunt [i] ſtatim: primum, vt L. fratri hoſpitiũ [k] publice fieret. quod is eandem voluntatẽ erga Syracuſanos ſuſcepiſſet, quam ego ſemper habuiſſem. id non modo tum ſcripſerunt, verum etiam in ære inciſum nobis tradiderunt. Valde hercle te Syracuſani tui, quos crebro commemorare ſoles, diligunt: qui cũ accuſatore tuo ſatis iuſtam cauſam coniungendæ neceſſitudinis putant, quòd te accuſaturus ſit, & [l] quod ad inquirendũ in te venerit. poſtea decernitur [m], ac nõ varie, ſed prope cõiunctis ſententijs, vt laudatio, quę C. Verri decreta eſſet tolleretur.

146 At [n] vero cum iam non ſolùm diſceſſio [o] facta eſſet, ſed etiam perſcriptũ, atq; in tabulas relatũ, prętor appellatur. At quis appellat? magiſtratus aliquis? nemo. ſenator? ne id quidẽ. Syracuſanorũ aliquis? minime. quis igitur prætorem appellat? qui quæſtor iſtius fuerat, Cæcilius [p]. O rem ridiculam: ô [q] deſertum hominem: ô deſperatum, ac relictum à magiſtratu Siculo. ne S.C. Siculi homines facere poſſent, ne [r] ſuum ius ſuis moribus, ſuis legibus obtinere poſſent, non amicus iſtius, non hoſpes, non deniq; aliquis Siculus, ſed quæſtor prætorem appellat. Quis [s] hoc vidit? aut quis audiuit? Prætor æquus & ſapiens dimitti iubet ſenatum. concurrit ad me maxima multitudo. primum ſenatores clamare, eripi ſibi [t] ius, eripi libertatem. populus ſenatum laudare, gratias agere: ciues Romani à me nuſquam diſcedere. quo quidem die nihil ægrius factum eſt, multo [u] labore meo, quàm vt manus ab illo appellatore abſtinerentur.

147 Cum ad prætorem in ius adiſſemus, excogitat ſane [x] diligenter & caute, quid decernat. nam ante quàm verbum facerem, de ſella ſurrexit, atque abiit. Itaq; tum de foro cum iam adueſperaſceret, diſceſſimus. Poſtridie mane ab eo poſtulo, vt Syracuſanis liceret S.C. quod pridie feciſſent, mihi reddere. Ille enimuero negat: & ait, indignum facinus eſſe, *quòd ego in ſenatu Græco verba feciſſem: quod quidem apud Græcos [y] Græce locutus eſſem*, id ferri nullo modo poſſe. Reſpondi homini, vt potui, vt [z] volui, vt debui. tum [a] multa

a L. IIII ipſi, tui conuiuæ, conſiliarij, cõ- P. B. ſcij, docij, &c. & ita V. c.
b V. c. audent,
c L. & nuda filij, in ea n.
d *fort.* eiuſmodi ſe atuſcõſultum ſeſe feciſſe de laudatione, vt
e L. quæ commonefaceret de iſtius turpi... que ... æturia.
f Adulatoriũ aut potius vituperatorium de Verris laudatione Syracuſanorum ſenatuſconſultum.
g V. c. in ſtupris conſtat eſſe conſumt.
h L. & V. c. Hæc poſteaquàm ex ill.
i V. c. Decernunt ſtatim, vt cum fratre L. hoſpit. publ.
k Hoſpitium publicè fiebat honoratiſſimis Romanis in prouincias euntib.
l L. & quod inquiſiturus in te ven.
m Decretum Syracuſanorum, vt laudatio, quæ Verri decreta eſſet, tolleretur.
n V. c. in eo cùm iam non ſolum, &c. L. Cùm iam id non ſolum diſceſſ. facta eſſ. ſed cùm etiam id eſſet præſc.
o Diſceſſione Syracuſis, ſenatuſconſulta fiebant, vt Romæ.
p In quem diuinatio Ciceronis.
q V. c. ô deſert. hom. deſperatum, relict.
r V. c. nec ſui.
ſ V. c. Quis hoc vidit? aut quis P. CCXXIV. audiuit?
t V. c. ſibi eri. pi ius, er.
u V. c. labore meo multo,
x V. c. ſane acutè, quid de quali videretur ſenatoria dignitas eo minus.
y Valerius B. c. 2. Illud magna cum perſeuerantia, inquit, cuſtodiebant, ne Græcis vnquam, niſi Latinè reſponſa darent, idque non in vrbe modò, ſed etiam in Græcia & Aſia, quo ſcilicet Latinæ vocis honor, per omnes gentes veneratior diffunderetur.
z V. c. vt debui, vt volui.
a L. cùm multa, tum

tum etiam hoc me memini dicere, facilè eſſe perſpicuum, quantum inter hunc, & illum Numidicum, verum, & germanum Metellum intereſſet. illum noluiſſe ſua laudatione iuuare [a] L. Lucullum, ſororis virum, quicum [b] optimè conueniſſet: hunc homini alieniſſimo, à ciuitatibus laudationes per vim, & metum comparare.

148 Quod vbi intellexi, multum apud illum recentes nuntios, multum tabulas non commendatitias, ſed tributarias valuiſſe: admonitu ipſorum [c] Syracuſanorum impetum in eas tabulas facio, in [d] quibus ſinguli perſcripti erant. Ecce autem noua turba, atque rixa. ne tamen iſtum omnino Syracuſis ſine amicis, ſine hoſpitibus, plane nudum eſſe, ac deſertum putetis. retinere cœpit [e] tabulas Theomnaſtus quidã, homo ridiculè inſanus, quem Syracuſani Theoractum [f] vocant: qui illic eiuſmodi eſt, vt eum pueri ſectentur: vt omnes, cũ loqui cœperit, irrideãt. Huius tamẽ inſania, quæ ridicula eſt alijs, mihi tũ moleſta ſane fuit. nam cum ſpumas ageret in ore, arderent [g] oculi, voce maxima vim me ſibi afferre clamaret: copulati in ius peruenimus.

149 Hic ego poſtulare cœpi, vt mihi tabulas obſignare, ac deportare liceret. Ille [h] cõtra iactare: ego omnium mihi tabularũ & litterarum fieri poteſtatem oportere. Contra, ille furioſus vrgere, nihil ad ſe noſtras leges pertinere. Prætor intelligens *negat ſibi placere, quod S. C. ratum eſſe non deberet, id me Romam deportare.* Quid multa? niſi vehementius homini minatus eſſem: niſi legum [k] ſanctionẽ [l], pœnamq; recitaſſem: tabularum mihi poteſtas facta non eſſet. Ille autem inſanus: qui pro iſto contra [m] me vehementiſſime declamaſſet, poſtquàm non impetrauit: credo, vt in gratiam mecum rediret, libellum mihi dat, in quo iſtius furta Syracuſana perſcripta erant: quæ ego antea [n] iam ab illis cognoram, & acceperam.

150 Laudent te ſane iam Mamertini, qui ex tota [o] prouincia ſoli ſunt qui te ſaluũ velint: ita tamẽ laudent, vt Heius, qui [p] eius princeps legationis eſt, adſit: ita laudent, vti ad ea quę rogati erunt, mihi parati ſint reſpondere. Ac ne ſubito à me opprimantur: hæc ſum rogaturus. nauem [r] debeantne? fatebuntur. præbuerintne prætore C. Verre? negabunt. ædificarintne nauem onerariam maximam publicè, quã Verri dederunt? negare nõ poterunt. frumentúmne ab his ſumſerit Verres, quod populo R. mitteret, ſicuti ſuperiores? negabunt. Quid militũ aut nautarum per triennium dederint? nullum datum dicent. Fuiſſe [s] Meſſanã omnium iſtius furtorum, ac prædarum receptricem, negare non poterunt. permulta multis nauibus illinc exportata: hanc [t] denique nauem maximam à Mamertinis datam, onuſtam [v], cum iſto prætore profectam fatebuntur.

151 Quamobrẽ tibi habe ſane iſtã laudationem Mamertinam [u]. Syracuſanam quidẽ ciuitatem, vt abs te affecta eſt, ita in te eſſe animatã videmus: apud quos etiam Verrea [x] illa flagitioſa ſublata ſunt. etenim *minime conueniebat ei deorum honores haberi, qui ſimulacra deorum ſuſtuliſſet* [y]. Etiam mehercule illud in Syracuſanis merito reprehenderetur, ſi, cum diẽ feſtum ludorum de faſtis ſuis ſuſtuliſſent celeberrimum, & ſanctiſſimum, quod eo ipſo die Syracuſæ à Marcello captæ eſſe dicuntur, iidem diem feſtum Verris nomine agerent:

a V. c. iuuare. a c L. Luc. ſor. iuuare a ſ L. Lu.
b L. quicum ei optime conueniſſ.
P. B.
c V. c. Syracuſ. ipſ.
d L. in quib. S. C. perſcripta erant ... in quib. S. C. per ... erãt.
e V. c. Ints.
f diuino furore correptũ.
g V. c. nullis arderet.
h L. ille cõtra negare illud ... in quo ... eſſet, mihi tra... ego legem recitare ... omnium mihi ... Ille contra dicere: negare eſſe ... ludis ... in quo ... appellatus eſſe, ... id mihi tradi oportere. ego legem recitare: omniũ mihi tab. & litter. poteſtatem. Ille fuc.
P. CCXXV.
l ſanctione.
k V. c. legis.
l Sanctio quæ pars legũ eſſet & quid ea parte contineretur ... vide.
m V. c. vehementiſſime
n L. iã antea.
o ita vulg. tota prou.
p L. qui princeps legatio. ... eſt
q ad vt ea qua
r V. c. ... autem ... de... lat.
t ... po. pulo R.
ſ V. c. hãc nauem denique ... onuſtã cũ iſto profectam fatebuntur.
u V. c. Mamertinorum.
x Verrea dies feſtus in honorem Verris apud Mamertinos, ſorte cũ Verris ſacrorum conſtitutus.
y V. c. abſtuliſſet.

cùm iſte Syracuſanis, quæ ille calamitoſus dies reliquerat [a], ademiſſet. At videte hominis impudentiam, atq; arrogantiam, iudices, qui non ſolum Verrea [b] hæc turpia, ac ridicula ex Heraclij pecunia conſtituerit: verum etiam Marcellea [c] tolli imperarit, vt ei ſacra facerent quotannis, cuius opera omnium annorum ſacra, deoſque patrios amiſerant: eius autem familiæ dies feſtos tollerent, per quam ceteros quoque feſtos dies recuperarant.

a L. reliquerat, integra v.c.
b v.c. Verria.
c v.c. Marcellia.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM, LIBER QVINTVS, DE SVPPLICIIS.

ORATIO DECIMA.

SYNOPSIS.

¶ De re bellica. Verrem boni Imperatoris munere functum non fuiſſe in bello aduerſus fugitiuos & piratas, & quidem in hoc poſteriore notantur hæc Verris vitia: luxurioſa, auaritia, maieſtatis diminutæ crimen, libidines, crudelitates in nauarchos. ¶ De ſuppliciis, & qui ciues Romani à Verre virgis cæſi, in lautumiis necati, in crucem ſublati. ¶ Peroratio.

NEMINI video dubium eſſe, iudices, quin apertiſſimè C. Verres in Sicilia, ſacra, profanaque omnia & priuatim, & publicè ſpoliarit, verſatuſque ſit ſine vlla non modo religione, verum etiam diſſimulatione in omni genere furandi, atque prædandi. ſed quædam mihi magnifica, & præclara eius [a] defenſio oſtenditur: cui quemadmodum reſiſtam, multo [b] mihi antè, iudices, prouidendum. Ita enim cauſa conſtituitur, prouinciam Siciliam virtute eius, & vigilantia ſingulari, dubiis, formidoloſiſque temporibus, à fugitiuis, atque à belli periculis tutam [d] eſſe ſeruatam.

2 Quid agam, iudices? quò accuſationis meæ rationē conferā? quò me vertam? ad omneis enim meos impetus, quaſi murus quidā, boni nomen imperatoris opponitur. Noui locum: video, vbi ſe iactaturus ſit Hortenſius. belli pericula, tempora reip. Imperatorū penuriam commemorabit: tum deprecabitur, à vobis, tum etiā pro ſuo iure contendet, ne patiamini talem Imperatorem populo R. Siculorum teſtimoniis eripi: neve [e] obteri laudem imperatoriā criminibus auaritiæ velitis.

3 Non poſſum diſſimulare, iudices: timeo, ne C. Verres propter hanc [f] virtutem eximiam in re militari, omnia, quæ fecit, impunè fecerit. venit enim mihi in mentem, in iudicio M. Aquillij quantum auctoritatis, quantum momenti oratio [g] M. Antonij habuiſſe exiſtimata ſit: qui, vt erat in dicendo non ſolùm ſapiens, ſed etiam fortis, cauſa propè perorata, ipſe arripuit M'. Aquillium, conſtituitque in conſpectu omnium, tunicamque eius à pectore abſcidit, vt cicatrices populus Rom. iudiceſque adſpicerent, aduerſo corpore exceptas. ſimul & de illo vulnere, quod ille in capite ab hoſtium duce acceperat, multa dixit: eoque adduxit eos, qui erant iudicaturi, vehementer vt vererentur, ne, quem virum fortuna ex hoſtium telis eripuiſſet, cùm ſibi ipſe non pepercisset, hic non ad populi Romani laudem, ſed ad iudicum crudelitatem videretur eſſe ſeruatus [a].

4 Hæc eadem nunc ab illis defenſionis ratio, viaq; tentatur: idem quæritur. Sit fur, ſit ſacrilegus, ſit flagitiorū omnium, vitiorumq; princeps: at eſt bonus imperator & [c] felix, & ad dubia reip. tempora reſeruandus. Non agam ſummo iure tecum: non dicam id, quod debeam forſitan obtinere: cùm iudicium certa lege ſit conſtitutum [d], non quid in re militari fortiter feceris, ſed, quemadmodum manus ab alienis pecuniis abſtinueris, abs te doceri oportere: non, inquam, ſic agam, ſed ita quæram, quemadmodum te velle intelligo, quæ tua opera, & quanta fuerit in [e] bello.

5 ¶ Quid [f] dices? an bello *fugitiuorum Siciliam virtute tibi tua liberatam?* magna [g] laus, & honeſta oratio: ſed tamen quo bello? nos enim poſt [h] id bellum, quod M'. Aquillius confecit, ſic accepimus, nullum in Sicilia fugitiuorum bellum fuiſſe. At in Italia fuit [i]. fateor, & magnum quidem, ac [k] vehemens. num igitur ex bello partem aliquam laudis appetere conaris? num tibi illius victoriæ gloriam cum M. Craſſo, aut Cn. Pompeio communicandā putas? non arbitror hoc etiam deeſſe [l] tuæ impudentiæ, vt quidquam eiuſmodi dicere audeas. Obſtitiſti videlicet, ne ex Italia tranſire in Siciliam fugitiuorū copiæ poſſent. vbi? quando? qua ex parte? cum aut [m] nauibus, aut ratibus conarentur accedere? nos enim nihil vnquam prorſus audiuimus: & illud audiuimus, M. Craſſi, fortiſſimi viri, virtute, conſilioq; factum, ne ratibus coniunctis, freto fugitiui ad Meſſanā tranſire poſſent: à quo illi conatu non tantopere prohibendi fuiſſent, ſi [n] vlla in Sicilia præſidia ad illo-

a v.c. defenſio eius.
b L. multo antè eſt mihi prouidendū. al. multo antè, iudices, mihi eſt prouid.
c L. iſtius.
d ... ſeruatam.
e L. ne obteri laud.
f L. hanc eximiam virtutem.
g al. ratio.
V. CCXXXVI.

a L. ſeruatus. Eadem nunc ab ill.
b v.c. temperatur: non placet.
c al. ac felix.
d v.c. non habent, conſtitutum.
e v.c. in bello Romano.
f REFVTATIO & de bello fugitiuorum.
g L. magna laus, honeſta oratio:
h Athenionis Cilicis: quem antè Ennus Syrus, ſeruile bellum ſuſcitarat in Sicilia. de vtroq; bello vide 3. Florum 19 Epitomen Liuij 39. Plutarchū in Craſſo 4. Eutrop. 3. 2 Val. 2 & 6. c. 10. Strabo 6. 5 Oroſ 8 Auguſt 3. de ciuit 26.
i duce Spartaco. vide 3. Flor. 20. Epitom. Liuij 95. 6 Eutrop 2. 1 Frontin. 5. & 7.
k Plutarchum Craſſo Appianum 1 ciuil. 5. Eutrop 15. Auguſt. 3 de ciuit 26 Claudian. Lucan 2. 15. l. 3 § 10 ff de adquir. poſſeſſ.
l v.c. tuæ deeſſe imp.
P. B.
m v.c. aut ratibus aut nauib.
n v.c. ſi vlla præſidia in Sicilia.

Digitized by Google

ad illorum aduentum oppoſita putarentur.

6 At[a] cùm in Italia bellum tam propè à Sicilia, tamen[b] in Sicilia non fuit? Quid mirum? ne cùm in Sicilia quidem fuit, eodẽ interuallo pars eius belli in Italiam vlla peruaſit. Etenim propinquitas[c] ad vtram partem hoc loco profertur? vtrum aditum facilem hoſtibus, an contagionem imitãdi eius belli periculoſam fuiſſe? Aditus omnis hominibus ſine vlla facultate nauium non modo diſiunctus, ſed etiam clauſus fuit: vt illis, quibus Siciliã propinquam fuiſſe dicis, facilius fuerit ad Oceanum peruenire, quàm ad Peloridẽ[d] accedere.

7 Contagio autem iſta ſeruilis belli, cur abs te potius, quàm ab iis omnibus, qui ceteras prouincias obtinuerunt, prædicatur? an quòd in Sicilia iam antè bella fugitiuorum fuerunt? At ea ipſa cauſa eſt, cur ipſa prouincia minimo in periculo ſit & fuerit. Nam poſteaquam illinc M'. Aquillius deceſſit, omniũ inſtituta, atque edicta prætorum fuerũt eiuſmodi, vt[e] *ne quis cum telo ſeruus eſſet*. Vetus[f] eſt quod dicam, & propter ſeueritatem exempli nemini fortaſſe veſtrum inauditum: L.[g] Domitium prætorem in Sicilia, cùm[h] aper ingens ad[i] eum allatus eſſet, admiratum requiſiſſe, quis eum percuſſiſſet. cum audiſſet, paſtorem cuiuſdam fuiſſe[k], eum ad ſe vocari iuſſiſſe: illum cupidè ad prætorem, quaſi ad laudem, atque præmium accurriſſe: quæſiſſe Domitium, qui[m] tantam beſtiam percuſſiſſet: illum reſpondiſſe, venabulo. ſtatim deinde iuſſu prætoris in crucem[n] eſſe ſublatum. Durum hoc fortaſſe videatur: neque ego vllam in partem diſputo. tantum intelligo, maluiſſe Domitium crudelem in animaduertendo, quàm in prætermittendo diſſolutum videri.

8 Ergo his inſtitutis prouinciæ, iam tum, cùm bello fugitiuorum tota Italia arderet, homo non acerrimus, nec fortiſſimus Cn.[o] Norbanus, in ſummo otio fuit. perfacilè enim ſeſe Sicilia[p] tuebatur, ne quod[q] in ipſa bellum poſſet exſiſtere. etenim cum nihil tam coniunctum ſit, quam negotiatores noſtri cum Siculis, vſu, re, ratione, concordia: & cùm ipſi Siculi res ſuas ita conſtitutas habeant, vt his pacem expediat eſſe: imperium autem populi Romani ſic diligant, vt id imminui, aut commutari minime velint: cúmque hæc ab[r] ſeruorum bello pericula, & prætorum inſtitutis, & dominorum diſciplina prouiſa ſint, nullum eſt malum domeſticum, quod ex ipſa prouincia naſci poſſit.

9 Quid igitur? nullíne metus in Sicilia ſeruorum Verre[ſ] prætore? nullæne conſenſiones[t] factæ eſſe dicuntur? nihil ſanè, quod ad S.P.Q.R. peruenerit: nihil, quod iſte Romam publicè conſcripſerit[u]. & tamen cœptum eſſe in Sicilia moueri aliquot locis ſeruitium ſuſpicor. id adeò non tam ex re, quàm ex iſtius factis, decretiſque cognoſco. Ac videte, quàm non inimico animo ſim acturus. ego ipſe hæc, quæ[x] ille quærit, quæ adhuc numquam audiſtis, commemorabo & proferam.

10 In[y] Tricalino, quem locum fugitiui iam antè tenuerunt, Leonidæ cuiuſdam Siculi familia in ſuſpicionem vocata eſt coniurationis. res delata ad iſtum. ſtatim (vt par fuit) iuſſu eius homines, qui[z] nominati erant, comprehenſi ſunt, adductique Lilybæum. domino denũtiatum eſt [vt[a] adeſſet:] cauſa dicta damnati ſunt[b]. Quid deinde? quid cenſetis? furtum fortaſſe, aut prædam exſpectatis aliquam. Nolite vſquequaque eadem[a] quærere. In metu belli, furandi[b] qui locus poteſt eſſe? etiam ſi qua fuit in hac re occaſio, prætermiſſa eſt. Tum potuit à Leonida nummorum aliquid auferre, cum denuntiauit, vt adeſſet. fuit nundinatio aliqua, & iſti non noua, ne cauſam diceret[c], etiam alter locus, vt abſoluerentur. damnatis quidem ſeruis, quæ prædandi poteſt eſſe ratio? produci ad ſupplicium neceſſe eſt. teſtes enim ſunt, qui in conſilio fuerunt: teſtes, publicæ tabulæ: teſtis, ſplendidiſſima ciuitas Lilybætana: teſtis, honeſtiſſimus, maximúſque conuentus ciuium R. nihil[d] poteſt. producendi ſunt. Itaque producuntur, & ad[e] palum alligantur.

11 Etiam[f] nunc mihi exſpectare videmini, iudices, quid deinde factum ſit: quod iſte nihil vmquam fecit ſine aliquo quæſtu, atque præda. Quid in eiuſmodi re fieri potuit? quod commodũ eſt? exſpectate facinus, quam vultis improbum vincam tamen exſpectationem omnium. homine[g] ſceleris, coniurationiſque damnati, ad ſupplicium traditi, ad palum alligati, repentè multis millibus hominum inſpectantibus, ſoluti ſunt, &[h] Leonidæ illi domino redditi. Quid hoc loco potes dicere homo amentiſſime? niſi id, quod ego non quæro: quod deniq; in re tam nefaria, tametſi dubitari non poteſt, tamen, ne ſi dubitetur quidem, quæri oporteat: quid, aut quantum, aut quomodo acceperis. remitto tibi hoc totum, atque iſta te cura libero. neque enim metuo, ne hoc cuiquam perſuadeatur, vt, ad quod facinus nemo, præter te, vlla pecunia adduci potuerit, id tu gratis ſuſcipere conatus ſis. verùm de iſta furandi, prædandiq; ratione nihil dico: de hac imperatoria iã tua laude diſputo.

12 Quid ais, bone cuſtos, défenſorque prouinciæ? tu, quos ſeruos arma capere ac[i] bellũ facere in Sicilia voluiſſe cognoras, & *de*[k] *conſilij ſententia* iudicaras: hos ad ſupplicium iam more maiorum traditos, &[l] ad palum alligatos ex media morte eripere ac liberare auſus es? vt, quam damnatis ſeruis crucem fixeras, hanc indẽnatis ciuibus R. reſeruares? Perditæ ciuitates, deſperatis[m] omnibus rebus, hos ſolent exitus exitialeis habere, vt dãnati in integrum reſtituantur, vincti ſoluantur, exſules reducantur, res iudicatæ reſcindãtur. quę cum accidunt, nemo eſt, qui non intelligat ruere illam rempub. hæc vbi veniunt[n], nemo eſt, qui vllam ſpem ſalutis reliquam eſſe arbitretur.

13 atque hæc ſicubi facta ſunt: facta ſunt, vt homines populares, aut nobileis ſupplicio, aut exſilio leuarentur. vt[o] non ab his ipſis, qui iudicaſſent: vt[p] non ſtatim, vt non eorum facinorum damnati, quæ ad vitam, & omnium fortunas pertinerent. Hoc verò nouum, & eiuſmodi eſt, vt magis propter reum, quàm propter rem ipſam credibile videatur, vt homines ſeruos, vt ipſe, qui iudicarat, vt ſtatim è medio ſupplicio dimiſerit, vt eius facinoris damnatos ſeruos, quod ad omnium liberorum caput & ſanguinem pertineret.

14 O præclarum imperatorem, nec iam cum M'. Aquillio fortiſſimo viro, ſed verò cũ Paullis, Scipionibus, Mariis conferendum! Tantúmne vidiſſe in metu, periculoque prouinciæ? cum ſeruitiorum animos in Sicilia ſuſpẽſos propter bellum Italiæ fugitiuorum videret, ne quis ſe commouere auderet, quantum terroris iniecit? Cõprehendi iuſſit. quis non pertimeſcat? cauſam[q] dicere dominos. quid

a L. At cum eſſet in Italia bell.
b al. cum in Sicil.
c L. propinquitas locorum, &c. & ita v.c.
d Peloris (quod & Peloriae Solino est) promontorium Siciliæ Italiam ſpectans.
e Lex de ſeruis, vt ne quis cum telo ſeruus in Sicilia eſſet.
f Verum eſt quod dicam, ſed propter ſeueritatem.
g Pœna de paſtore venabulum & ferrũ contra leges habente.
h Idem Valerius 6 c. 3.
P. CCXXXVII
i v.c. allatus eſſet ad eum.
k al. fecisse.
l L. atque ad præmiũ acc. & ita v.c.
m al. quo.
n Crux ſeruile ſuppliciũ.
o L. C. Norbanus.
p L. Sicilia iam tueb.
q al. vt neque & ipſa. al. vt ne quod.
r L. à ſeruorum b.
ſ v.c. prætore Verre?
t ſeu coitiones.
u v.c. ſcripſerit: & ita L.
x L. quæ iſte q.
y L. in Triochali n. Siculus. Et mox ſeruili vaſtata Triochala bello.
z v.c. qui fuerant nominati, comp. & ita L.
a Incluſa deſunt quibuſdam.
b v.c. non habens, ſunt.
P. B.

a v.c. idem quær.
b v.c. furandi locus qui pot. & ita L.
c L. dicerent, & ita v.c.
d L. fieri nihil poteſt & ita v.c.
e Ad palum alligabantur, verberandi vel comburendi, vel ſecuri percutiendi: facit Verrina de ſuppliciis.
f L. Etiam num mihi
g v.c. homines ſc. L. & ita L. Iac. omnũ ſceleris & vt
h v.c. & Triochalino illi redd.
i v.c. & bellũ facere.
P. CCXXXVIII
k de conſilii ſententia iudicare ſe dicebant Prætores, quod ex hoc loco & aliis ſequentibus & aliis colligi poteſt.
l v.c. duo non habent, & ad palum alligatos.
m v.c. & L. deſperatis in omnib. reb.
n L. eueniunt.
o L. at non ab ipſ.
p L. at non ſtatim, at non eorum facit.
q L. cauſam dicere. quid ſeruis tam form.

ſeruis tam formidoloſum? FECISSE [a] VIDERI pronuntiauit. exortam videtur flammam paucorum dolore, ac morte reſtinxiſſe. Quid deinde ſequitur? verbera, atque ignes, & illa extrema ad ſupplicium damnatorum, metum ceterorum, cruciatus, & crux. hiſce omnibus ſuppliciis ſunt liberati. Quis dubitet, quin ſeruorum animos ſumma formidine oppreſſerit, cum viderent ea facilitate prætorem, vt ab eo ſeruorum, ſceleris, coniurationiſque damnatorum, vita, vel ipſo carnifice internuntio, redimeretur?

15 Quid? hoc in Apolliniensi Ariſtodamo? quid in [b] Leonte Megarenſi non idem feciſti? Quid? iſte motus ſeruorum [c], belliqne ſubita ſuſpicio, vtrum tibi tandem diligentiã cuſtodiendæ prouinciæ, an nouam rationẽ improbiſſimi quæſtus attulit? Haliciẽſis Eumenidæ nobilis hominis & honeſti, magnæ pecuniæ villicus cum impulſu tuo inſimulatus eſſet, H S. LX [d]. à domino accepiſti: quod nuper ipſe iuratus docuit quemadmodum geſtum eſſet. Ab equite R. C. Matrinio abſente cùm is eſſet Romæ, quod eius villicos, paſtoreſque tibi in ſuſpicionem veniſſe dixeras, H S [e]. centũ abſtuliſti. dixit hoc L. Flauius, qui tibi eã pecuniã numerauit, procurator C. Matrinij: dixit [f] ipſe C. Matrinius: dicet vir clariſſimus Cn. Lentulus cẽſor, q Matrinij honoris cauſa, recẽti negotio ad te litteras miſit, mittẽdaſq; curauit.

16 Quid? de Apollonio, Dioclis [g] filio Panormitano, cui gemino cognomen eſt, præteriri poteſt? ecquid hoc tota Sicilia clarius? ecquid indignius? ecquid manifeſtius proferri poteſt? quem is, vti Panormum venit, ad ſe vocari, & de tribunali citari iuſſit, concurſu magno, frequentiaque conuentus. Homines ſtatim loquitabantur, quod Apollonius, homo pecunioſus, tandiu ab iſto maneret integer: excogitauit: neſcio quid attulit. profectò homo diues repentè à Verre non ſine cauſa citatur. exſpectatio ſumma omnium [h], quidnam id eſſet. cùm exanimatus ſubitò ipſe accurrit cum adoleſcente filio. nam pater, grandis natu, iamdiu lecto tenebatur. 17 nominat iſte ſeruũ, quem magiſtrum pecoris eſſe diceret, eum dicit coniuraſſe, & [i] alias familias concitaſſe. is omnino ſeruus in familia nõ erat. eum ſtatim exhiberi iubet. Apollonius affirmat [k] ſeruum ſe omnino illo nomine habere neminẽ. Iſte [l] hominem arripi [m] à tribunali, & in carcerem coniici [n] iubet. ille [o] clamare, cum raperetur, nihil ſe miſerum feciſſe, nihil cõmiſiſſe: pecuniam ſibi eſſe in [p] nominibus: numeratã in præſentia non habere. Hæc cùm maxime ſumma hominum frequentia teſtificaretur, vt quiuis intelligere poſſet, eum, quod pecuniam non dediſſet, idcirco illa tam acerba iniuria affici: cum maximè, vt dico, hoc de pecunia clamaret, in vincla coniectus eſt.

18 Videte conſtantiam prætoris, & eius prætoris, qui nũc reus non ita defendatur, vt mediocris prætor: ſed ita laudetur, vt optimus imperator. Cum ſeruorum bellum metueretur, quo ſupplicio dominos indemnatos [q] afficiebat, hoc ſeruos damnatos liberabat. Apollonium, locupletiſſimum [r] hominem, qui, ſi fugitiui bellum in Sicilia facerent, ampliſſimas fortunas amitteret, belli fugitiuorum nomine, indicta [s] cauſa, in vincla coniecit: ſeruos, quos ipſe cum [t] conſilio, belli faciendi cauſa conſenſiſſe iudicauit, eos ſine conſilij ſententia, ſua ſponte, omni ſupplicio liberauit.

a Sententiæ condemnatoriæ formula, de qua alibi diximus in Lucullo, § 4. ad Atticum: Pro Cæcina & in Piſone.
b L. in Leonida Acharen. al. Megarenſi. al. Leonida Imacharẽſi.
c v. c. ſeruitiorum
d L. H S. LX. millia à dom.
e L. H S centum millia abſt.
f v. c. dixit ipſe Matrinius, vir clariſſ. Cn Lent.
g L. Diocli bl.
h L. hominũ & ita v. c. P. CCXXXIX.
i v. c. & fami concit.
k v. c. affirmare, ſe omnino nomine illo ſeruum hab. nem.
l L. iſte hominem abripi à trib & ita v. c.
m al. abripi
n v. c. coniici
o v. c. clamare ille.
p In nominibus pecuniã habere ei opponitur ſe qui numeratam & in præſentia habeat.
q Indemnatum ſupplicio affici eſt indicta, inaudita neque defenſa cauſa ſupplicio affici. Saluianus 8 de prouidentia, Indemnatum interfici ius tab. decreta vetuerunt August. 1. de ciuitate 19 Nec quemquam indemnatum impune voluit occidi.
r L. hominem locupletiſſ. & ita v. c.
s Cicero 1 de legibus, vt dictator quem vellet ciuium indicta cauſa interficeret.
t v. c. de conſilio, ſort. de conſilij ſententia.

19 Quid [a] ſi ab Apollonio aliquid commiſſum eſt, quamobrem iure in eum animaduerteretur: tamẽne hanc rem ſic agemus, vt crimini, aut inuidiæ reo putemus eſſe oportere, ſi quo de homine ſeuerius iudicauit [b]? Non agam tam acerbè: non vtar iſta accuſatoria [c] conſuetudine. ſiquid eſt factum clementer, vt diſſolutè factũ criminer: ſiquid vindicatum ſeuerè [d] eſt, vt ex eo crudelitatis inuidiam colligam. non agam iſta ratione: tua ſequar iudicia: tuam defendam auctoritatem, quoad tu voles. ſimul ac tute cœperis tua iudicia reſcindere: mihi ſuccenſere deſinito. meo enim iure contendam eum, qui ſuo [e] iudicio condemnatus ſit, iuratorum iudicum ſententiis damnari oportere.

20 Non defendam Apollonij cauſam, amici, atque hoſpitis mei, ne tuum iudicium videar reſcindere: nihil de hominis frugalitate, virtute, diligentia, dicam: prætermittam illud etiã, de quo antea dixi, fortunas eius ita conſtitutas fuiſſe, familia, pecore, villis, pecuniis creditis, vt nemini minus expediret, vllum in Sicilia tumultum, aut bellum commoueri: non dicam ne illud quidem, ſi maximè in culpa fuerit Apollonius, tamẽ [f] in hominem honeſtiſſimum, ciuitatis honeſtiſſimę, tam grauiter animaduerti, cauſa indicta non oportuiſſe.

21 nullam inuidiam [g] in te, ne ex illis quidẽ rebus cõcitabo, cùm eſſet talis vir in carcere, in tenebris, in ſqualore, in ſordib. tyrannicis interdictis tuis patri exacta ætate, & adoleſcenti filio adeundi ad illum miſerũ poteſtatem nunquam eſſe factam. etiã illud præteribo, quotieſcumq; Panormum veneris illo anno, & ſex menſibus (nam tamdiu fuit [h] in carcere Apollonius) toties ad te ſenatum Panormitanum adiſſe ſupplicẽ cum magiſtratibus, ſacerdotibuſq; publicis, orantẽ, atq; obſecrantem, vt aliquando ille miſer, atq; innocens calamitate illa liberaretur. relinquam [i] hęc omnia, quæ, ſi velim perſequi, facile oſtendã, tua crudelitate in alios, omneis tibi aditu miſericordiæ iudicum iampridem eſſe præcluſos.

22 Omnia [k] igitur iſta concedam, & remittam. prævideo [l] enim quid ſit defenſurus Hortenſius. fatebitur, apud iſtum neque ſenectutem patris, neque adoleſcentiam filij, neque lacrymas vtriuſque plus valuiſſe quam vtilitatem, ſalutemque prouincię. dicet, *rem p. adminiſtrari ſine metu, ac ſeueritate non poſſe*: quæret, quamobrem faſces [m] prætoribus præferantur, cur ſecures datæ, cur carcer ædificatus, cur tot ſupplicia ſint in improbos more maiorum conſtituta, quæ cùm omnia grauiter, ſeuerèque dixerit, quæram, cur hunc eundem Apollonium Verres idem, repentè, nulla [n] noua re allata, nulla defenſione, ſine cauſa de carcere emitti iuſſerit: tantumque in hoc crimine ſuſpicionis eſſe affirmabo, vt iam ipſis iudicibus ſine mea argumentatione coniecturam facere permittam, quod hoc genus prædandi, quàm improbum, quàm indignum, quamque ad magnitudinem quæſtus immenſum, infinitumque eſſe videatur. 23 nam quæ iſte in Apollonio fecit, ea primùm breuiter cognoſcite, quot, & quanta ſint: deinde hæc expendite, atque æſtimate pecunia. repetietis, idcirco hæc in vno homine pecunioſo tot cõſtituta, vt ceteris formidines ſimilium incommodorum, atque exempla periculorum proponerentur. Primùm inſimulatio eſt repentina, capitalis, atque inuidioſi criminis. Statuite,

a v. c. ſi aliquid ab Apoll. commiſſ. eſt, quamobrẽ iure in eum animaduerteretur, tamen non h. r. P. B.
b v. c. iudicauerit?
c Accuſatoris conſuetudo ea eſt, vt ſemper augeat crimen.
d v. c. eſt ſeuerè,
e L. ſuo iudicio damnatus ſit,
f L. tamen in hominem honeſtiſſimæ ciuitatis honeſtiſſimum, tam gr.
g v. c. in te inuidiam,
h v. c. fuit Apollonius in carcere.
i v. c. relinquo.
k v. c. Omnia tibi iſta concedam, & r. P. CCXL.
l v. c. prouideo.
m Inſignia Prætorum lex procorſulib. [illegible], non amplius l. 14. ff. de offic. proconſul. & legat.
n v. c. nulla re noua all. & ita L.

Digitized by Google

tuite, quanti hoc putetis, & quàm multos redemiſſe. Deinde crimen ſine accuſatore, ſententia ſine cōſilio, damnatio ſine defenſione. Æſtimate harū rerum omniū pretia: & cogitate, in his iniquitatibus vnū hæſiſſe Apollonium: ceteros profectò multos ex his incommodis pecunia ſe liberaſſe. Poſtremò tenebræ, vincula [a], carcer, incluſum ſupplicium, atq; à cōſpectu parentum, ac liberūm, deniq; à libero ſpiritu & [b] communi luce ſecluſum.

24 Hęc verò, *quæ vel vita redimi rectè poſſunt, æſtimare pecunia non queo.* hæc omnia ſero redemit Apollonius, iam mœrore, ac miſeriis perditus: ſed tamen ceteros docuit, antè iſtius auaritiæ [c], ac ſceleri occurrere. Niſi verò exiſtimatis, hominem pecunioſiſſimum ſine [d] aliqua cauſa quæſtus iniectū [e] ad tam incredibile crimen aut ſine eadem cauſa repentè è carcere emiſſum, aut hoc prædandi genus ab iſto in vllo vno adhibitū, ac tentatum, & non per illum omnibus pecunioſis Siculis metum propoſitum & iniectum.

25 ¶ Cupio [f] mihi, iudices, ab illo ſubiicis, quoniam de militari eius gloria dico, ſi quid fortè prætereo. Nam mihi videor [h] de omnibus iam rebus eius geſtis dixiſſe, quæ quidem ad [i] belli fugitiuorū pertinerent ſuſpicionem: certè nihil ſciens prætermiſi. Habetis hominis conſilia, diligentiam, vigilantiā, cuſtodiā, defenſionemq; prouinciæ. Summa illuc pertinet, vt ſciatis, quoniam plura [k] genera ſunt imperatorum, ex quo genere iſte ſit. Ne diutius in tanta penuria virorum fortium talem imperatorem ignorare poſſitis: non ad Q. Maximi ſapientiam, neq; ad illius ſuperioris Africani in re gerenda [l] celeritatem, neq; ad huius, qui poſtea fuit, ſingulare conſilium, neq; ad Paulli rationem, ac diſciplinam, neq; ad C. Marij vim atq; virtutem, ſed [m] ad aliud genus imperatorum ſanè diligenter retinendum, & conſeruandum, quæſo cognoſcite.

26 Itinerum [n] primùm laborem, qui vel [o] maximus eſt in re militari, iudices, & in Sicilia minimè [p] neceſſarius accipite, quàm facilem ſibi iſte, & iucundū ratione, conſilioque reddiderit. Primū temporib. hibernis, ad magnitudinem frigorū, & [q] ad tempeſtatū vim, atq; imbrium [r], præclarum ſibi [s] hoc remedium cōparat [t], vrbem Syracuſas elegerat: cuius [u] hic ſitus, atq. hæc natura eſſe loci, cælíq; dicitur, vt nullus vmquā dies tā magna, turbulentaq; [x] tempeſtate fuerit, quin [y] aliquo tempore ſolem eius diei homines viderent. hic ita viuebat iſte bonus Imperator hibernis menſibus, vt eum nō facile, non modò extra tectum, ſed [z] ne extra lectū quidem quiſquam videret. ita diei breuitas conuiuiis, noctis [a] longitudo, ſtupris & flagitiis conterebatur.

27 Cùm autem *ver* eſſe cœperat, cuius [b] initium iſte non à Fauonio, neq; ab aliquo aſtro notabat [c]: ſed, cùm roſam viderat, tunc incipere ver arbitrabatur: dabat ſe labori, atque itineribus: in quibus vſque [d] eò ſe præbebat patientem, atque impigrum, vt eum nemo vmquam in equo ſedentem videret. Nam, vt [e] mos fuit Bithyniæ regibus, lectica [f] hexaphoro ferebatur: in qua puluinus erat pellucidus [g] Melitenſi [h] roſa fartus: ipſe autem coronam habebat vnam in capite, alteram in collo, reticulúmque [a] ad [b] nareis ſibi apponebat [c], tenuiſſimo lino, minutis [d] maculis, plenum roſæ. Sic confecto itinere, cum ad aliquod oppidum venerat, eadem lectica vſq; in cubiculum deferebatur. eò veniebant Siculorum magiſtratus, veniebant [e] equites R. id quod ex multis iuratis audiſtis. cōtrouerſię ſecretò deferebātur: paullo poſt palam decreta auferebantur. deinde, vbi paulliſper in cubiculo, pretio, non æquitate iura deſcripſerat: Veneri iam, & Libero reliquum tempus deberi arbitrabatur.

28 quo loco mihi [f] non prætermittenda videtur præclari imperatoris egregia, ac ſingularis diligentia. Nam ſcitote eſſe oppidum in Sicilia nullum ex iis oppidis, in quibus cōſiſtere prętores, & conuentum [g] agere [h] ſolēt, quo in oppido non iſti ex aliqua familia nō [i] ignobili, delecta [k] ad libidinem mulier eſſet. Itaque nonnullæ ex eo numero in conuiuiū adhibebantur palàm. ſi quæ caſtiores erant, ad tempus veniebant: lucem, conuentumq; vitabant erant [l] autem conuiuia non [m] illo ſilentio prætorum, atq; imperatorum, neque eo pudore, qui in magiſtratuum conuiuiis verſari ſolet, ſed cum maximo clamore, atq; conuicio. non numquam etiam res [n] ad manus, atq; ad pugnam veniebat. Iſte enim prætor ſeuerus, ac diligens, qui populi R. legibus numquam paruiſſet, illis [o] diligenter legibus, quæ [p] in poculis [q] ponebantur, obtemperabat. Itaq; erant exitus eiuſmodi, vt alius inter [r] manus è cōuiuio, tanquam e prælio, auferretur: alius, tanquam occiſus, relinqueretur: pleriqu e fuſi ſine mente, ac ſine vllo ſenſu iacerent, vt quiuis [s] vt, cum adſpexiſſet, non ſe prætoris conuiuium, ſed [t] vt Cannenſem [u] pugnam nequitiæ videre arbitraretur.

29 Cum verò *æſtas* ſumma eſſe iam cœperat, quod [x] tempus omnes [y] Siciliæ ſemper prætores in itineribus conſumere conſueuerunt, propterea quòd tum putant obeundam eſſe maximè prouinciam, cùm in areis frumenta ſunt, quòd & familiæ congregantur, & magnitudo ſeruitij perſpicitur, & labor operis maximè oſtenditur [z], & frumenti copia cōmonet, tempus anni non impedit: tum, inquam, cū cōcurſant ceteri prætores, iſte nouo quodam ex genere Imperator, pulcherrimo Syracuſarū loco [a] ſtatiua ſibi caſtra faciebat.

30 nam in ipſo aditu atq; ore portus, vbi [b] primum ex alto ſinus ad [c] vrbem ab litore inflectitur, tabernacula carbaſeis [d] intenta [e] velis collocabat. huc ex illa domo prætoria [f], quæ regis Hieronis fuit, ſic emigrabat, vt [g] per eos dies nemo iſtum extra illum locum [h] videre poſſet. in eum autem ipſum locū [i] aditus erat nemini, niſi qui aut ſocius, aut miniſter libidinis eſſe poſſet. Huc omnes mulieres, quibuſcum iſte cōſueuerat, cōueniebant: quarum incredibile eſt, quanta multitudo fuerit Syracuſis. huc homines digni iſtius amicitia, digni vita illa, conuiuiiſque veniebant. Inter eiuſmodi viros, ac [k] mulieres, adulta ætate filius verſabatur: vt eum, etiamſi natura à parentis ſimilitudine abriperet, conſuetudo tamen, ac diſciplina patri [l] ſimilem eſſe cogeret.

a L. vincla. b L. atque à communi l. & ita v. c. c L. auaritiæ ſceleriq; occ. d v. c. ſine cauſa quæſt. e al. obiectū ad tam incr. v. c. electum ad tam incr. f de bello aduerſus piratas. g v. c. ſubiicis. h v. c. videor iam de omnibus rebus. i L. ad belli P. R. fugitiu. ſuſpicionē pertinerent: & ita v. c. k imperatorū plura genera. ſapientia in Fabio: celeritas in Africano maiore: cōſilium in minore Scipione: diſciplina in Paulo. virtus in Mario. l v. c. gerunda m L. ſed & aliud genus imperatorum eſſe referendū ſanèq; dil. n Itinera luxurioſa Verris. o Itinerum labor maximus eſt in re militari. p L. maximè neceſſ. q v. c. & tempeſtatum. r al. ac fluminum s v. c. hoc ſibi t L. comparat. u Syracuſani cæli natura. x v. c. ac turbulēta temp. y L. quin aliquo tēpore eius diei ſolem homines viderint. & ita v. c. z Paranomaſia ſeu annominatio. P. CCXLI. a v. c. longitudo noct. b Veris principium à Fauonio. c nec enim egrediebatur tecto vt vel ventos ſentire, vel cernere poſſet ſidera: verùm hæc à gloſſario quodam inſerta nemo non videt. d L. eò vſque e mos lectica hexaphoro vehendi Bithyniæ regibus. f L. lectica octophoro ferebatur g L. pellucidus, Melitenſi, roſa fart. h Melitenſis roſa (vt & Paſtanæ) in deliciis. Alij tamen legunt hîc Mileſia, Alij legunt Melitenſis i...

a citatur à Nonio hic locus c. 3 in Reticulum. b L. ad nareis ſibi admouebat. c admouebat Non. d. l. d hæ duæ minutis maculis deſunt Nonio ibid. e v. c. duo non habent veniebant. f L. non prætermittenda mihi vid. g Conuentus & conuentum agere quid, dixi ad Theophilum Iuſt. qui & quibus ex cauſis mouemus. § 4. h v. c. agere ſoleant. i v. c. non i- P. R. gnorabili. k L. delecta ad lib. & ita v. c. l Diligere aut m eſt inter multos legere. l Conuiuia Verris diſſoluta. m Conuiuiis prætorum & imperatorum & magiſtratuū, ſilentiū & pudor adhibebantur. n v. c. res ad pugnam, atque ad manus vocabatur. o L. illis legibus, quæ in poculis poneb. dilig. ob. p Paronomaſia. leges, e. poculi & populi Romani opponit. q Leges ponebantur poculis in conuiuiis. r Inter manus auferri eſt manibus auferri & tolli, exportari. ſimile dicendi genus apud Cæſarem. s L. vt quiuis cūm adſpex. t L. ſed Cannenſem. u h e tumultuoſam, non qualis in pugna Cannenſi, ſed qualis inter helluones nequiſſimos ortus ſolet. x Æſtatis tempus omnes Siciliæ, in itineribus P. CCXLII conſumere ſolebant & ... iſdem refert. a...

ſ e Cicero y L. omnes Siciliæ præt. ſemper in itinerib. oſtenditur, frumenti cop. z al. oſtendit. al. oſtenditur. a ... ſed loci nomine ſignific. ... b ... c v. c. ab litore ad vrbem. d videto Plin. e forte oſ... f Prætoria ſeu Prætoria domus Syracuſis, olim Hieronis regia: quod & infra inculcat. g L. vt per illos dies. h ... loco ... i al. lucum. k v. c. & mulieres. l patri ſimilem

31 Huc Tertia illa perducta per dolum, atque inſidias ab Rhodio tibicine, maximas in iſtius caſtris effeciſſe turbas dicitur, cum indigne pateretur vxor Cleomenis Syracuſini, nobilis mulier, itemque[a] Æſchrionis, honeſto loco nata, in conuentum ſuum mimi Iſidori filiam veniſſe. iſte autem *Annibal*[b], qui in ſuis caſtris *virtute*[c] *putaret oportere, non genere certari*, ſic hanc Tertiam dilexit, vt eam ſecum ex prouincia exportaret[d]. Ac per eos dies, cum iſte cum[e] pallio purpureo, talarique tunica verſaretur in conuiuiis muliebribus, non offendebantur homines in[f] eo: neque moleſte ferebant, abeſſe a foro magiſtratum, non ius dici, non iudicia fieri: litum illum litoris percrepare totum mulierum vocibus, cantuque ſymphoniæ: in foro ſilentium eſſe ſummum cauſarum, atque iuris, non ferebant homines moleſtè. non enim ius abeſſe videbatur à foro, neque iudicia, ſed vis, & crudelitas, & bonorum acerba, atque indigna direptio.

32 Hunc tu igitur imperatorem eſſe defendis, Hortenſi? huius furta, rapinas, cupiditatem, crudelitatem, ſuperbiam, ſcelus, audaciam, rerum geſtarum magnitudine, atque imperatoriis laudibus tegere conaris? Hic ſcilicet eſt metuendum, ne ad exitum defenſionis tuæ, vetus illa Antoniana[g] dicendi ratio, atque auctoritas proferatur: ne[h] excitetur Verres, ne denudetur à pectore, ne cicatrices populus R. adſpiciat, ex mulierum morſu[i] veſtigia libidinis, atq; nequitiæ.

33 *Dij*[k] *faciant*, vt rei militaris, vt belli mentionem facere audeas. cognoſcentur enim omnia iſtius æra[l] illa vetera, vt, non ſolùm in imperio, verùm etiam in ſtipendiis qualis fuerit, intelligatis. renouabitur prima illa militia. cùm iſte è foro abduci[m], non, vt ipſe prædicat, perduci[n] ſolebat. aleatoris Placentini caſtra commemorabuntur: in quibus cum frequens fuiſſet, tamen ære[o] dirutus eſt. multa eius in ſtipendiis damna proferentur: quæ ab iſto, ætatis fructu diſſoluta, & compenſata ſunt.

34 Iam verò, cùm in eiuſmodi patientia turpitudinis, aliena, non ſua ſatietate obduruiſſet: qui vir fuerit, quot præſidia, quā munita pudoris, & pudicitiæ, vi & audacia ceperit, quid me attinet dicere, aut[p] coniungere cum iſtius flagitio, cuiuſquam prætereà dedecus? non faciam, iudices: omnia vetera prætermittam. duo ſola recentia ſine cuiuſquam infamia ponam: ex quibus coniecturam facere de omnibus poſſitis. vnum illud, quod ita fuit illuſtre, notumque omnibus, vt nemo tam ruſticanus homo, L. Lucullo, & M. Cotta COSS. Romam ex vllo municipio vadimonij cauſa venerit, quin ſciret, iura omnia[q] populi R. nutu, atque arbitrio Chelidonis meretriculæ gubernari: alterum, quòd, cum paludatus[r] exiiſſet, votaque pro imperio ſuo, communique[s] populi R. nuncupaſſet, noctu ſtupri cauſa, lectica in vrbem introferri ſolitus[t] eſt ad mulierem, nuptam vni, propoſitam[u] omnibus contra fas, contra auſpicia,

a L. itémque vxor Aeſchr. b v.c. Hanniball, c Proinde Annibal apud Enniumita milites hortatur, Hoſtem qui feriet mihi erit Carthaginenſis, quiſquis erit. d v.c. deportaret, & ita L. e Veſti.ut Verris. f L. non agnoſcit, in eo, neque habent v.c. g cur enim M. Antonius M. Aquillium defendit? h Ratio motus citandi in oratione & rerum deleuatione. i morſu mulieris hic videntur eſſe veſtigia bauorum, qualia illis eſſe ſolent, qui continuis baſiationibus tempus terunt. k optandi formula. l Aera, hoc eſt ſtipendia merebant milites, etiam nobiliſſimi. P. B. m Abducebātur è foro adoleſcentes vt oratores audirent: Verres è foro perductus, non ad oratores aut meretrices ſed ad obſcœnam libidinē. n al. produci. o ære diruti, ſtipendio ob ignominiam multati: quod in fiſcum dirutum, non in militis ſacculum. Feſtus, dirutum. p L. ac coniungere c. & v.c. q L. omnia prætoris vrbani nutu, al. omnia prætori populi Ro. al. omnia populi Rom. Sed nihil mutandum. Nam decreta prouincia, antequam paludati prætores exibant, in Capitolio ſolennia pro Republica vota faciebant. r Paludamentum, eſt inſigne ornamentum militare. Feſtus, Var. 6. de ling. Diuus imperatorium Caeſaris, prætoriū Piſo poſtea chlamys dicta Nonius 14. Neq; id modo militibus, ſed & imperatoribus in viu. Togam enim paludamento imperatores mu abant. Salo ſ pallium autem imperatorium cocco, purpura & auro diſtinctū erat. Iſidorus 19 cap. 24. ſ communique Republica, al. communique Reipublicæ. t fortè auſus eſt. u legendum videtur poſtpoſitam omnibus.

contra omneis diuinas, atque humanas religiones.

35 O dij immortales! *quid intereſt inter menteis hominum & cogitationes?* Ita mihi meam voluntatem ſpemque reliquæ vitæ veſtra, populique R. exiſtimatio comprobet, vt ego, quos adhuc mihi magiſtratus populus R. mandauit, ſic eos accepi, vt me omnium officiorum obſtringi religione arbitrarer. Ita quæſtor ſum factus, *vt mihi honorem illum tum non*[a] ſolum *datum, ſed etiam creditum, ac*[b] *commiſſum putarem. ſic obtinui quæſturam in*[c] *prouincia*, vt *omnium oculos in*[d] *me vnum coniectos arbitrarer: vt me, quæſturámque meam quaſi in aliquo orbis*[e] *terræ theatro verſari exiſtimarem: vt*[f] *omnia ſemper, quæ iucunda videntur*[g] eſſe, *non modo his extraordinariis cupiditatibus, ſed etiam ipſi naturæ*[h], *ac neceſſitati denegarem.*

36 Nunc ſum deſignatus ædilis[i]: habeo rationem, quid à pop. R. acceperim: mihi ludos ſanctiſſimos maxima[k] cum cæremonia Cereri, Libero, Liberæque faciendos: mihi Floram matrem pop. plebique Ro. ludorum celebritate placandam: mihi ludos antiquiſſimos[l], qui primi Romani ſunt nominati, maxima cum dignitate, ac religione Ioui, Iunoni, Mineruæque eſſe faciundos: mihi ſacrarum ædium procurationem, mihi totam vrbem tuendam eſſe commiſſam: ob earum rerum laborem, & ſollicitudinem fructus illos datos, antiquiorem[m] in ſenatu ſententiæ dicendæ locum, togam prætextam, ſellam curulem, ius, imagines[n] ad memoriam, poſteritatemque[o] prodendam.

37 Ex his ego rebus[p] omnibus, iudices, ita mihi deos omneis propitios eſſe velim, vt tametſi mihi iucundiſſimus eſt honos populi, tamen nequaquam tantum capio voluptatis, quantū ſollicitudinis[q], & laboris, vt hæc ipſa ædilitas, non quia neceſſe fuerit, alicui candidato data, ſed quia ſic oportuerit, rectè collocata, & iudicio populi[r] digno in loco poſita eſſe videatur.

38 Tu cùm eſſes prætor renuntiatus quoquo modo (mitto enim, & prætereo, quid tum ſit actum) ſed cum eſſes renuntiatus, vt dixi, non ipſa præconis[s] voce excitatus es, qui te toties ſeniorum, iuniorumque centuriis[t] illo honore affici pronuntiauit, vt hoc putares, aliquam reipub. partem tibi creditam? annum tibi illum vnum domo carendum eſſe meretricis? Cum tibi fortè[u] obtigiſſet, vt[x] ius diceres: quātum negotij, quid oneris haberes[y], nunquam cogitaſti: neq; illud rationis habuiſti, ſi fortè expergefacere te poſſes, eam prouinciam, quam tueri ſingulari ſapientia, atque integritate difficile eſſet, ad ſummam ſtultitiam, nequitiamque veniſſe. Itaq; non[z] modo domo tua Chelidonem in prætura extrudere[a] noluiſti, ſed in Chelidonis domum præturam tuam totam detuliſti.

39 Secuta prouincia eſt: in qua tibi nunquā venit in mentem, nō tibi idcirco faſceis, & ſecureis & tantam imperij vim, tantamque ornamentorum omnium dignitatem datam, vt earum rerū vi, & auctoritate omnia repagula iuris[b], pudoris, & officij perfringeres: vt omnium bona, prædam tuam duceres: nullius[c] res tuta, nullius domus clauſa, nullius vita ſepta, nullius pudicitia munita contra tuā cupiditatem, & audaciam poſſet eſſe. in qua tu te ita geſſiſti, vt[d], cum omnibus teneare re-

habentur, iurā. c v.c. vt nullius. d vt, omnibus cùm

a al. non tum datum, quam æditum. b v.c. & commiſſum c v.c. in Sicilia prouincia. d v.c. in me coniect. arb. e L. orbis terrarum th. f v.c. vt ſemper omnia, & ita L. g L. videntur eſſe, ea non m. P. CCXLIII. h al. naturæ neceſſitati. i Ædilis partes quæ fuerint. k v.c. maxima cum cura, & cæremonia al. maxima tum cura, tum cærem. l antiquiſſimi, qui & Ludi Romani. m ius loci antiquioris dicendæ ſenatu ſententiæ, de quo ordine vide 14. Gell. 7. o al. ius imaginis, quod ſcil. ius Aedilitas curulis (inter ordinarios magiſtratus) prima dabat. Hac ius qui conſequuti erant, nobiles habebantur ſiue ex patritiis, ſiue ex plebe. Non enim ex genere, ſed ex imaginum iure nobilitas. imagines verò ex magiſtratu, non quouis, ſed Curuli ſaliē. o ita legitur apud Nonium c. 4. in prodere. Alij tamen legunt poſteritati. p v.c. omnib. rebus, q L. & ſollicit. & ita v.c. r al. populi in loco poſita. P. B. ſ præconis voce nunciabantur magiſtratus. t Centuriatis comitiis maiores magiſtratus (vt Conſules, Prætores, Cenſores) creabantur. u creati à populo Prætores ſortes ſe prouincias ſortiebantur. x v.c. vt ius diceres. y al. ſubires. z al. non modò domo. a a. al. excludere b v. duo ſen. ten.

bus, ad

bus, ad bellum fugitiuorum confugias: ex quo iam intelliges [a], non modò tibi nullam defenſionem, ſed maximam vim criminum exortam. niſi fortè Italici [b] belli fugitiuorum reliquias, atque illud Tempſanum [c] incommodum [d] proferes. ad [e] quod recens cùm te peropportunè fortuna obtuliſſet, ſi quid in te virtutis, atque induſtriæ fuiſſet: idem, qui ſemper fueras, inuentus es.

39 Cùm ad te Valentini [f] veniſſent, & pro his homo diſertus, & nobilis, M. Marius, loqueretur, vt negotium ſuſciperes, vt, cùm penes te prætorium [g] imperium, ac nomen eſſet, ad illam paruam manum exſtinguendam, ducem te, principémque præberes: non modò id refugiſti, ſed eo ipſo tempore, cùm eſſes in littore, Tertia illa tua, quam [h] tecum deportabas, erat in omnium conſpectu. ipſis autem Valentinis ex tam illuſtri, nobiliqúe municipio, tantis de rebus reſponſum nullum dediſti, cùm eſſes cũ tunica pulla [i], & pallio. Quid hunc proficiſcentem, quid in ipſa prouincia feciſſe exiſtimatis, qui cùm iam ex prouincia non ad triumphum, ſed ad iudicium decederet, ne illam quidem infamam fugerit, quam ſine vlla voluptate capiebat?

40 O diuina ſenatus frequentis in [k] æde Bellonæ admurmuratio! Memoria teneti s, iudices, cùm aduesperaſceret, & paullo ante eſſet de hoc Tempſano [l] incommodo nuntiatum, cùm inueniretur nemo, qui in illa loca cum imperio mitteretur, dixiſſe quendam, Verrem eſſe non longè à [m] Tempſa: quàm valde vniuerſi admurmurarint [n], quàm palàm principes [o] contrà [p] dixerint. Et is tot criminibus, teſtimoniiſque conuictus, in eorum tabellis [q] ſpem ſibi aliquam ponit, quorum omnium palàm, cauſa incognita, voce damnatus eſt?

41 Eſto: nihil ex fugitiuorum bello, aut ſuſpicione belli laudis adeptus eſt, quòd neque bellum eiuſmodi, neque belli periculum fuit in Sicilia, neq; ab iſto prouiſum eſt, ne quod eſſet. At vero contra bellum prædonum claſſem habuit ornatam, diligentiamque adhibuit in eo ſingularem [r]. Itaque [s], iſto prætore, præclarè defenſa prouincia eſt. Sic de bello prædonum, ſic de claſſe Sicilienſi, iudices, dicam, vt hoc iam antè confirmem, in hoc vno genere omneis ineſſe culpas iſtius maximas, *auaritiæ, maieſtatis* [u] *, dementiæ, libidinis, crudelitatis*. Hæc dum breuiter expono, quæſo, vt feciſtis adhuc, diligenter attendite.

42 Rem naualem primum ita dico eſſe adminiſtratam, non vti prouincia defenderetur, ſed *vt claſſis* [x] *nomine pecunia quæreretur*. Superiorum [y] prætorum conſuetudo [z], cùm hæc fuiſſet, vt naues ciuitatibus, certuſque numerus nautarum, militumque imperaretur, maximæ, & locupletiſſimæ ciuitati Mamertinæ nihil horum imperauiſti. ob [a] quam rem quid tibi Mamertini clàm dederint pecuniæ, pòſt [b] videbitur: ex ipſorum litteris & teſtibus quæremus. 43 nauem verò Cybeam [c] maximam, triremis inſtar, pulcherrimam, atque ornatiſſimam, palàm ædificatam ſumtu [d] publico, ſciente [e] Sicilia, per magiſtratum, ſenatumque Mamertinum tibi datam, donatámque eſſe dico. hæc nauis onuſta præda Sicilienſi, cùm ipſa quoque eſſet ex præda, ſimul cum iſte decederet, appulſa Veliam eſt, cum [a] plurimis rebus, & iis, quas [b] antè Romam mittere cùm ceteris furtis noluit, quòd erant cariſſimæ, maximéque eum delectabant. Eam nauem nuper egomet vidi Veliæ, multique alij viderunt, pulcherrimam, atque ornatiſſimam, iudices. quæ quidem omnibus, qui eam adſpexerant, proſpectare iam exſulium, atque explorare fugam domini videbatur.

44 Quid mihi hoc loco reſpondebis? niſi forte id, quod tametſi probari nullo modo poteſt, tamen dici quidem in iudicio de pecuniis repetundis neceſſe eſt, de tua pecunia cõſtare [c] ædificatam eſſe eam nauim. Aude hoc ſaltem dicere, quod neceſſe eſt. noli metuere, Hortenſi, ne quæram, *qui* [d] *licuerit ædificare nauem ſenatori*. antiquæ ſunt iſtę leges, & mortuæ, quemadmodum tu ſoles dicere, quæ vetant. Fuit iſta reprehenſio [e] quondam, fuit iſta ſeueritas in iudiciis, vt iſtam rem accuſator in magnis criminib. obiiciendam putaret. Quid enim tibi naue [f] opus fuit? qui [g] ſi quò publicè proficiſcereris, & præſidij, & vecturæ cauſa, ſumtu publico nauigia præberentur: priuatim autem nec proficiſci quoquam potes, nec arceſſere res tranſmarinas ex iis locis, in [h] quibus tibi habere, mercari nihil licet.

45 Deinde cur quidquam contra leges paraſti? Valeret hoc crimen in illa veteri ſeueritate, ac dignitate reip. Nunc non modo te hoc crimine non arguo: ſed ne illa quidem communi vituperatione reprehendo. Poſtremò tu tibi hoc numquam turpe numquam criminoſum, numquam inuidioſum fore putaſti, celeberrimo loco palàm tibi ædificari onerariam nauem in ea prouincia, quam tu cum imperio obtinebas? Quid eos loqui, qui videbant: quid exiſtimare eos, qui audiebant, arbitrabare? inanem te nauẽ eſſe in Italia deducturum? nauiculariam te, cum Romam veniſſes, eſſe facturum? Ne illud quidem quiſquam poterat ſuſpicari, te [l] habere in Italia maritimum fundum, & ad fructus deportandos onerariam nauem comparare. Eiuſmodi de [m] te voluiſti ſermonem eſſe omnium, palam vt loquerentur, te illam nauem parare, quæ prædam ex Sicilia deportaret [n], & quę ad ea furta, quæ reliquiſſes, commearet?

46 Verum hæc omnia, ſi doces, nauem de tua pecunia ædificatam, remitto, atque concedo. ſed hoc, homo amentiſſime, non intelligis priore actione ab [o] ipſis iſtis tuis Mamertinis laudatorib. eſſe ſublatum? Nam dixit Heius, princeps ciuitatis, princeps iſtius legationis, quæ ad tuam laudationem miſſa eſt, nauem tibi operis publicis Mamertinorum eſſe ædificatam [p], eique faciendæ ſenatorem Mamertinum publicè præfuiſſe. Reliqua eſt materies. hanc Rheginis, vt ipſi dicunt (tametſi tu negare non potes) publicè, quod Mamertini materiem non habent, imperauiſti. Si & ex quo fit nauis, & qui faciunt, imperio [q] tibi tuo, non pretio, preſto fuerunt: vbi tandem iſtuc latet, quod tu de tua pecunia dicis impenſum?

47 At Mamertini in tabulis nihil habent. Primùm video potuiſſe fieri, vt ex ærario nihil darent, (etenim vel [r] Capitolium, ſicut apud maiores noſtros factum eſt, publice [s], gratis, coactis fabris, operiſque imperatis exædificari atque effici potuit.) deinde [t] id quod perſpicio, & quod oſtendam, cùm iſtos produxero, ipſorum ex litteris, *multas pecunias iſti erogatas in operum locationes falſas, atque inaneis, eſſe perſcriptas*. Nam [u] illud minimè mirum eſt, Mamer-

a L. intelliges, & ita v. c. b L. Italici fugitiuorum belli rel. c L. Temſanum incom. d cum Temſanum oppidum Brutiorum, reſidua Spartacum vi eâ manus occupaſſet. e v. c. Id quod recens cùm per opportunè fortuna att. f Valentini Tempſorum vicini, quo ſ olim vrbs Vibona, Valentia dicta Strab. 6. & Plin. [g] v. c. prætorium nomen eſſet. h v. c. quam tu tecum. P. CCXLIV. i Pullæ erant tunicæ plebe forenſi pauperũ albæ, eorum qui ſupra plebeios & infimũ vulgus non putantur, vt quidam putant. Itaque hunc colorẽ vt indecorũ in Verre notas Cic. adde Lipſium Elect. 13. k Senatus in æde Bellonæ dabatur legatis exterarum nationũ quos in vrbem admittere volebant. l L. Temſano inc. m L. à Temſa. n v. c. admurmurauerint. o Principes viri, Conſulares, Prætorij, qui in magiſtratu. p v. c. dixerint contrà. q v. c. tabella. r v. c. Itaque ab iſto pr. præci. s Crimina Verris in bello piratico P. B. admiſſa. t Partitio. u antea maieſtatis, dementiæ, libid. x Auaritiæ. y Digreſſio de Mamertinis. z Conſuetudo nautum, nautarum, militum ciuitatibus imperandorum. a v. c. ob hãc rem. b L. pòſt, ſi videbitur, ex ipſ. litt. c dixi libro 4. ſuprà. d al. ſumptu, tuo nomine, publicè ſciente tota Sicilia. e L. ſciente tota Sicilia.

a L. cum pluſimis rebus, iis, quas antè R. b al. quas iſte Romam m. c v. c. omnem verbum, conſtare, non habent, neq. L. agnoſcit. d Lege prohibiti ſenatores nauem ædificare aut habere, deni ad L. 46 § 2. ff. de iure fiſci L. 4 ff. de vacat. & excuſ. muner. e al. reſp. quõdam. Pal. reſp. religio. al. reſp. ratio. f L. naui. g L. cui, ſi quò publ. h L. in quib. P. CCXLV. tibi mercari nihil l. Pal. in quibus te habere nihil licet. Pal. in quibus te emere licet. i v. c. duo non habent, Poſtremò. k L. nauem illam eſſe in Ital. v. c. duo, inanem eſſe illam in It. l v. c. te in Italia maritimum habere f. m L. voluiſti de te &c. & ita v. c. n al. deportaret: quæ ad. o L. ab iſtis ipſis Mamertinis, & iſtis laud. p v. c. factam. q v. c. imperio tibi, non v. c. pretio, preſto f. r troſla. s L. publicè coactis fabris, operiſq. imperatis, gratis v. c. d. t L. Deinde id quoq; perſpicio, & quod oſtendam, cùm ipſos produxero, ex ipſorum litt. & ita v. c. u al. iam.

Digitized by Google

tinos, à quo ſummum beneficium accepe-rant, quem ſibi amiciorem, quàm populo R. eſſe cognouerant, eius capiti litteris ſuis pepercìſſe. ſed ſi argumento eſt, Mamertinos pecunias [a] tibi non dediſſe, quia ſcriptum non habent: ſit argumento, tibi gratis conſtare nauem, quia, quid emeris, aut quid locaueris [b], ſcriptum proferre non potes.

48 At enim idcirco nauem Mamertinis non imperaſti, quod ſunt fœderati. *Dij [c] approbent.* habemus hominem in fetialium [d] manibus [e] educatum: vnum præter ceteros, in publicis religionibus fœderum ſanctum & [f] diligentem. omnes [g], qui ante te prætores fuerunt, dedantur Mamertinis, quod iis nauem cõtra pactionem fœderis imperarint. Sed tamẽ, tu ſanctè homo, ac religioſe, cur Taurominitanis item fœderatis nauem imperaſti? an hoc probabis, in æqua cauſa populorum ſine pretio varium ius, & diſparem conditionem fuiſſe?

49 Quid, ſi eiuſmodi eſſe hæc duo fœdera duorum populorum, iudices, doceo, vt Taurominitanis nominatim cautum, & exceptum ſit fœdere, *ne* [h] *nauem dare debeant*: Mamertinis in ipſo fœdere ſanctum, atque perſcriptum ſit, *vt* [i] *nauem dare neceſſe ſit*: iſtum autem contra fœdus & Taurominitanis imperaſſe, & Mamertinis remiſiſſe? num cui dubium poterit eſſe, quin, Verre prætore, plus Mamertinis Cybéa quam Taurominitanis fœdus oppitulatũ ſit? Recitentur fœdera. MAMERTINORVM ET TAVROMINITANORVM CVM POPVLO R. FOEDERA. Iſto igitur, tuo, quemadmodum ipſe prædicas, beneficio: vt res indicat, pretio, atque mercede, minuiſti maieſtatem reip. [k] minuiſti auxilia populi [l] R. minuiſti copias, maiorum virtute ac ſapientia comparatas: ſuſtuliſti ius imperij, conditionem ſociorum, memoriam fœderis. Qui *ex fœdere ipſo nauem vel vſque ad Oceanum, ſi imperaſſemus, ſuo ſumtu, periculoq; ſuo armatam, atque ornatam mittere debuerunt*. hi, ne in freto ante ſua tecta, & domos nauigarẽt: ne ſua mœnia, portuſque defenderent, pretio abs te ius fœderis, & imperij conditionem emerunt [m].

50 Quid cenſetis in hoc fœdere faciundo voluiſſe Mamertinos impendere laboris, operæ, pecuniæ, ne hæc biremis adſcriberetur, ſi id vllo modo poſſent à [n] noſtris maioribus impetrare? nã, cùm hoc munus imperaretur [o] tam graue ciuitati, inerat neſcio quo modo in illo fœdere ſocietatis quaſi quædam [p] notæ ſeruitutis. Quod tum recentibus ſuis officiis, integra re, nullis populi R. difficultatibus, à maioribus noſtris fœdere aſſequi non potuerunt, id nunc nullo nouo officio ſuo, tot annis poſt, iure [q] imperij noſtri quotannis vſurpatum, ac ſemper retentum, ſumma in difficultate nauium, à C. Verre pretio aſſecuti ſunt.

51 At [r] hoc ſolùm ſunt aſſecuti, ne nauem darent. Ecquem nautam, ecquem militem, qui aut in claſſe, aut in præſidio eſſet, te prætore, per triennium Mamertini dederunt? Denique cùm ex ſenatuſconſulto, itémque *ex lege* [s] *Terentia, &* [t] *Caſſia frumentum æquabiliter emi ab omnibus Siciliæ ciuitatibus oporteret*. id quoque munus leue atque commune Mamertinis remiſiſti. Dices, frumentum Mamertinos non debere. Quomodo non debere? an, vt ne venderent? non enim erat hoc genus frumenti ex eo genere, quod exigeretur, ſed ex eo, quod emeretur. Te igitur auctore, & interprete, ne foro [u] quidem, & commeatu Mamertini populum [a] R. iuuare debuerunt.

a v. c. pecuniam & ita L.
b v. c. locaris.
c Mos laudandi, ſed hic ironia.
d Fetiales à feriendo, quibus belli pacisque faciendæ ius eſſet. Fiſſus inſtitutus à Numa.
e al. m. rib.
f L. ac diligentem,
g v. c. omnes, qui ante te fuerunt prætores,
h In fœderibus faciẽdis, fœderatis plerunque nominatim imperabatur nauis à P. Romano: interdum etiã excipiebatur, Ne nauis daretur.
i v. c. vt nauem.
k v. c. P. R. L. populi R.
l L. reip.
P. CCXLVI.
m L. redemerunt, & ita v. c.
n al. à veſtris
o L. imponebatur tam graui & ita v. c. ſal. imperabatur.
p Nauẽ mittere fœderato populo, quaſi quædã nota ſeruitutis.
q iure imperij noſtri quotannis vſurpato, ac ſemper retento.
r al. At ſunt hoc ſolum aſſecuti deb. vulg. At non hoc ſolùm aſſecuti.
s Harum legum meminit idem Cicero Verrina frumentaria.
t lata eſt hæc lex M. Terentio Lucullo, & C. Caſſio Varro. Coſſ. anno vrbis DCLXXX
u foro & commeatu accepe pœnæ ſpecies.

52 Quæ tandem ciuitas fuit, quæ deberet? Qui publicos agros arant, certum eſt quid ex [b] lege [c] cenſoria dare debeant. Cur iis quidquã præterea ex alio genere imperauiſti? Quid [d] decumani [e]? numquid præter ſingulas decumas ex lege Hieronica debent? cur iis quoque ſtatuiſti, quantum ex hoc genere frumenti emti darent? qui [f] ſunt immunes, ij certe nihil debent. At [g] iis non modo imperaſti: verum etiã, quo plus darent, quàm poterant, hæc ſexagena millia modiûm, quæ Mamertinis remiſeras, addidiſti. Neque hoc dico: ceteris non [h] rectè imperatum eſſe. Mamertinis [i], qui erant in eadem cauſa, quib. ſuperiores, omnes prætores item vt ceteris imperant, pecuniamque ex S. C. & ex lege diſſoluerant, his dico non rectè remiſſum. Et [k], vt hoc beneficiũ, quemadmodum dicitur, trabali [l] clauo figeret, cum conſilio cauſam Mamertinorum cognoſcit, & de conſilij ſententia Mamertinis ſe frumentum non imperare pronuntiat.

53 Audite decretum mercenarij prætoris ex ipſius commentario [m]: & cognoſcite, quanta in ſcribendo grauitas, quanta in conſtituẽdo iure ſit auctoritas. Recita [n] commentariũ. DECRETVM EX COMMENTARIO. Libẽter [o] ait ſe facere: itaque perſcribit. Quid, ſi hoc verbo non eſſes vſus, Libenter? non videlicet inuitum te quæſtũ facere putaremus? ac *de conſilij ſententia*. præclarum recitari conſiliũ, iudices, audiſtis. vtrùm vobis conſiliũ recitari [p] tãdem prætoris videbatur, cùm audiebatis nomina, an prædonis improbiſſimi ſocietas, atque comitatus?

54 En fœderũ interpretes, ſocietatis pactores [q] religionis auctores [r]. numquã in Sicilia frumẽtum publicè eſt emtum, quin Mamertinis pro portione imperaretur, antè q̃ hoc delectum, præclarùmque conſilium iſte dedit, vt ab his nummos acciperet, ac ſui ſimilis eſſet. Itaq; tantum valuit iſtius decreti auctoritas, quãtum debuit eius hominis, qui, à quib. frumentum emere debuiſſet, iis decretum vendidiſſet. Nam ſtatim L. Metellus, vt iſti ſucceſſit, ex C. Sacerdotis, & Sex. Peducæi inſtituto, ac litteris, frumentũ Mamertinis imperauit. Tũ illi intellexerunt, ſe id, quod à malo auctore [s] emiſſent, diutius obtinere nõ poſſe.

55 Age porrò, tu, qui [t] te tã religioſum exiſtimari voluiſti interpretem fœderũ, cur Taurominitanis frumentum, cur Netinis imperaſti? quarum ciuitatum vtraq; fœderata eſt. Ac Netini quidem ſibi non defuerũt. nam ſimul ac pronuntiaſti, *libenter* [u] *te Mamertinis quiddam remittere*: te adierunt, & eandem ſuam cauſam fœderis eſſe docuerunt. tu aliter decernere in eadem cauſa non potuiſti. Pronuntias, *Netinos frumentum dare non* [x] *oportere*: & [y] ab his tamen exigis. Cedo mihi, eiuſdem prætoris litteras [z] & rerum decretarum, & frumenti imperati, & rerum decretarum tritici [a] emti. LITTERÆ PRÆTORIS RERVM DECRETARVM, FRVMENTI IMPERATI, ET FRVMENTI EMTI. Quid potius in hac tanta [b], ac tam turpi inconſtantia ſuſpicari poſſumus, iudices, quàm id, quod neceſſe eſt, aut iſti à Netinis pecuniam, cùm poſceret, non datam: aut id eſſe actum, vt intelligerent Mamertini, bene ſe apud iſtum tam multa pretia, ac munera collocaſſe, cùm idem alij iuris ex eadem cauſa non obtinerent?

56 Hic mihi etiam audebit mentionem facere

a v. c. iuuare populum R. deb.
b v. c. lege cenſ.
c lex hic ſumitur, pro cõuentione.
d al. quid decumani?
e decumani qui eſſent ſupra diximus.
f L. Quid immunes? ij certè & ita v. c.
g v. c. At iis.
h v. c. non rectè imperatũ. ſed Mamert.
i al. ſed Mamertinis.
k al. At, vt h. L. Atque vt hoc benef.
l trabalis clauus, firmus & validus.
m Commentarium rerum à ſe in prouincia geſtarum, prætores perſcripſiſſe, vel hic locus argumento. Hinc paulò poſt litteræ rerum decretarum, frumenti imperati & empti.
n L. Recita decretum ex cõmentario.
o hoc eſt, libenter remittere frumentum Mamertinis, vt paulò poſt ait.
p L. tandem prætoris recitari vid. & ita v. c.
P. CCXLVII.
q pactores ſocietatis.
r id eſt, defenſores.
s id eſt venditore
t v. c. qui tam rel. exiſt. te vo.
u L. libenter te Mamertinis remittere: al. libenter te Mamertinis quidem rem.
x L. nõ debere & ita v. c.
y L. & ab his tamen exegiſti C.
z L. litteras & rerum decretarum, & frum. imp & tritici emti.
a al. & tritici empti.
b v. c. & tam turpi.

cere Mamertinæ laudationis? in qua quàm multa ſint vulnera. quis eſt veſtrûm, iudices, quin intelligat? Primum, vt [a] *in iudiciis, qui decem [b] laudatores dare non poteſt, honeſtius[c] eſt ei nullum dare, quàm illum quaſi legitimum numerum conſuetudinis non explere*[d]. tot in Sicilia ciuitates ſunt, quibus tu per triennium præfuiſti: arguunt ceteræ: paucæ, & paruæ, metu repreſſæ, ſilent: vna laudat. Hoc quid eſt, niſi intelligere, quid [e] habeat vtilitatis vera laudatio? ſed tamen ita [f] Verres prouinciæ præfuiſti, vt hac vtilitate neceſſariò tibi[g] ſit carendum.

57 Deinde, id quod alio loco antè dixi, quæ eſt iſta tandem laudatio, cuius laudationis legati principes & publicè tibi nauem ædificatam, & priuatim ſe ipſos abs te ſpoliatos, expilatoſque eſſe [h] dixerunt? Poſtremò quid aliud iſti faciunt, cùm te ſoli ex Sicilia laudant, niſi teſtimonio nobis ſunt, te [i] omnia ſibi eſſe largitum, quæ tu de rep. noſtra detraxeris? Quæ colonia eſt in Italia tam bono iure, quod tam immune municipium, quod per hoſce annos tam commoda vacatione [k] ſit vſum omnium rerum, quàm Mamertina ciuitas per triennium? ſoli, ex fœdere quod debuerunt, non dederunt: ſoli, iſto prætore, omnium rerum immunes fuerunt: ſoli in iſtius imperio ea[l] conditione vitæ fuerunt, vt populo R. nihil darent, Verri nihil [m] denegarent.

58 ¶ Verùm [n], vt ad claſſem, quo ex loco ſum [o] digreſſus, reuertar: *accepiſti à Mamertinis nauem contra[p] legem. remiſiſti contra fœdera.* ita, in vna ciuitate bis improbus fuiſti: cùm & remiſiſti, quod non oportebat: & accepiſti, quod non licebat. Exigere te oportuit nauem, quæ contra prædones, non quæ cum præda nauigaret: quæ defenderet, ne prouincia ſpoliaretur, non [q] quæ noua prouinciæ ſpolia portaret. Mamertini tibi & vrbem, quò furta vndique portares, & nauem, qua exportares, præbuerunt. illud tibi oppidum, receptaculum prædæ fuit: illi homines, teſtes, cuſtodeſque furtorum [r]: illi tibi & locum furtis, & furtorum vehiculum comparauerunt. Itaque ne tum quidem, cùm claſſem auaritia, ac nequitia tua perdidiſti, nauem[ſ] Mamertinis imperaſſe auſus es: quo tempore in tanta inopia nauium, tantaque calamitate prouinciæ, etiam ſi precario eſſent rogandi, tamen ab his impetraretur. reprimebat enim tibi & imperandi vim, & rogandi conatum præclara illa non populo R. reddita biremis, ſed prætori donata Cybéa. Ea fuit merces imperij, auxilij[t], iuris, conſuetudinis, fœderis.

59 Habetis vnius ciuitatis firmum auxilium amiſſum, ac venditum pretio. ¶ Cognoſcite nunc nouam prædandi rationem, ab hoc primum excogitatam. *Sumtum [u] omnem in claſſem frumento, ſtipendio, ceteriſque rebus nauarcho [x] ſuo quæque ciuitas ſemper dare ſolebat. is neque vt accuſaretur à nautis, committere audebat, & ciuibus ſuis rationem referre debebat.* in[y] illo omni negotio, non modò labore, ſed etiam periculo ſuo verſabatur. Erat hoc, vt dico, factitatum ſemper, nec[z] ſolùm in Sicilia, ſed in omnibus prouinciis, etiam in ſociorum, & Latinorum ſtipendio ac ſumtu, tum cùm illorum auxiliis vti ſolebamus. Verres poſt imperium conſtitutum primus imperauit, *vt ea pecunia omnis à ciuitatibus ſibi adnumeraretur, vt[a] is pecuniam tractaret, quem ipſe præfeciſſet.* 60 cui poteſt eſſe dubium, quamobrem & omnium conſuetudinem veterem primus immutaris, & tantam

a Id eſt ὅτι & ita hanc particulã interpretatur Priſcianus l. 18. Alij hunc locũ ita legunt, primum quod vna ciuitas Siciliæ ciuitatũ laudat, vt in iudiciis.
b Laudatores in cauſis grauioribus admiſſos hic locus indicio, P. B. quod & ab Asconio confirmatur. refert enim Scaurũ, qui à Cicerone defenſus eſt, à nouem conſularibus laudatum: & uno adoleſcẽte Fauſto, Scauri ipſius fratre, Sullæ filio.
c al. honeſtius nullũ daret.
d al. explet.
e L. quid habeat vtilitatis vera laudatio: ſed tamen ita prouinciæ præfuiſſe, vt
f al. ita prouinciæ præfuiſſe & poſt carendum.
g L. tibi ſit carendum?
h v. c. eſſe dixerunt.
i v. c. omnia te ſibi
k v. c. vacatione omnium rerũ ſit vſum q
l L. ea conditione vixerũt, vt al. ea conditione eſſe fuerunt, vt p.
m v. c. nihil negarent.
n Redit à digreſſione.
o L. ſum degreſſus.
p v. c. contra leges.
q L. non quæ prouinciæ ſpol. port.
r al. furtorũ furtum illi t. P. CCXLVIII.
ſ v. c. Mamertinis nauem
t al. auxilium iuris.
u Sumptus à ciuitatib. ſingulis nauarchis publicis ſuppeditandi, & ipſorum nauarchorũ cũ ciuitatib. quæ fuerit Romanis ratio.
x v. c. ſuo quæq; nauarch. ciuitas &c. & ita L.
y L. & in illo omni neg. & ita v. c.
z al. non ſolũ.
a L. vt is eam pec.

A vtilitatem per alios tractandæ pecuniæ neglexeris, & tantam difficultatem cum crimine, moleſtiam cum ſuſpicione ſuſceperis? Deinde alij quæſtus inſtituuntur. ex vno genere nauali, videre quam multi. accipere à ciuitatibus pecunias [a], ne nautas darent: pretio certo miſſos facere nautas: miſſorum omne ſtipendium lucrari: reliquis, quod deberet, non dare. Hæc omnia ex ciuitatum teſtimoniis cognoſcite. Recita teſtimonia ciuitatum. *Teſtimonia ciuitatum.*

B 61 Hunccine [b] hominem? hanccine impudentiam, iudices? hanccine audaciam? ciuitatibus pro numero militum pecuniarum ſummas deſcribere[c] certo[d] pretio ſexcentos nummos nautarum miſſione conſtituere? quos qui dederat, commeatum totius æſtatis abſtulerat: iſte [e], quod & nautæ nomine, pro ſtipendio, frumentoque acceperat, lucrabatur. Itaque [f] quæſtus duplex vnius miſſione fiebat. C Atque hæc homo amentiſſimus in tanto prædonum impetu, tantoque [g] periculo prouinciæ, ſic palam faciebat, vt & ipſi prædones ſcirent, & tota prouincia teſtis eſſet.

62 ¶ Cùm[h] propter iſtius hanc tantam[i] auaritiam, nomine [k] claſſis, eſſent in Sicilia, re quidem vera naues inanes, quæ prædam prætori, non quæ prædonibus metum afferrent: tamen, cùm P. Ceſecius[l], & P. Tadius decem nauibus his ſemiplenis nauigarent, nauem quandam piratarum præda refertam, non D ceperunt [m], ſed abduxerunt, onere ſuo planè captam, atque depreſſam. Erat ea nauis plena iuuentutis formoſiſſimæ, plena argēti facti [n], atq; ſignati, multa cum ſtragula [o] veſte. Hæc vna nauis à claſſe noſtra non capta eſt ſed inuenta ad Megaridem: qui locus eſt, non longe à Syracuſis. quod vbi iſti nuntiatum eſt, tametſi [p] noctu cū mulierculis iacebat ebrius, erexit ſe tamen, & ſtatim quæſtori, legatoque E ſuo cuſtodes miſit complureis, vt omnia ſibi integra quàm primùm exhiberentur.

63 Appellitur [q] nauis Syracuſas: exſpectatur [r] ab omnibus: ſupplicium ſumi de captiuis putatur. iſte, quaſi præda ſibi aduecta, non prædonibus captis: ſiqui ſenes, aut deformes erant eos in hoſtium numero ducit; qui aliquid formæ ætatis, artificiique habebant, abducit omneis, nonnullos ſcribis ſuis, filio, cohortique diſtribuit: ſymphoniacos ſex cui- F dam amico ſuo Romā muneri miſit. nox illa tota exinanienda naui conſumitur. Archipiratam ipſum videt nemo, de quo ſupplicium ſumi oportuit. hodieque omnes ſic habent[ſ] perſuaſum (quid eius ſit, vos [t] coniectura quoque aſſequi debetis) iſtum clàm à piratis ob hunc archipiratam pecuniam accepiſſe.

64 Coniectura bona eſt. *index eſſe bonus nemo poteſt, qui ſuſpicione certa non mouetur.* hominem noſtis: conſuetudinemque [u] omnium G tenetis: qui ducem prædonum, aut hoſtium ceperit, quàm libenter eum palam ante oculos omnium eſſe patiatur. Hominem in tanto conuentu Syracuſis vidi neminem, iudices, qui archipiratam captum [x] vidiſſe ſe diceret, cùm omnes, vt [y] mos eſt, vt ſolet fieri, concurrerent, quærerent, videre cuperent. Quid accidit, cur tantopere iſte homo occultaretur, vt eum ne caſu quidem quiſquam adſpicere poſſet? Homines [z] maritimi H Syracuſis, qui ſæpe iſtius ducis nomen au-

a L. pecunias, & ita v. c.
b L. Hunccine hom. hanccine imp. iu. hanccine aud.
c al. deſcribere dixit plenius Philippica 5. eſt autem deſcribere, diuidere, diſtribuere.
d L. certum pretium, ſexcentos nũmos, nautarũ miſſioni conſtituere?
e L. iſte quod P. B. miſſis, & nautæ nom. al. quod eius nautæ nomine.
f v. c. ita quæſtus
g v. c. tanto in periculo
h Maleſtas diminuta à Verre. P. B.
i v. c. tantum abeſt à duob. v. c.
k L. nomine, claſſis eſſet in Sicilia, re quidem vera naues in
l al. Ceſecius.
m citatur à Nonio in verbo Capere.
n Argentum factum, vaſa: ſignatum, nũmi.
o Stragula veſtis, qua lecti, menſæ, parietes que tegebantur.
p L. tametſi in acta cum mul. & ita v. c. illa acta, id eſt in littore.
q L. Appel. nau. Syracuſas, exſpectatur ab omnibus ſuppliciũ. iſte, quaſi p.
r al. ſpectatur vt ſubaudiatur nautis. al. ſpectatur ab omnibus, exſpectatur ſupplicium ſumi &c. vel ita exſpectatum ab omnib. ſumi ſupplicium de captiuis
ſ al. ſic habent (quid eius ſit &c.
P. CCXLIX.
t L. vos coniect. aſſ. deb.) & ita v. c.
u L. conſuetudinem omniũ teneris
x v. c. captum eſſe, vidiſſe diceret.
y Concurſus pro more fieri ſolebat, quoties archipirata aliquis captus adducebatur.
z al. Erant homines Mamertini Syracuſ al. homines ſunt Mamertini.

Digitized by Google

diſſent [a], cùm eum ſæpe timuiſſent, cùm eius cruciatu, atque ſupplicio paſcere oculos, animúmque exſaturare vellent: poteſtas adſpiciendi nemini facta eſt.

65 Vnus plureis prædonum duces viuos cepit P. Seruilius [b], quàm omneis antea. Ecquando igitur iſto fructu quiſquam caruit, vt videre piratam captũ non liceret [c]? At contra quacunque iter fecit, hoc iucundiſſimum ſpectaculum omnib. vinctorum [d], captorumque hoſtium præbebat. Itaque ei concurſus vndique [e] fiebant, vt non modò ex his oppidis, qua ducebantur, ſed etiã ex finitimis, viſendi cauſa, conuenirent. Ipſe autem triumphus quamobrem omnium triumphorum gratiſſimus populo R. fuit, atque [f] iucundiſſimus? quia *nihil eſt victoria dulcius*. Nullum eſt autem teſtimoniũ victoriæ certius quàm, quos ſæpe metueris, eos te vinctos ad ſuppliciũ duci videre.

66 Hoc tu quamobrem non feciſti? quamobrem ita [g] iſte pirata celatus eſt, quaſi eum adſpicere [h] nefas eſſet? quamobrem ſuppliciũ non ſumſiſti? quam ob cauſam hominem reſeruaſti? ecquem [i] audiſti in Sicilia antea captum archipiratam, qui [k] non ſecuri percuſſus ſit? vnum cedò auctorem tui facti: vnius profer exemplum. Viuum tu archipiratam ſeruabas, quem per triumphum, credo, quem ante currum tuum duceres. Neque enim quidquã erat iam reliquum, niſi vt, claſſe populi R. pulcherrima amiſſa, prouinciáque lacerata, triumphus naualis [l] tibi decerneretur.

67 Age porrò, cuſtodiri ducem prædonum nouo more, q̃ ſecuri feriri [m] omnium exemplo magis placuit. Quæ ſunt iſtæ cuſtodiæ? apud quos homines? quemadmodũ eſt aſſeruatus? latomias [n] Syracuſanas omnes audiſtis, plerique noſtis. opus [o] eſt ingens, magnificũ, regum ac tyrannorum. totum eſt ex [p] ſaxo in mirandam altitudinẽ depreſſo, & multorũ operis penitus exciſo. nihil tã clauſum ad [q] exitus, nihil tam ſæptum vndique, nihil tam tutũ ad cuſtodias nec fieri, nec cogitari poteſt. In has [r] latomias, ſi qui publicè cuſtodiendi ſunt, etiã ex ceteris oppidis Siciliæ deduci imperantur.

68 Eò quod multos captiuos ciueis Romanos coniecerat, & quòd eòdem ceteros piratas contrudi [t] imperarat: intellexit, ſi hunc ſubditiuum [u] archipiratam in eandem cuſtodiã dediſſet, fore vt à multis, illis in latomiis [x] verus ille dux quæreretur. Itaque hominem huic optimæ, tutiſſimæque cuſtodiæ non audet committere. denique Syracuſas totas timet. amãdat hominem, quo? Lilybæum fortaſſe. Video: tamen homines maritimos non planè reformidat. Minimè, iudices. Panormũ igitur? Audio: quanquã Syracuſis, quoniam [y] in Syracuſano captus erat, maximè, ſi minus ſupplicio affici [z], at cuſtodiri oportebat. Ne Panormum quidẽ.

69 Quid [a] igitur? quò putatis? Ad homines à piratarum metu, & ſuſpicione alieniſſimos: à nauigãdo, rebuſque maritimis remotiſſimos, ad Centuripinos, homines maximè mediterraneos [b], ſummos aratores: qui nomẽ nunquam timuiſſent maritimi prædonis: vnũ, te prætore, horruiſſent Apronium, terreſtrem archipiratam. Et, vt quiuis facilè perſpiceret, id ab iſto actum eſſe, vt ille ſuppoſitus, facilè, & libenter ſe illum, qui non erat, eſſe ſimularet: imperat Centuripinis, vt is victu, ceteriſque rebus quàm liberaliſſimè, commodiſſiméque habeatur [c].

70 Interea Syracuſani, homines periti & humani, qui non modò ea, quæ perſpicua eſſent, videre, verum etiam occulta ſuſpicari poſſent: habebant [a] rationem omnes quotidie piratarum, qui ſecuri ferirentur: quam multos eſſe oporteret, ex [b] ipſo nauigio, quod erat factum à ſex remorum numero, coniiciebant [c]. Iſte, quod omneis, qui artificij aliquid habuerant, aut formæ, remouerat, atque abduxerat, reliquos ſi, vt conſuetudo eſt, vniuerſos ad [d] palum alligaſſet, clamorem populi fore ſuſpicabatur cum [e] tanto plures abducti [f] eſſent, quàm relicti. propter hanc cauſam cùm inſtituiſſet alios alio tempore producere, tamen in tanto conuentu nemo erat, quin rationem, numerumque haberet, & reliquos non deſideraret ſolum, ſed etiam poſceret, & flagitaret.

71 Cum [g] maximus numerus deeſſet, tum iſte homo nefarius in eorum locum, quos domum ſuam de piratis abduxerat, ſubſtituere, & ſupponere cœpit ciueis Romanos, quos in carcerem antea coniecerat: quorum alios, Sertorianos milites fuiſſe inſimulabat, & ex Hiſpania fugienteis ad Siciliam appulſos eſſe dicebat: alios, qui à prædonibus erant capti, cùm mercaturas facerent, aut aliquam [h] ob cauſam nauigarent, ſua voluntate cum piratis fuiſſe arguebat. Itaque aliis ciues R. ne cognoſcerentur, capitibus obuolutis [i] è carcere ad palum, atque ad necem rapiebantur: alij, cùm à multis ciuibus R. recognoſcerentur [k], ab omnibus defenderentur, ſecuri feriebantur. Quorum ego de acerbiſſima morte, crudeliſſimoque cruciatu dicam, cùm eum locum tractare cœpero: & ita dicam, vt, ſi me in ea querimonia, quam ſum habiturus de iſtius crudelitate, & de ciuium R. indigniſſima morte, non modò vires verùm etiam vita deficiat, id mihi præclarum, & iucundum putem.

72 Hæc igitur eſt geſta res, hæc victoria præclara: myoparone [l] piratico capto, dux liberatus, ſymphoniaci Romam miſſi: formoſi homines & adoleſcentes, & artifices domum adducti [m]: in eorum locum, & ad eorum numerum ciues R. hoſtilem in modum cruciati, & [n] necati: omnis veſtis ablata: omne aurũ, & argentum, ablatum & auerſum. At quemadmodum ipſe ſeſe [o] induit priore actione? qui tot dies tacuiſſet, repente in [p] M. Annij hominis ſplendidiſſimi, teſtimonio, cùm is ciueis Rom. dixiſſet [q], & archipiratam negaſſet ſecuri eſſe percuſſum, exſiluit, conſcientia ſceleris, & furore ex maleficiis concepto excitatus; dixit, ſe, quod ſciret ſibi crimini datum iri, pecuniam accepiſſe, neque de vero archipirata ſumſiſſe [r] ſupplicium, ideò ſecuri non percuſſiſſe: domi eſſe apud ſeſe archipiratas dixit duos.

73 O clementiam populi Rom. ſeu potius patientiam miram, ac ſingularem! Ciuem Ro. ſecuri eſſe percuſſum Annius [ſ], eques Rom. dicit: taces. archipiratam negat: fateris. fit in eo gemitus omnium, & clamor, cùm tamen à præſenti ſupplicio tuo ſe continuit populus Rom. & repreſſit, & ſalutis tuæ rationem iudicum ſeueritati reſeruauit. Qui ſciebas tibi crimini datum iri? quamobrem ſciebas? quamobrem etiam ſuſpicabare? inimicum habebas neminem. ſi haberes, tamen non ita vixeras, vt metum iudicij propoſitum habere deberes. An te, id quod fieri ſolet, conſcientia timidum, ſuſpicioſumque faciebat?

Qui

a L. audiſſent, ſæpe timuiſſent, cùm eius etc.
b Cognomento Iſauric.
c Iaſtandi Numquam.
d v.c. vinctorum, &c. omn plures.
e v.c. fiebat vndiq.
f L. & iucundiſſimus.
g L. ita pirata iſte o cultatus eſt.
h v.c. adſpi
i v.c. ecquem ſcis in Sicil
k Archipiratæ ſecuri percuſſi ſolitil, vt hic & aliquot locis, infrà.
P. B.
l L. tibi naualis d. & ita v. c.
m v.c. ferire
n al. lautumias v.c. lautomias al. lautomias al. litomias
o Latomiæ Syracuſanæ quid.
p v.c. è ſaxo
q v.c. ad exitum.
r L. ad cuſtodiam nec f. & ita v.c.
t Cuſtodiendi publicè, vel in latomias deducebantur.
u v.c. condi imp.
u ſuppoſititium poſtea appellat.
x al. lautumiis
y v.c. qui in Syr.
z Supplicio affici prædones & piratæ quo in territorio capti.
a L. Quò igitur? & ita v.c.
b Mediterranei homines qui procul à mari habitant.
P. CCL.
c al. adhibeatur al. adhiberetur.

a al. habebãt rationem omnium quotidie pir. al. habeb. rat. quotidie pir.
b L. eo ipſo nauigio quod erat aptum, & ea remorũ numero & c. & ita v.c.
c v.c. coniiciebant.
d Ad palum alligabantur damnati ſupplicij cauſa vt ſecuri percuterentur, vt hic.
e al. cùm altero tãto plures abducti eſſent.
f al. adducti
g v.c. & L. Cùm magnus num.
h L. aliquam aliã ob cauſ.
i Capite obuoluto e non noſcerent ad ſupplicia duci.
k L. cognoſcerentur, & ita v.c.
P. B.
l Verris facinus.
m L. abducti, & ita v.c.
n v.c. duo non habent, & necati.
o v.c. ſe induit pr.
p L. in M. Annij
q dixiſſet, archip.
r al ſuppliciũ ſumſiſſe,
ſ L. M. Annius.

Qui[a] igitur, cùm eſſes cum imperio, iam[b] tum iudicium, & crimen horrebas: reus cùm tot teſtibus coarguare, potes de damnatione dubitare?

a *al.* Quid. b *v. c.* iam tū crimen & iudicium horreres cùm t.

P. CCLI. *non pl.*

74 Verùm, ſi crimē hoc metuebas, ne quis abs[c] te ſuppoſitum eſſe diceret, qui pro archipirata ſecuri feriretur: vtrum tandem tibi ad defenſionē firmius fore putaſti, in iudicio[d] coactu, atq; efflagitatu meo, producere ad ignotos[e] tanto poſt eum, quem archipiratam eſſe diceres: an recenti re, Syracuſis apud notos, inſpectante Sicilia pæne tota, ſecuri ferire? vide, quid interſit, vtrum faciendum fuerit. In illo reprehenſio nulla eſſe potuit. hic defenſio nulla eſt. Itaq; illud ſemper omnes[f] fecerunt. hoc quis[g] ante te, quis præter te fecerit, quæro. Piratam viuum tenuiſti. Quem ad finem? dum cum imperio fuiſti. quamobbrem? quam ob cauſam? quo exemplo? cur tamdiu? cur, inquam, ciuibus Romanis, quos piratæ ceperant, ſecuri ſtatim percuſſis, ipſis piratis lucis vſuram tam diuturnam dediſti?

c L. ſuppoſititium abs te d. *& ita v. c.* d *al.* in iudicio coactus. *al.* in iudiciū coactus e Ignotos hic appellat eos à quibus non agnoſcebantur. f *v. c.* homines *non pla.* g *v. c.* quis ante te, præter te f.

75 Verum eſto: ſit tibi illud liberum omne tempus, quod[h] cum imperio fuiſti. Etiámne priuatus? etiamne reus? etiámne pęnè damnatus, hoſtium duces priuata in domo retinuiſti? Vnum, alterum menſem, propè annum denique domi tuæ piratæ, à quo tempore capti ſunt, quoad per me licitum eſt, fuerunt: hoc eſt, quoad per M.[i] Acilium Glabrionem licitum eſt: qui poſtulante me, produci, atque in carcerē condi imperauit. Quod eſt huiuſce rei ius? quæ conſuetudo? quod exemplum? *Hoſtem acerrimum, atque infestiſſimum populi R. ſeu potius communem hoſtem gentium, nationumq; omnium, quiſquam omnium mortalium priuatus intra mœnia domi ſuæ retinere poterit?*

h L. quoad cū imp *& ita v. c.* i L. M. Aciliū Glabr.

76 Quid ſi pridie, quàm à me tu reus factus es conſiteri ciuib. R. ſecuri percuſſis, prædonum ducē viuere, apud[k] te habitare: ſi, inquā, pridie domo tua profugiſſet, ſi aliquam manum contra[l] populum R. facere potuiſſet, quid diceres? Apud me habitauit: mecū fuit: ego illū ad iudiciū meum, quo facilius crimen inimicorum diluere poſſem, viuum, atq; incolumē reſeruaui. Itáne vero? tu tua pericula communi periculo defendes? tu ſupplicia, quæ debentur hoſtibus victis, ad tuum, non[m] ad populi R. tempus cōferes? *populi R. hoſtis priuatis[n] cuſtodiis aſſeruabitur?* At etiam qui triumphāt, eo q;,[o] diutius viuos hoſtium duces ſeruant[p], vt, his per triumphum ductis, pulcherrimum ſpectaculum, fructumque victoriæ populus R. percipere poſſit: tamen cùm[q] de foro in Capitolium currum[r] flectere incipiunt, illos duci in carcerem iubent. idemque dies & victoribus imperij, & victis vitæ finem facit.

k *v. c.* habitare apud te; l *v. c.* contra temp. P. B. m *v. c.* non ad temp. tempus n *al.* priuati hominis cuſtodiis. Priuatis autem carcerem habere non licet. o *al.* eo quòd diutius viuos hoſtium duces reſeruant p L. reſeruant q Hoſtiū duces captos Romani imperatores ſeruabāt ad triumphū: ſed cùm de foro in Capitolium currū flectere incipiebant, illos duci in carcerem iubebāt idemq; dies & victoribus imperij & victis vitæ finem faciebat. r *v. c.* currus fl

77 Eſt[ſ] nunc, credo, cuiquam dubium, quin tu id commiſſurus non fueris, præſertim cùm ſtatuiſſes, vt ais, tibi cauſam eſſe dicendam, vt ille archipirata non potius ſecuri feriretur, quàm, quod erat ante oculos poſitum, tuo periculo viueret. Si enim eſſet mortuus, tu, qui crimen ais te metuiſſe, quæro, cui probares? cùm conſtaret, iſtum Syracuſis ab nullo viſum eſſe archipiratam, ab omnibus deſideratum: cùm dubitaret nemo, quin abs te pecunia liberatus eſſet, cùm vulgò loquerentur, ſuppoſitum[t] in eius locum, quem pro illo probare velles: cùm[u] tute faſſus eſſes, te id crimen tanto ante metuiſſe: ſi eum diceres eſſe mortuum, quis te audiret? nunc, cùm viuum iſtum neſcio quem producis[a], tamenne id credi voles?

ſ *v. c.* Et nunc cuiquam credo eſſe dubiū quin tum id comm t ſubdititium antea vocauit. u *v. c.* cùm tu te faſſ. eſſ. id as.

a *v. c.* producis, tamen te deſiderī vides Q. *non pl.* b *al.* fugit.

78 Qui ſi aufugiſſet? ſi vincla rupiſſet, ita, vt Nico ille nobiliſſimus pirata fecit[b], quem P. Seruilius, qua felicitate ceperat, eadem recuperauit? quid diceres? Verum hoc erat. ſi ille ſemel verus archipirata ſecuri percuſſus eſſet: pecuniam illā non haberes. ſi hic falſus eſſet mortuus, aut profugiſſet: non eſſet difficile alium in ſuppoſiti locum ſupponere. Plura dixi, quam volui, de illo archipirata: & tamen ea, quæ certiſſima ſunt huius criminis argumenta, prætermiſi. Volo[c] enim mihi totum eſſe crimē hoc integrū. eſt certus locus, certa lex, certū tribunal, quo hoc reſeruetur.

P. CCLII.

c *v. c.* Volo enim eſſe totū mihi crimen hoc integr. d Libido Verris.

79 [d] Hac tanta[n] præda auctus, mancipiis, argento, veſte locupletatus, nihilo diligentior ad claſſem ornandam, milites reuocandos, alendoſq; eſſe cœpit: cum ea res non ſolum prouinciæ ſaluti, verum etiam ipſi prædę eſſe[e] poſſet. Nam æſtate[f] ſumma, quo tempore cæteri prętores obire prouinciam, & concurſare[g] conſueuerunt, aut etiā in tanto prędonū metu, & periculo ipſi nauigare, eo tempore ad luxuriam, libidineſq; ſuas, domo ſua regia, quæ regis Hieronis fuit, qua prætores vti ſolent, contentus non fuit. Tabernacula, quemadmodum conſueuerat temporibus æſtiuis, quod[h] antea iam demonſtraui, carbaſeis[i] intenta velis, collocari iuſſit in litore: quod eſt litus in inſula Syracuſis poſt Arethuſæ fontē, propter[k] ipſum introitū, atq; oſtiū portus, amœno ſanè, & ab arbitris remoto loco.

e *v. c.* poſſet eſſe. f Aeſtate prouinciam Siciliæ obibant Prætores, & cur, dictū ſuperius. g L. circumcurſare conſ. h *v. c.* quod antea dem. i hunc locum citat Nonius in Carbaſus. c. 13. num. 28. k Id eſt prope.

80 Hic dies æſtiuos ſexaginta[l] prætor populi R. cuſtos, defenſorq; prouinciæ, ſic vixit, vt muliebria quotidie conuiuia eſſent, vir accumberet nemo, præter ipſum, & prætextatū filiū. tametſi[m] rectè ſine exceptione dixerā, virū, cùm iſti eſſent, neminē fuiſſe. Nonnumquam etiā libertus Timarchides adhibebatur. mulieres autē nuptæ nobiles, præter vnā mimi Iſidori filiam, quam iſte, propter amorem, ab Rhodio tibicine abduxerat, Pippa quædā, vxor Æſchrionis Syracuſani: de qua muliere plurimi verſus, qui in iſtius cupiditatē facti ſunt, tota Sicilia percelebrantur.

l *v. c.* dum nō habent, ſexaginta, m *v. c.* eſt rect.

81 Erat[n] Nice facie eximia, vt prædicatur, vxor Cleomenis Syracuſani. hanc Cleomenes vir amabat: verumtamen huius libidini aduerſari nec poterat, nec audebat. & ſimul ab iſto donis, beneficiiſque plurimis[o] deuinciebatur. Illo autem tempore iſte, tametſi ea eſt hominis impudētia, quam noſtis, ipſe tamen cùm vir eſſet Syracuſis, vxorem eius parum poterat animo ſoluto, ac libero tot in acta[p] dies ſecum habere. Itaque excogitat rem ſingularem. naues, quibus legatus præfuerat Cleomeni tradit: claſſi populi R. Cleomenem Syracuſanum præeſſe[q] iubet, atque imperat. Hoc eo facit, vt ille non ſolum abeſſet à domo tum, cùm nauigaret: ſed etiam libenter cùm magno honore, beneficioque abeſſet: ipſe autem, remoto, atque ableg ato viro, non liberius, quàm ante (quis enim vmquam iſtius libidini obſtitit?) ſed paullo ſolutiore tamen animo ſecum illam haberet, ſi non tanquam virum, at tanquam æmulum, remouiſſet.

n L. Erat & Nice, *pal.* Be. P. B. tenitca. o *v. c.* mulcid. p *al.* in lecto. *male acta*, eſt litus Virgilius, in inſula [illegible] Troades acta amiſſum Anchiſen flebant Ambroſ. Hexameris non in acta nec in litoribus, ſed in A [illegible] maris profundo feruntur. Sic Cicero & Terentius actu pro vrbe & Plinius lib. 7 probata pro pecudibus poſuit. Quæ omnes voces Græcis & Latinis authoribus vſurpatæ. q L. præeſſe iubet, atq imperare H.

82 Accipit nauem ſociorū, atq; amicorum Cleomenes Syracuſanus. Quid primū aut accuſem, aut querar, iudices? Siculone homini, legati, quæſtoris, prętoris deniq; poteſtatē, honorem, auctoritatem dari? Si te impediebat iſta conuiuiorum, mulierumque occupatio:

Digitized by Google

vbi quæſtores? vbi legati? vbi ternis denariis æſtimatum frumentum? vbi muli[a]? vbi tabernacula? vbi tot tantaq; ornamenta magiſtratibus, & legatis à ſenatu, populoque Rom. permiſſa, & data? denique vbi præfecti, & [b] tribuni tui? Si ciuis Rom. dignus iſto negotio nemo fuit, quid ciuitates, quæ in amicitia, fideque populi Rom. perpetuo manſerant? vbi Segeſtana? vbi Centuripina ciuitas, quæ tum officiis, fide, vetuſtate, tum [c] etiam cognatione [d] populi R. nomen attingunt?

83 O dij immortales! quid, ſi harum ipſarum ciuitatum militibus, nauibus, nauarchis, Syracuſanus Cleomenes iuſſus eſt imperare? nõ omnis honos ab iſto dignitatis, æquitatis, officiiq; ſublatus eſt? Ecquod in Sicilia bellũ geſſimus, quin Centuripinis ſociis, Syracuſanis hoſtibus vteremur? Atq; hæc [e] omnia ad memoriã vetuſtatis, nõ ad contumeliã ciuitatis referri volo. Itaq; [f] ille vir clariſſimus, ſummuſq; imperator, M. Marcellus, cuius virtute captæ miſericordia cõſeruatæ ſunt Syracuſæ, *habitare in ea parte vrbis, quæ inſula eſt Syracuſanum* [g] *neminem voluit*. Hodie, inquam, Syracuſanum in ea parte habitare non licet. eſt enim locus, quem vel pauci poſſunt [h] defendere. Committere igitur eum non fideliſſimis hominibus noluit: ſimul quòd ab illa parte vrbis nauibus aditus ex alto eſt. Quamobrem qui noſtros exercitus ſæpe excluſerant, iis clauſtra [i] loci committenda non exiſtimauit.

84 Vide quid interſit inter tuã libidinem, maiorumq; auctoritatẽ: inter amorem, furoremq; tuum, & illorum conſilium, atq; prudentiam. Illi aditum litoris Syracuſanis ademerunt: tu[k] maritimum imperium cõceſſiſti. Illi habitare in [l] eo loco Syracuſanũ, quò [m] naues accedere poſſent, noluerũt: tu claſſi, & nauib. Syracuſanũ præeſſe voluiſti. quib. illi vrbis ſuæ partem [n] ademerunt, iis tu noſtri imperij partem dediſti. &, quorum ſociorum opera Syracuſani nobis dicto audientes ſunt, eos Syracuſanis[o] dicto audienteis eſſe iuſſiſti.

85 Egreditur Centuripina quadriremi Cleomenes è portu: ſequitur Segeſtana nauis, Tindaritana Herbitenſis, Heraclienſis, Apollonienſis, Haluntina, præclara claſſis in ſpeciem: ſed inops, & infirma, propter dimiſſionẽ propugnatorum, atque remigum. Tandiu in imperio ſuo claſſem iſte prætor diligens vidit quamdiu conuiuium eius flagitioſiſſimum prætervecta eſt. ipſe autem, qui viſus multis diebus non eſſet, tum ſe tamen in cõſpectum nautis paulisper dedit. Stetit [p] ſoleatus [q] prætor populi R. cum pallio purpureo, tunicaque talari, muliercula nixus in litore. Iam hoc ipſo iſtum veſtitu Siculi, ciueſque Romani permulti ſæpe viderunt.

86 Poſteaquam paullum prouecta claſſis eſt, & Pachynum quinto die denique appulſa eſt: nautæ fame [r] coacti, radices palmarum agreſtium, quarum erat in illis locis, ſicut in magna parte Siciliæ, multitudo, colligebant, & his miſeri, perditique alebantur. Cleomenes autem, qui alterum ſe Verrem cùm luxuria, atq; nequitia, tum etiam imperio, putaret: ſimiliter totos dies, in litore tabernaculo poſito, perpotabat. Ecce autem, repente, ebrio Cleomene, eſurientibus ceteris nuntiatur piratarum naueis [f] eſſe in portu Ediſſæ. nam ita is locus nominatur. noſtra autem claſſis erat in portu Pachyni. Cleomenes autem, quòd [t] erat terreſtre præſidium

a Muli enim dabantur magiſtratibus vt ne eos ſociis imperarent.
b L. vbi tribuni tui? *& ita* v. c.
c L. Tum etiã cognatione populum R. attingunt?
d Segeſtam e. P. CCLIII. nim ab Aenea conditam eſſe dixit Verrina 4. de ſupplic.
e v. c. hæc ego ad mem *& ita* L.
f L. Itaq; vir ille clariſſ.
g v. c. Syracuſanorũ nem.
h L. poſſent defend.
i Clauſtra loci hic loca concluſa & interiora ſunt. nã & clauſtra à claudendo. *Varro* 6. *de lingua* 15. *Iſid.* 7.
k v. c. tu imperium maris.
l L. in eo loco quà naues acc.
m *al.* quam.
n *al.* portam.
o v. c. Syracuſano d.
P. R.
p Verris vestitus.
q Soleæ (vnde & ſoleatus) Crepidæ muliebres, quibus tamen & viri vtebantur domi. Horat. & ſoleas poſuit.
r v. c. coacti fame.
f v. c. naueis
t L. quod erat ibi terreſtre pr. & Erat autem his, eſt a aderat.

non re, ſed nomine, ſperabat, iis militibus, quos ex eo loco deduxiſſet, explere ſe numerum nautarum, & remigum poſſe. Reperta eſt eadem iſtius hominis auariſſimi ratio in præſidiis, quæ in claſſibus. nam erant perpauci reliqui, ceterique dimiſſi.

87 Princeps Cleomenes in quadriremi Centuripina malum erigi, vela fieri, præcidi anchoras imperauit: & ſimul, vt ſe ceteri ſequerentur, ſignũ dari iuſſit. Hæc Centuripina nauis erat incredibili celeritate velis. nã ſcire iſto prętore nemo poterat, quid [a] quæq; nauis remis facere poſſet: etſi in hac quadriremi propter honorẽ, & gratiã Cleomenis minimè multi remiges, & milites deerant. Euolarat iã è cõſpectu ferè fugiẽs quadriremis, cũ etiã tunc ceteræ naues ſuo [b] in loco moliebãtur.[c]

88 Erat animus in reliquis, quamquam erant pauci, quoquo modo ſeſe [d] res habebat, pugnare tamen ſe velle clamabant: &, quod reliquum vitæ, viriumq; fames fecerat, id ferro potiſſimum reddere volebant. Quod [e] ſi Cleomenes non tanto ante fuiſſet, aliqua ad reſiſtendum ratio fuiſſet. erat enim ſola illa nauis cõſtrata, & ita magna vt propugnaculo ceteris poſſet eſſe. quæ, ſi in prędonum pugna verſaretur, vrbis [f] inſtar habere inter [g] illos piraticos myoparones videretur: ſed tunc inopes relicti à [h] duce, præfectoque claſſis, eundem neceſſario curſum tenere cœperunt.

89 Pelorum [i] verſus, vt ipſe Cleomenes, ita [k] ceteri nauigabant. neq; [l] hi tamen tam prædonũ fugiebant impetũ, quàm imperatorem ſequebantur. Tum vt quiſq; in fuga poſtremus, ita[m] periculo princeps erat. poſtremã enim quamq; nauem piratæ primã adoriebãtur. ita prima Haluntinorum nauis capitur, cui præerat Haluntinus, homo nobilis, Philarchus: quem ab illis prædonibus Locrenſes poſtea publicè redemerunt: ex quo vos priore actione iurato rem omnem, cauſamq. cognoſtis. deinde Apollonienſis nauis capitur, & eius præfectus Anthropinus occiditur.

90 Hæc dum aguntur, interea Cleomenes[n] iã ad Pelori litus peruenerat: iam ſeſe in terrã è naui eiecerat, quadriremẽq; in [o] ſalo fluctuantem reliquerat. Reliqui [p] præfecti nauium, cùm in terram imperator exiſſet, cum ipſi neq; repugnare neq; mari effugere vllo modo poſſent, appulſis ad Pelorum nauibus, Cleomenem perſecuti ſunt. Tunc [q] prædonum dux Heracleo, repente, præter ſpem, non ſua virtute, ſed iſtius auaritia, nequitiaq; victor, claſſem pulcherrimam populi R. in litus expulſam [r], & eiectam, cum primum aduesperaſceret [f], inflammari [t], incendiq; iuſſit.

91 O tempus miſerum atq; acerbum prouinciæ Siciliæ! ò caſum illum multis innocentibus, calamitoſum, atque funeſtum! ò iſtius nequitiam ac turpitudinem ſingularem! Vna, atque eadem nox erat, qua prætor amoris turpiſſimi flamma, ac claſſis populi Rom. prędonum incendio conflagrabat. Affertur nocte intempeſta grauis huiuſce mali nuntius Syracuſas: curritur ad prætorium, quo iſtum è conuiuio illo præclaro reduxerant paullo antè mulieres cum cantu, atque ſymphonia. Cleomenes, quanquam nox erat, tamen in publico eſſe non audet: includit ſe domi: neque aderat vxor, quæ conſolari hominem in malis poſſet.

92 Huius autem præclari imperatoris ita erat ſeuera domi diſciplina, vt [u] in re tanta, in

a L. quid quæque nauis remis poſſet &c. nam, facere *olim gloſſam*.
b v. c. & L. vno in loco.
c Moliebantur ſubaudi fugam.
d v. c. res ſe habeb. *& ita* L.
P. CCLIV
e L. Quod ni ſi Cleomenes tanto, &c. *& ita* v. c.
f v. c. vrbis inſtar haberi
g myoparonũ piraticorum & ceterarum nauium comparatio.
h v. c. ab duce pr.
i Anton. Auguſt. Elorum.
k L. ita ce eri nauigant,
l L. neq; hi tã prædonum impetum fugiebant, quam imp.
m L. ita in periculo pr.
n v. c. iã Cleomenes
o v. c. fluctuantem in ſalo
p v. c. Reliqui
q v. c. Tum
r L. expulſam, atq; eiectam,
ſ v. c. expulſam, eiectam
f v. c. ioue.
P. R. ſperaſceret,
t Claſſes Romanorum captas piratas inflammaſſe eodem exemplo, veriſimile.
u *al.* vt in re tanta, & tam gr.

Digitized by Google

tam graui nuntio nemo admitteretur: nemo eſſet, qui auderet aut dormientem excitare, aut interpellare vigilantem. Iam verò re ab omnibus cognita, concurſabat vrbe tota maxima multitudo. non enim, ſicut[a] antea cõſuetudo erat, prędonum[b] aduentum ſignificabat ignis e ſpecula ſublatus, aut tumulo, ſed flamma ex ipſo incendio nauium & calamitatem acceptam, & periculum reliquum nuntiabat. Cùm prætor quæreretur, & [c] conſtaret, ei neminem nuntiaſſe: fit ad domum eius cum clamore concurſus, atque impetus.

93 Tum[d] iſte excitatus exaudit rem omnẽ ex Timarchide: ſagum[e] ſumit. Lucebat iam ferè: procedit in medium, vini, ſomni, ſtupri plenus. Excipitur ab omnibus eiuſmodi clamore, vt ei Lampſaceni [f] periculi ſimilitudo verſaretur ante oculos. hoc[g] etiam maius hoc videbatur, quòd in odio ſimili multitudo hominum hæc erat maxima. Tum iſtius acta [h] commemorabantur[i]: tum flagitioſa illa conuiuia: tum appellabantur a multitudine mulieres nominatim: tũ [k] quærebatur ex ipſo palàm, tot dies cõtinuos, per quos nunquam iſus eſſet, vbi fuiſſet, quid egiſſet; tum imperator ab iſto præpoſitus Cleomenes flagitabatur: neq; quidquam propius eſt factum, quàm vt illud Vticenſe [l] exemplum de [m] Adriano, transferretur Syracuſas, vt duo ſepulcra duorum prætorũ improborum, duabusq;[n] in prouinciis conſtituerentur. verùm habita eſt à multitudine ratio tẽporis, habita [o] eſt tumultus, habita etiam dignitatis, exiſtimationisq; communis, quod is eſt conuẽtus Syracuſis ciuium Roman. vt non modò illa prouincia, verùm etiam hac rep. digniſſimus exiſtimetur.

94 Confirmant ipſi ſe, cùm iſte etiam tum ſemiſomnis ſtuperet: arma capiunt: totum forũ, atq; inſulam, quæ eſt vrbis magna pars, complent. Vnam illam ſolam[q] noctem prædones ad Pelorum commorati, cùm fumãteis etiam noſtras naueis reliquiſſent, accedere incipiũt[r] ad Syracuſas. Qui videlicet ſæpe audiſſent, nihil eſſe pulchrius, quàm Syracuſarum mœnia, ac portus, ſtatuerant[s] ſe, ſi ea Verre prętore non vidiſſent, nunquam eſſe viſuros.

95 Ac primò ad illa æſtiua[t] prætoris accedunt, ipſam illam ad partem litoris, vbi iſte per illos dies, tabernaculis poſitis, caſtra luxuriæ collocarat. quem poſtea quam inanem locum offenderunt & prętorem commouiſſe ex eo loco caſtra ſenſerunt: ſtatim ſine vllo metu in [u] portum ipſum penetrare cœperunt. Cùm in portum[x] dico, iudices, (explanandum eſt enim diligentius, eorum cauſa, qui locum ignorant) in vrbem dico, atque in vrbis intimam partem veniſſe piratas. non enim portu illud oppidum clauditur, ſed vrbe portus ipſe cingitur, & concluditur: non [y] vt alluantur à mari mœnia extrema, ſed[z] influat in vrbis ſinum portus.

96 Hîc, te prætore, Heracleo archipirata cum quatuor myoparonibus paruis ad arbitrium ſuum nauigauit. Prò, dij immortales! piraticus myoparo, cùm imperium [a] pop. R. nomen ac faſces eſſent Syracuſis, vſque [b] ad forum, & ad omneis vrbis crepidines acceſſit: quò neque Karthaginenſium glorioſiſſimæ claſſes, cum mari plurimùm poterant, multis bellis ſæpe conatæ, vnquam adſpirare potuerunt: neque populi R. inuicta ante te prætorẽ gloria illa naualis, vnquam tot Punicis, Sicilienſibusq; bellis penetrare potuit: qui locus

a v. e. ſicut e rat nuper conſuetudo prædon.
b Prædonum aduentu igne è ſpecula aut tumulo ſublato diſpoſiti homines ſignificabant.
c L. & conſtaret, neminem ei nuntiaſſe:
d v. e. Tum iſte excitatus audiit.
e ſagum veſtimentum militare Non. c. 19.
p. ar. m en m ſa. ſui quia à Lam. ſace. ir in ea domo in qua diuerſabatur viuus exureretur. [f]
[illegible] in Verrem.
g L. hoc etiam maius videbatur,
P. CCLV.
h al. acta commemorabatur, id eſt litteris. dixi ſuprà.
i L. commemorabantur:
k v. e. tũ quærebant ex ipſo palàm,
l Vticæ prætor Hadrianus domi ſua propter auaritiam combuſtus eſt.
m al. de Hadriano.
n L. duabus in prouin.
o v. e. habita eſt iam tumultus habita dig.
p v. e. hic ſal. iſte.
q L. noctem ſolam prædones [&c.] ita v. e.
r v. e. incipiunt Syrac.
s L. ſtatuerant ſe, ſi ea Verre pr.
t loca vbi æſtate voluptati & genio Verres indulgebat.
u v. e. in ipſum portum
x Portus Syracuſani deſcriptio.
y v. e. vt non abluantur mari. ſal. vt non alluantur à mari &c.
P. B.
z L. ſed ipſe influat in vrbis & ita v. e.
a v. e. imperij P. Rom. nom.
b v. e. & L. vſque ad forum Syracuſanum & omn.

eiuſmodi eſt, vt antè Syracuſani in mœnibus ſuis, in vrbe, in foro hoſtem armatum, ac victorem, quàm in portu vllam hoſtium nauẽ [a] viderent. 97 hic, te prætore, prædonum nauiculæ peruagatæ ſunt, quò Athenienſium claſſis ſola poſt hominum memoriam CCC. nauibus, vi, ac multitudine inuaſit: quæ in eo ipſo portu, loci ipſius, portuſque natura, victa, atq; ſuperata eſt: hic primum opes ipſius[b] ciuitatis victæ, comminutæ, depreſſæque ſunt: in hoc portu Athenienſium nobilitatis, imperij, gloriæ naufragium factum exiſtimatur. Eone pirata penetrauit, quò ſimul atque adiſſet, non modo a latere, ſed etiam à tergo magnam partem vrbis relinqueret? Inſulam totam prætervectus eſt: quæ [c] eſt vrbis magna pars Syracuſis ſuo nomine, ac mœnibus. quo in loco maiores (vt antè dixi) Syracuſanum quemquam habitare vetuerunt: quod, qui illam partem vrbis tenerent, in eorum poteſtatem[d] portum futurum intelligebant.

98 At quemadmodum eſt peruagatus? radices palmarum agreſtium, quas[e] in noſtris nauibus inuenerant, iaciebant, vt omnes iſtius improbitatem & calamitatem Siciliæ poſſent cognoſcere. Siculóſne milites? aratorúmne liberos? quorum patres tantum labore ſuo frumenti exarabant, vt populo R. totique Italiæ ſuppeditare poſſent, eoſne in inſula Cereris natos, vbi primùm fruges inuentæ eſſe dicuntur, eo cibo eſſe vſos, à quo maiores eorum ceteros quoque, frugibus inuentis, remouerunt? Te prætore, Siculi milites palmarũ ſtirpibus, prædones Siculo frumento alebantur.

99 O ſpectaculum miſerum, atque acerbum! ludibrio eſſe vrbis gloriam, populi Ro. nomen: hominum conuentu[f], atq; multitudine, piratico myoparone, in portu Syracuſano de claſſe populi R. triumphum agere piratã, cùm prætoris nequiſſimi[g], inertiſſimiq; oculos prædonum remi reſpergerent [h]. Poſtea quàm e portu piratę non metu aliquo affecti, ſed ſatietate exierant[i], tum cœperunt quærere homines cauſam illius tantæ calamitatis. dicere omnes, & palàm diſputare, minime eſſe mirandum, ſi[k] militibus, remigibúſque dimiſſis, reliquis egeſtate, & fame perditis, prætore tot dies cum mulierculis perpotante, tanta ignominia, & calamitas eſſet accepta.

100 ¶ Hæc[l] autẽ iſtius vituperatio atq; infamia confirmabatur eorũ ſermone, qui à ſuis ciuitatib. illis nauib. præpoſiti fuerant: qui ex illo numero reliqui Syracuſas, claſſe amiſſa, refugerant. Dicebant, quos ex ſua quiſq; naui miſſos ſciret eſſe. Res erat clara: neque ſolum argumentis, ſed etiã certis teſtib. iſtius audacia tenebatur. Homo certior fit, agi nihil in foro & conuentu tota[m] die, niſi hoc quæri à nauarchis, quemadmodũ claſſis ſit amiſſa. illos reſpondere, & docere vnumquẽque, miſſione[n] remigũ, fame reliquorum, Cleomenis timore, & fuga. Quod[o] poſteaquã iſte cognouit, hanc rationem habere cœpit. cauſam ſibi dicendam eſſe ſtatuerat iam antè, q̃ hoc vſu[p] veniret, ita vt ipſum priore actione dicere audiſtis. videbat, illis nauarchis teſtib. tantũ hoc crimẽ ſuſtinere ſe nullo modo poſſe. conſiliũ capit primò ſtultum, verùm tamen clemens.

101 Cleomenem, & nauarchos ad ſe vocari iubet: veniunt. accuſat eos, quòd huiuſmodi de [q] ſe ſermones habuerint: rogat, vt id facere deſiſtant, & in ſua quiſque naui dicat ſe tantùm habuiſſe nautarum, quan-

a v. e. nauem viderint.
b L. illius ciuitatis comminutæ, depreſſæq. ſunt & ita v. e.
c L. quæ eſt vrbi Syracuſis ſuo nom. & ita v. e.
d in poteſtatem eſſe hîc d[ixit] vt in pro Quinctio, in vadimonium eſſe, de quo loquendi genere dixi alibi ſuſius.
e L. quas in noſtris nauibus inuenerant, iactabat, vt om.
P. CCLVI.
f L. conuentum, atque multitudinẽ piratico myoparone in portu Syr.
g v. e. inertiſſimi, nequiſſimique.
h L. reſpergerent?
i L. exierunt:
k L. ſi remigibus, militibuſque dimiſſ & ita v. e.
l Crudelitas Verris in Nauarchos.
m L. toto die niſi hoc quæri è nauarc. & ita v. e.
n al. dimiſſione.
o al. Quod poſtquam
p v. e. vſu veniret, & ita L.
q L. ſermones de ſe ha. & ita v. e.
P. B.

Digitized by Google

tum oportuerit, neque quemquam eſſe dimiſſum. illi enimuero ſe oſtendunt, quod vellet, eſſe facturos. Iſte non procraſtinat: aduocat amicos ſtatim: quærit ex his ſingillatim, quot quiſque nautas habuerit. reſpondit [a] vnuſquiſque, vt erat præceptum. Iſte in tabulas refert, obſignat ſignis amicorum, prouidens homo: vt contra hoc crimen, ſi quando opus eſſet, hac videlicet teſtificatione vteretur.

102 Deriſum credo [b] eſſe hominem amentẽ à ſuis conſiliariis, & admonitum, haſce ei tabulas nihil profuturas: *etiam plus [c] ex nimia prætoris diligentia ſuſpicionis in eo crimine futurum.* Iam iſte erat hac ſtultitia multis in reb. vſus. vt publice quoque, quæ [d] vellet, in ciuitatum litteris & tolli, & [e] referri iuberet: quæ omnia nunc intelligit ſibi nihil prodeſſe, poſteaquã certis literis, teſtibus, auctoritatibuſq; conuincitur. vbi hoc videt, illorum confeſsionem, teſtificationem ſuam, tabulas ſibi nullo adiumento futuras: init conſilium, non improbi prætoris (nam id quidem eſſet ferendum) ſed importuni, atque amentis tyranni. ſtatuit, ſi hoc crimen extenuare vellet (nam omnino tolli poſſe non arbitrabatur) nauarchos omneis, teſteis ſui ſceleris, vita eſſe priuandos.

103 Occurrebat illa ratio: quid [e] Cleomene fiet? poterone animaduertere in eos, quos dicto audientes eſſe iuſſi? miſſum facere eũ, cui imperium [f], poteſtatemque permiſi? poterone eos afficere ſupplicio, qui Cleomenem ſecuti ſunt? ignoſcere Cleomeni, qui ſecum fugere, & ſe conſequi iuſſit? poterone in [g] eos eſſe vehemens, qui naueis inaneis non modo habuerunt, ſed etiam apertas: in eum diſſolutus, qui ſolus habuerit conſtratam nauem, & minus exinanitam? pereat Cleomenes vnà. Vbi fides? vbi [h] exſecrationes [i]? vbi dextræ, complexuſque? vbi illud contubernium muliebris militiæ in illo delicatiſſimo litore? fieri nullo modo poterat, quin Cleomeni parceretur.

104 Cleomenem [k] vocat, dicit ei, ſe ſtatuiſſe animaduertere in omneis nauarchos: ita ſui periculi rationes ferre, ac poſtulare. Tibi vni parcam, & totius iſtius culpæ crimen, vituperationemque inconſtantiæ potius ſuſcipiam, quàm [l] aut in te ſim crudelis: aut tot, tam graueis [m] teſteis viuos, incolumeiſque eſſe patiar. Agit [n] gratias Cleomenes, approbat cõſilium: dicit, ita fieri oportere. admonet tamen illud quod iſtum fugerat, in [o] Phalargum Centuripinum nauarchum, non poſſe animaduerti, propterea quod ſecum fuiſſet [p] vnà in Centuripina quadriremi. Quid ergo? iſte homo ex eiuſmodi ciuitate adoleſcens nobiliſſimus, teſtis relinquetur? In præſentia [q], inquit Cleomenes, quoniam ita neceſſe eſt: ſed poſt aliquid videbimus, ne iſte nobis obſtare poſſit.

105 Hæc poſteaquàm acta, & cõſtituta ſunt, procedit iſte repente è prætorio, inflammatus ſcelere, furore, crudelitate. in forum venit: nauarchos vocari iubet. Qui nihil metuerent, nihil ſuſpicarentur, ſtatim accurrunt. Iſte hominibus miſeris, innocentibúſque [r] iniici catenas imperat. Implorare illi fidem po. R. & quare id faceret, rogare. Tunc iſte hoc cauſæ dicit, quòd claſſem prædonibus prodidiſſent. Fit clamor, & admiratio [ſ] populi, tantam eſſe in homine impudentiam, atque audaciam, vt aliis cauſam calamitatis attribueret, quæ omnis propter auaritiam ipſius accidiſſet: aut, cùm ipſe prædonum ſocius putaretur [t], aliis proditionis crimen inferret. deinde,

a L. reſpondet vnuſqu. & ita v.c.
b L. eſſe credo hom. & ita v.c.
c Præſumi fraus ſolet ex nimia diligentia facti l. 7. ff de condit. inſtitut. l. 2. C. de furtis l. 17. C. de teſtamentis.
d L. quæ vellet, è ciuitatum litteris tolli, & in eas referri. v. c. quæ vellet, in literas ciuitatum tolli, & referri iub. neap. a.
e L. Quid Cleomene fiet & ita v.c.
f v.c. poteſtatem, imperiúmq. perm. P.CCLVII.
g v.c. eſſe in eos veh.
h ἀραί
i Exſecratio hic pro iureiurando.
k v.c. vocat Cleomenem.
l v.c. quàm in te ſim cr.
m v.c. graueis teſtis
n ſort. Agit ei gratias
o L. in Phalarchum Centurip. al. in Philargum Cent.
p L. vnà fuiſſet &c. & ita v.c.
q al. in præſenti.
r v.c. innocentibus iniici
ſ ſort. admurmuratio po.
t v.c. arbitraretur; & ita legunt vt arbitraretur [illegible] accipiendũ eſſe.

A hoc quintodecimo die crimen eſſe natum, poſtquam claſſis eſſet amiſſa.

106 Cùm hæc fierent [a], quærebatur, vbi eſſet Cleomenes: non [b] quò illum ipſum, cuiuſmodi [c] eſſet, quiſquam ſupplicio, propter illud incommodũ, dignum putaret. nam quid Cleomenes facere potuit? (non enim poſſum quemquam inſimulare falſò) quid [d], inquam, magnopere potuit Cleomenes facere, iſtius auaritia nauibus exinanitis? Atque eum vidẽt
B ſedere ad latus prætoris, & ad aurem familiariter, vt ſolitus erat, inſuſurrare. Tum vero omnibus indigniſſimum viſum eſt, homines honeſtiſſimos, electos ex ſuis ciuitatibus, in ferrum, atque [e] in vincla coniectos: Cleomenem propter flagitiorum, ac [f] turpitudinis ſocietatem, familiariſſimum eſſe prætoris.

107 Apponitur his tamen accuſator Næuius Turpio quidam, qui C. Sacerdote prætore, iniuriarum damnatus eſt, homo bene ap-
C poſitus ad iſtius audaciam: quem iſte in decumis, in rebus capitalibus, in omni calumnia [g] præcurſorem habere ſolebat, & emiſſarium. Veniunt Syracuſas parentes, propinquiq; miſerorum adoleſcentium, hoc repentino calamitatis ſuæ commoti [h] nuntio: vinctos adſpiciunt catenis liberos ſuos, cùm iſtius auaritiæ pœnam collo, & ceruicibus ſuis ſuſtinerent. adſunt, defendunt, proclamant: fidem tuam, quæ nuſquam erat, nec vnquam
D fuit, implorant. Pater aderat Dexio [i] Tindaritanus, homo nobiliſſimus, hoſpes tuus: cuius tu domi fueras, quem hoſpitem appellaras. cum eùm [k] illa auctoritate, & miſeria videres [l] præditum, non te eius lacrymæ, non [m] ſenectus, non hoſpitij [n] ius, atque nomen à ſcelere aliquam ad partem humanitatis reuocare potuit.

108 Sed quid ego hoſpitij iura in hac tam immani bellua commemoro? qui Sthenium Thermitanum, hoſpitem ſuum, cuius domum per hoſpitium exhauſit, & exinaniuit, abſentem in reos retulerit, cauſa indicta, capite damnarit: ab eo nunc hoſpitiorum iura, atque officia quæramus? cum homine enim crudeli nobis res eſt, an cum fera, atque immani bellua? te [o] patris lacrymæ de innocentis filij periculo non mouebant? cum patrem domi reliquiſſes: filium tecum haberes: te neque præſens filius de liberorum caritate, ne-
F que abſens pater de indulgentia patria commonebat?

109 Catenas habebat hoſpes tuus Ariſteus, Dexionis [p] filius. quid ita? Prodiderat [q] claſſem. quod ob præmium? deſeruerat exercitũ. quid Cleomenes? ignauus fuerat. At eum tu ob virtutem corona aurea donaras. Dimiſerat nautas. tu ab omnibus mercedem miſsionis acceperas. Alter parens ex altera parte erat Herbitenſis Eubulida, homo domi ſuæ clarus, & no-
G bilis: qui, quia Cleomenem in defendendo filio læſerat, nudus pæne eſt deſtitutus. Quid erat autem, quod quiſquam diceret aut defenderet? Cleomenem nominare non licet. At cauſa cogit. Moriere, ſi appellaris. numquam enim iſte eſt [r] cuiquam mediocriter minatus. At remiges non erant. Prætorem tu accuſas? Frange ceruicem [ſ]. Si neque prætorem, neque prætoris æmulum appellare licebit, cùm in his duobus tota cauſa ſit: quid futurum eſt?
H 110 Dicit etiam cauſam Heraclius Segeſtanus, homo domi ſuæ ſummo loco natus. Audite, vt veſtra humanitas poſtulat, iudices.

audite

a v.c. Ita fierent.
b v.c. non quo ipſ. c.
c L. cuiuſmodi eſſet,
d L. quid, inquam, Cleomenes magnopere facere potuit, iſt. & ita ms. v.c. al. vt h. vulg.
e v.c. atque vincula
f v.c. ac turpitudinũ ſoc.
g v.c. calumnia.
h v.c. nuntio commoti:
i v.c. Dexo Tind.
k L. cum illa auctoritate, ætate, miſeria vid.
l al. videre.
m v.c. nec ſenec. nec hoſp.
n Hoſpitij ius magnum apud veteres, ſ. Gell. 13.
P.CCLVIII.
o v.c. te lacrymæ patris
p v.c. Dexonis fil.
q L. Prodiderat claſſem: deſeruerat exercitum. Quod ob præmium? Quid Cl.? al. v.c. prodiderat claſſem Quod ob præmium deſeruerat? Cleom. [illegible]
r v.c. cuiquã eſt med.
ſ v.c. ceruicem

Digitized by Google

audietis enim de magnis incommodis, iniuriiſque ſociorum. Hunc ſcitote fuiſſe Heraclium in ea cauſa: qui propter grauem morbum oculorum tum non nauigarit, & [a] iuſſu eius, qui poteſtatem habuit, in commeatu Syracuſis remanſerit. Iſte [b] certè neque prodidit claſſem, neq; metu perterritus fugit, neque exercitũ deſeruit. Etenim tunc eſſet hoc animaduerſum, cùm claſſis Syracuſis proficiſcebatur. Is tamen in eadem cauſa fuit, quaſi eſſet in aliquo manifeſto ſcelere deprehenſus: in quem ne [c] falſo quidem cauſa conferri criminis potuit.

111 Fuit in illis nauarchis Heracliensis quidam Furius (nam habent illi nõnulla huiuſcemodi Latina nomina) homo, quandiu vixit, domi [d] ſuæ, nõ ſolũ poſt mortẽ, tota Sicilia clarus & nobilis. in quo homine tantũ animi fuit, non ſolum vt iſtum liberè læderet (nam id quidem, quoniã moriendum videbat ſine periculo ſe facere intelligebat) verum morte propoſita, cùm lacrymans in carcere mater noctes, dieſq. aſſideret, defenſionẽ cauſæ ſuæ ſcripſit [e]: quam nũc nemo eſt in Sicilia, quin habeat, quin legat, quin tui ſceleris, & crudelitatis ex illa oratione cõmonefiat. in qua docet, quot à ciuitate ſua nautas acceperit: quot & quanti quemq; dimiſerit: quot ſecum habuerit: itẽ de ceteris nauib. dicit. quæ cùm apud te diceret, virgis oculi verberabantur. Ille morte propoſita facilè dolorem corporis patiebatur. clamabat. id quod ſcriptum reliquit, facinus eſſe indignum, plus impudiciſſimæ mulieris apud te Cleomenis ſalute, quàm de ſua vita lacrymas matris valere.

112 deinde etiam illud video eſſe dictum, quod, ſi rectè vos populus R. cognouit, non [f] falſo ille iam in ipſa morte de vobis prædicauit: non poſſe Verrem, teſteis interficiendo, crimina ſua extinguere: grauiorem apud ſapienteis iudices ſe fore ab inferis teſtẽ, quàm ſi viuus in iudicium produceretur: tum, auaritiæ ſolũ, ſi viueret. nũc cũ ita eſſet necatus, ſceleris, audaciæ, crudelitatis teſtẽ fore. Iam illa præclara, non teſtiũ modo cateruas, cùm tua res ageretur, ſed [g] à dijs manibus innocentiũ pœnas, ſceleratorumq; [h] furias in tuũ iudicium eſſe venturas: ſeſe ideo leuiorem caſum ſuum fingere, quòd iam ante aciem ſecurium tuarũ Sextijq; [i] tui carnificis, vultum & manum vidiſſet, cum in conuentu ciuium R. iuſſu tuo ſecuri ciues R. ferirentur.

113 Ne multa iudices, libertate [k], quam vos ſocijs dediſtis, hac [l] ille in acerbiſſimo ſupplicio miſerrima ſeruitutis abuſus eſt. Condemnat omneis [m] *de conſilij ſententia*. tamẽ neq; iſte in tanta re tot hominum, totque ciuium cauſa, P. Vettium ad ſe arceſſit [n], quẽ ſcribam ſuum, cuius conſilio vteretur: neq; P. Ceruiũ, talem virum, legatum qui quia legatus, iſto prætore, in Sicilia fuit, primus ab iſto iudex reiectus eſt: ſed de latronum, hoc eſt, de comitum ſuorum ſententia condemnat omneis.

114 Hic cuncti Siculi, fideliſſimi, atque antiquiſſimi ſocij, plurimis affecti beneficijs à maioribus noſtris, grauiter commouentur, & de ſuis periculis [o], fortuniſque omnibus pertimeſcunt. Illam clementiam, manſuetudinemq; noſtri imperij in tantam crudelitatem, inhumanitatemq; eſſe conuerſam? condemnati tot homines vno tempore nullo crimine! defenſionem ſuorum furtorum prætorem improbum ex indigniſſima morte innocentium quærere? Nihil addi iam videtur, iudices, ad hanc improbitatem, amentiam, crudelitatemq; poſſe. & [a] rectè nihil videtur. nam ſi cum illorum improbitate certet, longe omneis [b], multumq; ſuperabit.

115 ſed [c] ſecum ipſe certat: id agit, vt ſemper ſuperius ſuum facinus nouo ſcelere vincat. Phalargũ [d] Centuripinum dixeram exceptũ eſſe à Cleomene, quod in eius quadriremi Cleomenes vectus eſſet: tamen quia pertimuerat adoleſcens, quod eandẽ ſuam cauſam videbat eſſe, quam illorum, qui innocentes peribant: ad [d] hominem accedit Timarchides: a ſecuri negat ei eſſe periculum: virgis ne cæderetur, monet vt caueat. Ne multa, ipſum dicere adoleſcentem audiſtis, ſe [f] ob hunc virgarum metum pecuniam Timarchidi numeraſſe.

116 Leuia [g] ſunt hæc in hoc reo crimina. metum virgarũ nauarchus [h] nobiliſſimæ ciuitatis pretio redemit: humanum. alius, ne cõdemnaretur, pecuniam dedit: vſitatum [k] eſt. non vult populus R. obſoletis criminib. accuſari Verrẽ. noua poſtulat. inaudita deſiderat. nõ de prætore Siciliæ, ſed de crudeliſſimo tyranno fieri iudiciũ arbitratur. Includuntur in carcerem condemnati: ſupplicium conſtituitur in illos: ſumitur [m] de miſeris parentibus nauarchorũ: prohibentur adire ad [n] filios ſuos: prohibentur liberis ſuis cibum, veſtitumque ferre.

117 patres hi quos videtis, iacebant in limine, matreſq; miſeræ pernoctabant ad oſtium carceris, ab extremo cõplexu liberũm excluſæ. quæ nihil aliud orabant niſi vt filiorum [o] extremũ ſpiritum excipere ſibi liceret. Aderat ianitor carceris, carnifex prætoris: mors, terrorq; ſociorũ & ciuium, lictor [p] Seſtius: cui ex [q] omni gemitu, doloreque certa merces cõparabatur. vt [r] adeas, tantũ dabis: vt [s] cibum tibi intro ferre liceat, tantũ. nemo recuſabat. Quid vt [u] vno ictu ſecuris afferam mortem filio tuo, quid dabis? ne diu crucietur? ne ſæpius feriatur? ne cum ſenſu doloris aliquo, aut cruciatu ſpiritus auferatur? Etiam ob hanc cauſam pecunia lictori dabatur.

118 O magnum, atque intolerandum dolorem! ô grauem, acerbamq́ue fortunam! non vitam liberum, ſed mortis celeritatem pretio redimere cogebantur parentes. Atque ipſi etiam adoleſcentes cum [x] Seſtio de eàdem plaga, & de vno illo ictu loquebantur. idque poſtremum parenteis ſuos liberi orabant, vt leuandi cruciatus [y] ſui gratia lictori pecunia daretur. Multi & graues dolores inuenti parentibus, & propinquis: multi. verũtamen mors ſit extrema. non erit. Eſt ne aliquid vltra, quo progredi crudelitas poſſit? reperietur. Nam illorum liberi cum erunt ſecuri percuſſi, ac necati, corpora feris obijcientur. hoc ſi luctuoſum eſt parenti, redimat pretio ſepeliendi poteſtatem.

119 Onaſum Segeſtanum, hominem nobilem, dicere audiſtis, ſe ob ſepulturam Heraclij nauarchi pecuniam Timarchidi [z] dinumeraſſe. hoc [a] ne poſſis dicere: patres enim veniunt, amiſſis filiis, irati: Vir primarius, homo nobiliſſimus dicit: neq. de filio dicit. Iam hoc, quis tum fuit Syracuſis, qui [b] nõ audierit, quin ſciat, has [c] per Timarchidem pactiones ſepulturæ cum viuis etiã illis eſſe factas? non palam cum Timarchide loquebantur? non omnes hominum propinqui adhibebantur? non palàm viuorum funera locabantur? Quibus [d] rebus omnibus actis, atque decisis.

Marginal notes (left):

P. R.
a L. & iuſſu eius, qui poteſtatẽ habuit, cum commeatu Syracuſis rem. al. & iuſſu eius, qui pot. habuit in commeatu Syracuſis rem. al. & iuſſu eius, qui pot. habuit in cõmeatu Syracuſis remanſ.
b v.c. iſte certè neq; & ita L.
c v.c. ne falſo quidem cauſa crim. conf.
d v.c. non domi ſuæ ſolũm, poſt mort. non ſolũ al. non ſolum domus ſuæ, ſed per omnem Siciliã clarus & nobilis.
e al. ſcripſerit.
f L. non falſo ille de vobis iam in ipſa morte prædicauit.
P. CCLIX.
g al. ſed etiam à dijs manib. v.c. ſed ab dijs manibus, & al. ſed etiam à dijs.
h al. ſceleſtorumque iuſtum fur. ad
i al. Seſtijque.
k al. libertate, quam vos ſocijs dediſtis, hac ille in acerb. al. libertatem, quam vos ſocijs dediſtis, hanc ille &c. & ita q. v.c.
l al. hanc: dicunt enim Latini quoque, rem abuti.
m v.c. omneis
n ſic v.c. volg. accerſit.
o al. pecuniis.

Marginal notes (right):

a L. & rectè videtur: nam ‖ al. & rectè. Nam.
b v.c. omnis
c al. ſed cum ſecum ipſe certet.
d L. Phacarchum Cent. ‖ al. Philarchum al. Philargum.
P. R.
d L. accedit ad hominem Timarchides
e v.c. ſe ob hunc metum pec.
f v.c. Leuia hæc ſunt in hoc reo metum
h L. nauarch. homo nobiliſſimus ſuæ ci. & ita v.c.
i v.c. humanum eſt.
k v.c. vſitatũ non vult
l v.c. ſed de nefario tyr.
m L. ſumitur de miſeris parentibus p.
n v.c. ad filios proh.
o Ita Quintilianus ‖ L. & v.c. filiorum ſuorum extremum ſpiritum ſibi ore excep. ‖ Nonius c. 4. an excipere filiorũ ſuorum poſtremum ſpiritum excipere liceret.
p Lictoris improbiſſimi & venalis exemplum.
q v.c. ex omnium gem.
r Lictor idem ac carnifex.
P. CCLX.
ſ ſeu munus eſt carcerem cuſtodire, ſecuri percutere, cruciare, virgis cædere.
t L. vt cibum tibi, veſtitumque intrò f. & ita q. v. c.
u v.c. vt vno ſecuris ictu
x L. cum Sextio de vna pla.
y L. v.c. cruciatus ſui cauſa
z L. Timarchidi numeraſſe
a v.c. ne hoc poſſes dicere.
b L. quin audierit, &c.
c v.c. has Timarchidi p.
d v.c. Quibus omnibus rebus.

Digitized by Google

producuntur è carcere,& deligantur ad palū.

120 Quis ᵃ tam fuit illo tempore durus, & ferreus, quis tam inhumanus, præter vnum te,qui non illorum ætate, nobilitate,miſeria commoueretur?ecquis fuit, quin lacrymaretur?quin ita calamitatem putaret illorum, vt fortunam tamen non alienam,periculum autem commune agi arbitraretur? Feriuntur ſecuri. lætaris tu in omnium gemitu, & triumphas: teſteis auaritiæ tuæ gaudes eſſe ſublatos.Errabas, Verres, & vehementer errabas, cum te maculas furtorum, & flagitiorū tuorum,ſociorum innocentiū ſanguine eluere arbitrabare: præceps amentia ferebare,qui te exiſtimares auaritiæ vulnera crudelitatis remediis poſſe ſanare. Etenim quanquam illi ſunt mortui ſceleris tui teſtes, tamen eorum propinqui neq; tibi, neq; illis deſunt:tamen ex illo ipſo numero nauarchorum aliqui viuunt,& adſunt:quos,vt mihi videtur,ab illorum innocentium pœna fortuna ad hanc cauſam reſeruauit.

121 Adeſt Philarchus ᵇ Haluntinus, qui, quia cum Cleomene non fugit,oppreſſus à prædonibus,& captus eſt:cui calamitas ſaluti fuit:qui niſi captus à piratis eſſet,in hunc prędonem ſociorum incidiſſet.dicet is pro teſtimonio de miſſione nautarum,de fame, de Cleomenis fuga.Adeſt Centuripinus Philarchus ᶜ,in ampliſſima ciuitate,ampliſſimo loco natus.eadem dicit nulla in re diſcrepat.

122 Per deos immortaleis,iudices,quo tandem animo ſedetis? aut hæc quemadmodum auditis? Vtrum ego deſipio,& ᵈ plus quā ſatis opus eſt,doleo in tanta calamitate,miſeriaq; ſociorū?an vos quoq; hic acerbiſſimus innocentiū cruciatus, & mœror pari ſenſu doloris afficit?Ego enim cùm Herbitenſem,cū Heracli enſem ſecuri eſſe percuſſum dico,verſatur mihi ante oculos indignitas calamitatis. Eorúmne populorū ciueis ᵉ,eorúmne agrorū colonos,ex quib.maxima vis frumenti quotannis plebi Romanæ illorum operis,ac laborib. quæritur, qui à parentibus, ſpe noſtri imperij,noſtræque æquitatis,ſuſcepti, educatique ſunt,ad C. Verris nefariam immanitatem, & ad ᶠ eius ſecurem funeſtam eſſe ſeruatos?

123 Cùm mihi Tindaritani illius venit in mentem,cùm Segeſtani,tum iura ſimul ciuitatum,atq; officia conſidero: quas vrbeis P. Africanus etiam ornandas eſſe ſpoliis hoſtiū arbitratus eſt,eas C. Verres nō ſolùm illis ornamentis,ſed etiam viris nobiliſſimis nefario ſcelere priuauit. En q̄ Tindaritani libenter prædicēt:Nos in ſeptemdecim ᵍ populis Siciliæ numeramur:nos ſemper in omnibus Punicis, Sicilienſibuſq; bellis amicitiā, fidemq; populi R. ſecuti ſumus:à nobis omnia populo R. ſemper & belli adiumenta,& ʰ pacis ornamēta adminiſtrata ſunt.Multū vero hæc his iura profuerunt in iſtius imperio,ac poteſtate.

124 Veſtros quondam nautas contra Karthaginem Scipio duxit. at ⁱ nunc naueis contra prædones pænè inaneis Cleomenes ducit. Vobiſcum Africanus hoſtium ſpolia, & præmia laudis communicauit. at nunc per me ſpoliati, naue à prædonibus abducta, ipſi in hoſtium numero, locoque ducemini ᵏ. Quid verò illa Segeſtanorum non ſolùm litteris tradita,neq; ˡ commemorata verbis, ſed multis officiis illorum vſurpata, & comprobata cognatio ᵐ, quos tandem fructus huiuſce neceſſitudinis in iſtius imperio tulit?

ᵃ V.c. Quis tam fuit illo temp. ferreus qui te.

P. B.

ᵇ L. pharar-chus. al. Phylarch. ſupra Philargus.

ᶜ L. pharar-chus. ſupra lib. 4. Philar-chus.

ᵈ L. & plus, quàm ſatis eſt doleo & ita V. c.

ᵉ V. c. ciuis,

ᶠ L. & ad eius funeſtam ſecurē eſſe ſer.

ᵍ Siciliæ ſeptemdecim populi qui bellum cum pop. Romano geſſerunt,quibus tamen ſumma

P. CCLXI.

clementia ager redditus eſt,cum eſſet iure belli publicus populi Romani factus.

ʰ L. & pacis ornamenta miniſtrata ſunt & ita V. c.

ⁱ V. c. at nunc nauem contra pr. p. inanem Cleom.

ᵏ L. ducimini.

ˡ L. & commemorata.

ᵐ quod ab Ænea oriundi, vt ſupra & alibi.

A Nempe hoc fuit iure,iudices, vt ex ᵃ ſinu patris nobiliſſimus adoleſcens, & è complexu patris ereptus innocens filius, iſtius carnifici Sextio dederetur. Cui ciuitati maiores noſtri maximos agros,atq; optimos ᵇ conceſſerunt: quam immunem eſſe voluerunt:hæc tanta apud te cognationis, fidelitatis, vetuſtatis auctoritate ne hoc quidem iuris obtinuit, vt vnius honeſtiſſimi, atque innocentiſſimi ciuis mortem & ſanguinem deprecaretur.

B 125 Quo confugient ſocij?quē implorabūt? qua ſpe denique, vt viuere velint, tenebuntur, ſi vos eos deſeritis? Ad ᶜ ſenatum deuenient, quí de Verre ſupplicium ſumat? non eſt vſitatum,non ſenatorium. Ad populum R. confugient?facilis eſt cauſa ᵈ populi. legem ᵉ enim ſociorum cauſa iuſſiſſe,& vos ei legi cuſtodes,ac vindices præpoſuiſſe dicet. Hic locus eſt igitur vnus,quo perfugiant:hic portus, hæc arx,hæc ara ſociorum:quò quidem nunc
C non ita confugiunt,vt antea in ſuis repetendis rebus ſolebant.non argentum, nō aurum, non veſtem,non mancipia repetunt: non ornamenta quæ ex vrbibus,fanisq; erepta ſunt. metuunt homines imperiti, ne iam hæc populus R concedat ᶠ,& iam fieri velit. Patimur enim iam ᵍ multos,& ſilentio, cum videamus,ad paucos homines omnes omnium nationū pecunias perueniſſe ʰ,quod eo magis ferre æquo animo,atq; concedere videmur,
D quia nemo iſtorum diſſimulat:nemo laborat, vt obſcura ſua cupiditas eſſe videatur.

126 In vrbe noſtra pulcherrima,atq; ornatiſſima,quod ſignum, quæ tabula picta eſt, quæ non ab hoſtib. victis capta,atq; ⁱ apportata ſit?At iſtorū villæ,ſociorū ᵏ fideliſſimorum & plurimis,& pulcherrimis ſpoliis ornata,refertæq; ſunt. Vbi pecunias exterarum nationum eſſe arbitramini quibus ˡ nunc omnes egent,cum Athenas,Pergamum, Cyzi-
E cum, Miletum, Chium, Samum,totam denique Aſiam,Achaiam,Græciam, Siciliam iam in paucis villis incluſas eſſe videatis?Sed hæc,vt dico,omnia iam ſocij veſtri relinquunt & negligunt, iudices. Ne publice à populo Rom. ſpoliarentur, officiis, ac fide prouiderunt. Paucorum cupiditati tum,cùm obſiſtere non poterant, tamen ſufficere aliquo modo poterant. Nunc verò iam adempta eſt non modò reſiſtendi,verùm etiam ſuppeditandi facul-
F tas.Itaq; res ſuas negligunt,pecunias,quo nomine iudicium hoc appellatur, non ᵐ repetunt:relinquunt,& negligunt.

127 Hoc iam ornatu ad vos confugiunt. adſpicite, adſpicite, iudices, ſqualorem, ſordeiſque ſociorum. Sthenius hic Thermitanus cum hoc capillo ⁿ, atque veſte, domo ſua tota expilata mentionem ſuorum furtorum non facit:ſeſe ipſum abs te repetit,nihil amplius. totum enim tua libidine, & ſcelere
G ex ſua patria, in qua multis virtutibus & ᵒ beneficiis fuit princeps, ſuſtuliſti. Dexio ᵖ hic, quem videtis,non quæ publice Tindari ᵍ, non quæ priuatim ſibi eripuiſti, ſed ʳ vnicum miſer abs te filium optimum, atque innocentiſſimum flagitat. non ſ ex litibus æſtimatis tuis pecuniam domum:ſed ex tua calamitate cineri,atq; oſſibus filij ſui ſolatium vult aliquod reportare. Hic tam grandis natu Eubulida, hoc tantum, exacta ætate, laboris, itineriſque ſuſcepit, non vt aliquid
H ex ᵗ huius bonis vſurparet ᵘ, ſed vt, quibus oculis eruentas ceruices filij ſui viderat,

iiſdem

ᵃ V. c. ex ſinu patris nob.

ᵇ al. opimos.

ᶜ L. Ad ſenatum venient,

ᵈ V. c. populi cauſa.

ᵉ L. legem enim ſe ſoc. cauſa iuſſ. & vos eius cuſt. &c. & ita V. c.

P. B.

ᶠ L. concedat & ita fieri velit.

ᵍ L. multos iā annos & ſilentio, al. ſileniis, al. Aug. iam ſoult.

ʰ L. perueniſſe

ⁱ L. atque deportata ſit?

ᵏ V. c. ſociorū fideliſſ. plur. & pulcherr.

ˡ V. c. quæ nūc omn.

ᵐ V. c. non repetunt. Hoc &c.

ⁿ Sic ornatu reorum capillus

P. CCLXII.

promiſſo, veſteque ſordida.

ᵒ L. ac beneficiis princeps fuit. al. pietate, & poſſibus & ita V. c.

ᵖ L. Dexo hic.

ᵍ L. Tyndari. deſunt.

ʳ L. ſed vnicum abs te miſer fil. & ita V. c.

ſ Ant. Auguſt. ex litib. æſtimatis tuis non pecuniam domum.

ᵗ L. de ſuis bonis. re operaretur ſed vt, & ita V. c.

ᵘ al. recuperaret.

Digitized by Google

a Doloris re medium inimici dolor.

iiſdem [a] te condemnatum videret.

128 Si per L. Metellũ licitũ eſſet, iudices, matres illorum, vxores ſororeſq; veniebant. quarũ vna, cũ ego ad Heracliã noctu accederem, cũ omnib. matronis eius ciuitatis. & cũ multis facib. mihi obuiã venit, & ita, me ſuã ſalutem appellans, te ſuum carnificem nominans, filij nomen implorans, mihi ad pedes miſera iacuit, quaſi [b] ego excitare filium eius ab inferis poſſem. Faciebãt hoc idem [c] in ceteris ciuitatibus grandes natu matres, & item paruuli liberi miſerorum: quorum vtorumque ætas laborem, & induſtriam meam, fidem & miſericordiam veſtram requirebat.

b L. quaſi ego eius filium ab inferis excitare poſſ.
c v. c. uidem

129 Itaq; ad me, iudices, præter [d] ceteras, hãc querimoniã Sicilia detulit [e] lacrymis. Ego ad hoc nõ gloria inductus acceſſi: ſed ne falſa dãnatio, ne carcer, ne catenę, ne verbera, ne ſecures, ne cruciatus ſociorum, ne ſangui innocentium, ne deniq; etiam exſanguium corpora mortuorum, ne mæror parentum, ac propinquorum, magiſtratibus noſtris quæſtui poſſet eſſe. Hunc ego ſi metum Siciliæ, damnatione iſtius, per veſtram fidem, & ſeueritatem deiecero, iudices: ſatis officio meo, ſatis illorum voluntati, qui à me hoc petiuerunt factum eſſe arbitrabor.

d q. v. c. hanc querimoniã, præter ceteras, de. ul.
e L. de ulis lacrymans Ego huc nõ gl.

P. B.

130 Quapropter ſi quẽ fortè inueneris, qui hoc nauale crimen conetur defendere, is ita defendat: illa cõmunia quæ ad cauſam nihil pertinẽt, prætermittat: me [f] culpã fortunæ aſſignare, calamitatẽ crimini dare: me amiſſionẽ claſſis obiicere [g], cũ multi viri fortes in communi, incertoq; periculo belli & terra, & mari ſæpe offenderint. Nullã tibi obiicio [h] fortunam. nihil eſt, quod ceterorũ res minùs cõmode geſtas proferas: nihil eſt, quòd multorũ naufragia fortunæ colligas. ego naueis inaneis fuiſſe dico: remiges, nautáſq; dimiſſos: reliquos ſtirpibus vixiſſe palmarum: præfuiſſe claſſi populi R. Siculum [i], perpetuò ſociis, atq; amicis Syracuſanum: te illo tempore ipſo, ſuperioribuſq; diebus omnibus in litore cum mulierculis perpotaſſe dico: harum rerum omnium auctores, teſteiſque produco.

f L. me culpã fortunæ tibi aſſign. & ita v. c.
g v. c. obiicere.
h v. c. obiicio
i L. perpetuis ſociis, atque ij al. præfectum ſociis, &c.

131 Num tibi inſultare in calamitate, num intercludere perfugium [k] fortunæ, num caſus bellicos exprobrare, aut [l] obiicere videor? Tametſi ſolent ij fortunam ſibi [m] obiici nolle, qui ſe fortunæ commiſerunt, qui in eius periculis ſunt, ac varietate verſati. Iſtius quidem calamitatis tua fortuna particeps non fuit. Homines enim in prælijs, non in conuiuijs, belli [n] fortunam tentare, ac periclitari ſolent. In illa autem calamitate non Martem fuiſſe communem, ſed Venerem poſſumus dicere. Quod ſi fortunam obiici [o] tibi non oportet, cur tu fortunæ illorum innocentium veniam, ac locum non dediſti?

k L. perfugia fort. & ſic v. c.
l v. c. aut obiicere.
m v. c. obiici.
n v. c. belli fortunam periclitari.
o al. obiicere tibi non op.

132 Etiam [p] illud prædices licet, quòd ſupplicium [q] more maiorum ſumſeris, ſecurique percuſſeris, idcirco à me in crimen, & inuidiam vocari. Non in ſupplicio crimen meũ vertitur: non ego ſecuri nego quemquam feriri debere: non ego metum ex re militari, non ſeueritatem imperij, non pœnam flagitij, tolli dico oportere. fateor non modo in ſocios, ſed etiam in ciueis, militeſque noſtros, perſæpe eſſe ſeuerè, ac vehementer vindicatum. Quare hæc quoque prætermittas licet. Ego culpam non in nauarchis, ſed in te fuiſſe demonſtro: pretio milites, remigeſque dimiſiſſe arguo. hoc nauarchi reliqui dicunt: hoc Netinorum fœderata ciuitas publicè dicit, hoc Herbitenſes hoc Ameſtratini, hoc Ennenſes, hoc Agyrinenſes. Tindaritani, Locrenſes publicè dicunt: tuus deniq; teſtis, tuus [a] imperator, tuus hoſpes Cleomenes hoc dicit, ſeſe in terram eſſe egreſſum, vt è Pachyno [b] è terreſtri præſidio, milites colligeret, quos in nauibus collocaret. quod certe non feciſſet, ſi ſuum numerum naues haberent. ea eſt enim ratio inſtructarum, ornatarumque nauium, vt non modo plures, ſed ne ſinguli quidem poſſint accedere.

p L. Etiam illud prædicas licet, quòd ſuppl. & ita v. c.
q al. quod de his ſuppliciũ

P. CCLXIII.

r L. te pretio remiges, militeſq; dimiſ. & ita v. c.

a L. tuus imperator, tuus æmulus, tuus hoſp.
b v. c. vt Pachyno.

133 Dico præterea illos ipſos reliquos nautas fame, atq; inopia rerum omnium confectos fuiſſe, ac perditos. dico, aut omneis extra culpam fuiſſe, aut, ſi vni attribuenda culpa ſit, in eo maximam fuiſſe, qui optimam nauem, plurimos nautas haberet, ſummum imperium obtineret. aut, ſi omnes in culpa fuerint, non oportuiſſe Cleomenem conſtitui ſpectatorem illorum mortis, atq; cruciatus. dico etiã [c] in illo ſupplicio mercedem lacrymarũ, mercedẽ vulneris, atq; plagæ: mercedẽ funeris, ac ſepulturæ cõſtitui nefas fuiſſe.

c v. c. in ipſo ſuppl.

134 Quapropter ſi mihi reſpondere voles, hæc dicito: claſſem inſtructã, atq; ornatã fuiſſe, nullũ [d] propugnatorẽ abfuiſſe, nullũ vacuũ tranſtrũ fuiſſe, remigi rem frumentariã eſſe ſuppeditatã, mentiri nauarchos, mentiri tot, & tam graueis ciuitates mentiri etiam Siciliã totam: proditũ [f] te eſſe à Cleomene, qui ſe dixerit exiſſe in terrã, vt Pachyno deduceret milites: animum illis, non copias defuiſſe: Cleomenẽ acerrimè pugnantẽ ab his relictũ eſſe, atq; deſertum: nummum ob ſepulturam datum neminĩ. quæ ſi dices, tenebere. ſin alia dices [g]: quæ à me dicta ſunt, non refutabis.

d L. nullum propugnatorem abfuiſſet & ita v. c.
e v. c. totam ſic.

P. B.

g L. ea, quæ à me d.

135 Hic tu etiam dicere audebis, Eſt in iudicibus ille familiaris meus, eſt paternus amicus ille? non, vt quiſque maximè eſt, quicum tibi aliquid ſit, ita [h] tui huiuſcemodi criminis maximè eum pudet? Paternus amicus eſt. Ipſe pater ſi [i] iudicaret, per deos immortaleis, quid facere poſſet [k], cùm tibi hæc diceret? Tu in prouincia populi R. prætor, cum tibi maritimum bellum eſſet adminiſtrandũ, Mamertinis, ex fœdere quam deberent nauẽ, per triennium remiſiſti: tibi apud eoſdem priuatim nauis oneraria maxima publicè eſt ædificata: tu à ciuitatibus pecunias claſſis nomine coegiſti: tu pretio remiges dimiſiſti. tu, cum [l] nauis eſſet à quæſtore, & ab legato capta prædonum, archipiratam ab [m] omnium oculis remouiſti: tu, qui ciueis R. eſſe dicerentur, qui à multis cognoſcerentur, ſecuri ferire potuiſti [n]: tu tuam domum piratas adducere, in [o] iudicium archipiratã domo producere auſus es:

h fort. ſi a te in eiuſmodi crimine maximè eius pudere deberet ex antiq. ſcript. veſtigiis ij al. immo verò vt quiſque eſt.
i Proſopopeia.
k L. poſſet cũ

l v. c. nauis cùm eſſet.
m v. c. ab oculis omnium

n al. ſuſtiniſti vel v. ſtatuiſti.
o al. abducere

136 tu in prouincia tam ſplendida, apud [p] ſocios fideliſſimos, ciueis R. honeſtiſſimos, in metu periculoq; prouinciæ, dies continuos complureis in litore, conuiuiiſque iacuiſti: te per eos dies nemo domi tuæ conuenire, nemo in foro videre potuit: tu ſociorum, atque amicorum ad ea conuiuia matresfamilias adhibuiſti: tu inter eiuſmodi mulieres prætextatum tuum filium, nepotem meum, collocauiſti, vt ætati maximè lubricæ, atque incertæ exempla nequitiæ parentis vita præberet: tu prætor in prouincia cum [q] tunica, pallioque purpureo viſus es: tu propter amorem, libidinemque tuam imperium nauium legato populi R. ademiſti, Syracuſano tradidiſti: tui milites in prouincia Sicilia fru-

p L. & v. c. tu apud ſocios f.

q L. tunica talari pall.

P. CCLXIV.

Digitized by Google

gionis,frumentoq́; caruere [a] tua luxuria,atq; auaritia claſſis populi R. à prædonib. capta, & incenſa eſt: 137 poſt Syracuſas cōditas,quē in portum numquā hoſtis acceſſerat,in eo,te prætore,primum piratæ nauigauerunt: neq; hæc tot,tantaq; dedecora diſſimulatione tua, neq; obliuione hominū, ac taciturnitate tegere voluiſti,ſed etiam nauium præfectos ſine vlla cauſa de complexu parentū [b] ſuorū, hoſpitumq; tuorum ad mortem,cruciatumq; rapuiſti:neq; [c] in parentum luctu atq; lacrymis,te mei nominis commemoratio mitigauit: tibi hominum innocentium ſanguis non modo voluptati,ſed etiam quæſtui fuit. Hæc ſi tibi tuus parens diceret, poſſes ab eo veniā petere? poſſes,vt tibi ignoſceret. poſtulare?

138 Satis [d] eſt factū Siculis, ſatis officio, ac neceſſitudini,iudices. ſatis [e] promiſſo noſtro ac recepto. ¶ Reliqua eſt ea cauſa,iudices,quæ [f] non iā recepta ſed innata:neq; delata ad me,ſed in animo, ſenſuq; meo penitus [g] affixa,atq; inſita eſt: quæ nō ad ſociorū ſalutem,ſed ad ciuium R. hoc eſt,ad vniuſcuiuſq; noſtrûm vitam,& ſanguinē pertinet. In qua nolite à me,quaſi dubiū ſit aliquid,argumenta,iudices, exſpectare.omnia [h],quæ dicā de ſupplicio ciuium R. ſic erunt clara,& illuſtria, vt ad ea probanda totam Siciliam teſtem adhibere poſſim. *Furor enim quidam ſceleris,& audaciæ comes,* iſtius effrenatum animū, importunamq́; naturā tanta oppreſſit amentia,vt numquā dubitaret in conuentu palàm ſupplicia, quæ in conuictos maleficij ſeruos conſtituta ſunt,ea in ciueis R. expromere.

139 *Virgis [i] quàm multos ceciderit,* quid ego commemorem? Tantum breuiſſime [k] dico, iudices.nullum fuit omnino,iſto prætore, in hoc genere diſcrimen. Itaq; iam conſuetudine ad corpora ciuium R. etiam ſine iſtius nutu ferebatur manus ipſa lictoris. Num potes hoc negare, Verres,in foro Lilybæi, maximo conuentu [l],C. Seruilium ciuem R. in [m] conuentu Panormitano, veterem negotiatorem,ad tribunal,ante pedes tuos, ad terram, virgis,& verberibus abiectum? aude hoc primùm negare,ſi potes.nemo Lilybęi fuit,quin viderit:nemo in Sicilia,quin audierit. Plagis confectum dico à lictoribus tuis ciuem Rom. ante oculos tuos concidiſſe.

140 Ob [n] quam cauſam, dij immortales? tametſi iniuriam facio cōmuni cauſæ,& iuri ciuitatis.quaſi enim poſſit eſſe vlla cauſa,cur hoc cuiquam ciui R. iure accidat [o],ita quęro, quæ in Seruilio cauſa fuerit.Ignoſcite in hoc vno, iudices. in ceteris enim non magnopere cauſas requiram. Locutus erat liberius de iſtius improbitate,atq; nequitia. Quod iſti ſimul ac renuntiatū eſt:hominē iubet Lilybæū vadimoniū Venerio ſeruo promittere. Promittit.Lilybæū venitur.cogere eū cœpit,cùm ageret nemo,nemo poſtularet, H S. duobus millibus ſponſionem [p] facere cū lictore ſuo, *ni furtis quæſtum faceret.* Recuperatores de cohorte ſua dicit [q] daturū.Seruilius & recuſare, & deprecari, ne iniquis iudicibus, nullo aduerſario, iudiciū capitis in ſe conſtitueretur.

141 Hæc cùm maximè loqueretur,ſex lictores eum circumſiſtunt valentiſſimi, & ad pulſandos,verberandoſq́; [r] homines exercitatiſſimi: cædunt acerrimè virgis, denique proximus lictor(de quo ſæpe [r] iam dixi) Seſtius [s], conuerſo [t] bacillo [u], oculos miſero tundere vehementiſſimè cœpit. Itaque [x],illi cum ſanguis os,oculoſq́; compleſſet, concidit: cùm illi nihilo minus iacenti latera tunderentur, vt aliquando ſpondere ſe diceret. Sic ille affectus,illinc tum pro mortuo ſublatus,breui poſtea eſt mortuus.Iſte autem homo Venerius, & affluens omni lepôre, & venuſtate,de bonis illius in æde Veneris argenteum Cupidinem poſuit.Sic etiam fortunis hominum abutebatur ad nocturna vota cupiditatum ſuarum.

142 ¶ Nā quid [a] ego de ceteris ciuium R. ſuppliciis ſingillatim potius,quā generatim, atq. vniuerſè loquar? Carcer ille,qui eſt à crudeliſſimo tyranno Dionyſio factus Syracuſis, quę [b] *Latomiæ* vocātur,in iſtius imperio domicilium ciuiū R. fuit. Vt quiſq; iſtius animum, aut oculos offenderat, in [d] Latomias ſtatim cōiiciebatur [e]. Indignū hoc video videri omnibus,iudices:& id iam priore actione, cùm hæc teſtes dicerēt,intellexi.retineri enim putatis oportere iura libertatis non modò hic, vbi tribuni plebis ſunt, vbi ceteri magiſtratus,vbi plenum forum iudiciorū, vbi ſenatus auctoritas, vbi exiſtimatio populi R. & frequentia:ſed,vbicumq; terrarum, & gentium violatum ius ciuium R. ſit, ſtatuitis id pertinere ad cōmunē cauſā libertatis,& dignitatis.

143 In externorum hominum, & maleficorum, ſceleratorumque: in prædonum, hoſtiumq́, cuſtodias tu tantum numerum ciuium R. includere auſus es? numquámne [f] tibi iudicij,numquam concionis,numquam huius tantæ frequentiæ, quæ nunc animo te iniquiſſimo,infeſtiſſimoq́; intuetur, venit in mentem? numquam [g] tibi populi R. abſentis dignitas, numquā ſpecies ipſa huiuſcemodi [h] multitudinis,in oculis, animoq́; verſata eſt? numquam te in horum conſpectum rediturum,numquam in forum populi R. venturū, numquam ſub legum,& iudiciorum poteſtatem caſurum eſſe putaſti [i]? At quę erat iſta libido crudelitatis exercendæ? quæ tot ſcelerū ſuſcipiendorum cauſa? nulla, iudices, præter prædandi nouam,ſingularemque rationem.

144 Nam vt illi [k],quos à poëtis accepimus, ſinus quoſdam obſediſſe maritimos, aut aliqua promontoria [l], aut prærupta ſaxa tenuiſſe dicuntur,vt eos,qui eſſent appulſi nauigiis, interficere [m] poſſent:ſic iſte in omnia maria infeſtus ex omnibus Siciliæ partibus imminebat. Quæcumq; nauis ex Aſia, quæ [n] ex Syria,quæ Tyro,quæ Alexandria venerat,ſtatim certis indicibus,& cuſtodibus tenebatur: vectores omnes in latomias [o] coniiciebantur: onera atq; merces in prætoriam domum deferebantur. Verſabatur [p] in Sicilia longo [q] interuallo alter,non Dionyſius ille, nec Phalaris (tulit enim illa quondam inſula multos [r],& crudeleis tyrannos)ſed quoddam nouum monſtrum, ex vetere illa immanitate, quæ [s] in iiſdem locis verſata eſſe dicitur.

145 non enim Charybdim tam infeſtam, neq; Scyllā nautis,quàm iſtum in eodē freto fuiſſe arbitrer. hoc etiā iſte infeſtior,quòd multò ſe pluribus [t],& maioribus canibus ſuccinxerat. Cyclops alter,multo importunior. hic enim totam inſulam obtinebat [u]:ille Ætnam ſolàm,& eam Siciliæ partem tenuiſſe dicitur. At quæ cauſa tum ſubiiciebatur [x] ab iſto,iudices,huius tam nefariæ crudelitatis? eadem, quæ nunc in defenſione commemorabitur. Quicumque acceſſerant ad Siciliam,paullo pleniores,eos Sertorianos milites eſſe atq; à

Diano

a v. c. caruere & ita L.
b L. parentum ſuorum hoſpitū tuorum ad m. Vita Proſe [illegible] 7. ſic Hor. [illegible] 24 parentum dixit.
c v. c. neque in parentum luctu, atque lacrumeis m.
d NARRATIO De ſuppliciis in ciueis Romanos.
e L. ſatis promiſſo muneri ac recepto.
f v. c. quæ iā non recepta, ſed
g L. penitus defixa atque
h v. c. omnia quæ dicam, ſic erunt illuſtria, vt ad ea pr.
i De his qui virgis cæſi à Verre.
k v. c. breuiſſimè, iudices, dico.
l Conuentus P. R. quid eſſet ante dixi.
m v. c. cōuentu Pan.
n L. At quam ob cauſam.
o Id enim vetabat lex Porcia, de qua infra.
p De ſponſionib. & earū formulis dixi Orat. in Piſonem, & 1. in Verrem.
q L. dicit ſe daturum
r v. c. iā ſæpe
s L. Sextius.
t conuerſo bacculo.
t Id eſt contorto.
u Bacillū an hic virga an verò faſces [illegible] opinor, vt cōnectus bacilli [illegible] pars illa extrema [illegible] qua virgis cædunt damnatum, ſed conuerſa illi ſeu oppoſita, qua lictor manu concludit [illegible] virgis cædit.
x L. Itaq; ille cū ei ſanguis os, oculoſque compleſſet.

P. CCLXV.

a De his qui in Latomiis necati à Verre.
b al. Lautumiæ.
c Latomiæ carcer Syracuſis.
d al. in Lautumias ſt.
e v. c. coniiciebatur.
f v. c. nêmquid ne tibi iudicij, numquid conc. &c. non pl.
g v. c. numquid tibi populi, &c. non pl.
h v. c. huiuſce modi.
i L. & v. c. duxiſti?
k L. æſtrigones, Homerus, Plinius, Gellius, Silius.
P. B.
l v. c. promuntoria, & ita v. c.
m al. intercipere.
n id eſt quibuſdam.
o al. Lautumias. in arconiam.
p citatur à Quintil. 8. c. vlt.
q L. longo interuallo non Dionyſ.
r Cyclopas, Æolus tyrannos, Carthaginienſes Iuſt. 4.
s L. quæ in iiſdem verſata locis eſſe dicitur.
t L. plurib. & immanioribus.
u v. c. obſidebat.
x v. c. ſubiiciebatur.

Digitized by Google

Diano fugere [a] dicebat. Illi ad deprecandum periculum proferebant alij purpuram Tyriã: tus alij, atque odores, veſtemque linteam: gẽmas [b] alij, & margaritas: vina nonnulli Græca, venaleiſque Aſiaticos: vt intelligeretur ex mercibus, quibus ex locis nauigarent. Non [c] intelligebant, eas ipſas ſibi cauſas eſſe periculi, quibus adiumẽtis ſe ad ſalutem vti arbitrabantur. Iſte enim hæc eos ex piratarum ſocietate adeptos eſſe dicebat: ipſos in latomias [d] abduci imperabat: naueis eorum, atque onera diligenter aſſeruanda curabat.

146 His inſtitutis cum completus iam mercatorum carcer eſſet, tum illa fiebant, quæ L. Suetium, equitẽ R. lectiſſimum virum, dicere audiſtis, quæ ceteros audietis. Ceruices in carcere frangebãtur indigniſſime ciuium R. vt [e] etiã illa vox, & illa imploratio [f], CIVIS ROMANVS SVM, quæ ſæpe multis in [g] vltimis terris opem inter barbaros & ſalutẽ tulit, ea mortem illis acerbiorem, & ſupplicium maturius ferret. Quid eſt, Verres? quid ad hæc cogitas reſpondere? num mentiri me? num fingere aliquid? num augere crimen? num quid horũ dicere iſtis defenſoribus tuis audes? Cedo mihi, quæſo, ex ipſius ſinu litteras Syracuſanorum, quas iſte ad arbitrium ſuũ confectas eſſe arbitratur. cedo rationem carceris, quæ diligentiſſime conficitur, quo quiſque die datus in cuſtodiam, quo mortuus, quo necatus ſit.

LITTERÆ SYRACVSANORVM.

147 Videtis ciueis Romanos gregatim coniectos in latomias [h]: videtis indigniſſimo in loco coacervatam multitudinem veſtrorum ciuium. Quærite nunc veſtigia, quibus [i] exitus illorum ex illo loco compareant. nulla ſunt. Omneſne mortui? Si ita poſſet defendere, tamen fides huic defenſioni non haberetur. Sed ſcriptum exſtat in iiſdem litteris, quod iſte homo barbarus, ac diſſolutus neque attendere vnquam, neque intelligere potuit, ἐδικαιώθησαν, inquit hoc eſt vt Siculi loquuntur, ſupplicio affecti, ac necati ſunt.

148 Si quis rex, ſi qua ciuitas exterarũ gentium, ſi qua natio feciſſet aliquid in ciuẽ R [l]. eiuſmodi, nonne publicè vindicaremus? non bello perſequeremur? poſſemus hanc iniuriã, ignominiamq; nominis Romani, inultam, impunitamq; dimittere? Quot [m] bella maiores noſtros, & quanta ſuſcepiſſe arbitramini, *quod ciues* [n] *Romani iniuria eſſent, quòd nauicularij retenti, quod mercatores ſpoliati dicerentur?* At [o] ego retentos non queror: ſpoliatos ferendum puto, nauibus, mancipiis, mercibus ademtis, in vincula coniectos eſſe mercatores, & in vinculis ciueis Romanos necatos eſſe arguo.

149 Si hæc apud Scythas dicerem, non hic in tanta multitudine ciuium R. non apud ſenatores lectiſſimos ciuitatis, non in foro populi R. de tot, & tam acerbis ſuppliciis ciuiũ Romanorum: tamen animos etiam barbarorum hominum permouerem. Tanta enim huius imperij amplitudo, tanta nominis Romani dignitas eſt apud omneis nationes, vt iſta in noſtros homines crudelitas nemini cõceſſa [p] videatur. Nunc [q] ego tibi vllam ſalutem, vllum perfugium putem, cùm te implicatum ſeueritate iudicum [r], circumretitum frequentia populi R. eſſe videam?

150 Si mehercules (id [ſ] quod fieri intelligo non poſſe) ex his laqueis te exueris, ac [t] te, aliqua vi, ac ratione explicaris: in illas tibi maiores plagas incidendum eſt, in quibus te ab

a al. Dianio ut ſupra.
b al. Meliteã.
c v. c. Non prouiderant, & c. ſem. Non prouidebant.
P. CCLXVI.
d v. c. lautumias.
e v. c. vt iam illa vox, &
f Hac formula vtebantur ciues, cu contra legem Porciam virgis cæderentur. eadem repetitur infra, ea verò Pauli Apoſtoli [illegible]
g vt aliquando Paulo Act. 22.
h v. c. lautumias.
i L. quibus exitus eorum ex illo compareat, & ita v. c.
k al. ἐδικαιώθησαν, id eſt iuſta ſunt, ſeu affecti ſupplicio: Quidam ex hoc loco colligunt Siculos Græca lingua mendosè vſos fuiſſe, ſed ἐδικαιώθησαν à verbo δικαιόω quod Siculis vltimo ſupplicio afficere eſt.
l v. c. in ciueis R.
m v. c. Quot bella arbitramini maiores noſtros & quanta ſuſc. quod ciues R.
n Belli inferendi iuſtæ cauſæ quarũ meminit etiã in orat. pro lege Manilia.
o v. c. At ego iam ret.
p v. c. conceſſa eſſe videatur
q L. Num tibi ego vll. & ita v. c.
r v. c. Si mehercule.
ſ L. id quod fieri non poſſe intelligo) ex his te laqueis exueris, &c. & ita v. c.
t L. ac te aliqua via ac rat. & ita v. c.

A eodẽ me, ſuperiore ex loco confici, & concidi neceſſe eſt. Cui ſi etiam id, quod defendit, velim concedere: tamen illa [a] ipſa defenſio non minus eſſet ei pernicioſa, quàm mea vera accuſatio debeat. Quid enim defendit? ex Hiſpania fugiẽteis ſe excepiſſe, & ſupplicio affeciſſe dicit. Quis tibi id permiſit? quo [b] id iure feciſti? quis idem fecit? qui tibi id facere licuit?

151 Forum plenum, & baſilicas iſtorum hominum videmus & animo æquo videmus. B Ciuilis enim diſſenſionis, & ſiue amentiæ, ſiue [c] fati, ſeu calamitatis, non eſt iſte moleſtus exitus, in quo reliquos ſaltem ciueis incolumeis liceat conſeruare. Verres ille, vetus proditor conſulis translator quæſturæ, auerſor pecuniæ publicæ, tantum ſibi auctoritatis in repub. ſuſcepit, vt, quibus hominibus per ſenatum, per populum Rom. per omneis magiſtratus, in foro, in ſuffragiis, in hac vrbe, in rep. verſari liceret, iis omnibus mortem acerbam, crudelemque proponeret, ſi fortuna eos ad ali- C quam partem Siciliæ detuliſſet.

152 Ad C. Pompeium clariſſimum virum, & fortiſſimũ, permulti [d], occiſo Perperna, ex illo Sertoriano numero militum [e] confugerunt. Quem non ille ſummo cum ſtudio ſaluum, incolumemque ſeruauit? cui ciui ſupplici [f] non illa dextera inuicta & fidem porrexit, & ſpem ſalutis oſtendit? ita ne vero? quibus fuit portus apud eum contra quem arma tu- D lerant: iis apud te cuius [h] nullum in repub. vnquam monumentum [i] fuit, mors & cruciatus erat conſtitutus? Vide quam commodam [k] defenſionem excogitaris. Malo, malo mehercule, id quod tu defendis, his iudicibus, populoque R. quàm id quod ego inſimulo, probari. malo, inquam, te iſti generi hominum, quàm mercatoribus, & nauiculariis inimicũ, atque infeſtum putari. meum enim crimen auaritiæ te nimiæ coarguit: tua defenſio furo- E ris cuiuſdam, & immanitatis, & inauditæ crudelitatis, & pænè nouæ proſcriptionis.

153 Sed non licet me iſto tanto bono, iudices, vti, non licet. adſunt [l] enim Puteoli toti: frequẽtiſſimi venerunt ad hoc iudicium mercatores, homines locupletes, atq; honeſti, qui partim ſocios ſuos, partim libertos ab iſto ſpoliatos, in vincla coniectos: partim [m] in vinclis necatos, partim ſecuri percuſſos eſſe [n] dicent. Hic vide quàm me ſis vſurus æquo. Cum F ego P. Granium teſtẽ produxero, qui ſuos libertos a te ſecuri percuſſos eſſe dicat, qui à te nauem ſuam, mercemque repetat: refellito ſi poteris: meum teſtem deſeram, tibi fauebo: te, inquam, adiuuabo: oſtẽdito, illos cum Sertorio fuiſſe, à Dianio [p] fugienteis ad Siciliam eſſe delatos. Nihil eſt, quod te malim probare. nullum enim facinus, quod maiore ſupplicio dignum ſit, reperiri, neque proferri poteſt.

154 Reducam iterum equitem Romanum, G L. Flauium, ſi voles: quoniam priore actione, vt patroni tui dictitant, noua quadam ſapientia: vt omnes intelligunt, conſcientia tua, atq; auctoritate meorum teſtium, teſtem nullum interrogaſti. interrogetur Flauius, ſi voles, quinam fuerit L. Herennius, is, quem ille argentariã Lepti feciſſe dicit: qui cùm amplius centum ciueis R. haberet ex conuentu Syracuſanorum [q], qui eum non ſolùm cognoſcerent, ſed etiam lacrymantes, ac te imploran- H tes defenderent: tamen [r] à te, inſpectantibus omnibus Syracuſanis, ſecuri percuſſus eſt. hunc quoque teſtem meum refelli, & illum

a v. c. Ipſa illa.
b L. v. c. quo iure feciſt.
c v. c. ſeu fati
P. CCLXVII.
d v. c. Perperna occiſo, permulti ex illo S.
f v. c. ſupplicanti
g al. monumentum
h v. c. quem contra arma tulerant & ita L.
i L. cuius nullũ in rep. monumentum vnquam fuit
m
k v. c. incommodam defenſionem vi.
l v. c. aſſunt
m hæ voces partim in vinculis necatos in quibuſdam abſunt
n L. eſſe dicent & ita v. c.
o v. c. abs te
P. 8.
p d xit ſupra à Dianio.
q v. c. Syracuſano qui
r v. c. tamen inſp. o. Syracuſanis
ſ v. c. Syracuſis.

Digitized by Google

Herennium Sertorianum fuiſſe abs te demonſtrari & probari volo.

155 Quid de illa multitudine dicemus eorum, qui capitibus inuolutis, in piratarum captiuorumque numero producebantur, vt ſecuri ferirentur: quæ iſta noua diligentia? quam ob cauſam abs[a] te cogitata? an te L. Flauij cæterorumque de L. Herennio vociferatio commouebat? an M. Annij[b], grauiſſimi atque honeſtiſſimi viri, ſumma auctoritas paullo[c] te diligentiorem, timidioremque fecerat? qui nuper pro teſtimonio, non aduenam, neſcio quē, nec alienum, ſed eum ciuem Romanum, qui[d] omnibus in illo conuentu notus, qui Syracuſis natus eſſet, a te ſecuri percuſſum eſſe dixit.

156 Poſt hanc illorum vociferationem, poſt hanc communem famam, atque querimoniam, non mitior in ſupplicio, ſed diligentior eſſe cœpit. Capitibus inuolutis ciueis Romanos ad necem producere inſtituit: quos tamen idcirco necabat palam, quod homines in conuentu (id quod antea diximus[e]) nimium diligenter prædonum numerum requirebant[f]. Hæc in plebe R. te prætore, eſt conſtituta conditio? hæc negotij gerendi ſpes? hoc capitis, vitæque diſcrimen? Parumne multa mercatoribus ſunt neceſſario pericula ſubeunda fortunæ, niſi etiam hæ formidines ab noſtris magiſtratibus, atque in noſtris prouinciis impendebunt? ad eamne rem fuit hæc ſuburbana, ac fidelis prouincia Sicilia, plena optimorum ſociorum, & honeſtiſſimorum ciuium[g] Romanorum, quæ ciueis Rom. omneis ſuis ipſa ſedibus libentiſſimè ſemper accepit, vt, qui vſque ex vltima Syria, atque Aegypto nauigarent: qui apud barbaros propter togæ[h] nomen in honore aliquo fuiſſent: qui ex prædonum inſidiis: qui ex tempeſtatum periculis profugiſſent, in Sicilia ſecuri ferirentur, cum ſe iam domum veniſſe arbitrarentur?

157 ¶ Nam[i] quid ego de P. Gauio Coſſano municipe dicam, iudices? aut qua vi vocis, qua grauitate verborum, quo dolore animi dicā? tametſi dolor me non deficit, vt cetera mihi in dicendo digna re, digna dolore meo ſuppetant, magis[k] elaborandum eſt, quod crimen eiuſmodi eſt, vt cum primum ad me delatum eſt, vſurum me illo non putarem. Tametſi enim veriſſimum eſſe intelligebam, tamen credibile fore non arbitrabar. Coactus lacrymis omnium ciuium R. qui in Sicilia negotiātur, adductus Valentinorum, hominum honeſtiſſimorum, omniumque Rheginorum, multorumque equitum R. qui caſu tum Meſſanæ fuerunt, teſtimoniis dedi[l] tantum priore actione teſtimonium, res vt nemini dubia eſſe poſſet.

158 Quid nunc agam? Cum iam tot horas de vno genere, ac de iſtius nefaria crudelitate dicam: cum propè omnem vim verborum eiuſmodi, quæ ſcelere iſtius digna ſint[m], aliis in rebus conſumſerim, neque hoc prouiderim, vt varietate criminum vos attentos tenerem: quemadmodum de tanta re dicam? Opinor vnus modus atque vna ratio eſt. Rem in medio ponam: quæ tantum habet ipſa grauitatis, vt neque mea, quæ nulla[n] eſt, neque cuiuſquam, ad inflammandos veſtros animos eloquentia requiratur.

159 Gauius hic, quem dico, Coſſanus[o], cum[p] illo in numero ab iſto in vincla coniectus eſſet, & neſcio qua ratione clam è latomiis profugiſſet, Meſſanamque veniſſet: qui propè iam Italiam, & mœnia Rheginorum videret, & ex illo metu mortis, ac tenebris, quaſi luce libertatis, & odore aliquo legum recreatus, reuixiſſet, loqui[a] Meſſanæ cœpit, & queri, ſe ciuem Ro. in vincla eſſe coniectum: ſibi rectā iter eſſe Romam: Verri ſe præſto aduenienti futurum. Non intelligebat miſer, nihil intereſſe, vtrum hæc Meſſanæ, an apud ipſum in prætorio loqueretur. Nam, vt antè vos docui, hanc ſibi iſte vrbem delegerat quam haberet adiutricem ſcelerum, furtorū receptricem[b], flagitiorum omnium ſociam[c]. Itaque ad magiſtratum Mamertinum ſtatim deducitur Gauius: eoque ipſo die caſu Meſſanam Verres venit. Res ad eum defertur, eſſe ciuem Romanum, qui ſe Syracuſis in latomiis fuiſſe quereretur: quem iam ingredientem nauem[d], & Verri nimis atrociter minitantem, à ſe retractum eſſe & aſſeruatum, vt ipſe in eum ſtatueret, quod videretur.

160 Agit hominibus gratias, & eorum erga ſe beneuolentiam[e], diligentiamque collaudat. Ipſe[f] inflammatus ſcelere, & furore, in forum venit. Ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat[g]. exſpectabant omnes, quò tandem progreſſurus, aut quidnam acturus eſſet: cum repentè hominem proripi, atque in foro medio nudari, ac deligari, & virgas expediri[h] iubet. Clamabat ille miſer, *ſe ciuem eſſe Romanum*, municipem Coſſanum: meruiſſe[k] cum L. Pretio, ſplendidiſſimo equite Romano, qui[l] Panormi negotiaretur: ex quo hęc Verres ſcire poſſet. Tum iſte ſe comperiſſe ait, eum ſpeculandi cauſa in Siciliam ab ducibus fugitiuorum eſſe miſſum: cuius rei neque index neque veſtigium aliquod, neque ſuſpicio cuiquam eſſet vlla. deinde iubet vndique hominem proripi, vehementiſſimeque verberari.

161 Cædebatur virgis in medio foro Meſſanæ ciuis Ro. iudices, cum interea nullus gemitus, nulla vox alia iſtius[m] miſeri, inter dolorem, crepitumque plagarum audiebatur, niſi hæc, CIVIS[n] ROMANVS SVM. Hac ſe commemoratione ciuitatis omnia verbera depulſurum, cruciatumque à corpore deiectum arbitrabatur. Is non modo hoc non perfecit, vt virgarum vim[o] deprecaretur: ſed, cum imploraret ſæpius, vſurparetque nomen ciuitatis: crux, crux, inquam, infelici, & ærumnoſo, qui numquam iſtam poteſtatem viderat, comparabatur. *O nomen dulce libertatis*: ô ius eximium noſtræ ciuitatis, ô lex Porcia[p], legeſque Semproniæ: ô grauiter deſiderata, & aliquando reddita plebi Romanæ tribunitia poteſtas!

162 Huccine[q] tandem omnia reciderunt, vt ciuis R. in prouincia populi R. oppido[r] fœderatorū, ab eo, qui beneficio populi R. faſceis, & ſecureis haberet, deligatus in foro virgis cæderetur? Quid, cum ignes, candenteſque[s] laminæ, ceterique cruciatus admouebantur? Si te illius acerba imploratio, & vox miſerabilis, non[t] inhibebat: ne ciuium quidem Romanorum, qui tum aderant, fletu, & gemitu maximo commouebare? In crucem tu agere auſus es quemquam, qui ſe ciuem Romanum eſſe diceret? Nolui tam[u] vehementer agere hoc prima actione, iudices: nolui. Vidiſtis enim, vt animi multitudinis in iſtum dolore, & odio, & communis periculi metu, concitarentur.

163 Statui egomet mihi tū modum orationi[x] meę, & C. Numitorio, equiti R. primario[y] homini, teſti meo: & Glabrionem, id quod ſapientiſſimè fecit, facere lætatus ſum, vt repentè conſi-

a L. abs te excogitata.
b al. Annij,
c L. paullo
d v.c. qui illo conuentu notus.
e v.c. diximus. P.CCLXVI.
f L. Hæc in plebi Romana, te pr.
g v.c. honeſtiſſimorumque ciuium quæ c.
h Togæ vtebantur ſoli Rom. vnde togati: & gens togata, pro Romanis.
i De iis qui in cruce ſublati à Verre.
k v.c. magis
l abeſt.
Id eſt tantum priore actione teſtium ob. ... v.c.
m v.c. ſint. P. B.
n al. nonnulla.
o L. Coſanus,
p v.c. cum in illo numero ciuium R. ab iſto in vincla coniectus.

a v.c. loqui Meſſanæ, & queri cœpit, ſe, &c.
b al. receptatricem.
c v.c. conſcia non ſocia.
d v.c. nauim
e v.c. beneuolentiam erga ſe.
f Citatur plurimè hic locus à Gell. 10. c. 3.
g L. eminebat. ita apud Quintil. 8. c. 3. emanabat in Gell. 10.
h Citatur à Nonio in Expedire.
k L. Coſanum
l L. meruiſſe cum P.CCLXIX.
l al. adeſſe qui Panormi.
m v.c. illius miſeri
n de hac formula ſuprà dictum.
o al. vim cruciatumque deprecaretur, Gell. 10. c. 3.
p De lege Porcia dixi in orat. pro Rabirio.
q L. Huccine.
r L. in oppido fœderatorum.
s al. ardenteſque. Gell. 10. c. 3.
t L. non inhibebat? ne ciuium q. ſiue apud Gell. 10. c. 3.
u L. tam vehementer hoc agere p.
x L. ſeu. orationi meæ ſtatuendum, & C. Num.
y P. R. v.c. primo homini.

ſe cōſilio in medio teſtē dimitteret. Etenim verebatur, ne populus R. ab iſto eas pœnas vi repetiſſe videretur, quas vet.tus eſſet, ne iſte legibus, & veſtro iudicio nō eſſet perſoluturus.

164 Nunc, quoniam iam exploratum eſt omnib. quo loco cauſa tua ſit, &, quid de te futurum ſit: ſic tecum agam. Gauium iſtū, quem repentinum ſpeculatorem fuiſſe dicis, oſtendam in Latomias [a] Syracuſis à te eſſe coniectū: neq; id ſolum ex litteris oſtendā Syracuſanorū: ne poſſis dicere, me, quia ſit aliquis in litteris Gauius, hoc fingere, & eligere nomē, vt hunc illum eſſe poſſim dicere: ſed ſecundum arbitriū tuū teſteis dabo, qui iſtum ipſū Syracuſis abs te in Latomias [b] coniectū eſſe dicant. producā etiā Coſſanos [c], municipes illius, ac neceſſarios, qui te nunc ſero doceant, iudices non ſero, illum P. Gauium, quem tu in crucē egiſti, ciuem R. & municipem Coſſanum [d], non ſpeculatorem fugitiuorum fuiſſe.

a al. Lautumias.

b al. Lautumias.

c L. Conſanos.

d L. Conſanum.

165 Cùm hæc omnia, quæ polliceor, cumulatè [e] tuis proximis plana fecero: tū iſtuc ipſum tenebo, quod abs te mihi datur, eo cōtentum me eſſe dicam. Quid enim nuper tu ipſe, cùm populi R. clamore, atq; impetu perturbatus exſiluiſti, quid, inquam, locutus es? Illum, quòd moram ſupplicio quæreret, ideo clamitaſſe, ſe eſſe ciuem Romanum: ſed ſpeculatorem fuiſſe. Iam mei teſtes veri ſunt. Quid enim dicit aliud C. Numitorius? quid M. & P. Cottij, nobiliſſimi homines, ex agro Tauromnitano? quid Q. Luceius, qui argentariā Rhegij maximam fecit? quid ceteri? Adhuc enim teſtes ex eo genere à me ſunt dati, non [f] qui nouiſſe Gauium, ſed qui ſe vidiſſe dicerent, cùm is, qui ſe ciuem R. eſſe clamaret, in crucem ageretur. Hoc, tu, Verres, idem dicis: hoc tu confiteris, illum clamitaſſe, ſe ciuem eſſe Romanū: apud te nomen ciuitatis ne tātum quidem valuiſſe, vt dilationem aliquam crucis, vt crudeliſſimi [g], tæterrimiq; ſupplicij aliquā paruam moram ſaltem poſſet afferre.

e L. ſive, cumulatè teſtibus productis planum faciam.

f L. non qui ſe nouiſſe Gauium, ſed qui vidiſſe d. P.CCLXX.

g Crux crudeliſſimum tæterrimumque ſupplicium.

166 Hoc teneo, hic hæreo, iudices, hoc ſum contentus vno: omitto ac negligo cetera: ſua confeſſione induatur, ac iuguletur, neceſſe eſt. Quid eſſet, ignorabas? ſpeculatorem eſſe ſuſpicabare? non quæro, qua ſuſpicione: tua te accuſo oratione. Ciuem R. ſe eſſe dicebat. Si tu apud Perſas, aut in extrema India deprehenſus, Verres, ad ſuppliciū ducerere: quid aliud clamitares, niſi te ciuem eſſe Romanum? & ſi tibi ignoto apud ignotos, apud barbaros, apud homines in extremis, atq; vltimis gentibus poſitos, nobile & illuſtre apud omneis nomen tuæ ciuitatis profuiſſet: ille, quiſquis erat, quem tu in crucem rapiebas, qui tibi eſſet ignotus, cùm ciuem ſe Romanum eſſe diceret: apud te prætorem ſi non effugium, ne moram quidem mortis, mentione, atque vſurpatione ciuitatis, aſſequi potuit?

167 Homines tenues obſcuro loco nati, nauigant [h]: adeunt ad ea loca, quæ numquam antea viderunt: vbi neque noti eſſe iis, quò venerunt, neque ſemper cum cognitoribus eſſe poſſunt. Hac [i] vna tamen fiducia ciuitatis non modò apud noſtros magiſtratus, qui & legum, & exiſtimationis periculo continentur: neque adud ciueis ſolùm Romanos, qui & ſermonis, & iuris, & multarum rerum ſocietate iuncti ſunt, fore ſe tutos arbitrantur: ſed quocumque venerint, hanc ſibi rem præſidio ſperant [k] futurum. Tolle hanc ſpem, tolle hoc præſidium ciuibus Romanis: conſtitue nihil eſſe opis in hac voce, CIVIS R. SVM: poſſe impunè prætorem, aut alium quemlibet, ſupplicium, quod velit, in eum conſtituere, qui ſe ciuem R. eſſe dicat: quod [a] quis ignoret: iam omneis prouincias, iam omnia regna, iam omneis liberas ciuitates, iam omnem orbem terrarum, qui ſemper noſtris hominibus maximè patuit, ciuibus R. iſta defenſione praecluſeris. Quid ſi L. Pretium, equitem R. qui tum in Sicilia negotiabatur, nominabat? etiamne id magnum fuit, Panormum litteras mittere? aſſeruaſſe hominem? cuſtodijs Mamertinorum tuorum vinctum, clauſum [b] habuiſſe, dum Panormo Pretius veniret? cognoſceret hominem: al quid de ſummo ſupplicio remitteres. ſi ignoraret, tum, ſi ita tibi videretur, hoc iuris in omneis conſtitueres, vt, qui neque tibi notus eſſet, neque cognitorem locupletem daret, quamuis ciuis Rom. eſſet, in crucem tolleretur.

h L. nauigant adeuntq; ad loca.

i L. Hac vna tantùm fid.

l al. Hac tamen, & c.

k clamor à Gellio r. c. 17. tanquam inſolens loquendi genus.

P. B.

a L. (quòd quis ignoret)

b L. clauſum quo habuiſſe dum Pretius veniret et cognoſceret hominem aliq. de ſummo ſuppl.

168 Sed quid ego plura de Gauio? quaſi tu Gauio tum fueris infeſtus, ac non nominis, generis, iuri ciuium hoſtis. non illi, inquam, homini, ſed cauſæ communi libertatis inimicus fuiſti. Quid enim attinuit, cū Mamertini more [c], atq; inſtituto ſuo crucem fixiſſent poſt vrbem, in via Pompeia, te iubere in ea parte figere, quæ ad fretum ſpectaret, & hoc addere, quod negare nullo modo potes, quod omnib. audientibus dixiſti palam, te idcirco illum locum deligere, vt ille, qui ſe ciuem R. eſſe diceret, ex cruce Italiam cerneret, ac domum ſuam proſpicere poſſet? Itaq; [d] illa crux ſola, iudices, poſt conditam Meſſanam illo in loco fixa eſt. Italiæ conſpectus ad eam rem ab iſto delectus eſt, vt ille in dolore, cruciatuq; moriens, peranguſto freto [e] diuiſa ſeruitutis, ac libertatis iura cognoſceret: Italia autem alumnum ſuum, ſeruitutis extremo, ſummoque ſupplicio affectum [f] videret.

c Crux more & inſtituto Mamertinorū poſt vrbem, id eſt prope vrbem fixa.

d L. Itaque crux illa ſola iud.

169 *Facinus [g] eſt, vinciri ciuem R. ſcelus verberari: propè parricidium, necari: quid dicam in crucem tollere?* verbo ſatis digno tam nefaria res appellari nullo modo poteſt. Non fuit his omnibus iſte contentus. Spectet, inquit, patriam; in conſpectu legum, libertatiſq; moriatur. Non tu hoc loco Gauium, non vnum hominem, neſcio quem, ciuem R. ſed communem libertatis & ciuitatis cauſam in illū cruciatum, & crucem egiſti. Iam verò videte hominis audaciam. Nonne eum grauiter tuliſſe arbitramini, quod illam ciuibus Ro. crucem non poſſet in foro, non in comitio, non in roſtris defigere [h]? quod [i] enim his locis in prouincia ſua, celebritate ſimillimum, regione proximum potuit, elegit. monumentum ſceleris, audaciaque ſuæ voluit eſſe in conſpectu Italiæ, veſtibulo Siciliæ, prætereuctione omnium, qui vltro, citroque nauigarent.

e freto. ita Gellius 13 c. 19. Profeſſorum & Lucretius 1.

f al. affixum al. ſic in., & ita Nonius in Auunte c. 4.

g L. Facinus eſt vincire ciuem R. ſcelus verberare: prope parricidium, necare q. P.CCLXXI.

h L. defigeret quem in ea loco ſe prouincia ſua celebr.

i al. quem eodem loco in prouincia.

170 ¶ Si [k] hæc non ad ciueis Romanos, nō ad aliquos amicos noſtræ ciuitatis, non ad eos, qui populi R. nomen audiſſent: denique ſi non ad homines verum ad beſtias, aut etiā, vt longiùs progrediar, ſi in aliqua deſertiſſima ſolitudine, ad [l] ſaxa, & ſcopulos hæc conqueri, & deplorare vellem: tamen omnia muta, atque inanima, tanta, & tam indigna rerum atrocitate [m] commouerentur. Nunc verò cùm loquar apud ſenatores populi Ro. legum [n], iudiciorumque, & iuris auctores timere non debeo, ne non vnus iſte ciuis R. illa cruce dignus, ceteri omnes ſimili periculo

k PERORATIO, in qua ton mendat iudicib. cauſam m'oratur. Hæc in ſculpta ſunt adducte. Repetit verba criminis.

l L. ad ſaxa & ad ſcopulos.

m v. e. acerbitate.

n v. e. legum & iudiciorum & iuris aucto.

Digitized by Google

indigniſſimi iudicentur. 171 Paulò antè, iudices, lacrymas in morte miſera, atq; [a] indigniſſima nauarchorum non tenebamus: & rectè, ac merito ſociorum innocentium miſeria commouebamur. Quid nunc in noſtro ſanguine tādem facere debemus? nam *ciuium Rom. ſanguis coniunctus exiſtimandus eſt* quoniam id & ſalutis omnium ratio, & [b] veritas omnium poſtulat. omnes hoc loco ciues Rom. & qui adſunt, & [c] qui vbicumq; ſunt, veſtram ſeueritatem deſiderant, veſtram fidem implorant, veſtrum auxilium requirunt: omnia ſua iura, commoda, auxilia, totam deniq; libertatem in veſtris ſententiis verſari[d] arbitrantur.

172 A me, tametſi ſatis habent, tamen ſi res aliter acciderit, plus habebunt fortaſſe, quàm poſtulant. nam [e] & ſiqua vis iſtum de [f] veſtra ſeueritate eripuerit, id quod neque metuo, iudices, neq; vllo modo fieri [g] poſſe video: ſed ſi in hoc me ratio fefellerit, Siculi cauſam ſuam periſſe querentur. & mecū pariter moleſte ferent: populus quidē Romanus breui, quoniam mihi poteſtatem apud ſe agendi dedit, ius ſuum, me agente, ſuis ſuffragiis ante Kal. Februarias recuperabit. Ac ſi de mea gloria, & [h] amplitudine quæritis, iudices non eſt alienū meis rationib. iſtū mihi ex hoc iudicio ereptum ad illud populi R. iudicium reſeruari. Splendida eſt illa cauſa: probabilis mihi, & facilis: populo grata, atq; iucunda. Deniq; ſi videor hic id, quod ego non quæſiui, de vno iſto voluiſſe creſcere: iſto abſoluto, quod ſine multorum ſcelere fieri non poteſt, de multis mihi creſcere licebit. Sed mehercules [i] veſtra, reiq; pub. cauſa, iudices, nolo in [k] hoc delecto conſilio tantum flagitium eſſe commiſſum. nolo eos iudices, quos ego probarim, atque delegerim ſic in hac vrbe notatos, iſto abſoluto, ambulare, vt non cera ſed cœno obliti eſſe videantur.

173 Quamobrem te quoq; Hortenſi, quia [l] *monendi* locus eſt, ex hoc loco moneo: videas etiam atque etiam, & conſideres, quid agas, quo progrediare: quem hominem, & qua ratione defendas. neque de illo quidquam [m] tibi præfinio, quo minus ingenio mecum atque omni dicendi facultate contendas. cetera ſi qua putas te occultiùs extra iudicium, quæ [n] ad iudicium pertinent, facere poſſe: ſi quid artificio, conſilio, potentia, gratia, copiis iſtius moliri cogitas: magnopere cenſeo deſiſtas: & illa, quæ tentata [o] iam, & cœpta [p] ab iſto ſunt, à me autem perueſtigata, & cognita moneo vt exſtinguas [q], & longiùs progredi ne ſinas. magno tuo periculo peccabitur in hoc iudicio maiore, quàm putas.

174 Quòd enim te liberatum iam exiſtimationis metu, defunctū honoribus, deſignatum COS. cogites: mihi crede, ornamenta iſta, & beneficia populi R. non minore negotio retinentur, quàm comparantur. tulit hæc ciuitas, quoad potuit, quoad neceſſe fuit, regiā iſtā veſtram dominationē in iudiciis, & in omni republica tulit. ſed quo die populo Ro. tribuni pleb. reſtituti ſunt, omnia iſta vobis (ſi fortè nondum intelligitis) adempta, atque erepta ſunt: omnium nunc oculi cōiecti ſunt hoc ipſo tempore in vnumquemq; noſtrûm, qua fide ego accuſem, qua religione hi iudicent, ſi qua tu ratione defendas. 175 de omnib. nobis, ſi quis tantulū de recta regione[r] deflexerit, non illa tacita exiſtimatio, quam antea contemnere ſolebatis: ſed vehemens, ac

a L. atque indigna nauar. & ita v.c.
b L. & ſeueritas omn. p.
c L. ſ qui vbi ſ. l. & ita v.c.
P. B.
d al. verſ.
e L. nam ſi qua vis iſt.
f ſort. veſtræ ſeueritati eripuerit,
g L. poſſe fieri vid. & ita v.c.
h L. atq; amplitudine q. & ita v.c.
i v.c. mehercule.
k ſort. in hoc dilecto conſ.
l v. c. ſi qui monendi locus eſt,
m L. tibi quidquam . præſ & ita v.c.
n L. quæ ad iudicium pertineant ſ & ita v.c.
o v.c. tempta ta iam, &c. mendosè.
P. CCLXXII.
p v.c. & cœpta ſunt ab iſto,
q al. reſtinguas.
r al. religione.

A liberum populi Romani iudicium conſequetur. nulla tibi, Quincte, cum iſto cognatio eſt, nulla neceſſitudo. quibus excuſationibus antea nimium in aliquo iudicio ſtudium tuū defendere ſolebas, earum habere in hoc homine nullam potes. quæ iſte in prouincia palàm dictitabat, cum ea, quæ faciebat, tua ſe fiducia facere dicebat, ea ne vera putentur, tibi maximè eſt prouidendum.

176 Ego[a] mei iam rationem officij cōfido B eſſe omnibus iniquiſſimis [b] meis perſolutam. Nam iſtum paucis hor. primæ actionis, omnium mortalium ſententiis, cōdemnaui. Reliquum iudicium non iam de mea fide, quæ perſpecta eſt, neque iſtius vita, quæ damnata eſt: ſed de iudicibus, &, verè vt dicam, de te futurum eſt. At quo tempore futurum eſt? (nā id maximè prouidendum eſt: etenim cùm omnibus in rebus, tum in rep. permagni momenti eſt ratio, atq; inclinatio temporum:) C nempe eo cum populus R. aliud genus hominum, atq; alium ordinem ad res iudicandas requirit: nempe [c] ea lege de iudiciis, iudicibuſq; nobis [d] promulgata, quam non is promulgauit, cuius nomine proſcriptam[e] videtis: ſed hic reus. hic, inquam, ſua ſpe, atq; opinione, quàm de vobis habet, legem illam ſcribendam, promulgandamque curauit.

177 Itaque cum primò agere cœpimus, lex non erat promulgata: cùm iſte, veſtra ſeueritate permotus, multa ſigna dederat, quamob- D rem [f] is reſponſurus non videretur, mentio de lege nulla fiebat. Poſtea quàm iſte recreari, & confirmari viſus eſt: lex ſtatim promulgata eſt. cui legi cùm veſtra dignitas vehementer aduerſaretur [g], iſtius ſpes falſa, & inſignis impudentia maximè ſuffragatur. Hic ſi quid erit commiſſum à quoquam veſtrûm, quod reprehendatur: aut populus R. iudicabit de [h] eo homine, quem iam antea iudiciis in- E dignum putauit: aut ij, qui propter offenſionem iudiciorum de veteribus iudicibus lege noua noui iudices erunt conſtituti.

178 Mihi porrò, vt ego non dicā, quis omniū mortaliū non intelligit, quàm longè progredi ſit neceſſe? Potero ſilere Hortenſi? potero diſſimulare, cùm tantū reſp. vulnus acceperit, vt [i] expilatæ prouinciæ, vexati ſocij dij immortales ſpoliati, ciues R. cruciati, & necati impunè me actore, eſſe videantur? potero[k] hoc F onus tantū aut in hoc iudicio deponere, aut [l] diutius tacitus ſuſtinere? nō agitanda res erit? non in medium proferenda? non populi R. fides imploranda? non omnes, qui tanto ſe ſcelere obſtrinxerint, vt aut fidem ſuam corrumpi paterentur, aut iudicium corrumperent, in diſcrimen, ac iudicium vocandi?

179 Quæret aliquis fortaſſe, Tantùmne [m] igitur laborem, tantas inimicitias, tot hominum, ſuſcepturus es? Non ſtudio qui- G dem hercule vllo, neque voluntate. ſed non idem mihi licet, quod iis, qui nobili genere nati ſunt: quibus [n] omnia populi R. beneficia dormientibus deferuntur: longè alia mihi lege in hac ciuitate, & conditione viuendum eſt. Venit enim mihi in mentem, M. Catonis, hominis [o] ſapientiſſimi: qui cùm ſe virtute, non genere, populo Rom. commendari putaret, cùm ipſe ſui [p] generis initium, ac nominis, ab ſe gigni, & propagari vellet: hominū potentiſſimorū ſuſcepit ini- H micitias, & maximis in laborib. vſq; ad ſummam ſenectutem, ſumma cum gloria vixit.

180 Poſtea

a v.c. Ego mei rationem l. m off.
b al. inimiciſſimos.
P. D.
c L. nempe lege de iud.
d L. noua prom.
e al. perſcriptam.
f L. quamobrem reſponſurus
g L. aduerſetur. & ita v.c.
h al. de eodē ordine.
i v.c. vt expilata prouincia, vex.
k L. potero ego hoc on. & ita v.c.
l v.c. aut tacitus ſuſtinere.
P. CCLXXIII.
m v.c. Tantumne tibi l.
n L. quibus omnia à populo R. ben.
o v.c. hominis ſapientiſſimi & vigilantiſſ.
p al. ſui generis, ac nominis initium ab ſe.

Digitized by Google

posteaque [a] Pompeius[b] humili, atque obſcuro loco natus, nónne plurimis inimicitiis, maximiſque [c] ſuis periculis, ac doloribus [d] ampliſſimos honores eſt adeptus? Modò L. Fimbriam, C. Marium, C. Cœlium vidimus non mediocribus inimicitiis, ac laboribus contendere vt ad iſtos honores peruenirent, ad quos vos per ludum, & per negligentiam perueniſtis. Hæc eadem eſt noſtræ rationis regio [e], & via: horum nos hominum ſectam, atque inſtituta perſequimur. Videmus quanta ſit in inuidia, quantoque in odio apud quoſdam homines nobileis nouorum hominum virtus, & induſtria: ſi tantulum oculos deiecerimus, præſtò eſſe inſidias: ſi vllum locum aperuerimus ſuſpicioni, aut crimini, accipiendum eſſe ſtatim vulnus: eſſe nobis ſemper vigilandum, ſemper laborandum videmus.

a v. c. poſtea Q. Pompeius. al. Poſteaquam & Pompeij.
b Q. Pompeium intelligit, qui conſul fuit anno 612. cum Cn. Seruilio Scipione: quemque hominem nouum appellat in Fonteiana & pro Muræna.
c L. maximis ſuis periculis, ac laboribus ampliſſimos hon. ad. eſt? & ita v. c.
d al. laboribus.
e al. regia via.
f v. c. labor ſuſcipiatur. P. B.

181 Inimicitiæ ſunt? ſubeantur: labores [f]? ſuſcipiantur. Etenim tacitæ magis, & occultæ inimicitiæ timendæ ſunt, quàm indictæ, & apertæ. Hominum nobilium non ferè quiſquã noſtræ induſtriæ fauet: nullis noſtris officiis beniuolentiam illorum allicere poſſumus: quaſi natura & genere diſiuncti ſint, ita diſſident à nobis animo ac [g] voluntate. Quare quid habent eorum inimicitiæ periculi, quorum animos iam antè habueris inimicos, & inuidos, quàm vllas inimicitias ſuſceperis?

g v. c. & voluntate.

182 Quamobrem mihi, iudices, optandum[h] eſt illud: in hoc reo finem accuſandi facere, cùm & populo Ro. ſatisfactum, & receptum officium Siculis neceſſitatis meis, erit perſolutum. Deliberatum autem eſt, ſi res opinionem meam, quam de vobis habeo, fefellerit, non modo eos perſequi, ad quos maximè culpa corrumpendi [i] iudicij, ſed etiam illos, ad quos conſcientiæ contagio pertinebit. Proinde ſiqui ſunt, qui in hoc reo aut potentes, aut audaces, aut artifices ad corrumpendum iudicium velint eſſe, ita ſint parati, vt diſceptante populo Rom. mecum ſibi rem videant futuram. &, ſi me in hoc reo quem mihi inimicum Siculi dederunt, ſatis vehementem, ſatis perſeuerantem, ſatis vigilantem eſſe cognorunt: exiſtiment, in his hominibus, quorum ego inimicitias, populi R. ſalutis cauſa ſuſcepero, multo grauiorem, atque acriorem futurum.

h L. optandum illud eſt & ita v. c.
i L. corrupti iudicij & ita v. c.

183 *Nunc* te, *Iupiter* optime maximé, cuius iſte donum regale, dignum tuo pulcherrimo templo, dignum Capitolio, atque iſta arce omnium nationum dignum regio munere, tibi factum ab regibus, tibi dicatum, atque promiſſum, per nefarium ſcelus de [k] regiis manibus extorſit: cuiuſque ſanctiſſimum, & pulcherrimum ſimulacrum Syracuſis ſuſtulit: téque, *Iuno* [l] *regina*, cuius duo fana duabus in inſulis poſita ſociorum, Melitæ, & Sami, ſanctiſſima, & antiquiſſima, ſimili ſcelere idem iſte omnibus donis, ornamentiſque nudauit: téque, *Minerua*, quam item iſte duobus in clariſſimis, & religioſiſſimis templis expilauit: Athenis, cùm auri grande pondus: Syracuſis, cùm omnia, præter tectum, & parietes, abſtulit:

k L. de manibus regiis ext. & ita v. c.
l De Iunone regina adde Ciceronem orat. antequã irec in exilium, Varronem 4. *de lingua* Ouid. 2. *Faſtor.* Liuium 5 6. 5. P. CCLXXIV. Valer. 10 Stra. 6. P. Victorem 13. *regione vrbis*: Plutarch. Camil. Seruiũ Æneidos 1. & 2. Auguſt. 8. *de ciuit.* 5.

184 téque, *Latona*, & *Apollo*, & *Diana*, quorum iſte Deli non fanum, ſed vt hominum opinio, & religio fert, ſedem antiquam, diuinúmque domicilium nocturno latrocinio, atque impetu compilauit: etiam te *Apollo*, quem iſte Chio ſuſtulit: teque etiam, atque etiam, *Diana*, quam Pergæ ſpoliauit: cuius ſimulacrum ſanctiſſimum Segeſtæ, bis apud Segeſtanos conſecratum, ſemel ipſorum religione, iterum P. Africani victoria, tollendum, aſportandúmque curauit: téque *Mercuri*, quem Verres in [a] villa, & [b] in priuata aliqua palæſtra poſuit, P. Africanus in vrbe ſociorum, & in gymnaſio Tyndaritanorum, iuuentutis illorum cuſtodem, & [c] præſidem voluit eſſe:

a v. c. in domo.
b L. & in priuata palæſtra poſuit.
c L. ac præſidem vol. & ita v. c.

185 teque, *Hercules*, quem iſte Agrigenti, nocte intempeſta, ſeruorum inſtructa, & comparata manu, conuellere ex ſuis ſedibus, atque auferre conatus eſt: teque ſanctiſſima *mater Idæa*, quam apud Enguinos auguſtiſſimo, & religioſiſſimo in templo ſic ſpoliatam reliquit, vt nunc nomen modò Africani, & veſtigia violatæ religionis maneant, monumenta victoriæ, fanique ornamenta non extent: voſque omnium rerum forenſium, conſiliorum maximorum, legum, iudiciorumque arbitri, & teſtes celeberrimo [d] in loco prætorij locati, Caſtor, & Pollux, quorum è templo quæſtum ſibi [e] iſte, & prædam maximam improbiſſime comparauit: omneſque dij, qui vehiculis tenſarum ſollemneis cœtus ludorum initis: quorum iter iſte ad ſuum quæſtum, non ad religionum dignitatem, faciendum exigendúmque curauit:

d L. celeberrimo in loco vrbis locati.
e L. iſte ſibi. & ita v. c.

186 teque, *Ceres* & *Libera* [f], quarum ſacra, ſicut opiniones hominum, ac religiones ferunt, longè maximis, atque occultiſſimis cæremoniis continentur: à quibus initia vitæ, atque victus, legum, morum, manſuetudinis, humanitatis exempla hominibus, & ciuitatibus data, ac diſpertita eſſe dicuntur: quarum ſacra populus Rom. à Græcis aſcita, & accepta, tanta religione & publice, & priuatim tuetur, non vt ab aliis huc allata, ſed vt ceteris hinc tradita eſſe videantur: quæ [h] ab iſto vno ſic polluta, & violata ſunt, vt ſimulacrum Cereris vnum, quòd à viro non modo tangi, ſed ne adſpici quidem fas fuit, è ſacrario Catinæ conuellendum [i], auertendúmque curauerit: alterum autem Ennæ [k] ex ſua ſede, ac domo ſuſtulerit: quod erat tale, vt homines, cùm viderent, aut ipſam videre ſe Cererem, aut effigiem Cereris, non humana manu factam, ſed [l] cælo delapſam, arbitrarentur:

f Liberam & Liberum Cerere natos ſcribit Cicero 2. *de Natura.* Hunc virorũ: illam, fœminibus virorum P. R. præeſſe, ſcribit Auguſtinus 4. *de ciuit.* Eſt autem Libera hic, quæ Proſerpina vt ſup.
g v. c. ab illis.
h v. c. quæ ab vno iſto.
i L. conuellẽdum auferendumque.
k v. c. Enna ex ſua ſ.
l v. c. ſed de cælo delapſam.

187 vos etiam, atque etiam imploro, & appello, ſanctiſſimæ deæ, quę illos Ennenſeis lacus, lucóſque [m] colitis, cunctæque Siciliæ, quę mihi defendenda tradita eſt, præſidetis: à quibus inuentis frugibus, & in orbem terrarum diſtributis, omnes gentes, ac nationes veſtri religione numinis continentur: ceteros item deos, deaſque omneis imploro, atque [n] obteſtor, quorum templis, & religionibus iſte nefario quodam furore & audacia inſtinctus, bellum ſacrilegum ſemper, impiúmque habuit [o] indictum, vt, ſi in hoc reo, atque in hac cauſa, omnia mea conſilia ad ſalutem ſociorum, dignitatem populi Romani, fidem meã ſpectauerit: ſi vllam ad rem, niſi ad officium, & [p] veritatem omnes meæ curæ, vigiliæ, cogitationeſque elaborarunt: quę mea mens in ſuſcipienda cauſa fuit, fides in agenda, eadem [q] veſtra in iudicanda ſit: 188 deinde vti C. Verrem, ſi eius omnia ſunt inaudita, & ſingularia facinora ſceleris, audaciæ, perfidiæ, libidinis, auaritiæ, crudelitatis, dignus exitus eiuſmodi vita, atque factis, veſtro iudicio conſequatur: vtque reſp. meaque fides vna hac accuſatione mea, contenta ſit: mihique poſt hac bonos potiùs defendere [r] liceat, quam improbos accuſare neceſſe ſit.

m L. lucóſque incolitis, & ita v. c.
n v. c. & obteſtor.
o L. habuit indictum, primum, vt ſi in
p v. c. & virtutem, & c non pl.
q L. eadem veſtra ſit iudicanda.
r v. c. laudare liceat, qui.

Digitized by Google

P.CCLXXV.
a *al.* M' id eſt Manio His enim tantum tribus prænominibus vſa gens eſt Fonteia, Publio Caio, Manio.
b Deeſt Exordiũ & Narratio: ſupereſt verò ſola Confutatio cum peroratione.

PRO Mʼ. FONTEIO.

ORATIO VNDECIMA.

Deſunt [b] permulta.

SYNOPSIS.

Quæſtio An M. Fonteius repetundarum reus. *Accuſator.* M. Pletorius: *Subſcriptor,* M. Fabius Sanga: *Reus* M. Fonteius. *Patronus Fontej,* Cicero: *Quæſitor,* ignoratur. *Habita* anno Ciceronis 38. Vrbis 684.

1 ¶ Hoc prætore *oppreſſam eſſe ære* [c] *alieno Galliam* [d]. A quibus verſuras [e] tantarum pecuniarum factas eſſe dicunt? à Gallis? nihil minus. A quibus igitur? à ciuibus Rom. qui negotiantur in Gallia. Cur eorum verba non audimus? cur eorum tabulæ nullæ proferuntur? Inſector vltro, atque inſto accuſatori, iudices: inſector, inquam, ac [f] flagito teſteis. Plus ego in hac cauſa laboris, & operæ conſumo in poſcendis teſtibus, quàm ceteri defenſores in refutandis. Audacter [g] hoc dico, iudices: non temerè confirmo. Referta Gallia negotiatorum eſt, plena ciuium Rom. Nemo Gallorum ſine ciue Rom. quidquam negotij gerit: nummus in Gallia nullus ſine ciuium Rom. tabulis commouetur.

c cuius cauſam Galli in Fonteij rapinas conferebant.
d In qua olim Allobroges & Aruerni.
e Id eſt, pecuniam mutuo acceperunt vt eam Fonteio darent.
f L. & flagito teſtis *& ita* v. c.
g *lib. vulg.* Audacter. n.

2 Videte quò deſcendam, iudices, quàm longè videar conſuetudine[h] mea, & cautione, ac diligentia diſcedere. Vnæ tabulæ proferantur, in quibus veſtigium ſit aliquod, quod ſignificet, pecuniam Fonteio datam: vnum ex toto[i] negotiatorum, colonorum, publicanorum, aratorum, pecuariorum numero teſtem producant: verè accuſatum eſſe concedam. prò dij immortales: quæ eſt hæc cauſa? quæ defenſio? Prouinciæ Galliç[k] M. Fonteius præfuit, quæ conſtat ex iis generibus hominum, & ciuitatum, qui (vt vetera[l] mittam) partim noſtra memoria bella cum populo Rom. acerba, ac diuturna geſſerunt, partim modo ab noſtris imperatoribus [m] ſubacti, modo bello domiti, modo triumphis, ac monumentis notati, modo ab ſenatu agris, vrbibuſque multati ſunt: partim [n], qui cum ipſo M. Fonteio ferrum ac manus contulerunt, multoque eius ſudore, ac labore ſub populi Rom. imperium, ditionemque ceciderunt.

h v. c. ab conſ. *& ita* L.
i Ordines eorum qui in Gallia.
k Galliæ ſtatus.
l Senonum.
m Vide Epitomen Liuij P. 8. 3. Florum 61 2. Iuſtinũ 37. 5 Eutrop. 1 Appianum Celtico 5 Oroſ. 16.
n *fors* partim cum ipſo M. Font.

3 Eſt in eadem prouincia Narbo [o] Marcius [p], colonia noſtrorum [q] ciuium, ſpecula populi R. ac propugnaculum, iſtis ipſis nationibus oppoſitum, & obiectum. Eſt item vrbs Maſſilia de qua antè dixi fortiſſimorum, fideliſſimorumque ſociorum, qui Gallicorum bellorum pericula [r] populi Rom. copiis, armiſque propulſarunt. Eſt [ſ] præterea numerus ciuium Rom. atque hominum honeſtiſſimorum. Huic prouinciæ quæ [t] ex hac gentium varietate conſtaret, M. Fonteius, (vt dixi) præfuit: qui erant hoſtes, ſubegit: qui proximi [u] fuerant, eos ex iis agris, quibus erant multati, decedere coegit: cæteris, qui idcirco magnis

o quæ & Narbona 4. Eutrop. deducta eſt colonia anno vrbis 635 Eutrop. d loco Velleius 2.
p *al.* Martius. Ita enim apud Plin. 3. c. 4. & Mela lib. 2.
q Decumanorum coloniam facit Plinius illo loco: Atacinorum Decumanorumq; Mela illo loco.
r L. pericula populo R. copiis armiſque compenſarunt. Et pr. Iu. It autem Maſſilienſes compenſaſſe, hæc eſt tantum profuiſſe Romanis quantum reliqui nominis Romani hoſtes obfuerint.
ſ L. eſt præterea maximus numerus ciu.
t v. c. quæ ex hac generum var. *& ita* v. c.
u *al.* proximè.

A ſæpe erant bellis ſuperati, vt ſemper populo Romano parerent, magnos equitatus [a] ad ea bella, quæ tum in toto [b] orbe terrarum à populo Romano gerebantur, magnas pecunias, ad eorum ſtipendium, maximum frumenti numerum ad Hiſpanienſe [c] bellum tolerandum, imperauit. 4 hæc [d] qui geſſit, in iudicium vocatur: vos, qui in re non interfuiſtis, cauſam vna cum populo Romano cognoſcitis. dicunt contrà, quibus inuitiſſimis imperatum eſt: dicunt, qui ex agris ex Cn. [e] Pompeij
B decreto decedere ſunt coacti: dicunt qui ex bello, cęde, & fuga nunc primum audent contra M. Fonteium inermem conſiſtere. Quid coloni Narbonenſes? quid volunt? quid exiſtimant? Hunc per vos volunt, ſe per hunc incolumeis exiſtimant eſſe.

5 Quid Maſſilienſium ciuitas? hunc præſentem iis affecit honoribus, quos habuit ampliſſimos: vos autem abſens orat, atque obſecrat, vt ſua religio, laudatio, auctoritas, aliquid apud veſtros animos momenti habuiſſe
C videatur. Quid? ciuium Romanorum quæ voluntas eſt? Nemo eſt ex tanto numero, quin hunc optime de prouincia, de imperio, de ſociis, & ciuibus meritum eſſe arbitretur. Quoniam igitur videtis, qui [f] oppugnent M. Fonteium, cognoſcitis qui defenſum velint: ſtatuite nunc, quid veſtra æquitas, quid populi Romani dignitas poſtulet: vtrum colonis veſtris, negotiatoribus veſtris, amiciſſimis, atque antiquiſſimis ſociis & credere, & conſulere
D malitis: an iis quibus neque, propter iracundiam, fidem, neque propter infidelitatem, honorem habere debetis.

6 Quid, ſi maiorem etiam hominum honeſtiſſimorum copiam affero, qui huius virtuti, atque innocentiæ teſtimonio poſſint eſſe? tamenne plus Gallorum conſenſio valebit, quàm [g] ſumma auctoritas omnium? Cùm Galliæ Fonteius præeſſet, ſcitis, iudices, maximos populi Romani exercitus in duabus Hiſpaniis [h], clariſſimoſque imperatores fuiſſe. Quàm multi equites Rom. quàm multi tri-
E buni militum, quales, & quot, & quoties legati [i] ad eos exercitus? præterea Cn. Pompeius maximus, atque ornatiſſimus hiemauit in Gallia, M. Fonteio imperante. Satiſne vobis multos, ſatis idoneos teſtes, & conſcios videtur ipſa fortuna eſſe voluiſſe earum rerum, quæ M. Fonteio prętore gererentur in Gallia? Quem [k] ex tanto hominum numero teſtem in hac cauſa producere poteſtis? quis [l] eſt ex eo numero, qui vobis auctor placeat? eo nos iam laudatore, & teſte vtemur.

a Equeſtria quondam Romuli Gallia.
b In Thracia cum Dardanis: in Aſia, cum Mithridate: in Cilicia cum Piratis, in Hiſpania cum Sertorio: in Italia cum fugitiuis.
c quod cum Sertorio tum gerebatur.
d L. is, qui geſſit, &c. *& ita* v. c. *ll* c. *vet* His qui fecit.
e legendum M. Fonteij.
P. CCLXXVI.
f L. qui oppugnatum M. Fonteium: cognoſtis qui def.
g L. quã ſummæ auctoritatis hominũ. Cùm vt hic ſubaudiatur conſenſio vel quam ſummæ auctoritates hominum.
h *al.* Galliis.
i L. legati ad eos? exercitus præterea Cn. Pompeij maximus, &c.
k L. Ecquem ext.
l L. ecquis eſt ex.

Digitized by Google

7 Dubitabitis etiam diutius iudices, quin illud quod initiò vobis propoſui, veriſſimum ſit, aliud per hoc iudicium nihil agi, niſi vt M. Fonteio oppreſſo, teſtimoniis eorum, quibus multa reip. cauſa inuitiſſimis imperata ſunt, ſegniores poſthac ad imperandum ceteri ſint, cùm videant eos oppugnari, quibus oppreſſis, populi Rom. imperium incolume eſſe non poſſit? ¶ Obiectum eſt etiam, *quæſtum M. Fonteium ex viarum munitione feciſſe* vt aut ne cogeret munire, aut id, quod munitū eſſet, ne improbaret. Si & coacti ſunt munire omnes, & multorum opera improbata ſunt: certè vtrumque falſum eſt. & ob vacationem pretium datum, cùm immunis nemo fuerit: & ob probationem, cùm multa improbata ſint.

8 Quid, ſi hoc crimen optimis nominibus delegare poſſumus & ita, vt non culpam in alios transferamus, ſed vti doceamus, eos illi munitioni præfuiſſe, qui facilè officium ſuū & præſtare, & probare poſſunt? taménne vos omnia in M. Fonteium, iratis teſtibus freti conferetis? Cùm maioribus reip. negotiis M. Fonteius impediretur, & cùm ad remp. pertineret, viam Domitiam munire [b], legatis ſuis primariis viris, C. Annio, Bellieno, & C. Fonteio negotium dedit. Itaque præfuerunt: imperauerunt pro dignitate ſua, quod viſum eſt, & probauerunt quod vos, ſi nulla alia ex re, ex literis quidem veſtris [d], quas ſcripſiſtis, & miſſis, & allatis certè ſcire potuiſtis. quas ſi antea non legiſtis, nunc ex nobis, quid de iis rebus Fonteius ad legatos ſuos ſcripſerit, quid ad eum illi reſcripſerint, cognoſcite.

LITTERÆ AD C. ANNIVM LEG. AD C. FONTEIVM LEG. LITTERÆ A C. ANNIO LEG. A C. FONTEIO LEG.

9 Satis opinor eſſe perſpicuum, iudices, hāc rationem munitionis, neque ad M. Fonteium pertinere, & ab iis eſſe tractatam; quos nemo poſſit reprehendere. ¶ Cognoſcite nunc *de crimine vinario*, quod illi inuidioſiſſimum, & maximum eſſe voluerunt. Crimen à Pletorio, iudices, ita conſtitutum eſt: Fonteio non in Gallia primum veniſſe in mentem, *vt portorium vini inſtitueret*, ſed [f] hac in Italia propoſita ratione, Roma profectum. Itaque Titurium Toloſæ quaternos denarios in ſingulas vini amphoras portorij nomine exegiſſe: Crodunum [g] Porcium, & Numium [h] ternos victorianos. Vulchalone ſeuere Vmbinos, & victorianos mille. atque in his locis [i] ſeuere Croduni & Vulchalone ab his portorium eſſe exactum, ſi qui Cobiamacho, qui vicus inter Toloſam, & Narbonem eſt, deuerterentur, neque Toloſam ire [k] vellent. Eleſiodolus tantum ſenos denarios ab his, qui ad hoſtem portarent, exegiſſet.

10 Video, iudices, eſſe [l] crimen & genere ipſo magnum. vectigal enim eſſe impoſitum frugibus [m] noſtris dicitur: & pecuniam permagnam iſta ratione cogi potuiſſe confiteor & [n] inuidioſam. Vel maximè enim inimici hanc rem ſermonibus diuulgare voluerunt. Sed ego ita exiſtimo, quo maius crimen ſit id, quod oſtendatur [o] eſſe falſum, hoc maiorem ab eo iniuriam fieri, qui id confingat. Vult enim magnitudine rei ſic occupare animos eorum, qui audiunt: vt difficilis aditus veritati relinquatur.

OMNIA DE CRIMINE VINARIO, DE BELLO VOCONTIORVM, DE DISPOSITIONE HIBERNORVM, DESIDERANTVR.

11 At hoc Galli negant [a]. Actio rerum [b], & vis argumentorum coargui poteſt. Igitur teſtibus, iudices, non credere cupidis, & iratis, & coniuratis, & ab religione remotis, nō ſolum poteſtis, ſed etiā debetis. Etenim ſi, quia Galli dicunt, idcirco M. Fonteius nocens exiſtimādus eſt: quid mihi opus eſt ſapiente iudice? quid æquo quæſitore? quid oratore non ſtulto? Dicunt enim Galli, negare non poſſumus. Hic ſi ingenioſi, & periti, & æqui iudicis has parteis eſſe exiſtimatis, vt, quoniam quidem teſtes dicunt, ſine vlla dubitatione credendū ſit: ſalus ipſa virorum fortium innocentiam tueri non poteſt. Sin autem in rebus iudicandis, non minimam [c] partem ad vnamquamque rem exiſtimandam [d], momentoque ſuo ponderandā, ſapientia iudicis tenet: næ multo veſtræ maiores, grauioreſque partes ſunt ad cogitandum, quàm ad dicendum meæ.

12 Mihi enim ſemper vnaquæque de re teſtis non ſolum ſemel, verum etiam breuiter interrogandus [f], & ſæpe etiam non interrogandus, ne aut irato facultas ad dicendū data, aut cupido auctoritas attributa eſſe videatur. vos & ſæpius eandem rem animis agitare, & [g] diutius vnoquoq; de teſte cogitare poteſtis: & , ſi quem nos interrogare [h] noluimus, quæ cauſa nobis tacendi fuerit, exiſtimare debetis. Quamobrem, ſi hoc, iudices, præſcriptum lege, aut officio putatis, teſtibus credere: nihil eſt, cur alius alio iudice melior, aut ſapiētior exiſtimetur. Verum [k] eſt enim, & *ſimplex aurium iudicium* & promiſcue, & communiter ſtultis ac ſapientibus ab natura datum.

13 Quid eſt igitur, vbi elucere poſſit prudētia [l]? vbi diſcerni ſtultus auditor, & credulus, ab religioſo, & ſapiēti iudice? nimirum illud in quo ea, quæ dicuntur à teſtibus, coniectura [m], & cogitatione traduntur. quanto auctoritate quanta animi æquitate, quanto pudore, quanta fide, quanta religione, quanto ſtudio exiſtimationis bonæ, quanta cura, quanto timore dicantur. An verò vos id in teſtimoniis hominum barbarorum dubitabitis, quod perſæpe & noſtra, & patrum memoria ſapientiſſimi iudices de clariſſimis noſtræ ciuitatis viris dubitandum non putauerunt: qui Cn. & Q. Cæpionibus, L. & Q. Metellis teſtibus in Q. Pompeium, hominem [n] nouum, non crediderunt: quorum virtuti, generi, rebus geſtis, fidem, & auctoritatem in teſtimonio, cupiditatis, atque inimicitiarum ſuſpicio derogauit.

14 Ecquem hominem vidimus, ecquem vere commemorare poſſumus parem conſilio, grauitate, conſtantia, ceteris virtutibus honoris, ingenij, rerum geſtarum ornamentis, M. Æmilio Scauro fuiſſe? tamen huius, cuius iniurati nutu propè terrarum orbis regebatur, iurati teſtimonio, neque in C. Fimbriam, neque in C. Memmium creditum eſt. *Noluerunt ij, qui iudicabant, hanc patere inimicitiis viam, quem quiſque odiſſet, vt eum teſtimonio poſſet tollere.* Quantus in L. Craſſo pudor fuerit, quod ingenium, quanta auctoritas, quis ignorat? tamen is, cuius etiam ſermo teſtimonij auctoritatem habebat, teſtimonio ipſo, quæ in M. Marcellum inimico animo dixit, probare non potuit.

15 Fuit, fuit illis iudicibus diuinum, ac ſingulare, iudices, conſilium, qui ſe non ſolum de reo, ſed etiam de accuſatore, de teſte iudicare arbitrabantur, quid fictum, quid [q] for-

a lib. vulg. hominibus de negare poſſumus. l. v. De legare, alter en optimis nomi P. B. nibus hi ſit, transferre crimen in eos qui facilè poſſunt probare ſe omni culpa vacare, qui poſſunt crimen repellere.
b al. muniri. c ad formulā publicorum operum alludit, quæ talis fuit, Ceteraueriūt, eidem que probauerunt.
d L. noſtris, quas exſcripſiſtis.
e ... M. F.
f ſed in Italia hac prop.
g L. Croduni Porcium, & Numium ternos victoriatos: Vulchalone Servium binos L. S. & victoriatos eis. Atque in iis locis Croduni, & Vulchalone ab his portorium &c.
h al. Numicum.
i al. Iacit ſe Crodum & Vulchalone, &c. Vtſin locis ab his portorium eſſe exactum, vt hoc, ſeuerè Crodimi & Nulchalone hoc gl. ſtema.
k L. ire vellent. rum Eleſiodolus tantum ſenos deno ab his, q ad hoſt. portar. exegiſſet.
g Pantagathus. Crodini M. Porcium & Numium ternos victoriatos P. CCLXXVII tos Narbone. Servium (vel Sereoum de quo erat pro Plancio) binos victoriatos Metillis, atque in his locis Crodini ſcilicet & Narbone Eleſiodolus T. Annium ſenos denarios ab his qui ad hoſtem portarent exegiſſe.
l L. eſſe crimen & crimē genere ipſo m.
m L. fructibus noſtris. Pantagathus, fratibus. n lib. v. & inuidiam.

P. B.
a L. & Fama. negant At actio rer. & vis argum. coarguit. poteſt. Igitur teſtibus iudex non credere? cupidis & iratis, & cōiuratis, & ab religione remotis, non ſolum poteſt, ſed etiam debet. Vetuſtiſſ. At Galli hoc non negant: actio rerum & vis argumentorum coarguit poteſt Vaſo. Quid enim negent cum actio rerum & vis argumentorum coarguit non poteſt.
b Pantagath. eo um e
c id eſt non minima ex parte, vt & apud Lucret. l.
d al. æſtimandam.
e L. videte, ne multo veſtræ m. gr. q. partes ſint ad
f L. alt interrogandus.
g L. & diutius vos de teſte cogitare po.
h L. interrogare noluim.
i L. ſi hoc iudici præſcriptum lege. P. CCLXXVIII
k L. vnum eſt enim & ſim.
l l prudentia iudicis vbi.
m L. coniectura, & cogitatione traduntur. n Cr. ita Pantagathus e non ita eum appellat in oratione pro Murena humili & obſcuro loco natum Verſtina ſ.
o L. M. Æmilio Scauro tamen huius.
p vide l. 3. ff. de teſtibus.
q L. quid & forum, & tempore illa um

tuna, ac tempore allatum, quid pretio corruptum, quid ſpe, aut metu deprauatum, quid à cupiditate aliqua, aut inimicitiis profectum videretur. Quæ ſi iudex non amplectetur omnia conſilio: non animo, ac mente circunſpiciet: ſi [a], quidquid ex illo loco dicetur ex oraculo aliquo dici arbitrabitur: profectò ſatis erit, id quod antea dixi, non ſurdum iudicem huic muneri, atque officio præeſſe. nihil erit quamobrem ille neſcio quis, ſapiens homo, ac multarum rerum peritus, ad res iudicandas requiratur.

a L. ſi, vt quidque ex illo loco d. ∥ al. ſi vt quidquid ex P. B. illo loco dicetur, ita ex oraculo &c.

16 An verò illi equites Ro. quos nos vidimus, qui nuper in rep. iudiciiſq; maximis floruerunt, habuerunt tantum animi, tantum roboris, vt M. Scauro teſti non crederent: vos [b] Belgarum, atque Allobrogum teſtimoniis non credere timetis? Si inimico teſti credi non oportuit, inimicior Marcello Craſſus, aut Fimbriæ Scaurus ex ciuilibus ſtudiis, atque obtrectatione domeſtica, quàm huic Galli? quorum, qui optima in cauſa ſunt, equites, frumentum, pecuniam ſemel atque iterum, ac ſæpius inuitiſſimi dare coacti ſunt: ceteri, partim ex veteribus bellis agro multati, partim ab hoc ipſo bello ſuperati, & oppreſſi.

b L. Vos Volgarum, atque Allobr. al. Vulgarū vel. Volcarum vt ſint populi Galli Allobrogibus finitimi, de quibus Cæſar 1 de bello Gallico. Belgæ autem populi, longè ab hiſce regionibus diſiti.

17 Si, qui ob aliquod emolumentum ſuum cupidiùs aliquid dicere videntur, iis credi non conuenit: credo maius emolumentum Cæpionibus & Metellis propoſitū fuiſſe ex Q. Pompeij damnatione, cùm ſtudiorum ſuorum obtrectatorem ſuſtuliſſent, quàm cunctæ Galliæ ex M. Fonteij calamitate: in qua illa prouincia propè ſuam immunitatem, ac libertatem poſitam eſſe arbitratur. An, ſi homines ipſos ſpectare conuenit (id quod in teſte profectò valere plurimùm debet) nō modò cum ſummis ciuitatis noſtrę viris, ſed cum infimo ciue Ro. quiſquam ampliſſimus Galliæ comparandus eſt? ſcit Indutiomarus, quid ſit teſtimoniū dicere? mouetur eo timore, quo noſtrū vnuſquiſque, cùm in eum locum productus eſt?

18 Recordamini, iudices, quantopere laborare ſoleatis, non modò quid dicatis pro teſtimonio, ſed etiam quibus verbis vtamini, ne quod minùs moderatè poſitum, ne quod ab aliqua cupiditate prolapſum verbum eſſe videatur. Vultu denique laboratis, ne qua ſignificari poſſit ſuſpicio cupiditatis: vt &, cùm proditis, exiſtimatio ſit quædam tacita de vobis pudoris, ac religionis: & cùm diſceditis, ea diligenter conſeruata, ac retenta videatur.

P. CCLXXIX.

19 Credo hæc eadem Indutiomarum in teſtimonio timuiſſe, aut cogitaſſe [c]: qui primum illud verbum conſideratiſſimum noſtræ cōſuetudinis, ARBITROR [d], quo nos etiam tunc vtimur, cùm ea dicimus iurati, quæ comperta habemus, quæ ipſi vidimus, ex toto teſtimonio ſuo ſuſtulit, atque omnia ſe ſcire dixit. Verebatur enim videlicet, ne quid apud vos, populúmque R. de exiſtimatione ſua deperderet: ne qua fama conſequeretur eiuſmodi, Indutiomarum, talem virum, tam cupidè, tam temerè dixiſſe. non intelligebat, ſe in teſtimonio nihil præter vocem, & os, & audaciam neque ciuibus ſuis, neque accuſatoribus noſtris præſtare debere.

c L. cogitauiſſe & ita v. c.

d Teſtimoniū qui dicebant, *arbitrari* ſe dicebant, ob multam huius vitæ inſcientiam. In cuius caſſat elegans *Academic.* 4. in f. Hoc eodem verbo A. Volſaij Piſtoris teſtimonium exceptum refertur à Liuio 3. Eodem verbo à Iulio trib. pleb. teſtimonium rogatus Tempanius apud Liuium 4.

20 An verò iſtas nationes, religione iuriſiurandi, ac metu deorum immortalium in teſtimoniis dicendis commoueri arbitramini? quæ [e] tantum à ceterarum gentium more, ac natura diſſentiunt, quòd ceteræ pro religionibus ſuis bella ſuſcipiunt, iſtæ contra omnium

e L. quæ hoc à ceterarum &c.

A religiones. Illæ in bellis gerendis ab diis immortalibus pacem ac veniam petunt: iſtæ cum ipſis diis immortalibus bella geſſerunt. Hæ ſunt nationes, quæ quondam tam longè ab ſuis ſedibus, Delphos [a] vſque, ad Apollinem Pythium, atque ad oraculum orbis terræ vexandum, ac ſpoliandum profectæ ſunt. Ab iiſdem gentibus ſanctis, & in teſtimonio religioſis, obſeſſum Capitolium eſt, atque [b] Iupiter, cuius nomine maiores noſtri ſanctam [c] teſtimoniorum fidem eſſe voluerunt.

a vide Iuſtinum, Pauſaniam.

b L. atque ille Iupiter, cuius nomine maiores noſtri vinctam teſtim. ſi. ∥ al. aut Iouem illum qui Græcis. [illegible]

c al. vinctā.

B 21 Poſtremo his quidquam ſanctum, ac religioſum videri poteſt: qui etiam ſiquando aliquo metu adducti deos placandos eſſe arbitrantur, humanis hoſtiis eorum aras, ac templa funeſtāt? vt ne religionem quidem colere poſſint, niſi eam ipſam prius ſcelere violarint. Quis enim ignorat, eos vſque ad hāc diem retinere illam immanem, ac barbaram conſuetudinem hominum immolandorum? Quam-C obrē, quali fide, quali pietate exiſtimatis eſſe eos, qui etiam deos immortaleis arbitrentur hominum ſcelere, & ſanguine facilè [d] poſſe placari? cum his vos teſtib. veſtram religionē coniungetis? ab his quidquam ſanctè, aut moderatè dictum putabitis? 22 hoc veſtræ mentes tam caſtæ, tam integræ ſibi ſuſcipient, vt, cum omnes legati noſtri, qui illo triennio in Galliam venerūt, omnes equites R. qui in illa D prouincia fuerunt, omnes negotiatores eius prouinciæ: deniq; omnes, in Gallia qui ſunt, ſocij populi Ro. atque amici, M. Fonteium incolumē eſſe cupiant, iurati priuatim, & publicè laudent: vos [e] tamē Gallis credere malitis? quid [f] vt ſecuti eſſe videamini? voluntatémne hominum [g]? Grauior igitur vobis erit hoſtiū voluntas, quàm ciuium? an dignitatem teſtiū? poteſtis igitur ignotos notis, iniquos æquis, alienigenas domeſticis, cupidos moderatis, E mercenarios [h] gratuitis, impios religioſis, inimiciſſimos huic Imperio, ac nomini, bonis, ac fidelibus & ſociis, & ciuibus anteferre?

d L. faciliimè poſſe pl. & ita v. c.

23 An verò dubitatis iudices. quin inſitas inimicitias iſtæ gētes omnes & habeant, & gerant cū populi R. nomine? ſic exiſtimatis eos hîc ſagatos [i] bracatoſq; [k] verſari, animo demiſſo atq; humili, vt ſolent ij, qui affecti iniuriis ad opē iudicum ſupplices, inferioreſque confugiūt? Nihil verò minus. Hi contrà vagā-F tur læti, atq; erecti paſſim toto foro, cum quibuſdam minis, & barbaro atq; immani terrore verborum: quod ego profectò non crederem, niſi aliquoties ex ipſis accuſatorib. vobiſcum ſimul, iudices, audiſſem: cùm præciperent, vt caueretis, ne hoc abſoluto, nouum aliquod bellum Gallicum concitaretur.

e L. vos tamē eum Gallis iurare malitis? ∥ Nam & Gal. iurati in Fonteium teſtimonium dixerant.

f *legendum* quid vos ſecuti eſſe videmini

g *legendum* hoſtium.

h v. c. mercenarios.

i Sagati & Brachati Galli tranſalpini: nam Ciſalpini togati à quibus Gallia togata.

k Bracha veſtis fuza intonſa varij coloris qua Gal

P. CCLXXX.

li Diod. 6. Iuuenal. 8. Getæ & alij vſi. Ouid. Triſt. 5.

24 Si M. Fonteium, iudices, in cauſa deficerent omnia: ſi turpi adoleſcentia, vita infami, magiſtratibus [l], quos ante oculos veſtros G geſſit, conuictis virorum bonorum teſtimoniis, legationib. flagitioſè obitis, inuiſus ſuis omnibus in iudicium vocaretur: ſi in eo iudicio colonorum populi R. Narbonienſium, fideliſſimorum ſociorum Maſſilienſium, ciuiū R. omnium teſtimoniis, tabuliſque premeretur: tamen eſſet vobis magnoperè prouidendum, ne, quos ita afflictos à veſtris patribus, maioribúſque accepiſſetis, vt contemnendi eſſent, eos pertimuiſſe, & eorum minis, & terrore commoti eſſe videremini.

l L. magiſtratib. quos ante oculos veſtros geſſit, male geſtis, legationibus flagitioſè obitis conuictus virorum bonorum teſti. inuiſus ſuis omn.

H 25 Nunc verò, cùm lædat nemo bonus, laudēt omnes veſtri ciues, atq; ſocij: oppugnēt ij, qui ſæpiſſimè hanc vrbem, & hoc imperium oppugna-

Digitized by Google

oppugnarunt: cumque inimici M. Fonteij vobis, ac populo R. minentur: amici, ac propinqui ſupplicent vobis: dubitabitis non modò veſtris ciuibus qui maximè gloria, ac laude ducuntur, verùm etiam exteris nationibus, ac gentibus oſtendere, vos in ſententiis ferendis ciui parcere, quam hoſti cedere maluiſſe?

26 Magna me hercule [a], cauſa, iudices, abſolutionis cum cæteris cauſis hæc eſt, ne qua inſignis huic imperio macula, atq; ignominia ſuſcipiatur, ſi hoc ita perlatum erit in Galliam ſenatum [b], equiteſq; populi R. non teſtimoniis Gallorum ſed minis commotos rem ad illorum libidinē iudicaſſe. Ita vero ſi illi bellum facere conabuntur, excitandus nobis erit ab inferis C. Marius [d], qui Indutiomaro iſti minaci, atq; arroganti, par in [e] belligerando eſſe poſſit: excitandus Cn. Domitius, & [f] Q. Maximus [g], qui nationem Allobrogum, & [h] reliquias ſuis iterum armis conficiat, atq; opprimat: aut, quod [i] iam id quidem non poteſt, orandus erit nobis amicus meus, M. Pletorius, vt [k] ſuos nouos clienteis à bello faciendo deterreat, vt eorum iratos animos, atq; horribileis [l] impetus deprecetur: aut ſi non poterit, M. Fabium ſubſcriptorem eius rogabimus, vt Allobrogûm animos mitiget. quoniam apud illos Fabiorum nomen eſt ampliſſimum: vt velint iſti aut quieſcere. id quod victi ac ſubacti ſolent: aut, cùm minantur, intelligere, ſe populo R. non metum belli ſed ſpem triumphi oſtendere.

27 Quòd ſi in turpi reo patiendū non eſſet, vt quidquam iſti ſe minis profeciſſe arbitrarentur, quid faciendū vobis in M. Fonteio arbitramini? de quo homine, iudices, (iā enim mihi videor hoc, propè cauſa duab. actionib. perorata, debere dicere) de [m] quo vos homine, iudices, ne ab inimicis quidem vllum fictum probroſum non modo crimen, ſed ne maledictum quidem audiſtis. Ecquis vnquā reus, præſertim in hac vitæ ratione verſatus in honoribus petendis, in poteſtatibus, in imperiis gerendis, ſic accuſatus eſt, vt nullum probrū, nullum facinus, nulla turpitudo, quæ à libidine, aut à petulantia, aut ab audacia nata eſſet, ab accuſatore obiiceretur, ſi [n] nō vera, attamen ficta cū aliqua ratione ac ſuſpicione?

28 M. Æmilium Scaurum, ſummum noſtræ ciuitatis virum, ſcimus accuſatum à M. Bruto. exſtant orationes. ex quibus intelligi poteſt, multa in illum ipſum Scaurū eſſe dicta: falſo, quis negat? veruntamen ab inimico dicta, & obiecta. Quàm multa M. Aquilius audiuit in ſuo iudicio? quàm multa L. Cotta? denique P. Rutilius? qui etſi damnatus eſt, mihi videtur tamen inter viros optimos, atq; innocentiſſimos eſſe numerandus. Ille igitur ipſe homo ſanctiſſimus, ac [o] temperatiſſimus, multa audiuit in ſua cauſa, quæ [p] ad ſuſpicionem ſtuprorum, ac libidinem pertinerent.

29 Exſtat oratio hominis (vt opinio mea fert) noſtrorum hominum longè ingenioſiſſimi, atquē eloquentiſſimi, C. Gracchi: qua in oratione permulta in L. Piſonem [q] turpia, ac flagitioſa dicuntur. At in quem virum? qui tanta virtute, atque integritate fuit, vt etiam illis optimis temporibus, cùm hominem inuenire nequam neminem poſſes, ſolus tamen Frugi nominaretur. quem cùm in concionem Gracchus vocari iuberet, & viator quæreret, quem Piſonem? quòd erant plures: cogis me, inquit, dicere inimicum meum, Frugi.

a L. meherculem
b L. ſenatores, equit.
c al. Itàne verò? ſed hic ſ ronta vitiorē
d Hic ad aquas Sexti ſ in Gallia Narbonenſi Cymbros: in Italia Theutonas vicit Velleius 2. Liuij Epitome 68 ſ Florus ſ Plut. in Mario & Sylla. Appianus Celtico 5. Eutrop. 5 Plin de viris illuſtribus 67.
e al. in bello gerendo
f Aenobarbus 3 Flor. 2.
g Maximus. Florus illo loco.
h L. & reliq ſuis iterū ar. ſi ſubaud. ſi, niſi in excula ſubaudias vocem, belli hoc eſt belli reliquias.
i al, quoniam re quidem nō poteſt vt ſubaudias fieri vel legendum quoniam re quidem non poteſt. id eſt ἀδύνατόν poſſibile.
k al. Plætorius. Fuit autē hic Pletorius accuſator Fōteij.
l v. c horribilis
m L. De quo vos homine ab inim.
n L. ſi non vera, at confictā cum al.
P. CCLXXXI.
o L. ac temperatiſſimus
p L. quæ ad ſuſpicionem ſtuprorum, ac libidinum pert.
q qui C. Gracchi legē frumentariam diſſuaſit Tuſculana 3.

Is igitur vir, quem ne inimicus quidem ſatis in appellando ſignificare poterat; niſi antè laudaſſet: qui vno cognomine declarabatur, non modo quis eſſet, ſed etiam qualis eſſet, tamen in falſam, atque iniquam probrorum inſimulationem vocabatur.

30 M. Fonteius ita duabus actionibus accuſatus eſt, vt [a] obiectum nihil ſit, quo ſignificari veſtigium libidinis, petulantiæ crudelitatis, audaciæ poſſit. non modo nullum facinus huius protulerunt, ſed ne dictum quidē aliquod reprehenderunt. Quòd ſi, aut quantam voluntatem habent ad hunc opprimendum, aut quantam ad maledicendum licentiam, tantum haberent aut ad ementiendum, animi, aut ad fingendum, ingenij: non meliore fortuna ad [b] probra nunc audienda Fonteius, quam illi de quibus antea commemoraui, fuiſſet. Frugi igitur hominem, iudices, frugi, inquam, & in omnibus vitæ partibus moderatum, ac temperantem, plenum pudoris plenum officij, plenum religionis, videtis poſitum in veſtra fide, ac poteſtate: atque ita, vt commiſſus ſit fidei, permiſſus poteſtati.

31 Videte igitur, vtrum ſit æquius, hominem honeſtiſſimum, virum fortiſſimum, ciuē optimum, dedi inimiciſſimis, atq; immaniſſimis nationibus, an reddi amicis: præſertim cū tot res ſint, quæ veſtris animis pro huius innocentis ſalute ſupplicent: primùm generis antiquitas, quàm [c] Tuſculo ex clariſſimo municipio profectam, in monumentis [d] rerum geſtarum inciſam ac notatam videmus: tum autem continuæ [e] præturæ, qua & ceteris ornamentis, & exiſtimatione innocentiæ maximè floruerunt: deinde recens memoria [f] parentis cuius ſanguine non ſolum Aſculanorum manus, à qua interfectus eſt, ſed totum illud ſociale [g] bellum macula ſceleris imbutum eſt: poſtremō ipſe cùm in omnibus vitæ partibus honeſtus, atq; integer, tū in re militari cùm ſummi cōſilij, & maximi animi, tū vero vſu quoq; bellorū gerendorū in primis eorum hominū, qui nunc ſunt, exercitatus [h].

32 Quare ſi [i] etiam monendi eſtis à me, quod non eſtis iudices, videor hoc leuiter pro mea auctoritate vobis præcipere poſſe [k], vt ex eo genere homines, quorum cognita virtus, induſtria, felicitas in re militari ſit, diligenter vobis retinendos exiſtimetis. Fuit enim maior talium virorum in hac rep. copia: quæ cùm eſſet, tamen eorum non modo ſaluti, ſed etiam honori conſulebatur. Quid nunc vobis faciendum eſt ſtudiis militaribus apud iuuentutem obſoletis: hominibus autem, ac ſummis ducibus partim ætate, partim ciuitatis diſcordiis, ac reip. calamitate conſumtis? cum tot bella aut à nobis neceſſariò ſuſcipiantur, aut ſubitò, atque [l] improuiſa naſcantur? nonne & hominem ipſum ad dubia reip. tempora reſeruandum, & ceteros ſtudio laudis, ac virtutis inflammandos putatis?

33 Recordamini, quos legatos nuper in bello L. Iulius, quos P. Rutilius, quos L. Cato, quos Cn. Pompeius habuerit. ſcietis fuiſſe tū M. Cornutum, L. Cinnam, L. Syllam, prętorios homines, belli gerendi peritiſſimos: præterea C. Marium, P. [m] Didium, Q. Catulum, P. Craſſum, non litteris homines ad rei militaris ſcientiam, ſed rebus geſtis ac victoriis eruditos. Age [n] verò, nunc inferte oculos in curiam, introſpicite penitus in omneis reip. parteis. vtrùm videtis, nihil poſſe accidere, vt tales

a al. vt ei obiectum nihil ſit.
b L. ad probra non audienda Font.
P. B.
c Fonteij genus vnde.
d monumenta, lapides.
e hoc eſt ferè continuæ.
f bello ſociali legatus cum Q. Seruilio Proconſule interemptus Epit. Liu. 72.
g 3. Flor. 18.
h lib. vulg. exercitus.
i L. ſi etiam monendi eſtis à me iudices, quod non eſtis v. d.
k ſorſ. præſcribere, vel prædicere.
l L. atque improuiſò naſ.
P. CCLXXXII
m Manut.
n L. Age verò nunc inferte oculos in c.

Digitized by Google

viri deſiderandi ſint? an, ſi acciderit eorum hominum copia populum R. abundare? Quæ ſi diligenter attenderitis, profectò, iudices, virū ad labores belli impigrum, ad pericula fortem: ad vſum ac diſciplinam peritum: ad cōſilia, prudentem: ad caſum, fortunamq; felicem, domi vobis, ac liberis veſtris retinere, quàm inimiciſſimis pop. R. nationibus, & crudeliſſimis tradere [a], & condemnare maletis.

a L. tradere & condonare mal.

34 At infeſtis prope ſignis inferuntur Galli in Fonteium, & inſtant, atq; vrgent ſummo cum ſtudio, ſumma cum audacia. Nos [b] vero, iudices, & multis, & firmis præſidiis, vobis adiutoribus, iſti immani atq; intolerandæ barbariæ reſiſtemus. Primum obiicitur [c] contra iſtorum impetus Macedonia [d], fidelis, & amica populo R. prouincia: quæ cùm ſe, ac ſuas vrbeis non ſolum conſilio, ſed etiam manu Fonteij conſeruatam eſſe dicat, vt illa per hunc à Thracum aduentu, ac depopulatione defenſa [e] fuit: ſic ab huius nunc capite Gallorum impetus, terroreſque depellit.

b al. Nos vero iudices, nō & m. & firm præſ. vobis adiut. iſti im. atq; int. barb. reſiſtemus?
c vel obiicitur
d videtur Fonteius in Macedonia & Hiſpania legatus fuiſſe.
e L. defenſa eſt, ſic ab h.

35 Conſtituitur ex altera parte vlterior Hiſpania, quæ profectò non modo religione ſua reſiſtere iſtorum cupiditati poteſt, ſed etiam ſceleratorum hominum periuria teſtimoniis, ac laudationibus ſuis refutare. Atq; ex ipſa etiam Gallia, fideliſſima, & grauiſſima auxilia ſumuntur. Venit huic ſubſidio, miſero, atq; innocenti, Maſſilienſium cuncta ciuitas, quæ non ſolum ob eam cauſam laborat, vt huic, à quo ipſa ſeruata eſt, parem gratiam referre videatur: ſed etiam, quòd ea conditione, atque eo fato ſe in his terris collocatam eſſe arbitratur, ne quid noſtris hominibus illæ gentes nocere poſſint.

V. B.

36 Pugnat [f] pariter pro ſalute M. Fonteij Narbonenſis colonia, quæ per hunc ipſa nuper obſidione hoſtium liberata, nunc eiuſdem miſeriis ac periculis commouetur. Denique vt [g] oportet bello Gallico, vt maiorum iura moreſq; præſcribunt, nemo eſt ciuis R. qui ſibi vlla excuſatione vtendum putet, omnes illius prouinciæ publicani, agricolæ, pecuarij, ceteri negotiatores, vno animo M. Fōteium, atq; vna voce defendunt. Quòd ſi tantas auxiliorum noſtrorum copias Indutiomarus ipſe deſpexerit dux Allobrogum, ceterorumq; Gallorum: num etiam de matris hunc complexu, lectiſſimæ, miſerrimæq; fœminæ, vobis inſpectantibus, auellet, atque abſtrahet? præſertim cum virgo Veſtalis ex altera parte Germanum fratrem complexa teneat, veſtram q; iudices: ac populi R. fidem implo-

f Propugnat.

g Gallico bello nulla vacatio dabatur adde Philip. 8.

A ret: quæ pro vobis, liberiſq; veſtris tot annos in diis immortalibus placandis occupata eſt, vt ea, nunc pro ſalute ſua, fratriſq; ſui animos veſtros placare poſſit. 37 Cui miſeræ quod præſidium, quod ſolatium reliquum eſt, hoc amiſſo? nam cæteræ fœminæ gignere ipſæ ſibi præſidia, & habere domi fortunarum omniū ſocium participemq; poſſunt: huic vero virgini, quid eſt præter fratrem, quod aut iucundum, aut carum poſſit? Nolite pati, iudices,

B aras deorum immortalium, Veſtæque matris, quotidianis virginis lamentationibus de[a] veſtro iudicio commoueri. Proſpicite, ne ignis ille æternus, nocturnis Fonteiæ [b] laboribus, vigiliiſque ſeruatus, ſacerdotis [c] Veſtæ lacrymis extinctus eſſe dicatur.

a L. de veſtro iudicio commoueri Proſpicite, ne ille ignis æternus, noct.
b ſororis Fonteij.
c L. ſacerdotis veſtæ lacrym.

38 Tendit [d] ad vos virgo Veſtalis manus ſupplices, eaſdem, quas pro vobis diis immortalibus tendere conſueuit. cauere ne periculoſum, ſuperbumque ſit, eius vos obſe-

d Veſtæ, & Manes. Tendit.

C cratione repudiare, cuius preces, ſi dij aſpernarentur, hæc ſalua eſſe non poſſent. Videtiſne ſubitò, iudices, virum fortiſſimum, M. Fonteium, parentis, & ſororis commemoratione lacrymas profudiſſe? Qui nunquam in acie pertimuerit, qui ſe armatus ſæpe in hoſtium manum, multitudinemque immiſerit, cum in eiuſmodi periculis eadem ſe ſolatia ſuis relinquere arbitraretur, quæ ſuus pater ſibi reliquiſſet: idem nunc perturbato animo

D pertimeſcit, ne non modò ornamento, & adiumento non ſit ſuis, ſed etiam cum acerbiſſimo luctu dedecus æternum miſeris, atque ignominiam relinquat.

39 O fortunam longè diſparem, M. Fonteï, ſi deligere potuiſſes, vt potius telis tibi Gallorum, quàm periuriis intereundum eſſet. tum enim vitæ ſocia virtus, mortis comes gloria fuiſſet. nunc vero qui [e] eſt dolor, victoriæ te, atq; imperij pœnas ad eorum

e al. quis eſt dol.

E arbitrium ſufferre, qui aut victi armis ſunt, aut inuitiſſimi paruerunt? A quo periculo defendite iudices, ciuem fortem atq; innocentem: curate, vt noſtris teſtibus plus, quàm alienigenis credidiſſe videamini: plus ſaluti ciuium, quàm hoſtium libidini conſuluiſſe: grauiorem duxiſſe eius obſecrationem, quæ veſtris ſacris præſit, quàm eorum audaciam, qui cum omnium ſacris, delubriſque bella

F geſſerunt. poſtremò proſpicite, iudices, id quod ad dignitatem populi Rom. maximè pertinet, vt plus apud vos preces virginis Veſtalis, quàm minæ Gallorum valuiſſe videantur.

PRO-

Digitized by Google

PRO A[a]. CÆCINA[b].

ORATIO DVODECIMA[c].

SYNOPSIS.

Quæſtio An Cæcina ab Æbutio interdicto vnde vi ſit reſtituendus? *Actor ſeu vi deiectus* Aulus Cæcina. *Cæcinæ patronus* Cicero *Reus* Æbutius. *Recuperatores*, Iudices à prætore Dolabella dati. *Acta* circiter annum vrbis 683.

SI[d], QVANTVM in agro, locisque deſertis audacia poteſt, tantum in foro[e], atque in iudiciis impudentia valeret: non[f] minus in cauſa cederet A. Cæcina Sex. Æbutij impudentiæ, quàm tum in vi facienda ceſſit audaciæ. Verùm & illud *conſiderari hominis eſſe putauit, quæ de re iure decertari oporteret, armis non contendere: & hoc conſtantia, quicum vi, & armis certare noluiſſet, eum iure, iudicioq́; ſuperare.*

2 Ac mihi quidem cùm audax præcipuè fuiſſe videtur Æbutius in conuocandis hominibus, & armandis, tum impudens in iudicio: non ſolùm quòd in iudicium venire auſus eſt (nam id quidem, tametſi improbè fit in apertare[g], tamē malitia eſt iam vſitatum) ſed quòd non dubitauit id ipſum, quod arguitur, confiteri. niſi fortè hoc rationis habuit, quoniam, ſi[h] facta vis non eſſet moribus[i], ſuperior in poſſeſſione retinenda non fuiſſet: quia contra ius, moremque facta ſit, A. Cæcinam cum amicis metu perterritum profugiſſe: nunc quoque in iudicio, ſi cauſa more, inſtitutoque omnium defendatur, nos inferiores in agendo non futuros: ſin è conſuetudine recedatur, ſe, quo impudentiùs egerit, hoc ſuperiorem diſceſſurum. *quaſi verò aut in iudicio poſſit idem improbitas, quod in vi confidentia:* aut non eo libentiùs tum audaciæ ceſſerimus, quo nunc impudentiæ faciliùs obſiſteremus.

3 Itaque longè alia ratione, recuperatores, ad agendam cauſam hac actione verò, atque initiò veneram. Tum enim noſtræ cauſæ ſpes erat poſita in defenſione mea, nunc in confeſſione[k] aduerſarij. tum in noſtris, nunc verò in illorum teſtibus: de quibus ego antea laborabam, ne, ſi improbi eſſent, falſi aliquid dicerent: ſi probi exiſtimarentur, quod dixiſſent, probarent: nunc ſum animo æquiſſimo. Si enim ſunt viri boni: me adiuuant, cùm id iurati dicunt, quod ego iniuratus inſimulo. ſin autem minus idonei: me non lædūt: cùm, ſiue creditur his hoc ipſum, quod nos arguimus, ſiue fides non habetur, de aduerſarij teſtium fide derogatur.

4 Verumtamen cùm illorum cauſæ actionem conſidero, non video, quid impudentiùs dici poſſit. cùm autem veſtram in iudicando dubitationem: vereor, ne id quod videntur impudenter feciſſe, aſtutè, & callidè fecerint. Nam ſi negaſſent vim hominibus armatis eſſe factam, facilè honeſtiſſimis teſtibus in re perſpicua tenerentur. ſin confeſſi eſſent, & id, quod nullo tempore iure fieri poteſt, tum ab ſe iure factum eſſe defenderent: ſperarunt, id quod aſſecuti ſunt, ſe iniecturos vobis[a] cauſam deliberandi, & iudicandi iuſtam moram, ac religionem. ſimul illud, quod indigniſſimum eſt, futurum arbitrati ſunt, vt in hac cauſa non de improbitate Sex. Æbutij, ſed de iure ciuili iudicium fieri videretur.

5 Qua in re ſi mihi eſſet vnius A. Cæcinæ cauſa agenda, profiterer ſatis idoneum eſſe me defenſorem, propterea quòd fidem meam, diligentiámque præſtarem: quæ cum ſunt in actore cauſæ, nihil eſt, in re præſertim aperta, ac ſimplici, quod excellens ingenium requiratur. Sed cùm de eo iure mihi dicendum ſit, quod pertineat ad omneis, quod conſtitutum ſit à maioribus, conſeruatum vſque ad hoc tempus: quo ſublato non ſolùm pars aliqua iuris deminuta, ſed etiam *vis ea, quæ iuri maximè eſt aduerſaria,* iudicio confirmata eſſe videatur: video ſummi ingenij cauſam eſſe: non vti demonſtretur quod ante oculos eſt, ſed ne, ſi quis vobis error in tanta re ſit obiectus, omnes potiùs me arbitrentur cauſæ, quàm vos religioni veſtræ defuiſſe.

6 Quamquam ego mihi ſic perſuadeo, recuperatores, non vos tam propter iuris obſcuram, dubiamque rationem bis[b] iam de eadem cauſa dubitaſſe, quàm quòd videtur ad ſummam illius exiſtimationem hoc iudicium pertinere, moram ad condemnandum acquiſiſſe, ſimul & illi ſpatium ad[c] ſe colligendum dediſſe. Quod quoniam iam in conſuetudinem venit, & id viri boni, veſtri ſimiles, in iudicando faciunt, reprehendendum fortaſſe minùs, querendum verò magis etiam videtur: ideò[d] quòd *omnia iudicia*[e] *aut diſtrahendarum controuerſiarum, aut puniendorum maleficiorum cauſa reperta ſunt:* quorum alterum leuius eſt, propterea quòd & minùs lædit, & perſæpe diſceptatore domeſtico diiudicatur: alterum eſt vehementiſſimum, quòd & ad grauiores res pertinet, & non honorariam operam amici, ſed ſeueritatem iudicis[f], ac vim requirit.

7 Quod eſt grauius, & cuius rei cauſa maximè iudicia conſtituta ſunt, id iam mala conſuetudine diſſolutum eſt. nam *vt quæque res eſt turpiſſima, ſic maximè*[g], *& maturiſſimè iudicanda eſt.* at ea, in qua exiſtimationis periculum eſt, tardiſſimè iudicatur. Qui igitur conuenit, quæ cauſa fuerit ad conſtituendum iudicium, eandem, moram eſſe ad iudican-

P. B.
a A. pro A. Licinio Cæcina vt apud A. Gell. 16.
b Licinia gētis A. Gel. 16.
c hanc Orationem Cic. apud recuperatores (id eſt iudices à Prætore datos) perorauit ſponſione facta in interdicto, vnde vi: meminit huius orationis in Bru.
d EXORDIVM.
e Forum locus iudiciorum Romæ.
f L. non minus nunc in
g Apertare, apertum facinus.
h L. ſi facta vis eſſet moribus
i Moribus vis & deductio fieri dicebatur, cùm vterque litigantium in rem præſentem & eū agrum de quo, lis erat mutuo cōſenſu veniebat, ibique alter alterū vi quadam, non vera, ſed ficta repelleret: & qui vi ita repulſus erat, interdictū de armatis hominibus imperabat vt vnde de eo vi erat reſtitueretur: de quo mo e infrà duobus locis meminit ſic lege verò vis fiebat, quum in iure alter P. cclxxxiv. alterum agri controuerſi cauſa, manu conſertum vocabat: alter verò alterum verbis quoque manu cōſertum reuocare, vt inde in agrum controuerſum deſcenderent & ex eo glebam in ius deferrent, qua in ius allata, eamque tenēs actor poſtulabat ſe in agrū vnde deiectus eſſet, reſtitui. Ad quæ Prætor decernebat reſtituendum. vis hæc fictitia & ſimulata Gellio dicitur l. 20 vtraque ſuperior vis ſimulata diſſert ab vera, quæ ſi hominibus coactis, vt prior ſententia ab aduerſario obiicit: poſteriori verò Cic. ipſe reſpondere videtur.
k [illegible]

a L. vobis deliberandi cauſam, & iud.
P. B.
b Bis enim de hac cauſa non liquere ſibi reſponderant.
c L. ad ſeſe coll.
d L. Ideo quòd cùm omnia iudicia aut diſt. contr. aut pun. mal. cauſa reperta ſint.
e iudiciorum priuatorum & publicorum diſſimilitudo.
f L. ac vim requirit, quod eſt gr.
g al. ocyſſimè al. velociſſimè.

Digitized by Google

dum? Si quis, quod ſpopōdit, qua in re verbo ſe vno [a] obligauit, id non facit, maturo iudicio, ſine vlla religione iudicis condemnatur. qui per tutelam, aut ſocietatem, aut rem mandatam, aut fiduciæ [b] rationem, fraudauit quempiam, in eo, quo delictum maius eſt, eo pœna eſt tardior.

8 Eſt [c] enim turpe iudicium, & facto quidem turpe. Videte igitur quam inique accedit, quia res indigna ſit, ideo turpem exiſtimationem ſequi: quia turpis exiſtimatio ſequatur, ideo rem indignam non [d] iudicari. At ſi quis mihi hoc iudex [e], recuperatorue dicat. Potuiſti enim leuiore accuſatione confligere: potuiſti ad tuum ius faciliore, & commodiore iudicio peruenire. quare aut muta actionem, aut noli mihi inſtare, vt iudicem. Tamen is aut timidior videatur, quam fortem, aut cupidior, quàm ſapientem iudicem eſſe æquum eſt, ſi aut mihi præſcribat quemadmodum meum ius perſequar, aut ipſe id, quod ad ſe delatum ſit, non audeat iudicare. Etenim ſi prætor is, qui [f] iudicia dat, numquam petitori præſtituit, qua actione illum vti velit: videte quàm iniquum ſit, conſtituta iam re, iudicem, quid agi potuerit, aut quid poſſit, non quid actum ſit, quærere.

9 Verumtamen nimiæ veſtræ benignitati pareremus, ſi alia ratione ius noſtrum recuperare poſſemus. Nunc verò quis eſt, qui aut vim armatis hominibus factam relinqui putet oportere, aut eius rei leuiorem actionem nobis aliquam demonſtrare poſſit? Ex quo genere peccati, vt illi clamitant, vel iniuriarum, vel capitis iudicia conſtituta ſunt, in eo poteſtis atrocitatem noſtram reprehendere, cùm videatis nihil aliud actum, niſi poſſeſſionem per interdictum eſſe repetitam? Verùm ſiue vos exiſtimationis illius periculum, ſiue iuris dubitatio tardiores fecit adhuc ad iudicandum: alterius rei cauſam voſmetipſi iam vobis, ſæpius prolatos [g] iudicio, ſuſtuliſtis: alterius ego vobis hodierno die cauſam profectò auferam, ne diutius de controuerſia noſtra, ac de communi iure dubitetis.

10 Et, ſi fortè videbor altius initium rei demonſtrandæ petiſſe, quàm me ratio iuris [h], & ius, de quo iudicium eſt, & natura cauſæ coegerit, quæſo vt ignoſcatis. non enim minus laborat A. Cæcina, ne ſummo iure egiſſe, quàm ne certum [i] ius non obtinuiſſe videatur.

¶ M. Fulcinius [k] fuit, recuperatores, è municipio Tarquinienſi, qui & domi ſuæ cum primis honeſtus exiſtimatus eſt & Romæ argentariam non ignobilem fecit. Is habuit in matrimonio Ceſenniam, eodem è municipio, ſummo loco natam, & probatiſſimam fœminam, ſicut & viuus multis ipſe rebus oſtendit, & in morte ſua teſtamento declarauit.

11 Huic Ceſenniæ fundum in agro Tarquinienſi vendidit temporibus [l] illis [m] difficillimis ſolutionis. Cùm vteretur dote vxoris numerata: quo mulieri eſſet res cautior, curauit, vt in eo fundo dos collocaretur. Aliquanto poſt, iam argentaria diſſoluta, Fulcinius huic fundo vxoris continentia quædam prædia, atque adiuncta mercatur. Moritur Fulcinius (multa enim, quæ ſunt in re, quia remota ſunt a cauſa, prætermittam) teſtamento facit heredem, quem habebat è Ceſennia filium: vſum fructum omnium bonorum ſuorum Ceſenniæ legat, vt frueretur vnà cum filio.

12 Magnus honos viri, iucundus mulieri

a Spondeo, fideiubeo ſi dei promitto.
b Fiducia pignus. quod creditori mancipatur, aut P.CCLXXXV. In iure creditur, ea lege, vt ſoluta ad diē pecunia remanciparetur, non ſoluta, pleno iure committatur. Hoc iudiciū famoſum: quia in re differt a pignore Pan. 2. ſent. 13 vbi vide Cuiac.
c L. Eſt enim turpe iudiciū. Et factum quidē turpe.
d lib. vulg. nō vindicari.
e Recuperator à iudice hic diſtinguitur. In priuatis enim iudiciis Prætor dabat vel vnum iudicē, vel tres recuperatores.
f Iudicia vt dabantur à Prætore, ita numquam petitori præſtituebat qua actione illum vti vellet.
g Proferri iudicium qui differt, qui prorogat. hinc diem proferre.
h L. & vis, de qua iud.
i Ius certum hic, æquum: cui immediatè, aut ius ſummum oppoſuit. P. B.
k Narratio.
l al. temporibus difficillimæ ſolutionis.
m Bellorum ciuilium, vel quibus iacebant pretia agrorum.

A fuiſſet, ſi diuturnum eſſe licuiſſet. frueretur enim bonis cum eo, quem ſuis bonis heredem eſſe cupiebat. [& a ex quo maximum fructum ipſa capiebat.] Sed hunc fructum maturè [b] fortuna ademit. nam breui tempore M. Fulcinius adoleſcens mortuus eſt: hæredem P. Ceſenniū fecit. vxori grande pondus argenti, matriq; partem bonorum maiorem legauit. [c] Itaque [c] in partem [d] mulieres [e] vocatæ ſunt.

13 Cum eſſet hæc auctio hereditaria conſtituta: Æbutius iſte qui iamdiu Ceſenniæ viduitate, ac ſolitudine [f] aleretur, ac [g] ſe in eius familiaritatē inſinuaſſet hac ratione, vt cum aliquo ſuo compendio negotia mulieris, ſiqua acciderent, controuerſiaſque ſuſciperet: verſabatur quoque eo tempore in his rationibus auctionis, & partitionis [h]: atque etiam ſe ipſe inferebat, & intrudebat [i]: & in eam opinionem Ceſenniam adducebat, vt mulier imperita nihil putaret agi callidè poſſe, vbi non adeſſet Æbutius.

14 Quam perſonam iam ex quotidiana cognoſcitis vita, recuperatores, mulierum aſſentatoris, cognitoris [k] viduarum, defenſoris nimium litigioſi, contriti ad rixam, *imperiti ac ſtulti inter viros, inter mulieres periti iuris, & callidi* hanc perſonam imponite Æbutio. Is enim Ceſenniæ fuit Æbutius: ne fortè quæratis, num propinquus? nihil alienius. Amicus aut à patre aut à viro traditus? nihil minùs. Quis igitur? ille, quem ſuprà deformaui: voluntarius amicus mulieris, non neceſſitudine aliqua, ſed ficto officio ſimulataque ſedulitate [l] coniunctus: magis opportuna opera nonnunquam, quàm aliquando fideli.

15 ¶ Cùm eſſet [m], vt dicere inſtitueram, conſtituta auctio Romæ, ſuadebant amici, cognatique [n] Ceſenniæ id, quod ipſi quoque mulieri in mentem veniebat: quoniam poteſtas eſſet emendi fundum illum Fulcinianum [o], qui fundo eius antiquo [p] continens eſſet, nullam [q] eſſe rationem, amittere eiuſmodi occaſionem, cum præſertim pecunia ex partitione deberetur: nuſquam eam poſſe melius collocari. itaque mulier facere conſtituit: mandat vt fundum ſibi emat. Cui tandem? Cui putatis? an non in mentem venit omnibus [r] hominis illius ad hoc munus, & ad omnia mulieris negotia parati, ſine quo nihil ſatis cautè, nihil ſatis callidè agi poſſet?

16 rectè attenditis. Æbutio negotium datur. Adeſt ad tabulam [ſ], licetur Æbutius. deterrentur emtores multi partim gratia Ceſenniæ: partim [t] etiam pretio. fundus addicitur Æbutio: pecuniam argentario promittit Æbutius. Quo teſtimonio nunc vir optimus vtitur, ſibi emtum eſſe. Quaſi verò aut nos ei negemus addictum, aut tum quiſquam fuerit, qui dubitarit, quin emeretur Ceſenniæ, cùm id plerique ſcirent: omnes ferè audiſſent: hi coniectura aſſequi poſſent, cùm pecunia Ceſenniæ ex illa hæreditate deberetur: eam porrò in prædiis collocari maximè expediret: eſſent autem prædia, quæ mulieri maximè conuenirent: ea venirent: liceretur is, quem Ceſenniæ dare operam nemo miraretur: ſibi emere nemo poſſet ſuſpicari.

17 Hac emtione facta, pecunia ſoluitur à Ceſennia. cuius rei putat iſte rationem reddi non poſſe, quòd ipſe tabulas auerterit: ſe autē habere argentarij tabulas, in quibus ſibi expenſa pecunia lata ſit, acceptáque relata: quaſi [u] id aliter fieri oportuerit. ¶ Cùm omnia ita

a Incluſa deſunt multis codicibus.
b al. præmaturè.
c Aebutij fraudes.
d Partitionē poſtea vocat.
e vxor & mater defuncti.
f S. literis ſitus parentis cui vnicus tum filius eſt: vnde ſolitarius pater Vlpiano in fragmentis, tit. de cœlibe, orbo, & ſolitario patre.
g L. ac ſe in eius fam.
h Partitio generis legati § ſ. inſt. de fideicom. hered. vbi Theophilus. Vlpian. in fragment. §. 25 l. 8. l. 36. ff. de legat. 2. l. 164. §. 1. ff. de verb. ſign. Cicero 2. de legibus.
i al. inuehebat.
k Cognitor eſt qui præſentis negotium ſuſcipit.
l Aſſiduitate.
m Quæſtio fundi.
n L. cognatique Ceſenniæ id quod ipſi quoque mul. in mentem veniebat quon. pot. &c.
o à Fulcinio emptum.
p paulo ante dixit hunc fundum Ceſenniæ venditum à Fulcinio ac ſanè curaſſe vt in eo fundo dos collocaretur.
q L. nulla ratione amitt. al. nullam eſſe rationem ne amitteret. P. B. al. ne vlla ratione amitteret.
r al. omnibus hominibus illius.
ſ Tabulis proſcribebantur actiones fundorū plerumque ad tabernas argentariorum in foro.
t L. partim pretio ſ.
u L. quaſi id aliter oportuerit.

ita facta eſſent, quemadmodum nos defendimus, Ceſennia fundum poſſedit, locauitque: neq; ita multo poſt A. Cæcinæ nupſit. Vt in pauca conferã, teſtamento facto mulier moritur. facit hæredem ex deunce, & ſemuncia Cæcinã: ex duabus[a] ſextulis M.[b] Fulcinium libertum ſuperioris viri: Æbutio ſextulam aſpergit[c]. Hanc ſextulam illa mercedem iſti eſſe voluit aſſiduitatis, & moleſtię, ſiquam ſuſceperat. Iſte autem hac ſextula ſe anſam[d] retinere omnium controuerſiarum putat.

18 ¶ Iam[e] principio auſus eſt dicere, non poſſe heredem eſſe Ceſenniæ Cæcinam, quod is deteriore iure eſſet, quàm cæteri ciues, propter incommodum Volaterranorum[f], calamitatemque ciuilem. Itaq; homo timidus, imperitusq;, qui neque animi, neque conſilij ſatis haberet, non putauit eſſe tanti hereditatem, vt de ciuitate in dubium veniret. conceſſit, credo Æbutio, quantum vellet, de Ceſenniæ bonis vt haberet: immò vt viro forti, ac ſapienti dignum fuit, ita[g] calumniam, ſtultitiamque obtriuit, ac contudit. 19 in poſſeſſione bonorum cùm eſſet, & cùm ipſe[h] ſextulam ſuam nimium exaggeraret, nomine heredis arbitrum familiæ erciſcundæ poſtulauit. Atque illis paucis diebus, poſteaquã videt nihil ſe ab A. Cæcina poſſe, litium terrore, abradere: homini Romæ in foro denuntiat, fundum illum, de quo antè dixi, cuius iſtum emtorem demonſtraui fuiſſe, mandato[i] Ceſenniæ, ſuum eſſe, ſeque ſibi emiſſe. Quid[k] ais? Iſtius ille fundus eſt, quem ſine vlla controuerſia quadriennium, hoc eſt, ex quo tempore fundus veniit, quoad vixit, poſſedit Ceſennia? Vſus enim, inquit, eius & fructus fundi, teſtamento viri, fuerat Ceſenniæ.

20 ¶ Cùm[l] hoc nouæ litis genus tam malitiosè intenderet, placuit Cæcinæ, de amicorum ſententia[m] conſtituere, quo die in rem præſentem veniretur, &[n] de fundo Cæcina moribus[o] deduceretur. Colloquuntur. dies ex vtriuſq; commodo ſumitur. Cæcina cum amicis ad diem venit in caſtellum Axiam: à quo loco fundus is, de quo agitur, non longè abeſt. Ibi certior fit à pluribus, homines permultos, liberos, atq; ſeruos, coëgiſſe, & armaſſe Æbutium. Cùm id partim mirarentur, partim non crederent: ecce ipſe Æbutius in caſtellum venit. denuntiat Cæcinæ ſe armatos habere: abiturum eum non eſſe, ſi acceſſiſſet. Cæcinæ placuit, & amicis, quoad videretur ſaluo capite fieri poſſe, experiri.

21 Tum de caſtello deſcendunt: in fundũ proficiſcuntur: videtur temerè commiſſum. Verùm, vt opinor, hoc fuit cauſæ. tam temerè iſtum[p] re commiſſurum, quàm verbis nuntiabitur[q], nemo putauit. Atque iſte ad omneis introitus, quà adiri poterat non modò in eum fundum, de quo controuerſia fuerat, ſed etiam in illum proximum, de quo nihil ambigebatur, armatos homines opponit. Itaque primò cùm in antiquum fundum ingredi vellet, quòd ea proximè accedi poterat: frequentes armati obſtiterunt.

22 Quo loco depulſus Cæcina, tamen, quà potuit, ad eum fundum profectus eſt, ex[r] quo ex conuentu[ſ] vim fieri oportebat. Eius autem fundi extremam partem oleæ[t] directo ordine definiunt. Ad eas cùm accederetur, iſte cum omnibus copiis præſtò fuit, ſeruumque ſuum nomine Antiochum, ad ſe vocauit, &[u] clara voce imperauit, *Vt eum, qui illum olearum ordinem intraſſet, occideret.* Homo, mea ſententia, prudentiſſimus Cæcina, tamen in hac re plus mihi animi, quàm conſilij videtur habuiſſe. Nam cum & armatorũ multitudinem videret, & eam vocem Æbutij, quam commemoraui, audiſſet: tamen acceſſit propiùs, & iam ingrediens intra finem eius loci, quem oleæ terminabant, impetum armati Antiochi, cæterorumque tela, atque recurſus refugit[a]. Eodem tempore ſe in fugam conferunt vnà amici, aduocatique eius, metu perterriti, quemadmodum illorum teſtem dicere audiſtis.

23 ¶ His rebus[b] ita geſtis, P. Dolabella prætor interdixit, vt eſt conſuetudo, DE[c] VI, HOMINIBVS ARMATIS, ſine[d] vlla exceptione, tantum *vt, vnde deieciſſet, reſtitueret*. Reſtituiſſe ſe dixit. ſponſio facta eſt. hac de ſponſione vobis iudicãdum eſt. ¶ Maxime[e] fuit optandum Cæcinæ[f], recuperatores, vt controuerſiæ nihil haberet: ſecundo loco, vt ne cum tam improbo homine: tertio, vt cum tam ſtulto haberet. Etenim non minus nos ſtultitia illius ſubleuat, quàm lædit improbitas. improb. fuit, quod homines coëgit, armauit: coactis, armatiſq; vim fecit. Læſit in eo Cæcinam. ſubleuauit ibidem. nã eas ipſas res, quas improbiſſimè fecit, teſtimonia ſumſit, & eis in cauſa teſtimoniis vtitur.

24 Itaque mihi certum eſt, recuperatores, antequàm ad meam defenſionem, meoſque teſteis venio, illius vti confeſſione, & teſtimoniis. Quid confitetur, atque ita libenter confitetur, vt non ſolùm fateri, ſed etiam[g] profiteri videatur, recuperatores? Conuocaui homines: coëgi: armaui: terrore mortis, ac periculo capitis, ne accederet, obſtiti: ferro, (inquit) ferro, (& hoc dicit in iudicio) te reieci, atque perterrui[h]. Quid? teſtes quid aiunt? P. Vetilius[i], propinquus Æbutij, ſe Æbutio cum armatis ſeruis veniſſe aduocatum. Quid præterea? fuiſſe complureis armatos. Quid aliud? minatum eſſe Æbutium Cæcinæ. Quid ego de hoc te teſte dicam, niſi hoc, recuperatore, vt[k] idcircò non minùs ei credatis, quòd homo minùs idoneus habetur: ſed ideò credatis, quòd ex illa parte id dicit, quòd illi cauſæ maximè eſt alienum?

25 A. Terentius, alter teſtis, nõ modò Æbutiũ, ſed etiã ſeipſum arguit. in Æbutiũ hoc dicit, armatos homines fuiſſe: de ſe autem hoc prædicat, Antiocho, Æbutij ſeruo, imperaſſe, *Vt in Cæcinã aduenientẽ[l] ſe ũ ferro inuaderet.* Quid loquar amplius hoc de homine? In quem ego dicere, cùm rogarer à Cæcina, numquã volui, ne arguere illum rei[m] capitalis viderer: de eo dubito nunc, quomodo aut loquar, aut taceam, cùm ipſe hoc de ſe iuratus prædicet.

26 Deinde L.[n] Cælius non ſolum Æbutium cum armatis dixit fuiſſe compluribus, verum etiam cum aduocatis perpaucis eò veniſſe Cæcinam. De hoc ego teſte detraham: cui æquè, atq; meo teſti, vt credatis, poſtulo? P. Memmius ſecutus eſt, qui ſuum non paruũ beneficium commemorauit in amicos Cæcinæ, quibus ſeſe viam per fratris ſui fundum dediſſe dixi, quà effugere poſſent, cùm eſſent metu omneis perterriti. Huic ego teſti gratias agam, quòd & in re miſericordem ſe præbuit, & in teſtimonio religioſum.

27 A. Atilius, & eius filius L. Atilius, & armatos ibi fuiſſe, & ſe ſuos armatos adduxiſſe dixerunt: etiam hoc ampliùs cum

a ſextula vnciæ pars ſexta.
b Liberi nomina adſumebant patronorum.
c teſtinè nam & ſextula pars vnciæ ſexta, & menſura: vnde mox addit, hac ſextula ſe anſam retinere putat.
d Anſa in vaſe.
e Aebutij dolus.
f quos vi Ma. P. celxxxvii planos Sylla, iure ciuitatis multarat. vide Ciceronem pro domo, Liuium, Appianum.
g ✝ ✝ ita Kalumniam.
h al. iſtam.
i L. mandatu Ceſenniæ.
k L. Quid ais? tuus ille fundus eſt.
l Cæcinæ deiectæ occaſio.
m L. ſententia diem conſtituere q.
n L. vt de fundo.
o Moribus deduci in fundum quid, antea dixi.
p Re committere: cui opponit verbis nuntiationẽ.
q L. denuntiabat, n. al. denuntiabatur. al. minabatur.
r L. è quo ex conuento P. B.
ſ Conuentu pro conuentione hic accipitur.
t Agri pleruque limitibus hiſce ita diſtincti.
u L. & ei clara.

a al. effugit.
b Sponſionis origo.
c Interdicti de vi formula.
d Interdicta enim pleruq; reddebantur, cum ex eptione hac formula. Extra quã, &c. Cicero 1. & 2. de inuentione duobus locis & 5. ad Atticum.
e CONFIRMATIO.
f Sponſio ita facta à Cæcina, Si vi hominib. armatis deiectus eſſet P. celxxxviii. ab Aebutio ſi hominibus armatis Cæcinam deieciſſet.
g profiteri plus eſt quam fateri.
h al. proterrui
i al. Vetidis.
k L. vt ne idcirco minus ei cr.
l al. lib. aduenientem, ferro.
m quod ſeruo expiraſſet vel Cæcinam occideret.
n al. L. Cælius
P. B.

Digitized by Google

Æbutius Cæcinæ malum minaretur, ibi tum Cæcinam poſtulaſſe, vt [a] moribus deductio fieret. Hoc idem P. Rutilius dixit & eò libentius dixit, vt aliquo in iudicio eius teſtimonio creditum putaretur. Duo præterea teſtes nihil de vi, ſed de ipſa emtione fundi dixerunt: P. Ceſennius, auctor fundi [b], non tam auctoritate graui, quam corpore: & argentarius Sex. Clodius, cui nomen eſt Phormio, nec minus niger [c], nec minus confidens, quàm ille Terentianus eſt Phormio [d], nihil [e] de vi dixerunt, nihil præterea, quod ad veſtrum iudicium pertineret.

28 Decimo vero loco teſtis exſpectatus, & ad extremum reſeruatus dixit ſenator populi [f] R. ſplendor ordinis, decus atq; ornamentum iudiciorum, exemplar antiquæ religionis, Fidiculanius Falcula: qui cum ita vehemens, acerque veniſſet, vt non modò Cæcinã periurio ſuo læderet, ſed etiam mihi videretur iraſci: ita eum placidum, mollemq; reddidi, vt non auderet, ſicut meminiſtis iterum dicere, quot millia fundus ſuus abeſſet ab vrbe. Nam cùm dixiſſet minus [g] abeſſe LIII. populus cum riſu acclamauit, *ipſa eſſe*. meminerant enim omnes, quantum in Albiano iudicio accepiſſet [h].

29 In eum quid dicam, niſi id, quod negare non poſſit? veniſſe in conſilium publicæ quæſtionis, cum eius conſilij iudex nõ eſſet? & in eo conſilio, cum cauſam non audiſſet, & poteſtas eſſet ampliandi [i], dixiſſe *ſibi liquere*? dum [k] incognita re iudicare voluiſſet, maluiſſe condemnare, quàm abſoluere? eum, ſi vno minus damnarent, condemnari reus non poſſet, non ad cognoſcendam cauſam, ſed ad explendam damnationem præſtò fuiſſe? Vtrum grauius aliquid in quempiam dici poteſt, quàm ad hominem condemnandum, quem nunquam vidiſſet, neq; audiſſet, adductum pretio eſſe? An certius quidquam obiici poteſt quàm quod is, cui obiicitur, ne nutu quidem infirmare conatur?

30 Veruntamen is teſtis, vt facile intelligeretis, eum non adfuiſſe [l] animo, cum ab illis cauſa ageretur, teſteſque dicerent, ſed tantiſper de aliquo reo cogitaſſe: cùm omnes ante eum dixiſſent teſtes, armatos cum Æbutio fuiſſe complureis: ſolus dixit non fuiſſe. Viſus eſt mihi primò veterator intelligere præclarè, quid cauſa optaret: & tantummodo errare, quòd omneis teſteis infirmaret, qui ante eum dixiſſent: cùm ſubitò ecce idem, qui ſolet, ſuos ſolos ſeruos armatos fuiſſe dixit. Quid huic [m] tu homini facias? nónne concedas interdum, vt excuſatione ſummæ ſtultitiæ, ſummæ improbitatis odium deprecetur?

31 Vtrum, recuperatores, his teſtibus non credidiſtis, cùm, *quid liqueret*, non habuiſtis? At controuerſia non erat, quin verũ dicerent. An in coacta multitudine, in armis, in telis, in præſenti metu mortis, perſpicuo periculo cædis, dubiũ [n] vobis fuit, vtrum eſſe vis aliqua videretur, nécne? Quibus igitur in rebus vis intelligi poteſt, ſi in his non intelligetur? An vero illa defenſio vobis præclara viſa eſt? *Nõ [o] deieci, ſed obſtiti.* nõ enim te ſum paſſus in fundum ingredi, ſed armatos homines oppoſui: vt intelligeres, ſi in fundo pedem poſuiſſes, ſtatim tibi eſſe pereundum. Quid ais? is, qui armis perterritus, fugatus, pulſus eſt, non videtur eſſe deiectus? 32 poſteriùs de verbo videbimus: nunc rem ipſam ponamus, quam illi non negant & [a] eius rei ius, actionemq; quæramus. Eſt hæc res poſita, quæ ab aduerſario non negatur: Cæcinam, cum [b] ad conſtitutam diem, tempuſq; veniſſet, vt ius ac deductio moribus [c] fieret, pulſum, prohibitumq; eſſe vi, coactis hominibus, & armatis. Cùm hoc conſtet, ego homo imperitus iuris, ignarus negotiorum, ac litium, hanc puto me habere actionem, vt per interdictum meum ius teneam, atque iniuriam tuam perſequar. Fac in hoc errare me, nec vllo modo poſſe per hoc interdictum id aſſequi, quod velim. te vti in hac re magiſtro volo.

33 Quæro, ſitne aliqua huius rei actio, an nulla. *conuocari homines, propter poſſeſſionis controuerſiam non oportet: armari multitudinem, iuris retinendi cauſa non conuenit: nec [e] iuri quidquam tã inimicum, quàm vis: nec æquitati quidquam tam infeſtum eſt, quã conuocati homines, & armati.* Quod cum ita ſit reſque eiuſmodi ſit, vt in primis à magiſtratibus animaduertenda eſſe videatur, iterum quæro, ſitne eius rei aliqua actio, an nulla. nullam eſſe dices? audire cupio: qui in pace, & otio, cùm manum fecerit, copias pararit, multitudinem hominum coëgerit, armarit, inſtruxerit, homines [f] inermeis, qui ad cõſtitutum experiundi iuris gratia veniſſent, armis, viris, terrore, periculoque mortis repulerit, fugarit, auerterit, hoc dicat, Feci equidem, quæ dicis, omnia: & ea ſunt, & turbulenta, & temeraria, & periculoſa.

34 Quid ergo eſt? impune feci. nam quid agas mecum ex iure ciuili, ac prætorio, non habes. Itáne vero, recuperatores? hoc vos audietis? & apud vos dici patiemini ſæpius? cum maiores noſtri tanta diligentia, prudentiaque fuerint, vt omnia omnium non modò tantarum rerum, ſed etiam tenuiſſimarum [g] iura ſtatuerint, perſecutique [h] ſint: hoc genus vnum, vel maximum prætermitterent, vt, ſi qui me exire domo mea coegiſſent armis, haberem actionem: ſi qui [i] introire prohibuiſſent, non haberem? Nondum de Cæcinæ cauſa diſputo, nondum de iure poſſeſſionis noſtræ loquor. tantum de tua defenſione, C. Piſo, queror.

35 Quando [k] ita dicis, & ita conſtituis, Si Cæcina, cum in fundo eſſet, inde deiectus eſſet, tum per hoc interdictum eum reſtitui oportuiſſe: nunc verò deiectum [l] nullo modo eſſe inde, vbi non fuerit: hoc interdicto nihil nos aſſecutos eſſe: quæro, ſi te hodie domum tuam redeuntem coacti homines, & armati, non modò limine, tectoque ædium tuarum, ſed primo aditu [m] veſtibuloq; prohibuerint, quid acturus ſis. Monet amicus meus te, L. Calpurnius, vt idem dicas, quod ipſe antea dixit, iniuriarum. Quid? ad cauſam poſſeſſionis: quid? ad reſtituendum eum, quem oportet reſtitui. quid denique? ad ius ciuile, aut ad actoris notionem, & animaduerſionem, ages iniuriarum? Plus tibi ego largiar. non ſolum egeris, verùm etiam condemnaris licet: nunquid magis poſſidebis? *actio enim iniuriarum non [n] ius poſſeſſionis aſſequitur, ſed dolorem imminutæ libertatis, iudicio, pœnáque mitigat.*

36 Prætor interea, Piſo, tanta de re tacebit? quemadmodũ te reſtituat in ædeis tuas, non habebit? Qui dies totos aut vim fieri vetat, aut reſtitui factã iubet: qui de foſſis de cloacis, de minimis aquarum, itinerumq; controuerſiis interdicit, is repente obmuteſcet? in atrociſſima re quid faciat, non habebit? &c. C.

Piſone

a De moribus deductione dixi ſuprà.

b Parrageſthus, auctionator. ſed Auctor hic eſt venditor. Ab hoc autẽ auctione publica Ceſennia fundum, de quo hic agitur, per Aebutium emerat.

c Nigro colore hiſtriones, paraſitos agebant in ſcena.

d Paraſitus.

e L. de vi nihil dixerunt.

f Iconia.

g L. minus abeſſe xl. 13.

h L. cepiſſet

i De Ampliatione. dixi 1. in Verrem.

k L. cùm incognita re iud.

P. CCLXXXIX

l Iaſuiſſe.

m al. Quid hoc tu homini que facias?

n Al. dubium vobis fuit, eſſe vis aliqua v.

o Deiicere alium è fundo qui dicantur.

P. B.

a q. v. c. & eius rei vim actionémque

b L. eum conſtitutum diem tempúſque veniſſet vt vis a ded.

c De moribus deductio quod dixi.

d Vt deiectũ interdicto vtuntur & quo illu.

e Sic neceſſitas contraria voluntati l. 1. ff. quod metus cauſa.

f al. homines inermes.

g Ius etiam tenuiſſimarũ rerum apud Romanos cõſtitutum.

h lib. vulg. perſecuti vt hoc genus.

i Sic Vlpian. l. 1. §. 14 ff. de vi & vi armata, vti frui prohibuiſſe is videtur qui vi deiecit vtentem & fruentem aut nõ admiſit cum ex fundo exiſſet.

P. CCXC.

k Quæ actio competat ei qui limine, tecto, aditu aut agro prohibitus ſit. An interdictũ vnde vi, an iniuriarum actio? Interdictum vnde vi: quod acutiſſimè probat Cicero id etiam confirmat l. 1. § ſi autem ff. vnde vi.

l Deiectus dicitur ſummo & ſtricto iure nõ poteſt qui nõ acceſſerit.

m Deiectus videtur qui limine, tecto, aditu vel veſtibulo ſuo prohibitus.

n al. quid denique ad ius ciuile, aut actoris notionem & animaduerſionem? Ages iniuriarum.

Digitized by Google

Piſone domo, tectiſque ſuis prohibito, prohibito, inquam, per homines coactos, & armatos, prætor quemadmodum more, & exemplo opitulari poſſit, non habebit? Quid enim dicet? aut quid tu, tam inſigni accepta iniuria, poſtulabis? *Vnde* [a] *vi prohibitus ſis*, nemo vnquam interdixit. nouum eſt, non dico inuſitatum, verùm omnino inauditum. Vnde deiectus? quid proficies, cùm illi hoc reſpondebunt tibi, quod tu nunc mihi: armatos ſe tibi obſtitiſſe, ne in ædeis accederes: deiici porrò nullo modo potuiſſe, qui [b] non acceſſerit?

37 Deiicior [c] ego, inquis, ſiquis [d] meorũ deiicitur. Omnino iam bene agis. à verbis enim recedis, & æquitate vteris. nam verba ipſa ſi ſequi volumus, quomodo tu deiiceris, cum ſeruus tuus deiicitur? Verùm ita eſt, vti dicis te deiectum debeo intelligere, etiamſi tactus non fueris. nonne? Age nunc, ſi ne tuorum quidem quiſquam loco motus erit, atq; omneis in ædibus [e] adſeruati, ac retenti: tu ſolus prohibitus, & à tuis ædibus vi [f], atque armis perterritus: vtrum hanc actionem habebis, qua nos vſi ſumus, an aliam quampiã, an omnino nullã? nullam eſſe actionẽ dicere in re tã inſigni, tamq; atroci, neq; prudentiæ, neq; auctoritatis tuę eſt. aliqua ſiqua fortè eſt, quæ nos fugerit, dic, quæ ſit. cupio diſcere.

38 Hæc ſi eſt, qua nos vſi ſumus: te iudice, vincamus neceſſe eſt. non enim vereor, ne hoc dicas, in eadem cauſa, eodem interdicto te oportere reſtitui, Cæcinam non oportere. Etenim cui perſpicuum non ſit, ad incertum reuocari bona, fortunas, poſſeſſiones omniũ, ſi vlla ex parte ſententia huius interdicti diminuta [g], aut infirmata ſit? ſi [h] auctoritate virorum talium, vis [i] armatorum hominum, iudicio approbatum videatur: in quo iudicio non de armis dubitatum, ſed de verbis quæſitum eſſe dicatur? Iſne apud vos obtinebit cauſam ſuam qui ſe ita defenderit? *Eieci* ego te armatis hominibus, non *deieci*. vt tantum facinus non in æquitate defenſionis, ſed in vna [k] littera latuiſſe videatur? 39 huiuſce rei vos ſtatuetis nullam eſſe actionem, nulli experiundi ius conſtitutum, quod obſtiterit [l] armatis hominibus? qui [m] multitudine coacta, non introitu, ſed omnino aditu quempiam prohibuerit? Quid ergo? hoc,

* EIECI EGO TE, NON DEIECI [n], * quam habet vim [o]? vt [p] illa res [q] aliquid aliqua ex parte differre videatur, vtrùm, pedem cum intulero, atque in poſſeſſionem veſtigium fecero, tum expellar, atque deiiciar: an [r] quum eadem vi, atque iiſdem armis mihi ante occurratur, ne non modò intrare, verùm etiam adſpicere, aut adſpirare poſſim? Qui [ſ] hoc ab illo differt? vt [t] ille cogatur reſtituere, qui ingreſſum expulerit: ille, qui ingredientem repellerit, non cogatur?

40 Videte, per deos immortaleis, quod ius nobis, quam conditionem vobiſmetipſis, quã denique ciuitati legem conſtituere velitis. Huiuſce generis vna eſt actio per hoc interdictũ, quo nos vſi ſumus, conſtituta. ea ſi nihil valet, aut ſi ad hanc rem non pertinet: quid negligentius, aut quid ſtultius maioribus noſtris dici poteſt qui aut tantæ rei prætermiſerint actionem: aut eam conſtituerint, quæ nequaquam ſatis verbis cauſam, & rationem iuris amplecteretur? Periculoſum eſt diſſolui hoc interdictum: captioſum eſt omnibus, rem vllam conſtitui eiuſmodi, quæ, cum armis geſta ſit, reſcindi iure non poſſit. verumtamen eſt turpiſſimum illud, tantæ ſtultitiæ prudentiſſimos homines condemnari [a], vt vos iudicetis, huius rei interdictum, atque actionem in mentem maioribus noſtris non veniſſe.

41 Queramur, inquit, licet tamen hoc interdicto Aebutius nõ tenetur. Quid ita? *Quia* [b] *vis Cæcinæ facta non eſt.* Dici in hac cauſa poteſt, vbi arma fuerint, vbi coacta hominum multitudo, vbi inſtructi, & certis locis cum ferro homines collocati, vbi minæ, pericula, terroreſque mortis, ibi vim non fuiſſe? *Nemo*, inquit, *occiſus eſt, neque ſaucius.* Quid ais? cúm de poſſeſſionis controuerſia, & de priuatorum hominum contentione iuris loquamur, tu vim negabis eſſe factam, ſi cædes, & occiſio facta non erit? Ego exercitus maximos, ſæpe pulſos, & fugatos eſſe dico, terrore ipſo, impetuque hoſtium, ſine cuiuſquam non modo morte, verùm etiam vulnere.

42 Etenim, recuperatores, *non* [d] *ea ſola vis eſt, quæ ad corpus noſtrum, vitamque peruenit, ſed etiam multo maior ea, quæ periculo mortis* [e] *iniecto* [f], *formidine animum perterritum, loco ſæpe, & certo de ſtatu demouet* [g]. Itaque ſaucij ſæpe homines, cum corpore debilitantur, animo tamen non cedunt, neque eum relinquunt locum, quem ſtatuerint defendere. At alij pelluntur integri: *vt non dubium ſit, quin maior adhibita vis ei ſit, cuius animus ſit perterritus, quàm illi, cuius corpus vulneratum ſit.*

43 Quod ſi vi pulſos dicimus exercitus eſſe eos, qui metu, ac tenui ſæpe ſuſpicione periculi fugerunt: &, ſi non ſolum impulſu ſcutorum, neque conflictu corporum, neque ictu comminus, neque coniectione telorum: ſed ſæpe clamore ipſo militum, aut inſtructione [h], adſpectuque ſignorum magnas copias pulſas eſſe, & vidimus, & audiuimus: quæ vis in bello appellatur, ea in otio non appellabitur? &, quod vehemens in re militari putatur, id leue in iure ciuili iudicabitur? &, quod exercitus armatos mouet, id aduocationem togatorũ nõ videbitur mouiſſe? & vulnus corporis magis iſtam vim, quàm terror animi declarabit? & ſauciatio quæretur cum fugam factam eſſe conſtabit?

44 Tuus enim teſtis hoc dixit, metu [i] perterritis noſtris aduocatis, locum, quà effugeretur, demonſtraſſe. Qui non modo vt fugerent, ſed etiã ipſius fugæ tutam viam quæſierunt, his vis adhibita non videbitur? Quid [k] igitur fugiebant? propter metum. Quid metuebant? vim videlicet. *Poteſtis igitur principia negare, cùm extrema conceditis?* Fugiſſe perterritos confitemini: cauſam fugæ dicitis eandem, quàm omnes intelligimus, arma, multitudinem hominum, incurſionem, atque [l] impetum armorum: hæc vbi conceduntur eſſe facta, ibi vis facta negabitur?

45 At verò hoc quidem iam vetus eſt, & maiorum exemplo multis in rebus vſitatum: *cùm* [m] *ad vim faciendam veniretur, ſiquos armatos quamuis* [n] *procul conſpexiſſent, vt ſtatim teſtificati diſcederent, optimè ſponſionem* [o] *facere poſſent, Ni aduerſus edictum prætoris vis facta eſſet.* *Itáne verò?* ſcire eſſe armatos,

a Interdictum vnde vi datur etiam aduerſus prohibentem.
b L. qui non acceſſeris?
Deiicior ego, inquis, ſiquis meorum deiicitur, omnino iam b. a.
c Deiectus videtur, qui ſeruo ſuo deiectus.
d Sic Vlpianus ſeruo procuratore, colono deiectis ipſe dominus deiectus videtur. l. 1. ff. quod ſeruus [illegible] ff. de vi & vi armata.
e Deiici dominus videtur familia in ædibus per vim adſeruata & retenta, ipſo non admiſſo.
f L. vi, atque armis perterritus l. ſ. aut prohibitus · priuo. terrere.
g L. diminuta.
h L. ſi auctoritate talium virorum, vis armatorum h. iud. approbata vid.
i al. ius.
k Deiicit qui eiicit. A. tametſi vna littera plus ſit in priore verbo, vis tamen eadem vtriuſq; vocis.
P.CCXCI.
l al. obſtiterint.
m L. quod multitudine c.
n Edictum Prætoris ita conceptum: Vnde tu illum deiecisti aut familia tua deiecit, &c. l. 1. ff. de vi & vi armata.
o al. vim vnde tu illum deiecisti, eo tu illum reſtituas.
p L. vt illa res aliquid aliqua ex parte differre videatur.
q Paraſcheuaſtice. in ipſa re aliis quid cum aliqua ex parte.
q al. res aliqua ex parte.
r L. an cum eadem vi, atque eiſd. al. lib. an in eadem vi, atque in eiſd.
ſ al. Quid.
t Deiicientis ingreſſum, & ingredientem repellentis vis eadem.

a al. condemnare
b lib. vulg. Quod vis C. [illegible] Quia vim Cæcinæ factã eſſe oſtendit.
P. B.
c Interdictũ de vi competit etiamſi nemo occiſus neq; ſaucius. ſufficit enim terror armorum vt videatur quis vi deiectus. l. 3. ff. [illegible]
d [illegible] 13. ff. quod metus cauſa.
e Hinc terror mortis, verberum, ſeruitutis, timor, [illegible] vel [illegible] ad edictum quod vi metuſue cauſa [illegible] l. 2. 3. 4. 5.
f ſ. vel illato.
g lib. vulg. dimouet.
h παρατάξει
i fort. ſe metu
P.CCXCII.
k L. Quor igitur fugiebant
l L. atque impetum armatorum hæc vbi c.
m Conteſtatio veteribus vſitata ſi vis facta eſſet.
n De ſponſionib. & earum formulis dixi [illegible] Verrina.

ſatis eſt, vt vim factam probes: in manus eorum incidere, non eſt ſatis? adſpectus armatorum ad vim probandam valebit: incurſus, & impetus non valebit? qui abierit, facilius ſibi vim factam probabit, quàm qui effugerit?

46 At ego hoc dico: ſi [a], vt primò in caſtello Cæcinæ dixit Æbutius, ſe homines coegiſſe, & armaſſe: neq; illum, ſi eò acceſſiſſet, abiturum. ſtatim Cæcina diſceſſiſſet: dubitare vos non debuiſſe, quin Cæcinæ facta vis eſſet. ſi vero, ſimulac procul conſpexit armatos, receſſiſſet: eo minus dubitaretis. *omnis* [b] enim *vis eſt, quæ periculo aut decedere nos alicunde cogit, aut* [c] *prohibet accedere.* Quòd ſi aliter ſtatuetis: videte, ne hoc vos ſtatuatis, qui viuus diſceſſerit, ei vim non eſſe factam: ne hoc omnibus in poſſeſſionum controuerſiis præſcribatis, vt configendum ſibi, & armis decertandum putent: ne, quemadmodum in bello, pœna ignauis ab imperatoribus conſtituitur, ſic in iudiciis deterior cauſa ſit eorum, qui fugerint, quam qui ad extremum vſque contenderint.

a L. ſi, vt primum lo c.

b ſort. omnino.

c L. aut aliquo prohibet accedere & c. in v. c.

P. B.

47 Cum de iure, & legitimis hominum controuerſiis loquimur, & in his rebus vim nominamus, pertenuis vis intelligi debet. Vidi armatos, quamuis paucos: magna vis eſt. deceſſi vnius [d] hominis telo perterritus: deiectus, detruſuſque ſum. Hoc ſi ita ſtatuetis: nō modo nō erit, cur depugnare quiſquam poſthac, poſſeſſionis cauſa, velit: ſed ne illud quidem, cur repugnare. Sin autem vim ſine cæde, ſine vulneratione, ſine ſanguine nullam intelligeris: ſtatuetis, homines poſſeſſionis cupidiores, quam vitæ eſſe oportere.

d Interdicto vnde vi etiam vti poteſt, qui vnius hominis telo perterritus.

48 Age vero, de vi te ipſum habebò iudicē, Æbuti. reſponde, ſi tibi videtur. In fundū Cæcina virum noluit tandem, an non potuit accedere? cum te obſtitiſſe & [e] repudiaſſe dicis, certe hunc voluiſſe cōcedis. Potes igitur dicere, nō ei vim ſuiſſe impedimento, cui, cū cuperet, eoq; cōſilio veniſſet, per homines coactos non ſit licitum accedere? Si [f] enim id, quod maxime voluit, nullo modo potuit: vis profecto quædam obſtiterit neceſſe eſt: aut tu dic, quāobrē, cùm vellet accedere, non acceſſerit.

e L. & repugnaſſe d. ſpē. vagab. repulſiſſe.

f vi impediri dicitur qui, quod voluit, non potuit.

49 Iam vim factam negare non potes. *Deiectus* [g] quemadmodum ſit qui non acceſſerit, id quæritur. demoueri [h] enim, & depelli de loco neceſſe eſt eum, qui deiiciatur. id autem accidere ei qui poteſt, qui omnino in eo loco, vnde ſe deiectum eſſe dicit, numquam fuit? Quòd [i] ſi fuiſſet, & ex eo loco, metu permotus, fugiſſet, cùm armatos vidiſſet [k]: diceréſne eſſe deiectum? Opinor. An tu, qui tam diligenter, & tam callidè verbis controuerſias non æquitate, diiudicas: & iura non vtilitate communi, ſed litteris exprimis: poteriſne dicere, deiectum eſſe eum, qui tactus non erit? Quid? *detruſum* dices? nam eo verbo antea prætores in hoc interdicto vti ſolebant. Quid ais? potéſtne detrudi quiſquam, qui non attingitur? nonne, ſi verbum ſequi volumus, hoc intelligamus neceſſe eſt, *eum detrudi*, cui *manus afferantur*? neceſſe eſt, inquam, ſi ad verbum rem volumus adiungere [l], neminem [m] ſtatu detruſum, qui non adhibita vi, manu demotus, & actus præceps intelligatur.

g Deiectus an verò eiectus vel detrutus dici poſſit is qui non acceſſerit.

h lib. vulg. dimoueri.

i L. Quid ſi fuiſſet? & ex eo

k L. vidiſſet

P. CCXCIII.

l al. adſtringere al. adiūgere.

m L. neminē ſtatui detruſum, quin.

50 *Deiectus* verò qui poteſt eſſe quiſquam, niſi in inferiorem locum de ſuperiore motus? poteſt pulſus, fugatus, eiectus denique: illud verò nullo modo poteſt, deiectus eſſe quiſquam, non modò qui tactus non ſit, ſed ne æquo quidem, & plano loco. Quid [a] ergo? hoc interdictum putamus eorum eſſe cauſa compoſitum, qui ſe præcipitatos ex locis ſuperioribus dicerent? eos enim verè poſſumus dicere eſſe deiectos. an non, cùm voluntas, & cōſilium, & ſententia interdicti intelligatur impudentiam ſummam, aut ſtultitiam ſingularem putabimus, in verborum errore verſari: rem, & cauſam, & vtilitatem communem nō relinquere ſolùm, ſed etiam prodere?

a L. Quid ergo hoc int.

51 An hoc dubium eſt, quin neque verborum [b] tanta copia ſit, non modo in noſtra lingua, quæ dicitur eſſe inops: ſed ne in alia quidem vlla, res vt omnes ſuis certis, ac propriis vocabulis nominentur? neq; verò quidquam opus ſit verbis, cùm ea res, cuius cauſa verba quæſita ſint, intelligatur? Quæ [c] lex, quod ſenatuſconſultum, quod magiſtratus edictum, quod fœdus, aut pactio, quod (vt ad priuatas res redeam) teſtamentum: quæ iudicia, aut ſtipulationes, aut [d] pacti & conuenti formula non infirmari, aut conuelli poteſt, ſi ad verba rem deflectere velimus: conſilium autem eorum, qui ſcripſerunt, & rationem & auctoritatem relinquamus?

b Hinc Vlpianus Natura rerum conditū eſt vt plura ſint negotia quàm vocabula. l. 4. ff de præſcriptis verbis.

c voluntas præcipuè, non verba ſpectāda.

d L. aut pacti conuenti formula.

52 Sermo mehercule & familiaris, & quotidianus non cohærebit, ſi verba inter nos aucupabimur. denique imperium domeſticum nullum erit, ſi ſeruulis hoc noſtris conceſſerimus, vt ad verba nobis obediant: non ad id, quod ex verbis intelligi poſſit, obtemperent. Exemplis nunc vti videlicet mihi neceſſe eſt harum rerum omnium? non occurrit vnicuique veſtrûm aliud alii in omni genere exemplum, quod teſtimonio ſit, *non* [e] *ex verbis rerum pendere ius, ſed verba ſeruire hominum conſiliis, & auctoritatibus?*

e Leges non verbis ei, ſed rebus imponuntur.

f lib. vulg. M. Curium.

P. B.

53 Ornatè, & copioſè L. Craſſus, homo longè eloquentiſſimus, paullo antè, quàm nos in forum venimus, iudicio centumuirali hanc ſententiam defendit, & facilè, cùm contra eum prudentiſſimus homo, Qu. Mucius, diceret, probauit omnibus, M'. [f] Curium, qui heres inſtitutus eſſet ita, mortuo [g] poſtumo filio: cùm filius non modo non mortuus, ſed ne natus quidem eſſet, heredem eſſe oportere. Quid? verbis ſatis hoc cautum erat? minimè. quæ res igitur valuit? voluntas. quæ ſi tacitis nobis intelligi poſſet: verbis omnino non vteremur. quia non poteſt: verba reperta ſunt, non quæ impedirent, ſed quæ indicarent voluntatem.

g Inſtitutus heres, mortuo poſtumo id eſt ſub ea conditione ſi poſtumus teſtatori e mortuus eſſet, poſtumo non nato hæres eſſe intelligitur. idem ſi abortiuus natus ſit. §. 1. Inſt. de exhered. lib.

h xii tabularum.

i addit Cic. in Topicis: Inſtit. de vſuca lib. ii.

k Extenſio ſit vſucapionis in fundo recepta ad ædes & eorum vſucapionem.

l Muniri eodem ſenſu ripæ dicuntur, l. vnica. § 6. ff. ne quid in flumine publ. l. vnica. §. 1. 3 ff. de ripa munienda.

54 Lex [h] *vſum* [i], *& auctoritatem fundi iubet eſſe biennium.* At [k] vtimur eodem iure in ædibus, quæ in lege non appellantur. Si via ſit immunita [l], iubet, quà velit, agere iumentum. poteſt hoc ex verbis intelligi, licere, ſi via ſit in Brutiis immunita, agere, ſi velit, iumentum per M. Scauri Tuſculanum. Actio eſt in actorem [m] præſentem his verbis, QVANDOQVIDEM [n] TE IN IVRE CONSPICIO. Hac actione Appius ille Cæcus [o] vti non poſſet, ſi [p] tam verè homines verba conſectarentur, quàm rem, cuius verba ſunt, non conſiderarent. Teſtamento ſi recitatus heres eſſet pupillus Cornelius, iſque iam annos xx. haberet: vobis interpretibus amitteret hereditatem.

m L. auctorē.

n Formula hæc vſitata actionis in auctorē cum in iudicio præſens eſſet. Plenior autem extat hæc formula apud Valeriū Probum hoc modo. Quando te in iure conſpicio poſtulo an ſias auctor.

o quia non poteſt conſpicere.

p al. ſi tam ſeuere.

55 Veniunt in mentem mihi permulta: vobis plura, certò ſcio. ¶ Verùm, ne nimium multa complectamur, atque ab eo, quod.

Digitized by Google

P.CCXCIIII. quod propoſitum eſt, longiùs aberret oratio:
hoc ipſum interdictum, de quo agitur, conſi-
deremus. Intelligetis enim in eo ipſo, ſi in ver-
bis ius conſtituamus, omnem vtilitatem nos
huius interdicti, dum verſuti, & callidi vo-
lumus eſſe, amiſſuros. VNDE TV, AVT FA-
MILIA [a], AVT PROCVRATOR [b] TVVS.
Sic [c] me [d] villicus tuus ſolus deieciſſet: non
FAMILIA deieciſſet, vt opinor, ſed ali-
quis de familia. Rectè igitur diceres te reſti-
tuiſſe? quippe. Quid enim facilius eſt, quàm
probari iis, qui Latinè ſciant, in vno ſeruulo
familiæ nomen non valere? Si verò ne habeas
quidem ſeruum, præter eum, qui me deiece-
rit: clames videlicet, Si habeo familiam, à fa-
milia mea fateor te eſſe deiectum. neque du-
bium eſt, quin, ſi ad rem iudicandam verbo
ducimur, non re: familiam intelligamus, quæ
conſtet ex ſeruis pluribus: quin vnus homo,
familia non ſit. verbum certe, hoc non modo
poſtulat, ſed etiam cogit.

56 At verò ratio iuris, interdictique vis, &
prætorum voluntas, & hominum prudentium
conſilium, & auctoritas, reſpuat hanc defen-
ſionem, & pro nihilo putet. Quid ergo? Iſti
homines Latinè non loquuntur? immò vero
tantum loquuntur, quantum eſt ſatis ad in-
telligendam voluntatem, cum ſibi hoc pro-
poſuerint, vt [e], ſiue [f] me tu deieceris ſiue tuo-
rum quiſpiam, ſiue ſeruorum, ſiue amico-
rum, vt ſeruos non numero diſtinguant, ſed
appellent vno familiæ nomine:

57 ¶ de liberis autem quiſquis eſt, PRO-
CVRATORIS *nomine* appelletur: non [h]
quò omnes ſint, aut appellentur procuratores,
qui negotij noſtri aliquid gerant: ſed [i] in hac
re, cognita ſententia interdicti, verba exquiri
omnia noluerunt. Non enim alia cauſa eſt æ-
quitatis in vno ſeruo, & in pluribus: non alia
ratio iuris in hoc genere duntaxat. vtrùm me
tuus procurator deiecerit is [k], qui legitimè
procurator dicitur omnium [l] rerum eius, qui
in Italia non ſit, abſitue reip. cauſa, quaſi qui-
dam pænè dominus, hoc eſt, alieni iuris vica-
rius: an [m] tuus colonus, aut vicinus, aut cliens,
aut libertus, aut quiuis, qui illam vim, deie-
ctionemq; tuo rogatu, aut tuo nomine fecerit.

58 Quare, ſi ad eum reſtituendum, qui vi de-
iectus eſt, eandem vim habet æquitatis ratio:
ea intellecta, certè nihil ad rem pertinet, quæ
verborum vis ſit, ac nominum. Tam reſtitues,
ſi tuus me libertus deiecerit, nulli tuo præ-
poſitus negotio, quam ſi procurator deiece-
rit. non [n] quo omnes ſint procuratores, qui a-
liquid noſtri negotij gerunt: ſed quod in hac
re quæri nihil attinet [o]. Tam reſtitues, ſi vnus
ſeruulus, quàm ſi familia deiecerit vniuerſa:
non [p] quo idem ſit ſeruulus, quod familia: ve-
rùm quia non, quibus verbis, quidque dica-
tur, quæritur, ſed quæ res agatur. ¶ Etiam [q] vt
iam longius à verbo recedamus, ab æquitate
ne tantulum quidem: ſi TVVS [r] ſeruus nul-
lus fuerit, & [s] omnes alieni, ac [t] mercenarij [u],
tamen & ipſi, tuæ familiæ & genere, & nomi-
ne continebuntur.

59 ¶ Perge porrò hoc idem interdictum
ſequi, HOMINIBVS COACTIS [x]. Nemi-
nem coegeris: ipſi conuenerint ſua ſponte.
certè cogit is, qui congregat homines & con-
uocat. coacti ſunt ij, qui ab aliquo ſunt vnum
in locum congregati. Si non modò conuocati
non ſunt, ſed ne conuenerunt quidem: ſed ij
modò fuerunt, qui etiam antea, non, vis vt fie-

a l.1. ſu pr. & § 11 §. 15 & ſequentib. ff. de vi & vi armata.
b d. l. 1 §. 12. 13.
c Familiæ verbo qui cõtineantur.
d Interdictũ, vnde tu aut familia, locũ habet, etiam ſi non familia, ſed vnus ex familia tãtum deiecit.
e L. vt ne reſtituas ſiue tu deieceris, ſiue tu quiſp. ſiue ſeruor. &c.
f Familiæ nomen latè patet.
g Procuratorum nomine qui contineantur.
h al. non quod
i ſors. ſed quia in hac P. B. re, cogn
k Procurator quis propriè dicatur.
l Eſt etiam procurator ad litem, aut ad omne negotium, aut ad partem negotij, aut ad res adminiſtrandas. Paul 1. ſent. t. § 2.
m lib. vulg. aut tuus colon.
n L. non quod omnes
o L. attineat
p al. non quod.
q L. Et, vt etiã longius à verbo reced.
r Tuus ſeruus quis dicatur.
s L. ſed omnes alieni.
t v. c. & mercenarij
u ſi mercenarius deiecerit, vale interdictum cõpetit. l. 1. §. 10. ff. vnde vi.
x Coacti homines qui dicuntur.

A ret, verùm colendi, aut paſcendi cauſa, eſſe in
agro conſueuerant: defendes, homines coa-
ctos non fuiſſe: & verbo quidem ſuperabis,
me ipſo iudice: te autem, ne conſiſtes quidem
vllo iudice. Vim enim multitudinis reſtitui [a]
voluerunt, non ſolùm conuocatæ multitudi-
nis: ſed, quia plerumque, vbi multitudine o-
pus eſt, homines cogi ſolent, ideò de coactis P. CCXCV.
compoſitum interdictum eſt: quod, etiam ſi
verbo differre videbitur, re tamen erit vnum,
B & omnibus in cauſis idem valebit, in quibus
perſpicitur vna atque eadem cauſa æquitatis.

60 ¶ ARMATISQVE [b]. Quid dicemus?
armatos [c], ſi Latinè loqui volumus, quos ap-
pellare verè poſſumus? opinor eos, qui ſcu-
tis, teliſque parati, ornatique ſunt. Quid igi-
tur? ſi glæbis, aut ſaxis, aut fuſtibus aliquem
de fundo præcipitem egeris: iuſſuſque ſis,
quem hominibus armatis deieceris, reſtitue-
re: reſtituiſſe te dices? Verba ſi valent: ſi cau-
C ſæ non ratione, ſed vocibus ponderantur: me
auctore dicito. vinces profectò, non fuiſſe ar-
matos eos, qui ſaxa iacerent, quæ de terra ipſi
tollerent: non eſſe arma cæſpites neque glæ-
bas: non fuiſſe armatos eos, qui prætereuntes
ramum defringerent arboris: arma eſſe ſuis
nominibus, alia ad tegendum, alia ad nocen-
dum: quæ qui non habuerint, eos inermeis
fuiſſe vinces.

61 Verùm ſi quidem erit armorum iudi-
D cium, tum iſta dicito. iuris iudicium cùm e-
rit, & æquitatis: caue in iſta tam frigida, tam
ieiuna calumnia [d] deliteſcas. non enim repe-
ries quemquam iudicem, aut recuperatorem,
qui, tanquam ſi arma militis inſpicienda [e]
ſint, ita probet armatum: ſed [f] perinde valebit,
quaſi armatiſſimi fuerint, ſi reperientur ita
parati fuiſſe, vt vim vitæ, aut corpori potue-
rint afferre.

62 Atque, vt magis intelligas quàm ver-
E ba nihil valeant: ¶ Si tu ſolus [g], aut quiuis
vnus cum ſcuto, cum gladio impetum in me
feciſſes [h], atque ego ita deiectus eſſem: aude-
réſne dicere, interdictum eſſe de armatis
HOMINIBVS: hîc autem hominem
armatum vnum fuiſſe? Non, opinor, tam im-
pudens eſſes. Atqui vide, ne multo nunc ſis
impudentior. nam tum quidem omneis mor-
taleis implorare poſſes, quòd homines in tuo
negotio Latine loqui obliuiſcerentur, quod [i]
F inermes armati iudicarentur: quod, cum in-
terdictum eſſet de pluribus, commiſſa res eſ-
ſet ab vno: vnus homo plures eſſe homines
iudicarentur.

63 ¶ Verùm in his cauſis non verba ve-
niunt in iudicium, ſed ea res cuius cauſa ver-
ba hæc in interdictum coniecta ſunt. Vim,
quæ ad caput, & ad vitam pertinet, reſtitui ſi-
ne vlla exceptione voluerunt. Ea fit plerum-
que per homines coactos, armatoſque: quæ ſi
G alio conſilio, eodem periculo facta ſit: eo-
dem iure eſſe voluerunt. non enim maior eſt
iniuria, ſi tua familia, quàm ſi tuus villicus:
non ſi tui ſerui, quàm ſi alieni, ac [k] merce-
narij: non, ſi tuus procurator, quàm ſi vici-
nus, aut libertus tuus: non, ſi coactis homini-
bus, quàm ſi voluntariis, aut etiam aſſiduis,
ac domeſticis: non, ſi armatis, quàm [l] ſi
inermibus, qui vim haberent armatorum ad
nocendum: non, ſi pluribus, quàm ſi vno ar-
H mato. Quibus enim rebus plerumque vis fit,
eiuſmodi hæ res appellantur interdicto. ſi per
alias res eadem facta vis eſt: ea, tametſi ver-

a Pantagathus reſpicit.
b al. armatiſve
c l. 3 § armis. ff. vnde vi. l. 9. ff. de re milit.
d v. c. kalumnia
e L. inſpicienda
f L. ſed proinde valebit.
g Interdictum de vi hominibus armatis locum habet, etiamſi vnus ſe cum vi deiecerit. l. 3. §. ſed quæritur. 17 ff. de vi & vi armata.
h L. te iſſet, P. B.
i L. quod armatus armati iudicarentur.
k v. c. ac mercenarij.
l Inermis nõ videtur qui vim habet armati ad nocendum etiãſi arma non habeat.

Digitized by Google

bis interdicti non concluditur, tamen ſententia iuris, atque auctoritate retinetur [a].

a *ſort.* continetur.

64 ¶ Venio nunc ad illud tuum: NON DEIECI, ſi non ſiui accedere. Puto te ipſum, Piſo, perſpicere, quanto iſta ſit anguſtior, iniquiorque[b] defenſio, quàm ſi illa vterere: Non fuerunt armati: cum fuſtibus & ſaxis fuerunt. Si mehercule mihi, non copioſo homini ad dicendum, optio detur, vtrum malim defendere, non eſſe deiectum eum, cui vi & armis ingredienti ſit occurſum: an, armatos non fuiſſe eos, qui ſine ſcutis, ac ſine ferro fuerint: omnino ad probandum, vtramque rem videam infirmam, nugatoriamque eſſe: ad dicendum autem, in altera videar mihi aliquid reperire poſſe non fuiſſe armatos eos, qui neque ferri quidquam, neque ſcutum vllum habuerint: hic vero hæream, ſi mihi defendendum ſit eum, qui pulſus, fugatuſque ſit, non eſſe deiectum.

b *al.* inanibrque.

P. CCXCVI.

65 Atque illud in tota defenſione tua mihi maxime mirum videbatur, te dicere, *iuriſconſultorum auctoritati obtemperari non* [c] *oportere*. Quod ego, tametſi non nunc primum, neque in hac cauſa ſolum audio, tamen admodum mirabar, abs te quam ob rem diceretur. nam ceteri tum ad[d] iſtam hortationem decurrunt, cùm ſe in cauſa putant habere æquum & bonum, quod defendant. ſi contrà verbis & litteris, & (vt dici ſolet) ſummo iure contenditur: ſolent [e] eiuſmodi iniquitati & boni & æqui nomen, dignitatémque opponere. Tum illud, quod[f] dicitur, * VTI LINGVA NVNCVPASSIT, * irrident: tum aucupia verborum, & litterarum tendiculas in inuidiam vocant: tũ vociferantur, ex æquo & bono, non ex callido, verſutóq; iure rem iudicari oportere: ſcriptum ſequi, calumniatoris[h] eſſe: boni iudicis, voluntatem ſcriptoris, auctoritatémque defendere.

c L. obtemperare non op.

d L. ad iſtam orationem decurr.

e L. ſolent eiuſmodi iniquitati, boni & æqui, nom *al.* æqui, & boni nom.

f *Ant. Auguſt.* ✱ *lib. vulg. habent*, quod dicitur ſummo iure, irrident: ✱ *al* quod dicitur, nue, nibe *eid eſt*, ſiue, niue, vt alludat ad ſponſionum & ſtipulationum formulas quas ferè ordiebantur à SI SIVE NI NIVE. *Verum autem huius loci ſcripturæ fuit*, quod dicitur, ſi veni, be irrident ✱

g dixi ad leges XII tabularum *titulo de paſto* ✱

h *v. c* kalumniatoris eſſe:

P. B.

66 In iſta verò cauſa cùm tu ſis is, qui te verbo, litteraq; defendas: cum tuæ ſint hę partes, Vnde deiectus es? an inde, quò prohibitus es accedere? eiectus es, non deiectus. cum tua ſit hæc oratio, Fateor, me homines coegiſſe: fateor, armaſſe: fateor, tibi mortem eſſe minitatum: fateor, hoc interdicto prętoris vindicari, ſi voluntas & æquitas valeat: ſed ego inuenio in interdicto verbum vnum, vbi deliteſcã: non deieci te ex eo loco, quem in locum prohibui ne venires. In iſta defenſione accuſas eos, qui conſuluntur, quòd ęquitatis cenſeant rationem, non verbi, haberi oportere?

67 Et hoc loco Scæuulam dixiſti cauſam apud centumuiros non [k] tenuiſſe: quem ego antea commemoraui, quòd [l] idem faceret, quod tu nunc (tametſi ille in aliqua cauſa faciebat, tu in nulla facis) tamen probaſſe nemini quod defendit, quia verbis oppugnare æquitatem videbatur. Cum id miror, te hoc in hac re, alieno tempore & contrà, quàm iſta cauſa poſtulaſſet, defendiſſe: tum illud vulgo in iudiciis, & nonnumquam ab ingenioſis hominibus defendi, mihi mirum videri ſolet, nec iuriſconſultis concedi, nec ius ciuile in cauſis ſemper valere oportere.

l *Pantag. olim* violaſ.

k *fort.* non obtinuiſſe

l L. cùm idem faceret, quod &c.

68 Nam qui hoc diſputant, ſi id dicunt, non rectè aliquid ſtatuere eos, qui conſuluntur: non hoc debent dicere, iuri ciuili, ſed hominibus ſtultis obtemperari non oportere. ſin illos rectè reſpondere concedunt, & aliter iudicari dicunt oportere: malè iudicari oportere dicunt, neque enim fieri poteſt, vt aliud iudi- A cari de iure, aliud reſponderi oporteat: nec vt quiſquam iuris numeretur peritus, qui id ſtatuat eſſe ius, quod non oporteat iudicari.

79 At eſt aliquando contrà iudicatum. Primùm vtrùm rectè, an perperam? ſi rectè: id fuit ius, quod iudicatum eſt. ſin aliter: nõ dubium eſt, vtrum iudices, an iuriſconſulti vituperandi ſint. deinde ſi de iure vario quippiam iudicatum eſt: non potiùs contra iuriſconſultos ſtatuunt, ſi aliter pronuntiatum eſt, B ac Mucio placuit, quàm ex eorum auctoritate, ſi, vt Manilius ſtatuebat, ſic eſt iudicatum. Etenim ipſe Craſſus non ita cauſam apud centumuiros egit, vt contra [a] iuriſconſultos diceret: ſed vt hoc doceret, illud, quod Scæuula [b] defendebat, non eſſe iuris: & in eam rem non ſolum rationes afferret, ſed etiam Qu. Mucio, ſocero ſuo, multiſque peritiſſimis hominibus auctoribus vteretur.

a aduerſus iuriſconſultos, vide quæ Ammianus ſcribit libris hiſtor. ✱

b *lib. vulg.* Scæuola def.

70 Nam *qui* [c] *ius ciuile contemnendum putat*, C *is vincula reuellit non modò iudiciorum, ſed etiam vtilitatis vitæq; communis. qui autem interpretes iuris vituperat ſi imperitos iuris eſſe dicit: de hominibus non de iure ciuili detrahit. ſin peritis non putat eſſe obtemperandum: non homines lædit, ſed leges, ac iura labefactat.* Quod vobis venire in mentem profectò neceſſe eſt: *nihil* [d] *eſſe in ciuitate tam diligenter, quàm ius ciuile, retinendum. etenim, hoc ſublato, nihil eſt, quare exploratum cuiquam poſſit eſſe, quid ſuum, aut quid alienum ſit: nihil eſt, quod æquabile inter* [e] *omnes, atque vnum omnibus eſſe poſſit.*

c Iuris ciuilis commendatio. ✱

d L. nihil enim eſt in ciuitate tam di.

e v. c. inter omnis,

71 Itaque in ceteris controuerſiis, atque iudiciis, cùm quæritur, aliquid factum, nécne ſit: verùm, an falſum proferatur: & fictus D teſtis ſubornari ſolet, & [f] imponi falſæ tabulæ: nonnumquam, honeſto, ac probabili nomine, bono viro, iudici, error obiici: improbo facultas dari, vt cùm ſciens perperam iudicarit, teſtamentum [g], aut tabulas ſecutus eſſe videatur. In iure nihil eſt eiuſmodi, recuperatores: non tabulæ falſæ, non teſtis E improbus: denique nimia iſta, quæ dominatur in ciuitate, potentia, in hoc ſolo genere quieſcit: quid agat quomodo aggrediatur iudicem, quà denique digitum proferat, non habet.

f L. interponi falſæ tabulæ.

P. CCXCVII.

g L. teſtimonium, aut t.

h Agnatione poſthumi rumpitur teſtamentum *l.* 3. §. 6. *ff de iniuſto.* § 1 *de exheredat. lib.* ſed & quaſi adgnatione eius qui in locum ſui hæredis ſuccedit *l. poſthumorũ. ff. de iniuſt.* ✱

i Promiſſum à muliere ſine tutore auctore non debetur Cicero pro Muræna ✱

72 Illud enim poteſt dici iudici ab aliquo non tam verecundo homine, quàm gratioſo: Iudica hoc factum eſſe, aut numquam eſſe F factum, vel cogitatum: crede huic teſti: has comproba tabulas. Hoc non poteſt: *Cui filius agnatus*[h] *ſit, eius teſtamentum non eſſe ruptum*, iudica. *quod* [i] *mulier ſine tutore*[k] *auctore promiſerit, deberi*. non eſt aditus ad huiuſmodi res neque potentiæ cuiuſquam, neque gratiæ. denique, quò maius hoc, ſanctiuſque videatur, ne pretio quidem corrumpi iudex in eiuſmodi cauſa poteſt.

k Erant mulieres apud veteres in perpetua tutela, ſi filiæ familias, in parentum: ſi nuptæ, in virorum: ſi orbæ, aut innuptæ, in fratrum vel adgnatorum manu & tutela: *adde Ciceronem pro Muræna* ✱ *Vlpianum titulo* 11. *in fragmentis Linium* 24 5. *Gel.* 13. ✱

l Facula. ✱

73 Iſte veſter [l] teſtis, qui auſus eſt dice- G re, FECISSE VIDERI EVM, de quo ne, cuius rei argueretur quidem, ſcire potuiſſet, ipſe numquam auderet iudicare, *deberi* [m] *viro dotem, quam mulier nullo auctore dixiſſet* [n]. O rem præclaram, vobiſque ob hoc retinendam, recuperatores! *Quod* [o] *enim eſt ius ciuile, quod neque inflecti gratia, neque perfringi potentia, neque adulterari pecunia poſſit? quod ſi non modò oppreſſum, ſed etiam deſertum, aut negligentius ad-* H *ſeruatum erit; nihil eſt, quod quiſquam ſeſe habere certum, aut à patre accepturum, aut ꝑ relicturum liberis arbitretur.*

m Dos non debetur à muliere nullo auctore dicta: ✱

n Dicebatur dos ſolennibus verbis ſiue ſtipulatione. de qua re P. B. & plenisſimè ſcripſi ad *l.* 6. *Cod ſi ex dotis promiſſione l* 1. *de iure dotium.* l. 48. *l.* 59 *ff. de iure dot. adde Vlpian tit.* 6. ✱

o L. Quod enim eſt ius ciuile, quod neque inflecti gratia, neque per ſr. pot. n. adult. pecu. poſſit.

74 Quid enim refert, ædeis, aut fundum relictum

relictum à patre,aut [a] aliqua ratione habere A
bene partum [b],ſi incertum ſit, quæ cum o-
mnia tua, iure mancipij [c] ſint, ea poſsiſne
retinere? ſi parum ſit communitum ius? ſi ci-
uili, ac publica lege contra alicuius gratiam
teneri [d] non poteſt? Quid, inquam, prodeſt,
fundum habere,ſi,quæ decentiſſimè deſcripta
à maioribus iura finium, poſſeſſionum, aqua-
rum, itinerumque ſunt, hæc perturbari ali-
qua ratione, commutarique poſſunt [e]? Mihi
credite: maior hereditas venit, vnicuique [f] B
veſtrûm in iiſdem bonis, à iure, & à legibus,
quàm ab iis, à quibus illa ipſa bona relicta
ſunt. nam,vt perueniat ad me fundus, teſta-
mento alicuius fieri poteſt: vt retineam quod
meum factum ſit, ſine iure ciuili non poteſt.
Fundus à patre relinqui poteſt: at vſucapio [g]
fundi, hoc eſt finis [h] ſollicitudinis, ac [i] peri-
culi litium, non à patre relinquitur, ſed à le-
gibus. Aquæductus, hauſtus, iter, actus, à pa-
tre: ſed rata auctoritas harum rerum om- C
nium à iure ciuili ſumitur.

75 Quapropter *non minùs diligenter ea, quæ
à maioribus accepiſtis, publica patrimonia iuris,
quàm priuata [k] rei veſtræ retinere debetis: non ſo-
lùm quòd hæc iure ciuili ſepta ſunt: ſed etiam quòd
patrimonium vnius [l] incommodo dimittitur, ius a-
mitti non poteſt ſine magno incommodo ciuitatis.*
In hac ipſa cauſa, recuperatores, ſi hoc nos
non obtinebimus, vi, armatis hominibus,
deiectum eſſe eum, quem vi, armatis homi- D
nibus, pulſum, fugatumque eſſe conſtet:
Cæcina rem non amittet, quam ipſam ani-
mo forti, ſi tempus ita ferret, amitteret: in
poſſeſſionem in [m] præſentia non reſtituc-
tur: nihil amplius: 76 populi Rom. cau-
ſa, ciuitatis ius, bona, fortunæ, poſſeſſioneſque
in dubium, incertumque reuocabuntur [n]:
veſtra auctoritate hoc conſtituetur, hoc præ-
ſcribetur: quicum tu poſthac de poſſeſſione
contendes, eum, ſi ingreſſum modò deiece- E
ris, in prædium reſtituas oportebit: ſin au-
tem ingredienti, cùm armata multitudine
obuius fueris, & ita venientem repuleris, fu-
garis, auerteris [o]: non reſtitues. tum ſtatue-
ritis *vim* [p] *in cæde ſolùm, non etiam in animo:
niſi cruor appareat, vim non eſſe factam:* iniuria-
rum delictum eſſe, qui prohibitus ſit, niſi
ex eo loco, vbi veſtigium impreſſerit, deiici
neminem poſſe.

77 *Iuris* [q] *igitur retineri ſententiam* [r], *& æ-* F
quitatem plurimum valere oportere: an [ſ] *verbo,
ac littera ius omne torqueri: vos ſtatuite*, recu-
peratores, vtrum vtilius eſſe videatur. Hoc
loco, percommodè accidit, quòd non adeſt
is, qui paullò antè affuit, & adeſſe nobis fre-
quenter in hac cauſa ſolet, vir ornatiſſimus,
C. Aquillius. nam ipſo præſente, de virtute
eius, & prudentia timidiùs dicerem, quòd
& ipſe pudore quodam afficeretur ex ſua
laude, & me ſimilis ratio pudoris à præſen- G
tis laude tardaret. cuius auctoritati dictum
eſt ab illa cauſa concedi nimiùm non opor-
tere. Vereor, de tali viro ne plus dicam, quàm
vos aut ſentiatis, aut apud vos commemorari
velitis.

78 Quapropter hoc dicam, numquam e-
ius auctoritatem nimiùm valere, cuius pru-
dentiam populus Romanus in cauendo [t], nõ [u]
in decipiendo perſpexerit: *qui iuris ciuilis ra-
tionem numquam ab æquitate ſeiunxerit*: qui tot H
annos, ingenium, laborem, fidem ſuam po-
pulo Romano promtam, expoſitamq; præ-

a L. aut ali-qua alia rat.
b L. ſi incertum ſit, omnia, quæ cum que tua iure mancipi ſint, ea poſſ.
c Mancipiũ ſeu mancipatio alienationis ſpecies de qua apud Appianũ lib. 19.*
d L. teneri nõ poſſit,
e L. poſſint,
f L. vnicuiqi noſtrûm in iiſ.
g Vſucapio finis ſollicitudinis ac periculi litium.*
h vſucapio nes introductæ bono publico, ne rerũ dominia diu & lere ſemper in incerto eſſent. L. 1. ſ. de vſucap.*
P. CCXCVIII.
i al. à periculo litium.
al. ac periculorum.
k fort. priuata.
l L. vnius incommodo amittitur.
m al. in præſenti non r.
n al. vocabuntur
o L. auerteris: reſtituere non debebit.
Si vos hoc ſtatueritis, vim eſſe in cæde ſolùm, non etiam in animo, & libidine: niſi cruor appareat vim non eſſe factã, ſed iniuriam tantùm, et, qui prohibitus ſit, niſi ex eo loc.
p Vis eſt etiã ſine cæde ac cruore.*
q Iuris ſententia & æquitas præualere debet, neque verbo aut littera ius contorquendum.*
r lib. vulg. iuris retinere ſententiam.
ſ al. verbóne ac littera.*
P. B.
t Cautiones C. Aquillij in iure ciuili frequentes, vide l. Gallus ff. de liberis & poſthum.*
u aliud enim cautio iuriſconſulto, aliud deceptio.*

A buerit: qui ita iuſtus, & bonus vir eſt, vt na-
tura, non diſciplina conſultus eſſe videatur:
ita peritus, ac prudens, vt ex iure ciuili, non
ſcientia ſolùm quædam, verùm etiam boni-
tas nata videatur: cuius tantum eſt ingenium,
ita promta fides, vt, quidquid inde haurias,
putum, liquidumque te haurire ſentias.

79 Quare permagnam initis à nobis gra-
tiam, cùm eum auctorem veſtræ [a] defenſio-
nis eſſe dicitis: Illud [b] autem miror, cur vos
B aliquid contra me ſentire dicatis, cùm eum
auctorem vos pro me apelletis: veſtrum no-
minetis. Verumtamen quid ait iſte veſter
auctor? Omnibus [c], quidquid verbis actum,
pronuntiatumque ſit, conuenit. Ego ex iſto
genere conſultorum non nominem, vt o-
pinor, iſtum ipſum, quo vos auctore rem
iſtam agere, & defenſionem cauſæ conſti-
tuere dicitis. Qui cùm iſtam diſputationem
mecum ingreſſus eſſet, non poſſe probari
C quemquam eſſe deiectum, niſi ex eo loco, in
quo fuiſſet, rem, & ſententiam interdicti me-
cum facere fatebatur: verbo me excludi di-
cebat: à verbo autem poſſe recedi non arbi-
trabatur.

80 Cùm exemplis vterer multis [d], etiam
illa materia [e] æquitatis, ab verbo & ab ſcri-
pto, plurimis [f] ſæpe in rebus ius, æqui, boni-
que rationem eſſe ſeiunctam: ſemperque [g]
id valuiſſe plurimùm, quòd in ſe auctorita-
D tis habuiſſet, æquitatiſque plurimum: con-
ſolatus [h] eſt me, & oſtendit, in hac ipſa cau-
ſa nihil eſſe, quòd laborarem. nam [i] verba i-
pſa ſponſionis facere mecum, ſi vellem di-
ligenter attendere. Quonam, inquam, modo?
Quia certè, inquit, deiectus eſt Cæcina vi, ho-
minibus armatis, aliquo ex loco: ſi non ex eo
loco, quem in locum venire voluit: at ex eo
certè, vnde fugit. Quid tum? Prætor, inquit,
interdixit, vt, *vnde* deiectus eſſet, eò reſti-
E tueretur, hoc eſt, quicumque is locus eſſet,
vnde deiectus eſſet. Æbutius autem, qui fa-
tetur, aliquo ex loco deiectum eſſe Cæcinam,
is, quo modo ſe reſtituiſſe dixit, neceſſe eſt
male fecerit ſponſionem.

81 Quid eſt, Piſo? placet tibi pugnare
verbis? placet cauſam iuris, & æquitatis, &
non noſtræ poſſeſſionis, ſed omnino poſſeſ-
ſionum omnium, conſtituere in verbo? Ego,
quod mihi videretur, quod à maioribus fa-
F ctitatum, quod horum auctoritate, quibus
iudicandum eſt, dignum eſſet: oſtendi, id ve-
rum, id æquum, id vtile omnibus eſſe, ſpecta-
ri, quo conſilio, & qua ſententia, non, quibus
quidque verbis eſſet actum. Tu me ad ver-
bum vocas? non antè venio, quàm recuſaro.
neque oportere, nego obtineri poſſe, nego
vllam rem eſſe, quæ aut comprehendi ſatis,
aut caueri, aut excipi poſſit, ſi aut præterito
aliquo verbo, aut ambiguè poſito, ſententia,
G & re cognita, non id, quod intelligitur, ſed
id, quod dicitur, valebit.

82 Quoniam ſatis recuſaui: venio iam
quò vocas. quæro abs te, ſimne deiectus, non
de Fulciniano fundo. (neque enim prætor, ſi
ex eo fundo eſſem deiectus, ita me reſtitui
iuſſiſſet [k]: ſed eò, vnde deiectus eſſem) ſum ex
proximo vicini fundo deiectus, quà adi-
bam ad iſtum fundum: ſum de via: ſum certè
alicunde, ſiue de priuato, ſiue de publico. eò
H reſtitui ſum iuſſus. reſtituiſſe te dixiſti. ne-
go [l] me ex edicto prætoris reſtitutum eſſe.
Quid ad hæc dicimus? aut tuo, quemadmo-

a al. noſtræ
b L. Illud autem miror cur vos, quem aliquid contra me ſentire prædiceris, cũ pro me ſentire dicatis: cur quem auctorem meum appelletis, veſtrum &c.
c L. Quibus quidquid verbis act. pron. q. ſit, ſpectari conuenit. Ego ex iſto genere cõſultorum poſſum nominare non neminem: vt opinor, id ipſum, &c.
d al. multis & omnis memoria antiquitatis.
e al. me tueret æquitate.*
P. CCXCIX.
f L. plurimis ſæpe in reb. æqui boniq; rat.
g L. ſemperque id iuris valuiſſe plurim.
h Reſponſum Aquillij pro Cæcina aduerſus Æbutium.*
i Cæcinam vi ab Æbutio deiectum probat, aut iam Cæcinam interdicto vnde vi poſſe agere, et non præciſè deiectus ſit de fundo, ſed eo prohibitus.*
k L. iuſſit.
P. B.
l L. nego me ex interdicto pr. al. ex decreto pr.

Digitized by Google

dum dicitur, *gladio*: aut noſtro *defenſio tua conficiatur, neceſſe eſt.*

83 Si ad interdicti ſententiam confugis, & de quo fundo actum ſit tum, cùm Æbutius reſtituere iubebatur, id [a] quærendum eſſe dicis, *neque æquitatem rei, verbi laqueo capi putas oportere*: in meis caſtris, præſidiiſq; verſaris. mea, mea eſt iſta defenſio: ego hoc vociferor: ego omneis [b] homines, deoſq; teſtor, cùm maiores vim armatam nulla iuris defenſione texerint, non veſtigiũ eius, qui deiectus ſit: ſed factum illius, qui deiecerit, in iudiciũ venire: deiectum eſſe, qui fugatus ſit: vim eſſe factam, cui periculum mortis ſit iniectum [c].

a *al.* Id quærendum dicis,
b *v. c.* omnes homines,
c *ſort.* inlatum ſeu illatum

84 Iſtum locum fugis & reformidas? & me ex hoc, vt ita dicam, campo æquitatis ad iſtas verborum anguſtias, & ad omneis [d] litterarũ angulos reuocas? in iis ipſis intercludere inſidiis, quas mihi conaris opponere. *Non deieci, ſed eieci.* Peracutum hoc tibi videtur. hic eſt mucro defenſionis tuæ. in eum ipſum cauſa tua incurrat, neceſſe eſt. Ego enim tibi refero, ſi non ſum ex eo loco deiectus, quo prohibitus ſum accedere: at ex eo ſum deiectus, quò acceſſi, vnde fugi. Si prætor non diſtinxit locum, quo me reſtitui iuberet, & reſtitui iuſſit: non [e] ſum ex edicto reſtitutus.

d *v. c.* omnis.
e L. non ſum ex interdicto reſt. *al.* non ſum ex decreto reſt

85 Verum, recuperatores, hoc totum ſi vobis verſutius, quàm mea cõſuetudo defendendi fert videbitur, ſic exiſtimeris: primùm aliũ, non me, excogitaſſe: deinde huius rationis [f] non modò non inuentorem, ſed ne probatorem quidem eſſe meũque me non ad meam defenſionem attuliſſe, ſed illorum defenſioni retuliſſe: me [g] poſſe pro meo iure dicere, neque in hac re, quam ego protuli, quæri oportere, quibus verbis prætor interdixit [h], ſed de quo loco ſit actum, cùm interdixit: neque in vi armatorum ſpectari oportere, in quo loco ſit facta vis, verùm ſitne facta: te verò nullo modo poſſe defendere, in qua re tu velis, verba ſpectari oportere: in qua re nolis non oportere.

f *al.* oratio aliã
g L. me pro meo poſſe iure dicere,
h L. interdixerit,
P. CCC.

86 Verumtamen [i] ecquid mihi reſpondetur ad illud, quod antea dixi, non ſolum re, & ſententia, ſed verbis quoque hoc interdictum ita eſſe compoſitum, vt nihil commutandum videretur? Attendite diligenter, quæſo, recuperatores. Eſt enim veſtri ingenij, non meam, ſed maiorum prudentiam cognoſcere. non enim ſum id dicturus, quod ego inuenerim, ſed quod illos non fugerit. Cum de vi interdicitur, duo [k] genera cauſarum eſſe intelligebant, ad quæ interdictum pertineret: vnum, ſi qui ex eo loco, in quo eſſet: alterum, ſi ab eo loco, quò veniret, vi deiectus eſſet: & horum vtrumque, neque præterea quidquam, poteſt accidere, recuperatores. 87 id adeò, ſi placet, conſiderate. Siqui meam familiam de meo fundo deiecerit, ex eo me loco deiecerit. ſiqui mihi præſtò fuerit cum armatis hominibus extra meum fundum, & me introire prohibuerit, non ex eo, ſed ab eo loco me deiecerit. Ad hæc duo genera rerum, vnum verbum, quod ſatis declararet vtraſq; res, inuenerunt: vt, ſiue ex fundo, ſiue à fundo deiectus eſſem, vno atque eodem interdicto reſtituerer, VNDE TV. Hoc verbum, VNDE [l] vtrumque declarat: & ex quo loco, & à quo loco. Vnde [m] deiectus eſt Cæcina? ex vrbe. Vnde deiectus Carbo? ab vrbe. Vnde deiecti Galli? à Capitolio. Vnde qui cum Graccho fuerunt? Ex Capitolio.

i L. Verumtamen quid mihi reſp.
k interdicti vnde vi ſententia duplex
l vnde & ex quo loco & à quo loco.
m L. vnde deiectus eſt Cinna? ex vrbe. Vnde deiecti Pœni? ab vrbe. Vnde deiecti G. [Pa..]ſagari. Vnde deiecti Samnites. Nam mox ſequitur, Pœni, Galli. n *al.* Cinna *vt ſupr.* nam conſtat Cinnã à collega Octauio vrbe eiectum eſſe.

88 Videtis igitur hoc vno verbo ſignificari res duas, & ex quo & à quo loco. Cùm [a] autem eò reſtitui iubet, ita iubet: vt, ſi Galli à maioribus noſtris poſtularent, vt eò reſtituerentur, vnde deiecti eſſent, & aliqua vi hoc aſſequi poſſent: non, opinor, eos in cuniculum, quà aggreſſi erant, ſed in Capitolium reſtitui oporteret. hoc enim intelligitur. VNDE TV DEIECISTI, ſiue ex quo loco, ſiue à quo loco, EO RESTITVAS. hoc iam ſimplex eſt, in eum locum reſtituas: ſiue ex hoc loco deieciſti, reſtitue in hunc locum: ſiue ab hoc loco, reſtitue in eum locum, non ex quo, ſed à quo deiectus eſt. Vt, ſiqui ex alto [b], cùm ad patriam acceſſiſſet, tempeſtate ſubitò reiectus [c] optaret [d], vt [e], cùm eſſet à patria deiectus, eò reſtitueretur. hoc opinor, optaret, vt à quo loco depulſus eſſet, in eum ſe fortuna reſtitueret, non in ſalum, ſed in ipſam vrbem, quam petebat: ſic, quoniam vim verborum neceſſariò ſimilitudine rerum aucupamur, qui [f] poſtulat, vt, à quo loco deiectus eſt, hoc eſt, vnde deiectus eſt, eò reſtituatur.

a L. Cùm autem reſtitui iubet: VNDE TV DEIECISTI, EO RESTITVAS. vt, ſi G.
P. 8.
b ex mari.
c Nauticum verbum, vt & illud, Relatus. *l. Caſar. ff. de pub.* [illegible]
d L. optaret vt vnde eſſet
e *al.* vt vnde eſſet deiectus.
f L. qui poſtulat, vt vnde deiectus eſt, eo reſtituatur. Cum

89 Cùm verba nos eò ducunt, tum res ipſa hoc ſentire, atque intelligere cogit. Etenim, Piſo, (redeo nunc ad illa principia defenſionis meæ) ſiquis te ex ædibus tuis vi, hominibus armatis deiecerit, quid [g] ageres? opinor, hoc interdicto, quo nos vſi ſumus [h], perſequerère. Quid? ſiquis [i] iam de foro redeuntem, armatis hominibus domum tuam te introire prohibuerit, quid [k] ageres? vtere eodem interdicto. Cùm igitur prætor interdixerit, vnde deiectus es, vt eò reſtituaris: tu hoc idem, quod ego dico, & quod perſpicuum eſt, interpretabere: cùm illud verbum, VNDE, in vtramque rem valeat, eoque tu reſtitui ſis iuſſus: tam te in ædeis tuas reſtitui oportere, ſi è veſtibulo, quàm ſi ex [l] interiore ædium parte deiectus ſis.

g L. quid ageres?
h L. perſequere.
i L. ſi quis iam
k L. quid ageres? vtere e.
l *al.* citeriore

90 Vt verò iam, recuperatores, nulla dubitatio ſit, ſiue rem, ſiue verba ſpectare vultis, quin ſecundum nos iudicetis, exoritur hic iam, obrutis rebus omnibus, & perditis, illa defenſio, eum deiici poſſe, qui tum poſſideat: qui non poſſideat, nullo modo poſſe. itaque ſi ego ſim à tuis ædibus deiectus, reſtitui non oportere: ſi ipſe ſis, oportere. Numera, quàm multa in iſta defenſione falſa ſint, Piſo: ac primùm illud attende, te iam ex illa ratione eſſe depulſum, quòd negabas quemquam deiici poſſe, niſi qui in eo loco fuerit. nunc, qui poſſideat, eum etiam ſi non fuerit in eo loco, deiici [m] poſſe concedis.

P. CCCI.
m L. deiici poſſe concedis. eum, qui nõ poſſideat, negas deiici poſſ. Cur ergo aut

91 Cur ego aut in illud quotidianũ interdictũ, VNDE ILLE ME VI DEIECIT, additur. Cũ ego poſſiderem: ſi deiici nemo poteſt, qui nõ poſſidet: aut [n] in hoc interdictũ, DE HOMINIBVS ARMATIS, nõ additur, ſi oportet quæri, poſſederit, néene? Negas deiici, niſi qui poſſideat. Oſtendo, ſi ſine armatis, coactiſve hominibus deiectus quiſquã ſit, eum, qui fateatur ſe deieciſſe, vincere [o] ſponſionem, ſi oſtendat eum non poſſediſſe. negas deiici, niſi qui poſſideat. oſtendo ex hoc interdicto, DE ARMATIS HOMINIBVS, qui poſſit oſtendere non poſſediſſe eum, qui deiectus ſit, condemnari tamen ſponſionis neceſſe eſſe, ſi fateatur eſſe deiectum. 92 Dupliciter homines deiiciũtur: aut ſine coactis, armatiſve hominibus, aut per eiuſmodi rationem, aut [p] vim. Ad duas diſſimiles res duo [q] deiuncta inter-

o interdicti de hominibus armatis & vnde ille me deiecit differentia.
o L. vincere ſponſione.
p L. ac vim.
q L. duo deiuncta ‖ *al.* deiuncta. *al.* adiecta.

Digitized by Google

interdicta ſunt. In illa vi quotidiana non ſatis
eſt poſſe docere ſe deiectum, niſi oſtendere
poſſit, cùm poſſideret, tum deiectum. ne id
quidem ſatis eſt, niſi docet ita ſe poſſediſſe, vt
nec vi, nec clàm, nec precario poſſederit. Ita-
que is, qui[a] ſe reſtituiſſe dixit, magna voce ſæ-
pe confiteri ſolet, ſe vi deieciſſe: verùm illud
addit, Non poſſidebat: vel etiam, cùm hoc ip-
ſum conceſſit, vincit tamen ſponſione, ſi pla-
num facit, ab ſe illum aut vi, aut clàm, aut
precariò poſſediſſe.

93 Videtiſne, quot defenſionibus eum, qui
ſine armis[b], ac multitudine vim fecerit, vti
poſſe maiores voluerunt[c]? hunc verò, qui ab
iure, officio, bonis moribus, ad ferrum, ad ar-
ma, ad cædem confugerit, nudum in cauſa,
deſtitutúmque videtis[d]: vt, qui armatus de
poſſeſſione contendiſſet, inermis planè de
ſponſione certaret[e]. Ecquid igitur intereſt,
Piſo, inter hæc interdicta? ecquid intereſt, v-
trùm hoc additum[f], Cùm A. Cæcina poſſede-
rit, necne? ecquid te ratio iuris, ecquid inter-
dictorum diſſimilitudo, ecquid auctoritas
maiorum commouet? Si eſſet additum: de eo
quæri oporteret. additum non eſt: tamen o-
portebit?

94 Atque ego in hoc Cæcinam non defen-
do. poſſedit enim Cæcina, recuperatores: & id,
tametſi extra cauſam eſt, percurram tamen
breui, vt non minus hominem ipſum, quàm
ius commune defenſum velitis. Ceſenniam
poſſediſſe propter[h] vſumfructum non negas.
qui colonus habuit conductum de Ceſennia
fundum, cùm idem ex eadem conductione
fuerit in fundo, dubium eſt, quin, ſi Ceſennia
tum poſſidebat, cùm erat colonus in fundo,
poſt eius mortem heres eodem iure poſſede-
rit? deinde ipſe Cæcina, cùm circuiret prædia,
venit in iſtum fundum: rationes à colono ac-
cepit. ſunt in eam rem teſtimonia.

95 Poſtea cur[i], Æbuti, de iſto potius fun-
do, quàm de alio, ſi quem habes, Cæcinæ de-
nuntiabas, ſi Cæcina non poſſidebat? Ipſe por-
rò Cæcina cur ſe moribus[k] deduci volebat? id-
que tibi de amicorum, etiam de ipſius C. A-
quillij ſententia reſponderat? At enim Sylla
legem[l] tulit. Vt nihil de illo tēpore, nihil de
calamitate reip. querar, hoc tibi reſpondeo:
adſcripſiſſe eundem Syllam in eādem legem,
Si[m] QVID IVS NON ESSET ROGARI, E-
IVS EA LEGE NIHILVM ROGATVM.
Quid[n] eſt, quod ius non ſit, quod populus iu-
bere, aut vetare nō poſſit? Vt ne longiùs abeā,
declarat iſta adſcriptio eſſe aliquid. nam, niſi
eſſet, hoc in omnib. legib. non adſcriberetur.

96 Sed quæro abs te, putéſne, ſi populus iuſ-
ſerit, me tuum, aut item, te meum ſeruum eſ-
ſe: id iuſſum, ratum, atque firmum futurum?
Perſpicis hoc nihil eſſe, vt[o] in ceteris, quæ ro-
gauit. Primùm[p] illud concedis, non, quid-
quid populus iuſſerit, ratum eſſe oportere.
deinde nihil rationis affers, quamobrem, ſi li-
bertas adimi nullo modo poſſit, ciuitas poſſit.
nam & eodem modo de vtraque re traditum
nobis eſt: &, ſi ſemel ciuitas adimi poteſt, re-
tineri libertas non poteſt. Qui enim poteſt
iure[q] Quiritum[r] liber eſſe is, qui in[ſ] numero
Quiritum non eſt?

97 Atque ego hanc adoleſcentulus cau-
ſam cùm agerem contra hominem diſertiſſi-
mum noſtræ ciuitatis, Cottam, probaui. Cùm
Arretinæ mulieris libertatem defenderem,
& Cotta decemuiris religionem inieciſſet,

a qui ſe reſtituiſſe dicit. P. B.
b al. armatis, qua ſine armata multitudine.
c L. voluerint.
d al. videtis?
e al. certaret?
f fort. additum ſit,
g L. poſſediſſe per colonū nō negas qui colonus hab. cond. de Ceſennia fundū. Cum idem, &c.
h al. per colonum non negas, qui colonus, &c.
i L. cur tu, Æbuti,
k Moribus deduci in fundum quid, initio huius orationis dixi.
l Ne Volaterrani ciues Romani eſſent: qua lege Cæcina priuatus videtur iure ciuitatis: proinde heres Ceſenniæ eſſe non potuiſſe vtpote peregrinus.
P. CCCII.
m Similis clauſula in fine legum adſcribi ſolita 7. ad Atticum 23. & Philip. 8.
n L. Quid eſt, quod rogari ius non ſit, quidſquod populus, &c.
o vet. & ea terris.
p al. Primum igitur illud concedis.
q L. iure Quiritium Romanorum.
r L. in numero Quiritium

A non poſſe ſacramentum[a] noſtrum iuſtum
iudicari, quod Arretinis[b] redempta ciuitas eſ-
ſet, & ego vehementiùs contendiſſem, ciuita-
tem adimi non potuiſſe: decemuiri prima a-
ctione non[c] iudicauerunt: poſtea, re quæſita,
& deliberata, ſacramentum[d] noſtrum iu-
ſtum iudicauerunt. Atque hoc, & contrà di-
cente Cotta, & Sylla viuo, iudicatum eſt. Iam
verò in ceteris, vt omnes, qui in eadem cauſa
ſunt, & lege[e] agant, & ſuum ius perſequantur,
B & omnes iure ciuili, ſine cuiuſquam aut ma-
giſtratus, aut iudicis, aut periti hominis, aut
imperiti dubitatione, vtantur, quid ego com-
memorem? dubium nemini veſtrûm eſt.

98 Certè quæri hoc ſolere me non præte-
rit (vt ex me ea, quæ tibi in mentem non ve-
niunt, audias) quemadmodum, ſi ciuitas adi-
mi non poſſit, in colonias Latinas ſæpe noſtri
ciues profecti ſint. Aut[f] ſua voluntate, aut le-
gis multa[g] profecti ſunt: quam multam ſi ſuf-
C ferre voluiſſent, tum manere in ciuitate po-
tuiſſent. Quid? quem[h] pater patratus[i] dedidit:
aut ſuus[k] pater populuſve[l] vendidit, quo is
iure amittit ciuitatem? Vt religione ciuitas
ſoluatur, ciuis Romanus traditur: qui cùm
eſt acceptus, eſt eorum, quibus eſt deditus: ſi
non accipiunt, vt Mancinum[m] Numantini,
retinet[n] integram cauſam, & ius ciuitatis. Si
pater vendidit[o] eum, quem in ſuam poteſta-
tem ſuſceperat, ex poteſtate dimittit.

D 99 Iam populus cùm[p] eum vendidit, qui
miles factus non eſt[q], non adimit ei liberta-
tem, ſed iudicat, non eſſe eum liberum, qui,
vt liber ſit, adire periculum noluit. cùm au-
tem in[r] cenſum vendit, hoc iudicat: cùm is,
qui in ſeruitute iuſta fuerit, cenſu liberetur,
eum, qui, cùm liber eſſet, cenſeri noluerit, i-
pſum ſibi libertatem abiudicaſſe[ſ]. Quòd ſi
maximè iiſce rebus adimi libertas, aut ciui-
tas poteſt: non intelligunt qui hæc comme-
E morant, ſi per has rationes adimi maiores poſ-
ſe voluerunt, alio modo noluiſſe?

100 Nam, vt hæc ex iure ciuili protule-
runt, ſic afferant velim, quibus lege aut Ro-
mana[t] ciuitas, aut libertas erepta ſit. Nam
quod ad[u] exſilium attinet, perſpicuè intelligi
poteſt, quale ſit. *Exſilium*[x] *enim, non*[y] *ſupplicium
eſt, ſed perfugium, portuſq; ſupplicij.* nam qui vo-
lunt pœnam aliquam ſubterfugere, aut cala-
mitatem, eò ſolum[z] vertunt: hoc eſt, ſedem
F ac locum mutant. Itaque nulla in lege noſtra
reperietur, vt apud ceteras ciuitates, malefi-
cium vllum exſilio[a] eſſe multatum. Sed cùm
homines, vincula, neces, ignominiaſque vi-
tant, quæ ſunt legibus conſtitutæ, confugiunt,
quaſi ad aram, in exſilium: qui ſi in ciuitate
legis vim ſubire vellent: non priùs ciuitatem,
quam vitam amitterent: quia nolunt, non a-
dimitur his ciuitas: ſed ab his relinquitur, at-
que deponitur. Nam, cùm ex noſtro iure *dua-
G rum ciuitatum nemo eſſe poſſit*, tum amittitur hæc
ciuitas denique, cùm is, qui profugit, receptus
eſt in[b] exſilium, hoc eſt, in aliam ciuitatem.

101 Non me præterit, recuperatores, tametſi

a Sacramentum, pecunia depoſita ab eo qui petebat, & ab eo qui inficiabatur, de qua dictum eſt oratione pro Quinctio.
b eorundem agros publicaret Sylla 1. ad Atticum 16.
c al. iudicauerunt, id eſt non liquere iudicauerunt.
d Sacramen. P. B. tum iuſtum iudicare, eſt ſecundum aliquem litem dare.
e Lege agere, eſt ius ſuum perſequi.
f In colonias deducebantur coloni vel ſponte, vel legis multa.
g infamia.
h L. quem pater patratus dedit, aut ſuus pater, populuſve vendidit quo is iure idem. L. de oratore.
i pa eo parata fecialis princeps.
k ſane qui a patre venditus eſt, ciuitatem non amittit ſed ſimpliciter liberatur patria poteſtate.
l Eos qui ad dilectum non reſpondebant, virgis cæſos Populus Romanus vendebat Valer. 6. l. 10 comm. pr. ad. l. 40. §. 10. ff. de re militari.
m Mancin. Numantinis deditus meminit Cicero 3. officiorum in ſept. in locco. … orationis & 1. de Oratore &
P. CCCIII.
iuriſconſultus l. vlt. ff. de legationibus. Liuius 55. & 56.
o Imò non retinet l. 4. ff. de captiuis & poſtliminio reuerſis niſi lege poſtea lata, vt hic eius l. vlt. ff. de legationibus.
o L. vendit ad dilectum

cum. q. p L. cùm eum vendidit, qui q Id eſt qui non reſpondit. r L. in cenſum vendit, id eſt qui bona ſua in cenſum non detulit Vlpianus tit. § 11. Zonar. Halicarnaſ. 4.
ſ abiudicare eſt ei, eſt adimere. t al. rodione, al rogatione.
u L. ad exſilium. x L. Exſulium. Porro exſilium eſt vel certorum vel omnium locorum interdictio: vel incerti loci vinculum ſeu relegatio l. ex. ſtatu ff. de interd. & rel. y Exilium, ſupplicium hic eſſe negat, quod ſanè iuriſconſultus pœnam eſſe ait, l. 2. ff. de interdictis & relegat. z ſolum vertere eſt locum mutare. a L. exſulio.
b L. in exſulium.

H

Digitized by Google

de hoc iure multa prætereo, tamen me longiùs prolapſum eſſe, quàm ratio veſtri iudicij poſtularit. Verùm id feci, non quòd vos in hac cauſa hanc defenſionem deſiderare arbitrarer, ſed vt omnes intelligerent, *nec ademtam cuiquam ciuitatem eſſe, nec adimi poſſe.* Hoc cùm eos ſcire volui, quibus Sylla voluit iniuriam facere, tum omneis [a] ceteros nouos, vetereſque ciueis [b]. neque enim ratio afferri poteſt, cur, ſi cuiquam nouo ciui poterit adimi ciuitas, non [c] omnibus patriciis, omnibus antiquiſſimis ciuibus poſſit.

102 Nam ad hanc quidem cauſam nihil hoc pertinuiſſe, primum ex eo intelligi poteſt, quòd vos ea de re iudicare non debetis: deinde quòd Sylla ipſe ita tulit de ciuitate, vt non ſuſtulerit horum [d] nexa [e], atque hereditates [f]. iubet enim eodem iure eſſe, quo fuerint Ariminenſes: quos quis ignorat duodecim [g] coloniarum fuiſſe & à [h] populo Ro. hereditates capere potuiſſe? Quòd ſi adimi ciuitas A. Cecinæ lege potuiſſet, magis illam rationem tamen omnes boni quæreremus, quemadmodum ſpectatiſſimum, prudentiſſimúmque [i] hominem, ſummo conſilio, ſumma virtute, ſumma auctoritate domeſtica præditum, leuatum iniuria, ciuē retinere poſſemus, quàm vti nunc, cùm de iure ciuitatis nihil potuerit deperdere, quiſquam exſiſtat, niſi tui, Sexte, ſimilis & ſtultitia, & impudentia, qui huic ciuitatem ademtam eſſe dicat.

103 ¶ Qui [k] quoniam, recuperatores, ſuum ius non deſeruit, neque quicquam illius audaciæ, petulantiæque conceſſit, * * derelinquo iam communem [l] cauſam, populique R. ius in veſtra fide, ac religione depono. Is homo ita ſe probatum vobis, veſtrique ſimilibus ſemper voluit, vt [m] id non minùs in hac cauſa laborarit: nec contenderit aliud, quàm ne ius ſuum diſſolutè relinquere videretur: nec [n] minùs vereretur, ne contemnere Æbutium, quàm ne ab eo contemtus eſſe exiſtimaretur.

104 Quapropter ſiquid extra iudicium eſt, quod homini tribuendum ſit: habetis hominem ſingulari pudore, virtute cognita, & ſpectata fide, ampliſſimum [o], Hetruriæ nomine totius in vtraq; fortuna cognitū multis ſignis & virtutis, & humanitatis. Si quid in contraria parte in homine offendendum ſit: habetis eum, vt nihil dicam amplius, qui ſe homines coegiſſe fateatur. Sin, hominibus remotis, de cauſa quæritis: cùm iudicium de vi ſit: is, qui arguitur, vim ſe hominibus armatis feciſſe fateatur: verbo ſe, non æquitate defendere conetur: id quoque ei verbum ipſum ereptum eſſe videatis: auctoritatem ſapientiſſimorum hominum facere nobiſcum: in iudicium non venire, vtrùm Cæcina poſſederit, nécne: tamē doceri poſſediſſe: multo etiam minùs quæri, AP. Cæcinæ *fundus* [q] ſit, nécne: me tamen idipſum docuiſſe, fundum eſſe Cæcinæ: cùm hæc ita ſint, ſtatuite quid vos tempora reip. de armatis hominibus, quid illius confeſſio de vi, quid noſtra deciſio de æquitate, quid ratio interdicti de iure admoneant, vt iudicetis.

a v.t.om. ſec. b v.c.ciuis. c al. non omnibus antiquiſſimis ciuibus poſſ. d L. eorum nexa e Nexum vocat ius alienandi per nexum, id eſt per æs & libram, Varro: Cicer. 3. de orat. f Hereditates vocat, ius percipiendæ hæreditatis. g quæ in Italia deductæ lege M. Liuij trib. pleb. e lege Gracchi. Plutar. h. Appianus: Ariminum autem non fuit inter decem coloniæ, ſed eodem iure quo duodecim coloniæ. h vet. Ant. Auguſt. A C. R. idem à ciuibus Rom. i L. prudentiſſimum h. P. B. PERORATIO.

l al. omnis m L. vt in eo non minùs quàm in hac cauſa lab. n L. nec minus veritus ſit, ne cont. o L. ampliſſimum virum Etruriæ totius, in vtraque fortuna cogn. p L. ex Buchanane, A. Cæcina fundus ſit, nécne: me tamen, idipſum doc. fundum eſſe Cæcinam: cum h. &c. L. A. Cæcina, ciuis ſit nécne: me tamē idipſ doc. ciuem eſſe Cæcinam: cùm h. q de fundis populis dixi in orat. pro Cornelio Balbo.

PRO L[a]. MANILIA, SEV DE IMPERATORE POMPEIO[b] deligendo, ad populum.

a aut potius, plebiſcito: lata enim hæc lex à Manilio trib. pleb. & quidem venali & alienæ potentiæ administra vt refert Velleius lib. 2. b Cicero in oratore perfecto, ſalt ornandus in lege Manilia Pompeius.

ORATIO DECIMATERTIA.

SYNOPSIS.

¶ Quæſtio. *An Pompeius bello Aſiatico hoc eſt perſequendis reliquiis Mithridaticis, ex plebiſcito (legem hic appellat Cicero ſuo more) C. Manilij trib. pleb. Imperator ſit præficiendus.* Suaſor legis ſeu plebiſciti Cicero. Diſſuaſores *Q. Catulus & Hortenſius, viri Conſulares.* Acta *in foro, Anno Ciceronis 41. vrbis 687.* Euentus, *Cura Mithridatici belli multo maiore, quàm Lucullus habuerat imperio, Pompeio demandata.*

QVAMQVAM [c] mihi ſemper frequens conſpectus veſter, multo iucundiſſimus, hic autem locus [d], ad agendum [e] ampliſſimus, ad dicendum ornatiſſimus eſt viſus, Quirites: tamen hoc aditu laudis, qui ſemper optimo cuique [f] maximè patuit, non mea voluntas, ſed meæ vitæ rationes ab ineunte ætate ſuſceptæ, prohibuerunt. Nam, cùm antea per ætatem nondum huius auctoritatem loci contingere auderem: ſtatueremque, nihil huc, niſi perfectum ingenio, elaboratum induſtria, afferri oportere: omne meum tempus amicorum temporibus tranſmittendum [g] putaui.

2 Ita neque hic locus [h], vacuus vmquam ab iis [i], qui veſtram cauſam defenderent: & meus labor in priuatorum periculis caſte, integreque verſatus, ex veſtro iudicio fructum eſt ampliſſimum conſecutus. Nam cùm propter dilationem [k] comitiorum ter [l] prætor primus [m] centuriis [n] cunctis renuntiatus ſum, facilè intellexi, Quirites, & quid de me iudicaretis, & quid aliis præſcriberetis. Nunc cùm & auctoritatis in me tantùm ſit, quantum [n] vos honoribus [o] mandatum [p] eſſe voluiſtis: & ad agendum facultatis tantum, quantum homini vigilanti ex forenſi vſu propè quotidiana dicendi exercitatio potuit afferre: certè ſi, &c.

c EXORDIVM. d Roſtra. e Agit cum populo, qui rogat populum, quid iubeat aut vetet Gell. 13. f magiſtratui: ſed & priuato data à magiſtratu concione. g for. tribuendum put. Iaſ. tranſmittendum Trāſmittere eſt tribuere h Roſtra nemo adſcendebat, niſi pro populo dicturus.

i ſubaudi fuit. k Dilationes comitiorum habebantur vel ſi quis de cœlo ſeruaſſet, vel interceſſione trib. pleb. l Amplificatio, Ter, primus, cūctis. m octo erant Prætores ætate Ciceronis, idem in Bruto teſtatur, fuit autem de prætoris repetundis pro Cornelio & Poſthumo. n Centuriatis comitiis maiores magiſtratus (Conſules, Prætores, Cenſores) fiebāt. o L. quantum vos honoribus mandatis, eſſe vol. al. quantum vos honoris mandatum eſſe voluiſtis: p al. honoris: intelligit autem Aedilitatem & Præturam. p al. mandatis. al. mandandi. al. mandandis.

tè^a & ſi quid etiā dicendo cōſequi poſſum, iis oſtendam potiſſimum, qui ei quoque rei fructum ſuo iudicio tribuendum eſſe cenſuerūt.

3 Atque illud in primis mihi lætandum iure eſſe video, quod in hac inſolita mihi ex hoc loco ratione dicendi, cauſa talis oblata eſt, in qua oratio nemini^b deeſſe poteſt. ¶ Dicendum^c eſt enim de Cn. Pompeij ſingulari, eximiaque virtute: huius autem orationis difficilius eſt exitum, quàm principium inuenire. Itaque non^d mihi tam copia, quàm modus in dicendo quærendus eſt.

4 ¶ Atque^e, vt inde oratio mea proficiſcatur, vnde hæc omnis cauſa ducitur: bellū graue, & periculoſum veſtris vectigalibus, atque ſociis^f, à duobus potentiſſimis regib. infertur, Mithridate, & Tigrane: quorū alter^g relictus, alter laceſſitus, occaſionem ſibi ad occupandam Aſiam oblatam eſſe arbitratur. Equitib. Romanis honeſtiſſimis viris, afferuntur ex Aſia quotidie litteræ, quorum magnæ res agūtur, in veſtris vectigalibus exercendis occupatæ: qui ad me pro neceſſitudine, quæ mihi eſt cum illo ordine, cauſam reip. periculaque rerum ſuarum detulerunt.

5 Bithyniæ, quæ nunc noſtra^h prouincia eſt, vicos exuſtos eſſe cōplureis: regnum^i Ariobarzanis, quod finitimum eſt veſtris vectigalibus, totum eſſe in hoſtium poteſtate: Lucullum, magnis reb. geſtis, ab eo bello diſcedere: huic qui ſuccurrerit^k, non ſatis eſſe paratum^l ad tantum bellum adminiſtrandum: vnum ab omnibus ſociis, & ciuibus ad^m id bellum imperatorem depoſci, atque expeti: eundem hūc vnum ab hoſtibus metui, præterea neminem.

6 ¶ Cauſa quæ ſit, videtis: nunc^n, quid agendum ſit, conſiderate. Primùm mihi videtur de genere belli: deinde de magnitudine: tum de imperatore deligendo eſſe dicendum. ¶ Genus^o eſt enim eiuſmodi, quod maximè veſtros animos excitare, atq; inflammare^p debet^q: in quo agitur populi R. gloria, quæ vobis à maioribus cùm magna in rebus omnibus, tum ſumma in re militari tradita eſt: agitur ſalus ſociorum, atque amicorum, pro qua multa maiores veſtri magna, & grauia bella geſſerunt: aguntur certiſſima populi R. vectigalia, & maxima: quibus amiſſis, & pacis ornamēta, & ſubſidia^r belli fruſtra requiretis: aguntur bona multorū ciuium, quib.^s eſt & à vobis, & ab imperatoribus reipub. conſulendum.

7 Et quoniam *ſemper appetentes gloriæ præter cæteras gentes, atque auidi laudis fuiſtis*, delenda^t eſt vobis illa macula, Mithridatico bello ſuperiore ſuſcepta: quæ penitus iam inſedit, atque inueterauit in populi R. nomine: quòd is, *qui^u vna^x die, tota Aſia, tot in ciuitatibus, vno nuntio, atque vna litterarum ſignificatione ciues^y Rom. necandos, trucidandoſq; denotauit*, non modò adhuc pœnam nullam ſuo dignam ſcelere ſuſcepit, ſed ab illo tempore annum iam tertiū, & viceſimum regnat: & ita regnat, vt ſe non Ponto, neque Cappadociæ latebris^z occultare velit, ſed emergere è patrio regno, atq; in veſtris vectigalibus, hoc eſt, in Aſiæ luce verſari.

8 Etenim adhuc ita veſtri cum illo rege contenderunt imperatores^a, vt ab illo inſignia victoriæ, non victoriam^b reportarent. Triumphauit L. Sylla, triumphauit L. Murena de Mithridate, duo fortiſſimi viri, & ſummi imperatores: ſed ita triumpharunt, vt ille pulſus, ſuperatuſque regnaret. Verumtamen illis imperatoribus laus eſt tribuenda, quòd egerunt: venia danda, quòd reliquerunt: propterea quòd ab eo bello Syllam in Italiam resp. Murenam Sylla reuocauit.

9 Mithridates autem omne reliquum tempus, non ad obliuionem veteris belli, ſed ad comparationem noui contulit: qui poſtea quam maximas ædificaſſet, ornaſſetque claſſeis, exercituſque permagnos, quibuſcúmque ex gentibus potuiſſet, comparaſſet, Boſphoranis^a, finitimis ſuis, bellum inferre ſimulaſſet: vſque^b in Hiſpaniam legatos^c Ecbatanis^d miſit ad eos duces^e, quibuſcum tum bellum gerebamus: vt, cum duobus in locis diſiunctiſſimis, maximeque diuerſis, vno conſilio, ab^f vnis hoſtium copiis bellum terra, marique gereretur, vos ancipiti contentione diſtracti, de imperio dimicaretis.

10 Sed tamen alterius partis periculū, Sertorianæ, atq; Hiſpanienſis, quę multo plus firmamēti, ac roboris habebat, Cn. Pompeij diuino conſilio, ac ſingulari virtute depulſum eſt: in altera parte ita res à L. Lucullo, ſummo viro, eſt adminiſtrata, vt initia illa geſtarū rerum magna, atq; præclara, non felicitati eius, ſed virtuti: hæc autem extrema, quæ nuper acciderunt, non culpæ, ſed fortunæ tribuēda eſſe videātur. Sed de Lucullo dicā alio loco, & ita dicā, Quirites, vt neq; vera laus, ei detracta oratione noſtra, neq; falſa, afficta eſſe videatur.

11 Sed pro veſtri imperij dignitate, atque gloria, quoniam is eſt exorſus orationis meæ, videte, quem vobis animum ſuſcipiendum putetis. Maiores veſtri ſæpe, mercatoribus, ac^i nauiculatoribus iniurioſius tractatis, bella geſſerunt: vos tot ciuium R. millibus vno nūtio, atque vno tempore necatis, quo tandem animo eſſe debetis? Legati quòd^k erant appellati^l ſuperbiùs, Corinthum patres veſtri totius Græciæ lumen, extinctum eſſe voluerunt: vos eum regem inultum eſſe patiemini, qui legatum populi R. conſularem, vinculis^m, ac verberibus, atque omni ſupplicio excruciatum necauit? Illi libertatem ciuium R. imminutam non tulerunt: vos vitam ereptam negligetis? Ius legationis verbo violatū illi^n perſecuti ſunt: vos legatum^o populi R. omni ſupplicio interfectum, inultum relinquetis?

12 Videte, ne, vt illis pulcherrimum fuit, tantam vobis imperij gloriam relinquere^p: ſic vobis turpiſſimum ſit^q, illud, quod accepiſtis, tueri, & conſeruare non poſſe. Quid, quòd ſalus^r ſociorum ſummum in periculum, ac diſcrimen vocatur? Regno expulſus eſt Ariobarzanes, rex^s, ſocius^t populi Ro. atque amicus: imminent duo reges toti Aſiæ, non ſolum vobis inimiciſſimi, ſed etiam veſtri ſociis, atque^x amicis: ciuitates autem omnes, cuncta Aſia, atque Græcia veſtrum auxilium exſpectare, propter periculi magnitudinem, coguntur: imperatorem à vobis certum depoſcere, cùm præſertim vos alium miſeritis, neque audent, neque ſe id facere ſummo ſine periculo poſſe arbitrantur. 13 vident, & ſentiunt hoc idem, quod & vos, vnum

a L. certè, ſi quid auctoritatis in me eſt, ea apud eos vtar, qui eam mihi detulerunt: & ſi quid dicendo c. b L. deeſſe nemini p. c PROPOSITIO. d L. mihi nō tam cop. e NARRATIO. f Sociorum nomine reges quoque intelligit. P. B. g Mithridates relictus; Tigranes laceſſitus à Lucullo. h L. veſtra prouin. i Populi autem Romani fuit teſtamento Nicomedis Pruſiæ nepotis. *Appianus Mithridat. Flor.* k Cappadociam. k al. ſucceſſerit. l Parum paratum ad tantum bellum adminiſtrandum &c. P. V. m Incluſa tollenda putat Paulus Manutius. n PARTITIO. o ſed Genus eſt igitur ei. al. genus eſt belli eiuſmodi. CONFIRMATIO, cuius priore parte Cicero tractat DE GENERE BELLI. p al. inflammare ad perſequendi ſtudium debeat. q L. debeat. r L. & ſubſidia belli requiretis. s L. quibus eſt à vobis & ipſorum, & reip. cauſa c. t delenda vobis eſt illa. u L. qui vno die. x hoc eſt in tota triceſimā: *Appianus in Mithridaticis; Plutarchus in Sylla, Valer.* 2. *Aug.* 3 *de ciuitate* 22. 3. *Flo.* 3. *Plin de viris illuſtrib.* c 76. y 150000. ciuium hoc edicto necati & interfecti *Plutarchus in Sylla* vel 80000. vt *Valerius* ait 9 c. 2. z Cappadociæ gentium vniuerſarum quæ Pontum accolunt, vna maximè latronum ſocialis, vnde Cappadocum ſolitudo dicitur a in Rollum. a Sulla & eius legatus Muræna. b L. reportarunt.

P. B. a L. Boſporanis al. & ſe Boſphoranis finitimis ſuis &c. b L. vſque in Hiſpaniam legatos, ac litteras miſit ad c Magium & Fannium. d al. ex Albanis al. ac litteras miſit &c. e Sertorio. f L. à binis hoſtium copiis bell. al. an vnius hoſtis copiis. g L. diſtracti. h Belli inferendi cauſa, idem Verrina de ſupplic. i L. ac nauiculariis tol. k *Cicero* 1 *offic.* & 2. *Agrar. Epitome Liuij* 52. *Iuſtin.* 34 5. *Valer.* 7. *Plinius* 1. *de viris illuſtrib. Eutro.* lib. 1. 2. *Flor.* 16. 12. *Pli* 35 c. l Pulſati *Liuius &* *Aſcon.* ſordibus in eos iniectis *Strab.* m al. vinclis. n al. illi bello perſecuti ſunt. o M. Aquilliū qui ſeruos in Sicilia deuicerat, Conſul cum Mario. p al. tradere. q L. id quod acc. r pater eius quem Pompeius poſtea reſtituit. P. VI. ſ In argento Ariobarzanis numiſmate inſcriptum. *Baſileus Ariobarzanes Philoromaios*. Regibus porro a ſe ornatis appellatis mos hic fuit, à ſenatu donum, mitti coronam & pateram auream, ſellam curulem, eburnum ſcipionem, togā pictam, tunicam palmatam, *Halicarn.* *Liuius, Appianus, Tacitus*. In exteris verò regibus ſolium ſuum iuxta imperatorum Romanorum ſellam ponebant, & cuſtodia exolatur. m: in equitum habebant. *Saluſt. in Iugurtha Plutarchus in Pompeio.* Appellatum ſocium ab imperatore Romano, cum imperator in ſuo tribunali ac ſella collocabat 5 *Valer.* 7. t Socij nomen connifi promagnis erga ſe regum meritis P. Romanus dabat. *Liuius* 35. *Caſar* 1. *belli Gallici.* u al. cepetere.

virum eſſe, in quo ſumma ſint omnia, & eum propè eſſe[a], (quo etiam carent ægriùs.) cuius aduentu ipſo atq; nomine, tametſi ille ad maritimum bellum venerit, tamen impetus hoſtium repreſſos eſſe intelligunt, ac retardatos. Hi vos, quoniam liberè loqui non licet, tacitè, vt ſe quoq; , ſicut ceterarũ prouinciarũ ſocios, dignos exiſtimetis, quorum ſalutem tali viro commendetis. atq; hoc etiã magis, quàm ceteros, quòd eiuſmodi in[b] prouinciam homines cum imperio mittimus, vt, etiam ſi ab hoſte defendant, tamen ipſorum aduentus in vrbeis ſociorum, non multũ ab hoſtili expugnatione differant. Hunc audiebant anteà, nunc præſentẽ vidẽt, tanta tẽperantia, tãta mãſuetudine, tanta humanitate vt ij beatiſſimi eſſe videãtur apud quos ille diutiſſimè cõmoratur[c].

14 Quare ſi propter ſocios[d], nulla ipſi iniuria laceſſiti, maiores veſtri cũ Antiocho, cũ Philippo, cum Æolis, cũ Pœnis bella geſſerunt: quanto vos ſtudio conuenit iniuriis prouocatos, ſociorũ ſalutẽ vnà cum imperij veſtri dignitate defendere, præſertim[e] cùm de veſtris maximis vectigalib. agatur? Nam ceterarum[f] prouinciarũ vectigalia, Quirites, tanta ſunt, vt iis ad ipſas prouincias tutandas vix contenti eſſe poſſimus: Aſia verò tã opima eſt, & fertilis, vt & vbertate agrorũ, & varietate fructuũ, & magnitudine paſtionis, & multitudine earũ rerum, quę exportantur, facile omnibus terris antecellat. Itaq; hæc vobis prouincia, Quirites, ſi & belli vtilitatem[g], & pacis dignitatem ſuſtinere[h] vultis, non modò à calamitate, ſed etiam à metu calamitatis eſt defendenda.

15 Nam[i] *ceteris in rebus, cum venit calamitas, tum detrimentum accipitur. at in vectigalibus non ſolum aduentus mali: ſed etiam metus ipſe affert calamitatem.* Nam cùm hoſtium copiæ non longè abſunt, etiam[k] ſi irruptio facta nulla ſit, tamen pecora[l] relinquuntur, agricultura deſeritur, mercatorum nauigatio conquieſcit. ita neque ex portu, neque ex decumis, neque ex ſcriptura vectigal conſeruari poteſt. Quare ſæpe totius anni fructum vno rumore periculi, atque vno belli terrore, amittitur.

16 Quo tandẽ animo eſſe exiſtimatis aut eos, qui vectigalia vobis penſitant, aut eos, qui exercent, atq; exigũt, cùm duo reges cum maximis copiis propè adſint? cùm vna excurſio equitatus perbreui tẽpore totius anni vectigal auferre poſſit? cũ publicani[m] familias maximas, quas[n] in ſalinis habent, quas in agris, quas in portub. atq; cuſtodiis, magno periculo ſe habere arbitrentur? Putatiſne vos illis reb. frui poſſe, niſi eos, qui vobis fructuoſi[o] ſunt, cõſeruaueritis, nõ ſolũ (vt antea dixi) calamitate, ſed etiã calamitatis formidine liberatos?

17 Ac ne illud quidẽ vobis negligendũ eſt, quod mihi ego extremũ propoſueram, cùm eſſem de belli genere dicturus, quod ad multorũ bona ciuiũ Ro. pertinet: quorum vobis, pro veſtra ſapiẽtia, Quirites, habenda eſt ratio diligenter. Nã & publicani, homines[p] & honeſtiſſimi, & ornatiſſimi, ſuas rationes, & copias in illã prouinciã contulerunt: quorũ ipſorum per ſe res, & fortunæ: curæ vobis eſſe debent. etenim ſi *vectigalia[q] neruos eſſe reip. ſemper duximus:* eum certè ordinẽ, qui exercet illa, firmamentũ ceterorum ordinũ rectè eſſe dicemus.

18 Deinde ceteris ex ordinib. homines nauí, & induſtrij partim in Aſia negotiantur, quib. vos abſentibus conſulere debetis: partim ſuas, & ſuorum in ea prouincia pecunias magnas

a *al.* propè adſint *al.* propè abſint *al.* propter eſſe. P. B.
b *fort.* In hanc prouinc.
c L. commoretur.
d *lib. vulg.* cũ Antiocho, cũ Aetolis, cum Pœnis &.
e L. præſertim cùm veſtra maxima vectigalia agantur.
f De Vectigalibus P. Romani maximis.
g Vtilitas autem belli, res ad bellum neceſſaria. Sic *Caſar* 1. G[illegible] belli emolumentum.
h *al.* retinere.
i L. Nam in ceteris rebus
k L. etiam ſi nulla irruptio facta ſit.
l *Seruius* 3 *Georgic.* pecora.
m Familiæ publicanorũ eorum ſerui *l.* 1 § 5. ff de publicanis.
n L. quam in ſilulis hab. & ita v. s. quod & rectum videtur. Vectigalia enim ea plebi Romani ex his tribus è pecore ſeu paſcuis (è ſilulis hic dixit. quod genus vectigalis ſcriptura. *Plaut. Truculen.* (vnde ſcripturarius ager P. ſto) ex agris ſeu agri colatione (ex P. VII. agrorũ enim decumis frumentum militi, ſed & vrbanæ plebi modò ſemiſſibus modò treſſibus, tandem lege Clodia gratis datum) è mercatura ſeu mercium importatione & exportatione, quod portorium: quæ omnia hic à[illegible] luogo eur.
o L. fructuoſi ſunt & ita v. e.
p homines honeſtiſſimi, & ornatiſſ.
q Vectigalia nerui reip.

A collocatas habẽt. Erit igitur humanitatis veſtræ, magnum eorum ciuium numerum calamitate prohibere: ſapientiæ, videre, multorũ ciuium calamitatem à rep. ſeiunctam eſſe non poſſe. Etenim illud primùm parui refert, vos publicanis amiſſa vectigalia poſtea victoria recuperare[a]. neque enim iiſdem redimendi facultas erit, propter calamitatem, neque aliis voluntas propter timorẽ. 19 deinde[b] ꝙ nos eadem Aſia, atq; idem iſte Mithri-
B dates initio belli Aſiatici docuit[c] id, quod certè calamitate docti memoria retinere debemus. Nam tum, cùm in Aſia res magnas permulti amiſerunt, ſcimus, Romę ſolutione impedita, fidem concidiſſe. *Non enim poſſunt vna in ciuitate multi rem, atque fortunas amittere, vt nõ plures ſecum in eandem calamitatem trahãt.* A quo periculo prohibete remp. & mihi credite, id quod ipſi videtis. hæc fides, atque hæc ratio pecuniarũ, quæ Romæ, quæ in foro verſatur,
C implicita eſt cũ illis pecuniis Aſiaticis, & cohæret. ruere illa non poſſunt, vt hęc non eodẽ labefactata motu concidant. Quare videte, nũ dubitandum vobis ſit, omni ſtudio ad id bellum incũbere, in quo gloria nominis veſtri, ſalus ſociorum, vectigalia maxima, fortunæ plurimorum ciuium[d] cum rep. defenduntur.

20 ¶ Quoniam[e] de genere *belli* dixi, nunc *de magnitudine* pauca dicam. Poteſt enim hoc dici: belli genus eſſe ita neceſſarium, vt ſit ge-
D rendum: non eſſe ita magnũ, vt ſit pertimeſcẽdum. In quo maximè laborandũ eſt, ne[f] fortè à vobis quæ diligentiſſimè prouidenda ſunt, contemnenda eſſe videantur. Atq; vt omnes intelligant, me L. Lucullo tantum impertiri laudis, quantũ forti[g] viro, & ſapiẽtiſſimo[h] homini, & magno imperatori debeatur: dico, eius aduentu maximas Mithridatis copias omnib. reb. ornatas, atque inſtructas, eſſe deletas: vrbemq; Aſiæ clariſſima, nobiſq; amiciſſimã,
E Cyzicenorum, obſeſſam ab ipſo rege magna multitudine, & oppugnatam vehementiſſimè, L. Luculli virtute, aſſiduitate, conſilio, ſummis obſidionis periculis liberatam: 21 ab eodem imperatore claſſem magnã, & ornatam, quæ ducib. Sertorianis ad Italiam ſtudio inflãmato raperetur, ſuperatam eſſe, atq; depreſſam: magnas hoſtium prętereà copias multis prœliis eſſe deletas: pateſactumq; noſtris legionibus eſſe Pontũ, qui ante populo R. ex omni a-
F ditu clauſus[i] eſſet: Sinopen[k], atque Amiſum[l], quib. in oppidis erant domicilia regis, omnib. reb. ornata[m], atq; referta, ceteraſq; vrbeis Põti, & Cappadociæ permultas, vno aditu, atq; aduentu eſſe captas: regem ſpoliatũ regno patrio, atq; auito, ad alios ſe reges, atq; alias genteis ſupplicem contuliſſe: atq; hæc omnia, ſaluis populi R. ſociis, atq; integris vectigalibus, eſſe geſta. Satis opinor hoc eſſe laudis: atque ita[n] reputo, vt hoc vos intelligatis, à nullo iſto-
G rum, qui huic obtrectant legi, atque cauſæ, L. Lucullũ ſimiliter ex hoc loco eſſe laudatum.

22 Requiretur fortaſſe nunc, quemadmodũ, cùm hæc ita ſint, reliquũ poſſit eſſe magnum bellum. Cognoſcite, Quirites. non enim ſine cauſa quęri videtur. Primum ex ſuo regno ſic Mithridates profũgit, vt ex eodem Ponto Medea illa quondam profugiſſe dicitur: quã[o] prædicant in fuga, fratris ſui[p] membra in iis locis, quà ſe parens[q] perſequeretur, diſſipauiſ-
H ſe, vt eorum collectio diſperſa, mærorque patrius, celeritatem perſequendi retardaret. Sic Mithridates fugiens, maximam vim auri,

atque

a *al.* recipe rare.
b L. deinde, quod e.
c L. docuit id quidẽ certè calamitate doctimeo.
P. B.
d *al.* ciuium coniunctæ cum Republica defenduntur.
e CONFIRMATIONIS pars ſecunda, in qua agit de MAGNITVDINE BELLI.
f L. ne forte vobis quæ
g *fort.* fortiſſimo viro.
h *al.* ſapienti.
i L. clauſus erat.
k Vide *Appianum in Mithridatico.*
l *Strabo* [illegible]
m *al.* ornatas atque refertas.
n *al.* id repeto.
o Fabulam de Medea. vide apud *Ciceronẽ* 3. *de Nat. deor.* *Ouid.* 7 *Metamorph.* *Apollonium* 4. *Argonautic.*
p Abſyrti vel Aegialei.
q Aetas rex Colchorum.

Digitized by Google

atque argenti pulcherrimarumq; rerum omnium, quas [a] & à maiorib. acceperat, & ipſe bello ſuperiore ex tota Aſia direptas [b], in ſuū regnū congeſſerat, in Ponto omnē reliquit. Hæc dū noſtri colligunt omnia diligentius, rex ipſe è manibus effugit. Ita illum in perſequendi ſtudio mœror, hos lætitia retardauit.

a L. quas à maioribus
b al. dereptas,

23 Hunc in illo timore, & fuga Tigranes, rex Armenius, excepit: diffidentemq; rebus ſuis confirmauit, & afflictū erexit, perditumque recreauit. cuius in regnum poſteaquàm L. Lucullus cum exercitu venit: plures etiam gentes contra imperatorem noſtrum concitatæ ſunt. Erat enim metus iniectus iis nationibus quas numquam populus R. neq; [c] laceſſendas bello, neque tentandas putauit. erat enim alia grauis, atq; vehemens opinio, quæ per animos gentium barbarum peruaſerat, fani [d] locupletiſſimi, & religioſiſſimi diripiēdi cauſa in eas oras noſtrum exercitum eſſe adductum. Ita nationes multæ, atq; magnæ nouo quodam terrore, ac metu concitabantur. Noſter autem exercitus, etſi vrbem ex [e] Tigranis regno ceperat, & prœliis vſus erat ſecundis, tamen nimia longinquitate locorum, ac deſiderio ſuorum commouebatur.

P. 8
c L. neq; bello laceſſendas, neq.
d Fanum Cumanum vrbis ſuiſſe ſcr. quod à Murena ...ſum Archelai ſpoliatum.
e Tigranocerta n.
f v. c. & magnis aduentitiis auxiliis multorum regum, & nationum iuuabatur
g L. cùm ſe in regnum ſuum recepiſſet, n.
h L. vtilla poſt.

24 Hic iam plura non dicam. fuit enim illud extremum, vt ex iis locis à militib. noſtris reditus magis maturus, quàm proceſſus longior quæreretur. Mithridates autem & ſuam manum iam confirmarat, & eorum, qui ſe ex eius regno collegerant, & [f] magnis aduentitiis multorum regum, & nationum copiis iuuabatur. *Hoc iam ferè ſic fieri ſolere accepimus, vt regum afflictæ fortuna facile multorum opes alliciant ad miſericordiam, maximeq; eorum, qui aut reges ſunt, aut viuunt in regno, quod regale iis nomen, magnum, & ſanctum eſſe videatur.*

i L. vt ſcrum
k Mos poëtarum in occultandis ſuorū cladib.
l Nęuius. Pu..icum prim. & Ennius, ſecundum.
m Prouerbij ſpecies.
n L. in illo ipſo
o al. qui.
p ſi Maioris Armi ... apud Liuium 4. Maxima libertatis P. Romani cuſtodia, ſi magna imperia diuturna non eſſent: & temporis modus imponeretur quibus iuris imponi non poſſet. Liuius.

25 Itaq; tantū victus efficere potuit, quantū incolumis numquā eſt auſus optare. Nam cùm [g] ſe in regnū recepiſſet ſuum, nō fuit eo contentus, quod ei præter ſpem acciderat, vt [h] eam, poſteaquàm pulſus erat, terram vmquā attingeret: ſed in exercitū veſtrum [i], clarum, atq; victorem, impetum fecit. *Sinite hoc loco Quirites (ſicut [k] poëtæ ſolent, qui res [l] Romanas ſcribunt) præterire me noſtram calamitatem:* quæ tanta fuit, vt eam ad aureis L. Luculli *non ex prælio nuntius,* ſed ex ſermone rumor afferret.

26 Hic in [n] ipſo illo malo, grauiſſimaque belli offenſione, L. Lucullus, qui tamen aliqua ex parte iis incommodis mederi fortaſſe potuiſſet, veſtro iuſſu coactus, quòd [o] *imperij [p] diuturnitati modum ſtatuendum, veteri exemplo putauiſſtis,* partem militum [q], qui iam ſtipendiis confectis [r] erant, dimiſit, partem Glabrioni [s] tradidit. Multa prætereo conſultò: ſed ea vos coniectura perſpicitis, quantum [t] illud bellū futurum putetis, quod coniungant reges potentiſſimi, renouent agitatæ nationes, ſuſcipiant integræ gentes, nouus imperator veſter accipiat, vetere [u] expulſo exercitu.

P. IX.
q Fimbrianorum P. a. ...
r fort. emeritis.
s ſucceſſori.
t L. quantum illud bellum factum putetis q
u L. vetere pulſo exerc.

27 Satis [x] mihi multa verba feciſſe videor, quare hoc bellum eſſet, genere ipſo neceſſarium, magnitudine periculoſum. Reſtat, vt *de imperatore ad id bellum deligendo,* ac tantis rebus præficiendo, dicendum eſſe videatur. Vtinam, Quirites, virorum fortium, atque innocentium copiam tantam haberetis, vt hæc vobis deliberatio difficilis eſſet, quemnam potiſſimùm tantis rebus, ac tanto bello præficiendum putaretis. Nunc verò cùm ſit vnus Cn. Pompeius, qui non modò eorum

x CONFIRMATIONIS pars tertia in qua tractat DE IMPERATORE ad id bellum deligendo. Commendat autē hac in parte in Pompeio belli peritiā, virtutē, auctoritatem, fœlicitatem.

A hominum, qui nunc ſunt, gloriam, ſed etiam antiquitatis memoriam virtute ſuperarit: quæ res eſt, quæ cuiuſquam animum in hac cauſa dubium facere poſſit?

28 Ego enim ſic exiſtimo, in ſummo imperatore quatuor has res ineſſe oportere, ſciētiā rei militaris, virtutē, auctoritatē, felicitatem. Quis igitur hoc homine ſcientior [a] vmquam aut fuit, aut eſſe debuit? qui è ludo, atque [b] pueritiæ diſciplina, bello maximo, atq; acerrimis hoſtib. ad patris exercitum, atq; in militiæ diſciplinā profectus eſt? qui extrema pueritia miles fuit ſummi imperatoris? ineunte adoleſcentia maximi ipſe exercitus imperator? qui ſæpius cum hoſte conflixit, quàm quiſquam cum inimico cōcertauit? plura bella geſſit, quàm ceteri legerunt? plureis prouincias confecit, quàm alij concupiuerunt? cuius adoleſcentia ad ſcientiam rei militaris non alienis præceptis, ſed ſuis imperiis: non offen- C ſionibus belli, ſed victoriis: non ſtipendiis, ſed triumphis eſt [c] traducta? Quod deniq; genus belli eſſe poteſt, in quo illum non exercuerit fortuna reip.? Ciuile [d], Africanum [e], Tranſalpinum [f], Hiſpanienſe [g], miſtum ex ciuitatibus, atq; ex bellicoſiſſimis nationibus [h], ſeruile [i], nauale [k] bellum, varia & diuerſa genera, & bellorum, & hoſtium, non ſolùm geſta ab hoc vno, ſed etiam confecta, nullam rem eſſe declarant, in vſu militari poſitam, quæ D huius viri ſcientiam fugere poſſit.

a fort. rei militaris ſcientior
Periphraſis rei militaris in Pompeio
b L. atque à pueritia d.

29 ¶ Iā verò virtuti [l] Cn. Pōpeij, quę poteſt par oratio inueniri? quid eſt, quod quiſquam aut dignum illo, aut vobis nouū, aut cuiquam inauditū poſſit afferre? Non [m] enim illæ ſunt ſolæ virtutes imperatoriæ, quæ vulgò exiſtimantur, *labor [n] in negotio, fortitudo in periculis, induſtria in agendo, celeritas in conficiendo, conſilium in prouidendo:* quæ tanta ſunt in hoc vno, quanta in omnibus reliquis imperatoribus, quos E aut vidimus, aut audiuimus, non fuerunt.

c L. & erudita? & ita v. c.
d cum Cinna & Carbone
e cum Cn. Domitio
f cū Gallis.
g cum Sertorio.
h Germanis & Gallis.
i L. ſeruile, nauale: varia & diuerſa genera, & bellorum, & hoſtiū &c. & ita v. c.
...cum Spartaco.
k cum piratis.
l Virtus Pompeij.
m L. Neque enim.

30 Teſtis eſt Italia, quam ille ipſe victor, L. Sylla, huius [o] virtute, & cōſilio [p] cōfeſſus eſt liberatam. teſtis eſt Sicilia, quā multis vndiq; cinctā periculis, non terrore belli, ſed celeritate conſilij, explicauit. teſtis eſt Africa, quæ magnis oppreſſa hoſtium copiis, eorum ipſorum ſanguine redundauit. teſtis eſt Gallia, per quam legionib. noſtris in Hiſpaniam iter, Gallorum [q] internecione pātefactū eſt. teſtis F eſt Hiſpania, quæ ſæpiſſime plurimos hoſteis ab hoc ſuperatos, proſtratoſq; conſpexit. teſtis eſt iterum, & ſæpiùs Italia, quæ cùm ſeruili bello tætro, periculoſoq; premeretur, ab hoc auxiliū abſente expetiuit: quod bellum exſpectatione Pompeij attenuatum, atq; imminutum eſt: aduentu ſublatū, ac ſepultum.

n adde excerpta ex Verrina 5.
o L. huius virtute, à ſubſidio confeſſ.
p al. ſubſidio
q L. Gallorū interitione al. in eraleione. al. interſione. Lambinus 2. ad Atticum 10. internitione vel interemptione. al. internecione.
P. X.

31 Teſtes verò iam omnes oræ, atq; omnes exteræ gentes, ac nationes: deniq; maria omnia, tum vniuerſa, tum in ſingulis oris omnes G ſinus, atq; portus. Quis enim toto mari locus per hos annos, aut tam firmum habuit præſidium, vt tutus eſſet? aut tam fuit abditus, vt lateret? Quis nauigauit qui nō ſe aut mortis, aut ſeruitutis periculo committeret, cùm aut hyeme, aut referto prædonum mari nauigaret [r]? Hoc tantùm bellum, tam turpe, tam vetus, tam latè diuiſum, atque diſperſum, quis vmquam arbitraretur aut ab omnibus imperatoribus vno anno, aut omnibus annis ab H vno imperatore confici poſſe?

r lib. vulg. nauigaretur.

32 Quam prouinciam tenuiſtis à prædonibus liberam per hosce annos? quod vecti-

Digitized by Google

gai vobis tutum fuit? quem ſocium defendiſtis? cui præſidio, claſſib. veſtris, fuiſtis? quàm multas exiſtimatis inſulas eſſe deſertas? quã multas aut metu relictas, aut à prædonibus captas vrbeis eſſe ſociorũ? Sed quid ego longinqua commemoro? *fuit hoc quondam, fuit proprium populi R. longè à domo bellare, & propugnaculis imperij ſociorum fortunas, non ſua teọa defendere.* Sociis veſtris ego mare clauſum per hoſce annos dicam fuiſſe, cùm exercitus noſtri Brundiſio [a] numquam, niſi ſumma hyeme, tranſmiſerint? Quid, ad nos cùm ab exteris nationib. venirent, captos querar, cùm legati populi R. redemti ſint? mercatorib. tutũ mare non fuiſſe dicam, cùm duodecim ſecures [b] in prædonum poteſtatem peruenerint [c]?

33 Quid aut Colophonem aut Samũ, nobiliſſimas vrbeis, innumerabileiſq; alias, captas eſſe commemorem, cum veſtros portus, atq; eos portus, quib. vitam & ſpiritum ducitis, in [d] prædonum fuiſſe poteſtate ſciatis? An verò ignoratis portum Caietæ celeberrimum, atq; pleniſſimũ nauium, inſpectante prætore, à prædonibus eſſe direptum? Ex Miſeno autẽ, eius ipſius liberos, qui cum prædonibus antea ibi bellum geſſerat, à prædonibus eſſe ſublatos? Nam quid ego Oſtienſe [e] incommodum, atq; illam labem, atq; ignominiam reip. querar, cùm, propè inſpectãtibus vobis, claſſis ea cui conſul populi R. præpoſitus eſſet, à prædonibus capta, atq; oppreſſa [f] eſt? Prò dij immortales! tantamne vnius hominis incredibilis, ac diuina virtus tam breui tempore lucẽ [h] afferre reip. potuit, vt vos, qui modò ante oſtium Tiberinum claſſem hoſtium videbatis, ij nunc nullam intra [i] Oceani oſtium [k] prædonum nauem eſſe audiatis?

34 Atq; hæc, qua celeritate geſta ſint, quanquam videtis, tamẽ à me in dicendo prætereunda nõ ſunt. Quis enim vmquã, aut obeundi negotij, aut conſequendi quæſtus ſtudio, tã breui tempore, tot loca adire, tantos curſus cõficere potuit, quã celeriter, Cn. Põpeio duce [l], belli impetus nauigauit? qui [m] Siciliã adiit, Africã explorauit: inde Sardiniam cũ claſſe venit, nondũ [n] tempeſtiuo ad nauigandum mari: atque hæc tria [o] frumentaria ſubſidia reip. firmiſſimis pręſidiis, claſſibuſq. muniuit.

35 Inde ſe cùm in Italiam recepiſſet, duabus Hiſpaniis, & Gallia Ciſalpina præſidiis ac nauib. cõfirmata, miſſis item in orã Illyrici maris, & in Achaiam, omnemq; Græciam nauibus, Italiæ duo maria maximis claſſibus, firmiſſimiſq; præſidiis adornauit: ipſe autem, vt à Brundiſio profectus eſt, vndequinquageſimo [p] die totam ad imperium populi R. Ciliciam adiunxit: omnes, qui vbique prædones fuerunt, partim capti, interfectiq; ſunt, partim [q] vnius huius imperio, ac poteſtati ſe dediderunt. Idem Cretenſibus, cùm ad eum vſq; in Pamphyliam legatos, deprecatoreſq; miſiſſent, ſpem deditionis nõ ademit, obſideſq; [r] imperauit. Ita tantum bellum, tam diuturnum, tam longè, lateq; diſperſum, quo bello omnes gentes, ac nationes premebantur, Cn. Pompeius extrema [ſ] hyeme apparauit, ineunte vere ſuſcepit, media æſtate confecit.

36 Eſt hæc diuina atq; incredibilis virtus imperatoris. quid ceteræ, quas paullò antè commemorare cœperam, quantæ [t], atque quàm multæ ſunt? non enim ſolùm bellandi virtus in ſummo, atque perfecto imperatore quærenda eſt: ſed multæ ſunt artes eximiæ,

a *al.* Brundiſio n.

b duos Prætores Sextiliũ & Bilinum: quib. ſingulis ſex fal. et & ita iuncti, XII faſces eff. ciunt. *Plutarchus.*

c L. peruenerint? Cnidum aut Coloph.

d L. in prædonũ fuiſſe poteſtatem ſciatis? ita legitur apud Gellium I c. 7.

e Oſtia naualę vrbis Romæ, *Strab. lib.* 5.

f *al* deprehẽſa eſt. *al.* depreſſa.

h *al.* tantàre. h φῶς.

i L. intra Oceanum prædon. *al.* intra Oceanum hoſtium n.

k fretũ Herculeum.

l L. duce, tanti belli imp.

m *al.* qui non. dum tempeſtiuo ad nauigandum mari, Siciliã adiit, Africam explorauit: *&c.* vt hæc verba, nondum tempeſtiuo ad nauigandũ mari, quæ ſequitur hac adnecantur.

n Mari enim & nauigando tempeſtiuũ ac ſuum tempus.

o Siciliã, Africam, Sardiniam.

p Celeritas belli confecti.

q L. partim vnius hominis imp.

r Mos ſuit victis, vt ſæpius, obſides imperare.

ſ Celeritas in bello exemplum.

t L. quantæ, quam multæq;

A huius adminiſtræ, comiteſq; virtutis. Ac primùm, *quanta* [a] *innocentia debent eſſe imperatores! quanta deinde in omnibus rebus temperantia* [b]*! quãta fide! quanta facilitate! quanto ingenio! quanta humanitate!* Quæ breuiter, qualia [c] ſint in Cn. Pompeio, conſideremus. ſumma enim omnia ſunt, Quirites: ſed ea magis ex aliorum contentione, quàm ipſa per ſeſe cognoſci, atque intelligi poſſunt.

B 37 Quid [d] enim poſſumus imperatorẽ aliquo in numero putare, cuius in exercitu veneant centuriatus, atq; venierint? quid hunc hominẽ magnũ, aut amplũ de repub. cogitare, qui pecuniã ex ærario depromptã ad bellũ adminiſtrandũ, aut propter cupiditatem prouinciæ magiſtratibus [e] diuiſerit, aut propter auaritiã Romæ in quæſtu reliquerit? Veſtra admurmuratio facit, Quirites vt agnoſcere videamini, qui hæc fecerint. ego [f] autẽ neminẽ nomino. quare iraſci mihi nemo poterit, niſi qui antè

C de ſe voluerit cõfiteri. Itaq; propter hanc auaritiã imperatorũ, quãtas calamitates, quocũq; ventũ ſit, noſtri exercitus ferant [g], quis ignorat?

38 Itinera, quæ per hoſce annos in Italia per agros, atq; oppida ciuium R. noſtri imperatores fecerunt, recordamini. tum faciliùs ſtatuetis, quid apud exteras nationes fieri exiſtimetis. Vtrùm pluteis arbitramini per hoſce annos militum veſtrorum armis hoſtium vrbeis, an hibernis, ſociorum ciuitates eſſe de-

D letas? Neq; enim poteſt exercitum is continere imperator, qui [h] ſe ipſum non continet: neque ſeuerus eſſe in iudicando, qui alios in ſe ſeueros eſſe iudices non vult.

39 Hic miramur, hunc hominẽ tantũ excellere [i] ceteris, cuius legiones ſic in Aſiam peruenerũt, vt nõ modò manus tanti exercitus, ſed ne veſtigiũ quidem cuiquam pacato nocuiſſe dicatur? Iam verò, quemadmodum milites hibernent, quotidie ſermones, ac lit-

E teræ perferuntur. non modò, vt ſumtum faciat in militem, nemini vis affertur: ſed ne cupienti quidem vmquam permittitur. *hiemis enim, non auaritiæ perfugium maiores noſtri in ſociorum, atque amicorum tectis eſſe voluerunt.*

40 Age [k] verò ceteris in rebus quali [l] ſit temperantia, conſiderate. Vnde illam tantam celeritatem, & tam incredibilem curſum inuentum [m] putatis? non enim illum eximia vis remigum, aut ars inaudita quædam guberna-

F ndi, aut venti aliqui noui, tam celeriter in vltimas terras pertulerunt: ſed [n] hæ res, quæ ceteros remorari ſolent, non retardarunt: nõ auaritia ab inſtituto curſu ad prædam aliquã reuocauit [o], non libido ad voluptatem, non amœnitas ad delectationem, non nobilitas vrbis ad cognitionem, non deniq; labor ipſe ad quietem. poſtremò ſigna, & tabulas, ceteraq; ornamenta Græcorum oppidorum, quæ ceteri tollenda eſſe arbitrantur, ea ſibi ille ne viſenda quidem exiſtimauit.

G 41 Itaq; omnes quidẽ nũc in his locis Cn. Pompeiũ, ſicut aliquẽ non ex hac vrbe miſſum, ſed *de cælo delapſum*, intuentur. nũc deniq; incipiunt credere, fuiſſe homines Romanos hac quondã abſtinentia: quod iã nationib. exteris incredibile, ac falſo memoriæ proditum videbatur. nunc imperij noſtri [p] ſplendor illis gentibus lucet: nunc intelligunt, nõ ſine cauſa maiores ſuos tũ, cũ hac temperantia magi-

H ſtratus habebamus, ſeruire populo Ro. quàm imperare aliis, maluiſſe. Iam verò ita faciles aditus ad eũ priuatorum, ita liberæ querimoniæ de

a Imperatoris virtutes.

b L. temperãtia? quanta facilitate? quanto conſilio? quanto ingenio? quanta fide! quanta humanitate! Quæ be.

c L. quanta ſint.

d Innocentia Pompeij imperatoris.

e *al.* magiſtris.

f L. ego autẽ nomino neminem.

g *al.* adferunt.

P. R.

h L. qui ſe ipſe non cont.

i *fort.* antecellere cet.

k Temperantia Pompeij.

l *vet.* quæ. *al.* qua.

m L. natum putatis? *&* *al.* inuentum.

n L. ſed ex res,

o L. deuocauit.

p L. vetuſt. P. XII.

Digitized by Google

niæ de aliorum iniuriis eſſe dicuntur, vt is, qui dignitate principibus excellit[a], facilitate par infimis eſſe videatur.

42 Iam quantum conſilio, quantum dicendi grauitate, & copia valeat, in quo ipſo ineſt quædam dignitas imperatoria, vos[b], Quirites, hoc ipſo in loco ſæpe cognoſtis. Fidem[c] vero eius inter ſocios quantam exiſtimari putatis, quam[d] hoſtes omnium gentium ſanctiſſimam eſſe iudicarint? Humanitate[e] iam tanta eſt, vt difficile dictu ſit, vtrum hoſtes magis virtutem eius pugnantes timuerint, an manſuetudinem victi dilexerint. Et quiſquam dubitabit, quin huic tantum bellum hoc tranſmittendum[f] ſit, qui ad omnia noſtræ[g] memoriæ bella conficienda, diuino quodam conſilio natus eſſe videatur?

43 ¶ Et, quoniam auctoritas[h], multum in bellis quoque adminiſtrandis atque imperio militari valet, certè nemini dubium eſt, quin ea in re idem ille imperator plurimùm poſſit. Vehementer autem pertinere ad bella adminiſtranda, quid hoſtes, quid ſocij de imperatoribus veſtris exiſtimēt, quis ignorat, cum ſciamus, *homines in tantis rebus, vt aut contemnant, aut metuant, aut oderint, aut ament, opinione non minus fama, quàm aliqua certa ratione commoueri?* Quod igitur nomen vnquam in orbe terrarum clarius fuit? cuius res geſtæ pares? de quo homine vos, id quod maximè facit auctoritatem, tanta, & tam præclara iudicia feciſtis?

44 An verò vllam vſquam eſſe oram tam deſertam putatis, quò nō illius diei fama peruaſerit, cum vniuerſus populus R. referto foro, repletiſq;[k] omnib. templis, ex quib. hic locus conſpici poteſt, vnum ſibi ad commune omnium gentium bellum Cn. Pompeium imperatorem depopoſcit? Itaque, vt plura nō dicam, neque aliorum exemplis confirmem, quantum huius auctoritas valeat in bello: ab eodem Cn. Pompeio omnium rerum egregiarum exempla ſumantur: qui, quo die à vobis maritimo bello præpoſitus eſt imperator, tanta repentè vilitas[l] annonæ ex ſumma inopia, & caritate rei frumentariæ conſecuta eſt, vnius[m] ſpe & nomine quātā vix ex[n] ſumma vbertate agrorū diuturna pax efficere potuiſſet.

45 Iam verò, accepta in Ponto calamitate, ex eo prœlio, de quo vos paullo ante inuitus admonui, cum ſocij pertimuiſſent, hoſtium opes, animique creuiſſent, cùm ſatis firmum præſidium prouincia non haberet, amiſiſſetis Aſiam, Quirites, niſi[o] ipſum id temporis diuinitus Cn. Pompeium ad eas regiones fortuna populi R. attuliſſet. Huius aduentus & Mithridatem inſolita inflammatū[p] victoria continuit, & Tigranem magnis copiis minitantē Aſiæ retardauit. Et quiſquam dubitabit, quid virtute perfecturus ſit, qui tantum auctoritate perfecerit? aut quàm facilè imperio, atque exercitu ſocios, & vectigalia conſeruaturus ſit, qui ipſo nomine, ac rumore defenderit?

46 Age verò, iſta res quantam declarat eiuſdem hominis apud hoſtes populi R. auctoritatem, quòd ex locis tam longinquis, tamq; diuerſis, tam breui tempore omnes vnā[q] huic ſe dediderunt? quòd[r] Cretenſium legati, cū in eorum inſula noſter[ſ] imperator exercituſque eſſet, ad Cn. Pompeiū in vltimas propè terras venerunt, eiq; ſe omnes Cretenſium ciuitates dedere velle dixerunt? Quid? idē ipſe[t] Mithridates, nonne ad eundē Cn. Pompeium legatū vſq; in Hiſpaniam miſit[u]; eumq; Pompeius legatum ſemper iudicauit: ij, quibus ſemper erat moleſtum, ad eū potiſſimum eſſe miſſum ſpeculatorem, quàm legatum iudicare[a] maluerunt? Poteſtis igitur iam conſtituere, Quirites, hanc auctoritatem, multis poſtea rebus geſtis, magniſque veſtris iudiciis amplificatam, quantum apud illos reges, quātum apud exteras nationes valituram eſſe exiſtimetis.

47 ¶ Reliquum[b] eſt, vt de felicitate[c], quā præſtare de[d] ſe ipſo nemo poteſt, meminiſſe, & cōmemorare de altero poſſumus: ſicut[e] æquum eſt homini de poteſtate deorū timidè & pauca dicamus. Ego enim ſic exiſtimo: Maximo, Marcello, Scipioni, Mario, & ceteris magnis imperatorib. nō ſolùm propter virtutem, ſed etiā propter fortunā, ſæpius imperia mandata, atq; exercitus eſſe commiſſos. fuit enim profecto quibuſdā ſummis viris quædam ad amplitudinem, &[f] gloriam, & ad res magnas bene gerendas diuinitus adiuncta fortuna. de huius autem hominis felicitate, quo de nunc agimus, hac vtar moderatione dicendi, nō vt in illius poteſtate fortunam poſitā eſſe dicā, ſed vt præterita meminiſſe, reliqua ſperare videamur: ne aut inuiſa diis immortalibus oratio noſtra, aut ingrata eſſe videatur.

48 Itaque non ſum prædicaturus, Quirites, quantas ille res domi, militiæque, terra marique, quātaq; felicitate geſſerit: vt eius ſemper voluntatib. non modo ciues aſſenſerint, ſocij obtēperarint, hoſtes obedierint: ſed etiā venti, tempeſtateſq; obſecundarint. hoc breuiſſimè dicam, neminē vnquam tam impudentē fuiſſe, qui à diis immortalib. tot, & tantas res tacitus[g] auderet optare, quot, & quantas dij immortales ad Cn. Pompeiū detulerunt. quod vt illi proprium, ac perpetuum ſit, Quirites, cum cōmunis ſalutis, atq; imperij, tū ipſius hominis cauſa (ſicuti facitis) velle & optare debetis.

49 Quare cùm & bellum ita neceſſariū ſit, vt negligi non poſſit: ita magnum, vt accuratiſſime ſit adminiſtrandum: &[h] cùm ei imperatorem præficere poſſitis, in quo ſit eximia belli ſcientia, ſingularis virtus, clariſſima auctoritas, egregia fortuna: dubitabitis, Quirites, quin hoc tātum boni, quod[i] à diis immortalib. oblatum, & datum eſt, in rempublicam conſeruandam atq; amplificandā conferatis?

50 Quod ſi Romæ Cn. Pompeius priuatus eſſet hoc tempore; tamen ad tantum bellum is erat deligendus, atq; mittendus. nunc, cùm ad ceteras ſummas vtilitates hæc quoq; opportunitas adiungatur, vt in iis ipſis locis adſit, vt habeat exercitū, vt ab iis, qui habent, accipere ſtatim poſſit: quid exſpectamus? aut cur non, ducib. diis immortalibus, eidem, cui cetera ſumma cum ſalute reipublicæ cōmiſſa ſunt, hoc quoq; bellū regium cōmittimus?

51 At enim[k] vir[l] clariſſimus, reipublicæ & veſtris beneficiis ampliſſimis affectus, Q. Catulus: itémque ſummis ornamentis honoris, fortunæ, virtutis, ingenij præditus, Q. Hortenſius, ab hac ratione diſſentiunt: quorum ego auctoritatē apud vos multis locis plurimùm valuiſſe, & valere oportere cōfiteor: ſed in hac cauſa, tametſi cognoſcitis auctoritates cōtrarias fortiſſimorum[m] virorum, & clariſſimorum, tamen, omiſſis auctoritatibus, ipſa re & ratione exquirere poſſumus veritatem: atque hoc facilius, quòd ea omnia, quæ adhuc à me dicta ſunt, iidem iſti vera eſſe concedunt, & neceſſarium bellum eſſe, & magnum, & in vno Cn. Pompeio ſumma eſſe omnia.

Marginal notes (p. 345):

- a *fort.* antecellit.
- b L. vos, Quirites, hoc ipſo ex loco ſæpe cogn. *al.* vos quoque hoc ipſo ex loco ſæpe cognoſtis.
- c Fides Pompeij.
- d L. quam hoſtes omnes omnium gentium, ſanct.
- e Humanitas Pompeij.
- f *al.* permittendum. *al.* committendum.
- g *al.* veſtræ.
- h Auctoritas Pompeij.
- i *al.* ea in re.
- P. B.
- k L. compleriſque omn.
- l *al.* vilitas ex ſumma inopia.
- m *al.* vnius hominis ſpe.
- n *al.* ſo.
- o L. niſi ad id ipſum tempo ris. *al.* niſi ad ipſum diſcrimen eius temporis.
- p *al.* inflatum.
- q *al.* vni ſe huic dediderunt.
- r *al.* quod cōmuni Cretenſium legato. Sic Cicero frumentaria in Verrem ſtatue à communi Siciliæ data & in quaſtura communis Miliadum vexauit. Hic igitur à communi Cretenſium, hoc eſt, communiter ab omnibus Cretenſium populis.
- ſ t veſter imperator.
- t *al.* iſte vel ipſe.
- u *al.* Miſit eū quem Pompeius ſemper legatum iudicauit, hi quibus erat moleſtum &c. & poſt iudicari pro iudicare *al.* ij quibus per erat moleſtum. Sicut ad Atticum vlt. & 5 ad Atticum 10. Nec mihi, per inquam, gratum, feceris & 30. epiſt. ad Atticum 10 & 5. per enim magni æſtimo.

Marginal notes (p. 346):

- P. XIII.
- a *al.* iudicari.
- b Felicitas Pompeij in bello gerendo.
- c *nostra* facilitate.
- d *al.* de ſe ipſe nemo p.
- e L. ſicut æquum eſt hominem de p.
- f L. & ad gloriam.
- g L. Inſolitē quaſi: quod vt vitaretur, Pythagorici iubebant ...
- P. B.
- h L. & ei imperatorem.
- i *fort.* quod vobis à diis.
- k CONFVTATIO.
- l L. vir clariſſimus, amantiſſimus reip. veſtris beneficiis.
- m L. fortiſſimorum, & clariſſimorum virorum, tamen, om.

52 Quid igitur ait Hortenſius? Si vni omnia tribuenda ſunt, vnum digniſſimum eſſe Pompeium: ſed ad vnum tamen omnia deferri non oportere. Obſoleuit iam iſta oratio, re multo magis, quàm verbis, refutata. Nam tu idem, Quincte Hortenſi, multa pro tua ſumma copia, ac ſingulari facultate dicendi, & in ſenatu contra virum fortem A. Gabinium grauiter, ornateque dixiſti, cùm is de vno imperatore contra prædones conſtituendo legem promulgaſſet: & ex hoc ipſo loco permulta[a] idem contra legem verba feciſti.

P. XIV.

53 Quid? tum, per deos immortaleis, ſi plus apud populum R. auctoritas tua, quam ipſius populi R. ſalus, & vera cauſa valuiſſet, hodie hanc gloriam, atque hoc orbis terræ imperiũ teneremus? An tibi tum imperium eſſe hoc videbatur, cùm populi R. legati, prætores, quæſtoreſque capiebantur? cùm ex omnibus prouinciis commeatu & priuato, & publico prohibebamur? cùm ita clauſa[b] erant nobis omnia maria, vt[c] neque priuatam rem maritimam, neque publicam iam obire poſſemus?

54 Quæ ciuitas antea vnquam fuit, non dico Athenienſium[d], quę ſatis latè quondã mare tenuiſſe dicitur: non Karthaginiẽſium, qui permultùm claſſe, maritimiſq; rebus valuerunt: non Rhodiorum, quorum vſq; ad noſtrã memoriam diſciplina naualis, & [e] gloria remãſit: quæ ciuitas antea vnquam tam tenuis, quæ tã parua inſula fuit, quę non portus ſuos, & agros, & aliquã partẽ regionis, atq; oræ maritimæ per ſe ipſa defenderet? At hercle aliquot annos continuos ante legẽ[f] Gabiniã ille populus R. cuius, vſq; ad noſtram memoriam, nomen inuictum in naualib. pugnis permãſerat, magna[g], ac multo maxima parte non modò vtilitatis, ſed dignitatis, atq; imperij caruit.

55 Nos, quorum maiores Antiochum regem claſſe, Perſenq; ſuperarunt, omnibuſq; naualibus pugnis Karthaginienſeis, homines in maritimis rebus exercitatiſſimos, paratiſſimoſq; vicerunt: ij nullo in loco iam prædonibus pares eſſe poteramus. nos quoque, qui antea nõ modò Italiam tutã habebamus, ſed [h] omneis ſocios in vltimis oris auctoritate noſtri imperij ſaluos præſtare poteramus, tum, cum inſula Delos tam procul à nobis in Ægeo mari poſita, quò omnes vndiq; cum mercibus, atq; oneribus commeabant, referta diuitiis, parua, ſine muro nihil timebat: iidẽ non modò prouinciis, atque oris Italiæ maritimis, ac portubus[i] noſtris, ſed etiam Appia iam via carebamus: & his temporib. non pudebat magiſtratus populi R. in hunc ipſum locum adſcendere, cùm eũ vobis maiores veſtri exuuiis nauticis, & claſſium ſpoliis ornatum reliquiſſent.

56 Bono te animo tum, Q. Hortenſi, populus R. & ceteros, qui erant in eadem ſententia, dicere exiſtimauit ea, quæ ſentiebatis: ſed tamen in ſalute communi idem populus R. dolori ſuo maluit, quàm auctoritati veſtræ obtemperare. Itaque vna lex, vnus vir, vnus annus, non modò nos illa miſeria, ac turpitudine liberauit: ſed etiam effecit, vt aliquando verè videremur omnibus gentibus, ac nationibus terra marique imperare.

57 Quo mihi etiam indignius videtur obtrectatum eſſe adhuc, Gabinio[k] dicam, anne Pompeio, an vtrique? (id quod eſt verius:) ne legaretur A. Gabinius Cn. Pompeio expetẽti, ac poſtulanti. Vtrùm ille, qui poſtulat legatũ ad tantum bellum, quem velit, idoneus non eſt, qui impetret, cùm ceteri ad expilandos ſocios, diripiendaſque prouincias, quos voluerunt, legatos eduxerint: an ipſe, cuius lege ſalus, ac dignitas populo R. atque omnibus gentibus conſtituta eſt, expers eſſe debet gloriæ eius imperatoris, atque eius exercitus, qui conſilio ipſius, atque periculo eſt cõſtitutus?

a fort. permulta contra legem v al. permulta item contra eam legem.
b L. clauſa nobis erant omnia
c L. vt neque priuatam rem tranſmarinã, neq.
d Mari valuerunt Athenienſes, Carthaginienſes, Rhodij.
e L. & gloria permanſit.
f Legem Gabinius tulerat vt imperium belli adminiſtrandi Pompeio demandaretur. Vide quæ ſequuntur infra. Vide Dionem, Plutarchum, Ciceronem in oratione pro Cornelio Balbo apud Aſconiũ quæ etiam le- P. 8. ge ſcriptum fuit, vt Pompeius, quos ipſe vellet legatos poſtularet, quod vel ſequentia indicant ſatis.
g fort. magna atque adeò multo maxima
h vel. ſed omneis ioc.
i v.c. portibus.
k L. Gabinio ne dicam, an Pomp.

58 an C.[a] Falcidius[b], Q. Metellus, Q. Cælius[c] Latinienſis[d], Cn. Lentulus, quos omneis honoris cauſa nomino, cum tribuni pl. fuiſſent, anno proximo legati eſſe potuerunt: in hoc[e] vno Gabinio ſunt tam diligentes, qui in hoc bello, quod lege[f] Gabinia geritur, in hoc imperatore, atque exercitu, quem per ſe ipſe conſtituit, etiam præcipuo iure eſſe deberet? de quo legando ſpero conſules ad ſenatum relaturos. qui ſi dubitabunt, aut grauabuntur: ego me profiteor relaturum: neque me impediet cuiuſquam[h], Quirites, inimicum edictum quo minus, fretus vobis, veſtrum ius, beneficiumque defendam: neque præter interceſſionem [i] quidquam audiam: de qua (vt arbitror) iſti ipſi qui minantur, etiam atque etiam, qui id liceat, conſiderabunt. Mea quidem ſententia, Quirites, vnus A. Gabinius, belli maritimi, rerumque[k] geſtarum[l] auctor, comes Cn. Pompeio adſcribitur, propterea quod alter[m] vni[n] id[o] bellum ſuſcipiendum veſtris ſuffragiis detulit: alter delatum, ſuſceptumque confecit.

59 ¶ Reliquum eſt, vt de Q. Catuli[p] auctoritate, & ſententia dicendum eſſe videatur. qui cum ex vobis quæreret, ſi in vno Cn. Pompeio omnia poneretis ſi[q] quid de[r] eo factum eſſet, in quo ſpẽ eſſetis habituri: accepit magnum ſuæ virtutis fructũ, ac dignitatis, cùm omnes propè[s] vna voce, in[t] eo[u] ipſo vos ſpem habituros eſſe dixiſtis. Etenim talis eſt vir, vt nulla res tanta ſit, ac[x] tam difficilis, quam ille nõ & conſilio regere & integritate tueri, & virtute conficere poſſit. ſed in hoc ipſo ab eo vehementiſſimè diſſentio, quod, quo minus certa eſt hominum, ac minus diuturna vita, hoc magis reſp. dum per deos immortaleis licet, frui debet ſummi hominis vita, atque virtute.

60 At[y] enim nihil noui fiat contra[z] exempla, atque inſtituta maiorum. Non dico hoc loco, maiores noſtros ſemper in pace conſuetudini: in bello, vtilitati paruiſſe: ſemper ad nouos caſus tẽporum nouorum conſiliorum rationes accommodaſſe: non[a] dicam duo bella maxima, Punicum, & Hiſpanienſe, ab vno imperatore[b] eſſe confecta: duas vrbeis potentiſſimas, quæ huic imperio maximè[c] minabãtur, Karthaginem, atque Numantiam, ab eodem[d] Scipione eſſe deletas: non commemorabo, nuper ita vobis, patribuſque veſtris eſſe viſum, vt in vno C.[e] Mario ſpes imperij poneretur, vt idem cum Iugurtha, idem cũ Cimbris, idem cum Theutonis bellum adminiſtraret.

61 in ipſo Cn. Põpeio, in quo noui conſtitui nihil vult Q. Catulus, quàm multa ſint noua, ſummaq; Catuli voluntate cõſtituta, recordamini. Quid enim tam nouũ, quàm adoleſcentulum[f], priuatum, exercitũ difficili[g] reip. tẽpore conficere? confecit. huic præeſſe? præfuit. rẽ optimè[h] ductu ſuo gerere? geſſit. Quid tam præter conſuetudinẽ, quàm homini peradoleſcenti, cuius à ſenatorio[i] gradu ætas longè abeſſet, imperium, atq; exercitũ dari? Siciliam permitti, atque Africam, bellumque in ea adminiſtrandum? fuit in his prouinciis ſingulari innocentia, grauitate, virtute: bellum in Africa ma-

a al. C.
b auctor fortè legis Falcidiæ.
c L. Q. Cœlius
d al. Latienſis al. Laterenſis.
e al. hoc Gabinio.
f Lege Gabinia adminiſtrationẽ belli Pompeio demandatũ fuiſſe hic locus indicio eſt.
P. XV.
g al. per vos ipſe.
h al. cuiuſquam iniquitas quo minus &c.
i Trebellij Trib. pleb.
k L. rerump. geſtarum comes Cn. Pompeio
l al. rerum geſtarum Cn. Pompeio ſocius adſcribitur.
m Gabinius
n Pompeio
o L. illud bellum
p eius orationem & diſſuaſionem vide apud Dionem
q L. ſi quid eo factũ eſſet
r id eſt ſi obiiſſet: ominis cauſa mortis mentionem vitauit.
s v. c. vna propè voce
t in ipſo vos ſpem h
u idem Valerius, & Plutarchus
x fort. nec tam diff
z L. At enim (inquit) noui nihil fiat
a Exemplis & inſtitutis maiorũ non ſemper honores imperatorij decreti apud Romanos.
a L. non dico duo
b P. Scipione Æmiliano
c fort. maximè imminebant Karth.
d al. eodem eſſe debebas
e Vide Plutarchum in Mario Liuiũ & Salluſtium
f annos natũ XXIII. Plutarch.
g Sylla iſto capto Carbone
i De ſenatorum ætate alias diſtradde Plutarchum in eius vita.

Digitized by Google

ca maximum confecit, victorem exercitum
deportauit [a]. Quid verò tam inauditum quam
equitem R. triumphare? at eam quoq; rē po-
pulus R. non modo vidit, ſed etiam ſtudio [b]
omni viſendam [c] putauit.

62 Quid tam inuſitatum, quàm vt, cùm
duo [d] conſules clariſſimi, fortiſſimiq; eſſent,
eques [e] R. ad bellum maximum, formidolo-
ſiſſimumque pro conſule mitteretur? miſſus
eſt. quo quidē tempore, cum eſſet non nemo
in ſenatu, qui diceret, nō oportere mitti homi-
nē priuatū pro conſule: L. Philippus dixiſſe
dicitur, *Non ſe illum ſua ſententia pro conſule, ſed*
pro conſulibus mittere. Tanta in eo reip. bene ge-
rendæ ſpes conſtituebatur, vt duorū conſulū
munus vnius adoleſcentis virtuti cōmittere-
tur. Quid tam ſingulare, quā vt ex ſenatuſcon-
ſulto legibus [f] ſolutus, conſul ante fieret, quā
vllum alium magiſtratum per leges capere
licuiſſet? quid tam incredibile, quàm vt ite-
rum eques R. ex S. C. triumpharet? quæ in o-
mnibus hominibus noua poſt hominum me-
moriā cōſtituta [g] ſunt, ea tam multa nō ſunt,
quàm hæc quę in hoc vno homine vidimus.

63 Atq; hæc tot exempla, tanta, ac tam no-
ua, profecta ſunt in eundem hominem à [h] Q.
Catulo, atq; à cæterorū eiuſdē dignitatis am-
pliſſimorū hominum auctoritate. Quare vi-
deant, ne ſit periniquum, & nō ferendum, il-
lorū auctoritatē de Cn. Pompeij dignitate à
vobis comprobatā ſemper eſſe: veſtrū ab illis
de eodem homine iudicium, populiq; R. au-
ctoritatē improbari: præſertim cùm iam ſuo
iure populus R. in hoc homine ſuam auctori-
tatem vel contra omneis, qui diſſentiunt, poſ-
ſit defendere. propterea quod, iſtis reclaman-
tibus, vos vnum illum ex omnibus delegi-
ſtis, quem bello prædonum præponeretis.

64 Hoc ſi vos temerè feciſtis, & reip. parū
conſuluiſtis: rectè iſti ſtudia veſtra ſuis conſi-
liis regere conantur. ſin autem vos plus tum
in rep. vidiſtis: vos, his repugnantibus, per vo-
metipſos dignitatem huic imperio, ſalutem
orbi terrarū attuliſtis: aliquando iſti princi-
pes, & ſibi, & ceteris populi R. vniuerſi aucto-
ritati parendū eſſe fateantur. Atq; in hoc bel-
lo Aſiatico, & regio, non ſolum militaris illa
virtus, quæ eſt in Cn. Pompeio ſingularis, ſed
aliæ quoq; virtutes animi multæ, & magnæ
requirūtur. difficile eſt in Aſia, Cilicia, Syria [i],
regniſq; exterarū [k] nationū ita verſari veſtrū
imperatorem, vt nihil aliud, quam de hoſte,
ac de laude, cogitet. deinde etiam ſiqui ſunt
pudore, ac temperantia moderatiores: tamen
eos eſſe taleis [l], propter multitudinem cupi-
dorum hominum nemo arbitratur.

65 Difficile eſt dictu, Quirites, quanto in
odio ſimus apud exteras nationes, propter eo-
rum, quos ad eas [m] hoc anno cū imperio mi-
ſimus, iniurias ac libidines. Quod enim fanū
putatis in illis terris noſtris [n] magiſtratib. re-
ligioſum, quā ciuitatē ſanctā, quam domū ſa-
tis clauſam, ac munitā fuiſſe? vrbes iam locu-
pletes, ac [o] copioſę requirūtur, quib. cauſa bel-
li propter diripiendi cupiditatem [p] inferatur.

66 Libenter hæc coràm [q] cum Q. Catulo,
& Q. Hortenſio diſputarem, ſummis & clariſ-
ſimis viris. Nouerunt enim ſociorū vulnera:
vident eorum calamitates, querimonias au-
diunt. Pro ſociis vos cōtra hoſteis exercitum
mittere putatis, an hoſtium ſimulatione, con-
tra ſocios, atque amicos? quæ ciuitas eſt in
Aſia, quæ non [r] modò vnius imperatoris,

a L. deportauit
b L. omni ſtudio
c al. viſendam & concelebrādā putauit.
d D. Brutus & Aemilius.
e Q. Metellus Pius.
f Legibus ſolui dicuntur, quibus præci- P. XVI. puo iure, vt legibus nō teneantur ſenatuſconſulto permittitur.
g fort. inſtituta ſunt,
h L. à Q. Catuli, atque
i al. Cilicia, Lycia, Syria.
k al. extremarum. al. interiorum. Sed planè nihil muto. mos enim ſequitur exteras nationes.
l v. c. talis. P. B.
m al. eos per hos annos cū imperio &c. malè vix eſt enim vt haec referas, eos, ad prouincias.
n L. veſtris magiſtr.
o L. & copioſæ.
p al. facultatem.
q L. coràm Q. Catulo.
r L. non modò imperatoris

A aut legati, ſed vnius tribuni militum animos,
ac [a] ſpiritus capere poſſit? Quare etiam ſi quē
habetis, qui, collatis ſignis, exercitus regios
ſuperare poſſe videatur: tamen, niſi [b] erit idē
q ſe à pecuniis ſociorū, qui ab eorū cōiugib.
ac liberis, qui [c] ab auro, gazaq. regia, manus, o-
culos, animū cohibere poſſit: nō erit idoneus,
qui ad bellū Aſiaticum, regiumq; mittatur.

67 Ecquam putatis ciuitatem pacatā fuiſ-
ſe, quæ locuples ſit? ecquā eſſe locupletē, quæ
B iſtis pacata eſſe videatur? Ora maritima, Qui-
rites, Cn. Pompeium non ſolum propter rei
militaris gloriam, ſed etiā propter animi con-
tinentiam requiſiuit. Videbat [d] enim populus
R. [e] nō locupletari quotannis pecunia publi-
ca, præter [f] paucos, neq; [g] eos quidquā aliud
aſſequi claſſium nomine, niſi vt, detrimentis
accipiendis, maiore affici turpitudine videre-
mur. Nūc, qua cupiditate homines in prouin-
cias, quib. iacturis, quibus conditionib. profi-
C ciſcātur, ignorant videlicet iſti, qui ad vnum
deferenda eſſe omnia non arbitrantur? Quaſi
verò Cn. Pompeiū nō cum ſuis virtutibus, tū
etiam alienis vitiis magnum eſſe videamus.

68 Quare nolite [h] dubitare, quin huic vni
credatis omnia, qui inter [i] annos tot vnus in-
uentus ſit, quem ſocij in vrbeis ſuas cum ex-
ercitu veniſſe gaudeant. Quod ſi auctoritatib.
hanc cauſam, Quirites, confirmandā putatis:
eſt vobis auctor, vir bellorū omniū, maxima-
D rumq; rerum peritiſſimus, P. Seruilius: cuius
tantæ res geſtæ terra, mariq; exſtiterunt, vt
cū de bello deliberetis, auctor vobis grauior
eſſe nemo debeat: eſt C. Curio ſummis [k] ve-
ſtris beneficiis, maximiſq; reb. geſtis, ſummo
ingenio, & prudentia præditus: eſt Cn. Lentu-
lus, in quo omnes, pro ampliſſimis veſtris ho-
noribus, ſummū conſilium, ſummam graui-
tatē eſſe cognoſcitis: eſt C. Caſſius, integritate,
virtute, cōſtantia ſingulari. Quare videte, num
E horum auctoritatibus, illorum orationi, qui
diſſentiunt, reſpondere poſſe videamur.

69 ¶ Quæ [l] cùm ita ſint, C. Manili, pri-
mùm iſtam tuam & legem, & voluntatem,
& ſententiam laudo, vehementiſſimeque
comprobo: deinde te hortor, vt auctore po-
pulo R. maneas in ſententia, néve cuiuſquam
vim, aut minas pertimeſcas. Primum in te
ſatis eſſe animi, conſtantiæque arbitror: de-
inde, cùm tantam multitudinem cum tanto
F ſtudio adeſſe videamus, quantam non [m] ite-
rum in eodē homine præficiendo vidimus [n]:
quid eſt, quod aut de re, aut de perficiendi
facultate dubitemus? Ego autem, quicquid in
me eſt ſtudij, laboris, ingenij, quidquid hoc
beneficij populi Rom. atque hac poteſtate
prætoria, quidquid auctoritate, fide, con-
ſtantia poſſum, id omne ad hanc rem confi-
ciendam, tibi, & populo Rom. polliceor, &
defero. 70 teſtorque omneis [o] deos, & eos
G maximè qui huic loco, temploque præſident,
qui omnium menteis eorum, qui ad remp.
adeunt, maxime perſpiciunt, me hoc neque
rogatu facere cuiuſquam, neque [p] quò Cn.
Pompeij gratiam mihi per hanc cauſam cō-
ciliari putem, neque quo mihi ex cuiuſquam
amplitudine, aut præſidia periculis, aut ad-
iumenta honoribus quæram: propterea quòd
pericula facilè, vt hominem præſtare opor-
tet, innocentia tecti pellemus: honoris autem
H neque ab vno, neque [q] ex hoc loco, ſed eadē
noſtra illa laborioſiſſima ratione vitæ, ſi ve-
ſtra voluntas feret, conſequemur.

a al. ac ſpem capere p.
b L. niſi idem erit is, qui
c al. qui ab ornamentis fanorum atq; oppidorum, qui ab auro &c.
d L. Videbat enim, populū R.
e Ant. Auguſt. R. non locupletari.
P. XVII.
f Pantaratib. Prætores.
g L. Neq; eos quicquam aliud aſſ.
h L. nolite dubitare, Quirites, quin h.
i fort. inter tot annos
l PERORATIO.
k L. ſummis veſtris beneficiis viris, maximis reb. eſt.
m al. nunc.
n al. videmus.
P. B.
o v. c. omnis deos
p al. neque quòd
q al. neq; ab hoc loco.

71 Quamobrem, quicquid in hac cauſa mihi ſuſceptũ eſt, Quirites, id omne me reip. cauſa ſuſcep ſſe conmemo:tantumq; abeſt, vt aliquam bonam gratiam mihi quæſiſſe videar, vt multas etiam ſimultates partim obſcuras, partim apertas [a] intelligam, mihi non

A neceſſarias, vobis non inutileis, ſuſcepiſſe. ſed ego me hoc honore præditũ, tantis veſtris beneficiis affectum, ſtatui, Quirites, veſtram voluntatem, & reip. dignitatem, & ſalutem prouinciarum, atque ſociorum, meis omnibus commodis, & rationibus præferre oportere.

a al. apertas, mihi non neceſſarias, nobis inutiles, intelligam me ſuſcepiſſe.

PRO A. CLVENTIO AVITO[a],

ORATIO DECIMA QVARTA.

SYNOPSIS.

¶ Quæſtio *An Cluentius Oppianicum vitricum veneno ſuſtulerit, & An Oppianicus iuſte condemnatus.* Accuſator T. *Atticus Piſaurenſis*: Reus *A. Cluentius*: Patronus Cluentij *Cicero, idemque Prætor de pecuniis repetundis*: Prætor, *Q. Naſo*: Iudex, *Q. Voconius.* Acta *in foro anno* 687. Euentus *Cluentius abſolutus.*

ANIMADVERTI [b], iudices, omnem accuſatoris orationem, in duas diuiſam eſſe parteis [d]: quarum altera mihi niti, & magnoperè confidere videbatur inuidiâ iam inueteratâ iudicij Iuniani [e]: altera tantummodo conſuetudinis cauſa timidè, & diffidenter attingere rationem veneficij criminum: qua de re lege eſt hæc quæſtio conſtituta. Itaque mihi certum eſt hanc eandem diſtributionem, inuidiæ, & criminum [f], ſic in defenſione ſeruare, vt omnes intelligant, nihil me nec ſubterfugere voluiſſe reticendo, nec obſcurare dicendo.

2 Sed cùm conſidero, quomodo mihi in vtraq; re ſit elaborandum, altera pars, ea quæ propria eſt iudicij veſtri, & legitimæ veneficij quæſtionis, per mihi breuis & non magnæ in dicendo contentionis fore videtur: altera autem, quæ procul à iudicio remota eſt, quæ concionibus ſeditioſè concitatis accommodatior eſt, quàm tranquillis, moderatiſq; iudiciis, proſpicio [g], quantum in agendo difficultatis, & quantum laboris ſit habitura.

3 Sed in hac tanta difficultate, illa me res tamen, iudices, conſolatur, quòd vos de criminib. ſic audire conſueuiſtis [h], vt eorũ omnem diſſolutionem ab oratore quæratis: vt nõ exiſtimetis, plus vos ad ſalutẽ reo largiri oportere, quàm quantũ defenſor, purgãdis criminibus, cõſequi, & dicendo probare potuerit. De inuidia autẽ ſic inter vos diſceptare debetis, vt nõ, quid dicatur à nobis, ſed quid oporteat dici, conſideretis. Agitur enim in criminibus, A. Cluentij proprium periculum: in inuidia, cauſa communis. Quamobrem alteram partẽ cauſę ſic agemus, vt vos doceamus: alteram, ſic, vt oremus. in altera diligentia veſtra nobis adiungenda eſt: in altera, fides imploranda. nemo eſt enim, qui inuidię ſine veſtro, ac ſine talium virorũ ſubſidio poſſit reſiſtere.

4 Equidem, quod ad me attinet, quo me vertam, neſcio. negem fuiſſe illam infamiam iudicij corrupti? negem [i] illam rem agitatam in concionibus? iactatam in iudiciis? commemoratam in ſenatu? euellam [k] ex animis hominum tantam opinionem? tam penitus inſi-

A tam? tam vetuſtam? non eſt noſtri ingenij: veſtri auxilij eſt, iudices, huius innocentiæ ſic in calamitoſa fama, quaſi in aliqua pernicioſiſſima flamma, atque in communi incendio ſubuenire.

5 Etenim *ſicut aliis in locis parum firmamenti, & parum [a] virium ſatſitas habet: ſic in hoc loco falſa inuidia imbecilla eſſe debet.* dominetur in concionibus, iaceat in iudiciis: valeat in opinionibus, ac ſermonibus imperitorum,

B ab ingeniis prudentium repudietur: vehementeis habeat repentinos impetus, ſpatio interpoſito, & cauſa cognita conſeneſcat. denique illa definitio iudiciorum æquorum, quæ nobis à maioribus tradita eſt, retineatur: vt in iudiciis & ſine inuidia culpa plectatur, & ſine culpa inuidia ponatur.

6 Quamobrem à vobis, iudices, antequã de ipſa cauſa dicere incipio, hæc poſtulo: primum, id quod æquiſſimum eſt, vt nequid huc

C præiudicati afferatis. etenim *non modo auctoritatem, ſed etiam nomen iudicum amittemus, niſi hic ex ipſis cauſis iudicabimus, ac ſi ad cauſas iudicia iam facta domo deferemus.* deinde ſi quam opinionem iam veſtris mentibus comprehendiſtis, ſi eam ratio conuellet, ſi [b] ratio labefactabit, ſi denique veritas extorquebit: ne repugnetis, eamque animis veſtris aut libentibus, aut æquis remittatis. tum autem, cùm ego vnaquaque de re dicam & diluam, ne ipſi

D quæ contraria ſunt, taciti cogitationi veſtræ ſubiiciatis: ſed ad extremum exſpectetis, & me meum dicendi ordinem ſeruare patiamini: cùm [c] peroraro, tum, ſi quid erit præteritum, à me requiratis.

7 Ego me, iudices, ad eam cauſam accedere, quæ iam per annos octo continuos ex contraria parte audiatur, atque ipſa opinione hominum tacita propè cõuicta, atq; damnata ſit, facilè intelligo: ſed, ſiquis mihi deus

E veſtram ad me audiendum beneuolentiam [d] conciliarit: efficiam profectò, vt intelligatis, *nihil eſſe homini tam timendum, quàm inuidiam: nihil innocenti, ſuſcepta inuidia, tam optandum, quàm æquum iudicium,* quòd [e] in hoc vno denique falſæ infamiæ finis aliquis, atque exitus reperiatur. Quamobrem magna me ſpes tenet, ſi ea, quæ ſunt in cauſa, explicare, at-

a al. Habito & ita citatur hæc oratio in l. Cicero 30 ff de pœnis & in libro de Oratore perfecto, ſic hoſpes hab ſui Maſiniſſa Ciceroni de ſeneƈtute. Ipſa habita Vale io 6. c. de libidine dictis. Et libro de vniuerſitate Ciceronis habemus anno. Paulo 3. ſentent. 4. 5. 7. bona habita: quæ vos tandem præſtat quod aula: vt P. XVIII. & inſcrip lo nibus, Habe pro aue.

b EXORDIVM.

c in Attici Piſaurenſis.

d v. c. partis.

e quo Oppianicus accuſante Cluentio, iudice quæſtionis C. Iunius condemnatus.

f Tua veneficia obiiciebat accuſator. Quòd C. Vibium Capadocem, veneno ſuſtuliſſet. Oppianico paraſſet venenum, quòd eſt Balbutius quidam interceptum bibiſſet ſtatim eſſet mortuus. Quod Oppianicum patrem veneno per Aſellium quendam in pane P. B neceſſet.

g al. perſpicio.

h v. c. conſueſtis.

i l. regem eſſe illam l.

k L. euellere ex animo hominum tantam opinionem, iã pec. ſitam, tam vetuſtam, non eſt a.

a L. parum virium veritas habet.

b L. ſi oratio labefactabit P. XIX.

c al. cùm peroratum fuerit, ſi quid

d L. beneuolentiam

e L. quòd in hoc denique.

Digitized by Google

te, atque omnia dicendo conſequi potuero, hunc locum, conſeſſumque veſtrum, quem illi horribilem A. Cluentio, ac formidoloſum fore putauerunt, eum tandem eius fortunæ miſeræ, multumque iactatæ portum, ac perfugium futurum.

8 Tametſi permulta ſunt, quæ mihi, antequàm de cauſa dicam, de communibus inuidiæ periculis dicenda eſſe videantur: tamen, ne diutius oratione mea ſuſpenſa exſpectatio veſtra teneatur, aggrediar ad crimen cum illa deprecatione, iudices, qua mihi ſæpiùs vtendum eſſe intelligo, ſic vt me audiatis, quaſi [a] hoc tempore hæc cauſa primum dicatur, ſicuti dicitur, non quaſi ſæpe iam dicta, & nunquam probata ſit. hodierno enim die primum veteris iſtius criminis diluendi poteſtas eſt data: ante hoc tempus error in hac cauſa atq; inuidia verſata eſt. Quamobrem dum multorum annorum accuſationi breuiter, dilucideque reſpondeo, quæſo, vt me, iudices, ſicuti facere inſtituiſtis, benignè attenteq; audiatis.

9 ¶ *Corrupiſſe dicitur A. Cluentius iudicium pecunia, quo inimicum ſuum innocentem*, [b] *Statium Albium condemnaret.* Oſtendam, iudices, primùm, quoniam caput illius atrocitatis, atque inuidiæ fuit, innocentem pecunia circumuentum, neminem vnquam maioribus criminibus, grauioribus teſtibus eſſe in iudicium vocatum: deinde ea de eo præiudicia eſſe facta ab ipſis iudicibus, à quibus condemnatus eſt, vt non modò ab iiſdem, ſed ne ab aliis quidem vllis, abſolui vllo modo poſſet. Cùm hæc docuero, *tum illud oſtendam*, quod maximè requiri intelligo, iudicium illud pecunia eſſe tentatum, non à Cluentio, ſed contra Cluentium: faciamque vt intelligatis, in tota illa cauſa quid res ipſa tulerit, quid error affinxerit, quid inuidia conflarit.

10 ¶ Primùm [c] igitur illud[d] eſt, ex quo intelligi poſſit, debuiſſe Cluentium magnopere cauſæ confidere, quòd certiſſimis criminibus & teſtibus fretus ad accuſandum deſcenderit. Hoc loco faciendum mihi [e], iudices, eſt, vt vobis breuiter illa, quibus Albius condemnatus eſt, crimina exponam. Abs te peto, Oppianice, vt me inuitum de patris tui cauſa dicere exiſtimes, adductum fide, atq; officio defenſionis. etenim tibi ſi in præſentia ſatisfacere non potuero, tamen multæ mihi ad ſatisfaciendum reliquo tempore facultates dabuntur: Cluentio niſi nunc ſatisfecero, poſtea mihi ſatisfaciendi poteſtas non erit. ſimul & illud quis eſt, qui dubitare debeat, contra damnatum, & mortuum, pro incolumi & viuo dicere: cùm illi, in quem dicitur, damnatio omne ignominiæ periculum iam abſtulerit, mors vero etiam doloris [f]? huic autem, pro quo dicitur, nihil poſſit offenſionis accedere [g] ſine acerbiſſimo animi ſenſu, ac dolore, & ſine ſummo dedecore vitæ, ac turpitudine?

11 Atque vt intelligatis, Cluentium non accuſatorio animo, non oſtentatione aliqua, aut gloria adductũ, ſed nefariis iniuriis, quotidianis inſidiis, propoſito ante oculos vitæ periculo, nomen Oppianici detuliſſe, paullo longiùs exordium rei demonſtrãdæ reperam: quod quæſo, iudices, ne moleſtè patiamini. *principiis enim cognitis, multo faciliùs extrema intelligetis.* ¶ [h] A. Cluentius Auitus [i], fuit pater huiuſce, iudices, homo non ſolùm municipij Larinatis[k], ex quo erat, ſed etiam regionis illius, & vicinitatis, virtute, exiſtimatione, nobilitate facilè princeps. Is cùm eſſet mortuus, Sylla & Pompeio Coſs. reliquit hunc annos xv natum: grandem autem, & nubilem filiam, quæ breui tempore poſt patris mortem nupſit A. Aurio Melino, conſobrino [a], ſuo adoleſcenti in primis, vt tum habebatur, inter ſuos & honeſto, & nobili.

12 Cùm eſſent hæ nuptiæ plenæ dignitatis, plenæ concordiæ, repente eſt [b] exorta mulieris importunæ nefaria libido, non ſolũ dedecore, verùm etiam ſcelere coniuncta [c]. Nam Saſſia mater [d] huius Auiti (mater [e] enim à me nominis [f] cauſa, tametſi in hunc hoſtili odio & crudelitate eſt, mater, inquam, appellabitur: neque vnquam illa ita de ſuo ſcelere, & immanitate audiet, vt naturæ [g] nomen amittat. Quo enim eſt ipſum nomen amantius, indulgentiùſque maternum, hoc illius matris, quæ multos iam annos, & nunc cùm [h] maximè filium interfectum cupit, ſingulare ſcelus, maiore odio dignum eſſe ducetis.) Ea igitur mater Auiti [i], Melini illius adoleſcentis, generi ſui, contrà quàm fas erat, amore capta, primò neque idipſum diu, quoquo modo poterat, in illa cupiditate continebatur: deinde ita flagrare cœpit amentia, ſic inflammata ferri [k] libidine, vt eam non pudor, non pudicitia, non pietas, nõ macula familiæ, non hominum fama, non filij dolor, non filiæ mœror à cupiditate reuocaret.

13 Animum adoleſcentis, nondum conſilio, ac ratione firmatum, pellexit iis omnib. rebus, quibus illa ætas capi, ac deliniri poteſt. filia, quæ non ſolùm illo communi dolore muliebri in eiuſmodi viri iniuriis angeretur, ſed nefarium matris pellicatum ferre non poſſet, de quo ne queri quidem ſine ſcelere ſe poſſe arbitraretur, ceteros ſui tãti mali ignaros eſſe cupiebat: in huius amãtiſſimi ſui fratris manibus, & gremio, mœrore, & lacrymis conſeneſcebat.

14 Ecce autem ſubitum diuortium: quod ſolatium malorum omnium fore videbatur. diſcedit [l] à Melino Cluentia: vt in tantis iniuriis, non inuita: vt à viro, non libenter. Tum verò illa egregia, ac præclara mater, palã exſultare lætitia, ac triumphare gaudio cœpit, victrix filiæ, nõ libidinis. Itaq; diutius ſuſpicionibus obſcuris lædi famam ſuã noluit: lectũ [m] illũ genialẽ [n], quẽ biennio antè filiæ ſuæ nubenti ſtrauerat, in eadem domo ſibi ornari, & ſterni, expulſa atq; exturbata filia, iubet. nubit genero ſocrus, nullis [o] auſpicib. [p], nullis auctoribus, funeſtis omnibus [q] omnium.

15 O mulieris ſcelus incredibile, & præter hanc vnam, in omni vita inauditum! ô libidinem effrenatam, & indomitam! ô audaciã ſingularem! non timuiſſe, ſi minùs vim deorũ, hominúmq; famã, at illã ipſam noctẽ faceiſque [r] illas nuptiales? nõ limen [ſ] cubiculi? nõ cubile filiæ? nõ parietes deniq; ipſos, ſuperiorum teſtes nuptiarum? Perfregit ac proſtrauit omnia cupiditate, ac furore: vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.

16 Tulit hoc commune dedecus iam familiæ, cognationis, nominis, grauiter filius: augebatur autẽ eius moleſtia quotidianis querimoniis, & aſſiduo fletu ſororis. ſtatuit tamen nihil ſibi in tãtis iniuriis, ac tãto ſcelere matris, grauiùs [t] faciẽdum, quã vt illa matre ne

a al. quaſi hoc tempore primum hæc cauſa d.
P. 8
b Propoſitio.
c CONFIRMATIONIS pars prima.
d L. illud eſt,
e fort. mihi eſt, iudices, vt vob.
f al. dolorẽ?
g L. accidere huic.
P. XX.
h Narratiuncula de Cluentij matre.
i lib. vulg. habitus.
k Larinum oppidum Apuliæ 3. Plin.

a Nuptiæ legitur permiſſæ inter conſobrinos.
b al. exorta eſt.
c L. coniuncta. fort. conquinata.
d Talis Sophocli Electra μήτηρ ἀμήτωρ.
e L. mater enim à me in omni cauſa.
f al. in omni cauſa.
g Naturæ nomen, hoc eſt, maternum.
h al. quàm maximè.
i lib. vulg. Habiti.
k al. inflammata libid.
l χωρίζεται.
m Lectus genialis in hu- P. B. norem Genij ſternebatur in nuptiis. Feſtus.
n al. genialẽ alii ita legẽdum apud Horat. 1. Epiſtol. & in inſcriptione Commodi ſtra lege Dis genialibus. & apud Auſoniũ Periocha 4. Iliad. Eadem ratione geniales deos legi oportere apud Feſtum.
o lib. vel nullis auſpiciis.
p Auſpicato veteres omnia vt & nuptias contrahebãt. Cic. 1. de Diuin. & Valer. 2. dixi plura ad leg. 21 ſub titulo de nuptiis.
q De ominibus nuptiarũ vide Virgil. 4. ad illum verſum, primiſq; iugarat ominibus & 1 Valer. 5. adde Cicer. 1. de Diuinat.
r Faces in nuptiis præferri vt & ignem, & aquam moris fuit apud veteres. vide Feſtum in Facẽ. dixi ad l. Seiæ. § virgini. ff de donat. inter vir. & vxorem. Plin. lib. 16. Plutarchũ.
ſ Puella nubens, cùm ad limen mariti perueneriat, poſtes laneis villis ornare, & oleo tangere ſolebat, vnde vxores dictæ, quaſi vngores, Seruius 4. Aeneid. & Plin. 9. Cauebat quoque vxor domum mariti ingrediens, ne limen attingeret. & cur, vide Plut. in probl. Seruium ad Eclog. 8. Virg. Lucan. 2. Plaut. Caſin.
t L. grauius eſſe faciendum.

Digitized by Google

vteretur: ne, quã videre ſine ſummo animi dolore nõ poterat, ea ſi matre vteretur, nõ ſolùm videre, ſed etiã probare ſuo iudicio putaretur.

17 Initium quod huic cum matre fuerit ſimultatis, audiſtis[a]. pertinuiſſe hoc ad cauſam, tunc[b], cùm reliqua cognoueritis, intelligetis. Nam illud me nõ præterit, cuiuſmodicumq; mater ſit, tamen in iudicio filij de turpitudine parentis dici vix oportere. non eſſem ad vllam cauſam idoneus, iudices, ſi hoc, quod in communibus hominum ſenſibus, atque in ipſa natura poſitum, atq; infixum eſt, id ego, cùm[c] ad amici pericula depellenda adhiberer, non viderem. *Facile intelligo non modo reticere homines parentum iniurias, ſed etiam animo æquo ferre oportere.* Sed ego ea quæ ferri poſſunt, ferenda: quæ taceri, tacenda eſſe arbitror.

18 Nihil in vita vidit calamitatis A. Cluentius, nullum periculũ mortis adiit. nihil mali timuit, quod non totum à matre eſſet[d] conflatum, & profectum. Quæ hoc tempore ſileret omnia, atq; ea, ſi obliuione non poſſet, tamen taciturnitate ſua tecta eſſe pateretur. ſed ea vero ſic agit, vt prorſus reticere nullo modo poſſit. Hoc enim ipſum iudicium, hoc periculum, illa[e] accuſatio, omnis teſtium copia quæ futura eſt, à matre initio eſt adornata, à matre hoc tempore inſtruitur. atq; omnib. eius opibus, & copiis cõparatur: ipſa deniq; nuper Larino, huius opprimendi cauſa, Romã aduolauit. præſto eſt mulier audax, pecunioſa, crudelis: inſtruit accuſatores, inſtruit[f] teſteis: ſqualore huius, & ſordibus lætatur: exitium[g] exoptat: ſanguinem ſuum profundere omnem cupit, dummodò profuſum huius ante videat. Hæc niſi omnia perſpexeritis in cauſa: temerè à nobis illam appellari putatote. ſin autem erunt & aperta, & nefaria: Cluentio ignoſcere debetis, quod hæc à me dici patiatur: mihi ignoſcere non deberetis, ſi tacerem.

19 ¶ Nunc[h] iam ſummatim exponam quibus criminibus Oppianicus damnatus ſit: vt & conſtãtiã A. Cluentij, & rationẽ accuſationis perſpicere poſſitis. Ac primùm cauſa accuſãdi quæ fuerit, oſtendam: vt id ipſum A. Cluentium vi & neceſſitate coactũ feciſſe videatis.

20 Cùm manifeſtò venenum deprehendiſſet, quod vir matris Oppianicus ei paraiſſet: & res non coniectura, ſed oculis, ac manibus teneretur, neque in cauſa illa dubitatio poſſet eſſe: accuſauit Oppianicum, quàm conſtanter, & quàm diligenter, poſtea dicam: nunc hoc ſcire vos volui, nullam huic aliam accuſandi cauſam fuiſſe, niſi vti propoſitum vitæ periculum, & quotidianas capitis inſidias hac vna ratione vitaret. Atque vt intelligatis, his[i] accuſatum eſſe criminibus Oppianicum, vt neque accuſator timere[k], neque reus ſperare debuerit[l]: pauca vobis illius iudicij crimina exponam: quibus cognitis, nemo veſtrûm mirabitur, illum, diffidentem rebus ſuis, ad Stalenum, atque ad pecuniam confugiſſe.

21 Larinas quædam fuit Dinea, ſocrus Oppianici: quę filios habuit M. & Numerium Aurios, & Cn. Magium, & filiam Magiam, nuptã Oppianico. M. Aurius adoleſcentulus, bello Italico[m] captus apud Aſculum[n], in Q. Sergij ſenatoris, eius q inter[o] ſicarios dãnatus eſt, manus incidit, & apud eũ fuit in ergaſtulo[p]. P. Numerius autẽ Aurius frater, mortuus eſt heredemq; Cn. Magium, fratrẽ ſuũ, reliquit. poſtea Magia, vxor Oppianici, mortua eſt. poſtremò vnus, q reliquus erat, Dineæ filius, Cn. Magius

a L. audiuiſtis.
b L. iam, cùm
c al. quis.
d L. eſſet conflatum, & perfectum.
e L. hæc accuſatio,
f L. inſtituit teſteis } id eſt docet.
P. B.
g L. exitium ei exoptat.
h Narratiuncula de damnatione Oppianici (cui tertio Saſſia mater Cluentij nupſerat) & eius criminibus, hoc eſt de M. Aurio & aliis interfectis. De Saſſia matre Cluentij ducta & occiſis duobus filiis ex Papia & Nouia natis. De Cluentia vxore veneno ſublata. De Oppianico fratre & eius vxore prægnante ſublatis: De Magij vxore quam procurato prius abortu, duxit. De Aſinio Larinate occiſo per Auillium. De Dineæ ſocrus cæde. De falſo in Dineæ teſtamento commiſſo. De tabulis publicis Larinatium corruptis.
i L. his acc.
k al. timere debuerit.
l al. potuerit.
m quod & Marſicum, quod à Marſis coeptum: & Sociale Strabo. 5. adde Ciceronem pro Sylla.
n Aſculum colonia Liceni 3. Plin. 13. Strab. 5.
o Crimen inter ſicarios dicebatur, ſi eadem ferro aut telo factum.
p Ergaſtulum locus ſeu carcer vinctorum & gladiatorũ [illegible]

eſt mortuus, is fecit heredem illum adoleſcẽtem[a] Oppianicum, ſororis ſuæ filium, eúmq; partiri[b] cum Dinea matre iuſſit. interim venit index ad Dineam, neque obſcurus, neque incertus, qui nuntiaret ei, filium eius, M. Auriũ, viuere, & in agro Gallico eſſe in ſeruitute.

22 Mulier, amiſſis liberis, cùm vnius filij recuperandi ſpes eſſet oſtẽtata, omneis[c] ſuos propinquos, filiique ſui neceſſarios conuocauit, & ab iis flens petiuit[d], vt negotium ſuſciperent, adoleſcentem inueſtigarent, ſibi reſtituerent eum filium, quem[e] tantum vnum ex multis fortuna reliquum eſſe voluiſſet. Hæc cùm agere inſtituiſſet, oppreſſa morbo eſt. itaque teſtamentum fecit eiuſmodi, vt illi filio L L S. c c c c c I ɔ ɔ ɔ ɔ. millia legaret, heredem inſtitueret eundem illum Oppianicũ, nepotem ſuum, atque his diebus paucis eſt mortua. propinqui tamen illi, quemadmodũ viua Dinea inſtituerant, ita mortua illa ad inueſtigandum Aurium cum eodem illo indice in agrum Gallicum profecti ſunt.

23 Interim Oppianicus, vt erat, ſicuti multis ex rebus reperietis, ſingulari ſcelere, & audacia, per quendam Gallicanum, familiarem ſuum, primum illum indicem pecunia corrupit: deinde ipſum Aurium, non magna iactura facta, tollendum, interficiendúmque curauit. Illi autem, qui erant ad propinquum inueſtigandum, & recuperandum profecti, litteras Larinum ad Aurios, illius adoleſcentis propinquos, ſuoſque neceſſarios, mittunt: ſibi difficilem eſſe inueſtigandi rationem, quòd intelligerent indicem ab Oppianico eſſe corruptum. Quas litteras A. Aurius, vir fortis, & experiens, & domi nobilis, M. illius Aurij propinquus, in foro palàm, multis audientibus, cùm adeſſet Oppianicus, recitat, & clariſſima voce ſe nomen Oppianici, ſi interfectum M. Aurium comperiſſet, delaturum eſſe teſtatur.

24 Interim breui tempore illi, qui erant in agrum Gallicum profecti, Larinum reuertũtur: interfectum eſſe M. Aurium renuntiant. animi non ſolum propinquorum, ſed etiam omnium Larinatium odio Oppianici, & illius adoleſcentis miſericordia commouẽtur. Itaque cùm A. Aurius, qui antea denuntiarat, clamore hominem, ac minis inſequi cœpiſſet: Larino profugit, & ſe in caſtra clariſſimi viri, Q. Metelli, contulit.

25 Poſt illam *fugam*[f] *& ſceleris, & conſcientiæ teſtem*, numquam ſe iudiciis, numquã legibus, numquam inermem inimicis committere auſus eſt: ſed per illam L.[g] Syllæ vim, atque victoriam, Larinum in ſummo timore omnium, cum armatis aduolauit: quattuor[h] viros[i], quos municipes fecerant, ſuſtulit: ſe à Sylla & alios præterea treis[k], factos eſſe dixit & ab eodem ſibi eſſe imperatum, vt Auriũ illum, qui ſibi delationem nominis, & capitis periculum oſtentarat, & alterum Auriũ, &[l] eius C. filium, & Sex. Virbium, quo ſequeſtre[m] in illo indice corrumpendo dicebatur eſſe vſus, proſcribendos, interficiendóſq; curaret. Itaque illis crudeliſſimè interfectis, non mediocri ab eo ceteri proſcriptionis, & mortis metu terrebantur. His rebus in cauſa, iudicióque patefactis, quis eſt qui illum abſolui potuiſſe arbitraretur? Atq;[n] hæc parua ſunt: cognoſcite reliqua: vt non aliquando cõdemnatum eſſe Oppianicum, ſed aliquandiu incolumem fuiſſe miremini.

26 ¶ Primùm videte hominis audaciam.

a L. adoleſcentulum,
b De partitione hereditatis dixi.
c v. c. omnis ſuos
d L. petiit,
e L. quẽ cum vnũ ex multis.
P. B.
f Fuga ſceleris & conſcientiæ teſtis.
g v. c. L. Sullæ.
h L. I V. viros, & ita v. c.
i In municipiis quibuſdã Quatuoruiri in aliis Duumuiri.
k v. c. treis.
l L & C. eius filium, & Sex. Vibium.
m ſequeſter intermedius inuoluus. Alio ſenſu accipitur ſequeſter ſeu [illegible] in [illegible] de verb. ſign. [illegible]
n al. Atque hæc p.

A ciam. Saſſiam in matrimonium ducere, Auiti matrem, illam, cuius virum A. Aurium occiderat, concupiuit. Vtrùm impudentior hic, qui poſtulet: an crudelior illa, ſi nubat, difficile dictu eſt. ſed tamen vtriuſque humanitatem, conſtantiámque cognoſcite.

27 Petit Oppianicus, *vt ſibi Saſſia nubat*, & id magnopere contendit. Illa [a] autem nõ admiratur audaciam, non impudentiam aſpernatur, non denique illam Oppianici [b] dexteram, viri ſui ſanguine redundantem, reformi- B dat: ſed quod haberet treis ille filios, idcirco ſe ab iis nuptiis abhorrere reſpondit. Oppianicus, qui pecuniam Saſſiæ concupiuiſſet, domo ſibi quærendum remedium exiſtimauit ad eam moram, quæ nuptiis afferebatur. Nã, cum haberet ex Nouia infantem filium: alter autem eius filius, Pappia [c] natus, Theani Apuli, quod [d] abeſt a Larino decem & octo millia paſſuum, apud matrem educaretur: ar- C ceſſit ſubitò ſine cauſa puerum Theano: quod facere, niſi ludis publicis, aut feſtis diebus, antea non ſolebat. Mater nihil mali miſera ſuſpicans mittit. Ille ſe Tarentum proficiſci cùm ſimulaſſet, eo ipſo die puer, cùm hora vndecima in publico valens viſus eſſet, ante noctem mortuus, & poſtridie, antequàm luceret, combuſtus [e] eſt.

28 Atque hunc tantum mœrorem matri prius hominum rumor, quàm quiſquam ex D Oppianici familia renuntiauit. Illa cùm vno tempore audiſſet ſibi non ſolum filium, ſed etiam exſequiarum munus ereptum, Larinum confeſtim exanimata venit, & ibi de integro funus iam ſepulto filio fecit. Dies nondũ decem interceſſerãt, cùm ille alter filius infans necatur. Itaque nubit Oppianico continuò Saſſia, lætanti iam animo, & ſpe optima confirmata. nec mirum, quæ ſe non nuptialibus donis, ſed filiorum funeribus delinitam vide- E ret. Itaque *quod cæteri propter liberos pecuniæ cupidiores ſolent eſſe, ille propter pecuniam liberos amittere iucundum eſſe duxit.*

29 Sentio, iudices, vos pro veſtra humanitate, his tãtis ſceleribus breuiter à me demõſtratis, vehemẽter eſſe commotos. Quo tandẽ igitur animo fuiſſe illos arbitramini, quib. his de rebus nõ modò audiẽdum fuit, verum etiã iudicandum? vos auditis de eo, in quẽ iudices non eſtis: de eo, quem non videtis: de eo, quẽ odiſſe iam non poteſtis: de eo, qui & naturæ, F & legibus ſatisfecit: quem [f] leges exſilio, natura morte multauit: auditis non ab inimico, auditis ſine teſtibus: auditis, cùm ea, quæ copioſiſſime dici poſſunt, breuiter à me, ſtrictimque dicuntur. Illi audiebãt de eo, de quo iurati [g] ſentẽtias ferre debebant: de eo, cuius præſentis nefarium, & conſceleratum vultũ intuebantur: de eo, quem oderãt propter audaciam: de eo, quem omni ſupplicio dignum G eſſe ducebant. audiebant ab accuſatoribus: audiebant verba multorum teſtium: audiebant, cùm vnaquaque de re à P. Canutio, homine eloquentiſſimo, grauiter, & diu diceretur.

30 Et eſt quiſquam, qui, cùm hæc cognouerit, ſuſpicari poſſit, Oppianicum iudicio oppreſſum, & circumuentum eſſe innocentem? ¶ Acervatim iam reliqua, iudices, dicã, vt ad ea, quæ [h] propiora huius cauſæ, & adiunctiora ſunt, perueniam. Vos, quæſo, memoria te- H neatis, nõ mihi hoc eſſe propoſitum, vt accuſem Oppianicum mortuum: ſed, cùm hoc perſuadere vobis velim, iudicium ab hoc nõ eſſe

a fort. Illa autem non demiratur
b L. Oppianici domum vidit ſui ſ, & ita quoque legit Victor. ij. Variar.
P. XXIII.
c al. Papia eſt autem nomen gentis Papiæ Lanuuij municipio ortũdæ.
d L. quod abeſt Larino.
e Mos veteribus corpora comburere.
f L. quem leges exſilio,
g Iurati iudices ſententias dicebant.
h Liquet propiora huic cauſæ, & adiuncta: al. quæ propria huius cauſæ, & adiuncta,

A corruptum, hoc vti initio, ac fundamento defenſionis: Oppianicum, hominem ſceleratiſſimum, & nocentiſſimum, eſſe damnatum: qui *vxori ſuæ Cluentiæ*, quæ amita huius Auiti fuit, cùm ipſe poculum dediſſet, ſubitò illa in media potione exclamauit, ſe maximo cùm dolore mori: nec diutius vixit, quàm locuta eſt. nam in ipſo ſermone hoc & vociferatione mortua eſt. & ad hanc mortem tam repentinam, vocémque morientis, omnia præterea, B quæ ſolent eſſe indicia, & veſtigia veneni, in illius mortuæ corpore fuerunt.

31 ¶ Eodémque veneno C. Oppianicum, fratrem, necauit. Neque eſt hoc ſatis: tametſi in [a] ipſo fraterno parricidio nullum ſcelus prætermiſſum videtur: tamen, vt ad hoc nefarium facinus accederet, aditum ſibi aliis ſceleribus antè muniuit. Nam cùm eſſet grauida Auria, fratris vxor, & iam appropinquare partus videretur: mulierem veneno interfecit, vt [b] C vnà illa, & quod erat ex fratre conceptũ, necaretur. Poſtea fratrem aggreſſus eſt: qui [c] ſerò, iam exhauſto illo poculo mortis, cũ & de ſuo, & de vxoris interitu clamaret, teſtamentúmque mutare cuperet, in ipſa ſignificatione huius voluntatis, eſt mortuus. Ita mulierẽ, ne partu eius ab hereditate fraterna excluderetur, necauit: fratris autem liberos prius vita priuauit, quàm illi hanc ab [d] natura propriam lucem accipere potuerunt: vt omnes D intelligerent, nihil ei clauſum, nihil ſanctum eſſe poſſe: cuius ab audacia fratris liberos ne materni quidem corporis cuſtodia tegere potuiſſet.

32 Memoria teneo, Mileſiam [e] quandam mulierem, cùm eſſem in Aſia, quòd ab heredibus ſecundis accepta pecunia, partum ſibi ipſa medicamẽtis abegiſſet, rei [f] capitalis eſſe damnatam: neque iniuria: quæ *ſpem [g] parentis, memoriam [h] nominis, ſubſidium generis, heredem fa-* E *miliæ, deſignatum reipubl. ciuem ſuſtuliſſet.* Quãto Oppianicus in eadem iniuria maiore ſupplicio dignus? ſiquidem illa, cùm ſuo corpori vim attuliſſet, ſe [i] ipſam cruciauit. hic autem idem illud effecit per alieni corporis mortẽ, atque cruciatum. Ceteri non videntur in ſingulis hominibus multa [k] parricidia ſuſcipere poſſe: Oppianicus inuentus eſt, qui in vno corpore plureis [l] necaret.

33 ¶ Itaque cùm hanc conſuetudinem, F audaciámque cognoſceret auunculus illius adoleſcentis, Oppianici, *Cn. Magius*, iſque graui morbo affectus eſſet, & heredem, illum ſororis ſuæ filium faceret: amicis adhibitis, præſente matre ſua, Dinea, vxorem ſuam interrogauit, eſſétne [m] prægnans: quæ cùm ſe eſſe reſpondiſſet: ab ea petiuit, vt, ſe mortuo, apud Dineam, quæ tum ei mulieri ſocrus erat, quoad pareret, habitaret, diligentiámque adhiberet, vt id, quod conceperat, ſeruaret, vt ſaluum G parere poſſet. Itaq; ei, teſtamento legat grandem pecuniam à filio, ſiqui natus eſſet: ab ſecundo herede nihil legat.

34 Quid de Oppianico ſuſpicatus ſit, videtis: quid iudicarit, obſcurum non eſt. Nam, cũ eius filium faceret heredem, eum tutorem liberis non adſcripſit. Quid Oppianicus fecerit, cognoſcite, vt illum Magium intelligatis lõgè animo proſpexiſſe morientem. Quæ pecunia mulieri legata erat à filio, ſiqui natus H eſſet, eam præſentem Oppianicus non debitam mulieri ſoluit: ſi hæc ſolutio legatorum, & nõ merces abortionis appellanda eſt,

a L. in ipſo paterno parricidio a.
b L. vt vnà cũ illa, id, quod erat ea
P. XXIV.
c L. qui ſerò, & iam exh.
d L. à natura
e Citatur hic locus à Tryphonio iuriſconſulto in l. Cicero 39. ff. de pœnis.
f Pœna abacti partus.
g l. 2 ff. de mor. inf. inferendo.
h adde l. 220. in fin. ff. de verb. ſign.
i L. ſeipſa.
k L. multa parricidia
l al. multos.
m v. c. eſſetne prægnas.
P. V.

Digitized by Google

Quo illa pretio accepto, multiſque præterea muneribus, quæ tū ex tabulis Oppianici recitabantur, ſpem illam, quam in aluo cōmendatam à viro contii ebat, victa auaritia ſceleri Oppianici vendidit.

35 Nihil poſſe iam ad hanc improbitatem addi videtur. attendite exitum. Quæ mulier obteſtatione viri decem [a] illis menſibus ne domum quidem vllam, niſi ſocrus ſuæ, noſſe debuit, hæc quinto menſe poſt [b] viri mortem ipſi Oppianico nupſit. quæ nuptiæ non diuturnæ fuerunt. Erant enim non matrimonij dignitate, ſed ſceleris ſocietate coniunctæ.

a Luctuſ mēſem intelligit quem autē duobus menſibus Theodoſius l. 2. C. de ſecundis nuptiis.

b Nuptiæ feſtinatæ.

36 Quid? illa cædes *Aſinij Larinatis*, adoleſcentis pecunioſi, quàm [c] clara, cum recens fuit, quàm omnium ſermone celebrata? Fuit Aiulius [d] quidam Larinas perdita nequitia, & ſumma egeſtate, arte quadam præditus ad libidines adoleſcentulorum excitandas accommodata: qui, vt ſe blanditiis, & aſſentationibus in Aſinij conſuetudinem penitus immerſit, Oppianicus continuo ſperare cœpit, hoc ſe [e] Aiulio, tanquam aliqua machina admota, capere Aſinij adoleſcentiam, & fortunas eius patrias expugnare poſſe. Ratio excogitata Larini eſt: res tranſlata Romam. inire enim id conſilium facilius in ſolitudine, perfici rem eiuſmodi commodiùs in turba poſſe arbitrati ſunt. Aſinius cum Aiulio Romā eſt profectus. Hos veſtigiis Oppianicus conſecutus eſt. Iam vt Romæ vixerint, quibus conuiuiis, quibus flagitiis, quantis & quàm profuſis ſumptibus non modò conſcio, ſed etiam cōuiua, & adiutore Oppianico: longum eſt mihi dicere, præſertim ad alia properanti. Exitum huius aſſimulatæ familiaritatis cognoſcite.

c L. quam clara tum, recens cum eſſet q.

d al. Auillius & ita infra. et

e fort. hoc ſe Aiulio adhibito, tanq.

P. XXV.

37 Cùm eſſet adoleſcens apud mulierculam quandam, atque ibi pernoctaret, & [f] ibi diem poſterum commoraretur: Aiulius, vt erat conſtitutum, ſimulat ſe ægrotare, & teſtamentum facere velle. Oppianicus obſignatores [g] ad eum, qui neque Aſinium, neque Aiulium noſſent, adducit, & illum, Aſinium appellat: ipſe teſtamento, Aſinij nomine obſignato, diſcedit. Aiulius illicò conualeſcit. Aſinius autem breui illo tempore, quaſi in hortulos iret, in arenarias quaſdam extra portam Eſquilinam, perductus occiditur. 38 qui cùm vnum iam, & alterum diem deſideraretur, neque in iis locis, vbi ex conſuetudine quærebatur, inueniretur, & Oppianicus in foro Larinatium dictitaret, nuper ſe, & ſuos amicos teſtamentum eius obſignaſſe: liberti Aſinij & nonnulli amici, quòd eo die, quo poſtremùm Aſinius viſus erat, Aiulium cum eo fuiſſe, & à multis viſum eſſe conſtabat, in eum inuadunt, & hominem ante pedes Q. Manilij, qui tum erat triumuir [h] conſtituunt. Atque ille continuò, nullo teſte, nullo indice, recētis maleficij conſcientia perterritus, omnia, vt à me paullo antè dicta ſunt, exponit, Aſiniúmque ab ſe, conſilio Oppianici, interfectum fatetur.

f fort. & ibidē.

g obſignatores qui paraſiti Senec. l. 3. de beneficiis. c. Quarij Planco, tabelliones. l. 93. de reg. iur.

h Triumuiri capitales carceris cuſtodiā habuere. l. 2. de origine iuris. delata crimina ad Prætorem referebant.

39 Extrahitur [i] domo latitans Oppianicus à Manilio: index Aiulius ex altera parte coràm tenetur. Hic iam quid reliqua quæritis? Manilium plerique noratis. non ille honorem à pueritia, non ſtudia virtutis, non vllum exiſtimationis bonæ fructum vnquam cogitarat: ſed ex petulanti, atque improbo ſcurra, in diſcordiis ciuitatis ad eam columnam [k], ad quam multorum ſæpe conuitius perductus erat, cum [l] ſuffragiis populi peruenerat. Itaque rem cum Oppianico tranſigit:

i Domo extrahi rei ob crimen poterant. l. 18 ff. de in ius voc. l. nemo. ff. de reg. iur.

k ad Columnam Meniam Triumuiri capitales cognoſcebant, de ſeruis & furibus & aliis P. B. abiectæ fortis hominibus.

l L. cum ſuffragiis pop.

A

pecuniā ab eo accipit: cauſam & ſuſceptam, & manifeſtam relinquit. Ac tum in Oppianici cauſa, crimen hoc Aſinianum cùm teſtibus multis, tum verò indicio Aiulij probabatur. in quo, inter [a] allegatos, Oppianici nomen, primum eſſe conſtabat, eius, quem vos miſerum, atque innocentem, falſo iudicio circumuentum eſſe dicitis.

a L. inter alligatos Opp.

B

40 Quid? auiam tuam, Oppianice, *Dineam*, cui tu es heres, pater tuus non manifeſtò necauit? ad quam cum adduxiſſet medicum illum ſuum, iam cognitum, & [b] ſæpe victorē, (per quem interfecerat plurimos,) mulier exclamat, ſe ab eo nullo modo velle curari, quo curante ſuos omneis perdidiſſet. Tum repentè Anconitanum quendam, L. Clodium, pharmacopōlam circumforaneum [c], qui caſu tum Larinum veniſſet, aggreditur, & cum eo HS. quadringentis, id quod ipſius tabulis tum eſt demonſtratum, tranſigit. L. Clodius qui properaret, cui fora multa reſtarent, ſimul atque introductus eſt, rem confecit: prima potione mulierem ſuſtulit: neque poſtea Larini punctum eſt temporis commoratus.

b L. & ſæpe victorem multis excel.

C

c Circumforaneum, quidam agyrtam exponunt, niſi ſi quis malit circa forum habitantem.

41 Eadem hac Dinea teſtamentum faciente, cùm tabulas prehendiſſet Oppianicus, qui gener eius fuiſſet, digito [d] legata deleuit: &, cùm id multis locis feciſſet, poſt mortē eius, ne lituris coargui poſſet, teſtamentum in alias tabulas tranſcriptum, ſignis adulterinis obſignauit. Multa prætereo conſultò. etenim vereor, ne hæc ipſa nimiùm multa eſſe videātur. vos tamen eum ſimilem ſui fuiſſe in [e] ceteris vitæ partibus exiſtimare debetis. Illum tabulas publicas Larini cenſorias [f] corrupiſſe, decuriones vniuerſi iudicauerunt. cum illo iam nemo rationem, nemo rem vllam contrahebat: nemo illum ex tam multis cognatis, & affinibus tutorem vnquam liberis ſuis ſcripſit: nemo illum aditu, nemo congreſſione, nemo ſermone, nemo conuiuio dignum iudicabat. omnes aſpernabantur, omnes abhorrebant, omnes, vt aliquam immanem, ac pernicioſam beſtiam, peſtemque fugiebant.

d Tabulis enim ceratis antiqui ſcribebant.

D

e L. in ceteris quoque vitæ partibus.

P. XXVI.

f Cenſores etiam fuiſ in municipiis, de quo alias dixi à Verrina.

E

42 Hunc tamen hominem tam audacem, tam nefarium, tam nocentem, numquam accuſaſſet Auitus, iudices, ſi id prætermittere, ſaluo capite ſuo, potuiſſet. Erat huic inimicus Oppianicus, erat: ſed tamen erat vitricus: crudelis, & huic infeſta mater: attamen mater. poſtremò nihil tam remotum ab accuſatione, quàm Cluentius & natura, & voluntate, & inſtituta ratione vitæ. Sed cùm eſſet hæc illi propoſita conditio, vt aut iuſte, pieque accuſaret, aut acerbè, indigneque moreretur: accuſare, quoquo modo poſſet, quàm illo modo emori, maluit.

F

43 ¶ Atque, vt hæc ita eſſe perſpicere poſſitis, exponam vobis Oppianici facinus manifeſtò compertum, atque deprehenſum: ex quo ſimul vtrumque & huic, accuſare, & [g] illum condemnari neceſſe fuiſſe, intelligetis. Martiales [h] quidam Larini appellabantur, miniſtri publici Martis, atque ei deo veteribus inſtitutis, religionibúſque Larinatium conſecrati: quorum cùm ſatis magnus numerus eſſet, cúmque item, vt in Sicilia permulti Venerei ſunt: ſic illi Larini in Martis familia numerarentur: repentè Oppianicus eos omneis, liberos eſſe, ciueiſque Rom. cœpit defendere. Grauiter id decuriones Larinatium, cunctique municipes tulerunt. Itaque ab Auito petiuerunt, vt eam cauſam ſuſcipe-

G

g fort. & illū condemnari neceſſe f.

h Martiales miniſtri Martis: vt in Verrem, Venerei, Veneris liberti Venerei dicti.

H

Digitized by Google

ret, publiceq; defenderet. Auitus cùm ſe ab
P. B. omni eiuſmodi negotio remouiſſet, tamen
a L. quòd ſe non ſuis ſolū commod. pro loco, pro antiquitate generis ſui, pro eo,
quòd[a] ſe non ſolùm ſuis commodis, ſed etiam
ſuorum municipum, ceterorumque neceſſariorum
natum eſſe arbitrabatur, tantæ voluntati
vniuerſorum Larinatium deeſſe noluit.

44 Suſcepta cauſa, Romamq; delata, magnæ
quotidie contentiones inter Auitum, &
Oppianicū ex vtriuſq; ſtudio defenſionis excitabantur.
Erat ipſe immani, acerbaq; natura
Oppianicus. incendebat eius amentiā infeſta,
atq; inimica filio mater Auiti. magni autem
illi ſua intereſſe arbitrabantur, hunc à cauſa
b L. demouere. Martialiū dimouere [b]. Suberat etiā alia cauſa
maior quæ Oppianici, hominis auariſſimi, atque
audaciſſimi, mentē maximè cōmouebat.

45 Nam Auitus vſq; ad illius iudicij tempus,
nullum teſtamentum vnquam fecerat.
neque enim legare eiuſmodi matri poterat in
animum inducere: neque teſtamento nomen
omnino prætermittere parentis. Id cum Oppianicus
ſciret (neque enim erat obſcurum)
intelligebat, Auito mortuo, bona eius omnia
ad matrem eſſe ventura: quæ ab ſeſe poſtea,
aucta pecunia, maiore præmio: orbata filio,
minore periculo, necaretur. Itaque his rebus
incenſus, qua ratione Auitum veneno tollere
conatus ſit, cognoſcite.

46 C. & L. Fabricij fratres gemini fuerunt
c L. Aletrinatis, ex municipio Aletrinate[c], homines inter ſe cū
forma, tum moribus ſimiles: municipū autem
ſuorum diſſimillimi: in quibus quātus ſplendor
ſit, quàm propè æquabilis, quam ferè omnium
conſtans, & moderata ratio vitæ, nemo
veſtrûm, vt mea fert opinio, ignorat. His Fabriciis
ſemper vſus eſt Oppianicus familiariſſimè.
Iam hoc ferè *ſcitis omnes, quantam vim habeat
ad coniungendas amicitias, ſtudiorum, ac naturæ
ſimilitudo.* Cùm illi ita viuerent, vt nullum
quæſtū turpem eſſe arbitrarentur: cùm omnis
P. XXVII. ab his fraus, omnes inſidię, circumſcriptioneſque
adoleſcentium naſcerentur, cumque eſſent
vitiis, atque improbitate omnibus noti:
ſtudioſè, vt dixi, ad eorum ſe familiaritatem
multis iam antè annis Oppianicus applicarat.

47 Itaq; tum ſic ſtatuit, per C. Fabricium
(nam L. erat mortuus) inſidias Auito comparare.
d v. c. valitudine Erat illo tempore infirma valetudine[d]
Auitus. vtebatur autem medico ignobili, ſed
ſpectato homine, Cleophanto: cuius ſeruum
Diogenem Fabricius ad venenum Auito dandum
ſpe & pretio ſollicitare cœpit. Seruus nō
incallidus, ſed, vt ipſa res declarauit, frugi, atque
integer, ſermonem Fabricij nō eſt aſpernatus:
rem ad dominum detulit. Cleophantus
autem cum Auito eſt locutus. Auitus autem
ſtatim cum M. Bebrio ſenatore familiariſſimo
ſuo cōmunicauit: qui qua fide, qua prudentia,
e diligentia.* qua dignitate[e] fuerit meminiſſe vos arbitror.
ei placuit, vt Diogenē Auitus emeret à Cleophanto,
quo facilius, aut comprehenderetur
res eius indicio, aut falſa eſſe cognoſceretur.
f L. ne multa: Diogenes emitur: venenum diebus paucis multi viri boni cùm ex occ. Ne[f] multis, Diogenes emitur: venenum diebus
paucis comparatur: multi viri boni, cùm
ex occulto interueniſſent: pecuniaq; obſignata,
quæ ad eam rem dabatur, in manibus Scamandri,
liberti Fabriciorum, deprehenditur.

48 Prò dij immortales! Oppianicum quiſquam,
his rebus cognitis, circumuentum di-
g L. eſſe dicit? cit[g] eſſe? Quis vnquam audacior? quis nocentior?
quis apertior in iudicium adductus
eſt? Quod ingenium, quæ facultas dicendi,
A quę à quoquam excogitata defenſio, huic vni
crimini potuit obſiſtere? ſimul & illud quis
eſt, qui dubitet, quin hac re comperta, manifeſtoq;
deprehēſa, aut obeunda mors Cluentio,
aut ſuſcipienda accuſatio fuerit?

49 ¶ Satis eſſe arbitror demonſtratum, iudices,
iis criminibus accuſatum eſſe Oppianicum,
vt honeſtè abſolui nullo modo potuerit:
Cognoſcite nunc[a] ita reum citatum eſſe a L. nunc ita illum reum eſſe citatum, vt, re
illum, vt, re ſemel, atque iterum præiudicata[b],
B condemnatus, in iudicium venerit. Nam
P. B.
b DE PRAEIVDICIIS, ſeu de iudicio in Scamandrum, C. Fabricium.*
c Iudiciorum capitaliū ordo hic delineatur: Nominis delatio, patrocinium rei, Citatio, Accuſatio, Defenſio, probationes ex teſtibus, coniecturis, interrogationibus ſeu confeſſionibus, Condemnatio.*
Cluentius, iudices, primum *nomen[c] eius detulit*,
cuius in manibus venenum deprehēderat.
is erat libertus Fabriciorum, Scamander. integrum
conſilium: iudicij corrupti nulla ſuſpicio:
ſimplex in iudicium cauſa, certa res, verū
crimen allatum eſt. Hìc tum Fabricius, is, de
quo antè dixi, qui, liberto damnato, ſibi illud
impendere periculum videret: quòd mihi cū
Aletrinatibus vicinitatem, & cum pleriſque
C eorum magnum vſum eſſe ſciebat, frequētes
eos ad me domum adduxit. Qui quamquam
de homine, ſicut neceſſe erat, exiſtimabant: tamen,
quòd erat ex eodem municipio, ſuæ dignitatis
eſſe arbitrabantur, eum, quibus rebus
poſſent, defendere: idq; à me, vt facerem, & vt
cauſam Scamādri ſuſciperem, petebāt: in qua
cauſa patroni omne periculum continebatur.

50 Ego, qui neque illis talibus viris, ac tam
amantibus mei, rē poſſem vllam negare: neq;
D illud crimen tantum, ac tam manifeſtum eſſe
arbitrarer, ſicut[d] nec illi quidem ipſi, qui d L. ſicut ne illi quidem ipſi,
mihi tum illam cauſam commendabant, arbitrabantur:
pollicitus iis ſum, me omnia, quę
vellent, eſſe facturum. Res agi cœpta eſt: *citatus*
eſt Scamander reus: *accuſabat* P. Canutius,
homo in primis ingenioſus, & in dicendo exercitatus:
accuſabat autem ille quidem Scamandrum
verbis tribus, venenum eſſe deprehenſum.
Omnia tela totius accuſationis in
E Oppianicum coniiciebantur: aperiebatur cauſa
inſidiarum. Fabriciorum familiaritas commemorabatur:
hominis vita, & audacia proferebatur:
denique omnis accuſatio variè, grauiterque
tractata, ad extremum manifeſta veneni
deprehenſione concluſa eſt.

51 Hìc ego cùm *ad reſpondendum* ſurrexi, P. XXVIII.
qua cura? dij immortales! qua ſollicitudine
animi? quo timore? Semper equidem magno
cum metu incipio dicere. quotieſcumque di-
F co, toties mihi videor in iudicium venire, non
ingenij ſolùm, ſed etiam virtutis, atque officij:
ne aut id profiteri videar, quod non poſſim
implere, quod eſt impudentiæ: aut id non efficere,
quod poſſim, quod eſt aut perfidiæ, aut
negligentiæ. tum verò ita ſum perturbatus, vt
omnia timerem. ſi nihil dixiſſem, ne infantiſſimus,
ſi multa in eiuſmodi cauſa dixiſſem, ne
impudentiſſimus exiſtimarer. Collegi me aliquando,
& ita conſtitui fortiter eſſe agen-
G dum, illi ætati, qua tum eram, ſolere laudi dari,
etiam ſi in minus firmis cauſis hominum
periculis non defuiſſem. itáq; feci: ſic pugnaui,
ſic omni ratione contendi, ſic ad omnia cōfugi,
quantum ego aſſequi potui, remedia, ac
perfugia cauſarum, vt hoc, quod timidè dicam
conſecutus ſim, nequis illi cauſæ patronum
defuiſſe arbitraretur.

52 Sed, vt quidquid[e] ego apprehenderam, e al. quidque
ſtatim accuſator extorquebat e manibus. Si[f] f L. ſi quæſieram, ecquæ ſe inimicitiæ Sca
H quæſieram an inimicitiæ Scamandro cum Auito,
fatebatur, nullas fuiſſe. ſed Oppianicum,
cuius ille miniſter fuiſſet, huic inimiciſſimū

Digitized by Google

fuiſſe,atque eſſe dicebat. Sin autem illum egeram, nullum ad Scamandrum morte Auiti venturum emolumentum fuiſſe: concedebat ſed ad vxorem Oppianici, hominis in vxorib. necandis exercitati, omnia bona Auiti ventura eſſe dicebat. Cùm illa defenſione vſus eſſem, quæ in libertinorum cauſis honeſtiſſima ſemper exiſtimata eſt, Scamandrum patrono eſſe probatum: fatebatur: ſed quærebat, cui probatus eſſet ipſe patronus.

53 Cùm ego pluribus verbis in eo commoratus eſſem, Scamandro factas inſidias eſſe per Diogenem: conſtitutumque inter eos de alia re fuiſſe, vt medicamentum, non venenum Diogenes afferret: hoc cuiuis vſu venire poſſe: quærebat, cur in eiuſmodi locum, tam abditum, cur ſolus, cur cum obſignata pecunia, veniſſet. Denique hoc loco cauſa *teſtibus*, honeſtiſſimis hominibus, premebatur. M. Bebrius de ſuo conſilio Diogenem emtum: ſe præſente Scamandrum cum veneno, pecuniaque deprehenſum eſſe dicebat. P. Quinctius [a] Varus, homo ſumma religione & ſumma auctoritate præditus, de inſidiis, quæ fierent Auito, & de ſollicitatione Diogenis, recenti re, ſecum Cleophantum locutum eſſe dicebat.

P. I.

a L. Quinctilius Varus.

54 Atque in illo iudicio cùm Scamandrum nos defendere videremur, verbo ille reus erat, re quidem vera, & periculo, & tota accuſatione Oppianicus. Neque id obſcurè ferebat, nec [b] diſſimulare vllo modo poterat: aderat frequens, aduocabat, omni ſtudio, gratiaque pugnabat: poſtremò, id quod maximo malo illi cauſæ fuit, hoc ipſo in loco, quaſi reus ipſe eſſet, ſedebat. Oculi omnium iudicum non in Scamandrum, ſed in Oppianicum coniiciebantur: *timor* eius, perturbatio, ſuſpenſus, incertuſque vultus, crebra coloris mutatio, quæ erant antea ſuſpicioſa, hæc aperta, ac manifeſta faciebant.

b al. neque [illegible]

55 Cùm *in conſilium* iri oporteret, quæſiuit ab [c] eo reo C. Iunius, quæſitor, ex lege [d] illa Cornelia, quæ tum erat, clàm, an palam, de ſe ſententiam ferri vellet. De Oppianici ſententia reſponſum eſt, quòd is Auiti familiarem Iunium eſſe dicebat, clàm velle ferri. Itum eſt in conſilium. *omnibus ſententiis*, præter vnam, quam ſuam Stalenus eſſe dicebat. Scamander prima actione condemnatus eſt. Quis tum erat omnium, qui, Scamandro condemnato, non iudicium ab Oppianico factum eſſe arbitraretur? quid eſt illa damnatione iudicatum, niſi venenum id, quod Auito daretur, eſſe quæſitum? quæ porrò tenuiſſima ſuſpicio collata in Scamandrum eſt, aut conferri potuit, vt is ſua ſponte necare voluiſſe Auitum putaretur?

c L. ab reo C. Iun
d legem Corneliam de veneficiis intelligit latam à Cornelio Sylla anno Vrbis 671.

56 Atq; hoc tum iudicio facto, & Oppianico, re [e] & exiſtimatione, iam: lege, & pronuntiatione nondum condemnato, tamen Auitus Oppianicum reum [f] ſtatim non fecit. voluit cognoſcere, vtrùm iudices in eos ſolos eſſent ſeueri, quos venenũ habuiſſe ipſos comperiſſent: an etiam conſilia, conſcientiaſque eiuſmodi facinorum, ſupplicio dignas iudicarent. ¶ Itaque C. Fabricium, quem propter familiaritatem Oppianici conſcium illi facinori fuiſſe arbitrabatur, *reum* [g] ſtatim [h] fecit [i]: vtque ei locus primus conſtitueretur, propter [k] cauſæ coniunctionem impetrauit. Hic tum Fabricius non modò ad me meos vicinos, & amicos, Aletrinateis, non adduxit, ſed ipſe iis neque defenſoribus vti poſtea, neque

e Præiudicio damnabatur, re & exiſtimatione: iudicio verò lege, & pronunciatione ſimul.
P. XXIX.
f al. ſtatim reum non fecit.
g al. ſtatim reum fecit:
h De Scamandri condemnatione & eominis eius delatione, citatione, accuſatione, defenſione, condemnatione.
i Reum facere eſt nomen deferre.
k ordo accuſatorum ſeruabatur propter cauſæ coniunctionem.

A laudatoribus [a] potuit.

57 Rem enim integram hominis non alieni, quamuis ſuſpicioſam, defendere humanitatis eſſe putabamus: iudicatam labefactare conari, impudentiæ. Itaque tum ille, inopia, & neceſſitate coactus, in cauſa eiuſmodi ad Cepaſios fratres confùgit, homines induſtrios, atque eo animo, vt, quæcumque dicendi poteſtas [b] eſſet data, in honore, atque in beneficio ponerent. Iam hoc quoque propè iniquiſſimè B comparatum eſt, quod in morbis corporis, vt quiſque eſt difficillimus, ita medicus nobiliſſimus, atque optimus quæritur: in periculis capitis, vt quæque cauſa difficillima eſt, ita deterrimus, obſcuriſſimuſque patronus adhibetur. niſi fortè hæc [c] cauſa eſt, quòd medici nihil, præter artificium, oratores etiam auctoritatem præſtare debent.

a Laudatores etiam patronos rei admittebant.
b δόξαν.
c L. hoc cauſæ eſt,

58 *Citatur* reus: agitur [d] cauſa paucis verbis. *accuſat*, vt de re iudicata, Canutius. Inci-C pit longo, & altè petito procemio, *reſpondere* maior Cepaſius: primò attentè auditur eius oratio. erigebat animum, iam demiſſum, & oppreſſum, Oppianicus. gaudebat ipſe Fabricius. non intelligebat, animos iudicum, non illius eloquentia, ſed defenſionis impudentia commoueri. poſtea quàm de re cœpit dicere, ad ea quæ erant in cauſa, addebat etiam ipſe noua quædam vulnera. Hoc quamquam ſedulò faciebat, tamen interdum non defendere, ſed [e] D præuaricari [f] accuſationi videbatur. Itaque cum calliſſimè ſe dicere putaret, & cùm illa verba grauiſſima ex intimo artificio depromſiſſet: RESPICITE, IVDICES, HOMINVM FORTVNAS: RESPICITE DVBIOS VARIOSQVE CASVS, RESPICITE C. FABRICII SENECTVTEM. cùm hoc, RESPICITE, ornandæ orationis cauſa ſæpe dixiſſet. reſpexit ipſe. at C. Fabricius a ſubſelliis, demiſſo capite, diſceſſerat.

d L. agitur cauſa: paucis verbis accuſat, vt de re iud. ¶ Agebatur autẽ cauſa apud prætorẽ die cognitionum præſente conſilio. Dicebatur verò cauſa, & edebatur actio poſtulationũ die, qui dies comperendinus erat nimirum in ius vocationi, dicendóque vadimonio deſtinatus.
P. XXX.
e L. ſed præuaricari accuſatori vid.
f Præuaricatur, qui vera crimina abſcond. l. ff. ad Turpill.

E 59 Hîc [g] iudices ridere, ſtomachari, atque acerbè ferre: patronus cauſam ſibi eripi, & ſe cetera de illo loco, RESPICITE IVDICES, non poſſe dicere: nec quidquam propius eſt factum, quàm vt illum perſequeretur, &, collo obtorto [h], ad ſubſellia reduceret, vt reliqua poſſet perorare. Iam tum Fabricius primum ſuo iudicio, quod eſt grauiſſimũ: deinde legis vi, & ſententiis iudicum eſt *condemnatus*. ¶ Quid [i] eſt, quod iam [k] de Oppianici [l] cauſa F plura dicamus? Apud eoſdem iudices reus eſt factus, cùm is duobus præiudiciis iam damnatus eſſet: ab iiſdem autem iudicibus qui Fabriciorum damnatione de Oppianico iudicarant, locus ei primus eſt conſtitutus: accuſatus eſt criminibus grauiſſimis, iis, quæ a me breuiter dicta ſunt, & præterea multis, quæ ego omnia nunc omitto: accuſatus eſt apud eos, qui & Scamandrum, miniſtrum Oppianici, & Fabricium, conſcium maleficij, con-G demnarant.

g L. Hic iudices ridere: ſtomachari, atq; acerbè ferre patronus: cauſ.
h ſic in Verr. obtorta gula.
i al. Quid eſt iam quòd de
k DE OPPIANICI Condemnatione.
l al Oppianici perſona cauſâque.

60 Vtrùm [m], per deos immortaleis, magis eſt mirandum, quod is condemnatus eſt, an quòd omnino reſpondere auſus eſt? Quid enim illi iudices facere potuerunt? qui ſi innocenteis Fabricios condemnaſſent, tamen in Oppianico ſibi conſtare, & ſuperioribus conſentire iudiciis debuerunt. An verò illi ſua [n] per ſe iudicia reſcinderent, cùm ceteri ſoleant, in iudicando, ne ab H aliorum iudiciis diſcrepent, prouidere? & illi, qui Fabricij libertum, quia miniſter in maleficio fuerat; patronum, quia conſcius,

m al. Vtrum per d.
P. XXXI.
n L. ſua ipſi iudicia reſc.

Digitized by Google

ſcius condemnaſſent: ipſum principem, atque architectum ſceleris abſoluerent? & qui ceteros, nullo præiudicio facto, tamen ex ipſa cauſa condemnaſſent; hunc, quem bis condemnatum iam acceperant, liberarent?

61 Tum verò illa iudicia ſenatoria, non falſa inuidia, ſed vera, atque inſigni turpitudine notata, atque [a] operta dedecore, & infamia, defenſioni locum nullum reliquiſſent. Quid enim tandem illi [b] iudices reſponderent, ſiquis ab iis quæreret? Cõdemnaſtis Scamandrum. quo crimine? nempe quòd Auitũ per ſeruum medici, veneno necare voluiſſet. Quid Auiti morte Scamander cõſequebatur? nihil, ſed adminiſter erat Oppianici. Cõdemnaſtis C. Fabricium. quid ita? quia, cùm ipſe familiariſſimè Oppianico vſus, libertus autẽ eius in maleficio deprehenſus eſſet: illum expertem eius conſilij fuiſſe non probabatur. Si igitur ipſum [c] Oppianicum, bis [d] ſuis iudiciis condemnatum abſoluiſſent, quis tantam turpitudinem iudiciorum, quis tantam inconſtantiam rerum iudicatarum, quis tandem libidinem iudicum ferre potuiſſet?

a al. & comperta dedec.
b al. iudices iſti reſpond.
c al. Oppianicum ipſum.
d Pantag. his præiudiciis.

62 ¶ Quod [e] ſi hoc videtis, quod iam hac omni oratione patefactum eſt, illo iudicio reum condemnari, præſertim ab iiſdem iudicibus, qui duo præiudicia feciſſent, neceſſe fuiſſe: ſimul illud videatis, neceſſe eſt, nullam accuſatori cauſam eſſe potuiſſe, cur iudicium vellet corrumpere. Quæro enim abs te, T. [f] Acti, relictis iam ceteris argumentis omnibus, num Fabricios quoque innocenteis [g] cõdemnatos exiſtimes: num etiam illa iudicia, pecunia corrupta eſſe dicas, quibus iudiciis alter à Staleno ſolo abſolutus eſt, alter etiam ipſe ſe condemnauit. Age, ſi nocentes: cuius maleficij? numquid præter venenum quæſitum, quo Auitus necaretur, obiectum eſt? nũquid aliud in illis iudiciis verſatum eſt, præter haſce inſidias Auito ab Oppianico per Fabricios factas? nihil [h], inquam, aliud, iudices, reperietis. Exſtat memoria: ſunt tabulæ publicæ. redargue me, ſi mentior: teſtium dicta recita: doce, in illorum iudiciis quid, præter hoc venenum Oppianici, non modo in criminis, ſed in maledicti loco ſit obiectum.

e Confirmationis pars altera, qua probat, Oppianicum iudiciũ Iunianum pecunia corrupiſſe.
f L. T. Atti. Pal. Acci. Nam & ipſe Cicero in P. B. Bruto teſtatur ſe accuſationi T. Accij Piſaurenſis reſpondiſſe pro A. Cluentio.
g V. c. innocentis.
h ſere nihil: al. nihil, inquam, aliud.

63 Multa dici poſſunt, quare ira neceſſe fuerit iudicari. ſed ego occurram exſpectationi veſtræ, iudices. Nam, etſi a vobis ſic audior, vt numquam benigniùs, neque attẽtiùs quẽquam auditum putem: tamen vocat me aliò iamdudum tacita veſtra exſpectatio: quæ mihi obloqui videtur. Quid ergo? negáſne, illud iudicium eſſe corruptum? non nego. ſed ab hoc corruptum non eſſe confirmo. A quo igitur eſt corruptum? opinor, primùm, ſi incertũ fuiſſet, quiſnam exitus illius iudicij futurus eſſet, veriſimilius tamẽ eſſet, eum potiùs corrupiſſe, qui metuiſſet, ne ipſe condemnaretur, quàm illum, qui veritus eſſet, ne alter abſolueretur. deinde, cùm eſſet nemini dubiũ, quid iudicari neceſſe eſſet, eum certè potiùs, qui ſibi aliqua ratione diffideret, quàm eum, qui omni ratione confideret: poſtremò, certè potius illum, qui bis apud [i] eos iudices offendiſſet, quàm eum, qui bis cauſam iis probauiſſet. 64 vnum quidem certè, nemo erit tam iniquus Cluentio, qui mihi non concedat, ſi conſtet corruptum illud eſſe iudicium, aut ab Auito, aut ab Oppianico eſſe corruptum. ſi doceo non ab Auito, vinco ab Oppianico. ſi oſtendo ab Oppianico, purgo Auitum. Quare,

i L. apud eoſdem iud.
P. XXXII.

A etſi ſatis docui, rationem nullam huic corrumpendi [a] fuiſſe, ex quo intelligitur, ab Oppianico eſſe corruptum: tamen de illo ipſo ſeparatim cognoſcite. Atque ego illa non argumentabor, quæ ſunt grauia vehementer, eũ corrupiſſe, qui in periculo fuerit, eũ, qui meruerit, eum, qui ſpem ſalutis in alia ratione non habuerit, eum, qui ſemper ſingulari fuerit audacia, multa ſunt eiuſmodi. verùm cùm

B habeam rem non dubiam, ſed apertam, atque manifeſtam, enumeratio ſingulorum argumentorum non eſt neceſſaria.

a al. corrumpendi iudicij fuiſſe.

65 Dico, C. Ælio Staleno, iudici pecuniam grandem Statium Albium ad corrumpendum iudicium dediſſe. numquis negat? Te appello, Oppianice: te, T. [b] Acti, quorum alter eloquentia damnationem illam, alter tacita pietate deplorat. audete negare, ab Oppianico Staleno iudici pecuniam datam: negare, negate, inquam, in [c] eo loco. quid reticetis? At

C negare non poteſtis, quod repperiſtis, quod confeſſi eſtis, quod abſtuliſtis. Quo tandem igitur ore mentionem corrupti iudicij facitis, cùm ab iſta parte iudici pecuniam ante iudicium datam, poſt iudicium ereptam eſſe fateamini?

b L. T. Atti.
c al. meo loco. al. in iſto loco.

66 Quonam igitur hæc modo geſta ſunt? repetam paullo altiùs, iudices, & omnia, quæ in diuturna obſcuritate latuerunt, ſic aperiam, vt ea cernere oculis videamini. Vos

D quæſo, vt adhuc me attentè audiſtis, item, quæ reliqua ſunt, audiatis: profectò nihil à me dicetur, quod non dignum hoc conuentu, & ſilentio, dignum veſtris ſtudiis, atque auribus eſſe videatur. Nam, vt primùm Oppianicus, ex eo, quod Scamander reus erat factus, quid ſibi impenderet, cœpit ſuſpicari: ſtatim ſe ad hominis egentis, audacis in iudiciis corrumpendis exercitati, tum autem iudicis, Staleni familiaritatem applicauit. Ac pri-

E mùm Scamandro reo, tantum donis datis, muneribuſque perfecerat [d], vt eo auctore [e] vteretur cupidiore, quam fides iudicis poſtulabat.

P. B.

d L. profecerat, vt eo fautore vteretur cup.
e al. fautore vt ſuprà.

67 Pòſt autem, cùm eſſet Scamander vnius Staleni ſententia abſolutus, patronus autem Scamandri ne ſua quidem ſententia liberatus: acrioribus ſaluti ſuæ remediis ſubueniendum putauit. Tum à Staleno, ſicut ab homine ad excogitandum acutiſſimo, ad auden-

F dum impudentiſſimo, ad efficiendum acerrimo: (hæc enim ille & aliqua ex parte habebat, & maiore ex parte ſe habere ſimulabat:) auxilium capiti, & fortunis ſuis petere cœpit. Iam hoc non ignoratis, iudices, vt etiam beſtiæ, fame dominante [f], plerumque ad eum locum, vbi paſtæ aliquando ſint, reuertantur.

f al. domitæ.

68 Stalenus ille biennio antè, cùm cauſam bonorum Safinij Atellæ recepiſſet, ſex-

G centis millibus nummûm ſe iudicium corruptum eſſe dixerat. quæ cum accepiſſet à pupillo, ſuppreſſit: iudicioque facto, nec Safinio, nec bonorum emptoribus reddidit. Quam [g] cùm pecuniam profudiſſet, & ſibi nihil non modo ad cupiditates ſuas, ſed ne ad neceſſitatem quidem reliquiſſet: ſtatuit ad eaſdem ſibi prædas, ac ſuppreſſiones iudicialeis reuertendum [h]. Itaq; cùm Oppianicum iam perditum, & [i] duobus iugulatum præiudiciis vide-

H ret: promiſſis eum ſuis excitauit abiectum, & ſimul ſaluti deſperare vetuit. Oppianicus orare hominem cœpit, vt ſibi rationem oſtẽde-

g al. Quam pecuniam.
h L. eſſe reuertendum.
i L. & duobus præiudiciis iugulatum videret.

Digitized by Google

rer iudicij corrumpendi.

69 Ille autem (quemadmodum ex ipſo Oppianico poſtea eſt auditum) negauit, quenquam eſſe in ciuitate, præter ſe, qui id efficere poſſit, ſed primò grauari cœpit, quòd ædilitatem ſe peteret cum hominibus nobiliſſimis, & inuidiam, atque offenſionem timere dicebat. pòſt exoratus, initiò permagnam pecuniam popoſcit: deinde ad id peruenit, quod confici potuit, & [a] ſeſtertia ſexcenta quadraginta millia deferri ad ſe domum iuſſit. Quæ pecunia ſimulatque ad eum delata eſt, homo impuriſſimus ſtatim cœpit in eiuſmodi mente, & cogitatione verſari: nihil eſſe ſuis rationibus vtilius, quàm Oppianicum condemnari: illo abſoluto, pecuniam illam aut iudicibus diſpertiendam, aut ipſi eſſe reddendam: damnato, repetiturum eſſe neminem.

70 Itaque rem excogitat ſingularem. Atq; hæc, iudices, quæ vere dicuntur à nobis, facilius credetis, ſi cum animis veſtris longo interuallo recordari C. Staleni vitam & naturã volueritis. Nam [b] perinde vt opinio eſt de cuiuſque moribus, ita, quid ab eo factum, & nõ factum ſit, exiſtimari poteſt. Cum eſſet egẽs, ſumtuoſus, audax, callidus, perfidioſus, & cum domi ſuæ miſerrimus & [c] inaniſſimus, tãtum nummorum poſitum videret: ad omnẽ malitiam, & fraudem verſare mentem ſuam, hæc ſecum cogitans, cœpit: Démne iudicibus? mihi igitur ipſi, præter periculum, & infamiam, quid quæretur? nihil excogitem, quamobrem Oppianico [d] damnari neceſſe ſit? quid tãdem? nihil enim eſt, quod fieri non poſſit. Si quis eum forte caſus ex periculo eripuerit, nonne reddendum eſt? præcipitantem igitur impellamus, inquit, & perditum proſternamus.

71 Capit [e] hoc conſilium, vt pecuniam quibuſdam iudicibus leuiſſimis polliceatur: deinde eam poſtea ſupprimat: vt, quoniam graueis homines ſua ſponte ſeuerè iudicaturos putabat: hos, qui leuiores erant, deſtitutione iratos Oppianico redderet. Itaque, vt erat ſemper præpoſterus, atque peruerſus, initium facit à Bulbo [f]: & eum, quòd iamdiu nihil quæſierat, triſtem, atque oſcitantem, leuiter impellit. Quid tu, inquit? ecquid me adiuuas, Bulbe, ne gratis reipublicæ ſeruiamus? Ille vero, ſimul atque hoc audiuit, NE GRATIS. Quo voles, inquit, ſequar. ſed quid affers? Tum ei quadraginta [g] millia [h], ſi eſſet abſolutus Oppianicus, pollicetur: & eum, vt ceteros appellet, quibuſcum loqui conſueſſet, rogat: atque etiam ipſe conditor totius negotij, Guttam [i] adſpergit huic Bulbo.

72 Itaque minimè amarus is viſus eſt, qui aliquid ex eius ſermone ſpeculę deguſtarat [k]. Vnus, & alter dies interceſſerat, cum res parũ certa videbatur: ſequeſter, & confirmator [l] pecuniæ deſiderabatur. Tum appellat hilari vultu hominem Bulbus, vt blandiſſimè poteſt: Quid [m] tu, inquit, Pæte? (hoc enim ſibi Stalenus cognomen ex [n] imaginibus Æliorum delegerat, ne, ſi ſe Ligurem feciſſet, nationis magis ſuæ, quàm generis vti cognomine videretur) qua de re mecum locutus es, quærunt à me, vbi ſit pecunia. Hic ille [o] planus [p] improbiſſimus, quæſtu iudiciario paſtus, qui illi pecuniæ, quam condiderat, ſpe iam, atque animo incubaret, cõtrahit frontẽ: (recordamini faciem, atque illos eius fictos, ſimulatóſque vultus) queritur ſe ab Oppianico deſtitutum: &, qui eſſet totus ex fraude, &

P. XXXII.
a L. & ſeſtertium ſexcenta quadrag.
b L. Nam perinde, vt opin.
c L. miſerrimis in locis. & Inaniſſimis tantum num.
d al. Oppianicum damnari.
e L. Capit hoc conſil.
Malus Bulbi vt & Staleni meminit Verrina 2.
P. B.
g fort. quadraginta HS. millia.
h hoc eſt, eo tum corona[tos].
i locus: condi[tor] enim bulbus aſperſa gutta.
k vet. ſpegulæ. Et autem ſpecula, ſpes exigua.
l Confirmator pecuniæ, ſponſor pecuniæ.
m L. Quid tu, inquit, Pæte, eo.
n Cognomen gentis Æliæ, Pætus.
o al. ſplen.
p planus impoſtor.

mendacio factus, quique ea vitia, quæ à natura habebat, etiam ſtudio, atque artificio quodam malitiæ condiuiſſet, pulchrè aſſeuerat ſe ab Oppianico deſtitutum: atque hoc addit teſtimonij, ſua illum ſententia, quam palàm omnes laturi eſſent [a], condemnatum iri.

73 Manarat ſermo in conſilio, pecuniæ quandam mentionem inter iudices eſſe verſatam. res neque tam fuerat occulta [b], quàm erat occultanda: neque tam erat aperta, quàm reip. cauſa aperienda. In ea obſcuritate, ac dubitatione omnium, Canutio, perito homini, qui quodam odore ſuſpicionis Stalenũ corruptum eſſe ſenſiſſet, neque dum rem perfectam arbitraretur, placuit repente iudices pronuntiare [c]. Iudices ſe id velle dixerunt. Hic tum Oppianicus non magnopere pertimuit. rem à Staleno perfectam eſſe arbitrabatur.

74 In conſilium erant ituri iudices triginta & duo: ſententiis decem & ſex abſolutio confici [d] poterat. HS. quadraginta millia nummũm in ſingulos iudices diſtributa, eum numerum ſententiarum conficere debebant, vt ad cumulum, ſpe maiorum præmiorum, ipſius Staleni ſententia ſeptimadecima accederet. Atque etiam caſu tum, quod illud repente erat factum, Stalenus ipſe non aderat. cauſam neſcio quam apud iudicem defendebat. Facile hoc Auitus patiebatur: facile Canutius: at non Oppianicus, neque patronus eius L. Quinctius: qui cum eſſet eo tempore tribunus plebis, conuicium C. Iunio, iudici quæſtionis, maximum fecit, vt ne ſine Staleno in conſilium iretur: cumq; id ei per viatores conſultò negligentius agi videretur, ipſe à publico iudicio ad priuatum Staleni iudiciũ profectus eſt, & illum pro poteſtate dimitti iuſſit: Stalenum ipſe ad ſubſellia adduxit.

75 Conſurgitur in conſilium, cùm ſententias Oppianicus, quæ tum erat poteſtas, palam ferri velle dixiſſet, vt Stalenus ſcire poſſet, quid cuique deberetur. Varia iudicum genera: nummarij pauci: ſed omnes irati. Vt enim qui accipere in campo conſueuerunt, iis candidatis, quorum nummos ſuppreſſos eſſe putant, inimiciſſimi ſolent eſſe: ſic eiuſmodi iudices, infeſti tum reo venerant: ceteri innocentiſſimum eſſe arbitrabantur: ſed ſpectabant [e] ſententias eorum, quos corruptos putabant, vt ex iis conſtituerent, à quo iudicium corruptum videretur. Ecce tibi eiuſmodi ſortitio, vt in primis Bulbo, & Staleno, & Guttæ eſſet iudicandum. Summa omnium exſpectatio, quidnam ſententiæ ferrent leues, ac nummarij [f] iudices. Atque illi omnes ſine vlla dubitatione condemnant.

76 Hic tum iniectus eſt hominibus ſcrupulus & quædam dubitatio, quidnam eſſet actum. deinde homines ſapientes, ex vetere illa diſciplina [g] iudiciorum, qui neque abſoluere hominem nocentiſſimum poſſent, neq; eum de quo eſſet orta ſuſpicio, pecunia [h] oppugnatum, re illa incognita, primo condemnare vellent: non liquere dixerunt. Nonnulli autem ſeueri homines, hoc ſtatuerunt, *quo quiſque animo quid faceret, ſpectari oportere*: &, ſi alij pecunia accepta verum iudicabant, tamen nihilo minus ſe ſuperioribus ſuis iudiciis conſtare putabant oportere. Itaque damnarunt. Quinque omnino fuerunt, qui illum veſtrum innocentem Oppianicum ſiue imprudentia, ſiue miſericordia, ſiue aliqua ſuſpicione, ſiue ambitione adducti, abſoluerent.

a Ex lege Cornelia quæ poteſtatem reo dabat vt ſententia palam vel clam ferretur.
b L. occultanda.
c al. Pronuntiare dixerũt. Hic tum &c.
P. XXXIII.
d L. confici poterat. quadraginta millia nummum in ſing.
e al. exſpectabant.
f nummarij iudices, corrupti.
g L. iudiciorũ diſciplina, q. l.
h fort. pecunia eſſe oppugnatum.

77 Con-

Digitized by Google

77 Condemnato Oppianico, ſtatim L. Quinctius, homo maximè popularis, qui omneis [a] rumorum, & concionum ventos colligere conſueſſet, oblatam ſibi facultatem putauit, vt ex inuidia ſenatoria poſſet creſcere, quod eius ordinis iudicia minùs iam probari populo arbitrabatur. Habetur vna, atq; altera concio vehemens, & grauis accepiſſe pecuniā iudices, vt innocentem reum condemnarent, tribunus plebis clamitabat: agi fortunas omnium dicebat: nulla eſſe iudicia: qui pecunioſum inimicum haberet, incolumen eſſe neminē [b] poſſe. Homines totius ignari negotij, qui Oppianicum nunquam vidiſſent, virum optimum, & [c] hominem prudentiſſimum, pecunia oppreſſum arbitrarentur: incenſi ſuſpicione, rem in medium vocare cœperunt, & cauſam illam totam depoſcere.

a v.c. omnis

b al. Poſſe neminem.

c L. & hominē pudentiſſimū,

78 Atque illo ipſo tempore in ædeis T. Annij, hominis honeſtiſſimi, neceſſarij, & amici mei noctu Stalenus, arceſſitus ab Oppianico, venit. Iam cetera nota ſunt omnibus: vt eum illo Oppianicus egerit de pecunia: vt ille ſe redditurum eſſe dixerit, vt eorum ſermonem omnem audierint viri boni, qui tum conſultò propè [d] in [e] occulto ſtetiſſent: vt res patefacta, atque in forum prolata, & pecunia omnis à Staleno extorta atque erepta ſit. Huius Staleni perſona, populo iam nota atque perſpecta, ab nulla turpi ſuſpicione abhorrebat: ſuppreſſam eſſe ab eo pecuniam, quam pro reo pronuntiaſſet, qui erant in concione nō intelligebant, neque enim docebantur. verſatā eſſe in iudicio mentionem pecuniæ ſentiebant [f]: innocentem reum condemnatum eſſe audiebant: Staleni ſententia condemnatum videbant: non gratis id ab eo factum eſſe quod hominē norāt, iudicabāt. ſimilis in Bulbo, in Gutta, in alijs nonnullis ſuſpicio conſiſtebat.

P. XXXIV

d al. propter.

e Huius facti meminit Cicero in Topicis.

f al. ſciebant.

79 Itaque confiteor (licet enim iam impunè, hoc præſertim in loco, confiteri) quòd Oppianici non modò vita, ſed etiam nomē ante illud tempus populo ignotū fuiſſet: indigniſſimum porrò videretur, circumuentum eſſe innocentem pecunia: hanc deinde ſuſpicionem augeret Staleni improbitas, & nonnullorum eius ſimilium iudicum turpitudo: cauſam autem ageret L. Quinctius, homo cum ſumma poteſtate præditus, tum ad inflammandos animos multitudinis accommodatus: ſummā [g] illi iudicio inuidiam, infamiamq; eſſe cōflatam. Atq; in hanc flammam recentem C. Iuniū [h], qui illi quæſtioni præfuerat, iniectū eſſe meminiſti, & illū hominē ædilitiū, iā prætorē opinionibus hominum conſtitutum; non diſceptatione dicendi, ſed clamore hominum, de foro atque adeò de ciuitate eſſe ſublatum.

g L. ſummam Aulto, illo iudicio, inuidiā, ex vet. ſummā habito illo iudicio.

h L. tum C. Iunium,

80 Neque me pœnitet, hoc potius tempore, quàm illo, cauſam A. Cluentij defendere. Cauſa enim manet eadem, quæ mutari nullo modo poteſt: temporis iniquitas, atque inuidia receſſit, vt, quod in tempore mali fuit, nihil obſit: quod in cauſa boni fuit, proſit. Itaq; nunc quemadmodum audiar, ſentio, nō modò ab iis quorum iudicium, atque poteſtas eſt: ſed etiam ab illis, quorum tantum eſt exiſtimatio. At tum ſi dicerem, non audirer: non quòd alia res eſſet, immò eadem, ſed tempus aliud. Id adeò ſic cognoſcite. Quis tum auderet dicere, nocentem condemnatum eſſe Oppianicum? quis nunc audet [i] negare? Quis tū poſſet arguere, ab [k] Oppianico tentatum eſſe iudicium pecunia? quis id hoc tempore infitiari poteſt? Cui tum liceret docere, Oppianicum reum factum eſſe tum denique, cùm duobus proximis præiudiciis condemnatus eſſet? quis eſt, qui id hoc tempore infirmare conetur?

P. II.

i L. id audet.

k L. ab Oppianico iudiciū tentatum eſſe p.

81 Quare, inuidia remota, quam dies mitigauit, oratio mea deprecata eſt, veſtra fides, atque æquitas à veritatis diſceptatione reiecit: quid eſt præterea, quod in cauſa relinquatur? Verſatam eſſe in iudicio pecuniam, conſtat: ea quæritur vnde profecta ſit: ab accuſatore, an ab reo. Accuſator dicit hæc: Primum, grauiſſimis criminibus accuſabam, vt nihil opus eſſet pecunia: deinde, condemnatū adducebam: vt ne eripi quidem pecunia poſſet: poſtremò, etiamſi abſolutus eſſet, mearū tamen omnium fortunarum ſtatus incolumis maneret. Quid contrà reus? Primùm, ipſam multitudinem, & atrocitatem criminum pertimeſcebam: deinde, Fabriciis, propter conſcientiam mei ſceleris, condemnatis, me eſſe condemnatum ſentiebam: poſtremò, in eum caſum veneram, vt omnis mearū fortunarum ſtatus vnius iudicij periculo contineretur.

82 Age, quoniam corrumpendi iudicij cauſas ille multas, & graueis habuit, hic nullam: profectio ipſius pecuniæ requiratur. Confecit tabulas diligentiſſimè Cluentius. hæc autem res habet hoc certè vt nihil poſſit neque additum, neque detractum de re familiari latere. anni ſunt octo, cùm iſta cauſa in iſta meditatione verſatur: cùm omnia, quæ nunc ad eam rem pertinent, & ex huius, & ex aliorum tabulis, agitatis, tractatis, inquiritis: cùm interea Cluentianæ pecuniæ veſtigium nullum inuenitis. Quid? Albiana pecunia veſtigiiſne vobis [a] odoranda eſt, an ad ipſum cubile vobis ducibus, venire poſſumus? Tenentur vno [b] in loco H S. ſexcenta quadraginta millia nummûm: tenentur apud hominem audaciſſimum: tenentur apud iudicem. quid vultis amplius?

P. XXXV.

a L. nobis.

b L vno in loco ſexcenta quadraginta millia num.

83 At enim Stalenus non fuit ab Oppianico, ſed à Cluentio ad iudicium corrumpendū conſtitutus. Cur eum, cùm in conſilium iretur, Cluentius, & Canutius abeſſe patiebantur [c]? cùm in conſilium mittebant, Stalenum iudicem, cui pecuniam dederant, non requirebant? Oppianicus [d] quærebat: Quinctius flagitabat? ſine Staleno ne in conſilium iretur, tribunitia poteſtate perfectum [e] eſt? At condemnauit. Hanc enim damnationem [f] dederat obſidem Bulbo, & ceteris, ne deſtitutus ab Oppianico videretur. Quare ſi iſtinc cauſa corrumpēdi iudicij, iſtinc pecunia, iſtinc Stalenus, iſtinc denique omnis fraus, & audacia eſt: hinc pudor, honeſta vita, & nulla ſuſpicio pecuniæ, nulla corrumpendi iudicij cauſa: patiamini [g], veritate patefacta, atque omni errore ſublato, eò tranſire illius turpitudinis infamiam, vbi cetera maleficia conſiſtant [h]: ab eo inuidiam diſcedere aliquando, ad quem nunquam acceſſiſſe culpam videtis.

c L patiebantur? cur, cùm in conſil.

d L. Oppianicus quærebatur.

f al. condemnationem.

g fort. patiamini verit.

h L. conſiſtunt.

84 At enim pecuniā Staleno dedit Oppianicus, non ad corrumpendū iudicium, ſed ad conciliationē gratiæ. Téne hoc, Atti [i], dicere, tali prudentia, etiam [k] vſu, atq; exercitatione præditum? *Sapientiſſimum* [l] *eſſe dicunt eū, cui quod opus ſit, ipſi veniat in mentem: proximè accedere illum, qui alterius bene inuentis obtemperet.* In ſtultitia contrà eſt. *Minus enim ſtultus eſt is, cui nihil in mentem venit, quàm ille, qui quod ſtultè alteri venit in mentem, comprobat.* Iſtam conciliationem

i L. Atti,

k L. tali etiam vſu,

l ſumptum ex Heſiodo. refert etiam Ariſtoteles ad Nicomachum Lib. I. c.

ipſius labore quæſita, atque collecta. Hic tri-
a L. pudens, bunus plebis, modeſtus, prudens [a], non modò
non ſeditioſus, ſed etiam ſeditioſis aduerſa-
rius: ille autem acerbus, criminoſus, popularis
homo, ac turbulentus. Tempus hoc tranquil-
b L. atque pacatum: lum, ac [b] pacatum: illud omnibus inuidiæ tem-
peſtatibus concitatum. Quæ cùm ita eſſent, in
Fauſto tamen illi iudices ſtatuerunt, iniqua
conditione reum cauſam dicere, cùm aduer-
ſario eius ad ius accuſationis ſumma vis po-
teſtatis accederet.

P. B. 95 Quam quidem rationem vos, iudices,
diligenter pro veſtra ſapientia, & humanitate
cogitare, & penitus perſpicere debetis, quid
mali, quantum periculi vnicuique noſtrûm
inferre poſſit vis tribunitia, conflata præſertim
inuidia, & concionibus ſeditioſè concitatis.
Optimis hercle temporibus, tum, cùm homi-
nes ſe non iactatione populari, ſed dignitate,
atque innocentia tuebãtur, tamen nec C. Po-
pilius, nec Q. Metellus, clariſſimi, atque am-
pliſſimi viri, vim tribunitiam ſuſtinere potue-
runt: nedum his temporibus, his moribus, his
c L. ac ſine iudiciorum. magiſtratibus, ſine veſtra ſapientia, ac [c] iudi-
ciorum remediis, ſalui eſſe poſſimus.

96 Non fuit igitur illud iudicium, iudicij
ſimile, iudices, non fuit: in quo non modus
eſt adhibitus, non mos, conſuetudoq; ſeruata,
non cauſa defenſa. vis illa fuit, &, vt ſæpe iam
dixi, ruina quædam atque tempeſtas, & quid-
uis potiùs, quàm iudicium, aut diſceptatio, aut
quæſtio. Quòd ſiquis eſt, qui illud iudicium
fuiſſe arbitretur, & qui his rebus iudicatis ſtã-
dum putet: is tamen hanc cauſam ab illa de-
bet ſeiungere. ab illo enim, ſiue *quòd in legem
non iuraſſet*, ſiue *quod ex lege ſubſortitus iudex
non eſſet*, multa petita eſſe dicitur. Cluentij au-
tem ratio cum illis legibus, quibus ab Iunio
multa petita eſt, nulla poteſt ex parte eſſe
coniuncta.

97 At etiam Bulbus eſt condemnatus. Ad-
de, maieſtatis: vt intelligas, hoc iudicium cum
d L. At eſt illi hoc crimen. illo non eſſe coniunctum. At [d] eſt hoc illi cri-
men obiectum. Fateor: ſed etiam legionem
eſſe ab eo ſollicitatam in Illyrico, C. Coſco-
nij literis, & multorum teſtimoniis planum
factum eſt. quod crimen erat proprium illius
quæſtionis, & quæ res lege maieſtatis tene-
batur. At hoc obfuit ei maximè. Iam iſta di-
uinatio eſt: qua ſi vti licet: vide, ne mea cõie-
P. XXXVIII. ctura multo ſit verior. Ego enim ſic arbitror,
Bulbum, quod homo nequam, turpis, improbus,
multis flagitiis contaminatus, in iudicium ſit
adductus, idcircò faciliùs eſſe damnatum. tu
mihi ex tota cauſa Bulbi, quod tibi commodũ
eſt, eligis, vt id eſſe ſecutos iudices dicas.

98 Quapropter hoc Bulbi iudicium non
plus obeſſe huic cauſæ debet, quàm illa, quæ
commemorata ſunt ab accuſatore, duo iudi-
e L. & L. Guttæ. cia, P. Popillij, & [e] T. Guttæ: qui cauſam de
ambitu dixerunt: qui accuſati ſunt ab iis, qui
erant ipſi ambitus condemnati: quos ego non
idcirco eſſe arbitror in integrum reſtitutos, quod
planum fecerint, illos ob rem iudicandam pe-
cuniam accepiſſe: ſed quòd iudicibus proba-
f al. quorum id eſt quum. rint, quod [f] in eodem genere, in quo ipſi offen-
diſſent, alios reprehendiſſent, ſe ad præmia
legis venire oportere. Quapropter neminem
dubitare exiſtimo, quin illa damnatio ambi-
tus nulla ex parte cum cauſa Cluentij, ve-
ſtroque iudicio coniuncta eſſe poſſit.

99 Quid quòd Stalenus eſt condemnatus?
non dico hoc tempore, iudices, id quod neſcio
A an dici oporteat, illum maieſtatis eſſe dam-
natum: non recito teſtimonia hominum ho-
neſtiſſimorum, quæ in Stalenum ſunt dicta
ab iis, qui M. Æmilio, clariſſimo viro, legati,
& præfecti, & tribuni militares fuerunt: quo-
rum teſtimoniis planum factum eſt, maximè
eius opera, cùm quæſtor eſſet, in exercitu ſe-
ditionem eſſe conflatam. Ne illa quidem te-
ſtimonia recito, quæ dicta ſunt [a] de L L S. I Ↄ. a al. de L L & I Ↄ. millib.
C. X L. millibus. quæ ille cum accepiſſet no-
B mine iudicij Safiniani: ſicut in Oppianici iu-
dicio poſtea, retinuit, atque ſuppreſſit.

100 Omitto & hæc, & alia permulta, quæ
illo iudicio in Stalenum dicta ſunt: hoc dico,
eandem tum fuiſſe P. & L. Cominiis, & equi-
tibus R. honeſtiſſimis [b] hominibus, & diſertis, b L. honeſtis hominibus.
controuerſiam cum Staleno, quem accuſa-
bant, quæ nunc mihi eſt cum [c] Actio. Cominij c L. cũ Attio. P. B.
dicebant idem, quod ego dico: Stalenum ab
Oppianico pecuniam accepiſſe, vt iudicium
C corrumperet. Stalenus conciliandæ gratiæ
cauſa ſe accepiſſe dicebat.

101 Irridebatur hæc illius reconciliatio, &
perſona viri boni ſuſcepta, ſicut in ſtatuis in-
auratis, quas poſuit ab [d] Iuturnæ [e]: quibus ſub- d ad Iuturnæ ſubaudi fanum vel templum.
ſcripſit, Reges ab [f] ſe in gratiam eſſe reductos.
Exagitabantur omnes eius fraudes, atque fal- e Iuturnæ Nymphæ meminit Var. 4. de lingua. A iuuando ita dicta. eius aquam multi ægroti eo nomine ab ea petebant.
laciæ: tota vita in eiuſmodi ratione verſata
aperiebatur: egeſtas domeſtica, quæſtus fo-
renſis in medium proferebatur: nummarius
D interpres pacis, & concordię, non probabatur.
Itaque tum Stalenus, cùm idem defenderet,
quod [g] Actius, condemnatus eſt.

102 Cominij cùm hoc agerent, quod nos f L. a ſe.
in [h] tota cauſa egimus, probauerunt. Quamo- g L. quod Attius,
brem ſi Staleni damnatione, Oppianicum iu-
dicium corrumpere voluiſſe, Oppianicum iu- h al. in tota cauſa agimus.
dici ad emendas ſententias dediſſe pecuniam,
iudicatum eſt: cùm ita conſtitutum ſit, vti in
illa culpa aut Cluentius ſit, aut Oppianicus:
E Cluentij nummus nullus iudici datus vllo
veſtigio reperitur [i]: Oppianici pecunia poſt i L. reperiatur: Opp. pec. poſt iud. factũ à iud. ablata ſit: p.
iudicium factum à iudice ablata eſt: poteſt
eſſe dubium, quin illa damnatio Staleni non
modò non ſit contra Cluentium, ſed maximè
noſtram cauſam, defenſionemq; confirmet?

103 Ego [k] adhuc Iunij iudicium video eſſe k L. Ergo adhuc Iunij
eiuſmodi, vt incurſionẽ potius ſeditionis, vim
multitudinis, impetum tribunitium, quàm iu-
dicium appellandũ putem. Quòd ſi quis illud
F iudicium appellet, tamen hoc confiteatur ne-
ceſſe eſt, nullo modo illam multam, quæ à
Iunio petita ſit, cum Cluentij cauſa poſſe cõ-
iungi. Illud igitur Iunianum, per vim factum
eſt: Bulbi, & Popillij, & Guttæ, contra Cluen-
tium non eſt. Staleni, etiam pro [l] Cluentio. l L. pro Cluẽtio eſt. Vid. P. XXXIX.
Videamus ecquod aliud iudicium, quod pro
Cluentio ſit, proferre poſſimus. Dixitne tandẽ
cauſam C. Fidiculanius Falcula, qui Oppia-
nicum condemnarat, cùm præſertim, id quod
G fuit in illo iudicio inuidioſiſſimum [m], poſt m L. inuidioſiſſimum, paucos dies.
paucos dies ex ſubſortitione ſediſſet? dixit, &
bis quidem dixit. In ſummam enim L. Quin-
ctius inuidiam concionibus eum quotidianis,
ſeditioſis, & turbulentis adduxerat. Vno iudi-
cio multa [n] eſt ab eo petita, ſicut ab Iunio, quod n Ita vulgata ... ſacerdote.
non ſuæ decuriæ munere, neq; ex lege ſediſ-
ſet. paullo ſedatiore tempore eſt accuſatus,
quàm Iunius: ſed eádem ferè lege, & crimine.
Quia nulla in iudicio ſeditio [o], neque turba o L. ſeditio neque vis, neque turba.
H verſata eſt, prima actione faciliimè eſt abſo-
lutus. Non numero hanc abſolutionem. ni-
hilominus enim poteſt, vt illam multam non

Digitized by Google

commiſerit, accepiſſe tamen ob rem iudicandam, pecuniam [a] quam acceptam nuſquam Stalenus eâdem lege dixit. Proprium crimen illud quæſtionis eius non fuit.

a L. pecuniã, quam Stalenus, qui cauſam, nuſquàm eadem lege dix.

104 Fidiculanius quid feciſſe dicebatur? accepiſſe à [b] Cluentio L L S. C C C C. Cuius erat ordinis? ſenatorij, qua lege in eo genere à ſenatore ratio repeti ſolet, de pecuniis repetundis, ea lege accuſatus, honeſtiſſimè eſt abſolutus. Acta eſt enim cauſa more maiorũ, ſine vi, ſine metu, ſine periculo: dicta, & expoſita, & demõſtrata ſunt omnia: adducti iudices ſunt, non modò potuiſſe honeſte ab eo reũ condẽnari, qui nõ perpetuò ſediſſet, ſed, ſi aliud is iudex nihil ſciſſet, niſi quę prȩiudicia de eo facta eſſe cõſtarẽt, [c] audire præterea nihil debuiſſe.

b L. à Cluentio LLS. XL. C I Ͻ.
c L. cõſtaret.

105 Tum etiam illi quinque, qui imperitorum hominum rumuſculos [d] aucupati, tum illum abſoluerũt, iam ſuam clementiam laudari magnopere nolebãt. à quibus ſi qui quæreret, ſediſſentne iudices in C. Fabricium: ſediſſe ſe dicerent. ſi interrogarentur, num quo crimine is eſſet accuſatus, præterquàm veneni eius, quod quæſitum Auito diceretur: negarent. ſi deinde eſſent rogati, quid iudicaſſent: condemnaſſe ſe dicerent. nemo enim abſoluit. Eodem modo quæſitum ſi eſſet de Scamandro, certè idem reſpondiſſent: tametſi ille vna ſententia eſt abſolutus: ſed illam vnam nemo tum iſtorum ſuam dici vellet.

d rumuſculi, maiores non ita magni.
P. B.

106 Vter igitur faciliùs ſuæ ſententiæ rationem redderet, iſne, qui ſe & ſibi, & rei iudicatæ conſtitiſſe [e] dicit: an ille, qui ſe in principem maleficij, lenem: in adiutores eius, & conſcios, vehementiſſimum eſſe [f] reſpondit? Quorũ ego de ſententia non debeo diſputare. neq; enim dubito, quin ij tales viri, ſuſpicione aliqua perculſi repentina, de ſtatu ſuo declinarent. Quare eorum, qui abſoluerunt, miſericordiam non reprehendo: eorum, qui in iudicando ſuperiora iudicia ſecuti ſunt ſua ſponte, non Staleni fraude, conſtantiam comprobo: eorum verò, qui *ſibi non* [h] *liquere* dixerunt, ſapientiam laudo, qui abſoluere eum, quem nocentiſſimum cognorant, & quem ipſi bis iam antea condemnarant, nullo modo poterant: condemnare, cum tanta conſilij infamia, & tam atrocis rei ſuſpicio eſſet iniecta, paullo poſteriùs patefacta re, maluerunt.

e L. conſtitiſſe diceret: an ille, qui
f L. fuiſſe reſponderet.
g L. ſuſpicione aliqua perculſi, repentina, de ſtatu ſuo declinarint.
h De hac formula dixi ſæpius.

107 At ne ex facto ſolùm ſapienteis illos iudicetis, ſed etiam ex [i] nominibus ipſis quod ij fecerint, rectiſſimè ac ſapientiſſimè factum probetis: quis P. Octauio Balbo ingenio prudentior, iure peritior, fide, religione, officio, diligentior, aut ſanctior commemorari poteſt? non abſoluit. Quis Q. Conſidio conſtantior? quis iudiciorum, atque eius dignitatis, quæ in iudiciis publicis verſari debet, peritior? quis virtute, conſilio, auctoritate præſtantior? ne is quidem abſoluit. Longum eſt de ſingulorum virtute ita dicere: quæ, quia cognita ſunt ab omnibus, verborum ornamenta non quærunt. Qualis vir M. Iuuentius Pedo fuit ex vetere illa iudicum [k] diſciplina? qualis L. Caulius Mergus? M. [l] Baſilius? C. Caudinus? qui omnes in iudicijs publicis, iam tum florente repub. floruerunt. Ex eodem numero L. Caſſius, Cn. Næuius, pari & integritate, & prudentia: quorum nullius ſententia eſt Oppianicus abſolutus. Atque ex his omnibus, natu minimus, ingenio, & diligentia, & religione par iis, quos antea commemoraui, P. Saturius [m], in eâdem ſententia fuit.

i L. ex hominibus ipſis,
P. X L.
k al. iudiciorum.
l L. M. Baſilius.
m al. P. Saturius.

A 108 O innocẽtiam Oppianici ſingularem! quo in reo, qui abſoluit, ambitioſus: qui diſtulit, cautus: qui condemnauit, conſtans exiſtimatur. Hæc tum agitante Quinctio, neque in concione, neq; in iudicio demonſtrata ſunt. neque [a] enim ipſe dici patiebatur, nec per multitudinem concitatam cõſiſtere cuiquam in dicendo licebat. Itaque ipſe, poſtquam Iunium peruertit, cauſam [b] totam reliquit. Paucis enim diebus illis & ipſe priuatus eſt factus, & hominum ſtudia deferbuiſſe [c] intelligebat. Quòd ſi, per quos dies Iunium accuſauit, Fidiculanium accuſare voluiſſet: reſpondendi Fidiculanio poteſtas facta non eſſet. Ac primò quidem, omnibus illis iudicibus, qui Oppianicum condemnarant, minabatur.

a al. nec cuiq.
b L. totam cauſam rel.
c al. deferuiſſe intell.

109 Iam inſolentiam noratis hominis: noratis animos eius, ac ſpiritus tribunitios. Quod erat odium? dij immortales! quæ ſuperbia? quanta ignoratio ſui? quàm grauis, atq; intolerabilis arrogantia? qui illud etiam ipſum acerbè tulerit, ex quo illa nata ſunt omnia, nõ ſibi, ac defenſioni ſuæ condonatum eſſe Oppianicum: proinde [d] quaſi non ſatis ſigni eſſe debuerit, ab omnibus eum fuiſſe deſertum, qui ſe ad patronum illum contuliſſet. Erat enim Romæ ſumma copia patronorum, hominum eloquentiſſimorum, atq; ampliſſimorũ, quorum certè aliquis defendiſſet equitem Rom. in municipio ſuo nobilem, ſi honeſtè putaſſet eiuſmodi cauſam poſſe defendi.

d al. periodeq.
P. B.

110 Nam Quinctius quidem, quam cauſam vnquam antea dixerat, cùm annos quinquaginta natus eſſet? quis eum vnquam non modò in patronũ, ſed in laudatoris, aut aduocati loco viderat? qui quòd Roſtra iamdiu vacua, locumque illum, poſt aduentum L. Syllæ à tribunitia voce deſertum, oppreſſerat, multitudinemque iam deſuefactam à concionibus ad veteris conſuetudinis ſimilitudinem reuocauerat [e], idcirco cuidam hominum generi paulliſper iucundior fuit. Atque idem quanto in odio poſtea ſuis illis ipſis fuit, per quos in altiorem locum aſcenderat? neque iniuria.

e fort. reuocarat.

111 Facite enim, vt non ſolùm mores eius, & arrogantiam, ſed etiam vultum, atq; amictum, atque illam vſque ad talos demiſſam purpuram recordemini. Is, quaſi non eſſet vllo modo ferendum, ſe ex iudicio diſceſſiſſe victum. rem ab ſubſellijs in Roſtra detulit. Et iam querimur ſæpe, hominibus nouis non ſatis magnos in hac ciuitate eſſe fructus? nego vſquam vnquam fuiſſe maiores: vbi, ſi quis ignobili [f] loco natus, ita viuat, vt nobilitatis dignitatem virtute tueri poſſe videatur, vſque eò peruenit, quoad eum induſtria cum innocentia proſecuta eſt.

f al. nobili loco natus eſt.

112 Si quis autem hoc vno nititur, quòd ſit ignobilis, procedit ſæpe lõgiùs, quàm ſi idem ille eſſet cum iiſdem ſuis vitijs nobiliſſimus. vt Quinctius (nihil enim dicam de ceteris) ſi fuiſſet homo nobilis: quis eum cum illa ſuperbia, atq; intolerantia ferre potuiſſet? Quòd eo loco fuit: ita tulerunt, vt, ſi quid haberet à natura boni, prodeſſe ei putarent oportere: ſuperbiam autem, atq; arrogantiam eius, deridendam magis arbitrarentur propter humilitatem hominis, quàm pertimeſcendam. Sed, vt illuc reuertar: quo tempore Fidiculanius eſt abſolutus, tu, qui ea iudicia facta commemoras, quæro, quid tum eſſe exiſtimas iudicatum? certè gratis iudicaſſe.

g fort. Si quis autẽ hoc vno nititur, quòd ſit igno.
P. X L I.

113 At condẽnarat: at cauſã totã nõ audierat: at in

at in concionibus omnibus à L. Quinctio vehementer erat, & ſæpe vexatus. Illa igitur omnia Quinctiana, iniqua, falſa, turbulenta, popularia, ſeditioſa iudicia fuerunt. Eſto. potuit eſſe innocens Falcula. Iam ergo aliquis Oppianicum gratis condemnauit: iam non eos Iunius ſubſortitus eſt qui pecunia accepta cõdemnarent: iam potuit [a] aliquis ab initio non ſediſſe, & tamen Oppianicum gratis condemnaſſe. Verùm, ſi innocens Falcula, quæſo, quis nocens? ſi hic gratis condemnauit, quis accepit? Nego rem [b] eſſe vllam in quemquam illorum obiectam, quæ Fidiculanio obiecta nõ ſit; neque [c] aliquid fuiſſe in Fidiculanij cauſa, quod idem non eſſet in ceterorum.

a al. potuerit aliqui.
b fort. rem eſſe vllam cuiquã illorum.
c L. nego aliquid ſ.

114 Aut hoc iudicium reprehendas tu, cuius accuſatio rebus iudicatis niti [d] videbatur, neceſſe eſt: aut ſi hoc verum eſſe concedis, Oppianicum gratis condemnatum eſſe fateare. Quamquam ſatis magno argumento eſſe debet, quod ex tam multis iudicibus, abſoluto Falcula, nemo reus factus eſt. Quid enim mihi damnatos ambitus colligitis, alia lege, certis criminibus, plurimis teſtibus? cùm primũ illi ipſi debuerint potiùs accuſari de pecuniis repetundis, quàm ambitus. nam, ſi in ambitus iudiciis hoc his obfuit, cùm alia lege cauſam dicerent: certè, ſi propria lege huius peccati adducti eſſent, multo plus obfuiſſet.

d L. niterbatur.

115 Deinde, ſi tanta vis fuit iſtius criminis, vt qua quiſque lege ex illis iudicibus reus factus eſſet, tamen hac plaga periret: cur in tanta multitudine accuſatorum, tantis præmiis, ceteri rei facti non ſunt? Hîc profertur id [e], quod iudicium appellari non oportet, P. Septimio Scæuulæ [f] litem eo nomine eſſe æſtimatam. Cuius rei quæ conſuetudo ſit, quoniã apud homines peritiſſimos dico, pluribus verbis docere non debeo. Nunquam enim ea diligentia, quæ ſolet adhiberi in ceteris iudiciis, eadem, reo damnato, adhibita eſt.

e litis æſtimatio aliquid à iudicio; hoc eſt iudicium non fuit.
f lib. vulg. S. ẽ uolæ.
P. B.
g Præſumitur inimicus is ei eſſe, à quo capitis accuſatus eſt.

116 In litibus æſtimandis ferè iudices, aut quod ſibi eum, quem ſemel condemnarunt, inimicum [g] putant eſſe, ſi qua in eum lis capitis illata eſt, non admittunt: aut, quòd ſe perfunctos iam eſſe arbitrantur, cùm de reo iudicarunt, negligentiùs attendunt cetera. Itaque & maieſtatis abſoluti ſunt permulti, quibus [i] damnatis, de pecuniis repetundis lites eſſent æſtimatæ, & hoc quotidie fieri videmus, vt, reo [k] damnato de pecuniis repetũdis, ad quos perueniſſe pecunias in litibus æſtimandis ſtatutum ſit, eos illi iudices abſoluant. quod cùm fit, non iudicia reſcindũtur, ſed hoc ſtatuitur, æſtimationem litium, non eſſe iudicium. Scæuula condemnatus eſt aliis criminibus, frequentiſſimis Apuliæ teſtibus. omni contentione pugnatum eſt, vt [l] lis hæc, capitis æſtimaretur. quæ res, ſi rei iudicatæ pondus habuiſſet: ille poſtea vel iiſdem, vel aliis inimicis, reus hac lege ipſa factus eſſet.

h L. crimen repetundarũ non ſemper conſequitur maieſtatis dãnatio.
i L. quib. damnatis, de pecuniis repetundis lites eſſent æſtimatæ.
k Reo repetũdarum damnato, ij ad quos ea pecunia peruenit, abſoluuntur.
l L. vt lis hæc, capitis æſtim.

117 Sequitur id [m], quod illi iudicium appellant: maiores autem noſtri numquam neque iudicium nominarunt, neque [n] perinde, vt rem iudicatam, obſeruauerunt, animaduerſio, *atque auctoritas cenſoria.* Qua [o] de re antequàm dicere incipio, perpauca mihi de meo officio verba facienda ſunt: vt à me cùm huiuſce periculi, tum ceterorum quoque officiorum, & amicitiarum ratio conſeruata eſſe videatur. Nam mihi cum viris fortibus, qui cenſores proximè fuerunt, ambobus eſt amicitia: cum altero verò (ſicuti & plerique veſtrũm ſciunt) magnus vſus, & ſumma vtriuſque officiis conſtituta neceſſitudo [a] eſt.

m Cenſoria animaduerſio non eſt iudicium, & de Cenſoria animaduerſione locus communis.
n L. neque proinde, vt rẽ iudicatã, obſeruarunt.
o L. Qua de re prius, quã dicere inc.
P. X L II.
a al. conſuetudo eſt.

118 Quare, quidquid de ſubſcriptionibus [b] eorum mihi dicendum erit, eo dicam animo, vt omnem orationem meam non de illorum facto, ſed de ratione cenſoria habitam exiſtimari velim: à Lentulo autem, familiari meo, qui à me pro eximia ſua virtute, ſummiſque honoribus, quos à populo R. adeptus eſt, honoris cauſa nominatur, facilè hoc, iudices, impetrabo, vt, quam ipſe adhibere conſueuit in [c] amicorum periculis fidem, & diligentiã, tum vim [d] animi, libertatémque dicendi, in [e] hac mihi concedat, vt tantum mihi ſumam, quantum ſine huius [f] periculo præterire non poſſum. A me tamen, vt æquum eſt, omnia cautè, pedetentimque dicentur, vt neque fides huius defenſiónis relicta, neque cuiuſquam aut dignitas læſa, aut amicitia violata eſſe videatur.

b Mos fuit Cenſoribus, cùm aliquem damnarent, cauſam damnationis ſubſcribere.
c L. in amicorum tum periculis cùm fidem, & d.
d al. vim libertatémque dicendi.
e fort. in hoc mihi conc.
f al. eius.

119 Video igitur, iudices, animaduertiſſe cenſores in iudices quoſdam illius conſilij Iuniani, cùm iſtam ipſam cauſam ſubſcriberent. Hic primùm illud commune proponã, *numquam animaduerſionibus cenſoriis hanc ciuitatem ita contentam, vt rebus iudicatis, fuiſſe.* neq; in re nota conſumam tempus exemplis. ponam illud vnum: C. Getam, cùm à L. Metello & Cn. Domitio, cenſoribus, ex ſenatu eiectus eſſet, cenſorem ipſum poſtea eſſe factum: &, cuius mores à cenſoribus erant reprehenſi, hunc poſtea & populi Rom. & eorum, qui in ipſũ animaduerterant, moribus præfuiſſe. Quòd ſi illud iudicium putaretur: vt ceteri turpi iudicio damnati, in perpetuum omni honore, ac dignitate priuantur: ſic hominibus ignominia notatis, neque ad honorem aditus, neque in curiam reditus eſſet.

120 Nunc, ſi quem Cn. Lentuli, aut L. Gellij libertus furti condemnarit: is, omnibus ornamentis amiſſis, numquam vllam honeſtatis ſuæ partem recuperabit. quos autẽ ipſe L. Gellius, & Cn. Lentulus, duo cenſores, clariſſimi viri, ſapientiſſimique homines, furti [g], & captarum pecuniarum nomine, notauerũt: ij non modo in ſenatum redierunt, ſed etiam illarum ipſarum rerum iudiciis abſoluti ſunt. Neminem voluerunt maiores noſtri non modo de exiſtimatione cuiuſquam, ſed ne pecuniaria quidem de re minima eſſe iudicẽ, niſi qui inter aduerſarios conueniſſet. Quapropter in omnibus legibus quibus exceptum eſt, de [h] *quibus cauſis aut magiſtratum capere non liceat, aut iudicem legi, aut alterum accuſare,* hæc ignominiæ cauſa prætermiſſa eſt. *Timoris enim cauſam, non vitæ pœnam in illa poteſtate eſſe voluerunt.*

P. B.
g L. furti, aut capt.
h al. quibus de cauſis.

121 Itaque non ſolùm, iudices, illud oſtendam, quod iam videtis, populi Rom. ſuffragiis ſæpe numero cenſorias ſubſcriptiones eſſe deletas [i], verum etiam iudiciis eorum, qui iurati ſtatuere maiore cũ religione, & diligentia debuerũt. Primùm iudices, ſenatores, equiteſque Rom. in complurib. iam reis quos contra leges pecunias accepiſſe [k] ſubſcriptum eſt, ſuę potius religioni, quã cenſorũ opinioni, paruerunt. Deinde prætores [l] vrbani, qui iurati debent optimũ quemque in ſelectos iudices referre, nunquã ſibi ad eã rem cenſoriam ignominiam impedimẽto eſſe oportere duxerunt.

i al. ſublatas.
k L. cepiſſe.
l Iudices à Prætoribus iuratis, ſelectiſſima relegebantur.

122 Cenſores denique ipſi ſæpenumero ſuperiorũ cenſorum iudiciis (ſi iſta iudicia appellari vultis) non ſteterunt. atque etiam ipſi

inter ſe cenſores ſua iudicia tanti eſſe arbitrantur, vt alter alterius iudicium non modò reprehendat, ſed etiam reſcindat: vt alter de ſenatu mouere velit, alter retineat, & ordine ampliſſimo dignum exiſtimet: vt alter in ærarios [a] referri aut tribu [b] moueri iubeat, alter vetet. Quare qui vobis in mentem venit, hæc appellare iudicia, quæ à populo Rom. reſcindi, ab iuratis iudicibus repudiari, à magiſtratibus negligi, ab iis, qui eandem poteſtatem adepti ſunt, commutari, inter [c] collegas diſcrepare videatis?

a Aerarius qui pro capite, æs pendit. *Aſcon.* P. XLIII.
b Tribu mouebantur, qui ex ruſtica in vrbanam: aut ex ruſtica nobili in aliam ruſticam minus nobilem referebantur.
c L. inter collegas diſcrepari videatis.
d Si ideo ita eſt, qui ſubſcripſerint: videte, quid agatis: videte, ac in vnumq.

123 Quæ cùm ita ſint, videamus quid tandem cenſores de illo iudicio corrupto iudicaſſe dicantur. Ac primùm illud ſtatuamus: vtrùm, quia cenſores ſubſcripſerint, ita ſit: an quia ita fuerit illi ſubſcripſerint. Si [d] ideo, quia ſubſcripſerint: videte, quid agatis, ne in vnumquemque noſtrûm, cenſoribus in poſterum poteſtatem regiam permittatis: ne ſubſcriptio cenſoria non minus calamitatis ciuibus, quàm illa acerbiſſima proſcriptio poſſit afferre: ne cenſorium ſtilum, cuius mucronem multis remediis maiores noſtri retuderunt, æquè poſthac, atque illum dictatorium gladium pertimeſcamus.

124 Sin autem quod ſubſcriptum eſt, quia verum eſt, idcirco graue debet eſſe: hoc quæramus, verum ſit, an falſum: remoueantur auctoritates cenſoriæ: tollatur id ex cauſa, quod in cauſa non eſt: doce, quam pecuniam Cluentius dederit, vnde dederit, quemadmodum dederit: vnum denique aliquod à Cluentio profectæ pecuniæ veſtigium oſtende. Vince deinde, virum bonum fuiſſe Oppianicum, hominem integrum: nihil de illo vnquam ſecus eſſe exiſtimatū: nihil denique præiudicatum, tum auctoritatem cenſorum amplexator: [e] tum illorum iudicium cum re coniunctum eſſe defendito.

e L. & ita Piſcianus 8. ſed & mox ſequitur defendito.

125 Dum verò eum fuiſſe Oppianicum conſtabit: qui tabulas publicas municipij ſui corrupiſſe iudicatus ſit: qui teſtamentū interleuerit: qui, ſuppoſita perſona, falſum teſtamentum obſignandum curarit: qui eum, cuius nomine id obſignatum eſt, interfecerit: qui auunculum filij ſui in ſeruitute, ac vinculis necarit: qui municipes ſuos proſcribendos occidendóſque curarit [f]: qui eius vxorem, quem occiderat, in matrimonium duxerit: qui pecuniam pro abortione dederit: qui ſocrum, qui vxorem, qui vno tempore fratris vxorē, ſperatóſque liberos, fratrémq; ipſum, qui denique ſuos liberos interfecerit: qui cùm venenū priuigno ſuo quæreret, manifeſtò ſit deprehenſus: cuius miniſtris, conſciiſq; damnatis, ipſe adductus in iudicium pecuniam iudici dederit ad ſententias iudicum corrumpendas: dum hæc, inquam, de Oppianico cōſtabunt, nec vllo argumento Cluentianæ pecuniæ crimē tenebitur. quid eſt, quòd te iſta cenſoria ſiue voluntas, ſiue opinio fuit, adiuuare, aut hunc innocentem opprimere poſſe videatur?

f *al.* curauerit. P. B.

126 Quid igitur cenſores ſecuti ſunt? Ne ipſi quidem, vt grauiſſimè dicam, quidquam aliud dicent, præter ſermonem, atq; famam. nihil ſe teſtibus, nihil tabulis, nihil graui aliquo argumento comperiſſe, nihil denique, cauſa cognita, ſtatuiſſe dicent. Quòd ſi ita feciſſent: tamen id non ita fixum eſſe deberet, vt conuelli non liceret. Nō vtar exemplorum copia, quæ ſumma eſt: non rem veterem, non hominem potentem aliquem, aut gratioſum

A proferam. Nuper hominem tenuem, ſcribā [a] ædilitium, D. Matrinium cùm defendiſſem apud M. Iulium [b] Q. Publicium prætore., & M. Plætorium, [c] C. Flaminium, ædileis curuleis: perſuaſi, vt ſcribam iurati legerent eū, quem iidem iſti cenſores ærarium [d] reliquiſſent. Cùm enim in homine nulla culpa reperiretur: quid ille meruiſſet, non quid de eo ſtatutum eſſet, quærendum eſſe duxerunt.

a Scribæ etiā fuerunt ædilibus.
b L. M. Iuniū, Qu. Publiciū, præt.
c ædilis legitur in argenteis denariis.
d Aerariū qui pro capite æs pendit.

B 127 Nam hæc quidem, quæ de iudicio corrupto ſubſcripſerint, quis eſt, qui ab illis ſatis cognita, & diligenter iudicata arbitretur? in M. Aquillium, & in T. Guttam video eſſe ſubſcriptum. Quid eſt hoc? duos eſſe corruptos ſolos pecunia. Quid [e]? ceteri videlicet gratis condemnarunt. Non eſt igitur circumuētus, non [f] eſt oppreſſus pecunia. non, vt ille Quinctianæ conciones habebātur, omnes, qui Oppianicum condemnarunt, in culpa ſunt, ac ſuſpicione ponēdi. duos ſolos video auctoritate

e L. Quid ceteri?
f L. non oppreſſus pec.

C cēſorū affineis ei turpitudini iudicari. Nam [g] vt illud afferant, nihil eſt, quod de iis duobus habuerint compertum, de ceteris comperiſſe.

g L. Námque illud, quod afferunt, nihil eſt: aliquid eſſe, quod de his duobus habuerint, cōpertū, de ceteris nihil cōperiſſe.

128 Nam [h] illud quidem minimè probandum eſt, ad notationes, auctoritatémque cenſoriam, exemplum illos à conſuetudine militari tranſtuliſſe. Statuerunt enim ita maiores noſtri, *vt, ſi à multis eſſet flagitium rei militaris admiſſum, ſortitione in quoſdam animaduerteretur:* vt metus videlicet ad [i] omneis, pœna ad paucos

D perueniret. Quod idem facere cenſores in [k] delectu dignitatis, & in iudicio ciuium, & in animaduerſione vitiorum, qui conuenit? Nam miles, qui locum non tenuit, qui hoſtium impetum, vímque pertimuit, poteſt [l] idē poſtea & miles eſſe melior, & vir bonus, & ciuis vtilis. Quare, ne in bello, propter hoſtium metū, delinqueret, amplior ei mortis, & ſupplicij metus eſt à maioribus conſtitutus. ne autem nimium multi pœnam capitis ſubirent, idcirco illa ſortitio comparata eſt.

h L. Ne illud quidem probandum eſt, ad not. *al.* id illud quidem minimè pro, *&c.*
i *v. c.* ad omnis.
k L. in delectu dign.
l αὐτὸς φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται.

E 129 Hoc tu idem facies, cenſor, in [m] ſenatu legendo, ſi erunt plures, qui ob innocētem condemnandum, pecuniam acceperint, vt nō animaduertas in omneis, ſed carpas, vt velis, & paucos ex multis ad ignominiam ſortiare? Habebit igitur, te ſciente, & vidente, curia ſenatorem, populus R. iudicem, reſp. ciuem ſine ignominia quemquam, qui ad perniciem in-

m *al.* in ſenatu legendo? ſi erunt plures, qui ob innocentem condemnandum, pecuniam acceperint: non animaduertes in omneis, ſed carpes, vt voles, & paucos P. B. ex multis ad ignominiam ſortiere?
n Cenſoris partes.

F nocentis, fidem ſuam, & religionem pecunia commutarit? & qui pretio adductus eripuerit patriam, fortunas, liberos ciui innocenti, is cenſoriæ ſeueritatis nota non inuretur? Tu [n] es præfectus moribus, magiſter veteris diſciplinæ, & ſeueritatis. ſi aut retines quemquam ſciens in ſenatu, ſcelere tanto contaminatū: aut ſtatuis, qui in eadem culpa ſit non eadem pœna affici conuenire? & quam conditionem ſupplicij maiores in bello timiditati militis propoſitam eſſe voluerunt, eādem tu in pace

G conſtitues improbitati ſenatoris? Quòd ſi exemplum ex re militari ad animaduerſionem cenſoriam transferendum fuit: ſortitione id ipſum factum eſſe oportuit. Sin autem ſortiri ad pœnam, atque hominum delictum [o] fortunæ iudicio committere, minimè cenſorium eſt: certe in multorum peccato carpi paucos ad ignominiam, & turpitudinem, non oportet.

o Ita victorius & Manut. Alij delictis.

H 130 Verùm omnes, intelligimus, in iſtis ſubſcriptionib. ventū quendam popularē eſſe quæſitum. Iactata res erat in concione à tribuno ſeditioſo: incognita cauſa probatum il-

Digitized by Google

lud erat [a]: multitudinem [b] illicitum eſt [c] contra dicere: nemo denique, vt defenderet contrariam partem, laborabat. In inuidiam porrò magnã illa iudicia venerant. etenim [d] paucis poſtea menſibus alia vehemens erat in iudiciis ex notatione [e] tabularum inuidia verſata. Prætermitti à cenſoribus, & negligi macula iudiciorũ poſſe non videbatur. homines quos ceteris vitiis, atque omni dedecore infameis videbant, eos hac quoque ſubſcriptione notare voluerunt, & eo magis, quòd illo ipſo tempore illis cenſoribus erant iudicia cum equeſtri ordine communicata [f]: vt viderentur per hominum idoneorum ignominiam ſua auctoritate illa iudicia cum equeſtri ordine reprehendiſſe.

a *al.* prolatũ illud erat, multitudini: illicitum erat contradicere. *Anto. Auguſt.* probatum illud erat multitudini: nemini licitum erat contradicere. *al.* erat multitudini illi non licitum eſt contradicere.
b L. multitudinem illam non licitum eſt contradicere.
c *Pãtagathus,* eſſe.
P. XLV.
d L. etenim paucis poſt menſib.
e discoloribus enim ceris notatæ erant, vide Diuinat.
f per legem Aureliam *Aſcon.*
g *al.* P.

131 Quod ſi hanc apud eos ipſos cenſores mihi, aut alij cauſam agere licuiſſet: hominibus tali prudentia certe probauiſſem: (res enim indicat) nihil ipſos habuiſſe cogniti, nihil comperti: ex tota ipſa ſubſcriptione rumorem quendam, & plauſum popularem eſſe quæſitũ. Nam in L. [g] Popillium, qui Oppianicũ condẽnarat, ſubſcripſit L. Gellius, quod is pecuniam accepiſſet, quo innocẽtem cõdemnaret. Iã id ipſum quantæ diuinationis eſt, ſcire innocentem fuiſſe reum, quem fortaſſe numquam viderat, cùm homines ſapientiſſimi, iudices, vt nihil dicam de iis, qui condemnarunt, cauſa cognita, ſibi dixerint *non liquere?*

132 Verùm eſto. condemnat Popillium Gellius: iudicat, accepiſſe à Cluentio pecuniam. Negat hoc Lentulus. nam Popillium, quòd erat libertini filius, in ſenatum non legit: locum quidem ſenatorium [h] ludis, & cetera [i] ornamenta reliquit [k] & eum omni ignominia liberat. Quod cum facit, iudicat, eius ſententia gratis eſſe Oppianicum condemnatum. & eundem Popillium poſtea Lentulus in ambitus iudicio pro teſtimonio diligentiſſimè laudat. Quare, ſi neque L. Gellij iudicio ſtetit Lentulus, neque Lentuli exiſtimatione contentus fuit Gellius. &, ſi vterq; cenſor cenſoris opinione ſtandum non putauit; quid eſt, quamobrem quiſquam noſtrûm cenſorias ſubſcriptiones omneis [l], fixas, & in perpetuum ratas putet eſſe oportere?

h Senatoribus ſolis in Orcheſtra ludos ſpectare licuit.
i Senatoria ornamenta, lati claui, tunica: calcei lunati: de quibus Philip. 13. Feſtus Iſidor. Zon.
k L. reliquit.
l *al.* omnis.

133 At in ipſum Auitum animaduerterũt. Nullam quidem ob turpitudinem, nullum ob totius vitæ non dicam vitium, ſed erratum. Neque enim hoc homine ſanctior, neq; probior, neque in omnibus officiis retinendis diligentior eſſe quiſquam poteſt: neque illi aliter dicunt: ſed eandem illam famam iudicij corrupti ſecuti ſunt: neque ipſi ſecus exiſtimant, quàm nos exiſtimari volumus, de huius pudore, integritate, virtute: ſed putarunt prætermitti accuſatorem non potuiſſe, cùm animaduerſum eſſet in iudices. Qua de re tota ſi vnum factum ex omni antiquitate protulero, plura non dicam.

134 Non enim mihi exemplum [m] ſummi & clariſſimi viri, P. Africani, prætereundum videtur: qui cùm eſſet cenſor, & in equitum cenſu C. Licinius Sacerdos prodiiſſet: clara voce, vt omnis concio audire poſſet, dixit ſe ſcire, illum *verbis* [n] *conceptis peieraſſe.* ſiquis contrà dicere vellet: vſurum eſſe eum ſuo teſtimonio. deinde cùm contrà nemo diceret: iuſſit equum traducere [o]. Itaque, is, cuius arbitrio & populus Rom. & exteræ gentes, contentæ eſſe conſueuerunt [p], ipſe [q] ſua conſcientia ad ignominiam alterius contentus non fuit. Quòd ſi hoc Auito facere licuiſſet, facilè, illis ipſis iudicibus, & falſæ ſuſpicioni, & inuidiæ populariter excitatæ reſtitiſſet.

m citatur à Valerio lib. 4. cap. de animi moderatione. & Plutarcho Apophthegm.
n iurabatur ita apud veteres verbis cõceptis.
o Traduc, inquit, equum Sacerdos, & ſcuri fac cenſoriam notã. Valer. illo loco.
p L. conſueuerant.
q *al.* ipſe ſua ſcientia ad

135 Vnum etiam eſt, quod me maximè cõturbat, cui loco reſpondere poſſe vix videor, quod [a] elogium recitaſti de teſtamento Cn. Egnatij, patris, hominis honeſtiſſimi, videlicet, & ſapientiſſimi, idcirco ſe exheredaſſe filium, quod is ob Oppianici damnationem pecuniam accepiſſet. De cuius hominis leuitate, & inconſtantia, plura non dicam. Hoc teſtamentum ipſum, quod recitas, eiuſmodi eſt, vt ille, cum eum filium exheredaret, quem oderat, ei filio coheredes homines alieniſſimos coniungeret [b], quem diligebat. Sed tu, Acti [c], conſideres, cenſeo, diligenter, vtrùm cenſorium [d] iudicium graue velis eſſe, an Egnatij. Si Egnatij: leue eſt, quod cenſores de ceteris ſubſcripſerũt. ipſum enim Cn. Egnatium quẽ tu grauem eſſe vis, ex [e] ſenatu eiecerunt. ſin [f] autem cenſorium: hunc Egnatium, quẽ pater cenſoria ſubſcriptione exhæredauit, cenſores in ſenatu, cum patrem eiicerent, retinuerunt.

a L. quòd elogium recitaſti. *al.* eclogiũ. *al.* ellogium. *al.* elegium, vel eclegium.
b *al.* adiungeret.
c L. Acti.
d L. cenſorũ.
e *al.* è ſenatu,
f L. ſin autem cenſorum:

P. XLVI.

136 At enim ſenatus vniuerſus iudicauit, illud corruptum eſſe iudicium. Quomodo? ſuſcepit cauſam. An potuit rem delatam eiuſmodi repudiare? cùm tribunus pleb. populo concitato, rem pæne ad manus reuocaſſet, cùm vir optimus, & homo innocentiſſimus, pecunia circumuentus eſſe diceretur: cùm inuidia flagraret ordo ſenatorius: potuit nihil decerni? potuit illa concitatio multitudinis ſine ſummo periculo reipublicæ repudiari? At quid eſt decretum? quam iuſtè? quàm ſapienter? quàm diligenter? SI QVI SVNT, QVORVM OPERA FACTVM SIT, VT IVDICIVM PVBLICVM CORRVMPERETVR. Vtrùm videtur ſenatus id factum iudicare; an, ſi factum ſit, moleſtè grauiterq; ferre? Si ipſe A. Cluentius ſententiam de iudiciis rogaretur, aliam non diceret, atque ij dixerunt, quorum ſententiis Cluentium condemnatum eſſe dicitis.

137 Sed quæro à vobis, num iſtam legem ex iſto S. C. L. Lucullus conſul, homo ſapientiſſimus, tulerit: num anno poſt M. Lucullus, & C. Caſſius, in [g] quos cùm conſules deſignatos idem illud ſenatus decreuerit, non tulerunt. & quod tu Auiti pecunia factum eſſe arguis, neque [h] id vlla vel tenuiſſima ſuſpicione confirmas, factum eſt primò illorum æquitate, & ſapientia conſulum vt id, quod ſenatus decreuerat, ad illud inuidiæ præſens incendium reſtinguendum, id poſtea referendum ad populum non arbitrarentur. ipſe deinde populus Romanus, qui L. Quinctij tribuni pleb. fictis querimoniis antea concitatus [i], rem illam, & rogationẽ flagitarat, idem C. Iunij filij, pueri paruuli, lacrymis commotus, maximo clamore, & concurſu totam illam legem, & quæſtionem repudiauit.

g L. in quorum conſules deſignatos idem ill. ſen. decreuerat.
h *lib. vet.* neque id vlla tenuiſſ.
i L. Iactatus

138 Ex quo intelligi potuit id, quod ſæpe dictum eſt: *Vt mare, quod ſua natura tranquillum ſit, ventorum vi agitari atque turbari: ſic & populum Romanum ſua ſponte eſſe placatum, hominum ſeditioſorum vocibus, vt violentiſſimis tempeſtatibus, concitari.* Eſt etiam reliqua permagna auctoritas, quam ego turpiter pæne præterij. mea enim eſſe dicitur. Recitauit ex oratione neſcio qua [k] Actius [l], quam meam eſſe dicebat, cohortationem quandam iudicum ad honeſtè iudicandum. & commemorationem tum illorum iudiciorum, quæ probata non

P. X.
k prima in Verrem.
l L. Attius

Digitized by Google

eſſent, tum illius ipſius iudicij Iuniani: perinde [a] quaſi ego non ab initio huius defenſionis dixerim, inuidioſum illud fuiſſe iudicium: aut, cùm de infamia iudiciorum [b] diſputarem, potuerim illud, quod tam populare eſſet, in illo tempore præterire.

a L. proinde quaſi.
b L. iudiciorum, quæ probata non eſſent, diſput.

139 Ego verò, ſiquid eiuſmodi dixi, neque cognitum commemoraui, neque pro [c] teſtimonio dixi, & illa oratio potiùs tẽporis mei, quàm iudicij, & auctoritatis fuit. Cùm enim accuſarem, & mihi initiò propoſuiſſem, vt animos & populi Romani, & iudicum commouerem: cumque omneis [d] offenſiones iudiciorum non ex mea opinione, ſed ex hominum rumore proferrem: iſtam rem, quæ tam populariter eſſet agitata, præterire non potui. Sed *errat vehementer, ſi quis in orationibus noſtris, quas in iudiciis habuimus, auctoritates noſtras conſignatas ſe habere arbitratur, omnes enim illæ orationes, cauſarum & temporum ſunt, non hominum ipſorum, ac [e] patronorum.* Nam, ſi cauſæ ipſæ pro ſe loqui poſſent: nemo adhiberet oratorem. nũc adhibemur, vt ea dicamus, non quæ noſtra auctoritate conſtituantur: ſed quæ ex re ipſa, cauſaque ducantur [f].

c Pro teſtimonio dicere, eſt pro teſte dicere.
d v.c. omnia off.
e L. aut patron.
f al. dicantur.

140 Hominem ingenioſum, M. Antonium aiunt ſolitum eſſe dicere, *idcirco ſe nullam vnquam orationem ſcripſiſſe, vt, ſi quid aliquando, quod non opus eſſet, ab ſe eſſet dictum, poſſet ſe negare dixiſſe*: perinde [g] quaſi, quid à nobis dictum, aut actum ſit, id niſi litteris mandauerimus, hominum memoria non comprehendatur. Ego verò in iſto genere libentius cum multorum, tum hominis eloquentiſſimi, & ſapientiſſimi, L. Craſſi, auctoritatem ſequor, qui cùm L. [h] Plancium defenderet, accuſante M. Bruto, homine in dicendo vehementi, & [i] callido, cum [k] Brutus, duobus recitatoribus conſtitutis, ex duabus eius orationibus capita alterna, intèr ſe contraria, recitanda curaſſet, quòd in diſſuaſione rogationis eius, quæ contra coloniam Narbonenſem ferebatur, quantum poteſt, de auctoritate ſenatus detrahit: in ſuaſione legis [l] Seruiliæ ſummis ornat ſenatum laudibus: & multa in equites R. cùm ex ea oratione aſperiùs dicta recitaſſet, quo animi illorum iudicum in Craſſum incenderentur: aliquantum eſſe commotus dicitur.

g L. proinde quaſi.
P. XLVII.
h al. Cn. vt 2. de Oratore.
i aut ſatis. Victorius 30. variar. 6. callido.
k hæc hiſtoria recitatur à Cicerone 2. de Orat. num. 67. Quintil. 6. c. 3.
l Lex Seruilia à Q. Seruilio Cæpione lata de iudiciis inter equitem & ſenatum pari numero communicandis: hoc eſt, vt pari numero iudicarent. Cicero in Bruto & 1. de Oratore. Plutarch. poſtea inter utrumque ordinem communicata iudicia lege Aurelij Cottæ.

141 Itaque in reſpondendo primùm expoſuit vtriuſque rationem temporis: vt oratio ex re, & [m] cauſa, habita videretur: deinde, vt intelligere poſſet Brutus, quem hominem, & non ſolùm qua eloquentia, verùm etiam quo lepòre, & quibus facetiis præditum laceſſiſſet: treis [n] & ipſe recitauit recitatores cum ſingulis libellis, quos M. Brutus, pater illius accuſatoris, de iure ciuili reliquit. Eorum initia cùm recitarentur, ea, quæ vobis nota eſſe arbitror: FORTE EVENIT, VT RVRI IN [o] PRIVERNATE ESSEMVS, EGO, ET BRVTVS FILIVS: fundum Priuernatem flagitabat [p]: IN ALBANO ERAMVS EGO, ET BRVTVS FILIVS. Albanum poſcebat. IN [q] TIBVRTE FORTE CVM ASSEDISSEMVS EGO, ET BRVTVS FILIVS. Tiburtem fundum requirebat: Brutum autem, hominem ſapientem, quòd filij nequitiam videret: quæ prædia ei relinqueret, teſtificari dicebat voluiſſe. quòd ſi potuiſſet honeſte ſcribere, ſe [r] in balneis, cùm id ætatis filio fuiſſe: non præteriſſet. eas ſe tamen ab eo balneas non ex libris patris, ſed ex tabulis, & ex cenſu quærere. Craſſus tum ita Brutum vltus eſt, vt illum recitationis ſuæ pœniteret. moleſtè enim fortaſſè tulerat, ſe in iis orationibus reprehenſum, quas de republ. habuiſſet: in quibus forſitan magis requiratur conſtantia.

m L. & ex cauſa,
n v.c. treis.
o al. IN PRIVERNATI.
p vt à decoratore.
q al. IN TIBVRTI.
r Mos Romanis aliquandiu, vt ne pater cum filio pubere: nec ſocer cum genere lauaret. Val. l. 2. c. 1.

142 Ego autem illa recitata eſſe non moleſtè fero. neq; enim ab illo tempore, quod [a] tum erat, neque ab ea cauſa, quæ [b] tum agebatur, aliena fuerunt: neque mihi quidquam oneris ſuſcepi, cùm iſta dixi, quo minus honeſtè hanc cauſam, & liberè poſſem defendere. Quod ſi velim confiteri, me cauſam A. Cluentij nunc cognoſcere, antea fuiſſe in illa opinione populari: quis tandem id poſſit reprehendere? præſertim, iudices, cùm à vobis quoque ipſis hoc impetrare ſit æquiſſimum, quod ego & ab initio petiui, & nunc peto, vt, ſiquam huc grauiorem de illo iudicio opinionem attuliſtis, hanc, cauſa perſpecta, atque omni veritate cognita deponatis.

a al. quod tunc er.
b al. quæ tunc ag.

143 ¶ Nunc [c], quoniam ad omnia, quæ abs te dicta ſunt, T. Acti [d], de Oppianici damnatione reſpondi: confiteare neceſſe eſt, te [e] opinionem multum fefelliſſe, quòd exiſtimaris, me cauſam A. Cluentij non facto eius, ſed lege defenſurum. Nam hoc perſæpe dixiſti, tibi ſic renuntiari, me habere in animo cauſam hanc præſidio legis defendere. Itáne eſt? ab amicis videlicet imprudentes prodimur? & eſt neſcio quis de iis, quos amicos nobis arbitramur, qui noſtra conſilia ad aduerſarios deferat? Quiſnam tibi hoc renunciauit? quis tam improbus fuit? cui ego autem narraui? nemo, vt opinor, in culpa eſt: ſed nimirum tibi iſtuc lex ipſa renuntiauit. Sed [f] num tibi ita defendiſſe videor, vt tota in cauſa mentionem vllam fecerim legis? num [g] ſecus hanc cauſam defendiſſe [h], ac ſi lege Auitus teneretur? certè vt hominem confirmare oportet, nullus eſt locus à me purgandi iſtius inuidioſi criminis prætermiſſus.

c CONFIRMATIONIS pars ſecunda ſeu de lege iudiciaria veneficiorum.
d L. T. Atti.
e ſort. opinionem te multum fef.
P. XLVIII.
f L. Sed non tibi ita defendiſſe videor, vt tota in cauſa mẽtionem nullam fec. legis? num ſecus hanc cauſam defendiſſem, ſi lege Auitus teneretur.
g al. nec
h al. defendiſſem.

144 Quid ergo eſt? quæret fortaſſe quiſpiã, diſpliceátne mihi, legum [i] præſidio à [k] capite periculum propulſare. Mihi verò, iudices non diſplicet: ſed vtor inſtituto meo. In hominis honeſti, prudentiſq; [l] iudicio, non ſolùm meo conſilio vti conſueui, ſed multum etiam eius, quem defendo, & conſilio, & voluntati obtempero. Nam, vt hæc ad me cauſa delata eſt: qui [m] leges eas, ad quas adhibemur & in quibus verſamur, noſſe deberem: dixi [n] Auito ſtatim, de eo, QVI COISSET, QVO QVIS CONDEMNARETVR, illum eſſe liberum: teneri autem noſtrum ordinem. Atq; ille me orare, & obſecrare cœpit, vt ne ſeſe lege defenderem. Cùm ego, quæ mihi viderentur dicerem: traduxit me ad ſuam ſententiam. affirmabat enim lacrymans, non ſe cupidiorem eſſe ciuitatis retinendæ, quam exiſtimationis.

i Militiæ togæ, & quaſi aſtrictis iis eſt ſcopus, i. aduocati, i. ad. de aduocat. diuerſ. ſuð.
k al. capitis periculũ propulſare.
l L. prudentiſque
m patroni per vi legum eſſe debet.
n L. dixi Auito ſtatim, ex capite, QVI CO.

145 Morem homini geſſi: & tamen idcirco feci (neque enim id ſemper facere debemus) quòd videbam, per ſe, ipſam cauſam copioſiſſimè ſine lege poſſe defendi. Videbam, in hac defenſione, qua iam ſum vſus, plus dignitatis: in illa, qua me hic vti noluit, minus laboris futurum. Quòd ſi nihil aliud eſſet actum, niſi vt hanc cauſam obtinerem: lege recitata, peroraſſem. Neque me illa oratio commoueret, quod ait Actius [o], indignum [p] eſſe facinus, ſi ſenator iudicio quempiam circumuenerit, legibus eum teneri: ſi eques Rom. hoc idem fecerit, non teneri. 146 Vt tibi concedam, hoc indignum eſſe, quod cuiuſmodi ſit, iam videro,

o L. Attius
p al. Iniquum eſſe ſi ſenator, &c.

videro) *tu mihi concedas neceſſe eſt, multo eſſe indignius in ea ciuitate, quæ* [a] *legibus continetur, diſcedi à legibus. Hoc enim vinculum eſt huius dignitatis, qua fruimur in republ.* hoc fundamentum libertatis, hic fons æquitatis. *mens* [b], *& animus, & conſilium, & ſententia ciuitatis poſita eſt in legibus. Vt corpora noſtra ſine mente, ſic ciuitas ſine lege, ſuis partibus, vt neruis, ac* [c] *ſanguine, & membris, vti non poteſt. Legum miniſtri, magiſtratus: legum interpretes, iudices: legum denique idcirco omnes ſerui ſumus, vt liberi eſſe poſſimus.*

a L. quæ legibus tenetur, P. XLIX.
b Legis deſ. ntlio [illegible] vers. 2 ſpd 29.
c L. & ſanguine.

147 Quid eſt, Q. Naſo, cur tu in [d] iſto loco ſedeas? quæ vis eſt, qua abs te hi iudices, tali dignitate præditi, coerceantur? vos autem, iudices, quamobrem ex tam magna multitudine ciuium tam pauci de hominum fortunis ſententiam fertis? quo iure Actius [e], quæ voluit, dixit? cur mihi tamdiu poteſtas [f] dicendi datur? quid ſibi autem illi ſcribæ, quid lictores, quid ceteri, quos apparere huic quæſtioni video, volunt? opinor hæc omnia lege fieri, totumque hoc iudicium (vt antea dixi) quaſi mente quadam regi, & adminiſtrari. Quid ergo eſt? hæc quæſtio ſola ita gubernatur? quid M. Plætorij, & C. Flaminij inter ſicarios? quid C. Orchinij peculatus? quid mea de pecuniis repetundis? quid C. Aquilij, apud quem nunc de ambitus cauſa dicitur? quid reliquæ quæſtiones? circumſpicite omneis reipub. parteis: omnia legum imperio, & præſcripto fieri videbitis.

d In hoc ſexto loco ſedeas. Vill. vers 24 Varias 2.
e L. Actius.
f L. dicendi poteſtas.
g L. quaſi mente quadam, lege regi, & admin.

148 Si quis apud me te, T. [h] Acti, reum velit facere: clames, te lege pecuniarum repetundarum non teneri: neque hæc tua recuſatio, confeſſio ſit captæ pecuniæ: ſed laboris, ſed periculi non legitimi declinatio. Nunc, quid agatur, & quid abs te iuris conſtituatur, vide. Iubet lex [i] ea, qua lege hæc quæſtio conſtituta eſt, iudicem [k] quæſtionis, hoc eſt, Q. Voconium; cum iis iudicibus, qui ei obuenerint (vos appellat, iudices) quærere de veneno. In quem quærere? infinitū eſt. QVICVMQVE FECERIT, VENDIDERIT, EMERIT, HABVERIT, DEDERIT. Quid eadem lex ſtatim adiungit? Recita. DEQVE EIVS CAPITE QVÆRITO. Cuius? qui coierit? conuenerit? non ita eſt. Quid ergo eſt? dic. QVI TRIBVNVS MILITVM LEGIONIBVS QVATTVOR PRIMIS [l], QVIVE QVÆSTOR TRIBVNVS PLEB. Deinceps omneis magiſtratus nominauit. QVIVE IN SENATV SENTENTIAM DIXIT, DIXERIT. Quid tum [m]? QVI EORVM COIIT, COIERIT, CONVENIT, CONVENERIT, QVO QVIS IVDICIO PVBLICO CONDEMNARETVR. Qui eorum [n]. quorum [o]? videlicet, qui ſuprà ſcripti ſunt. quid intereſt, vtro modo ſcriptum ſit? Etſi eſt apertum, tamen ipſa lex docet. Vbi enim omneis [p] mortaleis alligat, ita loquitur: QVI VENENVM MALVM FECIT, FECERIT. omnes viri [q], mulieres, liberi, ſerui in iudicium vocantur. Si item de coitione voluiſſet: adiunxiſſet, QVIVE COIERIT. Nunc ita eſt, DEQVE EIVS CAPITE QVÆRITO, QVI MAGISTRATVM HABVERIT, QVIVE IN SENATV SENTENTIAM DIXERIT: QVI EORVM COIIT, COIERIT.

h L. T. Acti.
i Lex de veneficiis.
k Iudex quæſtionis, hic Prætor. P. E.
l Quattuor primæ legionis, ordinariæ. Nam binas legiones ſinguli conſules habebant.
m Hoc caput pertinet ad legem Iuliam repetundarum.
n Verba ſunt legis paulo antè recitatæ.
o Verba Ciceronis ſuperioris legis verba interpretantis.
p v. c. omnis mortalis.
q Vos, Qui, vt & quiſquis, omneis complectitur. adde l. 1. ff. de verb. ſignif.

149 Num is eſt Cluentius? certè non eſt. Quis ergo eſt Cluentius? qui tamen defendi cauſam ſuam lege nolit. Itaque abiicio [r] legem: morem Cluentio gero: tibi tamen Acti [s], pauca, quæ ab huius cauſa ſeiuncta ſunt, reſpondebo. eſt enim quiddā in hac cauſa, quod Cluentius ad ſe: eſt aliquid, quod ego ad me putem pertinere. hic ſua putat intereſſe, ſe re ipſa, & geſto negotio, non lege defendi: ego autem mea exiſtimo intereſſe, me nulla in diſputatione ab [a] Actio videri eſſe ſuperatum. non enim mihi hæc cauſa ſola dicenda eſt. omnibus hic labor meus propoſitus eſt, quicumque hac facultate defenſionis contenti eſſe poſſunt. nolo, quemquam eorum, qui adſunt, exiſtimare, me, quæ de lege ab [b] Actio dicta ſunt, ſi reticuerim, comprobare. Quamobrem, Cluenti, de te tibi obſequor: neque ego legem recito: neque hoc loco pro te dico: ſed ea, quæ à me deſiderari arbitror, non relinquam.

r v. c. abicio.
s L. Acti.
a L. ab Actio.
b L. ab Actio.

150 *Iniquum tibi videtur*, Acti [c], eſſe, *non iiſdem* [d] *legibus omnes teneri.* Primùm (vt id iniquiſſimum eſſe confitear) huiuſmodi eſt, vt, commutatis eis opus ſit legibus, non vt iis, quæ ſunt, non pareamus. Deinde quis vnquā hoc ſenator accuſauit, vt, cùm altiorem gradum dignitatis, beneficio populi Rom. eſſet conſecutus, eò ſe putaret durioribus legum conditionibus vti non oportere? Quam multa ſunt commoda, quibus caremus? quàm multa moleſta, ac difficilia, quæ ſubimus? atque [e] hæc omnia tantum honoris, & amplitudinis commodis compenſantur. Conuerte [f] nunc ad equeſtrem ordinem, atque [g] in ceteros ordines eaſdem vitæ conditiones: non perferent. putant enim minùs multos ſibi laqueos legum, & conditionum, ac iudiciorum propoſitos eſſe oportere, qui in ſummum locum ciuitatis aut nō potuerunt adſcendere, aut non petiuerunt.

c L. Acti.
d legibus iiſdem omnes teneri æquiſſimum.
e L. Atque hæc omnia tamen hon.
f al. Conferte nunc.
g L. atque ad ceteros ord.

151 Atque, vt omittam leges alias omneis, quibus nos tenemur, ceteri autem ſunt ordines liberati: hanc ipſam legem, NE QVIS IVDICIO CIRCVMVENIRETVR, C. Gracchus tulit: eam legem pro plebe, non in plebem tulit. Poſtea L. Sylla, homo à populi cauſa remotiſſimus, tamen, cùm eius rei quæſtionem hac ipſa lege conſtitueret, qua vos hoc tempore iudicatis, populum Ro. quē ab hoc genere liberū acceperat, alligare nouo [h] quæſtionis genere auſus non eſt. Quod ſi fieri poſſe exiſtimaſſet: pro illo odio, quod habuit in equeſtrem ordinem, nihil feciſſet libentius, quàm [i] omnem illam acerbitatem proſcriptionis ſuæ, qua eſt vſus [k] in veteres iudices, in hanc vnam quæſtionem contuliſſet.

h fort. nouo quæſtionis generi auſ. P. B.
i L. quàm ill. acerb. proſcriptionis ſuæ, in hanc vnam q. cont.
k hæc, quæ eſt vſus in veteres iudices quidā putant additura.

152 Nec nunc quidquam agitur (mihi credite, iudices, & proſpicite id, quod prouidendum eſt) niſi, vt equeſter [l] ordo in huiuſce legis periculum includatur [m]. Neque hoc agitur ab omnibus, ſed à paucis. nam ij ſenatores, qui ſe facile tuentur integritate, & innocentia, quales (vt verè dicam) vos eſtis, & ceteri, qui ſine cupiditate vixerunt, equites ordini ſenatorio dignitate proximos, cōcordia coniunctiſſimos eſſe cupiunt: ſed ij, qui ſe volunt poſſe omnia, neque præterea quidquam eſſe aut in homine vllo, aut in ordine: hoc vno metu ſe putant equites Rom. in poteſtatē ſuam redacturos, ſi [n] conſtitutum eſt, vt de iis, qui [o] rem iudicarent, huiuſmodi iudicia fieri poſſint. Vident enim auctoritatem huius ordinis confirmari: vident iudicia comprobari, hoc metu propoſito, euellere ſe aculeum ſeueritatis veſtræ poſſe confidunt.

l al. equites R.
m al. concludantur.
n L. ſi conſtitutum ſit, vt
o L. qui rē iudicarunt [?]

153 Quis enim de homine audeat, paul-

Digitized by Google

lo maioribus opibus prædito, verè, & fortiter iudicare, cùm videat ſibi de eo, quod coierit, aut conſenſerit, cauſam eſſe dicendam? O viros forteis, equites Ro. qui homini clariſſimo, ac potentiſſimo, M. Druſo, tribuno pleb. teſtiterunt, cùm ille nihil aliud ageret cum illa cuncta quæ [a] tum erat, nobilitate, niſi vti, qui res iudicaſſent, huiuſcemodi quæſtionibus in iudicium vocarentur. Tunc C. Flauius Puſio, Cn. [b] Titinnius, C. Mecœnas, illa robora populi Ro. ceteriq; huiuſcemodi ordinis, non fecerunt idem, quod nunc Cluentius, vt aliquid culpæ ſuſcipere ſe putarent, recuſando: ſed apertiſſime repugnarunt, cùm hæc recuſarent, & palàm fortiſſimè, atque honeſtiſſimè dicerent, ſe potuiſſe iudicio populi Ro. in ampliſſimum locum peruenire, ſi ſua ſtudia ad honores petendos conferre voluiſſent: ſeſe vidiſſe, in ea vita qualis ſplendor ineſſet, quanta ornamenta, quæ dignitas: quæ ſe non cõtempſiſſe, ſed ordine ſuo, patrumq; ſuorum cõtentos fuiſſe: & vitam illam tranquillam, & quietam, remotam à procellis inuidiarũ, & huiuſcemodi iudiciorũ amfractu [c], ſequi maluiſſe.

a al. quæ tum erat nobilitas,

b L. Cn. Titinius C. Mæcenas,

P. B.

c al. anfractu,

154 aut ſibi ad honores petendos ætatem integram reſtitui oportere: aut, quoniam id non poſſet, eam conditionem vitæ, quàm ſecuti, petitionẽ reliquiſſent, manere iniquum eſſe, eos, qui honorum ornamenta propter periculorum multitudinem, prætermiſiſſent, populi beneficijs eſſe priuatos, iudiciorum nouorum periculis non carere: ſenatorem hoc queri non poſſe, propterea quòd ea conditione propoſita petere cœpiſſet: quodque permulta eſſent ornamenta, quibus eam mitigare moleſtiam poſſet: locus [d], auctoritas, domi ſplendor, apud exteras nationes nomen, & gratia, toga [e] prætexta, ſella [f] curulis, inſignia [g], faces [h], exercitus, imperia, prouinciæ: quibus in rebus cùm ſummum rectè factis maiores noſtri præmium, tum plura peccatis pericula propoſita eſſe voluerunt. Illi non hoc recuſabant, ea ne lege accuſarentur, qua nunc Auitus accuſatur, quæ tunc Sempronia [i], nunc eſt Cornelia [k]: intelligebant enim, ea lege equeſtrem ordinem non teneri: ſed [l] ne noua lege alligarentur, laborabant.

d Senatoria ornamenta & honores quibus diſtincti à ceteris, adde ſimile ex oratione pro Poſtumio.

e Magiſtratus inſigne, toga prætexta.

f ſella curuli vtebantur, Prætores, Ædiles, Conſules.

g Imperatoria.

h Prætorij, Conſulares.

i C. Gracchi.

k Sullæ.

P. I I.

l al. ſed non noua legi alligarentur, laborabant.

m al. in omneis

n L. quàm ſit iniquum, cogitemus.

155 Auitus ne hoc quidem vnquam recuſauit, quominus vel ea lege rationem vitæ ſuæ redderet, qua non teneretur. Quæ ſi vobis conditio placet: omneis id agamus, vt hæc quàm primùm in [m] omneis ordines quæſtio proferatur. Interea quidem per deos immortaleis, quoniam omnia commoda noſtra, iura, libertatem, ſalutem denique legibus obtinemus, à legibus non recedamus: ſimul & illud quàm [n] ſit indignum, cogitemus, populum Romanum aliud nunc agere: vobis remp. & fortunas ſuas commiſiſſe: ipſum ſine cura eſſe: non metuere, ne lege ea, quam numquam eſſe iuſſerit, & quæſtione, qua ſe ſolutum, liberumque eſſe arbitretur, per paucos iudices adſtringatur.

156 Agit enim ſic cauſam T. [o] Actius, adoleſcens bonus, & diſertus: omneis ciueis legibus teneri omnibus: vos attenditis ſilentio [p], ſicut facere debetis. A. Cluentius, eques Ro. cauſam dicit ea lege, qua lege ſenatores, & ij, qui magiſtratum habuerunt, ſoli tenentur: mihi per eum recuſare & in arce legis, præſidia [q] conſtituere defenſionis meæ non licet. Si obtinuerit cauſam Cluentius (ſicuti veſtra æquitate nixi [r] confidimus) exiſtimabunt, id quod erit, obtinuiſſe propter innocentiam: quoniam ita defenſus ſit: in lege autẽ, quam attingere noluerit, præſidij nihil fuiſſe.

o L. T. Attius,

p al. ſilenter,

q ſort. præſidia defenſionis non licet.

r q. lib. vet. aliter.

157 Hic nunc eſt quiddam, quod ad me pertineat, de quo antè dixi, quod ego populo Rom. præſtare debeam: quoniam is meæ vitæ ſtatus eſt, vt omnis mihi cura, atque opera, poſita ſit in [a] omnium periculis defendendis. Video, quanta, & quàm periculoſa, & quàm infinita quæſtio tentetur ab accuſatoribus, cùm eam legem, quæ in noſtrum ordinem ſcripta ſit, in populum Romãn. transferre conentur. qua in lege eſt, QVI COIERIT: quòd quàm latè pateat, videtis. CONVENERIT, æquè infinitum, & incertum eſt. CONSENSERIT. Hoc verò cùm incertum, & infinitum: tum ob ſcurum, & occultum eſt. FALSVMVE TESTIMONIVM DIXERIT. Quis de plebe Romana teſtimonium dixit vnquam, cui [b] hoc non periculum, T. [c] Actio auctore, paratum eſſe videatis? nam dicturum quidem certè, ſi hoc iudicium plebi Romanæ propoſitum ſit, neminem vnquam eſſe confirmo. 158 ſed hoc polliceor omnibus, ſi cui forte hac lege negotium faceſſetur, qui lege non teneatur, ſi is vti me defenſore voluerit, me eius cauſam legis præſidio defenſurum: & vel his iudicibus, vel eorum ſimilibus, facilè probaturum, & omni me defenſione vſurum eſſe legis, qua nunc vti vetor, ab eo, cuius voluntati mihi obtemperandum eſt, non concedi tur. Non enim debeo dubitare, iudices, quin, ſi qua ad vos cauſa huiuſmodi delata ſit eius, qui lege non teneatur, etiam ſi is inuidioſus, aut multis offenſus eſſe videatur, etiam ſi eum oderitis, etiam ſi inuiti abſoluturi ſitis, tamen abſoluatis: & religioni potius veſtræ, quam odio pareatis.

a in hominum p.

b L. cui non hoc periculum,

c L. T. Attio.

P. B.

159 *Eſt enim* [d] *ſapientis iudicis, meminiſſe ſe hominem: cogitare, tantum ſibi à populo Rom. eſſe permiſſum quantum* [e] *commiſſum, & creditum ſit: & non ſolùm ſibi poteſtatem datam, verùm etiam fidem habitam eſſe meminiſſe: poſſe, quem oderit, abſoluere: quem non oderit, condemnare: & ſemper non quid ipſe velit, ſed quid lex, & religio cogat, cogitare: animaduertere, qua lege reus citetur, de quo reo cognoſcat, quæ res in quæſtione verſetur.* Cùm hæc ſunt videnda, tum verò illud eſt hominis magni, iudices, atque ſapientis, *cùm illam* [f] *iudicandi cauſa, tabellam ſumpſerit, non* [g] *ſe putare eſſe ſolum, neque ſibi, quodcunque concupierit, licere: ſed habere in conſilio legem, religionem, æquitatem, fidem: libidinem autem, odium, inuidiam, metum, cupiditateſq; omnes amouere: maximiq;* [h] *æſtimare conſcientiam mentis ſuæ quam ab dijs immortalibus accepimus, quæ à nobis diuelli non poteſt:* quæ ſi optimorum conſiliorum, atque factorum teſtis in omni vita nobis erit, ſine vllo metu, & ſumma cum honeſtate viuemus.

d L. Eſt enim ſapientis iudicis, cogitare, tantum...

e L. quantum commiſſum ſit, & creditum: & non ſ.

f al. illam iudicandi tabellam.

g L. ſe putare non ſe eſſe ſolum,

h al. maximeque.

P. I I I.

160 Hæc ſi T. [i] Actius aut cognouiſſet, aut cogitaſſet: profectò ne conatus quidem eſſet dicere id, quod multis verbis egit: *iudicem* [i], *quod ei videatur, ſtatuere, & non deuinctum legibus eſſe oportere.* quibus de rebus mihi pro Cluentij voluntate, nimiùm, pro reipubl. dignitate, parum, pro veſtra prudentia, ſatis dixiſſe videor. Reliqua, perpauca ſunt, quæ quia veſtræ quæſtionis erant, idcirco illi ſtatuerunt ſibi fingenda eſſe, & proferenda, ne omnium turpiſſimi reperirentur, ſi in iudicium nihil, præter inuidiam, attuliſſent. Atque, vt exiſtimetis, neceſſariò me de his

i L. T. Attius.

Digitized by Google

de his rebus, de quibus iam dixerim, pluribus egiſſe verbis, attendite reliqua. profectò intelligetis, ea, quæ paucis demonſtrari potuerunt [a], breuiſſime eſſe defenſa.

a L. potuerint.

161 Cn. Decio Samniti, ei, qui proſcriptus eſt, iniuriam in calamitate eius ab huius familia factam eſſe dixiſtis. Ab nullo ille liberalius, quàm a Cluentio tractatus eſt. huius illum opes in rebus eius incommodis ſubleuarunt. atque hoc cùm ipſe, tum omnes eius amici, neceſſariique cognouerunt. Ancarij, & Paceni paſtoribus, huius villicos vim & manus attuliſſe. Cum quædam in collibus (vt ſolet) controuerſia paſtorum eſſet orta: Auiti villici rem domini, & priuatam poſſeſſionem defenderunt. cum eſſet expoſtulatio facta: cauſa illis demonſtrata, ſine iudicio controuerſiaque diſceſſum eſt.

162 P. Aelij teſtamento propinquus exheredatus cùm eſſet, heres hic alienior inſtitutus eſt. P. Aelius Auiti merito fecit: neque hic in teſtamento faciendo interfuit: idque teſtamentum [illegible] ab huius inimico Oppianico eſt obſignatum. Florio legatum ex teſtamento, inficiatum eſſe. Non eſt ita. ſed cũ H S. XXX. ſcripta eſſent, pro H S. CCC. neque ei ſatis cautum videretur: voluit, eum aliquid acceptum referre liberalitati ſuæ. primo debere [b] negauit: poſt ſine controuerſia ſoluit. Cœlij cuiuſdam Samnitis vxorem poſt bellũ ab hoc eſſe repetitam. Mulierem cùm emiſſet de [c] ſectoribus [d]: quo tempore eam primum liberam eſſe audiuit, ſine iudicio reddidit Cælio.

P. S.

b L. debere ſe neg.

c L. à ſectoribus.

d Sectores, æſtimatores, & redemptores bonorũ damnati, & proſcripti. Aſcon.

163 Annium eſſe quendam, cuius bona teneat Auitus. Eſt hic Annius egens quidã, calumniator [e], mercenarius [f] Oppianici, qui permultos annos quieuit: deinde aliquando cum ſeruo Auiti furti egit: nuper ab ipſo Auito petere cœpit. Hic illo priuato iudicio (mihi credite) nobis iiſdem fortaſſe patronis, calumniam [g] non effugiet. Atque etiam, vt nobis renuntiatur, hominem multorum hoſpitum A. Bivium quendam coponem [h], de via Latina, ſubornat, qui ſibi à Cluentio, ſeruiſque eius, in taberna ſua manus allatas eſſe dicat. Quo de homine nihil etiam nunc dicere nobis eſt neceſſe. Si inuitauerit, id quod ſolet, ſic hominem accipiemus, vt moleſte ferat, ſe de [i] via deceſſiſſe.

e V. c. kalumniatori.

f V. c. mercenarius Opp.

g V. c. kalumniam.

h Al. cauponem.

i De via decedere dixit ambiguè. eſt enim vel diſcedere à via vel à vero.

164 Habetis, iudices quæ in totam vitam de moribus A. Cluentij, quem illi turbulentum reum volunt eſſe, annos octo meditati accuſatores collegerunt. quam leuia, genere ipſo! quàm falſa, re! quàm breuia, reſponſu! Cognoſcite nunc id, quod ad veſtrum iuſiurãdum pertinet, quod veſtri iudicij eſt, quod vobis oneris impoſuit ea lex, qua coacti huc conuenitis, de criminibus veneni: vt omnes intelligant, quàm paucis verbis hæc cauſa perorari potuerit, & quàm multa à me dicta ſint, quæ ad huius voluntatem maximè, ad veſtrum iudicium minimè pertinerent.

165 *Obiectum [k] eſt C. Vibium Capacem ab hoc A. Cluentio veneno eſſe ſublatum.* Opportunè adeſt homo ſumma fide, & omni virtute præditus, L. Plætorius, ſenator, qui illius Capacis hoſpes fuit, & familiaris. Apud hunc ille Romæ habitauit, apud hunc ægrotauit, huius domi eſt mortuus. Haud [l] heres eſt Cluentius. Inteſtatum dico eſſe mortuum, poſſeſſionémque eius bonorum, prætoris edicto, huic illius ſororis filio, adoleſcenti [m] prudentiſſimo, & in primis honeſto; equiti Romano datam, Nu-

k Crimina Cluentio obiecta diluit.

P. LIII.

l L. At heres eſt Clu.

m L. adoleſcenti pudentiſſ.

A metio Cluentio, quem videtis.

166 *Alterum veneficij crimen,* Oppianico huic adoleſcenti, cum eius in nuptiis more [a] Larinatium, multitudo hominum pranderet, venenum Auiti conſilio paratum: id cum daretur in mulſo [b], Balbutium quendam, eius familiarem, intercepiſſe, bibiſſe, ſtatimque eſſe mortuum. Hæc ego ſi ſic agerem, tanquam mihi crimen eſſet diluendum, hæc pluribus verbis dicerem, quæ nunc paucis percurrit o-

B ratio mea.

167 Quid vmquam Auitus in ſe admiſit, vt hoc tantum ab eo facinus non abhorrere videatur? quid autem magnopere Oppianicum metuebat, cùm ille verbum omnino in hac ipſa cauſa nullum facere potuerit: huic autem accuſatores, matre viua, deeſſe non poſſent? quod [c] iam intelligetis. An vt de cauſa eius periculi nihil decederet, ad cauſam nouũ crimen accederet? quod autem tempus veneni

C dandi, illo die? in illa frequentia? per quem porrò datum? vnde ſumtum? quæ deinde interceptio poculi? cur non de integro autẽ datum? Multa ſunt, quæ dici poſſunt. ſed non committam, vt videar non dicendo voluiſſe dicere. res enim iam [d] ſeipſa defendat.

a Morem Larinatium in nuptiis prandere: vt Romanis cœnare. quidam hic notat. verùm hæc verba more Larinatiũ non referrem ad verbum pranderet, ſed ad proximum ſequens, multitudo.

b Mulſo primam fidem ſedaſſe veteres hoc ex loco quidam colligunt. vide Lipſium 3. Antiquar.

c L. id quod iã intelligetis. al. id quod iam intelligitis.

d L. iam ſeipſa defendet.

168 Nego, illum adoleſcentem, quẽ ſtatim epoto poculo mortuum eſſe dixiſtis, omnino illo die eſſe mortuum. magnum, & impudens mendacium. Perſpicite cetera. dico illũ, cùm

D ad illud prandium crudior veniſſet, &, vt ætas illa fert, ſibi tum non peperciſſet: aliquot [e] dies ægrotaſſe & ita eſſe mortuum. Quis huic rei teſtis eſt? idem, qui ſui luctus, pater: pater, inquam, illius adoleſcentis: quem propter animi dolorem, pertenui ſuſpicio potuiſſet ex illo loco teſtem in A. Cluentium conſtituere: is hunc ſuo teſtimonio ſubleuat. quod recita. Tu autem, niſi moleſtum eſt, paulliſper exſurge, & perfer hunc dolorem commemora-

E tionis neceſſariæ: in qua ego diutius non morabor quoniam, quod fuit viri optimi, feciſti, vt [f] nocui innocenti mæror tuus calamitatẽ, & falſum crimẽ afferret [g]. TESTIMONIVM BALBVTII PATRIS.

e L. dies aliquot ægr.

f L. vel nocui

g L. offerret.

169 *Vnum etiam mihi reliquum eiuſmodi crimen* eſt, iudices, ex quo illud perſpicere poſſitis: quod à me initio orationis meæ dictum eſt: quidquid mali per [h] hos annos A. Cluentius viderit, quidquid hoc tempore

F habeat ſollicitudinis, ac [i] negotij, id omne a matre eſſe conflatum. Oppianicum veneno necatum eſſe, quod ei datum ſit in pane per M. Aſellium quendam, familiarem [k] illius: idque Auiti conſilio factum eſſe, dicitis. In quo primum illud quæro, quæ cauſa Auito fuerit, cur interficere Oppianicum vellet. Inimicitias enim inter ipſos fuiſſe confiteor: ſed homines inimicos ſuos morte affici volunt, vel quod metuunt, vel quod o-

G derunt.

h L. per hoſce annos.

i L. & negotij,

k L. familiarẽ ipſius.

170 Quo tandem igitur Auitus metu adductus, tantum in ſe facinus ſuſcipere conatus eſt? quid erat, quod [l] iam Oppianicũ pœna affectum pro maleficiis, eiectum è ciuitate, quiſquam timeret? quid metuebat? vt [m] oppugnaretur à perdito, an ne accuſaretur à condemnato, an ne exſulis teſtimonio læderetur? Sin autem, quòd [n] oderat, Auitus idcirco illũ vita frui noluit: adeone erat ſtultus, vt illam,

H quam tum ille viuebat, vitam eſſe arbitraretur, damnati, exſulis, deſerti ab omnibus? quem propter animi importunitatem, ne-

l L. quod Oppianicum, iam pœna aff.

m L. ne oppugnaretur à perd.

n L. quòd oderat Auitus inimicum, idcirco illi.

Digitized by Google

mo recipere tecto, nemo adire [a], nemo alloqui, nemo [b] respicere vellet? huius igitur vitæ Auitus inuidebat? 171 hunc si acerbè, & penitus oderat, non [c] eum quàm diutissime viuere velle debebat? huic mortem maturabat inimicus, quod illi vnum in malis perfugium erat calamitatis? qui si quid animi, ac virtutis habuisset (vt multi sæpe fortes viri in eiusmodi dolore) mortem sibi ipse conscisset [d]. huic quamobrem id vellet inimicus offerre, quod ipse sibi optare deberet? Nam nunc quidem quid tandem illi mali mors attulit? nisi [e] forte ineptiis, ac fabulis ducimur, vt existimemus, illum apud inferos impiorum supplicia perferre, ac pluris illic offendisse inimicos, quàm hîc reliquisset: à socrus, ab vxorum, à fratris, à liberum pœnis actum esse præcipitem in sceleratorum sedem, atque regionem. quæ si falsa sunt, id quod omnes intelligunt, quid ei tandem aliud mors eripuit, præter sensum doloris?

a al. audire. b L. nemo adspicere. c simile quid ... d L. consciss. e Inferorum supplicia irridet Cicero.

172 Age verò; venenum per quem datum? per M. Asellium. Quid [f] huic cum Auito? nihil: atque adeo, quod ille Oppianico familiarissimè est vsus, potius etiam contra simultas. Eine igitur, quem sibi offensiorem, Oppianico familiarissimum sciebat esse, potissimum & suum scelus, & illius periculum committebat? cur deinde tu, qui pietate ad accusandum excitatus es, hunc Asellium esse inultum tamdiu sinis? cur non Auiti exemplo vius es, vt per illum, qui attulisset venenum, de hoc præiudicaretur?

f fort. Quid huic rei cum Auito?

173 Iam verò illud quàm non probabile, quàm inusitatum, iudices, quàm nouum, in pane datum venenum? Faciliusne potuit, quàm in poculo? latentius [g] potuit, abditum aliqua in parte panis, quàm si totum colliquefactum in potione esset? [h] celerius potuit comesum [i], quàm [k] epotum in venas, atque in [l] omneis parteis corporis permanare? facilius fallere [m] in pane, si esset animaduersum, quàm in poculo, cùm ita confusum esset, vt secerni nullo modo posset?

g al. latius peruit aditu. h al. esset celerius potius comesu, qui epotu in venas, atque in omnes partes corporis permanaret. ita Priscianus libro 10 legit hunc locum vbi tamen permanaret pro permanaret paulò antè ibidem. eundem locum refert hoc modo, esset, celerius potius comesum ... permanaret. i Priscianus 10. comesum. k L. quam potum. l v. c. in omnis. m ... al. Hoc si esset.

174 At repentina morte periit. Quod [n] si esset ita factum: tamen ea res, propter multorum eiusmodi mortem, satis firmam veneni suspicionem nō haberet. si esset suspiciosum: tamen ad alios potius, quàm ad Auitum pertineret. Verùm in eo ipso homines impudentissimè mentiuntur. Id vt intelligatis: & mortem eius, & quemadmodum post mortem in Auitum sit crimen à matre quæsitum, cognoscite.

175 Cùm vagus, & exsul erraret, atque vndique exclusus Oppianicus, in Falernum se ad C. [o] Quinctilium contulisset: ibi primum in morbum incidit, ac [p] satis vehementer, diúq; ægrotauit. Cùm esset vna Sassia & Statio Albio quodam, colono, homine valente, qui simul esse solebat, familiariùs vteretur, quàm vir dissolutissimus, incolumi fortuna pati posset: & ius illud matrimonij castum, atque legitimum, damnatione viri sublatum arbitraretur. Nicostratus quidam, fidelis Oppianici seruulus, percuriosus, & minimè mendax, multa dicitur renuntiare domino solitus esse. Interea Oppianicus cum iam conualesceret, neque in Falerno improbitatem coloni diutius ferre posset, & huc ad [q] vrbem profectus esset (solebat enim extra portam aliquid habere conducti) cecidisse [r] ex equo dicitur, & homo infirma valetudine latus offendisse

o al. L. Quinctilium. p al. ac sane vehem. q Ad ... id est extra portam. r L. di ... ex equo decidisse, & homo

A vehementer, &, postea quàm ad vrbem cum febri venerit, paucis diebus esse mortuus. Mortis ratio, iudices, eiusmodi est, vt aut nihil habeat suspicionis, aut, siquid habet, id intra parietes [a] in domestico scelere versetur.

a al. parietes in domestico scelere versetur, vel parietes versetur.

176 Post mortem eius Sassia statim moliri nefaria mulier cœpit insidias filio: quæstionem habere de viri morte constituit. emit de A. Rupilio, quo erat vsus Oppianicus medico, Stratonem quendam, quasi vt idem faceret, B quod Auitus in emendo Diogene fecerat. De hoc Stratone, & de assecla quodam seruo suo quæsituram [b] esse dixit. præterea seruum illū Nicostratum, quem nimium loquacem fuisse, ac nimium domino fidelem arbitrabatur, ab hoc adolescente Oppianico in quæstionem postulauit. Hic cum esset illo tempore puer, & illa quæstio de patris sui morte constitui diceretur: etsi illum seruum, & sibi beneuolum [c] esse & patri fuisse arbitrabatur: nihil C tamen est ausus recusare. Aduocantur amici & hospites Oppianici, & ipsius mulieris multi, homines honesti, atque omnibus rebus ornati, tormentis omnibus vehementissimis quæritur. Cùm essent animi seruorum, & spe [d], & metu [e] temptati, vt aliquid in quæstione dicerent: tamen (vt arbitror) auctoritate [f] aduocatorum, & vi tormentorum adducti, in veritate manserunt, neque se quidquam scire dixerunt.

P. I V. b L. quæsituram se esse dixit. c v. c. beneuolum esse. d lib. ... e mortis. f Quæstionibus & tormentis interesse poterant aduocati pariterque. Quin & interrogandi facultas patronis dabatur ...

D 177 Quæstio illo die de amicorum sententia dimissa est. Satis longo interuallo post iterum aduocantur. habetur eadem de integro quæstio: nulla vis tormentorum acerrimorum prætermittitur: aduersari aduocati, & iam vix ferre posse: furere crudelis, atque importuna mulier, sibi nequaquam vt sperasset, ea, quæ cogitasset, procedere. Cùm iam tortor, atque essent tormenta ipsa defessa, neque tamen illa finem facere vellet: quidam ex aduocatis, E homo & honoribus populi ornatus, & summa virtute præditus, intelligere se dixit, non id agi, vt verum inueniretur: sed vt aliquid falsi dicere cogerentur. Hoc postquam ceteri comprobarunt: ex [g] omnium sententia constitutum est, satis videri esse quæsitum.

g al. de omnium sententia.

178 Redditur Oppianico Nicostratus: Larinum ipsa proficiscitur cum suis, mærens, quod iam certe incolumem filium fore putabat, ad quem non modò verum crimen, sed F ne ficta quidem suspicio perueniret: & cui non modò aperta inimicorum oppugnatio, sed ne occultæ quidem matris insidiæ nocere potuissent. Larinum postquàm venit: quæ à Stratone illo venenum antea viro suo datum, sibi persuasum esse simulasset, instructam ei continuò, & ornatam Larini medecinæ exercendæ causa tabernam dedit. vnum, alterum, tertium annum Sassia quiescebat, vt velle, atque optare aliquid calamitatis filio G potius, quam id struere, & moliri videretur.

P. Ī.

179 Tum interim Hortensio, Metello coss. vt hunc Oppianicum aliud agentem, ac nihil eiusmodi cogitantem, ad [h] hanc accusationem detraheret, inuito despondit ei filiam suam, illam, quam ex genero susceperat, vt eum nuptiis alligatum simul, & testamenti spe deuinctum, possit [i] habère in potestate. Hoc ipso ferè tempore Strato ille medicus domi furtum fecit, & cædem eiusmodi. H Cùm esset in ædibus armarium, in quo sciret esse nummorum aliquantum, & auri: noctu duos conseruos dormienteis occidit, in pisci-

h L. ad hanc accusationem attraheret. i L. posset hab.

A piſcinamq; deiecit: ipſe armarij fundum exſcꝰuit [a], & ſeſtertiorum, & auri quinq; pondo abſtulit, vno ex ſeruis puero non grãdi cõſcio.

a L. & ſeſtertium, & auri q. || Eſt autem hic aſteriſcus nota & numeri deficientis.*

180 Furto poſtridie cognito, omnis ſuſpicio in eos ſeruos, qui non comparebant, commouebatur. Cùm exſectio illa fundi in armario animaduerteretur, quærebant homines, quonam modo fieri potuiſſet. Quidam ex amicis Saſſiæ recordatus eſt, ſe nuper in auctione quadam vidiſſe in rebus minutis aduncam
B ex[b] omni parte dentium, & tortuoſam venire ſerrulam, qua illud potuiſſe ita circumſecari videretur. Ne multa: perquiritur à coactoribus [c], inuenitur ea ſerrula ad Stratonem perueniſſe. Hoc initio ſuſpicionis orto, & apertè inſimulato Stratone, puer ille conſcius pertimuit: rem omnem dominæ indicauit: homines in piſcina inuenti ſunt: Strato in [d] vincula coniectus eſt: atque etiam in taberna eius nummi, nequaquam omnes, reperiuntur.

b al. ex omni parte, dentatam, & tort. || Pantagathus exteriore parte.*
c Coactores miniſtri argentariorum in auctionibus.*
P. LVI.
d al. in vincla.

C 181 Conſtituitur quæſtio de furto. nã quid quiſquam ſuſpicari aliud poteſt? An hoc dicitis? armario expilato, pecunia ablata, non omni recuperata, occiſis hominibus, inſtitutam eſſe quæſtionem de morte Oppianici? cui probatis? quid eſt, quod minus veriſimile proferre potuiſtis? Deinde, vt omittam cetera, triennio poſt mortem Oppianici de eius morte quærebatur? Atque etiam incenſa odio priſtrino, Nicoſtratum eundem illum tum ſine
D cauſa in quæſtionem poſtulauit. Oppianicus primò recuſauit. poſteaquàm [e] illa abducturam ſe filiam, mutaturam eſſe teſtamentum minaretur: mulieri crudeliſſimæ ſeruum fideliſſimum, non in quæſtionem tulit, ſed planè ad ſupplicium dedit.

e L. Poſteà, cum illa abduct.

182 Poſt triennium igitur agitata deniq; quæſtio de viri morte habebatur: & [f] de quibus ſeruis habebatur? Noua, credo, res obiecta, noui quidam homines in ſuſpicionem vo-
E cati ſunt. De Stratone, & de Nicoſtrato. Quid? Romæ quæſitum de iſtis hominibus non erat? Itane [g] tandem? mulier iam non morbo, ſed ſcelere furioſa, cùm quæſtionem habuiſſet Romæ, cùm de T. Annij, L. Rutilij, P. [h] Satutij, & ceterorum honeſtiſſimorum virorum ſententia conſtitutum eſſet, ſatis quæſitum videri: eâdem de re triennio poſt, iiſdem de hominibus, nullo adhibito, nõ dicam viro, ne [i] colonum fortè adfuiſſe dicatis, ſed bono viro:
F in filij caput quæſtionem habere conata eſt.

f L. At de quibus ſ.
g al. Itaque tandem mulier.*
h L. P. Satureij, ceterorum h.
i L. ne colonum fortè affuiſſe dicatis,

183 An hoc dicitis? mihi enim venit in mentem, quod dici poſſit, tametſi adhuc non eſſet dictum: cùm haberetur de furto quæſtio, Stratonem aliquid de veneno eſſe confeſſum? *Hoc* vno modo, iudices, *ſæpe multorum improbitate depreſſa veritas emergit, & innocentiæ defenſio incluſa reſpirat*: quòd aũt ij, qui ad fraudem callidi ſunt, non tantum audent, quantum excogitant: aut [k] illi, quorum eminet au-
G dacia, atque proiecta eſt, à conſiliis malitiæ deſeruntur. quod ſi aut confidens aſtutia, aut callida eſſet audacia, vix vllo obſiſti modo poſſet: Vtrùm furtum factum non eſt? At nihil clarius Larini fuit. An ad Stratonem ſuſpicio non pertinuit? At is & ex ſerrula inſimulatus, & à puero conſcio eſt indicatus. An id actum non eſt in quærendo? Quæ fuit alia igitur cauſa quærendi? an, id quod dicendum vobis eſt, & quod tum Saſſia dictitabat [l], cum
H de furto quæreretur, tum Strato iiſdem in tormentis dixit de veneno?

P. B.
k L. aut ij, quorum em.
l al. dictitauit.*

184 En hoc illud eſt, quod antè dixi: mulier abundat audacia: conſilio & ratione deficitur. nam tabellæ quæſtionis plures proferuntur, quæ recitatæ, vobiſque editæ ſunt, illæ ipſæ, quas tum obſignatas eſſe dixi [a]: in quibus tabellis de furto littera nulla inuenitur. Non venit in mentem, primam orationem Stratonis conſcribere de furto, pòſt aliquid adiungere dictum de veneno, quod non percontatione quæſitum, ſed dolore expreſſum videretur. Quæſtio de furto eſt veneni iam ſuſpicione, ſuperiore quæſtione, ſublata: quod ipſum hæc eadem mulier indicarat: quæ vt Romæ de amicorum ſententia ſtatuerat ſatis eſſe quæſitum, poſtea per triennium maximè ex omnibus ſeruis Stratonem illum dilexerat, in honore habuerat, commodis omnibus affecerat.

a v. g. dixi.

185 Cùm igitur de furto quæreretur, & eo furto, quod ille ſine controuerſia fecerat: tum ille de eo, quod quærebatur, verbum nullum fecit? de veneno ſtatim dixit? de furto, ſi non eo loco, quo debuit, ne in extrema quidem, aut media, aut in aliqua denique parte quæſtionis, verbum fecit vllum? Iam videtis, illam nefariam mulierem, iudices, eadem manu, qua, ſi detur poteſtas, interficere filium cupiat, hanc fictam quæſtionem conſcripſiſſe. Atque iſtam ipſam quæſtionem, dicite, quis obſignauit? Vnum aliquem nominate, neminem reperietis, niſi fortè eiuſmodi hominem, quem ego proferri malim, quàm neminem nominari.

P. LXI.

186 Quid ais [b], T. Acti? tu periculum capitis, tu indicium ſceleris, tu fortunas alterius literis conſcriptas in iudicium afferas [c]: neque earum auctoritatem literarum, neq; obſignatorem [d], neque teſtem vllum nominabis? &, quam tu peſtem innocentiſſimo filio ex matris ſinu depromſeris, hanc hi tales viri comprobabunt? Eſto: in tabellis nihil [e] eſt auctoritatis: quid? ipſa quęſtio, iudicib. quid? amicis, hoſpitibúſque Oppianici, quos adhibuerat antea: quid? huic tandem ipſi tempori, cur non reſeruata eſt? quid iſtis hominibus factum eſt, Stratone, & Nicoſtrato? 187 quæro abs te, Oppianice, ſeruo tuo Nicoſtrato quid factum eſſe dicas. quem tu, cùm hunc breui tempore accuſaturus eſſes, Romam deducere, dare [f] poteſtatem iudicandi, incolumem denique ſeruare quæſtioni, ſeruare his iudicibus, ſeruare [g] huic tempori debuiſti. Nam Stratonem quidem, iudices, in crucem actum eſſe exſecta ſcitote lingua: quod nemo eſt Larinatium, qui neſciat. Timuit mulier amens non ſuam conſcientiam, non odiũ municipum, non famam omnium: ſed, quaſi non omnes, eius ſceleris teſtes eſſent futuri, ſic metuit, ne condemnaretur extrema ſeruuli voce morientis.

b L. Atti?
c L. afferres.
d Quæſtiones tormentis elicitas in tabulas referri, & ſignis eorum qui interfuerant obſignari mos fuit apud veteres.*
e al. non nihil eſt.*
f L. dare poteſtatem iudicandi,
g L. reſeruare huic temp.

188 ¶ Quod [h] hoc portentum, dij immortales? quod tantum monſtrum in vllis locis? quod tam infeſtum ſcelus, & immane, aut vnde natum eſſe dicamus? Iam enim videtis profectò, iudices, non ſine neceſſariis me, ac maximis cauſis, principio orationis meæ de matre dixiſſe. nihil eſt enim mali, nihil ſceleris, quod illa nõ ab initio filio voluerit, optauerit, cogitauerit, effecerit. ¶ Mitto [i] illã primam libidinis iniuriam: mitto nefarias generi nuptias: mitto cupiditate matris expulſam ex matrimonio filiam: quæ nondum ad huiuſce vitæ periculum, ſed ad commune familiæ dedecus pertinebant, nihil de alteris

h PERORATIO.*
P. B.
i Enumeratio.*

Oppianici nuptijs queror: quarum illa cùm obſides filios ab eo mortuos accepiſſet, tum denique in familiæ luctum, atque in priuignorum funus nupſit. Prætereo [a] quòd Auriam Melinum, cuius illa quondam ſocrus, paulò ante vxor fuiſſet, cùm Oppianici eſſe opera proſcriptum, occiſúmque cognoſceret, eam ſibi domum, ſedemque coniugij delegit, in qua quotidie ſuperioris viri mortis indicia, & ſpolia fortunarum videret.

a L. Præter. eo quod ... Aurium ... uxor fuiſſet ... eſſe

b L. illud primum queror, illud ſcelus, quod

189 Illud [b] primum queror, de illo ſcelere, quod nunc denique patefactum eſt, Fabriciani veneni: quod iam tum recens, ſuſpicioſum ceteris, huic incredibile, nunc verò apertum iam omnibus, ac manifeſtum videtur. Non eſt profectò de illo veneno celata mater: nihil eſt ab Oppianico ſine conſilio mulieris cogitatum: quod [c] niſi eſſet: certè poſtea, deprehenſa re, non illa vt ab improbo viro diſceſſiſſet: ſed vt à crudeliſſimo hoſte fugiſſet, domumque illam, in perpetuum, ſcelere omni affluentem, reliquiſſet.

c L. quod ni eſſet

190 ¶ Non modò [d] id non fecit, ſed ab illo tempore nullum locum prætermiſit, in quo non [e] inſtrueret inſidias aliquas, ac dies omneis, ac [f] nocteis tota mente mater de pernicie filij cogitaret. quæ primùm, vt iſtum confirmaret Oppianicum accuſatorem filio ſuo, donis [g] muliebribus, collocatione filiæ, ſpe hereditatis obſtrinxit. Itaque [h] apud ceteros nouis inter propinquos ſuſceptis inimicitijs, ſæpe fieri diuortia, atque [i] affinitatis diſſidia [k] vidimus: hæc mulier ſatis firmum accuſatorem filio ſuo fore neminem putauit, qui in matrimonium ſororem eius ante [l] duxiſſet. ceteri nouis affinitatibus adducti, veteres inimicitias ſæpe deponunt: illa ſibi ad confirmandas inimicitias affinitatis coniunctionem pignori fore putauit.

d Amplificatio.
e L. non inſtrueret filio inſid aliq
f ſe., & nocteis totas mater de pernic ſ... atq.
P. LVIII
g L. donis, muliebribus collocatione fil
h L. Ita ut quod ... ud ...
i L. atque affinium diſſidia videmus:
k al. diſſidia
l L. antea duxiſſ.

191 Neque in eo ſolùm diligens fuit, vt accuſatorem filio ſuo compararet, ſed etiam cogitauit quibus eum rebus armaret. hinc enim illæ ſollicitationes ſeruorum & minis, & promiſſis: hinc illæ infinitæ, crudeliſſimæque de morte Oppianici quæſtiones: quibus finem aliquando non muliebris modus, ſed amicorum auctoritas fecit. ab eodem ſcelere illæ triennio poſt habitæ Larini quæſtiones: eiuſdē amentiæ falſæ conſcriptiones quæſtionum: ex eodem furore etiam illa conſcelerata exſectio [m] linguæ: totius denique huius ab illa eſt & inuenta & adornata, comparatio criminis.

m Strabonis.

192 Atq; his rebus cùm inſtructum accuſatorem filio ſuo Romam ipſa miſiſſet: paulliſper, conquirendorū, & conducendorū teſtiū cauſa, Larini eſt cōmorata: poſteà autem, cùm appropinquare huius [n] iudicium, ei nuntiatum eſt, cōfeſtim huc aduolauit, ne aut accuſatoribus diligentia, aut [o] pecunia teſtib. deeſſet: aut ne fortè mater hoc ſibi optatiſſimū ſpectaculum huius ſordium, atq; luctus, & tanti ſqualoris amitteret. Iam verò quod iter Romā eius mulieris fuiſſe exiſtimatis? quod ego propter vicinitatem Aquinatium, & [p] Venafranorum, ex multis audiui, & comperi: quos concurſus in his oppidis? quantos & virorum, & mulierum gemitus eſſe factos? mulierem quādam Larino, atque illam vſque à mari ſupero Romam proficiſci, cum magno comitatu, & pecunia, quo faciliùs circumuenire iudicio capitis, atque opprimere filium poſſet [q].

n al. hoc iudicium.
o ſort. aut teſtib. pecunia deeſſ.
p al. & Frabateilanorum.
P. B.
q L. ...

193 Nemo erat illorū, penè dicam, quin expiandū illū locū eſſe arbitraretur, quacumq; illa iter feciſſet: nemo, quin terram ipſam violati, quæ mater eſt omnium [a], veſtigiis cōſceleratæ matris putaret. Itaque nullo in oppido conſiſtendi poteſtas ei fuit: nemo ex tot hoſpitibus inuentus eſt, qui non contagionē adſpectus fugeret. nocti ſe potius, ac ſolitudini, quàm vlli aut vrbi, aut hoſpiti committebat.

a al. omnia noſtrûm.

194 Nunc verò quid agat, quid moliatur, quid denique quotidie cogitet, quē ignorare noſtrûm putat? quos appellarit, quibus pecuniam promiſerit, quorum fidem pretio labefactare conata ſit, tenemus. quin etiā nocturna ſacrificia, quæ putat occultiora eſſe, ſceleratáſque eius preces, & nefaria vota cognouimus: quibus illa etiam deos immortaleis de ſuo ſcelere teſtatur, *neque intelligit, pietate, & religione, & iuſtis precibus, deorum mentem non contaminata ſuperſtitione, neque* [b] *ad ſcelus perficiendum cæſis hoſtiis poſſe placari.* cuius ego furorē, atque crudelitatem deos immortaleis à ſuis aris, atque templis aſpernatos eſſe confido.

b quidam lib. vet. neque cæſis ad ſcel. perf. hoſtiis.

c Affectus mouet à perſona Larinatium, vicinorū matris Cluentij.
d al. huius matris importunitatem.

195 ¶ Vos [c], iudices, quos huic A. Cluentio quoſdam alios deos ad omne vitæ tēpus fortuna eſſe voluit, huius [d] importunitatem matris à filij capite depellite. multi ſæpe in iudicando, peccata liberûm, parentum miſericordiæ conceſſerunt: vos, ne huius honeſtiſſime actam vitam matris crudelitati condonetis, rogamus: præſertim cùm ex altera parte *totum municipium* videre poſſitis. Omneis ſcitote, iudices, (incredibile dictu eſt, ſed à me veriſſimè [e] dicitur) omneis Larinateis, qui valuerunt, veniſſe Romam, vt hunc ſtudio, frequētiáque ſua, quantum poſſent, in tanto eius periculo ſubleuarent. Pueris illud, hoc tempore & mulieribus, oppidum ſcitote eſſe traditum, idque in præſentia, in communi Italiæ pace, domeſticis copiis eſſe tutum. quos tamen ipſos æquè, & eos, quos præſenteis videtis huius exſpectatio iudicij dies noctesq. ſollicitat.

e L. veriſſimè dictu.
P. LIX.

196 Non illi vos de vnius municipis fortunis arbitrantur, ſed de totius municipij ſtatu, dignitate, commodiſque omnibus ſententias eſſe laturos. ſumma eſt enim, iudices, hominis in communem municipij rem diligentia, in ſingulos municipes benignitas, in omneis homines iuſtitia, & fides. prætetea nobilitatē illam inter ſuos, locúmq; à maiorib. traditū, ſic tuetur, vt maiorū grauitatem, conſtātiam, gratiam, liberalitatē, aſſequatur. Itaque iis cū verbis publice laudant, vt non ſolū teſtimoniū ſuū, iudiciúmque ſignificēt, verùm etiam curam animi, ac dolorē, quę dū laudatio recitatur, vos quæſo, qui eā detis iſtis aſſurgite [f].

f L. aſſurgite,
LAVDATIO CLVENTII, EX DECVRIONVM LARINATIVM DECRETO.
Ex lacr.

197 *Ex lacrymis horum*, iudices, exiſtimare poteſtis, omneis hæc decuriones decreuiſſe lacrymanteis. Agè verò, vicinorum quantum ſtudium, quàm incredibilis beniuolētia, quāta cura eſt? non illi in libellis laudationum decreta miſerūt, ſed homines honeſtiſſimos, quos noſſemus omnes, huc frequenteis adeſſe, & hunc præſenteis laudare voluerunt. Adſunt Ferentani [g], homines nobiliſſimi, Marrucini item: pari dignitate Theano [h] Appulo, atque Luceria [i] equites Romanos, honeſtiſſimos homines, laudatores videtis: Bouiano, totoque ex Samnio cùm laudationes honeſtiſſimæ miſſæ ſunt, tum homines ampliſſimi, nobiliſſimique venerunt.

g Frentani.
h L. Marruc. ni item pari dignitate: Theano Apulo, atque Luceria equites Romanos, homin honeſtiſſ.
h al. Theano, Apulo; atq Nuceria.
i L. Nuceria.

198 Iam qui in agro Larinati [k] prædia, qui negotia, qui res pecuniarias [l] habent, honeſti homines, & ſummo ſplēdore præditi, difficile dictu eſt, quàm ſint ſolliciti, quā laborēt. Non multi

k L. Larinate
l al. pecuarias.

multi mihi ab vno ſic diligi videntur, vt hic ab his vniuerſis. Quàm non abeſſe ab [a] huius iudicio L. Voluſienum [b], ſummo ſplendore hominem, ac virtute præditum vellem? præſentem [c] poſſem P. Heluidium Rufum, equitem R. omnium ornatiſſimum, nominare [d]; qui, cùm, huius cauſa dies, noctesque vigilaret, & cùm me hanc cauſam doceret: in morbum grauem, perículoſumque incidit: in quo tamen non minùs de capite huius, quã [e] de ſua vita laborabat. Cn. Tudici ſenatoris, viri optimi, & honeſtiſsimi, par ſtudium & teſtimonio, & laudatione cognoſcetis. Eadem ſpe, ſed maiore verecundiâ, de te, P. Volumni, quoniam iudex es in A. Cluentium, dicimus. Et, ne longum ſit, omnium vicinorum ſummã eſſe in hunc beneuolentiam, confirmamus.

a L. ab hoc iudicio.
b al. Voluſienum.
c L. quàm vellem præſenté poſſe P. Heluid.
d nominare?
e L. quam de ſua vita laborat.

P. L X.

199 Horum omnium ſtudium, curam, diligentiam, meúmque vnà laborem, qui totã hanc cauſam, vetere inſtituto, ſolus perorani, veſtrámque ſimul, iudices, æquitatem, & manſuetudinem *vna mater* oppugnat. At quæ mater? quam cæcam crudelitate, & ſcelere ferri videtis: cuius cupiditatem nulla vnquam turpitudo retardauit: quæ vitiis animi in deterrimas parteis iura hominum conuertit omnia: cuius ea ſtultitia eſt, vt eam nemo hominem: ea vis, vt nemo fæminam: ea crudelitas, vt nemo matrem appellare poſſit. atque etiam nomina neceſſitudinum, non ſolùm naturæ nomen, & iura mutauit: vxor generi, nouerca filij, filiæ pellex: eò iam denique adducta eſt, vt ſibi, præter formam, nihil ad ſimilitudinem hominis reſeruarit.

200 Quare, iudices, ſi ſcelus odiſtis: prohibete aditum matris à filij ſanguine: date parenti hunc incredibilem dolorem ex ſalute, ex victoria liberûm: patiamini [f], matrem, ne orbata filio lætetur, victam potiùs veſtra æquitate diſcedere. Sin [g] autem, id quod veſtra natura poſtulat, pudorem, bonitatem, virtutémque diligitis: leuate hunc aliquando *ſupplicem veſtrum*, iudices, tot annos in falſa inuidia, periculiſque verſatum: qui nunc primùm pòſt illam flammam aliorum facto, & cupiditate excitatam, ſpe veſtræ æquitatis erigere animum, & paullum reſpirare à metu cœpit: cui poſita ſunt in vobis omnia: quem ſeruatum eſſe plurimi cupiunt, ſeruare ſoli vos poteſtis.

f L. patiamini, matrem,
g al. ſi id quid.

201 Orat vos Auitus, iudices, & flens obſecrat, ne ſe inuidiæ, quæ in iudiciis valere non debet: ne matri, cuius vota, & preces à veſtris mentibus repudiare debetis: ne Oppianico, homini nefario, condemnato iam, & mortuo, condonetis. Quod ſiqua calamitas hunc in hoc iudicio afflixerit innocentem: næ [h] iſte miſer, iudices, ſi, id quod difficile factu eſt, in vita remanebit, ſæpe, & multum queretur, deprehenſum eſſe illud quondam Fabricianum venenum. quod ſi tum indicatum non eſſet; non huic ærumnoſiſſimo venenum illud fuiſſet, ſed multorum medicamentum laborum: poſtremò etiam fortaſſis mater exſequias illius funeris proſecuta, mortem ſe filij lugere ſimulaſſet. nunc verò quid [i] erit perfectum, niſi vt huius ex mediis mortis inſidiis vita ad luctum reſeruata, mors ſepulchro patris priuata eſſe videatur?

h L. ne iſte,
i L. quid erit profectum,

202 Satis diu fuit in miſeriis, iudices: ſatis multos annos ex inuidia laborauit. nemo huic tam iniquus, præter parentem, fuit, cuius animum non iam expletũ eſſe putemus. vos, qui æqui eſtis omnibus, qui, vt quiſque crudeliſſime oppugnatur, eum leniſſime ſubleuatis, conſeruate A. Cluentium: reſtituite incolumem municipio: amicis, vicinis, hoſpitibus, quorum ſtudia videtis, reddite: vobis in perpetuum, liberiſque veſtris obſtringite. veſtrum eſt hoc, iudices, veſtræ clementiæ: rectè hoc repetitur à vobis, vt virum optimum, atque innocentiſſimum, plurimiſque mortalibus carum [k], atque iucundiſſimum, his aliquando calamitatibus liberetis: vt omnes intelligant, in concionibus eſſe inuidiæ locum, in iudiciis veritati.

P. B.

k L. cariſſimum, atq.

DE [a] LEGE AGRARIA, CALENDIS IANVAR. CONTRA P. SERVILIVM RVLLVM trib. pleb. in ſenatu.

a al. Oratio de lege Agraria 1 Kalend. Ianuarii contra P. Rullum trib. pleb. ita Gellius 13. c. 23. & Cariſius lib. 1. in voce imberbi adde Cicer 2 epiſt. 2. & in Piſone. Plin. 30.

ORATIO DECIMA QVINTA.

Deſunt permulta [b].

b præſertim pars illa quæ ad Decemuiros creandos pertinet.

SYNOPSIS.

Cauſa. *P. Seruilius Rullus trib. plebis legem tulerat, de Decemuiris creandis ad omnes agros publicos (quibuſdam exceptis) vel qui extra Italiam vel in Italia eſſent, partim vendendos, impoſito vectigali, partim colonis diuidendos, partim priuatorum quoſdam emendos. Hanc legem Cicero primo Magiſtratus die, hoc eſt, Kalendis Ianuariis, in ſenatu, ipſo præſente Rullo, & aliis trib. pleb. & pòſt ad populum diſſuaſit.* Capita legis *varia, de quibus vide hanc & ſequentem orationem.* Euentus *quis fuerit, dicetur in ſequentis orationis ſynopſi.*

c DE VENDITIONE vectigalium.

QVÆ [c] res apertè petebatur, ea nunc occultè cuniculis oppugnatur. dicent enim Decemuiri, id quod & dicitur à multis, & ſæpe dictum eſt, poſt eoſdem conſules, regis [d]

d Ptolemæi Alexandri Appionis qui P. Romanum hæredem fecit. Liuius 70. Iuſtin. 39.

A Alexandrini teſtamento, regnum illud, populi R. eſſe factum. Dabitis igitur Alexandriam clàm petentibus iis, quibus apertiſſimè pugnantibus reſtitiſtis? Hæc, per Deos immortaleis, vtrùm eſſe vobis conſilia ſiccorum [a], an vinolentorum ſomnia: & vtrum cogitata ſapientum, an optata furioſorum videntur?

a ſicci. hic, ſacci.*

2 Videte nunc, proximo capite vt impurus helluo turbet rempublicam, vt à maioribus noſtris [b] poſſeſſiones relictas diſperdat, & diſſipet: vt ſit non minùs in populi Romani B patrimonio nepos [c], quàm in ſuo. Proſcribit in ſua lege vectigalia, quæ decemuiri vendant, hoc eſt, *proſcribit auctionem publicorum bonorum. agros emi vult, qui diuidantur: quærit pecuniam.* videlicet excogitabit aliquid, atque afferet. nã ſuperioribus capitibus dignitas populi R. violabatur, nomen imperij in commune odium orbis terræ vocabatur, vrbes pacatæ, agri ſociorum [d], regum ſtatus decemuiris donabantur [e]: nunc præſens certa pecunia numerata C quæritur.

b al. relictas poſſeſſiones diſperd.
c decoctor.*
P. B.
d L. regũ ſtatus decemuiris condonabantur:
e al. condonabantur.*

3 Expecto, quid tribunus plebis vigilans, & acutus excogitet. *Veneat*, inquit, *ſilua Scantia* [f]. Vtrùm tandem hanc ſiluam in relictis poſſeſſionibus, an in cenſorum paſcuis inueniſti? ſi quid eſt, quod indagaris, inueneris, ex tenebris erueris, quamquam iniquum eſt, tamen conſume, quoniam commodum eſt, quoniam quidem tu attuliſti. ſiluam verò tu Scantiam vendas, nobis conſulibus, atque hoc ſenatu? tu D vllum vectigal attingas? tu populi Romani [g] ſubſidia belli, tu ornamenta pacis eripias? Tũ verò hoc me inertiorẽ conſulẽ iudicabo quã illos fortiſſimos viros, qui apud maiores noſtros fuerunt: quod, quæ vectigalia, illis cõſulibus, populo Romano parta ſunt, ea, me conſule, ne retineri quidem potuiſſe iudicabũtur.

f hanc ſiluam in Italia Cenſores locabāt. meminit Cicero 2. de oratore & in Bruto.*
g al. ſubſidia belli, ornamenta pac.

4 *Vendit Italiæ poſſeſſiones* [h] *ex ordine* omneis. ſanè eſt in eo diligens. nullam enim prætermittit. perſequitur in tabulis cẽſoriis totã Siciliam. nullum ædificium, nullos agros relin-E quit. *Audiſtis auctionem populi Romani proſcriptã a tribuno plebis, conſtitutam in menſem Ianuarium:* &, credo, non dubitatis, quin idcircò hæc, ærarij [i] cauſa, non vendiderint ij, qui armis, & virtute pepererunt, vt eſſet, quod nos, largitionis cauſa, venderemus.

h al. poſſeſſiones ordine omneis.
i vt eſſet ærarium refertius.*

5 Videte nunc [k], quoad fecerit iter apertius, quàm antea. nam ſuperiore parte legis F quemadmodum Pompeium oppugnarent, à me iudicati ſunt, nunc iam ſe ipſi indicabũt. *Iubent venire agros Attaleenſium* [l], *atque* [m] *Olympenorum.* hos [n] populo Romano Seruilij, fortiſſimi viri, victoria adiunxit. deinde *agros in Macedonia regios*, qui partim [o] T. Flaminij, partim L. Paulli, qui Perſen vicit, virtute parti ſunt: deinde *agrum optimum* [p], *& fructuoſiſſimum Corinthium*, qui L. Mummij imperio, ac felicitate ad vectigalia populi Ro. adiunctus G eſt: pòſt autem *agros in Hiſpania apud Karthaginem nouam* duorum Scipionum eximia virtute poſſeſſos: tum verò *ipſam veterem Karthaginem vendunt*, quam P. Africanus nudatam tectis, ac mœnibus, ſiue ad notandam Karthagenienſium calamitatem, ſiue ad teſtificandam noſtram victoriam, ſiue ad oblatam aliquam religionem, ad æternam hominum memoriam conſecrauit.

k L. quò affectârit iter apertiùs. al. quo affectarint.*
l al. Attalenſium. al. Attalenſium.*
m Attalea in Pamphylia: Olympus in Lycia.*
n ſort. quos popu.
P. L XII.
o L. T. Flaminij.
p ſort. optimum.

6 His inſignibus, atq; infulis imperij venditis, quibus ornatam [q] vobis maiores veſtri H rempublicam tradiderunt, *iubent eos agros venire, quos rex Mithridates in Paphlagonia, Ponto, Cappadociaq; poſſederit.* Num obſcurè videntur propè haſta præconis inſectari Cn. Pompeij exercitum, qui venire iubeant eos ipſos agros, in quibus ille etiam nunc bellum gerat, atque verſetur?

q al. nobis maiores, &c.

7 Hoc verò cuiuſmodi eſt, *quod eius auctionis, quam conſtituunt, locum ſibi nullum definiunt? nam* decemuiris, quibus in locis ipſis videatur, vendendi poteſtas lege permittitur. Cenſoribus [a] vectigalia locare, niſi in conſpectu populi Ro. non licet. his vendere ve. in vltimis terris licebit? At hoc etiam nequiſſimi homines, conſumptis patrimoniis, faciunt, vt in atriis auctionariis [b] potiùs quam in triuiis, aut in compitis auctionentur. hic permittit ſua lege decemuiris, vt, in quibus commodũ ſit tenebris, vt in qua velint ſolitudine, bona populi Ro. poſſint diuendere.

a Cenſores vectigalia palã locabant.
b Atria auctionaria vocatis, in quibus auctiones ſient.*

8 Iam illa omnibus in prouinciis, regnis, liberis populis, quàm acerba, quàm formidoloſa, quàm quæſtuoſa concurſatio decemuiralis futura ſit, nõ videtis? hereditatũ [c] obeũdarũ cauſa, quibus vos [d] legationes dediſtis, qui & priuati, & priuatũ ad negotiũ exierũt, non maximis opibus, neq; ſumma auctoritate præditi, tamen auditis profectò, quàm graues eorum aduentus ſociis veſtris eſſe ſoleãt.

c legationes liberæ ſenatoribus dabãtur hereditatum adeundarum cauſa, vt hic & Oratione 2. infrà. dixi plenius ad legem qui libera legatione 14 ſt. de legationib.*
P. B.
d ſort. legationes liberas dediſt.

9 Quamobrem quid putatis impendere hac lege omnibus gentibus terroris & mali, cùm mittantur in orbem terrarum decemuiri ſummo cum imperio, ſumma cũ auaritia, infinitáque omnium rerum cupiditate? quorum cum aduentus graues, cum faſces formidoloſi, tum verò iudicium, ac poteſtas erit nõ ferenda. licebit enim quod videbitur, publicũ iudicare: quod iudicarint, vendere. etiã illud, quod homines ſancti non facient, vt pecuniã accipiant, ne vendant: tamen iis id ipſum per legem [e] licebit. Hinc vos quas ſpoliationes, quas pactiones, quam denique in omnibus locis nundinationem iuris, ac fortunarum fore putatis?

e lib. vulg. tamen id iis ipſum

10 Etenim quod ſuperiore parte legis prę finitum fuit, Sylla, & Pompeio conſulibus, id rurſus liberum, infinitúmque fecerunt. *Iubet eoſdem decemuiros omnibus agris publicis pergrande vectigal imponere* [f], *vt iidem poſſint & liberare agros, quos commodum ſit, & quos ipſis libeat publicare.* Quo in iudicio perſpici non poteſt, vtrũ ſeueritas, acerbior, an benignitas, quæſtuoſior ſit futura. Sunt tamen in tota lege exceptiones duæ, non tam iniquæ, quàm ſuſpicioſæ. *excipit in vectigali imponendo, agrum Recentoricũ, Sicilienſem: in* [g] *vendendo agros* [h] *eos agros, de quibus cautum ſit fœdere. Hi ſunt in Africa, qui ab Hiempſale poſſidentur.*

f al. & vt
g In agris diuiduendis, alij concedebant aliquo vectigali impoſito: alij, vendebãtur.*
h ſort. eos agros, quibus cautum ſit fœdere.

11 Hic quæro, ſi Hiempſali ſatis eſt cautum fœdere, & Recẽtoricus ager, priuatus eſt: quid attinuerit excipi. ſin & fœdus illud habet aliquã dubitationem, & ager Recentoricus dicitur nonnunquam eſſe publicus: quẽ putet exiſtimaturum, duas cauſas [i] in orbe terrarum repertas [k], quibus gratis parceret. Nũc [l] quiſnam tam abſtruſus vſquam nummus videtur, quem non architecti huiuſce legis olfecerint? prouincias, ciuitates liberas, ſocios, amicos, reges denique exhauriunt: admouent manus vectigalibus populi Romani. non eſt ſatis.

i Id eſt rerum hic cauſa pro re ſumatur.*
k ſort. repertas quare his agris gratis.
P. L XIII.
l al. Nam*

12 Audite vos, qui ampliſſimo populi, ſenatúſque iudicio exercitus habuiſtis, & bella geſſiſtis. *quod ad quemcumque peruenit, peruenerit, ex præda* [m], *ex manubiis, ex auro coronario, quod neque conſumtum in monumento, neque in ærarium relatum*

m Prædam & manubias hic coniungit. quod & obſeruatum à Gell. 13 c. 24.*

Digitized by Google

relatum ſit, id ad decemuiros referri iubet. Hoc capite multa ſperant: in [a] omneis imperatores, heredéſque eorum quæſtionem ſuo iudicio comparant: ſed maximam pecuniam ſe à Fauſto ablaturos arbitrantur. quam cauſam ſuſcipere iurati iudices noluerunt, hanc iſti decemuiri ſuſcepere. idcirco à iudicibus fortaſſe prætermiſſam eſſe arbitrantur, quod ſit ipſis reſeruata.

a v.c. in omnis.

13 Deinde etiam in reliquum tempus diligentiſſimè ſancit, *vt, quod quiſque imperator habeat pecuniæ, protinus ad decemuiros deferat.* Hic tamen excipit Pompeium ſimillimè, vt mihi videtur, atq; in illa lege [b], qua peregrini Roma eiiciuntur, Glaucippus excipitur. nō enim hac exceptione vnus afficitur beneficio, ſed vnus [c] priuatur iniuria. Sed cui manubias remittit, huius vectigalia inuadit. *iubet* enim, *pecuniam, ſi qua poſt nos conſules ex nouis vectigalibus recipiatur* [d], *hac vti decemuiros.* Quaſi verò non intelligamus, hæc eos vectigalia, quæ Cn. Pompeius adiunxerit, vendere cogitare.

b Lex generalis à qua excipitur vnus Glaucippus.

c L. prohibetur iniuria.

d L. reficiatur, hac vti dec. al. redigatur, &c.

14 ¶ Videtis [e] iam P.C. [f] omnibus rebus, & modis conſtructam, & coacervatam pecuniam decemuiralem. Minuetur huius pecuniæ inuidia. *Conſumetur enim in agrorum emtionibus.* Optimè. Quis ergo emet agros iſtos? iidē decemuiri: tu Rulle (miſſos enim facio ceteros) emes, quos voles: vendes, quos voles: vtrumque horum facies, quanti voles. Cauet enim vir optimus, ne emat ab inuito. Quaſi verò non intelligamus, ab inuito emere, iniurioſum eſſe: ab non inuito, quæſtuoſum. Quātum tibi agri vendet vt alios omittam, ſocer tuus? & [g] ſi ego eius æquitatem animi probe noui, vendet non inuitus. Facient idem ceteri libenter, vt poſſeſſionis inuidiam pecunia cōmutent: accipiant, quod cupiunt: dent, quod retinere vix poſſunt.

e DE EMPTIONE agrorum.

f L. omnibus rationibus, & modis c. P. B.

g L. Etenim, ſi ego eius.

15 Nunc proſpicite omnium rerum infinitam, atque intolerandam licentiam. Pecunia coacta eſt ad agros emendos: ij porrò ab inuitis non ementur. Si conſenſerint poſſeſſores non vendere, quid futurum eſt? refertur pecunia? non licet. exigetur? vetat. ¶ Verùm [h] eſto: nihil eſt, quod non emi poſſit, ſi tantum des, quantum velit venditor. Spoliemus orbē terrarum, vendamus vectigalia, effundamus ærarium, vt, locupletatis aut inuidiæ, aut peſtilentiæ poſſeſſoribus, agri tamen emantur.

h DE DEDVCTIONE coloniarum.

16 Quid? tum *quæ erit in iſtos agros deductio?* quæ totius rei ratio, atque deſcriptio? *Deducetur*, inquit, *colonia.* Quò [k]? quorum hominum? in quæ loca? quis enim non videt, in coloniis eſſe hæc omnia conſideranda? Tibi nos, Rulle, & iſtis tuis, harum omnium rerum machinatoribus, totam Italiam inermem tradituros exiſtimaſti, quam præſidiis confirmaretis? coloniis occuparetis? omnibus vinclis deuinctā, & conſtrictam teneretis? Vbi enim cauetur, ne in Ianiculo coloniam conſtituatis? ne vrbem hanc vrbe alia premere, atque vrgere poſſitis? Non faciemus, inquit. Primùm neſcio, deinde timeo. poſtremò non cōmittam, vt veſtro beneficio potiùs, quàm noſtro conſilio ſalui eſſe poſſimus.

i L. Quid iſtuc quæ erit in iſt.

k L. Quo? quorū hom.

17 Quòd verò totam Italiam [l] veſtris colonis complere voluiſtis, id cuiuſmodi eſſet, neminémne noſtrum intellecturum exiſtimaſtis? Scriptum eſt enim, quæ in municipia, quáſque in colonias decemuiri velint, deducant colonos, quos velint: & iis agros aſſignēt, quibus in locis velint: vt, cum totam Italiam militibus ſuis occuparint, vobis non modò dignitatis retinendæ, ſe [illegible] libertatis quidem recuperandæ ſpes relinquatur. [illegible] à me ſuſpicionibus & coniectura [illegible] arguuntur.

l L. veſtris colonis.

b. LXIV.

18 Iam omnis omnium tolletur error: iam apertè oſtendent, ſibi nomen huius reip. ſedē vrbis, atque imperij: denique hoc templum [a] Iouis optimi maximi, atque hanc arcem omnium gentium diſplicere. *Capuam deduci colonos volunt*, illam vrbem huic vrbi rurſus opponere, illuc opes ſuas deferre, & imperij nomē transferre cogitant. qui locus propter vbertatem agrorum, abundantiámque rerum omnium, ſuperbiam & crudelitatem genuiſſe dicitur. ibi noſtri coloni [b] delecti ad omne facinus, à decemuiris collocabuntur. Et, credo, qua in vrbe homines, in veteri dignitate, fortunáque nati, copiam rerum moderatè ferre non potuerunt, in ea iſti veſtri ſatellites, modeſtè inſolentiam ſuam continebunt.

a v.c. Iouis opt. max.

b fort. dilecti ad

19 Maiores noſtri Capua magiſtratus, ſenatum, conſilium [c] commune, omnia denique inſignia reip. ſuſtulerunt. neque aliud quidquam, niſi inane nomen Capuæ reliquerunt. non crudelitate (quid enim illis fuit clementius, qui etiam externis hoſtibus victis ſua ſæpiſſimè reddiderunt?) ſed conſilio: quòd videbant, ſi quod reipub. veſtigium illis mœnibus contineretur, vrbem ipſam imperio domicilium præbere poſſe. Vos hæc [d], niſi euertere rempub. cuperetis, ac vobis nouam dominationem compatare, credo, quàm pernicioſa eſſent, non videretis.

c τὸ κοινόν.

d fort. niſi cupidiis remp. euertere, ac vobis, &c. P. B.

20 Quid [e] enim cauendum eſt in coloniis deducendis, ſi luxuries [f] Annibalem ipſum Capua corrupit? ſi ſuperbia nata inibi eſſe ex Campanorum faſtidio videtur? ſi præſidium non præponitur huic vrbi, iſta colonia, ſed opponitur? At quemadmodum armatur? dij immortaleis! nam bello Punico, quidquid potuit Capua, potuit ipſa per ſeſe. nunc omneis vrbes, quæ circum Capuam ſunt [g], à colonis per eoſdem decemuiros occupabuntur. hanc enim ob cauſam permittit ipſa lex, in omnia, quæ velint, oppida, colonos vt decemuiri deducant, quos velint. Atque [h] *his colonis agrum Campanum, & Stellatem campum diuidi iubet.*

e Quid enim non cauēdum eſt?

f L. Hannibalem.

g v.c. à colonis per eoſdē x. viros occ. al. coloniis per eoſdem x. vir. occ.

h L. deminutionem.

21 Non queror [i] diminutionem vectigalium, non flagitium huius iacturæ, atq; damni: prætermitto illa, quæ nemo eſt, quin grauiſſimè, & veriſſimè conqueri poſſit, nos caput patrimonij publici, pulcherrimam populi Ro. poſſeſſionem, ſubſidium annonæ, horreum belli, ſub ſigno, clauſtriſque reip. poſitum vectigal, ſeruare non potuiſſe: eum denique nos agrum P. Rullo conceſſiſſe, qui ager ipſe per ſeſe & Sillanæ dominationi, & Gracchorum largitioni reſtitiſſet. non [i] dico, ſolum hoc in repub. vectigal eſſe, quod, amiſſis aliis, remaneat: intermiſſis, non conquieſcat: in pace niteat: in bello non obſoleſcat: militem ſuſtentet, hoſtem non pertimeſcat: prætermitto omnem hanc orationem, & concioni reſeruo: de periculo ſalutis, ac libertatis loquor.

i L. non dico, hoc ſolum in rep.

22 Quid enim exiſtimatis [k] integrum vobis in repub. fore, aut in veſtra libertate, ac dignitate retinendum, cùm Rullus, atque ij, quos multo magis, quàm Rullum, timetis, cum omni egentium, atque improborum manu, cum omnibus copiis, cum omni argento,

k fort. aut integrum vobis.

Digitized by Google

A ſ auro, Capuam, & vrbeis circa Capuam occuparint? ¶ His [a] ego rebus, P.C. reſiſtam vehementer, atque acriter: neque patiar, homines ea, me conſule, expromere, quæ contra rempubl. diu cogitarint.

a PERORATIO.

P. L X V.

23 Erraſtis, Rulle, vehementer & tu, & nonnulli collegæ tui, qui ſperaſtis, vos contra conſulem, veritate, non oſtentatione popularem, poſſe in euertenda repu. populareis exiſtimari. laceſſo vos, in concionem voco, populo R. diſceptatore vti volo. Etenim, vt circumſpiciamus omnia, quæ populo grata, atque iucunda ſunt, *nihil* [b] *tam populare, quàm pacem, quàm concordiam, quàm otium reperiemus.* ſollicitam mihi ciuitatem ſuſpicione, ſuſpenſam [c] metu, perturbatam veſtris legibus, & concionibus, & ſeditionibus tradidiſtis: ſpem improbis oſtendiſtis: timorem bonis iniecistis: fidem de foro, dignitatem de rep. ſuſtuliſtis.

b Idem 2. oratio. infrà.

c μετέωρον φοβουμένην.

24 Hoc motu, atque hac perturbatione animorum, atque rerum cùm populo R. vox, & auctoritas conſulis repentè in tantis tenebris illuxerit: cùm oſtenderit, nihil eſſe metuendum, nullum exercitum, nullam manum, nullas colonias, nullam venditionem vectigalium, nullum imperium nouum, nullum regnum decemuirale, nullam alteram Romam, neque aliam ſedem imperij, nobis conſulibus, futuram, ſummámque tranquillitatem pacis, atque otij: verendum, credo, nobis erit, ne veſtra iſta præclara lex Agraria, magis popularis eſſe videatur. 25 cùm verò ſcelera conſiliorum veſtrorum, fraudémque legis, & inſidias, quæ ipſi populo R. à popularibus tribunis pl. fiant, oſtendero: pertimeſcam, credo, ne mihi non liceat contra vos in concione conſiſtere: præſertim cùm mihi deliberatum, & conſtitutum ſit, ita [d] gerere conſulatum, quo vno modo geri grauiter, & liberè poteſt, vt neque prouinciam, neque honorem, neque ornamentum aliquod, aut commodum, neque rem vllam, quæ à tribuno pl. impediri poſſet, appetiturus ſim.

d al. eo mod° gerere conſ.

26 Dicit frequentiſſimo ſenatu conſul. kalendis [a] Ianuarij, ſeſe, ſi ſtatus hic reipub. maneat, neque aliud negotium exſtiterit, quod honeſtè ſubterfugere nō poſſit, in prouinciam non iturum. ſic me in hoc magiſtratu geram[b] populo Rom. vt poſſim tribunum pl. reip. iratum coercere: mihi iratum, contemnere. Quamobrem, per deos immortaleis, colligite vos tribuni pleb. deſerite eos, à quibus, niſi proſpicitis, breui tempore deſeremini: conſpirate nobiſcum: conſentite cum bonis: communem remp. communi ſtudio, atque amore defendite. multa ſunt occulta [c] reip. vulnera, multa nefariorum ciuium pernicioſa conſilia: nullum externum periculum eſt, non rex, non gens vlla, non natio pertimeſcenda eſt: incluſum malum, inteſtinum, ac domeſticum eſt. huic pro ſe quiſque noſtrûm mederi, atque hoc omnes ſanare velle debemus.

a L. kalendis Ianuarijs.

b L. geram, P. C. vt poſſ. id eſt patres cōſcripti.

c ἕλκη.

27 Erratis, ſi ſenatum probare ea, quæ dicuntur, à me putatis, populum autem eſſe in alia voluntate. Omnes, qui ſe incolumeis volunt, ſequentur auctoritatem conſulis, ſoluti à cupiditatibus, liberi à [d] delictis, cauti in periculis, non timidi in contentionibus. Quòd ſiquis veſtrûm ſpe ducitur, ſe poſſe turbulenta ratione honori velificari ſuo: primùm, me conſule, id ſperare deſiſtat: deinde habeat me ipſum ſibi documento, quem equeſtri ortum loco conſulem videt, quæ vitæ via facillimè viros bonos ad honorem, dignitatémque perducat. Quòd ſi vos veſtrum mihi ſtudium, P. C. ad communem dignitatem defendendam profitemini, perficiam profectò id, quod maximè reſpub. deſiderat, vt huius ordinis auctoritas [e], quæ apud maiores noſtros fuit, eádem nunc longo interuallo reip. reſtituta eſſe videatur.

d L. à delictis.

e fort. auctoritas eadé, quæ apud m. n. fuit, nunc longo int.

DE LEGE

Digitized by Google

DE LEGE AGRARIA, CONTRA P. SERVILIVM RVLLVM, TRIBVNVM PLEB. ad populum.

ORATIO DECIMASEXTA.

SYNOPSIS.

¶ Cauſa. *Tribuni pleb. ſuperiori oratione Ciceronis in Senatu habita exterriti, ad populum Ciceronem vocant, quaſi populo diſceptatore (cuius in ſpeciem commodo legem Agrariam ſuadebant) in cauſa ſuperiores eſſent futuri. Cicero ſenatum ſe ſequi iubet, eiuſq́; comitatu ſeptus in concionem venit, & hac oratione magnifica legem Agrariam diſſuadet.* Euentus. *Lex Rulli antiquata, non ſuffragiis aut interceſſione trib. pleb. impeditus, verùm eam Rullus cognita populi voluntate ferre non eſt auſus. 7. Plin. 30.*

P. LXVI. a EXORDIVM. b Inſtitutum à more diſtinguit, mos enim ab inſtituto naſcitur. c Imagines in ſuis atriis ſeruabant qui magiſtratus curules adepti. Sic Cicero ius imaginis adeptus ædilis curulis factus Verrinas. d al. ve tantũ maiorib. ſuis deb.

E ST [a] hoc in more poſitum, Quirites, inſtitutoque [b] maiorum, vt ii, qui beneficio veſtro imagines[c] familiæ ſuæ cõſecuti ſunt, eam primam habeant concionem, qua gratiam beneficij veſtri cum ſuo laude coniungant: qua in oratione nonnulli aliquando digni maiorum loco reperiuntur: plerique autem hoc perficiunt, vt[d] tantum maioribus eorum debitum eſſe videatur, vnde etiam quod poſteris ſolueretur, redundaret. Mihi quidem apud vos de meis maioribus dicendi facultas non datur: non quòd non tales fuerint, qualeis nos illorum ſanguine creatos, diſciplinisque inſtitutos videtis: ſed quod laude populari, atque honoris veſtri luce caruerunt.

e poſt annos 40. quam C. Cælius Caldus homo nouus Conſul factus. f Nouus homo apud Romanos, qui nulla generis gloria nobilis, à ſeipſo initium ſumebat. Plutarch. Catone. Primus homo nouus Romæ L. Sextius Liuius 6. & 7. quòd legem Agrariam tuliſſet. Cicero verò nouũ ſe hominem ait tametſi ex equeſtri ordine: nec enim equeſtris ordo nobilitatis, ſed cenſus nomen. P. R. g al. per ſe ampliſſ.

2 De me autem ipſo, vereor ne arrogantis ſit apud vos dicere; ingrati, tacere. nam &, quibus ſtudijs, hanc dignitatem conſecutus ſum, memetipſum commemorare, perquàm graue eſt: & ſilere de tantis veſtris beneficijs nullo modo poſſum. Quare adhibebitur a me certa ratio moderatioque dicendi, vt, quid à vobis acceperim, commemorem: quare dignus veſtro ſummo honore, ſingularique iudicio ſim, ipſe modice dicam, ſi neceſſe erit: vos eoſdem exiſtimaturos putem, qui iudicauiſtis.

3 Me per longo [e] interuallo propè memoriæ, temporumque noſtrorum, primum hominem nouum [f], conſulem feciſtis: & eum locum, quem nobilitas præſidiis firmatum, atque omni ratione obuallatum tenebat, me duce, reſcidiſtis: virtutique in poſterum patere voluiſtis. neque me tantummodò conſulem, quod eſt ipſum per [g] ſeſe ampliſſimum, ſed ita feciſtis, quomodo pauci nobiles in hac ciuitate conſules facti ſunt, nouus ante me nemo. Nam profectò ſi recordari volueritis, de nouis hominibus, reperietis eos, qui ſine repulſa conſules facti ſunt, diuturno labore, atque aliqua occaſione eſſe factos, cum multis [a] annis pòſt petiſſent, quàm prætores fuiſſent, aliquanto ſeriùs, quàm [b] per ætatem, ac per leges [c] liceret: qui autem anno ſuo petierint ſine repulſa non eſſe factos: me eſſe vnum ex omnibus nouis hominibus, de quibus meminiſſe poſſumus, qui conſulatum petierim, cùm primum licitum ſit, conſul factus ſim, cùm primum petierim: vt veſter honos ad mei temporis diem petitus, non ad alienæ petitionis occaſionem interceptus nec diuturnis precibus efflagitatus, ſed dignitate impetratus eſſe videatur.

4 Eſt illud ampliſſimum, quod paullo antè commemoraui, Quirites, quod hoc honore ex nouis hominibus primum me, multis [d] poſthabitis, affeciſtis: quod prima petitione, quod anno meo: ſed tamen magnificentius, atque ornatius eſſe illo nihil poteſt, quod meis comitiis non [e] *tabellam* [f] *vindicem tacitæ libertatis*, ſed vocem viuam [g] præ vobis indicem veſtrarum erga me voluntatum, ac ſtudiorum tuliſtis. Itaque me non extrema [h] tribus ſuffragiorum, ſed primi [i] illi veſtri concurſus, neque [k] ſingulares voces præconum [l], ſed vna voce vniuerſus populus R. conſulem declarauit.

5 Hoc ego tam inſigne, tam ſingulare veſtrum beneficium, Quirites, cum ad animi mei fructum, atque lætitiam duco eſſe permagnum, tum ad curam, ſollicitudinemque multo maius. Verſantur enim, Quirites, in animo meo multæ, & graues cogitationes, quæ mihi nullam partem neque diurnæ, neque nocturnæ quietis impertiunt: primum tuendi conſulatus: quæ cum omnibus eſt difficilis, & magna ratio, tum vero mihi, præter ceteros: cui errato [m] nulla venia, rectè facto exigua laus, & ab inuitis expreſſa proponitur. non dubitanti fidele conſilium: non laboranti certum ſubſidium nobilitatis oſtenditur.

6 Quod ſi ſolus in diſcrimen aliquod adducerer, ferrem, Quirites, animo æquiore: ſed mihi videntur certi homines, ſi qua in re me non modo conſilio, verum etiam caſu lapſum eſſe arbitrabuntur, vos vniuerſos, qui me an-

a ſeptem annos tacuit C. Marius poſt Præturam. Cicer. 3. Offic. Plutarchus. b Aetate certa petebatur magiſtratus, & quidẽ conſulat. anno 42 vide Liu. 30. c Leges annales intelligit quib. capiebatur magiſtratuum initium definiebatur. d Patriciis duob. P. Galba & L. Catilina: tribunis plebis, L. Caſſio Longino, Q. Cornificio & C. Licinio Sacerdote. Pedianus in orat. pro Murena. e lib. 11. g. nõ tabellam iudicem. f Legibus Tabellariis conſtitutum fuit vt ne voce ſed tabella populus ſuffragia ferret. Cic. de leg. 3. g al. vnam. h Arnienſis. i Tribus Suburanæ. P. LXVII. k Leges ſingulæ voces non. l Præcones ad ſecunda ſuffragia citabãtur, & denique renunciabant. m al. cuius. n errati nec venia, nec ampliũ pro eo, qui peccat, ut apud Terentium. Hei ſane ætate tali ut non peccat, mihi ignoſcat æquum.

terulerit is nobilitati, vituperaturi. mihi autem, Quirites, omnia potiùs perpetienda eſſe duco, quàm non ita gerendum conſulatum, vt in omnib. meis factis, atq; conſilijs, veſtrum de me factum, conſiliumq; laudetur. Accedit etiam ille mihi ſummus labor, ac difficillima ratio conſulatus gerendi, quòd non eâdem, qua ſuperioribus conſulibus, lege, & conditione vtendum[a] eſſe decreui: qui aditum huius loci, conſpectumque veſtrum partim magnoperè fugerunt, partim non vehementer ſecuti ſunt. Ego autem non ſolùm hoc in loco dicam, vbi eſt id dictu difficillimum: ſed in ipſo ſenatu, in quo eſſe locus huic voci non videbatur, popularem me futurum eſſe cõſulem, prima[b] mea illa oratione Kal. Ianu. dixi.

a L. mihi vtendum.
b L. prima illa mea.

7 Neq; enim vllo modo id facere poſſum, vt, cùm me intelligam, non hominum potentium ſtudio, non excellentibus gratiis paucorum, ſed vniuerſi populi Rom. iudicio conſulem ita factum, vt nobiliſſimis[c] hominibus longe præponerer: non & in hoc magiſtratu, & in omni vita eſſem[d] popularis. Sed mihi ad huiuſce[e] verbi vim, & interpretationem vehementer opus eſt veſtra ſapientia. verſatur enim[f] magnus error, propter inſidioſas nonnullorum ſimulationes: qui cùm populi non ſolùm commoda, verùm etiam ſalutem oppugnant, & impediunt, oratione aſſequi volunt, vt populares eſſe videantur.

c qui illi, paulò antè dictum eſt.
d L. ſim popularis.
e Popularis quis verè dicendus. P. 8.
f al. enim in eo magnus error.
g L. Kalendis Ianu.

8 Ego qualem kalendis[g] Ianuarij acceperim temp. Quirites, intelligo: plenam ſollicitudinis, plenam timoris: in qua nihil erat mali, nihil aduerſi, quod non boni metuerent, improbi exſpectarent. omnia turbulenta conſilia contra hunc reip. ſtatum, & contra veſtrum otium partim iniri, partim, nobis conſulibus deſignatis, inita eſſe dicebantur. ſublata erat de foro fides, non ictu aliquo nouæ calamitatis, ſed ſuſpicione, ac perturbatione iudiciorum, infirmatione rerum iudicatarum: nouæ dominationes, extraordinaria, non imperia, ſed regna, quæri putabantur.

9 Quæ cùm ego non ſolum ſuſpicarer, ſed planè cernerem: (neque enim obſcurè gerebantur:) dixi[h] in ſenatu, in hoc magiſtratu me popularem conſulem futurum. *Quid enim eſt tam populare, quàm pax*[i]*?* qua non modò ij, quibus natura ſenſum dedit, ſed etiam tecta, atque agri mihi lætari videntur. *Quid tam populare, quàm libertas?* quam non ſolum ab hominibus, verùm etiam à beſtiis expeti, atque omnibus rebus anteponi videtis. *Quid tam populare, quàm otium?* quod ita iucundum eſt, vt & vos, & maiores veſtri, & fortiſſimus quiſq; vir, maximos labores ſuſcipiendos putet, vt aliquando in otio poſſit eſſe, præſertim in imperio, ac dignitate: qui idcirco etiam in maioribus noſtris præcipuam laudem, gratiamque debemus, quòd eorum labore eſt[k] factum, vt impunè in otio eſſe poſſemus. Quare qui poſſum non eſſe popularis, cùm videam hæc omnia, Quirites, pacem externam, libertatem propriam generis, ac nominis veſtri, otium domeſticum, denique omnia, quæ vobis cara, atq; ampla ſunt, in fidem, & quodam modo in patrocinium mei conſulatus eſſe collata?

h L. dixi in ſenatu, me in hoc magiſtratu popularẽ conſ.
i Pacis, libertatis, & otij commendatio.
k al. factũ eſt.
P. LXVIII.

10 Neque enim, Quirites, illud vobis iucundum, aut populare debet videri, largitio aliqua promulgata, quæ verbis oſtentari poteſt, re vera fieri niſi exhauſto ærario, nullo pacto poteſt. neque verò *illa popularia ſunt exiſtimanda, iudiciorum perturbationes, rerum iudicatarum infirmationes, reſtitutio damnatorum: qui ciuitatum afflictarum, perditis iam rebus, extremi*[a] *exitiorum ſolent eſſe exitus.* neque ſiqui agros populo Rom. pollicentur, ſi aliud quiddam obſcurè moliuntur, aliud ſpe ac ſpecie ſimulationis oſtentant, populares exiſtimandi ſunt. Nam verè dicam, Quirites, genus ipſum legis Agrariæ vituperare non poſſum. venit enim mihi in mentem, duos clariſſimos, ingenioſiſſimos, amantiſſimos plebis Romanæ viros, Tiberium[b], & C. Gracchos, plebem in agris publicis conſtituiſſe, qui agri à priuatis antea poſſidebantur. non ſum autem ego is conſul, qui, vt plerique, nefas eſſe arbitrer, Gracchos laudare: quorum conſiliis, ſapientia, legibus, multas eſſe video reipubl. parteis conſtitutas.

a L. extremi ſolent eſſe exitus.
b L. Ti. & C. Gracchos.

11 ¶ Itaque[c], vt initio mihi, deſignato conſuli, nunciabatur, legem Agrariam tribunos plebis deſignatos conſcribere: cupiebam, quid cogitarent, cognoſcere. etenim arbitrabar, quoniam eodem anno gerendi nobis eſſent magiſtratus, eſſe[d] aliquam oportere inter nos bene adminiſtrandæ reip. ſocietatem.

c NARRATIO.
d L. aliquam inter nos bene adminis. reip. ſociet. eſſe oportere.

12 Cùm familiariter me in eorum ſermonem inſinuarem, ac darem, celabar, excludebar, &, cum oſtenderem, ſi lex vtilis plebi Ro. mihi videretur, auctorem me, atque adiutorem futurum: tamen aſpernabantur hanc liberalitatem meam: negabant me adduci poſſe, vt vllam largitionem probarem. finem feci offerendi mei, ne forte mea ſedulitas, aut inſidioſa, aut impudens videretur. Interea nõ deſiſtebant clàm inter ſe conuenire, priuatos quoſdam adhibere, ad ſuos cœtus occultos noctem adiungere, & ſolitudinem. quibus rebus, quanto in metu fuerimus, ex veſtra ſollicitudine, in qua illis temporibus fuiſtis, facile aſſequi coniectura poteritis.

Cum fam.

13 Ineunt tandem magiſtratus tribuni pl. concio[e] exſpectata P. Rulli, quòd & princeps erat Agrariæ legis, & truculentiùs ſe gerebat, quam ceteri. Iam[f] deſignatus, alio[g] vultu, alio vocis ſono, alio inceſſu eſſe meditabatur: veſtitu obſoletiore, corpore inculto, & horrido, capillatior[h], quam antè barbaque[i] maiore: vt oculis, & adſpectu denuntiare omnibus vim tribunitiam, & minitari reipubl. videretur. Legem hominis, concionemq; exſpectabam. Lex initiò nulla proponitur: concionem in primis aduocari iubet: ſumma cum exſpectatione concurritur. explicat orationem ſanè longam, & verbis valdè bonis. Vnum erat, quod mihi vitioſum videbatur, quòd tanta ex frequentia inueniri nemo potuit, qui intelligere poſſet, quid diceret. Hoc ille, vtrùm inſidiarum cauſa fecerit, an hoc genere eloquentiæ delectetur, neſcio. Tamen[k], ſiqui acutiores in concione ſteterant, de lege Agraria neſcio quid voluiſſe eum dicere, ſuſpicabantur. Aliquando tandem, me deſignato, lex[l] in publicum proponitur: concurrunt iuſſu meo plures vno tempore librarij[m]: deſcriptam legem ad me afferunt.

e lib. vulg. cõcio tandem exſp.
f L. Nam iam deſ.
g vt antiquitatis vultum ea mentirentur.
h Annis 454. Romani tonſoribus caruere. Varro apud Plin. 7. c. 59.
i Lugentium hic habitus fuit.
k al. Tameſi qui.
l Lex in publico prod.
m Librarijs vtebantur in excipiendis orationibus eorum qui apud populum agebant.

14 ¶ Omni[n] hoc vobis ratione[o] confirmare poſſum, Quirites, hoc animo me ad legendam legem cognoſcendamque veniſſe, vt, ſi eam vobis accommodatam, atque vtilem eſſe intelligerem, auctor eius, atque adiutor eſſem. *non*[P] *enim natura, neque diſſidio, neque odio penitus inſito, bellum neſcio quod habet ſuſceptum*[q] *conſulatus cum tribunatu, quia*[r] *perſæpe ſeditioſis, atque improbis tribunis pleb. boni & fortes conſules obſtiterunt, & quia vis tribunitia nunquam libidini*

n PARTITIO.
o L. aſſeueratione.
P. LXIX.
p Conſulis & trib. pleb. diſſidia.
q L. ſed quia perſæpe ſedit.

bidini reſtiuit conſulari. non poteſtatum diſſimilitudo ſed animarum diſiunctio diſſenſionem facit.

15 Itaque hoc animo legem ſumſi in manus, vt etiam cuperem eſſe aptam veſtris cõmodis, & eiuſmodi, quam conſul, re, non oratione, popularis, & honeſtè, & libenter poſſet defendere. Atque [a] ego à primo capite legis vſque ad extremum, reperio, Quirites, nihil aliud cogitatum, nihil aliud ſuſceptum, *nihil* [b] *aliud actum, niſi vt decem reges ærarij, vectigalium, prouinciarum omnium, totius reipublicæ, regnorum, liberorum populorum, orbis denique terrarum domini conſtituerentur, legis Agrariæ ſimulatione atque nomine.* Sic confirmo, Quirites, *hac lege Agraria pulchra atque populari, dari vobis nihil, condonari certis hominibus omnia: oſtentari populo R. agros, eripi etiam libertatem: priuatorum pecunias augeri, publicas exhauriri: denique, quod eſt indigniſſimum, per tribunum plebis, quem maiores præſidem libertatis, cuſtodemq́ue eſſe voluerunt, reges in ciuitate conſtitui.*

16 Quæ cùm expoſuero, ſi falſa vobis videbuntur eſſe: ſequar auctoritatem veſtrã, mutabo [c] meam ſententiam. ſin inſidias fieri libertati veſtræ, ſimulatione largitionis, intelligetis: nolitote dubitare, plurimo ſudore & ſanguine maiorum veſtrorum partam, nobiſque [d] traditam libertatem, nullo veſtro labore, conſule adiutore, defendere. Primum [e] caput [f] eſt legis Agrariæ: quo, vt illi putãt, tentamini leuiter, quo animo libertatis veſtræ deminutionem [g] ferre poſſitis. *Iubet enim tribunum plebis, qui* [h] *eam legem tulerit, creare decemuiros per tribus ſeptemdecim, vt, quem nouem tribus fecerint, is decemuir ſit.*

17 Hic quæro, quam ob cauſam initiũ rerum, ac legum ſuarum hinc duxerit, vt populus Ro. ſuffragio priuaretur, toties legibus Agrariis curatores conſtituti ſunt triumuiri [i], quinqueuiri, decemuiri: quæro a populari tribuno pl. ecquando, niſi per xxxv. tribus creati ſint. Etenim cùm omnes poteſtates, imperia, curationes ab vniuerſo populo Ro. proficiſci conuenit, tum eas profecto maximè, quæ conſtituuntur ad populi fructum aliquem, & commodum: in quo & vniuerſi deligant, quem populo Ro. maximè conſulturum putent, & vnuſquiſque ſtudio & ſuffragio ſuo viam ſibi ad beneficium impetrãdũ munire poſſit. Hoc tribuno pl. potiſſimum venit in mentem, populum Rom. vniuerſum priuare ſuffragiis, paucas tribus non certa conditione iuris, ſed ſortis beneficio, fortuitò ad vſurpandam libertatem vocare.

18 ITEM [k], inquit, eodémque modo capite altero [l], *vt comitiis* [m] *pontificis maximi.* Ne hoc quidem vidit, maiores noſtros tam fuiſſe populareis vt, quod per populum creari fas non erat, propter religionem ſacrorũ, in eo tamẽ, propter amplitudinem ſacerdotij voluerint populo ſupplicari [n]. atque hoc idem de ceteris [o] ſacerdotiis Cn. Domitius [p], tribunus plebis, vir [q] clariſſimus, tulit [r]: quod populus per religionem ſacerdotia mandare non poterat, vt minor pars populi vocaretur: ab ea parte qui eſſet factus, is à collegio cooptaretur.

19 Videte quid interſit inter Cn. Domitiũ, tribunum pl. hominem nobiliſſimum, & P. Rullum, qui tentauit, vt opinor, patientiã veſtram, cùm ſe nobilem [s] eſſe diceret. Domitius, quod per cæremonias populi fieri nõ poterat, ratione aſſecutus eſt, vt id, quoad poſſet, quoad fas eſſet, quoad liceret, populi [t] ad parteis daret: hic, quod populi proprium ſemper fuit, quod nemo imminuit, nemo immutauit, quin ij, qui populo agros eſſent aſſignaturi, antè acciperent a populo beneficium, quàm darent: id totum eripere vobis, atq; e manib. extorquere conatus eſt. Ille, quod dari populo nullo modo poterat, tamen quodammodo dedit: hic quod [b] adimi nullo pacto poterat, poteſtate, quadam ratione eripere conatur.

20 Quæret quiſpiam, in tanta iniuria, tantáque impudentia quid ſpectarit. Non defuit conſilium: fides erga plebem Romanã, æquitas in vos, libertatémque veſtram, vehemẽter defuit. Iubet enim, comitia decemuiris [c] habere creandis eum, qui legem tulerit. Hoc dicam planiùs. iubet Rullus, homo non [d] cupidus, neque appetens, habere comitia Rullum. Nondum reprehendo. video feciſſe alios. illud, quod nemo fecit, de minore parte populi, quò pertineat, videte. Habebit comitia: volet eos denuntiare [e], quibus regia poteſtas hac lege quæritur. vniuerſo populo neq; ipſe committit, neque illi horum conſiliorum auctores committi rectè putant poſſe.

21 Sortietur [f] tribus idem Rullus, homo felix. educet, quas volet, tribus, quos nouem tribus decemuiros fecerint, ab eodem Rullo educta: hos omnium rerum (vt iam oſtendã) dominos habebimus. atque ij, vt grati, ac memores beneficij eſſe videantur, aliquid ſe nouem tribuum notis hominibus debere confitebuntur: reliquis [g] verò ſex, & xx. tribubus, nihil [h] erit, quod non putent poſſe ſuo iure denegare. Quos tandem igitur decemuiros creari vult? Se primum. Qui licet? leges enim ſunt veteres, neque eæ conſulares, ſi quid intereſſe hoc arbitramini, ſed tribunitiæ, vobis maioribúſque veſtris vehementer gratæ atq; iucundæ. Licinia [i] eſt lex, atque altera Æbutia [k]: quæ non modò eum qui tulerit de aliqua curatione, ac poteſtate, ſed etiã collegas eius, cognatos affineis excipit, ne eis ea poteſtas curatiove mandetur.

22 Etenim ſi populo conſulis, remoue te à ſuſpicione alicuius tui commodi: fac fidem te nihil, niſi populi vtilitatem, & fructũ quærere: ſine ad alios poteſtatem, ad te gratiã beneficij tui peruenire. nam hoc quidem vix eſt liberi populi, vix veſtrorũ animorũ, ac magnificentiæ. Quis legem tulit? Rullus. Quis maiorẽ partem populi ſuffragiis priuauit? Rullus. Quis comitiis præfuit? Rullus. Quis tribus, quas voluit, vocauit, nullo [l] cuſtode ſortitus? Quis [m] decemuiros, quos voluit, renuntiauit? Idem Rullus. Quem principem renuntiauit? Rullum. Vix mehercule ſeruis hoc eum ſuis, non vobis, omnium gentium [n] dominis probaturum arbitrarer. Optimæ leges igitur hac lege ſine vlla exceptione tollentur. Idẽ legis ſibi ſua lege curationem petet: idem, maiore parte populi ſuffragiis ſpoliata comitia habebit. quos volet, atque in iis ſe ipſum renũtiabit: & videlicet collegas ſuos, adſcriptores legis Agrariæ non repudiabit, à quibus ei locus primus inuidiæ in præſcriptione [o] legis conceſſus eſt: ceteri fructus omnium rerũ, qui in ſpe legis huius poſiti ſunt, communi cautione atque æqua ſibi parte retinentur.

23 At videte hominis diligẽtiã, ſi aut Rullũ cogitaſſe, aut ſi Rullo potuiſſe in mẽtẽ venire arbitramini. Viderũt ij, qui hæc machinabãtur, ſi vobis ex omni populo diligẽti poteſtas eſſet data, quæcunque res eſſet, in qua ſi-

a al. lib. Atqui ego

b Legis Agrariæ ſcopus.

c L. mutabo ſententiam meam ſin ſuſ.

d L. vobiſq.

e CONFIRMATIO in qua hæc tria tractat de fine & forma legis, & de poteſtate Decemuiris permiſſa in hac agrorum diuiſione.

f Primum caput legis Agrariæ, quò ſpectet.

P. B.

g L. deminutionem ferre

h Ipſum Rullus ſatis ipſe nominat.

i al. III viri, V vir., X viri.

k L. ITEM, in quit, capite altero, VT COMIT.

l Caput ſecundum legis Agrariæ, quò ſpectet.

m Comitia vbi habet Rullus in quibus non tribus omnes, ſed tamen aſtu ſingulis. Sic, de Pontifice maximo iuſſi agũ. ſi, ſcilicet At Cicero inſ. à negat eſſe comitia.

n à populo peti.

o Pontificibus minoribus augurib. xv. viris Sybillinis: triumuiris epulonum.

p Aenobarbus, vide Ciceroné pro Cornelio: Velleiũ 2. Sueton. Nerone.

q v. c. V C.

r Iratus ob repulſam auguratus, à collegiis Pontificũ ad XVII. trib. ius cooptandi ſacerdotis tranſtulit.

ſ Rulli ſanè nobiles non cenſentur, Philip. 5.

t al. populo.

b L. quod adimi nullo pacto poterat, poteſtate, quadam rat. Ita hunc locum emendat Muret. 5 variar.

c v. c. X viris

d i. ἀπλεονέκτης.

e L. renuntiaris, quib.

f L. Sortietur tribus idem Rullus, homo felix educet, quas volet, tribus:

g Tribus enim XXXV.

h L. nihil erit, quod non putent ſe poſſe ſuo iure denegare.

i Legis huius ſe ce Liciniæ meminit Cicero orat. pro domo ſua, & 2 ad Attic.

k Lex Æbutia de curatione poteſtatéve mandãda. fuit & alia Aebutia de Centumuiris, cuius meminit Gellius lib. 16.

l L. nullo cuſtode ſortitus Rullus. Quis dec.

m v. c. Quis X viros.

n Sic Romani rerum domini à poëta.

o L. præſcriptione dũ publicæ ſcribitur. Idem tamẽ præſcriptionẽ hic etiam accipit pro iudice legis & iis quæ ante legis verba ſcribũtur: poteſt eſſe etiam præſcripto, eſſe excepto legis Liciniæ & Aebutiæ, de quibus paulò antè.

Digitized by Google

d..., integritas, virtus, auctoritas quæretur, vos eam ſine dubitatione ad Cn. Pompeium principem delaturos. Etenim, quem vnum ex cunctis delegiſſetis, vt eum, omnibus omniũ gentium bellis terra, & mari præponeretis: certè in decemuiris faciendis, ſiue fides haberetur, ſiue honos: & committi huic optimè, & ornari hunc iuſtiſſime poſſe intelligebant.

24 Itaque excipitur hac lege, non adoleſcentia, non legitimum impedimentum non poteſtas, non magiſtratus vllus, aliis negotiis, ac [a] legibus impeditus, non reus denique, quò minus decemuir fieri poſſit. Præſentem [b] eum profiteri iubet, quod nulla alia in lege vmquam fuit, ne in his quidem magiſtratibus, quorum certus ordo eſt. Timebat enim [c] Pompeius ne ſi adeſſet, ferri non poſſet: aut ne ſi accepta lex eſſet, illum ſibi collegam adſcriberetis, cuſtodem, ac vindicem cupiditatum. Hic, quoniam video vos hominis dignitate, & contumelia legis eſſe commotos: renouabo illud, quod initiò dixi, regnum comparari, libertatem veſtram hac lege funditus tolli.

25 An vos aliter exiſtimabatis, cùm ad omnia veſtra pauci homines cupiditatis oculos adieciſſent? non eos in primis id acturos, vt ex omni cuſtodia veſtræ libertatis, ex omni poteſtate, curatione patrocinio veſtrorum commodorum Cn. Pompeius depelleretur? Viderunt, & vident, ſi per imprudentiam veſtram, negligentiam meam, legem incognitam acceperitis: fore, vti poſtea, cognitis inſidiis, cum decemuiros crearitis: tum vitiis omnibus, & ſceleribus legis, Cn. Pompeij præſidium opponendum putetis. Et hoc paruum argumentum vobis erit, à certis hominibus dominationem, poteſtatémque omnium rerum, quæri, cùm videatis, eum, quem cuſtodem veſtræ libertatis fore videant, expertem fieri dignitatis?

26 ¶ Cognoſcite nunc, quæ poteſtas decemuiris, & quanta detur. Primum *lege Curiata decemuiros ornat* [d]. Iam hoc inauditum, & plane nouo more [e], vti [f] Curiata [g] lege magiſtratus detur, qui nullis comitiis ante ſit datus. Eam legem ab eo prætore, qui ſit primus factus, ferri iubet. At quomodo? Vt ij decemuiratum habeant, quos plebs deſignauerit. Oblitus eſt, nullos a plebe deſignari. Et is orbē terrarum obſtringit nouis legibus, qui, quid [h] in ſecundo capite ſcriptum eſt, non meminit in tertio. Atq; hic perſpicuũ eſt, quid iuris à maioribus acceperitis, quid ab hoc tribuno pl. vobis relinquatur. Maiores de omnib. magiſtratib. bis vos ſententiam ferre voluerunt. nam [i] Centuriata lex Cenſoribus [k] ferebatur, cum Curiata ceteris patriciis magiſtratibus: tum [l] iterũ de eiſdem iudicabatur, vt eſſet reprehendēdi poteſtas ſi populum beneficij ſui pœniteret.

27 Nunc, quia prima illa comitia tenetis centuriata, & tributa: curiata tantum [m] auſpiciorum [n] cauſa remanſerunt. Hic autem tribunus pl. quia videbat, poteſtatem [o] neminē iniuſſu populi, aut plebis poſſe habere, curiatis ea [p] comitiis, quæ [q] vos non ſinitis [r], confirmauit: tributa, quæ veſtra erant, ſuſtulit. Ita, cum maiores binis comitiis voluerint vos de ſingulis magiſtratibus iudicare: hic homo popularis ne vnam quidem populo comitiorum poteſtatem reliquit.

28 Sed videte hominis religionē, & diligentiã. Vidit & perſpexit *ſine curiata lege decemuiros* [f] A *habere poteſtatem non poſſe*, quoniam per nouem tribus eſſent conſtituti. Iubet ferre de his legem curiatã: prætori imperat. quàm idipſum abſurdè, nihil ad me attinet. iubet enim, qui primus ſit prætor factus, eum legem curiatam ferre. ſin is ferre non poſſit: qui poſtremus ſit: vt aut luſiſſe [a] in tantis rebus, aut profectò neſcio quid ſpectaſſe videatur. Verum hoc quod eſt aut ita peruerſum, vt ridiculum: aut ita malitioſum, vt obſcurum ſit, relinquamus: ad religionem hominis reuertamur. B Videt ſine lege curiata nihil agi per decemuiros poſſe.

29 ¶ Quid poſtea [b], ſi ea lata non erit? Attendite ingenium. *Tum ij decemuiri*, inquit, *eodem iure ſint, quo qui optima lege*. Si hoc fieri [c] poteſt vt in hac ciuitate, quæ longè iure libertatis ceteris ciuitatibus antecellit, quiſquã nullis comitiis imperium aut poteſtatem aſſequi poſſit: quid attinet tertio capite legem C curiatam ferre iubere, quoniam quarto [d] permittas, vt ſine lege curiata idem iuris habeãt, quod haberent, ſi optima lege à populo eſſent creati? Reges conſtituuntur, non decemuiri, Quirites: itaque [e] ab his initiis, fundamentiſque naſcuntur, vt non modo cum gerere cœperint, ſed etiam cum conſtituentur, omne veſtrum ius, poteſtas, libertaſque tollatur.

30 At videte, quam diligenter, retineat ius tribunitiæ poteſtatis. Conſulibus legē curiatam ferentibus, à tribunis plebis ſæpe eſt D interceſſum. Neque tamen nos id querimur, eſſe hanc tribunorum pl. poteſtatem. tantummodo ſiquis ea poteſtate temere eſt vſus [f], exiſtimamus [g]. Tribunus pl. lege [h] curiata, quã prætor ferat, adimit intercedendi poteſtatem. Atque hoc cum in eo reprehendendum eſt, quod per tribunum plebis tribunitia poteſtas minuitur: tum in eo deridendum, quod conſuli, ſi legem curiatam non habet, attingere E rem militarem non [i] licet: huic, cui vetat intercedendi poteſtatem, etiam ſi interceſſum ſit, tamen eandem conſtituit, quam ſi lata eſſet lex: vt non intelligam, quare aut hic vetet intercedere, aut quemquam interceſſurum putet: cum interceſſio ſtultitiam interceſſoris ſignificatura ſit, non rem impeditura.

31 ¶ Sint [k] igitur decemuiri neque veris comitiis, hoc eſt populi ſuffragiis, neque illis [l] F ad ſpeciem, atque ad vſurpationem vetuſtatis, per X X X. [m] lictores, auſpiciorum cauſa adumbratis conſtituti. Videte nunc, eos, qui à vobis nihil poteſtatis acceperint, quanto maioribus ornamentis afficiat, quam omnes nos affecti ſumus, quibus vos ampliſſimas poteſtates dediſtis. Iubet *auſpicia coloniarum deducendarum cauſa decemuiros habere pullarios* [n] *eodem iure*, inquit, *quo habuerunt* [o] *treſuiri* [p] *lege* [q] *Sempronia*. Audes etiam, Rulle, mentionem facere G legis Semproniæ? nec te ea lex ipſa commonet [r], treſuiros illos XXXV. tribuum ſuffragio eſſe creatos? Et, cum, tu à Ti. Gracchi æquitate, ac pudore longiſſime remotus ſis: id quod diſſimillima ratione factum ſit, eodem iure putas eſſe oportere?

32 ¶ *Dat præterea poteſtatem verbo prætoriam, re vera regiam*: definit in quinquennium, facit ſempiternam. tantis enim confirmat opibus, & copiis, vt inuitis eripi nullo moH do poſſit. deinde ornat apparitoribus, ſcribis [ſ], librariis, præconibus, architectis: præterea mulis [t], tabernaculis, centuriis, ſupellectili

[a] lib. vulg. ac legib. impeditus, reus denique.
[b] atque ita Pompeiũ excludit longo bello impeditum.
[c] al. Timebat enim ne ſi Pompeius adeſſet ferri non poſſet.
[d] Creari ſeleſolt.
[e] L. vt is Curiata lege magiſtratus detur, qui nullis com. &c. al. vt ei Curiata lege magiſt. detur, cui null. com. &c.
[f] Tertiũ caput legis Agrariæ.
P. B.
[g] lege igitur Curiata ſeu tecundis comitiis magiſtratus dabant qui comitiis vel centuriatis vel tributis ante iuſſi eſſent dari.
[h] L. quod in ſecundo capite ſcriptũ ſit.
[i] L. nam cum centuriata lex conſulibus fereb.
[k] ita Pantagath. Gruchius verò Conſulibus.
[l] al. cum.
[m] vide hic Vrſinum.
[n] ſibiſtis põtificibus ſ. Gell. 19 vt diuina quaſi approbatio legis humanæ videretur.
[o] L. poteſtatē ſolius pop. aut pl. poſſe hab. neminẽ, niſi &c.
[p] al. eam.
[q] L. quæ vos non tenetis, confir. Pantagath. quam vos non ſciuiſtis, confirmauit: al. quæ vos nõ ſtatis.
[r] al. tenetis. al. ſciſcetis.
[ſ] vet. X. viros

[a] L. ad iterationes.
[b] Quartum caput legis Agrariæ. P. B.
[c] al. ſcc. L.
[d] L. cum quarto perm.
[e] L. itaque ab his initiis, al. itaque ab initiis. al. itaque ab his iſdem.
[f] al. vt ſi reprehendendum eſſe exiſtimamus. ſed Rutilius in re hac eſt cenſere.
[g] L. exiſtimamus. Hic tribunus plebis lege curiata, q. h. Pantag. tit. exiſtimamus.
[h] al. Lege curiatæ, vt ſupra.
[i] L. non licere: huic, qui vetat intercedere, poteſtatem, etiam ſi interceſſum ſit, tamen eandẽ cõnit. quam ſi lata lex eſſet. vt n.
P. B.
[k] FORMA legis Agrariæ latæ à Rullo.
[l] Comitia adumbrata per 30 lictores.
[m] vt ſo. cur. x refer. ntur.
[n] Pullarij ex pullis gallinaceis auſpicia captabant.
[o] De III viris.
[p] vide Appianum. ſcctuſ.
[q] Lex Sempronia à Ti. Grac. lata. vide ora. pro Sextio, vbi d. ...
[r] al. commouet.
[ſ] Viſ. ſcribit librariis ſine interpunctione.
[t] Pantagath. mulis. Tanihe tiis, tabernaculis.

Digitized by Google

lectili: ſumtum haurit ex ærario, ſuppeditat à ſocijs: ianitores[a] ex equeſtri loco ducentos in annos ſingulos, ſtipatores[b] corporis conſtituit. eoſdem miniſtros & ſatellites poteſtatis. Formam adhuc habetis, Quirites, & ſpeciem ipſam tyrannorum: inſignia[c] veteris poteſtatis, nondum ipſam poteſtatem. Dixerit enim fortaſſe quiſpiam, Quid me iſta lædunt, ſcriba, lictor, præco, pullarius? Omnia ſunt hæc huiuſmodi, Quirites, vt, ea qui habeat ſine veſtris ſuffragijs, aut rex non ferendus, aut priuatus furioſus eſſe videatur.

a al. finitores hi Decemuiris agris dandis adtribuit.
b σωματοφύλακας.
c L. inſignia videtis veteris poteſtatis

33 ¶ Perſpicite[d], quarta poteſtas permittatur: non priuatorū. inſaniam, ſed[e] intolerantiā regis eſſe diceris. Primùm permittitur infinita poteſtas innumerabilis pecuniæ conficiendæ de veſtris vectigabilib. non fruendis, ſed alienandis: deinde orbis terrarum, gentiumque omnium datur cognitio ſine conſilio, pœna ſine prouocatione, animaduerſio ſine auxilio.

d FORMAM leg. Agrariæ tyrannicam eſſe oſtendit: primò in P. LXXIII. genere, deinde in ſpecie. In ſpecie, inquam, quod hac lege nimia poteſtas permittatur Decemuiris in venditione bonorum, agrorum, vectigalium, manubiarum in emptione agrorum in deductione coloniarum.
e L. ſed intolerantiam regum
f L. regnorum vendendorum ſumma pot.

34 iudicare per quinquennium, vel de conſulibus, vel de ipſis tribunis pleb. poterunt. de illis interea nemo iudicabit. magiſtratus his gerere licebit: cauſam dicere non licebit. emere agros à quibus volent, vel quos volent, quàm volent magno, poterunt: colonias deducere nouas, renouare veteres, totam Italiam ſuis coloniis vt complere liceat, permittitur: omneis prouincias obeundi, liberos populos agris multandi, agrorum[f] vel dandorum ſumma poteſtas datur, cum velint: Romæ eſſe, cùm commodum ſit: quacunque velint ſummo cum imperio, iudicioque omnium rerum vagari vt liceat conceditur. interea diſſoluant iudicia publica: de conſilijs abducant quos velint: ſinguli de maximis rebus iudicent: quæſtori permittant. finitorem[g] mittant. ratum ſit, quod finitor vni illi, à quo miſſus erit renuntiauerit.

g Finitor, qui fines agri conſtituit, agrimenſor.

35 Verbum mihi deeſt, Quirites, cùm ego hāc poteſtatem, regiam appello. ſed profectò maior eſt quædam, nullum enim regnum fuit vnquam, quod non, ſi minus iure aliquo, at regionibus tamen certis, contineretur. hoc verò infinitum eſt, quo & regna omnia, & veſtrum imperium. quod latiſſimè patet, & ea, quę partim libera à vobis, partim etiam ignorata vobis ſunt, permiſſu legis continentur. ¶ Datur igitur eis primùm[h], *vt liceat eis vendere omnia, de quibus vendendis ſenatusconſulta facta ſint, M. Tullio Cn. Cornelio* COSS.

h De venditione bonorum.

36 Cur hoc tam eſt obſcurum, atque cæcum? quid? iſta omnia, de quibus ſenatus cenſuit, nominatim in lege præſcribi nónne potuerunt? Duæ ſunt huius obſcuritatis cauſæ, Quirites: vna, pudoris, ſi quis pudor eſſe poteſt, in tam inſigni impudentia: altera, ſceleris. nam neq; ea, quę ſenatus nominatim vēdenda cenſuit, audet appellare: ſunt enim loca publica vrbis, ſunt ſacella, quæ poſt reſtitutam tribunitiam poteſtatem nemo attigit: quæ maiores in vrbe partim[i] periculi perfugia[k] eſſe voluerunt. Hæc lege tribunitia decemuiri vendent. accedet eò mons Gaurus[l]: accedent ſalicta ad Minturnas: adiungetur etiam illa via vendibilis Herculanea[m], multarum deliciarum & magnæ pecuniæ: permulta[n] alia, quæ ſenatus propter anguſtias ærarij vendenda cenſuit, conſules propter inuidiam non vendiderunt.

37 Verum hæc fortaſſe propter pudorem in lege reticentur. Sed illud magis eſt credendum[o], & pertimeſcendum, quòd audaciæ decemuirali, corrumpendarum tabularum pu-

i al. paſſim Pentagath. pa vari al. portus vocat autem portus & per. P. B.
fugia pericula ἄσυλα.
k Aſyla.
l Campaniæ, vbi vina naſcebant optima.
m fort. Herculana.
n al. permultaque alia
o al. cauendum ſeu horrendum.

A blicarum, fingendorumque ſenatusconſultorum, quæ facta nunquam ſunt, cùm ex eo numero, qui per eos annos conſules fuerunt, multi mortui ſint, magna poteſtas permittitur. niſi fortè nihil eſt æquum vos de eorum audacia ſuſpicari, quorum cupiditati nimium anguſtus orbis terrarum eſſe videatur.

38 ¶ Habetis vnum venditionis genus, quod magnum videri vobis intelligo: ſed[a] attendite animos ad ea, quæ conſequuntur. B hunc quaſi gradum quendam, atque[b] aditum ad cætera iactum[c] intelligetis. QVI AGRI, QVÆ LOCA, QVÆ ÆDIFICIA. Quid eſt præterea? multa in mancipijs, in pecore, auro, argento, ebore, veſte, ſupellectili, ceteris rebus. Quid[d] dicam? inuidioſum putaſſet[e] hoc fore, ſi omnia nominaſſet? Non metuit inuidiam. Quid ergo? longum putauit, & timuit, nequid præteriret: adſcripſit, ALIVDVE QVID. qua breuitate rem[f] nullam eſſe ex- C ceptam videtis. Quidquid ergo ſit extra Italiam, quod publicum populi R. factum ſit, L. Sylla, Qu. Pompeio, conſulibus, aut poſtea, id decemuiros iubet vendere.

a De venditione agrorum.
b al. factum.
c L. atq; aditum ad cetera factum intelligetis.
d L. Quid dicam? inuidioſum putaſſe fore, ſi &c.
e al. putaſſe.
f L. nullam rem eſſe except.
P. LXXIV.

39 Hoc capite, Quirites, omneis genteis, nationes, prouincias, regna, decemuirûm ditioni, iudicio, poteſtatique permiſſa, & condonata eſſe dico. Primùm[g] hoc quæro, qui tandem locus vſquam ſit, quem non poſſint decemuiri dicere publicum populi R. eſſe fa- D ctum. nam, cùm idem poſſit iudicare, qui dixerit quid eſt quod non liceat ei dicere, cui[h] liceat eidem iudicare? Commodum erit Pergamum, Smyrnam, Tralleis, Epheſum, Miletum, Cizicum totam deniq; Aſiam, quæ poſt L. Syllam, Qu. Pompeium, COSS. recuperata ſit, publicam[i] populi Rom. factam eſſe dicere.

g al. Primum hoc quæro pa... qui tandem.
h lib. vulg. cui liceat idē iud.
i lib. vulg. non habent verba, publicam
k L. quod ſtatutum à vob.
l Bithyniam pop. Rom. Nicomedes rex teſtamento reliquerat. Florus.
m Cernere hæreditatē, & cretio quid, vide apud Vlpianū in fragmentis.
n Vrbs in Lesbo.
o vide Liuij epitom. 89.
p Ægyptus pop. Rom. facta ex teſtamento Ptolemæi Alexandri, occaſione agraria. P. B.
Liu. epitoma. 38.
q L. teſtamento regis Alexandri.
r L. tum, cum Alex.
ſ L. depoſitā pecuniam,
t L. nobis
u Ptolemæū Auletem qui poſtea à ſuis expulſus Romam aufugit (de quo epiſt. ad Lentulum. Liu. 104 & eidem per Gabinium reſtitutus electo Archyta [illegible] 105. Hic fuit Auletis filij Ptolemæus Dionyſius vltimus regum Aegypti ex Alexandri ſuceſſoribus.

40 Vtrum oratio ad eius rei diſceptationem deerit: an, cùm idem & diſſeret, & iudicabit, impelli non poterit, vt falſum iudi- E cet? an, ſi condemnare Aſiam volet, terrorem damnationis & minas non, quanti volet, æſtimabit? Quid (quod diſputari contra nullo pacto poteſt. quoniam[k] ſtatutum à vobis eſt, & iudicatum, quam hereditatem[l] iam creuimus[m], regnum Bithyniæ? quod certè publicum eſt populi Romani factum. numquid cauſæ eſt, quin omneis agros, vrbes, ſtagna, portus, totam denique Bithyniam decemuiri vendituri ſint? Quid Mytilenæ[n]? quæ certè F veſtræ[o], Quirites, belli lege, ac victoriæ iure, factæ ſunt: vrbs & natura, & ſitu, & deſcriptione ædificiorum, & pulchritudine, in primis nobilis: agri iucundi, & fertiles: nempe eodem capite incluſi continentur.

41 Quid Alexandria, cunctaque Ægyptus? vt occultè latet? vt recondita eſt? vt furtim tota decemuiris traditur? Quis enim veſtrûm hoc ignorat, dici, illud[p] regnum teſtamento[q] regis Alexandrini, populi Romani eſſe fa- G ctum? Hîc ego conſul populi Romani non modò nihil iudico, ſed ne, quid ſentiam, quidem profero. magna enim mihi res non modò ad ſtatuendum, ſed etiam ad dicendum videtur eſſe. Video, qui teſtamentum factum eſſe confirmet: auctoritatem ſenatus extare hereditatis aditæ ſentio[r], tum, quando Alexandro mortuo, legatos Tyrum miſimus, qui ab illo[ſ] pecuniam depoſitam,[t] noſtris recuperarent.

H 42 Hæc L. Philippum ſæpe in ſenatu confirmaſſe memoria teneo: eum,[u] qui regnum illud teneat hoc tempore, neque genere, neq;

Digitized by Google

animo regio eſſe : inter omneis ferè video conuenire. Dicitur contrà, nullum eſſe teſtamentum : non oportere populum R. omnium regnorum appetentem videri : demigraturos in illa loca noſtros homines, propter agrorum bonitatem, & omnium rerum copiam.

42 Hac tanta de re P. Rullus cum ceteris decemuiris, collegis ſuis iudicabit [a] ? & verum [b] iudicabit? nam vtrumque ita magnum eſt, vt nullo modo neque concedendum, neq; ferendum ſit. Volet eſſe popularis. pop. Rom. adiudicabit. Ergo idem ex ſua lege vendet Alexandriam, vendet Ægyptum : vrbis copioſiſſimæ, pulcherrimorumque agrorum iudex, arbiter, dominus, rex denique opulentiſſimi regni reperietur. Non ſumet ſibi tantum, non appetet: iudicabit, Alexandriam regis eſſe : à populo Romano iudicabit.

43 Primum populi Rom. hereditatem decemuiri iudicent, cùm vos volueritis de priuatis hereditatib. centumuiros iudicare? deinde quis habet cauſam populi Romani? vbi res iſta agetur? qui ſunt iſti decemuiri, quos perſpiciamus regnũ Alexandriæ Ptolemæo gratis adiudicaturos? Quòd ſi Alexandria petebatur: cur non eoſdem curſus hoc tempore, quos L. Cotta, L. Torquato COSS. cucurrerunt? cur non apertè, vt anteà? cur non item [c], vt [d] cum decreto & palàm regionem illam petierunt? an quietis [e] iis, qui per curſum rectum regnum tenere non potuerunt, nunc tætris tenebris, & caligine ſe Alexandriam petuenturos arbitrati ſunt?

44 Atq; illud circumſpicite veſtris mentibus, vnaque [f]. * * * * Legatos noſtros, homines auctoritate tenui, qui rerum [g] priuatarũ cauſa legationes liberas obeunt, tamen exteræ nationes ferre vix poſſunt. graue eſt enim nomen imperij, atq; id etiam in leui perſona pertimeſcitur, propterea quòd veſtro, non ſuo nomine, cùm hinc egreſſi ſunt, abutuntur. Quid cenſetis, cùm iſti decemuiri cum imperio, cum faſcibus, cum illa delecta [h] finitorum iuuentute per orbem terrarum vagabuntur? quo tandem animo, quo metu, quo periculo miſeras nationes futuras?

45 Eſt in imperio terror : patientur. eſt in aduentu ſumtus : ferent. imperabitur aliquid muneris: non recuſabũt. illud verò quantum eſt, Quirites, cùm is decemuir, qui aliquam in vrbem, aut exſpectatus, vt hoſpes, aut repètè, vt dominus, venerit, illum ipſum locum, quò venerit, illam ipſam ſedem hoſpitalem, in quam erit deductus, publicam pop. Rom. eſſe dicet? Quanta [i] calamitas populi, ſi dixerit? quantus ipſi quæſtus, ſi negarit? Atq; iidem, qui hæc appetunt, queri nonnumquã ſolent, omneis [k] terras [l] Cn. Pompeio, atq; omnia maria [m] eſſe permiſſa. Simile verò eſt, multa committi, an cõdonari omnia? labori [n] & negotio præponi, an prædæ, & quæſtui [o] mitti? ad ſocios liberandos, an ad opprimendos? deniq; ſi quis eſt honos ſingularis, nihilne intereſt, vtrùm pop. Ro. eum, cui velit, deferat: an is impudenter populo Ro. per legis fraudem ſurripiatur?

46 ¶ Intellexiſtis, quot res & quantas [o] decemuiri, legis permiſſu, vendituri ſint. Non [p] eſt ſatis, cùm ſeſe ſociorum, cùm exterarum nationum, cùm regum ſanguine implerint: incidant neruos populi Rom. adhibeant manus vectigalibus veſtris, irrumpãt in ærarium. ſequitur enim caput, quo capite non permittit quidem, ſi fortè deſit pecunia, quæ [q] tanta ex

A ſuperioribus recipi poteſt, vt deeſſe non debeat: ſed planè, quaſi ea res vobis ſaluti futura ſit, ita cogit, atque imperat, *vt decemuiri vectigalia vendant nominatim.*

47 Quam tu mihi ex ordine recita de legis ſcripto populi Ro. auctionem; quam mehercule ego præconi [b] huic ipſi luctuoſam, & acerbam prædicationem [c] futuram puto. AVCTIO. Vt in ſuis rebus, ita in repub. luxurioſus [d] eſt nepos, qui priùs ſiluas vendat, quàm

B vineas. Italiam percenſuiſti; perge in Siciliam. AVCTIONIS PARS EA, QVÆ AD SICILIAM PERTINET. nihil eſt in hac prouincia, quod aut in oppidis, aut in agris maiores noſtri proprium nobis reliquerint, quin id venire iubeat.

48 Quod partum recenti victoria maiores vobis in ſociorum vrbibus, ac finibus, & vinculum pacis, & monumentum belli reliquerunt, id vos ab illis acceptum, hoc auctore

C vendetis? Hic mihi parumper mẽteis veſtras, Quirites, commouete, videor dum patefacio vobis, quas iſti penitus abſtruſas inſidias ſe poſuiſſe arbitrentur [e] contra Cn. Pompeij dignitatẽ. & mihi, quæſo, ignoſcite, ſi appello talem virum ſæpius. vos mihi prætori biennio antè, Quirites, hoc eodem in loco perſonam hanc impoſuiſtis, vt, quibuſcumque rebus poſſem, illius abſentis dignitatem vobiſcum vnà tuerer. feci adhuc, quæ potui, neque familiaritate

D illius adductus, nec [f] ſpe honoris, atque ampliſſimæ dignitatis : quam ego, etſi libente illo, tamen [g] abſente illo per vos conſecutus ſum.

49 Quamobrem cùm intelligam, hanc totam fere legem ad illius opes euertẽdas, tanquam machinam comparari: & reſiſtam conſilijs hominũ, & perficiam profectò, quod ego video comparari, vt id vos vniuerſi non ſolùm videre, verùm etiam tenere poſſitis. Iubet ve-

E nire, quæ [h] Attaleenſium, quæ Phaſelitum, quæ Olympenorum fuerint, agrumq; Agerenſem, & Orindicum & Geduſanum. Hæc P. Seruilij imperio & victoria, clariſſimi viri, veſtra facta ſunt. Adiungit agros Bithyniæ regios, quibus nunc publicani fruuntur: deinde Attalicos agros in Cherroneſo, in Macedonia, qui regis Philippi, ſiuè Perſæ fuerunt : qui item à cenſoribus locati ſunt, & certiſſimum vectigal.

50 Adſcribit idem [i] auctioni Corinthios

F agros, opimos, & fertileis, & Cyrenenſeis, qui Appionis [k] fuerunt: & agros in Hiſpania propter [l] Karthaginem nouam : & in Africa ipſam veterem Karthaginem vendit : quam videlicet P. Africanus non propter religionem ſedium [m] illarum, ac vetuſtatis, de [n] conſilij ſententia, conſecrauit [o], ſed vt ipſe locus eorum, qui cùm hac vrbe de imperio certarunt, veſtigia calamitatis oſtenderet. Sed non fuit tam diligens, quàm eſt Rullus : aut for-

G taſſe emtorem ei loco reperire non potuit. Verùm inter [p] hos agros regios, captos veteribus bellis, virtute ſummorum imperatorum, adiungit regios agros Mithridatis, qui in Paphlagonia, qui in Ponto, qui in Cappadocia fuerunt, vt eos decemuiri vendant.

51 Itáne verò? non legibus datis, non auditis verbis imperatoris, nondum denique bello confecto, cùm rex Mithridates, amiſſo exercitu, regno expulſus, tamen in vl-

H timis terris aliquid etiam nunc moliatur, atque ab inuicta Cneij Pompeij manu, Mæotide, & illis paludibus, & itinerum anguſtijs,

a L. iudicabit. Et vtrum iudicabit. al. iudicabit? Sed vtrum iudicabit?
b al. vtrum.

P. LXXV.

c al. iterum.
d L. vt cum directo, & palàm regalliam pet. quietis nobis? an qui per curſ. ſ ill. rectò autem poſtea interpretatur per curſum rectum.
e al. an qui e tiſhis, qui per curſum, &c. Etiſiæ, ſiue Eteſiæ venti eſt. ul & fere. ni quibus Roma Ægyptum verſus commodè nauigabatur Cic. ad Attic. 6. 7.
f L. vnáque, quantum mali exteris nationib. comparetur, conſiderare. Leg.
g al. namque vel nã quum.
g Legationem liberam priuatarũ cauſa obibant puta adeundæ hereditatis cauſa. Orat. t. 8 l. qui libera. ff. de legationib.
h al. dilecta
i al. At quanta calamitas.
k Imperium ſummum debetur Cn. Pomp.
l aduerſus Mithridatem.
m aduerſum piratas.
n lib. vulg. vel labor.
o v. c. quantas X. viri,

P. B.

p De venditione vectigalium.
q L. quæ tanta ex ſuperioribus refici poteſt, vt, &c. al. ex ſuperioribus redigi po[teſt] …

b al. ſcribe huic ipſi luctuoſam & acerbam recitationem.
c al. recitationem fut.
d Luxurioſus hic, prodigus eſt vnde mox nepotem adiecit. quod tamen tandem eſt, ſic Luxurioſè viuere, l. 15 ff. de curat. furioſ.
e lib. vulg. arbitrantur.
f al. neq. ſpe
g L. tamẽ abſente, per vos

P. LXXVI.

h lib. vul. quæ Attalenſium,
i L. eidem auctioni Cor.
k Ptolemæũ Cyrenarum regem, qui heredem popul. Rom reliquit. Epitome Liuij 70. Tacitus 14. Marcell. 22. Iul. Obſequens.
l id eſt propè.
m al. ſedum
n lege Papiria vetabatur terram iniuſſu populi cõſecrari.
o Cõpaſcuam in ſempiternum deuouerat Appian. ciuil.
p al. Interim ad hos agros.

Digitized by Google

nerum anguſtiis, atque altitudine montium defendatur: cùm imperator in bello verſetur: in locis autem illis etiam nunc belli nomen reliquum ſit. eos agros, quorum adhuc penes Cn. Pompeium omne iudicium, & poteſtas, more maiorum debet eſſe, decemuiri [a] vendent?

a v. c. X. viri.

52 Et, credo, P. Rullus: (is enim ſic ſe gerit, vt ſibi iã decemuir deſignatus eſſe videatur) ad eam auctionem potiſſimum proficiſcetur. Is videlicet antequàm veniat in Pontum, litteras ad Cn. Pompeium mittet: quarum ego iam exemplum ab iſtis compoſitum eſſe arbitror. P. [b] SERVILIVS RVLLVS, TRIBVNVS PLEB. DECEMVIR [c], S. D. CN. POMPEIO, CN. F. Non credo, adſcripturum eſſe, Magno. non enim videtur id, quod imminuere lege conatur, conceſſurus verbo. TE VOLO CVRARE, VT MIHI SINOPE PRÆSTO SIS, AVXILIVMQVE ADDVCAS, DVM EOS AGROS, QVOS TVO LABORE CEPISTI, EGO MEA LEGE VENDAM. An Pompeium non adhibebit? in eius prouincia vendet manubias imperatoris? ponite ante oculos vobis Rullum in Ponto, inter veſtra atque hoſtium caſtra, haſta poſita, cum ſuis formoſis [d] finitoribus auctionantem.

b Rullo aſſingit epiſtolam inuidioſam & domini ſuperbè imperantis.
c v. c. X VIR S. POM.
d al. famoſis.

53 Neque in hoc ſolum ineſt contumelia quæ vehementer & inſignis eſt, & noua, vt vlla re parta [e] bello, nondum legibus datis, etiam tum imperatore bellum adminiſtrante, non modò venierit, verùm etiam locata ſit. Plus ſpectant homines certè, quam contumeliam: ſperant, ſi conceſſum ſit inimicis Cn. Pompeij, cum imperio, cum iudicio omnium rerum, cum infinita poteſtate, cum innumerabili pecunia, non ſolùm aliis in locis vagari, verum etiam ad ipſius exercitum peruenire: aliquid illi inſidiarum fieri, aliquid de eius exercitu, copiis, gloria, detrahi poſſe. putant, ſi quam ſpem in Cn. Pompeio exercitus habeat, aut agrorum, aut aliorum commodorum, hanc non habiturum, cùm viderit, earum rerum omnium poteſtatem ad decemuiros eſſe tranſlatam.

e fort. bello parta.

54 Patior non moleſtè, tam ſtultos eſſe, qui hæc ſperent: tam impudenteis, qui conentur. illud queror, tam me ab iis eſſe contemptum, vt hæc portenta, me conſule, potiſſimum cogitarent. Atque in omnibus his agris ędificiiſque vendendis, permittitur decemuiris, vt vendant, quibuſcumque in locis videatur. O perturbatam rationem! ô libidinem refrenandam! ô conſilia diſſoluta atque [f] perdita! Vectigalia [g] locare nuſquam licet, niſi in hac vrbe, hoc [h] ex loco, hac veſtrum frequentia. venire veſtras res proprias, & in perpetuum à vobis alienari, in Paphlagoniæ tenebris, atque in Cappadociæ ſolitudine licebit?

P. LXXVII
f al. ac perdita
g Vectigalia prouinciarũ Romæ locabantur.
h al. ex hoc loco,
i L. vendere diceret,

55 L. Sylla cùm bona indemnatorum ciuium, funeſta illa auctione ſua venderet, & ſe prædam ſuam diceret [i] vendere, tamen ex hoc loco vendidit: nec, quorum oculos offendebat, eorum ipſorum conſpectum fugere auſus eſt. decemuiri veſtra vectigalia non modò ne vobis quidem arbitris, ſed ne præcone quidem publico teſte vendent? Sequitur omneis agros extra Italiam infinito ex tempore, non, vt antea, ab Sylla & Pompeio COSS. Cognitio decemuirũm, priuatus ſit, an publicus: ſicque agro pergrande vectigal imponitur.

56 Hoc quantum iudicium, quàm intolerandum, quàm regium ſit, quem præterit?

A poſſe, quibuſcumque locis velint, nulla diſceptatione, nullo conſilio, priuata publicare, publica liberare? Excipitur hoc capite ager in Sicilia Recentoricus: quem ego excipi & propter hominum neceſſitudinem, & propter æquitatem, Quirites, ſæpe [a] vehementer gaudeo. Sed quæ hæc impudentia? qui agrũ Recentoricum poſſident, vetuſtate poſſeſſionis ſe, non iure: miſericordia ſenatus, non agri cõditione defendunt. Nam illum agrum publi-

a L. ſæpè vehementer gaudeo.
P. B.

B cum eſſe fatentur, ſed [b] moueri poſſeſſionibus, amiciſſimis [c] ſedibus, ac diis penaribus negant oportere. At, ſi eſt priuatus ager Recentoricus, quid eum excipis? ſin autem publicus: quæ eſt iſta æquitas, ceteros [d], etiã ſi priuati ſint, permittere vt publici iudicentur: hũc excipere nominatim, qui publicus eſſe fateatur [e]? Ergo eorum ager excipitur, qui apud Rullum alia ratione valuerunt: ceteri agri omnes, qui vbique ſunt, ſine [f] vllo delectu, ſine

b L. ſed ſe moueri
c al. antiquiſſimis.
d al. ceteris.
e fateatur hoc loci paſſiuè accipitur.
f v. c. ſine vllo dilectu, & ita L.

C populi Romani notione, ſine iudicio ſenatus, decemuiris addicentur.

57 Atque etiam eſt alia, ſuperiore capite, quo omnia veneũt, quæſtuoſa exceptio: quæ [g] teget eos agros, de quibus fœdere cautũ eſt. Audiuit, hanc rem non à me, ſed ab aliis agitari ſæpe in ſenatu, nonnumquam ex hoc loco, poſſidêre agros in ora maritima regem Hiempſalem [h], quos P. Africanus populo Ro. adiudicarit: & tamen poſtea per C. Cottam,

g L. quæ tegit
h patrem Iubæ.

D Coſſ. cautum eſſe fœdere. Hoc quia [i] vos fœdus non iuſſeritis, veretur Hiempſal vt ſatis firmum ſit, & ratum. Quid? cuiuſmodi eſt illud? tollitur veſtrum iudicium: fœdus totum excipitur: comprobatur. Quod minuit auctionem decemuiralem, laudo: quod regi amico cauet, non reprehendo: quod non gratis fit, indico.

i Fœdera rata non erant niſi ea populus iuſſiſſet, vt Candinũ, Numantinum.

58 Volitat enim ante oculos iſtorum Iubæ [k] regis filius, adoleſcens non minus bene

k L. Iuba regis fil.

E nummatus, quàm bene capillatus [l]. Vix iam videtur locus eſſe, qui tantos aceruos pecuniç capiat. ¶ Auget, addit, accumulat: *Aurum, argentum ex præda, ex* [m] *manubiis, ex* [n] *coronario, ad quoſcumque peruénit, neque relatum eſt in publicum, neque in monumento conſumptum, id profiteri apud* [o] *decemuiros, & ad eos referre iubet.* Hoc capite etiam quæſtionem de clariſſimis viris, qui populi R. bella geſſerunt, iudiciũmque de pecuniis repetundis, ad decemuiros tranſlatum vi-

l quaſi diceret, Iubatus Iuba.
P. LXXVIII.
m De venditione manubiarum.
n fort. ex auro coronario.
o v. c. apud X. viros.

F detis. Horum [p] erit illud iudicium, quantæ cuiuſque manubiæ fuerint, quid relatũ, quid reſiduum ſit. In poſterum vero lex hæc imperatoribus veſtris conſtituitur, *vt quicumque de prouincia deceſſerit, apud eoſdem decemuiros, quantum habeat prædæ manubiarum, auri coronarij, profiteatur.*

p al. Horum erit nullum iudicium. L. Horum erit ſolorum iud. Re. ſolulum. al. nunc. al. nullum.

59 Hic tamen vir optimus eum, quem amat, excipit, Cn. Pompeium. Vnde iſte amor tam improuiſus, ac tam repentinus? qui

G honore decemuiratus excluditur propè nominatim: cuius iudicium, legũmque datio, captorum agrorum ipſius virtute cognitio tollitur: cuius non in prouinciam, ſed in ipſa caſtra decemuiri cum imperio, infinita pecunia, maxima poteſtate, & iudicio rerum omniũ, mittuntur: cui ius imperatorium, quod ſemper omnibus imperatoribus eſt conſeruatum, ſoli eripitur: is excipitur vnus, ne manubias referre debeat. Vtrùm tandem hoc capite, ho-

H nos haberi homini, an inuidia quæri videtur?

60 Remittit hoc Rullo Cn. Pompeius: beneficio iſto legis, benignitate decẽuirali nihil

Digitized by Google

vtitur. nam ſi eſt æquum, prædas, ac manubias ſuas imperatores, non in monumenta deorum immortalium, neque in vrbis ornamenta conferre, ſed ad decemuiros, tanquam ad dominos, reportare: nihil ſibi appetit præcipuè Pompeius, nihil: vult ſe in communi, atque in eodem, quo ceteri, iure verſari. Sin eſt iniquum, Quirites: ſi turpe, ſi intolerandum, hoc [a] decemuiros portitores [b] omnibus omnium pecunijs conſtitui, qui non modo reges, atque exterarum nationum homines, ſed etiam imperatores noſtros excutiant: non mihi videntur honoris cauſa excipere Pompeium, ſed metuere, ne ille eandem contumeliam, quam ceteri, ferre non poſſit.

a L. hos decemuiros.
b Portitores publicani.*

P. B.

61 Pompeius [c] autē hoc animo ſit, vt, quidquid vobis placeat, ſibi ferendum putet. quod vos ferre non poteritis, id profectò perficiat, ne diutius inuiti ferre cogamini. Verumtamen cauet, vt, ſi qua pecunia poſt nos conſules ex nouis vectigalibus recipiatur [d], ea decemuiri vtantur. noua porro vectigalia videt ea fore, quæ Pompeius adiunxerit. Ita remiſſis manubijs, vectigalibus eius virtute partis ſe frui putat oportere. ¶ Parta ſit pecunia, Quirites, decemuiris tanta, quanta ſit in terris: nihil [e] prætermiſſum: ſed omnes vrbes, agri, regna denique, poſtremò etiam vectigalia veſtra venierint: acceſſerint in cumulum manubiæ veſtrorum imperatorum: quantæ, & quàm immanes diuitiæ decemuiris in tantis auctionibus, tot iudicijs, tam infinita poteſtate rerum omnium quærantur, videtis.

c L. Pōpeius enim cū hoc animo ſit, vt, quidquid vobis placeat, ſib. ferēdum putet, & tum quod vos ferre non poterit, id profi perficiet, ne diut.
d L. reficiatur, ea x. viri vtantur,
e L. nihil prætermiſſum ſit:

62 Cognoſcite nunc alios immenſos, atque intolerabileis quæſtus, vt intelligatis, ad certorum hominum importunam auaritiam hoc populare legis Agrariæ nomē eſſe quæſitum. *Hac [f] pecunia iubet agros emi, quò deducamini.* Non conſueui homines appellare aſperius, Quirites, niſi laceſſitus. Velim fieri poſſet, vt à me ſine contumelia nominarentur ij, qui ſe decemuiros ſperant futuros: iam videretis, quib. hominibus omnium rerum & vendendarum & emendarum poteſtatem permitteretis.

f DE EMPTIONE publica agrorum.*

63 Sed, quod ego nondum ſtatuo mihi eſſe dicendum, vos tamen id poteſtis cum animis veſtris cogitare. Vnum [g] hoc certe videor mihi veriſſimè poſſe dicere: tum, cum haberet hæc reſp. Luſcinos, Calatinos, Acidinos, homines non ſolùm honoribus populi, rebuſq; geſtis, verum etiam patientia paupertatis ornatos: & tum, cum erant Catones, Philippi [h], Lælij, quorum ſapientiam, temperantiamque in publicis, priuatiſque, forenſibus, domeſticiſque rebus perſpexeratis: tamen huiuſcemodi res commiſſa nemini eſt, vt idem iudicaret, & venderet, & hoc faceret per quinquennium toto in orbe terrarum: idemque agros vectigaleis populi Rom. abalienaret, & cùm ſummam tantæ pecuniæ nullo teſte ſibi ipſe ex ſua voluntate feciſſet, tum denique emeret, à quibus vellet, quod videretur.

g al. Hoc vnum certè vid.

P. LXXXIX.
h L. Phil.

64 Committite vos nunc, Quirites, his hominibus hæc omnia, quos odorari hunc decemuiratum ſuſpicamini: reperietis, partem eſſe eorum, quibus ad habendum: partem, quibus ad conſumendum, nihil ſatis eſſe videatur. Hic ego iam illud, quod expeditiſſimum ſit, ne diſputo quidem, Quirites, non eſſe hanc vobis à maioribus relictam conſuetudinem, vt emātur agri à priuatis, quo pleb. publice deducatur: omnibus legibus agris [h] publicis priuatos eſſe deductos: huiuſcemodi

§ *fort.* non eſſe hanc nobis à maiorib.
h *al.* in agros publicos.*

me aliquid ab hoc horrido, ac truce tribuno pleb. exſpectaſſe: hanc verò emendi, & vendēdi quæſtuoſiſſimam, ac turpiſſimam mercaturam, alienam actione tribunitia, alienam dignitate populi Romani ſemper putaui.

65 Libet agros emi. Primum quæro [a], quos agros? & quibus in locis? nolo ſuſpenſam, & incertam plebem R. obſcura ſpe, & cæca exſpectatione pendêre. Albanus ager eſt, Setinus, Priuernas, Fundanus, Veſtinus, Falernus, Linternus, Cumanus, Caſinas. audio. Ab alia porta, Capenas, Faliſcus, Sabinus [b], Reatinus, Venafranus, Alifanus, Trebulanus. Habes tātam pecuniam, qua hoſce omneis agros, & ceteros horum ſimileis non modo emere, verū etiam coaceruare poſſis: cur eos non definis, neque nominas, vt ſaltem deliberare plebs Romana poſſit, quid interſit ſua, quid expediat, quantum tibi in emendis, & in vendendis rebus committendum putet? Definio, inquit, Italiam. Satis certa regio. etenim quantum intereſt, vtrum in Maſſici radices, an in Italiam [c], alio ne deducamini?

a Agrorū qui Romanorū in Italia diuiſio ratio.*
b *lib. vulg.* Sabinus ager R.
c *Ant. Auguſt.* Liguriam. *al.* Apuliam.*

66 Age verò, definis locum. Quidnam [d] agri vero, inquit, qui arari, aut coli poſſit? Qui poſſit arari, inquit, aut coli: non qui aratus, aut cultus ſit. Verum hæc lex eſt, an tabula Veratianæ auctionis? in qua ſcriptum fuiſſe aiunt: iugera CC. in quibus oliuetum fieri poteſt: iugera CCC. vbi inſtitui [e] vineæ poſſunt. Hoc tu emes iſta innumerabili pecunia, quod arari, aut coli poſſit? Quod ſolum tam exile, & macrum eſt, quod aratro perſtringi non poſſit? aut quod eſt tam aſperum ſaxetum, in quo agricolarum cultus non elaboret? Idcirco, inquit, agros nominare non poſſum, quia tangam nullum ab inuito. Hoc quoque multo eſt quæſtuoſius, quam ſi ab inuito ſumeret. inietur [f] enim ratio quæſtus de veſtra pecunia: & tum denique ager emetur, cum idem expedierit emptori, & venditori.

P. B.
d L. Quidnam agri? Agri vero, inquit, qui arari, aut coli poſſit.
e Inſtitui vineas, & arbores dicuntur cum aliquo loco arbores aut vineæ faciendæ cauſa ponuntur. ſic *l.* 55 §. 1 *l.* 61 ff. *locati.**
f L. inuenietur enim ratio quæſt. vel, inuenitur.*

67 Sed videte vim legis Agrariæ. ne ij quidem, qui [g] publicos poſſident, decedent de poſſeſſione, niſi erunt deducti optima conditione, & pecunia maxima. Conuerſa ratio. Antea, cùm erat à tribuno pl. mentio legis Agrariæ facta, continuo qui agros publicos, aut qui poſſeſſiones inuidioſas tenebant, pertimeſcebant. Hæc lex eos homines fortunis locupletat, inuidia liberat. Quàm multos enim, Quirites, exiſtimatis eſſe, qui latitudinē poſſeſſionum tueri, qui inuidiam Syllanorum agrorum ferre non poſſint? qui vendere cupiant, emptores [h] non reperiant? perdere iam denique illos agros ratione aliqua velint? Qui paullo antè diem [i], noctémque tribunitium nomen horrebant, veſtram vim metuebant, mentionem legis Agrariæ pertimeſcebant: ij nunc etiam vltro rogabuntur, atque orabuntur, vt agros partim publicos, partim plenos inuidiæ, plenos periculi, quanti ipſi velint, decemuiris tradant. Atque hoc carmen [k] hic tribunus pleb. non vobis, ſed [l] ſibi intus canit.

g L. qui agros public. poſſ.
h L. emptorem non rep.
i L. dies, noctes q. trib.
P. LXXX.
k Id eſt, hanc legem.*
l Prouerbij ſpecies intus ſibi cauere. intus autem cauere quid ſit, dixi in Verrinis.*

68 Habet ſocerum, virum optimum, qui tantum agris in illis reip. tenebris occupauit, quantum concupiuit. Huic ſubuenire vult ſuccumbenti [m], iam oppreſſo Syllanis oneribus graui ſua lege, vt liceat illi inuidiam deponere, pecuniam condere. Et [n] vos non dubitatis, quin vectigalia veſtra vendatis, plurimo maiorum veſtrorum ſanguine, & ſudore quæſita, vt Syllanos poſſeſſores diuitiis augeatis, periculo libertatis? 69 Nam ad hanc emtio-

m L. ſuccumbenti iam, atque oppreſſo Syllanis oneribus grauib., ſua lege.
n L. Et vos dubitatis, quin vectigalia veſtra non vendatis pl.

emtionem decemuiralem duo [a] genera agrorum ſpectant, Quirites. eorum vnum, propter inuidiam, domini fugiunt: alterum propter vaſtitatem. Syllanus ager, à certis hominibus latiſſimè continuatus, tantam habet inuidiã, vt veri, ac fortis tribuni pl. ſtridorem vnum perferre non poſſit. hic ager omnis, quoquo pretio coemtus erit, tamen ingenti pecunia vobis inducetur. Alterum genus agrorum, propter ſterilitatem incultum, propter [b] peſtilentiam vaſtum, atque deſertum, emetur ab iis, qui eos vident ſibi eſſe, ſi non vendiderint, relinquendos. Et nimirum iſtud eſt, quod ab hoc tribuno pl. dictum eſt in ſenatu: vrbanã plebem nimium in rep. poſſe: exhauriẽdam [c] eſſe: hoc enim verbo eſt vſus: quaſi de aliqua ſentina, ac non de optimorum ciuium genere loqueretur.

a Agrorum incultorum duo genera, vnum propter inuidiam, alterum propter ſterilitatem & peſtilentiam.

b hinc peſtilentes peſtilentes vel peſtibiles fundi. l. 4. Cod. de ædilit. act. l. 49. P. R. ff. de ædilitio edicto. Cic. 3. ofſ.

c Exhauriendi verbum à Rullo, cum de plebe vrbana verba faceret, vſurpatum reprehendit Cicero: qui eo de genere loquendi alibi vſus eſt. l. ad Attic. 16. Sic Euripides Oreſte [Greek, illegible] Plura apud Pericle [Greek, illegible]

70 Vos verò, Quirites, ſi me audire vultis, retinete iſtam poſſeſſionem gratiæ, libertatis, ſuffragiorum, dignitatis, vrbis, fori, ludorum, feſtorum dierum, ceterorum omnium commodorum: niſi fortè mauultis, relictis his rebus, atque hac luce reip. in Sipontina ſiccitate, aut [d] in Salpinorum peſtilentiæ [e] finibus, Rullo duce, collocari. At dicat, quos agros emturus ſit: oſtendat & quid, & quibus daturus ſit. Vt verò cùm omneis vrbeis, agros, vectigalia, regna vendiderit, tum arenam [f] aliquam, aut paludes emat: id vos poteſtis, quæſo, concedere? Quamquã illud eſt egregium, quod hac lege antè omnia veneunt, ante pecuniæ cogũtur, & coaceruãtur, quã glæba vna ematur. deinde emi iubet: ab inuito vetat.

d L. aut in Salapinorum

e Peſtilentem agrum Salapinorum oſtendit.

f agros ſiccitate laborantes.

71 Quæro, ſi, qui velint vendere, non fecerint, quid pecunia fiet? Referre [g] in ærarium lex vetat: exigi prohibet. Igitur pecuniam omnem decemuiri [h] tenebunt: vobis ager non emetur. vectigalibus abalienatis, ſociis vexatis, regibus, atque omnibus gentibus exinanitis, illi pecunias habebunt. vos agros non habebitis. Facilè, inquit adducentur pecuniæ magnitudine, vt velint vendere. Ergo ea lex eſt, qua noſtra vendamus, quanti poſſimus: aliena emamus, quanti poſſeſſores velint.

g v. c. Etenim referre in ær.

h v. c. decemuiri.

72 ¶ Atque *in hoc agro, qui hac lege emti ſiet, colonias* [i] *ab iis decemuiris deduci iubet?* Quid? omniſne eiuſmodi locus eſt, vt nihil interſit reip. colonia deducatur in eum locum, nécne? an eſt locus, qui [k] coloniam poſtulet? eſt planè rectius, &, quo in genere ſicut in ceteris reip. partibus, eſt operæ pretium diligentiã maiorum recordari: qui colonias ſic idoneis in locis contra ſuſpicionem periculi collocarunt, vt eſſe non oppida Italiæ, ſed propugnacula imperij viderentur. Hi deducent colonias in eos agros, quos emerint.

P. I. XXXI. i DE COLONIARVM deductione in agros publica pecunia emptos.

k L. qui coloniam poſtulet: eſt & qui planè recuſet: quo in genere

l al. poſtulet & qui planè recuſet. al. poſtulet vel planè recuſet? quo in genere, &c.

73 Etiámne ſi reip. non expediet? & in quæ loca præterea videbitur? Quid igitur eſt cauſe quin coloniam in Ianiculum poſſint [m] deducere? & ſuum præſidium in capite, atq; [n] ceruicibus veſtris poſſint collocare? Tu non definias, quò [o] colonias, in quæ loca, quo numero colonorum deduci velis? tu occupes locũ, quem idoneum ad vim tuam iudicaris? compleas numero? confirmes præſidio, quo velis? populi R. vectigalibus, atque omnibus copiis ipſum populum Ro. coërceas? opprimas? redigas in iſtã decemuiralẽ ditionẽ, ac poteſtatẽ?

m L. poſſint deducere: & ſuum præſidium &c.

n L. atque in ceruicib. veſtris collocare.

o L. quoi colonias.

74 Vt verò totam Italiam ſuis præſidiis obſidêre, atque occupare cogitet, quæſo, Quirites, cognoſcite. Permittit decemuiris, vt in omnia municipia, in omneis colonias totius Italiæ colonos deducant, quos velint: iíſque colonis agrum dari iubet. Num obſcurè maiores opes, quàm libertas veſtra pati poteſt, & maiora præſidia quæruntur? num obſcurè regnum conſtituitur? num obſcurè libertas veſtra tollitur? Nam, cùm iidem omnem pecuniam, maximam [a] multitudinem, id eſt, totam Italiam, ſuis opibus obſidebunt: iidem veſtram libertatem ſuis præſidiis, & coloniis interclusam tenebunt: quæ ſpes tandem, quæ facultas recuperandæ veſtræ libertatis relinquetur?

a L. maximam multitudinem obtinebunt: id eſt, totã Italiam ſuis op.

75 At enim ager Campanus hac lege diuidetur, orbis terræ pulcherrimus: & Capuam colonia deducetur, vrbem ampliſſimam, atq; ornatiſſimam. Atqui quid ad hæc poſſumus dicere? De commodo veſtro priùs dicam, Quirites: deinde ad amplitudinem, & dignitatem reuertar: vt, ſi quis agri, aut oppidi bonitate delectetur, ne quid exſpectet: ſi quem rei dignitas commouet: vt huic ſimulatæ largitioni reſiſtat. Ac primùm de oppido dicam, ſi quis eſt fortè, quem Capua magis, quàm Roma delectat. *Quinque millia colonorum Capuam ſcribi iubet.* ad [b] hunc numerum quingentos ſibi ſinguli ſument.

b L. ad hunc numerum ſibi ſinguli quingenos ſument.

76 Quæſo, nolite voſmetipſos conſolari: verè & diligenter conſiderate. Num vobis, aut veſtri ſimilibus, integris, quietis, otioſis hominibus, in hoc numero locum fore putatis? Si eſt omnibus vobis, aut maiori veſtrûm parti: quamquam me veſter honos vigilare dies, atque nocteis, & intentis oculis omneis reip. parteis intueri iubet: tamen paullisper, ſi ita commodum veſtrum feret, cõniuebo. Sed ſi quinque hominum millibus, ad vim, facinus, cædémque delectis [c], locus, atque vrbs, quæ bellum facere, atque inſtruere poſſit, quæritur: taménne patiemini, veſtro nomine contra vos firmari opes? armari præſidia? vrbeis, agros, copias comparari?

P. B.

c ſort. dilectis.

77 Nam agrum quidem Campanum, quem vobis oſtentant, ipſi concupiuerunt: deducent ſuos, quorum nomine ipſi teneant & fruãtur: coement [d] præterea: iſta dena iugera continuabunt. Nam, ſi dicent per legem id non licere: ne per Corneliam quidem licet. At videmus (vt longinqua mittamus) agrum Præneſtinum a paucis poſſideri: neque iſtorũ pecuniis quidquam aliud deeſſe video, niſi eiuſmodi fundos, quorum ſubſidio familiarũ magnitudinem, & Cumanorum ac Puteolanorum prædiorum ſumtus ſuſtentare poſſint. Quod ſi veſtrum commodum ſpectat: veniat, & coram mecum de agri Campani diuiſione diſputet.

d ſort. coement alios præterea.

78 Quæſiui ex eo Kalendis Ianuariis quibus hominibus, & quemadmodum illum agrum eſſet diſtributurus. reſpondit, à Romilia tribu ſe initium eſſe facturum. Primùm, quæ eſt iſta ſuperbia, & contumelia, vt populi pars amputetur, ordo tribuum negligatur? antè ruſticis [e] detur ager, qui habent, quam vrbanis, quibus iſta agri ſpes, & iucunditas oſtenditur? aut, ſi hoc ab ſe dictum negat, & ſatisfacere omnibus vobis cogitat: proferat [f]: in iugera dena deſcribat: ab [g] Otriculana vſque ad Narnienſem nomina veſtra proponat: Si non modò dena iugera dari vobis, ſed ne conſtipari quidem tantum numerum hominum poſſe in agrum Campanum intelligetis: taménne vexari rempub. contemni maieſtatem populi Romani, deludi voſmetipſos diutius à

e Tribuũ aliæ ruſticæ, aliæ vrbanæ.

f L. proferat, ſe ſingulos in iugera dena deſcribat Suburana vſque ad Arnienſem al. ab Otriculana vſque ad Arnienſ.

g al. Suburana ad Arnienſem. al. ab Otriculana vt ſit à prima ad vltimam.

Digitized by Google

P. LXXXII.

tribuno pl. patiemini?

79 Quòd ſi poſſet ager iſte ad vos peruenire: nonne eum tamen in patrimonio veſtro remanere malletis? vnúmne fundum pulcherrimum populi R. caput veſtræ pecuniæ, pacis ornamentum, ſubſidium belli, fundamentum vectigalium, horreum legionum, ſolatiũ annonæ, diſperire patiemini? An obliti eſtis, Italico bello, amiſſis ceteris vectigalibus, quantos agri Campani fructibus exercitus alueritis? B An ignoratis, cetera illa magnifica populi R. vectigalia, perleui [a] ſæpe momento fortunæ, inclinatione temporis pendere? Quid nos Aſiæ portus, quid Syriæ rura, quid omnia tranſmarina vectigalia iuuabunt, tenuiſſima ſuſpicione prædonum, aut hoſtium iniecta?

a al. et perleui, vel è leui.

80 At vero hoc agri Campani vectigal cũ eiuſmodi eſt, vt domi ſit, & omnibus præſidiis oppidorum tegatur: tum neque bellis infeſtum, nec [b] fructibus varium, nec cælo ac C loco calamitoſum eſſe ſolet. Maiores noſtri non ſolum id, quod à Campanis ceperant, nõ imminuerunt, verùm etiam, quod [c] & tenebant, quibus adimi iure non poterat, coemerunt. Qua de cauſa nec duo Gracchi, qui de plebis Rom. commodis plurimum cogitauerunt, nec L. Sylla, qui omnia ſine vlla religione, quibus voluit, eſt dilargitus, agrum Campanum attingere auſus eſt. Rullus exſtitit, qui ex ea poſſeſſione temp. [d] dimoueret: ex qua D nec Gracchorum benignitas eam, nec Syllæ dominatio deiecisſet. Quem agrum nunc prætereuntes veſtrum eſſe dicitis, & quem pariter qui iter faciunt, externi homines, veſtrum eſſe audiunt: is cùm erit diuiſus, neque erit, neque veſter eſſe dicetur.

b fort. neque fructibus, neque cælo,
c L. quod et tenebãt, quib. adimi cum et autem eſt ij.
d L. remp. demoueret:

P. B.

81 At qui homines poſſidebunt? Primò quidem acres, ad vim prompti, ad ſeditionem parati, qui ſimulac decemuiri concrepuerint, armati in ciuis, & expediti ad cædem eſſe poſſint. E deinde ad paucos, opibus, & copiis affluẽteis, totum agrum Campanum perferri videbitis. Vobis interea, qui illas à maioribus pulcherrimas vectigalium ſedes [e] armis captas [f] accepiſtis, glæba nulla de paternis, atque auitis poſſeſſionibus relinquetur: ac tantũ intererit inter veſtram, & priuatorum diligentiam, quòd, cum à maioribus veſtris [g] P. [h] Lentulus, princeps ſenatus, in ea loca miſſus eſſet, vt [i] & priuatos agros, qui in publicum Campanum F incurrebant, pecunia publica coemeret, dicitur renuntiaſſe, nulla ſe pecunia fundum cuiuſdam emere potuiſſe: eúmque, qui nollet vendere, ideò negaſſe ſe adduci poſſe, vti venderet, quòd, cùm plureis fundos haberet, ex illo ſolo fundo numquam malum [k] nuntium audiſſet.

e L. ſedes armis partas ac.
f al. partas.
g al. noſtris
h L. P. Lentulus, is qui princ.
i al. vt etiam priuatos.
k Ager enim Campanus ſemper idem non fructibus varius, nõ cœlo ac loco calamitoſus.

82 Itáne verò? priuatum hæc cauſa commouit: populum R. ne agrum Campanũ priuatis gratis, Rullo rogante, tradat, non commouebit? Atqui [l] idem populus R. de hoc ve- G ctigali poteſt dicere, quod ille de ſuo fundo dixiſſe dicitur. Aſia multos annos vobis fructum, Mithridatico bello, non tulit: Hiſpaniarum vectigal temporibus Sertorianis nullum fuit: Siciliæ ciuitatibus bello fugitiuorũ M. [m] Attilius etiam mutuum frumentum dedit: at ex hoc vectigali numquam malus nuntius auditus eſt. Cetera vectigalia belli [n] facultatibus affliguntur: hoc vectigali etiam belli facultates ſuſtentantur.

l lib. vulg. At quidem, &c. mendosè.
m L. M' Aquillius.
n fort. belli difficultatib. affl. vel ſed belli facultates hic nihil aliud quam bello alimenta.

H 83 ¶ Deinde in hac aſſignatione agrorum, ne illud quidem dici poteſt, quod in ceteris, A agros deſertos à plebe, atque à cultura hominum liberorum [a] eſſe non oportere. Sic enim dico: ſi Campanus ager diuidatur, exturbari, & expelli plebem ex agris, non conſtitui, & collocari. Totus enim ager Campanus colitur, & poſſidetur à plebe optima, & modeſtiſſima: quod genus hominum optimè moratũ, optimorum [b] & aratorum, & militum, ab hoc plebicola tribuno funditus eiicitur. Atque illi miſeri, nati in illis agris, & educati, glæbis ſu- B bigendis exercitati, quò ſe ſubito conferant, non habebunt. His robuſtis, & valentibus, & audacibus decemuirûm ſatellitibus agri Cãpani poſſeſſio tota tradetur, &, vt vos nunc de veſtris maioribus prædicatis: Hunc agrum nobis maiores noſtri reliquerunt: ſic veſtri poſteri de vobis prædicabunt: Hunc agrum patres noſtri acceptum à patribus ſuis perdiderunt.

a al. liberos.
P. LXXXIII.
b ordines Campaniæ videtur deſcribere optimates aratores, milites.
c al. tribuno pl.

84 Equidem exiſtimo, ſi iã Campus Mar- C tius diuidatur, & vnicuique veſtrûm, vbi conſiſtat, bini pedes aſſignentur: tamẽ promiſcue toto, quàm propriè parua frui parte malletis. Quare, etiam [d] ſi ad vos eſſet ſingulos aliquid ex hoc agro peruenturum, qui vobis oſtenditur, aliis comparatur: tamen honeſtius eum vos vniuerſi, quam ſinguli poſſideretis. Nunc vero, cum ad vos nihil pertineat, ſed paretur aliis, eripiatur vobis: nonne acerrime, tamquam armato hoſti, ſic huic legi, pro veſtris agris D reſiſtetis? *Adiungit Stellatem campum agro Campano: & in eo duodena deſcribit in ſingulos homines iugera.* Quaſi [e] vero paullum differat ager Campanus, ac Stellatis.

d L. etiam ſi ad vos aliquid ſingulos eſſet ex hoc agro p.
e L. Quaſi vero paullum differat ager Campanus à Stellati. et multitudo, Q.

85 Et multitudo, Quirites quæritur, qua illa omnia oppida compleantur. Nam dixi antea, lege permitti, vt, quæ velint municipia, quas velint veteres colonias, colonis ſuis occupet. Calenum municipium complebunt: Theanũ opprimẽt: Atellam, Cumas, Neapolin, Pom- E peios, Nuceriam ſuis præſidiis deuincient: Puteolos vero, qui nunc in ſua poteſtate ſunt, ſuo [f] iure, libertatéque vtuntur, totos nouo populo, atque aduentitiis copiis occupabunt. Tunc illud exſilium [g] Campanæ coloniæ, vehementer huic imperio timendum, Capua [h] à decemuiris infertur. tunc contra hanc Romam, communem [i] patriam omnium noſtrûm, illa altera Roma quæretur.

f municipium erat Puteoli. poſtea colonia deducta ſ. ſta P. B. colonia: adde L. uium 34. Velle urs.
g L. vexillum Camp.
h mald. vide hiſtoriã apud Liuium 26.
h L. & v. s. Capuam à d.
i Idem in l. Roma. 33. ad municip.

86 In id oppidum homines nefarij temp. F noſtram transferre conantur, quo in oppido maiores veſtri [k] nullam omnino remp. eſſe voluerunt: qui tres [l] ſolum vrbeis in terris omnibus, Karthaginem, Corinthum, Capuam ſtatuerunt poſſe imperij grauitatẽ, ac nomen ſuſtinere. Deleta Karthago eſt, quod cùm hominũ copiis, tum ipſa natura, ac loco, ſuccincta portubus, armata muris, excurrere ex Africa, imminere ita [m] fructuoſiſſimis inſulis G populi R. videbatur. Corinthi veſtigium vix relictum eſt. erat enim poſita in anguſtiis, atque in faucib. Græciæ, ſic, vt terra clauſtra locorum teneret, & duo [n] maria maxime nauigationi diuerſa pænè cõiungeret, cũ pertenui diſcrimine ſepararẽtur. Hæc quæ procul erãt à conſpectu imperij, non ſolum afflixerunt, ſed etiam, nequando recreata exſurgere, atq; erigere ſe poſſent, funditus, vt dixi, ſuſtulerunt.

k al. noſtram
m L. Italiæ, & fructuoſiſſ. Ital. in.
n bimarem Corinthum appellat Horatius.

87 De Capua multum eſt, & [o] diu con- H ſultum: exſtant litteræ, Quirites, publicæ: ſunt ſenatuſconſulta complura. Statuerunt homines ſapientes, ſi [p] agrum Campanis ademiſſent, magiſtratus, ſenatum, publicum ex illa

o L. & diu conſultatum
p Victores Romani Campanis quid ademerint.

Digitized by Google

vrbe conſilium ſuſtuliſſent, imaginem reip. nullam reliquiſſent: nihil fore, quod Capuam timeremus. Itaque hoc perſcriptum in monumentis veteribus reperietis, vt eſſet vrbs, quæ res eas, quibus ager Campanus coleretur, ſuppeditare poſſet: vt eſſet locus comparandis [a], condendiſque fructibus: vt aratores, cultu agrorum defeſſi, vrbis domicilijs vterentur: idcirco illa ædificia non eſſe deleta.

88 Videte, quantum interuallum ſit interiectum inter maiorum noſtrorum conſilia, & inter iſtorum hominum dementiam. Illi Capuam, receptaculum aratorum [b], nundinas ruſticorum, cellam, atque [c] horreum Campani agri eſſe voluerunt: hi, expulſis aratoribus [d], effuſis ac diſſipatis fructibus veſtris, eandem Capuam ſedem nouæ reip. conſtituunt, molem contra veterem [e] remp. comparant. Quòd ſi maiores noſtri exiſtimaſſent, quenquam in tam illuſtri imperio, & tam præclara populi Rom. diſciplina, Bruti, aut [f] P. Rulli ſimilem futurum (hos enim nos duos adhuc vidimus [g], qui hanc remp. Capuam totam transferre vellent) profectò nomen illius vrbis non reliquiſſent.

89 Verum arbitrabantur, Corintho, & Karthagini, etiam ſi ſenatum, & magiſtratum ſuſtuliſſent, agrumque [h] ciuibus ademiſſent, tamen non defore, qui illa reſtituerent, atque [i], qui antè omnia commutarent, quàm nos audire poſſemus: Hic verò, in oculis S.P.Q.R. nihil poſſe exſiſtere, quod non antè exſtingui, atq; opprimi poſſet, quàm planè exortum, ac natum eſſet. Neque verò ea res fefellit homines, diuina mente, & conſilio præditos. nam poſt [k] Q. Fuluium, Q. Fabium COSS. quibus conſulibus Capua deuicta, atq; capta eſt, nihil eſt in ea vrbe contra hanc remp. non dico factum, ſed [m] omnino excogitatum. Multa poſtea bella geſta cum regibus, Philippo, Antiocho, Perſa, Pſeudophilippo, Ariſtonico, Mithridate, & ceteris: multa præterea bella grauia, Karthaginienſium, [n] Corinthium, Numantinum: multæ in hac rep. ſeditiones domeſticæ, quas prætermitto: bella cum ſocijs, Fregellanum: Marſicum: quibus omnibus domeſticis, externiſque bellis Capua non modò non obfuit, ſed opportuniſſimam ſe nobis præbuit & ad bellum inſtruẽdum, & ad exercitus ornandos, & tectis, ac ſedibus ſuis recipiendos.

90 Homines non inerant in vrbe, qui malis concionibus [o], turbulentis ſenatuſconſultis, iniquis imperiis remp. miſcerent, & rerum nouarum cauſam aliquam quærerent. neque [p] enim concionandi poteſtas erat cuiquam. nec conſilij capiundi publici: non gloriæ cupiditate efferebantur, propterea quòd, vbi honos publicè non eſt, ibi gloriæ cupiditas eſſe non poteſt: non contentione, non ambitione diſcordes. nihil enim ſupererat, de quo certarent: nihil, quod contrà peterent: nihil, vbi diſſiderent. Itaque [q] illam Campanam arrogantiam, atque intolerandam ferociam, ratione, & conſilio maiores noſtri ad inertiſſimum, & deſidioſiſſimum otium perduxerunt. Sic & crudelitatis infamiam effugerunt, quòd vrbem ex Italia pulcherrimam non ſuſtulerunt: & multum in poſterum prouiderunt, quòd, neruis vrbis omnibus exſectis, vrbem ipſam, ſolutam, ac debilitatam reliquerunt.

91 Hæc conſilia maiorum M. Bruto, vt antea dixi, reprehendenda, & P. Rullo viſa ſunt: neque te, P. Rulle, omnia illa M. Bruti, atque

a L. comporrandis
b Aratores qui dixi; Verrina.*
c L. atq; horreum agri Campani eſſe vol.
d Ager Campanus populi P. LXXXIV Romani vectigal is erat, eòque nomine ab aratoribus colitus, qui ex eo decumas P. Romano pendebant. Rullus Capuam coloniam deducere poſtulabat: & ſic, aratores expellere, & colonis, a ſe deductis agros adſignare, atque ita Capuam, quæ municipium erat in Coloniæ conditionem mutare, ciuitatis, ſuffragij, & magiſtratus Romani participem facere.*
e al. noſtram.*
f L. aut Rulli.
g *lib. vulg.* vidimus.
h *al.* agrum ciuib.
i L. atque ante omnia commut.
k L. poſt Cn. Fuluium, Co. Sulp.
l *al.* App. Claudium.*
m L. ſed omnino cogitatum
n Karthag. p B. nienſe iii. Corinthium, *id eſt, Karthaginenſem tertium.**
p victores Romani Campanis quid ademerint.*
q L. Itaque Campanam illam arrog.

A auſpicia, à ſimili furore deterrent. nam & ipſe, qui deduxit, & qui magiſtratum Capuæ, & [a] Leocreanti ceperunt, & qui aliquam partem illius deductionis honoris, muneris attigerunt, omnes acerbiſſimas impiorum pœnas pertulerunt. Et quoniam Bruti, atque illius temporis feci mentionem, commemorabo id, quod egomet vidi, cum veniſſem Capuam, coloniam deductam L. Conſidio, & Sex. Saltio (quemadmodum ipſi loquebantur) prætoribus: vt intelligatis, quantam [b] locus ipſe
B afferat ſuperbiam, quæ paucis diebus, quibus illo colonia deducta fuit, perſpici, atque intelligi potuit.

92 Nam primùm [c], id quod dixi, cùm ceteris in coloniis duumuiri [d] appellentur, hi ſe prætores appellari volebant. Quibus primus annus hanc cupiditatem attuliſſet, nonne arbitramini paucis annis fuiſſe conſulum nomen appetituros? Deinde anteibant lictores,
C non cum bacillis [e], ſed, vt hic prætoribus anteeunt, cum faſcibus duobus. erant hoſtiæ maiores in foro conſtitutæ, quæ ab his prætoribus de tribunali [f], ſicut à nobis conſulib. de [g] conſilij ſententia probatis [h], ad præconem, ad tibicinem immolabantur. deinde patres conſcripti vocabantur. Iam vero vultum Conſidij [i] videre, ferrendum vix erat. Quem hominem vt [k] grandi macie torridum [l], Romæ contemtum, atque abiectum videbamus, hũc
D Capuæ Campano ſupercilio, ac regio ſpiritu cùm videremus, Magios, Bloſſios mihi videbar illos videre, ac Iubellios.

93 Iam verò qui metus erat tunicatorum illorum [m]? & in Albana, & Seplaſia, quę concurſatio percontantium, quid prætor edixiſſet? vbi cenaret? quid enuntiaſſet? Nos autem, hinc Roma qui veneramus, iam non hoſpites, ſed peregrini, atque aduenæ nominabamur.

E 94 Hæc qui proſpexerint, maiores noſtros dico, Quirites, non eos in deorum immortalium numero venerandos à nobis, & colendos putatis? Quid enim viderunt? hoc, quod nunc vos, quæſo, perſpicite, atque cognoſcite. NON [n] ingenerantur hominibus mores tam à ſtirpe generis, ac ſeminis, quàm ex iis rebus quæ ab [o] ipſa natura loci, & à vitæ conſuetudine ſuppeditantur: quibus alimur, & viuimus. Karthaginienſes [p] fraudulenti, & men-
F daces, non genere, ſed natura loci, quod, propter portus ſuos, multis, & variis mercatorũ, & aduenarum ſermonibus, ad ſtudium fallendi, ſtudio quæſtus vocabantur. Ligures, montani, duri, atque agreſtes. docuit ager ipſe, nihil ferendo, niſi multa cultura, & magno labore quæſitum. Campani, ſemper ſuperbi bonitate agrorum, & fructuum magnitudine, vrbis ſalubritate, deſcriptione, pulchritudine. Ex hac copia, atque omnium rerum affluen-
G tia primùm illa nata ſunt: arrogantia, quæ à maioribus noſtris alterum Capua conſulem poſtulauit: deinde ea luxuries, quæ ipſum Annibalem [q], armis etiam tum inuictum, voluptate vicit.

95 Huc iſti decemuiri [r] cùm numerum colonorum ex lege Rulli deduxerint: centum [ſ] decuriones, decem augures, ſex pontifices cõſtituerint: quos illorũ animos, quos impetus, quã ferociã fore putatis? Romam [t] in monti-
H bus poſitam, & conuallibus, cenaculis ſublatam, atque ſuſpenſam, non optimis viis, anguſtiſſimis ſemitis, præ ſua Capua, planiſſimo

a *ſort.* & Teſti cep. *ſal.* coloniæ creati. *al.* ab eo creati.*
b Opulentis libertati reſtituit, ſuperbia maxima.*
c Campanorũ arrogantia Romanæ imitatrix.*
d *v. c.* II. viri appel. Duumuiri in colonia his qui Romæ Prætores erant.* P. LXXXV.
e Hac illi præferebantur Duumuiris: vt falce, Prætoribus. *adde u. ad Atticum* 6. Bacilli, autem idem quod virgæ, quas qui ferebant, virgarij. Gloſſa ῥαβδοῦχοι.
f *al.* tribunalia, *vt ſubaudias* ſententia.*
g L. de conſilij ſententia probatæ, ad præc.
h *al.* probatæ. *al.* probanlib. *al.* probatæ, a.
i Prætorem Capuæ antea nominauit.*
k *al.* vt grandi macie. *al.* vt grandi facie.*
l *al.* horridũ.*
m *al.* illorum in Albana, & Seplaſia quæ conc.
n Genere de locorum natura 6.*
o quidam legunt, ab ipſa natura, nobis, & à vitæ, *&c. non recte.*
p Karthaginienſium, Ligurum, Campan. rum mores qui.*
q L. Hannibalem.
r L. cùm 100. colonor. id eſt cum 5000, colonorum.*
ſ Capuæ à Decemuiris colonia deducendæ, centum decuriones, decem augures, ſex Pontifices conſtitui.*
t Romani & Campani agri comparatio.*

in loco explicata,ac [a] præ illis ſemitis irridebunt,atque contemnent.agros vero, Vaticanum,& Pupiniam,cum [b] ſuis optimis, atque vberibus campis conferendos ſcilicet non putabunt.oppidorum autem finitimorum illam copiam cum hac per riſum,ac per iocum contendent : Labicos, Fidenas, Collatiam, ipſum hercle Lanuuium,Ariciam,Tuſculum, cum Calibus,Theano,Neapoli,Puteolis,Cumis,Pompeiis,Nuceria comparabunt.

96 Quibus illi rebus elati, & inflati,fortaſſe non continuò, ſed certè, ſi paullum aſſumſerint vetuſtatis, ac roboris, non continebuntur:progredientur longiùs, efferentur. SINGVLARIS homo priuatus, niſi magna ſapientia præditus, vix facilè ſeſe regionibus officij,magnis in fortunis, & copiis continet:nedum iſti,ab Rullo,& Rulli ſimilibus conquiſiti,atque electi coloni, Capuæ,in domicilio ſuperbiæ, atque in ſedibus luxuriæ collocati, non ſtatim conquiſituri ſint aliquid ſceleris, & flagitij. immò verò etiam hoc magis, quàm illi veteres, germanique [c] Campani, quòd in vetere fortuna illos natos,& educatos,nimię tamen rerum omnium copiæ deprauabant. hi ex ſumma egeſtate,in eandem rerum abundantiam traducti, non ſolum copia, verùm etiam inſolentia commouebuntur.

97 Hæc [d] tu, P. Rulle, M. Bruti ſceleris veſtigia,quàm monumenta maiorum ſapientiæ ſequi maluiſti : hæc tu cùm [e] iſtis tuis auctoribus excogitaſti,vt vetera vectigalia venderetis,& expleretis noua. Vrbi Capuam ad certamen dignitatis opponere vis, vt ſub veſtrum ius,iuriſdictionem,poteſtatem, vrbeis, nationes,prouincias, liberos populos, reges, terrarum denique orbem ſubiungeretis [f]: vt, cum omnem pecuniam ex ærario exhauſiſſetis, ex vectigalibus redegiſſetis, ab omnibus regibus,gentibus, imperatoribus noſtris coegiſſetis, tamen omnes vobis pecunias ad nutum veſtrum penderent : vt iidem partim inuidioſos agros à Syllanis poſſeſſoribus,partim deſertos,ac peſtilenteis,à veſtris neceſſariis,à vobiſmetipſis emtos,quanti velletis, populo Rom.induceretis:vt omnia municipia, coloniaſque Italiæ nouis colonis occuparetis : vt quibuſcumque in locis vobis videretur, ac quàm multis videretur, colonias collocaretis.

98 Vt omnem remp. veſtris militibus,veſtris vrbibus, veſtris præſidiis cingeretis,atq; oppreſſam teneretis:vt ipſum Cn.Pompeium, cuius præſidio ſæpiſſimè populus R. contra acerrimos hoſteis, & contra improbiſſimos ciueis victor exſtitit,proſcribere,atque horum conſpectu priuare poſſetis:vt nihil auro & argento violari,nihil numero , & ſuffragiis declarari, nihil [g] elata manu perfringi poſſet, quod non vos oppreſſum , atque ereptum teneretis:vt volitaretis interea per genteis, per regna omnia cum imperio ſummo,cum iudicio infinito,cum omni pecunia:vt veniretis in caſtra Cn. Pompeij , atque ipſa caſtra,ſi commodum vobis eſſet,venderetis:vt interea magiſtratus reliquos,legibus omnibus ſoluti,ſine metu iudiciorum,ſine periculo,petere poſſetis:vt nemo ad populum Rom.vos adducere,nemo producere,non ſenatus cogere, non conſul coercere, non tribunus pleb. retinere poſſit.

a ſe.. ac ſemitas [illegible] viis illis ſuis ... al. ac ſemitas pro viis illis ſuis.*
b L. cum ſuis optimis,atque P. B.
c [illegible] P. LXXXVI.
d PERORATIO.
e L. cum iſtis tuis auctoribus.
f al. ſubiugaretis.*
P. LXXXVI.
g fort. nihil au. & ſacta manu, &c. al. nihil vi ilata & manu. al. nihil velata manu. al. vel lecta manu. al vi & ablata manu. al. vi & ſacta manu. al vi & diſiecta manu. al. violenta manu.*

A 99 Hæc ego vos concupiiſſe [a] pro veſtra ſtultitia,atque intemperantia non miror:ſperaſſe, me conſule, aſſequi poſſe , demiror [b]. NAM cùm omnium conſulum grauis in rep. cuſtodienda cura , ac diligentia debet eſſe, tum eorum maximè, qui [c] non in cunabulis [d], ſed in campo ſunt conſules facti. nulli populo Rom.pro me maiores mei ſpoponderunt:mihi creditum eſt:à me petere quod debeo,me ipſum appellare debetis. Quemad- B modum , cùm petebam, nulli me vobis auctores generis mei commendarunt.ſic,ſi quid deliquero,nullæ ſunt imagines,quæ me à vobis deprecentur.Quare,modo vt vita ſuppetat, quamquam ego ſum is, qui eam poſſim ab iſtorum ſcelere,inſidiiſque defendere : polliceor hoc vobis,Quirites,bona fide:remp.vigilanti homini,non timido:diligenti,non ignauo commiſiſtis.

100 Ego is conſul , qui concionem me- C tuam ? qui tribunos pleb. perhorreſcam ? qui ſæpe, & ſine cauſa tumultuer ? qui timeam ne mihi in carcere habitandum ſit , ſi tribunus pleb. duci iuſſiſſet ? Ego nondum veſtris armis armatus , inſignibúſque ampliſſimis ornatus,imperio,auctoritate, non horrui in hunc locum progredi [e],vobíſque auctoribus improbitati hominis reſiſtere : nunc verear,ne [f] reſp.tantis munita præſidiis,ab iſtis vinci,aut opprimi poſſit? Si antea timuiſſem, D hac concione, hoc populo,certè non vererer. Quis enim vmquam tam ſecunda concione legem Agrariam ſuaſit,quàm ego diſſuaſi? ſi hoc diſſuadere eſt , ac [g] non diſturbare , ac peruertere.

101 Ex quo intelligi,Quirites,poteſt,nihil eſſe tam populare,quam id,quod ego vobis in hunc annum conſul popularis affero, pacem, tranquillitatem,otium. Quæ nobis deſignatis timebatis, ea ne accidere poſſent, conſilio E meo,ac ratione prouiſa ſunt. non modò vos eritis in otio , qui ſemper eſſe volueratis, verùm etiam iſtos, quibus otioſi negotium feciſſemus [h],otioſiſſimos reddam. Etenim illis honores , poteſtates, diuitiæ, ex tumultu, atque ex diſſenſionibus ciuium comparari ſolent : vos, quorum gratia in ſuffragiis conſiſtit, libertas in legibus, honos [i] in iudiciis & æquitate magiſtratus, & res familiares in pace , omni ratione otium tenere debe- F tis.

102 Nam [k],ſi ij,qui propter deſidiam in otio viuunt, tamen in ſua turpi inertia capiunt voluptatem: ſub [l] ipſo otio , quo vos fortunam regitis, ſi hunc ſtatum,quem habetis,eſſe meliorem non ignoratis,non vt quæſitum, ſed vita partum otium tenueritis. Quod ego & [m] concordia , quam mihi conſtitui cum collega, inuitiſſimis iis hominibus quos in conſulatu inimicos eſſe & [n] animis,& corpo- G ris actibus [o] prouidi : omnibus proſpexi ſanè, & reuocaui [p].idem tribunis pleb. denuntiaui,ne quid [q] turbulenti, me conſule , conflarent.Summum & firmiſſimum eſt illud communibus fortunis præſidium, Quirites, vt, quales vos hodierno die maxima concione mihi pro ſalute veſtra præbuiſtis, taleis reliquis [r] temporib.populo Ro.prebeatis.pro certo polliceor hoc vobis,atque cõfirmo,me eſſe perfecturum,vt iam tandem illi,qui hono- H ri inuiderũt meo,tamen vos vniuerſos in conſule deligendo plurimùm vidiſſe fateantur.

a al. concupiſſe.
b Demirari plus eſt quam mirari.* P. B.
c al. qui non in incunab.*
d veſſ qui rebus à maioribus geſtis P. Romano commendantur.*
e lib. vulg. progredi poſſe, vobiſque
f al. ne tantis Reipublicæ munitus præſidiis, ab iſtis vinci aut opprimi poſſim. al. tantis munitus præſidiis, ne Reſpublica ab iſtis vinci aut opprimi poſſit.*
g L. & non
P. LXXXVII.
h L. faceſſimus, otioſiſſ.
i L. honos in iudiciis, & æquitate magiſtratuum , res familiares in pa. c, &c.
k lib. vulg. Nam etſi ij.
l L. ſi ipſo otio,quo
m L. ex concordia.
n L. & animi & corporis acie prouidi, omnibus proſpexi ſanè, & præcaui,
o al. acie. al. actibus.*
p al. præcaui. al. rogaui.*
q L. ne quid.
r L. reliquis temporibus reip. præb.

DE

Digitized by Google

a Hanc breuiſſimam orationẽ M. Tullius ἀποσπασμάτιον legis Agrariæ appellat 2. ad Att. 1. P. B.

DE[a] LEGE AGRARIA, CONTRA PVB. RVLLVM, TRIBVNVM PLEBEM, AD POPVLVM.

ORATIO DECIMASEPTIMA.

SYNOPSIS.

Accuſatus *Cicero à tribunu plebu, quòd Syllanarum aſſignationum poſſeſſoribus gratificaretur, & legi Agrariæ Rulli tam vehementer obſiſteret.* His criminationibus reſpondet *hac oratione Cicero.*

b EXORDIVM. c al. deferunt.

COMMODIVS[b] feciſſent tribuni pleb. Quirites, ſi, quæ apud vos de me detulerunt[c], ea coràm potius, me præſente, dixiſſent. nam & æquitatem veſtræ diſceptationis, & conſuetudinem ſuperiorum, & ius ſuæ poteſtatis retinuiſſent. ſed quoniam adhuc præſens certamen, contentionémque fugerunt: nunc, ſi videtur eis, in meam concionem prodeant, & quò prouocati à me, venire noluerunt, reuocati ſaltem reuertantur.

2 Video quoſdam, Quirites, ſtrepitu ſignificare neſcio quid, & non eoſdem vultus, quos proxima mea concione præbuerunt, in hanc concionem mihi retuliſſe. Quare à vobis, qui nihil de me crediditis, vt eam voluntatem, quam ſemper habuiſtis erga me, retineatis, peto: à vobis autem, quos leuiter immutatos eſſe ſentio, paruam exigui temporis vſuram bonæ de me opinionis poſtulo, vt eã, ſi, quæ dixero, vobis probabo, perpetuò retineatis: ſin aliter, hoc ipſo in loco depoſitam, atque abiectam relinquatis.

d PROPOSITIO. e tribuni ſplebis. f CONFVTATIO.

3 ¶ Completi[d] ſunt animi, auréſque veſtræ, Quirites, me gratificantem ſeptem[e] tyrannis, ceteriſque Syllanarum aſſignationum poſſeſſoribus, Agrariæ legi, & commodis veſtris obſiſtere. ¶ Hæc[f] ſi qui crediderunt, illud priùs crediderint neceſſe eſt, hac lege Agraria, quæ promulgata ſit, adimi Syllanos agros, vobiſque diuidi, aut denique minui priuatorum poſſeſſiones, vt[g] in eas vos deducamini. Si oſtendo, non modò non adimi cuiquam glæbam de Syllanis agris, ſed etiam genus id agrorum, certo capite legis impudentiſſimè confirmari, atque ſanciri: ſi doceo, agris[h] his, qui à Sylla ſunt dati, ſic diligenter Rullum ſua lege conſulere, vt facilè appareat, eam legem, non à veſtrorum commodorum patrono, ſed à Valgij[i] genero eſſe conſcriptam: num quid eſt cauſæ, Quirites, quin illa criminatione, qua in me abſentem vſus eſt, non ſolùm meam, ſed etiam veſtram diligentiam, prudentiámque deſpexerit?

g fort. vt vos in eas ded. P. LXXXVIII. h L. agris his, i Rullo.

4 Caput eſt legis XL. de quo ego conſultò, Quirites, neque apud vos ante feci mentionem, ne aut refricare obductam iam reip. cicatricem viderer, aut aliquid alieniſſimo tempore nouæ diſſenſionis commouere: neque verò nunc ideo diſputabo, quòd hunc ſtatum reip. non magnopere defendendum putem: præſertim qui otij, & concordiæ patronum me in hunc annum reip.[k] profeſſus ſim;

k fort. populo R.

A ſed vt doceam, Rullum poſthac in his ſaltem
tacere rebus, in quibus de ſe, & de ſuis factis
taceri velit.

5 Omnium legum iniquiſſimam, diſſimillimámque legis[a] eſſe arbitror eam, quam L.[b] Flaccus, interrex, de Sylla tulit, *Vt omnia, quæ unque ille feciſſet, eſſent rata.* Nam cùm ceteris in ciuitatibus tyrannis inſtitutis, leges omnes exſtinguantur, atque tollantur, hic reip. tyrannum lege conſtituit. Eſt inuidioſa lex,
B ſicut dixi: verumtamen habet excuſationem. non enim videtur hominis lex eſſe, ſed temporis.

a Legis huius Valeriæ in gratiam Syllæ à L. Flacco latæ, meminit Cicero 1. de legibus. b L. Valerius Flaccus.

6 Quid, ſi eſt hæc multo impudentior? Nam Valeria[c] lege, Corneliiſque[d] legibus eripitur, cùm datur: coniungitur impudens gratificatio cum acerba iniuria: ſed tamen habet in illis legibus ſpem nonnullam ille, cui ademtus eſt: aliquẽ ſcrupulum, cui datus eſt. Rulli cautio eſt hæc, QVÆ POST C. MARIVM
C CN. PAPIRIVM, CONSVLES. Quàm procul à ſuſpicione fugit, quòd eos conſules, qui aduerſarij Syllæ maximè fuerunt, potiſſimum nominauit? Si enim Syllam dictatorem nominaſſet: perſpicuum fore & inuidioſum, arbitratus eſt. Sed quem veſtrùm tam tardo ingenio fore putauit, cui poſt eos conſules, Syllam, dictatorem fuiſſe, in mentem venire non poſſet?

c L. Valerij Flacci interregis. d al. Corneliiſque eripibus cùm eripitur datur. P. B.

7 Quid ergo ait Marianus tribunus pleb.
D qui nos Syllanos in inuidiam rapit? QVÆ POST MARIVM ET CARBONEM, COSS. agros, ædificia, lacus, ſtagna, loca, poſſeſſiones, cælũ, & mare prætermiſit: cetera cõplexus eſt. PVBLICE DATA, ASSIGNATA, VENDITA, CONCESSA SVNT, à quo, Rulle? Poſt[e] Marium & Carbonem, COSS. quis aſſignauit? quis dedit? quis cõceſſit, præter Syllam? EA OMNIA EO IVRE SINT. Quo iure? labefactat videlicet neſcio quid, ni-
E mium acer, nimium vehemens tribunus pleb. Syllana reſcindit. VT[f] QVÆ OPTIMO IVRE PRIVATA SINT. Etiámne meliore, quàm paterna, & auita? meliore.

e L. poſt Marium & Carbonem COS. quis dedit, quis aſſignauit, quis vendidit, quis cõceſſit, præter Syllam. f L. QVO QVAE OPTIMO IVRE PRIVATA SVNT.

8 At hoc Valeria lex non dicit: Corneliæ leges non ſanciunt: Sylla ipſe non poſtulat. Si iſti agri partem aliquam iuris, aliquam ſimilitudinẽ propriȩ poſſeſſionis, aliquã[g] ſpem diuturnitatis attingunt: nemo eſt tã impudẽs iſtorum, quin agi ſecum præclarè arbitretur. Tu verò, Rulle, quid quæris? quod habent, vt
F habeant? quis vetat? vt[h] priuatum? At[i] ita latum eſt, vt melior tui ſoceri fundus Irpinus ſit, ſiue ager Irpinus (totum enim poſſidet)

g al. aliquam ſpeciem diuturn. h al. vt priuatum i al. Sed ita latum eſt,

Digitized by Google

quàm meus paternus, auitúſque fundus Arpinas.

P. LXXXIX.

a *Optimo iure prædia ſūt, quæ optima conditione.*

9 Id enim caues. optimo [a] enim iure ea ſunt profectò prædia, quæ optima conditione ſunt. Libera, meliore iure ſunt, quàm ſerua. Capite hoc, omnia, quæ ſeruiebant, non ſeruient. Soluta, meliore in cauſa ſunt, quàm obligata. Eodem capite obligata omnia, ſi modò Syllana ſunt, liberantur. Immunia, ſi commodiore conditione ſint, quàm illa, quæ penſitant. Ego Tuſculanis pro aqua [b] Crabra vectigal pendam, quia à municipio fundum accepi. ſi à Sylla mihi datus eſſet, Rulli lege non penderem.

b *Crabræ aquæ meminit idem Cicero 16. familiar. 18. adde Frontinum de aquæductib.*

10 Video vos, Quirites, ſicuti res ipſa cogit, commoueri vel legis, vel orationis impudentia: legis, quæ ius melius Syllanis prædiis conſtituat, quàm paternis: orationis, quæ eiuſmodi cauſa inſimulare quemquam audeat, rationes [c] Syllæ nimiùm vehementer defendere. At ſi illa ſolùm ſanciret, quæ à Sylla eſſent data: tacerem: modò ipſe ſe Syllanum eſſe conſiteretur. ſed non modo illis cauet, verùm etiam aliud quoddam genus donationis inducit: & is, qui à me Syllanas poſſeſſiones defendi criminatur, non eas ſolùm ſancit: verùm ipſe nouas aſſignationes inſtituit, & repentinus Sylla nobis exoritur.

c *ſoſ. cum rationes Syllæ.*

11 Nam attendite, quantas conceſſiones agrorum hic noſter obiurgator vno verbo facere conetur. QVÆ DATA, DONATA, CONCESSA, VENDITA. Patior. audio. Quid deinde? POSSESSA. Hæc [d] tribunus pleb. promulgare auſus eſt, vt, quod quiſque poſt Marium & Carbonem, COSS. poſſidet, id eo iure teneret, quo [e] optimo priuatum? etiámne ſi vi eiecit? etiámne ſi clàm, ſi precariò venit in poſſeſſionem? Ergo hac lege ius ciuile, cauſæ poſſeſſionum, prætorum interdicta tollentur.

d *L. Hos tribunus pl.*

e *L. quo quod optimo iure priuatum? etiámne ſi vi deiecit?*

P. B.

12 Non mediocris res, neque paruum ſub hoc verbo furtum, Quirites, latet. Sunt enim multi agri lege Cornelia publicati, nec cuiquam aſſignati, neque venditi, qui à paucis hominibus impudentiſſimè poſſidentur. his cauet, hos defendit, hos priuatos facit: hos, inquam, agros, quos Sylla nemini dedit, Rullus non vobis aſſignare vult, ſed eis condonare, qui poſſident. Cauſam quæro, cur ea, quæ maiores vobis in Italia, Sicilia, duabus Hiſpaniis, Macedonia, Aſia quæſiuerunt, venire [f] patiamini, cùm ea, quæ veſtra ſunt, condonari poſ-

f *L. venire hac lege patiamini.*

A ſeſſoribus eadem lege videatis.

13 Iam, totam legem, intelligetis, cùm ad paucorum dominationem ſcripta ſit, ad Syllanæ aſſignationis rationes eſſe accommodatiſſimam. Nam ſocer huius, vir multùm bonus eſt: neque ego nunc de illius bonitate, ſed [a] de genere impudentiæ diſputo. Ille enim, quod habet, retinere vult: neque ſe Syllanum eſſe diſſimulat. Hic, vt ipſe habeat quod non habet, quæ dubia ſunt, per vos ſan-

a *L. ſed de generi impudétia diſp.* || *Ita emendat Manutius.*

B cire vult: &, cùm plus appetat, quàm ipſe Sylla: quibus [b] ego rebus reſiſto, Syllanas res defendere criminor.

b *L. me, quib ego reb.*

14 Habet agros nonnullos, inquit, ſocer meus deſertos, atque longinquos: vendet eos mea lege, quanti volet. habet incertos, ac nullo iure poſſeſſos: confirmabuntur optimo iure. habet publicos: reddam priuatos. denique eos fundos, quos in agro Caſinati optimos [c], & fructuoſiſſimos continuauit, cùm vſque eò vicinos proſcriberet, quoad oculos [d] conti-

c *L. optimos & fructuoſos, ôtio.*

d *al. oculis.*

C nuando [e], ex multis prædiis vnam fundi regionem, formámque perfecerit: quos nunc cum aliquo metu tenet, ſine vlla cura poſſidebit.

e *Continuare oculos, eſt cōtendere longiſſimè.*

15 ¶ Et [f] quoniam, qua de cauſa, & quorum cauſa ille hoc promulgauit, oſtendit: doceat ipſe, num ego quem poſſeſſorem defendam, cùm Agrariæ legi reſiſto. Siluam Scantiam vendis: teſp. [g] poſſidet: defendo Campa-

f *PERORATIO.*

P. XC.

g *L. populus R. poſſidet.*

D num agrum, diuidis: vos eſtis in poſſeſſione: non cedo. Deinde Italiæ, Siciliæ, ceterarúmque prouinciarum poſſeſſiones, venaleis, ac proſcriptas hac lege video: veſtra ſunt prædia, veſtræ poſſeſſiones. reſiſtam, atque repugnabo: neque patiar, à quoquam populum Romanum de ſuis poſſeſſionibus, me conſule, demoueri [h]: præſertim cùm vobis nihil quæratur.

h *lib. vet. dimoueri.*

16 Hoc enim vos in errore verſari diutiùs

E non oportet. Num quis veſtrûm ad vim, ad facinus, ad cædem accommodatus eſt? nemo. Atqui ei generi hominum, mihi credite, Campanus ager, & præclara illa Capua ſeruatur: exercitus contra vos, contra libertatem veſtram, contra Cn. Pompeium conſtituitur: contra hanc vrbem, Capua: contra vos, manus hominum audaciſſimorum: contra Cn. Pompeium, decem duces comparantur. Veniant coràm, &, quoniam me in veſtram concionem, vobis flagitantibus, conuocauerunt, differant.

PRO

Digitized by Google

PRO C. RABIRIO PERDVELLIONIS[a] REO, AD QVIRITES.

a Cicero in Oratore. Ius omne retinen dæ maieſtatis Rabirij cauſa continebatur. Ergo in omni genere amplificationis exarſimus. Ad de eundem in Piſonem.

ORATIO DECIMAOCTAVA.

SYNOPSIS.

Quæſtio. *An Rabirius à crimine perduellionis ſit abſoluendus.* Accuſator. *T. Labienus pleb. cuius patruus Q. Labienus cum L. Apuleio Saturnino (hic vt Glauciam Conſulem faceret, Memmium conſularem virum candidatu interfecerat, quo nomine Conſules ex S.C. armati Saturninum perſequuntur. E Capitolio, vbi confugerat, Saturninus, cum ſe de publica deſcendiſſet in curiam, vt ciuili more cauſa tractaretur, lapidibus eſt obrutus. Glauciæ fracta ceruix: Labienus caſus: caput Saturnino per ludibrium à Rabirio per conuiuia circumlatum) interfectus.* Reus *C. Rabirius.* Patronus Rabirij *Cicero.* Acta *(quòd perduellionis cauſa eſſet) ad populum, Comitiis Centuriatis Anno vrbis 690.* Euentus, *Metellus Celer, Prætor, & Augur, aſtu vexillo à Ianiculo remoto, populi ſcitum, qui in campo Centuriatim iudicabat, irritum fecit. Nec T. Labienus accuſator eam quæſtionem inſtaurare alio die curauit.*

P. B.
b EXORDIVM.

ETSI[b], Quirites, non eſt meæ conſuetudinis, initio dicendi rationem reddere, qua de cauſa quemque defendam, propterea quòd cum omnibus ciuibus in eorum periculis ſemper ſatis iuſtam mihi cauſam neceſſitudinis eſſe duxi: tamen in hac defenſione capitis, famæ, fortunarum[c] omnium C.[d] Rabirij, proponenda ratio videtur eſſe officij mei: propterea quòd, quæ iuſtiſſima mihi cauſa ad hunc defendendum eſſe viſa eſt, eadem vobis ad abſoluendum debet videri.

c L. fortunarúmque omnium.
d C. R.

2 Nam me cùm amicitiæ vetuſtas, tum[e] dignitas hominis, tum ratio humanitatis, tũ meæ vitæ perpetua conſuetudo, ad C. Rabiriũ defendendum eſt[f] adhortata: tum verò, vt id ſtudioſiſſimè facerẽ, ſalus reip. cõſulare officiũ, conſulatus deniq; ipſe, mihi vnà vobiſcũ cum ſalute reip. commendatus, coegit. Non enim C. Rabirium culpa delicti, non inuidia, vitæque turpitudo, non denique veteres iuſtę, grauéſque inimicitiæ ciuium, in diſcrimẽ capitis vocauerunt: ſed vt illud ſummum auxilium[g] maieſtatis, atque imperij, quod nobis à maioribus eſt traditum, de rep. tolleretur: vt nihil poſt hac auctoritas ſenatus, nihil conſulare imperium, nihil conſenſio bonorum cõtra peſtem, ac perniciem ciuitatis valeret: idcirco in his rebus euertendis vnius hominis ſenectus, infirmitas, ſolitudóque tentata eſt.

e L. cum dignitas hominis, cùm ratio humanitatis, cum meæ
f L. eſt hortata:
g Id Senatuſconſulto, exigenti tempore neceſſitate conſtituebatur, vt darent operam conſules ne quid detrimenti Reſpublica pateretur.

P. XCI.
h Conſulis ſtius.

3 Quamobrem, ſi eſt boni[h] conſulis, cùm cuncta auxilia reip. labefactari, conuelliq; videat, ferre opem patriæ, ſuccurrere ſaluti fortuniſq; communibus, implorare ciuiũ fidem, ſuam ſalutẽ poſteriorẽ ſalute communi ducere: eſt etiam bonorum, & fortium ciuium, qualeis vos omnib. reip. temporib. extitiſtis, intercludere omneis ſeditionum vias, munire præſidia reip. ſummum[i] in conſulibus imperium, ſummum in ſenatu conſilium, putare: ea qui ſecutus ſit, laude potiùs, & honore, quàm pœna, & ſupplicio dignum iudicare[k].

i L. ſummum eſſe in conſ.
k lib. vulg. iudicari, emendaui.

4 Quamobrem labor in hoc defendendo, præcipuè meus eſt: ſtudium verò conſeruandi hominis, commune mihi vobiſcum eſſe debebit. Sic enim exiſtimare debetis, Quirites, poſt hominum memoriam rem[l] nullam maiorem, magis periculoſam, magis ab omnib. vobis prouidendam, neque à tribuno pleb. ſu-

l Nullam rem

A ſceptam neque à conſule defenſam, neque ad populum Ro. eſſe delatam. agitur enim nihil aliud in hac cauſa, Quirites quàm vt nullum ſit poſt hac in rep. publicum conſilium, nulla bonorum conſenſio contra improborum furorem, & audaciam: nullum extremis reipub. temporibus perfugium, & præſidium ſalutis.

5 Quæ cùm ita ſint, primum, quod in tanta dimicatione capitis, famæ, fortunarúmque omnium fieri neceſſe eſt, ab Ioue Optimo[a]
B Max. cæteriſque diis, deabúſque immortalibus, quorum ope, & auxilio, multo magis hęc reſp. quàm ratione hominum, & conſilio gubernatur, pacem, ac veniam peto: precorque ab iis, vt hodiernum diem, & ad huius ſalutem conſeruandam, & ad remp. conſtituendam, illuxiſſe patiantur. Deinde vos, Quirites, quorum poteſtas proximè ad deorum immortalium numen accedit, oro atque obſecro, quoniam vno tempore vita C. Rabirij,
C hominis miſerrimi, atque innocentiſſimi, ſalus reipub. veſtris manibus, ſuffragiis que permittitur, adhibeatis in hominis fortunis miſericordiã, in reip. ſalute ſapientiã, quã ſoletis.

a I. O. OPT. MAX.

6 ¶ Nunc[b], quoniam, T. Labiene, diligentiæ meæ, temporis anguſtiis obſtitiſti, meque ex comparato, & conſtituto ſpatio defenſionis in ſemihoræ[c] curriculum[d] coegiſti, parebitur: &, quod iniquiſſimum eſt, accuſatoris conditioni: &, quod miſerrimum, inimici poteſtati.
D Quamquam in hac præſcriptione ſemihoræ, patroni mihi parteis reliquiſti, conſulis ademiſti: propterea quòd ad defendendum propemodum ſatis[e] erit hoc mihi temporis, verùm ad conquerendum parum.

b DISTRIBVTIO.
c videtur in perduell. onis iudicio, poteſta. ẽ habuiſſe accuſator præſcribend. em poris reo defendendi.
P. B.
d L. circulum coeg.
e L. ſatis erit hoc mihi temporis ad conquerendũ parum

7 ¶ Niſi[f] fortè *de locis religioſis, ac de*[g] *lucis*, quos ab hoc violatos eſſe dixiſti, plurib. verbis tibi reſpõdendũ putas. Quo in crimine nihil eſt vnquã abs te dictũ, niſi à C. Macro obiectũ eſſe crimen id C. Rabirio. In quo ego demiror, meminiſſe te, quid obiecerit C. Rabirio
E Macer inimicus: oblitũ eſſe quid æqui, & iurati iudices iudicarint. *An de peculatu*[h] facto, an de tabulario[i] incenſo, lõga oratio eſt exprimenda[k]? quo in crimine propinquus[l] C. Rabirij iudicio clariſſimo C. Curtius pro virtute ſua eſt honeſtiſſimè liberatus: ipſe verò Rabirius non modò in iudicium horum criminum, ſed ne in tenuiſſimam quidem ſuſpicionem verbo eſt vnquã vocatus.

f CONFVTATIO criminũ quæ obiecta Rabirio.
g al. delubris, ita Victorius.
h al. peculatu, ac de tabulario &c.
i Tabularium locus in quo tabulæ, acta, literæ publicæ aſſeruãtur: qualia tabularia Romæ in foro multa.
k expromẽda?
l L. propinquus C. Rabirij, C. Curtius iudicio clariſſimo pro vir. in Piſonem.

Digitized by Google

A 8 An *de ſororis filio* diligentiùs reſpondendum [a] eſt? quem ab hoc necatum eſſe dixiſti, cum ad iudicij moram familiaris funeris excuſatio quæreretur. Quid enim eſt tam veriſimile, quàm cariorem huic ſororis maritum, quàm ſororis filium fuiſſe? atque ita cariorē, vt alter vita crudeliſſimè priuaretur, cum alteri ad prolationem iudicis biduùm quæreretur? *An de ſeruis alienis contra legem* [b] *Fabiam retentis, aut de ciuibus Romanis contra legem* [c] *Porciā verberatis*, aut necatis, plura dicenda ſunt, cū B tanto ſtudio C. Rabirius totius Apuliç, ſingulari voluntate Campaniæ [d] vicinitatis ornetur? cúmque ad eius propulſandum periculum non modo homines, ſed prope regiones ipſæ conuenerint: aliquanto etiam latius excitatæ, quàm ipſius vicinitatis nomen, ac termini poſtulabant? Nam quid ego ad id longā orationem comparem, quod eſt in eâdem multæ irrogatione perſcriptum [e], hunc nec ſuæ, nec alienæ pudicitiæ pepercisse? C

a L. reſpondēdum eſt, quem ab hoc necatum eſſe dixi cum ad iud. m. f. f. exc. quæreretur?

P. XCII.

b Legem Fabiam de plagiariis intelligit cuius titulus in lure.

c de lege Porcia vide plura infra.

d al. Campanæ.

e al. præſcriptum, id eſt, ante ſcriptū.

9 Quin etiam ſuſpicor, eo mihi ſemihoram à Labieno præſtitutā eſſe, vt ne plura de pudicitia dicerē. Ergo ad hæc crimina, quæ patroni diligentiā deſiderant, intelligis mihi ſemihorā iſtā nimium longā fuiſſe. Illā alterā partē de nece Saturnini, nimis exiguam, atq; anguſtā eſſe voluiſti: quę nō oratoris ingeniū, ſed conſulis auxilium implorat, & flagitat.

f DIGRESSIO.

10 ¶ Nam [f] de perduellionis iudicio, quod à me ſublatū eſſe criminari ſoles, meū crimē D eſt, non Rabirij. Quod vtinam, Quirites, ego id aut primus, aut ſolus ex hac rep. ſuſtuliſſe: vtinam quod ille crimen eſſe vult, proprium teſtimonium meæ laudis eſſet. Quid enim optari poteſt, quod ego mallem, quā me in cōſulatu meo carnificem de foro, crucem de campo ſuſtuliſſe? SED ISTA laus primū eſt maiorum noſtrorum, Quirites, qui, expulſis [g] regibus nullum in libero populo veſtigium E crudelitatis regiæ retinuerunt: deinde multorum virorum fortium, qui veſtram libertatē [h] non acerbitate ſuppliciorum infeſtam, ſed lenitate legum munitam eſſe voluerunt.

g Regibus verbe expulſis nullum regiæ crudelitatis veſtigium in populo eſſe voluerunt.

h Libertas nō P. R. acerbitate ſuppliciorū, ſed lenitate legū munitēda.

11 Quamobrem vter noſtrûm tandem, Labiene, popularis eſt? túne, qui ciuibus Romanis in concione ipſa carnificem, qui vincla [i] adhiberi putas oportere: qui in [k] campo Martio, comitiis centuriatis, auſpicato in loco, crucem [l] ad ciuium ſupplicium defigi, & cōſtitui F iubes: an ego, qui funeſtari concionē contagione [m] carnificis veto? qui expiandum forū populi R. ab illis nefariis ſceleris veſtigiis eſſe dico? qui caſtam concionem, ſanctū campū, inuiolatū corpus omnium ciuiū Ro. integrum ius libertatis defendo, ſeruari oportere?

i al. vincula.

k Comitiis cēturiatis in cāpo Martio auſpicato loco.

l Cruces publicas in locis defixas dixi in Verrina.

m Ne carnifex in concione quemquā attingat.

12 Popularis verò tribunus pl. cuſtos, defenſórque iuris, & libertatis. Porcia [n] lex virgas ab omnium ciuium R. corpore amouit [o]: hic miſericors flagella retulit. Porcia lex liG bertatem ciuium lictori eripuit: Labienus, homo popularis, carnifici tradidit. C. Gracchus legem tulit, *Ne de capite ciuium Ro. iniuſſu veſtro iudicaretur*: hic popularis à duumuiris, iniuſſu veſtro, nō iudicari de ciue R. ſed indicta cauſa ciuem Rom. capitis condemnari coegit.

n Legis Porciæ meminit idem Cicero *Verrina de ſuppliciis*. Saluſtius in *Catilinario*. Liuius: Porcia lex inquit, pro tergo ciuium lata, graui pœna ſi quis verberaſſet, necaſſetve ciuē Romanū ſanxit. Valeria enim nihil vltra, quàm improbe factum adiecerat.

o al. remouit.

13 Tu mihi etiam legis Porciæ, tu C. Gracchi, tu horum libertatis, tu cuiuſquam denique hominis popularis mentionem facis, qui H non modò ſuppliciis inuſitatis, ſed etiam verborum inaudita crudelitate, violare libertatem huius populi, tentare manſuetudinem, commutare diſciplinam conatus es [a]? Namque hæc tua, quæ te hominem clementem, popularémque delectant, I [b] *lictor*[c], *colliga manus*: quæ non modò huius libertatis, manſuetudiniſque non ſunt, ſed ne Romuli quidem, aut Numæ Pompilij: ſed Tarquinij [d], ſuperbiſſimi atque crudeliſſimi regis iſta ſunt cruciatus carmina [e], quæ tu, homo lenis, ac popularis, libentiſſime commemoras. *Capur obnubito. arbori infelici* [f] *ſuſpendito* [g]. Quæ verba, Quirites, iampridem in hac rep. non ſolùm tenebris vetuſtatis, verum etiam luce libertatis oppreſſa ſunt.

a L. Namque hæc tua ſunt, hæc te hom.

b al. delectant, Lictor, coll.

§ ſimilis formula apud Liuium 1. & 8.

c Lictorem à ligando dici hinc colligit Nonius c. 1. in *Lictore* 257.

P. XCIII.

& carnificis officium ſta f. actum. Idem quoque putat Valerius Rufus à *de rebus per epiſtolam quæſitis* apud 12 *Geli* 3: quāquam ibidem Tiro Tullius, M Ciceronis libertus, lictorem à limo: vel à licio dictū ſcripſit. Licio enim, ſcu limo, qui magiſtratibus præminiſtrabant, cincti erant, plura vide apud Gell. d. loco. Quid autē lictum, dixi ad *Feſtum in Licio* & § t. *inſt. de oblig. quæ ex delicto*: & *ad leges xij. tabularum tit. de furtis*.

d *forte legendū* Tulli Hoſtilij. *Vide Liuiū* 1.

e Sic apud Liuium: Lex horrendi carminis.

f Arbores infelices, ſicut atra, quæque baccam nigram, nigroſque fru tus ferunt, a. ſtilum. Macro. 3.

g Citauit à Nonio P. 8. *ſuſpenſum* 4. 6.

14 An vero, ſi actio iſta popularis eſſet, &, ſi vllam partem æquitatis haberet, aut iuris, C. Gracchus eam reliquiſſet? Scilicet tibi grauiorem dolorem patrui tui mors attulit, quā C. Graccho, fratris: & tibi acerbior [h] eius patrui mors eſt, quem numquam vidiſti, quàm illi, eius fratris, qui cum concordiſſime vixerat: & ſimilis viri tu vlciſceris patrui mortē, C atque ille perſequeretur fratris ſui, ſi iſta ratione agere voluiſſet: & par deſideriū ſui reliquit apud populum Rom. Labienus iſte, patruus veſter, quiſquis fuit, ac Ti. Gracchus reliquerat? An pietas tua maior, quā Gracchi? an animus? an conſiliū? an opes? an auctoritas? an eloquentia? quæ ſi in illo minima fuiſſent: tamen pre tuis facultatib. maxima putarētur.

h al. acerbior patrui mors eſt.

15 Cum verò his rebus omnibus C. Gracchus omneis vicerit, quantum interuallum D tandem inter te, atq; illum interiectū putas? Sed moreretur prius acerbiſſima morte millies Gracchus, quàm in eius cōcione carnifex conſiſteret: quem non modò foro, ſed etiam cælo [i] hoc, ac ſpiritu cenſoriæ leges, atq; vrbis domicilio carere voluerunt. Hic ſe popularem dicere audet, me alienum à commodis veſtris: cùm iſte omneis & ſuppliciorum, & verborum [k] acerbitates, non ex memoria veE ſtra, ac patrum veſtrorum, ſed ex annalium monumentis, atque ex regum commentariis conquiſierit: ego omnibus meis opibus, omnibus conſiliis, omnibus dictis, atque factis repugnarim, & reſtiterim crudelitati? Niſi forte hanc conditionem nobis eſſe vultis, quàm ſerui, ſi libertatis ſpem propoſitam non haberent, ferre nullo modo poſſent.

i al. hoc cælo, ac ſp.

k al. verberum acerb.

16 MISERA eſt ignominia iudiciorum publicorum, miſera mulctat o bonorum, miſerum exſulium [l]: ſed tamen in omni calamitaF te retinetur aliquod veſtigiū libertatis. mors denique ſi proponitur, in libertate moriamur. carnifex verò, & obductio [m] capitis, & nomen ipſum crucis, abſit non modò à corpore ciuium Romanorum, ſed etiam à cogitatione, oculis, auribus. Harum enim omniū rerum non ſolùm euentus, atque perpeſſio, ſed etiam conditio [n], exſpectatio, mentio ip à denique, indigna ciue Romano, atque homine libero eſt. An verò ſeruos noſtros horum G ſuppliciorum omnium metu, dominorum benignitas vna [o] vindicta liberauit [p]: nos à verberibus, ab vnco, à crucis denique terrore, neque res geſtæ, neque acta ætas, neque noſtri honores vindicabunt?

l al. exſilium.

m L. obnuptio capitis, & ita Păiagathius & Mercer. Nam Ī. dixit obnubit.

n ſoro. conditio, i. d eſt denunciatio.

o Vide tit. ff. & C. de manumiſſ. vindicta.

p L. liberabit.

17 Quamobrem fateor, atq; etiā, T. Labiene, profiteor, & præ me fero, te ex illa crudeli, importuna, non tribunitia actione, ſed regia, meo cōſilio, virtute, auctoritate eſſe depulſū. H Qua tu in actione, quamquā omnia exempla maiorum, omneis leges, omnem auctoritatē ſenatus, omneis religiones atque auſpiciorum publica iura neglexiſti: tamen à me hæc in hoc

Digitized by Google

hoc tam exiguo meo tempore non audies. liberum tempus nobis dabitur ad iſtam diſceptationem.

18 ¶ Nunc de Saturnini crimine, ac [b] de clariſſimi patrui tui morte dicemus. *Arguit occiſum eſſe à C. Rabirio L. Saturninum*: & id C. Rabirius multorum teſtimoniis, Q. Hortenſio copioſiſſimè defendente, antea falſum eſſe docuit. Ego autem, ſi mihi eſſet integrum, ſuſciperem hoc crimen, agnoſcerem, confiterer. Vtinam hanc mihi facultatem cauſa concederet, vt poſſem hoc prædicare, C. Rabirij manu L. Saturninum hoſtem populi R. interfectum. Nihil me clamor [d] iſte commouet, ſed conſolatur, cùm indicat eſſe quoſdam ciueis imperitos, ſed non multos. numquam, mihi credite, populus Ro. hic, qui ſilet, conſulem me feciſſet, ſi veſtro clamore perturbatum [e] iri arbitraretur. Quanto iam leuior [f] eſt aclamatio! quin continetis vocem indicem ſtultitiæ veſtræ, teſtem paucitatis?

19 Libenter, inquam, confiterer, ſi verè poſſem, aut etiam ſi mihi eſſet integrum, C. Rabirij manu L. Saturninum eſſe occiſum: & id facinus, pulcherrimum [g] eſſe arbitrarer: ſed quoniam id facere non poſſum, confitebor id, quod ad laudem minus valebit, ad crimen non minus. Confiteor, interficiendi Saturnini cauſa, C. Rabirium arma cepiſſe. Quid eſt, Labiene? quam à me grauiorem confeſſionem, aut quod in hunc maius crimen exſpectas? Niſi verò intereſſe aliquid putas inter eum qui hominem occidit, & eum, qui [h] cum telo occidendi hominis cauſa fuit. Si interfici Saturninum nefas fuit: arma ſumta eſſe contra Saturninum, ſine ſcelere non poſſunt. ſi arma iure ſumta concedis: interfectum [i] iure concedas neceſſe eſt.

Paucula [k] quædam deeſſe videntur.

20 Fit S. C. vt C. Marius [l], L. Valerius, conſules, adhiberent tribunos pl. & prætores, quos eis videretur: operamque darent, vt imperium populi Ro. maieſtaſque conſeruaretur. Adhibent omnes tribunos [m] pl. præter [n] Saturninum, præter Glauciam [o]: *qui* [p] *rempub. ſaluam eſſe vellent, arma capere, & ſe ſequi iubent.* Parent omnes. ex ædificiis, armamentariiſque publicis arma populo Ro. C. Mario conſule diſtribuente, dantur. Hic iam, vt omittam cetera, de te ipſo, Labiene, quæro: cùm Saturninus, capitolium [q] teneret, armatus eſſet vnà C. Glaucia, C. Saufeius, etiam ille ex compedib. atque [r] ergaſtulo Gracchus: addam (quoniam ita vis) eodem Q. Labienum, patruum tuum: in foro autem C. Marius, & L. Valerius Flaccus, COSS. poſt [s] cũctus ſenatus, atque ille ſenatus, quem etiam vos ipſi, qui nos Patres conſcriptos, qui nunc ſunt, in inuidiam vocatis, quò faciliùs de hoc ſenatu detrahere poſſitis, laudare conſueuiſtis: cùm equeſter ordo: at quorum equitum Romanorum, dij immortales! patrum noſtrorum, atque eius ætatis, quæ [t] tum magnam partem reip. atque omnem dignitatem iudiciorum tenebat: cùm omnes omnium ordinum homines, qui in ſalute reip. ſalutem ſuam repoſitam eſſe arbitrabantur, arma cepiſſent: quid tandem C. Rabirio faciendum fuit?

21 De te ipſo, inquam, Labiene, quæro: cùm *ad* [u] *arma* conſules ex S. C. *vocaſſent*: cùm armatus M. [x] Æmilius [y], princeps Senatus, in comitio conſtitiſſet: qui, cùm ingredi vix poſſet, non ad inſequendum ſibi tarditatem pedum, ſed ad fugiendum, impedimento fore putabat: cùm deniq; Q. [a] Scæuola, confectus ſenectute, præpeditus morbo, mancus, & membris omnibus captus, ac debilis, haſtili nixus, & animi vim, & infirmitatem corporis oſtenderet: cùm L. Metellus, Ser. Galba, C. Serranus, P. Rutilius, C. Fimbria, Q. Catulus, omneſq; qui tum erant, conſulares, pro ſalute communi arma cepiſſent: cum omnes prætores, cuncta nobilitas, ac iuuentus accurreret, C. & L. Domitius, L. Craſſus, Q. Mucius, C. Claudius, M. Druſus: cùm omnes Octauij, Metelli, Iulij, Caſſij, Catones, Pompeij: cùm L. Philippus, L. Scipio, cùm M. Lepidus, cùm D. Brutus, cum hic ipſe P. Seruilius, quo tu imperatore, Labiene, meruiſti: cùm hic Q. Catulus, admodum tum adoleſcens, cum hic C. Curio. cum deniq; omnes clariſſimi viri cum conſulibus eſſent: quid tandem C. Rabirium conuenit? vtrùm incluſum, atq; abditum latère in occulto, atq; ignauiam ſuam tenebrarum, ac parietum cuſtodiis tegere: an in capitolium pergere, atq; ibi ſe cum tuo patruo, & ceteris, ad mortem, propter vitæ turpitudinem, confugientibus, congregare? an cum Mario, Scauro, Catulo, Metello, Scæuola [b], cum bonis denique omnibus coire non modo ſalutis, verùm etiam periculi ſocietatem?

22 Tu denique, Labiene, quid faceres tali in re, ac tempore? cùm ignauiæ ratio te in fugã, atq, in latebras impelleret: improbitas, & furor L. Saturnini in capitolium arceſſeret, conſules ad patriæ ſalutem, ac libertatẽ vocarent: quam tandem auctoritatem, quam vocem, cuius ſectam ſequi, cuius imperio parère potiſſimùm velles? Patruus, inquit, meus cum Saturnino fuit. Quid pater? qui cum? quid propinqui veſtri, equites Romani? quid omnis præfectura, regio, vicinitas veſtra? quid ager Picenus vniuerſus, vtrùm tribunitium furorem, an conſularem auctoritatem ſecutus eſt?

23 Equidem hoc affirmo, quod tu nunc de patruo prædicas, neminem vnquam adhuc de ſeſe eſſe confeſſum. nemo [d] eſt vnquã inuentus tam profligatus, tã perditus, tam ab omni non modo honeſtate, ſed etiã ſimulatione honeſtatis relictus, qui ſe in Capitolio fuiſſe cum Saturnino fateretur. At fuit veſter patruus. Fuerit: & fuerit nulla deſperatione rerũ ſuarum, nullis domeſticis vulneribus coactus: induxerit eũ L. Saturnini familiaritas, vt amicitiam patriæ preponeret. idcircone oportuit C. Rabirium deſciſcere à republica? non comparère in illa armata multitudine bonorum? conſulum voci, atque imperio non obedire?

24 Atqui videmus, hæc in rerum natura tria fuiſſe: vt aut cum Saturnino eſſet, aut cum bonis, aut lateret. Latère, mortis erat inſtar turpiſſimæ: cum Saturnino eſſe, furoris, & ſceleris: virtus, & honeſtas, & pudor cum conſulib. eſſe cogebat. Hoc tu igitur in crimen vocas, quod cum iis fuerit C. Rabirius, quos amentiſſimus fuiſſet, ſi oppugnaſſet: turpiſſimus, ſi [e] reliquiſſet? At C. Decianus [f], de quo tu ſæpe commemoras, quia, cùm hominem omnibus inſignem notis turpitudinis, P. Furium, accuſaret, ſummo ſtudio bonorum omnium, queri [g] eſt auſus in concione de morte Saturnini, condemnatus eſt: & Sex. Titius, quod habuit imaginem L. Saturnini domi ſuæ, condemnatus eſt. *Statuerunt equites Romani illo iudicio, im-*

a CONFIRMATIO.

b L. ac de clariſſimi viri, patrui tui, m. c. de Saturnini ſeditione & morte vide epitom. Liuij 69 Appian. 1. ciuil. Plutar. in Mario: 3. Florũ 16. Plin. c. 67. & 73. de viris illuſtrib. 2. Valer. 5. Oroſ. 5.

d Apoſtrophe ad quoſdam in concione clamãtes: quã mox ſequitur contraria populi acclamatio.

P. X C I V.

e v. c. perturbaturi

f al. leuior

g Seditioſi necem, facinus pulcherrimum appellat.

h dixi plura ad l. [illegible] Corn. de ſicar.

i L. iure interfectũ, côc.

k Pantagath. nihil deeſſe putat.

l Vide 3 Valer. 3.

m Turnebus omnes prætores præter Glauciam ſa. cit Catilinaria 3.

n L. præter Saturninum: omneis prætores, præter Glauciam:

o Hac formula in rebus repentinis Conſul vtebatur. ſimilis eſt in Corneliana apud Aſconium, L. 4 & 22 & Cicer. 4 Tuſculana in Piſon. & pro Seſtio 2 Plutarc. Gracchis.

P. B.

p Glauciæ meminit in oratione pro Rabirio poſthumo, & in Bruto: ſed & Valer. 3. c. 2.

q al. Capitolium teneret armatus, eſſet vna C. Gl

r L. atque ex ergaſtulo

ſ al. poſt eos cunctus ſenatus

t al. qui

u Ad arma vocare formula fuit veteribus vſitata. ſic infrà ad arma ire.

x v. c. M. Æmilius.

y M. Æmilius Scaurus, vide 3. Valer. 2.

a al. Q. Scæuola, c.

P. X C V.

b L. Scæuola

c L. Quid pater qui cum? quid propinqui veſtri, equites R. quid o. p. r. c. vic. veſtra: quid ager Pic.

d L. nemo eſt inquã inuent.

P. B.

e L. reliquiſſet

f vide 8. Valer. 1. vbi de damnatis agit: adde Ciceronem pro L. Flacco.

g Saturnini interfecti magnum odium apud Romanos.

Digitized by Google

improbum ciuem eſſe, & non retinendum in ciuitate, qui hominis hoſtilem in modum ſeditioſi, imagine aut mortem eius honeſtaret, aut deſideria imperitorum miſericordia commoueret, aut ſuam ſignificaret imitandæ improbitatis voluntatem.

25 Itaque mihi mirum videtur, vnde hanc tu, Labiene, imaginem, quam habes, inueneris. nam Sex. [a] Titio damnato, qui iſtam habere auderet, inuentus eſt nemo. Quod ſi tu audiſſes, aut ſi per ætatem ſcire potuiſſes: nunquam profectò iſtam imaginem, quæ domi poſita, peſtem, atque [b] exſulium Sex. Titio attuliſſet, in roſtra, atque in concionem attuliſſes, nec tuas vnquam rationes ad eos ſcopulos appuliſſes, ad quos Sex. Titij afflictam nauem, & in quibus C. Deciani naufragium fortunarum videres. Sed in his rebus omnibus imprudentia laberis. cauſam enim ſuſcepiſti antiquiorem memoria tua: quæ cauſa antè mortua eſt, quàm tu natus eſſes. qua in cauſa tute profectò fuiſſes, ſi per ætatem eſſe potuiſſes, eam cauſam in iudicium vocas.

a Meminit Valerius 8. c. 1.

b *al.* atque exſilium

P. XCVI.

26 An non intelligis, primum quos homines, & qualeis viros mortuos ſummi ſceleris arguas? deinde quot ex iis, qui viuunt, eodem crimine in ſummum capitis periculum arceſſas? Nam ſi C. Rabirius fraudem capitalem admiſit, quòd arma cõtra L. Saturninum tulit: huic quidem afferet aliquam deprecationem periculi ætas illa, qua [c] tum fuit: Q. verò Catulum, patrem huius, in quo ſumma ſapientia, eximia virtus, ſingularis humanitas fuit: M. Scaurum, illa grauitate, illo conſilio, illa prudentia, duos Mucios, L. Craſſum, M. Antoniũ, qui tum extra vrbem cum præſidio fuit: quorum in hac ciuitate longè maxima conſilia, atque ingenia fuerunt: ceteros pari dignitate præditos, cuſtodes, gubernatoreſque reipublicæ, quemadmodum mortuos defendemus?

c *al.* in qua tum fuit.

27 Quid de illis honeſtiſſimis viris, atque optimis ciuibus, equibus Romanis dicemus, qui tum vnà cum ſenatu ſalutem reipublicæ defenderunt? quid de tribunis [d] ærariis?, ceterorumque ordinum omnium hominibus, qui tum arma pro communi libertate ceperunt? Sed quid ego de iis omnibus, qui conſulari imperio paruerunt, loquor? de [e] ipſorũ COSS. fama quid futurum eſt? L. Flaccum, hominem cùm ſemper in republica, tum in magiſtratibus gerendis; in ſacerdotio, cæremoniiſque, quibus præerat, diligentiſſimum, nefarij ſceleris, ac [f] parricidij mortuum condemnabimus? adiungemus ad hanc legem ignominiamque mortis, etiam C. Marij nomen? C. Marium, quem verè patrem patrię, parentem, inquam, veſtræ libertatis, atque huiuſce reipublicæ poſſumus dicere, ſceleris, [g] ac parricidij nefarij mortuum condemnabimus?

d Tribuni ærarij, quibus militaris pecunia attributa.

e *fort.* ipſorũ conſulum fama quid futurum eſt?

f L. ac parricidij

g L. ſceleris, ac parricidij P. B.

28 Etenim, ſi C. Rabirio, quòd *iit ad arma*, crucem T. Labienus in campo Martio defigendam putauit: quod tandem excogitabitur in eum ſupplicium, qui vocauit? Ac, ſi fides
A
[a] Saturnino data eſt, quod abs te ſæpiſſimè dicitur: non eam C. Rabirius, ſed C. Marius dedit: idemque violauit, ſi in fide non ſtetit. Quæ fides, Labiene, qui potuit ſine ſenatuſconſulto dari? Adeóne hoſpes huiuſce vrbis, adeóne ignarus es diſciplinæ, conſuetudiniſque noſtræ, vt hæc neſcias? vt peregrinari in aliena ciuitate, non in tua magiſtratum gerere videare?

a vide Plutarchum, Mario: Appianũ 1. ciuil.

29 Quid iam iſta C. Mario, inquit, nocere
B
poſſunt [b]? quoniam ſenſu, & vita caret. Itane verò? tantis in laboribus C. Marius, periculiſque vixiſſet, ſi nihil longiùs, quàm vitæ termini poſtulabant, ſpe, atque animo de ſe, & gloria ſua cogitaſſet? At credo, cum innumerabileis hoſtium copias in Italia fudiſſet, atque obſidione rempublicam liberaſſet, omnia ſua ſecũ vnà moritura arbitrabatur. Non eſt ita, Quirites: neque quiſquam noſtrûm in reipublicæ periculis cum laude, ac virtute
C
verſatur, quin ſpe poſteritatis, fructuque ducatur. Itaque cum multis alijs de cauſis virorum *bonorum mentes diuinæ* [c] *mihi, atque æternæ* [d] *videntur eſſe, tum maximè quòd optimi, & ſapientiſſimi cuiuſque animus ita præſentit in poſterum, vt nihil, niſi ſempiternum ſpectare videatur.*

b *al.* poſſunt quoniam ſenſu & vita caret?

c Mentes hominum diuinæ & ſempiternæ.

d Locus de immortalitate animorũ.

30 Quapropter equidem & C. Marij, & ceterorum virorum, ſapientiſſimorum, ac fortiſſimorum ciuium, menteis, quæ mihi videntur ex hominum vita ad deorum religionem [e], & ſanctimoniam demigraſſe, teſtor,
D
me pro illorum fama, gloria, memoria, non ſecus, ac pro patriis fanis, atque delubris propugnandum putare: ac, ſi pro illorum laude mihi arma capienda eſſent, non minùs ſtrenuè caperem, quàm illi pro communi ſalute ceperunt. Etenim, Quirites, exiguum nobis vitæ curriculum natura circumſcripſit, immenſum gloriæ. Quare, ſi eos, qui iam de vita deceſſerunt, ornabimus: iuſtiorem nobis mortis conditionem relinquemus. Sed, ſi illos, La-
E
biene, quos iam videre non poſſumus, negligis: ne his quidem, quos vides, conſuli putas oportere?

e *fort.* regionem, ſ *id eſt* locum, ſedẽ.

P. XCVII.

31 Neminem eſſe dico ex iis omnibus, qui illo die Romæ fuerint, quem tu diem in iudicium vocas, pubeſque [f] tum fuerit, quin arma ceperit, quin conſules ſecutus ſit. omnes ij, quorum tu ex ætate coniecturam facere potes, quid tum fecerint, abs te rei capitis, C.
F
Rabirij nomine, citantur. At occîdit Saturninum Rabirius. Vtinam feciſſet. non ſupplicium deprecarer, ſed præmium [g] poſtularem. Etenim, ſi [h] Sceuæ, ſeruo Q. Crotonis, qui occîdit L. Saturninum, libertas data eſt: quod equiti Rom. præmium dari par fuiſſet? &, ſi C. Marius, quòd fiſtulas, quibus aqua ſuppe-
G
ditabatur Iouis Optimi Maximi templis, ac ſedibus, præcîdi imperarat, quòd in cliuo Capitolino improborum [i] ciuium

f *fort.* pubes qui tum fuerit.

g quale tyrannicidis conſtitui ſolet.

h L. ſi Sceuæ

i improborũ ciuium multitudo ſeſe collo arat. temp. ſeruaſſe ab vniuerſis ſe aſtu ſi dicitur eſt, eius ſupplicium in eum cõſtitueretur, & non potius præmium ei decerneretur qui improborum ducem ſuſtuliſſet.

Deſunt, vt videre eſt, non pauca.

IN C.

Digitized by Google

IN L. CATILINAM PRIMA HABITA IN SENATV.

ORATIO DECIMANONA.

SYNOPSIS.

Diſſuadet Cicero, Catilinam coniurationis in Rempub. ſuſpectum interfici: ſuadet vt abeat vel in exilium vel ad bellum aduerſus patriam.

QVOVSQVE [a] tandem abutére, Catilina, patientia noſtra? quandiu nos etiam [b] furor iſte tuus eludet [c]? quem ad finem ſeſe effrenata [d] iactabit audacia? nihilne te nocturnũ [e] præſidium palatij, nihil vrbis vigiliæ [f], nihil timor [g] populi, nihil conſenſus [h] bonorum omnium, nihil hic [i] munitiſſimus habendi ſenatus locus, nihil horum [k] ora [l], vultúſque mouerunt? patêre tua conſilia non ſentis? cõſtrictam iam omnium horum conſcientia teneri cõiurationem tuam non vides? [f] quid proxima, quid ſuperiore nocte egeris, vbi fueris, quos [m] conuocaueris, quid conſilij ceperis, quem noſtrûm ignorare arbitraris?

2 O tempora, ô mores! Senatus [n] hoc intelligit, conſul videt: hic tamen viuit: Viuit? immò [o] verò etiam in ſenatum venit: fit publici conſilij particeps: notat, & deſignat oculis ad cædem vnumquemque noſtrûm. Nos autem, viri fortes, ſatisfacere reipublicæ videmur, ſi iſtius furorem, ac tela vitemus. Ad mortẽ te, Catilina, duci iuſſu conſulis, iampridẽ oportebat: in te conferri peſtem iſtam, quam tu in nos omneis iamdiu machinaris.

3 An verò vir ampliſſimus, P. Scipio [p], pontifex maximus, Ti. Gracchũ, mediocriter labefactantem ſtatum reipublicæ, priuatus interfecit: Catilinam [q] vero, orbẽ terræ cæde, atque incendiis vaſtare cupientẽ, nos cõſules perferemus? nam illa nimis antiqua prætereo, quòd Q. [r] Seruilius Hala [f] Sp. Meliũ [t], nouis rebus ſtudentẽ, manu ſua occidit. Fuit, fuit iſta quõdã in hac rep. virtus, vt viri fortes acrioribus ſuppliciis ciuẽ pernicioſũ, quàm acerbiſſimũ hoſtẽ coercerent. Habemus.n. ſenatuſcõſultũ in te, Catilina vehemens, & graue: non deeſt reip. conſilium, neque auctoritas huius ordinis: nos nos, dico apertè, conſules deſumus.

4 Decreuit quondam ſenatus, vt L. Opimius conſul videret [u], *nequid reſp. detrimenti caperet.* nox nulla interceſſit: interfectus [x] eſt propter quaſdam ſeditionũ ſuſpiciones C. Gracchus, clariſſimo patre [y] natus, auis, maioribus: occiſus eſt cum liberis M. Fuluius [z], conſularis. Simili ſenatuſconſulto C. Mario, & L. Valerio, COSS. [a] *permiſſa eſt reſp.* Num [b] vnum diẽ poſtea L. Saturninum, tribunum pl. & C. Seruilium mors à reip. pœna remorata eſt? At [c] nos viceſimum iam [d] diem patimur hebeſcere aciem horum auctoritatis. habemus [a] enim huiuſmodi ſenatuſconſultum, verumtamen [b] incluſum in tabulis, tamquam [c] gladium in vagina reconditum: quo [d] ex ſenatuſconſulto confeſtim [e] interfectum te eſſe, Catilina, cõuenit. Viuis & viuis non ad deponendam, ſed ad confirmandam audaciam. Cupio, P. C. me eſſe clementem: cupio in tantis reip. periculis non [f] diſſolutum videri: ſed iam me ipſum inertiæ, nequitiæque condemno.

5 Caſtra ſunt in Italia contra remp. in Etruriæ faucibus collocata: creſcit in dies ſingulos hoſtium numerus: eorum autem imperatorem caſtrorum, ducémque hoſtium, intra mœnia, atq; adeo in ſenatu videmus [g], inteſtinam aliquam quotidie perniciem reip. molientem. Si te iam, Catilina, comprehendi, ſi interfici iuſſero: credo, erit verendum mihi, ne nõ hoc potius omnes boni ſerius à me, quàm quiſquã crudelius factũ eſſe dicant [h]. Verũ [i] ego hoc, quod iampridẽ factũ eſſe oportuit, certa de cauſa nondũ adducor vt faciam. tum deniq; interficiã [k] te, cum iam nemo tã improbus, tam perditus, tam tui ſimilis inueniri poterit, qui id non iure factum eſſe fateatur.

6 Quamdiu quiſquam erit, qui te defendere audeat, viues: & viues ita, vt nũc viuis. multis meis, & firmis præſidiis obſeſſus [l], ne commouere te contra remp. poſſis. multorum te etiã oculi & aures non ſentientẽ, ſicut adhuc fecerunt, ſpeculabuntur, atque cuſtodiẽt. Etenim quid eſt, Catilina, quod iam amplius exſpectes, ſi neq; nox tenebris obſcurare cœtus nefarios, nec priuata domus parietib. cõtinere vocẽ [m] cõiurationis tuæ poteſt: ſi illuſtrãtur [n], ſi erũpunt omnia? Muta iã iſtã mentem: mihi crede: obliuiſcere cædis, atq; incendiorum. teneris vndique: luce ſũt clariora nobis tua cõſilia omnia: quæ [o] etiã mecũ licet recognoſcas.

7 Meminiſtine, me [p] ante diem XII. kalend. Nouemb. dicere in ſenatu, certo die fore in armis, qui dies futurus eſſet ante diẽ VII. kalend. Nouemb. C. Manlium [q], audaciæ ſatellitem atque adminiſtrum tuæ? nũ me fefellit, Catilina, non modò res tanta, tam atrox, tã [r] incredibilis, verùm, id quod multo magis eſt admirandũ, dies? Dixi ego idẽ in ſenatu, cædẽ te optimatum contuliſſe in ante diẽ V. kalẽd. Nou. tum cùm multi principes ciuitatis Romæ non tam ſui conſeruandi, quàm tuorum conſiliorum reprimendorũ cauſa profugerũt. Num inficiari potes, te illo ipſo die meis præſidiis, mea diligentia circumcluſum, commouere te contra remp. non potuiſſe, cum tu diſceſſu ceterorum, noſtra tamen, qui remanſiſſemus, cæde contentum te eſſe dicebas?

Tom. II.

---

a Huiuſmodi apoſtrophe & interrogationes admodum mouent *Quintilianus 9. Hermagoras.*
b *v. e. non habet*, etiam.
c Eludere quibuſdã videtur ludo finem imponere: ſed ego, ludendo fallere.
d *al.* effrenata ſeſe.
P. B.
e Periculoſis temporibus præſidium palatio imponi ſolitum.
f quibus præerant minores magiſtratus *Saluſt.*
g Tumultum ſenatus decreuerat *Dio Plutarchus, Appianus.*
h *v. e.* concurſus.
i templum Iouis Statoris.
k *v. e.* ora horũ
l aduentẽtem Catilinam nemo ſalutauit, quin omnes ab eo auerſi. Vide Salluſtium.
m L. Senatus hæc ſentit. *& ita v. e.* ‖Senarium Iambicũ hic quidam obſeruant.
o L. immo verò in ſenatum venit, *& ita v. e.*
p *Naſica, Velleius, Plutarchus, Appian, i ciuil.*
q *al.* Catilinã orbem terræ, *&c.*
r L. Q. Seruilius Ahala. ‖ *al.* C. *Idem in prænomine Strozius.*
P. XCVIII.
ſ *Cicero pro domo, Liuius 4. 5. Valer. 3. & 6. c. 3. Fl. 26.*
t *al.* Mœlium, *vt 5. Valer. 3. al.* Mætium *vt 6. Valer. 3.*
u Similis formula ſenatuſconſulti defendendæ reipublicæ *apud Ciceronem 16. Familiar. 11. 8 Phil. Plutarchum, Ciceronẽ, Liuium 3. & epitoma 109. Salluſtium Catilinar. Dionem 34. & 41.*
x *v. e.* mox interfectus eſt.
y *al.* patre, auo, maioribus.
z Appianus 1. ciuil.
a Permitti Rempublicam certis hominibus conſuetum fuit apud Romanos, cuius exempla vide Philip. 5 & 8.
b L. Num vnum diem poſtea L. Saturnini tribuni pl. & C. Seruilij prætoris mortem, ac pœnam, eorum dignitas remorata eſt?
c *al.* At verò nos.
d *v. e.* diem iam.

a L. habemus enim eiuſdẽ modi ſenat.
b *v. e. & L.* verum incluſũ in tab.
c *al.* tanquam in vagina *Muretus.*
d *ſert.* quod ſenatuſconſultũ confeſtim interfectum te eſſe Catilina, cùm velit, viuis: *&c. & ita Muretus.*
e *al.* ſtatim
f L. me non diſſol. *& ita v. e.*
g *v. e.* videris
h L. dicat *& ita v. e.*
P. B.
i *al.* Verumtamen ego hoc q.
k *v. e.* te interficiam. ‖*al.* interficiẽ te cum iam, &c.
l *duo v. e.* oppreſſus.
m *al.* voces.
n Ita Diomedes l. c. 4 Carſius 2. *al.* eluſtrantur *vt ſit* eluſtrare, *è tenebris erumpere. al.* luſtrantur, & ita Nonius c. 4 *in luſtrare* 577. *al.* inluſtrantur.
o *al.* quæ iam mecũ licet r.
p *al.* me in ante diem.
q *al.* Mallium
r L. támque incredibilis,
P. XCIX.

8 Quid? cùm te Præneſte Kalendis ipſis Nou. occupaturum nocturno impetu eſſe cõfideres: ſenſiſtine, illam coloniam meo iuſſu, meis præſidiis, cuſtodiis, vigiliiſq; [a] eſſe munitam? Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod ego non [b] modò audiam, ſed etiam videam, planeq; [c] ſentiam. Recognoſce [d] tandem mecum illam ſuperiorem noctem, iã intelliges multo me vigilare acriùs ad ſalutem, quàm te ad perniciem reipublicæ. Dico te priori nocte veniſſe inter falcarios [e] (non agã obſcurè) in M. Leccæ [f] domum: conueniſſe eódem complureis eiuſdem amentiæ, ſceleriſque ſocios. num negare audes? quid taces? conuincam, ſi [g] negas. video enim eſſe [h] hic in ſenatu quoſdam, qui tecum vnà fuere.

9 O dij immortales! vbinam gentium ſumus? quam rempublicam habemus? in qua vrbe viuimus? Hic ſunt in noſtro numero, P. C. in hoc orbis terræ ſanctiſſimo, grauiſſimóque conſilio, qui [i] de meo, noſtrûmque omnium interitu, qui de huius vrbis, atque adeò orbis terrarũ exitio cogitent. hoſce ego video conſul, & de rep. ſententiã rogo: &, quos ferro trucidari oportebat, eos nondũ voce vulnero. Fuiſti igitur apud Leccã [k] ea [l] nocte Catilina: diſtribuiſti parteis Italiæ: ſtatuiſti quò quẽq; proficiſci placeret: delegiſti quos Romæ relinqueres, quos tecũ educeres: deſcripſiſti vrbis [m] parteis ad incẽdia: cõfirmaſti, te ipſum iam eſſe exiturũ: dixiſti paululum tibi eſſe etiã tum moræ, quòd ego viuerẽ. Reperti ſunt duo equites Romani, qui te iſta cura liberarẽt, & ſeſe illa ipſa nocte paullo ante lucẽ me in meo lectulo interfecturos pollicerentur.

10 Hæc ego omnia, vix dum etiam cœtu veſtro dimiſſo, comperi: domum meã maiorib. præſidiis muniui, atq; firmaui: excluſi eos, quos tu mane ad me ſalutatum [n] miſeras, cũ illi ipſi veniſſent, quos ego iam multis [o] viris ad me venturos id tẽporis eſſe prædixeram. Quæ cũ ita ſint, Catilina, perge quò cœpiſti: egredere aliquãdo ex vrbe: patẽt portæ: proficiſcere. nimiũ diu te imperatorẽ illa tua Mãliana caſtra deſiderãt. educ tecũ etiã omneis [p] tuos: ſi minùs, quã plurimos. purga vrbẽ. magno [q] me metu liberabis [r], dũmodo inter me, atq; [ſ] te murus interſit. nobiſcũ verſari iã diutiùs non potes: nõ feram, nõ patiar, non ſinã.

11 Magna diis immortalibus habenda eſt gratia, atq; huic ipſi Ioui Statori, antiquiſſimo cuſtodi huius vrbis, quòd hanc tam tetrã, tã horribilẽ, tamq; infeſtam reipublicæ peſtem toties iã effugimus. nõ eſt ſæpius in vno homine ſalus [t] ſumma periclitanda reipublicæ. Quamdiu mihi, conſuli deſignato, Catilina, inſidiatus es, nõ publico me præſidio, ſed priuata diligentia defendi. cum proximis comitiis conſularib. me conſulem in campo, & cõpetitores tuos interficere [u] voluiſti, compreſſi tuos nefarios conatus amicorum præſidio, & copiis, nullo tumultu publicè concitato: denique, quotieſcumque me petiſti, per me tibi obſtiti: quamquam videbam, perniciem meã cum magna calamitate reip. eſſe coniunctã.

12 nunc iam apertè remp. vniuerſam petis: templa deorum immortalium, tecta vrbis, vitam omnium ciuium, Italiam denique totam, ad exitium & vaſtitatem vocas. Quare, quoniam id, quod [x] primum, atque huius imperij, diſciplinæque maiorum proprium eſt, facere nõ [y] audeo: faciam id quod eſt ad ſeueritatem lenius, ad communem ſalutem vtilius. nam, ſi

a al. vigiliis eſſe m. — b forſ. non modo non audiã, — c al. planeq. — d L. Recognoſcẽ mecũ tandem ill. — e Falcariorũ voce Priſci. li. 1. interpretatur locum vbi habitant falcarij. — f al. Leccæ. — g ſic duo lib. v. c. al. ſi negabis. — h lib. vnus manuſc. non habet eſſe. — i al. qui de noſtro omnium int. — k Lecam. — l duo v. c. illa nocte, & ita L. — m L. parteis vrbis ad inc. & ita v. c. — n al. ſalutandum — o L. multis, & ſummis viris. & ita duo v. c. P. B. — p v. c. omnis tuos: — q liberaberis. al. liberaueris — r v. c. magno metu liberabis me, — ſ al. & te — t L. ſalus ſummæ rei periclitanda Q. [illegible] ſalus Reipub. periclitanda — u al. occidere — x al. quod et te primum & quod huius imperij. al. id quod primũ, & quod huius — y L. non iam audeo. & ita v. c.

A te interfici iuſſero, reſidebit in rep. reliqua cõiuratorũ manus. ſin [a] tu (quod te iamdudum hortor) exieris: exhaurietur ex vrbe tuorum comitum magna, & pernicioſa ſentina reip.

13 Quid eſt Catilina? num dubitas id, me imperante [b], facere, quod iam tua ſpõte faciebas? Exire ex vrbe conſul hoſtem iubet. interrogas me, num [c] in exſilium? Non iubeo: ſed ſi me conſulis, ſuadeo. Quid [d] enim, Catilina, eſt, quod te iam in hac vrbe delectare

B poſſit? in qua nemo eſt, extra iſtam coniurationem perditorum hominum, qui te nõ metuat, nemo [e], qui te non oderit? Quæ nota domeſticæ turpitudinis non inuſta vitæ tuæ eſt? quod priuatarum rerum dedecus non [f] hæret infamiæ? quæ libido ab oculis, facinus à manibus vmquam tuis, quod [g] flagitium à toto corpore abfuit? cui tu adoleſcentulo, quem corruptelarum illecebris irretiſſes, non aut ad audaciam, ferrum, aut ad libidinem, facem prætuliſti?

C 14 Quid verò? nuper, cùm morte ſuperioris vxoris, nouis nuptiis, domum vacuam [h] feciſſes, nónne etiam aliquo incredibili ſcelere hoc ſcelus cumulaſti? quod ego prætermitto, & facilè patior ſileri, ne in hac ciuitate tanti facinoris immanitas aut exſtitiſſe, aut non vindicata eſſe videatur. Prætermitto [i] ruinas fortunarum tuarum, quas omneis [k] impendere tibi proximis id.bus [l] ſenties. ad

D illa venio, quæ non ad priuatam ignominiam vitiorum, non ad domeſticam tuam difficultatem, ac turpitudinem, ſed ad [m] ſummam reip. atque ad omnium noſtrûm vitam, ſalutémque pertinent.

15 Poteſtne [n] tibi huius vitæ hæc lux, Catilina, aut huius cæli ſpiritus eſſe iucundus, cùm ſcias, horum eſſe neminem, qui neſciat, te pridie kal. Ian. Lepido, & Tullo, COSS. ſtetiſſe in comitio cum telo? manum, conſulum,

E & principum ciuitatis interficiendorum cauſa, parauiſſe? ſceleri ac furori tuo non mentẽ aliquam, aut timorem tuum, ſed fortunam [o] reipublicæ obſtitiſſe? Ac iam illa omitto. neque enim ſunt aut obſcura, aut [p] non multo pòſt [q] commiſſa. quoties tu me deſignatum, quoties [r] me conſulem interficere voluiſti? [ſ] Quot ego tuas petitiones ita coniectas, vt vitari poſſe non viderentur, parua quadam declinatione, &, vt aiunt, *corpore effugi*? [t] Nihil a-

F gis, nihil [u] aſſequeris, nihil moliris, quod mihi latere [x] valeat in tempore: neque tamen conari, ac velle deſiſtis.

16 Quoties iam, quoties iam tibi extorta eſt ſica iſta de manibus? quoties vero excidit caſu aliquo, & elapſa eſt? tamen ea carere diutius non potes: quæ quidẽ quibus [y] abs te initiata ſacris, ac deuota ſit, neſcio, quod eã neceſſe putas conſulis in corpore defigere. Nunc

G vero, quæ tua eſt iſta vita? Sic enim iam tecũ loquar, nõ vt odio permotus eſſe videar quo debeo, ſed vt miſericordia, quæ tibi nulla debetur. Veniſti paullò ante in ſenatũ. quis te ex hac tãta frequentia, ex tot tuis amicis, ac neceſſariis ſalutauit? Si hoc poſt hominũ memoriã cõtigit nemini, vocis exſpectas contumeliã, cũ ſis grauiſſimo iudicio taciturnitatis oppreſſus? Quid, quod aduentu tuo iſta ſubſellia, vacua [z] facta ſunt? quid, quod omnes cõ-

H ſulares, qui tibi perſæpe ad cædẽ cõſtituti fuerunt, ſimulatque aſſediſti, partem iſtam ſubſelliorum nudam, atque inanem reliquerunt?

17 Quo tandem animo hoc tibi ferendum putas?

a vnus v. c. ſin verò tu — b vnus v. c. imperitante, — c L. num in exſilium? — d L. Quid eſt enim, Catilina, quod — P. B. — e L. nemo, qui non aperit? & ita v. c. — f L. non hæret in fama? ſic & Aut August. — g v. c. quod flagitium in corpore tuo abfuit? — h al. vacuè feciſſes vt infra vacuè facta. al. vacefeciſſes vt infra vacefacta. — i al. Prætermitto fortunarum tuarum ruinas — k v. c. omnis — l v. c. idibus — m L. ad ſummam remp. atque — n L. Poteſtne tibi hæc lux, Catil. & ita v. c. — o L. fortunam populi R. & ita Verſa. — p L. aut non multis. cõmiſſa poſtea & ita v. c. P. B. — q al. poſtea. ita Marius — r v. c. quoties verò conſulem — ſ v. c. ona [illegible] — t L. euaſi? al. [illegible] — u forſ. nihil [illegible] — x forſ. patere non ſoleat in temp. L. quod me latere queat: neque tamen &c. [illegible] quod me in tempore neque tamen velle, & conari deſiſtis. — y L. quibus abs te initiata ſacris ac deuota ſit, — z al. vacuefacta al. vacefacta ſic & vacue feciſtes.

Digitized by Google

putas? Seiui me hercle mei ſi me iſto pacto metuerent, vt te metuunt omnes ciues tui, domum meam relinquendam [a] putarem: tu tibi vrbem [b] non arbitraris? &, ſi me meis ciuibus iniuria ſuſpectum tam grauiter, atque offenſum [c] viderē: carere me adſpectu ciuium, quam infeſtis oculis omnium conſpici mallem. tu cùm conſcientia ſcelerum tuorum agnoſcas odium omnium iuſtum, & [d] iam tibi diu debitum, dubitas, quorum menteis, ſenſuſque vulneras, eorum adſpectum, præſentiamque vitare? Si te parentes timerent, atq; odiſſent tui, neq; eos vlla ratione placare poſſes: vt opinor, ab eorum oculis aliquo concederes: nunc te *patria, quæ communis eſt omnium noſtrum parens*, odit [e], ac metuit: & iamdiu te [f] nihil iudicat niſi [g] de parricidio ſuo cogitare. huius tu neque auctoritatem verebere, neque iudicium ſequēre, neque vim pertimeſces?

18 Quæ tecum, Catilina, ſic agit, & quodammodo tacita loquitur. Nullum iam [h] tot annos facinus exiſtit, niſi per te: nullum flagitium ſine te: tibi vni multorum ciuium neces, tibi vexatio, direptioque ſociorum, impunita fuit, ac libera: tu non ſolum ad [i] negligendas leges, ac [k] quæſtiones, verùm etiam ad [l] euertendas, perfringendaſque valuiſti. Superiora illa, quamquam ferenda non fuerunt, tamen, vt potui, tuli. nunc vero me totam eſſe in metu propter te [m] vnum: quidquid increpuerit, Catilinam timeri: nullum videri contra me conſilium iniri poſſe, quod à tuo ſcelere abhorreat, non eſt ferendum. Quamobrem diſcede, atque hunc mihi timorem eripe. ſi [n] verus, ne opprimar: ſin falſus, vt tandem aliquando timere deſinam.

19 Hæc ſi tecum, vt dixi, patria loquatur, nónne impetrare debeat, etiam ſi vim adhibere non poſſit? Quid, quòd tu te ipſe in cuſtodiā dediſti? quid, quod, vitandæ ſuſpicionis cauſa, apud M. Lepidum te habitare velle dixiſti? à quo non receptus, etiam ad me venire auſus es: atque, vt domi meæ te aſſeruarē, rogaſti? [o] Cum à me quoque id [p] reſponſum tuliſſes, me nullo modo poſſe iiſdem parietibus tutò eſſe tecum, qui magno in periculo eſſem, quod iiſdem mœnibus contineremur: ad Qu. Metellum prætorem veniſti: à quo repudiatus, ad ſodalem tuum, virum optimum M. Marcellum demigraſti: quem tu videlicet & ad cuſtodiendum te, diligentiſſimum, & ad ſuſpicandum, ſagaciſſimum, & ad vindicandum, fortiſſimum fore putaſti. Sed *quàm longè videtur à carcere, atque à vinculis abeſſe debere, qui [q] ſe ipſum iam dignum cuſtodia iudicauerit?* [r]

20 Quæ cum ita ſint, Catilina, dubitas, ſi hic emori æquo animo non potes, abire in aliquas terras, & vitam iſtam multis ſupplicijs iuſtis, debitiſque ereptam, fugæ, ſolitudiniq; mandare? Refer, inquis ad ſenatum. Id enim poſtulas: &, ſi hic [s] ordo ſibi placere decreuerit, te ire in [t] exſilium, obtemperaturum eſſe dicis. Non referam id, quod abhorret à meis moribus: & tamen faciam, vt intelligas, quid hi de te ſentiant. Egredere ex [u] vrbe, Catilina: libera rempublicam metu: in [x] exſilium, ſi hanc vocem exſpectas, proficiſcere. Quid eſt, Catilina? ecquid attendis? ecquid animaduertis horum ſilentium? patiuntur, tacent. quid exſpectas auctoritatem loquentium, quorum voluntatem tacitorum perſpicis?

21 At ſi hoc idem huic adoleſcenti optimo, P. Sextio, ſi fortiſſimo viro, M. Marcello

a v.c. eſſe relinquendam
b v.c. vrbem non relinquēdam arbit.
c al. infenſum.
d v.c. & diu tibi deb.
P. C. I.
e v.c. odit, & metuit.
f al. de te.
g L. niſi de parricidio ſuo cog.
h al. iam aliquot annis.
i al. vertendas. Vertit legem, qui legi fraudem facit: euertit qui tollit.
k L. & quæſtiones, & ita v.c.
l q v.c. ad euincendas
m al. vnū te,
n L. ſi verus eſt, ne oppr. al. ſi eſt verus ne oppr.
o al. rogaſti
p q v.c. id reſponſū.
P. B.
q v.c. qui ſe ipſum iam eſſe dign.
r L. iudicarit & ita v.c.
s L. &, ſi hic ordo placere decreuerit,
t L. in exilium.
u v.c. Catilina ex vrbe:
x L. in exilium.

A dixiſſem: iam mihi conſuli hoc ipſo in templo iure optimo ſenatus vim & manus intuliſſet. de [a] te autem, Catilina, cum quieſcunt, probant: cum patiuntur, decernunt: cùm tacent, clamant. neque hi ſolum, quorum tibi auctoritas eſt videlicet cara, vita viliſſima: ſed etiā illi equites Romani, honeſtiſſimi, atque optimi viri, ceterique fortiſſimi ciues, qui circumſtant ſenatum. quorum tu & frequentiam videre, & ſtudia perſpicere, & voces paullo antè exaudire potuiſti. quorum ego vix abs te iam-
B diu manus, ac tela contineo: eoſdem facilè adducam, vt te hæc, quæ iampridem vaſtare ſtudes, relinquentem, vſque ad portas proſequantur.

22 Quamquam quid loquor? te vt vlla res frangat? tu vt vmquam te corrigas? tu vt vllam fugam meditere? vt [b] vllum tu exſilium cogites? vtinam tibi iſtam mentem dij immortales donarent. [c] tametſi video, ſi mea
C voce perterritus ire in exſilium animum induxeris, quanta tempeſtas inuidiæ nobis, ſi minus in præſens tempus, recenti memoria ſcelerum tuorum, at in poſteritatem impendeat. Sed [d] eſt mihi tanti, dummodo iſta priuata ſit calamitas, & à reipublicæ periculis ſeiungatur. Sed vt vitiis tuis commoueare, vt legum pœnas pertimeſcas, vt temporibus reip. concedas, [e] non eſt poſtulandum. Neq; enim, Catilina, is es, vt te aut pudor à turpitudine,
D aut metus à periculo, aut ratio à furore reuocarit.

23 Quamobrem, vt ſæpe iam dixi, proficiſcere: ac, ſi mihi inimico, vt prædicas, tuo conflare vis inuidiam, recta [f] perge in exſilium: vix feram ſermones hominum, ſi [g] id feceris: vix molem iſtius inuidiæ, ſi in exſulium ieris [h] iuſſu conſulis, ſuſtinebo. ſin autem ſeruire meæ laudi, & gloriæ mauis: egredere cum importuna ſceleratorum manu: confer te ad
E Manlium: cōncita perditos ciueis: ſecerne te à bonis: infer patriæ bellum: exſulta impio latrocinio, vt à me, non, eiectus, ad alienos: ſed inuitatus, ad tuos iſſe videaris.

24 Quamquam [i] quid ego te inuitem, à quo iam ſciam eſſe præmiſſos, quid tibi ad forum Aurelium præſtolarentur armati? ſciā [k] pactam & cōſtitutam eſſe cum Manlio diem? à quo etiam aquilam illam argenteam, quam tibi ac [l] tuis omnibus perniciosam eſſe confi-
F do, & funeſtam futuram, cui domi tuæ ſacrarium ſcelerum tuorum cōſtitutum fuit, ſciam eſſe præmiſſam? Tu vt illa diutius [m] carere poſſis, quam venerari, ad cædem proficiſcens, ſolebas? à cuius altaribus ſæpe iſtam [n] dexteram impiam ad necem ciuium tranſtuliſti?

25 Ibis tandem aliquando, quò te iampridem tua iſta cupiditas effrenata, ac furioſa rapiebat. neque enim tibi hæc res affert dolorem, ſed quandam incredibilem voluptatem.
G ad hanc te amentiam natura peperit, voluntas exercuit, fortuna ſeruauit. nunquam tu non modò otium, ſed ne bellum quidem, niſi nefarium concupiſti. nactus es ex perditis, atq; ab omni non modò fortuna, verùm etiam ſpe derelictis, conflatam improborum manum.

26 Hìc tu qua lætitia perfruere? quib. gaudijs exſultabis? quanta [o] in voluptate bacchabere, cum in tanto numero tuorum neque audies virum bonum quemquam, neque vide-
H bis? Ad huius vitæ ſtudiū meditati [p] illi ſunt, qui feruntur, labores tui: iacere humi non modò ad obſidendum ſtuprum, verùm etiam

a Profert hūc locū Diomedes lib. 1. cap. de verbis.
b L. tu vt vllum exulium cogites?
c L. darent.
d al. Sed non eſt mihi tanti, dummodo iſta tua priu.
P. C I I.
ſmal? Nā Catilinaria à ſua loquitur. Eſt mihi tāti, Quirites, huius inuidiæ tempeſtatem ſubire, dummodo à vobis periculum depellatur.
e v.c. cedat
f al. recta via p.
g duo libri vet. non habent hic verbum ſi id feceris.
h v.c. iuſſu conſulis ieris ſuſt & ita L.
i v.c. Quamquam quid eo te inuitem, quo iam ſc. & ita L.
k v.c. cum ſciam p.
l L. ac tuis omnibus confido perniciosam, ac funeſtam futuram.
m al. carere diutius p.
n v.c. iſtam impiam dexteram.
P. E.
o L. quanta voluptate bacchabere,
p v.c. meditati ſunt illi, qui f.

Digitized by Google

ad facinus obeundum: vigilare non ſolum ad inſidiandum ſomno maritorum, verùm etiam bonis occiſorum. Habes vbi oſtentes illam præclaram tuam patientiam famis, frigoris, inopiæ rerum omnium: quibus te breui tempore confectum eſſe ſenties.

27 Tantum profeci tum, cùm te à conſulatu repuli [a], vt exſul potiùs tentare, quàm conſul vexare remp. poſſes: atque vt id, quod eſſet à te ſceleratè ſuſceptum, latrocinium potius, quàm bellum nominaretur. Nunc vt à me, P.C. quandam propè iuſtam patriæ querimoniam deteſter, ac deprecer: percipite, quæſo, diligenter, quæ dicam, & ea penitus animis veſtris, mentibuſque mandate. Etenim, ſi mecum patria, quæ mihi vita mea multo eſt carior: ſi cuncta Italia, ſi omnis reſpublica loquatur: M. Tulli quid agis? túne eum, quem eſſe hoſtem comperiſti: quem ducem belli futûrum vides: quem expectari imperatorem [b] in caſtra hoſtium ſentis, auctorē ſceleris, principem coniurationis, euocatorem ſeruorum, & ciuium perditorum, exire patieris, vt abs te non emiſſus ex vrbe, ſed immiſſus in vrbem eſſe videatur? nonne [c] hunc in vincula duci, non ad mortem rapi, non ſummo ſupplicio mactari imperabis?

a L. depuli. Diomedes l. cap. 9. cum à te cōſulatum repuli.

b L. Imperatorem in caſtris hoſtium, &c. v.c. in caſtris imperatorem hoſtiū ſentis, auctorem.

P. C III.

c L. non hunc in vinc.

28 Quid tandem impedit te? moſne maiorum? At perſæpe etiam priuati in hac republica pernicioſos ciueis morte multarunt. An leges, quæ de ciuium Romanorum ſupplicio rogatæ ſunt? At nunquam in hac vrbe ij, qui à republica defecerunt, ciuium iura tenuerunt. An inuidiam poſteritatis times? Præclaram verò populo Ro. refers gratiam, qui te, hominem per te cognitum, nulla commendatione maiorum, tam maturè ad ſummum imperium per omneis honorum gradus extulit, ſi propter inuidiam, aut alicuius periculi metum ſalutem ciuium tuorum negligis.

29 Sed, ſi quis eſt inuidiæ metus num [d] eſt vehementius ſeueritatis, ac fortitudinis inuidia, quàm inertiæ, ac nequitiæ pertimeſcenda? An [e], cùm bello vaſtabitur Italia, vexabuntur vrbes, tecta ardebunt: tum te non exiſtimas inuidiæ incendio conflagraturum? His [f] ergo ſanctiſſimis reipublicæ vocibus, & eorum hominum, qui idem ſentiunt, mentibus, pauca reſpondebo. Ego, ſi hoc optimum factu iudicarem, P.C. Catilinam morte multari: vnius vſuram horæ gladiatori iſti ad viuendum non dediſſem. Etenim, ſi ſummi viri, & clariſſimi ciues, Saturnini, & Gracchorum & Flacci, & ſuperiorum complurium ſanguine non modò ſe non contaminarunt, ſed etiam honeſtarunt: certè verendum mihi non erat, ne quid, hoc [g] parricida ciuium interfecto, inuidiæ mihi in poſteritatem redundaret. Quod ſi ea mihi maximè impendêret: tamen hoc animo ſemper fui, *vt inuidiam virtute partam gloriam, non inuidiam putarem.*

d al. non eſt veh. &c. pertimeſcenda

e al. Aot. profert hunc locum Diomedes cap. 4. Catil. 2. cap. de coniunct.

f L. His ego ſanctiſſimis reip.

g L. hoc parricida ciuium interf.

30 Quamquam nonnulli ſunt in hoc ordine, qui aut ea, quæ imminent, non videant: aut ea, quæ vident, diſſimulent: qui ſpem Ca-
A tilinæ mollibus ſententiis aluerunt, coniurationemque naſcentem non credendo corroborauerunt [a]. quorum auctoritatem ſecuti multi, non ſolum improbi, verùm etiam imperiti, ſi in hunc animaduertiſſem, crudeliter, & regiè [b] factum eſſe dicerent. Nunc intelligo, ſi iſte, quò intendit, in Manliana caſtra peruenerit, neminem tam ſtultum fore, qui non videat coniurationem eſſe factam: neminem tam improbum, qui non fateatur.
B Hoc autem vno interfecto intelligo hanc reipub. peſtem paullliſper reprimi, non in perpetuum comprimi poſſe. Quod ſi ſe eiecerit, ſecumque ſuos eduxerit, & eòdem ceteros vndique collectos naufragos aggregauerit [c]: extinguetur, atque delebitur non modò hæc tam adulta reip. peſtis, verum etiam ſtirps, ac ſemen malorum omnium.

a fort. corroborarunt.

P. B.

b antea egregiè. Regiè autem emendauit Victorius 6. familiar. 18. eſtque nihil aliud quam tyrannicè.

c v.c. aggregauit: fort aggregarit.

31 Etenim iamdiu, P.C. in his periculis coniurationis, inſidiiſque verſamur: ſed neſcio
C quo pacto omnium ſcelerum, ac veteris furoris, & audaciæ maturitas in noſtri conſulatus tempus erupit. Quòd ſi ex tanto latrocinio [d] iſte vnus tolletur: videbimur fortaſſe ad breue quoddam tempus cura, & metu eſſe releuati: periculum autem reſidebit, & erit incluſum penitus in venis atque in viſceribus reip. Vt ſæpe homines ægri morbo graui, cùm æſtu, febrique iactantur, ſi aquam gelidam biberint, primò releuari videntur: deinde multo
D grauiùs, vehementiuſque afflictantur: ſic hic morbus, qui eſt in rep. releuatus iſtius pœna, vehementiùs viuis reliquis ingraueſcet.

d v.c. naufragio

32 Quare, P.C. ſecedant improbi, ſecernant ſe à bonis, vnum in locum congregentur: muro denique, id quod ſæpe iam dixi, ſecernantur à nobis: deſinant inſidiari domi ſuę conſuli, circumſtare tribunal prætoris vrbani, obſidere [e] cum gladiis curiam, malleolos [f] ad incendendam vrbem, faceſque compara-
E re: ſit denique inſcriptum in fronte vniuſcuiuſque [g] ciuis, quid de rep. ſentiat. Polliceor [h] vobis hoc, P. C. tantam [i] in nobis COSS. fore diligentiam, tantam in vobis auctoritatem, tantam in equitibus R. virtutem, tantam in omnibus bonis conſenſionem, vt Catilinæ profectione omnia patefacta, illuſtrata, oppreſſa, vindicata eſſe videatis.

e al. obſidere.

f v.c. malleolos, & faces ad incendam vrbem comp.

g al. vniuſcuiuſque, quid.

P. C IV.

h L. polliceor hoc vobis, P. C.

i v.c. tantam in nob's fore diligentiam,

33 Hiſce ominibus, Catilina, cum [k] ſumma reip. ſalute, & cum tua peſte, ac pernicie,
F cùmque eorum exitio, qui ſe tecum omni ſcelere, parricidioque [l] iunxerunt, proficiſcere ad impium bellum, ac nefarium. Tum tu, Iupiter, qui iiſdem, quibus hæc vrbs, auſpiciis à Romulo es conſtitutus: quem Statorem huius vrbis, atque imperij verè nominamus: hunc, & huius ſocios à tuis aris, ceteriſque templis, à tectis vrbis, ac mœnibus, à vita, fortuniſque ciuium [m] omnium arcebis: & omneis [n] inimicos bonorum, hoſteis patriæ,
G latrones Italiæ, ſcelerum fœdere inter ſe, ac nefaria ſocietate coniunctos, æternis ſuppliciis viuos mortuoſq; mactabis.

k L. cum ſumma reip. ſalute, al. cū reip. ſalute,

l al. parricidioque. al. ſparricidio.

m v.c. omniū ciuium.

n al. hom nes bonorum inimicos.

IN L.

Digitized by Google

IN L. CATILINAM SECVNDA, AD QVIRITES.

ORATIO VICESIMA.

SYNOPSIS.

Gratulatur de Catilina vrbe, ſine ſanguine ac cæde, eiecto. Hortatur Quirites ad vrbis defenſionem & cuſtodiam.

P. B.

TANDEM aliquando, Quirites, L. Catilinam, furentem audacia, ſcelus anhelantem, peſtem patriæ nefariè molientem, vobis, atque huic vrbi ferrum, flammamque minitantem, ex vrbe vel eiecimus, vel emiſimus, vel ipſum egredientem [a] vrbe, proſecuti ſumus. Abijt, exceſſit, euaſit, erupit. nulla iam pernicies à monſtro illo, atque prodigio mœnibus ipſis intra mœnia comparabitur. Atque hunc quidem vnum [b] huius belli domeſtici ducem ſine controuerſia vicimus. non [c] enim iam inter latera noſtra ſica illa verſabitur: non in campo, non in foro, non in curia, non denique intra domeſticos parietes pertimeſcemus. loco ille motus [d] eſt, cùm ex vrbe depulſus palàm iam cum hoſte, nullo impediente, bellum iuſtum geremus. Sine dubio perdidimus hominem, magnificeque vicimus: cum illum ex occultis inſidijs in apertum latrocinium coniecimus.

a L. egredientem, verbis proſecuti ſumus, & ita v. c.

b L. vnum belli domeſtici.

c L. non iam inter

d q. v. c. demotus eſt,

2 Quòd verò non cruentum mucronem, vt voluit, extulit, quod viuis nobis egreſſus eſt, quod ei ferrum de [e] manibus extorſimus, quòd incolumeis ciueis, quòd ſtantem vrbem reliquit: quanto tandem illum mœrore afflictum eſſe, & profligatum putatis? Iacet ille nunc proſtratus [f], Quirites, & ſe perculſum, atque abiectum eſſe ſentit. & retorquet oculos profectò ſæpe ad hanc vrbem: quam ex ſuis faucibus ereptam eſſe luget. Quæ quidem lætari mihi videtur, quod tantam peſtem euomuerit, foraſque proiecerit.

e duo v. c. è manib. ext.

f al. proſtratuſque eſt,

3 At [g] ſi quis eſt talis, qualeis eſſe omneis oportebat, qui in hoc ipſo, in quo exſultat, & triumphat oratio mea, me vehementer accuſet, quod tam capitalem hoſtem non cōprehenderim potiùs, quàm emiſerim: non eſt iſta mea culpa, Quirites, ſed temporum. interemptum eſſe L. Catilinam, & grauiſſimo ſupplicio affectum iampridem oportebat: idque à me & mos maiorum, & huius imperij ſeueritas, & reſpublica poſtulabat. Sed quàm multos fuiſſe putatis, qui, quæ ego deferrem nō [h] crederent? quàm multos, qui etiam defenderent? quam multos, qui propter improbitatem fauerent? Ac [i] ſi ſublato illo depelli à vobis omne periculum iudicarem: iampridem ego L. Catilinam non [k] modo inuidiæ meæ, verùm etiam vitæ periculo ſuſtuliſſem. 4 Sed cum viderem, ne vobis quidem omnibus re etiam tum probata, ſi illum,

g al. Ac ſi quis eſt.

h duo v. c. nō crederēt quā multos qui etiam defenderent quā multos qui propter ſtult. non putaretis quā multos qui propter improb.

i L. Ac ſi illo ſublato dep

k L. non modo inuidia mea, verùm, &c.

vt erat meritus, morte multaſſem, fore, vt eius ſocios inuidia oppreſſus perſequi nō poſſem, rem huc deduxi, vt tum palàm pugnare poſſetis, cum hoſtem apertè videretis. Quem quidem [a] hoſtem, Quirites, quàm vehementer foris eſſe timendum putem licet hinc intelligatis, quod illud [b] etiam moleſtè fero, quod ex vrbe parum comitatus exierit. Vtinam ille omneis ſecum ſuas copias eduxiſſet. Tongillum [c] mihi eduxit, quem [d] amare [e] in prætexta calumnia [f] cœperat: Publicium [g] & Munatium: quorum æs alienum contractum in popina nullum reipub. metum afferre poterat: reliquit quos viros? quanto [h] alieno ære? quàm [i] valenteis? quàm nobileis? vos videtis.

a duo v. c. ego Quirites hoſtem, quàm

b L. etiā illud mol & ita v. c.

c duo v. c. Tongillum al. Longinū. is enim à Salluſtio nominatur.

d L. quē amare in prætexta cœperat.

e al. amare prætextatū in Gallia cœperat.

f al. kalūnia.

g Panhagathus, Publiciū Minatiū quos viros? quā valenteis, quàm nobileis, quod æ alieno contractū in popinam, nullū afferre R publ. motum poterat.

h L. quanto ære alieno obſtrictos? q. al. quanto ære alieno oppreſſoſq.

5 Itaque ego illum exercitum, ex [k] Gallicanis legionibus & hoc delectu [l], quem in agro Piceno, & Gallico Q. Metellus habuit, & his copijs, quæ à nobis quotidie comparantur, magnopere contemno, collectum ex ſenibus deſperatis, ex agreſti luxuria, ex ruſticis mendiculis [m], ex decoctoribus: ex ijs qui vadimonia deſerere, quàm illum exercitum, maluerunt: quibus ego non modò ſi aciem exercitus noſtri, verùm etiam ſi edictum prætoris oſtendero, concident. Hos, quos video volitare in foro, quos ſtare ad curiam, quos etiam in ſenatum venire: qui nitent vnguentis, qui fulgent purpura, mallem ſecum ſuos milites eduxiſſet: qui ſi hic permanent, mementote non tam exercitum illum eſſe nobis, quàm hos, qui exercitum deſeruerūt, pertimeſcendos. Atque [n] etiam hoc magis ſunt timendi, quod, quid cogitent, me ſcire ſentiunt: neque tamen permouentur.

i v. c. quàm valenteis? quàm nobileis? itaque ego ill.

k L. præ Gallicanis legionib. & hoc dilectu, quem

l v. c. dilectu

m L. mendiculis, & decoctoribus: al. mediaſtinis, & decoct.

n L. Atq; hoc etiam magis ſunt t. al. Atq; hoc etiā ſunt timendi magis.

6 Video, cui [o] Apulia ſit attributa qui habeat Etruriam, qui agrum Picenum, qui Gallicum, qui ſibi has vrbanas inſidias cædis, atque incendiorum depopoſcerit. omnia ſuperioris noctis conſilia ad me perlata eſſe ſentiunt: patefeci in ſenatu heſterno die: Catilina ipſe pertimuit, profugit [p]: hi quid exſpectant? næ [q] illi vehementer errant, ſi illam meam priſtinam lenitatem perpetuam ſperant futuram. Quod exſpectaui, iam ſum aſſecutus, vt [r] vos omnes factam eſſe apertam coniurationem contra rempub. videretis. niſi vero ſi quis eſt, qui Catilinæ ſimileis cum Catilina ſentire non putet. Non eſt iam lenitati locus: ſeueritatem res ipſa flagitat. vnum etiam nunc concedam: exeant, proficiſcantur: ne patiantur deſiderio ſui Catilinam miſerum tabeſcere. demonſtrabo iter: Aurelia via

o L. cui ſit Apulia attributa q.

p v. c. profugit. quid exſpectant.

q Citatur à Caſſio li. 2. de coniuratione Diomede, &c.

r v. c. vt vos omnes apertè eſſe factā coniurationē contra remp. vid. & ita L.

Digitized by Google

profectus eſt. ſi accelerare volent, ad [a] veſperum conſequentur.

7 O fortunatam temp. ſiquidem hanc ſentinam huius vrbis eiecerit! Vno mehercule Catilina exhauſto, releuata mihi, & recreata reſpub. videtur. Quid enim mali, aut ſceleris fingi, aut excogitari poteſt, quod non ille conceperit? quis tota Italia veneficus, quis gladiator, quis latro, quis ſicarius, quis [b] parricida, quis teſtamentorum ſubiector, quis circumſcriptor, quis ganeo, [c] quis nepos, quis adulter, quæ mulier infamis, quis corruptor iuuentutis, quis corruptus, quis perditus inueniri poteſt, qui ſe cum Catilina non familiariſſimè vixiſſe fateatur? quæ cædes per hoſce annos ſine illo facta eſt? quod nefarium ſtuprum non per illum?

8 Iam vero quæ [d] tanta in vllo vnquam homine iuuentutis illecebra fuit, quanta in illo? qui alios ipſe amabat turpiſſimè, aliorum amori flagitioſiſſimè ſeruiebat: aliis fructum libidinum, alijs mortem parentum, non modò impellendo, verùm etiam adiuuando, pollicebatur. Nunc verò quàm ſubito non ſolum ex vrbe, verùm etiam ex agris ingentem numerum perditorum hominum collegerat? nemo, non modò Romæ, ſed [e] nec vllo in angulo totius Italiæ oppreſſus ære alieno fuit, quem non ad hoc incredibile ſceleris fœdus adſciuerit.

9 Atque, vt eius diuerſa ſtudia in diſſimili ratione perſpicere poſſitis, nemo eſt in ludo gladiatorio paullo ad facinus audacior, qui ſe non intimum Catilinæ [f] eſſe fateatur: nemo in [g] ſcena leuior, & nequior, qui ſe non eiuſdem propè ſodalem fuiſſe commemoret. Atque [h] idem tamen, ſtuprorum, & ſcelerum exercitatione aſſuefactus, frigore & fame, & ſiti, ac vigilijs perferendis, fortis [i] ab his iſtis ſuis ſocijs prædicabatur, cùm induſtriæ ſubſidia, atque inſtrumenta virtutis, in libidine, audaciaque conſumerentur [k].

10 Hunc verò ſi ſui fuerint comites ſecuti: ſi ex vrbe exierint deſperatorum hominum flagitioſi greges: ô nos beatos, ô temp. fortunatam, ô præclaram laudem conſulatus mei! Non enim iam ſunt [l] mediocres hominum libidines, non humanæ audaciæ, ac tolerandæ: nihil cogitant niſi cædeis, niſi incendia, niſi rapinas: patrimonia ſua profuderunt: fortunas ſuas obligurrierunt [m]: res eos iampridem, fides deficere nuper cœpit: eadem tamen illa, quæ erat in abũdantia, libido permanet. Quòd ſi in vino, & alea comiſſationes [n] ſolùm, & ſcorta quærerent: eſſent illi quidem deſperandi, ſed tamen eſſent ferendi. hoc verò quis ferre poſſit, inerteis homines fortiſſimis viris inſidiari, ſtultiſſimos prudentiſſimis, ebrioſos [o] ſobrijs, dormienteis vigilantibus? qui mihi accubantes in conuiuijs, complexi mulieres impudicas, vino languidi, confecti [p] cibo, ſertis redimiti, vnguentis obliti, debilitati ſtupris, eructant ſermonibus ſuis cædem bonorum, atque vrbis incendia.

11 Quibus ego confido impendere fatum aliquod: & [q] pœnas iamdiu improbitati, nequitiæ, ſceleri, libidini debitas, aut inſtare iam planè, aut certè iam appropinquare. Quos ſi meus conſulatus, quoniam ſanare non poteſt, ſuſtulerit: non breue neſcio quod tempus, ſed multa ſæcula propagarit reipub. Nulla [r] eſt enim natio, quam pertimeſcamus: nullus rex, qui bellum populo Ro. inferre [s] poſſit. omnia

a v.c. ad veſperam
b L. quis parricida.
P. CVI.
c Citatur à Nonio in Ganeo.
d L. quæ tanta vnquam in vllo hom. & ita v.c.
e al. ſed ne vllo quidem in ang.
f v.c. Catilinæ fateatur.
g al. in ſcæna leu.
h L. Atq; idẽ tamen, ſtuprorum, & ſcelerum exercitatione, aſſuefactus frigori, & fami, & ſiti, & vigiliis perferendis, fortis ab iſtis prædicabatur.
i al. fortis à ſuis prædicab.
k L. conſumeret. & ita v.c.
l v.c. mediocres ſunt homin.
P. D.
m abligurrierunt: v.c. obligauerunt ſtuplates.
n al. comiſſatores.
o L. ebrios ſobr. & ita v.c.
p v.c. conferti cibo.
q v.c. & pœnam iamdiu, &c. libidini debitam,
r v.c. Nulla enim eſt n.
s v.c. facere poteſt. & ita L.

A ſunt externa, vnius virtute, terra, marique pacata. domeſticum bellum manet: intus inſidiæ ſunt: intus [a] incluſum periculum eſt: intus eſt hoſtis. cum luxuria nobis, cum amentia, cum ſcelere certandum eſt. Huic ego me bello ducem profiteor, Quirites: ſuſcipio inimicitias hominum perditorum. quæ ſanari poterunt, quacumque [b] ratione ſanabo: quæ reſecanda erunt, non patiar ad perniciem ciuitatis manare [c]. Proinde aut exeant, aut quieſcant: aut,
B ſi & in vrbe & in eadem mente permanent: ea quæ merentur exſpectent.

12 ¶ At etiam ſunt, Quirites, qui dicant, à me in [d] exſulium eiectum eſſe Catilinã. Quod ego ſi verbo aſſequi poſſem, iſtos ipſos eiicerem, qui hæc loquuntur. Homo enim videlicet timidus, & permodeſtus vocem conſulis ferre non potuit: ſimul atque in exſiliũ iuſſus eſt, paruit [e]. Quid, quòd heſterno die, cùm domi meæ pæne interfectus eſſem: ſenatum in
C ædem Iouis Statoris vocaui [f]: rem omnem ad patres conſcriptos detuli. quò cum Catilina veniſſet: quis eũ ſenator appellauit? quis ſalutauit? quis denique ita aſpexit, vt perditũ ciuem, ac non potius, vt importuniſſimum hoſtem? Quin etiam principes eius ordinis partem illam ſubſelliorum, ad quam ille acceſſerat, nudam, atque inanem reliquerunt.

13 Hic ego vehemens ille conſul: qui verbo ciueis in exſiliũ eiicio, quæſiui à Catilina,
D nocturno [g] cõuentu apud M. Leccã [h] fuiſſet, necne. Cũ ille homo audaciſſimus, conſciẽtia conuictus, primò reticuiſſet: patefeci cetera: quid ea nocte egiſſet, vbi fuiſſet [i], quid [k] in proxima conſtituiſſet, quemadmodum eſſet ei ratio totius belli deſcripta, docui. cùm hæſitaret, cum [l] cunctaretur: quæſiui [m], quid dubitaret eò proficiſci, quò iampridẽ pararat [n]: cũ arma, cùm ſecureis, cùm faſceis, cum tubas, cũ ſigna militaria, cùm Aquilam illam argen-
E team, cui ille etiam ſacrarium ſcelerum domi ſuæ fecerat, ſcirem eſſe præmiſſam.

14 In exſulium eiiciebam, quem iam ingreſſum in [o] bellũ eſſe videbam? Etenim, credo [p], Manlius iſte, centurio, qui in agro Feſulano caſtra poſuit, bellum populo Ro. ſuo nomine, indixit: & illa caſtra nunc non Catilinã ducem exſpectant: & ille eiectus in exſiliũ, ſe Maſſiliam, vt aiunt, non in hæc caſtra conferet. O conditionem miſeram, nõ modò ad-
F miniſtrandæ, verum etiam conſeruandæ reip. Nunc, ſi L. Catilina, conſiliis, laboribus, periculis meis circumcluſus, ac debilitatus, ſubitò pertimuerit, ſententiam mutauerit, deſeruerit ſuos, conſilium belli faciundi abiecerit, ex hoc curſu ſceleris, & belli, iter ad fugã atque [q] in exſilium conuerterit: non ille à me ſpoliatus armis audaciæ, non obſtupefactus [r], ac perterritus mea diligentia, non de ſpe, conatúque depulſus, ſed indemnatus, innocens,
G in exſilium eiectus à conſule, vi, & minis eſſe dicetur: & erunt, qui illum, ſi hoc fecerit, non improbum, ſed [s] timidum: me non diligentiſſimum conſulem, ſed crudeliſſimum tyrannum exiſtimari velint.

15 Eſt mihi tanti, Quirites, huius inuidiæ falſæ, atq; iniquæ tẽpeſtatẽ ſubire, dummodo à vobis huius horribilis belli, ac nefarij periculũ depellatur. Dicatur ſanè eiectus eſſe à me, dũmodo eat in exſiliũ. ſed mihi credite, nõ eſt
H iturus. Nũquã ergo à diis immortalib. optabo, Quirites [t], inuidiæ meæ leuãdæ [u] cauſa, vt L. Catilinã ducere exercitum hoſtium, atq; in

armis

a ſort. intus periculũ eſt.
b al. quaque ratione.
c v.c. permanare.
d L. eiectum in exſilium eſſe.
P. CVII.
e L. paruit, quieuit. Heſterno die, &c.
f L. conuocaui.
g al. an nocturno conuentu
h al. Leccam.
i lib. vet. non habent, vbi fuiſſet.
k L. quid in proximã conſt.
l v.c. cùm tæceretur. & ita L.
m al. interrogaui. num dubitaret. ita etiam a Carſo a c. de [illegible]
n al. pararet.
o L. eſſe in bellum videbam. & ita v.c.
p L. credo iſte centurio,
P. E.
q L. atque exſilium
r q v.c. obſtupefactus, ac perterr.
s L. ſed miſerum. & ita omnes v.c.
t q lib. v. non habent, Quirites,
u q. lib. v. releuandæ.

Digitized by Google

armis volitare audiatis: ſed triduo tamen audietis: multóque magis illud timeo, ne mihi ſit inuidioſum aliquando quòd illum emiſerim, potiùs [a], quàm quod eiecerim: ſed cùm ſint homines, qui illum, cùm profectus ſit, eiectum eſſe dicant, iidem ſi interfectus eſſet, quid dicerent?

16 Quamquam iſti, qui Catilinam Maſſiliam ire dictitant, non tã hoc queruntur, quàm verentur. Nemo eſt iſtorum tam miſericors, qui illum ad Manlium, quàm ad Maſſilienſeis ire malit. Ille autem ſi mehercule hoc, quod agit numquam antè cogitaſſet, tamen latrocinantem ſe interfici mallet, quã exſulem viuere. nunc verò, cùm ei nihil adhuc præter ipſius voluntatem cogitationémq; acciderit, niſi quòd viuis nobis Roma profectus eſt: optemus potiùs, vt eat in exſiliũ, q̃ queramur.

17 ¶ Sed cur tamdiu de vno hoſte loquimur: & de eo hoſte, qui iam fatetur ſe eſſe hoſtem: & quem, quia, quod ſemper volui, murus intereſt, nõ timeo: de his, qui diſſimulant, qui Romæ remanent, qui nobiſcũ ſunt, nihil dicimus? Quos quidem ego, ſi vllo modo fieri poſſet [b], non tam vlciſci ſtudeo, quã ſanare [c], & ipſos placare reip. neque id quare fieri non poſſit ſi me audire voluerint [d], intelligo. Exponam enim vobis, Quirites, ex quib. generibus hominum iſtæ copiæ comparentur: deinde ſingulis medicinam conſilij, atque orationis meæ ſiquam potero, afferam.

18 ¶ Primum [e] eſt eorum, qui magno in ære alieno maiores [f] etiam poſſeſſiones habẽt: quarum amore adducti, diſſolui nullo modo poſſunt. Horum hominum ſpecies eſt honeſtiſſima: ſunt enim locupletes: voluntas verò & cauſa impudentiſſima. Tu agris, tu ædificiis, tu argento, tu familia, tu rebus omnibus ornatus & copioſus ſis: & dubites aliquid [g] de poſſeſſione detrahere ac [h] fidem acquirere? Quid enim exſpectas? bellum? quid? ergo in vaſtatione omnium tuas poſſeſſiones ſacroſanctas futuras putas [i]? an tabulas nouas? errant, qui iſtas à Catilina exſpectant. meo beneficio tabulæ nouæ proferentur: verum auctionariæ. Neque enim iſti, qui poſſeſſiones habent, alia ratione vlla ſalui eſſe poſſunt. Quod ſi maturiùs facere voluiſſent, neque (id quod ſtultiſſimum eſt) certare cum vſuris fructibus prædiorum: locupletioribus [k] his, & melioribus ciuibus vteremur. Sed hoſce homines minimè puto pertimeſcendos, quòd aut deduci de ſententia poſſunt [l]: aut, ſi permanebunt, magis mihi videntur vota facturi contra remp. quàm arma laturi.

19 *Alterum* [m] genus eſt eorum, qui quamquam premuntur ære alieno, dominationem tamen exſpectant [n]: rerum potiri volunt: honores, quos quieta rep. deſperant, perturbata conſequi [o] ſe poſſe arbitrantur. Quibus [p] hoc præcipiendum videtur, vnum ſcilicet & idem, quod [q] ceteris omnibus, vt deſperent, ſe id, quod conantur, conſequi poſſe: primùm omnium me ipſum vigilare, adeſſe, prouidere reip. deinde magnos animos eſſe in bonis viris, magnam concordiam, maximam multitudinem, magnas prætereа copias [r] militũ: deos deniq; immortaleis huic inuicto populo, clariſſimo imperio, pulcherrimæ vrbi, contra tãtam vim ſceleris, præſenteis [ſ] auxilium eſſe laturos. Quòd ſi iam ſint id, quòd cum ſummo furore cupiunt, adepti: num illi in cinere vrbis, & [t] ſanguine ciuium, quæ mente conſcelerata, ac nefaria concupierunt [a], ſe conſules [b], ac dictatores, aut etiam reges ſperant futuros? non vident ſe [c] cupere id, quod ſi adepti fuerint, fugitiuo alicui, aut gladiatori concedi ſit neceſſe?

20. *Tertium* genus eſt ætate iam confectum [d], exercitatione robuſtũ: quo ex genere eſt [e] ipſe Manlius, cui nunc Catilina ſucceſſit [f]. Hi ſunt homines ex iis coloniis, quas [g] Feſulis Sylla conſtituit: quas [h] ego vniuerſas, ciuium eſſe optimorum, & fortiſſimorum virorum ſentio: ſed tamen hi ſunt coloni, qui ſe inſperatis repentiniſq; pecuniis ſumptuoſius inſolentiúſq; iactarunt. hi dum ædificant, tamquàm beati: dũ [k] prædiis, lecticis, familiis magnis, conuiuiis, apparatib. delectantur, in tantum æs alienum inciderunt, vt, ſi ſalui eſſe velint, Sylla ſit iis ab inferis excitandus: qui etiã nonnullos agreſteis, homines tenueis, atque egẽteis, in eandem illam ſpem rapinarum veterũ impulerunt. Quos ego vtroſque, Quirites, in eodem genere prædatorum, direptorumque pono. Sed eos hoc moneo, deſinant furere, ac proſcriptiones, & dictaturas cogitare. Tantus enim illorũ temporũ dolor inuſtus eſt ciuitati, vt iam iſta non modò homines, ſed ne pecudes quidem mihi paſſuræ eſſe videãtur.

21 *Quartum* genus eſt ſanè varium & [l] miſtũ, & turbulentum: qui iampridem premuntur: qui numquam emergent [m]: qui partim inertia, partim malè gerendo negotio, partim etiã ſumtibus, in vetere ære alieno vacillant: qui vadimoniis, iudiciis, proſcriptionibus [n] bonorum defatigati, permulti & ex vrbe, & ex agris ſe in illa caſtra conferre dicuntur. Hoſce [o] ego non tam milites acreis, quàm infitiatores lentos eſſe arbitror. qui homines primum ſi ſtare non poſſunt, corruant: ſed ita vt nõ modò ciuitas, ſed ne vicini quidem proximi ſentiãt. nã illud non intelligo, quamobrem, ſi viuere honeſte non poſſunt, perire [p] turpiter velint: aut cur minore dolore perituros ſe cum multis, quàm ſi ſoli pereant, arbitrentur.

22 *Quintum* genus eſt parricidarum [q], ſicariorum, denique omnium facinoroſorũ: quos ego à Catilina non reuoco. nam [r] neque diuelli ab eo poſſunt & pereant ſanè in latrocinio, quoniã ſunt ita multi, vt eos capere carcer nõ poſſit. *Poſtremum* autẽ genus eſt non ſolùm numero, verum etiã genere ipſo, atque [ſ] vita: quod proprium eſt Catilinæ, de eius delectu, immo verò de complexu eius, ac ſinu: quos pexo capillo, nitidos, aut imberbeis, aut bene barbatos videtis: manicatis [u], & [x] talaribus, ac tritis tunicis, velis amictos, nõ togis [y]: quorum omnis induſtria vitæ, & vigilandi labor in antelucanis cenis expromitur.

23 In his gregibus omnes aleatores, omnes adulteri, omnes impuri, impudicique verſantur. hi pueri tã lepidi, ac delicati, non ſolũ amare, & amari, neq; [z] cãtare, & [aa] ſaltare, ſed etiã ſicas vibrare, & ſpargere venena didicerunt: qui niſi exeunt, niſi pereũt, etiam ſi Catilina perierit, ſcirote [bb] hoc in rep. ſeminarium Catilinariũ futurũ. Verumtamẽ quid ſibi iſti miſeri volunt: num ſuas ſecum mulierculas ſunt in caſtra ducturi? quemadmodũ autẽ illis carere poterũt, his præſertim iã noctibus? quo autem pacto illi Apenninum, atque illas pruinas, ac niueis perferent? niſi idcircò ſe faciliùs hiemem toleraturos putant, quòd [cc] in conuiuiis nudi ſaltare didicerunt.

24 O bellũ magnoperè pertimeſcẽdũ, cùm

a abeſt ab omnib. lib. vet.
P. CVIII.
b L. poſſit, & ita v.c.
c al. ſanare ipſos ſibi placare reip.
d L. volent.
e L. Vnũ genus eſt eorum
f iuſtè legendũ, maiorum.
g vox v. c. non habent al. quid
h L. ad hum
i quærere? & ita v.c.
i q. v. c. putas: tabulas nouas?
k L. & locupletioribus his, & m & ita v.c.
l q. v. c. facilè poſſunt:
m Locus ex oratione Æſchinis in Cteſiphontem.
n al. exſpectant
o L. ſe conſequi poſſe
p al. Quibus præcipiendum vid.
P. B.
q v. c. quod reliquis omnibus.
r L. militũ copias:
ſ v. c. præſentis
t L. & in ſanguine ci. & ita v.c.

a q. v. c. concupiuerunt,
b L. conſules ſe, aut dictatores, &c. & ita v. c.
c L. id ſe cupere, quod ſi adepti ſint fug. & ita v.c.
d v. c. affectũ, ſed tamen exercit. al. v. c. effœtum, ſed tamen exer.
e v. c. idem eſt, & ita L.
f v. c. ſuccedit.
g al. quos. al. quas Sylla cõſtituit.
h al. quos ego vniuerſos
i L. ac repentinis pec.
k L. dum prædiis lectis, familiis magnis conuiuiis apparatis delect. & ita v.c.
P. CIX.
l al. & mixtũ & turb.
m v. c. emergunt. al. ſe emergunt.
n v. c. proſcriptione.
o Citatur hic locus à Priſciano lib. 12. ca. de figura.
p v. c. turpiter perire velint.
q lib. vulg. parricidarum.
r L. nam neq; ab eo diuelli poſſ.
ſ L. atque vita propria Catilinæ.
t L. de eius dilectu, immo verò, &c.
u L. manicatis & talaribus tunicis: velis amict. & ita v. c.
x manicatis ac talaribus tunicis. ita legitur apud Nonium 14 in Tunica vbi Tunica veſtimentũ ſine manicis.
y citatur à Nonio in verbo toga.
z v. c. neque ſaltare, & cantare, ſed
aa al. & pſallere,
bb v. c. ſcitote in rep. ſemin. Catil.
P. E.
cc L. quòd nudi in conuiuiis ſalt. & ita v.c.

Digitized by Google

hanc ſit habiturus Catilina ſcortatorum [a] cohortem prætoriam. Inſtruite nunc,Quirites, contra has tam præclaras Catilinæ copias veſtra præſidia,veſtróſque exercitus:& primùm gladiatori illi confecto & ſaucio, conſules, imperatoréſque veſtros opponite:deinde contra illam naufragorum eiectam,ac [b] debilitatam manum, florem totius Italiæ, ac robur educite.iam verò vrbes [c] coloniarum,ac municipiorum reſpondebunt Catilinæ tumulis [d] ſilueſtribus. Neque verò ceteras copias,ornamenta, præſidia veſtra. cum illius latronis inopia,atque egeſtate debeo [e] conferre.

a L.ſcortatorũ cohorte præt. & ita v.c.
b v.c debil.
c al.vires.
d al.cumulis
e v.c.conferre debeo,

25 Sed ſi omiſſis his rebus omnibus [f],quibus nos [g] ſuppeditamus, eget ille, ſenatu, equitibus Ro.populo [h],vrbe,ærario,vectigalibus,cuncta Italia,prouinciis omnibus, exteris nationibus, ſi,[i] inquam, his rebus omiſſis, ipſas cauſas, quæ inter ſe confligunt, contendere velimus: ex eo ipſo,quàm valdè illi iaceant,intelligere poſſumus. Ex hac enim parte pudor pugnat, illinc petulantia:hinc pudicitia,illinc ſtuprum:hinc fides. illinc fraudatio:hinc pietas,illinc ſcelus: hinc conſtantia, illinc furor: hinc honeſtas, illinc turpitudo: hinc continentia, illinc libido: denique [k] æquitas,temperantia,fortitudo,prudentia, virtutes omnes certant cum [l] iniquitate.cum luxuria,cum ignauia, cum temeritate, cum vitiis omnibus: poſtremò copiæ [m] cum egeſtate.bona ratio cum perdita,mens ſana cum amentia, bona denique ſpes cum omnium rerum deſperatione confligit.In eiuſmodi certamine ac prœlio, nónne,etiam ſi hominum ſtudia deficiant, dij ipſi immortales cogent ab his præclariſſimis virtutibus, tot, & tanta vitia ſuperari?

f v.c.non habens vocem omnib.
g al. qui nos ſuperamus. v.c ſuppeditamur & ita L.
h vox populo abeſt à v.c.
i v.c.h his rebus om iſſis. & ita v.c.
k v.c. hinc denique æquitas.
l v.c.cum iniquitate, luxu, igno tem.vitiis omnib.
P. C X.
m al. copia.

[n] PERORATIO.

26 ¶ Quæ cùm [n] ita ſint, Quirites, vos, quemadmodum iam [o] antea dixi,veſtra tecta cuſtodiis,vigiliiſque defendite: mihi,vt vrbi ſine [p] veſtro motu,ac ſine vllo tumultu,ſatis eſſet præſidij, conſultum, ac [q] prouiſum eſt. Coloni omnes, municipéſque veſtri, certiores à me facti de hac nocturna excurſione Catilinæ, facilè vrbeis ſuas, fineíſque defendent:gladiatores, quam [r] ſibi ille maximam manum,& certiſſimam, fore putauit, quamquam meliore [ſ] animo ſunt, quàm pars patriciorum, poteſtate tamen in veſtra [t] continebuntur. Qu.Metellus, quem [u] ego perſpiciens hoc,in agrum Gallicanum [x], Picenúmque præmiſi,aut opprimet hominem,aut omneis eius motus,conatúſque prohibebit. reliquis autem de rebus conſtituendis, maturandis,agendis,iam ad ſenatum referemus,quem vocari videtis.

o v.c.iam antea veſtra t.
p L. ſine veſtro metu, & ita v.c.
q al.atque prouiſ.
r v.c.quam ſibi ille manum certiſſimam forte p. & ita L.
ſ al. animo meliore.
t al.noſtra.
u L.quem ego hoc proſpiciens, in agr. & ita v.c.
x v.c.Gallicũ,

27 Nunc illos, qui in vrbe remanſerunt, atque adeò qui contra vrbis ſalutem, omniúmque veſtrûm in vrbe à Catilina relicti ſunt,quamquam ſunt hoſtes,tamen quia nati ſunt ciues,monitos etiam, atque etiam volo. Mea lenitas adhuc ſicui ſolutior viſa eſt, hoc expectauit, vt id, quod latebat, erumperet. quod reliquum eſt, iam non poſſum obliuiſci, meam hanc eſſe patriam, me horum eſſe conſulem: mihi aut cum his viuendum, aut pro his eſſe moriendum.nullus eſt portæ [a] cuſtos,nullus inſidiator viæ: ſiqui exire volunt, conſulere ſibi poſſunt: qui [b] verò in vrbe ſe commouerit, cuius ego non modò factum, ſed inceptum vllum, conatúmve contra patriam deprehendero: ſentiet in hac vrbe eſſe conſules [c] vigilanteis, eſſe egregios magiſtratus,eſſe fortem ſenatum, eſſe arma, eſſe carcerem:quem vindicem nefariorum,ac manifeſtorum ſcelerum maiores noſtri eſſe voluerunt.

a L. portis cuſt.,& ita v.c.
b L. qui verò ſe in vrbe comm.
P. B.
c al.conſulem vigilantem

28 Atque hæc omnia ſic agentur, Quirites,vt [d] res maximę minimo motu, pericula ſumma nullo tumultu,bellum inteſtinum,ac domeſticum, poſt hominum memoriam crudeliſſimum, ac [e] maximum, me vno togato duce & imperatore,ſedetur.quod ego ſic adminiſtrabo,Quirites,vt ſi vllo modo fieri poterit, ne improbus quidem quiſquam in hac vrbe pœnam ſui ſceleris ſufferat. Sed ſi vis manifeſtæ audaciæ.ſi impendens patriæ periculum me neceſſariò de hac animi lenitate deduxerint.illud profectò proficiam, quod in tanto, & tam inſidioſo bello vix optandum videtur [f], vt ne quis bonus intereat, paucorúmque pœna vos omnes iam [g] ſalui eſſe poſſitis.

d v.c.vt maximæ res
e v.c.& maximum,&c. & ita L.
f L.& v.c. videretur.
g iam,abeſt à v.c.

29 Quæ quidem ego neque mea prudentia, neque humanis conſiliis fretus polliceor vobis,Quirites,ſed multis & non dubiis deorum immortalium ſignificationibus: quibus ego ducibus in hanc ſpem,ſententiámq; ſum ingreſſus:qui iam non procul,vt quondam ſolebant, ab [h] extero hoſte, atque longinquo, ſed hîc præſentes ſuo numine, atque auxilio ſua templa,atque vrbis tecta defendunt:quos vos, Quirites,precari,venerari, atque implorare debetis, vt,quam vrbem pulcherrimam, florentiſſimam,potentiſſimámque eſſe voluerunt,hanc,omnibus hoſtium copiis,terra,maríque ſuperatis,à perditiſſimorum ciuium nefario ſcelere defendant.

h L.ab externo hoſte, &c. & ita v.c.

IN

Digitized by Google

IN L. CATILINAM TERTIA, AD QVIRITES.

ORATIO VICESIMAPRIMA.

SYNOPSIS.

Narrat quibus & quorum indiciis Catilina, eiuſq; coniurati fuerint detecti. Gratias eo nomine ſibi actas à ſenatu: Coniurationis reos in cuſtodiam coniectos: ſibi ſupplicationem à ſenatu decretam.

P. CXI.

REMPVBLICAM, Quirites, vitamque omnium veſtrûm, bona, fortunas, coniuges, liberóſque veſtros, atque hoc domicilium clariſſimi imperij, fortunatiſſimam, pulcherrimamque vrbem, hodierno die, deorum immortalium ſummo erga vos amore, laboribus, conſilijs, periculiſque [a] meis, ex [b] flamma, atque ferro, ac pæne ex [c] faucibus fati ereptam, & vobis conſeruatam, ac reſtitutam videtis.

2 Et, ſi non minùs nobis iucundi, atque illuſtres ſunt ij dies, quib. cōſeruamur, quàm illi, quibus naſcimur, quòd ſalutis certa lætitia eſt, naſcendi incerta conditio: & quòd ſine ſenſu naſcimur, cum voluptate conſeruamur [d]: profectò, quoniam illum, qui hanc vrbem condidit, Romulum [e], ad deos immortaleis beniuolentia, famaque ſuſtulimus: eſſe apud vos, poſteroſque veſtros in honore debebit [f] is qui eandem hanc vrbem conditam, amplificatamque ſeruauit. nam notius vrbis templis, delubris, tectis [g] omnibus ſubiectos prope iam igneis, circumdatoſque reſtinximus: iidemque gladios in remp. deſtrictos [h] retudimus, mucroneſque eorum à iugulis veſtris reiecimus [i].

3 Quæ quoniam in ſenatu illuſtrata, patefacta, compertaque [k] ſunt per me, vobis iam exponam breuiter, Quirites: vt & quanta, & quàm manifeſta, & qua ratione inueſtigata, & comprehenſa ſint, vos [l], qui ignoratis, ex [m] actis ſcire poſſitis. ¶ Principio, vt Catilina paucis antè diebus erupit ex vrbe, cùm ſceleris ſui ſocios, & huiuſce nefarij belli acerrimos duces Romæ reliquiſſet: ſemper vigilaui, & prouidi, Quirites, quemadmodum in tantis, & tam abſconditis inſidijs ſalui eſſe poſſemus. Nam tum, cùm ex vrbe Catilinam eiiciebam (non enim iam vereor huius verbi inuidiam, cùm illa magis ſit timenda, quòd viuus [n] egreſſus eſt) ſed tum, cùm illum exterminari volebam: aut reliquam coniuratorum manum ſimul exituram, aut [o] eos, qui remanſiſſent, infirmos ſine illo, ac debileis fore putabam.

4 Atque ego, vt vidi, quos maximo furore, & ſcelere eſſe inflammatos ſciebam, eos [p] eſſe nobiſcum, & Romæ remanſiſſe: in eo omneis dies, nocteiſque conſumſi, vt, quid agerent, quid molirentur, ſentirem, ac viderem: vt, quoniam auribus veſtris, propter incredibilem magnitudinem ſceleris, minorem fidem faceret oratio mea, rem ita comprehenderem, vt [q] tum demum animis, ſalutique

a v.c. periculis meis
b v.c. è flamma.
c v.c. è faucibus.
d v.c. ſeruamur.
e vet. Romulum. *etiam à noſtris vet. c. abeſt*
f *lib. vulg.* debebit dicer is, qui eand.
g L. tectis, ac mœnibus ſubiectos, &c. & ita v.c.
h *lib. vulg.* diſtrictos rer.
i v.c. deiecimus.
k *al.* comperta ſunt p.
l L. vos, qui ignoratis, & expectatis, lecta p. ſ. gal. vos qui ignoratis, & ſcire poſſitis.
m *al.* exactè.
n L. quòd viuus exierit.
o v.c. aut eos qui reſtitiſſent infir. & ita L. ſ. vt Reſtare hic ſit, gradu ceprimere.
p v.c. eos nobiſcum eſſe.
q L. vtrum demum animis ſaluti veſtræ prouideretis.

A veſtræ prouideretis, cùm oculis maleficium ipſum videretis. Itaque vt comperi, legatos Allobrogum, belli Tranſalpini, & tumultus Gallici excitandi cauſa, à P. Lentulo eſſe ſollicitatos eoſque [a] in Galliam ad ſuos ciueis, eodem [b] itinere, cum litteris, mandatiſque, ad Catilinam eſſe miſſos, comitémque iis adiunctum [c] Vulturcium, atque huic datas eſſe ad Catilinam litteras: facultatem mihi oblatam putaui, vt, quod erat difficillimum, B quodque ego ſemper optabam à diis immortalibus, tota res non ſolùm à me, ſed etiam à ſenatu, & à vobis manifeſtè [d] deprehenderetur.

5 Itaque heſterno die L. Flaccum, & [e] C. Pontinum prætores fortiſſimos, atque amantiſſimos reipub. viros [f], ad me vocaui: rem omnem expoſui: quid fieri placeret, oſtendi. Illi autem, qui omnia de repub. præclara, atque egregia ſentirent, ſine recuſatione, ac ſine vlla C mora negotium ſuſceperunt, &, cū aduesperaſceret, occultè ad pontem Miluium peruenerunt: atq; ibi in proximis villis ita [g] bipartiti fuerunt, vt Tiberis inter eos, & pons intereſſet. Eódem [h] autem & ipſi ſine cuiuſquam ſuſpicione multos forteis viros eduxerunt, & ego de [i] præfectura Reatina complureis delectos [k] adoleſcenteis, quorum [l] opera vtor aſſiduè in reip. præſidio [m], cū gladiis miſeram.

6 Interim tertia ferè vigilia exacta: cùm [n] D iam pontem cum magno comitatu legati Allobrogum ingredi inciperent, vnáq; Vulturcius: fit in eos impetus: educuntur & ab illis gladij, & à noſtris. res [o] erat prætoribus nota ſolis: ignorabatur à ceteris. Tum interuentu Pontini [p], atque Flacci, pugna, quæ erat commiſſa, ſedatur. litteræ, quæcumque erant in eo comitatu, integris ſignis, prætoribus tradūtur: ipſi comprehenſi, ad me, cùm iam diluceſceret, deducuntur. Atque horum omniū E ſcelerum improbiſſimum [q] machinatorē Cimbrum Gabinium, ſtatim ad me, nihildum [r] ſuſpicantem, vocaui. Deinde item arceſſitur [ſ] P. Statilius, & poſt eum C. Cethegus. tardiſſimè autem Lentulus venit. credo quòd litteris [t] dandis, præter conſuetudinem, proxima nocte vigilarat.

7 Cum verò ſummis, ac clariſſimis huius ciuitatis viris, qui, audita re, frequentes ad me manè conuenerant, litteras [u] à me priùs F aperiri, quàm ad ſenatum referri [x], placeret: ne, ſi nihil eſſet inuentum, temerè à me tantus tumultus iniectus ciuitati videretur: negaui me eſſe facturum, vt de periculo publico, non ad conſilium publicum rem integram deferrem. Etenim, Quirites, ſi ea, quæ

a v.c. eóſque ad ſuos ciues in Galliam.
b v.c. eodémque itinere.
c v.c. adiunctum eſſe T. Vulturcium.
d v.c. manifeſto.
e L. & C. Pontinum, præt. *al.* & C. Pontinium, pr.
f v.c. ad me aduocaui: rem expoſui.
g v.c. bipartiti ita fuer.
h *al.* Eodē autem tempore, & ipſi
i L. ex præfectura.
k *vet.* delectos adoleſc.
l L. quorum opera vtor aſſiduè in reipub. præſidio, &c.
m *al* præſidio cum gladiis miſeram.
n *al.* cùm iam pontem magno com.
o L. res prætoribus erat nota ſolis: & ita v.c.
p L. Pomtiol. *al.* Pomtinij.
q L. machinatorem improbiſſ. & ita v.c.
r L. nihildum talem ſuſpic.
ſ v.c arceſſitur eſt P. St. & ita L.
t L. in litteris dandis, &c.
u v.c. litteras priùs à me.
x q. v.c. deferri pl. L. referrē pl. & ita al. v.c.

Digitized by Google

erant ad me delata, reperta non eſſent: tamen ego non arbitrabar in tantis reipub. periculis mihi eſſe nimiam diligentiam pertimeſcendam. Senatum frequentem celeriter, vt vidiſtis, coegi.

8 Atque interea ſtatim, admonitu Allobrogum, C. Sulpitium, prætorem, fortem virum, miſi ex ædibus Cethegi, ſi quid telorum eſſet, efferret. ex [a] quibus ille maximum ſicarum numerum, & gladiorum extulit. Introduxi Vulturcium ſine Gallis: fidem [b] ei publicam, iuſſu ſenatus, dedi: hortatus ſum, vt [c] ea, quæ ſciret, ſine timore indicaret. Tum ille dixit, cùm [d] vix ſe ex magno timore recreaſſet [e], à P. Lentulo ſe habere ad Catilinam mandata, & litteras, vt ſeruorum præſidio vteretur, & ad vrbem quàmprimum cum exercitu accederet: id autem eo conſilio, vt, cum vrbem omnibus ex partibus, quemadmodum deſcriptum diſtributumque erat, incendiſſent, cædemque infinitam ciuium feciſſent: præſtò eſſet ille, qui & fugienteis exciperet, & ſe cum his vrbanis ducibus coniungeret.

a q. v. c. è quibus. b v. c. fidem publicam, iuſſu. c q. v. c. vt quæ ſciret. d v. c. cùm ſe ex magno timore vix recreaſſet, &c. *al.* v. c. ex magno timore vix recepiſſet à P. e *al.* recepiſſet.

9 Introducti autem Galli, iusiurandum ſibi, & litteras à P. Lentulo, Cethego, Statilio ad ſuam gentem datas eſſe dixerunt: atq; ita ſibi ab his, & à L. Caſſio eſſe perſcriptum, vt equitatum in Italiã quàm primùm mitterẽt: pedeſtreis ſibi copias non defuturas. Lentulum autem ſibi confirmaſſe ex [f] fatis Sibyllinis, Haruſpicumque reſponſis ſe eſſe tertium illum Cornelium, ad quem regnum huius vrbis, atque imperium peruenire eſſet neceſſe. Cinnam ante ſe, & Syllam fuiſſe, eundemque dixiſſe, fatalem hũc eſſe annum ad interitum huius vrbis, atque imperij, qui eſſet decimus [g] annus poſt virginum [h] abſolutionem, poſt Capitolij autem incenſionem viceſimus.

f q. v. c. libris Sibyllinis, *al.* fatalis Sibyllinis. g v. c. annus decimus h vide *Aſconium orat. de toga candida.*

10 Hanc autem Cethego cum ceteris controuerſiam fuiſſe dixerunt, quod, cùm Lentulo, & [i] ceteris, Saturnalibus cædem fieri, atq; vrbem incendi placeret, Cethego nimium id longum videretur. Ac, ne longum ſit, Quirites, tabellas proferri iuſſimus, quæ à quoque dicebantur datæ. Primum oſtendimus Cethego. ſignum cognouit. nos linum incidimus: legimus. erat ſcriptum ipſius [k] manu, & Allobrogum ſenatui, & populo, ſeſe, quæ eorum legatis confirmaſſet, eſſe facturum: orare, vt item illi facerent, quæ ſibi legati eorum præcepiſſent [l]. Tum Cethegus, qui [m] paullò antè aliquid de gladiis, ac ſicis, quæ apud illum itidem erant deprehenſæ, reſpondiſſet, dixiſſetque, ſe ſemper bonorum ferramentorum ſtudioſum fuiſſe: recitatis litteris debilitatus, atque abiectus, conſcientia conuictus, repentè conticuit. Introductus [n] Statilius, cognouit manum, & ſignum ſuum. Recitatæ ſunt tabellæ in eandem ferè ſententiam: confeſſus eſt. Tum oſtendi tabellas Lentulo: & quæſiui, cognoſceretne ſignum. Annuit. Eſt verò, inquam, ſignum quidem notum, imago aui tui, clariſſimi viri, qui amauit vnicè patriam, & ciueis ſuos: quæ quidem te à tanto ſcelere etiam muta reuocare debuit.

i v. c. & aliis. k L. ipſius manu Allobrogum, &c. P. CXIII. l v. c. recepiſſent *& ita L.* ſid eſt ſuo periculo promiſiſſent. m v. c. qui paullo ante aliquid tamen de glad. *& ita L.* n v. c. Introductus eſt Statilius, cognouit & ſignum & manũ ſuam. *& ita L.*

11 Leguntur eãdem ratione ad ſenatum Allobrogum, populumque litteræ. ſi quid de his rebus dicere vellet, feci poteſtatem. Atq; ille quidem primò negauit: pòſt autem aliquanto, toto [o] indicio expoſito, atque edito, ſurrexit: quæſiuit à Gallis, quid [p] ſibi eſſet cum iis: quamobrem domum ſuam veniſſent: itemq; à Vulturcio, qui cùm illi breuiter, conſtantérque reſpondiſſent, per [a] quem ad eum, quàmque veniſſent: quæſiſſentque ab eo, nihilne ſecum eſſet de [b] fatis Sibyllinis locutus. tum [c] ſubitò ille, ſcelere demens, quanta [d] vis conſcientiæ eſſet, oſtendit. nam, cùm id poſſet infitiari, repentè præter opinionem omnium confeſſus eſt. ita eum non modò ingenium illud, & dicendi exercitatio, qua ſemper valuit, ſed etiam propter vim ſceleris manifeſti, atque deprehenſi, impudentia, qua ſuperabat omneis, improbitáſque defecit.

o L. toto iam indicio iam exp. p L. quid ſibi rei eſſet cum iis.

a v. c. per quæ non pl. b v. c. de libris Sibyl. *& ita L.* c L. tum ille ſubitò ſcel. d L. quanta conſcientiæ vis eſſet.

12 Vulturcius [e] verò ſubitò proferri litteras, atque aperiri iuſſit [f], quas ſibi à Lentulo ad Catilinam datas eſſe dicebat. Atq; ibi vehementiſſimè [g] perturbatus Lentulus [h], tamẽ ſignum, & manum ſuam cognouit. erant autẽ ſcriptæ ſine [i] nomine, ſed ita: QVI SIM, EX EO, QVEM AD TE MISI, COGNOSCES [k]. CVRA, VT VIR SIS, ET COGITA, QVEM IN LOCVM SIS PROGRESSVS: ET [l] VIDE, QVID IAM [m] TIBI SIT NECESSE. CVRA [n], VT OMNIVM TIBI AVXILIA ADIVNGAS, ETIAM INFIMORVM. Gabinius deindè introductus, cùm primò impudenter reſpondere cœpiſſet ad extremum nihil ex iis, quæ Galli inſimulabant, negauit.

e *al.* Volturcium. *al.* Volturcius. f v. c. iubet. *al.* petit. *al.* poſtulat, g v. c. perturbatus Lentulus vehementiſſimè, tamen P. B. h L. tamen & ſignum, & m. i vox, *ſcripta*, abeſt à quibusd. cod. antiq. k q. v. c. SCIES. l ET, *abeſt à q. v. c.* m q. v. c. TIBI IAM n q. v. c. ET CVRA.

13 Ac mihi quidem, Quirites, cum illa certiſſima ſunt viſa [o] argumenta, atq; indicia ſceleris, tabellæ, ſigna, manus, denique vniuſcuiuſque confeſſio: tum multo illa [p] certiora, color, oculi, vultus, taciturnitas. ſic enim obſtupuerant, ſic terram intuebantur, ſic furtim nonnunquam inter ſe adſpiciebant, vt non iam ab aliis indicari [q], ſed ipſi à ſe viderentur. Indiciis expoſitis, atque editis, Quirites, ſenatum conſului, de [r] ſumma reipub. quid fieri placeret. Dictæ ſunt à principibus acerrimæ, ac fortiſſimæ ſententiæ, quas ſenatus ſine vlla varietate eſt conſecutus. Et quoniam nondum eſt perſcriptum S. C. ex memoria vobis, Quirites, quid ſenatus cenſuerit, exponam.

o L. viſa ſunt *& ita v. c.* p v. c. certiora illa, q q. v. c. ſed indicare ſe ipſi viderentur *& ita L.* r L. de ſumma rep. quid ſ L. ſine vlla varietate eſt ſecutus. *& ita v. c.*

14 Primùm *mihi* [t] *gratiæ verbis ampliſſimis aguntur*, quod virtute, conſilio, prouidentia mea, reipub. periculis ſit maximis [u] liberata: deinde L. [x] Flaccus, & C. Pomtinus, prætores, quod eorum opera forti, fideliq; vſus eſſem, meritò, ac iure laudantur: atque etiam viro forti, collegæ meo, C. [y] Antonio, laus impertitur, quòd eos, qui huius coniurationis participes fuiſſent, à ſuis, & [z] reipubl. conſiliis remouiſſet. atque ita cenſuerunt, vt P. Lentulus, cùm ſe prætura abdicaſſet, tum in cuſtodiam traderetur: itémque vti C. Cethegus, L. Statilius, P. Gabinius, qui omnes præſentes erant, in cuſtodiam traderentur [aa]: atque idem hoc decretum eſt in L. Caſſium, qui ſibi procurationem incendendæ vrbis depopoſcerat: in M. [bb] Cæparium, cui ad ſollicitandos paſtores, Apuliam eſſe attributam, erat indicatum: in P. Furium, qui eſt ex [cc] his coloniis quas Feſulas L. Sylla deduxit: in [dd] Q. Manlium Chilonem, qui vnà cum hoc Furio ſemper erat in hoc Allobrogum ſollicitatione verſatus: in P. Vmbrenum, libertinum hominem, à quo primùm Gallos ad Gabinium perductos eſſe conſtabat.

t De gratiis Ciceroni actis, de coniuratis in cuſtodiam coniectis, de ſupplicatione Ciceroni decreta. u q. v. c. ſummis x L. Flaccus & Pomtinus, pr. quod. y C. *Antonio*, abeſt etiam à noſtris v. c. z v. c. & à reip. aa L. darentur. bb *al.* Q. Cæparium. cc *al.* ex his coloniis, quos dd Et in Q. Manlium Chilonem, qui *al.* Q. Magium.

15 Atque ea lenitate ſenatus eſt vſus, Quirites, vt ex tanta coniuratione, tantáque vi, ac multitudine domeſticorum hoſtium, nouem hominum perditiſſimorum pœna, re-

pub.

Digitized by Google

pub. conſeruata, reliquorum menteis ſanari poſſe arbitraretur. Atque etiam *ſupplicatio diis immortalibus* pro ſingulari eorum merito meo nomine decreta eſt, Quirites: quod mihi primum [a] poſt hanc vrbem conditam togato contigit: & his decreta [b] verbis eſt, quod vrbem incendiis, cæde ciuium, Italiam bello liberaſſem. Quæ ſupplicatio ſi [c] cum cæteris conferatur, Quirites [d], hoc intereſt, quòd cæteræ, bene geſta, hæc vna, conſeruata rep. conſtituta eſt. Atque illud, quod faciendum primum fuit, factum, atque tranſactum eſt, nam P. Lentulus, quamquam patefactus indiciis, & [e] confeſſionibus ſuis, iudicio ſenatus, non modo prætoris ius, verùm etiam ciuis amiſerat, tamen magiſtratu ſe abdicauit: vt, quæ religio C. Mario, clariſſimo viro, non fuerat, quo [f] minus C. Glauciam, de quo nihil nominatim erat decretum, prætorem occideret, ea nos religione in priuato P. Lentulo puniendo liberaremur.

a Supplicationes togatis nō decretæ ante Ciceronem. Idem Orat. 4. b Ex L. Coniz ſententia. Phi lipp. e. 2. c L. ſi cum cæteris ſupplicationib. conf. & ita v.c. d vox Quirites abeſt à v.c. e abeſt copulatio & à v.c. f v.c. quo minus Glauciā,

16 Nunc quoniam, Quirites, ſceleratiſſimis [g] periculoſiſſimiq; belli nefarios duces captos iam & comprehenſos tenetis, exiſtimare debetis, omneis Catilinæ copias, omneis [h] ſpes, atque opes his depulſis vrbis periculis concidiſſe. Quem quidem ego cum ex vrbe pellebam, hoc prouidebam animo, Quirites, remoto Catilina, nec mihi eſſe *P. Lentuli ſomnum*, nec L. *Caſſij adipem* [i], nec *C. Cethegi furioſam temeritatem* pertimeſcendam. Ille erat vnus [k] timendus ex his omnibus, ſed tam diu, dum mœnibus vrbis continebatur, omnia norat, omnium aditus tenebat: appellare, tentare, ſollicitare poterat audebat: erat ei conſilium ad [l] facinus aptum: conſilio autem neque lingua, neque manus deerat. Iam [l] ad ceteras res conficiendas certos homines, delectos, ac diſcriptos habebat: neq; vero cum aliquid mandauerat [m] confectum putabat. nihil erat quod non ipſe obiret, occurreret, vigilaret, laboraret: frigus, ſitim, famem ferre poterat.

g q. v. c. & ſceleratiſſimi, P. R. h v. c. omneis ſpes, opéſque depulſ. i Soliditas. f. k v. c. timendus vnus ex his omn. & ita L. l L. iam ad ceteras res cōſ. & ita v.c. m v.c. mandarat,

17 Hunc ego hominem tam acrem, tam paratum, tam audacem, tam callidum, tam in ſcelere vigilantem, tam in perditis rebus diligentem, niſi ex domeſticis inſidiis in caſtrenſe latrocinium compuliſſem (dicā [n] id, quod ſentio, Quirites) non facile hanc tantam molem mali à ceruicibus veſtris depuliſſem. Nō ille vobis Saturnalia [o] conſtituiſſet, neq; tanto ante exitium [p], ac fati diem reip. denuntiaſſet, neque commiſiſſet, vt ſignum, vt litteræ ſuæ, teſtes denique manifeſti ſceleris deprehenderentur. quæ nunc, illo abſente ſic geſta ſunt, vt nullum in priuata domo furtum vmquam ſit tam palàm inuentum, quàm hęc tanta [q] in repub. coniuratio, manifeſtò inuenta, atque deprehenſa eſt. Quod ſi Catilina in vrbe ad hanc diem remanſiſſet: quamquam, quoad fuit, omnibus eius conſiliis occurri, atque obſtiti, tamen, vt leuiſſimè dicā dimicandum nobis cum illo fuiſſet, neq; nos vmquam, dum ille in vrbe hoſtis fuiſſet, tantis periculis rempub. tanta pace, tanto otio, tanto ſilentio, liberaſſemus.

n al. (dicam quod ſentio, Quirites) o Saturnalia (quem opinionem dierum feſta appellas, quòd tum cultui vino dedita) coniurati delegerāt ad faciendam cædem. p L. exitij, ac fati diē reip. q lib. vulg. tanta in rep. coniu.

P. CXV.

18 Quamquam hæc omnia, Quirites, ita ſunt à me adminiſtrata, vt deorum immortalium nutu, atque conſilio & geſta, & prouiſa eſſe videantur. idque cùm coniectura conſequi poſſumus, quòd vix videtur humanis cōſiliis tantam molem rerum gubernatio conſequi potuiſſe: tum verò ita præſentes his temporibus opem, & auxilium nobis tulerunt, vt eos pænè oculis videre poſſemus. Nā, vt illa omittam, viſas [a] nocturno tempore ab occidente faces, ardorémque cæli, fulminum [b] iactus, vt terræ motus, ceteráque quæ [c] tam multa, nobis conſulibus, facta ſunt, vt hæc, quæ nunc fiunt, canere dij immortales viderentur: hoc certè, Quirites quod ſum dicturus, neque prætermittendum, neque relinquendum eſt.

19 Nam profectò memoria tenetis, Cotta, & Torquato Coss. compluréis in Capitolio turreis de cælo eſſe percuſſas, cùm & ſimulachra deorum immortalium depulſa ſunt, & ſtatuæ veterum hominum deiectæ, & legum æra liquefacta, tactus eſt etiam ille, qui hanc vrbem condidit, Romulus: quem inauratum in Capitolio paruum, atque [d] lactantem, vberibus lupinis inhiantem fuiſſe meminiſtis. Quo quidem tempore, cum haruſpices ex tota Etruria conueniſſent cædeis, atque incendia, & legum interitum, & bellum ciuile, ac domeſticum, & totius vrbis atque imperij occaſum appropinquare dixerunt, niſi [e] dij immortales omni ratione placati, ſuo numine propè fata ipſa flexiſſent.

a De prodigiis conſule Cicerone, vide Iuliū Obſequentem, Dionem. b L. v. fulminum iactus, vt omittam ceteraque tā m. c al. quæ ita multa. d L. atque lactantem, e Deorū placandorum ſuperſtitioſa & anilis ratio.

20 Itaque illorum reſponſis tunc & ludi decem per dies facti ſunt, neque res vlla, quæ ad [f] placandum deos pertineret, prætermiſſa eſt. idemque iuſſerunt, ſimulachrum [g] Iouis facere maius, & in excelſo collocare, & contra atque antè fuerat, ad orientem conuertere: ac ſe ſperare dixerunt, ſi illud ſignum, quod videtis, ſolis [h] ortum, & forum, curiámque conſpiceret, fore, vt ea conſilia quæ clàm eſſent inita contra ſalutem vrbis, atque imperij, illuſtrarentur, vt à S. P. Q. R. perſpici poſſent. Atque [i] illud ita collocandum conſules [k] illi ſtatuerunt: ſed tanta fuit operis tarditas, vt neque à ſuperioribus conſulibus, neque à nobis ante hodiernum diem collocaretur.

f q. v. c. ad placandos d. g Verba v. c. ſic ſe conuerſus ea ſe re vide. h Cōuerſum (ſe. tamē perhd. m), et pōſum ad ſpicu lum cum Hoſtili Ceſtis ſtatua Romæ in comitio P. R. poſita de cælo tactaſſet, ſtatuam enim iuſſerā, in inferiorem locum transferri quem ſol numquam illuſtraret. i q. libri vet. Atque illud ſignū ita col. k al. lib. vet. conſules illi locauerūt; ſed L. & ita L.

21 Hic quis poteſt eſſe, Quirites, tam auerſus à vero, tam [l] præceps, tam mente captus, qui neget, hæc omnia, quæ videmus, præcipuéque hanc vrbem, deorum immortalium nutu, atque poteſtate adminiſtrari? Etenim cum eſſet ita reſponſum, cædeis [m], incendia, interitumque reipub. comparari, & ea à perditis ciuibus, quæ tum propter magnitudinem ſcelerum nonnullis incredibilia videbantur: ea non modo cogitatā à nefariis ciuibus, verum etiam ſuſcepta eſſe ſenſiſtis. Illud vero nonne ita præſens eſt, vt nutu Iouis optimi maximi factum eſſe videatur, vt, cum hodierno [n] die manè per forum meo iuſſu & coniurati, & eorum indices in ædem Concordiæ ducerentur, eo ipſo tempore ſignum ſtatueretur? quo collocato, atque ad vos, ſenatúmque conuerſo, omnia & ſenatus, & vos, quæ erant contra ſalutem omnium cogitata, illuſtrata, & patefacta vidiſtis.

l L. iam præceps furore tā m. al. cædem, incendia, interitumq; reip. comparari, & ea per ciues. q. x tū propt. n Erat igitur Dio qui id cōtigiſſe ait cum Cicero cōcionē haberet.

22 Quo etiam maiore ſunt iſti odio, ſupplicioque digni, qui non ſolum veſtris domiciliis, atque [o] tectis, ſed etiam deorū templis, atq; delubris ſunt funeſtos, ac nefarios igneis inferre conati: quibus ego ſi me reſtitiſſe dicam, nimiùm mihi ſumā, & non ſim ferēdus. Ille [p], ille Iupiter reſtitit: ille Capitolium, ille hæc tēpla, ille [q] hanc vrbē, ille vos omneis ſaluos eſſe voluit. diis ergo immortalibus ducib. hanc mentē, Quirites, voluntatémque ſuſcepi, atque ad hæc tanta indicia perueni. Iam

o q. v. c. tectiſque ſed. p v. c. ille ille Iupiter & ita L. q v. c. ille cunctam vrbem.

Digitized by Google

verò illa Allobrogum ſollicitatio [a], ſic à Lentulo, ceteriſque domeſticis hoſtibus, tanta res, tam dementer credita & ignotis, & barbaris, commiſſæque litteræ numquam eſſent profectò, niſi à diis immortalibus huic tantæ audaciæ conſilium eſſet ereptum. Quid verò? vt homines Galli ex ciuitate male pacata, quæ gens vna reſtat, quæ populo Romano bellum facere & poſſe, & non nolle videatur, ſpem imperij, & rerum ampliſſimarum vltro ſibi à patriciis hominibus oblatam negligerent, veſtrámque ſalutem ſuis opibus anteponerent: id [b] nonne diuinitus factum eſſe putatis? præſertim qui nos non pugnando, ſed tacendo ſuperare potuerunt?

23 ¶ Quamobrem [c], Quirites, quoniam ad omnia [d] puluinaria [e] ſupplicatio [f] decreta eſt, celebratote illos dies cum coniugibus, ac liberis veſtris. Nam multi ſæpe honores diis immortalibus iuſti habiti ſunt ac debiti, ſed profectò iuſtiores numquam. Erepti [g] enim ex crudeliſſimo, ac miſerrimo interitu & erepti ſine cæde, ſine ſanguine, ſine exercitu, ſine dimicatione, togati, me vno togato duce, & imperatore, ſic ſtis.

24 Etenim recordamini, Quirites, omneis ciuiles diſſenſiones, neque ſolum eas, quas audiſtis, ſed & has, quas [h] vosmetipſi meminiſtis, & vidiſtis: L. Sylla [i] P. Sulpicium oppreſſit [k]: ex vrbe [l] eiecit C. Marium, cuſtodem huius [m] vrbis: multoſque forteis viros partim eiecit ex ciuitate, partim interemit. Cn. Octauius, COS. armis ex vrbe collegam [n] ſuum expulit. omnis hic locus aceruis corporum, & ciuium ſanguine redundauit. Superauit poſtea Cinna cum Mario. tum verò, clariſſimis viris interfectis, lumina ciuitatis extincta ſunt. Vltus eſt huius victoriæ crudelitatem poſtea Sylla. ne [o] dici quidem opus eſt, quanta deminutione ciuium [p], & quanta calamitate reip. Diſſenſit M. [q] Lepidus à clariſſimo, & fortiſſimo viro Q. Catulo. attulit non tam ipſius interitus reip. luctum, quàm ceterorum.

25 Atque [r] illæ diſſenſiones erant huiuſmodi, Quirites, quæ non ad delendam, ſed ad commutandam rempub. pertinerent. non illi nullam eſſe remp. ſed in ea, quæ eſſet, ſe eſſe principes: neque hanc vrbem conflagrare, ſed ſe in hac vrbe florere voluerunt. Atque illæ tamen omnes diſſenſiones, quarum nulla exitium reip. quæſiuit, eiuſmodi fuerunt, vt non reconciliatione concordiæ, ſed [ſ] internecione ciuium diiudicatæ ſint. In hoc autem vno poſt hominum memoriam maximo, crudeliſſimóque bello, quale bellum nulla vmquam barbaria [t] cum ſua gente geſſit: quo in bello lex hæc fuit à Lentulo, Catilina, Caſſio, Cethego, conſtituta, vt omnes, qui ſalua vrbe ſalui eſſe poſſent, in hoſtium numero ducerentur: ita me geſſi, Quirites, vt omnes [u] ſalui conſeruaremini: &, cum hoſtes veſtri tantum ciuium ſuperfuturum putaſſent, quantum infinitæ cædi reſtitiſſet: tantum autem vrbis, quantum flamma obire non potuiſſet: & vrbem, & [a] ciueis integros, incolumeiſque ſeruaui.

26 Quibus pro tantis rebus, Quirites, nullum ego a vobis præmiū virtutis, nullum inſigne honoris, nullum monumentum laudis poſtulo, præterquàm huius diei memoriam ſempiternam. In animis ego veſtris omneis triumphos meos, omnia ornamenta honoris, monumenta gloriæ, laudis inſignia, condi & collocari volo. nihil me mutum poteſt delectare, nihil tacitum nihil denique huiuſmodi, quod etiam minus digni aſſequi poſſint. Memoria veſtra, Quirites, noſtræ res alentur, ſermonibus creſcent, litterarum monumentis inueteraſcent, & corroborabuntur: eandemque diem intelligo, quam ſpero æternam fore, & ad ſalutem vrbis, & ad memoriam conſulatus mei, propagatam: vnoque tempore in hac repub. duos ciueis exſtitiſſe, quorum alter fineis veſtri imperij, non terræ, ſed cæli regionibus terminaret: alter eiuſdem imperij domicilium ſedemque ſeruaret.

27 Sed quoniam earum rerum, quas ego geſſi, non [b] eſt eadem fortuna, atque conditio, quæ illorum, qui externa bella geſſerunt: quod [c] mihi viuendum ſit cum illis, quos vici, ac ſubegi: iſti hoſteis aut interfectos, aut oppreſſos reliquerunt: veſtrum eſt, Quirites, ſi ceteris recta [d] ſua facta proſunt, mihi mea nequando obſint, prouidere. mentes enim hominum audaciſſimorum ſceleratæ, ac nefariæ ne vobis nocere poſſent, ego prouidi: ne mihi noceant, veſtrum eſt prouidere. quamquam, Quirites, mihi quidem ipſi nihil iam ab iſtis noceri poteſt. magnum enim eſt in vobis præſidium, quod mihi in perpetuum comparatum eſt: magna in repub. dignitas, quæ me ſemper tacita defendet: magna vis eſt conſcientiæ, quam qui negligent, cum me violare volent, ſe ipſi indicabunt.

28 Eſt etiam in nobis is animus, Quirites, vt non modo nullius audaciæ cedamus, ſed etiam omneis improbos vltro ſemper laceſſamus. Quod ſi omneis impetus domeſticorum hoſtium depulſi a vobis, ſe in me vnum conuerterint: vobis erit [e] prouidendum, Quirites, qua conditione poſthac eos eſſe velitis, qui ſe pro ſalute veſtra obtulerint inuidiæ, periculiſque omnibus. Mihi quidem ipſi quid eſt, quod iam ad vitæ fructum poſſit [f] acquiri, præſertim cum neque in honore veſtro, neque in gloria virtutis, quidquam videam altius quo quidem mihi libeat adſcendere?

29 Illud perficiam profectò, Quirites, vt ea, quæ geſſi in conſulatu, priuatus tuear, atque ornem: vt ſiqua eſt inuidia in conſeruanda rep. ſuſcepta, lædat inuidos, mihi valeat ad gloriam. denique ita me in repub. tractabo, vt meminerim ſemper, quæ geſſerim, curémque vt ea, virtute, non caſu, geſta eſſe videantur. Vos, Quirites, quoniam iam nox eſt, veneramini illum Iouem [g], cuſtodem huius vrbis, ac veſtrum, atque *in veſtra tecta diſcedite* & ea, quamquam iam periculum eſt depulſum, tamen æquè, ac priori nocte feciſtis, cuſtodiis, vigiliiſque defendite. id ne vobis diutius faciendum ſit, atque vt in perpetua pace poſſitis, prouidebo.

I N

a L. ſollicitatio ab Lentulo, &c.
b L. id, nō diuinitus
c PERORATIO.
d ad omnia puluinaria ſupplicatio. id eſt omnibus diis ſupplicatio fiebat. ibant per vrbē coronati pueri, matronæ, virgines, nonnunquam etiā laureati euntes, canebantque hymnos compoſitos in laudem deorum.
e Puluinaria lecti qui ſternebantur in templis cum conuiuiū apponebatur. quod in eius rei genus, capem, lectiſternium, & epulum, vnde epulones, vocabantur.
f Supplicationes decernebantur, vel ad auertendum aliquod malum, quod aut impenderet vel imminere, ob rem benè ac feliciter geſtam.
g q.v.c. Erepti enim eſtis ex crud.
h q.v.c. quas ipſimet mem.
i vide lib. 77. Epit. Liuij & Flor. lib. 3. Appian. ciu. Plut. Sylla & Mario.
k L. oppreſſit: C. Marium, cuſtodem huius vrbis, multoſque, &c.
l q.v.c. eiecit ex vrbe C. M.
m aduerſus Cimbros. vide Liuij epit. 68.
n Cinnam.
o fort. ne dici quidem poteſt, quanta
p 70000 amplius ciuium Flor.
q Cum imperare voluit, ne Sylla in Campo Martio ſepeliretur (qui honos regibus tantum ante Syllam tributus fuerat) & acta illius reſcindere conaretur. Liu. 90 Appian. l. ciuil. Plutar. Pomp.
r v.c. atque illæ tamen omnes diſſenſiones, erant eiuſmodi. Q.
ſ al. ſed interitione ciuium diiudic. t al. barbaries. u fort. vt omnes conſeruar.

a q.v.c. & ciueis & omneis integr.
P. CXVII.
b v.c. non eadem eſt fort.
c q.v.c. quòd mihi cum his viuendū eſt, q.
d v.c. ſua recte facta
e al. erit videndum.
f L. poſſit acquiri, cū præſertim neque in h.
P. B.
g I Statorē, cuius templum in cliuo Capitolino.

Digitized by Google

IN L. CATILINAM QVARTA HABITA IN SENATV.

ORATIO VICESIMASECVNDA.

SYNOPSIS.

Quæſtio, *Vtrùm Sylani, an verò Cæſaris ſententia de coniuratorum ſupplicio ſequenda?* Habita in ſenatu, *nonis Decembr.* Euentus. *Catonis ſententia, ſupplicium de Lentulo, Cethego, Statilio, Gabinio, Cepario ſumptum in carcere.*

a EXORDIVM.

VIdeo [a], P.C. in me omnium veſtrûm ora, atque oculos eſſe conuerſos. video, vos non ſolum de veſtro, ac reip. verum etiam, ſi id depulſum ſit, de meo periculo eſſe ſollicitos. Eſt mihi iucunda in malis, & grata in dolore, veſtra erga me voluntas: ſed eam, per deos immortaleis, quæſo [b], deponite, atque obliti ſalutis meæ, de vobis, ac de liberis veſtris cogitate. Mihi quidem ſi hæc conditio conſulatus data eſt, vt omneis acerbitates, omneis dolores, cruciatúſque perferrem: feram non ſolum fortiter, ſed [c] etiam libenter, dummodo meis laboribus, vobis, populóque Romano dignitas, ſalúſque pariatur.

P. CXVIII.
b verbum, quæſo, abeſt a q. v. c.
c v. c. verùm etiam libenter, & ita L.

2 Ego ſum ille conſul, P.C. cui non forum, in quo omnis æquitas continetur: non campus, conſularibus auſpiciis conſecratus: non curia, ſummum auxilium omnium gentium: non domus, commune [d] perfugium [e]: non lectus ad quietem datus: non denique hæc ſedes honoris, ſella [f] curulis: vnquam vacua mortis periculo, atque inſidiis fuit. Ego multa tacui, multa pertuli, multa conceſſi, multa meo quodam dolore, in veſtro timore ſanaui. Nunc, ſi hunc exitum conſulatus mei dij immortales eſſe voluerunt, vt vos, P.C. populúmque Romanum ex [g] cæde miſera, coniuges, liberoſque veſtros, virginéſque Veſtaleis ex acerbiſſima vexatione: templa, atque delubra, hanc pulcherrimam patriam omniū noſtrûm ex fœdiſſima flamma [h] totam Italiam ex bello, & vaſtitate eriperem: quæcumque mihi vni proponetur fortuna, ſubeatur. Etenim, ſi P. Lentulus ſuum nomen, inductus [i] à vatibus, fatale ad perniciem reipub. fore putauit: cur ego non læter meum conſulatum ad ſalutem reipub. propè fatalem extitiſſe?

d al. commune omniū hominum profug.
e Domus cui que ſua tutiſſimum perfugium.
f al. id eſt ſella curulis.
g L. ex cæde miſerrima.
h v. c. flama.
P. B.
i Ex libris Sybyllinis, Cornel. Lentulis regnum ibi polliceb atur quòd Romæ Regnum, tribus Cornelijs portendi dicerent, Sylam atque Cinnā ſe tertium eſſe exiſtimabat: vt hic & ſupra poſt ſalutem, Catil. 3. Iu ar chus, Appianus.

3 Quare P.C. conſulite vobis, proſpicite patriæ, conſeruate vos coniuges, liberos, fortunaſque veſtras: populi Romani nomen, ſalutemque defendite: mihi parcere, ac de me cogitare deſinite. Nam primùm debeo ſperare, omneis [k] deos, qui huic vrbi præſident, pro [l] eo mihi, ac mereor, relaturos gratiam eſſe. deinde, ſi quid obtigerit, æquo animo, paratoque moriar. *neque enim turpis* [m] *mors forti viro poteſt accidere, neque immatura conſulari, nec miſera ſapienti.* Nec tamen ego ſum ille ferreus qui fratris cariſſimi, atque amantiſſimi præſentis mœrore non mouear, horúmque omnium lachrymis, à quibus me circumſeſ-

k al. deos omneis
l L. mihi pro eo, ac mereor, gratiam eſſe relaturos, deinde ſi q
m al. grauis, & ita Quint.

A ſum videtis. neque meam mentem non domum ſæpe reuocat exanimata vxor, abiecta metu filia, & paruulus filius, quem [a] mihi videtur amplecti reſpub. tanquam obſidem conſulatus mei: neque ille, qui exſpectans huius exitum diei, adſtat in conſpectu meo gener. moueor his rebus omnibus, ſed in eam partem, vt ſalui ſint vobiſcum [b] omnes, etiam ſi vis aliqua me oppreſſerit, potius, quam [c] & illi, & nos vna cum repub. pereamus.

a lib. vulg. qui mihi videtur amplecti resp.
b lib. vet. nobiſcum
c v. c. quàm & illi, & nos vnà reip. pſte pereamus & ita L.

B 4 Quare, P.C. incumbite ad reipub. ſalutem: circumſpicite omneis procellas, quæ impendent, niſi prouideritis. non Ti. Gracchus, qui iterum tribunus plebis fieri voluit: non C. Gracchus, qui agrarios concitare conatus eſt: non L. Saturninus, qui [d] C. Memmium occidit, in diſcrimen aliquod, atque in veſtræ ſeueritatis iudicium adducitur: ſed tenentur ij, qui ad vrbis incendium, ad veſtrûm omnium cædem, ad Catilinam accipiendum,
C Romæ reſtiterunt. tenentur literæ, ſigna, manus, denique vniuſcuiuſque confeſſio: ſollicitantur Allobroges, ſeruitia excitantur: Catilina arceſſitur: id eſt initum conſilium, vt interfectis omnibus, nemo ne ad deplorandum quidem reip. [e] nomen, atque ad lamentandam tanti imperij calamitatem relinquatur.

d al. qui C. Mummium. al. qui C. Nūmium L. qui C. Memmium vnu occidit.

P. CXIX.

e L. populi R. nomen.

5 Hæc omnia indices detulerunt, rei confeſſi ſunt, vos multis iam iudiciis iudicauiſtis [f]: primum, quod mihi gratias egiſtis ſin-
D gularibus verbis: & mea virtute, atque diligentia, perditorum hominum patefactam eſſe [g] coniurationem decreuiſtis: deinde quod P. Lentulum vt ſe abdicaret prætura, coegiſtis: tum quod eum, & [h] cæteros de quibus iudicauiſtis, in cuſtodiam dandos cenſuiſtis: maximeque quòd meo nomine ſupplicationem decreuiſtis: qui [i] honos togato habitus
E ante me eſt nemini. Poſtremò [k] quod heſterno die præmia legatis Allobrogum, Titoque Vulturcio dediſtis ampliſſima: quæ ſunt omnia eiuſmodi, vt ij, qui in cuſtodiam nominatim dati ſunt, ſine vlla dubitatione à vobis damnati eſſe videantur.

f L. iudicaſtis & ita v. c.
g v. c. coniurationem eſſe d.
h v. c. cæteróſque de quib. iudicaſtis.
i Idem oratione 3.
k al. Poſtremò heſterno die.

6 ¶ Sed [l] ego inſtitui referre ad vos, P.C. tanquam integrum, & de facto, quid iudicetis: & de pœna, quid cenſeatis. illa prædicam, quæ ſunt conſulis. Ego magnum in repub. verſari furorem, & noua quædam miſceri, & concitari mala iampridem videbam: ſed
F hanc tantam, tam exitioſam haberi coniurationem a ciuibus, numquam putaui. Nunc, quidquid eſt, quocumque veſtræ mentes inclinant, atque ſententiæ, ſtatuendum vo-

l PROPOSITIO.

Digitized by Google

A bis ante noctem, eſt. Quantum facinus ad nos delatum ſit, videtis, huic ſi paucos putatis affineis eſſe, vehementer erratis. Latiùs opinione diſſeminatum eſt hoc malum: manauit nõ ſolùm per Italiam, verùm etiam tranſcendit Alpeis. & obſcurè ſerpens, multas iam prouincias occupauit. id opprimi ſuſtentando, ac prolatando nullo pacto poteſt. quacunq; ratione placet, celeriter vobis vindicandum eſt.

B 7 ¶ Video [a] *duas* adhuc *eſſe ſententias*. vnam D. *Silani* [b], qui cenſet, eos, qui hæc delere conati ſunt, morte eſſe multandos: alteram C. *Cæſaris*, qui mortis pœnam remouet, ceterorũ ſuppliciorum omneis acerbitates amplectitur. Vterque & pro ſua dignitate, & pro rerũ magnitudine in ſumma ſeueritate verſatur. Alter eos, qui nos omneis, qui populum Romanũ vita priuare conati ſunt, qui delere imperiũ, qui populi Ro. nomen exſtinguere, puncto temporis frui vita, & hoc cõmuni ſpiritu, C non putat oportere: atque hoc genus pœnæ ſæpe in improbos ciueis in hac rep. eſſe vſurpatum recordatur. Alter intelligit, *mortem à diis immortalibus non eſſe ſupplicij cauſa conſtitutã: ſed aut neceſſitatem naturæ, aut laborum, ac miſeriarum quietem eſſe.* Itaque eam ſapientes numquam inuiti, fortes etiam [d] ſæpe libenter oppetiuerũt. vincula verò, & ea ſempiterna, certè ad ſingularem pœnam nefarij ſceleris inuenta ſunt. D Itaque municipiis [e] diſpertiri iubet. Habere videtur iſta res iniquitatem, ſi imperare velis: difficultatem, ſi rogare. decernatur tamen, ſi placet.

8 Ego enim ſuſcipiam, &, vt ſpero, reperiam qui [f] id, quod ſalutis omnium cauſa ſtatueritis, non putet eſſe ſuæ dignitatis recuſare. Adiũgit grauem pœnam municipibus [g], ſi quis eorum vincula ruperit: horribileis cuſtodias circundat, & [h] digna ſcelere hominũ E perditorum ſancit, ne quis eorum pœnam, quos condemnat, aut per ſenatum, aut per populum leuare poſſit. eripit etiam *ſpem quæ ſola hominem in miſeriis conſolari ſolet*. bona præterea publicari iubet: vitam ſolam relinquit nefariis hominibus: quam ſi eripuiſſet, multas vno dolore, animi, ac [i] corporis, & omneis ſcelerum pœnas ademiſſet. Itaque vt aliqua in vita formido improbis eſſet poſita, *apud inferos* [k] *eiuſmodi quædam illi antiqui ſupplicia impiis* F *conſtituta eſſe voluerunt:* quòd videlicet intelligebant, his remotis, non eſſe mortem ipſam pertimeſcendam.

9 Nunc P.C. ego mea video quid interſit, ſi eritis ſecuti ſententiam C. Cæſaris: quoniã hanc is in repub. viam, quæ popularis habetur, ſecutus eſt. fortaſſe minùs erunt, hoc [l] monitore, & auctore huiuſce ſententiæ, mihi populares impetus pertimeſcendi. ſin [m] illam alteram ſecuti eritis, neſcio, an amplius mihi G negotij contrahatur: ſed tamen meorum periculorum rationes vtilitas reipub. vincat [n]. Habemus enim à Ca. Cæſare, ſicut ipſius dignitas, & maiorum eius amplitudo poſtulabat, ſententiam, tanquam obſidem perpetuæ in rempublic. voluntatis. intellectum eſt, quid interſit, inter leuitatem [o] concionatorum, & animum verè popularem, ſaluti populi conſulentem.

10 Video de iſtis, qui ſe populareis haberi H volunt, abeſſe non neminem, ne de capite videlicet ciuium Rom. ſententiam ferat. is & nudiuſtertius in cuſtodiam ciueis R. [Cethe-

P. 8.
a PARTITIO ſententiarũ.
b Conſulis deſignati. Qui autem deſignatus priore loco conſul, is priore loco in ſenatu rogabatur
c Locus communis de morte.
d *orte* v. c. ſæpe etiam
e q. v. c. municipibus diſp. *al.* v. c. Itaque municipiis diſp. vt *hic*.
f *vanc* v. c. quo modo id, quod
g q. v. c. municipiis.
h L. & dignas ſcelere hominum perditorum ſancit, ne quis.
i q. v. c. atque corp.
P. CXX.
k Inferorum pœnas, quas Cicero videtur nõ admittere, *hic & pro Cluentio. Tuſcul.* 1. adde *Horat.* 1 *Odar.* 4. Platonem *Phædone & 1. de Repub.* Homerum.
l *al.* hoc auctore & cognitore.
m L. ſin illam alteram: neſcio &c.
n L. vincat H
o *al.* lenitate.

A gum [a], & Lentulum.] dedit, & ſupplicationem mihi decreuit, & indices heſterno die maximis præmiis affecit. Iam hoc nemini dubium eſt, qui reo cuſtodiam, quæſitori gratulationem, indici præmium decreuit [b], quid de tota re, & cauſa iudicarit. At verò C. Cæſar intelligit, legem [c] Semproniam eſſe de ciuibus Rom. conſtitutam. qui autem reipubl. ſit hoſtis, eum ciuem eſſe nullo modo poſſe: denique ipſum latorem legis [d] Sempro-B niæ, iuſſu [e] populi pœnas reip. dependiſſe. idem [f] etiam ipſum largitorem [g] Lentulum, & prodigum, non putat, cùm de pernicie reip. & exitio huius vrbis tam acerbè, támque crudeliter cogitarit, appellari poſſe popularem. Itaque homo mitiſſimus, atque leniſſimus non dubitat P. Lentulum æternis tenebris, vinculiſque mandare: & ſancit in poſterum, ne quis huius ſupplicio leuando ſe iactare, & in perniciem reip. poſthac popularis C eſſe poſſit. adiungit etiam publicationem bonorum, vt omneis animi cruciatus, & corporis, etiam egeſtas, ac mendicitas conſequatur.

11 Quamobrem ſiue hoc ſtatueritis: dederitis mihi comitem ad concionem, populo [h] Rom. carum, atque iucundum, ſiue [i] illam Silani ſententiam ſequi malueritis: facile me, atque vos à crudelitatis vituperatione defendetis: atque obtinebo, eam multo [k] le-D niorem fuiſſe. Quamquam, P.C. quæ poteſt eſſe in tanti ſceleris immanitate puniendâ crudelitas? Ego enim de meo ſenſu iudico. Nam ita mihi ſalua rep. vobiſcum perfrui liceat, vt ego, quod in hac cauſa vehementior ſum, non atrocitate animi moueor, (quis enim eſt me mitior?) ſed ſingulari quadam humanitate, & miſericordia. Videor enim mihi hanc vrbem videre, lucem orbis terrarum, atque arcem omnium gentium, ſubito vno [l] E incendio concidentem: cerno animo ſepultam [m] patriam, miſeros, atque inſepultos aceruos ciuium: verſatur mihi ante oculos adſpectus Cethegi, & furor, in veſtra cæde bacchantis.

12 Cùm mihi propoſui regnantem [n] Lentulum, ſicut ipſe ex fatis ſperaſſe confeſſus eſt, purpuratum eſſe hunc Gabinium, cum exercitu veniſſe Catilinam, tum lamentationem matrumfamiliâs, tum fugam virginum, F atque puerorum, ac vexationem virginum Veſtalium perhorreſco: &, quia mihi vehementer hæc videntur miſera, atque miſeranda, idcirco in eos, qui ea perficere voluerunt, me ſeuerum, vehementemque præbeo [o]. Etenim quæro, ſiquis paterfamiliâs, liberis ſuis à ſeruo interfectis, vxore occiſa, incenſa domo, ſupplicium [p] de ſeruo quàm [q] acerbiſſimum ſumſerit, vtrum is clemens, ac miſericors: an inhumaniſſimus & crudeliſſimus eſſe videa-G tur? mihi vero importunus ac ferreus, qui [r] non dolorem ſuum, & cruciatum dolore nocentis, & cruciatu lenierit. Sic nos in his hominibus, qui nos, qui coniuges, qui liberos noſtros trucidare voluerunt: qui ſingulas vniuſcuiuſque noſtrûm domos, & hoc vniuerſum reipubl. domicilium delere conati ſunt: qui id egerunt, vt gentem Allobrogum in veſtigiis huius vrbis, in cinere deflagrati imperij collocarent: ſi vehementiſſimi fuerimus, miſeri-H cordes habebimur: ſin remiſſiores eſſe voluerimus, ſummæ nobis crudelitatis in patriæ, ciuiúmque pernicie fama ſubeunda eſt.

13 niſi

a Incluſa deſunt quibuſdam.
b v. c. decreuit.
c legem Semproniam intelligit latam à C. Graccho ne iniuſſu populi quiſquã ciuis Romanus morte multaretur. Verùm hanc legem nihil pertinere ad coniuratos demonſtrat Cicero, cùm côniurati ius ciuiũ amiſerint, & hoſtes à ſenatu iudicati ſint.
d v. c. Semproniæ legis.
e forte iniuſſu nam id & hiſtoriæ veritas demonſtrat ſatis, & ipſa Ciceronis argumentatio euincit
f L. idẽ ipſum Lentulum largitorem, & prodigum, non p.
al. idem ipſum largitorem, & prodigũ Lentulum, non p.
g largitionis hoc vitiũ notat quoq; Salluſtius in eodem Lentulo.
h v. c. carum, populo R. atque iuc
i v. c. ſiue Silani ſentent
k L. multo leniorem fuiſſe.
l *al.* ſubito vno inc.
m v. c ſepultam patriam mi. cerno. *& ita L.*
o dixi ſupra.
o v. c. præbebo.
p L. ſupplicium de ſeruo ſumſerit quàm acerbiſſimum ſumſ.
q *al.* nõ quam acerbiſſimũ, & ita apud Lactantiũ legitur 1. *de ira* 20.
r L. *&* v. c. qui non dolorem ac cruciatu nocentis, ſuum dolorem cruciatũmque lenierit.

Digitized by Google

13 niſi verò cuipiam L. Cæſar, vir fortiſſimus, & amantiſſimus reipu. crudelior nudiuſtertius eſt[a] viſus, cum ſororis ſuæ, fœminæ lectiſſimæ[b], virum præſentem, & audientem, vita priuandum eſſe dixit, cum auum iuſſu Coſ. interfectum, filiumque eius impuberem, legatum à patre miſſum, in carcere necandum[c] eſſe dixit. Quotum, quod[d] ſimile fuit factum? quod initum delendæ reipubl. conſilium? largitionis voluntas tum in repub. verſata eſt, & partium quædam contentio. Atque illo tempore huius auus Lentuli, clariſſimus vir, armatus Gracchum eſt perſecutus, &[f] graue tum vulnus accepit, nequid de[g] ſumma dignitate reip. minueretur. hic ad euertenda fundamenta reip. Gallos arceſſiuit,[h] ſeruitia concitauit, Catilinam euocauit, attribuit nos trucidandos Cethego, ceteros ciueis interficiendos Gabinio, vrbem inflammandam Caſſio, totam Italiam vaſtandam, diripiendamque Catilinæ. Vereami[i] ni, cenſeo, ne in hoc ſcelere tam immani, ac[k] nefario, nimis aliquid ſeuere ſtatuiſſe videamini, cum multo magis ſit verendum ne remiſſione pœnæ crudeles magis in patriam, quàm ne ſeueritate animaduerſionis nimis vehementes in acerbiſſimos hoſteis fuiſſe[l] videamini.

14 Sed quæ exaudio, P. C. diſſimulare non poſſum. iactantur enim voces, quæ perueniunt ad aureis meas, eorum, qui vereri videntur, vt habeam ſatis præſidij ad ea, quæ vos ſtatueritis hodierno die, tranſigenda. Omnia prouiſa,[m] parata, & conſtituta ſunt, P. C. cum mea ſumma cura, atque diligentia, tum multo etiam maiore populi Romani ad ſummum imperium retinendum, & ad communeis fortunas conſeruandas voluntate: omnes adſunt omnium ordinum homines, omnium denique ætatum: plenum[n] eſt forum, pleni omnes aditus huius loci, ac templi. Cauſa enim eſt poſt vrbem conditam hæc inuenta ſola, in qua omnes ſentirent[o] vnum, atque idem, præter eos, qui cùm ſibi viderent eſſe pereundum, cum omnibus potiùs, quàm ſoli perire voluerunt.

15 Hoſce ego homines excipio, & ſecerno libenter. neq; enim in improborum ciuium, ſed in acerbiſſimorum hoſtium numero habendos puto. Ceteri verò, dij immortales, qua frequentia, quo ſtudio, qua virtute ad communem dignitatem[p], ſalutemq; conſentiunt? Quid ego hîc *equites*[q] R. commemorem? qui *vobis* ita ſumma[r] ordinis, conſilioque concedunt, vt vobiſcum de amore reip. certēt: quos ex multorum annorum diſſenſione ad huius ordinis ſocietatem, concordiamque reuocatos, hodiernus[s] dies nobiſcum, atq; hæc cauſa coniungit: quam coniunctionem ſi in conſulatu confirmatam meo, perpetuam in rep. tenuerimus: confirmo vobis, nullum poſthac malum ciuile, ac domeſticum ad vllam reip. partem eſſe venturum. Pari ſtudio defendendæ reip. conueniſſe video *tribunos ærarios*[t], fortiſſimos viros: *ſcribas*[u] item vniuerſos: quos cum caſu hic dies ad[x] ærarium frequenteis aduocaſſet, video ab expectatione ſortis ad communem ſalutem eſſe conuerſos. Omnis *ingenuorum* adeſt *multitudo*, etiam tenuiſſimorum.

16 Quis eſt enim, cui non hæc templa, adſpectus vrbis, poſſeſſio libertatis, lux denique hæc ipſa, & hoc cõmune patriæ ſolum, cum[y] ſit carum, tum verò dulce, atque iucundum? Operæpretium eſt, P. C. *libertinorum hominum*

a L. viſus eſt, cum &c. & ita v. c.
b v. c. electiſſimæ.
c L. necatum eſſe dixit.
d L. quod ſimile factum?
e v. c. vir clariſſimus.
f v. c. ille etiam graue
g L. de dignitate ſummæ reip.
h al. arceſſiit, ſeruitia concitat, Catilinam euocat.
i al. credo.
k v. c. nefando.
P. B.
l v. c. fuiſſe videamur, ſed ea, quæ ea.
m q v. c. & prouiſa & parata, & conſtit.
n L. plenum eſt forum, plena templa circum forum, pleni omn.
o al. ſentiunt.
p v. c. ſalutem dignitatemq; conſ.
q Omnium ordinum ſententiis Catilinam damnari ait.
r L. ſummam ordinis, cõſil.
s L. hodiernus dies vobiſcum atq.
t Tribuni ærarij militaris pecuniæ quæſtores & cuſtodes, vt pro C. Rabirio.
u Scribæ Romæ & in prouinciis curã tabularũ publicarum & cuſtodiam habebant & ſecreta magiſtratuum, eorum fidei cõmittebantur.
x L. ad ærarium frequentaſſet: video ab exſp.
y L. ſit cum carum, t.

A *ſtudia cognoſcere*, qui[a] fortuna ſua ciuitatis ius conſecuti, hanc verè ſuam patriam eſſe iudicant: quam quidam hinc nati, & ſummo nati loco, non patriam ſuam, ſed vrbem hoſtium eſſe iudicauerunt[b]. Sed quid ego huiuſce ordinis homines commemorem, quos priuatæ fortunæ, quos communis reſp. quos denique libertas ea, quæ dulciſſima eſt, ad ſalutem patriæ defendēdam excitauit? Seruus eſt nemo, qui modò tolerabili conditione ſit ſeruitutis, B qui non audaciam ciuium perditorum[c] perhorreſcat; qui[d] non obſtare cupiat: qui non tantum, quantum audet: & quantum poteſt, conferat ad[e] communem ſalutis voluntatem.

17 Quare ſi quem veſtrûm fortè commouet hoc, quod auditum eſt, lenonem[f] quendam Lentuli concurſare circum tabernas, pretio ſperantem[g] ſollicitari poſſe animos egentium, atque imperitorum: eſt id quidem cœptum, atque tentatum: ſed nulli ſunt inuenti C tam aut fortuna miſeri, aut voluntatē perditi, qui non ipſum illum ſellæ, atque operis, & quæſtus quotidiani locum: qui non cubile, ac lectulum ſuum: qui deniq; non curſum hunc otioſum vitæ ſuæ, ſaluum eſſe velint. Multo verò *maxima*[h] *pars eorum, qui in tabernis*[i] *ſunt*: immo verò (id enim potiùs eſt dicendum) genus hoc vniuerſum, amantiſſimum eſt otij. Etenim omne eorum inſtrumentum, omnis opera, ac quæſtus, frequentia ciuium ſuſtine- D tur[k], alitur otio: quorum ſi quæſtus occluſis tabernis, minui ſolet, quid tandem incenſis futurum[l] eſt?

18 Quæ cùm ita ſint, P. C. vobis populi R. præſidia non deſunt: vos ne populo R. deeſſe videamini, prouidete. Habetis conſulem ex plurimis periculis, & inſidiis, atque ex media morte, non ad vitam ſuam, ſed ad ſalutem veſtram reſeruatum: omnes ordines ad conſeruandam remp. mente, voluntate, ſtudio, E virtute, voce, conſentiunt: obſeſſa facibus & telis impiæ coniurationis, vobis ſupplex manus tendit patria communis: vobis ſe, vobis vitam omnium ciuium, vobis arcem, & Capitolium, vobis aras Penatium, vobis illum[m] ignem Veſtæ perpetuum, ac ſempiternum, vobis omnia templa deorum, atque delubra, vobis muros, atque vrbis tecta commendat. Præterea de veſtra vita, de coniugum veſtrarum, ac liberorum anima, de fortunis o- F mnium, de ſedibus, de focis veſtris hodierno die vobis[n] iudicandum eſt.

19 Habetis ducem, memorem veſtri, oblitum ſui: quæ non ſemper facultas datur. habetis omneis homines, vniuerſum populum Rom. id quod in ciuili cauſa hodierno[o] die primum videmus, vnum atque idem ſentientem. Cogitate, quantis laboribus fundatum imperium, quanta virtute ſtabilitam libertatem, quãta deorum benignitate auctas, exag- G geratasque fortunas vna nox pænè delerit. Id ne vnquam poſthac non modò confici, ſed ne cogitari quidem poſſit, vobis hodierno die prouidendũ eſt. Atq; hæc non vt vos, qui mihi ſtudio pænè præcurritis, excitarem, locutus ſum: ſed vt mea vox, quæ debet eſſe in repub. princeps, officio functa conſulari videretur.

20 Nunc ante quàm ad ſentētiam redeo[p], de me pauca dicam. Ego, quanta manus eſt coniuratorum, quam videtis eſſe permagnam, H tantam me inimicorum multitudinem ſuſcepiſſe video: ſed eam eſſe iudico turpem, & infirmam, contemtam[q], & abiectam. Quòd ſi

a L. qui ſua virtute, ac fortuna huic ciuitatis ius conſec. qui ſua virtute fortunam ciuitatis conſ.
b for. iudicarunt.
c v. c. perditorum abeſt à v. c.
d L. qui non hæc ſtare cupiat.
e L. ad communem ſalutem voluntatis. Q.
f Idem Salluſtius, Appianus, Dio.
g al. ſperare
h Locus de opificibus ciuitatum.
i Opifices intelligit qui quæſtum vel ex operis vel mercatura faciunt in tabernis ſedentes.
P. B.
k v. c. ſuſtentatur.
l L. futurum ſit.
m L. ignem illum Veſtæ ſempiternum, vobis omnium deorum templa atque &c. & ita v. c.
n al. nobis.
o L. & v. c. hodie primũ videmus.
p al. redeam.
q q. li. vol. nõ habeat cont.

aliquando alicuius furore,& ſcelere concitata manus iſta plus valuerit, quàm veſtra, ac reip. dignitas: me tamen meorum factorum, atque conſiliorum numquam. P.C. pœnitebit. Etenim mors, quam illi mihi fortaſſe minitantur, omnibus eſt parata: vitæ tantam [a] laudem, quanta vos me veſtris decretis honeſtaſtis, nemo eſt aſſecutus. Ceteris enim ſemper bene geſtæ, mihi vni conſeruatæ [b] reip. gratulationem decreuiſtis.

a q. v. c. laudem tantam.
b hoc ſæpius inculcat Cicero.

21 Sit Scipio [c] clarus, ille, cuius conſilio, atque virtute Annibal [d] in Africam redire, atque ex Italia decedere coactus eſt: ornetur alter eximia laude Africanus, qui duas vrbeis huic imperio infeſtiſſimas, Karthaginem, Numantiamque [e] deleuit: habeatur vir [f] egregius, L. Paullus [g] ille, cuius currum rex potentiſſimus quondam, & nobiliſſimus Perſes honeſtauit: ſit [h] in æterna gloria Marius, qui bis [i] Italiam obſidione, & metu ſeruitutis liberauit: anteponatur omnibus Pompeius, cuius res geſtæ, atque virtutes, iiſdem, quibus ſolis curſus, regionibus, ac terminis continentur. erit profectò inter horum laudes aliquid loci noſtræ gloriæ: niſi fortè maius eſt patefacere nobis prouincias, quo exire poſſimus, quam curare, vt etiam illi, qui abſunt habeant quò victores reuertantur.

c Africanus minor.
d al. Hannibal
e Velleius 2.
f v. c. vir egregius, Paullus ille
g cuius vitam vide apud Plutarch.
h q. v. c. ſit æterna glor.
i Nã in Gallia Ambronas & Teutonas: in Italia Cimbros deuicit.

22 Quanquam [k] eſt in vno loco conditio melior externæ victoriæ, quàm domeſticæ: quòd hoſteis alienigenę aut oppreſſi, ſeruiunt, aut [l] recepti, beneficio ſe obligatos putant: qui autem ex numero ciuium dementia aliqua deprauati, hoſtes patriæ ſemel eſſe cœperunt, eos, cum à pernicie reip. repuleris, neque vi coercere, neque beneficio placare poſſis. Qua re mihi cum perditis ciuib. æternum bellum ſuſceptum eſſe video: quod ego veſtro, bonorumque omnium auxilio, memoriaq; tantorum periculorum, quæ non modò in hoc populo, qui ſeruatus eſt, ſed etiam in omnium gentium ſermonibus, ac mentibus ſemper hærebit, à me, atque à meis facilè propulſari poſſe confido. Neque vlla profectò tanta vis reperietur, quæ coniunctionem veſtram, equitumque Rom. & tantam conſpirationem bonorum omnium perfringere, & labefactare poſſit.

k v. c. Quamquam eſt vno loco
l q. lib. vulg. aut recepti in amicitiam

23 Quæ cùm ita ſint, patres conſcripti, pro imperio, pro exercitu, pro prouincia, quam neglexi, pro triumpho, ceteriſque laudis inſignibus, quæ ſunt à me propter vrbis, veſtræq; ſalutis cuſtodiam, repudiata: pro clientelis, hoſpitiiſque prouincialibus, quæ tamen vrbanis opibus non minore labore tueor, quàm comparo: pro his igitur omnibus rebus [a], & pro meis in vos ſingularibus ſtudiis, proque hac, quam conſpicitis [b], ad conſeruandam remp. diligentia, nihil aliud à vobis, niſi huius temporis, totiuſque mei conſulatus memoriam poſtulo: quæ dum erit veſtris [c] mentibus infixa, firmiſſimo ne muro ſæptum eſſe arbitrabor. Quòd ſi meam ſpem vis improborum fefellerit, atque [d] ſuperauerit: commendo vobis paruum meum filium: cui profectò ſatis erit præſidij, non ſolùm ad ſalutem, verùm etiam ad dignitatem, ſi eius, qui hæc omnia ſuo ſolus periculo [e] conſeruauerit, illum eſſe filium memineritis.

a q. v. c. rebus, pro m.
b v. c. perſpicitis, & ita L.
c q. v. c. in veſtris mentibus fixa, tutiſſimo me
d v. c. atque ſuperarit
e L. conſeruauerit, & ita v. c.

24 ¶ Quapropter [f] de ſumma ſalute veſtra, populique Rom. P.C. de veſtris conſulibus, ac liberis: de fanis ac templis, de totius vrbis tectis, ac ſedibus, de imperio, de libertate, de ſalute Italiæ, deque vniuerſa repub. decernite diligenter, vt inſtituiſtis, ac fortiter. Habetis enim conſulem, qui & parêre veſtris decretis non dubitet: & ea, quæ ſtatueritis, quoad viuet, defendere, & per ſe ipſum præſtare poſſit.

f PERORATIO.

PRO L. MVRÆNA.

ORATIO VICESIMATERTIA.

SYNOPSIS.

Quæſtio. *An Muræna ambitum commiſerit.* Accuſatores *Ser. Sulpitius, M. Porcius, Cato & Cn. Poſthumius.* Reus, *C. Muræna.* Patroni Murænæ, *Cicero, Q. Hortenſius, M. Craſſus.* Euentus, *Muræna periculo accuſationis liberatus.* Acta *anno vrbis* 690.

QVÆ [a] precatus ſum à dijs immortalibus, iudices, more inſtitutoque maiorum, illo die, quo auſpicatò, comitiis centuriatis, L. [b] Murænam conſulem renuntiaui [c]: *Vt [d] ea res mihi, magiſtratuiq; meo, populo, plebiq; Romanæ, bene atque feliciter eueniret:* eadem precor ab iiſdem diis immortalibus ob eiuſdem hominis cõſulatum vnà cum ſalute obtinendum, & vt veſtræ mentes atq; ſententiæ cum populi Ro. voluntate [e], ſuffragiiſq; conſentiant, eaque res vobis, populoq; Rom. pacem, tranquillitatem, otium, concordiamque afferat. Quòd ſi illa ſolemnis comitiorum precatio conſularibus auſpicijs conſecrata, tantam habet in ſe vim, & religionẽ, quantam reip. dignitas poſtulat: idem ego ſum precatus, *vt [f] iis quoque hominibus, quibus hic conſulatus, me rogante, datus eſſet, ea res fauſtè, feliciter, proſperè eueniret.* 2 Quę cùm ita ſint, iudices, & cum omnis deorum immortalium poteſtas, aut tranſlata [g] ſit ad vos, aut certè communicata vobiſcum: idem conſul eum veſtræ fidei commendat, qui anteà diis immortalibus commendauit: vt eiuſdem homi-

a EXORDIVM.
b v. c. L. Muræna, P. CXXIV.
c Mos Romæ, ſequentis anni Conſules à Conſule renunciari. adde 10 Epiſt. famil. 52. & 7. famil. 20.
d al. Vt mihi fidei magiſtratuique meo. al. mihi, fidei magiſtratuiq; meo.
e al. voluntatibus.
f L. vt eis quoque hominibus.
g al. tralata.

nis

nis voce & declaratus conſul,& defenſus, be-
neficium populi Ro.cum veſtra,atque omniũ
ciuium ſalute tueatur. Et quoniã in hoc offi-
cio ſtudium meæ defenſionis,ab accuſatorib.
atque etiam ipſa ſuſceptio cauſæ reprehenſa
eſt:antequàm pro L.[a] Muræna dicere inſtituo,
pro me ipſo pauca dicam:non [b] quò mihi po-
tior, hoc quidem in tempore , ſit officij mei,
quàm huiuſce ſalutis defenſio:ſed vt,meo fa-
cto vobis probato, maiore auctoritate ab hu-
ius honore, fama , fortuniſque omnibus ini-
micorum impetus propulſare poſſim.

a vet. L.Muræna
b L.non quod mihi p.

3 Et primùm,M. Catoni,vitam ad certam
rationis normam dirigenti , & diligentiſſimè
perpendenti momenta officiorum omnium,
de officio meo reſpondebo. Negat fuiſſe re-
ctum Cato,me & conſulem,& legis ambitus
latorem, & tam ſeuerè geſto conſulatu, cau-
ſam L.Murænæ attingere. cuius reprehenſio
me vehementer mouet , non ſolùm vobis,
iudices,quibus maximè debeo, verùm etiã vt
ipſi Catoni,grauiſſimo,atque integerrimo vi-
ro,rationem facti mei probem. A quo tandẽ,
M.Cato, eſt æquius conſulem defendi, quàm
à conſule ? Quis mihi in rep.poteſt,aut debet
eſſe coniunctior , quàm is cui reſp. à [c] me v-
na traditur ſuſtinenda, magnis meis laborib.
& periculis ſuſtentata ? Quòd ſi in iis rebus
repetendis quæ [d] mancipij ſunt , is periculum
iudicij præſtare debet , qui ſe nexu [e] obliga-
uit:profectò etiam rectiùs in iudicio conſulis
deſignati,is potiſſimùm conſul,qui conſulem
declarauit, auctor beneficij populi Romani,
defenſórque periculi eſſe debebit.

c L. à me vno trad.
d L. quæ mancipi ſunt
e Nexus eſt omnium quæ per æs & libram geruntur. Varro 6. de lingua.

4 Ac ſi, vt nonnullis in ciuitatibus fieri
ſolet,patronus huic cauſæ publicè conſtitue-
retur:is potiſſimè honore affecto defenſor da-
retur, qui eodem honore præditus nõ minus
afferret ad dicendum auctoritatis , quàm fa-
cultatis. Quòd ſi è [f] portu ſoluentibus,ij,qui
iam in portum ex alto inuehuntur, præcipe-
re [g] ſummo ſtudio ſolent & tempeſtatum ra-
tionem,& prædonum,& locorum,quod [h] na-
tura affert,vt eis faueamus,qui eadem pericu-
la,quibus nos perfuncti ſumus,ingrediantur:
quo [i] tandem me animo eſſe oportet , propè
iam ex magna iactatione *terram* [k] *videntem*,in
hunc,cui video maximas reip.tempeſtates eſ-
ſe ſubeundas? Quare *ſi eſt boni conſulis nõ ſolùm*
videre,quid agatur, verùm etiam prouidere [l] *quid*
futurum ſit : oſtendam alio loco,quantum ſa-
lutis communis interſit, duos [m] conſules in
repub. Kalendis Ianuar.eſſe.

f Similitudo
g al. prædicere ſummo ſt.
h L. quod natura fert, vt
i lib. vulg. quo tandẽ animo me eſſe op.
k Id eſt hunc conſulatus.
P. CXXV.
l al. prœuidere.
m Silanum & Murænam.

5 Quòd ſi ita eſt,non tam me officium de-
buit ad hominis amici fortunas , quàm reſp.
conſulem ad communem ſalutem defenden-
dam vocare. Nam quòd legem [n] de ambitu
tuli,certè ita tuli, vt,eam,quam mihimetipſi
iampridem tulerim de ciuium periculis de-
fendendis,non [o] abrogarem. Etenim ſi largi-
tionem factam eſſe confiterer,idque rectè fa-
ctum eſſe defenderem : facerem improbè, e-
tiam ſi alius legem tuliſſet. cùm verò nihil
commiſſum contra legem eſſe defendam,
quid eſt,quod meam defenſionem latio legis
impediat?

n lex de ambitu a Cicerone lata id cõplectebatur, vt condemnatis decem annorum exilium præter veteres pœnas irrogaretur.
o al. non abrogarim.

6 Negat eſſe eiuſdem [p] ſeueritatis,Catili-
nam,exitium reip.intra mœnia molientẽ,ver-
bis, & penè imperio vrbe expuliſſe : & nunc
pro L.Muræna dicere. Ego autem has parteis
lenitatis,& miſericordiæ,quas me natura ipſa
docuit,ſemper egi libenter:illam verò graui-
tatis , ſeueritatiſque perſonam non appetiui:

p L. eiuſdem ſeueritatis Catonis, Catil.

A ſed ab rep.mihi impoſitam ſuſtinui, ſicut hu-
ius imperij dignitas in ſummo periculo ci-
uium poſtulabat. Quòd ſi tum,cùm reſp.vim,
& ſeueritatem deſiderabat , vici naturam , &
tam vehemens fui quàm cogebat, non quàm
volebam. nunc cùm omnes me cauſæ ad mi-
ſericordiam atque ad humanitatem vocent,
quanto tandem ſtudio debeo naturæ meæ,
conſuetudinique ſeruire? Ac de officio defen-
ſionis meæ , ac [a] de ratione accuſationis tuæ,
B fortaſſe etiam alia in parte orationis dicen-
dum nobis erit.

a L.& de ratione accuſ.

7 Sed me,iudices, non minùs hominis ſa-
pientiſſimi, atque ornatiſſimi , Ser. Sulpicij,
conqueſtio, quam Catonis accuſatio cõmo-
uebat,qui grauiſſimè,& acerbiſſime ferre [b] di-
xit, me familiaritatis neceſſitudiniſque obli-
tum,cauſam L. Murænæ contra ſe defendere.
Huic ego,iudices,ſatis facere cupio,voſque
adhibere arbitros. Nam *cùm graue eſt verè accu-*
C *ſari in amicitia, tum,etiam ſi falsò accuſere,non eſt*
negligendum . Ego,Serui Sulpici,me in petitio-
ne tua tibi omnia ſtudia, atq; officia pro no-
ſtra neceſſitudine & debuiſſe confiteor,& prę-
ſtitiſſe arbitror. nihil tibi,conſulatum peten-
ti,à me defuit, quod eſſet aut ab amico, aut a
gratioſo, aut à conſule poſtulandum. abiit [c]
illud tempus:mutata ratio eſt:ſic exiſtimo,ſic
mihi perſuadeo, me tibi contra honorem L.
Murænæ , quantum tu à me poſtulare auſus
D ſis,tantum debuiſſe:contra ſalutem, nihil de-
bere.

P. B.
b L. ſe ferre dixit.
c L. abiit tempus illud.

8 Neque enim ſi tibi tum , cùm peteres
conſulatum,affui,idcirco nunc,cum [d] Muræ-
nam ipſum petas , adiutor eodem pacto eſſe
debeo. Atque hoc non modo non laudari,ſed
ne concedi quidem poteſt , vt amicis noſtris
accuſantibus, non etiam alieniſſimos defen-
damus. Mihi autem cum Muræna,iudices, &
vetus,& magna amicitia eſt,quæ in capitis di-
E micatione a Ser. Sulpicio non idcirco obrue-
tur , quod ab eodem in honoris contentione
ſuperata eſt. Quæ ſi cauſa non eſſet,tamen vel
dignitas hominis, vel honoris eius, quem a-
deptus eſt, amplitudo, ſummam mihi ſuper-
biæ, crudelitatiſque famam inuſſiſſet, ſi ho-
minis, & ſuis, & populi Romani ornamentis
ampliſſimi cauſam tanti periculi repudiaſſem.
Neque enim iam mihi licet , neque eſt inte-
grum,vt meum laborem hominum periculis
F ſubleuandis non impertiam. Nam cum præ-
mia mihi tanta pro hac induſtria ſint data,
quanta antea nemini:labores,per quos ea ce-
peris cum adeptus ſis,deponere , eſſet homi-
nis & aſtuti,& ingrati.

d L. cùm Murænam ipſum petis.

9 Quòd ſi licet deſinere, ſi te auctore poſ-
ſum,ſi nulla inertiæ [e], nulla, ſuperbiæ turpi-
tudo, nulla inhumanitatis culpa ſuſcipitur:e-
go verò libenter deſino. Sin autem fuga labo-
ris,deſidiam: repudiatio ſupplicum,ſuperbiã:
G amicorum neglectio,improbitatem coarguit:
nimirum hæc cauſa eſt eiuſmodi,quam [f] nec
induſtrius, nec miſericors. nec officioſus de-
ſerere poſſit. Atque huiuſce rei coniecturam
de tuo ipſius ſtudio, Serui, facillimè ceperis.
Nam ſi tibi neceſſe putas,etiam aduerſariis a-
micorum tuorum de iure conſulentibus re-
ſpõdere : &,ſi turpe exiſtimas,te aduocato,il-
lum ipſum , quem contra [g] veneris , cauſa
cadere : noli tam eſſe iniuſtus : vt,cum tui
H fontes vel inimicis tuis pateant , noſtros ri-
uulos etiam amicis putes clauſos eſſe opor-
tere.

e al. inertiæ nota,nulla ſuperbiæ turpitudo.
P. CXXVI.
f Lib. vul. quam nec induſtrius quam nec miſericors &c.
g Id eſt,quem in alia cauſa oppugnaueris : atque ita loquitur in pro Q. Roſcio Verrina 2. & Philip. 2. 8.

Digitized by Google

10 Etenim ſi me tua familiaritas ab hac cauſa remouiſſet, & ſi hoc idem Q. Hortenſio, M. Craſſo, clariſſimis viris, ſi item ceteris, à quibus intelligo tuam gratiam magni æſtimari, accidiſſet: in ea ciuitate conſul deſignatus defenſorem non haberet, in qua nemini vnquã infimo [a] maiores noſtri patronũ deeſſe voluerunt. Ego verò, iudices, ipſe me exiſtimarẽ nefarium, ſi amico: crudelem, ſi miſero: ſuperbum, ſi cõſuli defuiſſem. Quare quod dandum eſt amicitiæ, large dabitur a me, vt tecum agam, Serui, non ſecus ac [b] ſi meus eſſes frater, qui mihi eſt cariſſimus, iſto in loco: quod tribuendum eſt officio, fidei, religioni, id ita moderabor, vt meminerim me contra amici ſtudium pro amici periculo dicere.

a ſort. vel infimo.

b L. ac ſi meus frater eſſes,

c PARTITIO

11 ¶ Intelligo [c], iudices, treis totius accuſationis parteis fuiſſe, & earum vnam in reprehenſione vitæ, alteram in contentione dignitatis, tertiã in criminib. ambitus eſſe verſatã. ¶ Atque harum trium partium prima [d] illa, quæ grauiſſima eſſe debebat, ita fuit infirma, & leuis, vt illos lex magis quędã accuſatoria, quàm vera maledicendi facultas de vita L. Murænæ dicere aliquid coegerit. *Obiecta* eſt enim *Aſia*: quæ ab hoc non ad voluptatem, & luxuriam expetita eſt, ſed in militari labore peragrata. qui ſi adoleſcens patre ſuo imperatore non meruiſſet: aut hoſtem, aut patris imperium timuiſſe, aut à parente repudiatus [e] videretur. An, cum ſedere [f] in equis triumphantiũ prætextati potiſſimum filij ſoleant, huic donis militaribus patris triumphum decorare fugiendum fuit, vt rebus communiter geſtis penè ſimul cum patre triumpharet?

P. 8.

d PARTITIONIS pars prima de reprehenſione vitæ Murænæ.

e al. repudiatus eſſe v.

f Prætextati filij ſedebant in curru patris triumphantis.

12 Hic verò, iudices, & fuit in Aſia, & viro fortiſſimo, parenti ſuo, magno adiumento in periculis, ſolatio in laboribus, gratulationi in victoria fuit. Et, ſi habet Aſia ſuſpicionem [g] luxuriæ quandam: non Aſiam numquã vidiſſe, ſed in Aſia continenter vixiſſe, laudãdum eſt. Quamobrem non Aſiæ nomen obiiciendum Murænæ fuit, ex qua laus familiæ, memoria generi, honos & gloria nomini conſtituta eſt: ſed aliquod, aut in Aſia ſuſceptũ, aut ex Aſia deportatum flagitiũ, ac dedecus. Meruiſſe vero ſtipendia in eo bello, quod tũ populus R. non modò maximum, ſed etiam ſolũ gerebat, virtutis: patre imperatore libentiſſimè meruiſſe, pietatis: finem ſtipendiorum, patris victoriam ac triumphum fuiſſe, felicitatis fuit. maledicto quidem idcirco nihil in hiſce rebus loci eſt, quod omnia laus occupauit.

g al. ſuſpicionem luxuriæ aliquam,

h L. M. Cato, non debes arrip.

i Ex triuio eſſe dicitur, quod leue eſt.

k al. conuiuio Nec enim ſcurræ ſaltare quàm facetè in aliquem dicere.

l al. conſiderare.

m L. Tempeſtiui conuiuij, & ita v. c.

Tempeſtiua autem conuiuia, quæ certa diei tempore agitur apparatiora, in multam noctem, cũ pluribus amicis producta eoque ſenſu Tempeſtiua conuiuia, in orat. pro Archia & Catone.

n L. non comeſſatio,

13 *Saltatorem appellas L. Murænam Cato*. Maledictum eſt, ſi verè obiicitur, vehementis accuſatoris: ſin falsò, maledici conuiciatoris. Quare cùm iſta ſis auctoritate, non [h] debes, M. Cato, arripere maledictum ex [i] triuio aut ex ſcurrarum aliquo conuicio [k], neque temerè conſulem populi R. ſaltatorem vocare: ſed conſpicere [l], quibus præterea vitiis affectum eſſe neceſſe ſit eum, cui verè iſtud obiici poſſit. *Nemo* enim *ferè ſaltat ſobrius, niſi fortè inſanit*: neque in ſolitudine, neque in conuiuio moderato atque honeſto. intempeſtiui [m] conuiuij, amœni loci, multarum deliciarum comes eſt extrema ſaltatio. Tu mihi arripis id, quod neceſſe eſt, omnium vitiorum eſſe poſtremũ: relinquis illa, quibus remotis, hoc vitium omnino eſſe non poteſt. nullum turpe conuiuium, non amor, non [n] comeſſatio, non libido, non ſumtus oſtenditur. &, cùm ea non reperiantur, quæ voluptatis nomen habent,

A quæque vitioſa ſunt: in quo ipſam luxuriam reperire non potes, in eo te vmbram luxuriæ reperturum putas?

14 Nihil igitur in vitam L. Murænæ dici poteſt? Nihil [a], inquam, omnino iudices. Sic à me conſul deſignatus defenditur, vt eius nulla fraus, nulla auaritia, nulla perfidia, nulla crudelitas, nullum petulans dictum in vitam proferatur. Bene habet: iacta ſunt fundamenta defenſionis. Nondum enim noſtris laudi-
B bus, quibus vtar poſtea, ſed prope inimicorum confeſſione, virum bonum, atque integrum hominem defendimus, quo conſtituto, facilior eſt mihi aditus ad contentionem dignitatis: quæ pars altera fuit accuſationis.

a al. Nihil, nihil, inquam, &c.

15 ¶ Summam [b] video eſſe in te, Serui Sulpici, dignitatem generis, integritatis, induſtrię, ceterorumque ornamentorum omnium, quibus fretum ad conſulatus petitionem aggredi par eſt. Paria cognoſco eſſe iſta in L. Mu-
C rænæ [illegible] ita paria, vt [c] neque ipſe dignitate vinci potuerit, neque te dignitate ſuperarit. Cõtempſiſti L. Murænæ genus; extuliſti tuum. Quo loco ſi tibi hoc ſumis: niſi [d] qui patricius ſit, neminem bono eſſe genere natum: facis, vt [e] rurſus plebs in Auentinum ſeuocanda eſſe videatur. Sin autem ſunt ampla [f], & honeſtæ familiæ plebeiæ: & proauus L. Murænæ, & auus, prætores fuerunt, & pater, cum ampliſſimè, atque honeſtiſſimè ex prætura
D triumphaſſet, hoc faciliorem huic gradum conſulatus adipiſcendi reliquit, quod is iam patri debitus, à filió petebatur.

b PARTITIONIS pars ſecunda, de dignitate Murænæ.

c L. vt neque abs te dignitate &c.

d Bono genere ortũ natum eſſe quis poteſt: licet non Patricius ſit.

e L. vt rurſus plebes in A. vt plebes pro plebs, veteri loquendi more ſumatur.

f plebeiæ familiæ honeſtæ.

16 Tua vero nobilitas, Serui Sulpici, tametſi ſumma eſt, tamen hominibus litteratis, & hiſtoricis [g] eſt notior: populo verò, & ſuffragatoribus obſcurior. Pater enim fuit equeſtri loco: auus nulla illuſtri laude celebratus. Itaque non ex ſermone hominum recenti, ſed ex annalium vetuſtate eruenda
E eſt memoria nobilitatis tuæ. Quare ego te ſemper in noſtrum numerum aggregare ſoleo, quod virtute, induſtriáque perfeciſti, vt, cum equitis Rom. eſſes filius, ſumma tamen amplitudine dignus putarere: nec mihi vmquam minùs in Qu. Pompeio [h], nouo [i] homine, & fortiſſimo viro, virtutis eſſe viſum eſt, quàm in homine nobiliſſimo, M. [k] Æmilio. Etenim *eiuſdem animi, atque ingenij eſt poſteris ſuis, quod Pompeius fecit, amplitudinem nominis,*
F *quam non acceperit, tradere: & vt* [l] *Scaurus, memoriam propè intermortuam generis ſui, virtute renouare.*

g Nam à patre & auo pa-[illegible]

h Conſul fuit anno vrbis [illegible]. Vna cum Cn. Seruilio Cæpione.

i Ita eundem appellat in [illegible] pro [illegible] vt [illegible] humili & [illegible] loco natum Verrinas 5.

k L. M. Æmilio.

l Idem Aſconius.

17 Quamquam ego iam putabam, iudices, multis viris fortibus ne ignobilitas obiiceretur generis, meo labore eſſe perfectum: qui non modo Curiis, Catonibus, Pompeiis, antiquis illis, fortiſſimis viris, nouis hominibus, ſed his recentibus Mariis, & Didiis, & [m] Cæliis commemorandis iacebant. Cum ego vero
G tanto interuallo clauſtra iſta nobilitatis refregiſſem, vt aditus ad conſulatum poſthac, ſicut apud maiores noſtros fuit, non magis nobilitati quàm virtuti pateret: non arbitrabar, cùm ex familia vetere, & illuſtri conſul deſignatus ab equitis Ro. filio conſule, defenderetur, de generis nouitate accuſatores eſſe dicturos. Etenim mihi ipſi accidit, vt cum duobus patriciis, altero improbiſſimo, atque au-
H daciſſimo: altero modeſtiſſimo, atque optimo viro peterem: ſuperaui tamen dignitate Catilinam, gratia Galbam. Quòd ſi id crimen homini nouo eſſe deberet: profectò mihi neque

m L. & Cæliis.

P. CXXVIII.

Digitized by Google

que inimici, neque inuidi defuiſſent.

18 Omittamus igitur de genere dicere, cuius eſt magna in vtroque dignitas: videamus cetera. Quæſturam[a] vnà petijt, & ſum ego factus prior. Non eſt reſpondendum ad omnia. neque enim quemquam veſtrûm fugit, cùm multi pares dignitate fiant: vnus[b] autem primùm ſolus poſſit obtinere: non eundem eſſe ordinem dignitatis, & renunciationis: propterea quòd renunciatio, gradus habeat: dignitas autem, ſit perſæpe eadem omnium. Sed quæſtura vtriuſq; propemodum pari momento ſortis fuit. Habuit hic lege[c] Titia prouinciam tacitam, & quietam: tu illam, cui cùm quæſtores ſortiuntur etiam acclamari ſolet, Oſtienſem[d] non tam gratioſam, & illuſtrem, quàm negotioſam, & moleſtam. Conſedit vtriuſque nomen in quæſtura. nullum enim vobis ſors campum dedit, in quo excurrere virtus[e] cognoſcique poſſet.

19 Reliqui temporis ſpatium in [f]contentionem vocatur, ab vtroq; diſſimillima ratione tractatum. Seruius hîc nobiſcû hanc vrbanam[g] militiam reſpondendi, ſcribendi, cauendi, plenã ſollicitudinis, ac ſtomachi, ſecutus eſt. ius ciuile didicit: multum vigilauit: laborauit: præſtò multis fuit: multorum ſtultitiam perpeſſus eſt: arrogantiam pertulit: difficultatem exſorbuit: vixit ad aliorum arbitrium, non ad ſuum. *Magna laus, & grata hominibus, vnum hominem elaborare in ea ſcientia quæ ſit multis profutura.*

20 Quid Muræna interea? fortiſſimo, & ſapientiſſimo viro, ſummo imperatori, legatus L. Lucullo fuit: qua in legatione duxit exercitum, ſigna contulit: manum conſeruit: magnas copias hoſtium fudit: vrbeis partim vi, partim obſidione cepit: Aſiam iſtam refertam, & eandem delicatam ſic obijt, vt in ea neque auaritiæ, neq; luxuriæ veſtigium reliquerit maximo in bello ſic eſt verſatus, vt hic multas res, & magnas ſine imperatore geſſerit, nullam ſine hoc imperator. Atque hæc, quamquam præſente L. Lucullo loquar, tamen ne ab ipſo, propter periculum noſtrû, conceſſam videamur habere licentiam fingendi, publicis litteris teſtata ſunt omnia: quibus L. Lucullus tantùm[h] laudis impertit, quantum neq; ambitioſus imperator, neque inuidus, tribuere alteri in communicanda gloria debuit.

21 Summa in vtroque eſt honeſtas, ſumma dignitas: quam ego, ſi mihi per Seruium liceat, pari, atque eâdem in laude ponam. ſed non licet. agitat rem militarem. inſectatur totam hanc legationem: aſſiduitatis, & operarum harum quotidianarum putat eſſe conſulatum. Apud exercitum mihi fueris, inquit, tot annos? forum non attigeris? abfueris[i] tamdiu? &, cùm longo interuallo veneris, cum iis, qui in foro habitarunt, dignitate contendas? Primùm iſta noſtra aſſiduitas, Serui, neſcis, quantum interdum afferat hominibus faſtidij, quantum ſatietatis. mihi quidem vehementer expedijt, poſitam in oculis eſſe gratiã: ſed tamen ego mei ſatietatẽ magno meo labore ſuperaui: &[k] tu idem fortaſſe: verũtamen vtrique noſtrûm deſiderium nihil obfuiſſet.

22 Sed, vt, hoc omiſſo, ad ſtudiorum, atque artium contentionem reuertamur: qui[l] poteſt dubitari, quin ad conſulatum adipiſcendum multo plus afferat dignitatis, rei militaris, quàm iuris ciuilis gloria? Vigilas[m] tu[n] de nocte, vt tuis conſultoribus reſpondeas: ille, vt[o] eò, quò intendit, maturè cum exercitu perueniat. te Gallorum, illum buccinarum cantus exſuſcitat. tu actionem inſtituis: ille aciem inſtruit. tu caues, ne tui conſultores: ille, ne vrbes, aut caſtra capiantur. Ille tenet, & ſcit, vt hoſtium copiæ: tu vt aquæ pluuiæ arceantur. Ille exercitatus eſt in propagandis finibus: tu[a] in regendis. Ac nimirum (dicendum eſt enim quod ſentio) *rei[b] militaris virtus præſtat ceteris omnibus.* Hæc nomen populo Rom. hæc huic vrbi æternam gloriam peperit: hæc orbem terrarum parere huic imperio coegit: omnes vrbanæ res, omnia hæc noſtra præclara ſtudia, & hæc forenſis laus, & induſtria, latent in tutela, ac præſidio bellicæ virtutis. ſimulatque increpuit ſuſpicio tumultus: artes illico noſtræ conticeſcunt.

a vide Hotomanum obſeruat. 37.
b L. vnus autem primus ſolus poſſ.
c Manutius lege Lautia: id eſt munera gratuita legatis exterarum nationum dari ſolita.
d quæ & Aquaria Orat. in Vatin. Ceterum huic loco adde Liphum 4. Antiquarum 13. adde Vettina ſumẽtariam.
e ſors virtus veſtra cogn.
f al. in contentionem vocatus, ab vtroq; diſſimillima ratione tractatum eſt S.
g Militia vrbana conſiſtit P. B. in reſpondendo, ſcribendo cauendo.
h L. tantum Murænæ laudis impertit.
i L. abfueris & ita veteres pro abfueris.
k al. & tu idẽ fort.
l al. qui poteſt dubitare.
m al. Euigilas tu.
n Militiæ & iuris ciuilis quaſi comparatio.
o L. vt quò intendit.

P. CXXIX.

23 Et, quoniam mihi videris iſtam ſcientiam[c] iuris, tanquam filiolam oſculari tuam, non patiar te in tanto errore verſari, vt iſtud neſcio quid, quod tantopere didiciſti, præclarum aliquid eſſe arbitrère. Alijs ego te virtutibus, continentiæ[d], grauitatis, iuſtitiæ, fidei, ceteris omnibus, conſulatu, & omni honore ſemper digniſſimum iudicaui. quòd quidem ius ciuile didiciſti: non dicam, operam perdidiſti: ſed illud dicam, nullam eſſe in[e] illa diſciplina munitam ad conſulatum viam. omnes enim artes, quæ nobis populi Rom. ſtudia conciliant, & admirabilem dignitatem, & pergratam vtilitatem debent habere.

24 Summa dignitas eſt in iis, qui militari laude antecellunt. omnia enim, quæ ſunt in imperio, & in ſtatu ciuitatis, ab iis defendi, & firmari putantur. ſumma etiam vtilitas. ſiquidem eorum conſilio, & periculo, cùm repub. tum etiam noſtris rebus perfrui poſſumus. Grauis[f] etiam illa eſt, & plena dignitatis, dicendi facultas, quæ ſæpe valuit in conſule deligendo, poſſe conſilio, atque oratione, & ſenatus, & populi, & eorum qui res iudicant, menteis permouere. Quæritur conſul, qui dicendo nonnumquam comprimat tribunitios furores, qui concitatum populum flectat, qui largitioni reſiſtat. Non mirum, ſi ob hanc facultatem homines ſæpe etiam non nobiles conſulatum conſecuti ſunt: præſertim cùm hæc eadem res plurimas gratias, firmiſſimas amicitias, maxima ſtudia pariat. quorum in iſto veſtro artificio, Sulpici, nihil eſt.

25 Primùm dignitas in tam tenui ſcientia quæ poteſt eſſe? res enim ſunt paruæ, propè in ſingulis litteris, atque interpunctionibus verborum occupatæ. Deinde, etiam ſi quid apud maiores noſtros fuit in iſto ſtudio admirationis: id, enuntiatis[g] veſtris myſterijs, totum eſt contemtum, & abiectum. Poſſet agi lege, necne, pauci quondam ſciebant. faſtos enim vulgò non habebant. erant[h] in magna potentia qui conſulebantur: à quibus etiam dies, *tanquam[i] à Chaldæis*, petebantur. Inuentus eſt ſcriba quidam Cn.[k] Flauius, qui *cornicum[l] oculos confixerit*, & ſingulis diebus ediſcendos faſtos populo propoſuerit, &[m] ab ipſis cautis iuriſconſultis eorum ſapientiam compilauit. Itaque irati illi, quòd ſunt veriti, ne dierum ratione peruulgata, & cognita, ſine ſua opera lege poſſet agi, notas[n] quaſdam compoſuerunt, vt omnibus in rebus ipſi intereſſent.

26 Cùm hoc fieri belliſſimè poſſet: Fundus Sabinus, meus eſt: immò meus, deinde iudicium: noluerunt.[o] FVNDVS, inquit, QVI EST IN AGRO, QVI SABINVS VOCATVR. Satis verboſè. cedò, quid poſtea?

a al. tu in regundis.
b Rei militaris commendatio.
c iuris ſcientia ad quas res vtilis.
d al. continentia, grauitate fide, &c.
e L. in iſta diſcipl.
f Oratoris commendatio.
P. B.
g Iuris ciuilis cognitio olim abdita.
h L. erant in magna potentia.
i Chaldæi enim diligentiſſimi ſiderum obſeruatores.
k vide l. 2. ff. de orig. iur.
l Cornicum oculos configere prouerbialiter is dicitur qui acutè videntium aciem retundit: ſimili loquendi genere vtitur oratione proxima.
m al. & ab ipſis caſſis ſapiſſe.
n notarũ vocum, formulas & cautiones à iureconſultis inuentas intelligit actoris, rei, iudici præſcriptas.
o id eſt Aliciſ formas à. ſimplici agendi formula.

Digitized by Google

geſſimus, contemnenda ſunt: derideatur de rege Pyrrho triumphus M.[a] Curij: de Philippo, T.[b] Flaminij: de Ætolis, M. Fuluij: de rege Perſe, L. Paulli: de Pſeudophilippo, Q. Metelli: de Corinthiis, L. Mummij. ſin hæc bella grauiſſima, victoriæque eorum bellorum gratiſſimæ fuerunt: cur Aſiaticæ nationes, atq; [c] ille à te hoſtis contemnitur? Atqui ex veterum rerum monumentis, vel maximum bellum populum Rom. cum Antiocho geſſiſſe video: cuius belli victor L. Scipio, parta [d] cum Publio fratre gloria, quàm laudem ille, Africa oppreſſa, cognomine ipſo præ ſe ferebat, eandem hic ſibi ex Aſiæ nomine aſſumſit.

32 Quo quidem in bello virtus enituit egregia M. Catonis, proaui tui. quò ille, quum eſſet, vt [e] ego mihi ſtatuo, talis, qualem te eſſe video, numquam cum Scipione eſſet profectus, ſi cum mulierculis bellandum eſſe arbitraretur. Neque verò cum P. Africano ſenatus egiſſet, vt legatus fratri proficiſceretur: cùm ipſe, paullo antè, Annibale ex Italia expulſo, Africa eiecto, Karthagine oppreſſa, maximis periculis remp. liberauiſſet [f], niſi illud graue bellum, & vehemens putaretur. Atqui, ſi diligenter, quid Mithridates potuerit, & quid effecerit, & qui vir fuerit, conſideraris: omnibus regibus, quibuſcum populus Rom. bellum geſſit, hunc regem nimirum antepones. quem L. Sylla, maximo, & fortiſſimo exercitu, pugna [g] excitatum, non rudis imperator, vt aliud nihil dicam, cum [h] bello inuectum totam in Aſiam, cum pace dimiſit: quem L. Muræna, pater huiuſce, vehementiſſimè, vigilantiſſimeque vexatum, repreſſum magna ex parte, non oppreſſum reliquit: qui rex, ſibi aliquot annis ſumtis ad confirmandas rationes, & copias belli, tantum ipſe opibus, conatuque inualuit, vt ſe Oceanum cum Ponto, Sertorij copias cum ſuis coniuncturum putaret.

33 Ad quod bellum duobus conſulibus ita miſſis, vt alter Mithridatem perſequeretur, alter Bithyniam tueretur: alterius res & terra, & mari calamitoſæ, vehementer & opes regis, & nomen auxerunt: L. Luculli verò res, tantæ exſtiterunt, vt neque maius bellum commemorari poſſit, neque maiore conſilio, & virtute geſtum. Nam, cùm totius impetus [i] belli ad Cyzicenorum mœnia conſtitiſſet, eamque vrbem ſibi Mithridates Aſiæ ianuam fore putauiſſet, qua effracta [k] & reuulſa, tota pateret prouincia: perfecta ab Lucullo hæc ſunt omnia: vt vrbs fideliſſimorum ſociorum defenderetur, vt omnes copiæ regis, diuturnitate obſidionis conſumerentur. Quid? illam pugnam naualem ad Tenedum, cùm contento curſu, acerrimis ducibus, hoſtium claſſis Italiam ſpe, atque animis inflata peteret: mediocri certamine, & parua dimicatione commiſſam arbitraris? Mitto prœlia: prætereo oppugnationes oppidorum. expulſus regno tandem aliquando, tantùm tamen conſilio, atque auctoritate valuit, vt ſe, rege [l] Armeniorum adiuncto, nouis opibus, copiiſque renouarit. Ac, ſi mihi nunc de rebus geſtis eſſet noſtri exercitus, imperatoriſque dicendum, plurima & maxima prœlia commemorare poſſem. ſed non id agimus. 34 hoc dico: ſi bellum hoc, ſi hic hoſtis, ſi ille rex contemnendus fuiſſet: neque tanta cura ſenatus, & populus Romanus ſuſcipiendum pu-

a L. M'. Curij.
b L. T. Flaminini, ſ de quo Cicero in Catone.
c fort. atque ille hoſtis à te con.
d L. partita cum Publ.
e L. vt egomet ſtatuo.
f L. liberaſſet.
g al. cùm exacerbaſſet pugna, non rudis imp. &c. pugna exercitatum: al. pugna exacerbatum vel exaſperatum vel cum exaſperaſſet.
h cum bello inuecta.
i al. bello impetus.
k al. refractar.
l Tigrane.

A taſſet, neque tot annos geſſiſſet, neque tant[a] gloria L. Luculli: neque verò eius belli conficiendi curam [a] tanto ſtudio populus Rom. ad Cn. Pompeium detuliſſet: cuius ex omnibus pugnis, quæ ſunt innumerabiles, vel acerrima mihi videtur illa, quæ cum rege commiſſa eſt, & ſumma contentione pugnata. qua ex pugna cùm ſe ille eripuiſſet, & Boſphorum [b] confugiſſet, quò exercitus adire non poſſet: etiam in extrema fortuna, & fuga, nomen tamen retinuit regium. Itaque ipſe Pompeius, B regno poſſeſſo, ex omnibus oris, ac notis ſedibus hoſte pulſo, tamen tantum in vnius anima poſuit, vt, cùm omnia, quæ ille tenuerat, adierat, ſperarat, victoria poſſideret, tamen non antè, quàm illum vita expulit, bellum confectum iudicarit. Hunc tu hoſtem, Cato, contemnis, quocum per tot annos, tot prœliis, tot imperatores bella geſſerunt? cuius expulſi, & eiecti vita, tanti æſtimata eſt, vt, C morte eius nuntiata, tum denique bellum confectum arbitraretur [c]? Hoc igitur in bello L. Murænam, legatum fortiſſimi animi, ſummi conſilij, maximi laboris cognitum eſſe defendimus: & [d] hanc eius operam non minùs ad conſulatum adipiſcendum, quàm hanc noſtram forenſem induſtriam, dignitatis habuiſſe.

35 ¶ At enim in præturæ petitione prior renuntiatus eſt Seruius. Pergitiſne vos, tanquã ex ſyngrapha, agere cum populo, vt, quem locum D ſemel honoris cuipiam dederit, eundem reliquis honoribus debeat? Quod enim fretũ, quem Euripum [e] tot motus, tantas, tã varias habere putatis agitationes fluctuum, quantas perturbationes, & quantos æſtus habet ratio comitiorum? Dies intermiſſus vnus, aut non interpoſita, ſæpe perturbat omnia: & totam opinionem parua nonnumquam commutat aura rumoris. Sæpe etiam ſine vlla aperta E cauſa fit aliud, atque [f] exiſtimamus, vt nonnumquam ita factum eſſe etiam populus admiretur: quaſi verò non ipſe fecerit.

36 *Nihil eſt incertius vulgo, nihil obſcurius voluntate hominum, nihil fallacius ratione tota comitiorum.* Quis L. Philippum ſummo [g] ingenio, opera, gratia, nobilitate, à M. Herennio ſuperari poſſe arbitratus eſt? quis Q. Catulum humanitate, ſapientia, integritate antecellẽtem, à Cn. Mãlio? quis M. Scaurum, hominem gra- F uiſſimum, ciuem egregium, fortiſſimum ſenatorem à Q. Maximo? non modò horum nihil ita fore putatum eſt, ſed ne cum eſſet factum quidem, quare ita factum eſſet, intelligi potuit. Nam vt tempeſtates ſæpe certo aliquo cæli ſigno commouentur, ſæpe improuisò nulla ex certa ratione, obſcura aliqua ex cauſa excitantur: ſic in [h] hac comitiorum tempeſtate populari, ſæpe intelligas, quo ſigno commota ſit: ſæpe [i] ita obſcura eſt, vt caſu excitata G eſſe videatur.

37 Sed tamen, ſi [k] eſt reddenda ratio: duæ res vehementer in prætura deſideratæ ſunt, quæ ambæ in [l] cõſulatu, tũ Murænæ profuerũt: vna, exſpectatio muneris [m], quæ & rumore nonnullo, & ſtudiis, ſermonibúſque cõpetitorum creuerat [n]: altera, quòd ij, quos in prouincia, ac legatione omnis & liberalitatis, & virtutis ſuæ teſteis habuerat, nõdum deceſſerant. Horum vtrumque ei fortuna ad conſula- H tus petitionem reſeruauit. nam & L. Luculli exercitus, qui ad triumphum conuenerat, idem [o] comes L. Murænæ præſtò fuit: &

a Vulg. An curationem P. R.
b L. Boſporũ confug.
c paſſiuè hic ſumitur. L. arbitraretur.
d L. & illam eius operam.
e videtur ſumpſiſſe ex Æſchinis oratione cõtra Cteſiphontem.
f L. atque exiſtimaris.
g L. ſummo ingenio, opibus, gratia.
h L. ſic hæc comitiorum tempeſtas popularis.
i L. ſæpe eius ita obſcura cauſa eſt.
k Murænæ cur repulſam paſſus ſit in Præturam.
l L. in conſulatu, Murænæ prof.
m Ludorum Apollinarium.
n al. increbuerat.
o L. idem comitiis L. Murænæ pr.

Digitized by Google

munus ampliſſimum, quod petitio præturæ deſiderabat [a], prætura reſtituit. A

38 Nunc tibi hæc parua videntur adiumenta, & ſubſidia conſulatus? voluntas militum? quæ cùm per ſe valet multitudine, tum [b] apud ſuos gratia: tum verò in conſule declarando multum etiam apud vniuerſum populum Ro. auctoritatis habet: ſuffragatio militaris? Imperatores enim comitiis cõſularibus, nõ verborum interpretes deliguntur [c]. Quare grauis eſt illa oratio, me ſaucium recreauit: me præda donauit: hoc duce caſtra cepimus, ſigna contulimus: numquam iſte plus militi laboris impoſuit, quàm ſibi ſumſit: ipſe cùm fortis, tum etiam felix. Hoc quanti putas eſſe ad famam hominum, ac voluntatem? etenim, ſi [d] tanta illis comitiis religio eſt, vt adhuc ſemper omen valuerit prærogatiuum [e], quid mirum eſt, in hoc felicitatis famam, ſermonemque valuiſſe? Sed, ſi hæc leuiora ducis, quæ ſunt grauiſſima, & hanc vrbanam ſuffragationem militari anteponis: noli ludorum huius elegantiam, & ſcenæ [f] magnificentiam [g] valde contemnere: quæ huic admodum profuerunt. Nam quid ego dicam, populum, ac vulgus imperitorum [h] ludis magnopere delectari? minus eſt mirandum. quamquam huic cauſſæ id ſatis eſt. ſunt enim populi, ac multitudinis comitia. Quare ſi populo ludorum magnificentia voluptati eſt, non eſt mirandum, eam L. Murænæ apud populum profuiſſe.

39 Sed [i] ſi noſmetipſi, qui & [k] ab delectatione omni negotiis impedimur, & in ipſa occupatione delectationes alias multas habere poſſumus, ludis tamẽ oblectamur, & ducimur: quid tu admirere de [l] multitudine indocta?

40 L. Otho [m], vir fortis, meus neceſſarius, equeſtri ordini reſtituit non ſolum dignitatem, ſed etiam voluptatem. Itaque lex [n] hæc, quæ ad ludos pertinet, eſt omnium gratiſſima, quòd honeſtiſſimo ordini cum ſplendore fructus quoque iucunditatis eſt reſtitutus. Quare delectant homines, mihi crede, ludi, etiam illos, qui diſſimulant, non ſolùm eos, qui fatentur. quod in mea petitione ſenſi. nam nos quoque habuimus ſcenam [o] competitricem. Quòd ſi ego, qui trinos ludos ædilis feceram, tamen Antonii ludis [p] commouebar: tibi, qui caſu nullos feceras, nihil huius iſtam ipſam, quam irrides, argenteam ſcenam [q], aduerſatam putas?

41 Sed hæc ſanè ſint paria omnia: ſit par forenſis opera militari: ſit par militari ſuffragatio vrbana: ſit idem, magnificentiſſimos, & nullos vmquam feciſſe ludos: quid? in ipſa prætura nihilne exiſtimas inter tuam, & [r] iſtius ſortem intereſſe? Huius ſors ea fuit, quam omnes tui neceſſarii tibi optabamus, iuris dicundi: in qua gloriam cõciliat magnitudo negotii: gratiam æquitatis largitio: qua in ſorte ſapiens prætor, qualis hic fuit, offenſionem vitat æquabilitate decernendi, beneuolentiam [ſ] adiungit lenitate audiendi. Egregia, & ad conſulatum apta prouincia, in qua laus æquitatis, integritatis, facilitatis, ad extremum ludorum voluptate concluditur.

42 Quid tua ſors [t]? triſtis, atrox: quæſtio peculatus, ex altera parte lacrymarũ, & ſqualoris: ex altera, plena catenarum, atque [u] iudicum, cogendi iudices inuiti, retinendi contra voluntatem: ſcriba damnatus, ordo totus alienus: Syllana gratificatio reprehẽſa: multi viri fortes, & prope [x] pars ciuitatis offenſa eſt: lites

a ſors deſiderabat.
b L. cùm apud ſuos gr.
c al. deliguntur.
d Comitiorũ [illegible]
e Prærogatiua centuria, cuius voluntatem & iudicium centuriæ [illegible] quæ P. B. centuriæ ſequebantur vt omen ea [illegible]
f v. c. ſcenæ.
g argenteam [illegible] Murena [illegible]
h [illegible] ſum lud.
i [illegible]
k al. nec.
l fort. multitudinem indoctam.
m L. Roſcius Otho trib. pl. vt Florus ſcribit 99 non Conſ. vt apud Ascon. nium ſcribitur in Cornel. ana. à quo Lex Roſcia de quatuordecim ordinibus [illegible] equites in theatro quatuordecim gradus [illegible]
n [illegible] Roſcia me [illegible]
o vel ſcenam [illegible]
p [illegible]
q v. c. ſcenam [illegible]
r L. & huius ſortem.
ſ v. c. beneuolentiam.
t L. Pretoria ſors.
u al. atque ludicum.
x al. prope dimidia pars ciuitatis.

B C D E F G H

ſeuerè æſtimatæ: cui placet, obliuiſcitur: cui dolet, meminit. Poſtremò tu in prouinciã ire noluiſti. non poſſum id in te reprehendere, quod in me ipſo & prætor, & conſul probaui. ſed tamen L. Murænæ prouincia multas bonas gratias cum optima exiſtimatione attulit. habuit [a] proficiſcens delectum [b] in Vmbria: dedit ei facultatem reſp. liberalitatis: qua vſus, multas ſibi tribus, quæ municipiis Vmbriæ conficiuntur, adiunxit. ipſe autem in Gallia, vt noſtri homines deſperatas iam pecunias exigerent, æquitate, diligentiaque perfecit. Tu interea Romæ ſcilicet amicis præſto fuiſti. fateor: ſed tamen illud cogita, nonnullorum amicorum ſtudia minui ſolere in eos, à quibus prouincias contemni intelligant.

43 Et, quoniam oſtendi, iudices, parem dignitatem ad conſulatus petitionem diſparem fortunam prouincialium negotiorum in Muræna, atque in Sulpicio fuiſſe: dicam iã apertius, in quo meus neceſſarius fuerit inferior, Seruius. & ea dicam, vobis audientibus, amiſſo iam tempore, quæ ipſi ſoli, re integra, ſæpe dixi. Petere conſulatum neſcire te, Serui, perſæpe [c] dixi: & in iis rebus ipſis, quas te magno, & forti animo & agere, & dicere videbã, tibi ſolitus ſum dicere, magis te fortem ſenatorem mihi videri, quàm ſapientem candidatum. Primum accuſandi terrores, & minæ, quibus tu quotidie vti ſolebas, ſunt fortis viri: ſed & populi opinionem à ſpe adipiſcendi auertunt, & amicorum ſtudia debilitant. Neſcio quo pacto ſemper hoc fit: neque in vno, aut altero animaduerſum eſt, ſed iam in pluribus: ſimulatque [d] candidatus accuſationem meditari viſus eſt, vt honorem deſperaſſe videatur.

44 Quid [e] ergo? acceptam iniuriam perſequi non placet? Immo vehementer placet: ſed aliud tempus eſt petendi, aliud perſequẽdi. petitorem ego, præſertim conſulatus, magna ſpe, magno animo, magnis copiis & in forum, & in campum deduci volo. non placet mihi inquiſitio [f] candidati. prænuntia repulſæ: non teſtium potius, quàm ſuffragatorum comparatio: non minæ magis, quàm blanditiæ: non declamatio potius, quam ſalutatio: præſertim cùm iam hoc nouo more omnes ferè domos omnium concurſent, & ex vultu candidatorum coniecturam faciant, quantum quiſque animi & facultatis habere videatur.

45 Vidéſne tu illum triſtem? demiſſum? iacet, diffidit, abiecit haſtas. Serpit hic rumor. Scis [g] tu illum accuſationem cogitare? inquirere in competitores? teſteis quærere? aliũ faciam, quoniam ſibi hic ipſe deſperat. Eiuſmodi candidatorũ amici intimi debilitantur, ſtudia deponunt, aut [h] teſtatam rem abiiciunt, aut ſuam operam, & gratiam iudicio & accuſationi reſeruant. Accedit eòdem, vt etiã ipſe candidatus, totum animũ, atque omnem curam, operam, diligentiámque ſuam in petitione non poſſit ponere. adiungitur enim accuſationis cogitatio, non parua res, ſed nimirum omnium maxima. magnum eſt enim, te comparare ea, quibus poſſis hominem è ciuitate, præſertim non inopem, neque infirmum, exturbare: qui & per ſe, & per ſuos, & verò etiam per alienos defendatur. *omnes enim ad pericula propulſanda concurrimus. & qui non aperte inimici ſumus, etiam alieniſſimi, in capi-*

a L. habuit proficiſcens delectum in Vmb.
b al. delectũ.
P. B.
c L. perſæpe tibi dixi.
d Accuſandi munus deligendum candidato.
e al. Quid ergo acceptam.
f fort. acquiſitio cand.
g fort. Neſcis tu illum accuſationem cog.
h L. aut totam rem abiiciunt.

tis pe-

Digitized by Google

tu periculis, amiciſſimorum officia, & ſtudia præſtamus.

46 Quare ego expertus & petendi, & defendendi, & accuſandi moleſtiam, ſic intellexi, in petendo, ſtudium eſſe acerrimum: in defendendo, officium: in accuſando, laborem. Itaque ſic ſtatuo, fieri nullo modo poſſe vt idem accuſationem, & petitionem conſul tus diligenter adornet, atque inſtruat. vnum ſuſtinere pauci poſſunt, vtrumque nemo. Tu [a], cùm de curriculo petitionis deflexiſſes, animumque ad accuſandum tranſtuliſſes, exiſtimaſti, te vtrique negotio ſatisfacere poſſe? vehementer erraſti. quis enim dies fuit, poſteaquàm in iſtam accuſandi denuntiationem ingreſſus es, quem tu non totum in iſta ratione conſumſeris? Legem [b] ambitus flagitaſti, quæ tibi non deerat. erat enim ſeueriſſimè ſcripta [c] Calpurnia. geſtus eſt mos & voluntati, & dignitati tuæ. ſed tota illa lex accuſationem tuam, ſi haberes nocentem reum, fortaſſe armaſſet: petitioni verò refragata eſt.

47 Pœna grauior in plebem tua voce efflagitata eſt. commoti animi ſunt [d] tenuiorum. Exſilium [e] in noſtrum ordinem. Conceſſit ſenatus poſtulationi tuæ: ſed non libenter duriorem fortunæ communi conditionem, te auctore, conſtituit. Morbi excuſationi pœna addita eſt: voluntas offenſa multorum, quibus aut contra valetudinis [f] commodum laborandum eſt, aut incommodo morbi etiam ceteri vitæ fructus relinquendi. Quid [g] ergo? hæc quis tulit? is, qui auctoritati ſenatus, voluntati tuæ paruit: denique is tulit, cui minimè proderant [h]. Illa, quæ mea ſumma voluntate ſenatus frequens repudiauit, mediocriter aduerſata tibi eſſe exiſtimas? confuſionem ſuffragiorum flagitaſti, prorogationem legis [i] Maniliæ, æquationem gratiæ, dignitatis, ſuffragiorum. Grauiter homines honeſti, atque in ſuis ciuitatibus, & municipiis gratioſi tulerunt, à tali viro eſſe pugnatum, vt omnes & dignitatis, & gratiæ gradus tollerentur. Idem editicios [k] iudices eſſe voluiſti, vt odia occulta ciuium, quæ tacitis nunc diſcordiis continentur, in fortunas optimi cuiuſque erumperent.

48 Hæc omnia, tibi accuſandi viam muniebant, adipiſcendi obſæpiebant. Atque ex omnibus illa plaga [l] eſt iniecta petitioni tuæ, non tacente me, maxima: de qua ab homine ingenioſiſſimo, & copioſiſſimo, Hortenſio multa grauiſſimè dicta ſunt: quo etiam mihi durior locus eſt dicendi datus: vt, cùm ante me & ille dixiſſet, & vir ſumma dignitate, & diligentia & facultate dicendi, M. Craſſus, ego in extremo non partem aliquam agerem cauſæ: ſed de tota re dicerem, quod mihi videretur. Itaque in iiſdem rebus ferè verſor, & [m] quod poſſum, iudices, occurro veſtræ ſapientiæ [n]. Sed tamen, Serui, quàm te ſecurim [o] putas inieciſſe petitioni tuæ, cùm tu populum Romanum in eum metum adduxiſti, vt pertimeſceret, ne conſul Catilina fieret dum tu accuſationem comparares [p], depoſita, atque abiecta petitione?

49 Etenim te inquirere videbant, triſtem ipſum: mæſtos amicos, obſeruationes, teſtificationes, ſeductiones teſtium, ſeceſſionem ſubſcriptorum animaduertebant: quibus rebus certè ipſi candidatorum vultus obſcuriores videri ſolent. Catilinam interea alacrem, atque lætum, ſtipatum choro [q] iuuentutis, vallatum indicibus [b], atque ſicariis, inflatum cùm ſpe militum, tum collegæ mei, quemadmodum dicebat ipſe, promiſſis, circumfluente [c] colonorum Arretinorum, & Fæſulanorū exercitu [d], quam turbam diſſimillimo ex genere, diſtinguebant homines perculſi [e] Syllani temporis calamitate. vultus erat ipſius plenus furoris: oculi, ſceleris: ſermo, arrogantiæ: ſic vt etiam exploratus, & domi conditus conſulatus videretur. Murænam contemnebat: Sulpicium accuſatorem ſuum numerabat [f], non competitorem: ei vim denuntiabat: reipub. minabatur.

50 Quibus rebus, qui timor bonis omnibus iniectus ſit, quantaque deſperatio reip. ſi ille factus eſſet, nolite à me commoneri velle: voſmetipſi vobiſcum recordamini. meminiſtis enim, cum illius nefarij gladiatoris voces percrebuiſſent [g], quas habuiſſe in concione domeſtica dicebatur, *cùm miſerorum fidelem defenſorem negaſſet inueniri poſſe, niſi eum, qui ipſe miſer eſſet: integrorum & fortunatorum promiſſis ſaucios, & miſeros credere non oportere*: quare qui conſumta replere, erepta recuperare vellent, ſpectarent quid ipſe deberet, quid poſſideret, quid auderet: minimè timidum, & valde calamitoſum eſſe oportere eum, qui eſſet futurus dux & ſignifer calamitoſorum.

51 Tum igitur, his rebus auditis, meminiſtis fieri ſenatuſconſultum, referente me, ne poſtero die comitia haberentur, vt de his rebus in ſenatu agere poſſemus. Itaque poſtridie, frequenti ſenatu, Catilinam excitaui, atque eum de his rebus iuſſi, ſi quid vellet, quæ ad me allatæ eſſent, dicere. Atque ille, vt ſemper fuit apertiſſimus, non ſe purgauit, ſed indicauit, atque [h] inuit. tum enim dixit, duo [i] corpora eſſe reipub. vnum debile, infirmo capite: alterum firmum, ſine capite: huic, cùm ita de ſe meritum eſſet, caput, ſe viuo, non defuturum. Congemuit ſenatus frequens, neque tamen ſatis ſeuerè pro rei indignitate decreuit. nam partim ideo fortes in decernendo nō erant, quia nihil timebant: partim, quia timebant. Tum erupit è ſenatu, triumphans gaudio, quem omnino viuum illinc exire non oportuerat: præſertim cùm idem ille in eodem ordine paucis diebus antè, Catoni, fortiſſimo viro, iudicium minitanti [k], ac denuncianti, reſpondiſſet, ſi quod eſſet in ſuas fortunas incendium excitatum, id ſe non aqua, ſed [l] ruina reſtincturum.

52 His tum rebus commotus, & quòd homines iam tum coniuratos cum gladiis in campum deduci à Catilina ſciebam, deſcendi in campum cum firmiſſimo præſidio fortiſſimorum virorum, & cum illa lata, inſignique lorica, non quæ me tegeret (etenim ſciebam Catilinam non latus, aut ventrem, ſed caput [m], & collum ſolere petere) verùm vt omnes boni animaduerterent, & cùm in metu, & periculo conſulem viderent, id quod eſt factum, ad opem, præſidiúmque meum concurrerent. Itaque cùm te, Serui, remiſſiorem in petendo putarent, Catilinam & [n] ſpe, & cupiditate inflammatum viderent: omnes, qui illam ab republica peſtem depellere cupiebant, ad Murænam ſe ſtatim contulerunt.

53 Magna eſt autem comitiis conſularibus repentina [o] voluntatum inclinatio, præſertim cùm incubuit ad virum bonum, & multis aliis adiumentis petitionis ornatum.

a ſors. Tu cùm te decurriculo petit. ‖ Vet. Tu non te de curriculo.
b ſubacto nouam.*
c Lex Calpurnia de ambitu ſeueriſſima, cuius meminit Aſconius in Corneliana, & in Antonium & Catilin.*
d ab. vel. ſuo habens, lum.
e L. in exſilium in o.
f v. c. valitudinis.
P. R.
g al. Quid ſergo hæc quis tulit.*
h L. Proderant. Quid illa quæ me. ium ma vol.
i L. legis Maniliæ. ‖ Mamilia autem lege intelligit legem Mamiliam de ſuffragiis, qua vt ſpecifice ... confuſio in ſuffragiis maxima introducebatur ob æquationem gratiæ, dignitatis & ſuffragiorum. Neque placet quod Lex Mamilia de limitibus his à nonnullis esse dicitur. Loquitur enim hic Cicero de ſuffragiis, quibuſcum nihil commune habet Mamilia de limitibus.
k editicios iudices appellat quos edere accuſator permittebatur.
l Pl gam inie... qui nos ei
m L. & quoad podum ... ro ... ſa...
n al. ſapientiæ, ... ex vete... ſapienti.*
o ſorte legendum ſecuritatem.
p L. compares.
q Chorus pro Comitatu.*

b L. audacibus, al. ſicariis.
c L. circumfluentem col.
d turba.*
e L. perculſi.
f al. nominabat.
g L. percrebuiſſent.
h L. atque induit. P. B.
i Idem Plutarchus in Cicerone.*
k al. minanti.
l Incendium vſitatè aqua restinguitur, cùm late dum ve... e ipſa ruina diſſipato ... incendium ... l. 40. § ... ff. ... § pen. ... 7. § 4. ... ff. de incendio ...
m Syllanos proſcriptores loquitur.*
n ſors. & ſpe ſtati, & cupiditate inflam.
o L. & repent.

Digitized by Google

A qu. cùm honeſtiſſimo patre, atque maiorib. modeſtiſſima adoleſcentia, clariſſima legatione, prætura probata in iure, grata in munere, ornata in prouincia, petiſſet diligenter, & ita petiſſet, vt neque minanti cederet, neque cuiquam minaretur: huic mirandum eſt, magno adiumento Catilinæ ſubitam ſpem conſulatus adipiſcendi fuiſſe?

a PARTITIONIS pars tertia de crimine ambitus.

54 ¶ Nunc mihi tertius [a] ille locus eſt orationis, de ambitus criminibus, perpurgatus ab iis, qui antè me dixerunt: à me, quoniã ita B Muræna voluit, retractatus: quo in loco Poſtumio, familiari meo, ornatiſſimo viro, de diuiſorum [b] indiciis, & de deprehenſis pecuniis: adoleſcenti ingenioſo & bono, Ser. Sulpicio, de equitum centuriis: M. Catoni, homini in omni virtute excellenti, de ipſius accuſatione, de ſenatuſconſulto, de republica reſpondebo.

b Diuiſores erant, per quos populo pecunias diuidebant.

55 ¶ Sed pauca, quæ meum animum repentè mouerunt, priùs de L. Murænæ fortuna cõ C queiar. Nam cùm ſæpe antea, iudices, & ex aliorum miſeriis, & ex meis curis, laboribúſque quotidianis, *fortunatos eos homines iudicarẽ, qui remoti à ſtudiis ambitionis, otium, ac tranquillitatem vitæ ſecuti ſunt:* tum verò in his L. Murænæ tantis, támque improuiſis periculis ita ſum animo affectus, vt non queam ſatis neq; communem omnium noſtrûm conditionem, neque huius euentum, fortunámque miserari: qui [c] primùm dum ex honoribus cõtinuis D familiæ, maiorúmque ſuorum vnum adſcendere gradum dignitatis conatus eſt, venit in periculum, ne & ea, quæ relicta, & hæc, quæ ab ipſo parta ſunt, amittat: deinde propter ſtudium nouæ laudis, etiam in veteris fortunæ diſcrimen adducitur.

c L. qui primùm quoniã ex hom.

d al. cùm ſint gr.

e al. ſtudio, ſed nihil mutandum cum & ita locutus ſit in Miloniana.

f L. Sec. Sulpicium.

P. E.

g al. complures.

h Ser. Sulpicium.

56 Quæ cùm [d] ſunt grauia, iudices, tum illud acerbiſſimum eſt, quòd habeat eos accuſatores, *non qui odio* [e] *inimicitiarum ad accuſandum, ſed qui ſtudio accuſandi ad inimicitias deſcenderent.* Nam, vt omittam Seruium [f] Sulpiciũ, E quem intelligo non iniuria L. Murænæ, ſed honoris contentione permotum: accuſat paternus amicus. Cn. Poſtumius, vetus, vt ait ipſe, vicinus, ac neceſſarius: qui neceſſitudinis cauſas complureis [g] protulit, ſimultatis nullam commemorare potuit: accuſat Seruius [h] Sulpicius, ſodalis filij, cuius ingenio paterni omnes neceſſarij munitiores eſſe debebant: F accuſat M. Cato, qui quamquam à Muræna nulla re vmquam alienus fuit, tamen ea conditione nobis erat in hac ciuitate natus, vt eius opes, & ingenium, præſidio multis etiam alieniſſimis, vix [i] cuiquam inimicus eſſe deberet.

i L. vix cuiquã inimico cuſtio eſſe deberent.

k Deſultorij dicebãtur qui ex vno equo in alterum nõ ſemel ſed ſæpe et ſtatim mutato curſu, celerrimè deſiliebant. Varro 2. de re ruſtic. Liuius 23.

l al. quadrigariũ.

m alperios.

57 Reſpondebo igitur Poſtumio primùm, qui neſcio quo pacto mihi videtur prætorius candidatus in conſularem, quaſi deſultorius [k] in quadrigarum [l] curriculum incurrere. cuius G competitores ſi nihil deliquerunt, dignitati eorum conceſſit, cùm petere deſtitit. ſin autẽ eorum aliquis largitus eſt: expetendus [m] amicus eſt, qui alienam potius iniuriam, quàm ſuam perſequatur.

Ea omnia, quæ & Poſtumio, & Sex. Sulpicio, adoleſcenti, reſponſa ſunt, deſiderantur.

n al. fundamentum.

H 58 Venio nunc ad M. Catonem, quod eſt firmamentum [n], ac robur totius accuſationis. A qui tamen ita grauis eſt accuſator, & vehemens, vt multo magis eius auctoritatem, quã criminationem pertimeſcam. In quo ego accuſatore, iudices, primum illud deprecabor, ne quid L. Murænæ dignitas illius, ne quid exſpectatio tribunatus, ne quid totius vitæ ſplendor, & grauitas noceat, denique ne ea ſoli huic obſint bona M. Catonis, quæ ille adeptus eſt, vt multis prodeſſe poſſet [a]. Bis cõſul fuerat P. Africanus, & duos terrores huius B imperij, Karthaginem, Numantiámque deleuerat [b], cùm accuſauit L. Cottam. erat in eo ſumma eloquentia, ſumma fides, ſumma integritas: auctoritas tanta, quanta [c] in homine quoquam, in ipſo imperio populi Romani, quod illius opera tenebatur. Sæpe hoc maiores natu dicere audiui, hanc accuſatoris eximiam dignitatem plurimùm L. Cottæ profuiſſe. noluerunt ſapientiſſimi homines, qui tum rem illam iudicabant, ita quemquam C cadere in iudicio, vt nimis aduerſarij viribus abiectus videretur.

a L. poſſit.

b L. officiorũ.

c L. quanta in ipſo imperio pop.

d reſtè vt aliis mavult Sergius. fuit enim Galba, ex Sulpiciorum gente, vt Catilina ex Sergia.

e Accuſatorũ nimiæ potentiæ obſiſtendum.

f L. ad opem impotẽtium.

59 Quid? Ser. [d] Galbam (nam traditum memoriæ eſt) nónne proauo tuo, fortiſſimo, atque florentiſſimo viro, M. Catoni, incumbenti ad eius perniciem, populus Roman. eripuit? *Semper* [e] *in hac ciuitate nimis magnis accuſatorum opibus & populus vniuerſus, & ſapientes, ac multùm in poſterum proſpicientes iudices reſtiterũt.* Nolo accuſator in iudicium potentiam affe D rat, non vim maiorem aliquam, non auctoritatem excellentem, non nimiam gratiam. valeant hæc omnia ad ſalutem innocentium, ad [f] opem impotentũm ad auxilium calamitoſorum: in periculo verò & in pernicie ciuium, repudientur.

g lib. vulg. in re forſitan

h ſumptum videtur ex aliqua vetere Tragœdia.

i al. leniter.

60 Nam ſi quis hoc fortè dicet, Catonem deſcenſurum ad accuſandum non fuiſſe, niſi prius de cauſa iudicaſſet: iniquam legem, iudices, & miſeram conditionem inſtituet peri E culis hominum, ſi exiſtimabit, iudicium accuſatoris in reum pro aliquo præiudicio valere oportere. Ego tuum conſilium, Cato, propter ſingulare animi mei de tua virtute iudicium, vituperare non audeo: nonnulla in [g] te forſitan conformare, & leuiter emendare poſſim. *Non multa peccas*, inquit ille [h] fortiſſimo viro ſenior magiſter: *ſed ſi peccas, te regere poſſum.* At ego te veriſſimè dixerim peccare nihil, neque vlla in re te eſſe huiuſmo F di, vt corrigendus potiùs, quàm leuiter [i] inflectendus eſſe videare. finxit enim te ipſa natura ad honeſtatem, grauitatem, temperantiam, magnitudinem animi, iuſtitiam, ad omneis denique virtutes magnum hominem, & excelſum. acceſſit his tot, doctrina non moderata, nec mitis, ſed, vt mihi videtur, paullò adſperior, & durior, quàm veritas, aut natura patiatur.

k L. & vobis nota, & iucunda ſunt.

l De Stoicorũ doctrina, adde Laertium in Zenone.

61 Et quoniam non eſt nobis hæc oratio G habenda aut cum imperita multitudine, aut in aliquo conuentu agreſtium: audacius paullo de ſtudiis humanitatis, quæ & mihi, & [k] vobis nota, & iudicanda ſunt, diſputabo. In M. Catone, iudices, hæc bona, quæ videmus diuina, & egregia, ipſius ſcitote eſſe propria. quæ nonnumquam requirimus, ea ſunt omnia non à natura, ſed à magiſtro. Fuit. n. quidam ſummo ingenio vir, Zeno [l], cuius inuẽtorum æmuli Stoici nominantur. Huius ſen H tentiæ ſunt, & præcepta eiuſmodi. *Sapientem gratia numquam moueri: numquam cuiuſquam delicto ignoſcere: neminem miſericordem eſſe, niſi ſtul-*

ſtum,

Digitized by Google

tum, & leuem: viri non eſſe, neque exorari, neque placari: SOLOS ſapienteis eſſe, ſi a diſtortiſſimi ſint, formoſos: ſi mendaciſſimi, diuiteis [b]*: ſi ſeruitutem ſeruiant, reges: nos autem, qui ſapienteis non ſumus, fugitiuos, exſules, hoſteis, inſanos denique eſſe dicunt: OMNIA peccata eſſe paria: omne delictum, ſcelus eſſe nefarium: nec minus delinquere eum, qui gallum gallinaceum, cùm opus non fuerit, quàm eum qui patrem ſuffocauerit. SAPIENTEM nihil opinari, nullius rei pœnitere, nulla in re falli, ſententiam mutare nunquam.*

62 Hæc homo ingenioſiſſimus, M. Cato, auctoribus eruditiſſimis inductus, arripuit: neque diſputandi cauſa, vt magna pars, ſed ita viuendi. Petunt [c] aliquid publicani: caue quidquam habeat momenti gratia. Supplices aliqui veniunt, miſeri, & calamitoſi: ſceleratus, & nefarius fueris, ſi quidquam, miſericordia adductus, feceris. Fatetur aliquis ſe peccaſſe, & eius delicti veniam petit. nefarium eſt facinus, ignoſcere. At leue delictum eſt. omnia peccata ſunt paria. Dixiſti [d] quippiam: fixum, & ſtatutum [e] eſt. Non re ductus es, ſed opinione. ſapiens nihil opinatur. Errasti aliqua in re. malè dici putat. Hac ex diſciplina nobis illa ſunt. Dixi in ſenatu me nomen conſularis candidati delaturum. Iratus dixiſti [f]. nunquam, inquit, ſapiens iraſcitur. At temporis cauſa. Improbi, inquit, hominis eſt, mendacio fallere: mutare ſententiam, turpe eſt: exorari, ſcelus: miſereri, flagitium.

63 Noſtri autem illi, (fatebor enim, Cato, me quoque in adoleſcentia, diffiſum ingenio meo, quæſiſſe adiumenta doctrinæ) noſtri, inquam, illi à [g] Platone & Ariſtotele, moderati homines, & temperati, aiunt, *apud ſapientem valere aliquando gratiam: viri boni eſſe miſereri: diſtincta genera* [h] *eſſe delictorum, & diſpares pœnas: eſſe apud hominem conſtantem ignoſcendi locum: ipſum ſapientem ſæpe aliquid opinari, quod neſciat: iraſci nonnunquam: exorari eundem, & placari: quod dixerit, interdum, ſi ita rectius ſit, mutare: de ſententia decedere aliquando. omneis virtutes mediocritate quadam eſſe moderatas.*

64 Hos ad magiſtros ſiqua te fortuna, Cato, cum iſta natura detuliſſet: non tu quidem vir melior eſſes, nec fortior, nec temperantior, nec iuſtior, (neque enim eſſe potes) ſed paullo ad lenitatem propenſior. non accuſares nullis adductus inimicitiis, nulla [i] laceſſitus iniuria, prudentiſſimum [k] hominem, ſumma dignitate, atque honeſtate præditum: putares, cùm in eiuſdem anni cuſtodia [l] te, atque L. Murænam fortuna poſuiſſet, aliquo te, cum hoc, reipublicæ vinculo eſſe coniunctum: quod atrociter in ſenatu dixiſti, aut non dixiſſes, aut [m] ſepoſuiſſes, aut mitiorem in partem interpretarere.

65 At te ipſum (quantum ego opinione auguror) nunc & animi quodam impetu concitatum, & vi naturæ atque ingenij elatum, & recentibus præceptorum ſtudiis flagrantem, iam vſus flectet, dies leniet, ætas mitigabit. Etenim iſti ipſi mihi videntur veſtri præceptores [n], & virtutis magiſtri, fineis officiorum paullo longius, quàm natura vellet, protuliſſe: vt [o], cùm ad vltimum [p] animo contendiſſemus, ibi tamen, vbi [q] oportet [r], conſiſteremus. Nihil ignoueris. Immò aliquid, non omnia. Nihil gratiæ cauſa feceris. Immò reſiſtito [ſ] gratiæ, cùm officium, & fides poſtulabit. Miſericordia [t] commotus ne ſis etiam in diſſoluenda ſeueritate: ſed tamen eſt laus

a legendum cenſeo & hic & duobus locis paulo poſt.
b al. diuites.
P. CXXXIX.
c ſeueri & merè Stoici hominis imago.
d L. Dixiſti quippe fixũ, & ſtatutum eſt.
e al. ſtabile.
f legendum Dixi.
g De Platonis & Ariſtotelis doctrina.
P. B.
h ſort. eſſe genera.
i ἀ προκλήτως.
k L. pudentiſſimum h.
l al. cuſtodiam.
m L. aut ſi potuiſſet mitiorem, &c.
n Stoici.
o Incluſa hæc aut ſubditiua, aut perobſcura.
p id eſt, ad finem officij à Stoicis conſtitutum perueniremus.
q L. vbi oporteret, non cõſiſteremus.
r id eſt in officio.
ſ legendum videtur perſiſtito, perſinere verò gratiæ non eſt perſuaſoriæ gratiæ, ſed conſtanter aliquid concedere, ſi modo officium & fides id poſtulet.
t L. Miſericordia commotus ne ſis. Sed tamen eſt etiam in diſſoluenda ſeueritate laus aliqua hum. quæ lectio mihi probatur.

A aliqua humanitatis. In ſententia permaneto. Enimuero [a] niſi ſententia alia vicerit melior.

66 Huiuſmodi Scipio [b] ille fuit, quem non pœnitebat facere idem, quod tu: habere eruditiſſimum hominem [c], & pæne diutinum domi: cuius oratione, & præceptis, quamquam erant eadem iſta, quæ te delectant, tamen aſperior non eſt factus, ſed (vt accepi à ſenibus) leniſſimus. Quis verò C. Lælio comior? B quis iucundior, eodem ex ſtudio iſto? quis illo grauior? ſapientior? Poſſum de L. Philippo, de C. Gallo dicere [d] hæc eadem: ſed te domum iam deducam tuam. Quemquamne exiſtimas Catone, proauo tuo, commodiorem, comiorem, moderatiorem fuiſſe, ad omnem rationem humanitatis? de cuius præſtanti virtute cùm verè, grauiterque diceres, domeſticum te habere dixiſti exemplum ad imitandum. Eſt illud quidem exemplum tibi propoſitum domi: C ſed tamen naturæ ſimilitudo illius ad te magis, qui ab illo ortus es, quàm [e] ad vnumquemque noſtrûm peruenire potuit: ad imitandum verò tam mihi propoſitum exemplar illud eſt, quàm tibi. Sed ſi illius comitatem, & facilitatem tuæ grauitati, ſeueritatique adſperſeris: nõ iſta quidem erunt meliora, quæ nunc ſunt optima, ſed certè condita iucundiùs.

67 Quare, vt ad id, quod inſtitui, reuertar, D tolle mihi è cauſa nomen Catonis: remoue, ac prætermitte auctoritatem, quæ in iudiciis aut nihil valere, aut ad ſalutem debet valere: congredere [f] mecum criminibus ipſis. ¶ Quid accuſas [g], Cato? quid affers in iudicium? quid arguis? Ambitum accuſas? non defendo. Me reprehendis, quòd idem defendam, quod [h] lege punierim. Puniui ambitum, non innocentiam. ambitum verò ipſum vel tecum accuſabo, ſi voles. Dixiſti, ſenatuſconſultum [i], me E referente, eſſe factum *ſi* [k] *mercede corrupti, obuiam candidatis iſſent, ſi conducti ſectarentur, ſi* [l] *gladiatoribus vulgo locus tributus* [m], & item *prandia ſi vulgò eſſent data*: contra legem [n] Calpurniam factum videri. Ergo ita Senatus iudicat, contra legem facta hæc videri, ſi facta ſint. decernit, quod nihil opus eſt, dum candidatis morem gerit. nam factum ſit, néene, vehementer quæritur. ſi factum ſit, quin contra legem [o] ſit, dubitare nemo poteſt.

F 68 Eſt igitur ridiculum, quod eſt dubium, id relinquere incertum: quod nemini dubium poteſt eſſe, id iudicare. Atque id decernitur omnibus poſtulantibus candidatis: vt ex S. C. neque cuius interſit, neque contra quem ſit, intelligi poſſit. Quare doce, à L. Muræna illa eſſe commiſſa. tum egomet tibi contra legem commiſſa eſſe concedam. *Multi obuiam prodierunt* de prouincia decedenti, conſulatum petenti. Solet fieri. eccui autem non G proditur reuertenti? quæ fuit iſta multitudo? Primùm, ſi tibi iſtam rationem non poſſim reddere: quid habet admirationis, tali viro aduenienti, candidato conſulari, obuiam prodiſſe multos? quod [p] niſi eſſet factum, magis mirandum videretur.

69 Quid, ſi etiam illud addam, quod à conſuetudine non abhorret, rogatos eſſe multos? num aut criminoſum ſit, aut mirandum, qua in ciuitate rogati infimorum hominum fi- H lios [q] prope de nocte ex vltima ſæpe vrbe deductum venire ſoleamus, in ea non eſſe grauatos homines prodire hora tertia in

a L. Enimuero niſi ſententiam ſententia alia vicer.
b Africanus minor.
c Panætium.
d L. hæc eadem dicere: ſed te dom.
P. CXL.
e ſort. quam ad quemquam alium noſtrum.
f ὁμόσε χώρει vel ὁμόσε φέρου.
g Reſponſio ad obiectiones Catonis hoc eſt, de obuiam prodeuntibus, de ſectatoribus, de ſpectaculis, de prandiis.
h L. quod lege punierim.
Pœnitui.
i ita vitiis ſtrenui pro punitui.
i Senatuſconſultum, de quo hic loquitur, legem antea latam ſubſecutum eſt (quod ſæpiſſimè fieri vſitatum erat) legem inquam Tulliam de qua ſcripſit in orat. pro Seſtio & in Vatinium.
k L. ſi mercede conducti, obuiam.
l L. ſi gladiatoribus vulgo locus tributus. & item, &c.
m ad ſpectanda ſcilicet gladiatores. Cicero 2. ad Atticum. Quærit ex me, num conſueuiſſent Siculis locum gladiatoribus dare.
P. B.
n Legem Calpurniam ambitus intelligunt, de qua ſuperius dixi.
o al. legem factum ſit.
p al. quod ſi non eſſet ſ.
q honorem aliquem petentes.

campum Martium præſertim talis viri nomine rogatos? Quid, ſi omnes ſocietates [a] venerint, quarum ex numero multi hic ſedent iudices? quid, ſi multi homines noſtri ordinis honeſtiſſimi? quid, ſi illa officioſiſſima, quæ neminem patitur non honeſtè in vrbem introire, tota natio [b] candidatorum? ſi denique ipſe accuſator noſter Poſtumius obuiam cum bene magna caterua ſua vênit: quid habet iſta multitudo admirationis? omitto clienteis, vicinos, tribuleis [c], exercitum totum Luculli, qui ad triumphum per eos dies venerat. hoc dico, frequentiam in iſto officio gratuitam, non modò dignitati vllius vmquam, ſed ne voluntati quidem defuiſſe.

a publicanorum.

b Natione candidatorũ intelligit ambitios, quæſtorios alios.

c Tribules, qui ex eadem trib.

70 At *ſectabantur multi.* Doce, mercede: concedam eſſe crimen. hoc quidem remoto, quid reprehendis? Quid opus eſt, inquit, ſectatoribus? A me tu id quæris, quid opus ſit eo, quo ſemper vſi ſumus? Homines tenues vnum habent in noſtrum ordinem aut promerendi, aut proferendi [d] beneficij locum, hanc in noſtris petitionibus operam, atque aſſectationem. neque enim fieri poteſt, neque poſtulandum eſt à nobis, aut ab equitibus Romanis, vt ſuos neceſſarios candidatos ſectentur totos dies: à quibus ſi domus noſtra celebratur, ſi interdum ad forum deducimur, ſi vno baſilicæ [e] ſpatio honeſtamur, diligenter obſeruari [f] videmur & coli. Tenuiorum, & non occupatorum amicorum eſt iſta aſſiduitas: quorum copia bonis, & beneficis deeſſe non ſolet.

d referendi benef.

e In Baſilicis enim ſpatia i ſoliti.

f [illegible]

71 Noli igitur eripere hunc inferiori generi hominum fructum officij, Cato: ſine eos qui omnia à nobis ſperant, habere ipſos quoque aliquid, quod nobis tribuere poſſint. Si nihil erit, præter ipſorum ſuffragium, tenue [g] eſt: ſi, vt ſuffragantur, nihil valent gratia. Ipſi denique, vt ſolent loqui, non dicere pro nobis, non ſpondere, non vocare domum ſuam poſſunt: atque hæc à nobis petunt omnia: neque vlla re alia, quæ à nobis conſequuntur, niſi opera ſua, compenſari putant poſſe. Itaque & legi [h] Fabiæ, quæ eſt de numero ſectatorum, & S.C. quod eſt L. Cæſare conſule factum, reſtiterunt. nulla eſt enim pœna, quæ poſſit obſeruantiam tenuiorum ab hoc vetere inſtituto officiorum excludere.

g L. tenue eſt, ſi vt ſuffragentur nihil) al. tenue eſt, niſi vt ſuffragentur.

h Lex Fabia, de ambitu lata fuit.

72 At *ſpectacula ſunt tributim data, & ad prandium vulgo vocati.* Etſi hoc factum à Muræna omnino, iudices, non eſt: ab eius amicis autem more, & modo [k] factum eſt: tamen admonitus re ipſa, recordor quantum hæ quæſtiones, in ſenatu habitæ, punctorum [l] nobis, Serui, detraxerint. Quod enim tempus fuit aut noſtra, aut patrum noſtrorum memoria, quo hæc, ſiue ambitio eſt, ſiue liberalitas, non fuerit, vt locus & in circo, & in foro daretur amicis, & tribulibus? hæc homines tenuiores primùm, nondum [m] qui à ſuis tribulibus vetere inſtituto aſſequebantur.

i hoc eſt tribulibus Murænæ, at non omnibus.

k id eſt modum.

l Puncta pro ſuffragiis accipit.

P. B.

m al. nedum qui] al. ne dũ à ſuis, &c.

Deeſt nonnihil.

73 Præfectum fabrûm ſemel [n] locum tribulibus ſuis dediſſe: quid ſtatuent in viros primarios, qui in circo totas tabernas, tribulium cauſa, compararunt? Hæc omnia ſectatorum, ſpectaculorum, prandiorum item crimina, à multitudine in tuam nimiam diligentiam, Serui, coniecta ſunt: in quibus tamen Muræna ab ſenatus auctoritate defenditur. Quid enim? Senatus num obuiam prodire crimen putat? non. ſed mercede [a]: conuince. num ſectari multos? non, ſed [b] conductos: doce. num locum ad ſpectandum dare? aut ad prandium inuitare? minimè. ſed vulgo, paſſim. quid eſt vulgò? vniuerſos. Non igitur, ſi L. Natta ſummo loco adoleſcens, qui, & quo animo iam ſit, & qualis vir futurus ſit, videmus, in equitum centuriis voluit eſſe, & ad hoc officium neceſſitudinis, & ad reliquum tempus, gratioſus, id erit eius vitrico fraudi, aut crimini: nec, ſi virgo Veſtalis, huius propinqua, & neceſſaria, locum [c] ſuum gladiatorium conceſſit huic, non & illa piè fecit, & hic à culpa eſt remotus. Omnia hæc ſunt officia neceſſariorum, commoda tenuiorum, munia candidatorum.

n al. fremaat.

a L. ſed non mercede: mercede cõuince.

b L. ſed conductos conductos doce.

c L. locum ſuum gladiatoribus conc. huic & illa piè fecit, & hic à culpa non eſt rem.

d al. munimina. al. munia gladiatoriũ.

74 At enim agit mecum auſterè, & Stoicè Cato. negat verum eſſe, allici beneuolentiam [e] cibo. Negat iudicium hominum in magiſtratibus mandandis corrumpi voluptatibus oportere. Ergo ad cenam, petitionis cauſa, ſi quis vocat, condemnetur. Quippe, inquit, tu mihi ſummum imperium, ſummam [f] auctoritatem, tu gubernacula reipublicæ petas fouendis hominum ſenſibus, & deliniendis animis, & adhibendis voluptatibus? Vtrum lenocinium, inquit, à grege delicatæ iuuentutis, an orbis terrarum imperium à populo Ro. petebas? Horribilis oratio: ſed eam vſus, vita, mores, ciuitas ipſa reſpuit. Neque tamen Lacedæmonij, auctores iſtius vitæ, atque orationis, qui quotidianis epulis in robore [g] accumbunt: neque [h] vero Cretes, quorum nemo guſtauit vmquam cubans, melius, quàm Romani homines, qui tempora voluptatis, laborisque diſpertiunt, remp. ſuas retinuerunt: quorum alteri, vno aduentu noſtri exercitus deleti ſunt: alteri noſtri imperij præſidio diſciplinam ſuam, legémque conſeruant.

e vt beneuolentiam.

f L. in ſummâ auct.

g Lacedæmoniorum hæc continet do vt quotidianis epulis in robore accumbêrẽt. Athenæus [illegible] dixit [illegible], tamen [illegible] in labore.

h Cretes in eo differebant à Spartiatis: quòd Lacedæmonij in epulis accubabant: Cretes ne accubabãt quidem. In aliis admodum pares populi.

75 Quare noli, Cato, maiorum [i] inſtituta, quæ res ipſa publica, quæ diuturnitas imperij comprobat, nimium ſeuera oratione reprehendere. Fuit eodem ex ſtudio vir eruditus apud patres noſtros, & honeſtus homo, & nobilis, Q. Tubero. is, cùm epulum Q. Maximus, Africani patrui ſui nomine, populo Romano daret, rogatus eſt à Maximo, vt triclinium ſterneret, cum eſſet Tubero eiuſdem Africani ſororis filius. Atque ille, homo eruditiſſimus ac Stoicus, ſtrauit pelliculis [k] hædinis lectulos Punicanos [l], & expoſuit vaſa Samia [m]: quaſi verò eſſet Diogenes Cynicus mortuus, & non diuini hominis Africani mors honeſtaretur: quem cum ſupremo eius die Q. [n] Maximus laudaret, gratias egit diis immortalibus, *quod ille vir in hac rep. potiſſimùm natus eſſet. neceſſe enim fuiſſe ibi eſſe terrarum imperium, vbi ille eſſet.* huius in morte celebranda grauiter tulit populus Romanus hanc peruerſam ſapientiam Tuberonis.

i L. inſtituta maiorum.

k ſordes viſæ ſunt candidato.

l ligneos Seneca ep. ad Lucilium in ſ. huiuſmodi ſupellex infra Bellacã erat. 33 Plin.

m fictilia Seneca illo loco.

n L. Maximus.

76 Itaque homo integerrimus, ciuis optimus, cùm eſſet L. Paulli nepos, P. Africani, vt dixi, ſororis filius, his hædinis pelliculis prætura deiectus eſt. Odit populus Romanus priuatam luxuriam: publicam magnificentiam diligit. non amat profuſas epulas: ſordeis, & inhumanitatem multo minùs. diſtinguit rationem officiorum, ac temporum: viciſſitudinem laboris, ac voluptatis. Nam, quòd ais, *Nulla re allici hominum mentes oportere ad magiſtratum mandandum, niſi dignitate:* hoc tu ipſe, in quo ſumma eſt dignitas, non ſeruas.

cur

Digitized by Google

cur enim quemquam, vt ſtudeat tibi, vt te adiuuet, rogas? Rogas tu me, vt mihi præſis, vt committam ego me tibi. Quid tandem? iſtuc me rogari oportet abs te, an te potiùs à me, vt pro mea ſalute laborem, periculumque ſuſcipias?

a In quo quidem

77 Quid, quòd habes nomenclatorem? In [a] eo quidem fallis, & decipis. Nam, ſi nomine appellari abs te ciues tuos, honeſtum eſt: turpe eſt eos notiores eſſe ſeruo tuo, quàm tibi. ſin [b] etiam noris: tamen per [c] monitorem appellandi ſunt: cur ante petis [d], quàm inſuſurrauit? aut quid, cùm admoneris, tamen, quaſi tute noris, ita ſalutas? quid, poſteaquàm es deſignatus, multo ſalutas negligentius? Hæc omnia ad ſalutem ciuitatis, ſi dirigas, recta ſunt. ſin perpendere ad diſciplinæ præcepta velis, reperiantur prauiſſima. Quare nec plebi Rom. eripiendi fructus iſti ſunt ludorum, gladiatorum, conuiuiorum: quæ omnia maiores noſtri comparauerunt: nec candidatis iſta benignitas adimenda eſt, quæ liberalitatem magis ſignificat, quàm largitionem.

b L. ſin, etiam ſi noris, tamen per monitorem app. ſunt: cur ante appellas, quàm inſ.
c Monitoris ſeu nomenclatoris officium aperte ſin è hic deſcribitur, Sic Horat. ut mercemur ſeruum qui dictet nomina.
d al. pellis. al. appellas.

78 At enim te ad accuſandum respublica adduxit. Credo, Cato te illo animo, atque ea opinione veniſſe: ſed tu imprudentia laberis. Ego quod facio, iudices, cùm amicitiæ, dignitatiſque L. Murænæ gratia facio, tū me pacis, otij, concordiæ, libertatis, ſalutis, vitæ denique omnium veſtrûm cauſa facere clamo, atque [e] obteſtor. Audite, audite conſulem, iudices: nihil dicam arrogantius, tantùm dicam, totos dies, atque nocteis de republica cogitantem. Non [f] vſque eò L. Catilina remp. deſpexit atque contemſit, vt ea copia, quam ſecum eduxit, ſe hanc ciuitatem oppreſſurum arbitraretur. latiùs patet illius ſceleris contagio, quam quiſquam putat: ad plures pertinet. intus, intus, inquam, eſt equus [g] Troianus: à quo nunquam, me conſule, dormientes opprimemini.

P. CXLVI.
e I. atque teſtor.
f v. c. Nuſquā.
g Catilina cum grege ſuo conuiuatore.

79 Quæris à me, quid ego Catilinam metuam. Nihil: & curaui, ne quis metueret: ſed copias illius, quas hic video, dico eſſe metuēdas: nec tam timendus eſt nunc exercitus L. Catilinæ, quàm iſti, qui illum exercitum deſeruiſſe dicuntur. non enim deſeruerunt: ſed ab illo in ſpeculis atque inſidiis relicti, in capite, atque in ceruicibus noſtris reſtiterunt. Hi & integrum conſulem, & bonum imperatorem, & natura, & fortuna cum reipublicæ ſalute coniunctum, deiici de vrbis præſidio, & de cuſtodia ciuitatis, veſtris ſententiis, deturbari volunt. quorum ego ferrum, & audaciam reieci in campo, debilitaui in foro, compreſſi etiam domi meæ ſæpe, iudices: his vos ſi alterum conſulem tradideritis: plus multo erunt veſtris ſententiis, quàm ſuis gladiis conſecuti. Magni intereſt, iudices, id quod ego multis repugnantibus egi, atque perfeci, eſſe [h] Kalendis Ianuar. in republica duos [i] conſules.

h Quintilian. lib. 6. legit eſſe pridie Kalēd. Ian. &c.
P. B.
i L. duo conſules.

80 Nolite arbitrari mediocribus conſiliis, aut vſitatis viis, aut lege improba, aut pernicioſa largitione auditum aliquando aliquod malum reipublicæ quæri. Inita ſunt in hac ciuitate conſilia, iudices, vrbis delendæ, ciuiū trucidandorum, nominis Romani exſtinguēdi. Atque hæc ciues, ciues, inquam, (ſi eos hoc nomine appellari fas eſt) de patria ſua & cogitant, & cogitauerunt. horum ego quotidie conſiliis occurro, audaciā debilito, ſceleri reſiſto. Sed vos moneo, iudices: in exitu eſt iam

Nolite arbitrari. Ne mediocribus cōſiliis, aut vſitatis viis, nō lex improba, non pernicioſa largitio, nō auditum aliquādo aliquod malū reip. quæritur, ſed.

A meus conſulatus: nolite mihi ſubtrahere vicariū meæ diligentiæ: nolite adimere eum, cui remp. cupio tradere incolumem, ab his tantis periculis defendendam.

81 Atque ad hæc mala, iudices, quid accedat aliud, non videtis? Te [a] appello, Cato: nonne proſpicis tempeſtatē anni tui? iā enim heſterna concione intonuit vox pernicioſa deſignati tribuni, collegæ tui: contra quē multū tua mens, multùm omnes boni prouiderunt,

a Apoſtrophe ad Catonem.

B qui te ad tribunatus petitionem vocauerunt. Omnia, quæ per hoc triennium agitata ſunt iam ab eo tempore, quo à Lucio Catilina, & Cneo Piſone initum conſilium ſenatus interficiendi ſcitis eſſe, in hos dies, in hos menſeis, in hoc tempus erumpunt.

82 Qui locus eſt, iudices, quod tempus, qui dies, quæ nox, cùm ego non ex iſtorū inſidiis, ac mucronibus, non ſolùm meo, ſed multo etiam magis diuino conſilio eripiar, atque e-

C uolem? Neque iſti me meo nomine interfici, ſed vigilantē conſulem de reipub. præſidio demouere [b] volunt: nec minus vellent, Cato, te quoque aliqua ratione ſi poſſent, tollere: id quod, mihi crede, & agūt & moliūtur. vidēt, quantū in te ſit animi, quantum ingenij, quātum auctoritatis, quantū reip. præſidij: ſed cū conſulari auctoritate, & auxilio ſpoliatā vim tribunitiam viderint, tum ſe faciliùs inermē, & debilitatum te oppreſſuros arbitrantur. nā

b I. demoueri

D ne ſufficiatur conſul, non timent. vident [c] in tuorum poteſtate collegarum fore: ſperant ſibi Silanum, clarum virum, ſine collega, te ſine conſule, remp. ſine præſidio obiici poſſe.

c L. vident ſe in tuorū pot.

83 His tantis in rebus, tantiſque in periculis, eſt tuum, M. Cato, qui non mihi, non tibi, ſed patriæ natus es, videre quid agatur, retinere adiutorem, defenſorem, ſocium in repub. conſulem non cupidum, conſulē (quod maxime tempus hoc poſtulat) fortuna conſtitutū

P. CLXVII.

E ad amplexandum otium: ſcientia, ad bellum gerendum: animo, & vſu ad quod velis negotium. ¶ [d] Quamquam huiuſce rei poteſtas omnis in vobis ſita eſt, iudices: totam remp. vos in hac cauſa tenetis, vos gubernatis. Si L. Catilina cum ſuo conſilio nefariorum hominum, quos ſecum eduxit, hac de re poſſet iudicare, condemnaret L. Murænam: ſi interficere poſſet, occideret. Petunt enim rationes illius, vt orbetur auxilio reſp. vt minuatur contra ſuū

d Apoſtrophe ad iudices.

F furorem imperatorum copia: vt maior facultas tribunis plebis detur, depulſo aduerſario, ſeditionis, ac diſcordiæ concitandæ. Idémne igitur delecti [e] ampliſſimis [f] ex ordinibus honeſtiſſimi, atque ſapientiſſimi viri iudicabunt, quod ille importuniſſimus gladiator, hoſtis reipublicæ iudicaret?

e v. c. dilecti
f I. ex ordinibus ampliſſ. hon.

84 Mihi credite, iudices, in hac cauſa non ſolum de L. Murænæ, verum etiam de veſtra ſalute ſententiam feretis. In diſcrimen extre-

G mum venimus: nihil eſt iam, vnde nō reficiamus, aut vbi lapſi reſiſtamus. non ſolùm minuenda non ſunt auxilia, quæ habemus: ſed etiam noua, ſi fieri poſſit, comparanda. hoſtis eſt enim non apud Anienem, quod bello Punico grauiſſimum viſum eſt, ſed in vrbe, in foro: (dij [h] immortales! ſine gemitu hoc dici non poteſt:) non nemo etiam in illo ſacrario reipublicæ: in ipſa, inquam, curia non nemo hoſtis eſt. Dij faxint, vt meus collega, vir for-

h al. O Dij. al. (Dij immortales)

H tiſſimus, hoc Catilinæ nefarium latrocinium armatus opprimat: ego togatus, vobis, boniſque omnibus adiutoribus, hoc quod conceptum

Digitized by Google

reſpublica periculum parturit, conſilio diſcu-
riam, & comprimam.
85 Sed quid tandem fiet, ſi hæc elapſa de
manibus noſtris, in eum annum, qui conſequi-
tur, redundarint? Vnus erit conſul, & is nõ in
adminiſtrando bello, ſed in ſufficiendo colle-
ga occupatus. hunc iam qui impedituri ſint [a],
parati [b] ſunt. illa [c] peſtis immanis, importu-
na, Catilinæ prorumpet, quà poterit: & iã po-
pulo Romano minatur: in agros ſuburbanos
repentè aduolabit: verſabitur in caſtris furor,
in curia timor, in foro coniuratio, in campo
exercitus, in agris vaſtitas: omni autem in ſe-
de, ac loco ferrum, flammámque metuemus.
quæ iamdiu comparantur, eadem iſta omnia,
ſi ornata ſuis præſidiis erit reſpublica, facilè
& magiſtratuum conſiliis, & priuatorum di-
ligentia opprimentur.

a al. ſint, videtis: illa peſtis immanis.
P. B.
b lib. vulg. non habent hoc totum, parati ſunt.
c L. illa peſtis immanis & impor. Catilina, prorũpet,
d al. comprimentur. ex veteri comprimentur.

e PERORATIO.

86 ¶ Quæ [e] cùm ita ſint, iudices, primùm
reipublicæ cauſa, qua nulla res cuiquam po-
tior debet eſſe, vos, pro mea ſumma, & vobis
cognita in remp. diligentia, moneo, pro aucto-
ritate conſulari hortor, pro magnitudine pe-
riculi obteſtor, vt otio, vt paci, vt ſaluti, vt vi-
tæ veſtrę, & ceterorum ciuium, conſulatis: de-
inde ego fidem [f] veſtram, vel defenſoris, &
amici officio adductus, oro, atque obſecro,
iudices, vt ne hominis miſeri, & cum corporis
morbo, tum animi dolore confecti, L. Murç-
næ, recentem gratulationem noua lamenta-
tione obruatis. modo maximo beneficio po-
puli Ro. ornatus, fortunatus videbatur, quòd
primus in familiam veterem, primus in mu-
nicipium antiquiſſimum conſulatum attuliſ-
ſet: nunc idem ſqualore ſordidus, confectus
morbo, lacrymis, ac mærore perditus, veſter
eſt ſupplex, iudices, veſtram fidem obteſtatur,
miſericordiam implorat, veſtram poteſtatem,
ac veſtras opes intuetur.

f L. fidem veſtram & defenſoris, & amici ad.

87 Nolite, per deos immortaleis, iudices,
hac eum re, qua ſe honeſtiorẽ fore putauit, e-
tiam ceteris antè partis honeſtatibus, atque
omni dignitate, fortunáque priuare. Atque ita
vos Muræna, iudices, orat, atque obſecrat, ſi
iniuſtè neminem lęſit, ſi nullius aures, volun-
tatémve violauit: ſi nemini, vt leuiſſimè dicã,
odio nec domi, nec militiæ fuit: ſit apud vos
modeſtię locus, ſit demiſſis hominibus perfu-
giũ, ſit auxilium pudori. *Miſericordiam ſpolia-
tio conſulatus magnam habere debet, iudices. vnà e-
nim eripiuntur cum conſul. tu omnia.* inuidiam ve-
rò his temporibus habere conſulatus ipſe
nullam poteſt. obiicitur enim concionibus
ſeditioſorum, inſidiis coniuratorum, telis Ca-
tilinæ: ad omne denique periculum, atque ad
A omnem inuidiam ſolus opponitur [a].
88 Quare quid inuidendum Murænæ, aut
cuiquam noſtrûm ſit in hoc præclaro conſu-
latu, non video, iudices. quæ verò miſeranda
ſunt, ea & mihi ante oculos verſantur, & vos
videre, & perſpicere poteſtis. Si (*quod Iupiter o-
men auertat*) hũc veſtris ſententiis afflixeritis [b]:
quò ſe miſer vertet? domúmne? vt eam imagi-
nẽ clariſſimi viri, parentis ſui, quã paucis antè
diebus laureatam in ſua gratulatione cõſpe-
B xit, eandem deformatam ignominia, lugen-
témque videat? an ad matrem, quæ miſera
modò conſulem oſculata filium ſuum, nunc
cruciatur, & ſollicita eſt, ne eundem paullo
pòſt ſpoliatum omni dignitate conſpiciat?
89 Sed quid ego matrem, aut domum ap-
pello, quem noua pœna legis & domo, & pa-
rente, & omnium ſuorum conſuetudine, cõ-
ſpectúque priuat? Ibit igitur in [c] exſuliũ mi-
ſer? quò? ad Orientiſne parteis, in quibus an-
C nos multos legatus fuit, & exercitus duxit, &
res maximas geſſit? At *habet magnum dolorem,
vnde cum honore deceſſerit, eòdem cum ignominia re-
uerti.* An ſe in contrariam partem terrarum
abdet, vt Gallia Tranſalpina, quę nuper ſum-
mo cum imperio libentiſſimè viderit, eũdem
lugentem, mærentem, exſulem videat? in ea
porrò prouincia, quo animo C. Murenam, fra-
trem ſuum, adſpiciet? qui huius dolor? qui il-
lius mæror erit? quæ vtriuſque lamentatio?
D quanta autẽ perturbatio fortunæ, atque ſer-
monis, quòd, quibus in locis paucis antè die-
bus factum eſſe conſulem Murænam, nuntij,
litteræque celebraſſent, & vnde hoſpites, atq;
amici gratulatum Romam concurrerint, re-
pẽtè eò accedat ipſe nuntius ſuę calamitatis!
90 Quæ ſi acerba, ſi miſera, ſi luctuoſa
ſunt, ſi [d] alieniſſima à manſuetudine, & miſe-
ricordia veſtra, iudices, conſeruate populi R.
beneficium: reddite reip. conſulem: date hoc
E ipſius pudori, date patri mortuo, date generi,
& familiæ, date etiam Lanuuio, municipio
honeſtiſſimo: quod in hac tota cauſa frequẽs,
mæſtúmque vidiſtis. nolite à ſacris patriis Iu-
nonis Soſpitæ, cui omnes conſules facere ne-
ceſſe eſt, domeſticum, & ſuum conſulem po-
tiſſimùm auellere. Quem ego vobis, ſi quid
habet aut momenti commendatio, aut aucto-
ritatis confirmatio mea, conſul conſulem, iu-
dices, ita commẽdo, vt cupidiſſimum otij, ſtu-
dioſiſſimum bonorum, acerrimum cõtra ſe-
F ditionem, fortiſſimum in bello, inimiciſſi-
mum huic coniurationi, quæ nunc remp. la-
befactat, futurum eſſe promittam [e], & ſpon-
deam.

a al. exponitur.
b quidam lib. vulg. affeceritis.
c al. in exſilium.
P. B.
d L. ſi alieniſſima manſuetudine, &c.
e fort. vobis promittam, & ſpond.

PRO L. VALERIO FLACCO [a].

a repetundarum reo ex Præturà Aſiatica in qua Ciceroni ſucceſſerat.

ORATIO VICESIMA QVARTA.

SYNOPSIS.

Quæſtio. *An L. Flaccus repetundarum reus ſit*, Accuſator *D. Lælius*: Reus *L. Flaccus*: Patroni L. Flacci *Q. Hortenſius & M. Cicero*. Iudex. *L. Lucullus*. Acta *in foro non longè à gradibus Aurelius, anno vrbis 694*.

b EXORDIVM.

CVM [b] in maximis periculis huius
vrbis, atque imperij, grauiſſimo,
atque acerbiſſimo reipublicæ ca-
ſu, ſocio, atque adiutorẽ conſi-
liorum, periculorúmque meo-
rum, L. Flacco, cædem à vobis, coniugibus, li-
beris veſtris, vaſtitatem à templis, delubris,
Vrbe, Italia depellebam: ſperabã, iudices, ho-
noris [c] potiùs L. Flacci me adiutorẽ futurum,
quam miſeriarum deprecatorẽ. Quod enim
eſſet

c L. honorum potius.

Digitized by Google

eſſet præmium dignitatis, quod populus Ro. cùm huius maioribus ſemper detuliſſet, huic denegaret: cùm L. Flaccus veterem [a] Valeriæ gentis in liberanda patria laudem propè [b] quingenteſimo anno reip. retuliſſet?

2 Sed ſi fortè aliquando aut beneficij huius obtrectator, aut virtutis hoſtis, aut laudis inuidus exſtitiſſet: exiſtimabam L. Flacco multitudinis potiùs imperitæ, nullo tamen cũ periculo, quàm ſapientiſſimorum, & lectiſſimorum virorum iudicium eſſe ſubeundum. etenim, quibus auctoribus, & defenſoribus, omnium tum ſalùs eſſet non ciuium ſolùm, verùm etiam gentium defenſa, ac retenta, neminem vmquam putaui per eos ipſos periculum huius fortunis, atque inſidias creaturũ. Quòd ſi eſſet aliquando futurum, vt aliquis de L. Flacci pernicie cogitaret: numquam tamen exiſtimaui, iudices, D. Lælium, optimi viri filium, optima ipſum ſpe præditum, ſummæ dignitatis, eam ſuſcepturum accuſationẽ, quæ ſceleratorum ciuium potius odio, & furori, quàm ipſius virtuti, atque [c] inſtitutæ adoleſcentiæ conueniret. Etenim cùm à clariſſimis viris iuſtiſſimas inimicitias ſæpe cũ bene meritis ciuibus depoſitas eſſe vidiſſem, non ſum arbitratus, quemquam amicũ reip. poſtea quàm L. Flacci amor in patriam perſpectus eſſet, nouas huic inimicitias, nulla accepta iniuria, denunciaturum.

3 Sed quoniam, iudices, *multa nos & in noſtris rebus, & in rep. fefellerunt*: ferimus ea, quæ ſunt ferenda. tantũ à vobis petimus, vt omnia reip. ſubſidia, totũ ſtatũ ciuitatis, omnem memoriam temporũ præteritorum, ſalutem pręſentium, ſpem reliquorum, in veſtra poteſtate, in veſtris ſententiis, in hoc vno iudicio poſitam eſſe, & defixam putetis. Si vmquã reſp. conſilium, grauitatem, ſapientiam, prouidentiam iudicum implorauit: hoc tempore, hoc, inquam, tempore implorat. Non eſtis de Lydorum, aut Myſorum, aut Phrygum, qui huc compulſi, concitatique venerũt, ſed de veſtra rep. iudicaturi, de ciuitatis ſtatu, de communi ſalute, de ſpe bonorum omnium, ſi qua reliqua eſt etiam nunc, quæ fortium ciuiũ menteis cogitationéſque ſuſtẽtet. omnia alia perfugia bonorum, præſidia [d] innocentum, ſubſidia reip. conſilia, auxilia, iura occiderunt.

4 Quem enim alium appellem? quem obteſter? quem implorem? ſenatúmne? at is ipſe auxilium petit à vobis, & confirmationẽ auctoritatis ſuæ, veſtræ poteſtati permiſſam eſſe ſentit. an equites Romanos? iudicabitis principes eius ordinis quinquaginta [e], quid cum omnib. ſenſeritis. an populum Romanũ? at is quidẽ omnẽ [f] ſuam de bonis [g] poteſtatẽ tradit vobis. Quamobrẽ, niſi hoc loco, niſi apud vos, niſi per vos, iudices, non auctoritatẽ, quæ amiſſa eſt, ſed ſalutẽ noſtrã, quæ ſpe exigua, extremáq; pendet, tenuerimus: nihil eſt præterea, quo confugere poſſimus: niſi fortè quæ res hoc iudicio tẽtetur, quid agatur, cui cauſæ fundamenta iaciantur, iudices, non videtis.

5 Damnatus eſt is, qui Catilinam, ſigna patriæ inferentem, interemit: quid eſt cauſæ, cur non is, qui Catilinam ex vrbe repulit pertimeſcat? rapitur ad pœnam, qui indicia communis exitij cepit: cur ſibi confidat is, qui ea proferenda, & patefacienda curauit? ſocij cõſiliorum, miniſtri, comitéſque vexantur: quid auctores, quid duces, quid principes ſibi exſpectent? Atque vtinam inimici noſtri, ac bono-

a hoc eſt P. Valerij Publicolæ, qui pro libera ciuitate contra Tarquinium proſperè pugnauit, legéſque P. Romano gratas tulit, de quo infra.

b hoc eſt 466. Tot. n. à Valerio s. ad conſulatum Cæſaris numerantur.

c L. atque inſtituto adoleſcentiæ con. P. B.

d L. præſidia innocentium

e iudicabant hoc tempore lege Aurelij Cottæ ſenatores, equites, & tribuni ærarij qui plebem referebant.

f L. omnem ſuam de nobis poteſtatẽ tradidit vobis.

g al. nobis.

h L. ex vrbe P. CXLVII. expulit, pertimeſcat? repetitur ad pœnã qui indicia comm. excepit: cur &c. & ita p. c.

rum omnium, mecum potiùs contendant. vtrùm tandem omnes boni, duces noſtri, an comites fuerint ad communem conſeruandam ſalutem.*

Deeſt nonnihil.

6 ¶ Hunc [a] igitur virum, Læli, quibus tandem rebus oppugnas? Fuit, P. Seruilio imperatore, in Cilicia tribunus mil. ea res ſiletur. Fuit M. Piſoni quæſtor in Hiſpania. vox de quæſtura nulla miſſa eſt. Bellum Cretenſe ex magna parte geſſit, atq; vnà cum ſummo imperatore ſuſtinuit. muta eſt huius tẽporis accuſatio. Præturæ iuriſdictio, res varia, & multiplex ad ſuſpiciones, & ſimultates, non attingitur. ea [b] verò in ſummo, & periculoſiſſimo reip. tẽpore etiã ab inimicis laudatur. At [c] à teſtib. læditur. Antequã dico, à quibus, qua [d] ſpe, qua vi, qua re cõcitatis, qua leuitate, qua egeſtate, qua perfidia, qua audacia præditis, dicã de genere vniuerſo, & de conditione omniũ noſtrûm. Per deos immortaleis, iudices, vos, quomodo is, qui anno antè Romæ ius dixerat, anno pòſt in Aſia ius dixerit, à teſtib. quæretis ignotis? ipſi coniectura nihil iudicabitis? in tã varia iuriſdictione tam multa decreta, tot hominum gratioſorum læſæ voluntates. quæ eſt vmquam iacta non ſuſpicio, quę tamẽ ſolet eſſe falſa, ſed iracũdiæ vox, aut doloris?

7 Et is eſt reus auaritiæ, qui in vberrima re turpe compendium, in [e] maledicentiſſima ciuitate, in ſuſpicioſiſſimo negotio maledictum omne, non modo crimen effugit. Prætereo illa, quæ prætereunda non ſunt: nullum huius in priuatis rebus factum auarum, nullã in re pecuniaria contentionem, nullam in re familiari ſordem poſſe proferri. Quibus igitur teſtibus ego hoſce poſſum refutare, niſi vobis?

8 Timolites ille vicanus [f], homo non modo nobis, ſed ne inter ſuos quidem notus, vos docebit, qualis ſit L. Flaccus? quem [g] vos modeſtiſſimum adoleſcentem, prouincię maximæ ſanctiſſimum virum, noſtri exercitus fortiſſimum militem, diligẽtiſſimum ducem, temperatiſſimum [h] legatum, quæſtorémque [i] cognouerũt? quem vos præſentes conſtantiſſimum ſenatorem, iuſtiſſimum [k] prætorem ac amantiſſimum reip. ciuem iudicaſtis? De quibus vos aliis teſtes eſſe debetis, de iis ipſi alios teſteis audietis?

9 At quos [l] teſteis? primùm dicam (id [m] quod eſt commune) Græcos. non quo nationi huic ego vnus maximè fidem derogem. nam, ſi quis vmquam de noſtris hominibus à genere iſto, ſtudio, ac voluntate non abhorrens fuit: me & eſſe arbitror, & magis etiam tum, cùm plus erat otij, fuiſſe: ſed ſunt in illo numero multi boni, docti [n], prudentes, qui ad hoc iudicium deducti non ſunt: multi [o] imprudentes, illiterati, leues, quos variis de cauſis video concitatos. Verumtamen hoc dico de toto genere Græcorum: tribuo illis litteras, do multarum artium diſciplinam, nõ adimo ſermonis leporem, ingeniorum acumen, dicendi copiam: denique etiam, ſi qua ſibi alia ſumunt, non repugno: teſtimoniorum religionem, & fidem numquam iſta natio coluit: totiúſque huiuſce rei quæ ſit vis, quæ auctoritas, quod pondus, ignorant.

10 Vnde illud eſt, *Da* [p] *mihi teſtimonium* [q] *mutuũ* [r]? nũ Gallorũ, nũ Hiſpanorũ putatur? totũ iſtud Græcorũ eſt: vt etiã qui Græcè neſciũt, hoc, quibus verbis à Gręcis dici ſoleat, ſciant. Itaque videte, quo vultu, qua confidentia

a CONTENTIONIS pars prima, ſeu de TESTIBVS Aſiaticis in genere.

b L. at verò in ſummo, & periculoſiſſimo reip. tempore etiam ab inimicis eadem prætura laudatur.

c *Pantagathus.* At Aſiatica à teſtibus læditur *non male*. Nam de Vrbana iã eſt locutus. P. B.

d L. qua ſpe, qua re cocitatis,

e L. id maledicentiſſima ciuitate maledictum omne, in ſuſpicioſiſſimo negotio omnem ſuſpicionem, non modò crimen effugit.

f L. Nicenus homo n. *lectio Turneb.*

g Teſtimonia pro Flacco.

h al. temperantiſſimum legatum.

i quæſtorémque cognouit?

k L. iuſtiſſimũ prætorem, amantiſſ. reip.

l L. At quos teneis? dicam primum, (id quod eſt c.) Gr.

m Græciæ cõmendatio & vituperium. P. CXLVIII.

n L. docti prudentes:

o L. multi impudentes,

p *Δάνεισόν μοι μαρτυρίαν.*

q al. mutuum teſtimonium?

r Teſtimoniũ mutuum dicitur, compenſatum & in ſimili cauſa, ſeu pari fide redditum.

dicant: tum intelligetis, qua religione dicant. numquam nobis ad [a] rogatum reſpondent: ſemper accuſatori plus, quàm ad rogatum, numquam laborant, quemadmodum probẽt, quod dicunt: ſed quemadmodum ſe explicẽt dicendo. Iratus Flacco dixit M. Lurco, quod (vt ipſe aiebat) libertus[b] erat eius turpi iudicio condemnatus. nihil dixit, quod [c] læderet eum, cùm cuperet. impediebat tamen religio. tamen id, quod dixit, quanto cum pudore, quo tremore, & pallore dixit?

11 Quàm promtus homo, P. Septimius? quàm iratus de iudicio, & de villico? tamen hæſitabat: tamen eius iracundiæ religio nonnunquam repugnabat. Inimicus M. Cælius [d], quod, cùm in re manifeſta putaſſet *nefas eſſe, publicanum iudicare contra publicanum*, ſublatus erat è numero recuperatorũ. tamen tenuit ſe, neque attulit in iudicium quidquã ad lædendum, niſi voluntatem. Hi ſi Græci fuiſſent, ac niſi noſtri mores, ac diſciplina plus valerent, quàm dolor, ac ſimultas: omnes ſe ſpoliatos, vexatos, fortunis euerſos eſſe dixiſſent. Græcus teſtis cum ea voluntate proceſſit [e], vt lædat: non iuriſiurandi, ſed lædendi verba meditatur. vinci, reſelli, coargui putat eſſe turpiſſimum: ad id ſe parat: nihil aliud curat. Itaque non optimus quiſque, nec grauiſſimus, ſed impudentiſſimus, loquaciſſimúſque deligitur.

12 Vos autem *in priuatis minimarum rerum iudiciis teſtem* [f] *diligenter expenditis*. etiam ſi formam hominis, ſi nomen, ſi tribũ noſtis, mores tamen exquirendos putatis. qui autem dicit teſtimonium ex noſtris hominibus, vt ſe ipſe ſuſtẽtat! vt omnia verba moderatur! vt timet, nequid cupidè, ne quid iracũdè, ne quid plùs, minuſve, quã ſit neceſſe, dicat! Num illos idẽ putatis? quibus iuſiurandum iocus eſt: teſtimonium, ludus: exiſtimatio veſtra [g], tenebræ: laus, merces, gratia, gratulatio [h], propoſita eſt omnis in impudẽti mendacio. Sed non dilatabo orationẽ meam. etenim [i] poſſet eſſe infinita, ſi mihi libeat totius gentis in teſtimoniis dicendis explicare vanitatem. ſed propius accedam: de his veſtris teſtibus dicam.

13 Vehementem accuſatorem nacti ſumus, iudices, & inimicũ in omni genere odioſum, ac moleſtum: quem ſpero his [k] rebus fore magno vſui & amicis, & reip. Sed certè inflammatus incredibili cupiditate, hanc cauſam, accuſationémque ſuſcepit. Qui comitatus in [l] inquirendo? comitatum dico? immò verò quantus exercitus? quæ iactura? qui ſumtus? quanta largitio? quæ quamquam vtilia ſunt cauſæ, timidè tamẽ dico, quod vereor, ne Lælius ex his rebus, quas ſibi ſuſcepit gloriæ cauſa, putet aliquid, oratione mea, ſermonis in ſeſe, aut inuidiæ eſſe quæſitum. Itaq; hanc partem totam relinquam: tantùm à vobis petam, iudices, vt, ſiquid ipſi audiſtis communi fama, atq; ſermone, de vi, de manu, de armis, de copiis: memineritis, quarum rerũ inuidia, lege hac recẽti, ac noua, certus [m] eſt inquiſitioni [n] comitum numerus conſtitutus.

14 Sed, vt hanc vim omittam, quanta illa ſunt? quæ quoniam accuſatorio iure, & more ſunt facta, reprehendere non poſſumus, queri tamen cogimur: primùm, quòd diſtributis partibus, ſermo eſt tota Aſia diſſipatus, Cn. Pompeium, quòd L. Flacco eſt vehemẽter inimicus, contendiſſe à Lælio, paterno amico, ac perneceſſario, vt hunc hoc iudicio arceſſeret: omnémque ei ſuam auctoritatem, gratiã, copias, opes, ad hoc negotium conficiendũ detuliſſe. Id hoc veriſimilius Græcis hominib. videbatur, quòd paullò ante familiarẽ Læliũ in eádem prouincia Flacco viderant. Põpeij autem auctoritas cùm apud omneis tãta eſt, quanta eſſe debet, tum excellit in iſta prouincia, quam nuper & prædonum, & regum bello liberauit. Adiunxit illa. vt, eos, qui domo exire nolebant, teſtimonij denuntiatione terreret: qui domi ſtare non poterant, largo, & liberali viatico commoueret.

15 Sic adoleſcens, ingenij plenus, locupleteis [a] metu, tenueis præmio, ſtultos errore permouit. ſic ſunt expreſſa iſta præclara, quæ recitantur, pſephiſmata, non [b] ſententiis, neq; auctoritatibus declarata, nec [c] iureiurãdo cõſtricta, ſed *porrigenda* [d] *manu profundoq; clamore multitudinis concitatæ*. O morem præclarum, diſciplinámque, quam à maiorib. accepimus, ſi quidem teneremus! ſed neſcio quo pacto iam de manibus elabitur. nullam illi noſtri ſapiẽtiſſimi, & ſanctiſſimi viri, vim concionis eſſe voluerunt. quæ ſciſceret plebs, aut quæ populus iuberet: ſummota cõcione, diſtributis partibus, tributim [f], & centuriatim deſcriptis ordinibus, claſſibus, ætatibus, auditis auctoribus, re multos dies promulgata, & cognita, iuberi [g], vetarique voluerunt.

16 *Græcorum autem totæ reſp. ſedentis concionis temeritate adminiſtrantur.* Itaque, vt hanc Græciam, quæ iamdiu ſuis conſiliis perculſa, & afflicta eſt, omittam: *illa* [h] *vetus, quæ quondã opibus, imperio, gloria floruit, hoc vno malo concidit, libertate immoderata, ac licentia concionum.* Cum in theatro imperiti homines, rerum omnium rudes, ignarique conſederant: tum bella inutilia ſuſcipiebant: tum ſeditioſos homines reipublicæ præficiebant: tum optimè [i] meritos ciueis è ciuitate eiiciebant [k].

17 Quod ſi hæc Athenis tum, cum illæ non ſolum in Græcia, ſed prope cunctis gentib. enitebant [l], accidere ſunt [m] ſolita: quã moderationẽ putatis in Phrygia, aut in Myſia concionum fuiſſe? Noſtras conciones, illarum nationũ homines plerumq; perturbant. quid, cũ ſoli ſunt ipſi, tandẽ [n] fieri putatis? Cæius eſt virgis Cynicus [o] ille Athenagoras, qui in fame frumentũ exportare erat auſus, data cõcio Lælio eſt. proceſſit ille, & Græcus apud Græcos non de culpa ſua dixit, ſed de pœna queſtus eſt. *porrexerunt manus*: pſephiſma natum eſt. Hoc teſtimonium eſt? Nuper epulati, paullo ante omni largitione ſaturati Pergameni [p], quod Mithridates, qui multitudinem illam non auctoritate, ſed ſagina [p] tenebat, ſe velle dixit, id ſutores, & zonarij [q] conclamarunt. Hoc teſtimonium eſt ciuitatis? Ego teſteis [r] Siciliæ [r] publice duxi. verum erant ea teſtimonia non concitatæ concionis, ſed iurati ſenatus.

18 Quare iã nõ eſt mihi contentio cũ teſte: vobis vidẽdũ eſt, ſintne hæc teſtimonia putanda. Adoleſcens bonus, honeſto loco natus, diſertus, cũ maximo, ornatiſſimoque comitatu venit in oppidũ Græcorũ: poſtulat concionẽ: locupletes [ſ] homines, & graueis, ne ſibi aduerſentur, teſtimonij denuntiatione deterret: egenteis, & leueis, ſpe largitionis [t], & viatico publico, priuata etiã benignitate prolectat [u], opifices, & tabernarios, atque illam omnem fæcem ciuitatum, quid eſt negotij concitare, in eum præſertim, qui nuper ſummo cùm imperio fuerit, ſummo autem in amore eſſe, propter nomen ipſum imperij, non potuerit?

Mi-

a Teſtes ad rogatum non reſpondere dicitur, cùm interrogatur à reo, nihil de re, ſed omnino aliena reſpondet: accuſatori autem gratia, plus etiã quàm rogatus ſit, dicit.
b L. libertus eius erat turpi.
c L. quòd læderet, cum c. al. quod cùm læderet, eum cup.
d L. M. Cœlius, al. M. Celius.
e al. procedit.
f vide l. 3. ff. de teſtibus.
g al. vero tricæ. al. verbis, tenebræ, laus
h L. gratulatio, poſita eſt omnis in impud.
i L. etenim poteſt eſſe inf.
k al. his verbis. al. aliis rebus. al. his virtutibus. al. his moribus.
l al. in anquirendo?
m L. certus ſit ſeq. P. CXLIX.
n al. inquiſitoris.

a v.c. locupleteis metu, tenuis præ.
b Pſephiſmatum declaratorum mos.
c al. neque iuteiur.
d τὰ χειροτονία, ſic infra porrexerant manum pſephiſma natũ eſt. Hac verò χειροτονία vtebantur Athenienſes in ſuffragiis, in legibus iubendis, magiſtratibus creandis, & decretis ſciſcendis. Demoſthenes contra Cteſiphontẽ, Vlpianus in orat. Demoſthenis cõtra Midiam. Andocides oratione de pace. Xenophon l. rerum Græcar., Suidas. Qui mos in renuntiãdis & creandis Eccleſiæ miniſtris ſermaius quoque in veteri Eccleſia conſuetudine ... Græca Acta Apoſt.
e al. cõcitata.
f Tributim, ſ. ſ. ſt pl. bis centuriatim, populus valuerit.
g al. iuberi, vetarique vol.
h a P. Scipione ad Philippum ... anno.
i Themiſtoclem, Ariſtidẽ. Cononem.
k v.c. eiiciebant.
l a. enitebant.
m al. ſolita ſunt.
n fort. fieri tandem putatis.
o L. Cymæus ille Ath. l al. Cynæus.
p epulis.
q al. coriarij. al. zonarij & ſotarij ita Pãtagathus.
r fort. è Sicilia.
ſ al. locupleteis
t al. legationis,
u al. prolectat

19 Mirandum verò eſt, homines eos, quibus odio ſunt noſtræ ſecures: nomen, acerbitati: ſcriptura [a], decumæ [b], portorium [c], morti: libenter arripere facultatem lædendi, quæcumque detur. Mementote igitur, cùm audietis pſephiſmata, non [d] audire vos teſtimonia: audire temeritatem vulgi, audire vocem leuiſſimi cuiuſque, audire ſtrepitum imperitorum, audire concionem concitatam leuiſſimæ nationis. Ita perſcrutamini penitus naturam, rationemque criminum: iam nihil, præter ſpeciem [e], nihil, præter terrorem, ac minas reperietis.*

a Scriptura vectigal ex paſcuis.*
b Decumæ ex agris.*
c Portorium ex importatione & exportatione rerum.*
d Pſephiſmatorum, Græcorú irriſio.*
e L. ſpem. Speciem hic vocat terrorem modo & minas.*

Deeſſe videntur nonnulla.

20 In ærario nihil habent ciuitates, nihil in vectigalibus. duæ rationes conficiendæ pecuniæ, aut verſura [f], aut tributo. nec tabulæ creditoris proferuntur, nec tributi confectio vlla recitatur. Quam verò facilè falſas rationes inferre, & in tabulas, quodcumque commodum eſt, referre ſoleant, ex Cn. Pompeij litteris ad Hypſæum, & Hypſæi ad Pompeium miſſis, quæſo cognoſcite. LITTERÆ POMPEII AD HYPSÆVM, ET HYPSÆI AD POMPEIVM. Satiſne vobis coarguere his auctoribus diſſolutam Græcorum conſuetudinem, licentiamque impudentem videmur? niſi fortè, qui Cn. Pompeium, qui præſentem qui nullo impellente, fallebant, eos, vrgente Lælio, in abſentem, & in L. Flaccum timidos fuiſſe, aut religioſos putamus.

f fort vectigalis vt infra vbi de Dorylenſium teſtimoniis. Sed tamen vt nihil mutetur verſura hic erit, fœnus.*

P. B.

21 Sed fuerint incorruptæ litteræ domi: nunc verò, quam habere auctoritatem, aut quam fidem poſſunt? Triduo lex [g] ad prætorem deferri, iudicum ſignis obſignari iubet: triceſimo die vix referuntur. Ne corrump. tabulæ facile poſſint, idcirco lex obſignatas in publico poni voluit. At obſignantur corrupta. Quid refert igitur, tanto poſt ad iudices deferantur, an omnino non deferantur? Quid ſi teſtium ſtudium cum accuſatore ſociatum eſt? taménne iſti teſtes habebuntur? Vbi eſt igitur illa exſpectatio, quæ verſari in iudiciis ſolet? nam antea, cum dixerat accuſator acriter, & vehementer, cúmque defenſor ſuppliciter, demiſſeque reſponderat: tertius ille erat exſpectatus locus teſtium, qui aut ſine vllo ſtudio dicebant, aut cum diſſimulatione aliqua cupiditatis.

g Lex illa municipalis, fuit de tabulis intra triduum ad prætorem deferendis, quæ iudicum ſignis prius eſſent obſignata.*

22 Hoc verò quid eſt? Vnà ſedent. ex accuſatorum ſubſelliis ſurgunt. non diſſimulant, non verentur: de ſubſelliis queror? vna ex domo prodeunt. ſi verbo titubarint [h], quo reuertantur, non habebunt. An quiſquam eſſe teſtis poteſt, quem accuſator ſine cura interroget: nec metuat, nec ſibi aliquid, quod ipſe nolit, reſpondeat? Vbi eſt igitur illa [i] laus oratoris [k], quæ vel in accuſatore antea, vel in patrono ſpectari ſolebat? Bene teſtem interrogauit: callidè acceſſit: reprehendit: quò [l] noluit, adduxit: conuicit & elinguem reddidit.

h L. titubauerint. & ita v. c.

i fort. laus illa or.
k puto legendum interrogationis Nam in interrogatione accuſatoris & patroni laus ſpectari ſolebat.*
l L. quò voluit, add.

23 Quid tu iſtum roges, Læli, qui, priuſquam hoc, Te rogo, dixeris, plura etiam effundet, quàm tu ei domi antè præſcripſeris? Quid ego autem defenſor rogem? nam *aut oratio teſtium refelli ſolet, aut vita lædi.* Qua diſputatione orationem refellam eius, qui dicit, Dedimus: nihil ampliùs? In hominem dicendum eſt igitur, cùm oratio [m] argumentationē non habet. Quid dicam in ignotum [n]? Querendum eſt ergo, & deplorandum, id quod iamdudum facio, de omni accuſationis iniA quitate: primùm de cōmuni genere teſtium. dicit enim natio minimè in teſtimoniis dicendis religioſa. propiùs accedo. nego eſſe iſta teſtimonia, quæ [a] tu ipſe pſephiſmata appellas: ſed & fremitum egentium, & motum quendam temerarium Græculæ concionis. Intrabo etiam magis. qui geſſit, non adeſt: qui numeraſſe dicitur, non eſt deductus: priuatæ litteræ nullæ proferuntur: publicæ retentæ ſunt in accuſatorum poteſtate. ſumma eſt in teſtiB bus. hi viuunt cum inimicis: adſunt cum aduerſariis: habitant cum accuſatoribus.

m Id eſt teſtimonium.*
n Ignoto teſti non credendum.*

P. 622

a L. quæ tu pſephiſm. appell. ſed fremitum egentium,

24 Vtrum hic tandem diſceptationem, & cognitionem veritatis, an innocentiæ labem aliquam, aut ruinam fore putatis? Multa enim ſunt eiuſmodi, iudices, vt etiam ſi in homine ipſo, de quo agitur, negligenda ſint, tamen in [b] conditione, atque in exemplo pertimeſcenda videantur. Si quem infimo loco natum, nullo ſplendore vitæ, nulla commenC datione famæ defenderem: tamen [c] ciuis ciuem à ciuibus communis humanitatis iure ac miſericordia deprecarer, ne ignotis teſtibus, ne incitatis, ne accuſatoris [d] conſeſſoribus, conuiuis, contubernalibus: ne hominibus, leuitate Græcis, crudelitate barbaris, ciuem ac ſupplicem veſtrum dederetis: ne periculoſam imitationem exempli reliquis in poſterum proderetis. 25 Sed, cum L. Flacci res agatur, cuius ex familia qui primus D conſul factus eſt, primus [e] in hac ciuitate conſul fuit. cuius virtute regibus exterminatis, libertas in repub. cōſtituta eſt: quæ vſq; ad hoc tempus honoribus [f], imperio, rerum geſtarum gloria continuata permanſit: cumque ab hac perenni [g], conteſtataque virtute maiorum, non modo non degenerarit L. Flaccus, ſed [h] id quod maxime florere in generis ſui gloria viderat, laudem patriæ in libertatem vindicandæ prætor adamarit [i]: in hoc ego reo ne E quod pernicioſum exemplum prodatur, pertimeſcam. in quo, etiam ſi quid erraſſet, omnes boni conniuendum eſſe arbitrarentur?

b al. in imitatione.
c L. tamen ciuem à ciuib.
d vide l. 3 ff. de teſtib.*
e P. Valerium Publicolam intelligit. Hoc autem Flaccus, L. Valer. Flaccus.*
f L. honoribus, imperiis.
P. B.
g al. perennis ho. ſit, continua.*
h L. ſed in qua maxime flore generis ſui gloriam vid.
i al. adamauerit.

26 Quod quidem ego non modo non poſtulo. ſed contrà, iudices, vos oro & obteſtor, vt totam cauſam quàm maxime intentis [k] oculis, (vt aiunt) acerrimè contemplemini. Nihil religione teſtatum, nihil veritate fundatum, nihil dolore expreſſum: contraque omnia corrupta libidine, iracundia, ſtudio, pretio, F periurio reperientur.

k Intentis oculis, contemplari & penitus conuerſis ac defixis acerrime contemplari.*

27 ¶ Etenim [l] iam vniuerſa iſtorum cognita cupiditate, accedam ad ſingulas querelas, criminationeſque *Græcorum.* Claſſis nomine pecuniam ciuitatibus imperatam [m] queruntur. Quod nos factum, iudices, confitemur. Sed, ſi hoc crimen eſt: aut in eo eſt, quod non licuerit imperare: aut in eo, quod non opus fuerit nauibus: aut in eo, quod nulla, hoc prætore, claſſis nauigarit. Licuiſſe vt G intelligas, cognoſce, quid, me conſule, ſenatus decreuerit, cùm quidem nihil à ſuperioribus continuorum annorum decretis deceſſerit [n]. SENATVSCONSVLTVM. Proximum eſt ergo, vt opus fuerit claſſe, nécne, quæramus. Vtrùm igitur hoc Græci ſtatuent, aut vllæ exteræ nationes, an [o] veſtri prætores, veſtri duces, veſtri imperatores? Equidem exiſtimo, in eiuſmodi regione, atque prouincia, quæ mari cincta, portubus diſtincta, inſulis circumH data eſſet, non ſolùm præſidij, ſed etiam ornandi imperij cauſa, nauigandum fuiſſe.

l De TESTIBVS in ſpecie & ſigillatim dixit, & quidem priore loco de teſtibus totius Aſiæ: Deinde de teſtib. ſingularum ciuitatum.*
m hoc eſt iuſſam, indictā.*
n L. diſceſſerit.
o L. an noſtri prætores noſtri duc. noſtri imperat.
o Veterum ſumptus, priuatim tenuiſſimi: publicè in gloria & ſplendore.*

28 *Hæc enim ratio, ac [p] magnitudo animorum, in*

Digitized by Google

maiorib. noſtris fuit-vt,cùm in priuatis rebus, ſuisq́; ſumtibus,minimo cõtenti, tenuiſsimo cultu viuerent: in imperio, atque in publica dignitate omnia ad gloriam,ſplendoremq́; reuocarent. Quæritur enim in re domeſtica, continentiæ laus:in publica, dignitatis. Quid [a] ſi etiam præſidij cauſa claſſem habuit? quis erit tam iniquus,qui reprehendat? Nulli erant prædones. Quid? nullos fore,quis præſtare poterat? Minuis,inquit,gloriam Põpeij.

29 Immò tu auges moleſtiam. Ille enim claſſeis prædonum,vrbeis,portus,receptacula ſuſtulit:pacem maritimam ſumma virtute,atque incredibili celeritate confecit:illud verò neque ſuſcepit,neq; ſuſcipere debuit, vt,ſiqua vſpiam nauicula prædonum apparuiſſet,accuſandus videretur. Itaque ipſe in Aſia,cum omnia iam bella terra,mariq; confeciſſet,claſſem tamen iiſdem ciuitatib. imperauit. Quod ſi tum ſtatuit opus eſſe, cùm ipſius præſentis nomine tuta omnia, & pacata eſſe poterant: quid, cùm ille deceſſiſſet, Flacco exiſtimatis ſtatuendum,& faciendum fuiſſe?

30 Quid nos hîc? nónne ipſo Põpeio auctore,Silano & Muræna coss.decreuimus,vt claſſis in Italia nauigaret? nónne eo ipſo tempore, cùm L. Flaccus in Aſia remiges imperabat, nos hic in mare ſuperũ,& inferum ſeſtertiûm ter & quadragies rogabamus [b]? Quid poſtremo anno? nónne M'.Curio,& P.Sextilio quæſtoribus,pecunia in claſſem eſt erogata? quid? hoc omni tempore, equites in ora maritima non fuerunt? Illa eſt enim gloria diuina Pompeij:primùm prædones eos,qui tum, cùm illi bellum maritimum gerendum datũ eſt, toto mari diſperſi vagabãtur,redactos eſſe omneis in poteſtatem: deinde Syriam eſſe noſtram, Ciliciam teneri, Cyprum per Ptolemæum regem nihil audere:præterea Cretam [c] Metelli [d] virtute eſſe noſtram: nihil eſſe vnde proficiſcantur;nihil quò reuertantur: omneis ſinus, promontoria [e], litora,inſulas,vrbeis maritimas,clauſtris imperij noſtri contineri.

31 Quòd ſi, Flacco prætore, nemo in mari prædo fuiſſet,tamẽ huius diligẽtia reprehendenda non eſſet. Idcirco enim,ꝙ hic claſſem habuiſſet,exiſtimarem non fuiſſe. Quid ſi L. Opij, L. Agrij, C. Ceſtij,equitũ Ro. huius etiã clariſſimi viri, Cn. Domitij,qui in Aſia tum legatus fuit,teſtimonio doceo,eo ipſo tempore, quo tu ipſe negas claſſem habendam fuiſſe, complureis à prædonibus eſſe captos? tamen Flacci conſilium in remigibus imperandis reprehẽdetur? Quid ſi etiam occiſus eſt à piratis Adramitenus [f], homo nobilis, cuius eſt ferè nobis omnibus nomen auditum, Acinas [g] pugil. Olympionices? hoc [h] eſt apud Græcos (quoniam de eorum grauitate dicimus) propè maius,& glorioſius, quàm Romę triumphaſſe? At neminem cepiſti. Quàm multi oræ maritimæ clariſſimi viri præfuerunt, qui cùm prędonem nullum cepiſſent, mare tamen tutum præſtiterunt? caſus eſt enim in capiendo, locus, euẽtus, occaſio. defendendi facilis [i] eſt cautio, non ſolùm latibulis occultorum locorũ, ſed etiam tempeſtatum moderatione,& conuerſione.

32 Reliquum eſt, vt quæratur, vtrùm [k] noſtra iſta claſſis, curſu,& remis, an ſumtu tantùm,& litteris nauigarit. Num [l] igitur negari poteſt,cuius rei cuncta teſtis eſt Aſia,bipartitò claſſem diſtributam fuiſſe, vt vna pars ſupra Epheſum, altera intra Epheſum nauigaret? hac claſſe M. Craſſus, vir ampliſſimus, ab [m] Æno in Aſiam,his nauibus Flaccus [n] ex

a L. Quod ſi etiam præſidij cauſa claſſem habuit: quis erit t.

b L. erogabamus?

c 3 Flor. 7.*
d qui inde Creticus dictus eſt.*
e L. promunctoriis,

P. B.

f al. Adramitenus,vt apud Strabonem & Stephanum de vrbib.
g L. Athinas
h Olympionicæ honor apud Græcos prope maius, quam Romæ triumphãtis.*
i al. facilis cautio.*
k L. vtrùm iſta claſſis.
l L. Num igitur id negari m lib. vulg. ab Hæmo. Eſt verò Enous vel Aenus, vrbs Thraciæ, Stephano de Vrbib.*
n Pauſagath, Craſſus*

A Aſia in Macedoniam nauigauit. In quo igi-
tur prætoris eſt diligentia requirenda? in nu-
mero nauium, & in deſcriptione æquabili
ſumtus? dimidium eius, quo Pompeius erat
vſus,imperauit. num potuit parcius? deſcripſit
autem pecuniam ad Pompeij rationem, quæ
fuit accommodata L. Syllæ deſcriptioni: qui [a]
cùm omnes Aſiæ ciuitates proportione in pro-
uincias deſcripſiſſet: illam rationem in impe-
rando ſumtu,& Pompeius [b],& Flaccus ſecu-
B tus eſt. neque eſt adhuc tamen ea ſumma
completa. Non refert verò.

33 Quid lucretur? cùm [c] enim genus im-
peratæ pecuniæ ſuſcipit: id, quod tu crimen
eſſe vis,confitetur. Qui igitur probari poteſt,
in ea pecunia non referenda, crimen ſibi ip-
ſum facere,in qua crimen eſſet nullum,ſi re-
ferret? At enim negas fratrem meum, qui L.
Flacco ſucceſſerit, pecuniam vllam in remi-
ges imperaſſe. Equidem Q. fratris mei laude
C delector: ſed aliis magis, grauioribus atque
maioribus. aliud quiddam ſtatuit, aliud vidit.
exiſtimauit,quocumque tempore auditum
quid eſſet de prædonibus, quàm vellet ſubitò,
ſe claſſem comparaturum. denique hoc pri-
mus frater meus in Aſia fecit, vt hoc ſũmtu
remigum ciuitates leuaret. *crimen autem tum
videri ſolet, cùm* [d] *aliquis ſumptus inſtituit eos, qui
antea non erant inſtituti, non cùm ſucceſſor aliquid
immutat de inſtitutis priorum.* Flaccus,quid alij
D poſtea facturi eſſent, ſcire non poterat: quid
feciſſent, videbat.

34 ¶ Sed [e], quoniam de communi [f] totius
Aſiæ crimine dictum eſt, aggrediar iam ad
ſingulas ciuitates: ex quibus ſit ſanè nobis
prima *ciuitas* [g] *Acmonenſis*. Citat [h] præco voce
maxima legatos Acmonenſeis [i]. Procedit vnus
Aſclepiades. prodeant [k]. Etiámne præconem
mentiri coegiſti? eſt enim,credo,is [l] vir, iſte,
vt ciuitatis nomen ſua auctoritate ſuſtineat:
E damnatus turpiſſimis iudiciis domi, notatus
litteris publicis: cuius de probris,adulteriis,ac
ſtupris extant Acmonenſium [m] litteræ: quas
ego non ſolum propter longitudinem,ſed e-
tiam propter turpiſſimam obſcœnitatem ver-
borum,prætereundas puto. Dixit publicè data
drachmarum cc. & vj. millia. dixit tantùm:
nihil oſtendit,nihil protulit: ſed adiunxit id,
quod certè,quoniam erat domeſticum, doce-
re debuit: ſe priuatim drachmas [n] ccvi. de-
F diſſe. Quantum ſibi ablatum homo impu-
dentiſſimus dicit,tantum nunquam eſt auſus,
vt haberet,optare.

35 Ab Aulo Sextilio dicit ſe dediſſe, & à
ſuis fratrib. Potuit dare Sextilius. nam fratres
quidem conſortes ſunt mendicitatis [o]. Audia-
mus igitur Sextilium: fratres denique ipſi
prodeant: quàm volent, impudenter mentian-
tur: &, quod nunquam habuerint, dediſſe ſe
dicant. tamen aliquid fortaſſe coràm producti
G dicent, in quo reprehendantur. Non deduxi,
inquit, Sextilium. Cedo tabulas. non depor-
taui. Fratres ſaltem exhibe. non denuntiaui.
Quod ergo vnus Aſclepiades, fortuna egens,
vita turpis, exiſtimatione damnatus, impu-
dentia, atque audacia fretus, ſine tabulis, ſine
auctore legerit [p], id nos, quaſi crimen, aut te-
ſtimonium pertimeſcamus?

36 Idem laudationẽ [q], quã nos ab [r] Acmo-
nenſib. Flacco datã proferebamus,falſam eſſe
H dicebat, cuius quidẽ laudationis iactura exo-
ptãda nobis fuit. Nã vt ſignũ publicũ inſpexit
præclarus iſte auctor ſuæ ciuitatis, ſolere ſuos
ciueis

a L. qui cùm in omnes Aſiæ ciuitates proportione pecuniam deſcripſiſſet, & id eſt conſtituiſſet quantum quæque Aſiæ ciuitas P. Romano quotannis tributi nomine penderet.*

b L. & Pompeius,& Flaccus ſecuti ſunt, neq.

c L. cum enim onus imperatæ pec.

d Sumptus qui à magiſtratu inſtitui poſſunt.*

e DE TESTIBVS ſingularum ciuitatũ Aſiæ. hoc eſt, de Acmonenſibus, Dorylenſibus, Temnitis, Trallianis.*

f Commune Aſiæ dicit, vt in Verrinis commune Siciliæ.*

g L. ciuitas Acmonenſis. & ita in veteribus numiſmatibus eſſe, ac legi refert Vrſinus ἀκμονέων.*

h Mos fuit per præconẽ teſtes citari.*

i L. Acmonenſeis.

k L. prodeant ceteri. Etiámne præc.

l Al. lepiades.*

m L. Acmonenſium

n L. drachmarum CCV. mill.

o quid ſignificet legas maledicta dicit, vt ſignificet, conſortes & ſocios eſſe in male dicẽdo tametſi nihil moto, & cuſa recenti poſita lectio, vt innuat, non modò genere fratres, ſed & mendicitate conſortes, quod ad eleuandam teſtium orationem valet quam maximè.

P. B.

p al. egerit.*

q Reos laudari per patronos mos fuit, eòſque vel ciues, vel municipes, vel prouinciales.

r L. ab Acmonenſibus.

Digitized by Google

A ciuicis, ceteróſque Græcos ex tempore [a], quod opus ſit, obſignare dixit. Tu verò tibi habeto iſtam laudationem. nec enim Æmonēſium [b] teſtimonio Flacci vita, & dignitas nititur. das enim mihi, quod hæc cauſa maximè poſtulat, nullam grauitatem, nullam conſtantiam, nullum firmum in Græcis hominibus conſilium, nullam denique eſſe teſtimonij fidem. niſi verò hactenus iſta formula teſtimonij, atque orationis tuæ deſcribi, ac diſtingui po-
B teſt, vt Flacco abſenti aliquid ciuitates tribuiſſe dicantur: Lælio præſenti, per ſe agenti, vi legis, iure accuſationis, opib. præterea ſuis terrenti, ac minanti, nihil temporis cauſa ſcripſiſſe, aut obſignaſſe videantur.

a ex tempore obſignare, infrà exponit, tēporis cauſa ſcribere & obſignare.
b L. Amonenſium teſt.
P. CLIV.

37 Equidem in minimis rebus ſæpe res magnas vidi, iudices, deprehendi, ac teneri, vt in hoc Aſclepiade. Hæc [c] quæ à nobis prolata laudatio, obſignata erat creta [d] illa Aſiatica: quæ, ferè eſt omnib. nota nobis: qua vtuntur
C omnes nō modò in publicis, ſed etiā in priuatis litteris, quas quotidie videmus mitti à publicanis, ſæpe vnicuiq; noſtrûm. neque enim teſtis ipſe ſigno inſpecto falſum nos proferre dixit, ſed leuitatē totius Aſiæ protulit, de qua nos & libēter, & facilè cōcedimus. Noſtra igitur laudatio, quā ille tēporis cauſa nobis datā dicit, datam quidem confitetur, conſignata creta eſt: nullo autem teſtimonio, quod accuſatori dicitur datum, ceram eſſe videmus [e].

c L. Hæc, quæ eſt à nobis p.
d Credam hāc Aſiaticam Heliodorus in Euterpe vocat γῆν σιμωνίδα.
e L. vidimus.
f L. Aemon.

38 Hîc ego, iudices, ſi vos Æmonenſium [f]
D decretis, ſi cetērorū Phrygū litteris permoueri putarē, vociferarer, &, quantū maximè poſſem, contenderem: teſtarer publicanos, excitarem negotiatores, veſtram etiam conſcientiam implorarem: cera deprehenſa, confiderē totius teſtimonij fictam audaciam manifeſtò comprehenſam, atque oppreſſam teneri. Nūc verò non inſultabo vehementius, nec volitabo in hoc inſolentiùs, neque in iſtum nuga-
E torem tamquam in aliquem teſtem inuehar, neque in toto Æmonenſium [g] teſtimonio. ſiue hîc confictum eſt, vt apparet: ſiue *miſſum domo* [h] *eſt*, vt dicitur, cōmouebor. etenim, quibus ego iſtam laudationem remittam, quoniam ſunt (vt Aſclepiades dicit) leues, horum teſtimonium non pertimeſcam.

g L. Aemonenſium teſt.
h domeſticū teſtimonium innuit, quod iure nō admittitur. Paulus *l. 24. ff. de teſtib.* teſtem de domo dixit.
P. B.
i *ſive*, apud Dorylenſes.
k Pœna falſarum & corruptarum litterarum grauiſſima.
l L. ſin falſas
m quæ neque veræ, neque falſæ.
n Terentius, lucro deputabo.

39 ¶ Venio nunc ad *Dorylenſium teſtimonium*: qui producti, tabulas ſe publicas ad ſpeluncas perdidiſſe dixerunt. O paſtores, neſcio quos,
F cupidos litterarum! ſiquidem nihil iſtis, præter litteras, abſtulerunt. Sed aliud eſſe cauſa ſuſpicamur, ne fortè iſti parum verſuti eſſe videantur. Pœna eſt, vt opinor, Dorylenſium [i] grauior [k], quàm apud alios, falſarum, & corruptarum litterarum. ſi veras protuliſſent, criminis nihil erat: ſi [l] falſas, erat pœna. belliſſimum putarunt, dicere amiſſas [m].

40 Quieſcant igitur, & me hoc *in* [n] *lucro ponere*, atq; aliud agere patiātur. Nō ſinunt. ſup-
G plet [o] enim ille neſcio quis, & priuatim dicit ſe dediſſe. Hoc verò ferri nullo modo poteſt. Qui [p] de tabulis publicis recitat, iis quæ in accuſatoris poteſtate fuerūt, nō debet habere auctoritatē: ſed [q] tamē iudiciū [r] fieri videtur, cū tabulæ [ſ] illæ ipſę, cuiuſquemodi ſunt, proferūtur [t]. cū verò is, quē nemo veſtrûm vidit vmquā: nemo, qui mortalis eſſet, audiuit: tantùm dicit dedi: dubitatis, iudices, quin ab hoc ignotiſſimo Phryge nobiliſſimum ciuem vin-
H dicetis? Atque [u] huic eidem nuper tres [x] equites Romani honeſti & graues, cū in cauſa liberali eum, qui aſſerebatur, cognatum ſuum

o L. ſupplet enim iſte, neſcio qui: & p.
p al. Quia qui &c. ſed nō neceſſario
q L. ſed tamen iudicium fieri videtur, cùm tabulæ ipſæ cuiuſcunque modi ſunt.
r al. iudicium fieri videtur idem ſpecie iudicium eſt
ſ ſubaudi te.
u L. Atqui huic eidem
x fortè recuperatores
ā ſic nuper et

A eſſe diceret, nō crediderūt. Qui hoc euēnit, vt qui locuples teſtis doloris, & ſanguinis ſui nō fuerit, idem ſit grauis auctor iniuriæ publicæ?

41 Atque [a] Dorylenſis nuper cùm efferretur [b] magna frequentia, conceſſúque veſtro, mortis illius inuidiam in L. Flaccum Lælius conferebat. Facis iniuſtè, Læli, ſi putas periculo noſtro viuere tuos contubernaleis [c]: præſertim quòd tua negligentia factum arbitremur. homini enim Phrygi, qui arborem fici
B numquam vidiſſet, fiſcinam [d] ficorum obieciſti: cuius [e] mors te ex aliqua parte releuauit. edacem enim hoſpitem amiſiſti. Flacco verò quid profuit, qui valuit tamdiu, dū huc prodiret? mortuus eſt, aculeo [f] iam dimiſſo, ac dicto teſtimonio? At iſtud columen actionis [g] tuæ Mithridates, poſteaquàm biduū retentus teſtis à nobis, effudit, quæ voluit, omnia: reprehenſus, conuictus, fractúſque diſceſſit, ambulat cum lorica: metuit homo doctus & ſa-
C piens, ne L. Flaccus nunc ſcelere ſe alliget, eū iam teſtem illum effugere non poſſit: vt, qui ante dictum teſtimonium ſibi temperarit, eū tamen aliquid aſſequi poſſet, is nunc id agat, vt ad falſum auaritiæ teſtimonium, verum [h] maleficij crimen adiungat. Sed [i] de hoc teſte, totóque Mithridatico [k] differuit & ſubtiliter, & copioſè Q. Hortenſius: nos, vt inſtituimus, ad reliqua pergamus.

a L. Atque hic Dorylenſis nuper cùm efferretur magna fr.
b Mortuale vocabulū. Terentius efferetur, imus.
c L. præſertim cum tua neg.
d Fiſcinā Varro 4 *de lingua*, refert inter inſtrumēta ruſtica quibus comportantur fructus ac neceſſariæ res. Eſt autem fiſcina à ficos vt & diminutiuum ficella 20 *Iſidor*. 9.
e L. cuius mors te aliquā releuauit.
f L. aculeo iā emiſſo,
g al. accuſationis.
P. CLV.
h al. verum etiam malef.
i L. ſed quoniam de hoc teſte, totóque Mithridatico crimine diſſ. & ſubtiliter, & cop.
k al. Mithridatico teſtimonio differuit &c.

42 ¶ Caput eſt omnium Græcorum conci-
D tandorum, qui cum accuſatoribus ſedet, Heraclides [l] ille *Temnites*, homo ineptus & loquax, ſed (vt ſibi videtur) ita doctus, vt etiam magiſtrum aliorum ſe eſſe dicat: &, qui ita ſit ambitioſus, vt omnes vos, noſque quotidie perſalutet. Temni vſque ad illam ætatem in ſenatum venire non potuit: &, qui ſe artē dicendi traditurū etiā ceteris profiteatur, ipſe [m] omnibus turpiſſimis iudiciis conuictus [n] eſt.

l L. Heraclides ille Temnites
m Turpe enim videtur artis dicendi profeſſori indicis ſe ipſis mis vinci seu conuinci
n L. victus eſt

43 Pari felicitate vnà legatus venit Nico-
E medes, qui neque in ſenatum vlla conditione peruenire potuit, & furti, & pro ſocio damnatus eſt. Nam princeps legationis Lyſanias, adeptus eſt ordinem ſenatorium: ſed cùm rēp. nimiùm amplecteretur, peculatus damnatus, & bona & ſenatorium nomen amiſit. Hi tres etiam ærarij noſtri tabulas falſas eſſe voluerunt. Nām ſeruos nouem ſe profeſſi ſunt habere, cùm omnino ſine comite veniſſent. Decreto ſcribendo primum video affuiſſe Lyſa-
F niam: cuius fratris bona, quod is populo non ſoluebat, prætore Flacco publicè venierunt. præterea Philippus eſt Lyſaniæ gener, & Hermobius: cuius frater Poles item pecuniæ publicæ eſt condemnatus. Dicunt ſe Flacco, & iis, qui ſimul eſſent, drachmarum xv. millia dediſſe.

44 Cum ciuitate mihi res eſt acerrima, & [o] conficientiſſima [p] litterarū: in [q] qua nummus moueri nullus poteſt ſine quinque prætorib.
G tribus quæſtorib. quatuor mēſariis [r], qui apud illos à populo creātur. Ex hoc tanto numero deductus eſt nemo: &, cùm illā pecuniam nominatim Flacco datā referant: maiorē [ſ] etiam aliquam cum huc idē darent, in ædem ſacrā reficiendam, ſe perſcripſiſſe dicunt: quod minimè cónueuit. nam aut omnia occultè referenda fuerunt, aut apertè omnia. cùm perſcribunt nominatim Flacco: nihil timent, nihil verentur. cùm operi publico referunt: iidem
H homines ſubitò eundem, quem contempſerant, pertimeſcunt. Si prætor dedit, vt eſt ſcriptum: à quæſtore numerauit; quæſtor à men-

o L. conficientiſſima litterarum diligentiſſima, in qua nummus commoueri nullus p.
p hoc eſt conficiendis litteris curioſa.
q Ærarij adminiſtrādi diligentiſſima cura apud Dorylenſes.
r Mēſarij, qui & trapezitæ qui publicas rationes attingunt
ſ L. maiorem etiam aliam cùm huic eidem dar.

Digitized by Google

ſa [a] publica: menſa [b] aut ex vectigali [c], aut ex tributo. Numquam erit iſtud ſimile criminis niſi mihi totam rationem omni & perſonarum genere, & litterarum explicaris.

45 Vel quod eſt in eodem decreto ſcriptum homines clariſſimos ciuitatis, ampliſſimis [d] vſos honoribus, hoc prętore circumuentos. cur hi neque in iudicio adſunt, neque in decreto nominantur? non enim credo ſignificari iſto [e] loco illũ, qui ſe erigit, Heraclidem. vtrũ enim in clariſſimis eſt ciuibus is, quem iudicatum hic duxit Hermippus? qui hanc ipſam legationem, quam habet, non accepit à ſuis ciuibus, ſed [f] vſque Tymolo petiuit? cui nullus honos in ſua ciuitate habitus eſt vmquam? res autem ea, quæ tenuiſſimis committebatur, huic [g] vni in vita commiſſa ſola eſt? cuſtos [h], T. Aufidio prætore, frumento publico eſt poſitus? pro quo cùm à P. Varino prætore pecuniam accepiſſet: celauit ſuos ciueis, vltroque iis ſumtum intulit. Quod poſteaquàm Temni, litteris à P. Varino miſſis, cognitum, atque patefactum eſt: cúmque eadem de re Cn. Lentulus, qui cenſor fuit, Temnitarum patronus, litteras miſiſſet: Heraclidem iſtum Temni nemo poſtea vidit.

46 Atque, vt eius impudentiam perſpicere poſſitis, cauſam ipſam, quæ leuiſſimi hominis animum in Flaccum incitauit, quæſo, cognoſcite. Fundum Cymæum Romæ mercatus eſt de [i] pupillo Meculonio. Cùm verbis ſe locupletem faceret, haberet nihil præter illã impudentiam, quam videtis: pecuniam ſumſit mutuam à [k] Sex. Scola, iudice hoc noſtro, primario viro, qui & rem agnoſcit, neque hominem ignorat: qui tamen credidit P. Fuluij [l] Veratij, lectiſſimi hominis, fidei [m]. ei cùm ſolueret, ſumſit à C & M. Fuſiis [n], equitibus Rom. primariis viris. Hic hercule, *cornici* [o] *oculum* [p], vt dicitur. nam hunc Hermippum, hominem eruditum, ciuem ſuum, cui debebat eſſe notiſſimus, percuſſit. eius enim fide ſumſit à Fuſiis [q]. Securus Hermippus Temnum proficiſcitur, cùm [r] iſte ſeſe pecuniam, quam huius fide ſumſerat, à diſcipulis ſuis diceret Fuſiis perſoluturũ. habebat. n. rhetor iſte adoleſcenteis quoſdã locupleteis. quos dimidio redderet ſtultiores, quàm acceperat, vbi [ſ] nihil poſſent diſcere niſi ignorantiam litterarum.

47 Neminem [t] quidem adeo infatuare [u] potuit, vt ei nummum vllum crederet. Itaque, cum Roma clam eſſet profectus, multóſque minutis mutuationib. fraudauiſſet: in Aſiam venit. Hermippóque percontanti [x] de nomine Fuſiano reſpondet, ſe omnem pecuniã Fuſiis perſoluiſſe. Interim, neque ita longo interuallo, libertus a Fuſiis cum litteris ad Hermippum venit: pecunia petitur ab Hermippo. Hermippus ab Heraclide petit: ipſe tamen Fuſiis ſatisfacit abſentibus, & fidem ſuam liberat. Hunc æſtuantem, & tergiuerſantem iudicio ille perſequitur, à recuperatoribus [y] cauſa cognoſcitur.

48 Nolite exiſtimare, iudices, non vnam, & eandem omnibus in locis eſſe fraudatorũ, & inficiatorum [z] impudentiam. fecit eadem omnia, quæ noſtri debitores ſolent. negauit ſeſe omnino verſuram [a] illam [b] feciſſe Romæ: Fuſiorum ſe affirmauit numquam omnino nomen audiſſe: Hermippum verò ipſum, pudentiſſimum atque optimum virum, veterem amicum, atque hoſpitem meum, ſplẽdidiſſimum, atque ornatiſſimum ciuitatis ſuæ, probris omnibus, maledictíſque vexauit. Sed, cùm ſe homo volubilis quadam præcipiti celeritate dicendi illa oratione iactaret, repente, teſtimoniis Fuſiorum, nominibúſque recitatis, homo audaciſſimus pertimuit, loquaciſſimus obmutuit. Itaque recuperatores contra iſtam rem minimè dubiam prima actione iudicauerunt. Cum iudicatum [a] non faceret, addictus Hermippo, & ab hoc ductus eſt. Habetis & honeſtatem hominis, & auctoritatem teſtimonij, & cauſam omnem ſimultatis.

49 Atque is ab Hermippo miſſus, cùm ei pauca mancipia vendidiſſet, Romam ſe contulit: deinde in Aſiam rediit. cùm iam frater meus Flacco ſucceſſiſſet, ad quẽ adiit, cauſámque ita detulit, recuperatores, vi [b] Flacci coactos, & metu, falſum inuitos iudicauiſſe. Frater meus pro ſua æquitate, prudentiáque, decreuit, *vt, ſi iudicatum negaret* [c] *in duplum iret, ſi metu coactos diceret: haberet eoſdem recuperatores.* Recuſauit: &, quaſi nihil eſſet actũ, nihil iudicatũ, ab Hermippo ibidẽ mãcipia, quæ ipſe ei vendiderat, petere cœpit. M. Gratidius [d], legatus, ad quem eſt aditum, actionem ſe daturũ negauit: re [e] iudicata ſtari oſtendit placere.

50 Iterum iſte, cui nullus eſſet vſquam cõſiſtendi locus, Romam ſe retulit: perſequitur Hermippus, qui numquam iſtius impudentiæ ceſſit. petit Heraclides à C. Plotio ſenatore, viro primario, qui legatus in Aſia fuerat, mãcipia quædam, quæ ſe, cùm [f] iudicatũ eſſet, per vim vendidiſſe dicebat. Q. Naſo, vir ornatiſſimus, qui prætor fuerat, iudex ſumitur: qui cũ ſententiam ſecundum Plotium ſe dicturum oſtenderet [g], & ab eo iudice abiret, quod iudicium lege non erat, cauſam totã reliquit. Satiſne vobis, iudices, videor ad ſingulos teſteis accedere, neque, vt primò conſtitueram, tantummodò cum vniuerſo genere confligere?

51 Venio ad Lyſaniam eiuſdem ciuitatis, peculiarem tuum, Deciane, teſtem: quem tu cum ephebum Temni cognoſſes, quoniã [h] te nudus delectarat, ſemper nudũ eſſe voluiſti: abduxiſti Temno Apollonidẽ [i]. pecuniã adoleſcentulo grãdi fœnore, fiducia [k] tamẽ accepta, occupauiſti [l]. Hanc [m] fiduciã commiſſam tibi tenes hodie, ac poſſides. Eum tu teſtẽ ſpe recuperandi fundi paterni [n] venire ad teſtimonium dicendum coegiſti: qui [o] quoniam teſtimonium nondum dixit, quidnam ſit dicturus, exſpecto. noui genus hominũ, noui cõſuetudinem, noui libidinem. Itaq;, etſi teneo, quid ſit dicere paratus, nihil tamen contrà diſputabo prius, quam dixerit. totum enim conuertet [p], atque alia finget. Quamobrẽ & ille teneat, quod parauit & ego me ad id, quod attulerit, integrum conſeruabo [q].

52 ¶ Venio nunc ad eam ciuitatem, in [r] quã ego multa & magna efficia contuli: & quã meus frater in primis colit, atq; diligit: quæ ſi ciuitas per viros bonos, grauéſque homines, querelas ad vos detuliſſet, paullo commouerer magis. nunc vero quid putem? *Trallianos* Mæandrio cauſam commiſiſſe, homini egenti, ſordido, ſine honore, ſine exiſtimatione, ſine cenſu? Vbi [ſ] erant illi, Pythodorus, & Lepiſon, ceteri homines apud nos noti, inter ſuos nobiles? vbi illa magnifica, & glorioſa oſtentatio ciuitatis? nonne eſſet puditum, ſi hanc cauſam agerent ſeuerè, non modò legatum, ſed Trallianum omnino dici Mæandrium? huic [t] tali legato, huic publico teſti patronum ſuum iam inde à patre, atque

a Menſæ publicæ, erat lũ ciuitatis aut potius pecuniæ ciuitatis fœneratitia cui præpoſiti menſarij à populo creati.
b Quæſtores publici ſoluebant ex mẽſa, eáque aut ex vectigali, aut ex tributo.
c *quid ſi legas* ſ ex vectura, aut ex tributo: idque eo magis quòd hic menſæ publicæ & menſariorum fit mentio.
d *fort.* ampliſſimis honoribus vſos, hoc pr.
e *al.* tuo loco ſuum, qui ſe.
f L. ſed vſque Tmolo petiuit.
g L. huic vna in vita commiſſa ſola eſt.
h vt, cuſtos T. Auf. pr. in frumento pu. eſt poſitus?
i *al.* de P. Maculonio. *al.* de M. Aculeone
k L. Sex Sigola *al.* à Sex. Siloga.
l L. P. Fuluij Nerati.
m vt, fide.
n L. Fuſiis
o Hoc ipſo loquendi genere vſus in oratione pro Muræna.
p *ſubaudi* confixit.
q L. Fuſiis
r L. cùm iſte ſe pecun.
ſ Incluſa abſunt ab optimo libro Vaticano *teſte Vrſin.*
t L. Neminem tamen adeò.
u Infat andi verbo, vtitur in Philipp.
x L. percunctanti de nom. Fuſ. reſpondit ſe
y Recuperatores iudices.
z Inficiator qui pecuniam à ſe petitam inficiatur.
P. B
a Verſura quid eſſet antea dix.
b L. illam

a Iudicatum non facientis pœna, addici creditori & ab eo duci *ad. dt 20. &c.*
b *al.* vt coactos, & metu.
c Actiones quædam ſi inficientur duplantur velut iudicati *de qua hic.* Idem teſtatur Paulum 1. ſent. 19. § 1. Plura *dixi de actionibus quæ inficiando creſcunt ad Theophil.* § vt autem 9. Inſt. de action.
d *al.* Cratidius.
e *al.* rei iudicatæ.
f L. cùm iudicatus eſſet.
P. CLVII.
g L. oſtenderet: ab eo iudice abiit. & quod iudiciũ lege non erat &c.
h L. quia tum te nud.
i *al.* Apollonium.
k Fiducia hic pro pignore, vt & apud Paulum in ſen. cotid.
l Occupare pecuniam eſt collocare & fœnori dare Nonio.
m L. Hanc fiduciam commiſſam tibi dicis, & tenes hodie.
n Pauiq paterni, quod tam teſtimonium dicendum coegiſti, qui quidnam ſit dicturus expecto.
o *al.* vulg qui quoniam teſtimonium dixit, quidnam ſit d.
p *al.* conuerteret & poſt fingerat.
q L. ſeruabo.
r L. in quam ego mul a, & magna ſtudia & off.
ſ L. vbi erant illi Pythodorus, Lepiſon & ceteri homi
t *al.* huic illi legato

Digitized by Google

atque [a] maioribus, L. Flaccum mactandum ciuitatis teſtimonio tradidiſſent?

53 Non eſt ita, iudices, nō eſt profectò. vidi ego in quodam iudicio nuper Philodorum teſtem Trallianū, vidi Parrhaſium, vidi Archidemum [b], cùm quidem idem hic mihi Mæandrius, quaſi miniſtrator, aderat, ſubiiciēs, quid in ſuos ciueis, ciuitatemque, ſi vellem, dicerē. nihil enim illo homine leuius, nihil egentius, nihil inquinatius. Quare ſi hunc habent auctorem Tralliani doloris ſui, ſi hunc cuſtodem litterarū, ſi hunc teſtem iniuriæ, ſi hunc [c] auctorem querelarum: reprimāt ſpiritus, comprimant animos ſuos, ſedent arrogantiam, fateantur in Mæandrij perſona eſſe expreſſam [d] faciem ciuitatis. ſin iſtum ſemper illi ipſi domi proterendum [e] eſſe, & conculcandum putauerunt: deſinant putare auctoritatem eſſe in eo teſtimonio, cuius auctor inuentus eſt nemo. Sed exponā, quid in re ſit, vt, quamobrem iſta ciuitas, neque ſeuerè Flaccum oppugnarit, neque benignè defenderit, ſcire poſſitis.

54 Erat ei Caſtriciano nomine irata: de quo toto reſpondit Hortenſius: inuita ſoluerat Caſtricio pecuniam, iamdiu debitam. Hinc totum odium, hinc omnis offenſio. Quò cum veniſſet Lælius ad iratos, & illud Caſtricianum vulnus dicendo [f] refricuiſſet: ſiluerunt [g], neque in illa concione adfuerunt, neq; ipſius decreti, ac teſtimonij auctores eſſe voluerunt. vſque [h] eò orba fuit optimatibus illa concio, vt princeps principum eſſet Mæandrius: cuius lingua, quaſi flabello ſeditionis, illa tum eſt egentium concio ventilata.

55 Itaque ciuitatis pudentis [i], vt ego ſemper exiſtimaui, & grauis, vt ipſi exiſtimari volunt, iuſtum dolorem, querelaſque cognoſcite. Quæ pecunia fuerit apud ſe, Flacci patris nomine, collata à ciuitatibus, hanc à ſe eſſe ablatam queruntur. Alio loco quæram, quid licuerit Flacco: nunc tantùm à Trallianis requiro, quam pecuniam à ſe ablatam queruntur, ſuámne dicant, ſibi à ciuitatibus collatam in vſum ſuum. cupio audire. non, [k] inquit dicimus. Quid igitur? delatam ad nos, creditam nobis, L. Flacci patris nomine, ad huius dies feſtos, atque ludos. Quid tum? Hanc [l] te, inquit, capere non licuit.

56 Iam id videro: ſed primùm illud tenebo. queritur grauis, locuples, ornata ciuitas, quod non retinet alienum: ſpoliatam ſe dicit, quod id non habet, quòd eius non fuit. quid hoc impudentius dici, aut fingi poteſt? delectum eſt oppidum, quo in oppido vno pecunia a tota Aſia ad [m] honores L. Flacci poneretur. hæc pecunia ab honoribus tranſlata eſt in quæſtum, & fœnerationem; recuperata eſt multis poſt annis.

57 Quæ ciuitati facta eſt iniuria? At moleſtè fert ciuitas. Credo. amiſſum [n] eſt enim præter ſpem, quod erat ſpe deuoratum lucrum. At queritur. Impudenter facit. *non enim omnia, quæ dolemus, eadem iure queri poſſumus.* At accuſat verbis grauiſſimis. Non ciuitas, ſed imperiti homines, a Mæandrio concitati. Quo loco etiam, atque etiam facite vt recordemini, quæ ſit temeritas multitudinis, quæ ſit leuitas propria Græcorum, quid concione ſeditioſa valeat oratio. Hic, in hac grauiſſima, & moderatiſſima ciuitate, cum eſt forum plenum iudiciorum, plenum magiſtratuum plenum optimorum virorū & ciuium, cùm ſpeculatur, atq; obſidet roſtra vindex temerita-

a L. atque à maioribus,
b al. Archidamum,
c L. ſi hunc actorem querel,
d L. expreſſam ſpeciem ciuitatis.
e L. proterendum & conculcandum p.
f L. dicendo refricuiſſet: exſiluerunt principes, neque in illa communi adf. neque iſtius decr.
g al. exiluerunt. Sed hæc lectio nec hiſtoriæ nec ſubiſ. conuenit. Nam ſilentium indicant quæ ſequuntur.
f CLXIII.
h vſque adeò orba fuit optima tum illa c.
i al. prudentis
k L. non inquit, hoc dicimus.
l al. Hanc tibi inquit,
m L. ad honores L. Flacci collata poneretur. hæc pecunia tota ab hon.
n al. L. amiſſum eſt enim

A tis, & moderatrix officij, curia: tamen quantos fluctus excitari concionum videtis? quid vos fieri cenſetis Trallibus? an [a] id, quod Pergami? niſi fortè hę ciuitates exiſtimari volūt, facilius vna ſe epiſtola Mithridatis moueri, impelliq; potuiſſe, vt amicitiam populi R. fidem ſuam, iura omnia officij, humanitatiſq; violarent, quàm [b] vt filium teſtimonio læderent, cuius patrem armis pellendum ſuis mœnibus cenſuiſſent.

B 58 Quare nolite mihi iſta nomina ciuitatū nobilium opponere. quos enim hoſteis hæc familia contemſit, numquam eoſdem teſteis pertimeſcet. Vobis autem eſt confitendum, ſi [c] conſiliis principum veſtræ ciuitates reguntur, non multitudinis temeritate: optimatum conſilio bellum ab iſtis ciuitatib. cum populo Ro. eſſe ſuſceptum. ſin ille tum motus eſt temeritate imperitorū excitatus: patiamini [d] me delicta vulgi à publica cauſa ſeparare. At

C enim iſtam pecuniam huic capere non licuit.

59 Vtrum vultis patri [e] Flacci licuiſſe, nécne? ſi licuit, ſicuti certè licuit: ad eius honores collatam, ex quibus ipſe nihil capiebat, patris pecuniam rectè abſtulit filius. ſi non licuit: tamen illo mortuo, non modò filius, ſed quiuis heres rectiſſimè potuit auferre. Ac tum quidem Tralliani, cùm ipſi graui fœnore iſtam pecuniam multos annos occupauiſſent, à Flacco tamen omnia, quæ volue-

D runt, impetrauerunt: neque tam fuerunt impudentes, vt id quod Lælius dixit, dicere auderent, hanc [f] eis pecuniam abſtuliſſe Mithridatem. Quis enim erat, qui non ſciret, in ornandis ſtudioſiorem Mithridatem, quàm in ſpoliandis Trallianis fuiſſe?

60 Quæ quidem à me ſi, vt dicenda ſunt, dicerentur, grauius agerem, iudices, quàm adhuc egi: quantam Aſiaticis teſtibus fidem habere vos conueniret: reuocarem animos ve-

E ſtros ad Mithridatici belli memoriam, ad illam vniuerſorum ciuium Ro. per tot vrbes, vno [g] puncto temporis, miſeram, crudelemq; cædem: prætores noſtros deditos, legatos in [h] vincula coniectos, nominis propè Romani memoriam cum veſtigio imperij non modò ex ædibus Græcorum, verùm etiam ex litteris eſſe deletam. Mithridatem [i], *deum [k] illum patrem, illum conſeruatorem Aſiæ, illum Dionyſium [l], Bacchum, Liberum nominabant.* 61 vnum, at-

F que idem erat tempus, cùm L. Flacco conſuli portas tota Aſia claudebat: Cappadocem autem illum non modò recipiebat ſuis vrbibus, verùm etiam vltrò vocabat. Liceat hæc nobis, ſi obliuiſci non poſſumus, at tacere: liceat mihi potiùs de leuitate Græcorum queri, quàm de crudelitate. Auctoritatem iſti habeant apud eos, quos eſſe omnino noluerunt? nam, quoſcumque potuerunt, togatos, interemerunt: nomen ciuium Romanorum, quan-

G tum in ipſis fuit, ſuſtulerunt. In hac igitur vrbe ſe iactent [m], quam oderunt? apud eos, quos inuiti vident? in ea re, ad quam opprimendam non animus eis, ſed vires defuerunt? Adſpiciant hunc florem legatorum, laudatorumque Flacci, ex vera, atque integra Græcia. tum ſe ipſi expendant, tum his ſe comparent: tum, ſi audebunt, dignitati horum anteponant [n] ſuam.

62 Adſunt Athenienſes, vnde [o] humani-

H tas, doctrina, religio, fruges [p], iura, leges ortæ, atque in omneis terras diſtributæ putantur: de quorum vrbis poſſeſſione [q], propter

a fort. an non idem quod Pergami? P. R.
b fort. quam vt eum filium
c L. ſi conſiliis principū veſtræ ciuitates reguntur, nō multit. temeritate, ſed opt. conſil.
d L. patiamini me del. & ita v. c.
e L. patri Flacco lic. & ita v. c.
f L. hanc ab ſe pecuniam abſt.
g vide 5. orat. pro lege Manilia vbi dixi
h 9. lib. v. in vincla cōiec.
i L. Mithridatem, deum illum patr. illum conſeru. Aſiæ illum Euium, Dionyſium, Nyſium, Bromium, Bacchum nomin.
k Deos principes ſuos plerumque populi adulatione ſumma vocare ſolet. vide exempla in orat. poſt reditum in ſenatu. & apud Plutarchum in Demetrio & Alexandro: acta apoſtolica 12. verſ. 19. Suetonium paſſim.
l al. Dionyſium. Dionyſum verò Mithridatem vocatū eſſe Plutarchus teſtis vel quod e. dactiam & bibacitatem præmia propoſuerat: vel quòd fulmine ictus. Plutarch. in 1. ſympoſ.
m L. iactant,
n L. componant ſ. al. opponat ſ. ſ. Componere autē eſt. omnino res opponere tractum à gladiatoribus.
o Athenarum laus.
p auctore Triptolemo qui aratrum & agriculturam inuenit.
q al. poſſeſſione inter Deos.

Digitized by Google

pulchritudinem etiam inter deos a certamen fuiſſe proditum eſt: quæ vetuſtate ea eſt, vt ipſa ex ſeſe ſuos ciueis genuiſſe dicatur: & eorum eadem terra parens, altrix, patria, dicatur: auctoritate autem tanta b eſt, vt iam fractum propè, ac debilitatum Græciæ nomen, huius vrbis laude nitatur.

63 Adſunt Lacedæmonij, cuius ciuitatis ſpectata, ac nobilitata virtus, non ſolum natura corroborata, verùm etiam diſciplina putatur: qui c ſoli toto orbe terrarum ſeptingentos iam annos amplius vnis moribus, & nunquam mutatis legib. viuunt. Adſunt ex Achaia cuncta multi legati, Bœotia, Theſſalia: quib. locis nuper legatus L. Flaccus, imperatore Metello, præfuit. Neque verò te, Maſſilia, prætereo, quæ L. Flaccum militem, quæſtoremq; cognoſti: cuius d ego ciuitatis diſciplinam, atque grauitatem non ſolùm Græciæ, ſed haud ſcio an cunctis gentibus anteponendam e iure dicam: quæ tam procul à Græcorum omnium regionibus, diſciplinis, linguaque diuiſa, cùm in vltimis terris cincta Gallorum gentibus, barbariæ fluctibus alluatur, ſic optimàtum conſilio gubernatur, vt omnes eius inſtituta laudare faciliùs poſſint, quàm æmulari.

64 Hiſce vtitur laudatoribus Flaccus, his innocentiæ teſtibus, vt Græcorum cupiditati, Græcorum auxilio reſiſtamus. Quamquam quis ignorat, qui modò vmquam mediocriter res iſtas ſcire curauit, quin tria Græcorum f genera ſunt verè? quorum vni ſunt Athenienſes, quę gens Ionum habebatur: Æoles alteri: Dores tertij nominabantur. Atq; hæc cuncta g Græcia, quæ fama, quæ gloria, quæ doctrina, quæ plurimis artibus, quæ etiam imperio, & bellica laude floruit, paruum quendam locum, vt ſcitis, Europæ tenet, ſemperq; tenuit. Aſiæ maritimam oram, bello ſuperatam, cinxit vrbibus, non vt munitam coloniis illam h gentem augeret, ſed vt obſeſſam teneret.

65 Quamobrem quæſo à vobis Aſiatici teſtes, cùm verè recordari voletis, quantum auctoritatis in i iudicium afferatis, voſmetipſi deſcribatis Aſiam: nec, quid alienigenæ de vobis loqui ſoleant, ſed quid voſmetipſi de genere veſtro ſtatuatis, memineritis. Namq; vt opinor, Aſia k veſtra conſtat ex Phrygia, Myſia, Caria, Lydia. Vtrùm igitur noſtrũ eſt, an veſtrum hoc vetus prouerbium, *Phrygem plagis fieri ſolere meliorem?* Quid de tota Caria? nonne hoc veſtra voce vulgatum eſt, *ſiquid cum periculo experiri velis, in l Caria id potiſſimùm eſſe faciendum?* Quid porrò in Græco ſermone tam tritum, atque celebratum eſt, quàm, ſi quis deſpicatui ducitur, vt *Myſorum vltimus eſſe dicatur?* Nam quid ego dicam de Lydia? *quis vmquam Græcus Comœdiam ſcripſit, in qua ſeruus primarum partium non Lydus eſſet?* Quamobrem, quæ vobis ſit iniuria, ſi ſtatuimus veſtro nobis iudicio ſtandum eſſe de vobis?

66 ¶ Equidem mihi iam ſatis, ſuperq; dixiſſe videor de Aſiatico genere teſtium: ſed tamen veſtrum eſt, iudices, omnia, quæ dici poſſunt in hominum leuitatem, inconſtantiã, cupiditatem, etiamſi à me minùs dicuntur, veſtris animis, & cogitatione comprehendere. *Sequitur m auri illa inuidia Iudaici.* Hoc nimirum eſt illud, quòd non longè à gradibus n Aureliis hæc cauſa dicitur. ob o hoc crimen hic locus abs te, Læli, atque illa turba quæſita eſt. Scis, quanta ſit manus, quanta concordia, quantum valeat in concionibus: Summiſſa p

a Neptunum & Mineruam. vicit autem Minerua, quã inde Græci Ἀθηνᾶν & Ἀθηναίαν nominarunt.*
b fort. tanta, vt iam fract.
c Spartani tenaciſſimi patriorum inſtitutorum.*
d De Maſſiliæ diſciplinæ cõmendatione adde quædam ex Valerio l. 2. c. 6. de veteribus inſtitutis Maſſilienſiũ.*
e L. anteponẽdam dicam quæ t.
f Græcorum tria genera Athenienſes, Æoles, Dores.*
g al. cuncta Græcia, quæ gloria, q. f.
h L. illam augeret; vet. illum generaret.*
i v.c. in iudicium deferatis, & ita L.
k Aſiæ, Romanæ prouinciæ.*
P. CLX.
l L. in Care id pot.
m CONTENTIONIS pars ſecunda de AVRO IVDAICO.*
n Gradus Aurelij Romæ locus, quem circa Iudæi, qui Romæ verſare ſoliti.*
o al. ad.*
p L. Sic ſummiſſa voce agam.

A voce agam, tantùm vt iudices audiant. neque enim deſunt, qui iſtos in me, atque a optimum quemque incitent: quos ego, quòd id faciliùs faciant, non adiuuabo.

67 Cùm aurum b, Iudæorum nomine, quotannis ex Italia, & ex omnibus veſtris prouincijs Hieroſolymam exportari ſoleret, Flaccus ſanxit edicto, ne ex Aſia exportari liceret. Quis eſt, iudices, qui hoc non verè laudari poſſit? *Exportari c aurum non oportere*, cùm
B ſæpè antea ſenatus, tum me conſule, grauiſſimè iudicauit. Huic autem barbaræ ſuperſtitioni reſiſtere, ſeueritatis: multitudinem Iudæorum, flagrantem nonnumquam in concionibus, pro rep. contemnere, grauitatis ſummæ fuit. At Cn. Pompeius, captis Hieroſolymis, victor ex illo fano nihil d attigit.

68 In primis hoc, vt multa alia ſapienter, quod in tam ſuſpicioſa, ac maledica ciuitate locum ſermoni obtrectatorum non reliquit.
C non enim, credo, religionem & Iudæorum, & hoſtium impedimento præſtantiſſimo imperatori, ſed pudorem, fuiſſe. Vbi ergo crimen eſt? quoniam quidem furtum nuſquam reprehendis, edictum probas, iudicatum e fateris, quæſitum, & probatum f palàm non negas, actum eſſe per viros primarios res ipſa declarat: Apameæ manifeſtè g comprehenſum, ante pedes prætoris in foro expenſum h eſt auri pondo centum paullo minus per Sex. Cæ-
D ſium, equitem Romanum, caſtiſſimum hominem, atque integerrimum: Laodiceæ viginti pondo paullo amplius per hunc ipſum L. Peducæum, iudicem noſtrum: Adrymeti i per Cn. Domitium legatum.

69 Pergami k non multum auri. ratio conſtat, aurum in ærario eſt: furtum non reprehenditur: inuidia quæritur: à iudicibus oratio auertitur l: vox in coronam, turbamq; effunditur. *Sua cuique ciuitati religio, Læli, eſt,*
E *noſtra nobis.* Stantibus Hieroſolymis, pacatiſque Iudæis, tamen iſtorum religio ſacrorum a ſplendore huius imperij, grauitate nominis veſtri, maiorum inſtitutis, abhorrebat: nunc verò hoc magis, quòd illa gens, quid de imperio noſtro ſentiret, oſtendit armis: quàm cara diis immortalibus eſſet, docuit, quòd eſt victa, quòd elocata m, quòd ſeruata n.

70 ¶ Quamobrem, quoniam, quod crimen eſſe voluiſti, id totum vides in laudem
F eſſe conuerſum: veniamus o iam ad ciuium Romanorum querelas. Ex quibus ſit ſanè prima *Deciani*. Quid tibi tandem Deciane, iniuriæ factum eſt? negotiar s in libera ciuitate: primùm patere me eſſe curioſum. quouſque negotiabere? præſertim cùm ſis iſto loco natus. annos iam triginta in foro verſaris: ſed tamen Pergameno p. longo interuallo, ſi quando tibi peregrinari commodum eſt, Romam q aduenis: affers faciem nouam, no-
G men vetus, purpuram Tyriam. in qua tibi inuideo, quòd vnis veſtimẽtis tamdiu lautus es.

71 Verùm eſto: negotiari libet: cur non Pergami? Smyrnæ r? Trallibus? vbi & multi ciues Rom. ſunt, & ius à noſtro magiſtratu dicitur? otium te delectat: lites, turba ſ, prætor t, odioſi: Græcorũ libertate u gaudes. Cur ego vnus tu Apollonidenſes x amantiſſimos populi R. fideliſſimosq; ſocios, miſeriores habes, quàm aut Mithridates, aut etiam pater tuus habuerit y
H vmquam? cur his per te frui libertate ſua, cur

tor Ro. odio eſt. t al. Prætor Ro. odio eſt. al. Populus u al. leuitate.* x L. Apollonidenſibus, y L. habuit vmq.

a L. atque in optim.
b Iudæorum aurum Hieroſolymam exportari quotannis ſolitum.*
c Simile quid dam in l. 2. C. de commerc.*
d Vide Plutarchum Pompeio & Ioſephum 14. c. 8.*
e al. indicatum.*
f al. prolatum.*
g L. manifeſtò depreh.
h v.c. expenſum eſſe. g al. expreſſum.*
P. 8.
i Legendum Adramyt. ex Strabonis 13. & Stephano de vrbib.*
k L. Pergami non multum. Auri ratio c.
l al. conuertitur.*
m Elocandarum prouinciarum quæ victæ eſſent, nonnulli hic mentem obſeruant: alij elocationem interpretari videntur, operarum locationem, nempe quod victorum prouincialium operis vterentur interdum Romani, vt ſeruorum. ſeruata verò quòd hic dicitur Iudæa, alij eneruatã alij ſeruã factam. Fortaſſis apertior erit ſententia ſi elocatam, tributariam factam aut quaſi diſperſam, ac veluti quaſi loco motam & ſeruatam, pro diligenter obſeruata, ne quid rerum nouarum moliri poſſet. niſi ſi, ſerua, legas, vt coniicit vir clariſſimus Iacobus Lectius.*
n al. eneruata. al. ſerua facta.*
o CONTENTIONIS pars tertia de querelis ciuium Romanorum Deciani, Androni, Sextilij, Falcidij.*
p al. in Pergameno.*
q L. Romam venis.
r v.c. Zmirnæ
ſ turbæ, prætor Rom. odio eſt.

denique

Digitized by Google

denique eſſe liberis non licet? homines ſunt tota ex Aſia frugaliſſimi, ſanctiſſimi, à Græcorum luxuria, & leuitate remotiſſimi, patresfamiliâs ſuo contenti, aratores, ruſticani: agros habent à natura perbonos, & diligentia, culturaque meliores. In hiſce agris tu prædia habere voluiſti. Omnino mallem, & magis [a] erat tuum. Si iam te craſſi [b] agri delectabant, hîc alicubi in Cruſtumino, aut in Capenati parauiſſes.

72 Verùm eſto: Catonis eſt dictum, *Pedibus*[c] *compenſari pecuniam*. Longè omnino à Tiberi ad Caieum: quo in loco etiam Agamemnō cum exercitu errasset, niſi ducem Telephum [d] inueniſſet. Sed concedo id quoque: placuit oppidum: regio delectauit. emiſſes. Amyntas eſt genere, honore, exiſtimatione, pecunia, princeps illius ciuitatis. cuius ſocrum, mulierem imbecilli conſilij, ſatis locupletem, pellexit Decianus ad ſeſe: &, cùm illa, quid ageretur, neſciret, in poſſeſſione prædiorum eius familiam ſuam collocauit: vxorem abduxit ab Amynta prægnantem: quæ peperit apud Decianum filiam, hodieque apud Decianum eſt vxor Amyntæ, & filia.

73 Numquid harum rerum à me fingitur, Deciane? ſciunt hæc omnes nobiles, ſciunt boni viri, ſciunt denique noſtri homines, ſciunt mediocres negotiatores. Exſurge Amynta: repete à Deciano, non pecuniam, non prædia: ſocrum denique ſibi habeat: reſtituat vxorem: reddat miſero patri filiam. nam membra, quæ debilitauit lapidibus, fuſtibus, ferro: manus, quas contudit: digitos, quos confregit: neruos, quos concidit, reſtituere non poteſt. filiam, filiam, inquam, ærumnoſo patri, Deciane, redde.

74 Hæc [e] Flacco te non probaſſe miraris? cui, quæſo, tandem probaſti? emtiones falſas, prædiorum proſcriptiones cum [f] mulierculis, aperta circumſcriptione, feciſti. tutor his [g] rebus Græcorum legibus adſcribendus fuit. Polemocratem [h] ſcripſiſti mercenarium [i], & adminiſtrum conſiliorum tuorum. adductus eſt in iudicium Polemocrates [k] de dolo malo, & de fraude, à Dione, huius ipſius tutelæ nomine. Qui concurſus ex oppidis finitimis vndique? qui dolor animorum? quæ querela? Condemnatus eſt Polemocrates ſentētiis omnib.: irritæ venditiones: irritæ proſcriptiones. Non reſtituis. defers ad Pergamenos, vt illi reciperent in ſuas litteras publicas. præclaras proſcriptiones, & emtiones tuas. repudiant, reiiciunt [l]. At qui homines? Pergameni, laudatores tui. Ita enim mihi gloriari viſus es laudatione Pergamenorum, quaſi honorem maiorum tuorum aſſecutus eſſes: & hoc te ſuperiorem putabas eſſe, quàm Lælium, quòd te ciuitas Pergamena laudaret. Num honeſtior eſt ciuitas Pergamena, quàm [m] Smyrnæ? At ne ipſi quidem dicunt.

75 Vellem tantum habere otij, vt poſſem recitare pſephiſmata [n] Smyrnæorum, quæ fecerunt in Caſtricium mortuum: primùm [o] vt in [p] oppidum introferretur: quod aliis non conceditur: deinde, vt ferrent ephebi: poſtremò vt [q] imponeretur aurea corona mortuo. Hæc P. Scipioni, clariſſimo viro, cùm eſſet Pergami mortuus, facta non ſunt. At Caſtricium quibus verbis, dij immortales! decus patriæ, ornamentum populi Rom. florem [r] iuuentutis appellant! Quare. Deciane, ſi cupidus es gloriæ, alia ornamenta cenſeo, quæras.

a *al.* magis erat tuum: ſi iam te.
b id eſt pingues. Alij legunt, Graſſi.
c Pedibus cõpenſare pecuniam, non eſt peregrinando proficere in victuris ſtudio, ſed prædium, minimo pretio emere, vel hoc ipſo, quòd in longinquo ſolo ſitum ſit. Nam vicina, cariore: remotiora, viliore emimus. quòd pedum ſeu longi itineris inſtituendi habenda ſit ratio.
d vide Euſtathium lib. 1.
e q. *lib. vet.* Hæc Flacco non probaſſe te miraris?
f *al.* cum mulieribus.
g L. his, moribus Græcorum adſcribendus fuit.
h L. Ptolemocratem ſc.
i *v. c.* mercenarium.
k L. Ptolemocrates.
l *v. c.* reiciūt.
m L. quam Smyrnæ? *quidam v. c.* Zmyrnæ?
n L. pſephiſma Smyrnæorū, quod fec.
o Efferendi mos vetuſtus.
p Græci raro in oppido mortuos ſepeliebant. adde *lib. 2. de legib. Polyb.* 2.
q Coronati mortui efferebantur. adde P. CLXI. Ariſtophanem ἐκκλησιάζουσαι. Cicer. 2. *de legib.*
r Iuuentutis flos nominati apud veteres qui apud eoſdem nonnunquam principes iuuentutis dicti.

76 Pergameni te deriſerunt. Quid? tu ludi te non intelligebas? cùm tibi hæc verba recitabant, Clariſſimum virum, præſtantiſſima ſapientia, ſingulari ingenio: mihi crede, ludebant [a]. cum verò coronam auream litteris [b] imponebant: re vera *non* [c] *plus aurum tibi, quàm monedulæ* [d] *committebant*. Ne tum quidem hominum venuſtatem, & facetias perſpicere potuiſti? Iſti igitur, iſti Pergameni perſcriptiones [e], quas tu afferebas, repudiauerunt. P. Orbius, homo, & prudens, & innocens, contra te omnia decreuit. In [f] P. Globulum, meum neceſſarium, fuiſti gratioſior. Vtinam neque ipſum, neque me pœniteret. Flaccum [g] in curia decreuiſſent.

77 Veridicas adiungis cauſas inimicitiarum, quòd patri L. Flacci, ædili curuli, pater tuus, tribunus pleb. diem dixerit. At iſtud, ne [h] ipſi quidem patri Flacci valde moleſtum eſſe debuit: præſertim cùm ille, cui dies dicta eſt, prætor poſtea factus ſit, & conſul: ille, qui diem dixit, non [i] potuerit priuatus in ciuitate conſiſtere. Sed, ſi iuſtas inimicitias putabas, cur cùm tribunus militum Flaccus eſſet, in eius legione miles fuiſti, cùm tibi per leges militareis effugere liceret iniquitatem tribuni? Cur [k] autem per te inimicum paternum in conſilium vocauit [l]? quæ quidē quā ſanctè ſolita [m] ſint obſeruari, ſcitis omnes.

78 Nunc accuſantur ab iis, qui in conſilio nobis fauerunt [n]. Decreuit Flaccus. Num aliud atque oportuit? In liberos. Num aliter, ac cenſuit ſenatus? In [o] abſentem decreuit. Cùm ibidem eſſes, cùm prodire nolles. non eſt hoc in abſentem reum. SENATVSCONSVLTVM, ET DECRETVM FLACCI. Quid [p], ſi non decreuiſſet, ſed edixiſſet [q]? quis poſſet verè reprehendere? Num etiam fratris mei litteras, pleniſſimas humanitatis, & æquitatis, reprehenſurus es? quas eaſdem mulieri [r] à me datas, apud Pataranos requiſiuit. Recita litteras Qu. Ciceronis. LITTERÆ Q. CICERONIS.

79 Quid? hæc Apollonidenſes [ſ], occaſione facta, ad Flaccum detulerunt? apud Orbiū acta non ſunt? ad Globulum delata non ſunt? Ad ſenatum noſtrum, me conſule, nonne legati Apollonidienſes omnia poſtulata de iniuriis vnius Deciani detulerunt? Ad [t] hæc prędia etiam in cenſu [u] dedicauiſti [x]. Mitto, quòd aliena: mitto, quòd poſſeſſa per vim: mitto, quod conuicta ab Apollonidienſibus: mitto, quòd à Pergamenis repudiata: mitto etiā, quod à noſtris magiſtratibus in integrum reſtituta: mitto, quòd nullo [y] iure, neque in re, neque in poſſeſſione tua.

80 Illud quæro, *ſintne* [z] *iſta prædia cenſui cēſendo: habeant ius ciuile: ſint, necne ſint, mancipi* [aa]: *ſubſignari apud ærarium, apud cenſorem* [bb] *poſſint:*

a *al.* illudebant.
b hoc eſt cum pſephiſmate ſuo coronam auream tibi decernerent.
c prouerbij ſpecies.
d cui ſi quis committeret, amiſſum ſciret, tuis enim illa aurum auidiſſimè furatur. Plin.
e L. proſcriptiones, q. tu aff. repudiarunt. ſ. vt de proſcriptione prædiorū loquatur.
f *fort.* apud P. Globulū, meū neceſſ.
g L. Flaccum, elatū iracundia decreuiſſe dicis. Et verò adiungis cauſas inim.
al. Flaccus vi & iniuria decreuit, motus paternis odiis, veréque adiungis cauſas. *Pantagathus*, Flaccum in curia iniuriā decreuiſſe dicis: adiūgis cauſas inimicitiarum.
h *lib. vulg.* nec ipſi quidē p. *mendoſè*.
i Exuli in ciuitate, hoc eſt Romæ, eſſe nō licuit.
k L. Cur autē prætor te, inimicum pat. ſ. Prætoris autē voce intelligendus Flaccus ipſius Flacci filius, atque ita interpretatur Anton. Auguſt.
l vt iudex eſſes.
m Hoc volo, veteres ſanctè ſolitos obſeruare: vt ne ſub tribuno aduerſario militarent, ſed & ne iudicem eum haberent.
n L. fuerunt.

o L. in abſentem. Cùm ibid. p L. Quid? ſi non decreuiſſet, ſed edixiſſet: quis p. q Ant. Auguſt addidiſſet, *vide.* *Pantagathus* dixiſſet. Nam & verbum Prætorium eſt, quo de iure mancipi ſententiam fert. Edicto verò nihil Prætor abiudicat, & hic res non eſt quæ creditoribus addicatur. r L mulieribus ad me datas, apud Pataranos requiſiuiſti. R. *al.* eadem mulieres, à me datas apud Patronos requiſierunt. *Pantagathus*, quæ eaſdem mulieres amandatas apud Patronos requiſiuit. cùm antea legiſſet. quas eaſdem mulieres ad me datas apud &c. ſ L. Apollonidienſes non, concione facta, ad Flaccum det. t L. At hæc prædia etiam in cenſu dicaſti. M. u *al.* cenſum. x *al.* iudicaſti. mos enim veteribus, prædia ſua cenſui iudicare. *l. 4 ff. de cenſib.* y *Pantagath.* nullo more, neque iure neque poſſeſſione tua: ſed nihil mutandum, nullo iure generaliter fuiſſe negat. poſtea addit, neque in re, id eſt proprietate neque in poſſeſſione. z Cenſui cenſendo veterem & tamen vſitatam formam delineat, cui iungenda *l. 4. ff. de cenſib.* aa Ita ſui iuris vt poſſint abalienari. bb qui & cenſitor *d. l. 4. §* 1.

in qua tribu denique iſta prædia cenſuiſti? Commiſiſti [a], ſi tempus aliquod grauius accidiſſet [b], vt ex iiſdem prædiis & [c] Apolloniæ, & Romæ imperatū eſſet tributum. Verùm eſto. glorioſus fuiſti. voluiſti magnū agri modū [d] cenſeri, & eius agri, qui diuidi plebi Romanæ non poteſt [e]. Cenſus es præterea numeratæ pecuniæ centum triginta H S. millia. Eam opinor tibi numeratam non eſſe abs te. Sed hæc omitto. Cenſus es mancipia Amyntæ, neque huic vllam in eo feciſti iniuriam. poſſidet enim ea mancipia Amyntas. ac primo quidem pertimuit, cùm te audiſſet ſeruos ſuos eſſe cenſum. Retulit ad iuriſconſultos. Conſtabat inter omnes, ſi [f] aliena cenſendo, Decianus ſua facere poſſet, eum [g] maxima [h] habiturum eſſe. * * * * *

81 Habetis cauſam inimicitiarum, qua cauſa inflammatus Decianus, ad Lælium detulerit hanc opimam accuſatiunculam. Nam ita queſtus eſt Lælius, cum de perfidia Deciani diceret: Qui mihi auctor fuit, qui cauſam ad me detulit, quem ego ſum ſecutus: is à Flacco corruptus eſt, is me deſeruit, ac prodidit. Sicine tu auctor tandem eum, cui [i] tu in conſilio fuiſſes, apud quem omneis gradus dignitatis tuæ retinuiſſes, pudentiſſimum [k] hominem, nobiliſſima familia natum, optimè de repub. meritum, in diſcrimen omnium fortunarum vocauiſti? Scilicet [l] defendam Decianum: qui tibi in ſuſpicionem nullo ſuo delicto venit.

82 Non eſt, mihi crede, corruptus. Quid enim fuit, quod ab eo redimeretur? vt duceret [m] iudicium? cui ſex [n] horas omnino lex dedit. Quantum tandem ex his horis detraheret, ſi [o] tibi morem gerere voluiſſet? Nimirum illud eſt, quod ipſe ſuſpicatur. Inuidiſti ingenio ſubſcriptoris tui. quòd ornabat facilè [p] locum quem prehenderat, & acutè teſteis interrogabat, aut circumueniebat: fortaſſe feciſti, & [q] tu, & populi ſermo, ne exciperet. Idcirco Decianum vſque ad coronam [r] applicuiſti. Sed [s] vt hoc veriſimile eſt, ita haud veriſimile, Decianum à Flacco eſſe corruptum.

83 Ita ſcitote, iudices, eſſe cetera: vel quod ait Lucceius, L. Flaccum ſibi dare cupiſſe, vt à fide ſe abduceret, ſeſtertiûm vicies. Et eum tu accuſas auaritiæ, quem dicis ſeſtertiûm vicies voluiſſe perdere? nam quid emebat, cùm [t] te emebat? vt ad ſe tranſires? quam [u] partem cauſæ tibi daremus? an vt enuntiares conſilia Lælij? qui teſtes ab eo prodirent? quid? nos non videbamus habitare vnà? quis [x] hoc neſcit? tabulas in Lælij poteſtate fuiſſe, non dubium eſt, an ne vehementer, ne copioſè accuſares? Nunc facis [y] ſuſpicionem. ita enim dixiſti, vt neſcio quid abs te impetratum eſſe videatur.

84 ¶ At enim *Androni Sextilio* grauis iniuria facta eſt, & non ferenda: quòd, cùm eſſet vxor [z] eius Valeria, inteſtata [aa] mortua, ſic egit eam rem Flaccus, quaſi ad ipſum hereditas pertineret. In quo quid reprehendas, ſcire cupio. quòd falſum intenderit? quî doces? Ingenua, inquit fuit. O peritum iuris hominem! Quid? ab ingenuis mulieribus hereditates lege non veniunt? *In manum* [bb], inquit, *conuenerat*. Nunc audio, ſed [a] quæro, vtrū vſu, an coemtione. Vſu non potuit. Nihil enim poteſt de tutela legitima ſine omnium tutorum auctoritate deminui. *Coemtione* [b]? omnibus [c] ergo auctoribus. in quibus certè Flaccum fuiſſe, non dices.

85 Relinquitur illud, quod vociferari nō [d] deſiſtit, non [e] debuiſſe, cum prætor eſſet, ſuū negotium agere, aut mentionem facere hereditatis. Maximas audio tibi, L. Luculle, qui de L. Flacco ſententiam laturus es, pro tua eximia liberalitate, maximiſque beneficiis in tuos, veniſſe hereditates, cùm Aſiam prouinciam conſulari imperio obtineres. ſi quis eas, ſuas eſſe dixiſſet, conceſſiſſes? Tu, T. [f] Vecti, ſiqua tibi in Africa venerit hereditas, vſu amittes? an tuum, nulla auaritia, ſalua dignitate, retinebis? At iſtius hereditatis, iam Globulo prætore, Flacci nomine, petita poſſeſſio eſt. non igitur impreſſio, non occaſio, non vis, non tempus, non imperium, non ſecures ad iniuriam faciendam Flacci animum impulerunt.

86 Itaque eodem etiam M. Lurco, vir optimus, meus familiaris, conuertit aculeum teſtimonij ſui. *negauit, à priuato pecuniam in prouincia prætorem petere oportere.* Cur tandem, M. Lurco, non oportet? eripere, extorquere, accipere [g] contra leges non oportet: petere non oportere, numquam oſtendes. niſi docueris nō licere. An legationes ſumere liberas [h], exigendi cauſa, ſicut & tu ipſe nuper, & multi viri boni ſæpe fecerunt, rectum eſt: quod ego non reprehendo: ſocios video queri: prætorem, ſi hereditatem in prouincia non [i] reliquerit, non ſolum reprehendendum, verum etiam condemnandum putas? *Doti* [k], inquit, Valeria pecuniam omnem ſuam *dixerat*. Nihil iſtorum explicari poteſt, niſi oſtenderis, illam in tutela Flacci non fuiſſe. ſi fuit, quæcumque [l] ſine hoc auctore eſt dicta dos, nulla eſt.

87 Sed tamen Lurconem, quamquam pro ſua dignitate moderatus eſt in teſtimonio dicendo religioni ſuæ, tamen iratum Flacco eſſe vidiſtis. neq; enim occultauit cauſam iracundiæ ſuæ, neque reticendā putauit. queſtus eſt, libertum ſuum, Flacco prætore, eſſe damnatum. *O conditiones miſeras adminiſtrandarum prouinciarum! in quibus diligentia, plena ſimultatum eſt: negligentia, vituperationum: vbi ſeueritas, periculoſa eſt: liberalitas, ingrata: ſermo, inſidioſus: aſſentatio, pernicioſa: frons omnium, familiaris: multorum animus, iratus: iracundiæ occultæ, blanditiæ apertæ: venientes prætores exſpectant, præſentib. inſeruiunt, abeuntes deſerunt.* Sed omittamus querelas, ne noſtrum conſilium in [m] prætermittendis prouinciis laudare videamur.

88 Litteras miſit de villico P. Septimij, hominis ornati, qui villicus cædem fecerat. Septimium ardentem iracūdia videre potuiſtis. In Lurconis libertum iudicium ex edicto dedit. hoſtis eſt Lurco. Quid igitur? hominū gratioſorum, ſplendidorúmque libertis fuit Aſia tradenda? an ſimultates neſcio quas cū libertis veſtris Flaccus exercuit [n]? an vobis in veſtris veſtrorúmque cauſis ſeueritas odio eſt: eandem laudatis, cùm de nobis iudicatis? At iſte Andro, ſpoliatus bonis, vt dicitis, ad dicendum teſtimonium non venit.

89 Quid, ſi veniat? Deciſionis arbiter C. Cæcilius fuit. quo ſplendore vir? qua fide? qua religione? obſignator C. Sextilius.

a al. numcauiſti.
b al. incideret.
c L. & Apolloniade, & R.
d modus, non quantitas.
e quod in regione Apolloniadenſium, qui ſocij & liberi.
f al. maxima prædij forſè maximi. Alias quæ quiſque aliena incenſum deducit nihilo magis eius fiunt, l. 64 ff. de acquir. rer. domin. vbi dixi.
g forſ. ſi aliena mancipia cenſendo,
P. B.
h L. eum maximam habiturum eſſe familiam. Reſponſum eſt, eius facta nō videri. Idem illum eſt poſtea Flacco cum rem cognoſceret, itaque decreuit. Hab.
i L. cui tu in conſilio fuiſſes,
k al. prudentiſſimum.
l L. Sed defendam Decianum non neceſſariò vt vel ſcilicet ironiæ nota.
m ducere iudicio, eſt protrahere, producere.
n In iudicio repetundarū ſex horæ accuſatori, totidem defenſori dabantur.
o al. niſi tibi mor.
p L. facetè loc.
P. CLXII.
q L. & vt populi ſermonem exciperes, idcirco Decianum.
r id eſt, in conſpectum populi adduxiſti. Ant. Auguſt. coronidem.
s L. Sed vt hoc veriſimile eſt, ita haud veriſimile eſt Dec. al. Sed, vt hoc verum eſt ita haud veriſim.
t v. c. cùm abs te emebat?
u L. quam partis cauſæ tibi d.
x forſ. quis hoc neſcit? tabulas in Lælij poteſtate fuiſſe? non dubium eſt.
y al. facis.
z L. eius vxor.
aa al. inteſtato.
bb al. in matrimonio malè. Porrò de in manum conuentione dixi in Topicis: & ad Vlpian, tit. 9.

a L. ſed quæro, vſu, an
b De coemptione dixi 7. famil. 29.
c forſ. omnib. ergo tutorib. auct.
d L. non deſiſtit.
e Hoc vult Cicero Prætori, etiam, tū cum Prætor eſt, licere, ſuū negotium agere.
f L. Tu T. Vecti.
g L. capere contra leges.
h Legationes liberas impetrabant ſenatores ſui commodi cauſa. l. qui liberam ff. de legat. exigendi cauſa, vt hl. & adeundarum hereditatum, Cicer. 1. & 2. Verrina & 3. de legib.
i al. cernerit, non ſolū, &c. Eſt autē, cernere, verba cretionis intra legitimum cernendi tempus dicere, ad hunc modū, Cùm me Mæuius heredē inſtituerit, eā hereditatē adeo, cernóque, Vlpian. 25. §. 27. 28 Varro 6. de lingua & Feſtus.
k Doti dicere, pro dotem dicere.
l Dos dicta ſine legitimo tutore nulla. adde quæ ſcripſi 1. ad Attic. 4
P. CLXIII.
m al. in omittendis pr.
n L. ex grege

Digitized by Google

Sextilius, Lurconis ſororis filius: homo [a] & prudens, & conſtans, & grauis. Si vis erat, ſi fraus, ſi metus, ſi circumſcriptio: quis pactionem fieri, quis adeſſe iſtos coegit? Quid, ſi iſta omnis pecunia huic adoleſcentulo, L. Flacco, reddita eſt? ſi petita, ſi [b] redacta? ſi per hunc Antiochum, paternum huius adoleſcentis libertum, ſeni illi Flacco probatiſſimum? videmúrne non ſolum auaritiæ crimen effugere, ſed etiã liberalitatis laudem aſſequi ſingularem? cõmunem enim hereditatẽ, quæ æqualiter ad vtrumq; lege veniſſet, conceſſit adoleſcenti, propinquo ſuo: nihil ipſe attigit de Valerianis bonis. quod ſtatuerat facere, adductus huius pudore, & non ampliſſimis patrimonij copiis, id nõ ſolũm fecit, ſed etiã prolixe cumulatéque fecit. Ex quo intelligi debet, eum contra leges pecunias non cepiſſe, qui tam fuerit in hereditate cõcedenda liberalis.

a L. homo & pudens, &c.
b L. ſi redacta per hunc.

90 ¶ At *Falcidianum* crimen eſt ingens. Talenta quinquaginta ſe Flacco dicit dediſſe. Audiamus hominem. Non adeſt. Quomodo igitur dicit? Epiſtolam mater eius profert, & alteram ſoror: ſcriptum ad ſe dicunt eſſe ab illo, tantam pecuniam Flacco datã. Ergo is, *qui ſi aram* [c] *tenens iuraret, crederet nemo*, per epiſtolam, quod volet, iniuratus probabit? At qui vir? quàm non amicus ſuis ciuibus? qui patrimonium ſatis lautum, quod hic nobiſcum conficere potuit, Græcorum conuiuiis maluit diſſipare.

c Iurare aram tenentes ſolebant. P. B.

91 Quid attinuit relinquere hanc vrbem? libertate tam præclara carere? adire periculũ nauigandi? quaſi bona comeſſe Romæ non liceret. nunc denique matterculæ ſuæ feſtiuus filius, aniculæ minimè ſuſpicioſæ, purgat ſe per epiſtolam, vt eam pecuniam, quam confecerat [d], non conſumſiſſe, ſed Flacco dediſſe videatur. At fructus iſti Trallianorum, Globulo prætore venierant [e]: Falcidius emerat HS. nongentis millibus. Si dat tantam pecuniam Flacco, nempe idcirco dat, vt rata ſit emtio. emit igitur aliquid, quod certè multo pluris eſſet: dat de lucro: nihil detrahit de viuo. minus igitur lucri facit.

d Vr. confecerat. al. cõfecerat. al. cõiecerat. Quo loco cõmutralectam pecuniam interpretantur ab Italia in Aſiã tranſmiſſam, alij ſæneratitiam, conſumptam ac ſuam deperditã: aut ſanè accepã ab alio. Atqui hoc ſenſu cõficiendi verbum, paulò ante accipiendum eſſe monet.
e L. venierũt.

92 Cur Albanum venire iubet? cur matri præterea blanditur? cur epiſtolis & ſororis & matris imbecillitatem aucupatur? poſtremò cur non audimus ipſum? Retinetur, credo, in prouincia: mater negat. venîſſet, inquit, ſi eſſet denuntiatum. Tu certe coegiſſes, ſi vllum firmamentum in illo teſte poſuiſſes. ſed hominem ab negotio abducere noluiſti. magnum erat ei certamen propoſitum, magna cũ Græcis contentio: qui tamen, vt opinor, iacent victi: nam iſte vnus totam Aſiam magnitudine poculorum, bibendoque ſuperauit. Sed tamen quis tibi, Læli, de epiſtolis iſtis indicauit? mulieres negant ſe ſciſſe. quis [f]? is ipſe igitur ille tibi, ſe ad matrem & ſororem ſcripſiſſe, narrauit? an etiam ſcripſit rogatu [g] tuo?

f L. quis iſ igitur? ille tibi,
g L. orat u tuo?

93 At vero M. Æbutium, & conſtantiſſimum, & pudentiſſimum [h] hominem, Falcidij affinem, nihil interrogas? nihil eius generum, pari fide præditum, C. [i] Manlium? qui profectò de tanta pecunia, ſi eſſet data, nihil audiſſe non [k] poſſet. His tu igitur epiſtolis, Deciane, recitatis, his mulierculis productis, illo abſente auctore laudato, tantum te crimen probaturum putaſti: præſertim, cùm ipſe non deducendo Falcidium, iudicium feceris, plus falſam epiſtolam habituram ponderis, quàm ipſius præſentis fictã vocẽ, & ſimulatũ dolorẽ?

h al. prudentiſſimũ hom.
i L. C. Manlium? P. CXIV
k L. non poſſent.

94 ¶ Sed [a] quid ego de epiſtolis Falcidij, aut de Androne Sextilio, aut de Deciani cenſu tamdiu diſputo [b], poſtulo? de ſalute omniũ noſtrûm, de fortunis ciuitatis, de [c] ſumma reipub. taceo? quam vos vniuerſam in hoc iudicio veſtris humeris, veſtris, inquam, humeris, iudices, ſuſtinetis. videtis, in quo motu temporum, quanta in conuerſione rerum, ac perturbatione verſemur. Cùm alia multa certi homines, tum hoc vel maximè moliuntur, vt veſtræ quoque mentes, veſtra iudicia, veſtræ ſententiæ, optimo cuique infeſtiſſimæ, atque inimiciſſimæ reperiantur. grauia iudicia pro reip. dignitate, multa de coniuratorum ſcelere feciſtis. non putant ſatis [d] conuerſam eſſe rempu. niſi in eandem impiorum pœnam optimè meritos ciueis detruſerint.

a PERORATIO.
b L. diſputo, & expoſtulo.
c L. de ſumma rep.
d v. c. ſatis conuerſam remp.

95 Oppreſſus eſt C. Antonius. eſto: habuit quandam ille infamiam ſuam: neque tamen ille ipſe, pro meo iure dico, vobis iudicibus damnatus eſſet: cuius damnatione ſepulchrũ L. Catilinæ, floribus ornatum, hominum audaciſſimorum, ac domeſticorum hoſtium conuentu, epuliſque celebratum eſt: iuſta Catilinæ facta ſunt. Nunc à Flacco Lentuli [e] pœnæ per vos expetuntur. Quam poteſtis P. Lentulo, qui vos in complexu liberorum [f], coniugúmque veſtrarum trucidatos, incendio patriæ ſepelire conatus eſt, mactare victimam gratiorem, quàm ſi L. Flacci ſanguine illius nefarium in [g] vos omneis odium ſaturaueritis?

e hoc eſt de Lentulo interfecto.
f al. liberum.
g L. in nos omneis od. al. in omneis nos od.

96 Litemus [h] igitur Lentulo, parentemus [i] Cethego, reuocemus eiectos: nimiæ pietatis, & ſummi amoris in patriam viciſſim nos pœnas, *ſi* [k] *ita dis placet*, ſufferamus. nos iam ab indicibus nominamur: in nos crimina fingũtur: nobis pericula comparantur: quæ ſi per alios agerent: ſi denique per populi nomen, ciuium imperitorum multitudinem concitaſſent: æquiore animo ferre poſſemus. illud verò ferri non poteſt, quòd per ſenatores, & per equites Ro. qui hæc omnia pro ſalute omniũ, communi conſilio, vna [l] mente, atque virtute geſſerunt, harum rerum auctores, duces, principes ſpoliari omnibus fortunis, ac [m] de ciuitate expelli poſſe arbitrantur. Etenim [n] populi Ro. perſpiciunt [o] eam mentem & voluntatem: omnibus rebus, quibus poteſt, populus Ro. ſignificat, quid ſentiat: nulla varietas eſt inter homines opinionis, nulla voluntatis, nulla ſermonis.

h Litare eſt ſacrificio facto impetrare. vide Feſtum in litatũ: Nonium c. 5. in inter ſacrificare & litare.
i Parentare mortuo dicitur qui pro mortuo ſacrificia facit. Gloſſæ parentat ἀποκαίει νεκροῖς θυσία
k L. ſi ita pl.
l L. vna mẽte, ac virtute P. B.
m L. atque è ciuitate exp.
n Etenim ſi popu. Roma ni S.
o L. perſpiciunt mẽtem & vol.

97 Quare, ſi quis illuc me vocat, venio: populum Ro. diſceptatorem non modo non recuſo, ſed etiam depoſco. Vis abſit: ferrum, ac lapides remoueantur: operæ faceſſant: ſeruitia ſileant. nemo erit tam iniuſtus, qui me audierit ſit modò liber, & ciuis, quin potiùs de præmiis meis, quàm de pœna cogitandũ putet. O dij immortales! quid hoc miſerius? nos, qui P. Lentulo ferrum & flammam de manibus extorſimus, imperitæ multitudinis iudicio confidimus: lectiſſimorum ciuium, & ampliſſimorum ſententias pertimeſcimus.

98 M. Aquilium [p] patres noſtri multis auaritiæ criminibus, teſtimoniiſq; conuictum, quia cum fugitiuis fortiter bellũ geſſerat, iudicio liberauerunt [q]. Cõſul ego nuper defendi C. Piſonem: qui quia conſul fortis, cõſtanſque fuerat, incolumis eſt reipub. conſeruatus. defendi item conſul L. Murænam, conſulem deſignatum. nemo illorum iudicum, clariſſimis viris accuſantibus, audiendũ ſibi de am-

p L. M'. Aquilium. de quo l. 5. in *Verrem*, *&* 2. *de orat.* *Liuius* 7.
q *fort.* liberarunt.

Digitized by Google

bitu putauit, cùm, bellum iam gerente Catilina, omnes, me auctore duos conſules Kalend. Ianu. ſcirent eſſe oporrere. Innocens, & bonus vir, & omnibus rebus ornatus, bis hoc anno, me defendente, abſolutus eſt A. Thermus. Quanta[a], reipubl. cauſa, lætitia populi Romani, quanta gratulatio[b] conſecuta eſt? *Semper graues & ſapientes iudices in rebus iudicādu, quid vtilitas ciuitatu, quid communu ſalus, quid reipubl. tempora poſcerent, cogitauerunt*[c].

P. CLXV.
a al. quanta Reipub. lætitia, quanta P. R. gratulatione conſeruatus eſt?
b al gratulatione conſeruatus eſt?
c fort. cogitarunt.

99 Cum tabella[d] vobis dabitur, iudices, non de Flacco dabitur ſolùm: dabitur de ducibus, auctoribuſque conſeruandæ ciuitatis: dabitur de[e] omnibus bonis ciuibus: dabitur de vobiſmetipſis: dabitur de liberis veſtris, de vita, de patria, de ſalute communi. non iudicatis in hac cauſa de exteris nationibus, non de ſociis: de[f] vobis, ac veſtra republica iudicatis.

d Tabellæ tres iudicibus dabantur, abſolutionis, cōdemnationis, ampliationis.
e v. c. de omnibus: dab. & ita L.
f L. de vobis, & de veſtra

100 Quod ſi prouinciarum vos ratio magis mouet, quam veſtra: ego vero non modò non recuſo, ſed etiam poſtulo vt prouinciarū auctoritate moueamini. Etenim opponemus Aſiæ prouinciæ primum magnam partem eiuſdem prouinciæ, quæ pro huius periculis legatos, laudatoreſque miſit: deinde prouinciam Galliam, prouinciam Ciliciam, prouinciam Hiſpaniam, prouinciam Cretam. Græcis autem, Lydis, & Phrygibus, & Myſis obſiſtent Maſſilienſes, Rhodij, Lacedæmonij, Athenienſes, cuncta Achaia, Theſſalia, Bœotia. Septimio, &[g] Cælio, teſtibus, P. Seruilius & Q. Metellus huius pudoris, integritatiſque teſtes repugnabunt. Aſiaticæ iuriſdictioni vrbana iuriſdictio reſpondebit. annui temporis criminationem omnis ætas L. Flacci, & perpetua vita defendet.

g al. & Cœlio.

101 Et, ſi prodeſſe L. Flacco, iudices, debet, quòd ſe tribunum militum, quod quæſtorem, quod legatum imperatoribus clariſſimis, exercitibus ornatiſſimis, prouinciis grauiſſimis, dignum ſuis maioribus præſtitit: proſit, quod hic, vobis videntibus, in periculis cōmunibus omnium veſtrûm, ſua pericula cum meis coniunxit: proſint honeſtiſſimorum municipiorum, coloniarumque laudationes: proſit etiam ſenatus, populique Romani præclara, & vera laudatio.

102 *O nox*[h] *illa*, quæ penè æternas huic vrbi tenebras attuliſti, cum Galli ad bellum, Catilina ad vrbem, coniurati ad ferrum & flammam vocabantur: cùm ego te, Flacce, cælum, noctemque conteſtans, flens flentem obteſtabar: cùm tuæ fidei optimæ, & ſpectatiſſimæ, ſalutem vrbis, & ciuium commendabā. Tu, tu, Flacce, prætor, communis exitij nuntios cepiſti: tu incluſam in litteris reipubl peſtem deprehendiſti: tu periculorum indicia, tu ſalutis auxilia ad me, & ad ſenatum attuliſti. Quæ tibi tum gratiæ ſunt à me actæ? quæ ab ſenatu? quæ à bonis omnibus? quis tibi, quis C.[i] Pomtinio, fortiſſimo viro, quēquam bonum putaret vmquam non ſalutem, verùm honorem vllum denegaturum? *O*[k] *nonæ illæ Decembres*, quæ, me conſule, fuiſtis: quem ego diem verè natalem huius vrbis, aut certè ſalutarem appellare poſſum.

P. B.
h qua in tranſitu Pontis Miluij legati Allobrogum cum litteris mandatiſque Catilinæ ad ſuos ciues miſſi, comprehenſi à Flacco & Pomtinio Prætoribus. *Orat.* 3. *Catil.* Salluſt.
i *al.* C. Pomtinio,
k quo die, Cōſule Cicerone, indiciis cōiurationis expoſitis in ſenatu, et fuit ſenatus, Lentulum præturaabdicari a lic. octo coniuratos in cuſtodiā tradi.
l de qua ſ.
m L. (nihil dicā de me.)

103 O nox illa[l], quam iſte eſt dies conſecutus, fauſta huic vrbi: miſerum me, metuo ne funeſta nobis! Qui tum animus L. Flacci? (nihil[m] dicam enim de me) qui amor in patriam? quæ virtus? quæ grauitas extitit? Sed

A quid ea commemoro, quæ tum, cùm agebantur, vno conſenſu omnium, vna voce populi Romani, vno orbis terræ teſtimonio, in cælum laudibus efferebantur? nunc vereor, ne non modò non proſint, verùm etiam aliquid obſint. Etenim multo acriorem improborum interdum memoriam eſſe ſentio, quam bonorum. Ego te, ſi quid grauius acciderit, ego te, inquam, Flacce, perdidero[a]: mea dextera illa, mea fides, mea promiſſa, cum te, ſi rem-
B publicam conſeruaremus, omnium bonorum præſidio, quoad viueres, non modo munitum, ſed etiam ornatum fore pollicebar. putaui, ſperaui, etiam ſi honos noſter vobis vilior fuiſſet, ſalutem certè caram futuram.

a v. c. prodidero:

P. CLXVI.

104 At[b], L. Flaccum quidem, iudices, ſi (*quod dij immortales omen auertant*) grauis iniuria afflixerit: numquam tamen proſpexiſſe veſtræ ſaluti conſuluiſſe vobis, liberis, coniu-
C gibus, fortunis veſtris, pœnitebit. ſemper ita ſentiet, talem ſe animum & generis dignitati, & pietati ſuæ, & patriæ debuiſſe: vos ne pœniteat tali ciui non pepercìſſe, per deos immortales, iudices, prouidete. Quotus enim quiſque eſt, qui hanc in republic. ſectam[c] ſequatur? qui vobis, qui veſtri ſimilibus placere cupiat? qui optimi, atque ampliſſimi cuiuſque hominis, atque ordinis auctoritatem magni putet[d]? Iam viam ſibi videnti expedi-
D tiorem ad honores, & ad omnia, quæ concupiuerunt. Sed cetera ſint eorum, ſibi habeant potentiam, ſibi honores, ſibi ceterorum commodorum ſummas facultates.

b L. At, L. Flacc.

c ſectam pro ſtudio defendendæ Reipublicæ accipit. Græci αἵρεσιν dicunt, genus vitæ, quod quiſque ſibi elegit: ſic αἵρεσις vocabulo vtitur idem Paulus. *Actor.* 24. *verſ.* 14.
d L. putet, ſi illam viam ſibi videntes, ad hon. & ad omn. q. concupiuerunt. S.
e L. tantum in remp. ſt.

105 Liceat iis, qui hæc ſalua eſſe voluerunt ipſis eſſe ſaluis. nolite, iudices, exiſtimare, eos, quibus integrum eſt, qui nondum ad honores acceſſerunt, non exſpectare huius exitum iudicij: Si L. Flacco tantus amor in bonos omnes tantum[e] in repub, ſtudium cala-
E mitati fuerit: quem poſthac tam amentem fore putatis, qui non illam viam vitæ, quam antè præcipitem, & lubricam eſſe ducebat, huic planæ, & ſtabili præponendam eſſe arbitretur? Quod ſi talium ciuium vos, iudices, tædet: oſtendite: mutabunt ſententiam, qui potuerint: conſtituent, quid agant, quibus integrum eſt. nos, qui iam progreſſi ſumus, hūc exitum noſtræ temeritatis feremus. ſin hoc animo, quàm plurimos eſſe vultis, declarabi-
F tis hoc iudicio, quid ſentiatis.

106 Præclara[f] illi hæc oratio[g] quidem ſi huic, huic miſero puero, veſtro ac liberorum veſtrorum ſupplici, iudices, hoc iudicio, viuendi præcepta dabitis. cui ſi patrem conſeruatis: qualis ipſe debeat eſſe ciuis, præſcribetis. ſin eripitis: oſtendetis, bonæ rationi, & conſtanti, & graui nullum à vobis fructum eſſe propoſitum. qui vos, quoniam eſt id ætatis, vt ſenſum iam percipere poſſit ex mœro-
G re patrio, auxilium nondum patri ferre poſſit: orat, ne ſuum luctum, patris lacrymis, patris mærorem, ſuo fletu augeatis. qui etiam me intuetur, me vultu appellat, meam quodammodo flens fidem implorat: ac reperit eam, quam ego patri ſuo quondam pro ſalute patriæ ſpoponderim, dignitatem. Miſeremini familiæ, iudices, miſeremini fortiſſimi patris, miſeremini filij: nomen[h] clariſſimum, & fortiſſimum, vel generis, vel vetu-
H ſtatis, vel hominis cauſa, reipublicæ reſeruate.

f L. Hoc ioſ. Præ. l. illi h. or. q. ſi ex v. c.
P. B.
g al. ratio.

h al. hominis.

PRO

PRO P. SYLLA.

ORATIO VICESIMAQVINTA.

SYNOPSIS.

¶Quæſtio, An *P.Sylla cum Catilina coniurauerit.* Accuſator *vel* Delator, *L.Torquatus.* Reus, *P.Sylla.* Patroni P.Syllæ, *Qu.Hortenſius & Cicero.* Acta *anno vrbis* 691.

P. CLXVII. a EXORDIVM.

1 Maxime [a] vellem, iudices, vt P.Sylla & antea dignitatis ſuæ ſplendorem obtinere, &, poſt calamitatem acceptam, modeſtiæ fructum aliquem potuiſſet percipere. ſed, quoniam ita tulit caſus infeſtus, vt ampliſſimo in honore cùm communi ambitionis inuidia, tum ſingulari Autronij [b] odio euerteretur, & in his priſtinæ fortunæ reliquiis miſeris, & afflictis, tamen haberet quoſdam, quorum animos ne ſupplicio quidem ſuo ſatiare poſſet: quanquam ex huius incommodis magnam animo moleſtiam capio, tamen in ceteris malis facilè patior oblatum mihi tempus, in quo boni viri lenitatem meam, miſericordiamque, notam omnibus quondam, nunc, quaſi intermiſſam, agnoſcerent: improbi, ac perditi ciues, edomiti, atque victi, præcipitante republ. vehementem me fuiſſe, atque fortem: conſeruata, mitem, ac miſericordem faterentur.

b *al.* Autronij.

2 Et, quoniam [c] L.Torquatus, meus familiaris, ac neceſſarius, iudices, exiſtimauit, ſi noſtram in accuſatione ſua neceſſitatem, familiaritatemque violaſſet, aliquid ſe de auctoritate meæ defenſionis poſſe detrahere; cùm huius periculi propulſatione coniungam defenſionem officij mei: quo quidem genere non vterer orationis, iudices, hoc tempore, ſi mea ſolùm intereſſet. multis enim mihi locis, & data facultas eſt, & ſæpe dabitur de mea laude dicendi. ſed, vt ille, iudices, quantum de mea auctoritate diripuiſſet [d], tantum ſe de huius præſidiis diminuturum [e] ſperauit: ſic hoc ego ſentio, ſi mei facti rationem vobis, conſtantiamque huius officij, ac defenſionis probauero, cauſam quoque me P.Syllæ probaturum.

c Imitatur hic Demoſthenem *orat. pro Cteſiphon*te.

d L. deripuiſſet. || Deripere verò eſt, detrahere.

e L. deminuturum ſp. P. B.

3 ¶ Ac [f] primùm abs te illud, L.Torquate, quæro, cur me à ceteris clariſſimis viris, ac principibus ciuitatis, in hoc officio, atque in defenſionis iure ſecernas. quid enim eſt, quamobrem abs te Q.Hortenſij factum, clariſſimi viri, atque ornatiſſimi ciuis, non reprehendatur, reprehendatur meum? nam ſi initum eſt conſilium à P. Sylla inflammandæ ciuitatis, huius exſtinguendi imperij, delendæ vrbis: mihi maiorem hæc [g] res dolorem, quam Qu.Hortenſio, mihi maius odium afferre debet [h]? meum denique grauius eſſe iudicium, qui adiuuandus in his cauſis, qui oppugnandus, qui defendendus, qui deſerendus eſſe videatur? Ita, inquit. 4 tu enim inueſtigaſti, tu patefeciſti coniurationem. Quod cùm dicit, non attendit, eum,

f L. hæ res.

g L. hæ res.

h L. debeat?

A qui patefecerit, hoc curaſſe, vt id omnes viderent, quod antea fuiſſet occultum. Quare iſta coniuratio, ſi patefacta per me eſt, tam patet Hortenſio, quàm mihi. quem cùm videas honore hoc, auctoritate, virtute, conſilio præditum, non dubitaſſe, quin innocentem P.Syllam defenderet: quæro, cur, qui aditus ad cauſam Hortenſio patuerit, mihi interclusus eſſe debuerit. quæro illud etiam, ſi me, qui defendo, reprehendendum putas B eſſe, quid tandem exiſtimes de his ſummis viris, & clariſſimis ciuibus, quorum ſtudio, & dignitate celebrari hoc iudicium, & ornari cauſam defendi huius innocentis vides? non enim vna eſt ratio defenſionis ea, quæ poſita eſt in oratione. omnes, qui adſunt, qui laborant, qui ſaluum volunt, pro ſua parte, atque auctoritate defendunt.

5 An verò, in quibus ſubſelliis hæc ornamenta, ac lumina reipubl. viderem, in his C me apparêre nollem, quorum ego opera [a] illum in locum, atque in hanc celſiſſimam ſedem dignitatis, atque honoris, multis meis, ac magnis laboribus, & periculis, adſcendiſſem? Atque, vt intelligas, Torquate, quem accuſes, ſi te id offendit, quod ego, qui hoc genere quæſtionis defenderim neminem, non deſim P.Syllæ: recordare de ceteris, quos adeſſe huic vides. intelliges, & de hoc, & de ceteris iudicium meum, & horum par, atque D vnum fuiſſe.

a *al.* ope.

P. CLXVIII.

6 Quis noſtrûm adfuit Vargunteo [b]? nemo: ne hic quidem Qu.Hortenſius, præſertim qui illum ſolus antea de ambitu defendiſſet. non enim iam ſe vllo officio cum illo coniunctum arbitrabatur, cùm ille, tanto ſcelere commiſſo, omnium officiorum ſocietatem diremiſſet. Quis noſtrûm Ser.Syllam? quis P. Lentulum? quis M. Leccam? quis [c] Cornelium defendendum putauit? quis E his horum adfuit? nemo. quid ita? quia ceteris in cauſis, etiam nocentes viri boni, ſi neceſſarij ſunt, non defendendos eſſe non putant. In hoc crimine, non ſolùm leuitatis eſt culpa, verùm etiam quædam contagio ſceleris, ſi defendas eum, quem obſtrictum eſſe patriæ ſuſpicere.

b L. Varguntelo.

c L. Quis C. Cornelium. def.

7 Quid [d] Autronio? nónne ſodales, non collegæ ſui, nō veteres amici, quorum ille copia quondam abundarat, non hi omnes, qui ſunt F in repub. principes, defuerunt? immò etiam teſtimonio plerique læſerunt? Statuerant tantum illud eſſe maleficium, quod [e] non modò non occultari per ſe, ſed etiam aperiri, illuſtrarique deberet. Quamobrem quid eſt, quòd mirere, ſi cum iiſdem me in hac cauſa vides

d L. Quid Autronio non ſodales.

e *ſort.* vt non modò.

Digitized by Google

adeſſe, cum quibus in ceteris intelligis abfuiſſe [a]? niſi vero me vnum vis ferum, præter ceteros, me aſperum, me inhumanum exiſtimari, me ſingulari immanitate, & crudelitate præditum.

a L. afuiſſe. & ita veteres.

8 Hanc mihi tu ſi, propter res meas geſtas, imponis in omni vita mea perſonam, Torquate, vehementer erras. me natura miſericordem, patria ſeuerum: crudelem nec patria, nec natura eſſe voluit. denique iſtam ipſam perſonam vehementem, & acrem, quam mihi tum tempus, & reſpubl. impoſuit, iam voluntas, & natura ipſa detraxit. illa enim ad breue tempus ſeueritatem poſtulauit: hæc in omni vita miſericordiam, lenitatémque deſiderat.

P. 8.

9 Quare nihil eſt, quòd ex tanto comitatu virorum ampliſſimorum me vnum abſtrahas: ſimplex officium, atque vna eſt omniũ [b] bonorum cauſa. nihil erit, quod admirere poſthac, ſi in ea parte, in qua hos animaduerteris, me videbis. nulla eſt enim in repub. cauſa mea propria. tempus agendi fuit magis mihi proprium, quàm ceteris: doloris vero, & timoris, & periculi fuit illa cauſa communis. neque enim princeps tunc ad [c] ſalutem eſſe potuiſſem, ſi eſſe alij comites noluiſſent. Quare neceſſe eſt, quod mihi conſuli præcipuum fuit præter alios, id iam priuato cum ceteris eſſe commune. Neque ego hoc partiendæ inuidiæ, ſed communicandæ laudis cauſa loquor. oneris mei partem nemini impertio, gloriæ bonis omnibus.

b L. bonorum omnium.
c fort. ad ſalutem aliis eſſe pot.

10 In Autronium teſtimonium dixiſti, inquit, Syllam defendis. Hoc totum eiuſmodi eſt, iudices, vt, ſi ego ſim inconſtans, ac leuis, nec teſtimonio fidem tribui conuenerit, nec defenſioni auctoritatem. ſin eſt in me ratio reipub. religio priuati officij, ſtudium retinendæ voluntatis bonorum: nihil minus accuſator debet dicere, quàm a me defendi Syllam, teſtimonio læſum eſſe Autronium. videor enim non ſolum ſtudium ad defendẽdas cauſas, verum opinionis aliquid, & auctoritatis afferre: qua & moderate ego vtar, iudices, & omnino non vterer, ſi ille me non coegiſſet.

11 Duæ coniurationes abs te, Torquate, conſtituuntur: vna, quæ Lepido [d], & L. Tullo, COSS. patre tuo conſule deſignato, facta eſſe dicitur: altera, quæ me conſule. Harum in vtraque Syllam dicis fuiſſe. Patris tui, fortiſſimi viri, atque optimi conſulis, ſcis, me conſiliis non interfuiſſe: ſcis, me cùm mihi ſummus tecum vſus eſſet, tamen illorũ expertem temporum, & ſermonum fuiſſe: credo, quod nondum penitus in rep. verſabar, quod nondũ ad propoſitum mihi finem honoris perueneram, quod mea me ambitio, & forenſis labor ab omni illa cogitatione abſtrahebat.

P. CLXIX.
d L. Lepido, & Tullo. al. L. Lepido & Volcatio Coſſ.

12 Quis ergo intererat veſtris conſiliis? omnes hi, quos [e] vides hic adeſſe, & in primis Q. Hortenſius: qui cùm propter honorem, ac dignitatem, atque animum eximium in rempubl. tum propter ſummam familiaritatem, ſummúmque amorem in patrem tuum, tum communibus, tum præcipuis patris tui periculis commouebatur. Ergo iſtius coniurationis crimen, defenſum ab eo eſt, qui interfuit, qui cognouit, qui particeps & conſilij veſtri fuit, & timoris. cuius in hoc crimine propulſando cùm eſſet copioſiſſima, atque ornatiſſima oratio, tamen non minus inerat auctoritatis in ea, quàm facultatis. Illius igitur coniurationis, quæ facta contra vos, delata ad vos, à vobis prolata eſſe dicitur, ego teſtis eſſe non potui. non modo enim nihil comperi ſed vix ad aureis meas iſtius ſuſpicionis fama peruenit.

e L. quos vides huic adeſſe.

13 Qui [a] vobiſcum in conſilio fuerunt, qui vobiſcum illa cognorunt, quibus ipſis periculum tum conflari putabatur, qui Autronio non adfuerunt, qui in illum teſtimonia grauia dixerunt, hunc defendunt, huic adſunt [b], in huius periculo declarant, ſe non crimine coniurationis, ne adeſſent ceteris, ſed hominũ maleficio deterritos eſſe. Mei conſulatus autem tempus & crimen maximæ [c] coniurationis à me defendetur. Atque inter nos partitio non eſt fortuito, iudices, nec temere facta: ſed, cum videremus, eorum criminum nos patronos adhiberi, quorum teſtes eſſe poſſemus, vterque noſtrûm id ſibi ſuſcipiendum putauit, de quo aliquid ſcire, atque exiſtimare potuiſſet.

a L. Qui vobiſ in conſilio fuerunt.
b L. adſunt.
c lib. vulg. maximè coniur. mendoſè.
P. 8.

14 Et, quoniam de criminibus ſuperioris coniurationis Hortenſium diligenter audiſtis, de hac coniuratione, quæ, me conſule, facta eſt, hoc primum attendite. Multa, cum eſſem conſul, de [d] ſummis reipub. periculis audiui, multa quæſiui, multa cognoui. nullus vnquã de Sylla nuntius ad me, nullum indiciũ, nullæ litteræ peruenerunt, nulla [e] ſuſpicio. Multum hæc vox fortaſſe deberet valere eius hominis, qui conſul inſidias reipub. conſilio inueſtigaſſet, veritate aperuiſſet, magnitudine animi vindicaſſet, cum ipſe nihil [f] audiſſe de P. Sylla nihil ſuſpicatum eſſe diceret. ſed ego nondum vtor hac voce ad hunc defendendum: ad purgandum me potius vtor: vt mirari Torquatus deſinat, me, qui [g] Autronio abfuerim, Syllam defendere.

d fort. de ſummis reip. periculis.
e al. nulla deniq. ſuſpicio
f L. nihil audiſſe ſe de P.
g L. qui Autronio afuerim.

15 Quæ enim Autronij fuit cauſa? quæ Syllæ eſt? ille ambitus iudicium tollere, ac [h] diſturbare primum conflato voluit gladiatorũ, ac fugitiuorum tumultu: deinde, id quod vidimus, omnes, lapidatione, atque concurſu. Sylla [i], ſi ſibi ſuus pudor ac dignitas non prodeſſet, nullum auxiliũ requiſiuit. Ille damnatus ita ſe gerebat non ſolum conſiliis, & ſermonibus, verum etiam adſpectu, atque vultu, vt inimicus eſſe ampliſſimis ordinibus, infeſtus bonis omnibus, hoſtis patriæ videretur: hic ſe ita fractum illa calamitate, atque afflictum putauit, vt nihil ſibi ex priſtina dignitate ſupereſſe arbitraretur, niſi quod modeſtia retinuiſſet.

h fort. ac diſturbare voluit primùm, conflato glad.
i al. Sylla, cùm ſibi ſuus pudor, &c.

16 Hac vero in coniuratione, quid tã coniunctum, quam ille cum Catilina, cũ Lentulo? quæ tanta ſocietas vllis inter ſe rerũ optimarum, quanta ei cum illis, ſceleris, libidinis, audaciæ? quod flagitium Lentulus non cum Autronio concepit? quod ſine eodẽ illo Catilina facinus admiſit? cum interim Sylla cũ [k] eiſdem ipſis non modo noctẽ, ſolitudinemque non quæreret, ſed ne mediocri quidem ſermone, & congreſſu coniungeretur.

P. CLXX.
k L. cùm eiſdẽ illis non m.

17 Illum Allobroges maximarum rerũ veriſſimi indices, illũ multorũ litteræ, ac nũtij coarguerunt: Syllã interea nemo inſimulauit, nemo nominauit. Poſtremo eiecto, ſiue emiſſo iã ex vrbe Catilina ille arma miſit, cornua, tubas, falceis [l], ſigna [m], legiones: ille relictus intus, exſpectatus foris, Lẽtuli pœna compreſſus, cõuertit ſe aliquãdo ad timorẽ, nunquam ad ſanitatem: hic contra ita quieuit, vt eo tẽpore omni Neapoli fuerit, vbi neq; homines fuiſſe

l al. faceis.
m Ant. Auguſt. ſigna, legiones.

a *al.* & locus ipſe eſt non tam

fuiſſe putantur huius affines ſuſpicionis, & [a] locus eſt ipſe non tam ad inflammandos calamitoſorum animos, quàm ad conſolandos accommodatus. Propter hanc igitur tantam diſſimilitudinem hominum, atque cauſarum, diſſimilem me in vtroque præbui.

18 Veniebat enim ad me, & ſæpe veniebat Autronius, multis cum lacrymis, ſupplex, vt ſe defenderem: & ſe meum condiſcipulum in pueritia, familiarem in adoleſcentia, collegã in quæſtura commemorabat fuiſſe: multa mea in ſe, nonnulla etiam ſua in me proferebat officia. Quibus ego rebus, iudices, ita flectebar animo, atque frangebar, vt etiam ex memoria, quas ipſe mihi fecerat inſidias, deponerem: vt iã immiſſum eſſe ab eo C.Cornelium, qui [b] me in ſedibus meis, in conſpectu vxoris meæ, ac liberorum meorum trucidaret, obliuiſcerer. Quæ ſi de vno me cogitaſſet: qua mollitia ſum animi, ac lenitate, numquam mehercule illis lacrymis, ac precibus reſtitiſſem.

b L. qui me ſo ædibus meis

P. B.

19 Sed, cùm mihi patriæ, cùm veſtrorum periculorum, cùm huius vrbis, cùm illorum delubrorum, atque templorum, cùm puerorũ infantium, cùm matronarum, ac virginũ veniebat in mentem: & cùm illæ infeſtæ, ac funeſtæ faces, vniuerſúmque totius vrbis incendium, cùm tela, cùm cædes, cùm ciuiũ cruor, cùm ciuis patriæ verſari ante oculos, atque animum memoria teſticare cœperat: tum denique ei reſiſtebam, neque ſolùm illi hoſti, ac [c] parricidæ, ſed his etiam propinquis illius Marcellis, patri, & filio, quorum alter apud me parentis grauitatem, alter filij ſuauitatem obtinebat: neque me arbitrabar ſine ſummo ſcelere poſſe, quod maleficium in aliis vindicaſſem, idem in illorum ſocio, cùm ſcirem, defendere.

c L. ac parricidæ,

20 Atque idem ego neque P.Syllam ſupplicem ferre, neque eoſdem Marcellos [d], neque huius M.Meſſallæ, hominis neceſſarij, preces ſuſtinere potui. neque enim eſt cauſa aduerſata naturæ: nec homo, nec res miſericordiæ meæ repugnauit. nuſquam nomẽ, nuſquam veſtigium fuerat: nullum crimen, nullum indicium [e]. Suſcepi cauſam, Torquate, ſuſcepi, & feci libenter, vt me, quem boni cõſtantem ſemper, vt ſpero, exiſtimaſſent, eundem ne improbi quidem crudelem dicerent.

d *al.* eoſdem Marcellos pro huius periculis lachrymantes aſpicere.*

e *al.* nullum iudicium, nulla ſuſpicio.*

21 Hic ait ſe ille, iudices, *regnum meum* ferre non poſſe. Quod tandem, Torquate, regnũ? conſulatus, credo, mei: in quo ego imperaui nihil, ſed contrà patribus conſcriptis, & bonis omnibus parui. quo in magiſtratu non inſtitutum eſt à me, iudices, regnum, ſed non permiſſum. Quem tum in tanto imperio, tanta poteſtate, non dicis fuiſſe regem, nunc priuatum, regnare dicis? quo tandẽ nomine? Quòd in quos teſtimonia dixiſti, inquit, damnati ſunt: quem defendis, ſperat ſe abſolutum [f] iri. Hic tibi ego de teſtimoniis meis hoc reſpõdeo: ſi falſum dixerim, te [g] in eos dixiſſe. ſin verùm: *non eſſe hoc regnare, cùm* [h] *verum iuratus dicas probare.*

f v. c. abſolutu iri.

P. CLXXI.

g L. te in hos dix.

h L. cùm verũ dicas, iuratis probare. || vt ſit ſenſus, Non eſſe hoc regnare, cũ quis verum dicere iudicibus perſuadet. Nã regnare eſt falſum iudicib. perſuadere.*

22 De huius ſpe tantum dico, nullas à me opes P.Syllam, nullam potentiam, nihil denique, præter fidem defenſionis, exſpectare. Niſi tu, inquit, cauſam recepiſſes, numquam mihi reſtitiſſet: ſed, indicta cauſa, profugiſſet. Si iã hoc tibi concedam, Q. Hortenſium, tanta grauitate hominem, ſi hos taleis viros non ſuo ſtare iudicio, ſed meo: ſi hoc tibi dem, quòd

A credi non poteſt, niſi ego huic adeſſem, ho[g] adfuturos non fuiſſe: vter tandem rex eſt, iſne, cui innocentes homines non reſiſtunt, an is, qui calamitoſos non deſerit? At hic etiam, id quod tibi neceſſe minimè fuit, facetus eſſe voluiſti, cùm Tarquinium, & Numam, & me, tertium [a] *peregrinum* regem, eſſe dixiſti. Mitto iam de rege quærere: illud quæro, peregrinũ cur me eſſe dixeris. nam, ſi ita ſum, non tã eſt admirandum, regem eſſe me, quia, vt tu vis, etiam peregrini, reges Romæ fuerunt, quàm conſulem Romæ fuiſſe peregrinum.

a *al.* Tullium.*

B

23 Hoc dico, inquit, te eſſe ex municipio. Fateor, & addo etiam, ex eo municipio, vnde iterum iam ſalus huic vrbi, imperióque miſſa eſt. Sed ſcire ex te peruelim, quamobrem, qui ex municipiis veniant, peregrini tibi eſſe videantur. nemo enim iſtuc M. illi Catoni ſeni, cùm plurimos haberet inimicos, nemo T.[b] Coruncano, nemo Curioni [c], nemo huic ipſi noſtro C.Mario, cùm ei multi inuiderent, obiecit vmquam. Equidem vehementer lætor, eum eſſe me, in quem tu, cùm cuperes, nullam contumeliam iacere potueris, quæ non ad maximam partem ciuium conueniret. Sed tamen te à me, pro magnis cauſis noſtræ neceſſitudinis, monendum eſſe etiam atque etiam puto. non poſſunt omnes eſſe patricij. ſi [d] verum quæris, ne curant quidem: nec ſe æquales tui, propter iſtam cauſam, abs te anteiri putant.

C

b L. T. Coruncanio. || *al.* Ti. Coruncanio.*

c *al.* Curio.

d *al.* & ſi verũ quæris,

D

P. B.

24 At [e] ſi tibi nos peregrini [f] videmur, quorum iam & nomen, & honos inueterauit & huic vrbi, & hominum famæ, ac ſermonibus: quàm tibi illos competitores tuos peregrinos videri neceſſe erit, qui iam ex tota Italia delecti [g], tecum de honore, & de omni dignitate contendunt? quorum caue tu quemquàm peregrinum appelles, ne peregrinorum ſuffragiis obruare. qui ſi attulerint neruos, & induſtriam, mihi crede, excutient tibi iſtam verborum iactationem, & te ex ſomno ſæpe excitabunt: nec patientur, ſe abs te, niſi virtute vincentur, honore ſuperari.

e L. Ac, ſi tibi.

f Peregrini qui.*

g v. c. delecti,

E

25 Ac, ſi, iudices, ceteris patriciis me, & vos peregrinos videri oporteret, à Torquato tamen hoc vitium ſileretur. eſt enim ipſe à materno genere, municipalis, honeſtiſſimi, ac nobiliſſimi generis, ſed tamen Aſculani. Aut igitur doceat, Picenteis ſolos non eſſe peregrinos, aut gaudeat ſuo generi me meum nõ anteponere. Quare neque me peregrinũ poſthac dixeris, ne grauiùs refutére: neque regem, ne derideare. *niſi fortè regium* [h] *tibi videtur, ita viuere, vt non modò homini nemini, ſed ne cupiditati quidem vlli ſeruias: contemnere omnes* [i] *libidines: non auri, non argenti, non ceterarum rerum indigere: in ſenatu ſentire liberè: populi vtilitati magis conſulere, quàm voluntati: nemini cedere, multis obſiſtere. ſi hoc putas eſſe regium, me regem confiteor* [k] *eſſe.* ſin te potentia mea, ſi dominatio, ſi denique aliquod dictum arrogans, aut ſuperbum mouet: quin tu id potiùs profers, quàm verbi inuidiam, contumeliámque maledicti?

F

h Regium quid.*

i v. c. omnis

G

k L. eſſe confiteor, & ita v. c.

26 Ego tantis à me beneficiis in republic. poſitis, ſi nullum aliud mihi præmium à ſenatu, populóque Romano, niſi honeſtum otium poſtularem, quis non concederet? ſibi [l] haberent honores, ſibi imperia, ſibi prouincias, ſibi triumphos, ſibi alia præclaræ laudis inſignia: mihi liceret eius vrbis, quam conſeruaſſem, conſpectu, tranquillo animo, &

l L. ſibi haberẽt alij honores,

H

P. LXXII.

Digitized by Google

quieto frui? Quid, ſi hoc non poſtulo? ſi ille labor meus priſtinus, ſi ſollicitudo, ſi officia, ſi operæ, ſi vigiliæ deſeruiunt amicis, præſto ſunt omnibus? ſi neque amici in foro requirunt ſtudium meum, neque reſpubl. in curia? ſi me non modo rerum geſtarum vacatio, ſed neque honoris, neque ætatis excuſatio vendicat [a] à labore? ſi voluntas mea, ſi induſtria, ſi domus, ſi animus, ſi aures patent omnibus? ſi mihi ne ad ea quidem, quæ pro ſalute omnium geſſi, recordanda, & cogitanda B quidquam relinquitur temporis? tamen [b] hoc regnum appellabitur? cuius[c] vicarius qui velit eſſe, inueniri nemo poteſt. longè abeſt [d] regni ſuſpicio.

a L. vindicat.

b al. tamen ne hoc regn.

c L. Cuius vicarius qui velit eſſe, inueniri nemo poteſt, longe abeſt ab eo regni ſuſp.

d abeſt is à regni ſuſpicione. al. ab eo eſt.

e al. Et ſi quæris, qui ſ.

27 Si [e] quæris, qui ſint Romæ regnum occupare conati, vt ne replices annalium memoriam, ex domeſticis imaginibus inuenies. Res enim geſtæ, credo meæ m: nimis extulerunt, ac mihi neſcio quos ſpiritus attulerunt. C Quibus de rebus tam claris, tam immortalibus, iudices, hoc poſſum dicere, me, qui e ſummis eripuerim periculis vrbem hanc, & vitã omnium ciuium, ſatis adeptum fore, ſi ex hoc tanto in omneis mortaleis beneficio, nullum in me periculum redundabit.

28 Etenim, in qua ciuitate res tantas geſſerim, memini, & in qua vrbe intelligo. plenum forum eſt eorum hominum, quos ego à veſtris ceruicibus depuli [f], iudices, à meis non D remoui. niſi vero paucos fuiſſe arbitramini, qui conati, aut ſperare poſſent, ſe tantũ imperium poſſe delere. Horum ego faces eripere de manibus, & gladios extorquere potui, ſicut feci: voluntates verò conſceleratas, ac nefarias, nec ſanare potui, nec tollere. Quare non ſum neſcius quanto periculo viuam in tanta multitudine improborum, cùm mihi vni cum omnibus improbis æternum videam bellum eſſe ſuſceptum.

f L. iudices, depuli à meis n. al. repuli, iudices, à m.

P. B.

29 E Quòd ſi illis meis præſidiis fortè inuides: &, ſi ea tibi regia videntur, quòd omnes boni omnium generum, atque ordinum, ſuam ſalutem cum mea coniungunt: conſolare te, quòd omnium mentes improborum mihi vni maximè ſunt infenſæ, & aduerſæ. qui me non ſolùm idcirco oderunt, quòd eorum conatus impios, & furorem conſceleratum repreſſi: ſed eò etiam magis, quòd nihil iam ſe ſimile, me viuo, conari poſſe arbitrantur.

F 30 At verò quid ego miror [g], ſi quid ab improbis de me improbè dicitur, cùm L. Torquatus, primum ipſe his fundamentis adoleſcentiæ iactis, ea ſpe propoſita ampliſſimæ dignitatis, deinde L. Torquati, fortiſſimi conſulis, conſtantiſſimi ſenatoris, ſemper optimi ciuis, filius, interdum inferatur immoderatione verborum? qui cùm ſuppreſſa [h] voce de ſcelere P. Lentuli, de audacia coniuratorum G omnium dixiſſet, tantum modò vt vos, qui ea probaris, exaudire poſſetis: de ſupplicio P. Lentuli, de carcere, magna & queribunda voce dicebat.

g al. miror.

h ſubmiſſa.

31 In quo primùm illud erat abſurdum, quòd, cùm [i] ea, quæ leuiter dixerat, vobis probare volebat: eos autem, qui circum iudicium ſtabant, audire nolebat: non intelligebat, ea, quæ clarè diceret, ita illos audituros, quibus ſe venditabat, vt vos quoque audiretis, qui id non probabitis. H Deinde alterum iam oratoris vitium, *non videre, quid quaque cauſa poſtulet*. Nihil eſt enim tam alienum A ab eo, qui alterum coniurationis accuſet, quàm videri coniuratorum pœnam mortémque lugere. Quod [a] cùm is tribunus pleb. facit, qui vnus videtur ex illis ad lugendos cõiuratos relictus, non mirum eſt. *difficile eſt enim tacere cùm doleas.* te, ſi quid eiuſmodi facis, non modo talem adoleſcentem, ſed in ea cauſa, in qua te vindicem coniurationis velis eſſe, vehementer miror.

i L. cùm ea, quæ leuiter.

a L. Quod tamen trib. pl. facit, is, qui vnus vid. ex ill. P. C LXXIII. ad lug. cõiur. relictus: nec mirum eſt.

32 Sed reprehendo tamen illud maximè, B quod iſto ingenio, & prudentia præditus, cauſam reipubl. non tenes, qui arbitrere, plebi Romanæ res eas non probari, quas, me conſule omnes boni pro ſalute communi geſſerunt. Ecquem tu horum, qui adſunt, quibus te contra ipſorum voluntatem venditabis, aut tam ſceleratum ſtatuis fuiſſe, vt hæc omnia perire voluerit aut tam miſerum, vt & ſe perire cuperet, & nihil haberet, quod ſaluum eſſe vellet? An vero clariſſimum virum generis C veſtri, ac nominis, nemo reprehendit, qui filium ſuum vita priuauit, vt in ceteris firmaret imperium: tu rempub. reprehendis, quæ domeſticos hoſteis, ne ab iis ipſa necaretur, necauit?

33 Itaque attende iam, Torquate, quàm [b] ego non defugiam auctoritatem conſulatus mei. maxima voce, vt omnes exaudire poſſint dico, ſemperque dicam: adeſtote omnes animis, qui adeſtis corporibus, quorum ego D frequentia magnopere lætor: erigite menteis, aureſque veſtras, & me de inuidioſis rebus, vt ille putat, dicentem attendite. Ego conſul, cum exercitus perditorum ciuium, clandeſtino ſcelere conflatus, crudeliſſimum, & luctuoſiſſimum exitium patriæ comparaſſet: cũ ad occaſum, interitúmque reipub. Catilina in caſtris, in his autem templis, atque tectis dux Lentulus eſſet conſtitutus: meis conſiliis, meis laboribus, mei capitis periculis, ſine tu E multu, ſine [c] delectu, ſine armis, ſine exercitu, quinque hominibus comprehenſis, atque cõfeſſis [d], incenſione vrbem, internicione [e] ciueis, vaſtitate Italiam, inter. ru rempubl. liberaui: ego vitam omnium ciuium, ſtatum orbis terræ, vrbem hanc denique, ſedem omniũ noſtrûm, arcem regum, ac nationum exterarum, lumen gentium, domicilium imperij, quinque hominum amentium, ac perditorum pœna redemi.

b L. quàm ego defugiam auctoritate conſ. al. Def gere autem auctoritatem eſt negare, ſe auctorẽ fuiſſe. Gall. dicerem, deſadauirer.

c L. ſine delectu.

d al. confeſſis.

e al. internecione al. interitione.

P. B.

F 34 An me exiſtimaſti hæc iniuratum in iudicio non eſſe dicturum, quæ iuratus in maxima concione dixiſſem? Atque etiam illud addam, nequi [f] fortè incipiat improbus ſubitò te amare, Torquate, & aliquid ſperare de te: atque, vt idem omnes exaudiant, clariſſima voce dicam. Harum omnium rerum, quas ego in conſulatu pro [g] ſalute communi ſuſcepi, & geſſi, L. ille[h] Torquatus, cùm eſſet meus[i] contubernalis in conſulatu, [cùm ſignifer [k] G eſſet iuuentutis,] atque in prætura fuiſſet auctor, adiutor, particeps extitit [cùm princeps, cùm auctor, cùm ſignifer eſſet iuuentutis,] parens eius, homo amantiſſimus patriæ, maximi animi, ſummi conſilij, ſingularis conſtantiæ, cùm eſſet æger, tamen omnibus rebus illis interfuit: numquam eſt à me digreſſus [l]: ſtudio, conſilio, auctoritate vnus adiuuit plurimùm, cùm infirmitatem corporis animi virtute ſuperaret.

f al. ne quis.

g L. pro communi ſalute.

h al. iſte.

i L. meus contubernalis in conſulatu, atque in prætura fuiſſet: cùm ſignifer eſſet iuuentutis: auctor, adiutor, particeps extitit: parẽs eius,

h Ita hunc locum emendauit Pantagathus, teſte Vrſino.

k ſignifer iuuentutis hic dicitur qui aliis locis, princeps iuuentutis.

l L. degreſſus ſtud.

H 35 Vidéſne, vt eripiam te ex improborum ſubita gratia, & recõciliẽ bonis omnibus? qui te & diligunt, & retinent, retinebúntq; ſemper;

pet: nec, ſi à me fortè deſciueris, idcirco te à ſe, & à rep. & à tua dignitate deficere patientur. ¶ Sed iam [a] redeo ad cauſam: atque hoc vos, iudices, teſtor: mihi de me met ipſo tam multa dicendi neceſſitas [b] quædam impoſita eſt ab illo. Nã, ſi Torquatus Syllã ſolùm accuſaſſet: ego quoque hoc tẽpore nihil aliud agerẽ, niſi eũ, qui accuſatus eſſet, defenderem: ſed cũ ille tota illa oratione in me eſſet inuectus, & cùm initio, vt dixi, defenſionem meã auctoritate ſpoliare voluiſſet: etiam ſi dolor meus reſponderet non cogeret, tamen ipſa cauſa hanc à me orationem flagitaret.

36 ¶ *Allobrogibus* [c] *nominatum* Syllam eſſe dicis. Quis [d] negat Syllæ indicium? At vide, quemadmodum nominatus ſit. L. Caſſium dixerunt commemoraſſe, cum ceteris Autronium ſecum facere. Quæro, num Syllã dixerit Caſſius. Numquam ſeſe aiunt quæſiſſe de Caſſio, quid Sylla ſentiret. Videte diligẽtiam Gallorum, qui vitam hominum, naturámque non noſſent, ac tantùm audiſſent, eos pari calamitate qui fuerant, eſſe in eádem voluntate. Quid tum? Caſſius ſi reſpondiſſet idẽ ſentire, & ſecum facere Syllam, tamen mihi non videretur in hunc id criminoſum eſſe debere. Quid ita? quia qui barbaros homines ad bellũ impelleret, non debebat minuere illorum ſuſpicionem, & [e] purgare eos, de quibus illi aliquid ſuſpicarentur.

37 Non reſpondit tamen vnà facere Syllam. Etenim eſſet abſurdum, cùm ceteros ſua ſponte nominaſſet, mentionem Syllæ facere nullam, niſi admonitum, & interrogatũ. niſi fortè veriſimile eſt, P. Syllæ nomẽ in memoria Caſſio non fuiſſe. Si nobilitas hominis, ſi afflicta fortuna, ſi reliquiæ priſtinæ dignitatis, non tam illuſtres fuiſſent: tamen Autronij commemoratio memoriam Syllæ retuliſſet. etiam, vt arbitror, cum auctoritates principũ coniurationis ad incitandos animos Allobrogum colligeret Caſſius, & cum ſciret exteras nationes maximè nobilitate moueri, non prius Autronium quàm Syllam nominaſſet.

38 Iam vero illud probari minimè poteſt, Gallos, Autronio nominato putaſſe, propter calamitatis ſimilitudinẽ, ſibi aliquid de Sylla eſſe quærendum: Caſſio, ſi hic eſſet in eodem ſcelere, ne cùm appellaſſet quidem Autroniũ, huius in mentem venire potuiſſe. Sed tamen quid reſpondit de Sylla Caſſius? *Se neſcire certum.* Non purgat, inquit. Dixi antea, ne ſi argueret quidem tum denique, cum eſſet interrogatus, id mihi criminoſum videretur.

39 Sed ego in [f] indiciis, & quæſtionibus non hoc quærendum arbitror, num purgetur aliquis: ſed num arguatur. etenim cùm negat ſe ſcire Caſſius, vtrum ſubleuat Syllam, an ſatis probat ſe neſcire? Subleuat apud Gallos. Quid ita? ne indicent? Quid? ſi periculum eſſe putaſſet, ne [g] vlli vmquã indicarent, de ſeipſo confeſſus eſſet? neſciuit [h]? Credo, iudices, celatum eſſe Caſſium de Sylla vno. nam de ceteris certè ſciebat: & ea domi eius pleraque conflata eſſe conſtabat. Qui negare noluit eſſe in eo numero Syllam, quo plus ſpei Gallis daret: dicere autem falſum non auſus eſt: neſcire [i] dixit. At qui hoc perſpicuum eſt, cùm is, qui de omnibus ſcierit, de Sylla ſe ſcire negarit: eandem [k] vim eſſe negationis [l] huius, quam ſi extra coniurationem hunc eſſe, ſe ſcire dixiſſet. Nam, cuius ſcientiam de omnibus conſtat fuiſſe, eius ignoratio de ali-

a DEFENDIT Syllam, & oſtendit Syllam nõ coniuraſſe: & hac quidem parte tractat DE CRIMINIBVS Syllæ obiectis ab Allobrogibus: De litteris publicis, de gladiatorib. emptis, De Pompeianis, De Cicianio, De Cæcilio, De epiſtola, de vita Syllæ.* P. CLXXIV.
b L. neceſſitatẽ quandã impoſitam eſſe ab illo
c L. Ab Allobrogibus n.
d L. Quis negat? At vide q. ſ. & ita facitis.*
e *fort.* & eos purgare, de quib.
P. B.
f *lib. vulg.* in iudiciis, & quæſt. ſquæ lectio ferri poteſt: tametſi cauſa, vero propior ſit ob indicij & indicandi voces ſæpius atque ſæpius poſt repetitas.*
g L. ne illi vmquam
h L. Neſciuit Cr.
i L. neſcire ſe dixit.
k Negationis effectus.*
l *fort.* negationis huius, atq; ſi extra

A quo purgatio debet videri. Sed iam non quæro, purgetne Caſſius Syllam: illud mihi tantùm ſatis eſt, contra Syllam nihil [illegible] iudicio.

40 ¶ Excluſus hac criminatione Torquatus, ruſus in me irruit, me accuſat: *ait me aliter* [a] *ac dictum eſt, in tabulas publicas retuliſſe.* O dij immortaleis! (vobis enim tribuam, quæ veſtra ſunt: nec verò poſſum meo tantum ingenio dare, vt tot res, tantas, tam varias, tam
B repentinas, in illa turbulentiſſima tempeſtate reipublicæ mea ſponte diſpexerim) vos profectò animum meum tum conſeruandæ patriæ cupiditate incendiſtis: vos me ab omnibus ceteris cogitationibus ad vnam ſalutem reip. contuliſtis [b]: vos denique in tantis tenebris erroris, & inſcientiæ clariſſimum lumen prætuliſtis [c] menti meæ.

41 Vidi ego hoc, iudices, niſi recenti memoria ſenatus, auctoritatẽ huius indicij mo-
C numentis publicis teſtatus eſſem, fore, vt aliquando nõ Torquatus, neque Torquati quiſpiam ſimilis (nam id me multum fefellit) ſed vt aliquis patrimonio naufragus, inimicus otij, bonorum hoſtis, aliter indicata hæc eſſe diceret quo faciliùs, vento aliquo in optimũ quemque excitato, poſſet in malis reip. portũ ſuorum malorum aliquẽm inuenire. Itaque introductis in ſenatum indicibus: conſtitui ſenatores, qui omnia indicum dicta, interro-
D gata, reſponſa perſcriberent.

42 At quos viros? non ſolùm ſumma virtute, & fide, cuius [d] generis in ſenatu facultas maxima: ſed etiã quos ſciebã memoria, ſcientia, conſuetudine, & celeritate ſcribendi, facillimè, quæ dicerentur, perſequi poſſe: C. Coſconium, qui tunc [e] erat prætor: M. Meſſalam, qui tum præturam petebat: P. Nigidiũ. App. Claudium. credo eſſe neminem, qui his omnibus, aut [f] verè referendis aut etiam ſcribendis, pu-
E tet ingenium defuiſſe. Quid deinde? quid feci? cum ſcirem, ita indicium in tabulas publicas relatum, vt illæ tabulæ priuata tamen cuſtodia, more maiorũ, continerentur: non occultaui, non continui domi, ſed deſcribi, ab omnibus ſtatim librariis [g] diuidi [h] paſſim, & peruulgari, atque edi populo Romano imperaui. diuiſi toti Italiæ, diuiſi [i] in omnes prouincias: eius indicij, è quo ſalus oblata eſſet omnibus, expertem eſſe neminem volui.

F 43 Itaque dico, locum in orbe terrarũ eſſe nullum, quo in loco populi Romani nomen ſit, quin eodem perſcriptum hoc indiciũ peruenerit. In quo ego tam ſubito, & exiguo, & turbido tempore multa diuinitùs, ita vt dixi, non mea ſponte, prouidi: primùm, ne qui poſſet tantum aut de reipublicæ aut de alicuius periculo meminiſſe, quantum vellet [k]: deinde, ne cui liceret vmquam reprehendere il-
G lud indicium, aut temerè creditum criminari: poſtremo, ne quid iam à me, ne quid ex meis commentariis quæreretur: ne aut obliuio mea, aut memoria, videretur nimia: ne denique aut negligentia, turpis: aut diligentia, crudelis putaretur.

44 Sed tamen abs te, Torquate, quæro, cùm indicatus tuus inimicus eſſet, & eſſet eius rei frequens ſenatus, & recens memoria teſtis: tibi, meo familiari, & contubernali, prius etiam editur. [l] fuerint indicium ſcri-
H bæ mei, ſi voluiſſes, quàm in codicem retuliſſent: cùm videres aliter fieri, cur tacuiſti? paſſus es? non mecum, aut cũ familiari meo

a [illegible]
b *fort.* tranſtuliſtis, *al.* compuliſtis.*
c *fort.* mentis meæ prætuliſtis
P. CLXXV.
d L. cuius generis eſt in ſenatu fac.
e *al.* tum*
f L. aut ſcribẽdis fide peteret, aut etiam ingenium defuiſſe. aut idẽ putet, aut diligẽtiam defuiſſe. *al.* aut referẽdis fidem aut recte ſcribendis. *Vetus Vrſin.* Qui his omnibus verè referendis aut memoriã putet, aut ingenium defuiſſe.*
g Librarij qui inſtrumenta & acta excipiebant *l. ſi librarius* 92 *ff. de regul. iur.* vbi dixi.*
h *fort.* didi paſſ. à verbo didor, quod valet diſpergi, diffundi.*
P. B.
i L. diuiſi in omneis prouincias:
k *al.* Vellet ſe quantum eſſet in re*
l L. editum indiciũ fuerint ſer.

queſtus es? aut, quoniam tam facilè inueheris in amicos, iracundiùs, aut vehementius expoſtulaſti? Tu, cùm tua vox numquam ſit audita: cùm, indicio lecto, deſcripto, diuulgato, quieueris, tacueris, repentè tantam rem enunciare audeas? & in eum locum te deducas, vt antè, quàm me cõmutati indicij coargueris, te ſummæ negligentiæ, tuo iudicio conuictum eſſe fateare?

45 Mihi cuiuſquam ſalus tanti fuiſſet, vt meam negligerem? per me ego veritatem patefactam contaminarem aliquo mendacio? quemquam denique ego iuuarem, à [a] quo crudeleis inſidias in rempublicam factas, & in me potiſſimum conſulem putarem? Quòd ſi iam eſſem oblitus ſeueritatis & conſtantiæ meæ, támne amens eram, vt, cùm litteræ poſteritatis cauſa repertæ ſint, quæ ſubſidio obliuioni eſſe poſſent, ego recentem putarem memoriam cuncti ſenatus commentario meo poſſe ſuperari?

a L. à quo & crudeleis inſid.

46 Fero ego te, Torquate, iamdudum, fero: & nonnumquam animum incitatum ad vlciſcendam orationem tuam reuoco ipſe, & reflecto. permitto aliquid iracundiæ tuæ, do adoleſcentiæ, cedo amicitiæ, tribuo parenti. ſed, niſi tibi aliquem modum vitæ conſtitueris: coges oblitum me noſtræ amicitiæ, habere rationem meæ dignitatis. Nemo[b] vmquam me tenuiſſima ſuſpicione perſtrinxit, quem non præuerterim [c]. Sed mihi hoc credas velim. non iis libentiſſimè ſoleo reſpondere, quos mihi videor faciliſſimè poſſe ſuperare.

b L. Nemo vmquam me ne tenuiſſima quidẽ ſuſpicione perſtrinxit, quem nõ peruerterim P. CLXXVI.
c al. peruerterim.

47 Tu quoniam minimè ignoras conſuetudinem dicendi meam, noli hac noua lenitate abuti mea: noli aculeos orationis meæ, qui reconditi ſunt, excuſſos arbitrari: noli id putare omnino à me eſſe omiſſum, ſi quid eſt remiſſum, atque conceſſum. cùm illæ valent apud me excuſationes iniuriæ tuæ, iratus animus tuus, ætas, amicitia noſtra: tum nondum ſtatuo, te virium ſatis habere, vt ego tecum luctari, & congredi debeam. quod ſi eſſes vſu, atque ætate robuſtior: eſſem idem, qui ſoleo, cùm ſum laceſſitus. nunc tecum ſic agam, tuliſſe vt prius iniuriam, quàm retuliſſe [d] gratiam videar.

d al. retuliſſe videar.

48 Neque verò, quid mihi iraſcare, intelligere poſſum. ſi, quod eum defendo, quem tu accuſas: cur tibi quoque ipſe non ſuccenſeo, qui accuſes eum, quem ego defendo? Inimicũ, inquis, accuſo meum. Et amicum ego defendo meum. Non debes tamen quemquam in coniurationis quæſtione defendere. Immò nemo magis eũ, de quo nihil eſt ſuſpicatus, quã is, qui de aliis multa cognouit [e]. Cur dixiſti teſtimonium in alios? Quia coactus. Cur damnati ſunt? Quia creditum eſt. *Regnum eſt dicere in quem velis, ac[f] defendere quem velis.* Immò *ſeruitus eſt non dicere in quem velis, ac [g] defendere quẽ velis.* Ac, ſi conſiderare cœperis, vtrum magis mihi hoc neceſſe fuerit facere, an tibi: intelliges, honeſtiùs te inimicitiarum modum ſtatuere potuiſſe, quàm me humanitatis.

e al. cognouit.
f al. ac non defendere.
g L. nec defendere, quem velis al. ac nõ defendere, quem velis.
h al. An verò cùm honos agebatur ampliſſimus familiæ veſtræ, hoc eſt, conſulatus parentis tui, ſapientiſſimus vir familiariſſimis ſuis P. B. ſuccenſuit pater tuus, cùm Syll. & defend. & laudarent.

49 At [h] verò cùm honos agebatur ampliſſimus familiæ veſtræ, hoc eſt, conſulatus parentis tui, ſapientiſſimus vir familiariſſimis ſuis nõ ſuccenſuit pater tuus, cùm Syllam & defenderent, & laudarent. Intelligebat, hanc nobis à maiorib. eſſe traditam diſciplinam, vt nullius amicitia ad propulſanda pericula impediremur. Et erat huic iudicio longè diſſimilis illa contentio. tũ, afflicto P. Sylla, conſulatus vobis pariebatur, ſicuti partus eſt: honoris erat certamen: ereptum repetere vos clamitabatis, vt victi in campo, in foro vinceretis. tum qui contra vos pro huius ſalute pugnabant, amiciſſimi veſtri, quibus non iraſcebamini, conſulatum vobis eripiebant, honori veſtro repugnabant, & tamen id inuiolata veſtra amicitia, integro officio, veteri exemplo, atque inſtituto optimi cuiuſque faciebant.

50 Ego verò quibus ornamentis aduerſor tuis? aut cui dignitati veſtræ repugno? Quid eſt, quod [a] iam ab eo expetas? honor ad patrem, inſignia honoris ad te delata ſunt. Tu ornatus ærumnis, venis ad eum lacerandum, quem interemiſti: ego iacentem & ſpoliatum defendo, & protego. Atque hîc tu & reprehendis me, quia defendam, & iraſceris. Ego autem non modò tibi non iraſcor, ſed ne reprehendo quidem factum tuum. Te enim exiſtimo tibi ſtatuiſſe, quid faciendum putares, & ſatis idoneum iudicem poſuiſſe [b].

a L. quod iam ab hoc exp.
b L. poſui te. At.
c De Gladiatoribus emptis.

51 ¶ At accuſat [c] C. Cornelij filius, idémque valere debet, ac ſi pater indicaret. O patrem Cornelium ſapientem! qui, quod præmij ſolet eſſe in indicio, reliquerit: quod turpitudinis in confeſſione, id per accuſationem filij ſuſceperit. Sed quid eſt tandem, quod indicat per iſtum puerum Cornelius? Sed [d] eſt cauſa mihi ignota, cum Hortenſio communicata: reſpondeat Hortenſius. Sin [e] tu ais illũ comtatum Autronij & Catilinæ, cum in campo, conſularibus comitiis, quæ à me habita ſunt, cædem facere voluerunt: Autronium tum in campo vidimus: &, quid dixi vidiſſe nos? ego vidi. vos enim tum, iudices, nihil laborabatis, neque ſuſpicabamini. ego tectus præſidio firmo amicorum, Catilinæ tum, & Autronij copias, & conatum repreſſi.

d al. Si eſt cauſa mihi ignota, neque mihi, & Hortenſio cõmunicata:
e L. Sin tu ais Syllam in illo comitatu Autronij, & Catilinæ fuiſſe, cũ &c.
P. CLXXVII.

52 Num quis eſt igitur, qui tum dicat in campum adſpiraſſe Syllam? Atqui, ſi tum ſe cum Catilina ſocietate ſceleris coniunxerat, cur ab eo diſcedebat? cur cum Autronio non erat? cur in pari cauſa non paria ſigna reperiuntur [f] criminis? Sed quoniam Cornelius ipſe etiam nunc de indicando dubitat, vt dicitis, informat ad hoc adumbratum indicium, filium: quid tandem de illa nocte dicit [g], cùm inter falcarios ad [h] M. Leccam, nocte ea, quæ conſecuta eſt poſterum diem Nonarum Nouemb. me conſule, Catilinæ denunciatione conuênit? quæ nox omnium temporum coniurationis acerrima fuit, atque acerbiſſima. Tum Catilinæ dies exeundi, tum cæteris manendi conditio, tum deſcriptio totam per vrbem cædis, atque incendiorum conſtituta eſt: tunc tuus pater, Corneli, id quod tandem aliquando confitetur, illam ſibi officioſam prouinciam depopoſcit, vt, cùm prima luce conſulem ſalutatum veniret, intromiſſus meo more, & iure amicitiæ, me in meo lectulo trucidaret.

f L. criminis reperiuntur?
g al. apud.
h al. dixit.

53 Hoc tẽpore, cùm arderet acerrimè coniuratio: cũ Catilina egrederetur ad exercitũ: Lentulus in vrbe relinqueretur: Caſſius incendiis, Cethegus cædi præponeretur: Autronio, vt occuparet Etruriam, præſcriberetur: cùm omnia ordinarentur [i], inſtituerentur, pararentur: vbi fuit Sylla, Corneli? num Romæ? Immò [k] longè abfuit. num in iis regionibus, quò ſe Catilina referebat? multò etiam longiùs. num in agro Camerti, Piceno, Gallico? quas oras maximè

i L. ornarentur, inſtruerentur, par.
k L. immò longè afuit.

Digitized by Google

maximè quaſi morbus quidam illius furoris peruaſerat? nihil verò minùs. fuit enim, vt iam antè dixi, Neapoli: fuit in ea parte Italiæ, quæ maximè ea ſuſpicione caruit.

54 Quid ergo indicat, aut quid affert, aut ipſe Cornelius, aut vos, qui ab eo hæc mandata defertis? *Gladiatores emtos eſſe, Fauſti ſimulatione ad cædem ac tumultum.* Ita prorſus: interpoſiti ſunt gladiatores, quos teſtamento patris videmus [a] deberi. Arrepta eſt familia: quę ſi eſſet prætermiſſa, poſſet alia familia Fauſti munus præbere. Vtinam quidem hæc ipſa non modo iniquorum inuidiæ [b], ſed & æquorum exſpectationi ſatisfacere poſſet. Properatum vehementer, cùm longè tempus muneris abeſſet. Quaſi vero tempus dandi muneris non valde appropinquaret. Nec-opinante Fauſto, cum is neque ſciret, neque vellet, familia eſt comparata.

P. B.
a L. deberi videmus. At ſmta eſt fam.
[b] Nam paulò poſt ali, familia eſt comparata.*
b vel inuidia eſſet.*

55 At litteræ ſunt Fauſti, per quas ille precibus à P. Sylla petit, vt emat gladiatores, & vt hos ipſos emat: neque ſolùm ad Syllam miſſæ, ſed ad L. Cæſarem, Quintũ Pompeium, C. Memmium: quorum de ſententia tota res geſta eſt. At [c] præfuit familiæ Cornelius. Iam ſi in comparanda familia ſuſpicio eſt nulla: quòd præfuit, nihil ad rem pertinet. Sed tamen munere ſeruili obtulit ſe ad ferramenta proſpicienda [d]: præfuit verò numquam: eaque res per Bellum, Fauſti libertum, omni tempore adminiſtrata eſt.

c L. At præfuit familiæ. Iam ſi in c.
d L. perſpicienda:

56 ¶ At enim *Cincius* eſt ab hoc in vlteriorem Hiſpaniam miſſus, vt eam prouinciam perturbaret. Primùm Cincius, iudices, L. Iulio, C. Figulo, cõſulibus, profectus eſt aliquãto ante furorem Catilinæ, & ante ſuſpicionem huius coniurationis: deinde eſt profectus non tum primùm, ſed cùm in iiſdem locis aliquãto antè eadem de cauſa aliquot annos fuiſſet. ac profectus eſt non modo ob cauſam, ſed etiam neceſſariam cauſam, magna [e] ratione cum Mauritaniæ rege contracta. Tum autem, illo profecto, Sylla procurante eius rem, & gerente, plurimis, & pulcherrimis P. Cincij prædiis venditis, æs alienum eiuſdem diſſolutum eſt: vt, quæ cauſa ceteros ad facinus impulit, cupiditas retinendæ poſſeſſionis, ea Cincio non fuerit prædiis diminutis [f].

e L. magnæ pecuniæ ratione
P. CLXVIII.
f L. communis,

57 Iam vero illud quàm incredibile? quàm abſurdum? qui Romę cædem facere, qui hanc vrbem inflammare vellet, eum [g] familiariſſimum ſuum dimittere ab ſe, & [h] mandare in vltimas terras? vtrum quo faciliùs Romæ ea, quæ conabatur, efficeret, ſi [i] in Hiſpania turbatum eſſet? At hæc ipſa per ſe ſine vlla coniunctione [k] agebantur. An in tantis rebus, tam nouis conſiliis, tam periculoſis, tam turbulentis, hominem amantiſſimum ſui, familiariſſimum, coniunctiſſimum officiis, vſu, conſuetudine, dimittendum [l] eſſe arbitraretur? veriſimile non eſt, vt, quem in ſecundis rebus, quem in otio ſecum ſemper habuiſſet, hunc in aduerſis, & in eo tumultu, quem ipſe comparabat, ab ſe dimitteret.

g L. eum iam famil.
h L. & amandare in vlt.
i v. c. ſi in Hiſpaniam turbatum iſſet.
k fort. coitione ageb.
l L. dimittendum à ſe arbitraretur? vt quem in ſec. reb. q. in ot. ſecum ſemp. hab. ſi in aduerſ. &c. dimitteret?

58 Ipſe autem Cincius (non enim mihi deſerenda eſt cauſa amici veteris, atq; hoſpitis) is homo eſt, aut ea familia, ac diſciplina, vt hoc credi poſſit, eum bellum reipublicæ facere voluiſſe? vt, cuius pater, cum ceteri deficerent finitimi ac vicini, ſingulari exſtiterit in rempublicam noſtram officio, & fide, is ſibi nefarium bellum cõtra patriam ſuſcipiendum putaret? cuius æs alienum videmus, iudices, non libidine, ſed negotij gerendi ſtudio eſſe contractum: qui ita Romæ debuit, vt in prouinciis, & in regnis maximæ ei pecuniæ deberentur: quas cum peteret, non commiſit, vt ſui procuratores quidquam oneris, abſente ſe, ſuſtinerent: venire omnes ſuas poſſeſſiones, & patrimonio ſe ornatiſſimo ſpoliari maluit, quam vllam moram cuiquam fieri creditorum ſuorum.

59 A quo quidem genere, iudices, ego numquam timui, cùm in illa reipublicæ tempeſtate verſarer. Illud erat genus hominum horribile, & pertimeſcendum, qui tanto amore ſuas poſſeſſiones amplexi [a] tenebant, vt ab his membra diuelli citiùs, ac diſtrahi poſſe diceres. Cincius numquam ſibi cognationem cum prædiis eſſe exiſtimauit ſuis. Itaque ſe non modò ex ſuſpicione tanti ſceleris, verum etiam ex omni hominum ſermone, non armis, ſed patrimonio ſuo vindicauit.

a al. complexi tenebant.
P. B.

60 ¶ Iam verò, quod ſubiicit, *Pompeianos eſſe à Sylla impulſos*, vt ad iſtam coniurationem, & ad hoc nefarium facinus accederent: id cuiuſmodi ſit, intelligere non poſſum. An tibi Pompeiani coniuraſſe videntur? quis hoc vmquam dixit? aut quæ fuit iſtius rei, vel minima ſuſpicio? Disiunxit, inquit, eos à coloniis, vt hoc diſſidio [b], ac diſſenſione facta, oppidum in ſua poteſtate poſſet, & Pompeianos habere. Primùm, omnis Pompeianorum colonorumque diſſenſio, delata ad patronos eſt, cùm iam inueteraſſet, ac multos annos eſſet exagitata: deinde ita à patronis res cognita eſt, vt nulla in re à ceterorum ſententiis Sylla diſſenſerit: poſtremò coloni ipſi ſic intelligunt, non Pompeianos à Sylla magis, quam ſeſe eſſe defenſos.

b al. diſſidio,

61 Atque hoc, iudices, ex hac frequentia colonorum, honeſtiſſimorum hominum, intelligere poteſtis: qui [c] adſunt, laborant: hunc patronum, defenſorem, cuſtodem illius coloniæ, ſi in omni fortuna, atque omni honore incolumem habere non potuerunt, in hoc tamen caſu, quo afflictus iacet, per vos tutari, conſeruareque cupiunt. Adſunt [d] pari ſtudio Pompeiani, qui ab illis etiam in crimen vocantur, qui ita de ambitione [e], & de ſuffragiis ſuis cum colonis diſſenſerunt, vt idem de communi ſalute ſentirent.

c L. qui aſſunt, lab.
d Aſſunt, p.
e al ambulatione.*
f L. demouiſſe.
g L. prudentiſſimum, atque
h L. cum rep. ſtatuerit pug.

62 At ne hæc quidem P. Syllæ mihi videtur ſilentio prætereunda eſſe virtus, quòd, cum ab hoc illa colonia deducta ſit, & cum commoda colonorum à fortunis Pompeianorum populi Romani fortuna diuiſerit, ita carus vtriſque eſt, atque iucundus, vt non alteros dimouiſſe [f], ſed vtroſque conſtituiſſe videatur. ¶ At enim & *gladiatores, & omnis iſta vis, rogationis Cæciliæ cauſa comparabantur.* atque in hoc loco in L. Cæcilium prudentiſſimum [g], atque ornatiſſimum virum, vehementer inuectus eſt: cuius ego de virtute & conſtantia, iudices, tantum dico: talem hunc in iſta rogatione, quam promulgauit non de tollenda, ſed de leuanda calamitate fratris ſui, fuiſſe, vt conſulturum eſſe voluerit fratri: tamen cum [h] republ. pugnare noluerit: promulgarit impulſus amore fraterno, deſtiterit fratris auctoritate deductus.

63 Atque in ea re per L. Cæcilium Sylla accuſatur, in qua re eſt vterque laudandus. primùm [i] Cæcilius, qui id promulgarit, in quo res iudicatas videbatur voluiſſe reſcindere,

i L. primum Cæcilius, qui fratris calamitatem leuare, pœna legis mitiganda voluerit, laudem meretur: deinde Cæcilium, qui id prom. in quo res iud.
P. CLXXIX.
videb. vol. reſcindere vt Sylla reſtitueretur. Sylla rectè ap. Gal. præter cum Cæcilius qui ſi promulgarit, in quo res iudicatas videbatur voluiſſe reſcindere vt reſtitueretur Sulla rectè reprehendit Status enim, &c. Ita Pantagathus.*

Digitized by Google

vt ſtatueretur[a]: Sylla rectè reprehendit. *Status enim reipublicæ maximè iudicatu*[b] *rebus continetur.* neque ego tantum fraterno amori dandum arbitror, vt[c] quiſquam de ſalute ſuorum conſulat, communem relinquat. Nihil de iudicio ferebat: ſed[d] pœnam ambitus eam ferebat, quę fuerat nuper ſuperioribus legibus conſtituta. Itaque hac rogatione, non iudicum ſententiam, ſed legis vitium corrigebat. Nemo iudicium reprehendit, cùm de pœna quæritur, ſed legem. Damnatio enim eſt iudicium, quæ manebat: pœna, legis, quæ leuabatur.

a al. reſtitueretur. al. in fratre tum Sulla, qui de ſe reprehenderit.
b L. reb. iudicatis, cont.
c al. vt quiſquam ſaluti ſuorum conſulat. Ita Anton. Auguſt.
d L. ſed pœnam ambitus auferebat, quæ f. || non neceſſario.

64 Noli igitur animos eorum ordinum, qui præſunt iudiciis ſumma cum grauitate, & dignitate, alienare à cauſa. nemo labefactare iudicium eſt conatus. nihil eſt eiuſmodi promulgatum. ſemper Cæcilius in calamitate fratris ſui, iudicum poteſtatem perpetuãdam, legis acerbitatem mitigandam putauit. Sed quid ego de hoc plura diſputem? Dicerẽ fortaſſe & facilè, & libenter dicerem. Si paullò etiam longius, quàm finis quotidiani officij poſtulat, pietas, & fraternus amor L. Cęcilium protuliſſet: implorarem ſenſus veſtros: vniuſcuiuſq; indulgẽtiam in ſuos teſtarer: peterem errato veniam L. Cæcilij ex intimis veſtris cogitationibus, atq; ex humanitate cõmuni.

P. B.

65 Lex dies fuit propoſita paucos: ferri cœpta numquam: poſita[e] eſt in ſenatu, populum Rom. latuit. cum in Capitolium nos ſenatum conuocaſſemus, nihil eſt actum priùs: &[f] id mandato Syllæ Qu. Metellus prætor ſe loqui dixit, Syllam illam rogationem de ſe nolle ferri. Ex illo tempore L. Cæcilius multa[g] de republica egit: Agrariæ legi, quæ tota à me reprehenſa & abiecta eſt, interceſſorem[h] fore profeſſus[i] eſt: improbis largitionibus reſtitit: ſenatus auctoritatem numquam impediuit: ita ſe geſſit in tribunatu, vt, onere depoſito domeſtici officij, nihil poſtea niſi de reipublicæ commodis cogitarit.

e L. propoſita eſt in ſen.
f L. & id mandatu Syllæ.
g L. multa è rep. egit. || ſed nihil mutari neceſſe eſt.
h L. interceſſorem ſe fore
i al. perpeſſus eſt vindere.

66 Atq; in ipſa rogatione, ne per[k] vim quid ageretur, quis[l] tamen veſtrûm Syllam, aut Cæcilium verebatur? nònne[m] omnis ſeditionis timor, atque opinio, ex Autronij improbitate pendebat? eius voces, eius minæ ferebantur. eius adſpectus, concurſatio, ſtipatio, greges hominum perditorum, metum nobis[n], ſeditioneſque afferebant. Itaque P. Sylla, hoc importuniſſimo tum honoris, tum etiam calamitatis ſocio, atque comite, & ſecundas fortunas amittere coactus eſt, & in aduerſis ſine vllo remedio, atque alleuamento permanere.

k L. ne quid per vim ag.
l L. quis tandem veſtrum Syll.
m L. nònne omnis ille terror, omnis ſeditionis timor.
n al. vobis.

67 ¶ Hic tu *epiſtolam meam ſæpè recitas*, quam ego ad Cn. Pompeium de meis rebus geſtis, & de[o] ſumma reipublicæ miſi: & ex ea crimen aliquod in P. Syllam quæris: &, ſi furorem incredibilem biennio ante conceptum, erupiſſe in meo conſulatu ſcripſi, me hoc demonſtraſſe dicis, Syllam in illa fuiſſe ſuperiore coniuratione. Scilicet is ſum, qui exiſtimem, Cn. Piſonem, & Catilinam, & Vargunteium, & Autronium nihil ſceleratè, nihil audacter, ipſos per ſeſe ſine P. Sylla facere potuiſſe.

o L. de ſumma rep.

F. CLXXXI.

68 de quo etiam ſiquis dubitaſſet antea, num, id quod tu arguis, cogitaſſet, interfecto patre tuo, conſule, deſcendere Kalendis Ianuariis cum lictoribus: ſuſtuliſti hanc ſuſpicionem, cùm dixiſti, hunc, vt Catilinam conſulem efficeret, contra patrem tuum operam, & manum comparaſſe. Quod ſi tibi ego confitebor[p], tu mihi concedas neceſſe eſt, hunc, cùm Catilinæ ſuffragaretur, nihil de ſuo conſulatu, quem iudicio amiſerat, per vim recuperando cogitauiſſe. neque enim iſtorum facinorum tantorum, tam atrocium crimen, iudices, P. Syllæ perſona ſuſcipit.

p al. cõfiteor.

69 ¶ Iam enim faciam, criminibus omnibus ferè diſſolutis, contrà, atq; in ceteris cauſis fieri ſolet, vt nunc denique *de vita hominis, ac de moribus dicam*. Etenim[a] de principio ſtuduit animus occurrere magnitudini criminis, ſatisfacere exſpectationi hominum, de me aliquid, & de ipſo, qui accuſatus eſt, dicere. nũc iam reuocandi eſtis eo, quò vos ipſa cauſa, etiam tacente me, cogit, animis. *Omnibus in rebus*, iudices, *quæ grauiores, maioreſq; ſunt, quid quiſque*[b] *voluerit, cogitarit, admiſerit, non ex crimine, ſed ex moribus eius, qui arguitur, eſt ponderandum.* Neque enim poteſt quiſquam noſtrûm ſubitò fingi, neque cuiuſquam repentè vita mutari, aut natura conuerti.

a al. Etenim à principio
b Voluntas in maleficiis maximè ſpectatur.

70 Circumſpicite paulliſper mentibus veſtris, vt alia omittamus, hoſce ipſos homines, qui huic affines ſceleri fuerunt. Catilina contra rempub. coniurauit: cuius aures vnquam hoc reſpuerunt conatum[c] eſſe, hominem vſq; à pueritia non ſolùm intemperantia, & ſcelere, ſed etiam conſuetudine, & ſtudio in omni flagitio, ſtupro, cæde verſatum? Quis eum cõtra patriam pugnãtem periiſſe miratur, quem ſemper omnes ad ciuile latrocinium natum putauerũt? Quis Lentuli ſocietates cum[d] indicibus, quis inſaniam libidinũ, quis peruerſam, atque impiam religionem recordatur, qui illum aut nefariè, aut ſtultè cogitaſſe miretur? Quis de C. Cethego, atque eius in Hiſpaniam profectione, ac de vulnere Q. Metelli Pij cogitat, cui non ad illius pœnam carcer ędificatus eſſe videatur? omitto ceteros, ne ſit infinitum:

c al. contra vl natum, ſed conatum eſſe hic eſt coniuraſſe.
d L. cum audacibus.
P. B.

71 tantùm à vobis peto, vt taciti de omnibus, quos coniuraſſe cognitum eſt, cogitetis. intelligetis, vnumquemque illorum priùs à ſua vita, quàm noſtra ſuſpicione eſſe damnatum. Ipſum illum Autronium (quoniam eius nomen finitimum maximè eſt huius periculo, & crimini) non ſua conſuetudo, ac vita conuincit? ſemper audax, petulans, libidinoſus. quem in ſtuprorum defenſionibus[e] non ſolum verbis vti improbiſſimis ſolitum eſſe ſcimus, verùm etiam pugnis & calcibus: quẽ exturbare homines è poſſeſſionibus, cædem facere vicinorum, ſpoliare fana ſociorum, vi[f] conatum & armis diſturbare iudicia, in bonis rebus omneis contemnere, in malis pugnare contra bonos, non reipublicæ cedere, non fortunæ ipſi ſuccumbere. huius ſi cauſa non manifeſtiſſimis rebus[g] teneretur, tamen eum mores ipſius, ac vita conuincerent.

e Panteg. ab. deterſionib.
f L. vi & armis diſturbare iudic. || vel vi, conatu, armis.
g L. in rebus

72 Agedum[h] conferte nunc cum illius vita vitam P. Syllæ, vobis populoque Romano notiſſimam, iudices, & eam[i] ante oculos veſtros proponite. Ecquod huius factũ, aut commiſſum non dicam audacius, ſed quod cuiquam paullò minùs conſideratum[k] videretur factum, quæro. verbum ecquod vnquam ex ore huius excidit, vnde quiſquam poſſet offendi? At verò in illa graui L. Syllæ victoria, turbulentáque, quis P. Sylla mitior? quàm multorum hic vitam eſt à L. Sylla deprecatus? quàm multi ſunt ſummi homines, & ornatiſſimi, & noſtri, & equeſtris ordinis, quorum pro ſalute ſe hic Syllæ obligauit! quos ego nominarem, neque enim ipſi nolunt, & huic, animo gratiſſimo, adſunt: ſed quia maius eſt beneficium, quàm poſſe debet ciuis ciui dare, ideò

h L. Agitedum
i al. antè oculos veſtros ponite.
k L. conſiderat.

à vobis

Digitized by Google

A à vobis peto,vt,quod potuit, tempori tribua-
tis:quod fecit,ipſi.

73 Quid reliquam conſtantiam vitæ com-
memorem?dignitatem?liberalitatem? mode-
rationem in priuatis rebus ? ſplendorem in
publicis? quæ ita à fortuna deformata ſunt,
vt tamen à natura inchoata compareāt. Quæ
domus?quæ celebratio quotidiana?quæ fami-
liaris dignitas?quæ ſtudia amicorum?quæ ex
quoque ordine multitudo? Hæc diu,multùm,
B & multo labore quæſita, vna eripuit hora.
Accepit P.Sylla,iudices, vehemens [a] vulnus,
& mortiferum : verumtamen eiuſmodi,quod
videretur eius vita, & natura accipere potuiſ-
ſe. Honeſtatis, & dignitatis habuiſſe nimis
magnam iudicatus eſt cupiditatem : quam ſi
nemo alius habuit in conſulatu petendo, cu-
pidior iudicatus eſt hic fuiſſe,quā ceteri. ſin
etiam in aliis nonnullis fuit iſte conſulatus
amor : fortuna in hoc fuit fortaſſe grauior,
C quàm in ceteris.

a L.vulnus vehemens, & mortif.

74 Poſtea verò quis P.Syllam,niſi mæren-
tem,demiſſum,afflictúmque vidit? quis vn-
quam eſt ſuſpicatus, hunc magis odio,quàm
pudore,hominum adſpectum, lucémque vi-
tare? Qui [b] dum multa haberet inuitamenta
vrbis,& fori, propter ſumma ſtudia amicorū,
quæ tamen ei ſola in malis reſtiterūt,abfuit [c]
ab oculis veſtris:&,cùm lege retineretur,ipſe
ſe exſulio pæne multauit In hoc vos pudore
D iudicij,& in hac vita,tanto ſceleri locū fuiſſe
creditis? Adſpicite ipſum:contuemini os:con-
ferte crimen cum vita vſque ad hoc tempus
explicata:tum crimen recognoſcite.

b L.Qui cùm multa &c.

c L. afuit ab oculis

75 Mitto rempublicam, quæ fuit ſemper
Syllæ cariſſima: hoſne amicos,taleis viros,tā
cupidos ſui,per quos res eius ſecundæ quon-
dam erant ornatæ,nunc ſubleuantur aduerſæ,
crudeliſſimè perire voluit, vt cum Lentulo,&
Catilina, & Cethego fœdiſſimam vitam, ac
E miſerrimam,turpiſſima morte propoſita, de-
geret? Non [d], inquam,cadit in hos mores,non
in hunc pudorem,non in hanc vitam, non in
hunc hominem iſta ſuſpicio. noua quædam
illa immanitas exorta eſt:incredibilis fuit, ac
ſingularis furor : ex multis ab adoleſcentia
collectis perditorum hominum vitiis repente
tanta iſta importunitas inauditi ſceleris e-
xarſit.

P. B
d L. Nō cadit, non, inquam, cadit,\|aut potius Non cadit, &c.

76 Nolite iudices arbitrari. hominum il-
F lum impetum,& conatum fuiſſe.neque enim
vlla gens tam barbara,aut tam immanis vm-
quam fuit,in qua non modo tot,ſed vnus tam
crudelis hoſtis patriæ ſit inuentus. belluæ
quædam illæ ex portentis immanes,ac feræ,
forma hominum indutæ,extiterunt.perſpici-
te etiam atque etiam,iudices. nihil enim eſt,
quod in hac cauſa dici poſſit vehementius.
penitus introſpicite Catilinæ, Autronij, Ce-
thegi,Lentuli, ceterorúmque menteis. quas
G vos in his libidines, quæ flagitia, quas turpi-
tudines,quantas audacias,quàm incredibileis
furores,quas notas ſcelerum,quæ indicia par-
ricidiorum [e], quantos aceruos facinorum re-
perietis?ex magnis,& diuturnis,& iam deſpe-
ratis reipublicæ morbis iſta repentè vis eru-
pit,vt,ea confecta, & eiecta,conualeſcere ali-
quando,& ſanari ciuitas poſſit. Neque enim
eſt quiſquam, qui arbitretur, illis incluſis in
republica peſtibus,diutius hoc [f] imperiū ſta-
H re potuiſſe.Itaque eos non ad perficiendum
ſcelus ſed ad luendas reipublicæ pœnas furię
quædam incitauerunt.

e L.parricidiorum,

f L. hæc ſtare potuiſſe.

A 77 In hunc igitur gregem vos nunc P.Syl-
lam,iudices, ex his qui cum hoc viuunt, atq;
vixerunt, honeſtiſſimorum hominum gregi-
bus, reiicietis? ex hoc hominum numero, ex
familiari dignitate,in impiorum partem,atq;
in particidarum [a] cœtum, ac numerum trāſ-
feretis? Vbi erit igitur illud fortiſſimū [b] præ-
ſidium pudoris?quo in loco nobis vita antè a-
cta proderit? quod ad tempus exiſtimationis
partæ fructus reſeruabitur, ſi in extremo di-
B ſcrimine,ac dimicatione fortunæ deſeruerit [c]?
ſi non aderit?ſi nihil adiuuabit?

a L.parricidarum
P. L.xx:tu.
b L. firmiſſimum
c L.deſeret.

78 ¶ *Quæſtiones nobis ſeruorum, ac tormenta
accuſator minitatur* : in quibus quamquā nihil
periculi ſuſpicamur:tamen illa tormenta gu-
bernat dolor. moderatur natura cuiuſque tū
animi,tum corporis,regit quæſitor,flectit li-
bido,corrumpit ſpes, infirmat metus,vt in tot
rerum anguſtiis nihil veritati loci relinqua-
tur. Vita P.Syllæ torqueatur: ex ea quæratur
C num [d] quæ occultetur libido, num quod la-
teat facinus, num [e] quæ crudelitas,num quæ
audacia. nihil erroris erit in cauſa, nec ob-
ſcuritatis, iudices, ſi à vobis vitæ perpetuæ
vox, ea, quæ grauiſſima debet eſſe, audie-
tur.

d al.num qua occ.
e al.num qua crud. nū qua audac.

79 Nullum in hac cauſa teſtem, timemus:
nihil quemquam ſcire,nihil vidiſſe,nihil au-
diſſe arbitramur. Sed tamen,ſi nihil vos P.
Syllæ fortuna [f] mouet,iudices,veſtra moueat.
D veſtra enim, qui cum ſumma elegantia, at-
que integritate vixiſtis hoc maxime intereſt,
non ex libidine,aut ſimultate, aut leuitate te-
ſtium cauſas honeſtorum hominum ponde-
rari, ſed in magnis diſquiſitionibus, repenti-
niſque periculis vitam vniuſcuiuſque eſſe te-
ſtem.Quam vos,iudices,nolite armis ſuis ſpo-
liatam, atque nudatam obiicere inuidiæ, de-
dere ſuſpicioni. munite communem arcem
bonorum,obſtruite [g] perfugia improborum.
E valeat [h] ad pœnam,& ad ſalutem pluriмùm,
quam ſolam videtis ipſam ex vi ſua, naturá-
que faciliimè perſpici : ſubito flecti, fingique
non poſſe.

f Pantagath. acta vita mouet.

g L. obſtruite perfugio improb. [?] id eſt quaſi murum ſtruite aduerſus perfugium improborū.
h L. valeat hæc ad pœna

80 Quid verò hæc auctoritas, (ſemper e-
nim de ea dicendum eſt:quamquam a me ti-
mide,modicéque dicetur)quid,inquā,hęc au-
ctoritas noſtra?qui à ceteris coniurationis cau-
ſis abſtinuimus,P.Syllam defendimus : nihil
F hunc tandem iuuabit? Graue,ſi appetimus a-
liquid:ſi cum ceteri de nobis ſilent,nō etiam
nosmetipſi tacemus,graue. Sed,ſi lædimur,ſi
accuſamur,ſi in inuidiam vocamur : profectò
conceditis, iudices, vt nobis libertatem re-
tinere liceat, ſi minùs liceat, dignita-
tem.

i L.Quid verò hæc auctoritas, (ſemp.e. de ea d.eſt: q.
P. B
à me t.m.q.d.) quid? inquā, hæc auct. noſtra,qui à cet. coniur.c.abſt. P.Syll.defend. &c.
k L. concedetis,

81 ¶ *Accuſati ſunt vno nomine conſulares* : vt
iam videatur honoris ampliſſimi nomen plus
inuidiæ, quàm dignitatis afferre. Affuerunt,
inquit,Catilinæ, illúmque laudarunt. Nulla
G tum patebat, nulla erat cognita coniuratio:
defendebant amicum, aderant ſupplici, vitæ
eius turpitudinem in ſummis eius periculis
non inſequebantur. Quin etiam parens tuus,
Torquate, conſul reo de pecuniis repetundis
Catilinæ fuit aduocatus:Improbo homini:At
ſupplici.Fortaſſe audaci : At aliquando ami-
co.Cui cùm adfuit [l] poſt delatam ad eum pri-
mam illam coniurationem : indicauit ſe au-
diſſe aliquid, non crediſſe. At idem non
H adfuit alio in iudicio, cùm adeſſent ceteri.
Si poſtea cognorat ipſe aliquid,quod in con-
ſulatu ignoraſſet : ignoſcendum eſt iis, qui

l L. affuit

Digitized by Google

poſtea nihil audierunt. ſin illa res pecuniis de repetundis, prima valuit: non inueterata, quã recens debuit eſſe grauior. Sed, ſi tuus parens etiam in illa ſuſpicione periculi ſui, tamẽ humanitate adductus aduocationem hominis improbiſſimi ſella curuli atque ornamentis & ſuis, & conſulatus honeſtauit: quid eſt, quamobrem conſulares, qui Catilinæ adfuerunt [a], reprehendantur?

[a] L. affuerunt,

82 At iidem iis, qui ante hunc cauſam de coniuratione dixerunt, non adfuerunt [b]. tanto ſcelere adſtrictis hominibus, ſtatuerunt nihil à ſe adiumenti, nihil opis, nihil auxilij ferri oportere. Atque, vt de eorum conſtantia, atque animo in remp. dicam, quorum tacita grauitas, & fides de vnoquoque loquitur, neque cuiuſquam ornamenta orationis deſiderat: poteſt quiſquam dicere vmquam meliores, fortiores, conſtantiores conſulares fuiſſe, quàm iis temporibus & periculis, quibus penè oppreſſa eſt reſpublica? Quis non de communi ſalute apertiſſimè, quis non fortiſſimè, quis non conſtantiſſimè ſenſit? Neq; ego præcipuè de conſularibus diſputo. nam hæc & hominum ornatiſſimorum, qui prætores fuerunt, & vniuerſi ſenatus, communis [c] eſt laus: vt conſtet, poſt hominũ memoriã numquam in illo ordine plus virtutis, plus amoris in remp. plus grauitatis fuiſſe. Sed quia ſunt deſcripti conſulares, de his tantùm mihi dicendum putaui, quod ſatis eſſet, atteſtante [d] memoria omnium, neminẽ eſſe ex illo honoris gradu, qui non omni ſtudio, virtute, auctoritate, incubuerit ad remp. conſeruandam.

[b] L. affuerunt, P. CLXXXIII. [c] al. communis laus eſt: [d] ad teſtãdam memoriam omnium, vel atteſtantẽ memoriam. al. adſtante memoria.

83 Sed quid? ego, qui Catilinam non laudaui, qui reo Catilinæ conſul non [e] adfui, qui teſtimonium de coniuratione dixi in alios, adeone vobis alienus à ſanitate, adeò oblitus conſtantiæ meæ, adeò immemor rerum à me geſtarum eſſe videor, vt, cùm conſul bellum geſſerim cum coniuratis, nunc eorum ducem conſeruare cupiam, & in animum inducam cuius nuper ferrum retuderim, flammamque reſtinxerim, eiuſdem nunc cauſam, vitámque defendere? Si medius fidius, iudices, non me ipſa reſpublica, meis laboribus & periculis conſeruata, ad grauitatem animi, & conſtantiam ſua dignitate reuocaret, tamen hoc natura eſt inſitum, vt, quem timueris, quicum de vita, fortuniſque contenderis, cuius ex inſidiis euaſeris, hunc ſemper oderis. Sed cùm agatur honos meus ampliſſimus, gloria rerum geſtarum ſingularis: cùm, quoties [f] quiſquam eſt in hoc ſcelere conuictus, toties renouetur memoria per me inuentæ ſalutis: ego ſim tam demens, ego committam, vt ea, quæ pro ſalute omnium geſſi, caſu magis, & felicitate à me, quàm virtute, & conſilio geſta eſſe videantur?

[e] L. non affui, P. B. [f] L. quoties quiſquã hoc ſcelere conuictus.

84 Quid ergo? hoc tibi ſumis, dicet fortaſſe quiſpiam, vt, quia tu defenderis, innocens iudicetur? Ego verò, iudices, non modò nihil mihi aſſumo, in quo quiſpiam repugnet: ſed etiam ſi quid ab omnibus conceditur, id reddo, ac remitto. non in ea republica verſor, nõ iis temporibus caput meum obtuli pro patria periculis omnibus, non aut ita ſunt exſtincti, quos vici, aut ita grati, quos ſeruaui, vt [g] ego mihi plus appetere coner, quàm quantum omnes inimici inuidique patiantur.

[g] al. vt eo mihi plus ap.

85 Graue eſſe videretur, eũ, qui inueſtigarit coniurationem, qui patefecerit, qui oppreſſerit, cui ſenatus ſingularibus verbis gratias egerit: cui vni togato ſupplicationem decreuerit, dicere in iudicio: non defenderem, ſi coniuraſſet. non dico id, quod graue eſt: dico illud, quod in his cauſis coniurationis non auctoritati aſſumam, ſed pudori meo: Ego ille coniurationis inueſtigator, atque vltor, certè non defenderem Syllam, ſi coniuraſſe arbitrarer. Ego, iudices, de tantis omnium periculis cùm quærerem omnia, multa audirem, non crederem omnia, cauerem omnia: dico hoc, quod initiò dixi, nullius indicio, nullius ſuſpicione, nullis [a] litteris, de [b] re P. Syllæ rem vllam ad me eſſe delatam.

[a] al. nullius litteris, de P. Sylla, rem vll. [b] al. de coniuratione P. Syllæ. al. de coniurato P. Syllę.

86 ¶ Quamobrem [c] vos, dij patrij, ac penates, qui huic vrbi atque huic imperio præſidetis, qui hoc imperium, qui hanc libertatẽ, populúmque Romanum, qui hæc tecta, atque templa, me conſule, veſtro numine, auxilioq; ſeruaſtis, teſtor, integro me animo, ac libero, P. Syllæ cauſam defendere: nullũ à me ſciente facinus occultari, nullum ſcelus ſuſceptum contra ſalutem omnium defendi, ac regi. nihil de hoc conſul comperi, nihil ſuſpicatus ſum, nihil audiui.

[c] PERORATIO. P. CLXXXIV.

87 Itaque [d] idem ego qui vehemens in alios, qui inexorabilis in ceteros eſſe viſus ſum, perſolui patriæ quod debui. reliqua iam à me meæ perpetuæ conſuetudini naturæque debentur. tam ſum miſericors, iudices, quàm vos: tam mitis, quàm qui leniſſimus. In quo vehemens fui vobiſcum, nihil feci, niſi coactus: reipublicæ præcipitanti ſubueni: patriam demerſam extuli: miſericordia ciuium adducti, tunc fuimus tam vehementes, quàm neceſſe fuit. ſalus eſſet omnium amiſſa vna nocte, niſi eſſet ſeueritas illa ſuſcepta. Sed vt ad ſceleratorum pœnam amore reipublicę ſum adductus: ſic ad ſalutem innocentium voluntate deducor.

[d] L. itaq; ego idem ille, q.

88 Nihil video eſſe in hoc P. Sylla, iudices, odio dignum: miſericordia digna multa. Neq; enim nunc propulſandæ calamitatis ſuæ cauſa ſupplex ad vos, iudices, confugit: ſed ne qua generi, ac nomini ſuo nota nefariæ turpitudinis inuratur. Nam ipſe quidem, ſi erit veſtro iudicio liberatus, quæ habet ornamenta, quæ ſolatia reliquę vitæ, quibus lætari, & perfrui poſſit? domus erit, credo, exornata: aperiẽtur maiorum imagines: ipſe ornatum, ac veſtitum recuperabit. omnia, iudices, hæc amiſſa ſunt: omnia generis, nominis, honoris inſignia, atque ornamenta vnius iudicij calamitate occiderunt [e]. ſed ne extinctor patriæ, ne proditor, ne hoſtis appelletur, ne hanc labem tanti generis [f] in familia relinquat, id laborat, id metuit [g], cui honoris integros fructus non ſit traditurus, ne [h] æternam memoriam dedecoris relinquat.

[e] al. conciderunt. [f] L. ſceleris in fam. [g] al. id metuit, ne denique miſer coniuratus & proditor, filius, nominetur, huic puero, qui eſt ei vita ſua multo carior, metuit cui honoris &c. [h] L. ne ei æternam &c.

89 Hic vos orat, iudices, paruus, vt ſe aliquando, ſi non integra fortuna, at afflicta, patri ſuo gratulari ſinatis. huic miſero notiora ſunt iudiciorum itinera, & fori, quàm [i] diſciplinarum. Non iam de vita P. Syllæ, iudices, ſed de ſepultura contenditur. vita erepta eſt ſuperiore iudicio: nunc, ne corpus eiiciatur, laboramus. Quid enim eſt huic reliqui, quod eum in [k] vita hac teneat? aut quid eſt, quamobrem hæc cuiquã vita videatur? Nuper is homo fuit in ciuitate P. Sylla, vt nemo ei ſe neque honore, neque gratia nec [l] fortunis anteferret. nunc ſpoliatus omni dignitate, quæ erepta ſunt, non repetit: quod fortuna in malis reliqui fecit, vt cum parente, cum liberis,

[i] L. quã ſcholæ, & diſciplinarum, al. quã P. S. diſciplinarũ & ſcholæ. [k] L. in hac vita ten. [l] al. neq; fortunis

cum

Digitized by Google

cum fratre, cum his neceſſariis lugere ſuam calamitatem liceat, id ſibi ne eripiatis, iudices [a], vos obteſtatur.

a L. vos, iudices opt.

90 Te ipſum iam, Torquate, expletum eſſe huius miſeriis pateat [b]: etſi nihil aliud Syllæ, niſi conſulatum abſtuliſſetis, tamen eo vos contentos eſſe oportebat. honoris enim contentio vos ad cauſam, non inimicitiæ deduxerunt. Sed cùm huic omnia cum honore detracta ſint, cùm in hac fortuna miſera [c], ac luctuoſiſſima deſtitutus ſit: quid eſt, quod expetas amplius? lucíſne [d] hanc vſuram [e] eripere vis, plenam lacrymarum, atque mæroris, in qua cum maximo cruciatu, atque dolore retinetur? libenter reddiderit, ademta ignominia fœdiſſimi criminis. an vero inimicum vt expellas? cuius ex miſeriis, ſi eſſes crudeliſſimus, videndo fructum caperes maiorem, quàm audiendo.

b L. par erat. quod non probo. Nam par eſſe, nihil aliud quàm æquum non vult eſſe: quod nõ vult Cic. Itaque reſcribo, ſat erat, vel ſatis erat vnde mox ſequitur, tamen eo vos contentos eſſe oportebat.

c L. miſerrima, ac luctuoſiſſima d.

d L. lucíſne huius vſuram

e Ita locutus Cicero in pro Rabirio Poſtumo & Verrina 1. vt alibi, vſuram horæ, temporis, vitæ.

95 O miſerum, & infelicem illum diem, quo conſul omnibus centuriis P. Sylla renuntiatus eſt! ô falſam ſpem! ô volucrem fortunam! ô cæcam cupiditatem! ô præpoſteram gratulationem! Quàm citò illa omnia ex lætitia, & voluptate ad luctum, & lacrymas reciderunt, vt, qui paullò ante conſul deſignatus fuiſſet, retineret repentè nullum veſtigium priſtinæ dignitatis! Quid enim erat mali, quod huic ſpoliato honore, fama, fortunis, deeſſe videretur? aut cui nouæ calamitati locus vllus relictus eſſet? vrget eadem fortuna, quæ cœpit: repetit [f] nouum mærorem: non patitur, hominem calamitoſum vno modo afflictum, vno in luctu perire.

& ciuitatis iure ei negato.

P. CLXXXV.

f L. reperit nouum mærorem.

92 Sed iam impedior egomet, iudices, dolore animi, ne de huius miſeria plura dicam. veſtræ iam ſunt partes, iudices, in veſtra manſuetudine, atque humanitate cauſam totam repono. vos & reiectione interpoſita, nihil ſuſpicantibus nobis, repentini in nos iudices conſediſtis, ab accuſatoribus delecti [g] ad ſpem acerbitatis, à fortuna nobis ad præſidium innocentiæ conſtituti. Vt ego, quid de me populus Romanus exiſtimaret, quia ſeuerus in improbos fueram, laboraui, &, quæ prima innocentis mihi defenſio eſt oblata, ſuſcepi: ſic vos ſeueritatem iudiciorum, quæ per hos menſeis in homines audaciſſimos facta eſt [h], lenitate ac miſericordia mitigate.

g L. delecti ad ſpem.

h al. ſumpta.

93 Hoc cùm impetrare à vobis ipſa cauſa debet: tum eſt veſtri animi, atque virtutis declarare, non eſſe eos vos, ad quos potiſſimum interpoſita reiectione, deuenire conuenerit. In quo ego, iudices, vos quantum meus amor in vos poſtulat, tantum hortor, vt communi ſtudio, quoniam in republ. coniuncti ſumus, manſuetudine, & miſericordia veſtra falſam à nobis crudelitatis famam repellamus.

PRO A. LICINIO ARCHIA POETA.

ORATIO VICESIMASEXTA.

SYNOPSIS.

Quæſtio, *An Archias, peregrinus ſeu non ciuis ſit habendus?* Accuſator, *Gracchus.* Reus *Archias.* Patronus, *Cicero.* Acta *anno vrbis* 692.

a EXORDIVM.

SIQVID eſt in me ingenij, iudices, quod ſentio quàm ſit exiguum: aut ſi qua exercitatio dicendi, in qua me non inficior mediocriter eſſe verſatum: aut ſi huiuſce rei ratio aliqua, ab optimarum artium ſtudijs, & diſciplina profecta, à qua ego nullum confiteor, ætatis meæ tempus abhorruiſſe: earum rerum omnium vel in primis hic A. Licinius fructum à me repetere propè ſuo iure debet. Nam quoad longiſſimè poteſt mens mea reſpicere ſpatium præteriti temporis, & pueritiæ memoriam recordari vltimam, inde vſque repetens, hunc video mihi principem, & ad ſuſcipiendam, & ad ingrediendam rationem horum ſtudiorum exſtitiſſe. Quòd ſi hæc vox huius hortatu, præceptiſque conformata, nonnullis aliquando ſaluti fuit: à quo id accepimus, quo ceteris opitulari, & alios ſeruare poſſemus, huic profectò, ipſi, quantum [b] eſt ſitum in nobis, & opem, & ſalutem ferre debemus.

b al. quantum ſitum eſt in n.

2 Ac, ne quis à nobis hoc ita dici fortè miretur, quòd alia quædam in hoc facultas ſit ingenij, neque hæc dicendi ratio, aut diſciplina: ne nos quidem huic cuncti [c] ſtudio penitus vmquam dediti fuimus [d]. Etenim omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, & quaſi cognatione quadam inter ſe continentur.

c al. val. al. iuncti.

d al. fuerimus.

3 Sed necui veſtrûm mirum eſſe videatur, me in quæſtione legitima [e], & in iudicio publico [f], cùm res agatur apud prætorem pop. Rom. lectiſſimum virum, & apud ſeue-

e lege Plotia peregrinis aditus quidam ad ciuitatem Romam factus.

P. CLXXXVI.

f Iudicia publica, quæ cuiuis ex populo patent, vel quæ in publico loco exercentur.

riſſimos iudices, tanto conuentu hominum, ac frequentia, hoc vti genere dicendi, quod non modò à conſuetudine iudiciorum, verùm etiam à forenſi ſermone abhorreat: quæſo à vobis, vt in hac cauſa mihi detis hãc veniam, accommodatam huic reo, vobis, quemadmodum ſpero, non moleſtam: vt me pro ſummo poeta, atque eruditiſſimo homine, dicentem, hoc concurſu hominum literatiſſimorum, hac veſtra humanitate, hoc denique prætore exercente iudicium, patiamini de ſtudiis humanitatis, ac litterarum, paullò loqui liberiùs: & in eiuſmodi perſona, quæ propter otium, ac ſtudium, minimè in iudiciis, periculiſque tractata eſt, vti propè nouo quodam, & inuſitato genere dicendi.

4 Quòd ſi mihi à vobis tribui, concedique ſentiam: perficiam profectò, vt hunc A. Licinium non modò non ſegregandum, cùm ſit ciuis, à numero ciuium: verùm etiam, ſi non eſſet, putetis aſciſcendum [a] fuiſſe. ¶ Nam [b] vt primùm ex pueris exceſſit Archias, atque ab iis artibus, quibus ætas puerilis ad humanitatem informari ſolet, ſe *ad ſcribendi ſtudium* contulit: primùm Antiochiæ (nam ibi *natus eſt*, loco [c] nobili, & celebri quondam vrbe, & copioſa, atque eruditiſſimis hominibus, liberaliſſimiſque ſtudiis affluenti) celeriter *antecellere* omnibus ingenij gloria contigit. pòſt in ceteris Aſiæ partibus cunctaque Græcia, ſic eius aduentus celebrabatur, vt famam ingenij, exſpectatio hominis: exſpectationem, ipſius aduentus, admiratioque ſuperaret.

a *al.* fuiſſe aſciſcendum
b NARRATIO de ſtudiis, patria, fama, aduentu Romam, & iure ciuitatis Archiæ poetæ.
c L. loco nobili, celebri quond.

5 Erat Italia tunc plena Græcarum artium, ac diſciplinarum: ſtudiaque hæc & in Latio vehementiùs tum colebantur, quàm nunc iiſdem in oppidis: & hîc Romæ, propter tranquillitatem reip. non negligebantur. Itaque hunc & Tarentini, & [d] Rhegini, & Neapolitani, ciuitate, ceteriſque præmiis donarunt: & omnes, qui aliquid de ingeniis poterant iudicare, cognitione, atque hoſpitio dignum exiſtimarunt. Hac tanta celebritate famæ cum eſſet iam abſentibus notus, *Romam* venit, Mario conſule, & Catulo. nactus eſt primùm conſules eos, quorum alter res ad ſcribendum maximas, alter cùm res geſtas, tum etiam ſtudium atque aureis adhibere poſſet. Statim Luculli, cùm prætextatus [e] etiam tum Archias eſſet, eum domum ſuam receperunt. Sed [f] enim hoc non ſolùm ingenij, ac litterarum, verùm etiam naturæ, atque virtutis fuit, vt domus, quæ huius adoleſcentiæ prima fuerit, eadem eſſet familiariſſima ſenectuti.

P. E.
d L. & Rhegini.
e adoleſcens.
f L. Etenim hoc non ſ.

6 Erat temporibus illis iucundus Q. Metello illi, Numidico, & [g] eius Pio filio, audiebatur à [h] M. Æmilio: viuebat cum Q. Catulo, & patre, & filio: à L. Craſſo colebatur: Lucullos verò, & Druſum, & Octauios, & Catonem, & totam Hortenſiorum domum, deuinctam conſuetudine cùm teneret, afficiebatur ſummo honore, quòd eum non ſolùm colebant, qui aliquid percipere, aut [i] audire ſtudebant, verùm etiam, ſi qui fortè ſimulabant. Interim ſatis [k] longo interuallo, cùm eſſet cum L. Lucullo in Ciliciam [l] profectus, & cùm ex ea prouincia cum eodem Lucullo decederet, *venit Heracleam*: quæ cùm eſſet ciuitas æquiſſimo iure, ac fœdere, adſcribi ſe in eam ciuitatem voluit: idque, cùm ipſe per ſe dignus putaretur, tum auctoritate, & gratia Luculli ab Heracleenſibus [b] impetrauit.

g L. & Pio, eius filio.
h v. c. à M. Aemilio.
i L. atque audire ſt.
k L. longo ſatis interual.
l *al.* Siciliã.

7 Data eſt ciuitas Silani [c] lege, & Carbonis. *Si qui fœderatis ciuitatibus adſcripti fuiſſent: ſi tum, cùm lex ferebatur, in Italia domicilium habuiſſent: &, ſi ſexaginta [d] diebus apud prætorem eſſent profeſſi.* Cùm hic domicilium Romæ multos iam annos haberet, profeſſus eſt apud prætorem, Q. Metellum, familiariſſimum ſuum.

b *al.* Heracleenſibus.
c L. Silani ſignificatur autem lex Plautia.
d *al.* ſexaginta poſt dieb.

6 ¶ Si [e] nihil aliud, niſi de ciuitate, ac [f] lege dicimus, nihil dico amplius: cauſa dicta eſt. Quid enim horum infirmari, Gracche, poteſt? Heracleæ [g] ne eſſe eum *adſcriptum* negabis? Adeſt vir ſumma auctoritate, & religione, & fide L. [h] Lucullus, qui ſe non opinari, ſed ſcire: non [i] audiuiſſe, ſed vidiſſe: non interfuiſſe, ſed egiſſe dicit. adſunt Heraclienſes legati. nobiliſſimi homines, qui huius iudicij cauſa, cum mandatis, & cum publico teſtimonio venerunt, qui hunc adſcriptum Heracleenſem [k] dicunt. Hic tu tabulas deſideras Heracleenſium publicas, quas Italico [l] bello, incenſo tabulario [m], interiſſe ſcimus omnes. Eſt ridiculum, ad ea, quæ habemus, nihil dicere: quærere quæ habere non poſſumus: & de hominum memoria tacere, litterarum memoriam flagitare: &, cùm habeas, ampliſſimi viri religionem, integerrimi municipij iuſiurandum, fidemque: ea, quæ deprauari nullo modo poſſunt, repudiare: tabulas, quas idem dicis ſolere corrumpi, deſiderare.

e CONFIRMATIO, qua probat Archiam ciuem eſſe, adſcriptione, domicilio, profeſſione ciuitatis. Deinde adiicit ciuitate dignum eſſe, quod poeſim profiteatur, cui ſit adiecta vtilitas & delectatio.
f *al.* hac.
g Heracliæ ne.
h v. c. M. Lucullus.
i *al.* non audiſſe.
k Heracliæ eſſe dicunt.
l ſeu ſocialis Strabo.
m Tabularium locus vbi tabulæ publicæ aſſeruantur.

9 Ac [n] *domicilium* Romæ non habuit is, qui [o] tot annis ante ciuitatem datam, ſedem omnium rerum, ac fortunarum ſuarum Romæ collocauit. At non eſt profeſſus. Immò verò in tabulis *profeſſus*, quæ ſolæ ex illa profeſſione, collegioque prætorum, obtinent publicarum tabularum auctoritatem. Nam cùm Appij tabulæ, negligentiùs aſſeruatæ dicerentur, Gabinij [p], quamdiu incolumis fuit, leuitas, poſt damnationem, calamitas, omnem tabularum fidem reſignaſſet: Metellus, homo ſanctiſſimus, modeſtiſſimuſque [q] omnium, tanta diligentia fuit, vt ad L. Lentulum prætorem, & ad iudices venerit, & vnius nominis litura ſe commotum eſſe dixerit. His igitur tabulis nullam lituram in [r] nomen A. Licinij videtis.

n L. At domicilium in Italia habuit is, &c. *al.* An domicilium in Italia nõ hab. is, &c. collocauit? *quam lectionem aquis probo* || *al.* Aut domicilium in Italia?
o *al.* qui tot annos ciuitate data.
p vel Gabij. *al.* Gabinij, cuius extat mentio in pro Sextio.
q L. omniumque modeſt.
r L. in nomine A. Licinij vid.

10 Quæ cùm ita ſint, quid eſt, quòd de eius ciuitate dubitetis, præſertim cùm [ſ] aliis quoque in ciuitatibus fuerit adſcriptus? Etenim cum mediocribus [t] multis, & aut nulla, aut humili aliqua arte præditis, gratuitò ciuitatem in Græcia homines impertiebantur [u], Rheginos credo, aut Locrenſeis, aut Neapolitanos, atq; Tarentinos, quod ſcenicis [x] artificibus largiri ſolebant, id huic, ſumma ingenij prædito gloria, noluiſſe. Quid? cùm ceteri non modo poſt ciuitatem datam, ſed etiam poſt legem [y] Papiam, aliquo modo in eorum municipiorum tabulas irrepſerint: hic [z], qui nec vtitur quidem illis, in quibus eſt ſcriptus, quòd ſemper ſe Heracleenſem eſſe voluit, reiicietur [aa]?

ſ L. cùm aliis quoq; ciuitatib. fuerit adſcriptus?
P. E.
t vide ad hũc locum exemplum apud [illegible]
u L. impertiebant.
x v. c. ſcenicis
y lege Papia, peregrini vrbe ſubmoti.
z L. qui nec vtitur quidem illis.
aa L. Cenſus noſtros requiris, Scilicet eſt obſc. &c.
bb Prolepſis.

11 Cenſus [bb] noſtros requiris ſcilicet. Eſt enim obſcurum, proximis cẽſoribus, hunc cum clariſſimo imperatore, L. Lucullo, apud exercitum fuiſſe: ſuperioribus, cũ eodem quæſtore fuiſſe in Aſia: primis, Iulio, & Craſſo, nullam populi partem eſſe cenſam. Sed quoniã *cenſus*

non

non ius ciuitatis confirmat [a], *ac tantummodo indicat, eum* [b], *qui ſit cenſus, ita ſe iam tum geſſiſſe pro ciue:* iis [c] temporibus, quæ tu criminaris, ne ipſius quidem iudicio eum in ciuium Ro. iure eſſe verſatum: & teſtamentum [d] ſæpe fecit noſtris legibus, & adiit hereditates ciuium R. & in beneficiis ad ærarium delatus eſt à L. Lucullo prætore, & conſule. Quære argumenta, ſiqua potes. numquam enim hic neq; ſuo, neque amicorum iudicio reuincetur.

> a ſcil. confert.
> b L. eum, qui ſit cenſus, te iam tum g.
> c L. iis temporibus, per quæ tu criminaris, ne ipſius quidem iudicio eum in ciuium Ro. iure eſſe verſ.
> d Ciues eorum ſoli teſtari poterant.
> e L. conuincetur.
> f L. Quæris à n.

12 Quæres [f] à nobis, Gracche, cur tantopere hoc homine delectemur. ¶ Quia ſuppeditat nobis, vbi & animus ex hoc forenſi ſtrepitu reficiatur, & aures conuitio defeſſæ conquieſcant. An tu exiſtimas aut ſuppetere nobis poſſe, quod quotidie dicamus in tanta varietate rerum, niſi animos noſtros *doctrina* excolamus: aut ferre animos tantam poſſe contentionem, niſi eos doctrina eadem relaxemus? Ego verò fateor, me his ſtudiis eſſe deditum. ceteros pudeat, ſiqui [g] ita ſe litteris abdiderunt, vt nihil poſſint ex his neq; ad communem afferre fructum, neque in adſpectum, lucemque proferre. Me autem quid pudeat, qui tot annos ita viuo, iudices, vt ab illis nullo me vmquam tempore aut commodum, aut otium meum abſtraxerit, aut voluptas auocarit, aut denique ſomnus retardarit?

> P. CLXXXVIII
> g L. ſiqui ſe ita litt.
> h L. vt ab nullius vmquam me tempore au ‖ al. vt à nullius vmquam me tempore aut commodum, &c.

13 Quare quis tandem me reprehendat, aut quis mihi iure ſuccenſeat, ſi, quantum ceteris ad ſuas res obeundas, quantum ad feſtos dies ludorum celebrandos, quantum ad alias voluptates, & ad ipſam requiem animi, & corporis conceditur temporis: quantum [i] alij tribuunt intempeſtiuis conuiuiis: quantum denique aleæ, quantum pilæ: tantum mihi egomet ad hæc ſtudia recolenda ſumſero? Atque [k] hoc eo mihi concedendum eſt magis, quod ex his ſtudiis, hæc quoque creſcet oratio & facultas: quæ quantacumque in me eſt, numquam amicorum periculis defuit. Quæ ſi cui leuior [l] videtur: illa quidem certè, quæ ſumma ſunt, ex quo fonte hauriam, ſentio.

> i L. quantum alij tribuunt tempeſtiuis conui. ‖ videtur autē hæc ſententia ſumpta ex Platonis Phædro.
> k al. Atq; hoc adeo mihi conced. eſt mag. quòd ex his ſtud. hæc quoque cenſetur or.
> l al. lautior.
> m L. mihi ab adoleſ. entia perſuaſiſſem,

14 Nam, niſi multorum præceptis, multiſque litteris mihi [m] ab adoleſcentia ſuaſiſſem, nihil eſſe in vita magnopere expetendum, niſi laudem, atque honeſtatem: in ea autem perſequenda omneis cruciatus corporis, omnia pericula mortis, atque exſilij, parui eſſe ducenda: numquam me pro ſalute veſtra in tot, ac tantas dimicationes, atq; in hos profligatorum hominum quotidianos impetus obieciſſem. Sed pleni omnes ſunt libri, plenæ ſapientium voces, plena exemplorum vetuſtas: quæ iacerent in tenebris omnia, niſi litterarum lumen accederet. Quàm multas nobis imagines, non ſolum ad intuendum, verum etiam ad imitandum, fortiſſimorum virorum, expreſſas, ſcriptores & Græci, & Latini reliquerunt? quas ego mihi ſemper in adminiſtranda repub. proponens, animum, & mentem meam ipſa cogitatione hominum excellentium conformabam.

> P. 8.

15 Quæret quiſpiam, quid? illi ipſi ſummi viri, quorum virtutes litteris proditæ ſunt, iſtáne doctrina, quam tu laudibus effers, eruditi fuerunt? Difficile eſt hoc de omnibus confirmare. ſed tamen eſt certum, quid reſpondeam. Ego multos homines excellenti animo, ac virtute fuiſſe [o], & ſine doctrina, naturæ ipſius habitu propè diuino, per [p] ſeipſos & moderatos, & graueis exſtitiſſe fateor. etiam illud adiungo, ſæpius ad laudem, atque virtutem naturam ſine doctrina, quàm ſine natura valuiſſe doctrinam. Atque idem ego contendo, cùm ad naturam eximiam, atque illuſtrem acceſſerit ratio quædam, confirmatioque [a] doctrinæ: tum illud neſcio quid præclarum, ac ſingulare ſolere exiſtere.

> o al. fuiſſe ſine doctrina & poſt & per ſeipſos.
> p al. & per ſe ipſos.
> a L. conformatioque doctrinæ

16 Ex hoc eſſe hunc numero, quem patres noſtri viderunt, diuinum hominem, Africanum: ex hoc C. Lælium, L. Furium, modeſtiſſimos homines, & continentiſſimos: ex hoc fortiſſimum virum, & illis temporibus doctiſſimum, M. Catonem illum ſenem: qui profectò ſi nihil ad percipiendam, colendamque virtutem, litteris adiuuarentur, numquam ſe ad earum ſtudium contuliſſent. Quòd ſi non hic tantus fructus oſtenderetur, & ſi ex his ſtudiis *delectatio* ſola peteretur: tamē, vt opinor, hāc [b] animi remiſſionem, humaniſſimam, ac liberaliſſimam iudicaretis. Nam ceteræ neq; temporum ſunt, neque ætatum omnium, neque locorum. *hæc ſtudia adoleſcentiam* [c] *alunt* [d], *ſenectutem oblectant, ſecundas res ornant, aduerſis perfugium ac ſolatium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiſcum, peregrinantur, ruſticantur.*

> b v. c. hanc animaduerſionē, & ita L. ‖ Muretus 12. Variar. 15. animi auerſionem.
> P. CLXXXIX.
> c v. c. adoleſcentiā agunt ſenect.
> d al. agunt.

17 Quòd ſi ipſi hæc neque attingere, neque ſenſu noſtro guſtare poſſemus, tamen ea mirari deberemus, etiam cum in aliis videremus. Quis [e] noſtrûm tam animo agreſti, ac duro fuit, vt Roſcij morte nuper non commoueretur? qui cum eſſet ſenex mortuus, tamen, propter excellentem artem, ac venuſtatem, videbatur omnino mori non debuiſſe. Ergo ille corporis motu tantum amorem ſibi conciliarat à nobis omnibus: nos animorum incredibileis motus, celeritatémque ingeniorum negligemus?

> e L. Quis noſtrum animo tam agr.

18 Quoties ego hunc Archiam vidi, iudices, (vtar enim veſtra benignitate, quoniā me in hoc nouo genere dicendi tā diligenter attenditis) quoties ego hunc vidi, cùm litterā ſcripſiſſet nullam, magnū numerum optimorum verſuum de his ipſis rebus, quæ tum agerentur, dicere ex tempore? quoties reuocatum [f] eandem rē dicere, commutatis verbis, atque ſententiis? Quæ verò accuratè, cogitateque [g] ſcripſiſſet, ea ſic vidi probari, vt ad veterū ſcriptorum laudem perueniret. Hunc [h] non ego diligam? non admirer? non omni ratione defendendum putem? Atqui ſic à ſummis hominibus, eruditiſſimiſque accepimus, ceterarum rerum ſtudia, & doctrina, & præceptis, & arte conſtare: poëtam natura ipſa valere, & mentis viribus excitari, & quaſi diuino quodam ſpiritu afflari. Quare ſuo iure noſter ille Ennius ſanctos [i] appellat poëtas, quod quaſi deorum aliquo dono, atque munere commendati nobis eſſe videantur.

> f al. reuocatam.
> g al. cogitatèque ſcr.
> h L. hunc ego non diligam?
> i Poetæ ſancti & cur. idē penè in fine huius orationis.
> k L. voci reſpondent.
> P. CXC.

19 Sit igitur, iudices, ſanctum apud vos, humaniſſimos homines, hoc poëtæ nomen, quod nulla vmquā barbaria violauit. Saxa & ſolitudines voce [k] reſpondent, beſtiæ ſæpe [l] immanes cantu flectuntur, atque conſiſtunt: nos inſtituti rebus optimis non poëtarū voce moueamur? Homerum Colophonij ciuem eſſe dicunt ſuum: Chij [m] ſuum vendicant, Salaminij repetunt, Smyrnæi [n] verò ſuum eſſe confirmant [o]. Itaque [p] etiam delubrū [q] eius in oppido dedicauerunt. permulti alij præterea pugnant inter ſe, atque contendunt. Ergo illi alienum, quia poëta fuit, poſt mortem etiam expetunt: nos hunc viuum, qui & volun-

> l hæc vox ſatis oſtendit hunc locum ad Orphei & Arionis fabulam non referri.
> m L. Chij, vt ſuū, vindicāt.
> n v. c. Zmyrnæi
> o al. confirmatur.
> p L. Itaque etiam delubrū ei in op. ‖ Ant. Aug. te ſeque. vt apud Varronem 13. Geſ. 13.
> q Idem Strabo 14. 16.

tate, & legibus noſter eſt, repudiabimus? præſertim cùm omne olim ſtudium, atque omne ingenium contulerit Archias ad populi Rom. gloriam, laudemque celebrandam? nam & Cimbricas res adoleſcens attigit, & ipſi illi C. Mario, qui durior ad hæc ſtudia videbatur, iucundus fuit.

20 Neque enim quiſquam eſt tam aduerſus à Muſis, qui non mandari verſibus æternum [a] ſuorum laborum facilè præconium patiatur. Themiſtoclem [b] illum, ſummum Athenis virum, dixiſſe aiunt, cùm ex eo quæreretur, quod acroama, aut cuius vocem libentiſſimè audiret: eius, à quo ſua virtus optimè prædicaretur. Itaque [c] ille Marius item eximiè L. [d] Plotium dilexit: euius ingenio putabat, ea, quæ geſſerat, poſſe celebrari.

a L. æternum ſuorum laborum præconium facilè patiatur.
b Idem 8. *Valer.* 14. Id tamen tribuit Xenophonti Plutar. hus *libello de ſenis officio.*
c L. itaque Marius ille item exim.
d al. L. Plautium.

21 Mithridaticum verò bellum magnum, atq; difficile, & in multa varietate, terra, mari que verſatum, totum ab hoc expreſſum eſt: qui libri non [e] modo L. Lucullum, fortiſſimum, & clariſſimum virum, verum etiam populi Rom. nomen illuſtrant. Populus enim Rom. aperuit, Lucullo imperante, Pontum, & regiis quondam opibus, & ipſa natura regionis vallatum: populi Rom. exercitus, eodem duce, non maxima manu innumerabileis Armeniorum copias fudit: populi Rom. laus eſt, vrbem amiciſſimam Cyzicenorum, eiuſdem conſilio, ex omni impetu regio, ac totius belli ore, ac faucibus ereptam eſſe, atque conſeruatam: noſtra ſemper feretur, & prædicabitur. L. Lucullo dimicante, cum interfectis ducibus depreſſa hoſtium claſſis, & incredibilis apud Tenedum pugna illa naualis: noſtra ſunt trophæa [f], noſtra monumenta, noſtri triumphi. Quare [g], quorum ingeniis hæc feruntur, ab iis populi Rom. fama celebratur.

e *fort.* nō modò L. Luculli fortiſſimi, & clariſſimi viri, verùm etiam, &c.

P. E.

f L. tropæa,
g al. Quia.
h al. & marmoratis laudibus.

22 Carus fuit Africano ſuperiori noſter Ennius. itaque etiam in ſepulchro Scipionum putatur is eſſe conſtitutus è [h] marmore. At [i] iis laudibus [k] certè non [l] ſolum ipſi, qui laudantur, ſed etiam populi Romani nomen ornatur. In cælum huius proauus Cato tollitur. magnus honos populi Ro. rebus adiungitur. omnes denique illi Maximi, Marcelli, Fuluij, non ſine communi omnium noſtrûm laude decorantur. Ergo illum, qui hæc fecerat, Rudium [m] hominem, maiores noſtri in ciuitatem receperunt: nos hunc Heracl ienſem, multis [n] ciuitatibus expetitum, in hac autem legibus conſtitutum, de noſtra ciuitate eiiciemus [o]?

i Ennij effigiem in monumentis Corneliæ gentis collocatā ab Africano refert *Valer.* 8. cap. 14. *Liuius* 38. 7. *Plin.* 40.
k al. eius.
l *fort.* non ſolum ipſorum, qui l.
m al. Rudinū *P. ſalue* *Xi*. Ars patria Ennij. *Strabon* 6. Prol de Rodei vel Rudei legendum in verſu Enniano *I. de oratore* Rutili. Meminit *Silius* & *Auſonius* & *Euſeb. in Chronicis.*
n L. à multis
o ſ. c. eiicie mus?

23 Nam ſi quis minorem gloriæ fructum putat ex Græcis verſibus percipi, quàm ex Latinis vehementer errat, propterea quòd Græca leguntur in omnibus ferè gentibus: Latina ſuis finibus, exiguis ſanè continentur. Quare [p] ſi res hæ, quas geſſimus, orbis terræ regionib. definiuntur: cupere debemus, quò [q] minus manuum noſtrarum tela peruenerint, eòdem gloriam [r], famamque penetrare: quòd cum ipſis populis, de quorum rebus ſcribitur, hæc ampla ſunt: tum iis certè, qui de vita, gloriæ causa, dimicant, hoc maximum & periculorum incitamentum eſt, & laborum.

p L. Quare ſi res ex q.
q L. quò manuum noſtrarum tela peruenerint. Ita emendat Victorius 8. *Variar.* 4.
r al. eò ſ atem gloriam, &c.

24 Quàm multos ſcriptores rerum ſuarum Magnus ille Alexander ſecum habuiſſe dicitur? Atque is tamen, cùm [s] in Sigæo ad Achillis tumulum adſtitiſſet. *O fortunate, inquit, adoleſcens, qui tuæ virtutis Homerum præconem inueneris.* Et verè. nam, niſi Ilias extitiſſet illa [t], idem tumulus, *qui corpus eius* contexerat, nomen etiam obruiſſet. Quid? noſter hic Ma-

s Idem 7. epiſt. 10. adde *Arrianū* 1.
t dicta, ille idem tumulus.

A gnus, qui cum virtute fortunam adæquauit, nónne Theophanem [a] Mitylenæum, ſcriptorem rerum ſuarum, in concione militū ciuitatē donauit: & noſtri illi fortes viri, ſed ruſtici, ac milite, dulcedine quadam gloriæ cōmoti, quaſi participes eiuſdem laudis, magno illud clamore approbauerunt [b]?

a Valerius 15. Strabo 13.
b L. approbarunt?

25 Itaque, credo, ſi ciuis Romanus Archias legibus non eſſet, vt ab aliquo imperatore ciuitate donaretur, perficere non potuit. Sylla, B cum Hiſpanos & Gallos donaret: credo, hunc petentem repudiaſſet: quem nos in concione vidimus, cum ei libellum malus poëta de populo ſubieciſſet, quòd epigramma in eum feciſſet tantummodo alternis verſibus lōgiuſculis, ſtatim ex iis rebus, quas tunc vendebat, iubere ei præmium tribui ſub ea conditione, nequid poſtea ſcriberet. Qui ſedulitatem mali poetæ duxerit aliquo tamen præmio dignam, huius ingenium, & virtutem in ſcribendo, & copiam non expetiſſet?

C 26 Quid? à Q. Metello Pio, familiariſſimo ſuo, qui ciuitate multos donauit, neque per ſe, neque per Lucullos impetrauiſſet? qui præſertim vſque eò de ſuis rebus ſcribi cuperet, vt etiam Cordubæ natis poetis, pingue quiddam ſonantibus, atque peregrinum, tamen aureis ſuas dederet. Neque enim eſt hoc diſſimulandum, quod obſcurari non poteſt: ſed præ nobis ferendum: trahimur omnes laudis D ſtudio: & optimus quiſque maximè gloria ducitur. Ipſi illi philoſophi, etiam in illis libellis, quos de contemnenda gloria ſcribunt, nomen ſuum inſcribunt: in eo ipſo, in quo prædicationem, nobilitatémque deſpiciunt, prædicari [c] de ſe, ac nominari volunt.

c L. prædicari ſe, ac n.

P. C X C I.

27 Decius [d] quidem Brutus, ſummus ille vir, & imperator, Attij [e], amiciſſimi ſui [f], carminibus templorum, ac monumentorum aditus exornauit ſuorum. Iam verò ille, qui cū E Ætolis, Ennio comite, bellauit, Fuluius, non dubitauit Martis manubias Muſis conſecrate. Quare, in qua vrbe imperatores propè armati, poetarum nomen, & Muſarum delubra coluerunt, in ea non debent togati iudices à Muſarum honore, & à poëtarum ſalute abhorrere.

d L. Decimus quidem.
e al. Accij, vt in *Bruto* 8. *Valer.* 14.
f familiaris dicitur in *Bruto.*

28 Atque, vt id libentiùs faciatis, iam me vobis, iudices, indicabo, & de meo quodam amore gloriæ, nimis acri fortaſſe, verumtamen F honeſto, vobis confitebor. Nā, quas res nos in conſulatu noſtro vobiſcum ſimul pro ſalute huius vrbis, atque imperij, & pro vita ciuium, próq; vniuerſa republica geſſimus, attigit hic verſibus, atq; inchoauit: quibus auditis, quòd mihi magna res, & iucunda viſa eſt, hunc ad perficiendū hortatus ſum. *Nullā enim virtus aliam mercedem laborū, periculorumq́; deſiderat, præter hanc laudis, & gloriæ: qua quidem detracta, iudices, quid eſt, quòd in hoc tam exiguo vitæ curricu-* G *lo, & tam breui, tantis [g] nos in laborib. exerceamus?*

g L. tantis nos laborib. exerceamus?

29 Certè, ſi nihil animus præſentiret in poſterum, & ſi, quibus regionibus vitæ ſpatiū circumſcriptum eſt, iiſdem omneis cogitationes terminaret ſuas: nec tantis [h] ſe laboribus frangeret, neque tot curis, vigiliiſque angeretur [i], neque toties de vita ipſa dimicaret. nunc inſidet quædam in optimo quoque virtus, quæ nocteis, & dies animum gloriæ ſtimulis concitat, atque admonet, non cum vitę H tempore eſſe [k] dimittendam commemorationem nominis noſtri, ſed cum omni poſteritate adæquandam.

h L. neque tātis ſe lab.
i *fort.* angeratur
k L. eſſe demetiendā comm.

30 An verò tam parui animi

Digitized by Google

ui animi videamur eſſe omnes, qui [a] in republica, atque in his vitæ periculis, laboribúſque verſamur, vt, cum vſque ad extremum ſpatium, nullum tranquillum, atque otioſum ſpiritum duxerimus, nobiſcum ſimul moritura omnia arbitremur? At, cùm ſtatuas [b], & imagines, non animorum ſimulacra, ſed corporum, ſtudioſè multi ſummi homines reliquerunt [c], conſiliorum relinquere, ac virtutũ noſtrarum effigiem nonne [d] multo malle debemus ſummis [e] ingeniis expreſſam, & politam? Ego verò omnia, quæ gerebam, iam tũ in gerendo ſpargere me, ac [f] diſſeminare arbitrabar in orbis terræ memoriam ſempiternam. Hæc verò ſiue à meo ſenſu poſt mortem abfutura [g] ſunt, *ſiue, vt [h] ſapientiſſimi homines putauerunt, ad aliquam [i] animi mei partem pertinebunt* [k]: nunc quidem certè cogitatione quadam, ſpéque delector.

31 ¶ Quare conſeruate, iudices, hominem pudore eo, quem [m] amicorum [n] ſtudiis videtis comprobari, tum dignitate, tum etiam venuſtate [a]: ingenio autem tanto, quantum id conuenit exiſtimari, quod [b] ſummorum hominum ingeniis expetitum eſſe videatis: cauſa verò eiuſmodi, quæ beneficio legis [c], auctoritate municipij [d], teſtimonio Luculli, tabulis Metelli comprobetur. Quę cum ita ſint: petimus à vobis, iudices, ſiqua non modo humana, verùm etiam diuina in tantis negotiis commendatio debet eſſe: vt eum, qui vos, qui veſtros imperatores, qui pop. Rom. res geſtas ſemper ornauit: qui etiam his recentibus noſtris, veſtriſque domeſticis periculis æternum ſe teſtimonium laudum daturum eſſe profitetur: quique [e] eſt eo numero, qui ſemper apud omneis ſancti [f] ſunt habiti, atque dicti: ſic in veſtram accipiatis [g] fidem, vt humanitate veſtra leuatus potiùs, quàm acerbitate violatus eſſe videatur.

32 Quæ de cauſa pro mea conſuetudine, breuiter, ſimpliciterque dixi, iudices, ea confido probata eſſe omnibus: quæ non fori [h], neque iudiciali conſuetudine, & de hominis ingenio, & [i] communiter de ipſius ſtudio locutus ſum, ea, iudices, à vobis ſpero eſſe in bonam partem accepta: ab eo, qui iudicium exercet, certè ſcio.

a *al.* qui in hac rep. P. B.
b Locus ſumptus ex Iſocratis Euagora.*
c L. reliquerint,
d L. non multo m.
e *forſ.* à ſummis ingeniis.
f Tranſlatio ex agro ſumpta, de qua di[xi] in Plancia[n]a orat.*
g L. afutura eſt, ſiue, vt ſ.
h Immortalitatem animæ videtur admittere.*
i *al.* aliquam mei partem. Horat. Non omnis moriar, magnáque pars mei vitabit Libitinam. Ouidius. Parte tamen meliore mei ſuper alta perennis Aſtra ferar.*
k L. pertinebit.
l PERORATIO.*
m L. amicorum videtis comprobari tum dignit. tum venuſt.
n *al.* amicorum videtis comprobari tum dignitate tum venuſtate. *al.* pro venuſtate hæc verba tum dignitate, tum etiam venuſtate, exulo, [quæ] aut ſuperſunt Manutio.*

a *al.* vetuſtate.*
b L. quod à ſummorum homin.
c Plautiæ.*
d Heracleenſi.*
e *al.* quoque eo hominum numero, *vel*, quique eorũ numero eſt.*
f Nã ſuperius dixit ab Ennio poetas ſanctos appellari.*
P. CXCII.
g L. fidem acciplatis,
h *forſ.* forenſi,
i L. & communiter de meo atque ipſius ſtud,

ANTEQVAM IRET IN EXILIVM.*

Ad [a] Quirites poſt reditum.

ORATIO VICESIMASEPTIMA.

QVOD precatus à Ioue Optimo Maximo, ceteriſq; dis immortalibus [b], ſum, Quirites, eo tempore, cùm me, fortunáſque meas pro veſtra incolumitate, otio, concordiáque deuoui, vt, ſi meas rationes vnquam veſtræ ſaluti antepoſuiſſem, ſempiternam pœnam ſuſtinerem, mea [c] voluntate ſuſceptam. ſin & ea, quæ antè geſſeram, conſeruandæ ciuitatis cauſa geſſiſſem, & illam miſeram profectionem veſtræ ſalutis gratia ſuſcepiſſem: vt, quod odium ſcelerati homines, & audaces in rempublicam, & [d] in omneis bonos conceptum iamdiu continerent, id in me vnum [e] potiùs, quàm in optimum quemque, & in vniuerſam rempublicam deflecterent: hoc ſi animo in vos, liberóſque veſtros fuiſſem, vt aliquando vos, patres conſcriptos, Italiámque vniuerſam, memoria mei, miſericordia, deſideriúmque teneret; eius deuotionis me eſſe conuictum [f] iudicio deorum immortalium, teſtimonio ſenatus, conſenſu Italiæ, confeſſione inimicorum, beneficio diuino, immortalique veſtro, maximè lætor, Quirites.

2 Et [g] ſi homini nihil eſt magis optandum, quàm proſpera, æquabilis, perpetuáque fortuna, ſecundo [h] vitæ ſine vlla offenſione curſu: tamen, ſi mihi tranquilla, & placata omnia fuiſſent: incredibili quadam, & pæne diuina, qua nunc, veſtro beneficio, fruor, lætitiæ voluptate caruiſſem. *Quid dulcius hominum generi à natura datum eſt, quàm ſui cuique liberi?* mihi verò & propter indulgentiam meam, & propter excellens eorum ingenium, vita ſunt mea cariores. tamen non tanta voluptate erant ſuſcepti, quanta nunc ſunt reſtituti.

3 Nihil cuiquam fuit vnquam iucundius, quàm mihi meus frater. non tam id ſentiebam, cùm fruebar, quàm tunc, cùm carebam: & poſteaquàm vos me illi, & mihi eum red-

* Hæc oratio indigna quibuſdam videtur quæ Ciceroni adſcribatur. Et tamen quòd hoc loco in exemplaribus nõnullis legeretur, non planè omiſſa, ſed in finem operis rejecta eſt.*
a In v.c. duobus hæc oratio ſequitur eam, quã habuit in ſenatu, & præterea habet hanc inſcriptionẽ, *cùm pop. gratias egit.*
P. CXCVIII.
b v.c. immortalib.
c *al.* in ea.*
d v.c. & in omnis.
e *al.* vno potius quàm in optimo quoq; & vniuerſa ciuitate deferrent vel deflecterent.*
f Id eſt damnatum: ſic *Virgil. in Daphni*, damnabis tu quoque votis, & *Probus in Timoleonte* voti damnatus.*
g L. Et ſi nihil eſt homini mag.
h L. ſecundus vitæ ſine vlla offenſione curſus.

Digitized by Google

didiſtis. Res familiaris ſua quemque delectat: reliquæ [a] meæ fortunæ recuperatæ plus mihi nunc voluptatis afferunt, quàm tũc incolumi [b] afferebant. Amicitiæ, conſuetudines, vicinitates, clientelæ, ludi denique, & dies feſti *quid haberent voluptatis, carendo magis intellexi, quàm fruendo.*

4 Iam vero honos, dignitas, locus, ordo, beneficia veſtra, quamquam mihi ſemper clariſſima viſa ſunt, tamen ea nunc renouata, illuſtriora videntur, quàm ſi obſcurata non eſſent. *Ipſa autem patria, dij immortales, dici vix poteſt, quid caritatis, quid voluptatis habeat?* quæ ſpecies Italiæ? quæ celebritas oppidorum? quæ forma regionum? qui agri? quæ fruges? quæ pulchritudo vrbis? quæ humanitas ciuium? quæ reipublicæ dignitas? quæ veſtra maieſtas? quibus ego omnibus antea rebus ſic fruebar, vt nemo magis. Sed tanquam bona valetudo iucundior eſt eis, qui è graui morbo recreati ſunt, quàm qui numquam ægro corpore fuerunt: ſic ea omnia deſiderata magis, quàm aſſiduè percepta, delectant.

5 Quorſum igitur hæc [d] diſputatio? quorſum? vt intelligere poſſitis, neminem vmquam tanta eloquentia fuiſſe, neque tam diuino, atque incredibili genere dicendi, qui veſtrorum magnitudinem, multitudinemque beneficiorum, quæ in me, fratremque meum, liberoſque noſtros contuliſtis, non modo augere, aut ornare oratione, ſed enumerare, aut conſequi poſſit. ¶. 4 [e] *parentibus* [f], id quod neceſſe erat, paruus ſum procreatus: à vobis natus ſum conſularis. Illi mihi fratrem, incognitum, qualis futurus eſſet, dederunt: vos ſpectatum, & incredibili pietate cognitum reddidiſtis. Rempublicam illis accepi temporibus eam, quæ penè amiſſa eſt: à vobis eam recuperaui, quam aliquando omnes vnius opera ſeruatam iudicauerunt [g]. *Dij immortales* mihi [h] liberos dederunt: vos reddidiſtis. multa præterea à diis immortalibus optata conſecuti ſumus, niſi veſtra voluntas fuiſſet [i], omnibus diuinis [k] muneribus caruiſſemus [l]. veſtros denique honores, quos eramus gradatim ſingulos aſſecuti, nunc à vobis vniuerſos habemus: vt quantum antea parentibus, quantum diis immortalibus, quantum vobis ſinguliſ, tantum hoc tempore, vniuerſo [m] cuncta populo Romano debeamus.

6 Nam, cum in ipſo beneficio veſtro tanta magnitudo eſt, vt eam complecti oratione non poſſim: tum in ſtudiis veſtris tanta animorum declarata eſt voluntas, vt non ſolum calamitatem mihi detraxiſſe, ſed etiam dignitatem auxiſſe videamini. *Non enim pro meo reditu, vt pro P. Popilio*, nobiliſſimi hominis, adoleſcentes filij, & multi præterea cognati, atque affines, deprecati ſunt: non, vt pro Qu. *Metello*, clariſſimo viro, iam [n] ſpectata ætate filius: non L. Dalmaticus [o] conſularis, ſumma auctoritate vir: non Qu. Metellus cenſorius, non eorũ liberi, non Qu. Metellus Nepos, qui tum conſulatum petebat, non ſororum filij, Luculli, Seruilij, Scipiones: permulti enim tum Metelli, aut Metellorum [q] liberi pro Qu. Metelli reditu vobis, ac patribus veſtris ſupplicauerunt. quod ſi ipſius ſumma dignitas, maximæque res geſtæ non ſatis valerent: tamen filij pietas, propinquorum preces, adoleſcentium ſqualor, maiorum natu lacrymæ populum Romanum mouere potuerunt.

a al. reliquiæ mearum fortunarum.*
b L. incolumi totæ afferebant. v. e. incolumitates afferebant. mendosè. vel quam tunc incolumitas afferebat. al. quam tunc incolumes totæ afferebant. Incolumitas verò hoc loco eſt integræ exiſtimationis ſtatus.*
c ſort. dici vix poteſt, quid voluptatis habeat.
d L. hæc diſputo?
e CONFIRMATIO in qua prædicat P. Romani beneficia & amicorũ eſſicacia. De quo poſtea pietate, voluntate, te. P. CXCIX. numeratione.*
f Comparat beneficia quæ à populo Ro. accepit, cum beneficiis parentum, deorũ cum reditu Popilij, Metelli, Marij.*
g al. iudicarunt.
h L. Liberos mihi.
i al. affuiſſet vel ſteteſſet.*
k al. donis ac muneribus.*
l L. careremus.
m L. vniuerſo cuncto populo R. d. al. vniuerſum al. vniuerſe.*
n L. iã ſpectata ætate filius L. Metellus Diadematus, conſularis, v. Qu. Metell. cenſ. eorum filij. Q. Metel. Nepos, qui tũc pet. ſororum fil.*
o al. Delmaticus al. Diadematus hic à quib. Plutarchus Celſiano Plin. 7. c. 44.*
p al. C. Metellus.*
q L. Metellanum lib.

A 7 Nam C. *Marij*, qui poſt illos veteres clariſſimos conſulareis, veſtra, patrũmque memoria, tertius ante me conſularis, ſubiit indigniſſimam fortunam præſtantiſſima ſua gloria, diſſimilis fuit ratio. Non enim ille deprecatione rediit, ſed in diſſenſu [a] ciuium exercitu ſe armiſque reuocauit. Me [b] autẽ nudum à propinquis nulla cognatione munitum, nullo armorum, ac tumultus metu, C. Piſonis, generi mei, diuina quædam & inaudita B auctoritas, atque virtus, fratriſque mei miſerrimi, atque optimi quotidianæ lacrymæ, ſordeſque lugubres à vobis deprecatæ ſunt.

8 Frater erat vnus, qui ſuo ſqualore veſtros oculos inflecteret: qui ſuo fletu deſiderium mei, memoriamque renouaret: qui ſtatuerat Quirites, ſi vos me ſibi non reddidiſſetis, eandem ſubire fortunam: & tanto in me amore extitit, vt negaret fas eſſe non modo C domicilio, ſed ne ſepulchro quidem ſe à me eſſe ſeiunctum. Pro me præſente ſenatus, hominúmque præterea viginti millia veſtem mutauerunt: pro [c] eodem me abſente vnius ſqualorem, ſordeſque vidiſtis. Vnus hic, qui [d] domi, qui in foro poſſet eſſe mihi pietate filius, inuentus eſt beneficio parens, amore idem, qui ſemper fuit, frater. Nam coniugis miſeræ ſqualor, & luctus, atque optimæ filiæ mæror aſſiduus, filiique parui [e] deſiderium D mei, lacrymæque pueriles, aut itineribus neceſſariis, aut magna [f] parte tectis, ac tenebris continebantur. Quare hoc maius eſt veſtrum in nos promeritum, quod non multitudini propinquorum, ſed nobiſmetipſis nos reddidiſtis.

9 ¶ Sed quemadmodum propinqui, quos ego parare non potui, mihi ad deprecandam calamitatem meam non affuerunt: ſic illud, quod mea virtus præſtare debuit, *admonitores auctores, hortatoreſq;* ad me reſtituendũ ita multi E fuerunt [g], vt longè ſuperiores omnibus [h] hac dignitate copiaque ſuperarem. Numquam de P. Popillio, clariſſimo, atque fortiſſimo viro: numquam de Q. Metello nobiliſſimo, & conſtantiſſimo ciue: numquam de C. Mario, cuſtode ciuitatis, atque imperij veſtri, in ſenatu mentio facta eſt.

10 Tribunitiis ſuperiores illi rogationibus, nulla auctoritate ſenatus ſunt reſtituti. F Marius verò non modo non à ſenatu, ſed etiam oppreſſo ſenatu eſt reſtitutus: nec rerum geſtarum memoria in reditu C. Marij, ſed exercitus, atque arma valuerunt. at de me vt valeret, ſemper ſenatus flagitauit: vt aliquãdo perficeretur, cùm primum licuit, frequentia, atq; auctoritate perfecit. nullus [i] in eorum reditu motus municipiorum, & coloniarum factus eſt. at me in patriam ter ſuis decretis Italia cuncta reuocauit. Illi, inimicis interfectis, G magna ciuium cæde facta, reducti ſunt. ego iis, à quibus eiectus ſum, prouincias obtinentibus, inimico autem [k] optimo viro, & mitiſſimo, altero conſule referente reductus ſum: cum is inimicus, qui ad meam perniciẽ vocem ſuam communibus hoſtibus præbuiſſet, ſpiritu dũtaxat viueret, re quidem infra omneis mortuos amandatus eſſet.

11 Nũquã de P. Popillio L. Opimius, fortiſſimus cõſul, numquã de Q. Metello non modò H C. Marius, qui erat inimicus, ſed ne is quidẽ, qui ſecutus eſt, M. Antonius, homo eloquentiſſimus, cum A. Albino collega ſenatum, aut populum

P. B.
a al. diſceſſu. al. diſceſſu.*
b v. e. At me nudum propinquis.
c L. pro eodẽ abſente vn.
d L. qui domi poſſet eſſe mihi ætate filius: in foro pietate item filius inuentus eſt, beneficio parens, amore
e Auton. Auguſt. paruli, vagi ſingultus deſiderio mei. Verſa. parui vagiens eiulatus deſiderio mei lachrymæque pueriles
f L. magnam partem ſed eſt magna ex parte.
P. C C.
g v. e. fuere.
h v. e. omnis h.
i al. nullius.
k L. autem altero conſule, optimo viro, & mitiſſ. al. ero referente ſed.

A populum eſt cohortatus. At pro me ſuperio-
res conſules ſemper, vt referrent, efflagitati
ſunt: ſed veriti ſunt, ne grat æ cauſa facere
viderentur, quòd alter mihi affinis erat: alte-
rius cauſam capitis receperam: qui prouin-
a *al.* irretiti. ciarum fœdere irretiti [a], totum illum annum
b *q v. c.* querellas. querelas [b] ſenatus, luctum bonorum, Italiæ
gemitum pertulerunt. Kalendis verò Ianuar.
poſtea quàm orba reſpub. conſulis fidem, tan-
P. B. quam legitimi tutoris, implorauit, *P. Lentulus*,
B c *al.* ſalutis. conſul. parens, deus, ſalus [c] noſtræ vitæ, fortu-
næ, memoriæ, nominis, ſimul ac de ſolemni
religione retulit, nihil humanarum rerum ſi-
bi priùs, quàm de me agendum iudicauit.

12 Atque eo die confecta res eſſet, niſi is
d Sex. Atilius Serranus de quo in orat. pro Sextio. tribunus pleb. [d] quem ego maximis benefi-
ciis quæſtorem conſul ornaueram, cùm &
cunctus ordo, & multi eum ſummi viri orna-
rent, & Cn. Oppius ſocer, optimus vir, ad pe-
des eius flens iacéret: noctem ſibi ad delibe-
C randum poſtulaſſet: quæ deliberatio non in
reddenda, quemadmodum nonnulli arbitra-
bantur: ſed, vt patefactum eſt, in augenda mer-
cede conſumta eſt. Poſtea res acta eſt in ſe-
e *v. c.* q non habens copulam &. natu alia nulla: & [e] cùm variis rationibus im-
pediretur, voluntate tamen perſpecta ſenatus,
cauſa ad vos menſe Ianuar. deferebatur.

13 Hic tantum interfuit inter me, & ini-
micos meos. Ego, cùm homines in tribunali
Aurelio palàm conſcribi, centuriariq; vidiſ-
D f *fort.* cùm intelligerem ad ſpem cædis veteres Catilinæ cop. ſem: cùm [f] intelligerem, veteres ad ſpem cæ-
g *al.* renouatas. dis, Catilinæ copias eſſe reuocatas [g]: cùm vi-
derem, ex ea parte homines, cuius partis nos
vel principes numerabamur, partim quòd mi-
hi inuiderent, partim quòd ſibi timerent, aut
proditores eſſe, aut deſertores ſalutis meæ:
cùm duo conſules, emti pactione prouincia-
rum auctores ſe inimicis reipub. tradidiſſent,
cùm egeſtatem, auaritiam, libidines ſuas vi-
derent expleri non poſſe, niſi me conſtrictum
F. domeſticis hoſtibus dediſſent: cùm ſenatus,
equiteſque Rom. flere pro me, ac mutata ve-
ſte, vobis ſupplicare edictis, atque imperiis
vetarentur: cum omnium prouinciarum pa-
ctiones, cùm omnia cum omnibus fœdera,
h ſanguine fœdera & recõciliationes gratiarũ ſancitas, hic locus argumento. reconciliationes gratiarum, ſanguine [h] meo
ſancirentur: cùm omnes boni non recuſarent,
quin vel pro me, vel mecum perirent: armis
decertare pro mea ſalute nolui [i], quòd & vin-
cere, & vinci luctuoſum reipublicæ fore pu-
F i *al.* nolui P. C C I. quod potui: quod & vincere, &c. taui.

14 At inimici mei menſe Ianuar. cùm de
me ageretur, corporibus ciuium trucidatis,
flumine ſanguinis meum reditum interclu-
k L. cùm ego abſui, *al.* cùm ego abſum, dendum putauerunt. Itaque cùm [k] ego abſui
eam rempublicam habuiſtis, vt æque me, at-
que illam, reſtituendam putaretis. ego autem,
in qua ciuitate nihil valeret ſenatus, omnis
eſſet impunitas, nulla iudicia, vis & ferrum in
foro verſarentur: cùm priuati ſe parietum
G præſidio, non legum tuerentur: tribuni pleb.
vobis inſpectantibus, vulnerarentur, ad magi-
ſtratuum domos cum ferro, & facibus iretur,
conſulis faſces frangerentur, deorum immor-
l L. eſſe nullam p. & ita v. c. talium templa incenderentur: remp. nullam [l]
eſſe putaui. Itaque neque repub. extermina-
ta, mihi locum in hac vrbe eſſe duxi: nec, ſi il-
la reſtitueretur, dubitaui, quin me ſecum ipſa
reduceret.

15 An ego, cùm mihi eſſet exploratiſſimũ,
H P. Lentulum proximo anno conſulem futurũ,
qui illis ipſis reip. periculoſiſſimis temporib.
ædilis curulis, me conſule, omnium meorum

conſiliorũ particeps, periculorúmque ſocius
fuiſſet: dubitarem, quin is me, confectũ con-
ſularibus vulneribus, conſulari medicina ad
ſalutem reduceret? Hoc duce, collega autem
eius, clementiſſimo, atque optimo viro, pri-
mò non aduerſante, pòſt etiam adiuuante, re-
liqui magiſtratus pænè omnes, fuerunt defen-
ſores ſalutis meæ. ex quibus excellenti ani-
mo, virtute, auctoritate [a], præſidio, *T. Annius*, a *fort.* auctoritate præditi, T. Annius, & P. Sextius.
& *P. Sextius*, præſtanti in me beneuolentia, &
diuino ſtudio exſtiterunt. eodémque P. Len-
tulo auctore, & pariter referente collega, fre-
quentiſſimus ſenatus, vno diſſentiente, nullo
intercedente, dignitatem [b] meam quibus po- b L. dignitatẽ meam quàm potuit verbis ampliſſ. orn. ‖ *vel* quàm potuit verbis ampliſſimis.
tuit verbis ampliſſimis ornauit: ſalutem vo-
bis, municipiis, coloniiſque omnibus com-
mendauit.

16 Ita me nudum [c] à propinquis, nulla co- c *v. c.* nudum propinquis,
gnatione munitum, conſules, prætores, tribu-
ni pleb. ſenatus, Italia cuncta, ſemper à vobis
deprecata eſt: denique omnes, qui veſtris ma-
ximis beneficiis, honoribúſque ſunt ornati,
producti [d] ad vos ab eodem, non ſolùm ad d *al.* productus ad vos ab eodem.
me conſeruandum vos cohortati ſunt, ſed e-
tiam rerum mearum geſtarum auctores [e], te- e Hexameter verſus: qui interdũ excidit Ciceroni, quod tamen in oratione ſoluta vitioſiſſimum.
ſtes, laudatoréſque fuerunt. Quorum prin-
ceps ad cohortandos vos, & ad rogandos fuit
Cn. Pompeius, vir omnium, qui ſunt, fuerunt, e-
runt, virtute, ſapientia [g], ac gloria princeps: qui
mihi vnus vni priuato amico eadem omnia
dedit, quæ vniuerſæ reipublicæ ſalutem, o- f L. laudatores fuerunt. & ita v. c.
tium, dignitatem. cuius oratio fuit, quemad-
modum accepi, tripartita [h]. primùm vos do- g L. ſapientia, gloria pr. *al.* virtute, gloria, ſapientia princ.
cuit, meis conſiliis remp. eſſe ſeruatã: cauſám-
que meam cum communi ſalute coniunxit:
hortatúſque eſt, vt auctoritatẽ ſenatus, ſtatum h *al.* tripertita.
ciuitatis, fortunas ciuis bene meriti defende-
retis: tũ in perorando poſuit, vos rogari à ſena-
tu, rogari ab equitibus Romanis, rogari ab I-
talia cuncta: denique ipſe ad extremum pro
mea vos ſalute non rogauit ſolum, verùm e-
tiam obſecrauit.

17 Huic ergo homini, Quirites, tantum
debeo, quantum hominẽ homini debere vix
fas eſt. Huius conſilia, P. Lentuli ſententiam,
ſenatus auctoritatẽ vos ſecuti, in eo me loco,
in [i] quo veſtris beneficiis fuerã, iiſdem centu- i L. in quo veſtris beneficiis collocatus fuerã, iiſdem cent.
riis, quibus collocaratis, repoſuiſtis. Eodẽ tẽ-
pore audiſtis [k] eodẽ ex loco ſummos viros, k Teſtimonia de Cicerone.
ornatiſſimos, atque ampliſſimos homines,
principes ciuitatis, omneis [l] conſulareis, om- l *v. c.* omnis conſularis, omnis præt.
neis prætorios, eadẽ dicere, vt omniũ teſtimo-
nio per me vnũ remp. conſeruatã eſſe conſta-
ret. Itaque cùm *P. Seruilius*, grauiſſimus vir, &
ornatiſſimus ciuis, dixiſſet, opera mea rẽp. in-
columem magiſtratibus deinceps traditã, di-
xerunt in eandẽ ſententiã ceteri. Sed audiſtis
eo tẽpore clariſſimi viri non ſolùm auctori-
tatẽ, ſed etiam teſtimonium *L. Gellij*: qui, quia
ſuam claſſem attentatam magno cum ſuo pe-
riculo pænè ſenſit: dixit in concione veſtra: ſi
ego conſul, cùm fui, non fuiſſem, rempubl.
funditus interituram fuiſſe.

18 En [m] ego tot teſtimoniis, Quirites, hac m Pollicetur pietatẽ, voluntatẽ, gratiã.
auctoritate ſenatus, tanta conſenſione Italiæ,
tanto ſtudio bonorũ omnium, agente P. Len-
tulo, conſentientibus ceteris magiſtratibus,
deprecante Cn. Pompeio, omnibus hominibus
fauentibus, diis [n] denique immortali- n *v. c.* diis deiſque
bus, frugum vbertate, copia, vilitate, reditum
meum comprobantibus, mihi, meis, reip. re-
ſtitutus, tantum vobis, quantũ facere poſſum,
Quirites, pollicebor: primùm, qua ſanctiſſimi

Digitized by Google

homines *pietate* erga deos immortaleis eſſe ſolent, eadem me erga populum Rom. ſemper fore:numenquè veſtrum æquè mihi graue,& ſanctum,ac deorum immortalium,in omni vita futurum:deinde,quoniam me in ciuitatem reſp.ipſa reduxit,nullo me loco reip. defuturum.

19 Quòd ſi quis exiſtimat me aut *voluntate* eſſe mutata, aut debilitata virtute, aut animo fracto, vehementer errat. mihi, quod potuit vis, & iniuria, & ſceleratorum [a] hominum furor detrahere, eripuit [b], abſtulit,diſſipauit : quod viro forti adimi non poteſt, id manet,& permanebit. Vidi ego fortiſſimum virum, municipem meum, C.Marium, quoniam nobis, quaſi aliqua fatali neceſſitate, non ſolum cum his, qui hæc delere voluiſſent, ſed etiam cum fortuna belligerandum fuit:eum tamen vidi, cùm eſſet ſumma ſenectute,non modo non infracto animo propter magnitudinem calamitatis, ſed confirmato, atque renouato, 20 quem egomet dicere audiui tum ſe fuiſſe miſerum,cùm careret patria, quam obſidione liberauiſſet : cùm ſua bona poſſideri ab inimicis, ac diripi audiret: cùm adoleſcentem filium videret ſocium calamitatis : cùm in paludibus demerſus, concurſu, ac miſericordia Minturnenſium corpus, ac vitam ſuam conſeruaſſet, cùm parua nauicula traiectus [c] in Africam,quibus regna ipſe dederat, ad eos inops, ſupplexque veniſſet:recuperata verò ſua dignitate,ſe non commiſſurum, vt, cùm ea,quæ amiſerat,ſibi reſtituta eſſent, virtutem animi non haberet, quam numquam perdidiſſet. Sed hoc inter me,atque illum intereſt : quòd ille, qua re plurimum potuit,ea ipſa re inimicos ſuos vltus eſt,armis:ego qua conſueui,vtar pietate[d]: quoniam illi arti in bello, ac ſeditione locus eſt : huic in pace,atque otio.

21 Quamquam ille animo irato nihil niſi de inimicis vlciſcendis agebat : ego de ipſis inimicis tantum quantum mihi reſp.permittet,cogitabo. Denique,Quirites,quoniam me quattuor [e] omnium genera hominum violarunt : vnum eorum, qui odio reipubl. quòd eam ipſis inuitis conſeruaram,mihi inimiciſſimi fuerunt : *alterum*, qui per ſimulationem amicitiæ,nefarie prodiderũt: *tertium*,qui cùm propter inertiam ſuam, eadem aſſequi non poſſunt, inuident laudi, & dignitati meæ: *quartum*,qui cùm cuſtodes reipub. eſſe debuerunt, ſalutem meam,ſtatum ciuitatis,dignitatem eius imperij. quod erat penes ipſos,vendiderunt: ſic vlciſcar genera [f] ſingula,quemadmodum à quibuſque ſum prouocatus:malos ciues, remp.bene gerendo : perfidos amicos, *nihil* [a] *credendo,atque omnia cauendo*; inuidos,virtuti,& gloriæ ſeruiendo ; mercatores prouinciarum, reuocando domum, atque ab iis prouinciarum rationem repetendo.

a al. ſceleratus.

b L. id eſt quod abſt.

c L. traiectus. al. peruectus, vel prouectus & prauect.

d al. lenitate, vel vtar:quoniam vt ſub. audias eloquentia vel arte.

P. CLXXXIV

e L. quattuor omnium hominum genera, &c.

f L. ſingula genera, ſi vel facinorum. al. eo gentia.

22 Quamquam [b] in hi maiori curæ eſt, *quemadmodum quidem vobis,qui de me eſtis optimè meriti,gratiam referam*, quàm, quemadmodum inimicorum iniurias,crudelitatémque perſequar. Etenim [c] vlciſcendæ iniuriæ facilior ratio eſt,quàm beneficij remunerandi, proptereà quod ſuperiorem eſſe contra improbos, minus eſt negotij quàm bonis exæquari. tũ [d] etiam nec tam neceſſarium quidem eſt,malè meritis, quàm optimè meritis, referre quod debeas.

23 Odium vel precibus mitigari [e] poteſt, vel tẽporibus reipub.communique vtilitate deponi, vel difficultate vlciſcendi teneri, vel vetuſtate ſedari. bene meritos quin colas,nec exorari fas eſt, nec [f] id reip.repetere vtcũque neceſſe eſt, neque eſt excuſatio difficultatis, neque æquum eſt tempore,& die memoriam beneficij definire. Poſtremo qui in vlciſcendo remiſſior fuit,mox [g] apertè laudatur: at grauiſſimè vituperatur, qui in tantis beneficiis, quanta vos in me contuliſtis, remunerandis, eſt tardior:neque ſolùm ingratus,quòd ipſum graue eſt,verum etiam impius appelletur,neceſſe eſt. Atque [h] in officio perſoluendo diſſimilis [i] eſt ratio,& pecunia debita : proptereà quòd pecuniam qui retinet,non diſſoluit;qui reddidit, non habet: gratiam & qui retulit, habet,& qui habet,diſſoluit.

24 Quapropter memoriam veſtri beneficij colam beneuolentia ſempiterna, non ſolũ dum anima ſpirabo[k], ſed [l] etiam cum mortuo monumenta veſtri in me beneficij permanebunt. In referenda autem gratia hoc vobis repromitto, ſempérque præſtabo, mihi neque in conſiliis de rep.capiendis,diligentiam, neque à periculis à rep. propulſandis, animum, neque [m] in ſententia ſimpliciter referenda, fidem, neque in hominum voluntatibus pro repub.lædendis, libertatem, nec in perferendo labore,induſtriam,nec in veſtris commodis augendis,gratam animi beneuolentiam [n] defuturam.

25 ¶ Atque [o] hæc cura,Quirites,erit infixa animo meo ſempiterna,vt, cùm vobis, qui apud me deorum immortalium vim, & numen tenetis, tum poſteris veſtris, cunctiſque gentibus digniſſimus ea ciuitate videar, quæ ſuam dignitatem non poſſe tenere ſe, niſi me recuperaſſet, cunctis ſuffragiis iudicauit.

a Epicharmus νᾶφε καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν.

P. CCIII.

b L. Quamquã mihi quidem maiori curæ eſt, quemadmodum vobis,qui

c L. Etenim cùm vlciſcendæ,&c. & ita v.c.

d L. tum etiã ne tam neceſſarium quidẽ eſt

e v.c. mendicari pot. al. medicari poteſt,

f L. nec id reip. repetere vtique neceſſe eſt,neque

g vel cum eorum apertè vtitur, aut grauiſſima. al. in eo partim reprehenditur, partim laudatur. At grauiſſimè,&c.

h L. Atqui officij perſoluendi diſſimilis eſt ratio,& pecuniæ debitæ propr.

i ſimilis eſt locus in oratione pro Plancio in-fra cuius meminit Gellius l. c. 4.

k Vet. & Manut. ſpirabo & Vaſſar. al. ſupereto. al. exſpirato ſic. Plato in Apolog. ἕως ἂν ἐμπνέω.

l L. ſed etiam dum,me mortuo, vlla monum

m L. neque in ſententia ſimpliciter dicenda, fid.

P. B.

n v.c. beneuolentiam.

o PERORATIO.

POST

a Hæc oratio in libris manuſcript. duobus, ante ſuperiorē collocatur: præterea hanc habet inſcriptionem, CVM SENATVI GRATIAS EGIT. & ſuperiorē, CVM POPVLO GRATIAS EGIT.
P. CCIV.
b vide Dionē 38.

POST [a] REDITVM IN SENATV [b].

ORATIO VICESIMAOCTAVA.

SYNOPSIS.

¶ Gratias agit *ſenatui quòd ab exilio reuocatus ſit. Acta in ſenatu & de ſcripto Non. Septemb. anno vrbis* 696. *Inuehitur in eos quorum inuidia exul factus: Amicorum beneficia extollit: Pollicetur ſtudium erga Rempublicam.*

c GRATIAS agit quòd reuocatus ab exilio.
d v.c. immortalibus
e v.c. attribuendum
f v.c. Quæ tanta enim exſiſt.
g v.c. pariter,
h v.c. immortaleis,
i ſcri. quod vobis debemus,
P. B.
k v.c. immortalium.
l L. recuperarimus. & ita v.c.
m v.c. immortalitatem
n L. me vniuerſi reuocauiſtis,
o L. Niuio & ita Dio.
p L. decernendi poteſtas nō eſt p.

A

SIc [c], PATRES conſcripti, pro veſtris immortalibus [d] in me, fratrémque meum, liberóſque noſtros meritis parum vobis cumulatè gratias egero, quæſo, obteſtórque, ne meæ naturæ potius, quàm magnitudini veſtrorum beneficiorum, id [e] tribuendum putetis. Quæ [f] enim tanta poteſt exſiſtere vbertas ingenij, quæ tanta dicendi copia, quod tam diuinum, atque incredibile genus orationis, quo quiſquam poſſit veſtra in nos vniuerſa promerita, non dicam complecti orando, ſed percenſere numerando? qui mihi fratrem optatiſſimum, me fratri amantiſſimo, liberis noſtris parenteis [g], nobis liberos: qui dignitatem, qui ordinem, qui fortunas, qui ampliſſimam rempub. qui patriam, qua nihil poteſt eſſe iucundius, qui denique noſmetipſos nobis reddidiſtis.

B

2 Quòd ſi parenteis cariſſimos habere debemus, quod ab iis nobis vita, patrimonium, libertas, ciuitas tradita eſt: ſi deos immortaleis [h], quorum beneficio & hæc tenuimus, & ceteris rebus aucti ſumus: ſi populum Ro. cuius honoribus in ampliſſimo conſilio, & in altiſſimo gradu dignitatis, atque in hac omnium terrarum arce collocati ſumus: ſi hunc ipſum ordinem, à quo ſæpe magnificentiſſimis decretis ſumus honeſtati: immenſum quiddam & infinitum eſt, quod [i] vobis debeamus, qui veſtro ſingulari ſtudio, atq; conſenſu parentum beneficia, deorum immortalium [k] munera, populi Rom. honores, veſtra de me multa iudicia, nobis omnia vno tēpore reddidiſtis: vt, cùm multa vobis, magna populo R. innumerabilia parentibus, omnia diis immortalibus debeamus, quòd hæc antea ſingula per illos habuerimus: nunc vniuerſa per vos recuperauerimus.

C

3 Itaque, P. C. quod ne optandum quidem eſt homini, immortalitatem [m] quandam per vos adepti videmur. quod enim tempus erit vmquam, quo veſtrorum in nos beneficiorū memoria, ac fama moriatur, qui illo ipſo tempore, cùm vi, ferro, metu, minis obſeſſi teneremini, non multo poſt diſceſſum meum vniuerſi, [n] me reuocauiſtis, referente *L. Mummio* [o], fortiſſimo, atque optimo viro? quem habuit ille peſtifer annus & maximè fidelem, & minimè timidum, ſi dimicare placuiſſet, defenſorem ſalutis meæ. poſteaquàm vobis poteſtas [p] decernendi non eſt permiſſa per eum tribunum pleb. qui, cùm per ſe rempub. lacerare non poſſet, ſub alieno ſcelere deleuit [a]: numquam de me ſiluiſtis, nūquam [b] meam ſalutem non ab his conſulibus, qui vendiderant, flagitauiſtis.

D

4 Itaque veſtro ſtudio, atque auctoritate perfectum eſt, vt [c] ille ipſe annus, quem ego mihi, quàm patriæ, malueram eſſe fatalem, octo [d] *tribunos* haberet, qui [e] promulgarent de ſalute mea, & ad vos ſæpenumero referrent. nam conſules modeſti, legúmque metuentes, impediebantur lege, non ea, quæ de me, ſed ea, quæ de ipſis lata erat, cùm meus inimicus promulgauit, vt, ſi reuixiſſent ij, qui hæc penè deleuerunt, tum ego redirem: quo facto vtrumque confeſſus eſt, & ſe illorum vitam deſiderare, & magno in periculo rempublicam futuram, ſi aut hoſtes, atque interfectores reipublicæ reuixiſſent, aut ego non reuertiſſem. Itaque [f] illo ipſo anno, cùm ego ceſſiſſem: princeps autem ciuitatis, non legum præſidio, ſed parietum, vitam ſuam tueretur: reſpublica ſine [g] conſulibus eſſet, neque ſolùm parentibus perpetuis, verum etiam tutoribus annuis eſſet orbata: ſententias dicere prohiberemini: caput meæ proſcriptionis recitaretur: numquam dubitaſtis meam ſalutem cum communi ſalute coniungere.

E

5 Poſteà verò quàm ſingulari, & præſtantiſſima virtute *P. Lentuli* conſulis, ex ſuperioris anni caligine, & tenebris lucem in republ. Kalendis Ianuar. reſpicere [h] cœpiſtis: cum Qu. Metelli, nobiliſſimi hominis, atque optimi viri, ſumma dignitas, cum prætorum, tribb. [i] pleb. penè omnium virtus, & fides, reipublicæ ſubueniſſet: cùm virtute, gloria, rebus geſtis *Cn. Pompeius*, omnium gentium, omnium ſæculorum [k], omnis memoriæ facilè princeps, tutò ſe in ſenatum venire arbitraretur: tantus veſter conſenſus de ſalute mea fuit, vt [l], licet corpus abeſſet meum, dignitas iam in patriam reuertiſſet.

F

6 Quo quidem menſe, quid inter me, & meos inimicos intereſſet, exiſtimare potuiſtis. ego meam ſalutem deſerui, ne propter me ciuium vulneribus reſpubl. cruentaretur: illi meum reditum non populi Romani ſuffragiis, ſed flumine ſanguinis intercludendum putauerunt. Itaque poſtea nihil vos ciuibus, nihil ſociis, nihil regibus reſpondiſtis: nihil iudices ſententiis, nihil populus ſuffragiis, nihil hic ordo auctoritate declarauit: mutum forum, elinguem curiam, tacitam & fractam ciuitatem videbatis.

a al. deſtituit.
b al. Numquā non meam ſalutem.
c al. vt ipſe ille annus,
d L. octo tribunos
e L. qui & promulgarent de ſalute m. & ita v.c. al. qui & de ſalute mea promulg.
f v.c. Itaque illo ipſo tamē anno, cùm ego, &c.
P. CCV.
g al. ſine reſpublica, ſine cōſulibus eſſet.
h L. diſplicere cœp. al. deſpicere.
i L. tribunorū pl.
k v.c. ſæclorū.
l L. vt corpus abeſſe meum, dignitas iam in patr. & ita v.c.

Digitized by Google

6 Quo quidem tempore, cùm is exceſſiſſet, qui cædi & flammæ vobis auctoribus reſtiterat: cum ferro & facibus homines tota vrbe volitantes, magiſtratuum tecta oppugnata [a], deorum templa inflammata, ſummi viri, & clariſſimi conſulis faſceis fractos, fortiſſimi, atque optimi viri, tribuni pl. ſanctiſſimum corpus non [b] ſolùm tactum, ac violatũ manu, ſed vulneratum ferro, confectúmque vidiſtis. Qua ſtrage nonnulli permoti magiſtratus, partim metu mortis, partim deſperatione reipubl. paullum à mea cauſa receſſerunt. reliqui fuerunt, quos neque terror, neque [c] vis, nec ſpes, nec metus, nec promiſſa, nec minæ, nec tela, nec faces à veſtra auctoritate, à populi Romani dignitate, à mea ſalute depellerent.

7 Princeps P. Lentulus, parens, ac deus noſtræ vitæ, fortunæ, memoriæ, nominis, hoc ſpecimen [d] virtutis, hoc indicium animi, hoc lumen conſulatus ſui fore putauit, ſi me mihi, ſi meis, ſi vobis, ſi reipub. reddidiſſet. qui vt eſt deſignatus, numquam dubitauit ſententiã de ſalute mea, ſe, & rep. dignam, dicere. Cùm à Tribuno pl. vetaretur, cùm præclarum caput recitaretur, ne quis ad vos referret, ne quis decerneret, ne diſputaret, ne loqueretur, ne pedibus iret, ne ſcribendo adeſſet: totam illã cauſam [e], vt ante dixi proſcriptionem, non legem putauit, qua ciuis optime de rep. meritus, nominatim, ſine iudicio, vnà cum ſenatu, reip. eſſet ereptus. Vt verò iniit magiſtratum, non dicam, quid [f] egerit prius, ſed quid omnino egit aliud, niſi, vt, me conſeruato, veſtrã in poſterum dignitatém, auctoritatémque ſanciret?

8 ¶ Dij [g] immortales? quantum mihi beneficium dediſſe videmini, quòd hoc anno P. Lentulus conſul fuit? quanto maius dediſſet, ſi ſuperiore anno fuiſſet? nec enim eguiſſem medicina conſulari, niſi conſulari vulnere concidiſſem. Audieram ex ſapientiſſimo homine atque optimo ciue [h], & viro, Qu. Catulo, *non ſæpe vnum conſulem improbum, duos verò numquam, excepto illo Cinnano tempore, fuiſſe*. quare meam cauſam ſemper fore firmiſſimam dicere ſolebat, dum vel vnus in republica eſſet [i] conſul. Quod verè dixerat, ſi illud de duobus conſulibus, quod antè in repub. non fuerat perenne, ac proprium manere potuiſſet. Quod ſi Qu. Metellus illo tempore conſul fuiſſet, vnicus [k]: dubitatis, quo animo fuerit in me conſeruando futurus, cùm in reſtituendo auctorem fuiſſe, adſcriptorémque videatis?

9 Sed fuerunt duo [l] conſules, quorum mentes anguſtæ, humiles, prauæ [m], oppletæ tenebris, ac ſordibus, nomen ipſum conſulatus, ſplendorem illius honoris, magnitudinẽ tanti imperij nec intueri, nec ſuſtinere, nec capere potuerunt: non conſules, ſed mercatores prouinciarum, ac venditores veſtræ dignitatis. quorum alter à me Catilinam, amatorem ſuum, multis audientibus: alter Cethegum, conſobrinum ſuum [n], repoſcebat: qui me duo ſceleratiſſimi poſt hominum memoriam non conſules, ſed latrones, non modò deſeruerunt, in cauſa præſertim publica, & conſulari, ſed prodiderunt, oppugnarunt, omni auxilio non ſolùm ſuo, ſed etiam veſtro, cæterorúmque ordinum, ſpoliatum eſſe voluerunt: quorum alter tamen neque me, neque quempiam fefellit.

a V.c. impugnata; P. R.
b L. non tactum, ac violatum
c al. nec vis,
d δεῖγμα.
e al. clauſulã, al. rogationẽ, præſcriptionem, vt antè dixi, non legem. al. legẽ, proſcriptionem, vt antè dixi, non legem. al. totum illud caput, vt antè dixi, proſcriptionem, non legem.
f quid egit prius, ſed &c. & ita V.c.
g INVEHITVR in eos quorum inſidiis pulſus fuit.
h L. ciui & viro, & ita V.c.
i L. conſul eſſet, & ita V.c. P. CCVI.
k L. inimicus dub. & ita V.c.
l L. duo, quorum m. [illegible]
m [illegible]
n nec tam repoſcit L.

10 Quis enim vllam vllius boni ſpem haberet *in eo*, cuius primum tempus ætatis palàm fuiſſet ad [a] omneis libidines diuulgatũ? qui ne à ſanctiſſima quidem parte corporis potuiſſet hominum impuram intemperantiã propulſare? qui cùm ſuam rem non minus ſtrenuè, quàm poſtea publicam confeciſſet, egeſtatem [b] & luxuriam domeſtico lenocinio ſuſtentauit? qui niſi in aram tribunatus confugiſſet: neque vim prætoris, nec [c] multitudinem creditorum, nec [d] bonorum proſcriptionem effugere potuiſſet. qui [e] in magiſtratu niſi rogationem de piratico bello tuliſſet: profectò [f] & egeſtate, & improbitate coactus piraticam ipſe feciſſet: ac minore quidem cum reipub. detrimento, quàm quod intra mœnia nefarius hoſtis, prædoque verſatus eſt: quo inſpectante, ac ſedente, legem tribunus plebis tulit, ne auſpiciis obtemperaretur: ne obnuntiare concilio, aut comitiis: ne legi intercedere liceret: vt lex Ælia [g] & [h] Fuſia ne valerent [i]: quæ noſtri maiores certiſſima ſubſidia reipubl. contra tribunitios furores eſſe voluerunt.

11 Idémque poſtea, cùm innumerabilis multitudo bonorum de Capitolio ſupplex ad eum ſordidata veniſſet, cúmque adoleſcentes nobiliſſimi, cunctique equites Rom. ſe ad lenonis impuriſſimi [k] pedes abieciſſent: quo vultu cincinnatus ganeo non ſolùm ciuium lacrymas, verùm etiam patriæ preces repudiauit? Neque [l] contentus fuit, ſed etiam in concionem adſcendit: eáque dixit, quæ, ſi eius vir Catilina reuixiſſet, dicere non eſſet auſus: ſe nonarum Decembr. quæ, me conſule fuiſſent, cliuique Capitolini pœnas ab equitibus Rom. eſſe repetiturum: neque ſolùm id dixit, ſed quos ei commodum fuit, compellauit: L. vero Lamiam equitem Ro. præſtanti dignitate hominem, & ſaluti meæ, pro [m] familiaritate reipubl. pro fortunis ſuis, amiciſſimum, conſul imperioſus exire [n] vrbe iuſſit: & cùm vos veſtem mutandam cenſuiſſetis, cunctique mutaſſetis, atque idem omnes boni iam antè feciſſent: ille vnguentis oblitus, cum toga prætexta, quam omnes prætores, ædileſque tum abiecerant, irriſit ſqualorẽ veſtrum, & luctum grauiſſimæ ciuitatis: fecitque quod nemo vnquam tyrannus, vt quo minus occulte veſtrum malum gemeretis, nihil diceret: ne apertè incommoda patriæ lugeretis, ediceret.

12 Cùm verò in Circo Flaminio, non à tribuno plebis conſul in concionem, ſed à latrone archipirata, productus eſſet: primùm proceſſit, qua auctoritate vir? vini, ſomni, ſtupri plenus, madenti coma, compoſito capillo, grauibus oculis, fluentibus buccis, preſſa voce, & temulenta: quòd in ciueis indemnatos [o] eſſet animaduerſum, id ſibi dixit grauis auctor vehementiſſimè diſplicere. Vbi nobis hæc auctoritas tamdiu tanta latuit? cur in luſtris, & helluationibus huius calamiſtrati [p] ſaltatoris tam eximia virtus tamdiu ceſſauit? Nã ille alter Cæſonius Caluentius, ab adoleſcentia verſatus eſt in foro, cum eum, præter ſimulatam, verſutámque triſtitiam, nulla res commendaret, non [q] conſulis ſtudium, non diſcendi initia rei militaris, non cognoſcen-

a V.c. ad omnis.
b L. egeſtatem & luxuriem dom.
c al. neque.
d al. neque.
e L. quo in magiſtr.
f L. profectò egeſtate, & impr.
g dixi orat. de prouinciis Cõſularib. inf.
h L. & Fuſia ne val.
i al. valerent.
k al. impudiciſſimi.
l L. Neque eo contentus fuit, & ita V.c.
m hæc verba pro familiaritate Reipublicæ, ſuſpecta ſunt Lambino.
n al. exire ex vrbe.
o V.c. indemnatos, &c.
p Calamiſtratus ſaltator, calamiſtris inuſtus aut ornatus hinc calamiſtrata coma [illegible]
q L. non conſilium, non diſcendi facultatem, non ſcientia rei militaris, non cognoſcendorũ hominum ſtudium, non liberalitas. || Vrſin. Non conſilium, non ſcientia rei militaris, non ſtudium cognoſcendorum hominum.

dorum

dorum hominum, non liberalitas. quem pręteriens cùm incultum, horridum, mæſtúmque vidiſſes, etiam ſi agreſtem, & inhumanum exiſtimares, tamen libidinoſum, & [a] perditum non dubitares.

13 Cùm [b] hoc homine, an cum ſtipite Æthiope[c] ſi in foro cōſtitiſſes, nihil crederes intereſſe. ſine ſenſu, ſine ſapore, elinguem, tardum, inhumanum, neglectum [d], Cappadocē modò abreptum de grege venalium diceres. Idem domi quàm libidinoſus? quàm impurus? quàm intemperans, non ianua receptis, ſed pſeudothyro intromiſſis voluptatibus? cū verò etiam litteras [e] ſtudere incipit, & [f] helluo immanis cum Græculis philoſophari, tū eſt Epicureus, non penitus illi diſciplinæ, quæcumque eſt, deditus: ſed captus vno verbo voluptatis. Habet autem magiſtros non ex iſtis ineptiis, qui dies totos de officio, ac de virtute diſſerunt: qui ad laborem, ad induſtriam, ad pericula pro patria ſubeunda adhortantur [g]: ſed eos, qui diſputent, horā nullam vacuam voluptate eſſe debere: in omni parte corporis ſemper oportere aliquod gaudium, delectationémque verſari.

14 His vtitur quaſi præfectis libidinum ſuarum: hi voluptates omneis veſtigant, atq; odorantur: hi ſunt conditores, inſtructoreſque conuiuij: iidem expendunt, atque æſtimant voluptates, ſententiámque dicunt, & iudicant, quantum cuique libidini tribuendū eſſe videatur. horum ille artibus eruditus, ita contemſit hanc [h] prudentiſſimam ciuitatem, vt [i] omneis ſuas libidines, omnia flagitia latere poſſe arbitraretur, ſi modò vultum importunum in forum detuliſſet. Is [k] non me (quamquam equidem non cognoram eum, propter Piſonum affinitatem, quàm longè hunc ab hoc genere cognatio materna Tranſalpini ſanguinis abſtuliſſet) ſed vos, populúmque Ro. non conſilio, neque eloquentia, quod in multis ſæpe accidit, ſed rugis, ſupercilioque decepit.

15 L. Piſo, túne auſus es iſto oculo, non dicam iſto animo: iſta fronte, non vita: tanto ſupercilio, non enim poſſum dicere tantis [l] geſtis, cum A. Gabinio conſociare conſilia peſtis meæ? non te illius vnguentorum odor, nō vini anhelitus, non frons calamiſtri notata veſtigiis, in [m] eam cogitationem adducebat, vt, cum illius te ſimilis fuiſſes, frontis tibi integumento ad occultanda tanta flagitia diutius vti non liceret? cum hoc coire auſus es, vt conſularem dignitatem, vt reip. ſtatum, vt ſenatus auctoritatem, vt ciuis optimè meriti fortunas prouinciarum fœdere addiceres? te conſule, tuis edictis, & imperiis, ſenatui, populóque Rom. non eſt licitum, non modo ſententiis, neque auctoritate ſua, ſed ne luctu quidem, ac veſtitu reipublicæ ſubuenire.

16 Capuæne te putabas, in qua vrbe domicilium quondam ſuperbiæ fuit, conſulem eſſe, ſicut eras eo tempore: an Romæ, in qua ciuitate omnes ante vos conſules ſenatui paruerunt? tu es auſus in Circo Flaminio productus cum tuo illo pari dicere, te ſemper miſericordem fuiſſe? quo verbo ſenatum, atque omneis bonos tum, cùm [n] à patria peſtem expellerent, crudeleis demonſtrabas fuiſſe. Tu miſericors me affinem tuum, quem comitiis, prærogatiuæ primum cuſtodem præfeceras, quem kalendis Ianua. tertio locò ſententiam rogaras, conſtrictum inimicis reip. tradidiſti:

a L. & perditum eſſe non dubitares.
b L. Cum hoc homine, an cū Æthiope in foro conſtitiſſes, &c.
c Æthiopem appellat, quòd niger eius cutis color erat.
d L. vecordē,
e al. litteris ſtudere inci.
f L. & bellua immanis c.
g L. cohortantur: ſed eos, qui diſputāt, hor.
P. B.
h al. hanc prudentiſſimam ciuit.
i v. c. vt omneis ſ.
k L. Is non me (quamque equidē cognoram propter Piſ.
l L. tātis reb. geſtis.
m L. in eam cogitationem add. & ita v. c.
P. CCVIII.
n L. cùm à patria peſtē depulliſſent. al. depellerent.

(A) tu meum generum, propinquum tuum: tu affinem tuam, meam [a] filiam, ſuperbiſſimis, & crudeliſſimis verbis à genibus tuis repuliſti: idémque tu clementia, ac miſericordia ſingulari, cùm ego vnà cum repub. non tribunitio, ſed conſulari ictu concidiſſem: tanto ſcelere, tantáque intemperantia fuiſti, vt ne vnā quidem horam intereſſe paterere inter meā peſtem, & tuam prædam, ſaltem dum conticeſceret illa lamentatio, & gemitus vrbis.

(B) 17 Nondum palàm factum erat concidiſſe [b] rempubl. cum tibi arbitria [c] funeris ſoluebantur, vno eodémque tēpore domus mea [d] diripiebatur, ardebat: bona ad vicinum conſulem de Palatio, de Tuſculano ad item vicinum alterum conſulem deferebantur: cum, iiſdem [e] operis ſuffragium ferentibus, eodem gladiatore latore, vacuo non modo à bonis, ſed etiam à liberis, atque inani foro, ignaro populo Rom. quid ageretur, ſenatu vero oppreſſo, (C) & afflicto, duobus impiis, nefariiſque conſulibus, ærarium, prouinciæ, legiones, imperia donabantur. ¶ Horum [f] *conſulum* ruinas vos conſules veſtra virtute fulſiſtis, ſumma *tribunorum* plebis, prætorúmque fide, & diligentia ſubleuaſtis. [g]

18 ¶ Quid ego de præſtantiſſimo viro, T. Annio, dicam? aut quis de tali ciue ſatis dignè vmquam loquetur? qui cùm videret, ſceleratum ciuem, aut domeſticum potius hoſtem, (D) ſi legibus vti liceret, iudicio eſſe frangendū: ſin ipſa iudicia vis impediret, ac tolleret, audaciam virtute, furorem fortitudine, temeritatem conſilio, manum manu, vim vi eſſe ſuperandam: primò de vi poſtulauit, poſteaquā ab eodē iudicia ſublata eſſe vidit: ne ille omnia vi poſſet efficere, curauit: qui docuit, neque tecta, neque templa, neque forum, neque curiam, ſine ſumma virtute, ac maximis opibus, & copiis ab inteſtino latrocinio poſſe de(E)fendi: qui primus, poſt meum diſceſſum, metum a [h] bonis, timorem huic ordini, ſeruitutem depulit ciuitati.

19 Quam rationem pari virtute, animo, fide, P. Sextius ſecutus, pro mea ſalute, pro veſtra auctoritate, pro ſtatu ciuitatis nullas ſibi inimicitias, nullā vim, nullos impetus, nullū vitæ diſcrimen vitandum vmquam putauit: qui cauſam ſenatus exagitatam concionibus improborū, ſic ſua diligentia multitudini cō(F)mendauit, vt nihil tā populare, quàm veſtrū nomen: nihil tā omnibus carum aliquando, quàm veſtra auctoritas videretur: qui me cū omnibus rebus, quibus tribunus pl. potuit, defendit, tum reliquis officiis, iuxtà, ac ſi meus frater eſſet, ſuſtentauit: cuius ego clientibus, libertis, familia, copiis, litteris ita ſum ſuſtentatus, vt meæ calamitatis non adiutor ſolùm, verum etiam ſocius videretur.

20 Iam ceterorum officia, ſtudiáque [i] vi(G)diſtis: quam cupidus mei C. [k] Seſtilius, quàm ſtudioſus veſtri, quā non varius fuerit in cauſa. Quid Moſopius? cui ego ipſi, parenti, fratríque eius, ſentio quantū debeā: qui cùm a me voluntas eorū in priuato iudicio eſſet offenſa, publici mei beneficij memoria priuatā offenſionē obliterauerunt. Iā T. Fadius, qui mihi quæſtor fuit, M. [n] Curtius, cuius ego patri quæſtor fui, ſtudio, amore, animo, huic neceſſitudini non defuerūt. Multa de me C. [o] Mel(H)ſinus, & amicitiæ, & reip. cauſa dixit: legem ſeparatim initiò de ſalute mea promulgauit.

21 Q. Fabricius, ſi, quæ de me agere cona-

a L. filiam meam, ſup.
b L. occidiſſe remp.
c al. arbitraria. & ita legēdum in oratione Piſoniana ſcribit Turneb. 28. aduerſ. 3. Arbitraria autem interpretantur, funeris impēſas ij quòd in arbitriū hæredis pleruq; conferrentur l. 12 ff. de relig. & ſumpt. fun. cauſ. data. l. 6. l. 40 § 3. ff. de cond. & demonſtr. Horat. 2. ſatyr. 5. & 3. ſic arbitria victoriæ pro præmiis vſurpauit Curt.
d v. c. non habet prouocabulum, mea.
e v. c. iiſdem operis
f AMICORVM beneficia extollit Conſulum, trib. plebis, Prætorum, Lentuli, Metelli, Seruilij.
g L. ſubleuaſti. Q.
h L à bonis, timorem ab hoc ordine,
P. B.
ſeruitutē depulit à ciuitate.
i v. c. ſtudia vidiſtis:
k L. C. Seſtilius,
l al. Quid M. Ciſpius? L. Quid M. Olbius?
m ſort. obliterarunt.
n L. M'. Curius,
o al. C. Meſcinius, qui pater fortaſſe fuit L. Meſcinij Rufi, eius qui Quæſtor in Cilicia Ciceronis Proconſulis, & ſub Auguſto triumuir monetæ cudendæ.

Digitized by Google

tus eſt, ea contra vim & ferrum perficere potuiſſet: menſe Ianuario noſtrum ſtatum recuperaſſemus. quem ad ſalutem meã voluntas impulit, vis retardauit, auctoritas veſtra reuocauit. Iam verò *prætores* quo animo in me fuerint, vos exiſtimare potuiſtis, cùm L. Cæcilius priuatim me ſuis omnibus copiis ſtuduerit ſuſtentare: publicè [a] promulgarit de ſalute mea cum collegis pænè omnibus: direptoribus autem meorum bonorum in ius adeundi poteſtatem non fecerit. M. autem Calidius, ſtatim deſignatus, ſententia ſua, quàm eſſet cara ſibi mea ſalus, declarauit.

a al. publicè de ſalute mea cum collegis pænè omn. b. promulgarit: direpti al. publicè promulgaris de mea ſalute cum collegis pænè omnibus & c. v. c.

22 Omnia officia C. Septimij, Q. Valerij, P. Craſſi, Sex. Quinctilij, C. Cornuti, ſumma & in me, & in rempub. conſtiterunt. quæ cum libenter commemoro, tum non inuitus nonnullorum in me nefariè commiſſa prætereo. non eſt mei temporis iniurias meminiſſe: quas ego etiam ſi vlciſci poſſem, tamen obliuiſci mallem. aliò transferenda mea tota vita eſt, vt bene de me meritis referam gratiam [b]: cum apertis hoſtibus bellum geram: timidis amicis ignoſcam: proditoribus [c] meis non indicem dolorem profectionis meæ: defenſores reditus dignitate conſoler.

b al. gratiam, amicitias diguè perſpectas tuear, cũ apertis, & c.

c al. proditores non iudicem, dolorem profectionis meæ reditus dignitate conſoler.

23 Quod ſi mihi nullum aliud eſſet officium in omni vita reliquum, niſi vt erga duces ipſos, & principes, atque auctores ſalutis meæ, ſatis gratus iudicarer: tamen exiguum reliquæ vitæ tempus nõ modo ad referendã, verum etiam ad commemorandam gratiam mihi relictum putarem. Quando enim ego huic [d] homini, ac liberis eius, quando omnes mei gratiam referent? quæ memoria, quæ vis ingenij, quæ magnitudo obſeruantiæ, tot, tantiſque beneficiis reſpondere poterit? qui mihi primus afflicto, & iacenti conſularem fidem, dexteramque [e] porrexit: qui me à morte ad vitam, à deſperatione ad ſpem, ab exitio ad ſalutem reuocauit. qui tanto amore in me, ſtudio in rempub. fuit, vt excogitaret, quemadmodum calamitatem meam non modò leuaret, ſed etiam honeſtaret. quid enim magnificentius, quid præclarius mihi accidere potuit, quàm quòd, illo [f] petente, vos decreuiſtis, *vt cuncti ex omni Italia, qui rempub. ſaluam vellent*, ad me vnum, hominem fractum, & propè diſſipatum, reſtituendum, & defendendum *venirent*? vt [g], qua voce à te, Romule, poſt Romam conditam conſul vſus eſſet pro vniuerſa rep. apud eos ſolùm, qui eius vocem exaudire poſſent: eadem voce ſenatus omnibus agris, vicis, atque oppidis, ciueis totamque Italiam ad vnius ſalutem defendendam excitaret.

d Lentulo.

e L. dexteramque porr. P. B.

f v. c. illo ſuffragium ferente, & c. nõ placet.

g L. vt, qua voce ter omnino poſt Rom. cond. || & ita Briſſonius. al. qua voce ſemel omnino poſt Romam cõditam, &c. De hac autẽ formula vide Aſconium in Cornelianam, pro Rabirio & Tuſculanam, Appianum 1. ciuil. Plutarchum in Gracchis.

24 Quid ego glorioſius meis poſteris potui relinquere, quàm hoc ſenatum iudicaſſe, qui ciuis me non defendiſſet, eum remp. ſaluam noluiſſe? Itaque tantum veſtra auctoritas, tantum eximia conſulis dignitas valuit, vt omne [h] is flagitium ſe committere putaret, ſi quis non veniret. Idémque conſul, cum illa incredibilis multitudo Romam, & pænè Italia ipſa veniſſet, vos frequentiſſimos in Capitolium conuocauit. quo tempore quantam vim naturæ [i] bonitas haberet, aut vera nobilitas, intelligere potuiſtis. nam Q. *Metellus*, & inimicus, & frater inimici, perſpecta veſtra voluntate, omnia priuata odia depoſuit: quem *P. Seruilius*, vir cùm clariſſimus, tum verò optimus, mihíque amiciſſimus, & auctoritatis, & orationis ſuæ diuina quadã grauitate, ad ſui generis, communiſque ſanguinis facta, virtutéſque reuocauit, vt haberet [a] in conſilio & [b] fratrem ab inferis, ſocium rerũ mearum, & omneis [c] Metellos, præſtantiſſimos ciueis [d], *penè ex Acheronte excitatos*: in quibus Numidicum illum, cuius quondam de patria diſceſſus, honeſtus ipſi, omnibus [e] luctuoſus tandem viſus eſt.

h al. omneis flagitiis ſe cõmiſſiſſe putaret. & ita Ant. Auguſt.

i L. vera bonitas hab.

a al. adhiberet in conſilio & fratrem ſocium, &c.

b L. & fratrẽ ſocium rerũ mear. &c.

c v. c. omnis

d v. c. ciuis,

e L. bonis omnibus luct.

25 Itaque fuit [f] is non modò ſalutis defenſor, qui ante hoc vnum beneficium fuerat inimicus, verùm etiam adſcriptor dignitatis meæ. Quo quidem die cùm [g] CCCCX. ſenatores eſſetis, magiſtratúſque omnes adeſſent: diſſenſit vnus, is, qui ſua lege coniuratos etiã ab inferis excitandos putarat. Atq; illo die, quo [h] remp. meis conſiliis conſeruatã grauiſſimis verbis, & plurimis iudicaſſetis, idem cõſul curauit, vt eadem à principibus ciuitatis in concione, poſtero die, dicerentur: cùm quidem ipſe egit ornatiſſimè cauſam meã, perfecitque, adſtante, atque audiente Italia tota, vt nemo cuiuſquã conducti, aut perditi vocẽ acerbam, atque inimicam bonis, poſſet audire.

f al. extitiſſet vel dumtax.

g v. c. cum CCX.

h al. quo die Rempub.

26 Ad hæc non modò adiumenta ſalutis, ſed etiam ornamenta dignitatis meæ, reliqua vos iiſdem addidiſtis: decreuiſtis, ne quis vlla ratione rem impediret: qui id impediſſet, grauiter [i], moleſtéque laturos: illum contra rẽp. ſalutémque bonorum, concordiámque ciuiũ facturum: & vt ad vos ea ſtatim referrentur: méque etiam, ſi diutiùs calumniarentur [k], redire iuſſiſtis. Quid [l]? vt agerentur gratiæ, qui è municipiis veniſſent? quid, vt ad illam diẽ, res cum [m] rediſſent, rogarentur, vt pari ſtudio cõuenirent? Quid denique illo die, quem P. Lentulus mihi, fratríque meo, liberiſque noſtris natalem conſtituit, non modò ad noſtrã, verùm etiam ad ſempiterni memoriam temporis? quo [n] die nos comitiis centuriatis, quæ maximè maiores [o] iuſta dici, haberíque voluerunt, arceſſiuit in patriam: vt eædem centuriæ, quæ me conſulem fecerant, conſulatum meum comprobarent.

i al. id vos grauiter, moleſtéque.

k v. c. kalumniarentur,

l L. Quid quòd vt iis agerentur. al. Quid vt ad Comitia pridie nonas ſextiles rogarentur, & c. ita ſagittibus Manutius verb. Quid v. iidem ad res cum rediſſent

m Res redire, dicuntur, quæ intermiſſæ ac proſa a repetuntur: vt apud Plautum Captiuis in principio ſimilis porro huic locus eſt in Scauriana. P. B.

n illo, inquit, die nos comitiis

o L. maiores comitia iuſta dici. hab.

27 Quo die quis ciuis fuit, qui fas eſſe putaret, quacumque aut ætate, aut valetudine eſſet, non ſe de ſalute mea ſententiam ferre? quando tantam frequentiam in campo, tantũ ſplendorem Italiæ totius, ordinúmque omnium: quando illa dignitate rogatores, diribitores, cuſtodeſque vidiſtis? Itaque P. Lentuli beneficio excellenti, atque diuino, nõ ſolum reducti ſumus in patriam, ſicut nonnulli clariſſimi [p] viri, ſed equis inſignibus, & curru aurato reportati.

p al. clariſſimi ciues, ſed eq.

28 Poſſum ego ſatis in *Cn. Pompeium* vmquam gratus videri, qui non ſolùm apud vos, qui omnes idem ſentiebatis, ſed etiam apud vniuerſum populum Romanum ſalutem reipublicæ & conſeruatam per me, & coniunctã eſſe cum mea dixerit? qui cauſam meam prudentibus commendarit, imperitos edocuerit, eodemque tempore improbos auctoritate ſua compreſſerit, bonos excitarit? qui populum Romanum pro me, tanquam pro fratre, aut pro parente, non ſolùm hortatus ſit, verùm etiam obſecrarit? qui ipſe cùm propter metũ dimicationis, & ſanguinis, domo [q] ſe teneret, etiã à ſuperioribus tribunis petierit, vt de ſalute mea & promulgarent, & referrent? qui in colonia nuper conſtituta, cum ipſe gereret magiſtratum, in qua nemo [r] erat emptus intercesſorum [ſ], vim & crudelitatem priuilegij, auctoritate honeſtiſſimorum hominum, & publi-

q al. domi ſe teneret.

r notat Sextum & Numerium Quinctiũ.

ſ ſorſ. interceſſor.

Digitized by Google

a al. conſignauit.
b L. ad meam ſalutem
c al. putauit?
d al. elaborauit?

& publicis litteris conſignarit [a], princepsque, Italiæ totius præſidium ad [b] noſtram ſalutem implorandum putarit [c]? qui, cùm ipſe mihi ſemper amiciſſimus fuiſſet, etiam vt ſuos neceſſarios mihi amicos redderet, elaborarit [d]?

e vos, aſſiſ. abeſt à libris manuſcr. & nonnullis vulg.

29 Quibus autem officijs T. Annij beneficia remunerabor? cuius omnis actio [e], ratio, cogitatio, totus denique tribunatus, nihil aliud fuit, niſi conſtans, perpetua, fortis, inuicta defenſio ſalutis meæ? Quid de P. Sextio loquar? qui ſuam erga me beniuolentiam, & fidem non ſolùm animi dolore, ſed etiam corporis vulneribus oſtendit? ¶ Vobis [f] verò, P. C. ſingulis & egi, & agam gratias vniuerſis egi initiò, quantum potui: ſatis ornatè agere nullo modo poſſum. Et quamquam ſunt in me præcipua merita multorum, quæ ſileri nullo modo poſſunt, tamen huius temporis, ac timoris mei non eſt, conari commemorare beneficia in me ſingulorum. nam difficile eſt non aliquem, nefas quemquam præterire. Ego vos vniuerſos, patres conſcripti, deorum [g] numero colere debeo. Sed, vt in ipſis diis immortalibus non ſemper eoſdem, atque aliàs alios ſolemus & venerari, & precari: ſic in hominibus de me diuinitus meritis omnis erit ætas mihi ad eorum erga me merita prædicanda, atque recolenda.

f REDIT ad gratiarum actionem. P. CCXL.

g Deos, vtque deos colere principes ſuos adulatores ita ſolent: dixi certè, pro Flacco.

h ſorſ. nominatim à me & magiſtr.

30 Hodierno autem die nominatim [h] à me magiſtratibus ſtatui gratias eſſe agendas, & de priuatis vni, qui pro ſalute mea municipia, coloniaſque adiſſet, populum Rom. ſupplex obſecraſſet, ſententiam dixiſſet eam, quam vos ſecuti, mihi dignitatem meam reddidiſtis. vos me florentem ſemper ornaſtis: laborantem, mutatione veſtis, & propè luctu veſtro, quoad licuit, defendiſtis. Noſtra memoria ſenatores ne in ſuis quidem periculis mutare veſtem ſolebant: in meo periculo ſenatus veſte mutata fuit, quoad licuit per eorum edicta, qui mea pericula non modò ſuo præſidio, ſed etiam veſtra deprecatione nudarunt.

31 Quibus ego rebus obiectis, cùm mihi priuato confligendum viderem cum eodem exercitu, quem conſul non armis, ſed veſtra auctoritate ſuperaram: multa mecum ipſe reputaui. Dixerat in concione conſul, ſe cliui Capitolini pœnas ab equitibus Romanis repetiturum. nominatim alij compellabantur, alij citabantur, alij relegabantur: aditus templorum erant non ſolùm præſidiis & manu, verùm etiam demolitione ſublati. Alter [i] conſul [k], vt me, & rempublicam non modò desererent, ſed etiam hoſtibus reipublicæ proderent, pactionibus eos ſuorum præmiorum obligarat. Erat alius [l] ad portas cum imperio in multos annos, magnoque exercitu: quem ego inimicum mihi fuiſſe non dico: tacuiſſe, cùm diceretur eſſe inimicus, ſcio.

i Clodius ſignificatur.
k L. conſules, vt me, & c. ita Ant. Auguſt. P. B.
l Cæſar.

32 Duæ partes eſſe in republica, cùm putarentur: altera me depoſcere propter inimicitias: altera timidè defendere, propter ſuſpicionem cædis putabatur. Qui autem me depoſcere videbantur, in hoc auxerunt dimicationis metum: quòd numquam inficiando ſuſpicionem hominum, curamque minuerunt. Quare cùm viderem ſenatum ducibus orbatum, me à magiſtratibus partim oppugnatum, partim proditum, partim derelictum: ſeruos ſimulatione collegiorum nominatim eſſe conſcriptos, copias [m] omneis Catilinæ penè iiſdem ducibus ad ſpem cædis, & incendiorum eſſe reuocatas: Equites Rom. proſcriptionis: municipia, vaſtitatis: omneis, cædis metu eſſe permotos: potui, potui, P. C. multis auctoribus fortiſſimis viris, me vi, armiſque defendere: nec mihi ille ipſe animus idem meus, vobis non incognitus, defuit. ſed videbam, ſi viciſſem præſentem aduerſarium, nimiùm multos mihi alios eſſe vincendos. ſi [b] victus eſſem: multis bonis & pro me, & mecum, etiam poſt me eſſe pereundum: tribunitiique ſanguinis vltores, eſſe præſenteis [c]: meæ mortis pœnas, iudicio, & poſteritati reſeruari.

m v. c. copias omnis

b L. ſin victus eſſem:
c v. c. præſentis

33 Nolui, cùm conſul communem ſalutem ſine ferro defendiſſem, meam priuatus armis defendere: bonoſque viros lugere malui meas fortunas, quàm ſuis deſperare. ac, ſi ſolus eſſem interfectus, mihi turpe: ſi [d] cum multis, reipublicæ funeſtum fore videbatur. Quòd ſi mihi æternam eſſe [e] propoſitum ærumnam arbitrarer: morte me ipſe potiùs, quàm ſempiterno dolore multaſſem. ſed cùm viderem, me non diutiùs, quàm ipſam rempublicam ex hac vrbe abfuturum [f], neque ego illa exterminata mihi remanendum putaui: & illa, ſimulatque reuocata eſt, me ſecum pariter reportauit. Mecum leges, mecum quæſtiones, mecum iura magiſtratuum, mecum ſenatus auctoritas, mecum libertas, mecum etiam frugum vbertas, mecum deorum, & hominum ſanctitates omnes, & religiones abfuerunt [g]. Quæ ſi ſemper abeſſent, magis veſtras fortunas lugerem, quàm deſiderarem meas. ſin aliquando reuocarentur: intelligebam, mihi cum illis vnà eſſe redeundum.

d al. ſin cum mult.
e L. eſſe ærumnam propoſitam arb.
f L. afuturū. al. afuerunt. P. CCXLI.
g L. afuerunt.

34 Cuius mei ſenſus certiſſimus teſtis eſt hic idem, qui cuſtos capitis fuit, Cn. Plancius, qui, omnibus prouincialibus ornamentis, commodiſque depoſitis, totam ſuam quæſturam in me ſuſtentando, & conſeruando collocauit. qui ſi mihi quæſtor imperatori fuiſſet: in filij loco fuiſſet. nunc certè erit in parentis, cùm fuerit quæſtor non imperij, ſed doloris mei.

h POLLICETVR ſuū ſtudium erga Rempublicam.

35 Quapropter [h], patres conſcripti, quoniam in rempub. ſum pariter cum repub. reſtitutus: non modò in ea defendenda nihil minuam de libertate mea priſtina, ſed etiam adaugebo. etenim, ſi eam tum defendebam, cùm [i] aliquid mihi illa debebat: quid nunc me facere oportet, cùm ego illi plurimùm debeo? nam quid eſt, quod animum meum frangere, aut debilitare poſſit, cuius ipſam calamitatem non modò nullius delicti, ſed etiam diuinorum in remp. beneficiorum teſtem eſſe videatis? nam [k] & importata eſt, quia defenderam ciuitatem: & mea voluntate ſuſcepta eſt, ne à me defenſa reſp. per eundem me extremum in diſcrimen vocaretur.

i L. cùm mihi aliquid illa debebat: & ita v. c.
k al. nam importata eſt.

36 Pro me non, vt pro P. Popillio, nobiliſſimo homine, adoleſcentes filij, non propinquorum multitudo populum Romanum eſt deprecata, non, vt pro Q. Metello, ſummo [l] & clariſſiſſimo viro, ſpectata [m] iam adoleſcentia filius [n], non L. & C. Metelli, conſulares, non eorum liberi, non Q. Metellus Nepos, qui tum conſulatum petebat, non Luculli, Seruilij, Scipiones, Metellorum filij, flentes, ac ſordidati, populo Romano ſupplicauerunt: ſed vnus frater, qui in me pietate, filius: conſilijs, parens: amore, (vt erat) frater inuentus eſt: ſqualore, & lacrymis, & quotidianis preci-

l v. c. ſummo ac clariſſ.
m q lib. vulg. ſpectata iam adoleſcentia ∫ fil.
n L. filius: L. & C. Met. conſulares eorū lib. Qu. Met. Nepos, qui tū conſ. pet. Luculli, Seruilij &c.

Digitized by Google

bus, deſiderium mei nominis renouari, & rerum geſtarum memoriam vſurpari coegit. qui cùm ſtatuiſſet, niſi [a] per vos me recuperaſſet, eandem ſubire fortunam, atque idem ſibi domicilium & vitæ, & [b] mortis depoſceret: numquam nec magnitudinem negotij, nec ſolitudinem ſuam, nec vim inimicorum, ac tela pertimuit.

a *al.* niſi me per vos.

b *al.* & mortis depoſcere:

37 Alter fuit propugnator mearum fortunarum, & defenſor aſſiduus, ſumma virtute, & [c] pietate, C. Piſo, gener: qui minas inimicorum meorum: qui inimicitias affinis mei, propinqui ſui, conſulis: qui Pontum, & Bithyniam quæſtor pro mea ſalute neglexit. Nihil vmquam ſenatus de P. Popillio decreuit, numquam in hoc ordine Qu. Metelli mentio facta eſt. Tribunitiis ſunt illi rogationibus, interfectis inimicis, denique nulla auctoritate ſena-

c L. ac pietate, *&* *ita* v. c.

A tus, reſtituti, cùm alter eorum ſenatui paruiſſet, alter vim, cædemque fugiſſet. Nam C. quidem Marius, qui hac hominum memoria tertius ante me conſularis, tempeſtate ciuili expulſus eſt, non modò à ſenatu non eſt reſtitutus: ſed reditu ſuo ſenatum cunctum pænè deleuit. nulla de illis magiſtratuum conſenſio, nulla ad remp. defendendam populi Ro. conuocatio, nullius Italiæ motus, nulla decreta municipiorum, & coloniarum exſtiterunt.

B 38 Quare, cum me veſtra auctoritas arceſſierit, populus Rom. reuocarit, reſp. implorarit, Italia cuncta pænè ſuis humeris reportarit: non committam, P. C. vt cum ea mihi ſint reſtituta, quæ in poteſtate mea non fuerunt, ea non habeam. quæ ipſe præſtare poſſim [d], præſertim cùm illa amiſſa recuperarim, virtutem, & fidem numquam amiſerim.

d v. c. poſſum

PRO DOMO [a] SVA, AD PONTIFICES.

a aut veluti area domus à P. Clodio euerſa recuperanda: aut ſanè pro domo ſua ita euerſa reſtituenda vt & fuit reſtituta publico ſumptu. *Dio.* 39. *Aſcon hic* 4. *ad Attic.* *&* *in Piſone.*

ORATIO VICESIMANONA.

SYNOPSIS.

Reſpondet *Clodio qui actionem eius de poteſtate rei frumentariæ Pompeio danda reprehenderat: Deinde ſua domus à Clodio euerſa, aream à Clodio tribun. plebis conſecratam, ab omni religione vacuam atque puram apud Pontifices docet.* Effectus *u fuit, vt Pontifices perſuaſerit, aream ſibi reſtitui.* Acta *eodem anno quo ſuperiores duæ pridie Kal. Octobr.*

P. CCXIII.

b EXORDIVM.

c duo v. c. non habent præp.

d duo v. c. non habent, vt.

CVM [b] multa diuinitus, pontifices, à [c] maioribus noſtris inuenta, atque inſtituta ſunt: tum nihil præclarius, quàm quòd vos [d] *eoſdem & religionibus deorum immortalium, & ſumma reipub. præeſſe voluerunt*: vt ampliſſimi, & clariſſimi ciues rempubl. bene gerendo, religiones [e] ſapienter interpretando, rempublicam conſeruarent. Quòd ſi vllo tempore magna cauſa in ſacerdotum populi Romani iudicio, ac poteſtate verſata eſt: hæc profectò tanta eſt, vt omnis reipublicæ dignitas, omnium ciuium ſalus, vita, libertas, aræ, foci, dij penates, bona, fortunæ, domicilia, veſtræ ſapientiæ, fidei, poteſtatique [f] commiſſa, creditaque eſſe videantur.

e L. religioſiſſimi, religiones ſapiẽter interpretando eãdem conſeruarent. & ita Pantagathus emendat.

f L. poteſtati comm. *&* *ita* v. c.

2 Vobis hodierno die conſtituendum eſt, vtrùm poſthac amenteis [g], ac perditos magiſtratus improborum, ac ſceleratorum ciuium præſidio nudare, an etiam deorum immortalium religione armare malitis. Nam ſi illa labes, ac flamma reipublicæ, ſuum illum peſtiferum, & funeſtum tribunatum, quem æquitate humana tueri non poteſt, diuina religione defenderit: alia cæremoniæ nobis erunt, alij antiſtites deorum immortalium, alij interpretes religionum requirendi. ſin autem veſtra auctoritate, ſapientiaque, pontifices, ea, quæ furore Improborum in [h] republica ab alijs oppreſſa, ab aliis deſerta, ab aliis pro-

g v. c. amentis,

h deeſt quibuſdam.

C dita, geſta ſunt, reſcinduntur [b]: erit cauſa, cur conſilium maiorum in ampliſſimis viris ad ſacerdotia deligendis [c], iure, ac meritò laudare poſſimus.

b *al.* reſcindentur.

c v. c. diligendis, *fort.* dilegendis,

3 Sed, quoniam ille demens, ſi ea, quæ ego per hos dies in ſenatu de republica ſenſi, vituperaſſet, aliquem ſe aditum ad aureis veſtras eſſe habiturum putauit. omittam ordinem dicendi meum: reſpondebo hominis furioſi non orationi, qua ille vti non poteſt, ſed D conuicio, cuius exercitationem cum intolerabili petulantia, tum etiam diuturna impunitate muniuit. ¶ Ac primùm [d] illud à te, homine veſano, ac furioſo, requiro, quæ te tanta pœna tuorum ſcelerum, flagitiorumque vexet, vt hos taleis viros, qui non ſolùm conſiliis ſuis, ſed etiam ſpecie ipſa, dignitatem reipublicæ ſuſtinent, quòd ego in ſententia dicenda ſalutem ciuium cum honore Cn. Pompeij coniunxerim, mihi eſſe iratos, & aliud de E [e] ſumma hoc tempore religione ſenſuros, ac me abſente ſenſerint, arbitrêre.

d CONTENTIONIS pars prima de conuitiis Clodij.

e L. de ſumma religione hoc tempore cenſ. *&* *ita* v. c.

4 *Fuiſti tu, inquit, apud pontifices ſuperior: ſed iam, quoniam te ad* [f] *populum contuliſti, ſis inferior, neceſſe eſt.* Itáne verò? quod in imperita multitudine eſt vitioſiſſimum, varietas, & incõſtantia, & crebra, tanquam tempeſtatum, ſic ſententiarum, commutatio, hoc tu ad hos transferas, quos ab inconſtantia grauitas, à libidinoſa ſententia certum & definitum ius religionum, vetuſtas exemplorum, auctoritas F litterarum, monumentorumq́; deterret? *Túne es, ille qui*

f L. ad Pompeium cont.

Digitized by Google

ille inquit, quo ſenatus carere non potuit? quem boni luxerunt? quem reſpubli. deſiderauit? quo reſtituto, ſenatus auctoritatem reſtitutam putabamus? quam primùm aduenicns prodidiſti? Nondum de mea ſententia dico. impudentiæ primùm reſpondebo tuæ.

5 Hunc igitur, funeſta reipubl. peſtis, hunc tu ciuem ferro, & armis, & exercitus terrore, & conſulum ſcelere, & audaciſſimorum hominum minis, ſeruorum delectu [a], obſeſſione templorum, occupatione fori, oppreſſione curiæ, domo, & patria, ne cum improbis boni ferro dimicarent, cedere [b] curaſti, quem à ſenatu, quem à bonis omnibus, quem à cuncta Italia deſideratum, accerſitum [c], reuocatum, conſeruandæ reipubl. cauſa, confiteris? *At enim in ſenatum venire, in capitolium intrare turbulento illo die non debuiſti.*

a L. dilectu, & ita v.c.

P. CCXIV.

b L. cedere coegiſti, quem à ſen.

c L. accerſitũ, & ita v.c.

6 Ego verò neque veni, & domi me tenui, quandiu turbulentum tempus fuit: cum ſeruos tuos ad [d] rapinam, ad bonorum cædẽ paratos, cum illa tua conſceleratorum, ac perditorum manu, armatos, in Capitolium tecũ veniſſe conſtabat, quod cùm mihi nuntiaretur, ſcio me domi manſiſſe, & tibi, & gladiatoribus tuis inſtaurandæ cædis poteſtatem nõ feciſſe. poſteà quàm mihi nuntiatum eſt, populum Ro. in Capitolium, propter metum, atque inopiam rei frumentariæ, conueniſſe: miniſtros autem ſcelerum tuorum perterritos, partim amiſſis gladiis, partim ereptis, diffugiſſe: veni non ſolùm ſine vllis copiis, ac manu, verùm etiam cum paucis amicis.

d L. à te iampridem ad bonorum cæd. & ita v.c.

7 An ego, cùm P. Lentulus conſul, optimè de me ac de republ. meritus, cùm Qu. Metellus, qui, cùm meus inimicus eſſet, frater tuus, & diſſenſioni noſtræ, & precibus tuis ſalutẽ, ac dignitatem meam prætuliſſet, me arceſſerent in ſenatum: cum tanta multitudo ciuium tam recenti officio ſuo me ad referendam gratiam nominatim vocarent: non venirem, cùm præſertim te iam illinc cum tua fugitiuorum manu diſceſſiſſe conſtaret? Hic tu me etiam cuſtodem, defenſoremque Capitolij, templorúmque omnium, hoſtem Capitolinũ appellare auſus es, quod, cùm in Capitolio ſenatum duo conſules haberent, eo venirem? vtrùmne eſt tempus aliquod, quo in ſenatum veniſſe turpe ſit? an res illa talis erat, de qua agebatur, vt rem ipſam repudiare, & eos, qui agebant, condemnare [e] deberem?

P. B

e v.c. condemnare me, mendoſe.

8 Primùm dico ſenatoris eſſe boni, ſemper in ſenatum venire: nec cum his ſentio qui ſtatuunt minus bonis temporibus in ſenatum ipſi non venire: non intelligentes, hãc ſuam nimiam perſeuerantiam, vehemẽter iis, quorum animum offendere voluerunt, gratã, & iucundam fuiſſe. At enim nonnulli propter timorem, quod ſe in ſenatu tutò non eſſe arbitrabantur, diſceſſerunt. Non reprehendo. nec quæro, fueritne aliquid pertimeſcendum. puto arbitrio [f] ſuo quemque timere oportere. cur ego non timuerim, quæris. Quia te illinc abiiſſe conſtabat. Cur, cùm viri boni nõnulli putarint [g] tuto ſe in ſenatu eſſe nõ poſſe, ego non idem ſenſerim? Cur, cùm ego me exiſtimaſſem tutò omnino in ciuitate eſſe non poſſe, illuc iterũ an aliis licet, & recte licet, in meo metu ſibi nihil timere: mihi vni neceſſe erit & meam, & aliorum vicem pertimeſcere?

f v.c. ſuo quẽque arbitratu timere oport. & ita L.

g v.c. putarent,

9 An, quia non condemnaui ſententia mea duos conſules, ſum reprehendendus? eos igitur ego potiſſimũ damnare [a] debui, quorum lege perfectum eſt, ne ego indemnatus [b], atq; optime de repub. meritus, damnatorum pœnam ſuſtinerem? quorum etiam delicta, propter eorum egregiam in me conſeruando voluntatem, non modo me, ſed omneis bonos ferre oporteret, eorum optimum conſilium ego potiſſimum, per eos in meam priſtinam dignitatem reſtitutus, conſilio [c] repudiarem meo? At quam ſententiam dixit? Primùm eã, quam populi ſermo in animis noſtris [d] iam ante defixerat: deinde eam, quæ erat ſuperioribus diebus agitata in ſenatu: deinde eã, quã ſenatus frequens, tum cùm mihi eſt aſſenſus, ſecutus eſt: vt neque allata ſit à me res inopinata, ac recens: nec, ſi quod in ſententia vitium eſt: magis ſit eius, qui dixerit, quam omnium, qui probarint.

a v.c. dãpnare deb. mendoſè.

b v.c. indempnatus, mendoſè.

c v.c. meo conſilio repudiarem & ita L.

d v.c. ſtatis.

10 At enim liberum ſenatus iudicium, propter metum, non fuit. Si timuiſſe eos facis, qui diſceſſerunt: concede, non timuiſſe eos, qui remanſerunt: ſin autem ſine iis, qui [e] tum abfuerunt, nihil decerni libere potuit: cum omnes adeſſent, cœptum eſt referri de inducendo S.C. Ab vniuerſo ſenatu reclamatũ eſt. Sed quæro, in ipſa ſententia, quoniam princeps ego ſum eius, atque auctor, quid reprehendatur. Vtrum cauſa capiendi [f] noui conſilij non fuit? an meæ partes in ea cauſa non præcipuæ fuerunt? an aliò potius confugiendum fuit? quæ [g] res, quæ cauſa maior [h] eſſe, quàm fames, potuit? quàm ſeditio? quàm conſilia tua, tuorumque: qui, facultate oblata, ad imperitorũ animos incitandos, renouaturum te tua illa funeſta latrocinia ob annonæ cauſam putarunt [i]?

P. CCXV.

e L. qui tum afuerunt.

f v.c. noui conſilij capiendi

g L. quæ vis, quæ c.

h L. maior, quàm fames, eſſe potuit. & ita v.c.

i L. putauerunt?

11 Frumentum prouinciæ frumentariæ partim non habebant, partim in alias terras, credo, propter varietatem venditorũ miſerant, partim quo gratius eſſet, tum, cum in ipſa fame ſubueniſſent, cuſtodiis ſuis clauſum continebant, vt ſubito nouum mitterent. Res erat non in opinione dubia, ſed in præſentia, atque ante [k] oculos propoſito periculo: neque in coniectura proſpiciebamus, ſed iam experti videbamus. nã cum ingraueſceret annona, vt iam plane inopia, ac fames, non caritas timeretur: concurſus eſt ad templũ Concordiæ factus, ſenatum illuc vocante Metello conſule. qui [l] ſi verus fuit ex dolore hominũ, & fame: certè conſules cauſam ſuſcipere, certe ſenatus aliquid conſilij capere potuit [m]: ſin [n] in cauſa fuit annona, ſeditionis quidem ſtimulator [o], & concitator tu fuiſti: nonne id agendum nobis omnibus fuit, vt materiem ſubtraheremus furori tuo?

k fort. antè oculos poſito per.c.

l L. qui ſi verus timor fuit ex dolo. hom.

m fort. debuit ſin.

n al. ſi cauſa fuit annona.

o v.c. ſtimulator.

12 Quid, ſi vtrumque fuit, & vt fames ſtimularet homines, & tu in hoc vlcere, tanquã vnguis, exiſteres? nonne fuit eo maior adhibeda medicina, quæ & illud naturæ, & [p] hoc delectũ [q] malum ſanare poſſet? Erat igitur & præſens caritas, & [r] futura fames: inde ſaxis facta lapidatio eſt. Si ex dolore plebeio [s], nullo incitante: magnũ malũ. ſi P. Clodij impulſu: vſitatũ hominis facinoroſi ſcelus. ſi vtrumque, vt & res eſſet ea, quæ ſua ſpõte multitudinis animos incitaret, & parati atque armati ſeditionis duces: videturne ipſa reſpu. & conſulis auxiliũ imploraſſe & ſenatus fidem? Atqui vtrũque fuiſſe perſpicuũ eſt, difficultatem annonæ, ſummamque inopiã rei frumentariæ [t], vt homines non iam diuturnam caritatem, ſed [t] vt famem plane timerent, nemo [u] negat.

P. B.

p L. & hoc delatum mal.

q al. delictũ.

r L. & futura fames. Non eſt ſatisfacta lapidatio eſt.

s v.c. plebeio & ita L.

t L. ſed iã nẽ planè t.

u al. fuiſſe nemo n.

Digitized by Google

tim rogatione tua detuliſti:& tanta fuiſti intemperantia, vt illius tui ſceleris rationem occultare non poſſes.

22 Litteras in concione recitaſti, quas tibi à C.Cæſare miſſas diceres. CÆSAR [a] P. CLODIO. cùm etiam es argumentatus, amoris eſſe hoc ſignum [b], cùm nominibus [c] tantùm vteretur, neque adſcriberet, proconſuli [d], aut tribuno pl. deinde [e] gratulari, quod idem in poſterum M. Catonem tribunatu tuo remouiſſes, & quòd idem in poſterum de extraordinariis poteſtatibus libertatem ademiſſes. Quas aut numquam tibi ille litteras miſit: aut, ſi miſit, in concione recitari noluit: aut, ſiue ille miſit, ſiue tu finxiſti: certè conſilium tuum de Catonis honore, illarum litterarum recitatione patefactum eſt. Sed omitto Catonem, cuius eximia virtus, dignitas, & in eo negotio, quod geſſit, fides, & continentia, tegere videntur improbitatē & legis, & actionis tuę.

23 Quis prouinciam homini poſt homines natos turpiſſimo, ſceleratiſſimo, contaminatiſſimo: quis illam opimam, fertilemque Syriam, quis [g] bellum pacatiſſimis gētibus, quis pecuniam ad emendos agros conſtitutam ereptam [h] vi ex Cæſaris rebus actis, quis imperium infinitum dedit? Cui quidem cùm Ciliciam dediſſes, mutaſti pactionem, & Ciliciam ad prætorem item extra ordinem tranſtuliſti: Gabinio, pretio amplificato, Syriam nominatim dediſti. Quid? homini tæterrimo, crudeliſſimo, fallaciſſimo, omnium ſcelerum, libidinumque maculis notatiſſimo, L. Piſoni, nonne nominatim populos liberos, multis ſenatuſconſultis, etiam recenti lege ſoceri [i] ipſius liberatos, vinctos, & cōſtrictos tradidiſti. nonne, cùm ab mercestui beneficij, precium que prouinciæ, meo ſanguine tibi eſſet perſolutum, tamen ærarium cum eo partitus es?

24 Itane verò? tu prouincias conſulareis, quas C. Gracchus, qui vnus maximè popularis fuit non modo non abſtulit ab [k] ſenatu, ſed etiam, vt neceſſe eſſet quotannis conſtitui, per [l] ſenatum decreta lege ſanxit: eas lege [m] Sempronia per ſenatum decretas, reſcidiſti? extra ordinem, ſine ſorte, nominatim dediſti, non conſulibus, ſed reipub. peſtibus? nos, quòd nominatim rei maximæ pœne iam deſperatæ, ſummum virum ſæpe ad extrema reipub. diſcrimina delectum [n], præfecimus, à te reprehendemur? Quid tandem? ſi, quæ [o] tum illis reipub. tenebris, cæciſque nubibus, & procellis, cùm ſenatum à gubernaculis deieciſſes, populum è naui exturbaſſes, ipſe archipirata cum grege prædonum impuriſſimo pleniſſimis velis nauigares: ſi, quæ tum promulgaſti, conſtituiſti, promiſiſti, vendidiſti, perficere [p] potuiſſes, qui locus in orbe terrarum vacuus extraordinariis faſcibus, atque imperio Clodiano fuiſſet?

25 Sed excitatus aliquando Cn. Pompeij (dicam ipſo audiente, quod ſenſi, & ſentio, quoquo [q] animo me auditurus eſt) excitatus, inquam, aliquando Cn. Pompeij nimiùm diu reconditus, & penitus abſtruſus animi dolor, ſubuēnit ſubitò reipubl. ciuitatemque fractam malis, mutam, debilitatam, abiectam metu, ad aliquam ſpem libertatis, & priſtinæ dignitatis erexit. Hic vir extra ordinem rei frumentariæ præficiendus non fuit? Scilicet tu heluoni ſpurciſſimo [r], prægustatori libidinum tuarum, homini egentiſſimo, & facinoroſiſſimo [f], Sext. Clodio, ſocio [a] tui ſanguinis, qui [illegible] ſororem tuam à te abalienauit, [illegible] mentum priuatum, & publicum. omnes [illegible] uincias frumentarias, omneis mancipes, omneis [c] horreorum claueis lege tua tradidiſti: qua ex re primum caritas nata eſt: deinde inopia: impendebat fames, incendia, cædes, direptio: imminebat tuus furor omnium fortunis & bonis.

26 Queritur etiam importuna peſtis, ex ore impuriſſimo Sex. Clodij rem frumētariam eſſe ereptam, ſummiſque in periculis, eius viri auxilium imploraſſe rempub. à quo ſæpe ſe & ſeruatam, & amplificatam eſſe meminiſſet. Extra ordinē ferri nihil placet Clodio. Quid? de me quod tuliſſe te dicis, patricida, fratricida, ſororicida, nónne extra ordinem tuliſti? An de peſte ciuis, quemadmodum omnes iam dij, atque homines iudicauerunt, conſeruatoris reipubl. quemadmodum autem tute ipſe confiteris, non modo indemnati, ſed ne accuſati quidem, licuit tibi ferre non legem, ſed nefarium priuilegium, lugente ſenatu, mærentibus bonis omnibus, totius Italiæ precibus repudiatis, oppreſſa, captaque republica: mihi, pop. Rom. implorante, ſenatu poſcente, temporibus reip. flagrantibus, non licuit de ſalute populi Rom. ſententiam dicere?

27 Qua quidem in ſententia, ſi Cn. Pompeij dignitas aucta eſt, coniuncta [d] cum vtilitate communi, certè laudandus eſſem, ſi eius dignitati ſuffragatus viderer, qui meæ ſaluti opem, & auxilium tuliſſet. Deſinant, deſinant homines iiſdem machinis ſperare me reſtitutum poſſe labefactari, quibus anteà ſtantem perculerunt. Quod enim par amicitiæ conſularis fuit vnquam in hac ciuitate coniunctius, quàm fuimus inter nos, ego, & Cn. Pompeius? quis apud populum Romanum de [e] illius dignitate induſtriùs, quis ſenatui ſæpius dixit? qui tantus fuit labor, quæ ſimultas, quæ contentio, quam ego non pro illius dignitate ſuſceperim? qui ab illo in me honos, quæ prędicatio de mea laude, quæ remuneratio beneuolentiæ prætermiſſa eſt?

28 Hanc noſtram coniunctionem, hanc conſpirationem in republica bene gerenda, hanc iucundiſſimam vitæ, atque officiorum omnium ſocietatem, certi homines fictis ſermonibus, & falſis criminibus diremerunt: cùm iidem illum, vt me metueret, me [f] caueret, monerent: iidem apud me, mihi illum eſſe [g] vni inimiciſſimum, dicerent: vt neque ego, ab illo quæ mihi petenda eſſent, ſatis audacter [h] petere poſſem: neque ille, tot ſuſpicionibus certorum hominum, & ſcelere exulceratus, quæ meum tempus poſtularet, ſatis prolixe mihi polliceretur.

29 Data merces eſt erroris mei magna, pontifices, vt me non ſolùm pigeat ſtultitiæ meæ, ſed etiam pudeat: qui, cùm me non repentinum aliquod meum [i] tempus, ſed veteres multo ante ſuſcepti, & prouiſi labores, cum viro fortiſſimo, & clariſſimo coniunxiſſent, ſim [k] paſſus à tali amicitia diſtrahi: neque intellexerim, quibus aut vt apertis [l] inimicis obſiſterem, aut vt inſidioſis amicis non crederem. Proinde deſinant aliquando me iiſdem inflam mare [m] verbis: Quid ſibi iſte vult? neſcit, quantum auctoritate valeat, quas res geſſerit, qua dignitate ſit reſtitutus. cur ornat eum, à quo deſertus eſt? 30 Ego verò neq; me tum deſertum puto, ſed pœne [n] de-

a CÆSAR PVLCHRO
b L. ſignum, quòd, cognominib. tātum vteretur.
c *Lamb.* cognominibus, male. forte legendum eſt nominē. Nam Cæſar P. Clodio reſcribens, hac formula P. Clodio nomine tantum vtitur non cognomine.
d *al.* pro conſule.
e L. deinde gratular. tibi, quòd M. Catonem à tribunatu tuo remouiſſes, & quod idem in poſterum *&c.*
f *al.* eidem vt pro Sextio.
g L. quis bellum pa. atiſſimis gentibus inferendum, quis pec.
h L. vi ereptā
i L. generi ipſius lib.
k v. c. à ſenatu P. CCXVIII.
l L. per ſenatum decretas lege ſanxit ſubeundi prouincias. *al.* per ſenatus.
m Lege Sempronia (quæ à C. Gracchu Tiberij fratre lata) comprehēdebatur, vt ſenatus prouincias Conſulares quotannis decerneret, vtque nemini intercedere liceret. adde Ciceronem *oratione de prouinciis conſularibus, & pro Balbo, & Epiſt. fam.* 7.
n L. dilectū, *& ita* v. c.
o L. quæ tum in illis:
p L. perferre potuiſſes, *& ita* v. c.
q L. quoquo me animo auditurus eſt)
r purgatiſſimo. *Lamb.* impuratiſſimo.
ſ Adminiſter hic fuit & aſſecla P. Clodij.

[illegible] verbis vtamur, lib. 4.
c v. c. omneis horreorum clauis.
d L. cōiuncta vtilitate cōmuni: certe L.
e L. de illius dignitate illuſtrius, quis ſen. v. c. de illa dignit. induſtrius, q.
f L. ſibi à me caueret. P. CCXIX.
g v. c. vni eſſe in.
h L. audacter pet.
i v. c. tempus meum.
k *al.* paſſus ſim.
l L. q. lib. v. apertiſſimis
m L. inflare verbis
n *al.* pœnæ [illegible] *al.* plane.

Digitized by Google

ditum:nec,quæ ſint in illa reipub.flamma geſta contra me, neque quomodo, neque per quos,patefaciendum [a] mihi eſſe arbitror. Si vtile reip.fuit,haurire me vnum pro omnibus illam indigniſſimam calamitatem.etiam hoc vtile ſit, quorum id ſcelere conflatum ſit. me occultare, & tacere. Illud vero eſt hominis ingrati tacere.Itaque libentiſſime prædicabo, Cn.Pompeium ſtudio,& auctoritate æque,vt vnumquemque veſtrûm, opibus, contentione,precibus,periculis [b] denique præcipue pro ſalute mea laboraſſe. Hic tuis, P.Lentule, cum tu nihil aliud dieis. & nocteis,niſi de ſalute mea cogitares, conſiliis omnibus interfuit: hic tibi grauiſſimus auctor ad inſtituendam, fideliſſimus ſocius ad comparandam, fortiſſimus adiutor ad rem perficiendam fuit: hic municipia, coloniaſque adiit: hic Italiæ totius auxilium cupientis implorauit: hic in ſenatu princeps ſententiæ fuit! idemque cùm dixiſſet [c], tum etiam pro ſalute mea populum Rom. obſecrauit.

31 Quare iſtam orationem, qua es vſus,omittas licet: poſt illam ſententiam,quâ dixeram [d] de annona,pontificum animos eſſe mutatos: perinde [e],quaſi iſti aut de Cn.Pompeio aliter,atque ego exiſtimo,ſentiant: aut,quid mihi pro exſpectatione populi Romani, pro Cn.Pompeij meritis erga me,pro ratione mei temporis faciendum fuerit, ignorent: aut etiam, ſi cuius fortè pontificis animum, quod certo ſcio aliter eſſe, mea ſententia offendit, alio modo ſit conſtituturus aut de religione pontificum, aut de republica,quàm eum aut cæremoniarum ius, aut ciuitatis ſalus coegerit.

32 ¶ Intelligo [f], pontifices,me plura extra cauſam dixiſſe, quàm aut opinio tulerit, aut voluntas mea:ſed cum me purgatum vobis eſſe cuperem,tum etiam veſtra in me attentè audiendo benignitas prouexit orationem meam. Sed hoc compenſabo breuitate eius orationis, quæ pertinet ad [g] ipſam cognitionem veſtram:quæ cum ſit [h] in ius religionis,& in ius reipubl. diſtributa, religionis partem, quæ multo eſt verboſior, prætermittens [i], de iure reipubl. dicam.

33 Quid eſt enim aut tam arrogans,quàm de religione, de rebus diuinis,cæremoniis,ſacris,pontificum collegium docere conari:aut tam ſtultum,quàm [k],ſi quis quid in veſtris libris inuenerit,id narrare vobis:aut iam curioſum,quàm ea ſcire velle, de quibus maiores noſtri vos ſolos & conſuli,& ſcire voluerunt? Nego potuiſſe iure publico, legibus iis, quibus hæc ciuitas vtitur,quemquam ciuem vlla eiuſmodi calamitate affici, ſine iudicio. hoc iuris in hac ciuitate,etiam [l] tum, cùm reges eſſent,dico fuiſſe: hoc nobis eſſe a maioribus traditum: *hoc eſſe denique proprium liberæ ciuitatis, vt nihil de capite ciuis,aut de bonis, ſine iudicio ſenatus,aut populi,aut eorum,qui de quaque re conſtituti iudices ſint,detrahi poſſit.*

34 Videlne [m] me non radicitus euellere omneis actiones tuas? neque [n] illud agere, quod apertum eſt,te omnino nihil geſſiſſe iure, non fuiſſe tribunum pleb.? hoc dico, eſſe [o] patricidium [o]:dico apud pontifices:augures adſunt: verſor in medio iure publico. Quod eſt,pontifices,ius adoptionis? nempe vt is adoptet, qui neque procreare iam liberos poſſit, &, cum [q] potuerit, ſit expertus. Quæ deinde cauſa cuique ſit adoptionis, quæ ratio

[a] L. patefaciendū mihi &c. & ita V.C.
[b] V. C. periclis den.
[c] al.dixit.
[d] L. dixerim
[e] L.proinde, quaſi
[f] CONTENTIONIS pars altera, quæ eſt DE COGNITIONE PONTIFICVM: cuius priore parte oſtendit Clodij tribunatum nullum eſſe iure ſacrorum auſpiciorum, legum.
[g] V. C. ad cauſam,cognitionemq; veſtr.: & ita L.
[h] Pontificum cognitio in ius religionis & Reip. diſtributa.
[i] L. prætermittam,de iu re,&c. & ita V.C.
[k] al. quàm, quod quis in veſtr.
[l] V.C. etiam cùm reges eſſent.
P. CCXX.
[m] L. Videlne me radicitus.
[n] L. me illud
[o] L. te eſſe patricium: & ita V.C. Nec enim per leges licuit patricio trib. plebis fieri.
[p] *Ant. Auguſt.* Pontificum. al. parricidiū.
[q] fortè quod non potuerit, ſit expertus.

A generum [a],ac dignitatis,quæ ſacrorum,quæri [b] a Pontificum collegio ſolet. Quid eſt horum in iſta adoptione quæſitum? Adoptat annos viginti [c] natus,etiam minor [d], ſenatorem. Liberorúmne [e] cauſa? At procreare poteſt habet vxorem:ſuſcepit etiam liberos. Exhæredabit igitur pater filium? Quid? ſacra [f] Clodiæ gentis cur intereunt,quod in te eſt? quæ omnis notio põtificum cùm adoptaret [g] eſſe debuit.

35 Niſi fortè ex te ita quæſitum eſt, num B perturbare rempublicam ſeditionibus velles. & ob eam cauſam adoptari, non vt filius eſſes,ſed vt tribunus plebis fieres, & [h] funditus euerteres ciuitatem. Reſpondiſti,credo,te ita velle. Pontificibus bona cauſa viſa eſt:approbauerunt [i],non ætas eius,qui adoptabat,quæſita eſt,vt in Cn. Aufidio, M.Puppio: quorum vterque noſtra memoria, ſumma ſenectute, alter Oreſtem,alter Piſonem adoptauit. quas *adoptiones*, ſicut alias innumerabileis, *hereditates nominis pecuniæ ſacrorum ſecutæ ſunt*. C Tu neque Fonteius es,qui eſſe debebas: neque patris heres:neque,amiſſis ſacris paternis,in hæc adoptiua veniſti. Ita perturbatis ſacris, contaminatis gentibus, & quam deſeruiſti, & quam polluiſti, iure Quiritum [k] legitimo tutelarum,& hereditatum relicto [l], factus es eius filius contra fas,cuius per ætatem pater eſſe potuiſti.

36 Dico apud pontifices. nego,iſtam adoptionem D pontificio iure eſſe factam:primùm, quòd hæ [m] veſtræ ſint ætates,vt is,qui te adoptauit,vel [n] tibi loco filij per ætatem eſſe potuerit: deinde quòd cauſa quæri ſoleat [o] adoptandi, vt & is adoptet, qui, quod natura iam aſſequi non poteſt, & legitimo. & pontificio iure quærat: & ita adoptet, vt nequid aut de dignitate generum [p], aut de ſacrorum religione minuatur. illud in primis, nequa calumnia [q], nequa fraus,nequis dolus adhibea- E tur:vt hæc ſimulata adoptio [r] filij,quàm maximè veritatem illam ſuſcipiendorum liberorum imitata eſſe videatur.

37 Quæ maior calumnia eſt, quàm venire imberbem [s] adoleſcentulum,benè valentem, ac maritum: dicere,filium ſenatorem populi Romani ſibi velle adoptare:id autem ſcire & videre omneis: non vt ille filius inſtituatur, ſed vt è patriciis exeat,& tribunus plebis fieri poſſit, idcirco adoptari? neque id obſcure. F nam adoptatum emancipari ſtatim, ne ſit eius filius qui adoptarit. Cur ergo adoptatur [t]? probare genus adoptionis. iam omnium ſacra interierint, quorum cuſtodes vos eſſe debetis,iam patricius nemo relinquetur. cur enim quiſquam vellet [u] tribunum plebis ſe fieri non licere? anguſtiorem tibi [x] eſſe petitionem conſulatus?in ſacerdotium cum poſſit venire, quia patricio non ſit locus, non venire? Vt cuique aliquid acciderit,quare com- G modius ſit eſſe plebeium, ſimili ratione adoptabitur. 38 Itaque populus Romanus breui tempore, neque regem [y] ſacrorum, neque flamines, nec [z] ſalios habebit, nec ex parte dimidia reliquos ſacerdotes: neque auctores centuriatorum [aa],& curiatorum comitiorum:auſpiciaque populi Romani,ſi [bb] magiſtratus patricij creati non ſint,intereant neceſſe eſt,cum interrex [cc] nullus ſit,quòd & ipſum,patricium eſſe,& à patricio prodi neceſ- H ſe eſt.Dixi apud pontifices iſtam adoptionem nullo decreto huius collegij probatam, contra omne pontificium ius factam, pro nihilo eſſe

[a] fortè generis vel ætatis, v. l. gentis: ſiſi, generis voce intelligas, ordinem plebeium, equeſtrem,ſenatorium.
[b] De adoptione vide titul. Digeſt.&c. & Inſti. de adoptio. & 5. Gell. 19.
[c] Aetas in adoptāte quæſita.
[d] Ordo in adoptionibus quærebatur.
[e] id eſt,quod liberos nullos habeat.
[f] Adopti us in ſacra adoptan.is tranſibat.
[g] L. adoptatere, I. v. Cicero alloquatur P. Clodium qui à P. R. Fonteio, plebeio homine adoptari voluit, vt trib. pleb.fieret.
[h] L.& funditus ciuitatem euerteres.
[i] verbum,*approbauerunt*, non habent tres libri veteres.
[k] V. C. Quiritium.
[l] L. derelicto, & ita V.C.
[m] L.& ea
[n] L. vel filij tibi loco per ætatem,&c.
[o] al. ſolet
[p] fortè generis, vt & paulo ante emendatum.
[q] V.C. calumnia.
[r] al.adoptio.
[s] al. imberbū vt apud Charis lib 1.
[t] al. adoptabat.
[u] al.volet.
[x] quia plebeij bini,conſules eſſe poterant.,at nō patricij. &c.
[y] ſacerdotis gradus.
[z] L. neque ſalios hab.
[aa] de comitiis & centuriatis vide 15. Gell. 27.
[bb] Ex patri. P. CCXXI. ctis qui magiſtratus & ſacerdotes eligerentur.
[cc] Interrex nullus eſſe poterat niſi qui patricius, & à patricio.

eſſe habendam: qua ſublata, intelligis, totum tribunatum tuum concidiſſe.

39 ¶ Venio ad *augures*, quorum ego libros ſi qui ſunt reconditi non ſcrutor: non ſum in exquirendo iure augurum curioſius. hæc, quæ vnà cum populo didici, quæ ſæpe in concionibus reſponſa ſunt, noui. *Negant* [a] *fas eſſe agi cum populo, cùm de cœlo ſeruatum ſit.* Quo die de te lex curiata lata eſſe dicatur, audes negare de cœlo eſſe ſeruatum? Adeſt præſens vir ſingulari virtute, conſtantia, grauitate præditus. M. Bibulus. hunc conſulem illo ipſo die contendo ſeruaſſe de cælo. Infirma [b] ſunt igitur acta, tua ſententia, C. Cæſaris, viri fortiſſimi? Minimè. neque enim mea iam quidquam intereſt, exceptis his telis, quæ ex illius actionibus in meum corpus immiſſa ſunt.

40 Sed hæc de auſpiciis, quæ ego nunc perbreuiter attingo, acta ſunt à te. tu, tuo præcipitante iam, & debilitato tribunatu, auſpiciorum patronus ſubitò extitiſti: tu M. Bibulum in concionem, tu augures produxiſti. te interrogante augures reſponderunt, cùm *de cælo ſeruatum ſit*, cum populo agi non poſſe. tibi M. Bibulus quærenti, ſe de cælo ſeruaſſe reſpondit, idemque in concione dixit, ab Appio, fratre tuo, productus, te omnino, quòd contra auſpicia adoptatus eſſes, tribunum plebis non fuiſſe. Tua denique omnis actio poſterioribus menſibus fuit: omnia, quæ C. Cæſar egiſſet, quæ [c] contra auſpicia eſſet acta, per ſenatum reſcindi oportere. quod ſi fieret, dicebas te tuis humeris cuſtodem vrbis in vrbem relaturum. Videte hominis amentiam [d] vbi per ſuum tribunatum Cæſaris actis alligatus [e] teneretur.

41 ¶ Si & ſacrorum iure pontifices, & auſpiciorum religione augures totum euertunt tribunatum tuum, quid quæris ampliùs? an etiam apertius aliquod *ius populi*, atque *legum*? Hora [f] fortaſſe ſexta diei queſtus ſum in iudicio, cùm C. Antonium, collegam meum defenderem, quædam de republica, quæ mihi viſa ſunt, ad illius miſeri cauſam pertinere. Hæc homines improbi ad quoſdam viros forteis longè aliter, atque à me dicta erant, detulerunt. Hora nona, illo ipſo die, tu es adoptatus. Si, quod in ceteris legibus trinûm nundinûm eſſe oportet, id in adoptione ſatis eſt, trium eſſe horarum: nihil reprehendo. ſin eadem obſeruanda ſunt: decreuit [g] ſenatus, M. Druſi legibus, quæ contra legem [h] Cæciliam, & Didiam latæ eſſent, populum non teneri [i].

42 Iam intelligis omni genere iuris, quod in ſacris, quod in auſpiciis, quod in legib. ſit, te tribunum plebis non fuiſſe? Atque [k] ego hoc totum non ſine cauſa relinquo. video enim, quoſdam clariſſimos viros, principes ciuitatis, aliquot locis iudicaſſe, te cum plebe iure agere potuiſſe: qui etiam de me ipſo, cùm tua rogatione funere elatam remp. eſſe dicerent, tamen id funus, etſi miſerum, atque acerbum fuiſſet, iure indictum eſſe dicebant. quod [l] de me ciue, ac de repub. bene merito tuliſſes, funeſtum funus te indixiſſe reipublicæ: quod ſaluis auſpiciis tuliſſes, iure egiſſe dicebant. Quare licebit, vt opinor, nobis eas actiones non infirmare, quibus illi actionibus conſtitutum tribunatum tuum comprobauerunt.

43 ¶ Fueris [m] ſanè tribunus plebis *tam* [n] *iure*, *quàm* [o] *lege*, quàm fuit hic ipſe Rullus, vir omnibus rebus clariſſimus, atque ampliſ-

a Ibi oratione de prouinciis Conſularibus.
b l. Infirma ſunt igitur, tua ſententia, acta C. Cæſ. viri fortiſſ.
c al. quod. al. quia.
d L. amentiam qui per ſe ſuũ tribunatum tum demum voluerit, vbi per ſcrib.
e L. illigatus
f L. Hora circiter ſexta diei.
g al. iudicauit. al ſicut decreuit ſenatus.
h lex Cæcilia & Didia à Qu. Metello & T. Didio Coſſ. [illegible] Conſul men[illegible] huius legis [illegible] ad Attic P. E. 10 Philipp. 5 Illa autem cauebatur vt trinis nundinis propoſita lex eſſet, antequam ferretur, vtque capita ſeparatentur, & alia id genus: vnde queritur Cicero trinũdinum in adoptione P. Clodij non fuiſſe ſeruatum 2. ad Attic 10. Philipp 5. De trinundino adde Dion 43. 46 5 Gell. 19.
i al. teneri. iã intelligis
k 9 v. c. At ego non totum, &c.
l L. quod de me ciue, ac de rep. bene merito ciui tuliſſet: funeſtum te indix.
m CONTENTIONIS pars tertia: ſeu ſecundæ partis contentionis pars altera DE ACTIONIBVS Clodij. Hac autem parte probat, actiones Clodij eſſe irritas. Ac primum legem Clodiam, priuato homini latã eſſe contra formam iudiciorũ, per iniurias & vim latam. Deinde domus ſuæ euerſionem & dedicationẽ reprehendit.
n vide 5 Gell. 19. Senec. c 18. de breuitate vitæ, l. pen. ff. de adopt.
o L. iam lege.

A ſimus: quo iure, quo more, quo exemplo legem nominatim de capite ciuis indemnati tuliſti? *Vetant leges ſacratæ, vetant XII tabulæ, leges* [a] *priuatis hominibus irrogari: id eſt* enim priuilegium. nemo vmquam tulit: nihil eſt crudelius, nihil pernicioſius. nihil, quod minùs hæc ciuitas ferre poſſit. Proſcriptionis miſerrimum nomen illud, & omnis acerbitas Syllani temporis, quid habet, quod maximè ſit inſigne ad memoriam crudelitatis? opinor,
B pœnam in ciueis Romanos nominatim ſine iudicio conſtitutam.

44 Hanc vos igitur, pontifices, iudicio, atque auctoritate veſtra tribuno plebis poteſtatem dabitis, vt proſcribere poſſit, quos velit? quæro enim, quid ſit aliud proſcribere. VELITIS, IVBEATIS, VT M. TVLLIVS IN CIVITATE NE SIT, BONAQVE EIVS VT MEA SINT. Ita enim fecit, etſi aliis verbis tulit. Hoc plebiſcitum [b] eſt? hæc
C lex? hæc rogatio eſt? hoc vos pati poteſtis? hoc ferre ciuitas, vt ſinguli ciues ſingulis verſiculis è ciuitate tollantur? Equidem iam perfunctus ſum: nullam vim, nullum impetum metuo: expleui animos inuidorum: placaui [c] odia improborum: ſaturaui etiam perfidiam, & ſcelus proditorum. denique de mea cauſa, quæ videbatur perditis ciuibus ad inuidiã eſſe propoſita, iã omnes vrbes, omnes ordines, omnes dij, atq; homines iudicauerũt [d].

D 45 Vobiſmetipſis, pontifices, & veſtris liberis, ceteriſque ciuibus, pro veſtra auctoritate, & ſapientia conſulere debetis. nam, cùm tam moderata iudicia populi ſint à maioribus conſtituta: primum, *Vt ne pœna capitis cum pecunia coniungatur.* deinde, *Ne, niſi prodicta* [e] *die, quis accuſetur vt ter antè magiſtratus accuſet* [f], *intermiſſa die, quàm multam irroget, aut iudicet: quarta ſit accuſatio triũm nundinũm prodicta* [g] *die, qua die iudicium ſit futurum*: tum multa et-
F iam ad placandum, atque ad miſericordiam reis conceſſa ſunt: deinde exorabilis populus, facilis ſuffragatio pro ſalute: denique etiam ſiqua res illum [h] diem aut auſpiciis, aut [i] excuſatione ſuſtulit: tota cauſa iudiciũmque ſublatum eſt.

46 Hæc [k] cùm ita ſint in te, vbi crimen eſt? vbi accuſator? vbi teſtes? Quid indignius, quàm, qui neque adeſſe ſit iuſſus, neque citatus, neque accuſatus, de eius capite, liberis,
F fortunis omnibus, conductos, & ſicarios, egenteis, & perditos ſuffragium ferre, & eam legẽ putare? At, ſi hoc de me potuit, quem honos, quem dignitas, quem cauſa, quem reſpublica iuuabatur, cuius denique pecunia non expetebatur, cui nihil oberat præter conuerſionem ſtatus, & inclinationem communium temporum: quid tandem futurum eſt iis, quorum vita remota ab honore populari, & ab hac illuſtri gratia eſt: pecuniæ autem tantæ ſunt, vt
G eas nimium multi, egentes, ſumtuoſi, nobileis concupiſcant?

47 Date hanc tribuno plebis licentiam, & intuemini pauliſper animis iuuentutem, & eos maximè, qui imminere iam cupiditate videntur in tribunitiam poteſtatem: collegia, medius fidius, tribunorum plebis tota reperiẽtur, hoc iure firmato, quæ coëant de hominũ locupletiſſimorum bonis, præda præſertim populari, & ſpe largitionis oblata. ¶ At quid
H tulit legum ſcriptor peritus, & callidus? VELITIS, IVBEATIS, VT M. TVLLIO AQVA [l], ET IGNI INTERDICATVR.

a L. leges priuatis hominibus.
b v. c. plebiſcitum eſt
c hoc totum plac. od. impr. non eſt in 3. lib. vet.
d L. iudicarunt.
e al. prædicta die, al. prodicta d.
f L. citet, in term.
g al. prodita. al. prædicta.
h al. illam.
i L. aut recuſatione ſuſt.
k L. Hæc cùm ita ſint conſtituta in te, vbi cr.
l v. c. aqua & igni.

crudele, nefariũ, ne in ſceleratiſſimo quidem
ciue [a] ferendum ſine iudicio. Non tulit, vt in-
terdicatur. quid ergo? vt interdictũ ſit. O e-x-
num, ô portentum, ô ſcelus! hanc tibi legem
Clodius [b] ſcripſit, ſpurciorem lingua ſua, vt in-
terdictum ſit, cui non ſit interdictum? Sexte [c]
noſter, bona venia dic, quoniã iam dialecticus
es, & [e] hoc quoq; Liguris [d]: quod factum non
eſt, vt ſit factum, ferri ad populum, aut verbis
vllis ſanciri, aut ſuffragiis confirmari poteſt?

48 Hoc tu ſcriptore, hoc conſiliatio, hoc
miniſtro, omnium non bipedum ſolum, ſed
etiam quadrupedum impuriſſimo, rempubli-
cam perdidiſti. neq; tu eras tam excors, tam-
que demens, vt neſcires hunc Clodium eſſe,
qui [f] contra leges faceret: & alios [g] eſſe, qui
leges ſcribere ſolerent. ſed neque eorum, ne-
que ceterorum, in quibus eſſet aliquid mode-
ſtiæ, cuiuſquam tibi poteſtas fuit: neque tu
legum ſcriptoribus [h] iiſdem [i] potuiſti vti, qui-
bus ceteri, neque operum architectis [k]: neque
pontificem adhibere quem velles: poſtremò
ne in prædæ quidem ſocietate mancipem, aut
prædæ ſocium, extra tuorum gladiatorum nu-
merum: aut denique ſuffragij latorem in iſta
tua proſcriptione quemquam, niſi furem, aut
ſicatium, reperire non potuiſti.

49 Itaque cùm tu florens, ac potens per
medium forum popularis [m] volitares: amici
illi tui, te vno amico tecti, & beati, qui ſe po-
pulo commiſerant, ita repellebantur, vt etiam
Palatinam tuam perderent. qui in iudicium
venerant: ſiue accuſatores erant, ſiue rei: te
deprecante damnabantur. denique etiam ille
nouitius Ligur [o], venalis adſcriptor, & [p] ſub-
ſcriptor tuus, cum M. Papirij, ſui fratris, eſſet
teſtamento, & iudicio improbatus, mortem
eius ſe velle perſequi dixit: nomen Sexti Pro-
pertij detulit. accuſare alienæ damnationis,
ſceleriſque ſocius [q], propter calumniæ me-
tum, non eſt auſus.

50 De hac igitur lege dicimus, quæ iure
rogata videatur: cuius quam quiſque partem
tetigit, digito, voce, præda, ſuffragio: quocum-
que venit, repudiatus, conuictuſque diſceſſit.
Quid, ſi iis verbis ſcripta eſt iſta proſcriptio,
vt ſe ipſa diſſoluat? eſt enim, QVOD M.
TVLLIVS FALSVM SENATVSCONSVL-
TVM RETVLERIT. Si igitur retulit, fal-
ſum ſenatuſconſultum, tum eſt rogatio: ſi non
retulit, nulla eſt. Satiſne tibi videtur à ſenatu
iudicatum, me non modò non ementitum
eſſe auctoritatem eius ordinis, ſed etiam v-
num poſt vrbem conditam diligentiſſimè ſe-
natui paruiſſe? Quot modis doceo, legem
iſtam, quam vocas, non eſſe legem? Quid, ſi
etiam pluribus de rebus vno ſortitu retuliſti?
tamenne arbitraris, id, quod M. Druſus in le-
gibus ſuis pleriſque, bonus [s] ille vir, M. Scau-
rus, & L. Craſſus conſularis non obtinuerint,
id te poſſe, omnium facinorum, & ſtuprorum
omnium [f] Decumis, & Clodiis [r] auctoribus
obtinere?

51 Tuliſti de me, ne reciperer, non vt exi-
rem: quem tu ipſe nõ poteras dicere nõ licere
eſſe Romæ. Quid enim diceres? damnatum?
Certè non. Expulſum? qui licuit? ſed tamen
ne id quidem eſt ſcriptum, vt exirem. pœna
eſt, qui receperit: quam omnes neglexerunt.
eiectio nuſquam eſt. Verùm ſit. quid operum
publicorũ exactio? quid [u] nominis inſcriptio,
tibi num aliud videtur eſſe, ac meorum bo-
norum direptio: prætérquam quòd ne id qui-

a L. ciui ſine iudicio le- ... & ita v.c.
b L. Sex. Clodius ... de quo ...
c L. Sexte noſter, bona venia dic quoniam ... al. Liguris, e quo ſuperius dixi.
e al. & hoc quoque Liguris. & ita v.c.
f L. qui contra leges faceret. alios qui leg.
g al. alios qui leges ſcribere.
h L. ſcriptoribus iiſdem po.
i vel iiſdem.
k al. architectorum.
l L. ac ſicatium, & ita v.c.
m L. ſcortum populare volitares.
n al. Palatinam vrbem tuam. Anius. Auguſt. Palatinam illam tuam.
o Aelius Ligur intercesſit, cum L. Mummius trib. pleb. ... de Ciceronis reditu.
p copula, &, abeſt a v.c.
q v.c. ſocios propt.
B. B.
r al. in bonis, pro magnus.
f al. abeſt hinc vox, omnium.
s al. Clodiis.
u al. quid nominis inſcriptio tibi, num aliud videtur eſſe ac meorum bonorum direptio.

A dem per legem [a] Liciniam, vt ipſe tibi cura-
tionem ferres, facere potuiſti? Quid hoc i-
pſum, quod nunc apud pontifices agis, te meã
domum conſecraſſe, te monumentum feciſſe,
in [b] meis ædibus te ſignum dedicaſſe, eáque
te ex vna rogatiuncula feciſſe vnum, & idem
videtur eſſe, atque id, quod de me ipſo nomi-
natim tuliſti?

52 Tam hercule eſt vnum, quàm quod i-
dem tu lege vna tuliſti: vt Cyprius rex, cuius
B maiores huic populo ſocij, atque amici ſem-
per fuerunt, cum bonis omnibus ſub præcone
ſubijceretur, & [c] exules Byzantium reduce-
rentur. Eidem, inquit, vtráque de re negotium
dedi [d]. ſed quid, ſi eidem negotium dediſſes,
vt in Aſia Ciſtophorum [e] flagitaret, inde iret
in Hiſpaniam, cum [f] Roma deceſſiſſet, conſu-
latum ei petere liceret: cum factus eſſet, pro-
uinciam Syriam obtineret? quoniam de vno
homine ſcriberes, vna res eſſet?

C 53 Quod ſi iam populus Romanus de iſta
re [g] conſultus eſſet, & non omnia per ſeruos,
latroneſque geſſiſſes, nonne fieri poterat, vt
populo de Cyprio rege placeret, de exſulibus
Byzantinis [h] diſplic eret? Quæ [i] eſt quaſi alia
vis, quæ ſententia Cæciliæ legis [k], & Didiæ,
niſi hæc, *ne populo neceſſe ſit in coniunctis rebus
compluribus, aut id, quod nolit, accipere, aut id, quod
velit, repudiare?* Quid, ſi per vim tuliſti? tamen-
ne lex eſt? aut [l] quidquam iure geſtum videri
D poteſt, quod per vim geſtum eſſe conſtet? an,
ſi in ipſa latione tua capta iam vrbe, lapides
iacti, ſi manus collata non eſt, idcirco tu ad
iſtam labem, atque eluuiem ciuitatis, ſine
ſumma vi peruenire potuiſti?

54 Cùm in tribunali Aurelio conſcribe-
bas palàm non modo liberos, ſed etiam ſer-
uos, ex omnibus vicis concitatos, vim tum
videlicet non parabas. cùm edictis tuis ta-
bernas claudi iubebas, non vim imperitæ
E multitudinis: ſed hominum honeſtorum mo-
deſtiam, prudentiamque quærebas. cum arma
in ædem Caſtoris comportabas, nihil aliud,
niſi vti ne quid per vim agi poſſet, machina-
bare. cùm vero gradus Caſtoris conuelliſti,
ac remouiſti: tum, vt modeſte tibi agere lice-
ret, homines [m] audaceis ab eius templi adi-
tu, atque adſcenſu repuliſti, cum eos, qui in
conuentu virorum bonorum verba de ſalute
mea fecerant [n], adeſſe iuſſiſti, eorúmque ad-
F uocationem, manibus, ferro, lapidibus diſcuſ-
ſiſti: tum profectò oſtendiſti, vim tibi maximè
diſplicere.

55 Verum hæc furioſa vis veſani tribuni
plebis facile ſuperari, frangique potuit virorũ
bonorũ vel virtute, vel multitudine. Quid? cũ
Gabinio Syria dabatur, Macedonia Pitoni, v-
trique infinitũ imperiũ, ingens pecunia, vt ti-
bi omnia permitterent, te adiuuarẽt, tibi ma-
num, copias, tibi ſuos [o] paratos centuriones,
G tibi pecunias, tibi familias cõpararent: te ſuis
ſceleratis concionibus ſubleuarent, ſenatus
auctoritatem irriderent, equitibus Romanis
mortẽ, proſcriptionemque minitarentur: me
terrerent minis: mihi cædẽ, & dimicationem
denuntiarent: meã domũ, refertã viris bonis,
per amicos ſuos complerent [p], proſcriptionis
metu-me [q] frequentia nudarent, virorũ bono-
rum me præſidio ſpoliarent: ſenatum pro me
non modò propugnare, ampliſſimum ordinẽ,
H ſed etiam plorare, & ſupplicare, mutata veſte,
prohiberent: ne tum quidem vis erat?

56 Quid igitur ego geſſi [f], aut qui
timor

a de lege Liciniâ vide Agrariam 2.
b L. te in meis ædibus ſignum dedicaſſe.
c L. exſules Byzantij redu.
d L. dedi. ſcilicet. Quid ſi eid.
e Ciſtophorus nummi Aſiatici ſpecies *Auson. Auguſt.* Ciſtophorum milites flagitaret *Pantagath.* Ciſtophorum ex a quæres.
f L. cum inde decederet, conſ. v.c. CXXIV.
g L. lege
h Byzantiis diſpl
i L. Quæ eſt enim alia v. al. Quæ eſt, quæſo alia v.
k Legis Cæciliæ de ſeparandis capitibus rogationũ meminit *Cic. pro Sext., Philipp. 5. ad Attic. 23. de legib.* D. in 45. 5. *Gellius* 19.
l al. an
m L. homines ab eius templi
n v.c. facerent.
o L. tibi ſeparatos centur. *al.* paratos, ſed eſt. ſparis armatos: ſparus autem teli genus. *Cicero pro Milone. Saluſt. Catil. Virgil. Aeneid.* 10. *Gell.* 25. *Feſtus in* Romerom. *& Spera Nonius* ...
p al. compellarent.
q L. me frequentia nudarent virorum bonorum præſ.
r v.c. non modo pugnare.
f al. ceſſi.

Digitized by Google

timor fuit? non [a] dicam in me quidẽ: fac me timidum eſſe natura: quid? illa tot virorum fortiſſimorum millia: quid [b]? illi equi. illi equites Romani: quid? ſenatus: quid denique omnes boni, ſi nulla vis [c] erat, cur me flentes potiùs proſecuti ſunt, quã aut increpantes retinuerunt, aut irati reliquerunt? An hoc timebam, ſi mecum ageretur more. inſtitutóque maiorum, vt poſſem præſens ſuſtinere?

57 Vtrùm ſi dies dicta eſſet, iudicium mihi fuit pertimeſcendum: an ſine iudicio priuilegium? iudicium in cauſa tam turpi? ſcilicet is homo ſum, qui etiam [d] ſi cauſa eſſet ignota, dicendo non poſſem explicare. an eam cauſam probare non poteram, cuius tanta bonitas eſt, vt [e] ea ipſa non modò ſe, ſed etiam me abſentem per ſe probarit? an ſenatus, an ordines ij, qui cuncta ex Italia ad me reuocãdum conuolauerunt, ſegniores me præſente ad me retinendum, & conſeruandum fuiſſent in ea cauſa, quàm [f] ipſe iam particida talem dicat fuiſſe, vt me ab omnibus ad meam priſtinam dignitatem exſpectatum [g], atque reuocatum queratur?

58 An [h] verò in iudicio periculi nihil fuit: priuilegiũ pertimui, ne, mihi præſenti ſi multa irrogaretur, nemo intercederet? Tam inops autem ego eram ab inimicis, aut tam nuda reſpublica à magiſtratibus? Quid [i]? ſi vocatæ tribus eſſent, proſcriptionem non dicã in me, ita de ſua ſalute merito, ſed omnino in vllo ciue [k] comprobauiſſent? An, ſi ego præſens fuiſſem, veteres illæ copiæ coniuratorum, tuique perditi milites, atque egentes, & noua vis ſceleratiſſimorum conſulũ corpori meo pepercissent? qui cùm eorum omnium crudelitati, ſceleríque ceſſiſſem, ne abſens quidem luctu meo menteis [l] illorum ſatiare potui.

59 Quid enim vos vxor mea miſera violarat? quam vexauiſtis raptauiſtis, omni crudelitate lacerauiſtis [m]. Quid? mea filia, cuius fletus aſſiduus, ſordéſque lugubres vobis erant iucundæ, ceterorum omnium menteis, oculóſque flectebant: quid? paruus filius: quẽ, quamdiu [n] abfui, nemo niſi lacrymantem, confectúmque vidit: quid fecerat, quòd eum toties [o] per inſidias interficere voluiſtis? Quid? frater meus, qui cùm aliquanto poſt meum diſceſſum ex prouincia veniſſet, neque ſibi viuendum, niſi me reſtituto, putaret, cùm eius mæror, ſqualor [p] incredibilis, & inauditus, omnibus mortalibus miſerabilis videretur [q], quoties [r] ex veſtro ferro, ac manibus eſt elapſus?

60 Sed quid ego veſtram crudelitatem expromo, quam in ipſum me, ac meos adhibuiſtis: qui parietibus, qui tectis, qui columnis, ac poſtibus meis horrificum [s] quoddam, & [t] nefarium, omni imbutum odio bellum intuliſtis? non enim te arbitror, cùm poſt meũ diſceſſum, omnium locupletum [u] fortunas, omnium prouinciarum fructus, & tetrarcharum, ac regum bona, ſpe [x] & auaritia deuoraſſes, argenti, & ſupellectilis meæ cupiditate eſſe cæcatum: non exiſtimo. Campanũ illum conſulem cum ſaltatore collega, cùm alteri totam Achaiam, Theſſaliam, Bœotiam, Græciam, Macedoniam, omnémque barbariam, bono ciuium Romanorum condonaſſes: alteri Syriam, Babylonem, Perſas, integerrimas, pacatiſſimáſque genteis ad diripiendum tradidiſſes: illos tam cupidos liminum meorum, & columnarum, & valuarum fuiſſe.

a L. non dicã in me. fac me.
b v. c. Quid non? illi equites R.
c v. c. erat vis,
d L. ſi ſit cauſa, &c. & ita v. c.
e ſort. vt ea ipſa ſe nõ modo præſente me, ſed etiam abſente, per ſe probarit?
f L. quam ipſe etiam parricida.
g al. exſpectatum.*
h al. At verò in iud. peric. n. f. priu. pert. ne, mihi præſ. ſi multa irr. nemo intercedere.*
i al. Quid, ſi vocatæ tribus eſſent proſcr. &c.
k v. c. ciui & ita L.
l v. c. menteis eorum & ita L.
m L. lacerauiſtis.
n L. quamdiu abſui,
o v. c. inſectis, mendoſe.
p L. ſqualórq; ſu. c.
q al. videbatur.*
r v. c. quoties, mendoſe.
s al. hoſtificũ al. hoſticum.*
t L. & nefarium, omniq;
u v. c. locupletium fort. & ita L.
x v. c. ſpe, atq; auaritia, & ita L.

P. B.

61 Neque porrò illa manus, copiæq; Catilinæ, cæmentis, ac [a] tegulis meorũ tectorũ ſe famẽ ſuã expleturas putauerunt. Sed, vt hoſtiũ vrbes, nec omniũ hoſtiũ, verùm eorũ, quibuſcũ acerbum bellum, inteſtinúmque [b] ſuſcepimus, non præda adducti, ſed odio ſolemus excidere [c], quòd, in quos propter eorum crudelitatem inflammatæ mentes noſtræ fuerunt, cum horum etiam tectis, ac [d] ſedibus reſidẽre aliquando bellum ſemper videtur: * * * [e]

62 Nihil erat latum de me: non adeſſe eram [f] iuſſus: non citatus fueram: eram etiam tuo iudicio ciuis incolumis, cùm domus in Palatio, villa in Tuſculano, altera [g] ad alterũ conſulem, transferebatur. *ſenatum conſules* vetabant [h]: columnæ [i] marmoreæ ex ædibus meis, inſpectante populo Ro. ad [k] ſocerũ conſulis portabantur: in fundũ autẽ vicini conſulis non modò inſtrumentũ, aut ornamẽta villæ, ſed etiam arbores transferebantur: cũ ipſa villa non prædæ cupiditate (quid enim erat prædæ?) ſed odio, & crudelitate funditus euerteretur. domus ardebat in palatio non fortuitò, ſed oblato incendio: conſules [l] epulabantur, & in coniuratorum gratulatione verſabantur, cùm alter ſe Catilinæ delicias, alter Cethegi conſobrinum fuiſſe diceret.

63 Hanc ego vim, pontifices, hoc ſcelus, hunc furorem meo corpore oppoſito, à [m] bonorũ omniũ ceruicibus depuli, omnémq; impetum diſcordiarum, omnem diu collectam vim improborũ, quæ inueterata, compreſſo odio, atque tacito, iam [n] erumpebat in actum, tam audaceis duces excepi meo corpore. in me vno conſulares faces iactæ manibus tribunitiis: in me omnia, quæ ego quondam retuderam, coniurationis nefaria tela adhæſerunt. Quòd ſi, vt multis fortiſſimis viris placuit, vi [o] & armis contra vim decertare voluiſſem: aut viciſſem cum magna internecione improborum, ſed tamen ciuium: aut, interfectis bonis omnibus, quod illis optatiſſimum erat, vnà cum republica concidiſſem.

64 Videbam, viuo ſenatu, populóque Romano celerem [p] mihi ſumma cum dignitate reditum: nec intelligebam fieri diutiùs poſſe, vt mihi non liceret eſſe in ea republica, quã ipſe ſeruaſſem. quòd ſi non liceret: audieram, & legeram, clariſſimos noſtræ ciuitatis viros, ſe in medios hoſteis ad perſpicuam mortem pro ſalute exercitus inieciſſe [q]: ego pro ſalute reipublicæ vniuerſæ dubitarem? Hoc [r] meliore conditione eſſe, quàm Decij, quòd illi ne auditores quidem ſuæ gloriæ, ego etiam ſpectator meæ laudis eſſe potuiſſem. Itaque infractus furor tuus, inaneis [ſ] faciebat impetus omnem enim vim omnium ſceleratorum acerbitas mei caſùs exceperat. non erat in tam immani [t] iniuria, tantiſque ruinis nouæ crudelitati locus.

65 Cato [u] fuerat proximus, (quid ageres, non erat,) vt qui modus omnibus moribus fuerat, idẽ eſſet iniuriæ. Quid? poſſes extrudere ad Cypriã pecuniã. Præda perierit. Alia nõ deerit: hunc modò amandandum eſſe. Sic M. Cato, inuiſus [x], quaſi per beneficiũ, Cyprum relegatur. eiiciuntur duo, quos [y] improbi videre non poterant: alter per honorem turpiſſimum: alter per honeſtiſſimam calamitatem.

66 Atque, vt ſciatis, non hominibus iſtum,

a L. ac tegulis v. c. ac tectis.
b al. inteſtinum.*
c L. excludere,
d v. c. & ſedib.
e De[illegible] venuſtatis propoſitionis tali ſenſu: Sic vos veſtrum in me crudele, & immane odium in meam domum profudiſtis.*
f ſort. iuſſus eram.
g L. altera ad alterum, altera ad alterum conſulẽ transferebatur: ſenatum conſules pro me deprecari & populo ſupplicare edictis, atq; imperio vetabant. ol. [illegible] domus in Palatio ad alterum: villa in Tuſculano, ad alterum conſulem transferretur.*
h al. vocabant ſenatum conſules pro me deprecari edictis atque imperio vetabant.*
i v. c. colũnæ, mendoſè.
k L. ad ſocerũ conſulis por.
l v. c. conſul epulabantur, & in coniurat. grat. verſabantur,
m v. c. ab omnium bonorũ.
n L. iam erũ. P. CCXXVI. Probst, nactã tam audaceis duces, exc.
o vim ſi repellere liceret.*
p L. celerem mihi fore ſũma cum dig.
q L. obieciſſe.
r L. Hoc meliore cõditione eſſem, quã D. & ita v. c.
ſ v. c. inanis.
t v. c. inmani
u L. Cato mihi fuerat proximus. quòd ageres, non erat niſi, vt qui mihi dux omnib. in rebus fuerat, idem eſſet iniuriæ ſocius. Quid al. Cato mihi in conſiliis capiẽdis rebuſque gerendis fuerat proximus, quid ageres? Non erat vt qui modus omnium moribus fuerat, idem tibi adiutor eſſet iniuriæ.* x ſort. inuitus. y v. c. quos videre improbi non p. & ita v. c.

Digitized by Google

A ſed virtutibus hoſtem ſemper fuiſſe: me ex-
pulſo, Catone amandato, in eum ipſum ſe cõ-
uertit, quo auctore, quo adiutore, in concio-
nibus, ea, quæ gerebat, omnia, quæque geſſe-
rat, ſe feciſſe & facere dicebat. Cn. Pompeiũ,
quem omnium iudicio longè principem eſſe
ciuitatis videbat, diutiùs furori ſuo veniam
daturum non arbitrabatur. qui ex eius cuſto-
dia, per inſidias regis amici filium, hoſtem, ca-
ptiuum, ſurripuiſſet, & ea iniuria virum for-
B tiſſimum laceſſiſſet: ſperauit iiſdem ſe copiis
cum illo poſſe confligere, quibuſcum ego
noluiſſem bonorum periculo dimicare: &
primò quidem, adiutoribus conſulibus: poſtea
fregit fœdus Gabinius: Piſo [a] tamen in fide
manſit.

67 Quas iſte tum cædeis, quas lapidatio-
nes, quas fugas fecerit: quã facilè ferro, quo-
tidianiſque inſidiis, cùm iam à firmiſſimo
robore copiarum ſuarum relictus eſſet, Cn.
C Pompeium foro, curiáque priuarit, domúm-
que coniecerit, vidiſtis. ex quo iudicare pote-
ſtis [b], quanta vis illa fuerit oriens, & congre-
gata, cùm hæc Cn. Pompeium terruerit iam
diſtracta, & exſtincta.

68 Hoc vidit in ſententia dicenda Kalen-
dis Ianuariis vir prudentiſſimus, & cùm rei-
publicæ, tum mihi, tum [c] etiam veritati ami-
ciſſimus L. Cotta, qui legem de meo reditu
ferendam non cenſuit: qui me conſuluiſſe
D reipub. ceſſiſſe tempeſtati: amiciorẽ vobis, ce-
teriſque ciuibus, quàm mihi, ac meis exſtitiſ-
ſe: vi, armis, diſſenſione hominum ad cædem
inſtituta, nouóque dominatu pulſum eſſe di-
xit: nihil de meo capite potuiſſe ferri: nihil [d]
eſſe inſcriptum, aut poſſe valere: omnia cõtra
leges, moréſque [e] maiorum, temerè, turbu-
lentè, per vim, per furorem eſſe geſta. quòd ſi
illa lex eſſet, nec referre ad ſenatũ conſules [f],
nec ſententiam dicere ſibi licere: quorum v-
E trumque cùm fieret, non oportere, vt de me
lex ferretur, decreuit: ne illa, quæ nulla eſſet,
eſſe lex iudicaretur. Sententia [g] verior, gra-
uior, vtilior, melior reipublicæ nulla eſſe po-
tuit. hominis enim ſcelere, & furore notato,
ſimilis à republica labes in poſterum dimo-
uebatur [h].

69 Neque hoc Cn. Pompeius, qui ornatiſ-
ſimam de me ſententiam dixit, voſque, pon-
tifices, qui me veſtris ſententiis, auctoritati-
F búſque defendiſtis, non vidiſtis, illã [i] eſſe nul-
lam, atque eſſe potius flammã tẽporis, inter-
dictum ſceleris, vocẽ furoris. ſed proſpexiſtis,
ne qua popularis in vos aliquando inuidia re-
dundaret, ſi ſine populi iudicio reſtitui vide-
remur. eodémque conſilio, M. Bibuli, fortiſſi-
mi viri, ſenatus ſententiam ſecutus eſt, vt
vos de mea domo ſtatueretis: non quòd du-
bitaret, quin ab iſto nihil legibus, nihil reli-
gionibus, nihil iure eſſet actum: ſed ne quis o-
G riretur aliquando in tanta vbertate improbo-
rum, qui in meis ædibus aliquam religionem
reſidére diceret. nam lege quidem iſtam nul-
lam eſſe, quotieſcumque de me ſenatus ſen-
tentiam dixit, toties iudicauit; quoniã [k] qui-
dem ſcripto illo iſtius, ſententiam dicere ve-
tabatur [l].

70. Atque hanc rem par illud ſimile, Piſo,
& Gabinius vidit. Homines legum, iudicio-
rúmque metuentes [m], cùm frequentiſſimus
H ſenatus eos, vt de me referrent, quotidie fla-
gitaret, non ſe rem improbare dicebant, ſed
lege iſtius impediri. Erat hoc verum. nam im-

a L. Piſo autẽ in f.
b al. potuiſtis.
c fort. tum e-tiam libertati amiciſſ.
d L. nihil eſſe iure ſcriptũ, aut [illegible] nihil eſſe iure ſcriptũ.
e L. morem-que maiorũ, &c. v. c.
f L. conſulibus, nec ſ.
g v. c. Sententia grauior, verior, melior, vtilior.
h L. demouebatur.
P. CCXXVII.
i L. illam legẽ eſſe nullam.
k al. quando quidem.
l non videbatur fort. quoniam quidem ex præſcripto [illegible] ſententiam dicere iubebatur.
m [illegible]

A pediebantur, verùm ea lege, quã iſte de Mace-
donia, Syriáque tulerat. Hanc tu, P. Lentule,
neque priuatus, neque conſul legem eſſe vm-
quã putaſti. nã tribunis plebis referentibus,
ſententiã de me deſignatus conſul ſæpe dixi-
ſti: ex Kalendis Ianuariis, quoad perfecta res
eſt, de me retuliſti, legem promulgaſti, tuli-
ſti: quorũ tibi, ſi eſſet illa lex, nihil liceret. At
etiam Q. Metellus, collega tuus, vir [a] clariſſi-
mus, quam legem eſſe homines alieniſſimi à
B P. Clodio, iudicarant, Piſo & Gabinius, eam
nullam eſſe frater P. Clodij, cùm de me ad
ſenatum tecum vnà retulit, iudicauit.

71 Sed iſti, qui Clodij leges timuerunt,
quemadmodum ceteras obſeruarunt? Sena-
tus quidem, cuius eſt grauiſſimum iudiciũ de
iure legum, quotieſcumque de me conſultus
eſt, toties eam nullam eſſe iudicauit. quod i-
dem tu, Lentule, vidiſti in ea lege, quã de me
tuliſti. nam non eſt ita latum, vt mihi Romã
C venire liceret, ſed vt venirem. non enim vo-
luiſti, id quod licebat, ferre, vt liceret: ſed me
ita eſſe in republica, magis vt arceſſitus im-
perio populi Romani viderer, quàm ad ad-
miniſtrandam ciuitatem reſtitutus.

72 ¶ Hunc tu etiam, pernicioſa peſtis, *ex-
ſulem* [c] appellare auſus es, cùm tantis ſceleri-
bus eſſes & factis notatus, vt omnem locum,
quo adiſſes, exſilij ſimillimũ redderes? quid
eſt enim exſul? ipſum per ſe nomen calamita-
D tis [d], non turpitudinis. Quando igitur eſt tur-
pe? Re vera, quando [e] eſt pœna peccati: opinio-
ne autem hominum, etiam ſi eſt pœna dam-
nati. Vtrum igitur *peccato meo exſulis nomen
ſubeo, an re iudicata? Peccato* [f]? Iam neque tu id
dicere audes, quem iſti ſatellites tui felicem
Catilinam nominant, neque quiſquam eorũ,
qui ſolebant. non modo iam nemo eſt tã im-
peritus, qui ea, quæ geſſi in conſulatu, pecca-
ta eſſe dicat: ſed nemo eſt tam inimicus pa-
E triæ, qui non meis conſiliis patriam conſer-
uatam eſſe fateatur.

73 Quod enim eſt in terris commune tan-
tum, tantulumve conſiliũ, quod non de meis
rebus geſtis ea, quæ mihi eſſent optatiſſima,
& pulcherrima, iudicarit? Summum [g] populi
Romani, populorúmque, & gentium omniũ,
ac regum conſilium, *ſenatus* decreuit, vt om-
nes, qui rempublicam ſaluam eſſe vellent, ad
me vnum defendendum venirent: oſtendit-
F que, nec ſtare potuiſſe rempublicam, ſi ego
non fuiſſem [h] reſtitutus, nec futuram eſſe vl-
lam, ſi non rediiſſem.

74 Proximus eſt huic dignitati *ordo equeſter*.
omnes omniũ publicanorum [i] ſocietates de
meo conſulatu, ac de meis rebus geſtis am-
pliſſima, atque ornatiſſima decreta fecerunt.
Scribæ, qui nobiſcũ in rationibus, monumen-
tiſq; publicis verſantur, non obſcurũ de meis
in rẽpublicã beneficiis ſuũ iudicium, decre-
G túmque eſſe voluerunt. Nullũ eſt in hac vrbe
collegium, nulli pagani [k], aut montani (quoniã
plebi [l] quoque vrbanæ maiores [m] noſtri cõ-
uenticula, & quaſi conſilia [n] quædam eſſe vo-
luerunt) qui nõ ampliſſimè nõ modò de ſa-
lute mea, ſed etiam de dignitate decreuerint.

75 Nam quid ego illa diuina, atque im-
mortalia municipiorum, & coloniarum, &
totius Italiæ decreta commemorem, quibus,
tanquam gradibus, mihi videor in cælum a-
H ſcendiſſe, non ſolum in patriam reuertiſſe?
Ille verò dies quis [o] fuit, cùm te, P. Lentule,
legem de me ferentem populus Rom. ipſe [p]
vidit

a v. c. clariſſimus vir.
P. B.
b al. portentoſa
c EXILIVM iuum probat non eſſe pœnam peccati, aut iudicij.
d L. calamitatis eſt, nõ turpitud.
e L. cum eſt, &c. &c. in L.
f al. Peccato. Iam neque tu id d.
g L. Summum eſt populi Ro. populorúmq; & gent. omn. ac reg. conſilium, ſenatus. Decreuit, vt, &c.
h al. fuiſſem, nec, &c.
i v. c. publicanorum.
k de paganis plebis Romanæ dixi in De petitione conſulatus.
l al. plebei q.
m Halicarnaſſ. a loquẽs, P. CCXXVIII. de Numa [illegible]
n al. concilia.
o v. c. qui fuit.
p al. ipſe te vidit.

Digitized by Google

vidit, ſenſitque, quantus, & quanta dignitate eſſes [a]? conſtat nullis vmquam comitiis, campum Martium tanta celebritate, tanto ſplendore omnis generis hominum, ætatum, ordinum floruiſſe. Omitto ciuitatum, nationum, prouinciarum, regum, orbis denique terrarum de meis in [b] omneis mortaleis meritis vnum iudicium, vnumque conſenſum: aduentus meus, atque introitus in vrbem qui fuit? vtrum me patria ſic accepit, vt lucem, ſalutemque redditam ſibi, ac reſtitutam accipere debuit, an vt crudelem tyrannum? quod vos Catilinæ gregales de me dicere ſolebatis.

76 Itaque ille vnus dies, quo die me populus Rom. à porta in capitolium, atque inde domum ſua celebritate, lætitiaque, comitatum honeſtauit, tantæ mihi iucunditati fuit, vt tua mihi conſcelerata illa vis, non modo non propulſanda, ſed etiam emenda fuiſſe videatur. Quare illa calamitas (ſi ita eſt appellanda) excuſſit hoc genus totum maledicti, ne quiſquam audeat iam reprehendere [c] conſulatum meum tot, tantis, tam ornatis iudiciis, teſtimoniis, auctoritatib. comprobatum. Quòd ſi in iſto tuo maledicto probrum non modò mihi nullum obiectas, ſed etiam laudem illuſtrás [d] meam: quid te aut fieri, aut fingi dementius poteſt? vno etiam maledicto, bis à me patriam ſeruatam eſſe concedis: ſemel, cùm id feci, quod omnes non negent immortalitati, ſi fieri poteſt, mandandum, tu ſupplicio puniendũ putaſti: iterum, cùm tuum, multorumque, propter te, inflammatum in bonos omneis impetum, meo corpore excepi, ne eam ciuitatem, quam ſeruaſſem inermis, armatus in diſcrimen adducerem.

77 Eſto, non fuit in me pœna vlla peccati. *At fuit iudicij.* Cuius? quis me vmquam vlla lege interrogauit? quis poſtulauit? quis diem dixit? Poteſt igitur damnati pœnam ſuſtinere indemnatus [e]? hoc tribunitium [f] eſt? hoc populare eſt? quamquam vbi te popularem, niſi cùm pro populo feciſti, potes [g] dicere? Scilicet cum hoc iuris à maioribus proditum ſit, *Vt nemo ciuis Romanus, aut libertatem* [h], *aut ciuitatem poſſit amittere, niſi ipſe auctor factus ſit:* quod tu ipſe potuiſti in tua cauſa diſcere. credo enim, quamquam in illa adoptione legitimè factum eſt nihil, tamen te eſſe interrogatum, auctórne eſſes, *Vt in te P. Fonteius vitæ* [i], *necisque poteſtatem haberet, vt* [k] *in filio.* Quæro, ſi aut negaſſes, aut tacuiſſes, ſi tamen id xxx. curiæ iuſſiſſent, num id iuſſum eſſet ratum? certè non. quid ita? quia ius à maioribus noſtris, qui non fictè, & fallaciter populares, ſed verè, & ſapienter fuerunt, ita comparatum eſt, *Vt ciuis Romanus libertatem* [l] *nemo poſſet inuitus amittere.*

78 Quinetiam, ſi decemuiri ſacramentum in libertatem iniuſtum iudicaſſent, tamen, quotieſcumque vellet quis, in [m] hoc genere ſe rem iudicatam referre [n] voluerunt. *Ciuitatem* verò nemo vmquam vllo populi iuſſu amittet inuitus. Qui ciues Romani in colonias Latinas proficiſcebantur, fieri non poterant Latini, qui non erant auctores facti, nomenque dederant. qui erant rerum capitalium condemnati, non priùs hanc ciuitatem amittebant, quàm erant in eam recepti, quò vertendi, hoc eſt, mutandi ſoli cauſa venerant. id autem vt eſſet faciendum [o], non ademtione ciuitatis, ſed tecti, & aquæ, & ignis interdictione faciebant. 79 Populus Romanus,

a v.c. eſſem? ſors eſſes?
b v.c. in omnis mortalis.
c v.c. reprendere.
d al. meam illuſtras:
e indemnatum interfici lege etiam xii. tabularum vetuerunt Saluianus 8. de prou. diuina. Nec quemquam ſceleſtum indemnatum impune voluiſtis. P. E. occidi. Augu. Eloue 1. de ciuit. 19. Inauditum diabit Vlp. in l. 2. ff. de ſicariis.
f al. tribunitium hoc populare eſt.
g L. potes dicere? Poteſt deſinere ciuis eſſe, cum h. li. Cicero neca in ſuo libertatem vel ciuitatem nõ amiſiſſe.
i Patres ius vitæ & necis in liberos olim habuere. l. ſuus in po. ff. de libe. & poſth. l. v. t. C. de patr. poteſt. & alias in locis iuris.
k L. vt in filium. Il quæ verba l amb. nui putat ſubditicia. Longè aliud ego. Nã in formula ac rogationis hoc continebatur 5. Gell. 19.
l L. nemo poſſit.
m L. hoc in genere ſe rem iudicatã ref. poſſe vol. ſtat. hoc in genere ſolo rem iudicatam reſcindi poſſe voluerunt.
P. CCXXIX.
n al. reſcindere poſſe voluerunt. niſi referre rem iudicatam, ſit de re ſemel iudicata iterum cognoſcere.
o al. faciundum.

A L. Sylla dictatore ferente, comitiis centuriatis, municipiis ciuitatem ademit: ademit iiſdẽ agros. de agris ratum eſt: (fuit enim populi poteſtas) de ciuitate, ne tamdiu quidẽ valuit, quamdiu illa Syllani temporis arma valuerunt. Hanc [a] vero Volaterranis, cum etiam tũ eſſent in armis, L. Sylla victor, republica recuperata, comitiis centuriatis, ciuitatẽ eripere non potuit. hodiéque Volaterrani non modò ciues, ſed etiam optimi ciues, fruuntur nobiſ-
B cum ſimul hac ciuitate: conſulari homini P. Clodius, euerſa republica, ciuitatem adimere potuit, concilio aduocato, conductis operis non ſolum egentium, ſed etiam ſeruorum, Sedulio [b] principe, qui ſe illo die confirmauit [c] Romæ non fuiſſe?

80 Quòd ſi non fuit, quid te audacius, qui in [d] eius nomen incideris? quid deſperatius, qui ne ementiendo quidem potueris auctorẽ adumbrare meliorem? ſin autem is primus
C ſciuit, quod facile potuit, propter inopiam tecti, in foro pernoctans: cur non iuret ſe Gadibus [e] fuiſſe, cùm tu te fuiſſe Interamnæ probaueris? Hoc tu igitur homo popularis, iure munitam ciuitatem, & libertatem noſtram putas eſſe oportere, vt, ſi, tribuno plebis rogante, VELITIS. IVBEATISVE, Sedulij centũ ſe velle, & iubere dixerint, poſſit vnuſquiſque noſtrûm amittere? Tum igitur maiores noſtri, populares non fuerunt, qui de ciuitate, &
D libertate, ea iura ſanxerunt, quæ nec vis temporum, nec potentia magiſtratuum, nec [f] res tum iudicata, nec denique vniuerſi populi Romani poteſtas, quæ ceteris in rebus eſt maxima, labefactare poſſit.

81 At tu etiam, ereptor ciuitatis, *legem de iniuriis publicis tuliſti* Anagnino neſcio cui Menulæ [g], per gratiam, qui tibi ob eam legẽ ſtatuam in meis ædibus poſuit, vt locus ipſe in [h] tua tanta iniuria legẽ, & inſcriptionẽ ſtatuæ
E refelleret. quæ res municipibus Anagninis ornatiſſimis [i] multo maiori dolori fuit, quàm quæ idem ille gladiator ſcelera Anagniæ fecerat. Quid, ſi ne ſcriptum quidem vmquam eſt in iſta ipſa rogatione, quam ſe Sedulius negat ſciuiſſe: tu huius, vt acta tui præclari tribunatus hominis dignitate cohoneſtes, auctoritatem amplectêris?

82 Sed, tametſi nihil de me tuliſti, quo minus eſſem non modò in ciuium numero,
F ſed etiam in eo loco, in quo me honores populi Romani collocauerunt [k]: tamenne eum tua voce violabis, quem poſt nefarium ſcelus conſulũ ſuperiorũ, tot vides iudiciis ſenatus, populi Romani, totius Italiæ honeſtatũ? quẽ ne tũ quidem, cum aberam, negare poteras eſſe tua lege ſenatorẽ? Vbi enim tuleras, vt mihi aqua [l], & ignis interdiceretur? quod Gracchus de P. Popillio, Saturninus de Metello tulit, homines ſeditioſiſſimi de optimis, ac
G fortiſſimis ciuib. non, vt eſſet interdictũ, quod fieri non poterat, tulerunt, ſed vt interdiceretur. Vbi cauiſti, ne meo me loco cenſor in ſenatum legeret? quod de omnibus, etiam [m] quibuſdam damnatis interdictum eſt, ſcriptum eſt in legibus.

83 Quare hoc ex [n] Clodio *ſcriptore* legum tuarum: iube adeſſe: latitat omnino: ſed ſi requiri iuſſerit, inuenient hominem apud [o] ſororem tuam, occultantem ſe, ca-
H pite demiſſo. Sed ſi patrem tuum, ciuem mediusfidius egregium, diſſimilémque veſtri, nemo vmquam ſanus exſulem [p] appellauit,

a I. An vero Volaterranis,
b al. Lidulo.
c al. confirmat.
d Ant. Aug. & Faernus qui in eius incideris.
e Ant. Aug. in gradibus.
P. B.
f L. nec res iudicata, n. al. nec res iam iudicata.
g L. Me nulla & ita v.c.
h L. in tanta tua & ita v.c.
i hæc vox deeſt quibuſdã.
k L. collocarunt:
l L. aqua, & igni interdiceretur.
m quibus dãnatur interd. & ita Petrus Faber Tholoſanus. Paragrapho. ciuibus iam.
n L. è Sex. Clodio ſer.
o hoc quid ſuperius dictũ eſt verò longè turpiſſimũ.
p Exſul nõ eſt qui, adeſſe propter iniquitatem tyranni non vult. Sic latitare is non dicitur, qui tyranni crudelitatem timet, aut vim hoſtium, aut domeſticas ſeditiones l. 7 §. 4. quibus ex cauſis in poſſ. e.
P. CCXXXV.

Digitized by Google

ſed virtutibus hoſtem ſemper fuiſſe: me expulſo, Catone amandato, in eum ipſum ſe cōuertit, quo auctore, quo adiutore, in concionibus, ea, quæ gerebat, omnia, quæque geſſerat, ſe feciſſe & facere dicebat. Cn. Pompeiū, quem omnium iudicio longè principem eſſe ciuitatis videbat, diutiùs furori ſuo veniam daturum non arbitrabatur. qui ex eius cuſtodia, per inſidias regis amici filium, hoſtem, captiuum, ſurripuiſſet, & ea iniuria virum fortiſſimum laceſſiſſet: ſperauit iiſdem ſe copiis cum illo poſſe confligere, quibuſcum ego noluiſſem bonorum periculo, dimicare: & primò quidem adiutoribus conſulibus: poſtea fregit fœdus Gabinius: Piſo [a] tamen in fide manſit.

[a] L. Piſo auté in f.

67 Quas iſte tum cædes, quas lapidationes, quas fugas fecerit: quā facilè ferro, quotidianiſque inſidiis, cùm iam à firmiſſimo robore copiarum ſuarum relictus eſſet, Cn. Pompeium foro, curiaque priuarit, domúmque coniecerit, vidiſtis. ex quo iudicare poteſtis [b], quanta vis illa fuerit oriens, & congregata, cùm hæc Cn. Pompeium terruerit iam diſtracta & exſtincta.

[b] al. potuiſtis.

68 Hoc vidit in ſententia dicenda Kalendis Ianuariis vir prudentiſſimus, & cùm reipublicæ, tum mihi, tum [c] etiam veritati amiciſſimus L. Cotta, qui legem de meo reditu ferendam non cenſuit: qui me conſuluiſſe reipub. ceſſiſſe tempeſtati: amiciorē vobis, cæteriſque ciuibus, quàm mihi, ac meis exſtitiſſe: vi, armis, diſſenſione hominum ad cædem inſtituta, nouoque dominatu pulſum eſſe dixit: nihil de meo capite potuiſſe ferri: nihil [d] eſſe inſcriptum, aut poſſe valere: omnia cōtra leges, moréſque [e] maiorum, temerè, turbulentè, per vim, per furorem eſſe geſta. quod ſi illa lex eſſet, nec referre ad ſenatū conſules [f], nec ſententiam dicere ſibi licere: quorum vtrumque cùm fieret, non oportere, vt de me lex ferretur, decerni: ne illa, quæ nulla eſſet, eſſe lex iudicaretur. Sententia [g] verior, grauior, vtilior, melior reipublicæ nulla eſſe potuit. hominis enim ſcelere, & furore notato, ſimilis à republica labes in poſterum dimouebatur [h].

[c] fort. tum etiam libertati amiciſſ.
[d] L. nihil eſſe iure ſcriptū, aut παντάπαſιν nihil eſſe iure ſcriptū.
[e] L. morémque maiorū, & c. v. c.
[f] L. conſulibus, nec ſ.
[g] v. c. Sententia grauior, verior, melior, vtilior.
[h] L. demouebatur.
P. CCXXVII.

69 Neque hoc Cn. Pompeius, qui ornatiſſimam de me ſententiam dixit, voſque, pontifices, qui me veſtris ſententiis, auctoritatibúſque defendiſtis, non vidiſtis, illā [i] eſſe nullam, atque eſſe potius flammā tēporis, interdictum ſceleris, vocē furoris: ſed proſpexiſtis, ne qua popularis in vos aliquando inuidia redundaret, ſi ſine populi iudicio reſtituti videremur. eodémque conſilio, M. Bibuli, fortiſſimi viri, ſenatus ſententiam ſecutus eſt, vt vos de mea domo ſtatueretis: non quòd dubitaret, quin ab iſto nihil legibus, nihil religionibus, nihil iure eſſet actum: ſed ne quis oriretur aliquando in tanta vbertate improborum, qui in meis ædibus aliquam religionem reſidere diceret. nam legem quidem iſtam, nullam eſſe, quotieſcumque de me ſenatus ſententiam dixit, toties iudicauit; quoniā [k] quidem ſcripto illo iſtius, ſententiam dicere vetabatur [l].

[i] L. illam legē eſſe nullam.
[k] al. quando quidem.
[l] v. c. videbatur fort. quoniam quidem ex præſcripto iſtius ſententiam dicere iubebatur.

70 Atque hanc rem par illud ſimile, Piſo, & Gabinius vidit. Homines legum, iudiciorumque metuentes [m], cùm frequentiſſimus ſenatus eos, vt de me referrent, quotidie flagitaret, non ſe rem improbare dicebant, ſed lege iſtius impediri. Erat hoc verum. nam impediebantur, verùm ea lege, quā iſte de Macedonia, Syriáque tulerat. Hanc tu, P. Lentule, neque priuatus, neque conſul legem eſſe vmquā putaſti. nā tribunis plebis referentibus, ſententiā de me deſignatus conſul ſæpe dixiſti: ex Kalendis Ianuariis, quoad perfecta res eſt, de me retuliſti, legem promulgaſti, tuliſti: quorū tibi, ſi eſſet illa lex, nihil liceret. At etiam Q. Metellus, collega tuus, vir [a] clariſſimus, quam legem eſſe homines alieniſſimi à P. Clodio iudicarant, Piſo & Gabinius, eam nullam eſſe frater P. Clodij, cùm de me ad ſenatum tecum vnà retulit, iudicauit.

[m] v. eſtimentes.
[a] v. c. clariſſimus vir.
P. B.

71 Sed iſti, qui Clodij leges timuerunt, quemadmodum ceteras obſeruarunt? Senatus quidem, cuius eſt grauiſſimum iudiciū de iure legum, quotieſcumque de me conſultus eſt, toties eam nullam eſſe iudicauit. quod idem tu, Lentule, vidiſti in ea lege, quā de me tuliſti. nam non eſt ita latum, vt mihi Romā venire liceret, ſed vt venirem. non enim voluiſti, id, quod licebat, ferre, vt liceret: ſed me ita eſſe in republica, magis vt arceſſitus imperio populi Romani viderer, quam ad adminiſtrandam ciuitatem reſtitutus.

72 ¶ Hunc tu etiam, perniciosa peſtis, *exſulem* [c] appellare auſus es, cùm tantis ſceleribus eſſes & factis notatus, vt omnem locum, quo adiſſes, exulij ſimillimū redderes? quid eſt enim exſul? ipſum per ſe nomen calamitatis [d], non turpitudinis. Quando igitur eſt turpe? Re vera, quando [e] eſt pœna peccati: opinione autem hominum, etiamſi eſt pœna damnati. Vtrum igitur *peccato meo exſulis nomen iubeo, an re iudicata? Peccato* [f]? Iam neque tu id dicere audes, quem iſti ſatellites tui felicem Catilinam nominant, neque quiſquam eorū, qui ſolebant. non modo iam nemo eſt tā imperitus, qui ea, quæ geſſi in conſulatu, peccata eſſe dicat: ſed nemo eſt tam inimicus patriæ, qui non meis conſiliis patriam conſeruatam eſſe fateatur.

[b] al. portentoſa
[c] EXILIVM ſuum probat non eſſe pœnam peccati, aut iudicij.
[d] L. calamitatis eſt, nō turpitud.
[e] L. cum eſt, &c. & ita L.
[f] al. Peccato. Iam neque tu id d.

73 Quod enim eſt in terris commune tantum, tantulumve conſiliū, quod non de meis rebus geſtis ea, quæ mihi eſſent optatiſſima, & pulcherrima, iudicarit? Summum [g] populi Romani, populorúmque, & gentium omniū, ac regum conſilium, *ſenatus* decreuit, vt omnes, qui rempublicam ſaluam eſſe vellent, ad me vnum defendendum venirent: oſtendit, quos nec ſtare potuiſſe rempublicam, ſi ego non fuiſſem [h] reſtitutus, nec futuram eſſe vllam, ſi non rediiſſem.

[g] L. Summum eſt populi Ro. populorúmq; & gent. omn. ac reg. conſilium, ſenatus. Decreuit, vt, &c.
[h] al. fuiſſem nec, &c.

74 Proximus eſt huic dignitati *ordo equeſter*, omnes omniū publicanorum [i] ſocietates de meo conſulatu, ac de meis rebus geſtis ampliſſima, atque ornatiſſima decreta fecerunt. *Scribæ*, qui nobiſcū in rationibus, monumentiſq; publicis verſantur, non obſcurū de meis in rēpublicā beneficiis ſuū iudicium, decretúmque eſſe voluerunt. Nullū eſt in hac vrbe *collegium*, nulli pagani [k], aut montani (quoniā plebi [l] quoque vrbanæ maiores [m] noſtri cōuenticula, & quaſi conſilia [n] quædam eſſe voluerunt) qui nō ampliſſimè nō modò de ſalute mea, ſed etiam de dignitate decreuerint.

[i] v. c. publicanorum.
[k] de paganis plebis Romanæ dixi in De petitione conſulatus.
[l] al. plebei q.
[m] Halicarnaſſ. 2 loquẽs, P. CCXXVIII. de Numa, διὰ τῶν χώρων ... τῶν κωμῶν ...
[n] al. concilia.

75 Nam quid ego illa diuina, atque immortalia municipiorum, & coloniarum, & totius Italiæ decreta commemorem, quibus, tanquam gradibus, mihi videor in cælum aſcendiſſe, non ſolùm in patriam reuertiſſe? Ille verò dies quis [o] fuit, cùm te, P. Lentule, legem de me ferentem populus Rom. ipſe [p] vidit

[o] v. c. qui fuit.
[p] al. ipſe ſe vidit.

A vidit, ſenſitque, quantus, & quanta dignitate eſſes a? conſtat nullis vmquam comitiis, campum Martium tanta celebritate, tanto ſplendore omnis generis hominum, ætatum, ordinum floruiſſe. Omitto ciuitatum, nationum, prouinciarum, regum, orbis denique terrarum de meis in b omneis mortaleis meritis vnum iudicium, vnumque conſenſum: aduentus meus, atque introitus in vrbem qui fuit? vtrum me patria ſic accepit, vt lucem, ſalutemque B redditam ſibi, ac reſtitutam accipere debuit, an vt crudelem tyrannum? quod vos Catilinæ gregales de me dicere ſolebatis.

76 Itaque ille vnus dies, quo die me populus Rom. à porta in capitolium, atque inde domum ſua celebritate, lætitiaque, comitatum honeſtauit, tantæ mihi iucunditati fuit, vt tua mihi conſcelerata illa vis, non modo non propulſanda, ſed etiam emenda fuiſſe videatur. Quare illa calamitas (ſi ita eſt appel- C landa) excuſſit hoc genus totum maledicti, ne quiſquam audeat iam reprehendere c conſulatum meum tot, tantis, tam ornatis iudiciis, teſtimoniis, auctoritatib. comprobatum. Quod ſi in iſto tuo maledicto probrum non modò mihi nullum obiectas, ſed etiam laudem illuſtrás d meam: quid te aut fieri, aut fingi dementius poteſt? vno etiam maledicto, bis à me patriam ſeruatam eſſe concedis: ſemel, cùm id feci, quod omnes non negent im- D mortalitati, ſi fieri poteſt, mandandum, tu ſupplicio puniendũ putaſti. iterum, cùm tuum, multorumque, propter te, inflammatum in bonos omneis impetum, meo corpore excepi, ne eam ciuitatem, quam ſeruaſſem inermis, armatus in diſcrimen adducerem.

77 Eſto, non fuit in me pœna vlla peccati. *At fuit iudicij.* Cuius? quis me vmquam vlla lege interrogauit? quis poſtulauit? quis diem dixit? Poteſt igitur damnati pœnam ſuſtinere E indemnatus e? hoc tribunitium f eſt? hoc populare eſt? quamquam vbi te popularem, niſi cùm pro populo feciſti, potes g dicere? Scilicet cum hoc iuris à maioribus proditum ſit, *Vt nemo ciuis Romanus, aut libertatem* h, *aut ciuitatem poſſit amittere, niſi ipſe auctor factus ſit*: quod tu ipſe potuiſti in tua cauſa diſcere. credo enim, quamquam in illa adoptione legitimè factum eſt nihil, tamen te eſſe interrogatum, auctórne eſſes, *Vt in te P. Fonteius vitæ* i, *necisque poteſtatem haberet, vt* k *in filio.* Quæro, F ſi aut negaſſes, aut tacuiſſes, ſi tamen id xxx. curiæ iuſſiſſent, num id iuſſum eſſet ratum? certè non. quid ita? quia ius à maioribus noſtris, qui non fictè, & fallaciter populares, ſed verè, & ſapienter fuerunt, ita comparatum eſt, *Vt ciuis Romanus libertatem* l *nemo poſſet inuitus amittere.*

78 Quinetiam, ſi decemuiri ſacramentum in libertatem iniuſtum iudicaſſent, tamen, quotieſcumque vellet quis, in m hoc genere G ſe rem iudicatam referre n voluerunt. *Ciuitatem* verò nemo vmquam vllo populi iuſſu amittet inuitus. Qui ciues Romani in colonias Latinas proficiſcebantur, fieri non poterant Latini, qui non erant auctores facti, nomenque dederant. qui erant rerum capitalium condemnati, non priùs hanc ciuitatem amittebant, quàm erant in eam recepti, quò vertendi, hoc eſt, mutandi ſoli cauſa venerant. id H autem vt eſſet faciendum o, non ademtione ciuitatis, ſed tecti, & aquæ, & ignis interdictione faciebant. 79 Populus Romanus,

a *v.c.* eſſem? fere vſſet
b *v.c.* In omnis mortalis.
c *v.c.* reprendere.
d *al.* meam illuſtras:
e Indemnatum intercſſi legerxii. tabularum vetuerunt Salutanur 8. de prouidentia Nec quemquam ſceleſtum condemnatum impune voluiſti.
P. F. occidi. Auguſtinus l. *de ciui.* 19 inaudi-tum dixit Vlpian *l.* 2. *ff. de ſicariis.*
f *al.* tribunitium hoc populare eſt.
g L. poteſt dicere? Poteſt deſinere ciuis eſſe, cum h.
h Ciceronem exilio ſuo libertatem vel ciuitatem nõ amiſiſſe.
i Patres ius vitæ & necis in liberos olim habuere. *l. iuuis in fin. ff. de liber. & poſthum l. v l. C. de patr. poteſt. & alibi* mo. *tu lacis in iure.*
k L. vt in filium, l quæ verba i ambinut putat ſubdititia. Longè aliud ego. Nã in formula ar rogationis hoc continebatur *ſ. Gell.* 19.
l L. nemo poſſit.
m L. hoc in genere ſe rem iudicatã ref. poſſe vol. *al.* hoc in genere ſolo rem iudicatam referri poſſe voluerunt.
P. CCXXIX.
n *al.* reſcindere poſſe voluerunt, *niſi* referre rem iudicatam, ſi de re ſemel iudicata iterum cognoſcere.
o *al.* faciundum.

A L. Sylla dictatore ferente, comitiis centuriatis, municipiis ciuitatem ademit: ademit iiſdẽ agros. de agris ratum eſt: (fuit enim populi poteſtas) de ciuitate, ne tamdiu quidẽ valuit, quamdiu illa Syllani temporis arma valuerunt. Hanc a vero Volaterranis, cum etiam tũ eſſent in armis, L. Sylla victor, republica recuperata, comitiis centuriatis, ciuitatẽ eripere non potuit. hodieque Volaterrani non modò ciues, ſed etiam optimi ciues, fruuntur nobiſ- B cum ſimul hac ciuitate: conſulari homini P. Clodius, euerſa republica, ciuitatem adimere potuit, concilio aduocato, conductis operis non ſolum egentium, ſed etiam ſeruorum, Sedulio b principe, qui ſe illo die confirmauit c Romæ non fuiſſe?

80 Quòd ſi non fuit, quid te audacius, qui in d eius nomen incideris! quid deſperatius, qui ne ementiendo quidem potueris auctorẽ adumbrare meliorem? ſin autem is primus C ſciuit, quod facile potuit, propter inopiam tecti, in foro pernoctans: cur non iuret ſe Gadibus e fuiſſe, cùm tu te fuiſſe Interamnæ probaueris? Hoc tu igitur homo popularis, iure munitam ciuitatem, & libertatem noſtram putas eſſe oportere, vt, ſi, tribuno plebis rogante, VELITIS, IVBEATISVE, Sedulij centũ ſe velle, & iubere dixerint, poſſit vnuſquiſque noſtrûm amittere? Tum igitur maiores no- D ſtri, populares non fuerunt, qui de ciuitate, & libertate, ea iura ſanxerunt, quæ nec vis temporum, nec potentia magiſtratuum, nec f res tum iudicata, nec denique vniuerſi populi Romani poteſtas, quæ ceteris in rebus eſt maxima, labefactare poſſit.

81 At tu etiam, ereptor ciuitatis, *legem de iniuriis publicis tuliſti* Anagnino neſcio cui Menulæ g, per gratiam, qui tibi ob eam legẽ ſtatuam in meis ædibus poſuit, vt locus ipſe in h tua tanta iniuria legẽ, & inſcriptionẽ ſtatuæ E refelleret. quæ res municipibus Anagninis ornatiſſimis i multo maiori dolori fuit, quàm quæ idem ille gladiator ſcelera Anagniæ fecerat. Quid, ſi ne ſcriptum quidem vmquam eſt in iſta ipſa rogatione, quam ſe Sedulius negat ſciuiſſe: tu huius, vt acta tui præclari tribunatus hominis dignitate cohoneſtes, auctoritatem amplectèris?

82 Sed, tametſi nihil de me tuliſti, quo minus eſſem non modo in ciuium numero, F ſed etiam in eo loco, in quo me honores populi Romani collocauerunt k: tamenne eum tua voce violabis, quem poſt nefarium ſcelus conſulũ ſuperiorũ, tot vides iudiciis ſenatus, populi Romani, totius Italiæ honeſtatũ? quẽ ne tũ quidem, cum aberam, negare poteras eſſe tua lege ſenatorẽ? Vbi enim tuleras, vt mihi aqua l, & ignis interdiceretur? quod Gracchus de P. Popillio, Saturninus de Metello tulit. homines ſeditioſiſſimi de optimis, ac G fortiſſimis ciuib. non, vt eſſet interdictũ, quod fieri non poterat, tulerunt, ſed vt interdiceretur. Vbi cauiſti, ne meo me loco cenſor in ſenatum legeret? quod de omnibus, etiam m quibuſdam damnatis interdictum eſt, ſcriptum eſt in legibus.

83 Quare hoc ex n Clodio *ſcriptore* legum tuarum: iube adeſſe: latitat omnino: ſed ſi requiri iuſſerit, inuenient hominem apud o ſororem tuam, occultantem ſe, ca- H pite demiſſo. Sed ſi patrem tuum, ciuem medius fidius egregium, diſſimilémque veſtri, nemo vmquam ſanus exſulem p appellauit,

a F. An vero Volaterranis.
b *al.* Lidolo.
c *al.* confirmat.
d *Ant. Aug. & Faernus* qui in nomen eius incideris.
e *Ant. Aug.* in gradibus.
P. B.
f L. nec res iudicata, *al.* nec reſ iam iudicata.
g L. Menullæ. & ita v.c.
h L. in tanta tua & ita v.c.
i hæc vox deeſt quibuſdã.
k L. collocarunt:
l L. aqua, & igni interdiceretur.
m quibus dãnatis interd. & ita Petrus Faber Tholoſanus, Paragarb. ciuibus iam.
n L. è Sex. Clodio ſcr.
o hoc quid, ſuperius dictũ eſt verò longè turpiſſimũ.
p Exſul nõ eſt qui, adeſſe propter iniquitatem tyranni non vult. Sic Iuliane is non dicitur, qui tyranni crudelitatem timet, aut vim hoſtium, aut domeſticas ſeditiones *l.* 7 §. 4. *quibus ex cauſis in poſſ. eo.*
P. CLXXXV.

Digitized by Google

qui cùm de eo tribunus plebis promulgaſſet, adeſſe propter iniquitatem illius Cinnani temporis noluit, eique imperium eſt abrogatum: ſi in illo pœna legitima turpitudinem non habuit propter vim temporum: in me, cui dies dicta numquam eſt, qui reus non fui, qui numquam ſum à tribuno plebis citatus: damnati[a] pœna eſſe potuit, ea præſertim, quæ ne in ipſa quidem rogatione perſcripta[b] eſt?

a v.c. damnati mendoſe.
b al. præſcripta.

84 At vide, quid interſit inter illum iniquiſſimum patris tui caſum, & hanc fortunam, conditionemque noſtram. patrem tuum, ciuem optimum, clariſſimi viri filium, qui ſi viueret, qua ſeueritate fuit, tu profecto non viueres, L. Philippus cenſor, auunculum ſuum præteriit in recitando ſenatu. nihil enim poterat dicere, quare rata non eſſent, quæ erant acta in ea republica, in qua ſe illis ipſis temporibus cenſorem eſſe voluiſſet. me L. Cotta, homo cenſorius, in ſenatu iuratus dixit, ſe, ſi cenſor tum eſſet, cùm ego aberam, meo loco ſenatorem recitaturum fuiſſe.

85 Quis in meum locum iudicem ſubdidit? quis meorum amicorum teſtamentum diſceſſu meo fecit, qui mihi non idem tribuerit, quod & ſi adeſſem? quis non modò eius, ſed ſocius recipere contra tuam legem, & iuuare dubitauit? Deniq; vniuerſus ſenatus multo ante, quàm eſt lata lex, de me gratias agendas cenſuit ciuitatibus iis, quæ M. Tullium: tantúmne? immò etiam ciuem optimè de republica meritum, recepiſſent. Et tu vnus peſtifer ciuis, eum reſtitutum negas eſſe ciuem, quem eiectum vniuerſus ſenatus non modo ciuem, ſed etiam egregium ciuem ſemper putauit?

86 At verò, vt annales populi Rom. & monumenta vetuſtatis loquuntur, Cenſor[c] ille Quinctius, & M. Furius Camillus, & M. Seruilius Hala[d], cùm eſſent optimè de republica meriti, tamen[e] populi incitati vim, iracundiamque ſubierunt: damnatiq; comitiis centuriatis cùm in exſilium profugiſſent, rurſus ab eodem populo placato ſunt in ſuam priſtinam dignitatem reſtituti. Quod ſi iis damnatis non modò non imminuit calamitas clariſſimi nominis gloriam, ſed etiam honeſtauit: (nam, etſi optabilius eſt, curſum vitæ conficere ſine dolore & ſine iniuria, tamen ad immortalitatem gloriæ plus affert deſideratum eſſe à ſuis ciuibus, quam omnino numquam eſſe violatum) mihi[f] ſine vllo iudicio populi profecto, tũ ampliſſimis omniũ iudiciis reſtituto, maledicti locum, aut criminis obtinebit?

c L. Caſo ille Quinctius al. Kaſo fuit autem hic L. F. N. Quinctij Cincinnati filius, qui exſul ad Tuſcos abiit, de Republica alioqui meritus. Liu. 3.
d L. Ahala.
e v.c. tamen populi concitati iracundiam ſubierunt.
f L. mihi cum ſine vllo iud.

87 Fortis, & conſtans in optima ratione ciuis, P. Popillius, ſemper fuit. tamen eius in omni vita nihil eſt ad laudem illuſtrius, quam calamitas ipſa. quis enim iam meminiſſet, eum bene de republica meritum, niſi & ab improbis expulſus eſſet, & per bonos reſtitutus? Qu. Metelli præclarum imperium in re militari fuit, egregia cenſura, omnis vita plena grauitatis: tamen huius viri laudem ad ſempiternam memoriam temporis calamitas propagauit. Quòd[g] ſi & illis, qui expulſi ſunt inique ſed tamen legibus reducti, inimicis interfectis, rogationibus tribunitiis, non auctoritate ſenatus, non comitiis centuriatis, non decretis Italiæ, non deſiderio ciuitatis, inimicorum iniuria probro non fuit: in me, qui profectus ſum integer, abſui[h] ſimul cum republica, dicam maxima cum dignitate, te viuo[i], fratre tuo altero conſule reducente, altero prætore petente: tuum ſcelus, meum probrum putas eſſe oportere?

g L. Quod ſi illis, q.
h L. abſui ſimul cum rep. redij maxima cum dign.
i al. inuito.

88 Ac ſi me populus Romanus incitatus iracundia, aut inuidia, è ciuitate eieciſſet, idémque poſtea mea in remp. beneficia recordatus, ſe collegiſſet, temeritatem, atque iniuriam ſuam reſtitutione mea reprehendiſſet: tamen profecto nemo tam eſſet amens, qui[a] mihi populi tale iudicium non dignitati potiùs, quàm dedecori putaret eſſe oportere. nunc verò cùm me in iudicium populi nemo omnium vocarit: condemnari non potuerim, qui accuſatus non ſim: denique ne expulſus quidem ita ſim, vt, ſi contenderem, ſuperare non poſſem: contraque à populo Ro. ſemper ſim defenſus, amplificatus, ornatus: quid eſt, quare quiſquam mihi ſe ipſa populari ratione anteponat[b]?

P. CCXX XI.
a L. qui mihi tale populi iud.
b Pantagath. anteponatur.

89 An tu populum Romanum eſſe illum[c] putas, qui conſtat ex iis, qui mercede conducuntur? qui impelluntur, vt vim afferant magiſtratibus? vt obſideant ſenatũ? optent quotidie cædẽ, incendia, rapinas? quẽ tu tamen populũ, niſi tabernis clauſis, frequentare nõ poteras: cui populo duces Lentidios[d], Lollios, Sergios præſeceras. O ſpeciẽ, dignitatémque populi R. quam reges, quam nationes exteræ, quam gentes vltimæ pertimeſcunt, multitudinem hominum ex ſeruis conductis, ex facinoroſis, ex egentibus congregatam!

c L. potentiã, & vis v.c.
d v.c. Lentid. Lollios, Plaguleios, Sergios præ.

90 Illa fuit pulchritudo populi Romani, illa forma, quã in campo vidiſti tũ, cum etiã tibi contra ſenatus, totiúſque Italiæ auctoritatẽ & ſtudiũ, dicendi[c] poteſtas fuit. Ille, ille populus eſt, dominus regum, victor, atq; imperator omnium gentium, quem illo clariſſimo die, ſcelerate, vidiſti tũ, cum omnes principes ciuitatis, omnes ordinum, atque ætatum omnium ſuffragium ſe non de ciuis, ſed de ciuitatis ſalute ferre cenſebant: cum denique homines in campum non tabernis, ſed municipiis clauſis venerunt.

c L. dicẽdi poteſtas deſuit.

91 Hoc ego populo, ſi tum conſules aut fuiſſent in republica, aut omnino non fuiſſent: nullo labore, tuo præcipiti furori, atque impio ſceleri reſtitiſſem. ſed publicã cauſam contra vim armatã, ſine populi præſidio ſuſcipere nolui: non[f] quo mihi P. Scipionis, fortiſſimi viri, vis intima, priuati hominis, diſpliceret: ſed Scipionis factũ ſtatim P. Mucius cõſul, qui in gerenda republica putabatur fuiſſe ſegnior[g], geſta multis ſenatuſconſultis non modo defendit, ſed etiã ornauit: mihi aut, te interfecto, cum conſulibus: aut, te viuo, & tecum, & cum illis, armis decertandum fuit.

P. 3.
f al. non quod
g L. ſegnior, quàm geſta.

92 Erant eo tempore multa etiam alia metuenda. ad ſeruos medius fidius res perueniſſet. tantum homines impios ex vetere illa coniuratione inuſtum nefariis mentibus bonorum odium[h] retinebat. Hic tu me etiam gloriari vetas: negas eſſe ferenda, quæ ſoleam de me prædicare: & homo facetus, inducis etiam ſermonem vrbanum, ac venuſtũ: me dicere ſolere, *eſſe me Iouem:* eundémque dictitare, *Mineruam eſſe ſororem meam.* Non tam inſolens ſum, qui[i] Iouem eſſe me dicam: non tam ineruditus, qui[k] Mineruam Iouis ſororem, meam eſſe ſororem exiſtimem. ſed tamen ego mihi ſororem virginem aſciſco: tu ſororem tuam virginem eſſe non ſiuiſti. Sed vide, ne, tu te debeas Iouem dicere, quòd tu iure eandem ſororem, & vxorem appellare poſſis. 93 Et quoniam hoc reprehendis,

h ſorr. odium tenebat.
i Vrſin. quod Iouem me eſſe dicam quàm eruditus, quod Mineruã ſororem Iouis exiſtimo.
k L. qui Mineruam, Iouis filiam, ſororem meam eſſe e. xiſt. Paſſerat. Mineruam Iouis, ſororem meam. Ant. Aug. Mineruã Iouis ſororem exiſtimẽ. Pantagath. Mineruam ſororem meam, Iouis ſororem exiſtimem.

hendis, quòd ſolere me dicas de me ipſo glorioſiùs prædicare: quis vmquam audiuit, cum ego de me, niſi coactus, ac neceſſariò dicerē? nam ſi, cum mihi furta, largitiones, libidines obiiciuntur, ego reſpondere ſoleo, meis conſiliis, periculis, laboribus, patriam eſſe conſeruatam [a], non tam ſum exiſtimandus de geſtis rebus gloriari, quàm de obiectis non confiteri. ſed ſi mihi ante hæc duriſſima reipublicæ tempora nihil vmquam aliud obiectum eſt, niſi crudelitas illius temporis, cum à patria perniciem depuli: quid? me huic maledicto vtrùm me reſpondere, an demiſſe reſpondere decuit?

a v.c. ſeruarā.

P. CCXXXII. 94 Ego verò etiam reipublicæ ſemper intereſſe putaui, me illius pulcherrimi facti, quod ex auctoritate ſenatus, conſenſu bonorū omnium, pro ſalute patriæ, geſſiſſem, ſplendorem verbis, dignitatémque retinere: præſertim cum mihi vni in hac republica audiente populo Romano: *Opera* [b] *mea hanc vrbem, & hanc rempublicam eſſe ſaluam* iurato [c] dicere fas fuiſſet. Exſtinctum eſt iam illud maledictum crudelitatis, quòd me non vt crudelem tyrannum, ſed vt mitiſſimum parentem omniū ciuium ſtudiis deſideratum, repetitum, arceſſitum vident.

b id iurabant cōſules cum fun&i: adde Ciceronem in Piſonem. & 3. epiſt. fam. 2.
c v. de quæ ad hunc locum ſcripſi 5. epiſt. fam. 2.

95 Aliud exortum eſt. obiicitur [d] mihi meus ille diſceſſus: cui ego crimini reſpondere ſine mea maxima laude nō poſſum. Quid enim, pontifices, debeo dicere? peccati me cōſcientia profugiſſe? At id, quod mihi crimini dabatur, non modò peccatum non erat, ſed erat res, poſt [e] natos homines pulcherrima. Iudicium populi pertimuiſſe? At id, nec propoſitum vllum fuit, &, ſi fuiſſet, duplicata gloria diſceſſiſſem. Bonorum mihi præſidium defuiſſe? Falſum eſt. Me mortem timuiſſe? Turpe eſt. Dicendum igitur eſt id, quod non dicerem, niſi coactus (nihil enim vmquam de me dixi ſublatius aſciſcendæ laudis cauſa potius, quam criminis depellendi) dico igitur, & quam poſſum maxima voce dico:

d v.c. obiicitur.
e l. poſt homines natos pulch.

96 Cum omnium perditorum, & coniuratorum incitata [f] vis, duce tribuno pl. conſulibus auctoribus, afflicto ſenatu, perterritis equitibus Romanis, ſuſpenſa, ac ſollicita tota ciuitate, non tam in me impetum faceret: quàm per me in omneis bonos: me vidiſſe, ſi viciſſem, tenueis reipublicæ reliquias: ſi victus eſſem, nullas futuras. quod cùm iudicaſſem: defleui coniugis miſeræ diſſidium [g], liberorum cariſſimorum ſolitudinem, fratris abſentis, amantiſſimi, atque optimi caſum, ſubitas fundatiſſimæ familiæ ruinas. ſed his omnibus rebus vitam antepoſui meorum ciuium: rémque publicam concidere [h] vnius diſceſſu, quàm omnium interitu occidere malui. ſperaui, id quod accidit, me iacentē poſſe à viuis viris fortibus excitari: ſi vnà cum bonis interiiſſem, nullo modo poſſe recreari.

f v.c. iacta vis,
g l. diſcidia P. B.
h l. concidere vn.d. al. cadere vn. ſi al. concidere.

97 Accepi pontifices, magnum, atque incredibilem dolorem: non nego: neque iſtam mihi aſciſco ſapientiam, quam nonnulli in me requirebant, qui me animo nimis fracto eſſe, atque afflicto loquebantur. An ego poteram, cum à tot rerum tanta varietate diuellerer, (quas idcirco prætereo, quod ne nunc quidem ſine fletu cōmemorare poſſum) infitiari me eſſe hominem, & communem naturæ ſenſum repudiare? Tum verò neque illud meum factum laudabile, nec [i] beneficium vllum à me in rempublicam profectum dicerem, ſi quidem ea reipublicæ cauſa reliquiſſem, quibus æquo animo carerem: eámque animi duritiem, ſicut corporis, quod cùm vritur, non ſentit, ſtuporem potius, quàm virtutem putarem.

i l. neque beneficium.

98 Suſcipere tantos animi dolores, atque ea, quæ, capta vrbe, accidunt victis, ſtante vrbe vnum perpeti, & iam ſe videre diſtrahi à cōplexu ſuorum, diſturbari tecta, diripi fortunas, patriæ denique cauſa patriam ipſam amittere, ſpoliari populi Romani beneficiis ampliſſimis, præcipitari ex altiſſimo dignitatis gradu, videre prætextatos inimicos, nondū morte complorata, arbitria petenteis funeris: hæc omnia ſubire conſeruandorum ciuium cauſa, atque ita, vt dolenter abſis, non tam ſapiens, quam ii, qui nihil curant, ſed tā amans tuorum, ac tui, quam communis humanitas poſtulat: ea [a] laus præclara, ac diuina. NAM, qui ea, quæ numquam cara, atque iucunda duxit, æquo animo reipublicæ cauſa deſerit, nullam beneuolentiam inſignem in rempublicam declarat. qui autem ea relinquit, reipublicæ cauſa, à quibus cum ſummo dolore diuellitur, ei patria cara eſt: cuius ſalutem caritati antepoſuit ſuorum.

P. CCXXXIII.
a L. ea laus præclara eſt ac d.

99 Quare [b] rempublicam (*diſrumpatur licet iſta furia,* atque audiat hæc ex me, quoniā laceſſiuit) bis [c] ſeruaui, vt conſul, togatus armatos vicerim: priuatus, conſulibus armatis ceſſerim. Vtriuſque temporis fructum tuli maximum: ſuperioris, quod ex ſenatus auctoritate, & ſenatum, & omneis bonos, meæ ſalutis cauſa, mutata veſte vidi: poſterioris, quod & ſenatus & populus Romanus, & omnes mortales, & priuatim & publicè iudicarunt, ſine meo reditu, rempublicam ſaluam eſſe non poſſe.

b lib. vulg. Quare, diſrumpatur.
c L. bis ſeruaui, & cùm conſul togatus armatos vici, & cùm priuatus conſulibus armatis ceſſi. Verſ al. bis ſeruaui ſemel conſul, cùm togatus armatos vici: iterū priuatus, cum conſulib. armatis ceſſi, cum ſus vtriuſque, &c.

100 ¶ Sed hic meus reditus, pontifices, veſtro iudicio continetur. nam, ſi vos me in meis ædibus [d] collocatis, id quod in omni mea cauſa ſemper ſtudiis, conſiliis, auctoritatibus, ſententiiſque feciſtis, video me planè, ac ſenſi o reſtitutum. ſin mea domus non modo mihi non redditur, ſed etiam monumentū præbet inimico, doloris mei, ſceleris ſui, publicæ calamitatis: quis erit, qui hunc reditu potius, quam pœnam ſempiternam putet? In conſpectu præterea totius vrbis domus eſt mea, pontifices: in qua ſi manet illud non monumentum vrbis, ſed ſepulchrum inimico [e] nomine inſcriptum [f]: demigrandum potiùs aliquo eſt: quam habitandum in ea vrbe, in [g] qua tropæa & de me, & de republica videam conſtituta.

d CONTENTIONIS para quarta in qua notat Domum ſuam iniuria euerſam & dedicatam. Dedicatam: enim nō ab iis, quibus dedicare licuit, neq; forma ſolenni.
e L. inimici nom.
f al. ſcriptum:
g L. in qua tropæa, & ita v.c.

101 An ego tantam aut animi duritiem habere, aut oculorum impudentiā poſſim, vt, cuius vrbis ſeruatorē me eſſe ſenatus omniū aſſenſu toties iudicarit, in ea poſſim intueri domū meā euerſam non ab inimico meo, ſed ab hoſte cōmuni, & [h] ab eodem exſtructā [i], & poſitam in oculis ciuitatis, ne vmquā conquieſcere poſſit fletus bonorum? Sp. Melii, regnum appetentis, domus eſt complanata. Ecquid aliud æquum accidiſſe Melio [k] populus Romanus iudicauit? nomine [l] ipſo Æquimelii, ſtultitia [m] pœna cōprobata eſt. Sp. [n] Caſſii domus ob eandem cauſam euerſa: atque in eodē loco ædes poſita Telluris. In Vacci pratis domus fuit M. Vacci, quæ publicata eſt, & euerſa, vt illius facinus, memoria, & nomine loci notaretur. M. Manlius cùm ab aſcenſu Capitolii Gallorum impetum repuliſſet, non

h L. & ab eodem ædem caſtru&ā P. B.
i al. extructā ſepulcrum in oculis ciuitatis.
k v.c. populus R. Melio iudicauit?
l idem Varro 4. de lingua.
m L. ſtultitiæ pœna compr.
n v.c. Sp. Caſſii 6. Valer. 5. lib. 2. Halicarnaſſ.

Digitized by Google

fuit contentus beneficij ſui gloria: regnũ appetiſſe eſt iudicatus. ergo eius domũ euerſam, duobus lucis conueſtitam videtis. Quam igitur maiores noſtri ſceleratis, ac nefarijs ciuibus maximam pœnam conſtitui poſſe arbitrati ſunt, eandem ego ſubibo ac ſuſtinebo, vt apud poſteros noſtros non extinctor coniurationis, & ſceleris, ſed auctor, & dux fuiſſe videar?

102 Hanc verò, pontifices, labem turpitudinis, & inconſtantiæ poterit populi R. dignitas ſuſtinere, viuo ſenatu, vobis [a] principibus publici conſilij, vt domus M. Tullij Ciceronis cum domo Fuluij [b], Flacci [c] ad memoriã pœnæ publice conſtitutæ coniuncta eſſe videatur? M. Flaccus, quia cum C. Graccho cõtra ſalutem reip. fecerat [d], & ſenatus ſententia eſt interfectus, & eius domus euerſa, & publicata eſt: in qua porticum poſt aliquanto Qu. [e] Catulus de manubijs Cimbricis fecit. Iſta autem fax, ac furia patriæ, cùm vrbem, Piſone & Gabinio ducibus, cepiſſet, occupaſſet, teneret: vno, eodemque tẽpore & clariſſimi viri mortui monumenta delebat, & meam domum cum [f] M. Flacci domo coniungebat: vt, qua pœna ſenatus affecerat euerſorem ciuitatis, eádem iſte, oppreſſo ſenatu, afficeret eum, quem P. C. cuſtodem patriæ iudicaſſent.

P. CCXXXIV.

103 Hanc vero in Palatio, atque in pulcherrimo vrbis loco porticum eſſe patiemini, furoris tribunitij, ſceleris conſularis, crudelitatis coniuratorum, calamitatis reip. doloris mei defixum indicium ad memoriã omnium gentium ſempiternam? quam porticum pro [g] amore, quem habetis in remp. & ſemper habuiſtis, non modò ſententijs, ſed, ſi opus eſſet, manibus veſtris diſturbare cuperetis, niſi quẽ forte illius caſtiſſimi ſacerdotis ſuperſtitioſa dedicatio deterret.

104 ¶ O [h] rem, quam homines [i] ſoluti à cura liberati ridere non deſinant: triſtiores autem ſine maximo dolore audire non poſſint! P. ne Clodius, qui ex pontificis maximi domo religionem eripuit, is in meam intulit? hunc, inquam, etiam vos, qui eſtis antiſtites ceremoniarum, & ſacrorum, auctorem habetis, & magiſtrum publicæ religionis? O dij immortales! (vos enim hęc audire cupio) P. Clodius veſtra ſacra curat! veſtrum numen horret? res omneis humanas religione veſtra cõtineri putat? hic non illudit auctoritati horũ omnium, qui adſunt, ſummorum virorũ? non veſtra, pontifices, grauitate abutitur? ex illo [k] ore, religionis verbum excidere, aut [l] elabi poteſt? cum tu eodem ore, accuſando ſenatũ, quod ſeuerè de religione decerneret, impuriſſimè tęterrimeque violaſti.

105 Adſpicite [m], adſpicite, pontifices, hominem religioſum, &, ſi vobis videtur (quod eſt bonorum pontificum) monete cũ, *modum quendam eſſe religionũ*: nimium eſſe ſuperſtitioſum non oportere. Quid tibi neceſſe fuit anili ſuperſtitione, homo fanatice, ſacrificium, quod alienæ domi fieret, inuiſere? quæ autem te tanta mentis imbecillitas tenuit, vt non putares, deos ſatis poſſe placari, niſi etiã muliebribus religionib. te implicuiſſes? quẽ vnquam audiſti maiorũ tuorũ, qui & ſacra priuata coluerunt, & publicis ſacerdotijs præfuerunt, cum ſacrificiũ bonę Deæ fieret, interfuiſſe? neminẽ, ne illũ quidẽ, qui [n] cæcus factus [o] eſt. Ex quo intelligitur, multa in vita falſo homines opinari, cũ ille, qui nihil videret ſciens, quod nefas eſſet, lumina amiſit: iſtius, qui non ſolum adſpectu, ſed etiam inceſto flagitio, & ſtupro polluit [a] cæremonias, pœna omnis oculorum ad cæcitatem mentis eſt conuerſa. Hoc auctore tam caſto, tam religioſo, tam ſancto, tam pio poteſtis, pontifices, non commoueri, cum ſuis dicat ſe manibus domum ciuis optimi euertiſſe, & eam iiſdem manibus conſecraſſe?

106 ¶ Quæ [b] tua fuit conſecratio? Tuleram, inquit, vt mihi liceret. Quid [c] non exceperas, vt, ſi quod ius non eſſet rogare, ne eſſet rogatum? Ius igitur ſtatuetis eſſe, vniuſcuiuſque veſtrûm ſedes, aras, focos, deos penateis, ſubiectos eſſe libidini tribunitiæ? in quẽ quiſque per homines concitatos irruerit: quem impetu perculerit, huius domum non ſolum affligere, quod eſt præſentis [d] infamiæ, quaſi tempeſtatis repentinæ, ſed etiam in poſterum tempus religione [e] ſempiterna obligare?

107 ¶ Equidem ſic accepi, pontifices, *in religionibus ſuſcipiendis, caput eſſe interpretari, quæ voluntas deorum immortalium eſſe videatur: nec eſt vlla erga deos pietas, niſi honeſta de numine eorum, ac mente opinio, cùm expeti nihil ab iis, quod ſit iniuſtum, atque inhoneſtum arbitrere.* Hominem inuenire iſta labes tum, cùm omnia tenebat, neminem potuit, cui ædeis [f] meas addiceret, cui traderet, cui donaret: ipſe cùm loci illius, cum ædium cupiditate flagraret, ob eamque cauſam vna [g] iuſta illa rogatione ſua vir bonus dominum ſe in meis bonis eſſe voluiſſet: tamen illo ipſo in furore ſuo non eſt auſus meam domum, cuius cupiditate inflammatus erat, poſſidere. deos immortaleis exiſtimatis, cuius labore & conſilio ſua ipſi templa tenuerunt, in eius domum afflictam, & euerſam per vnius hominis ſceleratiſſimi nefarium latrocinium immigrare voluiſſe?

108 Ciuis eſt nemo in tanto populo, extra contaminatam illam, & cruentam P. Clodij manum, qui rem vllam de meis bonis attigerit, qui non pro ſuis opibus in illa tempeſtate defenderit. atqui aliqua ſe contagione prædæ, ſocietatis, emtionis, contaminauerunt, nullius neque priuati, neque publici iudicij pœnam effugere potuerunt. Ex his igitur bonis, quorum [h] nemo rem vllam attigit, qui non omnium iudicio ſceleratiſſimus haberetur, dij immortales domum meam concupiuerunt? Iſta tua pulchra Libertas, deos penateis, & familiareis meos Lares expulit, vt [i] à ſe ipſa, tanquam in captiuis ſedibus collocaretur?

P. CCXXXV.

109 *Quid eſt ſanctius, quid omni religione munitius, quàm domus [k] vniuſcuiuſque ciuium? hic aræ ſunt, hic foci, hic dij penates, hic ſacra [l] religiones cæremoniæ continentur: hoc perfugium eſt ita ſanctum omnibus, vt [m] inde abripi neminem fas ſit.* Quo magis eſt furor iſtius ab auribus veſtris repellendus, qui, quæ maiores noſtri religionibus tuta nobis, & ſancta eſſe voluerunt, ea [n] iſte non ſolum contra religionẽ labefactauit, ſed etiam ipſius religionis nomine euertit.

110 At quæ dea eſt? Bonam eſſe oportet, quandoquidem eſt abs te dedicata. Libertas [o], inquit, eſt. Eã tu igitur domi meæ collocaſti, quã ex vrbe tota ſuſtuliſti? Tu, cum collegas tuos, ſumma poteſtate præditos, negares liberos eſſe: cũ in tẽplũ Caſtoris aditus eſſet apertus nemini, cũ hunc clariſſimũ virum, ſummo genere natũ, ſummis populi beneficiis vſum, pontificem, & conſularem, & ſingulari bonitate,

Marginal notes (left column):

a v. c. nobis
b fort. Fuluij, & Flacci.
c hic cum C. Graccho ab Opimio conſule interfectus.
d L. feceſſit, ſenatus ſentẽ.
e a eo interfectus eius domus euerſa, & p.
e idem 6 Verrine [illegible]
f v. c. cũ Flacci.
g fort. pro eo amore.
h Domus Ciceronis à quibus dedicata.
i L. homines cura ſoluti, ac liberati, al. homines ſoluti à cura ac liberati.
k de caſu linguæ L. dictum eſt.
l L. aut elabi poteſt, quã tu eod. ore, accuſ. ſen. q. ſ. de rel. decern. impuriſſ. q. violaſti.
m v. c. Adſpicite, pont.
n Appius Claudius Cæcus.
o non eſt factus.
P. A.

Marginal notes (right column):

a v. c. cæremonias polluit.
b DEDICATIONEM domus Ciceronis factã fuiſſe ſine religione, ſine voluntate deorum, ſine Pontifice, ſine apprehenſione poſtis, ſine verbis ſolennib. ſine lege, & legis verbis ſolennibus.
c L. Quid non excep. vt ſi quid ius non eſſet.
d L. præſentis infamiæ.
e L. ſempiterna religione
f L. cui meas ædeis.
g L. voluerſa illa r.
h v. c. ex quibus c.
i L. vt te ipſa tanquam in captiuis ſedibus collocateis? Qu. & ita v. c.
k Domus ſua cuique tutiſſimum perfugium l. plerique. 18 ff de in ius voc.
l L. ſacra, religiones, cær. & ita v. c.
m Nemo de domo ſua inuitus extrahitur l. 103 ff de reg. iur.
n al. ea non ſolum contra.
o L. libertas inquit. Eam.
P. R.

Digitized by Google

taſe,& modeſtia præditum (quem[a] quibus oculis adſpicere audeas, ſatis mirari nõ queo) audiente populo R. à pediſequis eõculcari iuberes: cum indemnatũ exturbares, priuilegiis tyrannicis irrogatis: cum principem orbis terræ virum, incluſum domi contineres, cum forum armatis cateruis perditorum hominum poſſideres: Libertatis ſimulacrum in ea domo collocabas, quæ domus erat ipſa iudicio tui crudeliſſimi dominatus, & miſerrimi populi Romani ſeruitutis?

a v.c. (quem ſatis mirari, quibus oculis adſpicere audeas, non queo) & ita L.

111 Eúmne potiſſimum Libertas domo ſua debuit pellere, qui niſi fuiſſet, in ſeruorũ poteſtatẽ ciuitas tota veniſſet? At vnde inuenta eſt iſta Libertas? quæſiui enim diligenter. Tanagræa quædã meretrix fuiſſe dicitur. eius nõ longè à Tanagris[b] ſimulacrũ è marmore in ſepulcro poſitũ fuit. Hoc quidã homo nobilis, non alienus ab hoc religioſo Libertatis ſacerdote, ad ornatũ ædilitatis ſuæ deportauit. etenim cogitarat omneis ſuperiores muneris ſplendore ſuperare. Itaque omnia ſigna, tabulas, ornamentorum quod ſuperfuit in fanis, & communibus locis, tota è Græcia, atque[c] inſulis omnibus honoris populi Romani cauſa, ſanè frugaliter domum ſuam deportauit.

b Tanagra vrbs Bœotiæ Strabo 9.

c atque ex inſulis omn.

112 Is poſteaquàm intellexit, poſſe ſe, interuerſa ædilitate, à L. Piſone conſule prætorẽ renuntiari, ſi modo eãdẽ prima[d] littera competitorẽ habuiſſet aliquẽ: ædilitatem duobus in locis, partim in arca, partim in hortis ſuis collocauit: ſignũ de buſto meretricis ablatum iſti dedit, quod eſſet ſignum magis iſtorum[e], quàm publicæ libertatis. Hanc deam quiſquã violare audeat, imaginem meretricis, ornamentum ſepulchri, à fure ſublatam, à ſacrilego collocatam? hæc me domo mea pellet? hæc vltrix afflicta ciuitatis, reip. ſpoliis ornabitur? hæc erit in eo monumento quod poſitum eſt, vt eſſet indicium oppreſſi ſenatus ad memoriam ſempiternam[f] turpitudinis?

d al. præmatu rhitalem, competit. &c.

e L. iſtorum ſceleris quam

f L. turpitudinis. P. CCXXXVI. nis ſempiternam?

113 O Q. Catule, (patrem in e appellem, an filium? recentior memoria filij eſt, & cũ rebus meis geſtis coniunctior:) tãtúmne te fefellit, cum mihi ſumma, & quotidie maiora præmia in rep. fore putabas? negabas fas eſſe, duos conſules eſſe in hac ciuitate inimicos reip. Duo ſunt inuenti, qui ſenatũ tribuno furenti conſtrictũ traderent: qui pro me patres conſcriptos deprecari, & populo ſupplices eſſe, edictis, atq; imperio, vetarẽt: quib.[g] ſpectãtibus domus mea diſturbaretur, diriperetur. qui denique ambuſtas fortunarum mearum reliquias ſuas in domos comportari iuberent.

g L. quib. ſpectantibus

114 Venio nunc ad patrem. Tu Q. Catule, M. Fuluij domũ, cum is fratris tui ſocer fuiſſet, monumentũ tuarũ manubiarũ eſſe voluiſti, vt eius, qui perniciosa reipublicæ conſilia cepiſſet, omnis memoria funditus ex oculis hominũ, ac mentib. tolleretur. Hoc ſi quis tibi ædificanti illã porticũ diceret, fore tempus, cùm is tribunus plebis, qui auctoritatẽ ſenatus, iudiciũ bonorũ omniũ neglexiſſet, tuum monumentum, conſulibus non modo inſpectantibus verum adiuuantibus diſturbaret, euerteret, idque cũ eius ciuis, qui rempublicã ex ſenatus auctoritate conſul defendiſſet, domo coniungeret: nonne reſponderes, id, niſi euerſa ciuitate, accidere non poſſe?

115 At videte hominis intolerabilem audaciam cum proiecta quadam, & effrenata cupiditate. Monumentum iſte nunquam, aut religionem vllam excogitauit[h]: habitare laxè, & magnificè voluit, duáſque & magnas, & nobileis domos coniungere. eodem puncto temporis, quo meus diſceſſus iſti cauſam cædis eripuit, a Q.[a] Seio Poſtumio contendit, vt[b] Q. Poſtumius ſibi domum venderet. cum ille id negaret: primò ſe luminibus eius eſſe obſtructurum minabatur. Affirmabat Poſtumius[c], ſe[d] viuo, illam domum iſtius nunquam futuram. Acutus adoleſcens ex ipſius ſermone intellexit quid fieri oporteret: hominem veneno apertiſſimè ſuſtulit: emit domum, litigatoribus[e] defatigatis, propè dimidio carius quam æſtimabat.

h L. excogitauit.

P. B.

a al. à Q. Seio contendit per Q. Poſtumium vt ſibi domum venderet.

b v.c. ſibi domum venderet, & ita v.c.

c L. Poſtumus

d al. Seio viuo.

e Pantagath. licitatorib.

116 Quorſum igitur hæc oratio pertinet? domus[f] mea illa propè tota vacua eſt: vix pars ædium mearum decima ad Catuli porticum acceſſit. cauſa fuit ambulatio, & monumentum, & iſta Tanagræa, oppreſſa libertate, Libertas. in Palatio, pulcherrimo proſpectu, porticum cum conclauibus pauimentatã trecentûm pedum concupierat, ampliſſimum periſtylum[g], cetera eiuſmodi, facile vt omnium domos & laxitate, & dignitate ſuperaret. Et homo religioſus, cum ædeis meas idẽ emeret & venderet: tamen illis tantis[h] tenebris non eſt auſus ſuum nomen emtioni illi adſcribere. poſuit[i] ſcilicet Statonem illum, hominẽ[k] ſua virtute egentem, vt is, qui in Marſis, vbi natus eſt, tectum, quo imbris vitandi cauſa ſuccederet, nullum haberet, ædeis in Palatio nobiliſſimas emiſſe ſe diceret. Inferiorẽ ædiũ partem aſſignauit non ſuæ genti Fonteiæ, ſed Clodiæ, quam reliquit. quem in numerũ ex multis Clodiis nemo nomen dedit, niſi aut egeſtate, aut ſcelere perditus. Hanc vos, pontifices, tam variam, tam nouam in omni genere voluntatem, impudentiam, audaciam, cupiditatem, comprobabitis?

f L. domus illa mea pr. & ita v.c. || Pantagath. domus vicina illa.

g L. periſtylium,

h Pantagath. tantis in tenebris.

i v.c. poſuit Statonem illũ hom.

k L. hominem ſuæ virtute egentem,

117 ¶ Ponti ex, inquit, affuit. Non te pudet, cum apud pontifices res agatur, *pontifi cem dicere, non collegium pontificum affuiſſe.* præſertim cum tribunus plebis vel denuntiare potueris, vel etiam cogere? Eſto: collegium non adhibuiſti. quid? de collegio quis tandem affuit? poterat enim auctoritatem in vno, quæ eſt in his omnibus: ſed tamen *auget & ætas, & honos dignitatem.* opus erat etiam ſcientia: quam etſi omnes conſecuti ſunt, tamen certe *peritiores vetuſtas facit.*

P. CCXXXVII.

118 Quis ergo affuit? Frater, inquit, vxoris meæ. Si auctoritatẽ quærimus, etſi id eſt ætatis, vt nondũ conſecutus ſit: quanta[l] eſt in adoleſcente auctoritas, ea, propter tantam coniunctionem affinitatis, minor eſt putanda. ſin autem ſcientia eſt quæſita: quis erat minus peritus, quàm is, qui paucis illis diebus in collegiũ venerat? qui etiam tibi erat magis obſtrictus beneficio recenti, cum ſe, fratrẽ vxoris tuæ, fratri tuo germano ante latũ videbat. Etſi in eo prouidiſti, ne frater te accuſare poſſet[m]. Hanc tu igitur dedicationẽ appellas, ad quam non collegium, non honoribus populi Romani ornatum pontificem, non denique adoleſcentem quemquam, cum haberes in collegio familiariſſimos, adhibere potuiſti? Affuit is, ſi modo affuit quem tu impulſoribus rogauit, mater coegit.

l L. quanta quanta eſt in adol.

m v.c. poſſit

119 Videte igitur, pontifices, quid ſtatuatis in cauſa mea de omniũ fortunis. Verbóne[n] pontificem putatis, ſi is poſtem[o] tenuerit, & aliquid dixerit, domũ vnius cuiuſque conſecrare poſſe? An iſta dedicationes, & templorum, & delubrorum religiones, ad honorem deorum

n L. Verbóne pontificẽ putatis, pontificem ſi is poſt. al. verbóne pontificem putatis, ſi is poſt. hæc, verbóne pontifices.

o de poſte tenendo in more dicam.

Digitized by Google

immortalium, ſine vlla ciuium calamitate à maioribus noſtris conſtitutæ ſunt? Eſt [a] inuentus tribunus plebis, qui conſularibus copiis inſtructus, omni impetu furoris in eum ciuem irruerit: quem perculſum ipſa reſpublica ſuis manibus extolleret.

a L. inuentus eſt trib.

120 Quid? ſi quis ſimilis iſtius (neque enim iam deerunt, qui imitari velint) aliquem mei diſſimilem, cui reſp. non tantùm debeat, per vim afflixerit, domum eius per pontificem dedicarit: id vos iſta auctoritate conſtitueretis ratum eſſe oportere? Dicitis [b], quem reperiet pontificem? Quid? & tribunus plebis idem eſſe non poteſt pontifex? M. Druſus ille clariſſimus vir, tribunus plebis, pontifex fuit. ergo, ſi is Q. Cæpionis, inimici ſui, poſtem ædium tenuiſſet, & pauca verba feciſſet, ædes Cæpionis eſſent dedicatæ?

b L. Dicetis, Quem rep. P. B.

121 ¶ Nihil loquor de pontificio iure, nihil de ipſius verbis dedicationis, nihil de religione, cæremoniis: non diſſimulo me neſcire ea, quæ etiam ſi ſcirem, diſſimularem, ne aliis moleſtus, vobis etiam curioſus viderer: etſi effluunt multa ex veſtra diſciplina: quæ etiam ad noſtras aureis ſæpe permanant. *Poſtem* [c] *teneri* in dedicatione oportere videor audiſſe templi. ibi enim poſtis eſt, vbi templi aditus eſt, & valuæ. Ambulationis poſteis nemo vnquam tenuit in dedicando. Simulacrũ autem, aut aram ſi dedicaſti, ſine religione loco moueri poteſt. Sed iam hoc dicere tibi non licebit, quoniã pontificẽ poſtem tenuiſſe dixiſti.

c Poſtẽ templi, dedicaturos tenere mos erat. *Valerius* 5. c. 10. *Senecam de conſolat. ad Marciam: Plutarchus in Publicola: Liuius* 2.

122 Quamquam quid ego de dedicatione loquar? aut quid de veſtro iure, & religione contrà, quàm propoſueram, diſputabo? ¶ Ego verò, ſi omnia *ſolennibus verbis, veteribus, & priſcis inſtituta* acta [d] eſſe dicerem: tamẽ me teipſe iure defenderem. An, cùm tu eius ciuis diſceſſu, cuius vnius opera ſenatus, atque omnes boni ciuitatem eſſe incolumen toties iudicaſſent, oppreſſam tæterrimo latrocinio cũ duobus ſceleratiſſimis conſulibus remp. teneres: domum eius, qui patriã à ſe ſeruatam perire ſuo nomine noluiſſet, per pontificẽ aliquẽ dedicaſſes: poſſet recreata reſpublica ſuſtinere?

d fort. acta eſſe dicerem:

123 Date de hac religione aditum, pontifices: iam nullum fortunis communibus exitũ reperietis. An, ſi poſtem tenuerit pontifex, & verba ad religionem deorum immortaliũ compoſita, ad perniciem ciuium tranſtulerit: valebit ad iniuriam nomen ſanctiſſimum religionis: ſi tribunus plebis verbis non minus priſcis, & pænè ſolemnibus bona ciuis cuiuſpiam conſecrarit, non valebit? Atqui C. Atinius, patrum memoria, bona Q. Metelli [e], qui eum ex ſenatu cenſor eiecerat, aui [f] tui, Qu. Metelle, & tui, P. Seruili, & proaui tui, P. Scipio, conſecrauit, foculo [g] poſito in roſtris, adhibitoque tibicine. Quid tum? num ille furor tribuni plebis, ductus ex nonnullis veterum [h] temporum exemplis, fraudi Metello fuit, ſummo illi, & clariſſimo viro? Certè non fuit.

e Metellum Macedonicũ intelligit v. 7. P. cccxxxviii. *Plin.* 44. *Liuij epitom.* 59.

f Imò proaui. Nam, Metelli Macedonici filius Baliaricus genuit Nepotem patrẽ huius Q. Metelli Nepotis. quod Aſconius Pædianus in Commẽtario Cornelianæ & Faſti etiam capitolini declarant: ſimiliter ex epiſtola Ciceronis in oratione pro domo & 3. epiſtolarum familiar. lib. f. vbi de auo Appij & Clodij.

g Foculum in roſtris ponebant bona cõſecraturi, vt *hic & infra duobus locis.*

h L. peruetuſtorum temp.

124 Vidimus, hoc idem Cn. Lentulo cenſori tribunum plebis facere. Numquid igitur is bona Lentuli religioni obligauit? Sed quid ego ceteros? Tu, tu, inquam, capite velato, concione aduocata, foculo poſito, bona tui Gabinij, cui regna omnia Syrorum, Arabum, Perſarúmque donaras, conſecraſti. Quod ſi tum nihil eſt actum: quid in meis bonis agi potuit? ſin eſt ratum, cur ille gurges heluatus tecum ſimul reipublicæ ſanguinem, ad cælum tamen extruxit villam in Tuſculano viſceribus [a] ærarij, mihi meas ruinas, quarum ego ſimilem totam vrbem eſſe paſſus non ſum, adſpicere non licuit?

a fort. de viſceribus ær.

125 Omitto Gabinium: Quid? exemplo tuo bona tua nónne L. Mummius, vir omniũ fortiſſimus, atque optimus, conſecrauit? quod ſi, quia ad te pertinet, ratum eſſe negas oportere: ea iura conſtituiſti in præclaro tribunatu tuo, quibus in te conuerſis, recuſares, alios euerteres? ſin iſta conſecratio legitima eſt: quid eſt, quod profanum in tuis bonis eſſe poſſit? An [b] conſecratio [c] nullum habet ius, dedicatio eſt religioſa? Quid ergo illa tua tum obteſtatio tibicinis? quid foculus? quid preces? quid priſca verba voluerunt? ementiri, fallere, abuti deorum immortalium numine ad [d] hominum timorem quid voluiſti? Nam ſi eſt illud ratum: mitto Gabinium: tua domus certè, & quicquid habes aliud, eſt Cereri conſecratum. ſin ille ludus fuit, quid te impurius, qui religiones omneis pollueris aut ementiendo, aut ſtuprando?

b L. An conſecratio nullam habet religionem, dedicatio eſt religioſa? Quid ergo tum tua illa obt. P. B.

c Conſecrationes bonorum à Tribunis fiebant, capite velato, cõcione aduocata, foculo poſito in roſtris, adhibito tibicine, ſolenni prece, priſcis verbis vt hic, & paulò antè. vnde colligit conſecrationem bonorum æque religioſam ac dedicationem templorum.

d L. ad hominum timorem voluiſti?

e L. me in Gabinio nef. f.

126 Iam fateor, inquit, in [e] Gabinio me nefarium fuiſſe. Quippe vides, pœnam illam à te in alium inſtitutam, in te ipſum eſſe conuerſam. Sed homo omnium ſcelerum, flagitiorúmque documentum, quod in Gabinio fateris, cuius impudicitiam pueritiæ, libidines adoleſcentiæ, dedecus, & egeſtatem reliquæ vitæ, latrocinium conſulatus vidimus: cui ne iſta quidem ipſa calamitas iniuriã potuit accidere: id in me infirmas? & grauius eſſe dicis, quod vno adoleſcente, quàm quod, concione tota teſte, effeciſti?

127 ¶ Dedicatio magnam, inquit, habet religionem. Nonne vobis Numa Pompilius videtur loqui? diſcite orationem, pontifices, & vos flamines: etiam tu rex, diſce à gentili [f] homine tuo: quamquam ille gentem iſtam reliquit: ſed tamen diſce ab [g] homine religionibus dedito, iuſto, tum omnium religionum perito. Quid? in dedicatione nonne & quis dicit [h], & quid, & quomodo, quæritur? An tu hæc ita confundis, & perturbas, vt, quicumq; velit, quod velit, quomodo velit, poſſit dedicare? quis eras tu, qui dedicabas? quo iure? qua lege? quo exemplo? qua poteſtate? vbi te iſti rei populus R. præfecerat? video enim eſſe legem [i] veterem tribunitiam, *qua vetat iniuſſu plebis, ædeis, terram, aram conſecrare.* neque tum hoc ille Q. Papirius, qui hanc legem rogauit, ſenſit, neque ſuſpicatus eſt, fore periculum, ne domicilia, aut poſſeſſiones indemnatorum ciuium conſecrarentur. neque enim id fieri fas erat, neque quiſquam fecerat, neque erat cauſa, cur prohibendo non tam deterrere videretur, quàm admonere.

f L. à gentili tuo.

g L. ab homine cùm religionib. dedito, rerum omn.

h L. dicat.

i L. ex tribunitia quæ & paulò poſt, Papiria, de ædibus, terris, aut aris, iniuſſu plebis conſecrandis.

128 Sed quia conſecrabantur ædes, nõ priuatorũ domicilia, ſed quæ ſacræ nominãtur: conſecrabantur agri, non ita vt noſtra prędia, ſi quis vellet, ſed vt imperator agros de hoſtibus captos cõſecraret: ſtatuebantur aræ, quæ [k] religionem afferrent, ipſo ſi loco eſſent conſecratæ: hæc, niſi plebs iuſſiſſet, fieri vetuit. quæ ſi tu interpretaris de noſtris ædibus, atq; agris ſcripta eſſe: non repugno. ſed quæro, quę lex lata ſit, vt tu meas ædeis conſecrares: vbi tibi hæc poteſtas data ſit: quo iure feceris. Neque ego nunc de religione, ſed de bonis omnium noſtrûm, nec de pontificio, ſed de iure publico diſputo. Lex [l] Papiria *vetat, ædeis iniuſſu plebis conſecrari.* Sit ſane hoc de noſtris ædibus, ac non de publicis tẽplis. Vnũ oſtende verbum

P. CCXXXIX.

k L. quæ religionem afferrent ipſi non ſi eſſent conſecratæ. al. quæ religionem afferrent ipſi loco, &c.

l Lex Papiria ea eſt quæ paulò antè tribunitia, à Qu. Papirio trib. pleb. lata.

Digitized by Google

verbum conſecrationis in ipſa tua lege: ſi illa lex eſt, ac nõ vox ſceleris, & crudelitatis tuæ.

129 Quòd ſi tibi tum in illo reip. naufragio omnia in mentem venire potuiſſent, aut ſi tuus ſcriptor in illo incendio ciuitatis non ſyngraphas cum Byzantiis exulibus, & cum legatis regiis faceret, ſed vacuo animo tibi iſta non ſcita, ſed portenta conſcriberet: eſſes omnia, ſi minus re, at verbis legitimis conſecutus. Sed vno tempore cautiones fiebant pecuniarum, fœdera feriebantur prouinciarum, regum appellationes venales erant, ſeruorum omnium vicatim celebrabatur tota vrbe deſcriptio, inimici in gratiam reconciliabantur, imperia ᵃ adſcribebantur ᵇ nouæ iuuentuti, Q.Seio venenum miſero parabatur, de Cn.Pompeio, propugnatore, & cuſtode imperij, interficiendo conſilia inibantur, ſenatus ᶜ nequid eſſet, vt lugerent boni ſemper, vt capta reſpubl. conſulum proditione, vi tribunitia teneretur. Hæc cum tot, tantaque agerentur: non mirum eſt, præſertim in furore animi, & cæcitate, multa & illum, & te fefelliſſe.

a L. imperia ſcribebantur noua, Q.Seio venen. miſ. p.
b al. adſcribebantur, inſcribebantur, al. proſcribebantur.
c al. ſenatus ne quis eſſet

130 At videte, quanta ſit vis huius Papiriæ legis, in re tali, non qualem tu affers, ſceleris plenam, & furoris. Q.Marcius, cenſor, ſignum Concordiæ fecerat, idque in publico collocarat. hoc ſignum C. Caſſius cenſor cum in curiam tranſtuliſſet, collegium veſtrum conſuluit, numquid eſſe cauſæ videretur, quin id ſignum, curiamque Concordiæ dedicaret. Quæſo, Pontifices, & hominem cum homine, & tempus cum tempore, & rem cum re comparate. Ille erat ſumma modeſtia, & grauitate cenſor: hic tribunus plebis, ſcelere, & audacia ſingulari. tempus illud erat tranquillum, & in libertate populi, & gubernatione poſitum ſenatus: tuum porrò tempus, libertate populi Rom. oppreſſa, ſenatus auctoritate deleta. res illa plena iuſtitiæ, ſapientiæ, dignitatis. cenſor enim, penes quem maiores noſtri (id quod tu ſuſtuliſti) iudicium ſenatus ᵈ de dignitate eſſe voluerunt, Concordiæ ſignum volebat in curia, curiamque ᵉ ei deæ dedicare.

P. B.

d L. de ſenatus dignitate
e L. aramque ei d.

131 Præclara voluntas, atque omni laude digna. præſcribere enim ſe arbitrabatur, vt ſine ſtudiis diſſenſionis, ſententiæ dicerentur ſi ſedem ipſam, ac templum publici conſilij, religione Concordiæ deuinxiſſet. Te cùm ferro, cùm metu, cum edictis, cùm priuilegiis, cùm præſentibus copiis perditorum, abſentis exercitus terrore, & minis, conſulum ſocietate, & nefario fœdere, ſeruitute oppreſſam ciuitatem teneres: Libertatis ſignum poſuiſti magis ᶠ ad ludibrium impudentiæ, quàm ad ſimulationem religionis. Ille in curia, quæ poterat, ſine cuiuſquam incommodo dedicabat: tu in ciuis optumè de rep. meriti cruore, ac penè oſſibus ſimulachrum non libertatis publicæ, ſed licentiæ, collocaſti. Atque ille tamen ad collegium retulit: tu ad quẽ retuliſti?

f al. magis ad ludibrium pudicitiæ, quam

132 Si quid deliberares, ſi quid tibi aut piandum, aut inſtituendum fuiſſet religione domeſtica: tamen inſtituto ceterorum vetere, ad pontificem detuliſſes ᵍ. nouum delubrũ cùm in vrbis clariſſimo loco, nefando quodam, atque inaudito inſtituto inchoares: referendum ad ſacerdotes publicos non putaſti? At, ſi ʰ collegium pontificum adhibendum non videbatur: nemóne horum tibi idoneus viſus eſt, qui ætate, honore, auctoritate antecellunt, vt cum eo dedicationem communicares? quorum quidem tu non contempſiſti, ſed pertimuiſti dignitatem. An tu auderes quærere ex P.Seruilio, aut ex M.Lucullo: quorum ego conſilio, atque auctoritate rempub. conſul ex veſtris manibus, ac faucibus eripui: quibúſnam verbis, aut quo ritu, primum hoc dico, ciuis domum conſecrares: deinde ciuis eius, cui princeps ſenatus, cui etiam ordines omnes, deinde Italia tota, pòſt cunctæ gentes, teſtimonium huius vrbis, atque imperij conſeruati dediſſent?

g L. retuliſſes.
h fort. At, ſi tibi collegium p.

133 Quid diceres, ò nefanda, & pernicioſa labes ciuitatis? *Ades* ᵃ*, ades, Luculle, Seruili, dum dedico domum Ciceronis, vt mihi præeatis, poſtemque* ᵇ *teneatis*. Es tu quidem cùm audacia, tum impudentia ſingulari: ſed tibi tamen oculi, vultus, verba cecidiſſent, cum te viri, qui ſua dignitate perſonam populi Rom. atque auctoritatem imperij ſuſtinerent, verbis grauiſſimis perterruiſſent: neque ſibi fas eſſe dixiſſent, furori intereſſe tuo, atque ᶜ in patriæ parricidio, & ſcelere.

a Ædes, aras ve dedicaturi Magiſtratus, rem prius ad collegium referebant, iiſq; vt adeſſent, denuntiabãt.
b Poſtem tenendi mos fuit in dedicationibus, de quo paulo ante dixi.
c L. atque in patriæ parricidio, & ſcel.

134 Quæ cum videres, tum te ad tuum affinem non delectum à te, ſed relictum a ceteris contuliſti. quem ego tamen credo, ſi eſt ortus ab illis, quos memoriæ proditum eſt ab ipſo Hercule, perfuncto iam laboribus, ſacra didiciſſe, in viri fortis ærumnis, non ita crudelem fuiſſe, vt in viui, & iam ſpirantis caput buſtum ſuis manibus imponeret: qui aut ᵈ nihil dixit, aut, ſi fecit, omnino pœnam hanc maternæ temeritatis *tulit* ᵉ*, vt mutam in delicto perſonam*, nomenque præberet: aut ᶠ, ſi dixit aliquid, verbis hæſitantibus, poſtemque tremebunda manu tetigit. certè nihil ritè, nihil caſtè, nihil more, inſtitutoque perfecit. Viderat ille Murænam, vitricum ſuum conſulem deſignatum, ad me conſulem cum Allobrogibus communis exitij indicia afferre: audierat ex illo, ſe à me bis ſalutem accepiſſe, ſeparatum ᵍ ſemel, iterum cum vniuerſis.

d L. aut nihil fecit, aut ſal. qui nihil dixit, aut fecit omnino: pœnamq; hanc
P. B.
e fort. tulit, vt
f L. aut, ſi dixit aliquid, dixit verb. hæſ.
g L. ſemel ſeparatim.

135 Quare quis eſt, qui exiſtimare poſſit, huic nouo pontifici, primam hanc poſt ſacerdotium initum religionem inſtituenti, vocemque mittenti, non & linguam obmutuiſſe, & manum obtorpuiſſe, & mentem debilitatam metu concidiſſe, præſertim cùm ex collegio tanto, non regem, non flaminem, non pontificem videret: fierique particeps alieni ſceleris inuitus cogeretur, & grauiſſimas pœnas affinitatis impuriſſimæ ſuſtineret?

136 Sed, vt reuertar ad ius publicum vindicandum, quod ipſi pontifices ſemper non ſolum ad ſuas cæremonias, ſed etiam ad populi iuſſa accommodauerũt: habetis in commentariis veſtris, C.Caſſium cenſorem de ſigno Concordiæ dedicando ad pontificum collegium retuliſſe, eiq; M. Æmilium pontif. maximum pro collegio reſpondiſſe, niſi eum populus Ro. nominatim præfeciſſet, atq; eius iuſſu faceret: non ʰ videri ea rectè poſſe dedicari. Quid, cum Licinia ⁱ virgo Veſtalis, ſummo loco nata, ſanctiſſimo ſacerdotio prædita, T.Flaminio, ᵏ Q.Metello, C O S S. aram, & ædiculam, & puluinar, ſub ſaxo ſacro dedicaſſet, non eam rem ex auctoritate ſenatus ad hoc collegium Sex. Iulius prætor retulit ˡ? cum P. Scæuula, pontif. Max. pro collegio reſpondit *quòd in loco publico Licinia, C.F. iniuſſu populi dedicaſſet* ᵐ*, ſacrum non videri eſſe*. Quam quidem rem quanta ſeueritate, quantaque diligentia ſenatus ſuſtulerit, ex ipſo S.C. facilè cognoſcetis. Recita S.C. SENATVS CONSVLTVM.

h L. non videri id rectè poſſe d.
i Liciniæ virginis Veſtalis fit mentio in Enneo & apud Macrob. 1. ſaturnalior. 10. & 3 cap. 13 ſic & alterius Liciniæ mentio, quæ virum ſtrangulauit. apud Liu. 48. & 6. Valer. 3.
k L. T. Flaminino, Q. Met.
l L. retuliſſet cùm
m L. ſacrum non videri. Quam q.
P. CCXCI.

137 Viderîſne, prætori vrbano negotium

datum, vt curaret, ne id ſacrum eſſet? & vt, ſi quæ eſſent inciſæ, aut inſcriptæ litteræ, tollerentur? O tempora, ô mores! Tum cenſorem, hominem ſanctiſſimum, ſimulachrum Concordiæ dedicare pontifices, in templo inaugurato prohibuerunt: pòſt autem ſenatus in loco auguſto conſecratam eam [a] aram, tollendam ex auctoritate pontificum cenſuit, neq; vllum eſt paſſus ex ea dedicatione, litterarum exſtare monumentum. tu procella patriæ, turbo, ac tempeſtas pacis, atq; otij, quod in naufragio reip. tenebris offuſis, demerſo populo Rom. euerſo atq; eiecto ſenatu dirueris, ædificaris, religione omni violata, reip. tantùm nomine contaminaris: in ciuis huiuſce ædibus, & in vrbe, quam ſuis laboribus, ac periculis conſeruaſſet, monumentum deleræ reip. collocaris ad equitum notam, ad dolorem bonorum omnium, ſublatoque Q. Catuli nomine incideris: id ſperaſti remp. diutiùs, quàm, quæ ad mecum ſimul expulſa careret his mœnibus, eſſe laturam?

a al. iam.

138 ¶ At, ſi, pontifices, neque is, cui licuit, neque id, quod fas fuit, dedicauit: quid me attinet iam illud tertium, quod propoſueram, docere, *non his inſtitutis, ac verbis, quibus cæremoniæ poſtulant*, dedicaſſe? Dixi à principio, nihil me de ſcientia veſtra, nihil de ſacris, nihil de abſcondito iure pontificum, dicturum. Quæ ſunt adhuc à me de iure dedicandi diſputata, non ſunt quæſita ex occulto aliquo genere litterarum, ſed ſumta de medio, ex rebus palàm per magiſtratus actis, ad collegiumque delatis [b], ex Senatuſconſulto, ex lege. Illa interiora, iam veſtra ſunt, quid dici, quid præcipere, quid tangi, quid teneri ius fuerit.

b al. relatis.

139 Quæ ſi omnia ex Coruncanij ſcientia, qui [c] peritiſſimus pontifex fuiſſe dicitur, acta [d] eſſe conſtarent: aut ſi M. Horatius ille Puluillus, qui [e], cùm eius dedicationem multi propter inuidiam, fictis [f] religionibus impedirent, reſtitit, & conſtantiſſima mente Capitolium dedicauit, huiuſmodi alicui dedicationi præfuiſſet: tamen in ſcelere religio non valeret: nedum valeat id, quod imperitus adoleſcens, nouus ſacerdos, ſororis precibus, matris minis adductus, ignarus, inuitus, ſine collegis, ſine libris, ſine auctore, ſine ſcriptore [g], furtim, mente, ac lingua titubante feciſſe dicatur: præſertim cùm iſte impurus, atque impius hoſtis omnium religionum, *qui contra fas inter [h] viros ſæpe mulier, & inter mulieres vir fuiſſet*, ageret illam rem ita raptim, & turbulentè, vt neque mens, neque vox, neque lingua conſiſteret.

c l. 2. ff. de orig. iuris.
d l. acta eſſe conſtarent:
e Liuius 2. Dionyſ. 5. Tacit. 19. 5. Valer. 10.
f allato de morte filij nuncio.
g al. fictore,
h Sic 2. Verrina, vir inter mulieres, inter viros muliercula.

140 Delatum [i] tum eſt ad vos pontifices, & pòſt omnium ſermone celebratum, quemadmodum iſte præpoſteris verbis, ominibus obſcœnis, identidem ſe ipſe reuocando, dubitans, timens, hæſitans, omnia aliter, ac vos in monumentis habetis, & pronuntiarit, & fecerit. Quod quidem minimè mirum eſt, in tanto ſcelere, tantaque dementia, ne audaciæ quidem locum ad timorem comprimendum fuiſſe. Etenim ſi nemo vnquam prædo tam barbarus, atque immanis fuit, qui cùm fana ſpoliaſſet, deinde aram aliquam in litore deſerto, ſomniis ſtimulatus, aut religione aliqua, conſecraret, non horreret animo, cùm diuinum numen ſcelere violatum, placare precibus cogeretur: qua tandem iſtum perturbatione mentis, omnium templorum, atque tectorum, totiuſque vrbis prædonem fuiſſe cenſetis, cùm pro deteſtatione tot ſcelerum vnam aram nefariè conſecraret?

i L. Delatum iam tum eſt ad vos.

141 Non poterat vllo modo (quamquam & inſolentia dominatus extulerat animos, & erat incredibili armatus audacia) non in agendo ruere, ac ſæpe peccare: præſertim illo pontifice, & magiſtro, *qui cogeretur docere* [a], *antequam ipſe didiciſſet*. Magna vis eſt cùm in deorum immortalium numine, tum verò in ipſa rep. Dij immortales ſuorum templorum cuſtodem, ac præſidem ſceleratiſſimè pulſum cum viderent, ex ſuis templis in eius ædeis immigrare nolebant. itaque illius vecordiſſimi mentem cura, metuque terrebant. Res verò publica, quamquam erat exterminata mecum, tamen obuerſabatur ante oculos exterminatoris ſui, & ab illius inflammato, atque ignito furore iam [b] tum me, ſeque repetebat. Quare quid eſt mirum, ſi iſte [c] metus furore inſtinctus, ſcelere præceps, neque inſtitutas cæremonias perſequi, neque verbum vllum ſolemne potuit effari?

a fort. doceri.
P. CCXLII.
b L. Iam tum ſe, méque repet.
c L. ſi iſte metu perturbatus, furore inſt. al. metu perculſus, furore inſt.

142 ¶ Quæ [d] cum ita ſint, pontifices, reuocate iam animos veſtros ab hac ſubtili noſtra diſputatione ad vniuerſam remp. quam anteà cum viris fortibus multis, in hac vero cauſa ſolis [e] veſtris ceruicibus ſuſtinetis. Vobis vniuerſi ſenatus perpetua auctoritas, cui voſmetipſi præſtantiſſimi [f] ſemper in mea cauſa præfuiſtis: vobis Italiæ magnificentiſſimus ille motus, municipiorumque concurſus, vobis campus, centuriarumque vna vox omnium, quarum vos principes, atque auctores fuiſtis, vobis omnes ſocietates, omnes ordines, omnes, qui aut re, aut ſpe [g] denique ſunt boni, omne vobis erga meam dignitatem ſtudium, & iudicium non modò commiſſum, verùm etiam commendatum eſſe arbitrabuntur [h].

d PERORATIO.
e L. ſoli veſtris
f vox, præſtantiſſimi, abeſt à nonnullis libris. al. præſtantiſſimè.
g al. ſpecie.
h L. arbitrantur,

143 denique ipſi dij immortales, qui hanc vrbem, atque hoc imperium tuentur, vt eſſet omnibus gentibus, poſteritatiq; perſpicuum, diuino me numine eſſe reip. redditum, idcirco mihi videntur fructum ipſum reditus, & gratulationis meæ, ad ſuorum ſacerdotum poteſtatem, iudiciumque reuocaſſe. Hic eſt enim reditus, pontifices, hæc reſtitutio, in domo, in ſedibus, in aris, in focis, in diis penatibus recuperandis. Quorum [i] iſte ſuis ſceleratiſſimis manibus tecta, ſedeſq; conuellit: ducibúſq; conſulibus, tanquam vrbe capta, hanc vnam domum, quaſi acerrimi propugnatoris, ſibi delendam putauit: tamen illi dij penates, ac familiares mei, per vos in meam domum mecum erunt reſtituti.

i L. quorum etſi iſte ſuis ſcel.
P. 8.

144 Quocirca te, Capitoline, quem propter beneficia populus Rom. *optimum*, propter vim, *maximum* nominauit: teque *Iuno regina*, & te, *cuſtos* [k] *vrbis*, *Minerua*, quæ ſemper adiutrix conſiliorum meorum, teſtis laborum extitiſti, precor, ac quæſo: vóſque, qui maximè me repetiſtis, atque reuocaſtis, quorum de ſedibus hæc mihi propoſita eſt contentio, patrij penates, familiaréſque, qui huic vrbi, & reip. præſides [l] eſtis, vos obteſtor, quorum ego à templis, ac delubris peſtiferam illam, & nefariam flammam depuli: téque, Veſta mater, cuius caſtiſſimas ſacerdotes ab hominum amentia, furore, & ſcelere defendi: cuiúſque ignem illũ ſempiternũ non ſum paſſus aut ſanguine ciuium reſtingui, aut cum totius vrbis incendio commiſceri: 145 vt [m], ſi in illo penè fato reip. obieci meum caput pro veſtris cæremoniis, atq; templis, perditiſſimorum ciuium furori atque ferro: &, ſi iterum, cùm ex mea conten-

k πολιοῦχος adde ep. ad Cornific. Dionem 38.
l L. præſidetis.
m Pamaga. ibus hanc particulam, vt, deles.

Digitized by Google

contentione interitus bonorũ omnium quæreretur, vos ſum teſtatus, vobis me, ac meos commendaui, méque, ac meum caput ea conditione deuoui, vt, ſi & eo ipſo tẽpore, & antè, & in conſulatu meo, cõmodis meis omnibus, emolumentis, præmiis prætermiſſis, cura, cogitatione, vigiliis omnibus, nihil, niſi de ſalute meorum ciuium laboraſſem: tum mihi rep. aliquando reſtituta liceret frui: ſin autem mea conſilia patriæ non profuiſſent, vt perpetuum dolorem, auulſus à meis, ſuſtinerem: B hanc ego deuotionem capitis mei, cum ero in ſedes meas reſtitutus, tum denique conuictam eſſe, & commiſſam putabo [a].

P. CCXLIII.
a ſors. putem.

146 Nam nunc quidem, pontifices, non ſolùm domo, de qua cognoſcitis, ſed tota vrbe careo, in quam videor eſſe reſtitutus. Vrbis enim celeberrimæ, & maximæ partes aduerſum illud non monumentum, ſed vulnus patriæ contuentur. quem cùm mihi conſpectum morte magis vitandum, fugiendúmque eſſe videatis: nolite, quæſo, eum, cuius reditu reſtitutam remp. fore putaſtis, non ſolùm digni- C tatis ornamentis, ſed etiam vrbis partibus velle eſſe priuatum. Non me bonorum direptio, non [b] tectorum exciſio, non depopulatio

b L. nõ tectorum exciſio

A prædiorum, non præda conſulum ex meis fortunis crudeliſſimè capta permouet: caduca ſemper, & mobilia hæc eſſe duxi: non virtutis, atque ingenij, ſed fortunæ, & temporum munera: quorum ego non tam facultatem vmquam, & copiam expetendã putaui, quàm & in vtendo rationem, & in carendo patientiam. Etenim ad noſtrum vſum propemodum iam eſt definita moderatio rei familiaris: liberis autem noſtris ſatis amplum patrimonium paterni nominis, ac noſtræ memoriæ, B relinquemus: domo per ſcelus erepta, per latrocinium occupata, per religionis vim ſceleratius etiam ædificata, quàm euerſa, carere ſine maxima ignominia reipub. meo dedecore, ac dolore, non poſſum. Quapropter, ſi diis immortalibus, ſi ſenatui, ſi populo Romano, ſi cunctæ Italiæ, ſi prouinciis, ſi exteris nationibus, ſi vobiſmetipſis, qui in mea ſalute principem ſemper locum, auctoritatémque tenuiſtis, gratum, & iucundum meum reditum intelligitis eſſe: quæſo, obteſtórque vos, C pontifices, vt me, quem auctoritate, ſtudio, ſententiis reſtituiſtis: nunc, quoniam ſenatus ita vult, manibus quoque veſtris in ſedibus meis collocetis.

a v. c. DE HARVSPICVM RESPONSIS IN P. CLODIVM, IN SENATV.

DE HARVSPICVM RESPONSIS IN SENATV.

ORATIO TRICESIMA.

SYNOPSIS.

Quæſtio. *An quòd prodigiũ factũ Aruſpices conſulti reſponderent, loca ſacra & religioſa profana videri, hoc reſponſo domus Ciceronis ante à P. Clodio conſecrata profana videatur?* Actor *P. Clodius ædilis*: Reus, *ſiue patronus Cicero.* Acta *in ſenatu anno Ciceronis 51. vrbis 697.*

P. B.
b EXORDIVM.

HESTERNO [b] die, P.C. cùm me, & veſtra dignitas, & frequentia equitum Ro. quibus ſenatus dabatur, magnoperè commouiſſet: putaui mihi reprimendam eſſe P. Clodij impudicam impudentiam, cùm is publicanorum cauſam ſtultiſſimis interrogationibus impediret, P. Tullioni Syro nauaret operam, atque ei ſeſe, cui totus venierat, etiam vobis inſpectantibus venditaret. Itaque E hominem furentem, exultantémque continui, ſimulac periculum iudicij intendi: duobus inceptis verbis omnem impetum gladiatoris, ferociámque compreſſi.

2 Attamen ignarus ille, qui conſules eſſent, exſanguis, atque æſtuans, ſe [c] ex curia repentè proripuit, cum quibuſdam fractis iã, atque inanibus minis, & cũ illius Piſoniani tẽporis, Gabinianique terroribus. Quem cù egredientem inſequi cœpiſſem: cepi equidem fructum maximum & ex conſurrectione omnium F veſtrũm, & ex comitatu publicanorum. Sed vecors repentè ſine ſuo vultu, ſine colore, ſine voce cõſtitit: deinde reſpexit: & ſimulac Cn. Lentulum cos. adſpexit, concidit in curiæ penè limine, recordatione, credo, Gabinij ſui, deſiderióque Piſonis: cuius ego de effrenato, & præcipiti furore quid [d] dicam? [e] haud poteſt grauioribus à me verbis vulnerari, quàm eſt ſtatim in facto ipſo, à grauiſſimo viro, P.

c L. ſe è curia.
d L. quid dicam? poteſt grauioribus, &c. ac trucidatus?
e al. dicam? poteſt gra.

D Seruilio confectus, ac trucidatus. cuius ſi etiam [f] vim, & grauitatem illam ſingularẽ, ac penè diuinam, aſſequi poſſem: tamen non dubito, quin ea tela, quæ coniecerit inimicus, quàm ea, quæ collega patris emiſit, leuiora, atque hebetiora eſſe videantur.

f L. ſi eã vim
P. CCXLIV.

3 Sed tamen mei facti rationem exponere illis volo, qui heſterno die dolore me elatũ, & iracundia longius [g] prope digreſſum arbitrabantur, quã ſapientis hominis cogitata E ratio poſtularet. Nihil feci iratus, nihil impotẽti animo, nihil non diu conſideratũ, ac multo ante meditatũ. Ego enim, P.C. inimicum me ſemper eſſe profeſſus ſum duobus, qui me, qui [h] rẽ meã cum defendere deberẽt, ſeruare poſſent: cúmque ad conſulare officiũ ipſis inſignibus illius imperij ad meã ſalutẽ non ſolùm auctoritate, ſed etiã precib. veſtris vocarentur: primo reliquerunt, deinde prodiderũt, F poſtremo oppugnauerunt [i], præmiíſque nefariæ pactionis funditus vnà cũ rep. oppreſſum, extinctúmque voluerunt: quique ſuo ductu, & imperio cruento illo, atque funeſto ſupplicia neq; à ſociorũ mœnibus prohibere, neq; hoſtium vrbibus inferre potuerunt: exciſionem [k], inflammationem, euerſionem, depopulationem, vaſtitatem [l] eam ſua cum præda meis omnibus tectis, atque agris intulerunt.

g L. longius progreſſum. al. prope progreſſum.
h L. qui rẽp. cũm def. deb.
i L. oppugnarunt.
k L. exſciſſionem.
l L. vaſtitatem a. al. prædam meis omn.

4 Cum his furiis, & facibus: cum his, inquã, exitioſis prodigiis, ac penè huius imperij,

p-ſtibus, bellũ mihi inexpiabile dico eſſe ſuſceptũ; neque id tamen ipſum tantũ, quãtum meus, ac meorũ, ſed tantũ, quantum veſter, atque omnium bonorũ dolor poſtulauit. In Clodiũ vero non eſt hodie meum maius odium, quàm illo die fuit, cùm illum ambuſtũ religioſiſſimis ignibus, cognoui muliebri ornatu, ex inceſto ſtupro, atque ex domo pontificis maximi emiſſum. tum, inquam, tum vidi, ac multo ante proſpexi, quanta tempeſtas excitaretur, quanta impendêret procella reip. Videbam, illud ſcelus tam importunum, audaciam tam immanem [a] adoleſcentis furentis, nobilis, vulnerati, non poſſe arceri otij finibus: erupturum illud malum aliquando, ſi [b] impunitum fuiſſet, ad perniciem ciuitatis.

P. B.
a v.c. inmanẽ
b v.c. ſi inultũ

5 Non multum mihi ſanè pòſt ad odium acceſſit. nihil enim contra me fecit odio mei, ſed odio ſeueritatis, odio dignitatis, odio reip. non me magis violauit, quàm ſenatũ, quàm equites R. quàm omneis bonos, quàm Italiã cunctam. non denique in me ſceleratior fuit, quã in ipſos deos immortaleis [c]. Etenim illos eo ſcelere violauit, quo nemo antea. in me fuit eodẽ animo, quo etiã eius familiaris Catilina, ſi viciſſet, fuiſſet. Itaq; eũ nũquã à me eſſe accuſandũ putaui, nõ plus, quàm ſtipitem illũ, qui, quorũ hominũ eſſet, neſciremus, niſi ſe Ligurem ipſe eſſe diceret. Quid enim hunc perſequar, pecudẽ, ac belluã, pabulo inimicorũ meorũ, & glande corruptũ? qui [d] ſi ſenſit, quo ſe ſcelere deuinxerit: non dubito, quin ſit miſerrimus. ſin autem id non videt: periculum eſt, ne ſe ſtuporis excuſatione defendat.

c v.c. inmortalis.
d L. qui ſi ſenſit, quod ſcelere deuinx.

7 Accedit etiam, quòd exſpectatione omnium, fortiſſimo, & clariſſimo viro, T. Annio, deuota, & conſtituta iſta hoſtia eſſe videtur: cui me præripere deſponſam iam, & deſtinatã laudem, cum ipſe eius opera & dignitatem, & ſalutem recuperarim, valde eſt iniquum. Etenim, vt P. ille Scipio, natus mihi videtur ad interitum, exitiúmque Karthaginis, qui illam à multis imperatoribus obſeſſam, oppugnatã, labefactatam [e], penè captam aliquando, quaſi fatali euentu, ſolus euertit: ſic T. Annius ad illam peſtem comprimendam, exſtinguendã, funditus delendam natus eſſe videtur, & quaſi diuino munere donatus [f] reip. Solus ille cognouit, quemadmodum armatum ciuem, qui lapidibus, qui ferro alios fugaret, alios domi contineret, qui vrbem totam, qui curiam, qui forum, qui templa omnia cæde, incendiiſque terreret, non [g] modò vincere, verum etiam vincire oporteret.

e al. Labefactam,
P. CCXLV.
f L. reip. donatus.
g L. non modo vincere, verùm etiã vincere oporteret

7 Huic ergo, & tali, & ita de me, ac de patria merito viro, numquam mea voluntate præripiam eum præſertim reũ, cuius ille inimicitias non ſolum ſuſcepit propter ſalutem meam, verùm etiam appetiuit. Sed ſi etiam nunc illaqueatus iam omnium, legũ periculis, irretitus odio bonorũ omniũ, exſpectatione ſupplicij iã non diuturna implicatus, feretur tamen hæſitans, & in me impetũ impeditus facere conabitur: reſiſtã, & aut concedente, aut etiã adiuuante Milone, eius conatũ refutabo: velut heſterno die, cum mihi ſtanti tacens [h] minaretur, voce tantum attigi legũ initium, & iudicij: conſedit [i] ille, conticuit. Diem dixiſſet, vt fecerat, feciſſem, vt ei ſtatim tertius à prætore dies diceretur. Atque hoc ſic moderetur [k]: & cogitet, ſi contentus ſit iis ſceleribus, quæ commiſit, iam ſe eſſe conſecratum Miloni: ſiquod in me telum intorſerit [a], ſtatim me eſſe arrepturum arma iudiciorum, atque legum.

h fort. tacens
i L. concidit ille, & conticuit. Diem d.
k al. meditetur
a ſal. intenderit.

8 ¶ Atqui [b] paullò antè, P. C. concionem habuit, quæ eſt ad me tota delata: cuius concionis primum vniuerſum argumentum, ſententiámque audite. cùm riſeritis impudentiã [c] hominis, tum à me de tota concione audietis. ¶ De religionibus [d] ſacris, & cæremoniis eſt concionatus, patres conſcripti, Clodius: P. inquam, Clodius ſacra, & religiones negligi, violari, pollui, queſtus eſt. Non mirum, ſi hoc vobis ridiculum videtur. etiam ſua concio riſit hominẽ, quomodo ipſe gloriari ſolet, ducentis confixum ſenatuſconſultis [e]: quæ ſunt omnia contra illum pro religionibus facta, hominémque [f] illum, qui puluinaribus Bonæ deæ ſtuprum intulerit, eáque ſacra, quæ viri oculis, ne imprudentis quidem, adipiſci fas eſt, non ſolum adſpectu virili, ſed flagitio, ſtupróque violarit, in concione de religionibus neglectis conqueri.

b PARTITIO.
c v.c. impudẽtiam.
d CONTENTIO.
e L. ſenatuſconſultis, & vt ſit P. B. antiquus genitiuus.
f al. hominẽmque eũ qui p.

9 Itaque, nunc proxima concio eius exſpectatur de pudicitia. Quid enim intereſt, vtrùm ab altaribus religioſiſſimis fugatus, de ſacris, & religionibus conqueratur, an ex ſororum cubiculo egreſſus, pudorem, pudicitiámque defendat? Reſponſum Haruſpicum hoc recens de fremitu [g] in concione recitauit: in quo cum aliis multis ſcriptum etiã illud eſt: (id quod audiuiſtis) *loca ſacra, & religioſa profana haberi*. In ea cauſa eſſe dixit domum meam, à religioſiſſimo ſacerdote, P. Clodio, conſecratam.

g qui ſua terra conditus eſt in agro Latiniẽſi. Dio. 39.

10 Gaudeo mihi de toto hoc oſtento, quod haud ſcio, an grauiſſimum multis his annis huic ordini nuntiatum ſit, datam non modò iuſtam, ſed etiam neceſſariam cauſam eſſe dicendi. Reperietis enim ex hoc toto prodigio, atque reſponſo, nos de iſtius ſcelere, ac furore, ac de impendẽtibus [h] periculis maximis, propè iã voce Iouis optimi maximi præmoneri.

h v.c. impendentibus

11 Sed primum expiabo religionem ædium meatũ, ſi id facere verè ac ſine cuiuſquã dubitatione potero. ſin [i] ſcrupulus tenuiſſimus reſidêre aliquis videbitur: non modò patienti, ſed etiã libenti animo portẽtis deorũ immortaliũ, religioniq; parebo. Sed quæ tandẽ eſt in hac vrbe tãta domus, ab iſta religionis ſuſpicione tã vacua, atq; pura? Quãquã veſtræ domus, P. C. ceterorúmq. ciuiũ, multo maxima [k] ex parte ſunt liberæ religione, tamen vna mea domus iudiciis omnib. liberata, in hac vrbe, ſola eſt. Te n. appello, Lẽtule, & te, Philippe. ex hoc Haruſpicũ reſponſo decreuit ſenatus, *vt de locis ſacris [l] religioſis, ad hunc ordinem referretur*. poteſtiſne referre de mea domo? quæ (vt dixi) ſola, in hac vrbe, omni religione, omnib. iudiciis, liberata eſt: quã primũ inimicus ipſe in illa tẽpeſtate, ac nocte reip. cùm cetera ſcelera ſtilo illo impuro Sex. Clodius [m] conſcripſiſſet, ne vna quidem attigit littera religionis. deinde eandẽ domũ populus Rom. cuius eſt ſumma poteſtas omnium rerum, comitiis centuriatis, omnium ætatum, ordinúmque ſuffragiis, *eodem iure eſſe iuſſit, quo fuiſſet*.

i L. ſin ſcrupulus vel tenuiſſimus,
k al. maximã partem.
P. CCXLVI.
l L. ſacris, ac religioſis,
m al. Clodij ore ſ'o "ro cõſcripſiſſet.

12 Poſtea vos, P. C. non quòd dubia res eſſet, ſed vt huic furiæ, ſi diutius in hac vrbe, quã delere cuperet, maneret, vox [n] interdiceretur, decreuiſtis, vt de mearũ ædiũ religione ad põtificũ collegiũ referretur. Quæ tanta religio eſt, qua non in noſtris dubitationibus, atque in maximis ſuperſtitionibus, vnius P. Seruilij, ac M. Luculli reſpõſo, ac verbo liberemur?

n al. vox includeretur.

De

Digitized by Google

De ſacris publicis, de ludis maximis, de deorum Penatium, Veſtæque matris cæremoniis, de illo ipſo ſacrificio, quod [a] fit pro ſalute pop. Romani, quod poſt Romam conditam, huius vnius caſti tutoris religionum ſcelere violatum eſt, quod tres pontifices ſtatuiſſent, id ſemper populo Romano, ſemper ſenatui, ſemper ipſis diis immortalibus ſatis ſanctum, ſatis auguſtum, ſatis religioſum eſſe viſum eſt. At verò meam domum P. Lentulus, CONS. & pontifex [b] P. Seruilius, M. Lucullus, Q. Metellus, M. Glabrio [c], M. Meſſalla, L. Lentulus, flamen Martialis: P. Galba, Qu. [d] Scipio, C. Fannius, M. Lepidus, L. Claudius, rex ſacrorum: M. Scaurus, M. Craſſus, C. Curio, Sext. Cæſar, flamen Quinalis: Qu. Cornelius, P. Albinouanus, Qu. Terentius, pontifices minores, cauſa cognita, duobus locis dicta, maxima frequentia ampliſſimorum, ac ſapientiſſimorum ciuium adſtante, *omni religione*, vna mente, omnes *liberauerunt*.

[a] In opere bonæ deæ.

[b] Pontificum ordo hic obſeruandus, vt priore loco Pontifex maximus, deinde flamen Martialis, Rex ſacrorum: flamen, Quirinalis, pontifices minores nominentur. P. B.

[c] L. M. Glabrio.

[d] al. P. Scipio Nasica. pro domo.

13 Nego vmquam poſt ſacra conſtituta, quorum eadem eſt antiquitas, quæ ipſius vrbis, vlla de re, ne de capite quidem virginum Veſtalium, tam frequens collegium iudicaſſe. quamquam ad facinoris diſquiſitionem intereſt adeſſe quàmplurimos. Ita eſt enim interpretatio illa pontificum, vt iidem poteſtatem habeant iudicum. Religionis explanatio [e] vel ab vno pontifice perito rectè fieri poteſt: quod idem in iudicio capitis durum, atque iniquum eſt. tamen ſic reperietis, frequentiores pontifices de mea domo, quàm vmquam de cæremoniis virginum iudicaſſe. Poſtero die frequentiſſimus ſenatus, te conſule deſignato, Lentule, ſententiæ principe, P. Lentulo, & Qu. Metello, COSS. referentibus, ſtatuit, cùm omnes pontifices, qui erant huius ordinis, adeſſent: cumque alij, qui honoribus populi Romani antecedebant, multa de collegij iudicio verba feciſſent, omneſque iidem ſcribendo [f] adeſſent: *Domum meam, iudicio pontificum, religione liberatam videri.*

[e] L. explatio vel ab

[f] Senatuſconſultis hæc verba addi ſolita, ſcribendo adfuerunt.

14 De hoc igitur loco ſacro potiſſimùm videntur Haruſpices dicere, qui locus ſolus ex priuatis locis omnibus hoc præcipuè iuris habet, vt ab ipſis, qui ſacris præſunt, ſacer non eſſe iudicatus ſit? Verum referte: quod ex S.C. facere debetis. aut vobis cognitio dabitur, qui primi de hac domo ſententiam dixiſtis, & eam religione omni liberaſtis: aut ſenatus ipſe iudicabit, qui, vno illo ſolo antiſtite ſacrorum diſſentiente, frequentiſſimus antea iudicauit: aut, id quod certè fiet, ad pontifices reiicietur, quorum auctoritati, fidei, prudentiæ maiores noſtri ſacra, religioneſque & priuatas, & publicas commendarunt. Quid ergo hi poſſunt aliud iudicare, ac iudicauerunt? Multæ ſunt domus in hac vrbe, P. C. atque haud ſcio, an pænè cunctæ iure optimo: ſed tamen iure priuato, iure hereditario, iure auctoritatis, iure [g] mancipij, iure nexi. nego eſſe vllam domum aliam, æquè priuato iure, atq; optima lege, publico verò omni præcipuo, & humano, & diuino iure munitam.

P. CCXLVII.

[g] iure mancipio

15 Quæ primùm ædificatur ex auctoritate ſenatus, pecunia publica: deinde contra vim nefariam huius gladiatoris, tot ſenatuſconſultis munita atque ſæpta eſt. Primùm negotium iiſdem magiſtratibus eſt datum anno ſuperiore, vt curarent, vt ſine vi mihi ædificare liceret, quibus in maximis periculis, vniuerſa reſpub. commendari ſolet: deinde, cùm ille ſaxis, & ignibus, & ferro vaſtitatem meis ædibus intuliſſet: decreuit ſenatus, eos, qui id feciſſent, lege [a] de vi, quæ eſt in eos, qui vniuerſam remp. oppugnaſſent, teneri. Vobis verò referentib. ô poſt hominum memoriam fortiſſimi, atq; optimi conſules, decreuit item ſenatus frequentiſſimus, qui meam domum violaſſet, contra remp. eſſe facturum.

[a] fort. lege de vi publica.

16 Nego, vllo de opere publico, de monumento, de templo, tot ſenatus exſtare conſulta, quot de mea domo, quam ſenatus vnam, poſt hanc vrbem conſtitutam [b], ex ærario ædificandam, à pontificibus liberandam, à magiſtratibus defendendam, à iudicibus puniendam [c] putaret. P. Valerio, pro maximis in remp. beneficiis, data domus eſt in villa [d] publica: at mihi in Palatio reſtituta. illi locus: at mihi etiam parietes, atque tectum. illi, quam ipſe priuato iure tueretur: mihi, quam publicè magiſtratus omnes defenderent. Quæ quidem ego ſi aut per me, aut ab aliis haberem, non prædicarem apud vos, ne nimis gloriati viderer. Sed, cùm ſint mihi data à vobis, cùm ea attententur eius lingua, cuius anteà manu euerſa vos mihi, & liberis meis, manibus veſtris reddidiſtis: non ego de meis, ſed de veſtris factis loquor: nec vereor, ne hæc mea veſtrorum beneficiorum prædicatio, non grata potius, quàm arrogans videatur.

[b] al. condita.

[c] L. muniendam put

[d] Ant. Auguſt. via ſacra. Nam tegebatur viro publico, vt apud Liuium 2. & Plutarch. in Publicola.

P. B.

17 Quamquam, ſi me tantis laboribus pro communi ſalute perfunctū efferret aliquando ad gloriam in refutandis maledictis improborum hominum, animi quidam dolor, quis non ignoſceret? Vidi enim heſterno die quendam murmurantem: quem aiebant negare ferre me poſſe, quia, cùm ab hoc eodem impuriſſimo [e] parricida rogaretur, cuius eſſem ciuitatis, reſpondi [f], me, probantibus & vobis, & equitibus Rom. eius eſſe, quæ carere me non potuiſſet. Ille, vt opinor, ingemuit. Quid igitur reſponderem? [g] quæro ex eo ipſo, qui ferre me non poteſt, me ciuem eſſe Romanum? litteratè reſpondiſſem? Tacuiſſem? deſertum negotium. Poteſt quiſquam vir in [h] rebus magnis cum inuidia verſatus, ſatis grauiter contra inimici contumeliam ſine ſua laude reſpondere? At ipſe non modò reſpondere, quidquid poteſt, cùm eſt laceſſitus: ſed etiam gaudet, ſe ab amicis, quid reſpondeat, admoneri.

[e] L. impuriſſimo parricida

[f] fort. reſpondi, probantib. & vobis, & equitibus Rome eius eſſe.

[g] al. An tacuiſſem?

[h] al. rebus in magnis

18 ¶ Sed, quoniam [i] mea cauſa expedita eſt, videamus nunc, quid haruſpices dicant. Ego enim fateor me, & magnitudine oſtenti, & grauitate reſpōſi, & vna, atq; conſtanti haruſpicum voce vehementer eſſe commotum. Neque is ſum, qui, ſi cui fortè videor plus, quàm ceteri, qui æquè, atque ego, ſunt occupati, verſari in ſtudio litterarum, his delecter, aut vtar omnino litteris, quæ noſtros animos deterrent, atque auocant à religione. Ego verò primum habeo auctores, ac magiſtros religionum colendarum, maiores noſtros: quorum mihi tanta fuiſſe ſapientia videtur, vt ſatis, ſuperque prudentes ſint, qui illorum prudentiam non dicam aſſequi, ſed, quanta fuerit, perſpicere poſſint. qui ſtatas [k], ſollemneiſque cæremonias, pontificatu [l]: rerum bene gerendarum auctoritates, augurio: fatorum veteres prædictiones Apollinis, vatum libris: portentorum explanationes [m], Etruſcorum diſciplina contineri putarunt [n]: quæ quidem tanta eſt, vt noſtra memoria, primùm Italici belli funeſta illa principia, poſt Syllani, Cinnaniq; temporis extremum pænè diſcrimen,

[i] Reſponſio ad Haruſpicū reſponſa.

[k] al. ſaturas.

[l] religio Romana ab his quatuor petita, pontificibus, auguribus, vatum libris, Etruſc. orum diſciplina.

P. CCXLVIII.

[m] ita Cicero in diuinat.

[n] L. putauerunt.

fort. explatio. ... Varro ... lib. ...

Digitized by Google

tum hanc recentem vrbis inflammandæ, delendique imperij coniurationem non obſcurè nobis paullò antè prædixerint.

19 Deinde etiam cognoui, multa homines doctiſſimos, ſapientiſſimoſque & dixiſſe, & ſcripta de deorum immortalium numine reliquiſſe: quæ quamquam diuinitus perſcripta video, tamen eiuſmodi ſunt vt ea maiores noſtri docuiſſe illos, non ab illis didiciſſe videantur. Etenim *quis* [a] *eſt tam vecors, qui aut, cùm ſuſpexerit in cælum, deos eſſe non ſentiat, & ea, quæ tanta mente fiunt, vt vix quiſquam arte vlla ordinem rerum, ac viciſſitudinem perſequi poſſit, caſu fieri putet? aut, cùm deos eſſe intellexerit, non intelligat, eorum numine hoc tantum imperium eſſe natum, & auctum, & retentum?* Quàm volumus licet, P. C. ipſi nos amemus: tamen nec [b] numero Hiſpanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipſo huius gentis, ac terræ domeſtico, natiuoque ſenſu, Italos ipſos, ac Latinos, ſed pietate, ac religione, atque hac vna ſapientia, quòd deorum immortalium numine omnia regi, gubernarique perſpeximus, omneis genteis, nationeſque ſuperauimus.

20 Quare, ne [c] plura de re minimè loquar dubia, adhibete animos, & menteis veſtras, non ſolum aureis, ad haruſpicum vocem admouete: QVOD IN AGRO LATINIENSI AVDITVS EST STREPITVS CVM FREMITV. Mitto haruſpices, mitto illam veterem ab ipſis diis immortalibus, vt hominum fama eſt, Etruriæ datam [d] diſciplinam: nos nónne haruſpices eſſe poſſumus? EXAVDITVS IN AGRO PROPINQVO, ET SVBVRBANO EST STREPITVS QVIDAM RECONDITVS, ET HORRIBILIS FREMITVS ARMORVM. Quis eſt ex gigantibus [e] illis, quos poetæ ferunt bellum diis immortalibus intuliſſe, tam impius, qui hoc tam nouo tantoque motu non magnum aliquid deos populo Rom. præmonſtrare, & prædicere fateatur? De ea re ſcriptum eſt, poſtulationes decretas [f] eſſe Ioui, Saturno, Neptuno, Telluri, diis cæleſtibus.

21 Audio, quibus diis violatis, expiatio debeatur, ſed, hominum, quæ ob delicta, quæro. LVDOS MINVS DILIGENTER FACTOS, POLLVTOSQVE. Quos ludos? te appello, Lentule, (tui ſacerdotij ſunt tenſæ [g], curricula, præcentio, ludi, libationes, epulæq; ludorum publicorum) voſque pontifices, ad quos epulones [h] Iouis optimi, max. ſi quid eſt prætermiſſum, aut commiſſum, afferunt: quorum de ſententia illa eadem renouata, atque inſtaurata celebrantur: qui ſunt ludi minus diligenter facti? quando, aut quo ſcelere polluti? reſpondebis & pro te, & pro collegis tuis, & pro pontificum collegio, nihil cuiuſquam aut negligentia contemtum, aut ſcelere eſſe pollutum: omnia ſolemnia, ac iuſta ludorum, omnibus rebus obſeruatis, ſumma cum cæremonia eſſe ſeruata.

22 Quos igitur haruſpices ludos minus diligenter factos, pollutoſque eſſe dicunt? eos, quorum ipſi dij immortales, atque [i] illa mater dea, te, te, Cn. Lentule, cuius ab auia manibus eſſet accepta, ſpectatorem eſſe voluit. quòd ni tu Megaleſia [k] illo die ſpectare voluiſſes: haud ſcio an viuere nobis, atque his de rebus iam queri liceret. vis enim innumerabilis incitata ex omnibus vicis collecta ſeruorum ab hoc ædili religioſo, repentè forni- A cibus, oſtiiſque omnibus, in ſcænam, ſigno dato, immiſſa irrupit. Tua tum, tua, Cn. Lentule, eadem virtus fuit, quæ in priuato quondam tuo proauo. te, nomen, imperium, vocem, aſpectum, impetū tuum ſtans ſenatus, equiteſq; R. & omnes boni ſequebantur, cùm ille ſeruorum, & ludiorū multitudini S.P.Q.R. vinctū ipſo conſeſſu, & conſtrictum ſpectaculis, atq; impeditum turba, & anguſtiis tradidiſſet.

23 An, ſi ludius [a] conſtitit, aut tibicen repen- B tè conticuit, aut puer ille patrimus [b], & matrimus ſi [c] terram non tenuit, aut tenſam [d], aut lorum amiſit, aut, ſi ædilis verbo, aut [e] ſi nutu aberrauit, ludi ſunt non ritè facti, eaque errata expiantur, & mentes deorum immortalium, ludorum inſtauratione placantur: ſi ludi ab lætitia ad metum traducti ſunt [f], ſi nō intermiſſi, ſed peremti, atq; ſublati ſunt: ſi ciuitati vniuerſæ ſcelere eius, qui ludos ad luctum conferre voluit, extiterunt dies illi fe- C ſti [g] pænè funeſti, dubitabimus, quos [h] ludos ille fremitus nuntiet eſſe pollutos?

24 Ac, ſi volumus ea, quæ de quoque deo nobis tradita ſunt, recordari, hanc Matrem magnam, cuius ludi violati, polluti, pænè ad cædem, & ad funus ciuitatis conuerſi ſunt, hanc, inquam, accepimus, agros, & nemora cum quodam ſtrepitu, fremituque peragrare. Hæc igitur vobis, hæc populo Rom. & ſcelerum indicia oſtendit, & periculorum ſigna D patefecit. nam quid ego de illis [i] ludis loquar, quos in Palatio noſtri maiores ante templum, in ipſo Matris magnæ conſpectu, Megaleſibus [k] fieri, celebrarique voluerunt? qui ſunt more, inſtitutiſque maximè caſti, ſollemnes, religioſi: quibus ludis primum ante populi conſeſſum ſenatui locum P. Africanus iterum conſul ille maior dedit: vt eos ludos hæc lues impura pollueret [l]: quò ſiquis liber aut ſpectandi, aut etiam religionis cauſa, ac- E ceſſerat: manus afferebantur. quò matrona nulla adiit, propter vim, conſeſſumque ſeruorum. Ita ludos eos, quorum religio tanta eſt, vt ex vltimis terris arceſſita in hac vrbe conſederit: qui vni ludi ne verbo quidem appellantur Latino, vt vocabulo ipſo & appetita religio externa, & Matris magnæ nomine ſuſceptæ declaretur: hos ludos ſerui fecerunt, ſerui ſpectauerunt: tota denique hoc ædile, ſeruorum Megaleſia fuerunt.

F 25 Pro dij immortales! qui magis nobiſcum loqui poſſetis, ſi eſſetis, verſaremini que nobiſcum? ludos eſſe pollutos ſignificatis, ac planè dicitis. Quid magis deformatum, inquinatum, peruerſum, conturbatum dici poteſt, quàm, omne ſeruitium, permiſſu magiſtratus, liberatum, in alteram ſcænam immiſſum, alteri præpoſitum, vt alter conſeſſus poteſtati ſeruorum [m] obiiceretur, alter ſeruorum totus eſſet? Si examen [n] apum ludis in G ſcænam veniſſet, haruſpices acciendos [o] ex Etruria putaremus: videmus vniuerſi repentè examina tanta ſeruorum immiſſa in populum Rom. ſæptum, atque incluſum, & non commouemur [p]? Atque in apum fortaſſe examine, nos ex Etruſcorum ſcriptis haruſpices, vt à ſeruitio caueremus, monerent.

26 Quod igitur ex aliquo diſiūcto, diuerſoq; monſtro ſignificatum caueremus [q], id cùm ſibi ipſum monſtrum eſt, & cùm in eo ipſo periculum eſt, ex quo periculum portenditur, nō H pertimeſcemus? iſtiuſmodi Megaleſia [r] fecit pater [ſ] tuus? iſtiuſmodi patruus? Is mihi etiam

generis

a Deos eſſe, Deorum eſſe prouidentiam: Deorum numine imperia naſci, augeri, retineri.

b Gentium quarundam dotes propriæ & ſingulares.

c L. ne plura de re minimè dubia loquar P. B.

d L. traditam

e Gigantum meminit libro de ſenectute.

f quidam libri non habent decretas,

g Tenſæ vel Thenſæ, ſacra vehicula: & vt Feſtus ſcribit in *Tenſa*, argentea quibus exuuiæ deorum ludis Circenſib. ad puluinar deorum vehuntur. *Aſconius* Tenſas dictas exiſtimat, quòd ante ipſas lora tenduntur, quæ gaudent manu tenere, qui eas deducūt.

h Epulones ſeu Epulonis, qui epulas diis indicendi poteſtatem habebant. vide *Feſtum* in *Epulones*.

i L. atq; illa mater Idæa, te, te *&c.*

k Megaleſia, ludi matris magnæ. vide *Varronem* 5. *de lingua. Feſtum* in *Megaleſia*.

P. CXLIX.

a al. Lydius. Iſta apud veteres dicebatur: ſed poſt, Lydius, *Nonius, Halicarnaſſ. Plautus Aulularia.*

b Vide Feſtū in Pater patrimus: in Matrimes: in Patrimes: in Rica.

c *Lipſ.* ſi terrā, vel h. l. aſtram. id autem veteri lexico [illegible] eiuſmodi pueri patrimi, & matrimi ad ſacrificiū ducebantur quæ ſi caſu aufugiſſent: aut quod Cicero dicit, ſi puer ouem non tenuiſſet, mali ominis erat & iusbādi ſacrificij. vide *Lipſ.* 4. *Antiquar.* 3. Alij terram tenere idem eſſe quod tangere exiſtimant. *Anton. Auguſt.* legit ſi tenſam non tenuit aut lorum remiſit.

d Tenſæ quid eſſet ſ. dixi.

e L. aut ſympulo aberr. pro veteri ſymbolo. Eſt autem ſympulū vel ſympuuiū, vel ſympiniū vas ſacrificiis publicis. *Arnob.* 4.

f *verbum ſunt hic non agnoſcit L.*

P. B.

g al. pro feſtis pene funeſti.

h L. quos ille fremitus nuntiet ludos eſſe pollutos.

i Megaleſia ludi qua parte vrbis celebrari ſolitia.

k L. Megaleſiis fieri,

l L. pollueret

m v. c. obiiceretur,

n Apum examine ludi interpellabātur. addet. de diuinatione: ſic ſortium ouorum & as oſteo veteribus 8. *Pli.* 1. *Plutar. Marcel.* 1. *Valer.* 1.

o *ſort.* arciendos.

p *al.* commouemur

q L. id cùm ipſum tibi.

r Megaleſia matris magnæ feſto.

ſ Appius Claudius.

generis ſui mentionem facit. cùm Athenionis [a], aut Spartaci [b] exemplo ludos facere maluerit, quàm Cani, aut Appij Claudiorum? Illi cùm ludos facerent, ſeruos [c] de cauea exire iubebant: tu in alteram ſeruos immiſiſti, ex altera liberos eieciſti. Itaque qui anteà voce præconis à liberis ſemouebantur [d], tuis ludis non voce, ſed manu liberos à ſe ſegregabant. Ne hoc quidem tibi in mentem veniebat, Sibyllino ſacerdoti, hæc ſacra maiores noſtros ex veſtris [e] libris expetiſſe? ſi illi ſunt veſtri, quos tu impia mente conquiris, violatis oculis legis, contaminatis manibus attrectas.

27 Hac igitur vate ſuadente quondam defeſſa Italia Punico bello, atque ab Annibale vexata, ſacra iſta maiores [f] noſtri aſcita ex Phrygia Romæ collocauerunt [g]: quæ vir [h] is [i] accepit *qui eſt optimus à populo R. iudicatus, P. Scipio*: fœmina autem, quæ matronarum caſtiſſima putabatur, Q. Claudia: cuius priſcã illam ſeueritatem ſacrificij tua [k] ſoror mirificè exiſtimatur imitata. Nihil te igitur neq; maiores tui, coniuncti cum his religionibus, neque ſacerdotium ipſum, quo eſt hæc tota religio conſtituta, neque curulis ædilitas, quæ maximè hanc tueri religionem ſolet, permouit, quominùs caſtiſſimos ludos omni flagitio pollueres, dedecore maculares, ſcelere obligares?

28 Sed quid ego id admiror? qui accepta pecunia Peſſinuntem ipſum [l], ſedem, domiciliumque Matris deorum, vaſtaris, & Brogitaro [m] Gallogræco, impuro [n] homini, ac nefario, cuius legati, te tribuno, diuidere in æde Caſtoris tuis operis nummos ſolebant, totum illum locum, fanumque vendideris? ſacerdotem [o] ab ipſis aris, puluinaribúſque detraxeris? omnia illa, quæ vetuſtas, quæ Perſæ, quæ Syri, quæ reges omnes, qui Europam, Aſiamque tenuerunt, ſemper ſumma religione coluerunt, peruerteris? quæ denique noſtri maiores tam ſancta duxerunt, vt, cùm refertam vrbem, atq; Italiam fanorum haberemus, tamen noſtri imperatores maximis, & periculoſiſſimis bellis huic deæ vota facerent, eáque in ipſo Peſſinunte ad illam ipſam principem aram, & in illo loco, fanoque perſoluerent.

29 Quod cùm Deiotarus religione ſua caſtiſſime tueretur, quem vnũ habemus in orbe terrarum fideliſſimum huic imperio, atque [p] amantiſſimum noſtri nominis: Brogitaro, vt antè dixi, addictum pecunia tradidiſti. Atque hunc tamen Deiotarum, ſæpè à ſenatu regali nomine dignum exiſtimatum, clariſſimorum imperatorum teſtimoniis ornatum, tu etiam regem appellari cum Brogitaro iubes. ſed alter eſt rex, iudicio ſenatus, per nos: pecunia Brogitarus per te appellatus: alterum [q] putabo regem, ſi habuerit vnde tibi ſoluat, quod ei per ſyngrapham credidiſti. nam cùm multa regia ſunt in Deiotaro, tum illa maximè, quod tibi nummum nullum dedit: quod eam partem legis tuæ, quæ congruebat cum iudicio ſenatus, vt ipſe rex eſſet, non repudiauit: quòd Peſſinuntem per ſcelus à te violatum, & ſacerdote, ſacriſq; ſpoliatum, recuperauit, vt [r] in priſtina religione ſeruaret: quòd cæremonias ab omni vetuſtate acceptas, à Brogitaro pollui non ſinit, mauultque generum ſuum munere tuo, quàm illud fanum antiquitate religionis carere. Sed, vt ad hæc haruſpicum reſponſa redeam, ex quibus eſt primum de ludis: quis eſt qui id non totum in iſtius ludos prædictum, & reſponſum eſſe fateatur?

a Vide 3. Florum 19. b v. Verrin. 5. & 6. ad Attic. 2. & 2. Flor. 20. Epitomen Liuij 95. Velleium 2. & 3. ff. 10. ff. de acquir. poſſeſſ. c L. ſeruos exire de cauea iub. P. CCL. d ſort. ſemmouebantur. e Sibyllinos intelligit, vt apud Strabon. 12. vt hinc etiam conſtet Clodium xv. virum fuiſſe ſacris faciendis. f al. noſtri maiores. g L. collocarunt. h P. Scipio Naſica pater Africani. i Liuius & 32. Plutarc. in Africano. Solin. 7. Plin. 34. Valer. 26. Flor. 29. epitome Ouid 4. Faſtorũ Sillius 7. Plin. 43. de viris illuſtrib. Cicer. in Bruto. Saluſt. lugurt. k al. tua mieth. è ſoror. l al. ipſam. m qui Brogitarus Strabonis 12. Huius Brogitari meminit Cic. infra orat. pro Sextio. n v.c. impuro. o Idem pro P. Sextio. P. B. p L. atque amantiſſimo noſtri nominis regem Brog. q al. alterum ſemper alterum tuum putabo regem, &c. vetus, al. terum ſem per putabo regem alterum ſi habuerit. r al. vt priſtinam religionem ſeruaret.

30 ¶ Sequitur *de locis ſacris, religioſis*. O impudentiam miram! de mea domo dicere audes? Committe vel conſulibus, vel ſenatui, vel collegio pontificũ tuã. Ac mea quidẽ his tribus [a] omnibus iudiciis, vt dixi antea, liberata eſt. At in iis ædibus, quas tu, Qu. Seio equite Romano, viro optimo, per te apertiſſimè interfecto, tenes, ſacellum dico fuiſſe, & aras, tabulis hoc cenſorum, memoria multorum firmabo, ac docebo. agatur modo hæc res.

31 Quod ex eo Senatuſconſulto quod nuper eſt factum referri ad vos neceſſe eſt: habeo quæ de locis religioſis velim dicere, cùm de domo tua dixero: in qua tamen ita eſt inædificatum ſacellum, vt alius fecerit, tibi tantummodo ſit demoliendum: tum videbo, nũ mihi neceſſe ſit de aliis etiam aliquid dicere. putant enim nonnulli ad me pertinere, armamentarium Telluris aperire. nuper id patuiſſe dicunt, & recordor nunc ſanctiſſimam partem, ac ſedem maximæ religionis priuato dicunt veſtibulo contineri. Multa me mouent: quod ædes Telluris eſt curationis meæ: quòd is, qui illud armamentarium ſuſtulit, meam domum pontificum iudicio liberatam, ſecundum fratrem ſuum iudicatam eſſe dicebat. mouet me etiam in hac caritate annonæ, ſterilitate agrorum, inopia frugum, religio Telluris, & eò magis, quòd eodem oſtento Telluri poſtulatio [b] deberi dicitur.

32 Vetera fortaſſe loquimur: quanquam hoc ſi minus ciuili iure perſcriptum eſt, lege tamen naturæ, communi iure gentium ſancitum [c] eſt, *vt nihil mortales à diis immortalibus vſucapere poſſint*. Verumtamen [d] antiqua negligimus. etiamne ea negligemus, quæ fiunt maxime [e]? quæ videmus? L. Piſonem quis neſcit his ipſis temporibus, maximum, & ſanctiſſimum Dianæ ſacellum in Cæliculo [f] ſuſtuliſſe? adſunt vicini eius loci: multi ſunt etiã in hoc ordine qui ſacrificia [g] gentilia [h] illo ipſo in ſacello, ſtatuto loco [i], anniuerſaria factitarint. Et conquirimus, dij immortales, quæ loca deſiderent, quid ſignificent, de quo loquãtur? A. Sex. Serrano [k] ſanctiſſima ſacella ſuffoſſa, incenſa, inædificata, oppreſſa, ſumma denique turpitudine eſſe fœdata neſcimus?

33 Tu meam domum religioſam facere potuiſti? Ecqua [l] mente? qua inuaſeras [m]. qua manu? qua diſturbaras. qua voce? qua incendi iuſſeras. qua lege? quam ne in illa quidẽ impunitate tua ſcripſeras. quo puluinari [n]? quod ſtupraras. quo ſimulachro? quod ereptum ex meretricis [o] ſepulchro in imperatoris monumento collocaras. Quid habet mea domus religioſi. niſi quòd impuri, & ſacrilegi parietem tangit? Itaque, ne quis meorum imprudens introſpicere poſſit tuam domum, ac te ſacra illa tua facientem videre: tollam [p] altiùs tectum: non vt ego te deſpiciam [q], ſed ne tu aſpicias vrbem eam, quam delere voluiſti.

34 Sed iam haruſpicum reliqua reſponſa videamus. *Oratores, contra ius, faſq́, interfectos*. Quid eſt hoc? de Alexandrinis video eſſe ſermonem: quem ego non refuto. ſic enim ſentio, *ius legatorum cùm hominum præſidio munitum ſit, tum etiam diuino iure eſſe vallatum*. Sed quæro ab illo, qui omneis iudices [a] tribunus è carcere in forum effudit, cuius arbitrio ſicæ omnes nunc, atque omnia venena tractantur, qui cùm Hermacho Chio ſyngraphas fecit: ecquid ſciat, vnum acerrimum

a Conſulum, ſenatus, Pontificum. P. CCLI. b al. poſtule vel hi poſtulo vel victima, vel ſupplex aliquis, atque hæc quidã legi volunt apud Bonoſium quod de lege. vbi tamen Turneb. legit poſt ileonem. c al. ſanctum eſt. d al. Verumtamen ſi antiqua neglig. e L. nuo. maxime? f L. ſubaudi monte. g L. ſacrificia gentilia. h al. gentilitia. gentilia verò ſacra, gẽtis valus & priuata. i al. foco. k al. Serano. al. Saranolo. l L. At qua mente? quam amiſeras. q.m. m al. quam P. B. amiſeras, vt ã. n Polo loar in facris fuit. o Q. Catuli. p obſtruam luminib. ſolis. q Deſpicere eſt è loco ſuperiore. r L. an ſacela. ſ al. iudicatus.

aduerſarium Hermachi, Theodoſium, legatum ad ſenatum à ciuitate libera miſſum, ſica percuſſum? quod non minus, quàm de Alexandrinis, indignum diis immortalibus eſſe viſum, certò ſcio.

35 Nec confero nunc in te vnum omnia. ſpes maior eſſet ſalutis, ſi, præter te, nemo eſſet impurus. plures ſunt. hoc & tu tibi confidis magis, & nos propè iure diffidimus. Quis Platonem ex Oreſtide, quæ pars Macedoniæ libera eſt, hominem in illis locis clarum, ac nobilem, legatum Theſſalonicam ad noſtrum (vt ſeipſe appellauit) imperatorem veniſſe neſcit? quem ille, propter pecuniam, quam ab eo extorquere non poterat, in vincula coniecit, & medicum intromiſit ſuum, qui legato, ſocio, amico, libero fœdiſſimè & crudeliſſimè venas incideret. Secureis ſuas cruentari ſcelere noluit: nomen quidem populi Romani tanto ſcelere contaminauit, vt id nulla re poſſit, niſi ipſius ſupplicio, expiari. Qualeis hunc carnifices putamus habere, qui etiam medicis ſuis non ad ſalutem, ſed ad necem vtatur?

36 Sed recitemus, quid [a] ſequatur. FIDEM, ET IVSIVRANDVM NEGLECTVM. Hoc quid ſit, per ſeipſum non facilè interpretor: ſed ex eo quod ſequitur, ſuſpicor de tuorum iudicum manifeſto periurio dici, quibus olim erepti eſſent nummi, niſi à ſenatu præſidium poſtulaſſent. Quare autem de his dici ſuſpicer, hæc cauſa eſt, quod ſic ſtatuo, & illud in hac ciuitate eſſe maximè illuſtre, atque inſigne periurium. & te ipſum tamen in periurium pœnam ab iis, quibuſcum coniuraſti, non vocari.

37 Et video, in haruſpicum reſponſis eſſe hæc ſubiuncta, *Sacrificia vetuſta, occultáque, minus diligenter facta, pollutáque.* Haruſpices hæc loquuntur, an patrij, penatéſque dij? multi enim ſunt, credo, in quos huius maleficij ſuſpicio cadat. Quis præter hunc vnum? obſcurè dicitur, quæ ſacra polluta ſint? quid planiùs quid grauiùs, quid religioſiùs, dici poteſt? *Vetuſta, occultáque.* nego vlla verba Lentulũ, grauem oratorem, ac diſertum, ſæpius, cum te accuſaret, vſurpaſſe, quàm hæc, quæ nunce ex Etruſcis libris in te conuerſa, atq; interpretata dicuntur. Etenim quod ſacrificium [b], tam [c] vetus eſt, quàm hoc, quod à regibus æquale [d] huic vrbi accepimus? quod autem tam occultum, quàm id, quod non ſolum curioſos oculos excludit, ſed etiam erranteis? quò non modo improbitas, ſed ne imprudẽtia quidem poſſit intrare? quod quidem ſacrificium nemo ante P. Clodium in omni memoria violauit, nemo vmquam adiit, nemo neglexit, nemo vir adſpicere non horruit: quod fit per virgines veſtaleis, fit [e] pro populo Ro. fit in ea domo, quæ [f] eſt in imperio, fit incredibili cæremonia, fit ei deæ, cuius ne nomen quidem viros ſcire fas eſt: quam iſte idcirco Bonam dicit, quòd in tanto ſibi ſcelere ignouerit. Non ignouit, mihi crede, non, niſi fortè tibi ignotum putas, quòd te iudices dimiſerunt [g] excuſſum, & exhauſtum, ſuo iudicio, abſolutum: omnium, condemnatum: aut quòd oculos, vt opinio illius religionis eſt, non perdidiſti.

38 Quis enim ante te ſacra illa vir ſciẽs viderat, vt quiſquã pœnã, quæ ſequeretur illud ſcelus, ſcire poſſet? An tibi luminis obeſſet cæcitas plus, quàm libidinis? ne id quidẽ ſentis, conniuenteis illos oculos abaui [h] tui, magis

a L. quod ſequitur.

b Veſtalium ſcilicet.

c L. tam vetuſtum eſt,

d Veſtallum ſacer totum intelligit Alba oriũdum, & à Numa Romæ inſtitutũ Liuius.

e Sacrificabant pro pop. Romano Veſtales.

f al. quæ eſt cum imperio. P. B. al. in qua eſt imperium.

g al. emiſſum.

h Imò proaui 3 epiſt. 11. in f. Imò trîaui. Fuit enim Ap. Clodius Cæcus, P. Clodij non proauus, aut abauus, ſed triauus, vt ex faſtis colligi poteſt. Similis eſt [illegible] Cicero in orat. pro domo, vbi de Metello [illegible].

optaudos fuiſſe, quàm hos [b] flagranteis ſororis? Tibi verò, ſi diligenter attenderis, intelliges hominum pœnas deeſſe adhuc, non deorum. homines te in re fœdiſſima defenderunt: homines turpiſſimum, nocentiſſimúmque laudarunt: homines propter [c] pecuniam, iudicio liberauerunt: hominibus iniuria tui ſtupri illata in ipſos, dolori non fuit: homines tibi arma, alij pòſt in illũm inuictum ciuem dederunt: hominum [d] beneficia prorſus concedo tibi, ac maiora non eſſe quærendi.

39 *A diis quidem immortalibus, quæ poteſt homini maior eſſe pœna, furore, atque dementia?* [f] niſi fortè in tragœdiis, quos vulnere, ac dolore corporis cruciari, ac [e] conſumi vides, grauiores deorum immortalium iras ſubire, quàm illos, qui furentes inducuntur, putas. Non ſunt illi eiulatus, *& gemitus Philoctetæ* [f] tam miſeri (quamquam ſunt acerbi) quàm illa *exſultatio Athamantis* [g], & quàm *ſenium matricidarum.* Tu, cùm furialeis in concionibus voces mittis, cùm domos ciuium euertis, cùm lapidibus optimos viros foro pellis, cùm ardenteis faceis in vicinorum tecta iactas, cùm ædeis ſacras inflammas, cùm ſeruos concitas: cùm ſacra, ludóſque conturbas: cùm vxorem, ſororémque non diſcernis: cùm, quod ineas cubile, non ſentis: cum baccharis: cùm furis: tum das eas pœnas, quæ [h] ſunt ſolæ hominum ſceleri à diis immortalibus conſtitutæ. Nam corporis quidem noſtri infirmitas multos ſubit caſus per ſe: denique ipſum corpus tenuiſſima ſæpe de cauſa conficitur: *deorum tela in impiorum mentibus figuntur.* Quare miſerior es, cùm in omnem fraudem raperis oculis, quàm ſi omnino oculos non haberes.

40 Sed, quoniam de iis omnibus, quæ haruſpices commiſſa eſſe dicunt, ſatis eſt dictum, videamus, quid [i] iidem haruſpices à diis iam immortalibus dicant [k] moneri. Monent [l], *Ne per optimatum diſcordiam diſſenſionemque, patribus, principibuſq; cædes, periculaq; creentur, auxilioq;* [m] *diminuti deficiantur: quare ad vnum imperium prouincia redeant, exercituſq; pulſus, deminutiq;* [n] *accedat.* Haruſpicum verba ſunt hæc omnia: nihil addo de meo. Quis igitur hanc optimatium diſcordiam molitur? Idem iſte: nec vlla vi ingenij, aut conſilij ſui, ſed quodam errore noſtro: quem quidem ille, quod obſcurus non erat, facilè perſpexit. hoc enim etiam turpiùs affligitur reſpublica, quòd ne ab eo quidem vexatur, vt tanquam fortis in pugna vir, acceptis à forti aduerſario vulneribus aduerſis, & honeſtis [o] cadere videatur.

41 Ti. Gracchus conuertit [p] ſtatum ciuitatis. qua grauitate vir! qua eloquentia [q]! qua dignitate! nihil vt à patris, auique [r] Africani præſtabili, inſignique virtute, præterquàm quod à ſenatu deſciuerat, deflexiſſet. Secutus eſt C. Gracchus [ſ], quo ingenio! quanta vi! quanta grauitate dicendi! vt dolerent boni omnes, non illa tanta ornamenta ad meliorem mentem, voluntatémque eſſe conuerſa. Ipſe L. Saturninus [t] ita fuit effrenatus, & pænè demens, vt auctor eſſet egregius, & ad animos imperitorum excitandos, inflammandóſque perfectus. Nam quid ego de P. Sulpicio [u] loquar? cuius tanta in dicendo grauitas, tanta iucunditas, tanta breuitas fuit, vt poſſet, vel vt pruden-

b al. hos flagranteis.

c L. propè conſcientem, propter pecuniã iudicio liberarunt:

d L. hominum in te beneficia concedo tibi prorſus eſſe, maxima, & maiora n.

e L. & conſumi

f Philoctetæ gemitus meminit Cicero lib. de finib. Tuſcul. de fato & ad Herennium.

g L. Athamantis, quàm [illegible] Athamas per inſaniã Learchũ occidit: quam ob cauſam Ino vxor ipſa Athamantis, ſe cum filio Melicerta præcipitem dedit in mare vide Ouidium Metamorph.

h L. quæ ſolæ ſunt h.

i L. quid nos iidem.

k L. dicant moneri ne per opt.

l al. Monemur al. vos monent diſiũgitur.

m L. auxiliiſque deminutis eliciatur, quare ad vnius imperium res redeat, exercitúſque pulſus ad deminutionem accedat. H.

n al. ac deminutio.

o al. honeſtè.

p L. conuellit.

q genere, forma, eloquentia princeps dicitur 3. Flor. 14. adde Appian. 1. de bello ciuili.

r vide Velleiũ 2.

ſ vide Plutarchum Gracchũ Velleium 2. Appianum 1. ciuilium 3. Florum 15.

t Apuleius Saturn. vide Appian. 1. ciuil. 3. Florum 16.

u Syllæ imperium abrogauit. Sylla iratus Romam exercitum adduxit, & Marianos vrbe expulit. Appianus 1. ciuilium.

Digitized by Google

tes errarent, vel vt boni minus bene ſentirẽt, perficere dicendo. Cùm his conflictari, & pro ſalute patriæ quotidie dimicare, erat omnino illis, qui tum rempubl. gubernabant, moleſtum: ſed habebat ea moleſtia quandam tamen dignitatem.

42 Hic verò, de quo ego ipſe tam multa nunc dico, prò dij immortales! quid eſt? qui valet? quid affert, vt tanta ciuitas, ſi cadet (*quod dij omen obruant* [a]) à viro tamen confecta videatur? qui poſt patris mortem, primam illam ætatulam ſuam ad ſcurrarum locupletum [b] libidines detulit: quorum intemperantia expleta, in domeſticis eſt germanitatis [c] ſtupris volutatus: deinde iam robuſtus, prouinciæ ſe, ac rei militari dedit, atque ibi piratarum contumelias [d] perpeſſus, etiam Cilicũ libidines Barbarorumque ſatiauit: poſt, exercitu L. Luculli ſollicitato, per nefandũ ſcelus, fugit illinc, Romæque, recenti aduentu ſuo, cũ propinquis ſuis decidit, ne reos faceret: a Catilina pecuniã accepit, vt turpiſſimè præuaricaretur: inde cũ Muræna ſe in Galliã cõtulit: in qua prouincia mortuorũ teſtamenta conſcripſit, pupillos necauit, nefarias cũ multis ſcelerum pactiones, ſocietatéſque conflauit. vnde vt rediit, quæſtum [e] illum maxime, fœcundum, vberémque, campeſtrem, totũ ad ſe ita redegit, vt homo popularis fraudaret improbiſſimè populum, idemque vir clemens diuiſores [f] omnium tribuum domi ipſe ſuæ crudeliſſima morte mactaret.

43 Exorta eſt illa, reip. ſacris, religionibus, auctoritati veſtræ, iudiciis publicis funeſta quæſtura: in qua idem iſte deos, hominéſque pudorem, pudicitiam, ſenatus auctoritatẽ, ius, fas, leges, iudicia violauit. Atque hic ei gradus (ò miſera tempora, ſtultáſque noſtras diſcordias!) P. Clodio gradus ad remp. hic [g] primus eſt aditus ad popularem iactationem, atque adſcenſus. Nam Ti. Graccho inuidia [h] Numãtini fœderis, cui feriendo, quæſtor C. Mancini coſ. cum eſſet, interfuerat, & in eo fœdere improbando ſenatus ſeueritas dolori, & timori fuit: iſtáque res illum, fortem, & clarum virũ, à grauitate patrum deſciſcere coegit. C. autẽ Gracchũ mors fraterna, pietas, dolor, magnitudo animi, ad expetendas domeſtici ſanguinis pœnas excitauit. Saturninum [i], quod in annonæ caritate quæſtorem à ſua [k] frumẽtaria procuratione ſenatus amouit, eique rei M. Scaurum præfecit, ſcimus, dolore factum eſſe popularem. Sulpicium ab optima cauſa profectum, Caioque Iulio, conſulatum, contra leges petenti, reſiſtentem, longius, quàm voluit, popularis aura prouexit.

44 Fuit in his omnibus cauſa, etſi non iuſta (*nulla enim poteſt cuiquam male de rep. merendi iuſta eſſe cauſa*) grauis tamen, & cũ aliquo animi, & virili dolore coniuncta. P. Clodius à crocota [l], à mitra, à muliebribus ſoleis [m], purpureiſque faſciolis, à ſtrophio, à pſalterio [n], à flagitio, à ſtupro, eſt factus repentè popularis. Niſi eũ mulieres exornatũ ita [o] deprehendiſſent: niſi ex eo loco, quò eum adire fas non erat, ancillarũ beneficio emiſſus eſſet: populari homine populus Ro. reſp. [p] ciue tali careret. Hanc ob amentiam in diſcordiis noſtris, de quibus ipſis, his prodigiis recentibus, à diis immortalibus admonemur, arreptus eſt vnus ex patriciis, cui [q] tribuno pl. fieri non liceret.

45 Quod anno antè frater Metellus, & concors etiam tum ſenatus [a], principi Cn. Põ-

a fort. obuertant.
b L. locupletium lib.
c al. cum germanis ſororib. ſtupris volutatus, & germanitatiſque nefariis volutatus.
d [illegible] id eſt libidines flagitioſas & contumeliæ plenas.
e L. quæſtum illum maximè fœcundũ, vb.
f Diuiſores tribuũ fuiſſe hic locus aperto indicio eſt.
g L. hic primus fuit: hic primus aditus ad p.
P. CCLIV.
h 3 Flor. 14.
i adde Orat. pro Sextio.
k hoc eſt Oſtienſi. vide orat. pro Sextio.
l Crocota eſt veſtis coloris crocei. vide [illegible] Nonium c. 14.
m ſoleæ quibus vtebantur mulieres & viri molles. Alij tamē hic legunt ſtolis.
n Pſalterium, inſtrumentum muſicũ, quod in ſacris bonæ deæ adhibebatur.
o L. ita exornatum deprehendiſſent.
p L. ſine tali ciue reſp. careret.
q Trib. plebis fieri non poterat, quia ex patricio genere eſſet.
a al. ſenatus, ſenatus principi. Alij principi ſententiã dicere hic interpretantur primò dicenti.

A peio ſententiam dicenti excluſerat [b], acerrimèque vna voce, ac mente reſtiterat: id poſt diſſidium optimatium, de quo ipſo nunc monemur, ita perturbatum, itáque permutatum eſt, vt, quod frater conſul, ne fieret, obſtiterat: quod affinis, & ſodalis, clariſſimus vir, qui illum reum non laudarat, excluſerat [c]: id is cõſul efficeret in diſcordiis principum, qui illi vnus inimiciſſimus eſſe debuerat: & eo feciſſe auctore ſe diceret, cuius auctoritatis nemi-
B nem [d] poſſet pœnitere. Iniecta eſt fax fœda, ac luctuoſa reipubl. petita eſt auctoritas veſtra: grauitas ampliſſimorum ordinum, conſenſio bonorum omnium, totus denique ciuitatis ſtatus. hæc enim certè petebantur, cùm in me, cognitorem harum omnium rerum, illa flamma illorum temporum coniiciebatur [e]. Excepi, & pro patria ſolus exarſi: ſic tamen, vt vos iiſdem ignibus circumſæpti, me primùm ictum pro vobis, & fumantem
C videretis. Non [f] ſedabantur diſcordiæ: ſed etiam creſcebat in eos odium, à quibus nos defenſi putabamur.

46 Ecce, iiſdem auctoribus, Pompeio principe, qui cupientem Italiam, populum Romanum deſiderantem, flagitantes vos [g], non auctoritate ſua ſolum, ſed etiam precibus ad meam ſalutem excitauit, reſtituti ſumus. *Sit diſcordiarum finis aliquando à diuturnis diſſenſionibus conquieſcamus.* Non ſinit eadem iſta labes:
D eas habet conciones, ea miſcet, ac turbat, vt [h] modò vendat illis: nec tamen ita, vt ſe quiſquam, ſi ab iſto laudatus ſit, laudatiorem putet: ſed vt eos, quos non amant, ab eodem gaudeant vituperari. Atque ego hunc non miror. quid enim faciat aliud? illos homines ſapientiſſimos, grauiſſimóſque miror: primũ quod quemquam clarum hominem atque optimè de rep. ſæpe meritum, impuriſſimi voce hominis violari facilè patiuntur: deinde
E quòd exiſtimabant, perditi hominis profligatique maledictis poſſe, id quod minimè conducit ipſis, cuiuſquam gloriam, dignitatémque violari: poſtremò, quòd non ſentiunt id, quod tamen mihi iam ſuſpicari videntur, illius furentis, ac violentos impetus in ſe ipſos poſſe conuerti.

47 Atque [k] ex hac nimia nonnullorum alienatione, & [l] quibuſdam hærentia tela in rep. quæ quamdiu hærebant, in vno me, gra-
F uiter equidem, ſed aliquanto leuius ferebam. At iſte, niſi primò ſe dediſſet [m] iis, quorum animos à veſtra auctoritate ſeiunctos eſſe arbitrabatur [n]: niſi eos in cælum ſuis laudibus præclarus auctor extolleret: niſi exercitum C. Cæſaris in quo fallebat [o] multos, ſed eum nemo redarguebat, niſi eum, inquam, exercitum ſignis infeſtis in curiam ſe immiſſurum minitaretur: niſi [p] Cn. Pompeio adiutore, M. Craſſo auctore: quæ faciebat, facere clama-
G ret: niſi conſules cauſam coniunxiſſe ſecum, in quo vno non mentiebatur, confirmaret: tam crudelis mei, tam ſceleratus reip. vexator eſſe potuiſſet?

48 Idem, poſteaquàm reſpirare vos à metu cædis emergere auctoritatẽ veſtrã à [q] fluctib. illis [r] ſeruitutis reuiuiſcere [ſ] memoriã, ac deſideriũ mei vidit, vobis ſe cœpit ſubitò fallaciſſimè vẽditare. Tũ leges Iulias [t] cõtra [u] auſpicia latas, & hic, & in cõcionibus dicere: in
H quib. legib. inerat curiata illa lex [x], quæ totũ eius tribunatũ cõtinebat: quã cæcus amentia non videbat: producebat fortiſſimum virum

b fort. excuſſerat: ſic hic excutere voces dixit Philipp. 2. P. B.
c al. excuſſerat.
d L. neminem pœnitere poſſet. Iniecta eſt, &c.
e v. c. coniiciebatur.
f L. Non modò non ſedabantur diſc.
g al. flagitantes eos, populum Rom. deſiderantem, non auct.
h L. vt ſe modò his, modò vendat illis: hab. vt modò ſe venditet illis. Pamel. vt modò ſe vendat his, modò illis.
l al. volaticos, id eſt, inſtabiles. fort. vinolentos.
k L. Atque ex hac à me nõnullos.
l L. & quibuſdam occultis odiis hæret etiam tela in rep.
m al. vendidiſſet.
n al. arbitrabamur.
o al. fallebat ſed.
p L. niſi ſe Cn. Pompeio aſſuet.
q L. è fluctib.
r al. illius.
ſ vet. reuiueſcere. al. reuiuiſcere.
t leges Iulias appellat à C. Iulio Cæſare inſulto ſenatu latas.
u de cœlo ſeruare impediẽti gratia Bibulo collega. v. Plutarch. in Cæſare.
x de adoptione P. Clodij. vide 2. ad Attic. Nam ſi curiata lex vitio lata, plebeius eſſe P. Clodius non poterat: ideoque nec trib. pleb.

Digitized by Google

M. Bibulum, quærebat ex eo, C. Cæſare leges ferente de [a] cælo ſemperne ſeruaſſet? ſemper ſe ille ſeruaſſe dicebat. Augures interrogabat, quæ ita lata eſſent, rectène lata eſſent? illi vitio lata eſſe dicebant. Ferebant [b] in oculis hominem quidam boni [c] viri, & de me optimè meriti: ſed illius, vt ego arbitror, furoris ignari. Longius proceſſit: tu ipſum Cn. Pompeium, auctorem, vt prædicare eſt ſolitus: conſiliorum ſuorum, inuehi cœpit. Inibat gratiam à nonnullis.

a De cælo ſeruare quid, a- [illegible] •
b Ferre in oculis eſt obſeruare, & imitari exemplum, probare •
c Præſertim Bibulus, Cato, & alij. •

49 Tum verò eſt ratus ſe poſſe, quoniam togatum [d] domeſtici belli extinctorem nefario ſcelere fœdaſſet, illum etiam, illũ externorum bellorum, hoſtiumque victorem, affligere. tum eſt illa in templo [e] Caſtoris ſcelerata, & penè deletrix huius imperij [f] ſica deprehenſa. tum ille, cui nulla hoſtium diutius vrbs vnquam fuit [g] clauſa, qui omneis anguſtias, omneis [h] altitudines, omnium obiecta tela, ſemper vi & virtute perfregit: obſeſſus eſt [i] ipſe domi, méque nonnulla imperitorũ vituperatione timiditatis meæ, conſilio, & facto ſuo liberauit. Nam, ſi Cn. Pompeio, viro vni omnium fortiſſimo, quicumq; nati ſunt, miſerrimum [k] magis fuit, quàm turpe, quamdiu ille tribunus pleb. fuit, lucem [l] non adſpicere, carere publico, minas eius perferre: cum in concionibus diceret, velle ſe in Carinis [m] ædificare alteram porticum, quæ palatio reſponderet: certè mihi exire domo mea, ad priuatum dolorem fuit luctuoſum, ad rationem reipublicæ glorioſum.

d Ciceronē •
P. B.
e In templo Caſtoris ſenatus habebatur •
f hoc eſt Pompeij deprehēſus cum in templo Caſtoris ſeruus P. Clodij cum ſica, interficiēdo Pompeio à P. Clodio deſtinatus Cicero pro Milone •
g L. clauſa fuit,
h L. omneis altitudines.
i L. ipſe eſt domi.
k L. miſerum magis f.
l Idem pro Milone. •
m vbi domus Pompeij. •

50 Videtis igitur hominem per ſeipſum iampridem afflictum, ac iacentem, pernicioſis optimatũ diſcordiis excitari. cuius initia furoris, diſſenſionibus eorũ, qui tũ à vobis ſeiũcti videbantur, ſuſtentata ſunt. Reliqua iam præcipitantis tribunatus, etiã poſt tribunatũ obtrectatores eorũ, atque aduerſarij defenderunt: ne a rep. reip peſtis remoueretur, reſtiterunt: etiã, ne cauſam diceret [n] etiã, ne priuatus eſſet [o]. Etiamne in ſinu, atque in deliciis quidam [q] optimi viri viperam illam venenatam, ac peſtiferam habere potuerunt? quo tandem decepti munere? Volo, inquiunt, eſſe, qui in concione detrahat de Pompeio. Detrahat ille vituperando? Velim ſic hoc vir ſummus, atq; optimè de mea ſalute meritus accipiat, vt à me dicitur: dicam quidem certè, quod ſentio. Mihi, medius fidius, tum de illius ampliſſima dignitate detrahere, cùm [r] maximis laudibus efferet, ato ce baiur.

n Idem pro Seſtio, Noua edicta proponunt, Ne reus adſit, ne citetur, ne quæratur. •
o Creatus enim fuit Ædilis curulis •
p In amplexibus epiſtola P. CCLVI. ad Lentulũ. •
q al. optimi quidam viri.
r al. cum eum max.

51 *Vtrum tandem C. Marius ſplendidior, cùm eum C. Glaucia [ſ] laudabat, an cùm eundem iratus poſteà vituperabat?* an ille demens, & iampridē ad pœnam, exitiúmque præceps, fœdior, atq; inquinatior in Cn. Pompeio accuſando, quã in vniuerſo ſenatu vituperando fuit? quod quidem miror, cùm alterum gratum ſit iratis, alterum eſſe tam bonis ciuibus non acerbum. Sed, ne id viros optimos diutius delectet, legant hanc eius concionem, de qua loquor: in qua Pompeium ornat, an potiùs deformat? Certè laudat, & vnum eſſe in hac ciuitate dignum huius imperij gloria dicit: & ſignificat, ſe illi amiciſſimum [t] eſſe, & reconciliationem eſſe gratiæ factam.

ſ primum amicus Marij: deinde inimicus; interfectus cum Saturnino vt hoſtis publicus. •
t L. eſſe amiciſſimum, &c.

52 Quod ego quamquam, quid ſit, neſcio: tamen hoc ſtatuo, hunc, ſi amicus eſſet Pompeio, laudaturum illũ non fuiſſe. Quid enim, ſi illi inimiciſſimus eſſet, amplius ad eius laudem minuendam facere potuiſſet? Videãt ij, qui illum Cn. Pompeio inimicum eſſe gaudebant, ob eámque cauſam in tot, tantiſque ſceleribus coniuuebant, & nonnumquã eius indomitos, atque effrenatos furores plauſu etiã ſuo proſequebantur, quàm ſe cito inuerterit. nunc enim iam laudat illum: in eos inuehitur, quibus ſe antea venditabat. Quid exiſtimatis, eum, ſi [a] reditus ei gratiæ patuerit, eſſe facturum, qui tam libenter in opinionem gratiæ irrepat?

a L. ſi reditus ei in gratiam pat.

53 Quas ego alias optimatium diſcordias à diis immortalibus definiri putem? nam hoc quidem verbo neque Publ. Clodius, neque quiſquam de gregalibus eius aut de conſiliariis deſignatur. Habent Etruſci libri certa [b] nomina, quæ in id genus ciuium cadere poſſunt. *Deteriores* [c], *repulſos* (quos iam audietis) hos appellant, quorum & mentes, & res ſunt perditæ, longéque à communi ſalute diſiunctæ. Quare, cùm dij immortales monent de optimatium diſcordiis: de clariſſimorum & optimè meritorum ciuium diſſenſione prædicunt. cùm principibus periculum, cædémque portendunt: in tuto collocant Clodium, qui tantum abeſt à principibus, quantum a puris, quantum à religioſis.

b quæ ea ſint mox exponit. •
c Deteriores & repulſi qui in libris Etruſcis. •
P. B.

54 Vobis, ò clariſſimi, atque optimi ciues, & veſtræ ſaluti conſulendum, & proſpiciendum vident. cædes principum oſtenditur: id, quod interitum optimatium ſequi neceſſe eſt, adiungitur [d]. etiam, ne in vnius imperium res decidat [e], admonemur. ad quem metum ſi deorum monitis non duceremur, tamen ipſi noſtro ſenſu, coniecturáque raperemur. *Neque enim vllus alius diſcordiarum ſolet eſſe exitus inter claros, & potentes viros, niſi aut vniuerſus interitus, aut victoris dominatus, aut regnum.* Diſſenſit cum Mario, clariſſimo ciue, conſul nobiliſſimus, & fortiſſimus, L. Sylla. Horum vterque ita cecidit victus, vt victor idem regnauerit. Cum Octauio collega Cinna diſſenſit [f], vtrique horum ſecunda fortuna regnum eſt largita, aduerſa mortem. Idem iterum Sylla ſuperauit: tum ſine dubio habuit regalem poteſtatem, quam quam remp. recuperarit.

d al. adiungitur ne in vnius imperium res decidat: Ad quē &c. •
e L. recidat.
f L. diſſedit, vt ſ. que horũ &c.

55 Ineſt hoc tempore haud obſcurum odium, atque ad infixum penitus, & inuſtum animis hominũ ampliſſimorũ: diſſident principes: captatur occaſio. qui non tantũ opib. valent, neſcio quã fortunã tamen, ac tẽpus expectant. qui ſine controuerſia plus poſſunt, hi [g] fortaſſe nonnumquã conſilia, ac ſententias inimicorũ ſuorum extimeſcunt. Tollatur hæc è ciuitate diſcordia. iam omnes iſti, qui portenduntur metus, extinguentur: iam iſta ſerpens, quæ tum hic deliteſcunt, tũ ſe emerget, & [h] fertur illuc, cõpreſſa atque illiſa morietur. Monent enim iidē, ne occultis conſiliis reſp. lædatur. Quæ ſunt occultiora, quàm eius, qui [i] auſus in concione eſt dicere, *iuſtitium edici oportere, iuriſdictionem intermitti, claudi ærarium, iudicia tolli?* niſi fortè exiſtimatis, hanc tantã colluuionē [k] illi, tantámque euerſionē ciuitatis, in mentē ſubitò in [l] roſtris nec cogitanti venire potuiſſe. Eſt [m] quidem ille plenus vini, ſtupri, ſomni, plenúſque inconſideratiſſimæ, ac dementiſſimæ temeritatis. verumtamen nocturnis vigiliis, etiam coitione hominum, iuſtitium illud, conceptum, ac meditatum eſt. Mementote, patres conſcripti, verbo illo nefario tentatas [n] aureis veſtras, & pernicioſam viam, audiendi conſuetudine, eſſe munitam. 56 Sequutur illud, *ne deterioribus*

g L. ei fortaſſe nonn. cœtus &c.
h L. fertur huc, & illuc compr.
P. CCLVII.
i L. qui in concione auſus eſt dicere, &c.
k L. illi colluuionem, tant.
l al. in roſtris cócionanti. •
m L. Eſt ille quidem
n L. veſtras aureis tentatas.

Digitized by Google

ribus, Repulſiſq; Honos augeatur. *Repulſos* [a] videamus: nam deteriores qui ſint, pòſt docebo. ſed tamen in eum cadere hoc verbum maximè, qui ſit vnus omnium mortalium ſine vlla dubitatione deterrimus concedendum eſt. Qui ſunt igitur repulſi? non, vt opinor, ij, qui aliquando honorem, vitio ciuitatis, non ſuo, non ſunt aſſecuti. nam id quidem multis ſæpe optimis ciuibus, atque honeſtiſſimis viris accidit. *Repulſi ſunt ij, quos ad omnia progredientes, quos* [b] *munera contra leges gladiatoria parantes, quos apertiſſimè largientes, non ſolùm alieni, ſed etiam ſui, vicini, tribules* [c], *vrbani, ruſtici repulerunt.* Hi ne honore augeantur, monemur. Debet eſſe gratum, quod prædicunt: ſed tamen huic malo populus Romanus ipſe nullo haruſpicum admonitu [d], ſua ſponte proſpexit.

57 *Deteriores* [e] cauete: quorum quidem magna eſt natio: ſed tamen eorum omnium hic dux eſt, atque princeps. Etenim, ſi vnum hominem deterrimum poeta præſtanti aliquis ingenio, fictis, conquiſitiſque vitijs deformarum, vellet inducere: nullum profectò dedecus reperire poſſet, quod in hoc non ineſſet: multaque in eo penitus defixa atque hærentia præteriret. *Parentibus, & dijs immortalibus, & patriæ nos primùm natura conciliat. eodem enim tempore &* [f] *ſuſcipimur in lucem, & hoc cæleſti ſpiritu augemur, & certam in ſedem ciuitatis, ac libertatis adſcribimur.* Iſte parentum nomen, ſacra, memoriam, gentem, Fonteiano [h] nomine obruit. deorum igneis [i], ſollemneis menſas, abditos, ac penetraleis focos, occulta, & maribus non inuiſa ſolùm, ſed etiam inaudita ſacra, inexpiabili ſcelere peruertit. idemq; earum [k] templum inflammauit dearum, quarum ope etiam alijs incendiis ſubuenitur.

58 Quid de patria loquar? qui primùm eum ciuem vi, ferro, periculis, vrbe, [illegible] patriæ præſidijs depulit, quem [illegible] conſeruatorem eſſe [illegible] deinde [illegible] dixi, comitemque [illegible] principem ſalutis meæ, ſiſque publicæ, v, cæde, incendiiſque [illegible], ſuſtulit duas leges [m], Æliam, & [n] Fuſiam, maximè reipubl. ſalutareis: cenſuram [o] extinxit: interceſſionem remouit: auſpicia deleuit: conſules ſceleris ſui ſocios, ærario, prouincijs, exercitu armauit: reges, qui erant, vendidit: qui non erant, appellauit [p]: Cn. Pōpeium vi, ferro, domum compulit: imperatorum [q] monumenta euertit: inimicorum [r] domos diſturbauit: veſtris [ſ] monumentis nomen ſuum inſcripſit. Infinita ſunt ſcelera, quæ ab illo in patriam ſunt edita. Quid, quæ in ſingulos ciueis, quos necauit? ſocios, quos diripuit? imperatores [t], quos prodidit? exercitus [u], quos tentauit?

59 Quid verò? ea, quanta ſunt, quæ in ſeipſum ſcelera, quæ in ſuos edidit? quis minus vmquàm pepercit hoſtium caſtris, quàm ille omnibus corporis ſui partibus? quæ nauis vmquam in flumine publico tam vulgata omnibus, quàm iſtius ætas fuit? quis vmquam nepos tam liberè eſt cum ſcortis, quàm hic cum ſororibus volutatus? quam denique tam immanem Charybdim poëtæ fingendo exprimere potuerunt, quæ tantos exhaurire gurgites poſſet, quantas iſte Byzantiorum [a], Brogitarorúmque prædas exſorbuit? aut tam eminentibus canibus Scyllam, támque ieiunis, quàm, quibus iſtum videtis, Gelliis [b], Clodiis, Titiis roſtra ipſa mandentem?

60 Quare, id quod extremum eſt in Haruſpicum reſponſis, prouidete, ne reipub. ſtatus commutetur. etenim vix hæc, ſi vndique fulciamus, iam labefacta, vix, inquam, innixa in omnium noſtrûm humeris cohærebunt. Fuit quondam ita firma hæc ciuitas, & valens, vt negligentiam ſenatus, vel etiam iniurias ciuium ferre poſſet. Iam non poteſt. ærarium nullum eſt: vectigalibus non fruuntur, qui redemerunt: auctoritas principum cecidit: conſenſus ordinum eſt diuulſus: iudicia perierunt: ſuffragia diſtricta [c] tenentur à paucis: bonorum animus, ad nutum noſtri ordinis expeditus iam non erit: ciuem, qui ſe pro patriæ ſalute opponat inuidiæ, fruſtra poſthac requiretis.

61 Quare *hunc ſtatum, qui nunc eſt, qualiſcumque eſt, nulla alia re, niſi concordia, retinere poſſumus.* nam, vt meliore ſimus loco, ne optandum quidem eſt, illo impunito: deteriore autē ſtatu vt ſimus, vnus eſt inferior gradus, aut interitus, aut ſeruitutis. quò ne trudamur, dij immortales nos admonent, quoniam iampridē humana conſilia ceciderunt. ¶ Atque [d] ego hanc orationem [e], P. C. tam triſtem, tam grauem non [f] ſuſcepiſſem: non [g], inquam, niſi hanc perſonam, & has parteis, honoribus populi Romani, veſtris plurimis ornamentis mihi tributis, deberem, & poſſem ſuſtinere: ſed [h] tamen facilè tacentibus ceteris, reticuiſſem: ſed oratio omnis fuit non auctoritatis meæ, ſed publicæ religionis. mea fuerunt verba fortaſſe plura. ſententiæ quidem omnes haruſpicum: ad quos aut referri nuntiata oſtenta non conuenit, aut eorum reſponſis commoueri neceſſe eſt.

62 Quod ſi cetera magis peruulgata nos ſæpe & leuiora mouerunt: vox ipſa deorum immortalium non menteis omnium permouebit? nolite enim id putare accidere poſſe, quod [i] in fabulis ſæpe videtis fieri, vt [k] *deus aliquis elapſus* [l] *de cælo, cœtus hominum adeat, verſetur in terris, cum hominibus colloquatur.* cogitate genus ſonitus eius, quem Latinienſes [m] nuntiarunt. recordamini illud etiam, quod nondum eſt relatum, quod eodem ferè tempore factus in agro Piceno Potentiæ nuntiatur terræ motus horribilis, cum quibuſdam multis, metuendiſque rebus. hæc eadem profectò, qui futura proſpicimus, impendentia pertimeſcetis.

63 Etenim hęc deorum immortalium vox, hæc penè oratio iudicanda eſt, cùm ipſe mūdus, cum agri [n] terræmotu quodā nouo contremiſcunt, & inuſitato aliquid ſono, incredibilique prædicunt. in quo conſtituendæ nobis quidem ſunt procurationes [o], & obſecratio [p], quemadmodum monemur. ſed faciles ſunt preces apud eos, qui vltrò nobis viam ſalutis oſtendunt: noſtræ nobis ſunt inter nos iræ, diſcordiæque placandæ.

a Repulſi qui dicantur in libris Etruſc.
b Vatinium. Cic. in Vatin. & pro Sextio.
c cum ædilitaté peteret, tribum ſuam Sergiam non tenuiſſe.
d L. monitu.
e Deteriores qui dicantur in libris Hetruſcorum. P. B.
f L. & in lucem ſuſcipimur, & hoc
g Hæc à parentibus conſequimur nomen, ſacra, memoriam, gentem.
h adoptatus enim P. Clodius à Fonteio plebeio.
i ſacra Bonæ deæ.
k h. e. Nympharum quæ ſubuenire incendiis putabantur. Idem pro Milone.
l L. enim eſt vt ille ducebat, duce,
m lex Ælia Fuſia, ne interceſſione, dabat obnunciationem. ſi quis per eos dies, quibus agi cum populo licebat, de cælo ſeruaſſet. Hanc legem P. Clodius ſuſtulerat lege lata, vt ne quis per prædictos dies de cælo ſeruaret. Aſcon. de prouinc. Dio. 39.
n L. & Fuſiſ.
o Tulit enim P. Clodius ne quem cenſores in ſenatu legendo præterirent, niſi qui apud eos accuſatus, & vtriuſq; cenſoris ſententia damnatus eſſet. in Piſon.
p vt Brogitarum.
q Q. Catuli porticum.
r h. e. ipſius Ciceronis.
ſ L. meæ domus, quæ eſt veſtrum monumentum à Clodio enim diruta, ſumptu publico eſt ædificata.
t L. Lucullum.
u L. Luculli.

a exulū, quos lege ſua reſtituit. Cicero pro domo & Sextio.
b egentiſſimis hominibus.
c al. diſcepta.
d PERORATIO.
e al. actionē.
f L. nō ſuſcepiſſem, non quia hāc perſ.
g al. non quia hanc perſonam.
h L. ſed quia facilè tacentib. P. B.
i Vſitatum in fabulis, finem illis à Deo imponi.
k Θεὸς ἀπὸ μηχανῆς. Vide Lucianum.
l L. delapſus de cælo cœtus hom.
m qui eā agri ſubactam partem incolunt, vnde ſonitus ille illius eſt auditus.
n al. aër, atque terræmotu, &c.
o al. precationes.
p L. obſecrationes, q.

P. CCLIX.

PRO CN. PLANCIO.

ORATIO TRICESIMAPRIMA.

SYNOPSIS.

¶ Quæſtio, *An Cn. Plancius reus fuerit ambitus in ædilitatis petitione.* Accuſator, *M. Iuuentius Laterenſis, & L. Caſſius.* Reus, *Cn. Plancius.* Patronus Cn. Plancij, *Cicero.* Quæſitor, *C. Flauius, vel, vt alij putant, C. Alfius.* Acta *anno vrbis* 699.

a EXORDIVM.

CVM a PROPTER egregiam, & ſingularem Cn. Plancij, iudices, in mea ſalute cuſtodienda fidem, tam multos, & bonos viros eius honori viderem eſſe fautores, capiebam animo non mediocrem voluptatem, quòd, cuius officium mihi ſaluti fuiſſet, ei meorum temporum memoriam ſuffragari videbam. Cùm autem audirem, meos partim inimicos, partim inuidos, huic accuſationi eſſe fauturos b, eandemque rem aduerſariam eſſe in iudicio Cn. Plancio, quæ in petitione fuiſſet adiutrix: dolebam, iudices, & acerbè ferebam, ſi huius ſalus ob eam ipſam cauſam eſſet infeſtior, quod is meam ſalutem, atque vitam ſua beneuolentia c præſidio, cuſtodiaque texiſſet.

b al. fautores.

c al. beniuolentia.

2 Nunc autem veſter, iudices, conſpectus, & conceſſus iſte reficit, & recreat mentem meam, cùm intueor, & contemplor vnumquemque veſtrûm. video enim hoc in numero neminem, cui mea ſalus cara non fuerit: cuius non exſtet in me ſuum d meritum: cui non ſim obſtrictus memoria beneficij ſempiterna. Itaque non extimeſco, ne Cn. Plancio cuſtodia meæ ſalutis apud eos obſit, qui meipſum maximè ſaluum videre voluerunt. Sæpiúſque, iudices, mihi venit in mentem, admirandum eſſe M. Laterenſem hominem ſtudioſiſſimum, & diligentiſſimum ſalutis meæ, reum e hunc potiſſimum ſibi delegiſſe, quàm metuendum, ne vobis id ille magna ratione feciſſe videatur.

d L. ſummum meritum.

e L. reum ſibi hunc potiſſimum del.

p. 3.

3 Quamquam mihi non ſumo tantum, iudices, neque arrogo, vt Cn. Plancium ſuis erga me meritis impunitatem conſecuturũ putem. Niſi eius integerrimam vitam, modeſtiſſimos mores, ſummam fidem, continentiam, pietatem, innocentiam oſtendero: nihil de pœna recuſabo. ſin omnia præſtitero, quæ ſunt à bonis viris expetenda: petam f, iudices, à vobis, vt, cuius miſericordia ſalus mea cuſtodita ſit, ei vos veſtram miſericordiam, me deprecante, tribuatis. ¶ Equidem g ad reliquos labores, quos in hac cauſa maiores ſuſcipio, quàm in ceteris, etiam hanc moleſtiam aſſumo, quòd mihi non ſolùm pro C. Plancio dicendum eſt, cuius ego ſalutem non ſecus, ac meam, tueri debeo: ſed etiam pro me ipſo, de quo accuſatores plura pænè, quàm de re, reóque dixerunt.

f L. petam à vobis, iudices, &c.

g PARTITIO.

4 Quamquam, iudices, ſi quid eſt in me

A ipſo ita reprehenſum, vt id ab hoc alienum ſit, non me id magnoperè conturbat. non enim timeo, ne, qui perrarò grati homines reperiantur: idcirco, cùm me nimium gratum illi eſſe dicant, id mihi crimінoſum eſſe poſſit. quæ verò ita ſunt agitata ab illis, vt aut merita Cn. Plancij erga a me minora eſſe dicerent, quàm à me ipſo prædicarentur: aut, ſi eſſent ſumma, negarent ea tamen ita magni, vt ego putarem, ponderis apud vos eſſe

B debere: hæc mihi ſunt tractanda, iudices, & modicè, ne quid ipſe offendam: & tum denique, cum reſpondero criminibus, ne non tam innocentia reus ſua, quàm recordatione meorum temporum defenſus eſſe videatur.

a al. minora erga me.

5 ¶ Sed b mihi in cauſa facili, atque explicata, perdifficilis, iudices, & lubrica defenſionis ratio proponitur. nam, ſi tantummodo mihi neceſſe eſſet contra Laterenſem dicere: tamen id ipſum eſſet in tanto vſu noſtro, tan-

C tiq; amicitia moleſtum. vetus enim eſt lex illa iuſtæ, veræque amicitiæ, quæ mihi cum illo iam diu eſt, *Vt idem amici ſemper velint: neque eſt vllum certius amicitiæ vinculum, quàm conſenſus, & ſocietas conſiliorum, & voluntatum.* Mihi c autem non eſt in hac re ſolùm moleſtũ, contra illum dicere, ſed multò id magis, quod in ea cauſa contra dicendum eſt, in qua quædam d hominum ipſorum videtur facienda eſſe contentio.

b CONTENTIONIS pars prima de Planc.

P. CCLX.

c L. Mihi autē non id eſt in hac re moleſtiſſimum.

d L. quædam hominum ipſorum faciēda videtur eſſe.

D 6 Quærit enim Laterenſis, atque hoc vno maximè vrget, qua ſe virtute, qua laude Plancius, qua dignitate ſuperarit. Ita, ſi cedo illius e ornamentis, quæ multa, & maxima f ſunt: non ſolùm huius dignitatis iactura facienda eſt, ſed etiam largitionis recipienda ſuſpicio g eſt. ſin hunc illi antepono: contumelioſa habenda eſt oratio, & dicendum eſt id, quod ille me flagitat, Laterenſem à Plancio dignitate eſſe ſuperatum. Ita aut amiciſ-

E ſimi hominis exiſtimatio offendenda eſt, ſi illam accuſationis conditionem ſequar: aut optimè de me meriti ſalus deſerenda h eſt. Sed ego, Laterenſis, cæcum me, & præcipitem ferri confitear in cauſa, ſi te aut à Plancio, aut ab vllo, dignitate potuiſſe ſuperari dixero. Itaque diſcedam ab ea contentione, ad quam tu me vocas, & veniam ad illam, ad quam me cauſa ipſa deducit.

e Laterenſis.

f L. magna ſunt.

g L. ſuſpitio ſi in h.

h L. deſerenda. S.

i CONFVTATIO.

F 7 i ¶ Quid? túne k inanem dignitatis iudicem putas eſſe populum? Fortaſſe nonnumquam eſt. Vtinam verò l ſemper non eſſet: ſed eſt perraro, & ſi quando eſt, in iis magi-

k L. tune æquum dignitatis iudicem. al. tu non inanem dig. al. ta grauem dignitatis.

l L. vtinam verò ſemper eſſet: al. verũ, id eſt æquũ, & cui non opponit iniquum.

Digitized by Google

magiſtratibus eſt mandandis, quibus ſalutem ſuam committi putat: his leuioribus comitiis, diligentia, & gratia petitorum honos paritur, non iis ornamentis, quæ eſſe in te videmus. Nam, quod ad populum pertinet *ſemper dignitatis iniquus iudex eſt, qui aut inuidet, aut fauet.* Quamquam nihil potes in te, Laterenſis, conſtituere, quod ſit proprium laudis tuæ, quin id tibi ſit commune cum Plancio.

8 Sed hoc totum agetur alio loco: nunc tantum diſputo de iure populi: qui & poteſt, & ſolet nonnumquam dignos præterire. nec, ſi à populo præteritus eſt, quem non oportuit, à iudicibus condemnandus eſt, qui præteritus non eſt. Nam ſi ita eſſet: quod patres apud maiores noſtros tenere non potuerunt, vt reprehenſores eſſent comitiorum, id haberent iudices: quod [a] multo etiam minus eſt ferendum. tum enim magiſtratum non gerebat is, qui ceperat ſi patres auctores non erant facti: nunc poſtulatur à vobis, vt eius exſilio [b], qui creatus ſit, iudicium populi Romani reprehendatis [c]. Itaque quamquam, quà [d] volui, ianua ſum ingreſſus in cauſam, ſperare videor tantum abfuturam [e] eſſe orationem meam à minima ſuſpicione offenſionis tuæ, te vt potius obiurgem, quòd iniquũ in diſcrimen adducas dignitatem tuam, quàm vt ego eam vlla contumelia coner attingere.

P. B.
a L. vel quod multo
b L. exſulio, c ſiſt. reprehendatur.
d L. qua uolui, ianua ſum ingreſſus, al. uno ostio, qua volui, aditu ſum ing.
e L. afuturam

9 Tu continentiam, tu induſtriam, tu animum in remp. tu virtutem, tu innocentiam, tu fidem, tu labores tuos, quòd ædilis non ſis factus, fractos eſſe, & abiectos, & [f] repudiatos putas? Vide tandem, Laterenſis, quantum à te diſſentiam. Si mediusfidius decem ſoli eſſent in ciuitate viri boni, ſapientes, iuſti, graues, qui te indignum ædilitate iudicauiſſent [g]: grauius de te iudicatum putarem, quàm eſt hoc, quod tu metuis, ne à populo iudicatum eſſe videatur. *non enim comitiis iudicat ſemper populus, ſed mouetur plerumque gratia: cedit precibus: facit eos à quibus eſt maximè ambitus. denique, ſi iudicat, non [h] dilectu aliquo, aut ſapientia ducitur ad iudicandum, ſed impetu nonnumquam, & quadam etiam temeritate. Non eſt enim conſilium in vulgo, non ratio, non diſcrimen, non diligentia: ſemperq; ſapientes ea, quæ populus feciſſet, ferenda, non ſemper laudanda duxerunt.* Quare cùm te ædilem fieri oportuiſſe dicis populi culpam, non competitoris, accuſas.

f L. & repudiatos putas V.
g L. iudicaſſent:
h L. non dilectu.

10 At tu [i] fueris dignior, quàm Plancius: de quo ita tecum contendam paullo poſt, vt conſeruem dignitatem tuam. ſed, vt fueris dignior: non competitor, à quo es victus, ſed populus, à quo es præteritus, in culpa eſt. In quo primùm illud debes putare, comitiis [k], præſertim ædilitiis, ſtudium eſſe populi, non iudicium. eblandita illa, non enucleata eſſe ſuffragia: eos, qui ſuffragium ferant, quid denique ipſi debeant, conſiderare [l] ſæpius quã, quid cuique à repub. videatur [m] deberi. Sin autem mauis eſſe iudicium: non tibi id reſcindendum eſt, ſed ferendum.

i L. vt fueris P. CCXLI.
k L. quid cui quæ ipſi d.
l al. conſiderare al. deliberare
m ſort. deberi videatur.

11 Malè iudicauit populus. At iudicauit. Non debuit. At potuit. Non fero. At multi clariſſimi, & ſapiẽtiſſimi ciues tulerũt. eſt. n. [n] conditio liberorum populorum, præcipuèque huius principis populi, & omnium gentium domini, ac victoris, poſſe ſuffragiis vel dare, vel detrahere, quod velit, cuique: noſtrûm autem eſt, qui in hac tempeſtate populi iactemur, ac fluctibus, ferre modicè populi voluntates, allicere alienas, retinere partas, placare turbatas: honores ſi magni non putemus, non ſeruire populo: ſin eos expetamus, defatigari ſupplicando.

n ſort eſt enim hæc conditio lib.

12 Venio [a] nunc ad ipſius populi parteis, vt illius contra te oratione potiùs, quã mea, diſputem. qui ſi tecum congrediatur, & ſi vna voce loqui poſſit, hæc dicat: Ego tibi, Laterenſis, Plancium non antepoſui: ſed, cum eſſetis æquè boni viri, meum beneficium potiùs ad eum detuli, qui à me contenderat, quam ad eum, qui mihi non nimis ſubmiſſe ſupplicarat. Reſpondebis credo, te ſplendore, & vetuſtate familiæ fretum, non valde ambiendum putaſſe. At verò te ille ad ſua inſtituta, ſuorúmque maiorum exempla reuocabit: ſemper ſe dicet rogari [b] voluiſſe, ſemper placuiſſe: M. Seium, qui ne equeſtrem quidem ſplendorem incolumem à calamitate iudicij retinere potuiſſet, homini nobiliſſimo, innocentiſſimo, eloquentiſſimo, M. Piſoni, prætuliſſe: præpoſuiſſe ſe Qu. Catulo in ſumma familia nato, ſapientiſſimo & ſanctiſſimo viro, non dico C. [c] Serenum ſubtiliſſimum hominem (fuit enim & animi ſatis magni & conſilij) ſed Cn. Manlium, non ſolum ignobilem, verum ſine virtute, ſine ingenio, vita etiam contemta, ac ſordida.

a Veni ad ipſius.
b L. rogari, ſemper ſibi ſupplicari voluiſſe M. Seiũ. P. B.
c L. C. Serenũ, non ſtultiſſimum hom. al. ſtultiſſimum. al. ſtoliſſimum.

13 Deſiderarunt te, inquit, oculi mei, cùm tu eſſes Cyrenis. me enim, quàm ſocios, tua frui virtute malebam: &, quo plus intererat, eo plus aberas à me: certè [d] non videbam. deinde ſitientem me virtutis tuæ deſeruiſti, ac dereliquiſti. cœperas enim petere tribunatũ pleb. temporibus iis, quæ iſtam eloquentiam, & virtutem requirebant: quam petitionem cùm reliquiſſes, ſi hoc iudicaſti [e], tanta in tempeſtate te gubernare non poſſe: de virtute tua dubitaui, ſi nolle, de voluntate. ſin, quod magis intelligo, temporibus te aliis reſeruaſti: ego [f] quoque, inquam, & reſpub. ad ea te tempora reuocaui, ad quæ tu te ipſe ſeruaras. Pete igitur eum magiſtratum, in quo mihi magnæ vtilitati eſſe poſſis. ædiles quicumque erunt, idem [g] mihi, quod oſtenderas [h]: aut, ſi, quod mea minus intereſt, id te magis fortè delectat: reddam tibi iſtam ædilitatem, etiam negligenter petenti. Sed ampliſſimos honores vt pro dignitate tua conſequare, condiſcas cenſeo mihi paullo diligentius ſupplicare.

d L. te certè nõ videbam.
e L. iudicaſti,
f L. ego quoque, ego, inquam,
g Pantagath. tu dei. al. id da mihi, &c.
h ſubaudi præſtabunt.

14 Hæc populi oratio eſt: mea verò, Laterenſis, hæc: Quare victus ſis, non debere iudicem quærere, modo ne largitione ſis victus. nam, ſi, quotieſcumque præteritus erit is, qui non debuerit præteriri, toties oportebit eum, qui factus erit, condemnari: nihil iam eſt, quòd populo ſupplicetur: nihil, quod diribitio [i], nihil quod ſupplicatio magiſtratuum, renuntiatio [k] ſuffragiorum expectetur: ſimul vt qui ſint profeſſi, video quid dicam.

15 Hic familia conſulari eſt, ille prætoria. reliquos video eſſe ex equeſtri loco. ſunt omnes ſine macula, ſunt æquè boni viri, atq; integri. ſed ſeruari neceſſe eſt gradũ. cedat [l] cõſulari generi prætoriũ, nec contendat cũ prætorio equeſter locus, ſublata ſunt ſtudia, extinctæ ſuffragationes, nullæ cõtentiones, nulla libertas populi in mandandis magiſtratib. nulla expectatio ſuffragiorũ. nihil, vt plerumque euenit, præter opinionem accidet. nulla erit poſthac varietas comitiorũ. Sin hoc per-

i Diribebantur tabellæ poſtquã ſupplicatum erat populo: ſed alij legunt, direptio. Vrſin. diremptio. nihil quod ſupplicatio ſuffragiorum, renũciatio magiſtratuũ expectetur.
k L. nihil quòd renunciatio ſuffr.
l ordinis gradus.

ſæpe accidit, vt & factos aliquos, & non factos eſſe miremur: *ſi campus, atque illæ vndæ comitiorum, vt mare profundum, & immenſum, ſic efferueſcunt quodam quaſi æſtu vt ad alios accedant, ab aliis autem recedant:* in tanto nos impetu ſtudiorum, & motu temeritatis, modum aliquem, & conſilium, & rationem requiramus?

16 Quare noli me ad contentionem veſtram [a] reuocare, Laterenſis. Etenim, *ſi* [b] *populo grata eſt tabella, quæ frontes aperit hominũ, mentes tegit: datq; eam libertatem, vt, quod velint faciant: promittant autem quod rogentur:* cur tu in iudicio exprimis, quod non fit in campo? Hic, quàm ille, dignior: perquàm graue eſt dictu. Quomodo igitur eſt æquum? Sic credo, quod agitur: quod ſatis eſt iudici. hic factus eſt. Cur iſte potius, quàm ego? Vel neſcio, vel non dico, vel denique quod [c] mihi grauiſſimum eſſet ſic dicere, ſed impune tamen deberem dicere: Non rectè. nam [d] quid aſſequerer, ſi illa extrema defenſione vterer, populum, quod voluiſſet, feciſſe, non quod debuiſſet?

17 Quid, ſi populi quoque actum defendo, Laterenſis, & doceo, Cn. Plancium non obrepſiſſe ad honorem, ſed eo veniſſe curſu, qui ſemper patuerit [e] omnibus hoc noſtro equeſtri loco? poſſumne eripere orationi tuæ contentionem veſtrûm quæ tractari ſine contumelia non poteſt, & te ad cauſam, crimenque deducere? Si, quòd equitis Rom. filius eſt, inferior eſſe debuit: omnes tecum equitum Romanorum filij petiuerũt. nihil dico amplius: hoc tamen [f] miror, cur tu huic potiſſimum iraſcare, qui longiſſimè à [g] te abfuit. Equidẽ, ſi quando, vt fit, iactor in turba, non illum accuſo, qui eſt in ſumma ſacra via, cum ego ad Fabium [h] fornicem impellor: ſed eum, qui in me ipſum incurrit, atque incidit. Tu neque Qu. Pedio, forti viro, ſuccenſes, neque huic A. Plotio, ornatiſſimo homini, familiari meo: & ab eo, qui hos dimouit [i], potius, quàm ab iis, qui in te ipſum incubuerunt, te depulſum putas.

18 Sed tamen hæc tibi eſt prima cum Plancio, generis veſtri, familiæque contentio, qua abs te vincitur. Cur enim non confitear quod neceſſe eſt? ſed non hic magis, quã ego à meis competitoribus & aliàs, & in conſulatus petitione vincebar. Sed vide, ne hæc ipſa, quæ deſpicis, huic ſuffragata ſint. Sic enim conferamus. Eſt tuum nomen vtraque familia conſulare. Non [k] dubitas igitur, quin omnes, qui fauent nobilitati, qui id putant eſſe pulcherrimum, qui imaginibus, qui nominib. veſtris ducuntur [l], te ædilem fecerint [l]. Equidẽ non dubito. Sed, ſi parum multi ſunt, qui nobilitatem ament: num iſta eſt noſtra culpa? etenim ad caput, & ad fontem vtriuſque generis veniamus.

19 ¶ Tu es ex [m] *municipio* antiquiſſimo Tuſculano, ex quo plurimæ [n] familiæ ſunt conſulares: in quibus eſt etiam Iuuentia [o], quot e reliquis municipiis omnibus non ſunt. Hic eſt e præfectura [p] Atinati, non tam priſca, nõ tam honorata, non tam ſuburbana. Quantum intereſſe vis ad rationem petendi? primum vtrùm magis fauere putas Atinateis, an Tuſculanos, ſuis? alteri (ſcire enim hoc propter vicinitatem facilè poſſum) cùm huius ornatiſſimi, atque optimi viri, Cn. Saturnini, patrẽ ædilem, cum prætorem viderunt, quòd primus ille non modò in eam familiam, ſed etiã in præfecturam illam, ſellam curulem attuliſſet: mirandum in modum læti ſunt. alteros (credo, quia refertum eſt municipiũ conſularibus: nam maleuolos nõ eſſe certo ſcio) numquam intellexi vehementius hoſpitum [a] ſuorum honore lætari.

20 Habemus hoc nos: habent noſtra municipia. Quid [b] ego de me, de fratre meo loquar? quorum honoribus agri prope dicã ipſi, monteſque fauerunt. num [c] aliquando vides Tuſculanum aliquem de M. Catone illo in omni virtute principe, num de [d] T. Coruncanio, municipe ſuo, num de tot Fabiis [e] gloriari? verbum nemo facit. At, in quemcumque Arpinatem incideris, etiam ſi nolis erit tamẽ tibi fortaſſe de nobis aliquid [f], & de C. Mario audiendũ. Primũ igitur hic habuit ſtudia ſuorum ardentia tã tanta, quanta in hominibus iam ſaturatis honoribus eſſe potuerunt.

21 Deinde tui municipes, ſunt illi quidem ſplendidiſſimi homines: ſed tamen pauci, ſi quidem cum Atinatibus conferantur. huius præfectura, plena virorum fortiſſimorum, ſic vt nulla tota Italia frequentior dici poſſit. Quam quidem nunc multitudinem videtis, iudices, in ſqualore [g], & luctu ſupplicem vobis. Hi tot equites [h] Romani, tot tribuni [i] ærarij (nam plebem à iudicio dimiſimus, quæ cuncta comitiis adfuit) quid roboris, quid dignitatis huius petitioni attulerunt? non enim tribum [k] Terentinam, de qua dicam alio loco, ſed dignitatem ſed oculorum coniectum, ſed ſolidam, & robuſtam & aſſiduam frequentiam præbuerunt. Iam municipia coniunctione etiam vicinitatis vehementer mouentur.

22 ¶ Omnia, quæ dico de Plancio, dico expertus in nobis. ſumus enim finitimi Atinatibus. *laudanda eſt, vel etiam amanda vicinitas, retinens veterem illum officij morem, non infuſcata* [l] *maleuolentia* [m], *non aſſueta mendaciis, non fucata, non fallax, non erudita artificio ſimulationis vel ſuburbano, vel etiam vrbano.* Nemo Arpinas non Plancio ſtuduit, nemo Soranus, nemo Caſinas [n], nemo Aquinas. Totus ille tractus celeberrimus, Venafranus, Alifanus [o]: tota deniq; noſtra illa aſpera, & [p] montuoſa, & fidelis & ſimplex, & fautrix ſuorum regio, ſe huius honore ornari, ſe augeri dignitate arbitrabatur: iiſdemque nunc a municipiis adſunt equites Romani publicè, cum legationis teſtimonio: nec minore nunc ſunt ſollicitudine, quàm [q] tum erant ſtudio. etenim eſt *grauius ſpoliari fortunis, quàm non augeri dignitate.*

23 Ergo vt alia in te erant illuſtriora Laterenſis, quæ tibi maiores tui reliquerant: ſic te Plancius hoc non ſolum municipij verùm etiam vicinitatis genere vincebat. niſi forte te Lauicana [r], aut Bouillana, aut Gabina vicinitas adiuuabat. quibus è municipiis vix iam, qui carnem [ſ] Latinis petant, inueniuntur. Adiungam, ſi vis, id, quod tu etiam huic obeſſe putas, *patrem* publicanum, qui ordo [t] quanto adiumento ſit in honore, quis neſcit? flos enim equitum Romanorum, ornamentum ciuitatis, firmamentum reipub. publicanorum [u] ordine continetur.

24 Quis [x] eſt ergo, qui neget, ordinis eius ſtudium fuiſſe in honore Plancij ſingulare? neque iniuria: vel quòd erat pater is, qui eſt princeps iamdiu publicanorum: vel quòd is ab ſociis vnicè deligebatur: vel quòd diligentiſſimè rogabat: vel quia pro filio ſupplicabat.

a L. veſtrûm. b legis Tabellariæ commẽdatio.
c L. quod mihi grauiſſimũ eſſet, ſi dicerem, ſed imp. al. quod mihi grauiſſimum eſſet dicere. d al. Nunc.
e L. patuerit hominib. hoc n.
f al. tantum.
g L. à te afuit P. R.
h ſiue. Fabianus eſt autem hic Fabius fornix arcus iuxta regiã in ſacra via à Fabio Cenſore conſtructus, qui Allobrogicus nominatus eſt. Aſcon. 2. Verrina.
i L. demouit. k L. Num dubitas ig.
l L. fecerint in ſtud. a erga Plancium municipum eius, vicinorũ patris Ciceronis.
n al. plures.
o ex hac familia Mateus hic Iuuentius Laterenſis (?).
p Præfecturæ dicebantur, in quibus ius dicebatur, & nũdinæ agebantur: erátque quædam earũ Reipublicæ, cum tamẽ magiſtratus ſuos non haberẽt, ſed vel in eas, ſuffragio populi, aut à prætore vrbano quotannis mittebantur, qui ius dicerent. vide Feſtũ in Præfectura. Forum verò, locus nundinationis, negotiationis imo vbi ius dicebatur, conciliabulũ foro minus. Feſtus, & ſimile & autores ... De Coloniis, & municipiis dicta in Philippic. 2. ... præfecturis autem dicere infra.

a al. hominũ.
b al. quid ego de me, aut de fratre m.
c L. num quãdo
d T. Coruncanio, munic.
e al. aliis.
f al. aliquid de C. Mar.
g mors lugentium.
h Equites, tribuni ærarij, ſed & ſenatores tribus his tres ordines iudicabant lege Aurelia. cum lege Cornelij Sullæ, ante a per annos decem equites turpiter iudicaſſent. Aſcon. 3. Verr. fami. a.
P. R. plebi verò à iudicio dimiſſa, vt ſolet iudicari Cicero.
i De Tribunis ærariis, alias dixi.
k Tribus Terentina, ſ memini.
l fors non infuſcata maleuolentiæ, vt non ſuo ſi ſit valde aſſuetum.
m vel malleo lentia.
n L. Caſſinas.
o al. Aliſanus.
p L. & montoſa, & fidelis.
q L. quàm tunc.
r al. Labicana.
ſ Feriis Latinis ſacrificiũ (quod Latiar) hic ſe colla à 47 populis Latinis habebat in monte Albano tauro immolato ſingulis populis, qui adfuiſſent, carnis portio dabatur. Liuius 32 37 41. & ita Latini ſacrorũ cauſa in monte Albano conueniebant, vt publicatum, ad lucum Ferentinæ.
t Equeſtris ordinis; commendatio.
u vide 13 famil. 10. & 65.
x L. Quis ergo eſt.

Digitized by Google

a L. huius ipſius in ill.

bat, vel quia huius [a] in illum ordinem ſumma officia quæſturæ, tribunatúſque conſtabant: vel quod illi in hoc ornando ordinẽ ſe ornare, & conſulere ſuis liberis arbitrabãtur.

P. CCLXIV.

¶ Aliquid prætetea (timide dico, ſed tamen dicendum eſt;) non enim opibus, non inuidioſa gratia, non potentia vix ferenda, ſed commemoratione beneficij, ſed miſericordia, ſed precibus *aliquid attuli* [illegible] appellaui populum, tribubus ſubmiſi [b] me & ſupplicaui: vltro mehercules ſe mihi etiam offerenteis, vltro pollicenteis rogaui. Valuit cauſa rogandi, non gratia.

b al. ſummiſi. c al. mehercule.

25 Nec, ſi vir ampliſſimus, cui nihil eſt, quod roganti concedi non iure poſſit, in aliquo, vt dicis, non impetrauit, ego tam arrogans, quod me valuiſſe dico. Nam vt omittam illud, quod ego pro eo laborabam qui valebat ipſe per ſe, *rogatio ipſa ſemper eſt gratioſiſſima, quæ eſt officio* [illegible] *coniuncta maxime.* neque ego ſic rogabam vt petere viderer, quia familiaris eſſet meus quia vicinus, quia huius parente ſemper plurimum eſſem vſus, ſed [d] vt quaſi parenti & cuſtodi meo. non potentia mea, ſed cauſa rogationis fuit gratioſa. nemo mea reſtitutione lætatus eſt, nemo iniuria doluit, cui non huius in me miſericordia, grata fuerit.

d L. ſed quaſi pro parente, & cuſtode meo.

26 Etenim, ſi ante reditum meum Cn. Plancio ſe vulgò viri boni, cum hic tribunatũ peteret, ſtudio offerebant: cui nomen meũ honori fuiſſet, ei meas præſenteis preces nõ putas profuiſſe? An Minturnenſes [e] coloni, quod C. Mariũ ex ciuili errore [f], atque ex impiis manibus eripuerunt, quod tecto receperunt: quod feſſum inedia, fluctibuſque recreauerunt: quod viaticũ congeſſerunt, quod nauigiũ dederũt, quod eũ linquentẽ terrã eã, quã ſeruauerat, lacrymis [g], votiſque omnibus proſecuti ſunt, æterna in laude verſantur. Plancio, quod me vel vi pulſum vel ratione cedentem [h] tẽporis, receperit, iuuerit, cuſtodierit, his & ſenatui populoque Rom. vt haberent quod redderent, conſeruarit: honori hanc fidem, miſericordiam, virtutem fuiſſe miraris.

e vellelus [illegible] f al. terrore, g al. amore
g L. lacrymis, votis [illegible] L. atque proſ. h L. cedẽtem receperit.

P. B.

27 Vitia mehercule res hæ, Cn. Plancij, de quibus dixi, tegere potuerunt: ne tu in ea vita, de qua iam dicam, tot & tanta adiumenta, huic honori fuiſſe mirere. ¶ Hic eſt [i] enim, qui adoleſcentulus cum A. Torquato profectus in Africam, ſic ab illo grauiſſimo, & ſanctiſſimo, atque omni laude & honore digniſſimo viro dilectus eſt, vt & contubernij neceſſitudo, & adoleſcentuli modeſtiſſimi pudor poſtulabat. Quod [k] ſi adeſſet: non minus ille declararet, quam hic illius frater patruelis, & ſocer T. Torquatus, illi omni virtute, & laude par. qui [l] eſt quidem cum illo maximis vinculis & propinquitatis, & affinitatis coniunctus: ſed ita magnis [m] amoris, vt illæ neceſſitudinis cauſæ, leues eſſe videantur. Fuit in Creta poſtea contubernalis Saturnini, propinqui ſui, miles huius Q. Metelli, quibus cũ fuerit probatiſſimus, hodiéque ſit: omnibus eſſe ſe probatum debet ſperare. In ea prouincia legatus fuit C. Sacerdos, qua virtute, qua conſtantia vir? L. Flaccus: qui homo? qui ciuis? qualem hunc putent: aſſiduitate, teſtimonióque declarant.

i Plancij vita.
k *Anton. Auguſt.* Qui
l L. qui eſt cũ illo quidẽ m.
m *Pantagath.* magnis.

28 In Macedonia tribunus militum fuit, in eadem prouincia poſtea quæſtor [n]. Primũ Macedonia ſic eũ diligit, vt indicant hi principes ciuitatum ſuarum: qui cùm miſſi ſint

n de quæſtoria coniũctione: adde Ciceronem *Diuinatione in Verrem & 13. famil. 10. & 26.*

[illegible] entino pe- [illegible] mandat [illegible] hunc tam [illegible] qui præſcrib [illegible] ſuis prætore [illegible] lentiaque [illegible] fortaſſe tam [illegible] ore laudas [illegible] ſemper fuiſſent, nunquam [illegible] niens eſt [illegible].

29 Omitto illa, quæ [c] ſi minus neceſſaria fuerunt certe, cum ſunt prolata laudantur, vt viuat cum ſuis: primam cum patre, qui meo iudicio pietas fundamentum eſt omniũ virtutum; quem veretur, vt deum, (neque enim multo ſecus parens liberis) amat verò, vt ſodalem, vt fratrem, vt æqualem. Quid dicam cum patruo? cum affinibus? cum propinquis? cum hoc Cn. Saturnino, ornatiſſimo viro? cuius quantam honoris huius cupiditatẽ fuiſſe creditis, cùm videatis luctus ſocietatẽ? Quid de me dicam? qui mihi in huius periculo reus eſſe videor? Quid de his tot [d] viris talibus, quos videtis veſte mutata? Atqui hæc ſunt iudicia [e] ſolida, iudices, & [f] expreſſa: hæc ſigna probitatis, non fucata forenſi ſpecie, ſed domeſticis inuſta notis veritatis. facilis eſt illa occurſatio, & blanditia popularis: adſpicitur, non attrectatur: procul apparet, non excutitur: non in manus ſumitur.

c [illegible] certe [illegible] eaſdem quod in propria [illegible]
d L. tot viris talib.
e L. iudicia
f L. & expreſſa virtutis. h al. hæc expreſſa ſigna.

30 Omnibus igitur rebus ornatum hominem, quem [g] externis, quem domeſticis: nonnullis rebus inferiorem, quàm te, generis & nominis, dico ſuperiorem aliis, municipũ, vicinorum, ſocietatum ſtudio, temporum meorum memoria, patris virtute, integritate [h], modeſtia, ædilem factum eſſe miraris? ¶ Hic [i] in vitæ ſplendorem maculis adſpergis [k] iſtis? Iacis adulteria, quæ nemo non modò nomine [l], ſed ne ſuſpicione quidem poſſit agnoſcere. *Bimaritum* [m] appellas, vt [n] verba fingas, nõ ſolum crimina. Ductum eſſe ab eo in prouinciam aliquem dicis, libidinis cauſa, quod [o] nõ crimen eſt, ſed impunitum in maledicto [p] mendacium. Raptam eſſe mimulam, quod dicitur Atinæ factum à iuuene, vetere quodam in ſcenicos iure, maximeque oppidano.

g L. quã externis, quã domeſticis nonnul.
h al. integritate, ſua & modeſtia, &c.
i CONFVTATIO, in qua Laterenſem deinde Caſſiũ refutat.
k CONFVTATIONIS pars prima aduerſus Laterenſem.
l ſtat. etiamlet,
m De vita anteacta Plancij. Fortè *Bimaritum* legit Mariũ maritum. *Anton. Auguſt.* Maritum.

31 O adoleſcentiam traductam eleganter! cui quidem cum quod licuerit, obiiciatur, tamen id ipſum, falſum reperiatur. Emiſſus aliquis e carcere, & quidem emiſſus (vt cognoſtis) neceſſarij hominis, optimique adoleſcẽtis rogatu: idem poſtea præmandatis [q] requiſitus. Atque [r] hæc, nec vlla alia, ſunt coniecta maledicta in eius vitam, de cuius vos pudore, religione, integritate dubitetis. *Pater* verò [ſ], inquit, *etiam obeſſe filio debet.* O vocem duram, atque indignam tua probitate, Laterenſis! Pater vt in iudicio capitis, pater vt in dimicatione fortunarum, pater vt apud taleis viros obeſſe filio debeat? qui ſi eſſet turpiſſimus, ſordidiſſimus: tamen [t] ipſo nomine patrio valeret apud clementeis iudices, & miſericordeis: valeret, inquam communi ſenſu omniũ, & dulciſſima commendatione naturæ.

n L. vt verba etiam fing.
o L. quod non crimen eſt in reo, ſed impunitum in maledico mendacium.
p al. maledicto.
q L. prætoris mandatu req. *Pantag.* præmandato vel præ mãdatu.
r *Pantag.* Ac cùm hæc, nec vlla alia ſint, coniecta in huius vitæ, de huius vos pudore, &c.
ſ De patre Plancij.
t al. tamen in ipſo n.

32 Sed [u] cùm ſit Cn. Plancius is eques Ro. ea primùm vetuſtate equeſtris ordinis, vt pater, vt auus, vt maiores eius omnes, equites Ro. fuerint, ſummum in præfectura [x] floren-tiſſima gradum tenuerint & dignitatis, & gra-

u al. Nunc cùm ſit Cn. Planc.
x De præfectura ſup. ſtat.

tiæ deinde, vt ipſe in legionibus P. Craſſi imperatoris, inter ornatiſſimos homines, equites Rom. ſummo ſplendore fuerit: vt poſtea princeps inter ſuos: plurimarum rerum ſanctiſſimus, & iuſtiſſimus iudex: maximarum ſocietatum auctor: plurimarum magiſter: ſi non modò in eo nihil vnquam reprehenſum, ſed laudata ſunt omnia: tamen [a] is oberit honeſtiſſimo filio pater, qui vel minùs honeſtum, & alienum tueri vel auctoritate ſua, vel gratia poſſit?

33 Aſperius, inquit, locutus eſt aliquid aliquando. Immò fortaſſe liberiùs. At id ipſum, inquit, non eſt ferendũ. Ergo hi ferendi ſunt, qui queruntur, libertatem equitis Ro. ſe ferre non poſſe? vbinam ille mos? vbi illa æquitas iuris? vbi illa antiqua libertas quæ malis oppreſſa ciuilibus extollere iam caput, & aliquando recreata, ſe erigere debebat? equitum ego Rom. etiam in homines nobiliſſimos maledicta, publicanorum in Q. Scæuulam, virum omnibus ingenio, iuſtitia, integritate præſtantem, aſperè, & ferociter, & liberè dicta commemorem? Conſuli P. Naſicæ præco[b] Granius, medio in foro, cùm ille edicto [c] iuſtitio [d], domum deſcendens rogaſſet Graniũ, *quid triſtis eſſet? an quòd auctiones eſſent* [e]? *Immò verò*, inquit, *quòd legiones* [f]. Idem tribuno pleb. potentiſſimo homini, M. Druſo, ſed [g] multa in rempubl. molienti, cùm ille eum ſalutaſſet, vt fit, dixiſſetque, *quid agis Grani?* Reſpondit, *immò verò tu Druſe, quid agis* [h]? ille L. Craſſi, ille M. Antonij voluntatem aſperioribus facetiis ſæpe perſtrinxit impunè. nunc vſque eò oppreſſa veſtra arrogantia ciuitas eſt, vt, quę fuit olim præconi in ridendo, nunc equiti Romano in plorando, non ſit concesſa libertas.

34 Quæ enim vnquam fuit Plancio vox contumeliæ potiùs, quàm doloris? quid eſt autem vnquam queſtus niſi cùm à ſociis [i], & à ſe iniuriam [k] propulſaret? Cùm ſenatus impediretur, quo minùs, id quod hoſtibus ſemper erat tributum, reſponſum equitib. Rom. redderetur: omnibus illa iniuria dolori publicanis fuit: ſed eum ipſum dolorem hic tulit paulò apertiùs. communis ille ſenſus, in aliis fortaſſe latuit: hic [l], quod cum ceteris animo ſentiebat, id magis, quàm ceteri, & vultu promtum habuit, & lingua.

35 Quanquam, iudices, (agnoſco enim ex me) permulta in Plancium, quæ ab eo nunquam dicta ſunt, conferuntur. Ego quia dico aliquid aliquando, non ſtudio adductus, ſed contentione dicendi, aut laceſſitus, & quia vt fit in multis, *exit aliquando aliquid, ſi non perfacetum* [m], *attamen fortaſſe non ruſticum*: quod quiſque dixit, me id dixiſſe dicunt. Ego autem, ſi quid eſt, quod mihi ſcitum eſſe videatur, & homine ingenuo dignum atque docto: non aſpernor. ſtomachor verò, cùm aliorum non me digna in me conferuntur. Nam quòd primus ſciuit [n] *legem* [o] *de publicanis*, tum cùm vir ampliſſimus conſul id illi ordini per populum dedit, quod per ſenatum, ſi licuiſſet [p], dediſſet: ſi in eo crimen eſt, quia ſuffragium tulit: quis non tulit publicanus? ſi, quia primus [q] ſciuit: vtrum id ſortis eſſe vis, an eius [r], qui illam legem ferebat? ſi ſortis: nullum crimen eſt in caſu: ſi conſulis: ſplendor etiam Plancij, hunc à ſummo [s] viro principem ordinis iudicatum.

36 ¶ Sed aliquando veniamus ad cauſam [t]. In qua tu nomine legis [a] Liciniæ, quæ eſt *de ſodalitiis*, omneis [b] ambitus leges [c] complexus es. neque enim quidquam aliud in hac lege, niſi editios [d] iudices, es [e] ſecutus. quod [f] genus iudiciorum ſi eſt æquum nulla in re, niſi hac tribuaria [g]: non intelligo, quamobrem ſenatus hoc vno in genere [h] tribus edi voluerit ab accuſatore, neque eandem editionem tranſtulerit in ceteras [i] cauſas. de [k] ipſo denique ambitu, de [l] reiectione, fieri voluerit iudicium alternorum [m]: cùmque [n] nullum genus acerbitatis prætermitteret, hoc tamen vnum prætereundum putarit.

37 Quid? huius rei obſcura cauſa eſt? an & agitata, cùm iſta in ſenatu res agebatur, & diſputata heſterno die copioſiùs à Qu. Hortenſio? cui tum eſt ſenatus aſſenſus. ¶ Hoc igitur ſenſimus: cuiuſcumque tribus largitor eſſet, & per conſenſionem magiſtratuum, quæ honeſtè ſodalitas nominaretur, quàm quiſque tribum turpi largitione corrumperet, eum maximè iis hominibus, qui eius tribus eſſent, *eſſe notum*. Ita putauit ſenatus, cùm reo tribus ederentur, eas, quas is largitione deuinctas haberet, eoſdem fore teſteis, & iudices. Acerbum omnino genus iudicij: ſed tamen, ſi vel ſua, vel ea, quæ maximè eſſet cuique coniuncta, tribus ederetur, vix recuſandum.

38 Tu autem, Laterenſis, quas tribus edidiſti? *Terentinam* [o], credo. Fuit [p] id æquum, & certè exſpectatum eſt, & fuit dignum conſtantia tua. cuius tu tribus [q] venditorem, & corruptorem, & ſequeſtrem Plancium fuiſſe clamitas: eam tribum profectò, ſeueriſſimorum præſertim hominum, & grauiſſimorum, edere debuiſti, aut [r] *Voltiniam*. libet enim tibi neſcio quid etiam de illa tribu criminari. hanc igitur ipſam cur non edidiſti? quid Plancio cum *Lemonia* [s]? quid cum *Vfentina*? quid cum *Cruſtumina*? nam terriam [t] etiam, non [u] quæ iudicaret, ſed quæ reiiceretur, eſſe voluiſti.

39 Dubitatis igitur, iudices, quin vos M. Laterenſis ſuo iudicio non ad ſententiam legis, ſed ad ſuam ſpem aliquam de ciuitate delegerit? dubitatis, cùm eas tribus, in quibus magnas neceſſitudines habet Plancius, cum ille non ediderit, iudicarit officiis ab hoc obſeruatas, non largitione? Quid enim poteſt dicere, cur iſta editio non ſummam habeat acerbitatem, remota ratione illa, quam in decernendo ſecuti ſumus?

40 Tu deligas ex omni populo aut amicos tuos, aut inimicos meos, aut denique eos, quos inexorabileis, quos inhumanos, quos crudeleis exiſtimes? Tu me ignaro, nec-opinante, inicio [x], notes & tuos & meorum neceſſarios, vel [y] iniquos meos, vel etiam defenſorum meorum? eodémque adiungas ad quos natura putes aſperos, atque omnibus iniquos? deinde effundas repentè, vt antè conſeſſum eorum iudicum videam, quàm potuerim, qui eſſent futuri ſuſpicari? apud eóſque me, ne quinque quidem reiectis, quod in proximo reo *de conſilij ſententia conſtitutum* eſt, cogas

Marginal notes, p. 627:

a *fort.* tamẽ nec is oberit hon.

P. CCLXVI.

b Præconis libertas in iocando.

c Iuſtitium indicebatur legionum conſcribendarum cauſa.

d propter bellum Iugurthinum.

e *fort.* ceſſent.

f & edictum iuſtitium belli cauſa.

g L. ſed multa in rep. molienti.

h id eſt quid molitis in Rempublicam.

i Publicanis Aſiæ.

k nullum enim reſpõſum à ſenatu datu erat publicanis Aſiæ remiſſionem petentibus, quòd nimis magno conduxiſſent. vide 1. *ad Att.*

l Plancius pater.

P. B.

m *al.* perfacetum.

n à ſciſco.

o à.

p Cato enim obſtitit.

q antea primum.

r Deligebatur qui legem ſciſceret, ab eo qui legem ferebat, ſic Sextilius à Clodio legem in Ciceronem ferẽte, delectus, Cicero pro domo.

ſ Cæſare.

t De ambitu Plancij & in ea parte de editione iudicum, de derũtiatione, & de coitione, & de nummis.

Marginal notes, p. 618:

a Lex Licinia de ſodalitiis, ſodalitia prohibita: vt pacatior ciuitas eſſet.

b Lex Licinia ambitus etiã crimen cõprehendit, ad quam refer 8. epiſtol. famil. 2.

c *al.* legis.

d æditicij iudices, qui ab accuſatore edebantur.

e L. ſecutus es.

f L. quod genus iudicum ſi nulla in re eſt æquũ, niſi *al.* h non eſt æquum vlla in re, niſi

g Tribuaria res, quæ ad tribum pertinet. *fort.* tributaria, nec male. Nam mox, ſequitur tribus.

h id eſt lege Licinia de ſodalitiis.

i ſubaudi tribuarias.

k L. in ipſo denique iudicio de ambitu, reiectione fieri voluerit iudicium alterum.

l iudicium reiectio fiebat ab accuſatore & reo in omnibus ſodalitiorum criminibus.

m *al.* iudicũ.

n alternorum iudicum appellare videtur nõ qui ei ex ordine ſenatorio poſt ex ſenatus conſulto, & tribuni ærarii aſſumpti, ſed ſubſortiti.

Prima enim ſorti: ſecunda ſubſortitio, tertia dubiorum.

o Plancij tribum Tribus hic variæ notantur Terentina, Voltinia, Lemonia, Vfentina, Cruſtumina, & Metia, & quidem huius, id eſt Terentinæ paulò antè meminit.

p L. *vulg.* Fuit certè id æquum, & certè &c.

q *fort.* emtorẽ.

r L. At Voltiniam. l.

ſ quam Laterenſium ediditis.

t L. Mæciã, vel *al.* Meciam nam vel Metia vt ſit nomen tribus, cuius meminit Feſtus. *vet.* non quæ iudicaret, ſed quæ reiiceretur, eſſe voluiſti. Alij Terriæ vocabulo tribũ *Cruſtuminã* intelligũt. u iudicat hic locus, vbi tres tribus accuſator ederet, vnã à reo reiici potuiſſe. x *al.* in ſecreto. y *fort.* vel inimicos meos vel etiã. Sed iniqui hic *&c* *Verrin.* 5. *&* *Terẽtius in prologo Adelph.* inimici.

cauſam

Digitized by Google

A cauſam de fortunis omnibus dicere?

41 Non enim, ſi aut Plancius ita vixit, vt offenderet ſciens neminem, aut tu ita erraſti, vt eos ederes imprudens, vt nos, inuito te, tamen ad iudices, non ad carnifices veniremus: idcirco iſta editio per ſe non acerba eſt. An verò nuper clariſſimi ciues nomen editi iudicis non tulerunt, cùm ex CXXV. iudicibus, principibus equeſtris ordinis, quinque & LXX. reus reiiceret, L. referret, omniaque potius permiſcuerunt, quàm ei legi, condi-

B tionique parerent: nos neque ex [a] delectis iudicibus, ſed ex omni populo, neque editos ad reiiciendum, ſed ab accuſatore conſtitutos iudices ita feremus, vt neminem reiiciamus?

a al. ex dilectis iud.

42 Neque ego nunc legis iniquitatem queror, ſed factum tuum à ſententia legis doceo diſcrepare: & illud acerbum iudicium, ſi, quemadmodum ſenatus cenſuit, populuſque iuſſit, ita feciſſes, vt in hunc, & ſuam, & ab

C hoc obſeruatas ederes [b]: non modo non quererer, ſed hunc, iudicibus editis, qui teſtes iidem eſſe poſſent, abſolutum putarem: neque nunc multo ſecus exiſtimo. cùm enim has tribus edidiſti: ignotis te iudicibus vti malle, quàm notis indicauiſti [c]. fugiſti ſententiam legis: æquitatem omnem reieciſti: in tenebris, quàm in luce, cauſam verſari maluiſti.

b al. ederes.

c al. iudicaſti

43 Voltinia tribus ab hoc corrupta: Terentinam habuerat venalem. Quid diceret apud

D Voltinienſeis, aut tribuleis ſuos iudices? immò verò tu quid diceres? quem iudicem ex illis aut tacitum teſtem haberes, aut verò etiam excitares? Etenim, ſi reus tribus ederet, Voltiniam fortaſſe Plancius, propter vicinitatem, ac neceſſitudinem ſuam, non edidiſſet. &, ſi quæſitor edendus fuiſſet, quem tandem potius, quàm hunc C. Alfium [d], quem habet, cui notiſſimus eſſe debet, vicinum, tribulem,

E grauiſſimum hominem iuſtiſſimumque ediſſet? cuius quidem æquitas, & mea ſimilis voluntas erga Cn. Plancij ſalutem, quam ille ſine vlla cupiditatis ſuſpicione præ ſe fert, facile declarat, non fuiſſe fugiendum tribulem huic iudicem, cui quæſitorem tribulem exoptandum fuiſſe videatis.

P. CCLXVIII
d & ita vett. lect.: Flauium vero legit Ant. Aug.

44 Neque ego nunc conſilium [e] reprehendo tuum, quod non eas tribus, quibus hic maxime notus erat, ediderit: ſed à te doceo conſilium non ſeruatum ſenatus. etenim

F quis te tum audiret illorum? aut quid diceres? ſequeſtremne Plancium? reſpuerent aures, nemo agnoſceret, repudiaretur. an gratioſum? illi libenter audirent: nos non timide confiteremur. noli enim putare, Laterenſis, legibus iſtis, quas ſenatus de ambitu ſancire voluerit, id eſſe actum, vt ſuffragatio, vt obſeruantia, vt gratia tolleretur. Semper fuerunt boni viri, qui apud tribuleis ſuos gratioſi eſſe vellent.

e al. conſilium tuum reprehendo.

G 45 Neque verò tam durus in plebem noſter ordo fuit, vt eam coli noſtra modica liberalitate noluerit: neque hoc liberis noſtris interdicendum eſt, ne obſeruent tribuleis ſuos, ne diligant, ne reficere [f] neceſſariis ſuis ſuam tribum poſſint, ne par ab iis munus in ſua petitione reſpectent [g]: hæc enim plena ſunt officij, plena obſeruantiæ, plena etiam antiquitatis. Iſto in genere & fuimus ipſi,

H cùm ambitionis noſtræ [h] tempora poſtulabant, & clariſſimos viros eſſe vidimus, & hodie eſſe videmus quamplurimos gratioſos.

f al. ſufficere ſed reficere quidã interpretantur, cõcedere ſuis amicis ſuam tribum. vel, ſuppeditare, vel, ſuſtinere.
g al. expectẽt, porro reſpectare, eſt retro ſpectare.
h L. noſtræ

A ¶ *Decuriatio* tribulium, deſcriptio [a] populi, ſuffragia largitione deuincta, ſeueritatem ſenatus, & bonorum omnium vim, ac dolorem excitarunt. hæc doce, hæc profer, huc incumbe, Laterenſis, decuriaſſe [b] Plancium, conſcripſiſſe, ſequeſtrem fuiſſe, pronuntiaſſe [c], diuiſiſſe: tum mirabor, te iis armis vti, quæ tibi lex dabat, noluiſſe. tribulibus enim iudicibus, non modò ſeueritatem illorum, ſi iſta vera ſunt, ſed ne vultus quidem ferre poſ-

B ſemus.

a al. diſcriptio pop.

P. B.
b decuriare eſt in curias referre & deſcribere vnde ſupra decuriatio.
c pronuntiare, eſt promittere pecuniam.

46 Hanc tu rationem cùm fugeris, cumq; eos iudices habere nolueris, quorum in huius delicto cum ſcientia certiſſima, tum dolor grauiſſimus eſſe debuerit: quid apud hos dices, qui abs te taciti requirunt, cur hoc ſibi oneris impoſueris, cur ſe potiſſimùm delegeris, cur denique ſe diuinare malueris, quam eos, qui ſcirent iudicare? Ego Plancium, La-

C terenſis, & ipſum gratioſum eſſe dico, & habuiſſe in petitione multos cupidos ſui, gratioſos: quos tu ſi ſodaleis vocas: *officioſam amicitiam nomine inquinas crimnoſo.* ſin, quia gratioſi ſunt accuſandos putas: noli mirari, te id, quod tua dignitas poſtularit, repudiandis gratioſorum amicitiis non eſſe aſſecutum.

47 Iam, vt ego doceo, gratioſum eſſe tribulibus [d] Plancium, quòd multis benignè fecerit, pro multis ſpoponderit, in operas plurimos patris auctoritate, & gratia miſerit: quod

D denique omnibus officiis per ſe, per patrem, per maiores ſuos totam Atinatem præfecturam comprehenderit: ſic tu doce, ſequeſtrem fuiſſe, largitum eſſe, conſcripſiſſe [e], tribuleis decuriauiſſe [f]. quod ſi non potes: noli tollere ex ordine noſtro liberalitatem, noli maleficium putare eſſe gratiam, noli obſeruantiam ſancire pœna. Itaque hæſitantem te in hoc ſodalitiorum tribuario [g] crimine eſt, ad communem ambitus cauſam contuliſti, in qua

E deſinamus aliquando (ſi videtur) *vulgari, & peruagata declamatione contendere.* ſic enim tecum ago.

d L. apud tribuleis Pl.

e deſcripſiſſe populum
f al. decuriaſſe.

g Tribuarium crimen, eſt de tribubus corruptis.

48 Quam tibi commodum [h] eſt, vnam tribum delige tu: doce id, quod debes, per quem ſequeſtrem [i], quo diuiſore corrupta ſit. ego, ſi id facere non potueris, quod, vt opinio mea fert, ne incipies quidem, per quem tulerit, docebo. Eſtne hæc vera contentio? placetne ſic agi? nõ poſſum magis *pede n conferre* (vt aiunt)

F aut propius accedere. Quid taces? quid diſſimulas? quid tergiuerſaris? etiam atque etiam inſto, atque vrgeo, inſector, poſco, atq; adeò flagito crimen: quamcumq; tribum, inquam, delegeris, quam tulerit Plancius, tu oſtendito, ſi poteris, vitium. Ego, qua ratione tulerit, docebo: nec erit hæc alia ratio Plancio, ac Laterenſi. nam [k] vt, quas tribus tu tuliſti, ſi iam ex te requiram, poſſis, quorum ſtudio tuleris, explicare: ſic ego hoc contendo, me tibi ipſi

G aduerſario, cuiuſcumque tribus rationem popoſceris, redditurum.

h Id eſt vt placet.

i Tribus Romanæ per ſequeſtres corrumpi ſolitæ.

k L. nam vt tu, quas tribus tuliſti.

49 Sed cur ego ſic ago? quaſi non comitiis iam ſuperioribus [l] ſit Plancius deſignatus ædilis. quæ [m] comitia primum habere cœpit conſul tum [n] omnib. in rebus ſummæ auctoritate, tum [o] harum ipſarum legum ambitus auctor: deinde habere cœpit ſubitò, præter opinionem omnium: vt ne ſi cogitaſſet quidem quiſpiam largiri, daretur ſpatium comparandi.

H Vocatæ tribus: latum ſuffragium: deſcriptæ [p], renuntiatæ. longè plurimum valuit Plancius. nulla largitionis nec fuit, nec eſſe potuit ſu-

l ſuffragia bis ferebantur de magiſtratibus: atque ita Plancius, bis ædilis deſignatus.
m comitia ædilitia prima à conſule habita: ſecunda ab ædilibus.
n L. cum omnibus.
o L. cum earum ipſ.
p al. diſcriptæ.

Digitized by Google

a Centuriæ cum prærogatiuæ priuilegium. adde Feſtum in prærogatiuæ Centuriæ.*

ſpicio. An tandem vna centuria[a] prærogatiua, tantùm habet auctoritatis, vt nemo vnquam prior eã tulerit, quin renũtiatus ſit: tu aut his ipſis comitiis cõſularibus, aut certè in illum annum ædilem Plancium factum miraris, in quo non exigua pars populi, ſed vniuerſus populus voluntatem ſuam declararit? cuius in honore non vnius tribus pars, ſed comitia tota comitiis fuerint prærogata [b]?

b al. prærogatiua.*

c prærogatis.*

50 Quo quidem tempore, ſi id, Laterenſis, facere voluiſſes, aut ſi grauitatis eſſe putaſſes tuæ, quòd multi nobiles ſæpe fecerunt, vt, cùm minùs valuiſſent ſuffragijs, quàm putaſſent, poſtea, prolatis [c] comitiis, proſternerent ſe, & populo Rom. fracto animo, atque humili ſupplicarent: non dubito, quin omnis ad te conuerſura ſe fuerit multitudo. numquam enim nobilitas, integra præſertim, atque innocens, à populo Rom. ſupplex repudiata fuit. Sed, ſi tibi grauitas tua, & magnitudo animi, pluris fuit, ſicut eſſe debuit, quàm ædilitas: noli, cùm habeas id, quod malueris, deſiderare id, quod minoris putaris. Equidem *primùm* [d] *vt honore dignus* [e] *eſſem, maximè ſemper laboraui: ſecundò vt exiſtimarer: tertium mihi fuit illud, quod pleriſque primum eſt, ipſe honos: qui iudenique debet eſſe iucundus, quorum dignitati populus Rom. teſtimonium, non beneficium ambitioni dedit.*

d al. primò.
e Honoris ambiendi, leges æquiſſimæ.*

f Repulſam ædilitatis qui viri clariſſimi apud Romanos paſſi.*
g L. ciui.

51 Quæris etiam, Laterenſis, quid imaginibus tuis, quid ornatiſſimo, atque optimo viro, patri tuo, reſpondeas mortuo. Noli iſta meditari: atque illud caue potiùs, ne tua iſta querela, dolorque nimius, ab illis ſapientiſſimis viris reprehendatur. vidit [f] enim pater tuus, Appium Claudium, nobiliſſimum hominem, viuo patre ſuo, potentiſſimo, & clariſſimo ciue [g] C. Claudio, ædilem non eſſe factum, & eundem ſine repulſa factum eſſe conſulem: vidit, hominem ſibi maximè coniunctum, egregium virum, L. Volcatium: vidit, M. Piſonem in iſta ædilitate offenſiuncula accepta, ſummos à populo Rom. eſſe honores adeptos. Auus vero tuus, & P. Naſicæ tibi ædilitiam prædicaret repulſam, quo ciue neminem ego ſtatuo in hac republ. fortiorem: & C. Marij, qui, duabus ædilitatis acceptis repulſis, ſepties conſul eſt factus: & L. Cæſaris, Cn. Octauij, M. Tullij, quos omneis ſcimus ædilitate præteritos, conſules eſſe factos.

h Repulſam qui paſſi in tribunatu militum, quæſtura, & trib. plebis.*
P. CCLXX.
i L. quæſtor C. Cœlius
k al. C. Oreſtes,
l L. quo te liberarent aliqua culpa, &c.
m [illegible]
n L. [illegible]

52 Sed quid ego ædilitias repulſas colligo? quæ ſæpe eiuſmodi habitæ ſunt, vt iis, qui præteriti eſſent, benignè à populo factum videretur. Tribunus [h] militum, L. Philippus, ſumma nobilitate, & eloquentia, quæſtor, Q. Cæcilius, clariſſimus, ac fortiſſimus adoleſcens: tribuni pleb. P. Rutilius Rufus, C. Fimbria, C. Caſſius, Cn. [k] Oreſtes, facti non ſunt: quos tamen omneis conſules factos ſcimus eſſe. Quæ tibi vltro pater, & maiores tui, non conſolandi tui gratia dicerent, neq; verò quo te [l] liberent aliqua culpa [m], quam tu vereris, ne à te ſuſcepta videatur: ſed vt te ad curſum iſtum tenendum, quem à prima ætate ſuſcepiſti, cohortarentur [n]. nihil eſt enim, mihi crede, Laterenſis, de te detractum: detractum dico? ſi mehercules verè, quod accidit, interpretari [illegible], eſt aliquid etiam de virtute ſignificatum tua. Noli enim exiſtimare, non magnum [illegible] fuiſſe illius petitionis tuæ [illegible] arares, deſtitiſti. Denun[illegible] quid[o] de ſumma reip. [illegible] idem, quàm nonnulli defuncti honoribus, ſed apertiùs, quàm vel ambitionis, vel ætatis tuæ ratio poſtulabat.

a fortaſſe nunc tuo loco.
b L. prouidentem autem, & præcauentem, &c.
c fort. Dubitaris,
d al. ſi vnà tribus non tuliſſent, cùm nonnullas punctis penè totidem. Q.
e Puncta pro ſuffragiis hic vſurpat, vt infrà.*

53 Quamobrem in diſſentiente populo noli putare nullos fuiſſe, quorum animos tuus ille fortis animus offenderet: qui te incautum fortaſſe [a] nunc tuo loco demouere potuerunt, prouidentem [b] ante, & præcauentem numquam certè mouebunt. An te illa argumenta duxerunt? ¶ Dubitabitis [c], inquit, quin coitio facta ſit cum tribus plerisque cum Plotio tulerit Plancius? An vnà fieri potuerunt, ſi [d] vnà tribus non tuliſſent? At nonnullas punctis[e] pæne totidem. Quippe cùm iam facti propè ſuperioribus comitiis, declaratique veniſſent. quamquam ne id quidem ſuſpicionem coitionis habuerit. neque enim vmquam maiores noſtri ſortitionem conſtituiſſent ædilitiam, niſi viderent accidere poſſe, vt competitores pares ſuffragijs eſſent.

P. II.
f Ædilitatem plures duob. petere: duo tantum gerere poterant. Plures igitur electi (vt ſi ſuffragia paria eſſent) inter ſe ſortiri cogebantur, quinam ex iis ædilitatem gererent.*
g Tribum.*

54 Et ais, prioribus comitijs Anienſem à [g] Plocio, Terentinam à Plancio tibi eſſe conceſſam: nunc ab vtroque eas auulſas, ne in anguſtum venirent. Quàm conuenit, nondum cognita populi voluntate, hos, quos iam tum coniunctos fuiſſe dicis, iacturam ſuarum tribuum, quo vos adiuuaremini, feciſſe: eoſdem, cùm iam eſſent experti, quid valerent, reſtrictos & tenaceis fuiſſe? Etenim verebantur, credo, anguſtias. quaſi res in contentionem, aut in diſcrimen aliquod poſſet venire. Sed tamen tu an Plotium, virum ornatiſſimum, in idem crimen vocandum iudicas? an dicis eum [h] te arripuiſſe, à quo non ſis rogatus? Nam quòd queſtus es, pluteis te teſteis habere de Voltinia [i], quàm quot in ea tribu puncta tuleris: indicas, aut eos teſteis te adducere, qui, quia nummos acceperint, te præterierint: aut te ne gratuita quidem eorum ſuffragia tuliſſe.

h L. cum tibi eripuiſſe, à quo ſis donatus? N.
i tribu.*

k ſtatim poſt comitia ædilitia.*
l al. educatus.*

55 ¶ Illud verò *crimen de nummis*, quos in circo Flaminio deprehenſos eſſe dixiſti, *caluit re recenti* [k]*: nunc in cauſa refrixit.* neque enim, qui illi nummi fuerint, nec, quæ tribus, nec, qui diuiſor oſtenderis. Atque is quidem adductus [l] ad conſules, qui tum in crimen vocabitur, ſe iniquè à tuis iactatum grauiter querebatur. qui ſi erat diuiſor, præſertim eius, quem tu habebas reum, cur abs te reus non eſt factus? cur non eius damnatione aliquid ad hoc iudicium præiudicij comparaſti? Sed neque tu habes hæc, neque eis confidis. alia te ratio, alia cogitatio ad ſpem huius opprimendi excitauit. magnæ ſunt in te opes: latè patet gratia: multi amici, multi cupidi tui, multi fautores laudis tuæ: multi huic inuident: multis etiam pater, optimus vir, nimiùm retinens equeſtris iuris, & libertatis videtur: multi etiam communes inimici reorum omnium: qui ita ſemper teſtimonium de ambitu dicunt, quaſi aut moueant animos ſuis teſtimonis, aut gratum populo Romano ſit, aut ab eo faciliùs ob eam cauſam, dignitatem, quam volunt, conſequantur.

P. CCLXXI.
m L. nõ quod mihi fas ſit quidquam defugere,
n al. defugere.*
o L. meæque mod.

56 Quibuſcum me, iudices, pugnantem meo more priſtino non videbitis: non [m] quòd fas ſit quidquam effugere [n], quod ſalus Plancij poſtulet: ſed quia neque neceſſe, me id perſequi voce, quod vos mente videatis, & quod ita de me meriti ſunt illi ipſi, quos ego teſteis video paratos, vt eorum reprehenſionem vos veſtræ prudentiæ aſſumere, meæ [o] modeſtiæ remittere debeatis. Illud vnum vos magnopere oro, atque obſecro, iudices, cùm

huius,

Digitized by Google

A huius,quem defendo,tum communis periculi cauſa,ne *ſictu audiitionibus*, ne diſſeminato [a], diſperſóque ſermoni, fortunas innocentium ſubiiciendas putetis.

57 Multi amici accuſatoris,nonnulli etiam noſtri [b] iniqui, multi communes obtrectatores, atque omnium inuidi multa finxerunt. *nihil eſt autem tam volucre, quàm maledictum: nihil facilius emittitur, nihil citiùs excipitur, nihil latius diſſipatur.* Neque ego,ſi fontem maledicti reperietis:vt aut negligatis aut diſſimuletis, B vnquam poſtulabo. ſed, ſi quid ſine capite manabit, aut ſiquid erit eiuſmodi vt non exſtet auctor,qui audierit: aut ita negligens vobis eſſe videbitur,vt,vnde audierit,oblitus ſit:aut ita leuem habebit auctorem, vt memoria dignum non putarit: huius illa vox [c] vulgaris auditu,ne quid reo innocenti noceat,oramus.

a Tranſlatio ex agro & opere ruſticorum ſumpta. Eadē vtitur in pro Archia qua & vſus Plat. 10. de legibus. Iſocrates ad Philippum.

b L. noſtri inimici.

c L. vox vulgaris, AVDIVI, ne quid

58 ¶ Sed [d] venio iam ad L. Caſſium [e] familiarem meum, cuius ex oratione ne illum C quidem *Iuuentium* tecum [f] expoſtulaui:quem ille omni & virtute, & humanitate ornatus, adoleſcens, primum de plebe ædilem curulem factum eſſe dixit. In quo, Caſſi, ſi ita tibi reſpondeam, neſciſſe id populum Romanum, neque fuiſſe qui id nobis narraret, præſertim mortuo Longino [g]: non,vt opinor,admirere, cùm ego ipſe non abhorrens à ſtudio antiquitatis,me hîc id ex te primùm audiſſe confitear. Et,quoniam tua fuit perelegans, ac D perſubtilis oratio, digna equitis Romani vel ſtudio,vel pudore: quoniamque ſic ab his es auditus, vt magnus honos & ingenio, & humanitati tuæ tribueretur: reſpondebo ad ea, quæ dixiſti, quæ pleraque de [h] ipſo fine fuerunt:in quibus ipſi aculei, ſi quos habuiſti in me reprehendendo, tamen mihi non ingrati acciderunt.

d CONFVTATIONIS pars ſecūda aduerſus Caſſium.

e tribu, tempore Laterenſis.

f Pantag. tecū expoſtulabo.

g hiſtoriæ, iuris, antiquitatis exemplorū peritiſſimo. P. B. vide 2. de oratore.

h L. de ipſo me fuer.

59 *Quæſiſti, vtrùm* mihi putarem, equitis Romani *filio*, faciliorem fuiſſe ad adipiſcen- E dos honores viam, an futuram eſſe filio meo, qui eſſet familia conſulari. Ego verò, quamquam illi omnia malo, quam mihi, tamen illi honorum aditus numquam faciliores optaui, quàm mihi fuerunt. quinetiam, ne forte ille ſibi me potiùs peperiſſe iam honores, quā iter demonſtraſſe adipiſcendorum putet; hæc illi ſoleo præcipere (quamquam ad præcepta ætas [i] non eſt gnati) [k] quæ ille à Ioue ortus, ſuis præcipit filiis: *Vigilandum* [l] *eſt ſemper: multæ* F *inſidiæ ſunt* [m] *bonis.* noſtis cætera. quæ [n] nonne id, quod multi videant, quæ ſcripſit grauis ille, & ingenioſus poëta, ſcripſit, non vt illos regios pueros, qui iam nuſquam erant, ſed vt nos, & noſtros liberos ad laborem, & laudem excitaret?

i Vet. non eſt ætas generatus. al. ætas apta nati. vel, ætas apta non eſt quali.

k al. nati.

l verſus. Alij qui paulò integriores exſtant in Senſiana.

m L. ſunt bonis. Non te id, quod multi inuideant, multique expetant, inſcitia eſt poſtulare? Nonſi cetera quæ ſcripſit grauis & ingenioſus poëta, non vt ſi.

n Pantagath. Quæritote id quod multi inuideant vt ſit verſus Accij.

o al. C.

60 Quæris, quid potuerit amplius aſſequi Plancius, ſi Cn. Scipionis fuiſſet filius. Magis ædilis fieri non potuiſſet: ſed hoc præſtaret, G quòd ei minùs inuideretur. Etenim *honorum gradus ſummis hominibus, & infimis ſunt pares: gloriæ, diſpares.* Quis noſtrûm ſe dicit M'. Curio? quis C. Fabricio? quis P. [o] Duellio parē? quis Atilio Calatino? quis C. & P. Scipionibus? quis Africano, Marcello, Maximo? eoſdem ſumus honorum gradus, quos illi, aſſecuti. *Eſt* [p] *enim in virtute multus adſcenſus: vt is gloria maximè excellat, qui virtute plurimùm præſtet. Iniquiorum populi ſummus* [q] *eſt, conſulatus: quem magiſtratum iam octingenti* [r] *ferè conſecuti ſunt. horum, ſi diligenter* H *quæras, vix decimam partem reperias gloria dignam.* ſed nemo vnquam ſic egit, vt tu. Cur iſte ſit conſul? quid potuit amplius, ſi L. Brutus eſſet, qui

p L. Eſt enim ad virtutem multus adſcēſus: fort. Etenim in virtute multi ſunt adſcenſus. al. Eſt enim ad virtutem volentibus. vet. vnus adſenſus.

q Honorum ſummus Conſulatus: initium, Quæſtura.

r Cōſules Romæ quot, ante hoc tempus orationis Plācianæ.

DCCLXVII.

A ciuitatem dominatu regio liberauit? Honore nihil amplius, laude multum. Sic igitur Plancius nihilominùs quæſtor eſt factus, & tribunus plebis, & ædilis, quàm ſi eſſet ſummo loco natus: ſed hæc, pari loco orti, ſunt innumerabiles alij conſecuti.

61 *Profers triumphos* Ti. Gracchi, & C. Marij: & *quæris, quid ſimile in Plancio.* Quaſi verò iſti, quos commemoras, propterea magis [a] laude fuerint digni, quòd triumpharunt, & B non, quia commiſſi ſunt iis magiſtratus, in quibus [b] re bene geſta triumpharent. *Rogas, quæ caſtra viderit:* qui & miles in Creta, Metello hoc imperatore, & tribunus in Macedonia militum fuerit, & quæſtor tantùm ex re militari detraxerit temporis, quantum in me cuſtodiendum transferre maluerit.

a vet. magiſtratibus fuerint digni & poſt in iis pro in quibus.

b al. in iis vt ſuprà dixi, e. t.

62 *Quæris, num diſertus.* Immò, id quod ſecundum eſt, ne ſibi quidem videtur. *Num iu-* C *riſconſultus.* Quaſi quiſquam ſit, qui ſibi hunc falſum de iure reſpondiſſe dicat. Omnes enim iſtiuſmodi artes in iis reprehenduntur, qui eùm profeſſi fuerint, ſatisfacere non poſſunt: non in iis, qui [c] abfuiſſe ab his ſtudiis confitentur. *Virtus, probitas, integritas in candidato, non linguæ volubilitas, non ars, non ſcientia requiri ſolet. Vt nos in mancipiis parandis, quamuis frugi hominem ſi pro fabro, aut pro textore emimus: ferre moleſtè ſolemus, ſi eas artes, quas in emendo ſe-* D *cuti ſumus, ſi fortè neſciuerit: ſin autem emimus, quem* [d] *villicum imponeremus, quem pecori præficeremus, nihil in eo, niſi frugalitatem, laborem, vigilantiam, eſſe curamus: ſic populus Romanus deligit magiſtratus, quaſi reipublicæ villicos: in quibus ſiqua præterea eſt ars, facilè patitur. ſin minus: virtute eorum, & innocentia contentus eſt.* Quotus enim quiſque diſertus: quotus quiſque, iuris peritus eſt, vt eos numeres, qui volunt eſſe? quòd ſi præterea honore dignus [e] nemo. quidnam E tot optimis, & ornatiſſimis ciuibus eſt futurum?

c L. qui abfuiſſe ſe ab h.

d fort. quē villicum præponeremus, al. quem villæ præponeremus.

e L. dignus eſt nemo q.

63 *Iubes Plancium de vitiis Laterenſis dicere.* Nihil poteſt, niſi [f] eum nimis in ſe iracundum putabis fuiſſe. Idem *effers Laterenſem laudibus.* Facilè patior, id te agere multis verbis, quod ad iudicium non pertineat: & id te accuſantem tamdiu dicere, quod ego defenſor ſine periculo poſſim confiteri. Atqui non modò confiteor ſumma in F Laterenſe ornamenta eſſe: ſed te etiam reprehendo, quòd ea non enumeres: alia quædam inania, & leuia conquiras. *Præneſte feciſſe ludos.* Quid? alij quæſtores nónne fecerunt? *Cyrenis liberalem in publicanos, iuſtum in ſocios fuiſſe.* Quis negat? ſed ita multa Romæ geruntur, vt vix ea, quæ fiunt in prouinciis, audiantur.

f L. niſi in eū nimis anquirendum puta.

62 Non vereor, ne mihi aliquid, iudices, videar arrogaſſe, ſi de quæſtura mea dixero. G Quamuis enim illa floruerit, tamen eum me poſteà fuiſſe in maximis rebus [g] arbitror, vt non ita mihi multum ſit ex quæſturæ laude repetendum: ſed tamen non vereor, ne quis audeat dicere, vllius in Sicilia quæſturam, aut gratiorem, aut clariorem fuiſſe. Verè mehercules hoc dicam: ſic tum exiſtimabam, nihil homines vnquam aliud Romæ niſi de quæſtura mea, loqui. Frumenti in ſumma caritate maximum numerum miſeram. negotiato- H ribus comis, mercatoribus iuſtus, municipibus liberalis, ſociis abſtinens, omnibus etiam viſus in omni officio diligentiſſimus. excogita-

g al. maximis arbitror. al. maximis honoribus.

Digitized by Google

ti quidam erant à Siculis honores inauditi.

65 Itaque hac [a] ſpe diſcedebam, vt mihi populum Romanum vltrò omnia delaturũ putarem. At ego cùm caſu diebus iis, itineris faciendi cauſa decedens è prouincia, Puteolos fortè veniſſem, cùm plurimi, & lautiſſimi ſolent eſſe in iis locis: concidi pænè, iudices, cùm ex me quidam quæſiſſet, quo die Roma exiſſem, & numquid in ea eſſet noui. cui cum reſpondiſſem, me è prouincia decedere: etiam mehercules, inquit, vt opinor, ex Africa. Huic ego iam ſtomachans faſtidioſe, immò ex Sicilia, inquam. Tum quidam, quaſi qui omnia ſciret, quid? tu neſcis, inquit, hunc Syracuſis quæſtorem fuiſſe? Quid multa? deſtiti ſtomachari, & me vnum ex iis feci, qui ad aquas veniſſent.

a L. hac ſpe decedebam. P. cclxxxiii.

66 Sed ea res, iudices, haud ſcio an plus mihi profuerit, quàm ſi mihi tum eſſent omnes congratulati. *nam poſteaquàm ſenſi, populi Rom. aures hebetiores, oculos acres, atque acutos habere: deſtiti, quid de me audituri eſſent homines cogitare: feci, vt poſteà quotidie me præſentem viderent: habitaui in oculis: preſſi forum: neminem à congreſſu meo, neque ianitor meus, neque ſomnus abſterruit.* Ecquid [b] ego dicam de occupatis meis temporibus, cui fuerit ne *otium* quidem vmquam *otioſum*? nam, quas tu commemoras, Caſſi, legere te ſolere orationes, cùm otioſus ſis: has ego ſcripſi ludis, & feriis, ne omnino vmquam eſſem otioſus. Etenim M. Catonis illud, quod in principio ſcripſit Originum ſuarum, ſemper magnificum, & præclarum putaui, *Clarorum virorum, atque magnorum, non minus otij, quàm negotij rationem extare oportere.* Ita, ſi quam habeo laudem, quæ, quanta ſit, neſcio, parta Romæ eſt, quæſita in foro: meáque priuata conſilia publici quoque caſus comprobauerunt, vt etiam ſumma reſpublica mihi domi fuerit gerenda, & vrbs in vrbe ſeruanda.

b L. Sed quid ego dicam.

67 Eadem igitur, Caſſi, via munita Laterenſi eſt, idem virtutis curſus ad gloriam: hoc facilior fortaſſe, quòd ego huc à me ortus, & per me nixus, adſcendi: iſtius egregia virtus adiuuabitur cõmendatione maiorum. Sed, vt redeam ad Plancium, numquam ex [c] vrbe abfuit, niſi forte [d] lege, neceſſitate. non valuit rebus iiſdẽ, quibus fortaſſe nonnulli. at valuit aſſiduitate, at valuit obſeruandis amicis, valuit liberalitate: fuit in oculis: petiuit: eſt [e] vſus ratione, qua, minima inuidia, noui homines plurimi eoſdem honores conſecuti ſunt.

P. B.
c L. ex vrbe abfuit.
d L. niſi forte, lege, n. & vt hæc tria coniungas, fortè, legem, neceſſitatem.
e L. ea eſt vſus rat.

68 ¶ Nam, quod ais, Caſſi [f], non plus me Plancio debere, quàm bonis omnibus, quod iis æquè mea ſalus cara fuerit: ego me debere bonis omnibus fateor. ſed etiam iis, quibus ego debeo, boni viri, & ciues, ædilitiis comitiis aliquid ſe meo nomine debere Plancio dicebant. Verùm fac me multis debere, & in iis Plancio: vtrum igitur me conturbare [g] oportet: an ceteris, cùm cuiuſque dies venerit, hoc nomen, quod vrget, nunc cùm petitur, diſſoluere? Quamquam *diſſimilis eſt* [h] *pecuniæ debitio, & gratia. nam qui pecuniam diſſoluit, ſtatim non habet id, quod reddidit: qui autem debet* [i], *is* [k] *retinet alienum: gratiam autem & qui refert, habet: & qui habet, in eo ipſo, quod habet, refert.* neque [l] ego nunc Plancio deſinam debere, ſi hoc ſoluero: nec minus ei redderem voluntate ipſa, ſi hoc moleſtiæ non accidiſſet.

f CONTENTIONIS pars ſecunda, qua reſpondet Cicero primum Caſſio, deinde Laterenſi.
g Conturbat rationes qui præpoſtere ſoluit.
h vide in hunc locum Gellium 1. c. 4. ſimilis eſt alius apud Ciceronem in ſ. orationis poſt reditum 3.
i L. habet. Gellius illo loco.
k al. xi & ita Gel. 1. c. 4.
l ſort. neque ego tamẽ Plancio deſinã debere, ſi hoc nunc ſoluero

69 *Quæris à me, Caſſi, quid pro fratre meo, qui mihi eſt cariſſimus, quid pro meis liberis, quibus nihil poteſt eſſe iucundius, amplius, quàm pro* [a] *Plancio facio, facere poſſim:* nec vides, iſtorum ipſorum caritate ad huius ſalutem defendendam maximè ſtimulari me, atque excitari. Nam neque illis huius ſalute, à quo meam ſciunt eſſe defenſam, quidquam eſt optatius: & ego ipſe numquam illos adſpicio, quin per hunc me [b] his conſeruatum eſſe meminerim, huiuſque meriti in me recorder. *Opimium damnatum eſſe commemoras, ſeruatorem ipſum reipubli. a Calidium adiungis, cuius lege Q. Metellus in ciuitatem ſit reſtitutus: reprehendis meas pro Plancio preces, quòd nec Opimius ſuo nomine liberatus ſit nec Q. Metelli Calidius.* De Calidio tibi tantum reſpondeo, quod ipſe vidi: Qu. Metellum Pium, conſulem, prætoriis comitiis, petente [c] Qu. Calidio [d], populo Rom. ſupplicaſſe, cùm quidem non dubitaret & conſul, & homo nobiliſſimus, patronum illum eſſe ſuum, & familiæ [e] ſuæ nobiliſſimæ dicere.

a al. quam quod pro Plãcio.
b L. me illis conſ. & ita v. c.
P. CCLXXIV.
c ſuband. præturam.
d i. a apud Valerium 5. c. 2.
e quod tribunus plebis lege, quã pater Metelli in ciuitatem reſtitueretur, tulerat 5. Valer. 2. adde Plin. at viris illuſtrib. 63 Appianum 1. ciuil.

70 Quo loco quæro ex te, num id in iudicio Calidij putes, quod ego in Plancij facio, aut Metellum Pium, ſi Romæ eſſe potuiſſet, aut patrem eius, ſi vixiſſet, non fuiſſe facturum. Nam Opimij quidem calamitas vtinam ex hominum memoria poſſet euelli. vulnus illud reipub. dedecus huius imperij, turpitudo populi Romani, non iudicium putandum eſt. Quam enim illi iudices, ſi iudices, & [f] non parricidæ patriæ nominandi ſunt: grauiorem potuerunt reipubl. infligere ſecurim, quàm cum illum è ciuitate eiecerunt, qui prætor finitimo conſul domeſtico bello rempublicam liberarat?

f L. & non parricidæ.

71 At enim nimis ego magnum beneficium Plancij [g] facio, &, vt ais, id verbis exaggero. Quaſi vero me tuo arbitratu, & nõ meo gratũ eſſe oporteat. Quod iſtius tantum meritum, inquit? an quia te non iugulauit? immò verò, quia iugulari paſſus non eſt. Quo quidẽ tu loco, Caſſi, etiam purgaſti inimicos meos, meæque vitæ nullas ab illis inſidias fuiſſe dixiſti. Poſuit hoc idẽ Laterenſis. Quamobrem de iſto paullo pòſt plura dicam: de te tantùm requiro, vtrùm putes odium in me mediocre inimicorũ fuiſſe. Quod [i] fuit vllorum tãtum? requiro vtrum putes odiũ vmquã barbarorũ tam immane, ac tam crudele in hoſtem: an fuiſſe in iis aliquem aut famæ metũ, aut pœnæ: quorũ vidiſti toto illo anno ferrũ in foro, flammam in delubris, vim in tota vrbe verſari. niſi exiſtimas, eos idcirco vitæ meæ pepercisse, quod de reditu meo non timerent. Ecquem [k] putas fuiſſe tam excordem, qui, viuis his, ſtante vrbe & curia, rediturum me, ſi viuerem, non putaret? Quamobrem non debet is homo, & is ciuis, prædicare, vitam meam, quæ fidelitate amicorum conſeruata ſit, inimicorum moleſtia non eſſe appetitam.

g al. Plancio exaggeratio.
h L. inſidias factas eſſe de al. inſidias fuiſſe diſtinct comparatas
i L. quod fuerit vllorũ tantum: vtrum putes odium
P. B.
k L. Et quemquam putas fuiſſe t.

72 ¶ Reſpondebo [l] tibi nunc, Laterenſis, minus fortaſſe vehementer, quàm abs te ſum prouocatus: ſed profectò nec conſideratè minus, nec minùs amicè. nam primũ illud fuit aſperius, me, quæ de Plancio dicerem, *mentiri, & temporis cauſa fingere.* ſcilicet homo ſapiens excogitaui, quamobrem viderer maximis beneficij [m] vinculis obſtrictus, cùm liber eſſem, & ſolutus. Quid enim? mihi ad defendendum Plancium parum multæ, parum iuſtæ neceſſitudines erant, familiaritatis, vicinitatis, patris amicitiæ? quæ ſi non eſſent, vereor, credo [n], ne turpiter facerem, ſi hoc ſplendore, & hac dignitate hominem defenderem, fingenda fuit

l RESPONDET Laterenſi, de mendacio de Ciſpio De tribunatu Plancij, de eloquentia Ciceronis, de diſceſſu Ciceronis, de mortis timore, de libertate, de cloaca.
m al. beneficiis.
n L. vererer credo ne

Digitized by Google

ca fuit mihi, iudices, cauſa peracuta, vt [a] ei, quem mihi debere oporteret, ego me omnia debere dicerem. At *id etiam gregarij* [b] *milites faciunt inuiti, vt coronam* [c] *dent ciuicam* [d], *& ſe ab aliquo ſeruatos eſſe fateantur: non* [e] *quo turpe ſit, protectum in acie, hoſtium manibus eripi* (nam id accidere, niſi forti viro, & pugnanti comminus, non poteſt) *ſed onus beneficij reformidant, quòd permagnum eſt, alieno debere idem, quod parenti.*

73 Ego, cùm ceteri vera beneficia, etiam minora, diſſimulent, ne obligati eſſe videantur: eo me beneficio obſtrictum eſſe ementiar, cui ne referri quidem gratia [f] poſſe videatur? An hoc tu, Laterenſis, ignoras? qui, cùm mihi eſſes amiciſſimus, cùm vel periculum vitæ tuæ mecum ſociare voluiſſes: cùm me in illo triſti & acerbo luctu, atque diſceſſu, non lacrymis ſolùm tuis, ſed animo, corpore, copiis proſecutus eſſes: cùm meos liberos, & vxorem, me abſente, tuis opibus, auxilioque defendiſſes: ſic mecum ſemper egiſti, te mihi remittere, atque concedere, vt omne ſtudium meum in [g] Cn. Plancij honorem conſumerem, quòd eius in me meritum tibi etiam gratum eſſe dicebas. 74 nihil autem me noui, nihil temporis cauſa dicere, nonne etiam illa teſtis eſt oratio, quæ eſt à me prima [h] habita in ſenatu? in qua cum perpaucis nominatim egiſſem gratias, quod omnes enumerari nullo modo poſſent, ſceli s autem eſſet quemquam præteriri: ſtatuiſſemque eos ſolùm nominare, qui cauſæ noſtræ duces, & quaſi ſigniferi fuiſſent: in his Plancio gratias egi. Recitetur [i] oratio, quæ propter eius magnitudinem, dicta de [k] ſcripto eſt: in qua ego homo aſtutus ei [l] me dedam, cui nihil magnopere debeam, & huius tanti officij ſeruitutem adſtringam teſtimonio ſempiterno. Nolo cetera, quæ à me mandata ſunt literis, recitare: prætermitto illa, ne [m] aut proferre videar ad tempus, aut eo genere vti litterarum, quod meis ſtudiis aptius, quàm conſuetudini iudiciorum eſſe videatur.

75 ¶ Atq; etiam clamitas, Laterenſis *Quouſque* iſta dicis? nihil in *Ciſpio* profeciſti. abſolutæ iam ſunt preces tuæ. De Ciſpio mihi [n] videlicet obiicies, quem ego de me bene meritum quia te teſte cognoueram, te eodem auctore defendi? & ei dices, QVOVSQVE, quem negas, quod pro Ciſpio contenderit, impetrare potuiſſe? Nam iſtius verbi, QVOVSQVE, hæc poterat eſſe inuidia. datus eſt tibi ille: condonatus ille: non facis finem: ferre non poſſumus. Ei quidem, qui pro vno laborarit, & [o] ipſum id non obtinuerit, dici, QVOVSQVE, irridentis magis eſt, quàm reprehendentis. Niſi fortè ego vnus ita me geſſi in iudiciis: ita & cum his & inter hos vixi: is in cauſis patronus, is in republica ciuis & ſum, & ſemper fui, ſolus vt à te conſtituar, qui nihil à iudicibus debeam vnquam impetrare.

76 Et mihi lacrymulam Ciſpiani iudicij obiectas. ſic enim dixiſti: Vidi ego tuam lacrymulam. Vide, quàm me verbi tui pœniteat. non modò lacrymulam, ſed multas lacrymas, & fletum cum ſingultu videre potuiſti. An ego, qui meorum lacrymis, me abſente, commotus, ſimultates quas mecum habebat, depoſuiſſet, meæque ſalutis non modò non oppugnator (vt inimici mei putarant) ſed etiam defenſor fuiſſet, huius in periculo non dolorem meum ſignificarem?

77 ¶ Tu autem, Laterenſis, qui tum lacrymas meas gratas eſſe dicebas, nunc eaſdem vis inuidioſas videri. Negas, *tribunatum* Plancij quidquam attuliſſe adiumenti dignitati meæ. atque hoc loco (quod veriſſimè facere potes) L. Racillij, fortiſſimi, & conſtantiſſimi viri, diuina in me merita commemoras: cui quidem ego, ſicut [a] Plancio, numquam diſſimulaui me plurimùm debere, ſemperq; præ me feram. nullas enim ſibi ille neque contentiones, neque inimicitias, neque vitæ dimicationes, nec pro republica, nec pro me defugiendas putauit. Atq; vtinam, quàm ego ſum in illum gratus, tam [b] licuiſſet per [c] hominum vim, & iniuriam pop. Rom. ei gratiam referri [d]. Sed, ſi non eadem contendit in tribunatu Plancius: exiſtimare debes, non huic voluntatem defuiſſe, ſed me, cùm tam Plancio deberem, Racillij [e] beneficijs fuiſſe contentum.

78 An verò putas, iudices idcirco minus mea cauſa factutos, quòd me eſſe gratum crimineris? an, cum populus Romanus illo ſenatuſconſulto, quod in monumento Marij factum eſt, quo mea ſalus omnibus eſt gentibus commendata, vni Cn. Plancio gratias egerit (vnus enim fuit de magiſtratibus defenſor ſalutis meæ: cui ſenatus pro me gratias agendas putauit [f]) ei ego à me referendam gratiam non putem? Atqui, cum eùm vides, quo me tandem animo in te putas eſſe, Laterenſis? vllum eſſe tantum periculum, tantum laborem, tantam contentionem, quam ego non modò pro ſalute tua, ſed etiam pro dignitate defugerem? Quo quidem etiam magis ſum, non dicam miſer (natura [g] quidem abhorret à virtute verbi) ſed certè exercitus [h]: non quia multis debeo (*leue enim onus beneficij gratia*) ſed quia ſæpe concurrit propter aliquorum de me meritorum inter ipſos contentiones, vt eodem tempore in omneis verear ne vix poſſim gratus videri.

79 Sed ego hoc meis [i] ponderibus examinabo, non ſolùm quid cuique debeam, ſed etiam quid cuiuſque interſit, & quid à me cuiuſq; tempus poſcat. Agitur ſtudium tuum, vel etiam, ſi vis, exiſtimatio, laus, ædilitas: at Cn. Plancij ſalus, patria, fortunæ. Saluum tu me eſſe cupiſti: hic fecit etiam, vt eſſe poſſem. diſtineor tamen, & diuellor dolore, & in cauſa diſpari offendi te à me, doleo: ſed medius fidius multo citiùs meam ſalutem pro te obiecero [k] quàm Cn. Plancij ſalutem tradidero contentioni tuæ.

80 Etenim, iudices, *cùm* [l] *omnibus virtutibus me affectum eſſe cupiam, tamen* [m] *nihil eſt, quod malim, quàm me & gratum eſſe, & videri. Hæc eſt enim vna virtus non ſolùm maxima, ſed etiam mater virtutum omnium reliquarum. Quid eſt pietas niſi voluntas grata in parentes? qui ſunt boni ciues? qui belli, qui domi de patria bene merentes, niſi qui patriæ beneficia meminerunt? qui ſancti, qui religionum colentes, niſi qui meritam dijs immortalib. gratiam iuſtis honoribus, & memori mente perſoluunt? quæ poteſt eſſe iucunditas vitæ, ſublatis amicitiis? quæ porrò amicitia poteſt eſſe inter ingratos?*

81 *Quis eſt noſtrûm liberaliter educatus* [n], *cui non educatores, cui non magiſtri ſui, atque doctores, cui non locus ille mutus, vbi ipſe altus* [o], *aut doctus eſt,* cum *grata recordatione in mente verſetur?* cuius *opes tantæ eſſe poſſunt, aut vnquam fuerunt, quæ ſine multorum amicorum officiis ſtare poſſint? quæ certe, ſublata memoria, & gratia, nulla exſtare poſſunt. Equidem nil tam proprium hominis exiſtimo, quàm non modò beneficio, ſed etiam beniuolentiæ ſignifica-*

Marginal notes (p. 637):

a al. cui.
b Gregarij, viliſſimi inter milites.
c Corona ciuica appellatur, quam ciuis, cui à quo ſeruatus eſt in prælio, teſtem vitæ, ſalutiſq; perceptæ dat. fiebat autem à fronde querna vel ilici.) Maſſurius tamen Sabinus, ut Gellius, non orabilium ciuicam coronam tum dari ſolitam dicit, quum is qui ciuem ſeruauerat, eodem tempore etiam hoſtem occiderat. 5. Gell. 6. Zonar. 2. 16. Plin. 4. & 22. c. 4.
P. CCLXXV.
d L. dent ciuiquam ciuicã.
e al. nõ quòd
f fort. par gratia poſſe
g L. in Cn. Plancij honore conſum.
h ſubaudi poſt reditũ.
i al. Recitetur que or.
k De ſcripto oratio eſſe dicitur, quæ lecta, nõ memoriter pronunciata, vt hinc etiam obſeruemus, moris interdũ fuiſſe orationes de ſcripto recitare.
l L. ei me debeam, cui nihil magn. deberem & h. t. | al. ei me debere dicam.
a. t. adſtringebã teſt. ſemp.
m L. ne aut proferre videar tẽ ad tempus, aut eo genere
n L. mihi ce tu videl.
P. B.
o al. & id ipſum.

Marginal notes (p. 638):

a L. ſicut pl.
b L tam mihi licuiſſet pre
c fortaſſe per hominum vim & iniuriam ei gratiam
d L. referri, P. CCLXXVI.
e Racillij beneficia.
f al. putarat.
g fort. natura enim abh.
Vrſ. Natura quidem abhorret à virtute verbum.
h Exercitus, id eſt exercitatus.
i prouocabulum, hoc, abeſt à nonnullis lib. vet.
k al. abiecero,
l Lo. ut communis de gratia.
m L. nun nihil eſt,
P. E.
n al. educatus,
o adde Feſtum in Altilem, Nonium c. 4. in Altus & ij legunt altus.

tione alligari : nihil porrò tam inhumanum, tam immane, tam ferum, quàm committere, vt beneficio non dicam indignus, ſed victus eſſe videare.

82 Quæ cùm ita ſint, iam ſuccumbam, Laterenſis, iſti [a] tuæ orationi : in eo ipſo, in quo nihil poteſt eſſe nimium, quoniam ita tu vis, nimium me gratum eſſe concedam: petamq; à vobis, iudices, vt eum beneficio complectamini, quem [b] qui reprehenderit, in eo reprehendit, quòd gratum præter modum dicat eſſe. Neq; enim ad negligendam meam gratiam debet valere, quòd dixit idem, vos nec nocenteis, nec litigioſos eſſe, quo minùs me apud vos valere oporteret. Quaſi verò in amicitia mea non hæc præſidia (ſiqua fortè ſunt in me) parata ſemper amicis eſſe maluerim, quàm neceſſaria. Etenim ego de me tantùm audeo dicere, amicitiam meam voluptati pluribus, quàm præſidio fuiſſe: *meq; vehementer vitæ meæ pœniteret, ſi in mea familiaritate locus eſſet nemini, niſi litigioſo, aut nocenti.*

83 ¶ Sed hoc neſcio quomodo frequenter in me congeſſiſti [c], ſanequе in eo creber fuiſti, te idcircò in locos [d] cauſam conicere [e] voluiſſe, ne [f] *ego mea* [g] *conſuetudine aliquid de tenſis* [h] *miſericordiæ cauſa dicerem* : quod in alijs ædilibus antè feciſſem. Nonnihil egiſti hoc loco. nam mihi eripuiſti ornamentum orationis meæ. deridebor, ſi mentionem tenſarum fecero, cùm tu id prædixeris. ſine tenſis autem quid potero dicere? Hic etiam [i] addidiſti, me idcirco mea [k] lege [l] ex iſto ambitu traxiſſe [m], vt *miſerabiliores epilogos* [n] poſſem dicere. Non vobis videor cum [o] aliquo declamatore, non cauſa laboris, & fori diſputare?

84 Rhodi [p] enim, inquit, non fui. Me vult fuiſſe : ſed fui, inquit (putabam in Nicæis dicturum) bis in Bithynia. Si locus habet reprehenſionis anſam [q] aliquam, neſcio cur ſeueriorem Nicæam putes, quàm Rhodum. ſi ſpectanda cauſa eſt: & tu in Bithynia ſumma cum dignitate fuiſti, & ego Rhodi non minore. Nam, quòd in eo me reprehendiſti, quod nimium multos defenderim: vtinam & tu, qui potes, & ceteri, qui defugiunt, vellent me labore hoc leuare. ſed fit veſtra diligentia, qui in cauſis ponderandis omneis ferè repudiatis, vt ad nos pleræque confluant, qui miſeris, & laborantibus nihil negare poſſumus. Admonuiſti etiam, quòd in Creta fuiſſes [r], dictum [ſ] aliquod in petitione [s] tua dici potuiſſe : me id perdidiſſe. Vter igitur noſtrûm eſt cupidior dicti? egóne, qui, quod dici potuit, non dixerim : an tu, qui etiam ipſe in te dixeris? Te aiebas de tuis rebus geſtis nullas litteras miſiſſe, quòd mihi meæ, quas ad aliquem miſiſſem, obfuiſſent. Quas ego mihi obfuiſſe non intelligo: reipub. video prodeſſe potuiſſe.

86 ¶ Sed ſunt hæc leuiora: illa verò grauiora, atq; magna, quòd *meum diſceſſum*, quem ſæpè defleras : nunc quaſi reprehendere, & ſubaccuſare voluiſti. dixiſti enim, non auxilium mihi, ſed me auxilio defuiſſe. Ego verò fateor [x] mehercule, quòd viderim mihi auxilium non deeſſe, idcirco [y] me illi auxilio pepercisse. Quis enim ſtatus, quod diſcrimen, quæ fuerit in republica tempeſtas illa, quis neſcit? Tribunitius me terror, an conſularis furor mouit? decertare mihi ferro magnum fuit cum reliquis eorum, quos ego florenteis, atque integros ſine ferro viceram? Conſules poſt hominum memoriam tæterrimi, atque turpiſſimi, ſicut & illa principia, & hi recentes rerum exitus declararunt : quorum alter [a] exercitum perdidit, alter [b] vendidit, emtis prouinciis [c], à ſenatu, à republica, à bonis omnibus defecerant : qui [d] exercitibus, qui armis, qui opibus [e] plurimum poterant, cùm, quid ſentirent, neſciretur, furialis illa vox nefarijs ſtupris, religioſis altaribus effæminata, ſecum & illos, & conſules facere acerbiſſimè [f] perſonabat. egenteis in locupleteis, perditi in bonos, ſerui in dominos armabantur.

a al. iſti tuo verbo.
P.CCLXXVII
b L. quem qui reprehendit.
c al. conieciſti.
d vt Pantag. locos communes. al. vtt. ludos.
e vt c. conicere.
f L. noluiſſe.
g Ædiles ambitus accuſatos cùm Cicero defendiſſet, mileri cordiæ commouerat.
h Tenſæ vehicula ſacra.
i L. Etiam dixiſti, addidiſſe me idcirco meæ legi. Niſi ex teſtamento præſtituta die, vt miſerab. epil. poſſ. dicere. Non v.
k Legem Tulliam intelligit, quam ipſe Cicero tulit Conſul de ambitu, irrogato decem annorum exſilio.
l al. lege modo, ex iſto &c.
m id eſt ſumpſiſſe.
n In Epilogis commouere ſolent oratores.
o L. cũ aliquo declamatore, non cum oratore diſputare? Rh.
p Rhodi verò fuit Cicero vbi Milonem audiuit; Cicer. de Claris orat. Plut. in Cicer.
q al. cauſam.
r ſubaudi legatus.
ſ Dictum pro ſale & ioco, qui ſanè in Laterenſem côlici potuit, quaſi certatum : nempe nõ tam quòd in Creta legatus quã quòd ambitus reus. Cretati enim, P. B.
id eſt albis veſtimentis ornati magiſtratuum ambiebant: vnde à colore etiã candidati dicti.
s fort. in petitionem tuam, ſubaudi cũ ædilitatis.
x L. fateor, me, quòd vid.
y L. idcirco tũc anx. pep.

87 Aderat mecum ſenatus, & quidem veſte mutata : quod pro me vno poſt hominum memoriam publico conſilio ſuſceptum eſt. Sed recordare, qui tum fuerint conſulum nomine hoſtes, qui ſoli in hac vrbe ſenatum ſenatui parère non ſiuerint : edictoque ſuo non luctum patribus conſcriptis, ſed luctus indicia [g] ademerint. Aderat mecum cunctus equeſter ordo : quem quidem in concionibus ſaltator [h] ille Catilinæ conſul, proſcriptionis denuntiatione terrebat [i], ac [k] tota Italia conuenerat: qui quidem belli inteſtini, & vaſtitatis metus inferebatur. Hiſce ego auxiliis ſtudentibus, atque incitatis vti me, Laterenſis, potuiſſe confiteor: ſed erat non iure, non legibus, non diſceptando decertandum (nam profectò, præſertim tã bona in cauſa, numquam, quo ceteri abundarunt, id mihi ipſi auxilium meum defuiſſet) armis fuit, armis, inquam, fuit dimicandum: quibus à ſeruis, atque à ſeruorum ducibus cædem fieri ſenatus, & bonorum, reipublicæ exitioſum fuiſſet.

88 *Vinci autem improbos à bonis fateor fuiſſe præclarum*, ſi finem eum vincendi viderem: quem profectò non videbam. Vbi enim præſtò fuiſſet mihi aut tam fortis cònſul, quàm L. Opimius [l]? quàm C. Marius? quàm L. Flaccus? quibus ducibus improbos ciueis [m] reſpublica vicit armatis : aut, ſi minus fortes, attamen tam iuſti, quàm P. Mucius, qui arma, quæ priuatus P. Scipio ſumpſerat, ea, Ti. Graccho interemto, iure optimo ſumta eſſe defendit? Eſſet igitur pugnandum cum conſulibus. nihil ampliùs dico, niſi illud, Victoriæ noſtræ graueis aduerſarios paratos : interitus nullos vltores [n] eſſe videbam.

89 Hiſce ego auxilijs ſalutis meæ ſi idcirco defui, quia nolui dimicare: fatebor, id quod vis, non [o] mihi auxilium, ſed me auxilio defuiſſe. ſin autem, quo maiora ſtudia me bonorum fuerunt, hoc ijs magis conſulendum, & parcendum putaui : tu id in me reprehendis, quod Qu. Metello [p] laudi datum eſt, hodieque eſt, & ſemper erit maximæ gloriæ? quem, vt potes ex multis audire, qui tum affuerunt, inuictiſſimis [q] viris, conſtat bonis [r] ceſſiſſe : nec fuiſſe dubium, quin contentione, & armis ſuperior poſſet eſſe. Ergo ille cùm ſuum, non cùm ſenatus factum defenderet: cùm perſeuerantiam ſententiæ ſuæ, non ſalutem reipublicæ retinuiſſet : tamen ob [ſ] illam conſtantiam, qua [t] illud voluntarium vulnus accepit, iuſtiſſimos omnium Metellorum, & clariſſimos triumphos gloriæ laude ſuperauit, quod & illos ipſos improbiſſimos ciueis interfici noluit, &, ne quis bonus interiret in eadẽ cæde, prouidit : ego, tantis periculis propoſitis, cùm, ſi victus eſſem, interitus reipublicæ : ſi viciſſem, infinita dimicatio pararetur: committerem, vt idem perditor reipublicæ nominarer, qui ſeruator fuiſſem? Mortem me timuiſſe dicis. 90 ¶ Ego verò *ne immortalis*.

a Piſo.
b Gabinius.
c Clodia: quæ lege lata, Piſoni Macedoniam Gabinio Syriam tradidit.
d Cæſarem intelligit.
e Pompeius & Craſſus.
f al. acerrimè.
g Luctûs indicia appellat atram veſtẽ.
h Gabinius, vt in orat. poſt reditum 1. pro domo, in Piſonem.
i L. terrebat tota Ital.
P.CCLXXVIII
k al. at.
l 2. Philip. 8. 2. de orat. c.
m Fuluium Flaccum conſularem; Gracchum tribunicium; Saturninum trib. pleb. Plautium, Prætorem.
n L. eſſe vltores videbam.
o L. non auxilium mihi, ſed
p Numidicus
q L. inuictiſſimis viris bonis conſtat ceſſiſſe
r Paſſerat. tribunis.
ſ L. ob illam, qua illud voluntariũ vulnus accepit conſtantiam, iuſtiſſim. omn.
t al. quo.

A *mortalitatem quidem contra rempublicam accipien-*
dam putarem, nedum emori cum pernicie rei-
pub. vellem. nam, *qui pro republica vitam red-*
diderunt (licet me deſipere dicatis) *nunquam*
mehercule eos mortem potius quàm immortalitatem
aſſecutos putaui. Ego verò, ſi tum illorum im-
piorum ferro, ac manu concidiſſem, in perpe-
tuum reſpublica ciuile præſidium ſalutis ſuæ
perdidiſſet. Quin etiam, ſi me vis aliqua mor-
bi, aut natura ipſa conſumſiſſet: tamen auxi-
B lia poſteritatis eſſent imminuta, quod perem-
ptum eſſet mea morte id exemplum, qualis
futurus in me retinendo fuiſſet ſenatus, popu-
lúſque Romanus. An, ſi vnquam in me vitæ
cupiditas fuiſſet, ego menſe Decembri mei
consulatus, omnium patricidarum[a] tela com-
moſſem? quæ, ſi viginti quieſſem dies, in alio-
rum iugulum [b] conſulatu recidiſſent. Quam-
obrem, ſi vitæ cupiditas contra rempublicam
eſt turpis, certè multo mortis cupiditas mea
C turpior fuiſſet cum pernicie ciuitatis.

a L. parrici-
darum.

b al. vigi-
liam.*

91 ¶ Nam *quòd te in republica liberum eſſe*
gloriatus es, id ego & fateor, & lætor, & [c] tibi
etiam in hoc gratulor. quòd me autem ne-
gaſti: in eo neque te, neque quemquam diu-
tius patiar errare. Nam, ſi quis idcirco aliquid
de libertate mea diminutum [d] putat, quòd nõ
ab omnibus eiſdem, à quibus antea ſolitus
ſum diſſentire, diſſentiam: primùm, ſi bene
de me meritis gratum me præbeo, non deſi-
D no [e] incurrere in crimen hominis nimiùm
memoris, nimiumque grati. ſin autem ſine
vllo reipublicæ detrimento reſpicio etiam
aliquando ſalutem tum meam, tum meo-
rum: certè non modò non ſum reprehenden-
dus, ſed etiam, ſi ruere vellem, boni viri me,
vt id ne facerem, rogarent. 92 res verò ipſa
publica, ſi loqui poſſet, ageret mecum, vt,
quoniam ſibi ſeruiſſem ſemper, numquam
mihi: fructus autem ex ſeſe non, vt oportuiſ-
E ſet lætos, & vberes, ſed magna acerbitate per-
mixtos tuliſſem: vt iam mihi ſeruirem, con-
ſulerem meis: ſe non modò ſatis habere à
me, ſed etiam vereri, ne parum mihi pro eo,
quod tum à me haberet, reddidiſſet.

c al. & tibi
etiam hoc
gratul.

d L. deminu-
tum qu.

e al. debeo *

P. CCLXIX.

93 Quid, ſi horum ego nihil cogito? &
idem ſum in republica, qui fui ſemper? ta-
ménne [f] tu libertatem requires meam? quam
tu ponis in eo, ſi ſemper cum iis, quibuſcum
aliquando contendimus, depugnemus. quod
F eſt longè ſecus. *Stare enim omnes debemus, tan-*
quam in orbe aliquo reipublicæ, qui quoniam verſa-
tur [g], *eam deligere partem debemus, ad quam nos il-*
lius vtilitas, ſalúſque conuerterit. Ego autem Cn.
Pompeium, non dico auctorem, ducem, de-
fenſorem ſalutis meæ (nam hæc priuatim
fortaſſe officiorum memoriam, & gratiam
quærunt) ſed dico hoc, quod ad ſalutem reip.
pertinet: ego eum non tuear, quem omnes in
republica principem eſſe concedunt? ego C.
G Cæſaris laudibus deſim, quas primùm populi
Rom. nunc etiam ſenatus, cui me ſemper ad-
dixi, plurimis, atque ampliſſimis iudicijs vi-
deam eſſe celebratas? Tum mehercule me
confitear non iudicium aliquod habuiſſe de
reip. vtilitate, ſed hominibus amicum, aut
inimicum fuiſſe.

f al. taménne
libert. requir.
m.

g al. verſa-
tur.

94 An, cùm videam nauem ſecundis ven-
tis curſum tenentem ſuum, ſi non ea cum
perat portum, quem ego aliquando probaui,
H ſed alium non minus tutum, atque tranquil-
lum: cum tempeſtate pugnem periculosè po-
tiùs, quàm illi, ſalute præſertim propoſita,

A obtemperem, & paream? *Neque enim inconſtan-*
tis [a] *puto, ſententiam, tanquam aliquod nauigium,*
atque curſum, ex republica tempeſtate moderari. E-
go verò hæc didici, hæc vidi, hæc ſcripta le-
gi: hæc de ſapientiſſimis, & clariſſimis viris, &
in hac rep. & in aliis ciuitatibus monumenta
nobis literæ [b] prodiderunt: *non ſemper eaſdem*
ſententias ab iiſdem: ſed, quaſcunque reipub. ſtatus
inclinatio temporum, ratio concordiæ poſtularet, eſſe
defendendas. quod ego & facio, Laterenſis, &
B ſemper faciam: libertatémque, quam in me
requiris, quam ego neque dimiſi vnquam, ne-
que dimittam, non in pertinacia, ſed in qua-
dam moderatione poſitam putabo.

a L. Inconſtan-
tis eſſe puto.

P. R.
b Panteg. li-
terarum.*

95 ¶ Nunc venio ad illud extremum: quod
dixiſti, dum Plancij in me meritum verbis
extollerem, me arcem facere *ex cloaca*, lapi-
démque è ſepulchro venerari pro deo. neque
enim mihi inſidiarum periculum vllum, ne-
que mortis fuiſſe. Cuius ego temporis rationẽ
C explicabo breui [c], neque inuitus. nihil enim
ex meis eſt temporibus, quod minus peruaga-
tum [d], quódque minùs aut mea commemo-
ratione celebratum ſit, aut hominibus audi-
tum, atque notum. Ego enim, Laterenſis, ex
illo incendio legum, iuris, ſenatus, bonorum
omnium cedens, cùm mea domus ardore ſuo
deflagrationem vrbi, atque Italiæ toti mina-
retur, niſi quieuiſſem: Siciliam petiui ani-
D mo [e], quæ & ipſa erat mihi, ſicut domus vna,
coniuncta: & obtinebatur à C. Virgilio [f]: quo-
cum me vno vel maximè cùm vetuſta amici-
tia, tum mei fratris collegia, tum reſpublica
ſociarat.

c al. breui-
ter.*

d al. peruul-
gatum.

e Panteg. à
Vibone. idem
petij eo ani-
mo quod &
ipſa.*

f L. Virginio

96 Vide nunc caliginem temporum illo-
rum. Cum ipſa penè inſula mihi ſeſe obuiam
ferre vellet: prætor ille eiuſdem tribuni pleb.
concionibus propter eandem reip. cauſam ſæ-
pe vexatus, nihil amplius dico, niſi me in Sici-
liam venire noluit. Quid dicam? C. Virgilio [g]
E tali ciui, & viro, beneuolentiam in me, me-
moriam communium temporum, pietatem,
humanitatem, fidem defuiſſe? nihil videlicet
eſt eorum: ſed, quam tempeſtatem nos vobiſ-
cum non tuliſſemus, metuit [h] vt eam ipſe
poſſet opibus ſuis ſuſtinere. Tum conſilio re-
pentè mutato, iter [i] à Vibone Brundiſium ter-
ra petere contendi. nam maritimos curſus
præcludebat hiemis magnitudo.

g L. Virginio

h al metuit,
ne eam ipſe
non poſſet o-
pib.

P. CCLXXX.

i L. iterum à
Vibone Pan-
teg. terra Vi-
bone Brundu-
ſium petere
contendi.*

97 Cum omnia illa municipia, quæ ſunt à
F Vibone Brundiſium, in fide mea, iudices, eſ-
ſent: iter mihi tutum, multis minitantibus,
magno cum ſuo metu præſtiterunt. Brundiſiũ
véni, vel potius ad mœnia acceſſi. vrbem vnã
mihi amiciſſimam declinaui, quæ ſe vel po-
tiùs excindi, quam è ſuo complexu vt eripe-
retur, facilè pateretur. In hortos me M.[k] Lenij
Flacci contuli: cui cùm omnis metus, publi-
catio bonorum, exſilium [l], mors proponere-
tur, hæc perpeti, ſi acciderent, maluit, quàm
G cuſtodiam mei capitis dimittere. Huius ego,
& parentis eius prudentiſſimi, atque optimi
ſenis, & vtriuſque filiorũ manibus, in naui tu-
ta, ac fideli collocatus, eorúmque preces, &
vota de meo reditu exaudiens, Dyrrhachium,
quod erat [m] in fide mea, petere contendi.

k L. M. Lænij

l L. exſulium

98 Quò cùm veniſſem, cognoui, id quod
audieram, refertam eſſe Græciam ſceleratiſſi-
morum hominum, ac nefariorum: quorum
impium ferrum, igneiſque peſtiferos meus il-
H le conſulatus è manibus extorſerat: qui an-
tequàm de meo aduentu audire potuiſſent,
cùm tum abeſſent[n] aliquorum dierum viam,

m vide 14. fa-
mil. 1. & 1. ad
Atticum 22.*

n al. fort. abeſ-
ſent. al. quot
dierum.

Digitized by Google

in Macedoniam, ad Planciumq́; perrexi. Hic vero ſimul atq; me mare tranſiſſe cognouit: (audi, atque attende, Laterenſis, vt ſcias, quid ego Plancio debeam: confitearq́; aliquando quod faciam, me & gratè, & piè facere: huic, quæ pro ſalute mea fecerit, ſi minus profutura ſint, obeſſe certè non oportere.) Nam, ſimulac me Dyrrachium attigiſſe audiuit: ſtatim ad me, lictoribus dimiſſis, inſignibus abiectis, veſte mutata, profectus eſt.

99 O acerbam mihi, iudices, memoriam tẽporis illius, & loci. cùm hic in me incidit, complexus eſt, conſperſitque lacrymis, nec loqui præ mœrore potuit! ò rem cùm auditu crudelẽ, tũ viſu nefariam! ò reliquos omneis dies, nocteiſque eas, quibus iſte à me non recedens, Theſſalonicam me, in quæſtoriumq́; perduxit! Hic ego nunc de prætore Macedoniæ nihil dicam amplius, niſi, eum & ciuem optimum ſemper, & mihi amicum fuiſſe: ſed eadem timuiſſe, quæ cæteros. Cn. Plancium fuiſſe vnum, non, qui minus timeret, ſed [a], ſi accederent ea, quæ timerentur, mecum ea ſubire, & perpeti vellet.

P. B.

a L. ſed qui, ſi acc.

100 Qui, cùm ad me L. Tubero, meus neceſſarius, qui fratri meo legatus fuiſſet, decedens ex Aſia veniſſet, eáſque inſidias, quas mihi paratas ab exſulibus coniuratis audierat, animo amiciſſimo detuliſſet: in Aſiam me ire, propter eius prouinciæ metum, & cum meo fratre neceſſitudinem[b] comparatam, non eſt paſſus. Vi me, inquam, Plancius, & complexu ſuo retinuit, multoſque menſes à capite meo non diſceſſit, abiecta quæſtoria perſona, comitiſque ſumta.

b lib. vulg. uetis inſidias comparatas.

c PERORATIO.

101 ¶ O [c] excubias tuas, Cn. Planci, miſeras! ò flebileis vigilias! ò nocteis acerbas! ò cuſtodiam etiam mei capitis infelicem! ſi quidem ego tibi viuus non proſum, qui fortaſſe mortuus profuiſſem. memini, enim, memini, neque vnquam obliuiſcar noctis illius, cùm tibi vigilanti, aſſidenti, mœrenti, vana quædam miſer, atque inania, falſa ſpe inductus, pollicebar: me, ſi eſſem in patriam reſtitus, præſentem, tibi gratiam relaturum: ſin autem vitam mihi ſors [d] ademiſſet, aut vis aliqua maior reditum peremiſſet: hos, hos (quos enim ego tum alios animo intuebar?) omnia tibi illorum laborum, præmia pro me perſoluturos. Quid me adſpectas? quid mea promiſſa repetis? quid meam fidem imploras? nihil tibi ego cum de meis opibus pollicebar, ſed horum erga me beneuolentiam [a] promittebam: hos pro me lugere, hos gemere, hos decertare pro meo capite, vel vitæ periculo velle videbam: de [b] eorum deſiderio, luctu, querelis quotidie aliquid tecum ſimul audiebam. nunc timeo, ne nihil tibi, præter lacrymas, queam reddere: quas tu in meis acerbitatibus plurimas effudiſti.

d L. ſors ademi.

a V. c. beneuolentiam. P. CCLXXXI.

b L. de horũ.

102 Quid enim poſſum aliud, niſi mœrere? niſi flere? niſi [c] te cum mea ſalute complecti? ſalutem tibi iidem [d] dare poſſunt, qui mihi reddiderunt. Huc exſurge tamen, quæſo, retinebo, & complectar: nec me ſolùm deprecatorem fortunarum tuarum, ſed comitem, ſociúmque profitebor: atque (vt ſpero) nemo erit tam crudeli animo, támque inhumano, nec tam immemor meorum non [e] dicam in bonos meritorum, ſed bonorum in me, qui à me mei ſeruatorem capitis diuellat, ac diſtrahat. Non ego meis ornatum beneficiis à vobis deprecor, iudices, ſed cuſtodem ſalutis meæ: non opibus contendo, non auctoritate, non gratia, ſed precibus, ſed lacrymis, ſed miſericordia: mecúmque vos ſimul miſerrimus, & optimus obteſtatur parens, & pro vno filio duo partes deprecamur.

c al. niſi te, meam ſalutẽ comp.

d al. idem.

e L. nõ dicam meorum in bon.

103 Nolite, iudices, per vos, per fortunas veſtras, per liberos, inimicis meis, his præſertim, quos ego pro veſtra ſalute ſuſcepi, dare lætitiam, gloriantibus vos iam obliutos mei, ſalutiſque eius, à quo mea ſalus conſeruata eſt, hoſteis extitiſſe. nolite animum meum debilitare tum luctu, tum etiam metu commutatæ veſtræ voluntatis erga me: ſinite me, quod vobis fretus huic ſæpe promiſi, id à vobis ei perſoluere.

104 Téque, C. Flaui, oro, & obteſtor, qui meorum conſiliorum in conſulatu ſocius, periculorum particeps, rerum, quas geſſi, adiutor fuiſti, méque non modò ſaluum ſemper, ſed etiam ornatum, florentémque eſſe voluiſti: vt mihi per hos conſerues eum, per quem me tibi, & his conſeruatum vides. Plura ne dicam, tuæ me etiam lacrymæ impediunt, veſtræque, iudices, non ſolum meæ: quibus ego, magno in metu meo, ſubitò inducor in ſpem, vos eoſdem in hoc conſeruando futuros, qui fueritis in me: quoniam iſtis veſtris lacrymis de illis recordor, quas pro me ſæpe, & multùm profudiſtis.

P. D.

PRO

Digitized by Google

a meminit Cicero 5. Epiſt. 5.

PRO P. SEXTIO[a].

ORATIO TRICESIMASECVNDA.

SYNOPSIS.

Quæſtio. *An P. Sextius vim commiſerit.* Accuſator, *M. Tullius Albinouanus.* Teſtis, *P. Vatinius.* Patroni P. Sextij, *Q. Hortenſius & Cicero.* Acta *Ciceronis anno 51. vrbis 697.* Euentus, *P. Sextius abſolutus.*

b EXORDIVM. P. I.

SI [b] QVIS antea, iudices, mirabatur, quid eſſet, quod pro tantis opibus reipub. tantáque dignitate imperij, nequaquam ſatis multi ciues forti, & magno animo inuenirentur, qui auderent ſe, & ſalutem ſuam in diſcrimē offerre pro ſtatu ciuitatis, & pro communi libertate: ex [c] hoc tempore miretur potiùs, ſi quem bonum & fortem ciuem viderit, quàm ſi quem aut timidum, aut ſibi potiùs, quàm reipub. cōſulentem. Nam, vt omittatis de vniuſcuiuſq; caſu cogitando recordari, vno adſpectu intueri poteſtis, eos [d], qui cum ſenatu cū bonis omnib. remp. afflictam excitarint, & latrocinio domeſtico liberarent, mæſtos, ſordidatos, reos de capite, de fama, de ciuitate, de fortunis, de liberis dimicanteis: eos autem, qui omnia diuina, & humana violarint, vexarint, perturbarint, euerterint, non ſolùm alacreis, lætóſque volitare, ſed etiam voluntarios [e] fortiſſimis, atque optimis ciuibus periculum moliri, de ſe nihil timere.

c ferè legūt in hoc vel ſimpliciter hoc tempore.

d q. d. Ib eos quidam, qui

e Id eſt nō laceſſitos. Quidam tamen hanc particulam non habent.

f al. cùm multa ſint ind.

2 In quo cum [f] multa ſunt indigna, tum nihil minùs eſt ferendum, quàm quòd iam non per latrones ſuos, non per homines egeſtate, & ſcelere perditos, ſed per vos nobis, per optimos viros optimis ciuibus periculum inferre conantur: &, quos lapidibus, quos ferro, quos facibus, quos vi, manu, copiis delere nō potuerunt, hos veſtra auctoritate, veſtra religione, veſtris ſententiis ſe oppreſſuros arbitrantur. Ego autem, iudices, qua voce mihi in agendis gratiis, commemorandóque eorum, qui de me optimè ſunt meriti, beneficio, eſſe vtendum putabam, ea nunc vti cogor in eorū periculis depellēdis: iis potiſſimum vox hæc [g] ſeruiat, quorum opera & mihi, & vobis, & populo Romano reſtituta eſt.

P. II.

g L. ferunt, quo.

3 Et, quamquam à Qu. Hortenſio, clariſſimo viro, atque eloquentiſſimo, cauſa eſt P. Sextij perorata: nihilque ab eo prætermiſſum eſt, quod aut pro repub. conquerendum fuit, aut pro reo diſputari: tamen aggrediar ad dicendum, ne mea propugnatio ei potiſſimùm defuiſſe videatur, per quem eſt perfectum, ne ceteris ciuibus deeſſet. Atque ego ſic ſtatuo, iudices, à me in hac cauſa, atque hoc extremo dicendi loco pietatis potiùs, quàm defenſionis: querelæ, quàm eloquentiæ: doloris, quàm ingenij parteis [h] eſſe ſuſceptas.

h p. e. partis

4 Itaque, ſi aut acriùs egero, aut liberiùs, quàm qui antè me dixerunt: peto à vobis, vt tantum orationi meæ concedatis, quantum & pio dolori, & iuſtæ iracundiæ concedendū putetis. neque enim officio coniunctior dolor

A vllius [a] eſſe poteſt, quàm hic meus, ſuſceptus ex hominis, de me optimè meriti, periculo: neque iracundia magis vlla laudanda, quàm ea, quæ me inflammat [b] eorum ſcelere, qui cum omnibus ſalutis meæ defenſoribus bellum eſſe ſibi gerendum iudicauerunt.

a al. vllius

b v. e. inflamat.

c PARTITIO.

5 ¶ Sed, quoniam [c] ſingulis criminibus ceteri reſponderunt, dicam ego de omni ſtatu P. Sextij, de genere vitæ, de natura, de moribus, de incredibili amore in bonos, de ſtudio conſeruandæ ſalutis communis, atque otij: B contendamque, ſi modò id conſequi potero, vt in hac confuſa, atque vniuerſa defenſione, nihil à me, quod ad veſtram quæſtionem, nihil, quod ad reum, nihil, quod ad remp. pertineat, prætermiſſum eſſe videatur. Et, quoniam in grauiſſimis temporibus ciuitatis, atque in ruinis euerſæ, atque afflictæ reip. P. Sextij tribunatus eſt à fortuna ipſa collocatus: non aggrediar ad illa maxima, atque ampliſſima priùs, quàm docuero, quibus initiis, ac funda- C mentis hæ tantæ ſummis in rebus laudes excitatæ ſint.

P. IV.

d CONFIRMATIONIS pars prima de rebus Sextij in genere.

6 ¶ Parente [d] P. Sextius natus eſt, iudices, homine, vt plerique meminiſtis, & ſapiente, & ſancto, & ſeuero: qui cùm trib. pleb. primus inter homines nobiliſſimos temporibus optimis factus eſſet, reliquis honoribus non tam vti voluit, quam dignus videri. Eo auctore [e] duxit honeſtiſſimi, & ſpectatiſſimi viri, C. Albini [f] filiam: ex qua hic eſt puer, & nupta iam D filia. Duobus [g] his grauiſſimis antiquitatis viris ſic probatus fuit, vt vtrique eorum, & carus maximè, & iucundus eſſet. Ademit Albino ſoceri nomen mors filiæ, ſed caritatem illius neceſſitudinis, & [h] beneuolentiam non ademit. hodie ſic hunc diligit, vt vos faciilimè poteſtis ex hac vel aſſiduitate eius, vel ſollicitudine, & moleſtia iudicare.

e Id eſt patris conſenſu.

f Idem 13. famil. 8.

g L. Duobus his grauiſſimis ac ſanctiſſimis viris,

h al. & beneuolentiæ.

7 Duxit vxorem, patre viuo, optimi, & ca- E lamitoſiſſimi viri filiam, L. Scipionis. Clara in hoc P. Sextij pietas exſtitit, & omnibus grata, quod & Maſſiliam ſtatim profectus eſt, vt ſocerum videre, conſolarique poſſet, fluctibus reip. expulſum, in alienis terris iacentem, quem in maiorum ſuorum veſtigiis ſtare oportebat: & ad eum filiam eius adduxit, vt [i] illo inſperato adſpectu, complexúque, ſi non omnem, at aliquam partem mæroris ſui deponeret: & maximis officiis & illius ærumnam, quoad vixit, & filiæ ſolitudinem ſuſten- F tauit. Poſſum multa dicere de liberalitate, de domeſticis officiis, de tribunatu militari, de prouinciali in eo magiſtratu abſtinentia: ſed mihi ante [k] oculos obuerſatur reip. dignitas, quæ me ad ſeſe rapit, hæc minora relinquere hortatur.

i al. vt ille hoc inſp.

k al. ante oculos verſatur.

Digitized by Google

8 Quæſtor hic C. Antonij collegæ mei, iudices, fuit ſorte, ſed ſocietate cōſiliorū meus. Impedior nonnullius officij, vt ego interpretor, religione, quo minùs exponam, quàm multa ad me detulerit, quanto antè prouiderit. Atque ego de Antonio nihil dico, præter vnum: numquam illum in illo ſummo timore, ac periculo ciuitatis, neque communem metum omnium, neque propriam nonnullorum de ipſo ſuſpicionem, aut infitiando tollere, aut diſſimulando ſedare voluiſſe. In quo collega ſuſtinendo, atque moderando, ſi meā in illum indulgentiam, coniunctam cum [a] ſumma cuſtodia reip. laudare verè ſolebatis: par propè laus P. Sextij eſſe debet, qui ſuum conſulem ita obſeruauit, vt & illi quæſtor bonus, & vobis omnibus optimus ciuis videretur.

a L. cū ſummo ſtudio r.

9 Idem, cùm illa coniuratio ex latebris, atque ex tenebris erupiſſet, palámque armata volitaret: venit cum exercitu Capuam: quam vrbem, propter plurimas belli opportunitates, ab illa impia, & ſcelerata manu attentari [b] ſuſpicabamur: & inde M. [c] Aulanum, tribunū militum [d] Antonij [e], Capua præcipitem [f] eiecit, hominem perditum, & non obſcure Piſauri, & in aliis agri Gallici partibus, in illa coniuratione verſatum. Idemque C. Marcellum, cùm is non ſolum Capuam veniſſet, verùm etiam ſe, quaſi armorum ſtudio, in maximam familiam coniecíſſet, exterminandum ex illa vrbe curauit. Qua de cauſa, & tum cōuentus ille Capuæ, qui propter ſalutem illius vrbis conſulatu conſeruatam [g] meo me [h] vnum patronum adoptauit, huic apud me P. Sextio maximas gratias egit, & hoc tempore iidem homines, nomine commutato, coloni, decurionéſque fortiſſimi, atque optimi viri, beneficium P. Sextij, teſtimonio declarant, periculúmque decreto ſuo deprecantur.

b al. tentari conſpiciebamus.
c al. M. Aulanium, L. C. Menelanum, vel, M. Menulanū. al. Cn. Menulanum.
d al. Antonij.
e Pantag. ab Antonij caſtra præcipitem egit.
f al. præcipitē egit hom.
g L. conſeruata.
h al. me inaurata ſtatua donarat me vnum patronum, &c.

10 Recita, quæſo, P. Sexti, quid decreuerint Capuæ decuriones, vt iam vir iſ [i] tua vox poſſit aliquid ſignificare inimicis noſtris, quidnam, cum ſe corroborarit, effectura eſſe videatur. DECRETVM DECVRIONVM. Non recito decretum officio aliquo expreſſum vicinitatis, aut clientelæ, aut hoſpitij publici, aut ambitionis, aut commendationis gratia: ſed recito memoriam perfuncti periculi, prædicationem ampliſſimi beneficij, vocem [k] officij præſentis, teſtimonium præteriti temporis.

i al. puerilis. Nam i. dixit. Ex qua his eſt pueri.
P. V.
k L. vocem officij præſ.

11 Atque illis temporibus iiſdem, cùm iam Capuam metu Sextius liberaſſet, vrbem ſenatus, atque omnes boni, deprehenſis, atque oppreſſis domeſticis hoſtibus, me duce, ex periculis maximis extraxiſſent: ego litteris eum Capua arceſſiui cum illo exercitu, quem tum ſecum habebat. quibus hic litteris lectis ad vrbem confeſtim incredibili celeritate aduolauit. Atque, vt illius temporis atrocitatem recordari poſſitis, audite litteras, & veſtram memoriam ad timoris præteriti cogitationē excitate. LITTERÆ CICERONIS, CONSVLIS. Hoc aduentu P. Sextij, tribunorum pleb. nouorum, qui tum extremis diebus conſulatus mei, res eas, quas geſſeram, vexare cupiebant, reliquíque coniurationis impetus, & conatus, ſunt retardati.

12 Ac, poſteaquam eſt intellectum, Catone tribuno plebis fortiſſimo, atque optimo ciue [l], remp. defendente, per ſeipſum S. P. Q. R. ſine militum præſidio tueri, facile maieſtatem, & dignitatem eorum, qui ſalutem communem periculo ſuo defendiſſent: Sextius cū illo ſuo exercitu ſumma celeritate eſt Antonium conſecutus. Hic ego quid prædicē, quibus hic rebus conſulem ad rem gerendam excitarit? quot [a] ſtimulos admouerit homini ſtudioſo fortaſſis victoriæ, ſed tamen *nimium communem Martem*, bellíque caſum metuenti? longum eſt ea [b] dicere: ſed [c] hoc breue dicā. Si M. Petreij non [d] excellens animus, & amore reip. præſtans in rep. virtus, non ſumma auctoritas apud milites, non mirificus vnus in re militari extitiſſet, neque adiutor ei P. Sextius ad excitandum Antonium, cohortandū [e], impellendum fuiſſet datus: illo in bello eſſet hiemi locus, neque vmquam Catilina, cùm è pruina Apennini, atque e niuibus illis emerſiſſet, atque æſtatem integram nactus, Italiæ calleis [f], & paſtorum ſtabula præclara [g] cepiſſet, ſine multo ſanguine, ac ſine totius Italiæ vaſtitate miſerrima concidiſſet.

l L. ciui.
a al. quos.
b al. omnia d.
P. B.
c L. ſed hoc breue dicā. Si M.
d L. non excellens animus amore reip. non præſtans in rep.
e L. cohortandum, accuſandum, imp.
f al. caulas & paſtorum ſtabula, præclarā cœpiſſet.
g al. præclarā

13 Hunc igitur animum ad tribunatum attulit P. Sextius, vt quæſturam Macedoniæ relinquam, & aliquando ad hæc propiora veniam. quamquam non eſt omittenda ſingularis illa integritas prouincialis, cuius ego nuper in Macedonia vidi veſtigia non preſſa leuiter ad exigui prædicationem temporis, ſed fixa ad memoriam illius prouinciæ ſempiternam. Verùm hæc ita prætereamus, vt tamen intuentes, & reſpectantes relinquamus. Ad tribunatum, quia ipſe ad ſeſe iam dudum vocat, & quodammodo abſorbet orationem meam, contento ſtudio, curſúque veniamus.

14 ¶ De [h] quo quidem tribunatu ita dictum [i] à Q. Hortenſio, vt eius oratio non defenſionem modo criminum videretur continere, ſed etiam memoria [k] digna viri, & reip. capeſſendæ auctoritatem diſciplinamq; præſcribere. Sed tamen, quoniam tribunatus quidem totus P. Sextij nihil aliud, niſi meū nomen, cauſamque ſuſtinuit, neceſſario mihi de iiſdem rebus eſſe arbitror, ſi non ſubtilius diſputandum, at certe, iudices, dolentius deplorandum. Qua in oratione ſi aſperius in quoſdam homines inuehi vellem, quis non concederet, vt eos, quorum ſceleris furore violatus eſſem, vocis libertate perſtringerem? ſed [l] vt agam moderatè, & huic [m] potius tempori ſeruiam, quam dolori meo. ſi qui occulte a ſalute noſtra diſſentiunt, lateant. ſi qui fecerunt aliquid aliquando, atque iidem nunc tacent, & quieſcūt: nos quoq; ſimus obliti. ſi qui ſe offerūt [n] inſolēter, & inſectātur: quoad ferri poterunt, perferemus: neq; quemquā offendet oratio mea, niſi qui ſe ita obtulerit, vt in eū [o] non inuaſiſſe, ſed incurriſſe videamur.

h Confirmationis pars ſecunda de tribunatu Sextij.
i al. dictum à Qu. Hortenſio eſt, et.
k L. memoria dignam viri et capeſſendæ auct. al. memoriā. Pantag. memoria dignitaten.
P. VI.
l L. Sed agam moderatè, & huius potius temp ſer q d. men Si qui oc.
m al. huius
n L. efferent inſol. & inſectabuntur
o Pantag. me

15 ¶ Sed [p] neceſſe eſt, antequam de tribunatu P. Sextij dicere incipiā, me totum ſuperioris anni reipub. naufragiū exponere: in quo colligendo, ac reficienda ſalute cōmuni, omnia reperientur P. Sextij dicta, facta, conſilia, verſata [q]. Fuerat ille annus in reipub. magno metu [r], & multorū timore, tanquam intentus arcus in me vnū, ſicut vulgò ignari rerum loquebantur, re quidē vera in vniuerſam remp. traductione ad plebē *furibundi hominis*, ac perditi, mihi irati, ſed multo acrius otij, & communis ſalutis inimici. Hunc vir clariſſimus, mihiq; multis repugnantib. amiciſſimus, Cn. Pōpeius, omni cautione, fœdere, exſecratione deuinxerat, nihil in tribunatu contra me eſſe facturum. At ille nefarius, ex omnium ſcele-

p Partitio & de Naufragiis quæ Reſpublica paſſa eſt à Clodio, Gabinio, Piſone.
q L. eſſe verſata
r L. motu,
ſ Clodij.

Digitized by Google

ſcelerum colluuione natus, parum ſe fœdus
violaturam eſt arbitratus, niſi ipſum cauto-
rem alieni periculi ſuis proprijs periculis ter-
ruiſſet.

16 Hanc tætram, immanemque a belluam,
vinctam auſpicijs alligatam more maiorum,
conſtrictam legum ſacratarum catenis, ſoluit
ſubito legum b cura conſul, vel, vt ego arbi-
tror, exoratus, vel, vt nemo putaret, mihi ira-
tus: ignarus quidem certè, & c imprudens im-
pendentium tantorum ſcelerum, ac malo-
rum. qui tribunus pleb. felix in euertenda re-
pub. fuit nullis ſuis neruis. qui enim in eiuſ-
modi vita nerui eſſe potuerunt hominis, fra-
ternis flagitiis, ſororis d ſtupris, omni inaudi-
ta libidine inſanis?

17 Sed fuit profectò quædam illa reipub.
fortuna fatalis, vt ille cæcus, atque amens tri-
bunus pleb. nanciſceretur, quid dicam conſu-
les? hoccine e vt ego appellem nomine euer-
ſores huius imperij? proditores veſtræ digni-
tatis? hoſteis bonorum omnium? qui ad de-
lendum ſenatum, affligendum equeſtrem or-
dinem, extinguenda omnia iura atque inſti-
tuta maiorum, ſe illis faſcibus, ceteriſque in-
ſignibus ſummi honoris, atque imperij orna-
tos eſſe arbitrabantur? Quorum, per deos im-
mortaleis, ſi nondum f ſcelera, vulneraq; inu-
ſta reipub. vultis recordari, vultum, atque in-
ceſſum animis intueamini g. facilius facta eo-
rum occurrent mentibus veſtris, ſi ora ipſa o-
culis propoſueritis.

18 Alter h vnguentis affluens, calamiſtra-
ta i coma, deſpiciens conſcios ſtuprorum, ac
veteres vexatores ætatulæ ſuæ, puteali k, &
fœneratorum gregibus l inflatus m, atque n
perculſus, olim o ne P Scyllæo illo æris alieni in
freto ad columnam adhæreſceret, in tribunatus
portũ perfugerat. q contemnebat equites Ro-
manos, minitabatur ſenatui, venditabat ſe o-
peris, atque ab iis ſe ereptum, ne de ambitu
cauſam diceret, prædicabat, ab iiſdemque ſe,
etiam inuito ſenatu, prouinciam ſperare di-
cebat: eamque niſi adeptus eſſet, ſe incolu-
mem nullo modo fore arbitrabatur.

19 Alter q, ò dij boni! quàm teter ince-
debat! quam truculentus! quam terribili ad-
ſpectu! vnum aliquem te ex r barbatis illis,
exemplum imperij veteris, imaginem anti-
quitatis, columen reipub. diceres intueri. ve-
ſtitus aſper noſtra hac purpura plebeia, ac
pæne fuſca: capillo ita horrido, vt Capua, in
qua ipſe tum imaginis ornandæ s cauſa
duumuiratum t gerebat, Seplaſiam u ſublatu-
rus videretur. Nam quid ego de ſupercilio
dicam? quod tum hominibus non ſuperci-
lium, ſed pignus reipub. videbatur. tanta erat
grauitas in oculo, tanta x frontis contractio,
vt illo ſupercilio y reſpubl. *tanquam Atlante
cælum* z, *niti videretur.*

20 Erat denique hic omnium ſermo. Eſt
tamen reipub. magnum, firmúmque ſubſi-
dium: habeo quem opponam labi illi, atque
cœno: vultu medius fidius collega ſui libi-
dinem, leuitatemque franget: habebit ſena-
tus, in hunc annum quem ſequatur: non
deerit auctor, & dux bonis. mihi etiam
que homines præcipuè gratulabantur, quod
habiturus eſſem contra tribunum plebis
furioſum, & audacem, cùm amicum, & af-

a v.c. immanemque.
b L. lege curiata. & ita Turneb.
c v.c. & imprudens impendentium.
d ſororiis.
e L. hoccine.
f al. vmquã
g L. intuemini.
h Gabinius.
i Vide quæ ſupra dixi in orat. poſt redi tum.
P. 8.
k Puteal præ toris ſiue baſilica in qua prætor ius dicebat. Horat. 1. ep. 19. Forum putealque Libonis mandabo ſiccis.
l fort. inflictus. al. afflictus.
m al. inflatus. al. infictus. al. afflictus. Paneg. infenſus
n v.c. atque compulſus & perculſus, per perfugerat.
n v.c. atque compulſus & tua l.
o Abiturus & pareſt. 27. Olim Herculeo illo æris alieni in freto ad hæreſceret, ſi in tribunatus portum confugeret.
p Videretur eſſe carmen ex vetere aliquo poeta.
q Piſo.
r Barbatos pro philoſophis accipit. V de eundem Cic. Piſonem vocat barbatum [illegible]
s al. ornandæ
t Duumuiri in colonijs & municipiis, iidem qui Romæ conſules. vide Ciceron. Agraria.
u Seplaſia ſiue Capuæ, locus quo vnguentarij & myropolæ. Cic. 2. Agrar. P. VII. 2. Valer. 1.
x L. tanta cõtractio frõtis.
y L. ſupercilio annus ille tanquã Atlante cælum niti vid. ex veteri, ſupercilio annus ille tanquam inniti videretur. al. ſupercilio tanquam Rhadamanthus ille olim videretur.
z de Atlante adde Ciceronem 4 Tuſcul. Auctor 2. de cæl. 1. Ouid. 4. Metam. 7. Plin. 56. & 2. c. 8. Auguſt. de ciu. 1.

A finem a, tum etiam fortem, & grauem conſu-
lem. Atque eorum alter b feſellit neminem.
Quis c enim *clauum tanti imperij tenere, & gu-
bernacula reipub. tractare* in maximo curſu, ac
fluctibus poſſe arbitraretur hominem emer-
ſum ſubitò ex diuturnis tenebris luſtrorũ, ac
ſtuprorũ? vino, ganeis, lenocinijs, adulterijſq;
confectum? cùm is præter ſpem in altiſſimo
gradu alienis opibus poſitus eſſet? qui nõ mo-
do tempeſtatem intueri d impendentẽ temu-
B lentus, ſed ne lucem quidem inſolitam adſpi-
cere poſſet?

21 Alter e multos planè in omneis parteis
feſellit. erat enim hominum opinioni nobili-
tate f ipſa, blanda g conciliatricula, com-
mendatus. *Omnes boni ſemper nobilitati fauemus,
& quia vtile eſt reip. nobiles homines eſſe dignos ma-
ioribus ſuis, & quia valet apud nos, clarorum homi-
num, & bene de repub. meritorum memoria etiam
mortuorum.* Quia triſtem ſemper, quia taciturr-
C num, quia ſubhorridum, atque incultum vi-
debant & quod erat eo nomine, vt ingenera-
ta familiæ h frugalitas videretur: fauebant,
gaudebant, & ad integritatem maiorum, ſpe
ſua hominem vocabant, materni generis o-
bliti.

22 Ego autem (verè i hoc dicam, iudices,)
tantum eſſe in homine ſceleris, audaciæ, cru-
delitatis, quantum ipſe cum republ. k ſenſi,
nunquã putaui. nequã eſſe hominẽ, & leuẽ &
D falſa opinione, errore hominũ, ab adoleſcen-
tia cõmendatum, ſciebam. etenim animus e-
ius vultu, flagitia parietibus tegebantur: ſed
hæc obſtructio l, nec diuturna eſt, nec m ob-
ducta ita, vt curioſis oculis perſpici nõ poſſit.
videbamus genus vitę, deſidiã, inertiã: [illegible]
as eius libidines, qui paullo propius accede-
bãt, intuebantur. denique etiam ſermonis anſas
dabat n, quibus reconditos eius ſenſus tenere
poſſemus.

F 23 Laudabat homo doctus philoſophos
neſcio quos: [illegible] eorũ tamen nomina po-
terat dicere. ſed eos tamẽ laudabat maximè,
qui dicuntur præter ceteros eſſe auctores, &
laudatores voluptatis o: cuius, & quo tẽpore,
& quo modo non quærebat. verbum ipſum o-
mnibus medis animi, & corporis deuorabat:
eoſdémque præclarè dicere aiebat, *Sapientes o-
mnia ſua cauſa facere. Remp. capeſſere hominem be-
ne ſanum non oportere: nihil eſſe præſtabilius otioſa
F vita, & plena, & conferta voluptatibus: eos autem,
qui dicerent, dignitati eſſe ſeruiendum, reip. conſulen-
dum, officij rationem in omni vita, non commodi, eſſe
ducendam, ſubeunda* p *pro patria pericula, vulnera
excipienda, mortem oppetendam: vaticinari, atque
inſanire dicebat.*

24 Ex his aſſiduis eius, quotidianiſque ſer-
monibus, & quod videbã, quibuſcũ homini-
bus in interiore ædiũ parte viueret, & quòd i-
ta domus ipſa fumabat, vt multa eius ſermo-
G nis indicia redoleret q: ſtatuebã ſic. boni nihil
ab illis nugis r exſpectandum. mali quidem
certe nihil pertimeſcendum. Sed ita eſt, iudi-
ces, vt, ſi gladium paruo puero, aut ſi imbe-
cillo ſeni, aut s debili dederis, ipſe impetu
ſuo nemini noceat: ſin ad nudum vel fortiſſi-
mi viri corpus acceſſerit, poſſit acie ipſa, &
ferri viribus vulnerari t: ita cùm hominibus
eneruatis, atque exſanguibus, conſulatus, tan-
quam gladius, eſſet datus: qui per ſe pungere
neminem vnquam potuiſſent, hi ſummi im-
perij nomine armati rempubl. contrucida-
uerunt. fœdus fecerunt cum tribuno u pleb.

a C. Piſonem filium L. Piſonis frugi, cui anno ante cõſulatum Cicero deſpondebat filiã Tulliam 1. ad Attic. 2.
b Gabinius.
c Gabinij & Piſonis comparatio.
d L. impendẽtem intueri temu.
e Piſo.
f fort. à nobilitate ipſa.
g Nobilitas blanda conciliatricula.
h Piſonum.
i L. (verè dicam,
k P. Romano.
P. 8
l Obſtructio eſt [illegible]
m al. [illegible] ita [illegible] vt curioſis [illegible]
n hoc eſt ſermone quotidiano prodebat ſe.
o Epicureos.
p al. adeunda
q al. redolerent.
r fort. legendũ nugis; & nugarum nomine intelligit Epicureos philoſophos ſeueritatem quandã præ ſe ferentes.
s L. ac debili ded.
t L. vulnerare.
P. VIII.
u Clodio.

palàm, vt ab eo prouincias acciperent, quas ipſi vellent [a]: exercitum, & pecuniam, quantam vellent, ea lege. ſi ipſi prius tribuno plebis afflictam [b] rempublicam tradidiſſent. id autem fœdus meo ſanguine [c] ictum ſanciri poſſe dicebant.

25 Qua re patefacta (neque enim diſſimulari tantum ſcelus poterat, nec latere) promulgantur vno, eodemque tempore rogationes ab eodem tribuno de [d] mea pernicie, & de prouinciis conſulum nominatim. Hic [e] tum ſenatus ſollicitus, vos equites excitati, Italia cuncta permota, omnes denique omnium generum, atque ordinum ciues ſummæ reipublicæ à conſulibus, atque à ſummo imperio petendum eſſe auxilium arbitrabantur, cum illi ſoli eſſent, præter furioſum illum tribunum, duo reipub. turbines, qui non modò præcipitanti patriæ non ſubuenirent, ſed etiam nimiùm tardè concidere mærerent. Flagitabatur ab his quotidie cum querelis bonorum omnium, tum etiam precibus ſenatus, vt meam cauſam ſuſciperent, agerent aliquid, denique ad ſenatum referrent. hi non modò negando, ſed etiam irridendo, ampliſſimum quemque illius ordinis inſequebantur.

26 Hîc ſubitò cum incredibilis in Capitolium multitudo ex tota vrbe, cunctaque Italia conueniſſet: veſtem mutandam omnes, meque etiam omni ratione, priuato conſilio (quoniam publicis ducibus reſpubl. careret) defendendum putarunt. Erat eodem tempore ſenatus in æde Concordiæ, quod ipſum templum repræſentabat memoriam conſulatus mei, cum flens vniuerſus ordo cincinnatum [f] conſulem orabat. nam alter [g] ille horridus, & ſeuerus conſulto ſe domi continebat. Qui tum ſuperbia cœnum [h] illud, ac labes, ampliſſimi ordinis preces, & clariſſimorũ ciuium lacrymas repudiauit? me ipſum vt contempſit heluo patriæ? nam quid ego patrimonij dicam, quòd [i] ille cùm quaſi quæſtum faceret, amiſit? Cùm veniſſet ad [k] ſenatum, vos, inquam, equites Rom. & omnes boni, veſte mutata, vos [l], inquam, pro meo capite ad pedes lenonis impuriſſimi proieciſtis. cùm, veſtris precibus à latrone illo repudiatis, vir incredibili fide, magnitudine animi, conſtantia, L. [m] Mummius, ad ſenatum de repub. retulit, ſenatúſque frequens, *Veſtem pro mea ſalute mutandam cenſuit.*

27 O diem illum, iudices, funeſtum ſenatui, boniſq; omnibus reipub. luctuoſum: mihi ad domeſticum mærorem grauem: ad poſteritatis memoriam glorioſum! Quid enim quiſquam poteſt ex omni memoria ſumere illuſtrius, quàm, pro vno ciue & bonos omneis priuato conſenſu, & vniuerſum ſenatum publico conſilio mutaſſe veſtem? Quæ quidem tum [n] mutatio non deprecationis cauſa eſt facta, ſed luctus. quem enim deprecarentur [o], cùm omnes eſſent ſordidati? cumq; hoc ſatis eſſet ſigni, eſſet improbum, qui mutata veſte non eſſet? Hac mutatione veſtis facta, tanto in luctu ciuitatis, omitto quid ille tribunus [q], omnium rerum diuinarum, humanarúmque prædo, fecerit: qui adeſſe nobiliſſimos adoleſcenteis, honeſtiſſimos equites Rom. deprecatores ſalutis meę iuſſerit, eoſq; operarum ſuarum gladiis & lapidibus obiecerit: de conſulibus loquor, quorum fide reſp. niti debuit.

28 Exanimatus euolat ex ſenatu, non minùs perturbato animo, atque vultu, quàm [r] ſi antè annis paucis in creditorum conuentum incidiſſet: aduocat concionem: habet orationem talem conſul, qualem numquam Catilina victor habuiſſet: *Errare homines, ſi etiam tum ſenatum aliquid in republica poſſe arbitrarentur: equites verò Romani daturos illius* [b] *diei pœnas, qui, me conſule, cum gladiis, in cliuo Capitolino fuiſſent: veniſſe tempus iis, qui in timore fuiſſent,* (coniuratos videlicet dicebat) *vlciſcendi ſe.* Si dixiſſet hoc ſolum, omni ſupplicio eſſet [c] dignus. nam oratio ipſa conſulis pernicioſa, poteſt rempublicam labefactare. 29 quid fecerit, videte. L. Lamiã [d], qui cũ me ipsũ pro ſumma familiaritate, quæ mihi cum fratre, cum patre eius erat, vnicè diligebat, tum pro repub. vel mortem oppetere cupiebat, in concione [e] relegauit: edixitque, *Vt ab vrbe abeſſet M.* [f] *paſſuum, quòd eſſet auſus pro* [g] *ciue, pro bene merito ciue, pro amico, pro republica deprecari.* Quid hoc homine facias? aut quò ciuem importunum, aut quò potiùs hoſtẽ tam ſceleratum reſerues? qui, vt omittam cetera, quæ ſunt ei cum collega immani, impuróque coniuncta, atque communia, hoc vnum habet proprium, vt expulerit ex vrbe, relegarit, non dico equitem Romanum, non ornatiſſimum, atque optimum virum, non amiciſſimum reipub. ciuem, non illo ipſo tempore vnà cũ ſenatu, & cum bonis omnibus caſum amici, reique publicæ lugentem; ſed ciuem [h] Romanum ſine [i] vllo iudicio [k], aut edicto ex patria conſul eiecerit.

30 Nihil acerbius ſocij Latini ferre ſoliti ſunt, quàm, id quod perrarò accidit *ex vrbe exire à conſulibus iuberi.* Atque illis tum [l] erat reditus in ſuas ciuitates, ad ſuos lares familiareis: & in illo communi incommodo nulla in quemquam propria ignominia nominatim cadebat. Hoc verò quid eſt? exterminabit ciueis Rom. edicto conſul à ſuis diis penatibus? expellet à [m] patria? deliget [n] quem volet? damnabit, atque eiiciet nominatim? hic, ſi vnquam vos eos, qui nunc eſtis in rep. fore putaſſet, ſi denique imaginem iudiciorũ, aut ſimulacrum aliquod futurum in ciuitate reliquum credidiſſet, vnquam auſus eſſet ſenatum de repub. tollere? equitum Romanorum preces aſpernari? ciuium denique omnium, nouis, & inauditis edictis, ius, libertatemque euertere [o]?

31 Etſi me attentiſſimis animis, ſumma cum benignitate auditis, iudices: tamen vereor, nequis fortè veſtrûm miretur, quid hæc mea oratio tam [p] longa, ac tam altè repetita velit, aut quid ad P. Sextij cauſam, eorũ, qui ante huius tribunatum rempublicam vexarunt, delicta pertineant. mihi autem hoc propoſitum eſt oſtendere, omnia conſilia P. Sextij, mentémque totius tribunatus hãc fuiſſe, vt afflictæ & perditæ reipublicæ quantũ poſſet, mederetur. Ac, ſi in exponendis vulneribus illis, de me ipſo plura dicere videbor, ignoſcite. nam & illam meam cladem vos & omnes boni maximum eſſe reipublicę vulnus iudicaſtis: & P. Sextius eſt reus non ſuo, ſed meo nomine: qui cùm omnem vim ſui tribunatus in mea ſalute conſumſerit: neceſſe eſt meam cauſam præteriti temporis cum huius præſenti defenſione eſſe coniunctam.

32 Erat igitur in [q] luctu ſenatus: ſqualebat ciuitas, publico conſilio mutata veſte: nullum erat Italiæ municipium [r], nulla colonia, nulla præfectura [f], nulla Romæ ſocietas vectigalium, nullum collegium, aut concilium,

a Gabinius Syriam Babylonem, Perſas; Piſo, Achaiam, Theſſaliam, Græciam, Macedoniam, Brotiam (ſic) de prouinc. conſ.
b L. afflictam & conflictam remp.
c Sanguine icta & ſancita ſtrueta hic locus ſedit, ſimilis eſt locus in orat. poſt redit. ad Quirites, & in Piſonem. Exemplum verò apud Saluſtium Catilina.
d Vt qui ciuem Romanũ indemnatum interemiſſet ei aqua & igni interdiceretur: quibus verbis etſi nõ nominabatur Cicero, tamẽ petebatur Velleius: Dio. 38 Eam rogationem illam Cicero vocat priuilegium orat. pro domo. e Clodij rogationes.
f Gabinium.
g Gabinij inſolentia.
h Piſo.
P. B.
i L. quòd ille tum, quaſi q.
k L. in concionem, vos, inquam.
l L. vos pro mea c.
m L. L. Ninnius ad ſen. Ninnius ſubaudi Quadratus. Hic enim fuit populo, vt tanquam aliqua publica calamitate veſtem pro ſalute Ciceronis mutaret.
n fort. veſtis mutatio.
o al. cũ eſſent deprecati.
p al. cum eſſe.
q Clodius.
r L. quàm ſi paucis antè annis in. al. quam ſi ante paucis.
P. IX.
b v. c. illius diei pœnas. Ita hic legendum eſſe ex Ceſellio refert Gellius 9. cap. 14. vt hic dicies pro diei. Sic apud Virgil. Georg. Libra dies, ſomnique pares vbi fecerit horas.
c L. dignus eſſet.
d equeſtris ordinis principe Dio. 38.
e alibi ſociorũe ſine lege relegauit.
f L. millia paſſuum ducenta.
g L. pro ciuis pro bene merito ciuis.
h de cuius capite niſi renunciaſſis comitiis agi non poterat. Cicero pro domo.
i L. ſine vllo iudicio, e patria conſ.
k Vatinius ſuo.
l L. erat tũ c.
m L. à patria
n al. vidiſſet.
P. B.
o L. peruertere?
p L. non tam longè.
q Luctus P. Romani.
r Corporum varia hæc genera notidas municipia, coloniæ, præfecturæ, ſocietates vectigalium, collegia, concilia, communia.
f De præfectura & quid Præfecturæ alias dix.

Digitized by Google

cilium, aut omnino aliquod commune conſi- A
lium, quod tum non honorificentiſſimè de-
creuiſſet de [a] mea ſalute: cùm ſubito edicunt
duo conſules, *Vt ad ſuum veſtitum ſenatores redi-
rent.* Quis vnquam conſul ſenatum ipſius de-
cretis parêre prohibuit? *quis tyrannus miſeros lu-
gere vetuit?* Parúmne eſt, Piſo, vt omittam Ga-
binium, quòd tantum homines fefelliſti, vt
negligeres auctoritatem ſenatus? optimi cu-
iuſque conſilia contemneres? rempub. prode-
res? conſulare nomen affligeres? etiamne [b] e- B
dicere audeas, *Ne mœrerent homines meam, ſuam,
reip. calamitatem? neve [c] hunc ſuum dolorem veſte [d]
mutata ſignificarent?* ſiue illa [e] veſtis mutatio
ad luctum ipſorum, ſiue ad deprecandum va-
lebat, *quis vnquam tam crudelis fuit, qui prohiberet
quenquam aut ſibi mœrere, aut cæteris ſupplicare?*

33 Quid? ſua ſponte homines in [f] amico-
rum periculis veſtitum mutare non ſolent?
pro te ipſo, Piſo, nemone mutauit? ne iſti qui-
dem, quos legatos non modo nullo ſenatuſ- C
conſulto, ſed etiam repugnante ſenatu, tute
tibi legaſti [g]? Ergo hominis deſperati, & pro-
ditoris reip. caſum lugebunt fortaſſe qui vo-
lent: ciuis florentiſſimi beneuolentia bono-
rum, & optimè de ſalute patriæ meriti, peri-
culum, coniunctum cum periculo ciuitatis,
lugere ſenatui non licebit? Iidem conſules [h],
quos nemo eſt, qui non modò ex memoria,
ſed etiam ex faſtis euellendos non putet, pa-
cto iam fœdere prouinciarum, producti in D
circo Flaminio in concionem ab illa furia, ac
peſte patriæ, maximo cum gemitu veſtro, illa
omnia, quæ tum [i] contra me, contráque [k] rēp.
dixerat, voce, ac ſententia ſua comprobaue-
runt [l]. Iiſdem conſulibus ſedentibus, atque
inſpectantibus lata lex eſt [m], *Ne auſpicia vale-
rent, ne quis obnuntiaret, ne quis legi intercederet: Vt [n]
omnibus faſtis diebus legem ferri liceret: Vt lex [o] Æ-
lia, lex [p] Fuſia ne valeret.* qua vna rogatione,
quis eſt, qui non intelligat, vniuerſam remp. E
eſſe deiectam? Iiſdem conſulibus inſpectanti-
bus, ſeruorum delectus [q] habebatur pro tri-
bunali Aurelio, nomine collegiorū, cùm vi-
catim homines conſcriberentur, decuriaren-
tur: ad vim, ad manus, ad cædem, ad direptio-
nem incitarentur.

34 Iiſdem coſſ. arma in templum Caſto-
ris palàm comportabantur, gradus eiuſdem
templi tollebantur: armati homines forum,
& conciones tenebant. cædes, lapidationéſque F
fiebant: nullus erat ſenatus, nihil reliqui [r] ma-
giſtratus. vnus omnem omnium poteſtatem
armis, & latrociniis poſſidebat, non aliqua vi
ſua: ſed cum duos [s] conſules à rep. prouincia-
rum, fœdere [t] retraxiſſet, inſultabat, domina-
batur: aliis pollicebatur: terrore, ac metu mul-
tos plureis etiam ſpe, & promiſſis tenebat.

35 Quæ [u] cùm eſſent eiuſmodi, iudices,
cum ſenatus duces nullos, ac pro ducibus
proditores, aut potiùs apertos hoſteis habe- G
ret: equeſter [x] ordo reus à conſulibus citare-
tur: Italiæ totius auctoritas repudiaretur: alij
nominatim relegarentur, alij metu, ac peri-
culo terrerentur: arma eſſent in templis, ar-
mati in foro: eáque non ſilentio conſulum
diſſimularentur, ſed & voce, & ſententia cō-
probarentur: cùm omnes vrbem nondum [y]
exciſam, & euerſam, ſed iam captam, atque
oppreſſam videremus: tamen his tantis malis,
tanto bonorum ſtudio, iudices, reſtitiſſemus. H
Sed me alij metus, atque aliæ curæ, ſuſpicio-
néſque mouerunt.

a L. de mea ſalute decreuiſſet.
P. X.
b ſort. etiāne edicere audebat.
c L. ne hunc.
d L. veſte ſignificarent.
e Veſtis mutatio ad luctum & deprecandu fiebat.
f veſtem mutare in amicorum peri. ulis veteres ſolebant.
g v.c. legaſti.
h Gabinius & Piſo.
i al. tam cōtra me quàm cōtra Rempubl. dixerant.
k L. contráq; remp agebat.
l L. comprobarunt.
m Clodij leges.
n L. vt omnib. faſtis diebus leg. f. & ita legitur oratione in Piſonem de prouinciis cōſularibus. ex veteri autem ſcriptura id natum vbi legitur faſtis: & alioqui ſcelus eſt violatio ſaſtorum quàm feſtorum faſti enim excludebant comitiales, feſti vtroſque.
o Lex Ælia Fuſia cauebat, vt per eos dies quibus cum populo agi liceba t de cœlo ſeruaretur.
p L. Fuſia.
q L. delectus h.
r al. reliqui fo erant magiſtratus.
s L. duo conſules, ſic loquitur P. D. veteres, vt & Terentius Adelphis.
t v.c. fœdera retraxiſſent, & ita L.
u Digreſſio de ſuo ex vrbe diſceſſu &c.
x Citati etiā apud Romanos non modo priuati, ſed integri ordines.
y L. nondum excidiſſam.

36 Exponam enim hodierno die, iudices,
omnem rationem facti, & conſilij mei: neque
huic veſtro tanto ſtudio audiendi, neque verò
huic tantæ [a] multitudini, quanta, mea me-
moria, nunquam vllo in iudicio fuit, deero.
nam, ſi ego in cauſa tam bona, tanto ſtudio
ſenatus, conſenſu tam incredibili bonorum
omnium, tam parato, tota denique Italia ad
omnem contentionem expedita, ceſſi tribuni
pl. deſpicatiſſimi hominis, furori, contemtiſſi-
morum conſulum leuitatem, audaciámque
pertimui: nimiùm me timidum, nullius ani-
mi, nullius conſilij fuiſſe confiteor.

37 Quid enim ſimile fuit in Q. Metello [b]?
cuius cauſam etſi omnes boni probabant, ta-
mē neq; ſenatus publicè, neque vllus ordo
propriè, neq; ſuis decretis Italia tota ſuſcepe-
rat. ad ſuā n. magis [c] quandā ille gloriā, quàm
ad perſpicuā ſalutē reip. ſpectarat, cū vnus in
legē [d] per vim latā iurare noluerat: denique
videbatur ea conditione tā fortis fuiſſe, vt cū
patriæ caritate conſtantię gloriā cōmutaret [e].
Erat autem ei [f] res cū exercitu C. Marij inui-
cto. habebat inimicum C. Marium, conſerua-
torem patriæ, ſextum iam illum conſulatum
gerentem: res erat cum L. Saturnino iterum
tribuno pl. vigilante homine, & in cauſa po-
pulari ſi non moderatè, ac certè populariter,
abſtinenterq; verſato. ceſſit [g] ne aut victus à
fortibus viris, cum dedecore caderet: aut vi-
ctor, multis, & fortibus ciuibus remp. orbaret.

38 Meam cauſam ſenatus palàm, equeſter
ordo acerrimè, cuncta Italia publicè, omnes
boni propriè, enixéque ſuſceperant. eas res
geſſeram, quarum non vnus auctor, ſed dux
omnium voluntatis fuiſſem. quæq; non mo-
do ad ſingularē meā gloriā, ſed ad ſalutē cō-
munem omnium ciuium, & propè gentium,
pertinerent: ea cōditione geſſeram, vt meum
factum ſemper omnes præſtare, tueriq; debe-
rent. Erat autem mihi contentio non cum vi-
ctore exercitu, ſed cum operis conductis, & ad
diripiendam vrbem concitatis. habebam ini-
micum non C. Marium, terrorem hoſtium,
ſpem, ſubſidiumque patriæ: ſed duo importu-
na [h] prodigia, quos egeſtas, quos æris alieni
magnitudo, quos leuitas, quos improbitas tri-
buno plebis conſtrictos addixerat.

39 Nec mihi res erat cum Saturnino [i], qui,
quod a ſe, quæſtore Oſtienſi [k], per ignominiā
ad principē & ſenatus, & ciuitatis, M. Scaurū,
rē frumentariā tranſlatā ſciebat, dolorē ſuum
magna contentione animi perſequebatur:
ſed cum ſcurrarum locupletum [l] ſcorto, cum
ſororis adultero, cum ſtuprorum ſacerdote,
cum venefico, cum teſtamentario [m], cū ſica-
rio, cum latrone, quos homines, ſi, id quod fa-
cile factu fuit, & quod fieri debuit, quódq; à
me optimi, & fortiſſimi ciues flagitabant, vi,
armíſque ſuperaſſem, nō verebar. ne quis aut
vim vi repulſam reprehenderet, aut perdito-
rum ciuium, vel potiùs domeſticorum ho-
ſtium mortem mœreret: ſed me illa mouerūt:
omnibus in concionibus illa furia clamabat,
ſe, quæ faceret contra ſalutem meam, facere
auctore Cn. Pompeio, clariſſimo viro, mihiq;
& nunc, & quoad licuit, amiciſſimo. M. Craſ-
ſus, quocum [n] mihi erant omnes amicitiæ ne-
ceſſitudines, vir fortiſſimus, ab eadem illa pe-
ſte infeſtiſſimus eſſe meis fortunis prædica-
batur. C. Cæſar, qui à me nullo meo meri-
to alienus eſſe debebat, inimiciſſimus eſſe
meæ ſaluti ab eodem quotidianis concionib.

a magna multitudine præſente hanc orationem habitam ex hoc loco poteſt colligi.
b Numidico.
c L. quandam magis ille
P. XI.
d Legem Apuleiam ſenſiſſe.
e & in exilium Smyrnam proficiſceretur. Flor. 16.3 Valer. 28. Plut. Mario. Plin. c. 62. de viris illuſtrib. Epitome Liuij 69. Appian. c.
f al. res ei
g al. Ceſſit tamen nihilhominus ne aut victus, &c.
h v.c. importuna pr.
i Meminit Cic. 3 orat. de Haruſp. reſpō.
k frumentariā procurationē vocat orat. de Haruſp. reſponſ.
l Locupletum ſcr.
m Teſtamentarius qui teſtamenta ſubiicit eadem voce vſus eſt lib. Offic.
n al. quicum

dicebatur. 40 His ſe tribus auctoribus in conſiliis capiendis, adiutoribus in re gerenda eſſe vſurum dicebat: ex quibus vnum, habere exercitum maximum [a] in Italia: duos [b], qui priuati tum eſſent, & præeſſe, & parare, ſi vellent, exercitum poſſe: idque facturos eſſe dicebat. nec mihi ille iudicium [c] populi, nec legitimam aliquam contentionem, nec diſceptationem, aut cauſæ dictionem, ſed vim, arma, exercitus, imperatores, caſtra denuntiabat. Quid [d] ergo? inimici oratio, vana præſertim, tam improbè in clariſſimos viros coniecta, me mouit? Me vero non [e] mouit illius oratio, ſed eorum taciturnitas, in quos illa oratio tam improba conferebatur: qui tum, quanquam ob aliam [f] cauſam tacebant, tamen *hominibus, omnia timentibus, tacendo loqui, non infitiando confiteri videbantur.* illi autem aliquo tum timore perterriti, quod acta illa, atque omnes res ſuperioris [g] anni labefactari a prætoribus, infirmari à ſenatu, atque [h] principibus ciuitatis putabant, tribunum popularem a ſe alienare [i] nolebant, ſuaque ſibi propiora pericula eſſe, quàm mea, loquebantur.

a L. in Italia maxi. duos: & ita v.c.
b L. duos, qui & ita v.c.
c iudiciariæ hæ voces non tacitæ, contentio, diſceptatio, cauſæ dictio legitima.
d a. Quid ergo
e L. non illius oratio, ſed eorum taciturnitas mouit. in q.
f L. alias cauſas & ita v.c.
g v.c. anni ſuperioris lab. & ita L.
h L. atque à princip. & ita v.c.
i al. alienari
P. XII.

41 Sed tamen & Craſſus à conſulibus meã cauſam ſuſcipiendam eſſe dicebat, & eorũ fidem Pompeius implorabat, neque ſe priuatã cauſæ [k] publicè ſuſceptæ defuturum eſſe dicebat. quem virum ſtudioſum mei, cupidiſſimum reipublicæ conſeruandæ, domi [l] meæ certi homines ad eam rem compoſiti monuerunt, vt eſſet cautior: eiuſque vitæ a me inſidias apud me [m] domi poſitas eſſe dixerũt: atque hanc ei ſuſpicionem alij literis mittẽdis, alij nuntiis, alij coràm ipſi excitauerũt, vt ille, cum à me certè nihil timeret, ab illis, ne quid meo nomine molirentur, ſibi cauendum putaret. Ipſe autem Cæſar, quem [n] maxime ignari homines veritatis, mihi eſſe iratum putabant, *erat ad portas*, erat cum imperio: erat in Italia eius exercitus, inque [o] eo exercitu ipſius tribuni plebis inimici mei fratrem præfecerat.

k v.c. publicè ſuſceptæ cauſæ def. & ita L.
l ſic. domi ſuæ.
m al. apud me poſita.
n L. quem maxime ignari veritatis
o L. eique exercitui ... & ita v.c.

42 Hæc ego [p] cum viderem (neque enim erant occulta) ſenatum, ſine quo ciuitas ſtare non poſſet, omnino de ciuitate eſſe ſublatum: conſules [q], qui [r] publici conſilij duces eſſe deberent, perfeciſſe, vt per ipſos publicum [ſ] conſilium funditus tolleretur; eos, qui plurimum poſſent, opponi omnibus concionibus falsò, ſed formidoloſe tamen auctores ad perniciem meam: conciones haberi quotidie contra me vocem pro me, ac pro rep. neminẽ mittere: intenta ſigna legionum exiſtimari ceruicibus, ac bonis veſtris, falsò, ſed putari tamen: coniuratorum veteres [t] copias, & effuſam illam, ac ſuperatã Catilinæ manũ importunam, nouo duce, & inſperata commutatione rerum eſſe renouatam.

p Sl. Demoſthenes ...
q Conſulum officium.
r v.c. qui duces publici cõſilij eſſe d.
ſ al. conſilium publicum.
t L. copias veteres. & ita v.c.

43 Hæc cùm viderem, quid agerem, iudices? ſcio enim, tum non mihi veſtrum ſtudiũ, ſed meum propè veſtro defuiſſe. contenderem contra tribunum pleb. priuatus [u] armis? viciſſent improbos boni, fortes inertes: interfectus eſſet is, qui hac vna medicina ſola potuit à republicæ peſte depelli. Quid deinde? quid reliquiarum [x] reſtaret? quid denique? erat dubium, quin ille ſanguis tribunitius, nullo præſertim publico conſilio profuſus, conſules vltores, & defenſores eſſet habiturus? cũ quidem in concione dixiſſet, *aut mihi ſemel pereundum, aut bis eſſe vincendum.* Quid erat bis vincere? Id profectò, vt, cum amentiſſimo tribuno pleb. cùm decertaſſem, cum conſulibus, ceteriſque eius vltoribus dimicarem.

u al. priuatis.
x al. reliqua laborarer, al. quæ reliquiæ reſtarent.

44 Ego verò, ſi mihi vni pereundum fuiſſet, ac non accipienda plaga mihi [a] inſanabilis, illi mortifera, quam [b] reipub. impoſuiſſem, ſemel pro re tamen mea [c] ſiue luce, maluiſſem, quam bis vincere. Erat enim illa altera eiuſmodi contentio, vt neque victi, neque victores remp. tenere poſſemus. Quid? ſi in prima contentione, vi tribunitia victus, in foro, cum multis bonis viris concidiſſem? Senatum conſules, credo, vocaſſent, quem totum de ciuitate deleterant: *ad arma* vocarent, qui ne veſtitu [d] quidem defendi rempublicam ſiuiſſent: a tribuno pleb. poſt interitum meum diſſediſſent, qui eandem horam me periſſe, & ſuorum præmiorum eſſe voluiſſent.

a L. mihi ſanabilis, illis mortifera.
b quæ eam imp. ...
c vox tamen, abeſt a libris veteribus.
d id eſt veſtis mutatione.

45 Vnum enim mihi reſtabat illud, quod fortaſſe non nemo vir fortis, & acris animi, magnique dixerit: reſtitiſſes, repugnaſſes, mortem pugnans oppetiſſes. De quo te, te, inquam, patria, teſtor [e], & vos penates, patriique dij, me veſtrarum ſedium [f], templorumque cauſa, me propter ſalutem meorum ciuium, quæ mihi ſemper fuit mea carior vita, dimicationem, cædemque fugiſſe. Etenim ſi mihi in aliqua naue cum meis amicis nauiganti, hoc, iudices, accidiſſet, vt multi ex multis locis prædones claſſibus eam nauem ſe oppreſſuros minitarentur, niſi me vnum ſibi dedidiſſent: ſi id vectores negarent, ac mecum ſimul interire quam me tradere hoſtibus mallent: ieciſſem me ipſe [g] potius in profundum, vt ceteros conſeruarem, quàm illos mei tam cupidos non modo ad certam mortem, ſed in magnum vitæ diſcrimen adducerem.

e L. teſtor. & ita v.c.
f L. ſedum. & ita legendum monent Grammat. et veteres.
P. XIII.
g L. ieciſſem ipſe me pot.

46 Cum vero in hanc reipubl. nauem, ereptis ſenatui gubernaculis, fluitantem in alto tempeſtatibus ſeditionum ac diſcordiarum, armatæ tot claſſes, niſi ego vnus dederer, incurſuræ viderentur: cum proſcriptio, cædes, direptio denuntiarentur [h]: cum alij me ſuſpicione periculi ſui non defenderent, alij vetere odio bonorum incitarentur, alij inuiderent, alij obſtare ſibi me arbitrarentur, alij vlciſci dolorem [i] ſuum aliquem vellent, alij rem ipſam publicam, atque hunc bonorum ſtatum, otiumque odiſſent, & ob hasce cauſas tam multas, tamque varias, me vnum deposcerent: depugnarem potius cum ſummo, non dicam exitio, ſed periculo certe veſtro, liberorumque veſtrorum, quam non id, quod omnibus impendebat, vnus pro omnibus ſuſciperem, ac ſubirem!

h al. denuntiarentur.
i L. dolorem aliquem ſuum

47 Victi eſſent improbi. At ciues: at [k] ab eo priuato, qui ſine [l] armis remp. etiã conſul conſeruarat. ſin victi eſſent boni, quid [m] ſupereſſet? non ad ſeruos videtis rẽ [n] venturam fuiſſe? An mihi ipſi, vt quidã putãt, fuit mors æquo animo oppetenda? quid? tũ mortemne fugiebã? an erat res vlla, quã mihi magis optãdã putarẽ? aut [o] ego illas res tantas, in tanta improborũ multitudine cum gerebã, non mihi mors, non exſilium ob oculos verſabantur? non hæc denique à me tum, *tanquam fata*, in ipſa re gerenda *concinebantur?* an erat mihi in tanto luctu meorum, tanta diſiunctione, tanta acerbitate, tanta ſpoliatione omnium rerum, quas mihi aut natura, aut fortuna dederat, vita retinenda? tam eram rudis? tam ignarus rerum?

k L. at ab eo armato priuato q.
l L. ſine armis etiam remp. conſul conſ.
m L. quid ſupereſſet?
n L. remp.
o L. aut cum illas res tantas in tanta improb. mul. gerebam, &c.
p L. canebantur. & ita v.c.

Digitized by Google

rerum? tam expers conſilij, aut ingenij? nihil audieram? nihil videram? nihil ipſe legendo, quærendoque cognoueram? *neſciebam vitam breuem eſſe curſum, gloriam* [a] *ſempiternum? cùm eſſet omnibus definita mors, optandum eſſe, vt vita, quæ neceſſitati deberetur, patriæ potius donata, quàm reſeruata naturæ videretur?* neſciebam, inter ſapientiſſimos homines hanc contentionem fuiſſe, *vt alij dicerent animos hominum ſenſuſque morte reſtingui, alij* [b] *autem tum maxime mentes ſapientum* [c], *ac fortium virorum, cùm è corpore exceſſiſſent, ſentire ac vigere?* quorum alterum, fugiendum non eſſe, carere ſenſu: alterum etiam optandum, meliore eſſe ſenſu.

48 Denique, *cùm omnia ſemper ad dignitatem retuliſſem nec ſine ea quidquam expetendum eſſe homini in vita putaſſem,* mortem, quam etiam virgines Athenis, regis opinor, Erechthei [d] filiæ, pro patria contempſiſſe dicuntur, ego vir conſularis, tantis rebus geſtis, timerem? præſertim cùm eius eſſem ciuitatis, ex qua Qu. Mucius [e] ſolus in caſtra Porſenæ veniſſet, eúmque interficere, propoſita ſibi morte, conatus eſſet? ex qua P. Decius primùm pater [f], poſt aliquot annos patria virtute præditus filius [g], ſe ac vitam ſuam, inſtructa acie, pro ſalute populi Rom. victoriaque deuouiſſet: ex qua innumerabiles alij partim adipiſcendæ laudis, partim vitandæ turpitudinis cauſa, mortem in variis bellis æquiſſimis animis oppetiſſent? in qua ciuitate ipſe meminiſſem, patrem huius M. Craſſi, fortiſſimum virum, ne videret victorem viuus inimicum, eâdem ſibi manu vitam exhauſiſſe, qua [h] mortem ſæpe hoſtibus obtuliſſet?

49 Hæc ego & multa alia cogitans, hoc videbam, ſi cauſam publicam mea mors peremiſſet: neminem vnquam fore, qui auderet ſuſcipere contra improbos ciueis [i] reipub. ſalutem. Itaque non ſolùm ſi vi interiſſem, ſed etiam ſi morbo extinctus eſſem, fore putabam vt exemplum reipub. conſeruandæ mecum ſimul interiret. Quis enim vnquam, me à ſenatu, populoque Romano tanto bonorum [k] omnium ſtudio [l], non reſtituto [m], (quod certè, ſi eſſem interfectus, numquam [n] accidere potuiſſet) vllam [o] reipubl. ex partem cum ſua minima inuidia auderet attingere? Seruaui igitur rempub. diſceſſu meo, iudices: cadem à vobis liberiſque veſtris vaſtitatem, incendia, rapinas, meo dolore, luctúque depuli: & vnus rempub. bis ſeruaui, ſemel gloria, iterum ærumna mea. neque enim in hoc me hominem eſſe infitiabor vnquam, vt me optimo fratre, cariſſimis liberis, fideliſſima coniuge, veſtro conſpectu, patria, hoc honoris gradu, ſine dolore caruiſſe glorier. quod ſi feciſſem: quod à me beneficium haberetis, cùm pro vobis ea, quæ mihi eſſent vilia, reliquiſſem? hoc, meo quidem animo, ſummi in patriam amoris mei ſignum eſſe debet certiſſimum, quòd cùm abeſſe ab [p] ea non poſſem ſine ſummo dolore, hunc me perpeti, quam illam labefactari ab improbis, malui.

50 Memineram, iudices, diuinum illum virum, atque ex iiſdem, quibus nos, radicib. [q] natum, ad ſalutem imperij [r] huius, C. Marium, ſumma ſenectute, cùm propè vim [s] iuſtorum armorum profugiſſet, primo ſenile corpus paludibus [a] occultaſſe demerſum: deinde ad infimorum, ac tenuiſſimorum hominum Minturnis [b] miſericordiam confugiſſe: inde nauigio perparuo, cum omneis portus, terráſque fugeret, in oras Africæ deſertiſſimas perueniſſe. Atque ille vitam ſuam, ne inultus eſſet, ad incertiſſimam ſpem [c], & ad reip. ſtatum [d] reſeruauit: ego, qui (quemadmodum multi in ſenatu, me abſente, dixerunt) periculo reip. viuebam, quique ob eam cauſam conſularibus litteris de ſenatus ſententia exteris nationibus cõmendabar, nonne, ſi meã vitã deſeruiſſem, remp. prodidiſſem? in quo quidem nunc, me reſtituto, viuit mecum ſimul exemplum [e] fidei publicæ, exemplum reip. defendẽdæ quod ſi immortale retinetur, quis non intelligit, immortalem hanc ciuitatem futuram?

51 Nam externa bella regum, gentium, nationum, iampridem ita exſtincta ſunt, vt præclare cum iis agamus, quos pacatos eſſe patiamur? deniq; ex bellica victoria non fere quẽquam eſt inuidia ciuium conſecuta. domeſticis malis, & audacium ciuiũ conſiliis ſæpe eſt reſiſtendũ: eorúmque [f] periculorum [g] eſt in rep. retinenda medicina: quam omnẽ, iudices, perdidiſſetis, ſi meo interitu ſenatui, populóque Rom. doloris ſui de me declarandi poteſtas eſſet erepta. Quare *moneo vos, adoleſcentes, atque hoc meo iure præcipio qui dignitatem, qui rẽp. qui gloriam ſpectatis ne, ſi quæ vos aliquando neceſſitas ad rempub. contra improbos ciues defendendam vocabit, ſegniores ſitis, & recordatione mei caſus à conſiliis fortibus refugiatis.*

52 Primùm, non eſt periculum, ne [h] qui vnquam ſint in ciuitate eiuſmodi conſules, præſertim ſi erit his id, quod debetur, perſolutũ deinde nunquã iã vt ſpero, quiſquã improbus, conſilio, & auxilio bonorum ſe oppugnare remp. dicet, illis tacentibus: nec armati exercitus terrorẽ opponet, togatis: neque erit iuſta cauſa *ad portas* ſedenti imperatori, quare terrorem [i] ſuum falsò iactari, opponique patiatur. nunquã enim erit tam oppreſſus ſenatus, vt ei ne ſupplicandi quidem, ac lugendi ſit poteſtas: iam captus equeſter ordo, vt equites Romani a conſule relegentur. Quæ cum omnia, atque etiam multo alia maiora, quæ conſulto prætereo, accidiſſent, vidiſſetis me tamen in [k] priſtinam meam dignitatem, breui [l] temporis dolore interiecto, reipublicę voce eſſe reuocatum.

53 Sed [m], vt reuertar ad illud, quod mihi in hac omni eſt oratione propoſitum, omnibus malis illo anno, ſcelere conſulum, remp. eſſe confectam: primùm illo ipſo die, qui mihi funeſtus fuit, omnibus bonis luctuoſus, cum ego me è complexu patriæ, conſpectúque veſtro eripuiſſem, & metu periculi [n] veſtri, non mei, furori hominis, ſceleri, perfidiæ, telis, minisque ceſſiſſem, patriámque, quæ mihi erat cariſſima, propter ipſius patriæ caritatem reliquiſſem: cùm [o] meum illum caſum tam horribilem, tam grauem, tam repentinum, non ſolùm homines, ſed [p] tecta vrbis, ac templa lugerent: nemo veſtrũm forum, nemo curiam, nemo lucem adſpicere vellet: illo, inquam, ipſo die. die dico? immò hora, atque etiam puncto temporis eodem, mihi, reique publicæ pernicies: Gabinio, & Piſoni prouincia rogata eſt. Pro dij immortales, cuſtodes, & conſeruatores huius vrbis, atque imperij! quænam illa in republica monſtra, quæ ſcelera vidiſtis? ci-

Tom. II.

a Locus de gloria & fama.
b De Immortalitate animorum.
c v. c. ſapientium.
d Erechtheus ſextus à Cecrope, filiam pro ſalute patriæ deuouit, reliquæ ſibi mortem conſciuerũt. vide Pauſaniã Atticis Suidam.
e Scæuola. Liuium 2. 3 Valer. 3. 1 Flor. 10 Dionyſ 5. Plutarc. 4. Parallel. Eutrop 1. Martialis 1. 21 ... ll. ... Plin c. 2. de viris illuſtr. Auguſt 4. de ciuit.
f De Publio Decio patre, qui ſe diis manib. pro ſalute patriæ deuouit, vide Liuium 8. 9. Flor. 14. Plin. 5. Plutarc. 17 parall. 1. Valer 7. & c 6 Plin. de viris illuſtrib. c. 26. Auguſt 3 de ciuitat.
g De P. Decio filio. adde Liuium 10. 2. Eutrop 3. Plin c. 27 de viris illuſtr 3. Oroſ 21. Præter hunc Decium & patrem, & alium quorum alter Gallico, alter Hetruſco bello ſe deuouit, fuit & tertius qui in bello Pyrrhi patris ſe deuouit. Cicero 1. Tuſcul.
h al. quam a nullo morte.
i v. c. ciuis.
P. XIV.
k L. omnium bonorum & ita v. c.
l al. ſtudio reſtituto omnia pro Republica pericula adire dubitabit.
m al. reſtituto omnia adire pericula pro Repub. dubitabit? quod certè ſi eſſem interfectus, numquam accidere potuiſſet vt vllam.
n v. c. accidere non potuiſſet.
o al. vt quiſquam vllam.
p L. abeſſe ſine ſummo dolore non poſſ h. & ita v. c.
q hoc eſt Arpinatem.
r v. c. huius imperij, & ita L.
s L. cùm propter vim iuſt. al. cùm propè iuſt.

a Epitome Liuij 77. & Valer 3. Plin. de viris illuſtrib. ca. 69. Appian. 1 ciuil. Luc. li. 2. Pharſal. Iuuenal. ſat. 10.
b L. Minturnẽſium miſ.
c L. ſpẽ reip. recuperandæ retetu. ſſex veteri reg. rata. al. ratum. al. caudum.
P. X.
d Pantagath. ſatum.
e al. exemplũ fidei publicæ, exemplũ reip. defendendæ. al. exemplum publicæ defendendæ.
f al. periculo
g Panteg. bonorúmque.
h L. ne ciuitas vnquam incidat in eiuſmodi conſ. h ne vel. quis vnquam incidit in.
i v. c. ſuum terrorem.
P. XV.
k À digreſſione reuertitur ad exilij ſui narrationem.
l L. in meam priſtinã dign. & ita v. c.
m L. breui dolore interiecto. v. c. breui temporis dolo ... ſam breui tempore dolore int.
n L. veſtri periculi, non
o L. cùm illũ meum caſ. & ita v. c.
p L. ſed etiam tecta vrb. & ita v. c.

A uis erat expulſus, is, qui remp. ex ſenatus au-
ctoritate cum omnibus bonis defenderat, &
expulſus, non alio aliquo, ſed eo ipſo crimi-
ne. erat autem expulſus ſine iudicio, vi, lapi-
dibus, ferro, ſeruitio denique concitato: lex e-
rat lata, vaſtato, ac relicto foro, & ſicariis, ſer-
uiſque tradito, & ea lex [a], quæ vt ne ferretur,
ſenatus fuerat veſte mutata.

54 Hac tanta perturbatione ciuitatis, ne
noctem quidem conſules inter meum diſcri-
B men, & [b] eorum prædam intereſſe paſſi ſunt:
ſtatim, me perculſo, ad meum ſanguinē hau-
riendum, &, ſpirante etiam rep. ad eius ſpolia
detrahenda aduolauerunt [c]. omitto gratula-
tiones, epulas, partitionem ærarij, beneficia,
ſpem, promiſſa, prædam, lætitiam paucorum,
in luctu omnium. vexabatur vxor mea: liberi
ad necem quærebantur: gener [d], & Piſo ge-
ner, à Piſonis conſulis pedibus ſupplex reii-
ciebatur: bona diripiebantur, eáque ad conſu-
C les deferebantur: domus ardebat in Palatio:
conſules epulabantur. Quòd ſi meis incom-
modis lætabantur, vrbis tamen periculo com-
mouerentur.

55 ¶ Sed, vt à mea cauſa iam recedam, re-
liquas illius anni peſteis [e] recordamini; ſic e-
nim facillime perſpicietis, quantam vim o-
mnium remediorum à magiſtratibus proxi-
mis reſpub. deſiderarit. legum [f] multitudi-
nem, cùm earum, quæ latæ [g] ſunt, tum verò,
D quæ promulgatæ fuerunt dicam? nam latæ
quidem ſunt conſulibus illis tacentibus, im-
mo verò approbantibus etiam, *Vt cenſoria no-
tatio* [h], *& grauiſſimum iudicium ſanctiſſimi magi-
ſtratus de republica tolleretur: Vt collegia non modò
illa vetera contra S.C. reſtituerentur, ſed ab vno gla-
diatore innumerabilia alia noua conſcriberentur: Vt
remiſſis ſemiſſibus* [i], *& trientibus, quincta propè pars
vectigalium tolleretur: Vt Gabinio pro illa ſua Cili-
E cia, quam ſibi, ſi remp. prodidiſſet, pactus erat, Syria
daretur: Vt vni helluoni bis de eâdem re deliberandi,
&, rogata lege,* [k] *poteſtas fieret prouincia commu-
tandæ.*

56 *Mitto eam legem, quæ omnia iura religio-
num, auſpiciorum, poteſtatum, omnes leges, quæ ſunt
de iure, & de tempore legum rogandarum, vna roga-
tione deleuit:* mitto omnem domeſticam labē:
etiam exteras nationes illius anni furore con-
quaſſatas videbamus. lege tribunitia Matris [l]
F Magnæ Peſſinuntius ille ſacerdos, expulſus,
& ſpoliatus ſacerdotio eſt, fanúmque ſanctiſ-
ſimarum, atque antiquiſſimarum religionum
venditum pecunia grandi, Brogitaro [m], impu-
ro homini, atque indigno illa religione: præ-
ſertim cum [n] ea ſibi ille non colendi, ſed vio-
landi cauſa appetiſſet: appellati reges à popu-
lo, qui id numquam ne à ſenatu quidem po-
ſtulaſſent: reducti [o] exſules Byzantium [p] con-
G demnati [q] tum, cùm indemnati ciues è ciui-
tate eiiciebantur.

57 *Rex & Ptolemæus*, qui ſi nondum erat i-
pſe à ſenatu ſocius appellatus, erat tamen fra-
ter eius regis, qui cùm eſſet in eâdem cauſa,
iam erat à ſenatu honorem iſtum conſecutus:
erat eodem genere, iiſdémque maioribus, eâ-
dem vetuſtate ſocietatis: denique erat rex, ſi
nondum ſocius, at non hoſtis: pacatus, quie-
tus, fretus imperio populi Romani, regno pa-
terno, atque auito: regali otio perfruebatur.
H de hoc nihil cogitante, nihil ſuſpicante, eiſ-
dem operis ſuffragium ferentibus, eſt [r] roga-
tum, *Vt ſedens, cùm purpura, & ſceptro, & illis in-
ſignibus regiis, præconi publico ſubiiceretur: & impe-*

a Lex Clodia de aqua & igni Ciceroni interdicendis. *Plutarchus*, *Dio.* 38. *Aſconius Piſoniana.*
b L. & ſuam prǽd. & ita v.c.
c *fort.* aduolarunt.
d L. Piſo gener à P. B.
e Conſulum duorum ſcelera, & de eorū legibus ſceleratis, de iniuria in regem Ptolemæū, in Catonem.
f L. Legū multitudinē cum earum, q. l. ſ. t.
g leges ferebātur tum in comitiis populo proponebantur, vellēt iuberēntne legem eam ratā eſſe ſuis ſuffragiis: Promulgari verò dicebantur cū publicè proponebantur vt legi poſſent.
i hoc eſt vt quod frumentum populo ſemiſſibus, & trientibus in ſingulos modios dabatur gratis daretur.
k vet. rogata lege fieret.
l vide orat. de Haruſpic. reſponſ.
m De Brogitaro dixi orat. de Haruſ. reſponſ.
n L. cum eam
o L. reducti exſules Byzātij condēmnati, tum cùm &c.
p vide orat. pro domo.
q al. condemnati exſules P. XVI Byzantij reducti tum
r Iniuria in regem Ptolemæum regem Cypri Cleopatræ patruum.
ſ Huius rogationis Clodianæ meminit *Plutarchus Catone & Appiano* 2. *Dio* 38. *Epit. Liu.* 104. *ſ. Her.* g *Strabo* 14 in fine.

A *rante populo Romano, qui* [a] *etiam bello victis regi-
bus regna reddere conſueuit, rex amicus, nulla iniu-
ria commemorata, nullis repetitis* [b] *rebus, cum bonis
omnibus publicaretur.*

58 Multa acerba, multa turpia, multa tur-
bulenta habuit ille annus: tamen illi ſceleri,
quod in me illorum immanitas [c] edidit, haud
ſcio, an rectè hoc proximum eſſe dicam.
Antiochum illum magnum [d], maiores no-
ſtri magna belli contentione terra, marique
B ſuperatum, intra [e] montem Taurum regnare
iuſſerunt: Aſiam [f], qua illum multarunt, At-
talo, vt is regnaret in ea, condonauerunt [g].
Cum Armeniorum rege, Tigrane, graue [h]
bellum, perdiuturnúmque geſſimus, cùm il-
le, iniuriis in ſocios [i] noſtros inferendis, bel-
lo propè nos laceſſiſſet. hic & ipſe per ſe ve-
hemens fuit, & acerrimum hoſtem huius im-
perij Mithridatem, pulſum Ponto, opibus
ſuis, regnóque defendit: & à Lucullo, ſummo
C viro, atque imperatore, pulſus, animo tamen
hoſtili cum reliquis copiis ſuis in priſtina
mente manſit. hunc Cn. Pompeius, cùm
in ſuis caſtris ſupplicem, abiectúmque vidiſ-
ſet, erexit, atque inſigne [k] regium, quod ille
de ſuo capite abiecerat, repoſuit, & impera-
tis [l] certis rebus, regnare iuſſit; nec minùs &
ſibi, & huic imperio glorioſum putauit, con-
ſtitutum à ſe regem, quàm conſtrictum vi-
deri.

D 59 Tulit [m], geſſit, qui & ipſe hoſtis fuit
populi Romani, & acerrimum hoſtem in re-
gnum recepit: qui conflixit, qui ſigna contu-
lit, qui de imperio pænè certauit, regnat ho-
die, & amicitiæ nomen, ac ſocietatis, quod ar-
mis violarat, id precibus eſt conſecutus. Ille [n]
Cyprius miſer, qui [o] ſemper ſocius, ſemper a-
micus fuit: de quo nulla vnquam ſuſpicio du-
rior aut ad ſenatum, aut ad imperatores no-
ſtros allata eſt: *viuus* (vt aiunt) *eſt, & videns,*
E cum victu, ac veſtitu ſuo publicatus. En, cur
ceteri reges ſtabilem eſſe ſuam fortunam ar-
bitrentur, cùm hoc illius funeſti anni perdi-
to exemplo videant, per tribunum aliquem,
& ſexcentas operas, ſe fortunis ſpoliari, & re-
gno omni poſſe nudari.

60 At etiam eo negotio *M. Catonis* [p] ſplen-
dorem maculare voluerunt, ignari, quid gra-
uitas, quid integritas, quid magnitudo animi,
quid denique virtus valeret: quæ in tempeſta-
F te ſæua, quieta eſt, & lucet in tenebris, & pul-
ſa loco manet tamen, atque hæret in patria,
ſplendétque per ſe ſemper, neque alienis vn-
quam ſordibus obſoleſcit. Non illi ornan-
dum M. Catonem, ſed relegandum: nec illi
committendum illud negotium, ſed impo-
nendum putauerunt: qui in concione palàm
dixerant, linguam ſe euelliſſe M. Catoni, quæ
ſemper contra extraordinarias poteſtates li-
bera fuiſſet. Sentient, vt ſpero, breui tem-
G pore, manere libertatem illam: atque hoc e-
tiam, ſi fieri poterit, eſſe maiorem, quòd cùm
conſulibus illis M. Cato, etiam cum iam
deſperaſſet aliquid auctoritate ſua proficere
re [q] poſſe, tamen voce ipſa, ac dolore pugna-
uit, & poſt meum diſceſſum, iis Piſonem ver-
bis, flens meum, & reipublicæ caſum, vexauit,
vt illum hominem perditiſſimum, atque im-
pudentiſſimum pænè iam prouinciæ pœnite-
ret.

H 61 Cur igitur rogationi paruit? Quaſi ve-
rò ille non in alias quoque leges, quas iniu-
ſte rogatas putaret, iam antè iurarit. non of-
fert

a Mos Romanis, bello etiā victis regibus regna reddere.
b Repetebantur et per clarigationē.
c vet. immanitas
d L. Magnum
e Intra Taurum, nō eſt in monte Tauro; ſed vſque ad montem Taurum: ſic enim hunc locum explicat *Gellius* 12 c 13.
f al. Aſiam Attalo, qua illū multarunt, vt is r.
g condonarūt *Orā. ibidem.*
h L. graue bellum, diuturnúmque geſ. & ita v.c.
i Idem *Cicero orat. pro lege Manilia.*
k Regium hoc inſigne Plutarchus vocat.
l L. certis rebus imperatis &c. & ita v.c.
m L. T. granes igitur, qui & ipſe, & ita quoque Antonius Auguſtinus. *Pompeius vero*, ita Albanus rex. Nam conſtat Albanum regē bis cum Pompeio conflixiſſe, idémque etiā violaſſe. Idem quoque ita legit *Comagenus*.
n Ptolemæus.
o v.c. qui item per amicus ſemper ſocius fuiſſet
p miſſus enim ad Ptolemæū ſpoliandum Cato vir integerrimus. *Plutarchus Catone.*
q L. proficere poſſe. & ita v.c.

Digitized by Google

fert ſe ille iſtis temeritatibus, vt cùm reip. nihil proſit, ſe ciue remp. priuet. Conſule me, cùm [a] eſſet deſignatus tribunus plebis, obtulit in diſcrimen vitam ſuam: dixit eam ſententiam, cuius inuidiam capitis periculo ſibi præſtandam videbat: dixit vehementer: egit acriter: ea, quæ ſenſit, præ ſe tulit: dux, auctor, actor rerum illarum fuit [b]: non quo periculum ſuum non viderit: ſed in tanta reip. tempeſtate nihil ſibi, niſi de patriæ periculis cogitandum putabat. Cōſecutus eſt ipſius tribunatus.

62 Quid ego de ſingulari magnitudine animi eius, ac de incredibili virtute dicam? meminiſtis illum [c] diem, cùm, templo à collega occupato, nobis omnibus de vita eius viri, & ciuis timentibus, ipſe animo fortiſſimo venit in templum, & clamorem hominum, auctoritate: impetum improborum, virtute ſedauit. Adiit tum periculum, ſed adiit ob cauſam: quæ quanta fuerit, iam mihi dicere non eſt neceſſe. At, ſi iſti Cypriæ rogationi ſceleratiſſimæ non paruiſſet: hæreret illa nihilominus in rep. turpitudo. Regno enim iam publicato, de ipſo Catone erat nominatim rogatum. quod ille ſi repudiaſſet, dubitatis quin ei vis eſſet allata, cùm omnia acta illius anni per [d] illum vnum labefactari viderentur?

63 Atque etiam hoc videbat: quoniam illa in repub. macula regni publicati maneret, quam nemo iam poſſet eluere, quod ex malis boni poſſit in [e] rep. prouenire, id vtilius eſſe per ſe conſeruari, quàm per alios. Atque ille etiam ſi alia quapiam vi expelleretur illis temporibus ex hac vrbe, facile pateretur. etenim, qui ſuperiore anno ſenatu caruiſſet, quò ſi tum veniret, me tamen ſocium ſuorum in repub. conſiliorum videre poſſet: is æquo animo tum, me expulſo, & meo nomine cùm vniuerſo ſenatu tum ſententia ſua condemnata, in hac vrbe eſſe poſſet? Ille verò eidem tempori, cui nos, eidem [f] furori, eiſdem conſulibus, eiſdem minis, inſidiis, periculis ceſſit. luctum nos hauſimus maiorem, dolorem ille animi non minorem.

64 His de tot, tantiſque iniuriis in ſocios, in reges, in [g] liberas ciuitates, conſulum querela eſſe debuit. in eius [h] magiſtratus tutela, reges, atque exteræ nationes ſemper fuerunt. ecquæ vox vmquam eſt audita conſulum? quamquam quis auderet [i], ſi maximè queri vellet [k]? de Cyprio rege quererentur, qui me ciuem nullo meo crimine, patriæ nomine laborantem, non modò ſtantem non defenderunt, ſed ne iacentem quidem protexerunt? Ceſſeram, ſi alienam à me plebem fuiſſe vultis, quæ non fuit, inuidiæ [l]: ſi commoueri omnia videbantur, tempori: ſi vis ſuberat, armis: ſi ſocietas, magiſtratuum pactioni: ſi periculum ciuium, reipub.

65 Cur, cùm de capite ciuis (non diſputo, cuiuſmodi ciuis) & de bonis, proſcriptio ferretur, cùm & ſacratis [m] legibus, & [n] XII. tabulis ſancitum eſſet, *Vt [o] neque priuilegium irrogari liceret, neque de capite, niſi comitiis centuriatis, rogari*, nulla vox eſt audita conſulum? conſtitutumque [p] illo anno eſt, quantum in illis duabus huius imperij peſtibus fuit, iure poſſe per operas concitatas quemuis ciuem nominatim tribuni plebis conſilio ex ciuitate exturbari?

66 Quæ verò promulgata illo anno fuerunt [q], quæ promiſſa multis [r], quæ conſcripta, quæ ſperata, quæ cogitata, quid dicam? qui

a v. Plutarch. in Catone. Velleium 2.
b al. nō quòd
c L. diem illū & ita v.c.
d L. per vnum illum lab. & ita v.c.
e L. in remp. peruenire,
d L. per vnū peruenire,
f al. eiuſdem.
g v.c. in ciuitates liberas,
h Conſulis officium.
i Pauraq. eſt.
k al. vellent.
l Et breuiter ceſſit inuidiæ tempori, armis, pactioni magiſtratuum Reipublicæ.
m leges ſacratæ pro libertate ciuium latæ, Feſtus.
n al. hac lege XII tabularum.
o al. vt neue priuil. irr. liceret neue de cap.
p L. conſtitutumque eſt illo anno q.
q L. fuerunt? multis? quæ cōſcripta? quæ ſperata? quæ cogitata?

locus orbis terræ iam non erat alicui deſtinatus? cuius negotij publici cogitari, optari, fingique [b] procuratio potuit, quæ non eſſet attributa, atque deſcripta? quod genus imperij, quæ prouincia, quæ ratio aut auferendæ, aut [c] conflandæ pecuniæ non reperiebatur? quæ regio, oráve terrarum erat latior, in qua non regnum aliquod ſtatueretur? quis autem rex, qui illo anno non aut emēdum ſibi, quod non habebat, aut redimendum, quod habebat arbitraretur? quis prouinciā, quis pecuniam, quis legationem ab [d] ſenatu petebat? Damnatis de vi, reſtitutio: conſulatus petitio ipſi illi populari ſacerdoti comparabatur. Hæc gemebant boni, ſperabant improbi, agebat tribunus pleb. conſules adiuuabant.

67 ¶ Hìc aliquando [e], ſeriùs [f], quàm ipſe vellet, Cn. Pompeius, inuitiſſimis iis, qui mentem optimi, ac fortiſſimi viri, ſuis conſiliis, ac [g] fictis terroribus à defenſione meæ ſalutis auerterant, excitauit illam ſuam non [h] ſopitam, ſed ſuſpicione aliqua retardatam conſuetudinem reipub. bene gerendæ. Non eſt paſſus ille vir, qui ſceleratiſſimos ciueis, qui acerrimos hoſteis, qui maximas nationes, qui reges, qui genteis feras, atque inauditas, qui prædonum infinitam manum, qui etiam ſeruitia virtute, victoriaque domuiſſet: qui omnibus bellis terra, marique compreſſis, imperium populi Rom. orbis terrarum terminis definiſſet, rempub. euerti ſcelere paucorum: quam ipſe non ſolùm conſiliis, ſed etiam ſanguine ſuo ſæpe [i] defendiſſet: acceſſit ad cauſam publicam: teſtitit auctoritate ſua, reliquis rebus: de præteritis queſtus eſt. fieri quædam ad meliorem ſpem inclinatio viſa eſt.

68 ¶ *Decreuit* [k] *ſenatus* frequens *de meo reditu* kalendis Iuniis diſſentiente nullo, referente [l] L. Mummio, cuius in mea cauſa numquam fides, vtriuſque contremuit. Interceſſit Ligus [m] iſte neſcio qui, additamentum inimicorum meorum. res erat, & cauſa noſtra eo iam loci, vt erigere oculos, & viuere videretur. Quiſquis erat, qui aliquam partem in meo luctu ſceleris Clodiani attigiſſet, quocumque venerat, quod iudicium cúmque ſubierat, damnabatur. Inueniebatur nemo, qui ſe ſuffragium de me tuliſſe confiteretur. deceſſerat ex Aſia frater meus magno ſqualore, ſed multo etiam maiore mærore. huic ad vrbem venienti tota obuiam ciuitas cum lacrymis, gemitúque proceſſerat: loquebatur liberiùs ſenatus: concurrebant equites Romani: Piſo [n] ille, gener meus, cui fructum pietatis ſuæ neque ex me, neque [o] à populo Rom. ferre licuit, à propinquo ſuo ſocerum ſuum flagitabat: omnia ſenatus reiiciebat, niſi de me primùm conſules retuliſſent.

69 Quæ cùm res iam manibus teneretur, & cùm conſules prouinciarum pactione libertatem omnem perdidiſſent, qui, cùm in ſenatu priuati [p], vt de me ſententias dicerent, flagitabantur [q], legem illi ſe Clodiam timere dicebant. cùm hæc non poſſent iam diutius ſuſtinere: initur conſilium de interitu Cn. Pompeij: quo patefacto, ferroque deprehenſo, ille incluſus domi tamdiu fuit quamdiu inimicus meus in tribunatu. De meo reditu octo tribuni promulgarunt. ex quo intellectum eſt, mihi [r] abſenti creuiſſe amicos, in ea præſertim fortuna, in qua nonnulli etiam, quos eſſe putaueram, non erant: ſed eos voluntatem ſemper eandem, libertatem non eandem

P. XVIII.
b L. ſingl curatio potuit.
c al. flandæ.
d L. à ſenatu & ita v.c.
e al. aliquando.
f Cn. Pompeij virtus in reuocando Cicerone.
g L. fictiſque terr.
h v.c. non in ſolitam,
i L. ſeruaſſet & ita v.c.
k Decretum de reditu Ciceronis.
l L. Ninnio ſubaudi Quadrato.
P. B.
m C. Stalenus qui Paceti cognomen ex Aliorum imaginib. adſciuerat vt ſupra & in Cluentiana.
n al. Piſo ille gener, cui fr.
o L. neque ex populo Rom. al. neque à me neque à populo Rom.
p L. priuatim
q al. flagitabant.
r L. non mihi abſenti creuiſſe.

Digitized by Google

ſemper habuiſſe. nam ex nouem tribunis, quos tunc habueram, vnus, me abſente, defluxit. qui cognomen ſibi ex Æliorum imaginibus arripuit, quo magis nationis [b] eius eſſe, quàm generis, videretur.

70 Hoc igitur anno, magiſtratibus nouis deſignatis, cum omnes boni omnem ſpem melioris ſtatus in eorum fidem conuertiſſent princeps P. Lentulus auctoritate, ac ſententia ſua, Piſone & Gabinio repugnantibus, cauſam ſuſcepit, tribuniſque plebis octo referentibus, præſtantiſſimam de me ſententiam dixit, qui cum ad gloriam ſuam, atque ad ampliſſimi beneficij gratiam magis pertinere videret cauſam illam integram ad ſuum conſulatum reſeruari, tamen rem talem per alios citius, quàm per ſe tardiùs confici malebat.

71 ¶ Hoc [c] interim tempore *P. Sextius*, [d] deſignatus, iter ad C. Cæſarem pro mea ſalute ſuſcepit. Quid egerit, quantum profecerit, nihil ad cauſam. equidem exiſtimo, ſi ille (vt arbitror) æquus nobis fuerit [d], nihil ab hoc profectum: ſin iratior, non multum. ſed tamen ſedulitatem, atque integritatem hominis videtis. Ingredior jam in Sextij tribunatum. nam hoc primum iter deſignatus reipub. cauſa ſuſcepit. pertinere & ad concordiam ciuium putauit, & ad perficiendi facultatem animum Cæſaris à cauſa non abhorrere. Abijt ille annus. reſpiraſſe homines videbantur, nondum re, ſed [e] ſpe reip. recuperandæ. exierunt malis ominibus [f], atque exſecrationibus duo [g] vulturij [h] paludati [i]: quibus vtinam ipſis eueniſſent ea, quæ tum homines precabantur, neque nos prouinciam Macedoniam cum exercitu: neque equitatum in Syria, & cohortes optimas, perdidiſſemus.

72 Ineunt magiſtratum tribuni [k] pleb. qui omnes ſe de me promulgaturos confirmarant. ex his princeps [l] emitur ab inimicis meis, is, quem homines in luctu irridentes Gracchum vocabant: quoniam id etiam fatum ciuitatis fuit, vt illa *ex* [m] *vepreculis extracta nitedula* [n] remp. conaretur arrodere. Alter [o] vero non ille *Serranus ab* [p] *aratro*, ſed [q] ex deſerto Gauij Olelij horreo calathis [r] grauis [ſ], in Calatinos, ac Lælios inſitus, ſubitò nominibus in tabulas relatis, nomen ſuum de tabulis ſuſtulit. Veniunt Kalendæ Ianuarij. vos hæc melius ſcire poteſtis: equidem audita dico. quæ tum frequentia ſenatus, quæ exſpectatio populi, qui concurſus legatorum ex Italia cuncta, quæ virtus, actio, grauitas P. Lentuli conſulis fuerit, quæ etiam collegæ eius moderatio de me: qui *cum inimicitias ſibi mecum ex reipub. diſſenſione ſuſceptas eſſe dixiſſet, eas ſe patribus conſcriptis dixit, & temporibus* [t] *reip. permiſurum* [u].

73 Tum princeps rogatus ſententiam L. Cotta, dixit id, quod digniſſimum repub. fuit. *Nihil de me actum eſſe iure, nihil more maiorum, nihil legibus: non poſſe quemquam de ciuitate tolli ſine iudicio: de capite non modò ferri, ſed ne iudicari quidem poſſe niſi comitiis centuriatis: vim fuiſſe illam, flammam quaſſatæ reipub. perturbatorumq; temporum, iure, iudiciiſque ſublatis: magna rerum permutatione impendente, declinaſſe me paululum, & ſpe reliquæ tranquillitatis, præſentes fluctus tempeſtatemq; fugiſſe. Quare cum abſens rempublicam non minoribus periculis, quam quodam tempore præſens liberaſſem, non reſtitui me ſolum, ſed etiam ornare à ſenatu decere. Diſputauit etiam multa prudenter, ita de me, illum amentiſſimum & profligatiſſimum*

A *hoſtem pudoris, & pudicitiæ, ſcripſiſſe quæ* [a] *ſcripſerat, iis verbis, rebus, ſententiis, vt etiam ſi iure eſſet rogatum, tamen vim habere non poſſet. quare me, qui nulla lege abeſſem non reſtitui lege, ſed reuocari ſenatus auctoritate oportere.*

74 Hunc nemo erat, quin veriſſimè ſentire diceret. Sed poſt eum rogatus Cn. Pompeius, approbata, laudataque Cottæ ſententia, dixit, *ſeſe quia mei ocij cauſa, vt omni populari concitatione defungerer, cenſere, vt ad ſenatus auctori-* B *tatem, populi quoque Romani beneficium erga me adiungeretur.* Cum [b] omnes certatim, aliuſque alio grauius, atque ornatius de mea ſalute dixiſſet, fieretque ſine vlla varietate diſceſſio [c]: ſurrexit, vt [d] ſcitis, Atilius hic Gauianus: nec auſus eſt, cum eſſet emtus, intercedere, *noctem ſibi ad deliberandum poſtulauit.* Clamor ſenatus, querelæ, preces, ſocer ad pedes abiectus. Ille ſe affirmare, poſtero die moram nullam eſſe facturum. Creditum eſt: diſ- C ceſſum eſt. Illi interea deliberatori merces, longa interpoſita nocte, duplicata eſt. Conſecuti dies pauci omnino Ianuario menſe, per quos ſenatum haberi liceret: ſed tamen actum nihil, niſi de me.

75 Cum omni mora, ludificatione, calumnia [e], ſenatus auctoritas impediretur: venit [f] tandem concilij de me agendi dies, viii. kalendas Febr. Princeps rogationis, vir mihi amiciſſimus, Qu. Fabricius templum aliquan- D to ante lucem occupauit. Quietus eo die Sextius, is, qui eſt de vi reus. actor hic, defenſorque cauſæ meæ: nihil progreditur, conſilia expectat inimicorum meorum. Quid illi, quorum conſilio P. Sextius in iudicium vocatur? quo ſe pacto gerunt? cum forum, comitium, curiam multa de nocte armatis hominibus, ac ſeruis plerique occupauiſſent, impetum faciunt in Fabricium, manus afferunt, occidunt nonnullos, vulnerant multos:

E 76 venientem in forum, virum optimum, & conſtantiſſimum, M. Ciſpium tribunum pleb. vi depellunt: cædem in foro maximam faciunt, vniuerſique deſtrictis [g] gladiis, & cruentis, in omnibus fori partibus, fratrem meum, virum optimum, fortiſſimum, meique amantiſſimum, oculis quærebant, voce poſcebant. quorum ille telis libenter in tanto luctu, ac deſiderio mei, non repugnandi, ſed moriendi cauſa, corpus obtuliſſet ſuum, niſi ſuam vi- F tam ad ſpem mei reditus reſeruaſſet. ſubijt tamen vim illam nefariam conſceleratorum latronum: & cum ad fratris ſalutem a [h] populo Romano deprecandam veniſſet, pulſus e roſtris, in comitio iacuit, ſeque ſeruorum [i], & libertorum corporibus obtexit, vitamque tum ſuam noctis, & fugæ præſidio, non iuris, iudiciorumque defendit.

77 Meminiſtis tum, iudices, corporibus ciuium Tiberim compleri, cloacas referciri, G è foro ſpongiis [k] effundi ſanguinem, vt omnes tantam illam copiam, & tam magnificum apparatum, non priuatum, aut plebeium, ſed patricium, & prætorium eſſe arbitrarentur [l]: nihilque neque ante hoc tempus, neque hoc ipſo turbulentiſſimo die crimina mini [m] Sextium. Atqui vis in foro verſata eſt. Certe. quando enim maior? lapidationes perſæpe vidimus: non ita ſæpe, ſed nimium tamen ſæpe gladios: cædem vero tantam, H tantos acervos corporum exſtructos, niſi forte illo Cinnano atque Octauiano [n] die, quis vnquam in foro vidit? [p] qua ex concertatione ani-

a al. C. Stalenus, de quo paulò antè dixi.
b al. generis eius eſſe quàm nationis videretur. quam lectionē confirmat ſimilis locus in oratione pro A. Cluentio. de hoc ipſo Ligure.
P. XIX.
c De Sextio.
d al. fuerat.
e L. ſed ſpe rep. recuperata.
f legendum ominibus.
g Gabinius, & Piſo.
h Vulturios vocat rapaciſſimos.
i Paludati Præſides in prouinciā Roma exibant.
k Milo, Sextius & alij.
l Numerius Quintius.
m al. ex veprecula: & ita Priſc. lib. 3.
n nitedula, quæ & nitela Seruio muris genus huic loco Gulielmius veriſimil. ſi. vbi expli. at prouerbium vipera ex in vepreculis: quidam cicindelam legere putant.
o Sex. Ælius Serran. trib. pleb. qui reditum Ciceronis ſua interceſſione impediuit.
p Plin. 18. c. 3. ſerentem inuenerunt dati honores, Serrani, vnde cognomen.
q L. ſed ex deſerto Gauij P. B. Olelij horreo & calathis Gauiis, in Calatinos Atilios inſitus, &c. vel ſed ex deſerto Gauij Atilij horreo & Calathis, Gauianis, in Calatinos, Atil. &c.
r calathis grauis & ita Sigon. Calata verò grana interpretatur. L. ea pauca vt facile poſſint calari id eſt numerari.
ſ Alij granem hic omiſſū interpretantur. Alij pro grauis, legunt Gauianis.
t L. & temporibus reip. permiſurum.
u al. remiſſurum.

a L. quæ ſcripſiſſet, & ita re.
P. XX.
b L. Cum omnes certatim alius alio grauius atque ornatius de mea ſalute dixiſſent, &c
c Diſceſſione ſenatuſconſulta fiebant, vide 3 Gell.
d al. vt ſcitis.
e v. c. kalumnia.
f L. venit tandem concilij de me agendi dies.
g L. deſtrictis gladiis.
h L. à populo Rom. ſim loco tardam, deprecandamq;
P. 8. veniſſet.
i ſi c. ſeruorum, & libertorum corp.
k L. ſpongiis effingi ſanguinem. Effingere verò eſt abſtergere: vide Seruium 2. Æneid. 181. corpora fingere lingua.
l v. c. arbitrarentur. Nihil neq.
m al. criminationis eſt in Sextium. vide Velleium 2.
n Octauius hic collega Cinnæ, Appian. 1. ciuilium.
p L. vidiſſet aliqua concertatione animorum.

Digitized by Google

ne animorum? nam *ex pertinacia, aut conſtantia interceſſoris oritur ſæpe ſeditio culpa, atque improbitate latoris, commodo aliquo imperitis, aut largitione propoſita: oritur ex concertatione magiſtratuum: oritur ſenſim ex clamore primùm: deinde aliqua[a] diſceſſione concionis. vix, ferrò, & rarò ad manus peruenitur. nullo verò verbo facto, nulla concione aduocata nulla[b] lege, concitatam nocturnam ſeditionem quis audiuit?*

78 An veriſimile eſt, vt ciuis Romanus, aut homo liber quiſquam cum gladio in forum deſcenderit ante lucem, ne de me ferri pateretur, præter eos, qui ab peſtifero, ac perdito ciue iampridem reipublicæ ſanguine ſaginantur[c]? Hic iam de ipſo accuſatore quæro, qui P. Sextium queritur cum multitudine in tribunatu, & cum præſidio magno fuiſſe: num illo die fuerit. certe non fuit. Victa igitur eſt cauſa reipublicæ, & victa, non auſpiciis, non interceſſione, non ſuffragiis: ſed vi, manu, ferro. nam, ſi obnunciaſſet Fabricio is[d] tribunus plebis, *qui ſeruaſſe de cælo dixerat*: accepiſſet reſpublica plagam, ſed eam, quam acceptam gemere[e] poſſet. Si interceſſiſſet collega Fabricio, læſiſſet rempublicam, ſed rempublicam iure læſiſſet. Gladiatores tu nouitios, pro exſpectata ædilitate ſuppoſitos cũ ſicariis e carcere emiſſis ante[f] lucem in forũ immittas? magiſtratus templo deiicias? cædem maximam facias? forum[g] purges? &, cùm omnia vi, & armis egeris, accuſes eum, qui ſe præſidio munierit, non vt te oppugnaret, ſed vt vitam ſuam poſſet defendere?

79 Atqui ne ex eo quidem tempore id egit Sextius, vt à ſuis munitus, tuto in[h] foro ſuum magiſtratum gereret, rempublicam adminiſtraret. Itaque fretus[i] ſanctitate tribunatus, cùm ſe non modo contra vim, & ferrũ, ſed etiam contra verba, atque[k] interceſſione legibus ſacratis eſſe armatum putaret: venit in templum Caſtoris, obnuntiauit conſuli: cum ſubitò manus illa Clodiana, in cæde ciuium ſæpe iam victrix, exclamat, incitatur, inuadit: inermem, atque imparatum tribunũ alij gladiis adoriuntur, alij fragmentis ſeptorum, & fuſtibus: à quib. hic, multis vulneribus acceptis, ac debilitato corpore, & contrucidato, ſe abiecit exanimatus: neq; vlla alia re ab ſe mortẽ, niſi opinione mortis depulit. quem cum iacentem, & concîſum plurimis vulneribus extremo ſpiritu exſanguem, & confectum viderent: defatigatione magis, & errore, quam miſericordia, & modò, aliquando cædere deſtiterunt.

80 Et cauſam dicit Sextius de vi? quid ita? quia viuit. At id non ſua culpa: plaga vna illa extrema defuit: quæ ſi acceſſiſſet, reliquũ ſpiritum exhauſiſſet. accuſa Lentidium: non percuſſit locum[m]: maledicito Sabino[n], homini Reatino, cur tam temerè[o] exclamarit occiſum. ipſum verò quid accuſas? num defuit gladiis? num repudiauit[p]? num, vt gladiatoribus[q] imperari ſolet, ferrum non recepit? An hæc ipſa vis eſt, non poſſe emori? an illa, quòd tribunus plebis templũ cruentauit? an quòd, cùm eſſet ablatus, primùmque reſipuiſſet[r], non ſe referri iuſſit? vbi eſt crimen, quod reprehenditis?

81 Hic quæro, iudices, ſi illo die gens iſta[s] Clodia, quod facere voluit, effeciſſet [t]: P. Sextius, qui pro occiſo relictus eſt, occiſus eſſet: fuiſtiſne ad arma ituri? fuiſtiſne vos ad patriũ illum animum, maiorúmque virtutem exci-

a L. aliqua diſſenſione conc.
b L. nulla lege promulgata.
c al. ſaginabãtur.
d L. is prætor qui ſe ſeruaſſe de cæl. & ita v.c.
P. XXI.
e al. gemere non queri poſſet.
f v.c. ante lucem intempeſtiuam.
g Purgare forũ Turnebus interpretatur forum infrequens reddere. Manut. legit forũ ſpurcet.
h L. in foro magiſtr.
i ſancti tribuni, quod & apud Florum 3 c. 15. ſacroſanctũ caput trib. plebis dicitur.
k L. atque interceſſionem, & ita v.c.
l Interceſſio verò eſt, interpellatio, obnũtiatio. quod aduerſus tribunum plebis loquentem facere non licebit.
l Leges ſacratæ quæ pro libertate populi & ciuium.
m Subaudi corporis opportunũ ad mortem. Manutius tamen legit, lucis.
n al. maledicto Tytio Sabino vet. maledicto Tuturio Sabino.
o ſſſ. Veſſa. tempore.
p L. repugnauit & ita v.c.
q Gladiatoribus imperari ſolebat vt ferrum reciperent. Cicero 2. Tuſcul. ferrum recipere iuſſus gladiator, pro Roſcio Amerino totum telum corpore recipere, Seneca 2. de Tranq. qui ferrũ non ſubducta ceruice nec manibus oppoſitis, ſed animoſè recipit. Prudentius in Periſtephanon, ferrum in pupillas nunc recepero.
r ſort. reſpiraſſet. vet. reſipiſſet. vet. receſpiſſet.
s ſort. Clodiana.

taturi? fuiſtiſne aliquando rempublicam à funeſto latrone repetituri? an etiam tunc[a] quieſceretis, cunctaremini, timeretis, cùm rempublicam à facinoroſiſſimis ſicariis, & à ſeruis eſſe oppreſſam, atque occupatam videretis? Cuius igitur mortem vlciſceremini, ſiquidem liberi eſſe[b], & habere rempublicam cogitaretis: de eius virtute viri quid vos loqui, quid ſentire, quid cogitare, quid iudicare oporteat, dubitandum putatis?

82 At[c] vero ipſi parricidæ, quorum effrenatus furor alitur impunitate diuturna, adeò vim facinoris ſui perhorruerant, vt, ſi paullo longior opinio mortis Sextij fuiſſet, Gracchũ illum ſuum, transferendi in nos criminis cauſa, occidere cogitarint. Senſit ruſticulus non incautus (neque enim homines nequam tacere potuerunt) ſuum ſanguinem quæri ad reſtinguendam inuidiam facinoris Clodiani: mulionicam[d] penulam arripuit, cum qua primùm Romam ad comitia venerat: meſſoria ſe corbe contexit. Cùm quærerent alij Numerium, alij Quinctium, gemini nominis errore ſeruatus eſt. Atque hoc ſcitis omnes, vſque[e] adeo hominẽ in periculo fuiſſe, quoad ſcitum ſit Sextium viuere. quod[f] niſi eſſet patefactum paullo citiùs, quàm vellem: non illi quidem morte mercenarij[g] ſui transferre potuiſſent inuidiam in quos putabant, ſed acerbiſſimi ſceleris infamiam grato quodam ſcelere minuiſſent.

83 Ac, ſi tunc P. Sextius, iudices, in templo Caſtoris animam, quam vix retinuit, edidiſſet: non dubito, quin ſi modò eſſet in republica ſenatus, ſi maieſtas populi Romani reuixiſſet, aliquando ſtatua huic ob rempublicã interfecto in foro ſtatueretur. Nec vero illorum quiſquam, quos à maioribus noſtris morte obita, poſitos in illo loco, atque in roſtris collocatos videtis, eſſet P. Sextio aut acerbitate mortis, aut[h] in rempublicam animo præponendus: qui cùm cauſam ciuis calamitoſi, cauſam amici, cauſam bene de republica meriti, cauſam ſenatus, cauſam Italiæ, cauſam reipublicæ ſuſcepiſſet: cúmque auſpiciis, religionique parens, obnuntiaret[i], quod ſenſerat; luce palàm à nefariis peſtibus in deorum, hominumque conſpectu eſſet occiſus, ſanctiſſimo in templo, ſanctiſſima in cauſa, ſanctiſſimo[k] in magiſtratu.[l] Eius igitur vitã quiſquam ſpoliandam ornamentis eſſe dicet, cuius mortem ornandam monumento ſempiterno putaretis?

84 Homines, inquit, emiſti, coëgiſti, paraſti. Quid vti faceret? ſenatum obſideret? ciues[m] indemnatos expelleret? bona diriperet? ædeis incenderet? tecta diſturbaret? tẽpla deorũ immortaliũ inflãmaret[n]? tribunos plebis ferro è roſtris expelleret? prouincias quas vellet, quibus[o] vellet, venderet? reges appellaret? rerũ capitaliũ condemnatos in liberas[q] ciuitates per legatos noſtros reduceret? principẽ[r] ciuitatis ferro obſeſſũ teneret? hæc vt efficere poſſet, quæ fieri, niſi armis oppreſſa republica, nullo modo poterant, idcirco, credo, manũ ſibi P. Sextius, & copias cõparauit. At nondum erat maturum: nondum res ipſa ad eiuſmodi præſidia viros bonos compellebat: pulſi nos eramus, non omnino iſta manu ſola, ſed tamen non ſine iſta: vos taciti mirabamini[s].

85 Captũ erat forũ anno ſuperiore, æde Caſtoris, tãquã arce aliqua, à fugitiuis occupa-

a v.c. tum
b ſort. & aliquem habere remp.
c L. At verò illi ipſi parricidæ.
d L. mulionicam penulam ita Poliſ 2.
e ſort. vſque eò hom.
f L. quod ni eſſet p. & ita v.c.
P. XXII.
g v.c. mercenarij.
h L. aut ſolſmo præpo. & ita v.c.
i Pantagath. renuntiaret quod ſeruaſſet.
k ſancti enim tribuni, vt ſ. dixi.
l hoc eſt tribunatu plebis.
m v.c. ciues indemnatos.
n v.c. inflammaret & ita L.
o Gabinium & Piſonem.
p Brogitarum de quo ſ.
q Byzantium vt ſ.
r Pompeium.
P. D.
s al. mirebamini, al. mœrebatis. L. vna muſſabatis.

Digitized by Google

ta: ferebatis [a], omnia hominum, cùm egeſtatem audacia perditorum, clamore, concurſu, vi, manu gerebantur: perferebatis. magiſtratus templis pellebantur: alij omnino aditu, ac foro prohibebantur: nemo reſiſtebat. gladiatores ex prætoris comitatu comprehenſi, in ſenatum introducti, confeſſi, in vincula coniecti à Milone, miſſi à Serrano: mentio nulla. forum corporibus ciuium Romanorum conſtratum cæde nocturna. non modò nulla noua quæſtio, ſed etiam vetera iudicia ſublata. tribunum plebis [b] plus viginti vulneribus acceptis iacentem, moribundúmque vidiſtis: alterius [c] tribuni plebis, diuini hominis (dicam enim quod ſentio, & quod mecum ſentiunt omnes) diuini, inſigni quadam, inaudita, noua magnitudine animi, grauitate, fide præditi, domus eſt oppugnata ferro, facibus, exercitu Clodiano.

86 Et tu hoc loco laudas Milonem, & iure laudas. Quem enim vmquam virum tam immortali virtute præditum [d] vidimus? qui nullo præmio propoſito, præter hoc, quod iam contritum, & contemtum putatur, iudicium bonorum, omnia pericula, ſummos labores, grauiſſimas contentiones, inimicitiáſque ſuſcepit? qui mihi vnus ex omnibus ciuibus videtur re docuiſſe, non verbis, quid [e] oporteret à præſtantiſſimis viris in republica fieri, & quid neceſſe eſſet. oportere hominum audacium, euerſorum reipublicæ ſceleri, legibus, & iudiciis reſiſtere, ſi leges non valerent, iudicia [f] non eſſent, ſi reſpublica vi, conſenſúque audacium, armis oppreſſa teneretur: præſidio, & copiis defendi vitam & libertatem neceſſe eſſe. Hoc ſentire, prudentiæ eſt: facere, fortitudinis: & ſentire verò, & facere, perfectæ, cumulatæque virtutis.

87 Addit ad rempublicam tribunus plebis, Milo: de cuius laude plura dicam, non quo aut ipſe hæc dici, quam exiſtimari malit, aut ego hunc laudis fructum præſenti libenter impertiam, præſertim cum verbis conſequi non poſſim: ſed quòd exiſtimo, ſi Milonis cauſam accuſatoris voce collaudatam probaro, vos in hoc crimine parem Sextij cauſam exiſtimaturos. Adiit igitur T. Annius ad cauſam reipublicæ, ſic [g] vt ciuem patriæ recuperare vellet reipublicæ tum ſimplex cauſa, conſtans ratio, plena conſenſionis omnium, plena concordiæ. collegas adiutores habebat: conſulis alterius ſummum ſtudium, alterius animus penè placatus. de prætoribus vnus alienus: ſenatus incredibilis voluntas: equitum Rom. animi ad cauſam excitati, erecta Italia. duo ſoli erant emti ad impediendum: qui ſi homines deſpecti [h], & contemti, tantam rem ſuſtinere non potuiſſent. ſe cauſam, quam ſuſceperat, nullo labore peracturum videbat. agebat auctoritate, agebat conſilio, agebat per ſummum ordinem, agebat exemplo bonorum, & fortium [i] ciuium: quid reſpublica, quid ſe dignum eſſet, quis ipſe eſſet, quid ſperare, quid maioribus ſuis reddere deberet, diligentiſſimè cogitabat.

88 Huic grauitati hominis, videbat ille gladiator, ſe, ſi moribus ageret, parem eſſe non poſſe: ad ferrum, ad faceis, ad quotidianam cædem, incendia, rapinas, ſe cum exercitu ſuo contulit: domum oppugnare, itineribus occurrere, vi laceſſere, & terrere cœpit. Non mouit hominem ſumma grauitate, ſummáque conſtantia: ſed quamquam dolor animi, innata libertas, prompta excelléntque virtus, fortiſſimum virum hortabantur, vi vim oblatam, præſertim ſæpius, vt frangeret, & refutaret, tanta [a] moderatio fuit hominis, tantum conſilium, vt contineret dolorem, neque eadem ſe re vlciſceretur, qua eſſet laceſſitus: ſed illum tot iam funeribus reipublicæ exſultantem, ac tripudiantem, legum, ſi poſſet, laqueis conſtringeret.

89 Deſcendit ad accuſandum. quis vmquam tam propriè? reipublicæ cauſa: nullis inimicitiis, nullis præmiis, nulla hominum poſtulatione, aut etiam opinione, id [c] vmquam eſſe facturum. fracti erant animi hominis. hoc enim accuſante priſtini illius ſui iudicij turpitudinem deſperabat. Ecce tibi conſul, prætor, tribunus plebis, noua noui generis edicta proponunt. *Ne reus adſit, ne citetur, ne quæratur, ne mentionem omnino cuiquam iudicum, aut iudiciorum facere liceat.* Quid ageret vir ad virtutem, dignitatem, gloriam natus, vi ſceleratorum hominum corroborata, legibus, iudiciiſque ſublatis? ceruices tribunus plebis priuato, præſtantiſſimus vir profligatiſſimo homini daret? an cauſam ſuſceptam affligeret? an ſe domi contineret? *Et* [d] *vinci turpe putauit, & deterreri.* etiam [e] eripi reiecit: vt, quoniam ſibi in illum legibus vti non liceret, illius vim, neque in ſuo, neque in reip. periculo pertimeſceret.

90 Quomodo igitur in hoc genere præſidij comparati accuſas Sextium, cùm idem laudes Milonem? an qui ſua tecta defendit: qui ab aris, focis, ferrum [f] flammámque depellit: qui ſibi licere vult tutò eſſe in foro, in templo, in curia: qui vitæ præſidium comparat: qui vulneribus, quæ cernit quotidie, toto corpore monetur [g], vt aliquo præſidio caput, & ceruices, & iugulum, ac latera tuetur: hunc de vi accuſandum putas?

91 Quis enim veſtrûm, iudices, ignorat, *Ita naturam rerum tuliſſe, vt quodam tempore homines nondum neque naturali neque ciuili iure deſcripto* [h], *fuſi per agros ac diſperſi vagarentur, tantúmque haberent, quantum manu, ac viribus per cædem, ac vulnera aut eripere, aut retinere potuiſſent? Qui igitur primi virtute, & conſilio præſtanti exſtiterunt, ij perſpecto genere humanæ docilitatis, atque ingenij, diſſipatos vnum in locum congregarunt, eoſque ex* [i] *feritate illa ad iuſtitiam, atque manſuetudinem traduxerunt. Tum* [k] *res communem vtilitatem continentes, quas publicas appellamus, tum conuenticula hominum, quæ poſtea ciuitates nominata ſunt, tum domicilia coniuncta, quas vrbes dicimus, inuento & [l] diuino, & humano iure, mœnibus ſepſerunt.*

92 *Atque inter hanc vitam perpolitam humanitate, & illam immanem, nihil tam intereſt, quàm ius, atque vis. horum vtro vti nolimus, altero eſt vtendum. Vim volumus exſtingui? ius valeat neceſſe eſt, id eſt, iudicia, quibus omne ius continetur. Iudicia diſplicent, aut nulla ſunt? vis dominetur neceſſe eſt.* Hæc [m] vident omnes: Milo & vidit, & fecit, vt ius experiretur, vim depelleret: altero vti voluit, vt virtus audaciam vinceret: altero vſus neceſſariò eſt, ne virtus ab audacia vinceretur. Eadémque [n] ratio fuit P. Sextij, ſi minùs in accuſando (neque enim per omneis fuit [o] idem neceſſe fieri) at certè in neceſſitate

Marginal notes:

a al. ſilebatis.
b P. Sextius.
c DE MILONE.
d vir præditum, abeſt à v.c.
e L. & quid op. & ita v.c.
f L. ſi iudicia non eſſent.
P. XXIII.
g L. ſicut qui ciuem patriæ recuperare vellet, reipubl. ſim. al. ſicut oportebat qui ciuem recuperare vellet reipublicæ recuperare. al. ſi ut ſic patriam recuperare vellet, reipub. tum vet. Vrſin. ſicut eius par erat qui Rem. pub. recuperare vellet.
h al. deſpicati.
i L. ac fortiū ciuium. & ita v.c.

a L. tanta moderatio fuit hominis tamen, tant. cōſ. P. B.
b L. quis vmquam tā propriè reip. cauſa?
c ferſ. id cum vmquam
d al. At & vinci turpe putauit, & deterreri etiam cauſam ſibi eripi: reiecit: vt q.
e L. eſſe iam è reip. credidit quoniam ſibi in illum legibus vti nō liceret, illi. vim neque in ſ. n. in reip. peric. pertimeſcere. Q. vt & etiam è reip. redeat. Aliis ita legitur etiam turpe itaque fecit, vt quoniam, &c. Auguſt. vt turpe reiecit Vrſ. etiam eripi reum fecit vt, &c al. etiam turpe reiecit quod erat ſecundum cuius conſiliū fecit quod erat ſecundum quoniam, &c.
f v.c. flammam ferrúmq; depellit:
P. XXIII.
g L. monetur, & ita v.c.
h v.c. deſcripto.
i L. è feritate, & ita v.c.
k L. tum res ad communē vtilitatē pertinentes.
l L. & diuino iure, & hum. & ita v.c.
m v.c. Hoc videat
n Pantag. eadem quoque ratio.
o L. fuit idem fieri neceſſe, & ita v.c.

Digitized by Google

tate defendendæ ſalutis ſuæ, præſidioq; contra vim & manum comparando.

93 O dij immortales! quémnam oſtenditis exitum nobis? quam ſpem reipub. datis? quotusquiſque inuenietur tanta virtute vir, qui optimam quamque cauſam reip. amplectatur? qui bonis viris deſeruiat? qui ſolidam laudem, veramque quærat? cùm ſciat, illa [a] duo reip. pænè fata, Gabinium & Piſonem, alterum haurire quotidie ex pacatiſſimis, atque opulentiſſimis Syriæ gazis innumerabile pondus auri? bellum inferre quieſcentibus, vt eorum veteres, illibataſque diuitias, in profundiſſimum libidinum ſuarum gurgitem profundat? villam ædificare in oculis omnium tantam, tugurium vt iam videatur eſſe illa villa, quam ipſe tribunus plebis pictam olim in concionibus explicabat, quo fortiſſimum, ac ſummum ciuem in inuidiam homo caſtus, ac non cupidus vocaret? 94 alterum Thracibus, ac Dardanis primùm pacem maxima pecunia vendidiſſe? deinde, vt illi pecuniam conficere poſſent, vexandam [b] his Macedoniam, & ſpoliandam tradidiſſe? eundemque bona creditorum, ciuium Romanorum, cum debitoribus Græcis diuiſiſſe? cogere pecunias maximas à Dyrrhachinis, ſpoliare Theſſalos, certam Achæis in annos ſingulos pecuniam imperauiſſe: neque tamen vllo in publico, aut religioſo loco ſignum, aut tabulam, aut ornamentum reliquiſſe? Hos ſic illudere, quibus omne ſupplicium, atque omnis iure optimo pœna debetur? reos eſſe hos duos, quos videtis? omitto iam Numerium, Serranum, Ælium, quiſquilias ſeditionis Clodianæ: ſed tamen hi quoque etiam nunc volitant, vt videtis: nec, dum vos de vobis aliquid timebitis [c], illi vnquam de ſe pertimeſcent. [d]

a L. duo illa reip. & ita v.c.
P. B.
b L. vexandā illi Mac.
c v.c. timetis,
d v.c. pertimeſcunt.

95 Nam quid ego de ædile ipſo loquar, qui etiam diem dixit, & accuſauit de vi Milonem? neque hic tamen vlla vnquam iniuria adducetur, vt eum tali virtute, tantaque firmitate animi ſe in rempublicam fuiſſe pœniteat: ſed qui hæc vident, adoleſcentes, quónam ſuas menteis conferent? ille, qui monumenta publica, qui ædeis ſacras, qui domos inimicorum ſuorum oppugnauit, excidit [e], incendit, qui ſtipatus ſemper ſicariis, ſæptus armatis, munitus indicibus [f] fuit, quorum hodie copia redundat, qui & peregrinam manum facinoroſorū concitauit, & ſeruos ad cædem idoneos emit, & in tribunatu carcerem totum in forum effudit: volitat ædilis: accuſat eum, qui aliqua ex parte eius furorem exſultantem repreſſit. hic, qui ſe eſt tutatus, ſic vt in priuata re deos penates ſuos, in [g] republica iura tribunatus, auſpiciaque [h] defenderet: accuſare eum moderatè, à quo ipſe nefariè accuſatur, per ſenatus auctoritatem non eſt ſitus [i].

e L. exſcidit,
f L. ſudaribus ſu.; al. iudices accuſationum miniſtri.
P. XXV.
g al. in publico metu
h L. atque auſpicia def. & ita v.c.
i Situs à ſino re, eſt permiſſus.

96 ¶ Nimirum hoc eſt, quod de me potiſſimùm tu in accuſatione quæſiſti, *quæ* [k] *eſſet noſtra natio optimatium.* ſic enim dixiſti. Rem quæris præclaram iuuentuti ad diſcendum, nec mihi difficilem ad perdocendum. de qua pauca, iudices, dicam: & [l], vt arbitror, nec ab vtilitate eorum, qui audient, nec ab officio noſtro, nec ab ipſa cauſa P. Sextij abhorrebit oratio mea. *Duo genera ſemper in hac ciuitate fuerunt eorum, qui verſari in republica, atque in ea ſe excellentiùs gerere ſtuduerunt:* quibus ex generibus alteri ſe *populareis*, alteri *optimateis* & ha-

k Digreſſio de optimatū natione, partibus, forma.
l L. ex parte, & aiunt à quib. di.

A beri & eſſe voluerunt. Qui ea, quæ faciebant, quæque dicebant, multitudini iucunda eſſe volebant, populares: qui autem ita ſe gerebant, vt ſua conſilia optimo [a] cuique probarentur, optimates habebantur.

a L. optimo cui probarent & ita v.c.

97 Quis [b] ergo optimus iſte? quis? de numero ſi quæris, innumerabiles. neque enim aliter ſtare poſſemus. ſunt principes conſilij publici: ſunt, qui eorum ſectam ſequuntur: ſunt maximorum ordinum homines, quibus
B patet curia: ſunt municipales, ruſticique Romani: ſunt negotia [c] gerentes: ſunt etiam libertini optimates. numerus, vt dixi, huius generis late, & varie diffuſus eſt: ſed genus vniuerſum (vt tollatur error) breui [d] circumſcribi, & definiri poteſt. Omnes optimates ſunt, qui neque nocentes ſunt, nec [e] natura improbi, nec furioſi, nec malis domeſticis impediti. Eſto [f] igitur, vt [g] *hi ſint* ([h] quam tu nationem
C appellaſti) *quiqui* [i] *integri ſunt, & ſani, & bene de rebus domeſticis conſtituti.* Horum qui voluntati, commodis, opinioni in gubernanda republica ſeruiunt, defenſores optimatium, ipſique optimates grauiſſimi, & clariſſimi ciues nominantur [k], & principes ciuitatis.

b L. Qui ergo isti optimates? quis
c L. negotij gerentes, ſ. id eſt negotiatores.
d al. breuiter.
e L. neq; natura.
f al. Eſt. al. Et.
g L. Eſto igitur, vt ij ſint optimates (quantū etiam ap.) qui & integri ſunt, & ſani, &c.
P. B.

98 Quid eſt igitur propoſitum his reipub. gubernatoribus, quod intueri, & quò curſum ſuum dirigere debeant? id quod eſt præſtantiſſimum, maximeque optabile omnibus ſanis, & bonis, & beatis, *Cum dignitate otium.*
D Hoc qui volunt, omnes optimates: qui efficiunt, ſummi viri, & conſeruatores ciuitatis putantur. *Neque enim rerum gerendarum dignitate homines efferri ita conuenit, vt otio non proſpiciant: neque vllum amplexari otium, quod abhorreat à dignitate.* Huius autem otioſæ dignitatis hæc fundamenta ſunt, hæc membra, quæ tuenda principibus, & vel capitis periculo defendenda ſunt: religiones [l], auſpicia, poteſtates magi-
E ſtratuum, ſenatus auctoritas, leges, mos maiorum, iudicia, iuriſdictio, fides, prouinciæ, ſocij, imperij laus, res militaris, ærarium.

h Subaudi optimates.
i quæ ſequuntur ad verbum, Horum, quæſiſtam deſunt.
P. D.
k v.c. numerantur, & ita L.
l Officium optimatum & popularium.

99 Harum rerum tot, atque tantarum eſſe defenſorem, & patronum, magni animi eſt, magni ingenij, magnæque conſtantiæ. Etenim *in tanto* [m] *ciuium numero magna multitudo eſt eorum, qui aut propter metum pœnæ, peccatorum ſuorum conſcij, nouos motus, conuerſioneſq; reipublicæ quærant: aut* [n] *qui, propter inſitum quendam animi* [o]
F *furorem, diſcordiis ciuium, ac ſeditione paſcantur: aut qui, propter implicationem rei familiaris, communi incendio malint, quàm ſuo, deflagrare.* qui cùm auctores ſunt, & duces ſuorum ſtudiorum, vitiorumque nacti, in republica fluctus excitantur: vt vigilandum ſit iis, qui ſibi gubernacula patriæ depopoſcerunt. *enitendumq; omni ſcientia, ac diligentia, vt, conſeruatis his, quæ ego paullo antè fundamenta, ac* [p] *membra eſſe dixi, tenere curſum poſſint, & capere otij illum portum, &*
G *dignitatis.*

m ſeditioſorū quæ cauſæ ſeditioſis.
n L. aut qui propt.
o L. animis.
p L. ac membra otioſæ dignitatis eſſe.

100 Hanc [q] viam, iudices, ſi aut aſperam, aut arduam, aut plenam eſſe periculorum, aut inſidiarum negem, mentiar: præſertim cùm id non modo intellexerim ſemper, ſed etiam præter ceteros ſenſerim. *Maioribus præſidiis, & copiis oppugnatur reſpublica, quàm defenditur, propterea quòd audaces homines, & perditi nutu impelluntur: & ipſi etiam ſponte ſua contra rempublicam incitantur. boni neſcio quomodo tardiores*
H *ſunt, & principiis rerum neglectis, ad extremum ipſa denique neceſſitate excitantur: ita vt nonnunquam cunctatione, ac tarditate, dum otium, volunt*

P. XXVI.
q L. Hanc ego viam.

Digitized by Google

etiam ſine dignitate retinere, ipſi vtrumque amittant.

101 *Propugnatores autem reipublicæ, qui eſſe voluerunt, ſi leuiores ſunt, deſciſ unt: ſi timidiores, deſunt: permanent illi ſoli, atque omnia reipub. cauſa perferunt, qui ſunt tales, qualis pater tuus, M.*[a] *Scaure*, fuit, qui à Graccho vſque ad C.[b] Marium ſeditioſis [c] omnibus reſtitit: quem [d] nulla vmquam vis, nullæ minæ, nulla inuidia labefecit: aut qualis Qu. Metellus [e], patruus matris tuæ: qui cùm [f] florentem hominem in populari ratione, L. Saturninum cenſor notaſſet, cumque inſitiuum [g] Gracchum contra vim multitudinis incitatæ cenſu [h] prohibuiſſet: cumque in eam legem, quam non iure rogatam iudicaret [i], iurare vnus noluiſſet: de ciuitate maluit, quàm de ſententia dimoueri [k]: aut, vt vetera exempla, quorum eſt copia digna huius imperij gloria, relinquam: neve eorum aliquem, qui viuunt, nominem: qualis nuper Qu. Catulus [l] fuit, quem neque periculi tempeſtas, neque honoris aura potuit vmquam de ſuo curſu, aut ſpe, aut metu dimouere [m].

102 Hæc imitamini, per deos immortaleis, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam quæritis. hæc ampla ſunt, hæc diuina, hæc immortalia: hæc fama celebrantur, monumentis annalium mandantur: poſteritati propagantur. Eſt labor: non nego. pericula magna: fateor. *Multæ inſidiæ ſunt bonis* veriſſimè dictum eſt. *Sed, te id, quod multi inuideant, multiq; expetant, Inſcitia* [n] *ſit*, inquit, *poſtulare, ſi tu laborem ſumma cum cura efferas ... illum.* Idem alio loco dixit, quod exciperent improbi ciues, *Oderint, dum metuant.*

103 Præclara enim illa præcepta iuuentuti: ſed tamen hæc via, hæc ratio reipublicæ capeſſendæ, olim erat magis pertimeſcenda, cùm multis in rebus multitudinis [o] ſtudium ad populi commodum ab vtilitate reipublicæ diſcrepabat. *Tabellaria lex* [p] ab L. Caſſio ferebatur. Populus libertatem agi putabat ſuam. diſſentiebant principes, & in ſalute optimatium, temeritatem multitudinis, & tabellæ licentiam pertimeſcebant [q]. *Agrariam* [r] Ti. Gracchus *legem* ferebat. grata erat populo. fortunæ conſtitui tenuiorum videbantur. nitebantur contra optimates, quòd ea diſcordiam excitari videbant: &, cùm locupletes poſſeſſionibus diuturnis mouerentur, ſpoliari rempublicam propugnatoribus arbitrabantur. *Frumentarium* [ſ] *legem* C.[t] Gracchus ferebat. iucunda res plebi Romanæ. victus enim ſuppeditabatur largè ſine labore. repugnabant boni, quòd [u] & ab induſtria plebem ad deſidiam auocari putabant, & ærarium exhauriri videbatur. Multa etiam noſtra memoria, quæ conſultò prætereo, fuerunt in ea contentione, vt popularis cupiditas à conſilio principum diſſideret.

104 Nunc [x] iam nihil eſt, quòd populus à delectis [y] principibuſque diſſentiat: nec flagitat rem vllam, neque nouarum rerum eſt cupidus, & otio ſuo, & dignitate optimi cuiuſque, & vniuerſæ reipublicæ gloria delectatur. Itaque homines ſeditioſi, ac turbulenti, quia nulla iam largitione populum Romanum concitare poſſunt, quod plebs perfuncta grauiſſimis ſeditionibus, ac diſcordiis, otium malle videatur, conductas habent conciones: neque id agunt, vt ea dicant, aut ferant, quæ illi velint audire, qui in concione ſunt: ſed pretio, ac mercede perficiunt, vt, quidquid dicant, id illi velle audire videantur.

a Cicero pro Rabirio. Appianus ciuil. l. 3. Valer. 2. v. Plinium c. 72. de viris illuſtrib.

b al. Qu. vt hic fuerit Q. Varius Hiſpanus, qui patrē Scaurum accuſauit.

c Opimium contra Gracchū: Marium contra Glauciam & Saturninum priuato conſilio armauit. Plin. illo loco.

d L. quē numquam vlla vis vllæ m. vlla inuid.

e Numidicus, de quo ſup.

f Idem Plin. c. 47. de viris illuſtrib.

g Inſitiuum Gracchum vocat Quinctiū, qui ſe Tiberij P. B Gracchi filiū mentiebatur. Plin. illo loco.

h Cenſoris officiū fuit inter cætera cenſu prohibere.

i L. iudicarat.

k L. demoueri

l de riuili morte v. 9. Valer. 12.

m L. demouere.

n al. Inſcitia ſunt. al inſcitum ſit. vet. in ſtulta ſit. al. Stultitia ſit.

o L. multitudinis ſtudiū, ac populi c.

p Legis Tabellariæ, Caſſianæ mentio ſit in Bruto & 3. de legib.

q L. Agrariam legē Ti. Gracchus fereb.

r Lex Agraria, quæ & Sempronia, vet. agraria in Rullum: frumentaria in Bruto. adde Florum 58. Appian. 1. ciuil. Plutarc.

ſ Lex Frumētaria C. Gracchi vt ſemiſſe & triente frumentum populo daretur, Liuius 50. Plutarch in Gracchis. Plin. 65. de viris illuſtribus.

t de quo vide Plutarchum in Gracch. 3. Flor. 85. Appianum 1. ciuil. Liu. 60. 61. Vell. 2. & alios.

u Legis Frumentariæ inutilitas.

x L. Nunc autem nihil eſt.

y al. dilectis.

105 Num vos exiſtimatis, Gracchos, aut Saturninum, aut quemquam illorum veterum, qui populares habebantur, vllum vmquam in concione habuiſſe conductum? nemo habuit. ipſa enim largitio, & ſpes commodi propoſiti, ſine mercede vlla multitudinem concitabat. Itaque temporibus illis, qui populares erant, offendebant illi quidem apud graueis, & honeſtos homines, ſed populi iudiciis, atque omni ſignificatione florebant. his in theatro plaudebatur: hi ſuffragiis, quod contenderant, conſequebantur. horum homines nomen, orationem, vultum, inceſſum amabant. Qui autem aduerſabantur ei generi: graues [a], & magni homines habebantur: ſed valebant in ſenatu multùm, apud bonos viros plurimùm: multitudini iucundi non erant: ſuffragijs offendebatur ſæpe eorum voluntas: plauſum verò etiam ſi quis eorum aliquando acceperat, ne quid peccaſſet, pertimeſcebat. Attamen, ſi qua res erat maior, idem ille populus, horum auctoritate maximè commouebatur.

106 Nunc, niſi me fallit in eo ſtatu ciuitas eſt, vt, [b] ſi operas conductorum remoueris, omneis idem de republica ſenſuri eſſe videantur. ¶ Etenim [c] *tribus locis ſignificari maximè populi Romani iudicium, ac voluntas poteſt, concione, comitiis, ludorum gladiatorumq; conſeſſu.* ¶ Quæ concio fuit per hos annos, quæ quidem eſſet non conducta, ſed vera, in qua populi [d] Romani conſenſus perſpici poſſet? Habitæ ſunt multæ de me à gladiatore ſceleratiſſimo, ad quas nemo adibat incorruptus, nemo integer: nemo illum fœdum vultum adſpicere, nemo furialem vocem bonus audire poterat. Erant, erant illæ conciones perditorum hominum neceſſariò turbulentæ.

107 Habuit de eodem me P. Lentulus conſul concionem. concurſus eſt populi Romani factus: omnes ordines, tota in illa concione Italia conſtitit. egit cauſam ſumma cum grauitate, copiaque dicendi, tanto ſilentio, tanta approbatione omnium, nihil vt vmquam videretur tam populare ad populi Romani aureis accidiſſe. Productus eſt ab eo Cn. Pompeius, qui ſe non ſolùm auctorem meæ ſalutis, ſed etiam ſupplicem populo Ro. exhibuit. huius oratio & [e] pergrauis, & grata concioni fuit. ſic contendo, nunquam neque ſententiam eius, auctoritate, neque eloquentiam, iucunditate fuiſſe maiorem [f].

108 Quo ſilentio ſunt auditi de me ceteri principes ciuitatis? quos idcircò non appello hoc loco, ne mea oratio, ſi minùs de aliquo dixero, ingrata: ſi ſatis de omnibus, infinita eſſe videatur. Cedò nunc eiuſdem illius inimici mei de me eodem ad verum populum in campo Martio concionem. Quis non [g] modò approbauit, ſed non in digniſſimum facinus putauit, illum non dicam loqui, ſed viuere, ac ſpirare [h]? quis fuit, qui non eius voce maculari rempublicam: ſeque, ſi eum audiret, ſcelere adſtringi arbitraretur?

109 Venio ad *comitia* [i] ſiue *magiſtratuum* placet, *ſiue legum*. *Leges* videmus ſæpe ferri multas, omitto eas, quæ feruntur ita, vix vt quini, & hi ex alia [k] tribu, qui ſuffragium ferant, reperiantur. De me, quem tyrannum, atque ereptorem libertatis eſſe dicebat, in illa ruina reipub.

a al. graues illi quidem & magni.

b fort. vt, ſi operas conductas rem.

c P. Romani iudicium tribus maximè locis cernitur, in concione, comitiis (ad leges & magiſtratus) ludis. P. B.

d al. non populi vel infra perſpici non poſſet vt in illis ſaltem locis negotio transferetur.

e al. & pergrauis, & per grata conc.

f Ant. Auguſt. maiore.

g Pantagath. non approbauit.

h al. reſpirare.

i Comitia alia magiſtratuum, alia legum.

k al. vna

Digitized by Google

reipublicæ dicit ſe legem tuliſſe. Quis eſt, qui ſe, cùm cōtra me ferebatur, iniſſe ſuffragium confiteatur? cum autem de me eodem ex ſenatuſconſulto, comitiis centuriatis, ferebatur, quis eſt, qui non profiteatur ſe affuiſſe, & ſuffragium de ſalute mea tuliſſe? Vtra igitur cauſa popularis debet videri: in qua omnes honeſtates [a] ciuitatis, omnes ætates, omnes ordines vnà conſentiunt? an [b] in qua furiæ concitatæ, tanquam ad funus reipublicæ conuolant?

110 An, ſicubi aderit Gellius [c], homo & fratre indignus, viro clariſſimo, atq; optimo cōſule, & ordine equeſtri, cuius ille ordinis nomen retinet, ornamenta confecit: id erit populare? eſt enim homo iſte populo Romano deditus. Nihil vidi magis, qui cùm eius adoleſcentia in ampliſſimis honoribus ſummi viri, L. Philippi, vitrici, florere potuiſſet, vſq; eò non fuit popularis, vt bona ſolus comeſſet. deinde ex impuro adoleſcente, & petulante, poſteàquam rem paternam ab idiotarū diuitiis [d] ad philoſophorum regulam perduxit: Græculum ſe, atq; otioſum putari voluit: ſtudio litterarum ſe [e] ſubito dedidit. Nihil ſanè à [f] te iuuabatur. anagnoſtæ [g], libelli etiam pro vino ſæpe oppignerabantur: manebat inſaturabile abdomen, copiæ deficiebant. Itaque ſemper verſabatur in ſpe rerum nouarum: otio, & tranquillitate reipublicæ conſeneſcebat. Ecquæ [h] ſeditio vmquam fuit, in qua non ille princeps? ecquis ſeditioſus, cui ille non familiaris? ecquæ [i] turbulenta concio, cuius ille nō concitator? cui bene dixit vmquam bono? benedixit? immò, quem fortem, & bonum ciuem non petulantiſſimè eſt inſectatus? qui, vt credo, non libidinis cauſa, ſed vt plebicola [k] videretur, libertinam [l] duxit vxorem.

111 Is de me ſuffragium tulit, is affuit, is interfuit epulis, & gratulationibus parricidarum [m], in quo tamen eſt [n] [illegible] ne vllus cum illo ore inimicus eſt meus ſuauiatus qui, quaſi mea culpa bona perdiderit, ita ob eā ipſam cauſam eſt mihi inimicus, quia nihil habet. Vtrùm ego tibi patrimonium eripui, Gelli, an tu comediſti? quid? tu meo periculo gurges, ac vorago patrimonij, heluabare; vt, ſi ego conſul rempublicam contra te, & gregaleis tuos defendiſſem, in ciuitate eſſe me nolles? te nemo tuorum videre vult: omnes aditum, ſermonem, congreſſum tuum fugiunt: te ſororis filius Poſtumus, adoleſcens grauis, ſenili iudicio notauit, cùm [o] in magno numero tutorem liberis non inſtituit. Sed elatus odio, & meo, & reipublicæ nomine, quorum ille vtri ſit inimicior neſcio, plura dixi, quàm dicendum fuit, in furioſiſſimum, atque egentiſſimum ganeonem.

112 Illuc reuertor: contra me cum ſit actū, capta vrbe, atq; oppreſſa, Gelliū, Firmidium, Titium, eiuſdem modi furias, illis mercenariis [p] gregibus duces, & auctores fuiſſe, cùm ipſe lator nihil ab horum turpitudine, audacia, ſordibus abhorreret. At, cùm de dignitate mea ferebatur: nemo ſibi nec valetudinis excuſationem, nec ſenectutis, ſatis iuſtam putauit. nemo fuit, qui ſe non rempublicam mecū ſimul reuocare in ſuas ſedes arbitraretur.

113 Videamus nunc comitia magiſtratuum. Fuit *collegium* nuper *tribunitium*, in quo tres minimè, vehementer duo populares exiſtimabantur. ex his, qui populares non habebantur, quibus in illo genere conductarum concionum conſiſtendi poteſtas non erat, duos [a] à populo Romano prætores video eſſe factos: & quantum [b] ſermonibus vulgi, & ſuffragiis intelligere potui, præ ſe populus Romanus ferebat, ſibi illum in tribunatu Cn. Domitij animum conſtantem, & egregium atque [c] Q. Ancharij fidem, ac fortitudinem, etiam ſi nihil agere potuiſſent, tamen voluntate ipſa gratum [d] fuiſſe. Iam de C. Fannio quæ ſit exiſtimatio, videmus: quod iudicium populi Romani in honoribus eius futurū ſit, nemini dubiū eſſe debet.

114 Quid? populares illi duo quid egerunt? alter, qui tamen ſe continuerat, tulerat nihil: ſenſerat tantum de republica aliud, atque homines exſpectabant, vir & bonus, & innocēs, & bonis viris ſemper probatus: quòd parùm videlicet intellexit in tribunatu quid verò populo probaretur, & quòd illum eſſe populum Romanum, qui in concione erat, arbitrabatur, non tenuit eum locum, in quē, niſi popularis eſſe voluiſſet, faciliimè peruenisset. alter, qui ita ſe in populari ratione iactarat, vt auſpicia, legem [e] Æliam, ſenatus auctoritatem, conſulem, collegas, bonorum iudicium, nihil [f] putaret, ædilitatem petiuit cum bonis viris, & hominibus primis, ſed nō præſtantiſſimis opibus, & gratia: tribum ſuam non tulit: Palatinam denique, per quam omnes illæ peſtes vexare populum Romanū dicebantur, perdidit: nec quidquam illis comitiis, quod boni viri vellent, niſi repulſam, tulit. Videtis igitur, populum ipſum, vt ita dicā, iam non eſſe popularem: qui ita vehementer eos, qui populares habentur, reſpuat: eos autem, qui ei generi aduerſantur, honore digniſſimos iudicet.

115 ¶ Veniamus *ad ludos*. Facit enim, iudices, veſter in me animorum, oculorúmque contuitus [g], vt mihi iam licere putem remiſſiore vti genere dicendi. *Comitiorum, & concionum ſignificationes, interdum vera ſunt, nonnumquam vitiata, atque corrupta: theatrales, gladiatoriꝗ; conſeſſus, dicuntur omnino ſolere, leuitate nonnullorum, emtos plauſus & exiles, & raros excitare.* attamen facile eſt, cùm id fit, quemadmodū, & à quibus fiat, & quid integra multitudo faciat, videre. Quid ego nunc dicam, quibus viris, aut cui generi ciuium maximè applaudatur? neminem veſtrûm fallit. ſit hoc ſanè leue: quod non ita eſt, quoniam [h] optimo cuique impertitur: ſed, ſi eſt leue, homini graui leue *eſt: ei* [i] *verò, qui pendet à* [k] *rebus leuiſſimis: qui rumore & (vt ipſi loquuntur) fauore populi tenetur, & ducitur, plauſum, immortalitatem: ſibilum, mortem videri neceſſe eſt.*

116 Ex te igitur, Scaure, potiſſimum quæro, qui ludos apparatiſſimos [l], magnificentiſſimosque feciſti, ecquis iſtorum popularium tuos ludos adſpexerit: ecquis ſe theatro, populóque Romano commiſerit. Ipſe ille maximè ludius [m], non ſolùm ſpectator, ſed actor, & acroama: qui omnia ſororis embolia [n] nouit: qui in cœtum mulierum pro pſaltria adducitur: nec tuos ludos adſpexit in illo ardenti tribunatu ſuo, nec vllos alios, niſi eos, à quibus vix viuus effugit. Semel, inquam, ſe ludis homo popularis commiſit omnino, cùm in templo Virtutis honos habitus eſſet Virtuti, Caiique Marij, conſeruatoris huius imperij, monumentum, municipi eius, & reipublicæ defenſori ſedem ad ſalutem præbuiſſet.

Margin notes (left): P. XXVIII. — a L. ætates ciuitatis omnes ord. — b L. an in quam. — c de quo multa hic aduerſus. — d Panæg. deliciis. — e al. ſe ſubito dedit. — f L. Atiæ iuuabat, anagn. ... — g Anagnoſtæ lectores. — h L. Ecqua ſ. — i L. Ecqua. — k L. poplicola. — l Nuptiæ cū libertina. — m L. patricidarum. — n L. eſt me P. B. vllus, cùm illo ore inimicos eſt meos ſuauiatus. ... — o Notari videtur, qui à proximis tutor liberis nō datur. — p L. mercenariis.

Margin notes (right): a L. duo à populo & ita v. c. — b L. quantum ex ſermonib. — c L. & Q. Ancharij fid. — d L. gratum f. P. XXIX. — e Legem Æliam de obnūtiatione intelligit, cuius meminit ... — f al. nihili putaret. — g L. coniectus. vet. conte. ctus. P. B. — h al. quando. — i al. ei qui pēdet. — k al. qui rebus. — l M. Scaurus Ædilis, ad Scæuam theatri temporarij ... — m Ludius vide ... apud Valer. — n Embolia, verſus intercalares, & inſtrumentum interioris ...

117 Quo quidem tempore, quid populus Romanus ſentire ſe oſtenderit, vtroque in genere declaratum eſt: primò, cùm, audito S.C. ore[a] ipſi, atque abſenti ſenatui plauſus eſt ab vniuerſis datus: deinde, cùm ſenatoribus ſingulis ſpectatum è ſenatu redeuntibus. Cum verò ipſe, qui ludos faciebat, conſul aſſedit: ſtantes, & *manibus*[b] *paſſis*, gratias agentes, & lacrymantes gaudio, ſuam erga me beneuolentiam[c], ac miſericordiam declararunt. At, cùm ille furibundus, incitata illa ſua vecordi mente, veniſſet: vix ſe populus Rom. tenuit: vix homines odium ſuum à corpore eius impuro[d], atque infando repreſſerunt. voces quidem, & palmarum intentus, & maledictorum clamorem omnes profuderunt.

a L. auctori ipſi, atque abſ. al. præ. conſ. ipſi. al. conſult ipſi. b Manib. paſſis gratias interdum agebant. c v.c. beneuol. d v.c. impuro,

118 Sed quid ego populi Romani animum, virtutemque commemoro, libertatem iam ex diuturna ſeruitute reſpicientis in eo homine, cui tum petenti iam ædilitatem ne hiſtriones quidem coràm ſedenti pepercerunt? Nam[e] cum ageretur Togata[f], Simulans[g], vt opinor, caterua tota, clariſſima[h] contentione in ore impuri hominis imminens concionata eſt. *Huic vita tua*——& [i], *Poſt principia, atque*[k] *exitus vitioſæ vitæ*. Sedebat exanimatus: & is, qui antea cantorum conuicio[l] conciones celebrare ſuas ſolebat, cantorum ipſorum vocibus eiiciebatur. Et, quoniam facta mentio eſt ludorum, ne illud quidem prætermittam, *in magna varietate ſententiarum, nunquam vllum fuiſſe locum, in quo aliquid à poëta dictum, cadere in tempus noſtrum videretur, quod aut populum vniuerſum fugeret, aut non exprimeret ipſe actor.*

P. XXX.

e Fabula in Clodium imò non Fabula, ſed ex fabula acta locus inſignis aduerſus Alabonanum. f Togata nomen Comœdiæ, Amolimur verò ſigis Telamon. g Simulans nomen comœdiæ ab Afranio ſcriptæ, quæ citatur à Nonio. h clariſſima contentione. i L. poſt, Princip. k al. et qui exitus otioſæ vitæ. l Panegyrib. comitio. m al. inſolens dicendo. n al. illic. o fort. ſed quia mihi & poſt iuuentu. d. poſt iuuentuti. p fort: iuuenendi vt à

119 Et, quæſo, hoc loco, iudices, neque me leuitate ductum ad inſolitum genus dicendi labi putetis, ſi de poëtis, de hiſtrionibus, de ludis in iudicio loquar. Non ſum tam ignarus, iudices, cauſarum, non tam inſolens[m] in dicendo, vt omni ex genere orationem aucuper, & omneis vndique floſculos carpam, atque delibem. ſcio, quid grauitas veſtra, quid hæc aduocatio, quid illi[n] conuentus, quid dignitas P. Sextij, quid periculi magnitudo, quid ætas, quid honos meus poſtulet. Sed[o] mihi ſumpſi hoc loco doctrinam quandam iuuentuti[p], qui eſſent optimates. in ea explicanda demonſtrandum eſt, non eſſe popularcis omneis eos, qui putentur. Id faciillimè conſequar, ſi vniuerſi populi iudicium verum, & incorruptum, &, ſi intimos ſenſus ciuitatis expreſſero.

P. B.

120 Quid fuit illud, quòd, recenti nuntio de illo S.C. quod factum eſt in templo Virtutis, ad ludos, ſcenamque perlato, conſeſſu maximo, ſummus artifex, & mehercule ſemper partium in republica, tanquam in ſcena, optimatium[q], flens, & recenti lætitia, & miſto dolore, ac deſiderio mei, egit apertè multo grauioribus verbis meam cauſam, quàm egomet de me agere potuiſſem? ſummi enim poëtæ ingenium non ſolùm arte ſua, ſed etiam dolore exprimebat.

q L. optimatium,

Quâm[r] *enim certo animo qui rempublicam adiuuerit, ſteterit cum Achiuis.* Vobiſcum me ſtetiſſe dicebat, veſtros ordines demonſtrabat, reuocabatur ab vniuerſis.

r L. Quid enim? Qui rép. certo animo adiuuarit, ſteterit cum Archiuis.

Re dubia, nec dubitarit vitam offerre, nec capiti pepercerit.

121 Hæc quantis ab illo clamorib. agebantur? cùm iã, omiſſo geſtu, verbis poëtę, & ſtudio actoris, & exſpectationi noſtræ plauderetur?

Summum amicum, ſummo in bello——

(nam illud ipſe actor adiungebat amico animo: & fortaſſis homines propter aliquod deſiderium approbabant) *ſummo ingenio præditum.* Tum illa quanto cum gemitu populi Ro. ab eodem paullo poſt in eadẽ fabula ſunt acta?

O pater.

Me, me ille abſentem, vt patrẽ deplorandum putatat[a], quem Q. Catulus[b], quem multi alij ſæpe in ſenatu patrem patriæ nominarant. Quanto cum fletu de illis noſtris incendiis, ac ruinis, cùm patrem pulſum, patriam afflictam deploraret, domum incenſam, euerſamque? ſic egit, vt demonſtrata priſtina fortuna, cùm ſe conuertiſſet,

a L. putabat. b vel vt Plutarchus & Appianus M. Cato niſi vterque in eo lapſus eſt.

Hæc omnia vidi inflammari:

fletum etiam inimicis, atque inuidis excitaret.

122 Prò, dij immortaleis! quid? illa quemadmodum dixit idem? quæ mihi quidem ita & acta, & ſcripta videntur eſſe, vt vel à Catulo, ſi reuixiſſet, præclarè poſſe dici viderẽtur. is enim liberè reprehendere & accuſare populi nonnunquam temeritatem ſolebat, aut errorem ſenatus:

P. XXXI.

O ingratifici Argiui, inanes Graij, immemores beneficij.

Non erat illud quidem verum. non enim ingrati, ſed miſeri, quibus reddere ſalutem à quo acceperant, nõ liceret: nec vnus in quemquam vnquam gratior, quàm in me vniuerſi. ſed tamen illud ſcripſit diſertiſſimus poëta pro[c] me, egit fortiſſimus actor, non ſolum optimus, de me, cùm omnes ordines demonſtraret, ſenatum, equites Romanos, vniuerſum populum Romanum accuſaret.

c L. pro Telamone,

Exſulare ſinitis, ſiuiſtis[d] *pelli, pulſum patimini.*

d L. ſiſtis p.

Quæ tũ ſignificatio fuerit omniũ, quæ declaratio vo[l]ũtatis ab vniuerſo populo R. in cauſa hominis non popularis[e], equidẽ audiebamus: exiſtimare[f] faciliùs poſſunt, qui adfuerunt.

e L. equidem audiebam: exiſt. f al. exiſtim are.

123 Et, quoniam me huc prouexit oratio, hiſtrio caſum meum toties collacrymauit, cũ ita dolenter ageret cauſam meam, vt vox eius illa præclara, lacrymis impediretur. neque poëtæ, quorum ego ſemper ingenia dilexi, tempori meo defuerunt: eaque populus Rom. non ſolum plauſu, ſed etiam gemitu ſuo comprobauit. Vtrùm igitur hæc Æſopum potius pro me, aut Accium dicere oportuit, ſi populus R. liber eſſet, an principes ciuitatis? Nominatim ſum appellatus in Bruto.

Tullius qui libertatem ciuibus ſtabiliuerat.

millies reuocatum[g] eſt. Parùmne[h] videbatur populus Ro. iudicare, id à me, & à ſenatu eſſe conſtitutum, quod perditi ciues ſublatum per nos criminabantur?

g fort reclamatum vel repetitum. h al. Parùmne videbatur, populum R.

124 Maximum verò populi Ro. iudicium vniuerſo *conſeſſu*[i] *gladiatorio* declaratũ eſt. erat enim munus Scipionis, dignũ & eo ipſo, & illo Q. Metello, cui dabatur. Id autẽ ſpectaculi genus erat, quod omni frequentia, atque omni genere hominũ celebratur: quo multitudo maximè delectatur. In hunc conſeſſũ P. Sextius trib. pl. cũ ageret nihil aliud in eo magiſtratu, niſi meã cauſam, venit, & ſe populo dedit, nõ plauſus cupiditate, ſed vt ipſi inimici noſtri voluntatẽ vniuerſi populi viderent. venit, (vt ſcitis) ad columnã[k] Mæniam. tãtus eſt ex omnibus ſpectaculis vſque à Capitolio, tãtus ex fori cancellis plauſus excitatus, vt nũquam maior conſenſio, aut apertior populi R. vniuerſi fuiſſe vlla in cauſa diceretur.

i Conſeſſus gladiatorius.

P. D.

k De columna Mænia dictũ in Verrinis.

125 Vbi erant tum illi concionum moderatores,

deratores, legum domini, ciuium expulſores? aliúſne eſt aliquis improbis ciuib. peculiaris populus, cui nos offenſi [a], inuiſique fuerimus? Equidem exiſtimo, nullum [b] tempus eſſe frequentioris populi, quàm illud gladiatorium: neque concionis [c] vllius, neque verò vllorum comitiorum. Hæc igitur innumerabilis hominum multitudo, hæc populi R. tanta ſignificatio, ſine vlla varietate vniuerſi, cùm illis ipſis diebus de me actum iri putaretur, quid declarauit, niſi optimorum ciuium ſalutem, & dignitatem, populo Romano caram eſſe vniuerſo?

126 At [d] verò & ille tribunus pleb. qui de me, non patris, aui, proaui, maiorum denique ſuorum omnium, ſed Græculorum inſtituto, concionem interrogare ſolebat, *Velletne me redire:* &, cùm erat reclamatum ſemiuiuis mercenariorũ [e] vocibus, populum R. negare dicebat: is, cum quotidie gladiatores ſpectaret, nunquam eſt conſpectus. cùm veniret, emergebat [f] ſubitò, cùm ſub tabulas ſubrepſerat, vt *Mater te appello* —

dicturus videretur. Itaque illa via latebroſa, qua ſpectatum ille veniebat, Appia [g] iam vocabatur. qui tamen, quoquo tempore conſpectus erat, non modò gladiatores, ſed equi ipſi gladiatorum repentinis ſibilis extimeſcebãt.

127 Videtiſne igitur, quantum inter populum R. & concionem interſit? dominos concionum omni odio populi notari? quibus autem conſiſtere in operarum concionibus non liceat, eos omni populi R. ſignificatione decorari? Tu mihi etiam M. Atilium Regulum commemoras, qui [h] redire ipſe Karthaginem ſua voluntate ad ſupplicium, quàm ſine iis captiuis, à [i] quibus ad ſenatum miſſus erat, Romæ manere maluerit? & mihi negas optandum reditum fuiſſe per familias comparatas, & homines armatos. Vim ſcilicet ego deſideraui, qui, dum vis fuit, nihil egi, & quem, ſi vis non fuiſſet, nulla res labefactare potuiſſet.

128 ¶ Hunc [k] ego reditum repudiarem, qui ita florens fuit, vt verear, ne quis me ſtudio gloriæ putet idcirco exiſſe, vt ita redirẽ? Quem enim vnquam ſenatus ciuem, niſi me, nationibus exteris commendauit? cuius vnquam propter ſalutem, niſi meam, ſenatus publicè ſociis populi R. gratias egit? de me vno P.C. decreuerunt, *Vt qui prouincias cum imperio obtinerent, qui quæſtores, legatiq; eſſent, ſalutem & vitam meam cuſtodirent.* In [l] mea vna cauſa poſt Romam conditam factum eſt, vt litteris conſularibus ex ſe. atuſconſulto cuncta ex Italia, *omnes* [m], *qui remp. ſaluam vellent, conuocarentur.* Quod nunquam ſenatus in vno uerſæ reip. periculo decreuit, id in vnius mea ſalute conſeruanda decernendum putauit. Quem curia magis requiſiuit? quem forum luxit? quem æquè ipſa tribunalia deſiderauerunt? Omnia diſceſſu meo deſerta, horrida, muta, plena luctus & mæroris fuerunt. Quis eſt Italiæ locus, in quo non fixum ſit in publicis monumentis ſtudium ſalutis meæ, teſtimonium dignitatis?

129 Nam [n] quid ego illa de me diuina ſenatuſconſulta commemorem? vel quod in templo Iouis optimi maximi factũ eſt, cùm vir [o] is, qui tripartitas [p] orbis terrarum oras, atque regiones tribus triumphis adiunctas huic imperio notauit, de ſcripto ſententia dicta, mihi vni teſtimonium *patriæ conſeruatæ*

a al. infenſi.
b Gladiatorũ ludi ſumma fuit frequentia.
c Concio à comitiis diſtinguitur, vide Gellium.
d L. At verò ille trib.
e v.c. mercenariorum voc.
f al. ſed emergebat ſubitò.
g fort. Atilia ii voc.
P. XXXII.
h De Atilio Regulo alias dixi.
i al. de.
k REDITVS Ciceronis cauſæ & adiun. cta.
l L. In vna mea cauſa.
m De hac formula dixi oratione poſt reditum.
P. B.
n al. Ni quid ego diuina illa me ſen.
o Pompeius
p L. tripert.
tas. Videtur hoc ſumptum ex vetere poëta.

A dedit? citius ſententiam ita frequentiſſimus ſenatus ſecutus eſt, vt vnus diſſentiret hoſtis: idque ipſum tabulis publicis mandaretur, ad memoriam poſteri temporis ſempiternam: vel quod eſt poſtridie decretum in curia, populi ipſius Ro. & eorum, qui ex municipiis conuenerant, admonitu, *ne quis de cælo ſeruaret?* ne quis moram vllam afferret? ſi quis aliter feciſſet, eum planè euerſorem reip. fore, idque

B ſenatum grauiſſimè laturum: & vt ſtatim de eius facto referretur? Qua grauitate ſua, cùm frequens ſenatus nonnullorum ſcelus, audaciámque tardaſſet: tũ illud addidit, niſi diebus quinq; quib. agi de me potuiſſet, nõ eſſe factũ, reditem in patriam, dignitate omni recuperata. Decreuit eodem tempore ſenatus, Vt iis, qui ex tota Italia ſalutis meæ cauſa conuenerant, agerentur gratiæ: atque [a] vt iidem ad [b] res redeuntes, vt venirent, rogarentur.

C 130 Hæc erat ſtudiorum in mea ſalute contentio: vt ij, qui à ſenatu de me rogabantur, iidem ſenatui pro me ſupplicarent. Atq; ita in his rebus vnus eſt ſolus inuentus, qui ab hac tam impenſa voluntate bonorum palàm diſſideret, vt etiam Qu. Metellus conſul, qui mihi vel maximè ex magnis contentionibus reip. fuiſſet inimicus, de mea ſalute retulerit. Qui [c] excitatus ſumma cum auctoritate [d], P. Seruilij quadam grauitate dicendi,

D cùm ille omneis propè ab inferis euocaſſet Metellos, & ad illius generis, quod ſibi cum eo commune eſſet, dignitatem, propinqui ſui mentem à Clodianis latrociniis reflexiſſet: cúmque eum ad domeſtici exempli memoriam, & [e] ad vnum dicto citius Metelli caſum vel glorioſum, vel grauem conuertiſſet: collacrymauit [f], vt vir egregius, ac verè Metellus, totúmque ſe P. [g] Seruilio dicenti etiam tum tradidit: nec illam diuinam grauitatem, plenam antiquitatis, diutius homo eiuſdem

E ſanguinis potuit ſuſtinere, & mecum abſens beneficio [h] rediit in gratiam.

131 Quod certè, *ſi* [i] *eſt aliquis* [k] *ſenſus in morte* præclarorum virorum, cum omnibus Metellis, tum verò vni viro fortiſſimo, & præſtantiſſimo ciui, gratiſſimum, fratri ſuo, fecit, ſocio laborum, periculorum, conſiliorum meorum. Reditus verò meus qui fuerit, quis ignorat? quemadmodum mihi aduenienti tanquam totius Italiæ, atque ipſius patriæ dexte-

F ram porrexerint Brundiſini? cùm ipſis nonis [l] Sex. idem dies aduentus mei fuiſſet, qui [m] reditus [n] natalis, idem chariſſimæ filiæ? quam ex grauiſſimo tum primùm deſiderio, luctúque conſpexi: d[e]m etiam ipſius coloniæ Brũdiſinæ [o] idem [p], vt ſcitis? cúmque me domus eadem optimorum, & doctiſſimorum virorum, Lenij Flacci & patris, & fratris eius lætiſſima accepiſſet, quæ proximo anno mærens receperat, & ſuo præſidio periculoque defen-

G derat? cúmque itinere toto vrbes Italiæ feſtos dies agere aduentus mei videbantur? vix multitudine legatorum, vndique miſſorum, celebrabantur? ad vrbem acceſſus incredibili hominum multitudine, & gratulatione florebat: iter à porta, in Capitolium adſcenſus, domum reditus erat eiuſmodi, vt ſumma in lætitia illud dolerem, ciuitatem tam gratam, tam miſeram, atque oppreſſam fuiſſe?

H 132 Habes igitur, quod ex me quæſiſti, qui eſſent optimates. nõ eſt natio, vt dixiſti: quod ego verbũ agnoui: eſt enim illius, à quo vno

a L. atque vt iidem, ad illũ diem res cum rediſſent vt venirent, rogarentur.
b Redire ad res vel ad rem redire, quid eſſet dixi in orat. poſt reditum.
c L. Qui excitatus cũ ſumma auctoritate P. Seruil. tũ incredibili quad. gr.
d vel auctoritate veſtra, tũc P. Seruilio.
e L. & ad Numidici illius Metelli c. ſal. & ad vnius Numidici Metelli caſum.
P. XXXIII.
f L. collacrymauit vir.
g L. P. Seruilio etiam tum dicenti, trad.
h al. beneficio ſuo.
i veteres in mentione defunctorũ ita plerunque loquebantur, adde Philippica vbi dixi 9. & 4. famil. 5.
k al. aliqui ſenſ.
l confer locũ 4. epiſt. ad Atticũ.
m L. qui reditus natalis idẽ cariſſimæ fil.
n Petr. Fab. Tholoſ. reditus? natalis idem cariſſimæ filiæ? & poſt Brundiſinæ dies. Pantag. qui natalis idem cariſſimæ filiæ (quã ego grauiſſimo tũ primũ deſiderio luctúque conſpexi) idem etiã ipſius coloniæ Brunduſinæ: idem & ſalutis: vt ſalutis Augurii in Quirinali, vicinum Atticũ notetur, adde 4 ad Attic. 1.
o al. Brunduſinæ dies. vt T. dixi. Ant. Auguſt. Brunduſinæ deductionis ex vet. natalis deductionis. Apponere oſt natalis coloniæ. Pantagath. idem & ſalutis.
p L. idem ſalutis, vt ſcitis. & ita Manutius Lambinus verò, & ſalutis.

Digitized by Google

P. B.

maximè P. Sextius ſe oppugnari videt, hominis eius, qui hanc nationem deleri, & concidi cupiuit: qui C. Cæſarem, mitem hominem, & à cæde abhorrentem, ſæpe increpuit, ſæpe accuſauit, cùm affirmaret *illum nunquam, dum hæc natio viueret, ſine cura futurum*, nihil profecit de vniuerſis: de me agere non deſtitit: me oppugnauit primùm per indicem [a] Vettium, quẽ in concione de me, & de clariſſimis viris interrogauit. in quo tamen eos ciueis coniunxit eodem periculo, & crimine, vt à me inierit gratiam, quòd me cum ampliſſimis, & fortiſſimis viris congregauit.

a al. Iudicem: cognomen enim Vettiorũ Iudex.

133 Sed poſtea mihi, nullo meo merito, niſi quod bonis placere cupiebam, omneis eſt inſidias ſceleratiſſimè machinatus. Ille ad eos, à quibus audiebatur, quotidie aliquid [b] deferri afferebat: ille hominem mihi amiciſſimum, Cn. Pompeium, monebat, vt meam domũ metueret, atque [c] à me ipſo caueret: ille ſe ſic cũ inimico meo copularat, *vt illum me proſcriptionis*, quam adiuuabat Sex. Clodius, homo iis digniſſimus, quibuſcum viuit, *tabulam eſſe, ſe ſcriptorem diceret*: ille vnus ordinis noſtri diſceſſu meo, luctu veſtro palàm exſultauit. de quo ego, cùm quotidie rueret, verbum feci, iudices, nunquam: neque putaui, cum omnibus machinis, ac tormentis, vi, exercitu, copiis oppugnarer, de vno ſagittario me queri conuenire. Acta [d] mea illi diſplicere, quis neſcit? qui legem [e] contemnat, quæ dilucidè vetat, *Gladiatores biennio [f], quo quis petierit, aut petiturus ſit [h], dare?*

b L. aliquid de me ſibi afferebat: al. aliquid deferebat:
c ſort. atque à me ipſo ſibi caueret:
d L. Acta mea: al. ſibi diſplicere Quis neſcit
e Legem ſuã hoc eſt Tulliã iudicat quam de ambitu tulit in ſuo conſulatu, cuius meminit Tera. P. XXXIV. ... Hanc ... conſecutũ videtur ... pro Murena.
f magiſtratus biennio nonnumquam integro petiti.
g al. petat.
h ſubeundi magiſtratum.

134 In quo eius temeritatem ſatis mirari, iudices, non queo. facit apertiſſimè contra legem: facit is, qui neque elabi ex iudicio iucunditate ſua, neque emitti gratia poteſt: neque opibus, & potentia leges, ac iudicia perfringere. Quæ res hominem impellit, vt ſit tam intemperans? iſta nimia gloriæ cupiditate familiam gladiatoriam, credo, nactus eſt, ſpecioſam, nobilem, glorioſam. norat ſtudia populi: videbat clamores & concurſus futuros. Hac exſpectatione elatus homo, flagrans cupiditate gloriæ, tenere ſe non potuit, quin hos gladiatores induceret, quorum eſſet ipſe pulcherrimus. Si ob eam cauſam peccaret, & pro recenti populi Romani in ſe beneficio, populari ſtudio elatus: tamen ignoſceret nemo. cùm verò ne de venalibus [i] quidem homines electos, ſed ex ergaſtulis [k] emtos, nominibus gladiatoriis ornarit, & ſortito alios Samnites [l], alios Prouocatores fecerit: tanta licentia, tanta legum contemtio ne non habitura ſit exitum, non pertimeſcit?

i Venales ſeruos ad gladiatoriam ... fuiſſe hinc colligimus.
k Ergaſtula loca quib. gladiatores continebãtur & inſtituebantur.
l Gladiatorũ alij Samnites, alij Prouocatores.

135 Sed habet defenſiones duas: primum, *Do*, inquit, *beſtiarios: lex eſt ſcripta de gladiatoribus*. Feſtiuè. Accipite aliquid [m] etiam acutius. dicit ſe non gladiatores, ſed vnum [n] gladiatorem dare, & totam ædilitatem in munus hoc tranſtuliſſe. Præclara ædilitas. vnus leo: ducenti beſtiarij. Verùm vtatur hac defenſione: cupio eum ſuæ cauſæ confidere. Solet enim tribunos pleb. appellare, & vi iudicium diſturbare, cum diffidit. quem non tam admiror [o], quòd meam legem contemnat, hominis inimici, quam [p] quòd ſe ſtatuit omnino conſularem legem nullam putare. Aciliam [q], Didiam [r], Liciniam, Iuniam [ſ] contemſit. Etiamne eius, quem ſua lege, & ſuo beneficio ornatum, munitum, armatum ſolet gloriari, C. Cæſaris legem de pecuniis repetundis non putat eſſe legem? Et aiunt, alios eſſe, qui acta Cæſaris reſcindant, cum hæc optima lex, & ab illo ſocero eius, & ab hoc aſſecla negligatur? Et cohortari auſus eſt accuſator in hac cauſa vos, iudices, vt aliquando eſſetis ſeueri, aliquando medicinam adhiberetis reip. Non eſt ea medicina, cùm ſanæ parti corporis ſcalpellum adhibetur, atque integræ: carnificina eſt iſta, & crudelitas. hi medentur reipub. qui exſecant peſtem aliquam, tanquam ſtrumam ciuitatis.

m L. aliud, etiam ſacutius, & dicit.
n Pantagathi. vnam venationem dare.
o L. demiror.
p L. quã quod ſtatuar om.
q L. Cæciliã, Didiam, ij Porro ſiue Cæciliam ſiue Aciliam, erit vtraque repetundarum.
r Lex Didia & Licinia ſumptuaria.
ſ ... meminit ... ad ... 16. & ...

P. B.

136 ¶ Sed, vt [a] extremum habeat aliquid [b] oratio mea, & vt ego ante dicendi finem faciam, quàm vos me iam attente audiendi, concludam illud de optimatibus, eorúmque principibus, ac reipublicæ defenſoribus: voſque adoleſcentes, & qui nobiles eſtis, ad maiorum veſtrorum imitationem excitabo [c], & qui ingenio, & virtute nobilitatem poteſtis conſequi, ad eam rationem, in qua multi homines noui & honore, & gloria floruerunt, cohortabor.

P. B.
a PERORATIO: cuius partes duæ Cohortatio & Aſſenſ.
b al. aliquod
c Cohortatio.

137 *Hæc eſt vna via, mihi credite, & laudis, & dignitatis, & honoris à bonis viris, ſapientibus, & bene natura conſtitutis, laudari, & diligi: noſſe deſcriptionem [c] ciuitatis, à maioribus noſtris ſapientiſſimè conſtitutam: qui [d] cùm regum poteſtatem non tuliſſent, ita magiſtratus annuos creauerunt, vt conſilium ſenatus reipublicæ proponerent [e] ſempiternum: deligerentur autem in id conſilium ab vniuerſo populo, aditúſque in illum ſummum ordinem omnium ciuium induſtriæ, ac virtuti pateret. ſenatum [f] reipublicæ cuſtodem, præſidem, propugnatorem collocauerunt. huius ordinis auctoritate vti magiſtratus, & quaſi miniſtros grauiſſimi conſilij eſſe voluerunt: ſenatum autem ipſum, proximorum ordinum ſplendore confirmari: plebis libertatem, & commoda tueri, atque augere voluerunt.*

c Ciuitatis Romanæ deſcriptio & ordinum conſtitutio.
d vide Halicar. naſſ. 4 & 5. Liuium.
e L. proponerent.
f Senatus Reipublicæ ſummæ propugnator.

138 *Hæc qui [g] pro virili parte defendunt, optimates ſunt, cuiuſcumque [h] ſint ordinis: qui autem præcipuè ſuis ceruicibus tanta munera, atque rempublicam ſuſtinent, ij ſemper habiti ſunt optimatium principes, auctores, & conſeruatores ciuitatis. Huic hominum generi fateor, vt ante dixi, multos aduerſarios, inimicos, inuidos eſſe, multa proponi pericula, multas inferri inimicitias [k], magnos eſſe experiundos & ſubeundos labores: ſed mihi omnis oratio eſt cum virtute, non cum deſidia: cum dignitate, non cum voluptate: cum iis qui ſe patriæ, qui ſuis ciuibus, qui laudi, qui gloriæ, non qui ſomno, & conuiuiis, & delectationi natos arbitrantur. Nam, ſi qui voluptatibus ducuntur, & ſe vitiorum illecebris, & cupiditatum lenociniis dediderunt: miſſos faciant honores, nec [l] attingant rempublicam, patiantur [m] viros forteis labore, ſe otio ſuo perfrui.*

g Optimates & optimatum princ. qui.
h Optimates Romæ ex quo ordine. P. XXXV.
k patiatur eæ quæreris pleb. ij.
k al. inſidias.
l L. ne attingant.
m al. patiantur viros forteis laborum patienteis frui Q. L. patiantur viros forteis, laborũ patienteis, honoribus frui Q.

139 *Qui autem bonam famam bonorum, quæ ſola verè gloria nominari poteſt, expetunt, aliis otium quærere debent, & voluptates, non ſibi. ſudandum eſt his pro communibus commodis, adeundæ inimicitiæ, ſubeundæ ſæpe pro republica tempeſtates: cum multis audacibus, improbis, nonnunquam etiam potentibus, dimicandum.* Hæc audiuimus de clariſſimorũ virorum conſiliis, & factis: hæc accepimus, hæc legimus. neque [n] eos in laude poſitos videmus, qui incitarunt aliquando populi animos ad ſeditionẽ, aut qui largitione cæcarũt menteis imperitorũ, aut qui forteis, & claros viros, & bene de republica meritos in inuidiam aliquam vocauerunt. Leueis hos ſemper noſtri homineis, & audaceis, & malos, & pernicioſos ciueis putauerunt. At verò qui horum impetus, & conatus repreſſerunt: qui auctoritate,

n De ſeditioſis locus, al. ueris ſeditioſos ciues.

tate, qui fide, qui conſtantia, qui magnitudine animi, conſilijs audacium reſtiterunt: ij graues, ij principes, ij duces, ij auctores huius dignitatis, atque imperij ſemper habiti ſunt.

140 Ac, ne quis ex noſtro, aut aliquorum prætereà caſu hanc vitæ viam pertimeſcat: vnus in hac ciuitate, quem quidem ego poſſim dicere, præclarè vir de republica meritus, L. Opimius [a] indigniſſime concidit: cuius monumentum [b] celeberrimū in foro, ſepulchrum deſertiſſimum in littore Dyrrachino relictum eſt. Atque hunc tamen flagrantem inuidia propter interitum C. Gracchi, ſemper ipſe populus Rom. periculo liberauit. alia quædam ciuem egregium iniqui iudicij procella peruertit. ceteri verò aut repentina vi perculſi, ac tempeſtate populari, per populum tamen ipſum recreati ſunt, atque reuocati: aut omnino inuulnerati, inuiolatique vixerunt. At verò *ij, qui ſen. tui conſilium, qui auctoritatem bonorum, qui inſtituta maiorum neglexerunt, & imperitæ, aut concitatæ multitudini iucundi eſſe voluerunt: omnes ferè reipublicæ pœnas aut præſenti morte, aut turpi exſilio* [c] *dependerunt.*

141 Quòd ſi apud Athenienſeis, homines Græcos, longè à noſtrorum hominum grauitate diſiunctos, non deerant [d] qui rempublicam contra populi temeritatem defenderent, cùm omnes, qui ita fecerant, è ciuitate eijcerentur: *ſi Themiſtoclem illum, conſeruatorem patriæ, non deterruit à rep. defendenda nec Miltiadis calamitas, qui illam ciuitatem paullò antè ſeruarat nec Ariſtidis fuga* [e]*, qui vnus omnium iuſtiſſimus fuiſſe traditur: ſi poſtea ſummi eiuſdem ciuitatis viri, quos nominatim appellari non eſt neceſſe, propoſitis iis exemplis iracundiæ, leuitatiſq; popularis, tamen ſuam remp. illam defenderunt: quid nos tandem facere debemus, primùm in ea ciuitate nati, vnde orta mihi grauitas, & magnitudo animi videtur? tum in tanta gloria inſiſtentes, vt omnia humana leuiora videri debeant? deinde, ad eam remp. tuendam aggreſſi, quæ tanta dignitate eſt, vt eam defendentem occidere non aliud ſit, quàm* [g] *oppugnantem rerum potiri?*

142 Homines Græci, quos antea nominaui, iniquè à ſuis ciuibus damnati, atque expulſi, tamen, quia benè ſunt de ſuis ciuitatibus meriti, tanta hodie gloria ſunt, non in Græcia ſolum, ſed etiam apud nos, atque in ceteris terris, vt eos, à quibus illi oppreſſi ſunt, nemo nominet, horum calamitatem dominationi illorum omnes anteponant. Quis Karthaginienſium pluris fuit Annibale [h], conſilio, virtute, rebus geſtis, qui vnus cum tot imperatoribus noſtris per tot annos de imperio, & de gloria decertauit? hunc ſui [i] ciues è ciuitate eiecerunt: nos etiam hoſtem litteris noſtris, & memoria videmus eſſe celebratum.

143 Quare imitemur noſtros Brutos, Camillos, Halas [k], Decios, Curios, Fabricios, Maximos, Scipiones, Lentulos, Æmilios [l], innumerabileis alios, qui hanc rempublicam ſtabiliuerunt: quos equidem in deorum immortalium cœtu, ac numero repono. *amemus patriam, pareamus ſenatui, conſulamus bonis: præſentis* [m] *fructus negligamus: poſteritati* [n]*, & gloriæ ſeruiamus: id eſſe optimum putemus, quod erit rectiſſimum: ſperemus quæ volumus, ſed quod acciderit, feramus: cogitemus denique, corpus virorum fortium, magnorúmque hominum eſſe mortale, animi verò motus, & virtutis gloriam ſempiternam:* neque hanc opinionem ſi in illo ſanctiſſimo

P. B.
a Idem vide Velleium 2.
b Monumentum hic diſtinguitur à ſepulchro.
c L. exſulio
d hos poſtea recenſet.
e φυγὴ.
f Ariſtides iuſtus: vide Plutarchum in Ariſtide.
g L. quam pugnantem. P. XXXVI.
h L. Hannibale.
i Annibal eiectus à ſuis.
k L. Ahalas.
l v. c. Aemilios.
m v. c. præſentis.
n v. c. poſteritati gloriæ.

Hercule conſecratam *videmus*, *cuius* corpore ambuſto, vitam eius, & virtutem immortalitas excepiſſe dicitur minus exiſtimemus, eos, qui hanc tantam rempublicam ſuis conſiliis, aut laboribus, aut [a] auxerint, aut defenderint, aut ſeruarint, eſſe immortalem gloriam conſecuturos [b].

144 ¶ Sed [c] me repentè, iudices, de fortiſſimorum, & clariſſimorum ciuium dignitate, & gloria dicentem, & plura etiam dicere parantem, horum adſpectus in ipſo curſu orationis repreſſit. Video P. Sextium, meæ ſalutis, veſtræ auctoritatis, publicæ cauſæ defenſorem, propugnatorem, auctorem [d], reum: video hunc prætextatum eius filium oculis lacrymantibus me intuentem: video Milonem, vindicem veſtræ [e] libertatis, cuſtodem ſalutis meæ, ſubſidium afflictæ reipublicæ, extinctorem domeſtici latrocinij, repreſſorem cædis quotidianæ, defenſorem templorum, atque tectorum, præſidium curiæ, ſordidatum & reum: video P. Lentulum, cuius ego patrem, deum ac parentem ſtatuo fortunæ, ac nominis mei & [f] fratris, rerúmque noſtrarum, in hoc miſero ſqualore, & ſordibus: cui ſuperior annus idem & virilem, patris, & prætextam, populi iudicio, togam dederit [g], hunc hoc anno in hac toga, rogationis iniuſtiſſimæ ſubitam acerbitatem pro patre fortiſſimo, & clariſſimo ciue deprecantem.

145 Atque hic tot & talium ciuium ſqualor, hic luctus, hæ ſordes, ſuſceptæ ſunt propter vnum me, quia me defenderunt, quia meum caſum, luctúmque doluerunt, quia me lugenti patriæ, flagitanti ſenatui, poſcenti Italiæ, vobis omnibus orantibus reddiderunt. Quod tantum eſt in me ſcelus? quid tantopere deliqui illo [h], illo die, cùm ad vos indicia, litteras, confeſſiones communis exitij detuli? cùm parui vobis? Ac, ſi ſceleſtum eſt amare patriam, pertuli pœnarum ſatis: euerſa domus eſt, fortunæ vexatæ, diſſipati liberi, raptata [i] coniunx [k], frater optimus, incredibili pietate, amore inaudito, maximo in ſqualore volutatus eſt ad pedes inimiciſſimorum: ego pulſus aris, focis, dijs penatibus, diſtractus à meis, carui patria, quàm (vt leuiſſimè dicam) certè texeram: pertuli crudelitatem inimicorum, ſcelus infidelium [l], fraudem inuidorum.

146 Si hoc non eſt ſatis, quòd hæc omnia deleta videntur reditu meo: multo mihi, multo, inquam, iudices, præſtat in eandem illam recidere fortunam, quàm tantam importare meis defenſoribus, & conſeruatoribus calamitatem. An ego in hac vrbe eſſe poſſum [m], his pulſis, qui me huius vrbis compotem fecerunt? non ero, non potero eſſe, iudices: neq; hic vnquam puer, qui his lacrymis, qua ſit pietate, declarat, amiſſo patre ſuo propter me, me ipſum incolumem videbit: nec, quotieſcumque me viderit, ingemiſcet, ac peſtem ſuam, & patris ſui, ſeſe dicet videre. Ego verò vos in omni fortuna, quæcumque erit oblata, complectar: nec me ab iis, quos meo nomine ſordidatos videtis, vnquam [n] vlla fortuna diuellet: neque eæ nationes, quibus me ſenatus commēdauit, quibus de me gratias egit, hunc exſulem propter me ſine me videbunt.

147 Sed hæc dij immortales, qui me ſuis templis aduenientem receperunt, ſtipatum ab his viris, & P. Lentulus conſul, atque ipſa reſpublica, qua nihil eſt ſanctius, veſtræ poteſtati, iudices, commiſerunt. vos hoc iudicio

a v. c. aut auxerunt, aut defenderunt, aut ſeruarūt, &c.
b v. c. conſecutos.
P. B.
c Affectus.
d v. c. actorē.
e al. noſtræ.
f copula, &, abeſt à v. c.
g v. c. dedit
h v. c. ille dies
i al. iactare.
k L. coniux.
l Ant. Aug. Infidorum.
m al. poſſim
n al. vllo vnquam.

Digitized by Google

omnium bonorum menteis confirmare, improborum reprimere poteſtis: vos his ciuibus vri optimis; vos me reficere, & renouare reip. poteſtis. Quare vos obteſtor, atque obſecro, vt, ſi me ſaluum eſſe voluiſtis, eos conſeruetis, per quos me recuperauiſtis.

a Interrogatio eſt in Vatinium teſtē: quo in genere interrogandi vtilis? genus oratoris elucebat. Cic. 1 ſa. mil. 9. Quint. lib. 7.

IN [a] VATINIVM.

ORATIO TRICESIMATERTIA.

SYNOPSIS.

Quæſtio *an Vatinio teſti aduerſus P. Sextium fides adhibenda ſit?* Cicero *fidem adhibendam ei impuriſſimo & mille modis corrupto, negat.* Acta *eodem anno quo ſuperior.*

b EXORDIVM.

A SI TVA [b] tantummodo, Vatini, quid indignitas poſtularet ſpectare voluiſſem, feciſſem id, quod his vehementer placebat, vt te, cuius teſtimonium, propter turpitudinem vitæ, ſordeiſque domeſticas, nullius momenti putaretur, tacitus dimitterem. nemo enim horum aut ita te refutandum, vt grauem aduerſarium, aut ita rogandum, vt religioſum teſtem, arbitrabatur. ſed fui paullo in [c] te

c al. ante in te.

B intemperantior fortaſſe, quàm debui. odio enim tui, in quo, etſi omneis propter tuum in me ſcelus, ſuperare debeo, tamen ab omnibus pænè vincor, ſic ſum incitatus, vt, cùm te non minus contemnerem, quàm odiſſem, tamen vexatum potius, quàm deſpectum, vellem dimittere.

2 Quare, ne tibi hunc honorem à me haberi forte mirere, quòd interrogem, quem nemo congreſſu, nemo aditu, nemo ſuffragio,

C nemo ciuitate, nemo luce dignum putet: nulla me ad id cauſa impuliſſet, niſi vt ferocitatem tuam iſtam comprimerem, & audaciam frangerem, & loquacitatem pauciſſimis [d] interrogationibus irretitam retardarem. Etenim debuiſti, Vatini, etiã ſi falsò veniſſes in ſuſpicionem P. Sextio, tamen mihi ignoſcere, ſi in tanto hominis de me optimè meriti periculo, & tempori eius, & voluntati paréré voluiſſem.

d v. c. pauciſſimis interr.

D 3 Sed [e] heſterno pro teſtimonio eſſe mentitum, cùm affirmares nullum tibi omnino cum Albinouano ſermonem non modò de Sextio accuſando, ſed nulla vnquam de re, fuiſſe paullò ante imprudens indicaſti, qui & T. Claudium tecum communicaſſe, & à te conſilium P. Sextij accuſandi petiſſe, & Albinouanum, quem antea vix tibi notum eſſe dixiſſes, domum tuam veniſſe, multa [f] tecum locutum dixeris; denique conciones P. Sextij

e al. ſed te heſterno [illegible]

f al. multa tecum locutum eſſe d.

E ſcriptas, quas neq; noſſet, neque reperire poſſet, te Albinouano dediſſe, eáſque in hoc iudicio eſſe recitatas. In quorum altero es confeſſus, à te accuſatores eſſe inſtructos, & ſubornatos: in altero inconſtantiam tuam cũ leuitate, tũ etiam periurio implicatã refelliſti: cùm, quem [g] alieniſſimum à te eſſe dixiſſes, eum domi tuæ fuiſſe: quem præuaricatorẽ [h] ab initio iudicaſſes, ei te, quos rogaſſet, ad accuſandum libros dixeris dediſſe.

g L. quem à te alieniſſimum dix. & ita v. c.

h L. præuaricatorem eſſe ab

F 4 Nimium es vehemens, feróxq; natura, non putas fas eſſe verbũ ex ore exire cuiuſquã, quod non iucundũ & honorificũ ad aures tuas accedat [i]. veniſti iratus omnib. quod ego, ſimulac te adſpexi, prius quàm loqui cœpiſti, cùm antè Gellius, nutricula ſeditioſorũ

i L. accidat.

A omnium, teſtimonium diceret, ſenſi, atque prouidi [a]. repentè enim te, tanquam ſerpens è latibulis, oculis eminentibus, inflato [b] collo, tumidis ceruicibus intuliſti: vt mihi renouatus ille tuus [c] in te tribunatus videretur.

a al. prouidi.

b Vatinij ſtrumam al. perſtringit. ad Attic. lib. vbi dixi.

5 ¶ Ac [d] mihi primùm obiecíſti, quòd Cornelium veterem meum amicũ, ſed tamen tuũ familiarem defenderim, cùm in hac ciuitate oppugnari ſoleat, quæ tu nunc vteris, nõnumquam, defenſio nunquam vituperari. Sed

c antea legibus tuis [illegible] veterem meum amicũ, &c. Paneg. Tum nihil remoratus ſum [illegible] meum vel ita vt tu me enumerer illud vtrum me veterem meum.

B quæro à te, *cur C. Cornelium non defenderem*. num legem aliquam Cornelius contra auſpicia tulerit: num Æliam [d], num Fufiam legem neglexerit: num conſuli vim attulerit: num armatis hominibus templum tenuerit: num interceſſorem vi deiecerit: num religiones polluerit: ærarium exhauſerit: remp. compilarit. Tua ſunt, tua ſunt hæc omnia. Cornelio eiuſmodi nihil obiectum eſt. Codicem legiſſe dicebatur. defendebatur, teſtibus collegis ſuis, non recitandi cauſa legiſſe, ſed reco-

d OBIECTIONIBVS Vatinij reſpondet: & quod Cornelium defenderit, quod ſummè ei a[illegible] exſul.

e Lex Ælia de obnuntiatione.

C gnoſcendi. Conſtabat tamen, Cornelium concilium [f] illo die dimiſiſſe, interceſſioni paruiſſe. Tu vero, cui Cornelij defenſio diſplicet, quam cauſam ad patronos tuos, aut quod es adhæres, quibus iam præſcribis, quanto illis probro futurum ſit, ſi te defenderint, cùm tu mihi Cornelij defenſionem in maledictis obiiciendam putaris.

f L. cõcilium.

6 At tamen hoc, Vatini, memento, paullo

D poſt iſtam defenſionem meam, quam tu bonis viris diſplicuiſſe dicis, me cum vniuerſi populi Romani ſumma voluntate, tũ optimi cuiuſque ſingulari ſtudio, magnificentiſſimè poſt hominum memoriam conſulem factũ, omniaque ea me pudenter viuendo conſecutum eſſe, quæ tu impudenter vaticinãdo ſperare te ſæpe dixiſti. Nam *quòd mihi diſceſſum obiecíſti meum* & quòd horum, quibus ille dies acerbiſſimus fuit, qui idem tibi lætiſſimus, lu-

E ctum & gemitum renouare voluiſti: tantùm tibi reſpondeo, me, cùm tu, ceteræque reipublicæ peſtes, armorum cauſam quæreretis, & cum per meum nomen fortunas locupletũ [g] diripere, ſanguinem [h] principum ciuitatis exſorbere, crudelitatem veſtram, odiúmq; diuturnum, quod in bonos iam inueteratum habebat, ſaturare cuperetis: ſcelus, & furorem veſtrum cedendo maluiſſe frangere, quàm reſiſtendo.

g L. locupletium dir.

h al. ſanguine ciuitatis.

F 7 Quare peto à te, vt [i] mihi ignoſcas, Vatini, cũ patriæ pepercerim, quã ſeruaram: &, ſi ego te perditorem, & vexatorem reipublicæ fero, tu me conſeruatorem, & cuſtodẽ feras. deinde [k] eius viri diſceſſum increpas, quem vides, omnium ciuium deſiderio, ipſius [l] denique

i L. vt & mihi ignoſcas, Vat. quod patriæ pep.

k fort. deinde eius viri diſceſſum ne increpes. q. vides, om. ciu. deſ. ipſ. de ſque reip. luctum eſſe reuocatum. At

l fort. ipſius denique reip. voce eſt reu.

nique reipublicæ luctu eſſe reuocatum? At enim dixiſti, non mea, ſed reipublicæ cauſa homines de meo reditu laboraſſe. *Quaſi verò quiſquam vir excellenti animo in rempublicam ingreſſus, optabilius quidquam arbitretur, quàm ſe à ſuis ciuibus reipublica cauſa diligi.*

8 Scilicet aſpera mea natura: difficilis aditus: grauis vultus: ſuperba reſponſa: inſolens vita: nemo humanitatem meam, nemo conſuetudinem, nemo conſilium, nemo auxilium requirebat: cuius deſiderio (vt hæc minima dicam) forum mæſtum, muta curia, omnia denique bonarum artium ſtudia ſiluerūt. Sed nihil ſit factum mea cauſa: omnia illa ſenatuſconſulta, populi iuſſa, Italiæ totius, cunctarum ſocietatum, collegiorum omniū decreta de me, reipublicæ cauſa eſſe facta fateamur. Quid ergo, homo imperitiſſime [a] ſolidæ laudis, ac veræ dignitatis, præſtantius mihi potuit accidere? quid optabilius ad immortalitatem gloriæ atque ad memoriam mei nominis ſempiternam, quàm omneis hoc ciueis meos iudicare, ciuitatis ſalutem cum mea vnius ſalute eſſe coniunctam?

9 Quod quidem ego tibi reddam tuum, nam, vt tu me carum eſſe dixiſti ſenatui, populoque Rom. non tam mea cauſa, quàm reipub. ſic ego te, quamquam ſis omni diritate, atque immanitate tæterrimus, tamen dico eſſe odio ciuitati non tam tuo, quàm reipubl. nomine. Atque, vt aliquando ad te veniā, de me hoc ſit extremum. *quid quiſque noſtrûm de ſe ipſe loquatur, non eſt ſanè requirendum: boni* [b] *viri iudicent. id eſt maximi momenti, & ponderis.*

10 Duo ſunt tempora, quibus noſtrorum ciuium ſpectentur iudicia de nobis, vnū honoris, alterum [c] ſalutis. Honos [d] talis populi R. voluntate paucis eſt delatus, ac mihi: ſalus tanto ſtudio ciuitatis nemini reddita. de te autem homines quid ſentiant, in honore experti ſumus, in ſalute exſpectamus [e]. Et, vt ne me cum homine vno non ſolum impudentiſſimo atque [f] infimo conferam: de te ipſe, homine & arrogantiſſimo, & mihi inimiciſſimo, quæro, Vatini, vtrum tandem putes huic ciuitati, huic reip. huic vrbi, his templis, ærario, curiæ, viris his, quos vides horum bonis fortunis, liberis ciuibus [g], ceteris deniq; deorum immortalium delubris, auſpiciis, religionibus melius fuiſſe, & præſtabilius, me ciuem in hac ciuitate naſci, an te? cum mihi hæc [h] reſponderis, aut ita impudenter, vt manus à te homines vix abſtinere poſſint: aut ita dolenter, vt aliquando *iſta ilia* [i], *quæ ſunt inflata rumpantur*: tum me moriter reſpondero ad ea, quæ de te ipſo rogaro.

11 ¶ At [k] illud tenebricoſiſſimum tempus ineuntis ætatis tuæ patiar latêre, licet impunè per me parietes in adoleſcentia perfoderis, vicinos compilaris, matrem verberaris. habeat hoc præmium tua indignitas, vt adoleſcentiæ turpitudo obſcuritate, & ſordibus tuis obtegatur. *Quæſturam* petiſti cum P. Sextio, cū hic nihil loqueretur, niſi quod agebat: tu de altero conſulatu gerendo te [l] diceres cogitare. Quæro abs te, teneáſne memoria, cū P. Sextius, quæſtor ſit cunctis ſuffragiis factus, tunc te vix, inuitis omnibus, non populi beneficio, ſed conſulis, extremum adhæſiſſe?

12 In eo magiſtratu, cùm tibi magno clamore aquaria [m] prouincia ſorte obtigiſſet, miſſúſne ſis à me conſule Puteolos, vt inde aurum exportari, argentúmque prohiberes?

P. B.
a al. imperitiſſime.
b Pantagath. Quod boni iudicent.
c hic eſt vita.
d L. Honos talis populi Ro. vol.
e L. exſpectamus. Sed tamen, ne me cū his principib. qui adſunt P. Sextio, ſed tecum, homine vno &c.
f al. verum etiam iniquo.
g al. coniugibus.
h v.c. hoc reſpond.
i al. iſta illa inflata rumpantur. & ita quæ Horatius. Rumpantur vt ilia Codro.
k L. Atque illud teū. DE VITA Vatinij teſtis eiuſque quæſtura, legat. tribunatu, quod nefaria ſacrificia feceriT, & iſtis auſpiciorū contemptor contra leges Iuliam, Liciniam, & Aliam, collegem in vincula coniecerit: principes tollere conatus ſit, diutius ſuis altos terruerit, toga pulla in conuiuio accubuerit, iudicijs vi diſturbaris, quod ſine ſenatuſconſulto legatus quod in legem Tulliam commiſit.
P. XXXI.
rit, pro corona pro à Cæſare habitus ſit, quod varius & ſeuis Milone laudet, in quē antea iſtium teſtimoniū dixerit.
l v.c. diceret te cogitare.
m Aquaria prouincia, quæ, in pro Muræna, Oſtienſis erat, pro Murena. Porrò ad huius loci interpretationē adi Lipſium 4. Antiquar. 13.

in eo negotio, cùm te non cuſtodem ad continendas, ſed portitorem [a] ad partiēdas merceis miſſum putares, cúmque omniū domos, apothecas, naueis, furaciſſimè ſcrutarere, homineſque negotia [b] gerenteis, iudiciis iniquiſſimis irretires, mercatores è naui egredienteis terreres, conſcendenteis morarere: teneáſne memoria, tibi in conuentu Puteolis manus eſſe allatas? ad me conſulem, Puteolanorum [c] querelas eſſe delatas? ¶ Poſt quæſturam exierіſne *legatus* in vlteriorem Hiſpaniam, C. Coſconio proconſule? cùm illud iter Hiſpanienſe pedibus ferè confici ſoleat, aut [d], ſi quis nauigare velit, certa ſit ratio nauigandi: venerіſne in Sardiniam, atque inde in Africam? fueriſque, quod ſine [e] ſenatuſconſulto tibi facere non licuit, in regno Hiempſalis? fueriſne in regno Maſtaneſoſi [f]? veneriſne ad fretum per Mauritaniam? quem ſcis vnquam legatum Hiſpanienſem in [g] illam prouinciam iſtis itineribus perueniſſe?

13 ¶ Factus es *tribunus plebis* (quid enim te de Hiſpanienſibus flagitiis tuis, ſordidiſſimiſque furtis interrogem?) quæro abs te, primū [h] quod genus improbitatis, & ſceleris in eo magiſtratu prætermiſeris? Ac tibi iam inde præſcribo, ne tuas ſordeis cum clariſſimorum virorum ſplendore permiſceas. Ego te, quæcumque rogabo de te ipſo rogabo, neque te ex ampliſſimi viri dignitate, ſed ex tuis tenebris extrahā: omniáq; mea tela ſic in te coniicientur [i], vt nemo *per cuius latus* (quod ſolés dicere) *ſaucietur*, in tuis pulmonibus, ac viſceribus hærebunt.

14 Et, quoniam *omnium rerum magnarum, à* [k] *diis immortalibus principia ducuntur*, volo [l] vt mihi reſpondeas tu, qui te Pythagoricum [m] ſoles dicere, & hominis doctiſſimi nomen tuis immanibus & barbaris moribus prætendere, quæ te tanta prauitas mentis tenuerit, qui tantus furor, vt, cùm [n] inaudita, ac nefaria ſacra [o] ſuſceperis, cùm inferorum animas elicere, cū puerorum extis deos manes mactare [p] ſoleas: auſpicia [q], quibus hæc vrbs condita eſt, quibus omnis reſpublica atque imperium tenetur, contemſeris? initioque tribunatus tui ſenatui denuntiaris, tuis actionibus augurum reſponſa, atque eius collegij arrogantiam impedimento non futuram?

15 Secundum ea quæro, ſeruariſne in eo fidem? num quando tibi moram attulerit, quo [r] minùs conſilium aduocares, legémque ferres, quod eo die ſcires de cælo eſſe ſeruatum? Et, quoniam hic locus vnus [ſ] eſt, quem tibi cum Cæſare communem eſſe dicas: ſeiūgam te ab alio, non ſolum reipub. cauſa, verū etiam Cæſaris, neque ex tua ſumma indignitate labes illius dignitati adſperſa videatur. Primum quæro, num tu ſenatui cauſam tuam permittas, quod facit Cæſar? deinde, quæ ſit auctoritas eius, qui ſe alterius facto, non ſuo defendat? deinde (erumpet enim aliquando ex me vera vox, & dicam ſine cunctatione quod ſentio) ſi iam violentior aliqua in re C. Cæſar fuiſſet, ſi eum magnitudo contentionis, ſtudium gloriæ, præſtans animus, excellens nobilitas aliquò impuliſſet, quod in illo viro & tum ferendum eſſet, & maximis rebus quas poſtea geſſit, obliterandum: id tu tibi, furcifer, ſumes, & Vatinij latronis, ac ſacrilegi vox audietur, hoc poſtulantis, vt idem ſibi concedatur quod Cæſari?

16 Sic enim ex te quæro. Tribunus pl. fui-

a ſort. portitorem, vel portitorem ad portandas merceis.
b v.c. negotiis gerenteis.
c v.c. querelas Puteolanorū.
d v.c. aut qui nauig.
e Certis itineribus proconſules in prouinciam profectos hinc colligimus: ac hinc ſenatuſconſulto ſtatā illam & ſolemnem itineris rationem mutare non licuiſſe.
P. B.
f ſort. Maſſiniſſæ, aut potius Manaſtabalis regis Numidarum, cuius mentio apud Appianum 1. ciuil.
g v.c. & L. iſtis itineribus in illam prouinciam p.
h L. primùm voluerim, quod. g. & ita v.c.
i v.c. coniicientur.
k vet. ab diis
l al. volo mihi reſpond.
m Pythagoreus Vatinius.
n Auſpicia ſacris nefariis & impuris polluuntur.
o Sacrorum nefariorum exempla.
p Pantagath. placare.
q Auſpicia ſublata à Vatinio.
r L. quo minus concilium aduoc.
ſ L. eſt vnus & ita v.c.
P. XXXII.

Digitized by Google

ſti. ſeiunge te à conſule. collegas habuiſti viros fortes nouem. ex his tres erant, quos tu quotidie ſciebas *de* [a] *cælo ſeruare* : quos irridebas, quos priuatos eſſe dicebas : de quib. duo, prætextatos ſedenteis vides, te [b] ædilitiā prætextam togam, quam fruſtra confeceras, vendidiſſe: tertium ſcis ex illo obſeſſo, atq; afflicto tribunatu, conſularem auctoritatē hominem eſſe adoleſcentem conſecutū. reliqui ſex fuerunt: ex [c] quibus partim planè tecum ſentiebant, partim medium quendam curſum tenebant. omnes habuerunt leges promulgatas: in his multas meus neceſſarius, etiam de mea ſententia, C. Coſconius, iudex noſter: quem, tu [d] diſrumperis, cum ædilitium vides.

17 Volo vti mihi reſpondeas, num quis ex toto collegio legem ſit auſus ferre præter vnum te? quæ tanta in te fuit [e] audacia: quæ tanta vis: vt, cum [f] tui nouem collegæ ſibi timendū eſſe duxerint, id vnus tu, emerſus è cœno, omniū facilè omnibus rebus infimus, contemnendū deſpiciendum, irridendu putares? nū [g] *quem poſt vrbem conditam ſciat tribunum pl. egiſſe cum* [h] *plebe, cum conſtaret ſeruatum eſſe de cælo*?

18 ¶ Simul etiam illud volo vti reſpondeas, cùm, te tribuno plebis, eſſet etiam tū in rep. *lex* [i] *Ælia, &* [k] *Fuſia: quæ* [l] leges ſæpenumero tribunitios furores debilitarunt, & repreſſerunt. quas contra, præter te, nemo vnquam eſt facere conatus : quæ quidem leges anno poſt, ſedentibus [m] in templo duobus [n] non conſulibus, ſed proditoribus huius ciuitatis ac peſtibus, vnà cum auſpiciis, cum interceſſionibus, cum omni iure publico conflagrauerunt: ecquando dubitaris contra eas leges cum plebe agere, & [o] conſilium conuocare? numquem ex omnibus tribunis pl. quicūque ſeditioſi fuerint, tam audacem audieris fuiſſe, vt vnquam contra legem Æliam, aut [p] Fuſiam conſilium conuocaret [q]?

19 Quæro [r] illud etiam ex te, conatuſne ſis, voluerisne, denique cogitaris, (eſt enim res eiuſmodi, vt, ſi tibi modo in mentē venit, nemo ſit, qui te vllo cruciatu eſſe indignum putet) cogitarisne, in illo tuo intolerabili, nō regno (nam cupis id audire) ſed latrocinio augur fieri in Q. Metelli locum? vt, quicūque te adſpexiſſet, duplicem dolorem, gemitūmq; ſuſciperet & ex deſiderio clariſſimi, & [s] fortiſſimi ciuis, & ex honore turpiſſimi, atq; improbiſſimi! Adeone non [t] labefactatam remp. te tribuno, neque conquaſſatam ciuitatē, ſed captam hanc vrbem, atque euerſam putares [u], vt augurem Vatinium ferre poſſemus?

20 Hoc loco quæro, ſi, id quod concupieras, augur factus eſſes: in qua tua cogitatione nos qui te oderamus, vix dolorem ferebamus illi autem, quibus eras in deliciis, vix riſum tenebant: ſed quæro, ſi ad cetera vulnera, quibus putaſti [x] remp. deleri, hanc quoque mortiferam plagam inflixiſſes, auguratus tui, vtrūm decreturus fueris id, quod augures omnes vſque à Romulo decreuerunt, *Ioue* [y] *fulgente, cum populo agi ne fas eſſe*, an, quia tu ſemper ſic egiſſes, auſpicia fueris augur diſſoluturus?

21 ¶ Ac, ne diutiùs loquar de auguratu tuo, quod inuitus facio, vt recorder ruinas reipub. (neque enim tu vnquam, ſtante nō modo maieſtate horum, ſed etiam vrbe, te augurem fore putaſti) verùm tamen vt ſomnia tua relinquam, ad ſcelera veniam. volo vti mihi reſpondeas: cùm M. Bibulum conſulem, non dicam bene de repub. ſentientem, ne tu mihi

A homo potens iraſcare, qui ab eo diſſenſiſti: ſed hominem certè nuſquam progredientem, nihil in rep. molientem, tantum animo ab actionibus tuis diſſentientem : cùm eum tu [a] conſulem in [b] *vincla duceres & à tabula* [c] *Valeria collegæ tui mitti iuberem*: feceriſne ante Roſtra pontem [d], continuatis tribunalibus per quem conſul populi Romani moderatiſſimus, & conſtantiſſimus, ſublato auxilio, excluſis B amicis, vi perditorum hominum incitata, turpiſſime [e], miſerrimoque ſpectaculo non in carcerem, ſed ad ſupplicium, & ad necem duceretur?

22 Quæro, num quis ante te tam fuerit nefarius, qui id fecerit: vt ſciamus, vtrum veterum facinorum ſis imitator, an inuentor nouorum. Idémque tu cum his, atque huiuſmodi conſiliis, ac facinoribus, nomine C. Cæſaris, clementiſſimi, atque optimi viri, ſcelere C vero, atque audacia tua, M. Bibulum foro, curia, templis, locis publicis omnib. expuliſſes, incluſum [f] domi contineres, cùmque nō maieſtate imperij, non iure legum, ſed ianuæ præſidio, & parietum cuſtodiis, conſulis vita tegeretur : miſeriſne viatorem, qui M. Bibulū domo vi extraheret, vt, quod in priuatis ſemper eſt ſeruatum, id, te tribuno pleb. conſuli domus exſilium [g] eſſe non poſſet?

23 Simulque mihi reſpondeto tu, qui nos, qui de communi ſalute conſentimus, tyrannos vocas, fueriſne non tribunus pleb. ſed D intolerandus ex cœno neſcio quo, atque ex tenebris tyrannus? qui primùm eam rempublicam, quæ [h] auſpiciis inuentis conſtituta eſt, iiſdem auſpiciis ſublatis conatere peruertere : deinde ſanctiſſimas leges, Æliam, & [i] Fuſiam dico, quæ in [k] Gracchorum ferocitate, & in audacia Saturnini, & in colluuione Druſi, & in contentione Sulpicij, & in cruore Cinnano, & [l] inter Syllana arma vixerunt, ſolus E conculcaris, ac pro nihilo putaris: qui cōſulem [m] morti obieceris, incluſum obſederis, extrahere ex ſuis tectis conatus ſis : qui in eo magiſtratu non modo emerſeris ex mendicitate, ſed etiam diuitiis nos *iam tuis* terreas ſuetiliſſe tanta crudelitate, vt delectos [n] viros, & principes ciuitatis tollere, & delere tua rogatione coneris [o]?

24 ¶ Cum [p] L. Vettium, qui in ſenatu confeſſus eſſet ſe cum telo fuiſſe, Cn. [q] Pompeio, F ſummo, & clariſſimo ciui, ius manibus necē afferre voluiſſe, in concionem produxeris, indicem in Roſtris, in illo, inquam, augurato [r] templo, ac loco collocaris, quò auctoritatis exquirendæ cauſa ceteri tribuni pleb. principes ciuitatis producere conſueuerunt, ibi [s] tu iudicem Vettium, linguam, & vocem ſuam ſceleri, & menti tuæ præbere voluiſti [u], vt dicere L. Vettius in concione tua, rogatus à te, G ſe auctores, & impulſores, & ſocios habuiſſe ſceleris illius eos viros, quibus è ciuitate ſublatis, quod tu eo tempore moliebare, ciuitas ſtare non poſſet? M. Bibulum, cuius incluſione contentus non eras, interficere volueras, ſpoliaueras [x] conſulatu, patria priuare cupiebas : L. Lucullum, cuius tu rebus geſtis, quod ipſe ad imperatorias laudes à puero videlicet ſpectaras, vehementius inuidebas: C. Curionē, perpetuum hoſtem improborum omnium, H auctorem publici conſilij, libertate communi tuenda maximè liberum, cum filio principe iuuentutis, cùm rep. coniunctiore etiam, quàm ab illa ætate poſtulandum fuit, delere

volui-

a L. ſeruare [illegible] cælo & ita v. c.
b [illegible] ædili[illegible]
c v. c. è quibus planè partim.
d L. tu diſrumperis.
e L. fuerit aud.
f L. cùm tui collegæ nouē ſibi tim. al. cū nouē tui collegæ
g hoc lex Aelia vetabat, de qua dix. oratione de prouinciis conſularib. in f.
h Agi cū plebe non ſolet, cum de cælo ſeruatum eſſe conſtat.
i Cōtra leges Vatinium feciſſe.
k L. & Fuſia.
l adde Ciceronē in Piſonem, & ibidem Aſconiū & poſt reditum in ſenatu, & de prouinciis conſularib. & 1. ad Atticum to.
m al. p[illegible] ſidē.
P. B.
n [illegible]tibus.
o Gabinio & Piſone.
o L. & conſiliū. & ita v. c.
p L. aut Fuſiā.
q v. c. aduocaret.
r v. c. Quæro etiā illud ex te. & ita L.
s L. ac fortiſſimi c.
t L. non labefactatam rem.
u ſ[illegible] putaris.
x ſuſt. rēp. putaſti poſſe del. v. c. remp. putaſti deleri.
y Augurū diſciplina receptū erat, Ioue fulgente agi cum populo nefas eſſe, vt hic. ſic 2. de diu. nat. & 2. de Natura deorum. Ioue tonante, fulgurante comitia populi habere nefas, [illegible] augurum [illegible]

P. XXXIII.
a Vatinium conſulem in vincula coniecisse.
b v. c. in vincula.
c Tabula Valeria locus in foro, vbi tribuni plebe. conuenire ſolebant & iudiciorum ij. fam. lib. 14. & Tabula Sextia [illegible] pro Sext.
d Pontem ſuffragiorum intelligit.
e L. turpiſſimo, & ita v. c.
f v. c. domi incluſum conti. & ita L.
g L. exſulii.
P. B.
h vide Liuiū 1.
i L. & Fuſiam
k ſeditioſos ciuitatis Romanæ enumerat T. & C. Gracchos, Saturninū, Druſum, Ser. Sulpitium, Cinnā, Syllam.
l v. c. etiam inter arma Syllana. & ita L.
m Bibulum. vt [illegible]
n L. dilectos.
o L. conateris. & ita v. c.
p Vatinium principes tollere conatum eſſe.
q al. mortem Cn. Pompeio [illegible] ſublata [illegible]
r L. n[illegible]em offerre vol.
s al. inaugurato templo.
t ac ibi tu Vettium indicē ling.
u L. voluiſti: dixeritne L. Vettius.
x L. ſpoliaras cōſ. & ita v. c.

Digitized by Google

voluiſti: 25 L. Domitium, cuius dignitas, & ſplendor perſtringebat [a], credo, oculos Vatinij, quem [b] tu propter commune odium in bonos, oderas: in poſterum autem propter omnium ſpem, quæ de illo eſt, atque erat, antè aliquanto timebas: L. Lentulum, hunc iudicẽ noſtrum, flaminem Martialem, quòd erat eo tempore Gabinij tui competitor, eiuſdẽ Vettij indicio opprimere voluiſti. Qui ſi tum illã labem, peſtemque viciſſet, quod ei tuo ſcelere non licuit, reſp. victa non eſſet. Huius etiã filium eodem indicio, & crimine, ad patris interitum aggregare voluiſti. L. Paullum, qui tũ quæſtor Macedoniam obtinebat, quẽ ciuem? quem virum? qui duos nefarios patriæ proditores domeſticos hoſteis, legibus exterminarat, hominem ad conſeruandam remp. natũ, in idem Vettij indicium, atque in eundem hunc numerum congregaſti [c].

26 Quid ego de me querar? qui etiam gratias tibi agere debeo, quod me ex fortiſſimorum ciuium numero ſeiungendum non putaris. Sed [d] qui fuit ille tantus furor tuus, vt, cũ Vettius ad arbitrium tuum peroraſſet, & ciuitatis lumina notaſſet, deſcendiſſétque de Roſtris, eum repentè reuocares, colloquerere, populo Ro. vidente? deinde interrogares, ecquoſnam alios poſſet nominare? inculcariſne, vt C. Piſonem, generum meum, nominaret: qui in ſumma copia optimorum adoleſcentium pari continentia, virtute, pietate reliquit neminem? itemque M. Lateranſem, hominem dies, ac [e] noctes de laude, & de rep. cogitantem? promulgariſne, impuriſſime, & [f] perditiſſime hoſtis, quæſtionem de [g] tot ampliſſimis, & talibus viris, ind ci Vettio præmia ampliſſima? quibus rebus, omnium mortaliũ non voluntate ſed conuicio repudiatis fregeriſne in carcere ceruices ipſi illi Vettio, ne quod indicium corrupti iudicij extaret, eiúſq; ſceleris in te ipſum quæſtio flagitaretur?

27 Et, quoniam crebrò vſurpas, *legem te de alternis conſiliis reiiciendis tuliſſe*, vt omnes intelligant, te ne rectè quidem facere ſine ſcelere potuiſſe, quæro, cum [h] lex eſſet æqua promulgata initio magiſtratus, multas [i] etiam alias tuliſſes, expectariſne, dum C. Antonius reus fieret apud [k] Cn. Lentulum, & Q. Claudium? & poſteaquàm ille eſt reus factus, ſtatim tuleris in eum, qui tuam poſt legem reus factus eſſet: vt homo conſularis excluſus, uno ſer puncto temporis ſpo iaretur beneficio, & æquitate legis tuæ?

28 Dices, familiaritatem tibi fuiſſe cum Q. Maximo. Præclara defenſio facinoris tui. nam Maximi quidem ſumma laus eſt, ſummis inimicitiis, ſuſcepta cauſa, quæſitore, conſilioq; delecto, commodiorem inimico ſuo contentionem [l] reiectionis [m] dare noluiſſe: nihilque Maximus fecit alienum aut ſua virtute, aut illis viris clariſſimis, Paulis, Maximis, Africanis: quorum gloriam huius virtute renouatã non modò ſperamus, verùm etiam iam videmus. tua fraus, tuum maleficium, tuum ſcelus illud eſt, te id, quod promulgaſſes miſericordiæ nomine ad crudelitatis tempus diſtuliſſe. Ac nunc quidem C. Antonius hac vna re miſeriam ſuam conſolatur, quòd imagines patris [n], & fratris ſui, fratriſque filiam, non in familia, ſed in carcere collocatas audire maluit, quàm videre.

29 ¶ Et [o] quoniam pecunias aliorum deſpicis, de tuis diuitiis inſolentiſſimè gloriaris, volo vti mihi reſpondeas, feceriſne fœdera tribunus pleb. cum ciuitatibus, cum regibus, cum tetrarchis [a]? erogariſne pecunias ex ærario tuis legibus? eripueriſne partis illo tempore cariſſimas partim a Cæſare, partim à publicanis? Quæ cum ita ſint, quæro ex te, ſiſne ex pauperrimo diues factus illo ipſo anno, quo *lex lata eſt de pecuniis repetundis* acerrima, vt omnes intelligere poſſent, a te nõ modo noſtra acta, quos tyrannos vocas, ſed etiam amiciſſimi tui legẽ eſſe contẽtam. apud quẽ tu etiam nos criminari ſoles, qui illi ſumus amiciſſimi, cum tu ei contumelioſiſſimè toties maledicas, quoties illi affinem te eſſe dicis.

30 ¶ Atque illud etiam ſcire ex te cupio, quo cõſilio, aut qua mẽte feceris, vt in epulo Q. [b] Arij, familiaris mei, cũ toga pulla [c] accũberes? quẽ vnquã videris? quẽ audieris? quo exẽplo, quo more feceris? Dices, ſupplicationes te illas non probaſſe. Optimè. nullæ fuerint ſupplicationes. videſne, me nihil de anni illius cauſa, nihil de eo, quod tibi cum ſummis viris commune eſſe videatur, ſed de tuis propriis ſceleribus ex te quærere? Nulla ſupplicatio fuerit. cedò, quis vnquam cœnauit [d] atratus? Ita enim illud epulum eſt funebre, vt munus ſit funeris: epulæ quidem ipſæ, dignitatis.

31 Sed omitto epulum [e] populi Ro. feſtum diem, argento, veſte, omni apparatu, ornatúq; viſendo [f]. quis vnquam in luctu domeſtico, quis in funere familiari cœnauit cũ toga pulla? cui de balneis exeunti, præter te, toga pulla vnquam data eſt? cùm tot hominũ millia accumberent, cum ipſe epuli [g] dominus, Q. [h] Arius, albatus [i] eſſet, tu in templum Caſtoris te cum C. Fidulo [k] atrato, ceteriſque tuis furiis funeſtum intuliſti. Quis tum non ingemuit? quis non doluit remp. caſum? quis ſermo alius in illo epulo fuit, niſi, hanc tantã, & tam grauem ciuitatem, ſubiectam eſſe non modo furori, verùm etiam triſtitiæ tuæ?

32 Hunc tu morem ignorabas? nunquam epulum videras? nunquam puer aut adoleſcens inter coquos [l] fueras? Fauſti adoleſcentis nobiliſſimi, paullo ante ex epulo magnificentiſſimo famem illam veterem tuã non expletas? quem accumbere atratum videras, dominum cum toga pulla, & eius amicos ante conuiuium? quæ te tanta tenuit amentia, vt, tu, niſi id feciſſes, quod fas non fuit, niſi violaſſes templum Caſtoris, nomen epuli, oculos ciuium, morem veterem, eius, qui te inuitarat, auctoritatem, parum [m] putares te ſignificatũ eſſe, ſupplicationes te illas non [n] putare?

33 ¶ Quæro [o] illud etiam ex te, quod [p] priuatus admiſiſti: in quo certè iam tibi dicere non licebit, cum clariſſimis viris cauſam tuam eſſe coniunctam: poſtulatúſne ſis lege Licinia & [q] Iulia? edixeritne C. Memmius prætor ex ea lege, vt adeſſes die triceſimo? cum is dies veniſſet, feceriſne, quod in hac rep. non modo factum antè [r] nunquam eſt, ſed in omni memoria ſit [s] inauditum? appellariſne tribunos plebis, ne cauſam diceres? leuius dixi: quamquam idipſum eſſet & nouum, & non ferendum: ſed appellatiſne nominatim peſtem illius anni, furiam patriæ, tempeſtatem reipub. Clodium? qui tamen cum iure, cùm more, cum poteſtate iudicium impedire non poſſet, rediit ad illam vim, & [t] furorem ſuum, ducemque ſe militibus tuis præbuit. In quo, nequid à me dictũ in te potius putes, quã abs te eſſe quæſi-

[a] L. præſtinguebat, et. [b] L. quẽ tum pr. P. XXXIII. [c] L. agregaſti [d] L. Sed qui fuit tuus ille tantus f. & ita v. c. [e] v. c. atque noctis. [f] deeſt hæc vox vetuſtiſ. [g] L. de tot, & talibus viris, ind. Vett. [h] L. cùm lex eſſet ante una promulg. [i] v. c. multas iam alias tuliſſes. & ita l. [k] L. apud Cn. Lentulo Clodianum? & poſteaq. & ita v. c. & Hulus P. V. Cn. Clodiani meminit Gell. l. c. 4. [l] L. conditionẽ reiect. [m] Pantag. reiectione. [n] al. & patris [o] Vatinium pecuniis ſuis alios iactaſſe.

[a] Tetrarcha quibus quarta pars regni alicuius veteris adſignata aut à P. Romano aut iudicio ſenatus erat. vnde τετραρχία Deiotari, & τετραρχίαν... [b] L. Q. Arrij [c] Vatinius hic P. XXXV. & infra mul. tis reprehendi, quod toga pulla id eſt fuſca, vteretur pulla inquam, quæ tenuiorum & viliorum erat; vnde pullati Suetonio in Auguſto 44. & Plinio 7. epiſt. ſordarum pullatus circulus, pullata turba. Quintiliano ii. & 6. vide & e vulgo qui & ſolo... Seneca de vita beata c. 2. d v. c. atrati [e] Epulum, p. Romano vel ſenatui. [f] forte, viſendum. [g] qui & magiſter conuiuij. [h] Q. Arrius, [i] Albati ab alba veſte, cuius color candidus: vt cãdidæ veſtis color ab arte. [k] al. Fibulo. al. Figulo. [l] al. coquos. al. coquos. & ita v. c. ... [m] L. parũ putares te ſignificatũ: vt illas ſuppl. te ill. [n] L. non probare? [o] L. Quæro etiam illud ex te [p] Vatinium ei iudicium dictum fuiſſe. [q] L. & Iunia & ita Pantagathus leuiter ... [r] L. antea non, & ita v. c. [s] L. eſt omni no inauditũ? al. ſit omnino inaud. [t] al. & ad furorem.

Digitized by Google

tum, nullum onus imponã mihi teſtimonij: quæ mihi breui tempore ex eodem iſto loco video eſſe dicenda, ſeruabo, téque non arguam, ſed vt in cæteris rebus fecero, rogabo.

34 Quæro ex te, Vatini, num quis in hac ciuitate poſt vrbẽ conditã tribunos pl. appellarit, ne cauſam diceret? num quis reus in tribunal ſui quæſitoris adſcenderit, eúmq; vi deturbarit? ſubſellia diſſiparit? vrnas deiecerit[a]? eas denique omneis in iudicio diſturbando commiſerit, quarum rerũ cauſa iudicia ſunt conſtituta? ſciaſne tum fugiſſe Memmiũ? accuſatores eſſe tuos de tuis, tuorúmque manib. ereptos? iudices quæſtionum de proximis tribunalibus eſſe depulſos? in [b] foro, in luce, inſpectante populo R. quæſtionem, magiſtratus, morem maiorum, leges, iudices, ſcelerũ [c] pœnam eſſe ſublatam? hæc omnia ſciáſne diligentia C. Memmij publicis tabulis eſſe notata, atque teſtata? Atque [d] illud etiam quæro, quod poſtea quàm es poſtulatus, ex legatione redieris, ne quis te iudicia defugere arbitraretur: teque, cum tibi, vtrum velles, liceret, dictitaris cauſam dicere maluiſſe: qui cõſentaneum fuerit, cum legationis perfugio vti noluiſſes, appellatione improbiſſima te ad auxilium nefarium confugiſſe?

35 ¶ Et quoniam legationis tuæ facta mẽtio eſt, volo [e] etiam audire de te, *quo* [f] *tandem S.C. legatus* ſis? De geſtu intelligo, quid reſpondeas: tua lege dicis. Eſne igitur patriæ certiſſimus parricida? ſperáſne [h] id, vt patres conſcripti ex rep. funditus tollerẽtur? ne hoc quidem ſenatui relinquebas, quod nemo vnquã ademit, vt legati ex eius ordinis auctoritate legarentur? adeone tibi ſordidum conſilium publicum viſum eſt? adeò afflictus ſenatus, adeo miſera & proſtrata reſpu. vt non nuntios pacis ac belli, non curatores, non interpretes, non bellici conſilij auctores, non miniſtros muneris prouincialis ſenatus more maiorum deligere [k] poſſet?

36 Eripueras ſenatui prouinciæ decernendæ poteſtatem, imperatoris deligendi [l] iudicium, ærarij diſpenſationem: quæ nunquam ſibi populus Rom. appetiuit, qui [m] nunquam hæc à ſummi conſilij gubernatione auferre conatus eſt. Age: factũ eſt horũ aliquid in aliis: raro: ſed tamen factũ eſt, vt populus deligeret [n] imperatorẽ. Quis legatos [o] vnquã audiuit ſine ſenatuſconſulto? ante te nemo. Poſt continuo fecit idẽ id duobus [p] prodigiis reip. Clodius: quo etiã *maiore es malo mactandus* [q], *quod non ſolum facto tuo, ſed etiam exemplo rempub. vulneraſti*. neque [r] tantum es improbus ipſe, ſed etiam alios docere voluiſti [ſ].

37 ¶ Atque illud etiam audire à te cupio: quare, cum ego [t] legem de ambitu ex S.C. tulerim, ſine vi tulerim, ſaluis auſpiciis tulerim, ſalua *lege* [u] *Aelia, & Fuſia* [x], tu eam eſſe legem non putes? præſertim cùm ego legibus tuis, quoquo modo latæ ſint, parerẽ. Cùm mea lex [y] dilucide vetet, BIENNIO QVO QVIS PETAT, PETITVRVSVE SIT, GLADIATORES DARE, NISI EX TESTAMENTO PRÆSTITVTA DIE: quæ tanta in [z] te ſit amentia, vt in ipſa petitione gladiatores audeas dare? num quem putes illius tui certiſſimi gladiatoris ſimilem tribunum pleb. poſſe reperiri, qui ſe interponat, quo minus reus mea lege fias [a]? Ob haſce omneis res ſcias, te ſeueriſſimorum hominum, Sabinorum, fortiſſimorum virorum, Marſorum, & Pelignorum, tribulium tuorum iudicio notatum, nec poſt Romam conditam præter te, tribulem [a] quenquam, tribum [b] Sergiam perdidiſſe.

38 ¶ Ac [c] ſi hæc omnia contemnis [d], ac deſpicis, quòd ita tibi perſuaſeris, vt palàm dictitas, te diis, hominibúſque inuitis, amore in te incredibili quodam C. Cæſaris, omnia, quæ velis, conſecuturum: ecquid audieris, ecquiſnam tibi dixerit, C. Cæſarem nuper Aquileiæ, cùm de quibuſdam eſſet mentio facta, dixiſſe, C. Alfium præteritum permoleſtè tuliſſe, quòd in homine ſummam fidem, probitatémque cognoſſet: grauitérque etiam ſe ferre, prætorem aliquem eſſe factum, qui à ſuis rationibus diſſenſiſſet? tum quæſiſſe quendam, de Vatinio quemadmodum ferret, ipſum reſpondiſſe, Vatinium in tribunatu gratis nihil feciſſe? qui omnia in pecunia poſuiſſet, honore animo æquo carere debere?

39 Quòd ſi ipſe, qui te ſuæ dignitatis augendæ cauſa, periculo tuo, nullo ſuo delicto, ferri præcipitem eſt facilè paſſus, tamen te omni honore indigniſſimum iudicat: ſi [e] te vicini, ſi tribules ita oderunt, vt repulſam tuam, triumphum ſuum duxerint: ſi nemo adſpicit, quin ingemiſcat, nemo mentionem facit, quin exſecretur: ſi vitant, fugiunt, audire [f] de te nolunt: cum viderunt, tanquam auſpicium malum deteſtantur: ſi cognati reſpuunt, tribules exſecrantur, vicini metuunt, affines erubeſcunt, ſtrumæ [g] denique ab ore improbo demigrarunt, & aliis iam ſe locis collocarunt: ſi es odium publicum populi, ſenatus, vniuerſorum hominum [h]: quid eſt, quam ob rem præturam potius exoptes, quàm mortem? præſertim cùm popularem te velis eſſe, neque vlla in re populo gratius facere poſſis?

40 ¶ Sed, vt aliquando [i] audiamus, quàm [k] copioſè ad interrogata reſpondeas, concludam iam interrogationem meam, teque in extremo pauca de ipſa cauſa rogabo. Quæro, quæ tanta in te vanitas, tanta leuitas fuerit, vt in hoc iudicio T. Annium iiſdem verbis laudares, quibus [l] eum laudare & boni viri, & boni ciues conſueuerunt, cum in eundem nuper ab eadem illa teterrima furia productus ad populum, cup diſſimè falſum teſtimonium dixeris? An erit hæc optio, & poteſtas tua, vt, cùm Clodianas operas, & facinoroſorum hominum, & perditorum manum videris, Milonem dicas, id quod in concione dixiſti, gladiatoribus, & beſtiariis [m] obſediſſe remp. cùm autem ad taleis viros veneris, non audeas ciuẽ ſingulari virtute, fide, conſtantia vituperare?

41 Sed, cùm T. Annium tantopere laudes, & clariſſimo viro nonnullam laudatione tua labeculam adſpergas (in illorũ enim numero mauult T. Annius eſſe, qui à te vituperantur) verum [n] etiam quæro, cum in repub. adminiſtranda T. Annio cum P. Sextio conſiliorum omnium ſocietas fuerit (id quod non ſolùm bonorum, verùm etiam improborum iudicio declaratũ eſt: eſt enim reus vterque ob eandem cauſam, & eodem crimine: alter die dicta ab eo, quem tu vnum improbiorem eſſe, quàm te, numquam ſoles confiteri: alter tuis conſiliis, illo tamen adiuuante) quæro, qui poſſis eos, quos crimine coniungis, teſtimonio diſiungere? 42 Extremum illud eſt, quod mihi abs te reſponderi velim: cùm multa

a *forte* deiecerit: *al.* deiecerit, *al.* diiecerit.
b L. in foro, in luce, inſp.
c L. reum pœnam eſſe
d *v.c.* Atque etiam illud q.
e *v.c.* volo audire de te.
f Vatinium interrogat, quo ſenatuſcõſulto legatus ſit.
g L. parricida? *al.* ſpectaſne id, vt *p.*
h *v.c.* ſpectaſne id. *&c. fort.* ſperaſtiſne id
i *fort.* legerentur?
k *al.* delegere.
l *v.c.* delegi: *al.*
m L. qui nunquam antea ſummo conſilio gubernationem aut.
n *v.c.* delegeret.
o Legati nunquam fiebant ſine ſenatuſconſulto.
P. XXXVI.
p Vatinio & Pisonem.
q *al.* mactãdus. *ſed nihil mutare neceſſe eſt. Nam & Latine dicitur voluntate mactare.*
r L. neque tãtum ipſe es improbus.
ſ *v.c.* voluiſti. Ob haſce omneis res ſciáſne ſeueriſſ. *&c.* perdidiſſe? Atque etiã aud. à te c. *&c.* mea fias? At, ſi hæc omnia contemnis, *&c.*
t Lex Tullia Ciceronis de ambitu.
u Vatinium in legem Tulliã commiſiſſe oſtendit.
x L. Fuſia,
y Legem Tulliam de ambitu, hoc eſt ſuã, ſtatimque ſe conſule memi[illegible] cuius eſſam mem[illegible] *orat. pro Sext.* [illegible] tum ſecutum videtur [illegible] *orat. pro Muræna.*
z *v.c.* ſit in te am *&c.* L.
a L. fias? At ſi hæc omnia *&c.*

a Tribules qui ex eadem tribu.
P. B.
b Tribus Sergia.
c L. At ſi hæc omn. Vatinium nullo in pretio eſſe apud Cæſarem.
d *v.c.* contemptus.
e L. ſi te vicini, ſi affines, ſi tribules
f L. audire te nolunt?
g de ſtruma Vatinij. *&c.* dixi.
h C. hominum rusticanorum. quid eſt *&c.* *&* ita *v.c.*
i Vatinium le[illegible] eſſe.
k L. quàm copioſè mihi ad rog. *&* ita *v.c.*
l L. quibus eũ verbis laud. boni viri, &
P. XXXVII.
m Beſtiarij qui ludis publicis cum beſtiis pugnabant.
n L. verùm tamen quæro

Digitized by Google

multa in Albinouanum de præuaricatione, diceres, dixeriſne, nec tibi placuiſſe, nec oportuiſſe Sextium de vi reum fieri? quauis lege, quouis crimine accuſandum potiùs fuiſſe? etiam [a] illud dixeris, cauſam Milonis, fortiſſimi viri, coniunctam cum hoc exiſtimari? quæ pro me à Sextio facta ſint, bonis eſſe grata? Non coarguo inconſtantiam orationis, ac teſtimonij tui. Quas enim huius actiones probatas bonis eſſe dicis, in eas pluribus

a L. calumniæ ill. al. etiam tu dixeris,

A verbis teſtimonium dixiſti: quicum autem eius cauſam, periculumque coniungis, eum ſummis laudibus extuliſti. Sed hoc quæro, num P. Sextium, qua lege accuſandum omnino fuiſſe negas, ea lege condemnari putes oportere? aut ſi te in teſtimonio conſuli nolis [b], ne quid tibi auctoritatis à me tributum eſſe videatur, dixeriſne in eum teſtimonium de vi, quem negaris reum omnino de vi fieri debuiſſe?

b L. noles, & ita v. c.

P. 8.

PRO M. COELIO.

ORATIO TRICESIMAQVARTA.

SYNOPSIS.

Quæſtio. *An Cælius à Clodia aurum mutuo ſumpſerit, & ne id reddere cogeretur eidem venenum parauerit.* Accuſatores, *Atratinus, Herennius, Balbus.* Reus *Cælius.* Patroni *Cicero & M. Craſſus.* Prætor *Cn. Domitius.* Acta *anno vrbis 697.*

a EXORDIVM. b v. c. aſſit, c ſic v. c. al. conſuetudiniſque noſtræ

SI [a] quis, iudices, fortè nunc adſit [b], ignarus legum, iudiciorum, conſuetudinis [c] noſtræ: miretur profectò, quæ ſit tanta atrocitas huiuſce cauſæ, quod diebus feſtis, ludiſque publicis, omnibus negotiis [d] forenſibus intermiſſis, vnum hoc iudicium exerceatur: nec dubitet, quin tanti facinoris reus arguatur, vt, eo neglecto, ciuitas ſtare non poſſit. Idem, cùm audiat *eſſe legem, quæ de ſeditioſis, conſceleratiſq;* [e] *ciuibus, qui armati ſenatum obſederint, magiſtratibus vim attulerint, rempubl. oppugnarint, quotidie* [f] *quæri iubeat:* legem non improbet: crimen, quod verſetur in iudicio, requirat. cùm audiat, nullum facinus, nullam audaciam, nullam vim in iudicium vocari: ſed adoleſcentem [g] illuſtri ingenio, induſtria gratia, accuſari ab eius filio, quem ipſe in iudicium & vocet, & vocarit, oppugnari [h] autem hunc opibus meretricijs: Atratini [i] illius pietatem non reprehendat, muliebrem libidinem comprimendam putet, vos laborioſos exiſtimet, quibus otioſis ne in communi quidem otio liceat eſſe.

d v. c. forenſibus negotiis

e al. ſceleratiſque

f vide l. 3. C. de epiſc. audient.

g al. adoleſcentem nobilem illuſtri

h L. oppugnari, autem opibus.

i deeſt quibuſdam voc. Atratini.

2 Etenim, ſi attendere diligenter, exiſtimare verò de omni hac cauſa volueritis, ſic conſtituetis, iudices, nec deſcenſurum quemquam ad hanc accuſationem fuiſſe, cui, vtrum vellet, liceret: nec, cùm deſcendiſſet, quidquam habiturum ſpei fuiſſe, niſi alicuius intolerabili libidine, & nimis acerbo odio niteretur. ſed ego Atratino, humaniſſimo, atque optimo adoleſcenti, meo neceſſario, ignoſco, qui habet excuſationem vel pietatis, vel neceſſitatis, vel ætatis. ſi voluit accuſare, pietati tribuo: ſi iuſſus eſt, neceſſitati: ſi ſperauit aliquid, pueritiæ. ceteris non modò nihil ignoſcendum, ſed etiam acriter eſt reſiſtendum.

3 Ac mihi quidem videtur, iudices, hic introitus defenſionis, adoleſcentiæ M. Cœlij

P. XXXVIII.

A maximè conuenire vt ad ea, quæ accuſatores, deformandi huius cauſa, detrahendæ, ſpoliandæq; dignitatis gratia dixerunt, primum reſpondeam. ¶ Obiectus [a] eſt *pater* variè, quòd aut parum ſplendidus ipſe aut parum piè tractatus à filio diceretur. De dignitate, Cœlius [b] notis [c], ac maioribus natu, etiam ſine mea oratione, tacitus facilè ipſe reſpondet. quibus autem, propter ſenectutem, quòd iam diu minùs in foro nobiſcum verſatur, non [d] æquè eſt

B cognitus: hi ſic habeant: quæcumque in equite Romano dignitas eſſe poſſit, quæ certè poteſt eſſe maxima, eam ſemper in M. Cœlio habitam [e] eſſe ſummam, hodieque haberi non ſolum à ſuis, ſed etiam ab omnibus, quibus potuerit aliqua de cauſa eſſe notus.

4 Equitis [f] autem Rom. eſſe filium, criminis loco poni ab accuſatoribus, neque his iudicantibus oportuit, neque defendentibus nobis. Nam, quod de pietate dixiſtis, eſt qui-

C dem iſta noſtra exiſtimatio, ſed iudicium certè parentis. quid nos opinemur, audietis ex iuratis. quid parentes ſentiant, lacrymæ matris, incredibiliſque mœror, ſqualor patris, & hæc præſens mæſtitia, quam cernitis, luctuſque declarat.

5 ¶ Nam, quod eſt obiectum, municipibus eſſe adoleſcentem non probatum ſuis: nemini vmquam præſenti Puteolani [g] maiores honores habuerunt, quàm abſenti M. Cœlio:

D quem & abſentem in ampliſſimum ordinem cooptarunt, & ea non petenti detulerunt, quæ multis petentibus denegarunt: iidemque nunc lectiſſimos viros, & noſtri ordinis, & equites Rom. cum legatione ad hoc iudicium, & cum grauiſſima, atque ornatiſſima laudatione miſerunt. Videor mihi feciſſe fundamenta defenſionis meæ: quæ firmiſſima ſunt, ſi [h] nitantur iudicio ſuorum. neque e-

E nim vobis ſatis commendata huius ætas eſſe poſſet, ſi non modò parenti, tali viro, verùm etiam municipio tam illuſtri, ac tam graui, diſpliceret.

a VITAM Cœlij à calumniis & criminationibus defendit. Hæc enim Cœlio obiiciebant accuſatores quod in patrē impius, municipalibus ingratus, impudicus, Catilinariæ coniurationis particeps, ære alieno obrutus quod à patre ſemigraſſet, ſenatorem pulſaſſet, vxores alienas attrectaſſet, quòd ſeditione certis locis ſceleris, quod laxus eſſet.

b al. M. Cœlius

c Notis reſpondere dixit vt Plautus notis prædicare.

d al. non eſt cognitus.

e L. habitam eſſe ſummam, ſummamque hodie hab.

f & ita L.

g al. Puteolani. al. Prætori vel. præſtitiani.

h v. c. ſi nitantur.

P. 8.

Digitized by Google

6 Equidem, vt ad me reuertar, ab his fontibus profluxi [a] ad hominum famam: & meus hic forenſis labor, vitæque ratio dimanauit [b] ad exiſtimationem hominum paullò latius commendatione ac iudicio meorum. ¶ Nam, quod obiectum eſt *de pudicitia*, quodque omnium accuſatorum non criminibus, ſed vocibus, maledictiſque celebratum eſt, id numquam tam acerbe feret M. Cœlius, vt eum pœniteat non deformem eſſe natum. ſunt [c] etenim iſta maledicta peruulgata in omneis, quorum in adoleſcentia forma & ſpecies fuit liberalis. Sed *aliud eſt maledicere, aliud accuſare. Accuſatio* [e] crimen deſiderat, rem vt definiat, hominem vt notet, argumento probet, teſte confirmet. *Maledictio* autem nihil habet propoſiti, præter contumeliam: quæ ſi petulantiùs iactatur [f], cõuicium: ſi facetiùs, vrbanitas nominatur. 7 quam quidem partem accuſationis admiratus [g] ſum, & moleſtè tuli potiſſimùm eſſe Atratino datam. neque enim decebat, neque ætas illa poſtulabat, neque id quod animaduertere poteratis, pudor patiebatur optimi [h] adoleſcentis, & in tali illum oratione verſari. Vellē aliquis ex vobis robuſtioribus hunc maledicendi locum ſuſcepiſſet [i]. aliquanto liberius, & fortiùs, & magis more noſtro refutaremus iſtam maledicendi licentiam. Tecum, Atratine, agam [k] leuiùs, quòd & pudor tuus moderatur orationi meæ: & meum erga te, parentemque tuum beneficium tueri debeo.

8 Illud [l] tamen te eſſe admonitum volo: primùm [m] *qualis es, talem te eſſe exiſtimes: vt quantum à rerũ turpitudine abes, tantùm te à verborum libertate ſeiungas: deinde, vt ea in alterum ne dicas, quæ cùm tibi falsò* [n] *reſponſa ſint, erubeſcas.* Quis eſt enim, cui via iſta non pateat? qui iſti ætati [o] nõ poſſit quàm velit petulanter, etiam ſi ſine vlla ſuſpicione, at non ſine argumento maledicere? Sed iſtarum partium culpa eſt eorum, qui te agere voluerunt: laus pudoris tui, quòd ea te inuitum dicere videbamus: ingenij, quod ornatè, politeque dixiſti.

9 Verùm ad iſtam omnem orationē breuis eſt defenſio. nam quoad ætas M. Cœlij dare [p] potuit iſti ſuſpicioni locũ, fuit primùm ipſius pudore, deinde etiam patris diligentia, diſciplinaq; munita: qui vt [q] huic virilem togam dedit, nihil dicam hoc loco de me: tantum ſit, quantum vos exiſtimatis: hoc dicam, hunc a patre continuò ad me eſſe deductum. nemo hunc M. Cœlium in illo ætatis flore vidit, niſi aut cũ patre, aut mecũ, aut in M. Craſſi caſtiſſima domo, cũ artib. honeſtiſſimis erudiretur.

10 ¶ Nam quòd *Catilinæ familiaritas obiecta Cœlio eſt*, longe ab iſta ſuſpicione abhorrere debet. Hoc enim adoleſcente ſcitis conſulatũ mecum petiſſe Catilinam. ad quem ſi acceſſit, aut [r] ſi à me diſceſſit vmquam, (quamquam multi boni adoleſcentes illi homini nequam, atque improbo ſtuduerunt) tum exiſtimetur Cœlius Catilinæ nimium familiaris fuiſſe. At enim poſtea ſcimus, & vidimus eſſe hunc in illius amicis. Quis negat? ſed ego illud tempus ætatis, quod ipſum ſua ſponte infirmum, aliorum libidine infeſtum eſt, id hoc loco defendo. fuit aſſiduus mecum, prætore me: non nouerat Catilinam. Africam tum prætor ille obtinebat. ſecutus eſt annus. cauſam de pecuniis repetundis Catilina dixit. mecum erat hic: illi ne aduocatus quidem venit vmquam. deinceps fuit annus, quo ego conſulatum petiui. petebat Catilina mecum. numquam ad illum acceſſit: à [a] me numquam receſſit.

11 Tot igitur annos verſatus in foro ſine ſuſpicione, ſine infamia, ſtuduit Catilinæ iterum petenti. Quem ego ad finem putas cuſtodiendam illam ætatem fuiſſe? Nobis quidem olim [b] annus erat vnus ad cohibendum brachium toga conſtitutus [c]: & vt exercitatione, ludoque campeſtri tunicati vteremur. eademque erat, ſi ſtatim mereri [d] ſtipendia cœperamus, caſtrenſis ratio, ac militaris. qua in ætate niſi qui ſe ipſe ſua grauitate, & caſtimonia, & cùm diſciplina domeſtica, tum etiam naturali quodam bono defenderet [e]: quoquo modo à ſuis cuſtoditus eſſet, tamen infamiam veram effugere non poterat. Sed qui prima illa [f] initia ætatis, integra, atque inuiolata præſtitiſſet: de eius fama, ac pudicitia, cùm is iam ſe corroborauiſſet, ac vir inter viros eſſet, nemo loquebatur.

12 Studuit Catilinæ, cùm iam aliquot annos eſſet in foro, Cœlius. & multi hoc idem ex omni ordine, atq; ex omni ætate fecerunt. Habuit [g] enim ille, ſicuti meminiſſe vos arbitror, permulta maximarum non expreſſa ſigna, ſed adumbrata virtutum. vtebatur hominibus improbis multis: & quidem optimis ſe viris deditum eſſe ſimulabat. erant apud illum illecebræ libidinum multæ: erant etiam induſtriæ quidam ſtimuli, ac laboris. flagrabant vitia libidinis apud illum: vigebant etiam ſtudia rei militaris. neq; ego vmquam fuiſſe tale monſtrũ in terris vllum puto, tam [h] ex contrariis, diuerſiſq; inter ſe pugnantibus naturæ ſtudiis, cupiditatibúſque conflatum.

13 Quis clarioribus viris quodam tempore iucundior? quis turpioribus coniunctior? quis ciuis meliorum partium aliquando? quis tetrior hoſtis huic ciuitati? quis in voluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapacitate auarior? quis in largitione effuſior? Illa verò, iudices, in illo homine mirabilia fuerunt, comprehendere multos amicitia, tueri obſequio, cum omnibus communicare quod habebat, ſeruire temporib. ſuorum omnium pecunia, gratia, labore corporis, ſcelere etiam, ſi opus eſſet, & audacia: verſare [i] ſuam naturam, & regere ad tempus, atq; huc, & illuc torquere, & [k] flectere: *cum* [l] *triſtibus* [m] *ſeuerè, cum remiſſis iucundè, cum ſenibus grauiter, cum iuuentute comiter, cum facinoroſis audacter* [n], *cum libidinoſis luxurioſe viuere.*

14 Hac ille tam varia, multiplicíq; natura cùm omneis omnibus ex terris homines improbos, audaceiſque collegerat: tum etiam multos forteis viros, & bonos ſpecie quadam virtutis aſſimulatæ [o] tenebat. neq; vmquam ex illo delendi huius imperij tam ſceleratus [p] impetus exſtitiſſet, niſi tot vitiorum tanta immanitas quibuſdam facilitatis, & patientiæ radicibus niteretur. Quare iſta conditio, iudices, reſpuatur, nec Catilinæ familiaritatis crimen hæreat. eſt enim commune cum multis, & cum quibuſdam etiam bonis. Me ipſum, me, inquam, quondam pæne ille decepit, cum & ciuis mihi bonus, & optimi cuiuſque cupidus, & firmus amicus, & [q] fidelis videretur. cuius ego facinora oculis priùs, quàm opinione, manib. antè, quàm ſuſpicione, deprehendi. cuius in magnis catervis amicorũ ſi fuit etiã Cœlius, magis [r] eſt, vt ipſe moleſtè ferat erraſſe ſe, ſicuti & nõnunquã in eodē homine me quoque erroris mei pœnitet, quàm [ſ] vt iſtius amici-

a al. perflaxi
b v. c. demanauit
c vide ad hūc locum Gellium 17. c. 1.
d L. ſunt etenim
e Accuſatoris officium & partes.
f ſic v. c. fortè iactatur, & ita Muretus.
g fort. demiratus ſum,
h vox, optimi, abeſt à v. c.
i v. c. cepiſſet & ita L.
k L. agam leuius,
l al. Illud tantum te eſſe monitum.
P. CXXXIX.
m L. primum (vt, qualis es talem hic te eſſe exiſtimes) vt quantum à rer.
n fort. falsò, vel etiam falſo.
o L. ætati ac dignitati non poſſ. & ita legit Agretius vetus Grammaticus & dignitatem interpretatur, pulchritudinem virilē.
p L. dare potuit ſuſpicioni loc.
q al. vt virilē huic tog.
r v. c. aut à me diſc.

P. E.
a al. numquã à me r.
b Præterea pueri vtebantur ad annum vſque XVI. tum verò togam ſumebāt virilem, puráinve in Capitolio. Hæc autem ita totum corpus amiciebat, & ita quodammodo impediebat, vt etiam brachium virumque cohiberet.
c ſic v. c. al. conſtitutus. vt exercit.
d al. merere
e L. defenderet: & ita v. c.
f al. prima illa.
g Catilinæ deſcriptio.
h L. ex tam contrariis: diuerſiſque inter ſe pug.
P. XL.
i Id Græcis πλάττεσθαι vide Voſſius 8. & 11.
k L. ac flectere: & ita v. c.
l Naturæ hominis variæ.
m hoc eſt ſeueris, grauibus, auſteris.
n L. audacter, & ita v. c.
o L. aſſimulatæ
p v. c. conſceleratus
q fort. ac fidus vid.
r L. magis eſt cur ipſe mol.
ſ L. quàm cur iſt.

Digitized by Google

amicitiæ crimen reformidet.

15 Itaque à maledictis pudicitiæ ad coniurationis inuidiam oratio eſt veſtra delapſa. poſuiſtis enim, atque id tamen titubanter, & ſtrictim, coniurationis hunc, propter amicitiã Catilinæ, participem fuiſſe: in [a] quo nõ modo crimen non hærebat, ſed vix diſerti adoleſcẽtis cohærebat oratio. Qui enim tantus furor in Cœlio? quod tantũ aut in moribus, naturaque vulnus, aut in re, atque fortuna? vbi [b] deniq; in iſta ſuſpicione eſt Cœlij nomen auditũ? Nimiũ multa de re minimè dubia loquor. Hoc [c] tamẽ dico, nõ modo ſi ſocius coniurationis, ſed niſi inimiciſſimus iſtius ſceleris fuiſſet, nũquã coniurationis accuſatione adoleſcentiã ſuã potiſſimũ cõmendare voluiſſet.

16 Quod, haud ſcio, an de ambitu, & de [d] criminibus iſtius ſodalium, ac ſequeſtrium, quoniam huc incidi, ſimiliter reſpondendum putem. nunquam enim tam Cœlius amens fuiſſet, vt, ſi ſe iſto infinito ambitu cõmaculaſſet, ambitus alterum accuſaret neq; enim [e] eius facti in altero ſuſpicionem quæreret, cuius ipſe ſibi perpetuam licẽtiam optaret: nec, ſi ſibi ſemel periculum ambitus ſubeundum putaret, ipſe alterum iterum ambitus crimine arceſſeret. quod quamquam nec ſapienter, & me inuito facit, tamen eſt eiuſmodi [f] cupidus, vt magis inſectari alterius innocentiam, quàm de ſe timide cogitare videatur.

17 Nam quòd *æs alienum obiectum eſt*, ſumtus reprehenſi, tabulæ flagitatæ: videte quã pauca reſpondeam. Tabulas [g], qui in patris poteſtate eſt, nullas conficit [h]. verſuram nunquã omnino fecit vllam. Sumtus vnius generis obiectus eſt, habitationis: triginta millib. dixiſtis eum habitare. Nunc demum intelligo, P. Clodij inſulam eſſe venalem, cuius hic in ædiculis habitet [i], decem, vt opinor, millibus. vos autem, dum illi placere vultis, ad tempus ei mendacium veſtrum accommodauiſtis [k].

18 ¶ Reprehendiſtis, *à patre quòd ſemigrarit* [l]. Quod quidem iam in hac ætate minimè reprehendendũ eſt. qui [m] cùm ex reip. cauſa, eſſet mihi quidẽ moleſtã, ſibi tamen glorioſam, victoriã conſecutus, & per ætatem [n] magiſtratus petere poſſet, non modò permittente patre, ſed etiam ſuadente, ab eo ſemigrauit: & cùm domus patris à foro longè abeſſet, quo faciliùs & [o] noſtras obire domos, & ipſe à ſuis coli poſſet, conduxit in Palatio, non magno, domum. Quo loco poſſum dicere id, quod vir clariſſimus, M. Craſſus, cùm de aduentu regis Ptolemæi quereretur, paulo antè dixit,

Vtinam ne in nemore Pelio.

ac longius quidem mihi contexere hoc carmen liceret. *nam nunquam hera errans hanc moleſtiam nobis exhiberet,*

Medea animo ægra, amore ſæuo ſaucia.

Sic enim, iudices, reperietis, quod cùm ad id loci venero oſtendã, hanc Palatinã Medeam, migrationémq; huic adoleſcenti cauſam ſiue malorũ omnium, ſiue potius ſermonũ fuiſſe.

19 ¶ Quamobrem illa, quæ ex accuſatorũ oratione præmuniri iam, & fingi intelligebã, fretus veſtra prudentia, iudices, non pertimeſco. Aiebant enim fore teſtem ſenatorem, *qui ſe pontificiis* [p] *comitiis pulſ. tum à Cœlio diceret*. A quo quæram, ſi prodierit: primùm cur ſtatim nihil egerit: deinde [q], ſi id [r] queri, quàm agere maluerit, cur productus à vobis potius, quàm ipſe per ſe: cur tanto pòſt potius, quàm continuò, quæ-

P. B.
P. B.
a L. in quo nõ modò crimine non inhærebat, ſed vix d.
b L. vbi denique eſt in iſta ſuſp. Cœlij
c L. hoc tantũ dico,
d L. & de criminibus iſtis ſed & ita v. c.
e participe, enim, abeſt ab vet. cod. antiq.
f L. eiuſmodi cupiditatis, vt Turneb. eiuſmodi gloriæ cupidus. L. ſ. eiuſmodi d'xis. & c. eiuſmodi id in ſallis.
g Tabulas conficere, eſt mutuo accepta re.
h ſic vet. ſort. confecit
i L. habitaſſe al. habet.
k v. c. accõmodatis.
P. XLI.
l ſort. immigrarit. ſed ſemigrare eſt ſeorſum & ab aliquo migrare.
m L. qui cum & ex reip. & ita v. c.
n magiſtratus certa tantum ætate petiti.
o v. c. & noſtras domus obire,
p Comitia Põtificia, quibus Põtifices eligebantur.
q v. c. dein,
r L. id, quæ- rel.

ri [a] maluerit. Si mihi ad hæc acutè, argutéque reſponderit: tum quæram deniq; ex quo iſte fonte ſenator emãnet. nam ſi ipſe orietur, & naſcetur ex ſeſe: fortaſſe, vt ſoleo, commouebor. ſin [b] autem, vt riuulus, arceſſitus, & ductus ab ipſo capite accuſationis veſtræ: lætabor, cùm tanta gratia, tantiſque opibus accuſatio veſtra nitatur, vnum ſenatorem ſolum eſſe, qui vobis gratificari vellet, inuentum.

20 Nec tamen illud genus alterũ nocturnorum teſtium pertimeſco. eſt enim dictũ ab illis, fore qui dicerent, *vxores ſuas à cœna redeuntes, attrectatas eſſe à Cœlio*. Graues erũt homines, qui hoc iurati dicere audeant [c]: cũ ſit his confitendũ, nunquã ſe non congreſſu quidem, & conſtitutò cœpiſſe de tantis iniuriis experiri. Sed totũ genus oppugnationis huius, iudices, & iã proſpicitis animis, &, cùm inferetur, propulſare debebitis. non enim ab iiſdẽ accuſatur M. Cœlius, à quibus oppugnatur. palàm in eum tela iaciuntur, clàm ſubminiſtrantur.

21 Neque id ego dico, vt inuidioſum ſit in eos, quibus glorioſum hoc [d] etiam eſſe debet. funguntur officio: defendunt ſuos: faciunt [e] quod viri fortiſſimi ſolent. læſi dolent, irati efferuntur, pugnant laceſſiti. ſed veſtræ ſapientiæ tamen eſt, iudices, non, ſi cauſa iuſta eſt viris fortibus oppugnandi M. Cœlium, ideo vobis quoque vos cauſam putare eſſe iuſtam alieno dolori potiùs, quàm veſtræ fidei conſulendi. Quæ ſit multitudo in foro, quæ genera, quæ ſtudia, quæ varietas hominum, videtis. ex hac copia quàm multos eſſe arbitramini, qui hominibus potentibus, gratioſis, diſertis, cùm aliquid eos velle arbitrentur, vltrò ſe offerre ſoleant, operam nauare, teſtimonium polliceri?

22 Hoc ex genere ſi qui ſe in hoc iudicium fortè proiecerint: excluditote eorum cupiditatem, iudices, ſapientia veſtra: vt eodem tempore huius [f] ſaluti, & religioni veſtræ, & cõtra perículoſiſſimas [g] hominum potentias cõditioni omnium ciuium prouidiſſe videamini. Equidem vos abducam à teſtibus: neque huius iudicij veritatẽ, quæ mutari nullo modo poteſt, in voluntate teſtium collocari ſinam: quæ facillimè effingi [h] nullo negotio flecti, ac detorqueri poteſt. argumentis agemus: ſignis omni [i] luce clarioribus crimina refellemus. res cum re, cauſa cum cauſa, ratio cum ratione pugnabit.

23 ¶ Itaque illam partem cauſæ facilè patior grauiter, & ornatè à M. Craſſo eſſe peroratam, *de ſeditionibus Neapolitanis, de Alexandrinorum pulſatione Puteolana, & de* [k] *bonis Pallæ*. Vellẽ dictũ eſſet ab eodẽ etiã *de Dione*. de quo ipſo tamen quid eſt, quod exſpectetis: quod is, qui fecit, aut non timet, aut etiã fatetur? etenim [l] reus qui dictus eſt & adiutor fuiſſe, & conſcius, P. Aſcitius, is iudicio eſt liberatus. Quod igitur eſt huiuſmodi crimen, vt, qui cõmiſit, non neget: qui [m] non negauit, abſolutus ſit: id hic pertimeſcat, qui non modò à facto, verum etiã à cõſcientiæ ſuſpicione abfuit [n]? &, ſi Aſcitio cauſa plus profuit, quàm nocuit inuidia, huic oberit tuum maledictum, qui iſtius facti non [o] modò non ſuſpicione, ſed ne infamia quidem eſt adſperſus. 24 At præuaricatione eſt Aſcitius liberatus. Perfacile eſt iſti loco reſpõdere, mihi præſertim, à quo illa cauſa defenſa eſt. Sed Cœlius optimã cauſam Aſcitij eſſe arbitratur: cuiuſmodi [p] autẽ ſit, à ſua putat eſſe ſeiunctam: neque ſolùm

a L. queri maluerit.
b ſort. ſin autẽ vt riuulus, erit arceſſitus, & d. v. c. ſin autem
P. B.
eſt riuulus arceſſitus, & d.
c L. audebunt & ita v. c.
d L. etiã hoc
e verbum, faciunt, abeſt à q. v. c.
f al. & huius
g L. periculoſas v. & ita v. c.
h L. fingi
P. XLII.
i v. c. luce omni
k expulatio. &c. abeſt à v. c.
l L. eſt enim reus, qui d.
m L. qui ergo vitis, abſ.
n L. afuit?
o L. nõ modò ſuſpicione
p L. cuiuſcuiuſmodi autẽ ſit. al. cuiuſcuiuſmodi autẽ L.

Digitized by Google

Cœlius, ſed etiam adoleſcentes humaniſſimi & doctiſſimi, rectiſſimis ſtudiis, atque optimis artibus præditi, Titus, Caiúſque Coponij: qui ex omnibus maximè Dionis mortem doluerunt: qui cùm doctrinæ ſtudio, atque humanitatis, tũ etiam hoſpitio Dionis tenebantur. Habitabat is apud L. Lucceium, vt audiſtis. fuerat ei cognitus Alexandriæ. Quid aut hic, aut ſummo ſplendore præditus, frater eius, de M. Cœlio exiſtimet, ex ipſis, ſi producti erunt, audietis.

25 ¶ Ergo hæc [a] remoueantur, vt aliquando, in quibus cauſa nititur, ad ea veniamus. Animaduerti enim, iudices, audiri à vobis meũ familiarem [b], L. Herenniũ, perattentè. in quo etſi magna ex parte ingenio eius, & dicẽdi genere quodã tenebamini: tamen nonnunquam verebar, ne illa ſubtiliter ad criminandum inducta oratio, animos veſtros ſenſim, ac [c] leniter accenderet. dixit enim multa de luxuria, multa de libidine, multa de vitiis iuuentutis, multa de moribus: &, qui in reliqua vita mitis eſſet, & in hac ſuauitate humanitatis, qua prope iam delectantur homines, verſari periucunde ſoleret, fuit in hac cauſa pertriſtis quidam patruus, cenſor, magiſter. obiurgauit M. Cœlium, ſicut neminem vnquam parens. multa de incontinentia, intemperantiáque diſſeruit. Quid quæritis, iudices? ignoſcebam vobis attentè audientibus, propterea quòd egomet tam triſte illud, & tam aſperum genus orationis horrebam.

a De luxuria Cœlio obiecta.*

b v. c. familiarem, Herennium,

P. 8.

c al. ac leniter acc.

26 Ac prima pars fuit illa, quæ me minùs mouebat, fuiſſe meo neceſſario Beſtiæ Cœliũ familiarem: cœnaſſe apud eum, ventitaſſe domum, ſtuduiſſe præturæ. Non me hæc mouent, quæ perſpicuè falſa ſunt. etenim eo vnà cœnaſſe dicit, qui [d] aut abſunt, aut quibus neceſſe [e] eſt idem dicere. Neque verò illud me commouet, quòd ſibi in Lupercis ſodalẽ eſſe Cœlium dixit. *Fera* [f] quædam ſodalitas, & planè paſtoritia, atque agreſtis germanorũ [g] Lupercorum: quorum coitio illa ſilueſtris, antè eſt inſtituta, quàm humanitas, atque leges. ſi quidem non modò nomina deferunt inter ſe ſodales, ſed etiam commemorant ſodalitatem in accuſando, vt [h] ne, ſi quis id fortè neſciat, timere videatur.

d L. aut qui abſ.

e al. neceſſe ibidẽ liceret.*

f Lupercorum fratrum ſodalitas quæ, adde de Lupercis, Feſtum in Crepos, & Februarius & Fabiani.*

g fratrum.*

h *fere*, vt ne quis, ſi id f. al. vt nequis id fortè neſciat, temerè facere videatur.

27 Sed hæc omittam: ad illa, quæ me magis mouerunt, reſpondebo. Deliciarum obiurgatio fuit longa, & ea lenior: plúſque diſputationis habuit, quàm atrocitatis: quo etiam audita eſt attentiùs. nam P. Clodius, amicus meus, cũ [i] ſe grauiſſimè, vehementiſſiméque iactaret, & omnia inflãmatus [k] ageret triſtiſſimis verbis, voce maxima: tametſi probabam eius eloquentiã, tamen non pertimeſcebam. aliquot enim in cauſis eũ viderã fruſtra litigantem. tibi autem, Balbe, reſpondebo primũ precariò, ſi licet, ſi fas eſt defendi à me eum, qui nullum conuiuium renuerit [l], qui vnguenta ſumſerit, qui Baias viderit.

i v. c. cùm ſe P. XLIII vehementiſſimè, grauiſſiméque iact.

k al. inflammaretur.*

l vel. remunerit.*

28 Equidem [m] multos & vidi in hac ciuitate, & audiui, non modò qui *primoribus labris guſtaſſent* genus hoc vitæ & extremis, vt dicitur, *digitis* [n] *attigiſſent*: ſed qui totam adoleſcentiã voluptatibus dedidiſſent [o], emerſiſſe aliquando, & ſe ad frugẽ bonã, vt dicitur, recepiſſe, grauéſque homines, atque illuſtreis fuiſſe. Datur enim conceſſu omniũ huic aliquis ludus ætati, & ipſa natura profundit adoleſcentiæ cupiditates: quæ ſi ita erumpunt, vt nullius vitam labefactẽt, nullius domũ euertant: faciles, & tolerabiles haberi ſolent.

m Adoleſcentes, & ſemel inſaniuimus omnes.*

n ſic, ſummo digito attigiſſe dixit *Iuſtinianus ſuo Inſtitut.* Vbi Theophilus ἄκρῳ χεῖρι ... τῷ δακτύλῳ. plura vide apud *Vitruium* & *Varro*.*

o v. c. dediſſent.

29 Sed tu mihi videbare ex cõmuni infamia iuuentutis aliquã inuidiam Cœlio velle cõflare. Itaque omne illud ſilentium, quod eſt orationi tributũ tuæ, fuit ob eã cauſam, quòd vno reo propoſito de multorũ vitiis cogitabamus. Facilè eſt accuſare luxuriem. dies iam me deficiet, ſi, quæ dici in eam ſententiã poſſũt, coner exprom ere. de corruptelis, de adulteriis, de proteruitate, de ſumtibus, immenſa oratio eſt. vt tibi reum neminem, ſed [a] vitia proponas: res tamen ipſa & copioſè, & grauiter accuſari poteſt. ſed veſtræ ſapientiæ eſt, iudices, non abduci ab reo: nec, quos aculeos habeat ſeueritas, grauitáſque veſtra, cùm eos accuſator erexerit in rem, in vitia, in mores, in tempora, emittere in hominem, & in reum: cùm is non ſuo crimine, ſed multorum vitio ſit in quoddam odium iniuſtum vocatus.

a al. ſed vitia ipſa prop.

P. 8.

30 Itaque ſeueritati tuæ, vt [b] oporteret, ita reſpondere non audeo: erat enim meũ deprecari vacationẽ adoleſcentiæ, veniámque petere: non, inquã, audeo: perfugiis non vtor ætatis: conceſſa omnibus iura dimitto: tantũ peto, vt, ſi qua eſt inuidia cõmunis hoc tempore æris alieni, petulantiæ, libidinum iuuentutis, quã video eſſe magnã, ne huic aliena peccata, ne ætatis, ac temporũ vitia noceant. ¶ Atq; ego idẽ, qui hæc poſtulo, quin criminibus, quę in hunc propriè conferuntur, diligentiſſime reſpondeam [c], non recuſo. Sunt autẽ *duo crimina, auri, & veneni*: in quibus vna [d], atque eãdẽ perſona verſatur. Aurum ſumtum à Clodia: venenum quæſitum, quod Clodiæ daretur, dicitur. omnia ſunt alia, non crimina, ſed maledicta iurgij petulantis magis, quàm publicæ quæſtionis. Adulter, impudicus, ſequeſter, cõuicium eſt, non accuſatio. nullum eſt enim fundamentum horum criminum, nulla ſedes. voces ſunt contumelioſæ, temerè ab irato accuſatore, nullo auctore emiſſæ.

b L. vt oporteret, & ita v. c.

c CONFVTATIO duorum criminũ quæ Cœlio obiecta: vnũ auri, alterũ veneni.

d al. vna eadémque perſona vertitur. al. vergitur pro verſatur.*

31 Horum duorum criminum video [e] fontem, video auctorẽ, video certũ nomen, & caput. Auro opus fuit: ſumſit à Clodia, ſumſit ſine teſte, habuit quamdiu voluit. maximum video ſignũ cuiuſdam egregiæ familiaritatis. necare eandẽ voluit: quæſiuit venenũ, ſollicitauit quos potuit, parauit [f] locũ, conſtituit, attulit. magnũ rurſus odium video cũ crudeliſſimo diſſidio [g] extitiſſe. Res eſt omnis in hac cauſa nobis, iudices, cũ Clodia, muliere non ſolum nobili, ſed etiam nota: de qua ego nihil dicam, niſi depellendi criminis cauſa.

e ſic v. c. al. video auctorẽ, video fontẽ.*

f v. c. parauit locum conſtituit,

g L. diſſidio & ita v. c.

32 Sed intelligis pro tua præſtanti prudentia, Cn. Domiti, cum hac ſola rem eſſe nobis: quæ ſi ſe aurum Cœlio commodaſſe non dicit, ſi venenum ab hoc ſibi paratum eſſe non arguit: petulanter facimus, ſi matrẽ familiâs, ſecus, quàm matronarum ſanctitas poſtulat, nominamus. ſin, iſta muliere remota, nec crimen vllum, nec opes ad oppugnandum Cœlium illis relinquentur, quid eſt aliud, quod nos patroni facere debeamus, niſi vt eos, qui inſectantur, repellamus? quod quidem facerẽ vehementiùs, niſi intercederent mihi inimicitiæ cum iſtius mulieris viro [i]: fratrem volui dicere: ſemper hic erro. nunc agam modicè, nec longiùs progrediar, quàm me mea fides, & cauſa ipſa coget. *neque enim muliebres vnquam inimicitias mihi gerendas putaui*: præſertim cum ea, quam omnes ſemper amicam [k] omnium potiùs, quàm cuiuſquam inimicam putauerunt. 33 Sed tamen ex ipſa [l] quæram prius

h mutuũ dediſſe: niſi & aurum ſe ſuum commodatum fuiſ.*

i P. Clodio qui cum ſorore ſua ſtuprum feciſſe arguebatur.*

k ἑταίραν ſic amicæ nomen apud Horatiũ 1. epiſt. 7.*

l Clodiam obiurgat.*

Digitized by Google

A priùs, vtrùm me ſecum ſeuerè,& grauiter, & priſcè agere malit, an remiſsè,ac [a] leniter, & vrbanè. ſi illo auſtero more,ac modo:aliquis mihi ab inferis excitandus eſt,ex barbatis illis,non hac barbula,qua iſta [b] delectatur: ſed illa horrida,quam in ſtatuis antiquis, & imaginibus videmus:qui obiurget mulierem, & [c] pro me loquatur,ne iſta mihi fortè ſuccēſcat. Exſiſtat igitur ex hac ipſa familia aliquis: ac potiſſimum cæcus [d] ille. minimum enim dolorem capiet,qui iſtam non videbit. B qui profectò ſi exſtiterit,ſic aget,& ſic loquetur: Mulier,quid tibi cum Cœlio? quid cum homine adoleſcentulo?quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuiſti, vt aurum commodares: aut tam inimica,vt venenum timeres?non patrem tuum videras? non patruum,non auum, proauum [e], atauum audieras conſules fuiſſe? 34 non denique modò te Q.Metelli [f] matrimonium tenuiſſe ſciebas,clariſſimi, & [g] fortiſſimi viri,patriæque amantiſſimi? C qui ſimulac pedem limine extulerat,omneis propè ciueis virtute, gloria, dignitate ſuperabat? cui cùm ex ampliſſimo genere in familiam clariſſimam nupſiſſes, cur tibi Cœlius tam coniunctus fuit? cognatus? affinis? viri tui familiaris? nihil horum [h]. quid igitur fuit, niſi quædam temeritas, ac libido? nónne [i] te, ſi noſtræ imagines viriles non commouebant, ne progenies quidem mea,Q. illa Claudia,æmulam domeſticæ laudis in gloria muliebri D eſſe admonebat? non virgo illa [k] Veſtalis Claudia, quæ patrem complexa triumphantem ab inimico tribuno pleb. [l] de curru detrahi paſſa non eſt? cur te fraterna vitia potiùs, quàm bona paterna, & auita. & vſque à nobis cùm in viris, tum etiam in fœminis repetita,mouerunt? ideone ego [m] pacem Pyrrhi diremi, vt tu amorum turpiſſimorum quotidie fœdera ferires? ideò aquam [n] adduxi [o],vt ea tu inceſtè vterere? E ideò viam muniui, vt eam tu alienis viris comitata celebrares?

35 Sed quid ego,iudices,ita grauem perſonam induxi, vt verear, ne ſe idem Appius repentè conuertat, & Cœlium incipiat accuſare illa ſua grauitate cenſoria? Sed videro hoc poſteriùs,atque ita,iudices,vt vel ſeueriſſimis diſceptatoribus M.Cœlij vitam me probaturum eſſe confidam. Tu [p] modò mulier (iam enim ipſe tecum nulla perſona introducta loquor) F ſi ea,quæ facis,quæ dicis, quæ inſimulas,quæ moliris,quæ arguis, probare cogitas: rationem tantæ familiaritatis, tantæ conſuetudinis,tantæ coniunctionis reddas,atque exponas neceſſe eſt. Accuſatores quidem libidines,amores,adulteria,Baiis acta conuiuia,comeſſationes [q],cantus,ſymphonias,nauigia iactant:iidemque ſignificant,nihil ſe,te inuita, dicere. quæ tu, quoniam mente neſcio qua effrenata,atque præcipiti in forum deferri,iudiciumque voluiſti: G aut diluas oportet,& falſa eſſe doceas, aut nihil neque crimini tuo, neque teſtimonio credendum eſſe fateare.

36 Sin autem vrbaniùs me agere mauis: ſic agam tecum. remouebo illum ſenem durum,ac pænè agreſtem:ex hiſque tuis ſumam aliquem, ac potiſſimum minimum fratrem tuum,qui eſt in iſto genere vrbaniſſimus,qui te amat plurimùm:qui,propter neſcio quam, credo, timiditatem, & nocturnos quoſdam inaneis metus,tecum ſemper puſio [r] H cum maiore ſorore cubitauit. cum putato tecum loqui: Quid tumultuaris ſoror? quid inſanis?

a L. & leniter & ita v.c.
b al. iſta delectatur.
c al. & qui pro me loq.
d L. Cæcus Appius.*
e al. non proauum, non atauum
f Q. Metelli Celeris.
g L. at fortiſſimi. & ita v.c.
P. 8.
h v.c. eorum
i al. non te*
k Idem Suetonius in Tiberio.*
l v.c. plebei.
m de Appio Claudio Cæco eadem refert Cic. Offic. Plin. c. 34. de viris illuſtrib. Florus 13 epitomes & Iuriſconſultus l. 1. ff. 9. ff de poſtulando.*
n Anienem *
o ſort. deduxi.
p L. tu verò mulier, & ita v.c.
q L. comiſſationes,
P. XLV.
r Puſiones obſcœnarum libidinum vocabant.

A quid [a] clamore exorſa, verbis, paruam rem, magnam facis? vicinum adoleſcentulum adſpexiſti: candor huius te, & proceritas, vultus, oculique perpulerunt [b]: ſæpius videre voluiſti: nonnumquam [c] in iiſdem hortis [d] viſa nobilis mulier: illum filiumfamiliâs patre parco, ac tenaci, habere tuis copiis deuinctum non potes: calcitrat, reſpuit, non putat tua dona eſſe tanti. confer te aliò. habes hortos ad Tiberim: ac diligenter eo loco præparaſti [e], B quò omnis iuuentus natandi [f] cauſa venit. hinc licet conditiones quotidie legas. cur huic, qui te ſpernit, moleſta es?

37 Redeo nunc ad te, Cœli, viciſſim, ac mihi auctoritatem patriam, ſeueritatemque ſuſcipio: ſed dubito, quem patrem potiſſimum ſumam. Cæcilianúmque aliquem, vehementem, atque durum? *Nunc enim demum mihi animus ardet, nunc meum cor cumulatur ira:* Aut [g] illum,—

C *O infelix, ô ſceleſte.*—

Ferrei ſunt iſti patres. —*Egóne quid dicam? egóne quid velim? quæ [h] tu omnia tuis fœdis factis, facis, vt nequidquam velim.* Vix [i] ferenda diceret talis pater. *Cur te in iſtam vicinitatem meretriciam contuliſti? cur illecebras cognitas non refugiſti? cur alienam vllam mulierem noſti? dide [k] te, ac diſſice, per me licebit. Si egebis, tibi dolebit. mihi ſat eſt, qui ætatis quod reliquum eſt, oblectem meæ.*

38 Huic triſti, ac [l] decrepito ſeni reſponderet D Cœlius, ſe nulla cupiditate inductum de via deceſſiſſe. Quid ſigni? nulli ſumtus, nulla iactura, nulla verſura. At fuit fama. Quotuſquiſque iſtam effugere poteſt in tam maledica ciuitate? Vicinum eius mulieris miraris male audiſſe, cuius frater germanus ſermones iniquorum effugere non potuit? Leni verò, & clementi patri, cuiuſmodi ille [m] eſt: —

Fores effregit? reſtituentur: diſcidit veſtem? reſarcietur.

E Cœlij cauſa eſt expeditiſſima. Quid enim eſſet, in quo ſe non facilè defenderet? nihil iam in iſtam mulierem dico: ſed, ſi eſſet aliqua diſſimilis iſtius, quæ ſe omnibus peruulgaret, quæ haberet palàm decretum ſemper aliquem, cuius in hortos, domum, Baias [n], iure ſuo libidines omnium commearent: quæ etiam aleret adoleſcenteis, & parſimoniam patrum ſuis ſumptibus ſuſtentaret: ſi vidua liberè, proterua petulanter, diues effusè, libidinoſa meretricio more F viueret: adulterum ego putarem, ſi quis hanc paullò liberiùs ſalutaſſet?

39 Dicet aliquis. Hæc igitur eſt tua diſciplina? ſic tu inſtituis adoleſcenteis? ob hanc cauſam tibi [o] hunc puerum parens commendauit,& tradidit, vt in [p] amore,& voluptatibus adoleſcentiam ſuam collocaret:& [q] hanc tu vitam,atque hæc ſtudia defenderes? Ego,ſi quis, iudices, hoc robore animi, atque hac G indole virtutis, ac continentiæ fuit, vt reſpueret omneis voluptates, omnemque vitæ ſuæ curſum in labore corporis, atque in animi contentione conficeret: quem non quies, non remiſſio, non æqualium ſtudia, non ludi, non conuiuia delectarent: nihil in vita expetendum putaret, niſi quod eſſet cum laude, & cum dignitate coniunctum: hunc mea ſententia diuinis quibuſdam bonis inſtructum, atque ornatum [r] puto. H Ex hoc genere illos fuiſſe arbitror Camillos, Fabricios, Curios, omneiſque eos, qui hæc ex minimis tanta fecerunt.

a L. quid à clamore exorſa,
b L. perculerunt
c L. fuiſti non nunquam in iiſdem hort.
d al. hortis. Vis ô nobilis mulier illum & poſt deuinctum!*
e v.c. paraſti & ita L.
f Natandi cauſa iuuentus Romæ in quem locum conueniret.*
g L. An illum.
h ſort. quia tu omnia t.
i L. vix ferendi. Diceret talis p.
k L. dide, ac diſſice. || Diſſicere autē eſt diſſecare eáq; forma effer- P. 8. tur, vt præfiscor, apud Plautum Pœnulo proficiſces, proficiæ, proficium apud Varronem teſte Nonio. Solo. & Feſtum, profiſiæ apud Arnob. 7. inficia apud Varronem 4. de lingua Et apud Priſcianum 14. diſſicio, vt & diſſico apud Lactant. 2 cap. 8. & 3. cap. 17 & de ira cap. 10. & Virgil. Aeneid 7. & 12. apud Valerium lib. 5. & 8. c. 25. Plautum Curculione act. 3. Iſder. 18. vbi de templum. Ouid. 11 Metamorph. Senecam Agamemn act. 5. Valer. Flacc. 3. Argonautic. Prudentium hymno περὶ στεφάνων, & περὶ ... apud Nonium ... Quibus locis partim corrupte diſſigit vel diſſicit legitur*
l L. ac decrepito
m Terentius adelphis act. 3. ſcena 2. d
n al. balneas
o ſo v.c. al. parens tibi hunc puerum com.
p al. in amoribus.
q al. & hanc tu vitam.
r L. ornatum fuiſſe puto.

Digitized by Google

P. XLVI.

40 Verùm hæc genera virtutum non ſolùm in moribus noſtris, ſed vix iam in libris reperiuntur. chartæ quoque, quæ illam priſtinam ſeueritatem continebant, obſoleuerunt[a], neque ſolùm apud nos, qui hanc ſectam, rationemque vitæ, re magis, quàm verbis, ſecuti ſumus, ſed etiam apud Græcos, doctiſſimos homines: quibus, cùm facere non poſſent, loqui tamen, & ſcribere honeſtè, & magnificè licebat. Alia quædam, mutatis Græciæ temporibus, præcepta exſtiterunt.

a Ita Priſcianus 3. A. q leguut obſoleuerunt.

41 Itaque alij [b] *voluptatis cauſa omnia ſapientes facere dixerunt*: neque ab hac orationis turpitudine eruditi homines refugerunt. alij *cum voluptate dignitatem coniungendam putauerunt*, vt res maximè inter ſe repugnanteis dicendi facultate coniungerent. *Illud* [c] *vnum ad laudem cum labore directum iter qui probauerunt, propè iam ſoli in ſcholis ſunt relicti.* multa enim nobis blandimenta natura ipſa genuit, quibus ſopita virtus conniueret: & interdum multas vias adoleſcentiæ lubricas oſtendit, quibus illa inſiſtere, aut ingredi ſine caſu aliquo, aut [d] prolapſione vix poſſet, & multarum rerum iucundiſſimarum varietatem dedit, qua non modò hæc ætas, ſed etiam iam corroborata caperetur.

b Variæ philoſophorum ſententiæ de ſummo bono.

c v.c. Illud vnum, directū iter ad laudē cum labore qui probauerunt.

d ſic v.c. al. prol.

42 Quamobrem ſiquem fortè inueneritis, qui aſpernetur oculis pulchritudinem rerum, non odore vllo, non tactu, non ſapore capiatur, excludat auribus omnem ſuauitatem: huic homini ego fortaſſe, & pauci, deos propitios, plerique autem iratos putamus. *Ergo hæc deſerta via, & inculta, atque interclusa iam frondibus, & virgultis, relinquatur: detur aliquid ætati: ſit adoleſcentia* [e] *liberior: non omnia voluptatibus denegentur: non ſemper ſuperet vera illa, & directa* [f] *ratio: vincat aliquando cupiditas, voluptasque rationem, dummodo illa in hoc genere præſcriptio, moderatioque teneatur: parcat iuuentus pudicitiæ ſuæ, ne ſpoliet alienam: ne effundat patrimonium, ne fœnore trucidetur, ne incurrat in alterius domum, atque famam* [g]: *ne probrum caſtis, labem integris, infamiam bonis inferat: ne quem interimat* [h]: *ne intersit inſidiis: ſcelere careat. poſtremò, cùm paruerit voluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludum ætatis, atque* [i] *ad inanes haſce adoleſcentiæ cupiditates: reuocet ſe aliquando ad curam rei domeſticæ, rei forenſis, reipubl.* [k] *vt ea, quæ ratione antea non perſpexerat* [l], *ſatietate abiecisse, experiendo contempſiſſe videatur.*

e Adoleſcentiæ partes.

f ſic v.c. al. & directa via ac rat.

P. 8.

g q. v.c. familiam:

h v.c. vt lacerat:

i ſic v.c. al. atque inaneis

k v.c. reique publ.

l al. proſpexerat.

43 Ac [m] multi & noſtra, & patrum, maiorumque memoria, iudices, ſummi homines, & clariſſimi ciues fuerunt. quorum cùm adoleſcentiæ cupiditates deferbuiſſent [n], eximiæ virtutes, firmata iam ætate, exſtiterunt. ex quibus neminem mihi neceſſe [o] eſt nominare: vosmet vobiſcum recordamini. nolo enim cuiuſquam fortis, atque illuſtris viri ne minimum quidem erratum cum maxima laude coniungere. quod ſi facere vellem, multi à me ſummi, atque ornatiſſimi viri prædicarentur: quorum partim nimia libertas in adoleſcentia, partim profuſa luxuries, magnitudo æris alieni, ſumtus [p], libidines, nominarentur: quæ multis poſtea virtutibus obtecta, adoleſcentiæ, qui vellet, excuſatione defenderet.

m L. ac multi quidem & noſtra.

n L. deferuiſſent. Sed vtrumque eſt à feruco ferius & deferbui

o v.c. liquet non. al. pl.

p L. ſumtus libidinis nominat.

44 At verò in M. Cœlio (dicam enim iam confidentiùs de ſtudiis eius honeſtis, quoniam audeo quædam, fretus veſtra ſapientia, liberè confiteri) nulla luxuries reperietur, nulli ſumtus, nullum æs alienum, nulla conuiuiorum, ac luſtrorū [a] libido. quod quidem vitium ventris & gutturis [b], non modò non minuit ætas hominibus, ſed etiam auget. Amores autem, & hæ deliciæ quæ vocantur, quę firmiore animo præditis diutiùs moleſtæ non ſolent eſſe (maturè enim, & celeriter deflorescūt) numquam hunc occupatum, impeditumque tenuerunt.

a al. ſtuprorum.

b v.c. & gurgitis.

P. XLVII.

45 Audiſtis, cum pro ſe diceret: audiſtis anteà cùm accuſaret (defendendi hęc cauſa, non gloriandi loquor:) genus orationis, facultatem, copiam ſententiarum, atque verborum, quæ veſtra prudentia eſt, perſpexiſtis. Atque in eo non ſolùm ingenium [c] elucere eius videbatis: quod ſæpe etiam ſi induſtria non alitur, valet tamen ipſum ſuis viribus: ſed [d] inerat, niſi me propter beneuolentiam fortè fallębat, oratio [e] & bonis artibus inſtituta: & cura [f], & vigiliis elaborata. Atque [g] ſcitote, iudices, eas cupiditates, quæ obiiciuntur [h] Cœlio, atque hæc ſtudia, de quibus diſputo, non facilè in eodem homine eſſe poſſe. *fieri enim non poteſt, vt animus libidini deditus: amore, deſiderio, cupiditate, ſæpe nimia copia, inopia etiam nonnumquam impeditus, hoc, quidquid eſt, quod nos facimus in dicendo, non modò agendo, verùm etiam cogitando poſſit ſuſtinere.*

c v.c. ingenium eius elucere vid.

d forſ. ſed in eo erat,

e v.c. ratio & bon. non pl.

f L. & cura, ac vigiliis elaborata.

g L. Atqui ſcitote,

h v.c. obiiciūtur

46 An vos aliam [i] cauſam eſſe vllam putatis, cur in tantis præmiis eloquentiæ, tanta voluptate dicendi, tanta laude, tanta [k] gloria, tanto honore, tam ſint pauci [l], ſemperque fuerint, qui in hoc labore verſentur? *Omittendæ* [m] *ſunt omnes voluptates: relinquenda ſtudia delectationis: ludus, iocus* [n], *conuiuium, ſermo etiam* [o] *penè omnium familiarium deſerendus.* quæ res in hoc genere homines à labore, ſtudioque dicendi deterret, non [p] quo aut ingenia deficiant, aut doctrina puerilis.

i Oratores cur pau. l. ſi. mi.

k L. tanta gratia & ita v. c.

l Vide Cicer. 1. de Oratore.

m v. vet. abſcendæ.

n Citatur à Nonio in diſtione locus.

o particula etiam abeſt à v.c.

p al. nō quod

47 An hic, ſi ſeſe iſti vitæ dediſſet, conſularem hominem admodum adoleſcens in iudicium vocauiſſet? hic, ſi laborem fugeret, ſi obſtrictus voluptatibus teneretur, in hac acie quotidie verſaretur? appeteret inimicitias? in iudicium vocaret? ſubiret periculum capitis? ipſo inſpectante populo Rom. tot [q] menſes aut de ſalute, aut de gloria dimicaret? Nihil igitur illa vicinitas redolet? nihil hominum fama? nihil Baiæ denique ipſæ loquuntur? illæ verò non loquuntur ſolùm, verùm etiam perſonant, huc vnius mulieris libidinē eſſe prolapſam, vt ea non modò ſolitudinem, ac tenebras, atque hæc flagitiorum integumenta non quærat, ſed in turpiſſimis rebus frequentiſſima celebritate, & clariſſima luce lætetur.

P. 8.

q ſic v. c. al. tot iam menſes

48 Verùm ſi quis eſt, qui etiam meretriciis amorib. interdictum iuuentuti putet: eſt ille quidem valde ſeuerus: negare non poſſum: ſed abhorret non modò ab huius ſæculi licentia, verum etiam à maiorum conſuetudine, atque conceſſis. quando enim hoc non [r] factum eſt? quando reprehenſum? quando non permiſſum? *quando denique fuit, vt, quod licet, non liceret?* Hîc ego iam [ſ] rem definiam: mulierem nullam nominabo: tantum in medio relinquam.

r L. non factitatum eſt.

ſ al. rem iam.

49 Siqua [t] non nupta mulier domum ſuam patefecerit omnium cupiditati, palamque ſeſe in meretricia via collocarit, virorum alieniſſimorum conuiuiis vti inſtituerit: ſi hoc in vrbe, ſi in hortis, ſi in Baiarum illa celebritate faciet: ſi denique ita ſeſe geret, non inceſſu ſolùm, ſed ornatu, atque comitatu: non flagrantia [u] oculorum [x], non libertate ſermonis, ſed etiam complexu, oſculatione, aquis, nauigatione, conuiuiis, vt nō ſolum meretrix, ſed

t Meretricis mores.

u al. fragrantia.

x al. odorum.

Digitized by Google

a *al.* proterua meretrix videatur.

ſed etiam procax [a] videatur: cum hac ſi quis adoleſcens fortè fuerit, verum hic tibi, L. Herenni, adulter, an amator, expugnare pudicitiam, an explere hominem voluiſſe videatur?

b L. iniurias tuas, Clodia:

50 Obliuiſcor iam iniurias [b], Clodia: depono memoriam doloris mei: quæ abs te crudeliter in meos, me abſente, facta ſunt, negligo. ne ſint hæc in te dicta, quæ dixi. ſed ex te ipſa requiro, quoniam & crimen accuſatores abs te, & teſtem eius criminis te ipſam dicūt ſe habere: ſiqua mulier ſit huiuſmodi, qualem ego paullo antè deſcripſi, tui diſſimilis, vita, inſtitutoq; meretricio, cum hac aliquid adoleſcentem hominem habuiſſe rationis, num tibi perturpe, aut perflagitioſum eſſe videatur? Ea ſi tu non es, ſicut ego malo: quid eſt, quod obiiciant Cœlio? ſin eam te volunt eſſe: quid eſt, cur nos crimen hoc, ſi tu contemnis, pertimeſcamus? Quare nobis da viam, rationemque defenſionis. nam aut pudor tuus defendet, nihil à M. Cœlio petulantiùs eſt factum: aut impudentia, & huic, & ceteris magnam ad ſe defendendum facultatem dabit.

P. XLVIII.

51 Sed quoniam emerſiſſe iam à vadis, & ſcopulos prætervecta videtur oratio mea, perfacilis mihi reliquus curſus oſtenditur. Duo ſunt enim crimina vna in muliere ſummorū facinorum, auri, quod ſumtum à Clodia dicitur: & veneni, quod eiuſdem Clodiæ necandæ cauſa paraſſe Cœlium criminantur. ¶ *Aurum ſumſit*, vt dicitis, quod L. Lucceij ſeruis daret, per quos Alexandrinus Dio, qui tum apud Lucceium habitabat, necaretur. magnum crimen vel in legatis inſidiandis [c], vel in ſeruis ad hoſpitem domi [d] necandum ſollicitandis. plenum ſceleris conſilium, plenum audaciæ.

c L. violandis. ſi vet. inſidiolandis. *al.* inſidiosè violandis, vel per inſidias violandis: niſi τὸ inſidiandis paſſiuè accipias. *al.* in inſidiis.

d L. domini necandum f.

52 Quo quidem in crimine primùm illud requiram, dixeritne Clodiæ, quam ad rem aurum tum ſumeret, an non dixerit. ſi non dixit, cur dedit? ſi dixit, eodem ſe conſcientiæ ſcelere deuinxit. túne aurum ex armario tuo promere auſa es? túne Venerem illam tuam ſpoliatricem ſpoliare ornamentis? Ceterùm cùm ſcires, quantum ad facinus aurum hoc quæreretur, ad [e] necem ſcilicet legati, ad L. Lucceij, ſanctiſſimi hominis, atque integerrimi, labem ſceleris ſempiternam [f]: huic facinori tanto tua mens liberalis, conſcia: tua domus popularis, miniſtra: tua denique hoſpitalis illa Venus, adiutrix eſſe non debuit.

e v. c. ad necem legati, ad

f *al.* ſempiternam.

P. B.

53 Vidit hoc Balbus. facinoris [g] tantum celatam eſſe Clodiam dixit, atq; ita Cœlium ad illam attuliſſe, ſe [h] ad ornatum ludorum aurum quærere. Si tam familiaris erat Clodiæ, quàm tu eſſe vis, cùm de libidine eius tam multa dicis: dixit profectò, quò vellet aurum. ſi tam familiaris non erat: non dedit. Ita ſi verum tibi Cœlius dixit, ô immoderata mulier, ſciens tu aurum ad facinus dediſti. ſi non eſt auſus dicere: non dediſti. Quid ego nunc argumentis huic crimini, quæ ſunt innumerabilia, reſiſtam? poſſum dicere, mores M. Cœlij longiſſimè à tanti ſceleris atrocitate [i] eſſe diſiunctos: minimè eſſe credendum, homini tam ingenioſo, tamque prudenti non veniſſe in mentem, rem tanti ſceleris, ignotis, alieniſque ſeruis non eſſe credendam. poſſum etiam illa & ceterorum patronorum, & mea conſuetudine, ab accuſatore perquirere, vbi ſit congreſſus cum ſeruis Lucceij Cœlius: qui ei fuerit aditus. ſi per ſe, qua temeritate? ſi [k] per alium, per quem? Poſſum omneis latebras ſuſpicionum peragrare dicendo. nō cauſa, non locus, non facultas, non conſcius, non perficiendi, non occultandi maleficij ſpes, non ratio vlla, non veſtigium maximi facinoris reperietur.

g *al.* facinus tantum cel. g *al.* facinoris tanti vel facinori tanto.

h v. c. ſe ad ornamentum lud.

i v. c. immanitate.

k *al.* ſin.

54 Sed hæc, quæ ſunt oratoris propria: quæ mihi non propter ingenium meū, ſed propter hanc exercitationē, vſumque dicendi fructū aliquem ferre potuiſſent, cùm à me ipſo laborata [a] proferri viderentur, breuitatis cauſa relinquo omnia. habeo enim, iudices, quem vos ſocium veſtræ religionis, iuriſque iurandi facilè eſſe patiemini [b], L. Lucceium, ſanctiſſimū hominem, & grauiſſimum teſtem: qui tātum facinus in famam, atque fortunas ſuas neque non audiſſet illatum à Cœlio: neq; neglexiſſet, neq; tuliſſet. An ille vir, illa humanitate præditus, illis ſtudiis, artibus [c], atq; doctrina, illius ipſius periculum, quē propter hæc ipſa ſtudia diligebat, negligere potuiſſet? &, quod facinus in [d] alienum hominem illatū ſeuerè acciperet, id omiſiſſet curare in hoſpite? quod per ignotos actum cùm [e] comperiſſet, doleret, id à ſuis tentatū eſſe negligeret? quod in agris, locisve publicis factum reprehenderet, id in vrbe, ac [f] ſuæ domi cœptū eſſe leuiter [g] ferret? quod in alicuius agreſtis periculo non prætermitteret, id homo eruditus in inſidiis doctiſſimi hominis diſſimulandum putaret?

a L. elaborata proferri &c.

b v. c. patiamini. L. Lucceiū,

P. XLIX.

c *al.* aliis artibus:

d L. in alieno homine ſeuerè acc.

e *al.* ſi comperiſſet,

f ſic v. c. *al.* ac domi ſuæ

g *al.* leuiter.

55 Sed cur diutiùs vos, iudices, teneo? ipſius iurati religionem, auctoritatémque percipite, atque omnia diligenter teſtimonij verba cognoſcite. Recita teſtimonium Lucceij. TESTIMONIVM LVCCEII. Quid exſpectatis amplius? an aliquā vocem putatis ipſam pro ſe cauſam, & veritatem poſſe mittere? Hæc eſt innocentiæ defenſio, hæc ipſius cauſæ oratio: hec vna vox veritatis. In crimine ipſo nulla ſuſpicio eſt, & in re nihil eſt argumenti: in negotio, quod actum eſſe dicitur, nullum veſtigium ſermonis, loci, temporis: nemo teſtis, nemo conſcius nominatur. totum crimē profertur ex inimica, ex infami, ex crudeli, ex facinoroſa, ex libidinoſa domo: domus autem illa, quæ tentata ſcelere iſto nefario dicitur, plena eſt integritatis, officij, religionis: ex qua domo recitatur vobis iureiurando deuincta auctoritas: vt res minimè [h] dubitanda, in contentione ponatur, vtrùm temeraria, procax, irata mulier finxiſſe crimen, an grauis, ſapiens, moderatúſque vir religioſè teſtimonium dixiſſe videatur.

h *al.* minimè dubia in cōt.

P. B.

56 ¶ Reliquum eſt igitur *crimen* [i] *de veneno*: cuius ego neq; principiū inuenire, neq; euoluere exitum poſſum. ¶ Quæ fuit enim *cauſa*, quamobrē iſti mulieri venenum vellet dare Cœlius? ne aurū redderet? nū petiuit? ne crimē hæreret? nū quis obiecit? nū quis denique feciſſet mentionē, ſi hic nemini [k] nomen detuliſſet? Quin etiā Herēniū [l] dicere audiſtis, verbo ſe moleſtū nō futurū fuiſſe Cœlio, niſi iterū eādē de re ſuo [m] familiari abſoluto nomē hic detuliſſet. Credibile eſt igitur, tantū facinus nullā [n] ob cauſā eſſe cōmiſſū? & vos non videris fingi ſceleris maximi crimē, vt [o] alterius cauſa ſceleris ſuſcipiendi fuiſſe videatur?

i VENEFICIVM à Cœlio non eſſe admiſſum probat Cicero. negat cauſam fuiſſe cur venenum daret, circumſtantias vllas aduerſus Cœliū negat teſtibus legitimis factū probari.

k *al.* nemini.

l *al.* L. Herennium

m *al.* ſui familiaris abſoluti.

n v. c. ob nullā cauſam

o *al.* vt alterius ſceleris ſuſcipiendi cauſa fuiſſe vid.

57 ¶ *Cui denique commiſit?* quo adiutore vſus eſt? quo ſocio? quo conſcio? cui tantum facinus, cui ſe, cui ſalutem ſuam credidit? ſeruiſne mulieris? ſic enim obiectum eſt. Et erat tam demens hic, cui [p] vos ingeniū certè tribuitis, etiam ſi cetera, inimica oratione detrahitis, vt omneis ſuas fortunas alienis ſeruis

p v. c. cui vos certè ingenium L.

Digitized by Google

committeret? At quibus ſeruis? refert enim magnopere idipſum: hinc quos intelligebat non communi conditione ſeruitutis vti, ſed licentiùs, liberiùs, familiariùs cum domina viuere? quis enim hoc non videt, iudices? aut quis hoc ignorat, in eiuſmodi domo, in qua materfamiliàs meretricio more viuat: in qua nihil geratur, quod foras proferendum ſit: in qua luſtra, libidines, luxuries, omnia denique inaudita vitia, atq; flagitia verſentur: hic ſeruos, non eſſe ſeruos? quibus omnia committantur? per quos gerantur? qui verſentur iiſdē in voluptatibus? quibus occulta credantur? ad quos aliquantum etiam ex quotidianis ſumtibus, ac [a] luxuria redundet? 58 id igitur Cœlius nò videbat? ſi enim tam familiaris erat mulieris, quàm vos vultis: iſtos quoq; ſeruos familiareis eſſe dominæ ſciebat. ſin ei tanta conſuetudo, quanta à vobis inducitur, non erat: quæ cum ſeruis potuit familiaritas eſſe tanta? Ipſius autem veneni quæ ratio fingitur? vbi quæſitum eſt? quemadmodum paratum? quo pacto? cui, quo in loco traditum? Habuiſſe aiunt domi, vimque eius eſſe expertum in ſeruo quodam, ad rem ipſam parato: cuius perceleri interitu eſſe [b] ab hoc comprobatum venenum.

59 Prò dij immortales! cur interdum in hominum ſceleribus maximis, aut conniuetis, aut præſentis fraudis pœnas in diem reſeruatis? Vidi enim, vidi: & illum hauſi dolorem vel acerbiſſimum in vita, cùm Q. Metellus abſtraheretur è ſinu, gremioq; patriæ, cumq; ille vir, qui ſe natum huic imperio putauit, tertio die pòſt, quàm in curia, in Roſtris, in rep. floruiſſet, integerrima ætate, optimo habitu, maximis viribus, eriperetur indigniſſimè bonis omnibus, atque vniuerſæ ciuitati. quo quidem tempore ille moriens, cùm iam ceteris ex partibus oppreſſa mens eſſet, extremum ſenſum ad memoriam reip. reſeruabat: cùm me intuens flentem ſignificabat interruptis [c], atque morientibus vocibus, quanta impendêret procella vrbi, quanta tempeſtas ciuitati: & cùm parietem ſæpe feriens eum, qui cum Qu. Catulo fuerat ei communis, crebrò Catulum, ſæpe me, ſæpiſſimè remp. nominabat: vt non tam ſe emori, quàm ſpoliari ſuo præſidio cùm patriam, tum etiam me doleret.

60 Quem quidem virum ſi nulla vis repentini ſceleris ſuſtuliſſet quonam modo ille furenti fratri ſuo patrueli conſulari [d] reſtitiſſet, qui conſulem incipientem furere, atq; conantem, ſua ſe manu interfectum, audiente ſenatu, dixerit? Ex hac igitur domo progreſſa iſta mulier, de veneni celeritate dicere audebit? nónne ipſam domum metuet, ne quam vocem eliciat [e]? non parietes conſcios, non [f] noctem illam funeſtam, ac luctuoſam perhorreſcet? Sed reuertar ad crimen. Sed enim hæc facta illius clariſſimi, ac fortiſſimi viri mentio, & vocem meam debilitauit, & mentem dolore impediuit.

61 Sed tamen venenum vnde fuerit, quemadmodum paratum ſit, non dicitur. Datū eſſe hoc aiunt P. Licinio, pudenti adoleſcenti, & bono, Cœlij familiari, conſtitutum [g] factū eſſe cum ſeruis, vt venirent ad balneas Xenias: eòdem Licinium eſſe venturum, atq; iis veneni pyxidem traditurum. Hic primùm illum requiro: quid attinuerit illud ferri in eum locū conſtitutum; cur illi ſerui non ad Cœlium domum venerint, ſi manebat tanta illa con-

a L. ac luxuriæ red.

P. B.

b ſeu ab hoc eſſe venenum cōprobatum.

c non conſpicatis: ſic in ſuore, ſemineci & balbutiens lingua.

d L. conſulatui reſtitiſſet, qui cōſul incipienti. | al. conſularis reſtitiſſet, qui conſule me.

e al. eliciat.

P. B.

f ſumptum videtur ex Æſopidis Hippolyto.

g L. conſtitutum eſſe cum ſeruis, ad, conſtitutum locum eſſe cum ſeruis.

ſuetudo Cœlij cū Clodia, tãtáq; familiaritas: quid ſuſpicionis eſſet, ſi apud Cœlium mulieris ſeruus viſus eſſet? ſin autem iam ſuberat ſimultas, exſtincta erat conſuetudo, diſſidiū [a] exſtiterat: *hinc illæ lacrymæ nimirum*, & hæc cauſa eſt horum omnium ſcelerum, atque criminum.

62 Immò, inquit, cùm ſerui ad dominam rem iſtam, & maleficium Cœlij detuliſſent, mulier ingenioſa præcepit ſuis, vt omnia Cœlio pollicerentur: ſed [b], vt venenum, cū à Licinio traderetur, manifeſto comprehēdi poſſet, conſtitui locum iuſſit, balneas Xenias, vt eò mitteret amicos, qui deliteſcerent: deinde repentè, cùm veniſſet Licinius, venenum [c] traderet: proſilirent, hominémque comprehēderent. Quæ quidem omnia, iudices, perfacilem rationem habent reprehendendi. Cur enim balneas [d] publicas potiſſimùm conſtituerat? in quibus non inuenio quæ lätebra togatis hominibus eſſe poſſit. Nam ſi eſſent in veſtibulo balnearum: non laterent. ſin ſe in intimum coniicere vellent: nec ſatis commodè calceati, & veſtiti id facere poſſent. & fortaſſe non reciperentur: niſi fortè mulier potens quadrantaria [e] illa permutatione [f] familiaris facta erat balneatori.

63 ¶ Atque equidem vehementer expectabam, *quinam iſti viri boni teſtes* huius manifeſto deprehe. ſi veneni dicerentur. nulli enim ſunt adhuc nominati. ſed non dubito, quin ſint pergraues, qui primùm ſint tal s fœminæ familiares: deinde [g] eam prouinciam ſuſceperint, vt in balneas contruderentur [h]: quod illa, niſi à viris honeſtiſſimis, ac pleniſſimis dignitatis, quàm [i] velit, ſit potens, nunquam impetrauiſſet. Sed quid ego de dignitate iſtorum teſtium loquor? virtutem eorū, diligentiamque cognoſcite. In balneis delituerunt. Teſteis egregios. deinde [k] temerè proſilierunt. Homines [l] grauitati deditos. ſic enim fingunt, cùm Licinius veniſſet, pyxidem teneret in manu, conaretur tradere, nondū tradidiſſet, tum repentè euolaſſe iſtos præclaros teſteis ſine nomine: Licinium autem, cùm iam manum ad [m] tradendum pyxidem porrexiſſet, retraxiſſe, atque illo repentino hominum impetu ſe in fugam coniecisse. O [n] *magna vis veritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatē, ſollertiam, contraq; fictas omnium inſidias, facilè* [o] *per ſeipſam defendat!*

64 Verùm hæc tota *fabella* veteris, & plurimarum fabularum poëtriæ, *quàm eſt ſine* [p] *argumento? quàm nullum inuenire exitum* [q] *poteſt!* Quid enim iſti tot viri (nam neceſſe eſt fuiſſe non paucos, vt & comprehendi Licinius facilè poſſet, & res multorum oculis eſſet teſtatior) cur Licinium de manibus amiſerunt? quî minùs enim Licinius comprehēdi potuit, cùm ſe retraxit, ne pyxidem traderet, quàm ſi non retraxiſſet? erant enim illi poſiti, vt comprehenderent Licinium: vt manifeſtò Licinius teneretur, aut cùm retineret venenum, aut cū tradidiſſet. Hoc fuit totū conſiliū mulieris, hæc iſtorum prouincia, qui rogati ſunt: quos quidem tu quamobrem temerè proſiluiſſe dicas, atque ante tempus, non reperio. fuerant [r] hoc rogati; fuerant ad hanc rē collocati, vt venenum, vt inſidiæ, facinus denique ipſum vt manifeſtò comprehenderetur.

65 Potuerúntne meliori tempore proſilire, quàm cùm Licinius veniſſet? cùm in manu teneret veneni pyxidem? quæ [ſ] ſi cùm iā erat

tradita

a L. diſcidium exſtit.

b L. &, vt venenum,

c L. venenúmque traderet.

d L. potiſſimū balneas publicas conſ.

e Claudia à fratre P. Claudio ſtuprata Quadrantaria dicta, quòd cū amatorē ſuū grandem pecuniam illa poposciſſet, ille illi ingenti adoleſcēs, quadrantes ex ære pro argenteis in loculos ei immiſit: v. Plutarchum in Cicerone. Ita & quadrantaria Clytæmneſtra dicitur à Cœlio apud Quintil. lib. 8. c. 6. de tropo vbi de Allegoria: quadrantaria, o eam quam paulo antè diximus vocem: Clytæmneſtra, quòd Metellū maritum ſuſtul. ſ. vt Clytæmneſtra Agamemnonem.

f Permutatione, penſitatione vel permulſione.

g v. e. de ſe cæpit.

h al. condecorentur.

i al. quàm velit, ſit potens.

k L. de. n temere proſiluerunt.

l al. Homines temperantes. al. homines intemperantes.

m al. ad tradendum.

n ſumtum ex Æſchinis Orat. contra Timarchum.

o L. facilè ſe per ſe ipſa defendat.

p Fabulā ſine argumento & exitu prouerbialiter, vt opinor, dixit. Fabulæ enim

P. B.

poëtarū ſolent argumentum habent.

q Cataſtrophen.

r L. fuerant ad hoc rogati;

ſ L. quæ cùm iam erat tradita ſeruis, ſi euaſiſſent ſubito ex b.

Digitized by Google

traditâ ſeruis, euaſiſſent ſubitò ex balneis mulieris amici, Liciniúmque comprehendiſſent: imploraret hominum fidem, atque à ſe illam pyxidem traditam pernegaret: quem quomodo illi reprehenderent? vidiſſe ſe dicerent? primùm ad ſe reuocarent maximi facinoris crimen: deinde id ſe vidiſſe dicerent, quod, quo loco collocati fuiſſent, non potuiſſent videre. Tempore igitur ipſo ſe oſtenderunt, cùm Licinius veniſſet, pyxidem expediret, manũ porrigeret, venenum traderet. *Mihi*[a] ergo *eſt iam exitus, non fabula*: in quo cùm clauſula[b] non inuenitur, fugit aliquis è manibus: deinde ſcabella concrepant, aulæum[c] tollitur.

66 Quæro enim, cur Licinium titubantem, hæſitantem, cedentem, fugere conantem, mulieraria[d] manus[e] iſta de manibus emiſerit:[f] cur[g] non comprehenderint: cur non ipſius confeſſionem multorum oculis, facinoris denique voce tanti ſceleris crimen expreſſerint. an timebant, ne tot vnum, valentes imbecillum, alacres perterritum ſuperare nõ poſſent? Nullum argumentum in re, nulla ſuſpicio in cauſa, nullus exitus criminis reperietur. Itaq; hæc cauſa, ab argumentis, à coniectura, ab iis ſignis, quibus veritas illuſtrari ſolet, ad teſteis, iudices, non modò ſine vllo timore, ſed etiam cum aliqua ſpe delectationis exſpecto.

67 Prægeſtit animus iam videre, primùm lautos iuuenes, mulieris beatæ, ac nobilis familiareis: deinde forteis viros, ab imperatrice in inſidiis, atque in præſidio balnearum locatos. ex quibus requiram, quonã modo latuerint, aut vbi. alueúſne[h] ille, an *equus Troianus* fuerit, qui tot inuictos viros, muliebre bellum gerenteis tulerit, ac texerit. Illud verò reſpondere cogam, cur tot viri, ac tales, hunc & vnum, & tam imbecillum, quàm videtis, non aut ſtantem comprehenderint; aut fugientem conſecuti ſint. qui ſe nunquam profectò, ſi[i] iſtum in locum proceſſerint, explicabunt: quã volent in conuiuiis faceti, dicaces, nonnunquam etiam ad vinum diſerti ſint. alia fori vis eſt, alia triclinij: alia ſubſelliorum ratio, alia lectorum: non idem iudicum, comeſſatorúmque[k] conſpectus[l]: lux denique longè alia eſt ſolis, &[m] lychnorum. Quamobrẽ excutiemus omneis iſtorum delicias, omneis ineptias, ſi prodierint. ſed, ſi me audiant, nauẽt aliam operam, aliam ineant gratiam, in aliis ſe rebus oſtentent: vigeant apud iſtam mulierem venuſtate: dominentur ſumptibus: hæreant, iaceant[n], deſeruiant: capiti verò innocentis, & fortunis pareant.

68 At ſunt ſerui illi de cognatorum ſententia nobiliſſimorum, & clariſſimorum hominum, manumiſſi. Tandem aliquid inuenimus, quod iſta mulier de ſuorum propinquorum, fortiſſimorum virorum, ſententia, atque auctoritate feciſſe dicatur. Sed ſcire cupio, quid habeat argumenti iſta manumiſſio: in qua aut crimen eſt Cœlio quæſitum, aut[o] quæſtio ſubleuata, aut multarum rerum conſciis ſeruis cùm cauſa præmium perſolutũ. At propinquis placuit. Cur non placeret, cum rem tute ad eos non ab aliis tibi allatam, ſed à te ipſa compertam, deferre diceres?

69 Hic etiam miramur, ſi illam commentitiam pyxidem obſcœniſſima ſit fabula conſecuta? Nihil eſt quod in eiuſmodi mulierem non cadere videatur. Audita[p], & peruulgata, & percelebrata ſermonibus res eſt. percipitis animis, iudices, iamdudum quid velim, vel

a Mimi exitus non fabulæ, prouerbialiter viurpatur. Quia autem exitus fuerit mimis (Mimi autem drammatis poematis genus eſt) hic indicat Cicero nimirũ reprehenſurum fugientem aliquem ex manibus, ſcabella concrepare, aulæũ tolli.

b Clauſulam vocat, quam paulò antè, exitum appellauit.

c Aulæis minus vtebãtur pro ſcena.

d Mulieraria manus mollis turba Hoc ſenſu, Mulierarius legitur apud Capitolinum.

e L. iſta manus

f al. miſeris, ſ al. amiſerit.

g L. cur non comprehenderint: cur non ipſius confeſſionem, multorũ oculis, facin. denique voce tanti ſ. cl. crim. expreſſerint.

P. LII.

h Alueus locus in balneis aquis recipiẽdis idoneus.

i L. ſi in iſtum locum.

k L. comiſſatorumque

l al. cõſeſſus.

m al. alia lychnorum

n L. adiaceant ſ Paſſag. ib. te orat.

o L. aut quæſtio ſublata, aut mult.

p al. Audita & percelebrata.

potiùs, quid nolim dicere. quod etiam ſi eſt factum, certè à Cœlio non eſt factum. Quid enim attinebat? Eſt enim ab aliquo fortaſſe adoleſcente, non tam inſulſo, quàm non verecundo. ſin autem eſt fictum: non illud quidem modeſtum ſed tamen eſt non infacetũ[b] mendacium. quod profectò nunquam hominum ſermo, atque opinio comprobaſſet, niſi omnia, quæ cum turpitudine aliqua dicerentur, in iſtam quadrare[c] aptè viderentur.

70 ¶ Dicta[d] eſt à me cauſa, iudices, & perorata. Iam intelligitis, quantum iudicium ſuſtineatis, quanta res ſit commiſſa vobis. De vi quæritis, quæ[e] lex ad imperium, ad maieſtatem, ad ſtatum patriæ, ad ſalutem omnium pertinet: quam legem Q. Catulus armata diſſenſione ciuium, reipublicæ penè extremis tẽporibus tulit: quæq; lex, ſedata illa flamma[f] conſulatus mei, fumantis reliquias coniurationis exſtinxit[g]. Hac enim lege Cœlij adoleſcentia non ad reipublicę pœnas, ſed ad mulieris libidines[h], & delicias depoſcitur.

71 Atque hoc etiam loco M. Camurti, & Ceſerni damnatio[i] prædicatur. O[k] ſtultitiam, ſtultitiámne dicam, an impudentiam ſingularem? audetiſne cùm ab ea muliere veniatis, facere iſtorum hominum mentionem? audetiſne excitare tanti flagitij memoriam, nõ exſtinctam illam quidem, ſed repreſſam vetuſtate? Quo enim illi crimine, peccatóque perierunt? nempe quòd eiuſdem mulieris dolorem, & iniuriam Vettiano nefario ſunt ſtupro perſecuti. Ego, vt audiretur Vettij nomen in cauſa, vt illa vetus Afrania[l] fabula refricaretur: idcirco Camurti, & Ceſerni cauſa[m] eſt renouata? qui quamquam lege de vi certè nõ tenebantur, eo maleficio tamen erant implicati, vt ex nullius legis laqueis emittendi viderentur.

72 M. verò Cœlius cur in hoc iudicium vocatur? cui neque proprium quæſtionis crimen obiicitur, nec[n] verò aliquid eiuſmodi, quod ſit à lege ſeiunctum, & cum veſtra ſeueritate coniunctum. cuius prima ætas dedita diſciplinis fuit, iiſque artibus, quibus inſtruimur ad hunc vſum forenſem, ad capeſſendã rempublicam, ad honorem, gloriam, dignitatem. iis autem fuit amicitiis maiorum natu, quorum imitari induſtriam, continentiámq; maximè velit: iis æqualium ſtudiis, vt eundem, quem optimi, ac nobiliſſimi, petere curſum laudis videretur.

73 Cùm autem paullùm iam roboris acceſſiſſet ætati, in Africam profectus eſt Q. Põpeio proconſuli[o] contubernalis, caſtiſſimo viro, atque omnis officij diligentiſſimo: in qua prouincia cùm res erant, & poſſeſſiones paternæ, tum etiam vſus quidam prouincialis, non ſine cauſa à maioribus huic ætati tributus. diſceſſit illinc Pompeij iudicio probatiſſimus, vt[p] ipſius teſtimonio cognoſcetis. voluit vetere inſtituto, eorum adoleſcentium exemplo, qui poſt in ciuitate ſummi viri, & clariſſimi ciues exſtiterunt, induſtriam ſuam à populo Romano ex aliqua illuſtri accuſatione cognoſci.

74 Vellem aliò potius eum cupiditas gloriæ detuliſſet. ſed[q] abiit huius tempus querelæ. Accuſauit C. Antonium, collegã meum: cui miſero præclari in rempublicam beneficij[r] memoria nihil profuit: nocuit opinio maleficij cogitati. poſtea nemini conceſſit æqualium, plus vt in foro, plus vt in negotiis

b vet. infaceta

c ſort. aptè quadrare.

d PERORATIO.

e Lex de vi à quo lata, & quæ eius auctoritas.

f Catilinaria.

g Lege Plautia L. Paulus Catilinã, eum interrogarat quod iudiciũ de vi vocat Dio 37.

h al. libidines dell. ſac.

i Paſſag. ſe Eſerni.

k L. O ſtultitiámne dicam an impudent.

l L. Afraniana.

m L. eſt cauſa.

n L. neque verò

o L. procõs. al. pro conſule.

p al. vt ex ipſius teſtimonio cognoſcetis.

q Lib. vulg. ſed abiit hoc tempus querelæ.

r fuerat enim Ciceroni aduerſus Catilinam. Cicero pro Sextio, in Piſonem. Plutarchus & al. Dio.

Digitized by Google

verſaretur cauſiſque amicorum, plus vt valeret inter ſuos gratia. quæ niſi vigilanteis [a] homines, niſi ſobrij, niſi induſtrij, conſequi non poſſunt, omnia labore, & diligentia eſt conſecutus.

a al. νήφοντες ἢ ἐγρηγορότες.

P. B.

75 In hoc flexu quaſi ætatis (nihil enim occultabo, fretus humanitate, ac ſapientia veſtra) fama adoleſcentis paullum hæſit ad metas notitia noua mulieris, & infelici vicinitate, & inſolentia voluptatum. quæ cùm incluſæ diutiùs, & prima ætate compreſſæ, & conſtrictæ fuerunt, ſubitò ſe nonnumquam profundunt, atque eiiciunt vniuerſæ. qua ex vita, vel dicam, quo ex ſermone (nequaquam enim tantum erat, quantum homines loquebantur) verùm ex eo, quidquid erat, emerſit, totúmque ſe eiecit, atque extulit: tantúmque abeſt ab illius familiaritatis infamia, vt eiuſdem nunc ab ſeſe inimicitias, odiúmque propulſet.

76 Atque vt iſte interpoſitus ſermo deliciarum, deſidiæque moreretur, (fecit me mehercule inuito, & multum repugnante, ſed tamen fecit) nomen amici mei de ambitu detulit: quem abſolutum inſequitur, reuocat: nemini noſtrûm obtemperat: eſt violentior, quàm vellem. Sed ego non loquor de ſapientia, quæ non cadit in hanc ætatem: *de impetu animi loquor, de cupiditate vincendi, de ardore mentis ad gloriam: quæ ſtudia in his iam ætatibus noſtris contractiora eſſe debent: in adoleſcentia verò, tanquam in herbis, ſignificant quæ virtutis maturitas, & quantæ fruges induſtriæ ſint futuræ.* Etenim ſemper magno ingenio adoleſcentes refrenandi potiùs à gloria, quàm incitandi fuerunt: amputanda plura ſunt illi ætati, ſiquidem efflorescit ingenij laudibus, quàm inſerenda.

77 Quare, ſi cui nimiùm efferbuiſſe [b] videtur huius vel in ſuſcipiendis, vel in gerendis inimicitiis vis, ferocitas, pertinacia: ſi quē etiam minimorum horum aliquid offendit, ſi purpuræ genus, ſi amicorum cateruæ, ſi ſplendor, ſi nitor: iam iſta deferuerint [c] iam [d] ætas omnia, iam iſta dies mitigarit. Conſeruate igitur reipublicæ, iudices, *ciuem bonarum artium, bonarum partium, bonorum virorum.* Promitto hoc vobis, & reipublicæ ſpondeo, ſi modò nos ipſi reipublicæ ſatisfecimus, nūquam hunc à noſtris rationibus ſeiunctum fore. quod cùm fretus noſtra familiaritate promitto, tum quòd duriſſimis ſe ipſe legibus iam obligarit [a].

b L. efferuiſſe.

c al. deferueo: *Al.* legunt deferuerint. al. deferbuerint. Ors. deferuerit. al. deferuerint.

P. LIV.

d L. iam ætas iam dies iſta omn. mitig. al. multa dies mitigarit.

a L. obligauit.

78 Neque enim poteſt, qui hominem conſularem, quod ab eo rempublicam violatam diceret [b], in iudicium vocarit, ipſe eſſe in republica ciuis turbulentus: non poteſt, qui ambitu ne abſolutum quidem patitur eſſe abſolutū, ipſe impunè vnquam eſſe largitor. Habet à M. Cœlio reſpub. iudices, duas accuſationes vel obſides periculi, vel pignora voluntatis. Quare oro, obteſtorque vos, iudices, vt qua in ciuitate paucis his diebus Sext. Clodius abſolutus ſit, quem vos per biennium aut miniſtrum ſeditionis, aut ducē vidiſtis, qui ædeis [c] ſacras, qui cenſum [d] pop. Rom. qui memoriā publicam ſuis manibus incendit, *hominem [e] ſine re, ſine fide, ſine ſpe, ſine ſede, ſine fortunis, ore, lingua, manu, vit. omni inquinatum,* qui Catuli monumentum [f] afflixit, meam domum diruit, mei fratris incendit: qui in Palatio, atque in vrbis oculis ſeruitia ad cædem, & inflammādam vrbem incitauit: in ea ciuitate ne patiamini illum abſolutum muliebri gratia, M. Cœlium, libidini muliebri condonatum: ne eadem mulier cum ſuo coniuge [g], & fratre, turpiſſimum latronem eripuiſſe, & honeſtiſſimum adoleſcentem oppreſſiſſe videatur.

b L. eſſe diceret.

c Templum Nympharum *Cicero de Haruſp. reſponſ.*

d Cenſus tabulæ in æde Nympharum adseruabātur. *Cic. pro Milone.*

e *al.* homo & poſt inquinatus.

f porticū *Cicero pro domo.*

g alludit ad coniugiū Iouis, & Iunonis. *Virgil.* & ſoror, & coniux.

79 Quòd cum huius vobis adoleſcentiam propoſueritis, conſtituitote vobis ante oculos huius [h] etiam miſeri ſenectutem, qui hoc vnico filio nititur, in huius ſpe requieſcit [i], huius vnius caſum pertimeſcit: quem vos ſupplicem veſtræ miſericordiæ, ſeruum poteſtatis, abiectum non tam ad pedes, quā ad mores, ſenſuſque veſtros, vel recordatione parētum veſtrorum, vel liberorum iucunditate ſuſtētate: vt in alterius dolore, vel pietati, vel indulgentiæ veſtræ ſeruiatis. Nolite, iudices, aut hunc iam natura ipſa occidentem, velle maturiùs exſtingui vulnere veſtro, quàm ſuo fato: aut hunc nunc primùm floreſcentē, firmata iam ſtirpe virtutis, tanquam turbine aliquo, aut ſubita tempeſtate peruertere.

h L. etiam huius.

i *al.* acquieſcit.

P. [illegible]

80 Conſeruate parenti filium, parentem filio: ne aut ſenectutem iam propè deſperatā contempſiſſe, aut adoleſcentiam plenam ſpei maximæ, non modò non aluiſſe vos, ſed etiam perculiſſe, atque afflixiſſe videamini. Quem ſi vobis, ſi ſuis, ſi reipublicæ conſeruatis, addictū, deditum, obſtrictum vobis, ac liberis veſtris habebitis: omniúmque huius neruorum, ac laborum vos potiſſimum, iudices, fructus vberes, diuturnóſque capietis.

PRO[a] L. CORNELIO BALBO.[b]

ORATIO TRICESIMAQVINTA.

SYNOPSIS.

¶ Quæſtio, *An Balbus iure ciuitate donatus ſit.* Accuſator, *non nominatur.* Reus, *Balbus.* Patronus Balbi poſt M. Craſſum & Cn. Pompeium, *Cicero.* Acta, *anno urbis 697.* Euentus, *abſolutus.*

SI[c] auctoritates patronorum in iudicijs valerent, ab ampliſſimis viris[d] L. Cornelij cauſa defenſa eſt: ſi vſus, à peritiſſimis: ſi ingenia, ab eloquentiſſimis: ſi ſtudia, ab amiciſſimis, & cùm beneficijs cum L. Cornelio, tum maxima familiaritate coniunctis. Quæ ſunt igitur meæ partes? auctoritatis tantæ, quantam vos in me eſſe voluiſtis, vſus mediocris, ingenij minimè voluntati paris. nam cæteris, à quib. eſt defenſus, hunc debere plurimum video: ego, quantum ei debeam, alio loco oſtendam.

2 Principio orationis hoc[e] oppono, me omnibus, qui amici fuerint[f] ſaluti meæ, & dignitati, ſi minùs referenda gratia ſatisfacere potuerim, at prædicanda, & habenda certè ſatis eſſe facturum. Quæ fuerit heſterno die Cn. Pompeij grauitas in dicendo, iudices, quę facultas, quæ copia, non opinione tacita veſtrorum amicorum: ſed perſpicua admiratione declarari videbatur. nihil enim vmquam audiui, quod mihi de iure ſubtiliùs dici videretur, nihil[g] de memoria, de more[h], de exemplis acutiùs, nihil peritiùs de fœderibus, nihil illuſtriore auctoritate de bellis, nihil de republica grauiùs, nihil de ipſo modeſtiùs, nihil de cauſa, & crimine ornatiùs: 3 vt mihi iam verum videatur illud eſſe, quod nonnulli litterati[i], ac ſtudiis, doctriniſque dediti quaſi quiddam incredibile dicere putabantur, eum, qui omneis animo virtutes penitus comprehendiſſet, omnia, quæ[k] facere vellet, facillimè tractare. Quæ enim in L. Craſſo potuit, homine[l] nato ad dicendi ſingularem quandã facultatem, ſi hanc cauſam ageret, maior eſſe vbertas, varietas, copia, quam fuit in eo, qui tantũ potuit impertire huic ſtudio temporis, quantum ipſe à pueritia vſque ad hanc ætatem à continuis bellis, & victoriis conquieuit?

4 Quo mihi difficilior eſt hic extremus perorandi locus. etenim ei ſuccedo orationi, quæ non prætervecta ſit aureis veſtras, ſed in animis omnium penitus inſederit: vt plus voluptatis ex recordatione illius orationis, quàm non modò ex mea, ſed ex cuiuſquam oratione capere poſſitis. Sed mos eſt gerendus non modò Cornelio, cuius ego voluntati in eius periculis nullo modo deeſſe poſſum: ſed etiam Cn. Pompeio, qui ſui facti, ſui iudicij, ſui beneficij, voluit me eſſe, vt apud eoſdem vos, iudices, nuper in alia cauſa fuerim, & prædicatorem, &[a] auctorem.

5 ¶ Ac[b] mihi quidem hoc dignum reo videtur, hoc deberi huius excellentis viri præſtantiſſimæ gloriæ, hoc proprium eſſe veſtri officij, hoc ſatis eſſe cauſæ, vt, quod feciſſe Cn. Pompeium conſtet, id[c] omnes & licuiſſe concedant. Nam verius nihil eſt, quàm quod heſterno die dixit ipſe, ita L. Cornelium de fortunis omnibus dimicare, vt nullius in delicti crimen vocaretur. Non enim furatus eſſe ciuitatem, non genus ſuum ementitus, non in aliquo impudenti mendacio delituiſſe, non irrepſiſſe[d] in cenſum dicitur: vnum obiicitur, *natum eſſe Gadibus:* quod negat nemo. cæterùm accuſator fatetur, hunc in Hiſpania, duriſſimo bello, cum Q. Metello, cum[e] C. Mẽmio, & in claſſe, & in exercitu fuiſſe, &, vt Põpeius in Hiſpaniam venerit, Memmiúmque habere quæſtorem cœperit, nunquã à Memmio diſceſſiſſe: Karthaginem eſſe profectum: acerrimis illis prœliis, & maximis, Sucronenſi[f], & Durienſi interfuiſſe: cum Pompeio ad extremum belli tempus fuiſſe.

6 Hæc ſunt prœlia Cornelij: talis in remp. noſtrã labor, aſſiduitas dimicatio, virtus digna ſummo imperatore, ſpes pro periculis præmiorum. præmia quidem ipſa[h] non in eius facto, qui adeptus eſt, ſed in eius, qui dedit. *Donatus[i] igitur eſt ob eas cauſas à Cn. Pompeio ciuitate.* id accuſator nõ negat: ſed reprehendit: vt in Cornelio cauſa ipſius probetur, pœna quęratur: in Põpeio cauſa lædatur, pœna ſit nulla. Sic famam, ſic innocentiſſimi hominis fortunas, præſtantiſſimi imperatoris factũ cõdemnari volunt. Ergo in iudiciũ, caput Cornelij: factũ Põpeij vocatur. hunc. n. in ea ciuitate, in qua ſit natus, honeſtiſſimo loco natũ eſſe cõcedis, & ab ineunte ætate, relictis rebus ſuis omnib. in noſtris bellis, noſtris cũ imperatorib. eſſe verſatum: nullius laboris, nullius obſeſſionis, nullius prælij[k] expertem fuiſſe. hæc ſunt omnia cùm plena laudis, tũ propria Cornelij: nec in his rebus crimen eſt vllum.

7 ¶ Vbi[l] igitur eſt crimen? quòd eum Põpeius ciuitate donauit. Huiuſcéne crimen? minime: *niſi honos, ignominia putanda[m] eſt.* Cuius igitur? Reuera nullius: actione accuſatoris, eius vnius, qui donauit. Qui ſi adductus gratia, minùs idoneũ hominẽ præmio affeciſſet: qui etiam ſi virum bonum, ſed[n] non ita meritũ: ſi denique aliquid, quod non contrà, ac liceret, factũ diceretur, ſed contrà, atq; oporteret: tamen eſſet omnis eiuſmodi mali[o] reprehenſio à vobis, iudices, repudianda.

a Balbus hic quod per L. Corneliũ beneficium ciuitatis Romanæ adeptus eſſet, L. Cornelius dictus.*
b Hic Gadibus in Hiſpania natus bello Sertoriano Impp. Romanis probatus primus externorum factus Conſul. 7. Pli. 41 de Garamantibus triumphauit 5. Plin 5 de eius theatro vide eundem Pl n 36. c. 7. de oppido Gaditanorum ab eodem Balbo ampliato. vide Strabo. 3.*
c EXORDIVM.*
d vox *viris*, abeſt à codicib manuſc.
e L. hoc pono,
f L ſaluti, & dignitati meæ
g L. nihil de more maiorũ de exempl. [vet Pyth]. Nihil maiori memoria: De exemplis acutius.*
h *al.* maiore*
i L. & v. c. litteris, ac ſtudiis doctrinæ ded.
k *al.* quæ vellet,*
P. B.
l Craſſi eloquentia commendatur libris de Oratore.*

a L. & auctorẽ. & ita v. c.
b PROPOSITIO & NARRATIO.*
c *ſic v. c.* L id omnes ei licuiſſe gone.
d Conſebãtur ſoli Ciues R. ſurrepere. Igitur in cenſum is dicebatur, qui cùm ciuis non eſſet, ſed pro ciue gerebat, ſe vt ciuẽ in tabulas cen P. LVI. forte referebat.*
e *al.* cum M. Memmio,
f ad cum fluuiũ Pompeius à Sertorio victus eſt. *Plutarch.**
g ad hũc quoque fluuium Sertorius cũ Pompeio & Metello pugnauit. Plutarchus Sertorio.*
h v. c. illa
i v. c. Donatus eſt ergo ob eas c.
k *al.* periculi.*
l CONFIRMATIO, qua probat Balbũ iure à Põpeio imperatore ciuitate donari potuiſſe.*
m *al.* vocãda.*
n *ſors.* ſed non ita bene meritum.
o vox, *mali*, abeſt à cod. vet.

Digitized by Google

8 Nunc verò quid dicitur? quid [a] ait accuſator feciſſe Pompeium? quod ei facere non licuerit? quod grauius [b] eſt, quàm ſi id factum ab eo diceret, quod non oportuiſſet. *Eſt enim aliquid, quod non oporteat, etiam ſi liceat. quidquid verò non licet, certè non oportet.* Hic ego nunc cuncter [c] ſic agere, iudices, nòn eſſe fas dubitari, quin, quod Cn. Pompeium feciſſe conſtet, id [d] non ſolùm decuiſſe, ſed etiam debuiſſe fateamur?

9 Quid enim abeſt huic homini, quod ſi adeſſet, iure [e] hoc tribui, & concedi putaremus? vſúſne rerum? qui pueritiæ tempus extremum [f], principium habuit bellorum, atque imperiorum maximorum? cuius plerique æquales minùs ſæpe caſtra viderunt, quàm hic triumphauit? qui tot [g] habet triumphos quot oræ ſunt, partéſque terrarum? tot victorias bellicas, quot ſunt in rerum natura genera [h] bellorum [i]? an ingenium? cùm etiam ipſi [k] caſus, euentuſque rerum, non duces, ſed comites eius conſiliorum fuerint? in quo vno ita ſumma fortuna cum ſumma virtute certauit, vt omnium iudicio plus homini, quàm decet, tribueretur [l]? an pudor, an integritas, an religio in eo, an diligentia vnquam requiſita eſt? quem prouinciæ noſtræ, quem liberi [m] populi, quem reges, quem exteræ gentes, caſtiorem, moderatiorem, ſanctioremq; non modò viderunt, ſed aut ſperando vnquam, aut optando cogitauerunt [n]?

10 Quid dicam de auctoritate? quæ tanta eſt, quanta in his tantis virtutibus, ac laudibus eſſe debet. Cui S.P.Q.R. ampliſſimæ dignitatis præmia [o] dedit, non poſtulanti imperia, verùm etiam recuſanti: huius de facto iudices, ita quæri, vt id agatur, licueritne ei facere, quod fecit, an vero non dicam, non licuerit, ſed nefas fuerit (contra fœderis enim, id eſt, contra populi Romani religionem, & fidem feciſſe dicitur) non [p] turpe populo Romano, non e vobis?

11 Audiui hoc de parente meo puer: cùm Qu. Metellus [q] L. F. cauſam de pecunijs repetundis diceret, ille [r], *ille vir, cui patria ſalus dulcior, quàm conſpectus fuit: qui [f] de ciuitate decedere, quàm de ſententia maluit*: hoc igitur cauſam [s] dicente, cum ipſius tabulæ circumferentur inſpiciendi nominis cauſa, fuiſſe iudicem ex illis equitibus Romanis, grauiſſimis viris, neminem, quin [t] remoueret oculos & ſe totum auerteret, ne forte quod ille in tabulas publicas retuliſſet, dubitaſſe quiſquam, verúmne, an falſum eſſet, videretur. nos Cn. Pompeij decretum, iudicium *de conſilij ſententia pronunciatum* recognoſcemus? cum legibus conferemus? cum fœderibus, quorum [x] acerbiſſima diligentia eſt, perpendemus [y]?

12 Athenis aiunt, cùm quidam [z] apud eos, qui ſanctè grauiterque vixiſſet, & teſtimonium publicè dixiſſet, & (*vt mos* [aa] *Græcorum eſt*) *iurandi cauſa ad aras accederet*, vna voce omnes iudices, ne is iuraret reclamaſſe. Cum Græci homines, ſpectati viri, noluerint, religione videri potiùs, quàm veritate, fidem eſſe conſtrictam: nos etiam in ipſa religione & legum, & fœderum conſeruanda, qualis fuerit Cn. Pompeius, dubitabimus?

13 Vtrum enim inſcientem vultis contra fœdera feciſſe, an ſcientem? ſi ſcientem, ô nomen noſtri imperij! ô populi R. excellens dignitas! ô Cn. Pompeij ſic latè, longéq; diffuſa laus, vt eius gloriæ domicilium communis imperij finibus terminetur! ô nationes, vrbes, populi, reges, tetrarchæ, tyranni, teſtes Cn. Pompeij non ſolùm virtutis in bello, ſed etiam religionis in pace! vos denique mutæ regiones imploro, & ſola terrarum vltimarũ: vos maria, portus, inſulæ, litoráque [a]. Quæ eſt enim ora, quæ ſedes, qui locus, in quo nõ extent huius cùm fortitudinis, tum verò humanitatis, tum animi, tum conſilij impreſſa veſtigia? Hunc quiſquam incredibili quadã, atque inaudita grauitate, virtute cõſtantia præditum, fœdera ſcientem neglexiſſe, violaſſe, rupiſſe, dicere audebit?

14 Gratificatur mihi geſtu accuſator: inſcientem Cn. Põpeium feciſſe ſignificat. Quaſi [b] vero leuius ſit, cùm in tanta rep. verſere, & maximis negotiis præſis, facere aliquid, quod ſcias non licere: an [c] omnino neſcire quid liceat. Etenim [d] cum in Hiſpania bellum acerrimum, & maximum geſſerat, quo iure Gaditana ciuitas eſſet, neſciebat? an, cuius linguam populi non noſſet, interpretationem fœderis non tenebat? Id igitur quiſquam Cn. Pompeiũ ignoraſſe dicere audebit, quod mediocres homines, quod nullo vſu, nullo ſtudio militari præditi, quod [e] librarioli [f] denique ſcire profiteantur?

15 Equidem [g] contrà exiſtimo, iudices, cùm in omni genere, ac varietate artium, etiam illarum, quæ ſine ſummo otio non facilè diſcuntur, Cn. Pompeius excellat, ſingularẽ [h] quandam laudem eius, & præſtabilem eſſe ſcientiam [i] in fœderibus, pactionibus, conditionibus populorum, regum, exterarũ nationum: in vniuerſo denique belli iure, ac pacis. niſi forte, quæ nos libri [k] docent in vmbra, & otio, ea Cn. Pompeium, neque cùm requieſceret, literæ: neque cum rem gereret, res ipſæ docere potuerunt. Atque [l] vt ego ſentio, iudices, cauſa dicta eſt [m] temporis magis. ego a[illegible] huius, inquam, genere iudicij plura dicã. Eſt [n] enim hæc huius ſæculi labes quædam, & macula, virtuti inuidere, velle ipſum florem dignitatis infringere.

16 Etenim ſi Cn. Pompeius ab hinc annos quingentos fuiſſet, is vir, a quo ſenatus adoleſcentulo, atque equite Romano ſæpe communis ſalutis auxilium expetiſſet: cuius res geſtæ omneis genteis, cum clariſſima victoria, terra, marique peragraſſent: cuius [o] tres triumphi teſtes eſſent, totum orbem terrarũ noſtro imperio teneri: quem populus Ro. ſingularibus honoribus decoraſſet: ſi nunc apud vos, id, quod is feciſſet, contra fœdus factum diceretur, quis audiret? nemo profectò. *mors enim cùm extinxiſſet inuidiam, res eius geſtæ ſempiterni nominis gloria niterentur.* Cuius igitur audita virtus dubitationi locum non daret: huius præſens p, experta, atque perſpecta, obtrectatorum voce lædetur?

17 Omittam igitur Pompeium iã oratione mea reliqua: ſed vos, iudices, animis, ac memoria tenetote. de lege, de fœdere de exemplis, de perpetua conſuetudine, ciuitatis noſtræ, renouabo ea, quæ dicta ſunt. nihil enim mihi noui, nihil integri neq; M. Craſſus, qui totam cauſam & pro facultate, & pro fide ſua diligentiſſime vobis explicauit, neque Cn. Pompeius, cuius oratio omnibus ornamentis abundauit, ad dicẽdũ reliquit. Sed, quoniam, me

[illegible] dialo[illegible] & Varro 4. de lingua. in pr. [illegible] z Xenocratem [illegible] aa Iurabant apud Athenienſes ad aras [illegible]

Marginal notes (left): a L. quid ait accuſator feciſſe Põpeium, quod ei facere non licuerit: quod grauius ſit, quàm ſi id feciſſe quod non licuerit, & quod non oportuerit: dicerent. P. B. — b fr. v. c. L. conet. — d L. id non ſolùm licuiſſe, ſed etiam debuiſſe fateamur. — e L. iure ei hoc tr. b. — f al. externarum — g h. e. tres. Ter enim triũphauit Pompeius ex Africa Hiarba rege Numidiæ victo: ex Europa Sertorio occiſo: ex Aſia Mithridate & Tigrane ſuperatis. Plutarch. in Pompeio. — h v. c. bellorum generaliũ. — i Ciuile, Africanum, Tranſalpinum, Hiſpanienſe, Seruile, Nauale. — k v. c. ipſi caſus. — l L. plus homini, quàm decet, trib. — m Liberi populi qui dicuntur [illegible] — n fr. v. c. fem. cogitarunt. — o L. præmia dedit non poſtulanti imperia verò etiã recuſanti. — p fr. v. c. al. nonne turpe. — P. VIII. q Numidicus. — r fr. v. c. — f vide orationem pro Sextio, & in Piſ. Plutarch. Mario. — s Repetundarum l. Valer. 20. — u Non in tabulis, ſed in vita Qu. Metelli argumenta [illegible] — x vel quorũ acerrima diligentia [illegible]

Marginal notes (right): a Fort. litera. Quæ — b al. Quaſi verò non leuius ſit, cùm in tanta rep. verſ. & max. neg. præſ. facere aliquid, quod ſcias nõ licere, quàm omnino neſcire qu. lic. L. fr. Quaſi verò leuius ſit, cũ in tanta r. p. v. c. & max. neg. præ. omnino neſc. quid liceat quàm facere aliqu. quod ſcias non lic. — c al. quàm omnino. — d L. Etenim v[illegible] — e L. quod librarioli denique. — f Librarioli, librorum exſcriptores. — g v. c. Quidem. — h L. tum ſingularem q. — i Imperatori ſummo quarũ rerum ſcientia neceſſaria ſit. — k v. c. [illegible] — l L. Atque vt ego ſentio, iudices, cauſa dicta eſt. temporis magis [illegible] de quo plura non dicam. [illegible] de huius, inquã, genere iudicij plura non dicam. — m al. Eſt temporis tale magis [illegible] Pompeij magis quàm huius, quo in genere iudicij plura non dicam. — n v. c. Eſt enim hæc ſæculi quædam macula, atque labes. v. c. Eſt enim hæc huius ſæculi quædam macula, atque labes. — o Africorum, Europæorum, Aſiaticorum. vt 5. dixi.

Digitized by Google

me recuſante, placuit ambobus adhiberi hũc à me quaſi perpoliendi quendam operis extremum [a] laborem: peto à vobis, vt me officio [b] potiùs, quàm dicendi ſtudio hanc ſuſcepiſſe operam, ac munus putetis.

18 Ac priùs, quàm aggrediar ad ius, cauſamque Cornelij, quiddã de cõmuni conditione omnium noſtrûm, deprecandæ maleuolẽtiæ [c] cauſa, breuiter cõmemorandũ videtur. *Si, quo quiſque loco noſtrûm eſt, iudices, natus, aut, ſi in qua fortuna eſt naſcendi initio conſtitutus, hunc vitæ ſtatum vſque ad ſenectutem obtinere debet, & ſi omnes, quos aut fortuna extulit, aut ipſorum illuſtrauit labor, & induſtria, pœna ſunt afficiendi:* nõ grauior L. Cornelio, quàm multis viris bonis, atque fortibus, conſtitui lex vitæ & conditio videtur. *Sin autem multorum virtus ingenium, humanitas, ex infimo genere, & fortunæ gradu non modo amicitias, & rei familiaris copias conſecuta eſt, ſed ſummam laudem, honores, gloriam, dignitatem:* non intelligo, cur potiùs inuidia violatura [d] virtutem L. Cornelij, quàm æquitas veſtra pudorem eius adiutura videatur.

19 Itaque, quod maximè petendum eſt à vobis, ideirco non peto, iudices, ne de veſtra ſapientia, atque de veſtra humanitate dubitare videar. Eſt autem petendum, ne oderitis ingenium, ne inimici ſitis induſtriæ, ne humanitatem opprimendam, ne virtutem puniendam putetis. illud peto, vt, ſi cauſam ipſam per ſe firmam eſſe, & ſtabilem videritis, hominis ipſius ornamenta adiumento cauſæ potiùs, quàm impedimento eſſe maliritis. ¶ Naſcitur, iudices, cauſa Cornelij ex ea [e] lege, quam L. Gellius, Cn. Cornelius ex ſenatus ſententia tulerunt. qua lege videmus [f], ſatis eſſe ſanctum [g], *vt cives Rom. ſint ij, quos Cn. Pompeius de conſilij ſententia* [h] *ſigillatim ciuitate donauerit.* Donatum [i] eſſe L. Cornelium præſens Pompeius dicit: indicant publicæ [k] tabulæ. accuſator fatetur. ſed *negat* [l] *ex fœderato populo quenquam potuiſſe, niſi is populus* [m] *fundus factus eſſet, in hanc ciuitatem venire.*

20 O præclarum interpretem iuris, auctorem antiquitatis, correctorem, atque emendatorem noſtræ ciuitatis, qui hanc pœnam fœderibus adſcribat, vt omnium præmiorum, beneficiorúmque noſtrorum experteis faciat fœderatos. Quid enim potuit dici imperitiùs, quàm fœderatos populos [n] fieri fundos oportere? nam id non magis eſt proprium fœderatorum, quàm omnium liberorum. Sed totum hoc, iudices, in ea fuit poſitum ſemper ratione, atque ſententia, *vt cùm iuſſiſſet P.R. aliquid, ſi id aſciuiſſent ſocij populi ac Latini, & ſi ea lex, quam nos haberemus, eadem in populo aliquo tanquam in fundo reſediſſet: vt tum lege* [o] *eadem is populus teneretur:* non vt de noſtro iure aliquid minueretur [p]: ſed vt illi populi aut iure eo, quod à nobis eſſet conſtitutum aut aliquo commodo, aut [q] beneficio vterentur.

21 Tulit apud maiores noſtros legem [r] C. Furius de teſtamentis: tulit Q. [s] Voconius [t] de mulierũ hereditatib. innumerabiles aliæ leges de ciuili iure ſunt latæ. quas Latini voluerũt, aſciuerũt: ipſa deniq; Iulia [u], qua lege ciuitas eſt ſociis, & Latinis data, qui fundi populi facti non eſſent, ciuitatẽ non haberent. In quo magna contentio Heracleenſiũ, & Neapolinanorũ fuit, cùm magna pars in iis ciuitatib. iuris [x] ſui libertatẽ [y] ciuitati anteferret. Poſtremò hæc vis eſt iſtius & iuris, & verbi, vt fũdi [z] populi beneficio noſtro, non ſuo iure fiant.

22 Cum aliquid pop. R. iuſſit, id ſi eſt eiuſmodi, vt quibuſdam populis ſiue fœderatis, ſiue liberis, permittendum eſſe videatur, vt ſtatuant ipſi non de noſtris, ſed de ſuis rebus, quo iure vti velint: tum, vtrùm fundi facti ſint, an non, quærendum eſſe videatur. de noſtra verò rep. de noſtro imperio, de noſtris bellis, de victoria, de ſalute, fundos populos fieri noluerunt. Atqui, ſi imperatoribus noſtris, ſi ſenatui, ſi populo Rom. non licebit propoſitis præmiis elicere ex ciuitatibus ſociorũ, atque amicorum, fortiſſimum, atque optimum quemque ad ſubeunda pro ſalute noſtra pericula: ſumma vtilitate, ac maximo ſæpe præſidio in periculis, atque aſperis temporibus carendum [a] erit.

23 Sed, per deos immortaleis, quæ eſt iſta ſocietas, quæ amicitia, quod fœdus, vt aut noſtra ciuitas careat in ſuis periculis Maſſilienſi propugnatore, careat Gaditano, careat Saguntino: aut, ſi quis ex illis populis ſit exortus, qui noſtros duces auxilio [b] laboris, commeatus, periculo ſuo iuuerit, qui cum hoſte noſtro comminus in acie ſæpe pugnarit, qui ſe ſæpe telis hoſtium, qui dimicationi capitis, qui morti obiecerit: nulla conditione huius ciuitatis præmiis affici poſſit?

24 Etenim in populum Ro. graue eſt, non poſſe vti ſociis, excellenti virtute præditis, qui velint eum periculis noſtris ſua communicare: in ſocios verò ipſos, & in eos, de quibus agimus, fœderatos, iniurioſum, & contumelioſum eſt, his præmiis, & his honoribus excluſos eſſe fideliſſimos, & coniunctiſſimos ſocios, quæ pateant ſtipendiariis [c], pateant hoſtibus, pateant ſæpe ſeruis. Nam [d] & ſtipendiarios ex Africa, Sicilia, Sardinia, cæteris prouinciis multos ciuitate donatos videmus: &, qui hoſtes ad noſtros imperatores perfugiſſent, & magno vſui reip. noſtræ fuiſſent ſcimus ciuitate eſſe donatos: ſeruos [e] denique, *quorum* [f] *ius, & fortuna conditio infima eſt*, bene de republica meritos, perſæpe libertate, id eſt, ciuitate publicè donari videbamus [g].

25 Hanc tu igitur, patrone fœderum, ac fœderatorũ, conditionẽ ſtatuis Gaditanis, tuis ciuibus, vt, quod iis, quos Gaditanis [h] adiutoribus, armis ſubegimus, atque in ditionẽ noſtra redegimus, liceat, ſi populus Ro. permiſerit, vt ab ſenatu, ab imperatorib. noſtris ciuitate donentur: id ne liceat ipſis [i]? qui ſi ſuis decretis legibuſ e ſanxiſſent, ne quis ſuorum ciuiũ, caſtra imperatorũ populi Ro. iniret: ne quis ſe pro noſtro imperio in periculũ capitis, atque in vitæ diſcrimen inferret [k]: Gaditanorũ auxiliis, cùm vellemus, vti nobis non liceret priuatim [l] verò, ne quis vir & animo, & virtute præcellens, pro noſtro imperio periculo ſuo dimicaret: grauiter id iure ferremus, minui auxilia pop. R. debilitari animos fortiſſimorũ virorũ, alienigenarum nos hominum ſtudiis, atque externa virtute priuari [m].

26 Atqui nihil intereſt, iudices, vtrũ hæc fœderati iura conſtituant, vt, neque liceat ex his ciuitatib. ad noſtrorum bellorum pericula accedere: an, qua nos eorum ciuibus, virtutis cauſa tribuerimus, ea rata eſſe poſſint. nihil [n] enim magis vteremur his adiutoribus ſublatis præmiis virtutis, quàm, ſi omnino his verſari in noſtris bellis nõ liceret. Etenim, cũ *pro ſua patria pauci poſt genus hominũ natũ, reperti ſint, qui nullo* [o] *præmio propoſito, vitã ſuã hoſtium*

Marginal notes:

a ſic extremũ laborem dixit Virgil. in Gallo.
b L. & v. c. officio potiùs.
c v. c. malleuolentiæ c.
d v. c. violatura virtute L. Corn. & emendatè.
P. 82
e civis Cornel. Balbus lege.
f v. c. videamus, al. videamus ſanxiſſe ſenatum.
g v. c. ſanxiſſe.
h L. ſigillatim.
i ſic v. c.
k al. tabulæ publicæ.
l Ciuitate donati an potuerint fœderati populi, qui populi fundi facti non fuiſſent.
m De populis fundis alias dixi.
n fundi populi dicebantur, ſi ea lex quam habebant Romani, eadē in illo populo tãquam in fundo reſediſſet.
o al. vt lege eadem.
p ſic v. c. al. beneficio.
r de lege Furia. vid. Theoph. lum. laſt. de lege Furia.
s al. C. Voconius vt & Vett. Lex Iulia.
t vnde lex Voconia de qua dixi 2. Verrina.
P. LIX.
u adde 13. famil. 30.
x al. fœderis
y hoc eſt antiquum ciuitatis ſuæ ius & ſtatum.
z Fundi populi, beneficio pop. Ro. non ſuo iure fiebant.
a L. carendum nobis erit, & ita v. c.
b L. auxilio, labore, cõmeatu, periculo ſuo iuu.
c Stipendiarij populi qui.
d Ciuitatis ius datum ſtipendiariis hoſtibus qui ad Romanos perfugiſſent, & magno vſui reip. fuiſſent, ſeruis bene de rep. meritis.
e Seruorũ ius & fortunæ conditio infima.
f v. c. quorum ius, fortuna, conditio inf.
g al. indicamus.
h L. Gaditanis iuuantibus.
i Pantagath. L. ipſis.
k L. offerret.
l L. priuatim verò, ſi ne quis vir, &c.
m Pantagath. priuari.
n L. nihilo enim ma.
P. LX.
o L. nullo p.

telis obiecerim: pro aliena republ. quemquam fore putatis, qui ſe opponat periculis, ſed modo nullo propoſito præmio, ſed etiam interdicto?

27 Sed, cùm illud eſt imperitiſſimè dictum de populis [a] fundis, quod [b] commune eſt liberorum populorum, non proprium fœderatorum: ex quo intelligi neceſſe eſt, aut neminẽ ex ſociis ciuem fieri poſſe, aut etiam poſſe ex fœderatis: tum verò ius omne noſter iſte magiſter mutandæ ciuitatis ignorat: quod eſt, iudices, non ſolum in legibus publicis poſitum, ſed etiam in priuatorum voluntate. Iure *enim noſtro neque mutare ciuitatem quiſquam inuitus* [c] *poteſt, neque, ſi velit, mutare* [d] *non poteſt, modò aſciſcatur ab ea ciuitate, cuius* [e] *eſſe ſe ciuitatis velit*: vt, ſi Gaditani ſciuerint nominatim de aliquo ciue Rom. vt ſit is ciuis Gaditanus, magna [f] poteſtas ſit noſtro ciui mutandæ ciuitatis, nec fœdere impediatur, quo minùs ex ciue Romano, ciuis Gaditanus poſſit eſſe.

28 *Duarum* [g] *ciuitatum ciuis eſſe noſtro iure ciuili nemo poteſt*: non eſſe huius ciuitatis ciuis, qui ſe alij ciuitati dicarit, poteſt. Neque ſolùm dicatione [h], quod in calamitate clariſſimis viris Q. Maximo, C. Lænati, Q. Philippo, Nuceriæ, C. Catoni Tarracone [i], Q. Cæpioni, Rutilio [k], Smyrnæ, vidimus accidiſſe, vt earum ciuitatum fierent ciues, hanc antè amittere non potuiſſent, quam huius ſolum ciuitatis mutatione vertiſſent: ſed [l] etiam poſtliminio poteſt ciuitatis fieri mutatio. neque enim ſine cauſa de [m] Cn. Publicio Menandro, libertino homine, quem apud maiores legati noſtri in Græciam proficiſcentes interpretem ſecum habere voluerunt, ad populum latum, *vt is Publicius, ſi domum reueniſſet* [n], *& inde Romam rediiſſet, ne minus ciuis eſſet*. Multi etiam ſuperiore memoria ciues Romani ſua voluntate indemnati, & incolumes, his rebus relictis, alias ſe in ciuitates contulerunt.

29 ¶ Quòd ſi ciui R. licet eſſe Gaditanum ſiue [o] exilio, ſiue poſtliminio, ſiue reiectione huius ciuitatis: vt iam ad *fœdus* [p] veniã, quod ad cauſam nihil pertinet (de ciuitatis enim iure, non de fœderibus diſceptamus) quid eſt, quamobrem ciui Gaditano in hanc ciuitatem venire non liceat? Equidem longè ſecus ſentio. nam cum ex omnibus ciuitatibus via ſit in noſtram, cúmque noſtris ciuibus pateat iter ad ceteras ciuitates: tum verò, vt quæque nobiſcum maxime ſocietate, amicitia, ſponſione, pactione, fœdere coniuncta [q] eſt, ita mihi maximè communionem beneficiorũ, præmiorum, ciuitatis, continere [r] videtur. Atqui ceteræ ciuitates non dubitarent noſtros omneis [f] recipere in ſuas ciuitates, ſi idem nos iuris haberemus, quod ceteri. ſed *nos non poſſumus & huius eſſe ciuitatis, & cuiuſuis præterea: ceteris conceſſum eſt*.

30 Itaque in [s] Græcis ciuitatibus videmus, Athenis Rhodios, Lacedæmonios, ceteros vndique adſcribi, multarúmque eſſe eoſdem homines ciuitatum. Quo errore ductos vidi egomet nonnullos imperitos homines, noſtros ciueis, Athenis in numero iudicum, atque Areopagitarum, certa tribu, certo numero, cum ignorarent, ſi illam ciuitatem eſſent adepti, hanc ſe perdidiſſe, niſi poſtliminio recuperaſſent [a]. Peritus verò noſtri iuris, ac moris nemo vnquam, qui hanc ciuitatem retinere vellet, in aliam ciuitatem ſe dicauit. Sed hic totus locus diſputationis, atque orationis meæ, iudices, pertinet ad commune [b] ius mutandarum ciuitatum: nihil habet, quod ſit proprium religionis, ac fœderum. Defendo enim rem vniuerſam, *nullam eſſe gentem ex omni regione terrarum, neque tam diſſidentem à populo Romano odio quodam, atque* [c] *diſſidio, neque tam fide beneuolentiaq; coniunctam, ex qua nobis interdictum ſit, vt neque aſciſcere ciuem, aut ciuitate donare poſſimus*.

31 O iura præclara, atque diuinitùs iam inde à principio Romani nominis à maioribus noſtris comparata, *ne quis noſtrûm pluſ quã vnius ciuitatis eſſe poſſit*: (diſſimilitudo enim ciuitatum, varietatem iuris habeat neceſſe eſt) ne quis inuitus ciuitate mutetur: néve in ciuitate maneat inuitus. Hæc ſunt enim fundamenta firmiſſima noſtræ libertatis, *ſui quemque iuris & retinendi, & dimittendi eſſe dominum*. Illud verò ſine vlla dubitatione maximè noſtrum fundauit imperium, & populi Ro. nomen auxit, quod princeps ille, creator huius vrbis, Romulus, fœdere Sabino docuit, *etiam hoſtibus recipiendis augeri hanc ciuitatem oportere*. Cuius auctoritate, & exemplo nunquam eſt intermiſſa à maioribus noſtris largitio, & cõmunicatio ciuitatis. Itaque & ex Latio multi, & Tuſculani [d], & Lanuuini [e], & ex ceteris generibus gentes vniuerſæ in ciuitatem ſunt receptæ, vt Sabinorum, Volſcorum, Hernicorum: quibus ex ciuitatibus nec coacti eſſent ciuitatem mutare, ſi qui noluiſſent: nec, ſi qui eſſent ciuitatem noſtram beneficio populi Romani conſecuti, violatum fœdus eorum videretur.

32 At enim quædam fœdera exſtant, vt Germanorum, Inſubrium, Heluetiorum, Iapidum [f] nonnullorum item ex Gallia Barbarorum, quorum in [g] fœderibus exceptum eſt, *Ne quis eorum a nobis ciuis recipiatur*. Quòd ſi exceptio [h] *facit, ne liceat, ibi neceſſe eſt licere, vbi non eſt exceptum*. Vbi eſt igitur exceptum fœdere Gaditano, ne quem populus Ro. Gaditanum recipiat [i] ciuitatẽ? nuſquam. ac ſicubi eſſet: lex [k] id Gellia [l], & Cornelia, quæ *definitè poteſtatem Pompeio ciuitatem donandi dederat*, ſuſtuliſſet. Exceptum eſt, inquit: fœdus ſiquidem [m] ſacroſanctum eſt. Ignoſco tibi, ſi neque Pœnorum iura calles: (reliqueras enim ciuitatem tuam:) neque noſtras potuiſti leges inſpicere: ipſæ enim te à cognitione ſua [n] iudicio publico repulerunt.

33 Quid fuit in rogatione ea, quæ de Pompeio à Gellio, & à Lentulo, COSS. lata eſt, in qua [o] aliquid ſacroſanctum videretur? Primùm enim, *ſacroſanctum* [p] *eſſe nihil poteſt, niſi quod populus, plebſve ſanxiſſet: deinde ſanctiones* [q] *ſacrandæ* [r] *ſunt, aut genere ipſo, aut* [f] *obteſtatione, & conſecratione legis, aut* [t] *pœna, cùm caput eius, qui contrà facit, conſecratur*. Quid habes igitur dicere de Gaditano fœdere eiuſmodi? Vtrũ [u] capitis conſecratione, an obteſtatione legis ſacroſanctum eſſe confirmas? nihil [x] omnino vnquã de iſto fœdere ad populum, nihil [y] ad plebem latum eſſe dico: de quibus etiam ſi latum eſſet, neque legem, neq; pœnã latã eſſe,

a Populi fundi quid cõmune habeat cũ liberis populis.
b Populorum ... alij liberi, alij fundi, alij fœderati.
c Idẽ pro domo.
d *Ant. August.* non mutare, non poteſt. vel ... legi poteſt, neque, ſi velit mutare, non poteſt.
e L. cuius eſſe ſe ciuem ciuitatis velit.
f Ciuis Romanus, poterat fieri ciuis alterius populi, non quidẽ inuitus, ſed volens, ... dicatione fiebat ei ... alterius populi, quod quibuſdã accidiſſe teſtatur hic Cicero.
P. R.
g vide quæ ſcripſi ad l. 23. ff. ad Municipalem.
h Ciues Romani, alterius populi dicatione fiebant ciues, & quidẽ ... dicatio ... exilij ... ſe dicatione.
i Rutilius vir optimus, Q. Mutij proconſulis legatus, ab equitũ ſeu publicanorũ iniuriis Aſiam defenderat, eo nomine per ſummam iniuriam repetundarum damnatur & accuſatus apud equites Rom. qui tam ſoli lege Sempronia iudicabant, damnatus in exilium abiit. *Velleius* ... *Liuius* 70.
k B. Tarracone, &c. *Græ* ...
l Ciuitatis mutatio poſtliminio fieri poteſt.
m Huius Menandri mentio fit in l. 5. ff de captiuis.
n *Al.* reuertiſſet.
o L. ſiue caſu ...
p Ciuis Cornelius Balbus ...
q ... eſt coniuncta.
r *Forte* videtur continere.
s Ciuis duarum ciuitatum quis Græcus eſſe poterat: ... non poterat. Al. ... tamen ciuitatis ciuis factus qui Romanus ... poſtliminio recuperare poterat.

a *Al.* reciperaſſent.
b De iure cõmutandarum ciuitatum.
c ... diſſidio a ...
P. LXI.
d vt T. Coruncanius & Cato.
e vt Milo.
f *Al.* Iazygum. *al.* Iapydum. Nam Græcis Ἰάπυγας dicuntur.
g L. quorum fœderibus.
h Exceptio facit, ne liceat quod cõmuni iure conceditur.
i L. recipiat in ciuitatem?
k L. lex videlicet Gellia, & Cor.
l Lex Gellia & Cornelia de imperio Pompeij.
m Fœdera ſacroſancta.
n *Al.* ſui.
o *Al.* In quo aliquid ſacroſanctum exceptum lege diceretur.
p ſacroſancta quæ à populo ſancita.
q Sanctiones conſecrabantur aut genere ipſo, aut capitis conſecratione, aut obteſtatione legis, aut pœna, cùm capite eius, qui cõtra faceret conſecrabatur. Nã in pleriſque
P. R.
legibus ita ſanciebatur, Qui ſecus faxit, ſacer eſto, quinimo, & ipſa pecunia, ſed & ipſi bona eius ſacri pronuntiabantur, vide ... in ... *in Termino*, *in Sacro*, adde *l.* 9 § 3. ff de ſer. diuiſ.
r *Al.* ſacroſanctæ.
f L. aut obteſtatione legis, & conſecr. aut p.
t *Ant. Aug.* pœna.
u *Vet.* Vtrùm à capitis.
x *Pantag.* Nihil vnquam de iſto fœdere ad populũ, nihil ad plebẽ, neq; legem, neque pœnam latã eſſe dico: neq; quicquã ſiſe verbis, quod ſacroſanctum eſſet, exceptũ eſſe videtur, de quibus etiam ſic latum eſſet, ne quem ciuem reciperemus, tamen id eſſet, quod populus poſtea iuſſiſſet, ratum, de his, &c.
y L. nihil ad plebem, neque lege, neque pœna, latum eſſe dico. De quibus etiam ſi latum eſſet, ne quem ciuem recip. tamen.

Digitized by Google

A ne quem ciuem reciperemus : tamen id eſſet
quod populus poſtea iuſſiſſet , ratum : neque quid-
quam illis verbis, ſi[a] quid ſacroſanctum eſſet,
eſſe [b] exceptum videretur: de his, cùm popu-
lus Romanus nihil vnquam iuſſerit , quid-
quam audes dicere ſacroſanctum fuiſſe?

34 Nec verò hæc oratio mea ad infirman-
dum fœdus Gaditanorum, iudices, pertinet:
neque enim eſt meum, contra opinionem ve-
tuſtatis , contra ius optimè meritæ ciuitatis,
B contra auctoritatem ſenatus dicere. Duris e-
nim quondam temporibus reip. noſtræ, cùm
præpotens terra, marique Karthago, nixa dua-
bus Hiſpaniis , huic imperio immineret , &
cùm duo fulmina [c] noſtri imperij ſubitò in
Hiſpania, Cn. & P. Scipiones , exſtincti occi-
diſſent: L. Marcius, primipili centurio, cũ Ga-
ditanis fœdus iciſſe [d] dicitur quod cũ magis
fide illius populi, iuſtitia veſtra [e] , vetuſtate
denique ipſa , quàm aliquo publico vinculo
C religionis teneretur: ſapientes homines, & pu-
blici iuris periti, Gaditani, M. Lepido, Q. Catu-
lo COSS. à ſenatu de fœdere poſtulauerunt.
Tum eſt cum Gaditanis fœdus vel renouatũ,
vel ictum. de quo fœdere populus Rom. ſen-
tentiam non tulit: qui iniuſſu ſuo, nullo pacto
poteſt religione obligari.

35 Ita Gaditana ciuitas , quod beneficiis
ſuis erga rempubl. noſtram conſequi potuit,
quod imperatorum teſtimoniis , quod vetu-
D ſtate, quod Q. Catuli, ſummi viri, auctoritate,
quod iudicio ſenatus, quod fœdere, conſecu-
ta [f] eſt: quod publica religione ſanciri potuit,
id abeſt. populus enim ſe nuſquam obligauit.
neque ideo eſt Gaditanorum cauſa deterior .
grauiſſimis enim, & [g] plurimis rebus eſt ful-
ta. ſed iſti diſputationi certè nihil eſt loci. *ſa-
croſanctum enim nihil poteſt eſſe, niſi quod per popu-
lum, plebemve ſancitum* [h] *eſt.* Quod ſi hoc fœ-
dus, quod populus Rom. auctore ſenatu, com-
E mendatione, & iudicio vetuſtatis, voluntate,
& ſententiis ſuis comprobat , idem ſuffragiis
comprobaſſet : quid erat, cur ex ipſo fœdere
Gaditanum in ciuitatem noſtram recipi non
liceret? nihil eſt enim aliud in fœdere, niſi, *Vt
pia, & æterna pax ſit.* Quid id ad ciuitatem? Ad-
iunctum illud etiam eſt, quod non eſt in om-
nibus fœderibus: *Maieſtatem* [l] *populi Rom. comi-
ter* [k] *conſeruent* [l]. Id habet hanc vim, vt ſit ille
in fœdere inferior.

F 36 Primùm verbi genus hoc conſeruan-
di [m], quo magis in legibus. quàm in fœderi-
bus, vti ſolemus, imperantis eſt. non [n] precã-
tis. Deinde, cùm alterius populi maieſtas con-
ſeruari iubetur, de altero ſiletur : certè ille
populus. in ſuperiori conditione, cauſaq; po-
nitur, cuius maieſtas fœderis ſanctione defen-
ditur. In [o] quo erat accuſatoris interpretatio
indigna reſponſione, qui ita dicebat , *Comiter*,
eſſe communiter : quaſi verò priſcũ aliquod,
G aut inſolitum verbum interpretaretur. Co-
mes, benigni faciles, ſuaues homines eſſe di-
cuntur. qui erranti comiter monſtrant viam:
benignè, non grauatè: comiter [p] quidem cer-
tè, non communiter [q] conuenit.

37 Et ſimul abſurda res eſt, caueri fœdere,
vt maieſtatem populi R. communiter conſer-
uent: id eſt, vt populus R. ſuam maieſtatem
eſſe [r] ſaluam velit. Quod ſi iam ita eſſet, vt
eſſe non poteſt: tamen de noſtra maieſtate, ni-
H hil de illorum caueretur. Poteſtne igitur[ſ] no-
ſtra maieſtas à Gaditanis benignè conſerua-
ri, ſi ad eam retinendam Gaditanos præmiis

a L. nec ſi fœdus ſacroſanctũ eſſet. ſal. etſi quid. al. & ſi fœdus ſacroſanctũ eſſet.*
b al. exceptũ eſſe vid.
c al. lumina. vnde mox ſequitur exſtinctum, & alioquin malè fulmina imperij Romani dicũtur Scipiones. Nam quòd à P. LXII. p ẽtã fulmina belli dicũtor, grauiter dictum.*
e v. c. noſtra, & ita L.
f fort. id conſecuta eſt:
g al & plurib.
h v. c. ſanctum eſt,
i al. vt maieſtatem.*
k ſic Proculus 14 l. non dubito 7 ff de captiuis qui maieſtatem noſtram comiter * Pr B. conſeruare debet liberi intelligendi *
l CONSERVANTO.
m L. CONSERVANTO.
n v. c. & non precantis.
o al. in verbo comiter accuſatori, &c.*
p L. communiter quidẽ certè non conuenit.
q al. comiter a vt S.
r v. c. eſſe ſolidam, ac ſaluã velit.
ſ v. c. ergo

A elicere non poſſumus? poteſt eſſe vlla deniq;
maieſtas, ſi impedimur, quo minus per popu-
lum R. beneficiorũ, virtutis cauſa tribuẽdorũ
poteſtatem imperatoribus noſtris deferamus?

38 Sed quid ego diſputo, quæ mihi tum, ſi
Gaditani contra me dicerent, verè poſſe dici[a]
viderentur? illis enim repetentibus L. Corne-
lium, reſponderem, legem populum R. iuſſiſ-
ſe de ciuitate tribuenda. hoc [b] genere legum
fundos [c] *populos fieri non ſolere.* Cn. Pompeium de
B conſilij ſententia ciuitatem huic dediſſe, nul-
lum populi noſtri iuſſum Gaditanos habere:
itaque nihil eſſe ſacroſanctum , quod [d] lege
exceptum videretur. ſi eſſet, tamen in fœdere
nihil eſſe cautum, præter pacem. additum[e] e-
tiam eſſe illud , vt [f] *maieſtatem illi noſtram con-
ſeruare deberent :* quæ certè minueretur, ſi aut
adiutoribus illorum ciuibus vti in bellis no-
bis non liceret, aut præmij tribuendi poteſta-
tem nullam haberemus.

C 39 Nunc vero quid ego contra Gaditanos
loquar, cùm id, quod defendo, voluntate eo-
rum, auctoritate, legatione ipſa comprobetur?
qui à principio ſui generis, ac reipub. ab omni
ſtudio, ſenſúque Pœnorum menteis ſuas ad
noſtrum imperium , nomenque flexerunt?
quos , cùm maxima bella nobis inferrentur,
mœnibus excluſerunt? claſſibus inſecuti ſunt?
corporibus, copiis, opibus depulerunt ? qui &
veterem illam ſpeciem fœderis Marciani [g],
D ſemper *omni ſanctiorem Marte* [h] duxerunt , &
hoc fœdere, Catuli, ſenatúſque auctoritate, ſe
nobiſcum coniunctiſſimos eſſe arbitrati ſunt:
quorum mœnia, delubra, agros, vt [i] ipſe Her-
cules, itinerum, ac laborum ſuorum, ſic maio-
res noſtri, imperij, ac nominis populi Roma-
ni terminos eſſe voluerunt?

40 Teſtantur & mortuos noſtros impera-
tores, quorum viuit immortalis memoria , &
gloria , Scipiones Brutos, Horatios [k], Caſſios,
E Metellos, & hunc præſentẽ Cn. Põpeiũ, quem
procul ab eorũ mœnib. acre, & magnũ bellũ
gerentẽ, cõmeatu, pecuniáque iuuerũt: & hoc
tẽpore ipſo populũ R. quẽ in caritate annonæ,
vt ſæpe ante fecerant, frumento ſuppeditato,
leuauerũt [l]: ſe hoc ius eſſe velle, vt ſibi, & li-
beris, ſi qui eximia virtute fuerint, ſit [m] in no-
ſtris caſtris, ſit in imperatorum prætoriis : ſit
denique inter [n] ſigna, atque in acie locus , ſit
his gradibus adſcenſus etiam ad ciuitatem.

F 41 Quòd ſi Afris , ſi Sardis , ſi Hiſpanis, a-
gris, ſtipendióq; multatis, virtute adipiſci li-
cet ciuitatem: Gaditanis autem, officiis, vetu-
ſtate, fide, periculis, fœdere coniunctis, hoc i-
dem non licebit: non fœdus ſibi nobiſcũ, ſed
iniquiſſimas leges impoſitas à nobis eſſe ar-
bitrabuntur. Atq; hanc, iudices, non à me fin-
gi orationem, ſed me dicere, quæ Gaditani iu-
dicarint, res ipſa declarat. Hoſpitium multis
annis ante hoc tempus, cum L. Cornelio Ga-
G ditanos feciſſe publicè dico. proferam teſteis,
proferam legatos : excitabo laudatores, quos
ad hoc iudicium, ſummos homines, ac nobi-
liſſimos , deprecatores huius periculi miſſos
videtis. re denique multo antè Gadibus iam [o]
audita, fore, huic [p] vt ab illo periculum crea-
retur, grauiſſima tum in iſtum ciuem ſuum
Gaditani ſenatuſconſulta [q] fecerunt.

42 Potuit magis fundus[r] populus Gaditanus
fieri (quoniam hoc magnoperè delectare ver-
H bo) ſi [ſ] tum ſit fundus, cùm ſcita, ac iuſſa no-
ſtra ſua ſententia comprobat ; quàm [t] cùm
hoſpitium fecit , vt & ciuitate illum muta-

a L. reſponderi ſal. & conderi.*
b L. huic generi legum
c fundos populos fieri n. ſ. vel de hoc genere legum , fundos populos, &c.*
d al. per quod lege &c.
e v. c. aditum eſſe etiam illud.
f dial S.
g L. Martio principali centurione acto de quo S.
h Alij ara: alij ar e. Nam arces in vrbibus ſanctæ, vt & muri. Cicero pro Sulla, & pro domo: atque ita ludit Cicero in Marciano nomine *
i v. c. vt Hercules ipſe.
k vet. Hortenſios. fort. Porcios. Ant. Auguſt. Gracchos.*
l L. & v. c. leuarunt:.
m v. c. ſiet in noſt. caſtr. ſiet in imperatorum prær.
n v. c. iura
o L. inaudita ſid eſt audita.*
p L. vt huic ab
q al. ſenatus conſulto fecerunt.*
P B.
r De fundis populis, ſuperius dictum.* ſ populi, fundi fiebant, cũ ſcita ac iuſſa populi Ro. ſua ſententia comprobabant.*
t fort. quàm cũ hoſpitium cũ L. Cornelio fecit.

Digitized by Google

tum eſſe fateretur, & [a] ius ciuitatis honorem digniſſimum iudicaret? potuit certius interponere iudicium voluntatis ſuæ, quàm cùm etiam accuſatorem huius, multa, & pœna multauit [b]? potuit magis de te iudicare, quam cum ad veſtrum iudicium ciueis ampliſſimos legauit, teſteis huius iuris, vitæ laudatores, periculi deprecatores?

43 Etenim, quis eſt tam demens, quin ſentiat, ius hoc Gaditanis eſſe retinendum, ne interſæptũ ſit iis iter perpetuo ad hoc ampliſſimum præmium ciuitatis: & magnopere iis eſſe lætandum, huius L. Cornelij beniuolẽtiam erga ſuos remanere Gadibus: gratiam, & facultatem commendandi, in hac ciuitate verſari? Quis [c] enim noſtrûm eſt, cui non illa ciuitas ſit huius ſtudio, cura, diligentia, commendatior? Omitto quantis ornamentis populũ iſtũ C. Cæſar, cùm eſſet in Hiſpania prætor, affecerit, controuerſias ſedarit, iura ipſorum permiſſu ſtatuerit, inueteratam quondam [d] barbariam ex Gaditanorum moribus, diſciplinã que delerit, ſumma in [e] eam ciuitatem, huius rogatu, ſtudia, & beneficia contulerit. multa præterea, quæ quotidie labore huius, & ſtudio, aut omnino, aut certe facilius conſequũtur. Itaque & adſunt principes ciuitatis, & defendunt, amore, vt ſuum ciuẽ: teſtimonio, vt noſtrum: officio, vt [f] nobiliſſimum, & ſanctiſſimum hoſpitem: ſtudio, vt diligentiſſimum defenſorem commodorum ſuorum.

44 ¶ Ac, ne ipſi Gaditani arbitrentur, quãquam nullo incommodo afficiantur, ſi liceat eorum ciueis virtutis cauſa in noſtram ciuitatem venire, tamen hoc ipſo inferius eſſe ſuum fœdus, quàm ceterorum: conſolabor & hos præſenteis viros optimos, & illam fideliſſimã, atque amiciſſimam nobis ciuitatem, ſimul & vos, non ignoranteis, iudices, admonebo, quo de iure hoc iudicium conſtitutum ſit, de [g] eo numquam omnino eſſe dubitatum.

45 Quos igitur prudentiſſimos [h] interpretes fœderum, quos peritiſſimos bellici iuris, quos diligentiſſimos in exquirendis conditionibus ciuitatum, atque cauſis, eſſe arbitrabamur? eos profectò, qui iam imperia, ac bella geſſerunt. Etenim, ſi Q. [i] Scæuola [k] ille augur, cùm de iure prædiatorio [l] conſuleretur, homo iuris peritiſſimus, conſultores ſuos nõnumquam ad Furium, & [m] Caſelliũ, prædiatores, reiiciebat: ſi nos de aqua [n] noſtra Tuſculana M. Tugionem potiùs, quàm C. Aquillium conſulebamus, quòd *aſſiduus vſus vni rei deditus, & ingenium, & artem ſæpe vincit*: quis dubitet de fœderibus, & de toto iure pacis, & belli, omnibus [o] iuris peritiſſimis imperatores noſtros anteferre?

46 Poſſumúſne igitur tibi probare auctorẽ exẽpli, atque facti illius, quod à te reprehẽditur, C. Mariũ? quæris aliquẽ grauiorem? cõſtantiorem? præſtantiorem virtute, prudentia, religione, æquitate? Is igitur M. Annium Appium, fortiſſimum virum, ſummæ virtute præditum, ciuitate donauit, cùm Camertinũ fœdus, ſanctiſſimum, atque æquiſſimum ſciret eſſe. Poteſt igitur, iudices, L. Cornelius cõdemnari, vt non C. Marij factum condemnetur?

47 Exſiſtat ergo ille vir parumper cogitatione veſtra, quoniam re non poteſt: vt conſpiciatis eum mentibus, quem oculis nõ poteſtis. dicat, ſe non imperitum fœderis [p], non rudem exemplorum, non ignarum belli fuiſſe. ſe P. Africani diſcipulum ac militem: ſe ſtipendiis, ſe legationibus bellicis eruditum: ſe, ſi tanta bella legiſſet, quanta geſſit, & confecit: ſi tot conſulibus meruiſſet, quoties ipſe conſul fuiſſet, omnia iura belli perdiſcere, ac noſſe [a] potuiſſe: ſibi non fuiſſe dubium, quin nullo fœdere à rep. bene gerenda impediretur: à ſe ex coniunctiſſima, atque amiciſſima ciuitate fortiſſimum quemque eſſe delectũ [b]: neque [c] Fulginatium, neque Camertiũ fœdere eſſe exceptum: quo minus eorum ciuibus à populo Rom. præmia virtutis tribuerentur.

48 Itaque cum paucis annis poſt hanc ciuitatis donationem acerrima de ciuitate quæſtio, Licinia [d], & Mucia lege, veniſſet, nũ quis eorum, qui de fœderatis ciuitatibus eſſet ciuitate donatus, in iudicium eſt vocatus? nã Spoletinus T. Macrinus [e], vnus ex iis, quos C. Marius ciuitate donaſſet, dixit cauſam ex colonia Latina, in primis firma, & illuſtri. quem cum diſertus homo L. Antiſtius accuſaret [f], Spoletinus [g] dixit *fundum populum* Spoletinũ non eſſe factum. videbat enim, populos de ſuo iure, non de noſtro: fundos fieri ſolere, ſed, cùm lege [h] Apuleia coloniæ non eſſent deductæ, qua lege Saturninus C. Mario tulerat, *Vt in [i] ſingulas colonias ternos ciueis Rom. facere poſſet*. negabat hoc beneficium, re ipſa ſublata, valere debere.

49 Nihil habet ſimilitudinis iſta accuſatio: ſed tamen tanta auctoritas in C. Mario fuit, vt non per L. Craſſum, affinem ſuũ, hominem incredibili eloquentia, ſed paucis ipſe verbis cauſam illam grauitate ſua defenderit, & probarit. Quis enim eſſet, iudices, qui imperatoribus noſtris, in bello, in acie, in exercitu, delectum [k] virtutis: qui ſociis, qui fœderatis, in defendenda repubł. noſtra ſpẽ præmiorum eripi vellet? Quod ſi vultus C. Marij, ſi vox, ſi ille imperatorius ardor [l] oculorũ, ſi recẽtes triumphi, ſi præſens valuit adſpectus: valeat auctoritas, valeãt res geſtæ, valeat memoria, valeat fortiſſimi, & clariſſimi viri nomen æternum. ſit hoc diſcrimen intèr gratioſos ciueis, atque forteis, vt illi viui fruantur opibus ſuis: horum, etiam mortuorum, (ſi quiſquam huius imperij defenſor mori poteſt) viuat auctoritas immortalis.

50 Quid? Cn. Pompeius, pater, rebus Italico bello maximis geſtis, P. Cæſium, equitem R. virum bonum, qui viuit Rauennæ, fœderato ex populo, nonne ciuitate donauit? quid? cohortes duas vniuerſas Camertiũ? quid? Heracliensium [m] legionẽ, P. Craſſus, vir ampliſſimus, ex ea ciuitate, quacum prope ſingulare fœdus Pyrrhi temporibus C. Fabricio conſule, ictum putatur? quid? Maſſilienſem Ariſtonem Sylla? quid? quoniam de Gaditanis agimus, idem [n] heros LX Gaditanos? quid? vir ſanctiſſimus, & ſumma religione, ac modeſtia, Q. Metellus Pius, Q. Fabium Saguntinũ? quid? hic, qui adeſt, à quo hæc, quæ ego nunc percurro, ſubtiliſſime ſunt omnia perpolita, M. Craſſus, non Aletrinenſem [o] fœderatum ciuitate donauit, homo tum [p] grauitate, & prudentia præſtans, tum vel nimiùm parcus in largienda ciuitate?

51 Hic tu, Cn. Pompeij beneficium, vel potius iudiciũ, & factũ infirmare conaris, qui fecit, quod C. Marium feciſſe audierat: fecit quod P. Craſſũ, quod L. Syllã, quod Q. Metellũ, quod denique domeſticum auctorem, patrem ſuum facere viderat? neq; [q] vero in vno Cornelio id fecit. nam & Gaditanũ Haſdrubalem

a l. & huius ciuitatis honore digniſſimũ iudicaret?
b fort. multauit?
c v.c. Quis eſt enim noſtrûm.
d al. quandã.
e ſic v.c.
P. LXIV.
f L. vt ex nobiliſſimo ciui ſanctiſſimum hoſp. & ita v.c.
g al. de eo in re numq.
h Ciuis Cornelius Balbus, interpretatione prudentiſſimorum.
i In lib. vulg. Q. Scæuola
k hunc locum citat Valerius 8. c. 12. optimis artium magiſtris concedendum eſſe.
l Ius prædiatorium, rerum prædialiũ, vnde prædiatores huius iuris periti.
m L. & Caſcellium. al. Caſcellium. Val. d. loco.
n vide Cicero ad Agraria 3.
o L. hominibus.
P. X.
p ſic v.c. al. fœderum.

a fort. pernoſſe pot.
b L. delectũ:
c v.c. neque Iguuinatiorum:
d Lex Licinia & Mutia a L. Licinio Craſſo & Q. Mutio Scæuola, vt ne pro ciue ſe gereret, qui ciuis non eſſet. Cicero in Bruto & 3. Offic.
e L. Macrinus.
f L. accuſaret, item Spoletinus: non dixit, fundum populum Spoletinum non eſſe factum.
g Pantag. illud et non dixit, fundum Spoletinum populũ non eſſe factum.
h lege Apuleia à L. Apuleio Saturnino trib. plebis lata.
P. LXV.
i Colonias, vt e ciuitatis Romanæ donatas nõ fuiſſe, ex hoc loco quodã colligunt.
k v.c. delectũ
l vide Plutarchũ in Mario, & Appian. Ciuilium, Tales oculi Cæſaris. Sex. Aurel. Victor.
m vet. Heraclien. male, al. Heracleenſem — al. exam?
n ſic v.c. al. idẽ prætor LX.
o vet. Aenalenſem.
p v.c. cùm grauitate.
P. B.
q v.c. & L. neque vero id in vno Corn. fecit.

A balem ex bello illo Africano,& [a] Mamertinos obuios, & quoſdam Vticenſeis,& Saguntinos fabros,ciuitate donauit. Etenim,cùm ceteris præmiis digni ſunt,qui ſuo labore,& periculo noſtram remp. defendunt:tum certè digniſſimi ſunt, qui ciuitate ea donentur, pro qua pericula ac tela ſubierunt. Atq; vtinam qui vbiq; ſunt propugnatores huius imperij, poſſent in hanc ciuitatem venire, & contra, oppugnatores reip. de ciuitate exterminari.

B Neque enim ille ſummus poeta [b] noſter, Annibalis illam magis cohortationē, quàm communem imperatorum [c], voluit eſſe, "*Hoſtem qui ferit,mihi erit Karthaginienſis,Quiſquis erit,ciuitatis* [d]:etſi id habent hoc leue,& ſemper habuerunt. Itaque & ciueis vndiq; forteis viros adſciuerunt, & hominem ignobilium virtutem perſæpe nobilitatis inertiæ prætulerunt.

52 ¶ Habetis [e] imperatorum ſummorum, & ſapientiſſimorum hominum, clariſſimorum virorum, interpretationem iuris, ac fœderum:

C dabo etiam *iudicum*, qui huic quæſtioni præfuerunt:dabo vniuerſi populi Ro.dabo [f] ſanctiſſimū etiam iudicium ſenatus. Iudices cùm præ ſe ferrent, palamq; loquerentur, quid eſſent lege [g] Pāpia de M. [h] Craſſo, Mamertinis repetentibus, iudicaturi: Mamertini, publicè ſuſcepta cauſa, deſtiterunt. Multi in ciuitatem recepti [i] ex liberis, fœderatiſque populis. nemo vmquam eſt de ciuitate accuſatus, quòd aut populus fundus factus nō eſſet, aut quod

D fœdere ciuitatis mutandæ ius impediretur.

53 Audebo etiam hoc contendere, nunquā eſſe condemnatum, quem conſtaret, ab imperatore noſtro ciuitate donatum. Cognoſcite nunc *populi Ro.iudicium*, multis rebus interpoſitum, atque in maximis cauſis, re ipſa, atq; vſu comprobatum. Cum Latinis omnibus fœdus ictum, Sp. Caſſio, Poſtumio Cominio, COSS. quis ignorat? quod quidem nuper in columna ænea meminimus poſt Roſtra inciſum, & per-

E ſcriptum fuiſſe. Quomodo igitur L. Caſſinius Tiburs, pater eius equitis Rom. optimi, atque ornatiſſimi viri, damnato Cœlio [k], quomodo ex eadem ciuitate T. Coponius, ciuis item ſumma virtute, & dignitate (nepotes T & C. Coponios noſtis) damnato C. Maſone ciuis Rom. eſt factus? 54 *an lingua, & ingenio patefieri aditus ad ciuitatem potuit: manu, & virtute non potuit?* ânne de nobis trahere [l] ſpolia fœ-

F deratis licebit? de hoſtibus non licebit? an, quod adipiſci poterunt dicendo, id eis aſſequi [m] pugnando non licebit? an accuſatori maiores noſtri maiora præmia, quàm bellatori, eſſe voluerunt? Quòd ſi acerbiſſima lege [n] Seruilia principes [o] viri, ac grauiſſimi, & ſapientiſſimi ciues, hanc Latinis, id eſt, fœderatis, viam ad ciuitatem, populi iuſſu patere paſſi ſunt: neque in his eſt hoc reprehenſum Licinia [p] & Mucia lege, cùm præſertim ge-

G nus ipſum accuſationis, & nomen, eiuſmodi præmium, quod nemo aſſequi poſſit, niſi ex ſenatoris calamitate, neque ſenatori, neque bono cuiquam nimis iucundum eſſe poſſet: dubitandum fuit, quin, quo in genere, iudicum præmia rata eſſent, in eodem iudicia imperatorum valerēt? num fundos igitur factos populos Latinos arbitramur? aut Seruilia lege, aut ceteris quibus [q], Latinis hominibus erat propoſitum aliqua ex re præmium ciuitatis?

H 55 Cognoſcite nunc *iudicium ſenatus*, quod ſemper eſt [r] iudicio populi comprobatum. Sacra Cereris, iudices, ſumma maiores noſtri religione confici, cæremoniaq; voluerunt: quæ

A cùm eſſent aſſumta de Græcia, & per [a] Græcas ſemper curata ſunt ſacerdotes, & Græca [b] omnia nominata: ſed cum illam, quæ Græcum illud ſacrum monſtraret, & faceret, ex Græcia deligerent [c]: tamen *ſacra pro ciuibus ciuem facere voluerunt, vt deos immortaleis ſcientia peregrina, & externa, mente domeſtica & ciuili precarētur* [d]. Has ſacerdotes video ferè aut Neapolitanas, aut Velienſeis fuiſſe, fœderatarū ſine dubio ciui-

B tatū. Mitto vetera: proxima dico: ante ciuitatem Velienſibus datam, de ſenatus ſententia C. Valerium Flaccum, prætorem Vrbanū, nominatim ad populū de Calliphana Velienſe, vt ea ciuis Romana eſſet, tuliſſe. Num [e] igitur aut fundos factos Velienſeis, aut ſacerdotem illam, ciuem R. factam nō eſſe, aut fœdus & à ſenatu, & à populo Ro. violatū arbitrabimur [f]?

56 ¶ Intelligo [g], iudices, in cauſa aperta, minimeque dubia, multo & plura, & à pluri-

C bus peritiſſimis eſſe dicta, quàm res poſtularet. ſed id factum eſt, non vt vobis rem tam perſpicuam, dicendo probaremus, verùm vt omnium maleuolorum, iniquorum, inuidorum [h] animos frangeremus: quos vt accuſator incenderet [i], vt aliqui ſermones hominum, alienis bonis mærentium, etiam ad veſtras aureis permanarent, & in iudicio ipſo redundarent. idcirco illa in omni parte orationis [k] ſumma arte adſpergi videbatis: tū pecuniam

D L. Cornelij, quæ neque inuidioſa eſt, & quantacunque eſt, eiuſmodi eſt, vt conſeruata magis, quam [l] corrupta eſſe videatur: tum luxuriam, quæ non crimine aliquo libidinis, ſed communi maledicto notabatur: tum Tuſculanum, quod Qu. Metelli fuiſſe meminerat, & L. Craſſi: Craſſum emiſſe de libertino homine, Soterico Marcio: ad Metellum perueniſſe de Venonij Vindicij bonis non tenebat: ſimul illud neſciebat, prædiorum nullam eſſe gen-

E tem: emtionibus ea ſolere ſæpe ad alienos homines, ſæpe ad infimos, non legibus, tanquam tutelas, peruenire.

57 Obiectum eſt etiam, quòd in tribum Cruſtuminam peruenerit: quod hic aſſecutus eſt legis de ambitu præmio, minus inuidioſo, quàm qui legum præmijs prætoriam ſententiam, & prætextam togam conſequuntur. Et adoptio Theophanis agitata eſt: per quam Cornelius, nihil eſt, præterquàm propinquorum ſuorum

F hereditates, aſſecutus. Quanquā iſtorum animos, qui ipſi Cornelio inuident, non eſt difficillimum mitigare. more hominū inuident, in conuiuijs rodunt, in circulis vellicant. non [m] illo inimico, ſed hoc maledico dente carpūt.

58 Qui amicis L. Cornelij aut inimici ſunt, aut inuident, hi ſunt huic muto vehementius pertimeſcendi. nam huic quidem ipſi quis eſt vmquam inuentus inimicus? aut quis iure eſſe potuit? quem bonum non coluit? cuius fortu-

G næ, dignitatique non conceſſit? Verſatus in intima familiaritate hominis potentiſſimi, in maximis noſtris malis, atque diſcordijs neminem vmquam alterius rationis, ac partis non re, non verbo, non vultū denique offendit. fuit hoc ſiue meum, ſiue reipub. fatum, vt in me [n] omnis illa inclinatio communium temporum incumberet. non modò non exſultauit in ruinis veſtris [o], noſtriſque diſcordijs Cornelius; ſed omni officio, lacrymis, opera, conſo-

H latione, omneis, me abſente, meos ſubleuauit.

59 quorum ego teſtimonio, ac teſtibus nunus hoc meritum [p] huic, &, vt à principio di-

a L.& Mamertinos Ouios, & q. ſita Buccananus. Ouiorum enim familia clara apud Campanos. Liuius 9. vt Mamertini coloni Campanorum.

b Ennius.

c L. imperatorum omniū vol

d L. cuſatius hei id habent omnes leue, & ſemper habuerunt. itaque & ſibi vndique fort.ſ al. ciuit. eius *Pantagathus* ciuis: At illi & id habere hodie & ſemper habuerunt.

e CIVIS Cornelius Balbus, perpetua conſuetudine ciuitatis Romanæ, hoc eſt ſcorentia iudicum populi, ſenatus probatur.

f L. dabo etiā ſanct. & ſapiētiſſ. iudic.

P. LXVI.

g lex Papia (L. Aurelio Cotta lata à C. Papio trib. pleb. vt ne quis peregrinus in vrbe eſſet. *Dio* 37. *Cic* 3. *Off.* .. *pro Archia*, Agraria.

h v.c. M. Caſſio,

i L. ſunt recepti.

k L.T Cœlio: *Pantagath.* C. Ælio.

l detrahere ſp.

m L. pugnando aſſequi nō lic. & ita v.c.

n lege Seruilia ſancie batur, vt ſi quis Latinus ſenatorem Romanum accuſando condemnaſſet, is ciuis Romanus eſſet.

o L. principes viri, grauiſſimi, & ſapientiſſimi r.

p De lege Licinia & Mucia ſupra dictum eſt.

q al. quibus legibus, Lat.

r v.c. iudicio eſt pop.

a Sacra Græca per Græcos ſacerdotes delectas è Græcia curata: ea omiſſa quæ ſacra pro ciuibus faciebat, eam enim ciuem eſſe oportebat.

b Feſtus in Græca.

c ſor. dilegerent?

d v.c. precaretur, vt referatur ad ciuem.

e v.c. Num ergo

f pe v.c. al. arbitramur?

g PERORATIO.

h v.c. inuidioſorum anim.

i v.c. arcenderet.

k L. & v.c. orationis ſuæ, arte adſp.

l L. quā corrupta eſſe vid. & ita v.c. ſ Pantagath. conſata.

P. LXVII.

m L. non illo inimico, ſed h.

n al. in me vnum.

o L. noſtris, non tr.

p ſor. v.c. ad. [illegible]

Digitized by Google

xi, iuſtam, & debitam gratiam refero: ſperóque, iudices, vt eos, qui principes fuerunt conſeruandæ ſalutis, aut dignitatis meæ, diligitis, & caros habetis: ſic quæ ab hoc pro facultate huius,[a] pro loco facta ſunt, & grata eſſe vobis, & probata. Non igitur à ſuis, quos nullos habet, ſed à ſuorum, qui & multi, & potentes ſunt, vrgetur inimicis: quos quidem heſterno die Cn. Pompeius copioſa oratione, & graui, ſecum, ſi vellent, contendere iubebat, ab [b] hoc improbo certamine, atque iniuſta contentione auocabat.

a L. eius.

b L. ab hoc impari cert. & ex veteri, imperito.*

60 Et *erat aequa lex, & nobis, iudices, atque omnibus, qui noſtris familiaritatibus implicantur, vehementer vtilis, vt noſtras inimicitias ipſi inter nos geramus, amicos[c] noſtrorum inimicorum temperemus.* Ac, ſi mea auctoritas ſatis apud illos in hac re ponderis haberet, cùm me præſertim rerum varietate, atque vſu ipſo iam perdoctum viderent: etiam ab illis eos maioribus diſcordijs auocarem. id [d] enim contendere mecum de republ. *cùm id defendas, quod eſſe optimum ſentias, & [e] fortium virorum, & magnorum hominum ſemper putaui:* neque huic vmquam labori, officio, muneri defui. ſed contentio, tam diu ſapiens eſt, quamdiu aut proficit aliquid, aut, ſi non proficit, non obeſt ciuitati.

c hoc eſt, vt amicos inimici, inimicos noſtros putemus.*

d L. ita enim contendere, mihi videtur è rep. cùm || al. ita enim contendere de Rep. vt id defendas, quod eſſe optimum ſentias, & magnorum hominum & fortium virorū ſemper putaui.*

e L. & id fortium viror.

f L. & numero dierum nouo. Idem

g de lege Sempronia vide quæ ſcripſi in oratione pro domo. ſuprà. *Sed Panta gat.* legis, Trebonia. de qua vide Dio. 39.*

61 Voluimus quædam, contendimus, experti ſumus: obtenta non ſunt. dolorem alij, nos luctum, mærorémque ſuſcepimus. *Cur ea, quæ mutare nō poſſumus, conuellere malumus, quàm tueri?* C. Cæſarem ſenatus & genere ſupplicationum ampliſſimo ornauit, & [f] numero dierum XV. Idem in anguſtijs ærarij victorem exercitum ſtipendio affecit: imperatori decem legatos decreuit, lege [g] Sempronia ſuccedendum non cenſuit. Harum ego ſententiarum & princeps, & auctor fui: neque me diſſenſioni meæ priſtinæ putaui potiùs aſſentiri, quàm præſentibus reipublicæ temporibus, & concordiæ conuenire. Non idem alijs videtur. ſunt fortaſſe in ſententia firmiores. reprehendo neminem: ſed aſſentior non omnibus: *neque eſſe inconſtantis puto, ſententiam aliquam, tanquam aliquod nauigium, atque curſum, ex reipublicæ tempeſtate moderari.*

V. LXVIII.

62 Sed, ſi qui ſunt, quibus infinitum ſit odium, in [h] quos ſemel ſuſceptum ſit: quos video eſſe nonnullos: cum ducibus ipſis, non cum comitatu, aſſectatoribuſque confligant. Illam enim fortaſſe pertinaciam nonnulli, virtutem alij putabunt: hanc verò iniquitatem omnes cum aliqua crudelitate coniunctam. Sed, ſi certorum hominum menteis nulla [i] ratione placare poſſumus, iudices: veſtros quidem animos certè cōfidimus, non oratione noſtra, ſed humanitate veſtra eſſe placatos.

h al. ex quo ſem. V. c. in que.

i V. c. nulla ratione, iudices placare poſſ. & ita ſq.

A 63 Quid enim eſt, cur non potiùs ad ſummam laudem huic, quàm ad minimam fraudem, Cæſaris familiaritas valere debeat? cognouit adoleſcens: placuit homini prudentiſſimo: in ſumma amicorum copia cum familiariſſimis eius eſt adæquatus. in prætura, in conſulatu præfectum [a] fabrûm detulit: conſilium hominis probauit, fidem eſt complexus: officia, obſeruantiámque dilexit. fuit hic B multorum illi laborum ſocius aliquando: eſt fortaſſe nunc nonnullorum particeps commodorum. quæ quidem ſi huic obfuerint apud vos, non intelligo, quod bonum cuiquam ſit apud taleis viros profuturum.

a al. ſpræfecturam.*

64 Sed, quoniam C. Cæſar abeſt longiſſimè, atque in ijs eſt nunc locis, quæ regione, orbem terrarum: rebus illius geſtis, imperium populi Romani definiunt: nolite, per deos immortaleis, iudices, hunc illi acerbum C nuntium velle deferri, vt ſuum præfectum fabrûm, vt hominem ſibi cariſſimum, & familiariſſimum, non ob ipſius aliquod delictum, ſed ob ſuam familiaritatem veſtris oppreſſum ſententijs audiat. Miſeremini eius, qui non de ſuo peccato, ſed de huius ſummi, & clariſſimi viri facto: non de aliquo crimine, ſed de [b] periculo ſuo, de publico iure diſceptat: quod ius ſi Cn. Pompeius ignorauit [c], ſi M. Craſſus, ſi Qu. Metellus, ſi Cn. Pompeius pater, ſi L. Sylla, ſi L. Craſſus, ſi C. Marius, ſi D ſenatus, ſi populus Romanus, ſi, qui de re ſimili iudicarunt, ſi fœderati populi, ſi ſocij, ſi illi antiqui Latini: videte, ne vtilius vobis, & honeſtius ſit [d], illis ducibus errare, quàm hoc magiſtro erudiri.

b al. ſed periculo ſuo, de publico iure.*

c fort. non ignorauit.*

d Honeſtius eſt duce magno errare, quàm ſub impuro magiſtro erudiri.*

65 Sed, ſi de certo, de perſpicuo, de vtili, de probato, de iudicato vobis iure eſſe conſtituendum videris: nolite committere, vt in re tam inueterata quidquam noui ſentiatis. Simul & illa, iudices, omnia ante oculos ve-E ſtros proponite [f]: primùm eſſe omneis etiam poſt mortem reos, clariſſimos illos viros, qui fœderatos ciuitate donarunt: deinde ſenatum, qui perſæpe hoc iudicauit: populum, qui iuſſit: iudices, qui approbarunt. 66 tum etiam illud cogitatote: ſic viuere, ac vixiſſe Cornelium, vt, cùm omnium peccatorum quæſtiones ſint, non de vitiorum ſuorum pœna, ſed de virtutis præmio in iudicium voce-F tur. Accedat etiam illud, vt ſtatuatis hoc iudicio, vtrùm poſt hac amicitias [g] clarorum virorum calamitati hominibus, an ornamento eſſe malitis. Poſtremò illud, iudices, fixum in animis veſtris tenetote, vos in hac cauſa non de maleficio L. Cornelij, ſed de beneficio Cn. Pompeij iudicaturos.

f fort. ponite.

g Amicitiæ clarorum virorum ornamento, non calamitati aliorum eſſe debent.*

DE

P. LXIX.

DE PROVINCIIS CONSVLARIBVS.

ORATIO TRICESIMASEXTA.

SYNOPSIS.

Suadet Cicero ex Senatuſconſulto quod factum eſſet anno vrbis 667. prouincias Conſulares, Syriam & Macedoniam, futuris Conſulibus decerni: Galliam Cæſari non adimi, atque ita Piſoni Macedonia detracta, quam Clodius tribunus plebis ei decreuerat.

SI QVIS [a] veſtrûm, P.C. exſpectat, quas ſim prouincias decreturus, conſideret ipſe ſecum, qui mihi homines ex prouinciis potiſſimum detrahendi [b] ſint: non dubitabit, quid me ſentire conueniat, cùm, quid mihi ſentire neceſſe ſit, cogitarit. Ac ſi [c] princeps eam ſententiam dicerem: laudaretis profectò ſi ſolus: certè ignoſceretis, etiam ſi paullo minus vtilis [d] vobis ſententia videretur: veniam tamen aliquam dolori meo tribueretis. Nunc verò, P.C. non parua afficior voluptate, vel quòd hoc maximè reip. conducit, Syriam, Macedoniámque decerni, vt dolor meus nihil à communi vtilitate diſſentiat: vel quod habeo auctorem P. Seruilium, qui ante me ſententiam dixit, virum clariſſimum, & cùm in vniuerſam rempublicam, tum etiam erga meam ſalutem, fide, ac beneuolentia [e] ſingulari.

a EXORDIVM.
b L. retrahendi ſint,
c Odium declarat, quòd non ſolus nec primus ſic ſentiat, & à Gabinio & Piſone læſus ſit.
d *al.* vtilis ſententia vobis videretur;
e v.c. beniuolentia

2 Quòd ſi ille & paullo antè, &, quotieſcumque ei locus dicendi, ac poteſtas fuit, Gabinium, & Piſonem duo reipub. portenta, ac [f] pænè funera, cùm propter alias cauſas, tum maximè propter illud inſigne ſcelus eorum, & importunam in me crudelitatem, non ſolù ſententia ſua, ſed etiam verborum grauitate eſſe notandos putauit: quonam me animo in eos eſſe oportet, cuius illi ſalutem pro pignore tradiderunt ad explendas ſuas cupiditates? Sed ego in hac ſententia dicenda non parebo dolori meo, nec [g] iracundiæ ſeruiam. quo animo vnuſquiſq; veſtrûm debet eſſe in illos, hoc ero: præcipuum illum, & proprium ſenſum doloris mei, quem tamen vos communem ſemper vobis mecum eſſe duxiſtis, à ſententia dicenda [h] amouebo: ad vlciſcendi tempora reſeruabo.

f v.c. ac funera,
g v.c. non iracund.
h v.c. remouebo:

3 ¶ Quattuor [i] ſunt prouinciæ, P.C. de quibus adhuc intelligo ſententias eſſe dictas: Galliæ duæ, quas hoc tempore vno imperio videmus eſſe coniunctas: & Syria, & Macedonia: quas, vobis inuitis, & oppreſſis, peſtiferi [k] illi conſules pro euerſæ reipublicæ præmiis [l] occupauerunt. Decernendæ [m] nobis ſunt lege [o] Sempronia duæ. quid eſt, quod [p] poſſimus de Syria, Macedoniaque dubitare? Mitto, quòd eas ita partas habent ij, qui nunc obtinent, vt non ante attigerint, quàm hunc ordinem condemnarint: quàm auctoritatem veſtram è ciuitate exterminarint: quàm fidem publicam, quàm perpetuam populi Romani ſalutem, quàm me, ac meos omneis fœdiſſimè, crudeliſſiméque vexarint.

i PARTITIO.
k Gabinius & Piſo.
l *fort.* occupaſunt.
m CONFIRMATIONIS pars prior qua ſuadet Piſonem ex Macedonia detrahendum: idque propter barbaros excurſiones & expilationes.
n v.c. ſunt nobis
o De Lege Sempronia vide quæ ſcripſi in oratione pro domo ſ.
p v.c. quod poſſumus.

4 Omnia [a] illa domeſtica, atque vrbana mitto: quæ tanta ſunt, vt *numquam Annibal* [b] *huic vrbi tantum mali optarit, quantum illi effecerint.* Ad ipſas venio prouincias. quarum Macedonia, quæ erat antea munita plurimorum imperatorum non turribus, ſed [c] tropheis, quæ multis victoriis erat iamdiu, triumphiſque pacata, ſic *à Barbaris* [d], quibus eſt, propter auaritiam, pax erepta, vexatur, vt Theſſalonicenſes, poſiti in gremio imperij noſtri, relinquere oppidum, & arcem munire cogantur: vt via illa noſtra, quæ per Macedoniam eſt vſque ad Helleſpontum militaris, non ſolum excurſionibus barbarorum ſit infeſta, ſed etiam caſtris Thraciis [e] diſtincta, ac notata. Ita gentes eæ, quæ, vt pace vterentur, vim argenti dederant præclaro [f] imperatori noſtro: vt exhauſtas domos replere poſſent, pro emta pace bellum nobis prope iuſtum intulerunt.

a v.c. Omnia domeſtica, atque vrbana m.
b v.c. Hannibal
c L. ſed tropæis, & ita v.c.
d Tracibus.
e L. *al.* Treciis d.
f v.c. præclaro noſtro imperatori:

5 Iam verò *exercitus* ille [g] noſter ſuperbiſſimo delectu [h], & duriſſima conquiſitione collectus, omnis interiit. Magno hoc dico cum dolore. miſerandum in modum milites populi Romani capti, necati, deſerti, diſſipati ſunt: incuria, fame, morbo, vaſtitate conſumti: vt, quod [i] eſt indigniſſimum ſcelus [k], is imperator in pœnam exercitus expetitus eſſe videatur. Atque hanc Macedoniam domitis iam gentibus finitimis, barbariaque compreſſa, pacatam ipſam per ſe, & quietam, tenui præſidio, atque exigua manu, etiam ſine imperio, per legatos nomine ipſo populi Romani tuebamur: quæ nunc conſulari imperio, atque exercitu ita vexata eſt, vix vt ſe poſſit diuturna pace recreare: cùm interea, quis veſtrûm hoc non audiuit, quis ignorat, Achæos *ingentem pecuniam pendere L. Piſoni quotannis?* vectigal, ac portorium Dyrrachinorum totum in huius vnius quæſtum eſſe conuerſum? vrbem Byzantiorum, vobis atque huic imperio fideliſſimam, hoſtilem in modum eſſe vexatam? quo ille, poſtquam [l] nihil exprimere ab egentibus, nihil vlla vi à miſeris extorquere potuit, cohorteis in hiberna miſit. his præpoſuit, quos putauit fore diligentiſſimos ſatellites ſcelerum, miniſtros cupiditatum ſuarum.

g v.c. noſter ille
P. LXX.
h L. delectu, & ita v.c.
i *al.* quod eſt indigniſſimu ſcelus imp
k *al.* ſcelus imperatoris, in pœnam exercitus expetitus eſſe videatur. *al.* ſcelus imperatoris in pœnam exercitus expetiſſe videatur. vt expetere ſit, euenire, quo ſenſu frequens verbu apud Plautum.
l v.c. poſteaquam.

6 Omitto iuriſdictionem [m] in libera ciuitate contra leges, ſenatúſque conſulta: cædeis relinquo, libidines prætereo: quarum extat acerbiſſimum indicium, & ad inſignem memoriam turpitudinis, & pænè ad iuſtum imperij noſtri odium, quòd conſtat, nobiliſſimas virgines ſe in puteos abieciſſe, & morte voluntaria [n] nefariam tur-

m iuriſdictionem in libera ciuitate Romani nō exercebant.
n *al.* voluntaria turpitudine repuliſſe.

Digitized by Google

pitudinem depuliſſe. Nec hæc idcirco omitto, quòd non grauiſſima ſint: ſed quia nunc ſine teſte dico. Ipſam verò vrbem Byzantiorũ, fuiſſe refertiſſimam atque ornatiſſimã ſignis, quis ignorat? quæ illi exhauſti ſumtibus, bellisque [a] maximis, cùm Mithridaticos impetus, totúmque Pontum armatum, efferueſcentem in Aſiam, atque erumpentem, ægrè repulſum, & ceruicibus interclusum ſuis, ſuſtinerent: tum, inquam, Byzantij, & poſtea ſigna illa, & reliqua vrbis ornamenta, ſanctiſſimè cuſtodita tenuerunt.

P. 8. a al. ſumtibus bellorum maximis.

7 Te imperatore infeliciſſimo, & tæterrimo, Cæſonine Caluenti, ciuitas libera, & proximis ſuis beneficiis à ſenatu, & à populo Romano liberata, ſic ſpoliata, atque nudata eſt, vt, niſi C. Virginius, legatus, vir fortis, & innocens, interueniſſet, vnum ſignum Byzantij ex maximo numero nullum haberent. Quod fanum in Achaia, qui locus, aut lucus in Græcia tota, tam ſanctus fuit, in quo vllum ſimulachrum, vllum ornamentum reliquum ſit? Emiſti à fœdiſſimo tribuno [b] plebis, tum in illo naufragio huius vrbis, quam [c] tu idẽ, qui gubernare debueras, euerteras: tum, inquam, emiſti grandi pecunia, vt tibi de pecuniis crediti ius in liberos populos contra ſenatuſconſultũ, & cõtra legem generi tui dicere liceret. id emtum ita vendidiſti, vt aut ius non diceres, aut bonis ciueis [e] Romanos euerteres.

b Clodio. c al. cùm. d al. euerteres

e v.c. ciuis. f v.c. nihil dico, v.C. nunc in hominem ipſum de prouincia diſp.

8 Quorum ego nihil [f] dico nunc, patres conſcripti: hominem ipſum relinquo: de prouincia diſputo. Itaque omnia illa, quæ & ſæpe audiſtis, & teneris animis, etiam ſi non audiatis, prætermitto: nihil de hac eius vrbana, quam ille præſens in oculis veſtris, mentibúſque defixit, audacia loquor: nihil de ſuperbia, nihil de contumacia [g], nihil de crudelitate diſputo. lateant libidines eius illæ tenebricoſæ, quas fronte, & ſupercilio, non pudore, & temperantia contegebat: de prouincia, quod agitur, id diſputo. Huic vos non ſummittetis [h]? hunc diutiùs manere patiemini? cuius, vt prouinciam tetigit, ſic fortuna cum improbitate certauit, vt nemo poſſet, vtrùm deterior [i], an infelicior eſſet, iudicare.

g L. contumelia. P. LXXI.

h al. ſucceſſorem mittetis. i L. proteruior. k CONFIRMATIONIS pars altera, quà ſuadet, Gabinium ex Syria detrahendũ. l Gabinium. m al. Thracẽ: vt Threx ſit gladiator qui & Thrax ... Horatio 2. Epiſtol. 2. Ciceroni Philip. 6. n L. nihil aliud vſque actum eſt ... o vox, palàm, abeſt à v.c.

9 ¶ An [k] verò in Syria diutius eſt Semiramis [l] illa retinenda? cuius iter in prouinciã fuit eiuſmodi, vt rex Ariobarzanes conſulem veſtrum ad cædem faciendam, tanquam aliquem Thracem [m] conduceret. Deinde aduentus in Syriam primus, equitatus habuit interitum: poſt conciſæ ſunt optimæ cohortes. Igitur in Syria, imperatore illo, nihil [n] aliud actum eſt, niſi pactiones pecuniarum cum tyrannis, deciſiones, direptiones, latrocinia, cædes, cùm palàm [o] populi Romani imperator, inſtructo exercitu, dexteram tendens, non ad laudem milites hortaretur, ſed omnia ſibi & emta, & emenda eſſe clamaret.

10 Iam verò publicanos miſeros (me etiam miſerum, illorum ita de me meritorum miſeriis, ac dolore) tradidit in ſeruitutem Iudæis, & Syris [p], nationibus natis ſeruituti. Statuit ab initio, & in eo perſeuerauit, ius publicano [q] non dicere: pactiones ſine vlla iniuria factas reſcidit: cuſtodias ſuſtulit, vectigaleis [r] multos, ac ſtipendiarios liberauit: quo in oppido ipſe eſſet, aut quo veniret, ibi publicanũ, aut publicani ſeruum eſſe vetuit. Quid multa? crudelis haberetur, ſi [ſ] in hoſtem animo fuiſſet eo, quo fuit in ciueis Ro. eius ordinis præſertim, qui eſt ſemper dignitate ſua, benignitate magiſtratus ſuſtentatus.

p Inde aliàs Syrus, pro ſeruo in Piſonẽ. q ſic v.c. al. publicanis. r De vectigalium & ſtipendiariorum populorum differentia aliàs dixi. ſ L. ſi in hoſteis an v.c. ſi in hoſtem.

11 Itaque [a] videtis, patres conſcripti, non temeritate redemtionis, aut negotij gerendi inſcitia [b], ſed auaritia, ſuperbia, crudelitate Gabinij, penè afflictos iam, atque euerſos publicanos: quibus quidem vos, in his anguſtiis ærarij, tamen ſubueniatis neceſſe eſt: etſi iam multis non poteſtis: qui propter illum hoſtẽ ſenatus, inimiciſſimum ordinis equeſtris, bonorúmque omnium non ſolùm bona, ſed etiã honeſtatem miſeri deperdiderunt: quos non parſimonia, non continentia, non virtus, non labor, non ſplendor tueri potuit contra illius helluonis [c], & prædonis audaciam.

a v.c. Itaque videtis. b L. inſcitia.

c L. heluonis. P. 8.

12 Quid? qui ſe etiam nunc ſubſidiis patrimonij, aut amicorum liberalitate ſuſtentant, hos perire patiemini [d]? An, ſi qui frui publico non potuit per hoſtẽ, hic tegitur ipſa lege cẽſoria: quem is frui non ſinit, qui eſt, etiã ſi nõ appellatur, hoſtis, huic ferri auxiliũ nõ oportet? Retinete igitur in prouincia diutiùs eum, qui de ſociis cum hoſtibus, de ciuibus cum ſociis faciat pactiones: qui hoc etiam ſe pluris eſſe, quàm collegã, putet, quòd ille vos triſtitia, vultúque deceperit, ipſe nunquã ſe minùs, quàm erat, nequam eſſe ſimularit. Piſo autem alio quodam modo gloriatur, ſe breui tempore perfeciſſe, ne [e] C. Gabinius, vnus omnium nequiſſimus exiſtimaretur.

d v.c. patiemini?

e ſic v.c. & L. vulg. ne Gab.

13 Hos vos de prouinciis, ſi non aliquando deducendi eſſent, diripiendos [f] non putaretis? & has publicas [g] peſteis ſociorum, militũ cladeis, publicanorum ruinas, prouinciarum vaſtitates, imperij maculas, teneretis? At iidem vos anno ſuperiore hos eoſdem reuocabatis, cùm in prouincias iam perueniſſent. Quo tẽpore ſi liberum veſtrum iudicium fuiſſet, nec toties dilata res, nec ad extremum è manibus erepta eſſet: reſtituiſſetis, id quod cupiebatis, veſtrã auctoritatẽ, iis, per quos erat amiſſa, reuocatis, & his ipſis præmiis extortis, quæ erãt pro ſcelere, atque euerſione patriæ conſecuti.

f L. deſpiciendos. g L. duplices peſt. h al. Qua ex pœna ſit. v.c. Qua pœn. i ... flagitiis que contam. k v.c. bene remp. geri. l L. in orcheſtra. Eſt verò orcheſtra, pars ſcenæ tenui machina, quæ totus ſpectatoribus patebat. Vide Pollucem. & Feſtum. m Siparium eſt ... velamento ... P. LXXII. ... n al. vt imper. o Maſtruca ... Sardorũ veſte. Cicero pro ... Germani ...

14 Quam [h] pœnam ſi tum aliorum opibus, non ſuis, inuitiſſimis vobis, euolarunt: at aliã multo maiorem, grauiorémque ſubierunt. quæ enim homini, in quo aliquis ſi non famæ pudor, at ſupplicij timor eſt, grauior pœna accidere potuit, quàm non credi litteris iis, quę rem bene geſtam in bello nuntiarent? Hoc ſtatuit ſenatus, cum frequens ſupplicationẽ Gabinio denegauit: primum, homini ſceleribus, flagitiis [i] contaminatiſſimo, nihil eſſe credendum: deinde, à proditore, atque eo, quẽ præſentem hoſtem reipublicæ cognoſſet, bene [k] rem geri non potuiſſe: poſtremò, ne deos quidem immortaleis velle aperiri ſua templa, & ſibi ſupplicari hominis impuriſſimi & ſceleratiſſimi nomine. Itaque ille alter, aut ipſe eſt homo doctus, & à ſuis Græcis ſubtilius eruditus, quibuſcum iam in [l] orcheſtra helluatur, antea poſt ſiparium [m] ſolebat: aut amicos habet prudentiores, quàm Gabinius, cuius nullæ litteræ perferuntur.

15 Hoſce igitur imperatores habebimus? quorum alter non audet nos certiores facere, ne [n] imperator appelletur: alterum, ſi tabellarij non ceſſarint, neceſſe eſt, paucis diebus pœniteat audere. cuius amici ſiqui ſunt, aut ſi belluæ tam immani, támque tetræ poſſunt vlli eſſe amici, hac conſolatione vtuntur, etiam Albucio ſupplicationem hunc ordinem denegaſſe. Quod eſt primum diſſimile, res in Sardinia cũ maſtrucatis [o] latrunculis à pro-

Digitized by Google

propraetore vna cohorte auxiliaria geſta, & A
bellum cum maximis Syriae gentibus [a], tyrannis, conſulari exercitu, imperioque confectum. deinde Albucius, quod à ſenatu petebat, ipſe ſibi in Sardinia antè decreuerat [b]. conſtabat enim, Graecum hominem, ac leuem, in ipſa prouincia quaſi triumphaſſe. Itaque hanc eius temeritatem ſenatus ſupplicatione denegata notauit.

a L. gentibus, ac tyrannis,

b al. decreuerat.

16 Sed fruatur ſanè hoc ſolatio: atq; hanc inſignem ignominiam, quoniam vni, praeter B
ſe, inuſta eſt, putet eſſe leuiorem: dummodo, cuius exemplo ſe conſolatur, eius exitum exſpectet: praeſertim cum in Albucio nec Piſonis libidines, nec audacia Gabinij fuerit; hac tamē vna plaga cōciderit, ignominia ſenatus.

17 ¶ At [c] qui [d] duas Gallias decernit conſulibus duobus, hos [e] retinet ambos: qui autem alteram Galliam, & aut Syriam, aut Macedoniam: tamen alterum retinet, & in vtriuſque pari ſcelere diſparem [f] conditionem facit C
Faciam, inquit, illas praetorias, vt Piſoni, & Gabinio ſuccedatur ſtatim. Si hic ſinat. Tum enim tribunus intercedere poterit, nunc non poteſt. Itaque ego idem, qui nunc conſulibus iis, qui deſignati erunt, Syriam, Macedoniamque decerno, decernam eaſdem praetorias, vt & praetores annuas prouincias habeant, & eos quam primum videamus, quos animo aequo videre non poſſumus. Sed mihi credite: numquam ſuccedetur illis, niſi cùm ea lege referetur, qua intercedi de prouinciis non licebit. Itaque, hoc tempore amiſſo, annus eſt integer vobis expectandus: quo interiecto, ciuium calamitas, ſociorum aerumna, ſceleratiſſimorum hominum impunitas propagatur. D

c L. At duas Gallias qui decernit coſ. al. Atq; duas Gallias qui dec.
d CONFIRMATIONIS pars, qua ſuadet Caeſarem in Gallia retinendum.*
e L. hos retinet ambo. & ita v. c.
P. B.
f v. c. diſparē conſilia cum condit. ſort. diſparem conſulatem conſec. vel deſit. conſulatem.

16 Quòd ſi eſſent illi optimi viri, tamen ego mea ſententia C. Caeſari ſuccedendum nondum putarem. Qua de re dicam, patres conſcripti, quod ſentio, atque illam interpellationem mei familiariſſimi, qua paullo antè E
interrupta eſt oratio mea, non pertimeſcam. Negat me vir optimus inimiciorem Gabinio debere eſſe, quàm Caeſari. omnem enim illam tempeſtatem, cui ceſſerim, Caeſare impulſore, atque adiutore eſſe excitatam. Cui ſi primùm ſic reſpondeam, me communis vtilitatis habere rationem, non doloris mei: poſſimne probare, cùm id me facere dicam, quod exemplo fortiſſimorum, & clariſſimorum ciuium facere poſſim? F

19 Quis plenior [g] inimicorum fuit C. Mario? L. Craſſus, M. Scaurus, aliíne inimici? omnes Metelli. At hi non modò illum inimicum ex Gallia ſententiis ſuis non detrahebant [h], ſed & propter rationem Gallici [i] belli, prouinciam extra ordinem decernebant. Bellum in Gallia maximum geſtum eſt: domitae ſunt à Caeſare maximae nationes, ſed nondum legibus, nondum iure certo, nondum ſatis firma pace deuinctae. Bellum affectum videmus, &, verè vt dicam, paenè confectum: ſed ita, vt, ſi idem extrema perſequitur, G
qui inchoauit, iam omnia perfecta videamus. ſi ſucceditur: periculum ſit, ne inſtauratas maximi belli reliquias, ac renouatas audiamus. Ergo ego ſenator, inimicus, ſi ita vultis, homini, amicus eſſe, ſicut ſemper fui, reipublicae debeo.

P. LXXIII.
g plenio rem inimicum hic vſurpat, pro manifeſto & apparente inimico.*
h ſort. retrahebant.
i L. belli Gallici pr. & ita v. c.

20 Quid, ſi ipſas *inimicitias depono reipublicae cauſa?* quis me tandem iure reprehendat? praeſertim cùm ego omnium meorum conſiliorum, atque factorum exempla ſemper ex ſum- H
morum hominum factis mihi cenſuerim petenda. An non [a] M. ille Lepidus [b], qui bis conſul, & pontifex maximus fuit, non ſolùm memoria [c] & teſtimonio, ſed etiam annalium litteris, & ſummi poetae voce laudatus eſt, quòd cum M. Fuluio collega, quo die cenſor eſt factus, homine inimiciſſimo, in campo ſtatim rediit in gratiam, vt cōmune officium cenſurae communi animo, ac voluntate defenderent?

a De reconciliatione ſeu ab odio ad gratiam deflexu.*
b Liuius 40. Gell. 8. 4. Valer. 2.*
c L. memoriae, teſtimonio.

21 An non Ti. [d] Gracchus, (patrē dico, cuius vtinam filij [e] ne degeneraſſent à grauitate patria) tantam [f] laudem eſt adeptus, quòd tribunus plebis ſolus ex toto illo collegio L. Scipioni auxilio fuit, inimiciſſimus & ipſius, & frater eius, Africani, iurauitq; in cōcione, *ſe in gratiam non rediiſſe, ſed alienum ſibi videri dignitate imperij, quò duces eſſent hoſtium, Scipione triumphante duci, eodē ipſum duci, qui triumphaſſet?* Atque, vt vetera, quae ſunt innumerabilia, mittā, tuus pater, Philippe, nónne vno tempore cum ſuis inimiciſſimis in gratiam rediit? quibus [g] cū omnib. eadē reſpublica reconciliauit, quae alienarat.

d Valerius & Gell. illo loco. Liu. 38.*
e Tiberius & Caius.*
f al. eandem
g al. quibus cum omn.
P. B.

22 Multa praetereo, quod intueor coràm haec lumina, atq; ornamenta reipub. P. Seruilium, & M. Lucullū, (vtinā etiam L. Lucullus ille viueret [h].) Quae fuerūt inimicitiae grauiores in ciuitate, quàm Lucullorum, atq; Seruiliorum? quas in viris fortiſſimis nō ſolùm exſtinxit reipublicae dignitas, & ipſorū, ſed etiā ad amicitiā, conſuetudinemq; traduxit. Quid? Qu. Metellus Nepos, nonne conſul in templo Iouis optimi maximi, permotus cùm auctoritate veſtra, tum illius P. Seruilij incredibili grauitate dicendi, abſens mecum, ſummo ſuo beneficio, rediit in gratiam? An ego poſſum huic eſſe inimicus, cuius literis, fama, nuntiis, celebrantur aures quotidie meae nouis nominibus gentium, nationum, locorum?

h v. c. deſideret. ſort. hic ſederet.

23 Adeo, mihi credite, patres conſcripti (id quod voſmet de [i] me exiſtimatis, & facitis ipſi) incredibili quodam amore patriae: qui me amor & ſubuenire olim impendentibus periculis maximis cum dimicatione capitis & fortium, cum omnia tela vndique eſſe intenta in patriam viderem, ſubire coegit, atque excipere vnum pro vniuerſis. Hic [k] meus in rempublicam animus priſtinus, ac perennis, cum C. Caeſare reducit, reconciliat, reſtituit in gratiam.

i L. & de me etiā.
k al. Hic ac meus

24 Quod volent denique, homines exiſtiment, *non inimicus [l] ego eſſe poſſum bene de republica merito, niſi non amicus.* Etenim ſi iis, qui haec omnia flamma, ac ferro delere voluerunt, non inimicitias ſolùm, ſed etiam bellum indixi atque intuli, cùm partim mihi illorum, familiares, partim etiam me defendente, capitis iudiciis eſſent liberati: cur eadem reſpublica, quae me in amicos inflammare potuit, inimicis placare non poſſit? Quod mihi odium cum P. Clodio fuit, niſi quod *perniciosum patriae ciuem fore putabam, qui turpiſſima libidine incenſus, duas res ſanctiſſimas, religionem [m], & pudicitiam vno ſcelere violaſſet?* Num eſt igitur dubium ex iis rebus, quas is egit, agitque quotidie, quin ego, in illo oppugnando, reipublicae plus, quàm otio meo: nonnulli, in eodem defendendo, ſuo plus otio, quàm communi, proſpexerint?

l v. c. non inimicus ego, & etiam eſſe, &c. & ita L.
m Religio & pudicitia duae res in ciuitate ſanctiſſimae.*
P. LXXIV.

25 Ego me à C. Caeſare in republica diſſenſiſſe fateor, & ſenſiſſe vobiſcum: ſed nunc iiſdem vobis aſſentior, cum quibus anteà ſentiebam. Vos enim, ad quos litteras L. Piſo de ſuis rebus non audet mittere: qui Gabinij litteras inſigni quadam nota, atque ignominia

Digitized by Google

noua condemnaſtis, C. Cæſari ſupplicationes decreui ſi.. numero, vt nemini vllo [a] ex bello: honore, vt omnino nemini. Cur [b] igitur exſpectem hominem aliquem, qui me cum illo in gratiam reducat? Reduxit ordo ampliſſimus, & ordo is, qui eſt & publici conſilij, & meorum omnium conſiliorum auctor & princeps. Vos ſequor patres conſcripti: vobis obtempero, vobis aſſentior, qui, quamdiu C. Cæſaris conſilia in republica non maximè diligebatis, me quoque cum illo minùs coniunctum videbatis. poſteaquam rebus geſtis menteis veſtras, voluntatemque [c] mutaſtis: me non ſolùm comitem eſſe ſententiæ veſtræ, ſed etiam laudatorem vidiſtis.

26 Sed quid eſt, quod in hac cauſa maximè homines admirentur [d], & reprehendant meum conſilium, cum ego idem anteà multa decreuerim [e], quæ magis ad hominis dignitatem, quàm ad reipublicæ neceſſitatem pertinerent? *Supplicationem* [f] quindecim [g] dierum decreui ſententia mea. Reip. ſatis erat tot dierum, quot C. Mario. Dijs immortalibus non erat exigua eadem gratulatio, quæ ex maximis bellis. Ergo ille cumulus dierum, hominis eſt dignitati tributus.

27 In quo ego, quo conſule referente, primum decem dierum ſupplicatio decreta Cn. Pompeio Mithridate interfecto, confectoq; [h] Mithridatico bello, & cuius ſententia primum duplicata eſt ſupplicatio [i] conſularis (mihi enim eſtis aſſenſi, cùm, eiuſdem Pompeij litteris recitatis, confectis omnibus maritimis, terreſtribúſque bellis, ſupplicationem dierum duodecim decreuiſtis) ſum Cn. Pompeij virtutem, & animi magnitudinem admiratus, quod, cùm ipſe ceteris omnibus eſſet omni honore antelatus, ampliorem honorem alteri tribuebat, quàm ipſe erat conſecutus. Ergo in illa ſupplicatione, quam ego decreui, res ipſa tributa eſt dijs immortalibus, & maiorũ inſtitutis & vtilitati reipublicæ: ſed dignitas verborũ, honos, & nouitas, & numerus dierũ, Cæſaris ipſius laudi, & [k] gloriæ conceſſus eſt.

28 Relatum eſt ad nos nuper de *ſtipendio* exercitus. non decreui ſolùm, ſed etiam, vt vos decerneretis, laboraui: multa diſſentientibus reſpondi: *ſcribendo affui*: tum quoque homini plus tribui, quàm neſcio cui neceſſitati. illum enim arbitrabar etiam ſine hoc ſubſidio pecuniæ retinere exercitum præda antè parta, & bellum conficere poſſe: ſed decus illud, & ornamentum triumphi, minuendum noſtra parſimonia non putaui. Actum eſt de [l] decem legatis quos alij omnino non dabant, alij exempla quærebant, alij tempus differebant, alij ſine vllis verborum ornamentis dabant. in ea quoque re ſic ſum locutus, vt omnes intelligerent, me id, quod reipublicæ cauſa ſentirem, facere vberiùs propter ipſius Cæſaris dignitatem.

29 At ego idem nunc in prouincijs decernendis, qui illas omneis res egi ſilentio, interpellor: cum [m] ſuperiorib. cauſis hominis ornamenta fuerint, in hac me nihil aliud, niſi ratio belli, niſi ſumma vtilitas reipublicæ moueat. Nam ipſe Cæſar, quid eſt, cur in prouincia commorari velit, niſi vt ea, quæ per eum affecta [n] ſunt, perfecta reipublicæ tradantur [o]? Amœnitas eum, credo, locorum, vrbium pulchritudo, hominum, nationumq; illarum humanitas, & lepos, victoriæ cupiditas, finium imperij noſtri propagatio retinet. Quid illis

a L. vno ex bello:
b V. c. Cur ergo
c V. c. voluntateſque & ita L.
d ſic V. c. ſers. admirentur.
e V. c. decreuiſſem. & ita L.
f De ſupplicatione, ſtipendio, & decem legatis Cæſari decretis.
g Supplicationes multorum dierum decernebant ob res ab aliquo bene geſtas, vt hic Cæſari & Mario quindecim: Pompeio decem & duodecim dierum.
h V. c. & confecto Mithridatico b.
P. B.
i al. ſupplicatio, mihi enim, &c.
k L. gloriæq; cõceſſ. & ita V. c.
l Rebus bene geſtis, diſpenſandæ cohoneſtandæque victoriæ, imperatoribus decem legati decernebant. ad. de Liuium 38. Dion.
m L. cùm in ſuperiorib.
n Affecta dicuntur quæ pluſq. iam inchoata, ſi.. iduam ta... perfecta.
o I. tradantur
P. LXXV.

A terris aſperius? quid incultius oppidis? quid nationibus immanius? quid porro tot victorijs præſtabilius? *quid Oceano longiùs inueniri poteſt?* An reditus in patriam habet aliquam offenſionem? vtrum ad populum, à [a] quo miſſus eſt: an apud ſenatum, à quo ornatus eſt? an dies auget eius deſiderium? an [b] magis obliuionem? an laurea illa magnis periculis parta, amittit longo interuallo viriditatem? Quare, ſi qui hominem non diligunt, nihil eſt,

B quod eum de prouincia deuocent, ad gloriam deuocant: ad triumphum, ad gratulationem, ad ſummum honorem ſenatus, equeſtris ordinis gratiam, populi caritatem.

30 Sed, ſi ille hac tam eximia fortuna propter vtilitatem reipublicæ frui non properat, vt omnia illa conficiat: quid ego ſenator facere debeo, quem, etiam ſi ille aliud vellet, reipublicæ conſulere oporteret? Ego verò *ſic intelligo, patres conſcripti, nos hoc tempore in prouin-*

C *cijs decernendis perpetuæ pacis habere* [c] *oportere rationem.* nam [d] quis hoc tempore non ſentit, omnia alia eſſe nobis vacua ab omni periculo, atque etiam ab omni ſuſpicione belli?

31 Iamdiu mare videmus illud immenſum, cuius feruore non ſolùm maritimi curſus, ſed vrbes etiam, & viæ militares [e] iam tenebantur [f], virtute Cn. Pompeij ſic à populo Rom. ab Oceano vſque ad vltimum Pontum, tanquam vnum aliquem portum, tutum, &

D clauſum teneri: nationes eas, quæ numero hominum, ac multitudine ipſa poterant in prouincias noſtras redundare, ita ab eodem eſſe partim reciſas, partim repreſſas, vt Aſia, quæ imperium antea noſtrum terminabat, nunc tribus [g] nouis prouincijs ipſa cingatur. Poſſum de omni regione, de omni hoſtium genere dicere. *nulla gens eſt, quæ non aut ita ſublata ſit, vt vix exſtet: aut ita domita, vt quieſcat: aut ita pacata, vt victoria noſtra, imperioq; lætetur.*

E 32 Bellum Gallicum, patres conſcripti, C. Cæſare imperatore, geſtum eſt: anteà tantummodo repulſum. ſemper illas nationes noſtri imperatores refutandas potiùs bello, quàm laceſſendas putauerunt. Ipſe ille C. Marius [h], cuius diuina, atque eximia virtus magnis populi Rom. luctibus, funeribuſque ſubuenit, influenteis in Italiam Gallorum [i] maximas copias repreſſit, non ipſe ad eorum vrbeis, ſedeſque penetrauit. Modò ille meorum

F laborum, periculorum, conſiliorum ſocius, C. [k] Pomtinius, fortiſſimus vir, ortum repentè bellum Allobrogum [l], atque hac ſcelerata coniuratione excitatum, prœlijs fregit, eoſq; domuit, qui laceſſierant: & ea victoria contentus, republica metu liberata, quieuit. C. Cæſaris longè aliam video fuiſſe rationem. non enim ſibi ſolùm cum iis, quos iam armatos contra populum Romanum videbat, bellandum eſſe duxit, ſed totam Galliam in no-

G ſtram ditionem eſſe redigendam.

33 Itaq; cum acerrimis nationibus, & maximis Germanorum, & Heluetiorum prœlijs feliciſſimè decertauit: ceteras contriuit [m], compulit [n], domuit, imperio populi Romani parere aſſuefecit, & [o], quas regiones, quaſq; genteis nullæ nobis antea litteræ, nulla vox, nulla fama notas fecerat, has noſter imperator, noſterque exercitus, & populi Romani arma peragrarunt. Semitam tantùm Galliæ tene-

H bamus anteà, patres conſcripti: ceteræ partes à gentibus aut inimicis huic imperio, aut infidis, aut incognitis, aut certè immanibus, & barbaris

a V. c. à quo miſſus: an apud ſ.
b L. an magis obliuionem, ac laurea illa m. & ita V. c.
c ſic V. c. ſers. habere rationem oportere. vnũ quo.
d L. nam quis hoc non ſentit, & ita V. c.
e ſers. & omnes militares.
f al. premebantur.
P. E.
g Ponto, Armenia, Syria.
h vide 3. Flor. & Eutrop. 5. Appian. in Celticis.
i Theutonum & Tigurinorum.
k L. C. Pomtinius.
l adde 3. Florum 9.
m al. contercuit.
n L. contudit.
o al. conſueſcit, & vet. contulit.

barbaris, & bellicoſis tenebantur: quas nationes nemo vnquam fuit, qui [a] non frangi domarique cuperet: nemo ſapienter de republica noſtra cogitauit iam inde à principio huius imperij, qui Galliam maximè timendam huic imperio putaret [b]: ſed propter vim, ac multitudinem gentium illarum, numquam eſt antea cum omnibus dimicatum. reſtitimus ſemper laceſſiti. nunc denique eſt perfectum, vt imperij noſtri, terrarumque illarum idem eſſet extremum.

34 *Alpibus Italiam munierat antè natura, non ſine aliquo diuino numine. nam, ſi ille aditus Gallorum immanitati, multitudiniq; patuiſſet: numquam hæc vrbs ſummo imperio domicilium, ac ſedem præbuiſſet:* quæ iam licet conſidant. nihil eſt enim vltra illam altitudinem montium vſque ad Oceanum, quod ſit Italiæ pertimeſcendum. Sed tamen vna [c], aut altera æſtas vel metu, vel ſpe, vel pœna, vel præmiis, vel armis, vel legibus poteſt totam Galliam ſempiternis vinculis adſtringere. *impolitæ verò res, & acerbæ ſi erunt relictæ: quamquam ſunt abſciſſæ, tamen efferent ſe aliquando, & ad renouandum bellum reuireſcent* [d].

35 Quare *ſit in eius tutela Gallia, cuius* [e] *virtuti, fidei, felicitati commendata eſt.* Etenim ſi fortunæ muneribus ampliſſimis ornatus, ſæpius eius deæ [f] periculum facere nollet: ſi in patriam, ſi ad deos penateis, ſi ad eam dignitatem, quam in ciuitate ſibi propoſitam videt, ſi ad iucundiſſimos liberos, ſi ad [g] clariſſimum generum [h] redire properaret: ſi in Capitolium inuehi victor cum illa inſigni laurea geſtiret: ſi denique timeret caſum aliquem, qui illi tantum addere iam non poteſt quantum auferre: vos tamen oporteret ab eodem illa omnia, à quo profligata ſunt, confici velle. Cum verò ille ſuæ gloriæ iampridem reipubl. nondum ſatisfecerit, & malit tamen tardiùs ad ſuorum laborum fructus peruenire, quàm non explere ſuſceptum reipubl. munus: nec imperatorem incenſum ad rempubl. bene gerendam reuocare, nec totam Gallici belli rationem, prope iam explicatam, perturbare, atque impedire debemus.

36 ¶ Nam [i] illæ ſententiæ virorum clariſſimorum minimè probandæ ſunt: quorum alter vlteriorem Galliam decernit cum Syria, alter citeriorem. qui vlteriorem, omnia illa, de quibus diſſerui paullo antè, perturbat: ſimul oſtendit, eam ſe tenere legem, quam eſſe legem neget: & [k] quæ pars prouinciæ ſit, cui non poſſit intercedi, hanc ſe auellere: quæ defenſorem habeat, non tangere: ſimul & illud facit, vt quod illi à populo datum ſit, id non violet: quod ſenatus dederit, id ſenator properet auferre.

37 Alter belli Gallici rationem habet, fungitur officio boni ſenatoris: legem, quam non putat, eam quoque ſeruat. præfinit enim ſucceſſori diem. qui [l] mihi nihil videtur minus à dignitate diſciplinaque maiorum diſcedere, quàm vt, qui conſul Kalendis Ianu. habere prouinciam debet, is vt eam deſponſam, non decretam habere videatur. Fuerit toto in conſulatu ſine prouincia, cui fuerit, antequàm deſignatus eſſet, prouincia decreta [m]. ſortietur, an non? nam, & non ſortiri abſurdū eſt, & quod ſortitus ſis, non habere. Proficiſcetur [n] paludatus? quò? quò peruenire ante certam diem non licebit. Ianuario, Februario, prouinciam non habebit. Kalendis ei deniq; Martijs naſcetur repentè prouincia. 38 At [o] tamen

[a] L. atqui fregiſſet: ita v.c. P. LXXVI.
[b] v.c. deputaret.
[c] L. vna atque altera æſt. & ita v.c.
[d] Id vel reuiuiſcent ſine legendum, vel reuireſcent.
[e] v.c. cuius fidei, virtuti, felicitati.
[f] id eſt fortunæ.
[g] al. ad cariſſimum.
[h] Pompeium.
[i] CONFVTATIO.
[k] al. & cui poſſit intercedi; quæ pars prouinciæ ſit, & cui nō poſſit intercedi, hanc ſe auellere.
[l] L. Atqui mihi nihil videtur magis, & ita v.c.
[m] L. decretæ.
[n] Paludati in prouincias proficiſcebantur magiſtratus.
[o] L. At tamé al. Et tamen.

his ſententiis Piſo in prouincia permanebit. Quæ cum grauia ſunt, tum *nihil grauius illo, quod mihi accidit imperatorem diminutione* [a] *prouinciæ contumelioſum eſt*: neque ſolum ſummo in viro, ſed etiā in [b] mediocri homine ne accidat, prouidendum. Ego vos intelligo, P.C. multos decreuiſſe honores [c] eximios C. Cæſari, & prope ſingulareis, quod [d] ita meritus erat: grauis etiam, vt quam coniunctiſſimus huic ordini eſſet. Sapiētes ac diuini fuiſtis. nemine vnquam eſt hic ordo complexus honoribus, & beneficiis ſuis, qui vllam dignitatem præſtabiliorem ea, quam per vos eſſet adeptus, putarit. nemo vnquam hic potuit eſſe princeps, qui maluerit eſſe popularis. Sed homines aut propter dignitatem ſuam diffiſi ipſi ſibi, aut propter reliquorum obtrectationem, ab huius ordinis coniunctione depulſi, ſæpe ex hoc portu ſe in illos fluctus prope neceſſario contulerunt. qui ſi ex illa iactatione, curſuque populari, bene geſta republica referunt aſpectū in curiā, atq; huic ampliſſimæ dignitati commendari [e] eſſe volunt: nō modo non repellendi ſunt, verùm etiam expetendi.

39 Monemur à fortiſſimo viro atque optimo poſt hominum memoriā conſule, vt prouideamus, ne citerior Gallia nobis inuitis alicui decernatur, poſt eos conſules, qui nunc erunt deſignati: perpetuóque poſthac ab iis, qui hunc ordinē oppugnent, populari, ac turbulenta ratione teneatur. Quam ego plagam etſi non contemno, P.C. præſertim monitus à ſapientiſſimo conſule, & diligentiſſimo cuſtode pacis, & otij, tamen vehementius arbitror pertimeſcendum, ſi hominum præclariſſimorum ac [f] potentiſſimorum aut honorem minuero, aut ſtudium erga hunc ordinem repudiaro: nam vt C. Iulius omnibus à ſenatu eximiis, ac nouis rebus [g] ornatus, per manus hāc prouinciam tradat ei, cui minimè vos velitis: per quem ordinem ipſe ampliſſimam gloriam eſt conſecutus, ei ne libertatem quidē relinquat, adduci ad ſuſpicandum nullo modo poſſum. Poſtremo quo quiſque animo futurus ſit, neſcio: quid ſperem, video. *præſtare hoc ſenator debeo, quantum poſſum, ne quis vir clarus aut potens huic ordini iure iraſci poſſe videatur.*

40 Atque hoc [illegible] C. Cæſari [illegible] tamen P.C. [illegible]. Sed non alienum eſſe arbitror, [illegible] [h] [illegible] explicare breuiter quæ mihi ſit ratio & cauſa cum Cæſare. Ac primum illud tempus familiaritatis, & conſuetudinis, quæ mihi cum illo, quæ fratri meo, quæ C. Varroni conſobrino noſtro, ab omnium noſtrum adoleſcentia fuit, prætermitto. Poſteaquàm ſum in rempublicam ingreſſus, ita diſſenſi ab illo, vt in diſiunctione ſententiæ coniuncti tamen amicitia [i] maneremus.

41 Conſul ille egit eas [k] res, quarum participem me eſſe voluit: quibus ego ſi minus aſſentiebar, tamen illius mihi iudicium gratum eſſe debebat. me ille, vt quinqueuiratum [l] acciperem, rogauit: me in tribus ſibi coniunctiſſimis conſularibus eſſe voluit: mihi legationem, quam vellem, quanto cum honore vellem, detulit. quæ ego omnia non ingrato animo, ſed obſtinatione quadam ſententiæ repudiaui. quàm ſapienter, non diſputo: multis enim non probabo. conſtanter quidem, & fortiter certe. qui cùm me firmiſſimis opibus contra

[a] L. deminutione pr.
[b] v.c. mediocri in homine.
[c] v.c. eximios honores.
[d] al. quod erat meritus P. LXXVII. grauis ſi. etiam, vt quam coniunctiſſimus huic ordini eſſet. Sapiētes ac diuini fuiſtis.
[e] v.c. eſſe cōmendati volunt.
[f] L. clariſſimorum, & ita v.c.
[g] L. honoribus orn.
[h] L. aut tacita [illegible] ne [illegible].
[i] ſort in amicitia [illegible] manere [illegible]
[k] v.c. [illegible] quarum me [illegible] & ita L.
[l] [illegible] Sed [illegible] Augusto [illegible] ad [illegible] dum [illegible] de Diuo [illegible] Sueton. Auguſto. Cicer. 9. ad Attic. 2.

Digitized by Google

ſcelus inimicorum munire, & populareis impetus populari præſidio poſſem [a] propulſare, quamuis excipere fortunam, ſubire [b] vim, atque iniuriam malui, quàm aut à veſtris ſanctiſſimis mentibus diffidere, aut de meo ſtatu declinare. Sed *non is ſolùm gratus debet eſſe, qui accepit beneficium, verùm etiam is, cui poteſtas accipiendi fuit.* Ego illa ornamenta, quibus ille me ornabat, decere me, & conuenire iis rebus, quas geſſeram, non putabam. Illum quidem amico animo me habere eodem loco, quo principem ciuem [c], ſuum generum, ſentiebam.

a v.c. propulſare poſſem, & ita L.
b ſic v.c. fort. quamuis ſubiise.
c al. cælum.

42 Traduxit ad [d] plebem inimicum meum [e], ſiue iratus mihi, quòd me ſecum ne beneficiis quidem videbat poſſe coniungi: ſiue exoratus. Ne [f] hoc quidem fuit iniuria: nam poſtea me, vt ſibi eſſem legatus, non ſolum ſuaſit, verùm etiam rogauit. Ne id quidem accepi: non [g] quo alienum mea dignitate arbitrarer, ſed quòd tantum reipub. ſceleris impendere a conſulibus proximis non ſuſpicabar. Ergo adhuc magis eſt mihi verendum, ne mea ſuperbia in illius liberalitate, quàm ne illius iniuria in noſtra amicitia reprehendatur.

d per adoptionem inimicum.
e P. Clodiũ.
f L. Ne hæc quidem f. & ita v.c.
g l. nõ quòd alien.

43 Ecce illa tempeſtas, caligo [h] bonorum, & ſubita, atque improuiſa formido, tenebræ reipublicæ, ruina, atque incendium ciuitatis, terror iniectus Cæſari de eius actis, metus cædis bonis omnibus: conſulum ſcelus, cupiditas, egeſtas, audacia. Si nõ ſum adiutus: non [i] debuit. ſi deſertus: ſibi fortaſſe prouidit. ſi etiam oppugnatus, vt quidam aut putant, aut volunt: violata amicitia eſt: accepi iniuriam, inimicus eſſe debui, non nego. ſed, ſi idem ille, tum me ſaluum eſſe voluit, cùm vos me, vt cariſſimum filium deſiderabatis: &, ſi vos iidem pertinere ad cauſam illam putabatis, voluntatem C. Cæſaris à ſalute mea non abhorrere: &, ſi illius voluntatis generum eius habeo teſtem, qui idem Italiam, in municipijs, populum Rom. in concione, vos, mei ſemper cupidiſſimos, in Capitolio, ad meam ſalutem excitauit: ſi denique Cn. Pompeius idem mihi teſtis de voluntate Cæſaris, & ſponſor eſt illi de mea: nónne vobis videor & vltimi temporis recordatione & proximi memoria medium illud triſtiſſimum tempus debere, ſi ex rerum natura non [k] poſſem euellere, ex animo quidem certè excidere?

h al. illa caligo bonor.
i v.c. non debui. & ita L.
k al. non poſ. ſim L. & v.c.

44 Ego verò, ſi mihi non licet per aliquos ita gloriari, me dolorem, atque inimicitias meas reip. conceſſiſſe, quod magni cuiuſdam hominis, & perſapientis videtur: vtar hoc, quod non tam ad laudem adipiſcendam, quàm ad vitandam vituperationem valet, hominem me eſſe gratum, & non modò tantis beneficijs, ſed etiam mediocri hominum beniuolentia commoueri. A viris fortiſſimis, & de me optimè meritis quibuſdam peto, vt, ſi ego illos meorum laborum, & incommodorum participes eſſe nolui, ne illi me ſuarum inimicitiarum ſocium velint eſſe, præſertim cum mihi iidem illi conceſſerint, vt etiam acta illa Cæſaris, quæ neq; oppugnaui anteà, neque defendi, meo iure poſſim defendere.

P. R.

45 Nam ſummi ciuitatis viri, quorum ego conſilio rempub. conſeruaui, & quorum auctoritate illam [a] coniurationem Catilinæ defugi, Iulias [b] leges, & ceteras, illo conſule, rogatas, iure latas negant. iidem illã proſcriptionem capitis mei, contra ſalutem reipubl. ſed ſaluis auſpiciis rogatam eſſe dicebant. Itaque vir ſumma auctoritate, ſumma eloquẽtia, dixit grauiter, *caſum illum meum funus eſſe reipubl. ſed funus iuſtum & indictum.* Et [c] mihi ipſi omnino perhonorificum, diſceſſum [d] meum funus dici reip. Reliqua non reprehendo: ſed mihi ad id, quod ſentio, aſſumo. nam, ſi illud iure rogatum dicere auſi ſunt, quod nullo exemplo fieri potuit, nulla lege licuit, quia nemo de cælo ſeruarat: oblitine erant, tum, cùm ille, qui id egerat, plebeius eſt lege curiata factus, dici de cælo eſſe ſeruatum? qui ſi plebeius omnino eſſe non potuit, qui tribunus pl. potuit eſſe? &, cuius tribunatus ſi ratus eſt, nihil eſt, quod [e] irritum ex actis Cæſaris poſſit eſſe: eius non ſolùm tribunatus, ſed etiam pernicioſiſſimæ res [f], auſpiciorum religione conſeruata, iure latæ videbuntur?

a L. illam coniunctionem Cæſaris def.
b Leges Iuliæ.
c L. Eſt mihi ipſi.
d Exſilium.
e L. quod non irritũ ex act. & ita v.c.
f ſiue leges.

46 Quare aut vobis ſtatuendum eſt, legem Æliam [g] manere, legem [h] Fuſiam non eſſe abrogatam, *non omnibus faſtis legem ferri licere: cùm lex feratur, de [i] cælo ſeruari, obnunciari, intercedi licere.* cenſorium iudicium, ac notionem [k], & [l] illum morem ſeueriſſimum magiſtratuũ, non eſſe nefariis legibus de ciuitate ſublatum: ſi patricius, tribunus pleb. fuerit, contra leges ſacratas: ſi plebeius, contra auſpicia fuiſſe: aut mihi concedant homines [m] oportet, aut in rebus bonis nõ exquirere iure ea, quæ ipſi in perditis non exquirunt, præſertim cùm ab illis aliquoties conditio C. Cæſari lata ſit, vt eaſdem res alio modo ferret: qua conditione auſpicia requirebant: leges comprobabant: in Clodio auſpiciorum ratio ſit eadem, leges omnes ſint euerſæ, ac perditæ ciuitatis.

g Lege Ælia cauebatur, vt ne omnibus faſtis legẽ ferri liceret: & vt, cùm lex ferretur, de cælo ſeruari, obnũtiari, intercedi liceret. V. Cicer. in Piſonem, poſt reditum in ſenat. et in ſ. ad Atticum loc. Aſconius Piſoniana. Hac lege neglecta Cæſar, de P. Clodio adoptando in plebem, legẽ tulit, & Bibulum collegam Conſulem obnunciantẽ armis expulit foro ſan.
h L. legẽ Fuſiam.
i ſic Orat. in Vatinium & ad Atticum 16.
k al. ac notationem.
P. LXXXIX.
l L. & illud morum ſeueriſſimum, non eſſe.
m L. homines oportet, in rebus bonis, etc.

47 ¶ Extremum [n] illud eſt. egó, ſi eſſent inimicitiæ mihi cum C. Cæſare, tamen hoc tempore reipub. conſulere, inimicitias in aliud tempus reſeruare deberem. poſſem etiam *ſummorum virorum exemplo inimicitias reip. cauſa deponere*: ſed, cùm inimicitiæ fuerint nunquã: opinio iniuriæ, beneficio ſit exſtincta: ſententia mea P. C. ſi dignitas agitur C. Cæſaris, homini tribuam: ſi honos quidam, ſenatus concordiæ conſulam: ſi auctoritas decretorũ veſtrorum, conſtantiam ordinis in eodem ornãdo imperatore ſeruabo: ſi perpetua ratio Gallici belli, reipub. prouidebo: ſi aliquod meum priuatum officium, me non ingratum præſtabo. Atque hoc velim probare omnibus, patres conſcripti: ſed leuiſſimè feram, ſi fortè aut iis minus probaro, qui meum inimicum, repugnante veſtra auctoritate, texerunt: aut iis, ſi qui meum cum inimico ſuo reditum in gratiam vituperabunt, cùm ipſi, & cum meo, & cum ſuo inimico in gratiam non dubitarint redire.

n PERORATIO.

P. B.

IN L. CALPVRNIVM PISONEM.

ORATIO TRICESIMASEPTIMA.

Deeſt principium.

1 Iámne vides, bellua, iámne ſentis, quæ ſit hominum querela frontis tuæ? nemo queritur, Syrum neſcio quem, de grege nouitiorum, factum eſſe conſulem. non enim nos color iſte ſeruilis, non piloſæ genæ, non dentes putridi deceperunt: oculi, ſupercilia, frons, vultus denique totus, qui ſermo quidam tacitus mentis eſt, hic [a] in errorem homines impulit: hic eos, quibus erat ignotus, decepit [b], fefellit, in fraudem induxit. pauci iſta B tua lutulenta vitia noueramus: pauci tarditatem ingenij, ſtuporem, debilitatémque linguæ. numquam erat audita vox in foro: numquam periculum factum conſilij: nullum non modò illuſtre, ſed ne notum quidem factum aut militiæ, aut domi. obrepſiſti ad honores errore hominum, commendatione fumoſarum imaginum: quarum ſimile habes nihil, præter colorem.

a L. hic in fraudem homines imp.

b L. decepit, fefellit, induxit p.

2 Is mihi etiam gloriabitur, ſe omneis C magiſtratus ſine repulſa aſſecutum? mihi iſta licet de me vera cum gloria prædicare. omneis enim honores populus Rom. mihi ipſi homini nouo detulit. Nam, tu cùm quæſtor es factus, etiam qui te numquam viderant, tamen illum honorem nomini mandabãt tuo. Ædilis es factus. Piſo eſt à populo Ro. factus, non iſte Piſo. Prætura item maioribus delata eſt tuis. noti erant illi mortui: te viuum nondum nouerat quiſquam. Me cùm quæſtorem D in primis, ædilem priorem, prætorem primum cunctis ſuffragiis populus Rom. faciebat: homini ille honorem, non generi: moribus, non maioribus meis: virtuti perſpectæ, non auditæ nobilitati deferebat.

P. LXXV.

3 Nam quid ego de conſulatu loquar? parto, vis, an re geſto? Miſerum me! cum [c] hac me peſte, atque labe confero? ſed nihil comparandi cauſa loquar: ac [d] tamen ea, quæ ſunt longiſſime diſiuncta, comprehendã. Tu con- E ſul es renuntiatus (nihil dicam grauius, quàm quod omnes fatentur) impeditis reipublicæ temporibus, diſſidentibus coſs. Cæſare & Bibulo, cùm hoc non [e] recuſares, quin ij, à quibus dicebare conſul, te luce dignum non putarent, niſi nequior, quàm Gabinius, exſtitiſſes. Me cuncta Italia, me omnes ordines, me vniuerſa ciuitas non priùs tabella, quàm voce priorem conſulem declarauit. Sed omitto, vt ſit factus vterque noſtrûm. *Sit ſanè Fors domina campi.* magnificentius eſt dicere, quem- F admodum geſſerimus conſulatum, quàm, quemadmodum ceperimus.

c L. cum hac me uũ. peſte, atque

d L. attamen ea, q.

e v. c. non recuſares, iis a quibus dicebare conſul, quin te luce d.

4 Ego [f] Kalendis Ianuar. ſenatum, & bonos omneis, legis Agrariæ, maximarúmque largitionum metu liberaui. ego agrum Campanum, ſi diuidi non oportuit, conſeruaui: ſi oportuit, melioribus auctoribus reſeruaui. ego in C. Rabirio, perduellionis reo, XL. annis ante me conſulem interpoſitam ſenatus auctoritatem ſuſtinui contra inuidiam, atque defendi. ego adoleſcenteis bonos, & forteis, ſed vſos ea conditione fortunæ, vt, ſi eſſent magiſtratus adepti, reipub. ſtatum conuulſuri viderentur, meis inimicitiis, nulla ſenatus mala gratia, comitiorum ratione priuaui.

f DE CONSVLATV Piſonis geſto.

5 Ego Antonium collegam, cupidum prouinciæ, multa [a] in repub. molientem, patientia, atque obſequio meo mitigaui. ego prouinciam Galliam, ſenatus auctoritate, exercitu & pecunia inſtructam, & ornatam, quam cum Antonio communicaui [b], quod ita exiſtimabam tempora reipub. ferre, in concione depoſui, reclamante populo Romano. ego L. Catilinam, cædem ſenatus, interitum vrbis, non obſcurè, ſed palàm molientem, egredi ex vrbe iuſſi: vt, à quo legibus non poteramus, mœnibus tuti eſſe poſſemus. ego tela extrema meuſe conſulatus mei intenta iugulis ciuitatis, de coniuratorum nefariis manibus extorſi. ego faceis iam accenſas ad huius vrbis incendium, comprehendi, protuli, extinxi.

6 Me Q. Catulus, princeps huius ordinis, & auctor publici [c] conſilij, frequentiſſimo ſenatu *parentem patriæ* nominauit. mihi hic vir clariſſimus, qui propter te ſedet, L. Gellius [d], his audientibus, ciuicam [e] coronam deberi à [f] republica dixit. mihi togato ſenatus, non vt multis bene geſtæ, ſed vt [g] nemini, conſeruatæ [h] reipub. ſingulari genere ſupplicationis, deorum immortalium templa patefecit. Ego cùm in concione, abiens magiſtratu, dicere à tribuno plebis [i] prohiberer, quæ conſtitueram: cúmque is mihi tantummodò vt iurarem [k], permitteret: ſine vlla dubitatione iuraui, *rempub. atque hanc vrbem mea vnius opera eſſe ſaluam.*

7 Mihi populus Romanus vniuerſus illa in concione non vnius diei gratulationem, ſed æternitatem, immortalitatémque donauit, cùm meum iusiurandum tale, atque tantum, iuratus ipſe, vna voce, & conſenſu approbauit. Quo quidem tempore is meus domum fuit è foro reditus, vt nemo, niſi qui mecum eſſet, ciuium eſſe in numero videretur. Atque ita eſt à me conſulatus peractus, vt nihil ſine conſilio ſenatus, nihil non approbante populo Romano egerim: vt

a L. multa in rep.

b cõmutaui.

c al. conſilij publici.

d vir conſularis. 5. Gell 5.

P. B.

e Ciuica corona appellabatur quàm ciuis eius, à quo ſeruatus eſt in prælio, teſtem vitæ ſalutiſque perceptæ dare ea ſiebat è fronde querna, quoniam cibus victúſque antiquiſſimus quercus capi ſolitus eſt. Hac corona ciuica L. Gellius vir cõſorius in ſenatu Ciceronem conſulem donari à Repub. cenſuit, quòd eius opera eſſet atrociſſima illa Catilinæ coniuratio detecta, vt hoc loco & 5. Gell. 6. vbi meminit variarũ coronarum.

f L. à populo R.

g dixi Philip. 2. & 14.

h L. conſeruatæ reip. teſtimoniũ dedit, & ſing. & ita v. c.

i Metellũ intelligit tribunum plebis, de quo vide 5. epiſt. famil. 2.

k iusiurandi huius meminit 5. epiſt. fam. 2. cuius formulam non adſcribit. adde orat. pro domo.

ret in ª Roſtris curiam, in ſenatu po- ... n defenderim: vt multitudine n ... bus, equeſtrem ordinem cum ſenatu ... Expoſui breuiter conſulatum ...

8 Aude nunc, ô furia de tuo dicere: cuius fuit initium ludi Compitalitij tum primum facti poſt L.ᵇ Aurelium, & C. Marium COSS. contra auctoritatem huius ordinis: quos Q. Metellus (facio iniuriam fortiſſimo viro mortuo, qui illum cuius ᶜ paucos pares hæc ciuitas tulit, cum ᵈ hac ᵈ importune bellua conferam) ſed ille deſignatus conſul, cum ᶠ quidam tribunus pleb. ſuo auxilio magnos ᵍ ludos contra ſenatuſconſultum facere iuſſiſſet, priuatus fieri vetuit: atque id, quod nondũ poteſtate poterat, obtinuit auctoritate. Tu cũ in Kalendas Ian. Compitaliciorum ʰ dies incidiſſent, Sex. Clodium, qui numquam antea prætextatus fuiſſet, ludos facere, & prætextatum volitare paſſus es, hominem impurum, atque non modo facie, ſed etiam oculo tuo digniſſimum.

9 Ergo his fundamentis poſitis conſulatus tui, triduo poſt, inſpectante, & ⁱ tacente, à P. Clodio, fatali portento prodigioq; reip. lex Ælia ᵏ, & ˡ Fufia euerſa eſt, propugnacula, murique tranquillitatis atque otij: collegia non ea ſolum, quæ ſenatus ſuſtulerat, reſtituta ſunt ᵐ, ſed innumerabilia quædam noua ex omni fæce vrbis, ac ſeruitio conſtituta. ab eodem homine in ſtupris inauditis, nefarijſque verſato, vetus illa *magiſtra pudoris & modeſtiæ, ſeueritas cenſoria*, ſublata eſt: cum tu interim, buſtum reip. qui te conſulem tum Romæ dicis fuiſſe, verbo numquam ſignificaris ſententiam tuam tantis in naufragiis ciuitatis.

10 Nondum, quæ feceris, ſed quæ fieri paſſus ſis, dico. neque vero multum intereſt, præſertim in conſule, vtrum ipſe perniciosis legibus, improbis concionibus rempub. vexet, an alios vexare patiatur. *An poteſt vlla eſſe excuſatio non dicam male ſentienti*ⁿ*, ſed ſedenti, cunctanti, dormienti* º *in maximo reip. motu conſuli?* centum prope annos legem Æliam, & P. Fufiam tenueramus: quadringentos iudicium, notionémque ᑫ cenſoriam. quas leges auſus ʳ eſt non nemo improbus, potuit quidem nemo vnquam conuellere: quam poteſtatem minuere, quo minus de moribus noſtris quinto quoque ſ anno iudicaretur, nemo ᵗ tam effuſe petulans conatus eſt.

11 Hæc ſunt, ô carnifex, in gremio ſepulta conſulatus tui. Perſequere connexos his funeribus ᵘ dies. Pro Aurelio tribunali meᶻ conniuente quidem te, quod ipſum eſſet ſcelus, ſed etiam hilarioribus oculis quàm ſolitus eras, intuente, delectus y ſeruorum habebatur ab eo, qui nihil ſibi vnquam nec facere, nec pati turpe ª duxit: arma in templo Caſtoris (ô proditor templorum omnium,) vidente te, conſtituebantur ab eo latrone, cui templum illud fuit, te conſule, arx ciuium perditorum, receptaculum veterum Catilinæ militum, caſtellum forenſis latrocinij, buſtum legum omnium, ac religionum. Erat non ſolũ domus mea, ſed ªª totum Palatium ſenatu, equitibus Ro. ciuitate omni, Italia cuncta, refertũ: cùm tu nõ modò ad eum Ciceronem (mitto enim domeſtica, quæ negari poſſunt: hæc commemoro quæ ſunt palàm) non modo, inquam, ad eum, ... animaui conſilijs tuis dederas tantum ... in ſenatu ſenten-

A tiam rogabas tertium, nunquam adſpiraſti: ſed omnibus conſilijs, quæ ad me opprimendum parabantur, non interfuiſti ſolum, verum etiam crudeliſſimè præfuiſti.

12 Mihi vero ipſi coram genero meo, propinquo tuo quæ dicere auſus es? egere, foris ª eſſe Gabinium: ſine prouincia ſtare non poſſe. ſpem ʰ habere à tribuno plebis, ſi tua conſilia cum illo coniunxiſſes ᶜ, à ſenatu quidem deſperaſſe: huius te cupiditati obſequi, ſicuti ego feciſſem in collega meo: nihil eſſe, quòd

B præſidiũ conſulũ implorarẽ: ſibi quemq; conſulere oportere. Atque hæc dicere vix audeo. vereor, ne qui ſit, qui iſtius inſignẽ nequitiã, frõtis inuolutã integumentis, nondũ cernat: dicẽ tamen, ipſe certè agnoſcet, & cũ aliquo dolore, flagitiorum ſuorum recordabitur.

13 Meminiſtine, cœnum, cum ad te quinta ferè hora, cum C. Piſone veniſſem, neſcio quo è gurguſtio ᵈ te prodire, inuoluto capite, ſo-

C leatum? &, cum iſto ore fœtido teterrimam nobis popinam inhalaſſes, excuſatione te vti valetudinis, quod diceres vinolentis te quibuſdam medicaminibus ſolere curari? quam nos cauſam cum accepiſſemus, (quid enim facere poteramus?) paulliſper ſtetimus in illo ganearum tuarum nidore, atque fumo: vnde tu nos cùm improbiſſimè reſpondendo, tum turpiſſimè eructando ᵉ eieciſti.

14 Idem illo fere biduo productus in con-

D cionẽ ab eo, cui ſic æquatum ᶠ præbebas conſulatum tuum, cùm eſſes interrogatus, quid ſentires de conſulatu meo grauis auctor, Calatinus credo aliquis, aut Africanus, aut Maximus, & non Cæſoninus, ſemiplacentinus ᵍ Caluentius reſpondes, altero ad frontẽ ſublato, altero ad mentum depreſſo ſupercilio, Crudelitatem tibi non placere. Hic te ille homo digniſſimus tuis laudibus collaudauit. Crudelitatis, tu furcifer, ſenatum conſul in concio-

E ne condemnas? non enim me, qui ſenatui parui. nam delatio ʰ illa ſalutaris, & diligens, fuerat conſulis: animaduerſio quidẽ, & iudicium, ſenatus, quæ cum reprehendis, oſtẽdis, quid, ſi tum ita fortè accidiſſet, fueris illo tẽpore conſul futurus. ſtipendio mehercule, & frumento Catilinam eſſe putaſſes iuuandum.

15 Quid enim intereſt inter Catilinam, & eum, cui tu ſenatus auctoritatẽ, ſalutẽ ciuita-

F tis, totã remp. prouinciæ præmio vendidiſti? Quæ enim L. Catilinã conantẽ conſul prohibui, ea P. Clodiũ facientem co. ſules adiuuerunt. voluit ille ſenatũ interficere, vos ſuſtuliſtis: leges incẽdere, vos abrogaſtis: interire ⁱ patriam, vos adiuuiſtis. Quid eſt, vobis COSS. geſtũ ſine armis? incendere illa coniuratorũ manus voluit vrbem; vos eius domum, quem propter ᵏ vrbs incenſa non eſt. Ac ne illi quidem, ſi habuiſſent veſtri ſimilem conſulem, de vrbis incendio cogitaſſent. non enim ſe

G tectis priuare voluerunt: ſed his ſtantib. nullũ domicilium ſceleri ſuo fore putauerunt. cædẽ illi ciuium, vos ſeruitutem expetiſtis. Hic ˡ vos etiam crudeliores: huic enim populo ita fuerat ante vos COSS. libertas inſita, vt emori potiùs, quàm ſeruire præſtaret.

16 Illud vero geminũ cõſilijs Catilinæ, & Lentuli, quòd me domo mea expuliſtis, Cn. Põpeiũ domũ ſuã compuliſtis. neque nunc ſtante, & manente in vrbis vigilia, neq. reſiſtente

H Cn. Pompeio, omnium gentium victore, vnquã te illi remp. delere poſſe duxerunt. à me quidẽ etiam pœnas expetiſtis, quibus cõiuratorum

Marginal notes (left):
b L. ... Aurelium & C. Marium ...
e ... videtur ...
f L. cũ quidam trib.
g al. magnos ...
h L. Compitaliorum dies incidiſſet.
i L. & tacente ſe, à P.
k De lege Æ. ... & Fufia ... Orat. de prouinc. Conſul.
l L. & Fufia. n verbũ, ſunt, abeſt à V. C.
n fort. ſentienti, ſedenti, cunctanti, dormienti ... o imitatur Homerũ illud ...
P. B.
p L. & Fufiam
q al. notationem. al. rationem.
r L. auſus eſt nõ nemo improbus, potuit quidẽ nemo ... conuellere.
ſ Cenſores quinto quoque anno de moribus iudicabant.
t L. nemo ...
u Id eſt ...
z ... conniuente quidẽ te.
y L. delectu ...
a L. turpe ...
aa L. totũ Palatium ... V. C.

Marginal notes (right):
a Foris eſſe ... qui ... neque ...
b L. te ſpem hab.
c al. coniunxiſſes.
P. LXXXII.
d Gurguſtium ... angu ...
e L. ructando.
f al. adæquatum. ... Aequatum autẽ præbere conſulatum ... magiſtratus auctoritate ...
g al. ſemiplacentinus.
h L. relatio illa, &c. ...
P. B.
i al. interimere.
k ... propter quem, &c. ... L.
l al. Hic vos.

Digitized by Google

torum manes mortuorum expiaretis: omne odium incluſum nefarijs ſenſibus impiorũ, in me profudiſtis. quorum ego furori niſi ceſſiſſem, in Catilinæ buſto, vobis ducibus, mactatus eſſem. Quod autem maius indicium exſpectatis, nihil inter vos, & Catilinam interfuiſſe, quàm quod eandem illam manum ex intermortuis Catilinæ reliquijs concitaſtis? ꝙ omneis vndique perditos collegiſtis? quod in me carcerem effudiſtis? quòd coniuratos armaſtis? quòd eorum ferro meum corpus, atq; omnium bonorum vitam obiicere voluiſtis?

P. LXXXIII.

17 Sed iam redeo ad præclaram illam concionem tuam. Tu es ille, cui crudelitas diſplicet? cui [a], cùm ſenatus [b] luctum, ac dolorem ſuum veſtis mutatione declarandum cenſuiſſet, cùm videres mærere rempub. ampliſſimi ordinis luctu, ô noſter miſericors, *quid facis? quod nulla in barbaria quiſquam tyrannus.* omitto enim illud, conſulem edicere, *Vt ſenatus ſenatuſconſulto ne obtemperet:* quo fœdius nec fieri, nec cogitari quidquam poteſt. ad miſericordiam redeo eius, cui nimis videtur ſenatus in conſeruanda patria fuiſſe crudelis.

18 Edicere eſt auſus cum illo ſuo pari, quem tamen omnibus vitijs ſuperare cupiebat, *Vt ſenatus*, contrà, quàm ipſe cenſuiſſet, *ad ſenatum rediret* [c]. *Quis hoc fecit* [d] *vllus in Scythia tyrannus, vt eos, quos luctu afficeret, lugere non ſineret?* mærorem relinquis: mæroris aufers inſignia. eripis lacrymas non conſolando, ſed minando. Quod ſi veſtem non publico conſilio, patres conſcripti, ſed priuato officio, aut miſericordia mutauiſſent, tamen id iis non licere per interdicta crudelitatis tuæ, poteſtatis erat non ferendæ. cùm verò id ſenatus frequens cenſuiſſet, ordines reliqui iam antè feciſſent, tu ex tenebricoſa popina conſul extractus, cum illa ſaltatrice [e] tonſa, ſenatum [f] reipub. occaſum, atque interitum lugere vetuiſti. At quærebat etiam paullo ante de me, quid ſuo mihi opus fuiſſet auxilio: cur non meis inimicis, meis copiis reſtitiſſem. Quaſi vero non modò ego, qui multis ſæpe auxilio fuiſſem, ſed quiſquam tam inops fuerit vnquam, qui, iſto non modò propugnatore, tutiorem ſe, ſed aduocato, aut adſtipulatore paratiorem fore putaret.

19 Ego iſtius pecudis, ac putidæ carnis [g] conſilio ſcilicet, aut præſidio niti volebam? ab hoc eiecto [h] cadauere quidquam mihi aut opis, aut ornamenti exſpectabam? Conſulem ego tum requirebam, conſulem, inquam, non illum quidem, quem in hoc animali [i] inuenire non poſſem, qui tantam reip. cauſam grauitate, & conſilio ſuo tueretur: ſed qui, tanquam truncus, atque ſtipes, ſi ſtetiſſet modò, poſſet ſuſtinere tamen titulum conſulatus. Cùm enim eſſet omnis cauſa illa mea conſularis & ſenatoria, auxilio mihi opus fuerat & conſulis, & ſenatus: quorum alterum etiam ad perniciem meam erat à vobis conſulibus conuerſum: alterum reip. penitus ereptum. At [k] tamen ſi conſilium exquiris meum: neque ego ceſſiſſem, & me ipſa ſuo complexu patria tenuiſſet, ſi mihi cum illo buſtuario [l] gladiatore, & tecum, & cum collega tuo decertandum fuiſſet.

20 Alia enim cauſa præſtantiſſimi viri, Qu. Metelli, fuit: quem ego ciuem, meo iudicio, cum deorum immortalium laude coniungo: qui C. illi Mario, fortiſſimo viro, & conſuli, & ſextùm conſuli, & eius inuictis legionibus, ne armis confligeret, cedendum eſſe duxit. Quod mihi igitur certamen eſſet huiuſmodi? cum C. Mario ſcilicet, aut cum aliquo pari, an cum altero, barbato [a] Epicureo [b] cum altero, Catilinæ [c] laternario [d]? quos neque hercule ego, neque ſupercilium tuum, neque collegæ tui cymbala [e], ac crótala fugi: neque tam fui timidus, vt, qui in maximis turbinibus, ac fluctibus reipubl. nauem gubernaſſem, ſaluámque *in portu* [f] *collocaſſem*, frontis [g] tuæ nubeculam, tum collegæ tui contaminatum ſpiritum pertimeſcerem.

21 Alios ego vidi ventos: alias proſpexi animo procellas: aliis impendentibus tempeſtatibus non ceſſi. ſed his vnum me pro omnium ſalute obtuli. Itaque diſceſſu tum meo omnes illi nefarii gladij de manibus crudeliſſimis exciderunt: cùm quidem tu, ô vecors, & amens, cùm omnes boni abditi, incluſique mærerent, templa gemerent, tecta ipſa vrbis lugerent, complexus es illud funeſtum animal ex nefariis ſtupris, ex ciuili cruore, ex omnium ſcelerum importunitate, & flagitiorum impunitate concretum, atque eodem in templo, eodem & loci veſtigio, & temporis, arbitria [h] non mei ſolum, ſed patriæ funeris abſtuliſti.

22 Quid ego illorum dierum epulas, quid lætitiam, & gratulationem tuam, quid cum tuis ſordidiſſimis gregib. intemperantiſſimas perpotationes prædicem? quis te illis diebus ſobrium, quis agentem aliquid, quod eſſet libero dignum, quis denique in publico vidit? cùm collegæ tui domus cantu, & cymbalis perſonaret, cúmque ipſe nudus in conuiuio ſaltaret: in quo ne tum quidem, cùm illum [i] ſuum ſaltatorium verſaret orbem, *fortunæ* [k] *rotam* pertimeſcebat. Hic autem non tam concinnus heluo, nec tam muſicus, iacebat in ſuo [l] Græcorum fætore, atque vino. Quod [m] quidem iſtius, in illis reipub. luctibus, *quaſi aliquod Lapitharum* [n], *aut Centaurorum conuiuium ferebatur*, in quo nemo poteſt dicere, vtrùm iſte plus biberit, aut vomuerit, an effuderit.

23 Tu etiam mentionem facies conſulatus tui? aut te fuiſſe Romæ conſulem dicere audebis? quid? tu in lictoribus, in toga [o], & prętexta eſſe conſulatum putas? quæ ornamenta etiam in Sex. Clodio, te conſule, eſſe voluiſti. Huius [p] tu, Clodiani canis [q], inſignibus conſulatum declarari putas? *animo conſulem eſſe oportet, conſilio, fide, grauitate, vigilantia, cura, toto denique munere conſulatus*, ego conſulem eſſe putem, qui ſenatum eſſe in republic. non putauit? & ſine eo conſilio conſulem numerem, ſine quo Romæ ne reges quidem eſſe potuerunt? Etenim illa iam omitto: cùm ſeruorum delectus [r] haberetur in foro: arma in templum [s] Caſtoris luce, & palam comportarentur: id autem templum, ſublato aditu, reuulſis gradibus à coniuratorum reliquiis, atque à Catilinæ præuaricatore quondam, tum vltore, armis teneretur: cùm equites Romani relegarentur, viri boni lapidibus è foro pellerentur, ſenatui non ſolum iuuare rempub. ſed ne lugere quidem liceret:

a L. qui, cùm ſen.
b Veſtis mutatione ſenatus; luctum declarabat.
c Vide exemplum apud Herodot. lib. 2.
d al. facit.
e Gabinio.
f L. ſenatum populi Romani occaſum, atq; interitũ reip. lug.
g L. canis, rectè. nam paullo poſt, Clodianum canẽ vocat.
h Electa cadauera vt victimæ apud veteres ignominiæ fuit. qualia vilium, quæ ſumtu deficiente electa à ſandapilarii ad Ex... quilinum & commune ciuium buſtũ, puticulóſque in arcaſis deferebantur.
i L. malim ſeruen. & & ita Lipſius. in malaſis. Fit autem malaſis, porcus caſtratus.
k L. At, etiam ſi conſ.
l Buſtuarium vocat, buſto & funeribus gaudentẽ alio ſcoſu buſtuarij qui circa buſta verſantur. hinc buſtuariæ mœchæ apud Martial. 3 epigr. 50. Græcis τυμ-... (quæ & vescihrer) Heſychio.

a al. barbaro Epicuro. Barbarum autem Epicurum vocat Capellam quod eſſet Latinus non ille Atheniẽſis Epicurus. Nam pro Latino barbarus apud Plautum ſumitur, vel d. barbarum] Sem. placentinum & bracchatæ nationis. Quin infra ipſum Piſonẽ vocat Epicurum.
b L. Epicuro, vt. barbaro Epicureo.
c al. Catilinæ ſic Lipſ. 4 Variar. 18.
d vel lanternario? non placet. al. Lautumario: al Lautumiario: al laterario Lipſ. 4. Var. 18. Attamen ait? ita legit. Eſt verò Lautumarius carceris colonus.
e crotala, inſtrumenti genus quod manu pulſatur laminis quibuſdam ex ære rotundis.
f al. portum. & ita legit Fortunat. 3. Rhetor.
g forſan frontis tuæ
h al. arbitraria, vt in oratione poſt reditum, vbi dixi quid eſſet arbitraria.
i orbis ſaltatorius eſt, cui qui ſaltant ſe in orbem circumagũ. verſus dicitur Plauto in Stichoſcena Quid loni.
k hoc genus dicendi reprehendit in Cicerone Tacitus libello de claris oratoribus.
l al. ſuorum.
m L. Quod quid? iſtius, in illis reip. luctibus, ſympoſium, quaſi aliquod Lapith. ſerebatur. Quod quidem iſtius in illis Reip luctibus conuiuiũ ferebatur.
n vide, Ouidium 12 Metamor. Iſocratem in Encomio Helenæ. o al. toga prætexta.
p L. Huius, Clodiane canis inſignib. q quod more canis Clod. adulatus ſit, vt prouinciã, quam vellet obtineret.
r al. conſulatus, omni officio tuendo, maximéque id quoq; vir ipſa præſcribit Reipub. conſulendo. ſ L. dilectus
t al. templo.

ciuis ciuis is, quem hic ordo aſſentiente Italia, cunctiſque gentibus, conſeruatorem patriæ iud carat, nullo iudicio, nulla lege, nullo more, ſeruitio, atque armis pelleretur, non dicam auxilio veſtro, quod verè licet dicere, ſed certè ſilentio: tum Romæ fuiſſe conſules quiſquam exiſtimabit?

24 Qui latrones igitur, ſi quidem vos conſules? qui prædones, qui hoſtes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? Magnum nomen eſt, magna ſpecies, magna dignitas, magna maieſtas conſulis: non [a] capiunt anguſtiæ pectoris tui, non recipit leuitas iſta, non egeſtas animi: non infirmitas ingenij ſuſtinet, nō inſolentia rerum ſecundarum tantam perſonam, tam grauem, tam ſeueram. Seplaſia [b] mehercle, vt dici audiebam, te, vt primum adſpexit, Campanum [c] conſulem repudiauit. Audierat Decios [d] Magios, & de Taurea [e] illo Iubellio aliquid acceperat: in quibus ſi moderatio illa, quæ in noſtris ſolet eſſe conſulibus, non fuit, at fuit pompa, fuit ſpecies, fuit inceſſus, ſaltem Seplaſia dignus, & Capua.

25 Gabinium denique ſi vidiſſent duumuirum veſtri illi vnguentarij: citiùs agnouiſſent. erant illi compti capilli, & madentes cincinnorum fimbriæ, & fluentes, ceruſſatæque [f] buccæ, dignæ Capua: ſed illa vetere. nam hæc quidem, quæ nunc eſt, ſplendidiſſimorum hominum, fortiſſimorum virorum, optimorum ciuium, mihique amiciſſimorum multitudine redundat. quorum Capuæ te prætextatum nemo adſpexit, qui non gemeret deſiderio mei: cuius conſilio cùm vniuerſam rempubl. tum illam ipſam vrbem meminerant eſſe ſeruatam. me inaurata ſtatua donarant: me patronum vnum adſciuerant: à me ſe habere vitam, fortunas, liberos arbitrabantur: me & præſentem contra latrocinium tuum ſuis decretis, legatiſq; defenderunt [g], & abſentem, principe Cn. Pompeio referente, & de corpore reipub. tuorum ſcelerum tela reuellente, reuocarunt [h].

26 An tu eras conſul cùm in Palatio mea domus ardebat, non caſu aliquo, ſed ignibus iniectis, inſtigāte te? Ecquod in hac vrbe maius vmquam incendium fuit, cui non conſul ſubuenerit? At tu illo ipſo tēpore apud ſocrū tuam propè à meis ædibus, cuius domum ad meam exhauriendam patefeceras, ſedebas nō exſtinctor, ſed auctor incendij, & ardenteis faceis furijs Clodianis pæne ipſe conſul miniſtrabas. An verò reliquo tempore cōſulem te quiſquam duxit? quiſquā tibi paruit? quiſquā in curiam venienti aſſurrexit? quiſquā conſulenti reſpondendum putauit? numerandus eſt ille annus denique in repub. cùm obmutuiſſet ſenatus, iudicia conticuiſſent, mærerent boni, vis latrocinij veſtri tota vrbe volitaret, neque ciuis vnus ex ciuitate, ſed ipſa ciuitas tuo, & Clodij ſceleri, furoríque ceſſiſſet?

27 At [i] ne tum quidem emerſiſti, lutulente Cæſonine [k], ex miſerrimis naturæ tuæ ſordibus, cùm experrecta tandem virtus clariſſimi viri, celeriter & verum amicum, & optime meritum ciuem, & ſuum priſtinum morem requiſiuit: neque eſt ille vir paſſus, in ea rep. quam ipſe decorarat, atque auxerat, diutiùs veſtrorum ſcelerum peſtem morari: cùm tamen iſte, qualiſcumque eſt, qui eſt ab vno te improbitate victus, Gabinius, collegit ipſe ſe vix: ſed collegit tamen, & contra ſuum Clodium, primùm ſimulatè, deinde non libenter:

ad extremum tamen pro Cn. Pompeio verè, vehementérque pugnauit. quo quidem in ſpectaculo mira [a] reip. æquitas erat. vter eorū periſſet, tanquam laniſta, in eiuſmodi pari lucrum fieri putabat: immortalem verò quæſtum, ſi vterque cecidiſſet.

28 Sed ille tamen agebat aliquid, tuebatur auctoritatem ſummi viri. erat ipſe ſceleratus, erat gladiator: cum ſcelerato tamen, & cū pari gladiatore pugnabat. Tu ſcilicet homo religioſus, & ſanctus, fœdus, quod meo [b] ſanguine in pactione prouinciarum iceras, frangere noluiſti. cauerat enim ſibi ille ſororius adulter, vt, ſi tibi pecuniam, ſi exercitum, ſi pecuniam ereptam ex reip. viſceribus dediſſet, omnium ſuorum ſcelerum ſocium te, adiutorémque præberes. Itaque in illo tumultu fracti faſces: ictus ipſe: quotidie tela, lapides, fugæ: deprehenſus denique cum ferro ad [c] ſenatum is, quem ad Cn. Pompeium interimendum collocatum fuiſſe conſtabat.

29 Et [d] quis audiuit non modò actionem aliquam, aut relationem, ſed vocem omnino, aut querelam tuam? Conſulē [e] tu te fuiſſe putas, cuius in imperio, qui remp. ſenatus auctoritatem ſeruarat, idémque [f] in Italia qui omneis omnium gentium parteis tribus triūphis deuinxerat, is ſe in publico tutò ſtatuit eſſe non poſſe? An tum eratis conſules, cùm, quacunque de re verbum facere cœperatis, aut referre ad ſenatū: cunctus ordo reclamabat, oſtendebátque, nihil eſſe vos acturos, niſi prius de me retuliſſetis? cum vos, quanquam fœdere obſtricti tenebamini, tamen cupere vos [g] diceretis, ſed lege impediri?

30 *Quæ lex priuatis hominibus eſſe lex non videbatur, inuſta per ſeruos, incisa per vim, impoſita per latrocinium, ſublato ſenatu, pulſis è foro bonis omnibus, capta repub. contra omneis leges, nullo ſcripta more.* hanc qui ſe metuere dicerent, conſules, non dicam animi hominum: ſed fasti, vlli ferre poſſunt? Nam ſi illam legem non putabatis, quæ erat contra omneis leges, *indemnati ciuis, atque integri capitis, bonorumq. tribunitia proſcriptio*: hac [h] tamen obſtricti pactione tenebamini: *at quis vos non modò conſules, ſed liberos fuiſſe putet, quorum mens fuerit oppreſſa præmio, lingua adſtricta mercede?* Sin illam vos ſoli legem putabitis: quiſquam vos conſules tunc fuiſſe, aut nunc eſſe conſulareis putet, qui eius ciuitatis, in qua in principum numero vultis eſſe, nōn leges, nō inſtituta, nō mores, nō iura noritis?

31 ¶ An [i] cùm proficiſcebamini [k] paludati [l] in prouincias vel emtas, vel ereptas, conſules vos quiſquam putauit? Itaque, credo, ſi minùs frequentia ſua veſtrum egreſſum ornando, atque celebrando: at ominibus [m] ſaltem bonis, vt conſules: non triſtiſſimis, vt hoſtes, aut proditores proſequebantur. Túne etiam, immaniſſimum, ac fœdiſſimū monſtrū, auſus [n] es meum diſceſſum illum, teſtem ſceleris, & crudelitatis tuæ, maledicti & contumeliæ loco ponere? Quo quidem tempore cepi, P. C. fructum immortalem veſtri in me, & amoris, & iudicij, qui non admurmuratione, ſed voce, & clamore, abiecti hominis, & ſemiuiui furorem, petulantiámque fregiſtis.

32 Tu luctum ſenatus, tu deſideriū equeſtris ordinis, tu ſqualorem Italiæ, tu curiæ taciturnitatem annuam, tu ſilentium perpetuum iudiciorum, ac fori, tu [o] cetera illa in maledicti loco pones, quę meus diſceſſus reip. vulnera inflixit? Qui ſi calamitoſiſſimus fuiſſet:

a χωρεῖ.
b Seplaſia vicus Capuæ vngue. aris. &c.
c Campanus cōſul, apud duumuir: at non ipſe Piſo ſum Capuæ, vt Al. omus putat. adde pro Sextio.
d Ii (æquè forturunt.)
e vide Liuiū.
f Ceruſſa vid. hat docet Iſidor. lo. cap. 17. adde Vitruu. 6. c. 12. 24 Plin. lib. 5. Dioſcor. 94. Serapion. c. 168.
P. LXXXV.
g L. defenderant.
h L. reuocarunt.
i L. Ac ne tū quidem.
k al. Caſo. al. Cæſoni.
+. b.

a P. c. mira P. R. æq. L. mira popul. &.
b ſanguine fœdere ictum ſanguine. id quem morem hic alludit, vt & oratione poſt reditum ad Quirites.
c fort. in ſenatum.
d L. Et quis aud.
e al. Cōſulem tum te f.
f al. itémque.
P. LXXXVI.
g al. non.
h fort. & hac tamen.
i DE PISONIS abitu & abſentia ethi. que cum abitu & reditu Ciceronis cōparatione.
k Proconſules & Prætores qui in Prouincias Roma proficiſcebātur paludati exibant, eoſdem amicorum & honoratior frequentia proſequebantur bonis ominibus.
l Paludati in prouincias profecti Prætores alias offendi.
m al. ominibus optimis, antea hominibus.
n fort. auſus mihi meum.
o fort. tu cetera illa mihi in maled.

ſet: tamen miſericordia dignior, quàm contumelia: & cum gloria potius eſſe coniunctus, quàm cum probro putaretur: atque ille dolor meus duntaxat, veſtrum quidem ſcelus, ac dedecus haberetur. Tum [a] verò forſitan hoc, quod dicturus ſum, mirabile auditu eſſe videatur, ſed certè id dicam, quod ſentio. Cùm tantis à vobis, P.C. beneficiis affectus ſim, tantis honoribus, non modo illam calamitatem eſſe nō duco: ſed, ſi quid mihi poteſt à repub. eſſe ſeiunctum, quod vix poteſt: priuatim ad meum nomen augendum, optandam duco mihi fuiſſe illam, expetendámque fortunam.

F. B.
a al. Tibi verò

33 Atque, vt tuum lætiſſimum diem cum triſtiſſimo meo conferam, vtrùm tandem bono viro, & ſapienti optabilius putas, ſic exire à [b] patria, vt omnes ſui ciues ſalutem, incolumitatem, reditum precentur, quod mihi accidit: an quod [c] tibi proficiſcenti euênit, vt omnes exſecrarentur, malè precarentur, vnam [d] tibi illam viam, & perpetuam eſſe vellent? Mihi medius fidius in tanto omnium mortalium odio, iuſto præſertim, & debito, quæuis [e] fuga potiùs, quàm vlla prouincia eſſet optatior. Sed perge porrò. nam ſi illud meum turbulentiſſimum tempus profectionis, tuo tranquilliſſimo præſtat, quid conferam reliqua, quæ in te dedecoris plena fuerunt, in me dignitatis?

b L. è patria vt omnes ei ſui ciues ſ.
c L. quod tibi in prouinciā proficiſc.
d Inim[illegible] aliquò proficiſcentis vnam perpetuam viam precabantur. Turpionis Thraſileon apud Nonium c. R in I. tiner. 2 Age, age egredere, atque aſtius vnam perpetuum iter habeto.
e L. quæuis fuga, quàm vlla pr.

34 Me Kalendis Ianu. qui dies poſt obitum, occaſumque noſtrum reip. primus illuxit, frequentiſſimus ſenatus, concurſu Italiæ, referente clariſſimo, atque fortiſſimo viro, P. Lentulo, conſentiente [f] populo Rom. atque vna voce reuocauit. me idem ſenatus exteris nationibus, me legatis, magiſtratibúſque noſtris auctoritate ſua, conſularibus litteris, non vt tu [g] nuper dicere auſus es, orbatum patria, ſed vt ſenatus illo ipſo tempore appellauit, *ciuem* [h] *conſeruatorem reipublicæ*, commendauit. ad meam vnius [i] ſalutem ſenatus auxilium ciuium cuncta ex Italia, qui rempub. ſaluam eſſe vellent, conſulis voce, & litteris implorādum putauit. mei capitis ſeruandi cauſa Romam vno tempore, quaſi ſigno dato, Italia tota conuênit. de mea ſalute, P. Lentuli, præſtātiſſimi viri, atque optimi conſulis, Cn. Pompeij clariſſimi, atque inuictiſſimi ciuis, ceterorumque principum [k], celeberrimæ, & gratiſſimæ [l] conciones fuerunt.

f L. conſentiente, atque vna voce.
g L. vt, tu Inſuber, dicere; eſſe enī eundem ciuem Mediolanenſem, & Semiplacentinū vocat: quippe ex Inſubribus vocat: quippe ex Inſubribus Piſo. hi hæc P. LXXXVII. lectio ora ex veteri a inſo. pro
h v. c. ciuem, ſeruato eoqui reip.
i v. c. vnius hominis ſal. & ita L.

35 De me ſenatus ita decreuit, Cn. Pompeio auctore, & eius ſententiæ principe. vt, ſi quis impediſſet reditum meum, in hoſtium numero putaretur [m]: iiſque [n] verbis ea de me ſenatus auctoritas declarata eſt, vt nemini ſit triumphus honorificentiùs, quàm mihi ſalus, reſtitutioque perſcripta. de me, cum omnes magiſtratus promulgaſſent, præter vnum prætorem, à quo non fuit poſtulandum, fratrem inimici mei, prætérque duos [o] *de P lapide emtos* tribunos plebis, legem comitiis centuriatis tulit P. Lentulus conſul de collegæ Qu. Metelli ſententia: quem mecum eadem respublica, quæ in tribunatu eius diſiunxerat, in conſulatu, virtute optimi, ac iuſtiſſimi viri, ſapientiáque coniunxit.

k L. princip. celeberr. concl.
l al. & gratiſſimæ con.
m L. reputaretur
n v. c. iiſque verbis eadem ſenatus auct.
o Sex. Atilium Serranum & Numeriū Q. Gratidiū, corruptos à Clodio.
p Mos fuit venditiones publicas per Præconem fieri ex lapide.

36 Quæ lex quemadmodum accepta ſit, quid me attinet dicere? ex vobis audio, nemini ciui vllam, quo minus adeſſet, iuſtam [q] excuſationem eſſe viſam: nullis comitiis vnquam [r] multitudinem hominum tantam, neque [s] ſplendidiorem fuiſſe: hoc certè video, quod indicant tabulæ publicæ, vos *rogatores* [t],

q L. ſatis iuſtam excuſ.
r L. vnquam neque mult.
s L. neq; ſplendorem ſ.
t Rogatores in comitiis rogabant quam quis tabellam vellet.

A vos *diſtributores* [a], vos *cuſtodes* [b] fuiſſe *tabularum*: &, quod in honoribus veſtrorum propinquorum non facitis vel ætatis excuſatione, vel honoris, id in ſalute mea, nullo rogante, vos veſtra ſponte feciſtis.

a L. diſtributores. Diſtributores in comitiis tabellas ſimul & plerumque populari diſtribuebant.
b Cuſtodes tabularum dum tribus vel centuriæ ſuffragia ferebant, & dum ea dirimebātur, & dum ſortitio ſiebat, ne quid fraudis fieret, obſeruabant, ſed & numerū & puncta ſuffragiorum adnotabant.

37 Confer nunc, Epicure noſter, ex hara [c] producte, non ex ſchola, confer, ſi audes, abſentiam tuam, cum mea. Obtinuiſti prouinciam conſularem finibus iis, quos lex cupiditatis tuæ, non quos lex generi tui pepigerat. B nam lege Cæſaris iuſtiſſima, atque optima, populi liberi planè [d], & verè erant liberi? lege autem ea quam nemo legem, præter te, & collegam tuum, putauit, omnis erat tibi Achaia, Theſſalia, Athenæ, cuncta Græcia addicta. habebas exercitum tantum, quantum tibi non ſenatus, aut populus Romanus dederat, ſed quantum tua libido conſcripſerat. ærarium exhauſeras.

c Citatur à Nonio hic locus. 2 in Hara.
d L. planè, & veri liberi, de lege

38 Quas [e] res geſſiſti in imperio, exercitu, C prouincia conſulari? quas res geſſerit, quæro? qui vt venit ſtatim (nondum commemoro rapinas, nondum [f] exactas pecunias, non captas, non imperatas, non neces ſociorum, non cædem hoſpitum, non perfidiam, non immanitatem, non ſcelera prædico: mox, ſi videbitur, vt cum fure, vt cum ſacrilego, vt cum ſicario, diſputabo: nunc meam ſpoliatam fortunam conferam cum florente fortuna imperatoris.) Quis vnquam prouinciam cū exerci- D tu obtinuit, qui nullas ad ſenatum litteras miſerit? tantam verò prouinciam cum tanto exercitu, Macedoniam præſertim, quæ [g] tantis barbarorum gentibus attingitur, vt ſemper Macedonibus [h] imperatoribus iidem fines prouinciæ fuerint, qui gladiorum, atque pilorum: ex qua aliquot prætorio imperio, conſulari [i] quidem nemo rediit, qui incolumis fuerit, qui [k] non triumpharit. eſt hoc nouum: multo illud magis. appellatus eſt hic [l] E vulturius [m], illius prouinciæ (ſi diis placet) imperator.

P. B.
e L. Quas tandem geſſiſti imperio, exerc.
f L. non exactas pec.
g v. c. quā tantæ barbarorū gentes attingunt, vt
h Macedonicis imp.
i vet. conſularis.
k v. c. qui non triumpharit.
l L. hic vulturius illius prouinc.
m vulturius, eſt diceptor. 1a Ca. ſius interpretatus hunc locum libr.

39 Ne tum quidem Paulle noſter, tabulas [n] Romam cum laurea mittere audebas? Miſi, inquit. Quis vnquam recitauit? quis, vt recitarentur, poſtulauit? nihil [o] enim mea refert, vtrum tu, conſcientia oppreſſus ſcelerū tuorum, nihil vnquā auſus ſis ſcribere ad eū ordinē, quē deſpexeras, quē afflixeras, quē dele- F ueras: an amici tui tabulas [p] abdiderint, iidémque ſilentio ſuo temeritatē, atque audaciam tuam condemnarint. Atque haud ſcio, an malim te, videri nullo pudore fuiſſe in litteris mittendis [q], an [r] amicos tuos plus habuiſſe & pudoris & conſilij, quā aut te videri pudētiorem [s] fuiſſe, quàm ſoles, aut tuum factum non eſſe condemnatum iudicio amicorum.

n L. Tabellas Romam mit.
o L. nihil enim mea tam ref.
p L. tabellas abd.
q L. mittendis, amicos tuos pl.
P LXXXVIII.
r al. &
s Turneb. prudentiorem.

40 Quid ſi non tuis nefariis in hunc ordinem contumeliis in perpetuum tibi curiam præcluſiſſes: quid tandem erat actum, aut ge- G ſtum in [t] illa prouincia, de quo ad ſenatū cū gratulatione aliqua ſcribi abs te oporteret? vexatio Macedoniæ? an oppidorum turpis amiſſio? an ſociorum direptio? an agrorum depopulatio? an munitio Theſſalonicæ? an obſeſſio militaris viæ? an exercitus noſtri interitus, ferro, fame, frigore, peſtilentia? Tu verò, qui ad ſenatum nihil ſcripſeris: vt in vrbe nequior inuentus es, quàm Gabinius, ſic in prouincia paullo tamen, quàm ille, demiſſior.

t v. c. in ua prouincia, & ita L.

H 41 Nam ille gurges, atque heluo, natus abdomini ſuo, nō laudi, atq; gloriæ [u], cū equites R. in prouincia, cū publicanos, nobiſcū & vo-

u v. c. & gloriæ, & ita L.

Digitized by Google

luntate, & dignitate coniunctos, omneis fortunis, multos fama, vitáque priuaſſet, cum egiſſet aliud [a] nihil in illo exercitu, niſi vt vrbeis depopularetur, agros vaſtaret, exhauriret domos: auſus eſt (quid enim ille non [b] auderet?) à ſenatu ſupplicationem per litteras poſtulare. O dij immortales! túne etiam, atque adeo vos, geminæ voragines, ſcopuliq; reip. vos meam fortunam deprimitis! veſtram extollitis? cùm de me ea ſenatusconſulta abſente facta ſint, eæ contentiones habitæ, is motus fuerit municipiorum, & coloniarum omnium, ea decreta publicanorum, ea collegiorum, ea denique generum, ordinúmque omnium, quæ [c] ego non modo optare nunquã auderẽ, ſed cogitare nõ poſſẽ? vos autẽ ſempiternas fœdiſſimę turpitudinis notas ſubieritis?

42 ¶ An ego, ſi te, & Gabinium cruci ſuffixos viderem, maiore afficerer lætitia ex corporis veſtri laceratione, quàm afficior ex [d] infamia [e]? nullum eſt ſupplicium putandũ, quo affici caſu aliquo etiam boni viri, fortesque poſſunt. Atque hoc quidem etiam iſti tui dicunt voluptarij Græci: quos vtinam ita audires, vt erant audiendi: nunquam te in tot flagitia ingurgitaſſes. verum audis in præſepibus: audis in ſtupris: audis in cibo, & vino. Sed [f] dicunt ipſi, qui mala dolore, bona voluptate definiunt *Sapientem, etiam ſi in [g] Phalaridis tauro incluſus, ſuccenſis ignibus torreatur, dicturum tamen, ſuaue illud eſſe ſeſeq; [h] ne tantulum quidem commoueri. Tantam virtutis eſſe vim voluerunt, vt non poſſet vnquam eſſe vir bonus non beatus.*

43 Quæ eſt igitur pœna? quod ſupplicium? Id mea ſententia, quod accidere nemini poteſt, niſi nocenti, ſuſcepta fraus, impedita, & [i] oppreſſa mens conſcientia, bonorum omniũ odium, nota iuſti [k] ſenatus, amiſſio dignitatis. Nec mihi ille M. Regulus, quem Karthaginienſes, reſectis [l] palpebris, illigatũ in machina, vigilando necauerunt, ſupplicio videtur affectus: nec C. Marius [m], quem Italia ſeruata ab illo, demerſum in Minturnenſium paludibus, Africa deuicta, ab eodem expulſum, & naufragum vidit. *fortunæ enim iſta tela ſunt, non culpæ: ſupplicium autem, eſt pœna peccati.* neque vero ego, ſi vnquam vobis mala precarer, quod ſæpe feci, in quo dij immortales meas preces audiuerunt, morbum, aut mortẽ, aut cruciatum precarer. Thyeſtea [n] iſta exſecratio eſt, poetæ, vulgi animos, non ſapientum, mouentis:

Vt tu naufragio expulſus, vſquam [o] ſaxis fixus aſperis,
Euiſceratus látere pendẽres (vt ait ille), ſaxa ſpargens tabo,
Sanie [p], & ſanguine atro.

44 Non ferrem omnino moleſtè, ſi ita accidiſſet: ſed id tamen eſſet humanum. M. Marcellus, qui ter conſul fuit, ſumma virtute, pietate, gloria militari, periit in mari: qui tamen ob virtutem gloria [q], & laude viuit. in fortuna quadam eſt illa mors, non in pœna putãda. Quæ eſt igitur pœna? quod ſupplicium? quæ laxa? quæ cruces? Ecce [r] duos duces in prouinciis populi Rom. habere exercitus, appellari imperatores: horum alterum ſic fuiſſe infirmatum conſcientia ſcelerum, & fraudum ſuarum, vt ex ea prouincia, quæ fuerit ex omnibus vna maximè triumphalis, nullas [s] ſit ad ſenatum litteras mittere auſus. Ex qua prouincia modo vir omni dignitate ornatiſſimus, L. Torquatus, magnis rebus geſtis, me referẽte, abiens imperator ſit [a] appellatus: vnde his paucis annis Cn. Dolabellæ, C. Curionis, M. Luculli iuſtiſſimos triumphos vidimus, ex ea te imperatore nuntius ad ſenatum allatus eſt nullus. ab altero allatæ litteræ, recitatæ, relatum ad ſenatum.

45 Dij immortales! idne ego optarem, vt inimicus meus ea, qua nemo vnquã, ignominia notaretur? vt ſenatus is, qui [b] in eã iã benignitatis conſuetudinẽ venit, vt eos, qui bene remp. geſſerint, nouis honoribus afficiat, & numero dierum, & genere verborum: huius vnius litteris nuntiantibus non crederet? poſtulantibus denegaret? His ego rebus paſcor, his delector, his perfruor: quòd de vobis hic ordo opinatur non ſecus, ac de teterrimis hoſtibus [c]: quod vos equites Ro. quòd ceteri ordines, quod cuncta ciuitas odit: quòd nemo bonus, nemo deniq; ciuis eſt, qui modò ſe ciuem eſſe meminerit, qui vos nõ oculis fugiat, aurib. reſpuat, animo aſpernetur, recordatione denique ipſa conſulatus veſtri perhorreſcat.

46 Hæc ego ſemper de vobis expetiui, hęc optaui, hæc precatus ſum. plura etiam acciderunt, quam vellem. nam, vt amitteretis exercitum, nunquam [d] mehercule optaui. illud ętiam accidit præter optatũ meum: ſed valde ex voluntate. mihi enim non [e] venerat in mentem, furorem, & inſaniam optare vobis, in quam incidiſtis. Atqui fuit optandũ. me tamẽ fugerat, deorum immortaliũ has eſſe in impios & conſceleratos pœnas certiſſimas cõſtitutas [f]. *Nolite enim putare, P. C. vt in [g] ſcena videtis, homines conſceleratos impulſu deorum terreri furiarũ tædis ardentib. ſua quemque fraus, ſuum facinus, ſuum ſcelus, ſua audacia de ſanitate, ac mẽte deturbat. hæ ſunt impiorum furiæ, hæ flammæ, hæ faces.*

47 Ego [h] te non vecordem, non furioſum, non mente captum, non tragico *illo Oreſte, aut Athamante* [i] *dementiorem* putem, qui ſis auſus primum facere (nã id eſt caput) deinde paulo ante Torquato, grauiſſimo, & ſanctiſſimo viro, premente, confiteri, te prouinciam Macedoniam, in quam tantum exercitum tranſportaſſes, ſine vllo milite reliquiſſe? Mitto de amiſſa maxima parte exercitus. ſit hoc infelicitatis tuæ. dimittendi vero exercitus quam potes afferre cauſam? quam poteſtatem habuiſti? quam legem? quod ſenatusconſultum? quod ius? quod exemplum? Quid [k] eſt aliud furere [l], niſi non cognoſcere homines, non cognoſcere leges, non ſenatum, non ciuitatem? cruentare [m] corpus ſuum [n]? maior hæc eſt vitæ, famæ, ſalutis ſuæ vulneratio.

48 Si familiam tuam dimiſiſſes, quod [o] ad neminem, niſi ad ipſum te, pertineret, amici [p] te tui conſtringendum putarent. præſidium [q] tu populi R. cuſtodiam prouinciæ, iniuſſu populi [r], ſenatúſque dimiſiſſes, ſi tuæ mentis cõpos fuiſſes? Ecce [s] tibi alter, effuſa iam maxima præda, quam ex fortunis publicanorum, ex agris, vrbibúſque ſociorum exhauſerat, cum partim [t] eius prædæ profundæ libidines deuoraſſent, partim noua quædam, & inaudita luxuries, partim etiam in illis locis, vbi omnia diripuit, emtiones, partim [u] permutationes [x] ad hunc Tuſculanum [y] montẽ exſtruẽdum, cum illa eius immenſa, & intolerabilis ædificatio conſtitiſſet: ſe ipſum, faſceis ſuos, exercitum populi Ro. numen, interdictúmque deorum immortalium, reſponſa ſacerdotum, auctoritatem ſenatus, iuſſa populi, nomen ac dignitatem imperij, regi [z] Ægyptio vendidit.

49 Cum

a L. aliud nihil illo exercitu,
b L. non auderet)
c V.c. quæ nõ modo ego optarem ita L.
P. B.
d L. ex ſupra? & ita V.c.
e Locus communis de infamia & virtute.
f L. Sed dicunt illi ipſi.
g L. in Phalaridis tauro. ita citatur à Cic.
h L. & ... ſe queri
i L. & oppreſſa mens, bonorum odiũ, notus iuſtis à ſenatu, am.
k al. iuſta.
l adde 6. Gell.
m vide Appian. 1. ciuil.
n apud Ennium.
o al. ipſis: vt Roſcianus v.c. hi verſus citantur.
p L. Sanie, & ſanguine.
R. LXXXIX.
q L. in gloria, & laude viuit.
r L. Eſſe duos duces.
s L. nullam ſit ad ſenatum litteram mit.

a L. eſt app.
b V.c. qui in eam benign.
c V.c. acerbius h. ... Patr.
P. B.
d V.c. nunquã hercule
e L. nunquam venerat in
f V.c. conſtitutas, abeſt a V.c.
g V.c. in ſcena.
h Piſonis ſu...
i Ouid. 4 Metamor. Homer. Odyſſ.
k L. Quid eſt aliud furere, non cogn.
l furoris ſigna.
m L. cruentare corpus ſuum, ſicut eſt ... h.
n ſignum hoc furoris, quale Phrygijs ... in ſacris Cybeles ... qui ſe lacerabant & cruentabant.
o id eſt, etſi vel quamuis.
p L. amici te conſt.
q L. præſidium tu populi R.
r L. populi R. ſen.
P. X. C.
s Gabinij ſuperior.
t V.c. partem eius pr. prof. lib. deu. partẽ
u V.c. partem perm.
x permutationes hic intelliguntur nũmi prouincialis in Romam.
y L. Tuſculani montem extruendi ... cum illa eius intermiſſa intoler.
z Ptolemæo, vide Plutarch. in M. Anton.

Digitized by Google

A 49 Cùm fines prouinciæ tantos haberet, quantos voluerat, quantos optauerat, quantos [a] mei capitis pretio, periculoque emerat: his [b] ſe tenere non potuit. exercitum eduxit ex Syria. Qui licuit extra prouinciam? Tribuit ſe mercenarium [c] comitem regi Alexandrino. Quid hoc turpius? in Ægyptum vênit: ſigna contulit cum Alexandrinis. Quando hoc bellum, aut hic ordo, aut populus ſuſceperat? Cepit Alexandriam. Quid aliud exſpectamus à B furore eius, niſi vt ad ſenatum tantis de rebus geſtis litteras mittat?

50 Hic ſi mentis eſſet ſuæ, niſi pœnas patriæ, diiſque immortalibus eas, quæ grauiſſimæ ſunt, furore, atque inſania penderet: auſus eſſet (mitto exire de prouincia) educere exercitum, bellum ſua ſponte gerere, in regnum iniuſſu populi, aut [d] ſenatus accedere? quæ cum plurimæ leges veteres, tum lex [e] Cornelia maieſtatis, Iulia [f] de pecuniis repetundis, C planiſſimè vetant [g]: ſed hæc omitto. Ille, ſi non acerrimè fureret, auderet, quam prouinciam P. Lentulus amiciſſimus huic ordini, cū & auctoritate ſenatus, & ſorte haberet interpoſita religione ſine vlla dubitatione depoſuiſſet, eam ſibi tum aſciſcere, cùm, etiam ſi religio non impediret, mos maiorum tamen, & exempla, & grauiſſimæ legum pœnæ vetarent?

51 Sed [h], quoniam [i] fortunarum contentionem facere cœpimus: de reditu Gabinij o- D mittamus: quem etſi ſibi ipſe præcidit, ego tamen os vt videam hominis, exſpecto. Tuum, ſi placet, reditum cum meo conferamus. At [k] meus quidem is fuit, vt [l] à Brunduſio vſque Romam agmen perpetuum totius Italiæ viderem [m], neque enim regio fuit vlla, neque municipium, neque præfectura, aut colonia, ex qua non [n] publicè ad me venerint gratulatum. Quid dicam aduentus meos? quid effu- E ſiones hominum ex oppidis? quid concurſum ex agris patrumfamilias cum coniugibus, ac liberis? quid eos dies, qui, quaſi deorum immortalium feſti, ac [o] ſolemnes, ſunt aduentu meo, redituque celebrati?

52 Vnus ille dies mihi quidem immortalitatis inſtar fuit quo [p] in patriam redij, cùm ſenatum egreſſum vidi, populumque Rom. vniuerſum, cum mihi ipſa Roma prope conuulſa ſedibus ſuis, ad complectendum con- F ſeruatorem ſuum procedere [q] viſa eſt. quæ me ita accepit, vt non modo omnium generum, ætatum, ordinum omnes viri, ac mulieres, omnis fortunæ, ac loci: ſed etiam mœnia ipſa viderentur, & tecta vrbis, ac templa lætari. Me conſequentibus diebus in ea ipſa domo, qua tu me expuleras, quam expilaras, quam incēderas, pontifices, conſules, prætores [r] collocauerunt, mihique quod ante me nemini, pecunia publica ædificandam domum cenſuerunt. G Habes reditum meum.

53 Confer nunc viciſſim tuum, quandoquidem, amiſſo exercitu, nihil incolume domum præter os illud priſtinum [s] tuum, retuliſti: qui primùm, qua veneris cum laureatis tuis lictoribus, quis ſcit? *quos tum Meandros* [t], dum omnes ſolitudines perſequeris, quæ diuerticula, flexioneſque [u] quæſiſti? quod te municipium vidit? quis amicus inuitauit? quis hoſpes adſpexit? nonne tibi nox erat pro die? H non [y] ſolitudo pro frequentia? caupona pro oppido? non vt redire ex Macedonia nobilis imperator, ſed vt mortuus infamis [z] referri

a L. quantos pretio mei capitis emerat.
b v.c. ſe tenere non p.
c v.c. mercenarium.
d L. ac ſenat.
e L. ex Cornelia maieſtatis ne ſpecie imperij legitimi quidquā conata. Rempublicam noqueretur huius legis meminit quoque *Cicero epiſt. ad Lentulum & Appiū*.
f Lex Iulia de repetundis, cuius meminit quoque *Cicero in Orat. pro Sextio & Iuriſconſultus titulo Digeſtorum ad l. Iul. de repetund.*
g v.c. vetat.
h L. Et, quoniam ſorte.
P. D.
i DE REDITU PISONIS.
k L. ac meus
l L. à Brunduſio vſque v.c. à Brunduſio.
m L. viderem
n L. non ad me publicè ven. & ita v.c.
o L. atque ſolemnes, apud omnes ſunt adu.
p L. cùm in patr.
q L. progredi viſa eſt.
r L. patres cōſcripti col.
s L. tuum piſtinum, ret. & ita v.c.
t Meander fluuius ſic ſuo ſuo. Strabo 12. [illegible]
x adde L. uum 48. Plin. 19. u ſort. quæ flexiones quæſiſti.
x abeſt hinc negantem parum à in v.c.
P. X C I.
y al. in ſomnis abſcond.

videretur? Romam verò ipſam fœdauit aduentus tuus. O familiæ nō dicam Calpurniæ, ſed Caluentiæ: neque huius vrbis, ſed Placentini municipij: neque paterni generis, ſed brachatæ [a] cognationis dedecus, quemadmodum veniſti? quis tibi nō dicā horum, aut ciuiū ceterorum, ſed tuorū legatorum obuiam vênit?

54 Mecū enim L. Flaccus, vir tua legatione indigniſſimus, atq; iis conſiliis, quib. mecū in conſulatu meo coniunctus fuit ad conſer- B uandam remp. dignior, mecū fuit tum, cùm te quidam non longè à porta cum lictorib. errātem viſum eſſe narrabat [b]. ſcio item virū fortem in primis, belli ac rei militaris peritū, familiarē meum, Q. Marcium, quorum tu legatorū [c] prœlio imperator appellatus eras, cum [d] longe abfuiſſes, aduentu iſto tuo domi fuiſſe otioſum. Sed quid ego enumero [e], qui tibi obuiam non venerint?

55 Qui [f] dico veniſſe penè neminem, ne de C officioſiſſima quidē natione candidatorum, cum vulgò eſſent & illo ipſo, & multis antè dieb. admoniti, & rogati. Togulæ lictorib. ad portā preſtò fuerunt: quib. illi acceptis, ſagula reiecerunt [h], & cateruā imperatori ſuo nouam præbuerunt. Sic iſte, tanto [i] exercitu, tāta prouincia, triēnio poſt, Macedonicus imperator, in vrbē ſe intulit, vt nullius negotiatoris obſcuriſſimi reditus vnquam fuerit deſertior. in quo me tamen, qui eſſet paratus ad ſe defen- D dendum, reprehendit. cùm ego Cœlimontana porta [k] introiſſe dixiſſem, reſponſione [l] me mimica, *Eſquilina introiſſe* homo promptiſſimus laceſſiuit. quaſi vero id aut ego ſcire debuerim, aut [m] veſtrûm quiſpiam audierit, aut ad rem pertineat, qua tu porta introieris, modò ne triumphali: quæ [n] porta Macedonicis ſemper pro conſulibus ante te patuit. tu inuentus es, qui conſul cū imperio præditus, ex Macedonia non triumphares.

E 56 ¶ At audiſtis, P.C. philoſophi [o] vocem. negauit, ſe triumphi cupidum vnquā fuiſſe. O ſcelus, ô peſtis, ô labes! cū extinguebas ſenatū, vendebas auctoritatē huius ordinis, addicebas tribuno pleb. conſulatū tuum, remp. euertebas, prodebas caput, & ſalutem meam vna [p] mercede prouinciæ: ſi triumphū nō cupiebas, cuius tādem rei te cupiditate arſiſſe defendes? ſæpe. n. vidi, qui & mihi, & ceteris cupidiores prouinciæ viderentur, triumphi nomine tege- F re, atq; velare [q] cupiditatē ſuam. Hoc modo D. Silanus conſul in hoc ordine, hoc meus etiam collega dicebat. neque enim quiſquam poteſt exercitum cupere, aperteque petere, vt non prætexat cupiditatem triumphi.

57 Quòd ſi [r] te ſenatus populuſque Rom. aut non appetentem aut etiam recuſantem, bellum ſuſcipere, exercitum ducere coegiſſet: tamen erat anguſti animi, atq; demiſſi, triumphi [s] honorem, atq; dignitatē contemnere. G nam, *vt leuitatis eſt, inanem aucupari rumorem, ita* [t] *omnes vmbras etiam falſæ gloriæ conſectari: ſic* [u] *leuis eſt animi, lucem ſplendoremque fugientis, iuſtam gloriam, qui eſt fructus veræ virtutis honeſtiſſimus, repudiare.* Cùm verò non modo non poſtulante, atque cogente, ſed inuito, atque oppreſſo ſenatu, non modò nullo populi Rom. ſtudio, ſed nullo ferente ſuffragium libero, prouincia tibi iſta manupretium [x] fuerit non euerſæ per te, ſed perditæ [y] ciuitatis: cúmque H omnium tuorum ſcelerum hæc pactio extiterit, vt, ſi tu totam remp. nefariis latronibus tradidiſſes, Macedonia tibi ob eam rem [z], qui-

a Braccati Galli, Suetō. Caſare.
b L. Narraret.
c al. legatorū opera in prœlio.
d L. cùm longè abfuiſſes.
e L. numero.
f L. cur dico.
g Togulæ minores togæ. Togis verò vtebantur in pace vt ſagis in bello.
h L. reiecerunt i caterā nam imp.
i L. à tanto exercitu.
k vox porta, abeſt à v.c.
l L. ſponſione me, ut Eſquilina introiſſet, homo promptus laceſſ.
Quidam cēſent i a legēdum quòd ſponſiones ita concip. erentur veteribus dixi 3. *Verrina*. Alij eſquilinam interpretantur hic Ciceronē vrbe electū.
m L. aut veſtrûm quiſquā audierit, aut quidquam ad rem pert.
n porta triūphalis, Macedonicis pro conſulibus ſemper patuiſſe hic dicitur, quod ea porta proconſules multi Macedonici triumphantes [illegible]
o Locus communis de Gloria & eius contemptu.
p v.c. vna abeſt a v.c. nec eam agnoſ. it L.
q v.c. celare cup. & ita L.
r L. n te ſ. natus, ſi pop. R.
ſ L. tum ſtūpri hon.
t L. & omnes vmbr.
u ſort. ſic eſt leui animi, lucē, ſplend. fug. ſic eſt animi, lucem, ſplendorē. q. lo. ā al. ſic leguntur anti.
P. X C II.
x L. manupretium ſuerit euerſæ per te, & perditæ c.
Manupretiū verò eſt opera merces.
y L. prodit.
z L. quiſ. in velle ſtuſhou. tradetentur.

Digitized by Google

bus tu finibus velles, redderetur: cùm exhauriebas ærarium: cùm orbabas Italiam iuuentute: cùm mare vaſtiſſimum hieme tra[i]ſibas [a]: ſi triumphum contemnebas, quæ te, prædo amentiſſime, niſi prædæ, ac rapinarum cupiditas tam cæca rapiebat?

58 Non eſt integrum Cn. Pompeio, conſilio iam vti tuo. errauit enim. non guſtarat iſtam tuam philoſophiam. ter iam homo ſtultus triumphauit. Craſſe, pudet me tui. quid eſt, quod [b] confecto formidoloſiſſimo [c] bello, coronam illam lauream [d] tibi tantopere decerni volueris a ſenatu? P. Seruili, Qu. Metelle. C. Curio. P. [e] Africane, cur non hunc audiſtis tam doctum hominem, tam eruditũ, prius quàm in iſtum errorem induceremini? C. ipſi Pontino [f], neceſſario meo, iam non eſt integrum. religionibus enim ſuſceptis impeditur. O ſtultos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos! [g] ò amentem Paullum, ruſticum Marium, nullius conſilij patres [h] iſtorum amborum conſulum, qui triumpharunt!

59 Sed quoniam *præterita mutare non poſſumus*, quid ceſſat hic [i] *homullus ex argilla, & luto fictus* Epicuréus [k], dare hæc præclara præcepta ſapientiæ, clariſſimo, & ſummo imperatori, genero ſuo? fertur ille vir, mihi crede, gloria: flagrat, ardet cupiditate iuſti, & magni triumphi. non didicit eadem iſta, quæ tu. mitte ad eum libellum, ſed [l] iam, ſi ipſe coràm cõgredi poteris meditare, quibus verbis incenſam illius cupiditatem comprimas, atque reſtinguas. valebis apud hominem volitantem gloriæ cupiditate, vir moderatus, & conſtans, apud indoctum eruditus, apud generum ſocer. dices enim, vt es homo facetus [m], ad perſuadendum concinnus, perfectus, politus [n] è ſchola: Quid eſt Cæſar, quòd te ſupplicationes toties decretæ, tot dierum, tantoperè delectent? in quibus homines errore ducuntur: quas dij negligunt: qui (vt noſter ille diuinus dixit Epicuréus) neque [o] propitij cuiquã eſſe ſolent, neque irati. Non facies fidem ſcilicet, cùm hæc diſputabis. tibi enim & eſſe, & [p] fuiſſe *deos* videbit *iratos*.

60 Vertes te ad alteram ſcholam: differes de triumpho. Quid tandem habet iſte currus? quid vincti ante currũ duces? quid ſimulacra oppidorum? quid aurum? quid argentũ? quid legati in equis, & tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa? inania ſunt iſta, mihi crede. delectamenta pænè puerorũ, captare plauſus, vehi per vrbem, conſpici velle. quibus ex rebus nihil eſt, quod ſolidum tenere: nihil quod referre ad voluptatem corporis poſſis.

61 Quin tu me vides, qui, ex qua prouincia T. [q] Flaminius, L. Paullus, Q. Metellus, T. Didius, innumerabiles alij, leui [r] cupiditate commoti, triumpharunt, ex ea ſic redij, vt ad portam Eſquilinam, Macedonicam lauream conculcarim, ipſe cum hominibus quindecim malè [ſ] veſtitis ad portam Cœlimontanam ſitiens peruenerim? quo in loco mihi libertus, præclaro imperatori, domum ex hac die biduo antè conduxerat: quæ vacua ſi nõ fuiſſet, in campo Martio mihi tabernaculum collocaſſem. nummus interea mihi, Cæſar, neglectis vehiculis [t] triumphalibus domi manet, & manebit. rationes [u] ad ærarium retuli continuò, ſicut tua lex [a] iubebat: neque alia vlla in re legi tuæ parui. quas rationes ſi cognoris: intelliges, nemini plus, quàm mihi, litteras profuiſſe. ita enim ſunt perſcriptæ ſcitè, & litteratè, vt ſcriba, ad ærarium qui eas retulit, perſcriptis rationibus, ſecum ipſe, caput ſiniſtra manu perfricans, commurmuratus ſit. Ratio quidem hercle appàret, argentum [b] οἴχεται. Hac tu oratione non dubito, quin illum iam adſcendentem in currum poſſis [c] reuocare.

a v. c. tranſiebas. fort. tranſmeabas. ſic Tranſiebas autem dixit, vt Terentius Heryra: tcedibat.

b al. quòd per te confecto f.
c Seruili. Ap. pian. 2. ciuil. Plutarch.
d al. auream. male. Nam M. Craſſo de fugitiuis & Spartaco ouans, & laurea, vt Plinius ait, cum cæſſa fuiſſ, quũ alij ouantes myrtea coronari ſoliti eſſent. Gellius 5. Claudianus in Eutrop.
e al. L. Afrani
f L. Pontino.
g L. Maximos amentè Paull.
h L. patres horũ amb. conſ. qui triumpharunt.
i L. hic homullus.
k L. Epicurus
l L. Et ſi iam ipſe coràm cong. poteris
m L. facetus ad perſuadendum conc. P. B. al. factus. ſic apud Terentium q. facetus pro factus legitur.
n v. c. pollitus ex ſchola:
o Sententia Epicuri de prouidentia diuina.
p L. & fuiſſe videbit irat.

q L. T. Flaminius. ſ fuit autẽ hic qui Macedoniam ſubegit, frater L. Quintij Flaminini, quem M. Cato in Cenſura ſenatu mouit, quòd in conuiuio à ſcorto exoratus eſſet, vt quendam rei capitalis damnatum, in vinculis coniectum ſecuri feriret.
r v. c. leuitate, & cupiditate comm.
ſ vet. à malè veſtitis, vt forte numen ſit ſoci.
t L. ferculis triumphalib.
u L. rationes ad ærarium continuò ſic vt tua lex iubebat neque alia vlla in re legi tuæ parui.

62 O tenebræ, ô lutum, ô ſordes, ô paterni generis oblitæ, materni vix memor! ita neſcio quid iſtuc fractum, humile, demiſſum, ſordidum, inferius etiam eſt, quàm vt Mediolanenſi præcone, auo tuo dignum eſſe videatur. L. Craſſus, homo ſapientiſſimus noſtræ ciuitatis, ſpiculis [d] propè ſcrutatus eſt Alpeis: vt, vbi hoſtis non erat, ibi triumphi cauſam aliquam quæreret. Eadem cupiditate vir ſummo ingenio præditus, C. Cotta, nullo certo hoſte, flagrauit, eorum neuter triumphauit, quòd alteri illum honorem collega, alteri mors ademit. Irriſa abs te paullo antè M. Piſonis cupiditas triumphandi, à qua te lõgè dixiſti abhorrere qui etiam ſi minùs magnum bellum geſſerat, vt abs te dictum eſt, tamen iſtum honorem contemnendum non putauit. Tu eruditior, quàm Piſo, prudentior, quàm Cotta, abundantior conſilio, ingenio, ſapientia, quàm Craſſus, ea contemnis, quę illi idiotæ, vt tu appellas, præclara duxerunt.

63 Quod ſi reprehendis, quòd cupidi laureæ fuerint, cùm bella aut parua, aut nulla geſſiſſent: tu, tantis nationibus ſubactis, tantis rebus geſtis, minimè fructum laborum tuorum, præmia periculorum, virtutis inſignia contemnere debuiſti. neque verò contemſiſti [e], licet [f] Themiſta ſapientior, ſi os tuum ferreum ſenatus conuicio verberari noluiſti. Iam vides, quandoquidem [g] ita mihimet fui inimicus, vt me tecum compararem, & digreſſum meum, & abſentiam, & reditum ita longè tuo præſtitiſſe, vt mihi illa omnia immortalem gloriam dederint, tibi ſempiternam turpitudinem inflixerint.

64 Nunc [k] etiam in hac quotidiana, aſſidua, vrbanáque vita ſplendorem tuum, gratiam, celebritatem domeſticam, operam forenſem, conſilium, auxilium, auctoritatem, ſententiam ſenatoriam nobis, aut, vt verius dicam, cuiquam [l] es infimiſſimo, ac deſperatiſſimo ante laturus? Age, ſenatus odit te, quod eum tu facere iure concedis, afflictorẽ, & proditorem [m] non modò dignitatis, & auctoritatis ſed omnino ordinis, ac nominis ſui: videre equites Romani non poſſunt, quo ex ordine vir præſtantiſſimus, L. [n] Ælius, eſt te conſule, relegatus: plebs Romana perditum cupit, in cuius tu infamiam ea, quæ per [o] latrones, & per ſeruos de me egeras, contuliſti: Italia cuncta exſecratur, cuius idem [p] tu ſuperbiſſimè decreta, & preces repudiaſti.

65 Fac huius odij tanti, ac [q] vniuerſi periculum ſi audes. Inſtant [r] poſt hominũ memoriã apparatiſſimi, magnificentiſſimique ludi, quales non modò numquam fuerunt, ſed ne quomodo fieri quidem poſthac poſſint, poſſum vllo pacto ſuſpicari. Da te populo, committe ludis. ſibilum metuis? vbi ſunt veſtræ ſcholæ? ne [ſ] acclametur? ne id quidẽ eſt curare philoſophi. manus tibi ne afferantur, times. dolor enim eſt malũ, vt diſputas: exiſti-

a L. Legem Iuliam intelligit de rationibus reddendis, cuius meminit idem Cicero 5. Epiſt. 20.
b L. argentum οἴχεται. P. XCIII.
c L. reuocare poſſis. & ita P. B.
d vet. ſpeculis. al. ſpiculis.
e L. Il et ſis Themiſta ſapientior. Turnebus 21. aduerſar. licet tu iu iſto ſapientior, al. Themiſta ſapientior. neque iſta legiſſe video Lipſium 1. V. ariarũ 18. A q Themiſtam interpretantur muliérem Epicuri eiúſque ſectæ deditam. cuius meminit Laertius in Epicuro, & Lactantius lib. 3.
g L. quandam quidem
h al. & degreſſum m.
i L. Nam etiã
k DE PRIVATIS Flagitiis Piſonis. P. R.
l L. cuiquam infimo, ac deſpicatiſſimo ante.
m L. perditorẽ
n ſort. L. Aelius Lamia, eſt, te conſule à Clodio relegatus. Aeliæ porro gentis cognomen nobile Lamiorum Horat. 1. Odar 7. Aeli vetuſto nobilis ab Lamo.
o L. per latrones, per ſeruos.
p L. item tu
q L. ac tam vniuerſi p.
r Ludorum à Pompeio exhibitorũ meminit idem Cicero 7. epiſt. 1. Dion. 39. Plutarch. Pomp.
ſ L. ne acclametur, times, ne id quidẽ eſt curare ph. manus tibi ne afferantur. dolor enim

matio, dedecus, infamia, turpitudo, verba[a] ſunt, atque ineptiæ. Sed de hoc non dubito. non[b] audebit accedere ad ludos. conuiuium publicum non dignitatis gratia inibit (niſi fortè, vt cum P. Clodio, hoc eſt, cum amoribus ſuis cenet) ſed planè animi ſui cauſa. ludos nobis idiotis relinquet. 66 ſolet enim in diſputationibus ſuis, oculorum, & aurium delectationi abdominis voluptates anteferre. nam, quòd vobis iſte tantummodo improbus, crudelis olim furunculus, nunc verò etiam rapax, quod ſordidus, quòd contumax, quod ſuperbus, quod fallax, quod perfidioſus, quòd impudens, quod audax eſſe videatur: nihil ſcitote eſſe luxurioſius, nihil libidinoſius, nihil poſterius, nihil nequius. [d] luxuriam [e] autem in iſto nolite hanc cogitare. 67 eſt enim quædam, quanquam omnis eſt vitioſa, atque turpis, tamen ingenuo, ac libero dignior. nihil apud hunc lautum, nihil elegans, nihil exquiſitum (laudabo inimicum) ne magnopere quidem quidquam, præter libidines, ſumptuoſum. toreuma nullum; maximi *calices* [f], & hi, ne contemnere ſuos videatur, *Placentini*. exſtructa menſa non conchylijs, aut piſcibus, ſed multa carne ſubrancida. ſerui ſordidati miniſtrant: nonnulli etiam ſenes: idem coquus, idem atrienſis: piſtor domi nullus, nulla cella: panis & vinum à [g] propola, atque de [h] cupa: Græci ſtipati, [i] quini [k] in lectulis, ſæpe plures: ipſe ſolus, bibiturus [l] quæ eodem de ſolio miniſtrentur. vbi galli cantum audiuit, auum [m] ſuum reuixiſſe putat, menſam tolli iubet.

68 Dicet aliquis, Vnde tibi hæc nota ſunt? non mehercule [n], contumeliæ cauſa deſcribam quenquam, præſertim ingenioſum hominem, atque eruditum, cui generi eſſe ego iratus, ne ſi cupiam quidem, poſſum. Eſt quidem Græcus [o], qui cum iſto viuit, homo, verè [p] vt dicam (ſic enim cognoui) humanus, ſed tamdiu, quamdiu cum alijs eſt, aut ipſe ſecum. is cùm iſtum adoleſcentem iam tum cum hædijs [q] irata fronte vidiſſet, non [r] fugit eius amicitiam, cùm eſſet præſertim appetitus: dedit ſe in conſuetudinem, ſic vt prorſus vnà viueret, nec [ſ] ferè ab iſto vnquam diſcederet. Non apud indoctos, ſed, vt ego arbitror, in hominum eruditiſſimorum, & humaniſſimorum cœtu loquor. Audiſtis profectò dici, philoſophos Epicuréos [t], omneis res, quæ ſunt homini expetendæ, voluptate metiri. rectè, an ſecus, nihil ad nos: aut, ſi ad nos, nihil ad hoc tempus, ſed tamen lubricum genus orationis adoleſcenti non acriter intelligenti, ſæpe [u] præceps.

69 Itaque admiſſarius iſte, ſimulatque audiuit, à philoſopho voluptatem tantoperè laudari, nihil expiſcatus eſt: ſic ſuos ſenſus voluptarios omneis incitauit, ſic ad [x] illius hanc orationem adhinniit, vt non magiſtrum virtutis, ſed auctorem libidinis à ſe illum inuentum arbitraretur. Græcus primo diſtinguere, atque [a] diuidere illa, quemadmodum dicerentur: iſte claudus (quomodo [b] aiunt) pilam retinere: quod acceperat, teſtificari, tabulas obſignare velle, Epicurum [c] diſertum decernere: & [d] tamen dictum opinor, ſe nullum bonum intelligere poſſe, demtis corporis voluptatibus.

70 Quid multa? Græcus facilis, & valde venuſtus, nimis pugnax contra ſenatorem populi Romani eſſe noluit. Eſt autem hic, de quo loquor, non philoſophia ſolùm, ſed [e] etiam litteris, quod ferè ceteros Epicureos negligere dicunt, perpolitus. Poëma porrò facit ita feſtiuum, ita concinnum, ita elegans, nihil vt fieri poſſit argutius. in quo reprehendat eum licet, ſi [f] qui volet, modo leuiter, non [g] vt impurum, non vt improbum, non vt audacem, ſed vt Græculum, vt aſſentatorem, vt poetam. deuénit [h], aut potius incidit in iſtum eodem deceptus ſupercilio Græcus, atque aduena, quo tam ſapiens, & tanta ciuitas [i], reuocare ſe non poterat, familiaritate implicatus: & ſimul inconſtantiæ famam verebatur: rogatus, inuitatus, coactus, ita [k] multa ad iſtum de iſto ſcripſit, vt omneis hominis libidines, omnia cœnarum genera, conuiuiorumque [l], adulteria eius delicatiſſimis verſibus expreſſerit. 71 in quibus, ſi quis velit, poſſit iſtius tanquam in ſpeculo vitam intueri. ex quibus multa à multis lecta, & audita recitarem, niſi vererer, ne hoc ipſum genus orationis, quo nunc vtor, ab huius loci more abhorreret: & ſimul de ipſo, qui ſcripſit, detrahi [m] nolo. qui ſi fuiſſet in diſcipulo comparando meliore fortuna, fortaſſe auſterior, & grauior eſſe potuiſſet: ſed eum caſus in hanc conſuetudinem ſcribendi induxit, philoſopho valde indignam: ſiquidem *philoſophia, vt fertur, virtutis continet, & officij, & bene viuendi diſciplinam: quam qui profitetur, grauiſſimam mihi [n] ſuſtinere perſonam videatur.* 72 ſed idem caſus illum [o] ignarum quid profiteretur, cùm ſe philoſophum eſſe diceret, iſtius impuriſſimæ, atque intemperantiſſimæ [p] pecudis cœno, & ſordibus inquinauit: qui [q] modo res geſtas conſulatus mei cum laudaſſet (quæ quidem *laudatio* [r] *hominis turpiſſimi, mihi ipſi erat pene turpis.*) Non [ſ] vlla tibi, inquit, inuidia nocuit, ſed verſus tui. Nimis magna pœna, te conſule, conſtituta eſt ſiue malo poetæ, ſiue libero. Scripſiſti [t] enim verſus, *Cedant arma togæ.* Quid tum? Hæc res tibi fluctus illos excitauit. At hoc nuſquam opinor ſcriptum fuiſſe in illo elogio [u], quod, te conſule, in ſepulcro reipublicæ inciſum eſt, *Velitis, iubeatis, vt, quòd M. Cicero* verſum fecerit: ſed quòd *vindicarit.*

73 Verum tamen quoniam *te non Ariſtarchum* [x], *ſed Phalarim grammaticum habemus*, qui non notam apponas ad malum verſum, ſed poetam armis perſequare: ſcire cupio, quid tandem iſto in verſu reprehendas, *Cedant arma togæ.* Tuæ dicis, inquit, togæ ſummum imperatorem eſſe ceſſurum. Quid nunc te, aſine, litteras doceam? non opus eſt verbis, ſed fuſtibus. non dixi hanc togam, qua ſum amictus: nec arma, ſcutum & [y] gladium vnius imperatoris: ſed [z], quòd *pacis eſt inſigne, & otij, toga: contrà autem arma tumultus, atque* [aa] *belli* more poëtarum locutus [bb], hoc intelligi volui, *bellum, ac tumultum paci, atque otio conceſſurum.*

74 Quære ex familiari tuo, Græco illo poeta: probabit genus ipſum, & agnoſcet, neque te nihil ſapere mirabitur. At in illo altero,

a L. verba, atque ineptiæ. b L. nam non audebit. c v.c. cum amatorib. ſuis &c. al. compotoribus ſuis &c.

P. XCIV. d al. luxuriã autem nolite hanc cogitare in iſto. eſt enim &c. L. luxuriam autẽ hanc cogitare nolite in iſto, eſt enim &c. e DE LVXVRIA Piſonis. f Calices Placentini, fictiles, minoris pretij quàm Surrentini & Saguntini. g L. à propola, atque de cupa: [illegible] Propola qui merces propalam velut ante palum aut de palo vendentes habet & vendit, vt apud Varronẽ [illegible] de re ruſtic. [illegible] h Vinum de cupa, quod & de dolio, de muſto, & [illegible] i L. quini in [illegible] k Diſcumbendi hic mos veteribus non vt ſinguli ſinguļares lectos haberent, ſed aut terni aut plerumque quaterni [illegible] l L. bibitur vſque eò dum de ſolio miniſtretur. Turneb. [illegible] Anton. verò Auguſtinus, Bibitur vſque eò dum de dolio miniſtretur. *Panegyrikus*, Bibitur autem vſque eo dum bellaria miniſtrentur. m [illegible] Gallis togata, qua in re duplex alluſio: voz Galli hominis & auis: altera [illegible] Galli, & galli animalis cantantis. n L. mehercules. o Philodemus [illegible] p L. vt verè dicam. q [illegible] r v.c. non [illegible] ſ L. nec ferè vnquam ab iſto d. t Epicureorum [illegible] u L. eſt ſæpe præc. x L. ad hanc illius orationem adhinniuit.

a v.c. & diuidere illa, vt ita L. b L. quemadmodum. c al. Epicureum & poſt, [illegible] tamẽ &c. d L. & tamen dicere opinor. e L. ſed etiam ceteris ſtudijs, quæ. f v.c. ſi qui vult. g L. nõ vt improbum, non vt audacem, non vt impurum, ſed vt Gr. h vet. deuenit autem, aut potius [illegible] i al. ciuitas. k L. ita multa ad illum de iſto quoque ſcripſit, vt omneis libidines, omnia ſtupra, omnia cenarum, cõuiuiorumque genera, adulteria denique eius delicatiſſ. P. XCV. l al. conuiuiorumque ad vlteria. m L. nihil detrahi volo. n v.c. ſuſtinere mihi perſ. o L. illum nõ ignarum. p al. intemperantiſſimæ. q L. qui modo cum res geſtas conſulatus mei collaudaſſet. r L. collaudatio h. [illegible] ſ L. non iſta tibi. t Scripſiſti enim, Cedant [illegible] u L. eclogio, al. ellogio, al. elegio. x Ariſtarchi Homericorũ verſuum cenſoris meminit Cicero Epiſtol. famil. [illegible] y L. aut gladium vn. z L. ſed quia pac. aa L. ac belli poetarũ more tum locus bb al. [illegible]

Digitized by Google

inquit hæres, *Concedat a laurea laudi* [b]. Immò
mehercule, habeo tibi gratiam. hærerē enim,
niſi [c] tu me expediſſes. nam cùm tu timidus,
ac tremens, tuis ipſe furaciſſimis manibus de-
tractam è cruentis faſcibus lauream ad por-
tam Eſquilinam abieciſti: indicaſti [d], non mo-
do ampliſſimæ, ſed etiam minimæ laudi lau-
ream conceſſiſſe. Atque iſta ratione hoc ta-
men intelligi ſcelerate, vis, Pompeium inimi-
cum mihi iſto verſu eſſe factum: vt, ſi verſus
B mihi nocuerit, ab eo, quem is verſus offende-
rit, videatur mihi pernicies eſſe quæſita.

75 Omitto, nihil iſtum verſum pertinuiſſe
ad illum: non fuiſſe meum, quem, quantum
potuiſſem, multis ſæpe orationibus ſcriptiſ-
que decoraſſem, hunc vno violare verſu. Sed
ſit offenſus, primò nónne compenſabit cum
vno verſiculo tot mea volumina laudum ſua-
rum? Quòd ſi eſt commotus, ad [e] perniciémne
non dicam amiciſſimi, non ita de ſua laude
C meriti, non ita de republica, non conſularis,
non ſenatoris, non ciuis, non liberi: in homi-
nis caput ille tam crudelis propter verſum
fuiſſet? Tu [f] quidem, tu, apud quos, de quo di-
cas, intelligis? complecteris amiciſſimos vi-
ros ad tuum & Gabinij ſcelus: neque id occul-
tè. nam paullò antè dixiſti, me cum iis confli-
gere, quos deſpicerem: non attingere eos, qui
plus poſſent, quibus iratus eſſe deberem. quo-
rum quidem (quis enim non intelligit, quos
D dicas?) quanquam non eſt vna cauſa om-
nium, tamen eſt omnium mihi probata.

76 Me Cn. Pompeius, multis obſiſtentibus
eius erga me ſtudio, atque amori, ſemper di-
lexit, ſemper ſua coniunctione digniſſimum
iudicauit, ſemper non modò incolumem, ſed
etiam ampliſſimum, atque ornatiſſimum vo-
luit [g] eſſe. veſtræ fraudes, veſtrum ſcelus, ve-
ſtræ criminationes inſidiarum mearum, illius
periculorum, nefariè fictæ, ſimul eorum, qui
E familiaritatis licentia, ſuorum improbiſſimo-
rum ſermonum domicilium in auribus eius,
impulſu veſtro, collocauerunt [h], veſtræ cupi-
ditates prouinciarum, effecerunt, vt ego ex-
cluderer, omneſque, qui me, qui illius glo-
riam, qui rempub. ſaluam eſſe cupiebant, ſer-
mone, atque aditu prohiberentur.

77 Quibus rebus eſt perfectum, vt illi pla-
nè ſuo ſtare iudicio non liceret, cùm certi
homines non ſtudium eius à me alienaſſent,
F ſed auxilium retardaſſent. Nónne à te L. Len-
tulus, qui tùm erat prætor, non Q. Sanga, non
L. Torquatus pater, non M. Lucullus venit?
qui omnes ad eum, multíque mortales ora-
tum in Albanum obſecratumque venerant,
ne meas fortunas deſereret, cum reipublicæ
ſalute coniunctas. quos ille ad te, & ad tuum
collegam remiſit, vt cauſam publicam ſuſci-
peretis, vt ad ſenatum referretis: ſe contra ar-
matum tribunum pleb. ſine conſilio publico
G decertare nolle: conſulibus ex S. C. remp. de-
fendentibus, ſe arma ſuſcepturum.

78 Ecquid infelix recordaris, quid reſpon-
deris? in quo illi omnes quidem, ſed Torqua-
tus, præter ceteros, furebat contumacia re-
ſponſi tui, te non eſſe tam fortem quàm ipſe
Torquatus in conſulatu fuiſſet, aut ego: nihil
opus eſſe armis, nihil contentione: me poſſe
iterum rempublicam ſeruare, ſi ceſſiſſem: in-
finitam cædem fore, ſi reſtitiſſem: deinde ad
H extremum, neque ſe, neque generum, neque
collegam ſuum, tribuno pleb. defuturum.
Hic tu hoſtis, ac proditor, aliis me inimici-

a τὰ ὅπλα ... Has voces tribuit Ciceroni Plutarchus.
b L. linguæ.
c L. niſi tu expediſſes.
d al. iudicaſti,
e L. ad perniciem, non dicam, &c. & ita v. c.
f L. Tu quid tu apud quos, tu de quo
P. XCVI.
g al. eſſe voluit.
h fort. collocarant.

A tiorem, quàm tibi debere eſſe dicis?

79 Ego C. Cæſarem non eadem de repub.
ſenſiſſe, quæ me, ſcio: ſed tamen, quod iam de
eo, his audientibus, ſæpe dixi, me ille ſui to-
tius conſulatus, eorumque honorum, quos
cum proximis communicauit, ſocium eſſe vo-
luit, detulit, inuitauit, rogauit. non ſum ego,
propter nimiam fortaſſe conſtantiæ cupidita-
tem, adductus ad cauſam: non poſtulabam, vt
ei cariſſimus eſſem, cuius ego ne beneficiis
B quidem [a] ſententiam meam tradidiſſem. Ad-
ducta res in certamen, te conſule, putabatur,
vtrùm quæ ſuperiore anno ille geſſiſſet, ma-
nerent, an reſcinderentur. Quid loquar plura?
ſi tantum ille in me eſſe vno roboris, & virtu-
tis putauit, vt ea, quæ ipſe geſſerat concide-
rent, ſi ego reſtitiſſem: cur ei non ignoſcam, ſi
antepoſuit ſuam ſalutem meæ?

80 Sed prætetita omitto: me [b] vt Cn. Pom-
peius omnibus ſuis ſtudiis, laboribus, vitæ
C periculis complexus eſt, cùm municipia pro
me adiret, Italiæ fidem imploraret, P. Lentu-
lo conſuli, auctori ſalutis meæ, frequens aſſi-
deret, ſenatui ſententiam præſtaret, in concio-
nibus non modò ſe defenſorem ſalutis meæ,
ſed etiam ſupplicem pro me profiteretur. hu-
ius voluntatis eum, quem multùm poſſe in-
telligebat, mihi non inimicum eſſe cogno-
rat, ſocium ſibi, & adiutorem C. Cæſarem ad-
iunxit. Iam [c] vides me tibi non inimicum, ſed
D hoſtem: illis, quos deſcribis, non modò non
iratum, ſed etiam amicum eſſe debere? quo-
rum alter, id quod meminero ſemper, æquè
mihi fuit amicus, ac ſibi: alter, id quod obli-
uiſcar aliquando, ſibi amicior, quàm mihi.

81 Deinde hoc ita fit, vt viri fortes, etiam
ſi ferro inter ſe comminus decertarint, tamen
illud contentionis odium ſimul cum ipſa pu-
gna, armiſque ponant. Atqui [d] me ille odiſſe
nunquam potuit, ne tum quidem cùm diſſi-
E debamus. *habet hoc virtus, quam tu ne* [e] *de facie*
quidem noſti, vt viros fortes ſpecies eius, & pulchri-
tudo etiam in hoſte poſita delectet. Equidē dicam
ex animo, P. C. quod ſentio, & quod, vobis au-
dientibus, ſæpe iam dixi. Si mihi nunquā ami-
cus C. Cæſar fuiſſet, ſed ſemper iratus: ſi aſper-
naretur amicitiam meam, ſeſeq; mihi impla-
cabilem, inexplicabilemq; præberet: tamē ei,
cùm tantas res geſſiſſet, gereretq; quotidie, nō
amicus eſſe non poſſem: cuius ego imperio [f]
F non Alpium vallum contra adſcenſum, tranſ-
greſſionemq; Gallorum, non Rheni foſſam,
gurgitibus illis redundantem, Germanorum
immaniſſimis gentibus obiicio & oppono.

82 Perfecit ille, vt, ſi montes receſſiſſent,
amnes exaruiſſent, non naturæ præſidio, ſed
victoria ſua, rebúſq; geſtis Italiam munitam
haberemus. Sed cùm me expetat, diligat, om-
ni laude dignū putet: tu me à tuis inimicitiis
ad [g] ſimultatem reuocabis? ſic tuis [h] ſceleribus
G reip. præterita facta [i] refricabis? quod quidem
tu, qui bene noſſes coniunctionem meam, &
Cæſaris, eludebas, cùm à me trementibus o-
mnino labris, ſed tamen, cur tibi nomen non
deferrem, requirebas. Quanquam, quod ad
me attinet, *Nunquam* [k] *iſtam imminuam curam*
inſitiando tibi: tamen eſt mihi conſiderandum,
quantum illi, tantis reip. negotiis, tantoque
bello impedito, ego homo amiciſſimus, ſolli-
citudinis atque oneris imponam. nec deſpero
H tamen, quanquam languet [l] iuuentus, nec [m]
perinde, atque debeat, in laudis & gloriæ
cupiditate verſatur, futuros aliquos, qui

abiectum

P. B.
a al. pridem.
b fort. me Cn. Pompeius, vt omnib.
c L. iamne vides.
d v. c. Atque me ille
P. XCVII.
e Ne de facie quidem noſſe, ſpecies pro verbis.
f L. imperium non Alp. vall. contra adſcenſum, &c. al. cui vt ego imperium, non Alpium vallum, ad .. cenſui, tranſgreſſionique G.
g fort. ad ſimultatem C. Cæſaris reuo.
h L. tuis ſcelerib. præſentib. præterita facta r.
i al. facta.
k Verſus eſt ſenarius è poeta aliquo vetere.
l al. vt languet.
m L. nec propterea, atq
n al. verſatur.

Digitized by Google

a Abiectū cadauer quid antecedit.*

abiectum [a] hoc cadauer conſularibus ſpoliis nudare non nolit, præſertim iam afflicto tā infirmo, tā eneruato reo, qui te ita geſſeris, vt timeres, ne indignus beneficio videreris [illegible] eius, à quo miſſus eras, ſimillimus exiſtimares.

83 An verò tu parum putas inueſtigatas eſſe à nobis labes imperij tui, ſtragéſque prouinciæ? quas quidem nos non veſtigiis odorantes ingreſſus tuos, ſed totis volutationibus corporis, & cubilibus perſecuti ſumus. ¶ Notata à nobis ſunt, & prima illa ſcelera in [b] aduentu, cùm, accepta pecunia à Dyrrhachinis ob necem hoſpitis tui Platoris, eius ipſius domum euertiſti, cuius ſanguinem addixeras, eúmque, ſeruis ſymphoniacis, & aliis muneribus acceptis, timentem, & [c] multum dubitātem confirmaſti, & Theſſalonicam fide tua venire iuſſiſti. quem ne maiorum quidē more ſupplicio affeciſti, cùm miſer ille ſecuribus hoſpitis ſui ceruices ſubiicere geſtiret: ſed ei medico, quem tecum eduxeras, imperaſti, vt venas hominis incideret.

P. B.

b DE CRVDELITATE Piſonis.*

c L. multum que dubitantem

84 Tum [d] quidem tibi etiam acceſſio fuit ad necem Platoris, Pleuratus eius comes, quē necaſti verberibus, ſumma ſenectute confectum. Idemque tu Rabocentum, Beſſicæ gentis principem, cùm [e] tu trecentis talentis regi Cotto [f] vendidiſſes, ſecuri percuſſiſti: cum ille ad te legatus in caſtra veniſſet, & tibi magna præſidia & auxilia à Beſſis [g] peditū, equitúmque polliceretur. neque eum ſolùm, ſed etiam ceteros legatos, qui ſimul venerāt: quorū omniū capita regi Cotto vendidiſti. Denſeletis [h], quæ natio ſemper obediens huic imperio, etiam in illa omnium barbarorū defectione Macedonica, C. Sextiū prætorē tutata eſt, nefarium bellum & crudele intuliſti, eiſque cum fideliſſimis ſociis vti poſſes, hoſtib. acerrimis maluiſti. Ita perpetuos defenſores Macedoniæ, vexatores, ac perditores effeciſti. vectigalia noſtra perturbarunt, vrbeis ceperunt, vaſtarunt agros, ſocios noſtros in ſeruitutem abduxerunt, familias [i] arripuerunt, pecus abegerunt, Theſſalonicenſeis, cùm oppido deſperaſſent, munire arcem coegerunt.

d L. cùm quidem t.

e al. cùm tu trecentis tal. al. cū nec trecentis

f qui Cotus [illegible] 4. & Cotys [illegible] & Tacit. 2. Annalium.*

g Beſſi Thraciæ populi, Strabon. 7. Appian. in Illyricum. Europ. 3.*

h Denſeleti hi etiam dicitur Plinio 4. c. 11. [illegible] & Strabon. 7. [illegible]*

i L. familias abripuerunt, al. matrem familias.*

85 A te Iouis [k] Velſurij fanum antiquiſſimum barbarorum, ſanctiſſimúmque direptū eſt. tua ſcelera dij immortales in noſtros milites expiauerunt: qui cùm vno genere morbi affligerentur, neque ſe recreare quiſquam poſſet, qui ſemel incidiſſet: dubitabat nemo quin violati hoſpites, legati necati, pacati atque ſocij, nefario bello laceſſiti, fana vexata, hanc tantam efficerent vaſtitatem. Cognoſcis ex particula parua [l], ſcelerum & crudelitatis tuæ genus vniuerſum.

k forſ. Iouis Vrij fan. b quod fanum [illegible] ore & fauci bus Euxini Ponti. Cicero P. XCVIII. [illegible]*

l al. perparua

86 ¶ Quid [m] auaritiæ, quæ criminibus infinitis implicata eſt, ſummam nunc explicē? Generatim ea, quæ maxime nota ſunt, dicam. Nonne ſeſtertium centies & octogies, quod, quaſi vaſarij [n] nomine, in venditione mei capitis adſcripſeras, ex ærario tibi attributum, Romæ in quæſtu reliquiſti? nonne cùm CC. talenta tibi Apolloniatæ Romæ dediſſent, ne pecunias creditas ſoluerent, vltro Fuſidiū [o], equitem Rom. hominem ornatiſſimum, creditoremque eorum iis addixiſti? nonne, hiberna cum militibus prefectis que tradidiſſes, euerti ſiui ſiniſti funditus ciuitates: quæ non ſolum bonis ſunt exhauſtæ, ſed etiam nefarias libidinum contumelias, turpitudinē que ſubierunt? Cui modus tibi fuit frumenti æſtimandi? qui honorarij? ſi quidem potest vi & metu

m DE AVARITIA Piſonis.*

n Vaſarium ſupellex quam magiſtratus in prouinciam proficiſcentibus à populo tribuebatur, meminit Lampridius in Alexandro.*

o L. Fuſidiū, eq.

A [illegible] nominari. quod cùm [a] [illegible] ſæpe omnes, tum acerbiſſime Bœotij, & Byzantij, Cherroneſes [b] [illegible] Theſſalonica ſenſit. [illegible] vectigalem [illegible] ſtru- mentum.

87 [illegible] profeream? [illegible] notum [c] [illegible] eo genere, & quanta ſint [illegible] Quid? illam armorum officinam ecquid recordaris, cum omni totius prouinciæ pecore compulſo, pellium [d] nomine omnem quæſtum illum domeſticum, paternúmque renouaſti? videras enim grandis iam puer, bello Italico [e], repleri quæſtu veſtram domum, cū pater [f] armis faciendis tuus præfuiſſet. quid? vectigalem prouinciam, ſingulis rebus, quæcūque venirent, certo portorio impoſito, ſeruis tuis publicanis à te factam eſſe meminiſti?

B

C

a L. cùm plerique omnes,

b L. Cherroneſij, al. Cherroneſenſes.

c [illegible]

d Pelles hic [illegible] Cicerone [illegible] L.*

e quod & ſociale.*

f L. fabricenſis & fabrorū præfectus.*

88 Quid centuriatus palàm venditos? quid per tuum ſeruulum ordines aſſignatos? quid ſtipendium militibus per omneis annos a ciuitatibus, menſis palam propoſitis, eſſe numeratum? quid illa in Pontum profectio, & conatus tuus? quid debilitatio, atque abiectio animi tui, Macedonia prætoria nuntiata, cùm tu non ſolum, quod tibi ſuccederetur, ſed quod Gabinio non ſuccederetur, exſanguis, & mortuus concidiſti? quid quæſtor ædilitius reiectus? præpoſitus [g] legatorum tuorum turpiſſimus, optimus abs te quiſque violatus? tribuni militum non recepti? M. Babius, vir fortis, interfectus iuſſu tuo?

D

g al. præpoſitus [illegible] turpiſſimus legatorum tuorū optimus abs te quiſq. viol.

89 Quid, quod tu toties diffidens, ac deſperans rebus tuis, in ſordibus, lamentis luctuque iacuiſti? quod populari illi ſacerdoti [h] ſexcentes ad beſtias amicos ſociósque miſiſti? quid, quod, cùm ſuſtentare vix poſſes mærorē tuū, doloremque deceſſionis, Samothraciā te primum, inde Thaſum cum tuis tenetis ſaltatoribus, & cum Antobulio [k], Athamante, & Timocle, formoſis fratribus, contuliſti? quid, quod, cùm inde te recipiens, in villa Leucadiæ, quæ [l] fuit vxor Exegiſti, iacuiſti mærens aliquot dies, atque inde obſoletus Theſſalonicam, omnibus inſcientibus, noctuque veniſti? qui cùm concurſum plorantium, ac tempeſtatem querelarum ferre non poſſes, in oppidum deuium Beroeam [m] perfugiſti: quo in oppido cùm tibi ſpe falſa, quod Q. Ancharium non eſſe ſucceſſurum putares, animos rumor inflaſſet: quo te modo ad tuam intemperantiam, ſcelerate, innouaſti?

E

F

h Sacerdos hic pro ludo. rum miniſtro videtur accip.*

i al. inde Thaſum [illegible]

k L. Autobulos

l L. quæ fuit vxor Exe illi, al. quæ fuit ſororis Aegiſti.*

m al. Beroea.* P. XCIX.

90 Mitto aurum [n] coronarium, quod te diutiſſimè torſit, cùm modo velles, modo nolles. lex enim generi tui & decerni, & [o] te accipere vetabat, niſi decreto triumpho. In quo tu, accepta tamen, & deuorata pecunia Vtinachorum [p], centum talenta euomere non poteras: vocabula tantum pecuniarum, & genera mutabas. Mitto diplomata tota in prouincia paſſim data: mitto numerum nauium, ſummámque prædæ: mitto rationem exacti, imperatique frumenti: mitto ereptam libertatem populis, ac ſingulis, qui erant affecti præmiis nominatim, quorum nihil eſt, quod non ſit lege Iulia [q] ne [r] fieri liceat, ſanctum diligenter.

G

H

n Aurum coronarium quid vide Gellium.

o L. & accipere vet.

p al. vt in Achaia [illegible] centum talenta euomere non poteras.*

q Diplomata, literæ publicæ.*

r L. ne fieri poſſet, ſanctum eſſet.

91 Achaiam, quæ procul à barbaris diſiūcta gentibus in [illegible] poſita, medio ferè Græciæ

Digitized by Google

gremio continetur,(ô pœna,ô furia ſociorũ!) decedens, miſeram perdidiſti. Arſinoen [a], Thracum [b], Neopactum, vt modò tute iudicaſti,nobileis vrbeis, atque plenas,fateris ab hoſtibus eſſe captas. Quibus autem hoſtibus? nempe iis, quos tu Ambraciæ ſedens, primo tuo aduentu ex oppidis Agrinatum [c], atque Dolopum demigrare, & aras, & focos relinquere coegiſti. Hoc tu in exitu,præclare imperator,cum tibi ad priſtinas cladeis acceſſio fuiſſet Ætoliæ repentinus interitus, exercitũ demiſiſti:neque vllã pœnã, quæ tãto facinori deberetur,nõ maluiſti ſubire, quàm numerũ tuorum militum,reliquiáſque cognoſcere.

92 Atque,vt duorum Epicureorum ſimilitudinem in re militari, imperióque videatis: Albucius,cùm in Sardinia triumphaſſet,Romæ damnatus eſt:hic cùm ſimilem exitũ ſpectaret [d],in Macedonia tropæa [e] poſuit:eáque, quæ bellicæ laudis, victoriæque omnes gentes inſignia, & monumenta eſſe voluerunt, noſter hic præpoſterus imperator,amiſſorum oppidorum, cæſarum legionum, prouinciæ præſidio,& reliquis militibus orbatæ,ad ſempiternum dedecus ſui generis, & nominis,indicia cõſtituit:idémque,vt eſſet, quod in baſi tropæorum incidi [f], inſcribique poſſet. Dyrrhachium vt venit, decedens, obſeſſus eſt ab iis ipſis militibus, quos paullo antè Torquato reſpondit beneficij cauſa ab ſe eſſe dimiſſos.quibus cùm iuratus affirmaſſet, ſe, quæ deberentur,poſtero die perſoluturũ, domum ſe abdidit:inde nocte intempeſta,crepidatus,veſte ſeruili, nauem conſcendit. Brundiſiúmque vitauit,& vltimas Adriani [g] maris oras petiuit: 93 cum interim Dyrrhachij milites domum, in qua iſtum eſſe arbitrabãtur,obſidere cœperunt, &,cùm latere hominem putarent,igneis circundederũt.quo metu commoti Dyrrhachini, profugiſſe noctu crepidatum imperatorem indicauerunt. Illi autem ſtatuam,iſtius perſimilem,quam ſtare celeberrimo in loco voluerat, ne ſuauiſſimi hominis memoria moreretur, deturbant, affligunt,comminuunt,diſſipant. Sic odiũ, quod in ipſum attulerant, id in eius imaginem,ac ſimulacrum profuderunt.

94 ¶ Quæ [h] cùm ita ſint,non dubito,quin, cùm hæc,quæ excellunt,me noſſe videas, nõ exiſtimes,mediam illam partem,& turbam flagitiorum tuorum mihi eſſe inauditam.nihil eſt,quod me hortere:nihil eſt, quòd inuites.admoneri me ſatis eſt. admonebit autem nemo alius,niſi reip.tempus:quod mihi quidem magis videtur, quam tu vnquam arbitratus es,appropinquare.Ecquid vides,ecquid ſentis, lege [l] iudiciaria lata,quos poſthac iudices ſimus habituri?non [k] æquè legetur quiſquis voluerit: nec,quiſquis noluerit,non legetur:nulli conijcientur [l] in illum ordinem, nulli eximentur: non ambitio ad gratiam,nõ iniquitas ad [m] ſimulationem conijcietur [n]. iudices iudicabunt ij,quos lex ipſa,non quos hominum libido delegerit.Quod cùm ita ſit, mihi crede,neminem inuitus [o] inuitabis: res ipſa, & reip. tempus aut me ipſum,quod nolim,aut alium quempiam, aut inuitabit, aut dehortabitur.

95 Equidem,vt paullo antè dixi, non eadem ſupplicia eſſe in hominib. exiſtimo,quæ fortaſſe plerique, damnationes, expulſiones, necem:denique *nullum mihi pœnam videtur habere id,quod accidere innocenti,quod forti,quod ſapienti,quod bono viro, & ciui poteſt.* Damnatio iſta, quæ in te flagitatur, obtigit [a] P.Rutilio:quod ſpeciem habuit hæc ciuitas innocentiæ. maior mihi iudicum,& reip. pœna illa viſa eſt, quàm Rutilij. L. Opimius eiectus [b] eſt à patria,is, qui prætor, & conſul, maximis reip. periculis liberarat. non in eo,cui facta eſt iniuria,ſed in iis,qui fecerunt, ſceleris, ac conſcientiæ pœna remanſit.At contra bis Catilina abſolutus [c]:emiſſus etiam ille auctor tuus prouinciæ,cùm ſtuprum Bonæ deæ puluinaribus intuliſſet. Quis fuit in tanta ciuitate,qui illum inceſto [d] liberatum,non eos qui ita iudicarunt, pari ſcelere adſtrictos arbitraretur?

96 An ego exſpectem,dum de te quinque, & ſeptuaginta tabellæ diribeantur [e], de quo iampridem omnes mortales omniũ generum, ætatũ,ordinum iudicauerunt?quis enim te aditu, quis vllo honore, quis denique cõmuni ſalutatione dignũ putet? omnes memoriã conſulatus tui,facta,mores, faciẽ denique ac nomen à rep.deteſtantur. legati,qui vnà fuere,alienati:tribuni militum inimici: centuriones, & ſi qui ex tanto exercitu reliqui milites exſiſtunt [f],non dimiſſi abs te,ſed diſſipati,ſic oderunt,tibi peſtem exoptant,te exſecrãtur.Achaia,exhauſta:Theſſalia,vexata: lacerata Athenæ:Dyrrhachium,&Apollonia,exinanita:Ambracia,direpta:Parthini,& Bulliẽſes [g] illuſi:Epirus,exciſa [h]:Locri,Phocij,Bœotij,exuſti: Acarnania,Amphilochia,Perrhæbia, Athamanúmque gens,vendita:Macedonia,condonata barbaris: Ætolia,amiſſa:Dolopes,finitimique montani,oppidis,atq; agris exterminati:ciues Rom.qui in [i] iis locis negotiãtur,te vnũ, ſolũ,ſuum depeculatorẽ,vexatorem,prædonem,hoſtem,veniſſe ſenſerunt.

97 Ad horum omnium iudicia tot, atque tanta domeſticum iudicium acceſſit ſententiæ damnationis tuæ: occultus aduentus,furtiuũ iter per Italiam, introitus in vrbem deſertus ab amicis, nullæ ad ſenatum è prouincia litteræ, nulla trinis [k] æſtiuis gratulatio, nulla triumphi mentio: nõ modo quid geſſeris,ſed ne quib.in locis quidem fueris, dicere audes. Ex illo fonte,& ſeminario [l] triumphorũ cùm arida folia laureæ retuliſſes: cùm ea abiecta ad portam reliquiſti: tum [m] tu ipſe de te ſententiam tuliſſe videris,tum iudicium pronuntiauiſti. qui ſi nihil geſſeras dignum honore, vbi exercitus? vbi ſumtus? vbi imperium? vbi illa vberrima ſupplicationib. triumphiſque prouincia? ſin autẽ aliquid ſperare volueras,ſi cogitaras id, quod imperatoris nomen, quod laureati faſces,quod illa tropæa,plena dedecoris,& riſus, te commentatum eſſe declarãt: quis te miſerior,quis te damnatior, qui neq; ſcribere ad ſenatum, *à te bene remp. eſſe geſtam*, neque præſens dicere auſus es?

98 An tu mihi, cui ſemper ita perſuaſum fuerit,*non euentis,ſed factis,cuiuſque fortunam ponderari* [n],dicere audes,neq; in tabellis paucorũ iudicũ, ſed in ſententiis omniũ ciuiũ,famam noſtram,fortunámque pendere?te indemnatũ videri putas,quem ſocij quem fœderati, quem liberi populi,quem ſtipendiarij, quem negotiatores,quem publicani,quem vniuerſa ciuitas,quem legati,quem tribuni militares, quẽ reliqui milites, qui ferrum, qui famem, qui mortem effugerunt, omni cruciatu digniſſimum putant?cui non apud ſenatum,apud illum [o] ordinẽ, non apud equites R.non in vrbe,non in Italia,maximorum ſcelerum venia

vlla

[a] L. Arſinoã, Stratum,Naupactum. [b] al. Thrachinium. [c] L. Agræorũ, al. Agrinaum. ‖ vt ſit Agræi populi cuius meminit Stephanus. [d] L. expectaret. [e] al. trophæa. P. B. [f] al. inſcribi, inciâiq. poſſ. [g] al. Hadriani. ſic apud Horatium 6. Odar. 16. ſiue maris liberi Adriano. Alij tamen legunt Adriatici. [h] PERORATIO. [l] Legem iudiciariam videtur intelligere quã L. Aurelius Cotta tulit, vt ſenatores non æqualibus & tribunis ærariis iudicarẽt. Cuius P. C. apud Ciceron. frequens mentio. [k] L. non enim legetur quiſquis. [l] v. c. conijcietur. [o] L. inuitabis inuitum.

[a] al. contigit. [b] L. electus eſt è patria. [c] ſort. remanſit pœna. [d] al. inceſtu. [e] lib. vet. diribeantur. ‖ Diribere porro eſt diſtribuere, al. dirimantur. [f] L. exſtant. P. B. [g] Stephanus & Cæſaris 3. Comment. Bullidenſes. Straboni & Plinio, Bulliones Illyrici populi. [i] L. in his. [k] L. ex trinis æſtiuis. al. ex tot ſtatiuis. [l] ſubaudi Macedonia. [m] L. tum tu ipſe de te FECISTI. VIDERI. P. Ch. P. Ch. [n] L. ponderari neque è tabellis paucorum iudicum,ſed è ſententiis omnium ciuium famam noſtram fortunamque pendere te indemnatum. [o] L. vllum.

Digitized by Google

vlla ad ignoſcendum dari poſſit? qui [a] ſe ipſum oderit, qui metuat omneis, qui ſuam cauſam nemini committere audeat, qui ſe ipſum condemnet? 99 Numquam ego ſanguinem expetiui tuum: numquam illud extremum, quod poſſet eſſe improbis, & probis commune ſupplicium, legis, ac iudicij, ſed abiectum, contemtum, deſpectum à ceteris, à te ipſo deſperatum, & relictum: circumſpectantem omnia: *quidquid increpuiſſet, pertimeſcentem*: diffiden-

a L. qui te ipſum oderis? qui metuas omneis? qui tuam cauſ.nõ commit. audeas? q. teipſ. condemnes?

A tem tuis rebus: ſine voce, ſine libertate, ſine auctoritate, ſine vlla ſpecie conſulari: horrentem, trementem, adulantem omnibus, videre te volui: vidi. Quarè, ſi tibi euenerit, quod metuis, ne accidat: equidem non moleſte feram. ſin id tardiùs forte fiet, fruar tamen tua indignitate: nec minùs libenter metuentem videbo, ne reus fias, quàm reum. nec minùs lætabor, cùm te ſemper ſordidum [b], quam ſi paulliſper ſordidatum [c] viderem.

b Sordidus, illuuie ſqualidus: ſordidatus qui ſordida reorũ veſte amictus.
c an ea ſordidatum.

PRO T. ANNIO MILONE.

ORATIO [a] TRICESIMAOCTAVA.

a Hanc orationem ſcripſit Cic. cùm Milo eſſet in ipſo exilio Aſcon. Dion. 40. Quæ acta eſt & excepta nõ extat Aſcon. 4. Quint. 3.

SYNOPSIS.

¶ Quæſtio. *An Clodius iure à Milone cæſus ſit.* Accuſatores. *Appius, M. Antonius, P. Valerius Nepos.* Reus, *T. Annius Milo.* Patronus Milonis, *Cicero.* Acta *in foro, (vbi Pompeius diſpoſuerat armatos milites cùm ipſe præſidio ad ærarium præſideret) anno vrbis 701.* Euentus, *Milo in exilium actus commotis iudicibus vel ipſo facto Milonis quòd huic iudicio magno animo fuiſſet, neque ceruicem, neque veſtem, reorum more, mutaſſet.* Plutarchus in Cicerone

b EXORDIVM.

ETSI [b] vereor, iudices, ne turpe ſit, pro fortiſſimo viro dicere incipientem, timere, minimeque deceat, cùm T. Annius Milo ipſe magis de reipublicæ ſalute, quàm de ſua perturbetur, me ad eius cauſam parem animi magnitudinem afferre non poſſe, tamen hæc noui iudicij noua forma terret oculos: qui, quocumque inciderint [c], veterem conſuetudinem fori, & priſtinum morem iudiciorum minimè vident. non enim corona conceſſus veſter cinctus eſt, vt ſolebat, non vſitata frequentia ſtipati ſumus. 2 nam illa præſidia, quæ pro [d] templis omnibus cernitis, etſi contra vim collocata [e] ſunt, non afferunt tamen oratori [f] aliquid, vt in foro, & in iudicio, quamquam præſidijs ſalutaribus, & neceſſarijs ſæpti ſumus, tamen ne non timere quidem ſine aliquo timore poſſimus. Quæ ſi oppoſita Miloni putarem: *cederem tempori* [g], iudices, nec [h] inter tantam vim armorum exiſtimarem oratori [i] locum eſſe. Sed me recreat, & reficit Cn. Pompeij ſapientiſſimi, & iuſtiſſimi viri, conſilium: qui profectò nec iuſtitiæ ſuæ putaret eſſe quem reum ſententijs iudicum tradidiſſet, eundem telis militum dedere: nec ſapientiæ [k], temeritatem concitatæ multitudinis auctoritate publica armare.

c L. inciderunt, & ita v. o.
d pro templis, eſt ante templa.
e L. collocata ſunt: afferunt tamen oratori horroris aliq.
f al. horroris al. terroris.
g al. temporibus, iud.
h al. nec enim iure.
k ſapientum non eſt temeritatem concitatæ multitudinis auctoritate publica armare.
i al. vt æquo ſed

3 Quamobrem illa arma, centuriones, cohortes, non periculum nobis, ſed præſidium denunciant, neq; ſolùm, vt [l] quieto, ſed etiam vt magno animo ſimus hortantur. neq; auxilium modò defenſioni meæ, verùm etiam ſilentium pollicentur. Reliqua verò multitudo, quæ quidem eſt ciuium, tota noſtra eſt. neque eorum quiſquam, quos vndique intuenteis [m] ex [n] hoc ipſo loco cernitis, vnde aliqua pars fori adſpici poteſt, & huius exitum iudicij exſpectanteis, non cùm virtuti Milonis fa-

m L. & v. c. intuenteis, vnde aliqua pars fori adſpici poteſt, & huius exitũ iud. exſpectanteis videtis, non cùm ii al. confluentes. al. contuentes.
n quibuſdam P. CII. abſunt hæc verba hoc ipſo loco cernitis, & poſt deinde, exſpectanteis videtis.

A uet, tum de ſe, de liberis ſuis, de patria, de fortunis hodierno die decertari putat. Vnum genus eſt aduerſum, infeſtumque nobis, eorum, quos P. Clodij furor rapinis, & incendijs, & omnibus exitijs publicis pauit [a]: qui heſterna etiam concione incitati ſunt, vt vobis *voce præirent*, quid iudicaretis. quorum clamor ſiquis [b] forte fuerit, admonere vos debebit, vt eum ciuem retineatis, qui ſemper genus illud hominum, clamoreſque maximos pro ve-
B ſtra ſalute neglexit.

a al. parauit.
b L. ſi quis ſ.

4 Quamobrem *adeſte animis*, iudices & timorem, ſi quem habetis, deponite. Nam, ſi vnquam de bonis & fortibus viris: ſi vnquam de benemeritis ciuibus poteſtas vobis iudicandi fuit: ſi deniq; vnquam locus ampliſſimorum ordinum delectis [c] viris datus eſt, vbi ſua ſtudia erga forteis, & bonos ciueis, quæ vultu, & verbis ſæpe ſignificaſſent, re, & ſententijs declararent: hoc profectò tempore eam poteſta-
C tem omnem vos habetis, vt ſtatuatis, virum nos, qui ſemper veſtræ auctoritati deditis fuimus, ſemper miſeri lugeamus: an diu vexati à perditiſſimis ciuibus, aliquando per vos, ad [d] veſtram fidem, virtutem, ſapientiamque recreemur.

c L. dilectis
d L. ac per veſtr. & ita v. c.

5 Quid enim nobis duobus, iudices, laborioſius? quid magis ſollicitum, magis exercitum, dici, aut fingi poteſt: qui ſpe ampliſſimorum præmiorum ad remp. adducti, metu cru-
D deliſſimorum exitiorum [e] carere non poſſumus? Equidem ceteras tempeſtates, & procellas in illis duntaxat fluctib. concionum ſemper putaui Miloni eſſe ſubeundas, quòd ſemper pro bonis contra improbos ſenſerat. in iudicio verò, & in eo conſilio, in quo ex cunctis ordinibus ampliſſimi viri iudicarent, numquam exiſtimaui ſpem vllam eſſe habituros Milonis inimicos, ad eius non ſalutem modò exſtinguendam, ſed etiam gloriam per taleis viros infringendam.

e L. ſupplicio rum car.
P. V.

Digitized by Google

PROPOSITIO.

6 ¶ Quamquam in hac cauſa, iudices, T. Annij tribunatu, rebus omnibus pro ſalute reipublicæ geſtis ad [a] huius criminis defenſionem non abutemur, niſi oculis videritis inſidias Miloni a Clodio factas: nec deprecaturi ſumus, vt crimen hoc nobis multa propter præclara in rempublicam merita condonetis: nec poſtulaturi, vt [b] ſi mors P. Clodij ſalus veſtra fuerit, idcirco eam virtuti Milonis potius, quam populi Rom. felicitati aſſignetis. ſed [c] ſi illius inſidiæ clariores hac luce fuerint, tum denique obſecrabo, obteſtaborque vos, iudices, ſi cetera amiſimus, hoc ſaltem nobis vt relinquatur, ab inimicorum audacia telisque vitam vt impune liceat defendere.

CONFVTATIO.

7 ¶ Sed, antequam [d] ad eam orationem venio, quæ eſt propria noſtræ [e] quæſtionis, videntur ea eſſe refutanda, quæ [f] in ſenatu ſæpe ab inimicis, ab improbis ſæpe iactata ſunt, & in concione etiam paullò ante ab accuſatoribus: vt, omni errore ſublato rem plane, quæ venit in iudicium, videre poſſitis. ¶ *Negant* [g] *intueri lucem eſſe fas ei, qui à ſe hominem occiſum eſſe fateatur.* In qua tandem vrbe hoc homines ſtultiſſimi diſputant? nempe in ea quæ primum [h] iudicium de capite vidit M. [i] Horatij fortiſſimi viri: qui, nondum libera ciuitate, [k] populi Romani comitijs liberatus eſt, cum ſua manu ſororem interfectam eſſe fateretur.

8 An eſt quiſquam, qui hoc ignoret, *cum de homine occiſo quæratur, aut negari ſolere omnino eſſe factum: aut recte, ac iure factum eſſe defendi?* Niſi vero exiſtimatis, dementem P. Africanum fuiſſe qui cum [l] à C. Carbone, tribuno plebis, in [m] concione ſeditioſe interrogaretur, quid de Ti. Gracchi morte ſentiret, reſpondit, *iure cæſum videri.* Neque enim poſſet aut [n] Hala ille Seruilius, aut P. Naſica [o], aut L. Opimius, [p] aut C. Marius, [q] aut, me conſule, ſenatus non nefarius haberi, ſi ſceleratos [r] ciueis interfici nefas eſſet. Itaque hoc, iudices, non ſine cauſa fictis [s] fabulis [t] doctiſſimi homines memoriæ prodiderunt, *eum,* [u] *qui patris vlciſcendi cauſa matrem necauiſſet, variatis* [x] *hominum ſententiis, non ſolum diuina,* [y] *ſed etiam deæ ſapientiſſimæ ſententia liberatum.* [z]

9 Quod ſi duodecim [a] tabulæ *nocturnum furem, quoquo modo: diurnum autem, ſi ſe telo defenderit,* [b] *interfici impune voluerunt,* quis eſt, [c] qui, quoquo modo quis interfectus ſit, puniendum [d] putet, cum videat aliquando gladium nobis ad occidendum hominem ab ipſis porrigi legibus? Atqui *ſi tempus eſt vllum iure hominis necandi, quæ multa ſunt, certe illud eſt non modò iuſtum, ſed etiam neceſſarium, cum vi vis illata defenditur.* Pudicitiam cum eriperet militi tribunus militaris [e] in exercitu C. Marij, propinquus eius imperatoris: interfectus ab eo eſt, cui vim afferebat. facere enim probus adoleſcens periculoſe, quam perpeti turpiter maluit. atque hunc ille vir ſummus, ſcelere ſolutum periculo liberauit. Inſidiatori vero, & latroni, quæ poteſt afferri [f] iniuſta nex? [g]

10 Quid comitatus noſtri? quid gladij volunt? quos habere certe non liceret ſi vti

A illis nullo pacto liceret. *Eſt* [a] *enim hæc, iudices, non ſcripta, ſed* [b] *nata lex: quam non didicimus, accepimus, legimus: verum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus: ad quam non docti, ſed facti: non inſtituti, ſed imbuti ſumus: vt, ſi vita noſtra in aliquas inſidias, ſi in vim, ſi in tela aut latronum, aut inimicorum incidiſſet: omnis honeſta ratio eſſet expediendæ ſalutis. Silent enim leges inter arma, nec* [c] *ſe exſpectari* [d] *iubent, cum ei, qui exſpectare velit, ante iniuſta pœna* [f] *luenda*

B *ſit, quam iuſta repetenda.*

11 Et ſi perſapienter, & quodam modo tacitè, *dat ipſa lex poteſtatem defendendi: quæ non modò hominem occidi, ſed eſſe cum telo hominis occidendi cauſa vetat: vt,* [g] *cum cauſa, non telum quæreretur: qui ſui defendendi cauſa telo eſſet vſus, non hominis occidendi cauſa habuiſſe telum iudicaretur.* Quapropter hoc maneat in cauſa, iudices, non enim dubito quin probaturus ſim vobis defenſionem meam, ſi id memineritis,

C quod obliuiſci non poteſtis, inſidiatorem iure interfici poſſe.

12 ¶ Sequitur illud, quod à Milonis inimicis ſæpiſſime dicitur, *Cædem qua P. Clodius occiſus eſt, ſenatum iudicaſſe contra rempublicam eſſe factam.* Illam vero ſenatus non ſententijs ſuis ſolum, ſed etiam ſtudijs comprobauit. Quoties enim eſt illa cauſa a nobis acta in ſenatu? quibus aſſenſionibus vniuerſi ordinis? quam nec tacitis, nec occultis? Quando

D enim frequentiſſimo ſenatu quattuor ad ſummum quinque ſunt inuenti, qui Milonis cauſam non probarent? declarant huius ambuſti [i] trib. pleb. illæ intermortuæ conciones, quibus quotidie meam potentiam inuidioſe criminabatur, cum diceret, *ſenatum non quod ſentiret, ſed quod ego vellem, decernere.* Quæ quidem ſi potentia eſt appellanda potius, quam [k] propter magna in rempub. merita mediocris in bonis cauſis auctoritas, aut propter officio-

E ſos labores meos nonnulla apud bonos gratia: appelletur ita ſanè, dummodò ea nos vtamur pro ſalute bonorum contra amentiam perditorum.

13 Hanc verò quæſtionem, etſi non eſt iniqua, numquam tamen ſenatus conſtituendam putauit. erant enim leges, erant quæſtiones, vel de cæde, vel de vi: nec tantum mœrorem, ac luctum ſenatui mors P. Clodij afferebat, vt noua quæſtio conſtitueretur. Cuius e-

F nim, ſenatui, de illo inceſto ſtupro iudicium decernendi poteſtas eſſet erepta, de eius interitu quis poteſt credere ſenatum iudicium nouum conſtituendum putaſſe? Cur igitur incendium curiæ, oppugnationem ædium M. Lepidi, cædem hanc ipſam, contra rempublicam ſenatus factam eſſe decreuit? *Quia nulla vis vmquam eſt in libera ciuitate ſuſcepta inter ciues, non contra rempublicam.*

14 *Non enim eſt vlla defenſio contra vim vmquam optanda: ſed nonnumquam eſt neceſſaria.* Niſi

G verò aut [l] ille dies in quo Ti. Gracchus eſt cæſus, aut ille, quo Caius, aut quo arma Saturnini oppreſſa ſunt, etiam ſi è republica, rempublicam tamen non vulnerarunt. Itaque ego ipſe decreui, cum cædem in [m] Appia factam eſſe conſtaret, *non eum, qui ſe defendiſſet, contra rempub. feciſſe: ſed cum ineſſet in ea vis, & inſidiæ, crimen iudicio reſeruaui, rem notaui.*

H Quod ſi per furioſum illum tribunum, ſenatui, quod ſentiebat, perficere licuiſſet, nouam quæſtionem nunc nullam haberemus. decernebat enim, *Vt veteribus legibus tantummodo*

cura

P. CIII.

P. CIV.

l L. aut ille dies, quo

m L. in via Appia

f Ibidem Dinarchus & Ariſtides Smyrnæus in Panathenaicis: adde Æſchylum.

g L. iniuſta nex? & ita Pa.

extra ordinem quæreretur. Diuiſa ſententia eſt, poſtulante neſcio quo. nihil enim neceſſe eſt omnium [a] flagitia proferre. ſic reliqua auctoritas ſenatus [ ]emta interceſſione ſublata eſt.

15 At enim Cn. Pompeius rogatione ſua & de re, & de cauſa iudicauit. tulit enim de cæde, quæ in Appia via facta eſſet: in qua P. Clodius occiſus [b] fuit. Quid ergo tulit? *nempe vt quæreretur.* Quid porro quærendum eſt? factúmne ſit? At conſtat. à quo? At [c] patet. Vidit [d], etiam *in* [e] *confeſſione facti, iuris tamen defenſionem ſuſcipi poſſe.* Quod niſi vidiſſet, poſſe abſolui eũ, qui fateretur: cùm videret nos fateri: neque quæri vnquam iuſſiſſet, nec [f] vobis tam ſalutarem [g] hanc in iudicando litteram, quàm illam triſtem dediſſet. Mihi verò Cn. Pompeius non modò nihil grauius contra Milonem iudicaſſe, ſed etiam ſtatuiſſe videtur, quid [h] vos in iudicando ſpectare oporteret. Nam *qui non pœnam confeſſioni, ſed defenſionem dedit, is cauſam interitus quærendam, non interitum putauit.*

16 Iam illud dicet ipſe profectò, quod ſua ſponte fecit, P. ne Clodio tribuendum putet [i], an tempori. Domi ſuæ [k] nobiliſſimus vir, ſenatus propugnator, atque, illis quidem temporibus, pænè patronus, auunculus huius noſtri [m] iudicis, fortiſſimi viri, M. Catonis, tribunus pleb. M. [n] Druſus, occiſus eſt. Nihil de eius morte populus conſultus, nulla quæſtio decreta à ſenatu eſt. Quantum luctum in hac vrbe fuiſſe à noſtris patribus accepimus, cum P. [o] Africano domi ſuæ quieſcenti illa nocturna vis eſſet illata? quis tum non [p] gemuit? quis non arſit dolore? quem immortalem, ſi fieri poſſet, omnes eſſe cuperent, eius ne neceſſariam quidem expectatam eſſe mortem?

17 Num igitur vlla quæſtio de Africani morte lata eſt? Certè nulla. Quid ita? Quia *non alio facinore clari homines, alio obſcuri necantur. Interſit inter vitæ dignitatem ſummorum, atque infimorum. mors quidem illata per ſcelus iiſdem pœnis teneatur, & legibus.* Niſi forte magis erit parricida [q], ſi quis conſularem patrem, quàm ſi quis humilem necauerit: aut eo mors atrocior erit P. Clodij, quòd is in monumentis maiorum ſuorum ſit interfectus. Hoc enim ſæpe [r] ab iſtis dicitur. perinde [ſ] quaſi Appius ille Cæcus viam [t] munierit, non qua populus vteretur, ſed vbi impunè ſui poſteri latrocinarentur.

18 Itaque in eadem iſta Appia via, cùm ornatiſſimum equitem Romanum M. Papirium [u] occidiſſet, non fuit illud facinus puniendum [x]. homo enim nobilis in ſuis monumentis equitem Romanum occiderat. Nunc eiuſdem Appiæ nomen quantas tragœdias excitat? quæ cruentata anteà cæde honeſti, atque innocentis viri, ſilebatur, eadem nunc crebrò vſurpatur, poſteaquàm latronis, & [y] parricidæ ſanguine imbuta eſt. Sed quid ego illa [z] commemoro? comprehenſus [a] eſt in templo Caſtoris ſeruus P. Clodij, quem ille ad Cn. Pompeium interficiendum collocarat. extorta eſt confitenti ſica [b] de manibus. caruit foro poſteà Pompeius: caruit ſenatu: caruit publico. ianua ſe, ac parietibus, non iure legum iudiciorúmque texit.

19 Num [c] quæ rogatio lata? num [d] quæ noua quæſtio decreta eſt? Atqui, ſi res, ſi vir, ſi tempus vllum dignum fuit, certè hæc in illa cauſa ſumma omnia fuerunt. Inſidiator erat in foro collocatus, atque in veſtibulo ipſo ſenatus: ei viro autem mors parabatur, cuius in vita nitebatur ſalus ciuitatis: eo porro reipublicæ tempore, quo ſi vnus ille occidiſſet, nõ hæc ſolum ciuitas, ſed gentes omnes concidiſſent. niſi [a] forte quia perfecta res non eſt, non fuit punienda [b]: *perinde quaſi exitus rerum, non hominum conſilia legibus vindicentur.* minus dolendum fuit re non perfecta, ſed [c] puniendum certè nihilo minus.

20 Quoties ipſe, iudices, ex P. Clodij telis, & [d] ex cruentis eius manibus effugi? ex quibus ſi me non mea, vel reipublicæ fortuna ſeruaſſet, quis tandem de interitu meo quæſtionem tuliſſet? Sed ſtulti ſumus, qui Druſum, qui Africanum, Pompeium, noſmetipſos, cum P. Clodio conferre audeamus. tolerabilia fuerunt illa: P. Clodij mortem æquo animo nemo ferre poteſt. luget ſenatus: mæret equeſter ordo: tota ciuitas confecta ſenio eſt: ſqualent municipia: afflictantur coloniæ: agri denique ipſi tam beneficum, tam ſalutarem, tam manſuetum ciuem deſiderant.

21 Non [e] fuit ea cauſa, iudices, non fuit, cur ſibi cenſeret Pompeius quæſtionem ferendam: ſed homo ſapiens, & [f] alta quadam mente præditus, multa vidit: fuiſſe ſibi illum inimicum, familiarem Milonem. in communi omnium lætitia ſi etiam ipſe gauderet, timuit, ne videretur infirmior fides reconciliatæ gratiæ. multa etiam alia vidit, ſed illud maxime: quamuis atrociter ipſe tuliſſet, vos tamen fortiter iudicaturos. Itaque delegit è florentiſſimis ordinibus ipſa lumina: neque verò, quod nonnulli dictitant, ſecreuit in iudicib. legẽdis amicos meos. neque enim hoc cogitauit vir iuſtiſſimus. neque in bonis viris legendis id aſſequi potuiſſet, etiamſi cupiiſſet [g]. non enim mea gratia familiaritatibus continetur, quæ latè patere non poſſunt, propterea quòd *conſuetudines victus non poſſunt eſſe cum multis.* ſed, ſi quid poſſumus, ex eo poſſumus, quod reſpublica nos coniunxit cum multis. ex quibus ille cùm optimos viros legeret, idque maximè ad fidem ſuam pertinere arbitraretur, non potuit legere non ſtudioſos mei.

22 Quod verò te, Cn. [h] Domiti, huic quæſtioni præeſſe maximè voluit, nihil quæſiuit aliud, niſi iuſtitiam, grauitatem, humanitatem, fidem. tulit, vt conſularem neceſſe eſſet: credo, quòd *principum munus eſſe ducebat, reſiſtere & leuitati multitudinis, & perditorum temeritati.* ex conſularibus te creauit potiſſimum. dederas enim, quàm contemneres populareis inſanias, iam ab adoleſcentia documenta maxima.

23 ¶ Quamobrem [i], iudices, vt aliquando ad cauſam, criménq; veniamus: ſi *neque omnis cõfeſſio facti eſt inuſitata:* neq; de cauſa quidquã noſtra aliter, ac nos vellemus, à ſenatu iudicatũ eſt: & lator ipſe legis, cùm eſſet cõtrouerſia nulla facti, iuris tamen diſceptationem eſſe voluit: & electi iudices, & [k] iſti præpoſitus quæſtioni, qui hæc iuſtè, ſapienterque diſceptet: reliquum eſt, iudices, vt nihil iam aliud quærere debeatis, niſi, vter vtri inſidias fecerit: quod quò faciliùs argumentis perſpicere poſſitis, rem geſtam vobis dum breuiter expono, quæſo, diligenter attendite.

Margin notes (left column): a L. omnium me flag. P. B. b L. necſus eſt al. occiſus eſſet. c L. At patet. al. Apparet. d L. Vidit igitur, etiam e Poſuit enim factum ſa[?] & tamen iure factum defendere. f L. neque vobis g alteram ſalutaris abſolutionis, triſtem condemnationis. h v. c. quid nos iudicando ſp. i L. tribuendum putarit, an t. k v. c. Domui ſuæ nob. l apud quem etiam Cato educatus 3. Val. m al. fortiſſimi &c. rectè. Nam Cato dixit pro Milone, teſte Aſconio & Quintiliano 5. n vide Cicer. 3. de natura deorum qui quod ſeditioſe intercecit. Velleius dictus vide Plutarch. in vita Lucullum 70. Velleium 2. Appianum ciuilibus. Plin. 6. de viris illuſtribus Florum 3. c. 17. o c. 8. Valer. 16. p L. non ingemuit & ita v. c. q L. parricide, & al. parricida, cui patrem, ſeu hominem occiderit. r L. ab iſtis ſæpe ſ L. proinde quaſi t etiam vſque Brundiſium lapidibus ſtratam vide Appia de ea ad P. C V. de Cicero pro M. & in Piſon. c. 14 & vide ib. ... Frontinum lib. de aquæductibus. u vide Aſconium. x L. puniendum & ita v. c. y L. & parricidæ. z L. illam q. meminit Cicero pro domo ſua, in Piſon. 4 Parad. Plutarchum in Pomp. 10. b h. ſ gladius breuis inſtar acinacis Perſici ſeſurmus. Ioſephus 20. antiquit. 7. c L. Num quæ r. d al. num qua n.

Margin notes (right column): a L. niſi verò quia b L. pœnitẽda. proinde quaſi c L. pœnitendũ P. B. d al. & euaſi. e L. Non fuit ea cauſa profectò iudices, & ita v. c. f L. & alta, & diuina quad. g L. cupiſſet. h L. L. Domit. & ita v. c. i TRANSITIO. k L. is quæ. præp. P. C VI.

24 P.[a] Clodius cùm ſtatuiſſet omni ſcelere in prætura vexare rempublicam, videretq; ita tracta eſſe comitia anno ſuperiore, vt non multos menſes præturam gerere poſſet: qui non honoris gradum ſpectaret, vt ceteri, ſed & L. Paullum collegam effugere vellet, ſingulari virtute ciuem, & annum integrum ad dilacerandam rempublicam quæreret: ſubitò reliquit annum ſuum, ſeque in annum proximum tranſtulit, non [b] religione aliqua, ſed vt haberet, quod ipſe dicebat, ad præturam gerendam, hoc eſt, ad euertendam rempublicam, plenum annum, atque integrum.

a NARRATIO qua continentur conſilia Clodij, & cauſa occidendi, Apparatus Clodij, pugna inter Clodium & Milonem, Cædes Clodij.
b L. non, vt ſcr. relig.

25 Occurrebat, mancam ac debilem præturam ſuam futuram, conſule Milone: eum porrò ſummo conſenſu populi Rom. conſulem fieri videbat. contulit ſe ad eius competitores: ſed ita, totam vt petitionem ipſe ſolus, etiam inuitis illis gubernaret: tota vt comitia ſuis, vt dictitabat, *humeris ſuſtineret*. conuocabat tribus: ſe interponebat: coloniam [c] nouam, delectum perditiſſimorum ſcribebat ciuium. Quanto ille plura miſcebat, tanto hic magis in dies conualeſcebat. Vbi vidit homo ad omne facinus paratiſſimus, fortiſſimum virum inimiciſſimum ſuum, certiſſimum conſulem, idque intellexit non ſolum ſermonibus, ſed etiam ſuffragijs populi Romani ſæpe eſſe declaratum: palàm agere cœpit, & apertè dicere, occidendum Milonem.

c L. coloniam nouam delectu perditiſſimorum ciuiū conſcribebat *& ita v. c. al.* Collinam nouam ex delectu perditiſſimorum ciuiū ſcribebat, vt *de tribu Collina exponitur. Verùm nihil mutandum videtur.*

26 Seruos agreſteis, & barbaros, quibus ſiluas publicas depopulatus erat, Etruriamq; vexarat, ex Apennino deduxerat, quos videbatis. res erat minimè obſcura. etenim palàm dictitabat, conſulatum Miloni eripi non poſſe, vitam poſſe. ſignificauit hoc ſæpe in ſenatu: dixit in concione. quin etiam Fauonio, fortiſſimo viro, quærenti ex eo, quâ ſpe fureret, Milone viuo: reſpondit, triduo illum, ad ſummum quatriduo periturum. quam vocem eius ad hunc M. Catonem ſtatim Fauonius [d] detulit.

P. B.

d Catonis amicus referente à Plutarcho in Catone.

27 Interim cùm ſciret Clodius (neq; [e] enim erat difficile ſcire) [f] iter ſollemne, legitimum, neceſſarium, ante diem XIII. Kalendas Feb. Miloni eſſe Lanuuium ad flaminem prodendum, quod erat dictator Lanuuij Milo: Romā ſubitò ipſe profectus pridie eſt, vt ante ſuum fundum (quod re intellectum eſt) Miloni inſidias collocaret. atq; ita profectus eſt, vt concionem turbulentam, in qua eius furor deſideratus eſt, quæ illo ipſo die habita eſt, relinqueret: quam, niſi obire facinoris locum, tempúſque voluiſſet, numquam reliquiſſet.

e L. neq; enim id erat d.
f v. e. ſcire à Lanuuinis)
g Flamines vel à Pontifice Maximo, vel à Dictatore prodebantur.

28 Milo autē cùm in ſenatu fuiſſet eo die, quoad ſenatus dimiſſus eſt, domum venit: calceos, & veſtimenta mutauit: paulliſper, dum ſe vxor, (vt fit) cōparat, commoratus eſt: deinde profectus eſt id tēporis, cum iam Clodius, ſiquidem eo die Romam venturus erat, redire potuiſſet. obuiam fit ei Clodius expeditus, in equo, nulla rheda[h], nullis impedimentis, nullis Græcis comitibus, vt ſolebat: ſine vxore, quod nunquam ferè: cum hic inſidiator, qui iter illud ad cædem faciendam apparaſſet, cum vxore veheretur in rheda, pænulatus [i], vulgi magno impedimento, ac muliebri & delicato ancillarum, puerorumque comitatu.

h Rheda currus Gallicus.
i L. pænulatus, magno & impedito, & muliebri, ac delicato ancillarum pænulatus, vulgo magno & impedito.
k al. XI.
l ſtatur hic locus à Demetrio Phalereo ...

29 Fit obuiā Clodio ante fundū eius hora ferè vndecima [k], aut non multo ſecus. ſtatim complures cum telis in hunc faciunt de loco ſuperiore impetum. aduerſi rhedarium occidunt. cùm autē hic de rheda reiecta [l] pænula, deſiluiſſet, ſéque acri animo defenderet: illi, qui erant cum Clodio, gladiis eductis, partim recurrere ad rhedam, vt à tergo Milonē adorirentur: partim, quod hunc iam interfectum putarēt, cædere incipiunt eius ſeruos, qui pòſt erant: ex quibus qui animo fideli [a] in dominū erant, & præſentes fuerunt, partim occiſi ſunt, partim cum ad rhedam pugnari viderent, & domino ſuccurrere prohiberentur, Milonémque [b] occiſum etiam ex ipſo Clodio audirēt, & [c] ita eſſe putarent: fecerunt id ſerui Milonis (dicam enim non deriuandi criminis cauſa, ſed vt factum eſt) neque imperante, neque ſciente, neque præſente domino, quod [d] ſuos quiſque ſeruos in tali re facere voluiſſet.

P. CVII.

a L. fideli in dominum, & præſenti fuer.
b L. & v. e. Milonem occiſū & ex ipſo Cl.
c L. & re vera putarent
d ſimile quidam apud Demoſthenem oratione cōtra Midiam.

30 ¶ Hæc, ſicut expoſui, ita geſta ſunt, iudices: inſidiator ſuperatus, *vi victa vis*, vel potius oppreſſa virtute audacia eſt. Nihil [e] dico, quid reſp. conſecuta ſit: nihil, quid vos: nihil, quid omnes boni: nihil ſanè id proſit Miloni, qui hoc fato natus eſt, vt ne ſe quidem ſeruare potuerit, quin vnà rempublicam, vóſque ſeruaret. Si id iure non poſſet; nihil habeo, quod defendam. ſin *hoc & ratio doctis, & neceſſitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipſa præſcripſit, vt omnem ſemper vim, quacumque ope poſſint, à corpore, à capite, à vita ſua propulſarent*: non poteſtis hoc facinus improbum iudicare, quin ſimul iudicetis, omnibus, qui in latrones inciderint, aut illorum telis, aut veſtris ſententiis eſſe pereundum.

e CONSTITVTIO cauſæ.
f Ratio, neceſſitas, mos, natura perſuadē di cauſa, doctis, barbaris, gentibus, feris.

31 Quod ſi ita putaſſet: certè optabilius Miloni fuit dare iugulum P. Clodio, non ſemel ab illo, neque tum primùm petitum, quàm iugulari à vobis, quia ſe illi non iugulandum tradidiſſet. ſin hoc nemo veſtrûm ita ſentit: illud iam in iudicium venit, non, occiſúſne ſit, quod fatemur: ſed iure, an iniuria: quod [g] multis antea in cauſis iam quæſitum eſt. Inſidias factas eſſe conſtat: & id eſt, quod ſenatus contra remp. factum iudicauit. ab vtro factæ ſint, incertum eſt. de hoc igitur latum eſt vt quæreretur. Ita & ſenatus rem, non hominem notauit: & Pompeius de iure, non de facto, quæſtionem tulit. Nunquid igitur aliud in iudicium venit, niſi vter vtri inſidias fecerit? profectò nihil. ſi hic illi: vt ne ſit impunè. ſi ille huic: tum [h] nos ſcelere ſoluamur.

g L. quod multis in cauſis iā ſæpe quæſ.
h *ſed tum* vt nos ſcelere ſoluamur.
i CONFIRMATIONIS pars prior & ſe inſidiatū cauſis vtilitate, odio, ſpe impunitatis, dicto Clodij tempore.

32 ¶ Quónam [i] igitur pacto probari poteſt, inſidias Miloni feciſſe Clodium? ſatis eſt quidem in illā tam audaci, tam nefaria bellua, docere, magnam ei cauſam, magnam ſpē in Milonis morte propoſitam, magnas *vtilitates* fuiſſe. Itaque illud Caſſianum, *Cui* [k] *bono fuerit*, in his perſonis valeat. etſi boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi ſæpe paruo. Atqui, Milone interfecto, Clodius hoc aſſequebatur, non modò vt prætor eſſet non eo conſule, quo ſceleris nihil facere poſſet: ſed etiam vt his conſulibus prætor eſſet, quibus ſi non adiuuantibus, at conniuentibus certè, ſperaſſet ſe poſſe remp. eludere in illis ſuis cogitatis furoribus. cuius illi conatus, vt ille ratiocinabatur, nec [l], ſi cuperent, reprimere poſſent, cùm tantum beneficiū ei ſe debere arbitrarentur: &, ſi vellent, fortaſſe vix poſſent frangere hominis ſceleratiſſimi corroboratā iā vetuſtate audaciam. 33 An verò, iudices, vos ſoli ignoratis, vos hoſpites in hac vrbe verſamini? veſtræ peregrinantur aures, neque in hoc peruagato ciuitatis ſermone verſantur, quas ille leges (ſi leges nominandæ ſunt)

k ſimilis formul. Phil. 2. in ea item pro Sex. Roſcio Amerino adde 2. ad Herenn. vbi de collatione fit. Lyſias λόγῳ ...
l L. nec ſi poſſent reprimere vellent cū tantum b.

ſunt, ac non faces vrbis, & peſtes reip.) fuerit impoſiturus nobis omnibus atque inuſturus? Exhibe, quæſo, Sexte Clodi, exhibe librarium [a] illud legum veſtrarum, quod te aiunt eripuiſſe è domo, & ex mediis armis, turbáque nocturna, *tanquam Palladium* [b], ſuſtuliſſe, vt [c] præclarum inde munus, ac inſtrumentum tribunatus ad aliquem, ſi nactus eſſes, qui tuo arbitrio tribunatum gereret, deferre poſſes. Et adſpexit me illis quidem oculis, quibus tum ſolebat, cùm [d] omnia omnibus minabatur. Mouet me quippe lumen curiæ. Quid? tu me iratum, Sexte, putas tibi, cuius tu inimiciſſimum multo crudelius etiam puniſtus [e] es, quàm erat humanitatis meæ poſtulare? Tu P. Clodij cruentum cadauer eieciſti domo, tu in publicum eieciſti [f], tu ſpoliatum imaginibus, exſequiis, pompa, laudatione, infeliciſſimis lignis ſemiuſtulatum [g], nocturnis canibus dilaniandum reliquiſti. quam [h] rem etſi neceſſariò feciſti, tamen, quoniam in meo inimico crudelitatem exprompſiſti tuam, laudare non poſſum, iraſci certè non debeo.

34 P. Clodij præturam non ſine maximo rerum nouarum motu [i] proponi [k] ſolitam eſſe videbatis, niſi eſſet is conſul, qui eam auderet, poſſetque conſtringere [l]. cum Milonem [m] eſſe cum ſentiret vniuerſus populus Romanus quis dubitaret ſuffragio ſuo, ſe metu, periculo rempub. liberare? At [n] non, P. Clodio mortuo, vſitatis iam rebus, obnitendum eſt Miloni, vt tueatur dignitatem ſuam. ſingularis illa huic vni conceſſa gloria, quæ quotidie augebatur frangendis furoribus Clodianis, iam morte Clodij cecidit. Vos adepti eſtis, ne quem ciuem metueretis: hic exercitationem virtutis, ſuffragationem conſulatus, fontem perennem gloriæ ſuæ perdidit. Itaque Milonis conſulatus, qui, viuo Clodio, labefactari non poterat, mortuo denique tentari cœptus eſt. Non modò igitur nihil prodeſt, ſed obeſt etiam P. Clodij mors Miloni.

35 ¶ At valuit *odium*, fecit iratus, fecit inimicus, fecit [o] vltor iniuriæ, punitor [p] doloris ſui. Quid, ſi [q] hæc, non dico maiora fuerunt in Clodio, quàm in Milone, ſed in illo maxima, nulla in hoc? quid vultis amplius? quid enim odiſſet Clodium Milo, ſegetem, ac materiam [r] ſuæ gloriæ, præter hoc ciuile odium, quo omnes improbos odimus? Ille [ſ] erat vt odiſſet primum defenſorem ſalutis meæ: deinde vexatorem furoris, domitorem armorum ſuorum: poſtremò etiam accuſatorem ſuum. reus enim Milonis, lege [t] Plotia, fuit Clodius, quoad vixit. Quo tandem animo hoc *tyrannum* [u] tuliſſe creditis? quantum odium illius. &, in homine iniuſto, quàm etiam iuſtum [x] eſſe?

36 Reliquum eſt, vt iam illum natura ipſius, conſuetudóque defendat: hunc autem hæc eadem coarguant: nihil per vim vnquam Clodius, omnia per vim Milo. Quid ergo, iudices? cùm, mærentibus vobis, vrbe [y] ceſſit, non ſeruos, non arma, non vim intentauit? Quæ fuiſſet igitur cauſa reſtituendi mei, niſi fuiſſet iniuſta eiiciendi [z]? Diem mihi, credo, dixerat: multam irrogarat: actionem perduellionis intenderat: & [a] mihi, iudices, in cauſa aut veſtra mala aut mea nec præclariſſima, etiam iudicium timendum fuit. Seruorum, & egentium ciuium, & facinoroſorum, armis meos ciues, meis conſiliis, periculiſque ſeruatos, pro me obiici [b] nolui.

37 Vidi enim, vidi hunc ipſum Q. Hortenſium, lumen, & ornamentum reip. pænè interfici ſeruorum manu, cum mihi adeſſet: qua in turba C. Vibienus ſenator, vir optimus, cum hoc cum eſſet vnà, ita eſt multatus [c], vt vitam amiſerit. Itaque quando illius poſtea ſica illa, quam à Catilina acceperat, conquieuit? Hæc intentata nobis [d] eſt: huic ego vos obiici pro me non ſum paſſus: hæc inſidiata Pōpeio eſt: hæc iſtam Appiam viam, monumentum ſui nominis, nece Papirij [e] cruentauit: hæc eadem longo interuallo conuerſa rurſus eſt in me: nuper quidem, vt ſcitis, me ad regiam pæne confecit.

38 Quid ſimile Milonis? cuius vis omnis hæc ſemper fuit, ne P. Clodius, cum in iudiciū detrahi [f] non poſſet, vi oppreſſam ciuitatē teneret. quem ſi interficere voluiſſet, quantæ, quoties [g] occaſiones, quàm præclaræ fuerūt? Potuitne, cum domum, ac deos penates ſuos, illo oppugnante, defenderet, iure ſe vlciſci? potuitne, ciue [h] egregio, & viro fortiſſimo, P. Sextio collega ſuo, vulnerato? potuitne, Fabricio [i], viro optimo, cum de reditu meo legē ferret, pulſo, crudeliſſima in foro cæde facta? potuitne, L. [k] Cæcilij, iuſtiſſimi, fortiſſimique prætoris, oppugnata domo? potuitne illo die, cum eſt lata lex de me? cùm totius Italiæ concurſus, quem mea ſalus concitarat, facti illius gloriam libens [l] agnouiſſet: vt, etiam ſi id Milo feciſſet, cuncta ciuitas eam laudem pro ſua vendicaret?

39 Atqui erat id temporis clariſſimus & fortiſſimus conſul, inimicus Clodio, P. Lentulus, vltor ſceleris illius, propugnator ſenatus, defenſor veſtræ voluntatis, patronus illius publici cōſenſus, reſtitutor ſalutis meæ: ſeptē prætores, octo tribuni [m] plebis, illius aduerſarij, defenſores mei: Cn. Pōpeius auctor, & dux mei reditus, illius hoſtis: cuius ſententiā ſenatus omnis de ſalute mea grauiſſimam, & ornatiſſimā ſecutus eſt: qui populum R. cohortatus eſt: qui, cum de me decretū Capuę feciſſet: ipſe cunctæ Italiæ cupienti & eius fidem imploranti, ſignū dedit, vt ad me reſtituendū Romam concurrerent. omnia tum deniq; in illum odia ciuium ardebant deſiderio mei: quem qui tum interemiſſet, non de impunitate eius, ſed de præmiis cogitaretur.

40 Tamen ſe Milo continuit, & P. Clodium ad [n] iudiciū bis, ad vim nunquā vocauit. Quid? priuato Milone, & reo ad populum, accuſante P. Clodio, cum [o] in Cn Pompeium pro Milone dicentē impetus factus eſt: quæ tū non modo occaſio, ſed etiā cauſa illius opprimendi fuit? Nuper verò cū M. Antonius ſummam ſpem ſalutis bonis omnibus attuliſſet, grauiſſimámque adoleſcēs nobiliſſimus reip. partem fortiſſimè ſuſcepiſſet, atque illā belluam, iudicij laqueos declinantem, iam irretitam teneret: qui locus, quod tempus illud, dij [p] immortales, fuit? cùm ſe ille fugiens in ſcalarum tenebras abdidiſſet, magnum Miloni fuit, conficere illam peſtem nulla ſua inuidia, Antonij [q] verò maxima gloria?

41 Quid? comitiis in cāpo quoties poteſtas fuit? cū [r] ille vi in ſępta irruiſſet gladios di-

P. CVIII.
a al. libellariū ill. Id eſt autem libellarium ciſtaque conſeruantur libelli; Alij legunt armarium. Alij librarium, exponunt mancipia cum leges ſuas à ſuis conſeruatas eſſe dicitur.
b Vide Homerum, Plutarchum, Strabonem, Pauſan. & Dion. Cretenſ. lib 5. Ouid. 6. Faſtorum: & 13. Metamorph. Virgil. 2. Aeneid.
c L. & v. c. vt præclarum videlicet mun. atque inde.
d v. c. cum omnia omnib. minab.
e L. pœnitus es, & ita v. c.
f L. abieciſti, al. proieciſti.
g al. ſemuſtulatum
h L. quare etſi neceſſario feciſti.
i L. metu p.
k al. propoſitā fore.
l L. conſtringere
m L. Milonem vnum eſſe
n L. At nunc, P. Clodio remoto vſitatam
P. B
reb. colendū eſt M.
o L. & v. c. fuit vlt.
p L. pœnitor dol.
q Citatur à Soſipatro Cariſio lib. 1 in paſſiua ſi.
r L. materiem
ſ L. ille erat qui odiſſet pr. vel, ille hunc ſic oderat: vt, vel illi cauſa exaſceret odiſſet. vel, ille erat quod odiſſet.
t Legem Plotiam ſeu Plautiam de vi intelligit, cuius meminit Cælius 8. famil. 8. Inſtitutum. Inſt. de vſucap. Iuriſconſultus in l. non ſolum 33. § ſi dominus. ff. de vſucap. Apud Theophilum d. § Iuſt. legitur ... violentum.
x L. iuſtum fuiſſe?
y L. & v. c. verbe ceſſi iudicibus ... illuxit non ſeruos, non arma, non vim. Quæ fuiſſet igitur vobis ſua cauſa reſtituendi mei, niſi fuiſſet iniuſta eiiciendi. z v. c. eiiciendi.

a v. c. & mihi videlicet in cauſa aut mala, aut mea nō præclariſſima, & veſtra iudicij tim. fuit. & mihi videlicet in cauſa aut mala mea, aut nō præclariſſima, & veſtra iudicium &c.
b v. c. obiici
c L. multatus, & ita v. c.
d al. vobis
e de quo ſ. 9
f L. detrahi al. retrahi
g L. quod occaſi.
P. CIX.
h L. ciue egr. & ita v. c.
i al. Q. Fabricio.
k al. L. Cœlij.
l v. c. lubens
m v. c. tribuni plebis
n L. in iudiciū
P. B.
o q. v. c. cum in Cn. pro Mil.
p v. c. de im. mort.
q L. Marci vero Antonij max.
r v. c. cum ille in ſepta fuiſſet, ſeſe tamen illo in ſepta vi ruiſſet, ſed cū ille irrupiſſet

ſtringendos, lapides iaciendos curaſſet. deinde ſubito, vultu Milonis perterritus, fugeret ad Tiberim, vos, & omnes boni vota faceretis, vt Miloni vti virtute ſua libêret? Quem igitur cum omnium gratia noluit: hunc voluit cum aliquorum querela? quem iure, quem loco, quem tempore, quem impune non eſt auſus: hunc iniuria, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis, non dubitauit occidere?

42 Præſertim, iudices, cùm honoris ampliſſimi contentio, & dies comitiorum ſubeſſet: quo quidem tempore (ſcio enim, quàm timida ſit ambitio, quantáque, & quàm ſollicita cupiditas conſulatus) omnia non modo, quæ reprehendi palàm, ſed [a] etiam quæ obſcurè cogitari poſſunt, timemus: rumorem, fabulam [b] fictam, falſam perhorreſcimus: ora omnium, atque oculos intuemur. *Nihil enim eſt tam molle, tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, quàm voluntas erga nos, ſenſuſq́; ciuium: qui non modò improbitati iraſcuntur candidatorum, ſed [c] etiam in rectè factis ſæpe faſtidiunt.*

a v.c. ſed etiã obſcurè quæ cog.
b L. fabulam falſam, fictã, leuè perhor. al. fabulam fictam perhorreſcimus.
c al. ſed etiam rectè facta ſæpe faſtid.
d L. hunc igitur diem c.

43 Hunc [d] diem igitur campi ſperatum, atque exoptatum ſibi proponens Milo, cruentis manibus ſcelus, & facinus præ ſe ferens, & confitens, ad illa auguſta centuriarum auſpicia veniebat? quàm hoc non credibile in hoc? quàm idem in Clodio non dubitandum: qui ſe, interfecto Milone, regnaturum putaret? ¶ Quid? quod [e] caput audaciæ eſt, iudices: quis ignorat, *maximam illecebram eſſe peccandi, impunitatis ſpem?* In vtro igitur hæc fuit? in Milone? qui etiam nunc reus eſt facti, aut præclari, aut certè neceſſarij? an in Clodio? qui ita iudicia, pœnámque contemſerat, vt eum nihil delectaret, quod aut per naturam fas eſſet, aut per leges liceret?

P. CX.

e al. quod caput eſt, iud.

44 ¶ Sed quid ego argumentor? quid plura diſputo? te, Qu. Petilli, appello, optimum, & fortiſſimum ciuem: te, M. Cato, teſtor: quos mihi diuina quædam ſors dedit iudices. Vos ex M. Fauonio audiſtis, Clodium ſibi dixiſſe, & audiſtis, *viuo Clodio, periturum Milonem triduo.* poſt diem tertium geſta res eſt, quàm dixerat. Cum ille non dubitaret aperire, quid cogitaret, vos poteſtis dubitare, quid fecerit?

45 ¶ Quemadmodum igitur eum *dies* non fefellit, dixi equidem modo. Dictator [f] Lanuuini ſtata [g] ſacrificia noſſe, negotij nihil erat. vidit neceſſe eſſe Miloni proficiſci Lanuuium illo ipſo, quo [h] profectus eſt, die. itaque anteuertit. At quo die? quo, vt [i] antè dixi, inſaniſſima concio ab ipſius mercenario [k] tribuno pl. [l] eſt concitata: quem diem ille, quam concionem, quos clamores, niſi ad cogitatum facinus approperaret, nunquam reliquiſſet. Ergo illi ne cauſa quidem itineris, etiam cauſa manendi: Miloni nulla facultas manendi, exeundi non cauſa ſolùm, ſed etiam neceſſitas fuit. Quid, ſi, vt ille ſciuit, Milonem fore eo die in via, ſic Clodium Milo ne ſuſpicari quidem potuit?

f Dictator res Lanuuini.
g ſtatuta. Sed ſtata Sacrificia ſunt. Feſto, ſolita certis diebus fieri.
h L. quo eſt profectus, d.
i L. vt antè dixi, fuit inſ.
k v.c. mercenario tr.
l L. plebis concitata.

46 Primùm quæro, qui ſcire potuerit. quod vos idẽ in Clodio quærere non poteſtis. vt. n. neminẽ aliũ, niſi T. Patinã, familiariſſimũ ſuũ, rogaſſet, ſcire potuit illo ipſo die Lanuuij à dictatore Milone prodi flaminẽ neceſſe eſſe. ſed erãt permulti alij, ex quibus id faciliimè ſcire poſſet: omnes [m] ſcilicet Lanuuini. Milo de Clodij reditu vnde quæſiuit? quæſierit ſanè. videte, quid vobis largiar. ſeruũ etiam, vt [a] Artius, meus amicus, dixit, corruperit. Legi [c] teſtimonia teſtium veſtrorum. dixit C. Caſſinius, cognomento Schola [a], Interamnis [b], familiaris [c] meus, & idem comes P. Clodij: cuius iampridem teſtimonio Clodius eadem hora Interamnæ fuerat, & Romæ, P. Clodium illo die in Albano manſurum fuiſſe: ſed ſubitò ei eſſe nuntiatum, Cyrum architectum eſſe mortuum: itaque Romam repentè conſtituiſſe proficiſci. dixit hoc comes item P. Clodij, C. Clodius.

m Lanuuium omnes omnes ſcilicet L. maxime ...ma eſſe ...

a al. Scola, al. Sigola.
b al. Interamnas.
c L. familiariſſimus, & idem comes P. Cl. ſtrictè: vix enim fieri poteſt vt homo familiaris Ciceronis, & comes fuerit P. Clodij.

47 Videte, iudices, quantæ res his teſtimoniis ſint confectæ. primum certè liberatur Milo, non eo conſilio profectus eſſe, vt inſidiaretur in via Clodio: quippe [d] qui ei obuius futurus omnino non erat. deinde (non enim video, cur non meum quoque agam negotiũ) ſcitis, iudices, fuiſſe, qui in hac rogatione ſuadenda dicerent, Milonis manu cædem eſſe factam, conſilio verò maioris alicuius. Videlicet [e] me latronem, ac ſicarium abiecti homines, & perditi deſcribebant. Iacent [f] ſuis teſtibus ij, qui Clodium negant eo die Romam, niſi de Cyro auditum eſſet, rediturum fuiſſe. Reſpiraui: liberatus ſum: non vereor, ne, quod ne ſuſpicari quidem potuerim, videar id cogitaſſe.

d ... v.c. quippe ſi ille obuius ei fut.
e & v.c. L. ex Afrenio. Me videlicet latron.
f L. iacent hi ſuis teſtibus qui Clod.

48 Nunc perſequar cetera: nam [g] occurrit illud: ne Clodius quidem de inſidiis cogitauit, quoniam fuit in Albano manſurus, ſiquidem exiturus ad cædem è villa non fuiſſet. Video enim, illum, qui [h] dicitur de Cyri morte nuntiaſſe, non id nuntiaſſe, ſed Milonem appropinquare. nam quid de Cyro nuntiaret, quem Clodius Roma proficiſcens reliquerat morientem? Vnà fui: teſtamentum [i] ſimul obſignaui [k] cum Clodio: teſtamentum autem palàm fecerat, & illum heredem, & me ſcripſerat. Quem pridie hora tertia animam efflantem reliquiſſet, eum mortuũ poſtridie [l] hora decima ei nuntiabatur?

g L. nam occurrit illud. igitur ne Clod. & ita v.c.
h q v.c. qui dicatur
i al. teſtamentũ Cyri ſimul
k Heredibus igitur apud veteres licuit teſtimonium in teſtamentis præſtare. quod merito mutatum eſt; *ſed neque io & ibidem Theophil. Inſt. de teſtament. ordinandis.*
l v.c. poſt diei tertij horam decimam. *fort.* poſt diem tertium hora decima ei nunt.

P. CXI.

49 Agè ſit ita factum: quæ [m] cauſa, cur Romam properaret? cur in noctem ſe cõiiceret? quid afferebat feſtinationẽ? quod heres erat? primũ erat nihil, cur properato opus eſſet: deinde ſi quid eſſet, quid tandem erat, quod ea nocte cõſequi poſſet, amitteret autẽ, ſi poſtridie manè Romã veniſſet? Atque [n], vt illi nocturnus ad vrbẽ aduentus vitãdus potius, quàm expetendus [o] fuit: ſic Miloni, cũ inſidiator eſſet, ſi illũ ad vrbem noctu [p] acceſſurum ſciebat, ſubſiſtendum [q] atque exſpectandum fuit.

m L. quæ cauſa fuit, cur
n al. Atqui.
o al. expectãdus.
p v.c. nocte
q L. & v.c. ſubſidendum. ſtrictè nam & eodem verbo paullo poſt etiam vtitur. ſubſidere autem, eſt in inſidiis ſubſiſtere vnde *Vegetio* ſubſeſſa loca 3. c. 11.

50 Noctu, inuidioſo [r] & pleno latronum in loco occidiſſet. nemo ei neganti non crediſſet, quem eſſe omnes ſaluũ, etiã confitentem, volunt. Suſtinuiſſet hoc crimen primùm ipſe ille latronum occultator, & [ſ] receptator locus [t], dum neque muta ſolitudo indicaſſet, neque cæca nox oſtendiſſet Milonem: deinde vbi multi ab illo violati, ſpoliati, bonis expulſi, multi etiam hæc timentes in ſuſpicionem caderent: tota denique rea citaretur Etruria.

r L. inſidioſo & pl.
ſ v.c. & receptor l.
t L. locus tum neque

51 Atque illo die certè Aricia rediens diuertit [u] Clodius ad [x] Albanum. Quod [y] niſi ſciret Milo illũ Ariciæ fuiſſe, ſuſpicari tamen debuit, eum, etiam ſi Romam illo die reuerti vellet, ad villã ſuam, quæ viã tangeret, diuerſurum [z]. cur neque antè occurrit, ne [a] in villa reſidêret, nec eo in loco ſubſedit, quò ille noctu venturus eſſet? Video adhuc conſtare omnia, iudices: Miloni etiam vtile fuiſſe Clodium viuere: illi ad ea, quæ concupierat, optatiſſimum interitum Milonis fuiſſe: odium illius

u L. deuertit v.c. deuortit.
x al. ad ſe in Albanum, v.c. ad ſe, ſit in villam ſuã, ſic à nobis diſceſſi eſt famil. 7. pro à domo.
y v.c. Quod ve ſciret Milo, &c.
z L. deuerſurum.
a al. ne illa in

Digitized by Google

lius in hunc acerbiſſimum, in [a] illum huius
nullum: conſuetudinem illius perpetuam in
vi inferenda, huius tantum in repellenda:

52 mortem [b] ab illo denuntiatam palàm
Miloni, & prædicatam, nihil vnquam audi-
tum ex Milone: profectionis huius diem illi
notum, reditũ illius huic ignotũ fuiſſe. huius
iter neceſſarium, illius etiam potiùs alienum:
hunc præ ſe tuliſſe, ſe illo die Roma exitu-
rum, illum eo die ſe diſſimulaſſe rediturum:
hunc nullius rei mutaſſe conſilium, illum
cauſam mutandi conſilij finxiſſe: huic, ſi inſi-
diaretur, noćte [c] prope vrbem exſpectandum,
illi, etiam ſi hunc nõ timeret, tamen acceſſum
ad vrbem nocturnum fuiſſe metuendum.

53 Videamus nunc id, quod caput eſt: locus
ad inſidias ille ipſe, vbi congreſſi ſunt, vtri
tandem fuerit aptior. Id verò, iudices, etiam
dubitandum & diutius cogitandum eſt? Ante
fundum Clodij: quo [d] in fundo, propter inſa-
nas illas ſubſtructiones, facile mille homi-
num verſabatur valentium [e]. Atqui excelſo
loco ſuperiorem ſe fore putabat [f] Milo, & ob
eam cauſam eum locum ad pugnam potiſſi-
mùm delegerat [g]. An [h] in eo loco potiùs ex-
ſpectandum ab eo, qui ipſius loci ſpe facere
impetum cogitarat? Res loquitur, iudices,
ipſa: quæ ſemper valet plurimum.

54 Si hæc non geſta audiretis, ſed picta vi-
deretis: tamen appareret, vter eſſet inſidiator,
vter nihil cogitaret mali, cùm alter vehere-
tur in rheda pænulatus, vnà ſederet vxor. quid
horum non impeditiſſimum? veſtitus, an ve-
hiculum, an comes? quid minus promtum ad
pugnam, cùm pænula irretitus, rheda impe-
ditus, vxore pæne conſtrictus eſſet? Videte
nunc illum, primùm egredientem è villa ſubi-
tò. Cur veſperi? quid [i] neceſſe eſt? qui conue-
nit præſertim id temporis? Diuertit [k] in villam
Pompeij. Pompeium vt videret? Sciebat in [l]
Alſienſi eſſe. Villam vt perſpiceret? millies in
ea fuerat. Quid ergo erat moræ & tergiuerſa-
tionis? dũ hic veniret, locũ relinquere noluit.

55 Age: nunc iter expediti latronis cum
Milonis impedimentis comparate. Semper il-
le antea cum vxore: tum ſine ea. nunquam [m]
non in rheda: tum in equo. comites Græculi,
quocumque ibat, etiam cùm in caſtra Etruſca
properabat: tum nugarum in comitatu nihil.
Milo, qui numquam, tum caſu pueros ſym-
phoniacos vxoris ducebat & ancillarum gre-
ges. ille, qui ſemper ſecum ſcorta, ſemper exo-
letos, ſemper *lupas* [n] ducebat [o], tum neminem
niſi vt virum à viro lectum eſſe diceres. Cur
igitur victus eſt? quia non ſemper viator à la-
trone, nonnumquam etiam latro à viatore
occiditur: quia quanquam paratus in impara-
tos Clodius, tamen mulier inciderat in viros.

56 Nec verò ſic erat vmquàm non paratus
Milo cõtra illũ, vt nõ ſatis ferè eſſet paratus.
ſemper ille & quantum intereſſet P. Clodij ſe
perire [p], & quanto illi odio eſſet & quantum
ille auderet, cogitabat. Quamobrem vitam
ſuam, quam maximis præmiis propoſitam, &
pæne addictam ſciebat, numquam in pericu-
lum ſine præſidio, & ſine cuſtodia proijcie-
bat. ¶ Adde caſus. adde *incertos exitus pugna-
rum, Martemq; communem: qui ſæpe ſpoliantem iam,
& exſultantem euertit, & perculit ab abiecto.* Adde
inſcitiam [r] pranſi [ſ], poti, oſcitantis ducis: qui
cum à tergo hoſtem interclusum reliquiſſet:
nihil de eius extremis comitibus cogitauit:
in quos incenſos ira, vitamque domini deſpe-

a v.c. nullum huius in illũ conſ. & ita L.
P. B.
b al. mortem ab illo Miloni denunt. & palàm præd.
c L. noctem prope vrbem exſpectandam, & ita v.c.
d Profert hũc locum Macrobius c. 5. & A. Gell. 16.
e al. valentiũ adueniſſet. Aliqui deeſt hæc vox Valentium.
f L. putarat Milo, & ob eã eam eum loc. & ita v.c.
g v.c. legerat.
h al. At in eo loco potius exſp. ab eo, qui l. ſpe f. imp. cogitarat.
i lib. vulg. quid ne eſſe eſt tardè, qui conuenit
k al. Deuertit.
l lib. vulg. in Alſienſi eſſe procul lode,
P. C X I I
Villam vt p. mendoſe.
m L. nũquam nõ in rheda: & ita v.c.
n hic lupari 9. cap. 1. ſcoc. tari.
o L. duceret
p al. interire,
q L. proijciebat al. contiſcebat.
r al. Inſcientiam
ſ Citatur à Diomede lib. 1 de participijs.

anteis cùm incidiſſet, hæſit in iis pœnis, quas
ab eo ſerui fideles pro domini vita expetiue-
runt.

57 Cur igitur eos manumiſit? metuebat
ſcilicet, ne indicaretur [a]: ne dolorem perferre
non poſſent: ne tormentis cogerentur, occiſũ
eſſe a ſeruis Milonis in Appia via P. Clodiũ
confiteri. Quid opus eſt tortore? quid quæris?
occideritne? occidit. Iure, an iniuria? nihil ad
tortorem. *facti enim in [b] eculeo quæſtio eſt, iuris in
iudicio.* Quod igitur in cauſa quærendum eſt,
id agamus: hoc, quod tormentis inuenire vis,
id fatemur. Manu verò cur miſerit, ſi id potiùs
quæris, quàm cur parum amplis affecerit præ-
miis: neſcis inimici factum reprehendere.

58 Dixit enim hic idem, qui omnia ſemper
conſtanter, & fortiter, M. Cato: dixitq; in tur-
bulenta concione, quæ tamen huius auctori-
tate placata eſt, non libertate ſolum, ſed etiã
omnibus præmiis digniſſimos fuiſſe, qui do-
mini caput defendiſſent. *Quod enim præmium
ſatis magnum eſt tam beneuolis [c], tam bonis, tam fide-
libus ſeruis, propter [d] quos viuit?* etſi id quidẽ nõ
tanti eſt, quàm quòd propter eoſdem nõ ſan-
guine & vulneribus ſuis, crudeliſſimi inimici
mentem, oculoſque ſatiauit. quos niſi manu-
miſiſſet, tormentis etiam dedendi fuiſſent, cõ-
ſeruatores domini, vltores ſceleris, defenſores
necis. Hic vero nihil habet in his malis, quòd
minus moleſte ferat, quàm, etiam ſi quid ipſi
accidat, eſſe tamen illis meritum præmium
perſolutum.

59 Sed quæſtiones vrgent Milonem, quæ
ſunt habitæ nunc in atrio Libertatis. Quibúſ-
nam de ſeruis? rogas? de P. Clodij. Quis eos
poſtulauit? Appius. quis produxit? Appius. vn-
de? ab Appio. Dij boni quid poteſt agi ſeue-
rius? De ſeruis nulla [e] quæſtio eſt in dominũ,
niſi [f] de inceſtu, vt fuit in Clodium. Proximè [g]
ad deos acceſſit Clodius, propius quàm tum,
cùm ad ipſos penetrarat: cuius de morte, tan-
quam de cæremoniis violatis, quæritur. Sed [h]
tamen *maiores noſtri in dominum de ſeruo quæri
noluerunt, non quia non poſſet verum inueniri, ſed
quia videbatur indignum eſſe, & domini [i] morte i-
pſa triſtius.* In reum de ſeruis accuſatoris cùm
quæritur, verum inueniri poteſt?

60 Agè verò, quæ erat, aut qualis quæſtio?
Heus [k] vbi Ruſcio vbi [l] Caſca? Clodius inſi-
dias fecit Miloni? Fecit. Certa crux. Nullas fe-
cit. ſperata libertas. Quid hac quæſtione cer-
tius? Subitò arrepti in quæſtionem, tamen ſe-
parantur à ceteris & in arcas [m] coniiciũtur [n],
ne quis cum iis colloqui poſſit. Hi centũ dies
penes accuſatorem cùm fuiſſent, ab eo ipſo
accuſatore producti ſunt. Quid hac quæſtione
dici poteſt integrius? quid incorruptius?

61 Quòd ſi nondum ſatis cernitis, cùm res
ipſa tot, tam claris argumentis, ſignisque lu-
ceat, pura mente, atque integra Milonem,
nullo ſcelere imbutum, nullo metu perterri-
tum, nulla conſcientia exanimatum, Romam
reuertiſſe: recordamini, per deos immortaleis,
quæ fuerit celeritas reditus eius: qui ingreſſus
in forum, ardente curia: quæ magnitudo ani-
mi, qui vultus, quæ oratio. Neque verò ſe po-
pulo ſolùm, ſed etiam ſenatui tradidit [o]: ne-
que ſenatui modo, ſed etiam publicis præſi-
diis, & armis: neque his tantùm, verùm etiam
eius poteſtati, cui ſenatus totam rempubli-
cam, omnem Italiæ pubem, cuncta populi
Romani arma commiſerat. cui [p] ſe nunquam
profectò tradidiſſet, niſi cauſæ ſuæ confideret,

a al. indicarent.
P. B.
b al. in equuleo
c v.c. beneuolis.
d id eſt quorũ opera & beneficio
e al nulla lege quæſtio eſt in d
f ſerui in dominos torqueri poſſunt de inceſtu.
g L. proximè deos acc. & ita v.c. || Ita legitur apud Priſcianum
h Seruos in dominos torqueri veteres noluerunt.
P. C X L I I.
i al. dominis
k L. Heus tu Roſcio, vetuſ cauſa cauetis mendaris. Clodius inſ.
l al vt bi cauſa.
m Arcæ hic loca ab aliis ſeparata, in quibus vincti ſeruabãtur vt ne cũ aliquo loqui poſſent, dictæ ab arcendo
n v.c. conſiciuntur
o L. permiſit v.c. commiſit
p L. cui nunquam ſe hic proiecto tr.

Digitized by Google

ſtringendos, lapides iaciendos curaſſet. deinde ſubito, vultu Milonis perterritus, fugeret ad Tiberim, vos, & omnes boni vota faceretis, vt Miloni vti virtute ſua liberet? Quem igitur cum omnium gratia noluit: hunc voluit cum aliquorum querela? quem iure, quem loco, quem tempore, quem impune non eſt auſus: hunc iniuria, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis, non dubitauit occidere?

42 Præſertim, iudices, cùm honoris ampliſſimi contentio, & dies comitiorum ſubeſſet: quo quidem tempore (ſcio enim, quàm timida ſit ambitio, quantáque, & quàm ſollicita cupiditas conſulatus) omnia non modo, quæ reprehendi palàm, ſed [a] etiam quæ obſcurè cogitari poſſunt, timemus: rumorem, fabulam [b] fictam, falſam perhorreſcimus: ora omnium, atque oculos intuemur. *Nihil enim eſt tam molle, tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, quàm voluntas erga nos, ſenſuſq́; ciuium: qui non modò improbitati iraſcuntur candidatorum, ſed [c] etiam in rectè factis ſæpe faſtidiunt.*

43 Hunc [d] diem igitur campi ſperatum, atque exoptatum ſibi proponens Milo, cruentis manibus ſcelus, & facinus præ ſe ferens, & confitens, ad illa auguſta centuriarum auſpicia veniebat? quàm hoc non credibile in hoc? quàm idem in Clodio non dubitandum: qui ſe, interfecto Milone, regnaturum putaret? ¶ Quid? quod [e] caput audaciæ eſt, iudices: quis ignorat, *maximam illecebram eſſe peccandi, impunitatis ſpem?* In vtro igitur hæc fuit? in Milone? qui etiam nunc reus eſt facti, aut præclari, aut certè neceſſarij? an in Clodio? qui ita iudicia, pœnámque contempſerat, vt eum nihil delectaret, quod aut per naturam fas eſſet, aut per leges liceret?

44 ¶ Sed quid ego argumentor? quid plura diſputo? te, Qu. Petilli, appello, optimum, & fortiſſimum ciuem: te, M. Cato, teſtor: quos mihi diuina quadam ſors dedit iudices. Vos ex M. Fauonio audiſtis, Clodium ſibi dixiſſe, & audiſtis *viuo Clodio, periturum Milonem triduo.* poſt diem tertium geſta res eſt, quàm dixerat. Cùm ille non dubitaret aperire, quid cogitaret, vos poteſtis dubitare, quid fecerit?

45 ¶ Quemadmodum igitur eum dies non fefellit, dixi equidem modo. Dictator [f] Lanuuini ſtata [g] ſacrificia noſſe, negotij nihil erat. vidit neceſſe eſſe Milonem proficiſci Lanuuium illo ipſo, quo [h] profectus eſt, die. itaque anteuertit. At quo die? quo, vt [i] antè dixi, inſaniſſima concio ab ipſius mercenario [k] tribuno pl. [l] eſt concitata: quem diem ille, quam concionem, quos clamores, niſi ad cogitatum facinus approperaret, nunquam reliquiſſet. Ergo illi ne cauſa quidem itineris, etiam cauſa manendi: Miloni nulla facultas manendi, exeundi non cauſa ſolùm, ſed etiam neceſſitas fuit. Quid, ſi, vt ille ſciuit, Milonem fore eo die in via, ſic Clodium Milo ne ſuſpicari quidem potuit?

46 Primùm quæro, qui ſcire potuerit, quod vos idē in Clodio quærere non poteſtis. vt. n. neminē aliū, niſi T. Patinā, familiariſſimū ſuū, rogaſſet, ſcire potuit illo ipſo die Lanuuij à dictatore Milone prodi flaminē neceſſe eſſe. ſed erāt permulti alij, ex quibus id facillimè ſcire poſſet: omnes [m] ſcilicet Lanuuini. Milo de Clodij reditu vnde quæſiuit? quæſierit ſanè. videte, quid vobis largiar. ſeruū etiam, vt

a v. c. ſed etiā obſcurè quæ cog.
b L. fabulam falſam, fictā, leuē perhor. al. fabulam fictam perhorreſcimus.
c al. ſed etiam rectè facta ſæpe faſtid.
d L. hunc igitur diem c.

P. C X.

e al. quod caput eſt, iud.

Dictator es Lanuuini.
g ſtatuta ſed ſtata Sacrificia ſtata. Feſtis ſolenia certis diebus fieri.
h L. quo eſt profectus, d.
i L. vt antè dixi, fuit inſ.
k v. c. mercenario tr.
l L. plebi concitata.

m [illegible] omnes [illegible] ſcilicet [illegible] gere ma eſſe [illegible]

A Atrius, meus amicus, dixit, corruperit. Legite teſtimonia teſtium veſtrorum. dixit C. Caſſinius, cognomento Schola [a], Interamnis [b], familiaris [c] meus, & idem comes P. Clodij: cuius iampridem teſtimonio Clodius eadem hora Interamnæ fuerat, & Romæ, P. Clodium illo die in Albano manſurum fuiſſe: ſed ſubitò ei eſſe nuntiatum, Cyrum architectum eſſe mortuum: itaque Romam repentè conſtituiſſe proficiſci. dixit hoc comes item P. Clo-

B dij, C. Clodius.

47 Videte, iudices, quantæ res his teſtimoniis ſint confectæ. primum certè liberatur Milo, non eo conſilio profectus eſſe, vt inſidiaretur in via Clodio: quippe [d] qui ei obuius futurus omnino non erat. deinde (non enim video, cur non meum quoque agam negotiū) ſcitis, iudices, fuiſſe, qui in hac rogatione ſuadenda dicerent, Milonis manu cædem eſſe factam, conſilio verò maioris alicuius. Vide-

C licet [e] me latronem, ac ſicarium abiecti homines, & perditi deſcribebant. Iacent [f] ſuis teſtibus ij, qui Clodium negant eo die Romam, niſi de Cyro auditum eſſet, rediturum fuiſſe. Reſpiraui: liberatus ſum: non vereor, ne, quod ne ſuſpicari quidem potuerim, videar id cogitaſſe.

48 Nunc perſequar cetera: nam [g] occurrit illud: ne Clodius quidem de inſidiis cogitauit, quoniam fuit in Albano manſurus, ſiquidem exiturus ad cædem è villa non fuiſſet.

D Video enim, illum, qui [h] dicitur de Cyri morte nuntiaſſe, non id nuntiaſſe, ſed Milonem appropinquare. nam quid de Cyro nuntiaret, quem Clodius Roma proficiſcens reliquerat morientem? Vnà fui: teſtamentum [i] ſimul obſignaui [k] cùm Clodio: teſtamentum autem palàm fecerat, & illum heredem, & me ſcripſerat. Quem pridie hora tertia animam efflantem reliquiſſet, eum mortuū poſtridie [l]

E hora decima ei nuntiabatur?

49 Age ſit ita factum: quæ [m] cauſa, cur Romam properaret? cur in noctem ſe cōiiceret? quid afferebat feſtinationē? quod heres erat? primū erat nihil, cur properato opus eſſet: deinde ſi quid eſſet, quid tandem erat, quod ea nocte cōſequi poſſet, amitteret autē, ſi poſtridie manè Romā veniſſet? Atque [n], vt illi nocturnus ad vrbē aduētus vitādus potius, quàm expetendus [o] fuit, ſic Miloni, cū inſidiator eſ-

F ſet, ſi illū ad vrbem noctu [p] acceſſurum ſciebat, ſubſiſtendum [q], atque exſpectandum fuit.

50 Noctu, inuidioſo [r] & pleno latronum in loco occidiſſet, nemo ei neganti non crediſſet, quem eſſe omnes ſaluū, etiā confitentem, volunt. Suſtinuiſſet hoc crimen primùm ipſe ille latronum occultator, & [s] receptator locus [t], dum neque muta ſolitudo indicaſſet, neque cæca nox oſtendiſſet Milonem: deinde vbi multi ab illo violati, ſpoliati, bonis expul-

G ſi, multi etiam hæc timentes in ſuſpicionem caderent: tota denique rea citaretur Etruria.

51 Atque illo die certè Aricia rediens diuertit [u] Clodius ad [x] Albanum. Quòd [y] niſi ſciret Milo illū Ariciæ fuiſſe, ſuſpicari tamen debuit, eum, etiam ſi Romam illo die reuerti vellet, ad villā ſuam, quæ viā tangeret, diuerſurum [z]. cur neque antè occurrit, ne [a] in villa reſideret, nec eo in loco ſubſedit, quò ille no-

H ctu venturus eſſet? Video adhuc conſtare omnia, iudices: Miloni etiam vtile fuiſſe Clodium viuere: illi ad ea, quæ concupierat, optatiſſimum interitum Milonis fuiſſe: odium illius

a al. Scola, al. Sigola,
b al. Interamnas,
c L. familiaris ſimul, & idem comes P. Cl. rectè: vix enim fieri poteſt vt homo familiaris Ciceronis, comes fuerit P. Clodij.

d [illegible] v. c. quippe ſi ille obuius eſſet fut.
e ſic v. c. L. in Aſconio. Me videlicet latron.
f L. iacent hi ſuis teſtibus qui Clod.
g L. nam occurrit illud. Igitur ne Clod. & ita v. c.
h q v. c. qui dicatur
i al. teſtamentū Cyri ſimul
k Hæredibus igitur apud veteres licuit teſtimonium in teſtamentis præſtare. quod merito mutatum eſt § *ſed neque ro. & ibi dem Theophil. Inſt. de teſtament. ordinandis.*
l v. c. poſt diei tertij horam decimam *fert.* poſt diem tertium hora decima ei nunt.

P. C X I.

m L. quæ cauſa fuit, cur
n al. Atqui.
o al. expetendus.
p v. c. nocte
q L. & v. c. ſubſidendum. rectè nam & eodem verbo paullo poſt etiam vtitur. ſubſidere autem, eſt in inſidiis ſubſiſtere vnde *Vegetiꝰ ſubſeſſa* loca 3 c. 22
r L. inſidioſo & pl.
ſ v. c. & receptor l.
t L. locus tum neque
u L. deuertit v. c. deuortit.
x al. ad ſe in Albanum, vt ad ſe, ſic in villam ſuā, ſic à nobis diſceſſi 15 *famil.* 7. pro à domo.
y v. c. Quod vt ſciret Milo, &c.
z L. deuerſurum.
a al. ne illa in

liius

lius in hunc acerbiſſimum, in [a] illum huius nullum: conſuetudinem illius perpetuam in vi inferenda, huius tantum in repellenda:

52 mortem [b] ab illo denuntiatam palàm Miloni, & prædicatam, nihil vnquam auditum ex Milone: profectionis huius diem illi notum, reditũ illius huic ignorũ fuiſſe. huius iter neceſſarium, illius etiam potiùs alienum: hunc præ ſe tuliſſe, ſe illo die Roma exiturum, illum eo die ſe diſſimulaſſe rediturum: hunc nullius rei mutaſſe conſilium, illum cauſam mutandi conſilij finxiſſe: huic, ſi inſidiaretur, noctè [c] prope vrbem exſpectandum, illi, etiam ſi hunc nõ timeret, tamen acceſſum ad vrbem nocturnum fuiſſe metuendum.

53 Videamus nunc id, quod caput eſt: locus ad inſidias ille ipſe, vbi congreſſi ſunt, vtri tandem fuerit aptior. Id verò, iudices, etiam dubitandum, & diutius cogitandum eſt? Ante fundum Clodij: quo [d] in fundo, propter inſanas illas ſubſtructiones, facile mille hominum verſabatur valentium [e]. Atqui excelſo loco ſuperiorem ſe fore putabat [f] Milo, & ob eam cauſam eum locum ad pugnam potiſſimùm delegerat [g]. An [h] in eo loco potiùs exſpectandum ab eo, qui ipſius loci ſpe facere impetum cogitarat? Res loquitur, iudices, ipſa: quæ ſemper valet plurimum.

54 Si hæc non geſta audiretis, ſed picta videretis: tamen appareret, vter eſſet inſidiator, vter nihil cogitaret mali, cùm alter veheretur in rheda pænulatus, vnà ſederet vxor. quid horum non impeditiſſimum? veſtitus, an vehiculum, an comes? quid minus promtum ad pugnam, cùm pænula irretitus, rheda impeditus, vxore penè conſtrictus eſſet? Videte nunc illum, primùm egredientem è villa ſubitò. Cur veſperi? quid [i] neceſſe eſt? qui conuenit præſertim id temporis? Diuertit [k] in villam Pompeij. Pompeium vt videret? Sciebat in [l] Alſienſi eſſe. Villam vt perſpiceret? millies in ea fuerat. Quid ergo erat moræ, & tergiuerſationis? dũ hic veniret, locũ relinquere noluit.

55 Agè: nunc iter expediti latronis, cum Milonis impedimentis comparate. Semper ille antea cum vxore: tum ſine ea. nunquam [m] non in rheda: tum in equo. comites Græculi, quocumque ibat, etiam cùm in caſtra Etruſca properabat: tum nugarum in comitatu nihil. Milo, qui nunquam, tum caſu pueros ſymphoniacos vxoris ducebat, & ancillarum greges. ille, qui ſemper ſecum ſcorta, ſemper exoletos, ſemper *lupas* [n] ducebat [o], tum neminem niſi vt virum à viro lectum eſſe diceres. Cur igitur victus eſt? quia non ſemper viator à latrone, nonnumquam etiam latro à viatore occiditur: quia quanquam paratus in imparatos Clodius, tamen mulier inciderat in viros.

56 Nec vero ſic erat vmquam non paratus Milo cõtra illũ, vt nõ ſatis ferè eſſet paratus. ſemper ille & quantum intereſſet P. Clodij ſe perire [p], & quanto illi odio eſſet, & quantum ille auderet, cogitabat. Quamobrem vitam ſuam, quam maximis præmiis propoſitam, & penè addictam ſciebat, numquam in periculum ſine præſidio, & ſine cuſtodia prouehebat [q]. ¶ Adde caſus, adde *incertos exitus pugnarum, Martemq́ communem: qui ſæpe ſpoliantem iam, & exſultantem euertit, & perculit ab abiecto*. Adde inſcitiam [r] pranſi [ſ], poti, oſcitantis ducis: qui cum à tergo hoſtem interclusum reliquiſſet: nihil de eius extremis comitibus cogitauit: in quos incenſos ira, vitamque domini deſperanteis cùm incidiſſet, hæſit in iis pœnis, quas ab eo ſerui fideles pro domini vita expetiuerunt.

57 Cur igitur eos manumiſit? metuebat ſcilicet, ne indicaretur [a]: ne dolorem perferre non poſſent: ne tormentis cogerentur, occiſũ eſſe a ſeruis Milonis in Appia via P. Clodiũ confiteri. Quid opus eſt tortore? quid quæris? occiderunt? occidit. Iure, an iniuria? nihil ad tortorem. *facti enim in* [b] *eculeo quæſtio eſt, iuris in iudicio.* Quod igitur in cauſa quærendum eſt, id agamus: hoc, quod tormentis inuenire vis, id fatemur. Manu verò cur miſerit, ſi id potiùs quæris, quàm cur parum amplis affecerit præmiis: neſcis inimici factum reprehendere.

58 Dixit enim hic idem, qui omnia ſemper conſtanter, & fortiter, M. Cato: dixitq; in turbulenta concione, quæ tamen huius auctoritate placata eſt, non libertate ſolum, ſed etiã omnibus præmiis digniſſimos fuiſſe, qui domini caput defendiſſent. *Quod enim præmium ſatis magnum eſt tam beneuolis* [c]*, tam bonis, tam fidelibus ſeruis, propter* [d] *quos viuit?* etſi id quidẽ nõ tanti eſt, quàm quod propter eoſdem nõ ſanguine & vulneribus ſuis, crudeliſſimi inimici mentem, oculoſque ſatiauit. quos niſi manumiſiſſet, tormentis etiam dedendi fuiſſent, cõſeruatores domini, vltores ſceleris, defenſores necis. Hic vero nihil habet in his malis quòd minùs moleſtè ferat, quàm, etiam ſi quid ipſi accidat, eſſe tamen illis meritum præmium perſolutum.

59 Sed quæſtiones vrgent Milonem, quæ ſunt habitæ nunc in atrio Libertatis. Quibúſnam de ſeruis? rogas? de P. Clodij. Quis eos poſtulauit? Appius. quis produxit? Appius. vnde? ab Appio. Dij boni quid poteſt agi ſeuerius? De ſeruis nulla [e] quæſtio eſt in dominũ, niſi [f] de inceſtu, vt fuit in Clodium. Proximè [g] ad deos acceſſit Clodius, propiùs quàm tum, cùm ad ipſos penetrarat: cuius de morte, tanquam de cæremoniis violatis, quæritur. Sed [h] tamen *maiores noſtri in dominum de ſeruo quæri noluerunt, non quia non poſſet verum inueniri, ſed quia videbatur indignum eſſe, & domini* [i] *morte ipſa triſtius.* In reum de ſeruis accuſatoris cùm quæritur, verum inueniri poteſt?

60 Agè verò, quæ erat, aut qualis quæſtio? Heus [k] vbi Ruſcio, vbi [l] Caſca? Clodius inſidias fecit Miloni? Fecit. Certa crux. Nullas fecit. ſperata libertas. Quid hac quæſtione certius? Subitò arrepti in quæſtionem, tamen ſeparantur à ceteris & in arcas [m] coniiciũtur [n], ne quis cum iis colloqui poſſit. Hi centũ dies penes accuſatorem cùm fuiſſent, ab eo ipſo accuſatore producti ſunt. Quid hac quæſtione dici poteſt integrius? quid incorruptius?

61 Quòd ſi nondum ſatis cernitis, cùm res ipſa tot, tam claris argumentis, ſignisque luceat, pura mente, atque integra Milonem, nullo ſcelere imbutum, nullo metu perterritum, nulla conſcientia exanimatum, Romam reuertiſſe: recordamini, per deos immortaleis, quæ fuerit celeritas reditus eius: qui ingreſſus in forum, ardente curia: quæ magnitudo animi, qui vultus, quæ oratio. Neque verò ſe populo ſolùm, ſed etiam ſenatui tradidit [o]: neque ſenatui modo, ſed etiam publicis præſidiis, & armis: neque his tantùm, verum etiam eius poteſtati, cui ſenatus totam rempublicam, omnem Italiæ pubem, cuncta populi Romani arma commiſerat. cui [p] ſe nunquam profectò tradidiſſet, niſi cauſæ ſuæ confideret,

[a] v.c. nullum huius in illũ conſ. & ita L.
P. E.
[b] al. mortem ab illo Miloni denunt? & palàm præd.
[c] L. noctem prope vrbem exſpectãdam, & ita v.c.
[d] Profert hũc locum *Macrobius* 1. c. 5. & A. Gell. 16.
[e] al. valentiũ aduerſarii. *Alijs deeſt hæc vox* Valentium.
[f] L. putarat Milo, & ob eã rem eum loc. & ita v.c.
[g] v.c. legerat.
[h] al. At in eo loco potius exſp. ab eo, qui l. ſpe f. imp. cogitarat.
[i] *lib. vulg.* quid necesse eſt tardè, qui conuenit
[k] al. Deuertit.
[l] *lib. vulg.* in Alſienſi eſſe procul inde.
P. CXII
Villam vt p. *mendoſe.*
[m] L. nũquam nõ in rheda, & ita v.c.
[n] *hic lupari* 9. cap. 1. ſcortari.
[o] L. duceret
[p] al. interire.
[q] L. proliciebat al. comitiebat.
[r] al. inſcientiam.
[ſ] Citatur à *Diomede lib. 1. de participio.*

[a] al. iudicaretur.
P. B.
[b] al. in equuleo
[c] v.c. beniuolis.
[d] id eſt quorũ opera & beneficio.
[e] al nulla lege quæſtio eſt in d.
[f] ſerui in dominos torque ri poſſunt de inceſtu.
[g] L. proximè deos acc. & ita v.c. & ita legitur apud *Priſcianum*.
[h] Seruos in dominos torqueri veteres noluerunt.
P. CXLII.
[i] al. dominis
[k] L. Heus tu Roſcio, vero ſ cauſa caueſis mentiaris. Clodius inſ.
[l] al verbi cauſa.
[m] Arcæ hic loca ab aliis ſeparata, in quibus vincti ſeruabãtur ve ne cũ aliquo loqui poſſent, dictæ autem arcæ ab arcendo.
[n] v.c. conſtituntur
[o] L. permiſit v.c. commiſit
[p] L. cui nunquam ſe hic profectò tr.

Digitized by Google

præſertim omnia audienti, magna metuenti[a], multa ſuſpicanti, nonnulla credenti. *Magna[b] vis eſt conſcientiæ iudices, & magna in vtramq; partem: vt neque timeant, qui nihil commiſerint: & pœnam ſemper ante oculos verſari putẽt qui peccarint.*

62 Neque vero ſine ratione certa, cauſa Milonis ſemper à ſenatu probata eſt. videbant enim ſapientiſſimi homines facti rationem, præſentiam animi, defenſionis conſtantiam. An verò obliti eſtis, iudices, recenti illo nuntio necis Clodianæ, non modò inimicorum Milonis ſermones & opiniones, ſed nonnullorum etiam imperitorum, qui negabant eum Romam eſſe rediturum?

63 Siue enim illud animo irato, ac percito feciſſet, vt incenſus odio trucidaret inimicum: arbitrabantur, eum tanti mortem P. Clodij putaſſe, vt æquo animo patria careret, cum ſanguine inimici expleſſet odium ſuum: ſiue etiam illius morte patriam liberare voluiſſet, non dubitaturum fortem virum, quin, cum ſuo periculo ſalutem[c] reip. attuliſſet, cederet æquo animo legibus, ſecum auferret gloriam ſempiternam, nobis hæc fruenda relinqueret, quæ ipſe ſeruaſſet. Multi etiam Catilinam atque illa portenta[d] loquebantur: erumpet, occupabit aliquem locum, bellum patriæ faciet. *Miſeros interdum ciues, optime de repub. meritos! in quibus homines non modò res præclariſſimas obliuiſcuntur, ſed etiam nefarias ſuſpicantur.*

64 Ergo illa falſa fuerunt, quæ certe vera exſtitiſſent, ſi Milo admiſiſſet aliquid, quod non poſſet honeſte, vereque defendere. Quid, quæ poſteà ſunt in eum congeſta[e]? quæ[f] quemuis etiam mediocrium delictorum conſcientiam perculiſſent, vt[g] ſuſtinuit, dij immortales! ſuſtinuit? immo vero vt contempſit, ac pro nihilo putauit? quæ neque maximo animo nocens, neque innocens, niſi fortiſſimus vir, negligere potuiſſet. Scutorum, gladiorum, frenorum[h], ſparorum, pilorumque etiam multitudo deprehendi poſſe indicabatur[k]. nullum in vrbe vicum, nullum angiportum eſſe dicebant, in quo Miloni non eſſet conducta domus: arma in villam Ocriculanam[l] deuecta Tiberi: domus in cliuo Capitolino ſcutis referta: plena omnia malleolorum ad vrbis incendia comparatorum. Hæc non delata ſolum, ſed pæne credita: nec ante repudiata ſunt, quàm quæſita.

65 Laudabam equidem incredibilem diligentiam Cn. Pompeij, ſed dicam, vt ſentio, iudices. *nimis multa audire coguntur: neque aliter facere poſſunt, ij, quibus tota commiſſa eſt reſp.* Quin[m] etiam audiendus fit Popa Licinius, neſcio quis, de circo maximo: ſeruos Milonis apud ſe ebrios factos ſibi confeſſos[o] eſſe de interficiendo Cn. Pompeio coniuraſſe: deinde poſtea ſe gladio percuſſum eſſe ab vno de illis, ne indicaret. Pompeio in hortos nuntiauit. Arceſſor in primis. de amicorum ſententia rem defert ad ſenatum. Non poteram in illius mei, patriæque cuſtodis tanta ſuſpicione non metu exanimari: ſed mirabar tamen, credi[p] Popæ: ebrioſorum[q] confeſſionem ſeruorum audiri: vulnus in latere, quod acu punctũ videretur, pro ictu gladiatoris putari.

66 Verum[r] tamen, vt intelligo, cauebat magis Pompeius, quàm timebat, non ea ſolum, quæ timenda erant, ſed[s] omnino omnia, ne aliquid vos timeretis. Oppugnata domus C. Cæſaris, clariſſimi, & fortiſſimi viri [illegible] nuntiabatur. nemo audierat [illegible] celebri loco, nemo ſenſerat. tamen audiebatur. non poteram Cn. Pompeium, præſtantiſſima[a] virtute ciuem, timidum ſuſpicari. diligentiã, tota rep. ſuſcepta, nimiã nullam putabam. Frequentiſſimo ſenatu nuper in Capitolio ſenator inuẽtus eſt, qui Milonẽ cũ telo eſſe diceret. nudauit ſe in ſanctiſſimo templo, quoniã vita talis & ciuis, & viri, fidẽ non faciebat, niſi[b], eo tacẽte, res ipſa loqueretur. Omnia falſa, atque inſidioſè ficta comperta ſunt.

67 Quod[c] ſi tamen metuitur etiam nunc Milo, non hoc iam Clodianum crimẽ timemus, ſed tuas, Cn. Pompei, (te enim iã appello ea voce, vt[d] me audire poſſis) tuas, inquã, ſuſpiciones perhorreſcimus. Si Milonẽ times, ſi hunc de tua vita nefarie aut nunc cogitare, aut moliturum aliquando aliquid putas: ſi Italiæ delectus[e], vt nonnulli cõquiſitores tui dictitant[f], ſi hæc arma, ſi Capitolinæ cohortes, ſi excubiæ, ſi vigiliæ, ſi[g] delecta iuuentus, quæ tuum corpus domumque cuſtodit, contra Milonis impetũ armata eſt, atque illa omnia in hunc vnũ inſtituta[h], parata, intenta ſunt: magna in hoc certè vis, & incredibilis animus, & non vnius viri vires, atque opes indicantur, ſi quidem in hunc vnum & præſtantiſſimus dux electus & tota resp. armata eſt.

68 Sed quis non intelligit, omneis tibi reip. parteis ægras, & labanteis, vt eas his armis ſanares, & confirmares, eſſe commiſſas? Quod ſi[i] Miloni locus datus eſſet: probaſſet profecto tibi ipſi, neminem vnquam hominẽ homini cariorem fuiſſe, quàm te ſibi: nullum ſe vnquam periculum pro tua dignitate fugiſſe: cum[k] illa ipſa teterrima peſte ſæpiſſimè pro tua gloria contendiſſe: tribunatum ſuum ad ſalutem meam, quæ tibi cariſſima fuiſſet, conſiliis tuis gubernatum: ſe a te poſtea defenſum in periculo capitis, adiutũ in petitione præturæ: duos ſe habere ſemper amiciſſimos ſperaſſe, te tuo beneficio, me ſuo. quæ ſi non probaret: ſi tibi ita penitus inſediſſet[l] iſta ſuſpicio, nullo vt euelli modo poſſet, ſi denique Italia a[m] delectu, vrbs ab armis, ſine Milonis clade nunquam eſſet conquietura: næ[n] iſte haud dubitans ceſſiſſet patria, is[o], qui ita natus eſt, & ita conſueuit. te, Magne, tamen antetaſtaretur[p], quod nunc etiam facit.

69 *Vide, quam ſit varia vitæ commutabilisque ratio, quam vaga, volubilisque fortuna, quantæ infidelitates in amicis, quam ad tempus aptæ ſimulationes, quantæ in periculis fugæ proximorum, quantæ timiditates.* Erit, erit illud profectò tempus, & illucescet aliquando ille dies, cum tu ſalutaribus[r], vt ſpero, rebus tuis, ſed fortaſſe motu aliquo communium temporum immutatis, qui quã crebrò accidat, experti debemus ſcire: & amiciſſimi beneuolentiam, & grauiſſimi hominis fidem, & vnius *poſt homines natos* fortiſſimi viri magnitudinem animi deſideres.

70 Quanquam quis hoc credat, Cn. Pompeium, iuris publici, moris maiorum, rei denique publicæ peritiſſimum, cùm ſenatus ei commiſerit vt videret, *Ne quid reſpublica detrimenti caperet:* quo[ſ] vno verſiculo ſatis armati ſemper conſules fuerunt, etiam nullis armis datis: hunc exercitu, hunc delectu[t] dato, iudicium expectaturum fuiſſe in eius conſiliis vindicandis, qui vel iudicia ipſa tolleret? Satis iudicatum[u] eſt à Pompeio, falsò iſta conferri in Milonem: qui legem tulit, qua, vt ego ſentio, Milonem abſolui[x] oporteret: vt omnes confitentur, liceret. 71 Quòd verò

a al. metuenti. b Conſcientiæ vis magna. c v. c. ſalutem P. R. att. d al. tẽpora. e al. obiecta? f L. quæ quẽuis etiam mediocrium del. g Preterit hunc locum Caſſius in verbis. h ſort. framea. a L. præſtantiſſima virtute virum, ſim. b v. c. vt eo tacente. c al. Cum tamen ſi met. d L. vt me exaudire poſſis, tuas, tuas, inquam. e dilectus. f L. dictitant. g L. ſi delecta. h fort. inſtructa. i L. ſi locus Miloni d. k v. c. cũ ipſa illo tet. p. ſe ſæp. l v. c. Iob. inſediſſet. m L. à dilectu. n al. ne. o al. in quo natus eſt. p L. ante teſtaretur. r al. ſaluis. ſ Hac enim formula vtebantur conſules ad arma populum eſſe in difficillimis Re pub. temporib. t L. dilectu. u al. iudicatũ eſt. x L. abſolui à vobis oport.

verò in illo loco, atque [a] in illis publicorum præſidiorum copiis circumfuſis ſedet: ſatis declarat, ſe non terrorem inferre vobis (quid enim illo minùs dignum, quàm cogere, vt vos eum condemnetis, in quem animaduertere ipſe & more maiorum, & ſuo iure poſſet?) ſed præſidio eſſe: vt intelligatis, contra heſternam concionem illam licere vobis, quod ſentiatis, liberè iudicare.

72 Nec verò me, iudices, Clodianum crimen mouet: nec tam ſum demens, tamq; veſtri ſenſus ignarus, atque expers, vt neſciam, quid de morte Clodij ſentiatis. de qua ſi iam nollem ita diluere crimen, vt dilui, tamen impunè Miloni palàm clamare, atque mentiri glorioſe liceret: occidi, occidi, non Sp. Melium, qui annona [b] leuanda, iacturiſque rei familiaris quia nimis amplecti plebem putabatur, in ſuſpicionem incidit regni appetendi: nō Ti. Gracchum, qui collegæ magiſtratum per ſeditionem abrogauit [c]: quorum interfectores impleruut orbem terrarum nominis ſui gloria: ſed eum (auderet enim dicere cùm patriā periculo ſuo liberaſſet) cuius nefariū [d] adulterium in puluinaribus ſanctiſſimis nobiliſſimæ fœminæ comprehenderunt: 73 eum, cuius ſupplicio ſenatus ſolemneis religiones expiandas ſæpe cenſuit: eum, quem cum ſorore germana nefariū ſtuprum feciſſe L. Lucullus iuratus ſe, quæſtionibus habitis, dixit cōperiſſe: eum, qui ciuem, quem ſenatus, quem populus, quem omnes gentes, vrbis ac vitæ ciuium conſeruatorem iudicabant [e], ſeruorum armis exterminauit: eum, qui regna dedit, ademit: orbem terrarum, quibuſcū voluit, partitus eſt: eum, qui plurimis [f] cædibus in foro factis, ſingulari virtute, & gloria ciuē domum vi, & armis compulit: eum, cui nihil vnquam nefas fuit nec in facinore, nec in libidine: eū, qui ædem Nympharum [g] incendit, vt [h] memoriam publicam recenſionis, tabulis publicis impreſſam, extingueret.

74 Eum denique, *cui iam nulla lex erat, nullum ciuile ius, nulli poſſeſſionum termini*. qui nō calumnia [i] litium, non iniuſtis vindiciis ac ſacramentis alienos fundos, ſed caſtris, exercitu, ſignis inferendis petebat: qui non ſolū Etruſcos (eos enim penitus contēpſerat) ſed [k] hunc Cn. Pompeium, virum fortiſſimum, atq; optimum ciuem, iudicem noſtrū pellere poſſeſſionibus, armis, caſtriſque conatus eſt: qui cum architectis, & decempedis villas multorum, hortoſque peragrabat: qui Ianiculo, & Alpibus ſpem poſſeſſionum terminabat ſuarum: qui cum ab [l] equite Romano, ſplendidiſſimo & forti viro, T. Pacauio [m] non impetraſſet, vt [n] inſulam in [o] lacu Pretio venderet, repentè lintribus in eam inſulam materiam, calcem, cæmenta, atque [p] arma conuexit: dominoque trans ripam inſpectante, non dubitauit ædificium extruere in alieno:

75 qui huic T. Furfanio, cui viro, dij immortales! (quid enim de muliercula Scantia [q]? quid de adoleſcente Apronio [r] dicam? quorū vtrique mortem eſt minitatus, niſi ſibi hortorum poſſeſſione ceſſiſſet) ſed auſus eſt Furfanio dicere, ſi ſibi pecuniam, quantam popoſcerat, non dediſſet, mortuum ſe in domū eius illaturum: qua inuidia huic eſſet tali viro cōflagrandum: qui Appium fratrem, hominem mihi coniunctum fideliſſima [ſ] gratia, abſentem de poſſeſſione fundi deiecit: qui parietem ſic per veſtibulum ſororis inſtituit ducere, ſic

a L. atque illis publ.
b Id eſt ad annonam leuandam.
c L. abrogabat.
d L. nefandū P. B.
e L. iudicarant.
f L. plurimis
g Nymphæ incendiis ae.: ēdis præſſe putabantur. Ea cœnatū lapide tabulæ publ. aſſeruabantur.
h vt memoriā publicam receſſionis.
i vt. Kalumnia
k L. ſed hunc. P. Vaſſon. fortiſſimum atque optimum ciuem
l L. ab equite R. ſplendido, & forti M. Pacauio nō imp.
m al. Pacuuio. al. M. Pacauio.
n L. vt ſibi inſ.
o vel in lacu Preſtio. Pretio. P. CXVI.
p al. atque arenam
q al. Sent. al. Scantia
r al. Aponio
ſ L. fideliſſima

A agere fundamēta, vt ſororē non [a] modò veſtibulo priuaret, ſed omni aditu, & lumine [b].

76 Quanquam hæc quidem iam tolerabilia videbantur: etſi [c] æquabiliter in rēp. in priuatos; in longinquos, in propinquos; in alienos, in ſuos irruebat: ſed neſcio quomodo iā uſu obduruerat, & percalluerat ciuitatis incredibilis patientia. Quæ verò aderant iam, & impendebant, quonam modo ea aut depellere potuiſſetis, aut ferre imperium [d], ſi id ille nactus eſſet? B Omitto ſocios, exteras nationes, reges, tetrarchas: (vota enim [e] feceratis, vt [f] in eos potiùs mitteret [g], quàm in veſtras poſſeſſiones, veſtra tecta, veſtras pecunias) à liberis dico, à liberis *medius fidius*, & coniugibus veſtris nunquam ille effrenatas ſuas libidines cohibuiſſet. Fingi hæc putatis, quæ patēt? quæ nota ſunt omnibus? quæ tenentur? ſeruorum exercitus illum in vrbe conſcripturum fuiſſe, per quos totam rempublicam, reſque priua- C tas omnium poſſideret?

77 Quamobrem, ſi cruentum gladium tenens clamaret T. Annius, Adeſte, quæſo, atq; audite ciues: P. Clodium interfeci: eius furores, quos nullis iā legib. nullis iudiciis frenare poteramus, hoc ferro, & hac dextera à ceruicib. veſtris repuli: per [h] me vnum effectum eſt, vt ius, æquitas, leges, libertas, pudor, pudicitia in ciuitate manerent [i]: enimvero timendum, quonam modo id factum ferret ciuitas. D nunc enim quis eſt, qui non probet? qui non laudet? qui non vnum poſt hominū memoriā T. Annium plurimùm reip. profuiſſe maxima lætitia populum Ro. cunctam Italiam, nationes omnes affeciſſe, & dicat, & ſentiat? Neque [k], vetera illa populi Rom. quanta [l] fuerint gaudia, iudicare. multas tamen iam ſummorum imperatorum clariſſimas victorias ætas noſtra vidit: quarum nulla neque tam diuturnam attulit lætitiam, nec tantam.

E 78 Mandate hoc memoriæ, iudices. ſpero multa vos liberoſque veſtros in rep. bona eſſe viſuros. in his ſingulis ita ſemper exiſtimabitis, viuo P. Clodio, nihil [m] horum vos viſuros fuiſſe. In ſpem maximam, & quemadmodum confido, veriſſimam adducti [n] ſumus, hunc ipſum annū hoc [o] ſummo viro conſule, compreſſa [p] hominum licentia, cupiditatibus fractis, legibus & iudiciis conſtitutis, ſalutarē F ciuitati fore. Num quis igitur eſt tam demēs, qui hoc, P. Clodio viuo, contingere potuiſſe arbitretur? Quid? ea, quæ tenetis, priuata, atq; veſtra, dominante homine furioſo, quod ius perpetuæ poſſeſſionis habere potuiſſent? Non timeo, iudices, ne odio inimicitiarū [q] mearū inflammatus, libentiùs hæc in illum euomere videar, quàm veriùs. etenim etſi præcipuum eſſe debebat, tamen ita communis erat omnium ille hoſtis, vt in communi odio penè æqualiter verſaretur odium meum. Non poteſt dici ſatis, ne cogitari quidem, quantum in G illo ſceleris, quantum exitij fuerit.

79 Quin ſic attendite, iudices. nempe hæc eſt quæſtio de interitu P. Clodij. fingite animis: *liberæ enim ſunt cogitationes noſtræ; & quæ volunt, ſic intuentur, vt ea cernimus, quæ videmus*: fingite igitur cogitatione imaginem huius conditionis meæ: ſi poſſim efficere, vt Milonem abſoluatis: ſed ita, ſi P. Clodius reuixerit. Quid vultu extimuiſtis? quónam modo il- H le vos viuus afficeret, qui [r] mortuus inani cogitatione percuſſit? Quid? ſi ipſe Cn. Pōpeius, qui ea virtute, ac [ſ] ſapientia eſt, vt ea potue-

a L. nō modo veſtibulo, ſed omni aditu, & lumine priuaret Q.
b L. in pro domo hl. accipi videtur vt in l. 556. & de ſpecie grauitu.
c al. etſi æqua liter
d L. aut ferre imperium illo, ſi nactus eſſet.
e al. fecerc.
f L. vt in eos ſe potius immitteret, quā in veſtras poſſe. honeſtà veſtra tecta, veſtras pecunias à liberis, medius fidius, & à coniugib. veſtr.
g al. immitteret.
P. B.
h L. per me vnum vt ius eq &c.
i L. manerent. Eſſet verò timend. quonam modo id ferret ciuit.
k al. Non queo.
l L. gaudia, quanta fuerunt, iudic.
m L. nihil eorum vid.
n L. ſumus adducti.
o L. hoc ipſo ſummo v.
p L. compreſſa hom.
q quod ex iſſi nihil oſiur.
P. CXVII.
r ſen. quos mort.
ſ L. ac fortuna eſt, & ia v. c.

Digitized by Google

rit ſemper, quæ nemo præter illum: ſi is, inquam, potuiſſet, vt [a] quæſtionem de morte P. Clodij ferre, ſic ipſum *ab inferis excitare*: vtrum putatis [b] facturum fuiſſe? etiam ſi propter amicitiam vellet illum ab inferis reuocare, propter remp. non feciſſet. Eius igitur mortis ſedetis vltores, cuius vitam ſi putetis per vos reſtitui poſſe, noliitis: & de eius nece lata quæſtio eſt, qui ſi eadem lege reuiuiſcere poſſet, lata lex nunquam eſſet. Huius ergo interfector [d] non eſſet etiam confitendo ab iis impetraturus, ne pœnam timeret, quos liberauiſſet?

80 Græci homines deorum honores tribuunt iis viris, qui tyrannos necauerũt. Quæ [e] ego vidi Athenis? quæ aliis in vrbibus Græciæ? quas res diuinas talibus inſtitutas viris? quos cantus? quæ carmina? propè [f] ad immortalitatem, & religionem, & memoriam conſecrantur. Vos tanti conſeruatorem populi, tanti ſceleris vltorem, non modò honoribus nullis afficietis, ſed [g] ad ſupplicium rapi etiã patiemini? Confiteretur, confiteretur, inquam, ſi feciſſet, & magno animo, & libenter ſe feciſſe, libertatis omnium cauſa. quod certè ei non confitendum modò fuiſſet, verum etiam prædicandum [g].

81 Etenim, ſi id non negat, ex quo nihil petit, niſi vt ignoſcatur: dubitaret id fateri, ex quo etiam præmia laudis eſſent petenda? niſi verò gratius putat eſſe vobis, ſui ſe capitis, quàm veſtri ordinis defenſorem fuiſſe. cum præſertim in ea confeſſione, ſi grati eſſe velletis, honores aſſequeretur ampliſſimos ſi [h] factum vobis non probaretur (quanquam qui poterat ſalus ſua cuique [i] non probari?) ſed tamen ſi minùs fortiſſimi viri virtus ciuibus grata cecidiſſet: magno animo, conſtantique cederet ex ingrata ciuitate. nam quid eſſet ingratius, quàm lætari ceteros, lugere eum ſolum, propter quem ceteri lætarentur?

82 Quanquam hoc animo ſemper omnes [k] fuimus in patriæ proditoribus opprimendis, vt, quoniam noſtra futura eſſet gloria, periculum quoque, & inuidiam, noſtram putaremus. nam [l] quæ mihi contribuẽda laus eſſet ipſi, cùm tantum in conſulatu meo pro vobis, ac liberis veſtris auſus eſſem, ſi id, quod conabar, ſine maximis dimicationibus meis me eſſe auſurum arbitrarer? quæ mulier ſceleratum, ac pernicioſum ciuem occidere non auderet, ſi periculum non timeret? *Propoſita inuidia, morte, pœna, qui nihilo ſegnius rem p. defendit, is vir vere putandus eſt. Populi grati eſt, præmiis afficere bene meritos de rep. ciues: viri fortis, ne ſuppliciis quidem moueri, vt fortiter feciſſe pœniteat.*

83 Quamobrem vteretur eadem confeſſione T. Annius, qua [m] Hala, qua Naſica, qua Opimius, qua Marius, qua noſmet ipſi: & ſi grata reſpub. eſſet, lætaretur: ſi ingrata, tamen in graui fortuna, conſcientia ſua niteretur. Sed huius beneficij gratiam, iudices, fortuna populi Ro. & veſtra felicitas, & dij [n] immortales ſibi deberi putant. Nec verò quiſquam aliter arbitrari poteſt, niſi [o] qui nullam vim cæleſtem exiſtimat, numénve diuinum: quem neque imperij veſtri [p] magnitudo, neque ſol ille, nec cæli, ſignorúmque motus, nec viciſſitudines rerum, atque ordines mouent, neque, id quod maximum eſt, maiorum [q] ſapientia: qui ſacra, qui cæremonias, qui auſpicia & ipſi ſancτiſſimè coluerunt, & nobis, ſuis poſteris, prodiderunt.

a al. aut
b L. putatis potius facturum fuiſſe,
c L. reuocare,
d L. interfector ſi eſſet, in confitendo ab his e pœnam timeret, quos liberauiſſet.
e & ita *Perſeria-* ... *lib. 8.* vt ſit ſenſus, Pœnã Miloni nõ eſſe iudicãdam, cùm enim interfecerit, quẽ interfectũ vel eorum, qui in hac cauſa ſedent iudicum Clodiũ tolli, interfeceris.
e Tyrannicidæ vocidati in Græcia
f L. propè ad immortalitatem & religione, & memoriã conſ.
g L. ſed etiam ad ſuppliciũ rapi patiemini.
h Prædicatio hic, plus neſcio quid continet, quàm confeſſio. Eſt enim prædicatio confeſſio non modò voluntaria, ſed & cum affectatione laudis.
h L. ſin factũ
i L. cuiquam c. ... v. c.
k L. fuimus omnes in patr. c. ... v. c.
l L. nam quæ mihi ipſi tribuenda laus eſſet, tum
P. B.
m L. qua Ahala
n Diis felicitatem populi Romani aſcribit.
o L. niſi qui nullam vim eſſe ducit, numénve diui ...
p al. noſtri
q L. maiorum ... ſap.

84 Eſt, eſt profectò illa vis: neque in his corporibus, atque in hac imbecillitate noſtra ineſt quiddam, quod vigeat, & ſentiat, & non ineſt in hoc tanto naturæ, tam [a] præclaro motu. niſi [b] forte idcirco eſſe non putant, quia non apparet, nec cernitur: perinde [c] quaſi noſtrã ipſam mentem, qua ſapimus, qua prouidemus, qua hæc ipſa agimus, ac dicimus, videre, aut planè, qualis, aut vbi ſit, ſentire poſſimus. Ea [d] vis, ea eſt igitur, quæ ſæpe incredibileis huic vrbi felicitates, atque opes attulit: quæ illam perniciem extinxit, ac ſuſtulit: cui primùm mentem iniecit, vt vi irritare, ferroque laceſſere fortiſſimum virũ auderet, vinceretúrque ab eo, quẽ ſi viciſſet, habiturus eſſet impunitatem, & licentiam ſempiternam.

85 Non eſt humano conſilio, ne mediocri quidem, iudices, deorum immortalium cura, res illa perfecta. religiones [e] mehercule ipſæ, aræque, cum illam belluam cadere viderunt, commouiſſe [f] ſe videntur, & ius in illo ſuum retinuiſſe. Vos [g] enim, Albani tumuli, atque luci, vos, inquam imploro, atque obteſtor, voſque Albanorum obrutæ aræ, ſacrorũ populi Ro. ſociæ, & æquales, quas ille præceps amentia, cæſis, proſtratiſque ſanctiſſimis lucis, ſubſtructionum inſanis molibus oppreſſerat: veſtræ [h] tum aræ, veſtræ religiones viguerũt, veſtra vis valuit, quam ille omni ſcelere polluerat: túque ex tuo edito monte, Latiaris [i] ſancte Iupiter, cuius ille lacus [k], nemora, fineſque ſæpe omni nefario ſtupro, & ſcelere maculatat, aliquando ad eum puniendum [l] oculos aperuiſti: vobis illæ, vobis veſtro in cõſpectu ſeræ, ſed iuſtæ tamen, & debitæ pœnæ ſolutæ ſunt. 86 niſi forte hoc etiam, caſu factum eſſe dicimus, vt ante ipſum ſacrarium Bonæ deæ, quod eſt in fundo T. Sextij Galli, in primis honeſti, & ornati adoleſcentis ante ipſam, inquam, Bonam deam, cum prœlium commiſiſſet, primum illud vulnus acceperit [m], quo teterrimam mortẽ obiret: vt nõ abſolutus iudicio ille nefario videretur, ſed ad hanc inſignem pœnam reſeruatus. Nec vero non eadem ira deorum hanc eius ſatellitibus iniecit amentiam, vt ſine imaginibus, ſine cantu, ſine ludis, ſine exſequiis, ſine lamentis, ſine laudationibus, ſine funere, oblitus cruore, & luto, ſpoliatus illius ſupremi diei celebritate, quam concedere etiam inimici ſolent, ambureretur [n] etiam abiectus. non fuiſſe credo fas clariſſimorum virorum formas illi teterrimo parricidæ [o] aliquid decoris afferre neque vllo in loco potius mortem eius lacerari, quàm in quo vita eſſet damnata.

87 Dura mihi, medius fidius, iam fortuna populi Ro. & crudelis videbatur, quæ tot annos illum in hanc remp. inſultare [p] videret, & pateretur. Polluerat ſtupro ſanctiſſimas religiones: ſenatus grauiſſima decreta perfregerat: pecunia [q] ſe palam à iudicibus redemerat: vexarat in tribunatu ſenatum: omnium ordinum conſenſu pro ſalute reip. geſta reſciderat: me patria expulerat: bona diripuerat: domum incenderat: liberos, coniugem meã vexauerat: Cn. Pompeio nefarium bellum indixerat: magiſtratuum, priuatorúmque cædeis effecerat: domum mei fratris incenderat: vaſtarat Etruriam: multos ſedibus, ac fortunis eiecerat: inſtabat, vrgebat: capere [r] eius amentiam ciuitas, Italia, prouinciæ, regna non poterant: incidebantur iam domi leges, quæ nos noſtris ſeruis addicerent: nihil erat cuiuſquã, quod

P. CXVIII.
a L. tãmque præcl.
b Deus non vol... verto & mens in corporibus neſt ſi ineſſe creditur, etiã ſi neque deus neque animus cernatur.
c L. proinde quaſi
d L. Ea vis eſt igitur ipſa q.
e L. religiones mehercule ipſæ, quæ tum illam belli.
f L. commoſſe ſe vid.
g L. Vos enim iam, Albani t.
h al. veſtræ religiones viguerunt.
i L. Latiaris ſancte Iup. illa piter vero illo Latiarius ſanguine humano celebatur, teſte *Feſto in Oſcillum.* Aliis Latialius dicitur, *Dionyſio Halicarnaſſeo lib. 4. Theophilo lib. 3. aduerſus gentes;* Lactantius aduerſus Græcos *Lactantius lib. 1. c. 21. Iul. Firmico libro de errore profanarum religionũ.*
k L. lucos, nem.
l v. c. puniendum
P. B.
m ſi v. c. & L. ei acciperet.
n L. vreretur abiectus
o L. parricidæ
p L. inſultare pateretur;
q L. pecunia palam ſe à iud.
r v. c.

quod quidem ille adamaſſet, quod non hoc anno ſuum fore putaret: 88 obſtabat eius cogitationibus nemo, præter [a] illum Milonẽ ipſum, qui poterat obſtare: Cn. Pompeiũ nouo [b] reditu in gratiam quaſi deuinctum arbitrabatur: Cæſaris potentiam, ſuam potentiam eſſe dicebat: bonorum animos etiam in meo caſu contemſerat: Milo vnus vrgebat. Hic dij immortales, vt ſupra dixi, mentem [d] dederunt illi perdito, ac furioſo, vt huic faceret inſidias. aliter perire peſtis illa non potuit: nunquam illum reſp. ſuo iure eſſet vlta. Senatus, credo, prætorem eum circumſcripſiſſet. Ne cũ ſolebat quidem id facere in priuato eodem hoc, aliquid profecerat.

a L. præter Milonem, illum ipſum, qui p

P. CXIX.

b L. nouo red. in gr. ſibi deuinctum arbitr.

c L. delet hic quoque partem iam, etiam.

d L. mentem illi perd. ac fur. dederunt vt huic f.

89 An conſules in prætore coercendo fortes fuiſſent? Primum Milone occiſo, habuiſſet ſuos conſules. deinde quis [e] in eo prætore cõſul fortis eſſet, per quem tribunum, virum cõſularem crudeliſſime [f] necatum [g] eſſe meminiſſet? omnia poſſideret, teneret: lege noua, quæ est inuenta apud eum cum reliquis legibus Clodianis, ſeruos noſtros, libertos ſuos feciſſet. poſtremo, niſi eum dij immortales in eam mentem impuliſſent, vt homo effœminatus fortiſſimum virum conaretur occidere, hodie rempublicam nullam haberetis.

e L. quis in eo prætore fortis conſul de

f L. crudeliſſimè vexatum eſſe meminiſſet & ita v.c.

g al. vexatum. & ita Aug. Auguſt.

90 An ille prætor, ille verò conſul, ſi modò hæc templa, atque ipſa mœnia ſtare eo viuo tamdiu & conſulatum eius exſpectare potuiſſent: ille denique viuus, mali nihil feciſſet qui [h] mortuus, vno ex ſuis ſatellitib. Sex. Clodio duce, curiam incenderit? Quo quid miſerius, quid acerbius, quid luctuoſius vidimus? Templum ſanctitatis, amplitudinis, mẽtis, conſilij publici, caput vrbis [i], aram ſociorum, portum omniũ gentiũ, ſedẽ ab vniuerſo populo Ro. conceſſam vni ordini, inflãmari excindi, funeſtari? neque id fieri à multitudine imperita, quamquã eſſet miſerũ id ipſum, ſed ab vno: qui cum tantum auſus ſit vltor pro mortuo, quid ſignifer pro viuo non eſſet auſus? In curiam potiſſimum abiecit, vt eam mortuus incenderet, quam viuus euerterat.

h v.c. cũ mortuus,

i al. orbis.

91 Et ſunt qui de via Appia querantur, taceant de curia? Ecquando [k] ab eo ſpirante forum [l] potuiſſet defendi, cuius non reſtiterit cadaueri curia? Excitate [m], excitate eũ, ſi poteſtis, ab inferis: frangetis impetum viui, cuius vix ſuſtinetis [n] furias inſepulti? niſi vero ſuſtinuiſtis eos, qui cum facibus ad curiam concurrerunt, cum [o] falcibus ad Caſtoris, cũ gladiis toto foro volitarunt. Cædi vidiſtis populũ Ro. concionem gladiis diſturbari cum audiretur ſilentio M. Cœlius, tribunus plebis vir fortiſſimus, & in ſuſcepta cauſa firmiſſimus, & bonorum voluntati, & auctoritati ſenatus deditus, & in hac Milonis ſiue inuidia, ſiue fortuna, ſingulari, diuina, & incredibili fide.

P. B.

k v.c. Et qui ab foro Ecquid ab.

l L. forum potent potuiſſe defendi, & ita v.c.

m v.c. excitate ipſum, ſi poteſtis,

n al. ſuſtinuiſtis

o al. cum faſcib. al. cum faſcib.

92 ¶ Sed [p] iam ſatis multa de cauſa: extra cauſam etiam nimis fortaſſe multa. Quid reſtat, niſi vt orem, obteſtérque vos, iudices, vt eam miſericordiam tribuatis fortiſſimo viro, quam ipſe non implorat: ego [q] autem, repugnante hoc, & imploro, & expoſco? Nolite, in noſtro omnium fletu nullam lacrymam adſpexiſtis Milonis: ſi vultum ſemper eũdem, ſi vocem, ſi orationem ſtabilem, ac non mutatam videtis, hoc minus ei parcere: atq; haud ſcio, an multo etiam ſit adiuuandus magis. Etenim *ſi in gladiatoriis pugnis, & in infimi generis hominum conditione, atque fortuna, timidos & ſupplices, &, vt viuere liceat, obſecrantes, etiam odiſſe*

p PERORATIO.

q L. ego etiã repugn.

ſolemus: fortes, & animoſos, & [a] ſe acriter ipſi morti offerentes, ſeruare cupimus: eorumq; nos magis miſeret, qui noſtram miſericordiam non requirunt, quàm qui illam efflagitant: quanto hoc magis in fortiſſimis ciuibus facere debemus?

a fort. & ſe acriter ipſos morti off.

93 Me quidem, iudices, exanimant, & interimunt hæ voces Milonis, quas audio aſſiduè, & quibus interſum quotidie. Valeant, inquit, valeant ciues mei: ſint incolumes, ſint florentes, ſint beati: ſtet hæc vrbs præclara, mihique patria cariſſima, quoquo [b] modo merita de me erit. tranquilla repub. ciues mei (quoniam mihi cum illis non licet) ſine me ipſi, ſed per me tamen, perfruantur. ego cedã, atque abibo. ſi [c] mihi rep. bona frui non licuerit, at carebo mala: & quamprimùm tetigero bene moratam & liberam ciuitatem, in ea conquieſcam.

P. CXX.

b L. quoquo modo erit merita de me ir.

c v.c. ſi me rep. bona.

94 O fruſtra, inquit, ſuſcepti mei labores! ô ſpes fallaces! ô cogitationes inanes meæ! Ego, cum tribunus pleb. rep. oppreſſa, me ſenatui dediſſem, quem extinctum acceperam: equitibus Romanis, quorum vires erant debiles: bonis viris, qui omnem auctoritatem Clodianis armis abiecerant: mihi vnquam bonorum præſidium defuturum putarem? Ego, cũ te (mecum enim ſæpiſſimè loquitur) patriæ reddidiſſem, mihi [d] non futurum in patria putarem locum? Vbi nunc ſenatus eſt, quem ſecuti ſumus? vbi equites Romani illi, illi, inquit, tui? vbi ſtudia municipiorum? vbi Italiæ voces? vbi denique tua, M. Tulli, quæ plurimis fuit auxilio, vox [e], & defenſio? mihine ea ſoli, qui pro te toties morti me obtuli, nihil poteſt opitulari?

d L. mihi futurum in patria non putem locum? & ita v.c.

e L. vox atque defenſio?

95 Nec vero hæc, iudices, vt ego nunc, flens, ſed hoc eodem loquitur vultu, quo videtis. negat enim, ſe, neque ingratis ciuibus feciſſe, quæ [f] fecit: timidis [g], & omnia circumſpicientibus pericula, non negat. plebem, & infimam multitudinem, quæ P. Clodio duce, fortunis veſtris imminebat, eam, quo tutior eſſet vita veſtra, ſe feciſſe commemorat, vt non modò virtute flecteret, ſed etiam tribus ſuis patrimoniis deliniret: nec timet, ne cũ plebẽ muneribus placarit, vos non conciliarit meritis in remp. ſingularibus. Senatus erga ſe beneuolentiam [h] temporibus his ipſis ſæpe eſſe perſpectam: veſtras vero, & veſtrorum ordinũ occurſationes, ſtudia, ſermones, *quemcumque [i] curſum [k] fortuna dederit*, ſecum ſe ablaturum eſſe dicit.

f L. quæ fecerit

g al. timentibus, & omn.

h v.c. beniuolentiam

i Sic Dido apud Virgilium 4. Aeneid. vixi, & quem mi dederat curſum fortuna peregi.

k al. caſum

96 Meminit etiam, ſibi vocem præconis modo defuiſſe, quam minimè deſideraritpopuli vero cunctis ſuffragiis, quod vnũ cupierit, ſe conſulem declaratum. nunc denique, ſi [l] hæc arma contra ſe ſint futura, ſibi facinoris ſuſpicionem, non facti crimen obſtare. Addit hæc, quæ certè vera ſunt, *fortes, & ſapientes viros non tam præmia ſequi ſolere rectè factorũ, quàm ipſa rectè facta*: ſe nihil in vita, niſi præclariſſimè feciſſe, ſi quidem *nihil ſit præſtabilius viro, quàm periculis patriam liberare. beatos eſſe, quibus ea res honori fuerit à ſuis ciuibus:* 97 *nec tamen eos miſeros, qui beneficio ciues ſuos vicerint: ſed tamen ex omnibus præmiis virtutis, ſi eſſet habenda ratio præmiorum [m], ampliſſimum eſſe præmium, gloriam: eſſe hanc vnam, quæ breuitatem vitæ poſteritatis memoria conſolaretur: quæ efficeret, vt abſentes adeſſemus, mortui viueremus: hanc denique eſſe, cuius [n] gradib. etiã homines in cælum viderentur adſcendere.*

P. B.

l v.c. ſi hæc contra ſe ſint fut.

m locus de gloria.

n L. cuius gradibus etiam in cælum homines adſcendere videantur. De me.

98 De me, inquit, ſemper populus Ro. ſemper omnes gentes loquentur, nulla vnquam

Digitized by Google

obmuteſcet vetuſtas. quin hoc tempore ipſo, cùm omnes à [a] ſuis inimicis faces inuidiæ meæ ſubiiciantur, tamen omni in hominum cœtu, gratiis agendis, & gratulationibus habendis, & omni ſermone celebramur. Omitto Etruriæ feſtos, & actos, & inſtitutos dies. centeſima [b] lux eſt hæc ab interitu P. Clodij: & [c], opinor, vltra, quàm fines imperij populi Ro. ſunt, non ſolum fama iam de illo, ſed etiam lætitia peragrauit. Quamobrem, vbi corpus hoc ſit, non, inquit, laboro, quoniam omnibus in terris & iam verſatur, & ſemper habitabit nominis mei gloria. Hæc tu mecum ſæpe his abſentibus: ſed iiſdem audientibus, hæc ego tecum, Milo.

99 Te quidem, quod [d] iſto animo es, ſatis laudare non poſſum: ſed, quo eſt iſta magis diuina virtus, eo maiore à te dolore diuellor. Nec verò, ſi [e] mihi eripieris, reliqua eſt illa tamen [f] ad conſolandum querela, vt his iraſci poſſim, à quibus tantum vulnus accepero. non enim inimici mei te mihi eripient, ſed amiciſſimi: non malè aliquando de me meriti, ſed ſemper optimè. Nullum vnquam, iudices, mihi tantum dolorem inuretis (etſi quis poteſt eſſe tantus?) ſed ne hunc quidē ipſum, vt obliuiſcar, quanti me ſemper feceritis. quæ ſi vos cepit obliuio, aut ſi in me aliquid offendiſtis: cur non id meo capite potius luitur, quàm Milonis? Præclarè enim vixero, ſi quid mihi acciderit prius, quàm hoc tantum mali videro.

100 Nunc me vna conſolatio ſuſtentat, quod [g] tibi, ô T. Anni, nullum à me amoris, nullum ſtudij, nullum pietatis officium defuit. Ego inimicitias potentium pro te appetiui: ego meum ſæpe corpus, & vitam obieci armis inimicorum tuorum: ego me plurimis pro te ſupplicem abieci: bona, fortunas meas, ac liberorum meorum, in communionem tuorum temporum contuli: hoc denique ipſo die, ſi qua vis eſt parata, ſi qua dimicatio capitis futura, depoſco. Quid iam reſtat? quid [h] habeo, quod dicam? quod faciam pro tuis in me meritis, niſi vt eam fortunam, quæcumque erit tua, ducam meam? Non recuſo, non abnuo: voſque obſecro, iudices, vt veſtra beneficia, quæ in me contuliſtis, aut in huius ſalute augeatis, aut in eiuſdem exitio occaſura [i] eſſe iubeatis.

101 His lacrymis non mouetur Milo. eſt quodam incredibili robore [k] animi ſeptus: *exſilium ibi eſſe putat, vbi virtuti non ſit locus: mortem, naturæ finem eſſe, non pœnam.* Sit [l] hic ea mente, qua natus eſt. quid vos, iudices? quo tandem animo eritis? Memoriam Milonis retinebitis: ipſum eiicietis? & erit dignior locus in terris

a L. à ſuis inimicis faces inuidiæ meæ ſubiiciuntur, &c.
Quendam ſuis interpretantur pro eius.*
b Sic iuuenalis loquens de Mose & Iudæorum ſecte, Cui ſeptima quæque fuit lux ignaua.*
c L. & opinor, altera, vltra quam fin.
d V. c. cùm iſto animo es.
e forſ. ſi mihi eripieris,
f V. c. ſaltem
P. CXXI.
g L. quòd tibi, T. Anni,
h L. quid habeo? quid faciā pro tuis, &c.
i L. occaſura eſſe videatis.
k L. robore animi exſeptus, &c.
l Sed hic ex mente natus eſt. Quid? vos iudices, quo tandem animo eritis?

vllus, qui hanc virtutem excipiat, quàm hic, qui procreauit? Vos, vos appello, fortiſſimi viri, qui multum pro rep. ſanguinem [a] effudiſtis: vos in viri, & in ciuis inuicti appello periculo, centuriones, voſque milites: vobis non modo inſpectantibus, ſed etiam armatis, & huic iudicio præſidentibus, hæc tanta virtus ex hac vrbe expelletur? exterminabitur? eiicietur [b]?

102 O me miſerum, ô infelicem! reuocare tu me in patriam, Milo, potuiſti per hos: ego te in patria per eoſdem retinere non potero? quid reſpondebo liberis meis, qui te parentem alterum putant? quid tibi, Q. frater, qui nunc abes, conſorti mecum temporum illorum? me non potuiſſe Milonis ſalutem tueri per eoſdem, per quos noſtram ille ſeruaſſet? At in qua cauſa non potuiſſe? quæ eſt grata gentibus. à quibus non potuiſſe? ab iis, qui maximè P. Clodij morte acquierunt: quo deprecante? me.

103 Quodnam [c] concepi tantum ſcelus? aut quod in me tantum facinus admiſi, iudices, cùm illa indicia communis exitij indagaui, patefeci, protuli, extinxi? omnes in me, meoſque redundant [d] ex illo fonte dolores. Quid me reducem eſſe voluiſti? an vt, inſpectante me, expellerentur ij, per quos eſſem reſtitutus? Nolite, obſecro vos, pati, mihi acerbiorem reditum eſſe, quàm fuerit ille ipſe diſceſſus. Nam qui poſſum putare me reſtitutum eſſe, ſi [e] diſtrahor ab iis, per quos reſtitutus ſum? Vtinam dij immortales feciſſent (pace tua, patria, dixerim: metuo enim, ne ſceleratè dicam in te, quod pro Milone dicam piè) vt [f] P. Clodius non modo viueret, ſed etiam prætor, conſul, dictator eſſet [g], antequàm hoc ſpectaculum viderem.

104 O dij immortales! fortem, & à vobis, iudices, conſeruandum virum. Minimè [h], inquit, immò verò pœnas ille debitas luerit: nos ſubeamus, ſi ita neceſſe eſt, non debitas. Hiccine vir patriæ natus, vſquam, niſi in patria, morietur? aut ſi forte pro patria: huius vos animi monumēta retinebitis: corporis in Italia nullū ſepulchrū eſſe patiemini? hūc ſua quiſquam ſententia ex hac vrbe expellet, quem omnes vrbes expulſum à vobis ad ſe vocabūt?

105 O terram illam beatam, quæ hunc virū exceperit: hanc ingratā ſi eiecerit: miſeram, ſi amiſerit. Sed finis ſit. neque enim præ lacrymis iam loqui poſſum: & hic ſe lacrymis defendi vetat. vos oro, obteſtorque, iudices, vt in ſententiis ferēdis, quod ſentietis, id audeatis. Veſtram virtutem, iuſtitiam, fidem, mihi credite, is maximè probabit, qui in iudicibus legēdis, optimum, & ſapientiſſimum quemque legit [i].

P. B.
a ... profud...
b L. proiicietur.
c L. Quodnā ego concepi &c.
d L. redundāt è fonte illo dolores.
e L. ſi diſtrahar ab
f L. vtinam P. Clodius
g L. eſſet potius, quàm hoc ſpect.
P. CXXII.
h L. Minimè, minimè, inquit. imò verò.
i V. c. elegit.

PRO

Digitized by Google

PRO C. RABIRIO[a] POSTVMO.

ORATIO TRICESIMANONA.

P. B. a Ita dictum à patre adoptiuo: cùm illi verus pater eſſet. C. Curtius eques Romanus.

SYNOPSIS.

¶ Quæſtio, *An C. Rabirius repetundarum reus.* Accuſator, *Cn. Memmius.* Reus, *C. Rabirius.* Patronus Rabirij, *Cicero.*

b EXORDIVM.

A SI[b] quis eſt, iudices, qui C. Rabirium, q ſuæ fortunæ fundatas præſertim, atque optimè conſtitutas, opes, poteſtati regiæ[c], libidiniq; commiſerit, reprehẽdendum putet: adſcribat ad iudicium ſuum, non modo meam, ſed huius etiam ipſius, qui commiſit, ſententiam. neque enim cuiquam eius conſilium vehementius, quàm ipſi diſplicet. Quanquam *hoc plerunque*[d] *facimus, vt conſilia euentis ponderemus: &, cui bene quid proceſſerit, multùm*[e] *illum prouidiſſe: cui ſecus, nihil*[f] *ſenſiſſe dicamus.* Si extitiſſet in rege fides: nihil ſapientius Poſtumo. quia fefellit rex: nihil hoc amentius dicitur: vt iam nihil eſſe videatur, niſi diuinare, ſapiẽtis.

c Ptolemæi.

d Vulgus ab euentu facta notanda putat.

e ſort. multũ illum vidiſſe

f L. nihil vidiſſe dicamus.

2 Sed tamen, ſi quis eſt, iudices, qui illam Poſtumi ſiue inanem ſpem, ſiue inconſultam rationem, ſiue (vt grauiſſimo verbo vtar) temeritatem, vituperandam putet: ego eius opinioni non repugno: illud tamen deprecor, vt, cum ab ipſa fortuna crudeliſſimè videat huius conſilia eſſe multata: nequid ad eas ruinas, quibus hic oppreſſus eſt, addendum acerbitatis putet. *Satis eſt homines imprudentia lapſos non erigere. vrgere verò iacenteis, aut præcipitanteis*[g] *impellere, certè eſt inhumanum* præſertim, iudices. *cùm ſit hoc generi hominum propè natura datum, vti, qua in familia laus aliqua forte floruerit, hanc fere, qui ſunt eius ſtirpis, quod ſermo*[h] *hominum ad memoriam prodendam patrum virtute celebretur, cupidiſſime perſequantur.* ſiquidem non modo in gloria rei militaris Paullum Scipio, aut Maximum filius, ſed etiam in deuotione vitæ, & in ipſo genere mortis, imitatus eſt P. Decium filius[i]. Sunt igitur *ſimilia*, iudices, *parua magnis.*

g ſort. præcipitantes ſe.

h ſort. ſermo. ac hom. ad mem. prod. patrum vir. tut. celebr.

P. CXXIII.

i ſed & eius nepos vt al. as dixit

k NARRATIO.

l L. C. Curtius, &c.

3 ¶ Fuit[k] enim, pueris nobis, huius pater C. Curius[l], princeps ordinis equeſtris, fortiſſimus, & maximus publicanus: cuius in negotiis gerendis magnitudinem animi non tam homines probaſſent, niſi in eodem benignitas incredibilis fuiſſet: vt in augenda re non auaritiæ prædam, ſed inſtrumentum bonitati quærere videretur.

4 Hoc ille natus, quamuis patrem ſuum nunquam viderat, tamen & natura ipſa duce, quæ plurimum valet, & aſſiduis domeſticorum ſermonibus, in paternæ culpæ ſimilitudinem deductus eſt. multa geſſit: multa contraxit: magnas parteis habuit publicanorũ[m]: credidit populis: in pluribus prouinciis eius verſata res eſt: dedit ſe etiã regibus: huic ipſi Alexãdrino grandẽ iã antea pecuniã credidit: nec interea locupletare amicos vnquam ſuos deſtitit, mittere in negotiũ, dare parteis, augere[n], fide ſuſtentare. Quid multa? cùm magnitudine animi, tum liberalitate, vitam patris, & cõſuetudinẽ expreſſerat. Pulſus interea regno Ptolemæus doloſis cõſiliis (vt dixit Sibylla,[o]

m C. publicorum. Rutger. Catal. ad leg. Caton. 10. obſerv. 25.

n L. re augere fide ſ.

o Vide Lucanum.

A ſenſit Poſtumus) Romam venit. huic[a] egenti, & roganti hic infelix pecuniam credidit: nec tum primum. nam regnanti crediderat abſens: nec temerè ſe credere putabat, quòd erat nemini dubium, quin is in regnum reſtitueretur à ſenatu populoque Rom.

a L. et egenti & rog.

5 In dando autem, & credendo proceſſit longius: nec ſuam ſolum pecuniam credidit, ſed etiam amicorum: ſtultè: quis negat? aut quis iam non admonet? quod malè cecidit, bene[b] conſultum putares. Id eſt difficile, quod cum ſpe magna ſis ingreſſus, id non exſequi vſq; ad extremum. Supplex erat rex: multa rogabat: omnia pollicebatur: vt iam metuere Poſtumus cogeretur, ne, quod crediderat, perderet, ſi credendi conſtituiſſet modum. nihil autem erat illo blandius, nihil hoc benignius: vt magis pœniteret cœpiſſe, quàm liceret deſiſtere. Hinc[c] primum exoritur crimen illud: ſenatum corruptum eſſe dicunt.

b Ant. Augeſt. id ſi bene conſultum putares. vt hanc ſententiam videatur Cicero mutuatus ex prima Olynthiaca.

P. B.

c L. Hic primum

d CONTENTIO.

e ſort. hæc ne eſt illa &c.

f al. ergo

g L. de me meritus eſt ille.

C 6 ¶ O[d] dij immortales! hæc[e] eſt illa exoptata iudiciorũ ſeueritas? corruptores noſtri cauſam dicunt: nos, qui corrupti ſumus, non dicimus. Quid ego[f] ſenatum defendam hoc loco, iudices? omni equidem loco debeo. ità de me eſt meritus ille ordo[g]: ſed id nec agitur hoc tempore, nec cum Poſtumi cauſa res illa coniuncta eſt. Quanquam ad ſumtum itineris, ad illam magnificentiam apparatus, comitatúmque regium, ſuppeditata pecunia a Poſtumo eſt, factæque ſyngraphæ ſunt in Albano Cn. Pompeij, cum ille Roma profectus eſſet: tamen non debuit is, qui dabat, quo ille, qui accipiebat, conſumeret[h], quærere. non enim latroni, ſed regi credidit: nec regi inimico populi Rom. ſed ei, cuius reditum conſuli[i] datum à ſenatu videbat: nec ei regi, qui alienus ab hoc imperio eſſet, ſed ei, quicum fœdus fieri in Capitolio viderat.

h ſort. conſumeret.

i L. conſult mandatum.

7 Quòd *ſi creditor in culpa ſit, non qui eſt improbè credita pecunia vſus: damnetur is, qui fabricatus gladium eſt, & vendidit, non is, qui eo gladio ciuem aliquem interemit.* Quamobrem neque tu, C. Memmi, hoc facere debes, vt ſenatum, cuius auctoritati te ab adoleſcentia dediſti, in tanta infamia verſari velis, neque ego id, quod non agitur, defendere. Poſtumi enim cauſa, quæcunque eſt, ſeiuncta à ſenatu eſt.

k Id eſt in qua quæritur quò ea pecunia peruenerat.

l L. nec ab eo prædes dati nec

m al. dari.

8 Quod ſi item à Gabinio ſeiunctam oſtendero, certè quod dicas, nihil habebis. Eſt enim hæc cauſa, quo[k] ea pecunia peruenerit, quaſi quædam appendicula cauſæ iudicatæ, atque damnatæ. Sunt lites æſtimatæ A. Gabinio: nec[l] prædes dati[m], nec ex eius bonis, quanta ſumma litium fuiſſet, à populo recipi[n]. Lex æqua eſt. Iubet lex Iulia perſequi ab iis, ad quos ea pecunia, quam is cœperit, qui damnatus ſit, peruenerit. Si eſt hoc nouum in lege Iulia, ſicuti multa ſunt ſeuerius ſcripta quam in antiquis legibus, & ſanctius iudicata: ſanè etiam

n L. re epta. Val. ſeruata. vel ſeruata. Recipere verò ſeu ſeruare pecuniam eſt a debito ſuo recuperare. Lex æqua eſt. Iubet ed eſt Num aliqua lex eſt.

o Lex Iulia repetundarum de qua in Digeſtis.

Digitized by Google

conſuetudo huius generis iudiciorum, noua.

9 ſin hoc totidem verbis tranſlatum caput eſt, quot fuit non modo in Cornelia [a], ſed etiam antè in lege Seruilia [b]: per deos immortaleis, quid agimus, iudices? aut quem hunc morem nouorum iudiciorum in remp. inducimus? Erat enim hæc conſuetudo nota vobis quidē omnibus, ſed, ſi *vſus magiſter eſt optimus*, mihi debet eſſe notiſſima. Accuſaui de pecuniis repetundis: iudex ſedi: prætor quæſiui: defendi plurimos. nulla pars, quæ aliquam facultatem dicendi afferre poſſet, non mea fuit. ita contendo, neminem vnquam, Quo ea pecunia peruenisſet, cauſam dixiſſe, qui in æſtimandis litibus appellatus non eſſet. in[d] litibus autem nemo appellabatur, niſi ex teſtium dictis, aut tabulis priuatorum, aut rationibus ciuitatum.

10 Itaque in [e] ferendis litibus adeſſe ſolebant, qui aliquid de ſe verebantur: &, cùm erant appellati: ſi videbatur, ſtatim contrà dicere ſolebant. ſin eius temporis recentem inuidiam pertimuerant: reſpondebant poſtea. quod cum feciſſent, permulti ſæpe vicerunt. Hoc verò nouum eſt, ante hoc tempus omnino inauditum. in litibus, Poſtumi nomen eſt nuſquam. in litibus dico? modò vos iidem in A. Gabinium iudices ſediſtis. numquis teſtis Poſtumum appellauit? teſtis autem? num accuſator? num denique toto [f] illo iudicio Poſtumi nomen audiſtis?

11 Non igitur reus, ex ea cauſa, quæ iudicata eſt, redundat Poſtumus: ſed eſt arreptus vnus eques Rom. de pecuniis repetundis reus. quibus tabulis? quæ in [g] iudicio à Gabinio recitatæ non ſunt. quo teſte? à quo tum appellatus nuſquam eſt. qua appellatione [h] litium? in qua Poſtumi mentio facta nulla eſt. qua lege? qua non tenetur. Hic iam, iudices, veſtri conſilij res eſt, *veſtra ſapientia. quid deceat vos, non quantum liceat vobis, ſpectare debetis.* ſi enim quid liceat, quæritis: poteſtis tollere è ciuitate, quem vultis. Tabella [k] eſt, quæ dat poteſtatem, occultat eandem libidinem. cuius [l] conſcientia, nihil eſt, quòd quiſquam timeat, ſi non pertimeſcat ſuam.

12 *Vbi eſt igitur ſapientia iudicis? In hoc, vt non ſolùm, quid poſſit, ſed etiam quid debeat, ponderet: nec, quantum ſibi permiſſum meminerit ſolùm, ſed* [m] *etiam, quatenus commiſſum ſit.* Datur tibi tabella iudicij. qua lege? Iulia de pecuniis repetundis. quo de reo? de equite Romano. At iſte ordo lege ea non tenetur. Illo, inquit, capite quod erat in Poſtumum, quòd in Gabinium iudex [n] eſſes; nihil Gabinio datum, cùm in eum lites æſtimarentur. At nunc audio. reus igitur Poſtumus eſt ea lege, qua non modò ipſe, ſed totus etiam ordo ſolutus, ac liber eſt.

13 Hic ego nunc non vos priùs implorabo, equites Rom. quorum vos iudicio tentatur, quàm vos ſenatores, quorum agitur fides in hunc ordinem: quæ quidem cùm ſæpe antè, tum in hac ipſa cauſa nuper eſt cognita. nam cùm, optimo, & præſtantiſſimo conſule, Cn. Pompeio, de hac ipſa quæſtione referente, exſiſterent nonnullæ, ſed perpaucæ [o] tamen acerbæ ſententiæ, quæ cenſerent, *vt* [p] *tribunus, vt præfecti, vt ſcriba, vt comites omnes magiſtratuum, lege hac tenerentur*: vos, vos, inquam, ipſi, & ſenatus frequens reſtitit: &, quanquam tum, propter multorum delicta, etiam ad innocentium periculum tempus illud exarſerat, tamen, cùm odium non reſtingueretis, huic ordini ignem nouum ſubijci non ſiuiſtis.

a Fuit hæc lex Cornelia de repetundis.
b Lex hæc Seruilia de repetundis lata a C. Seruilio Glaucia, qua inter ea erat conſtitutum, vt comperendinari reo liceret. antea enim vel iudicari primo poterat, vel amplius pronunciari. Ante hanc verò Seruilia n fuit etiam Acilia.
c fort. omiſſa
d L. in litibus autem æſtimandis
e L. in inferendis litibus vel, in litibus vel æſtimandis litibus.
f al. toto illo in iudicio
P. 8.
g L. in iudicio A. Gabinij rea.
h L. qua illatione litium vel. qua æſtimatione litium.
i al. æſtimatione.
k de legibus Tabellariis alias dixi.
l L. cuius conſcientiam nihil
m al. ſed & quatenus
n al. iudex.
o al. paucæ
p Lege repetundarū qua perſonæ tenebantur.

14 Hoc animo igitur ſenatus. Quid? vos equites Romani; quid tandem eſtis acturi? Glaucia [a] ſolebat, homo impurus, ſed tamen acutus, populum monere, *vt, cùm lex aliqua recitaretur, primum verſum attenderet.* Si [b] eſſet dictator, conſul, prætor, magiſter equitum: ne laboraret: ſciret nihil ad ſe pertinere. ſin autem, quicunque poſt hanc legem: videret, ne qua noua quæſtione alligaretur.

15 Nunc vos, equites Rom. videte. ſcitis, me [c] ortum è vobis: omnia ſemper ſenſiſſe pro vobis: nihil horum ſine magna cura, & ſumma caritate veſtri ordinis loquor. alius alios homines, & ordines: ego vos ſemper complexus ſum. moneo, & prædico: integra re, cauſaque denuntio: omneis homines, deoſq; teſtor: dum poteſtis, dum licet, prouidete, *ne duriorem vobis conditionem ſtatuatis, ordiniq; veſtro, quàm ferre poſſit.* ſerpet hoc malum (mihi credite) longius quàm putatis.

16 Potentiſſimo, & nobiliſſimo tribuno pleb. M. Druſo, vnam in equeſtrem ordinem quæſtionem ferenti, *ſi quis ob eam rem iudicatam pecuniam cepiſſet*: apertè equites Rom. reſtiterunt. Quid? hoc licere volebant? Minimè: neque ſolùm hoc genus pecuniæ capiendæ turpe, ſed [d] etiam nefarium arbitrabantur. attamen ita diſputabant: eos teneri legibus [e] oportere, qui ſuo [f] iudicio eſſent illam conditionem vitæ ſecuti. delectat ampliſſimus ciuitatis gradus, ſella curulis, faſces, imperia, prouinciæ, ſacerdotia, triumphi, denique imago ipſa, ad poſteritatis memoriam poſita.[g]

17 eſt ſimul etiam ſollicitudo aliqua & legum, & iudiciorum maior quidam metus. nos iſta nunquam contendimus (ita enim diſputabant) ſed hanc vitam quietam, atq; otioſam ſecuti ſumus: *quæ quoniam honore caret, careat etiam moleſtia.* Tam es tu iudex, quàm ego ſenator. Ita eſt: ſed tu iſtud petiiſti, ego hoc cogor. Quare aut iudici mihi non eſſe liceat, aut legem [h] lege ſenatoria non timere.

18 Hoc vos, equites Rom. ius à patribus acceptum amittetis? moneo, ne faciatis. rapientur homines in hæc iudicia ex omni non modo inuidia, ſed ſermone maleuolorum, niſi caueritis. Si [i] iam vobis denuntiaretur, in ſenatu ſententias dici, vt his legibus teneremini: concurrendum ad curiam putaretis. ſi lex ferretur: conuolaretis ad Roſtra. vos ſenatus liberos hac lege eſſe voluit: populus nunquam alligauit: ſoluti huc conueniſtis: ne conſtricti diſcedatis, cauete. 19 nam ſi Poſtumo fraudi fuerit, qui nec tribunus, nec præfectus, nec ex Italia comes, nec familiaris Gabinij fuit: quonam ſe modo defendent poſthac, qui veſtri ordinis cum magiſtratibus noſtris fuerint his cauſis implicati? Tu, inquit, Gabinium, vt regem [k] reduceret, impuliſti. Non [l] patitur mea etiam fides de Gabinio grauiùs agere. quem[m] enim ex [n] tantis inimicitiis receptum in gratiam ſummo ſtudio defenderim, hunc afflictum violare non debeo. quocum ſtante, ſi me Cn. Pompeij auctoritas in gratiam non reduxiſſet, nunc iam ipſius fortuna reduceret.

20 ſed tamen, cum ita dicis, Poſtumi impulſu Gabinium profectum Alexandriam: ſi defenſioni Gabinij fidem non habes, obliuiſceriſne etiam accuſationis tuæ? Gabinius ſe id feciſſe dicebat reip. cauſa, quod claſſem Archelai timeret, quòd mare refertum fore prædonum putaret.

P. CXXV.
a Glauciæ meminit in orat. pro C. Rabirio, & in Bruto, meminit & Valer. lib. 2.
b Legum primi verſus ita. Alij enim ita concepti, ſi dictator vel ſi conſul, vel ſi prætor: vel ſi magiſter equitum, vel quicunq; poſt hanc legem.
c Cicero ex familia equeſtri fuerit.
d L. ſed & nefarium
e repetundarum.
f hoc eſt qui ſua ſponte contracti.
g L. prodita. al. prodeda.
P. 8.
h al. aut legē ſenatoriam non timere.
i Ordo equeſtris vel intercederet ſenatuſconſultis & legibus.
k Ptolemæū.
l L. Non patitur iam mea fides
m vt & Valerium, quem dignitati ſuæ ſemper infeſtum duobus publicis iudiciis, tutatus eſt. 4 Valer. 2. Cicer. ad Quin. fratrem, & 1. familiar. 6. Quintil. 5.
n Idem Valer. 4.2 de recenc. ciliationib.

Digitized by Google

A putaret, lege etiam id ſibi licuiſſe dicebat. tu inimicus negas. Ignoſco: & eo magis, quòd eſt contra illud iudicatum. Redeo igitur ad crimen, & accuſationem tuam.[a]

21 Quid vociferabare, decem millia talentûm Gabinio eſſe promiſſa? Huic videlicet perblandus reperiendus [b] fuit, qui hominem, vt tu vis, auariſſimum, exoraret, ſeſtertiûm bis millies, & quadringenties ne magnopere contemneret. Gabinius illud, quoquo conſilio fecit, fecit certè ſuo. quæcumque mens illa fuit, Gabinij fuit. ſiue ille, vt ipſe dicebat, gloriam: ſiue, vt tu vis, pecuniam quæſiuit: quæſiuit ſibi. Num Gabinij comes, vel ſectator? negat. non enim ad Gabinij, cuius id negotiū non erat, ſed ad P. Lentuli, clariſſimi viri, auctoritatē, à ſenatu profectam, & conſilio certo, & ſpe non dubia, Romam contenderat.

22 At diœcetes [c] fuit regius. Et quidem in cuſtodia etiam fuit regia: & vita eius oblata pœnæ eſt. multa præterea, quæ libido regis, quæ neceſſitas coegit ferre, pertulit. quarum omnium rerum vna reprehenſio eſt, quòd regnum intrarit, quòd poteſtati ſe regis commiſerit. verum ſi quærimus, ſtultè. quid enim ſtultius, quàm equitem Ro. ex hac vrbe, huius, inquam, reip. ciuem, quæ eſt vna maximè, & fuit ſemper libera, venire in eum locum, vbi parendum alteri, & ſeruiendum ſit?

23 Sed ego in hoc tandem Poſtumo non ignoſcam, homini mediocriter docto, qui [d] videam ſapientiſſimos homines eſſe lapſos? Virum [e] vnum totius Græciæ facilè doctiſſimum, Platonem, iniquitate Dionyſij, Siciliæ tyranni, cui ſe ille commiſerat in maximis periculis, inſidiiſque eſſe verſatum accepimus: Calliſthenem, doctum hominem, comitem Magni Alexandri, ab Alexandro necatum: Demetrium & ex rep. [f] Athenis, quam optimè digeſſerat, & ex doctrina nobilem & clarum, qui Phalereus vocitatus eſt, in eodem iſto Ægypti regno aſpide ad corpus admota vita eſſe priuatum.

24 *Planè confiteor, fieri nihil poſſe dementius, quàm ſcientem in eum locum venire, vbi libertatem ſis perditurus.* ſed huius iſtius facti ſtultitiam, maior iam ſuperior ſtultitia defendit: quæ facit, vt hoc ſtultiſſimum facinus, quòd in regnum venerit, quòd regi ſe commiſerit, ſapienter factum eſſe videatur. ſiquidem [g] *non ſemper ſtulti, quàm ſerò ſapiens eſt, cùm ſtultitia ſua impeditus ſit, quoquo modo poſſit, ſe expedire.*

25 Quamobrem illud maneat, & fixum ſit, quod neque moueri, neque mutari poteſt: in quo æqui, ſperaſſe Poſtumum dicunt, peccaſſe iniqui, ipſe etiam inſaniſſe ſe confitetur, quòd ſuam, quòd amicorum pecuniam regi crediderit cum tanto fortunarum ſuarum periculo. Hoc quidem ſemel ſuſcepto, atque contracto, perpetienda illa fuerunt, vt ſe aliquando ad ſuos vindicaret. Itaque obiicias licet, quam voles ſæpe, palliatum [h] fuiſſe, aliqua habuiſſe non Romani hominis inſignia. quoties eorum quippiam dices, toties vnum dices, atque [i] illud, temere [k] hunc pecuniam regi credidiſſe, ſuas fortunas, atque famam libidini regiæ commiſiſſe.

26 Fecerat temerè: fateor: mutari [l] factū iam nullo modo poterat: aut pallium ſumendum Alexandriæ, vt ei [m] Romæ togato eſſe liceret; aut omnes fortunæ abiiciendæ, ſi togam retinuiſſet. Deliciarum cauſa, & voluptatis, non modò ciueis Ro. ſed & nobileis adoleſcēteis, & quoſdam etiam ſenatores ſummo loco natos, non in hortis, aut ſuburbanis ſuis, ſed Neapoli in celeberrimo oppido cum mitella [a] ſæpe videmus.

27 Chlamydatum illum L. Syllam imperatorem: L. verò Scipionis, qui bellum in Aſia geſſit, Antiochúmque deuicit, non ſolum cū chlamyde, ſed etiam cum crepidis in Capitolio ſtatuam videtis. quorum impunitas fuit non modò à iudicio, ſed etiam à ſermone. Facilius certè P. Rutilium Rufum neceſſitatis excuſatio defendet: qui cùm à Mithridate Mytilenis oppreſſus eſſet, crudelitatem regis in togatos [b], veſtitus mutatione vitauit. Ergo ille P. Rutilius, qui documentum fuit hominibus noſtris virtutis, antiquitatis [c], prudentiæ, conſularis homo ſoccos habuit, & palliū? Nec [d] verò ideo id homini tum quiſquā, ſed tempori aſſignandum putauit: Poſtumo crimen veſtitus afferet is, in quo ſpes fuit, poſſe ſeſe aliquando ad fortunas ſuas peruenire?

28 Nam, vt ventum eſt Alexandriam ad Auletē [e], iudices, hæc vna ratio à rege propoſita Poſtumo eſt ſeruādæ pecuniæ, ſi curationē, & quaſi diſpenſationē regiā ſuſcepiſſet. id autē facere non poterat, niſi diœcetes: hoc [f] enim nomine vtitur, qui à rege eſſet cōſtitutus. Odioſum negotiū Poſtumo videbatur: ſed erat nulla omnino recuſatio. moleſtum etiam nomen ipſum: ſed res habebat nomen hoc apud illos, nō hic impoſuerat. oderat veſtitum etiā illū: ſed ſine eo nec nomen illud poterat, nec munus tueri. Ergo aderat *vis* (vt ait poëta ille noſter) *quæ ſumma frangit, infirmatque opes.*

29 Moreretur, inquies. nam id ſequitur. Feciſſet certè, ſi ſine maximo dedecore, tam impeditis ſuis rebus, potuiſſet emori. *Nolite* igitur *fortunam conuertere in culpam: neque regis iniuriam, huius crimen putare: nec conſilium ex neceſſitate, nec voluntatem ex vi interpretari*: niſi fortè eos etiam, qui in hoſteis, aut in prædones inciderint, ſi aliter quippiam coacti faciant, quā liberè, vituperandos putes. Nemo noſtrûm ignorat, etiam ſi experti non ſumus, conſuetudinem regiam. Regum [g] autem *hæc ſunt imperia, Animaduerte, & dicto pare*: & præter [h] rogitatum ſi querare: & illæ minæ, *Si te ſecundo lumine hic offendero, moriere.* quæ non vt delectemur ſolùm, legere, & ſpectare debemus, ſed vt cauere etiam, & effugere diſcamus.

30 At ex hoc ipſo crimen exoritur. ait enim, dum [l] Gabinio pecuniam Poſtumus cogeret [m] ex decumis imperatorum [n], pecuniam ſibi coegiſſe. Non intelligo, hoc quale ſit: vtrū acceſſionem decumæ, vt noſtri facere coactores [o] ſolent, centeſimæ: an deceſſionē de ſumma fecerit. ſi acceſſionem: vndecim millia talentûm ad Gabinium peruenerunt. At nō modo abs te decem millia obiecta ſunt, ſed etiam ab his æſtimata.

31 Addo illud etiam: qui tandem conuenit, aut tam graui onere tributorū ad tantam pecuniā cogēdam mille talentûm acceſſionē eſſe factam: aut in tanta mercede hominis, vt vis, auariſſimi, mille talentûm deceſſionem eſſe conceſſam? neque enim fuit Gabinij, remittere tantum de ſuo: nec [p] regis, imponere tantum ſuis. Aderunt teſtes, legati Alexandrini. hi nihil in Gabinium dixerunt. immo [q] hi Gabinium laudauerunt. Vbi ergo illa res? vbi conſuetudo iudiciorum? vbi exempla? ſoletne is dicere in eum, qui pecuniam redegit, qui in illum, cuius nomine ea

Margin notes (left): a al. tuam: qui vociſer. d m. tal. Gab. eſſe promiſſa H. — b al. requirendus. — P. CXXVI. — c διοικητὴς quid ſit, paullo poſt dicet. — d al. ſed quo videam. — e Exempla eorum qui in eū locum venerunt vbi libertatem ſciebāt facilè ſe perdituros. — f L. & ex rep. Athenienſi, quam opt. al. & ex rep. Athenienſem, quam opt. — P. B. — g L. ſi quidem iam non ſemper ſtulti, quā — h Togam & veſtitum quidam è Romanis interdum vel integrè mutarunt, vel Romano alia addiderunt. at hic palliatus Poſthumus: nobiles quidam cum mitella: Sylla chlamydatus: Scipio Aſiaticus cum crepidis & alij. — i al. atque idem. — k Temere pecunia creditur regibus. — l L. factum mutari — m al. ei.

Margin notes (right): a mitella, vt & Nizolius legi ſe videtur. — P. CXXVII. — b Id eſt Romanos. — c L. ſanctitatis, pr. — d L. Nec verò id homini tū q & ita v. c. — e Ægypti regem. — f διοικητὴς curator & diſpēſator regiæ pecuniæ vt hic & paulo ſuprà. — g Regum imperia tyrannica. — h L. Præter rogitatum ſi loqueres: & illæ minæ ſi: præter rogitatum ne loquere. — i Verſus e Euripidis Ne... — P. B. — Hic autē verſus Latinus repetitur 7. ad Attic. — l id eſt ſecundo die. — l al. cum G. — m cogeret ex decumis impe ratis. — n al. imperatis. — o Coactores quorū officiū pecuniam cogere & recipere. — p L. neque regis — q L. immo & Gab.

pecunia redigeretur,non dixerit?
32 Age,ſi is,qui non dixit,ſolet:etiámne is
ſolet,qui laudauit?iiſdem teſtibus, & quidem
non productis, ſed dictis [a] teſtium recitatis,
quaſi præiudicata res ad has cauſas deferri ſo-
let. Et ait etiam meus familiaris, & neceſſa-
rius, eandem cauſam Alexandrinis fuiſſe, cur
laudarent Gabiniũ,quæ mihi fuerit,cur eun-
dem defenderem. Mihi,C.Memmi, cauſa de-
fendendi Gabinij fuit reconciliatio gratiæ.
*neque me verò pœnitet mortales inimicitias, ſempi-
ternas amicitias habere* [b].
33 Nam ſi me inuitum putas,ne Cn.Pōpeij
animũ offenderem,defendiſſe:cauſam [c],& il-
lum,& me vehementer ignoras. neque enim
Pompeius me ſua cauſa quidquam facere vo-
luiſſet inuitum:neq; ego,cui omnium ciuium
libertas cariſſima fuiſſet, meam proieciſſem.
Quãdiu inimiciſſimus Gabinio fui,non [d] ami-
ciſſimus mihi non Pompeius fuit: nec,poſtea
quã illius auctoritate eam dedi veniã, quam
debui,quidquã ſimulaui,ne eam mea perfidia
illi etiã ipſi facerem,cui beneficium dediſſẽ,
iniuriam.nam non redeundo in gratiam cum
inimico,non violabam Pompeium.ſi per eum
reductus inſidioſè rediſſem:me ſcilicet maxi-
mè,ſed proximè illum quoque feſelliſſem.
34 At de me omittamus: ad Alexandrinos
iſtos reuertamur. Quod habent os?quam au-
daciam?modo,vobis inſpectantibus,in iudicio
Gabinij tertio quoq; verbo excitabantur. ne-
gabant, pecuniam Gabinio datam. recitaba-
tur identidem Pompeij teſtimoniũ:regem ad
ſe ſcripſiſſe,nullam pecuniam Gabinio,niſi in
rem militarem, datam. Non eſt, inquit,tum
Alexandrinis teſtibus creditum.Quid [e]?poſtea
creditum? non. [f] quamobrem? quia nunc
aiunt,quod tunc negabant.
35 Quid [g] ergo? *iſta conditio eſt teſtium? vt, qui-
bus creditum non ſit negantibus, iiſdem credatur di-
centibus?* At,[h] ſi verũ tum,cùm veriſſima fron-
te dixerunt: nunc mentiuntur.ſi tunc mentiti
ſunt:doceant nos verũ Quid [i] vultis?ſileant [k].
dicere audiebamus, Alexandriam nunc co-
gnoſcimus.illinc omnes præſtigiæ,illinc, in-
quam,omnes fallaciæ: omnia denique ab his
numerorum [l] argumenta nata ſunt.nec mihi
longius quidquam eſt, iudices, quàm videre
hominum vultus.
36 Dixerũt hic modò nobiſcũ ad hæc ſub-
ſellia,quib. ſuperciliis tenuentes huic decem
milliũ crimini? iam noſtis inſulſitatẽ Græco-
rum.humeris geſtum agebant.tum temporis,
credo,cauſa:nunc ſcilicet tempus nullum eſt
*Vbi ſemel quis peierauerit, ei credi poſtea, etiam ſi per
plureis deos iuret, non oportet:* præſertim, iudices,
cùm in his iudiciis,ne locus quidem nouo te-
ſti ſoleat eſſe.ob eámq; cauſam iidem iudices
retineantur,qui fuerint de reo:vt his nota ſint
omnia,neque quid fingi noui poſſit.
37 Lites,quò ea pecunia peruenerit,nō ſuis
propriis iudiciis, ſed in reum factis condem-
nari ſolent. Itaq; ſi aut prædes dediſſet Gabi-
nius,aut tantum ex eius bonis,quanta ſumma
litium fuiſſet,populus recepiſſet [m]:quãuis ma-
gna ad Poſtumum ab eo pecunia perueniſſet,
non redigeretur:vt intelligi facilè poſſit,quod
ex [n] ea pecunia ad quem eorum, qui damna-
tus eſt,perueniſſe in illo primo iudicio planũ
factum ſit,id hoc genere iudicij redigi ſolere.
Nunc verò quid agunt? vbi terrarum ſumus?
quid tam inſolens,tam peruerſum,præpoſte-
rúmve dici,aut excogitari poteſt?

a Dicta teſtiũ teſtimonia.
b fort. gerere.
c al. & cauſam, & illum.
P. CXXVIII.
d L. non amiciſſimus mihi Pompeius non fuit.
e L. Quid poſtea creditur? quamobrem? quia &c.
f hanc vocem delet Pantagathus.
g L. Quid? ergo iſta conditio eſt teſtiũ, vt,quib. cred.
h L. At ſi verum, cùm veriſſima fronte dixerunt: nunc ment.
i al. dicant, audiebamus.
k L. Quid multa? aut ſi leant, aut verum dicant. Audiebamus Alexandriam nunc cognoſcimus. ‖ vel. Quid nullis, aut ſileant. aut diſcere verum diſcant.
l L. minorum argumenta n. ‖ al. venenorũ quòd αἰγύπτια φάρμακα & αἰγύπτιοι prouerbium Græcum celebre eſt.
m fort. redegiſſet ‖ al à populo recepta vel redacta vel recuperaſſet, vel recuperata. P. B.
n L. ex ea pecunia, quam reperius, qui damnatus eſt perueniſſe &c. ‖ & ita quoque Iacobus Cuiacius legit. Pantagathus vero ita, ex ea pecunia quã is reperit qui damnatus eſt, ad quemquã perueniſſe in illo primo iudicio planũ factum ſit, in hoc genere iudicium redigi ſolere.

A 38 Accuſatur is, qui non abſtulit à rege,
ſicut Gabinius iudicatus eſt: ſed qui maximã
regi pecuniam credidit. Ergo is Gabinio de-
dit,qui [a] non huic reddidit. Iam credo. cùm
is qui pecuniam Poſtumo debuit, non huic,
ſed Gabinio dederit:condemnato Gabinio,v-
trùm illi eam pecuniam reddidit, an etiam
nunc debet? At habet,& celat.ſunt enim qui
ita loquantur. Quod genus tandem eſt iſtud
oſtentationis,& gloriæ?Si nihil habuiſſet vn-
B quam,tamen, ſi quæſiſſet, cur [b] is diſſimula-
ret habere,cauſa non eſſet.qui verò duo lau-
ta, & copioſa patrimonia accepiſſet, rémque
præterea bonis, & honeſtis rationibus au-
xiſſet:quid eſſet tandem cauſæ,cur exiſtimari
vellet nihil habere?
39 An,cum credebat inductus vſuris,id a-
gebat, vt haberet quamplurimum: poſtea-
quam exegit quod crediderat: vt exiſtimare-
tur egere, nouum genus hoc gloriæ concu-
C cupiſcit? Dominatus eſt enim, inquit,Ale-
xandriæ. Immò verò in ſuperbiſſimo domi-
natu fuit:pertulit ipſe cuſtodiam:vidit in vin-
culis familiareis ſuos: mors ob oculos ſæpe
verſata eſt: nudus,atque egens ad extremum
fugit è regno.
40 At permutata aliunde [c] pecunia eſt:
ductæ [d] naues Poſtumi Puteolis ſunt: auditæ,
viſæque merces. Fallaces [e] quidem, & fu-
coſæ,chartis,& linteis,& vitro [f] delatæ [g]: qui-
D bus cum multæ naues refertæ fuiſſent, vna [h]
non patuit parua,& arctata. Plus ille Puteo-
lanus ſermo illius temporis, vectorúmque
curſus, atque oſtentatio, tum ſubinuiſum a-
pud maleuolos Poſtumi nomen propter opi-
nionem pecuniæ neſcio quam æſtatem [i] v-
nam complureis aureis referſit iſtis ſermo-
nibus.
41 Verum [k] autem,iudices,ſi ſcire vultis:
niſi C.Cæſaris ſumma in omneis,incredibilis
E in hunc eadem liberalitas exſtitiſſet, nos hũc
Poſtumũ iampridem in foro non haberemus.
Ille onera multorum huius amicorum exce-
pit vnus: quæque multi homines neceſſarij
ſecundis Poſtumi rebus deſcripta ſuſtinuerũt,
nunc eius afflictis fortunis vniuerſa ſuſtinet.
Vmbrã equitis Rom.& imaginem videtis, iu-
dices,vnius amici conſeruatam auxilio, & fi-
de.nihil huic eripi poteſt. præter hoc ſimula-
crum priſtinæ dignitatis, quod Cæſar ſolus
F tuetur,& ſuſtinet: quæ quidem,in miſerrimis
rebus,huic tamen tribuenda eſt maxima. niſi
verò hoc mediocri virtute effici poteſt, vt tã-
tus ille vir tanti [l] ducat hunc: & afflictum
præſertim, & abſentem, & in tanta fortuna
ſua, vt aliena reſpicere magnum ſit; tanta [m]
oppugnatione maximarum rerum, quas gerit,
atque geſſit, vt vel obliuiſci aliorum non ſit
mirum: vel, ſi meminerit oblitum [n] eſſe, facilè
poſſit probare.
G 42 Multas equidem C. Cæſaris virtutes,
magnas, incredibileiſque cognoui. ſed ſunt
ceteræ maioribus quaſi theatris propoſitæ, &
pænè populares: *caſtris* [o] *locum capere, exercitū in-
ſtruere, expugnare vrbeis, aciem hoſtium profligare:
hanc vim frigorum, hiemémque, quam nos vix huius
vrbis tectis ſuſtinemus, excipere: his ipſis diebus ho-
ſtem perſequi, tum, cùm etiam feræ latibulis ſe te-
gant, atque omnia bella iure gentium conquie-
ſcant.* ſunt ea quidem magna; quis negat? ſed
H magis excitata ſunt præmiis ad memoriam
hominum ſempiternam. quo minùs admirã-
dum [p] eſt, cum facere illa, qui immortali-

tatem

a L. qui huic non reddidit.
b L. cur ſe diſſimularet ſe habere.
P. CXXIX.
c L. aliquando pec.
d L. auditæ naues Poſt.
e L. Fallaces, inquit, & fucoſæ.
f al. vltro.
g L. celatæ.
h L. vna non patuit parua Cataplus ille Puteolanus ſermo illius temp. ‖ eſt verò Cataplus denauigatio ad portum vt anagoge in altum prouectio, cuius vocis meminit lex 4 S. ſ ff de officio proconſul. & legati.
i L. æſtatem vnam non plureis, audere reſ.
k PERORATIO.
l L. tanti ducat hunc & ut aff...
m L. & in tanta occupatione max.
n fort. oblitum ſe eſſe facilè &c.
o Imperatoriæ virtutes.
P. B.
p al. altitudinem eſt.

Digitized by Google

[r]atem concupiuerit. 43 Hæc mira laus eſt, quæ non poetarum carminibus, nō annalium monumentis celebratur, ſed prudentium iudicio extenditur. Equitem Ro. veterem amicum ſuum, ſtudioſum, amantem, obſeruantem ſui, non libidine, non turpibus impenſis cupiditatum, atque iacturis, ſed experientia patrimonij amplificandi, labentem excepit, corruere non ſiuit, fulſit & ſuſtinuit re, fortuna[a], fide: hodieque ſuſtinet: nec amicum pendentem corruere patitur: nec illius animi aciem perſtringit[b] ſplendor ſui nominis, nec mentis quaſi luminibus officit altitudo fortunæ, & gloriæ.

a L. fortunis

b L. præſtingit ſplendor ſui n.

44 Sint ſanè illa magna, quæ te vera magna ſunt. de iudicio animi mei, vt volet, quiſque ſentiat. ego enim *hanc in tantis opibus, tanta fortuna, liberalitatem in ſuos, memoriam amicitiæ, reliquis virtutibus omnibus antepono.* Quam quidem vos, iudices, in nouo genere bonitatem inuſitatam claris, ac præpotentibus viris, non modò nō aſpernari, ac refutare, ſed cōplecti etiam, & augere debetis: & eo magis, quòd videtis, hos quaſi ſumtos dies ad[c] labefactandum illius dignitatem: ex qua illi nihil detrahi poteſt, quod non aut fortiter ferat, aut facile reſtituat. amiciſſimum hominem ſi honeſtate ſpoliatum audierit: nec ſine magno dolore feret, nec id amiſerit, quod[d] poſſe ſperet recuperari.

c al. ad labefactādam ill.

d L. quod ſperet poſſe recuperari.

e Nummo ſeſtertio plerūque bona debitoris alicui addicebātur, vt is creditoribus ſatiſfaceret: pleriq; etiam ſemuncia hoc eſt minore quàm ſeſtertio, addicebantur. *A*ſcon. in Milo-niana, vide l. P. CXXX. vbi C. de deaſian. vbi dix.

f L. Curij

g Adoptiui iudicio & voluntate filij.

45 Satis multa hominibus non iniquis hæc eſſe debent: nimis etiam multa vobis, quos æquiſſimos eſſe confidimus. Sed, vt omnium vel ſuſpicioni, vel maleuolentiæ vel crudelitati ſatis fiat, occultat pecuniam Poſtumus, latent regiæ diuitiæ. Ecquis eſt ex tanto populo, qui bona C. Rabirij Poſtumi *nummo*[e] *ſeſtertio ſibi addici velit?* Sed, miſerum me, quanto hæc dixi cum dolore! hem, Poſtume, túne es Curij[f] filius, C. Rabirij iudicio[g], & voluntate filius, natura ſororis filius? túne ille in omneis tuos liberalis? cuius multos bonitas locupletauit? qui nihil profudiſti? nihil vllam in libidinem contuliſti? tua, Poſtume, nummo ſeſtertio à me addicuntur[h]?

h ſort. addicuntur:

46 O meum miſerum, acerbumq; præconium! At hoc etiam optat miſer, vt condemnetur à vobis: ita bona veneant, vt ſolidum ſuum cuique ſoluatur. nihil iam aliud niſi fidem curat: nec vos huic, ſi iam obliuiſci veſtræ manſuetudinis volueritis, quidquam præterea poteſtis eripere. quod, iudices, ne faciatis, oro, obteſtorque vos, atque eo magis, ſi aduentitia[i] pecunia petitur ab eo, cui ſua non redditur. nam in eum, cui miſericordia opitulari debeat, inuidia quæſita eſt.

i Aduentitia pecunia cui opponitur ſua, eſt igitur propria, extranea, vt 2. de inuentione.

47 Sed iam, quoniam, vt ſpero, fidem, quā potui, tibi præſtiti, Poſtume, reddam etiam lacrymas, quas debeo. quas quidem ego tuas in meo caſu plurimas vidi. verſatur ante oculos luctuoſa nox meis omnibus, cùm tu totum te cum tuis copiis ad me detuliſti. tu comitibus, tu præſidio, tu etiam tanto pōdere auri, quantum tempus illud poſtulabat, diſceſſum[k] illum ſuſtentaſti: tu nunquam meis, me abſente, liberis, nūquam coniugi meæ defuiſti. Poſſum excitare multos reductos[l] teſteis liberalitatis tuæ: quod ſæpe audiui patri tuo, qui id feciſſet, magno adiumento in iudicio capitis fuiſſe. 48 ſed iam omnia timeo: bonitatis ipſius inuidiam reformido. iā indicat tot hominum fletus, quàm ſit carus tuis: & me dolor debilitat, includitq; vocem[m]. Vos obſecro, iudices, vt huic optimo viro, quo nemo melior vnquā fuit, nomen equitis Ro. & vſurā huius lucis, & veſtrum conſpectum ne eripiatis. Hic vos aliud nihil orat, niſi vt rectis oculis hanc vrbem ſibi intueri, atque in hoc foro veſtigium facere liceat: quod ipſum fortuna eripuerat, niſi vnius amici opes ſubueniſſent.

k al. diſceſſū

l al. relictos

m L. intercludit q; vocem. P. B.

P. CXXXI.

PRO M. MARCELLO.

ORATIO QVADRAGESIMA.

SYNOPSIS.

¶ Quæſtio, *An Cicero Cæſari gratias agere debeat pro M. Marcello reſtituto: cùm is in perpetuum tacere ſtatuerit. Et vero, idq; verbis ampliſſimis, gratias hic agit Cicero.*

a EXORDIVM.

DIVTVRNI[a] ſilentij, P. C. quo erā his temporibus vſus, non timore aliquo, ſed partim dolore, partim verecundia, finem hodiernus dies attulit: idemq; initium, quę vellē, quæque ſentirem, meo priſtino more dicendi. Tantam enim māſuetudinem, tā inuſitatam, inauditamq; clementiam, tantum in ſumma poteſtate, rerum omnium modum, tam denique incredibilem ſapientiam, ac pænè diuinam, tacitus nullo modo præterire poſſum.

b v. c. non ſolùm illius, ſed & meam vocem.

c al. & reip. reſtitutam p.

d L. angebar, virum talem qui.

e v. c. cùm in ead.

f Faernus diſpungit hæc, Nec mihi perſuadere poteram.

g L. id noſtro veteri curriculo, ita Priſcianus lib. 8.

2 M. enim Marcello vobis, P. C. reiq; pub. reddito, nō[b] ſolùm illius, ſed meā etiā vocē, & auctoritatē, & vobis, &[c] reip. conſeruatā, ac reſtitutā puto. Dolebā enim, P. C. & vehemēter angebar[d], cùm viderem, virū talem, qui[e] in eadem cauſa, in qua ego, fuiſſet, nō in eadē eſſe fortuna: nec[f] mihi perſuadere poteram, nec fas eſſe ducebam, verſari me in[g] veſtro veteri curriculo, illo æmulo, atque imitatore ſtudiorum, ac laborū meorum, quaſi quodam ſocio[i], à me, & comite diſtracto. Ergo & mihi meæ priſtinæ vitæ conſuetudinē, C. Cæſar, interclusām aperuiſti, & his omnib. ad bene de[k] omni rep. ſperandum, quaſi ſignum aliquod ſuſtuliſti. 3 Intellectum eſt enim mihi quidem in multis, & maximè in me ipſo, ſed paullo[l] antè in omnibus, cùm M. Marcellum ſenatui[m], populoq; Rom. & reip. conceſſiſti, commemoratis præſertim offenſionibus, te auctoritatem huius ordinis, dignitatemq; reipub. tuis[o] vel doloribus, vel ſuſpicionibus anteferre. Ille quidem fructum omnis anteactæ vitæ hodierno die maximum cepit, cùm ſummo conſenſu ſenatus, tum[p] præterea iudicio tuo grauiſſimo, & maximo: ex quo profectò intelligis, quanta in dato beneficio ſit laus, cùm in accepto tanta ſit gloria. Eſt[q] verè for-

h citatur à Nonio in voce æmulus.

i v. c. ſocio, & comite, à me diſtr.

k L. de rep. ſper.

l L. paullo antè omnib. cùm M. & ita Victor. ſed variat.

m al. ſenatui reique publicæ conceſſiſti & ita Faern.

n al. tuis coloribus, vel ſuſp.

o L. tum iudicio tuo gr. & ita v. c. P. B.

p v. c. ſi tanta ſit.

q L. Eſt verò fortunatus cuius ex L.

Digitized by Google

A tunatus ille, cuius ex ſalute non minor *penè ad omneis, quàm ad illum ventura ſit, lætitia perueneris* [a].

4 Quod [b] ei quidem meritò [c], atque optimo iure contigit. quis [d] enim eſt illo aut nobilitate, aut probitate, aut optimarum artium ſtudio, aut innocentia, aut [e] vllo genere laudis præſtantior? ¶ Nullius [f] tantum eſt flumẽ ingenij, nulla dicendi, aut ſcribendi tanta vis, tantáq; copia, quæ non dicã exornare, ſed enarrare, C. Cæſar, res tuas geſtas poſſit. tamen [h] hoc affirmo, & hoc pace dicã tua, nullam in his eſſe laudem ampliorem, quàm eam, quam hodierno die conſecutus es.

5 Soleo ſæpe ante oculos ponere, idq; libẽter crebris vſurpare ſermonibus: omneis noſtrorum imperatorũ, omneis exterarum gentium, potentiſſimorumque populorũ, omneis [i] clariſſimorum regum res geſtas cum tuis nec contentionum magnitudine, nec numero præliorum, nec varietate regionum, nec celeritate conficiendi, nec diſſimilitudine bellorũ poſſe conferri. nec verò diſiunctiſſimas terras citiùs cuiuſquam paſſibus potuiſſe peragrari, quàm tuis non dicam curſibus, ſed victoriis illuſtratæ ſunt.

6 Quæ quidem ego niſi ita [l] magna eſſe fatear, vt ea vix cuiuſquam mens, aut cogitatio capere poſſit, amens ſim: ſed tamen ſunt alia maiora. nam *bellicas laudes ſolent quidã extenuare verbis, eaſq; [m] detrahere ducibus, communicare cũ militibus [n], ne propriæ ſint imperatorum. & certè in armis, militum virtus, locorum opportunitas, auxilia ſociorum, claſſes, commeatus, multum iuuant. maximam verò partem quaſi ſuo iure fortuna ſibi vindicat: & quidquid [o] eſt proſperè geſtum, id penè omne, ducit [p] ſuum.*

7 At verò huius gloriæ, C. Cæſar, quam es paullo ante adeptus, ſocium habes neminem. totum hoc, quantumcunque eſt, quod certè maximum eſt, totum [q] eſt, inquam, tuum. nihil ſibi ex iſta laude cẽturio, nihil præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit. quin etiam illa [r] ipſa rerum humanarum domina, Fortuna, in [s] iſtius ſe ſocietatem gloriæ non offert: tibi cedit [t]: tuam [u] eſſe totam, & propriam fatetur. *nunquam enim temeritas cum ſapientia commiſcetur, nec [x] ad conſilium caſus admittitur.*

8 Domuiſti genteis immanitate barbaras, multitudine innumerabileis, locis infinitas, omni copiarum genere abundanteis: ſed [y] tamen ea viciſti, quæ & naturam, & [z] conditionem, vt vinci poſſent, habebant. *nulla eſt enim tanta [a] vis, tanta copia, quæ non ferro, ac viribus debilitari, frangique poſſit.* verum [b] *animum vincere, iracundiam cohibere, victoriam [c] temperare, aduerſarium nobilitate, ingenio, virtute præſtantem, non modò extollere iacentem, ſed etiam amplificare eius priſtinam dignitatem: hæc [d] qui faciat [e], non ego eum ſummis viris comparo, ſed [f] ſimillimum deo iudico.*

9 Itaque, C. Cæſar bellicæ tuæ laudes celebrabuntur illæ quidem non ſolùm noſtris, ſed penè omnium gentium [h] litteris, atque linguis: neque vlla vnquam [i] ætas de tuis laudibus conticeſcet. Sed tamen eiuſmodi res, neſcio quomodo, etiam [k] dum audiuntur, aut dum leguntur, obſtrepi clamore militum videntur, & tubarum ſono. At verò cùm aliquid clementer, manſuetè, iuſtè moderatè, ſapienter factum, *in iracundia præſertim, quæ eſt inimica conſilio, & in victoria, quæ natura inſolens, & ſuperba* eſt [l], aut audimus, aut legimus: quo [m] ſtudio incendimur, nõ modo in geſtis rebus, ſed

a al. peruene rit quod quidẽ ei merito. b v. c. Quod quidem ei m. c ſuo meriti ſimo, atque d al. quis enim illo aut nobilitate. e v. c. aut vllo laudi gen. f LAVS Cæſaris. g v. c. nulli dicendi. h al. tamen affirmo.

i ſic v. c. vnus: alij omneis regum clariſſimorum res geſt. & ita L. k L. ſed victoriis illuſtratæ ſunt, & ita v. c. duo. l al. tam. m v. c. eas detrah. n al. militibus, & ita v. c. duo. o v. c. quidquid proſp. e geſtum eſt. p al. dicit. q al. totum, inquam, eſt tuum. P. CXXXII. r v. c. ipſa il. ſ v. c. iſtius ſocietatẽ gloriæ ſe non off. t al. concedit. u v. c. tuam ſe eſſe totam, & c. nupl. x v. c. neq. ad. y al. ea tamen viciſti. z v. c. vnus & conditionem, qua vinci p. a L. tanta vis, quæ non ferro & viribus & ita duo v. c. al. nulla eſt enim tanta copia, tanta vis, qua non f. b duo v. c. non habent verum. c al. victoriæ temperare. al. victor temperare, & ita duo v. c. d al. qui. e al. facit. f v. c. vnus nõ habet pariter. dam ſed. g al. neque ſolum, & ita v. c. vnus. h al. gentium linguis atque litteris. i al. vſquam. k al. etiam dũ leguntur ob. al. etiam cùm leguntur ob. l L. eſt, audimus nõ ſtud. al. eſt, & audimus, & legimus: eſt, au dimus, & leg. m ſic fere c. o ſt.

etiam in fictis, vt eos ſæpe, quos nunquam vidimus, diligamus?

10 Te verò, quem præſentem intuemur, cuius mentem, ſenſúſque [a], & [b] os cernimus, vt, quidquid belli fortuna reliquum reip. fecerit, id eſſe ſaluum velis, quibus laudibus efferemus? quibus ſtudiis proſequemur? qua beneuolentia complectemur? Parietes, medius fidius, C. [c] Cæſar, vt [d] mihi videtur,

B huius curiæ, tibi gratias agere geſtiunt, quod breui tempore [e] futura ſit illa auctoritas in his maiorum ſuorum, & ſuis ſedibus. Equidem cum C. Marcelli, viri optimi, & commemorabili pietate, ac [f] virtute præditi lacrymas modo vobiſcum viderem, omnium Marcellorum meum pectus memoria effõdit [g]. quibus tu etiam mortuis, M. Marcello conſeruato, dignitatem ſuam reddidiſti nobiliſſimamque familiam, iam ad paucos redactam, penè ab interitu vindicaſti.

C 11 Hunc [h] tu igitur diem tuis maximis, & innumerabilibus gratulationibus iure antepones [i]. hæc enim res vnius eſt propria [k] C. Cæſaris: ceteræ duce te geſtæ, magnæ illæ quidem, ſed tamen multo, magnoque comitatu. huius autem rei tu [l] idem es & dux, & comes: quæ quidem tanta eſt, vt trophæis, monumentiſque [m] tuis nulla [n] vnquam allatura ſit finem ætas. *Nihil enim eſt opere [o], aut [p] manu factum, quod [q] aliquando non conficiat, & conſumat vetuſtas.*

D 12 At [r] verò hæc tua iuſtitia, & lenitas animi floreſcet quotidie magis, ita [s], vt quantum operibus tuis diuturnitas detrahet, tantum afferat laudibus. Et ceteros quidem omneis [t] victores bellorum ciuilium, iam [u] antè æquitate, & miſericordia viceras: hodierno verò die *te [x] ipſum viciſti.* Vereor, vt hoc quod dicam, non perinde intelligi [y] auditu poſſit, atque ego ipſe cogitans ſentio. ipſam victoriam viciſſe videris, cùm [z] ea ipſa quæ illa erat adepta, victis remiſiſti. nam cùm ipſius [a] victoriæ conditione iure omnes victi occidiſſemus, clementiæ tuæ iudicio conſeruati ſumus. Rectè igitur *vnus inuictus es, à quo etiam ipſius victoriæ conditio, viſque deuicta eſt.*

13 Atque hoc C. Cæſaris iudicium, P. C. quàm latè pateat, attendite. omnes enim, qui ad illa arma fato ſumus [b] neſcio quo reip. [c]

F miſero, funeſtóq; cõpulſi: etſi aliqua culpa tenemur erroris humani, à ſcelere certè liberati ſumus. nam cùm M. Marcellum, deprecantibus vobis [d] reip. cõſeruauit: memetmihi, & item reip. nullo deprecante, reliquos ampliſſimos viros, & ſibi ipſis & patriæ reddidit: quorum & frequentiam & dignitatẽ hoc ipſo in cõceſſu videtis: non ille hoſteis induxit in curiã, ſed iudicauit, à pleriſque ignoratione potiùs & falſo, atq; inani metu, quã cupiditate, aut crudelitate ciuile bellum eſſe ſuſceptum.

G quo quidẽ in bello *ſemper de [f] pace agendum, audiendumq. [g] eſſe putaui, ſempérque dolui non modò pacem, ſed orationem etiam ciuium, pacem efflagitãtium [h] repudiari.* neque enim ego illa, nec vlla vnquam ſecutus [i] ſum arma ciuilia, ſempérq; mea *conſilia pacis, & togæ ſocia non belli, atque armorum* fuerunt. hominem ſum ſecutus priuato officio, non publico: tantúmque apud [k] me grati animi fidelis memoria valuit, vt [l] nulla non modò cupiditate, ſed ne ſpe quidem,

H prudens & ſciens, tanquam ad interitum ruerem voluntarium. 14 Quod quidem

a v. c. vnus ſenſúmque. b al. cor. c v. c. duo non habent C. Cæſar. d L. vt mihi videtur. e al. tempore illa futura ſit auctoritas. f v. c. vnus non habet, ac virtute. g v. c. tres effodit. al. effodit memoria. h al. Hunc tu diem tu. i al. antepones. k al. omniũ Cæſaris propria C. Cæſaris. l L. tu idem & dux es, & comes. m L. monumentiſq; tuis nonnulla allatura ſit finem ætas. & al. & monumentis ſuis finem allatura ſit, & ita v. c. n al. aliquam, duo nonnulla allatura, vt ſupra, & ita v. c. o L. opera. p al. & q al. quod non aliquando conſumat. r L. At hæc tua iuſt. al. At verò tua iuſt. ſ al. ita quantum. t q v. c. victores omnium bellorum ciu. u al. iã antea. P. CXXXIII. x L. te ipſe viciſti. Vereor vt hoc, quod dicam, proinde. y al. intelligi poſſet auditum. z v. c. cũ ea, quæ illa erat. a L. ex victoria & victis. b al. fuimus. c v. c. populi Rom. d al. nobis. e L. & ſibi ipſis. f L. de pace ſemper audiẽdum putaui. & ita v. c. g al. audiendum putaui. h al. & flagitantium. i L. ſum ſecutus. & ita v. c. k Grati animi memoria plurimum apud eos valere debet. l cupiditas ac ſpes nulla tanta eſſe debet, vt prudentes ac ſcientes ad interitum ruamus voluntarium.

meum

Digitized by Google

meum cõſilium minimè obſcurum fuit. nam & in hoc ordine, integra re, multa de pace dixi, & in ipſo bello eadem etiam cum capitis [a] mei periculo ſenſi. Ex quo nemo erit [b] tam iniuſtus rerũ æſtimator [c], qui dubitet, quæ [d] Cæſaris volũtas de bello fuerit, cùm pacis auctores conſeruãdos ſtatim cenſuerit, ceteris fuerit iratior. Atq; [e] id minùs mirũ videretur fortaſſe tum, cùm eſſet *incertus exitus, & anceps fortuna belli. qui verò victor, pacis auctores diligit, is profectò declarat ſe* [f] *maluiſſe non dimicare, quàm vincere.*

16 Atque huius quidem rei M. Marcello ſum teſtis. noſtri enim ſenſus, vt in pace ſemper, ſic tum etiam in bello congruebant. Quoties ego eum, & quanto cum dolore vidi, cùm inſolentiam certorum hominum, tum etiam ipſius victoriæ ferocitatem extimeſcentem? quo gratior tua liberalitas, C. Cæſar, nobis, qui illa vidimus, debet eſſe. non enim iam cauſæ ſunt inter ſe, ſed victoriæ comparandæ.

17 Vidimus tuam victoriam. præliorum exitu terminatam: gladium vagina vacuum in vrbe non vidimus. quos amiſimus ciueis, eos Martis [g] vis perculit, non ira victoriæ: vt dubitare debeat nemo, quin multos, ſi [h] fieri poſſet, C. Cæſar *ab inferis excitaret*, quoniam [i] ex eadem acie conſeruat, quos poteſt. Alterius verò partis, nihil [k] ampliùs eo dicam, [l] quàm id, quod omnes verebamur, nimis iracundam futuram [m] fuiſſe victoriam.

18 Quidam enim non modò armatis, ſed interdum etiam otioſis minabantur: nec, quid quiſque ſenſiſſet, ſed vbi fuiſſet, cogitandum eſſe dicebant: vt [n] mihi quidem videantur dij immortales, etiam ſi pœnas à [o] populo Rom. ob aliquod delictum expetiuerunt, qui ciuile bellum tantum, & tam luctuoſum excitauerunt [p], vel placati iam, vel [q] etiam ſatiati aliquando, omnem ſpem ſalutis ad clementiam victoris, & ſapientiam contuliſſe.

19 Quare gaude tuo [r] iſto tam excellenti bono: & fruere cùm fortuna & gloria, tùm etiam natura, & moribus tuis: ex quo quidem maximus eſt fructus, iucunditaſque ſapienti. Cætera [ſ] cùm tua recordabere, etſi perſæpe virtuti: tamen plerumque felicitati tuæ congratulabere [t], de nobis, quos in republica tecum [u] ſimul ſaluos eſſe voluiſti, quoties cogitabis, toties de maximis tuis beneficiis, toties de incredibili liberalitate, toties de ſingulari ſapientia tua [x] cogitabis: quæ non modò ſumma bona, ſed nimirum audebo vel [y] ſola dicere. tantus [z] eſt enim ſplendor in laude vera, tanta in magnitudine animi, & conſilij dignitas, vt hæc à virtute donata, cetera à fortuna commodata eſſe videantur.

20 *Noli igitur in conſeruandis bonis viris defatigari, non* [a] *cupiditate præſertim, aut* [b] *prauitate aliqua lapſis, ſed opinione officij, ſtulta fortaſſe, certè non improba, & ſpecie* [b] *quadam reipublicæ.* Non *enim tua vlla culpa eſt, ſi te aliqui timuerunt: contraq; ſumma laus, quod* [c] *plerique minimè timendum fuiſſe ſenſerunt.*

21 Nunc [d] verò [e] venio ad grauiſſimam querelam, & atrociſſimam ſuſpicionem tuam: quæ non tibi ipſi magis, quàm cùm omnibus ciuibus, tum maximè nobis, qui à te conſeruati ſumus, prouidenda eſt. quam [f] etſi ſpero eſſe falſam, nunquam tamen verbis extenuabo. Tua enim *cautio* [g] *noſtra cautio eſt, vt*, ſi in alterutro peccandum ſit, malim videri nimis timidus, quàm parum prudens.

22 Sed quiſnam eſt iſte tam demens? de tuiſne? tametſi qui magis ſunt tui, quàm quib. tu ſalutem inſperantibus reddidiſti? an ex eo numero, qui vnà tecum fuerunt? non eſt credibilis tantus in vllo furor, vt, quo duce [a] omnia ſumma ſit adeptus, huius vitam non anteponat ſuæ. At [b] ſi tui nihil cogitant ſceleris, cauendum eſt, ne quid inimici. Qui? omnes enim [c] qui fuerunt, aut ſua pertinacia vitam amiſerunt, aut tua miſericordia retinuerunt: vt aut nulli ſuperſint de inimicis, aut, qui ſuperfuerunt [d], amiciſſimi ſint.

23 Sed tamen, cùm in animis hominum tantæ latebræ ſint, & tanti receſſus, augeamus ſanè ſuſpicionem tuam. ſimul enim augebimus [e] & diligentiam. nam quis eſt omnium tam ignarus rerum, tam rudis in republica, tam nihil vnquam nec de ſua, nec de cõmuni ſalute cogitans, qui [f] non intelligat, tuà ſalute contineri ſuam? & ex [g] *vnius tui vitam pendere omnium?* Equidem de te dies, noctéſque, vt debeo, cogitans, caſus duntaxat humanos, & incertos euentus [h] valetudinis [i], & naturę cõmunis fragilitatem extimeſco: doleóque, cũ reſpublica immortalis eſſe debeat, eam in vnius mortalis anima conſiſtere.

24 Si verò ad humanos caſus, Incertóſque euentus valetudinis, ſceleris etiã accedat, inſidiarúmque conſenſio: quẽ deũ, etiã ſi cupiat, opitulari poſſe [k] reipublicæ credamus [l]? Omnia ſunt excitanda tibi, C. Cæſar, vni, quæ iacêre ſentis, belli ipſius impetu, quod neceſſe fuit, perculſa, atq; proſtrata: conſtituenda iudicia, reuocanda fides, comprimendæ libidines, propaganda ſoboles [m]: omnia, quæ dilapſa iam fluxerunt [n], ſeueris legibus vincienda ſunt.

25 Non fuit recuſandum in tanto ciuili bello, tantóque animorum ardore, & armorum, quin quaſſata reſpublica, quicunque belli euentus [o] fuiſſet, multa perderet, & ornamenta dignitatis, & præſidia ſtabilitatis ſuæ: multáque vterque dux faceret armatus, quæ idem togatus fieri prohibuiſſet. Quæ [p] quidẽ nunc tibi omnia belli vulnera curanda ſunt, quibus, præter te, mederi nemo poteſt.

26 ¶ Itaque illam tuam præclariſſimam, & ſapientiſſimam vocem inuitus audiui: *ſatis* [q] *te diu vel naturæ vixiſſe, vel gloriæ.* Satis, ſi ita vis, naturæ [r] fortaſſe, addo [ſ] etiam, ſi placet, gloriæ: at, quod maximũ eſt patriæ certè parũ. Quare omitte, quæſo [t], iſtã doctorũ hominũ in contemnenda morte prudentiã: *noli noſtro periculo ſapiens* [u] *eſſe.* Sæpe enim venit ad aureis meas, te idẽ iſtud nimis crebrò dicere. *ſatis* [x] *te tibi vixiſſe.* Credo: ſed tũ id audirem, ſi tibi ſoli viueres, aut ſi tibi etiã [y] ſoli natus eſſes. nunc, cùm omniũ ſalutẽ ciuiũ, cunctámque rempublicam res tuæ [z] geſtæ complexæ [a] ſint: tantũ abes à perfectione maximorũ operũ, vt [b] fundamenta, quæ cogitas, nondũ ieceris. Hic tu *modum tuæ* [c] *vitæ, non ſalute reipublicæ, ſed æquitate animi definies?* quid, ſi iſtud ne gloriæ quidẽ tuę ſatis eſt? cuius te eſſe auidiſſimum, quamuis ſis ſapiens, non negabis.

27 Parúmne [d] igitur, inquies, gloriam magnam relinquemus? Immo verò aliis, quãuis multis ſatis: tibi vni parum. *Quidquid* [e] *enim eſt, quamuis amplum ſit, id certè parum eſt tum, cùm eſt aliquid amplius.* Quòd ſi rerum tuarũ immortalium, C. Cæſar, hic exitus futurus fuit, vt, deuictis aduerſariis, rempublicã in eo ſtatu relinqueres, in quo nunc eſt: vide, quæſo, ne tua diuina virtus admirationis plus ſit habitura,

a al. partis. b v.c. iam erit tam iniuſt. c L. exiſtimator. P. B. ſor. q. & ita v.c. d al. quæ Cæſaris vol. e L. Atque id minùs mirum videretur fortaſſe tū, cùm &c. al. Atq; illud min. &c. f al. maluiſſe g L. vis Martis perc. & ita v.c. h L. ſi poſſet, C. Cæſar ab infer. & ita v.c. duo. i al. quando k v.c. nihil amplius dicam q. m v.c. vane, fuiſſe vict. futuram n v.c. vane, vt videantur mihi quidem alij imm. o al. à rep. p al. excitauerint. q L. vel ſatiati aliq. & ita v.c. r ſic v.c. al. iſto tuo ſ al. Ceterùm t L. gratulabere & ita v. c. P. CXXXIV. u L. tecum ſimul eſſe vol. al. tecum ſaluos. x q. v.c. non habent, ſua. y duo v.c. non habent, vel. z L. tantus enim eſt ſpl. a L. non cupiditate præſertim aliqua lapſ. & ita v. c. b al. facie. c v.c. certè quod minimè tim. fuiſſe ſenſerunt, & ita l. d L. Nunc venio ad grau. & ita v.c. d CONFVTATIONIS pars prima de ſuſpicione inſidiarum. f v.c. duo quã etſi ſpero falſam eſſe, tamen nunquam extenuabo. g al. noſtra eſt, ſi peccandum.

a al. duce ſumma omnia. b v.c. At ſi ul-. P. B. hil tui cog. ſcel. An ſi. c enim abeſt d q.v.c. ſuperſunt, ſint amiciſſimi. ſal. fuerunt, ſint amiciſſimi. e L. augebimus diligen. etiam & ita v.c. f vane, quia intelligat, g L. & ex vnius tua, vitã pendere omnium v.c. duo & ex vnius tua vita pendêre omnia. h v.c. valetudinis, i v.c. motus valitud. k Poſſe opitulari reip. l al. credimus m L. ſuboles n L. diffluxerunt, al. defluxerunt. o v.c. vane euentus belli p L. Quæ tibi quidem nunc omn. belli vul. ſananda ſunt, & ita v. c. duo q CONFVTATIONIS pars altera, Cæſarem diu neque naturæ vel gloriæ vixiſſe. r v.c. ſatis diu P. CXXXV. vel naturæ vixi, vel glor. ſ v.c. fortaſſe naturæ: t al. addo vel, adeo. u v.c. iſtam, quæſo doct. x ſic v.c. eſſe ſapiens. y q v.c. tibi ſatis te vixiſſe. z al. etiam natus eſſes. a al. tuæ complexæ ſint. b al. complexæ ſunt: c duo v.c. vt fundamenta nondum, quæ cogitas, ieceris. d L. vitæ tuæ e al. Parúmne ergo, inquies, al. Parumne, inquies. f al. Quidquid eſt enim quamuis amplum, id certè parum tum.

quàm gloriæ. ſiquidem gloria,eſt illuſtris,ac peruagata multorum, & magnorum, vel in ſuos [a] ciues, vel in patriam, vel in omne genus hominum fama meritorum.

28 Hæc [b] igitur tibi reliqua pars eſt: *hic reſtat actus*, in hoc elaborandum eſt, vt rempublicam conſtituas,eaq; tu [c] in primis compoſita, ſumma tranquillitate,& otio perfruare.tunc te ſi voles,cùm & patriæ,quod debes, ſolueris & naturam ipſam expleueris ſatietate viuendi,ſatis diu vixiſſe dicito. Quid [d] eſt enim omnino hoc ipſum diu, in quo eſt aliquid extremum, quod cum venerit, omnis voluptas præterita pro nihilo eſt, quia poſtea nulla [e] futura ſit? quamquam [f] iſte tuus animus numquam his anguſtiis,quas natura nobis ad viuendum dedit, contentus [g] fuit,ſemperque immortalitatis amore flagrauit.

29 Nec verò hæc tua vita dicenda [i] eſt,quę corpore,& ſpiritu continetur.illa,inquam,illa [k] vita eſt tua. Cæſar,quæ vigebit memoria ſæculorum omnium: quam poſteritas alet. quã ipſa æternitas ſemper intuebitur [l]. Huic tu inſeruias, huic te oſtentes,oportet:quę quidem, quæ miretur, iam pridem multa habet: nunc etiã,quæ laudet,exſpectat. obſtupeſcent poſteri certè imperia,prouincias,Rhenum,Oceanum,Nilum pugnas innumerabileis,[m] incredibileis victorias, monumenta [n], munera, triumphos audiẽtes,& legẽtes tuos. 30 ſed, niſi hæc vrbs ſtabilita tuis conſiliis,& inſtitutis erit,vagabitur modò [o] nomen tuum longè, atq; latè:ſedem [p] quidem ſtabilem,& domicilium certum non habebit. Erit inter eos etiam [q], qui naſcẽtur,ſicut inter nos fuit,magna diſſenſio cùm alij laudib. ad cælum res tuas geſtas efferent:alij fortaſſe aliquid requirent, idque vel maximum,niſi belli ciuilis incendium ſalute patriæ reſtinxeris: vt illud fati fuiſſe videatur, hoc conſilij. Serui igitur iis etiam iudicibus,qui multis pòſt ſæculis de te iudicabunt: & quidem haud ſcio,an incorruptiùs, quàm nos. nam & ſine amore,& ſine cupiditate, & rurſus ſine odio, & ſine inuidia iudicabunt. 31 id autem etiam [r] ſi tunc ad te,vt quidam falsò putant,non pertinebit:nũc certè pertinet, eſſe [ſ] talem, vt tuas laudes obſcuratura [t] nulla vmquam ſit obliuio. Diuerſæ voluntates ciuium fuerunt, diſtractæque ſententiæ. non enim conſiliis ſolùm, & ſtudiis, ſed armis etiam,& caſtris diſſidebamus. Erat [u] autem obſcuritas quædam, erat certamen inter clariſſimos duces: multi dubitabant,quid optimum [x] eſſet: multi, quid ſibi expediret: multi,quid deceret: nonnulli etiam,quid liceret.

32 Perfuncta [a] reſpublica eſt hoc miſero, fatalique bello. vicit is, qui non fortuna inflammaret odium ſuum, ſed bonitate leniret. neque omneis,quibus iratus eſſet,eoſdem etiam exſilio,aut morte dignos iudicaret. Arma ab aliis poſita,ab aliis erepta ſunt. *Ingratus eſt, iniuſtuſq; ciuis, qui armorum periculo liberatus, animum tamen retinet armatum* [b]: *vt* [c] *etiam ille ſit melior, qui in acie cecidit, quàm* [d] *qui in cauſa animam profudit*. Quæ enim pertinacia eſt quibuſdam, eadem aliis conſtantia videri poteſt.

33 Sed quia iam omnis fracta diſſenſio eſt armis,& exſtincta æquitate victoris: reſtat,vt omnes vnum velint, qui modò habent [e] aliquid non ſolum ſapientiæ, ſed etiã ſanitatis. quia niſi te, C. Cæſar,ſaluo, & in iſta ſententia, qua cùm antea, tum [f] hodie vel maximè vſus es, manente, ſalui eſſe non poſſumus. Quare omnes te,qui hæc ſalua eſſe volumus, & hortamur,& obſecramus vt [g] vitæ,vt ſaluti tuæ cõſulas:omnéſq; tibi,vt pro aliis etiã loquar,quod de me ipſe ſentio. quoniã ſubeſſe aliquid putas,quod cauendũ ſit, nõ modo excubias, & cuſtodias, ſed etiam laterum noſtrorum oppoſitus,& [h] corporum pollicemur.

34 ¶ Sed [i],vt vnde eſt orſa [k], in eodem terminetur [l] oratio mea:maximas tibi omnes gratias agimus, C. Cęſar,maiores etiam habemus.nam omnes idem ſentiunt:quod ex omnium precibus, & lacrymis ſentire potuiſti. ſed quia non eſt aſtantibus [m] omnibus neceſſe dicere: à [n] me certè dici volunt:cui neceſſe eſt quodammodo,& quod volunt,& quòd, M. Marcello à te huic ordini,populóque Romano,& reipublicæ reddito, præcipuè id à me fieri debere intelligo. nam lætari omneis,non vt de vnius ſolùm, ſed vt de communi omnium ſalute, ſentio.

35 Quod autem ſummæ beneuolentiæ eſt, quæ mea erga illum omnibus ſemper nota fuit,vt vix C. Marcello [o], optimo,& amantiſſimo fratri,præter [p] eum quidem, cederem nemini, cùm id ſollicitudine, cura, labore tamdiu præſtiterim,quamdiu eſt de illius ſalute dubitatum: certè hoc tempore, magnis curis moleſtiis, doloribus liberatus, præſtare debeo. Itaque, C. Cæſar, ſic tibi gratias ago, vt [q] omnibus me rebus à te non conſeruato ſolùm,ſed etiam ornato, tamen ad [r] tua innumerabilia [ſ] in me vnum merita, quod fieri iam poſſe non arbitrabar, maximus hoc tuo facto cumulus acceſſerit.

a al. deeſt hæc v. 2.
b duo v. c. Hæc ergo
c L. eaque tu in primis cum ſumma tranquill. & ita v. c. duo.
d a. v. c. Quid enim eſt
e L. nulla eſt futura ſit q.
f al. quanquam tuus iſte animus.
g al. contentus: ſemper
h duo v. c. ſed ſemper imm.
i al. ducenda eſt.
k v. c. illa vita eſt tua, quæ vig.
l v. c. tuebitur.
m al. incredibileſque vi ctorias.
n L. monumenta innumera, triumph.
o duo v. c. modò tuum nomen
p duo v. c. ſedem ſtabilẽ, & domicilium certũ non h.
q pariter la etiam, abeſt a duobus v. c.
r L. etiam ſi tum ad te.
ſ L. eſſe te talem, vt tuas laudes nulla vnquam obliuio ſit obſcuratura Diuerſ.
t ſic duo v. c.
u L. erat obſcuritas q. al. erat enim obſc.
x Quid optimum, quid expediat, quid deceat, quid liceat.
P. CXXXVI.

a ſic duo ms. alij duo Perfuncta reip. eſt miſero lat. & ita L.
b antea legebatur, armatorum.
c L. vt etiã ille melior ſit, qui &c. al. vt tum ille &c.
d Victorius, quàm qui in cauſa animã non profudit, al. deleta hac particula quàm
e ſic duo v. c. L. & a. q duo v. c. aliquid nõ ſapientiæ modò, ſed etiam ſanitatis:
f L. tum hodie maximè
g duo v. c. vt vitæ, & ſaluti cont.
h hoc eſt, oppoſitiones.
i PERORATIO.
k ſic duo v. c. al. orta.
l q. v. c. mea terminetur oratio.
m ſic omnes v. c. L. ſtantibus al. omnibus ſtantibus
n al. a me dici certè vol.
P. B.
o al. fratri optimo,& amãtiſſ. pr.
p al. præterea quidem.
q al. vt me omnibus
r duo v. c. ad tua in me vnum innumerab. mer.
ſ al. innumerabilia merita.

PRO

P. CXXXVII.

PRO Q. LIGARIO AD C. CÆSAREM.

ORATIO QVADRAGESIMAPRIMA.

SYNOPSIS.

Ligarius cùm aliquanto poſt aduentum Attij Vari in Africa legatus manſiſſet, Qu. Tuberonem cum patre illuc aduenientem, vt eam prouinciam traderet Cæſari, non admiſit, & ab ingreſſu prohibuit. Hoc nomine Ligarium Tubero apud Cæſarem accuſauit, quem Cicero apud eundem Cæſarem defendit.

a EXORDIVM.
b al. non auditum.

NOVVM [a] crimen, C. Cæſar. & ante hunc diem inauditum;[b], propinquus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Ligarium in Africa fuiſſe: idque C. Panſa, præſtanti vir ingenio, fretus fortaſſe [c] ea familiaritate, quæ eſt ei tecū, auſus eſt confiteri. Itaque, quò me vertam, neſcio. paratus enim veneram, cùm tu id neque per te ſcires, neque audire aliunde potuiſſes, vt ignoratione tua ad hominis miſeri ſalutē abuterer: ſed quoniam diligentia inimici inueſtigatum eſt, quod [d] latebat: confitendum eſt, vt opinor: præſertim cùm meus neceſſarius, C. Panſa, fecerit, vt [e] id iam integrum non eſſet: omiſſáque controuerſia, omnis [f] oratio ad miſericordiam tuam conferenda eſt, qua plurimi ſunt conſeruati, cùm à te non ſolum [g] liberationem culpæ, ſed errati veniam impetrauiſſent.

c v.c. familiaritate ea quæ
d al. 14. quod lat.
e v.c. vt id integrum iā non eſſ. al. vt integrum iam non eſſ.
f al. omnis ratio
g ſi àm abeſt à trib. manuſ.
h v.c. Nam Habes igitur quod eſt accu.
i v.c. ſed tamē confitentem.
k NARRATIO.
l tres v.c. cùm
m al. cū Conſidio.
n al. de prouincia.
P. 8.
o L. accepit inuitus, & ita
p tres v.c. integritas eius ac fides.

2 Habes [h] igitur, Tubero, quod eſt accuſatori maximè optandum, confitentem reum: ſed [i] tamen ita confitentem, ſe in ea parte fuiſſe, qua te, Tubero, qua virum omni laude dignum, patrem tuum. Itaque *priùs de veſtro delicto confiteamini neceſſe eſt, quàm Ligarij vllam culpam reprehendatis.* ¶ Qu. [k] igitur [l] Ligarius, cùm eſſet adhuc nulla belli ſuſpicio, legatus in Africam cum [m] proconſule, C. Conſidio, profectus eſt: qua in legatione, & ciuibus, & ſocijs ita ſe probauit, vt decedens Conſidius prouincia [n], ſatisfacere hominibus non poſſet, ſi quemquam alium prouinciæ præfeciſſet. Itaque Qu. Ligarius cum diu recuſans nihil profeciſſet, prouinciam accepit [o] inuitus. cui ſic præfuit in pace, vt & ciuibus & ſocijs gratiſſima eſſet eius [p] integritas, & fides.

q tres v.c. quodam cæco
r L. primo ſalutis poſt etiā ſtudij.
t al. Cùm
t Domum ſpectare eſt domum cupere. Plauto Bacchidibus. domuitionem parare. 3. ad Herennium.
u h Interim P. Attius

3 Bellum ſubitò exarſit. quod, qui erant in Africa, antè audierunt geri quàm parari. quo audito, partim cupiditate inconſiderata, partim cæco [q] quodam timore, primò [r] ſalutis cauſa, pòſt etiam ſtudij ſui, quærebant aliquē ducem. Tum [s] Ligarius domum [t] ſpectans, & ad ſuos redire cupiens, nullo ſe implicari negotio paſſus eſt. Interim P. Actius Varus, qui prætor Africam obtinuerat, Vticam venit: ad eum ſtatim concurſum eſt. Atque ille non mediocri cupiditate arripuit imperium, *ſi illud imperium eſſe potuit, quod ad priuatum clamore multitudinis imperitæ, nullo publico conſilio deferebatur.*

4 Itaque Ligarius, qui omne tale negotium cuperet effugere, paullum aduentu Vari conquieuit. Adhuc, C. Cæſar, Qu. Ligarius omni culpa vacat. domo eſt egreſſus non [a] modo nullum ad bellum, ſed ne ad minimam quidem ſuſpicionem belli: legatus in pace profectus, in prouincia pacatiſſima ita ſe geſſit, vt ei pacem eſſe expediret. Profectio certe animum tuum non debet offendere. Num igitur remanſio? Multò minus. nam profectio voluntatem habuit non turpem, remanſio etiam [b] neceſſitatem honeſtam. B Ergo hæc duo tempora carent crimine: vnum, cùm eſt legatus profectus: alterum, cùm efflagitatus à prouincia præpoſitus Africæ eſt.

a al. nō modo ad bellum, ſed
b duo v.c. neceſſitatem etiam honeſtā.

5 Tertium [c] eſt tempus, quo poſt aduentum Vari in Africa reſtitit. Quod ſi eſt criminoſum, neceſſitatis crimen eſt, non voluntatis. An ille, ſi potuiſſet illinc vllo modo euadere, Vticæ [d] potiùs, quàm Romæ: cum P. Attio, quàm cum concordiſſimis fratribus: C cum alienis eſſe, quàm cum ſuis maluiſſet? cum ipſa legatio plena deſiderij, ac ſollicitudinis fuiſſet, propter incredibilem quendam fratrum amorem, hic æquo animo eſſe potuit, belli [e] diſſidio diſtractus à fratribus?

c al. tempus eſt q.
d al. Vticæ quàm Romæ.
P. CXXXVIII.
e L. belli diſſidio diſtr. à fr.
f Conſtitutio cauſæ.

6 ¶ Nullum [f] igitur habes, Cæſar, adhuc in Q. Ligario ſignum alienæ à te voluntatis. cuius ego cauſam animaduerte, quæſo, qua D fide defendam, cùm prodo meam. O clementiam admirabilem, atque omni laude, prædicatione, litteris, monumentiſque decorandam! M. Cicero apud te defendit, alium in ea voluntate non fuiſſe, in qua ſeipſum confitetur fuiſſe: nec tuas tacitas cogitationes extimeſcit: nec, quid tibi de alio audienti de ſe ipſo occurrat, reformidat. Vide, quàm non reformidem: vide, quanta lux liberalitatis, & ſapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur. quantum potero, voce [g] con- E tendam, vt hoc populus Romanus exaudiat.

g L. voce contendam.

7 Suſcepto bello, Cæſar, geſto etiam [h] ex magna parte, nulla vi coactus, iudicio [i] meo, ac voluntate ad ea arma profectus ſum, quæ erant ſumta contra te. Apud quem [k] igitur hoc dico? Nempe apud eum, qui cùm hoc ſciret, tamen me antequàm vidit, reipublicæ reddidit: qui [l] ad me ex Ægypto litteras miſit, vt eſſem idem, qui fuiſſem: qui cùm ipſe imperator in toto imperio populi Romani vnus eſſet, eſſe [m] me alterum paſſus eſt: à quo, hoc ipſo C. Panſa mihi nuntium perferente, conceſſos faſceis laureatos tenui, quoad te-

h duo v.c. ex parte magna
i L. iudicio, ac voluntate ad ea &c.
k duo v.c. ergò
l Idem 14. famil. 23.
m ſic 3 v.c. al. me alterum eſſe p.

Digitized by Google

nendos putaui: qui mihi tum denique ſe ſalutem putauit reddere [a], ſi eam nullis ſpoliatã ornamentis redderet [b].

a vnus v. c. dare. b L. reddidiſſet, v. c. dediſſet

8 Vide, quæſo, Tubero, vt, quid de meo facto non dubitem dicere, de Ligarij non audeam confiteri. Atque hæc propterea de me dixi, vt mihi Tubero, cùm de ſe eadem dicerem, ignoſceret. cuius ego induſtriæ, gloriæq; faueo, vel propter propinquam cognationẽ, vel quòd eius ingenio, ſtudiiſque delector, vel quòd laudem adoleſcentis propinqui exiſtimo etiam ad meum aliquem fructum redundare.

P. B.

9 Sed hoc quæro, quis putet fuiſſe [c] crimen, eſſe in Africa Ligarium? nempe is, qui & ipſe in eadem Africa eſſe voluit, & prohibitũ ſe à Ligario queritur, & certè contra ipſum Cæſarem eſt congreſſus armatus. Quid enim, Tubero, tuus ille diſtrictus [d] in acie Pharſalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Nimis vrgeo: commoueri videtur adoleſcens: ad me reuertar. iiſdem in armis fui.

c L. eſſe crimen, fuiſſe in Africa. & ita v. c.
d L. deſtrictus

10 Quid autem aliud egimus, Tubero, niſi, vt quod hic poteſt, nos poſſemus? Quorum igitur impunitas, Cæſar, tuæ clementiæ laus eſt, eorum ipſorum ad crudelitatem te acuet oratio? Atque in hac cauſa nonnihil equidẽ, Tubero, etiam tuam, ſed multo magis patris tui prudentiam deſidero: quòd homo cum ingenio, tum etiam doctrina excellens, genus hoc cauſæ quod eſſet, non viderit. nam, ſi vidiſſet, quouis profectò, quàm iſto modo à te agi maluiſſet. Arguis fatentem. non eſt ſatis. accuſas eum, qui cauſam habet, aut, vt ego dico, meliorem quàm tu: aut, vt tu vis, parem.

11 Hæc [e] non modò mirabilia ſunt, ſed [f] prodigiis ſimilia, quæ dicam. Non habet eam vim iſta accuſatio, vt Q. Ligarius condemnetur, ſed vt necetur. Hoc egit ciuis Romanus antè te nemo. externi iſti [g] mores *vſque ad ſanguinem* incitare [h] ſolent odium aut leuium Græcorum, aut immanium barbarorum. nã quid aliud agis? vt Romæ ne ſit? vt domo careat? ne cum optimis fratribus, ne cum hoc T. Brocho [i], auunculo ſuo, ne cum eius filio, conſobrino ſuo, ne nobiſcum viuat? ne ſit in patria? num [k] in patria eſt? num poteſt magis carere his omnibus, quàm caret? Italia prohibetur, exulat. Non tu ergo hunc [l] patria priuare, qua caret, ſed vita vis.

e al. admirabilia, hæc, ſed prodigij ſimile eſt, quod dicam.
f L. ſed prodigii ſimilis & ita v. c.
g vnus v. c. ſoli ſunt mores vſque
h v. c. incitari ſolent odio aut L.
i Brocchus Turiæ familiæ P. CXXXIX. cognomen
k L. num eſt? & ita v. c. vt ex Victorium ac Variar.
l vnus v. c. hũc patria qua caret, ſed vita priuare vis

12 At iſtud ne apud eum quidem dictatorem, qui omnes, quos oderat, morte multabat, quiſquam egit iſto modo. ipſe iubebat occidi, nullo poſtulante: præmiis etiam inuitabat. quæ tamen crudelitas ab eodem aliquot annis poſt, quem tu nunc crudelem eſſe vis, vindicata eſt. Ego vero iſtud non poſtulo, inquies. Ita mehercule exiſtimo, Tubero. noui enim te, noui patrem tuum, noui domum, nomẽnque veſtrum: ſtudia denique [m] generis, ac familiæ veſtræ, virtutis, humanitatis, doctrinæ plurimarum artium, atque optimarum, nota ſunt mihi omnia.

m des v. c. non habent denique.

13 Itaque certò ſcio, vos non petere ſanguinem: ſed parum attenditis. res enim eò ſpectat, vt ea pœna, in qua adhuc Q. Ligarius ſit, non videamini eſſe contenti. Quæ eſt igitur alia, præter mortem? Si enim in [n] exſilio eſt, ſicuti eſt, quid amplius poſtulatis? an, ne ignoſcatur? Hoc verò multo acerbius, multóque eſt grauius. Quod nos domi petimus, precibus, & lacrymis proſtrati [a] ad pedes, nõ tam noſtræ cauſæ fidentes, quàm huius humanitati, id ne impetremus, pugnabis? & in noſtrũ fletum irrumpes? & nos iacentes ad [b] pedes, ſupplicum voce prohibebis?

n L. in exſilio [illegible] eſt in exſilio
a al. ſtrati
b al. atque, vt apud Priſcianum 7.

14 Si, cùm hoc domi faceremus, quod & fecimus, &, vt ſpero, non fruſtrà fecimus, tu [c] derepente irrupiſſes, & clamare cœpiſſes, C. [d] Cæſar caue credas, caue ignoſcas, caue te fratrum, pro fratris ſalute obſecrantium, miſereare: nonne omnem humanitatem exuiſſes? quanto hoc durius, quod [f] nos domi petimus, id à te in foro oppugnari? & in tali miſeria multorum perfugium miſericordiæ tollere?

c al. tu repẽte
d L. C. Cæſar caue ignoſcas, caue te fratr. e al. miſereatur. & ita Priſcianus lib. 8.
f L. quod nos domi petimus, id te in foro oppugnare?

15 Dicam planè, C. Cæſar, quod ſentio. Si in hac tanta tua fortuna lenitas tanta nõ eſſet, quantam tu per te, per te, inquam, obtines (intelligo, quid loquar) acerbiſſimo luctu redundaret [g] iſta victoria. quàm multi enim eſſent de victoribus, qui te crudelem eſſe vellent, cùm etiam de victis reperiantur? quàm multi, qui, cum à te nemini ignoſci vellent, impedirent clementiam tuam, cùm etiam ij, quibus ipſe ignouiſti, nolint te in alios eſſe miſericordem?

P. B.
g al. iſta victoria redundaret.

16 Quod ſi probare Cæſari poſſemus, in Africa Ligarium omnino non fuiſſe: ſi honeſto, & miſericordi mendacio, ſaluti [h] ciuis calamitoſi conſultum eſſe vellemus: tamen hominis non eſſet, in tanto diſcrimine, & periculo ciuis, refellere, & coarguere noſtrũ mẽdacium: & ſi eſſet alicuius, eius certè non eſſet, qui in eadem cauſa, & fortuna fuiſſet. Sed tamen *aliud eſt errare Cæſarem nolle, aliud nolle miſereri.* Tum diceres: Caue [i], Cæſar, credas; fuit in Africa Ligarius [k]: tulit arma contra te. Nunc quid dicis? caue ignoſcas. Hæc nec hominis, nec ad hominem vox eſt. qua qui apud te, C. Cæſar, vtitur, ſuam citius abiiciet humanitatem, quam extorquebit tuam.

h L. ſaluti ciui calamitoſo eſſe vellemus.
i L. Cæſar, caue credas: & ita v. c.
k des v. c. non habent voc. *Ligarius:*

17 Ac primus aditus, & poſtulatio Tuberonis, hæc, vt opinor, fuit. velle ſe de Q. Ligarij ſcelere dicere. Non dubito, quin admiratus ſis, vel quod de [l] nullo alio quiſquam, vel quod is, qui in eadem cauſa fuiſſet, vel quidnam noui facinoris [m] afferret. Scelus tu illud vocas, Tubero? cur? iſto enim [n] nomine illa adhuc cauſa caruit. alij errorem appellant: alij timorem. qui durius, ſpem, cupiditatem, odiũ, pertinaciam: qui grauiſſimè, temeritatem: ſcelus præter te, adhuc nemo. Ac mihi quidem, ſi proprium, & verum nomen noſtri mali quæratur, fatalis quædam calamitas incidiſſe videtur, & improuidas hominum mentes occupauiſſe [o]: vt nemo mirari debeat, humana conſilia diuina neceſſitate eſſe ſuperata.

l al. nullo de alio.
m al. ſceleris
n des v. c. non habent, enim
o L. & des v. c. occupaſſet

18 Liceat eſſe miſeros [p], quanquam hoc victore eſſe nõ poſſumus. ſed nõ loquor de nobis: de illis loquor qui occiderunt. Fuerint cupidi, fuerint irati, fuerint pertinaces: ſceleris vero crimine, furoris, parricidij [q], liceat Cn. Pompeio mortuo, liceat multis aliis carere. Quando hoc quiſquã ex te, Cæſar, audiuit, aut tua quid aliud arma voluerũt, niſi à te cõtumeliã propulſare? quid egit tuus ille inuictus exercitus, niſi vt ſuum ius tueretur, & dignitatem tuam? quid? tu, cùm [r] pacem eſſe cupiebas, idne agebas. vt tibi cum ſceleratis, an vt cum bonis ciuibus conueniret?

p ſic v. c. al. quanquam victore te eſſe non p.
P. CXL.
q L. parricidij
r al. cum pacẽ cupiebas

19 Mihi verò, Cæſar, tua in me maxima merita, tanta certè non viderentur, ſi me, vt ſceleratum, à te conſeruatum putarem. Quo-

modo

Digitized by Google

ſeruatum putarem. Quomodo autem tu de repub. bene meritus eſſes, ſi[a] tot ſceleratos incolumi dignitate eſſe voluiſſes? Seceſſionem[b] tu illam exiſtimauiſti, Cæſar, initio, non bellum: non hoſtile odium, ſed ciuile diſſidium[d], vtriſque cupientibus rēp. ſaluam[e], ſed partim conſiliis, partim ſtudiis à communi vtilitate aberrantibus. Principum dignitas erat pænè par: non par fortaſſe eorum, qui ſequebantur: cauſa tum dubia[f], quod erat aliquid in vtraque parte, quod probari poſſet: nunc[g] *melior certe ea iudicanda eſt, quam*[h] *etiam dij adiuuerunt*. cognita verò clementia tua, quis nō eam victoriam probet, in qua occiderit nemo, niſi armatus?

20 Sed, vt[i] omittam communem cauſam, veniamus[k] ad noſtram: vtrùm tandem exiſtimas facilius fuiſſe, Tubero, Ligarium[l] ex Africa exire, an vos in Africam non venire? Poteramúſne, inquis, cùm ſenatus cenſuiſſet? Si me conſulis, nullo modo. ſed tamē Ligarium ſenatus idem legauerat. Atq; ille eo tempore paruit, cùm parère ſenatui neceſſe erat: vos tum paruiſtis, cum paruit nemo qui noluit. Reprehendo igitur? minimè verò. neq; enim licuit aliter veſtro generi, nomini, familiæ, diſciplinæ. ſed hoc *non concedo, vt, quibus rebus gloriemini in vobis, eaſdem in aliis reprehendatis*.

21 Tuberonis ſors coniecta eſt ex S.C. cùm ipſe non adeſſet, morbo[m] etiam impediretur: ſtatuerat ſe excuſare. Hæc ego noui propter communes[n] neceſſitudines, quæ mihi ſunt cum L. Tuberone. domi[o] vnà eruditi, militiæ contubernales, poſt affines, in[p] omni deniq; vita familiares. magnum etiam vinculum, quòd iiſdem ſtudiis ſemper vſi ſumus. Scio igitur Tuberonem domi manere voluiſſe. ſed ita quidam egebant[q], ita reipublicæ ſanctiſſimum nomen opponebant, vt, etiam ſi aliter ſentiret, verborum tamen ipſorum pondus ſuſtinere non poſſet.

22 Ceſſit auctoritati ampliſſimi viri, vel potiùs paruit. Vnà eſt profectus cùm iis, quorum erat vna cauſa, tardius iter fecit. Itaq; in Africam venit iam occupatam. Hinc in Ligarium crimen oritur, vel ira potiùs. nam, ſi crimen eſt[r] prohibere illum voluiſſe: non minus magnum eſt, vos Africam, omnium[s] prouinciarum arcem, natam ad bellum contra hanc vrbem gerendum, obtinere voluiſſe, quàm aliquem[t] ſe imperatorem eſſe maluiſſe. atque is tamen aliquis, Ligarius non fuit. Varus imperium ſe habere dicebat: faſceis certè habebat.

23 Sed quoquomodo ſeſe illud habet, hæc querela veſtra, Tubero, quid valet? Recepti in prouinciam non ſumus. Quid ſi eſſetis? Cæſarine eam tradituri fuiſſetis, an[u] contra eum retenturi? Vide, quid licentiæ, Cæſar, nobis tua liberalitas det, vel potiùs audaciæ. Si reſponderit Tubero, Africam, quò ſenatus eum, ſorsq; miſerat, tibi patrem ſuum traditurum[x] fuiſſe: non dubitabo apud ipſum te, cuius id eum facere interfuit, grauiſſimis verbis eius conſilium reprehendere. non enim ſi tibi ea res grata fuiſſet, eſſet etiam probata.

24 Sed iam hoc totū omitto, non tam[y] vt ne offendam tuas patientiſſimas aureis, quàm ne Tubero, quod nūquam cogitauit, facturus fuiſſe videatur. Veniebaris igitur in Africam prouinciam, vnam ex omnibus huic victoriæ maximè infeſtam: in qua erat rex[z] potentiſſimus, inimicus huic cauſæ, aliena volūtas, conuentus firmi, atq; magni. Quæro, quid factur[i]

a *al.* cùm tot ſceler.
b *al.* Ceſſionē
c L. exiſtimaſti, *& ita duo v.c.*
d *al.* diſcidiū,
e *al.* ſaluam eſſe, ſed p.
f Dubiam id eſſe dicimus, aliquid in vtraque parte quod probari poſſit.
g *vet.* neuter *Lamb.* nuper, malè. Nunc dixit quia paulo antè dixerat tum.
h *vnus v.c.* quam bonam dij iudicauerunt:
P. S.
i *al.* vt omittamus com.
k L. veniam ad noſtram:
l Ligario ex Afr. exire, an vobis in Afr. *& ita duo v.c.*
m *vnus v.c.* morbo etiam graui imp.
n L. omneis neceſſit. *& ita v.c.*
o Neceſſitudo inter Ciceronem & Tuberonē quanta fuerit
p *al.* in omni vita familiares.
q *ſiri,* vrguebant, *al* vrgebant. *ſex vete*ri vrgebant & arguebant.
r *al* eſt, illa voluiſſe non minus *& poſt* quàm aliquē ſe maluiſſe.
ſ L. arcem omnium prouinciarum, *& duo v. c.*
t *al.* aliquem ſe maluiſſe.
u L. an contra Cæſarem retenturi? *& ita duo v.c.*
x *al* redditurum ſ.
y *duo v.c.* non tam ne eſſ
z Iuba rex Mauritaniæ qui victo Pōpeio cū Catone & Scipione periit in P. CXLI. Africa, morte manu ſua ſibi illata.

A fuiſſetis[a]? Quanquā quid facturi fueritis, non dubitē, cum videam, quid feceritis. prohibiti eſtis in prouincia veſtra pedem ponere, &[a] prohibiti, vt perhibetis, ſumma cum iniuria.

25 Quomodo id tuliſtis? acceptæ iniuriæ querelam ad quem detuliſtis? nempe ad eum cuius auctoritatē ſecuti, in ſocietatē belli veneratis. Quod ſi Cæſaris cauſa in prouinciam veniebaris: ad eum profectò excluſi prouincia veniſſetis. veniſtis ad Pōpeiū. Quæ eſt ergo a- B pud Cæſarē querela, cum eū accuſaris, à quo queramini vos prohibitos contra Cæſarē bellum gerere? Atque in hoc quidem vel cum mendacio, ſi vultis, gloriari per me licet[b], vos prouinciam fuiſſe[c] Cæſari tradituros, etiā ſi a Varo, & quibuſdam aliis prohibiti[d] eſſetis. Ego autem[e] confitebor culpam eſſe Ligarij, qui vos tantæ laudis occaſione priuauerit[f].

26 Sed vide, quæſo, C. Cæſar, conſtantiam ornatiſſimi viri, L. Tuberonis: quam ego, quā- C uis ipſe probarem, vt probo, tamen non commemorarē, niſi à te cognouiſſem in primis eā virtutē ſolere laudari. Quæ fuit igitur vnquā in vllo homine tanta conſtantia? conſtantiam dico? neſcio, an meliùs patientiam poſſem dicere. Quotus enim iſtud quiſque feciſſet, vt, à quib. partib. in diſſenſione ciuili non eſſet receptus, eſſetque[g] etiā cū crudelitate eiectus[h], ad eas ipſas rediret? magni cuiuſdam animi, atque eius viri eſt, quem de ſuſcepta cauſa, D propoſitáque ſententia, nulla cōtumelia, nulla vis, nullum periculum poſſet depellere.

27 Vt enim cetera paria Tuberoni cum Varo fuiſſent, honos, nobilitas, ſplendor, ingenium, quæ nequaquam fuerunt: hoc certè præcipuum Tuberonis fuit, quòd iuſto cū imperio ex S.C. in prouinciam ſuam venerat. Hinc prohibitus non ad Cæſarem, ne iratus: nō domum, ne iners: non[i] aliquam in regionē, ne condemnare cauſam illam, quam ſecutus eſ- E ſet, videretur: in Macedoniam, in Cn. Pompeij caſtra venit, in eam ipſam cauſam, à qua erat reiectus[k] cum iniuria.

28 Quid? cùm iſta res nihil[l] commouiſſet eius animum, ad quem veneratis: languidiore, credo, ſtudio in cauſa fuiſtis. tantummodo in præſidiis eratis: animi verò à cauſa abhorrebant. an, vt fit in ciuilibus bellis. nec in vobis magis, quàm in reliquis, omnes vincendi ſtudio tenebamur? Pacis equidem ſemper F auctor fui: ſed tum ſerò. erat enim amentiæ, cùm aciem videres, pacem cogitare. Omnes, inquam, vincere volebamus: tu certè præcipuè, qui in eum locum veniſſes[m], vbi tibi eſſet pereundum, niſi viciſſes: quanquam, vt nunc ſe res habet, non dubito, quin hanc ſalutem anteponas illi victoriæ.

29 Hæc ego non dicerem, Tubero, ſi aut vos conſtantiæ veſtræ, aut Cæſarem beneficij ſui pœniteret. Nunc quæro, vtrùm veſtras in- G iurias, an reip. perſequamini. ſi reip. quid de veſtra in[n] ea cauſa perſeuerantia reſpondebitis? ſi veſtras: videte, ne erretis, qui Cæſarem veſtris inimicis iratum fore putetis, cū ignouerit ſuis. ¶ Itaque[o] num tibi videor, Cæſar, in cauſa Ligarij occupatus[p] eſſe? nū de eius facto dicere? quidquid dixi, ad vnam ſummā referri volo vel humanitatis, vel clementiæ, vel miſericordiæ tuæ.

30 Cauſas, Cæſar, egi multas, & quidem H tecū, dum[q] te in foro tenuit ratio honorum tuorum: certè nūquam hoc modo, Ignoſcite, iudices: errauit: lapſus eſt; non putauit: ſi vn-

a L. fueritis. *al.* quid facturi fuiſtis? Quāquam quid facturi fueritis, dubitem, cùm videam, quid feceritis.
a L. & prohibiti ſumma cū iniuria. *al.* & vt perhibetis.
b L. gloriemini per me licet, *& ita duo v. c. al.* Atque in hoc quidē vobis vel cum mendacio, ſi vultis gloriari per me lic.
c *al.* Cæſari traditures fuiſſe, etiamſi
d *al* prohibiti non eſſetis
e *al.* tamen alterum.
f *al.* priuarit.
g *al.* eſſet etiā
h L. reiectus *& ita v.c.*
P. B.
i *al.* non in aliquam reg.
k L. reiectus iniuria *& ita v.c.*
l *al.* nihil eius animum, ad quē veneratis commouiſſet, languidiore, &c.
m L. veneras *& ita v.c.*
n L. in illa cauſa p. *& ita duo v.c.* L. in illa cauſa pr. *& ita duo v. c.*
o Peroratio.
p *al.* eſſe occupatus?
P. CXLII.
q *al.* dum te trouiſ. in foro tal.

Digitized by Google

quàm poſthac. ad [a] parentem ſic agi ſolet.ad A
iudices, Non fecit,non cogitauit,falſi teſtes,
fictum crimen. Dic,te,Cæſar,de facto Ligarij
iudicem eſſe: quibus in præſidijs fuerit,quæ-
re.taceo. ne hæc quidem colligo, quæ fortaſ-
ſe valerent etiam apud iudicem: Legatus an-
te bellum profectus, relictus in pace, bello
oppreſſus,in [b] eo nõ acerbus:tum [c] etiam fuit
totus animo & ſtudio tuus. Ad [d] iudicem ſic
agi ſolet,ſed ego ad [e] parentem loquor. Erra-
ui,temerè feci,pœnitet: ad clementiam tuam B
confugio: delicti veniam peto: vt [f] ignoſcas,
oro.ſi nemo impetrauit,arroganter: ſi pluri-
mi tu idem ſpem,qui ſpem dediſti.

31 An ſperandi Ligario cauſa non ſit,cùm
mihi apud te ſit locus etiam pro altero de-
precandi? Quanquam neque in hac oratione
ſpes eſt poſita cauſæ,nec in eorum ſtudiis,qui
à te pro Ligario petunt,tui neceſſarij. Vidi e-
nim,& cognoui, quid maximè ſpectares,cùm
pro alicuius ſalute multi laborarent. *cauſas* [g] C
apud te rogantium grauiores eſſe quàm preces:neque
[h] *ſpectare, quàm tuus eſſet neceſſarius is, qui te ora-*
ret:ſed quam illius,pro quo laboraret. Itaque tri-
buis tu quidem tuis ita multa, vt mihi bea-
tiores illi eſſe videantur interdum,qui tua li-
beralitate fruuntur, quàm tu ipſe, qui illis
tam multa concedis. Sed video tamen, apud
te cauſas,vt dixi,rogantium valere plus quàm
preces:ab iiſque te moueri maximè quorum
iuſtiſſimum dolorem videas in petendo. D

32 In Qu.Ligario conſeruando multis tu
quidem gratum facies, neceſſarijs tuis: ſed
hoc,quæſo,conſidera,quod ſoles,poſſum for-
tiſſimos viros, Sabinos,tibi probatiſſimos,to-
tumque agrum Sabinum,florem Italiæ,robur
reipublicæ proponere.noſti optimè homines.
animaduerte horum omnium mæſtitiam, &
dolorem huius T. Brochi,de quo non dubito
quid exiſtimes, lacrymas, ſqualoremque
ipſius,& filij vides. E

33 Quid de fratribus dicam? noli, Cæſar,
putare de vnius capite nos agere. aut [i] tres
Ligarij in ciuitate retinendi ſunt, aut tres ex
ciuitate exterminandi.quoduis exſilium [k] his
eſt optatius, quàm patria, quàm dij penates,
vno illo exſulante. Si fraternè, ſi piè, ſi cum
dolore faciunt: moueant te horum lacrymæ,
moueat pietas, moueat germanitas. valeat [l]
tua vox illa,quæ vicit.Te enim dicere audie-
bamus, *Nos omnes aduerſarios putare,niſi qui no-* F
biſcum eſſent:te omnes,qui contra te non eſſent,tuos.
Vidéſne igitur hunc ſplendorem, omnem
hanc Brochorum domum,hunc L.Marcium,
C.Cæſetium,L.[m] Cornificium,hoſce omneis
equites Rom. qui adſunt [n] veſte mutata, non
ſolùm notos tibi, verùm etiam probatos vi-
ros [o], qui tecum fuerunt? Atque [p] his maxi-
mè iraſcebamur, & hos requirebamus, & his
nonnulli etiam minabantur. Conſerua igi-

a *al.* ad parentem ſic
b *al.* in eo ipſo non ac.
c *al.* qui in eo à fuit. *al.* tametſi fuit
d L. ad iudicem ſic.ſed ego
e *al.* apud par.
f duo v.c. vt ignoſcatur, oro,
g L. cauſas apud te rogantium, grattoſiores eſſe, quam vultus neque ſp. *& ita* v.c. duo.
h L. neque te ſpect. *& ita* v.c.
P. B.
i L. aut tres Ligarij tibi retinendi in ciuitate ſunt, aut
k L. exſulium
l L. valeat vox tua illa. *al.* valeat vox illa tua.
m L. Corſidium, *& ita* v.c.
n *al.* adſtant
o *al.* viros tecum fuiſſe.
p duo v.c. Atque his iraſcebamur, & hos req.

tur tuis ſuos:vt quemadmodum cetera, quæ [a]
dicta ſunt à te,ſic hoc veriſſimum reperiatur.

34 Quod ſi penitus perſpicere poſſes con-
cordiam Ligariorum: omneis [b] fratres tecum
iudicares fuiſſe. An poteſt quiſquã dubitare,
quin,ſi Qu.Ligarius in Italia eſſe potuiſſet,in
eadem ſententia futurus fuerit,in qua fratres
fuerunt? quis eſt,qui horum conſenſum con-
ſpirantem, & pæne conflatum, in hac propè
æqualitate fraterna non nouerit? qui hoc nõ
ſentiat, quiduis priùs futurum fuiſſe, quàm,
vt hi fratres diuerſas [d] ſententias, fortunáſque
ſequerentur? Voluntate igitur omnes tecum
fuerant: tempeſtate abreptus eſt vnus: qui,ſi
conſilio id feciſſet, eſſet eorum ſimilis, quos
tu tamen ſaluos eſſe voluiſti.

35 Sed ierit ad bellum: diſſenſerit non à te
ſolùm,verùm etiam à fratribus.hi te orãt tui.
Equidem, cùm tuis omnibus negotiis inter-
eſſem, memoria teneo, qualis T.Ligarius,
quæſtor vrbanus fuerit erga te,& dignitatem
tuam.ſed parum eſt me hoc meminiſſe:ſpero
etiam te,*qui obliuiſci nihil ſoles,niſi iniurias*,quo-
niam hoc eſt animi,quoniam [e] etiam ingenij
tui,te aliquid de [f] huius quæſtoris officio co-
gitantem, etiam de aliis quibuſdam quæſto-
ribus reminiſcentem recordari.

36 Hic igitur T.Ligarius,qui tum nihil e-
git aliud(neque enim hæc diuinabat)niſi vt [g]
tu eum ſtudioſum, & bonum virum iudica-
res, nunc à te ſupplex fratris ſalutem petit.
quam huius admonitus officio cùm vtriſque
his dederis,treis fratres optimos,& integerri-
mos,non ſolùm ſibi ipſos,neque his tot ac ta-
libus viris, neque nobis neceſſariis ſuis [h], ſed
etiam reipublicæ condonaueris.

37 Fac igitur, quod de homine nobiliſſi-
mo, & clariſſ. M.Marcello reſtituto, feciſti
nuper in curia, nunc idem in foro de opti-
mis, & huic omni frequentiæ probatiſſimis
fratribus. vt conceſſiſti illum ſenatui ſic da
hunc populo: cuius voluntatem cariſſimam
ſemper habuiſti. &,ſi ille dies tibiglorioſiſſi-
mus, populo Ro.gratiſſimus fuit: noli,obſe-
cro, dubitare, C. Cæſar, ſimilem illi gloriæ
laudem quàm ſæpiſſimè quærere. *nihil eſt e-*
nim [i] *tam populare,quàm bonitas:nulla de virtuti-*
bus tuis plurimis nec [k] *gratior, nec admirabilior mi-*
ſericordia eſt.

38 *Homines enim ad deos nulla re propiùs acce-*
dunt,quàm ſalute hominibus danda. nihil [l] *habet*
nec fortuna tua maius, quàm vt poſſis, nec natura
tua melius,quàm vt velis conſeruare [m] *quàm plu-*
rimos. Longiorem orationem cauſa forſitan
poſtulat,tua certè natura breuiorem. Quare,
cùm vtilius eſſe arbitrer, te ipſum, quàm aut
me,aut quemquam, loqui tecum, finem iam
faciam:tantùm te ipſum admonebo,ſi illi ab-
ſenti ſalutem dederis,præſentibus his omni-
bus te daturum.

a L. quæ à te dicta ſunt, ſic
b fratres v.c. *al.* omneis tecum,fratres
c v.c. duo fuiſſet futurus, in q.
d *al.* diuiſas ſent, non pl.
P. CXLIII.
e L. quoniam eſt ingen.
f v.c. duo de illo huius quæſtorio officio, etiam de aliis quibuſdam quæſtorib.
g L. niſi vt tu eum tui ſtudioſum & b.
h duo lib. vet. non habent ſuis.
i fort. condonaris:
k v.c clariſſimo, feciſti in curia
l tres libri vet. non habent hoc totum, M. Marcello reſtituto.
m aleſt enim, à duob. v.c duo v.c nec admirabilior nec gratior miſ.
n ſic apud Stobæum 10. ἐν γὰρ ἄνθρωποι καὶ τοῦτο τοῖς ἀνθρώποις μάλιστα μιμοῦνται τοὺς θεοὺς ὅταν, εὐεργετῶσι.
o *al.* ſeruare. & ita apud P. B.
Quintilianum 8.c.5 vbi notat transferri in perſonam Cenſoris quæ rerũ ſunt propria.
p L. te admonebo: *& ita* v.c.
q vox omnib. abeſt à duob. cod. v.

PRO

P. CXLIII.

PRO REGE DEIOTARO AD C. CÆSAREM.

a Oratiuncu-lam vocat 5. famil. 15.

ORATIO QVADRAGESIMASECVNDA.

SYNOPSIS.

Dei tarum regem Gallogræciæ, coniurationis aduerſus Cæſarem reum delatum, purgat apud eundem Cæſarem Cicero.

b EXORDIVM.

CVM b in omnibus cauſis grauioribus, C. Cæſar, initio dicendi commoueri ſoleam vehementius, quam videtur c vel vſus, vel ætas mea poſtulare: tum in hac cauſa ita me multa perturbant, vt, quantum mea fides ſtudij mihi afferat ad ſalutem regis Deiotari defendendam, tantum facultatis timor detrahat. Primùm dico pro capite, fortunisque regis: quod ipſum etſi non iniquum eſt, in tuo duntaxat periculo: tamen *eſt ita inuſitatum, regem d capitis reum eſſe, vt ante hoc tempus non ſit auditum.*

c duo v.c. vel ætas mea, vel vſus poſt.

d duo v.c. regē reum capitis eſſe.

2 Deinde eum regem, quem ornare anteà e cuncto cum ſenatu ſolebamus f, pro perpetuis eius in noſtram rempublicam meritis, nunc contra atrociſſimum crimen cogor defendere. Accedit vt accuſatorum alterius crudelitate, alterius indignitate perturber. Crudelis Caſtor g, ne dicam ſceleratum, & impium, qui nepos auum in diſcrimen capitis adduxerit, adoleſcentiæque ſuæ terrorem intulerit ei, cuius ſenectutem tueri, & tegere debebat: commendationem h ineuntis ætatis ab impietate & ſcelere duxerit: aui k ſeruum, corruptum præmiis, ad accuſandum dominum impulerit, & à legatorum pedibus abduxerit.

e al. antè

f al. ſolebam & ita duo v.c.

g nepos ex filia Deiotari, de quo vide Suida in voce Κάστωρ

h duo v.c. commendationem que ineuntis

i duo v.c. & ab ſcelere al. a.

k duo v.c. non habent copulatiuam.

3 Fugitiui autem dominum accuſantis, & dominum abſentem, & dominum amiciſſimum noſtræ reipublicæ, cùm os videbam, cùm verba audiebam: non tam afflictam regiam conditionem dolebam, quàm de fortunis communibus extimeſcebam. Nam, cum more maiorum *de ſeruo in dominum, ne tormentis quidem, quæri liceat*: in qua quæſtione dolor veram l vocem elicere poſſit etiam ab inuito: exortus eſt ſeruus, qui, quem in eculeo appellare non m poſſet, eum accuſet ſolutus.

P. B.

l duo v.c. elicere veram vocem poſſit,

m al. non poſſit,

n al. illud etiā ſuit.

4 Perturbat me, C. Cæſar, etiam n illud interdum: quod tamen, cum te penitus recognoui, timere deſino. re enim iniquum eſt, ſed tua ſapientia fit æquiſſimum. nam dicere apud eum de facinore, contra cuius vitam conſilium facinoris iniſſe arguare, ſi per ſeipſum conſideres, graue eſt. *nemo enim ferè eſt, qui ſui periculi iudex non ſibi ſe æquiorem, quàm reo præbeat.* Sed tua, C. Cæſar, præſtans, ſingulariſque natura hunc mihi metum minuit. non enim tam timeo, quid tu de rege Deiotaro, quàm intelligo, quid de te ceteros velis iudicare.

5 Moueor etiam loci ipſius inſolentia,

A quòd tantam cauſam, quanta nulla vnquam in diſceptatione verſata eſt, dico a intra domeſticos parietes, dico extra conuentum, & eam frequentiam, in qua oratorum ſtudia niti ſolent: in tuis oculis, in tuo ore, vultúque acquieſco: te vnum intueor: ad te vnum omnis mea b ſpectat oratio: quæ mihi ad ſpem obtinendæ veritatis grauiſſima ſunt, ad motum animi, & c omnem impetum dicendi, contentionémque leuiora.

a al. dico intra parietes, dico extra

b tres v.c. non habent mea.

c o.v.c. & ad omnem &c. & ita L.

B 6 Hanc enim, C. Cæſar, cauſam ſi in foro dicerem, eodem d audiente, & diſceptante te, quantam mihi alacritatem populi Rom. concurſus afferret? quis enim ciuis ei regi non faueret, cuius omnem ætatem in populi Rom. bellis conſumtam eſſe meminiſſet? ſpectarem curiam, intuerer forum, cælum denique teſtarer ipſum. Sic, cùm & deorum immortalium, & populi Rom. & ſenatus beneficia in regem Deiotarum recordarer, nullo modo mihi e

C deeſſe poſſet oratio.

d tres v.c. eodem audiente & diſceptante, q.

e al. deeſſe mihi poſſ.

7 Quæ quoniam anguſtiora parietes faciunt, actióque f cauſæ maximè debilitatur loco: tuum eſt, Cæſar, qui pro multis ſæpe dixiſti, quid g nunc mihi animi ſit, ad te ipſum referre, quo faciliùs tum h æquitas tua, tum audiendi diligentia minuat hanc perturbationē meam. ¶ Sed i antequā de accuſatione ipſa dico, de accuſatorū ſpe pauca dicam. qui cum videantur neque ingenio, neque v-

D ſu, atque exercitatione rerum valere, tamen ad hanc cauſam non ſine aliqua ſpe, & cogitatione venerunt.

f duo v.c. actioque maximæ cauſæ debil. & ita L.

g L. quid mihi nunc an & ita tres v.c.

P. CXLV.

h al. cum

i Narratio.

8 Iratum te regi Deiotaro fuiſſe non erant neſcij: affectum k illum quibuſdam incommodis, & detrimentis, propter offenſionem animi tui meminerant: téque cum huic iratum, tum ſibi amicum l cognouerant: cùmque m apud ipſum te de tuo periculo dicerēt, *fore putabant, vt in exulcerato animo facile fictum*

E *crimen inſideret.* Quamobrem hoc nos primū metu, C. Cæſar, per fidem, & conſtantiam, & clementiam tuam, libera, ne reſidere in te vllam partem iracundiæ ſuſpicemur. *Per n dexteram te iſtam oro*, quam regi Deiotaro hoſpes hoſpiti porrexiſti: iſtam, inquam, dexteram, nō tam o in bellis, & p in prœliis, quam in promiſſis, & fide firmiorem. Tu illius domum inire, tu vetus hoſpitium renouare voluiſti: te eius dij penates acceperunt: te amicum, & placatum Deiotari regis aræ, focique viderunt.

k tres v.c. affli-ctum illum quib.

l duo v.c. amicum eſſe cog.

m L. quodq; apud ipſ. & ita duo v.c.

n L. Per dexteram te oro. & ita tres v.c.

o al. magis.

p L. neq; e in prœl. & ita tres v.c.

F 9 Cùm *facile exorari* r, Cæſar, tum *ſemel exorari ſoles. nemo vnquam te placauit inimicus, qui vllas reſediſſe in te ſimultatis reliquias ſenſerit.* Quanquam cui ſunt inauditæ cū Deiotaro querelæ

r al. orari

Digitized by Google

tuæ? numquam tu illum accuſauiſti, vt ho-
ſtem, ſed [a] vt amici officio parum functum,
quòd propenſior in Cn. Pompeij amicitiam
fuiſſet, quàm in tuam. cui [b] tamen ipſi regi
veniam te daturum fuiſſe dicebas, ſi tũ [c] auxi-
lia Pompeio, vel ſi etiam filium miſiſſet, ipſe
tamen excuſatione ætatis vſus eſſet.

> a ſed vt amicum, officio parum funct. & ita o. v. c.
> b L. o. v. c. cui tamen ipſi regi ve.
> c L ſi tum auxilia Pomp. vel etiam fil. miſiſſet, ipſe P. B.
> Al. ſi tantum auxilia.

10 Itaque [d] cùm maximis eum rebus libe-
rares, perparuam [e] amicitiæ culpã relinque-
bas. Itaque non ſolùm in eum nõ animaduer-
tiſti, ſed [f] omni metu liberaſti, hoſpitẽ agno-
uiſti, regem reliquiſti. neque enim ille odiõ
tui progreſſus, ſed errore cõmuni lapſus eſt.
Is rex, quem ſenatus hoc nomine ſæpe hono-
rificentiſſimis decretis appellauiſſet, quique
illum ordinem ab adoleſcentia grauiſſimum,
ſanctiſſimúmque duxiſſet, iiſdẽ rebus eſt per-
turbatus, homo lõginquus, & alienigena, qui-
bus nos in media rep. nati, ſempérque verſati.

> d L. ita cùm max.
> e L. perpetuã in amicitia culpã relinq. & ita duo v. c.
> f al. ſed cum omni

11 Cùm [g] audiſſet, ſenatus conſentiẽtis au-
ctoritate arma ſumi [i]: conſulib. prætorib. tri-
bunis pl. nouis [h] imperatorib. rẽp. defendendã
datã: mouebatur animo, & vir huic imperio a-
miciſſimus, de ſalute populi R. extimeſcebat,
in qua etiã ſuã incluſam [i] eſſe videbat. ſum-
mo [k] tamen timore quieſcendũ ſibi eſſe arbi-
trabatur. maximè verò perturbatus eſt, vt au-
diuit conſules ex Italia profugiſſe: omneiſq;
conſulares (ſic enim nuntiabatur [l]) cunctũ ſe-
natũ, totã Italiã eſſe [m] effuſam. talibus enim
nuntiis, & rumorib. patebat ad Orientem via,
nec [n] vlli veri ſubſequebantur. nihil ille de
conditionib. tuis, nihil de ſtudio concordiæ [o],
& pacis, nihil de cõſpiratione audiebat certo-
rũ hominũ contra dignitatẽ tuã. quæ cũ ita
eſſent, tamen vſque eo ſe tenuit, quoad à Cn.
Pompeio, ad [p] eum legati litteræq; venerunt.

> g L. Cùm audiret, ſen. & ita duo v. c.
> h L. nobis imperatoribus & ita v. c.
> i L. eſſe incluſam vid.
> k L. in ſummo tamen timore quieſcendum eſſe arbitr. & ita v. c.
> l L. ei nuntiabatur.
> m duo v. c. non habent eſſe
> n al. nulli veri ſubſ.
> o al. pacis, & concordiæ
> p L. legati ad eum, litt. & ita duo v. c.

12 Ignoſce, ignoſce, Cæſar, ſi eius viri au-
ctoritati rex Deiotarus ceſſit, quẽ nos omnes
ſecuti ſumus: in [q] quẽ cùm dij, atq; homines
omnia ornamenta congeſſiſſent, tum tu ipſe
plurima, & maxima. *neque enim ſi tua res geſtæ
ceterorum laudib. obſcuritatem attulerunt, idcircò
Cn. Pompeij memoriam amiſimus.* quantum nomẽ
eius [r] fuerit, quãtæ opes, quanta in omni ge-
nere bellorũ gloria, quãti honores populi R.
quãti ſenatus, quãti tui, quis ignorat? tanto [ſ]
ille ſuperiores vicerat gloria, quanto tu om-
nib. præſtitiſti. Itaq; Cn. Pompeij bella, victo-
rias, triumphos, conſulatus admirantes nume-
rabamus: tuos enumerare non poſſumus.

> q duo v. c. ad quem cũ dij
> P. CXLVI.
> r duo v. c. illius
> ſ vnus v. c. quanto ille, ſuper. vic. gl. tanto in omnib. pr.
> t L. antea & ita o. v. c.

13 Ad eum igitur rex Deiotarus venit, hoc
miſero, fatalique bello, quẽ ante te iuſtis, ho-
ſtilibúſque bellis adiuuerat [u], quo-cũ erat nõ
hoſpitio ſolũ, verũ etiã familiaritate coniun-
ctus: & venit vel rogatus [x], vt amicus: vel ar-
ceſſitus, vt ſocius: vel [y] euocatus, vt is, qui ſe-
natui parẽre didiciſſet: poſtremo venit, vt ad
fugientẽ, non vt ad [z] inſequentẽ. id eſt, ad pe-
riculi, nõ ad victoriæ ſocietatẽ. Itaq;, Pharſa-
lico prœlio facto, à Põpeio diſceſſit: ſpẽ infi-
nitã perſequi noluit, vel officio, ſi quid debue-
rat: vel errori, ſi quid neſcierat, ſatisfactũ eſſe
duxit: domum ſe contulit: téq; Alexandrinũ
bellum gerente, vtilitatibus tuis paruit [a].

> u v. c. vnus adiuuerat,
> x Rogati arceſſiti & euocati differentia.
> y vnus v. c. vel vocatus
> z al. ad ſequẽtem.
> a L. paruit.

14 Ille exercitum Cn. Domitij, ampliſſi-
mi viri, ſuis tectis, & copiis ſuſtentauit: ille E-
pheſum ad eum, quem tu ex tuis fideliſſimũ,
& probatiſſimum omnibus delegiſti pecuniã
miſit: ille iterum, ille tertiò [b] auctionib. factis
pecuniam dedit, qua ad bellum vtereris [c]: ille
corpus ſuum periculo obiecit, tecúmque in
acie contra Pharnacem fuit, tuúmq; hoſtem

> b al. tertium
> c al. vtereris te

A eſſe [a] duxit ſuum. Quæ quidem à te in eã par-
tem accepta ſunt, C. Cæſar, vt eum ampliſſi-
mo regis honore, & nomine affeceris.

> a al. duxit eſſe ſuum

15 ¶ Is [b] igitur non modò à te periculo li-
beratus, ſed etiam honore ampliſſimo orna-
tus, arguitur [c] domi te ſuæ interficere voluiſ-
ſe. quod tu, niſi eum furioſiſſimum iudicas, ſu-
ſpicari profectò non potes. ¶ Vt [d] enim omit-
tam, cuius tanti ſceleris fuerit, in conſpectu
deorum penatium necare hoſpitem: cuius tã-
B tæ importunitatis, omnium gentium, atque
omnis memoriæ clariſſimum lumen exſtin-
guere: cuius [e] tantæ ferocitatis, victorẽ orbis
terrarum non extimeſcere: cuius tã inhuma-
ni [f], & ingrati animi, à quo rex appellatus eſ-
ſet, in eum, tyrannum inueniri: vt hæc omit-
tam, cuius tanti furoris fuit, omneis reges,
quorum multi erant finitimi, omneis [g] libe-
ros populos, omneis ſocios, omneis prouin-
cias, omnia denique omnium arma contra ſe
C vnum excitare? quonam ille modo cũ regno,
cum domo, cum coniuge, cum cariſſimo filio
diſtractus eſſet, tanto ſcelere non modò per-
fecto, ſed etiam cogitato?

> b Propoſitio.
> c duo v. c. arguitur te domi ſuæ interf. & ita L.
> d confirmatio.
> P. B.
> e o. v. c. cuius ferocitatis, vict.
> f L. & ingrati à quo r.
> g L. omneis ſectos omneis liberos populos, omneis prouin.
> h vnus v. c. cõſiderantior
> i duo v. c. hominis probitas, C. Cæſar, noti m.

16 At, credo, hæc homo inconſultus & te-
merarius non videbat. Quis conſideratior il-
lo? quis tectior? quis prudentior? quanquam
hoc loco Deiotarum nõ tam ingenio, & pru-
dentia, quàm fide, & religione vitæ defenden-
dum puto. Nota tibi eſt, C. Cæſar, hominis
D probitas, noti mores, nota conſtantia. Cui
porrò, qui modò populi Ro. nomen audiuit,
Deiotari probitas [k], integritas, grauitas, vir-
tus, fides non [l] ſit audita? Quod igitur facinus
nec in hominem imprudentem [m] cadere [n]
poſſet, propter metum præſentis exitij, nec in
facinoroſum, niſi eſſet idem amentiſſimus,
id vos & à viro optimo, & ab homine mini-
mè ſtulto cogitatum eſſe confingitis [o].

> k tres v. c. non habent probitas,
> l v. c. non audita eſt? L. nõ eſt audita.
> m ſic tres libr. vet. al. prudentem
> n al. caderet, pr.
> o al. confingetis?

17 At quàm nõ modo non credibiliter, ſed
E ne ſuſpicioſè quidem? Cùm, inquit, in caſtellũ
Luceium veniſſes [p], & domum regis, hoſpitis
tui, diuertiſſes [q]: locus erat quidã, in quo erãt
ea [r] cõpoſita, quibus rex te munerare [ſ] cõſti-
tuerat. huc te è balneo, prius quàm accumbe-
res, ducere volebat. ibi [t] enim erant armati,
qui te interficerent, in eo ipſo loco collocati.
En crimen, en cauſa, cur regem fugitiuus, do-
minum ſeruus accuſet. Ego mehercule [u], C.
Cæſar, initio, cùm eſt ad me iſta cauſa delata,
F Phidippum medicum, ſeruum regium, qui cũ
legatis miſſus eſſet, ab [x] ipſo adoleſcente exi-
ſtimaui eſſe corruptum: hac ſuſpicione ſum
perculſus [y]: medicum indicem ſubornabit [z]:
finget videlicet aliquod crimen veneni. Etſi à
veritate longè, tamen à conſuetudine crimi-
nandi non multùm res abhorrebat.

> p L. veniſſet,
> q L. deuertiſſes
> r al. omnia comp.
> ſ al. munerari
> t al. erãt enim ibi armati, vt te int.
> u duo v. c. mehercules.
> P. CXLVII.
> x L. ab iſto adoleſcẽte eſſe corrupti. hac ſuſp. & ita o. v. c. al. ab ipſo adol.
> y L. percuſſus & ita o. v. c.
> z al. ſubornauit.

18 Quid ait medicus? nihil de veneno [a]. At
id fieri potuit: primò occultius in [b] potione,
vel in cibo: deinde etiam impunius fit, quod [c],
G cùm eſt factum, negari poteſt. Si palàm te in-
teremiſſet: omnium in ſe gentium nõ ſolùm
odia, ſed etiam arma conuertiſſet: ſi veneno:
*Iouis illius quidem hoſpitalis numen nunquam celare
potuiſſet, homines [d] verò fortaſſe celaſſet.* Quod i-
gitur & [e] occultius conari, & efficere cautius
potuit: id tibi, & medico callido, & ſeruo, vt
putabat, fideli, non credidit: de armis, de fer-
ro, de inſidiis celare te noluit?

> a al. veneno nihil. At id. &c.
> b tres v. c. in potione, in cibo, & ita L.
> c al. quidquid cum eſt f.
> d v. c. homines fortaſſe celaſſet, & ita L.
> e L. & conari occultiùs, & ita o. v. c.

19 At quàm feſtiuè crimen contexitur? Tua
H te, inquit, eadem, quæ [f] ſemper, fortuna ſerua-
uit. negauiſti [g] tum te inſpicere velle. Quid
poſtea? an [h] Deiotarus, te illo tempore non
per-

> f L. quæ ſæpe & ita v. c.
> g v. c. vnus negaſti
> h al. An Deiotarus illo tempore nõ perf. conat.

Digitized by Google

perfecta, continuò dimiſit exercitum? nullus A
erat alius inſidiãdi locus? At eodẽ te, cùm ce-
nauiſſes, rediturũ dixeras: itáque feciſti. horã
vnã, aut duas eodẽ loco armatos, vt [a] colloca-
ti fuerũt retinere [b] magnũ fuit? cũ in cõuiuio
comiter, & iucundè fuiſſes tũ illuc iuiſti [c], vt
dixeras. Quo in loco Deiotarũ talem erga te
cognouiſti, qualis rex Attalus [d] in P. African.
fuit: cui magnificentiſſima dona, vt ſcriptum
legimus, vſque ad Numantiam miſit ex Aſia:
quæ [e] Africanus, inſpectante exercitu, accepit. B
Quod cũ præſens Deiotarus regio, & animo,
& more feciſſet, tu [f] in cubiculum diſceſſiſti.
20 Obſecro, C. Cæſar, repete temporis il-
lius memoriã: pones [g] illũ ante oculos diẽ: vul-
tus hominũ te intuentiũ, atque admirãtium,
recordare. nũ [h] quæ trepidatio? num qui tu-
multus? nũ quid, niſi moderatè [i], niſi quietè,
niſi ex hominis grauiſſimi, & ſanctiſſimi diſci-
plina? Quid igitur cauſæ excogitari poteſt, cur
te lautum voluerit, cenatũ noluerit occidere? C
21 In poſterum, inquit, diem diſtulit, vt, cũ
in caſtellum Luceium ventum eſſet, ibi cogi-
tata perficeret. Non video cauſam loci mutã-
di: ſed tamen acta res criminoſè eſt. Cum, in-
quit, vomere [k] poſt cenam velle te dixiſſes, in
balneũ te ducere cœperunt [l], ibi enim erãt in-
ſidiæ. at te eadem tua fortuna ſeruauit. in [m]
cubiculũ te ire malle dixiſti. *Dij te perdant*, fu-
gitiue: ita non modò nequã, & improbus, ſed
fatuus, & amens es. Quid? ſigna ænea in inſi- D
diis poſuerat, quæ è [n] balneo in cubiculũ trãſ-
ferri [o] non poſſent? Habes crimina inſidiarũ.
nihil. n. dixit amplius. Horũ, inquit, eram cõ-
ſcius. Quid [p] tũ? ita demens ille erat, vt eum,
quem conſciũ tanti ſceleris habebat, à ſe di-
mitteret? Romã etiã mitteret, vbi & inimiciſ-
ſimum ſciret eſſe, nepotem ſuum, & C. Cæſa-
rem, cui feciſſet inſidias? præſertim cũ is vnus
eſſet, qui [q] poſſet de [r] abſente ſe vindicare?
22 Et fratres meos, inquit, quod erant con- E
ſcij, in vincula [ſ] coniecit. Cum igitur eos vin-
ciret, quos ſecũ habebat, te ſolutum Romam
mittebat, qui eadem ſcires, quæ illos ſcire di-
cis? Reliqua pars accuſationis duplex fuit: v-
na, regem ſemper in ſpeculis fuiſſe, cùm à te
animo eſſet alieno. altera exercitum eum cõ-
tra te magnum comparaſſe. De exercitu dicã
breuiter, vt cetera. Numquam eas copias rex
Deiotarus habuit, quibus inferre bellũ popu-
lo Ro. poſſet: ſed quibus fineis ſuos ab excur- F
ſionibus hoſtium, & latrociniis tueretur, &
imperatoribus noſtris auxilia mitteret. Atq;
antea quidem maiores copias alere poterat:
nunc exiguas vix tueri poteſt.
23 At miſit ad [t] Cælium neſcio quem: ſed [u]
eos, quos miſit, quod ire noluerunt, in vincu-
la coniecit. Non quæro, quàm veriſimile ſit,
aut non habuiſſe regem, quos mitteret: aut
eos, quos miſiſſet, non paruiſſe: aut, qui dicto
audientes in tanta re non fuiſſent, eos vinctos G
potius, quàm [x] necatos fuiſſe. ſed tamen cùm
ad [y] Cælium mittebat, vtrum cauſam illam
victam eſſe neſciebat, an [z] Cælium iſtũ ma-
gnum hominem putabat? quem profectò is,
qui optimè noſtros homines nouit, vel [a] quia
non noſſet, vel ſi noſſet, contemneret.
24 Addidit etiam illud, equites non opti-
mos miſiſſe [b] tibi. Veteres, credo, Cæſar: nihil
ad tuum equitatum. ſed miſit ex iis, quos ha-
buit, electos. Ait [c] neſcio quem ex eo nume- H
ro, ſeruum iudicatum. Non arbitror: non au-
diui. ſed in eo, etiam ſi accidiſſet, culpam regis

a al. vult
b al. retineri
c v. c. deest, illi
d legendũ Antiochus, alioquin & temporis ratio & ᾀμεταγ... quod nõ puto. Nam infra dicit Antiochum nominat.
e al. quæ P. Africanus
f L. tum in cubic.
P. B.
g al. pone ante oculos illũ diem
h al. num quæ
i v. c. vnus modestè
k L. vomere poſt cenam te velle dixi. al. vomere te poſt cenã velle dix.
l al. cœperunt vbi erant inſidiæ. at te eadem tua illa fortuna ſeruauit.
m al. in cubiculo te malle dixiſti ſubaudi vomere.
n al. è balneo
o al. tranſferre
p vide Victorium 37 variar. 12.
q v. c. qui tum ille ita demens erat, &c. al. Qui tum ita ille demẽs erat.
r al. de abſente ſe iudicare? L. de abſente ſe iudicare?
ſ al. vincla
P. CXLVIII.
t L. ad Cæcilium neſcio q.
u al. & conq. miſ. q. ire n. in vincla c.
x L. quam necatos. Sed
y L. ad Cæcilium
z L. an Cæcilium
a al. vel quia noſſet. vel quia non noſſet cont.
b L. miſiſſe Veteres. &c. & ita v. c.
c L. alt etiam neſcio q.

A nullam fuiſſe arbitrarer. Alieno autem à te
animo fuit. Quomodo? ſperauit, credo, difficil-
leis tibi Alexandriæ [a] fore exitus propter re-
gionis naturam, & fluminis. At eo ipſo tem-
pore pecuniam dedit, exercitum aluit: quem [b]
Aſiæ præfeceras ei nulla [c] in re defuit: tibi vi-
ctori, non ſolum ad hoſpitium, ſed ad pericu-
lum etiam, atque ad aciem præſtò fuit.
25 Secutum eſt bellum Africanum. graues
de te rumores ſparſi [d]: qui etiam furioſum il-
B lum Cælium [e] excitauerunt. Quo tum erga
te rex animo fuit [f] qui auctionatus ſit, ſeſé-
que, & [g] filium ſuum exſpoliare [h] maluerit,
quàm tibi pecuniam non ſubminiſtrare? At
eo, inquit, tempore ipſo Nicæam [i], Epheſúm-
que mittebat, qui rumores Africanos excipe-
rent, & celeriter ad ſe referrent. Itaque cum
eſſet ei nuntiatum, Domitium naufragio pe-
riiſſe, te in caſtello circumſideri: de Domitio
dixit verſum [k] Græcum eadem ſententia,
C qua etiam nos habemus Latinum: *Pereant a-
mici, dum vnà inimici intercidant.* quod ille, ſi eſ-
ſet tibi inimiciſſimus, numquam tamen dixiſ-
ſet. ipſe enim manſuetus, verſus immanis. Qui
autem Domitio poterat eſſe amicus, qui tibi
eſſet inimicus? tibi porrò inimicus cur eſſet, à
quo cùm vel interfici belli lege potuiſſet, re-
gem & ſe, & filium ſuum conſtitutos eſſe me-
miniſſet?
26 Quid deinde? furcifer quò progreditur?
D ait, hac lætitia Deiotarum elatum, vino ſe
obruiſſe, in conuiuioque nudum ſaltauiſſe.
Quæ crux huic fugitiuo poteſt ſatis ſupplicij
afferre? Deiotarum ſaltantem quiſquam, aut
ebrium vidit vnquam? omnes ſunt in illo re-
giæ virtutes, quod te, Cæſar, ignorare non ar-
bitror: ſed præcipuè ſingularis, & admiranda
frugalitas. etſi [l] hoc verbo ſcio laudari reges
non ſolere: *Frugi hominem dici non multùm habet
laudis in rege: fortem, iuſtum, ſeuerum, grauẽ, magna-
E nimum [m], largum, beneficum, liberalem: hæ ſunt re-
giæ laudes: illa priuata eſt. Vt volet, quiſque accipiat:
ego tamen frugalitatem, id eſt, modeſtiam, & tempe-
rantiam, virtutem [n] eſſe maximam iudico.* hæc in
illo eſt ab ineunte ætate, tum à cuncta Aſia,
tum à magiſtratibus, legatiſque noſtris, tum
ab equitibus Romanis, qui in Aſia negotiati
ſunt, perſpecta & cognita.
27 Multis ille [o] quidem gradib. officiorum
erga remp. noſtram ad hoc regium nomen ad-
F ſcendit: ſed tamen, quidquid à bellis populi [p]
R. vacabat, cũ hominib. noſtris cõſuetudines,
amicitias, res, rationéſque iungebat: vt *non ſo-
lùm tetrarcha nobilis, ſed optimus [q] paterfamiliâs, &
diligentiſſimus agricola, & pecuarius haberetur.* Qui
igitur [r] adoleſcẽs, nõdũ tãta gloria præditus,
nihil vnquã niſi ſeueriſſimè, & grauiſſimè fe-
cerit, is ea exiſtimatione, eáq; ætate ſaltauit?
28 Imitari potius, Caſtor, aui [t] tui mores,
diſciplinamq; debebas, quàm optimo, & cla-
G riſſimo viro fugitiui ore maledicere. Quòd ſi
ſaltatorem auum [u] habuiſſes, neque eum vi-
rum, vnde pudoris, pudicitiæque exempla pe-
terentur: tamen hoc maledictum minimè in
illam ætatem conueniret. quibus ille ſtudiis
ab ineunte ætate ſe imbuerat, non ſaltandi,
ſed bene *vt armis* [x] optimè *vt equis vteretur*:
ea tamen illũ cuncta iam [y] ætate exacta, de-
fecerant. Itaque Deiotarum cùm plures in e-
quũ ſuſtuliſſent, quod hærere in eo ſenex poſ-
H ſet, admirari ſolebamus. Hic verò adoleſcẽs,
qui meus in Cilicia miles, in Græcia commi-
lito fuit, cùm in illo noſtro exercitu equita-

a al. Alexandreæ. al. Alexandriæ.
b L. ei, quem Aſiæ præfeceras, nulla in re def.
c duo v. c. nulla re deſuit
d duo v. c. non habeant ſparſi
e L. Cæcilium excitauerunt. Quo tum rex animo fuit, qui &c.
f vnus v. c. non habet, fuit
g duo v. c. non habent, & filiũ ſuum.
h L. ſpoliare
i al. Nicæam
k Verſus Græcus is eſt ἐρρέτω φίλος σὺν ἐχθρῷ. extat autem apud Plutarchum libello de amico & adulatore. eſt autẽ ἰαμβικός ...
vide Victorium 1. Variar. 9.
l frugalitas an regẽ decat.
m L. magni animi. & ita v. c.
n L. virtutem maximã iud.
o al. quidem ille grad.
p al. popul R.
q v. c. non ſolum tetrarches nob. ſed etiã paterf. dilig. agr. & pec.
r Rex Deiotarus optimus paterfamilias
P. CXLIX.
diligentiſſimus agricola & pecuarius
ſ al. ergo
t L. aui mores
u Deiotarum
x Regiæ occupationes arma & equi
y al. iã exacta ætate def. L. iã ætate defec. & ita duo v. c.
z duo v. c. cum ſuis dilectis eq.
a al. quos curſus L.

ret cum [a] ſuis delectis equitibus, quos vnà cũ eo ad Pompeium pater miſerat, quos [b] concurſus facere ſolebat? quàm ſe iactare? quàm [c] ſe oſtentare? quàm nemini in illa cauſa ſtudio, & cupiditate concedere?

29 Cum verò, exercitu amiſſo, ego, qui pacis auctor [d] ſemper fui, poſt Pharſalicũ autẽ [e] prœlium ſuaſor fuiſſem armorum nõ deponendorum [f], ſed abiiciendorum, hunc ad meã auctoritatem nõ potui adducere, quod & ipſe ardebat ſtudio ipſius [g] belli, & patri ſatisfaciẽdũ eſſe arbitrabatur. Felix iſta domus, quæ nõ impunitatẽ ſolùm adepta ſit, ſed [h] habet etiã accuſandi licentiam: calamitoſus Deiotarus, qui & ab eo, qui in [i] iiſdem caſtris fuerit, non modò apud [k] te, ſed etiam à ſuis accuſetur. vos veſtra ſecunda fortuna, Caſtor [l], non poteſtis ſine propinquorum calamitate eſſe contenti.

30 Sint ſanè inimicitiæ, quæ eſſe non debebant. Rex enim Deiotarus veſtram familiã abiectam [m], & obſcuram, è tenebris in lucem vocauit [n]. Quis tuum patrem antè [o], qui eſſet, quàm cuius gener eſſet, audiuit? Sed quamuis ingratè, & impiè neceſſitudinis nomen repudiaretis, tamen inimicitias, hominum more gerere poteratis, non ficto crimine inſectari, non expetere vitam, non capitis arceſſere. Eſto: concedatur hæc quoque acerbitatis [p], & odij magnitudo. Adeone, vt [q] etiam omnia vitæ, ſalutiſque communis, atque etiã humanitatis iura violentur? *Seruum ſollicitare verbis, ſpe, promiſſiſq;,* [r] *corrumpere: adducere* [s] *domum, contra dominum armare: hoc eſt non vni propinquo, ſed omnibus familiis bellum nefarium indicere.* nam iſta corruptela ſerui, ſi non modò impunita fuerit, ſed etiam à tanta auctoritate approbata: nulli parietes noſtram ſalutem, nullæ leges, nulla iura cuſtodient. vbi enim id, quod intus eſt, atque noſtrum, impunè euolare poteſt, contràque nos pugnare: fit in dominatu ſeruitus, in ſeruitute dominatus.

31 O tempora, ô mores! Cn. Domitius [u] ille, quẽ nos pueri conſulẽ, cenſorem, pontificẽ maximũ vidimus, cùm tribunus pl. M. Scaurũ, principẽ ciuitatis, in iudiciũ populi vocaſſet, Scaurique ſeruus ad eum clàm domũ veniſſet, & crimina in dominum delaturũ ſe eſſe dixiſſet: cõprehendi [x] hominem iuſſit, ad Scaurũmq; deduci [y]. Vide, quid interſit: etſi iniquè Caſtorem cum Domitio comparo: ſed tamen ille inimico ſeruum remiſit: tu ab auo abduxiſti: ille incorruptum audire noluit: tu corrupiſti: ille adiutorẽ ſeruũ cõtra dominũ repudiauit: tu etiam [z] accuſatorẽ adhibuiſti.

32 At ſemel iſte eſt corruptus à vobis? nonne, cùm [a] eſſet productus teſtis, & cùm tecum fuiſſet, refugit ad legatos? nonne [b] etiam ad hunc Cn. Domitium venit? nonne audiente hoc Ser. Sulpicio clariſſimo viro, qui tũ caſu apud Domitiũ cenabat, & hoc T. Torquato optimo adoleſcente, ſe à te corruptũ, tuis promiſſis in fraudẽ impulſum eſſe confeſſus eſt? Quæ eſt iſta tam [c] impudens, tam crudelis, tã immoderata inhumanitas? idcirco in hanc vrbem veniſti, vt huius vrbis iura, & exempla corrumperes, domeſticaque [d] tua inhumanitate noſtræ ciuitatis humanitatẽ inquinares?

33 At quàm acutè collecta crimina! Bleſamius, inquit, (eius [e] enim nomine, optimi [f] hominis, nec tibi ignoti, maledicebat tibi) ad regem ſcribere ſolebat, te inuidioſe [g] tyrannum exiſtimari, ſtatua inter reges poſita, animos hominum vehementer offenſos:

a al. v. c. cum ſuis delectis eq.
b al. quos curſus I
c L. quàm oſtentare. & v. c.
d al. auctor fui, Pharſalico autẽ prœlio
e q. v. c. autẽ bello, autem
f al. ponendorum.
g al. illius belli
h L. ſed etiã accuſ. lic.
i L. in eiſdem
k al. à peregrinũ non placet
l q. v. c. non habent, Caſtor
m al. deiect.
n al. reuocauit
P. B.
o al. autea
p L. acerbitas &
q L. vt omnia vitæ ſ.
r al. promiſſiſque
s al. adducere domo.
t v. c. dos nefarium bellum
u Idem Aſconius hanc hiſtoriam planè, inuertit Plutarchus libello de amico & adulatore, hoc eſt quod Domitius hic egiſſe dicitur, Scauro attribuit.
x al. apprehendi
y al. reduci.
z etiam, alſiſ à q. v. c.
a L. cùm eſſet perductus, & cum t.
b L. nonne ad hunc Cn.
c L. tam impotens,
d L. domeſticàq; inhumanitate &c. al.
P. C. I.
domeſticaque in. manitate &c.
e al. eius nomine optimi viri nec tibi ignoti.
f v. c. viri optimi.
g al. te ſcul. dic eſſe tyrannum exiſtimari.

A plaudi tibi non ſolere. Nonne intelligis, Cæſar, ex vrbanis maleuolorum ſermũculis hæc ab iſtis eſſe collecta? Bleſamius tyrannũ Cæſarem ſcriberet? multorum enim ciuium [a] capita viderat: multos iuſſu Cæſaris vexatos, verberatos, necatos: multas afflictas, & euerſas domos: armatis militibus refertum forum, quæ ſemper in ciuili victoria ſenſimus, ea te victore non vidimus.

34 Solus [b], inquam, es C. Cæſar, cuius in

B victoria ceciderit nemo, niſi armatus. & quem nos liberi, in ſumma re p. [c] libertate nati, nõ modò non tyrannum, ſed etiam clementiſſimum in victoria videmus [d] ducem: is Bleſamio, qui viuit in regno, tyrannus videri poteſt? Nam de ſtatua quis queritur, vna præſertim, cùm tam multas videat? valde enim inuidendum eſt eius ſtatuæ [e], cuius tropæis nõ inuidemus. Nam, ſi locus affert inuidiam, nullus [f] locus eſt ad ſtatuã quidẽ Roſtris clarior.

C De plauſu autem quid reſpondeam? qui nec deſideratus vnquam à te eſt, & nonnunquam, obſtupefactis hominib. ipſa admiratione cõpreſſus eſt: & fortaſſe eò prætermiſſus, quia nihil vulgare te dignum videri poteſt.

35 Nihil à me arbitror prætermiſſum [g], ſed aliquid ad extremam [h] cauſæ partẽ reſeruatum: id autem aliquid eſt, te vt planè Deiotaro reconciliet oratio mea. non enim iã metuo, ne tu illi ſuccenſeas: illud vereor, ne [i] tibi illum ſuccenſere aliquid ſuſpicere. quod

D abeſt [k] longiſſimè, mihi crede, Cæſar. quid enim retineat per te, meminit, non quid amiſerit: neque ſe à te multatum arbitratur: ſed, cũ exiſtimaret multis tibi multa eſſe tribuenda, quò minus à ſe, qui in altera parte fuiſſet, ea ſumeres, non recuſauit.

36 Etenim ſi Antiochus [l] Magnus ille, rex Aſiæ, cùm, poſtea quã à Scipione deuictus [m], Tauro tenus regnare iuſſus eſſet, omnẽmque hanc Aſiam, quæ eſt nunc noſtra prouincia,

E amiſiſſet: dicere eſt ſolitus, *Benignè ſibi à populo Romano eſſe factum, quod nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis vteretur:* poteſt multò facilius ſe Deiotarus conſolari. Ille [n] enim furoris multam [o] ſuſtinuerat [p], hic erroris. Omnia tu Deiotaro, Cæſar, tribuiſti, cùm & ipſi, & filio nomen regium conceſſiſti. Hoc nomine retento, atque conſeruato, nullum beneficium populi Rom. nullum iudicium de

F ſe ſenatus imminutum putat: magno animo, & erecto eſt, nec vnquam ſuccumbet inimicis, ne fortunæ quidem.

37 Multa ſe arbitratur & peperiſſe [q] antea factis & habere in animo, atque virtute: quæ nullo modo poſſit amittere. quæ enim fortuna, aut quis caſus, aut quæ tanta poſſit iniuria, omniũ imperatorũ de [r] Deiotaro decreta delere? ab omnibus enim eſt ornatus, qui poſtquã [s] in caſtris eſſe potuit per ætatẽ, in Aſia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, Syria, bella geſſerũt.

G Senatus verò iudicia de illo tam multa, támque honorifica, quæ publicis populi Rom. literis, monumẽtiſq; cõſignata ſunt, quæ vnquã vetuſtas obruet, aut quæ tanta delebit obliuio? Quid de virtute eius dicã? quid de [u] magnitudine animi, grauitate, conſtantia? quæ omnes docti, atque ſapientes, ſumma: quidam etiam ſola bona eſſe dixerunt: hiſque non modò ad bene, ſed etiam ad beatè viuendum contentam virtutem [x] eſſe.

H 38 Hæc ille reputans, & dies [y], & noctes cogitans, non modò tibi non ſuccenſet (eſſet enim non ſolùm ingratus,

a al. capita ciuium
b al. ſolus, ſolus, inq.
c L. populi R.
d al. ducẽ videmus.
e L. ſtatuæ.
f L. nullus eſt ad ſtat. & ita v. c.
P. B.
g al. prætermiſſ.
h al. extremum.
i al. ne illum tibi
k al. abeſt ab eo longiſſimè vel à quo abeſt longiſſimè.
l Idem & Valerius l. in f. Plin. c. 54. de viris illuſtr. vide & Flor. l.
m forſ. deuictus
n Antiochus.
o vet. multuram.
p al. ſuſtinerat.
q al. reperiſſe
r v. c. anteafactis, [illegible]
s al. in Deiotarum decr.
t v. c. poſtea quàm
P. C. I. I.
u al. de animi magnitudine
x al. eſſe virtutem.
y L. noctéſq;.

gratus,

Digitized by Google

gratus, ſed etiam amens) verùm omnem tranquillitatem, & quietem ſenectutis acceptam refert clementiæ tuæ. Quo quidem animo cùm antea fuerit, tum non dubito, quin tuis litteris, quarum exemplum legi, quas ad eum Tarracone huic Bleſamio dediſti, ſe magis etiam erexerit, ab omnique ſollicitudine abſtraxerit. Iubes enim eum bene ſperare, & bono eſſe animo: quod ſcio te non fruſtra ſcribere ſolere. memini enim iiſdem fere verbis ad me te ſcribere, meque tuis litteris bene ſperare non fruſtra eſſe iuſſum.

39 Laboro equidem regis Deiotari cauſa, quocum mihi amicitiam reſpub. conciliauit, hoſpitium voluntas vtriuſque coniunxit, familiaritatem conſuetudo attulit, ſummam verò neceſſitudinem magna eius officia in me, & in exercitum meum effecerunt: ſed cùm de illo laboro, tum de multis ampliſſimis viris, quibus [a] ſemel eſſe ignotum à te oportet, nec beneficium tuum in dubium vocari, nec hærere in animis hominum ſollicitudinem ſempiternam, nec accidere, vt quiſquam te timere incipiat, eorum, qui [b] ſemel à te ſunt liberati [c] timore.

a L. quil. ſemel ignotum à te eſſe op. & ita v.c.

b al. qui ſint ſemel à te liberati timore.

c al. timore liberati.

40 ¶ Non [d] debeo, C. Cæſar, quod fieri ſolet in tantis periculis, tentare, quónam modo dicendo miſericordiam tuam commouere [e] poſſim. nihil opus eſt. occurrere ipſa ſolet ſupplicibus, & calamitoſis, nullius oratione euocata. Propone tibi duos reges: & id animo contemplare, quod oculis non [f] potes. dabis profectò miſericordiæ, quod iracundiæ nega[g]uiſtis. Multa ſunt tuæ clementiæ monumenta: ſed maximè eorum incolumitates, quibus ſalutem dediſti. Quæ ſi in priuatis glorioſa ſunt, multo magis commemorabuntur in regibus. *Semper regium [a] nomen in hac ciuitate ſanctum fuit, ſociorum verò regum & amicorum, ſanctiſſimum.*

d Peroratio.

f al. non vales.

P. B.

g L. denegaſti.

a v.c. regum

41 Quod nomen hi reges ne amitterent, te victore, timuerunt: retentum vero, & à te confirmatum poſteris etiam ſuis tradituros eſſe [b] confido. Corpora verò ſua pro ſalute regum ſuorum hi legati tibi regij tradunt, Hieras, & Bleſamius, & Antigonus, tibi, nobiſque omnibus iamdiu noti, eademque fide & virtute præditus Dorylaus, qui nuper cum Hiera legatus eſt ad te miſſus: tum regum amiciſſimi, tum tibi etiam, vt ſpero, probati.

b al. ſe eſſe confidunt.

42 Exquire de Bleſamio, nunquid ad regem contra dignitatem tuam ſcripſerit. Hieras quidem cauſam omnem ſuſcipit, & criminibus illis pro rege ſe ſupponit reum, memoriam tuam implorat, qua vales plurimùm: negat vnquam ſe à te in Deiotari tetrarchia pedem diſceſſiſſe: in primis finibus tibi [c] ſe præſtò fuiſſe dicit, vſque ad vltimos proſecutum, cùm è balneo exiiſſes, tecum ſe fuiſſe, cum illa [d] munera inſpexiſſes cenatus, cùm in cubiculo recubuiſſes: eandemque [e] aſſiduitatem tibi [f] ſe præbuiſſe poſtridie.

c al. tibi preſto ſe f.

d al. illa ſuſpexiſſes

e al. eandem aſſid.

f q.v.c. tibi ſe tribuiſſe poſt.

43 Quamobrem, ſi quid eorum, quæ obiecta ſunt, cogitatum ſit, non recuſat, quin id facinus, ſuum iudices. Quocirca, C. Cæſar, velim exiſtimes, hodierno die ſententiam tuam, aut cum ſummo dedecore miſerrimam peſtem importaturam eſſe regibus, aut incolumem famam cum ſalute: quorum alterum optare, illorum crudelitatis eſt: alterum conſeruare, clementiæ tuæ.

P. C L I I I.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICARVM LIBER PRIMVS, SEV PHILIPPICA PRIMA.

ORATIO QVADRAGESIMATERTIA.

ANTEQVAM de republica, Patres [a] conſcripti, dicam ea, quæ [b] dicenda hoc tempore arbitror, exponam vobis breuiter conſilium & profectionis, & reuerſionis meæ. Ego, cùm ſperarem aliquando ad veſtrum conſilium, auctoritatemq; [c] rempublicam eſſe reuocatam, manendum mihi ſtatuebam, quaſi in vigilia quadam conſulari, ac ſenatoria. nec verò vſquã diſcedebam, nec à republica deiiciebam [d] oculos, ex eo die, quo in ædem Telluris conuocati ſumus. in quo templo, quantum in me fuit, ieci fundamenta pacis: Atheniensiumque [e] reuocaui vetus exemplum: Græcum etiam verbũ [f] vſurpaui, quo [g] tum in ſedandis diſcordiis erat [h] vſa ciuitas illa: atque *omnem memoriam diſcordiarum obliuione ſempiterna delendam* [i] *cenſui.*

2 Præclara tũ oratio M. Antonij [k]: egregia etiam voluntas: pax deniq; per eum, & per liberos eius cum præſtantiſſimis ciuibus [l] con-

a Mos ea appellatione Senatum compellare: nõ ad Conſulem, ſed ad vniuerſum ampliſſimum ordinem orationem dirigẽdo: vt quoties hæc verba occurrunt, intelligamus verba fieri in Senatu.*

b al. quæ hoc tempore dicenda arb. c al. auctoritatem. d citatur à Nonio.*

e L. renouaui exemp. & ita v.c. Colot. Fetr.*

f vnus v.c. Græcũ etiam verbũ amneſtiã, vſurpaui.

g al. verbum ἀμνηστίας. al. verbũ ...

h Valat.

g al. quod tũc in ſ.d. vſurpauerat ciuitas illa. al. vti quod tum in ſcandalis diſcordantiis. al. vti quod tum in ſedandis diſcors erat à vti. Fetr.* h q.v.c. vſa erat.

i al. ſtatui. k q.v.c. egregiaque voluntas. l Caſſio & Bruto.*

firmata eſt. Atque his principiis reliqua conſentiebant. ad deliberationes eas, quas habebat domi de republica principes ciuitatis adhibebat: ad hunc ordinem res optimas deferebat [a]: ſumma cum dignitate, & conſtantia ad ea, quæ quæſita erant reſpondebat: nihil tum, niſi quod erat notum omnibus in C. Cæſari commentarijs reperiebatur.

3 Numqui exſules reſtituti? vnum [b] aiebat præterea neminem. Num immunitates [c] datæ? nullæ, reſpondebat. Aſſentiri etiam nos Seruio Sulpicio, clariſſimo viro, voluit, *nequa tabula poſt idus Martias [d] vllius decreti Cæſaris, aut beneficij figeretur*. Multa prætereo, eaque [e] præclara. ad ſingulare enim M. Antonij factum feſtinat oratio. Dictaturam, quæ [f] vim iam regiæ poteſtatis obſederat, funditus ex rep. ſuſtulit. de qua ne ſententias quidem diximus. ſcriptum ſenatuſconſultum, quod fieri vellet, attulit. quo recitato, auctoritatem eius ſummo ſtudio ſecuti ſumus, eiq; ampliſſimis verbis per ſenatuſconſultum gratias egimus.

4 Lux quædam videbatur oblata, non modò regno, quod pertuleramus: ſed etiam regni timore ſublato: magnumque pignus ab eo reipublicæ datum, ſe liberam ciuitatem eſſe velle, cùm dictatoris nomen, quod ſæpe iuſtum fuiſſet, propter perpetuæ dictaturæ recentem memoriam, funditus ex republica ſuſtuliſſet.

5 Liberatus cædis [g] periculo paucis pòſt diebus ſenatus, vncus [h] impactus eſt fugitiuo illi [i], qui in C. Marij nomen inuaſerat. atque hæc omnia communiter cum collega. alia porrò propria Dolabellæ: quæ, niſi collega abfuiſſet [k], credo [l] eis fuiſſe [m] futura communia. Nam, cùm ſerperet in [n] vrbe infinitum malum, idque manaret in dies latiùs: iidemque buſtum in foro facerent, qui illam inſepultam [o] ſepulturam effecerant: & quotidie magis [p], magiſque perditi homines, cum ſui [q] ſimilibus ſeruis, tectis, ac templis vrbis minarentur: talis animaduerſio fuit Dolabellæ, cùm in audaceis, ſceleratoſque ſeruos, tum in impuros, & nefarios liberos: taliſque euerſio illius exſecratæ [r] columnæ [s], vt mirum [t] mihi videatur, tam valde reliquum tempus ab illo vno die diſſenſiſſe.

6 Ecce [u] enim Kalendæ Iunij, quibus vt adeſſemus, edixerat: mutata omnia: nihil per ſenatum, multa & magna per [a] ſe ipſum, & abſente populo, & inuito. conſules deſignati ſe [y] audere negabant in ſenatum venire: patriæ liberatores vrbe carebant ea, cuius a ceruicibus iugum ſeruile deiecerant: quos tamen ipſi conſules & in concionibus, & in omni ſermone laudabant. Veterani qui appellabantur, quibus hic ordo diligentiſſimè cauerat, non ad conſeruationem earum rerum, quas habebant, ſed ad ſpem nouarum prædarum incitabantur. Quæ cùm audire mallem, quàm videre, habereinque ius legationis [z] liberum [a], ea mente diſceſſi, vt adeſſem Kalendis Ianuariis, quod initium ſenatus cogendi fore videbatur.

7 Expoſui, P. C. profectionis conſilium: nunc reuerſionis, quæ plus admirationis habet, breuiter exponam. Cum Brundiſium [b] iterque illud, quod tritum in Græciam eſt,

a L. delerebat nihil tum, niſi quod erat notum omnibus in C. Cæſaris commẽtarijs: reperiebatur ſumma conſtantia, ad ea, quæ quæſita erant, reſpondebat.
b Sex. Clodiũ P. Clodij filium. P. R.
c citatur à Nonio, 2. in immune, ex. id autem interpretatur, ſine officio, ſine munere.
d id eſt poſt cædem Cæſaris.
e *al.* ea quò clara ſunt vel eò quòd clara ſunt.
f *al.* quæ iam vim reg.
g L. periculo cædis pauc.
h *vet.* vinctus *al.* vi 1c ulis.
i C. Amatio obſcuræ fortis homini, qui ſe filium C. Marij prædicabat ex illa Cæſaris amicitia & interfecto Cæſare multitudinẽ concitarat.
k L. afuiſſet: l *ſort.* credo eis inter ipſos futura fuiſſe communia.
m *al.* futura fuiſſe.
n *abſ.* in vrbem
o ſic libro I. numero 32 de Oratore inauptæ nuptiæ, quæ Græcis γάμοι ἄγαμοι. Sic Euripides Helena, γάμον ἄγαμον, & v. CLIV. in Hyppolito ... dixit Sophocles Aiac. ... & in Electra, ...
p *al.* magis ac magis.
q *al.* luis.
r & Cæſari dicatæ cum hac ſubſcriptione, Parenti patriæ, & quam, mortuo Cæſare, Dolabella euerterat.
s *v. c.* columnæ.
t *al.* mihi mirum videtur.
u *v. c.* Ecce enim Kalendis Iunijs, q. vt adeſſ. edixerat, mutata omnia: *&* ita L.
a *v. c.* per populum. & abſente popul. *&* ita L. & Ferrar.
y L. negabant ſe audere in ſen.
a legatio libera imputabatur, quoties aut negotio priuati cauſa neceſſario, quæ & publica, à populo imponebatur.
a *al.* legationis liberæ, *&* ita A.
b *al.* Brundiſium.

non ſine cauſa vitauiſſem. Kalendis Sextilibus veni Syracuſas, quod [a] ab vrbe ea tranſmiſſio in Græciam laudabatur. quæ tamen vrbs [b] mihi coniunctiſſima, plus vna me nocte cupiens retinere, non potuit. veritus ſum, ne meus repentinus ad meos neceſſarios aduentus, ſuſpicionis [c] aliquid afferret, ſi eſſem commoratus. Cùm autem me ex Sicilia ad Leucopetram [d], quod eſt promontorium [e] agri Rhegini [f], venti detuliſſent: ab eo loco conſcendi, vt tranſmitterem: nec ita multùm prouectus, reiectus auſtro ſum in eum ipſum locum, vnde conſcenderam.

8 cúmque intempeſta nox eſſet, manſiſſemque in villa P. Valerij, comitis, & familiaris mei, poſtridieque apud eundem, ventum exſpectans, manerem: municipes Rhegini complures ad me venerunt: ex his quidam Roma recentes: à quibus primùm accipio M. Antonij concionem: quæ [g] ita mihi placuit, vt, ea lecta, de reuerſione primùm cœperim cogitare. nec [h] multò pòſt edictum Bruti affertur, & Caſſij. quod quidem mihi, fortaſſe quòd eos etiam [i] plus reipub. quàm familiaritatis gratia diligo, plenum æquitatis videbatur. Addebant præterea (*fit enim plerumque vt ij qui boni quid volunt afferre, affingant aliquid, quo faciant id, quod nuntiant, lætius*) rem [k] *conuenturam*: Kalendis Sextilibus ſenatum frequentem fore: Antonium, repudiatis malis ſuaſoribus, remiſſis Galliis [l] prouinciis, ad auctoritatem ſenatus eſſe rediturum.

9 Tum verò tanta ſum cupiditate incenſus ad reditum, vt mihi *nulli neque remi, neque venti ſatisfacerent*: non [m] quo me ad [n] tempus occurſurum putarem, ſed ne tardiùs, quàm cuperem, reipub. gratularer. Atque ego celeriter Veliam deuectus, Brutum vidi, quanto meo dolore, non dico. turpe mihi ipſi videbatur, in eam vrbem me audere reuerti, ex qua Brutus excederet [o]: & ibi velle tutò eſſe, vbi ille non poſſet. Neque verò illum ſimiliter, atque ipſe eram, commotum eſſe vidi. erectus enim maximi, ac pulcherrimi facti [p] conſcientia, nihil de ſuo caſu, multa [q] de noſtro querebatur.

10 Ex [r] quo primùm cognoui, quæ Kalendis Sextilibus in ſenatu fuiſſet L. [s] Piſonis oratio, qui quanquam parum erat (id enim ipſum à Bruto audieram) à quibus debuerat, adiutus: tamen & Bruti teſtimonio (quo quid poteſt eſſe grauius?) & omnium prædicatione, quos poſtea vidi, magnam mihi videbatur gloriam conſecutus. Hunc [t] igitur vt ſequerer, properaui, quem præſentes non ſunt ſecuti: non vt proficerem aliquid (neque [u] enim ſperabam id, neque præſtare [x] poteram) ſed vt, ſi quid humanitus [y] accidiſſet (multa autem impendêre videbantur [z] præter naturam [a] etiam [b], præterque fatum) huius [c] diei vocem teſtem reipub. relinquerem meæ perpetuæ erga ſe voluntatis.

11 Quoniam vtriuſque conſilij cauſam, P. C. probatam vobis eſſe confido, priùs quàm de repub. dicere incipio, pauca querar de [d] heſterna M. Antonij iniuria. cui ſum amicus: idque [e] nonnullo eius of-

a L. quòd ab ea vrbe tranſ. *&* ita *v. c.*
b *antea* mihi vrbs.
c *al.* ſuſpectio nis, vt apud Terentium Andria.
d vide Strabonem 6.
e L. promontorium
f *v. c.* Regini.
g *al.* quæ mihi ita Ferr.
h L. nec ita multo poſt, & ita Ferr.
i L. plus etiã reip. *&* ita *v. c.* ‖ & ita Ferr.
k ita Ferrar. emendat ex P. B. Vet. antea legebatur Rep. Sic 16. ad Attic. nuntiabãt fore vt res conueniret.
l *al.* prouinciis Galliis, *&* ita L. Ferr.
m L. non quo me ad tempus occurſ. non put.
n *al.* ad id tempus.
o L. cederet. ‖ quod idem valet atque excederet.
p L. facti ſui conſc. Ferr.
q L. multa de veſtro q.
r *al.* Ex eo pr.
s vide Phill. 5. & 12. famil. 2 & 3.
t Citatur hic locus à Gellio 13 c. 1.
u *al.* nec enim ſp. id nec pr.
x *al.* perficere *al.* parare. Ferr.
y Simili dicendi genere mori ſignificatur 4. 26 ff. de reg. iur. ...
z L. videantur pr.
a Naturam & fatum Demoſthenes in Oratione ... καὶ τὸν αὐτόματον ... quaſi naturalis & fatalis: nulla extrinſecus vi coactus venit. itaque Ciceroni hoc loco natura & fatum idem valent: ... ſumuntur, vt notat Gellius 13 c. 1.
b deeſt hæc particula quibuſdam Faern.
c L. huius tamen diei *v. c.* *&* ita tres *v. c.*
d *al.* de heſterna Antonij iniuria.
e L. idque me nonnullo eius officio debere etiam præ me, Ferr.

Digitized by Google

ficio debere eſſe, præ me ſemper tuli. Quid tandem erat cauſæ, cur in ſenatum heſterno die tam acerbè cogerer? ſolúſne aberam? an nõ ſæpe minùs frequentes fuiſtis? an ea res agebatur, vt etiam ægrotos deferri oporteret? *Annibal* [a], *credo, erat ad portas, aut de Pyrrhi pace agebatur*: ad quam cauſam etiam [b] Appium illum & cæcum, & ſenem, delatum eſſe memoriæ proditum eſt.

12 De ſupplicationibus referebatur: quo in genere ſenatores deeſſe non ſolent. Cogũtur enim non [d] pignoribus, ſed eorum, quorum [e] de honore agitur, gratia: quod idem fit, cum de triumpho refertur. Ita ſine cura conſules [f] ſunt, vt penè liberum ſit ſenatori non adeſſe. qui cum mihi mos notus eſſet, cumque de [g] via languerem, & mihimet diſplicerem: miſi, pro amicitia, qui hoc ediceret [h]. At ille, vobis audientibus, *cum* [i] *fabris ſe domum meam venturum eſſe dixit*. Nimis iracundè hoc quidem, & valde intemperanter. cuius enim maleficij iſta [k] pœna eſt, vt dicere in hoc ordine auderet, ſe publicis operis diſturbaturũ publicè ex ſenatus ſententia ædificatam domũ? quis autẽ vnquam tanto damno [l] ſenatorem coegit? aut quid eſt vltra pignus, aut multam? qui [m] ſi ſciſſet, quam [n] ſententiã dicturus eſſem, remiſiſſet aliquid profecto de ſeueritate cogendi.

13 An me cenſetis, P.C. quod vos inuiti [o] ſecuti eſtis, decreturum fuiſſe, vt parentalia cum ſupplicationibus miſcerentur? vt inexpiabiles religiones in rempub. inducerentur? vt decernerentur ſupplicationes mortuorũ [p]? Nihil dico, quis [q] fuerit ille L. Brutus, qui & ipſe regio [r] dominatu remp. liberauit, & ad ſimilem virtutem, & ſimile factum ſtirpem [ſ] in propè quingenteſimum annum propagauit. adduci tamen non poſſem, vt quemquã mortuum coniungerem cum [t] deorum immortalium religione: vt, cuius ſepulcrum nuſquã [u] exſtet, vbi parentetur, ei publicè ſupplicetur. Ego verò eam ſententiam dixiſſem [x], patres conſcripti, vt me aduerſus populum Rom. ſi quis [y] accidiſſet grauior reip. caſus, ſi bellum, ſi morbus, ſi fames: facilè poſſem [z] defendere, quæ partim iam ſunt, partim timeo ne impendeant [a]. Sed hoc ignoſcant dij immortales, velim, & populo Romano, qui id non probat & huic ordini, qui decreuit inuitus.

14 Quid? de reliquis reipublicæ malis licetne dicere? mihi verò licet, & ſemper licebit dignitatem tueri, mortem contemnere [b], poteſtas modo veniendi in hunc locum ſit: dicendi periculum non recuſo. Atque vtinam, P.C. Kalendis Sextilib. adeſſe potuiſſem: non quo profici potuerit aliquid: ſed ne vnus modò conſularis, quod tum accidit, dignus illo honore, dignus rep. inueniretur. Qua quidem ex re magnum accipio dolorem, homines ampliſſimis populi Rom. beneficiis vſos, L. Piſonem, ducem optimæ [c] ſententiæ non ſecutos. Idcircone nos populus R. conſulareis [d] fecit, vt in [e] altiſſimo, ampliſſimóque gradu dignitatis locati, remp. pro nihilo haberemus? non modò voce nemo L. Piſoni conſularis: ſed ne vultu quidem aſſenſus eſt.

15 Quænam [f], (malùm) eſt iſta voluntaria ſeruitus? fuerit quædam neceſſaria. nec ego hoc ab omnibus iis deſidero, qui ſententiam loco [g] conſulari dicunt. alia cauſa eſt eorum, quorum ſilentio ignoſco: alia eorum, quorum vocem requiro. quos quidem doleo in ſuſpicio-

a L. Hannibal, & ita v. c.
b vide l. 2. ff. de origine iuris.
c Senatus ſe. queri eſſe ſolebat quoties de ſupplicatione aliqua aut triumpho referebatur.
d Senatores Senatui interesse plerumq; capiis pignoribus cogebãtur, vt & 14 Gel. 7 interdũ multa indicebatur, vt paulo poſt. Hic verò Ciceronis ægroti domũ Antonius ſe diſturbaturũ iactarat ni in ſenatũ veniret.
e L. de quorũ hon.
f al. procõſ. al. conſulares Ferr.
g al. è via.
h L. ei diceret Ferr. Sed edicere eſt edicto iubere denuntiare.
i hoc eſt meã domũ diſturbaturum.
k L. tanta iſta p.
l v. c. dampno
m L. Quòd ſi ſciſſet, & ita v. c.
n Senatores rebus Reip. difficillimis ægroti in ſenatum conſulãdi cauſa, aſſerebantur.
o al. ſecuti eſtis inuiti.
p L. Mortuo? Nihil dico q. fuerit ille L. B.
q al. cui, al. cuius.
r L. dominatu remp. & ita v. c.
ſ L. ſtirpem iã prope in q. p. ⁊.
t L. cum immortal. relig.
u vnus v. c. vſquam exſt. Ferr. vſpiam
x dixiſſem vt me aduerſ.
y L. ſi quis acc.
z al. poſſim.
a al. anteà im pendant.
b v. c. contemnere
c v. c. optimæ
d L. cõſules ſecit, & ita Ferr.
e L. in altiſſimo gradu d.
f L. Quæ (malũ) eſt
g L. conſulari loco d. & ita Ferr.

nem [a] P.R. venire, non [b] metu, quod ipſum eſt [c] turpe, ſed alium alia de cauſa deeſſe dignitati ſuæ. Quare primùm maximas gratias &[d] habeo, & ago L. Piſoni, qui non, quid [e] efficere poſſet in repub. cogitauit, ſed quid ipſe [f] facere deberet: deinde à vobis, P.C. peto, vt, etiam ſi ſequi minùs audebitis orationem, atque auctoritatem meam, benignè [g] tamen me, vt [h] feciſtis, adhuc audiatis.

16 Primum igitur acta Cæſaris ſeruanda cenſeo: non [i] quo probem: quis enim id quidem poteſt? ſed quia rationem habendã maximè arbitror pacis, & [k] otij. Vellem adeſſet Antonius, modo ſine aduocatis. ſed, vt opinor, licet ei minus valere: quod mihi heri per illũ non [l] licebat. doceret me, vel potiùs vos, P.C. quemadmodum ipſe Cæſaris acta defenderet. An in commentariolis, & chirographis [m], & libellis ſe vno auctore prolatis [n]: ac ne prolatis quidem, ſed tantummodò dictis, acta Cæſaris firma erunt: quæ ille in æs incîdit, in quo populi iuſſa, perpetuáſque leges eſſe voluit, pro nihilo habebuntur?

17 Equidem ſic exiſtimo: nihil [o] tam eſſe in actis Cæſaris, quàm leges Cæſaris. An, ſi [p] cui quod ille promiſit, id erit fixum? quod [q] idem [r] facere non potuit, vt multis multa promiſſa non fecerit [ſ], quæ tamẽ multo plura reperta ſunt, illo mortuo, quàm [t] viuo beneficia per omneis annos tributa, & data. ſed ea non muto, non moueo: ſummo etiam ſtudio præclara illius acta defendo. pecunia vtinam ad Opis maneret, cruenta illa quidem, ſed his temporibus, cum [u] iis, quorum eſt, nõ redditur, neceſſaria. quanquam eo quoque ſit effuſa, ſi ita in actis eius [x] fuit.

18 Ecquid eſt, quod tam propriè dici poſſit actum eius, qui togatus in rep. cum poteſtate imperióque verſatus ſit, quàm lex? Quære acta Gracchi: leges Semproniæ proferentur. quære Syllæ: Corneliæ. Quid? Cn. Pompeij tertius conſulatus, in quibus actis conſiſtit [y]? nempe in legibus. à [z] Cæſare ipſo, ſi quæreres, quidnã egiſſet in vrbe, & toga: leges multas reſponderet ſe, & præclaras tuliſſe. chirographa vero aut mutaret, aut non daret: aut ſi dediſſet, non iſtas res in actis ſuis duceret. Sed [a] ea ipſa concedo: quibuſdam in rebus etiam conniueo: in maximis vero rebus id eſt, legib. acta Cæſaris diſſolui, ferendum non puto.

19 Quæ lex melior, vtilior, optima etiam rep. ſæpius flagitata, quã ne prætoriæ prouinciæ pluſquam annum, ne [b] plus quàm biennium conſulares obtinerentur? Hac lege ſublata, videntúrne [c] vobis acta Cæſaris ſeruari? quid [d]? ea lege, quæ promulgata eſt de tertia decuria iudicum [e], nónne omnes iudiciariæ leges Cæſaris diſſoluuntur? Et vos acta Cæſaris defenditis, qui leges eius euertitis? niſi fortè, ſi quid memoriæ cauſa retulit in libellum, id numerabitur in actis, & quãuis iniquũ, & inutile ſit, defendetur: quod ad populum centuriatis comitiis tulit, id in actis Cæſaris non habebitur?

20 At quæ eſt iſta tertia decuria? Centurionum, inquit. Quid? iſti ordini iudicatus lege Iulia, etiam antè Pompeia [f], Aurelia non patebat? Cenſus præfiniebatur, inquit. Non centurioni quidem ſolum, ſed equiti etiam Romano. Itaque viri fortiſſimi, atque honeſtiſſimi, qui ordines duxerunt, res & iudicant, & iudicauerunt. Non quæro, inquit, iſtos. quicunque ordinem duxit, iudi-

a al. ſuſpectione.
b L. nõ modò metu.
c vet. Ferr. effeci.
d L. & ago & habeo L. Piſ.
e vet. Ferr. in Remp. cogitauit &c.
f L. facere ipſe deb.
g al. benignè me tamen. vet. Ferr.
h L. vt adhuc feciſti, & ita v. c.
P. CLVI.
i al. non quòd pr.
k L. atque otij.
l L. nõ licuit & ita v. c.
m vide, Philip. 2 & 5 12 epiſt. famil. 1.
n L. prolatis: q.
o ſic v. c. al. nihil eſſe tam in vet. Ferr.
p L. ſi cui, quid ille pr. vet. Ferr.
q L. quod idẽ nõ facere potuit, vt mult. ... tamen multo plura illa mort. rep. ...
r v. c. idem facere nõ potuit.
ſ v. c. fecit.
t L. quam a viuo ben.
u L. quoniam iis q.
x Lalli cod. vet. habent eius.
P. ⁊.
y L. conſiſtit?
z al. de Cæſ.
a L. Sed hæc ipſa
b L. ne plus al. neu plus
c L. videntúrne vobis Cæſaris acta ſeruari & ita v. c. al. videntúrne vobis poſſ. Cæſ. acta ſeruari?
d L. quid? leges quæ.
e iudicium abeſt à trib. v. c.
f De lege Põpeia iudiciaria vide Ciceronem in Bruto.

cet. Atque [a] ſi ferretis, quicũque equo meruiſſet, quod [b] eſt laudatius, nemini probaretis. *In iudice enim ſpectari & fortuna debet, & dignitas.* Non quæro, inquit, iſta: addo etiam iudices manipulareis ex legione Alaudarum. aliter enim noſtri [c] negant poſſe ſe ſaluos eſſe. O cõtumelioſum honorem iis, quos ad iudicandũ nec opinanteis vocatis! hic enim eſt legis index, *Vt [d] y in tertia decuria iudicent, qui liberè iudicare non audeant.* in quo quantus eſt [e] error, dij immortales, eorum, qui iſtam legem excogitauerunt? vt enim quiſque ſordidiſſimus videbitur, ita libentiſſimè ſeueritate iudicandi ſordeis ſuas eluet: laborabitque vt honeſtis decuriis potiùs dignus videatur, quàm in [f] turpeis iure coniectus.

a L. At ſi fer.
b L. quòd eſt laudius.
c al. negant ſe poſſe ſaluos eſſe.
d L. vt iji tert. iud. & ita v.c.
e L. error eſt. P. CLVII.
f L. in turpem

21 Altera promulgata lex eſt, *Vt & de vi, & de maieſtate damnati ad populum prouocent, ſi velint.* Hæc vtrùm tandem lex eſt, an legum omnium diſſolutio? quis enim eſt hodie, cuius interſit iſtam legem manere? nemo [g] reus eſt iſtis legibus: nemo eſt [h], quem futurũ putemus. armis enim geſta, nunquam profectò in iudicium vocabuntur. At res popularis. Vtinam quidem [i] vellet is aliquid eſſe populare. omnes enim iam ciues de reipub. ſalute vna & mente & voce conſentiunt. Quæ eſt igitur ea [k] cupiditas eius legis ferendæ, quæ turpitudinem ſummam habeat, gratiam nullã? quid enim turpius, quàm qui maieſtatem populi Rom. per vim minuerit, eum damnatum iudicio, ad eam ipſam vim reuerti, propter quam ſit iure damnatus?

g L. nemo reus eſt legib. illis.
h eſt, abeſt ab v.c.
i L. aliquid vellet is eſſe p.
k L. iſta cupiditas legis eius f.

22 Sed quid plura de lege diſputo? quaſi verò id agatur, vt quiſquam prouocet. id agitur, id fertur, ne quis omnino vnquam iſtis legibus reus fiat. Quis enim aut accuſator tam amens reperietur, qui reo condemnato, obiici [l] ſe multitudini conductæ velit? aut iudex, qui reum damnare audeat, vt ipſe ad operas mercenarias [m] ſtatim protrahatur? Non igitur prouocatio iſta lege datur: ſed duæ maximè ſalutares leges, quæſtionéſq; tolluntur. Quid [n] eſt aliud igitur, quàm adhortari adoleſcenteis, vt turbulẽti, vt ſeditioſi, vt pernicioſi ciues velint eſſe? quã [o] autẽ ad reipub. peſtẽ furor tribunitius impelli [p] non poterit, his duabus quæſtionibus, de vi, & de maieſtate, ſublatis?

l L. obiicere ſe mult.
m v.c. mercenarias
n L. Quid eſt aliud hortari adoleſcenteis
o L. quam autem ad peſtem furor te. al. quem?
p al. impellere

23 Quid, quod abrogatur [q] his legib. Cæſaris, quæ iubent, ei, qui de vi, itémque [r] ei, qui maieſtatis damnatus ſit, aqua & igni interdici? quibus cùm prouocatio datur, nónne acta Cæſaris reſcinduntur? Quæ quidem ego, P.C. qui illa nunquam probaui, ita conſeruanda concordiæ cauſa arbitratus ſum, vt nõ modò, quas [ſ] viuus Cæſar leges tuliſſet, infirmandas hoc tempore non putarem: ſed ne illas quidem, quas poſt mortem Cæſaris prolatas eſſe, & fixas videtis [t].

q L. abrogatur legib. Cæſ.
r al. itémque qui maieſt.
P. 8.
ſ al. quas viuus leges Cæſar tul.
t L. De exſilio

24 De [u] exſilio reducti ſunt [x] à mortuo: ciuitas data non ſolùm ſingulis, ſed [y] etiã nationib. & prouinciis vniuerſis à mortuo: immunitatib. infinitis ſublata vectigalia à mortuo. Ergo [z] hæc vno viro optimo auctore, domo prolata defendimus: eas leges, quas ipſe, vobis [a] inſpectantibus recitauit, pronũtiauit, tulit, quibus latis gloriabatur, iiſque legibus remp. contineri putabat, de prouinciis, de iudiciis: eas, inquã, Cæſaris leges, nos, qui defendimus acta Cæſaris, euertendas putabimus [b]?

u vide 12. epiſt. familiar.
x ſunt, abeſt à v.c.
y L. ſed nationibus, & pr.
z L. Ergo hæc vno, verùm optimo auctore, domo p. & ita v.c.
a L. nobis & ita v.c.
b L. putamus? & ita v.c.

25 At de iis tamen legibus, quæ promulgatæ ſunt, ſaltem queri poſſumus: de iis, quæ iam latæ dicuntur, ne illud quidem licuit. illę

A enim nulla promulgatione latæ ſunt antè quam ſcriptæ. Quærunt [a] quid ſit, cur aut ego, aut quiſquã veſtrûm, P.C. bonis tribunis pl. leges malas metuat. paratos habemus, qui intercedant: paratos, qui remp. religione defendant: vacui metu eſſe debemus. Quas tu mihi, inquit, interceſſiones, quas [b] religiones nominas? Eas ſcilicet, quib. reip. ſalus continetur. Negligimus iſta, & nimis antiqua, & ſtulta ducimus. forum ſæpietur: omnes claudentur

B aditus: armati in præſidiis [c] multis in locis collocabuntur.

a L. Quærunt quidam, quid ſit, &c. al. Quærunt autem, quid ſit.
b L. quas religiones? non ſcil.
c L. multis locis

26 Quid tum? quod erit ita geſtum, id lex erit: & [d] in æs incidi iubebitis? cedò illa legitima: CONSVLES POPVLVM IVRE ROGAVERVNT. (hoc enim à maioribus accepimus ius rogãdi) POPVLVSQVE IVRE SCIVIT. Qui populus? iſne, qui excluſus eſt? quo iure? an eo, quod vi, & armis omne ſublatum eſt? Atq; [e] ego hoc dico de futuris, quod

C eſt augurum, antè dicere ea, quæ vitari poſſunt [f]: quæ ſi facta non erunt, refelletur oratio mea. Loquor de legibus promulgatis: de quibus eſt integrum vobis. demonſtro vitia: tollite. denuntio vim, arma: remouete.

d L. & in æs incidi iubebitis, credo, illa legitima, Conſules populũ iure rogauerunt. hoccine à maiorib. accepimus ius rogandi? Pop. P. CLVIII.
e L. Atq; hæc dico de f. quod eſt amicorum,
f L. poſſint.

27 Iraſci [g] te quidem mihi, Dolabella, pro rep. dicenti, non oportebit. quanquam te quidem id facturum non arbitror. noui [h] enim facilitatem tuam. collegam tuum aũt in hac tua fortuna, quæ bona ipſi videtur: mihi, ne

D grauius quippiam dicam, auorũ, & auunculi ſui conſulatum ſi imitaretur, fortunatior videretur: ſed eũ iracundũ audio [i] factũ. Video autem, quàm ſit odioſum habere iratũ [k] eundem, & armatum, cùm tanta præſertim gladiorum ſit impunitas. ſed proponam ius, vt opinor, æquum: quod M. Antoniũ non arbitror repudiaturum. Ego, ſi quid in vitam eius, aut in mores contumelioſè [l] dixero, quò minùs

E mihi inimiciſſimus ſit, non recuſabo. ſi [m] conſuetudinẽ meam, quam [n] in rep. ſemper habui, tenuero, id eſt, ſi liberè, quæ ſentiã, de rep. dixero: primùm deprecor, ne iraſcatur: deinde, ſi hoc non impetro, peto, vt ſic iraſcatur, vt [o] quibus armis vtatur, ſi ita neceſſe eſt, vt dicit, ſui defendendi cauſa: iis, qui pro rep. quę ipſis viſa erunt, dixerint, iſta arma ne noceãt. Quid hac poſtulatione dici poteſt æquius?

g L. Iraſci quidem vos mihi Dolabella, pro rep. dicenti non oportebat.
h L. noui facilit.
i L. audio eſſe factum.
k al. eundem iratum, & armatum,
l L. cum contumelia dix. & ita v.c.
m L. ſi ea conſuetudinem meam tenuero, id eſt, ſi li. q ſ.
n hæc totum quam in rep. ſemper habui, eſt in dext. v.c.
o L. vt ciuibus armis vtatur.

28 Quòd ſi, vt à quibuſdam mihi eius familiarib. dictum eſt, omnis eum, quæ habetur

F contra voluntatẽ eius oratio, grauiter offendit, etiã ſi nulla ineſt contumelia: feremus amici naturã. ſed iidem illi ita mecum, Non idem tibi aduerſario Cæſaris licebit, quod Piſoni ſocero. & ſimul admonent [p] quiddã, quod cauebimus: nec erit iuſtior, P.C. in ſenatum non veniendi morbi cauſa quam mortis.

p q v.c. ammoneat.

29 Sed per deos immortaleis, te enim intuens, Dolabella, qui es mihi cariſſimus, non poſſum de vtriuſque veſtrûm errore reticere.

G Credo enim vos, homines [q] nobileis, magna quædam ſpectanteis, non pecuniam, vt quidã nimis creduli ſuſpicãtur, quæ ſemper ab ampliſſimo quoque, clariſſimoque cõtemta eſt: non opes violentas, & populo Ro. minimè ferendam potentiam, ſed caritatem ciuium, & gloriam concupiſſe. Ea [r] autem eſt gloria, laus rectè factorum, magnorúmque [ſ] in rep. meritorum: quæ cùm optimi cuiuſque, tum etiam multitudinis teſtimonio comprobatur.

P. 8.
q L. nobileis homines,
r L. Ea autem glor.
ſ L. magnorúmque in remp. fama meritorum.

H 30 Dicerem, Dolabella, qui rectè factorum fructus eſſet, niſi [t] te paulliſper eſſe expertum viderem. Quẽ potes recordari in vita

t L. niſi te, præter ceteros paulliſp. eſſe exp. vid.

tibi

Digitized by Google

tibi [a] illuxiſſe: diem lætiorem, quàm cùm, expiato foro, diſſipato concurſu impiorum, principibus ſceleris pœna [b] affectis, te domum recepiſti? cuius ordinis, cuius generis, cuius denique fortunæ ſtudia tum laudi, & gratulationi tuæ ſe non obtulerunt? Quin mihi etiam, quo auctore te in iis rebus vti arbitrabantur, & gratias boni viri agebant, & tuo nomine gratulabantur. Recordare, quæ ò, Dolabella, conſenſum illum theatri, cum omnes earum rerum obliti, propter quas tibi [c] fuerant infenſi, ſignificauerunt, ſe nouo beneficio memoriam veteris doloris abieciſſe.

31 Hanc [d] tu potuiſti, Dolabella (magno loquor cum dolore) hanc tu, inquam, animo æquo potuiſti tantam dignitatem deponere? Te autem, M. Antoni, abſentem appello: vnum illum diem, quo in æde Telluris ſenatus fuit, non omnibus iis menſibus, quibus te quidam, multum à me diſſentientes, beatum putant, anteponis? quæ fuit oratio de concordia? quanto metu veterani, quanta ſollicitudine ciuitas tum à te liberata [e] eſt? Tuum collegam, depoſitis inimicitiis, oblitus auſpiciorum, auguria te ipſo augure nuntiante, illo primùm die collegam tibi eſſe [f] voluiſti: reipubl. tuus paruulus filius in Capitolium à te miſſus pacis obſes fuit [g]. 32 quo ſenatus die lætior? quo populus Rom. qui quidem nulla in concione vnquam frequentior fuit. tum denique liberati per viros fortiſſimos videbamur, quia, vt illi voluerant, libertatem pax conſequebatur. Proximo, altero, tertio, reliquis [h] conſecutis diebus, non intermittebas quaſi donum aliquod quotidie afferre reip. Maximum autem illud, quod dictaturæ nomen ſuſtuliſti. Hæc inuſta eſt à te, à te, inquàm, mortuo Cæſari nota ad ignominiam ſempiternam. Vt enim propter vnius M. Manlij ſcelus, decreto gentis Manlię, neminem patricium M. Manlium vocari licet: ſic tu propter vnius dictatoris odium, nomen dictatoris funditus ſuſtuliſti.

33 Num [i] huiuſce, cùm pro ſalute reipub. tanta geſſiſſes, fortunæ te, num amplitudinis, num claritatis, num gloriæ pœnitebat? Vnde igitur ſubitò tanta iſta mutatio? non poſſum adduci, vt ſuſpicer, te pecunia captum. licet, quod cuique libet, loquatur. credere non eſt neceſſe. nihil enim vnquam in te ſordidum, nihil humile cognoui. quanquam [k] nihil eſt tam ſanctum, quod non ſoleant domeſtici deprauare nonnumquam: ſed noui firmitatem tuam. atq; vtinam, vt culpam, ſic etiam ſuſpicionem vitare potuiſſes. Illud *magis vereor, ne ignorans verum iter gloriæ, glorioſum putes, plus te vnum poſſe, quàm omneis: & metui à ciuibus tuis, quàm diligi malis*. quod ſi ita putas, totã ignoras viam gloriæ. *Carum eſſe ciuem, bene de rep. mereri, laudari, coli, diligi, glorioſum eſt. metui verò & in odio eſſe, inuidioſum, deteſtabile, imbecillum, caducum.*

34 Quod videmus etiam in [l] fabulis, ipſi illi, qui *Oderint, dum metuant*, dixerit, pernicioſum fuiſſe. Vtinam, Antoni, auum tuum meminiſſes: de quo tamen multa [m] audiſti ex me ſæpiſſimè. Putáſne illum immortalitatem mereri voluiſſe, vt propter armorum habendorum licentiam metueretur? illa erat vita, illa fortuna, *libertate eſſe parem [a] cum ceteris, principem dignitate.* itaque, vt omittam res aui tui proſperas, acerbiſſimum eius [b] diem ſupremum malim, quàm L. Cinnæ dominatum, à quo ille crudeliſſimè eſt interfectus.

35 Sed quid oratione te flectam? ſi enim exitus C. Cæſaris efficere [c] hoc non poteſt, vt malis carus eſſe, quàm metui, nihil cuiuſquam proficiet, nec valebit oratio. quem qui beatum fuiſſe putant miſerrimi [d] ipſi ſunt. *Beatus eſt nemo, qui ea lege viuit, vt non modò impunè, ſed etiam cum ſumma interfectoris gloria interfici poſſit.* Quare flecte te, quæſo, & maiores tuos reſpice, atque *ita guberna remp. vt natum eſſe te ciues tui gaudeant*: ſine quo nec beatus, nec [e] clarus eſſe quiſquam poteſt.

36 Et populi quidem Rom. iudicia multa ambo habetis, quibus vos non ſatis moueri permoleſtè fero. Quid enim gladiatoribus clamores innumerabilium ciuium? quid [f] populi concurſus? quid Pompeij ſtatuæ plauſus infiniti? quid [g] iis tribunis pleb. qui vobis aduerſantur? parúmne hæc ſignificant, incredibiliter conſentientem populi Rom. vniuerſi voluntatem? Quid? Apollinarium [h] ludorum plauſus, vel teſtimonia potiùs, & iudicia populi Ro. vobis [i] parua videbantur? O beatos illos, qui, cùm adeſſe ipſis propter vim armorum non licebat, aderant tamen, & in medullis populi Rom. ac viſceribus hærebant. niſi fortè Accio tum plaudi, & ſexageſimo poſt [k] anno palmam dari putabatis, non Bruto, qui iis [m] ludis ita caruit, vt in illo apparatiſſimo ſpectaculo ſtudium [n] populus Rom. tribuerit [o] abſenti, deſiderium [p] liberatoris ſui perpetuo plauſu, & clamore lenierit [q].

37 Equidem is ſum, qui [r] iſtos plauſus, cùm [s] à popularibus ciuib. tribuerentur, ſemper contempſerim: idemque cùm à ſummis, mediis, infimis, cùm denique ab vniuerſis hoc idem fit, cúmq; ij, qui ante ſequi populi conſenſum ſolebant, fugiunt: non plauſum illum, ſed iudicium puto. Sin hæc leuiora vobis videntur, quæ ſunt grauiſſima: num etiam hoc contemnitis, quòd ſenſiſtis, tam caram populo Rom. vitam A. Hirtij fuiſſe? ſatis [t] enim erat probatum illum eſſe populo Ro. vt eſt: iucundum amicis, in quo vincit omneis: carum ſuis, quibus eſt cariſſimus: tantam tamen ſollicitudinem bonorum, tantum timorem omnium in quo meminimus? certè in nullo.

38 Quid igitur? hoc vos, per deos immortaleis, quale ſit, non interpretamini? quid eos de veſtra vita cogitare cenſetis, quibus eorum, quos ſperant reip. conſulturos, vita tam cara ſit? Cepi [y], P. C. reuerſionis meæ fructum: quoniam [z] ea dixi, vt, quicunque caſus conſecutus eſſet, exſtaret conſcientiæ meæ teſtimoniũ: & ſum à vobis benignè, ac diligenter auditus. Quæ poteſtas ſi mihi ſæpius ſine meo, veſtroque periculo fiet, vtar. ſi [b] minùs, quantum potero, non tam mihi me, quàm reip. reſeruabo. Mihi ferè ſatis eſt, quod vixi: vel ad ætatem, vel ad gloriam. huc ſi quid acceſſerit, non tam mihi, quàm vobis, reique publ. acceſſerit.

a v. c. illuxiſſet tibi d. & ita A.
b L. pœna affectis, vrbe incendio, & cædis metu liberata, te dom. rec. & ita v. c.
c L. fuerant tibi
d L. Hanc tu P. Dolabella (magno loquor cū dol. hãc, inquam, potuiſti æquo an. tant. dign. dedi? Tu autem, M. Antoni, (abſentem enim appello) &c.
e L. liberata eſt: cum collegam tuū dep. inim. oblitus auſpiciorum
P. C L I X.
à te ipſo augure populo Rom. nuntiatorum. &c. al. à te ipſo augure pronuntiatorum, &c. al. te ipſo augure pronuntiante, &c.
f L. eſſe voluiſti?
g L. fuit?
h al. denique reliquis conſec. d.
i al. Num te, cùm hæc pro ſalute reip. tanta geſſiſſes fortunæ tuæ, num amplit. &c.
k L. quanquã ſolent domeſtici deprauare nonnunq. & ita v. c.
l L. in fabula
m L. audiſti multa ex me
P. B.
eàque ſæpiſſimè. al. audiſti multa ex me quàm ſæpiſſimè.

a L. parem ceteris,
b v. c. & ita L. eius ſupremũ diem m.
c L. efficere non poteſt,
d al. miſeri ipſi ſunt.
e L. nec clarus, nec tutus quiſquam eſſe omnino poteſt. Populi q.
f L. quid populi verius?
g L. quid duob. trib.
h L. Apollinaribus ludis pl.
i L. vobis parum magna videbantur.
k q. v. c. demũ anno
l al. palmam dari non Bruto putabatis,
m L. qui ludis ſuis ita car.
n L. ſtudium populus Romanus tribueret abſenti deſider. liber. ſui perp. pl. & clam. leniret.
P. C L X.
o al. tribueret
p al. vt deſiderium lib.
q al. leniret.
r al. cum popularibus
s L. ſatis erat ei probatum illum eſſe p.
u al. quibus eſt ipſe cariſſ.
x L. tantùm timorem in quo m.
y al. Cepi fructum, P. C. reuerſionis meę quòd.
z L. quoniam & ea dixi,
a L. conſtantiæ m.
b L. ſin minùs

Digitized by Google

P. 8.

IN M. ANTONIVM
Philippica ſecunda.

ORATIO QVADRAGESIMA QVARTA.

QVONAM meo fato, P.C. fieri dicam, vt nemo his annis viginti reipubl. hoſtis[a] fuerit, qui non bellum eodem tempore mihi quoque indixerit? Nec verò neceſſe[b] eſt à me quenquam nominari[c] vobis, cum ipſi recordemini. mihi pœnarum illi plus, quàm optarem, dederunt. Te miror, Antoni, quorum facta imitère, eorum exitus non perhorreſcere. Atque hoc in aliis minus mirabar. nemo illorum inimicus mihi fuit voluntarius, omnes à me reipubl. cauſa laceſſiti. tu, ne verbo quidem violatus, vt audacior, quàm[d] L. Catilina, furioſior, quàm P. Clodius, viderere, vltrò[e] maledictis me laceſſiſti: tuamque à me alienationem commendationem tibi ad[f] ciueis impios gloriæ fore putauiſti.

a *al.* fuerit hoſt. s.
b L. neceſſe eſt quequam à me nom.
c L. nominari vobiſcum ipſi recordamini.
d *al.* quàm Catilina.
e *al.* vltro me maledictis.
f L. ad impios ciueis ¶ *al.* apud impios ciueis.

2 Quid putem? contemtúmne me? non video nec in vita, nec in gratia, nec in rebus geſtis, nec in hac mea mediocritate ingenij quid diſpicere poſſit Antonius. An in ſenatu facillimè[g] de me detrahi poſſe credidit? qui ordo clariſſimis ciuibus bene geſtæ reipubl. teſtimonium multis, mihi vni conſeruatæ dedit? An decertare mecum voluit contentione dicendi? hoc quidem beneficium eſt. quid enim plenius, quid vberius, quàm mihi & pro me, & contra Antonium dicere? Illud profectò eſt. non exiſtimauit, ſui ſimilibus probari poſſe, ſe[h] eſſe hoſtem patriæ, niſi mihi eſſet inimicus.

g *al.* facilè de me detrahi p.
h *al.* eſſe ſe h.

3 Cui priùs quàm de ceteris rebus reſpondeo: de amicitia, quam à me violatam eſſe criminatus eſt, quod ego grauiſſimum crimen iudico, pauca[i] dicam. Contra[k] rem ſuam veniſſe me neſcio quando queſtus eſt. An ego non venirem contra alienum pro familiari, &[l] neceſſario meo? non venirem contra gratiam, non virtutis ſpecie, ſed ætatis flore collectam? non venirem contra iniuriam, quam iſte interceſſoris iniquiſſimi beneficio obtinuit, non iure prætorio? Sed hoc idcirco commemoratum à te puto, vt te infimo ordini commendares, cum te omnes recordarentur libertini generum, & liberos tuos nepotes Q. Fadij, libertini hominis, fuiſſe. At enim te in diſciplinam meam tradideras: (nam ita dixiſti) domum meam ventitaras.[m] Næ tu, ſi id feciſſes, meliùs famæ, meliùs pudicitiæ tuæ conſuluiſſes. ſed[n] nec feciſti, nec, ſi cuperes, tibi id per C. Curionem facere licuiſſet.

P. CLXI.
i *al.* pauca dicamus.
k L. Contra rem ſuam me veniſſe q.
l *al.* & neceſſario? non
m *v. c.* Ne tu
n *al.* ſed neq; feciſti.

4 Auguratus petitionem mihi te conceſſiſſe dixiſti. O incredibilem audaciam! ô im-

A pudentiam prædicandam! Quo enim tempore me augurem à toto collegio expetitum Cn. Pompeius, & Qu. Hortenſius nominauerunt (neque enim licebat à pluribus nominari) tu nec ſoluendo eras, nec te vllo modo, niſi euerſa rep. incolumen fore putabas[a]. Poteras autem eo tempore auguratum petere, cùm in Italia Curio non eſſet? aut tum, cùm es factus, vnam tribum ſine Curione ferre potuiſſes? cuius etiam familiares de vi condemnati ſunt, quod tui nimis ſtudioſi fuiſſent.

a L. fore incolumem put. & ita v. c.

B 5 At beneficio ſum vſus[b] tuo. Quo? quanquam illud ipſum, quod commemoras, ſemper præ me tuli. malui me tibi debere confiteri, quàm cuiquam minùs prudenti non ſatis gratus videri. Sed quo beneficio? quòd me Brundiſij non occideris? quem ipſe victor, qui tibi, vt tute gloriari ſolebas, detulerat ex latronibus ſuis principatum, ſaluum eſſe voluiſſet, in Italiam ire iuſſiſſet, eum tu occideres? Fac potuiſſe. quod eſt aliud, P. C. beneficium latronum, niſi vt cōmemorare poſſint, iis ſe dediſſe vitam, quibus non ademerint? Quod ſi eſſet beneficium, nunquam ij, qui illum interfecerunt, à quo erant ſeruati, quos tu ipſe[c] viros clariſſimos appellare ſoles, tantam eſſent gloriam conſecuti. Quale autem beneficium eſt, quòd te abſtinueris nefario ſcelere? qua in re non tam iucundum[d] videri mihi debuit, non[e] interfectum à te, quàm miſerum, id te impunè facere potuiſſe.

b L. tuo vſus & ita v. c.
P. 8.
C
c clariſſ. viros ſoles appell.
d L. mihi videri deb.
e *al.* me non interf.
D
f *al.* te id

6 Sed ſit beneficium, quandoquidem maius accipi à latrone nullum potuit: in quo potes me dicere ingratum? an de interitu reipub. queri non debui, ne[g] de te ingratus viderer? Nam in illa querela, miſera quidem, & luctuoſa, ſed mihi pro hoc gradu, in quo me ſenatus, populuſque Rom. collocauit, neceſſaria, quid eſt dictū à me cum contumelia? quid non moderatè? quid non amicè? Et[h] quidem cuius temperantiæ fuit, de M. Antonio querentem, abſtinere maledicto[i]? præſertim cùm tu reliquias reipublicæ diſſipauiſſes? cùm domi tuæ turpiſſimo mercatu omnia eſſent venalia? cùm leges eas, quæ nunquam promulgatæ eſſent, & de te, & à te latas confiterere? cùm auſpicia augur, interceſſionem conſul ſuſtuliſſes? cùm eſſes fœdiſſimè ſtipatus armatis? cùm omneis impuritates pudica in domo quotidie ſuſciperes, vino, luſtriſque confectus?

g *al.* ne ingratus viderer. At in.
E
h L. Quod quidem c.
i L. maledictis?
F

7 At ego tanquam mihi cum M. Craſſo contentio eſſet, quocum multæ & magnæ fuerunt, non cum vno gladiatore nequiſſimo, de repub. grauiter querens, de homine nihil dixi. Itaque hodie perficiam, vt intelligat, quantum

Digitized by Google

quantum [a] tum à me beneficium acceperit. At etiam litteras, quas me tibi miſiſſe diceret, recitauit, homo & humanitatis expers, & vitæ communis ignatus. Quis enim vnquam, qui [b] paullum modo bonorum conſuetudinem noſſet, litteras ad ſe ab amico miſſas, offenſione aliqua interpoſita, in medium protulit, palamque recitauit? Quid [c] hoc eſt aliud, quam tollere è vita vitæ ſocietatem? tollere amicorum colloquia abſentium? quam multa ioca ſolent eſſe in epiſtolis, quæ prolata ſi ſint, inepta [d] eſſe videantur? quàm multa ſeria, neque tamen vllo modo diuulganda?

8 Sit hoc inhumanitatis tuæ [e]: ſtultitiam incredibilem vide. Quid habes, quod mihi opponas, homo diſerte, vt Muſtellæ [f] Tamiſio, & Tironi Numiſio videris? qui cum hoc ipſo tempore ſtent cum gladiis in conſpectu ſenatus, ego quoque te diſertum putabo, ſi oſtenderis, quomodo ſis eos inter ſicarios defenſurus. Sed quid opponas tandem, ſi negem, me vnquam iſtas litteras ad te miſiſſe? quo me teſte conuinces [g]? an chirographo? in quo habes ſcientiam quæſtuoſam. Qui poſſis? ſunt enim librarij manu. Iam inuideo magiſtro tuo, qui te tanta mercede, quantam iam proferam, nihil ſapere docuit [h].

9 Quid enim eſt minus non dico oratoris, ſed hominis, quam id obiicere aduerſario quod ille ſi verbo negarit, longiùs progredi non poſſit, qui obiecerit? At ego non nego: teque in iſto ipſo conuinco non inhumanitatis ſolùm, ſed etiam amentiæ. Quod enim verbum in iſtis litteris eſt non plenum humanitatis, officij, beneuolentiæ [i]? omne autem crimen tuum eſt, quòd de te in his litteris non malè exiſtimem: quod ſcribam tanquam ad ciuem, tanquam ad bonum virum, non tanquam ad ſceleratum, & latronem. At ego tuas litteras, etſi iure poteram à te laceſſitus, tamen non proferam: quibus petis, vt tibi per me liceat quendam de [k] exſilio reducere: adiuraſque, id te, inuito me, non eſſe facturum: idque a me impetras quid enim me interponerem audaciæ tuæ: quam [l] neque auctoritas huius ordinis, neque exiſtimatio populi Rom. neque leges vllæ poſſent coercere?

10 Verumtamen quid erat, quod me rogares, ſi erat is, de quo rogabas, Cæſaris lege reductus? Sed videlicet meam gratiam voluit eſſe: in quo ne ipſius quidem vlla poterat [m] eſſe, lege lata. Sed cum mihi, patres conſcripti, & pro me aliquid, & in M. Antonium multa dicenda ſint: alterum peto à vobis, vt [n] pro me dicentem, benignè: alterum ipſe efficiam, vt, contra illum cùm dicam, attentè audiatis. ſimul illud oro: ſi meam cùm in omni vita, tum in dicendo moderationem, modeſtiamq; cognoſcitis, ne me hodie, cùm iſti, vt prouocauit, reſpondebo [o], oblitum eſſe putetis mei. non tractabo vt conſulem: ne ille quidem me vt conſularem. Etſi ille nullo modo conſul, vel quòd ita viuit, vel quod ita remp. gerit, vel quod ita factus eſt conſul [p]: ego ſine vlla controuerſia conſularis.

11 Vt igitur intelligeretis, qualem ipſe ſe conſulē profiteretur, obiecit mihi cōſulatum meū. qui cōſulatus, verbo meus, P. C. re, veſter fuit. quid [q] enim conſtitui, quid geſſi, niſi ex huius ordinis conſilio, auctoritate, ſententia? Hæc tu homo ſapiens, non ſolum eloquens, apud eos, quorum conſilio, ſapientiaq; geſta ſunt, auſus es vituperare? Quis autem meum [r]

a L. quantum à me beneficium tum ac.
P. CLXII.
b L. qui paullulum m.
c L. Quid eſt aliud tollere è vita v. ſ.
d L. inepta videantur? & ita v. c.
e q. v. c. non habeantur:
f al. Muſtelæ Tam.
g L. conuinceas,
h q. v. c. doceat.
i q. v. c. beneuolentiæ,
k L. de exſulio
l al. quem
P. B.
m L. eſſe poterat,
n L. vt me pro me d.
o L. reſpondebo, & ita v. c.
p vox conſul non eſt in quibuſdam libr.
q L. quid enim ego cōſ. quid geſſi, quid egi, niſi ex h.
r al. conſulatum meum præter te, & P. Clodium.

A conſulatū præter P. [a] Clodium, qui vituperaret, inuentus eſt? cuius [b] quidem te fatum, ſicuti C. Curionem, manet: quoniam id domi tuæ eſt quod fuit illorum vtrique fatale.

12 Non placet Marco Antonio conſulatus meus. At placuit P. Seruilio, vt eum primum nominem ex illius temporis cōſularibus qui proximè eſt mortuus: placuit Qu. [d] Lutatio Catulo, cuius [e] ſemper in hac repub. viuet auctoritas: placuit duobus Lucullis, Marc.
B Craſſo, Qu. Hortenſio, C. Curioni, M. Lepido, C. Piſoni M. [f] Labeoni, L. Volcatio, C. Figulo, D. Silano, L. Murenæ, qui tum erant conſules deſignati: placuit idem, quod conſularibus, M. Catoni: qui cum multa, vita excedens, prouidit, tum quod te conſulem non vidit. Maximè verò conſulatum meum Cn. Pompeius probauit: qui vt me primum decedens ex Syria vidit complexus & [g] gratulans, meo beneficio patriā ſe viſurum eſſe dixit. Sed [h] quid
C ſingulos commemoro? frequentiſſimo ſenatui ſic placuit, vt eſſet nemo, qui mihi nō, vt parenti, gratias ageret: qui [i] non mihi vitā ſuā, liberos, fortunas, remp. referret acceptam.

13 Sed quoniam illis, quos nominaui, tot [k] & talibus viris reſp. orbata eſt, veniamus [l] ad eos, qui duo è [m] conſulari numero reliqui ſunt. L. Cotta, vir ſummo ingenio, ſummaque prudentia, rebus iis geſtis, quas tu reprehendis, ſupplicationem decreuit verbis ampliſſi-
D mis: eique illi ipſi, quos modo nominaui, cōſulares, ſenatúſque cunctus aſſenſus eſt. qui honos poſt conditam hanc vrbem habitus eſt togato ante me nemini.

14 L. Cæſar, auunculus tuus, qua oratione, qua conſtantia, qua grauitate ſententiā dixit in ſororis ſuæ virum, vitricum tuum? hunc tu cùm auctorem & præceptorem omniū conſiliorum, totiúſque vitæ debuiſſes habere, vitrici te ſimilem, quàm [n] auunculi eſſe maluiſti.
E huius [o] ego cōſiliis alienus conſul vſus ſum: tu ſororis filius, ecquid ad eum vnquā de repub. retuliſti? ad [p] quos refers? dij immortales! ad eos ſcilicet, quorum nobis etiam dies natales audiendi ſunt.

15 Hodie non deſcendit Antonius. cur [q]? dat [r] natalia in hortis. cui? neminem nominabo. putato re [s] eum Phormioni alicui, tū Gnatoni, tum Ballioni. O fœditatem hominis flagitioſam! ô impudentiā, nequitiam, libidi-
F nem non ferendam! tu cum principem ſenatorem, ciuem ſingularem, tam propinquū habeas, ad eum de rep. nihil refers [t]: ad eos refers, qui [u] domum ſuam nullam habent, tuā exhauriunt? Tuus videlicet ſalutaris conſulatus, perniciofus meus. Adeone pudorem cum pudicitia perdidiſti, vt hoc in eo templo dicere auſus ſis, in quo ego ſenatum illum, qui quondam florens orbi terrarum præſidebat, conſulebam: tu homines perditiſſimos cum
G gladiis collocauiſti [x]?

16 At etiam auſus es (quid autem eſt, quod tu non audeas?) Cliuum Capitolinum dicere, me conſule, plenum ſeruorum armatorum fuiſſe. Vt illa, credo, nefaria ſenatuſconſulta fierent, vim afferebam ſenatui. O [y] miſerum, ſiue illa tibi nota non ſunt (nihil enim boni noſti) ſiue ſunt, qui apud taleis viros tam impudenter loquare! Quis enim eques Romanus? quis, præter te, adoleſcens nobilis,
H qui vllius ordinis, qui [z] ſe ciuem meminiſſet, cùm ſenatus in hoc templo eſſet, in Cliuo Capitolino non fuit? quis nomen non dedit?

a P. aut Clodium, qui præter te aut P. Clodium.
b v. c. cuius quidem tibi fatum, ſicuti C. Curioni, manet: quoniā id domi tuæ
c q. v. c. domi tuæ eſt,
d L. Q. Catulo
e al. cuius ſingularis ſemper in hac rep. &c.
P. CLXIII.
f L. M. Glabrioni,
g fort. & gratulatus,
h al. ſed quid eo ſingul.
i al. qui mihi non vit.
k al. tot, ac talibus
l L. veniamus ad viuos, qui
m L. de conſularium numero
n v. c. quam auunculi maluiſti.
o L. huius ego alienus conſiliis conſul vſ.
p L. At ad quos ref.
q al. cur non dat n.
r L. dat natalitiam in hort.
P. B.
s al. Putare tū Phorm. alicui, tum etiā Ball.
t L. referas: referas ad eos, quid.
u v. c. qui ſuā rem nullam habent. &c. & ita L.
x L. collocaſti.
y L. O miſer
z I. qui ſe ciuē eſſe mem.

quanquam nec ſcribæ ſufficere, nec tabulæ nomina illorum capere potuerunt.

17 Etenim cùm homines nefarij de patriæ parricidio [a] confiterentur, conſciorum [b] indiciis, ſua manu, voce pænè litterarum coacti, ſe vrbem inflammare, ciueis trucidare, vaſtare Italiam, delere rempub. conſenſiſſe: quis eſſet, qui ad ſalutem communem defendendam non excitaretur? præſertim cùm ſenatus, populúſque Rom. haberet ducem, qualis [c] ſi quidem nunc eſſet, tibi idem quod illis accidit, contigiſſet. Ad ſepulturam corpus vitrici ſui negat à me datum. Hoc verò ne P. quidem Clodius dixit vnquam. quem, quia iure ei fui [d] inimicus, doleo [e] à te iam omnibus vitiis eſſe ſuperatum.

a al. parricidio
b al. cùm conſciorum iud.
c L. qualis ſi qui nunc eſſet
d L. inimicus fui.
e L. doleo à te omnib. vit. eſſe ſup.
P. CLXIV.

18 Qui autem tibi venit in mentem redigere in memoriam noſtram, te domi P. Lentuli eſſe educatum? an verebare, ne non putaremus natura te potuiſſe tam improbum euadere, niſi acceſſiſſet etiam diſciplina? Tam autem eras excors, vt [f] tota in oratione tecum ipſe pugnares: vt [g] non modò non cohærentia inter ſe diceres, ſed maximè diſiuncta, atque contraria? vt non tanta mecum, quanta tecum tibi eſſet contentio? Vitricum tuum in [h] tanto fuiſſe ſcelere fatebare, pœna affectum querebare. Ita, quod proprium meum eſt, laudaſti: quod [k] totius ſenatus eſt, reprehendiſti. nam [l] cum comprehenſio ſontium mea, animaduerſio ſenatus fuerit: homo diſertus non intelligit, eum, quem contra dicit, laudari à ſe, eos, apud quos dicit, vituperari.

f L. vt tota in oratione tua tec.
g al. & non modò nó coh. al. nec modò non coh.
h L. fuiſſe in tanto ſcel.
i L. quod propriè
k L. quod totum eſt ſenatus, repr. &c.
l v. c. & L. nã comprehéſio ſontium mea: animaduerſio, ſenatus fuit.

19 Iam illud cuius eſt non dico audaciæ (cupit enim ſe audacem dici) ſed, quod minimè vult, ſtultitiæ, qua vincit omneis, Cliui Capitolini mentionem facere, cùm inter ſubſellia noſtra verſantur armati? cùm in hac cella Concordiæ, ô [m] dij immortales! in qua me conſule, ſalutares ſententiæ dictæ ſunt, quibus ad hanc diem viximus, cum gladiis homines collocati ſtent? Accuſa ſenatum, accuſa equeſtrem ordinem, qui tum cũ ſenatu copulatus fuit: accuſa omneis ordines, omneis ciueis, dum confiteare, hunc ordinem, hoc ipſo tempore ab Ithyreis circumſederi. Hæc tu non propter audaciam dicis tam impudenter, ſed [n] quia tantarum rerum repugnantiam non videas, nihil profectò ſapis. Quid eſt enim dementius, quàm [o], cum ipſe contra remp. perniciosa arma ceperis, obiicere alteri ſalutaria?

m abeſt à v. c. & verb. lib.
n L. ſed qui tantam rerum repugn. non videas, nihil prof. ſapis. Q.
o al. quam, cum, reipub. perniciolo arma ipſe ceperis, &c.

20 At enim quodam loco facetus eſſe voluiſti. Quàm [p] id (dij boni) non decebat! in quo eſt tua culpa nonnulla. aliquid enim ſalis ab vxore mima trahere potuiſti. CEDANT ARMA TOGÆ. Quid? tum nonne ceſſerunt? At poſtea tuis armis ceſſit toga. Quæramus igitur, vtrum melius fuerit: libertati populi Rom. ſceleratorum arma, an libertatem noſtram armis tuis cedere. Nec verò tibi de verſibus reſpondebo [q]: tantum [r] dicam breuiter: neque illos, neque vllas te omnino litteras noſſe: me nec reipub. nec amicis vnquam defuiſſe, & tamen omni genere monumentorum meorum perfeciſſe [ſ] operis ſubſeciuis, vt meæ vigiliæ, meæque litteræ & iuuentuti vtilitatis, & nomini Rom. laudis aliquid afferrent. Sed hæc non huius temporis, ad [t] maiora veniamus.

p L. Quam id v. B. te, (dij boni) n.
q L. reſpondebo plura vane.
r L. tantum dicam breuiter, te neque illos, neque vllas omn. litt. n.
ſ al. feciſſe, vt meæ vigiliæ.
t L. maiora videamus.

21 P. Clodium meo conſilio interfectum eſſe dixiſti. Quidnam homines putarent, ſi tum occiſus eſſet, cùm tu illum in foro, ſpectante [u] populo Rom. gladio ſtricto inſecutus

u L. inſecutus es p. & v. c.

A es, negotiúmque tranſegiſſes, niſi [a] ille ſe ſub ſcalas tabernæ librariæ coniecitiſſet, hiſq; oppilatis impetum tuum compreſſiſſet? Sed [b] quid? ego fauiſſe me tibi fateor, ſuaſiſſe ne tu quidem dicis. At Miloni ne fauere quidẽ potui. prius enim rem tranſegit, quàm [c] quiſquã eum ſuſpicaretur eum facturum eſſe. At ego ſuaſi. Scilicet is animus erat Milonis, vt prodeſſe reip. ſine ſuaſore non poſſet. At lætatus ſum. Quid [d] ergo in tanta lætitia cunctæ ciui-
B tatis me vnum triſtem eſſe oportebat?

a v. c. niſi ille ſe in ſcalas al. niſi ſe ille ſcalas.
b L. Quod quidem ego fauiſſe me tibi fateor.
c L. quam eũ quiſquam id facturũ ſuſpicaretur. At al. quàm quiſquam eũ facturum id ſuſpic.
d al. Quid ergo in t.

22 Quanquam de [e] morte P. Clodij fuit quæſtio non ſatis prudenter illa quidem conſtituta. Quid enim attinebat noua lege quæri de eo, qui hominẽ occidiſſet, cùm eſſet legib. quæſtio conſtituta? quæſitũ eſt tamẽ. Quod [f] ergo, cũm res agebatur, nemo in me dixit: id tot annis pòſt tu es inuentus, qui diceres?

e L. de morte Clodij
P. CLXV.
f al. Quod igitur, cum res

23 Quod verò dicere auſus es, idque multis verbis, opera mea Pompeium à Cæſaris amici-
C tia eſſe diſiunctum, ob eámq; cauſam mea [g] culpa ciuile bellum eſſe natum: in eo non tu quidem tota re, ſed, quod maximum eſt, temporibus errasti. Ego M. Bibulo, præſtantiſſimo ciue, conſule, nihil prætermiſi, quantum facere, enitique potui, quin Pompeium à Cæſaris coniunctione auocarem. in quo Cæſar fuit [h] felicior. ipſe enim Pompeium à mea familiaritate diſiunxit. Poſtea verò, quàm ſe totum Pompeius Cæſari tradidit: quid ego illum ab
D eo diſtrahere conarer? ſtulti erat ſperare; ſuadere, impudentis.

g al. culpa mea bellum ciuile
h L. felicior fuit &c. v. c.

24 Duo tamen tempora inciderunt, quibus aliquid contra Cæſarem Pompeio ſuaſerim. ea velim reprehendas ſi potes: vnum, ne quinquennij imperium Cæſari prorogaretur [i]: alterum, ne pateretur fieri, vt abſentis eius ratio haberetur. quorum ſi vtrumuis perſuaſiſſem: in has miſerias nunquam incidiſſemus. Atque [k] idem cùm iam omneis opes &
E ſuas, & populi Ro. Pompeius ad Cæſarem detuliſſet, ſeróque, eadem ſentire cœpiſſet, quæ ego [l] antè multo præuideram [m]: inferrique patriæ bellum nefarium viderem: pacis, concordiæ, compoſitionis auctor eſſe non deſtiti: meaque illa [n] vox eſt nota multis, *Vtinam* [o], *Cn. Pompei*, cum C. Cæſare ſocietatem aut nunquam coiſſes; aut nunquam diremiſſes. fuit alterum grauitatis, alterum prudentiæ tuæ. Hæc mea, M. Antoni, ſemper & de Pom-
F peio. & de repub. conſilia fuerunt. quæ ſi valuiſſent, reſpub. ſtaret: tu tuis flagitiis, egeſtate, infamia concidiſſes.

i L. prorogaret; alterum, ne pateretur fieri vt abſ.
k Atque idem ego, cùm iam opes omneis & ſuas & populi R. &c. al. Atque idem ego, cùm iam omnes opes ſuas, & reip. Pompeius &c.
l L. ego multo antè proui.
m al. prouideram.
n Idem Cicero refert 6. epiſt. famil. 6.
o al. Vtinam Pompei, cum Cæſare ſociet.
p vide 12. famil. 2. & 3.

25 Sed hæc vetera: illud verò recens, Cæſarem [p] meo conſilio interfectum. Iam vereor, patres conſcripti, ne, quod turpiſſimũ eſt, præuaricatorem mihi appoſuiſſe videar, qui me non ſolum meis laudibus ornaret, ſed etiam oneraret [q] alienis. Quis enim meum in [r] illius ſocietate glorioſiſſimi facti nomen au-
G diuit? cuius autem, qui in eo numero fuiſſet, nomen eſt occultatum? occultatum dico? cuius non ſtatim diuulgatum? citiùs dixerim iactaſſe ſe aliquos, vt [ſ] fuiſſe in iſta ſocietate viderentur, qui [t] ſocij non fuiſſent, quàm [u] vt quiſquam celare vellet.

q v. c. non habens, oneraret.
r L. in iſta ſocietate
ſ L. vt fuiſſe in ea ſociet.
t L. cum ſocij non fuiſſent, quam vt ſe quiſquam p. B. celare vellet, qui fuiſſet. Q.
u al. quam vt quiſquam celare vellet, qui fuiſſet. Q.

26 Quàm veriſimile porrò eſt, in tot hominib. partim obſcuris, partim adoleſcẽtib. neminẽ occultãtib. meũ nomen latère potuiſſe? Etenim ſi auctores ad liberandã patriam deſi-
H derarẽtur illis actoribus, Brutos ego impellerem, quorum vterque L. Bruti imaginem quotidie [x] videret, alter etiã Ahalæ [y]? His igitur

x v. c. quotidie
y L. Ahalæ. Iſtis ergo his maioribus.

tur maioribus orti ab alienis potiùs conſiliũ peterent, quàm a ſuis? & foris potiùs, quàm domo? Quid? C. Caſſius in ea familia natus quæ non modò dominatum, ſed ne potentiam quidem cuiuſquam ferre potuit, me auctore, credo, deſiderauit: qui etiam ſine his clariſſimis viris, hanc rem in Cilicia ad oſtium [a] fluminis Cydni confeciſſet, ſi ille ad eam ripam quam [b] conſtituerat, non ad contrariam, na uim [c] appuliſſet.

27 Cn. Domitium non patris interitus, clariſſimi viri, non auunculi mors, non ſpoliatio dignitatis, ad [d] recuperandam libertatem, ſed mea auctoritas excitauit? An [e] C. Trebonio perſuaſi? cui ne ſuadere quidẽ auſus eſſem. quo etiam maiorem ei resp. gratiã debet, qui *libertatem populi Rom. vnius amicitiæ præpoſuit: depulſorq; dominatus, quàm particeps eſſe maluit.* An L. Tullius [f] Cimber me eſt auctorẽ ſecutus? quem ego magis feciſſe illam rẽ ſum admiratus, quàm facturum putarem. admiratus ſum autem ob eam cauſam, quod immemor beneficiorum, memor patriæ fuiſſet. Quid duos Seruilios? Caſcas dicam, an [g] Halas? & hos auctoritate mea cenſes excitatos potiùs, quàm caritate reipub.? Longũ eſt perſequi ceteros, idque reip. præclarum, fuiſſe tam multos, ipſis [h] glorioſius eſt.

28 ¶ At quemadmodum me coarguerit homo acutus, recordamini. *Cæſare interfecto* [i], inquit, *ſtatim cruentum alte extollens M. Brutus pugionem, Ciceronem nominatim exclamauit, atque ei recuperatam* [k] *libertatem eſſe gratulatus.* Cur mihi potiſſimùm? quòd [l] ſciebam? Vide ne illa cauſa fuerit appellandi [m] me, quod cum rem geſſiſſet conſimilem rebus iis, quas ipſe geſſeram, me potiſſimùm teſtatus eſt, ſe æmulum mearum [n] laudum extitiſſe.

29 Tu autem omnium [o] ſtultiſſime, non intelligis, ſi id, quod me arguis, voluiſſe interfici Cæſarem, crimen ſit: etiam lætatum eſſe morte Cæſaris, crimen eſſe? *quid enim intereſt inter ſuaſorem facti, & probatorem?* aut quid refert, vtrum voluerim fieri, an gaudeã factum? ecquis eſt igitur, te [p] excepto, qui illũ regnare gaudebas, qui illud aut fieri noluerit, aut factum improbarit? omnes [q] enim in culpa. etenim omnes boni, quantum in ipſis fuit, Cæſarem occiderunt. aliis conſilium, aliis animus, aliis occaſio defuit. voluntas nemini.

30 Sed ſtuporem hominis, vel [r] dicam pecudis, attendite. Sic enim dixit. M. Brutus, quem ego honoris cauſa nomino, cruentum pugionem tenens, Ciceronem exclamauit: ex quo intelligi debet eum conſcium fuiſſe. Ergo ego ſceleratus appellor à te, quem tu ſuſpicatum aliquid ſuſpicaris: ille, qui ſtillantem præ ſe pugionem tulit, is à te honoris cauſa nominatur? Eſto, ſit in verbis tuis hic ſtupor, quãto in rebus ſententiiſque maior? Conſtitue hoc, conſul, aliquando, Brutorum, C. Caſſij, Cn. Domitij, C. Trebonij, reliquorum, quam velis eſſe cauſam: edormi crapulam, inquam, & exhala. An faces admouendæ ſunt, quæ te excitent tantæ cauſæ indormientem? numquamne intelliges [ſ], ſtatuendum tibi eſſe, vtrùm illi, qui iſtam rem geſſerunt, homicidij [t] rei ſint, an vindices libertatis?

31 Attende enim paulliſper, cogitationẽmque ſobrij hominis *punctum temporis* ſuſcipe. etenim ego, qui ſum illorum, vt ipſe fateor, familiaris: vt à te arguor, ſocius, nego quidquam eſſe medium: confiteor eos, niſi libera-

A tores populi Ro. conſeruatoreſque [a] reip. ſint, plus etiam quàm parricidas eſſe: ſiquidem *eſt atrocius patriæ parentem, quàm ſuum occidere.* Tu homo ſapiens & conſiderate, quid dicis? ſi [b] parricidæ: cur honoris cauſa a te ſunt, & in hoc ordine, & apud populum Rom. ſemper appellati? cur M. Brutus, te [c] referente, legibus eſt ſolutus, ſi ab vrbe plus, quàm decem dies abfuiſſet [d]? cur ludi Apollinares incredibili M. Bruti honore celebrati? cur prouinciæ Caſſio [e], &
B Bruto datæ? cur quæſtores additi? cur legatorum numerus auctus? Atque hæc acta per te. non igitur homicidæ. ſequitur, vt liberatores tuo [f] iudicio ſint: quandoquidem tertium nihil poteſt eſſe.

32 Quid eſt? num conturbo te? non enim fortaſſe ſatis, quæ diſtinctiùs [g] dicuntur, intelligis. ſed [h] tamen hæc eſt ſumma concluſionis meæ: quoniã ſcelere à te liberati ſunt, ab eodem te ampliſſimis præmiis digniſſimi [i]
C iudicati ſunt. Itaque iam retexo orationem meam. ſcribam ad illos, vt, ſiqui forte, quod à te mihi obiectum eſt, quærent, ſitne verum: ne cui negent. etenim vereor, ne [k] aut celatum me ab ipſis, illis non honeſtum: aut inuitatum refugiſſe, mihi ſit turpiſſimum. Quæ enim res vnquam (pro ſancte Iupiter) non modo in hac vrbe, ſed in omnibus terris eſt geſta maior? quæ glorioſior? quæ commendatior hominum memoriæ ſempiternæ? In [l]
D huius me conſilij ſocietatem, tanquam in equum Troianum includi cum principibus non recuſo.

33 Ago etiam gratias, quoquo animo facis [m]. tanta enim res eſt, vt inuidiam iſtam, quam tu in me vis concitare, cum laude non comparem. Quid enim beatius illis, quos tu expulſos à te prædicas, & relegatos? qui locus eſt aut tam deſertus, aut tam inhumanus, qui illos, quo acceſſerint, non affari, atque appe-
E tere videatur? qui homines tam agreſtes, qui ſe, cùm eos adſpexerint, non maximum cepiſſe vitæ fructum putent? quæ verò tam immemor poſteritas, quæ tam ingratæ litteræ reperientur, quæ eorum gloriam non immortalitatis memoria proſequantur?

34 Tu verò adſcribe me talem in numerum. Sed vnam rem vereor, ne non probes. ſi enim fuiſſem, *non ſolùm regem, ſed regnum etiam de rep. ſuſtuliſſem:* &, ſi meus ſtilus ille fuiſſet
F (vt dicitur) mihi crede, *non ſolum vnum actum, ſed totam fabulam confeciſſem.* Quamquam ſi interfici Cæſarem voluiſſe, crimen eſt, vide, quæſo, Antoni, quid tibi futurum ſit, quem & Narbone hoc conſilium cum C. Trebonio cepiſſe notiſſimum eſt, & ob eius conſilij ſocietatem, cùm interficeretur Cæſar, tum te à Trebonio vidimus ſeuocari. Ego autem (vide quàm tecum agam non inimice) quod bene cogitaſti aliquando, laudo; quod [n] non indi-
G caſti, gratias ago: quod non feciſti, ignoſco. virum res illa quærebat.

35 Quod ſi te in iudicium quis adducat, vſurpetque illud Caſſianum, *cui* [o] *bono fuerit;* vide, quæſo, ne hæreas. quanquam illud quidem fuit, vt tu dicebas, omnibus bono, qui [p] vni ſeruire nolebant: tibi tamen præcipuè, qui non modò non ſeruis, [q] ſed etiam regnas: qui maximo te ære alieno ad [q] ædem Opis liberaſti [r]: qui per eaſdem tabulas innumera-
H bilem pecuniam diſſipauiſti: ad quem è domo Cæſaris tam multa delata ſunt: cuius [ſ] domus, quæſtuoſiſſima [t] eſt falſorum com-

Marginal notes (left): [a] plura oſtia fuiſſe ſuſpicari quis poſſit. Nam Strabo lib. 14 ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ refert numero multitudinis. [b] al. ad quam conſtit. [c] L. nauem appuliſſet. [d] L. ad recuperandã libert. & ita v.c. [e] L. An ego C. Tr. al. An C. Tr. ego p. [f] al. Tullius. [g] L. an Ahalas? At. [h] L. ipſis glorioſum. [i] Antonius ita probare voluit Ciceronẽ P. CLXV. ex dicto Cæſaris necis conſcium eſſe. [k] al. recuperatam [l] v.c. qui ſciebam. [m] L. appellandi me, q. [n] L. mearum laudum ext. & ita v.c. [o] al. hominũ ſtultiſſ. omnium hominũ ſtul. [p] L. exceptis his, qui illum regnare gaudebant qui illud q. [q] L. omnes ergo in culpa. [r] ſors. ne dicã pecudis. [ſ] L. intelliges? [t] L. homicidæ ducis. P. 8. [u] L. ſuſcipe. Ego, qui ſum.

Marginal notes (right): [a] L. parricidas eſſe. [b] L. ſi parricidæ. [c] al. referente te. [d] L. afuiſſet. [e] L. Bruto, & Caſſio. [f] L. tuo iudicio: quand. [g] al. diſtinctius. [h] L. ſed tamẽ hæc ſumma eſt concl. [i] L. ſi digniſſimi iudicati. & ita v.c. [k] L. ne aut celatum me eſſe, illis ipſis non honeſtũ, &c. [l] L. In huius me tu conſ. ſocietatẽ, tanqu. in eq. Tro. annis cum principibus includis non recuſo. [m] facias. P. CLXVII. [n] al. quod id indicaſti. [o] Similis formula in Orat. P. B. pro Milone vbi dixi. [p] v.c. qui ſeruire nolebant: & ita L. [q] al. ad Opis lib. [r] al. liberauiſti. [ſ] al. cuius domus [t] al. eſt quæſtuoſiſ. ſaſſ.

Digitized by Google

mentariorum, & chirographorum officina: agrorum, oppidorum, immunitatum [a], vectigalium, flagitioſiſſimæ nundinæ.

a al. immunitatis vectigalium.

36 Etenim quæ res egeſtati, & æri alieno tuo, præter mortem Cæſaris, ſubuenire potuiſſet? Neſcio quid conturbatus [b] mihi eſſe videris. numquid ſubtimes, ne ad te hoc crimen pertinere videatur? libero te metu: nemo credet vnquam: nón eſt tuum de rep. bene mereri; habet iſtius pulcherrimi facti clariſſimos viros reſp. auctores: ego [c] te tantum gaudere dico: feciſſe non arguo. Reſpondi maximis criminibus: nunc etiam reliquis reſpondendum eſt.

b L. conturbatum videris eſſe. al. neſcio quid mihi conturbatus videris eſſe

c al. ego te dico tantũ gaudere.

37 Caſtra mihi Pompeij, atque [d] illud omne tempus obiecisti. quo quidem tempore ſi, vt dixi, meum conſilium, auctoritaſque valuiſſet: tu hodie egeres, nos liberi eſſemus, reſp. non tot duces, & exercitus amiſiſſet. Fateor enim, me, cùm ea, quæ acciderunt, prouiderem [e] futura, tanta in mæſtitia fuiſſe, quanta ceteri optimi ciues, ſi idem prouidiſſent, fuiſſent. Dolebam, dolebam, P. C. rep. veſtris quondam, meiſque conſiliis conſeruatã, breui tempore eſſe perituram. neque vero eram tã indoctus, ignarúſque rerum, vt frangerer animo propter vitæ cupiditatem, quæ me manens conficeret angoribus: dimiſſa, moleſtiis omnibus liberaſſet [f]. illos ego præſtantiſſimos viros, lumina reip. viuere volebam; tot conſulareis, tot prætorios, tot honeſtiſſimos ſenatores, omnẽ [g] præterea florẽ nobilitatis, ac iuuentutis, tũ optimorũ ciuium exercitus: qui ſi viuerent, quamuis iniqua conditione pacis (*mihi enim omnis pax cum ciuibus bello ciuili vtilior videbatur*) rempub. hodie teneremus.

d al. atque omne illud temp.

e al. præuiderem f.

f L. liberaret

g al. & omnem præt.

38 Quæ [h] ſententia ſi valuiſſet, ac non ij maximè mihi, quorum ego vitæ conſulebã, ſpe victoriæ elati, obſtitiſſent: vt alia omittã, tu certè numquam in hoc ordine, vel potiùs numquam in hac vrbe manſiſſes. At verò Cn. Pompeij voluntatem à me abalienabat [i] oratio mea. An ille quemquam plus dilexit? cum vllo aut ſermones, aut conſilia contulit ſæpius? quod quidem erat magnum, de [k] ſumma re diſſentienteis, in eãdem conſuetudine amicitiæ permanere. Sed & ego quid ille, & contrà ille, quid [l] ego ſentirem, & ſpectarem, videbat. Ego incolumitati ciuium primùm, & [m] poſtea dignitati: ille præſenti dignitati potius conſulebat. quòd autem habebat vterque quod [n] ſequeretur, idcirco tolerabilior erat noſtra diſſenſio.

h al. Quæ ſententia mea ſi val.

i L. alienabat oratio mea

P. CLXVIII.

k L. de ſumma rep. diſſentienteis,

l al. quid ego & ſentirem,

m L. vt poſtea dignitati poſſemus, & ille præſ.

n al. quid ſeq.

39 Quid verò ille [o] conſularis vir, ac pænè diuinus de me ſenſerit, ſciunt qui eum Pharſalica [p] fuga Paphum proſecuti ſunt. numquam ab eo mentio de me, niſi honorifica. niſi plena amiciſſimi deſiderij: cùm me vidiſſe plus fateretur, ſe [q] ſperauiſſe meliora. Et eius viri nomine me inſectari audes, cuius me amicum, te ſectorem [r] eſſe fateare? Sed omittatur bellum illud, in quo tu nimiùm felix fuiſti. Ne iocis quidem reſpondebo, quibus *me in caſtris vſum* [s] eſſe dixiſti. Erant [t] illa quidem caſtra plena curæ: verumtamen *homines, quamuis in turbidis rebus ſint, tamen ſi modò homines ſunt, interdum animis relaxantur.*

o L. ille ſingularis vir,

p L. de Pharſalica fuga Paphum perſecuti ſunt.

q al. ſe ſperaſſe

r Sectorẽ obſcæno ſenſu hic accipi ſtvi & paulo poſt inf. s

s ſort. viſum

t L. Erant quidẽ illa caſtra.

40 ¶ Quod autem idem *mæſtitiam meam reprehendit, idem iocum* [u]: magno argumento eſt me in vtroque fuiſſe moderatum. *Hereditates mihi negaſti venire.* Vtinam hoc tuum verum crimen eſſet: plures amici mei, & neceſſarij viuerent. Sed qui iſtuc tibi venit in mentem? ego enim amplius ĪĪS. ducenties acceptum hereditatibus retuli. Quamquam in hoc genere fateor feliciorem eſſe te. me nemo, niſi amicus, fecit heredem, vt cum illo commodo, ſi quod erat, animi quidam dolor iungeretur: te is, quem [a] numquam [b] vidiſti, L. Rubrius Caſſinas [c], fecit heredem.

u al. iocos.

a L. quem tu vidiſti numquam & ſic p.c.

b Hæres etiã ignotus ſcribi poteſt.

c al. Caſinas

41 Et quidem vide, quam te amarit is, qui, albus, aterve [d] fueris, ignorans, fratris filium præterijt: Q. [e] Furij honeſtiſſimi equitis Romani, ſuique [f] amiciſſimi, quem palam heredem ſemper factitarat, ne [g] nomen quidem perſcripſit: te quem numquam viderat [h], ac numquam ſalutauerat, fecit heredem. Velim mihi dicas, niſi moleſtum eſt, L. Turſelius qua facie fuerit, qua ſtatura, quo municipio, qua tribu. nihil ſcio, inquies, niſi quæ prædia habuerit. Igitur fratrem exheredans, te faciebat heredem. In multas præterea pecunias alieniſſimorum hominum, eiectis [i] veris heredibus, tanquam heres eſſet, inuaſit.

d L. aterne fueris.

P. B.

e L. Q. Fufij.

f al. ſibique amiciſſimi,

g L. ne nominis quidem. al. ne nominatim quidem

h L. viderat certè, numquã ſalutauerat: ſ.

i al. vi eiectis

42 Quanquam hoc maximè admiratus [k] ſum, mentionem te hereditatum auſum eſſe facere, cum ipſe hereditatem patris non adiſſes. Hæc vt colligeres, homo amentiſſime, tot dies in [l] altera villa declamaſti? quamquam tu quidem (vt tui familiariſſimi dictitant) vini exhalandi, non ingenij acuendi cauſa declamitas [m]. Et [n] verò adhibes ioci cauſa magiſtrum, ſuffragio tuo, & compotorum tuorũ, rhetorem: cui conceſſiſti, vt non [o] in te, quæ vellet, diceret, ſed in quem vellet, diceret. Salſum omnino hominem: ſed materia facilis [p], in te, & in tuos dicta dicere. Vide [q] autem, inter te, & auum tuum, quid interſit. ille ſenſim dicebat, quod cauſæ prodeſſet: tu curſim dicis aliena.

k al. demiratus ſum.

l L. in Aliena villa

m L. declamas.

n al. At verò

o L. vt in te, quæ vellet diceret Salſum omn.

p L. facilis eſt in te, & in

q L. Vide autem, quid interſit inter te, & auum tub. ille & ita p.c.

43 At quanta merces rhetori data eſt? Audite, audite, P. C. & cognoſcite reip. vulnera. duo millia iugerum campi Leontini Sex. Clodio rhetori aſſignaſti, & quidem immunia, vt [r] pro tanta mercede nihil ſapere diſceres. Num etiam hoc, homo audaciſſime, ex Cæſaris commentariis? Sed dicam alio loco de Leontino agro, & de Campano: quos iſte agros ereptos reip. turpiſſimis poſſeſſoribus inquinauit. ¶ Iam enim, quoniam criminibus eius ſatis reſpondi de ipſo emendatore, & correctore noſtro quædam dicenda ſunt. nec enim omnia effundam, vt, ſi ſæpius decertandum ſit, vt erit, ſemper nouus veniam: quam facultatem mihi multitudo iſtius vitiorum, peccatorúmque largitur.

r al. vt populi Ro. tanta m.

P. CLXIX.

44 Viſne igitur te inſpiciamus à puero? ſic opinor. à principio ordiamur. Tenéſne memoria, prætextatum te decoxiſſe? Patris, inquies, iſta culpa eſt. Concedo. etenim eſt pietatis plena defenſio. Illud tamen audaciæ tuæ, quòd ſediſti in [s] quattuordecim ordinibus, cùm eſſet lege [t] Roſcia *decoctoribus* [u] *certus locus conſtitutus*, quamuis quis fortunæ vitio, non ſuo decoxiſſet. Sumſiſti [x] virilem togam [y], quam ſtatim muliebrem ſtolam reddiſti. [z] Primò vulgare ſcortum: certa flagitij merces, nec ea parua: ſed citò Curio interuenit, qui te à meretricio quæſtu abduxit &, tanquam ſtolam dediſſet, in matrimonio ſtabili [z], & certo locauit. 45 Nemo vnquam puer emtus libidinis cauſa, tam fuit in domini poteſtate, quàm tu in Curionis. Quoties te pater eius domo ſua eiecit? quoties cuſtodes poſuit, ne limen intrares: cùm [a] tamen tu, nocte ſocia, hortante libidine, cogẽte mercede,

s L. in quattuordecim eſt.

t De lege Roſcia dixi in oratione pro Muræna & Nouella Ne quis cogatur bonis cedere iis.

u Huc referẽdum videtur quod apud Quintilianũ ex lege theatrali refertur, Qui artem ludicram exercuerit, in tredecim ordinibus primis ne ſedeat.

x L. Sumſiſti virilem, quam ſtatim muliebrem togam reddidiſti. Pr.

y Toga etiam vtebatur meretrices adde Horat. P. Saty. 2.

z ſic apud virgilium Coniugium ſtabi. ſe.

per

per tegulas demitterere [a]. quæ flagitia domus illa diutiùs ferre non potuit. Sciſne me de rebus mihi notiſſimis dicere? Recordare tempus illud, cùm pater Curio mærens iacebat in lecto: filius ſe ad pedes meos proſternens, lacrymans, te mihi commendabat: orabat, vt [b] te contra ſuum patrem, ſi ſeſtertiûm ſexagies peteret, defenderem. tantum enim ſe pro te interceſſiſſe dicebat. Ipſe autem amore ardens confirmabat, quod deſiderium tui [c] diſſidij ferre non poſſet, ſe in exſilium eſſe iturum.

a L. dimitteret: c.
b al. vt ſe cõtra ſ.
c L. tui diſſidij &c.

46 Quo [d] ego tempore tanta mala florentiſſimæ familiæ ſedaui, vel potius ſuſtuli. patri perſuaſi, vt æs alienum filij diſſolueret: redimeret adoleſcentem, ſumma ſpe & animi, & ingenij præditum, rei familiaris facultatibus: eumque à tua non modò familiaritate, ſed etiam congreſſione, patrio iure, & poteſtate prohiberet. Hæc tu, cùm per me acta meminiſſes: niſi illis, quos videmus, gladiis confideres, maledictis me prouocare auſus eſſes?

d al. Quo tẽpore ego quãta mala.
P. 8.

47 Sed iam ſtupra, & flagitia omittam [e], ſunt quædam, quæ honeſtè non poſſum dicere: tu autem eo liberior, quòd ea in te admiſiſti, quæ à [f] verecundo inimico audire non poſſes. Sed reliquum vitæ curſum videte: quem quidem celeriter perſtringam. ad hæc enim, quæ in ciuili bello, in maximis reipub. miſeriis fecit, & ea, quæ quotidie [g] facit, feſtinat animus. quæ peto, vt, quanquam multo notiora vobis, quàm mihi ſunt, tamen, vt facitis, attentè audiatis. *debet enim talibus in rebus excitare animos nõ cognitio ſolùm rerum, ſed* [h] *etiam recordatio.* tametſi [i] *incidamus oportet media, ne nimis ſerò ad extrema veniamus.*

e L. omittamus, ſunt & ita v. c.
f al. à verecundante
g v. c. cotidie
h al. verùm etiam r.
i al. etſi incidamus, opinor, media [illegible] quod ſi legamus tametſi incedamus.

48 Intimus erat in tribunatu Clodio: qui ſua erga me beneficia commemorat. eius omnium incendiorum fax. cuius etiam domi quiddam [k] iam tum molitus eſt. quid dicam, ipſe optime intelligit. Inde [l] itum Alexandriam [m] contra ſenatus auctoritatem, contra [n] religionem. Sed habebat ducem Gabinium, quicum quiduis rectiſſimè facere poſſet. Qui tum inde reditus, aut qualis, prius in vltimam Galliam ex Ægypto, quàm domum. Quæ [o] autem erat domus? ſuam enim quiſque domum tum obtinebat, neque erat vſquam tua. domum dico? quid erat in terris, vbi in tuo pedem poneres, præter vnum Miſenum, quod cum ſociis, tanquam Siſaponem tenebas?

k L. iam tum quiddam m
l L. inde iter Alex.
m al. Alexandriam.
n L. contra remp. & religionem.
o v. c. Quæ antè domus.

49 Veniſti è Gallia ad quæſturam petendam. aude dicere, te priùs ad [p] patrem tuum veniſſe, quàm ad me. acceperam enim iam antè Cæſaris litteras, vt mihi ſatisfieri paterer à te. itaq; ne loqui quidem ſum te paſſus de gratia. Poſtea [q] cuſtoditus ſum à te, tu à me obſeruatus [r] in petitione quæſturæ. quo quidem tempore P. Clodium, approbante populo Ro. in foro es conatus occidere: cumq; eam rem tua ſponte conatere, non impulſu meo: tamen ita prædicabas, te non exiſtimare, niſi illum interfeciſſes, vnquam mihi pro tuis in me iniuriis ſatis eſſe facturum. In quo demiror, cur Milonem impulſu meo rem illam egiſſe dicas, cùm te vltrò mihi idem illud deferentem nunquam ſim adhortatus. quanquam ſi in eo perſeuerares, ad tuam gloriam rem illam referri malebã, quàm ad meam gratiam.

p L. ad matrẽ tuam ven.
q L. poſtea cultus ſum.
r al. adiutus [illegible] al. cultus maſſ. Hoc vult P. C L X X. Cicero ſe ab Antonio ſeruatum à Cæſaris potentia, & illum viciſſim à ſe obſeruatum ne tribuni ſuffragia, pecuniã emercarentur: obſeruare enim verbum ſeruitij, Alij legunt, comitatus, vel ornatus.

50 Quæſtor es factus. deinde continuò ſine ſenatuſconſulto, ſine ſorte, ſine lege ad Cæſarem cucurriſti. id enim vnum in terris, egeſtatis [a], æris alieni, nequitiæ, perditis vitæ rationibus perfugium eſſe ducebas. Ibi te cũ & illius largitionibus, & tuis rapinis expleuiſſes (*ſi* [b] *hoc eſt explere, quod ſtatim effundas*) aduolas [c] egens ad tribunatum, vt in eo magiſtratu, ſi poſſes, viri [d] tui ſimilis eſſes. Accipite nunc, quæſo, non ea, quæ ipſe in ſe, atque in domeſticum dedecus impurè, atque intemperanter, ſed quæ in nos, fortunaſque noſtras, id eſt, in vniuerſam remp. impiè, ac nefariè fecerit. ab huius enim ſcelere omnium malorum principium natum reperietis.

a al. egeſtati æri alieno nequitiæ.
b fort (ſi hoc eſt explere, deuorare, quod ſtatim effundas)
c L. aduolaſti egens. &c. & ita v. c.
d Vetus viri tui. al. viri tui vt de P. Lentulo loquamur.

51 Nam, cùm L. Lentulo, C. Marcello, conſulibus, Kalendis Ianuar. labentem [e], & propè cadentem remp. fulcire cuperetis, ipſique C. Cæſari, ſi ſana mẽte eſſet, cõſulere velletis: tũ iſte venditum, atque [f] mancipatum tribunatum, conſiliis veſtris oppoſuit, ceruiceſq; ſuas ei ſubiecit ſecuri, qua multi minorib. in peccatis occiderunt. In [g] te autem, M. Antoni, id decreuit ſenatus, & quidem incolumis, nondum tot [h] luminaribus exſtinctis, quod in hoſtem togatum decerni eſt ſolitum more maiorum. Et tu apud patres conſcriptos cõtra me dicere auſus es, cùm ab hoc ordine ego conſeruator eſſem, tu hoſtis reip. iudicatus? Commemoratio illius tui ſceleris intermiſſa eſt, non memoria deleta. dum genus hominũ, dum populi R. nomen exſtabit (quod quidem erit, ſi per te licuerit [i], ſempiternum) tua illa peſtifera interceſſio nominabitur.

e L. labantem & ita v. c.
f L. atque emancipatum.
g v. c. In te, M. Antoni,
h L. tot luminib. exſt. & ita v. c.
P. 8.
i al. licebit

52 Quid cupidè à ſenatu, quid temerè fiebat, cùm tu, vnus adoleſcens, vniuerſum ordinem decernere de ſalute reip. prohibuiſti? neque id ſemel, ſed ſæpius? neque tu tecũ de ſenatus auctoritate agi paſſus es? quid autem agebatur, niſi ne [k] delere, & euertere rẽp. funditus velles, cùm te neque principes ciuitatis rogando, neque maiores natu monendo, neq; frequens ſenatus agendo, de vendita, atque addicta ſententia mouere potuit? Tum illud, multis [l] rebus antè tentatis, neceſſariò tibi vulnus inflictum [m], quod paucis ante te, quorum incolumis fuit nemo.

k L. ne deleri & euerti
l al. multis rebus antè tentatis neceſſ
m al. inflictũ eſt quod

53 Tum contra te dedit arma hic ordo conſulibus, reliquiſque imperiis, & poteſtatibus: quæ non effugiſſes, niſi te ad arma Cæſaris contuliſſes. Tu, tu, inquam, M. Antoni, princeps C. Cæſari, omnia perturbare cupienti, cauſam belli contra patriam inferendi dediſti. Quid enim aliud ille dicebat? quam cauſam [n] dementiſſimi [o] ſui conſilij, & facti afferebat, niſi quod interceſſio neglecta, ius tribunitium ſublatum, circum ſcriptus [p] eſſet Antonius? omitto, quàm hæc falſa, quàm leuia: præſertim cùm *omnino nulla cauſa iuſta cuiquam eſſe poſſit contra patriam arma capiendi.* Sed nihil de Cæſare: tibi certè confitendum eſt, cauſam perniciosiſſimi belli in perſona tua conſtitiſſe.

n al. cauſam
o al. ſui dementiſſimi conſilij
p L. circũſcriptus à ſenatu eſſet & ita v. c.

54 O miſerum te, ſi [q] intelligis: miſeriorẽ, ſi non intelligis, hoc litteris mandari, hoc memoriæ prodi, huius rei ne poſteritatẽ quidem omnium ſæculorum vnquam immemorem fore, conſules ex Italia expulſos, cúmque his Cn. Pompeium, qui [r] imperij P. R. decus, ac lumen fuit: omneis conſulareis, qui per valetudinem [s] exſequi fugam [t] illã, cladémque potuiſſent: prætores, prætorios, tribunos plebis, magnam partem ſenatus, omnem [u] ſobolem iuuentutis, vnóque [x] verbo rempublicam expulſam, atq; exterminatam ſuis ſedib.

q al. ſi hæc intelligis
r L. quod imperij pop. & ita v. c.
s v. c. valitudinem
t L. cladem illam, fugamq; pot.
u L. aliquem ſobolem iuu.
x L. vno verbo.

55 VT [y] igitur in ſeminibus eſt cauſa ar-

y Cõparatio ſumpta ea De main h. oratione pro Cteſiphonte.

Digitized by Google

borum, & ſtirpium: ſic huius luctuoſiſſimi belli ſemen tu fuiſti. Doletis, treis exercitus populi Rom. interfectos: interfecit Antonius. deſideratis clariſſimos ciueis: eos quoque eripuit [a] vobis Antonius. auctoritas huius ordinis afflicta eſt: afflixit Antonius. omnia denique, quæ poſteà vidimus (quid [b] autem mali non vidimus?) ſi rectè ratiocinabimur, vni accepta referemus Antonio. Vt *Helena Troianis* ſic iſte huic reipub. cauſa belli, cauſa peſtis, atque exitij fuit. Reliquæ partes tribunatus principio [c] ſimiles. omnia perfecit, quæ ſenatus, ſalua republ. ne fieri poſſent, perfecerat. cuius tamen ſcelus in ſcelere cognoſcite.

56 Reſtituebat multos [d] calamitoſos. in his patrui nulla mentio. ſi ſeuerus: cur non in omneis? ſi miſericors, cur non in ſuos? ſed omitto ceteros. Licinium Lenticulam [e], *d.* [f] *alea condemnatum*, colluſorem ſuum, reſtituit [g]: quaſi vero ludere cum condemnato non liceret: ſed vt, quod ille in alea perdiderat, beneficio legis diſſolueret. Quam attuliſti rationem populo Rom. cur eum reſtitui oporteret? Abſentem credo in reos relatum: rem inauditâ cauſa iudicatam: nullum fuiſſe de alea lege iudicium: vi oppreſſum, & armis: poſtremò, quòd [h] de patruo dicebatur, pecunia iudicium eſſe corruptum. Nihil horum. At vir bonus, & republ. dignus. Nihil id quidem ad rem. ego [i] tamen quoniam condemnatum eſſe, pro nihilo eſt, ſi ita eſſet, ignoſcerem Hominem [k] omnium nequiſſimum, qui non dubitaret vel in foro alea ludere, *lege* [l], *quæ* [m] eſt de alea, condemnatum, qui in integrum reſtituit, is non apertiſſimè ſtudium ſuum ipſe profitetur? 57 in eodem verò tribunatu, cum Cæſar in Hiſpaniam proficiſcens, huic conculcandam Italiam tradidiſſet: quæ fuit eius peragratio itinerum? luſtratio municipiorum? Scio me in rebus celebratiſſimis ſermone [n] omnium verſari, eaque quæ dico, dicturúſque ſum, notiora omnibus [o] eſſe, qui in Italia tum [p] fuere, quàm mihi, qui non fui. notabo tamen ſingulas res: etſi nullo modo poterit oratio mea ſatisfacere veſtræ ſcientiæ. etenim quod vnquam in terris tantum flagitium exſtitiſſe auditum eſt? tantam turpitudinem? tantum dedecus?

58 Vehebatur in eſſedo [q] tribunus pleb. lictores laureati antecedebant: inter quos, aperta lectica, mima portabatur: quam ex oppidis municipales homines honeſti, obuiam neceſſariò prodeuntes, non [r] noto illo, & mimico nomine, ſed Volumniam cõſalutabant. ſequebatur [s] rheda cum lenonibus, comites nequiſſimi: reiecta [t] mater amicam impuri filij, tanquam nurum ſequebatur. O miſeræ mulieris fœcunditatem calamitoſam! Horum flagitiorum iſte veſtigijs omnia municipia [u] præfecturas [x], colonias [y], totam denique Italiam impreſſit.

59 Reliquorum factorum eius. P.C. difficilis eſt ſanè reprehenſio, & lubrica. verſatus in bello eſt: ſaturauit ſe ſanguine diſſimillimorum ſui ciuium. Fuit [a] felix, *ſi poteſt vlla eſſe in ſcelere felicitas.* Sed, quoniam veteranis cautum eſſe volumus, quanquam diſſimilis eſt militum cauſa, & tua: illi ſecuti ſunt, tu quæſiſti ducem: tamen, ne apud illos me in inuidiam voces, nihil de belli genere dicam. Victor è Theſſalia Brundiſium cum legionibus reuertiſti. ibi me non occidiſti. magnum beneficium. potuiſſe enim fateor. quanquam nemo erat eorum, qui [b] tunc tecum fuerunt, qui mihi non cenſeret parci oportere.

60 Tanta [c] enim eſt caritas patriæ, vt veſtris etiam legionibus ſanctus eſſem, quòd eam à me ſeruatam eſſe meminiſſent. ſed [d] fac te dediſſe mihi, quòd non ademiſti: méque à te habere vitam, quia [e] à te non ſit erepta: liceat [f] nunc mihi per tuas contumelias hoc beneficium tueri, vt tuebar, præſertim cùm te hæc auditurum videres. Veniſti Brundiſium, in ſinum quidem, & in complexum tuæ mimulæ.

61 Quid eſt? num mentior? *quàm miſerum eſt id negare non poſſe, quod ſit turpiſſimum confiteri!* Si te municipiorum non pudebat: ne veterani quidem exercitus? quis enim miles fuit, qui Brundiſij illam non viderit? quis, qui neſcierit veniſſe [g] eam tibi tot dierum viam [h] gratulatum? quis, qui non indoluerit, tam ſerò ſe, quem [i] hominem ſecutus eſſet, cognoſcere?

62 Italiæ rurſus percurſatio eâdem comite mima: in oppida militum crudelis, & miſera deductio: in vrbe auri [k], & argenti, maximéq; vini fœda direptio. Acceſſit, vt, Cæſare ignaro, cùm [l] ille eſſet Alexandriæ, beneficio amicorum [m] magiſter equitum cõſtitueretur. tũ exiſtimauit ſe ſuo iure cũ Hippia viuere, & equos vectigaleis Sergio mimo tradere [n]. Quid ego illius decreta, quid rapinas, quid hereditatum poſſeſſiones datas, quid ereptas proferam? cogebat egeſtas: quo ſe verteret, nõ habebat. nondum ei tanta à L. Rubrio, non a L. Turſelio hereditas venerat: nondum in Cn. Pompeij locum, multorúmque aliorum, qui aberant, repentinus heres ſucceſſerat. erat ei viuendum latronum ritu, vt tantum haberet, quantum rapere potuiſſet.

63 Sed hæc, quæ robuſtioris improbitatis ſunt, omittamus: loquamur potius de [o] iniquiſſimo genere leuitatis. Tu iſtis faucibus, iſtis lateribus, iſta gladiatoria totius corporis firmitate, tantum vini in Hippiæ nuptiis exhauſeras, vt tibi neceſſe eſſet in populi Rom. conſpectu vomere poſtridie. O rẽ non modò viſu fœdam, ſed etiam auditu! Si [p] inter cenã, in [q] tuis immanibus illis poculis, hoc tibi accidiſſet, quis non turpe duceret? [r] in cœtu vero populi Rom. negotium publicũ gerens, magiſter equitum, cui ructare turpe eſſet, is vomens, fruſtis eſculentis, vinum redolentibus, gremium ſuum, & totum tribunal impleuit. Sed hoc ipſe fatetur eſſe in ſuis ſordibus: veniamus ad [s] ſplendida.

64 Cæſar Alexandriam [t] ſe recepit, felix, vt ſibi quidem videbatur: mea autem ſententia, *ſi quis* [u] *reipublicæ ſit infelix, felix eſſe non poteſt.* haſta [x] poſita pro æde Iouis Statoris, bona [y] (miſerum me: conſumtis enim lacrymis, tamen infixus animo [z] hæret dolor) bona, inquam, Cn. Pompeij Magni, voci acerbiſſimæ ſubiecta præconis. vna in illa re

ſecun-

a L. vobis eripuit.
b v. c. quid autem mali vidimus.
c (?) v. c. principiis ſimiles.
d al. multos damnatos.
e L. Denticulam.
f Alea pœna conſtituta apud Romanos.
g L. reſtituit non vt ludere cum condemnato: quaſi v.
h L. quod de patruo tuo diceb.
i al. & ego tamen
k al. Hominẽ verò nem.
l al. hac leg.
m L. lex de alea.
n al. omnium ſermone
o L. eſſe omnibus, qui
p al. tum fuerunt.
q Eſſedum genus vehiculi.
P. B.
r al. non vero illo, & mi.
s al. ſequebatur rheda cum lenonibus, comites neq. al. ſeq. e. bantur rhedam cum lenonib. comites nequiſſ. [illegible] enim leonibus ad [illegible] Antonius [illegible]
t [illegible] mater [illegible] recta al. rhedula [illegible] lectica.
u Municipia præfecturæ & coloniæ hic ſeparantur. [illegible] Fabium apud varios auctores de [illegible] præfectura [illegible] quid eſſet [illegible] orat. pro Plancio. [illegible] vero erãt [illegible]
x [illegible] quæ ſi colonie [illegible] coloniæ [illegible] debebantur: & cùm antea ſub [illegible] legem a [illegible] acceptebant: vel etiam [illegible] municipium. [illegible] Vellitino pro colonia. Cicero in Rullum & pro Cælio. x Præfectura [illegible] pro Plancio. y Coloniæ erant [illegible] colonii [illegible] deducebantur: aut veteribus incolis adſcribebantur, vel veteribus [illegible] addebantur [illegible] Transpadanis col. [illegible] colonos [illegible] non deducebant [illegible] Italiæ [illegible] & [illegible] Neque [illegible] ſuffragij [illegible] magiſtra [illegible] habebant [illegible] donata & conſtitutione Antonini, qui in orbe Romano [illegible] 17. ff de ſtatu.

a al. felix fuit, ſi po.
P. CLXXII.
b L. qui tum
c al. tanta eſt enim caritas p.
d L. ſed fac id te ded.
e al. quæ à te nõ ſit. al. quia non à te ſit.
f L. liceat ne mihi per tuas cont. h. tum vero [illegible] vtc.
g v. c. veniſſe eam tot tibi dierum v. al. veniſſe eã tibi tot dierũ v. al. hac via
i L. quam nequam hominẽ ſec. ſerò, tum nequam hó.
k al. auri arg.
l L. cum eſſet ille
m L. amicorũ eius mag.
n L. traderet ſum ſibi, non hanc, quam nunc male tuetur, ſed M. Piſonis domum, vbi habitaret, [illegible] Quid ego [illegible]
P. B.
o L. de nequiſſimo
p L. ſi hoc tibi inter c.
q L. in ipſis tuis immanib.
r v. c. duceret
s al. ad ſplendidiora.
t L. Alexãdriã ſe.
u L. qui reip. ſit infelix, felix eſſe nemo poteſt. al. niſi qui reip. ſit felix, felix eſſe nemo poteſt.
x de haſta diſ. 3. de officiis.
y L. bona Cn. Pompeij (miſerũ me: cre.
z L. hæret animo dol.

Digitized by Google

ſeruitutis oblita ciuitas ingemuit, ſeruientibúſque animis [a], gemitus tamen populi Ro. liber fuit. exſpectantibus omnibus, quisnam eſſet tam impius, tam demens, tam diis, hominibúſque hoſtis, qui ad illud ſcelus ſectionis auderet accedere, inuentus eſt nemo, præter Antonium, præſertim cùm tot eſſent circa [b] haſtam illam, qui alia omnia auderent. vnus inuentus eſt, qui id auderet, quod omnium fugiſſet, & [c] formidaſſet audacia.

65 Tantus igitur te ſtupor oppreſſit, vel, vt veriùs dicam, tantus furor, vt primùm, cùm ſector [d] ſis, iſto loco natus, deinde cùm Pompeij ſector, non te execrandum [e] populo Romano, non deteſtabilē, non omneis tibi deos, omneis [f] homines, & eſſe inimicos & futuros ſcias? At quàm inſolenter ſtatim helluo [g] inuaſit in eius viri fortunas, cuius virtute terribilior erat populus Rom. exteris gentibus, iuſtitia carior? In [h] eius igitur copias cùm ſe ſubitò ingurgitauiſſet [i], exſultabat gaudio, perſona de mimo [k], *modò egens, repentè diues.*

66 Sed, vt eſt apud poetam neſcio quem, *Male parta male dilabuntur.* Incredibile, ac ſimile portenti eſt, quonam modo illa tam multa, quàm paucis non dico menſibus, ſed diebus effuderit: maximus [l] vini numerus fuit, permagnum optimi pondus argenti, pretioſa veſtis, multa & lauta ſupellex, & magnifica multis locis, non illa quidem luxurioſi hominis, ſed tamen abundantis. Horum paucis diebus nihil erat.

67 Quæ *Charybdis* tam vorax? Charybdin dico? quæ ſi fuit, fuit [m] animal vnū: Oceanus, *medius fidius*, vix videtur tot res, tam diſſipatas, tam diſtantibus in locis poſitas, tam citò abſorbere potuiſſe. Nihil erat clauſum, nihil obſignatum, nihil ſcriptum. apothecæ totæ nequiſſimis hominibus condonabantur. alia mimi rapiebant alia mimæ: domus erat aleatoribus referta, plena ebriorum: totos dies potabatur, atque id locis pluribus [n]: ſuggerebantur etiam ſæpe (non enim ſemper iſte felix) damna aleatoria. conchyliatis [o] Cn. Pompeij periſtromatis [p], ſeruorum in cellis, lectos ſtratos videres. Quamobrem deſinite mirari, hæc tam celeriter eſſe conſumta. non modò vnius patrimonium, quamuis [q] amplum, vt illud fuit, ſed vrbeis, & regna celeriter tanta nequitia deuorare potuiſſet.

68 At [r] eiuſdem ædeis etiam, & hortos. O audaciam immanem! tu [ſ] ingredi illam domum auſus es? tu illum ſanctiſſimum limen intrare? tu illarum ædium diis penatibus os importuniſſimum [t] oſtendere? quam domum aliquandiu nemo adſpicere poterat, nemo ſine lacrymis præterire, hac te in domo tamdiu diuerſari [u] non pudet? in qua, quamuis nihil ſapias, tamen nihil tibi poteſt eſſe iucundum. An [x] tu, illa veſtibula roſtra, ſpolia cùm adſpexiſti, domum tuam te introire putas? fieri non poteſt. quamuis enim ſine [y] mente, ſine [z] ſenſu ſis, vt es: tamen & te, & tua, & tuos noſti. nec verò te vnquam neque vigilantem, neque in ſomnis credo [a] mente poſſe conſiſtere. neceſſe eſt, quamuis ſis, vt es, violētus [b], & furens, cùm tibi obiecta ſit ſpecies ſingularis viri, perterritum te de ſomno excitari, furere etiam ſæpe vigilantem.

69 Me quidem miſeret parietum ipſorum, atque tectorum. Quid enim vnquam domus illa viderat, niſi pudicum, niſi ex optimo more, & ſanctiſſima diſciplina? fuit

a L. animis, cū omnia metu tenerentur, gemitus t.
b L. circum haſt.
c L. & reformidaſſet.
d obſcenè & hic quoque ſector accipitur.
e al. exſecratū
f L. non omneis hom.
g L. heluo
P. CLXXIII.
h L. in eius igitur viri copias.
i L. ingurgitaſſet,
k Mimmius, fauete
l al. maximus auei num.
m L. animal vnum fuit. Ocean.
n al. plurimis
o conchiliata cōchiliis ſtruēta
p Periſtromata veſtis quæ inſterni ſolet.
q al. quamuis ampliſſimū.
r vt Ætidem ædeis &c.
ſ L. tu etiam ingredi
t al. impuriſſimum
P. B.
u L. diuerſari
x L. An tu illa in veſtibulo roſtra, & hoſtium ſpolia cùm adſp.
y ...
z ...
a L. credo poſſe mente conſ.
b al. violentus.

A enim ille vir, P. C. ſicut ſcitis, cùm foris clarus, tum domi admirandus: neque rebus exteris [a] magis laudandus quàm inſtitutis domeſticis. huius in [b] ſedibus [c] pro cubiculis ſtabula, pro [d] tricliniis popinæ [e] ſunt. Etſi iam negat. nolite, nolite quærere. frugi factus eſt. mimam illam *ſuam ſuas* [f] *res ſibi habere iuſſit* [g]: ex duodecim tabulis cauſam addidit, *exegit* [h]. quàm porrò ſpectatus ciuis, quàm probatus: cuius ex omni vita nihil eſt honeſtius, quàm

B quòd cum mima fecit diuortium?

70 At quàm crebrò vſurpat, & conſul, & Antonius? hoc eſt dicere, & conſul, & impudiciſſimus: & conſul, & homo nequiſſimus. quid [i] enim eſt aliud Antonius? nam ſi dignitas ſignificaretur [k] in nomine: dixiſſet [l] aliquando, credo, auus [m] tuus. Et conſul, & Antonius. numquam dixit. Dixiſſet etiam collega meus, patruus tuus. niſi [n] tu ſolus es Antonius. Sed omitto ea peccata, quæ non ſunt eorum partium propria, quibus tu remp. vexa-

C uiſti: ad ipſas tuas parteis redeo, id eſt, ad ciuile bellum: quod natum, conflatum, ſuſceptum opera tua eſt.

71 Cur [o] ei bello tum propter timiditatem tuam, tum propter libidines defuiſti? guſtaras ciuilem ſanguinem, vel potiùs exſorbueras: fueras in acie Pharſalica anteſignanus: L. Domitium, nobiliſſimum [p], & clariſſimum virum, occideras: multos [q], qui [r] de

D prœlio effugerant, quorum Cæſar, vt nōnullos, fortaſſe ſeruaſſet, crudeliſſimè perſecutus trucidaras. quibus rebus tantis, talibus geſtis, quid fuit cauſæ, cur in Africam Cæſarem nō ſequerere, cùm præſertim belli pars tanta reſtaret? Itaque quem locum apud ipſum Cæſarem poſt eius ex Africa reditum obtinuiſti? quo numero fuiſti? cuius tu imperatoris quæſtor fueras, dictatoris magiſter equitum, belli princeps, crudelitatis auctor, prædæ ſocius, te-

E ſtamenti [ſ], vt ipſe dicebat, filius, appellatus es de pecunia, quam pro domo, pro hortis, pro ſectione debebas.

72 Primò reſpondiſti planè ferociter: &, ne omnia videar contra te, propemodum æqua, & iuſta dicebas. At [t] me C. Cæſar pecuniam? cur potiùs, quàm ego ab illo? an [u] ille ſine me vicit? at ne potuit quidem. ego ad illum belli ciuilis cauſam attuli: ego leges perl nicioſas rogaui: ego arma contra conſules, im-

F peratoréſque populi Rom. contra ſenatum, populúmque Rom. contra deos patrios, aráſque, & focos, contra patriam tuli. num ſibi ſoli vicit? *quorum facinus eſt commune, cur non ſit eorum præda communis?* Ius poſtulabas: ſed quid ad rem? plus ille poterat.

73 Itaque, excuſſis tuis vocibus, & ad te, & ad [x] prædas tuas milites miſit: cùm repentè, à te præclara illa tabula prolata, qui [y] riſus hominum de te erat? tantam eſſe tabu-

G lam, tam varias, tam multas poſſeſſiones, ex quibus, præter partem Miſeni, nihil erat, quod is, qui auctionaretur, poſſet ſuum dicere. Auctionis verò miſerabilis adſpectus: veſtis Pompeij non multa, eáque maculoſa: eiuſdem quædam argentea vaſa colliſa: ſordidata mācipia: vt doleremus quidquam eſſe ex illis reliquiis, quod videre poſſemus.

74 Hanc tamen auctionem heredes L. Rubrij decreto Cæſaris prohibuerunt. Hæ-

H rebat nebulo. quò ſe verteret, non habebat.

a L. exteris
b L. in ædibus
c al. ædibus
d vel pro con clauibus popinæ tricliniis ſunt. P. Faber Toloſanus pro concl. aulas tricliniorum ſunt: pro trl. lnlis popinæ ſunt.
e Popinæ in exercitu damnatæ. Cuius argumento locus elegans Spartiani in Peſcenino Nigro & Gellij s. ca.
f Formula diuortij l. 2 ff de diuortiis vbi dicit
g L. iuſſit ex XII. tabulis: clauis ademit, foras exegit. Ita apud Nonium. Porro de clauium ademptione adde Feſtum in Clauis. adde P. CLXXIV. Ambroſ. epiſt. 65.
h al. claues ademit, & ita Nonius: ſed tamen probabilis eſt cauſa lectio. Cauſa enim diuortij addere ſolebat, qui ab vxore diuertebat vt de Sp. Caruilio legimus apud Gellium.
i al. quid eſt enim al.
k L ſignificaretur nomine
l L. dixiſſet credo, aliquando
m L. auus tuus, & conſulem & Antonium.
n al. niſi tu es ſolus Ant.
o L. cui bello cùm pr. timidit. tum pr. lib. defuiſti. guſtaras
p al. clariſſimum, & nobiliſſ.
q al. multóſque præterea
r L. qui è prœlio effuge. aut, quos Cæſar, vt nōnullos, fortaſſe ſ.
ſ L. & ita v. c. te amento vt dicebas ipſe filius, app.
t al. A me Cæſar pecuniam?
u L. an ſine me ille vicit?
x L. ad prædas tuos
y L. qui illis hominum? tantam eſſe t. & ita v. c.

Digitized by Google

quippe [a] in his ipſis temporibus domi Cæſaris percuſſor ab iſto miſſus, deprehenſus dicecebatur eſſe cum ſica. de [b] quo Cæſar in ſenatu. apertè in te inuehens, queſtus eſt. Proficiſcitur in Hiſpaniam Cæſar, paucis tibi ad ſoluendum, propter inopiam tuam, prorogatis diebus. ne tum quidem ſequeris. *Tam bonus gladiator rudem tam citò accepiſti?* Hunc igitur quiſquam, qui in ſuis partibus, id eſt, in ſuis fortunis tam timidus fuerit, pertimeſcat? Profectus eſt tandem [c] aliquando in Hiſpaniam:
B ſed tutò, vt ait, peruenire non potuit.

75 Quonam modo igitur Dolabella peruênit? *Aut non ſuſcipienda fuit iſta cauſa, Antoni: aut, cùm ſuſcepiſſes, defendenda vſque ad extremũ.* Ter depugnauit Cæſar cum ciuibus, in Theſſalia, Africa, Hiſpania. omnibus affuit his pugnis Dolabella: in Hiſpanienſi etiam vulnus accepit. Si de meo iudicio quæris: nollem. ſed tamen conſilium à [d] principio reprehendendum, laudanda conſtantia. *Tu verò quis* [e] *es?*
C Cn. Pompeij liberi primùm patriam repetebant. eſto: fuerit [f] partium hæc cauſa communis. repetebant præterea deos penates [g], patrios, aras, focos, larem ſuum familiarem: in quæ tu inuaſeras. hæc cùm repeterent armis ij, quorum erant legibus: etſi in rebus iniquiſſimis quid poteſt eſſe æqui? tamen [h] erat æquiſſimum contra Cn. Pompeij liberos Cn. Pompeij pugnare ſectorem.

D 76 An [i] tu Narbone in menſas hoſpitum cùm vomeres, Dolabella pro te in Hiſpania dimicaret? qui verò Narbone reditus [k]? & [l] tamen quærebat, cur ego ex ipſo curſu tam ſubito reuertiſſem. Expoſui nuper, P. C. cauſam reditus mei. volui, ſi poſſem, etiam ante Kalendas Ian. prodeſſe reip. nam, quod quærebas, quomodo rediſſem: primùm luce, non tenebris: deinde cum calceis, & toga, nullis nec [m] caligis, nec lacerna. At etiam adſpicis
E me, & quidem, vt videris, iratus. Næ [n] tu mecum iam in gratiam redeas, ſi ſcias quàm me pudeat nequitiæ tuæ, cuius te ipſum non pudet. Ex [o] omnibus omnium flagitiis nullum turpius vidi, nullum audiui, quam [p] quod, qui magiſter equitum fuiſſe tibi viderere, in proximum annum conſulatum peteres, vel potiùs rogares: is per municipia, coloniáſque Galliæ, à [q] qua, cum conſulatus noſter petebatur,
F non rogabatur, petere conſulatum ſolebamus, cum [r] caligis, & lacerna cucurriſti.

77 At videte leuitatem [ſ]. Cùm hora diei decima [t] ferè, ad Saxa rubra veniſſet, delituit in quadam cauponula, atque ibi ſe occultans, perpotauit ad [u] veſperum: inde ciſio [x] celeriter ad vrbem aduectus, domum venit capite inuoluto [y]. Ianitor, *Quis tu?* à Marco tabellarius. Confeſtim ad eam, cuius cauſa venerat, deducitur [z]: eíque epiſtolam tradit [a]:
G quam cum illa legeret flens (erat enim amatoriè [b] ſcripta: caput autem litterarum, ſibi cũ illa mima poſthac nihil futurum: omnem ſe amorem abiecisse illinc [c], atque in hanc transfudiſſe) cùm mulier fleret vberius: homo miſericors ferre non potuit: caput aperuit: in collum inuaſit. O hominem nequam! (quid enim aliud dicam? magis propriè nihil poſſum dicere.) ergo, vt te catamitum [d], nec-opinato cùm oſtendiſſes, præter ſpem mulier adſpiceret, idcirco vrbem terrore nocturno, Ita-
H liam multorum dierum metu perturbaſti?

78 Et domi quidem cauſam amoris habuit [a], foris etiam turpiorem, ne L. Plancus prædes tuos venderet. productus [b] autem in concionem à tribuno plebis, cùm reſpondiſſes, te rei tuæ cauſa veniſſe, populum [c] in te dicacem etiam reddidiſti. Sed nimis multa de nugis. ad maiora veniamus. Cæſari ex Hiſpania redeunti obuiam longiſſimè proceſſiſti. celeriter iſti [d], & rediſti, vt cognoſceret te, ſi minùs fortem, attamen ſtrenuum. factus es ei
B rurſus neſcio quomodo familiaris. *habebat hoc omnino Cæſar: quem planè perditum ære alieno, egentemque, ſi eundem nequam hominem, audacemq; cognouerat* [e], *hunc in familiaritatem libentiſſimè recipiebat.*

79 His igitur rebus præclarè commendatus, iuſſus es renuntiari conſul, & quidem cum ipſo. nihil queror de Dolabella, qui tum eſt impulſus, inductus, eluſus. Qua in re quanta fuerit vtriuſque [f] veſtrûm perfidia in Dolabellam, quis ignorat? ille induxit, vt pete-
C ret: promiſſum, & receptum interuertit, ad ſeque tranſtulit: tu eius perfidiæ voluntatem tuam adſcripſiſti. Veniunt Kalendæ Ianuariæ. cogimur in ſenatum: inuectus eſt copioſius multo in iſtum, & paratius Dolabella, quàm nunc ego. Hic autem iratus quæ dixit, dij boni?

80 Cùm [g] primùm Cæſar oſtendiſſet, ſe prius quam proficiſceretur, Dolabellam conſulem eſſe iuſſurum: quem negant [h] regem,
D qui & faceret ſemper eiuſmodi aliquid, & diceret: ſed cùm Cæſar ita dixiſſet: tum hic bonus augur, eo ſe ſacerdotio præditum eſſe dixit, vt comitia auſpiciis vel impedire, vel vitiare poſſet. idque ſe facturum eſſe aſſeuerauit. In quo primùm incredibilem ſtupiditatem hominis cognoſcite.

81 Quid enim? iſtuc, quod te ſacerdotij iure facere poſſe dixiſti, ſi augur non eſſes, & conſul eſſes minus facere potuiſſes? Vide ne
E etiam faciliùs. nos enim nuntiationem ſolum habemus: conſules, & reliqui magiſtratus etiam inſpectionem [i]. Eſto. hoc imperitè (*nec* [k] *enim ab homine numquam ſobrio poſtulanda prudentia*) ſed videte impudentiam. multis ante menſibus in ſenatu dixit, ſe Dolabellæ comitia aut prohibiturum auſpiciis, aut id facturũ eſſe, quod fecit. Quiſquamne diuinare poteſt [l], quid vitij in auſpiciis futurum ſit, *niſi qui de* [m] *cælo ſeruare conſtituit?* quod neque li-
F cet comitiis per leges, &, ſi quis ſeruauit: nõ [n] habitis comitiis, ſed prius quam habeantur, debet nuntiare. Verum *implicata* [o] inſcitia, impudentia [p] eſt, ſi nec ſcit quod augurem, nec facit quod pudentem decet.

82 Atque ex illo die recordamini eius vſque ad Idus Martias conſulatum. Quis vnquã apparitor tam humilis, tam abiectus? nihil ipſe poterat: omnia rogabat: caput in [q] auerſam lecticam inſerens [r], beneficia, quæ ven-
G deret, à collega petebat. Ecce Dolabellæ comitiorum dies, ſortitio [ſ] prærogatiuæ [t]. quieſcit. renuntiatur: tacet. prima claſſis vocatur: renuntiatur: deinde [u], vt aſſolet, ſuffragia [x], tum ſecunda claſſis [y]: quæ omnia citiùs ſunt facta, quàm dixi.

83 Confecto negotio bonus augur (Lælium diceres) Alio die, inquit. O impudentiam ſingularem! quid videras? quid ſenſeras? quid audieras? nec enim te de cælo ſeruaſſe dixiſti,
H neque hodie dicis. id igitur obuênit vitium, quod tu iam Kalendis Ianuariis futurum eſſe præuideras [z], & tanto ante prædixeras. Ergo,

her-

Side notes, p. 847: P. B. — a L. quia his ipſis tempo-rib. — b al. de qua — c aliquando tandè in Hiſ. — d L. à primo repr. & ita v. c. — e L. quid es, al. quid céſes. — f L. fuerit hæc partium cauſa com. — g abeſt vox, pe nates à v. c. — h v. c. tamen quem erat æquiſſimũ contra Cn. Pompeij liberos pugnare, quẽq; te ſectorem Iſta verba Vaticani.* — i L. An tu Narbone menſas hoſpitum cõuomeres Dol. — k al. reditus eius. — l Nam quærebat, — m L. nec Gallicis & ita quoque Vaticanus liber. Gallicæ autem ſoleæ, viris parum decoræ.* — P. CLXXV. — n L. Næ tu iã mecum &c. — o al. Ex omnium omnib. — p quidam v. c. non habens quàm quod — q L. à qua nos tum, cum conſulatus petebatur, non r. — r L. cum Gallicis, — ſ al. leuitatem hominis. Cum h. — t al. ferè decimas, — u L. ad veſperam: — x Ciſium genus vehiculi, vnde ciſiarius in lure.* — y L. obuoluto — z L. deducitur eſt: — a L. tradidit — b L. ſcripta amatoriè. — c L. illim, & ita v. c. — d Catamitus, effeminatus.*

Side notes, p. 848: a L. habuiſti, — b L. productus in conc. P. B. — c L. populum etiam dicacẽ — d L. iſti, rediſti, — e L. cognorat. — f L. vterque veſtr. — P. CLXXVI. — g duo v. c. Primùm cùm Cæſar &c. — h al. negat r. — i L. ſpectionẽ. al. electionẽ. — k L. nec enim eſt ab — l al. poſſet: — m ſeruare de cælo Comitiis per leges nõ licebat: & ſi quis ſeruaſſet, nuntiare debebat, priuſquam haberent comitia: at non conſiliis habitis vt in ic & 1. Gell. 14.* — n L. non comitiis habitis. — o L. implicata inſcientia impud. — p al. impudentia eſt. nec ſcit quod augurẽ, nec facit quod pudent. & ſa'. impudẽtiæ.* — q L. in auerſã — r L. ſoliuit, & ita v. c. — ſ Panegathus ſortitio prærogatiuæ, quieſcit, renuntiatur, tacet. Prima claſſis vocatur: deinde ſuffragia, renũciatur. item ſiler, tum ſecunda claſſis vocatur.* — t Prærogatiua centuria quidã alias dictum.* — u L. deinde ſeca, vt aſſolet ſuffragatum, ſecũda claſſis vocatur, quæ omnia — x al. ſuffragatum.* — y al. claſſis vocatur. — z L. prouideras

Digitized by Google

hercule, magna, vt ſpero, tua potiùs, quã reipublicæ calamitate ementitus es auſpicia: obſtrinxiſti [a] populum Romanum religione. Augur auguri, conſul conſuli obnuntiauiſti[b]. Nolo plura, ne acta Dolabellæ videar conuellere: quę neceſſe eſt aliquando ad noſtrum collegium deferantur.

84 Sed arrogantiam hominis, inſolentiámque cognoſcite. quandiu tu voles, vitioſus cõſul Dolabella: rurſus, cum voles, ſaluis auſpiB ciis creatus. Si nihil eſt, cùm augur iis verbis nuntiat, quibus [c] nuntiaſti: confitere te, cùm *ALIO* [d] *DIE*, dixeris, ſobrium non fuiſſe. ſin eſt aliqua vis in iſtis verbis, ea quæ ſit, augur à collega requiro. ¶ Sed, ne forte ex multis rebus geſtis, M. Antonij rem vnam pulcherrimam tranſiliat oratio, *ad Lupercalia*[e] *veniamus*. Non diſſimulat, P. C. apparet eſſe commotũ: ſudat, pallet. quidlibet, modò ne nauſeet, faciat, quod in porticu Numicia [f] fecit. Quæ poC teſt eſſe turpitudinis tantæ defenſio? cupio audire: vt videam, vbi rhetoris tanta merces, vbi campus Leontinus appareat.

85 Sedebat in Roſtris collega tuus, amictus toga purpurea, in ſella aurea coronatus: adſcẽdis: accedis ad ſellam (ita eras Lupercus, vt [g] te eſſe conſulem meminiſſe deberes) diadema oſtendis. gemitus toto foro. vnde diadema? non enim abiectum ſuſtuleras, ſed attuleD ras domo meditatum, & cogitatum ſcelus. Tu diadema imponebas cum plangore populi: ille cum plauſu reiiciebat. Tu ergo vnus, ſcelerate inuentus es, qui cũ auctor regni [h] inuentus eſſes, eum, quem collegam regni habebas, dominum habere velles: & idem tentares, quid populus Romanus ferre, & pati poſſet.

86 At etiam miſericordiam captabas: ſupplex te ad pedes abiiciebas: quid petens? vt ſeruires? tibi vni peteres: qui ita à puero vixeras, vt omnia paterere vt facilè ſeruires: à noE bis, populoque Rom. mandatum id certè non habebas. O præclaram illam eloquentiã tuã cùm es nudus [i] concionatus! Quid hoc turpius? quid fœdius? quid ſuppliciis omnibus dignius? num exſpectas, dum te ſtimulis fodiam [k]? hæc te, ſi vllam partem habes [l] ſenſus, lacerat, hæc cruentat oratio. Vereor, ne imminuam virorum [m] ſummorum gloriam. dicam tamen dolore commotus. Quid [n] indiF gnius, quàm viuere eum, qui impoſuerit diadema, cùm omnes fateantur iure interfectum eſſe, qui abiecerit?

87 At etiam inſcribi [o] iuſſit in faſtis, Ad Lupercalia, C. Cæſari, dictatori perpetuo, M. Antonium conſulem, populi iuſſu regnum detuliſſe, Cæſarem vti noluiſſe. Iam iam minimè miror, te otium perturbare: non modò vrbem odiſſe, ſed etiam lucem: cum perditiſſimis latronibus non ſolùm de die, ſed etiam in diem viuere. Vbi enim tu in pace cõſiſtes? G qui locus tibi in legibus, & [p] iudiciis eſſe poteſt, quæ tu, quantum in te fuit, dominatu regio ſuſtuliſti? Ideóne L. Tarquinius exactus? Sp. [q] Caſſius, Sp. Melius, M. [r] Manlius, necati, vt multis pòſt ſæculis, à M. Antonio, quod fas non eſt, rex Romæ conſtitueretur? Sed ad auſpicia redeamus.

88 De quibus rebus idib. Martiis fuit in ſenatu Cæſar acturus, quæro tũ tu quid egiſſes. audiebã quidẽ te paratũ veniſſe, quòd me de H ementitis auſpiciis, quib. tamẽ parẽre neceſſe erat, putares eſſe dicturũ. Suſtulit illum diem *fortuna* [s] *populi R.* nũ etiã tuũ de auſpiciis iudiA ciũ interitus Cæſaris ſuſtulit? Sed incidi in id tẽpus, quòd iis [a] de rebus, in quas ingreſſa erat oratio, prætereundũ [a] nõ ſit. Quæ tua fuga? quæ [b] formido illo die? quę propter cõſciẽtiã ſcelerũ deſperatio vitæ? cum ex illa fuga, beneficio eorum, qui te, ſi ſanus eſſes, ſaluum eſſe voluerunt, clàm te domum recepiſti?

89 O mea fruſtra ſemper veriſſima auguria rerũ futurarũ! dicebã illis in Capitolio liberatoribus noſtris, cùm me ad te ire vellent, vt B ad defendendam remp. te adhortarer: quoad metueres, omnia te promiſſurum: ſimulac timere deſiiſſes, ſimilem te futurum tui. Itaque cũ ceteri conſulares irent [c], & redirẽt: in ſententia manſi: neque te illo die, neque poſtero vidi: neque vllam ſocietatem optimis ciuibus cum importuniſſimo hoſte fœdere vllo confirmari poſſe credidi. Poſt [d] diem tertium veni in ædem Telluris. & quidem inuitus, cùm [e] omneis aditus armati obſiderent.

C 90 Qui [f] tibi ille dies, M. Antoni, fuit? quãquam mihi ſubitò inimicus extitiſti, tamen me tui miſeret, quòd tibi inuideris. Qui tu vir, dij immortales, & quantus fuiſſes, ſi illius diei mentem ſeruare potuiſſes! pacem haberemus, quæ erat facta per obſidem puerum, nobilem [g], M. Antonij filium M. Bambalionis nepotem. quanquam *te bonum timor faciebat, non* [h] *diuturnus magiſter officij* [i]: improbum fecit ea, quæ, dum timor abeſt, à te non diſceſſit [k], D audacia. Etſi tum, cum optimum te putabant, me quidem diſſentiente, funeri [l] tyranni illius ſceleratiſſimi præfuiſti. tua illa pulchra laudatio, tua miſeratio, tua cohortatio.

91 Tu [m], tu illas faces incendiſti, & eas, quibus [n] ſemiuſtum latus ille eſt, & eas, quibus incenſa L. Bellieni domus deflagrauit. tu [o] illos impetus perditorum hominum, & ex maxima parte ſeruorum, quos nos vi, manuque repulimus, in noſtras domos imE miſiſti. idem tamen, quaſi fuligine abſterſa, reliquis diebus in Capitolio præclara S. C. feciſti, ne qua poſt Idus Martias immunitatis tabula, neve [p] cuiuſquam beneficij figeretur. meminiſti ipſe de exulibus: ſcis, de immunitate quid dixeris. optimum verò, quod dictaturæ nomen in perpetuum de rep. ſuſtuliſti. quo quidem facto tantum te cepiſſe odium regni videbatur, vt eius omnem [q], propter proximum dictatorem, tolleres [r] metum.

F 92 Conſtituta reſpub. videbatur aliis, mihi vero nullo modo, qui omnia, te gubernante, naufragia metuebã. Nũ me igitur fefellit? aut nũ diutius ſui potuit eſſe diſſimilis? inſpectãtibus vobis, toto Capitolio tabulæ figebantur: neq; ſolũ ſingulis veniebant immunitates, ſed etiã populis vniuerſis. ciuitas nõ [s] tũ ſingillatim, ſed prouinciis totis dabatur. Itaq; ſi hæc manent, quæ ſtãte republica manere non poſſunt, prouincias vniuerſas, P. C. perdidiſtis: neG que vectigalia ſolùm, ſed etiã imperium pop. R. huius domeſticis nundinis diminutũ [t] eſt.

93 vbi eſt ſepties millies ſeſtertiũm, quod [u] in tabulis, quæ ſunt ad Opis [x], patebat? funeſtæ illius quidem pecuniæ, ſed [y] tamen, ſi iis, quorũ erat, nõ redderentur, quæ nos à tributis poſſet vindicare. Tu autẽ quadringenties HS. quod idibus Martiis debuiſti, quonam modo ante Kalendas April. debere deſiiſti [z]? Quid [a] ego de cõmentariis infinitis, quid de innumerabiliH bus chirographis [b] loquar? Sunt ea quidem innumerabilia, quæ à diuerſis emebantur, non inſciente te: ſed vnũ egregium de rege Deio-

Tom. II.

Left margin notes:

a L. obſtrinxiſti religione populum Ro. Aug.
b L. obnuntiaſti.
c L. quibus tu nuntiaſti. P. B.
d Augures cũ de cœlo ſeruarent, & aliquid comperiſſent, quòd rem ſuſceptam diremeret, id iis duob. verbis, *Alio die*, denuntiabant, vt hî. *Idem Cicero 2. de legib. Linius 8.*
e Lupercalib. Luperci more.
f L. Minucia
g L. vt te conſulé eſſe me.
h L. regni eſſes: eum, quẽ collegam, habebas, dom. *& ita* V. C.
i Lupercus ſaltatus.
k *al.* fodiamus?
l L. ſenſus habes
m L. ſummorũ virorum
n L. Nónne indignum eſt viuere eum.
o L. adſcribi V. CLXXVII.
p L. & in iudiciis
q L. Spurij. Caſſius, Melius *& ita* V. C.
r *al.* M'. Manlius.
s fortuna Reipublicæ.

Right margin notes:

a L. iis reb.
a L. prætereundum eſt.
b L. quæ formido præclaro illo die?
c L. irent, redirent:
d *al.* Poſt tertium diem
e V. C. cùm omnis aditus
f L. Quid tibi dies ille, M. Ant.
g L. nobilem M. Bambalionis nepotem *& ita* V. C.
h L. non diuturnus mag. *& ita* V. C.
i hoc eſt virtutis amor.
k L. diſcedit.
l L. funeri tyranni, ſi illud funus fuit, ſceleratiſſime p.
m L. tu, tu, in. P. B.
quam, illas f.
n L. quibus ſemuſtulatus ille eſt.
o L. tu illos impetus perditorum, & ex maxima p.
p L. ne re cuius benef.
q *al.* omnem nomen propter proximum dictatoris metũ tolleres. *al.* omne nomen.
r L. metũ tolleres.
s L. non iam ſingillatim,
t L. deminutũ eſt.
u L. quod eſt in tabulis, quæ ſunt ad Opis ſun.
x ſubaudi templum.
y L. ſed tamen quæ nos, ſi iis quorum erat non redderetur, à tributis poſſ vind.
z L. deſiiſti? P. CLXXVIII.
Sũt ea quidẽ innumerab. quæ.
a *hoc totum* Quid ego de comm. infin. quid de innumerabil. loquar. *deleudum eſt*
b *vide Philippica I. & ad Attic. epiſt.*

Digitized by Google

A taro populo Rom. amiciſſimo, decretũ in Ca-
pitolio fixerim. quo propoſito nemo erat, qui
in ipſo dolore riſum poſſet continere.

94 Quis enim cuiquam inimicior, quàm
Deiotaro Cæſar? æquè, atque huic ordini, vt e-
queſtri, vt Maſſilienſibus, vt omnibus, quibus
remp. populi R. caram eſſe ſentiebat. Is [a] igi-
tur, à quo viuo, nec præſens, nec abſens quid-
quam æqui[b] boni impetrauit, apud mortuum
factus eſt gratioſus. compellarat hoſpitẽ præ-
B ſens, computarat, pecuniam imperarat, in [c] e-
ius tetrarchiam ex Græcis comitibus ſuis col-
locarat: Armeniam abſtulerat à ſenatu da-
tam. hæc viuus eripuit, reddidit mortuus.

95 At quibus verbis? modò æquum ſibi vi-
deri, modo non iniquum. mira verborum cõ-
plexio. at ille nunquam (ſemper enim abſen-
ti affui Deiotaro) quicquam ſibi, quod nos
pro illo poſtularemus, æquum dixit videri.
Syngrapha H S. centies per legatos, viros bo-
C nos, ſed timidos, & imperitos, ſine [d] reliquo-
rum hoſpitũ regis ſententia, facta in gynæcéo:
quo in loco plurimæ res venierẽ[e], & veneunt.
qua ex ſyngrapha quid ſis acturus, meditere
cenſeo. Rex enim ipſe ſua ſponte, nullis com-
mentariis Cæſaris, ſimulatque audiuit eius
interitum, *ſuo Marte* res ſuas recuperauit [f].

96 Sciebat homo ſapiens, *ius ſemper hoc fuiſ-
ſe, vt, quæ tyranni eripuiſſent, ea, tyranno interfecto,
ij, quibus erepta eſſent, recuperarent* [g]. Nemo igi-
D tur iureconſultus [h], ne iſte quidem, qui tibi
vni eſt iureconſultus, per quem hæc agis, ex [i]
iſta ſyngrapha deberi dicit pro iis rebus, quæ
erant ante ſyngrapham recuperatæ [k]. non e-
nim à te emit: ſed priùs, quàm tu ſuum ſibi
venderes: ipſe poſſedit. Ille vir fuit: nos qui-
dem contemnendi, qui auctorem odimus, a-
cta defendimus.

97 Quid ergo de commentariis infinitis,
quid de innumerabilib. chirographis loquar?
E quorum etiam imitatores [l] ſunt. qui ea, tan-
quam *gladiatorum libellos* palàm venditent. Ita-
que tanti acerui nummorum apud iſtum cõ-
ſtruuntur, vt iam appendantur, non numeren-
tur pecuniæ. At quàm cæca auaritia eſt? nuper
fixa tabula eſt, qua [n] ciuitates locupletiſſimæ
Cretenſium vectigalibus [o] liberantur: ſtatui-
túrque, ne poſt M. Brutum proconſulem [p], ſit
Creta prouincia. Tu [q] mentis es compos? tu
non conſtringendus? an Cæſaris decreto Cre-
F ta poſt M. Bruti deceſſum potuit liberari, cùm
Creta nihil ad Brutum, Cæſare viuo pertine-
ret? At huius venditione decreti (ne nihil a-
ctum putetis) prouinciam Cretam perdidiſtis.
Omnino nemo vllius rei fuit emtor, cui de-
fuerit hic venditor.

98 Et de exſulibus legem [r], quam fixiſti,
Cæſar tulit? Nullius inſector calamitatem:
tantùm queror, primùm eorum reditus inqui-
natos, quorum cauſam diſſimilem [ſ] Cæſar iu-
G dicauerit [t]: deinde neſcio cur reliquis idem
non tribuas. neque enim plus quàm tres, aut
quattuor reliqui [u] ſunt, qui [x] ſimili calami-
tate fuerint. cur tua miſericordia ſimili non
fruuntur? cur eos habes in loco patrui? de
quo ferre, cùm de reliquis ferres, noluiſti: quẽ
etiam ad cenſuram petendam impuliſti, eám-
que petitionem comparaſti quæ & riſus ho-
minum, & querelas moueret.

99 Cur autẽ ea comitia nõ habuiſti? an quia
H tribunus pleb. ſiniſtrũ [y] fulmẽ nũtiabat? tua [z]

x al. qui in ſimili. y al. fulmen ſiniſtr. z L. Cùm tua nulla auſpicia ſunt [illegible] tuorum, tum ſi religioſus [illegible]

a v. c. igitur à quo viuo nec præſ. nec abſ. rex Deiotarus quidquã æq. b.
b al. æqui boniue
c L. in eius tetrarchia voũ ex Gr. com.
d L. ſine Sexti, ſine reliquorũ hoſp. al. ſine noſtra ſine reliq. & ſua q. v. c.
e L. venierunt & ven.
P. 8.
f L. & v. c. recciperauit.
g L. reciperarent.
h al. iuriſconſultus.
i L. ex iſta ſyngrapha
k L. reciperatæ.
l al. licitatores.
m Libelli propoſiti editores dicẽ muneris & paria gladiatorum proponebant: Hinc munus oſtendere. *Cicero epiſt. ad Varronem initio Acad.* 1. pronunciare & proponere. *Suet. Iulio & Tito.* dicẽ munerum dicere *Seneca de breuitate vitæ.* cui etiam ipſi libelli, edicta *Seneca epiſtola* 118. *adde Ciceronem* 2. *Famil.* 7. *in pri.* libelli munerarij *Pollio in Claudio* libelli *Seneca* 4. *controuerſ.* Pictura quoque & tabulis muneris editionem & formam exhibebant. *Plin.* 35. *Horat.* 2. *ſa*-*tyr.* 7. *Pollio in vita Carini.* Idem in venationibus ſeruabatur. *Capitolinus in Gordianis, adde Lipſium* 2. *Saturnal.* 18.
n v. c. quæ ciuitates locupletiſſimæ vectigalibus liberantur.
o al. vectigaliſes.
p al. proconſ.
q al. Tu mentis compos.
P. CLXXIX.
r Lex de exſulibus.
ſ L. Cæſar diſſimilem iud.
t v. c. & L. iudicaris.
u reliqui ſũt. Qui ſimili in calamitate ſunt, cur tua miſericordia ſimili non fruuntur? x quid intereſt.

A quid intereſt? nulla auſpicia ſunt tuorum, cùm
tu religioſus. Quid? eundem in ſeptemuiratu
nónne deſtituiſti? interuẽnit enim. quid [a] me-
tuiſti? credo, ne ſaluo capite negare non poſ-
ſes. omnibus eum contumeliis oneraſti, quem
patris loco, ſi [b] vlla pietas in te eſſet, colere
debebas. filiam eius, ſororem [c] tuam, eieciſti,
falſa [d] conditione quæſita, & antè perſpecta.
non eſt ſatis. probri inſimulaſti pudiciſſimam
fœminam. Quid eſt, quod addi poſſit? conten-
B tus eo non fuiſti. frequentiſſimo ſenatu Ka-
lendis Ian. ſedente patruo, hanc tibi eſſe cum
Dolabella odij [e] cauſam auſus es dicere,
quod ab eo ſorori, & vxori tuæ ſtuprum obla-
tum eſſe comperiſſes. Quis interpretari po-
teſt, impudentiórne, qui in ſenatu: an impro-
bior, qui in Dolabellam: an impurior, qui [f] pa-
tre audiente: an crudelior, qui in illam miſe-
ram tam ſpurcè, tam impiè dixeris?

100 Sed ad chirographa redeamus, quæ [g]
C fuit tua cognitio? acta enim Cæſaris pacis
cauſa confirmata ſunt à ſenatu: quæ quidem
Cæſar egiſſet non ea, quæ [h] Cæſarem egiſſe
dixiſſet Antonius. Vnde iſta erumpunt? quo
auctore proferuntur? ſi ſunt falſa, cur [i] pro-
bantur? ſi vera, cur veneunt? At ſic placuerat,
vt ex Kalendis Iuniis de Cæſaris actis cum
conſilio cognoſceretis. Quod fuit conſilium?
quem vnquam aduocaſti [k]? quas Kalendas
Iunias exſpectaſti? an eas, ad quas te, peragra-
D tis veteranorum coloniis, ſtipatum armis re-
tuliſti? ò præclaram illam percurſationẽ tuam
menſe Aprili, atque Maio, tum, cùm etiam
Capuam coloniam deducere conatus es.
Quemadmodum [l] illã adieris, vel potiùs pæ-
nè non adieris, ſcimus. cui tu vrbi minitaris.

101 Vtinam conere, vt aliquando illud
P. Æ. NE, tollatur, atque [m] nobilitata ſit tua
illa peregrinatio. quid prandiorum apparatus,
quid furioſam vinolentiam tuam proferam?
E tua iſta detrimenta ſunt: illa noſtra. Agrum
Campanum, qui cùm de vectigalibus exime-
batur, vt militibus daretur, tamen infligi ma-
gnum reipublicæ vulnus putabamus: hunc tu
compranſoribus tuis, & colluſoribus diuide-
bas. mimos dico, & [n] mimas, P. C. in agro Cã-
pano collocatos. Quid iam querar de agro
Leontino? quandoquidem [o] hæ quondam a-
rationes Campani [p], & Leontini in populi
Romani patrimonio glandiferæ, & [q] fructuo-
F ſæ ferebantur. Medico tria millia iugerũm,
quaſi te ſanum [r] feciſſet: rhetori duo, quaſi [ſ]
diſertum facere potuiſſet. Sed ad iter, Ita-
liámque redeamus.

102 Deduxiſti coloniam Caſilinum, quò
Cæſar antè deduxerat. Cõſuluiſti me per lit-
teras de Capua tu quidẽ: ſed idẽ de Caſilino
reſpõdiſſem: poſſéſne, vbi colonia eſſet, eò co-
loniã nouã iure deducere. Negaui, in eã [t] co-
loniã, quæ eſſet auſpicatò deducta, dum eſſet
G incolumis, coloniã [u] nouã iure deduci. colo-
nos nouos adſcribi poſſe reſcripſi. Tu autem
inſolentia elatus, omni auſpiciorũ iure turba-
to, Caſilinũ coloniã deduxiſti, quò erat pau-
cis annis ante deducta, vt [x] vexillũ [y] videres,
& aratrum circumduceres: cuius quidem vo-
mere portam Capuæ penè perſtrinxiſti, vt flo-
rentis coloniæ territorium minueretur.

103 Ab hac perturbatione religionũ aduolas
in M. Varronis, ſanctiſſimi, atque integerrimi
H viri, fundũ Caſinatẽ. Quo iure? quo ore? eodẽ,
inquies, quo in heredum L. Rubrij, quo in he-
redum L. Turſelij prædia, quo in reliquas in-
nume-

a L. quid? metuiſti, credo, ne ſaluo capite cum negare non poſſes. al. cum metuiſti.
b L. ſi vlla in te pietas eſſ.
c *Nos. Auguſt.* vxorem.
d L. alia conditione quæ.
e L. cauſam odij dicere auſus es. quòd *&c.* *&* *iſta* v. c.
f al. qui patruo aud.
g L. quæ tua fuit
h al. quæque C.
i al. cur approb.
P. 8.
k v. c. conuocaſti?
l L. Quemadmodum illinc abieris, vel potiùs pænè non abieris,
m L. Atquàm nobilis eſt tua illa peregrinatio?
n L. & mimas P. C. in agro Camp. coll.
o L. quoniam quidem
p L. Campana & Leontina,
q q. v. c. grandiferæ q al. v. c. grandi fœnore, & fr.
r L. ſanaſſe: & iſta duo v. c.
ſ vel quid iſte diſertum. & quid ſi te diſertum.
t Coloniam & quando in coloniam iam deductam deduci poterãt. u Colonia noua dicebatur hæc ex veteranis colonis deducebatur: Apul. Apolog. t. Deinceps veteranorũ militum nouo tõdito ſplẽdidiſſima colonia ſumus
P. CLXXX.
x Coloniæ futuræ in loco vexillum figebatur & aratrum circumducebatur.
y L. vexillum tollere, vt aratrum circumd.

Digitized by Google

numerabileis poſſeſſiones. Et ^a ſi ab haſta, valeant tabulæ, modò Cæſaris, non tuæ; quibus debuiſti, non quibus tu te liberauiſti. Varronis quidem Caſſinatem fundum quis veniiſſe ^b dicit? quis haſtam iſtius venditionis vidit? quis vocem præconis audiuit? Miſiſſe te dicis Alexandriam, qui emeret à Cæſare. Ipſum enim exſpectare magnum fuit.

a L. Et ſi ab haſta: valeant haſta, valeant tabulæ.

b al. veniſſe

104 Quis verò audiuit vnquam (nullius autem ſalus curæ pluribus fuit) de fortunis Varronis rem vllam eſſe detractam? Quòd ^c ſi etiam ſcripſit ad te Cæſar, vt redderes: quid ſatis poteſt dici de tanta impudentia? remoue gladios parumper illos, quos videmus. iam intelliges, aliam cauſam eſſe haſtæ Cæſaris, aliam confidentiæ, & temeritatis tuæ. non enim te dominus modo illis ſedibus, ſed quiuis amicus, vicinus, hoſpes, procurator arcebit. At quàm multos dies in ea villa turpiſſimè es ^d perbacchatus? ab hora tertia bibebatur, ludebatur, vomebatur. *O tecta ipſa miſera, quàm ^e diſpari domino!* quanquam quomodo iſte dominus? ſed tamen quàm à diſpari tenebantur? ſtudiorum enim ſuorum M. Varro voluit eſſe illud, non libidinum diuerſorium ^f.

c L. quòd ſi etiam ſcr. ad te Cæſ. vt redderes

d L. eſt perb.

e hic lib. officiorum. O domus antiqua, quam diſpari domino dominaris.*

f L. deuerſorium.

105 Quæ in illa villa antè ^g dicebantur? quæ cogitabantur? quæ litteris mandabantur? iura populi Romani, monumenta maiorum, omnis ſapientiæ ratio, omniſque ^h doctrina. At verò, te inquilino (non enim domino) perſonabant omnia vocibus ebriorum: natabant pauimenta vino: madebant parietes: ingenui pueri cum meritoriis: ſcorta inter matres familias verſabantur. Caſilino ^i ſalutatum veniebant. Aquino, Interamna, admiſſus eſt nemo. iure id quidem. in homine enim turpiſſimo obſolebant ^k dignitatis inſignia.

g L. antea d.

h L. omnis d.

P. B.

i L. Caſſino ſalut.

k L. obſoleſcebant dign. al. obſoleſcebãt d.

106 Cum inde Romam proficiſcens ad Aquinum accederet, obuiam ei proceſſit (vt eſt frequens municipium) magna ſanè multitudo. at iſte operta lectica latus eſt per oppidum, vt mortuus. Stultè Aquinates: ſed tamen in via habitabant. quid Anagnini? qui cum eſſent deuij ^l, obuiam ei deſcenderant, vt iſtum, tanquam ſi eſſet conſul, ſalutarent. Incredibile ^m dictu, tamen ^n inter omneis conſtabat, neminem eſſe reſalutatum: præſertim cùm duos ſecum Anagninos haberet, Muſtelam, & Laconem: quorum alter gladiatorum ^o eſt princeps, alter poculorum.

l L. deuij, deſcenderunt: vt iſtũ tanquam ſi eſſet, omnium ſaluta. &c.

m Incredibile dictu eſt: &c.

n L. ſed tum elmis in ex omnis co. ſt. al. ſed tamen omnis conſt. Codex Vaticani ſed cum vitio ſcriptũ. Ant. Auguſt. ſine cõmentis Pan. ſed omnino inter. al. Dictu ex omnibus inter.*

o L. gladiat.

107 Quid ego illas iſtius minas, contumeliáſque commemorem, quibus inuectus eſt in Sidicinos? vexauit Puteolanos, quòd ^p C. Caſſium, quòd Brutos patronos adoptaſſent: magno quidem iudicio, ſtudio, beniuolentia, caritate, non vt te, vt Baſilũ, vi & armis, & alios veſtri ſimileis, quos clienteis nemo habere velit, non ^q modò eſſe illorum cliens. Interea dum tu abes, qui dies ille collegæ ^r tui, cùm illud, quod tu venerari ſolebas, buſtum in foro euertit? quæ te tibi nuntiata, vt conſtabat inter eos, qui vnà fuerunt, concidiſti. quid euenerit poſtea, neſcio. metum credo valuiſſe, & arma. Collegam quidem de cælo detraxiſti. effeciſtique non tu quidem etiam nunc, vt ^ſ ſit ſimilis tui, ſed certè, vt diſſimilis eſſet ſui.

p L. quòd C. Caſſium & Brutum adoptaſſent,

q L. non modò illorum cliens eſſe

r L. collegæ tui fuit,

ſ L. vt ſimilis tui. ſed c.

108 Qui verò reditus ^t inde Romam? quæ perturbatio totius vrbis? memineramus *Cinnam nimis potentem: Syllam poſtea dominantem, modò regnantem Cæſarem* videramus. erant fortaſſe gladij, ſed ^u ij abſconditi, nec ita multi. iſta verò quæ, & quanta barbaria eſt? agmine qua-

t L. inde reditus R.

u al. ſed abſconditi.

A drato cum gladiis ſequuntur ſcutati ^a milites: lecticas portari videmus. Atque his quidem iam inueteratis, P.C. conſuetudine obduruimus. Kalendis Iuniis cùm in ſenatum, vt erat conſtitutum, venire vellemus, metu perterriti repentè diffugimus.

P. CLXXXI. a ſcutati milites, lecticas portari vid.

109 At iſte, qui ſenatu nõ egeret, neq; deſiderauit quenquã, & potius diſceſſu noſtro lætatus eſt, ſtatim ^b illa mirabilia facinora effecit. qui chirographa Cæſaris defendiſſet lucri
B ſui cauſa: is leges Cæſaris, eaſq; præclaras, vt rempub. concutere poſſet euertit. numerũ annorum prouinciis prorogauit: idemque, cùm actorum Cæſaris defenſor eſſe deberet, & in publicis & in priuatis rebus acta Cæſaris reſcidit. *In ^c publicis actis nihil eſt lege grauius: in priuatis firmiſſimum eſt teſtamentum.* Leges alias ſine promulgatione ſuſtulit: alias, vt ^d tolleret promulgauit. Teſtamentũ irritum fecit: quod etiam infimis ciuib. ſemper obtentũ eſt. Signa, tabulas, quas populo Cæſar vnà
C cum hortis legauit, eas hic partim in hortos Pompeij deportauit, partim in villã Scipionis.

b L. ſta ſineq;

c L. In publicis nihil eſt lege gr.

d L. vt tolleret, promulgauit. Teſt.

110 Et tu in Cæſaris memoria diligens? tu illum amas mortuum? quem ^e is maiorem honorem ^f conſecutus erat, quàm *vt haberet puluinar, ſimulacrum, faſtigium, flaminem?* eſt ergo flamen, vt Ioui, vt Marti, vt Quirino, ſic diuo Iulio M. Antonius? Quid igitur ceſſas? cur non inaugurare? ſume diem: vide, qui te inaugu-
D ret: collegæ ſumus: nemo negabit. O deteſtabilem hominem, ſiue quòd tyranni ſacerdos eſt, ſiue quòd mortui! Quæro deinceps num, hodiernus dies quis ^g ſit, ignores. neſcis heri quartum in Circo diem ludorum Romanorum fuiſſe? te ^h ipſum autem ad populum tuliſſe, vt quintus præterea dies Cæſari tribueretur? cur nõ ſumus prætextati? cur honorem Cæſari ^i tua lege datum, deſeri patimur? an ſupplicationes addendo diem contaminari
E paſſus eſt: puluinaria noluiſti? aut vndique religionem tolle, aut vndique conſerua.

e L. quem is honorem maiorem conſ. &c.

f Honos Cæſari mortuo ſummus habitus ab Antonio.*

g L. qui ſit,

h L. te autem ipſum ad p.

i al. Cæſaris P. B.

111 Quæres, placeátne mihi puluinar eſſe, faſtigium, flaminem. mihi verò nihil iſtorũ placet. ſed tu, qui acta Cæſaris defendis, quid potes dicere, cur alia defendas, alia nõ cures? niſi fortè vis fateri, te omnia quæſtu tuo, nõ illius dignitate metiri. Quid ad hæc tandem? exſpecto enim eloquentiam tuam. diſertiſſimum cognoui auum tuum: at te etiam apertiorem
F in dicendo. ille nunquam nudus ^k eſt concionatus: tuũ hominis ſimplicis pectus vidimus. Reſpondebíſne ad hæc? aut omnino hiſcere audebis? ecquid reperies ex tam longa oratione mea, cui te reſpondere poſſe confidas?

k al. eſt nudus

112 Sed præterita omittamus. hunc vnum diem, hunc vnum, inquam hodiernum diem, hoc punctum temporis, quo loquor, defende, ſi potes. cur armatorum corona ſenatus ſeptus eſt? cur me tui ſatellites cum gladiis au-
G diunt? cur valuæ Concordiæ non patent? cur homines omnium gentium maximè barbaros, Ithyreos, cum ſagittis deducis in forum? Præſidij ſui cauſa ſe facere dicit. Nónne igitur *millies perire eſt melius, quàm in ſua ciuitate ſine armatorum præſidio non poſſe viuere?* Sed nullum eſt iſtuc, mihi crede, præſidium. *caritate* ^l, *& beniuolentia ciuium ſeptum oportet eſſe, non armis.*

l L. caritate, & beniu.

113 Eripiet, extorquebit tibi iſta populus
H Rom. vtinam ſaluis nobis: ſed quoquo modo nobiſcum egeris, dum iſtis conſiliis vteris, non ^m potes eſſe, mihi crede, diuturnus. etenim

m L. non potes, mihi crede, eſſe diuturnus.

Digitized by Google

iſta tua minimè auara coniux, quam ego ſine contumelia deſcribo, nimium [a] debet diu populo R. penſionem tertiam. Habet pop. R. ad quos gubernacula reip. deferat. qui vbicunq; terrarũ ſunt, ibi eſt omne reip. præſidium, vel potius ipſa reſp. quæ ſe adhuc tantũmodo vlta eſt, nõdum recuperauit [b]. habet quidem certe reſp. adoleſcenteis nobiliſſimos [c], paratos defenſores. quàm volent, illi cedant, otio conſulentes: tamen à rep. reuocabuntur. *Et nomen pacis dulce eſt, & ipſa res ſalutaris. ſed inter pacem, & ſeruitutem plurimùm intereſt. pax [d], eſt tranquilla libertas: ſeruitus malorum [e] omnium poſtremum, non modò bello, ſed morte etiam repellendum.*

a L. nimium diu debet tertiam p enſionem & ita o. v. c.
P. CLXXXII.
b L. recuperauit & ita v. c.
c al. nobileis.
d Pacis & ſeruitutis diſſimilitudo.
e L. poſtremũ malorum omnium.

114 Quòd ſi ſe ipſos illi noſtri liberatores è conſpectu noſtro abſtulerunt: at exemplum facti reliquerunt. illi quod nemo fecerat, fecerunt. Tarquinium Brutus bello eſt perſecutus: qui [f] tamen rex fuit, cum eſſe Romæ regem liceret [g]. Sp. Caſſius, Sp. Melius, M. Manlius propter ſuſpicionem regni appetendi ſunt necati. hi primi cum gladiis, non in regnum appetentem, ſed in regnantem imperium fecerunt. quod cùm ipſum factum per ſe præclarum [i], atque diuinum eſt, tum expoſitum ad imitandum. præſertim cùm illi eam gloriam conſecuti ſint, quæ vix cœlo capi poſſe videatur. *Etſi enim ſatis in ipſa conſcientia pulcherrimi facti fructus erat, tamen mortali immortalitatem non arbitror contemnendam* [k].

f L. qui tum rex f.
g L. licebat.
h L. Spurij, Caſſius, Melius M.
i al. præclarũ eum, atq; diuinum, tum exp.
k al. eſſe contemnendam.

115 Recordare igitur, illum, M. Antoni, diem, quo dictaturam ſuſtuliſti: pone ante oculos lætitiam ſenatus, populique Ro. confer cum [l] nummatione tua, tuorumque: tum intelliges, quantum inter laudem, & lucrum interſit. Sed nimirum, vt *quidam, morbo aliquo, & ſenſus ſtupore, ſuauitatem cibi non ſentiunt: ſic libidinoſi, auari, facinoroſi, veræ laudis guſtum* [m] *non habent.* Sed, *ſi te laus allicere ad rectè faciendum non poteſt, ne metus quidem à fœdiſſimis factis poteſt auocare?* Iudicia [n] non metuis? ſi propter innocentiam, laudo: ſi propter vim non intelligis, ei, qui iſto modo iudicia non timeat, quid timendum ſit?

l L. cum hac nundinatione tua. || al. cum hac in manũ latione. *Ant. Auguſt* hac immani nundinatione.
m L. guſtatum
n al. Iudicia non metuis.
P. S.

116 Quod ſi non metuis viros forteis, egregioſque ciueis, quòd à corpore tuo prohibentur armis, tui te, mihi crede, diutius non ferent. Quid [a] eſt autem, multos dies, & nocteis timeri à ſuis? niſi verò aut maioribus habes beneficijs obligatos, quàm ille quoſdam habuit ex iis, à quibus eſt interfectus: aut tu es vlla re cum eo comparandus. fuit in illo ingenium, ratio, memoria, litteratura [b], cogitatio, diligentia: res bello geſſerat, quamuis reip. calamitoſas, attamen magnas: multos [c] annos regnare eſt meditatus: magno labore, magnis periculis, quod [d] cogitauerat, effecerat: muneribus, monumentis, congiariis, epulis, multitudinem imperitam lenierat [e]: ſuos præmiis, aduerſarios clementiæ ſpecie deuinxerat. Quid multa? attulerat iam liberæ ciuitati, partim metu, partim patiẽtia, conſuetudinẽ ſeruiẽdi.

a L. Quæ eſt autem vita, dies, & nocteis &c.
b L. litteræ, cura, cog.
c L. multos annos regnare meditatus magno labore, multis pericla.
d L. quod cogitarat, eff. al. quod cogitabat, eff.
e L. delenierat.

117 Cum illo ego te dominandi cupiditate conferre poſſum, ceteris verò rebus nullo modo es cõparandus. Sed ex plurimis malis, quæ ab illo reip. ſunt inuſta, hoc tamen boni eſt, quod didicit iam populus Ro. quantum cuiq; crederet, quibus ſe committeret, à quibus caueret. Hæc [f] igitur non cogitas? *nec intelligis ſatis eſſe viris fortibus didiciſſe, quàm* [g] *ſit pulchrum, beneficio gratum, fama glorioſum, tyrannum occidere?* an, cum illum homines non tulerint, te ferent?

f L. Hæc non cogitas?
g L. quàm ſit re pulchrum

118 Certatim poſthac, mihi crede, ad hoc opus curretur, nec occaſionis tarditas exſpectabitur. Reſpice, quæſo, aliquando rempub. M. Antoni: quibus ortus ſis, non [h] quibuſcum viuas, conſidera: mecum, vt voles: cum republica redi in gratiam. Sed de te tu ipſe videris: ego de me ipſo profitebor. defendi remp. adoleſcens, non deſeram ſenex: contemſi Catilinæ gladios, non pertimeſcam tuos. Quin etiam corpus libenter [i] obtulerim, ſi repræſentari morte mea libertas ciuitatis poteſt [k].

h al. nõ quibus conuiuas.
i L. libenter eis obtul.
k L. poteſt et aliquãdo dol.

119 Vtinam aliquando dolor populi Rom. pariat, quod iamdiu parturit. Etenim ſi abhinc annos propè viginti hoc ipſo in templo negaui poſſe mortem immaturam eſſe conſulari: quanto veriùs nunc negabo ſeni? Mihi verò, P.C. *iam etiam optanda mors eſt, perfuncto rebus iis, quas adeptus ſum, quaſque geſſi. duo modò hæc opto: vnum, vt moriens populum Rom. liberum relinquam:* hoc mihi maius à diis immortalibus dari non poteſt: *alterum, vt ita cuique eueniat, vt de rep. quiſque mereatur.*

IN M. ANTONIVM

P. CLXXXIII.

PHILIPPICA TERTIA.

ORATIO QVADRAGESIMA QVINTA.

SYNOPSIS.

Suadet: vt quæ Octauius aduerſus Antonium egit, rata ſint, & vt Imperatoria dignitate in Antonium eſſe gatur, vt legionibus quæ illum ſecutæ, præmia decernantur: vt Brutus prouinciam Galliam aduerſus Antonium tueatur, & vt Antonius hoſtis à ſenatu iudicetur.

SERIVS [a] omnino, P.C. quàm tempus reipublicæ poſtulauit [b], aliquando tamen conuocati ſumus: quod flagitabam equidem quotidie: quippe cùm bellum nefarium contra aras, & focos, contra vitam, fortunaſque noſtras, ab homine profligato, ac perdito non comparari, ſed geri iam viderem. Exſpectantur Kalendæ Ian. [c] quas non exſpectat Antonius, qui in prouinciã D. Bruti, ſummi, & ſingularis viri, cum exercitu impetum facere conatur: ex qua ſe inſtructũ, & paratum ad

a EXORDIVM.
b L. poſtulabat, & ita o. v. c.
c adde ſeq. mil. 6.

ad vrbem venturum eſſe minitatur.

2 Quæ eſt igitur exſpectatio, aut [a] quæ vel minima dilatio temporis? quanquam enim adſunt Kalendæ Ian. tamen *breue tempus longũ eſt imparatis. dies enim affert, &* [b] *hora potius, niſi prouiſum eſt, magnas ſæpe clades. certum autem dies non vt ſacrificijs, ſic conſilijs expectari ſolet.* Quod ſi aut Kalend. Ianuar. fuiſſent eo die, quo primùm ex vrbe fugit Antonius, aut hæ non eſſent exſpectatæ: bellum iam nullum haberemus. auctoritate enim ſenatus, conſenſúque populi Ro. facilè hominis amentis fregiſſemus audaciam. quod confido equidem conſules deſignatos, ſimulac [c] magiſtratum inierint, eſſe facturos. ſunt enim optimo animo, ſummo conſilio, ſingulari concordia. mea autem feſtinatio non victoriæ ſolum auida eſt, ſed etiam celeritatis.

a L. aut quæ vel minima dil.
b L. vel hora p.
c L. ſimul vt mag.

3 Quouſque [d] enim tantum bellum, tam crudele, tam nefarium priuatis conſilijs propulſabitur? cur non quàm primùm publica accedit auctoritas? ¶ C. [e] Cæſar adoleſcens, pæne potius puer, incredibili, ac diuina quadam mente, atque virtute, tum, cùm maximè furor arderet Antonij, cúmque eius à Brundiſio crudelis, & peſtifer reditus timeretur, nec poſtulantibus, nec cogitantibus, nec [f] opinantibus quidem nobis (quia [g] fieri poſſe non videbatur) firmiſſimum exercitum inuicto [h] genere veteranorũ militũ comparauit, patrimoniúmque ſuum effudit. quamquam [i] non ſumus vſi eo verbo, quo decuit. non enim effudit, ſed in ſalute reipublicæ collocauit.

d L. Quo enim vſque t. & ita v. c.
e P. CLXXXIV. SVASIO.
f L. nec opinantib. quidem
g al. quia non poſſe fieri
h L. ex multo.
i L. quanquã non ſum vſus eo verbo, quo debui. & ita a. v. c.

4 Cui quamquam gratia referri tanta non poteſt, quanta debetur: habenda tamen tãta [k] eſt, quantam maximi animi noſtri capere poſſunt. Quis enim eſt tam ignarus rerum, tam nihil de republica cogitans, qui hoc non intelligat: ſi M. Antonius à Brundiſio cùm iis copiis, quas ſe habiturum putauerat [l], Romã, vt minabatur, venire potuiſſet, nullum genus crudelitatis [m] eum præteriturum fuiſſe: quippe qui in hoſpitis tectis Brundiſij fortiſſimos viros, ciueis optimos, iugulari iuſſit [n]: quorum ante pedes eius morientium ſanguine os vxoris reſperſum eſſe conſtabat. Hac ille crudelitate imbutus, cum multo bonis omnibus veniret iratior, quàm illis fuerat, quos trucidarat: cui [o] tandem veſtrûm, aut cui omnino bono pepercíſſet?

k L. eſt tanta
l L. putab. ſit, & ita duo libri vet.
m L. eum crudelitatis pr.
n L. iuſſerit.
o L. cui laudẽ noſtrum

5 Qua [p] peſte rempublicam priuato conſilio (nec enim fieri potuit aliter) Cæſar liberauit. qui niſi in hac republica natus eſſet, rempublicam ſcelere Antonij nullam haberemus. Sic enim perſpicio, ſic iudico, niſi vnus adoleſcens illius furentis impetus, crudeliſſimóſque conatus cohibuiſſet, remp. funditus interituram fuiſſe. Cui quidem hodierno die, P. C. (nunc enim primum ita conuenimus, vt [q] de illius beneficio poſſemus, quæ ſentiremus, liberè dicere) tribuenda eſt auctoritas, vt remp. non modo à ſe ſuſceptam, ſed etiam à nobis commendatam poſſit defendere.

p L. qua peſte priuato conſilio remp. & ita duo v. c.
q L. vt illius beneficio poſſeſſus ei, quæ
P. B.

6 Nec verò de legione Martia (quoniam longo interuallo loqui nobis de rep. licet) ſileri poteſt. Quis enim vnus fortior, quis amicior vnquã reip. fuit, quàm legio Martia vniuerſa? quæ cùm hoſtem populi R. M. Antoniũ iudicaſſet [r], comes [ſ] eius eſſe amentiæ noluit: reliquit conſulem: quod profectò non feciſſet, ſi eum conſulem iudicauiſſet [t]: quẽ nihil aliud agere, nihil moliri, niſi cædem ciuium, atque interitum ciuitatis, videret. Atque ea

r al. iudicauiſſet,
ſ L. comes eſſe eius am.
t al. iudicaſſet: q.

A legio conſedit Albæ, quam potuit vrbem eligere, aut opportuniorem ad res gerendas [a], aut fideliorem, aut [b] fortiorum virorum, aut amiciorum populo [c] Romano ciuium?

a al. gerendas.
b al. aut fortium virorũ, aut amicorũ reip.

7 Huiuſce legionis virtutẽ imitata Quarta legio, duce L. Egnatuleio quæſtore, ciue [d] optimo, & fortiſſimo, Cæſaris [e] auctoritatẽ, atque exercitum perſecuta eſt. Faciendum [f] eſt igitur nobis, P. C. vt ea, quæ ſua ſpõte clariſſimus adoleſcens, atque omnium præſtantiſſimus geſſit, & gerit, hæc auctoritate noſtra cõ-

B probentur: veteranorúmque, fortiſſimorũ virorũ, tum legionis Martiæ, Quartæque mirabilis conſenſus ad remp. recuperandã [g], laude, & teſtimonio noſtro confirmetur: eorúmque commoda, honores, præmia, cùm conſules deſignati magiſtratum inierint, curæ nobis fore, hodierno die ſpondeamus.

d L. ciui opt.
e L. C. Cæſaris,
f L. Faciendũ eſt igitur
g al. recipiendam.

8 Atque ea quidem, quæ dixi de Cæſare, déque eius exercitu, iamdiu nota ſunt nobis.

C virtute enim admirabili Cæſaris, cõſtantiáq; militum veteranorum, legionúmque earum optimo iudicio, quæ auctoritatem noſtram, libertatem populi Ro. virtutem C. Cæſaris ſecutæ ſunt, à ceruicibus noſtris eſt depulſus Antonius. Sed, vt dixi, hæc ſuperiora: hoc verò recens edictum D. Bruti, quod paullo antè propoſitum eſt, certè ſilentio non poteſt præteriri. pollicetur enim, ſe prouinciam Galliã retenturum in ſenatus, populique Rom. pote-

D ſtate. O ciuem natum reipublicæ, memorem ſui nominis, imitatorémque maiorum! neque enim Tarquinio [h] expulſo, maioribus noſtris tam fuit optata libertas, quàm eſt depulſo [i] Antonio retinenda nobis.

h Antonium Tarquinio ſupe. hoc nequiorem eſſe probat.
i L. depulſo iam Antonio

9 Illi regibus parére iam à condita vrbe didicerant: nos poſt reges exactos ſeruitutis obliuio ceperat. Atque ille Tarquinius, quem maiores noſtri non tulerunt, nõ crudelis, non impius, ſed ſuperbus habitus eſt, & dictus.

E quod nos vitium in priuatis ſæpe tulimus, id maiores noſtri ne in rege quidẽ ferre potuerunt. L. Brutus regem ſuperbũ non tulit: Decius [k] ſceleratũ, atque impiũ regnare [l] patietur Antoniũ? quid Tarquinius tale, qualia innumerabilia, & [m] fecit, & facit Antonius? Senatum etiam reges habebant: nec [n] tũ, vt Antonio ſenatũ habenti, in conſilio regis verſabantur barbari armati. ſeruabant auſpicia reges, quæ hic conſul, augúrque neglexit neque

F ſolum legibus contra auſpicia ferendis, ſed etiam collega vnà [o] referente, eo, quem ipſe ementitis auſpiciis vitioſum fecerat.

k L. decimus ſcel. al. D. Brutus ſcel.
l L. regnare patietur? quid Tarq.
m L. & facta & fecit Anto.
n L. nec tamẽ vt Antonio ſenatum habenti
o L. vnà ferente, eo, q.

10 *Quis autem rex vnquam fuit tam inſigniter* [p] *impudens, vt haberet omnia commoda, beneficia, iura regni venalia?* quam hic immunitatem, quam ciuitatem, quod præmium, non vel ſingulis hominibus, vel ciuitatibus, vel vniuerſis prouinciis vendidit? Nihil humile de Tarquinio, nihil ſordidum accepimus. At verò huius do-

G mi inter [q] calices pendebatur aurum, numerabatur pecunia: vna in domo omnes, quorũ intererat, totum imperium populi Romani nundinabantur. Supplicia verò in ciueis Romanos nulla Tarquinij accepimus. At hic & Sueſſæ iugulauit eos, quos in cuſtodiã dederat, & [r] Brundiſij trecentos fortiſſimos viros, ciueiſque optimos trucidauit.

p L. inſignitè & ita a. v. c.
q L. inter quaſillã pend. & ita v. c. [illegible] Quaſillum dicit [illegible] quaſi lanificii opeam. atque ita legit & interpretatur L. Siderus ep. ca. 39 huc loco.
P. B.
Aut verò inter quaſilla pẽdebatur aurũ. sed Pantagathus emendat & legit inter ancillas.

H 11 Poſtremo Tarquinius pro populo Rom. bellum gerebat tum, cùm eſt expulſus: Antonius contra populum Rom. exercitum adducebat tum, cum à legionibus [ſ] relictus, nomẽ Cæſaris, exercitúmq; pertimuit, neglectiſque

r L. & Brundiſij ad trecentos fere.
ſ al. legionib. omnib.

Digitized by Google

ſacrificiis ſolennibus, ante lucē vota [a] ea, quæ nunquam ſolueret, nuncupauit: & hoc tēpore in prouinciam populi R. conatur inuadere. Maius [b] igitur beneficium à Decio Bruto populus R. & habet, & exſpectat, quàm maiores noſtri acceperunt à L. Bruto, principe huius maxime conſeruandi generis, & nominis.

12 *Cùm autem eſt [c] omnis ſeruitus miſera: tum verè intolerabile eſt ſeruire impuro, impudico, effeminato: nunquam, ne in metu quidem, ſobrio.* Hunc igitur qui Gallia prohibet, priuato præſertim conſilio, iudicat, veriſſimeque iudicat, non eſſe conſulem. Faciendum eſt igitur, P.C. nobis [d], vt D. Bruti priuatum conſilium auctoritate publica comprobemus. Nec verò M. Antonium conſulem poſt Lupercalia putare [e] debuiſtis. quo enim ille die, populo Romano inſpectante, nudus [f], vnctus, ebrius concionatus [g] eſt, & id egit, vt collegæ [h] diadema imponeret: eò [i] die non modo conſulatu, ſed etiam libertate ſe abdicauit. Eſſet enim ipſi certe ſtatim ſeruiendum, ſi Cæſar ab eo regni inſigne [k] accipere voluiſſet. Hunc igitur ego conſulem, hunc ciuem Romanum, hunc liberum, hunc denique hominem putem, qui fœdo illo, & flagitioſo die, & quid pati, Cæſare viuo, poteſt [l] & quid, eo mortuo, conſequi ipſe cuperet, oſtendit?

13 Nec verò de virtute, conſtantia, & grauitate prouinciæ Galliæ taceri poteſt. eſt enim ille flos Italiæ, illud firmamentum imperij populi Rom. illud ornamentum dignitatis. Tantus [m] autem conſenſus eſt municipiorū coloniarúmque prouinciæ Galliæ, vt omnes ad auctoritatem huius ordinis, maieſtatémq; populi Romani defendendam conſpiraſſe videantur. Quamobrem, tribuni pleb. quamquā vos nihil aliud, niſi de præſidio, vt ſenatū tutò conſules Kalend. Ian. habere poſſent [n], retuliſtis. tamen mihi videmini magno conſilio, atque optima mente poteſtatem nobis de tota republica feciſſe dicendi. cùm enim tutò ſenatum haberi ſine præſidio non poſſe iudicauiſtis: illud [o] etiam ſtatuiſtis, intra muros Antonij ſcelus, audaciamque verſari.

14 Quamobrem omnia, mea ſententia, complectar, vobis, vt intelligo, non inuitis, vt & præſtantiſſimis ducibus à nobis detur auctoritas, & fortiſſimis militibus ſpes oſtendatur præmiorum: & iudicetur non verbo, ſed re, non modò non conſul, ſed etiam hoſtis Antonius. nam, ſi ille conſul, fuſtuarium meruerunt legiones, quæ conſulem reliquerunt: ſceleratus Cæſar, Brutus nefarius, qui contra conſulē priuato conſilio exercitus comparauerunt. ſin autem militib. exquirendi ſunt honores noui, propter eorum diuinum, atq; immortale meritum: ducibus autem ne referri quidē poteſt gratia: quis eſt, qui eum nō [p] hoſtem exiſtimet, quem qui armis perſequuntur [q], conſeruatores reipublicæ iudicantur?

15 At quàm contumelioſus in edictis? quàm barbarus? quàm [r] rudis? Primum in Cæſarem maledicta congeſſit, deprompta ex recordatione impudicitiæ, & ſtuprorum ſuorum. Quis enim hoc adoleſcente caſtior? quis modeſtior? quod in iuuentute habemus illuſtrius exemplum veteris ſanctitatis? quis autem illo [ſ] maledico impurior? Ignobilitatem obiicit C. Cæſaris filio, cuius etiam naturalis [t] pater, ſi vita ſuppeditaſſet, conſul factus eſſet. Aricina mater. Trallianam, aut Epheſiam putes dicere. Videte, quàm deſpiciamur omnes, qui ſumus

a al. ea vota
b L. Maius igitur à D. Bruto beneficiū populus Ro. &c.
c al. omnis ſeruitus eſt miſ.
d L. nobis, P. C. vt
e al. debuiſtis putare.
f idē Philipp. 2.
g L. eſt concionatus.
h Cæſari.
i L. eo die ſe non m. conſul. P. CLXXXVI. ſed etiam libert. abdic.
k L. inſignia accip.
l L. poſſet.
m L. tantus autem eſt conſenſus m.
n al. poſſint
o L. tum ſtatuiſtis etiam intra m.
p L. hoſtem non exiſt.
q al. perſequātur.
r L. quàm dirus? al. quam ferus?
ſ L. illo, qui maledicit.
t L. natura pater.

e [a] municipiis, id eſt, omnes planè. quotus enim quiſque non eſt? quod autem municipiū non contemnitis, qui Aricinum [b] tantopere deſpicitis, vetuſtate antiquiſſimum, iure fœderatum, propinquitate penè finitimum, ſplendore municipum honeſtiſſimum?

16 Hinc Voconiæ [c], hinc Scatiniæ [d] leges: hinc multæ ſellæ curules & patrum memoria, & noſtra: hinc equites Romani, lautiſſimi [e] plurimi & honeſtiſſimi. Sed ſi Aricinam vxorem non probas, cur probas Tuſculanam? quanquam huius ſanctiſſimæ fœminæ, atque optimæ pater M. Attius Balbus, in primis honeſtus, prætorius fuit: tuæ coniugis, bonæ fœminæ, locupletis quidem certe, Bambalio quidam pater, *homo nullo numero*. nihil illo contemtius, qui propter hæſitantiam linguæ, ſtuporemque cordis, cognomen ex contumelia traxerit. At [f] auus huius nobilis, Tuditanus [g] ſæpe ille, qui cum palla, & cothurnis nummos populo de Roſtris ſpargere ſolebat. vellem hanc contemtionem pecuniæ ſuis reliquiſſet. haberetis [h] nobilitatem generis glorioſam.

17 Qui autem euenit [i], vt tibi Iulia [k] natus, ignobilis videatur, cum tu eodem materno genere ſoleas gloriari? quæ porro amentia eſt, eam dicere aliquid de vxorum ignobilitate, cuius pater Numitoriam Fregellanam, proditoris filiam habuit vxorem: ipſe ex libertini filia ſuſceperit liberos? Sed hoc clariſſimi viri viderint, L. Philippus, qui habet Aricinam vxorem. C. Marcellus, qui Aricinæ filiam: quos certe [l] ſcio dignitatis optimarum fœminarum non pœnitere. Idem etiam Q. Ciceronem, fratris mei filium, compellat edicto: nec ſentit amens, commendationem eſſe cōpellationem ſuam. Quid enim accidere huic adoleſcenti potuit optatius, quam cognoſci ab [m] hominibus, Cæſaris conſiliorum eſſe ſocium, Antonij furoris inimicum?

18 At etiam gladiator auſus eſt ſcribere, hunc de patris, & patrui parricidio [n] cogitaſſe. O admirabilem impudentiam, audaciam, temeritatem: in eum adoleſcentem hæc [o] ſcribere audere, quem ego, & frater meus, propter eius ſuauiſſimos, atque optimos mores, præſtantiſſimumque ingenium, certatim amamus, omnibuſque horis, oculis, auribus, complexu tenemus! Nam [p] in eiſdem me edictis neſcit, lædat, an laudet. cùm idem ſupplicium minatur optimis ciuibus, quod ego de [q] ſceleratiſſimis ſumſerim, laudare videtur, quaſi imitari velit. cū autē illā pulcherrimi facti memoriam refricat: tū a ſui ſimilib. inuidiam aliquam in me commoueri putat.

19 Sed ipſe quid fecit? cùm tot edicta propoſuiſſet, edixit, vt adeſſet ſenatus frequens ad [r] VIII. Kalendas Decembris: eo die ipſe [ſ] non affuit. At quomodo edixit? hæc ſunt, vt opinor, verba in extremo, *Si quis non affuerit, hunc omnes exiſtimare poterunt & interitus mei, & perditiſſimorum conſiliorum auctorem fuiſſe.* Quæ ſunt perdita conſilia? an ea, quæ pertinent ad libertatem populi Romani recuperandam? quorum conſiliorum Cæſari me auctorem, & hortatorem & eſſe, & fuiſſe fateor. quanquam ille non eguit conſilio cuiuſquam: ſed tamen, vt [t] dicitur, *currentem incitaui*. Nam interitus quidem tui quis bonus non eſſet auctor, cùm in eo ſalus, & vita optimi cuiuſque, & libertas populi Romani, dignitáſque conſiſteret? 20 Sed cum tam atroci edicto nos concitauiſſet, cur ipſe non affuit?

P. B.
a al. de municipiis.
b Aricini municipii commendatio.
c De lege Voconia aliàs di.
d al. Aulniæ leges. al. Scantinia. Lex autē Scatinia turpiſſimum crimen vindicabat, de qua L. cum vir nubit C. de adulteriis.
e L. lautiſſimi, & pluriſſimi. Sed ſi Ar.
f Citatur hic locus a Valerio 7. c. 8.
g L. At auus nobilis Tud.
h L. Haberetis nobilit. & ce.
i L. conuenit
k L. Iulia natus ignobilis. Ariciæ matri, quod Antonius tuæ.
l L. certè P. CLXXXVII.
m L. ab omn.
n L. patricid.
o L. hæc ſcribere, & ita re.
p L. Nam me iiſdem ed. neſ. lædat, an me in iiſdem edictis.
q L. de ſceleratiſſimis, ac perſim. ſumſ.
r L. ad d. VIII.
ſ L. ipſe non aff.
t L. currentem vt dicitur incitaui.

Digitized by Google

affuit? num putatis aliqua re triſti, ac ſeuera? vino [a], & epulis retentus eſt; ſi epulæ potiùs, quàm popinæ nominandæ ſunt. diem edicti obire neglexit. in ante diem quartum Kalendarum Decembris diſtulit. adeſſe in Capitolio iuſſit: quod in templum ipſe neſcio quà, per Gallorum cuniculum adſcendit. conuenerunt corrogati, & quidem ampli quidam homines, ſed immemores dignitatis ſuæ. is enim erat dies, ea fama, is impetus eius, qui ſenatũ vocarat, vt turpe ſenatori eſſet, nihil timere. Ad eos tamen ipſos, qui conuenerãt, ne verbum quidem auſus eſt facere de Cæſare, cum de eo conſtituiſſet ad ſenatum referre. Scriptã attulerat conſularis quidã ſententiã.

21 Quid eſt aliud, de eo referre non audere, qui contra ſe conſulem exercitum duceret, niſi ſeipſum hoſtem iudicare? neceſſe [b] enim erat alterum eſſe hoſtem: nec poterat aliter de aduerſariis ducibus iudicari. Si igitur C. Cæſar hoſtis, cur conſul nihil refert ad ſenatum? ſin ille à ſenatu notandus non fuit: quid poteſt dicere, quin, cùm de illo tacuerit, ſe [c] hoſtem eſſe confeſſus ſit? quẽ in edictis Spartacum appellat, hunc in ſenatu ne improbum quidem dicere audet. Atq; [d] in rebus triſtiſſimis quantos excitat riſus? ſententiolas edicti cuiuſdã memoriæ mandaui, quas videtur ille peracutas putare: ego autem, qui intelligeret, quid diceret vellet, adhuc neminem inueni.

22 *Nulla contumelia eſt, quam facit dignus.* Primùm quid eſt, Dignus? nam etiam malo digni multi, ſicut ipſe. an quam facit is, qui cum dignitate eſt? quæ autem poteſt eſſe maior? quid eſt porrò, Facere contumeliam? quis ſic loquitur? Deinde: *Nec timor, quem denuntiat inimicus.* Quid [e] ergò? ab amico timor denuntiari ſolet? horum ſimilia deinceps. Nónne ſatius eſt mutum eſſe, quàm, quod nemo intelligat, dicere? En, cur magiſter eius ex oratore, arator [f] factus ſit: poſſideat in agro publico populi Romani campi Leontini duo millia iugerum immunia, vt [g] hominem ſtultum magis etiam infatuet mercede publica. Sed hæc leuiora fortaſſe. 23 illud quæro, cur [h] tam manſuetus in ſenatu fuerit, cùm in edictis tam [i] fuiſſet ferus. quid autem attinuerit, L. Caſſio, tribuno pleb. fortiſſimo, & conſtantiſſimo ciui, mortem denuntiare, ſi in ſenatum veniſſet: D. Carfulenum, bene de rep. ſentientem, è ſenatu vi & minis mortis expellere: T. Canutium, à quo erat honeſtiſſimis [k] contentionibus & ſæpe, & iure vexatus, non templo ſolùm, verùm etiam aditu prohibere Capitolij. Cui S.C. ne intercederent, verebatur? De ſupplicatione [l], credo, M. Lepidi, clariſſimi viri. Atque id erat periculum, de cuius honore extraordinario quotidie aliquid cogitabamus, ne eius vſitatus honos impediretur.

24 Ac, ne ſine cauſa videretur edixiſſe, vt ſenatus adeſſet, cùm de republica relaturus fuiſſet, allato nuntio de legione Quarta, mente concidit [m], & fugere [n] feſtinans, ſenatuſconſultum de ſupplicatione per diſceſſionem fecit, cùm id factum eſſet antea nunquam. Quæ verò profectio poſtea? quod iter paludati? quæ vitatio oculorum, lucis, vrbis, fori? quàm miſera fuga? quàm fœda? quàm turpis? Præclara [o] tum fuit ſenatus in illo ipſo die veſpertina prouinciarum religioſa ſortitio: diuina verò opportunitas, vt, quæ cuique apta eſſet, ea cuique obueniret.

25 Præclare igitur facitis, tribuni pleb. qui

a L. vino atq; epulis retentus, ſi illæ epulæ potius quam popinæ nominandæ ſunt, diem ed.
P. B.
b L. neceſſe erat enim alterutrum eſſe hoſt.
c L. ſe hoſtem confeſſus ſit?
d L. at in reb. triſtiſſ. al. At in rebus triſtiſſimis.
e L. Quid ergo ab amico tim.
f L. arator factus, poſſideat in agro publ. P. CLXXXVIII.
g L. vt hominem ſtolidum m.
h al. cur tam ſubitò manſ.
i L. tam ferus fuiſſet.
k al. honeſtiſſimis concionibus & ſæpe & iure, contentionibúſq; vex.
l vide 10. familiar. 27.
m C. & fugere feſt.
n vide Philipp. & 5. 10. famil. 28.
o L. Præclara tamen ſenatus conſulta illo ipſo die veſpertina prouinc.

A de præſidio conſulum [a], ſenatúſque referatis: meritoq; veſtro maximas vobis gratias omnes & agere, & habere debemus. Qui [b] enim carere metu, & periculo poſſemus in tanta hominum cupiditate, & audacia? ille autem afflictus [c], & perditus, quæ de ſe exſpectat iudicia grauiora, quàm amicorum ſuorum? familiariſſimus eius, mihi homo coniunctus, L. Lentulus, & P. Naſo, omni carens cupiditate, nullam ſe habere prouinciam, nullam Antonij
B ſortitionem fuiſſe iudicauerunt [d]. quod idem fecit L. Philippus, vir [e] auo, patre, maioribúſq; ſuis digniſſimus. in eadem ſententia fuit homo ſumma integritate, atque innocentia, M. [f] Anturanius. idem fecit Sp. Oppius. ipſi etiam, qui amicitiam M. Antonij veriti, plus ei tribuerunt, quàm fortaſſe vellent, M. Piſo, meus neceſſarius, & vir, & ciuis egregius, parique innocentia M. Vehilius, ſenatus auctoritati ſe obtemperaturos eſſe dixerunt.

C 26 Quid ego de L. Cinna loquar? Cuius ſpectata multis, magniſq; [g] in reb. ſingularis integritas, minùs admirabilẽ fecit huius honeſtiſſimi facti gloriã: qui omnino prouinciã neglexit: quã item magno animo, & conſtanti C. [h] Ceſſedius repudiauit. Qui ſunt igitur reliqui, quos ſors diuina delectet? L. [i] Antonius, & M. Antonius. O felicem vtrumque! nihil enim maluerũt. C. Antonius Macedoniã. Hũc quoq; felicem. hanc enim ſemper habebat in
D ore prouinciã. C. Caluiſius Africã. Nihil felicius. modò enim ex Africa deceſſerat, & quaſi diuinans ſe rediturũ, duos legatos Vticæ reliquerat. Deinde M. Iccius [k] Siciliam, Q. Caſſius Hiſpaniã. nõ habeo, quid ſuſpicer. duarũ credo prouinciarũ ſortes minùs diuinas fuiſſe.

27 O C. Cæſar, (adoleſcentem appello) quam tu ſalutem reip. attuliſti? quàm improuiſam? quàm repentinam? qui enim hæc fugiens fecerit, quid faceret inſequens? etenim
E in concione dixerat, ſe [l] cuſtodem futurum vrbis: vſque ad Kalend. Maias ad vrbem exercitum habiturum. O præclarum cuſtodem [m] ouium (vt aiunt) lupum. cuſtóſne vrbis, an direptor, & vexator eſſet Antonius? Et quidem ſe introiturum in vrbem dixit, exiturúmque, cùm vellet. Quid illud? nonne audiente populo, ſedens pro æde Caſtoris, dixit, niſi qui viciſſet, victurum neminem?

28 Hodierno die primùm, P. C. longo in-
F teruallo in poſſeſſionem libertatis pedem ponimus: cuius quidem ego, quoad potui, non modò defenſor, ſed etiam cõſeruator fui. cum autem id facere non poſſem qui [n] fui? nec abiectè, nec ſine aliqua dignitate caſum [o] illum temporum, & dolorem tuli. Hanc verò tæterrimam belluam, quis ferre poſſet [p], aut quomodo? quid eſt in Antonio, præter libidinem, crudelitatẽ, petulantiã, audaciam? ex [q] his tot cõglutinatus eſt. nihil apparet in eo ingenuũ,
G nihil moderatũ, nihil pudens, nihil pudicum.

29 Quapropter [r], quoniam res in id diſcrimen adducta eſt, vtrum ille pœnas reip. luat, an nos ſeruiamus: aliquãdo, per deos immortaleis, P. C. *patrium animum, virtutemq; capiamus, vt aut libertatem propriam Romani [s] generis, & nominis recuperemus, aut mortem ſeruituti anteponamus.* Multa quæ in libera ciuitate ferenda non eſſent, tulimus, & perpeſſi ſumus: alij ſpe recuperandæ libertatis, alij viuendi nimia cupi-
H ditate. ſed, ſi illa tulimus, quæ nos neceſſitas ferre coegit, quæ vis quædã pene fatalis, quæ tamen ipſa nõ tulimus: etiamne huius impuri

a al. conſultum,
b L. Qui enim periculo carere poſſemus in t.
c L. homo afflictus.
P. B.
d ſus. iudicarunt.
e L. vir patre, auo, m.
f M. Turranius. al. C. Turanius.
g L. magniſq; rebus
h al. C. Ceſtius. al. Ceſennius.
i al. L. Antonius, M. Anto.
k al. Icius.
l L. ſe cuſtodẽ fore vrbis.
m Cuſtodum non omnium firma fides. Dixi Diuinat. in Verrem. P. CLXXXIX.
n L. quieuit [illegible] emẽdauit Victorius. L. Var. ſimilis locus eſt epiſtola ad Q. fratrem.
o al. [illegible] illorum temporum,
p L. poteſt, aut
q L. ex his totus conglutinatus eſt. al. ex his totus vitiis conglut.
r PERORATIO.
s L. Romani & generis, & nominis.

Digitized by Google

latronis feremus tæterrimum, crudeliſſimumque dominatum?

30 Quid hic faciat [a], ſi potuerit, iratus, qui cùm ſuccenſere [b] nemini poſſet, omnib. bonis fuerit inimicus? quid hic victor non audebit, qui nullam adeptus victoriam, tanta ſcelera poſt Cæſaris interitum fecerit? refertam eius [c] domum exhauſerit? hortos compilarit? ad ſe omnia [d] ex his ornamenta tranſtulerit? cædis & incendiorum cauſam quæſierit ex funere? duobus aut tribus S.C. bene, & è repub. factis, reliquas res ad lucrũ, prædamq; reuocauerit? vẽdiderit immunitates? ciuitates liberauerit? prouincias vniuerſas ex imperij populi Rom. iure ſuſtulerit? exſules reduxerit? falſas leges C. Cæſaris nomine, & falſa decreta in æs incidenda, & in Capitolio figenda curauerit, earumque rerum omnium domeſticum mercatum inſtituerit? populo Rom. leges impoſuerit? armis, & præſidiis populum [e] Ro. & magiſtratus foro excluſerit? ſenatum ſtipauerit [f] armatis?

a al. faciet.
b L. ſuſcenſere n.
c al. domum eius exh.
d L. ex his o. mala orn. P. 3.
e L. populum & magiſtratus f. excl.
f L. ſtiparit, arm.

31 armatos in cella Concordiæ, cùm ſenatum haberet, incluſerit? ad legiones Brundiſium cucurrerit? ex his optimè ſentiẽteis centuriones iugulauerit? cùm exercitu Romam ſit ad interitum noſtrũ, & ad diſperditionem [g] vrbis venire conatus? Atque is ab hoc impetu abſtractus conſilio, & copiis Cæſaris, conſenſu veteranorum, virtute legionum: ne fortuna quidem fractus minuit audaciam: nec ruere demens, nec furere deſinit. in Galliam mutilatum ducit exercitum: cum vna legione, & ea vacillante, L. fratrem exſpectat: quo neminem reperire poteſt ſui ſimiliorem. Ille autem ex myrmillone dux, ex gladiatore imperator, quas [h] fecit ſtrages, vbicunque poſuit veſtigia? cædit greges armentorum, reliquique pecoris quodcunque nactus eſt: epulantur milites: ipſe autem ſe vt fratrem imitetur, obruit vino: vaſtantur agri: diripiuntur villæ: matresfamiliâs [i], virgines, pueri ingenui abripiuntur, militibus traduntur. Hæc eadem, quacunque exercitum duxit, fecit M. Antonius.

g L. ad direptionem vrbis
h L. quas fecit ſtrag.
i v.c. matresfamiliæ, & ita v.c.

32 His vos tæterrimis fratribus portas aperietis? hos vnquam in vrbem recipietis? non tempore oblato, ducibus paratis, animis militum incitatis, populo Rom. conſpirante, Italia tota ad libertatem recuperandam [k] excitata, deorũ immortalium beneficio vtemini? nullum erit tempus, hoc amiſſo: à tergo, à fronte, à lateribus tenetur [l]. in Galliam venerit, non ille armis ſolùm, ſed etiam noſtris decretis vrgendus [m] eſt. magna vis eſt; magnum [n] nomen, vnum & idem ſentientis ſenatus. Videtiſne refertum forum [o]? populum Rom. ad ſpem recuperandæ libertatis erectum? qui longo interuallo cùm frequenteis hic videt nos, tum ſperat etiam liberos conueniſſe.

k v.c. recuperandam
P. CXC.
l L. tenebitur, ſi in Galliam venerit, nec ille arm
m v.c. vrguẽdus eſt.
n L. magnum nomen.
o L. forũ populũmq; Ro. ad ſpem recuperandæ libert. erectũm?
p L. quod ad tempus

33 Hunc ego diem exſpectans, M. Antonij ſceleratæ arma vitaui, tum, cum ille in me abſentem inuehens, non intelligebat, ad [p] quod tempus me, & meas vireis reſeruarem. ſi enim illi tum cædis initium quærenti reſpondere voluiſſem, nunc reip. conſulere non poſſem. Hanc verò nactus facultatem, nullum tempus, P. C. dimittam, neque diurnum, neq; nocturnum, quin [q] de populi Romani libertate, de dignitate veſtra quod cogitandum ſit, cogitem: quod agendum, atq; faciendum, idem [r] non modo non recuſem, ſed [ſ] appetam etiam, atque depoſcam. Hoc [t] feci ſemper, dum licuit: intermiſi, quoad non licuit. iam non ſo-

q L. de libertate populi R. & ita v.c.
r L. id non mod.
ſ L. ſed etiam operam. atq;
t L. Hoc feci dum licuit

A lùm licet, ſed etiam neceſſe eſt, niſi ſeruire malumus [a], quàm ne ſeruiamus, animis, armiſque decernere.

a L. malimus

34 Dij immortales nobis hæc præſidia dederunt: vrbi Cæſarem Brutum Galliæ. Si enim ille vrbem opprimere potuiſſet statim: ſi Galliam tenere paullo poſt: optimo cuique pereundum, reliquis eſſet ſeruiendum. Hanc igitur occaſionem oblatam tenete, per deos immortaleis, P. C. & ampliſſimi orbis terræ B conſilij principes vos eſſe aliquando recordamini. ſignum date populo Rom. conſilium veſtrum non deeſſe reip. quoniam ille virtutem ſuam non defuturam eſſe profitetur. Nihil eſt quod [b] moneam. nemo eſt tam ſtultus, qui non intelligat, ſi in dormierimus huic tempori, non modò crudelem, ſuperbamq; dominationem nobis ſed ignominioſam etiam, & [c] flagitioſam eſſe [d] ferendam.

b L. quod moneam vos n. P. 8.
c L. & flagitioſam ferẽdam.
d al. ferẽdam eſſe.

35 Noſtis inſolentiam Antonij: noſtis C amicos, noſtis totam domum. libidinoſis, petulãtibus, impuris, impudicis, aleatoribus, ebriis ſeruire, ea [e] eſt ſumma miſeria, ſummo dedecore coniuncta. Quod *ſi iam (quod dij omen auertant) fatum extremum reip. venit? quod gladiatores nobiles faciunt, vt honeſte decumbant, faciamus nos, principes orbis terrarum, gentiumq; omnium, vt cum dignitate potiùs cadamus, quàm cum ignominia ſeruiamus.* Nihil eſt deteſtabilius dedecore, nihil fœdius ſeruitute. ad decus, & libertatem D nati ſumus, aut hæc teneamus, aut cum dignitate moriamur. Nimium diu teximus, quid ſentiremus: nunc iam apertum eſt: omnes [f] iam patefecerunt, in vtramque partem quid ſentiant, quid velint.

e L. ea ſumma miſeria eſt.

36 Sunt impij ciues pro caritate reip. nimium multi: pro [g] multitudine bene ſentientium, admodum pauci: quorum opprimendorum dij immortales incredibilem reip. poteſtatem & fortunam dederunt. ad ea enim præ- E ſidia, quæ habemus, iam [h] accedunt conſules ſumma prudentia, virtute, concordia, multos menſes de populi Rom. libertate commentati, atque meditati. His auctoribus, & ducibus, diis iuuantibus, nobis vigilantibus, & multùm in poſterum prouidentibus, populo Ro. conſentiente, erimus profectò liberi breui tempore. *iucundiorem autem faciet libertatem ſeruitutis recordatio.*

f L. omnes patefecerunt.
g al. contra multitudinẽ bene ſ.
h L. iam accedent
i Ita interpungo: Quarum re: Quod Græci. Pullip. ita to. In Quas ob rem anté nihil aliud quam. Quæ cùm ita ſint.
k L. vt ſen.
l L. de ſumma rep.
m Formula hac ee reſpondebant ſenatores interroganti conſuli. eadem formula extat philippic. 10. inf. Sed & in hunc modum, ita cenſeo. Philip. inf. vel ſta cenſeo Philipp. 14. inf. Seneca ἀποκολοκύντωσις Linius 23. 16 Spartianus in Iuliano. Terent. Phor. Scen. vlt. Plutarch. in M. Catone all. 2. placet. 7 ad Atticum 2.

37 *Quam [i] ob rem, quòd tribuni pleb. verba fece-* F *runt, vt [k] ſenatus Kalendis Iann. tutò haberi, ſententiæq; de [l] ſumma reipub. liberè dici poſſint: de ea re ita cenſeo [m]: vt C. Pansam, A. Hirtium, conſules deſignatos [n], dent operam, vt [n] ſenatus Kalendis Ianuar. tutò haberi poſſit: quodque edictum D. Bruti imperatoris, conſulis deſignati, optimè de repub. meritis, propoſitum ſit, ſenatum exiſtimare, D. Brutum, imperatorem, conſulem deſignatum, optimè de repub. promereri [o], cùm ſenatus auctoritatem, populique Rom. libertatem, imperiũmque defendat:*

n L. vt ſen.
P. CXCI.
o L. prouinciam Galliam cit.

G 38 *quòdque Galliam [p] prouinciam citeriorem, optimorum, & fortiſſimorum virorum, amiciſſimorum [q] populo Rom. ciuium, exercitumq; in ſenatus poteſtate retineat, id eum, exercitumq; eius, municipia, colonias prouinciæ Galliæ, rectè atque ordine, exq; [r] repub. feciſſe, & facere: ſenatum ad [ſ] ſummam reip. pertinere arbitrari à D. Bruto, & ab L. Planco [t] imperatoribus, COS. deſignatis, itemq; à ceteris, qui prouincias obtinent, obtineri ex lege Iulia, quoad ex S.C. cuique eorum ſucceſſum ſit: eoſq; dare operam, vt eæ prouinciæ* H *exercitusq; in [u] ſenatus, populiq; Rom. poteſtate, præſidioq; reipubl. ſint: cumque opera, virtute, conſilio C. Cæſaris, ſummoq; conſenſu militum vete-*

q L. amiciſſimorum q; reipubl. ciuium.
r al. ẽq. rep.
ſ L. ad ſummam temp. pert.
t L. & L. Planco.
u L. in ſenatum prop.

ranorum

Digitized by Google

a L. & ſunt, & fuer.
b L. ſe'q; ad ſen.
c L. & quòd pari c.
d L. eiuſ egr.
e vel e quem optato al. Quæſtore c. pi.mo.

ranorum, qui eius auctoritatem ſecuti, reip. præſidio ſunt a, & fuerunt à grauiſſimis periculis populus R. defenſus ſit, & hoc tempore defendatur: 39 *cumq; legio Martia Albæ conſtiterit, in municipio fideliſſimo, & fortiſſimo: ſeq; b ad ſenatus auctoritatem, populiq; Rom. libertatem contulerit: quod c pari conſilio, eademq; virtute legio quarta vſa, L. Egnatuleio duce, ciue d egregio, ſenatus auctoritatem, populiq;*

A *Rom. libertatem defendat e, ac defenderit: ſenatui magnæ curæ eſſe, ac fore, vt pro tantis eorum in remp. meritis honores eis habeantur, gratiæq; f referantur: ſenatui placere, vti C. Panſa, A. Hirtius, conſules deſignati, cùm magiſtratum g inierint, ſi eis videbitur, primo quoque tempore de his rebus ad hunc ordinem referant, ita vti e rep. fideq; ſua cenſuerint.*

h. ord. referrent, ita, vt eis è rep. fidèque ſua videretur

e L. defendat, defenderit:
f L. gratiáque referatur, & ſen.
g L. inierint, ſi eis videretur, primo quoq; tempore de his rebus ad

P. B.

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES,

PHILIPPICA QVARTA.

ORATIO QVADRAGESIMASEXTA.

SYNOPSIS.

¶ *Eiuſdem eſt argumenti hæc ad Quirites oratio cum ſuperiore ad ſenatum.*

a EXORDIVM.
b L. & alacritatem mihi ſummam defende de reipub. affert, & ſpem recuperandæ. Quanquam

FREQVENTIA a veſtrûm incredibilis, Quirites, concioq; tanta, quantam meminiſſe non videor, & b alacritatem mihi ſummam affert reip. defendendæ, & ſpem recuperandæ libertatis. Quanquam, animus quidem mihi nunquam defuit, tempora defuerunt: quæ ſimulac primum aliquid lucis oſtendere viſa ſunt, princeps veſtræ libertatis defendendæ fui. quod c ſi antè facere conatus eſſem, nunc facere non poſſem. ¶ Hodierno d enim die, Quirites e, ne adhuc mediocrem rem actam arbitremini, fundamenta ſunt f iacta reliquarum actionum. nam eſt hoſtis à ſenatu nondum verbo appellatus, ſed re iam iudicatus Antonius.

c L. Quòd ſi id antè f.
d NARRATIO.
e L. Quirites, ne medio. c.
f L. iacta ſunt

2 Nunc verò multo ſum erectior, quòd vos quoque hoſtem g illum eſſe tanto conſenſu, tantoque clamore approbauiſtis. Nec h enim fieri poteſt, vt non aut ij ſint impij, qui contra conſulem exercitum i comparauerunt: aut ille hoſtis contra quem iure arma ſumta ſunt. Hanc igitur dubitationem, quanquam nulla erat, tamen nequa poſſet eſſe, ſenatus hodierno die ſuſtulit. C. Cæſar, qui remp. libertatemque veſtram ſuo ſtudio, conſilio, patrimonio denique tutatus eſt, & tutatur: maximis ſenatus laudibus ornatus eſt.

g L. illum hoſtem eſſe
h L. Neque enim, Quirites, fieri poteſt,
i L. exercitus

3 Laudo, laudo vos, Quirites, cùm gratiſſimis animis proſequimini nomen clariſſimi adoleſcentis, vel pueri potiùs. ſunt enim facta eius, immortalitatis: non k ætatis. multa memini, multa audiui, multa legi: nihil ex omni ſæculorum memoria tale cognoui: qui cùm ſeruitute premeremur l, & in dies malum creſceret, præſidij nihil haberemus. capitalem & peſtiferum Brundiſio m Antonij reditum timeremus: hoc inſperatum omnibus conſilium, incognitum certè ceperit n, vt exercitum inuictum ex o Hiſpanis militibus conduceret, Antoniique furorem crudeliſſimis conſiliis incitatum à pernicie reipubl.

k L. nomen ætatis.
P. CXCII.
l L. premeremur, in dies mal creſ.
m L. à Brúdiſio & ita v. c.
n al. reperit,
o L. ex paternis militibus conficeret, Anto n.

B auerteret.

4 Quis eſt enim, qui hoc non intelligat, niſi Cæſar exercitum parauiſſet, non ſine exitio noſtro futurum Antonij reditum fuiſſe? Ita enim ſe recipiebat ardens odio veſtri, cruentus ſanguine ciuium a, quos Sueſſæ, quos Brundiſij occiderat, vt nihil, niſi de b reipub. pernicie cogitaret. Quod autem erat præſidium ſalutis libertatiſque veſtræ, ſi C. Cæſaris, fortiſſimorumque ſui patris militum C exercitus non fuiſſet? cuius de laudibus, & honoribus, qui ei pro diuinis, & immortalibus meritis diuini, immortaleſque debentur, mihi ſenatus aſſenſus paullo antè decreuit, vt primo quoque tempore referretur.

a L. ciuium
b L. de pernicie reip. c.
c L. ſi C. Cæſaris fortiſſimorum patris mil.

5 Quo decreto quis non perſpicit Antonium hoſtem eſſe iudicatum? quem enim appellare d poſſumus eum, contra quem qui exercitus ducunt, iis ſenatus arbitratur ſingulareis exquirendos honores? Quid legio Mar-D tia? quæ mihi videtur diuinitus ab e eo deo traxiſſe nomen, & à quo popul. Rom. generatum accepimus. nonne f ipſa ſuis decretis priùs, quàm ſenatus, hoſtem iudicauit Antonium? nam g, ille ſi non hoſtis: qui conſulem reliquerunt, hoſteis neceſſe eſt iudicemus. Præclara h & luculenta reclamatione veſtra factum pulcherrimum Martialium comprobaſtis: qui ſe ad ſenatus auctoritatem, ad libertatem veſtram, ad vniuerſam remp. E contulerunt: hoſtem illum, & latronem, & i parricidam patriæ reliquerunt.

d L. poſſumus appellare eum cont a q.
e al. ab eo ipſo deo
f L. non ipſe
g al. num ſi ille non hoſtis, hos, qui
h L. Præclarè & loco, recl.
i L. & parricidium patr.

P. B.

6 Nec ſolùm id animosè, & fortiter, ſed conſideratè etiam, ſapienterq; fecerunt. Albæ conſtiterunt, in vrbe opportuna, munita, propinqua fortiſſimorum virorum, fideliſſimorum ciuium, atq; optimorum. Huius Martiæ legionis legio Quarta imitata virtutem, duce L. Egnatuleio, quem ſenatus meritò paullo antè laudauit. C. Cæſaris exercitum perſecuta F eſt. Quæ exſpectas, M. Antoni, iudicia grauiora? Cæſar fertur in cælum, qui contra te exercitum comparauit. laudantur exquiſitiſſimis verbis legiones, quæ te reliquerunt, quæ

Digitized by Google

a L. quæ eſſent, ſi te conſulem, quàm hoſtem maluiſſes, tuæ q.

A à te arceſſitæ ſunt: quæ [a] tuæ eſſent, ſi te conſulem, quàm hoſtem maluiſſes. quarum legionum fortiſſimum, veriſſimúmq; iudicium confirmat ſenatus, comprobat vniuerſus populus Rom. niſi fortè vos, Quirites, conſulem, non hoſtem iudicatis Antonium.

b L. ſic arbitrabar, Quirites, vos iud.
c De municipiorum, coloniarum, & præfecturarum differentia a hiadias.
d L. Quid municipia col.
e L. negatis, Quir.

B 7 Sic [b] arbitrabar vos iudicare, vt oſtendiſtis. municipia [c], colonias, præfecturas, num aliter iudicare cenſetis? omnes mortales vna mente conſentiunt: omnia arma eorum, qui hæc ſalua velint, contra illam peſtem eſſe capienda. Quid? D. Bruti iudicium, Quirites, quod ex hodierno eius edicto perſpicere potuiſtis, num cui tandem contemnendum videtur? Rectè, & verè negaſtis [e], Quirites. *Eſt enim quaſi deorum immortalium beneficio, & munere datum reip. Brutorum genus, & nomen, ad libertatem populi Rom. vel conſtituendam, vel [f] recuperandam.*

f v. e. vel recipiendam. al. vel recuperandam.
g L. excluſit prouin. exercitu obſtitit.

C 8 Quid igitur D. Brutus de M. Antonio iudicauit? excluſit [g] prouincia, exercitu obſtitit: Galliam totam hortatur ad bellum, ipſam ſua ſponte, ſuoque iudicio excitatam. Si conſul Antonius: Brutus hoſtis. ſi conſeruator reip. Brutus: hoſtis Antonius. Num igitur, vtrum horum ſit, dubitare poſſumus? Atqui [h], vt vos vna mente, vnaque voce dubitare vos negatis. ſic modò decreuit ſenatus, D. Brutum optime de rep. mereri, cum ſenatus auctoritatem, populique Rom. libertatem, imperiumque defenderit [i]. A quo defenderit? nempe ab hoſte. quæ eſt enim alia laudanda defenſio?

h L. Atque, vt vos vna m.
P. CXCIII.
i L. defenderet. A quo defenderet?

D 9 Deinceps laudatur prouincia Gallia, meritoque ornatur verbis ampliſſimis à ſenatu, quod reſiſtat Antonio. quem ſi conſulem illa prouincia putaret, neque eum reciperet, magno ſcelere ſe adſtringeret. omnes enim ſub [k] conſulis iure, & imperio debent eſſe prouinciæ. Negat hoc D. Brutus imperator, conſul deſignatus, natus reip. ciuis: negat Gallia, negat cuncta Italia, negat ſenatus, negatis vos.

k v. e. in conſulis iure, &
l L. quis illum igitur conſ.

E Quis [l] igitur illum conſulem, niſi latrones putant? quanquam ne ij quidem ipſi, quod loquuntur, id ſentiunt: nec à iudicio omnium mortalium, quamuis impij, nefariique ſint ſicut ſunt, diſſentire poſſunt. ſed ſpes rapiendi, atque prædandi excæcat [m] animos eorum: quos non bonorum donatio, non agrorum aſſignatio, non [n] illa infinita Pompeij haſta ſatiauit: qui ſibi vrbem, qui bona, & fortunas ciuium ad prædam propoſuerunt. qui dum ſit quod rapiant, quod auferant, nihil ſibi defuturum arbitrantur:

m L. obcæcat anim.
n L. non illa infinita haſta ſatiauit.

F 10 quibus M. Antonius (*ô dij immortales, auertite, & deteſtamini, quæſo, hoc omen*) vrbem ſe diuiſurum eſſe promiſit. Ita [o] vero ei, vt precamini, eueniat, quo huius amentiæ pœna in ipſum, familiamque eius recidat, quod ita futurum eſſe confido. iam enim non ſolùm homines, ſed etiam deos immortaleis ad rempub. conſeruandam arbitror conſenſiſſe. Siue enim prodigiis, atq; portentis dij immortales nobis futura prædicunt: ita ſunt apertè denunciata [p], vt & illi pœna, & [q] libertas nobis appropinquet: ſiue tantus conſenſus omnium ſiue impulſu deorum eſſe non potuit. quid eſt quod de voluntate cæleſtium dubitare poſſimus?

o L. ita verò, Quirites, vt precamini, ei eueniat, atqi huius am.
p al. pronunciata.
q L. & nobis libertas

G

11 Reliquum eſt, Quirites, vt vos in iſta ſententia, quam præ vobis fertis, perſeueretis. ¶ Faciam [r] igitur, vt imperatores inſtructa acie ſolent: quanquam paratiſſimos milites ad præliandum videant, vt eos tamen adhortentur: ſic ego vos ardenteis, & erectos ad libertatem recuperandam [a], cohortabor. Non [b] eſt, non eſt vobis, Quirites, cum eo hoſte certamen, quocum [c] aliqua pacis conditio eſſe poſſit. neque enim ille ſeruitutem veſtram, vt antea, ſed iam iratus ſanguinem concupiſcit. nullus ei ludus videtur eſſe iucundior, quàm cruor, quàm cædes, quàm ante oculos trucidatio ciuium.

P. E.
r PERORATIO.

H

a v. e. recuperandam,
b L. Non eſt vobis, Quirites,
c al. cum qui

12 Non [d] eſt vobis, Quirites, cum ſcelerato homine, atque nefario, ſed cum immani tæ-B tráque bellua [e]: quæ quoniam *in foueam incidit*, obruatur. ſi enim illinc emerſerit, nullius ſupplicij crudelitas erit recuſanda. ſed tenetur, premitur, vrgetur [f], nunc iis copiis, quas iam habemus: mox iis, quas paucis diebus noui conſules comparabunt. Incumbite in cauſam, Quirites, vt facitis. Nunquam [h] veſter conſenſus maior in vlla cauſa fuit: nunquam tam vehementer cum ſenatu conſociati fuiſtis. nec mirum. agitur enim non qua condi-C tione victuri, ſed victurine ſimus, an cum ſupplicio, ignominiáque perituri.

d L. Non eſt vobis, Quirites, cum
e L. belluæ
f L. vrgetur
g al. quas habemus
h L. Nũquam maior conſenſus veſter in

13 Quanquam *mortem quidem omnibus natura propoſuit: crudelitatem mortis, & dedecus, virtus propulſare ſolet:* quæ propria eſt Romani generis, & ſeminis. hanc retinete, quæſo, Quirites, quam vobis, tanquam hereditatem, maiores veſtri reliquerunt. *quanquam omnia [i] alia, incerta ſunt, caduca mobilia: virtus eſt vna altiſſimis defixa radicibus: quæ nunquam vlla vi labefactari po-*D *teſt, nunquam dimoueri [k] loco.* Hac maiores noſtri [l] primum vniuerſam Italiam deuicerunt: deinde Karthaginem exſciderunt, Numantiam euerterunt, potentiſſimos reges, bellicoſiſſimas gentes, in ditionem huius imperij redegerunt.

i L. alia omnia, incerta &c. al. omnia falſa, incerta caduca, &c.
k L. demoueri loco.
l L. veſtri pr.

14 Ac maioribus quidem veſtris, Quirites, cum eo hoſte res erat, qui haberet remp. curiam, ærarium, conſenſum, & concordiam ciuium, rationem aliquam, ſi [m] res ita tuliſſet, E pacis, & fœderis: hic veſter hoſtis veſtram remp. oppugnat, ipſe habet nullam: ſenatum, id [n] eſt, orbis terræ conſilium, delere geſtit, ipſe conſilium publicum nullum habet: ærarium veſtrum exhauſit, ſuum non habet. nam concordiam ciuium qui habere poteſt, nullam qui habeat ciuitatem? pacis verò quæ poteſt eſſe [o] cum eo ratio, in quo eſt incredibilis crudelitas fides nulla?

P. CXCIV.
m L. ſi ita tul.
n ſic alibi, ſenatus publicum orbis terræ conſilium.
o al. cum eo eſſe ratio.

15 Eſt igitur, Quirites populo Rom. victori F omnium gentium omne certamen cũ [p] percuſſore, cum latrone, cum Spartaco. Nam, quod ſe ſimilem Catilinæ [q] eſſe gloriari ſolet: ſcelere par [r] eſt, belli induſtria inferior. Ille cum exercitum nullum haberet [s], repẽte conflauit: hic [t] eum ipſum exercitum, quem accepit, amiſit. Vt igitur Catilinam diligentia mea, ſenatus auctoritate, veſtro ſtudio & virtute fregiſtis: ſic Antonij nefarium latrocinium veſtra cum ſenatu cõcordia tanta, quanta nunquam fuit, G felicitate, & virtute exercituum, ducumque veſtrorum, breui tẽpore oppreſſum [u] audietis.

p L. cum percuſſore
q L. eſſe Catilinæ gl.
r L. par eſt ſcelere belli induſtria inf.
s L. habuiſſet,
t L. hic eum exercitum,
u al. oppreſſum eſſe audietis.

16 Equidem, quantum cura, labore, vigiliis, auctoritate, conſilio, eniti, atque efficere potero, nihil prætermittam, quod ad libertatem veſtram pertinere arbitrabor. neq; enim id pro veſtris in [x] me ampliſſimis beneficiis ſine ſcelere facere poſſum. hodierno autem die primum, referente viro fortiſſimo, vobiſque amiciſſimo, M. [y] hoc Seruilio, collegiſque eius, ornatiſſimis viris, optimis ciuibus, longo H interuallo, me auctore, & principe, ad ſpem libertatis exarſimus.

x L. ampliſſimis in me b.
y L. Hoc M. Seruil.

Digitized by Google

P. B.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA QVINTA.

ORATIO QVADRAGESIMASEPTIMA.

SYNOPSIS.

¶ Diſſuadet legatos ad Antonium mitti. Contrà, ſuadet acta ab Antonio reſcindenda, & præmia Reip. defenſoribus decernenda.

a EXORDIVM.
b l. Longius his Kal.

NIHIL [a] vnquam longius [b] Kalendis Ian. mihi viſum eſt, patres conſcripti: quod idem intelligebam per hos dies vnicuique veſtrûm videri. qui enim bellum cum rep. gerunt, hunc diem non expectant [c], nos autem tum, cùm [d] maximè conſilio veſtro ſubuenire communi ſaluti oporteret, in ſenatum non[e] conuocabamur. Sed querelam præteritorum dierum ſuſtulit oratio conſulum: qui ita locuti ſunt, vt magis exoptatæ [f] Kalendæ Ian. quàm ſeræ eſſe videantur. Atque [g] vt oratio conſulum animum meum erexit, ſpémque attulit, non modò ſalutis conſeruandæ, verùm etiam dignitatis priſtinæ recuperandæ [h]: ſic me perturbaſſet eius ſententia, qui primus rogatus eſt, niſi veſtræ virtuti, conſtantiæque confiderem.

c L. exſpectabant.
d L. cùm maximè conſilio ſubuenire c.
e L. non vocabamur.
f L. exoptatæ Kalendæ, quā
g CONFIRMATIO.
h L. recipe- randæ:

2 Hic enim vobis, Patres conſcripti, dies illuxit: hæc poteſtas data eſt, vt, quantum virtutis, quantum conſtantiæ, quantum grauitatis in huius ordinis conſilio eſſet, populo R. declarare poſſetis. Recordamini, qui dies nudiuſtertiuſdecimus fuerit, quantus conſenſus veſtrûm, quanta virtus, quanta conſtantia: quantam ſitis à populo Ro. laudem, quantam gloriam [i] conſecuti. Atque illo die, P.C. ea conſtituiſtis, vt vobis nihil [k] iam ſit integrum, niſi aut honeſta pax, aut bellum neceſſarium.

i L. gloriam quantam gratiam conſ

P.CXCV.

k al. iam nihil ſit int.

3 Pacem vult M. [l] Antonius? arma ponat, roget, deprecetur. neminem [m] æquiorem me reperiet: cui [n] quidem, dum ſe ciuibus impiis commendat, inimicus eſſe, quàm amicus maluit. nihil eſt profectò, quod [o] dari poſſit bellum gerenti. erit fortaſſe aliquid quod concedi poſſit roganti. Legatos verò ad eum mittere, de quo grauiſſimum [p] iudicium nudiuſtertiuſdecimus feceritis, non iam leuitatis eſt, ſed, vt quod ſentio, dicam, dementiæ. Primū [q] enim eos duces laudauiſtis, qui contra illum priuato conſilio bellum ſuſcepiſſent: deinde milites veteranos, qui cùm ab Antonio in colonia eſſent deducti, illius beneficio libertatem populi Romani antepoſuerunt.

l L. M Antonius, arma deponat
m L. neminē æquiorem reperiet, quàm me: cui q
n L. cui dum ſe ciuib.
o L. quod poſſit dari b.
p L. grauiſſimum ſeue riſſimum iud.
q L. primùm duces eos laudauiſtis, qui contra illum bellum priuato conſilio ſuſc.

4 Quid? legio [r] Martia: quid? Quarta, cur [ſ] laudantur? ſi enim conſulem ſuum reliquerunt, vituperandæ ſunt: ſi [t] inimicum reipub. iure laudantur. Atqui cùm conſules nondum haberetis, decreuiſtis, vt & de præmiis militum, & de honoribus imperatorum primo quoque tempore referretur. Placet eodem tempore præmia conſtituere iis, qui contra Antonium arma ceperunt [u], & legatos ad

r vide Philip. 14. & 3. & 4.
ſ al. cur laudatur?
t al. ſi inimicum pop. R.
u L. ceperint

A Antonium mittere? vt iam pudendum ſit, honeſtiora [b] eſſe legionum decreta, quàm ſenatus. ſiquidem legiones decreuerunt ſenatum defendere contra [c] M. Antonium: ſenatus decernit legatos ad Antonium. Vtrùm hoc eſt confirmare militum animos, an debilitare virtutem?

b L. honeſtiora decreta eſſe leg.
c L. cōtra Antonium

5 Hoc dies duodecim perfecerunt [d], vt, quem nemo, præter Cotylam, tum inuentus ſit, qui defenderet, is habeat iam patronos etiam conſulareis [e]? Qui vtinam omnes ante
B me ſententiam rogarentur, (quamquam ſuſpicor, quid dicturi ſunt quidam eorum, qui poſt me rogabuntur.) faciliùs contrà dicerem, ſi quid videretur. eſt enim opinio, decreturum aliquem M Antonio illam vltimam Galliā, quam Plancus obtinet. Quid [f] hoc aliud eſt, quàm ad bellum ciuile hoſti arma largiri? primùm *neruos belli, pecuniam infinitam*, qua nūc eget: deinde equitatum, quantum velit. equitatum dico? dubitabit, credo, genteis bar-
C baras ſecum adducere. Hoc qui non videt, excors: qui, cùm videt, decernit, impius [g].

d al. profecerunt.
e L. conſulareis.
f L. Quid eſt aliud omnis ad bell.

P. B.

g L. Impius eſt. Tu ciu.

6 Tu ciuem ſceleratum, & perditum, Gallorum, & Germanorum exercitu, pecunia peditatu, & equitatu, copiis inſtrues? nullæ iſtæ excuſationes ſunt Meus amicus eſt. Sit [h] patriæ priùs Meus cognatus. *an poteſt cognatio vlla [i] propior eſſe, quàm patria, in qua parentes [k] etiam continentur?* Mihi pecuniam attribuit. cu-
D pio videre, qui id audeat dicere. Quid autem agatur, cùm aperuero, facile erit ſtatuere, quam ſententiam dicatis, aut quam ſequamini. Agitur, vtrùm M. Antonio facultas detur opprimendæ reip. cædis [l] faciendæ, bonorum diripiendorum, vrbis, agrorum, ſuis latronibus condonandi, populum Romanum ſeruitute opprimendi. an horum nihil facere ei [m] liceat, dubitatis? an non cadunt hæc in Antonium?

h L. Sit patriæ pr.
i L. propior vlla eſſe.
k L. etiam parentes cont.
l L. cædis faciendæ bonorum, diripiendæ vrbis, agrorum, ſuis latronib. c.
m L. et liceat, Dubitare, quid agatis. At non cadunt hæc in Antonium. Hoc ne Cot.

E 7 Hoc ne Cotyla quidem dicere auderet. quid enim in eum non cadit? qui, cuius acta ſe defendere dicit, eius [n] leges peruertit, quas maximè laudare poteramus. Ille paludes ſiccare voluit: hic omnem Italiam moderato homini, L. Antonio, diuidendam dedit. Quid? hanc legem populus Rom. accepit? quid? per auſpicia ferre [o] potuit? Sed augur verecundus ſine collegis de auſpiciis. quamquam illa auſpicia non [p] egent interpretatione augu-
F rum. *Ioue enim tonante cum [q] populo Romano agi non eſſe fas*, quis ignorat? Tribuni pleb. tulerunt de prouinciis contra acta Cæſaris, ille [r] biennij, iſte ſexennij: num etiam hanc legem populus Romanus accepit? quid? promulgata

n L. eius eas leges p.
o L. ferri p.
p L. non egēt interpretatione. Ioue enim r.
q L. cum populo agi n.
r L. Ille biennium, hic ſexennium

fuit? quid? nónne antè lata quàm ſcripta? nónne [b] antè factam vidimus, quàm futuram quiſquam eſt ſuſpicatus?

8 Vbi lex Cæcilia [c] & Didia? vbi promulgatio trinundinum [d]? vbi pœnæ recenti lege Iunia [e], & Licinia? poſſúntne hæ leges ratæ eſſe ſine interitu legum reliquarum? Eccui poteſtas in forum introeundi [f] fuit? quæ porro illa tonitrua? quæ tempeſtas? vt, ſi auſpicia M. Antonium non mouerent, ſuſtinere tamē eum, ac ferre [g] potuiſſe tantam vim tempeſtatis, imbris, ac turbinum, mirum videretur. Quam legem igitur ſe augur dicit tuliſſe, non modo tonante Ioue, ſed propè cæleſti clamore prohibente, hanc dubitabit contra auſpicia latam confiteri?

9 Quid? quod cum [h] eo collega tulit, quem ipſe fecit ſua nunciatione vitioſum, nihilne ad auſpicia bonus augur arbitratus [i] eſt pertinere? Sed auſpiciorum nos fortaſſe erimus interpretes, qui ſumus eius collegæ. num ergo etiam armorum interpretes quærimus [k]? Primum omnes fori aditus ita [l] ſunt ſæpti, vt etiam ſi nemo obſtaret armatus, tamen, niſi ſæptis reuulſis, introiri in forum nullo modo poſſet. ſic verò erant diſpoſita præſidia, vt quo modo aditus [m] hoſtium prohibetur caſtellis & aggeribus, ita ab ingreſſione fori populum, tribunoſque plebis propulſari videres.

10 Quibus de cauſis eas leges, quas M. Antonius tuliſſe dicitur, omneis cenſeo per vim & contra auſpicia latas [n], iiſque legibus populum [o] non teneri. Si quam legem de actis Cæſaris confirmandis, déve dictatura in perpetuum tollenda, déve colonis in agros deducendis, tuliſſe M. Antonius dicitur, eaſdem leges de integro, vt populum teneant, ſaluis auſpiciis ferri [p] placet. *Quamuis ergo bonas leges vitioſe, per vimq; tulerit: tamen hæ leges non ſunt habendæ:* omniſque audacia gladiatoris amentis, auctoritate noſtra repudianda [r] eſt.

11 Illa verò diſſipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo eſt, per quam ſeſtertiū [s] ſepties millies falſis perſcriptionibus, donationibuſque auertit: vt portenti ſimile videatur, tantam pecuniam populi Rom. tam breui tempore perire potuiſſe. Quid? illi immanes quæſtus, ferendíne, quos M. Antonij tota exhauſit domus? decreta [t] falſa vendebat. regna, ciuitates, immunitates, in æs, accepta pecunia, iubebat incidi. hæc ſe ex commentariis Cæſaris quorū ipſe auctor erat, agere dicebat [u]. in interiore ædium parte totius reip. nundinæ: mulier ſibi felicior, quàm [x] viro, auctionem prouinciarum, regnorúmque faciebat: reſtituebantur exſules, quaſi lege, ſine lege: quæ niſi auctoritate ſenatus reſcinduntur, quoniam ingreſſi in ſpem reip. recuperandæ [y] ſumus, imago nulla liberæ ciuitatis relinquetur.

12 Neque ſolum commentariis commentitiis, chirographiſque [z] venalibus innumerabilis pecunia congeſta in illam domum eſt, cùm, quæ vendebat Antonius, ea ſe ex actis Cæſaris agere diceret: ſed ſenatus etiam conſulta, pecunia accepta, falſa referebat: ſyngraphæ obſignabantur: ſenatuſconſulta [a], tanquam facta, ad ærarium referebantur. Huius turpitudinis teſtes erant etiam nationes. Fœdera interea facta: regna data: populi, prouinciæque liberatæ: earúmque [a] rerum falſæ tabulæ, gemente populo Ro. toto Capitolio, figebantur. Quibus rebus tanta pecunia vna in domo coaceruata eſt, vt, ſi hoc genus [b] in vnum redigatur, non ſit pecunia populo R. defutura [c]. Is etiam legem [d] iudiciariam tulit, homo caſtus atque integer: iudiciorū, & iuris auctor. in quo nos fefellit. Anteſignanos, & manipulareis, & Alaudas [e], iudices ſe conſtituiſſe dicebat. At ille legit aleatores, legit exſules, legit Græcos. O conſeſſum iudicum præclarum! ô dignitatem cōſilij admirandam! Pauet [f] animus apud conſilium [g] illud pro reo dicere.

13 Cydam Cretenſem, portentum inſulæ, hominem audaciſſimum, & perditiſſimum. ſed [h] fac ita non eſſe, num Latinè [i] ſcit? num [k] ex iudicum genere, & forma? num [l] leges noſtras, moréſve nouit? num denique homines? eſt enim Creta vobis notior, quàm Roma Cydæ. Delectus [m] autem, & notatio [n] iudicū, etiam in noſtris ciuibus haberi ſolet. Gortynium verò iudicem quis nouit, aut quis noſſe potuit? Nam Lyſiadem Athenienſem pleriq; nouimus. eſt enim Phædri [o], philoſophi nobilis, filius: homo præterea feſtiuus, vt ei cum M. [p] Curio, conſeſſore eodem, & colluſore, facillime poſſit conuenire.

14 Quæro igitur, ſi Lyſiades citatus iudex non reſponderit, excuſetúrque Areopagites eſſe, nec debere eodem tempore Romæ, & Athenis res iudicare: accipiétne excuſationem is, qui quæſtioni præerit, Græculi iudicis, modo palliati, modo togati? An Athenienſium antiquiſſimas leges negliget? Qui porro ille conſeſſus, dij boni? Cretenſis iudex, iſque nequiſſimus. quemadmodum [q] ad hunc reus alleget? quomodo accedat? dura natio eſt. At Athenienſes miſericordes. puto ne Curium quidem eſſe crudelem, qui [r] quotidie periculum fortunæ faciat. Sunt item lecti iudices, qui fortaſſe excuſabuntur. habent enim legitimam excuſationem exſilij cauſa ſolum vertiſſe, nec eſſe poſtea reſtitutos.

15 Hos ille demens, iudices, legiſſet: horum nomina ad ærarium detuliſſet: his magnam partem reip. credidiſſet: ſi vllam ſpeciem reip. cogitauiſſet [s]. Atque ego de notis iudicibus dixi. quos minùs noſtis, nolui nominare: ſaltatores, citharœdos, totum denique comeſſationis [t] Antonianæ chorum, in tertiam decuriam iudicum ſcitote eſſe collectum [u]. hæc cauſa, cur lex tam egregia, tamque præclara, maximo imbri, tempeſtate, ventis, procellis, turbinibus, inter fulmina, & tonitrua ferretur, vt eos iudices haberemus, quos [x] ſocios ad epulas habere hoſpites nemo velit. ſcelerū magnitudo, conſcientia maleficiorū, direptio eius pecuniæ, cuius ratio in æde Opis confecta eſt, hanc tertiam decuriam excogitauit: nec antè turpes iudices quæſiti, quàm honeſtis iudicibus nocentium ſalus deſperata eſt.

16 Sed illud os, illam impuritatem cœni feciſſe [y], vt hos iudices legere auderet! quorū lectione duplex imprimeretur reip. dedecus: vnum, quòd tam turpes iudices eſſent: alterū, quòd patefactū eſſet, quàm multos in ciuitate turpeis haberemus. Hāc [a] ego, & reliquas eiuſmodi leges, etiā ſi ſine vi, ſaluis auſpiciis, eſſent rogatæ, cenſerem tamen abrogandas. nunc verò cur [b] non abrogandas cenſeā, quas iudico non rogatas? 17 An illa nō grauiſſimis ignominiis, monumentiſq; huius ordinis ad poſteritatis memoriā, ſunt notanda, quòd vnus

b L. non antè factum vidimus, quam futurum q.
c de lege Cæcilia & Didia P. CXCVI. dixi in oratione pro domo. ibidem vide.
d De trinundino proponendis legibus dato, ad de Dionem 45. 46 & 5. Gell. 19.
e lege Iunia & Licinia videntur confirmatæ Cæcilia & Didia leges.
f L. inſinuandi fuit.
g L. ferre poſſe tant.
h al. cum collega tulit.
i L. pertinere arbitratus eſt?
k L. erimus?
l L. ita ſæpti ſunt.
m L. hoſtium aditus vrbe prohibentur, ita caſtellis, & operibus ad ingreſſ. *al.* aditus hoſtium prohibentur. *al.* adite hoſtes prohibentur.
n L. eſſe latas
o *al.* populum Ro.
p L. ferri pl.
q L. Quamuis enim eas bonas vitioſè,
r vel repudianda. *al.* ſecundanda.
ſ al. ſepties centies HS.
P. B. vide in Epiſt. famil. 1 & 12. ad Attic. 12.
u L. dicebat. ca[l]ebant in interiore æd.
x L. quam viris,
y *v.c.* recuperandæ ſumus
z v. Philippicas 1 & 2.
a L. ſenatuſcō[n]ſulta nunquā facta ad ærarium deferebant. *al.* ſenatuſconſulta nunquam facta ſunt, ad ærarium deferebantur.

a *al.* earúmq; ipſarum rerū
b *al.* genus penè in vnum &c. vel, genus pene. vel genus pecuniæ.
c L. defutura. Legem etiam iud.
d L. iudiciaria ab Antonio lata, de qua etiam meminit Philip. 8.
e Alaudæ legiont [?] meminit Philippi. P. CXCVII. ea legio ita [?] & item Suet. Cæſ.
f L. Auet animus
g *al.* illud conſilium
h L. ſed fac non eſſe.
i Iudices Romæ niſi qui latinè ſcirent, fieri non poterant.
k L. num eſt ex iud.
l L. num, quod maximū eſt, leges noſtras, mor. *al.* num, quod caput eſt, leges nouit.
m *v.c.* Dilectus
n iudicibus legendis delectus habeatur.
o 13. famil. 1.
p *al.* M'. Curio
q L. quem ad hunc reus allegat?
r L. qui periculum fortunæ quotidie faciat.
ſ ſeſe cogitaſſet?
t L. comiſſationis Antonianæ chorus, vt ſupra edu, &c. ita loquitur Cicero Philip. 2. ſed alibi conie[c]ta pro conſecta.
P. R.
u malè edi. alpium 1 & 2 de diuinat. En cauſam cur lex.
x L. quos hoſpites habere nemo velit.
y L. fuiſſe.
z L. quod patefactum, cogitúmque eſſet, quàm mult.
a *al.* Hanc ergo.
b L. cur abrogandas c.

vnus M. Antonius in hac vrbe poſt [a] vrbem conditam palàm ſecū habuit [b] armatos? quod neque reges [c] fecerunt, neque ij, qui, regibus exactis, regnum occupare voluerunt. Cinnam memini: vidi Syllam: modò Cæſarem. hi enim tres poſt ciuitatem à L. Bruto liberatam, plus potuerunt, quàm vniuerſa reſpub. Non poſſum affirmare, nullis telis eos ſtipatos fuiſſe: hoc dico, nec [d] multis, & occultis.

18 At hanc peſtem agmen armatorum ſequebatur: Craſſitius, Muſtela, Tiro, gladios oſtentantes, ſui ſimileis greges ducebant per forum: certum agminis locum tenebant barbari ſagittarij. cùm autem erat ventum ad ædem Concordiæ, gradus complebantur, lecticæ collocabantur: non quòd ille ſcuta occulta eſſe vellet, ſed ne familiares, ſi ſcuta ipſi ferrent, laborarent. Illud verò tæterrimum [e] auditu, non modò adſpectu, in cella Concordiæ collocari armatos, latrones, ſicarios: è [f] templo carcerem fieri: apertis [g] valuis Concordiæ, cùm inter ſubſellia ſenatus verſarentur latrones, patres conſcriptos ſententias dicere.

19 Huc etiam *niſi venirem Kal. Sept. fabros ſe miſſurum, & domum meam diſturbaturum eſſe dixit.* Magna res, credo, agebatur. de ſupplicatione referebatur [h]. Veni poſtridie: ipſe non venit. locutus ſum de rep. minùs equidem liberè, quàm mea conſuetudo: liberiùs tamen, quàm pericula [i] minæq; poſtulabant. At ille homo vehemens, & violentus, qui hanc conſuetudinem liberè dicendi excluderet (fecerat enim hoc idem maxima cum laude L. [k] Piſo xxx. [l] dieb. ante me) inimicitias mihi denuntiauit: adeſſe [m] in ſenatu iuſſit [n] ad xiii. Kal. Octob. ipſe interea decem [o] & ſeptem [p] dies de me in Tiburtino Scipionis declamitauit, ſitim quærens. hoc enim ei cauſa eſſe ſolet [q] declamādi.

20 Cùm is dies, quo mè adeſſe iuſſerat, veniſſet, tum verò agmine quadrato in ædem Concordiæ venit, atq; in me abſentem orationem ore [r] impuriſſimo euomuit. quo die, ſi per amicos mihi cupienti in ſenatum venire licuiſſet, cædis initium feciſſet à me. ſic enim ſtatuerat. cùm autem gladium ſcelere imbuiſſet, nulla res ei finem cædendi, niſi defatigatio, & ſatietas attuliſſet. etenim aderat L. frater gladiator Aſiaticus, qui myrmillo Mylaſis depugnarat: ſanguinē noſtrum ſitiebat. ſuum in illa gladiatoria pugna multum profuderat. hic pecunias noſtras æſtimabat: poſſeſſiones notabat & vrbanas, & ruſticas: huius mendicitas auiditate [ſ] coniūcta in fortunas noſtras imminebat: diuidebat agros quibus, & quos volebat: nullus aditus erat priuato, nulla æquitatis deprecatio. tantum quiſque habebat poſſeſſor, quantum reliquerat diuiſor Antonius.

21 Quæ quanquam, ſi leges irritas feceritis, rata eſſe non poſſunt: tamen ſeparatim ſuo nomine notanda [t] cenſeo: iudicandúmq; nullos ſeptemuiros fuiſſe: nihil placere ratum eſſe, quod ab iis actum diceretur. M. verò Antonium quis eſt, qui ciuem poſſit iudicare potiùs, quàm tæterrimum, & crudeliſſimum hoſtem, qui pro æde Caſtoris ſedens, audiente populo R. dixerit, niſi victorē, victurū neminē [u]? Num [x] putetis, P.C. dixiſſe eum minaciùs, quàm facturum fuiſſe? Quid verò, quòd in concione dicere auſus eſt, ſe, cùm magiſtratu abiiſſet, ad [y] vrbem venturum cum exercitu? introiturum, quotieſcumque vellet? Quid erat aliud, niſi denuntiare populo R. ſeruitutem?

- a al. poſt conditam vrbem
- b L. habuerit
- c v. c. reges noſtri fecerunt,
- d al. oce ita multis, & occ.
- e v. c. tæterrimum nō modò auditu, ſed etiā adſpectu, P. CXCVIII.
- f L. de templo
- g L. apertis valuis Conc.
- h referebat
- i L. pericula minæ p.
- k Philipp. 1. & 12. famil. 1. & 3.
- l L. XXX. diebus antè) ſal.
- m v. c. adeſſe in ſenatum
- n L. iuſſit XIII Kalendas Octobr.
- o L. ſeptemdecim dies
- p adde 12 famil. 12.
- q L. declamādi ſolet C.
- r L. ex ore imp.
- ſ al. auiditati coniuncta,
- P. B.
- t al. notanda eſſe cenſeo:
- u al. niſi qui vincerent victurum neminem
- x L. Num putatis, P.C.
- y L. ad vrbem futurum cum

22 Quod autem eius iter Brundiſium? quæ feſtinatio? quæ ſpes, niſi vt ad [a] vrbem ocyus exercitum maximum adduceret? qui autē dilectus centurionum? quæ effrenatio impotentis animi? Cùm eius promiſſis legiones fortiſſimæ reclamaſſent, domum ad ſe venire iuſſit centuriones, quos bene de rep. ſentire cognouerat: eoſque ante pedes ſuos, vxoriſq; ſuæ, quam ſecum grauis imperator ad exercitum duxerat, iugulari coegit. Quo animo hūc futurum fuiſſe cenſetis in nos, quos oderat, cùm in eos, quos numquam viderat, tam crudelis fuiſſet? & quàm auidum in pecuniis locupletum [b], qui pauperum ſanguinem concupiſſet? quorum ipſorum bona, quantacumque erant, ſtatim comitibus [c] ſuis, compotoribúſque deſcripſit [d].

23 Atque ille furens infeſta iam patriæ ſigna Brundiſio [e] inferebat: cùm Cæſar [f] deorum immortalium beneficio, diuini animi, ingenij, conſilij magnitudine, cùm [g] ſua ſpōte, eximiaque virtute, tum approbatione auctoritatis meæ, colonias patris [h] adiit: veteranos milites conuocauit: paucis diebus exercitum fecit: incitatos latronis impetus retardauit. Poſteà verò, quàm legio Martia ducem præſtantiſſimum vidit, nihil egit aliud, niſi, vt aliquando liberi eſſemus: quam eſt imitata quarta legio. Quo ille nuntio audito, cùm ſenatum vocaſſet, adhibuiſſétque conſularem, qui ſua ſententia C. Cæſarem hoſtem iudicaret, repentè concidit.

24 Pòſt autem, neque ſacrificiis ſollemnibus factis, neque votis nuncupatis, non profectus eſt, ſed profugit [k] paludatus. At quò? in prouinciam firmiſſimorum, & fortiſſimorum ciuium: qui illum, ne ſi ita quidem veniſſet, vt nullum bellum inferret, ferre potuiſſent: impotentem, iracundum, contumelioſum, ſuperbum, ſemper poſcentem, ſemper rapientem, ſemper ebrium. At ille, cuius ne pacatam quidem nequitiam quiſquam ferre poſſet, bellum intulit prouinciæ Galliæ: circumſedit [l] Mutinam, firmiſſimam, & ſplēdidiſſimam populi Ro. coloniam: oppugnat D. Brutum imperatorem, cōſulem deſignatum, ciuem non ſibi, ſed nobis, & reip. natum.

25 Ergo Annibal [m] hoſtis, ciuis Antonius? quid ille fecit hoſtiliter, quod [n] hic aut nō fecerit, aut faciat, aut non moliatur, & cogitet? Totū iter Antonij [o] quid habuit, niſi depopulationes, vaſtationes, cædeis, rapinas? quas nō faciebat Annibal [p], quia multa ad vſum ſuum reſeruabat. At [q] hi, qui in horā viuerent, non modò de fortunis, & de bonis ciuiū, ſed ne de vtilitate quidē ſua cogitauerūt. Ad hunc (dij boni) legatos mitti placet? norunt iſti homines formā reip. iura belli, exēpla maiorū? cogitant, quid populi R. maieſtas, quid ſenatus ſeueritas poſtulet? Legatos [r] decernitis: ſi vt deprecētur, cōtemnet: ſi vt imperetis, non audiet: denique quamuis ſeuera legatis mandata dederimus, nomen ipſum legatorum, hunc, quem videmus, populi R. reſtinguet ardorem: municipiorum, atque Italiæ franget animos, vt omittam hæc, quæ magna ſunt, certè iſta legatio moram, & tarditatem afferet bello.

26 Quamuis dicant, quod quoſdam audio dicturos: Legati proficiſcantur: bellum nihilominus paretur: tamen legatorum nomen ipſum & [ſ] animos molliet, & belli celeritatem morabitur. *Minimis momentis, P.C. maximæ inclinationes temporum fiunt, cùm in omni caſu*

- a L. ad vrbem vel in vrbem potiùs exerc. al. ad vrbem vel potius in vrbem exerc.
- b L. locupletum,
- c al. ſuis comitio.
- d al. diſcripſit, hoc eſt ſingulis diſtribuit. idem verbum extat 12. epiſt famil. 1. & 1 ad Quint. fratrem 1 Verrina de ſupplicio 8.
- e L. à Brundiſio P. CXCIX.
- f C. Cæſar d
- g L. quanquā ſ. ſp exim. quæ vir. tamen appr.
- h L. patriae
- i L. confecit
- k idē Philipp. 3.
- l L. circumſedet
- m L. Hannibal.
- n L. quod hic non aut fecerit, aut faciat moliatur, & cog
- o L. Antoniorum
- p L. Hānibal,
- q al. Hæc qui n Hor.
- r L. legatos decernitis: ſi vt deprecentur cōtemnet: ſi vt imperetis n.
- P. B.
- ſ v. c. & animos hominum molliet, & belli celerit.

Digitized by Google

reipub.tum in bello, & maximè ciuili: quod opinione plerumque, & fama guber..atur. Nemo quæret, quibuſcum mandatis legatos miſerimus: nomen ipſum legationis vltrò miſſæ, timoris eſſe ſignum videbitur. Recedat à Mutina, deſinat oppugnare Brutum, decedat ex Gallia: non eſt verbis rogandus, cogendus eſt armis.

27 Non enim ad [a] Annibalem mittimus, vt à Sagunto recedat, ad quem miſerat olim ſenatus P. Valerium Flaccum, & [b] Q. Fabium Pamphilum: qui, ſi Annibal [c] non paréret, Kartaginem ire iuſſi ſunt. noſtros [d] legatos quò iubebimus ire, niſi paruerit Antonius? ad noſtrum ciuem mittimus, ne [e] imperatorem, ne coloniam populi Ro. oppugnet. Itane vero? hoc per legatos rogandus [f] eſt? Quid intereſt, per deos immortaleis, vtrùm hanc vrbem oppugnet, an huius vrbis propugnaculum, coloniamque [g] populi Ro. præſidij cauſa collocatam? Belli Punici ſecundi, quod contra maiores noſtros Annibal [h] geſſit, cauſa [i] fuit Saguntí oppugnatio. rectè ad eum legati mittebantur ad Pœnum, mittebantur [k] ad Annibalem pro hoſpitib. noſtris, & ſociis. Quid ſimile tandem? nos ad ciuem mittemus [l], ne imperatorem populi Rom. ne exercitum, ne coloniam circumſedeat [m], ne oppugnet ne agros depopuletur, ne ſit hoſtis?

28 Age ſi paruerit, hoc ciue vti aut volumus, aut poſſumus? Ante diem XIII. Kal. Ian. decretis veſtris eum concidiſtis [n]: cōſtituiſtis vt hæc ad vos Kal. Ian. referrētur, quæ referri videtis, de honoribus, & præmiis benè de rep. meritorum & merentium: quorum principem iudicauiſtis eum, qui fuit C. Cæſarem, qui M. Antonij impetus nefarios ab vrbe in Galliam vertit [o]: deinde milites veteranos, qui primi Cæſarem ſecuti ſunt: tum illas cæleſteis, diuinaſq; legiones, Martiam [p], & Quartam, quibus, cùm conſulem ſuum non modò reliquiſſent, ſed bello etiam perſequerentur, honores & præmia ſpopondiſtis: eodemque die D. Bruti, præſtantiſſimi ciuis, edicto allato, atq; propoſito, factum eius collaudauiſtis [q]: quodque ille bellum priuato conſilio ſuſceperat, id vos auctoritate publica comprobaſtis.

29 Quid igitur illo die aliud egiſtis, niſi [r] vt eum hoſtem iudicaretis Antonium? his veſtris decretis aut ille vos æquo animo adſpicere poterit, aut vos illum ſine [ſ] ſummo dolore videbitis? Excluſit illum à rep. diſtraxit, ſegregauit nō ſolùm ſcelus illius [t], ſed etiam, vt mihi videtur, fortuna quædam reip. qui ſi legatis paruerit, Romamque redierit: num quando [u] perditis ciuibus vexillum, quo concurrant, defuturum putatis? Sed hoc minùs vereor. Sunt [x] alia, ob quæ magis nunquam parebit ille legatis. noui hominis infaniam [y], arrogantiam: noui perdita conſilia amicorum, quibus ille eſt deditus.

30 Lucius quidem frater eius, vtpote qui peregrè depugnauit [z], *familiam ducit.* Si [a] per ſe ipſe ſanus quod nunquam erit: per hos eſſe ei tamen non licebit. teretur intereà tempus: belli apparatus refrigeſcent. Vnde eſt adhuc bellū [b], niſi ex retardatione, & mora? vt primū poſt diſceſſum latronis, vel potiùs deſperatā fugam, liberè ſenatus haberi potuit, ſemper flagitaui, vt conuocaremur. quo die primum conuocati ſumus, cùm deſignati conſules non adeſſent, ieci, ſententia mea maximo veſtro conſenſu, fundamenta reipub. ſeriùs omnino, quàm decuit: nec enim antè potui: ſed tamen

a L. ad Hannibalem
b L. & Q. Bæbium Tamphilum:
c L. Hannibal
d L. noſtros quo iubemus ire, ſi non paruer.
e L. ne imperatorem, coloniamque pop.
f L. rogādum eſt?
g L. coloniam populi R.
h L. Hannibal
i vide Liuium 3.
k L. mittebatur pro Hannibalis hoſtibus, non ſociis.
l L. mittimus P. C C.
m al. circumſideat,
n L. iudicaſtis:
o L. auertit
p Martiā, & Quartam cōprobaſtis: quibus, cum conſ.
q L. collaudaſtis:
r L. niſi vt hoſtem iudicar. Ant.
ſ al. ſine dolore ſummo vid.
t L. ipſius,
u al. nunquā
al. vnquam
x L. ſunt alia, quæ maris timeam, & cogitem. nunquam p.
y L. inſaniam arrogantiam:
z L. depugnauit, famil ducit. Sit per ſe P. R.
a L. Si per ſe ipſe ſanus,
b al. bellum ſtatum, niſi

ſi ex eo tempore dies nullus intermiſſus eſſet, bellum profectò nullum haberemus.

31 *Omne malum naſcens facile opprimitur: inueteratum fit plerunque robuſtius.* Sed tum exſpectabantur Kalendæ Ian. fortaſſe non rectè. Verùm præterita omittamus. Etiamne hanc moram afferemus, dum proficiſcantur legati, dum reuertantur? quorum exſpectatio dubitationē belli afferet [a]. bello autem dubio, quod poteſt ſtudium eſſe delectus [b]? Quamobrem, P.C. legatorum mentionem nullam cenſeo faciendam: rem adminiſtrandam arbitror ſine vlla mora, & [c] confeſtim gerendam cenſeo: *tumultum decerni, iuſtitium* [d] *indici* [e], *ſagā ſumi dico oportere, delectum* [f] *haberi ſublatis vacationibus in vrbe, & in Italia, præterea* [g] *Gallia tota.*

32 Quæ ſi erunt facta: opinio ipſa, & fama veſtræ ſeueritatis obruet ſcelerati gladiatoris amentiam. ſentiet ſibi bellum cum rep. eſſe ſuſceptum: experietur conſentientis ſenatus neruos, atque vireis. nam nunc quidē partium contentionem eſſe dictitat. quarum partium? alteri victi ſunt, alteri ſunt e mediis C. Cæſaris partibus, niſi forte Cæſaris parteis à Panſa, & Hirtio conſulibus, & à filio C. Cęſaris oppugnari putamus. Hoc vero bellum nō eſt ex diſſenſione partium, ſed ex nefaria ſpe perditiſſimorum ciuium excitatum: quibus bona, fortunæque noſtræ notatæ ſunt, & iam ad cuiuſque opinionem diſtributæ.

33 Legi epiſtolam Antonij, quā ad quendam ſeptemuirum, capitalem hominem, collegam ſuum, miſerat. *Quid concupiſcas tu videris: quod concupiueris, certè habebis.* Hem [h], ad quē legatos mittamus: cui bellum moremur inferre: qui ne ſorti quidem fortunas noſtras deſtinauit [i], ſed libidini cuiuſque nos ita addixit, vt ne ſibi quidem quidquam integrum, quod non alicui promiſſum iam ſit, relinquerit. cum hoc, P.C. bello, bello, inquam, decertandum [k] eſt, idque confeſtim. legatorum tarditas repudianda eſt.

34 Quapropter, ne multa nobis quotidie decernenda ſint: *conſulibus* [l] *totam remp. committendam* [m] *cenſeo, hiſq; permittendum, vt remp. defendant, prouideántque, ne quid reſp. detrimenti accipiat: cenſeóque, vt iis qui in exercitu Antonij ſunt, ne ſit ea res fraudi, ſi ante Kalend. Febr. ab eo diſceſſerint.* Hæc ſi cenſueritis, patres conſcripti, breui tempore libertatem populi Ro. auctoritatémque veſtram recuperabitis. ſin autem lenius ageris, tamen éadem, ſed fortaſſe ſeriùs decernetis. De [n] repub. quoad retuliſtis, ſatis decreuiſſe videor.

35 ¶ Altera eſt de honoribus: de quibus deinceps intelligo eſſe dicendū. Sed qui ordo in ſententiis rogandis ſeruari ſolet, eundē tenebo in viris fortib. honorandis. A Bruto igitur, conſule deſignato, more maiorum capiamus exordiū: cuius, vt ſuperiora omittam, quę ſunt maxima illa quidem, ſed adhuc hominū magis iudiciis, quàm publicè laudata: quibusnam verbis eius laudes huius ipſius temporis conſequi poſſumus? *neque enim vllam mercedem tanta virtus, præter hanc laudis, gloriaque deſiderat.* qua etiam ſi careat, tamen ſit ſe ipſa contenta, atque in memoria gratorum ciuium, tanquam in luce, poſita lætetur. laus igitur iudicij, teſtimoniique veſtri [o], tribuenda Bruto eſt.

36 Quamobrem his verbis, P.C. ſenatuſconſultum faciendum cenſeo: CVM D. Brutus, imp. COS. deſignatus, prouinciam Galliam

a al. afferre.
b L. delectus?
c L. & confeſtim gerendam tumultum dec.
d iuſtitium indici
e ſagum periculoſiſſimis Reipub. temporibus. item infrà Philippica 6.
e L. edici.
f L. delectum hab.
g L. præter Galliam togatam.
h L. En, ad quem
i al. deſtituit.
k al. certādum eſt,
l Conſ. perſonis rempublicam committebant difficilimis Reipublicæ temporibus, vt dixi in Catilinariis.
m L. commendandam cenſ.
n L. De rep. qua de retul.
o L. ſolido

Digitized by Google

Galliam in ſenatus, populique Ro. poteſtate teneat: cúmque exercitum tantum, tam breui tempore, ſummo ſtudio municipiorum, coloniarumque prouinciæ Galliæ, optumè de rep. meritæ, merentiſque conſcripſerit, cōparatit: id eū rectè, & ordine, exque rep. feciſſe: idque D. Bruti præſtantiſſimum meritum in rēp. ſenatui, populoque R. gratū eſſe & fore. itaque ſenatū, populumque Ro. exiſtimare, D. Bruti, imp. c o s. deſignati opera, conſilio, virtute, incredibiliq; ſtudio, & cōſenſu prouinciæ Galliæ, reip. difficillimo tempore eſſe ſubuētum.

37 Huic tanto merito Bruti, P.C. tantoque in remp. beneficio, quis eſt tantus honos, qui non debeatur? nam ſi M. Antonio patuiſſet Gallia, ſi oppreſſis municipiis, & coloniis imparatis, in illam vltimam Galliam penetrare potuiſſet: quantus reip. terror impenderet? dubitaret, credo, homo amentiſſimus, atque [a] omnibus conſiliis præceps, & deuius, non ſolū cum exercitu ſuo, ſed etiam cum omni immanitate barbariæ bellum inferre nobis: vt eius furorem ne Alpium quidem muro cohibere poſſemus. Hæc igitur habenda gratia eſt D. Bruto, qui illum, nondum interpoſita auctoritate veſtra [b], ſuo conſilio, atque iudicio, non vt conſulem recepit, ſed, vt hoſtem, arcuit [c] Gallia, ſéque obſideri, quàm hanc vrbem maluit. Habeat ergo huius tanti facti, támque præclari decreto veſtro [d] teſtimoniū ſempiternū: Galliáque, quæ ſemper præſidet, atq; præſedit huic imperio, libertatiq; cōmuni meritò, veréque [e] laudetur, quòd ſe, ſuáſq; vireis non tradidit, ſed oppoſuit Antonio.

a L. atque in omnib. conſ.

b al. noſtra,

c al. arcuit Gallia, ſeq; d. L. noſtra

e L. iuréque haud.

38 Atque etiam M. Lepido pro eius egregiis in rempub. meritis decernendos honores quàm ampliſſimos cenſeo. ſemper ille populum R. liberum eſſe [f] voluit, maximúmque ſignum illo die dedit voluntatis, & iudicij ſui, cùm Antonio diadema Cæſari imponente, ſe auertit, gemitúque & mæſtitia declarauit, quantum haberet odium ſeruitutis: quā populum R. liberum cuperet: quàm illa, quæ tulerat, temporum magis neceſſitate, quàm iudicio tuliſſet. Quanta verò in moderatione vſus ſit in illo tempore ciuitatis, quod [g] poſt mortem Cæſaris conſecutum eſt, quis noſtrûm obliuiſci poteſt? Magna hæc: ſed ad maiora properat oratio.

f al. liberum voluit, & c.

P. CCII.

g al. quod mortem Cæſaris conſecutum eſt.

39 Quid enim, (ò dij immortales!) *admirabilius omnibus gentibus, quid optatius populo Rom. accidere potuit, quàm, cùm bellum ciuile maximum eſſet, cuius belli exitus omnes timeremus, ſapientia [h] eius id potius exſtinctum, quàm armis & ferro rem in diſcrimen adducere [i]?* Quòd ſi eadem ratio Cæſaris fuiſſet, in illo tetro, miſeróque bello, vt omittam patrem, duos Cn. Pompeij, ſummi & ſingularis viri filios incolumes haberemus: quibus certè *pietas fraudi eſſe non debet* [k]. Vtinā omnes M. Lepidus ſeruare potuiſſet. facturū fuiſſe declarauit in eo, quod potuit, cū Sext. Pompeium reſtituit ciuitati, maximum ornamentum reip. clariſſimum monumentū clementiæ ſuæ. grauis illa fortuna populi Rom. graue fatum. Pompeio enim patre, quod imperij populi Ro. lumen fuit, exſtincto, interfectus eſt patris ſimillimus filius.

h L. ſapientia id potius exſting. vel ſapientia, clementia potius &c.

i L. adduci?

k L. debuit.

40 Sed omnia [l] mihi facta videntur deorum immortalium iudicio, & pietate, Sex. Pompeio reipubl. conſeruato. Quam ob cauſam iuſtam, atque magnam, & quòd periculoſiſſimum ciuile bellum, maximúmque, humanitate, & ſapientia ſua M. Lepidus ad [a] pacem, concordiámque conuertit, ſenatuſconſultum his verbis cenſeo perſcribendum: Cum à M. Lepido, imp. pontifice max. ſæpenumerò reſp. & bene & feliciter geſta ſit, populúſque R. intellexerit, ei dominatum regium maximè diſplicere: cúmque eius opera, virtute, conſilio, ſingularique clementia, & manſuetudine bellum acerbiſſimum ciuile ſit reſtinctum:

l L. Sed omnia mihi videtur deor. imm. iudicio expiata, Sex.

a ad familiarium ſ.

P. B.

41 Sextúſque Pompeius, Cn. F. Magnus, huius ordinis auctoritate ab armis diſceſſerit, & à M. Lepido, imp. pont. max. ſumma ſenatus, populique R. voluntate ciuitati reſtitutus ſit: ſenatum, populúmque R. pro maximis, plurimiſque in remp. M. Lepidi meritis, magnam ſpem in eius virtute, auctoritate, felicitate, reponere otij, pacis, concordiæ, libertatis: eiúſque in remp. meritorum ſenatum, populúmque R. memorem fore, eique ſtatuam [b] equeſtrem inauratam in Roſtris, aut quo alio loco in foro vellet, ex huius ordinis ſententia ſtatui placere. Qui honos, P. C. mihi maximus videtur, primùm, quia iuſtus eſt, non enim ſolùm datur propter ſpem temporum reliquorum, ſed [c] pro ampliſſimis meritis redditur: nec verò cuiquam poſſumus commemorare hunc honorem à ſenatu tributum iudicio ſenatu ſoluto & libero.

b Idem Philipp. 13.

c fort. ſed etiā pro ampliſſ.

42 ¶ Venio ad C. Cæſarem, P. C. qui niſi fuiſſet, quis noſtrûm eſſe potuiſſet? aduolabat ad vrbem à Brundiſio homo impotētiſſimus, ardens odio, animo hoſtili in omneis bonos, cum exercitu Antonius. quid huius audaciæ, & ſceleri poterat opponi? nondum vllos duces habebamus, non copias: nullum erat conſilium publicum, nulla libertas: dandæ ceruices erant crudelitati nefariæ: fugā quærebamus omnes, quæ ipſa exitum non habebat.

43 Quis tum nobis, quis populo R. obtulit hunc diuinum adoleſcentem deus? qui, cùm omnia ad perniciem noſtram peſtifero illi ciui paterent, ſubitò præter ſpem omniū exortus, prius confecit exercitum, quem furori M. Antonij opponeret, quàm quiſquam hoc eum cogitare ſuſpicaretur. Magni honores habiti Cn. Pompeio, cùm eſſet adoleſcens: & quidē iure. ſubuenit enim reipub. Sed ætate multo robuſtior, & militum ducem quærentium ſtudio paratior, & in alio genere belli non enim omnibus Syllæ cauſa grata. declarat multitudo proſcriptorum, tot municipiorum maximę calamitates.

P. CCIII.

44 Cæſar autem annis multis minor, veteranos cupienteis iam requieſcere, armauit: eam complexus eſt cauſam, quæ eſſet ſenatui, quæ populo, quæ cunctæ Italiæ, quæ [d] dis omnibus grariſſima. Et Pompeius ad L. Syllæ maximum imperium, victoremque exercitū acceſſit: Cæſar ſe ad neminem adiunxit: ipſe princeps exercitus faciendi, & præſidij cōparandi fuit. Ille [e] in aduerſariorum partibus agrum Picenum habuit inimicum [f]: hic ex Antonij amicis, ſed amicioribus libertati [g], contra Antonium confecit exercitum. Illius opibus Sylla regnauit: huius præſidio Antonij dominatus oppreſſus eſt.

d L. quæ diis, hominibuſq. grat.

e L. ille aduerſariorum partib. agr. Pic. ha. inimicū. f al. amicum, al. inimicū.

g L. & libertatis, & c.

45 Demus igitur imperium Cæſari: *ſine quo res militaris adminiſtrari, teneri exercitus, bellum geri non poteſt.* ſit pro prætore eo iure, quo qui optimo. qui honos, quanquam eſt magnus illi [h] ætati, tamen ad neceſſitatem rerum gerendarum, non ſolùm ad dignitatem valet. itaque illa quæramus, quæ vix hodierno die

h al. illa ætate.

Digitized by Google

conſequemur. Sed ſæpe ſpero fore, huius adoleſcentis ornandi, honorandique & nobis, & populo Rom. poteſtatem. hoc autem tempore ita cenſeo decernendum:

46 Quòd C. Cæſar, C. F. pont. pro [a] pr. ſummo reip. tempore milites veteranos ad libertatem populi R. cohortatus ſit, eoſque cõſcripſerit: quódque legio Martia [c], Quartaq; ſummo ſtudio, optimoque in remp. conſenſu, C. Cæſare duce & auctore, remp. libertatem populi Rom. defendant, defenderint: & quod C. Cæſar pro pr. [d] Galliæ prouinciæ cum exercitu ſubſidio profectus ſit: equites, ſagittarios, elephantos in ſuam, populique R. poteſtatem redegerit, difficillimoque reip. tempore, ſaluti, dignitatique populi Ro. ſubuenerit: ob eas cauſas ſenatui placere, *C. Cæſarem, C. F. pontificem propratorem [e], ſenatorem eſſe, ſententiamq; loco pratorio dicere: eiuſq; rationem, quacunque [f] appeteret, ita haberi, prout haberi lege liceret, ſi anno ſuperiore quæſtor [g] fuiſſet.*

47 Quid eſt enim, P. C. cur eum non quàm primum ampliſſimos honores capere cupiamus? *Legibus* [h] enim *annalibus* cùm grandiorẽ ætatem ad conſulatum conſtituebant, adoleſcentiæ temeritatem verebantur. C. Cæſar ineunte ætate docuit, ab excellenti, eximiáque virtute progreſſum ætatis exſpectari non oportere. Itaque maiores noſtri, veteres [i] illi, admodum antiqui, leges annaleis [k] non habebant: quas multis poſt annis attulit ambitio, vt gradus eſſent petitionis inter æquales. Ita ſæpe magna indoles virtutis, priùs quàm reip. prodeſſe potuiſſet, exſtincta [l] fuit.

48 At verò apud antiquos, Rulli, Decij, Coruini, multique alij: recentiore autem memoria ſuperior Africanus, T. [m] Flaminius, admodum adoleſcentes conſules facti, tantas res geſſerunt, vt populi Ro. imperium auxerint, nomen ornarint. Quid Macedo Alexander? cum ab ineunte ætate res maximas gerere cœpiſſet, nónne tertio & triceſimo anno mortem obiit? quæ [o] eſt ætas noſtris legibus decem annis minor, quàm conſularis. ex quo iudicari poteſt, *virtutis eſſe, quàm ætatis curſum celeriorem.* Nam quod ij, qui Cæſari inuident, ſimulant, ſe timere: ne verendum quidem eſt, vt tenere ſe poſſit, vt moderari, ne honoribus noſtris elatus intẽperantius ſuis opib. vtatur.

49 Ea natura rerum eſt, P. C. vt qui ſenſum veræ gloriæ ceperit, quique ſe ab ſenatu, ab equitibus, pop. R. vniuerſo ſenſerit ciuem carum haberi, ſalutarémque reip. nihil cum hac gloria comparandum putet. Vtinam C. Cæſari, patri dico, contigiſſet adoleſcenti, vt eſſet ſenatui, atque optimo cuiq; cariſſimus. quod cum conſequi neglexiſſet: omnem vim ingenij, quæ ſumma fuit in illo, in populari leuitate conſumſit. Itaque cum reſpectum ad ſenatum, & ad bonos non haberet, eam ſibi viam ipſe patefecit ad opes ſuas amplificandas, quam virtus liberi populi ferre non poſſet. Eius autem filij longiſſimè [o] diuerſa ratio eſt: qui cum omnibus eſt, tum optimo cuique cariſſimus. in hoc ſpes libertatis poſita eſt. ab hoc accepta iam ſalus: huic ſummi honores & exquiruntur, & parati ſunt.

50 Cuius igitur ſingularem prudentiam admiramur, eius ſtultitiam timemus? quid enim ſtultius, quàm inutilem potentiam, inuidioſas opes, cupiditatem dominandi præcipitem & lubricam anteferre veræ, grauis, ſolidæ gloriæ? An [a] hoc vidit puer: ſi ætate proceſſerit, non videbit? At eſt quibuſdam inimicus, clariſſimis, atque optimis ciuibus. Nullus iſte timor eſſe debet. omneis Cæſar inimicitias reip. condonauit. hanc ſibi iudicem conſtituit, hanc moderatricem omnium [b] factorum. Ita enim ad remp. acceſſit, vt eam confirmaret non vt euerteret. omneis habeo cognitos ſenſus adoleſcentis. nihil eſt illi rep. carius, nihil veſtra auctoritate grauius, nihil bonorum virorum iudicio optatius, nihil vera gloria dulcius.

51 Quamobrem ab eo non modò nihil timere, ſed maiora & meliora expectare debemus: neque in eo, qui ad D. Brutum obſidione liberandum profectus ſit, timere, ne memoria maneat domeſtici doloris, quæ plus apud eum poſſit, quàm ſalus ciuitatis. Audebo etiã obligare fidem meam, P. C. vobis populóque [c] Rom. quod profectò, cum me nulla vis cogeret, facere non auderem, pertimeſceremque in re maxima periculoſam opinionem temeritatis. promitto, recipio, ſpondeo, patres conſcripti, C. Cæſarem talem ſemper fore ciuem, qualis hodie ſit, qualemque eum maximè [d] velle, & optare debemus.

52 Quæ cùm ita ſint, de Cæſare ſatis hoc tempore dictum habeo. Nec verò de L. Egnatuleio fortiſſimo, & conſtantiſſimo ciue [e], amiciſſimo reip. ſilendum arbitror: ſed tribuendum teſtimonium virtutis egregiæ, quòd is legionem quartam ad Cæſarem adduxerit, quæ præſidio conſulibus, ſenatui, populoque Ro. reique pub. eſſet: ob eam cauſam placere, vti L. Egnatuleio triennium [f] ante legitimũ tempus magiſtratus petere, capere, gerere liceat. In quo, P. C. non [g] tam commodum tribuitur L. Egnatuleio, quàm honos. in tali enim re ſatis eſt nominari.

53 De exercitu autem C. Cæſaris ita [h] cenſeo decernendum [i]: *Senatui placere, militibus veteranis, qui [k] Cæſaris pontificis, auctoritatemq; huius ordinis defenderint, atque defendant, ipſis, liberiſq; eorum militiæ vacationem eſſe: vtique C. Panſa, A. Hirtius, conſules, alter, amboue [l], cognoſcerent, qui in ager coloniis eſſet, quò milites veterani deducti eſſent, qui contra legem Iuliam poſſideretur, vt is militibus veteranis diuideretur: de agro Campano ſeparatim cognoſcerent, inirentq; rationem de commodis militum veteranorum augendis: legionique Martiæ, & legioni quartæ, & iis militibus, qui de legione ſecunda, tricesimaquinta [n], ad C. Panſam, A. Hirtium, cõſules, veniſſent, ſuaq; nomina dediſſent [o]: quòd [p] iis ſenatus, populiq; Rom. libertas cariſſima ſit, & fuerit, vacationem militiæ ipſis, liberiſq; eorum eſſe placere, extra tumultum Gallicum. Italicumq; eaſq; legiones, bello confecto, miſſas fieri placere: quantamq; pecuniam militibus earum legionum in ſingulos C. Cæſar, pontifex, proprætor [q] pollicitus ſit, tantam dari placere: vtiq; C. Panſa, A. Hirtius conſules alter, amboue rationem agri habeant, qui ſine iniuria priuatorum diuidi poſſit: iiſq; [r] militibus legionis Martiæ & legionis quartæ ita [s] darentur, aſsignarentur, vt quibus militibus ampliſſimè dati, aſsignati eſſent.*

Dix. [t] ad ea omnia, cõſules, de quibus retuliſtis: quæ [u] ſi ſunt ſine mora, maturéque decreta, faciliùs apparabitis ea, quæ tempus, & neceſſitas flagitat [x]. celeritate autem opus eſt: qua ſi eſſemus vſi, bellum, vt ſæpe dixi, nullum haberemus.

II N.

a al. proprætor.
b al. milites, & veteranos ad lib. ... 10 fam. 28 ... 7.
d al. pro præ.
e L. pro pr.
f L. quemcunque magiſtratum peteret, ita haberi vt haberi per leges liceret, ſi
g al. P...
h Leges Annales (quæ & Annariæ Feſto, Liuio 40. A nobis 2. ad certum genus ... Prima autem lata fuit a L. Villio Trib. pleb. cuius familiæ cognomen poſtea inditum vt Annales appellarentur ... Q. Fulvio & ... Calpurnio Piſone Coſſ. ...
i L. veteres ... leges annales non hab.
k Leges Annales de quib. ... dixi.
l L. extincta eſt. At v. Dec. extincta eſt
m L. T. Flaminius.
n Cõſules ... annis minores ...
Cicero hic refert ... annis minoris ...
o al. lõgè ſanè di. p L. ratio eſt.

a al. An qui hoc ... puero ſi ætate pr.
b L. conſiliorum omnium, atque fact. al. dictorum omnium, atque fact.
P. B.
c L. populóq; R. reiq; publ. quod
d L. maximè eſſe, velle, & opt. deb.
e L. ciui, amiciſſimóque reique
f L. triennio ante
g L. non tantũ commoditur L. Egn.
h hac formula interrogati à Conſule Senatores ſpõdebant de qua plenius diximus Philipp. 3 ſa f.
i L. decernendũ ...
k qui Cæſaris, pontifi. ſcilicet proprætoris, ſenatus ... pop. R. auctoritatemq. &c.
l Vet. Val. ... ſeu cognoſcerent, id eſt alter ambóve ſi eis videretur cognoſcerent.
m L. qui agro his coloniis eſſet.
P. CCV.
n Vat. & xxxv.
o al. ediſſent.
p L. quòd iis ſenatus auctoritas, populiq. Ro.
q L. pro pr.
r al. cùmque militib.
s al. ita darent aſſignarentur
t ENORATIO.
u L. quæ ſi ... ſunt
x L. flagitant

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES, PHILIPPICA SEXTA.

ORATIO QVADRAGESIMAOCTAVA.

SYNOPSIS.

Docet populum quid actum ſit in ſenatu aduerſus Antonium: & eum hortatur ad bellum Antonio inferendum.

a EXORDIVM.

AVDITA [a] vobis eſſe arbitror, Quirites, quæ ſint acta in ſenatu, quæ fuerit cuiuſque ſententia. res enim ex Kalendis Ian. agitata, paullo antè confecta eſt: minus quidem illa ſeuerè, quàm decuit, non tamen omnino diſſolutè. mora eſt allata bello, non cauſa ſublata. Quamobrem, quod quæſiuit à me [b] P. Apuleius, homo & multis officiis mihi, & ſumma familiaritate coniunctus, & vobis amiciſſimus, ita reſpondebo, vt ea, quibus non interfuiſtis, noſſe poſſitis. Cauſa [c] fortiſſimis, optimiſque conſulibus Kalend. Ianuar. de repub. primùm referendi fuit ex eo, quod XIII. Kalend. Ian. ſenatus me auctore decreuit.

b L. ex me.

c NARRATIO.

2 Eo die primùm, Quirites, fundamenta iacta ſunt reipubl. Fuit enim longo interuallo ita liber ſenatus, vt vos aliquando liberi eſſetis. Quo quidem tempore, etiam ſi ille dies vitæ finem mihi allaturus eſſet, ſatis magnũ ceperam fructum, cùm vos vniuerſi vna mẽte, atque voce iterum à me conſeruatam eſſe remp. conclamaſtis. Hoc veſtro iudicio tanto, tamque præclaro excitatus, ita Kalendis Ian. veni in ſenatum, vt meminiſſem, quam perſonam impoſitam à vobis ſuſtinerem. Itaque bellum nefarium illatum reip. cùm viderem, nullam moram interponendam inſequendi M. Antonium putaui: hominémque audaciſſimum, qui multis nefariis rebus antè commiſſis, hoc tempore imperatorem populi Rom. oppugnaret, coloniam veſtram fidiſſimam, fortiſſimámque obſideret, bello cenſui perſequendum. *tumultum* [d] *eſſe decerni, iuſtitium edici, ſaga ſumi, dixi placere:* quo omnes acrius, grauiùſque incumberent ad vlciſcendas reip. iniurias, ſi omnia grauiſſimi belli inſignia ſuſcepta à ſenatu viderent.

P. CCVI.

d vi I. Philippica 5.

3 Itaque hæc [e] ſententia ſic per triduum valuit, vt, quamquam diſceſſio facta non eſſet: tamen, præter [f] paucos, omnes mihi aſſenſuri viderentur. Hodierno autem die, neſcio [g] qua obiecta re, remiſſior ſenatus fuit. nam plures eam ſententiam ſecuti ſunt, vt, quantũ ſenatus auctoritas, veſterque conſenſus apud Antonium valiturus eſſet, per legatos experiremur. Intelligo, Quirites, à vobis hanc ſententiam repudiari: neque iniuria. ad quem enim legatos? ad eumne, qui pecunia publica diſſipata, atque effuſa, per vim, & contra auſpicia impoſitis populo [a] Ro. legibus, fugata concione, obſeſſo ſenatu, ad opprimendam remp. Brundiſio legiones arceſſierit? ab his relictus, cum latronum manu in Galliam irruperit? Brutum oppugnet? Mutinam circumſedeat? quæ vobis poteſt cum hoc gladiatore conditionis, æquitatis, legationis eſſe communitas?

e L. hæc ſententia, Quirites, ſic per tr.

f al. præter paucos homines, omnes mihi &c.

g L. neſcio qua ei obiectare. ſal. pene neſcio.

a al. reip.

4 Quamquam, Quirites, non eſt illa legatio: ſed denuntiatio belli, niſi paruerit. Ita enim eſt decretum, vt ſi legati ad [b] Annibalem mitterentur. mittuntur enim qui nuntient, ne oppugnet conſulem deſignatum, ne Mutinam obſideat, ne prouinciam depopuletur, ne [c] delectus habeat, ſit in ſenatus, populique Ro. poteſtate. Facile vero huic denuntiationi parebit, vt in patrum conſcriptorum, atque in veſtra poteſtate ſit, qui in ſua nunquam fuerit. Quid enim illa vnquam arbitrio ſuo fecit, ſemper eo tractus, quo libido rapuit, quò leuitas, quo furor, quo [d] vinolentia? ſemper eum duo [e] diſſimilia genera, lenonum, & latronum ita domeſticis ſtupris, forenſibus parricidiis [f] delectarunt, vt mulieri citius auariſſimæ paruerit, quàm ſenatui, populoque Romano.

b L. ad Hannibalem

c L. ne dilectus hab.

d al violẽtia? h. e. vinolentia?

e L. duo diſſ. gen. ſemper lenonum, & latronum. ita dom ſt.

f L. parricidiis delectatur, vt m.

5 Itaque, quod paullo antè feci in ſenatu, faciam apud vos. teſtificor, denuntio, antè prædico, nihil M. Antonium eorum, quæ ſunt legatis mandata, facturum: vaſtaturũ agros, Mutinam obſeſſurum, delectus [g], qua poſſit, habiturum. is eſt enim ille, qui ſemper ſenatus iudicium, & auctoritatem, ſemper voluntatem veſtram, poteſtatémque contempſerit. An ille id faciat, quod paullo antè decretum eſt, *vt exercitum citra flumen Rubiconem, qui* [h] *finis eſt* [i] *Galliæ, educeret, dum ne propiùs vrbem Romam CC. mill. admoueret?* huic denuntiationi ille pareat? ille ſe fluuio Rubicone [k] CC. mill. circumſcriptum eſſe patiatur?

P. B.

g L. dilectus,

h Rubico finis Galliæ & Italiæ. adde Plin. 3. c. 15. Strabo 5.

i hoc eſt, olim fuit: poſtea quidquid ad Alpes ſuit, nomen Italiæ cenſiſũ. Strabo 5.

6 Non is eſt Antonius. nam ſi eſſet: non commiſiſſet, vt ei ſenatus, tanquam [l] Annibali [m] initio belli Punici, denuntiaret, *ne oppugnaret Saguntum.* Quod verò ita auocatur a Mutina, vt ab vrbe, tanquam peſtifera flamma arceatur, quam habet ignominiam? quod iudicium ſenatus? Quid? quod à ſenatu dantur mandata legatis, *vt D. Brutum militeſq. eius adeant, iiſq. demonſtrent, ſua* [n] *in rempub. merita, beneficiaq. eorum grata eſſe ſenatui, populoq. Roma-*

k Rubicone, & CC. millib.

l L. tanquam Hannib.

m vide Liuiũ dec. 1. 1. 3.

n L. ſum ma ſemp. m.

no, eiſque eam rem magnæ laudi, magnóque honore fore? paſſurúmne cenſetis Antonium introire Mútinam legatos? exire inde tutò? numquam patietur, mihi credite. noui violentiam, noui[a] impudentiam, noui audaciam.

a *al.* violentum, ſic ſuprà quo furor, quo violentia adde ea, ſa militariũ eſ.

7 Nec verò de illo, ſicut de homine aliquo debemus, ſed vt de importuniſſima belua cogitare. Quæ cùm ita ſint, non omnino diſſolutum eſt, quod decreuit ſenatus. habet atrocitatis aliquid legatio: vtinam nihil haberet moræ. nam cùm *pleriſque in rebus gerendis tarditas, & procraſtinatio odioſa eſt:* tum hoc bellum indiget celeritatis. ſuccurrendum eſt D. Bruto: omnes vndique copiæ colligendæ: horam[b] exhibere nullam in tali ciue liberando ſine ſcelere non poſſumus.

b L. horā excubare nullā in t.c. *al.* horā P.CCVII. eximere nul.

8 An ille non potuit, ſi Antonium conſulem, ſi Galliam Antonij prouinciam iudicaſſet, legiones Antonio, & prouinciam tradere? domum redire? triumphare, primus in[c] hoc ordine eſſe, quoad magiſtratum iniret? quid negotij fuit?

c L. primus in hoc ordine, quoad magiſtratum iniret, ſententiā dicere? quid neg.

9 Sed, cùm ſe Brutum eſſe meminiſſet, veſtræque libertati natum[d]: quid egit aliud, niſi vt pænè corpore ſuo Gallia prohiberet Antonium? Ad hunc vtrùm legatos[e], an legiones ire oportebat? Sed præterita omittamus. Properent[f], quod video eſſe facturos. vos ſaga parate. eſt. n. ita decretũ, vt, ſi ille auctoritati ſenatus non paruiſſet, ad ſaga iretur. ibitur: non parebit: nos amiſſos tot dies rei gerendæ queremur. Non metuo, Quirites, ne, cùm audierit Antonius, me hoc in ſenatu, & in cõcione confirmaſſe, numquam illum futurum in ſenatus poteſtate, refellendi mei cauſa, vt ego nihil vidiſſe videar, vertat[g] ſe, ſenatui pareat. numquam faciet: non inuidebit huic meæ gloriæ: malet, me ſapientem à vobis, quàm ſe modeſtum exiſtimari.

d L. natũ, non otio ſuo; q.
e Martium Philippum & L. Calpurniũ Piſonem II. famil. 4.
f L. properent legati: quod vid.
g L. Vertat ſe, & ſenatui par.

10 Quid? ipſe ſi velit, num etiam L. fratrem paſſurum arbitramur? nuper quidem dicitur ad Tibur, vt opinor, cum ei labare M. Antonius videretur, mortem fratri eſſe minitatus. Etiámne ab hoc myrmillone Aſiatico ſenatus mandata, legatorum verba audientur? nec enim ſecerni à fratre poterit, tanta præfert in auctoritate. nam hic inter illos Africanus eſt: pluris habetur, quàm L. Trebellius, pluris quàm T.[h] Plancius adoleſcens nobilis: qui omnibus ſententiis maximo veſtro plauſu condemnatus, neſcio quomodo ſe conjecit in turbam, atque ita mæſtus rediit, vt retractus, non reuerſus videretur: ſic contemnitur, *tanquam ſi illi aqua, & igni interdictum ſit.* aliquando negat ei locum eſſe oportere in curia, qui incenderit curiam.

h L. T. Plancus, quàm exitius, adol. nobilis, Plancũ, qui omnibus ſent. &c.

11 Nam Trebellium valde iam diligit: oderat tum, cùm ille tabulis nouis aduerſabatur: iam fert in oculis, poſtquam[i] ipſum Trebellium vidit ſine tabulis nouis ſaluum eſſe non poſſe. audiſſe enim vos arbitror, Quirites, quod etiā videre potuiſtis, quotidie ſponſores, & creditores L. Trebellij cõuenire. O fides (hinc[k] enim puto Trebelliũ ſumſiſſe cognomẽ) quæ poteſt eſſe maior fides, quā fraudare creditores? domo profugere? propter æs alienum venire[l] ad arma? vbi plauſus ille in triũpho eſt ſæpe ludi? vbi ædilitas delata sũmo ſtudio bonorũ? quis eſt, qui hũc nõ[m] caſu exiſtimet rectè[n] feciſſe? nequitia eſt, ſcelus eſt.

P. B.
i L. poſtquàm vidit ſine tab. nouis, &c.
k L. hoc enim
l L. ire ad arma vbi plauſus ille in triũpho eſt: ſæpe ludis? vbi ædil.
m Virtutis nõ eſt, caſu rectè facere.
n L. rectè feciſſe, qui nequitia, & ſce ſcere ita excel. lat?
o L. nũ quiſnã eſt veſtrûm, qui

12 Sed redeo ad amores, deliciáſque noſtras, L. Antonium, qui vos omneis in fidẽ ſuā recepit. negatis? num[o] quiſpiam eſt veſtrûm, qui tribum non habeat? certè nemo. Atqui illum quinque & triginta tribus patronum adoptarunt. Rurſus reclamatis? Adſpicite à ſiniſtra illam equeſtrem ſtatuam inauratam, in qua quid inſcriptum eſt? QVINQVE, ET TRIGINTA TRIBVS PATRONO POPVLI ROM. Igitur[a] eſt patronus L. Antonius? malam quidem illi peſtem. Clamori enim veſtro aſſentior. non modò hic latro: quẽ clientem habere nemo velit: ſed quis vnquā tantis opibus, tantis rebus geſtis fuit, qui ſe populi Romani victoris, dominíque omnium gentium tutorem[b] dicere auderet? 13 in foro, L. Antonij ſtatuam videmus: ſicut illam Q.[c] Trebellij, qui Hernicos deuicit, ante Caſtoris. O impudentiam incredibilem! tantúmne ſibi ſumſit, quia Mylaſis myrmillo Thracẽ iugulauit, familiarem ſuũ? quonam modo iſtum ferre poſſemus, ſi in hoc foro, ſpectantibus vobis, depugnaſſet? Sed hæc vna ſtatua. altera ab equitibus Ro. equo publico: qui itẽ adſcribunt, PATRONO. Quem vnquam iſte ordo patronũ adoptauit? ſi quemquam, debuit me. ſed me omitto. quem cenſorem? quẽ imperatorem? agrum his diuiſit. O ſordidos, qui acceperunt! improbum, qui dederit!

a L. populi Romani igitur eſt patr.
b L. patronum dic.
c L. Q. Tremellij, qui H.
P.CCVIII.

14 Statuerunt etiam tribuni militares, qui[d] in exercitu Cæſaris duobus fuerunt. Quis eſt iſte ordo? multi fuerunt multis in legionibus per tot annos. his quoque diuiſit Semurium. Campus Martius reſtabat, niſi priùs cum fratre fugiſſet. Sed hæc agrorum aſſignatio paullo ante, Quirites, L. Cæſaris, clariſſimi viri, & præſtantiſſimi ſenatoris ſententia diſſoluta eſt. huic enim aſſenſi, ſeptemuirûm acta ſuſtulimus. Iacent beneficia Nuculæ: friget patronus Antonius. nam poſſeſſores animo æquiore diſcedent: nullam impenſam fecerant: nondum inſtruxerant, partim quia non confidebant, partim quia non habebant.

d L. qui in exercitib. Cæſaris duobus fuerunt.

15 Sed illa ſtatua palmaris, de qua, ſi meliora tempora eſſent, non poſſem ſine riſu dicere: L. ANTONIO, IANI[e] MEDII PATRONO. Itáne? Ianus medius in L. Antonij clientela ſit? quis vnquam illo Iano inuentus eſt, qui L. Antonio mille nummûm ferret expenſum? Sed nimis multa de nugis: ad cauſam, bellúmque redeamus: quanquam non alienum fuit perſonas quaſdam à vobis recognoſci: vt, quibuſcum bellum gereretur, poſſitis[f] taciti cogitare[g]. Ego[h] autem vos hortor, Quirites, vt, etiam ſi melius aliud fuit, tamen legatorum reditum exſpectetis animo æquo. celeritas detracta de cauſa eſt: boni tamen aliquid acceſſit ad cauſam.

e *al.* à Iano medio. vide hic Vrſinũ.
f L. poſſitis.
g *al.* iudicare.
h PERORATIO.

16 Cùm enim legati renuntiarint, quod certè renuntiabunt, non in veſtra poteſtate, non in ſenatus eſſe Antonium: quis erit tam improbus ciuis, qui illum ciuem habendum putet? Nunc enim ſunt pauci illi quidem, ſed tamen plures, quàm republ. dignum eſt, qui ita loquantur. Ne legatos quidem exſpectabimus? Iſtam certè vocem, ſimulationémque clementiæ extorquebit his[i] res ipſa publica. Quo etiam, vt confitear vobis, Quirites, minùs heſterno die contendi, minus laboraui, vt mihi ſenatus aſſentiens tumultum decerneret, ſaga ſumi iuberet. malui viginti[k] diebus pòſt ſententiam laudari ab omnibus, quam à paucis hodie vituperari.

i L. iſtis res ipſa. Quo et. P. B.
k xx. al. xl. dieb.

17 Quapropter, Quirites, exſpectate legatorum reditũ, & paucorum dierum moleſtiam deuorate. qui cùm redierint, ſi pacem afferent;

a *al.* ſtupidum me | *al.* dū.

rent:cupidum[a] me.ſi bellum:prouidum indicatore. An ego non prouideam meis ciuibus? non dies, nocteiſque de veſtra libertate, de reipublicæ ſalute cogitem? Quid enim non debeo vobis, Quirites, quem[b] vos à ſe ortum, hominibus nobiliſſimis, omnibus honoribus, prætuliſtis? an ingratus ſum? quis minùs? qui, partis honoribus, eoſdem[c] geſſi in foro labores, quos in petendis. rudis in republica? quis exercitatior, qui viginti iam annos bellum geram cum improbis[d] ciuibus?

b *al.* quẽ vos hominem à ſe ortum, hominib. &c.

c L. eoſdem in foro geſſi labores,

d *al.* impiis

18 Quamobrem, Quirites, conſilio, quantum potero, labore plus pænè, quàm potero, excubabo, vigilaboque pro vobis. etenim quis eſt ciuis, præſertim hoc gradu, quo me vos eſſe voluiſtis, tam oblitus beneficij veſtri, tam immemor patriæ, tam inimicus dignitati[e] ſuæ, quem non excitet, non inflammet tantus veſter[f] iſte conſenſus? multas, magnaſq; habui conſul conciones, multis interfui. nullam vnquam vidi tantam, quanta nunc veſtra[g]

e L. dignitatis ſuæ.

f L. tantus iſte veſter conſ.

g *v.c.* veſtrûm eſt.

A eſt. Vnum ſentitis omnes, vnum ſtudetis, M. Antonij conatum auertere à repub. furorem exſtinguere, opprimere audaciam. idem volunt omnes ordines: eodem incumbunt municipia, coloniæ, cuncta Italia. Itaque ſenatum ſua[a] ſponte bene firmum, firmiorem veſtra auctoritate feciſtis. Venit tempus, Quirites, ſeriùs omnino, quàm dignum populo Rom. fuit: ſed tamen ita maturum, vt differri iam hora non poſſit. fuit aliquis fatalis caſus, vt ita dicam, quem tulimus, quoquo modo ferendus fuit. nunc, ſi quis erit, erit voluntarius. populum Ro. ſeruire fas non eſt: quem dij immortales omnibus gentibus imperare voluerunt. res in extremum eſt adducta diſcrimen. de libertate decernitur. *aut vincatis oportet*, Quirites, quod profecto & pietate veſtra, & tanta concordia conſequemini, *aut quiduis potiùs, quàm ſeruiatis. Aliæ nationes ſeruitutem pati poſſunt, populi Rom. eſt propria libertas.*

a *v.c.* bene ſua ſponte firmum,

P. CCIX.

B

b *al.* propria eſt lib.

C

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES,

PHILIPPICA SEPTIMA.

ORATIO QVADRAGESIMANONA.

P. 2.

SYNOPSIS.

¶ *Bellum omnino neceſſarium eſſe aduerſus Antonium.*

PARVIS de rebus, ſed fortaſſe neceſſariis conſulimur, P.C. De Appia via, & de Moneta, conſul: de Lupercis tribunus pleb. refert. quarum rerum etſi facilis explicatio videtur, tamen animus aberrat à ſententia, ſuſpenſus curis maioribus. Abducta eſt enim, P.C. res in maximum periculum, & [a] extremum pænè diſcrimen. Non ſine cauſa legatorum iſtam miſſionem ſemper timui, nunquam probaui: quorum reditus quid ſit allaturus, ignoro: exſpectatio quidem quantum afferat languoris animis, quis non videt? non enim ſe tenent ij, qui ſenatum dolent ad auctoritatis priſtinæ ſpem reuiuiſcere[b], coniunctum huic ordini populum Ro. conſpirantem Italiam, paratos exercitus, expeditos duces. 2 iam nunc fingunt Antonij[c] reſponſa, eademque defendunt. alij, poſtulare illum, vt omnes exercitus dimittantur. Scilicet legatos ad eum miſimus, non vt parêret, & dicto audiens eſſet huic ordini, ſed vt conditiones ferret, leges imponeret, reſerare nos exteris gentibus Italiam iuberet: ſe præſertim incolumi, à quo maius periculum, quàm ab vllis nationibus extimeſcendum eſt. alij remittere eum nobis Galliam citeriorem: illam vltimam poſtulare.

a L. & in extremum &c.

D

E

b L. reuireſcere,

c *al.* reſponſa Antonij.

F

3 Præclarè: ex qua non legiones ſolùm, ſed etiam nationes ad vrbem conetur adducere. alij, nihil eum iam niſi modeſti[d] poſtulare. Macedoniam ſuam vocat omnino: quoniam C. frater eſt inde reuocatus. Sed quæ prouincia eſt, ex qua illa fax excitare non[b] poſſet incendium? Itaque iidem quaſi prouidi ciues, & ſenatores diligentes, bellicum me cecinisſe dicunt. Suſcipiunt[c] partis patrocinium, qui ſic diſputant: Irritari[d] Antonium non oportuit: nequam eſt homo ille, atque confidens: multi præterea improbi (quos quidem à ſe primùm numerare poſſunt, qui hæc loquuntur) eos cauendos eſſe nuntiant. *Vtrùm igitur in nefariis ciuibus vlciſcendis, cùm poſſis, an pertimeſcendis, diligentior eſt[e] cautio?*

G

d *al.* modeſte.

P. CCX.

b L. non poſſit incend. *al.* ſuſcipiunt partis patrocinium: nonne ſic diſputat.

c *v.c.* Suſcipiunt vt partis patrocinium

d Irritatum Ant.

e L. cautio eſt?

4 Atque hæc illi[f] loquuntur, qui quondam propter leuitatem populares appellabantur. ex quo intelligi poteſt, animo illos abhorruiſſe ſemper ab optimo ciuitatis ſtatu, non voluntate fuiſſe populareis. qui enim conuenit[g], vt, qui in rebus improbis populares fuerint, iidem in re vna maximè populari, quòd eadem ſalutaris[h] populo Rom. ſit, improbos ſe, quàm populareis eſſe malint? me quidem ſemper (vt[i] ſcitis) aduerſatum multitudinis temeritati, hæc fecit præclariſſima cauſa popularem.

f *al.* ij loquuntur, qui q.

g *al.* euenit

h L. ſalutaris reip. ſit,

i *al.* (vti ſcitis)

5 Et quidem dicuntur, vel[h] potiùs iidem ipſi ſe dicunt conſulareis: quo nomine dignus[l] eſt nemo, niſi qui tanti honoris nomen poteſt ſuſtinere. Faueas hoſti? litteras[m] tibi ille mittat de ſua ſpe rerum ſecundarum? eas tu lætus proferas? recites? deſcribendas etiam des improbis ciuibus? eorum[n] augeas animos? bonorum ſpem, virtutemque debilites? & te conſularem, aut[o] ſenatorem, aut denique ciuem putes? Accipiet in optimam

h L. vel potiùs ſe ipſi dicunt c.

l *al.* nemo eſt dignus.

m L. ille litteras ad te mittat de ſ.

n *al.* augeas furorem? animos bonorum ſpem, virt.

o L. aut ſenatorem, denique ciuem p.

Digitized by Google

partem P. Panſa, fortiſſimus conſul, atq; optimus. etenim dicam animo amiciſſimo: hunc ipſum, mihi hominem familiariſſimum, niſi talis conſul eſſet, vt omneis vigilias, curas, cogitationes in reipub. ſalute configeret [a], conſulem non putarem. 6 quanquam nos ab ineunte illius ætate vſus, conſuetudo, ſtudiorum etiam honeſtiſſimorum ſocietas, ſimilitudoque coniunxit [b]: eiuſdemque curam incredibilem in aſperrimis belli ciuilis periculis perſpexi non modò ſalutis, ſed etiam dignitatis meæ: tamen eundem, vt dixi, niſi talis conſul eſſet, negare eſſe conſulem auderem. idem non modò cõſulem eſſe dico, ſed etiam memoria mea præſtantiſſimum, atque optimum conſulem, non [c] quia non pari virtute, & voluntate alij fuerint: ſed tantam cauſam non habuerunt, in qua [d] virtutem, & voluntatem ſuam declararent.

7 Huius magnitudini animi, grauitati, ſapientię, tempeſtas eſt oblata formidoloſiſſimi temporis. *Tum autem illuſtratur conſulatus, cùm gubernat remp. ſi non optabili, at neceſſario tempore.* magis autem neceſſarium, P.C. nullum tempus vnquam fuit. Itaq; ego ille, qui ſemper pacis auctor fui, cuique pax, præſertim ciuilis, quanquam omnibus bonis [e], mihi tamen in primis fuit optabilis: (omne enim curriculum induſtriæ noſtræ, in foro, in curia, in amicorum periculis propulſandis, elaboratum eſt: hinc honores ampliſſimos, hinc mediocreis opes, hinc dignitatē ſiquam habemus, conſecuti ſumus:) 8 ego itaq; pacis, vt ita dicā, alumnus, qui, quantuſcunque ſum (nihil enim mihi arrogo) ſine pace ciuili certè non fuiſſem) periculoſè dico: quemadmodū accepturi, P.C. ſitis, horreo: ſed pro mea perpetua cupiditate veſtræ dignitatis retinēdæ, & augendæ, quæſo, oróque vos, P.C. vt [f] primò ſi erit vel acerbum auditu, vel incredibile à M. Cicerone eſſe dictum, accipiatis ſine offenſione, quod dixero: néve id priùs, quàm, quale ſit, explicauero, [g] repudietis.) Ego ille dicam ſępius, pacis ſemper laudator, ſemper auctor, pacem cum M. Antonio eſſe nolo. Magna ſpe ingredior in reliquā orationē. P.C. quoniā periculoſiſſimum locum ſilentio ſum prætervectus.

9 Cur [h] igitur pacem nolo? quia [i] turpis eſt, quia periculoſa, quia eſſe non poteſt. quæ tria dum explico, peto à vobis, P.C. vt eadem benignitate, qua ſoletis, verba [k] mea audiatis. ¶ *Quid [l] eſt inconſtantia, mobilitate, leuitate, cùm ſingulis hominibus, tū verò vniuerſo ſenatui, turpius? quid porrò inconſtantius, quàm, quem modò hoſtem non verbo ſed re multis decretis, iudicauiſtis [m], cum hoc ſubitò pace velle coniungi?* 10 quaſi [n] verò, cum C. Cæſari meritos illi quidem honores, & debitos. ſed [o] tamen ſingulareis, & immortaleis decreuiſtis, vnam ob cauſam, quòd contra M. Antonium exercitum comparauiſſet, non hoſtem Antonium iudicaueritis: nec tū hoſtis eſt à vobis iudicatus Antonius, cùm [q] laudati ſunt auctoritate veſtra veterani milites, qui Cæſarem ſecuti eſſent: nec tum hoſtem Antonium iudicauiſtis [r], cum fortiſſimis legionibus, quod illum, qui conſul appellabatur, cum eſſet hoſtis, reliquiſſent, vacationes, pecunias, agros ſpopondiſtis.

11 Quid? cùm Brutum, omine quodam illius [ſ] generis & nominis natum ad remp. liberandam, exercitúmque eius pro libertate populi Romani bellum gerētem cum Antonio, prouinciámque fideliſſimam, atque optimam, Galliā laudibus ampliſſimis affeciſtis, tum non hoſtem iudicaſtis Antonium? quid? cùm decreuiſtis, *Vt coſs alter, ambóve ad bellū proficiſcerentur:* quod erat bellum ſi hoſtis Antonius non erat?

12 Quò [b] igitur profectus eſt vir fortiſſimus, meus collega, & familiaris, A. Hirtius conſul? At qua imbecillitate? qua macie? ſed animi vireis, corporis infirmitas non retardauit. æquum, credo, putauit, vitam, quam populi Romani votis retinuiſſet, pro libertate populi Romani in diſcrimen adducere.

13 Quid? cùm [c] delectus haberi tota Italia iuſſiſtis, cùm vacationes omneis ſuſtuliſtis, tum ille hoſtis non eſt iudicatus? armorum officinas in vrbe videtis: milites cum gladiis ſequuntur conſulem: præſidio ſunt, ſpecie, conſuli: re, & veritate, nobis: omnes ſine vlla recuſatione, ſummo etiam cum ſtudio nomina dant: parent auctoritati veſtræ. non eſt iudicatus hoſtis Antonius?

14 At legatos miſimus. Heu, me miſerum! cur ſenatū cogor, quē laudaui ſemper, reprehendere? quid? vos cenſetis, P.C. legatorum [d] miſſionem populum Rom. probauiſſe? nō intelligitis, non auditis, meam ſententiam flagitari? cui cùm pridie frequentes eſſetis aſſenſi, poſtridie ad ſpem eſtis inanē pacis deuoluti. Quàm [e] turpe porrò eſt, legiones ad ſenatum legatos mittere, ſenatum ad Antonium? quanquam illa legatio non eſt: denuntiatio eſt, paratum illi exitium, niſi paruerit huic ordini. Quid [f] refert? tamen opinio eſt grauior. miſſos enim legatos omnes vident: decreti veſtri [g] non omnes verba nouerunt. Retinenda eſt igitur vobis [h] conſtantia, grauitas, perſeuerantia. repetenda [i] eſt vetus illa ſeueritas: ſiquidē *auctoritas ſenatus, decus, honeſtatem, laudem, dignitatem [k] deſiderat:* quibus hic ordo nimium caruit [l] diu. Sed erat tunc excuſatio oppreſſis, miſera illa quidem, ſed tamen iuſta. nūc nulla [m] eſt. Liberati regio dominatu videbamur [n] armis domeſticis. ea ipſa depulimus. nunc quidem vi extorquenda ſunt. *quod ſi non poſſumus facere (dicam quod dignum eſt & ſenatore, & Romano homine) moriamur.*

15 Quanta enim erit illa reipublicæ turpitudo, quantum dedecus, quanta labes, dicere in hoc ordine ſententiam M. Antonium conſulari loco? cuius vt omittam innumerabilia ſcelera vrbani conſulatus, in quo pecuniam publicam maximam diſſipauit, exſules ſine lege reſtituit, vectigalia vendidit [o], prouincias de populi Romani imperio ſuſtulit, regna addixit pecunia, leges ciuitati per vim impoſuit, armis aut obſedit, aut excluſit ſenatū: vt hæc, inquam, omittam: ne hoc quidem cogitatis, eum, qui Mutinam, coloniam [p] populi Roma. & conſulem deſignatum obſederit, depopulatus agros ſit, hunc in eum ordinem recipi, à quo toties ob has ipſas cauſas hoſtis iudicatus ſit, quàm fœdum, flagitioſumq; [q] ſit, videtis. Satis multa de turpitudine.

16 ¶ Dicam deinceps, vt [r] propoſui, *de periculo: quod etſi minùs eſt fugiendum, quàm turpitudo: tamen offendit animos maioris partis hominum magis.* Poteritis igitur exploratam habere pacem, cùm in ciuitate Antonium videatis [ſ], vel potiùs Antonios? niſi fortè contemnitis Lucium. ego ne Caium quidem. ſed, vt video, dominabitur Lucius. eſt enim patronus XXXV [t] tribuum, quarum ſua lege, qua [u] cum C. Cæſare magiſtratus [x] par-

a L. defigeret. P. B.
b L. dealnalis, eiuſdemque cura incredibilis in aſp. belli ciuil. pericl. perſpecta, duxit non modò ſalutis, ſed meæ fuiſſe fautorem: tamen cond. &c.
c L. non quia pari virt.
d al. in qua & voluntatem ſuam, & virtutem declararent.
e L. bonis tamen in pr. ſ. opt.
f L. vt primò, etſi erit.
g L. explicato,
h PARTITIO. P. CCXI.
i Pacem cum Antonio tribus de cauſis diſſuadet.
k v.c. mea verba.
l CONFIRMATIO.
m L. iudicaſtis.
n L. niſi verò, cum C. Cæſ.
o al. ſed tamē [illegible]
r L. iudicaſtis [illegible]
ſ al. illius ge.

a L. vt conſul alter, ambòve.
b L. Quid igitur pr.
P. B.
c L. cùm delectus h.
d L. legatorū miſſionem populo Rom. vos probauiſſet
e al. Quàm turpe eſt porro leg.
f for. Quid refert tamen opinio eſt grauior.
g L. noſtri.
h L. nobis c.
i L. repetenda vetus illa
k v.c. dignitatémque deſiderat: quibus rebus h.
l L. caruit nimium diu. S.
m al. nūc nulla eſt. Liberati regio dominatu. Vrgebamur armis domeſticis. ea &c.
n L. videbamur. multo poſtea grauius vrgebamur armis domeſticis. ea ipſa depulimus nos quidem: ſed extorquenda ſ.
P. CCXII.
o al. diuendidit.
p L. coloniam populi R. firmiſſimam oppugnarit, imperatorem populi R. conſulem deſ. obſ.
q L. flagitioſumque ſit Satis m.
r al. quod propoſui.
ſ L. videbitis
t L. quinque, & triginta tr,
u al. qua cum C. fratre magiſtratū partitus
x al. magiſtratus par.

Digitized by Google

tum partitus eſt, ſuffragium ſuſtulit: patronus centuriarum equitum [a], quas idem ſine ſuffragio eſſe voluit: patronus eorum [b], qui tribuni militares fuerunt: patronus Iani medij.

17 ô dij! quis huius potentiam poterit ſuſtinere? præſertim cùm [c] eoſdem in agros etiam deduxerit. quis vnquam omneis tribus? quis equites Romanos? quis tribunos militareis? Gracchorũ potẽtiam maiorem fuiſſe arbitramini, quàm huius gladiatoris futura ſit? quẽ gladiatorem [d] nõ ita appellaui, vt interdũ etiã M. Antonius gladiator [e] appellari ſolet, ſed vt appellant ij, qui planè, & Latinè loquuntur. Myrmillo in Aſia depugnauit. cùm ornaſſet, Thrœcidicis [f] comitem, & familiarẽ ſuum, illum miſerũ fugientem iugulauit: luculentã tamen ipſe plãgã accepit, vt declarat cicatrix.

18 Qui familiarem iugularit, quid [g] hic, occaſione data, faciet inimico? & qui illud animi cauſa fecerit, hunc prædæ cauſa quid facturum putatis? non rurſus improbos decuriabit? non ſollicitabit rurſus agrarios? non [h] quæret expulſos? M. verò Antonius non is erit, ad quem omni motu cõcurſus fiat ciuium perditorum? Vt nemo ſit alius, niſi ij, qui vna ſunt, & ij, qui hìc ei nunc apertè fauent: parúmne erunt multi? præſertim cùm [i] bonorum præſidia diſceſſerint, illi parati ſint ad nutum futuri? Ego verò metuo, ſi hoc tempore conſilio lapſi erimus, ne illi breui tempore nimis multi nobis eſſe videantur.

19 Nec ego pacem nolo: ſed pacis nomine bellum inuolutum [k] reformido. Quare ſi pace frui volumus, bellum gerendum eſt ſi bellum omittemus [l], pacem [m] numquam fruemur. Eſt autem veſtri conſilij, patres conſcripti, in poſterum quàm longiſſimè prouidere: idcirco in hac cuſtodia [n], tanquam [o] in ſpecula, collocati ſumus, vt [p] vacuum metu populum R. noſtrã vigilia, & [q] prouidentia redderemus. Turpe eſt ſummo [r] conſilio orbis terræ, præſertim in re tam perſpicua, conſilium [ſ] intelligendi defuiſſe.

20 Eos conſules habemus, eam populi Ro. alacritatem, eum cõſenſum Italiæ, eos duces, eos exercitus, vt nullam calamitatem reſpub. accipere poſſit ſine culpa ſenatus. Equidẽ non deero, monebo, prædicabo [t], denuntiabo, & teſtabor ſemper deos, homineſque, quid ſentiã: nec ſolam fidem meam, quod fortaſſe videtur [u] ſatis eſſe, ſed in principe ciui non eſt ſatis, curam, conſilium, vigilantiamque præſtabo.

21 ¶ Dixi de periculo: docebo, ne coagmentari [x] quidem poſſe pacem. de tribus enim, quæ propoſui, hoc extremum eſt. Quæ poteſt eſſe [y] pax M. Antonio primùm cum ſenatu? quo ore ille vos poterit, quibus viciſſim vos illum oculis intueri? quis veſtrûm illum, quẽ ille veſtrûm non oderit? Agè, vos ille ſolum, & vos illum? quid? ij, qui Mutinam circumſedent, qui in Gallia delectus [z] habent, qui in noſtras [a] fortunas imminent, amici vnquam nobis [b] erunt? aut nos illis? an equites Rom. amplectetur? occulta enim fuit eorum voluntas, iudiciumq; de M. Antonio: qui frequentiſſimi in gradibus Concordiæ ſteterunt [c]: qui vos ad libertatẽ recuperandam incitauerunt [d]: arma, ſaga [e], bellum flagitauerunt: me vna cum populo Ro. in concionem vocauerunt.

22 Hi Antonium diligent? cum his pacem ſeruabit Antonius? Nam quid ego de vniuerſo populo Ro. dicam? qui pleno, ac referto foro, bis me vna mente, atque voce in concionem

a L. equitum Romanorum quas idem ſine, &c.
b al. fori in quo ei ſtatuã tribuni militares ſtatuerunt.
c al. cùm eoſdẽ miniſtros in agros, &c.
d ſort. quem nõ ita gladiatorem app.
e 12. famil. 2.
f al. Threcidicis.
P. B.
g L. quid hic occ.
h L. nõ quæret vrbe expulſos?
i lib. vulg. cum bonorum præſidiis ceſſerint.
k L. obuolutum ref.
l L. omiſerimus
m v.c. pacem numq. fr.
n al. cuſtodiæ vel cuſtodia tanquam ſpecula.
o v.c. & tanquam ſpecula.
p al. vt vacuũ omni metu & vet. vacuo.
q L. & proſpicientia r.
r ſummũ cõſilium orbis terræ vocat ſenatum, vt & Philip. 4. 16. f. orbis terræ conſilium & 2. epiſt. famil. 8. publicum orbis terræ conſilium.
ſ L. conſilium intelligi defuiſſe.
P. CCXIII.
t L. prædicã
u L. videatur
x v.c. coaméntari q.
y al pax eſſe
z L. delectus, hab.
a al. veſtras
b al. vobis erunt, aut vos ill.
c L. ſederunt
d L. recuperandam excitauerunt.
e vet. armato bellum flagitarunt.

vocauit, declarauitque maximam libertatis recuperandæ cupiditatem. Itaque [a] quod erat optabile antea, vt populum Ro. comitem haberemus, nunc habemus ducem. Quæ eſt igitur ſpes, qui Mutinam circumſedent, imperatorem populi Ro. exercitumq; oppugnantes [b], pacem cum populo Rom. habere poſſe?

23 An cum municipiis pax erit, quorum tanta ſtudia cognoſcuntur in decretis faciendis, militibus dandis, pecuniis pollicendis, vt in ſingulis oppidis curiam populi Rom. non deſideretis? Laudandi ſunt ex huius ordinis ſententia Firmani [c], qui principes pecuniæ pollicendæ fuerunt. reſpondendum honorificè eſt Marrucinis, qui *ignominia notandos cenſuerunt eos, qui* [d] *militiam ſubterfugiſſent.* hæc iam tota Italia fiunt. magna pax Antonio cum [e] iiſdem, his cum illo. quæ poteſt maior eſſe diſcordia? in diſcordia autem pax [f] ciuilis vllo pacto eſſe poteſt?

24 Vt omittã multitudinem: L. [g] Naſidio, equiti R. homini in primis ornato, atq; honeſto, ciuique ſemper egregio, cuius ego excubias, & cuſtodias mei capitis cognoui in conſulatu meo: qui [h] vicinos ſuos non cohortatus eſt ſolum, vt milites fierent, ſed etiam facultatibus ſuis ſubleuauit: huic, inquam, tali viro, quem nos ſenatuſconſulto collaudarimus [i], poteritne eſſe pacatus Antonius? quid? Cæſari [k]? qui illum vrbe: quid? D. Bruto, qui Gallia prohibuit?

25 Iam verò ipſe ſe placabit, & leniet prouinciæ Galliæ, à qua excluſus [l], & repudiatus eſt? Omnia videbitis P. C. niſi proſpicitis, plena odiorum, plena diſcordiarum, ex quibus oriuntur bella ciuilia. Nolite igitur id velle, quod fieri non poteſt: & cauete, per deos immortaleis, P. C. ne ſpe præſentis pacis perpetuam pacem amittatis.

26 ¶ Quorſum hæc [m] omnis ſpectat oratio? quid enim legati egerint, nondum ſcimus At verò [n] erecti, excitati, parati, armati [o] animis iam eſſe debemus, ne blanda, aut ſupplici oratione, aut æquitatis ſimulatione fallamur. omnia fecerit oportet, quæ interdicta, & denuntiata ſunt, prius, quàm aliquid poſtulet: Brutum, exercitumq; eius oppugnare vrbeis, & agros prouinciæ Galliæ populari deſtiterit: ad Brutum adeũdi legatis poteſtatem fecerit, exercitum citra flumẽ Rubiconem eduxerit, nec propius vrbem millia paſſuum ducenta admouerit. fuerit [p] in ſenatus, populiq; R. poteſtate. hæc ſi fecerit: erit integra poteſtas nobis deliberandi. ſi ſenatui non paruerit: non illi ſenatus, ſed ille populo R. bellũ indixerit.

27 Sed vos moneo, P. C. libertas agitur populi Rom. quæ eſt commendata vobis: vita, & fortunæ optimi cuiuſque, quò cupiditatem infinitam cum immani crudelitate iampridem intendit Antonius: auctoritas veſtra, quã nullam habebitis, niſi nunc retinueritis [q]. tæterrimam, & peſtiferam belluam [r], ne incluſam, & conſtrictam dimittatis, cauete. Te ipſum moneo, Panſa, (quanquam, non eges conſilio, quo vales plurimùm: tamen etiam ſummi gubernatores in magnis tempeſtatibus à vectoribus admoneri ſolent) hunc tantum [ſ] tuum apparatum, tamq; præclarum, ne ad nihilum recidere patiare. tempus habes tale, quale nemo habuit vnquam. hac grauitate ſenatus, hoc ſtudio equeſtris ordinis, hoc ardore populi Ro. potes in perpetuum rempublicam metu, & periculo liberare.

a L. Ita quod
b L. oppugnantes, iis pacem cum populo Ro. eſſe poſſe.
c al. Formiani,
d L. ſi qui mil.
e L. cum his, his item cum illo. quæ p.
f v.c. pax ciuilis eſſe vllo pacto poteſt:
P. B.
al. pax ciuilis eſſe nullo pacto poteſt.
g L. Viſidio,
h al. qui cl.. ...
i L. collaudare debemus.
k L. C. Cæſari?
l v.c. expulſus.
m PERORATIO
n L. At vero excitati, erecti, parati,
o L. armati animis tamen eſſe d.
p v.c. fuerit & in ſenatus, & in populi Rom. pot.
q v.c. tenueritis.
P. CCXIV.
r L. beluam,
ſ al. tuum tantum app.
t L. liberare. Quib. de cõbus cæteri, P. Seruilio aſſenſor.

Digitized by Google

P. B.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA OCTAVA.

ORATIO QVINQVAGESIMA.

SYNOPSIS.

Bellum non ſimpliciter tumultum decerni aduerſus Antonium ſuadet. Inuehitur in Antonium.

CONFVSIVS heſterno die eſt [a] acta res, C. Panſa [b], quàm poſtulabat inſtitutum conſulatus tui. Parum mihi viſus es eos, quibus cedere non ſoles, ſuſtinere. Nam cùm ſenatus ea virtus fuiſſet, quæ ſolet: & cũ re viderent omnes eſſe bellum, quidámque id verbum remouendum arbitrarentur: tua voluntas in diſceſſione fuit ad lenitatem propenſior. Victa [c] igitur eſt propter aſperitatem, te auctore, noſtra ſententia. Vicit [d] L. Cæſar, ampliſſimus vir, qui verbi [e] atrocitate demta, oratione fuit, quàm ſententia, lenior. Quamquam is quidem, antequàm ſententiam diceret, propinquitatem excuſauit. Idem fecerat, me conſule, in ſororis viro, quod hoc tempore in [f] ſororis filio, vt & luctu ſororis moueretur, & ſaluti [g] reipub. prouideret.

2 Atque ipſe tamen Cæſar præcepit vobis quodammodo, P. C. ne ſibi aſſentiremini, cùm ita dixit, aliam ſententiam ſe dicturum fuiſſe, eámque ſe, ac repub. dignam, niſi propinquitate impediretur. Ergo ille auunculus. nũ etiam vos auunculi, qui [h] illi aſſenſi eſtis? ¶ At in [i] quo fuit controuerſia? *Belli* [k] *nomen* [l] *ponendum in ſententia quidam non putabant: tumultum appellare malebant*, ignari non modò rerum, ſed etiam verborum. *poteſt enim eſſe bellum ſine tumultu: tumultus* [m] *eſſe ſine bello non poteſt.*

3 *Quid* [n] *enim eſt aliud tumultus, niſi perturbatio tanta, vt maior timor oriatur? vnde etiam nomen ductum eſt tumultus.* Itaque maiores noſtri, tumultum Italicum, quòd erat domeſticus: tumultum Gallicum, quòd erat Italiæ finitimus, prætereà [o] nullum tumultum nominabant. Grauius [p] autem tumultum eſſe, quàm bellum, hinc intelligi licet, quod [q] bello Gallico vacationes valent, tumultu non valent. Ita fit, quemadmodum dixi, vt bellum ſine tumultu poſſit, tumultus ſine bello eſſe non poſſit.

4 Etenim cùm inter bellum, & pacem medium nihil ſit: neceſſe eſt, tumultum, ſi [r] belli non ſit, pacis eſſe. quo quid abſurdius dici, aut exiſtimari poteſt? Sed nimis multa de verbo: rem potiùs videamus, P. C. quam quidem intelligo verbo fieri interdum deteriorem ſolere. Nolumus [ſ] hoc bellum videri. Quam igitur municipiis, & coloniis ad excludendum Antonium auctoritatem damus? quam, vt milites fiant ſine vi, ſine [a] tumultu, ſtudio, & voluntate? quam, vt pecunias in rempub. polliceantur? Si enim belli nomen tollitur [b], municipiorum ſtudia tolluntur [c]: conſenſus populi Ro. qui iam deſcendit in cauſam, ſi nos langueſcimus, debilitetur neceſſe eſt.

5 Sed quid plura? D. Brutus oppugnatur. non eſt bellum? Mutina [d] obſidetur. ne hoc quidem bellum eſt? Gallia vaſtatur: quæ [e] poteſt pax eſſe certior? Illud verò quis poteſt bellum eſſe dicere [f], quo fortiſſimum virum cum exercitu miſimus [g]? qui cùm eſſet infirmus ex graui, diuturnóque morbo, nullam [h] ſibi putauit excuſationem eſſe oportere, cùm ad reip. præſidium vocaretur. C. [i] quidem Cęſar non exſpectauit noſtra [k] decreta, præſertim cùm [l] eſſet illius ætatis: bellum contra Antonium ſua ſponte ſuſcepit. decernendi enim tempus nondum [m] venerat: belli autem gerendi tempus ſi prætermiſiſſet: videbat, rep. oppreſſa, nihil poſſe decerni.

6 Ergo illi nunc, & eorum exercitus in pace verſantur [n]. non eſt hoſtis is, cuius præſidium Claterna deiecit Hirtius [o]: non eſt hoſtis, qui [p] armatus conſulem deſignatum oppugnat: nec illa hoſtilia verba, nec bellica, quæ paullo antè ex collegæ litteris Panſa recitauit [q]. DEIECI PRÆSIDIVM: CLATERNA POTITVS SVM: FVGATI EQVITES: PROELIVM COMMISSVM: OCCISI ALIQVOT. Quæ pax poteſt eſſe maior? Delectus [r] tota Italia decreti, ſublatis vacationibus; ſaga cras ſumentur: conſul ſe cum præſidio deſcenſurum [ſ] dixit.

7 Vtrum hoc bellum non [t] eſt? an etiam tantum bellum, quantum numquam fuit? Ceteris enim bellis, maximeque ciuilibus, contentionem, reip. cauſa faciebat. Sylla [u] cum Sulpitio *de iure legum*, quas [x] per vim latas Sylla dicebat: Cinna cum Octauio *de nouorum ciuium ſuffragiis*: rurſus cum Mario & Carbone Sylla *ne dominarentur indigni, & vt clariſſimorum hominum crudeliſſimam puniretur* [y] *necem.* Horum omnium bellorum cauſæ ex reipub. contentione natæ ſunt. de proximo [z] bello ciuili non libet dicere: ignoro cauſam: deteſtor exitum.

8 Hoc bellum quinctum ciuile geritur: atque omnia in noſtram ætatem inciderunt, primùm non [a] modò in diſſenſione, & diſcordia ciuium, ſed in maxima conſenſione, incredibilíque concordia. omnes idem volunt, idem defendunt, idem ſentiunt. Cùm omnia

a fort. acta res eſt, C. P.
b Conſul.
c L. Victa eſt igitur propter verbi aſp.
d L. Vicit L. Cæſaris, ampliſſimi viri, q.
e Belli enim tumultus ſolliter.
f L. in ſororis filio fecit, vt &
g & ſaluti populi R.
h L. qui illi eſtis aſſenſi.
i al. Belli nomen ponend. quidã in ſententia nõ put.
k Belli & tumultus ſimilitudo & differentia.
l al. tumultus ſine bello eſſe n. p.
m L. Quid eſt enim al.
n Tumultus Italici & Gallici cur dicti.
P. GCXV.
o L. præterea nullum nominabant.
p Tumultus grauius quiddam eſt, quam bellum.
q L. quòd bello vacationes val. [r] i. e. quo bello. al. quo bello Italico.
r fort. ſi belli nomen non ſit pacis eſſe.
ſ al. Nolimus

a L. ſine multa, ſtudio, & voluntate?
b L. tolletur.
c L. tollentur
d vet. Mutina dominaretur Scirros obſidetur. corrupte
e al. quæ pax poteſt eſſe certior?
f L. dicere Cõſulem, fortiſs. virum, cum exere.
g L. miſimus qui e.
h L. nullã putauit ſibi
i nepos Cæſaris dictatoris
k al. veſtra
l L. cum illius eſſet ætatis: b.
m L. nondum erat: b.
P. B.
n L. verſantur?
o L. Hirtius
p L. qui conſul armatus obſiſtit deſignatum conſulem oppugnat?
q L. recitauit
r L. Delectus
ſ L. diſceſſurũ eſſe dixit.
t L. non eſt etiam tantum bellum, quantum nũquam fuit.
u Syllæ cum Sulpitio: Cinnæ & Marium cum Octauio Carbonis cum Sylla diſſenſionũ & ſeditionũ cauſæ
x al. quas Sylla per vim latas eſſe dicebat: i. e. quas per vim Sylla latas eſſe dicebat, & c. L.
y i. e. pœniteretur.
z Pompeij & Cæſaris
a L. non modò non in diſſ.

mẽdicis dico, eos excipio, quos nemo ciuitate dignos putat. Quæ eſt igitur in medio belli cauſa poſita? nos deorum immortalium templa, nos muros, nos domicilia, ſedéſque populi Rom. Penates [a], aras, focos, ſepulchra maiorum: nos leges, iudicia, libertatem, coniuges, liberos, patriam defendimus: contrà M. Antonius id molitur, id pugnat, vt hæc omnia perturbet, euertat, prædam reip. cauſam belli putet, fortunas noſtras partim diſſipet, partim diſpertiat parricidis [b].

a q. b. c. non habent Penates.
b L. parricidis. P. CCXVI.

9 In hac tam diſpari ratione belli miſerrimum illud eſt, quod ille latronibus ſuis pollicetur primum domos: vrbem enim ſe diuiſurum confirmat [c]: deinde omnibus portis, quo velint, deducturum. omnes Caphones, omnes Saxæ, ceteræque peſtes, quæ ſequuntur Antonium, ædeis ſibi optimas, hortos, Tuſculana, Albana definiunt. atque etiam homines agreſtes, ſi [d] homines ſunt illi potiùs, quàm pecudes, inani ſpe ad aquas vſque Puteolanas prouehuntur [e]. Ergo habet Antonius, quod ſuis polliceatur. Quid nos? numquid tale habemus? *Dij meliora.* id enim ipſum agimus, ne quis poſthac eiuſmodi [f] quidquam poſſit polliceri. Inuitus dico. ſed dicendum eſt. Haſta Cæſaris, patres conſcripti, multis improbis & ſpem affert & audaciam. viderunt enim, ex mendicis fieri repentè diuites. itaque haſtam [g] ſemper videre cupiunt ij, qui noſtris bonis imminent: quibus omnia pollicetur Antonius.

c L. eſſe confirmat.
d L. ſi homines illi, ac nõ pecudes potiùs, inani ſpe ad aquas vſq; & Puteolos prouen.
e al. peruehentur.
f L. quidquã eiuſmodi
g L. ſemper haſtam vid.

10 Quid nos? noſtris exercitibus quid pollicemur? multo meliora, atque maiora. *ſcelerum enim promiſſio, & iis, qui exſpectant, pernicioſa eſt: & ijs, qui promittunt.* Nos [h] noſtris militibus libertatem, iura [i], leges, iudicia, imperium orbis terræ, dignitatem, pacem, otium pollicemur. Antonij igitur promiſſa cruenta, tætra, ſcelerata, diis, hominibuſque inuiſa, nec diuturna, nec ſalutaria. noſtra contrà honeſta, integra, glorioſa, plena lætitiæ, plena pietatis.

h L. nos libertatem noſtris milit. leges iura, iud.
i al. leges, iura, iud.

11 ¶ Hic mihi etiam Q. Fuſius [k], vir fortis, ac ſtrenuus, amicus meus, pacis commoda commemorat. quaſi verò, ſi laudanda pax eſſet, ego idem [l] facere commodè non poſſem. ſemel [m] enim pacem defendi: non ſemper otio ſtudui: quod cùm omnibus bonis vtile eſt, tum præcipuè mihi. Quem enim curſum induſtria mea tenere potuiſſet, ſine forenſibus cauſis, ſine legibus, ſine iudiciis? quæ eſſe non poſſunt, ciuili pace ſublata.

k L. Fuſius.
l L. ego id æquè cõmodè facere non p.
m al. ſemel enim p defend.? non ſemper otio ſtudui?

12 ¶ Sed quæſo, Calene, quid [n]? tu ſeruitutem pacem vocas? *Maiores quidem noſtri non modò, vt liberi eſſent, ſed etiam vt imperarent, arma capiebant* [o]: *at tu arma abiicienda cenſes, vt ſeruiamus. Qua cauſa iuſtior eſt belli gerendi, quàm ſeruitutis depulſio?* in qua etiam ſi non ſit moleſtus dominus: tamen eſt miſerrimum poſſe, ſi velit. Immò [p] alia cauſa iuſta, ac neceſſaria eſt. niſi fortè ad te hoc non putas pertinere, quòd te ſocium fore ſperas dominationis Antonij. In quo *bis* [q] *falleris: primùm quòd tuas rationes communibus anteponis: deinde, quòd quidquam ſtabile* [r] *in regno, aut iucundum putas.* non, ſi tibi antea profuit, ſemper proderit.

n al. quid iuſ ſeru.
o L. capiebãt, ta.
P. B.
p L. immò alia cauſa iuſta: hæc neceſſaria eſt.
q L. bis labe. ſtis:
r L. ſtabile, aut iucundum in regno putas.

13 Quinetiam [ſ] de illo homine queri ſolebas: quid te facturum de bellua putas? Atqui [t] is es, qui ſemper pacem optaris, ſemper omneis ciueis ſaluos volueris. Honeſta oratio: ſed ita, ſi bonos, & vtileis reipubl. ciueis: ſin eos, qui natura ciues ſunt, voluntate hoſteis, ſaluos velis: quid tandem intereſt [u] inter te, & illos? Pater quidem [a] tuus, quo vtebar ſene auctore adoleſcens, homo ſeuerus, & prudens, primas omnium ciuium P. Naſicæ, qui T. [b] Gracchum interfecit, dare ſolebat. eius [c] enim virtute, conſilio, magnitudine animi, liberatam rempublicam arbitrabatur.

ſ al. Quin etiam, memini, de illo hom. q. ſ.
t L. Atq; ais eum te eſſe, qui
u L. intereſt, ſit.

a al. Pater tuus quidem quo
b Valerius 8.
c ∗ c. eius virtute, conſ. & ita h.

14 Quid? nos à patribus num aliter accepimus? Ergo is tibi ciuis: ſi temporibus illis fuiſſes, non probaretur, quia nõ omneis ſaluos eſſe voluiſſet. Quod L. Opimius conſul verba fecit de republica, de ea re ita cenſuerunt, VTI [d] OPIMIVS CONSVL REMP. DEFENDERET. Senatus hæc verbis, Opimius armis. Num igitur eum, ſi tum eſſes temerarium ciuem, aut crudelem putares? aut Q. Metellum [e], cuius [f] quattuor [g] filij conſulares [h]? aut P. Lentulum, principẽ ſenatorem [i]? complureis alios, ſummos viros, qui [k] cum L. Opimio conſule armati Gracchum [l] in Auentinũ perſecuti ſunt? quo in prœlio Lentulus graue vulnus accepit: interfectus eſt Gracchus, & M. Fuluius conſularis, eiuſque duo adoleſcentuli filij. Illi igitur viri vituperandi. non enim ciueis [m] omneis ſaluos eſſe voluerunt.

d al. Vti L. Opimius
e Numidicum.
f vide 7. Valer. 1. 7. Plin. 44. Plin. de viris illuſtrib. c. 6.
g Imò non omnes hi conſulares, ſed tres tantùm, vnus triumphalis. Plin. d. c. 6. & Vale. illo loco, vnũ Cenſorium, duos triumphales, quartum Prætorium. Plinius verò d. c. 44. vnum Prætorem, tres conſulares, duos triumphales, vnum Cenſorium.
h al. conſulares? L. Leo.
i L. ſenatus? P. CCXVII.
k al. qui cum Opimio conſule
l Id eſt C. Gracchum 2. de orator. pro Plancio 2. Valer. 8.
m al. omneis ciueis ſ.

15 Ad propiora veniamus. C. Mario, L. Valerio conſulibus, ſenatus rempub. defendendam dedit: L. Saturninus tribunus pleb. Glaucia prætor eſt interfectus. omneis illo die Scauri, Metelli, Claudij, Catuli, Scæuulæ [n], Craſſi, arma ſumſerunt. nũ aut cõſules illos, aut clariſſimos viros vituperandos putas? Ego Catilinam perire volui. num tu, qui omneis ſaluos vis, Catilinam ſaluum eſſe voluiſti? Hoc intereſt, Calene, inter meã ſententiam, & tuam: ego nolo quenquam ciuem committere, vt morte multandus ſit: tu, etiam ſi commiſerit, conſeruandum putas. In corpore ſi quid eiuſmodi eſt, quod reliquo corpori noceat, vri [o], ſecarique patimur, vt [p] membrorum aliquod potius, quàm totum corpus intereat: ſic in reipublicę corpore, vt totum ſaluum ſit, quidquid eſt peſtiferum, amputetur.

16 Dura vox. Multo illa durior: Salui ſint improbi, ſcelerati, impij: deleantur innocentes, honeſti, boni, tota reſpublica. Vno in homine, Qu. [q] Fuſi, fateor te vidiſſe plus, quàm me. Ego P. Clodium arbitrabar pernicioſum ciuem, ſceleratum, libidinoſum, impium, audacem, facinoroſum [r]: tu contrà ſanctum, temperantem [ſ], innocentem, modeſtum, retinendum ciuem, & optandum. in hoc vno te plurimùm vidiſſe, me ſtultum erraſſe concedo. Nam [t] me tecum iracundè agere dixiſti ſolere: non eſt ita. vehementer me agere fateor, iracundè nego. *omnino iraſci amicis non temerè ſoleo, ne ſi merentur quidem.*

n al. Scæuolæ
o L. id vri, ſec.
p L. vt membrum aliquod pot.
q Q. Fuſ.
r ∗ facinoroſum.
ſ al. temperatum.
t L. Nã quod me tecũ irac.

17 Itaque ſine verborum contumelia à te diſſentire poſſum, ſine [u] animi ſummo dolore non poſſum. parua eſt enim mihi tecum, aut [x] parua de re diſſenſio? ego huic videlicet faueo, tu [y] illi? Immo verò ego D. Bruto faueo, tu M. Antonio: ego conſeruare [z] coloniam populi Romani cupio, tu expugnare [a] ſtudes. An hoc negare potes: qui omneis moras interponis [b], quibus infirmetur Brutus, melior fiat Antonius? quouſque enim dicis [c], pacem velle te? res geritur: conductæ vineæ ſunt: pugnatur acerrimè: qui intercurrerent, miſimus treis principes ciuitatis. hos contemſit, reiecit, repudiauit Antonius. tu tamen permanes conſtantiſſimus defenſor Antonij.

P. B.
u al. ſine acerbo animi ſummo dolore iraſci non poſſum.
x al. ac ∗
y al. tu illi? immò
z L. cõſeruarẽ
a L. expugnari
b L. interponis
c L. dices

18 Et quidem, quo melior ſenator videatur, negat ſe illi amicum eſſe debere.

Digitized by Google

cum [a] ſuo magno beneficiô veniſſe eum contra ſe. Vide quanta caritas ſit patriæ.cùm homini ſit iratus,tamen reip. cauſa defendit Antonium. Ego te, cum in Maſſilienſeis tam [b] ſis acerbus, Fuſi [c], non animo æquo audio. Quouſque enim Maſſiliam oppugnabis? ne triumphus quidem finem fecit [d] belli? per [e] quem ſublata eſt vrbs ea, ſine [f] qua numquam ex Tranſalpinis gentibus maiores noſtri triumpharunt [g]. quo quidem tempore populus R. ingemuit. quamquam [h] enim proprios dolores ſuarum rerum omnes habebant: tamen huius ciuitatis fideliſſimæ miſerias,nemo erat ciuis, qui [a] alienas arbitraretur.

19 Cæſar ipſe,qui illis fuerat iratiſſimus:tamen propter ſingularem eius ciuitatis grauitatem, & fidem, quotidie aliquid iracundiæ remittebat: te nulla ſua calamitate ciuitas ſatiare tam fidelis poteſt? Rurſus me [i] iam iraſci fortaſſe dices. Ego autem ſine iracundia dico,vt omnia,nec tamen ſine dolore. Neminem illi ciuitati inimicum eſſe arbitror,qui [k] amicus ſit huic ciuitati. Excogitare, quæ tua ratio ſit, Calene, non poſſum. antea deterrere te, ne popularis eſſes, non poteramus: vt [l] nunc ſis popularis,exorare non poſſumus. Satis multa cũ [m] Fuſio,ac ſine odio omnia,nihil ſine dolore. Credò autẽ,qui generi querelam moderatè ferat,æquo animo laturum amici.

20 ¶ Venio [n] nunc ad reliquos conſulareis, quorum eſt nemo,(iure [o] meo hoc dico) qui [p] non mecum habeat aliquam coniunctionem gratiæ,alij maximam, alij mediocrem,nemo nullam. Quàm heſternus dies nobis,conſularibus dico,turpis illuxit? iterũ legatos? quid? [q] ille faceret indutias? ante conſulis [r], oculoſq; legatorum,tormentis Mutinam verberauit: opus oſtendebat,munitionemq; legatis: *ne punctum quidem temporis*, cùm legati adeſſent, oppugnatio reſpirauit. Ad hunc legatos? cur? an vt eorum reditu vehementius pertimeſcatis?

21 Equidem cùm antea legatos decerni non cenſuiſſem. hoc me tamen conſolabar [s], quòd cùm illi ab Antonio contemti,& reiecti reuertiſſent, dixiſſentque [t] ſenatui, non modo illum è Gallia non diſceſſiſſe,vt [u] cenſuimus,ſed ne à Mutina quidẽ receſſiſſe: poteſtatem ſibi D. Bruti conueniendi non [x] fuiſſe: putabam fore, vt omnes inflammati odio, excitati dolore,armis,equis,viribus [y] D. Bruto ſubueniremus. nos etiam languidiores [z] facti ſumus, poſtquam Antonij non ſolum audaciam,& ſcelus,ſed etiam inſolentiam, ſuperbiamque perſpeximus.

22 Vtinam L. Cæſar valeret, Seruius [a] Sulpicius viueret. multo meliùs hæc cauſa ageretur à tribus, quàm nunc agitur ab vno. dolenter hoc dicam potiùs, quàm contumelioſè.deſerti deſerti,inquam,ſumus. P.C. à principibus. Sed vt ſæpe iam dixi, *omnes in tanto periculo, qui rectè & fortiter ſentient, erunt conſulares.* animum nobis afferre legati debuerunt: timorem attulerunt: quanquam [b] mihi quidem nullum vnquam timorem, quamuis illi de illo, ad quem miſſi ſunt,benè exiſtiment: à quo etiam mandata acceperunt.

23 Prò, dij immortales! vbi eſt ille mos, virtúſque maiorum? C. Popillius [c] apud maiores noſtros, cùm ad Antiochum regem legatus miſſus eſſet,& verbis ſenatus denuntiaſſet. vt ab Alexandria diſcederet, quam obſidebat: cùm tempus ille differret,virgula ſtantem circumſcripſit: dixitque,ſe [d] non antè renuntiaturum ſenatui,niſi prius ſibi reſpondiſſet, quid facturus eſſet, quàm ex illa circumſcriptione excederet [a]. Præclarè: ſenatus enim faciem ſecum attulerat,auctoritatẽ [b] reipublicæ: cui qui non paret,non ab eo mandata accipienda ſunt: ſed ipſe eſt totus [c] repudiandus.

24 An ego ab eo mandata acciperem,qui ſenatus mãdata contẽneret? aut ei cum ſenatu quidquam commune iudicarẽ,qui imperatorem populi R. ſenatu prohibẽte,obſideret? At quæ mãdata? qua arrogãtia? quo ſtupore? quo ſpiritu? Cur autẽ ea legatis noſtris dabat, cum ad nos Cotylam mitteret, ornamentum, atq; arcem amicorum ſuorũ,hominem ædilitium? ſi [d] verò tum fuit ædilis cum eum iuſſu Antonij in conuiuio ſerui publici loris ceciderunt.

25 At [e] quàm modeſta mandata fert? ij ſumus, P.C. qui quidquam huic negemus? VTRAMQVE [f] PROVINCIAM, inquit, REMITTO: EXERCITVM DEPONO: PRIVATVS ESSE NON RECVSO. Hæc ſunt enim verba. redire ad ſe videtur. OMNIA OBLIVISCOR. IN GRATIAM REDEO. Sed quid adiungit? SI LEGIONIBVS MEIS [g], ET SI EQVITIBVS, ET SI COHORTI PRÆTORIÆ PRÆDAM, AGRVMQVE DEDERITIS. His etiam præmia poſtulat, quibus vt ignoſcatur, ſi poſtulet, impudentiſſimus iudicetur? Addit [h] præterea,quos ipſe cum Dolabella dederit agros, teneant ij,quibus dati [i] ſunt.

26 Hic eſt Campanus ager,& Leontinus, quæ duo maiores noſtri annonæ perfugia ducebant. Cauet mimis, aleatoribus, lenonibus: Caphoni [k] etiam, & Saxæ cauet: quos centuriones pugnaces, & lacertoſos inter mimorum,& mimarum greges collocauit. Poſtulat præterea,vt chirographorum,& commentariorum ſua,collegæq; ſui decreta maneant. Quid laborat, vt habeat,quod quiſque mercatus eſt, ſi [l] quid accepit, habeat qui vendidit? & ne tangantur rationes ad Opis: id eſt, ne [m] ſeſtertiûm ſepties millies recuperetur: ne fraudi ſit ſeptemuiris, quod egiſſent. Nucula [n] hoc credo admonuit. verebatur fortaſſe,ne amitteret tantas clientelas. Caueri etiam vult iis, qui ſecum ſunt, quidquid contra leges commiſerunt [o]. Muſtelæ,& Tironi proſpicit: de ſe nihil laborat.

27 Quid enim commiſit vnquam? num aut pecuniam publicam attigit, aut hominem occidit,aut ſecum habuit armatos? Sed quid eſt,quod de iis laboret? Poſtulat enim,ne ſua iudiciaria [p] lex abrogetur. quo impetrato, quid eſt quod metuat? an ne ſuorum aliquis à Cyda, Lyſiade, Curio condemnetur? neque tamen nos vrget mandatis pluribus. remittit aliquantum, & relaxat. GALLIAM, inquit TOGATAM REMITTO, COMATAM POSTVLO. Otioſiùs videlicet eſſe mauult. Cùm ſex legionibus. inquit, iiſque ſuppletis ex D. Bruti exercitu, non modo ex [q] delectu ſuo: tamdiuque vt obtineat,quamdiu M. Brutus, C. Caſſius, conſules, pro̊ve conſules prouincias obtinebunt. * * * * * huius [s] comitiis C. [t] frater. eius eſt enim iam annus, iam repulſam tulit. 28 Vt [u] QVINQVENNIVM, inquit, OBTINEAM. At iſtud vetat lex [x] Cæſaris, & tua. Hæc tu mandata, L. Piſo [y], & tu, L. Philippe, principes ciuitatis, non [z] dico animo [a] ferre, verum auribus accipere potuiſtis? Sed,vt ſuſpicor,terror erat quidam; nec

a L. cùm ſuo magno eſſet beneficio, veniſſe eum c.
b L. tam es acerb.
c L. Fuſi, al. Q. Fuſi.
d L. iacit b.
e L. per quem lata eſt vrbs ea,
f Maſſilienſium laus.
g al. triumpharunt.
h al. quanquã propios dol.
i L. iam me
k L. qui ſit huic amicus. Exc. P. CCXVIII.
l L. exorare nunc, vt ſis popularis, non poſſumus
m L. cum Fuſio.
n L. Venio ad rel. conſ.
o L. (iure hoc meo dico)
p L. quin mecum hab.
q L. quid ſi ille faceret in ducias? ante eos, oculóſq
r al. conſules oculóſq; v. t. ante hos. al. ea ante eos. ... ante conſulem.
s L. conſolabar: cùm illi ab Ant.
t al. renũtiaſſe ſque ſen.
u L. vti cenſuiſſemus:
x L. nõ fuiſſe: fore, vt omnes inſl.
y L. viris.
z L. languidiores poſtea facti ſumus. quàm Ant.
a L. Ser. Sulpitius viueret:
b L. quanquã mihi nullum. quanuis de illo ad q. m. P. B.
c Lenas Liuius 24. Plin. 34 c. 6. 6. Valer. 4 iuſſione 34.
d L. ſe renuntiaturum ſen.
a al. exiſſet. Pr.
b L. auctoritatem popul. R.
c al. potiùs rep.
d al. ſi verè tum fuit
e L. At quàm modeſta mandata! Periſſ ſumus, P. C. qui quidquã h. negemus.
f hãc vocem delet Anton. Auguſt. quod Vrſino diſplicet.
g L. MEIS SEX. SI EQVIT. SI COH.
h L. Addit, præterea, vt
i L. dati ſunt. P. CCXIX.
k L. Cafoni.
l L. ſi, quod accepit, habet qui vendidit? &, ne t.
m L. H.S. ne ſepties millies recup.
n L. Nucula, credo, adm.
o L. commiſerint.
p Legit huius iudiciariæ an Antonio latæ meminit idẽ Cicero Philipp. 5 ſupra.
q L. ex delectu.
r L. pro̊ve cõſulib.
s Ant. Auguſt. Lucius comitiis Conſul ſiat. Vrſin. Blandis comitiis L. frater (eſt enim idem annus.)
t al. C. frater eius eſt enim iam annus, vt repulſam
u al. tulit. IPSE AVTEM, inquit, VT QVINQ. P. B.
x L. lex Cæſaris. Ecce acta Cæſaris defendis, ſic tu mand.
y adde 12. famil. 4.
z al. non dico æquo animo ferre, verum auribus.
a al. ad aures.

Digitized by Google

ves vt legati apud illum fuiſtis, nec vt conſulares: nec veſtram, nec reipublicæ dignitatem tenere potuiſtis. & tamen neſcio quo pacto, ſapientia quadam, credo, quod ego non [a] poſſum, non nimis irati reuertiſtis. vobis M. Antonius nihil tribuit, clariſſimis viris, legatis populi Romani. Nos quid non legato Antonij [b] Cotylæ conceſſimus? cui portas huius vrbis patere ius non [c] fuit, huic hoc templum patuit: huic aditus in ſenatum fuit: hic heſterno die ſententias noſtras in codicillos, & omnia verba referebat: huic ſe etiam ſummis honoribus vſi contra [d] dignitatem ſuam vendebant.

29 O dij immortales: *quàm magnum eſt, perſonam in republica tueri principis! quæ non animis ſolùm debet, ſed etiam oculis ſeruire ciuium. Domum recipere legatum hoſtium, in cubiculum admittere, etiam reducere [e], hominis eſt nihil de dignitate, nimium de periculo cogitantis.* Quod autem eſt periculum? nam [f] ſi maximum in diſcrimen venietur, aut libertas parata victori eſt, aut mors propoſita [g] victo. quorum alterum optabile eſt, alterum effugere nemo poteſt. *Turpis autem fuga mortis, omni eſt morte peior.*

30 Nam illud quidem non adducor vt credam, eſſe quoſdam, vt inuideant alicuius conſtantiæ, qui [h] laboribus, qui eius perpetuam in republica adiuuanda voluntatem & à ſenatu, & à populo Romano probari moleſtè ferant. Omnes [i] id quidem facere debebamus: *eaq; erat non modò apud maiores noſtros, ſed etiam nuper ſumma laus conſularium, vigilare [k], cogitare, adeſſe animo, ſemper aliquid pro republica aut facere, aut dicere.*

31 Ego Q. Scæuolam [l] augurem memoria teneo, bello Marſico [m], cùm eſſet ſumma ſenectute, & perdita valetudine, quotidie, ſimulatque luceret, facere omnibus conueniendi ſui poteſtatem: neque eum quiſquam illo bello vidit in lecto: ſenexque, & debilis, primus veniebat in curiam. Huius induſtriam maximè [n] equidem vellem, vt imitarentur ij, quos oportebat: ſecundo autem loco, ne alterius labori inuiderent. Etenim, P.C. cùm in ſpem libertatis ſexennio [o] ſimus ingreſſi, diutiuſque ſeruitutem perpeſſi, quàm captiui frugi, & diligentes ſolent: quas vigilias, quas ſollicitudines, quos labores, liberandi populi Romani cauſa recuſare debemus?

32 Equidem, P.C. quanquam hoc honore vſi togati eſſe [p] ſolēt, cum eſt in ſagis ciuitas: ſtatui tamen à vobis, ceteriſq; ciuibus in tanta atrocitate temporis, tantaq; perturbatione populi [q] R. non differre veſtitu. Non enim ita gerimus nos hoc bello conſulares, vt æquo animo populus R. viſurus ſit noſtri honoris inſignia: cum partim è nobis ita timidi ſint, vt [r] omnem ij populi Ro. beneficiorũ memoriam abiecerint: partim ita à rep. auerſi, vt [ſ] huic ſe hoſti fauere præ ſe ferant: legatos noſtros ab Antonio deſpectos eſſe, & irriſos facilè patiantur: legatum Antonij ſubleuatum velint. huic [t] enim reditum ad Antonium prohiberi negabant oportere, & in eodem excipiendo ſententiam meam corrigebant. quibus geram [u] morem. Redeat ad imperatorem ſuum Varius, ſed ea lege, ne vnquam Romam reuertatur. ceteris autem, ſi errorem ſuum depoſuerint, & [x] in reip. gratiam redierint, veniam & impunitatem dandam puto.

33 ¶ *Quas ob res ita cenſeo EORVM, qui cum M. Antonio ſunt, qui ab armis diſceſſerint, & aut ad [y] Panſam, aut ad Hirtium, conſules, aut ad Decium Brutum, imperatorem, COS. deſignatum, aut ad C. Cæſarem pro [z] prætore, ante [a] idus Martias adierint, iis fraudi ne ſit, quòd cum M. Antonio fuerint. ſi quis eorũ, qui cũ M. Antonio ſunt, fecerit, quo [b] honore, præmiove quis dignus eſſe videatur: vti C. Panſa, A. Hirtius COSS. alter, ambove, ſi eis videatur [c], de eius honore, præmióve, primo quoque die ad ſenatum referant. Si quis poſt [d] hos ad Antoniũ profectus fuerit [e], præter L. Varium, ſenatum exiſtimaturum eum, contra rempublicam feciſſe.*

a L. non poſſem.
b M. Antonij
c L. non erat,
d al. contra ſuam dignitatem
e L. ſeducere
f L. nam ſi maximè in diſcrimen venitur
g L. propoſita victo.
h L. qui labores eius perp.
i al. Omnes quidem id f.
k L. vigilare, adeſſe animo, ſemper aliquid pro rep. aut cogitare, aut facere, aut dicere. Ego, P. C. Q. Scæuol.
l Qui Scæuolæ laus.
m quod aduerſus ſocios geſtum: Liuij epitome 72. Appian. 1. ciuil. Flor. 18. Plin. c. 67 & 64. de viris illuſtrib.
n L. Maximè quidem vellē
n L. Maximè quidē vellem P. CXXX.
o L. ſexennio pòſt ſimus ingreſſi.
p L. ſolēt eſſe
q L. reip.
r L. vt omnē populi R. ben.
ſ L. vt ſe hoſti fauere pr.
t L. hūc enim reditu ad A.
u L. morē geram. R.
x L. & cū rep. in grat. red.
y L. ad C. Panſam
z al. pro prætore,
a L. antè idus Martias primas adier.
b L. quod honore præmióve dignũ eſſe vid.
c L. videbitur,
d L. poſt hoc S.C. ad Ant.
e L. eſſet, pr. P. B.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA NONA.

P. CCXVI.

ORATIO QVINQVAGESIMAPRIMA.

SYNOPSIS.

Seruio Sulpicio, quòd legatus ad Antonium, ibidem mortuus fuerit, ſtatuam ponendam eſſe ſuadet.

VELLEM, dij immortales feciſſent, P.C. vt viuo potius Ser. Sulpicio gratias ageremus, quàm [a] mortuo honores quæreremus. Nec verò dubito, quin ſi ille vir renuntiare [b] legationem potuiſſet, reditus eius & nobis gratus fuerit, & reipub. ſalutaris futurus: non [c] quòd L. Philippo, & L. Piſoni aut ſtudium, aut cura defuerit in tanto officio, tantóque munere: ſed cum Ser. Sulpicius ætate [d] illos anteiret, ſapientia omneis, ſubitò ereptus totam legationem orbam, & debilitatam reliquit.

2 Quòd ſi cuiquam iuſtus honos habitus eſt in morte legato, in nullo iuſtior, quàm in Ser. Sulpicio, reperietur. Ceteri, qui in legatione mortē obierunt, ad incertũ vitæ periculum, ſine vllo mortis metu profecti ſunt. Ser. Sulpicius cũ aliqua perueniendi ad M. Antoniũ ſpe profectus eſt, nulla reuertēdi. qui cùm ita affectus eſſet, vt ſi ad grauē valetudinem [e] labor viæ acceſſiſſet, ſibi ipſe diffideret: nō recuſauit, quo minus vel [f] in extremo ſpiritu, ſi quā opē reipublicæ ferre poſſet, experiretur. Itaque non illum vis hiemis, non niues, non longitudo itineris, non aſperitas viarum, nō morbus ingraueſcens retardauit: cúmque iã ad cõgreſſum colloquiúmque eius perueniſſet, ad quem erat miſſus: in ipſa cura, & [g] meditatione obeundi ſui muneris exceſſit è vita.

a L. quàm honores mortuo quær.
b L. legationē renuntiare por.
c L. non quo L. Ph.
d L. ætate illis anteiret ſapientia omnibus.
e v. c. valitudinem
f L. vel extremo ſp.
g al. ac.

3 Vt igitur alia, ſic hoc, Panſa [a], præclarè, quòd nos ad [b] ornandum Ser. Sulpicium cohortatus es, & ipſe multa copioſè de illius laude dixiſti. quibus à te dictis, nihil præter ſententiam dicerem, niſi P. Seruilio reſpondendum putarem, *qui [c] hunc honorem ſtatuæ nemini tribuendum cenſuit, niſi [d] qui ferro eſſet in legatione interfectus.* Ego autem, P.C. ſic interpretor ſenſiſſe maiores noſtros, vt *cauſam mortis* cenſuerint *non genus eſſe quærendum.* Etenim cui legatio ipſa morti fuiſſet, eius monumentum extare voluerunt, vt in bellis periculoſis obirent homines legationis munus audaciùs. Non igitur exempla maiorum quærenda, ſed conſilium eſt eorum, à quo ipſa exempla nata ſunt, explicandum.

a L. C. Panſa
b L. & ad honorandum Ser. Salp. P. B.
c Legatis Romanis apud hoſtes interfectis ſtatuæ ponebantur à Romanis.
d L. niſi ei, qui.

4 Lartes [e] Tolumnius [f], rex Veientum, quatuor [g] legatos [h] populi Rom. Fidenis interemit: quorum [i] ſtatuæ in Roſtris ſteterunt vſque ad noſtram memoriam. Iuſtus honos. *iis enim maiores noſtri, qui ob remp. mortem obierant, pro breui vita diuturnam memoriam reddiderunt.* Cn. Octauij, clari [k], & magni viri, qui primus in eam familiam, quæ poſtea viris fortiſſimis floruit, attulit conſulatum, ſtatuam videmus in Roſtris. Nemo [l] enim tum nouitati inuidebat: nemo virtutem non honorabat. At ea fuit legatio Octauij, in qua periculi ſuſpicio non ſubeſſet. Nam, cùm eſſet miſſus à ſenatu ad animos regum perſpiciendos, liberorumque populorum, maximeque, vt nepotem Antiochi [m] regis, eius, qui cum maioribus noſtris bellum geſſerat, claſſeis habere, elephantos alere prohiberet: Laodiceæ in gymnaſio à quodam Leptine eſt interfectus.

e L. Lar. Tolumnius, rex Veientum
f de quo vide Liuium 4. & Flor. 12.
g hos poſtea nominat.
h Quibus legatis apud hoſtes interfectis ſtatuæ poſitæ à Romanis.
i v. c. quorum ſtatuæ ſteterunt vſque ad memoriam in Roſtris poſ.
k L. clari viri, & magni.
l L. Nemo tū nouitati
m L. regis Antiochi, eius

5 *Reddita [n] eſt ei tum à maioribus ſtatua pro vita:* quæ multos per annos progeniem eius honeſtaret. nunc ad tantæ familiæ memoriam ſola reſtaret. Atqui [o] & huic, & Tullo Cliuio [p], & L. Roſcio, & Sp. Antio, & C. Fulcinio, qui à Veientium rege cæſi ſunt, *non ſanguis, qui [q] profuſus eſt in morte, ſed ipſa mors ob rempub. obita, honori fuit.* Itaque, P.C. ſi Ser. Sulpicio caſus mortem attuliſſet dolerē quidem tanto reip. vulnere: mortem verò eius non [r] monumentis, ſed luctu publico eſſe honorandam putarem. Nunc autem quis dubitat, quin ei vitam abſtulerit ipſa legatio? ſecum enim ille mortem extulit: quam, ſi nobiſcum remanſiſſet, ſua cura, optimi filij, fideliſſimæque [ſ] coniugis diligentia, vitare potuiſſet.

n 34 Plin. 6.
o L. Atque & h.
p *al.* Tito Cliuio *id enim prænomen Cliuiæ familiæ.*
q *al.* qui eſt profuſus in morte.
P. CCXVII
r v. c. *al.* monumento ſed luctu publ. ornandā p.
ſ L. fideliſſimæ coniugis

6 At ille, cùm videret, ſi veſtræ auctoritati non paruiſſet, diſſimilem ſe futurum ſui: ſi [t] paruiſſet, munus ſibi illud pro rep. ſuſceptum, vitæ [u] finem allaturum: *maluit in maximo reip. diſcrimine mori, quàm minùs quàm potuiſſet, videri reip. profuiſſe.* Multis illi in vrbibus, quà iter faciebat, reficiendi ſe, & curandi poteſtas fuit. aderat [x] & hoſpitum inuitatio liberalis pro dignitate ſummi viri, & [y] eorum hortatio, qui vnà erant miſſi, ad requieſcendum, & vitæ ſuæ conſulendum. At ille properans, feſtinanſque [z], mandata noſtra conficere cupiens, in hac conſtantia, morbo aduerſante, perſeuerauit.

t L. ſin par.
u L. vitæ finē fore: mal. in max. reipub. diſc. emori, quam
x L. aderat hoſpitum inuitatio lib.
y L. & eorum cohortatio,
z L. feſtinans mandata veſtra conf.

7 Cuius cùm aduentu maximè perturbatus eſſet Antonius, quòd ea, quæ ſibi iuſſu noſtro [a] denuntiarentur, auctoritate erant & ſententia Ser. Sulpicij conſtituta: declarauit quam odiſſet ſenatum, cùm auctorem ſenatus exſtinctum, lætè, atque inſolenter tulit. Non igitur magis Octauium Leptines, nec Veientium rex eos, quos modò nominaui, quàm Ser. Sulpicium occidit Antonius. *Is enim profectò mortem attulit, qui cauſa mortis fuit.* Quocirca [a] ad poſteritatis etiam memoriam pertinere arbitror, exſtare, quod fuerit de hoc bello iudicium ſenatus. erit enim ſtatua ipſa teſtis, bellum tam graue fuiſſe, vt legati interitus, honoris memoriam conſecutus ſit.

a L. veſtro,
a L. Quo circa etiam ad poſteritatis mem. P. B.

8 Quod ſi excuſationem Ser. Sulpicij, P.C. legationis obeundæ recordari volueritis, nulla dubitatio relinquetur, quin [b] honore mortuo, quam viuo iniuriam fecimus, ſarciamus. Vos enim, patres conſcripti (graue dictu eſt, ſed dicendum tamen) vos, inquam, Ser. Sulpicium vita priuaſtis. Quem cùm videretis ſe magis morbo, quàm oratione, excuſantem non vos quidem crudeles fuiſtis, (quid enim minus in hunc ordinem conuenit?) ſed cum ſperaretis nihil eſſe, quod non illius auctoritate, & ſapientia effici poſſet, vehementius excuſationi [c] obſtitiſtis: atque eum, qui ſemper veſtrum conſenſum, grauiſſimum iudicauiſſet, de ſententia deieciſtis.

b L. quia honore mortui.
c ſic. eius excuſ.

9 Vt verò Panſæ conſulis acceſſit cohortatio grauior, quàm aures Ser. Sulpicij ferre didiciſſent, tum [d] filium, méque item ſeduxit, atque ita locutus eſt, *vt auctoritatem veſtram vitæ ſuæ ſe diceret anteferre.* cuius nos virtutem admirati, non [e] auſi ſumus eius aduerſari voluntati. mouebatur ſingulari pietate filius: non multum eius perturbationi meus dolor concedebat: ſed vterque noſtrûm cedere cogebatur magnitudini animi, orationiſq; grauitati. cùm quidem ille maxima laude, & gratulatione omnium veſtrûm pollicitus eſt, ſe, quod velletis, eſſe facturum. neque eius ſententiæ periculum vitaturum, cuius ipſe auctor fuiſſet, quem exequi mandata veſtra properantem, manè poſtridie proſecuti ſumus. qui quidem diſcedens, mecum ita locutus eſt, vt eius oratio, omen fati videretur.

d L. tum verò denique filium, méque ſeduxit,
e L. non auſi ſumus aduerſ.

10 *Reddite igitur, P.C. ei vitam, cui ademiſtis. vita enim mortuorum in [f] memoria viuorū eſt poſita.* perficite, vt is, quem vos ad mortem inſcij miſiſtis, immortalitatem habeat à vobis. cui ſi ſtatuam in Roſtris decreto veſtro ſtatueritis, nulla eius legationem poſteritatis [g] inobſcurabit obliuio. Nam reliqua Ser. Sulpicij vita multis erit, præclariſque monumentis ad omnem memoriam commendata. ſemper illius grauitatem, conſtantiam, fidem, præſtātiam [h], in republica tuenda curam, atque prudentiam, omnium mortalium fama celebrabit. Nec verò ſilebitur admirabilis quædā, & incredibilis, & [i] pænè diuina eius [k] in legibus interpretandis, æquitate explicanda, ſcientia. Omnes ex omni ætate, qui [l] hac in ciuitate intelligentiam iuris habuerunt, ſi vnum in locum conferantur, cum Ser. Sulpicio non [m] ſunt comparandi. Neque enim ille magis iuriſconſultus, quàm iuſtitiæ fuit.

f L. in memoria eſt poſita viuorū perf.
v. 11. q vos inſcij ad mortem miſ.
g L. poſteritatis obſcurabit obliuio.
h L. præſtantē in rep. tuendam curam,
i *al.* ac
k Ser. Sulpitius iuriſconſultus.
l L. qui in hac ciuitate intell.
m v. c. nō ſint comp.

11 Itaque [n] quæ [o] proficiſcebantur à legibus, & à [p] iure ciuili, *ſemper ad facilitatem [q], æquitatemque referebat: neque conſtituere [r] litium actiones malebat, quàm controuerſias tollere.* Ergo hoc ſtatuæ monumento non eget: habet alia maiora. hæc enim ſtatua, mortis honeſtæ teſtis erit: illa, memoria vitæ glorioſæ: vt hoc magis monumentum grati ſenatus, quàm clari viri, futurum ſit.

n L. Ita ea, quæ prof.
o iuriſcōſulti optimi munus.
p L. ab iure c.
q *al.* vtilitatē: niſi fortè facilitatem hic accipimus pro lenitate.
r L. inſtituere

12 Multùm etiā valuiſſe ad patris honorem pietas filij videbitur: qui quāquā afflictus luctu non adeſt, tamen ſic animati eſſe debetis,

vt[a] ille ſi adeſſet. eſt autem ita affectus, vt nemo vnquam vnici filij mortem[b] magis doluerit, quàm ille mæret patris. Equidem[c] etiam ad famam Ser. Sulpicij filij arbitror attinere[d], vt videatur honorem debitum patri præſtitiſſe. quamquam nullum monumẽtum clarius Ser. Sulpicius relinquere potuerit[e], quàm effigiem morum ſuorum, virtutis, conſtantiæ, pietatis, ingenij, filium. cuius luctus aut hoc honore veſtro, aut nullo ſolatio leuari poteſt.

13 Mihi autem recordanti Ser. Sulpicij multos in noſtra familiaritate ſermones, gratior illi videtur *ſi[f] quis eſt ſenſus in morte*, ænea ſtatua futura, & ea pedeſtris, quàm inaurata equeſtris: qualis[g] eſt L. Syllæ prima ſtatua. magnificè enim Ser. Sulpicius maiorum cõtinentiam diligebat, huius ſæculi inſolentiã vituperabat. Vt igitur, ſi ipſum conſulã, quid velit, ſic pedeſtrem[h] ex ære ſtatuam, tãquam ex eius auctoritate, & voluntate, decerno: quę quidem magnum ciuium dolorem, & deſiderium, honore monumenti minuet, & leniet.

14 Atque hanc meam ſententiam, P. C. P. Seruilij ſententia probari[i] neceſſe eſt: qui ſepulcrum publicè decernendum Ser. Sulpicio cenſuit, ſtatuam non cenſuit. Nam ſi mors legati ſine cæde, atque ferro nullum honorem deſiderat: cur decernit honorem ſepulturæ: qui maximus haberi poteſt mortuo? Sin id tribuit Ser. Sulpicio, quod non eſt datum Cn. Octauio: cur, quod illi datum eſt, huic dandũ eſſe non cenſet? Maiores quidem noſtri ſtatuas multis decreuerunt, ſepulchra[k] paucis. ſed ſtatuæ intereunt tempeſtate[l], vi, vetuſtate; ſepulcrorum autem ſanctitas in ipſo ſolo eſt: quod nulla vi moueri, neque deleri poteſt. atque vt cetera exſtinguũtur, ſic ſepulcra fiunt[m] ſanctiora vetuſtate.

15 Augeatur[n] igitur iſto[o] etiam honore is vir, cui nullus honor tribui non debitus poteſt. grati ſimus in eius morte decoranda, cui[p] nullam aliam gratiam referre iam poſſumus, notetur etiam M. Antonij, nefarium bellum gerentis, ſcelerata audacia. his enim honoribus habitis Ser. Sulpicio, repudiatæ, reiectæque legationis ab Antonio, manebit teſtificatio ſempiterna. ¶ Quas ob res ita[q] cenſeo. *Cum Ser. Sulpicius, Q. F. Lemonia[r], Rufus, difficillimo reipublicæ tempore, graui, periculoſoq́; morbo affectus, auctoritatem ſenatus, ſalutemq́; populi[s] R. vitæ ſuæ prapoſuerit, contraq́; vim, grauitatemq́; morbi contenderit, vt[t] ad caſtra Antonij, quò ſenatus eum miſerat, perueniret: iſque[u], cùm iam prope caſtra veniſſet, vi morbi oppreſſus, vitam[x] amiſerit in maximo reip. munere[y]: eiúſque mors conſentanea vitæ fuerit ſanctiſſimè honeſtiſſiméque actæ, in qua ſæpe magno vſui reip. Ser. Sulpicius & priuatus, & in magiſtratibus fuerit:*

16 *Cùm talis vir, ob rempublicam in legatione mortem obierit: Senatui placere, Ser. Sulpicio ſtatuam pedeſtrem æneam in Roſtris ex huius ordinis ſententia ſtatui, circúmque eam ſtatuam locum[z] gladiatoribus, ludiſque[a] liberos, poſteroſque eius quoquo[b] verſus pedes quinque habere, quod is ob remp. mortem obierit, eamque cauſam in baſi inſcribi: vtique C. Panſa, A. Hirtius, conſules, alter, ambóve ſi eis videbitur[c], quæſtoribus vrbis imperent, vt eam baſim, ſtatuámque faciendam, & in Roſtris ſtatuendam locent: quantíque locauerint, tantam pecuniam redemtori[d] ſoluendam[e], attribuendámque curent: cùmque antea ſenatus auctoritatem[f] in virorum fortium funeribus, ornamentiſque oſtenderit, placere, eum quàm ampliſſimè ſuprema die[g] ſuo efferri.*

17 *Et, cùm Ser. Sulpicius, Q. F. Lemonia, Rufus, ita de rep. meritus ſit, vt his ornamentis decorari debeat: Senatum cenſere, atque è rep. exiſtimare, ædiles curules edictum, quod de funeribus habeant, Ser. Sulpicij, Q. F. Lemonia, Rufi, funeri mittere[h]. vtique locum ſepulcro in campo Eſquilino C. Panſa conſul, ſeu[i] quo alio in loco videtur[k], pedes triginta quoquo verſus deſignet[l], quò Ser. Sulpicius inferatur. Quod ſepulcrum, ipſius, liberorum, poſterorúmque eius ſit[m]: vti quod optimo iure ſepulcrum[n] publicè datum[o] eſt.*

a L. vt ſi ille adeſſ.
b al. morte.
c L. Et quidẽ etiam
d L. pertinere.
e L. potuiſ.
f Hæc verba plerumque recepta à veteribus in mẽtione defunctorum vt dixi in oratione pro Sextio adde p. 8 4 famil. 5. Senecam de conſolat. ad Polyb. Quint. declamat. 372. [illegible] lib. 16 Tertull. de reſurrect. Ambroſ. de obitu Valentin. Sic Græci [illegible] Iſocrates in Aeginetico Euagora.
g L. qualis L. Syllæ primũ ſtatua æn. miſiſt. e enim
h ſtatuæ pedeſtres equeſtribus oppoſitæ.
i L. comprobari
k Sepulchra paucis Romæ decreta.
l al. tempeſtate: vel vetuſtato.
m L. ſanctiora fiunt
n v. c. Augeatur iſto honore etiã is vir.
o al. etiã iſto honore
p L. cui nullã iam aliã grat. ref. p.
q hac formula vtebantur ſenatores à Conſule interrogati, de qua plenius dixi Philippica 5. in f.
r Lemonia, tribus nomen.
s L. reip.
t L. vt in caſtra
u al. ipſe, cùm iam
x L. vitam amiſerit in maximo rei.
P. CCXXIV.
y L. tempore.
z L. locum ludis, gladiatoribuſque
a ſpectandi ſpectandis.
b L. quoquouerſus. [illegible] quoque.
c al. videatur. quæſtoribus vrbanis imp.
d L. redemptori attribuendam, ſoluendamque curent.
e al. exſoluendam.
f L. auctoritatem ſuã in v. ſ.
g L. ſuo die eſſ.
h L. remitti
i v. c. ſeu quo in loco videb. & ita L.
k L. videbitur
l L. aſſignet.
m L. eſſet.
n L. publicè ſepulcrum
o L. datum eſſet.
P. 8.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA DECIMA.

ORATIO QVINQVAGESIMASECVNDA.

SYNOPSIS.

Bruto aduerſus Antonium coactas copias Senatuſconſulto confirmandas eſſe ſuadet, aduerſus Caleni ſententiã.

MAXIMAS tibi, Panſa, gratias, omnes & habere, & agere debemus: qui, cùm hodierno die ſenatum te habiturum non arbitraremur, vt M. Bruti, præſtantiſſimi ciuis, litteras accepiſti, ne minimã quidem moram interpoſuiſti, quin quamprimũ maximo gaudio, & gratulatione frueremur. Cùm factum tuum gratum omnibus debet eſſe, tum verò oratio, qua, recitatis litteris vſus es. declaraſti enim, verum eſſe id, quod ego ſemper ſenſi, *Neminem alterius, qui ſua confideret, virtuti inuidere.*

2 Itaque mihi, qui plurimis officiis ſum cum Bruto, & maxima familiaritate coniunctus, minus multa de illo dicenda ſunt. quas[a] enim parteis ipſe mihi ſumſeram, eas præoccupauit oratio tua. ¶ Sed[b] mihi, P. C. neceſſitatẽ attulit paullò plura dicẽdi, ſententia eius, qui rogatus eſt ante me: à quo ita ſæpè diſſentio vt iam verear, ne, id quod minimè fieri debet, *minuere amicitiam noſtram videatur perpetua diſſenſio.*

3 Quæ eſt enim iſta tua ratio, Calene? quæ[c] mens? qui numquam poſt Kalend. Ian. idem ſenſeris[d], quod is, qui te ſententiam primum[e] rogat[f]? nec nunquam tam frequẽs ſenatus fuit, vt vnus aliquis tuam ſententiam

a L. quas enim ipſe mihi parteis ſumſeram, eas præcepit or.
b REFVTATIO.
c L. quæ mens vt nunquam
d al. cẽſueris
e al. prius.
f L. rogat, cum quam iam frequens ſenſuerit, quo vnus aliq.

P. CCXXV.

A ſecutus ſit? cur ſemper tui diſſimileis defendiſ? cur, cùm te & vita, & fortuna tua ad otiũ, & ad dignitatem inuitet, ea probas, ea decernis, ea ſentis, quæ [b] ſunt inimica & otio cõmuni, & dignitati tuæ? Nam, vt ſuperiora omittam, hoc certè, quod mihi maximam admirationem mouet, non tacebo.

4 Quod eſt tibi cum Brutis bellum? cur eos, quos omnes pæne venerari debemus, ſolus oppugnas? alterum circumſederi non moleſte fers, alterum tua ſententia ſpolias [c] iis copiis, quas ipſe ſuo labore, & periculo ad reip. non ad ſuum præſidium, per ſe, nullo adiuuante, confecit? Quis [d] eſt iſte tuus ſenſus, quæ cogitatio, Brutos vt non probes, Antonios probes? quos omnes cariſſimos habent, tu oderis? quos acerbiſſime [e] omnes oderunt, tu conſtantiſſimè diligas? Ampliſſimæ tibi fortunæ ſunt, ſummus honoris gradus, filius, vt & audio, & ſpero, natus ad laudem: cui eũ reip. cauſa faueo tum etiam tua.

5 Quæro igitur, eum Brutine ſimilem malis, an Antonij? Ac permitto, vt de trib. Antoniis eligas, quem velis. D. [f] Iunius melior eſt, inquies. Cur igitur non [g] iis faues? cur nõ eos laudas, quorũ ſimilẽ filiũ tuũ eſſe vis? ſimul enim reip. conſules, & propones illi exempla ad imitandum. Hoc vero, Qu. Fufi, copioſius [h] ſine offenſione noſtræ amicitiæ, ſic tecum, vt à te diſſentiens, ſenator quæro. nam te inopia verbi lapſum putarem, niſi tuam in dicendo facultatem noſſem. litteras Bruti rectè, & ordine ſcriptas videri [i]. quod quid eſt aliud quàm librarium Bruti laudare, non Brutum?

6 Vſum in rep. Calene, magnum iam habere, & debes, & potes, quando ita decerni vidiſti? aut quod S.C. huius generis (ſunt enim innumerabilia) bene ſcriptas litteras decretũ à ſenatu? quod verbũ tibi non excidit, vt ſæpe fit, fortuitu [k]: ſcriptum, meditatum, cogitatũ attuliſti. Hanc tibi conſuetudinem pleriſque in rebus bonis obtrectandi ſi [l] quis detraxerit: qui [m] tibi velit obtrectare, non relinquetur. Quamobrẽ collige te, placaque animũ [n] aliquando, & mitiga: audi viros bonos, quibus [o] vteris multum: loquere cum ſapientiſſimo homine, genero tuo, ſæpius, quàm [p] tu ipſe tecum: tum denique ampliſſimi honoris nomen obtinebis. An vero hoc pro nihilo putas (in [q] quo equidem pro amicitia tuam vicem dolere ſoleo) efferri [r] hæc foras, & ad populi Ro. aures peruenire, ei, qui primus ſententiã dixerit, neminem aſſenſum? quod etiã hodie futurum arbitror. Legiones abducis à Bruto. quas? nempe eas, quas ille ab [s] Antonij ſcelere auertit, & ad remp. ſua auctoritate traduxit. Rurſus igitur vis nudatum [t] illum, atque ſolum ab rep. relegatum videri.

7 Vos autem, P.C. ſi [u] M. Brutum deſerueritis, & prodideritis, quẽ [x] tandem ciuem vnquã habebitis, quẽ ornabitis? cui fauebitis? niſi forte eos, qui diadema [y] impoſuerint, conſeruandos: eos, qui [z] nomen regis ſuſtulerint, deſerendos putatis. Ac de hac quidẽ diuina, atque immortali laude M. Bruti ſilebo: quæ grauiſſima memoria omnium ciuiũ incluſa, nondum publica auctoritate teſtata eſt. Tantamne patientiam, dij boni! tantam moderationem, tantam in iniuria tranquillitatem, & modeſtiam? qui cum prætor vrbanus eſſet, vrbe caruit, ius non dixit, cùm omne ius populi [a] R. recuperaſſet; cùmque concurſu quotidia-

a v.c. ad otiũ, ad dign.
b L. quæ ſunt inimica & otio c.
c lib. vulg. ſpoliaſſis c.
d al. Qui eſt
e L. acerbiſſime ceteri oderunt.
f L. Dij meliora, inquies. Cur ig.
g L. non iis faues, quos laudas? quorũ ſim.
h L. copioſius ſine offenſione amicitiæ, ſic, vt à te diſſen. quæro. ita enim d.
i L. videri. Quid eſt aliud lib. Br. l.
P. R.
k L. fortuito
l al. ſi qui detr.
m L. quid tibi, quod ſibi quiſque velit, non relinquatur. Quamobr.
n L. animum iſtum al.
o L. quibus multis vteris loq
p L. quàm ipſe tecum:
q v.c. in quo quid. m
r L. efferri hoc foras.
s L. a C. Antonij ſcel.
t al. illum nudatum,
u v.c. ſi M. Brutum prodideritis, deſerueritis: ſi M. Brutum prodideritis, quem tandem
x L. quem tandem ciuem vnquam ornabitis, cui fauebitis.
y al. eos qui tyran. idem affectarint.
z L. qui regni nomen
a L. reip. recuperaſſet. al. recuperauiſſet.

no bonorum omnium, qui admirabilis ad eũ fieri ſolebat, præſidioque Italiæ cũctæ ſæptus poſſet eſſe, abſens iudicio bonorum defenſus eſſe maluit, quàm præſens manu: qui ne Apollinares quidẽ ludos, pro ſua, populiq; Ro. dignitate apparatos, præſens fecit. ne quam viã patefaceret ſceleratorũ [a] hominum audaciæ.

8 Quanquam, qui vnquam aut ludi, aut dies, lætiores fuerunt, quàm [b] cùm in ſingulis verſib. populus R. maximo clamore, & plauſu

B Bruti memoriam proſequebatur? corpus aberat liberatoris, libertatis memoria aderat: in qua Bruti imago cerni videbatur. At hũc his ipſis ludorum diebus videbam in inſula clariſſimi adoleſcentis, Luculli, propinqui ſui, nihil niſi de pace, & concordia ciuiũ cogitantem. Eundem vidi poſtea Veliæ, cedentẽ Italia, ne qua orietur belli ciuilis cauſa propter ſe. *O ſpectaculum illud non modò hominibus, ſed vndis ipſis, & litoribus luctuoſum, cedere è patria ſeruatorem eius, manere in patria proditores!*

C [c] Caſſij claſſis paucis poſt diebus conſequebatur: vt me puderet, P.C. in eam vrbem redire, ex qua illi abirent. Sed, quo conſilio redierim, initio audiſtis, poſt eſtis experti.

9 Exſpectatum igitur tempus à Bruto eſt. nam quoad vos omnia pati vidit, vſus eſt ipſe incredibili patientia. poſteaquàm vos ad libertatem ſenſit erectos: præſidia veſtræ libertatis parauit. At cui peſti, quantæque reſtitit?

D Si enim C. Antonius, quod animo intenderat, perficere [d] potuiſſet (potuiſſet autem, niſi eius ſceleri virtus M. Bruti obſtitiſſet) Macedoniam, Illyricum, Græciam perdidiſſemus. eſſet vel receptaculũ pulſo Antonio, vel ager oppugnandæ Italiæ Græcia: quæ quidem nunc M. Bruti imperio, auctoritate, copiis nõ inſtructa ſolum, ſed etiam ornata tendit dexteram Italiæ, ſuumque ei præſidium pollicetur. Quod [e] qui ab illo abducit exercitum,

E pulcherrimum, & præſidium firmiſſimum adimit reipublicæ.

10 Equidem cupio, hæc quamprimum Antonium audire, vt intelligat, non D. Brutum, quem vallo circumſedet [f], ſed ſeipſum obſideri. Tria tenet oppida toto in orbe terrarum: habet inimiciſſimam Galliam: eos etiam, quibus confidebat, alieniſſimos Tranſpadanos: Italia omnis infeſta eſt: exteræ nationes a [g] prima ora Græciæ [h] vſque ad Ægyptum,

F optimorum, & fortiſſimorum ciuiũ imperiis, & præſidiis tenentur. Erat [i] ei ſpes vna in C. Antonio: qui duorum fratrum ætatibus medius interiectus, vitiis cum vtroque certabat: qui, tanquam extruderetur à ſenatu in Macedoniam, & non contrà prohiberetur proficiſci, ita cucurrit.

11 Quæ tempeſtas, dij immortales, quæ flamma, quæ vaſtitas, quæ peſtis Græciæ fuiſſet, niſi [k] incredibilis, ac diuina virtus furentis hominis conatum, atque audaciam com-

G preſſiſſet? Quæ celeritas illa Bruti? quæ cura? quæ virtus? Etſi [l] ne illa quidem Antonij celeritas contemnenda eſt: quem niſi in via caducæ [m] hereditates retardaſſent, *volaſſe eum, non iter feciſſe diceres.* Alios ad negotium publicum ire cùm cupimus, vix ſolemus extrudere: hunc retinentes excluſimus [n]. At quid ei cum Apollonia? quid cum Dyrrachio? quid cum Illyrico? quid cum P.

H Vatinij imperatoris exercitu? ſuccedebat, vt ipſe dicebat, Hortenſio. Certi fines Macedoniæ, certa conditio [o], certus [p] erat etiã illius

exerci-

a L. ſceleratiſſimorũ hom.
P. CCXXVI.
b L. quam cũ in ſingul. verſib. pop. R. max. cl. & pl. Br. memoriã proſequebatur. corp.
c L. perditores.
d al. perficere potuiſſet, aut potuiſſet niſi eius ſceleri virtus M. Br. obſtitiſſet. Maced.
e L. Quare qui ab illo abducit exercitum & reip. dum pulcherr. & præſid. firm
f L. circumſedeat, ſed
g Idem in fa. mil. 3.
P. R.
h Græciam Brutus & Ægyptum Caſſius tenebat.
i L. erat ei ſpes vna in C. Antonio.
k L. niſi M. Bruti Capionis incredibilis.
l L. Etſi ne C. quidem Antonij celeritas contemn. quã
m Caducæ hereditates quæ ad Antonium delatæ alio ſenſu. Caduca hereditas in iure.
n L. extruſimus.
o al. certa conditio exercitus, ſi modò erat vetus exercitus
p L. certus & modò cum

Digitized by Google

exercitus. cum Illyrico verò, & cum Vatinij legionibus quid erat Antonio?

12 At ne Bruto quidem. id enim fortaſſe quiſpiam improbus dixerit. Omnes legiones, omnes copiæ, quæ vbique ſunt, populi [a] Rom. ſunt. neq; enim legiones, quæ Antonium reliquerunt, Antonij potiùs, quàm reipublicæ fuiſſe dicuntur. [b] *Omne enim exercitus* [c], *& imperij ius amittit is, qui eo imperio, & exercitu rempub. oppugnat.* Quod ſi ipſa reſpublica iudicaret, aut ſi omne ius decretis eius ſtatueretur: Antonióne, an Bruto legiones populi Ro. adiudicaret? Alter [d] aduolaret ſubito ad direptionem, peſtemque ſociorum, & [e], quacunque iret, omnia vaſtaret, diriperet, auferret: exercitu populi R. contra ipſum populum R. vteretur. alter [f] verò eam ſibi legem ſtatueret, vt, quocumque veniſſet, lux [g] veniſſe quædam, & ſpes ſalutis videretur. deniq; alter ad euertendam rempub. præſidia quærebat, alter ad conſeruandam. Nec verò nos hoc magis videbamus, quàm ipſi milites: à quibus tanta in iudicando prudentia non erat poſtulanda.

13 Cum VII. cohortibus iſſe [h] Apolloniam ſcribit Antonium, qui iam aut captus eſt (*quod* [i] *dij dent*) aut certè homo verecundus in Macedoniam non accedit, ne cōtra ſenatum [k] feciſſe videatur. Delectus [l] habitus in Macedonia eſt ſummo Qu. Hortenſij ſtudio, & induſtria. cuius animum egregium, dignumq; & ipſo, & maioribus ſuis [m] ex Bruti litteris perſpicere potuiſtis. Legio, quam L. Piſo ducebat, legatus Antonij, Ciceroni ſe filio meo tradidit. equitatus, qui in Syriam ducebatur bipertitò, alter [n] eum, à quo ducebatur, reliquit in Theſſalia, ſeſeque ad Brutum contulit: alterum in Macedonia Cn. Domitius adoleſcens ſumma [o] virtute, & conſtantia ab legato Syriaco abduxit. P. autem Vatinius, qui [p] antè iure laudatus [q] à nobis, & hoc tempore meritò laudandus eſt, aperuit Dyrrachij portas Bruto, & exercitum tradidit.

14 Tenet igitur populus [r] R. Macedoniam, tenet Illyricum, tuetur Græciam: noſtræ ſunt legiones, noſtra leuis armatura, noſter equitatus, maximeque noſter eſt Brutus, ſemperq; noſter, cum ſua excellentiſſima virtute reip. natus, tum fato quodam paterni, maternique generis, & nominis. Ab [s] hoc igitur quiſquam bellum timet, qui antequàm nos id coacti ſuſcepimus, in pace iacere, quàm in bello vigere maluit? quamquam ille quidem nunquam iacuit, nec [t] hoc cadere verbum in tantam virtutis præſtantiam poteſt. Erat enim in deſiderio ciuitatis, in ore, in ſermone omnium. Tantum autem aberat à bello, vt, cùm cupiditate libertatis Italia arderet, defuerit ciuium ſtudiis potiùs, quàm eos in armorum diſcrimen adduceret. Itaque illi ipſi, ſi qui ſunt, qui tarditatem Bruti reprehendant, tamen [u] eidem moderationem patientiamque mirantur.

15 Sed iam video, quid loquantur neque enim id occultè faciunt. timere ſe dicunt, quomodo ferant veterani, exercitum Brutum habere. Quaſi verò quidquam interſit inter A. Hirtij, C. Panſæ, D. Bruti, C. Cæſaris, & hunc exercitum M. Bruti. Nam ſi quatuor exercitus ij, de quibus dixi, propterea laudantur, quòd pro populi Ro. libertate arma ceperunt: quid eſt, cur [x] M. Bruti exercitus non in eadem cauſa reponatur [y]? At enim veteranis ſuſpectum eſt nomen M. Bruti, magis quàm Decimi. Equidem non arbitror. etſi [a] eſt enim Brutorum commune factum, & laudis ſocietas æqua: tamen D. [a] Bruto iratiores ſunt omnes ij, qui id factum dolebant, quo minùs ab illo rem illā dicebant fieri decuiſſe [b]. Quid ergo nunc [c] agunt tot exercitus, niſi vt obſidione D. Brutus liberetur? qui autē hos exercitus ducunt? hi, credo, qui C. Cæſaris res actas euerti, qui cauſam veteranorū prodi volunt.

16 Si ipſe viueret C. Cæſar, acrius, credo, acta ſua defenderet, quàm vir fortiſſimus defendit Hirtius: aut [d] amicior cauſæ poteſt inueniri, quàm filius? At eorū alter, nondum ex longinquitate grauiſſimi morbi recreatus, quidquid habuit virium, id in eorū libertatē defendendā contulit, quorum votis iudicauit ſe à morte reuocatum: alter virtutis robore firmior, quàm ætatis, cum iſtis ipſis veteranis ad D. Brutum liberandum profectus [e] eſt. Igitur [f] illi certiſſimi, iidémque acerrimi Cæſaris actorū patroni, pro D. Bruti ſalute bellum gerunt, quos veterani ſequuntur. de libertate enim populi R. non de ſuis commodis armis decernendum vident. Quid eſt igitur, cur iis, qui D. Brutum omnibus [g] copiis ſeruatum velint, M. Bruti ſit ſuſpectus exercitus?

17 An verò, ſi quid eſſet, quod à M. Bruto timendum videretur, Panſa id non videret? aut ſi videret non laboraret? quis [h] aut ſapiētior ad coniecturam rerum futurarum? aut ad propulſandum metum diligentior? Atqui [i] huius animum erga M. Brutum, ſtudiúmque vidiſtis. præcepit oratione ſua, quid decernere nos de [k] Bruto, quid ſentire oporteret: tantúmque [l] abfuit, vt periculoſum reip. M. Bruti putaret exercitum, vt in eo firmiſſimum reip. præſidiū, & grauiſſimum poneret. Scilicet [m] hæc Panſa aut non videt (hebeti enim ingenio eſt) aut negligit. quæ enim Cæſar [n] egit, ea rata eſſe non curat: de quibus confirmandis, & ſanciendis legem comitiis centuriatis ex auctoritate noſtra laturus eſt. Deſinant igitur, aut ij, qui non timent, ſimulare ſe timere, ſe [o] pro ſpicere reip. aut ij, qui omnia verentur, nimium eſſe timidi: ne illorum ſimulatio horum [p] ſit ignauia.

18 Quæ (malùm) eſt iſta ratio, ſemper optimis cauſis veteranorum nomen opponere? quorum etiam ſi amplecterer virtutem vt facio: tamen, ſi eſſent arrogantes non [q] poſſem ferre faſtidium. An nos conantes ſeruitutis vincula rumpere, impediet, ſiquis veteranos id nolle dixerit? non ſunt, enim, credo, innumerabiles, qui pro communi libertate arma capiant. nemo eſt præter veteranos milites vir, qui ad ſeruitutem propulſandam ingenuo dolore excitetur. Poteſt igitur ſtare reſp. freta veteranis ſine magno ſubſidio iuuentutis? quos quidem vos libertatis adiutores complecti debetis: ſeruitutis auctores ſequi non debetis.

19 Poſtremo (erumpat enim aliquando vera, & me digna vox) ſi veteranorum nutu mentes huius ordinis gubernantur, omniaq; ad eorum voluntatem dicta [r], factáque noſtra referuntur: optanda *mors* eſt, quæ *ciuibus Rom. ſem per fuit ſeruitute potior. Omnis* [s] *eſt enim miſera ſeruitus:* ſed fuerit quædā neceſſaria: ecquódnam [t] principium putatis libertatis capeſſendæ? an, cùm illum neceſſarium, & fatalem pænè caſum non tulerimus, hunc feremus voluntarium? Tota Italia deſiderio libertatis exarſit: ſeruire diutiùs non poteſt ciuitas: ſerius populo Rom. hunc veſtitum, atque ar-

a V. r. repub. ſunt.
b L. dicentur.
c L. & exercitus.
d L. Alter aduolarat ſub.
e L. vi, quocunque iret.
f L. alter eam legem ſibi ſtatuerat, vt q.
P. CCXXVII.
g quæ.
h L. Eſſe Apolloniæ ter.
i fort. (quod dij approbē)
k L. ſenatum cont. fec.
l L. Dilectus
m L. eius.
n L. alter cum quæſtorem. à quo d.
o L. ſumma virtute, grauitate, conſtantia, à legato Syr.
p L. & antè
q *& defenſus* 5 *epiſt.* 9.
r V. r. reip.
s L. Ab hoc igitur viro quiſq.
t L. neq; hoc cad.
P. B.
u *al.* tamen eiuſdē mod.
x L. cui hic M. Br.
y L. ponatur? At enim vet. ſuſp. eſt nomen M. Bruti, magiſne. quā Decimi?
a *al.* etſi enim Brutorum comm. fact. & laud. ſoc. æqua eſt, eò t.

a L. Decimo tamen iratiores erant ij, quo minus ab eo rem illam &c.
b L. debuiſſe.
c *al.* agunt nūc tot.
d L. aut amicior cauſæ quiſquā inueniri poteſt, quàm filius. At horum alter, nond.
e L. eſt profectus
f *al.* Ergo illi cert.
P. CCXXVIII.
g L. omnibus opib.
h *fort.* quis aut acutior ad coniecturā
i L. Atqui huius
k L. de M. Bruto
l L. tantúmq. abfuit vt p.
m L. Scilicet hoc Panſa
n *fort.* C. Cæſar
o L. ſed proſp. *al.* & proſp.
p L. horum obſit ignauia.
q *al.* faſtidiū ferre nō poſſem An
P. R.
r L. noſtra dicta, factaque ref.
s L. Omnis eſt miſera ſeruitus.
t L. ecquodnā principium P. C. dā libertat.

Digitized by Google

ma dedimus, quàm ab eo flagitati ſumus. Magna [a] nos quidem ſpe, & propè explorata, libertatis cauſam ſuſcepimus: 20 ſed vt concedam *incertos exitus eſſe belli, Martemq́;* [b] *communem* tamen pro libertate, vitæ periculo decernendum [c] eſt. *non enim in ſpiritu vita eſt, ſed* [d] *ea nulla eſt omnino ſeruienti. omnes nationes ſeruitutem ferre poſſunt: noſtra ciuitas non poteſt*: nec [e] vllam aliam ob cauſam, niſi quod illæ laborem, doloremque fugiunt, quibus vt careant, omnia perpeti poſſunt. nos ita à maioribus inſtituti, atque imbuti ſumus, vt *omnia conſilia, atque facta ad* [f] *virtutem, & dignitatem referamus. Ita præclara eſt recuperatio* [g] *libertatis, vt ne mors quidem ſit in repetenda libertate fugienda.* Quòd ſi immortalitas conſequeretur præſentis periculi fugam: tamen eo magis ea fugienda videretur, quo [h] diuturnior eſſet ſeruitus. cùm verò dies, & noctes omnia nos vndique fata circumſtent: non [i] eſt veſtri, nominiſque Romani, dubitare, eum ſpiritum, quem [k] naturæ quis debeat, patriæ reddere

21 Concurritur vndique ad commune incendium reſtinguendum. veteranique [l] primi Cæſaris auctoritatem ſecuti, conatum Antonij repulerunt: poſt eiuſdem furorem Martia legio fregit. Quarta afflixit. Sic à ſuis legionibus condemnatus, irrupit in Galliam, quam ſibi armis, animiſque infeſtam, inimicamque cognouit. hunc A. Hirtij, C. Cæſaris exercitus inſecuti ſunt: poſt Panſæ delectus [m] vrbem, totamque Italiam erexit. vnus [n] eſt omnium hoſtis. quanquam habet ſecum L. fratrem, cariſſimum populo Ro. ciuem: cuius deſiderium ciuitas ferre diutius non poteſt.

22 Quid illa tætrius bellua? quid immanius? qui ob eam cauſam natus videtur, ne omnium mortalium turpiſſimus eſſet M. Antonius. eſt vnà Trebellius, qui iam cum tabulis nouis redit [o] in gratiam: T. Plancus, ceteri [p] pares: qui id pugnant, id agunt, vt contra remp. reſtituti eſſe videantur: ſollicitant homines imperitos Saxę [q] & Caphones, ipſi ruſtici, atque agreſtes, qui hanc remp. nec viderunt vnquam, nec videre conſtitutam volunt: qui non Cæſaris, ſed Antonij acta defendunt: quos auertit agri Campani infinita poſſeſſio: cuius eos non pudere miror [r], cùm videant, ſe mimos, & mimas habere vicinos.

23 Ad has peſteis opprimendas [ſ], quid eſt cur moleſtè feramus, quòd M. Bruti acceſſit exercitus? Immoderati, credo, hominis, & turbulenti. Vide [t], ne nimium pærè patientis. etſi in illius viri conſiliis, atque factis, nec [u] nimium, nec parum fuit vnquam. Omnis voluntas M. Bruti, P.C. omnis cogitatio, tota mens auctoritatem ſenatus, libertatem populi Rom. intuetur. hæc habet propoſita, hæc tueri vult. tentauit, quid [x] patientia proficere [y] poſſet. nihil cùm proficeret, contra [z] vim vi experiendum putauit. Cui quidem, P.C. vos idem tribuere hoc tempore debetis, quod [a] ad XIII. Kalendas Ianu. D. Bruto, & C. Cæſari, me auctore, tribuiſtis: quorum priuatum de rep. conſilium, & factum auctoritate veſtra eſt comprobatum, atque laudatum.

24 quod idem in M. Bruto facere debetis, à quo inſperatum, & repentinum reip. præſidium legionum, equitatus, auxiliorum magnæ, & firmæ copiæ comparatæ ſunt: adiungenduſque eſt Hortenſius [b], qui cùm Macedoniam obtineat [c], adiutorem ſe Bruto ad comparandum exercitum, fideliſſimum [d], & conſtantiſſimum præbuit. nam de M. Apuleio ſeparatim cenſeo referendum: cui teſtis eſt per litteras Brutus, eum principem fuiſſe ad conatum exercitus comparandi.

25 ¶ Quæ cum ita ſint: Quod C. Panſa, cõſul. verba fecit de litteris. quæ à [e] Q. Cæpione, Q. F. Bruto, proconſ. allatæ, & huic ordini recitatæ ſunt, de [f] ea re ita cenſeo: CVM *Qu. Cæpionis Bruti proconſulis* [g] *opera, conſilio, induſtria, & virtute, difficillimo reip. tempore prouincia Macedonia, Illyricum* [h], *cuncta Græcia legiones, exercitus, equitatus, in conſulum, ſenatus, populiq́; Ro. poteſtate ſint: id Q. Cæpionem Brutum, proconſ. bene & è rep. &* [i] *ſua, maiorumq́; ſuorum dignitate, conſuetudinéque reip. bene gerendæ feciſſe, eamq́; rem ſenatui, populoq́; Romano gratam eſſe, & fore:*

26 *vtique Q. Cæpio Brutus proconſ. prouinciam Macedoniam, Illyricum, totamq́;* [k] *Græciam tueatur, defendat, cuſtodiat, incolumemq́; conſeruet: eiq́; exercitui, quem ipſe conſtituit, comparauit, præſit: pecuniaq́;* [l] *ad rem militarem, ſi qua opus ſit, quæ publica ſit, & exigi poſſit, vtatur* [m], *exigatq́; à quibus videatur, ad rem militarem mutuam ſumat, frumentum* [n] *imperet, operamq́; det, vt cum ſuis copiis quàm proxime Italiam ſit. cumq́; ex litteris Q. Cæpionis Bruti, proconſ. intellectum ſit, Qu. Hortenſij proconſ. opera, & virtute vehementer rem publicam, omniaq́; eius conſilia cum conſiliis Q. Cæpionis, Bruti proconſ. coniuncta fuiſſe, eamq; rem magno vſui reip. fuiſſe: Qu. Hortenſium proconſ. rectè, & ordine, exq́; reip. feciſſe ſenatuiq́; placere. Q. Hortenſium, proconſ. cum* [o] *Q. Cæpione proconſ. & legatis ſuis Macedoniam* [p] *prouinciam obtinere, quoad ei ex S.C. ſucceſſum ſit.*

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA VNDECIMA.

ORATIO QVINQVAGESIMATERTIA.

SYNOPSIS.

Belli partes aduerſus L. Dolabellam Antonianarum partium, qui Trebonium Aſiæ præfectum interfecerat, Caſſio & Bruto mandandas eſſe ſuadet.

MAGNO [a] in dolore, P.C. vel mærore potiùs, quem ex crudeli, & miſerabili morte C. Trebonij [b], optimi ciuis, moderatiſſimique hominis accepimus, ineſt tamen aliquid, quod reip. profuturum putem. perſpeximus enim, quanta in iis, qui contra patriam ſcelerata arma ceperunt, ineſſet immanitas. nam duo hæc capita nata ſunt poſt homines natos tæterrima, & ſpurciſſima, Dolabella,

---

a al. Magna quidem non ſpe
b Mars communis. ſic 6. fam. pro Sextio, pro Milone, 3 de Oratore
c L. decertandum eſt.
d L. ſed ea vero nulla eſt
e ſive nullam aliam ob cauſam
f ad dignitatem, & ad virtutem referremus.
g al. recuperatio
h L. quo diuturnior ſeruitus eſſet
i L. non eſt virorum neque Romani dub.
k L. quem naturæ debeat, pat.
P. CCXXIX
l L. veterani primi
m L. delectus
n v.c. vnus omnium eſt hoſtis.
o L. redit
p L. & ceteri pares
q al. Saxa & Caphos
r L. demiror
ſ L. opprimendas, cur moleſtè feramus,
t L. Videte, ne n.
u L. nihil nec nim.
x L. ecquid pat.
y al. perficere poſſ.
z L. vi contra vim exp.
a L. quod a. d. XIII. Kal.
P. 8.
b L. Q. Hortenſius.
c L. obtineret.
d L. fideliſſimum.
e L. à Qu. Cæpione Bruto, procos all. & in hoc ordine.
f De hac formula veteri vide quæ ſcripſimus Philippica 3. in f.
g L. pro conſule, op.
h Illyricũ, & cũcta Græcia.
i L. & pro ſua m.
k L. cunctamque
l q. v. c. pecuniamque ad
m L. vtatur exigat: pecuniáque à quibus vid. ad r. mil. mutuas ſumat.
n v. c. imperet. frumentumque. operamque det.
P. CCXXX.
o L. cum quæſtoribus proue quæſt.
p L. prouinciam Maced.
P. 8.
a Al. vel Magno in dolore ſum. P.C. vel m. C. T. optimi, moderatiſſimi.

bella, & Antonius: quorum alter effecit, quod optabat: de altero patefactum eſt, quid cogitaret. L. Cinna crudelis: C. Marius in iracundia perſeuerans: L. Sylla vehemens: neque vllius horum in vlciſcendo acerbitas progreſſa vltra mortem eſt. quæ tamen pœna in ciueis nimis crudelis putabatur.

2 Ecce tibi geminum in ſcelere par, inuſitatum, inauditum, ferum, barbarum. Itaque *quorum ſummum quondam* [a] *inter ipſos odium, bellumq; meminiſtis, eoſdem poſtea ſingulari inter ſe cōſenſu, & amore deuinxit impuriſſimæ naturæ, & turpiſſimæ vitæ ſimilitudo.* Ergo [b] id quod fecit Dolabella, in quo potuit, multis idē minatur Antonius. ſed ille cū procul abeſſet [c] à cōſulib. exercitibúſq; noſtris, necdum [d] ſenatū cū populo R. conſpiraſſe ſenſiſſet: fretus Antonij copiis ea ſcelera ſuſcepit, quæ [e] iam Romæ ſuſcepta arbitrabatur à ſocio furoris ſui.

3 Quid ergo hunc aliud moliri, quid optare cenſetis, aut quam omnino cauſam eſſe belli? omneis, qui liberè de rep. ſenſimus, qui dignas nobis ſententias diximus, qui populū R. liberum eſſe voluimus, ſtatuit ille quidē non inimicos, ſed hoſteis: maiora [f] in nos, quā in hoſtē, ſupplicia meditatur: *mortem* [g] naturæ pœnā putat eſſe, iracundiæ tormenta, atque cruciatū. qualis igitur hoſtis habendus eſt is, à quo victore, ſi cruciatus abſit, mors in beneficij parte numeretur? Quamobrem, P. C. quāquam hortatore non egetis, (ipſi enim veſtra ſponte exarſiſtis ad libertatis recuperandæ [h] cupiditatem) tamen eo maiore animo, ſtudióque libertatem defendite, quo maiora propoſita victis ſupplicia ſeruitutis videtis.

4 In Galliam inuaſit Antonius, in Aſiam Dolabella: in alienam vterque prouinciā. alteri ſe Brutus obiecit, imperiúmque furentis atque omnia diuexare, & diripere cupientis, vitæ ſuæ periculo colligauit, progreſſu [i] arcuit, à reditu refrenauit, obſideri ſe paſſus ex vtraque parte conſtrinxit Antonium. Alter in Aſiam irrupit [k] curſim, cui [l] in Syriam patebat via certa, neque longa. quid opus fuit ei lege one, præmiſſo Mario neſcio quo Celliuo, ſcelerato latrone, atque egente qui populartur agros? vexaret vrbeis non ad [illegible] conſtituendæ rei familiaris, quam tenere eu poſſe negant qui norunt: (mihi enim hic ſenator ignotus eſt) ſed ad præſentem paſtum mendicitatis ſuæ?

5 Conſecutus eſt Dolabella, nulla ſuſpicione belli. quis enim id putaret? ſecutæ collocutiones familiariſſimæ cum Trebonio: cōplexúſque ſummæ beniuolentiæ falſi [m] indices exſtiterunt in amore ſimulato: dextra [n] quæ fidei teſtes eſſe ſolebant perfidia ſunt & ſcelere violatæ: nocturnus [o] introitus in Smyrnam [p], quaſi in hoſtium vrbem: quæ eſt fideliſſimorum, antiquiſſimorúmque ſociorū: oppreſſus Trebonius, ſi vt ab eo, qui apertè hoſtis eſſet, incautus: ſi vt ab eo, qui ciuis etiam tum ſpeciem haberet, miſer. Ex quo nimirum documentum nos capere fortuna voluit, quid eſſet victis extimeſcendum. Conſularem hominem, conſulari imperio prouinciā Aſiam obtinentem Samario [q] exſuli tradidit: interficere ſtatim [r] captum noluit, ne nimis, credo, in [s] victoriis liberalis videretur. cùm verborum contumeliis optimum virum inceſto ore laceraſſet, tum verberibus, ac tormentis quæſtionem habuit pecuniæ publicæ, idque per biduum. poſt ceruicibus [t] caput abſcidit,

[a] L. quoddam
[b] al. Ergo quod fecit D.
[c] L. Eſſet
[d] L. neque dū
[e] L. quæ Romæ iam ſ.
P. CCXXXI.
[f] L. maiora tamen in nos
[g] L. mortem naturæ putat eſſe tr.
[h] L. recuperādæ.
[i] lib. vulg. à progr.
[k] L. inopis, Cur? ſi ei in Syriam patebat via & certa, neque longa. ſiu vt ad Trebonium quid opus fuit cū legione præm. do M.
[l] al. vt
[m] L. falſi indices exſtiterunt dextræ fidei teſtes, perfidia ſunt & ſc.
P. B.
[n] Dextera fidei teſtis
[o] L. nocturnus latro eſt Smyrnam,
[p] v. Smyrnam
[q] v. Samiario
[r] L. captum ſtatim noluit
[s] L. in victoria lib.
[t] L. ceruicib. fractis cap. abſc. idque aſſixum

idq; fixū geſtari iuſſit in pilo: reliquū corpus tractum, atque [b] laceratum abiecit in mare.

6 Cum [c] hoſte hoc bellandum eſt, cuius tæterrima crudelitate omnis barbaria ſuperata eſt. Quid loquar de cæde ciuium Romanorum? de direptione fanorum? quis eſt, qui pro rerum atrocitate deplorare tantas calamitates queat? & nunc tota Aſia vagatur, volitat vt rex, nos alio bello detineri [d] putat. quaſi vero non vnum, idémque bellum ſit contra hoc iugum impiorum nefarium. Imaginem M. Antonij crudelitatis in Dolabella cernitis: ex [e] hoc illa effecta [f] eſt: ab hoc illa Dolabellæ ſcelerum præcepta ſunt tradita. Num leniorem, quàm in Aſia Dolabella fuit, in Italia, ſi liceat, fore putatis Antonium? mihi quidem & ille perueniſſe videtur, quoad progredi potuerit feri hominis amentia: neque Antonius vllius ſupplicij adhibendi, ſi poteſtatem habeat, vllam [g] partem [h] eſt relicturus.

7 Ponite igitur ante oculos P. C. miſeram quidem illam, & flebilem ſpeciem, ſed ad incitandos animos veſtros [i] neceſſariā: nocturnum impetum in vrbem Aſiæ clariſſimam, irruptionem armatorum in Trebonij domū, cùm miſer ille priùs latronum gladios videret, quàm, quæ res eſſet audiſſet: furentis introitum Dolabellæ, vocem impuram, atq; os illud infame, vincula [k], verbera, eculeum, carnificem [l], tortorémque Samarium. quæ tuliſſe illum fortiter, & patienter ferunt. Magna laus, meóque iudicio omnium maxima. *Eſt* [m] *enim ſapientis, quidquid homini accidere poſſit, id præmeditari ferendum* [n] *modicè, ſi aduenerit, eſſe. maioris omnino eſt conſilij, prouidere, ne quid tale accidat: ſed animi non minoris, fortiter ferre, ſi euenerit.*

8 Ac Dolabella quidem tam fuit immemor humanitatis, quamquā eius numquam particeps fuerit, vt ſuam inſatiabilem crudelitatem exercuerit non ſolùm in viuo, ſed etiam in mortuo: ac [o] in eius corpore lacerādo, atque vexando, cùm animum ſatiare nō poſſet, oculos paueris ſuos. O multò miſerior Dolabella, quam ille, quem tu miſerrimum eſſe voluiſti! Dolores Trebonius pertulit magnos: multi ex morbi grauitate maiores: quos tamen non miſeros, ſed laborioſos dicere [p] ſolemus. lōgus fuit dolor bidui: at [q] cōpluribus hominibus annorum ſæpe multorum. *nec verò grauiora ſunt carnificum* [r] *tormenta, quàm interdum cruciamenta morborum.*

9 Alia ſunt, alia, inquam, ò perditiſſimi homines & amentiſſimi, multò miſeriora. Nam *quo maior vis eſt animi, quàm corporis, hoc ſunt grauiora ea, quæ concipiuntur animo, quàm illa, quæ corpore.* miſerior igitur, qui ſuſcipit in ſe ſcelus, quàm is, qui alterius facinus ſubire cogitur. Cruciatus eſt à Dolabella Trebonius: & quidem à Karthaginienſibus Regulus [s]. In qua re cùm crudeliſſimi Pœni iudicati ſint in hoſte: quid [t] in ciue Dolabella iudicandus eſt? An vero hoc conferendum eſt? an [u] dubitandum, vter miſerior: iſne, cuius mortem ſenatus, populúſque R. vlciſcetur [x]: an is, qui cuncti ſenatus ſententia hoſtis eſt iudicatus? nam ceteris quidem vitæ partibus, quis eſt, qui poſſit ſine Trebonij maxima cōtumelia conferre vitam Trebonij cùm [y] Dolabella? alterius conſilium, ingenium, humanitatem, innocentiam, magnitudinem animi in patria liberanda, quis ignorat? alteri à pue-

[b] L. atque laniatum
[c] L. Cum hoc hoſte bellandum eſt, à cuius tæt.
[d] L. diſtineri
[e] L. ex hoc illa effecta eſt, ab hoc Dolab. ſcel.
[f] al. eſt ſtatuta
[g] al. vllam eſt relicturus partem.
[h] al. ille.
[i] L. noſtros
[k] L. vincla, tortorem.
[l] v. c. carnificémque Samarium, quæ Pitta, ne [illegible]
[m] [illegible]
[n] [illegible]
[o] L. tetrē dum modicè effecti concerit. m.
[p] al. ſolemus dicere, long.
[q] L. at complurib., annorū ſ. m.
[r] al. carnificū cruciamenta, quam interdū tormēta morb.
[s] L. Regulus. Quare cum,
[t] L. quid in ciue de Dolabella iudicandum? An
P. B.
[u] L. aut dubitādū vter m.
[x] L. vlciſci cupit: an is, qui cuncti ſenatus ſententia hoſt.
[y] L. cum Dolabella?

Digitized by Google

ro pro deliciis crudelitas fuit: deinde ea libidinum turpitudo, vt in hoc ſit ſemper [a] lætatus, quod ea fecerit, quæ ſibi obiici ne ab inimico quidem poſſent verecundo.

a L. ſemper ipſe lætatus.

10 Et hic, dij immortales, aliquando [b] fuit meus amicus. occulta enim erant vitia nō inquirenti. neque nunc fortaſſe alienus ab eo eſſem, niſi ille vobis, niſi mœnibus patriæ, niſi huic vrbi, niſi diis penatibus, niſi aris, & focis omnium noſtrûm, niſi denique naturæ, & humanitati inuentus eſſet inimicus. à quo admoniti, diligentius, & vigilantius caueamus Antonium. Etenim Dolabella non ita multos ſecum habuit notos [c], ac inſigneis latrones. at videtis, quos, & quàm multos habeat Antonius. primum L. fratrem: quam facem, dij immortales? quod facinus? quod ſcelus? quem gurgitem? quam voraginem? quid eum non ſorbere animo, quid nō haurire cogitatione, cuius ſanguinem non bibere cenſetis? in cuius poſſeſſiones, atque fortunas, non impudentiſſimos oculos, ſpe & mente defigere?

b aliquando fuit meus. occulta enim &c.

c Y. notos. atq; inſigneis latr.

11 Quid Cenſorinum? qui ſe verbo prætorem eſſe vrbanum cupere dicebat, re certe noluit. quid [e] Beſtiam, qui ſe conſulatum in Bruti locum petere profitetur? Atque *hoc quidem deteſtabile omen auertat Iupiter.* Quàm abſurdum autem, qui prætor fieri non potuerit, eum petere conſulatum? niſi forte damnationem pro prætura putat. Alter Cæſar, Vopiſcus ille, homo ſummo ingenio, ſumma potentia, qui ex ædilitate conſulatum petit, ſoluatur legibus. quamquam leges eum non [f] tenent, credo, dignitate. At hic, me defendente, quinquies abſolutus eſt. ſexta palma vrbana etiā in gladiatore difficilis. Sed hæc iudicū culpa, non mea eſt. ego defendi fide optima: illi debuerunt clariſſimum, & præſtantiſſimum ſenatorem in ciuitate retinere. qui tamen nunc nihil aliud agere videtur: niſi vt intelligamus, illos [g] iudices, quorum res iudicatas irritas fecimus, bene, & e rep. iudicauiſſe.

d L. noluit.
e L. quid Beſtiam, qui conſul. in Bruti locum ſe petere profitetur.

P. CCXXXIII.
f L. nō tenent propter eximiam, credo, dignitatem. At.

g L. illos, quorum res iudicatas, irr.

12 Neque hoc in hoc vno eſt. ſunt alij in eiſdem caſtris honeſtè condemnati, turpiter reſtituti. Quod horum conſilium, qui omnibus bonis hoſtes ſunt niſi crudeliſſimum, putatis fore? Accedit Saxa neſcio quis, quē nobis Cæſar ex vltima Celtiberia tribunum pl. dedit, caſtrorum antea metator, nunc, vt ſperat, vrbis: à qua cum ſit [h] alieniſſimus, ſuo capiti, ſaluis nobis, dominetur. Cum hoc veteranus Capho: quo neminem veterani peius oderunt. His, quaſi præter dotem, quam in ciuilibus malis acceperant, agrum Campanū eſt largitus Antonius, vt haberent reliquorū nutriculas prædiorum: quibus vtinam contēti eſſent [i], ferremus: etſi tolerabile non erat: ſed quiduis patiendum fuit, vt hoc tæterrimum bellum non haberemus.

h L. ſit alienus, ſuo capite, ſaluis nobis, ominemur.

i al. eſſe poſſent.

13 Quid? illa caſtrorum M. Antonij lumina, nonne ante oculos proponitis [k]? primum duos collegas Antoniorum, & Dolabellæ, Nuculam, & Lentonem, Italiæ diuiſores lege ea, quam ſenatus per vim latam iudicauit. quorum alter commentatus eſt mimos, alter egit tragœdiam. Quid dicam de Apulo Domitio? cuius bona modò proſcripta vidimus [l]: tanta procuratorum eſt negligentia. At hic nuper ſororis filio infudit venenum, non dedit. Sed *non poſſunt non prodigè viuere, qui noſtra bona ſperant; cum effundunt ſua.* Videte [m] etiam P. Decij auctionem, clariſſimi viri: qui [n] maiorum ſuorum exempla perſequens pro alieno ſe ære deuouit. emtor tamen in ea auctione inuentus eſt nemo. *Hominem ridiculum, qui ſe exire ære alieno putaret [a] poſſe, cum venderet aliena.*

k al. ponitis

l L. vidit o.

m L. vidi actā P. Decij. p. n.
n L. qui maiorum exempla ſ. . .

a L. putet poſſe, cùm vēdat al.

14 Nam quid ego de Trebellio dicam? quam [b] multæ videntur furiæ debitorū? vindicis enim tabularum nouarum nouam tabulam vidimus [c]. Quid de L. Planco? quem præſtantiſſimus ciuis, Aquila, Pollentia expulit, & quidem crure fracto: quod vtinam antè illi accidiſſet, ne huc redire potuiſſet. Lumen, & decus illius exercitus pæne præterij, Cannium [d] Cimbrum, Lyſidici filium, Lyſidicum ipſum Græco verbo, qui [e] omnia [f] iura diſſoluit: niſi forte iure Germanum Cimber occidit. Cum hanc, & huius generis copiam tantā habeat Antonius, quod ſcelus omittet, cum Dolabella tantis ſe obſtrinxerit parricidiis [g], neq; aquā pari latronū manu & copia?

b L. quē vitæ videntur furiæ debitorū. vindicis enim tab. nouar. nouam tab. vid.
c v. e videmus
d L. T. Annium Cimbr. || al. C. Annium ex Quintiliano & Suetonio.
e L. quoniam omnia iura
f attendit ad nomen Lyſidici.
g L. parricidiis.
h hoc eſt Caleno.

15 Quapropter, vt inuitus ſæpe diſſenſi à Q. Fuſio [h], ita ſum eius ſententiæ libenter aſſenſus. ex quo *iudicare* debetis, me non cū homine ſolere, ſed cum cauſa diſſidere. Itaque non aſſentior ſolum, ſed etiam gratias ago Q. Fuſio. dixit enim ſeueram, grauem, rep. dignam ſententiam: iudicauit hoſtem Dolabellam: *bona eius cenſuit publicè poſſidenda.* quo cùm addi nihil poſſet (quid enim atrocius potuit, quid ſeuerius decernere [i]?) dixit tamen, *ſi quis eorum, qui poſt ſe rogati eſſent, grauiorem ſententiam dixiſſet, in eam ſe iturum.* quam ſeueritatem quis poteſt non laudare?

i al. degenero. ſex ſeuer. ex genere.
k L. quoniam hoſtis eſt iudicatus Dolabella

16 Nunc quoniam [k] iudicatus eſt hoſtis Dolabella, bello eſt perſequendus. neq; enim quieſcet [l]: habet legionem, habet fugitiuos, habet ſceleratam impiorum manum: eſt ipſe confidens, impotens, gladiatorio generi mortis addictus. Quamobrem, quoniam cum Dolabella heſterno die hoſte decreto bellū gerendum eſt, imperator eſt deligēdus. ¶ Duæ [m] dictæ ſunt ſententiæ: quarum neutrā probo: alteram, quia ſemper, niſi cum eſt neceſſe, periculoſam arbitror: alteram, quia alienam his temporibus exiſtimo.

l L. quieſcit
P. CCXXXIV.
m PARTITIO.
n L. Nam extraordinarium imper. ū: populare, atque vent. eſt, minimè noſtræ gr.
o Extraordinaria imperia ventoſa & popularia & quibus delata in maxime bel.

17 ¶ Nam [n] extraordinarium [o] *ſemper imperium populare, atque ventoſum eſt,* minimè noſtræ grauitatis, minimè huius ordinis. Bello [p] Antiochi magno & graui cum L. Scipioni, Publij filio, obueniſſet Aſia, parumque in eo putaretur eſſe animi, parum roboris, ſenatúſque ad collegam eius, C. Lælium, huius Sapientis patrem, negotium deferret: ſurrexit P. Africanus, frater maior L. Scipionis, & illam ignominiam familiæ [q] deprecatus eſt: dixitque & in fratre ſuo ſummam virtutem eſſe, ſummúmque conſilium, neque ſe ei legatum id ætatis, iiſque rebus geſtis, defuturum. quod cum ab eo eſſet dictum, nihil eſt de Scipionis prouincia commutatum: nec plus extraordinarium imperium ad id bellum quæſitū, quàm duobus antea maximis Punicis bellis, quæ à conſulibus, aut à dictatoribus geſta [r] & conſummata ſunt: aut quàm Pyrrhi, quàm Philippi, quàm poſt Achaico bello, quā Punico tertio. ad quod populus Ro. ita [s] ipſe ſibi delegit idoneum ducem, P. Scipionem, vt eū tamen bellum gerere conſulem vellet.

p L. bello Antiochino, magno & gr. cum L. Scipioni prouincia Aſia obueniſſet, parūmque
q al. à familia depr.
r L. geſta, & confecta ſunt: quàm P.
s L. ita ſibi ipſe deleg.

18 Cum Ariſtonico [t] bellum gerendum fuit, L. Valerio, P. Licinio conſulibus, rogatus [u] populus, quem id bellum gerere placeret: Craſſus conſul, & pontifex maximus, Flacco collegæ, flamini Martiali, multam dixit, ſi à ſacris diſceſſiſſet. quam multā populus

t vide Flor. 2. c. 20
u L. rogatus eſt populus

lus remiſit: *pontiſici tamen flamineæ parêre iuſſit.* ſed ne tum quidem populus R. ad priuatū detulit bellum. quamquam erat Africanus, qui anno ante de Numantinis triumphauerat [a]: qui cùm longè omneis belli gloria, & virtute ſuperaret, duas [b] tantùm tribus tulit. Ita [c] populus R. conſuli potius Craſſo, quàm priuato Africano bellum gerendum dedit. De Cn. Pompeij imperiis, ſummi viri, atque omnium principis, tribuni plebis turbulenti tulerunt. nam Sertorianum bellum à ſenatu priuato datum [d] eſt, quia conſules recuſabāt: cùm L. Philippus pro conſulibus ſe [e] eū mittere dixit, non pro conſule.

a L. triumphauerat. P. B.
b L. duas tamen a trib. ſolas tulit.
c *al.* itaque pop.
d *al.* delatum eſt *al.* mandatum eſt.
e L. eum ſe mitte.

19 Quæ igitur hæc comitia? aut quam ambitionem conſtantiſſimus, & grauiſſimus ciuis, L. Cæſar in ſenatum introduxit? clariſſimo viro, atque innocentiſſimo decreuit imperium, priuato tamen, in quo maximū nobis onus impoſuit. Aſſenſero [f]: ambitionem induxero in curiam. negauero: videbor ſuffragio meo, tanquam comitiis, honorem homini amiciſſimo denegauiſſe. Quod ſi comitia placet in ſenatu habere: petamus, ambiamus. tabula [g] modo noua detur nobis, ſicut populo data eſt. Cur [h] comitiis Cæſar ita vt aut præſtantiſſimus vir, ſi ſibi non ſit aſſenſum, repulſam tuliſſe videatur: aut vnuſquiſque noſtrûm præteritus, ſi, cùm pari dignitate ſimus, eodem honore digni non putemur.

f L. Aſſenſuſero? abit ind in curiam. negaro? vid.
g L. tabella modò detur nob.
h Cur comitiis, Cæſar, vt aut præſt.

20 At enim (nam id exaudio) C. Cæſari adoleſcentulo imperium extraordinarium mea ſententia dedi. Ille enim mihi præſidium extraordinarium dederat. cùm dico mihi, ſenatui dico, populoque R. A quo reſp. præſidium ne cogitatum quidem, tantum haberet, vt ſine eo ſalua eſſe non poſſet, huic extraordinariū imperium non darem? aut exercitus adimendus, aut imperium dādum fuit. Quæ eſt enim ratio, aut *qui poteſt fieri, vt ſine imperio teneatur exercitus?* Non igitur, quod [i] ereptum non eſt, eſt id exiſtimandum eſſe datum. eripuiſſetis C. Cæſari, P. C. imperium, niſi dediſſetis. milites veterani, qui illius auctoritatē, imperium, nomen ſecuti, pro repub. arma ceperant volebant ſibi ab illo imperari: legio Martia & [k] quarta, ita ſe contulerat ad auctoritatē ſenatus, populique R. dignitatem, vt [l] eum depoſcerent imperatorem, & ducem. Cæſari bellū neceſſitas, faſceis ſenatus dedit. otioſo verò, nihil agenti, priuato, obſecro te, L. Cæſar, (cū peritiſſimo homine mihi res eſt) quando imperium ſenatus dedit? Sed de hoc quidē hactenus, ne refragari homini amiciſſimo, ac de me optimè merito, videar. Et ſi quis poteſt refragari non modò non petenti, verum etiam recuſanti? 21 illa verò, P. C. aliena conſulum dignitate, aliena temporum grauitate ſententia eſt, vt conſules, Dolabellæ perſequendi cauſa, Aſiam & Syriam ſortiātur. Dicam, cur inutile reip. ſed prius, quàm turpe conſulibus ſit, videte. Cùm conſul deſignatus obſideatur, in [m] eóque liberando ſalus ſit poſita reip. cúmque à republica peſtiferi ciues, parricidæque deſciuerint: cúmque id bellum geramus, quo bello de dignitate, de libertate, de vita decernamus: &, ſi in poteſtatem quis Antonij venerit, propoſita ſint tormenta, atq; cruciatus: cúmque harum rerum omnium decertatio conſulibus optimis, & fortiſſimis cōmiſſa, & commendata ſit: Aſiæ, & Syriæ mentio fiet, vt aut ſuſpicioni crimen, aut inuidiæ materiam dediſſe videamur?

i L. quod ereptum non eſt, id exiſtimatū eſt datum P. CCXXXV.
k L. & legio quarta, ita ſe contulerant
l L. vt depoſcerent imperatorē, & ducem, C. Cæſarem imperiū C. Cæſari bellī neceſſitas, faſces dedit. Otioſo verò, & nihil agenti, priuato, o.
m L. cùm in eo liberando ſ. ſit poſ. reip. cùm à populo R. peſt. ciues, parricidæque deſc.

22 At verò ita decernunt, vt liberato Bruto: id enim reſtabat: vt relicto, deſerto, prodito. Ego vero ita mentionem omnino prouinciarum factam dico alieniſſimo tempore. quamuis enim intentus animus tuus ſit, C. Panſa, ſicut eſt ad [a] fortiſſimum virum, & omnium clariſſimum, liberandum: tamen rerum natura cogit te neceſſariò referre animum aliquando ad Dolabellam perſequendum, & partem aliquam in Aſiam, & Syriam deriuare curæ, & cogitationis tuæ. Si autē fieri poſſet, vel pluteis te animos habere vellem, quos omneis ad Mutinam intenderes. quod quoniā fieri nō poteſt, iſto [b] animo, quem habes præſtantiſſimum, atque optimum, nihil volumus, niſi de Bruto cogitare.

a L. ad virum fortiſſimum, & omn. P. B.
b L. iſto e animo, quem habes præſtātiſ. atq opt. nihil te volumus.

23 Facis tu id quidem, & eò maximè incumbis: duas tamen res, magnas præſertim, non modò agere vno tempore, ſed ne cogitādo quidem explicare quiſquam poteſt. incitare, & inflammare tuum iſtud [c] præſtantiſſimum ſtudium, non ad aliā vlla ex parte curā transferre debemus. Adde iſtuc ſermones hominum, adde ſuſpiciones, adde inuidiam. Imitare me, quē tu ſemper laudaſti: qui inſtructā, ornatāmque a ſenatu prouinciam depoſui, vt incendium patriæ, omiſſa omni cogitatione, reſtinguerē. nemo erit, præter vnum me, quicum profectò, ſi quid intereſſe putaſſes [d] tua, pro ſumma familiaritate noſtra cōmunicaſſes [e], qui credat, te inuito, prouinciam tibi eſſe decretam. Hanc, quæſo, pro tua ſingulari ſapientia reprime famam: atque effice, ne id, quod non curas, cupere videare.

c L. iſtuc
d L. tua putaſſes,
e *al.* communicauiſſes

24 Quod quidem eò vehementius tibi laborandum eſt, quia in eandē cadere ſuſpicionem collega [f], vir clariſſimus, nō poteſt. nihil horum ſcit, nihil ſuſpicatur: bellum gerit: in acie ſtat: de ſanguine, & de ſpiritu decertat: antè prouinciā ſibi decretā audiet, quàm potuerit tēpus ei rei datum ſuſpicari. Vereor, ne exercitus quoque noſtri, qui non delectus [g] neceſſitate, ſed voluntariis ſtudiis ſe ad remp. contulerunt, tardētur animis, ſi quidquam aliud [h] à nobis, niſi de inſtāti bello cogitatum putabunt. Quòd ſi prouinciæ cōſulib. expetēdæ videntur, ſicut ſæpe multis clariſſimis viris expetitæ ſunt: reddite prius nobis Brutum, lumē, & decus ciuitatis: qui ita cōſeruādus eſt, vt id ſignum, quod de cælo delapſum, Veſtæ cuſtodiis cōtinetur: quo ſaluo, ſalui ſumus futuri. tunc [i] in cælū vos, ſi fieri poterit, humeris noſtris tollemus: prouincias certè digniſſimas vobis deligemus. nunc quod agitur, agamus. agitur autē, liberine viuamus, an mortē obeamus: quæ certè ſeruituti anteponenda eſt.

f *al.* collega tuus.
g L. delectus nec. et.
h L. aliud nobis, niſi P. CCXXXV.
i *al.* tunc vel in cælum vos

25 Quid ſi etiam affert tarditatem iſta ſententia, ad Dolabellā perſequendum? quādo. n. veniet cōſul? an [k] id exſpectamus, quo ne veſtigium quidē Aſiæ ciuitatum, atque vrbium relinquatur? At mittent aliquē de ſuo numero. Valde mihi probari poteſt, qui paullo antè clariſſimo viro priuato imperium extra ordinē nō dedi. At hominē dignum mittēt. Num P. Seruilio digniorem? at eum quidem ciuitas non habet. Quod ergo ipſe nemini putat dandum, ne à ſenatu quidē, id ego vnius iudicio delatum comprobem? 26 ¶ Expedito [l] nobis homine, & parato, P. C. opus eſt, & eo, qui imperium legitimum habeat: qui præterea auctoritatem, nomen, exercitum, perſpectum animum in reip. liberanda. Quis igitur is eſt? aut [m] M. Brutus, aut C. Caſſius, aut vterque.

k *ſors.* an id tempus expectamus? quo ne veſt.
l CONFIRMATIO.
m L. aut M. Brutus, aut C. Caſſius, aut vterque. Verum que decernerem planè, ſicut multi conſ. alſ. *al.* aut M. Brutū, aut C. Caſſiū, aut vtrumque planè decernerē, ſicut multi cōſulem al.

Digitized by Google

a *al.* multis ſenatuſconſultis alterum, ambóue. *vel* multi conſulem.* b L. non vt ex acie eò reſpectu hab. c L. Byllidem P. B. d *fort.* Quod bellum ſi con fecerit Br.

Decernerem planè, ſicut multa [a], conſulem alterum, ambóſve, ni Brutum colligaſſemus in Græcia, & eius auxilium ad Italiã vérgere, quàm ad Aſiam maluiſſemus: non [b] vt ex ea acie reſpectum haberemus, ſed vt ipſa acies ſubſidium haberet etiam tranſmatinũ. Præterea, P. C. M. Brutum retinet etiam nunc C. Antonius, qui tenet Apolloniam, magnã vrbem, & grauem: tenet, opinor, Hellidem [c]: tenet Amantiam: inſtat Epiro: vrget Illyricum: habet aliquot cohorteis, habet equitatũ. hinc ſi Brutus erit traductus ad aliud bellũ, Græciã certè amiſerimus. Eſt autem etiã de Brũdiſio, atque illa ora Italiæ prouidendũ. quanquam miror tandiu morari Antonium. ſolet enim accipere ipſe manicas, nec diutiùs obſidionis metum ſuſtinere. Quod [d] ſi confecerit Brutus, & intellexerit plus ſe reip. profuturũ, ſi Dolabellam perſequatur, quàm ſi in Græcia maneat: aget ipſe per ſeſe, vt adhuc quoque fecit: neque in tot incendiis, quib. confeſtim ſuccurrendum eſt, exſpectabit ſenatum.

e L. cùm eſſent tali virtute, auctoritate nobil f *al.* exſpectabit.* g *al.* noſcet.* h L. parricidio.

27 Nam & Brutus, & Caſſius multis iam in rebus ipſe ſibi ſenatus fuit. neceſſe eſt. n. in tanta conuerſione & perturbatione omniũ rerum, temporib. potius parêre, quã moribus. nec. n. nunc primum aut Brutus, aut Caſſius ſalutẽ, libertatémque patriæ, legẽ ſanctiſſimã, & morem optimum iudicauit. Itaq; ſi ad nos nihil referretur de Dolabella perſequẽdo, tamen ego pro decreto putarem, cùm [e] eſſent tales virtute, auctoritate, nobilitate ſummi viri: quorum alterius iam notus nobis eſt exercitus, alterius auditus. Non igitur Brutus exſpectau t [f] decreta noſtra, cũ ſtudia noſſet [g]. neque enim eſt in prouinciam ſuam Cretam profectus: in Macedoniã alienam aduolauit: omnia ſua putauit, quæ vos veſtra eſſe velletis: legiones cõſcripſit nouas, excepit veteres: equitatũ ad ſe abduxit Dolabellæ, atque eum nondum tanto parricidio [h] oblitum, hoſtem ſua ſententia iudicauit. nam ni ita eſſet, quo iure equitatum à conſule abduceret?

i L. Quid P. C. Caſſius, p. P. CCXXXVII.

28 Quid [i] C. Caſſius, pari magnitudine animi, & conſilij præditus, nónne eo ex Italia conſilio profectus eſt, vt prohiberet Syria Dolabellam? qua lege? quo iure? eo, quod Iupiter ipſe ſanxit, vt omnia, quæ reipublicæ ſalutaria eſſent, legitima, & iuſta haberentur. *Eſt enim lex nihil aliud, niſi recta, & à numine deorum tractata ratio, imperans honeſta, prohibens contraria.* Huic igitur legi paruit Caſſius, cùm eſt in Syriam profectus, alienam prouinciam, ſi homines legibus ſcriptis vterentur: his vero oppreſſis, ſuam, lege naturæ.

k L. vt ea ex veſt. l L. parricidio obſtr. m L. pro cor. prouinc. n 12 famil. 11. al. Marcio Ap pi. no 4. & D. o ni 47 & 48 *ſed mendoſe* o L. Statio Marco, procoſ. A. Allieno legato, exerc. p *al.* A. Alleno *vel* A. Protio.

29 Sed vt [k] ex veſtra quoque auctoritate firmetur, cenſeo: CVM P. Dolabella, quique eius crudeliſſimi & tæterrimi facinoris miniſtri, ſocij, adiutores fuerunt, hoſtes populi R. à ſenatu iudicati ſint, cúmque ſenatus P. Dolabellam bello perſequendum cenſuerit, vt is, qui omnia deorum, hominúmque iura nouo, inaudito, inexpiabili ſcelere polluerit, nefarioque patriæ ſe parricidio [l] obſtrinxerit, pœnas diis, hominibúſque meritas debitáſq; perſoluat: 30 ſenatui placere, C. Caſſium, proconſulem [m] prouinciam Syriam obtinere, vti qui eam optimo iure prouinciã obtinuerit: eúmque à Q. Marcio [n] Criſpo proconſule, L. Scauro [o] proconſule, A. Plotio [p] legato, exercitus accipere, eóſque ei tradere: cúmque his copiis, & ſi quas prætereà parauerit, bello P. Dolabellam terra, marique perſequi; eius belli gerendi cauſa, quib. ei videatur, naueis, nautas, pecunias [a], ceteráque, quę ad bellum gerendum pertineant, vt imperãdi in Syria, Aſia, Bithynia, Ponto, ius, poteſtatémque habeat: vtque, quamcunque in prouinciã eius belli gerendi cauſa aduenerit, ibi maius imperium C. Caſſij, procos. ſit, quàm eius erit, qui eam prouinciam tum obtinebit, cum C. Caſſius procos. in eam prouinciam venerit:

a L. pecuniam cetera, & qs omnia, quæ ad b. b L. pro conſule. P. B.

31 regem Deiotarum patrem, & regem Deiotarum filium, ſi, vt multis bellis ſæpenumero imperium populi Ro. iuuerint, item C. Caſſium proconſulem [b] copiis ſuis, opibúſq; iuuiſſent, ſenatui, populoque Ro. gratum eſſe facturos: itémque ſi ceteri reges, tetrarchæ, dynaſtæque feciſſent, S. P. Q. R. eorum officij non immemorem futurum: vtique C. Panſa, A. Hirtius, conſules alter, ambóve, ſi eis videretur, rep. recuperata, de prouinciis conſularibus, prætoriis, ad hunc ordinem primo quoque tempore referant. interea prouinciæ ab [c] iis, à quibus obtinentur, obtineantur, quoad cuique ex S. C. ſucceſſum ſit.

c *al.* ab illis quib. obtin. d L. quem videtis e Legatus Dolabella ea. famil. 11.* f ea. famil. 12. Strabo & Dion. 47.

32 Hoc S. conſulto ardentem inflammabitis, & armatũ armabitis Caſſiũ. nec enim animum eius poteſtis ignorare, nec copias. animus is eſt, quẽ [d] videtis: copiæ, quas audiſtis, fortis & cõſtantis viri, qui ne viuo quidẽ Trebonio Dolabellæ latrociniũ in Syriã penetrare ſiuiſſet. Allienus [e], familiaris, & neceſſarius meus, poſt interitũ Trebonij profectus, ne dici quidem ſe legatũ Dolabellæ volet. Eſt Q. Cæcilij [f] Baſſi, priuati illius quidem, ſed fortis, & præclari viri, robuſtus, & victor exercitus.

g L. ſumma virtus h *v. c.* beneuolum.

33 Deiotari regis & patris, & filij, & magnus, & noſtro more inſtructus exercitus: ſumma in filio ſpes, ſumma ingenij indoles, ſummáque [g] virtus. Quid de patre dicam? cuius beniuolentia in populum R. eſt ipſius æqualis ætati: qui non ſolum ſocius imperatorum noſtrorum fuit in bellis, verùm etiã dux copiarum ſuarum. Quæ de illo viro Sylla, quæ Murena, quæ Seruilius, quæ Lucullus, quàm ornatè, quàm honorificè, quàm grauiter ſæpe in ſenatu prædicauerunt?

34 Quid de Cn. Pompeio loquar? qui vnũ Deiotarum in toto orbe terrarum ex animo amicum, veréque beneuolum [h], vnum fidelẽ populo Ro. iudicauit. Fuimus imperatores ego, & M. Bibulus in propinquis, finitimiſque prouinciis. ab eodem rege adiuti ſumus & equitatu & pedeſtrib. copiis. ſecutũ eſt hoc acerbiſſimũ, & calamitoſiſſimũ ciuile bellum. in quo quid faciendum Deiotaro? quid omnino rectiùs fuerit, dicere non eſt neceſſe: pręſertim, cùm cõtrà, ac Deiotarus ſenſit, victoria belli iudicarit. quo in bello ſi fuit error, cõmunis ei fuit cũ ſenatu: ſin recta ſententia, ne victa quidem cauſa vituperanda eſt. Ad has copias accedent alij reges, etiã delectus [i] accedent.

P. CCXXXVIII. i L. duc. ... k L. atq. Phœnice eſt. l *al.* cùm Parthorum nobiliſſimi ducis ...

35 neque vero claſſes deerunt: tanti Tyrij Caſſiũ faciunt, tãti eius in Syria nomẽ, atque [k] Phœnicia eſt. Paratum habet imperatorẽ, C. Caſſium, P. C. reſp. contra Dolabellã, nec paratũ ſolum, ſed peritum, atque fortem. magnas ille res geſſit ante Bibuli ſummi viri aduentum, cùm [l] Parthorum nobiliſſimos duces, maximáſque copias fudit, Syriámque immani Parthorum impetu liberauit. Maximam eius, & ſingularem laudẽ prætermitto. cuius enim prædicatio nondum omnib. grata eſt, hanc memoriæ potiùs, quàm vocis teſtimonio conſeruemus. 36 Animaduerti,

P. C.

P.C.dici iam à quibuſdam,exornari etiam nimium à me Brutum,nimium Caſſium ornari: Caſſio verò ſententia mea dominatum, & principatum dari. Quos ego orno?nempe eos, qui ipſi ſunt ornamenta reip. Quid? D.Brutum nónne omnibus ſententiis ſemper ornaui?num igitur reprehenditis?an Antonios potiùs ornarem,non modò ſuarum familiarum, ſed Ro. nominis probra. atque dedecora? an Cenſorinum ornem,in bello hoſtem,in pace ſectorem?an cetera ex eodem latrocinio naufragia colligam? Ego verò iſtos otij,concordiæ, legum, iudiciorum, libertatis inimicos, tantum abeſt vt ornem, vt effici non poſſit, quin eos tam oderim,quàm rempub. diligo.

37 Vide,inquit,ne veteranos offendas. hoc enim vel maximè exaudio. Ego [a] autem veteranos tueri debeo:ſed hos, quibus ſanitas eſt: certè timere non debeo: eos [b] veteranos,qui pro republ. arma ceperunt, ſecutique ſunt C. Cæſarem [c] auctoritate beneficiorum paternorum, hodieque remp. defendunt cum magno periculo,non tueri ſolùm,ſed etiam commodis augere debeo. qui autem quieſcunt,vt vj.& viij. legio,in magna gloria,& laude ponendos puto. comites verò Antonij,qui poſtquàm beneficia Cæſaris comederunt, conſulem deſignatum obſident [d],huic vrbi ferrum, ignemque minitantur: Saxæ ſe,& Caphoni [e] tradiderunt, ad facinus, prædamque natis, numquis eſt,qui tuendos putet? Ergo aut boni ſunt,quos etiam ornare: aut quieti, quos conſeruare debemus: aut impij, quorum contra furorem, & bellum, & iuſta arma ſuſcepimus [f].

a L. Ego vero veteranos
b al. eos verò veteranos
c L. C. Cæſaris auctoritatem,beneficiorum paternorum memores, hodiéque P. B.
d al. obſederunt,
e L.Caſoni.
f L. cepimus.

38 Quorum igitur veteranorum animos ne offendamus, veremur? eorúmne, qui D. Brutum obſidione cupiunt liberare? quibus cum Bruti ſalus cara ſit, qui poſſunt Caſſij nomen odiſſe? an eorum,qui vtriſque armis vacant? non vereor, ne acerbus ciuis quiſquam iſtorum ſit,qui otio delectantur. Tertio verò generi non militum veteranorum, ſed importuniſſimorum hoſtium,cupio quàm acerbiſſimum dolorem inurere. quamquam, P.C.quouſque dicemus [g] ſententias veteranorum arbitratu?quod eorum tantum faſtidium eſt,quæ tanta arrogantia,vt ad arbitrium illorum imperatorem [h] etiam deligamus?

g L. ſententias dicemus vet.
h L. etiam imperatores deligamus?

39 Ego autem (dicendum eſt enim P. C. quod ſentio) non tam veteranos intuendos nobis arbitror, quàm quid tirones milites, flos Italiæ,quid nouæ legiones, ad [i] liberandum patriam paratiſſimæ: quid cuncta Italia de veſtra grauitate ſentiat. *nihil enim ſemper floret: ætas ſuccedit ætati.* diu legiones Cæſaris viguerunt: nunc vigent Panſæ, vigent Hirtij, vigent Cæſaris filij,vigent Planci vincunt numero,vincunt ætatibus: nimirum etiam auctoritate vincunt. Id enim bellum gerunt, quod ab omnibus gentibus comprobatur. Itaq; his [k] præmia promiſſa ſunt:illis perſoluta. fruantur his illi,perſoluantur his,quæ ſpopondimus. id enim deos immortaleis ſpero æquiſſimum iudicare.

i L. ad liberandam p.
k L. his promiſſa ſunt præmia:
P. CCXXXIX.

40 ¶ Quæ [l] cùm ita ſint,eam, quam dixi, ſententiam, vobis, P.C. cenſeo comprobandam.

l PERORATIO.

IN M. ANTONIVM
PHILIPPICA DVODECIMA.
ORATIO QVINQVAGESIMA QVARTA.

SYNOPSIS.

¶ Negat eos audiendos eſſe,qui iterum legatos ad Antonium mittendos cenſeant.

a EXORDIVM.

ETSI [a] minimè decere videtur,P.C.falli, decipi, errare eum,cui vos maximis ſæpe de rebus aſſentiamini: conſolor me tamē,quoniam vobiſcum pariter, & vnà cum ſapientiſſimo conſule errau i. Nam cùm duo conſulares ſpem honeſtæ pacis nobis attuliſſent,quòd erant familiares M.Antonij,quòd domeſtici, noſſe aliquot eius vulnus, quod nobis ignotum eſſet, videbantur. apud alterum vxor, liberi: alter quotidie litteras mittere,accipere, apertè fauere Antonio.

2 Hi ſubitò hortari ad pacem,quod iamdiu non feciſſent,non ſine cauſa videbantur. Acceſſit conſul hortator. At [b] qui conſul? ſi prudentiam quærimus, qui minimè falli poſſet:ſi virtutem, qui nullam pacem probaret, niſi Antonio cedente,atq; victo:ſi magnitudinem animi,qui præferret mortē ſeruituti. Vos autem, P.C.non tam immemores veſtrorum grauiſſimorum decretorū videbamini, quàm, ſpe allata [c] deditionis, quā [d] pacem appellare [e] mallent,de imponendis,nō de accipiendis legib. cogitare. Auxerat autē meam quidem ſpem,credo itē veſtram, quod domū Antonij afflictā mæſtitia audiebā, lamentari vxorem. Hinc [f] etiam fautores Antonij, quorum in vultu habitant oculi mei, triſtiores videbam.

b al. At quis conſ.
c al. oblata.
d L.quam amici Antonij pacem appellarent,de l.
e vel appellarent C. Haliend. vel appellarent, falſiſ alieni.
f L. Hic etiā faut.

3 Quod ſi non ita eſt,cur à Piſone,& à Caleno potiſſimùm, cur hoc tempore, cur tam improuiſo,cur tam repētè pacis eſt facta mentio? Negat Piſo ſe [g] ſcire,negat audiſſe quidquam:negat Calenus rem vllam nouam allatam eſſe.atq; id nunc negant,poſteaquàm nos pacificatoria legatione implicatos putāt. *Quid ergo opus eſt nouo conſilio, ſi in re nihil omnino noui eſt?* Decepti, decepti,inquam, ſumus, patres conſcripti: Antonij eſt acta cauſa ab amicis eius,non publica. quod videbam equidem,ſed quaſi per caliginem. perſtrinxerat [h] aciem animi D. Bruti ſalus. Quòd ſi in bello dari vicarij ſolerent:libenter me,vt D. Brutus emitteretur, pro illo includi paterer.

g L.ſcire ſe, neg.
P. CCXL.
h L.præſtinxerat aciem.

4 Atqui [i] hac voce Q. Fufij [k] capti ſumus: Ne ſi à Mutina quidem receſſerit, audiamus Antonium? ne ſi in ſenatus quidem poteſtate futurúm ſe dixerit? durum videbatur. itaque

i L. Atque
k L. Fuſij

fracti ſumus: ceſſimus. Recedit igitur à Mútina? Neſcio. Paret ſenatui? Credo, inquit Calenus: ſed ita, vt teneat dignitatem. Valde hercule vobis laborandum eſt, P. C. vt veſtram dignitatem amittatis, quæ maxima eſt: Antonij, quæ neque eſt vlla, neque eſſe poteſt, retineatis: vt eam per vos recuperet, quam per ſe perdidit. Si iacens id nobiſcum ageret, audirem fortaſſe: quanquam (ſed hoc malo dicere) audirem. in ſtanti [a] reſiſtendum eſt, aut concedenda vna cum dignitate libertas.

a L. ſtanti reſiſt.

5 At non eſt integrum. conſtituta legatio eſt. Quid autem integrū non eſt ſapienti, quod reſtitui poteſt? *cuiuſuis hominis eſt errare: nullius, niſi inſipientis, in errore perſeuerare. Poſteriores enim cogitationes, (vt aiunt) ſapientiores ſolent eſſe.* Diſcuſſa eſt illa caligo, quam paullo ante dixi: diluxit, patet. videmus omnia, neque per nos ſolum, ſed admonemur à noſtris. Attendiſtis paullo ante præſtantiſſimi viri quæ eſſet oratio. Mæſtam, inquit, domum offendi, coniugem, liberos. Admirabantur boni viri, accuſabant amici, quòd ſpe pacis legationē ſuſcepiſſem. nec mirum, P. Seruili. tuis enim veriſſimis, grauiſſimiſque ſententiis omni eſt non dico dignitate ſed etiam ſpe ſalutis ſpoliatus Antonius.

P. B.

6 Ad eum ire te legatum quis non miraretur? de me experior: cuius idem conſilium, quod tuum, ſentio quàm reprehendatur. nos reprehendimur ſoli? quid? vir fortiſſimus Panſa ſine cauſa tam accurate paullo antè locutus eſt tandiu? quid egit, niſi vti falſam a ſe ſuſpicionem depelleret? vnde autem eſt iſta ſuſpicio? ex pacis patrocinio repentino, quod ſubitò ſuſcepit, eodem captus errore, quo nos.

b REFVTATIO.
c al. pœnitentiæ.

7 Quod [b] ſi eſt erratum P. C. ſpe falſa, atq; fallaci: redeamus in viam. *optimus eſt portus pœnitenti [c] mutatio conſilij.* Quid enim per deos immortaleis, poteſt reipub. prodeſſe noſtra legatio? prodeſſe dico? quid ſi etiam obfutura eſt? obfutura? quid [d] ſi etiam nocuit? an vos acerrimam illam, & fortiſſimam populi R. libertatis recuperandæ cupiditatem, nō imminutam ac debilitatam putatis legatione pacis audita? quid municipia cēſetis? quid colonias? quid cunctam Italiam? futurā eodem ſtudio, quo contra commune incendium exarſerat? an non putamus fore, vt eos pœniteat profeſſos eſſe, & præ ſe tuliſſe odium in Antonium, qui pecunias polliciti ſunt, qui arma, qui ſe totos & animis, & corporibus in ſalutem reip. contulerunt? Quemadmodum veſtrum [e] hoc conſilium Capua probabit, quæ temporib. his Roma altera eſt? illa impios ciueis iudicauit, eiecit, excluſit. illi, illi inquam, vrbi fortiſſimè conanti, e manibus eſt ereptus Antonius.

d L. quid ſi iam obfuit? an vos acer. al. quid ſi etiā nocuit, atque obfuit? an vos acerr.
e al. veſtrum conſilium hoc cap.

8 Quid? legionum noſtratum neruos nónne his conſiliis incidimus? quis eſt enim, qui ad bellum inflammato animo ſit futurus, ſpe pacis oblata? ipſa illa Martia, cæleſtis, & diuina legio, hoc nuntio langueſcet, & mollietur, atque illud pulcherrimum Martium nomen amittet. excident gladij: fluent arma de manibus. Senatum enim ſecuta, non [f] arbitrabitur ſe grauiore odio in Antonium eſſe debere, quam ſenatum. Pudet huius legionis, pudet Quartæ, quæ pari virtute noſtram auctoritatem probans, non vt conſulem, & imperatorem ſuum, ſed vt hoſtem, & oppugnatorem patriæ reliquit Antonium: pudet optimi exercitus, qui coniunctus eſt ex duobus: qui iam luſtratus, qui profectus ad Mútinam eſt: qui ſi pacis, id eſt, timoris noſtri nomen audiuerit:

P. CCXLI.
f non arbitrabitur ſibi grauiori odio debere eſſe Antonium, quàm ſenatui P.

vt non referat pedem, inſiſtet [a] certè. quis enim, reuocante, & receptui canente ſenatu, properet dimicare?

a al. ſubſiſtet c.

9 Quid autem hoc iniuſtius, quàm nos, inſcientibus iis, qui bellum gerunt, de pace decernere? nec ſolum inſcientibus, ſed etiam inuitis? An vos A. Hirtium, præclariſſimum conſulem, C. Cæſarem, deorum beneficio natum ad hæc tempora, quorum epiſtolas, ſpem victoriæ declaranteis, in manu teneo, pacem velle cenſetis? vincere illi expetunt: paciſque dulciſſimum, & pulcherrimum nomen non pactione, ſed victoria concupierunt [b]. Quid? Galliam quo tandem animo hanc rem audituram putatis? illa enim huius belli propulſandi, adminiſtrandi, ſuſtinendi principatum tenet. Gallia D. Bruti nutum ipſum, ne dicam imperium, ſecuta, armis, viris, pecunia belli principia firmauit: eadem crudelitati M. Antonij ſuum totum corpus obiecit. exhauritur, vaſtatur, vritur. omneis æquo animo belli patitur iniurias, dummodo repellat periculum ſeruitutis.

b L. concupiuerunt.

10 Et, vt omittam reliquas parteis Galliæ (nam ſunt omnes pares.) Patauini alios excluſerunt, alios eiecerunt, miſſos ab Antonio: pecunia, militibus, &, quod maxime deerat, armis, noſtros duces adiuuerunt. fecerunt idem reliqui, qui quondā in eadē cauſa erāt, & propter multorū annorū iniurias alienati à ſenatu putabantur. quos minimè mirum eſt, communicata cum his rep. fideleis eſſe, qui etiam expertes eius, fidē ſuam ſemper præſtiterunt. His igitur omnib. victoriam ſperantibus [c] *pacis nomen afferemus, id eſt, deſperationem victoriæ?*

P. B.
c al. ſpectantibus.

11 Quid, ſi ne poteſt quidem vlla eſſe pax? *quæ enim eſt conditio pacis, in qua ei, cum quo pacem facias, nihil concedi poteſt?* Multis rebus à [d] nobis eſt inuitatus ad pacem Antonius, bellum tamen maluit. miſſi legati, repugnante me, ſed tamen miſſi. delata mandata: non paruit. denuntiatum eſt, ne Brutum obſideret, a Mútina diſcederet: oppugnauit etiam vehementius. & ad eum legatos de pace mittemus, qui pacis nuncios repudiauit? verecundiorémne coram putamus in poſtulādo fore, quam fuerit tum, cum miſit mandata ad ſenatum? Atqui [e] tum ea petebat [f], quæ videbātur improba omnino, ſed tamen aliquo modo poſſe concedi. nondum erat veſtris tam [g] grauiſſimis, tamq; multis iudiciis, ignominiiſque conciſus [h]. nunc ea petit, quæ dare nullo modo poſſumus, niſi priùs volumus nos bello victos confiteri.

d L. à nobis ad pacem inuitatus A.
e al. Atqui cum ea petebat, quæ videbantur improba omnino, ſed tamen aliquo modo poſſe concedi nondum erat etc.
f L. poſtulabat.
g L. tam grauibus, tamq;
h L. cūi illis
i al. falſa relata. al. falsò relata.

12 Senatuſconſulta falſa [i] delata ab eo iudicauimus. num ea vera poſſumus iudicare? Leges ſtatuimus per vim, & contra auſpicia latas: iiſq; [k] nec populum, nec plebem teneri. num eas reſtitui poſſe cenſetis? Seſtertium ſepties millies auertiſſe Antonium pecuniæ publicæ iudicauiſtis. num fraude poterit carere peculatus? Immunitates [l] ab eo, ciuitates, ſacerdotia, regna venierunt. num figentur rurſus eæ tabulæ, quas vos decretis veſtris refixiſtis? Quod [m] ſi ea, quæ decreuimus, obruere volumus, num etiam memoriam rerum delere poſſumus? quando enim obliuiſcetur vlla poſteritas, cuius ſcelere in hac veſtitus fœditate fuerimus? vt centurionum legionis Martiæ Brundiſij profuſus ſanguis eluatur, num elui prædicatio crudelitatis poterit [n]? vt media præteream, quæ vetuſtas tollet operū circa [o] Mútinam tætra monumenta, ſceleris indicia, latrociniiq; veſtigia? 13 Huic igitur impor-

k L. legib. per vim & contra auſpicia latis populus non tenetur.
l L. Immunitates ab eo ciuitatibus, ſacerdotia
P. CCXLII.
m L. Quod ſi ea, quæ decreuimus, obruerimus, num etiam memoriam
n L. poterit
o al. circum Mut.

Digitized by Google

importuno,atque impuro parricidæ [a], quid
habemus per deos immortaleis, quod remit-
tamus? An Galliam vltimam,& exercitum?
quid [b] eſt aliud, quàm non pacem facere, ſed
differre bellum? nec ſolum prorogare bellũ,
ſed concedere etiam victoriam? An ille non
vicerit,quacumque conditione in hanc vrbẽ
cum [c] ſuis armis venerit? Nunc omnia tene-
mus:auctoritate valemus plurimum: abſunt
tot perditi ciues,nefarium ſecuti ducẽ.tamen
eorum ora,ſermones [d], qui ex eo numero in
vrbe relicti ſunt,ferre non poſſumus.quid cẽ-
ſetis,cùm tot vno tempore [illegible]nos ar-
ma poſuerimus, illi [e] non? nonne [f] nos no-
ſtris conſiliis victos in perpetuum fore?

14 Ponite ante oculos M.Antonium con-
ſularem: ſperantem conſulatũ Luciũ adiũgi-
te:ſupplete ceteros,neque noſtri ordinis ſolũ,
honores & imperia meditanteis: nolite ne
Tirones quidem,Numiſios, & Muſtellas,Sa-
xáſve contemnere cum his facta pax,non erit
pax,ſed pactio ſeruitutis. L.Piſonis,ampliſſi-
mi viri, præclara vox, à te non ſolum in hoc
ordine,Panſa,ſed etiam in concione iure lau-
data eſt.Exceſſurũ ſe ex Italia dixit,deos pe-
nateis,& ſedeis patrias relicturũ,ſi (*quod dij o-
men auertant* [h]) remp.oppreſſiſſet Antonius.

15 Quæro igitur à te,Piſo, nonne oppreſ-
ſam remp.putes,ſi tot,tam impij,tã audaces,
tam facinoroſi [i] recepti ſint? quos nondum
tantis parricidiis [k] contaminatos vix fereba-
mus, hos nunc omni ſcelere coopertos, tole-
rabileis cenſes ciuitati fore? Aut iſto tuo,mi-
hi crede,conſilio erit vtendum, vt cedamus,
abeamus,vitã inopem, & [l] vagam perſequa-
mur,aut ceruices latronib. dandæ,atq; in pa-
tria cadendum [m] eſt. Vbi ſunt,C.Panſa,illæ
cohortationes pulcherrimæ tuæ, quibus à te
excitatus ſenatus,inflammatus populus R.nõ
ſolum audiuit,ſed etiam didicit, nihil eſſe
homini Romano fœdius ſeruitute?

16 Idcircone ſaga [n] ſumſimus,arma cepi-
mus,iuuentutem omnem ex [o] tota Italia ex-
ciuimus,vt [p] exercitu florentiſſimo, & maxi-
mo legati ad pacem mitterentur [q]? ſi poſtu-
landã,quid timemus?ſi accipiendam,cur non
rogamur? in hac ego legatione ſim,aut ad id
conſilium admiſcear, in quo, ne ſi diſſenſero
quidem à ceteris,ſciturus populus Ro.ſit? Ita
fiet, vt, ſi quid remiſſum,aut conceſſum ſit,
meo ſemper periculo peccet Antonius, cũ ei
peccandi poteſtas à me conceſſa videatur.

17 Quod ſi habenda cum [r] Antonij latro-
cinio pacis ratio fuit, mea tamen perſona ad
iſtam pacem conciliandam minimè fuit de-
ligenda. Ego nunquam legatos mittendos
cenſui: ego ante legatorum reditũ auſus ſum
dicere, *Pacem ipſam ſi afferrent, quoniam ſub no-
mine pacis bellum lateret,repudiandam.* ego prin-
ceps ſagorum: ego ſemper illum [s] hoſtẽ ap-
pellaui, cùm alij aduerſarium: ſemper hoc
bellum,cùm alij tumultum.nec hæc in ſena-
tu ſolum:eadem ad populum ſemper egi:nec
ſolum in ipſum,ſed [t] in eius ſocios, facinorũ
miniſtros,& præſenteis, & eos, qui vnà ſunt:
in totam denique M.Antonij domum ſum
ſemper inuectus.

18 Itaque,vt alacres,& læti,ſpe pacis obla-
ta,inter ſe impij ciues, quaſi viciſſent,gratu-
labantur:ſic *me iniquum* [u] *eiurabant* [x]: de me
querebantur. diffidebant etiam Seruilio. me-
minerant,eius ſententiis confixum Antoniũ:
L.Cæſarem,fortem quidem illum,& conſtan-

a L.parricidæ
b L. quid eſt aliud non pacem facere, ſ.
c L.cum ſuis venerit? Armis nũc om.
d L.ſermoneſque,qui in vrbe ex eo numero rel.
e L. illi non poſuerint? nõne n.n.
f al. nõne vos veſtris conſ.
g L.& Muſtellas,Saxas,Seiôſve contemnere. al. & Muſtelas,Seiôſve contemnere.
h L.auerterint)
i v.c.facinoroſi
P. B.
k L.parricidiis.
l L.vagámque perſeq.
m L.cadendũ vbi ſunt &c.
n Sagũ veſtis militaris.
o L.ex tota Italia excuſſimus [illegible] Nonius c.4.in excutere 171.
p L.vt de exercitu florẽt ſſ.
q L mitterentur? ſi accipiẽdam: cur non rogamur? ſi poſtulandam: quid timemus? [illegible]
r L.cùm M. Antonij latr.
s al. illũ appellaui hoſtẽ cũ
t L.ſed in eius ſocios facinorum, & miniſtros.
u Hac formula videntur litigatores iudices reieciſſe. & hoc ſenſu. Eierare ſumitur libro 2.de oratore: vbi de M. Flacco & P. Mutio agitur. & iorũ eiurare lib. 3. in Verr. Hac etiam formula,illum nolo iudicem,ſciẽ eſſe iudicẽ, [illegible] ex Plinij Panegyrico. P. CCXLIII.
x L.eierabant

A tem ſenatorem,auunculum tamen: Calenũ,
procuratorem:Piſonem,familiarem: te ipſũ,
Panſa,vehementiſſimũ,& fortiſſimũ conſulẽ,
factũ iã putant leniorẽ: non [a] quo ita ſit,aut
eſſe poſſit:ſed mẽtio à te facta pacis, ſuſpicio-
nem multis attulit immutatæ voluntatis. In-
ter has perſonas me interiectum amici Anto-
nij moleſtè ferunt: quibus gerendus mos eſt,
quoniam ſemel liberales eſſe cœpimus.

19 Proficiſcantur legati optimis omini-
B bus:ſed ij proficiſcantur,in quibus non offen-
datur Antonius.Quod ſi de Antonio nõ labo-
ratis,mihi certè,P.C.conſulere debetis. par-
cite oculis ſaltem meis,& aliquã veniã iuſto
dolori date. Quo enim adſpectu videre pote-
ro,(mitto hoſtem patriæ: ex quo mihi odium
in illum commune vobiſcum eſt,) quomo-
do [b] adſpiciam mihi vni crudeliſſimum ho-
ſtem,vt declarant eius de me acerbiſſimæ cõ-
ciones? Adeone me ferreum putatis,vt cum
C eo congredi, aut illum adſpicere poſſim? qui
nuper,cùm in concione donaret eos,qui ei de
parricidis [c] audaciſſimi videbantur,mea [d] bo-
na donare ſe dixit Petiſſio Vrbinati [e], qui ex
naufragio luculenti patrimonij ad hæc An-
tonina ſaxa proiectus eſt?

20 An L.Antonium adſpicere potero? cu-
ius ego crudelitatem effugere non potuiſſẽ,
niſi me mœnibus,& portis,& ſtudio munici-
pij mei defendiſſem. Atque idem hic myr-
D millo Aſiaticus,latro Italiæ, collega Lento-
nis,& Nuculæ, cum aquilæ primipili nũmos
aureos daret, de meis bonis ſe dare dixit. ſi e-
nim de ſuis dixiſſet, ne aquilam quidẽ ipſam
credituram putauit. Non ferent,inquam,ocu-
li Saxam,Caphonem [f],non duos [g] prætores,
non tribunum pl. non [h] duos deſignatos tri-
bunos, non Beſtiam, non Trebellium, non
Plancum non poſſum animo æquo videre
tot,tam importunos, tam ſceleratos hoſteis:
E nec [h] id fit faſtidio meo,ſed caritate reip.

21 Sed vincam animum,mihiq; imperabo:
dolorẽ iuſtiſſimum,ſi nõ potero frangere,oc-
cultabo.Quid? vitæ cenſetiſne,P.C. habẽdam
mihi aliquam eſſe rationem? quæ mihi qui-
dem minimè cara eſt, præſertim cũ Dolabel-
la fecerit, vt optanda mors eſſet,modo ſine
cruciatu,atque tormentis:vobis tamen,& po-
pulo R.vilis [i] eſſe ſpiritus meus non debet. is
enim ſum,niſi fortè me fallo, qui vigiliis,cu-
F ris,ſententiis,periculis etiam, quæ plurima a-
dij propter acerbiſſimum omnium in me o-
diũ impiorum,perfecerim,vt non obſtarent [k]
reip.ne quid arrogantius videar dicere.

22 Quod cum ita ſit,nihilne mihi de peri-
culo meo cogitandũ putatis? Hic cũ [l] in vrbe
eſſem,ac domi,tamẽ multa ſæpe tẽtata ſunt,
vbi me nõ ſolũ amicorũ fidelitas, ſed etiã v-
niuerſæ ciuitatis oculi cuſtodiũt. quid cenſe-
tis,cũ iter ingreſſus ero,lõgũ præſertim? nul-
G laſne inſidias pertimeſcẽdas? Tres viæ ſũt ad
Mutinã,quò feſtinat animus, vt quàm primũ
illud pignus libertatis populi R. D.Brutum,
adſpicere poſſim:cuius in cõplexu libẽter ex-
tremũ vitę ſpiritũ ediderim,cũ [m] omnes actio-
nes bonorũ,omnes ſententiæ meæ peruenerint
ad eũ exitũ,qui mihi fuit propoſitus.Tres er-
go,vt dixi,viæ:a ſupero mari,Flaminia:ab in-
fero,Aurelia:media,Caſſia. 23 Nũc quæſo,
attẽdite,nũ aberret à cõiectura ſuſpicio peri-
H culi mei.Etruriã diſcriminat Caſſia. ſcimúſ-
ne igitur,Panſa, quibus in locis nunc ſit Len-
tonis Ceſenij ſeptemuiralis auctoritas? no-

a al. nõ quod ita ſit,
b L. ſed quomodo adſpiciam.
c L.parricidis
d L. de meis bonis donare ſe d.
e al.Vrinati
f L.Cafonem, non duo prætores,non tribunum pl.
P. B.
g L. non duo deſ.
h al nec id faſtidio m. ſed car.
i L.vilis ſpiritus meus eſſe non debet a. vilis meus ſpiritus eſſe non debet.
k L. obſtarem reip.
l L.cùm eſſem in vrbe,ac domi,
m L. cùm omnes actiones bonorum menſium, omnes ſententiæ peruenerint ad eum, qui mihi fuit propoſitum exitum. Tres

Digitized by Google

biſcum nec animo certè eſt, nec corpore. ſi autem aut domi eſt, aut non longè à domo, certè in Etruria eſt, id eſt, in via. Quis igitur mihi præſtat, Lentonem vno capite eſſe contentum? Dic mihi præterea, Panſa, Ventidius vbi ſit, cui fui ſemper amicus, antequàm ille reip. boniſque omnibus tam apertè eſt factus inimicus. Poſſum Caſſiam vitare, tenere Flaminiam. quid, ſi Anconam, vt dicitur, Ventidius venerit? poteróne Ariminum tuto accedere? Reſtat Aurelia. Hîc quidem etiam præſidia habeo. poſſeſſiones enim ſunt P. Clodij. tota familia occurret: hoſpitio inuitabit, propter familiaritatem notiſſimam.

24 Hiſce ego me viis committam, qui Terminalibus nuper in ſuburbium, vt eodem die reuerterer, ire [a] non auſus ſim? domeſticis me parietibus vix tueor, ſine amicorũ cuſtodiis. Itaque in vrbe maneo, ſi [b] licebit, manebo. hæc mea ſedes eſt, hæc vigilia, hæc cuſtodia, hoc præſidium ſtatiuum. teneant alij caſtra, regna, res bellicas: oderint [c] hoſtem: nos, vt dicimus, ſempérque fecimus, vrbem, & res vrbanas vobiſcum pariter tuebimur. Neque vero recuſo munus hoc, quanquam populum R. video pro me recuſare. nemo me minùs timidus, nemo cautior. res declarat. vigeſimus [d] annus eſt, cum omnes ſcelerati me vnum petunt. Itaque ipſi, ne dicam mihi, reip. pœnas dederunt: me ſaluũ adhuc reſp. conſeruauit ſibi. Timidè hoc dicam: ſcio. n. quiduis homini accidere poſſe: verumtamẽ ſemel circumſeſſus [e] lectis valentiſſimorũ hominũ virib. cécidi ſciens, vt honeſtiſſimè exſurgere [f] poſſem.

25 Poſſúmne igitur ſatis [g] videri cautus, ſatis prouidus, ſi me huic itineri tam infeſto, támque periculoſo commiſero? *gloriam [h] in morte debent y, qui in rep. verſantur, non culpa reprehenſionem, & ſtultitia vituperationem relinquere.* Quis bonus non luget mortem Trebonij? Quis [i] non dolet interitũ talis & ciuis & viri? At ſunt qui dicãt (durè illi quidem, ſed tamẽ dicũt) minùs dolendũ, quod [k] ab homine impuro, nefarióq; nõ cauerit. etenim *qui multorũ cuſtodẽ ſe profiteatur, eũ ſapientes ſui primũ capitis aiunt cuſtodẽ eſſe oportere. Cùm ſeptus ſit legib. & iudiciorum metu, non ſunt omnia timenda, neque ad omnes inſidias præſidia quærenda.* quis enim audeat luci, quis in militari via, quis benè comitatum, quis illuſtrem aggredi?

26 Hæc neque hoc tempore, neque in me valent. non modò enim pœnam non extimeſcet, qui mihi vim attulerit: ſed etiam gloriã ſperabit à latronũ gregib. & præmia. Hæc ego in vrbe prçuideo: facilis eſt circumſpectus, vnde exeã, quò progrediar, quid ad dextram, quid ad ſiniſtrã ſit. num idẽ in Apennini [l] tramitibus facere potero? in quib. etiam ſi nõ erunt inſidiæ, quæ facillimè eſſe poterunt, animus tamẽ erit ſollicitus, vt nihil poſſit de officiis legationis attendere. Sed effugi inſidias: perrupi Apenninum [m]. nẽpe in Antonij congreſſum, colloquiúmq; veniendũ eſt. Quinam locus capietur? ſi extra caſtra: ceteri viderint. ego mortem aſtutum futuram [n] puto. noui hominis furorẽ, noui effrenatam violentiam. Cuius acerbitas morũ, immanitáſq; naturæ, ne vino quidẽ permiſta tẽperari ſolet: hic ira, dementiáq; inflãmatus, adhibito fratre Lucio, tæterrima bellua [o], nunquã profectò à me ſacrilegas manus atque impias [p] abſtinebit.

27 Memini colloquia [q] & cum acerrimis hoſtibus, & cum grauiſſimè diſſentientib. ciuib. Cn. Põpeius, Sexti filius, conſul, me præſente, cùm eſſem tiro in eius exercitu, cum [a] P. Vettio Catone, duce Marſorum, inter bina caſtra collocutus eſt. quò quidem memini Sex. Pompeium, fratrem conſulis, ad colloquium ipſum Roma venire, doctum virũ, atque ſapientem: quem [b] Cato cùm ſalutaſſet, *Quem te appellem?* inquit. At ille, *Voluntate hoſpitem, neceſſitate hoſtem.* Erat in illo colloquio æquitas: nullus timor, nulla ſuberat ſuſpicio: mediocre etiam odium. non enim vt eriperent nobis ſocij ciuitatem, ſed vt in eã reciperentur, petebãt. Sylla cũ Scipione inter Cales, & Teanũ, cũ alter nobilitatis florẽ, alter belli ſocios adhibuiſſet, de auctoritate ſenatus, de ſuffragiis populi, & de iure ciuitatis, legis [c] inter ſe conditiones contulerunt. non tenuit omnino colloquium illud fidem: à vi tamen, periculoque abfuit [d]. Poſſumúſne igitur in Antonij latrocinio æquè [e] eſſe, vt hi non poſſumus: aut, ſi ceteri poſſunt, me poſſe diffido.

28 Quòd ſi non extra caſtra congrediemur: quæ ad colloquium caſtra ſumentur? in noſtra ille nunquam veniet: multo minùs nos in illius. reliquum eſt, vt & accipiantur, & remittantur poſtulata per litteras. ergo erimus in caſtris. mea ad omnia poſtulata vna ſententia: quam cùm hîc, vobis audientibus, dixero, ille, & rediſſe me putatote: legationem confecero. omnia ad ſenatum mea ſententia reiiciam [f], quæcumque poſtulabit Antonius. neque enim licet aliter, neque permiſſum eſt nobis ab hoc ordine, vt, bellis cõfectis, decẽ legatis permitti ſolet more maiorũ: neq; vlla omnino à ſenatu mandata accepimus. quæ cũ agam in conſilio, nonnullis, vt arbitror, repugnantib. nonne metuendũ eſt, ne imperita militũ multitudo per me pacẽ diſtineri putet?

29 Facite, hoc meum conſilium legiones nouas nõ improbare. nã Martiã, & quartam nihil, præter dignitatẽ, & decus, probaturas eſſe certò ſcio. Quid? veteranos non veremur? nam timeri ſe ne ipſi quidem volũt. Sed quónã modo accipient ſeueritatẽ meã? Multa enim falſa de me audierunt: multa ad eos improbi detulerunt. quorum commoda, vt vos optimi teſtes eſtis, ſemper [g] ego ſentẽtia, auctoritate, oratione firmaui: ſed credũt improbis, credunt turbulentis, credunt ſuis. Sũt autem fortes illi quidem, ſed propter memoriam rerum, quas geſſerunt pro populi Rom. libertate, & ſalute reipub. nimis feroces, & ad ſuam vim omnia noſtra conſilia reuocantes.

30 Horum ego cogitationem nõ vereor: impetum pertimeſco. Hæc quoque pericula [h] tanta ſi effugero, ſatíſne tutum reditum putatis fore? Cùm enim & veſtra auctoritate, & meo me more defendero, & meam fidẽ reip. conſtantiámque præſtitero: tum erunt mihi non hi ſolùm, qui me oderunt, ſed illi etiam, qui inuident, extimeſcendi. ¶ Cuſtodiatur [i] igitur mea vita reip. eáque, quoad vel dignitas, vel natura patietur, patriæ reſeruetur. *mors autem neceſſitatem habeat fati, aut, ſi antè oppetenda eſt, oppetatur cum gloria.* Hæc cum ita ſint, etſi hanc legationem reſp. vt leuiſſimè dicam, nõ deſiderat, tamen, ſi tutò licebit ire, proficiſcar. omnino, P. C. totum huiuſce rei conſilium nõ periculo meo, ſed vtilitate reip. metiar. de [k] qua mihi *quoniam liberum eſt ſpatium, multum etiam, atque etiam conſideraturum puto, idque potiſſimum faciendum, quod maximè intereſſe reip. iudicauero* [l].

P. CCXLIV.
a L. ire non ſum auſus? b L. ſi ſic licebit, man. ‖ al. & ſi licebit. c L. ſuderint hoſtem ‖ al. adeunt hoſtem vel adierint.
d al. vigeſimus
e al. circumſeſſus.
f L. poſſem exſurgere.
g al. ſatis vobis videri cautus.
h al. ſolam enim gloriam ſa m.
P. B.
i al. quis non dolet interitu talis.
k al. quòd ab hoc homine.
l al. Appennini
m al. Appennino
n al. mihi futuram p.
o V. c. & L. belua.
p ſic Homer. [Greek]
q Colloquia cũ acerrimis hoſtibus vil.

a al. cum P. Vectio Scatone.
P. CCXLV.
b al. quẽ Sextio.
c L. leges inter ſe conditioné que tulerunt.
d L. abeſt
e L. æquè eſſ. tutiſſ. non poſ.
f V. c. reiiciam
P. B.
g al. ſemper ſententia, auctoritate, &c.
h L. tanta pericula ſi eff.
i PERORATIO.
k Denique mihi liberum eſt, multo etiam.
l Iudicauero.

P. CCXLVI.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA DECIMATERTIA.

ORATIO QVINQVAGESIMA QVINTA.

SYNOPSIS.

¶ Negat, aduerſus conſilium M. Lepidi, tutam pacem iniri poſſe cum Antonio.

IN [a] principio [b] huius belli, P.C. quod cum impiis ciuibus, ſceleratiſque [c] ſuſcepimus, timui, ne conditio inſidioſa pacis, libertatis recuperandæ [d] ſtudia reſtingueret. *dulce* [e] *enim nomen eſt pacis* [f]*: res verò ipſa cùm iucunda, tum ſalutaris. Nam nec* [g] *priuatos focos, nec* [h] *publicas leges, nec libertatis iura cara habere poteſt, quem diſcordia, quem cædes ciuium, quem bellum ciuile delectat. eumq́; ex numero hominum eiciendum, ex finibus humanæ naturæ exterminandum puto.* Itaque ſiue Sylla, ſiue Marius, ſiue vterque, ſiue Octauius, ſiue Cinna, ſiue iterum Sylla, ſiue alter Marius, & Carbo, ſiue quis alius ciuile bellum optauit, eum deteſtabilem ciuem reip. natum iudico.

2 Nam quid ego de proximo dicam, cuius acta defendimus, cùm [i] ipſum iure cæſum fateamur? *Nihil igitur hoc ciue, nihil hoc homine tetrius: ſi aut ciuis, aut homo habendus eſt, qui ciuile bellum concupiſcit.* ¶ Sed [k] hoc primùm videndum eſt, P.C. cum omnibúſne pax eſſe poſſit, an ſit aliquod bellum expiabile [l], *in quo pactio pacis, lex ſit ſeruitutis.* Pacem cum Scipione Sylla [m] faciebat, non erat deſperandum, ſi conueniſſent, fore aliquem tolerabilem ſtatum ciuitatis. Cinna ſi concordiam cum Octauio confirmare voluiſſet [n], hominũ in rep. ſanitas remanere potuiſſet. Proximo bello ſi aliquid de ſumma grauitate Pompeius, multum de cupiditate Cæſar dimiſiſſet [o]: & pacem ſtabilem & aliquam remp. nobis habere licuiſſet. Hoc verò quid eſt? cum Antoniis pax poteſt eſſe? cum P. Cenſorino, Ventidio, Trebellio, Beſtia, Nucula, Munatio [q], Lentone, Saxa? Exempli cauſa paucos nominaui: genus infinitum, immanitatemque ipſi cernitis reliquorũ.

3 Addite illa naufragia Cæſaris amicorũ, Barbas, Caſſios, Barbatios [r], Polliones: addite Antonij colluſores, & ſodaleis, Eutrapelum, Melam, Cœlium, Pontium, Craſſicium, Tironem, Muſtelam, Petiſſium [ſ]: comitatum relinquo: duces nomino. huc accedunt Alaudæ [t], ceterique veterani, ſeminarium iudicum tertiæ [u] decuriæ, qui, ſuis rebus exhauſtis, beneficiis Cæſaris deuoratis, fortunas noſtras concupierunt [x]. 4 ô fidam dexteram Antonij, qua ille plurimos ciueis trucidauit! ô ratum, religioſumque fœdus, quod [y] cum his fecerimus! Hoc [z] ſi M. Antonius violare conabitur, Lucij eum ſanctitas à ſcelere reuocabit. Illis locus ſi in hac vrbe fuerit, vrbi ipſi locus non erit. Ora vobis eorum ponite [a], P.C. ante oculos, & maximè Antoniorum: inceſſum, adſpectum, vultum, ſpiritũ, latera tegenteis alios, ſequenteis alios, progredienteis amicos. quam [b] vim anhelitus? quas contumelias fore cenſetis, minaſque verborum? niſi fortè eos pax ipſa leniet, maximeque cum in hunc ordinem venerint: ſalutabunt benignè, comiter appellabunt vnumquemque noſtrûm.

5 Non recordamini, per deos immortaleis, quas in eos ſententias dixeritis? acta Antonij [a] reſcidiſtis: leges refixiſtis: per vim, & contra auſpicia latas decreuiſtis: totius Italiæ delectus [b] excitaſtis: collegam, & ſocium ſcelerum omnium, hoſtem iudicauiſtis. cum hoc quæ pax eſſe poteſt [c]? Si eſſet externus hoſtis, tamen id ipſum vix, talibus factis, poſſet aliquo modo. ſed ſi maria, montes, regionum magnitudines intereſſent, odiſſes [d] eum, quem non videres. hi in oculis hærebunt, &, cum licebit, in faucibus. quibus enim ſæptis tam immaneis beluas continebimus [e]? At *incertus exitus belli eſt. Eſt omnino fortium virorum,* quales vos eſſe debetis, *virtute* [f] *præſtare tantum, vt poſſint fortunæ culpam non extimeſcere.*

6 Sed quoniam ab hoc ordine non fortitudo ſolùm, verum etiam ſapientia poſtulatur: quanquam [g] videntur hæc non poſſe ſeiungi, ſeiungamus tamen. fortitudo dimicare iubet, iuſtum odium incendit, ad confligendum impellit, vocat ad periculum. Quid ſapientia? *cautioribus vtitur conſiliis, in poſterum prouidet, eſt omni ratione tectior* [h]. quid igitur cenſet? *parendum eſt enim: atque id optimum iudicandum, quod ſit ſapientiſſimè conſtitutum.* Si hoc præcipit; ne quid vita exiſtimem antiquius, ne decernam capitis periculo, fugiam omne diſcrimen, quæram ex ea, etiámne [i] fuerit, cùm id fecero, ſeruiendum. ſi annuerit: næ ego iſtam [k] ſapientiam, quamuis ſit erudita, non audiam. ſin reſponderit, *Tu verò ita vitam corpuſq́; ſeruato, ita fortunas, ita rem familiarem, vt* [l] *hæc poſteriora libertate ducas, itaque his vti velis, ſi* [m] *liberare remp. poſſis: nec pro his libertatem, ſed pro libertate hæc proiicias, tanquam pignora iniuriæ.* tum ſapientiæ vocem audire videar, eique, vti deo, paream.

7 Itaque, ſi, receptis illis, poſſumus eſſe liberi, vincamus odium, pacemq́; [n] potiamur: ſin libet, viuis his, incolumibúſq́;, eſſe nullus poteſt: lætemur decertandi oblatam eſſe fortunam. aut [o] enim, victis his, fruemur victrice rep. aut oppreſſi, (quod omen auertat Iupiter) ſi non ſpiritu, at virtutis laude viuemus. At enim nos M. Lepidus, imperator iterum [p], pontifex maximus, optimè proximo ciuili bello de rep. meritus, ad pacem adhortatur. Nullius apud me, patres conſcripti, auctoritas maior eſt, quàm M. Lepidi, vel propter ipſius virtutem, vel propter familiæ dignitatem. accedũt eodem multa priuata: magna eius in me merita [q], ac mea quædam in illum. maximũ verò eius beneficium numero, quòd hoc animo in remp. eſt: quæ mihi vita mea ſemper fuit carior.

a EXORDIVM.
b L. A principio
c L. conſceleratiſque
d L. recuperandæ.
e L. dulce enim etiam n.
f Pacis dulce nomen.
g Locus penè deſumptus ex Hom. 9. Iliad. ibi, ἀφρήτωρ ἀθέμιστος ἀνέστιός ἐστιν ἐκεῖνος ὃς πολέμου ἔραται. Meminit Ariſtot. 1. Politicon. Ariſtophanes εἰρήνῃ. Vide Victor. 1. Var. lect. 3.
h al. nec publicas leges videtur, nec libertatis iura cara habere, quem diſc.
i L. cùm auctorem ipſum iure cæſum fatemur.
k REFVTATIO.
l L. inexpiabile:
m L. Sylla ſi ne faciebat, ſiue ſim. la. bat, num er.
n L. voluiſſet omnino in rep. ſan.
o L. remiſiſſet:
P. 8.
p Antonianarum partium qui fuerint.
q ib. vulg. Numatio.
r al. Barbatos. fuit enim Barbatius Quæſtor Antonij vide Appian. 1. ci. ui. inm.
ſ al. Peruſiũ: al. Peſiſium:
t ſors. qui ex Alaudarũ legione, cuius meminit Philipp. 5. ſuprà.
u al. decuriæ tertiæ,
x L. concupiuerunt.
y L. quod cũ Antonio fecerimus!
z L. Hoc ſi Marcus violare conab. Lucij eum. al. Hoc ſi Marcus violare c.
a vt. ponite ante oculos.
b al. quem vi. p. anhelitum

a L. M. Antonij reſc.
b L. dilectus excitauiſtis:
c vt. poteſt eſſe? Hoſtis ſi eſſet externus, id ipſum vix, tal. factis P. CCXLVII. poſſ. aliquo modo. ſi maria,
d L. odiſſetis eum, q. non videtis. hi,
e al. continebitis?
f L. virtutem præſtare: tantum enim poſſunt fortunæ culp. non ext.
g L. quanquã vix videntur hæc poſſe ſeiungi,
h L. tectior.
i L. etiamne ſi erit, cùm id fecero,
k L. ſapientiam iſtam,
l L. vt hæc libertate poſteriora ducas,
m L. ſi liberare rep. poſſim
n L. pacemq; patiamur. ſin odium, incolumib. his, eſſe nullũ poteſt:
o L. aut enim victr. rep. aut oppreſſi, (quod &c.
P. 8.
p dict. vox iterum, quibuſdam.
q L. merita, mea quæd. officia in illum

8 Nam cùm Magnum Pompeium, clariſſimum adoleſcentem, præſtātiſſimi viri filium, auctoritate adduxit ad pacem, remq; publicā ſine armis, maximo ciuilis belli periculo liberauit: tum me eius beneficio plus quàm pro virili parte obligatum puto. Itaq; ei & honores decreui, quàm ᵃ potui ampliſſimos: in quib. vos mihi eſtis aſſenſi: nec vnquam de illo & ſperare optimè, & loqui deſtiti. magnis & multis pignoribus M. Lepidum reſp. obligatū ᵇ tenet. ſumma nobilitas eſt hominis, ſummi honores, ampliſſimum ſacerdotium, plurima vrbis ornamēta, ipſius, fratris, maiorumque monumenta: probatiſſima vxor, optatiſſimi liberi, res familiaris cùm ampla, tum caſta à cruore ciuili. nemo ab eo ciuis violatus, multi beneficio, & miſericordia liberati. Talis igitur vir, & ciuis, opinione labi poteſt, voluntate à repub. diſſidere nullo pacto poteſt.

a v.c. quoi potui ampl.

b L. illigatum tenet: ſumma nobilitas eſt, omnes honores ampliſſ.

9 Pacem vult M. Lepidus. Præclarè: ſi talem poteſt efficere, qualem nuper effecit: qua pace Cn. Pompeium filium reſpub. adſpiciet, ſuoque ſinu, complexuque recipiet: neque ſolùm illum, ſed cum illo ſeipſam ſibi reſtitutam putabit. Hæc cauſa fuit, cur ᶜ decerneretis ᵈ ſtatuam in Roſtris cum inſcriptione præclara: cur abſenti triumphum. quāquam enim magnas res bellicas geſſerat, & triumpho dignas, non erat tamen ei tribuendum, quod nec L. Æmilio, nec Æmiliano Scipioni, nec ſuperiori Africano, nec Mario, nec Pompeio, qui maiora bella geſſerunt: ſed, *quòd ſilentio ciuile ᵉ bellum confecerat*, primùm ᶠ vt licuit, honores in eum maximos contuliſtis.

c L. cur ei decern.

d Honores qui Lepido decreti Romæ quod ſilentio ciuile bellum confeciſſet. P. CCXLVIII.

e L. bellum ciuile conf.

f L. cùm primùm licuit.

10 Exiſtimáſne igitur, M. Lepide, qualem Pompeium reſpub. habitura ſit ciuem, taleis ᵍ futuros Antonios? in altero pudor, grauitas, moderatio, integritas: in illis (& cùm hos cōpello, prætereo ʰ omnium ex grege latrocinij neminem) libidines, ſcelera, ad omne facinus immanis audacia. Deinde obſecro vos, patres conſcripti, quis hoc veſtrûm non videt, quod *Fortuna ipſa, quæ dicitur cæca, vidit?* ſalui enim actis Cæſaris, quæ concordiæ cauſa defendimus, Pompeio ſua domus patebit: eamq; non minoris, quàm emit Antonius, redimet: redimet, inquam, Cn. Pompeij domum filius. O rem acerbam! Sed hæc ſatis diu, multúmque defleta ſunt. Decreuiſtis tantam pecuniam Pompeio, quantam ex bonis patriis in prædæ diſſipatione ⁱ inimicus victor redegiſſet.

g L. taleis futuros in rep. Antonios.

h v.c. prætereo animo ex gr. ſort. prætereo omni ex grege &c.

i al. diſpenſatione.

11 Sed hanc mihi diſpenſationem pro paterna neceſſitudine, & coniunctione depoſco. redimet hortos, ædeis, vrbana quædam, quæ poſſidet Antonius. nam argentum, veſtem, ſuppellectilem, vinum amittet æquo animo, quæ ille helluo ᵏ diſſipauit. Albanum, Formianum ˡ à Dolabella recuperabit ᵐ: etiam ab Antonio Tuſculanum. hique, qui nunc Mutinam oppugnant, D. Brutum obſident, de Falerno Anſeres ⁿ depellentur. Sunt alij plures fortaſſe: ſed mea memoria dilabuntur. Ego etiam eos dico, qui hoſtium numero non ſunt, Pompeianas poſſeſſiones, quanti emerint, filio reddituros.

k L. heluo

l L. Firmanum

m L. recipe. rabit.

n quidam Anſerum vocabulo intell. gunt ſcriptores laudum Antonij, quibus ipſe Antonius ex Pompeij bonis in Falerno dederit.

12 Satis incōſiderati fuit, ne dicam audacis, rem vllā ex illis attingere. retinere verò quis poterit, clariſſimo domino reſtituto? An is nō reddet, qui domini patrimonium circumplexus, quaſi theſaurum draco, Pompeij ſeruus, libertus Cæſaris, agri Lucani poſſeſſiones occupauit? Atque illud ſepties millies, quod adoleſcenti, P. C. ſpopondiſtis, ita deſcribite, vt videatur à vobis Cn. Pompeij filius in patrimonio ſuo collocatus. Hæc ſenatus: reliqua populus Ro. in ea familia, quam vidit ampliſſimam, perſequetur: in primis paternum auguratus locum, in ᵃ quo eum, vt, quod à patre accepi, filio reddam, mea nominatione cooptabo. Vtrum igitur augurem Iouis optimi maximi, cuius interpretes, internūtijque conſtituti ſumus, vtrum populus Rom. libentiùs ſanciet, Pompeium an Antonium? Mihi quidem numine deorum immortalium videtur hoc fortuna voluiſſe, *vt actis Cæſaris firmis, ac ratis, Cn. Pompeij filius poſſet & dignitatem, & fortunas patrias recuperare* ᵇ.

a L. in quem ego eum.

b v.c. recipecare.

13 Ac ne illud quidem ſilentio, P. C. prætereundum puto, quòd clariſſimi viri legati, L. Paullus, Qu. Thermus, C. Fannius, quorum habetis cognitam voluntatē in rempub. eámque perpetuam, atque conſtantem, nuntiant, ſe Pompeij conueniendi cauſa diuertiſſe ᶜ Maſſiliam, eúmq; cognouiſſe paratiſſimo animo, vt cum ſuis copiis iret ad Mutinam, ni vereretur veteranorum animos offendere. Eſt verò eius patris filius, qui ſapiēter faciebat non minus multa, quàm fortiter. Itaque intelligitis & animum ei præſtò fuiſſe, nec conſilium defuiſſe. Atque etiam hoc M. Lepido prouidendum eſt, ne quid arrogantiùs, quàm eius mores ferunt, facere videatur.

c L. diuertiſſe M.

14 Si enim nos exercitu terret, non meminit, illum exercitum, ſenatus populiq; R. atq; vniuerſæ reip. eſſe, non ſuum ᵈ. At vti poteſt pro ſuo. Quid tum? *omniáne viris bonis, quæ facere poſſunt, facienda ſunt? etiámne ſi turpia, ſi perniciosa erunt? ſi facere omnino non licebit? quid autem turpius, aut fœdius, aut quod minùs deceat, quàm contra ſenatum, contra ciueis, contra patriam exercitum ducere? quid verò magis vituperandum, quàm id facere, quod non liceat? Licet autem nemini contra patriam ducere exercitum: ſi quidem licere id dicimus, quod legibus, quod more maiorum, inſtitutiſque conceditur.* Neque *enim quod quiſque poteſt, id ei licet: nec ſi non obſtatur, propterea etiam permittitur.* tibi enim exercitum, Lepide, tanquam maioribus tuis, patria pro ſe dedit. hoc tu arcebis hoſtem: fineis imperij propagabis ſenatui, populoque Rom. parebis, ſiquam ad aliam rem te forte ᵉ traduxerit.

d L. nō ſuum P. CCXLIX.

15 Hæc ᶠ ſi cogitas, es M. Lepidus pontifex Maximus, M. Lepidi pontificis maximi pronepos. ſin hominibus tantum licere iudicas, quantum poſſunt: vide, ne alienis exemplis, iiſque recentibus, vti, quàm ᵍ antiquis, & domeſticis malle videare. Quod ſi auctoritatem interponis ſine armis, magis quidem laudo: ſed vide, ne hoc ipſum non ſit neceſſe. Quanquam enim eſt tanta in te auctoritas, quanta debet in homine nobiliſſimo: tamen ʰ ſenatus ſe ipſe non contemnit: nec verò fuit vnquam grauior, conſtantior, fortior. *incenſi omnes rapimur ad libertatem recuperandam* ⁱ: non poteſt vllius auctoritate tantus ſenatus, populique Roman. ardor exſtingui ᵏ: odimus: irati pugnamus: extorqueri de manibus arma non poſſunt: receptui ſignum, aut reuocationem à bello audire non poſſumus: ſperamus optima: *pati vel difficillima malumus, quàm ſeruire.*

e al. Hoc cogitas, M. Lepide, M. Lentuli, Pont. Max. fuerit nepos.

f al. fortuna ...

g L. quàm & antiquis.

h al. tamen ſenatus ipſe ſe non cont.

i v.c. recipe randam.

k al. extinguis

16 Cæſar confecit inuictum exercitū: duo fortiſſimi cōſules adſunt cum copiis. L. Planci conſulis deſignati, varia, & magna auxilia non deſunt: de D. Bruti ſalute certatur. vnus furioſus gladiator cū teterrimo latronum

manu

A manu, contra patriam, contra deos penateis, contra aras, & focos, contra quatuor conſules gerit bellum. Huic cedamus? Huius conditiones audiamus? cum hoc pacem fieri poſſe credamus? At periculum eſt, ne ab hoc opprimamur. Non metuo ne is, qui ſuis ampliſſimis fortunis, niſi bonis ſaluis, frui non poteſt, prodat ſalutem ſuam. *Bonos ciues primum natura efficit, adiuuat deinde fortuna. omnibus enim bonis expedit, ſaluam eſſe remp. ſed in iis, qui fortunati ſunt, magis id apparet.*

P. B.

B 17 Quis fortunatior Lepido, vt antè dixi? quis eodem ſanior? vidit eius mœſtitiam, atque lacrymas populus Rom. Lupercalibus: vidit quàm abiectus, quàm confectus eſſet, cùm Cæſari diadema imponens Antonius, ſeruum ſe illius, quam collegam eſſe malebat. qui ſi reliquis flagitiis, & ſceleribus abſtinere [a] potuiſſet tamen vnum ob hoc factum, dignum illum omni pœna putarem. nam, ſi ipſe ſeruire poterat, nobis dominum cur imponebat? & ſi eius pueritia pertulerat libidines eorum, qui erant in eum tyranni, etiámne in noſtros liberos dominum, & tyrannum comparabat? Itaque illo interfecto qualem eum in nos eſſe voluit, talis ipſe in ceteros exſtitit.

a L. ſe abſtinere pot.

C

D 18 Qua enim in barbaria quiſquam tam teter, tam crudelis tyrannus, quam in hac vrbe armis barbarorum ſtipatus Antonius? Cæſare dominante veniebamus in ſenatũ, ſi non liberè, attamen tuto. hoc archipirata (quid enim dicam tyranno?) hæc ſubſellia ab Ityræis occupabantur. Prorupit ſubitò Brundiſium, vt inde agmine quadrato ad vrbem accederet: lautiſſimum oppidum, nunc municipium, honeſtiſſimorum [b] quondam colonorum, Sueſſam, fortiſſimorum militum ſanguine impleuit: Brundiſij in ſinu, non modo auariſſimæ, ſed etiam crudeliſſimæ vxoris, delectos Martiæ legionis centuriones trucidauit.

b fort. honeſtiſſ. quondam colonorum coloniam, Sueſſam, fortiſſ.

P. CCL.

E Inde ſe quo furore, quo ardore, ad vrbem, id eſt, ad cædem optimi cuiuſque rapiebat? Quo tempore dij immortales nobis præſidium improuiſum nec opinantibus nobis obtulerunt.

F 19 Cæſaris enim incredibilis, ac diuina virtus latronis impetus crudeleis, ac furibundo retardauit: quem tum ille demens lædere ſe putabat edictis, ignorans quæcunque [c] falsò is diceret in ſanctiſſimum adoleſcentem, ea vere recidere in memoriam pueritiæ ſuæ. Ingreſſus vrbem eſt, quo comitatu, vel potiùs agmine? cum dextra ſiniſtra, gemente populo Ro. minaretur dominis, notaret domos, diuiſurũ ſe vrbem palam ſuis polliceretur. Rediit ad milites ibi peſtifera illa Tiburi [d] concio. inde ad vrbẽ curſus: ſenatus in Capitolium: parata de circumſcribendo adoleſcente ſententia conſulari: cum repente (nam [e] Martiam legionem Albæ conſediſſe ſciebat) affertur ei de quarta nuntius. quo perculſus abiecit conſilium referendi ad ſenatum de Cæſare. egreſſus eſt non viis, ſed tramitibus, paludatus: eoque [f] die ipſo innumerabilia ſenatuſconſulta fecit: quæ quidẽ omnia citius lecta, quàm ſcripta ſunt.

c al quæcunque falsò in illũ diceret, etc. al. quæcunque de falsò diceret in il.

d L. Tibure

e al (ſam M.

G

f L. eoq; ipſo die. al. eodemque die ipſo

g L. deleta; q. ſalutata 12.

H 20 Ex eo non iter, ſed curſus, & fuga in Galliam. Cæſarem ſequi arbitrabatur cum legione Martia, cum quarta, cum veteranis: quorum ille nomen præ metu ferre non poterat: eique in Galliam penetranti, D. ſe Brutus obiecit: qui ſe totius belli fluctibus circumiri, quàm illum aut regredi, aut progredi maluit. Mutinamque illi exſultanti, tanquam frenos furoris iniecit. quam cùm operibus,

A munitionibuſque ſæpſiſſet, nec eum florentiſſimæ coloniæ dignitas, neque conſulis deſignati maieſtas a parricidio deterreret: tum me (teſtor & vos, & populum Ro. & omneis deos, qui huic vrbi præſident,) inuito, & repugnante, legati miſſi tres conſulares ad latronem M. Antonium gladiatorum ducem.

a L. à parricidio.

P. B.

B 21 Quis tam barbarus vnquam, tam immanis, tam ferus? non audiuit: non reſpondebit: neque eos ſolum præſenteis, ſed multò magis nos à quibus illi erant miſſi, ſpreuit, & pro nihilo putauit. Poſtea quod ſcelus, quod facinus, parricida [b] non edidit? circumſedit colonos veſtros, exercitum populi Ro. imperatorem, conſulem deſignatum: agros diuexat ciuium optimorum: hoſtis teterrimus omnibus bonis cruces, ac tormenta minitatur. Cum hoc, M. Lepide, pax eſſe quæ poteſt? cuius ne ſupplicio quidem vllo ſatiari videtur poſſe populus Ro.

b L. parricida

C 22 Quod ſi quis adhuc dubitare potuit, quin nulla ſocietas huic ordini, populoque Rom. cum illa importuniſſima bellua [c] poſſit eſſe: deſinat profectò dubitare, his cognitis litteris, quas mihi miſſas ab Hirtio conſule modò accepi. Eas dum recito, dumque de ſingulis ſententiis breuiter diſputo, velim, P. C. vt adhuc feciſtis, me attentè audiatis. ANTONIVS HIRTIO, ET CÆSARI. Neque ſe imperatorem, neque Hirtium conſulem, nec pro prætore Cæſarem. ſatis hoc quidem

c L. belua.

D ſcitè. deponere alienum nomen ipſe maluit, quam illis ſuum reddere. COGNITA MORTE C. TREBONII, NON PLVS GAVISVS SVM, QVAM DOLVI. Videte quid ſe gauiſum, quid [d] ſe doluiſſe dicat: faciliùs de pace deliberabitis. DEDISSE POENAS SCELERATVM CINERI, ATQVE OSSIBVS CLARISSIMI VIRI, ET APPARVISSE NVMEN DEORVM INTRA FINEM ANNI VERTENTIS, AVT IAM

d L. quid doluiſſe dicat

E SOLVTO SVPPLICIO PARRICIDÆ [e], AVT IMPENDENTE, LÆTANDVM EST. ò Spartace [f]! quem enim te potiùs appellem? cuius propter nefanda [g] ſcelera tolerabilis fuiſſe videtur Catilina: lætandum eſſe, auſus es ſcribere, Trebonium dediſſe pœnas? ſceleratum Trebonium? quo ſcelere, niſi quòd te idibus Martiis à debita tibi peſte ſeduxit [h]?

e L. PATRICIDII.

P. CCLI.

f ἀντονομασία Antoniũ Spartacũ ſeruilis belli ducem appellat.

g L. nefaria ſcel. tolerabilis videtur fuiſſe Cat.

h vide 10. famil. 28. Dionem 44.

F 23 Age, hoc lætaris: videamus, quid moleſtè feras. HOSTEM IVDICATVM HOC TEMPORE DOLABELLAM, EO QVOD SICARIVM OCCIDERIT, ET VIDERI CARIOREM POPVLO R. FILIVM SCVRRÆ, QVAM C. CÆSAREM, PATRIÆ PARENTEM, INGEMISCENDVM EST. Quid ingemiſcis hoſtem Dolabellam iudicatum? quid? te non intelligis delectu [i] tota Italia habito, conſulibus miſſis, Cæſare ornato, ſagis denique ſumtis, hoſtem iudicatum? quid eſt autem, ſcelerate, quod gemas, hoſtem

i dilectu.

G Dolabellam iudicatum à ſenatu? quem tu ordinem omnino eſſe nullum putas. ſed eam tibi cauſam belli gerendi proponis, vt ſenatum funditus deleas: reliqui boni, & locupletes omnes ſummum ordinem ſubſequantur. At ſcurræ filium appellat. Quaſi verò ignotus nobis fuerit ſplendidus eques Rom. Trebonij pater. Is autem humilitatem deſpicere audet cuiuſquam, qui ex Fadia ſuſtulerit liberos?

H 24 ACERBISSIMVM VERO EST, TE A. HIRTI, ORNATVM [k] BENEFICIIS CÆSARIS, ET TALEM AB EO RELICTVM, QVALEM IPSE MIRARIS.

k ORNATVM BENEF. al ORNATVM BEN.

Equidem negare non poſſum à Cæſare Hirtium ornatum: ſed [a] illa ornamenta in virtute, & induſtria poſita lucẽt. Tu verò, qui te ab eodem Cæſare ornatũ negare non potes, quid eſſes, ſi tibi ille non tam multa tribuiſſet? ecquò te tua virtus prouexiſſet? ecquò genus [b]? in luſtris, popinis, alea, vino, tempus ætatis omne conſumſiſſes, vt faciebas, cùm in gremiis mimarum, mentum [c], mentemq́ue deponeres. ET TE, O PVER [d]. Puerum appellat, quem non modò virum, ſed etiam fortiſſimum virum ſenſit [e], & ſentiet. Eſt iſtud quidem nomen ætatis, ſed ab eo minimè vſurpandum, qui ſuam amentiam puero huic præbet ad gloriam.

25 QVI OMNIA EIVS NOMINI DEBES. Debet verè, ſoluitq́ue præclarè. ſi enim ille patriæ pater [f] eſt, vt tu appellas (ego, quid ſentiam, videro:) cur non hic parens verior, à quo certè vitam habemus, è tuis facinoroſiſſimis [g] manibus ereptam? ID AGERE, VT IVRE DAMNATVS SIT DOLABELLA? Turpem verò actionem, qua defenditur ampliſſimi [h] auctoritas ordinis contra crudeliſſimi gladiatoris amentiam. ET VT VENEFICVS [i] HAC LIBERETVR OBSIDIONE? Veneficum [k] audes appellare eum virũ, qui tuis veneficiis remedia inuẽnit? quẽ ita obſides, noue Annibal [l], aut ſi quis acutior imperator fuit, vt te ipſe obſideas, neque te iſtinc, ſi cupias, poſſis explicare. receſſeris: vndique omnes inſequentur. manſeris: hærebis. nimirum rectè veneficum [m] appellas, à quo tibi præſentem peſtem vides comparatam.

26 VT [n] QVAM POTENTISSIMVS SIT CASSIVS, ATQVE BRVTVS? Putes Cenſorinum dicere, aut Ventidium, aut etiam ipſos Antonios. cur autem nolint potenteis eſſe non modò optimos, & nobiliſſimos viros, ſed ſecum etiam in reipub. defenſione coniunctos? NIMIRVM EODEM MODO HÆC ADSPICITIS, VT PRIORA. Quæ [o] tandem? CASTRA POMPEII SENATVM APPELLATIS. An verò tua [p] caſtra potius ſenatum appellaremus? in quibus tu videlicet conſularis, cuius totus conſulatus eſt ex omni monumentorum memoria reuulſus [q]: duo prætores ſine cauſa diffiſi ſe aliquid habituros: nos enim Cæſaris beneficia defendimus: prætorij, Philadelphus Annius, & innocens Galiius [r]: ædilitij, Coricus [s], laterum, & vocis meæ teſtis Beſtia, & fidei patronus: fraudator creditorum Trebellius, & homo diruptus, dirutúſque, Qu. Cœlius, columenq́; amicorum Antonij, Cotyla [t] Varius: quos [u] Antonius deliciarum cauſa loris in conuiuio cædi iubebat à [x] ſuis publicè: Septemuirales, Lento, Nucula: tum deliciæ, atque amores populi Rom. L. Antonius: tribuni [y] primùm duo deſignati, Tullus Hoſtilius, qui ſuo iure in porta nomen inſcripſit: qui cùm prodere imperatorem ſuum non [z] potuiſſet, reliquit. alter eſt deſignatus, Viſeius [a] neſcio [b] quis, fortis (vt aiunt) latro: quem tamen temperantem fuiſſe ferunt Iſauri [c] balneatorem.

27 Sequuntur alij, tribunitij, T. Plancus in primis: qui ſi ſenatum dilexiſſet, nunquam curiam incendiſſet. quo ſcelere damnatus, in eam vrbem rediit armis, è [d] qua exceſſerat legibus, ſed hoc ei commune cum plurimis diſſimillimis. illud tamẽ verum, quod in hoc Planco prouerbij loco dici ſolet, perire eum nõ poſſe, niſi [e] ei crura [f] fracta eſſẽt. fracta ſunt,

a al. ſed illa omnia ornamenta.
b al. ecquod genus, al. hæc quid ingeniũ? P. B.
c al. mentem mentúmque.
d Octauium intelligit. annum enim 19. agebat, teſte Velleio & Tacito. adde 12. famil. 25. & 10. famil. 28 & 11. famil. 7 & 14. & 10. & epiſt. ad Brutũ 15.
e al. ſentit.
f L. parens
g v.c. facinoroſiſſimis
h L. ampliſſimi ordinis auctoritas.
i L. VENEFICA HÆC LIBERETVR OBS.
k L. Veneficã
l L. Hãnibal
m L. Veneficam app.
n L. ET VT Q.
o al. Quo tandem?
p al. tua caſtra ſenatum potiùs app. al. tua caſtra ſenatum appe
q v.c. euulſus P. CCLII.
r al. M. Galliis, vt apud Appian. lib 3. & Suet. in Tiberio.
s L. C. Orticus, laterũ, & vocis meæ, Beſtia etiam fidei patronus:
t al. Cotula.
u L. quem Anton.
x L. à ſeruis publicis,
y al. tribunitij.
z L. nõ poſſet
a al. Viſeilius.
b L. neſcio qui.
c L. Piſauri baln.
d al. vnde exe.
e Iis qui in crucem acti eſſent crura frangere ſolebant ſi, diutius in cruce viuerẽt: quod & hiſtoria ſacra ſacra loquitur.
f De crurifragio adde quæ [illegible] ex orat. pro [illegible]

& viuit. hoc tamen, vt alia multa, Aquilæ [a] feratur acceptum. Eſt etiam ibi Decius, ab illis, vt opinor, Muribus Deciis. Itaque Cæſaris munere [b], Deciorum [c] quidem, multo interuallo, per hunc præclarũ virum memoria renouata eſt. Saxam verò Decidium præterire qui poſſum, hominem deductum ex vltimis gentibus, vt eum tribunum pleb. videremus, quem ciuem nunquam videramus?

28 Eſt [d] quidem alter Soſeranus: ſed omnes tamen tantam habent ſimilitudinẽ inter ſe, vt in eorum prænominibus errẽ. Nec verò Exitius, Philadelphi frater, quæſtor, prætermittendus eſt, ne, ſi de clariſſimo adoleſcente ſiluero, inuidiſſe videar Antonio. Eſt etiã Aſinius quidam ſenator voluntarius, lectus ipſe à ſe. apertam curiam vidit poſt Cæſaris mortem: mutauit calceos: pater conſcriptus repẽtè factus eſt. Non noui Sex. Albedium: ſed tamen neminem tam maledicum offendi, qui illum negaret dignum Antonij ſenatu. Arbitror me aliquos prætermiſſe: de iis tamen, qui occurrebant, tacere non potui. Hoc igitur fretus ſenatu, Pompeianum ſenatum deſpicit: in quo decem fuimus conſulares: qui ſi omnes viuerent, bellum omnino hoc non fuiſſet: auctoritati ceſſiſſet audacia.

29 Sed quantum præſidij fuerit in ceteris, hinc intelligi poteſt, quòd ego vnus relictus [e] è multis, contudi, & fregi, adiuuantibus vobis, exultantis prædonis audaciam. Quòd ſi fortuna nobis modò non eripuiſſet Ser. Sulpicium, eiúſque collegam ante Marcum Marcellum: quos ciueis? quos viros? ſi [f] duos conſules, amiciſſimos patriæ, ſimul ex Italia eiectos: ſi L. Afranium, ſummum ducem: ſi P. Lentulũ, ciuem cùm in ceteris rebus, tum in ſalute mea ſingularem: ſi Bibulum, cuius eſt in rempubl. meritò ſemper laudata conſtantia: ſi L. Domitium, præſtantiſſimum ciuem: ſi Appiũ Claudium pari nobilitate, & voluntate præditũ: ſi P. Scipionem, clariſſimum virum, maiorúmq; ſuorum ſimillimum reſpub. tenere potuiſſet: certè his conſularibus non eſſet Pompeianus deſpiciendus ſenatus.

30 Vtrum igitur æquius, vtrum melius reip. fuit, Cn. Pompeium, an ſectorem Cn. Pompeij viuere Antonium? Quis verò prætorij? quorũ princeps M. Cato, idémque omnium gentium virtute princeps. Quid reliquos clariſſimos [h] viros commemorem? noſtis omneis. magis vereor, ne longum me in enumerando, quàm ne ingratum in prætereundo putetis. qui ædilitij? qui [i] tribunitij? Quid multa? talis ſenatorum & dignitas, & multitudo fuit, vt magna excuſatione opus iis ſit, qui illa in caſtra non venerunt. Nunc reliqua attendite. VICTVM CICERONEM DVCEM HABVISTIS [k]. Eo libentiùs ducem audio, quod certè ille dicit inuitus. nam de victo nihil laboro. fatũ enim meum eſt, ſine repub. nec vinci poſſe, nec vincere. MACEDONIAM MVNITIS EXERCITIBVS. Eam [l] quidem fratri tuo, qui à vobis nihil degenerat, extorſimus. AFRICAM COMMISISTIS VARO BIS CAPTO. Hic cum C. fratre putat ſe litigare. IN SYRIAM CASSIVM MISISTIS. Non igitur ſentis, huic cauſæ orbem terræ patẽte [m]; te, extra munitiones tuas, veſtigium vbi imprimas, non habere? 31 CASCAM TRIBVNATVM GERERE PASSI ESTIS. Quid ergo? vt M. [n] Arullum, vt Ceſetium à repu. remoueremus: eum, per quem, vt neque

idem

a v.c. Aquilæ referatur acceptum.
b al. munere Cæſaris,
c L. Deciorũ multo quidẽ interuallo, P. B.
d L. Eſt quidẽ alter Saſerna: ſed om. q. v. c. Eſt quidem A. Serena. ſed omn.
e fort. reliquus è mult.
f v.c. ſi duo conſules.
P. CCLIII.
g al. Quid verò prætorios.
h in lib. vet. præclariſſimos
i L. qui tribunitij? qui quæſtorij? Quid
k al. SEQVIMINI
l L. Et quidẽ fr.
m fort. patẽtes
n L. Marullũ, vt Ceſennium à rep.

Digitized by Google

idem hoc poſthac, neque multa huiuſmodi accidere poſſent, conſecuti ſumus? VECTIGALIA IVLIANA [a] LVPERCIS [b] ADEMISTIS. Lupercorum mentionem facere audet? neque illius diei memoriam perhorreſcit, quo auſus eſt, obrutus vino, vnguentis oblitus, nudus, gementem populum Ro. ad ſeruitutem cohortari? VETERANORVM COLONIAS, DEDVCTAS LEGE, ET SENATVSCONSVLTO SVSTVLISTIS. Nos ſuſtulimus, an [c] contra legem comitiis centuriatis latam ſanximus? vide ne tu veteranos, tamen eos, qui erant perditi, perdideris: in eúmque locum deduxeris [d], ex quo iam ipſi ſentiunt ſe numquam exituros. 32 MASSILIENSIBVS IVRE [e] BELLI ADEMPTA REDDITVROS VOS POLLICEMINI. Nihil diſputo de iure belli. magis facilis diſputatio eſt, quam neceſſaria. illud tamen aduertite [f], P.C. quàm ſit huic reip. natus hoſtis Antonius, qui tantopere eam ciuitatẽ oderit, quam ſcit huic reipub. ſemper fuiſſe amiciſſimam. NEMINEM [g] POMPEIANVM, QVI VIVAT, TENERE LEGE HIRTIA [h] DIGNITATES? Quiſquam [i] iam legis Hirtiæ mentionẽ facit? cuius non minùs arbitror latorẽ ipſum, quã eos, de quib. lata eſt pœnitere? Omnino, mea quidẽ ſententia, legem illã appellare fas non eſt: &, vt ſit lex, nõ debemus illam Hirtij legem putare. APVLEIANA PECVNIA BRVTVM SVBORNASTIS. [k] Quid, ſi omnibus ſuis copiis excellentẽ virũ reip. armaſſet? quem tandem bonum pœniteret? nec enim ſine pecunia exercitũ alere, nec ſine exercitu fratrem tuum capere potuiſſet.

33 SECVRI PERCVSSOS PÆTVM, ET MENEDEMVM, CIVITATE DONATOS, ET HOSPITES CÆSARIS, LAVDASTIS. Non [l] laudamus, quod ne audiuimus quidẽ. valde enim nobis in tãta perturbatione reip. de duobus nequiſſimis Græculis cogitãdum fuit. THEOPOMPVM, NVDVM, EXPVLSVM A TREBONIO, CONFVGERE ALEXANDRIAM NEGLEXISTIS. Magnum crimen ſenatus de Theopompo, ſummo homine, negleximus: qui vbi terrarum ſit, quid agat, viuat denique, an mortuus ſit, quis aut ſcit, aut curat? SER. GALBAM EODEM PVGIONE SVCCINCTVM IN CASTRIS VIDETIS. Nihil tibi de Galba reſpondeo [m], fortiſſimo, & conſtantiſſimo ciue: coram aderit. præſens [n] tibi ipſe, & ille, quẽ inſimulas, pugio reſpondebit. MILITES AVT MEOS, AVT VETERANOS CONTRAXISTIS TANQVAM AD EXITIVM EORVM, QVI CÆS. OCCIDERANT, ET EOSDEM NECOPINANTEIS AD QVÆSTORIS SVI, AVT IMP. AVT COMMILITONVM SVORVM PERICVLA IMPVLISTIS. Scilicet verba dedimus, decepimus: ignorabat legio Martia, quarta: ignorabant [o] veterani quid ageretur. non illi ſenatus auctoritatẽ, aut libertatẽ populi R. ſequebantur: Cæſaris mortẽ vlciſci volebant, quã omnes fatalẽ fuiſſe arbitrabantur: te videlicet ſaluum, beatũ, florentem eſſe cupiebant. O miſer cum re, tum hoc ipſo, quòd non ſentis, quàm miſer ſis!

24 Sed maximum crimen audite. DENIQVE QVID NON AVT PROBAVISTIS, AVT FECISTIS? QVID FACIAT, SI REVIVISCAT? Quis? credo, enim, afferet aliquod ſcelerati hominis exemplũ! CN. POMPEIVS IPSE? O nos turpeis, ſi quidem Cn.

a al. IVLIIS al. IVLIANIS
b Luperci qui eſſent, alias dictum.
P. B
c L. an contrà lege comitiis centuriatis lata ſanximus
d al. ex quo ipſi iam ſ.
e al. iura belli.
f L. animaduertite,
g al. OBLITI his NEMINEM
h Lege Hirtia nemo Pompeianus dignitates tenere poterat. Hanc autem legem veriſimile eſt A Hirtium tuliſſe Pompeio ſuperato, & C. Cæſare perpetuo dictatore cõſtituto. Quæ cum per virũ lata fuiſſe videatur, legis nomen non meretur.
i al. Qui. quæſo, iam legis.
k al. Quis.
k al. SVBORNATIS
l fort. Non laudauimus.
P. CCLIV.
m al. reſpondebo,
n L. præſens tibi & ipſe & ille,
o al. neſciebãt veterani, q. v. c. nec ſciebant vet.

A Pompeium imitaturi [a] ſumus! AVT FILIVS EIVS, SI [b] DOMI POSSIT? Poterit, mihi crede. nam paucis diebus & in domum, & in hortos paternos immigrabit. POSTREMO NEGATIS PACEM POSSE FIERI, NISI AVT EMISERO BRVTVM, AVT FRVMENTO IVVERO. Alij illud negant: ego vero, ne ſi iſta quidem feceris, vnquam tecum pacem huic ciuitati futuram puto. QVID? [c] HOC PLACETNE VETERANIS ISTIS, B QVIBVS ADHVC OMNIA INTEGRA SVNT? Nihil vidi tam integrum, quàm vt oppugnare imperatorem incipiant, quẽ tanto ſtudio, conſenſúque offenderint [d].

35 QVONIAM VOS ASSENTATIONIBVS, ET VENENATIS MVNERIBVS VENISTIS. Deprauati [e], aut corrupti ſunt, quib. perſuaſum eſt, fœdiſſimum hoſtem iuſtiſſimo bello perſequi [f]? AT [g] MILITIBVS INCLVSIS OPEM FERTIS. NIHIL MO-C ROR EOS SALVOS ESSE, ET IRE QVO LVBET: SI [h] TAMEN PATIVNTVR PERIRE EVM, QVI MERVIT. Quàm [i] benigne! denique vſi liberalitate. Antonij milites imperatorẽ reliquerunt, & ſe ad hoſtem metu perterriti contulerunt: per quos ſi non ſtetiſſet, non Dolabella priùs imperatori ſuo, quàm Antonius etiam collegæ parentaſſet.

36 CONCORDIÆ FACTAM ESSE MENTIONEM SCRIBITIS IN SENA-D TV, ET LEGATOS ESSE CONSVLAREIS QVINQVE. DIFFICILE EST CREDERE, EOS, QVI ME PRÆCIPITEM EGERINT, ÆQVISSIMAS CONDITIONES FERENTEM, ET TAMEN EX HIS ALIQVID REMITTERE COGITANTEM, PVTARE ALIQVID MODERATE, AVT HVMANE ESSE FACTVROS. VIX ETIAM VERISIMILE EST, QVI IVDICAVERINT HOSTEM DOLABELLAM OB E RECTISSIMVM FACINVS, EOSDEM NOBIS PARCERE POSSE, IDEM SENTIENTIBVS. Parúmne [k] videtur apertè, omnium facinorum ſibi cum Dolabella ſocietatem initam confiteri? nónne cernitis, ex vno fonte omnia ſcelera manare? Ipſe deniq; fatetur, hoc quidem ſatis acutè, nõ poſſe eos, qui hoſtem Dolabellam iudicauerint ob rectiſſimum facinus, (ita enim videtur Antonio) ſibi parcere, idem ſentienti.

F 37 Quid huic facias, qui hæc litteris, memoriæque mandarit, ita ſibi conueniſſe cum Dolabella, vt ille Trebonium, &, ſi poſſet, etiam Brutum, Caſſium, diſcruciatos necaret, eademque adhiberet [l] ſupplicia nobis? Conſeruandus [m] ciuis cum tam pio, iuſtóque fœdere. Is etiam queritur conditiones ſuas repudiatas, æquas quidem, & verecundas, vt haberet Galliam vltimam, aptiſſimum ad bellũ renouandum, inſtruendúmque, prouinciam: G vt Alaudæ in tertia decuria iudicarent, id eſt, perfugium ſcelerum eſſet cũ turpiſſimis reip. ſordibus: vt acta ſua rata eſſent, cuius nullum remanet conſulatus veſtigium. cauebat etiam L. Antonio, qui fuerat æquiſſimus agri priuati, & publici decempedator [n]. Nucula, & Lentone collega. 38 QVAMOBREM VOS POTIVS ANIMAVERTITE, VTRVM SIT ELEGANTIVS, ET PARTIBVS VTILIVS, TREBONII [o] MORTEM PER-H SEQVI, AN CÆSARIS: ET VTRVM SIT ÆQVIVS, CONCVRRERE NOS, QVO FACILIVS REVIVISCAT POMPEIA.

a q. v. c. imitati ſumus
P. B.
b al. Si domi eſſe poſſit
c Quid hoc Placetne
d L. defenderint.
e q. v. c. incorrupti ſunt, quibus perſuaſũ ſit, fœdiſſ. hoſt. iuſto bello perſequi
f L. perſequi.
g al. A mil.
h al. ſi tantum modò p.
i al. Quam benigne? denique? al. Quam benigne? itaque vſi lib.
P. CCLV.
k L. Parúmne videtur omnium facinorum &c.
l L. adhiberet ſup
m q. v. c. O cõſeruandus ciuis.
n Decempedator d'uiſor. à Decempeda decem pedum menſura.
P. B
o TRIBONII NB M.

Google

NORVM CAVSA, TOTIES IVGVLATA: AN CONSENTIRE, NE LVDIBRIO SIMVS INIMICIS. Si eſſet iugulata, numquã exſurgeret [a]: quod tibi, tuiſque contingat. VTRVM, inquit, ELEGANTIVS. Atque [b] hoc bello de elegantia quæritur. ET PARTIBVS VTILIVS.

a al. reſurgeret.
b L. Atqui

39 Partes, furioſe, dicuntur in foro, in curia. bellum contra patriam nefarium ſuſcepiſti: oppugnas Mutinam: circumſedes conſulẽ deſignatum: bellum contra te duo conſules gerunt, cúmque his pro præt. Cæſar: cuncta contra te Italia armata eſt. iſtas tu parteis potius, quàm [c] populi Ro. defenſionem vocas? Potiúſne [d] Trebonij mortem, quàm Cæſaris perſequamur? Trebonij ſatis perſecuti ſumus, hoſte iudicato Dolabella: Cæſaris mors facillimè defenditur obliuione, & ſilentio. Sed videte quid moliatur, cum mortem Cæſaris vlciſcendam putat: mortem proponit non iis ſolum, qui illam rem geſſerunt, ſed [e] iis etiam, ſi qui non moleſtè tulerunt.

c L. quàm à populo Ro. defectionem vocas? al. quàm à rep. defect. &c. al. quam à Repub. diſſenſionem vocas? Trebonij mortẽ, an Cæſaris perſequimur?
d L. POTIVS NE TREBONII MORTEM AN CÆSARIS PERSEQVI. mortem Treb.
e al. ſed iis etiã qui non ſo. P. CCLVI.
f L. IISDEM

40 QVIBVS VTRI NOSTRVM CECIDERINT, LVCRO FVTVRVM EST. QVOD SPECTACVLVM ADHVC IPSA FORTVNA VITAVIT, NE VIDERET VNIVS CORPORIS DVAS ACIES, LANISTA CICERONE, DIMICANTEIS: QVI VSQVE EO FELIX EST, VT IISDEM [f] ORNAMENTIS DECEPERIT VOS, QVIBVS DECEPTVM CÆSAREM GLORIATVS EST. Pergit in mea maledicta, quaſi vero ei pulcherrimè priora proceſſerint: quẽ ego inuſtũ veriſſimis maledictorũ notis tradam hominum memoriæ ſempiternæ. Ego [g] laniſta? & quidẽ non inſipiens. deteriores enim iugulari cupio, meliores vincere. Vtri ceciderint, ſcribit lucro nobis futurũ.

g fort. Ego laniſta. & q.

41 O præclarum lucrum! [h] quo te victore (*quod dij omen auertant*) beata mors eorũ futura ſit, qui e vita excesserint ſine tormentis. A me deceptos ait eiſdẽ ornamentis, Hirtiũ, & Cæſarẽ. Quod, quæſo, adhuc à me eſt tributũ Hirtio ornamentum? nã Cæſari plura, & maiora debẽtur. Deceptũ autẽ patrẽ à me Cæſarẽ dicere audes? Tu, tu, inquã, illũ occidiſti Lupercalibus: cuius, homo ingratiſſime, flaminiũ [i] cur reliquiſti? Sed iã videte magni & clari viri admirabilẽ grauitatẽ, atque conſtantiã.

h L. cùm te ſit, quàm.
i Flaminium, ſanguinum o.

42 MIHI QVIDEM CONSTAT NEC MEAM CONTVMELIAM, NEC MEORVM FERRE: NEC DESERERE PARTES, QVAS POMPEIVS ODIVIT, NEC VETERANOS SEDIBVS SVIS MOVERI PATI, NEC SINGVLOS AD CRVCIATVM TRAHI, NEC FALLERE FIDEM, QVAM DEDI DOLABELLÆ. Omitto alia: fidẽ Dolabellæ, ſanctiſſimi viri, deſerere homo [k] pius nõ poteſt. quã fidẽ? an optimi cuiuſque cædis, vrbis, & Italiæ partitionis: ſuis [l] dandarum, diripiendarúmque prouinciarum? nam quid erat aliud, quod inter Antonium, & Dolabellam, impuriſſimos parricidas [m], fœdere, ac fide ſanciretur?

k al. bonus homo.
l q. v. c. vaſtandarum, dir. & ita L.
m L. parricidis.
P. B.

43 NEC LEPIDI SOCIETATEM VIOLARE, PIISSIMI HOMINIS. Tibi cum Lepido ſocietas, aut cũ vllo, non dicã bono ciue, ſicut ille eſt, ſed homine ſano? Id agis, vt Lepidũ, aut impiũ, aut inſanũ exiſtimari velis. Nihil agis. quanquã affirmare [n] de aliquo difficile eſt, de Lepido præſertim, quẽ ego metuã nunquã, bene ſperabo, dũ licebit. Reuocare te à furore Lepidus voluit, non adiutor eſſe dementiæ. tu porrò ne pios quidem, ſed piiſſimos quæris: & quod verbũ omnino nullum in lingua Latina eſt, id propter tuam diuinam pietatem, nouum inducis.

n L. affirmare de altero difficile eſt.

44 NEC PLANCVM PRODERE, PARTICIPEM CONSILIORVM. Plancũ participem? cuius memorabilis, ac diuina virtus lucem affert reipublicæ. niſi [a] fortè ſubſidio tibi venire arbitraris cũ fortiſſimis legionibus, magno equitatu, peditatuque [b] Gallorum [illegible] que. niſi ante eius aduentum reip. pœnas dederis, ille huius belli feret principatũ. Quanquam enim prima præſidia, vtiliora reipub. ſunt, tamen extrema ſunt gratiora.

a [illegible] fortè cum [illegible]
b L. perditam Gall.

45 Sed iam ſe colligit, & ad extremum incipit philoſophari. SI ME RECTIS SENSIBVS EVNTEM DII IMMORTALES, VT SPERO, ADIVVERINT: VIVAM LIBENTER. SIN AVTEM ALIVD ME FATVM MANET: PRÆCIPIO GAVDIA SVPPLICIORVM VESTRORVM. NAMQVE, SI VICTI POMPEIANI TAM INSOLENTES SVNT: VICTORES QVALES FVTVRI SINT, VOS POTIVS EXPERIEMINI. Præcipias licet gaudia: non enim tibi cum Pompeianis, ſed cum vniuerſa republica bellum eſt. omnes te dij, homines, ſummi, medij, infimi: ciues, peregrini: viri, mulieres: liberi, ſerui oderunt. ſenſimus hoc nuper falſo nuntio: vero propediem ſentiemus. quæ ſi tecum ipſe recolis [c], æquiore animo, & maiore conſolatione morieris.

c L. recolueris:

46 DENIQVE SVMMA IVDICII MEI SPECTAT HVC, VT MEORVM INIVRIAS FERRE POSSIM, SI AVT OBLIVISCI VELINT IPSI FECISSE, AVT VLCISCI PARATI SINT VNA NOBISCVM CÆSARIS MORTEM. Hac Antonij ſententia cognita, dubitaturóſne [d] A. Hirtiũ C. Panſam cõſules, putatis, quin ad Antoniũ tranſeãt? Brutũ obſideãt? Mutinam expugnare cupiãt? Quid de Pãſa, & Hirtio loquar [e]? Cæſar, ſingulari pietate adoleſcẽs, poteritne [f] ſe tenere, quin D. Bruti ſanguine pœnas patrias perſequatur? Itaque fecerunt, vti his litteris lectis ad munitiones propius accederẽt. Quo [g] maior adoleſcens Cæſar, maioreq; deorum immortaliũ beneficio reipublicæ natus eſt, qui nulla ſpecie paterni nominis, nec pietate, abductus vnquam eſt. Intelligit, *maximam pietatem conſeruatione patriæ contineri.*

d al. dubitaturúmne A. Hirtium, aut C. Panſ.
e L. loquor?
f al. poteritſe tenere, q.
g Quo maiore adoleſ. eſt Cæſar deorum munere, &c.

47 Quod ſi partium certamen eſſet, quarum omnino nomen extinctũ eſt, Antoniúſne potius, & Ventidius partes Cæſaris defenderent, quàm primũ Cæſar, adoleſcẽs ſumma pietate, & memoria parentis ſui? Deinde Panſa, & Hirtius, qui quaſi cornua duo tenuerunt Cæſaris, tũ, cum illæ vere partes vocabantur? Hæ vero quæ ſunt partes, cùm alteris ſenatus auctoritas, populi Ro. libertas, reipub. ſalus propoſita ſit: alteris cædes bonorũ, vrbis, Italiæq; partitio? Veniamus aliquando ad clauſulam. LEGATOS VENIRE NON CREDO. Bene me nouit. BELLVM QVO VENIAT. Propoſitio præſertim exẽplo Dolabellæ. ſanctiores [h] erunt, credo, iure legati, quàm duo conſules, contra quos arma fert: quàm Cæſar, cuius patris flamen eſt: quam COS. deſignatus, quem oppugnat: quam Mutina, quam obſidet: quàm patria, cui ignem, ferrúmque minitatur. 48 CVM VENERINT, QVÆ POSTVLANT [i], COGNOSCAM. Quin [k] tu abis in malam peſtem, malúmque cruciatum?

P. B.
h al. ſanctiore
i L. POSTVLENT.
k al. Quin tu abis in mal. p. m. q. cruciatu.

Ad

Ad te quiſquam veniat, niſi Ventidij ſimilis? oriens incendium qui reſtinguerent, ſummos viros miſimus: repudiaſti: nunc in tantam flammam, tamq; inueteratam mittamus, cùm locum tibi reliquum non modò ad pacem, ſed ne ad deditionem quidem feceris? Hanc ego epiſtolam, P.C. non [a] quò illum dignum putarem, recitaui, ſed vt confeſſionibus ipſius omnia patefacta eius parricidia [b], videretis.

a al. nō quòd
b L. parricida vid.

49 Cum hoc pacem M. Lepidus, vir ornatiſſimus omnibus virtutis [c], & fortunæ bonis, ſi hęc videret denique, aut vellet, aut fieri poſſe arbitraretur? *Prius [d] vndas, flammamq;*, vt ait poeta neſcio quis, priùs denique omnia, quàm aut cum Antoniis reſpub. aut cum repub. Antonij redeant in gratiam. Monſtra quædam ſunt iſta, & portenta, & prodigia reipub. Moueri ſedibus ſuis huic vrbi melius eſt, atque in alias, ſi fieri poſſit, terras demigrare, *vnde Antoniorum [a] nec facta, nec nomen audiat*, quàm illos Cæſaris virtute eiectos, Bruti retentos, intra hæc mœnia videre. *Optatiſſimum eſt vincere: ſecundum eſt, nullum caſum pro dignitate, & libertate patria non ferendum putare. quod reliquum eſt, non eſt tertium, ſed poſtremum omnium, maximam turpitudinem ſuſcipere vita cupiditate.*

c L. & virtutis, & f.
d L. priùs vndis flamma, vt ait p.
a alludit ad veteris poetæ verſum vbi nec Pelopidarum facta nec nomen audia 7. ep. famil. 5. & 30.

50 ¶ Quæ cum ita ſint, *de mandatis, litteriſq; M. Lepidi, viri clariſſimi, Seruilio aſſentior: & hoc amplius cenſeo, Magnum Pompeium, Cn. F. pro patris, maiorumq; ſuorum animo, ſtudioq; in rempub. ſuaq; priſtina virtute, induſtria, voluntate, feciſſe, quòd ſuam, eorúmque, quos ſecum haberet, operam ſenatui, populoq; Rom. pollicitus eſſet, eamq; rem S. P. Q. R. gratam, acceptamq; eſſe eique, honori, dignitatique eam rem fore. Hoc vel coniungi cum hoc S. C. licet, vel ſeiungi poteſt, ſeparatímque perſcribi, vt proprio S. C. Pompeius collaudatus eſſe videatur.*

P. B.

IN M. ANTONIVM
PHILIPPICA DECIMAQVARTA.
ORATIO QVINQVAGESIMASEXTA.

SYNOPSIS.

¶ Honores decernendos ijs ſuadet à quibus Antonius ad Mutinam victus eſſet: neque ponenda ſaga niſi bello confecto: Antonianos hoſtes, non ſimpliciter improbos & audaces, appellandos eſſe.

SI [a], vt litteris, quæ recitatæ ſunt, P.C. ſceleratiſſimorum [b] hoſtium exercitum, cæſum, fuſumque cognoui, ſic id, quod & omnes maximè optamus, & [c] ex ea victoria, quæ parta eſt, conſecutum arbitramur, D. Brutum egreſſum iam Mutina eſſe cognouiſſem: propter cuius periculum ad ſaga [d] iſſemus, propter eiuſdem ſalutem redeundum ad priſtinum veſtitum ſine vlla dubitatione cenſerem. Antè verò, quàm [e] ea res, quam auidiſſimè ciuitas exſpectat, allata ſit, lætitiæ vſus, ſatis eſt maximæ, præclariſſimæq; pugnæ: reditum ad veſtitum confectæ victoriæ reſeruate. confectio autem huius belli eſt, D. Bruti ſalus.

a EXORDIVM.
b al. ſceleratorum h.
c al. & eam victoriâ quæ p.
d Ad ſaga ire, eſt veſtem militarem adſumere.
e L. quàm ſit ea res, quam auid. ciuitas exſp. allata, læt.

2 ¶ Quæ autem [f] eſt iſta ſententia, vt in hodiernum diem veſtitus mutetur, deinde cras ſagati prodeamus? Nec verò cùm ſemel ad eum, quem cupimus, optamuſq; veſtitum, redierimus, id agamus, vt eum in perpetuum retineamus. nam hoc quidem cùm turpe eſt, tum ne diis quidem immortalibus gratum, ab [g] eorundem aris, ad quas togati adierimus, ad ſaga ſumenda diſcedere [h].

f CONFVTATIO.
g al. ab eorū aris.
h al. Atqui

3 Atque animaduerto, patres conſcripti, quoſdam huic fauere ſententiæ: quorum ea mens, idque conſilium eſt, vt, cum videant, illum glorioſiſſimum D. Bruto futurum diem, quo die, propter eius ſalutem redierimus ad veſtitum, hunc [k] ei fructum eripere cupiant, ne memoriæ poſteritatique prodatur, propter vnius ciuis periculum populum Romanum ad ſaga iiſſe [a], propter eiuſdem ſalutem rediiſſe ad togas. Tollite hanc, nullam tam prauæ ſententiæ cauſam reperietis. Vos verò, patres conſcripti, conſeruate auctoritatem veſtram, manete in ſententia, tenete veſtra memoria, quod ſæpe oſtendiſtis, huius totius belli in vnius viri fortiſſimi, & maximi vita poſitum eſſe diſcrimen.

i L. glorioſiſſimum illum D. BR
k al. ad hunc ſanium ei fr.
a L. iſſe. P. CCLIX.

4 Ad D. Brutum liberandum legati miſſi, principes ciuitatis, qui illi hoſti, ac [b] parricidæ denuntiarent, vt à Mutina diſcederet: eiuſdem D. Bruti conſeruandi gratia conſules [c] ſortiti: ad bellum profectus [d] eſt A. Hirtius, cuius imbecillitatem valetudinis, animi virtus, & ſpes victoriæ confirmauit: Cæſar, cùm [e] exercitu per [f] ſe tum comparato, primis peſtibus rempublicam liberaſſet, nequid poſtea ſceleris oriretur, profectus eſt ad eundem Brutum liberandum, vicitque dolorem aliquem domeſticum patriæ caritate.

b L. ac parricidæ nuntiarent,
c L. cōſul ſortitu ad bell.
d L profectus Hirtius: cuius imb.
e al. tum
f L. per ſe cōparato, tū primis peſtib. &c.

5 Quid C. Panſa egit aliud delectibus [g] habendis, pecuniis comparandis, ſenatuſconſultis faciendis grauiſſimis in Antonium, nobis cohortandis, populo Romano ad cauſam libertatis vocando, niſi vt D. Brutus liberaretur? à quo populus Romanus frequens ita ſalutem D. Bruti vna voce depopoſcit, vt eam non ſolùm commodis ſuis, ſed etiam neceſſitati victus anteferret. quod ſperare nos quidem debemus, P.C. aut inibi eſſe, aut iam eſſe confectum: ſed ſpei fructum rei conuenit, & euentui reſeruari, ne aut deorum immortalium beneficium feſtinatione præripuiſſe, aut

g L. dilectib. hab.

Digitized by Google

vim fortunæ ſtultitia contemſiſſe videamur.

6 Sed quoniam ſignificatio veſtra ſatis declarat, quid hac de re ſentiatis: ad litteras veniam, quæ ſunt à conſulibus, & à proprætore miſſæ, ſi pauca antè, quæ ad ipſas litteras pertineant, dixero. Imbuti ſanguine gladij, patres conſcripti, legionum, exercituumq; noſtrorum, vel madefacti potius duobus conſulum, tertio Cæſaris prælio. Si hoſtium fuit ille ſanguis, ſumma militum pietas: nefarium ſcelus, ſi ciuium. Quouſque igitur is, qui omneis hoſtes ſcelere ſuperauit, nomine hoſtis carebit? niſi mucrones etiam noſtrorum militum tremere vultis, & dubitare, vtrùm in ciue, an in hoſte figantur.

P. B.

7 Supplicationem decernitis: hoſtem non appellatis. Gratę verò noſtræ diis immortalibus gratulationes erunt, gratæ victimæ, cùm interfecta ſit ciuium multitudo. DE IMPROBIS, inquit, ET AVDACIBVS. nam ſic eos appellat clariſſimus vir, quæ ſunt vrbanarum maledicta litium, non [a] inuſtæ belli internecini notæ. teſtamenta, credo, ſubiiciunt, aut eiiciunt vicinos, aut adoleſcentulos circumſcribunt. his enim vitiis affectos, & talibus, malos, & audaceis appellare cōſuetudo ſolet.

a al. non iuſtæ belli internec.

8 Bellū inexpiabile infert quattuor COSS. vnus omnium latronum tæterrimus: gerit idem bellum cum ſenatu, populoque Romano. omnibus [b] quanquam ruit ipſe ſuis cladibus, peſtem, vaſtitatem, cruciatum, tormenta denuntiat: Dolabellæ ferum, & immane facinus, quod nulla barbaria poſſet ignoſcere [c], id deorum conſilio factum eſſe teſtatur: quæque eſſet facturus in hac vrbe, niſi eum hinc ipſe Iupiter ab hoc templo, atque mœnibus repuliſſet, declarauit in Parmenſium calamitate, quos, optimos viros, honeſtiſſimosq; homines, maximè cum auctoritate huius ordinis, populique Romani dignitate coniunctos, crudeliſſimis exemplis interemit proludium [d] illud, & portentum L. Antonius, inſigne odium omnium hominum; vel, ſi etiam dij oderint quos oportet, omnium deorum.

b L. omnibus (quamquam ruit ipſe cum ſuis cladem. peſt. vaſt. al. omnib. (quāquam r. i. c. ſ.

c L. agnoſcere, id ſuo conſilio.

d L. propudiū ali. Sal. prodigium.

9 Refūgit animus, P. C. eaque [e] formidat dicere, quæ L. Antonius in Parmenſium liberis, & coniugibus effecerit. quas enim turpitudines Antonij libenter ſubierunt, eaſdem per vim lætantur aliis ſe intuliſſe. Sed vis calamitoſa eſt, quam [f] illis intulerunt: libido flagitioſa, qua Antoniorum oblita eſt vita. Eſt igitur quiſquam, qui hoſteis appellare non audeat, quorum ſcelere crudelitatem Karthaginienſium victam eſſe fateatur? qua enim in vrbe tam immanis Annibal [g] capta, quàm in Parma ſurrepta Antonius? niſi fortè huius coloniæ, & cęterarum, in quas eodem eſt animo, non eſt hoſtis Antonius putandus.

e L. eáq; dicere reformidat.

P. CCLX.

f L. quam illi tulerunt.

g L. Hannibal

10 Si verò coloniarum, & municipiorum ſine vlla dubitatione hoſtis eſt, quid tandem huius cenſetis vrbis, quàm ille ad explendas [h] egeſtates latrocinij ſui cōcupiuit? quam iampridem metator, & callidus, decempeda ſua Saxa diuiſerat? Recordamini per deos immortaleis, P. C quid hoc biduo timuerimus à [i] domeſticis hoſtibus, rumoribus improbiſſimis diſſipatis. Quis liberos, quis coniugem aſpicere poterat ſine fletu? quis domum? quis tecta? quis larem familiarem? Iam aut fœdiſſimam mortem omnes, aut miſerabilem fugam cogitabant. Hæc à quibus timebātur, eos hoſteis appellare dubitamus? grauius ſi quis attulerit nomen, libēter aſſentiar: hoc vulgari contentus vix ſum, leuiore non vtar.

h L. explēdas

i lib. vulg. à domeſticis hoſtib. Id eſt, qui [illegible] mœnia [illegible] ſunt, [illegible] orat. &c.

11 ¶ Itaq; [a] cum ſupplicationes iuſtiſſimas ex iis litteris, quæ recitatæ ſunt decernere debeamus, Seruiliuſq; decreuerit: augebo omnino numerum dierum, præſertim cùm [b] non vni, ſed tribus ducibus ſint decernendæ. Sed hoc primùm faciam, vt imperatores appellem eos, quorum virtute, conſilio, felicitate, maximis periculis ſeruitutis, atq; interitus liberati ſumus. Etenim cui viginti his annis ſupplicatio decreta eſt, vt non imperator appellaretur, aut minimis rebus geſtis, aut plerumque nullis? Quamobrem aut ſupplicatio ab eo, qui antè dixit, decernenda non fuit, aut vſitatus honos, peruulgatuſq; tribuendus iis, quibus etiam noui [c], & ſingulares debentur.

a CONFIRMATIO.

b L. cùm cōmuniter. trib. ducib.

P. B.

12 At [d] ſi quis Hiſpanorum, aut Gallorum, aut Thracum mille, aut duo millia occidiſſet, non eum à conſuetudine, quæ increbruit, imperatorem appellaret Senatus? tot legionibus cæſis, tanta multitudine interfecta hoſtium dico, ita, inquam, hoſtium, quamuis hoc iſti hoſtes domeſtici nolint, clariſſimis ducib. ſupplicationum honorem tribuemus, imperatorum nomen adimemus? Quanto enim honore, lætitia, gratulatione in hoc templum ingredi debent illi ipſi huius vrbis liberatores, cùm heſterno die propter eorum res geſtas me ouantem, & propè triumphantem populus Romanus in Capitolium domo tulerit, domum inde reduxerit?

c L. noui, ſingularéſq; debentur.

d L. An, ſi quis Hiſp aut Gal. aut Thracum mille, aut duo millia occidiſſet, cū hac conſ. quæ increbr. imp. app. ſenatus: tot leg. &c.

13 *Is enim demum eſt, mea quidem ſententia, iuſtus triumphus, ac verus: cùm bene de republica meritis teſtimonium à conſenſu ciuitatis datur.* nam ſiue in communi gaudio populi Rom. vni gratulabantur, magnum iudicium: ſiue gratias agebant, eo maius: ſiue vtrumque, nihil magnificentius excogitari poteſt. Tu igitur ipſe de te, dixerit quiſpiam. Et quidem inuitus: ſed iniuriæ dolor fecit me, præter conſuetudinē, glorioſum. nónne ſatis eſt ab hominibus virtutis ignaris gratiam bene merentibus non referri? etiámne [e] eos, qui omneis ſuas curas in reipublicæ ſalute defigunt?

e L. etiam in eos, qui omneis ſuas curas in reip ſalute defigūt, crimen, inuidiáque quæretur? Scitis en.

14 Scitis enim per hos dies creberrimum fuiſſe ſermonem, me [f] per idus Quinctileis, qui dies hodie eſt, cum faſcibus deſceſurū. aliquémne imperatorem habituri erimus: crimen inuidia quæretur? Credo hoc in gladiatorem, aut latronem aut Catilinam eſſe conſultum, non in eum, qui, ne quid tale in republica fieri poſſet, effecerit. an ego, qui Catilinam hæc molientem ſuſtulerim, euerterim, afflixerim. ipſe extiterim [g] repentè Catilina? quib. auſpiciis iſtos faſceis augur acciperem? quatenus haberem? cui traderem? quēquamne fuiſſe tam ſceleratum, qui hoc fingeret? tā furioſum, qui crederet? Vnde igitur iſta ſuſpicio, vel potiùs iſte ſermo?

f L. me priditie Vinalia, qui dies hodie eſt, cū faſcib. fuiſſe deſceſurū. Credo hoc in aliquē impiū gladiatorem, aut latr. aut Catilinā eſſe conſultum nō in eum, qui &c. al. me pridie Quinquatrus Panteg. me per Id. April. qui hodie eſt, cum faſcib. deſcenſurum. At quē in Imperatorem, crimen quæritur.

P. CCLXI.

15 Cum, vt ſcitis, hoc triduo, vel quatriduò, triſtis à Mútina fama manaret? inflati lætitia, atque inſolentia impij ciues, vnū ſe in locū [h] ad illam curiam, viribus potiùs ſuis, quā reipub. infelicem, congregabant. ibi cùm conſilium inirent de cæde noſtra, partirentúrque inter ſe, qui Capitolium, qui [i] Roſtra, qui vrbis portas occuparent: ad me concurſum futurum ciuitatis putabant. quod vt cum inuidia mea fieret, & cum vitæ etiam periculo, famam iſtam faſcium diſſipauerunt: faſceis ipſi ad me delaturi fuerunt. quod cùm eſſet quaſi mea voluntate factum, tum in me impetus conductorum hominum, quaſi in tyrannum,

g L. exſiſterem

h L. ad illā curiam, ſuis potius, quàm reip inf.

i al. qui oſtia.

para-

a L. omnium veſtrum

parabatur: ex quo cædes eſſet veſtrûm a omnium conſecuta. Quæ res pateſcit, patres conſcripti: ſed ſuo tempore totius huius ſceleris fons aperietur.

16 Itaque P. Apuleius, tribunus plebis, meorum omnium conſiliorum, periculorúmque iam inde à conſulatu meo teſtis, conſcius, adiutor, dolorem ferre non potuit: doloris mei concionem habuit maximam, populo Romano, vnum, atque idem ſentiente. In qua concione cùm me, pro ſumma noſtra coniunctione, & familiaritate, liberare ſuſpicione faſciũ vellet, vna voce cuncta concio declarauit, nihil eſſe à me vnquã de republica, niſi optimè cogitatum. Poſt hanc habitam concionẽ, duabus, tribúſve horis, optatiſſimi nuntij, & litteræ venerũt: vt idẽ dies non modò me iniquiſſima inuidia liberauit, ſed etiam celeberrima populi Rom. gratulatione auxerit.

17 Hæc interpoſui, P. C. non tam vt pro me dicerem (malè enim mecum ageretur, ſi parum vobis eſſem ſine defenſione purgatus) quàm vt quoſdam nimis ieiuno animo, & anguſto monerem, id quod ſemper ipſe feciſſem, *vt excellentium ciuium virtutem imitatione dignã, non inuidia putarent. Magnus eſt in republica campus*, vt ſapienter dicere Craſſus ſolebat, *multis apertus curſus ad laudem*. vtinã quidem illi principes viuerent, qui me poſt meũ conſulatum, cùm iis ipſe cederem, principem non inuiti videbant. hoc verò tempore in tanta inopia conſtantium, & fortium conſularium, quo me dolore affici creditis, cùm alios malè ſentire, alios nihil omnino curare videam b, alios parum conſtanter in ſuſcepta cauſa permanere, ſententiámque ſuam non ſemper vtilitate reipublicæ, ſed cùm ſpe, cum timore moderari?

P. B.

b al. video.

18 Quòd ſi quis de contentione principatus laborat, quæ nulla eſſe debet: ſtultiſſimè facit, ſi vitiis cum virtute contendit. vt enim curſu curſus, ſic in viris fortibus, virtus virtute ſuperatur. Tu ſi ego de republica optimè ſentiam: vt me vincas, ipſe peſſimè ſenties? aut, ſi ad me bonorum concurſum fieri videbis, ad te improbos inuitabis? nollem, primùm reipublicæ cauſa: deinde etiam dignitatis tuæ. Sed, ſi principatus ageretur, quem nũquam expetiui, quid tandem mihi eſſet optatius? ego enim malis ſententiis vinci non poſſum, bonis forſitan poſſum, & libenter.

19 Hæc populum Romanum videre, animaduertere, iudicare, quidam moleſtè ferũt. poteránne fieri, vt nõ perinde c homines quoque, vt quiſque mereretur, iudicarẽt? vt enim de vniuerſo ſenatu populus Ro. veriſſimè iudicat, nullis reipublicæ temporib. hunc ordinem firmiorem, atque fortiorem fuiſſe: ſic de vnoquoq; noſtrûm, & maximè qui hoc loco ſententias dicimus, ſciſcitantur omnes, auent audire, quid quiſq; ſenſerit. ita de vnoquoq; vt quemque meritũ arbitrantur, exiſtimant.

c L. proinde homines de quoque, vt q.

P. CCLXII. d L. XIIII. Kal.

20 Memoria tenent, me ante diem XIV. Kalendas d Ianuarias principem reuocandæ libertatis fuiſſe: me ex Kalendis Ianuariis ad hanc horam inuigilaſſe reip. meam domum, meáſq; aureis, dies, & nocteis omnium præceptis, monitiſq; patuiſſe: meis litteris, meis nuntiis, meiſq; e cohortationib. omneis, qui vbiq; eſſent, ad patriæ præſidiũ excitatos: meis ſententiis à Kalendis Ian. nũquam legatos ad Antoniũ: ſemper illum hoſtem, ſemper hoc bellum; vt ego, qui omni tempore veræ pacis au-

e L. meis cohort.

A ctor fuiſſem, huic eſſem nomini peſtiferæ pacis inimicus.

21 Idem Ventidium a, cùm alij tribunum plebis voluiſſent b, non ego ſemper hoſtem? has c in ſententias meas ſi conſules deſignati d diſceſſionem facere omnibus voluiſſent, omnib. iſtis latronibus auctoritate ipſa ſenatus iam pridem de manibus arma cecidiſſent. Sed, quod tum non licuit, patres conſcripti, id hoc tempore non ſolùm licet, verùm etiam

a L. P. Ventidium, b L. vocauiſſent, c al. in has ſententias meas ſi conſules. d Pantag. deſignati.

B neceſſe eſt, eos, qui re ſunt hoſtes, verbis notari, ſententiis noſtris hoſteis iudicari.

22 Antea cùm hoſtem, aut bellum nominaſſem: ſemel, & ſæpius ſententiam meam de numero ſententiarum ſuſtulerunt. quod in hac cauſa iam fieri non poteſt. ex litteris enim C. Panſæ, A. Hirtij conſulum, C. Cæſaris proprætoris e, de honore diis immortalib. habendo ſententias diximus. Supplicationem modò qui decreuit, idem imprudens hoſteis

e L. proprætores,

C iudicauit. numquam enim in ciuili bello ſupplicatio decreta eſt. decretam f dico? ne victoris quidem litteris poſtulata g eſt.

f L. decreta dico? g L. poſtulata Ciuile b.

23 Ciuile bellum conſul Sylla geſſit: legionibus in vrbem adductis, quos voluit, expulit: quos potuit, occidit: ſupplicationis mentio nulla. Graue bellum Octauianum inſecutum eſt: ſupplicatio Cinnæ nulla victoris. Cinnæ victoriam imperator vltus eſt Sylla: nulla ſupplicatio decreta à ſenatu. Ad teipſum, P.

P. B.

D Seruili, nũ miſit vllas collegæ litteras de illa calamitoſa pugna Pharſaliæ? num te de ſupplicatione voluit referre? profectò noluit. At miſit poſtea de Alexandria, de Pharnace. Pharſalicæ verò pugnæ ne triumphum quidẽ egit. eos enim ciueis pugna illa ſuſtulerat, quibus non modò victoribus h ſed etiã viuis, & incolumis, & florens ciuitas eſſe poſſet.

h al. viuis, ſed etiã victorib. incolumis & florens ciuitas eſſe poteſt.

24 Quod idem contigerat ſuperioribus bellis ciuilibus. Nam mihi conſuli ſupplicatio,

E nullis armis ſumtis, non ob cædem hoſtium, ſed i ob conſeruationẽ ciuiũ nouo & inaudito genere, decreta eſt. Quamobrẽ aut ſupplicatio ob rempublicã pulcherrimè geſtam poſtulantib. veſtris imperatorib. deneganda eſt, quod præter Gabinium contigit nemini: aut, ſupplicatione decernẽda, hoſteis eos de quib. decernitis, iudicetis neceſſe eſt. Quod k ergo illi re, id ego etiam verbo, cùm imperatores eos appello. hoc ipſo nomine & eos, qui iam

i Idem 2. Philippica & Orat. in Piſonẽ. & 15 famil. 4.

k [L. Quod ergo ille re,

F deuicti ſunt & eos, qui ſuperſunt, hoſteis iudico, cùm victores appello imperatores.

25 Quomodo enim potiùs Panſam appellẽ? etſi habet honoris ampliſſimi nomẽ. quo l Hirtium? eſt ille quidem conſul, ſed alterum nomen, beneficij eſt populi Rom. alterũ virtutis atq; victoriæ. Quid? Cæſarem, deorũ beneficio reipublicæ procreatum, dubitémne appellare m imperatorem, qui primus Antonij n immanem, & fœdam crudelitatem, non

l al. quo modo Hirtium?

m al. appellare imperatorem? qui pr.

G ſolum à iugulis noſtris, ſed etiam à membris, & viſceribus auertit o? Vnius autem diei quot & quantæ virtutes, dij immortales, fuerunt?

n al. immanẽ, & fœdam crudelitatem Antonij, non ſolum &c. o al. auertit.

26 Princeps enim omnium Panſa prœlij faciendi, & cũ Antonio confligendi fuit, dignus imperator legione Martia, digna legio imperatore P. cuius ſi acerrimũ impetũ cohibere potuiſſet, vno prœlio confecta res eſſet. Sed cùm libertatis auida legio effrenatiùs in aciẽ hoſtiũ irrupiſſet, ipſeq; in primis Panſa

p L. Imperatore Panſa: cuius P. CCLXIII.

H pugnaret, duobus periculoſis vulnerib. acceptis, ſublatus è prœlio, reipub. vitã reſeruauit. Ego verò hũc non ſolùm imperatorẽ, ſed etiã

Digitized by Google

perata, tributuros, ea viuis, victoribúſque cumulatè, cùm tempus venerit, perſoluenda: qui autem ex iis, quibus illa promiſſa ſunt, pro patria occiderunt, eorum parentibus, liberis, coniugibus, fratribus, eadem tribuenda cenſeo [a]. Sed [b], vt aliquando ſententia complectar, ita cenſeo:

a hoc verbo vtebantur Senatores interrogati à Conſule. dixi plenius Philippica 3. 5.

b PERORATIO.

36 *Cum C. Panſa, COS. imper. initium cum hoſtibus confligendi fecerit, quo prælio legio Martia admirabili, incredibiliq́; virtute, libertatem populi Ro. defenderit: quod idem legiones tironum fecerint: ipſeq́; C. Panſa, COS. imper. cùm inter media hoſtium tela verſaretur, vulnera acceperit: cumq́; A. Hirtius, COS. prælio audito, & [c] cognito, fortiſſimo, præſtantiſſimoq́; [d] animo exercitum caſtris eduxerit, impetumq́; in M. Antonium, exercitumq́; hoſtium fecerit, eiuſq́; copias occiſione [e] occiderit ſuo exercitu ita incolumi, vt ne vnum quidem militem deſiderauerit:*

c al. eo cognito.

d al. præſtantiſſimoque.

e L. occidione occid.

37 *Cumq́; C. [f] Cæſar, imper. conſilio, diligentiaq́; ſua caſtra feliciter defenderit, copiaſq́; hoſtium, quæ ad caſtra acceſſerant, profligarit, occiderit: ob eas res ſenatum exiſtimare, & iudicare, eorum trium imperatorum virtute, imperio, conſilio, grauitate, conſtantia magnitudine animi, felicitate, populum Rom. fœdiſſima, crudeliſſimaq́; ſeruitute liberatum: cumq́; remp. vrbem, templa deorum immortalium, bona fortunaſq́; omnium, liberoſq́; conſeruarint dimicatione, & periculo vitæ ſuæ, vti ob eas res bene, fortiter, feliciterq́; geſtas, C. Panſa, A. Hirtius, COS. imperatores, alter, ambóve, aut, ſi [g] abierint, M. Cornutus prætor vrbanus, ſupplicationes per dies quinquaginta ad omnia puluinaria conſtituat:*

f L. C. Cæſar, pro pr. imp.

g Prætor vrbanus, ſi conſules abierint, cóſulare munus ſuſtinebat more maiorũ. lo. famil. 12. Proinde maior dicebatur, cæteri minores. Feſtus.

38 *Cumq́; virtus legionum digna clariſſimis imperatoribus extiterit, ſenatum, quæ ſit antea pollicitus legionibus, exercitibuſq́; noſtris, ea ſummo ſtudio, rep. liberata, perſoluturum: cumq́; legio Martia princeps cum hoſtibus conflixerit, atque ita cum maiore numero hoſtium contenderit, vt plurimos [h] caderent, caperent nonnullos: cumque ſine [i] vlla neceſſitate pro patria vitam profuderint: cumq́; ſimili virtute reliquarum legionum milites pro ſalute, & libertate populi Rom. mortem oppetiuerint: ſenatui placere, vt C. Panſa, A. Hirtius, conſules, imperatores, alter, ambóve, ſi his [k] videatur, iis, qui ſanguinem pro vita, libertate, fortuniſq́; populi R. pro vrbe, templiſq́; deorum immortalium profudiſſent, monumentũ quã ampliſſimum locandum, faciendũmque [l], vrbem ad eam rem pecuniam dare, contribuere [m], ſoluere iubeant, vt extet ad memoriam poſteritatis ſempiternam, ad ſcelus crudeliſſimorum hoſtium, militumque diuinam virtutem: vtque, quæ præmia ſenatus militibus ante conſtituit, ea ſoluantur eorum, qui hoc bello pro patria occiderunt, parentibus, liberis, coniugibus, fratribus: eáque [n] fratribus tribuantur, quæ militibus ipſis tribui oporteret, ſi illi vixiſſent, qui morte vicerunt.*

h al. quàm pluſimos cæderent,

i L. ſine vlla retractatione pro pat. al. ſine vlla retractatione.

k a. eis.

P. B.

l L. faciẽdum curent quæſtores vrb. ad eam rem r.

m a. a tribuere.

n L. iiſque tribuantur, quæ m.

P. CCLXX.

C. CRISPI SALLVSTII IN M. T. CICERONEM ORATIO: NISI POTIVS INCERTI auctoris declamatio eſt.

GRAVITER, & iniquo animo maledicta tua paterer, M. Tulli, ſi te ſcirem iudicio magis, quàm morbo animi petulantia iſta vti. ſed cùm in te neque modum, neque modeſtiam vllam animaduerto, reſpondebo tibi: vt, ſi quã voluptatem malè dicendo cepiſti, eam malè audiendo amittas. Vbi querar? quos implorem, patres conſcripti? diripi remp. atque audaciſſimo cuique eſſe perfidiæ locum [a]? an apud populum Ro. qui ita largitionibus corruptus eſt, vt ſeſe, ac fortunas ſuas venaleis habeat? an apud vos, patres conſcripti? quorum auctoritas turpiſſimo cuique, & ſceleratiſſimo ludibrio eſt: vbi M. Tullius leges, iudicia populi Rom. defendit, atque in hoc ordine ita moderatur, quaſi vnus reliquus ex familia viri clariſſimi, Scipionis Africani, ac non repertitius, accitus, & paullò antè inſitus huic vrbi ciuis.

a L. locum apud populum Rom.

2 An verò, M. Tulli, facta, ac dicta tua obſcura ſunt? an non ita à pueritia vixiſti, vt nihil flagitioſum corpori tuo putares, quod alteri collibuiſſet? An ſcilicet iſtam immoderatam eloquentiam apud M. Piſonem, non pudicitiæ iactura perdidiſti? Itaque minimè mirandum eſt, ſi eam flagitioſè venditas, quam turpiſſimè paraſti. Verùm, vt opinor, ſplendor domeſticus tibi animos tollit. vxor ſacrilega, ac periuriis delibuta: filia matris pellex: tibi iucundior, atque obſequentior, quam parenti par eſt. domum ipſam tuam vi, & rapinis, funeſtam tibi, ac tuis, comparaſti: videlicet, vt nos commonefacias, quàm conuerſa eſſet reſpub. cùm in ea domo habitares, homo flagitioſiſſime, quæ P. Craſſi, viri [b] conſularis fuit.

P. B.

b ſcri. viri clariſſimi,

3 Atque [c] cùm hæc ita ſint, tamen ſe Cicero dicit in conſilio deorum immortalium fuiſſe, inde miſſum huic vrbi, ciuibúſque cuſtodem, abſque carnificis nomine, qui ciuitatis incõmodum in gloriam ſuam ponit. Quaſi verò non illius coniurationis cauſa fuerit conſulatus tuus, & idcirco reſpublica disiecta eo tempore, quòd te cuſtodem habebat. Sed, vt opinor, illa te magis extollunt, quæ poſt conſulatum cum Terentia vxore de rep. conſuluiſti, cum legis [d] Plautiæ iudicia domi faciebatis: ex coniuratis alios [e] morte, alios pecunia condemnabas, cum tibi alius Tuſculanum, alius Pompeianam villam ædificabat, alius domum emebat: qui verò nihil poterat,

c L. Atq; hæc cùm ita ſint,

d L. legis Plautiæ

e L. alios condemnabas, alios pecunia abſoluebas, cum tibi

is erat calumniæ proximus: is aut domum tuam oppugnatum venerat, aut inſidias ſenatui fecerat: denique de eo tibi compertum erat.

4 Quæ ſi tibi falſa obiicio, redde rationem, quantum patrimonij acceperis, quid tibi litibus accreuerit, qua ex pecunia domum paraueris, Tuſculanum, & Pompeianum infinito ſumtu ædificaueris: aut, ſi reticeſ, cui poteſt eſſe dubium, quin opulentiam iſtam ex ſanguine, & miſeriis ciuium paraueris? Verùm, vt opinor, homo nouus Arpinas, ex M. Craſſi familia, eius virtutem imitatur, contemnit ſimultatem hominum nobilium, rempublicam caram habet, neque terrore, neque gratia commouetur.

5 Illud [a] verò amicitiæ tantum, ac virtutis eſt animi? immò vero homo leuiſſimus, ſupplex inimicis, amicis [b] contumelioſus, modò harum, modo illarum partium, nemini fidus, leuiſſimus ſenator, mercenarius patronus, cuius nulla pars corporis à turpitudine vacat, lingua vana, manus rapaciſſimæ, gula immenſa, pedes fugaces: quæ honeſtè nominari non poſſunt, inhoneſtiſſima. Atque is cùm eiuſmodi ſit, tamen audet dicere: *O fortunatam natam me conſule Romam!* Te conſule, fortunatā, Cicero? immò verò infelicem, & miſeram, quæ [c] crudeliſſimam proſcriptionem ciuium perpeſſa eſt, cùm tu turbata rep. metu perculſos omneis bonos parêre crudelitati tuæ cogebas: cùm omnia iudicia, omnes leges in tua libidine erant: cùm tu ſublata lege Porcia, erepta libertate, noſtrûm omnium vitæ, neciſ-

A que poteſtatem ad te vnum reuocaueras.

6 Atque parum eſt, quòd impunè feciſti, verùm etiam commemorando exprobras, neque licet obliuiſci ſeruitutis ſuæ. Egeris, oro te, Cicero, perfeceris quod libet: ſatis eſt perpeſſos eſſe: etiamne aureis noſtras onerabis tuo odio? etiamne moleſtiſſimis verbis inſectabere? *Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ.*[d] Quaſi vero togatus, & non armatus, ea, quæ glorîaris, confeceris: atque inter te, Syllamque B dictatorem, præter nomen imperij, quidquam intersuerit.

7 Sed, quid ego plura de tua inſolentia commemorem? quem Minerua omneis arteis edocuit, Iupiter optimus maximus in concilium deorum admiſit, Italia exſulem humeris ſuis reportauit. Oro te, Romule Arpinas, qui egregia tua virtute omneis Paullos, Scipiones, Fabios ſuperaſti, quem tandem locum in hac ciuitate obtines? quæ tibi partes C reip. placent? quem amicum, quem inimicum habes? cui [e] inſidias in ciuitate feciſti ancillaris? quo iure, cum de exſilio tuo Dyrrachio rediiſti, eum ſequeris? quos tyrannos appellabas, eorum nunc potentiæ faues? qui tibi ante optimates videbantur, eoſdem nunc dementeis, ac furioſos vocas? Vatinij cauſam agis? de Sextio malè exiſtimas? Bibulum petulantiſſimis verbis lædis? laudas Cæſarem? D quem maximè odiſti, ei maximè obſequeris? aliud ſtans, aliud ſedens, de republ. ſentis? his maledicis, illos odiſti, leuiſſime transfuga, neque in hac, neque illa parte fidem habens?

a L. Illud verò amicitiæ: hoc virtutis eſt animi.
b L. in amicos
P. CCLXXI.
c L. quæ crudeliſſimam proſcriptionē perp.
d L. LAVDI
e L. quo iure cui inſidias in ciuitate feciſti ei ancillaris? cùm de exſulio &c.

P. B.

M. TVLLII CICERONIS, VT FALSO INSCRIBITVR, IN CRISPVM SALLVSTIVM reſponſio.

EA DEMVM magna voluptas eſt, Criſpe Salluſti, æqualem, ac parem verbis vitam agere: neque quidquam tam obſcænum dicere, cui non ab initio pueritiæ omni genere facinoris ætas tua reſpondeat: vt omnis oratio moribus conſonet. neque enim qui ita viuit, vt tu, aliter, ac tu, loqui poteſt: neque qui tam illoto ſermone vtitur, vita honeſtior eſt. Quò me vertam, P. C.? vnde initium ſumam? maius enim mihi dicendi onus imponitur, quo notior eſt vterque noſtrûm: quod aut ſi de mea vita, atque actibus huic conuiciatori reſpondero, inuidiam gloria conſequatur: aut, ſi huius facta, mores, omnem ætatem nudauero, in idem vitium incidam procacitatis, quod huic obiicio. Id vos, ſi forte offendimini, iuſtius [a] huic, quàm mihi, ſuccenſere debetis, qui initium introduxit.

2 Ego dabo operam, vt pro me minimo cum faſtidio reſpondeam, & in hunc minimè

F mentitus eſſe videar. Scio me P. C. in reſpondendo non habere magnam exſpectationem, quod nullum vos ſciatis nouum crimen in Salluſtium auditûros: ſed omnia vetera recognituros, queis & meæ, & veſtræ iam, & ipſius aures callent. verum eo magis odiſſe debetis hominem, qui ne incipiens quidem peccare, minimis rebus poſuit rudimentum: ſed ita ingreſſus eſt, vt neque ab alio vinci poſſit, neque ipſe ſe omnino reliqua ætate præterire.

G 3 Itaque nihil aliud ſtudet, niſi, vt lutulentus ſus, cum quouis volutari. longè verò fallitur opinione. Non enim procacitate linguæ vitæ ſordes eluuntur: ſed eſt quædam calumnia, quam vnuſquiſque noſtrûm teſtante animo ſuo fert, de eo, qui falſum crimen bonis obiectat. quòd ſi vita iſtius memoriam vicerit: illam, P. C. non ex oratione, ſed [c] ſuis ex moribus ſpectare debetis. Iam H dabo operam, quàm maximè potero, vt breue id faciam. Neque hæc altercatio noſtra vobis inutilis erit, patres conſcripti. Plerumq; enim reſpublica priuatis creſcit inimicitiis: vbi nemo

a L. atq; adeò
b L. iuſtius huic, qui initium introduxit, quàm mihi ſuccenſ. deb.
P. CCLXXII.
c L. ſed ex ſuis mor.

Digitized by Google

mo ciuis qualis ſit vir, poteſt latêre.

4 Primùm igitur, quoniam omniũ maiores Criſpus Salluſtius ad vnũ exemplum & regulam quærit, velim mihi reſpondeat, nunquid hi, quos protulit, Scipiones, & [a] Metellos, vel Fabios, antè fuerint aut opinionis, aut gloriæ, quàm eos res geſtæ ſuæ, & vita innocentiſſimè acta commendauit. quòd ſi hoc fuit illis initium nominis & dignitatis: cur non æquè de nobis exiſtimetur, cuius & res geſtæ illuſtres, & vita integerrimè acta? quaſi verò tu ſis ab illis viris, Salluſti, ortus. quòd ſi eſſes, nonnullos iam tuæ turpitudinis pigeret.

a L. & Metelli antè fuerint vllius opinionis aut glo.

5 Ego meis maioribus virtute mea præluxi, vt, ſi priùs noti non fuerint, à me accipiant initium memoriæ ſuæ. tu tuis vita, quàm turpiter egiſti, magnas offudiſti tenebras; vt etiã ſi fuerint egregij ciues, certè venerint in obliuionem. Quare noli mihi antiquos viros obiectare. Satius eſt enim me meis rebus geſtis florere, quàm maiorum opinione niti: & ita viuere, vt ego ſim poſteris meis nobilitatis initium, & virtutis exemplum. Neq; me cum iis conferri decet, P.C. qui iam deceſſerunt, omniq; odio carent, & inuidia: ſed eum eis, qui mecum vnà in repub. verſati ſunt.

6 Sed [b] ſi fuerim aut in honoribus petendis nimis ambitioſus, (non hanc dico popularem ambitionem, cuius me principem confiteor, ſed illam pernicioſam contra leges, cuius primos ordines, Salluſtius duxit) aut in gerendis magiſtratibus, aut in vindicandis maleficiis tam ſeuerus, aut in tuenda republ. tam vigilans, quam tu proſcriptionem vocas: credo quod non omnes tui ſimiles incolumes in hac vrbe vixiſſent [c]. At quanto meliore loco reſpub. ſtaret, ſi tu par, ac ſimilis ſceleſtorum ciuium, vnà cum illis adnumeratus eſſes?

b fors. Sed fuerim aut in ho.

P. B.

c fors. vixiſſent: at q.

7 An ego tunc falsò ſcripſi, *Cedant arma togæ*, qui togatus armatos, & pace bellum oppreſſi? An illud mentitus ſum, *Fortunatam natam me conſule Romam*, qui tantum inteſtinum bellum, ac domeſticum vrbis incendium extinxi? Neq; te tui piget, homo leuiſſime, cum ea culpas, quæ in hiſtoriis gloriæ mihi ducis? An turpius eſt, P.C. ſcribentem mẽtiri, quàm [d] illum palàm hoc ordine dicentem? Nam ꝙ ætatem increpuiſti: tantum me abeſſe puto ab impudicitia, quantum tu abes à pudicitia.

d I. quàm illum palàm in hoc ord.

8 Sed quid ego de te plura querar? Quid enim mentiri turpe duces, qui mihi auſus ſis eloquentiam, vt vitium, obiicere? cuius ſemper nocẽs eguiſti patrocinio. An vllum exiſtimas poſſe fieri ciuẽ egregiũ, qui non his artibus, & diſciplinis ſit eruditus? an vlla alia putas eſſe rudimenta, & incunabula virtutis, quibus animi ad gloriæ cupiditatẽ aluntur? Sed minimè mirũ eſt, P.C. ſi homo, qui deſidiæ, ac luxuriæ plenus ſit, hęc, vt noua, atq; inuſitata, miratur.

9 Nam ꝙ inuſitata rabie petulanter in vxorem, & in filiam meam inuaſiſti, quæ facilius mulieres ſe à viris abſtinuerunt, quàm tu vir à viris: ſatis doctè, ac peritè feciſti. Nõ enim me ſperaſti mutuã tibi gratiã relaturũ, vt viciſſim tuos cõpellarem. Vnus enim ſatis eſt materię habens: neq; quidquam domi tuæ turpius eſt, quàm tu. Multũ verò te opinio fallit, qui mihi parare putaſti inuidiam ex mea re familiari, quæ mihi multo minor eſt, quàm habere dignus ſim. atq; vtinam ne tanta quidem eſſet, quanta eſt: vt potiùs amici mei viuerẽt, quàm ego teſtamentis eorum locupletior eſſem.

P. CCLXXIII.

10 Ego fugax, Criſpe Salluſti? furori tribu-

A ni plebis ceſſi. vtilius duxi, quamuis fortunam vnus experiri, quàm vniuerſo pop. Ro. ciuilis eſſem [a] diſſenſionis cauſa. qui poſteaquam ille ſuum annum in rep. perbacchatus eſt, omniaque, quæ commouerat, pace, & otio reſederũt: hoc ordine reuocante, atq; ipſa rep. manu retrahente me, reuerti. Qui mihi dies, ſi cũ omni reliqua vita conferatur, animo quidem meo ſuperet: cũ vniuerſi vos, populuſq; R. frequens aduentu meo gratulatus eſt. tanti me fugacẽ,
B mercenarium patronum, hi æſtimauerunt.

a L. eſſe diſſ.

11 Neque hercule mirum eſt, ſi ego ſemper iuſtas omnium amicitias exiſtimaui. Non enim vni priuatim ancillatus ſum, neque me addixi: ſed, quantum quiſque reipublicæ ſtuduit, mihi tantùm fuit aut amicus, aut inimicus. Ego nihil plus volui valere, quàm pacem. Multi priuatorum audacias metuerunt [b]; ego nihil timui, niſi leges. Multi arma ſua timeri voluerunt: ego nunquam volui quidquam
C poſſe, niſi pro vobis. Multi ex vobis potentia freti, in vos ſuis viribus abuſi ſunt. Itaq; non eſt mirum, ſi nullius amicitia vſus ſum, qui non perpetuò reipublicæ amicus fuit.

b al. aluerunt:

12 Neque enim me pœnitet, ſi aut petenti Vatinio reo patrocinium pollicitus ſum, aut Sextij inſolentiam repreſſi, aut Bibuli patientiam culpaui, aut virtutibus Cæſaris faui. hæ laudes egregij ciuis, & vnicæ ſunt. Quæ ſi tu mihi, vt vitia, obiicis, temeritas tua reprehen-
D detur, non mea vitia culpabuntur. Plura dicerem, ſi apud alios mihi eſſet dicendum, P.C. non apud vos, quos ego habui omnium mearum actionum monitores. Sed vbi rerum teſtimonia adſunt, quid opus eſt verbis?

P. B.

13 Nunc, vt ad te reuertar, Salluſti, patremque tuum prætercam: qui ſi nunquam in vita ſua peccauit, tamen maiorem iniuriam reipublicæ facere non potuit, quàm quòd te talem filium genuit neque tu ſi qua in pueritia pec-
E caſti, exſequar, ne parentem tuum accuſare videar, qui eo tempore ſummam tui poteſtatem habuit: ſed qualem adoleſcentiam egeris. hac enim demonſtrata, facilè intelligetur, q̃ petulanti pueritia, tam impudicus, & procax adoleueris. Poſteaquàm immenſæ gulæ impudiciſſimi corporis quæſtus ſufficere non potuit, & ætas tua iam ad ea patienda, quæ alteri facere collibuiſſet, exoleuerat, cupiditatibus infinitis efferebaris: vt, quæ ipſe corpori
F tuo turpia non duxiſſes, in aliis experireris.

14 Ita non eſt facile reputare [c], P.C. vtrum inhoneſtiorib. corporis partibus rem quæſierit, an amiſerit. Domum paternam viuo parte turpiſſimè venalem habuit, vendidit. Et cuiquam dubium poteſt eſſe, quin mori coegerit eum, quo hic nondum mortuo, pro [d] herede geſſerit omnia? Neque pudet eum à me quærere, quis in P. Craſſi domo habitet, cùm ipſe reſpondere non queat, quis in ipſius ha-
G bitet, paterna domo. At Hercule lapſus ætatis tirocinio, poſtea ſe correxit. Non ita eſt, ſed abijt in ſodalitium ſacrilegij Nigidiani: bis ad iudicis ſubſellia attractus, extrema fortuna ſtetit: & ita diſceſſit, vt non hic innocens eſſe, ſed iudices peierasse exiſtimarentur.

c L. exputare

d L. pro herede ſe geſſerit: N.

15 Primum honorem in quæſtura adeptus, hunc locum, & ordinem deſpectus, cuius aditus ſibi quoque, ſordidiſſimo homini, patuiſſet. Itaque timens, ne facinora ſua clàm vos
H eſſent, cùm omnibus matribus familiarum opprobrio eſſet, confeſſus enim eſt, vobis audientibus, adulterium, neque erubuit ora ve-

Digitized by Google

P. CLXXIV. ſtra. Vixeris vt libet, Salluſti: egeris quæ volueris: ſatis ſit, vnum te tuorum ſcelerum conſcium eſſe. noli nobis languorem, & ſoporem nimium exprobrare. Sumus diligentes in tuenda pudicitia noſtrarum vxorum, ſed ita experrecti non ſumus, vt à te cauere poſſimus. Audacia tua vincit ſtudia noſtra.

16 Et [a] quod hunc mouere poſſit, P.C. factum, ac dictum turpe, quem non puduit palàm, vobis audientibus, adulterium confiteri? Quòd ſi tibi nihil per me reſpondere voluiſſem, ſed illud cenſorium elogium [b] Appij Claudij, & L. Piſonis, integerrimorum virorum, quo vſus eſt quiſque eorum, pro lege palàm vniuerſis recitarem: nonne tibi viderer æternas inurere maculas, quas reliqua vita tua eluere non poſſit? Neque poſt illum delectum ſenatus vmquam te vidimus: niſi fortè in ea te caſtra coniecisti, quò omnis ſentina reip. confluxerat.

17 At idem Salluſtius, qui in pace ne ſenator quidem manſerat: poſteaquàm reſpub. armis oppreſſa eſt, & idem victores, qui exules reduxit, in ſenatum poſt quæſturam eſt reductus. quem honorem ita geſſit, vt nihil in eo non venale habuerit, cuius aliquis emptor fuerit. Ita igitur egit, vt nihil non æquum, ac verum duxerit, quod ipſi facere collibuiſſet: neque aliter vexauit, ac debuit, ſi quis prædæ loco magiſtratum accepiſſet.

18 Peracta quæſtura, poſteaquàm magna pignora eis dederat, cum quibus ſimilitudine vitæ ſe coniunxerat, vnus iam ex illo grege videbatur. Eius enim partis erat exemplar Salluſtius, quo tanquam in imam voraginem cœtus omnium vitiorum exceſſerat [c]. quidquid impudicorum cyllonum, parricidarum [d], ſacrilegorum, debitorum fuit in vrbe, municipiis, coloniis, Italia tota, ſicut in fretis ſubſederant, nominis perditi, ac notiſſimi, nulla in parte caſtris apti: niſi licentia vitiorum, & cupiditate rerum nouarum.

P. 8. 19 At poſteaquàm prætor eſt factus, modeſtè ſe geſſit & abſtinenter. Nonne ita prouinciam vaſtauit, vt nihil neque paſſi ſint, neque exſpectarint grauius in bello ſocij noſtri, quàm experti ſunt in pace, hoc Africam interiorem obtinente? vnde tantum hic exhauſit, quantum potuit aut fide nominum traiici, aut in naueis contrudi. tantū, inquam, P.C. exhauſit, quantum voluit. Ne cauſam diceret, ſeſtertio duodecies cum Cæſare paſcitur. Quòd ſi quidpiam eorum falſum eſt, his palàm refelle, vnde tu, qui modò ne paternam quidem domum redimere [a] potueris, repentè tanquam ſomnio beatus, hortos pretioſiſſimos, villam Tiburti [b], C. Cæſaris reliquas poſſeſſiones paraueris.

20 Neque [c] piguit quærere, cur ego P. Craſſi domum emiſſem, cùm tu veteris villæ dominus ſis, cuius paulo ante fuerat Cæſar. modò, inquam, patrimonio non comeſo, ſed deuorato, quibus rationibus repentè factus es tam affluens, & tam beatus? nam quis te faceret heredem, quem ne amicum quidem ſuum ſatis honeſtum quiſquam ſibi ducit, niſi ſimilis, ac par tui [d]? At hercule egregia facta maiorum tuorum te extollunt. quorum ſiue tu ſimilis es, ſiue illi tui, nihil ad omnium ſcelus, ac nequitiam addi poteſt. Verùm, vt opinor, honores tui te faciunt inſolentem. Tu, C. Salluſti, tantidem putas eſſe, bis ſenatorem, & bis quæſtorem fieri, quanti bis conſularem, & bis triumphalem? Carere debet omni vitio, qui in alterum paratus eſt dicere. Is demum maledicit, qui non poteſt verum ab altero audire. Sed tu omnium menſarum aſſecla, omnium cubiculorum in prima ætate pellex, & idem poſtea adulter, omnis ordinis turpitudo es, & ciuilis belli memoria. Quid enim grauius pati potuimus, quàm quòd te incolumen in hoc ordine videamus?

22 Deſine bonos petulantiſſima conſectari [e] lingua: deſine morbo procacitatis iſto vti: deſine vnumquemque moribus tuis æſtimare. his moribus amicum tibi facere non potes: videris velle inimicum habere. Finem dicendi, P.C. faciam. ſæpe enim grauiùs vidi offendere animos auditorum, eos, qui aliena flagitia apertè dixerunt, quàm eos, qui commiſerunt. Mihi quidem ratio habenda eſt, non quid Salluſtius meritò debeat audire, ſed vt ea dicam, ſiqua ego honeſtè effari poſſum.

a L. Ecquod hunc.

b L. eclogium App. al. elegium. al. elogium.

c al. concelſerat.

d L. patricidarum.

a L. reluere potueris.

b al. Tiburti, al. Tiburtinā.

c L. neque te pig.

d L. tibi?

P. CCLXXV.

e fort. lacſectari

AD POPVLVM ET EQVITES ROM. antequam iret in exſilium.

¶ Hæc oratio eſt inelegans, inconcinna, inſulſa, atque inepta, denique vix Latina: itaq; qui eam Ciceroni adſcribunt, eadem opera regi alicui opulento veſtem aliquam craſſo filo tritam, ac laceram circumdent.

SI quando inimicorum impetum propulſare, ac propellere cupiſtis, defendite nunc vniuerſi vnum, qui ne omnes concideretis, ardoreque flammæ conflagraretis, mei capitis periculo non dubitaui prouidere. Nam, quem virtutis gloria cum ſumma laude ad cœlum extulit, eundem inimicorum inuidia indigniſſimè oppreſſum deprimit ad ſupplicium. Si liberûm cōceptam dulcedinē animo incluſam continetis, nolite eo velle carere, qui cariſſimam veſtram procreationem ſibi eſſe duxit.

2 Eſt enim liberale officium, ſerere beneficium, vt metere poſſis fructum. Fidei conducit, in loco, debitum retribuere. Illic enim animi voluntas propenſa comprobatur: hîc memoria collaudatur. Itaque, ſi omnibus graue ſeruituris iugum eſſe debet in libertate educatis: ſit is veſtris animis acceptiſſimus, qui à veſtro corpore iugum acerbiſſimum repulit ſeruitutis. 3 Et, ſi maiores veſtri eos imperatores, qui militum virtute hoſtium fregerunt furorem, iucundiſſimo fru-

mo fructu libertatis reconciliato, non ſolùm A ſtatuis dignos putarunt, ſed etiam æterna triumphi laude decorarunt: tum vos eum cõſulem, qui nõ militum præſenti fortitudine, ſed ſua eximia animi virtute hoſtilem ciuiũ mentem ſenatus auctoritate vindicauit, exiſtimate vobis retinendum in ciuitate eſſe.

4 Si, quæ beneficia ſingulis ciuibus priuatimque dantur, ea ſolent iis eſſe fructuoſa, à quib. ſunt profecta: iure & merito potiùm ego vos ad defenſionẽ meæ ſalutis adhortor, atque quos conſeruaui vniuerſos. B Nam neque maius eſt defendere vnũ, quàm populũ: neque verius à ſingulis, quam ab omnibus repetere officij præmiũ, & fructũ: propterea quod in vnius periculo ſæpe contentio parua eſt, vt leuis ſit labor defenſori ſuſtinendus: in reip. inſidijs, quo firmius eſt quod oppugnatur, eo paratiores ſunt inimici, vt iis ſine magna ſollicitudine, induſtria, virtute non queat reſiſti.

5 Et ſingulorum opes ſæpe ſunt tenues, & C infirmæ ad gratiam referendam, vt opitulari benemerentibus non queant, ſi maxime cupiant: vniuerſorum auxilium eo plurimum prodeſt, quòd firmioribus opibus eſt nixum. Iure igitur, quoniam & maior impenſa in patriam officij eſt, quam in priuata iſt defenſione, & plus à vobis præſidij, quam à cæteris opis ad ſalutẽ poteſt aſſerri: vos obteſtor, quos mihi & debere, & poſſe intelligo opitulari.

4 Non conuenit enim, cum ego ad pro- D mittendum officiũ tam fuerim expeditus, vos ad referendam gratiã eſſe tardiores: ne, cuius amplitudinẽ, ac gloriã laude, atque honorib. amplificare debeatis, eius incolumitatẽ, & ſalutẽ deſerendam exiſtimetis. Etenim errat ſi quis arbitratur, M.Tullium idcirco in capitis periculum vocari, quod deliquerit aliquid, quod patriã læſerit, quod improbe vixerit. nõ citatur reus audaciæ: virtutis reus citatur. non E accuſatur quod remp. vi oppugnarit, ſed quod homo nouus perniciosum nobiliũ reſtinxerit furorem. Non obeſt mihi turpis, & nocẽs, ſed honeſtiſſime laudatiſſimeque acta vita. non odio bonorum, ſed inuidia premor malorum.

7 Intelligunt homines tot[a], & tam præclaris teſtimonijs, monumentisque virtutis comparatis, M.Tullio, dum ſit incolumis, ſe voluptati. idcirco vitam eripere cupiunt, vt cum ſpiritu ſenſum quoque adimant iucun- F ditatis. Nonne igitur indignum eſt, eos præmiis meis inuidere, qui virtute certare noluerunt? eos in contentionem honoris venire, qui officiis te ſuperari æquiſſimo animo tulerunt? Si dulcis eſt gloria, conſequere virtutem: noli obijcere labores, petere honorem: honorem dico? immò vero famam, fortunas, familiam, liberos, caput, corpus, ipſum denique ſanguinem, & animam. Cedo inuitus de repub. cedo oppreſſus de fortuna, de dignitate: diſcedo à G republica, victus audacia malorum.

8 Liceat manere, ſi non illum M.Tullium, cuſtodem vrbis, defenſorem omnium, patrem patriæ: at certè reliquias Tullij: liceat in conſpectu ciuium, in hac vrbe, quam ex participatorum faucibus eripuit, tecta omnium, fana deorum, vniuerſam videre periculo liberatam ſuo ciuitatem. liceat ex hac flãma euolare, præſertim qui illud impium incendiũ perditorum hominũ lacrymis potius meis, quàm ſanguine veſtro reſtingui malui. H Neque.n. peto, vt mihi detis vitã; ſed dotã repeto, vt reddatis. Si meminiſtis quod dedi, vos non debetis obliuiſci, ſed retribuere quod debetis.

9 Vos, vos obteſtor, dij immortales, qui meæ menti lumina præbuiſtis, cum ego conſenſum extinxi coniurationis arcemque vrbis ab incendio, ac flãma liberaui, liberoſque veſtros e gremio, & complexu matrum ad cædem, & cruorem non ſum paſſus abſtrahi. Nũ igitur poteſt fieri à clientibus vt recipiatur, cui à quibus debeam retineri, reijcere ſtatuat? Socij quò fugiant, cùm aditus cuſtodi patriæ præcluſus ſit? quomodo ſpes ſalutis reliqua reſidebit eum ciuibus præcluſa ſit expectatio incolumitatis? Pax & concordia extraneis gignetur, cum iam domeſticis non inſideat, ſed publice prouidenti eripiatur?

10 Nam quid ego improborum facta renouem oratione, vt redintegratione illius coniurationis animos vulnerem vel ro? auxilium ab alienis efflagitabo, cùm ciues veſtros deſeratis? Sociorum inuocem ſubſidium, cùm à ciuibus[a] interclusum ſit præſidium? Quã colere gentem nunc inſtituam? vtrum vt cuſtos accipiar, an vt proditor excludar? ſi vt cõſeruator: veſtra erit ignominia. ſin vt oppugnator: gratiſſa erunt omnia. Itaque quod putaui fore gaudium, id extitit exitium.

11 Si, Quirites, eundem in ceterorum periculis haberemus animum, quem in noſtris difficultatibus, & pro innocentiſſimo quoque propugnare, & nocentiſſimum quemque oppugnare nobis vtiliſſimum eſſe arbitraremur, & ſi cũ optimi cuiuſque rebus aduerſis noſtrã ſalutem, cum deterrimorum hominũ ſecundis noſtra pericula putaremus coniuncta, frequentes profecto talibus conatibus obuiã ire niteremur, neque partim innocentia freti, partim nobilitate nixi, partim potentia ac multitudine amicorum fulti, cum perfacilè exiſtimaremus aduerſariorum vim, ac factionẽ à nobis repelli poſſe, ſubito ipſi ſimili periculo circumuenti in noſtro euentu aliorum reminiſcentes caſus, iure id nobis accidere nequicquam quereremur.

12 Quis enim eſt, Quirites, qui nunc, cùm inimicorum noſtrorum vim atque violentiã perſpiciat, quique noſtrum ipſum periculoſiſſimum caſum recognoſcat, qui non ſibi, ac ſuis diffidat fortunis? Quo enim ſe ſatis tutũ arbitrabitur præſidio? virtutis & gloriæ? At ea nos ipſa hoc tempore oppugnant. Multitudine amicorum? Apertuerunt non fortes eſſe te amicos, ſi in eorum poteſtate noſtra ſita ſalus non eſt. Paucitate inimicorum? At id non in ipſius, ſed in aliorum voluntate poſitum eſt. nam non ſatis eſt, ne cui iniuriam facias, prouidere, ſi tamen ſunt voluntarij inimici, qui tuis præmiis te oppugnent.

13 Atque cùm hæc omnia omnibus ſint grauia, atq; acerba, tũ vero nobis miſera, atq; intoleranda, quorũ & officia in rẽp. recentiſſima, & incõmoda ob rẽp. frequentiſſima in familia verſantur. Nũc ſi eadẽ conditio diſceptationis proponetur, æqui auditores adhibebuntur, aures nõ obturę criminatione, ſed vacuæ præbebuntur: qui ſunt aſſecuti ſummum gradũ honoris, nõ diſpoliabũtur honore: qui ſperãt, faciliùs & procliuiùs ad laudẽ nobilitatis peruenient. Quamobrẽ nolo me duce ſupplicij vos ad fraudẽ deduci, vt ego ad priſtinum ſtatũ recidã caſus. Nunc igitur, ſi linguæ eſt concertandum: innocentiæ virtute fretus ſupero. ſi facta compenſanda ſunt: conferamus æquitatem. ſi violentię impetu opprimi.

a al. tot & tam præclaris teſtimonijs, monumentiſque virtutis, comparata M.Tull.

a al. cùm ciuibus

Equidem negare non poſſum à Cæſare Hirtium ornatum: ſed [a] illa ornamenta in virtute, & induſtria poſita lucēt. Tu verò, qui te ab eodem Cæſare ornatū negare non potes, quid eſſes, ſi tibi ille non tam multa tribuiſſet? ecquò te tua virtus prouexiſſet? ecquò genus [b]? in luſtris, popinis, alea, vino, tempus ætatis omne conſumſiſſes, vt faciebas, cùm in gremiis mimarum, mentum [c], mentemque deponeres. ET TE, O PVER [d]. Puerum appellat, quem non modò virum, ſed etiam fortiſſimum virum ſenſit [e], & ſentiet. Eſt iſtud quidem nomen ætatis, ſed ab eo minimè vſurpandum, qui ſuam amentiam puero huic præbet ad gloriam.

25 QVI OMNIA EIVS NOMINI DEBES. Debet verò, ſoluitque præclarè. ſi enim ille patriæ pater [f] eſt, vt tu appellas (ego, quid ſentiam, videro:) cur non hic parens verior, à quo certè vitam habemus, è tuis facinoroſiſſimis [g] manibus ereptam? ID AGERE, VT IVRE DAMNATVS SIT DOLABELLA? Turpem verò actionem, qua defenditur ampliſſimi [h] auctoritas ordinis contra crudeliſſimi gladiatoris amentiam. ET VT VENEFICVS [i] HAC LIBERETVR OBSIDIONE? Veneficum [k] audes appellare eum virū, qui tuis veneficiis remedia inuēnit? quē ita obſides, noue Annibal [l], aut ſi quis acutior imperator fuit, vt te ipſe obſideas, neque te iſtinc, ſi cupias, poſſis explicare. receſſeris: vndique omnes inſequentur. manſeris: hærebis. nimirum rectè veneficum [m] appellas, à quo tibi præſentem peſtem vides comparatam.

26 VT [n] QVAM POTENTISSIMVS SIT CASSIVS, ATQVE BRVTVS? Putes Cenſorinum dicere, aut Ventidium, aut etiam ipſos Antonios. cur autem nolint potenteis eſſe non modò optimos, & nobiliſſimos viros, ſed ſecum etiam in reipub. defenſione coniunctos? NIMIRVM EODEM MODO HÆC ADSPICITIS, VT PRIORA. Quæ [o] tandem? CASTRA POMPEII SENATVM APPELLATIS. An verò tua [p] caſtra potius ſenatum appellaremus? in quibus tu videlicet conſularis, cuius totus conſulatus eſt ex omni monumentorum memoria reuulſus [q]: duo prætores ſine cauſa diffiſi ſe aliquid habituros [r]: nos enim Cæſaris beneficia defendimus: prætorij, Philadelphus Annius, & innocens Gallius [s]: ædilitij, Coricus [t], laterum, & vocis meæ teſtis Beſtia, & fidei patronus: fraudator creditorum Trebellius, & homo diruptus, dirutuſque, Qu. Cœlius, columenq; amicorum Antonij, Cotyla [z] Varius: quos [u] Antonius deliciarum cauſa loris in conuiuio cædi iubebat à [x] ſuis publicè: Septemuirales, Lento, Nucula: tum deliciæ, atque amores populi Rom. L. Antonius: tribuni [y] primùm duo deſignati, Tullus Hoſtilius, qui ſuo iure in porta nomen inſcripſit: qui cùm prodere imperatorem ſuum non [z] potuiſſet, reliquit. alter eſt deſignatus, Viſeius [a] neſcio [b] quis, fortis (vt aiunt) latro: quem tamen temperantem fuiſſe ferunt Iſauri [c] balneatorem.

27 Sequuntur alij, tribunitij, T. Plancus in primis: qui ſi ſenatum dilexiſſet, nunquam curiam incendiſſet. quo ſcelere damnatus, in eam vrbem rediit armis, è [d] qua exceſſerat legibus, ſed hoc ei commune cum plurimis diſſimillimis. illud tamē verum, quod in hoc Planco prouerbij loco dici ſolet, perire eum nō poſſe, niſi [e] ei crura [f] fracta eſſēt. fracta ſunt, & viuit. hoc tamen, vt alia multa, Aquilæ [a] fertur acceptum. Eſt etiam ibi Decius, ab illis, vt opinor, Muribus Deciis. Itaque Cæſaris munere [b], Deciorum [c] quidem, multo interuallo, per hunc præclarū virum memoria renouata eſt. Saxam verò Decidium præterire qui poſſum, hominem deductum ex vltimis gentibus, vt eum tribunum pleb. videremus, quem ciuem nunquam videramus?

28 Eſt [d] quidem alter Soſeranus: ſed omnes tamen tantam habent ſimilitudinē inter ſe, vt in eorum prænominibus errē. Nec verò Exitius, Philadelphi frater, quæſtor, prætermittendus eſt, ne, ſi de clariſſimo adoleſcente ſiluero, inuidiſſe videar Antonio. Eſt etiā Aſinius quidam ſenator voluntarius, lectus ipſe à ſe. apertam curiam vidit poſt Cæſaris mortem: mutauit calceos: pater conſcriptus repētè factus eſt. Non noui Sex. Albedium: ſed tamen neminem tam maledicum offendi, qui illum negaret dignum Antonij ſenatu. Arbitror me aliquos prætériiſſe: de iis tamen, qui occurrebant, tacere non potui. Hoc igitur fretus ſenatu, Pompeianum ſenatum deſpicit: in quo decem fuimus conſulares: qui ſi omnes viuerent, bellum omnino hoc non fuiſſet: auctoritati ceſſiſſet audacia.

29 Sed quantum præſidij fuerit in ceteris, hinc intelligi poteſt, quòd ego vnus relictus [e] è multis, contudi, & fregi, adiuuantib. vobis, exultantis prædonis audaciam. Quòd ſi fortuna nobis modò non eripuiſſet Ser. Sulpicium, eiúſque collegam ante Marcum Marcellum: quos ciueis? quos viros? ſi [f] duos conſules, amiciſſimos patriæ, ſimul ex Italia eiectos: ſi L. Afranium, ſummum ducem: ſi P. Lentulū, ciuem cùm in ceteris rebus, tum in ſalute mea ſingularem: ſi Bibulum, cuius eſt in rempubl. meritò ſemper laudata conſtantia: ſi L. Domitium, præſtantiſſimum ciuem: ſi Appiū Claudium pari nobilitate, & voluntate præditū: ſi P. Scipionem, clariſſimum virum, maiorúmq; ſuorum ſimillimum reſpub. tenere potuiſſet: certè his conſularibus non eſſet Pompeianus deſpiciendus ſenatus.

30 Vtrum igitur æquius, vtrum melius reip. fuit, Cn. Pompeium, an ſectorem Cn. Pompeij viuere Antonium? Qui [g] verò prætorij? quorū princeps M. Cato, idémque omnium gentium virtute princeps. Quid reliquos clariſſimos [h] viros commemorem? noſtis omneis. magis vereor, ne longum me in enumerando, quàm ne ingratum in prætereundo putetis. qui ædilitij? qui [i] tribunitij? Quid multa? talis ſenatorum & dignitas, & multitudo fuit, vt magna excuſatione opus iis ſit, qui illa in caſtra non venerunt. Nunc reliqua attendite. VICTVM CICERONEM DVCEM HABVISTIS [k]. Eo libentius ducem audio, quod certè ille dicit inuitus. nam de victo nihil laboro. fatū enim meum eſt, ſine repub. nec vinci poſſe, nec vincere. MACEDONIAM MVNITIS EXERCITIBVS. Eam [l] quidem fratri tuo, qui à vobis nihil degenerat, extorſimus. AFRICAM COMMISISTIS VARO BIS CAPTO. Hic cum C. fratre putat ſe litigare. IN SYRIAM CASSIVM MISISTIS. Non igitur ſentis, huic cauſæ orbem terræ patēre [m]: te, extra munitiones tuas, veſtigium vbi imprimas, non habere? 31 CASCAM TRIBVNATVM GERERE PASSI ESTIS. Quid ergo? vt M. [n] Arullum, vt Ceſetium à repu. remoueremus: eum, per quem, vt neque

idem

Marginal notes (left column): a al. ſed illa omnia ornamenta. b al. ecquod genus, al. hæc quid ingenium? P. B. c al. mentem mentúmque. d Octauium intelligit. annum enim 19. agebat, teſte Velleio & Tacito. adde 12. famil. 25. & 10. famil. 28 & 11. fam. 7 & 14. & 10. & epiſt. ad Brutū 15. e al. ſenſit. f L. parens. g v. c. facinoroſiſſimis. h L. ampliſſimi ordinis auctoritas. i L. VENEFICA HÆC LIBERETVR OBS. k L. Veneficā. l L. Hānibal. m L. Veneficam app. n L. ET VT Q. o al. Quo tandem. p al. tua caſtra ſenatum potiùs app. al. tua caſtra ſenatum app. q v. c. reuulſus. P. CCLII. r al. M. Gallicis, vt apud Appian. lib. 3. & Suet. in Tiberio. s L. C. Orticus, laterū, & vocis meæ, Beſtia etiam fidei patronus. t al. Cotula. u L. quem Antonius. x L. à ſeruis publicis. y al. tribunitij. z Lanō poſſet. a al. Viſeius. b L. neſcio qui. c L. Piſauri balo. d al. vnde exc. e Iis qui in crucem acti eſſent crura frangere ſolebant, ſi, diutius in cruce viuerēt: quod & hiſtoria facta docuit. f De crurifragio adde quæ dam ex orat. pro ... Amel. ... Aug.

Marginal notes (right column): a v. c. Aquilæ referatur acceptum. b al. munere Cæſaris. c L. Deciorū multo quidē interuallo. P. B. d L. Eſt quidē alter Saſerna: ſed om. q. v. c. Eſt quidem A. Serena. ſed omn. e fort. relictus è mult. f v. c. ſi duo conſules. P. CCLIII. g al. Quid verò prætorios? h lib. vet. præclariſſimos. i L. qui tribunitij? qui quæſtorij? Quid. k al. SEQVVTI MINI. l L. Et quidē fr. m fort. patēre. n L. Marullū, vt Ceſennium à rep.

Digitized by Google

idem hoc poſthac, neque multa huiuſmodi accidere poſſent, conſecuti ſumus? VECTIGALIA IVLIANA[a] LVPERCIS[b] ADEMISTIS. Lupercorum mentionem facere audet? neque illius diei memoriam perhorreſcit, quo auſus eſt, obrutus vino, vnguentis oblitus, nudus, gementem populum Ro. ad ſeruitutem cohortari? VETERANORVM COLONIAS, DEDVCTAS LEGE, ET SENATVSCONSVLTO SVSTVLISTIS. Nos ſuſtulimus, an[c] contra legem comitiis centuriatis latam ſanximus? vide ne tu veteranos, tamen eos, qui erant perditi, perdideris: in eúmque locum deduxeris[d], ex quo iam ipſi ſentiunt ſe numquam exituros. 32 MASSILIENSIBVS IVRE[e] BELLI ADEMPTA REDDITVROS VOS POLLICEMINI. Nihil diſputo de iure belli. magis facilis diſputatio eſt, quàm neceſſaria. illud tamen aduertite[f], P.C. quàm ſit huic reip. natus hoſtis Antonius, qui tantopere eam ciuitatē oderit, quam ſcit huic reipub. ſemper fuiſſe amiciſſimam. NEMINEM[g] POMPEIANVM, QVI VIVAT, TENERE LEGE HIRTIA[h] DIGNITATES? Quiſquam[i] iam legis Hirtiæ mentionē facit? cuius non minùs arbitror latorē ipſum, quā eos, de quib. lata eſt pœnitere? Omnino, mea quidē ſententia, legem illā appellare fas non eſt: &, vt ſit lex, nō debemus illam Hirtij legem putare. APVLEIANA PECVNIA BRVTVM SVBORNASTIS.[k] Quid, ſi omnibus ſuis copiis excellentē virū reip. armaſſet? quem tandem bonum pœniteret? nec enim ſine pecunia exercitū alere, nec ſine exercitu fratrem tuum capere potuiſſet. 33 SECVRI PERCVSSOS PÆTVM, ET MENEDEMVM, CIVITATE DONATOS, ET HOSPITES CÆSARIS, LAVDASTIS. Non[l] laudamus, quod ne audiuimus quidē. valde enim nobis in tāta perturbatione reip. de duobus nequiſſimis Græculis cogitādum fuit. THEOPOMPVM, NVDVM, EXPVLSVM A TREBONIO, CONFVGERE ALEXANDRIAM NEGLEXISTIS. Magnum crimen ſenatus de Theopompo, ſummo homine, negleximus: qui vbi terrarum ſit, quid agat, viuat denique, an mortuus ſit, quis aut ſcit, aut curat? SER. GALBAM EODEM PVGIONE SVCCINCTVM IN CASTRIS VIDETIS. Nihil tibi de Galba reſpondeo[m], fortiſſimo, & conſtantiſſimo ciue. coram aderit, præſens[n] tibi ipſe, & ille, quē inſimulas, pugio reſpondebit. MILITES AVT MEOS, AVT VETERANOS CONTRAXISTIS TANQVAM AD EXITIVM EORVM, QVI CÆS. OCCIDERANT, ET EOSDEM NECOPINANTEIS AD QVÆSTORIS SVI, AVT IMP. AVT COMMILITONVM SVORVM PERICVLA IMPVLISTIS. Scilicet verba dedimus, decepimus: ignorabat legio Martia, quarta: ignorabant[o] veterani quid ageretur. non illi ſenatus auctoritatē, aut libertatē populi R. ſequebantur: Cæſaris mortē vlciſci volebant, quā omnes fatalē fuiſſe arbitrabantur: te videlicet ſaluum, beatū, florentem eſſe cupiebant. O miſer cùm re, tum hoc ipſo, quòd non ſentis, quàm miſer ſis! 34 Sed maximum crimen audite. DENIQVE QVID NON AVT PROBAVISTIS, AVT FECISTIS? QVID FACIAT, SI REVIVISCAT? Quis? credo, enim, afferet aliquod ſcelerati hominis exemplū! CN. POMPEIVS IPSE? O nos turpeis, ſi quidem Cn.

Pompeium imitaturi[a] ſumus! AVT FILIVS EIVS, SI[b] DOMI POSSIT? Poterit, mihi crede. nam paucis diebus & in domum, & in hortos paternos immigrabit. POSTREMO NEGATIS PACEM POSSE FIERI, NISI AVT EMISERO BRVTVM, AVT FRVMENTO IVVERO. Alij iſtud negant: ego verò, ne ſi iſta quidem feceris, vnquam tecum pacem huic ciuitati futuram puto. QVID?[c] HOC PLACETNE VETERANIS ISTIS, QVIBVS ADHVC OMNIA INTEGRA SVNT? Nihil vidi tam integrum, quàm vt oppugnare imperatorem incipiant, quē tanto ſtudio, conſenſúque offenderint[d]. 35 QVONIAM VOS ASSENTATIONIBVS ET VENENATIS MVNERIBVS VENISTIS. Deprauati[e], aut corrupti ſunt, quib. perſuaſum eſt, fœdiſſimum hoſtem iuſtiſſimo bello perſequi[f]? AT[g] MILITIBVS INCLVSIS OPEM FERTIS. NIHIL MOROR EOS SALVOS ESSE, ET IRE QVO LVBET: SI[h] TAMEN PATIVNTVR PERIRE EVM, QVI MERVIT. Quàm[i] benignè! denique vſi liberalitate. Antonij milites imperatorē reliquerunt, & ſe ad hoſtem metu perterriti contulerunt: per quos ſi non ſtetiſſet, non Dolabella priùs imperatori ſuo, quàm Antonius etiam collegæ parentaſſet. 36 CONCORDIÆ FACTAM ESSE MENTIONEM SCRIBITIS IN SENATV, ET LEGATOS ESSE CONSVLAREIS QVINQVE. DIFFICILE EST CREDERE, EOS, QVI ME PRÆCIPITEM EGERINT, ÆQVISSIMAS CONDITIONES FERENTEM, ET TAMEN EX HIS ALIQVID REMITTERE COGITANTEM, PVTARE ALIQVID MODERATE, AVT HVMANE ESSE FACTVROS. VIX ETIAM VERISIMILE EST, QVI IVDICAVERINT HOSTEM DOLABELLAM OB RECTISSIMVM FACINVS, EOSDEM NOBIS PARCERE POSSE, IDEM SENTIENTIBVS. Parúmne[k] videtur apertè, omnium facinorum ſibi cum Dolabella ſocietatem initam confiteri? nonne cernitis, ex vno fonte omnia ſcelera manare? Ipſe deniq; fatetur, hoc quidem ſatis acutè, nō poſſe eos, qui hoſtem Dolabellam iudicauerint ob rectiſſimum facinus, (ita enim videtur Antonio) ſibi parcere, idem ſentienti. 37 Quid huic facias, qui hæc litteris, memoriæque mandarit, ita ſibi conueniſſe cum Dolabella, vt ille Trebonium, &, ſi poſſet, etiam Brutum, Caſſium, diſcruciatos necaret, eademque adhiberet[l] ſupplicia nobis? Conſeruandus[m] ciuis cum tam pio, iuſtoque fœdere. Is etiam queritur conditiones ſuas repudiatas, æquas quidem, & verecundas, vt haberet Galliam vltimam, aptiſſimum ad bellū renouandum, inſtruendúmque, prouinciam: vt Alaudæ in tertia decuria iudicarent, id eſt, perfugium ſcelerum eſſet cū turpiſſimis reip. ſordibus: vt acta ſua rata eſſent, cuius nullum remanet conſulatus veſtigium. cauebat etiam L. Antonio, qui fuerat æquiſſimus agri priuati, & publici decempedator[n], Nucula, & Lentone collega. 38 QVAMOBREM VOS POTIVS ANIMAVERTITE, VTRVM SIT ELEGANTIVS, ET PARTIBVS VTILIVS, TREBONII[o] MORTEM PERSEQVI, AN CÆSARIS: ET VTRVM SIT ÆQVIVS, CONCVRRERE NOS, QVO FACILIVS REVIVISCAT POMPEIA.

a al. IVLIS al. IVLIANIS
b Luperci qui eſſent, alias dictum.
P. B
c L. an contrà lege comitiis centuriatis lata ſanximus
d al. ex quo ipſi iam ſ.
e al. iura belli.
f L. animaduertite,
g al. OBLITI NOMINIS, NEMINEM
h Lege Hirtia nemo Pompeianus dignitates tenere poterat. Hanc autem legem veriſimile eſt A Hirtium tuliſſe Pompeio ſuperato, & C. Cæſare perpetuo dictatore cōſtituto. Quæ cum per virū lata fuiſſe videatur, legis nomen non meretur.
i al. Quiſquam iam legis.
l al. Quis.
k al. SVBORNATIS
l fort. Non laudamus.
P. CCLIV.
m al. reſpondebo.
n L. præſens tibi & ipſe & ille,
o al. neſciebāt veterani, q. v. c. nec ſciebant vet.

a q. v. c. imitati ſumus
P. B.
b al. Si domi eſſe poſſit
c Quid hoc Placetne
d L. defenderint.
e q. v. c. deceptī ſuntquibus perſuaſū ſit, fœdiſſ. hoſt. iuſto bello perſequi?
f L. perſequi.
g al. A mil.
h al. ſi tantum modò p.
i al. Quàm benignè! deniq.? al. Quàm benignè? itaque vſi lib.
P. CCLV.
k L. Parúmne videtur omnium facinorum &c.
l L. adhiberet ſup
m q. v. c. O cōſeruandus ciuis.
n Decempedator dictus, à Decempeda decem pedum menſura.
P. B
o TREBONII NR M.

NORVM CAVSA, TOTIES IVGVLATA: AN CONSENTIRE, NE LVDIBRIO SIMVS INIMICIS. Si eſſet iugulata, numquã exſurgeret [a] quod tibi, tuiſque contingat. VTRVM, inquit, ELEGANTIVS. Atque [b] hoc bello de elegantia quæritur. ET PARTIBVS VTILIVS.

a *al.* reſurgeret.
b L. Atqui

39 Partes, furioſe, dicuntur in foro, in curia. bellum contra patriam nefarium ſuſcepiſti: oppugnas Mutinam: circumſedes conſulẽ deſignatum: bellum contra te duo conſules gerunt, cumque his pro prætore Cæſar: cuncta contra te Italia armata ciuitas tu parteis potius, quàm [c] populi Ro. defenſionem vocas? Potiúſne [d] Trebonij mortem, quàm Cæſaris perſequamur? Trebonij ſatis perſecuti ſumus, hoſte iudicato Dolabella: Cæſaris mors facillimè defenditur obliuione, & ſilentio. Sed videte quid moliatur, cum mortem Cæſaris vlciſcendam putat: mortem proponit non iis ſolum, qui illam rem geſſerunt, ſed [e] iis etiam, ſi qui non moleſtè tulerunt.

c L. quàm à populo Ro. defenſionem vocas? *al.* quàm à rep. defenſ. *&c.* *al.* quàm à Repub. defenſionem vocas? Trebonij mortẽ, an Cæſaris perſequamur?
d L. POTIVS NE TREBONII MORTEM AN CÆSARIS PERSEQVI. mortem Treb.
e *al.* ſed iis etiã qui non tu.

40 QVIBVS VTRI NOSTRVM CECIDERINT, LVCRO FVTVRVM EST. QVOD SPECTACVLVM ADHVC IPSA FORTVNA VITAVIT, NE VIDERET VNIVS CORPORIS DVAS ACIES, LANISTA CICERONE, DIMICANTEIS: QVI VSQVE EO FELIX EST, VT IISDEM [f] ORNAMENTIS DECEPERIT VOS, QVIBVS DECEPTVM CÆSAREM GLORIATVS EST. Pergit in mea maledicta, quaſi vero ei pulcherrimè priora proceſſerint: quẽ ego multũ veriſſimis maledictorũ notis tradam hominum memoriæ ſempiternæ. Ego [g] laniſta? & quidẽ non inſcitus. deteriores enim iugulari cupio, meliores vincere. Vtri ceciderint, ſcribis lucro nobis futurũ.

P. CCLVI.
f L. ISDEM
g *ſort.* Ego laniſta. & q.

41 O præclarum lucrum! [h] quo te victore (*quod dij omen auertant*) beata mors eorũ futura ſit, qui e vita exceſſerint ſine tormentis. A me deceptos ait eiſdẽ ornamentis Hirtiũ, & Cæſarẽ. Quod, quæſo, adhuc à me eſt tributũ Hirtio ornamentum? nã Cæſari plura, & maiora debẽtur. Deceptũ autẽ patrẽ à me Cæſarẽ dicere audes? Tu, tu, inquã, illũ occidiſti Lupercalibus: cuius, homo ingratiſſime, flaminiũ [i] cur reliquiſti? Sed iã videte magni & clari viri admirabilẽ grauitatẽ, atque conſtantiã.

h L. cùm te ſed. quàm.
i Flaminium, flagitiſsimum &c.

42 MIHI QVIDEM CONSTAT NEC MEAM CONTVMELIAM, NEC MEORVM FERRE: NEC DESERERE PARTES, QVAS POMPEIVS ODIVIT, NEC VETERANOS SEDIBVS SVIS MOVERI PATI, NEC SINGVLOS AD CRVCIATVM TRAHI, NEC FALLERE FIDEM, QVAM DEDI DOLABELLÆ. Omitto alia: fidẽ Dolabellæ, ſanctiſſimi viri, deſerere homo [k] pius nõ poteſt. quã fidẽ? an optimi cuiuſque cædis, vrbis. & Italiæ partitionis: ſuis [l] dandarum, diripiendarúmque prouinciarum? nam quid erat aliud, quod inter Antonium, & Dolabellam, impuriſſimos parricidas [m], fœdere, ac fide ſanciretur?

k *al.* bonus homo.
l q *v. c.* vaſtandarum, diſtr. *&c.* *alia L.*
m L. parricidas,
P. R.

43 NEC LEPIDI SOCIETATEM VIOLARE, PIISSIMI HOMINIS. Tibi cum Lepido ſocietas, aut cũ vllo, non dicã bono ciue, ſicut ille eſt, ſed homine ſano? Id agis, vt Lepidũ, aut impiũ, aut inſanũ exiſtimari velis. Nihil agis, quanquã affirmare [n] de aliquo difficile eſt, de Lepido præſertim, quẽ ego metuã nunquã, bene ſperabo, dũ licebit. Reuocare te à furore Lepidus voluit, non adiutor

n L. affirmare de altero difficile eſt.

A eſſe dementiæ. tu porrò ne pios quidem, ſed piiſſimos quæris: & quod verbum omnino nullum in lingua Latina eſt, id propter tuam diuinam pietatem nouum inducis.

44 NEC PLANCVM PRODERE, PARTICIPEM CONSILIORVM. Plancũ participem? cuius memorabilis, ac diuina virtus lucem affert reipublicæ. niſi [a] fortè ſubſidio tibi venire arbitraris cũ fortiſſimis legionibus, magno equitatu, peditatuque [b] Gallorum, qui, niſi ante eius aduentum reip. pœnas dederis ille huius belli feret principatũ. Quanquam enim prima præſidia, vtiliora reipub. ſunt, tamen extrema ſunt gratiora.

a L. niſi fortè ſubſidio eum tibi...
b L. peditatu Gall.

45 Sed iam ſe colligit, & ad extremum incipit philoſophari. SI ME RECTIS SENSIBVS EVNTEM DII IMMORTALES, VT SPERO, ADIVVERINT: VIVAM LIBENTER. SIN AVTEM ALIVD ME FATVM MANET: PRÆCIPIO GAVDIA SVPPLICIORVM VESTRORVM. NAMQVE, SI VICTI POMPEIANI TAM INSOLENTES SVNT: VICTORES QVALES FVTVRI SINT, VOS POTIVS EXPERIEMINI. Præcipias licet gaudia: non enim tibi cum Pompeianis, ſed cum vniuerſa republica bellum eſt. omnes te dij, homines, ſummi, medij, infimi: ciues, peregrini: viri, mulieres: liberi, ſerui oderunt. ſenſimus hoc nuper falſo nuntio: vero propediem ſentiemus. quæ ſi tecum ipſe recolis [c], æquiore animo, & maiore conſolatione morieris.

c L. recolueris.

46 DENIQVE SVMMA IVDICII MEI SPECTAT HVC, VT MEORVM INIVRIAS FERRE POSSIM, SI AVT OBLIVISCI VELINT IPSI FECISSE, AVT VLCISCI PARATI SINT VNA NOBISCVM CÆSARIS MORTEM. Hac Antonij ſententia cognita, dubitaturóſne [d] A. Hirtiũ C. Panſam cõſules, putatis, quin ad Antoniũ tranſeãt? Brutũ obſideãt? Mutinam expugnare cupiãt? Quid de Pãſa, & Hirtio loquar? [e] Cæſar, ſingulari pietate adoleſcẽs, poteritne [f] ſe tenere, quin D. Bruti ſanguine pœnas paternas perſequatur? Itaque fecerunt, vti his litteris lectis ad munitiones propius accederẽt. Quo [g] maior adoleſcens Cæſar, maioreq; deorum immortaliũ beneficio reipublicæ natus eſt qui nulla ſpecie paterni nominis, nec pietate, abductus vnquam eſt. Intelligit, *maximam pietatem conſeruatione patriæ contineri*.

d *al.* dubitaturúmne A. Hirtium, aut C. Panſ.
e L. loquor?
f *al.* poteritſe tenere, q.
g Quo maiore adoleſ. & Cæſar deorum munere, *&c.*

47 Quod ſi partium certamen eſſet, quarum omnino nomen extinctũ eſt, Antoniuſne potius & Ventidius partes Cæſaris defenderent, quàm primũ Cæſar, adoleſcẽs ſumma pietate, & memoria parentis ſui? Deinde Panſa, & Hirtius, qui quaſi cornua duo tenuerunt Cæſaris, tũ, cum illæ vere partes vocabantur? Hæ verò quæ ſunt partes, cum alteris ſenatus auctoritas, populi Ro. libertas, reipub. ſalus propoſita ſit: alteris cædes bonorũ, vrbis, Italiæq; partitio? Veniamus aliquando ad clauſulam. LEGATOS VENIRE NON CREDO. Bene me nouit. BELLVM QVO VENIAT. Propoſitio præſertim exẽplo Dolabellæ. ſanctiores [h] erunt, credo, iure legati, quàm duo conſules. contra quos arma fert: quàm Cæſar, cuius patris flamen eſt: quam COS. deſignatus, quem oppugnat: quam Mutinã, quam obſidet: quàm patria, cui ignem, ferrúmque minitatur.

P. R.
h *al.* ſanctiora

48 CVM VENERINT, QVÆ POSTVLANT [i], COGNOSCAM. Quin [k] tu abis in malam peſtem, malúmque cruciatum? Ad

i L. POSTVLENT.
k *al.* Quin tu abi in mal. p. m. q. cruciatu.

Ad te quiſquam veniat, niſi Ventidij ſimilis? oriens incendium qui reſtinguerent, ſummos viros miſimus: repudiaſti: nunc in tantam flammam, tamq; inueteratam mittamus, cùm locum tibi reliquum non modò ad pacem, ſed ne ad deditionem quidem feceris? Hanc ego epiſtolam, P.C. non [a] quò illum dignum putarem, recitaui, ſed vt confeſſionibus ipſius omnia patefacta eius parricidia [b], videretis.

a al. nō quòd
b L. parricida vid.

49 Cum hoc pacem M. Lepidus, vir ornatiſſimus omnibus virtutis [c], & fortunæ bonis, ſi hęc videret denique, aut vellet, aut fieri poſſe arbitraretur? *Prius* [d] *vndas, flammarq;*, vt ait poeta neſcio quis. priùs denique omnia, quàm aut cum Antoniis reſpub. aut cum repub. Antonij redeant in gratiam. Monſtra quædam ſunt iſta, & portenta, & prodigia reipub. Moueri ſedibus ſuis huic vrbi melius eſt, atque in alias, ſi fieri poſſit, terras demigrare, *vnde Antoniorum* [a] *nec facta, nec nomen audiat*, quàm illos Cæſaris virtute eiectos, Bruti retentos, intra hæc mœnia videre. *Optatiſsimum eſt vincere: ſecundum eſt, nullum caſum pro dignitate, & libertate patria non ferendum putare. quod reliquum eſt, non eſt tertium, ſed poſtremum omnium, maximam turpitudinem ſuſcipere vita cupiditate.*

c L. & virtutis, & f.
d L. priùs vndis flamma, vt ait p.
a alludit ad veteris poetæ verſum vbi nec Pelopidarum facta nec nomen audiā 7. ep. famil. 9. & 30.

50 ¶ Quæ cum ita ſint, *de mandatis, litteriſq; M. Lepidi, viri clariſsimi, Seruilio aſſentior: & hoc amplius cenſeo, Magnum Pompeium, Cn. F. pro patris, maiorumq; ſuorum animo, ſtudioq; in rempub. ſuaq; priſtina virtute, induſtria, voluntate, feciſſe, quòd ſuam, eorúmque, quos ſecum haberet, operam ſenatui, populoq; Rom. pollicitus eſſet, eamq; rem S. P. Q. R. gratam, acceptamq; eſſe, eique, honori, dignitatique eam rem fore. Hoc vel coniungi cum hoc S. C. licet, vel ſeiungi poteſt, ſeparatímque perſcribi, vt proprio S. C. Pompeius collaudatus eſſe videatur.*

P. 8.

IN M. ANTONIVM
PHILIPPICA DECIMAQVARTA.
ORATIO QVINQVAGESIMASEXTA.

SYNOPSIS.

¶ Honores decernendos ijs ſuadet à quibus Antonius ad Mutinam victus eſſet: neque ponenda ſaga niſi bello confecto: Antonianos hoſtes, non ſimpliciter improbos & audaces, appellandos eſſe.

SI [a], vt litteris, quæ recitatæ ſunt, P.C. ſceleratiſſimorum [b] hoſtium exercitum, cæſum, fuſumque cognoui, ſic id, quod & omnes maximè optamus, & [c] ex ea victoria, quæ parta eſt, conſecutum arbitramur, D. Brutum egreſſum iam Mutina eſſe cognouiſſem: propter cuius periculum ad ſaga [d] iiſſemus, propter eiuſdem ſalutem redeundum ad priſtinum veſtitum ſine vlla dubitatione cenſerem. Antè verò, quàm [e] ea res, quam auidiſſimè ciuitas exſpectat, allata ſit, lætitiæ vſus, ſatis eſt maximæ, præclariſſimæq; pugnæ: reditum ad veſtitum confectæ victoriæ reſeruate. confectio autem huius belli eſt, D. Bruti ſalus.

a EXORDIVM.
b al. ſceleratorum h.
c al. & eam victimā quæ p.
d Ad ſaga ire, eſt veſtem militarem adſumere.
e L. quàm ſit ea res, quam auid. ciuitas exſp. allata, læt.

2 ¶ Quæ autem [f] eſt iſta ſententia, vt in hodiernum diem veſtitus mutetur, deinde cras ſagati prodeamus? Nec verò cùm ſemel ad eum, quem cupimus, optamuſq; veſtitum, redierimus, id agamus, vt eum in perpetuum retineamus. nam hoc quidem cùm turpe eſt, tum ne diis quidem immortalibus gratum, ab [g] eorundem aris, ad quas togati adierimus, ad ſaga ſumenda diſcedere [h].

f CONFVTATIO.
g al. ab eorū aris.
h al. Atqui

3 Atque animaduerto, patres conſcripti, quoſdam huic fauere ſententiæ: quorum ea mens, idque conſilium eſt, vt, cùm videant, illum glorioſiſſimum D. Bruto futurum diem, quo die, propter eius ſalutem redierimus ad veſtitum, hunc [k] ei fructum eripere cupiant, ne memoriæ poſteritatique prodatur, propter vnius ciuis periculum populum Romanum ad ſaga iiſſe [a], propter eiuſdem ſalutem rediiſſe ad togas. Tollite hanc, nullam tam prauæ ſententiæ cauſam reperietis. Vos verò, patres conſcripti, conſeruate auctoritatem veſtram, manete in ſententia, tenete veſtra memoria, quod ſæpe oſtendiſtis, huius totius belli in vnius viri fortiſſimi, & maximi vita poſitum eſſe diſcrimen.

i L. glorioſiſſimum illum D. BR.
k al. ad hunc tantum ei fr.
a L. iſſe. P. CCLIX.

4 Ad D. Brutum liberandum legati miſſi, principes ciuitatis, qui illi hoſti, ac [b] parricidæ denuntiarent, vt à Mútina diſcederet: eiuſdem D. Bruti conſeruandi gratia conſules [c] ſortiti: ad bellum profectus [d] eſt A. Hirtius, cuius imbecillitatem valetudinis, animi virtus, & ſpes victoriæ confirmauit: Cæſar, cùm [e] exercitu per [f] ſe rum comparato, primis peſtibus rempublicam liberaſſet, nequid poſtea ſceleris oriretur, profectus eſt ad eundem Brutum liberandum, vicitque dolorem aliquem domeſticum patriæ caritate.

b L. ac parricidæ nuntiarent,
c L. cōſul ſortitu ad bell.
d L profectus Hirtius: cuius imb.
e al. tum
f L. per ſe cōparato, cū primis peſtib. &c.

5 Quid C. Panſa egit aliud delectibus [g] habendis, pecuniis comparandis, ſenatuſconſultis faciendis grauiſſimis in Antonium, nobis cohortandis, populo Romano ad cauſam libertatis vocando, niſi vt D. Brutus liberaretur? à quo populus Romanus frequens ita ſalutem D. Bruti vna voce depopoſcit, vt eam non ſolùm commodis ſuis, ſed etiam neceſſitati victus anteferret. quod ſperare nos quidem debemus, P.C. aut inibi eſſe, aut iam eſſe confectum: ſed ſpei fructum rei conuenit, & euentui reſeruari, ne aut deorum immortalium beneficium feſtinatione præripuiſſe, aut

g L. dilectib. hab.

vim fortunæ ſtultitia contemſiſſe videamur.

6 Sed quoniam ſignificatio veſtra ſatis declarat, quid hac de re ſentiatis: ad litteras veniam, quæ ſunt à conſulibus, & à proprætore miſſæ, ſi pauca antè, quæ ad ipſas litteras pertineant, dixero. Imbuti ſanguine gladij, patres conſcripti, legionum, exercituumq; noſtrorum, vel madefacti potius duobus conſulum, tertio Cæſaris prælio. Si hoſtium fuit ille ſanguis, ſumma militum pietas: nefarium ſcelus, ſi ciuium. Quouſque igitur is, qui omneis hoſtes ſcelere ſuperauit, nomine hoſtis carebit? niſi mucrones etiam noſtrorum militum tremere vultis, & dubitare, vtrùm in ciue, an in hoſte figantur.

P. B.

7 Supplicationem decernitis: hoſtem non appellatis. Gratę verò noſtræ diis immortalibus gratulationes erunt, gratæ victimæ, cùm interfecta ſit ciuium multitudo. DE IMPROBIS, inquit, ET AVDACIBVS. nam ſic eos appellat clariſſimus vir, quæ ſunt vrbanarum maledicta litium, non [a] inuſtæ belli internecini notæ. teſtamenta, credo, ſubiiciunt, aut eiiciunt vicinos, aut adoleſcentulos circumſcribunt. his enim vitiis affectos, & talibus malos, & audaceis appellare cõſuetudo ſolet.

a *al.* non iuſtæ belli internec.

8 Bellũ inexpiabile infert quattuor COSS. vnus omnium latronum tæterrimus: gerit idem bellum cum ſenatu, populoque Romano. omnibus [b] quanquam ruit ipſe ſuis cladibus, peſtem, vaſtitatem, cruciatum, tormenta denuntiat: Dolabellæ ferum, & immane facinus, quod nulla barbaria poſſet ignoſcere [c], id deorum conſilio factum eſſe teſtatur: quæque eſſet facturus in hac vrbe, niſi eum hinc ipſe Iupiter ab hoc templo, atque mœnibus repuliſſet, declarauit in Parmenſium calamitate, quos, optimos viros, honeſtiſſimosq; homines, maximè cum auctoritate huius ordinis, populique Romani dignitate coniunctos, crudeliſſimis exemplis interemit proludium [d] illud, & portentum L. Antonius, inſigne odium omnium hominum; vel, ſi etiam dij oderint quos oportet, omnium deorum.

b L. omnibus (quamquam ruit ipſe cum ſuis) cladem. peſt. vaſt. *al.* omnib. (quãquam r. i. c. ſ.

c L. agnoſcere, id ſuo conſilio.

d L. propudiũ ill. *Val.* prodigium.

9 Refúgit animus, P. C. eaque [e] formidat dicere, quæ L. Antonius in Parmenſium liberis, & coniugibus effecerit. quas enim turpitudines Antonij libenter ſubierunt, eaſdem per vim lætantur aliis ſe intuliſſe. Sed vis calamitoſa eſt, quam [f] illis intulerunt: libido flagitioſa, qua Antoniorum óbiita eſt vita. Eſt igitur quiſquam, qui hoſteis appellare non audeat, quorum ſcelere crudelitatem Karthaginienſium victam eſſe fateatur? qua enim in vrbe tam immanis Annibal [g] capta, quàm in Parma ſurrepta Antonius? niſi fortè huius coloniæ, & ceterarum, in quas eodem eſt animo, non eſt hoſtis Antonius putandus.

e L. eaq; dicere reformidat.

P. CCLX.

f L. quam illi tulerunt.

g L. Hannibal

10 Si verò coloniárum, & municipiorum ſine vlla dubitatione hoſtis eſt, quid tandem huius cenſetis vrbis, quàm ille ad expiandas [h] egeſtates latrocinij ſui cõcupiuit? quam iampridem metator, & callidus, decempeda ſua Saxa diuiſerat? Recordamini, per deos immortaleis, P. C quid hoc biduo timuerimus à [i] domeſticis hoſtibus, rumoribus improbiſſimis diſſipatis. Quis liberos, quis coniugem adſpicere poterat ſine fletu? quis domum? quis tecta? quis larem familiarem? Iam aut fœdiſſimam mortem omnes, aut miſerabilem fugam cogitabant. Hæc à quibus timebãtur, eos hoſteis appellare dubitamus? grauius ſi quis attulerit nomen, libẽter aſſentiar: hoc vulgari contentus vix ſum, leuiore non vtar.

h L. explẽdas

i *lib. vulg.* à domeſticis hoſtib. id eſſe nũtiatum. mœnia ſhiſſe ſunt, iam omnib. &c.

11 ¶ Itaq; [a] cùm ſupplicationes iuſtiſſimas ex iis litteris, quæ recitatæ ſunt decernere debeamus, Seruiliuſq; decreuerit: augebo omnino numerum dierum, præſertim cùm [b] non vni, ſed tribus ducibus ſint decernendæ. Sed hoc primùm faciam, vt imperatores appellem eos, quorum virtute, conſilio, felicitate, maximis periculis ſeruitutis, atq; interitus liberati ſumus. Etenim cui viginti his annis ſupplicatio decreta eſt, vt non imperator appellaretur, aut minimis rebus geſtis, aut plerumque nullis? Quamobrem aut ſupplicatio ab eo, qui antè dixit, decernenda non fuit, aut vſitatus honos, peruulgatuſq; tribuendus iis, quibus etiam noui [c], & ſingulares debentur.

a CONFIRMATIO.

b L. cùm cõmuniter. trib. ducib.

P. B.

12 At [d] ſi quis Hiſpanorum, aut Gallorum, aut Thracum mille, aut duo millia occidiſſet, non eum à conſuetudine, quæ increbruit, imperatorem appellaret Senatus? tot legionibus cæſis, tanta multitudine interfecta hoſtium dico, ita, inquam, hoſtium, quamuis hoc iſti hoſtes domeſtici nolint, clariſſimis ducib. ſupplicationum honorem tribuemus, imperatorum nomen adimemus? Quanto enim honore, lætitia, gratulatione in hoc templum ingredi debent illi ipſi huius vrbis liberatores, cùm heſterno die propter eorum res geſtas me ouantem, & propè triumphantem populus Romanus in Capitolium domo tulerit, domum inde reduxerit?

c L. noui, ſingularéſq; debentur.

d L. An, ſi quis Hiſp aut Gal. aut Thracum mille, aut duo millia occidiſſet, cũ hac conſ. quæ increbr. imp. app. ſenatus? tot leg. &c.

13 *Is enim demum eſt, mea quidem ſententia, iuſtus triumphus, ac verus cùm bene de republica meritis teſtimonium à conſenſu ciuitatis datur.* nam ſiue in communi gaudio populi Rom. vni gratulabantur, magnum iudicium: ſiue gratias agebant, eo maius: ſiue vtrumque, nihil magnificentius excogitari poteſt. Tu igitur ipſe de te, dixerit quiſpiam. Et quidem inuitus: ſed iniuriæ dolor fecit me, præter conſuetudinẽ, glorioſum. nonne ſatis eſt ab hominibus virtutis ignaris gratiam bene merentibus non referri? etiámne [e] eos, qui omneis ſuas curas in reipublicæ ſalute defigunt?

e L. etiam in eos, qui omneis ſuas curas in reip ſalute defigũt, crimen, inuidiãque quære res? Scitis en.

14 Scitis enim per hos dies creberrimum fuiſſe ſermonem, me [f] per idus Quinctileis, qui dies hodie eſt, cum faſcibus deſcenſurũ. aliquémne imperatorem habituri erimus: crimen inuidia quæretur? Credo hoc in gladiatorem, aut latronem, aut Catilinam eſſe conſultum, non in eum, qui, ne quid tale in republica fieri poſſet, effecerit. an ego, qui Catilinam hæc molientem ſuſtulerim, euerterim, afflixerim, ipſe exſtiterim [g] repentè Catilina? quib. auſpiciis iſtos faſceis augur acciperem? quatenus haberem? cui traderem? quẽquámne fuiſſe tam ſceleratum, qui hoc fingeret? tã furioſum, qui crederet? Vnde igitur iſta ſuſpicio, vel potiùs iſte ſermo?

f L. me pridie vinalia, qui dies hodie eſt, cũ faſcib. fuiſſe deſcenſurũ. Credo hoc in aliquẽ impiũ gladiatorem, aut latr. aut Catilinã eſſe

P. CCLXI.

conſictum nõ in eum, qui &c. *al.* me pridie Quinquatrus *Pantag.* me per Id. April. qui hodie eſt, cum faſcib. deſcenſurum. At quẽ in imperatorem, crimen quæritur.

15 Cum, vt ſcitis, hoc triduo, vel quatriduó, triſtis à Mútina fama manaret, inflati lætitia, atque inſolentia impij ciues, vnũ ſe in locũ [h] ad illam curiam, viribus potiùs ſuis, quã reipub. infelicem, congregabant. ibi cùm conſilium inirent de cæde noſtra, partirentúrque inter ſe, qui Capitolium, qui [i] Roſtra, qui vrbis portas occuparent: ad me concurſum futurum ciuitatis putabant. quod vt cum inuidia mea fieret, & cum vitæ etiam periculo, famam iſtam faſcium diſſipauerunt: faſceis ipſi ad me delaturi fuerunt. quod cùm eſſet quaſi mea voluntate factum, tum in me impetus conductorum hominum, quaſi in tyrannum,

g L. exſiſterem

h L. ad illã curiam, ſuis potius, quàm reip inf.

i *al.* qui oſtia.

para-

Digitized by Google

a L. omnium veſtrum

parabatur: ex quo cædes eſſet veſtrûm a omnium conſecuta. Quæ res patefecit, patres conſcripti: ſed ſuo tempore totius huius ſceleris fons aperietur.

16 Itaque P. Apuleius, tribunus plebis, meorum omnium conſiliorum, periculorúmque iam inde à conſulatu meo teſtis, conſcius, adiutor, dolorem ferre non potuit: doloris mei concionem habuit maximam, populo Romano, vnum, atque idem ſentiente. In qua concione cùm me, pro ſumma noſtra coniunctione, & familiaritate, liberare ſuſpicione faſciũ vellet, vna voce cuncta concio declarauit, nihil eſſe à me vnquã de republica, niſi optime cogitatum. Poſt hanc habitam concionẽ, duabus, tribúſve horis optatiſſimi nuntij, & litteræ venerũt: vt idẽ dies non modò me iniquiſſima inuidia liberarit, ſed etiam celeberrima populi Rom. gratulatione auxerit.

17 Hæc interpoſui, P.C. non tam vt pro me dicerem (male enim mecum ageretur, ſi parum vobis eſſem ſine defenſione purgatus) quàm vt quoſdam nimis ieiuno animo, & anguſto monerem, id quod ſemper ipſe feciſſem, *vt excellentium ciuium virtutem imitatione dignã, non inuidia putarent. Magnus eſt in republica campus*. vt ſapienter dicere Craſſus ſolebat. *multis apertus curſus ad laudem*. vtinã quidem illi principes viuerent, qui me poſt meũ conſulatum, cùm iis ipſe cederem, principem non inuiti videbant. hoc verò tempore in tanta inopia conſtantium, & fortium conſularium, quo me dolore affici creditis, cùm alios malè ſentire, alios nihil omnino curare videam b, alios parum conſtanter in ſuſcepta cauſa permanere, ſententiámque ſuam non ſemper vtilitate reipublicæ, ſed cùm ſpe, cum timore moderari?

P. 2.

b al. video.

18 Quòd ſi quis de contentione principatus laborat, quæ nulla eſſe debet, ſtultiſſime facit, ſi vitiis cum virtute contendit. vt enim curſu curſus, ſic in viris fortibus, virtus virtute ſuperatur. Tu ſi ego de republica optime ſentiam: vt me vincas, ipſe peſſimè ſenties? aut, ſi ad me bonorum concurſum fieri videbis, ad te improbos inuitabis? nollem, primùm reipublicæ cauſa, deinde etiam dignitatis tuæ. Sed, ſi principatus ageretur, quem nunquam expetiui, quid tandem mihi eſſet optatius? ego enim malis ſententiis vinci non poſſum, bonis forſitan poſſum, & libenter.

19 Hæc populum Romanum videre, animaduertere, iudicare, quidam moleſtè ferũt. poterátne fieri, vt nõ perinde c homines quoque, vt quiſque mereretur, iudicarẽt? vt enim de vniuerſo ſenatu populus Ro. veriſſime iudicat, nullis reipublicæ temporib. hunc ordinem firmiorem, atque fortiorem fuiſſe: ſic de vnoquoq; noſtrûm, & maximè qui hoc loco ſententias dicimus, ſciſcitantur omnes, auent audire, quid quiſq; ſenſerit. ita de vnoquoq, vt quemque meritũ arbitrantur, exiſtimant.

c l. proinde homines de quoque, vt q.

20 Memoria tenent, me ante diem XIV. Kalendas d Ianuarias principem reuocandæ libertatis fuiſſe: me ex Kalendis Ianuariis ad hanc horam inuigilaſſe reip. meam domum, meáſq; aureis, dies, & noctes omnium præceptis, monitiſq; patuiſſe: meis litteris, meis nuntiis, meiſq; e cohortationib. omneis, qui vbiq; eſſent, ad patriæ præſidiũ excitatos: meis ſententiis à Kalendis Ian. nũquam legatos ad Antoniũ: ſemper illum hoſtem, ſemper hoc bellum; vt ego, qui omni tempore veræ pacis auctor fuiſſem, huic eſſem nomini peſtiferæ pacis inimicus.

P. CCLXII.
d L. XIII. Kal.

e l. meis cohort.

21 Idem Ventidium a, cùm alij tribunum plebis voluiſſent b, non ego ſemper hoſtem? has c in ſententias meas ſi conſules deſignati d diſceſſionem facere omnibus voluiſſent, omnib. iſtis latronibus auctoritate ipſa ſenatus iam pridem de manibus arma cecidiſſent. Sed, quod tum non licuit, patres conſcripti, id hoc tempore non ſolùm licet, verùm etiam neceſſe eſt, eos, qui re ſunt hoſtes, verbis notari, ſententiis noſtris hoſteis iudicari.

a L. P. Ventidium,
b L. vocauiſſent,
c al. in has ſententias meas ſi conſules.
d Pantag. deſignati.

22 Antea cùm hoſtem, aut bellum nominaſſem: ſemel, & ſæpius ſententiam meam de numero ſententiarum ſuſtulerunt. quod in hac cauſa iam fieri non poteſt. ex litteris enim C. Panſæ, A. Hirtij conſulum, C. Cæſaris proprætoris e, de honore diis immortalib. habendo ſententias diximus. Supplicationem modo qui decreuit, idem imprudens hoſteis iudicauit. nunquam enim in ciuili bello ſupplicatio decreta eſt. decretam f dico? ne victoris quidem litteris poſtulata g eſt.

e L. proprætore,

f L. decreta dico?
g L. poſtulata. Ciuile b.

23 Ciuile bellum conſul Sylla geſſit: legionibus in vrbem adductis, quos voluit, expulit: quos potuit, occidit: ſupplicationis mentio nulla. Graue bellum Octauianum inſecutum eſt: ſupplicatio Cinnæ nulla victoris. Cinnæ victoriam imperator vltus eſt Sylla: nulla ſupplicatio decreta à ſenatu. Ad teipſum, P. Seruili, nũ miſit vllas collega litteras de illa calamitoſa pugna Pharſaliæ? num te de ſupplicatione voluit referre? profectò noluit. At miſit poſtea de Alexandria, de Pharnace. Pharſalicæ verò pugnæ ne triumphum quidẽ egit. eos enim ciueis pugna illa ſuſtulerat, quibus non modò victoribus h ſed etiã viuis, & incolumis, & florens ciuitas eſſe poſſet.

P. 2.

h al. viuis, ſed etiã victorib. incolumis & florens ciuitas eſſe poteſt.

24 Quod idem contigerat ſuperioribus belli ciuilibus. Nam mihi conſuli ſupplicatio, nullis armis ſumptis, non ob cædem hoſtium, ſed ob conſeruationẽ ciuiũ nouo & inaudito genere decreta eſt. Quamobrẽ aut ſupplicatio ob rempublicã pulcherrime geſtam poſtulantib. noſtris imperatorib. deneganda eſt, quod præter Gabinium contigit nemini: aut, ſupplicatione decernẽda, hoſteis eos de quib. decernitis, iudicetis neceſſe eſt. Quod k ergo ille re, id ego etiam verbo. cùm imperatores eos appello. hoc ipſo nomine & eos, qui iam deuicti ſunt & eos, qui ſuperſunt, hoſteis iudico, cum victores appello imperatores.

i Idem à Philippica & Orat. in Piſonẽ, & 15 famil. 4.

k al. L. Quod ergo ille re,

25 Quomodo enim potiùs Panſam appellẽ? etſi habet honoris ampliſſimi nomẽ. quo l Hirtium? eſt ille quidem conſul, ſed alterum nomen beneficij eſt populi Rom. alterũ virtutis atq; victoriæ. Quid? Cæſarem, deorũ beneficio reipublicæ procreatum, dubitémne appellare m imperatorem, qui primus Antonij n immanem, & fœdam crudelitatem, non ſolùm à iugulis noſtris, ſed etiam à membris, & viſceribus auertit o? Vnius autem diei quot & quantæ virtutes, dij immortales, fuerunt?

l al. quomodo Hirtium?

m al. appellare imperatorem? qui pr.
n al. immanẽ, & fœdam crudelitatem Antonij, non ſolum &c.
o al. auertit.

26 Princeps enim omnium Panſa prœlij faciendi, & cũ Antonio confligendi fuit, dignus imperator legione Martia, digna legio imperatore p, cuius ſi acerrimũ impetũ cohibere potuiſſet, vno prœlio confecta res eſſet. Sed cùm libertatis auida legio effrenatiùs in aciẽ hoſtiũ irrupiſſet, ipſéq; in primis Panſa pugnaret, duobus periculoſis vulnerib. acceptis, ſublatus è prœlio, reipub. vitã reſeruauit. Ego verò hũc non ſolùm imperatorẽ, ſed etiã

p L. imperatore Panſa: cuius
P. CCLXIII.

Digitized by Google

perata, tributuros, ea viuis, victoribúſque cumulatè, cùm tempus venerit, perſoluenda: qui autem ex iis, quibus illa promiſſa ſunt, pro patria occiderunt, eorum parentibus, liberis, coniugibus, fratribus, eadem tribuenda cenſeo [a]. Sed [b], vt aliquando ſententia complectar, ita cenſeo:

a hoc verbo vtebantur Senatores interrogati à Conſule. dixi plenius Philipp. ca 3. 5.

b PERORATIO.

36 *Cum C. Panſa, COS. imper. initium cum hoſtibus confligendi fecerit, quo prælio legio Martia admirabili, incredibiliq́; virtute, libertatem populi Ro. defenderit: quod idem legiones tironum fecerint: ipſeq́; C. Panſa, COS. imper. cùm inter media hoſtium tela verſaretur, vulnera acceperit: cumq́; A. Hirtius, COS. prælio audito, & [c] cognito, fortiſſimo, præſtantiſſimoq́; [d] animo exercitum caſtris eduxerit, impetumq́; in M. Antonium, exercitumq́; hoſtium fecerit, eiuſq́; copias occiſione [e] occiderit ſuo exercitu ita incolumi, vt ne vnum quidem militem deſideraverit:*

c al. eo cognita.

d al. præſtantiſſimoque.

e L. occidione occid.

37 *Cumq́; C. [f] Cæſar, imper. conſilio, diligentiaq́; ſua caſtra feliciter defenderit, copiaſq́; hoſtium, quæ ad caſtra acceſſerant, profligarit, occiderit: ob eas res ſenatum exiſtimare, & iudicare, eorum trium imperatorum virtute, imperio, conſilio, grauitate, conſtantia, magnitudine animi, felicitate, populum Rom. fœdiſſima, crudeliſſimaq́; ſeruitute liberatum: cumq́; remp. vrbem, templa deorum immortalium, bona, fortunaſq́; omnium, liberoſq́; conſeruarint dimicatione, & periculo vitæ ſuæ, vti ob eas res bene, fortiter, feli-*

f L. C. Cæſar, pro pr. imp.

A *citerq́; geſtas, C. Panſa, A. Hirtius, COS. imperatores, alter, ambóve, aut, ſi [g] abierint, M. Cornutus prætor vrbanus, ſupplicationes per dies quinquaginta ad omnia puluinaria conſtituat:*

g Prætor vrbanus, ſi conſules abieráti, cõſulare munus ſuſtinebat more maiorũ so. famil. 12. Proinde maior dicebatur, cæteri minores. Feſtus.

38 *Cumq́; virtus legionum digna clariſſimis imperatoribus extiterit, ſenatum, quæ ſit antea pollicitus legionibus, exercitibuſq́; noſtris, ea ſummo ſtudio, rep. recuperata, perſoluturum: cumq́; legio Martia princeps cum hoſtibus conflixerit, atque ita cum maiore numero hoſtium contenderit, vt plurimos [h] caderent, caperent nonnullos: cumque ſine [i] vlla neceſſitate*

B *pro patria vitam profuderint: cumq́; ſimili virtute reliquarum legionum milites pro ſalute, & libertate populi Rom. mortem oppetiuerint: ſenatui placere, vt C. Panſa, A. Hirtius, conſules, imperatores, alter, ambóve, ſi his [k] videatur, iis, qui ſanguinem pro vita, libertate, fortuniſq́; populi R. pro vrbe, templiſq́; deorum immortalium profudiſſent, monumentum quã ampliſſimum locandum, faciendúmque [l], vrbem ad eam rem pecuniam dare, contribuere [m], ſoluere iubeant, vt extet ad memoriam poſteritatis ſempiternam, ad ſcelus crudeliſſimorum hoſtium, militumque*

h al. quàm pluримos cæderent,

i L. ſine vlla retractatione pro pat. al. ſine vlla retractatione.

k al. eis.

P. B.

l L. faciẽdum curent: quæſtores vrb. ad eam rem &c.

m al. attribuere.

C *diuinam virtutem: vtque, quæ præmia ſenatus militibus antè conſtituit, ea ſoluantur eorum, qui hoc bello pro patria occiderunt, parentibus, liberis, coniugibus, fratribus: eáque [n] fratribus tribuantur, quæ militibus ipſis tribui oporteret, ſi illi vixiſſent, qui morte vicerunt.*

n L. ſi'que tribuantur, quæ m.

P. CCLXX.

C. CRISPI SALLVSTII IN M. T. CICERONEM ORATIO:

NISI POTIVS INCERTI auctoris declamatio eſt.

GRAVITER, & iniquo animo maledicta tua paterer, M. Tulli, ſi te ſcirem iudicio magis, quàm morbo animi petulantia iſta vti. ſed cùm in te neque modum, neque modeſtiam vllam animaduerto, reſpondebo tibi: vt, ſi quã voluptatem malè dicendo cepiſti, eam malè audiendo amittas. Vbi querar? quos implo-

E rem, patres conſcripti? diripi remp. atque audaciſſimo cuique eſſe perfidiæ locum [a]? an apud populum Ro. qui ita largitionibus corruptus eſt, vt ſeſe, ac fortunas ſuas venaleis habeat? an apud vos, patres conſcripti? quorum auctoritas turpiſſimo cuique, & ſceleratiſſimo ludibrio eſt: vbi M. Tullius leges, iudicia populi Rom. defendit, atque in hoc ordine ita moderatur, quaſi vnus reliquus ex familia viri clariſſimi, Scipionis Africani, ac

a L. locum apud populum Rom.

F non repititius, accitus, & paullò ante inſitus huic vrbi ciuis.

2 An verò, M. Tulli, facta, ac dicta tua obſcura ſunt? an non ita à pueritia vixiſti, vt nihil flagitioſum corpori tuo putares, quod alteri collibuiſſet? An ſcilicet iſtam immoderatam eloquentiam apud M. Piſonem, non

D pudicitiæ iactura perdidiſti? Itaque minimè mirandum eſt, ſi eam flagitioſè venditas, quam turpiſſimè paraſti. Verum, vt opinor, ſplendor domeſticus tibi animos tollit. vxor ſacrilega, ac periuriis delibuta: filia matris pellex: tibi iucundior, atque obſequentior, quam parenti par eſt. domum ipſam tuam vi, & rapinis, funeſtam tibi, ac tuis, comparaſti: videlicet, vt nos commonefacias, quàm conuerſa eſſet reſpub.

E cùm in ea domo habitares, homo flagitioſiſſime, quæ P. Craſſi, viri [b] conſularis fuit.

P. 8.

b fort. viri clariſſimi,

3 Atque [c] cùm hæc ita ſint, tamen ſe Cicero dicit in conſilio deorum immortalium fuiſſe, inde miſſum huic vrbi, ciuibúſque cuſtodem, abſque carnificis nomine, qui ciuitatis incõmodum in gloriam ſuam ponit. Quaſi verò non illius coniurationis cauſa fuerit conſulatus tuus, & idcirco reſpublica diſiecta eo tempore, quòd te cuſtodem habebat. Sed,

c L. Atq; hæc cùm ita ſint

F vt opinor, illa te magis extollunt, quæ poſt conſulatum cum Terentia vxore de rep. conſuluiſti, cum legis [d] Planciæ iudicia domi faciebatis: ex coniuratis alios [e] morte, alios pecunia condemnabas, cum tibi alius Tuſculanum, alius Pompeianam villam ædificabat, alius domum emebat: qui verò nihil poterat,

d L. legis Plautiæ

e L. alios condemnabas, alios pecunia abſoluebas cum tibi

Digitized by Google

is erat calumniæ proximus: is aut domum tuam oppugnatum venerat, aut inſidias ſenatui fecerat: denique de eo tibi compertum erat.

4 Quæ ſi tibi falſa obiicio, redde rationem, quantum patrimonij acceperis, quid tibi litibus accreuerit, qua ex pecunia domum paraueris, Tuſculanum, & Pompeianum infinito ſumtu ædificaueris: aut, ſi retiees, cui poteſt eſſe dubium, quin opulentiam iſtam ex ſanguine, & miſeriis ciuium parau eris? Verùm, vt opinor, homo nouus Arpinas, ex M. Craſſi familia, eius virtutem imitatur, contemnit ſimultatem hominum nobilium, rempublicam caram habet, neque terrore, neque gratia commouetur.

a L. Illud verò amicitiæ: hoc virtutis eſt animi.
b L. in amicos

5 Illud [a] verò amicitiæ tantum, ac virtutis eſt animi? immò vero homo leuiſſimus, ſupplex inimicis, amicis [b] contumelioſus, modò harum, modo illarum partium, nemini fidus, leuiſſimus ſenator, mercenarius patronus, cuius nulla pars corporis a turpitudine vacat, lingua vana, manus rapaciſſimæ, gula immenſa, pedes fugaces: quæ honeſtè nominari non poſſunt, inhoneſtiſſima. Atque is cum eiuſmodi ſit, tamen audet dicere: *O fortunatam natam me conſule Romam!* Te conſule, fortunatā, Cicero? immò verò infelicem, & miſeram, quæ [c] crudeliſſimam proſcriptionem ciuium perpeſſa eſt, cùm tu turbata rep. metu perculſos omneis bonos parère crudelitati tuæ cogebas: cum omnia iudicia, omnes leges in tua libidine erant: cum tu ſublata lege Porcia, erepta libertate, noſtrûm omnium vitæ, necis que poteſtatem ad te vnum reuocaueras.

P. CCLXXI.

c L. quæ crudeliſſimam proſcriptionē perp.

6 Atque parum eſt, quòd impunè feciſti, verùm etiam commemorando exprobras, neque licet obliuiſci ſeruitutis ſuæ. Egeris, oro te, Cicero, perfeceris quod libet: ſatis eſt perpeſſos eſſe: etiámne aureis noſtras onerabis tuo odio? etiámne moleſtiſſimis verbis inſectabere? *Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ.* [d] Quaſi verò togatus, & non armatus, ea, quæ gloriaris, confeceris: atque inter te, Syllamque dictatorem, præter nomen imperij, quidquam interfuerit.

d L. LAVDI

7 Sed, quid ego plura de tua inſolentia commemorem? quem Minerua omneis arteis edocuit, Iupiter optimus maximus in concilium deorum admiſit, Italia exſulem humeris ſuis reportauit. Oro te, Romule Arpinas, qui egregia tua virtute omneis Paullos, Scipiones, Fabios ſuperaſti, quem tandem locum in hac ciuitate obtines? quæ tibi partes reip. placent? quem amicum, quem inimicum habes? cui [e] inſidias in ciuitate feciſti ancillaris? quo iure, cum de exſilio tuo Dyrrachio rediiſti, eum ſequeris? quos tyrannos appellabas, eorum nunc potentiæ faues? qui tibi ante optimates videbantur, eoſdem nunc dementeis, ac furioſos vocas? Vatinij cauſam agis? de Sextio malè exiſtimas? Bibulum petulantiſſimis verbis lædis? laudas Cæſarem? quem maximè odiſti, ei maximè obſequeris? aliud ſtans, aliud ſedens, de republ. ſentis? his maledicis, illos odiſti, leuiſſime transfuga, neque in hac, neque illa parte fidem habens?

e L. quo iure cui inſidias in ciuitate feciſti ancillaris? cùm de exſulio &c.

P. B.

M. TVLLII CICERONIS, VT FALSO INSCRIBITVR, IN CRISPVM SALLVSTIVM reſponſio.

EA DEMVM magna voluptas eſt, Criſpe Salluſti, æqualem, ac parem verbis vitam agere: neque quidquam tam obſcænum dicere, cui non ab initio pueritiæ omni genere facinoris ætas tua reſpondeat: vt omnis oratio moribus conſonet. neque enim qui ita viuit, vt tu, aliter, ac tu, loqui poteſt: neque qui tam illoto ſermone vtitur, vita honeſtior eſt. Quò me vertam, P.C.? vnde initium ſumam? maius enim mihi dicendi onus imponitur, quo notior eſt vterque noſtrûm: quod aut ſi de mea vita, atque actibus huic conuiciatori reſpondero, inuidiam gloria conſequatur: aut, ſi huius facta, mores, omnem ætatem nudauero, in idem vitium incidam procacitatis, quod huic obiicio. Id vos, ſi forte offendimini, iuſtius [a] huic, quàm mihi, ſuccenſere debetis, qui initium introduxit.

a L. atq. adeò
b L. iuſtius huic, qui initium introduxit, quàm mihi ſuccenſ. deb.

2 Ego dabo operam, vt pro me minimo cum faſtidio reſpondeam, & in hunc minimè mentitus eſſe videat. Scio me P.C. in reſpondendo non habere magnam exſpectationem, quod nullum vos ſciatis nouum crimen in Salluſtium auditu[illegible]ros: ſed omnia vetera recognituros, queis & meæ, & veſtræ iam, & ipſius aures callent. verum eo magis odiſſe debetis hominem, qui ne incipiens quidem peccare, minimis rebus poſuit rudimentum: ſed ita ingreſſus eſt, vt neque ab alio vinci poſſit, neque ipſe ſe omnino reliqua ætate præterire.

3 Itaque nihil aliud ſtudet, niſi, vt lutulentus ſus, cum quouis volutari. longe verò fallitur opinione. Non enim procacitate linguæ vitæ ſordes eluuntur: ſed eſt quadam calumnia, quam vnuſquiſque noſtrûm teſtante animo ſuo fert, de eo, qui falſum crimen bonis obiectat. quod ſi vita iſtius memoriam vicerit: illam, P.C. non ex oratione, ſed [c] ſuis ex moribus ſpectare debetis. Iam dabo operam, quam maxime [illegible], vt breue id faciam. Neque hæc altercatio noſtra vobis inutilis erit, patres conſcripti. Plerumq; enim reſpublica priuatis creſcit inimicitiis; vbi nemo

P. CCLXXII.

c L. ſed ex ſuis mor.

mo ciuis qualis ſit vir, poteſt latêre.

4 Primùm igitur, quoniam omniũ maiores Criſpus Salluſtius ad vnũ exemplum & regulam quærit, velim mihi reſpondeat, nunquid hi, quos protulit, Scipiones, & ᵃ Metellos, vel Fabios, antè fuerint aut opinionis, aut gloriæ, quàm eos res geſtæ ſuæ, & vita innocentiſſimè acta commendauit. quòd ſi hoc fuit illis initium nominis & dignitatis: cur non æquè de nobis exiſtimetur, cuius & res geſtæ illuſtres, & vita integerrimè acta? quaſi verò tu ſis ab illis viris, Salluſti, ortus. quòd ſi eſſes, nonnullos iam tuæ turpitudinis pigeret.

a L. & Metelli antè fuerint vllius opinionis aut glo.

5 Ego meis maioribus virtute mea præluxi, vt, ſi priùs noti non fuerint, à me accipiant initium memoriæ ſuæ. tu tuis vita, quàm turpiter egiſti, magnas offudiſti tenebras: vt etiã ſi fuerint egregij ciues, certè venerint in obliuionem. Quare noli mihi antiquos viros obiectare. Satius eſt enim me meis rebus geſtis florere, quàm maiorum opinione niti: & ita viuere, vt ego ſim poſteris meis nobilitatis initium, & virtutis exemplum. Neq; me cum iis conferri decet, P.C. qui iam deceſſerunt, omniq; odio carent, & inuidia: ſed cum eis, qui mecum vnà in repub. verſati ſunt.

6 Sed ᵇ ſi fuerim aut in honoribus petendis nimis ambitioſus, (non hanc dico popularem ambitionem, cuius me principem confiteor, ſed illam pernicioſam contra leges, cuius primos ordines, Salluſtius duxit) aut in gerendis magiſtratibus, aut in vindicandis maleficiis tam ſeuerus, aut in tuenda repub. tam vigilans, quam tu proſcriptionem vocas: credo quod non omnes tui ſimiles incolumes in hac vrbe vixiſſent ᶜ. At quanto meliore loco reſpub. ſtaret, ſi tu par, ac ſimilis ſceleſtorum ciuium, vnà cum illis adnumeratus eſſes?

b *fort.* Sed ſuerim aut inho.

P. F.

c *fort.* vixiſſent: at q.

7 An ego tunc falsò ſcripſi, *Cedant arma togæ*, qui togatus armatos, & pace bellum oppreſſi? An illud mentitus ſum, *Fortunatam natam me conſule Romam*, qui tantum inteſtinum bellum, ac domeſticum vrbis incendium extinxi? Neq; te tui piget, homo leuiſſime, cùm ea culpas, quæ in hiſtoriis gloriæ mihi ducis? An turpius eſt, P.C. ſcribentem mẽtiri, quàm ᵈ illum palàm hoc ordine dicentem? Nam quod ætatem increpuiſti: tantum me abeſſe puto ab impudicitia, quantum tu abes à pudicitia.

d I. quàm illum palàm in hoc ord.

8 Sed quid ego de te plura querar? Quid enim mentiri turpe duces, qui mihi auſus ſis eloquentiam, vt vitium, obiicere? cuius ſemper nocẽs eguiſti patrocinio. An vllum exiſtimas poſſe fieri ciuẽ egregiũ, qui non his artibus, & diſciplinis ſit eruditus? an vlla alia putas eſſe rudimenta, & incunabula virtutis, quibus animi ad gloriæ cupiditatẽ aluntur? Sed minimè mirũ eſt, P.C. ſi homo, qui deſidiæ, ac luxuriæ plenus ſit, hęc, vt noua, atq; inuſitata, miratur.

9 Nam quod inuſitata rabie petulanter in vxorem, & in filiam meam inuaſiſti, quæ facilius mulieres ſe à viris abſtinuerunt, quàm tu vir à viris: ſatis doctè, ac peritè feciſti. Nõ enim me ſperaſti mutuã tibi gratiã relaturũ, vt viciſſim tuos cõpellarem. Vnus enim ſatis eſt materię habens: neq; quidquam domi tuæ turpius eſt, quàm tu. Multũ verò te opinio fallit, qui mihi parare putaſti inuidiam ex mea re familiari, quæ mihi multo minor eſt, quàm habere dignus ſim. atq; vtinam ne tanta quidem eſſet, quanta eſt: vt potiùs amici mei viuerẽt, quàm ego teſtamentis eorum locupletior eſſem.

P. CCLXXIII.

10 Ego fugax, Criſpe Salluſti? furori tribuni plebis ceſſi. vtilius duxi, quamuis fortunam vnus experiri, quàm vniuerſo pop. Ro. ciuilis eſſem ᵃ diſſenſionis cauſa. qui poſteaquàm ille ſuum annum in rep. perbacchatus eſt, omniaque, quæ commouerat, pace, & otio reſederũt: hoc ordine reuocante, atq; ipſa rep. manu retrahente me, reuerti. Qui mihi dies, ſi cũ omni reliqua vita conferatur, animo quidem meo ſuperet: cũ vniuerſi vos, populuſq; R. frequens aduentu meo gratulatus eſt. tanti me fugacẽ, mercenarium patronum, hi æſtimauerunt.

a L. eſſe diſſ.

11 Neque hercule mirum eſt, ſi ego ſemper iuſtas omnium amicitias exiſtimaui. Non enim vni priuatim ancillatus ſum, neque me addixi: ſed, quantum quiſque reipublicæ ſtuduit, mihi tantùm fuit aut amicus, aut inimicus. Ego nihil plus volui valere, quàm pacem. Multi priuatorum audacias metuerunt ᵇ: ego nihil timui, niſi leges. Multi arma ſua timeri voluerunt: ego nunquam volui quidquam poſſe, niſi pro vobis. Multi ex vobis potentia freti, in vos ſuis viribus abuſi ſunt. Itaq; non eſt mirum, ſi nullius amicitia vſus ſum, qui non perpetuò reipublicæ amicus fuit.

b *al.* auide-runt:

12 Neque enim me pœnitet, ſi aut petenti Vatinio reo patrocinium pollicitus ſum, aut Sextij inſolentiam repreſſi, aut Bibuli patientiam culpaui, aut virtutibus Cæſaris faui. hæ laudes egregij ciuis, & vnicæ ſunt. Quæ ſi tu mihi, vt vitia, obiicis, temeritas tua reprehendetur, non mea vitia culpabuntur. Plura dicerem, ſi apud alios mihi eſſet dicendum, P.C. non apud vos, quos ego habui omnium mearum actionum monitores. Sed vbi rerum teſtimonia adſunt, quid opus eſt verbis?

P. B.

13 Nunc, vt ad te reuertar, Salluſti, patremque tuum prætercam: qui ſi nunquam in vita ſua peccauit, tamen maiorem iniuriam reipublicæ facere non potuit, quàm quòd te talem filium genuit neque tu ſi qua in pueritia peccaſti, exſequar, ne parentem tuum accuſare videar, qui eo tempore ſummam tui poteſtatem habuit: ſed qualem adoleſcentiam egeris. hac enim demonſtrata, facilè intelligetur, quàm petulanti pueritia, tam impudicus, & procax adoleueris. Poſteaquàm immenſæ gulæ impudiciſſimi corporis quæſtus ſufficere non potuit, & ætas tua iam ad ea patienda, quæ alteri facere collibuiſſet, exoleuerat, cupiditatibus infinitis efferebaris: vt, quæ ipſe corpori tuo turpia non duxiſſes, in aliis experireris.

14 Ita non eſt facile reputare ᶜ, P.C. vtrum inhoneſtiorib. corporis partibus rem quæſierit, an amiſerit. Domum paternam viuo patre turpiſſimè venalem habuit, vendidit. Et cuiquam dubium poteſt eſſe, quin mori coegerit eum, quo hic nondum mortuo, pro ᵈ herede geſſerit omnia? Neque pudet eum à me quærere, quis in P. Craſſi domo habitet, cùm ipſe reſpondere non queat, quis in ipſius habitet, paterna domo. At Hercule lapſus ætatis tirocinio, poſtea ſe correxit. Non ita eſt, ſed abijt in ſodalitium ſacrilegij Nigidiani: bis ad iudicis ſubſellia attractus, extrema fortuna ſtetit: & ita diſceſſit, vt non hic innocens eſſe, ſed iudices peieraſſe eeiſtimarentur.

c L. exputare

d L. pro herede ſe geſſerit: N.

15 Primum honorem in quæſtura adeptus, hunc locum, & ordinem deſpectus, cuius aditus ſibi quoque, ſordidiſſimo homini patuiſſet. Itaque timens, ne facinora ſua clàm vos eſſent, cùm omnibus matribus familiarum opprobrio eſſet, confeſſus enim eſt, vobis audientibus adulterium, neque erubuit ora ve-

Digitized by Google

P. CLXXIV. ſtra. Vixeris vt libet, Salluſti: egeris quæ volueris: ſatis ſit, vnum te tuorum ſcelerum conſcium eſſe. noli nobis languorem, & ſoporem nimium exprobtare. Sumus diligentes in tuenda pudicitia noſtrarum vxorum, ſed ita experrecti non ſumus, vt à te cauere poſſumus. Audacia tua vincit ſtudia noſtra.

a L. Ecquod hunc.

16 Et [a] quod hunc mouere poſſit, P.C. factum, ac dictum turpe, quem non puduit palàm, vobis audientibus, adulterium confiteri? Quòd ſi tibi nihil per me reſpondere voluiſſem, ſed illud cenſorium elogium [b] Appij Claudij, & L. Piſonis, integerrimorum virorum, quo vſus eſt quiſque eorum, pro lege palàm vniuerſis recitarem: nonne tibi viderer æternas inurere maculas, quas reliqua vita tua eluere non poſſit? Neque poſt illum delectum ſenatus vmquam te vidimus: niſi fortè in ea te caſtra conieciſti, quò omnis ſentina reip. confluxerat.

b L. eclogium App. al. elegium. al. ellogium.

17 At idem Salluſtius, qui in pace ne ſenator quidem manſerat: poſteaquàm reſpub. armis oppreſſa eſt, & idem victores, qui exules reduxit, in ſenatum poſt quæſturam eſt reductus. quem honorem ita geſſit, vt nihil in eo non venale habuerit, cuius aliquis emptor fuerit. Ita igitur egit, vt nihil non æquum, ac verum duxerit, quod ipſi facere collibuiſſet: neque aliter vexauit, ac debuit, ſi quis prædæ loco magiſtratum accepiſſet.

18 Peracta quæſtura, poſteaquàm magna pignora eis dederat, cum quibus ſimilitudine vitæ ſe coniunxerat, vnus iam ex illo grege videbatur. Eius enim partis erat exemplar Salluſtius, quo tanquam in imam voraginem cœtus omnium vitiorum exceſſerat [c]. quidquid impudicorum cyllonum, parricidarum [d], ſacrilegorum, debitorum fuit in vrbe, municipiis, coloniis, Italia tota, ſicut in fretis ſubſederant, nominis perditi, ac notiſſimi, nulla in parte caſtris apti, niſi licentia vitiorum, & cupiditate rerum nouarum.

c al. conceſſerat.
d L. parricidarum.

P. X.

19 At poſteaquàm prætor eſt factus, modeſtè ſe geſſit & abſtinenter. Nonne ita prouinciam vaſtauit, vt nihil neque paſſi ſint, neque exſpectarint grauius in bello ſocij noſtri, quàm experti ſunt in pace, hoc Africam

A interiorem obtinente? vnde tantum hic exhauſit, quantum potuit aut fide nominum traiici, aut in naueis contrudi. tantũ, inquam, P.C. exhauſit, quantum voluit. Ne cauſam diceret, ſeſtertio duodecies cum Cæſare paſcitur. Quòd ſi quidpiam eorum falſum eſt, his palàm refelle, vnde tu, qui modò ne paternam quidem domum redimere [a] potueris, repentè tanquam ſomnio beatus, hortos pretioſiſſimos, villam Tiburti [b], C. Cæſaris reliquas B poſſeſſiones paraueris.

a L. reluere potueris.
b al. Tiburt. al. Tiburtinã.

20 Neque [c] piguit quærere, cur ego P. Craſſi domum emiſſem, cùm tu veteris villæ dominus ſis, cuius paulo ante fuerat Cæſar. modò, inquam, patrimonio non comeſo, ſed deuorato, quibus rationibus repentè factus es tam affluens, & tam beatus? nam quis te faceret heredem, quem ne amicum quidem ſuum ſatis honeſtum quiſquam ſibi ducit, niſi ſimilis, ac par tui [d]? At hercule egregia facta C maiorum tuorum te extollunt. quorum ſiue tu ſimilis es, ſiue illi tui, nihil ad omnium ſcelus, ac nequitiam addi poteſt. Verùm, vt opinor, honores tui te faciunt inſolentem. Tu, C. Salluſti, tantidem putas eſſe, bis ſenatorem, & bis quæſtorem fieri, quanti bis conſularem, & bis triumphalem? Carere debet omni vitio, qui in alterum paratus eſt dicere. Is demum maledicit, qui non poteſt verum ab altero audire. Sed tu omnium menſarum D aſſecla, omnium cubiculorum in prima ætate pellex, & idem poſtea adulter, omnis ordinis turpitudo es, & ciuilis belli memoria. Quid enim grauius pati potuimus, quàm quòd te incolumen in hoc ordine videamus?

c L. neque te pig.
d L. tibi

P. CCLXXV.

22 Deſine bonos petulantiſſima conſectari [e] lingua: deſine morbo procacitatis iſto vti: deſine vnumquemque moribus tuis æſtimare. his moribus amicum tibi facere non potes: videris velle inimicum habere. Finem E dicendi, P.C. faciam. ſæpe enim grauiùs vidi offendere animos auditorum, eos, qui aliena flagitia apertè dixerunt, quàm eos, qui commiſerunt. Mihi quidem ratio habenda eſt, non quid Salluſtius meritò debeat audire, ſed vt ea dicam, ſiqua ego honeſtè effari poſſum.

e fort. lalectari

AD POPVLVM ET EQVITES ROM.
antequam iret in exſilium.

¶ Hæc oratio eſt inelegans, inconcinna, inſulſa, atque inepta, denique vix Latina: itaq; qui eam Ciceroni adſcribunt, eâdem opera regi alicui opulento veſtem aliquam craſſo filo tritam, ac laceram circumdent.

SI quando inimicorum impetum propulſare, ac propellere cupiſtis, defendite nunc vniuerſi vnum, qui ne omnes conciderctis, ardoreque flammæ conflagraretis, mei capitis periculo non dubitaui prouidere. Nam, quem virtutis gloria cum ſumma laude ad cœlum extulit, eundem inimicorum inuidia indigniſſimè oppreſſum deprimit ad ſupplicium. Si liberũm cõceptam dulcedinẽ animo incluſam B continetis, nolite eo velle carere, qui cariſſi- A mam veſtram procreationem ſibi eſſe duxit.

2 Eſt enim liberale officium, ſerere beneficium, vt metere poſſis fructum. Fidei conducit, in loco, debitum retribuere. Illic enim animi voluntas propenſa comprobatur: hîc memoria collaudatur. Itaque, ſi omnibus graue ſeruitutis iugum eſſe debet in libertate educatis, ſit is veſtris animis acceptiſſimus, qui à veſtro corpore iugum acerbiſſimum repulit ſeruitutis. 3 Et, ſi maiores veſtri eos imperatores, qui militum virtute hoſtium fregerunt furorem, iucundiſſimo fru-

mo fructu libertatis reconciliato, non ſolùm ſtatuis dignos putarunt, ſed etiam æterna triumphi laude decorarunt: tum vos eum cõſulem, qui nõ militum præſenti fortitudine, ſed ſua eximia animi virtute hoſtilem ciuiũ mentem ſenatus auctoritate vindicauit, exiſtimate vobis retinendum in ciuitate eſſe.

4 Si, quæ beneficia ſingulis ciuibus priuatimque dantur, ea ſolent iis eſſe fructuoſa, à quib. ſunt profecta: iure & merito poſſum ego vos ad defenſionẽ meæ ſalutis adhortari, quos conſeruaui vniuerſos. Nam neque maius eſt defendere vnũ, quàm populũ: neque verius à ſingulis, quàm ab omnibus repetere officij præmiũ, & fructũ: propterea quod in vnius periculo ſæpe contentio parua eſt, vt leuis ſit labor defenſori ſuſtinendus: in reip. inſidiis, quo firmius eſt quod oppugnatur, eo paratiores ſunt inimici, vt iis ſine magna ſollicitudine, induſtria, virtute non queat reſiſti.

5 Et ſingulorum opes ſæpe ſunt tenues, & infirmæ ad gratiam referendam, vt opitulari benemerentibus non queant, ſi maximè cupiant: vniuerſorum auxilium eo plurimum prodeſt, quod firmioribus opibus eſt mixum. Iure igitur, quoniam & maior impenſa in patriam officij eſt, quam in priuata ſit defenſione, & plus à vobis præſidij, quam à cæteris opis ad ſalutẽ poteſt aſſerri: vos obteſtor, quos mihi & debere, & poſſe intelligo opitulari.

4 Non conuenit enim, cùm ego ad promerendum officiũ tam fuerim expeditus, vos ad referendam gratiã eſſe tardiores: ne, cuius amplitudinẽ, ac gloriã laude, atque honorib. amplificare debeatis, eius incolumitatẽ, & ſalutẽ deſerendam exiſtimetis. Etenim errat ſi quis arbitratur, M. Tullium idcirco in capitis periculum vocari, quod deliquerit aliquid, quod patriã læſerit, quod improbe vixerit, nõ citatur reus audaciæ: virtutis reus citatur. non accuſatur quod remp. vi oppugnarit, ſed quod homo nouus perniciofum nobiliũ teſtinxerit furorem. Non obeſt mihi turpis, & nocẽs, ſed honeſtiſſimè laudatiſſimeque acta vita. non odio bonorum, ſed inuidia premor malorum.

7 Intelligunt homines tot[a], & tam præclaris teſtimoniis, monumentis que virtutis comparatis, M. Tullio, dum ſit incolumis, fore voluptati. idcirco vitam eripere cupiunt, vt cum ſpiritu ſenſum quoque adimant iecunditatis. Nonne igitur indignum eſt, eos præmiis meis inuidere, qui virtute certare noluerunt? eos in contentionem honoris venire, qui officiis ſe ſuperari æquiſſimo animo tulerunt? Si dulcis eſt gloria, conſequere virtutem: noli obiicere labores, petere honorem: honorem dico? immo verò famam, fortunas, familiam, liberos, caput, corpus, ipſum denique ſanguinem, & animam. Cedo inuitus de repub. cedo oppreſſus de fortuna, de dignitate: diſcedo à republica, victus audacia malorum.

8 Liceat manere, ſi non illum M. Tullium, cuſtodem vrbis, defenſorem omnium, patrem patriæ: at certe reliquias Tullij: liceat in conſpectu ciuium, in hac vrbe, quam ex parricidarum faucibus eripuit, tecta atque, tecta omnium, fana deorum, vniuerſam videre periculo liberatam ſuo ciuitatem: liceat ex hac flãma euolare, præſertim qui illud impium incendiũ perditorum hominũ lacrymis potius meis, quam ſanguine veſtro reſtingui maluit. Neque enim peto, vt mihi detis vitã: ſed datã repeto, vt reddatis. Si meminiſtis quod dedi, vos non debetis obliuiſci, ſed retribuere quod debetis.

9 Vos, vos obteſtor, dij immortales, qui meæ menti lumina præbuiſtis, cum conſeruium extinxi coniurationis arcemque vrbis ab incendio, ac flãma liberaui, liberoſque veſtros è gremio, ac complexu matrũ ad cædem, & cruorem non ſum paſſus abſtrahi. Nũ igitur poteſt fieri à clientibus vt recipiar, cũ à quibus debeam retinere reiicere iubeat? Socij quò fugiant, cùm aditus cuſtodi patriæ præcluſus ſit? quomodo ſpes ſalutis reliquis reſidebit, cum ciuibus præcluſa ſit expectatio incolumitatis? Pax & concordia extraneis gignetur, cum iam domeſticis non inſideat, ſed publicè prouidenti eripiatur?

10 Nam quid ego improborum facta renouem oratione, vt redintegratione illius coniurationis animos vulnerem veſtros? auxilium ab alienis efflagitabo, cum ciueis veſtros deſeratis? Sociorum innocens ſubſidium, cùm à[a] ciuibus intercluſum ſit præſidium? Quã colere gentem nunc incipiam? vtrum vt cuſtos accipiar, an vt proditor excludar? ſi vt cõſeruator: veſtra erit ignominia. ſin vt oppugnator: præciſa erunt omnia. Itaque quod putaui fore gaudium, id extitit exitium.

11 Si, Quirites, eundem in ceterorum periculis haberemus animum, quem in noſtris difficultatibus, & pro innocentiſſimo quoque propugnare, & nocentiſſimum quemque oppugnare nobis vtiliſſimum eſſe arbitraremur, & ſi cũ optimi cuiuſque rebus aduerſis noſtrã ſalutem, cum deterrimorum hominũ ſecundis noſtra pericula putaremus coniuncta, frequentes profecto talibus conatibus obuiã iremus: neque partim innocentia freti, partim nobilitate nixi, partim potentia ac multitudine amicorum fulti, cùm perfacile exiſtimaremus aduerſariorum vim, ac factionẽ à nobis repelli poſſe, ſubito ipſi ſimili periculo circumuenti in noſtro euentu aliorum reminiſcentes caſus, iure id nobis accidere nequicquam quereremur.

12 Quis enim eſt, Quirites, qui nunc, cùm inimicorum noſtrorum vim, atque violentiã perſpiciat, quique noſtrum ipſum periculoſiſſimum caſum recognoſcat, qui non ſibi, ac ſuis diffidat fortunis? Quo enim ſe ſatis tutũ arbitrabitur præſidio? virtutis & gloriæ? At eas nes ipſa hoc tempore oppugnant. Multitudine amicorum? Aperte cui tenon forteis eſſe ſe amicos, ſi in eorum poteſtate noſtra ſita ſalus non eſt. Paucitate inimicorum? At id non in ipſius, ſed in aliorum voluntate poſitum eſt. nam non ſatis eſt, ne cui iniuriam facias, prouidere, ſi tamen ſunt voluntarij inimici, qui tuis præmiis te oppugnent.

13 Atque cùm hæc omnia omnibus ſint grauia, atq; acerba, tũ verò nobis miſera, atq; intoleranda, quorũ & officia in rẽp. recentiſſima, & incõmoda ob rẽp. frequentiſſima in familia verſantur. Nũc ſi eadẽ conditio diſceptationis proponetur, æqui auditores adhibebuntur, aures nõ obruſæ criminatione, ſed vacuæ præbebuntur: qui ſunt aſſecuti ſummum gradũ honoris, nõ diſpoliabũtur honore: qui ſperãt, facilius & procliuius ad laudẽ nobilitatis peruenient. Quamobrẽ nolo me duce ſupplicij vos ad fraudẽ deduci, vt ego ad priſtinum ſtatũ recidã caſus. Nunc igitur, ſi lingua eſt concertandum: innocentiæ virtute fretus ſupero. ſi facta compenſanda ſunt: conferamus æquitatem, ſi violentiæ impetu opprimi.

A mur: cedã pro omnib. vnus tribunitio furori, quoniã laborem pro cunctis ferre conſueui.

14 Si igitur aliquo tempore iis hominibus conſuluiſtis, quorũ animus eſt religionis pietate defunctus: debetis mihi quoque proſpicere, qui numini deorum conſecratum ſartũ tectum ab omni ª piaculo conſeruaui, & vos vt tutam, tranquillámque fortunam traheretis, mea perfeci vigilantia. Nam me, quem paullo antè fortuna erexerat ad gloriam, virtus extulit ad laudem, populus tribuit hono- B rem: eundem tribuni furor exagitatus depulit ad calamitatem. Et quoniam animaduertiſtis illam conſpirationem conflatam, ita eſſe reſtinctam, vt nulla ſcintilla compareat incendij, vos quoque tribunitiam ſedate temeritatem (qui nunc ſe mihi inimicum oſtendit, ſe prius eſſe veſtrum profeſſus eſt inimicum) ne rei crudelitas experta in me, in vos conualeſcat, & calamitas remorata longiùs ſerpat, C atque progrediatur, præcauete.

a al. periculo

15 Nunc vel ſolus delectus ad calamitatem, vel primus vocatus ad tale periculũ, omnium animos iure debeo commouere. Omnia ſunt immutata. manus ad demonſtrandam religãtur iniuriam: lingua inciditur ad deplorãdam calamitatem: animus præcluditur ad exponẽdam rei indignitatem. Humilitatem generis obiiciunt nobis, qui nouam rationem ſuſcitant, veteres maiorum obterunt laudes. Sed D quid ego plura de illorum aut in me maledictis, aut in vos ſceleratè loquar factis? quorũ cognita improbitas, me tacente, coarguitur turpitudine vitæ, vt de iis non ſit neceſſe inimicos prædicare, de quorum ſcelere ne amici quidem, aut ipſi poſſunt negare.

16 Vos ego appello, quorum de me maxima eſt poteſtas. apud vos loquor de mea calamitate, quos habui ſemper innocẽtiæ, & virtutis meæ teſteis. Igitur ex ciuitate beneme- E ritus de rep. ciuis exturbatur? innocẽs expellitur? conſularis homo? non facultatibus vſus quondã minimis, amicorũ multorũ præſidio munitus, nunc partim ab inuidis, partim ab inimicis circumuentus eget indignè? huic ſi opẽ non tuleritis in periculo capitis, vos, credo, retinebitis veſtrã libertatẽ? qui neq; tanta valetis auctoritate, neq; tãtorum officiorum impenſam egiſtis in patriã. mihi credite, hoc in vno incommodum confirmatũ, multorum F infirmabit incolumitatẽ: & ſi initiò non erit refutatũ, impunè ad omniũ perniciẽ conualeſcet. Proinde aut in meo periculo ſalutẽ integram præſtate communem, aut in veſtris hoc idem incommodum exſpectate fortunis.

17 Nemo tam perdita auctoritate, tam facinoroſa inuentus eſt vita, qui cũ de ſcelere fateretur, non tamen ſententiis priùs iudicum conuinceretur, quàm ſupplicio addiceretur. Ego repentè vi tribunitia correptus, nõ modo G loquendi liberè in iudicio, ſed ne conſiſtendi quidem in ciuitate habeo poteſtatem. Eiicior non ſolùm ſine teſte, ſine iudice, ſine crimine, ſed ſine accuſatore, ſine etiam ſcelere.

18 Hoſtibus in bello, qui diſſident voluntate, dimicant armis, vitam quotidie oppugnant, in ipſa acie cum prœliantur, licet loqui, licet diſputare: mihi in pace, ciui, qui perditorum hominum fregi furorem, pro fortunis meis apud vos loqui non licebit? ſerui, qui H ad ſupplicium cæſi verberibus trahũtur, apud eos ſæpe diſputant, quos necare voluerunt: ego conſularis apud vos non loquar, quos cõſeruaui? Tacebo, ſi neceſſe eſt: tacebo, inquã, animo æquo, quoniam virtus mea, me tacente, agit cauſam meam.

19 Itaque, vt ego in concione mea nihil ponam de rebus meis geſtis, tamen in animis, & memoria veſtra largiter relinquã. Iſti modò videant, qua ratione hanc inultam meam fugam ferre poſſint. Etenim ſi à me, vt iſti exiſtimant, Lentuli mortui ſordes, ſi Catilinæ notiſſimus furor, ſi amentia Cethegi, ſi luxuries ac ſtupra Caſſij pœnas repetunt: profectò iſtis hora nulla, eiecto Tullio, vacua periculo, aut periculi exſpectatione relinquetur. Itaque illi in dies nõ meis inſidiis, quæ nullæ à me parantur, ſed ſuorum ſcelerum cõſcientia cruciati, mihi abſenti, & pop. R. pœnas dabũt.

20 Quas ob res ego inimicorum amentię, cupiditatique paucorũ, omnium ſalutis cauſa, decedam: neque eò deducam, aut progredi patiar, vt opera mea manus inter vos conſeratis, cædéſque ciuium inter ſe fiat: multoque potiùs ipſe patria, liberiſq; meis carebo, quã, propter vnum me, vos de fortunis veſtris, reíque publ. dimicetis. Sic enim ab initio fui animatus, vt non magis me mea cauſa putarem eſſe natum, quàm reip. procreatum.

21 Sed illud queror, (quod non iam ad vnius perniciẽ, ſed ad vniuerſorum inſtruitur calamitatẽ) conqueri, cõmiſerari, dicere, expurgare, ſuſpicionẽ dimouere, crimen diluere non licere: ore oppreſſo ceruices eſſe præbendas: quæ tamen omnia iã non ſunt tam calamitoſa, quòd mihi ſunt ſubeunda, quã pernicioſa, quod in remp. ſunt introducta. Quamobrẽ ſtatutum eſt, atq; decretũ, in his tẽporib. ciuitatis omnia perpeti, quæ volet furor libidinoſus. Vim volunt afferre? præſtò ſum. eiicere volunt? exeo. indicta cauſa nolunt audire? cauſam non dico. aliud quippiã conantur? agant. nihil duri, nihil acerbi mihi erit, quod remp. tutabitur. Non enim illis victus cedo, ſed incolumibus vobis me condono.

22 Neque enim mors miſeranda eſt, quæ ob rẽp. capitur: neq; exſiliũ turpe, quod virtute ſuſcipitur: cùm præſertim nonnullam hæ pœnæ habeant in ſe conſolationẽ. Nã vitã ſi eripiunt, non adiment gloriã immortalem. ſi exſilio multabunt corpus, nõ animum à rep. remouebunt. Nam, vbicumque ero, hoc cogitabo, hæc ſemper cura mea erit: méque vobis ereptum, non à vobis repudiatũ exiſtimabo.

23 Illud ab vniuerſis poſtulo, petóque, ſi, dum in ciuitate manere licitũ eſt, nemini iniuſtè periculũ creaui, nemini innocẽti fui calamitati, ſi omnib. auxilio, præſidioq; eſſe cõſueui, plurimóſque in hac ciuitate ſum tutatus: vti vos liberos meos in veſtram fidẽ recipiatis, eóſq; defendatis, néve inimicos meos in familiã noſtram longiùs progredi patiamini: vtique, ſiue hinc abiero, ſiue ero hic oppreſſus, ea maneat opinio, & exiſtimatio, quæ virtute parta, non quæ infelicitate illata eſt.

24 Nunc ego te, Iupiter Optime, Maxime, cuius nutu, ac ditione ſola terrarũ gubernantur, téq; particeps cõnubij, ſocia regni, regina Iuno, téque Tritonia, armipotens Gorgona ª, Pallas, Minerua, ceteriq; dij, deæq; immortales, qui excellẽti tumulo ciuitatis ſedẽ Capitolij in ſaxo incolitis conſtitutã, vt nõ ſolùm cunctã intueri, ſed etiã tueri poſſitis ciuitatẽ; à quorũ ego quondã altarib. impiam manum ciuiũ remoui: à quorum tẽplis meo periculo funeſtam facem repuli, ac illuſtriſſimũ orbis

a al. Gorgonephora

terra.

terrarum monumentum cum principe omnium terrarum occideret ciuitate: teq;, Iupiter Stator, quem verè huius imperij Statorem maiores noſtri nominauerunt: cuius in templo hoſtilem impetum Catilinæ repuli à muris: cuius templum à Romulo victis Sabinis in Palatij radice cum Victoria eſt collocatum: oro, atq; obſecro, ferre opem pariter reipub. cunctæque ciuitati, meiſque fortunis: reſiſtite tribunitio furori: fauete innocentiæ, ſubuenite ſolitudini, miſeremini ſenectutis: nolite eum ſupplicem à vobis abſterrere, & excludere, qui in ſuo magiſtratu funeſtam facem à veſtris repulit templis.

25 Si C. Mario auxilio fuiſtis, quòd in cliuo Capitolino improborum ciuium cædem fecerat: ſi P. Scipioni, quòd Annibalis furibundam mentem à veſtris repulit templis: ſi deniq; Cn. Pompeio, quòd terra, mariq; hoſteis reddidit pacatos: ſic nũc in meis calamitatib. aliquam ferte opem diuinam, vt ſæpe multorum in periculis feciſtis: ſic nunc in meis miſeriis diuinum aliquod auxilium, & numen oſtendite.

26 Deinde vos, quorum poteſtas proximè ad deorum immortalium numen accedit, oro, atque obſecro, quibus ſingillatim ſæpe ſupplex ad pedes iacui, vt eum, quem ſinguli ſtratum, atque abiectum ſubleuaſtis, nunc vniuerſi conſeruatum velitis. Si neminem vnquam veſtrûm læſi, ſi nemini innocenti obfui, ſi etiam è cõtrario, vt quiſq; auxilium meum deſiderauit, opem ferre non dubitaui: ſi denique, quæcunque adminiſtraui, ex veſtra auctoritate, & Patrum Conſcriptorum voluntate feci: ſi malui inimicorum cupiditati, quàm reip. & legitimæ auctoritati pœnas ſufferre: vt exiſtimetis ex illo crudeliſſimo inimicorum impetu ereptum, in antiquum ſtatum dignitatis reſtitui conuenire.

27 Sed quoniam neq; mihi liberè loquendi, neque vobis clementer audiendi, neque omnino iudicandi, paucorum furore, & audacia, facta eſt poteſtas: ſed oppreſſa eſt reſp. armis, metu debilitata ſeruili, vti liberum ſpiritum ducendi nullam habeat poteſtatem: cedam inermis armatis, innocens nocentibus, priuatus furibundo magiſtratui. Neque enim Q. Metellus quidquam de virtute ſua detraxit, quòd ceſſit L. Saturnio furenti: neque C. Cotta, quòd Q. Vario tribuno pleb. inferiore genere orto cedendum putauit: neq; C. Marius: qui, quantas res geſſerit, veſtra vobis libertas iudcio eſſe poterit: neq; verò M. Tullius ſuum animum veſtra abalienauit poteſtate, cum præcipuum vobis obſidem ſui animi, veſtram reliquerit libertatem.

28 Quamobrem teſtor deos, deáſq; omneis immortaleis, veſtraſque maximè menteis, me non vitæ turpitudine, non pro magnitudine ſcelerum, non propter reliquæ ætatis infamiam, pœnas iure & lege perſoluere: ſed propter virtutis inuidiam, propter iucundiſſimam ingenij laudem, propter magnitudinem rerum geſtarum, crudeliſſimè ciuitate priuari. Quod ſi idem accidit Q. Cæpioni, ſi Mancino, ſi Rutilio, mihi quoq; hoc accidiſſe non magnopere erit mirandum, cùm præſertim non generis antiquitate, ſed virtutis ornamentis ſummam laudem ſim conſecutus.

29 Nunc ego vos Equites Rom. obteſtor, quorum virtute nomẽ Romanum victoriam cum laude poſſidet coniunctã. quorum factis gloriantur ciues, lætantur ſocij, gemunt hoſtes: vt, ſi erga vos omni tempore optimè fui animatus, ſi mea pericula neglexi, dum timorem à patria propulſarem: ſi æquè liberis veſtris proſpexi, ac vos parentibus conſueſtis: vt nunc me velitis veſtris opibus defenſum, incolumem in hac ciuitate retinere: quæ cùm à ſcelerata coniuratione eſſet incenſa, meo ductu ac labore reſtincta eſt: nec patiamini me à liberis meis abſtractum, à coniuge abreptum, ab aris, fociſque innocentem proiectum vitam degere in exſulio, miſerrimi mortalis caſum ſubire.

30 Proiicitur Tullius in exſulium. At à quo? nimirum innocens ab inimico, religioſus à ſcelerato, beneuolus huic ciuitati ab hoſte. O miſera vitæ ratio, quæ tamdiu reſides in voluptate, quamdiu fortunæ poſcit libido! egóne inimicus huic ciuitati? quamobrem? quia inimicos necaui. egóne hoſtis? quid ita? quia hoſtes interfeci. En conditionem huius temporis: antea gloria & laude digniſſimi ducebantur, qui hæc perfecerunt: nunc ſcelerati & parricidæ eſſe dicuntur, qui hæc adminiſtrarunt. Sint ſanè ſcelerati: ſuperet iſtorum victoria, ſi modò victoria appellanda eſt, in qua ciuitatis ineſt luctus: habeant hanc palmam ex innocentis cruore. Tantum à vobis illud, Equites Rom. peto & rogo, vt, quem ſæpenumero veſtra laude cohoneſtaſtis, eundem in dubiis vitæ periculis veſtra virtute conſeruetis.

F I N I S.

Digitized by Google

Digitized by Google

oogle